ACTA

SANCTORUM

PARISIIS. — EX TYPIS V. GOUPY, VIA GARANCIÈRE, 5.

PARISIIS & ROMÆ, APVD VICTOREM PALME. M.DCCC.LXVI.

ACTA SANCTORUM

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur

EX LATINIS ET GRÆCIS, ALIARUMQUE GENTIUM ANTIQUIS MONUMENTIS

COLLECTA, DIGESTA, ILLUSTRATA A

GODEFRIDO **HENSCHENIO** ET DANIELE **PAPEBROCHIO,**

E SOCIETATE JESU.

EDITIO NOVISSIMA, CURANTE JOANNE CARNANDET

MAII TOMUS PRIMUS

QUO PRIORES IV DIES ET VITA S. PII V CONTINENTUR

PRÆMITTUNTUR EPHEMERIDES GRÆCORUM ET MOSCORUM, HORUM FIGURATÆ, ISTORUM METRICÆ LATINE REDDITÆ ET VARIIS OBSERVATIONIBUS EXPLICATÆ. SUBJUNGUNTUR ACTA GRÆCA, AD EOSDEM DIES PERTINENTIA.

PARISIIS ET ROMÆ

APUD **VICTOREM PALMÉ,** BIBLIOPOLAM

1866

T. I. pag. 607

FERDINANDVS DEI GRATIA EPISCOPVS
PADERBORNENSIS ET MONASTERIENSIS.
Burggrauius Strombergensis, S.R.Imp.Princeps Comes Pyrmontanus, Dominus in Borcklohe et Lib.Baro de Furstenberg
Obiit XIII kal. Iulii, A. D. MDCLXXXIII, Ætatis suæ LVI.
Phi: Bouttats sculp.

REVERENDISSIMO ET CELSISSIMO PRINCIPI

FERDINANDO

EPISCOPO PADERBORNENSI

ET MONASTERIENSI,

BURGGRAVIO STROMBERGENSI,

S. R. I. PRINCIPI,

COMITI PYRMONTANO, DOMINO IN BORCKELOH

LIBERO BARONI DE FURSTENBURG ETC.

MÆCENATI SUO,

Idibus Novembris anno MDCLXXIX Monasterii solenniter excipiendo,

Godefridus Henschenius et Daniel Papebrochius S. J.

Longa ac felicia tempora.

Post Acta Sanctorum Aprilis CELSITUDINI TUÆ ante hos quatuor annos oblata, et (quod dignationis summæ fuit) accepta etiam probataque; tantus ad obligationes priores nostras, tunc in fronte Tomi secundi expressas, accessit cumulus; ut Majo, ad publicam lucem properanti, alium Patronum nuncupare nec velimus, nec possimus. Etenim quod antea gratitudinis esse videbatur officium, cœpit esse justitiæ; postquam illo Antuerpiensibus ferali Autumno superioris anni, qui vel ex sola Professorum Domo sustulit animas quatuordecim intra hebdomades quatuor, et ad unum omnes morbis diuturnis implicuit, plus quam paterne fuisti solicitus de nobis: quorum alterum intellexeras, malo inter ægrorum ministeria hausto, urgeri ad exitum præmaturum de medio vitæ atque operis cursu; alterum noveras, in gravi annorum prope octoginta ætate, orbitatis dolores haud diu laturum. Parum siquidem ratus, id agere precibus ad Deum Cœlitesque fundendis, ut productior utrique vita concederetur; nisi etiam curares, ut ne ea, simili occasione ac modo, posset iterum periclitari; non credidisti infra CELSITUDINEM TUAM fore, per litteras queri de nostra Societate, quasi de publico bono non satis meritura bene,

nisi nos, cœptis circa Acta Sanctorum studiis unice jussos incumbere sub umbra Musæi litterarii, procul haberet ab arena et sole communi ceteris: quemadmodum continuo decretum est; non consilium, sed imperium æstimantibus Superioribus nostris id, quod tanta Prudentia, ex tam sublimi Fastigio, suggerebat. Nempe quanto cum discrimine, tali in tempore, foris occupetur Caritas religiosa, post alios plures docuerat noster Daniel Cardonus; qui totum sese effundens in solatium auxiliumque civium, passim ægrotantium aut morientium, maximas nostras omniumque operis nostri amantium spes de se conceptas fefellerat, fato heu! nimium properato, et TUÆ etiam CELSITUDINI lamentato, subtractus e vivis, prius quam alicui parti Anni sacri præfigendo nomen suum, posset publicam famam mereri, nedum succedere nobis, ad reliquos Menses elucubrandos lampada traditurus. TUUM igitur nunc est, PRINCEPS CELSISSIME, quod securius vivimus, TUUM quod scribimus expeditius: alterius proinde quam TUUM dici non debebit, quidquid sumus deinceps in lucem daturi, viventes extra periculum, scribentes citra impedimentum, Auctore et suasore TE. Quid? quod in hujus Maji limine compareat Moscorum seu Ruthenorum Ephemeris figurata, a munifica TUA liberalitate accipiens, quod patrii squaloris hirsutam inamœnitatem exuta, sese ipsa miretur elegantiori cœlo ex ligneis ad æneas tabulas traductam, formasque nec omnino nativas, nec a nativis alienas indutam. Fuerat quidem propositum nobis, sub aspectum CELSITUDINIS TUÆ non prius venire, quam totus hic Mensis esset absolutus a prælo, in tomos omnino sex grandes partitus; licet prævideremus id fieri non posse, nisi anno quarto post eum, qui huic decimo septimo seculo æræ Christianæ futurus erat octogesimus. Sed consilium istud mutare suasit felicitas, TUA dicam, an nostra? imo non tantum TUA et nostra, sed publica: quæ TE, Paderbornensibus infulis ab annis octodecim clarum, deinde Monasteriensi Episcopo BERNARDO ΤΩι ΜΑΚΑΡΙΤΗι adlectum Coadjutorem, nunc etiam Successorem fecit in Cathedra S. Ludgeri, exultante Westphalia, plaudente Germania, Europa tota gratulante. Etenim in tam festiva lætitia, quæ solemnem TUUM ad Monasterienses ingressum Idibus Novembris erat consecratura, aut non apparere nos, tot titulis TUOS; aut comparere asymbolos, nefas cum esset; et maturitatem, non quidem plenam, justam tamen videretur assecutum opus, in tres tomos productum; non potuit nostra CELSITUDINI TUÆ iterum se probandi cupido cohiberi, quin festinanter officiosa, præcerperet sua adhuc in arbore pendentium fructuum partem hancce dimidiam, TUO illi capacissimo sinui inferendam, quo litterarios suos proventus comportare gestiunt, quicumque Eruditionem TUAM, et singularem pro ea in aliis promovenda munificentiam noverunt. Quid autem fructus dico?

co? Flores dare Majus solet. Florum vero ea conditio est, ut quotquot ex uno nascuntur culmo, non simul omnes pandendi adolescant sed secundis tertii succedentes, cultorem suum dominumque oblectent. Sive tamen flores, sive fructus dicantur hæc Acta Sanctorum Maji; flores propter multiplicem suam varietatem, fructus propter copiosam utilitatem; patere, CELSISSIME PRINCEPS, ut TUO inscripta nomine ea accipiat orbis Christianus, nunc dimidia, postmodum integra; qualia vel numquam erat habiturus a nobis vivis, vel multo serius habiturus, nisi TUA apud Deum accepta precatio, apud homines auctoritas gravis intercessisent. Cum vero nominabimus FERDINANDUM FURSTENBERGIUM, nihil ultra Lector expectet a nobis, quam plenum reverentiæ profundæ silentium hac præsertim solemni die, PRINCEPS CELSISSIME, qua ad Exceptionis TUÆ festivissima hilaria, omni elegantiarum leporumque genere exornanda, et ad laudes TUAS pro viribus celebrandas, Artes universæ sic Monasterium concurrerunt; ut his cunctorum aures, oculos, animosque tenentibus et exquisitissima titulis ac meritis TUIS encomia certatim producentibus nullus relinquatur locus tenuitati nostræ, tanto minus ad ejusmodi argumentum factæ, quanto diutius versatæ in tractanda simplici sine cultu antiquitate. Finem itaque præfandi facimus; et geminati deinceps Pontificii ac Principatus munus SUAVITER, ut hactenus, ET FORTITER gesturæ CELSITUDINI TUÆ, diuturnitatem auguramur prosperandi usque et usque Regiminis, ex ipsa idem optantium multitudine. Nam, ut apte non minus quam eleganter cecinit Bernhardus tuus Rottendorphius, memor annorum triginta trium, quibus felicissimæ memoriæ THEODORUS FURSTENBERGIUS Paderbornensem Episcopatum tenuit:

Si TIBI fata pares tribuant virtutibus annos,
Ceu dedit imperio par Deus ingenium;
Non tamen æquabunt populorum vota, precantum
ut superes PATRUI tempora læta TUI.

SUAVITER

SUAVITER ET FORTITER

Symbolum Celsissimi ac Reverendissimi Principis

FERDINANDI

PADERBORNENSIS AC MONASTERIENSIS EPISCOPI,

nobile Gentis Furstenbergicæ Stemma
Virtute ac Doctrina illustrius facientis,
propemptico carmine explicatum
auspicatissimo mense Novembri,

SOLEMNIBUS WESTPHALIA GRATULANTE IDIBUS

Quisquis parentum gloria superbire,
Veteresque ceras atrium per excelsum
Gaudet repostas exhibere majorum,
Aliena jactans; videat HUNC, suæ stirpis
Grande decus, illustrisque columen illustre
Domus, retrò actis seculis perennantis.
FURSTBERGIUS hic est, Nobilis, Pius, Doctus;
FURSTBERGIUS, Princeps, Episcopus, Vates.
Quod plurimorum gloria ac decus summum est,
Stirps nobilis et antiquus ordo majorum,
Vix numerat ILLE inter sua. Ingeni clarus
Doctrina fœtus, non avorum egens laude,
Laus ipsa avorum; nobilesque virtutes,
Animo profectæ, quidquid et mare et tellus
Divite recondit abditum sinu parvi
Faciente, supra Nobiles Virum tollunt,
Hominesque supra; Heroibusque, quos finxit
Antiquitas sibi fabulosa, Martive,
Appollinive, vel Jovi parem reddunt,
Mendacio excepto. Urbium, MIMIGRODA,
Formosa princeps, nobilis, pia, et docta:
Pietatis alma mater; alma Musarum
Phœbique nutrix jam tui; virorumque,
Probata quorum dextra non semel bello,
Ingens palæstra; tolle, tolle formosum
Caput: intuere Principem propinquantem
Ad te, expetitum, laurea coronatum
Comam, decorum pectus aureæ insigni
Crucis, tenentem dextera pedum, læva
Gladium manu, et (quod maximum reor donum)
Similem tibi ipsi, Nobilem, Pium, Doctum.
Nunc, quanta fueris, ille te repræsentat,
A te repræsentatus olim, amatusque,
Et concupitus. En venit, venit tandem.
Quodcumque doctum, aut nobile, aut pium est, tecum
Occurrat uni et Nobili, et Pio, et Docto:
Qui SUAVITATE SUAVITER PIA CIVES

Et

Et FORTITUDINE FORTITER tuos DOCTA
Per arduam Virtutis atque Doctrinæ
Ducet volentes semitam, reducetque
Fors inde si quis degener deerrarit.
Fons Paderanus testis, inclitorumque
Neuhusa sedes Principum, et superbarum
Domino sub illo quidquid urbium est circum.
Non invidebit ulla vel suum Gallo
Clarum triumphis Principem, aut suum Hispano
Opibus potentem, aut Angliæ suum Regem.
Non ipsi avorum gloriam Leopoldum
Suum Viennæ, vel Pragæ suum : quid? quod
Nec invidebit tibi tuum Caput, Roma,
Licet sacrato vertice orbi adorandum.
Beata ter quaterque sub suo est, docta,
Pia, nobilisque, Principe. Hoc sat, hoc plus est,
Quam quælibet, vel maxima ambiens, ausit
Sperare. Padera, si redux tenet terras
Pax læta, pace SUAVITER, sub Hoc, gaudet;
Si Mars ferox, defensa FORTITER; tuta est.
Virtus ubique SUAVITER per Hunc regnat,
Vitiis ubique FORTITER per Hunc pulsis.
Sic SUAVITER, sic FORTITER juventutem,
Sic SUAVITER, sic FORTITER senectutem
Pietate, Virtutisque, Litterarumque
Exultat instructam artibus sub hoc quidquid
Aut civitatum Principe, aut colonorum est.
Hic te tuosque tantus, o MIMIGRODA,
(Occurre gaudens) advenit beaturus.

Conradus Janningus S. J.

APPROBATIO

APPROBATIO
CENSORIS
ORDINARII.

Opus de Actis Sanctorum Maji, per Reverendos Patres Godefridum Henschenium et Danielem Papebrochium, Societatis Jesu Presbyteros, digestis atque illustratis, quod fel. mem. Aubertus van den Eede, nuper Antuerpiensis Episcopus Illustrissimus, dum adhuc Archidiaconus et Librorum Censor inter nos esset legere cœpit, et quousque legerat vehementer sibi placuisse demonstravit, videre tamen perfectum non potuit morte præventus ; id ego ultra medietatem productum voluminibus tribus, ex officio, post ipsum suscepto, legi ; et tanti Viri judicio etiam in ceteris, quæ deinde ad censuram datæ sunt, partibus dignum omnino reperi. Utpote de quo, sicut ille alias ad Aprilem a se similiter recognitum dixit, Prudens Eruditio antiqua reducit, et Simplex Veritas obscura revelat. Quare hos etiam tres tomos, in quibus nihil deprehendi, quod orthodoxæ fidei bonisque moribus adversetur, sed uberem copiam pulcherrimorum ad omnem virtutem exemplorum, publicam lucem mereri tanto propensius censeo, quanto accuratioribus Commentariis Observationibusque singula invenio discussa atque expensa. Tunc enim perfecte prodest Sanctorum Vitas scriptas habere, cum intelligitur qua fide et auctoritate unaquæque earum scripta sit. Si separaveris pretiosum a vili, quasi os meum eris, inquit Dominus per Jeremiam. Ori igitur Domini assimulari nituntur, qui certa ab incertis, vera a falsis (quantum quidem humana qui diligentia potest) maturo secernentes examine, conantur Historiam Ecclesiasticam ea parte excolere, qua magis intractabilem hæreticisque contemptam eam reddidit præteritorum incuria atque inertia temporum. Quod ut præfatis Auctoribus, sacrum suum Annum per menstrua incrementa promoventibus, ex communi piorum atque eruditorum desiderio, feliciter cedat, meum etiam votum est. Antuerpiæ Idibus Augusti MDCLXXX.

Antonius Hoefslagh, *Sacræ Theologiæ Licentiatus,*
Ecclesiæ Cathedralis Antuerpiensis Canonicus Graduatus,
et Seminarii Episcopalis ejusdem Præses,
Librorum in civitate eadem Censor.

FACULTAS

FACULTAS

R. P. PROVINCIALIS FLANDRO-BELGICÆ

SOCIETATIS JESU,

ET SUMMA PRIVILEGII CÆSAREI.

Cum Acta Sanctorum, ad sedecim primos dies mensis Maji pertinentia, cura et studio Godefridi Henschenii et Danielis Papebrochii, e Societate JESU, collecta, digesta, et illustrata tres dictæ Societatis Theologi legerint, Opusque laboriosum, eruditum, ac luce publica dignum judicarint. Ego infrascriptus Societatis præfatæ per Flandro-Belgicam Præpositus Provincialis, potestate ad id mihi facta a Reverendissimo Patre nostro Joanne Paulo Oliva Præposito Generali, concedo Michaeli Cnobbaert, Typographo Antuerpiensi, facultatem eadem Acta excudendi.

Cumque Sacræ Cæsareæ Majestatis decreto cautum sit, ne qui libri a Societate JESU conscripti, in Provinciis Romano Imperio subjectis excudantur aut venales proponantur absque ejusdem Societatis consensu; hisce declaro eumdem Typographum isto privilegio legitime frui. In quorum fidem hisce, officii mei sigillo munitis, manu mea subscripsi. Actum Antuerpiæ 6 Augusti 1680.

LUDOVICUS DE CAMARGO.

PROTESTATIO

PROTESTATIO
AUCTORUM
AD LECTOREM.

Quod ante quatuor prægressos Menses identidem protestati, nos in hoc de Actis Sanctorum argumento servatas velle URBANI VIII Pontificis Maximi Constitutiones; neque nostris aliorumve huc referendis Commentariis aliud velle momentum inesse, quam est historiæ ab hominibus errori obnoxiis scriptæ; idem denuo protestamur. Obtestamur etiam eos, qui meliora aut veriora se habere putaverint, ea ut dignentur communicare, cupientibus discere, et corrigi paratis atque corrigere quidquid emendationis egere cognoverimus; idque vel opportuna aliqua in progressu Operis occasione, ut jam sæpe fecimus, vel ea deficiente in faciendo postmodum totius Operis Supplemento. Deprecamur autem, ne mox ac reperiet aliquis diversum quidpiam a sensu, in sua Natione, Provincia aut Religione recepto, id sibi prius statuat esse improbandum, quam seposito affectuum præjudicio rem totam expenderit; vel, si id est difficile, eruditorum passim alibi virorum liberiores de proposita controversia sententias exquisierit. Imprimis vero obsecramus, ne nos, quibus unice proposita est Major Dei gloria, per cultum Sanctorum in certiori veritate fundatum, apocryphis qua fieri poterit seclusis; in hisce discernendis notandisque agi quis credat alieniori a se suisque rebus animo. Si cui tamen secus videbitur, eoque justum arbitretur expostulationibus, etiam typo vulgandis, contra nos agere; non simul id efficere velit, ut vel non liceat vel non expediat ad objecta respondere. Quamvis nec putemus obligatos nos semper, ad responsum, eo quo voluerint modo ac tempore sic expostulantibus dandum, quando satisfactionem expostulando prætensam ipsi sibi liberaliter præripiunt; et apud animos sic comparatos, ut factione magis quam ratione moveantur, causam dicere, nihil aliud foret quam offensas augere, fortassis in totius nostræ Societatis injuriam et publica simplicium mentium scandala erupturas.

SYNOPSIS

SYNOPSIS
SANCTORUM
PERTINENTIUM
AD TRES PRIORES TOMOS
MAJI
SECUNDUM TRIPLICEM VITÆ STATUM,
MONASTICUM, ECCLESIASTICUM, ET SECULAREM.

Tres Priores Tomi *continent* dies sedecim, *suntque in his* SANCTI propriis designati nominibus *circiter* DCCCXXX; certo numero expressi *ultra* VII *millia, præter alios absque numero notatos. Horum præcipui in triplicem Statum distributi, hac Synopsi indicantur. Asteriscus,* * *nomini additus, significat ejus* Sancti *Vitam vel Commentarium de ipso aptiorem esse moribus informandis, ornandis concionibus, colloquiis piis et religiosæ super mensam lectioni parandæ.*

IN STATU ECCLESIASTICO.

Prophetæ *Hagiographi veteris Testamenti*, * Job *et* * Jeremias, *utriusque memoriæ, Reliquiæ, cultus.*

Apostoli. * Philippus, *Acta Latina et Græca, filiæ, Reliquiæ.* * Jacobus Alphæi *Martyr Ostracinæ,* * Jacobus Frater Domini, *cujus Mater Maria Cleophæ, Episcopus Jerusalem, et ibi passus, supernumerarius uti Paulus; utriusque distincta Acta, Reliquiæ,* cultus apud *antiquos. Ab utroque distinguendus* Jacobus Zebedæi, *Frater Joannis.*

Pontifices Romani. * Alexander I, *Acta sincera et antiqua ex MSS.* Benedictus II, Paschalis I, * Pius V, *Vita* auct. Gabutio, *relatio Romana, miracula, a pag.* 612 *ad* 709.

Patriarchæ Orientales * *Ex his* Alexandriæ, * Athanasius. *Vita, Translatio Venetias, Miracula, ex ipsiusmet et antiquorum scriptis, digesta capitibus* 39, *a pag.* 191 *ad* 253. *et Appendix de Symbolo, ejus nomen præferente.* Constantinopoli * Gregorius Nazianzenus. *Vita collecta a Cæsare Baronio, cum prolixis et necessariis ad eamdem Notis. Carmen de vita propria, prosa redditum. Translatio triplex ex MSS. Latinis et Græcis, a pag.* 369 *ad* 459. * Germanus. *Vita ex variis, Translatio in Appendice. Denique* Nicolaus Mysticus.

Antiochiæ, Evodius Martyr. Hierosolymis, * Judas Quiriacus: *controversa ætas et Martyrium: ejus et inventæ Crucis Historia apocrypha.* Maximus, *ab Arianis depositus. Omnium denique hujus Sedis Præsulum* * Historia chronologica, *posita ante Tomum* 3 *cum* 13 *Parergis conducentibus ad notitiam Historiæ Orientalis et solutionem objectarum a Carmelitanis Scriptoribus difficultatum. Eodem faciunt ante Tomum* 2 Hodœporica *sacra* Joannis Phocæ *et* Antonini Placentini, *veritatis discernendæ et Terræ sanctæ certius ac distinctius cognoscendæ causa, comparata et opposita inter se.*

Episcopi *alii in* Oriente. Athanasius *Corinthi,* Petrus *Argis,* Hermes *Philippis,* Achillius *Larissæ,* Sabas *Daphnusiæ,* Olbianus *Aneis,* Pausicacus *Synnadæ,* * Epiphanius *in Cypro, Acta collecta ex variis, rejecta apocrypha Joannis et Polybi.* Theodotus *Cyriniæ,* Silvanus *Gazæ,* Eulogius *Edessæ,* * Joannes Silentiarius *in Palæstina, Acta Græcolat. per Cyrillum. Huc spectant,* Mocius *seu* Mucius *Presb. Constantinopoli, Acta ex MSS.* Euthymius et Petrus *Alexandriæ,* Rhodopianus *Diaconus Martyr Aphrodisiæ,* Abdiesus et Abbas *cum aliis Presbyteris et Diaconibus in Perside.*

Episcopi et Clerici *in* Italia. * Nicolaus Albergatus, *S. R. E. Card. Bononiæ. Vita duplex per Jacobum Zenum et Carolum Sigonium.* Theodorus, * Maurelius *Ferrariæ, Legenda apocrypha.* Maurelius *Imolæ,* Villanus *Eugubii,* * Aldebrandus *Foro-sempronii,* * Gerontius *Callii,* Chryspolitus *Bettonæ,* Paulinus *Senogalliæ,* Ursus *Fani,* * Juvenalis *Episcopus* Narniæ: *alterque* Juvenalis *Confessor Fossani. Acta vitæ confusa, distinctæ historiæ Translationum, Elevationum recentius utrobique factarum monumenta authentica, a pag.* 381. *ad* 418. * Gregorius Ostiensis *Legatus Apostolicus in Hispania,* Alexander Vinciolus *Nuceriæ,* * Antoninus *Florentiæ, Vita duplex, Analecta ex Processibus, Translatio.*

Florentius *Campiliæ*, Bonifacius *Ferenti*, Valentinus *Genuæ*, Hildebertus *Dertonæ*, Petrus *Papiæ*, Venerius *et* Gerontius *Mediolani*, Pomponius *Neapoli*, Bonosius *Salerni*, Laborator *Beneventi*, Benedictus *Æserniæ*, Cataldus *Tarenti*, Priscus *Nuceriæ*. *Tum ex* Africa *adducti*, Innocentius *Cajetam*, Florentius *et* Vindemialis *Tarvisium*, Euphrosinus *Panzanum*, Rossius *Suessam*. Presbyteri, * Calepodius *Martyr Romæ et* Eutitius *Suriani*. *Alii item variis locis*, Dannius, Chrysanthus, Fortunatus, Philippus Argyriensis, Nepotianus, Hypolistus, Mettius, Anthimus. *Item* Diaconi, Sisinnius, Primus, Marcus, Eventius, Theodulus, Jacobus, Dominicus.

In Hispania Episcopus * *Abulæ* S. Secundus : *Inventio et Translatio, ejusdem et sociorum missio ab Apostolis*. Felix *Diaconus Martyr Hispali*.

In Gallia Episcopi. * Petrus *Tarentasiæ*, *Acta Vitæ, miracula, canonizatio*, * Hilarius *Arelate*, *Vita, Vindiciæ, socius Prosper*. Theodardus *Narbonæ*, *Vita discussa*. *Arigius Vapinci*, * *Africanus Vabri Vita discussa*. Justus Dionysius, Nectarius, Nicetius *et* Mamertus *Viennæ*; Orientius *Auscii*, * Macarius *Burdegalæ*, *Lemovici* Aurelianus *et* * Sacerdos, *Vita ex MS*. *Tolosæ* Erembertus, *Biturigibus* Palladii duo *et* Desideratus; *Vesontione* Silvester *et* Fronimius; *Autissiodori* * Peregrinus Martyr *Vita ex MSS*. Marcellianus, Valerius, Valerianus, Helladius, *et* * Amator. *Vita ex MSS*. *Claromonte* Aprunculus, *Suessione* Onesimus, *Ambianis* Honoratus, *Cenomannis* * Domnolus, *Vita duplex*; *Bajocis* Ragnobertus *cum* Zenone *Diacono*; *Sagii* Alnobertus, *in Armoricis* Briocus, *Metis* Godo *et* Agathymber. *Item*, Presbyteri, Gibrianus *Remis* (*de cujus miraculis tres prolixi libri serius allati differuntur ad ultimum tomum Maji*) Eusebius *Autissiodori*, Placidus *Augustoduni*, Emarus *Carnuti*. Diaconi *etc*. Avitus, Carcodemus, Aventinus, Ceremius, Andeolus *Martyr*, Jovinianus *Martyr*.

In Anglia *et* Hibernia * Joannes Beverlacensis *Eboraci Archiepiscopus*. *Vita et miracula per quatuor auctores ex MSS*. Eadbertus *Lindisfarnensis*, Asaphus *in Wallia* : Kellacus, Carentocus, Moeldodus, *Hiberni*.

In Belgio Aufridus *Ultrajecti*. * Wiro *Ruremundæ*, *Commentarius Joannis Bollandi*. *Trajecti ad Mosam* Domitianus et * Servatius. *Acta et miracula ex variis a pag.* 204 *ad* 227. *Hujus occasione parata erat nova Diatriba de Episcopatu et Episcopis Tungrensibus et Trajectensibus : sed ob causas dilata est, præfigenda ultimo Tomo Maji*. Gerbernus *Presbyter Gellæ, in Actis S. Dympnæ*.

In Germania * Modoaldus *Archiepiscopus Trevirensis*. *Vita, Translatio*. Britonnus. *Ibidem* * Theodulphus *Presbyter miracula*. * Godehardus *Episcopus Hildeshemensis, Vita, miracula, canonizatio*. Philippus *Presbyter* Gellæ *in Palatinatu, de cultu plura in Appendice*. * Stanislaus *Martyr Episcopus Cracoviensis in Polonia*. *Vita et miracula, per Joannem Dluglossum, a pag.* 297 *ad* 275. * Joannes Nepomucenus *Canonicus Pragensis propter secretum Confessionis submersus*.

IN STATU MONASTICO.

Ecclesiam Orientalem *illustrarunt* Pachomius et Theodorus Abbates. *Acta pulcherrima et prolixissima Græcolatina per fere coævos, de iisdem Ammonis Episcopi Epistola, a pag.* 282 *ad* 358. *Appendix de* Junioris Pachomii *seu* Postumii *Vita apocrypha*. * Joannes Damascenus, *Acta Græcolatina cum encomio ejus per Constantinum Logothetam in Appendice*. Nicephorus *Confessor Hegumenus Mediciensis*. * Germanus *Hegumenus fundator Cozinitres*. XLIV Monachi Sabaitæ *in Palæstina Martyres*. *Plures* Monachi *et* Virgines *in Perside*.

In Occidente antiquiores *ac fere* Benedictini, * Petronax *instaurator Casini*, Hilarius *Abbas Galeatensis*, Adamus *Firmi*, * Marculphus *in Gallia, Vita duplex*. * Theodulphus *Remis*, Antonius *Turonibus*, Tudinus *Corisopiti*, Ultanus *Fossis*, Maurontus *Duaci*, * Waldebertus *Luxovii*, * Fidolus *Trecis*, Britunus *in Anglia*, Brandanus *in Hibernia*. *Item* Abbatissæ. *In Belgio*. * Rictrudis, *Acta, miracula, favores prolixissime deducta ex MSS, a pag.* 79 *ad* 154. Bertha *Avennaci*, Waldrada *Metis*, Agnes *Pictavii*, Benedicta *Romæ*, * Beatrix *Patavii, Vita duplex, miracula*.

Cluniacenses. * Majolus *Abbas*, *Vita triplex et miracula, a pag.* 655 *ad* 695, * Conradus *Fundator Montis-Angelorum in Helvetia*.

Camaldulensis Angelus *Martyr Massacii*.

Cistercienses (*præter* Petrum *Archiepiscopum Tarentasiæ, et* Mafaldam *Reginam*) Alexander *Conversus Fusniaci*, Catharina *Parci in Brabantia*.

Canonici Regulares (*præter* Ubaldum, *Episcopum Eugubinum*) Gualterius *in Gallia*, Geraldus *in Lusitania*, Stanislaus Casimirensis *et* Michael Gedrocius *in Polonia*.

Basilianus, Leo *in Calabria*.

Ord. Cruciferorum, Ventura *in Umbria*.

Carthusianus, Nicolaus Albergarus *Cardinalis Archiepiscopus Bononiensis, de quo supra*.

Ordinis Prædicatorum (*præter* Pium V, *et* Antoninum *Archiepiscopum Florentinum*) * Ægidius *in Lusitania, a pag.* 406 *ad* 433. * Bernardus cum 2 parvulis *ibidem*. * Elisabetha *Filia Regis* Hungariæ *in Helvetia*.

Ordinis Minorum (*præter* Alexandrum *Episcopum Nucerinum*) Philippus Aquilanus *in Italia*, * Zacharias *in Lusitania*, * Ladislaus *in Polonia, a pag.* 595 ad 611 Tertiarii *vero in Italia*, * Vivaldus, * Gerardus, Illuminatus.

Carmelitæ, * Angelus Martyr *in Sicilia*. *Cultus, Translatio, miracula ex processibus et instrumentis authenticis, a pag.* 56 *ad* 91. *Vita triplex, sub nomine Enoch Patriarchæ Jerusalem, ut socii et testis oculati, scripta ab homine, loca, personas, tempora confundente, ritus etiam Græcos et publicæ ac privatæ rei statum in Terra sancta atque Carmelo ignorante, ideoque suo loco prætermita; ad importunam expostulationem, speculo Carmelitano præfixam, datur in Appendice, a pag.* 793 *ad* 838. * Aloysius Rabata *in Sicilia ex Processibus MSS. cum Apologia prævia ad querelas de Martio et Aprili*. * Simon Stock, VI *Generalis, nunc pauca de cultu et ætate*

ætate, plura quando nobis Burdegala mittetur Vita, a Joanne Swaninghtono coævo, ut prætenditur, scripta.

Eremitæ Augustiniani, * Gregorius Veruculensis, * Magdalena Albritia, et Prudentia Comensis, *in Italia omnes.*

Ordinis servorum B. MARIÆ * Franciscus Senensis *ex Processibus MSS.*

Solitarii *nulli Ordini adstricti.* Reginaldus *et* Francus *in Calabria*, Nicolaus *Neapoli*, Fortis *in Umbria*, Benignus *Perusiæ*, Dorotheus *Lucæ* * Ampelius *Genuæ*, * Mirus *Surici*, Primael *in Armorica*, Joannes Monasteriensis *Cainone*, Gentius *Carpentoracte*, * Dominicus Calceatensis *in Hispania, Miracula prolixa.*

Virgines MM. * Dympna *in Belgio*, Florina *et* Flamina *in Arvernia*. Liceria *Senonibus*, Solangia *Biturigibus*, Quirilla *et* Sophia *Romæ*, Viola *Veronæ*, * Glyceria *et* Pelagia *in Oriente, quarum Acta Græcolatina. Aliæ* Sacræ Virgines : Irene *Constantinopoli culta*, Teuteria *et* Tusca *Veronæ*, Eupuria *Cajetæ*, Panacæa *Agamii*, Dominica *ad Larium lacum*, * Imelda *Bononiæ*, * Herina *et* Cæsaria *in Calabria*. Rolendis *in Belgio*. * Helena *et* * Mastidia *Trecis*. * Maxima *in Provincia*. Reclusæ *in Italia*, Joanna *et* Gemma : *in Helvetia* * Wiborada *et* Rachilda, *quarum duplex Vita ex MSS.*

IN STATU SECULARI.

Reges, * *Sigismundus Burgundionum*, et Fremundus *in Anglia*. Regum filiæ * Mafalda *Lusitaniæ*, * Elisabetha *Hungariæ*. * Domitilla *filia Flavii Clementis Cos. cum* Nereo et Achilleo, Euphrosyna *et* Theodora : *Translatio curata a Cardinali Baronio.* * Palmatius *Consul Martyr*. Faltonus Pinianus *Proconsul Romæ.* * Pontius *Martyr, Philipporum Imperatorum intimus*, * Gordianus *martyr, Juliani Vicarius.* * Florianus, *Princeps Officii.* * Acacius *Centurio. Alii* Martyres *illustriores*, * Bonifacius *Tarsi*, Alexander *Druziparæ*, Valerianus *Forolivii*, Peregrinus *Anconæ*, Alphius, Philadephus, *et* Cyrinus, *valde prolixa Acta Græcolatina, sed apocrypha.* * Isidorus *in Chio*, * Victor *et* Corona *Alexandriæ* : *et ex Militia Romana plurimi. Ex Perside* * Simeon, Isaacius, Bachtisoes, Batas. *Alibi vero et posteriori tempore Martyres*, Witisindus, Eudaldus, *et* Sixtus *in Hispania* : * Gengulfus *et* * Evermarus *in Belgio* ; * Halwardus *in Norvegia.*

Conjuges sancti. *In Thebaide* * Timotheus *et* Maura *Martyres Attaliæ*, * Hesperus *et* Zoe *cum filiis Martyres, utrorumque Acta Græcolatina.* * Walbertus *et* Bertha, *Parentes SS. Waldetrudis et Aldegundis.* * Isidorus *Agricola et* Maria *illius uxor : Vita utriusque et miracula, ex Processibus et Hispanico Bledæ.*

Viduæ: * Monica, *Mater S. Augustini. Translatio corporis, Aroasiam an Romam?* * Bertha *cum filio* Ruperto *Duce Bingensi, Vita scripta a S. Hildegarde.* * Itta *vel* Iduberga, *Mater S. Gertrudis, Miracula.* Mundana, *Mater S. Sacerdotis.*

Agricolæ, * Albertus *Bergomi*, * Isidorus *Madriti.*

Prætermissi *vero ad dies Singulos, quorum obiter memoria illustratur, simul omnes sunt supra quadringentos ; præter longe plures, qui cum illis indicantur, veluti de quibus vel in prægressis quatuor mensibus actum est, vel in secuturis agetur.*

Singulis Tomis subjunguntur Acta Græca, ad quemque spectantia ; primo etiam Synaxarium Maji ex Menologio Basilii Imperatoris. Eidem 1 *Tomo præmittuntur* Ephemerides Græcorum et Moscorum, *horum* Figuratæ *et* 12 *grandibus æneis tabulis expressæ. illorum* Metricæ *cum Præfatione de conversione et schismate Moscorum et Appendice de Sanctorum tabellis, diptychis ac triptychis, atque observationibus ad singula festa et Sanctorum nomina, indicantibus quæ monumenta, præsertim Græca, habeamus aut adhuc desideremus : exploratur etiam Lectoris judicium de suspectis quorumdam Actis. Quod enim in principio Operis timidius, in crescente paulatim ipso usu discernendi facultate minus dissimulanter nunc facimus, nullo non die aliqua relegante ut apocrypha et fabulosa ; quædam etiam, ad evidentiorem convictionem insulsæ fictionis, integre exhibentur, cum censura convenienti eis addita.*

Ornatur hoc Opus, præter Tabulas 12 *Ephemeridum, folium expansum implentes, aliis* 8 *ad libri mensuram factis, et minoribus* 12, *ac denique sextuplici* Indice, 1 Sanctorum, *quorum in unoquoque tomo Acta vel memoriæ illustrantur*, 2 Chronologico, 3 Historico, 4 Topographico, 5 Onomastico *vocum Barbararum*, 6 Morali *ad usum Concionatorum, Catechistarum etc.*

SUMMA

SUMMA PRIVILEGII

REGIS

CATHOLICI.

CAROLUS, Dei gratia Hispaniarum, etc. Rex Catholicus, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Brabantiæ, etc. Serenissimus Belgarum Princeps, diplomate suo sanxit, ne quis Acta Sanctorum mensis Maji, auctoribus Godefrido Henschenio, et Daniele Papebrochio Societatis JESU Sacerdotibus edita, præter voluntatem Michaelis Knobbari proximis novem annis ullo modo imprimat, aut alibi terrarum impressa in has nostræ Germaniæ Inferiores ditiones importet, venaliave habeat: qui secus faxit, confiscatione librorum et alia gravi pœna mulctabitur, uti latius patet in litteris datis Bruxellæ XXIII Junii MDCLXIII,

Signat.

LOYENS.

EPHEMERIDES
GRÆCORUM ET MOSCORUM
HORUM FIGURATÆ, ISTORUM METRICÆ,
Latine redditæ et observationibus variis illustratæ.

PRÆFATIO COLLECTORIS D. P.

Usus antiquus Fastorum

Fastorum libri appellantur, *inquit Festus*, in quibus totius anni fit descriptio. *Tales sub eodem nomine versibus suis illustravit Ovidius, Festa et Ludos Romani populi, ortus item atque occasus siderum notantes, nec non illustriora quædam gesta, quæ publica auctoritate judicata erant mereri memoriam quotannis populo renovandam. Eorum sic appellandorum principium fuisse a tabulis quibusdam,* Fastos dies *et* nefastos *notantibus, nemo tam parum Romanæ antiquitatis peritus est ut nesciat; neque velim dubitare, quin ejusmodi tabulis, idem* Fastorum *nomen remanserit, quamdiu sub Romanis Consulibus Imperatoribusque gentilibus respublica stetit. Aliud certe nomen nullum, quod iis solis proprium fuerit, apud antiquiorum temporum scriptores invenio. Nam* Polemei Laterculus, *cujus specimen, id est Prolegomena quædam, dedimus in Præfatione Generali ad vitas Sanctorum Cap.* 4 §. 3, *anno primum* CCCCXLVIII *conscriptus fuit: quo tempore* Laterculi *etiam dicebantur Magistratuum vel civilium vel militarium catalogi, imo et Nomenclaturæ singularum Legionum ac Tribuum, quas posteriora tempora* Album *aut* Matriculam *nuncupaverunt: sed et* Laterculum Theophilus Alexandriæ Episcopus, *teste Sigeberto, appellavit Cyclum de observatione Paschæ per centum annos digestum. Longe antiquior est* Kalendariorum *appellatio, et aureo etiam seculo nota: sed ea, uti nomen habent a* Kalendis, *quibus usuræ cedebant et reddebantur; ita ad rem fænebrem solummodo pertinuisse probari potest ex antiquis qui eorum meminerunt auctoribus.*

2 *Ceterum uti* Fastorum *nomen a restrictiori, quam diximus, significatione ad longe ampliorem notionem frequentior usus transtulit,*

Quem penes arbitrium est et jus et norma loquendi;

et Kalendariorum

sic Kalendarii *vocem, a libris expositæ creditæque pecuniæ (quantumcumque grandibus et* centum *etiam, ut Martialis loquitur,* paginis Kalendarum) *idem usus transtulit ad aliam illam multo arctiorem, qua primitus* Fastos *dictos putamus; non quidem ut fastos nefastosque dies juri dicundo notarent (horum enim distinctio, Gentilibus observata, sub Christianis Imperatoribus exolevit) sed ut descriptis columnatim Kalendarum, Nonarum, atque Iduum notis cum litteris Dominicalibus, totius anni festa in iis adnotarentur. His autem et antiquis Fastis, una in tabula expressis, istud commune mansit; quod sicut in antiquis dies fasti rubro, nefasti nigro describebantur colore; sic in Kalendariis majora minoraque festa, simili colorum varietate distinguerentur, more hodiedum observato: unde etiam ab Ovidio* Picti fasti *dicuntur. Testatur id titulus vetustissimi atque Augustæo ævo politi marmoris, hodiedum in Capitolio Romano visendi, cui totus fastorum nefastorumque ordo et ratio inscripta cernitur: legitur enim in titulo quidam* Libertorum Comes *ipsum* expoliendum et pingendum *curasse.*

3 *Sicut autem istud sculptum fuit in Marmore, palmos Romanos duodecim lato, alto decem: ita nequaquam absurdum fuerit credere, etiam in membranis cubitalibus aut bicubitalibus, ad usum privatorum, similes fastos descriptos depictosque: idemque æstimare etiam de Kalendariis Christianorum licebit, cum idem etiam hodiernus usus obtineat. Usum porro eumdem ad Græcos una cum Imperio transivisse cur dubitem, licet nullo dum id teste vel exemplo habeam comprobatum? Nam quod ad colorum diversitatem attinet, de ea constat ex ipsorum omniumque Orientalium Ritualibus libris, impressis ac manuscriptis, qui passim Rubrica reperiuntur distincti. Quod vero spectat formam unius chartæ membranæve expansæ, sufficiens ea est illi* Græcorum Kalendario *excipiendo, quod una cum aliis Orientalium Kalendariis exhibuit Parisiis anno* MDXCII *G. Genebrard, ante Psalterii Davidici vulgarem editionem.* Kalendarium *autem vocavit ipse notiori nobis voce, quod Græci* Menæum *aut* Menologium *appellant. Hoc tamen nomine non solum intelligunt iidem Græci brevem aliquam Sanctorum toto anno quotidie recurrentium nomenclaturam, qualis in nostris spectatur* Kalendariis: *sed etiam, idque potissimum, explicatiorem quamdam unius pluriumve per dies singulos recolendorum notitiam, quoad vitæ aut passionis modum, tempus et locum, qualem continent, quæ etiam vocantur, et passim a nobis laudantur* Synaxaria; *iis similia Martyrologiis, quæ apud Latinos exorsi sunt scribere Beda et Florus, quæque deinde absolverunt Rabanus, Usuardus, Ado, Notkerus, strictioris laxiorisve epitomes formam observantes.*

translatus ad normam Ecclesiasticam,

etiam apud Græcos sub nomine Menæorum,

duplici forma:

4 *Habebamus ergo duplex genus* Menæorum *seu* Menologiorum, *a mensibus in quos annus dividitur, dictorum: brevissimum unum, quod totum possit membrana una expansa objici oculis; plenius alterum, quod debeat integrum volumen implere. Sed præter hæc, aliud tertium deprehendi in ipso majorum* Menæorum *corpore latitare, prorsus ei Martyrologio simile, quod ante octingentos annos Wandelbertus Prumiensis monachus versibus hexametris descripsit; quodque Joannes Molanus ante Usuardi Martyrologium versiculatim distractum exhibuit, iterumque collectum recudit Acherius tom. 3 Spicilegiorum suorum. Reperi enim in prædictis Menæis de singulorum dierum Sancto uno præcipuo, ante ejus elogium, hexametrum unum; primumque inventi hujus mei specimen, collectis totius Martii versiculis, ante Græca Acta ejusdem mensis exhibui, rursumque inter Acta mensis Aprilis, sub appellatione* Ephemeridum Metricarum, *haud omnino (ut mihi videbatur) inepta et necdum in Sacris occupata; Latinis vero auribus non displicitura, quibus eadem ex aurei seculi Poetis Propertio, Ovidio, Martiale innotuisset. Facto autem istic initio, cum placuisset, semel sub unum aspectum dare totius Græcanici Anni sacri cursum, hexametris illis comprehensum, potius quam eum sic menstruatim distrahere; sub eadem* Ephemeridum *appellatione id faciendum censui: sub eademque comprehendere etiam volui quartum quoddam Menæorum seu Menologiorum genus, in quo iidem fere totius anni Sancti;*

hinc sub nomine Ephemeridum tertiam Metricam

et quartam figuratam addimus.

cti, per duodecim tabulas distributi, exprimuntur effigiati; atque Ephemeridas Figuratas, sumpto ex re nomine, nuncupare; sicuti istas, ex propria sibi styli ratione, vocavi Metricas. Equidem fateor ignorare me utrum hoc tempore talium usus sit in Græcia: fuisse, certum habeo: accepi enim eas ex Moscovia; quo a Græcis invectas dubitabit nemo, qui gentem novit eorum, a quibus fidem Christianam primum accepit, ita usurpantem ritus, litteras, et imagines, ut nihil in iis novum adjecerit, nisi paucissimos aliquot suæ nationis Sanctos, et barbariem informium lineamentorum in scriptura æque ac pictura. Quomodo autem tabularum istarum prototypa ad meas manus pervenerint, accipe.

Ad hanc factæ tabulæ

5 Anni MDCLXXI Autumnus Amstelodamum me abstulerat, invitatum illuc a CL. V. Joanne Blavio, ad Aprilis nostri impressionem offerente celeberrimos suos atque elegantissimos typos: quibus quo minus etiam prodierit, jam cœptus imprimi, fecit luctuosissimum ac damnosissimum incendium, circa finem Februarii sequentis absumens novam illius et undequaque instructissimam Typographiam. Istic agenti longe a domestica bibliotheca, sæpe autem necesse habenti ad auctores in Opere nostro allegatos allegandosque recurrere, nihil accidit commodius quam familiaritas cum duobus Fratribus Laurentio et Petro vander Hem, utroque Jurisconsulto utroque Philobiblo, si quis uspiam. Laurentio hoc erat particulare, quod non solum optimos cuperet habere libros, sed etiam in speciem ornatissimos, nulli eam in rem sumptui parcens. Affectum autem ejus, et oculos undique spectatum advenientium virorum illustrium imprimis detinebat Geographicum opus, quod a Joanne Blavio in volumina undecim sub nomine Atlantis distributum, ipse jam tum deduxerat in volumina triginta, collectis et conquisitis undique rarissimis tabulis. Multas (præsertim novum orbem spectantes) redemerat ab autoptis seu oculatis auctoribus, manu exaratas pictasque; ceteras omnes, quas æri impressas vel Blavius dederat, vel ipse acquisierat undequaque, curaverat elegantissima miniatura auroque exornandas, hominem habens uni isti operi multis annis vacantem. Proprio etiam marte manuque addiderat eruditas commentationes iis, quibus deerant impressæ, in eamque præstantiam opus adduxerat, ut magni nominis Princeps pro eo, si venale fuisset, duo scutorum Romanorum millia offerri jusserit. Sed vir et a fortuna opulentus, et a ceterarum omnium rerum, quibus alii animum relaxare consueverunt, usu abstinens; negavit quantovis oblato pretio inducendum se, ut pecuniarum neutiquam egens, unica hac eaque honestissima recreatione et tot annorum fructu privari se sineret. Quin potius multa parabat nova, in quibus Sicilia erat (quam unica hactenus tabula expressam habemus, medium forte volumen impletura: Bavaria item in viginti tabulas elegantissime delineatas distincta; atque Moscovia, tum aliis rebus multis ornata, tum duodecim illis quas supra indicavimus tabulis.

inventæ apud Laurentium vander Hem Amstelod.

6 Hæ postremæ ne simul in unum volumen conjungerentur, faciebat defectus explicationis necessariæ; ad quam cum me veluti divinitus oblatum crederet, orabat obtestabaturque, hanc sibi ut conferrem operam, curaturo, ut interpretatio a me danda, regalis formæ typis quam magnificentissime impressa, auro deinde super purpureum fundum inducto splendens, tota aurea videretur; sicuti in dedicatoriis quibusdam foliis jam factum ostendebat, ad exemplum aureorum istorum codicum, quos Constantinopolitanorum quorumdam Imperatorum curiosa circa litteras solertia adinvenit. Equidem negare nihil poteram viro, non solum de me, sed etiam de omnibus per Hollandicam missionem Societatis nostræ Patribus optime merito: sed nec difficile erat scienti Græcas medii quoque ævi litteras, nomina supra cujusque Sancti caput apposita legere; quippe solis terminationibus barbara, et descripta litteris, prima quidem fronte ignotis, sed quoad plerasque origine Græcis, atque a noto passim charactere non multo magis diversis quam Germanicæ litteræ differant a Belgicis. Cœpi ergo ibidem Amstelodami admovere manum operi, quod nostra quoque Sanctorum Acta non raro juvare posset: sed superinducta miniatura et inauratio (prout non certa aliqua ratio, sed sua lubentia inexperto ad talia pictori suggesserat) multa alteraverat in vestium paramentorumque characteristica quadam diversitate, per quam a Clericis et Monachis Laici, isti ab Episcopis, Episcopi a Patriarchis seu Metropolitis distinguendi erunt, aliique nonnulli Sanctorum Ordines secernendi ab invicem. Ipsis quoque nominibus aliquando irrepsisse vitia deprehendi, quæ haud possent per meram conjecturam corrigi absque erroris periculo. Ad hæc simplex illa Sanctorum nomenclatura, non satis digna futura erat aut tam pretiosa speciosaque expressione, qualem ille promittebat; aut nomine meo, quod ipsi præfigere idem volebat. Quid quod in nostris Januario, Februario, Martio atque Aprili, magnum inveniens præsidium ad illustrius aliquid utiliusque commentandum; judicabam ad ceteros menses non posse me pari passu progredi, nisi positus in Musæo nostro, et in conspectu habens reliquum pro ceteris octo mensibus apparatum.

ejusque rogatu explicatæ,

7 Inducias itaque postulavi et obtinui ab humanissimo viro, donec ego quidem rediissem Antuerpiam, ipse vero ex Moscovia impetrasset puras et nullis coloribus obscuratas tabulas: quorum alterum citius quam optaveram contigit, ea quæ me Amstelodami tenebat spe in cineres una cum prælis Blavianis collapsa; alterum longioris moræ fuit, dum scilicet iret in Russiam extraordinarius Statuum fœderatorum Legatus indeque rediret. Quod tamen non obfuit, quominus, post Aprilem Antuerpiæ editum, circa Pascha anni MDCLXXV, promisso operi manus admoverem, juxta Nomenclaturam quam mihi Amstelodami descripseram. Successit autem conatus iste primus tam feliciter, ut allatæ post biennium circiter tabulæ, non multum esse mutandum probarint in iis quæ jam pridem divinando definieram: et totum quem promiseram Commentariolum, prius absolvi quam mense Junio anni prædicti inciderem in morbum istum gravissimum, qui bis ad portas mortis adductum me arcuit a studiis per semestre integrum. His periculis defuncto, et negotiis quæ morbi tempore accumulata fuerant expedito, licuit promissum amico munus repræsentare: qui eo vehementer delectatus iterum iterumque scripsit Moscuam, nec acquievit prius quam impetrarit tabulas, ad extremam operi manum imponendam requisitas.

post nova exempla accepta ex Moscovia

8 Duplicis eæ sunt generis: aliæ, inter se per latera conglutinatæ longum constituunt volumen; et coloribus quatuor, purpureo rubro, flavo ac viridi totæ, non dico pinguntur illuminanturque, sed maculantur et obscurantur; talesque vulgo venales prostant, et tales etiam fuerant illæ quarum deformem rusticitatem videram Amstelodami elegantiori miniatura obtectam: aliæ puræ ac simplices, vix post longam indaginem inventæ ac demum in Belgium allatæ sunt. Celatura omnium, in ligno facta, tam est insulsa, sive lineamentorum ductus sive figurarum singularum positurum species, ut quidquid in eo genere insulsum potest toto Belgio inveniri, cum istis tabulis collatum, elegans valde videri debeat. Placuit ergo novas tabulas condere, quibus in æs transferendis non prorsus inutiliter pretium aliquod impenderetur; nihil autem deperiret de substantia argumenti totius; vestium scilicet (quarum differentiam facile erat sub rudi isto ductu dignoscere) formas easdem accipiendo, partim ex elegantius expressis Diptychis Triptychisque de quibus infra in Appendice, partim ex similium figurarum Græcanicarum exemplis atque ectypis variis, quarum nonnulla apud nos copia est: sic tamen ut mensura tabularum originaliter altior quam lata, et quinquefariam divisa, facta sit pro majori commodo nostro, latior quam alta; et quinque in singulis Sanctorum series, ad quatuor ordines reformatæ.

repræsentantur æri incisæ,

9

favente Celsiss. Paderborn. ac Monasterien. Episc.

9 *Tum operis totius specimen, uno alterove mense sic sculptum, per Hispaniam, Italiam, Galliam, Germaniamque et Belgium judicio eruditorum subjectum fuit; et illis quidem ubique probatum est ac dignum visum quod publico spectandum exhiberetur : Celsissimo autem Mæcenati nostro sic arrisit, ut quod ex parte nostra requirebatur pecuniæ abunde largitus sit, eadem liberalitate totius novæ delineationis sculpturæque impensas præstiturus, si minus generosum Typographum habuissemus, quam est Michael Cnobbarus, cujus unius ut prælis sic et sumptibus Opus nostrum exeuditur. Incredibile porro dictu est quantopere consilii hujus nostri primus auctor* V. CL. *Laurentius vander Hem. visis tam lætis principiis exultaverit : sed haud longa hæc ei lætitia fuit. Cito enim fatalis ille Antuerpiensibus Autumnus etiam mihi incubuit, tantumque non e vivis abstulit, ac totis quatuor mensibus habuit infirmum Lovanii : et ipse interim, pertinaci quoque correptus febre, Amstelodami pientissime obiit in festo S. Thomæ Apostoli, ad extremum usque spiritum magis de vita ac valetudine mea quam sua solicitus uti cunctis se visentibus cum multa tenerrimi affectus significatione testabatur. Proinde nemini grave videri debet, si ejus erga me caritati hæc saltem gratæ commemorationis vicissitudo nunc referatur. Inter istas variorum successuum vicissitudines conceptam natamque lucubrationem in fronte hujus Maji Lectori exhibeo, cujus majori commodo ut serviam, a Januario, more Romano, exordior annum; quem alias Græci, et horum exemplo Rutheni, a mense Septembri auspicantur. Addidi non solum observantiunculas aliquas nominibus singulis; sed etiam quas et quorum Sanctorum Græcas Vitas seu Passiones desideremus, quas habeamus. Hoc quidem, ut* Φιλέλληνες *hujus nostræ curiosissimæ ætatis, qui utilissimam publico operam præstant protrahendo in lucem quæcumque anecdota veteris ac medii ævi monumenta, laborum ac sumptuum faciant compendium, relinquendo nobis Sanctorum Acta, dignius in hoc suo proprio Opere proditura : istud, ut eorum laudabile studium, qui in talibus conquirendis submittendisque adjuvare nos cupiunt, scopum habeat certiorem, quo diligentiæ suæ intendat aciem.*

cum observatiunculis opportunis.

10 *Nunc quoniam superius dictum est figuratam istam Moscorum Ephemeridem Sanctos quidem plerosque habere a Græcis, a quibus satis certo nobis constat neminem fere coli, qui eum honorem non acceperit a prisca et adhuc in fide integra apud illos Ecclesia; paucos tamen iisdem admixtos, nationi isti patrios propriosque; quid de iis sentiendum putem breviter aperiendum videtur R. P. Antonius Possevinus, Apostolicis suis itineribus, laboribus, commentationibusque optime meritus de Ecclesia, idemque Legationibus, anno* MDLXXXI *et* II. *Gregorii Papæ XIII nomine, ad Joannem Basilii Magnum Moscoviæ Ducem obitis, clarissimus; in primo suo de rebus Moscoviticis ad Religionem spectantibus Commentario, scribit, quod* Mosci ante quingentos annos, Duce Volodomiro, Christianam fidem a schismaticis hæreticis acceperunt : eaque imbuti, ac proinde maximo beneficio se devinctos putantes, facile crediderunt quidquid de Latinis Græci, Romanæ gloriæ atque pietatis æmuli, obloquebantur : in hac vero opinione alti et a teneris educati, chronicaque corrupta legentes, nec habentes, qui istas ex eorum animis calumnias serio possent abstergere, a Catholicis valde abhorruerunt. *Deinde, inter difficultates Catholicæ Religionis in Moscovia promovendæ, hanc penultimo loco ponit idem Possevinus;* quod Mosci corpora quorumdam, qui schismatici fuerunt, integra se habere gloriantur; per quos miracula frequenter edi, cæcis visum restitui, ægrotos sanari, constanter affirmant : ut plurimi periculi res esse videatur, si quis illorum corporum præceptam elevet animis sanctitatem, aut quasi dubius quærat, num ii vere Sancti Martyresve fuerint. Inter alios autem numerantur Cleba et Boris, Petrus Metropolita, et Alexius; quorum corpora extare aiunt Moscuæ. *Eadem qua Possevinus persuasione imbuti Rutheni in Lithuania Catholici, cum propriorum typorum defectu iisdem quibus schismatici utantur Synaxariis, verentur memoriam eorum facere, quos non inveniunt Græcorum Kalendariis adnotatos; ne forte in aliquos non Sanctos, sed schismaticos impingant; uti ad me perscribendum curavit R. Adm. P. Ohilewicz, Ordinis S. Basilii Provincialis, Romanus Theologus; cum eum ego rogandum curassem, ut ex Synaxario Rutheno, quo suus ibi Ordo utitur, Latine vertenda curaret elogia Sanctorum, in Russia additorum antiquis e Græcia acceptis. Responsum autem istud mihi misit per R. P. Albertum Kojalowicz, qui meum ipsi exposuerat desiderium, obstrictum mihi ea opera, quam sibi contuleram in hic edenda Historia Lithuaniæ. Utrumque autem hic debui nominare, quia Alberti hujus Miscellaneis, ad Statum ecclesiasticum in eadem Lithuania pertinentibus, nonnihil adjutum me fateor ad sequentia commentanda; nonnihil etiam prædicti Provincialis Basiliani responsis.*

In his Sancti quidam proprii Ruthenis,

qui fidem Christi acceperunt a Græcis,

ut vulgo creditur schismaticis:

11 *Ceterum cum ipsius et Possevini pace dixerim, quod hujus opinio, et illorum metus procedant ex opinione pro majori saltem parte erronea, de fide ad Russos a schismaticis, et quidem hæreticis inducta. Quod hoc aliquando factum in ulterius ullius nationis conversione sit, numquam credidi : soli enim Catholicæ Ecclesiæ convenit, ut ad Gentium conversionem sit vero effectu* Apostolica. *Proinde nec de Moscis facile inducar ut credam, conversos a schismaticis, quantocumque præjudicio talis opinio fulciatur. De Gothis, qui Ariana perfidia imbuti erant, quando Italiam, Hispaniam, Africam et partem Galliæ occupaverunt, demonstravi ad diem* XII *Aprilis, ante Acta S. Sabæ Gothi; toto fere quarto seculo apud eos insigniter floruisse Christianam Religionem absque ulla Arianismi contagione, licet sub Regibus usque ad annum circiter* CCCLXX *paganis; donec eorum alter Fritigernes, adversus rivalem regni Athanaricum Valentis Ariani auxilium demereri sibi conatus est, fidem ejus seu verius perfidiam amplectendo. Ad Russos quod attinet (quorum pars una Moscoviam constituit, altera Poloniæ Regi nunc paret una cum Lithuanis) ostendit Magister meus Godefridus Henschenius, fidem Christianam primum apud ipsos prædicatam aut saltem stabilitam esse circa annum* DCCCCXC, a Michaelo quodam, *qui missus illuc a Nicolao Chrysoberga, Patriarcha Constantinopolitano, vere orthodoxo, et unionis cum prima Sede retinendæ studiosissimo Wlodomirum baptizavit, eique in matrimonium conjunxit Annam, Basilii et Constantini orthodoxorum Imperatorum sororem; ex qua natus Jaroslaus, imperii ad fidei heres factus est, non tamen absque fratrum et coheredum cæde atque injuria; et genuit Annam, Henrico I Galliæ Regi desponsam anno* MLI; *quæ deinde eo mortuo vidua, secundis nuptiis juncta fuit Rodulpho II Crepiaci atque Valesii Comiti, testibus Sammarthanis in Historia Genealogica; tandemque hoc etiam mortuo in patriam rediit, utique optime Catholica, et fundata apud Silvanectum S. Vincentii ecclesia memorabilis. Prædictus autem* Michael *totius Russiæ Metropolita in Sede Kijoviensi ordinatus, nonum vel decimum in eadem Sede successorem habuit* S. Alexium, *circa annum* MCCCXXX: *contra quem missus quidem in Russiam est a Patriarcha Constantinopolitano Schismatico Dionysius Græcus; sed intra annos non multos captus conjectusque in carcerem non potuit plene stabilire schisma, quod invexerat. Idem deinde facere conatus Phociey, homo similiter Græcus, parem successum habuit, a Synodo Novogrodensi depositus anno* MCCCCXV, *quando in locum ejus suffectus est Gregorius Bulgarus, qui Concilio Constantiensi interfuit, sicuti ejus successor Isidorus Florentino. Quamvis autem*

Sed hi tunc vere Catholici fuerunt,

VIDE APP. T VII MAJI NOT. 1

autem contra hunc Schismatici prævaluerint per novam Synodum, dicit tamen Albertus prælaudatus successores ejusdem fuisse Catholicos usque ad annum MDXX : *quando excisum pœne schisma resuscitavit Jonas Moscus, tantumque non stabilivit; quemadmodum probari potest ex epistola cujusdam Joannis Metropolitæ, ad Romanæ Sedis Episcopum, apud Herberstenium. Rursum tamen sub finem seculi* XVI *Hypatium et Josephum bene Catholicos Metropolitas Russia habuit, multum ea causa a Schismaticis passos : sed forte eodem tempore in Regia urbe Moscua sedebant iisdem oppositi alii. Ut ut est, satis clare consequi ex dictis videtur, quod extra schismatis hæreseosque suspicionem haberi possint, quos gens illa primis quatuor a sua conversione seculis habuit Sanctos, maxime quando eorum sanctitas divinis miraculis fuisse probata, non solum creditur, sed etiam probatur multitudine et antiquitate templorum, sub alicujus nomine erectorum; uti probatur de iis, quos supra allegatus Possevinus, ex principio tam evidenter erroneo, a verorum Sanctorum numero credidit removendos.*

et valde sero suum schisma stabiliverunt in Russia,

12 *Verum, inquies, ut bene Catholici fuerint Græci sub Imperatoribus Basilio et Constantino; non tamen in unione Romana tenuere constantiam, sed identidem relapsi sunt in suum schisma variosque errores : Metropolitis autem Moscorum in usu perpetuo fuit, usque ad medietatem seculi* XVI, *confirmationem suam a Patriarcha Constantinopolitano expetere. Sit ita sane : sed an continuo et toties schismatici Mosci, mox et quoties Græci a Romana unione resilierunt? Non existimo. Sequeretur enim toties iterum fuisse Catholicos, quoties ad eamdem isti redierunt : de Græcis autem dixit Possevinus, quod omnino* quaterdecies publica confessione se nobis adjunxerint : *idque fere de septem ultimis seculis intelligi debet. Universim ergo de Moscis videtur dici posse, et quidem jure multo majori, quod de Cassinatibus, pronuntiavit Baronius ad annum* MCXXXVI, *cum narrasset miraculum apertarum sponte ad eorum preces januarum ecclesiæ, tum cum ipsi Anacleto II Antipapæ contra Innocentium II adhærebant.* Non simul, *inquit,* ac Abbas vel Episcopus aliquis schismaticus est, necesse est omnes sibi subditos pariter esse schismaticos : sed illos tantum, qui certo sciunt suum errare Præsulem. Ceteros autem dico non peccare, qui persuasibilibus rationibus putant ipsum recta incedere via, et se verum sequi Pastorem; nec tanta inest ipsis doctrina, vel adeo explorata rerum gestarum cognitio : hosque sua ipsorum bona conscientia reddi crimine liberos. Sicut et tunc evenisse putamus, nimirum quod, etsi Abbas et ex Præfectis aliquis apud Deum et ejus Ecclesiam rei fuerint; simpliciores tamen his subditi, bona fide et conscientia pura cuncta gerentes, divinis tantum rebus vacantes, omnis curiositas expertes, nullo modo (ut Canones docent) rei fuerint tanti criminis. *Si enim hoc valet in tam conjunctis quam sunt cum suo Abbate monachi; quanto id magis valere debuit in Moscis, qui lingua moribusque diversissimi a Græcis, plerumque nec sciebant, conjuncti an sejuncti essent Latini et Græci inter se; solum autem considerabant suam ab initio susceptæ fidei erga Constantinopolitanum Patriarcham subjectionem?*

quæ non debet censeri fidem semper cum Græcis mutasse;

13 *Quid quod Russorum Reges, intelligentes se suosque, propter illam qualem cum Græcis conjunctionem idoneorum doctorum defectu, exerrare in aliquibus, identidem ad Romanam Sedem se convertere pro remedio. Sic anno* MCCXXVII, *uti apud Odericum Raynaldum legitur, Gregorius nonus, Universis Regibus Russiæ scribens,* Gaudemus in Domino, *inquit,* quod nuntii vestri, ad venerabilem Fratrem nostrum Mutinensem Episcopum Legatum a Latere nostro transmissi, eum humiliter rogaverunt, ut partes vestras personaliter visitaret : quia cupientes sana doctrina salubriter instrui, parati estis omnes errores penitus abnegare, quos propter defectum prædicatorum, sicuti dicitur, incurristis. *Sic anno* MCCXLVI *Innocentius IV gratulatur Russis, quod* nuper, gratia faciente divina, illuminata fuerint corda *eorum,* ut recognoscentes Romanam Ecclesiam, matrem aliarum omnium et magistram, ac summum Pontificem successorem Petri..... ad devotionem et obedientiam Apostolicæ Sedis redire affectarent : *quibus propterea Archiepiscopum Prussiæ atque Estoniæ destinabat, ut* commisso sibi istis in partibus plenæ Legationis officio *fungeretur. Jam vero ad Florentinum Concilium, sub Eugenio Papa IV, venit uti jam diximus* Isidorus, Metropolita Kioviensis totiusque Russiæ, *nec tantum decretis ejus circa fidem subscripsit anno* MCCCCXXXIX, *sed ut Græci quoque idem facerent insigniter juvit : quare, ut majori cum dignitate rediret ad suos, Legatus ipsius Pontificis a Latere, Cardinalitia fuit dignitate ornatus. Licet autem sui non receperint eum, sed coacta schismaticorum Synodo damnarint carcerique incluserint unione repudiata (fortassis quia Constantinopolim dumtaxat missus a suo Principe, auctoritate propria se contulerat Florentiam, ut* locum tenens Apostolicæ Sedis sanctissimi Patriarchæ Antiocheni, Domini Dorothei) *non tamen prorsus in vanum laboravit. Nam præter fructum inter Ruthenos Polonis subjectos factum, ea videtur etiam apud Moscos semina reliquisse, ex quibus deinde secutum est, quod anno* MCCCCLXXII *(sicut ex MS. Archivi Vaticani accepit prælaudatus Raynaldus)* Joannes Basilii, decreta ad Sixtum amplissima legatione, significavit, se Florentini Concilii sancita admisisse, atque a Constantinopolitano petere jura desiisse, ex quo barbarico Turcorum jugo ille pressus esset : Pontificem etiam ut Christi Vicarium veneratus, ut mitteretur Legatus, qui in Moscovia corruptelas, si quæ irrepsissent, tolleret, flagitavit, *etc. Nescio autem an ab hac legatione diversa ea credi debeat, cujus meminit Albertus Kojalowicz ad annum* MCCCCLXXVI, *ut communibus Russorum ac Lithuanorum comitiis circa idem tempus decretæ, per Misaelem Kioviensium Pontificem.*

quin potius unionem cum Romanis identidem professa est,

per Episcopos

14 *Anno quoque* MDXIX Basilius *(non is qui antea cum Sixto egerat, prout hallucinando credidit Raynaldus : hic enim* Joannes *dicebatur)* Basilius, *inquam,* Joannis *prænominati ex Sophia vel Zoe Thomæ Palæologi filia genitus,* Gabriel *ante Imperium dictus,* de redintegranda cum Romana Ecclesia Moscoviticæ conjunctione pia agitavit consilia; de quibus monitus summus Pontifex *Leo X,* Gardiensem Episcopum ad eum legavit, *quemadmodum ex lib. 3 Breviarii rerum sub isto Pontificatu gestarum scribit Raynaldus : qui deinde anno* MDXXV *insinuat, quod priori anno idem* Basilius *a Clemente VII,* de Ruthenica Ecclesia Romanæ conjungenda ac Græcanico schismate damnando postulatus, bene ad id animatum se ostendit; *quare jam dictus Pontifex ipso anno* MDXXV *in Moscoviam* legavit Franciscum Episcopum Scarensem Internuntium, ut de modo ac ratione conjungendarum ecclesiarum conveniret. *Non cum* Joanne Basilio *(uti hic iterum hallucinatur Raynaldus) sed cum* Basilio Joannis *filio : qui usque ad annum* MDXXXII *superstes, successorem habuit* Joannem Basilidis *puerum quadrimum. Hujus porro patruus ac tutor Georgius nihil prius videtur habuisse, quam ut nepoti suo Romanum Pontificem conciliaret : id enim colligitur ex Gabbutio in Vita S. Pii V, ad finem hujus primi tomi impressa, num.* 286, *ubi dicitur Pio Papæ injecta mens Legationem ad Moscos destinandi,* quod olim ad Romanos Pontifices antecessores suos, Clementem septimum, Paulum, et Julium, utrumque ejus nominis tertium, a Moscorum Principibus legati missi fuissent,

et Duces suos ;

Hi etiam Czaris titulum a Papa petierunt.

fuissent, qui certa munera, Regia videlicet insignia, ab Apostolica Sede postularent, et ut Sacerdotes aliique pii viri civilium artium opifices in Moscoviam mitterentur: *quod aliud profecto non erat quam suprematum Ecclesiæ Romanæ agnoscere, cujus Antistes præ ceteris omnibus jus haberet etiam Reges appellandi. Sedit Paulus ab anno* MDXXXIV *usque ad* MDXLIX, *cui anno proximo suffectus Julius annis quatuor Pontificatum tenuit. In confinio autem utriusque Pontificatus nata est concertatio de titulo* Czaris, *inter Moscos et Polonos, quæ secundæ isti sub Julio legationi occasionem attulisse videtur.*

15 *Concertationem ipsam pluribus describit Albertus Kojalowicz ad annum* MDXLVIII *et sequentes, ubi sic loquitur:* Slavonica ea vox non significat Cæsarem aut Imperatorem (quemadmodum exterorum aliqui, ignoratione idiomatis adulationi mixta lapsi, vocitare solent Magnum Ducem Moscoviæ) sed Regem: Legati tamen Regii, quod homo arrogans privata auctoritate insolentem titulum invasisset, Rege suo inscio recusabant constanter eum fœderis tabulis inserere. *Prudenter an secus disceptatum est anno* MDL *in Senatu Lithuaniæ, plerisque affirmantibus* obsecundandum ambitioni *fastuosi juvenis, annum tunc* XXII *agentis, et subacto Casanensi regno tumidi,* ne materia belli nova præberetur, negando id, quod nullo damno concedi posset: solus prope Mareschalcus obstitit. Si enim qua facilitate nuper Basilio titulum Magni-Domini totius Russiæ permiserant, eadem nunc Joanni *(Ivanum vocat ipse)* consentirent ut se Czarem Moscoviæ scriberet; Moscum procul dubio semper alios super alios titulos sibi arrogaturum, quibus falsæ invadendarum Lituaniæ provinciarum prætensiones ad posterorum memoriam transmitterentur..... *Additum postea ab aliis est,* Cæsaris ac Czaris vocabula, ut litterarum similitudine sibi esse propinqua, ita significationis sensu longe diversa. Cæsaris titulum a Principibus variis honoris causa soli Romano Imperatori tribui, veluti primo inter Christianos Principi; eum ab Ivano non appeti, ipsos Moscos fateri: Czaris vero appellationem profiteri solos sectæ Mahometanæ Principes: Lithuanos contra dignitatem Christiani nominis facturos, si communes cum barbaris honores ei tribuant. *Econtra Mosci indignari ac fremere, Domino suo negari Czaris titulum,* quem *ejus* patri Clemens Papa ac Maximilianus in suis litteris attribuere non neglexerunt. *Lithuani nihilominus perstiterunt dicendo* quod Czaris titulum conferre neque esset ipsius Ivani sibi arrogantis, neque unius alteriusve Principis assentantis, neque arbitrii Regii: indigere omnino eam rem concordi omnium Principum consensu.

sed opponentibus se Polonis

16 *Ita continuatum inter nationes est bellum usque ad annum* MDLXXII *et Sigismundi Augusti mortem: quando Joannes, litigioso forsan abstinens titulo,* se Autocratora seu Monarcham universæ Russiæ appellare cœpit; Lithuani vero, ne durante interregno novis turbis materiam præberent contradicendo, fastu ac falsitate tumentem titulum ad tempus dissimulare maluerunt: *quandonam vero etiam Czaris titulum ei cesserint, finiente hic suam historiam Alberto, definire nequeo. Certum est Romanum Imperatorem etiam nunc eo titulo dignari Magnum Moscoviæ Ducem, potius quam* Autocratora *appellet (quod ipsissima nominis apud Græcos usitati natione* Imperatorem *significat) sicuti ante Joannem se appellavit ejus pater Basilius, cujus ad Clementem Epistola apud Jovium ex eoque apud Raynaldum sic inscribitur,* Clementi Papæ, Pastori ac Doctori Romanæ Ecclesiæ, Magnus Dominus Basilius, Imperator ac Dominator totius Russiæ, nec non Magnus Dux Volodomeriæ, Moscoviæ, Novogrodiæ..... Dominator et Magnus Princeps Novogrodiæ inferioris..... *quos etiam titulos primum sibi usurpasse Basilii istius patrem Joannem Basilidem scribit Herberstenius in Genealogia Ducum Moscoviæ, anno* MDLXXII *ex ipsorum Annalibus excerptæ, dicens, quod hic, Ruthenicis rebus in magnam claritatem elatis,* titulum Magni Ducis Wlodomiriæ, Moscoviæ et Novogardiæ sibi usurpare, seque Monarcham (seu Czarum) totius Russiæ appellare cœpit. *Imo idem auctor ex iisdem Annalibus asserit, quod Imperator Basilius, Monomachus cognomento, Wlodomiro primi Wlodomiri nepoti missis pro pace obtinenda legatis, tum alia munera regia obtulit, tum* Czaris *titulo eum donavit. Atque hinc quidem satis refelluntur Lithuani, dum titulos istos primum seculo* XVI *cœptos usurpari dixerunt; non tamen satis docetur, quod eos Clemens Pontifex approbarit: quandoquidem Gregorius XIII, quantumcumque studiosus demerendi Joannis, eumque ad Romanam unionem adducendi, litteris suis apud Possevinum anno* MDLXXXI *non aliter inscribi jusserit, ex ipsiusmet Possevini instructione, quam* Joanni Basilii, Domino Russiæ, Magno Duci Moscoviæ Novogardiæ, Smolenseiæ, Vlodimiriæ, Domino Casani et Astracani, multarumque provinciarum Principi magno et desideratissimo. *Cum enim non legamus, eum, qui pro Czaris titulo sic certaverat contra Lithuanos, de injuria questum cum Possevino Legato; probabile fit desiisse illum pro ipso obtinendo dimicare. Sed neque antea Paulum aut Julium, neque Pium V, immediatum decessorem Gregorii, quidquam in hac re indulsisse, pendente illius super eo titulo controversia cum Lithuanis atque Polonis, satis ex eodem in jam dicta occasione Joannis apud Possevinum silentio videtur apparere.*

non impetraverunt; usurparunt tamen non invito Cæsare.

17 *Atque hæc tam prolixe deducere placuit, ad leniendam invidiam, quæ sub nupero Clementis X Pontificatu Romanæ Curiæ Palatinos haud modica afflavit, dolentibus optimis quibusque Cardinalium, quod* Czaris *titulo constantius quam par iis videbatur negato, succisa fuerit spes ingentis fructus, quam faciebat legatio honestissima, anno* MDCLXXIII *missa ab* Alexio Michaelide. *Legationis caput Paulus Meneses nuncupabatur, vir apprime Catholicus, gente Scotus, sed pridem in Moscovia habitans, domo autem nobilis, utpote frater Baronis de Pitfodels. Sed cum hic attulisset litteras,* Clementi X *non aliter quam* Romanæ Ecclesiæ Directori *inscriptas, et ea tituli tenuitas merito displicuisset; non potuerunt ii quos id spectabat unquam adduci, ut in responsi epigraphe aliam quam* Viri nobilis *appellationem redderent, aut saltem* Czaris *titulum adjungerent, sine quo negabat Orator posse abs se deferri responsum, nisi suum caput certo perdere ipsique Catholicæ religioni periculum et damnum grande vellet creare; cui alioqui si morte sua posset prodesse, non dubitaret vitam impendere. Sed quidquid ille obtestaretur atque rogaret, docens eam vocem non significare gentibus istis aliud quam Regem, idque ex Evangeliorum versione vulgata, ubi locus iste,* Non habemus Regem nisi Cæsarem, *per* Czar *et* Kesar *explicatur: Palatini tamen non desierunt, prætexere injuriam Romano Imperatori faciendam: qui ubi rem intellexit, miratus est Romanis potiorem esse dignitatis suæ curam quam sibi, qui Mosco titulum eum dare consuesset.*

Eorumdem nupera Romam Legatio,

18 *Jam quod attinet ad Moscorum erga Romanam unionem animum; fuerant quidem illi sub Joanne Basilide alienissimi a Latinis; sed alienationis tam grandis potissimum fundamentum erat, quod non alios fere Latinos nossent quam Lutheranos hæreticos, ipsorum judicio vix Christianos: nec alia ipsi Joanni causa fuit invadendi occupandique Livoniam, quam quod Rex Poloniæ et Imperator Carolus V impunita dimitteret eorum horrenda scelera ac sacrilegia, qui desolabant monasteria, spoliabant templa, Ruthenorum ecclesias varie polluebant,*

post discussa præjudicia quæ nobis creärat hæresis Lutherana.

polluebant, blasphema multa in religionem invehentes; quæ omnia illi vertebant im contemptum Romanæ fidei, in qua septuaginta fides essent, interim dum ipsi tenerent unicam, a S. Andrea Apostolo, uti jactant, primo sibi traditam, deinde sub Vlodomero latius propagatam. In hac ne quid per novitates inductas alteretur, eorum Popi seu Parochi omni Catecheseos publicique ad populum sermonis usus abstinent, et sola Evangelia, sanctorum Patrum homilias, et Divorum vitas Dominicis ac festis diebus prælegunt: unde intelligimus, quam nihil vulgus sciat de schismate, deque articulis in fide controversis, per acceptam a majoribus traditionem domi potius privatim, quam publice in ecclesia discens sola illa, atque utinam integra! fidei capita, quæ sunt ad salutem necessaria, cum crebro Crucis formandæ, et aquæ ac aliorum rerum benedictarum usu, nec non eximio cultu Sanctorum atque Imaginum sacrarum, et rigida jejuniorum plurium observatione: quæ omnia cum Lutherani in magno haberent contemptu, mirum non est quod eos Mosci toto animo aversabantur. At postquam Religio in Polonia Lithuaniaque refloruit, et frequentes e Scotia Catholici, fidei causa voluntarii a patria sua exules multitudine maxima in Moscoviam migrarunt, alios paulatim de Latini ritus professoribus sensus induit gens illa. Sane cum Casimiro Regnum abdicante, de successore ei dando disceptaretur, et primogenitum suum designatumque heredem speraret Magnus Dux Alexius prædictus posse ad coronam recipi, propter commoditatem quam utriusque gentis sub uno Rege conjunctio polliceri videbatur ad retundendos unanimiter Turcarum conatus (quod sperari non debebat nisi Latinorum non solum unionem profiteretur Princeps, sed etiam ad eorum ritus transiret) coacta super his Episcoporum Ruthenorum Synodus unanimi consensu declaravit, utrumque citra scrupulum fieri a Principe posse.

spem novam fecit reducendæ gentis

19 *Quid autem aliud judicassent homines pii magis quam eruditi? cum hinc intelligerent varietatem ritus non scindere, sed ornare Ecclesiam; utpote cum ipsis Apostolis cœptam: inde vero, sublatis, quæ Lutheranorum abominationes nobis creaverant, præjudiciis, putarent nullam aut vix ullam esse sibi nobisque in fidei professione differentiam; eo dumtaxat excepto, quod Nicænæ formulæ addamus verbum* Filioque; *ipsi vero id non putent faciendum: non tam quia mordicus sustinent a solo Patre Spiritum factum procedere (cum eorum Clerus, Regularis æque ac Secularis, omni Theologico studio careat domi, foris autem discere non permittatur) sed quia veteris suæ fidei retinentissimi, omnem in ea alterationem, etiam explicationis causa factam, reformidant; quod genti simplici non magno sane vitio verti debet. Istam porro istius, quam dixi, Synodi definitionem non est quidem secuta, quam sperabant Mosci, Polonorum assensio, siquidem ad camdem coronam prensantibus etiam Lotharingo et Enguiano Ducibus, quorum hunc Rex Christianissimus, istum Imperator commendabant; potentes nimium corrivales justam formidinem incusserunt Polonis, ne pro uno quem eligerent Rege duos æque metuendos inimicos excitarent; mirabilique suffragiorum et animorum concordia, præter omnium expectationem, Rex proclamatus est ex ipsa Polonica Nobilitate, die* XIX *Junii, anno* MDCLXIX, *Princeps Michael Wiesnowisky, inusitato jam pridem exemplo. Propterea tamen non est extinctum in Moscis desiderium conciliandi Pontificis; sed anno, ut dixi,* MDCLXXIII *missa est Romam præmemorata Legatio: quam optato carere successu, propter causas de quibus meum non est judicare, ideo forsan permisit Deus, ut is honor Innocentio XI servaretur, nunc Romanæ Ecclesiæ Pontifici Maximo. Idem enim ille, qui nuper tam pronus erat ad meliora, nunc paternum adeptus Imperium feliciter regnat, et instantissime agit pro fœdere adversus communem hostem Christianorum ineundo cum Polonis et Cæsare. Bellum certe futurum vix ambigitur, cujus occasione certum est multum posse promoveri causam Religionis, modo erudiendæ gentis, schisma ut dixi potius ignorantis quam tenentis, ratio commoda ineatur, qualem in suo Tractatu ad Gregorium XIII Possevinus præscripsit; optime animadvertens, fieri non posse, ut sola Synodorum convocatione, et unius hominis atque epistolæ missione (quemadmodum hactenus factum fere est) obtineatur solida Ecclesiarum unio, præsertim lingua ac ritibus diversarum; sed opus esse variis illis modis, qui Christi Legatorum atque Apostolorum proprii semper fuere, et quos prælaudatus Gregorius XIII exinde cœpit tam utiliter quam successu patuit adhibere; erectis, non Romæ solum, sed etiam alibi per provincias variarum gentium seminariis, et prædicatoribus fidei quaquaversum directis, ex nostra Societate aliisque Ordinibus religiosis.*

ignorantis potius quam pertinacis:

20 *Interim ut eo, unde digressa est, revertatur oratio, et remotum maneat impedimentum, quod alias ferme insuperabile imaginabatur sibi Possevinus, ex parte eorum quos gentes Ruthenicæ colunt Sanctorum, quosque veteribus Græcis permixtos habent hæ figuratæ Ephemerides; videtur (salva semper majoris certiorisque auctoritatis reverentia, et posito semel principio nostro, de fide orthodoxa ab orthodoxis Græcis apud Russos constituta) videtur, inquam, dubitari non debere, quin vere Sancti Orthodoxique et extra schismatis culpam positi possint haberi ii omnes, quos nunc Moscovia, quantumvis schismatica, colit ut Sanctos. Numquam enim hanc de iis opinionem gens tota assumptura erat, nisi excellens quædam ac singularis virtutum Christianarum claritas, certis indubitatisque miraculis nixa atque post mortem probata eamdem induxisset. Si enim credimus (uti credere possumus, fortassis et debemus, nisi integræ maximæque nationi eam negamus fidem, quam putamus in re simili dandam nostræ) si, inquam, credimus frequentissima esse et vera miracula, quæ ad Deiparæ, Sanctique Nicolai et aliorum quorumdam nobis quoque notorum Patronorum religiosam invocationem patrantur (utpote non aliud quam orthodoxum Cœlitum cultum affirmantia, neque ad stabiliendum schisma ullatenus trahenda) cur ea quæ apud Indigetum sepulcra fieri dicuntur, habebimus erroris imposturæve suspecta, quamdiu nulla affertur in contrarium ratio, quæ ejusmodi credulitatem evertat, nisi sola præsumptio schismatis, ut ita loquar, originalis, erroneo ut vidimus principio nixa? Cur in eo, de cujus contrario nobis non constat, ponemus simplici populo scandalum, et optatæ unionis impedimentum fere insuperabile, abrogari jubendo partem traditæ a majoribus religionis?*

cujus interim Sancti,

non videntur debere rejici.

JANUARIUS

JANUARIUS,

GRÆCORUM METRICUS.

A'. Kalend. Ἰαννουαρίου πρώτῃ θάνες ὦ ΒΑΣΙΛΕΙΕ.
Ipsis occumbis Jani, BASILIE, kalendis.

Magis solenniter colitur a Latinis die suæ Ordinationis ad Episcopatum Cæsareensem in Cappadocia XIV *Junii. De eo multa habentur Latine et Græce.*

B'. IV Non. Θυμὸν ἀποπνέει ΣΙΛΒΕΣΤΡΟΣ δευτέρῃ ἠοῖ.
Spiritus efflatur SILVESTRI mane secundæ.

Latini festum ejus agunt XXXI *Decembris. Acta non solum Latine antiquitus habentur, sed et Græco-Latina Combefisius edidit.*

Γ'. III Non. Ἐκ ῥεθέων ΜΑΛΑΧΙΟΥ ἀπέπτατο ἐν τρίτῃ ἦτορ.
Tertia lux animam MALACHIÆ ex corpore tollit.

Hunc Prophetam nos recolimus die XIV.

Τμηθεὶς ἀμφὶ τρίτῃ πέσε ΓΟΡΔΙΟΣ ἐν κονίῃσιν.
GORDIUS in cinerem cadit hac quoque luce necatus.

Centurio hic fuit et Martyr Cæsareæ in prædicta Cappadocia, inscriptus etiam hodierno Romano Martyrologio. Extat de eo S. Basilii oratio, præterea nihil

Pro duobus sequentibus diebus desunt in Menæis, utique non raro circa varias partes defectuosis, hexametra singula, quæ nolo per conjecturam supplere; felicior forsan aliquis ea ex aliis MSS. eruet, sicuti nos ex Chiffletiano MS. Synaxario supplevimus defectus varios distichorum, quæ solent elogiis singulis præmitti. Interim, signatis initio punctis, notabo titulum, quo cujusque diei, hexametro destituti, Officium hic et alibi præsignatur.

Δ'. ..... Προεόρτια τῶν Φώτων, καὶ ἡ σύναξις τῶν ἁγίων ἑβδομήκοντα Ἀποστόλων, καὶ τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν ΘΕΟΚΤΙΣΤΟΥ.
II Non. ..... Profestum Luminum, et festivitas sanctorum septuaginta Apostolorum, nec non S. P. N. THEOCTISTI.

Græci (qui Baptismum appellant Φωτισμὸν, Illuminationem*) die Epiphaniæ solennes baptismos facturi, quales in Latina Ecclesia ante Pascha et Pentecosten solebant fieri, tres eis dies profestos præmittunt, quorum hic secundus est. De* LXX *Discipulis Christi, quomodo vocentur* Apostoli, *infra dicetur.* S. Theoctistus *nudum hic nomen habet, cum illa honorifica appellatione* Sancti Patris nostri : *alias in toto Officio verbum de eo nullum. Quis sit, an* Siculus Hegumenus in Cucumo *monasterio, an* Magni Euthymii socius in Palæstina, *non divinamus.*

E'. ..... Προεόρτια τῶν Φώτων καὶ τῶν ἁγίων Μαρτύρων ΘΕΟΠΕΜΠΤΟΥ καὶ ΘΕΩΝΑ καὶ τῆς ὁσίας ΣΥΝΚΛΗΤΙΚΗΣ.
Nonis. ..... Profestum Luminum et Sanctorum Martyrum THEOPEMPTI atque THEONÆ nec non Beatæ SYNCLETICÆ.

Priores duo die III *adscripti sunt hodierno Romano, ambo sub Diocletiano passi in Cilicia : quorum utinam extarent Acta! Tertia sacrarum Virginum Antistita Alexandriæ, dicto Martyrologio adscripta est hoc die. Vitam, seu potius spiritualium exhortationum syllogen, dedimus, jamque etiam Græcam edidit ex duplici MS. Joannes Bapt. Cotelerius, tom.* I *Monumentorum Ecclesiæ Græcæ, in Annotationibus ad eamdem dubium relinquens, utrum sit vere S. Athanasii, cujus nomen aliqui Codices præferunt. Ego in hujus Actis* II *Maji ostendo auctorem, sive is Athanasius seu Polycarpus seu alio quocumque nomine dictus sit, multo juniorem esse, totoque scribendi modo diversissimum ab eo quem tunc colimus. Nota porro quod* Ὅσιος *et* Ὁσία *fere dicatur de Monachis et Sanctimonialibus;* Ἱερὸς *de Presbyteris et Episcopis,* Ἅγιος *universim de cujusvis conditionis ac sexus Sanctis.*

Βάπτισεν ἐν ποτάμῳ ΧΡΙΣΤΟΝ Πρόδρομος κατὰ ἕκτην. ς'.
Prodromus in sexta baptizat flumine CHRISTUM. VIII Id.

Theophaniorum festum Græci appellant, quod hac die concursu magno, peregrinorum præsertim, Græcæ Liturgiæ solennes ritus spectare cupientium, vidimus celebrari Romæ, in nostro Græcorum Collegio, anno MDCLXI *: quando (ut sub aspectum unum proponatur totus Sacrorum ordo) ante sacrificium fit Benedictio aquæ, quæ pridie sub Vesperis fieri alias debuerat ante cœnulam, et hanc solito lautiorem; utpote in qua non quidem lacticinia aut pisces, sed buccella panis cum melle ad esum, et vini aliquid ad potum permittunt jejuniorum monasticorum Canones. Ritus autem benedicendæ aquæ similis est nostræ fontis Baptismalis benedictioni, in eo quod, uti Officians apud nos benedicto fonti immergit Paschalem cereum in Vigilia Paschatis; sic Græcus Sacerdos in hac Vigilia immergit aquæ Crucem ab altari sumptam, atque ad medium templum ubi prostat vas aquæ benedicendæ delatam : cujus deinde aquæ aspersione omnes præsentes sanctificat, ut Rubricæ in Menæis loquuntur.*

Latini festivitatem hodiernam Græco quoque vocabulo nominant Epiphaniam, *id est* Ostensionem *seu* Manifestationem *Domini. Hanc autem simul triplicem venerantur, qua scilicet ipsius divinitas manifestata est Magis in Bethleem, Joanni ad Jordanem, Discipulis in Cana Galileæ : sed* quid potissimum hoc die factum sit, *inquit S. Maximus,* noverit ipse qui fecit. *Haud inutili tamen ratiocinio videmur tenere posse, solum Baptismum Christi ad hunc diem proprie pertinere, propterea quod totus Oriens, penes quem distinctior fuit historiæ Evangelicæ cognitio, nihil aliud hoc die factum agnoscat. Aquæ in vinum conversio, quantum ex Joanne intelligimus, secundo vel tertio post baptismum mense debuit accidisse, puerorum vero Bethleemiticorum cædes (quam pari consensu Oriens atque Occidens celebrat exeunte Decembri) sicut congrue ad Evangelium atque ad Stellæ tempus indicatum a Magis, dicitur accidisse uno post Christi nativitatem anno, ita non patitur ut multum anticipetur adventus eorumdem Magorum, et ideo eorum Adorationem Græci ipso die natali colentes, verum ejus diem credi poterunt retinere. Manet interim quod dies* VI *Januarii apud Latinos trium Magorum cultui sit dedicata, de iisque agi potuerit ac pæne debuerit initio nostri Operis. Quin igitur id factum? inquies. Noluit Bollandus noster, in plurium controversiarum pelagus præcipitare navim, vixdum*

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 2

AUCTORE D. P. *dum e portu solutam, earum adhuc inexpertus ipse; totumquè disquisitionis prolixioris discrimen prudenter rejecit ad* XXIII *Julii, quo* Trium *(ut vulgo vocantur)* Regum Translatio, *Mediolano Coloniam facta seculo* XII, *solennissime recolitur. Decennio post editum Januarium amicus ejus Hermannus Crombachius amplum de illis volumen edidit cum titulo Historiæ; sed licet diligentiæ nulli pepercerit auctor, in ea tamen historiæ parte, quæ Evangelicum textum excedit, ad suos fontes reducenda, nihil reperit solidæ antiquitatis. Nam Dextri Chronicon, novitium seculi hujus figmentum esse, satis superque nunc constat: et Bedæ operibus adjuncta Collectanea Bellarmino Judice, nihil fere habent, quod sit ingenio Bedæ dignum: nec ulius ullus scriptor vel Græcus vel Latinus profertur per tot secula, usque ad Friderici Barbarossæ tempora, qui nomina nunc vulgata usurparit, nedum ea docuerit, quæ postea cœperunt narrari de Magorum post Christi mortem baptismo per Apostolum Thomam, ordinationeque Episcopali, et prædicato per ipsos populis Evangelio, ac morte denique pro Christi nomine illata a barbaris. Superest igitur adhuc integer labor, in ea disquisitione ponendus; si tamen operæ pretium sit in tam obfirmato totius antiquitatis silentio posteriorum temporum divinationes hallucinationesque sectari atque colligere, et Joannis Hildesicensis* fabulosam *(ut ipse agnoscit Crombachius) de hoc argumento* farraginem *ventilare. Nobis certe, cum ad Julium pervenerimus, satis erit prædictæ Translationis fidem indubitatam reddere, Coloniensiumque in istis corporibus honorandis religionem tueri, tot illustribus monumentis miraculisque divinitus et humanitus confirmatam.*

Ζ'. Μνήμην ἑβδομάτῃ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ λάχεν αἰδοίοιο.
VII Id. Septima BAPTISTÆ memores jubet esse colendi.

Notandus hic Græcorum ritus, quo post singula majora Christi Domini aut Deiparæ festa, subjungunt memoriam eorum Sanctorum, qui propius ad mysterium concurrerunt. Ita post festum Hypapantes secunda Februarii, sequitur memoria Justi senis Simeonis qui suis ulnis Christum excepit: et sic de ceteris. Hic vero VII *dies Januarii eo etiam solennior erat Constantinopolitanis, quod pariter recoleretur memoria manus in urbem Regiam translatæ sub Imperatoribus Constantino et Romano Porphyrogenitis, id est seculo* X. *Dicitur autem Antiochenus quidam Diaconus, Job nomine, eam attulisse ab Antiochia, quo eam olim ex urbe Sebaste, in qua sepultus Joannes fuit, Lucas Evangelista detulerat. Notabilis quoque est ejus imago ad hunc diem, in Menæis excusis designata cum magnis ad humeros alis, propter titulum* Angeli *eidem ex Scripturis aptatum.*

Η'. ΔΟΜΝΙΚΑΝ ὀγδοάτῃ πότμου λάβε νὺξ ἐρεβεννή.
VI Id. DOMNICAM octava mortis nox abstulit atra.

Abbatissa fuit Constantinopoli, et habemus jam Vitam, Græce ac Latine dandam in supplemento Januarii, ad quod etiam optaremus Acta Græca SS. Juliani et Basilissæ, *pro die sequenti, qualia vidisse se Allatius ait: eo quod, cum auctorem præsentem ac videntem præseferant, conficta tamen ea esse nunc arbitremur, ob causas facile a posteris vestigia nostra pressuris agnoscendas: quamvis eæ in principio Operis nos latuerint, minus adhuc expertos ad talia secernenda.*

Θ'. Ἀμφ' ἐνάτῃ, ΠΟΛΥΕΥΚΤΕ, τομὴ μέγα δῶκέ σοι εὖχος.
V Id. Grando tibi, POLYEUCTE, decus dat sectio nona.

Martyr Melitinæ in Armenia sub Decio: apud Latinos memoratur XIII *Februarii. Acta Græca triplicia habemus.*

ΓΡΗΓΟΡΙΟΝ δεκάτῃ θανάτου τέλος ἀμφεκάλυψεν. Ι'.
GREGORIUM decima mortis sors ultima obumbrat. IV Id.

Nyssenus hic est, qui a Latinis IX *Martii colitur, ubi de libris ejus contra Eunomium, aliter quam hactenus editi sunt ordinandis, demonstrative disserui.*

Ἐν δεκάτῃ ὀλοὸν βίοτον λίπε ΚΟΙΝΟΒΙΑΡΧΗΣ. ΙΑ'
Undecima vitam dimisit COENOBIARCHA. III Id.

Videlicet THEODOSIUS *in Palæstina: cujus Vitam ab auctore coævo, non tamen a Cyrillo discipulo esse scriptam, certo jam nobis constat, ex chronologica Synopsi ipsiusmet Cyrilli de vita sui Magistri ejusque scriptoribus: quam Synopsim nunc habemus, æque ac alteram ab eodem Cyrillo laudatam S. Theodosii Vitam, auctore Theodoro Episcopo Petrarum, utramque dandam ad supplementum Januarii. Ipse autem Sanctus adscriptus est hodierno Romano.*

Τῇ δύο καὶ δεκάτῃ ΤΑΤΙΑΝΗΣ αὐχένα κέρσαν. ΙΒ'.
Luce duodena TATIANÆ colla rescissa. II Id.

Quæ hujus Acta habentur apud Græcos, eadem a Latinis leguntur sub nomine S. Martinæ, *et sic ea dedimus* I *Januarii, quo die hæc antiquitus colebatur, nunc translata ad diem* XXX *pro commoditate majoris ac liberioris cultus. Acta ista, per licentiam plus quam poeticam adornata, si nunc a nobis examinari et edi deberent, severiori nota castigarentur.*

ΕΡΜΥΛΟΝ ἠδ' ΕΤΑΡΟΝ δεκάτῃ πνῖξε τρίτῃ Ἴστρος. ΙΓ'.
HERMYLUS et Socius post hanc merguntur in Istro. Idibus.

Socius STRATONICUS *est, Martyrii locus Mysia: ambo Romano hodierno sunt inscripti ex Actis a Lipomano primum editis, quæ habemus etiam Græce danda in supplemento.*

ΑΒΒΑΔΑΣ ἀμφὶ τετάρτῃ καὶ δεκάτῃ κτάνε χαλκός. ΙΔ'
ABBATES quarta et decima dant colla securi. XIX K. Feb.

In Sinai *scilicet, primum* Sabbas, Esaias, *et socii* XXXVI, *sub Diocletiano a Saracenis occisi; deinde ab iisdem aliisve barbaris alii ibidem et in* Raithu. *Primorum meminit, et secundorum Acta, quæ Græce habemus, pathetice descripsit Nilus Monachus, cujus filius Theodulus Martyrum unus fuit. Eorumdem quoque historiam Ammonium similiter et monachum et oculatum testem contexuisse, asserit Allatius in Diatriba de Simeonum scriptis, sæpius hic alleganda: hanc autem historiam vehementer optamus habere, aut scire unde sit petenda. Simul omnes, non sine confusione aliqua, inscripti sunt hodierno Romano.*

Βλάστος Θηβαΐδος μέμπτῃ κτάνε ΠΑΥΛΟΣ ἀμύμων. ΙΕ'.
Thebæus PAULUS decima quintaque coruscat. XVIII Kal.

Latini hunc colunt die X, *et suas de eo Lectiones Romana Ecclesia sic orditur:* Paulus Eremitarum Auctor et Magister; *et tamen numquam ille se obstrinxit votis quæ Religiosum (ut nunc loquimur) facerent, nullos discipulos constituta ab se regula informatos dimisit: sed (ut scitur ex Actis) sororii injuria et persecutionis metu, nullo hominum conscio, extra eorum conspectum secessit, atque ad interiorem eremum paulatim progressus usque ad mortem delituit, uni S. Antonio semel conspectus dum viveret. Quid ergo molesti nobis sunt aliqui, objiciendo Patres aliosve scriptores, qui* Eliam Prophetam *et* Joannem Baptistam, *ut monasticæ Professionis* Duces, Principes, Auctores, Magistros

gistros *laudant? quasi hæc eis competere non possint absque religiosorum nuncupatione votorum, neque solum vitæ solitariæ qualiscumque ab iis sumptum exemplum sufficiat ad ejusmodi encomia.*

Πέμπτη καὶ δεκάτη καλύβη μετέπηξ ΙΩΑΝΝΗΝ.
Tugurio sese JOANNES clausit eadem,

Hujus pervetusta memoria extat Romæ in insula Tiberina, quin et corpus ibidem haberi creditur. Hinc vulgari errori (cum quo etiam Baronius hodierno Romano ipsum inscripsit) data occasio, ejus historiam primo Græce descriptam quam suo etiam tempore daturi Græcam sumus, veteri Romæ adscribendi; cum ex ipsamet evidentissime liqueat, eam novæ Romæ, id est Constantinopoli totam deberi, ubi natus fuit, et aliquamdiu Monachum inte Acœmetas professus; denique a longinqua peregrinatione redux, paternæ domus angulum ignotus incoluit. Unde fit ut nec minimum quidem vestigium Joannis *istius in ullis antiquis Latinæ ecclesiæ Martyrologiis inveniatur : et verosimile fit eodem tempore, quo Vesontionem in Burgundiam Caput, Romam quoque allatum fuisse corpus, id est post captam anno* MCCIV *a Latinis Constantinopolim. Idem qui* Kalybita, *ab eo quod habitavit in tuguriolo, etiam* ὁ διὰ Χριστὸν Πτωχὸς, Propter Christum pauper *cognominatur.*

Iϛ'. ΣΕΙΡΗΝ προσκυνέω ΠΕΤΡΟΥ δεκάτη ἐνὶ ἕκτη.
XVII Kal. Ad decimam sextam venerabor VINCULA PETRI.

Eudocia, Theodosii Junioris uxor, seculo Christianæ æræ quinto, ex accepta Hierosolymis Catena *partem Constantinopolim detulit, partem Romam ad filiam Eudoxiam misit : quarum hæc simili quoque festo Kalendis Augusti celebrando occasionem dedit, cum applicata alteri catenæ, qua idem Apostolus Romæ fuerat in carcere Mamertino constrictus, ipsi mirabiliter inhæsisset : ista vero hodie solenniter monstrabatur Constantinopoli.*

IZ'. Ἑβδομάτη δεκάτη ΑΝΤΩΝΙΟΝ ἔνθεν ἄειραν.
XVI Kal. Septena decimaque ANTONIUS astra petivit.

Hujus ubique notissimi Vitam, a S. Athanasio scriptam sic illustravit Henschenius, adeoque solide auctori suo vindicavit adversus cavillos heterodoxorum; ut vir eruditissimus inter eos Gerardus Vossius, convictum se ingenue fassus, numquam amplius hæsitaverit in ea sub nomine S. Athanasii allegauda.

IH'. Τάρχυσαν ὀγδοάτη δεκάτη νέκυν ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ.
XV Kal. Mortuo ATHANASIO decima atque octava parentat.

Vitam ejus ex propriis fere scriptis collectam daturi, præmittimus ordinem scriptorum ejus apologeticorum, satis diversum a vulgato : et in fine quærimus diem verum mortis : neque enim quia in hisce versibus plerumque mors indicatur, ea semper in talem diem revera incidisse credi debet, quod semel proderit hic notasse. Celebratur ergo hodie translatio quædam ei et S. Cyrillo, *æque Patriarchæ Alexandrino, communis, communi etiam apud Græcos festo: Latini seorsim singulos,* Athanasium II *Maji,* Cyrillum XXVIII *Januarii venerantur.*

IΘ'. Γῆ μακάρων λάχον ἐν νέα καὶ δεκάτη ΜΑΚΑΡΙΟΥ.
XIV Kal. MACARIUM nona decima capit aula beata.

Ex duobus hujus nominis inter Ægypti monachos celeberrimis, alter Ægyptius *cognominatur.* Alexandrinus *alter sive* Romanus, *et utriusque commemoratio ita hodie jungitur a Græcis, ut (nisi quod distincta sint utriusque elogia) totius Officii cursus procedat in singulari, tamquam de unico. Latini* Romanum II *hujus,* Ægyptium XV *colunt.*

Αἶξε ΕΥΘΥΜΙΟΣ τῇ εἰ βίου κᾆδι εὔγειος.
Vigesima EUTHYMIUS vitam terrasque reliquit. K'. XIII Kal.

Abbas hic prope Jerusalem vixit: ejusque meliora, quam quæ hactenus extant, Acta Græca, ut vere a Cyrillo descripta sunt, servamus pro Supplemento. Insertus est autem hodierno Romano.

Præter hunc recolitur a Græcis memoria S. P. N. Euthymii Junioris IV *Januarii; et* II *ac* XVIII *Aprilis* memoria S. P. N. Euthymii Thaumaturgi : *accedit ex Allatio (qui Encomium auctore Gregorio Cyprio Patriarcha Constantinopolitano vidit)* S. Euthymius Episcopus Madytarum : *quæ unumne an tres diversos spectent, non definimus; sed expectamus ut aliunde accipiamus ipsum istud encomium, lucem haud dubie aliquam allaturum, simul cum diei notitia, qua postremo nominatus obiit coliturque.*

Εἰκάδι καὶ πρώτη πότμος ΜΑΞΙΜΟΥ ὄσσ' ἐκάλυψεν.
Vigesima et prima oculos tibi, MAXIME, clausit. KΑ'. XII Kal.

Nihil nos in Januario nostro de hoc insigni sub Heraclio contra Monothelitas Confessore, utpote nulla adhuc ejus Acta nacti, ideoque expectantes XIII *Augusti, quando colitur a Græcis Translatio ejus. Nunc illa habemus ex MS. Ducis Sabaudiæ, nec illa tantum; sed etiam omnia ejus opera in lucem duobus tomis edidit amicus noster Franciscus Combefisius,* X *Kalend. Aprilis anno* LXXIX *Parisiis pientissime defunctus. Addi istis poterit, si aliquando integra inveniatur, Vita alia brevior, cujus contextum variis corrosorum foliorum hiatibus interruptum, qualem habere potuimus, transcripsimus Mediolani ex quodam Rutiensis in Calabria monasterii Codice, ante annos quadringentos exarato : sic autem ea incipit.* Καὶ πῶς ἂν τὴν παρὰ τῶν φιλοκάλων μέμψιν ἐκκλίνοιμεν, μὴ τὸν Ὁμολογητὴν καὶ πολὺν ἐν λόγῳ Μάξιμον τὸν κλεινὸν προτιθέντες εἰς μέσον, καὶ τὰ τοῦ μεγάλου τούτου καὶ ὑπερφυῆ κατὰ τῶν αἱρετικῶν ἀνδραγαθήματα;

Εἰκάδι δευτερίῃ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ βρόχον ἔτλη.
Passus ANASTASIUS laqueum est dein luce secunda. KB'. XI Kal.

Natione Persa, *martyrium fecit in Palæstina sub Chosroe anno* DCXXVIII. *Acta ejus in Concilio* II *Nicæno recitata et laudata dedimus ex originali Latina, Græca pro Supplemento servamus; atque utinam interim accipiamus integra ejus miracula, ab auctore, anonymo quidem, sed oculato conscripta, quæ nobis finiuntur cum principio miraculi* XVII De muliere, *seu potius puella* energumena, *cujus liberationem Ascalone impetravit mater, ad collum ejus alligans particulam ex nervo sacræ manus, et corpus ungens oleo per ejusdem tactum sacrato.*

Εἰκάδι διετμήθητε τρίτῃ, ΑΓΑΘΑΝΓΕΛΕ, ΚΛΗΜΗ.
Vicena caditis ternaque, AGATHANGELE, CLEMENS. KΓ'. X Kal.

Episcopus Ancyræ in Galatia Clemens, *cum tribus Diaconis* Agathangelo, Christophoro ac Charitone et pluribus pueris, *sub Diocletiano et Maximiano Martyrium subiit, cujus duplicia Acta Latina dedimus, Græca reservamus.* Clementem et Agathangelum *Romano hodierno Baronius quoque adscripsit.*

Οὐρανοῦ εἰς ξενίην ΞΕΝΗ εἰκάδι ἦλθε τετάρτῃ.
Vicena quarta cœli XENA celsa petivit. KΔ'. IX Kal.

In Urbe Roma, non illa veteri, sed (ut ego quidem existimo)

existimo) nova nobiliter nata, et in seculo dicta Eusebia, primo navi Alexandriam, ibique agnosci metuens Mylassam in Caria petiit, mutatoque nomine ignota obiit, seculo Christi v. *Vitam auctore æquali Anonymo dedimus, textum Græcum daturi in Supplemento.*

KE'. VIII Kal. Εἰκάδι ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ θεορρήμων ἔκτανε πέμπτῃ.
GREGORIUS, divina loquens, est deinde secutus.

Cognomento Theologus, *et a patria* Nazianzenus, *colitur a Latinis* IX *Maji, quando Vitam ex ejus operibus atque aliunde collectam a Card. Baronio ex ejus MS. damus, ostendimus autem eumdem æque ac socium* Basilium, *multo quam passim credatur citius natum, adeoque et seniorem obiisse. Constantinopoli colebatur tamquam illius urbis Archiepiscopus, siculi revera fuit: sed ipse pacis communis causa cedere maluit, et Nazianzum reversus ad suum suburbanum, carmen de vita sua composuit, quod Latina prosa redditum exhibemus.*

Ks'. VII Kal. Παισὶν ἅμ' ἠδ' ἀλόχῳ ΞΕΝΟΦΩΝ θάνεν εἰκάδι ἕκτῃ.
Cum Pueris XENOPHON post illum Uxorque obierunt

Uxor, Maria; *filii*, Arcadius et Joannes *nuncupabantur; Constantinopolitani omnes, et monasticam vitam Hierosolymis amplexis, tandemque in mutuam agnitionem adducti. Acta Latine dedimus Otthone Zylio nostro interprete: Græce eadem in Supplemento dabuntur.*

KZ'. VI Kal. Ἄπνουν ἑβδομάτῃ κόμισαν δέμας εἰκάδι ΧΡΥΣΟΥΝ.
AURILOQUI corpus vigesima septima reddit.

Est hic dies delati Constantinopolim corporis (nam in exilio Sanctus obierat) non solum Græcis venerabilior, sed solus a Latinis celebrari solitus: adeoque nunc erant nobis danda illius Acta. Sed cum ea valde prolixa essent, et longe supra opinionem excrevisset sub ipsis manibus Januarii moles, coacti sumus in diem mortis, qui XIV *est Septembris, differre omnia. Neque consilii pœnitet, quia interim prodierunt studio Emerici Bigotii V. CL. qualia ab eruditis universis jam pridem expectabantur: et Godefridus Hermant totam vitæ temporisque istius historiam eodem successu, quo SS. Athanasii, Gregorii, Basilii atque Ambrosii res gestas illustravit; lingua quidem Gallica, sed annotatis accurate ad marginem locis unde deprompta singula, et observationibus opportunissimis ad calcem librorum adjectis: quibus utrisque libenter me adjutum fateor in Actis SS. Athanasii atque Gregorii Nazianzeni.*

KH'. V Kalend. Εἰκάδι ὀγδοάτῃ νόες ΕΦΡΑΙΜ θυμὸν ἀπηύρων.
Spiritus hinc EPHREM octava est sublatus ad astra.

Colitur a Latinis I *Februarii: neutro tamen die mortuus, sed æstate vel Autumno. De eo post Gerardum Vossium, per quam accuratum operum ejus interpretem et scholiasten, prolixe in nostro Februario agitur: ubi hoc solum addi deberet, Vitam SS. Abrahami et Mariæ neptis ejus alterius esse Ephræmi, non Edesseni, sed Græci in minori Asia, forsan Cariæ Episcopi, seculis aliquot junioris.*

Ἐννάτῃ ΙΓΝΑΤΙΟΙΟ ἐπάνοδος εἰκάδι τύχθη. KΘ'. IV Kal.
IGNATII exuvias vigesima nona revexit.

Roma scilicet, ubi sub Trajano fuerat a leonibus laceratus, Antiochiam, ubi Episcopus fuerat: a Latinis post reliquias Romam relatas colitur I *Februarii, ubi de eo egimus, Græca in Supplementum operis asservantes; et epistolas, sub ejus nomine editas, in tres classes distinximus, ita ut alias certo ipsius esse, de aliis minus certo ostendamus constare, quasdam verosimilius fuisse suppositas.*

Λάμψεν ἐνὶ τριακοστῇ χρυσοτρισήλιος αἴγλη. Λ'. III Kal.
Sole nitet triplici mensis trigesima Jani.

Festivitate scilicet tribus præcipuis Ecclesiæ Græcæ Doctoribus communi, Basilio *Magno*, Gregorio *Theologo seu Nazianzeno, et* Joanni *Chrysostomo: in quod festum varia variorum illustria encomia Græca reperiuntur, quas in unum corpus si quis omnes colligeret Græco-Latinas, justum et elegans Opus foret: multo autem grandius evaderet illud, quo quis omnium Sanctorum encomia ab Actis eorum diversa et ab oratoribus illustribus Græcis scripta per ordinem anni digesta evulgaret: quod tamen aliis cogitur faciendum relinquere, iis quæ immediate ad historiam spectant ægre sufficientes.* VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 3.

ΙΠΠΟΛΥΤΟΝ πόντου τριακοστῇ ἔκτανε ῥεῦμα.
HIPPOLYTUMQUE eadem sub ponti gurgite mersit.

In operibus ipsi attributis et in elogiis Menæorum passim appellatur Papa Romanus, *et sub* Claudio Imperatore *passus dicitur. Fuit is, ut summum*, Episcopus Portus Romani. *Sub Claudio persecutio Christianorum nulla fuit, cum prima omnium sit Neronis: Baronius ergo substituit* Alexandrum, *ad cujus tempora ipse perduxit scriptum aliquod de Canone Paschali, qui Canon etiam cum ejus sculpta effigie repertus in marmore est. Deinde non in mari, sed in fovea, quæ adhuc monstratur, passum esse habet traditio Portuensium. Hæc ergo omnia examinanda et illustranda erunt* XXII *Augusti, quo colitur* Hippolytus *hic a Latinis: nam* Hippolytus *quem iidem Latinorum fasti hoc die ponunt, Antiochenæ Ecclesiæ Presbyter solum fuit, idemque Novatiano schismati aliquando implicitus.*

...Τῶν ἁγίων καὶ ἀναργύρων θαυματουργῶν ΚΥΡΟΥ καὶ ΙΩΑΝΝΟΥ. ΛΑ'. II Kal.
...Sanctorum et sine mercede miracula curationis patrantium CYRI et JOANNIS.

Hic miles, iste medicus et monachus, ambo Martyres in Ægypto sub Diocletiano, etiam Latinis ob Reliquias olim Romam translatas notissimi. Encomium utriusque scripsit S. Sophronius; neque id tantum, sed impetrata per eosdem sanitate etiam miracula, tam prolixe, ut quæ de iis non dedimus, epitome solum sint: integrum ergo Opus Græco-Latine dandum servamus pro Supplemento.

AD

Вололей
Василі
Доміка
Полуектъ
Павелъ
Поклоненіе

5
6
11
12
13
17
18
19
20
21
22
23
28
29
30
31

AD FIGURATAS EPHEMERIDAS

PRÆFATIO.

Quia multi ex his figuratis in Ephemeride metrica nomen habent, de quibus jam supra dicta sufficiunt: ut hinc eo recurrat lector, addito ad nomina ✝ significabo; aliis qui nihilominus coluntur a Græcis, addetur ✝ cum congrua aliqua declaratione. Hic vero quædam mihi præmonendus est lector.

I *Tam scrupulose observant Mosci nomina addenda Sanctorum imaginibus, ubicumque et qualitercumque expressis, ut contrarium nunc plerorumque Latinorum usum necesse habuerit Possevinus excusare, sic scribens illorum Magno Duci.* Quod autem Rutheni tui mirantur, nos piis imaginibus nomina eorum Sanctorum, quos repræsentant, non semper ut ipsi faciunt, adscribere; scito, si nominum illorum adscriptio ideo est necessaria, ut ex ea sancti illi viri agnoscantur; jam eam haud necessariam esse iis qui ipsos noscunt. Catholicis autem primo aspectu innotescere Christum crucifixum, beatissimam Virginem, et plerasque alias Sanctorum imagines quis dubitet? Præterea si nominis adscriptio necessaria sit, quid illa faciet idiotis, legere nescientibus, quales plerique omnes sunt Rutheni; cum potius ipsæmet imagines, loco litterarum et scripti, idiotis adhibeantur? Quod si dixeris (ut mihi tui dixere in ipsa nominis adscriptione virtutem aliquam consistere; tu sapiens es, qui intelligas, in notis ejusmodi nullam, sed in sensu ac fide, sitam esse vim atque virtutem. Attamen non improbamus eorum consuetudinem, qui pietate, non superstitione adducti nomen imaginibus adscribunt; ut alii (cum quod ignorant intelligant) ea etiam ratione pias a profanis imaginibus dignoscant: quod sane crebro Latini quoque Catholici faciunt. *Hactenus Possevinus, cui pro Moscis responderi nihilominus potuisset, pietatem eorum in hac parte, et scandalum quod ex nominum omissione accipiunt, procedere ex constantissima eorum quos in principio semel acceperunt rituum observantia, qua eis addi vel detrahi nihil patiuntur: fuisse autem antiquissimum istum non solum Orientalium sed etiam Occidentalium Ecclesiarum consuetudinem, probare poterunt quotquot sunt Romæ operis antiquioris musiva ac tabulæ. Responsum dari posset quærenti causam, ob quam iidem Rutheni improbent sculptas, quamvis Sanctorum, imagines, nec eas in ecclesiis suas tolerent: quia scilicet eas in ecclesiis ponere non acceperint a Græcis, altoqui statuas nequaquam aversatis, uti apparet ex illa celeberrima sancti Salvatoris imagine, Constantinopoli erecta supra portam ut vocabatur auream, de qua nobis agendum erit in Actis S. Theodosiæ dandis* XXIX *Maji.*

II *Laudat Moscos Possevinus quia* pias imagines decentissime pingunt, nudas in iis corporis partes omnino exhorrentes *(nisi quatenus eas præcisa necessitas mysterii vel historiæ repræsentandæ exigit) uti in his tabulis videre est. Quare cum adducebantur a Possevino ex Moscovia ad Pontificem Legati,* eos maxime offendebat, cum vel in hospitiis signa turpitudinum cernerent, vel imagines, etiam pias, ad lasciviam depictas; nudas vero statuas et cetera diabolica figmenta in aliquorum domibus et hortis. *Quæ pictorum sculptorumque nostratium licentia, majora quotidie incrementa capiens, severiorem profecto sacri ac civilis Magistratus censuram meretur, quantocumque cum artis procacis damno id fieret: nec enim minus istiusmodi picturæ ac statuæ nocent quam libri parum casti, et utrisque æqualiter flammæ debentur, si non illis magis, quæ etiam idiotis offendiculum objiciunt. Proinde optabile omnino videtur, ut* Innocentii XI *castissimus zelus, quo Romæ invigilat ad verecundiæ et honestatis muliebris custodiam, severissime prohibens omne vestium genus, colli et collo subjectarum partium ac brachiorum nuditates non obtegentium, ad publica istæc statuarum ac picturarum scandala amolienda, aliquando etiam se convertat.*

III *Quæ hic in principio cujusque tabulæ ad nomen singulorum mensium apponuntur verba, non explicabuntur hac vice, idonei interpretis defectu: quem ne valde anxie requirendum putarem fecit anno* MDCLXXIX *oblata commoditas, per splendidam illam, quæ Viennæ comparuit, Legationem Moscorum, quorum interpres unus, cum quatuor postremorum mensium sculptas hic tabulas explicandas suscepisset, in duabus earum, Septembris scilicet atque Octobris, primam lineam sic legit, ut* September *quidem diceret,* Septies si cadat justus, surgit: Proverb. 24. October *vero,* Fame mentis marcescentes pane verborum suorum, unum credere Dominum panem vitæ nostræ indixit. *Frigidæ profecto sententiæ: quibus ceteras similes esse cum possemus præsumere, non erat cur explicationis causa e longinquo petendæ (redierunt enim in Moscoviam Legati) properantia præla sisteremus. Oro tamen mixtos Lithuanis Ruthenos, eos maxime, qui Vilnæ vivunt S. Basilii institutum professi, ut illum qualemcumque defectum supplere velint: sed multo instantius eos rogo, ut quæcumque alia vel scripturæ vel explicationis nostræ errata, benigne correcta ad me remittant, saltem ad instructionem posterorum. Addant etiam Signorum Zodiaci hic deficientia nomina, quia in ectypis nostris omnino nequeunt discerni characteres, quibus ea scribere debuissem, præterquam in paucis: quod si eadem signa non sunt ad normam Moscoviticorum exemplarium repræsentata, excusare quæso placeat pictorem, cui in hac parte (uti et in loculis plerisque historialibus) indulgeri debuit, ne sese omnino adstringeret insulsissimæ quam præ oculis habuit coordinationi figurarum atque invenustis omnino lineamentis. Hæc præfatus aggredior singulas tabulas, et singulorum in unaquaque loculorum epigraphas, quatenus possum explicare; conferendo eas nonnumquam cum* Kalendario Ruthenorum, *quod Possevinus in suo Apparatu ad verbum* RUTHENI *legendum proponit, non satis peritum ubique interpretem vel lectorem nactus: nonnumquam tamen aliquid suggerens, quo mendosa tabularum scriptura corrigatur.*

JANUARIUS

MOSCORUM FIGURATUS.

I *CIRCUMCISIO D. N. JESU CHRISTI* † *BASILIUS CAPPADOCIÆ* † Episcopus.

Quoniam omnes non solum Patriarchæ, Metropolitæ et Archiepiscopi, sed etiam Episcopi in hisce tabulis exprimumtur palliati, abusus hujus initium meretur hic ex Luitprando notari. Is in legatione ad Nicephorum Phocam sic loquitur: Videmus Constantinopolitanum Episcopum Pallio non uti, nisi sancti Patris nostri, *id est Papæ Romani,* permissu. Verum cum impiissimus Albericus, quem non stillatim cupiditas, sed velut torrens impleverat, Romanam civitatem sibi usurparet; Dominumque Apostolicum *Joannem XI,* quasi servum proprium in conclavi teneret, *anno* DCCCCXXXIV; Romanus Imperator filium Theophylactum Eunuchum, Patriarcham constituit. Cumque eum Alberici cupiditas non lateret, missis eo muneribus satis magnis effecit, ut ex Papæ nomine Theophylacto Patriarchæ litteræ mitterentur, quarum auctoritate tum ipse tum successores, absque Paparum permissu, Palliis uterentur. Ex quo turpi commercio vituperandus mos inolevit, ut non solum Patriarchæ, sed etiam Episcopi totius Græciæ Palliis utantur.

II *SILVESTER* † Romanus Papa.

Scribitur hic Selibestros, *sed hæc aliaque similia depravatæ scriptionis menda, genti Græcam linguam multoque magis Latinam ignoranti ignoscenda, non est animus deinceps annotare in hac explicatione: si cui curiosius talia scrutari placet, tabulas ipsas inspiciat, conferatque cum genuina ipsorum nominum scriptione hic exprimenda. Notanda hic potius est Patriarchalis et Episcopalis habitus differentia, et conferenda esset cum accuratissimis earumdem vestium delineationibus apud Goarem in Euchologio post paginam* 138, *nisi etiam in Appendice his Ephemeridibus addenda ejusmodi tabella inveniretur, inter Episcopos duos SS. Nicolaum et Basilium, medium exhibens Patriarcham S. Joannem Chrysostomum.*

III *MALACHIAS* † *GORDIUS* †.

IV *SYNAXIS SANCTORUM APOSTOLORUM LXX* †

Latini Discipulos *vocant, eosque communiter colunt* XV *Julii. Catalogi apud hos et apud Græcos varii extant, addito cujusque Episcopatu: sed omnes pseudepigraphi censentur ab eruditis. Certe nomina eorum multa constat fuisse assumpta ex Paulinis epistolis, ad numerum verorum quæ ignorantur nominum implendum. Possevinus* Concilium Theoncistæ *ponit, quod alteri explicandum relinquo.*

V *THEOPEMPTUS* † *THEONAS* † *SYNCLETICA* †

VI *BAPTISMUS D. N. JESU CHRISTI* †

Hujus et primæ diei epigraphas et similes alias accipere me oportet ex Possevino, donec eas aliquis verbatim explicet, nam nomen Jesu Christi *in tabula reperi quidem, sed intra picturam; non vero in titulo. Hoc autem die, sicut scribit Possevinus,* benedicit Metropolita flumini Moscuæ, alii vero Sacerdotes aliis fluminibus. Tum in eo multi mares feminæque trina mersione toti immerguntur: equi item et imagines quasi baptizantur, ac propterea id Chresczenie eorum lingua, id est Baptizatio, dicitur. Qui mos sive ritus, licet non præceptus sit omnibus, plures tamen eum ex religione sic servant; ut ægroti quoque, qui sibi ea ratione putant ad valetudinem consulere, summo in gelu effossa glacie, per foramen in aquam demissi, eximantur.

SYNAXIS...... JOANNIS PRODROMI. † X

DOMNICA † *Possevino* Domna. VIII
GEORGIUS † *cognomento* Chozebites

Cum titulo Sancti Patris nostri *officium habet in Menæis, epitomen vitæ nullam, præter morem. Vitam ipsam ab Antonio discipulo scriptam tandem nacti sumus, dandam in hujus Operis Supplemento. Interim ex hac docemus natum in Cypro, monasterio Chozibæ prope Hierusalem esse traditum a fratre monacho in laura Calamonis, ac floruisse eo tempore, quo Saraceni Duce Humar sanctam civitatem occuparunt, id est anno* DCXXXVI. *Ea Vita docebit multa circa statum monasteriorum Terræ Sanctæ et quorumdam etiam monachorum Martyria; sed de Carmelo omnino nihil; nedum de septem millibus cœnobiorum, quæ usque ad annum* DCCXL *et ultra adhuc steterint, quando ea dicitur vastavisse alius Humar. Quod hic observasse suo tempore proderit, et confirmat dicta a nobis in parte* 2 *Propylæi Antiquarii ante tomum* 2 *Aprilis, ubi examinatur prætensa antiquitas fundationis Florentinæ.*

POLYEUCTUS † Martyr.

GREGORIUS † Episcopus Nyssenus. X
DOMITIANUS † Episcopus.

Melitinæ in Armenia: cujus Vitam ex Theophylacto Simocatta dedimus, an alia seorsim scripta sit ignoramus.

THEODOSIUS † Cœnobiarcha. XI
MARCIANUS similiter monachus.

Licet nullum talis nominis hac die in fastis Græcis inveniamus, æstimo tamen Palæstinium quoque ipsum esse, in magistri sui Theodosii Vita laudatissimum, cujus diem proprium non invenientes Græci aliqui, et nihilominus dignum memoria censentes, huc retulerint. Si tamen indigenam Sanctum hujus nominis in Moscovia ostenderit quispiam, libenter ei hunc locum cedam. Interim notanda hic occurrit ratio quædam Moscis propria in supputandis numeris a 10 *ad* 20. *Neque enim more Græco scribunt* ια', ιβ' *etc. sed* αι' βι' *ut videantur in hoc pressius sequi modum loquendi, quo eosdem numeros Latini et Teutones efferunt, præponendo decadi minorem numerum* undecim, duodecim *etc. elf. twalf, dertien etc. usque ad* εἴκοσι viginti: *exinde enim minor numerus postponitur, uti et scribitur.*

TATIANA † Virgo Martyr. XII
PETRUS † Abeselamites.

Martyr

Martyr Eleutheropoli in Palæstina, colitur a Latinis cum cognomento Balsami seu Abalsami III *Januarii. Acta ejus aliqua Latine reddidit Anastasius Bibliothecarius: optaremus Græca inveniri, quia videntur omnino ex Proconsularibus Actis sumpta atque adeo fidelissima esse.*

XIII *HERMYLUS* † Martyr.

Nescio unde Hermogenes *Possevino positus sit.*

COMMEMORATIO MULTORUM SANCTORUM PATRUM IN SINAI RAITHU. †.

In iis quæ Nilus scripsit Actis nominantur Theodulus, Paulus, Joannes, Proclus, Hypatius, Isaac, Macarius, Marcus, Benjamin, Elias. *Sed non videmus quomodo ad hos pertineat hæc imago, quatuor monachos una in tumba collocatos repræsentans; maxime cum litteras ad latus ac subtus ductas considero, in quibus hæc mihi videor legere,* Pamlton, Hipabe, Berbinda. Hieroschemon, μόναχοι πρῶτοι..... ἱεροσλημσκι, *quod interpretor* Monachi primi..... Hierosolymitani: *forte sub Chosroe occisi; de quibus tamen alibi nihil legi.*

XIV *SABAS* †.... *RAITHU* †....

Constat temporibus Diocletiani Sabam et Eliam *atque alios simul* XXXVIII *Monachos occisos esse a Saracenis, ut alibi jam dictum: sed horum numerus non potest exprimi per O' quod esset* LXX. *Interpres autem Belga, qui has tabulas ut melius potuit explicavit, post* Raithu *ponit* cum centum Martyribus, *quod debuit ex litteris pro quibus.... signamus eruisse: videtur hic autem esse confusio aliqua.*

M. AGNE.

Sitne hæc Romana Martyr Agnes, *quam Latini* XXI *Januarii, Græci autem* V *Junii colunt, an indigena aliqua* Mater Agne, *nequeo definire. Crux, quam manu tenet imago, etsi plerumque Martyribus addatur additur tamen etiam multis aliis, ut inde certi nihil haberi possit.*

XV *PAULUS* † primus Eremita.
JOANNES † Calybita.

XVI ...... *APOSTOLI PETRI.* †

Imago ipsa loquitur quid sibi velint Moscovitica verba desuper notata: interpres Belga ea expressit, Liberatio ex carcere per Angelum: *sed vereor ne per conjecturam, ideoque malui signare..... Duo armati milites ante carcerem jacebant extensi ut mortui, significabantque* duos quaterniones militum *quibus custodiendum Petrum Herodes commiserat: situm eorum mutavit pictor noster, uti et circa S. Petrum nonnihil, qui videbantur non ex porta, vel ostio, sed ex ore furni educi.*

XVII *ANTONIUS* † Pater monachorum.

Nota Crucem caputio impressam, et recordare S. Pachomii, de quo Palladius: Fecit autem eis, *monachis scilicet Tabennesiotis a se institutis,* cucullas... quibus jussit imponi figuram Crucis purpureæ: *quod hodieque a Moscis religiose servari, probant eorum Hagioptycha, coloribus expressa; sic ut caputia nigra, Cruces nunc in medio, nunc utroque in latere rubræ sint. Non ita sculptor barbarus, sed monachis quandoque alba caputia reliquit (fortassis non sine causa nobis ignota) sæpius etiam Cruces neglexit: noster exemplum sequi jussus est; neque causa uniformitatis, incertum an necessariæ, quidquam mutare.*

ATHANASIUS † *CYRILLUS* † Episcopi. XVIII

MACARIUS ROMANUS. † XIX
MACARIUS ÆGYPTIUS †

Non Episcopus, *sicut mendosa inscriptio habet, ipsa veste errorem arguente. Cur autem* Romanus *totus hic nudus et villosus instar canis? Diversum ab utroque illo signa hæc indicant, eum scilicet cujus Vita (si tamen vere fuit aliquis) extat apud Rosweidum cum epitheto* Servi Dei, qui inventus est juxta Paradisum, auctoribus Theophylo, Sergio et Hygino, *ubi cap.* 15, *dicitur quod* capilli capitis instar lactis candidissimi totum viri corpus operiebant: *Colunt eum Græci* XIII *Octobris, quando poterit Vita istæc, etiam Rosweido suspecta, severius (ut meretur) examinari, tota verosimiliter inter fabulas referenda; quo et D. Hieronymus, acturus de Vita Pauli, retulit* hominem in subterraneo specu, crinitum calcaneo tenus, *quem jactabant nonnulli primum monachum fuisse,* multa, quæ persequi otiosum est, incredibilia fingentes: *nec alia forsan aut de alio, quam quæ in ista Vita leguntur: nam S. Onuphrii, ejus qui* XII *Junii colitur, similis nuditas, plus auctoritatis et verisimilitudinis habet.*

EUTHYMIUS † Abbas. XX

MAXIMUS † Monachus. XXI

TIMOTHEUS † Apostolus. XXII

Pauli Discipulus, binis illius ad se epistolis notissimus, Ephesi Episcopus, colitur a Latinis XXIV *hujus.*

CLEMENS † Episcopus Ancyranus. XXIII

Pr. M. PABELUS † *XENIA* † XXIV

De hac, quæ Possevino corrupte Euxemia, *jam supra actum: prior est* Presbyter Martyr Babylas, *cujus longum in Menæis extat encomium, ut Antiocheni monachi et Presbyteri, qui in Siciliam cum duobus discipulis persecutionem fugiendo profectus, ibi martyrium cum iisdem complevit. Confusum hunc aut fictum ex famosissimo Episcopo Antiocheno Babyla, qui hoc die colitur a Latinis, censet Baronius: Bollandus putavit posse distingui.*

GREGORIUS † Nazianzenus. XXV
PROPHETA ISAIAS. †

Addunt Menæa, hujus sancti Prophetæ Synaxim agi juxta ecclesiam S. Laurentii, *scilicet Constantinopoli.*

...*MARIA, ARCADIUS, JOANNES, XENOPHON.* † XXVI

Possevino perperam Sozon *dictus et scriptus.*

RELATIO CORPORIS S. JOANNIS CHRYS. † XXVII

Imperator qui hic exprimitur, in porta civitatis sacrum corpus excipiens, est Junior Theodosius, *cujus anno* XXXI *res Acta, anno Christi* CCCCXXXVIII; *Constantinopolitanum Episcopatum tenente* S. Proclo, *qui hic etiam exprimitur.*

EFHREMUS. † XXVIII

Possevinus Euchremium *corrupte appellat, et diei præcedentis*

præcedenti adscribit, in eo qui subsequitur Sancto similiter anticipando, die uno aberrans.

XXIX *IGNATIUS* † Antiochenus Episcopus.

XXX *HIPPOLYTUS.* †

Hic vides Hippolytum *in habitu Patriarchali exprimi, ex eo scilicet vulgi Græci errore, quo* Romanus Episcopus *appellatur.*

BASILIUS, GREGORIUS, JOANNES CHRYS. †

XXXI *CYRUS, EUDOXIA, ATHANASIA, THEODOSIA, THEOCTISTE, JOANNES.* ‡

Inter Sanctos Cyrum *et* Joannem *media* Athanasia *cum tribus filiabus, cum iisdem ab illis ad mortem pro Christo ferendam fuit animata.*

FEBRUARIUS

GRÆCORUM METRICUS.

A'. Ἐν Φεβρουαρίοιο ΤΡΥΦΩΝ πρὸ τομῆς θάνε πρώτῃ.
Kalend. Prima Fabruarii caput abstulit ense TRYPHONIS.

Hic sub Decio Martyr Lampsaci colitur a Latinis X *Novembris. Multa habemus de eo Græce et Latine: necdum tamen vidimus encomium a Theodoro Lascari Duca compositum, cujus meminit Allatius in Diatriba de Simeonum scriptis.*

B'. Δέξατο δευτερίῃ ΧΡΙΣΤΟΝ Συμεὼν παρὰ νεῷ.
IV Non. In templo Symeon CHRISTUM accipit ecce secunda.

Antiquissimam festi hujus in Ecclesia tam Orientali quam Occidentali venerationem insigni commentario vindicavit Henschenius noster, addita S. Sophronii in eam oratione, quæ lucem eatenus non viderat: Græcam eam facile dabit aliquis, prius quam ad hujus mensis Supplementum edendum deveniatur.

Γ'. Τῇ τριτάτῃ δεσμοῖς βίοιο λύθη ΣΥΜΕΩΝΗΣ.
III Non. Tertia corporeis vinclis SYMEONA resolvit.

Justum hunc Senem colunt Latini VIII *Octobris.*

Δ'. Ἔνδ' ΙΣΙΔΩΡΟΝ ἔθεντο τετάρτῃ σήματι λυγρῷ.
II Non. In tumulo quarta componeris, o ISIDORE.

Presbyter monachus et scriptor insignis, Pelusiota *cognominatus, etiam hodierno Romano inscriptus est: cujus utinam Vita aliqua extaret.*

E'. Πέμπτῃ ἐν φυλακῇ ΑΓΑΘΗ θάνε εἶδος ἀρίστη.
Nonis. Ast AGATHE moritur formosa in carcere quinta.

Hujus celeberrimæ per omnes Ecclesias Martyris sub Decio utinam tam antiqua et sincera extarent Acta, quam opus foret ad sedandas contentiones, quæ inter Catanenses atque Panormitanos tanto animorum utrimque incensissimorum æstu fervent, circa communis Patronæ patriam, ut difficile sit, non dico definire quidpiam (quod alias forsitan haud difficile foret) sed vel mediam tenere viam, quin vel uni querantur non plenam sibi adjudicari victoriam, vel alii doleant adversæ parti concessum quidpiam. Perstrepunt etiam nunc in auribus meis Siculorum, etiam Religiosorum, cum essem in Italia importunæ vociferationes, quorum unis nihil satis, aliis nimis erat scriptum a Bollando, licet in nulla fere Operis sui parte majori circumspectione (quam semper maximam adferebat ad scribendum) atque in ista controversia uso. Interrogatus aliquando a me Ferdinandus Ughellus, Italiæ sacræ auctor, an de Episcopatibus Siciliæ, Sardiniæ, Corsicæ non esset eadem ratione editurus unum aut plures tomos; respondit, paratam quidem esse sibi materiam, sed Insulanos de Primatu aliisque rebus, tam immoderatis dissentire affectibus, ut decreverit senectutem suam in tantas tempestates non immittere, quantas suo eo labore concitandas prævidebat.

... Τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν ΒΟΥΚΟΛΟΥ Ἐπισκόπου Σμύρνης. ς'.
... S.P.N. BUCOLI Episcopi Smyrnæ. VIII Id.

Vita (quod dolendum) nulla habetur, sed Canon dumtaxat de eo acrostichus, opus S. Josephi Hymnographi.

ΠΑΡΘΕΝΙΟΣ κατέδραθε λαχὼν μακρὸν ἑβδόμῃ ὕπνον. Z'.
Septimo PARTHENIO longum dat morte soporem. VII Id.

Episcopus hic fuit Cyzicenus, cujus vitam scripsit Crispinus discipulus, quam Latinam dedimus, Græcam quoque suo tempore daturi.

Ὄβριμον ὀγδοάτῃ ΘΕΟΔΩΡΩι αὐχένα κόψαν. H'.
Scinditur octava THEODORO nobile collum. VI Id.

Per Ducis *titulum distinguitur hic ab infra nomi- a ndo* Tirone. *Illum Heracleæ sub Licinio passum, et rpore Ven etias translato notum Occidenti nostro, antiquiores Græci, et Latini etiam nunc, colunt die præcedenti. Acta dedimus famulo ejus Augaro adscripta; sed ut talia non magis nunc credimus recipienda, quam quæ S. Georgio similiter sub nomine Pasicratis famuli sunt afficta. Quin et certamen utriusque cum dracone, utrobique æqualiter fabulosum credimus, et seculo* XI *primo cœptum credi, occasione imaginum, generosos istos milites Christi repræsentantium cum dracone sub pedibus (sicuti seipsum quoque in suo Palatio pingi permisit Constantinus magnus) ad exprimendum quomodo dæmonem sive idololatriam expugnarint. Videndus de his dies* XXIII *Aprilis nostri. Quæ in ipsius Theodori qualibuscumque Actis laudatur* Eusebia, *ipsa forsitan est, cujus cum agnomine* τῆς ἐν Εὐχαΐταις *et titulo* Ὁσιομάρτυρος, *scripsisse encomium Joannem Euchaitarum Metropolitam testatur Allatius. Hæc vero idcirco hic notamus, ut istud encomium, ubicumque est, communicetur nobiscum, plus lucis de ea deque cultus die allaturum. Fortassis etiam lucem mereiur encomium quod ipsi* Theodoro *Joannem eumdem scripsisse, dicit etiam Allatius. Videre certe ut ipsum cupiam facit, quia in titulo est* εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἁγίου μάρτυρος ἤτοι τοῦ Πέζου, *id est* Peditis: *cujus epitheti ratio hactenus me latet.*

Φασγάνῳ ἀμφ' ἐνάτῃ, ΝΙΚΗΦΟΡΕ, δειροτομήθης. Θ'.
Finditur ense tibi cervix, NICEPHORE, nona. V Id.

Passus

Passus est Antiochiæ in Syria sub Valeriano, et hodierno Romano etiam inscribitur. Acta, præter ante vulgata, dedimus auctore Joanne Sardium Episcopo; Græcum etiam textum parati dare.

Ι'. Τῇ δεκάτῃ ΧΑΡΑΛΑΜΠΗΝ ἑὸν τμητὴρ ἀπόλαιμον.
IV Id. Lictori jugulum præbet decima CHARALAMPUS.

Hic vero Antiochiæ in Pisidia martyrium Sacerdos tulit sub Severo. Ejus et sociorum Acta primi in lucem extulimus e MS. Græco, aliquando cum aliis vulgando.

ΙΑ'. Ἑνδεκάτῃ ΒΛΑΣΙΟΥ τάμεν αὐχένα χαλκὸς ἀτειρής.
III Id. Undecima BLASIUS submisit colla securi.

Episcopus hic et Martyr Sebaste in Armenia, miraculis in Occidente non minus quam in Oriente clarissimus, a Latinis colitur III hujus. Extat Romæ in Bibliothecæ Vallicellanæ MSS. Græcis aliquod ejus encomium per Theodorum Episcopum Cyzici, necdum nobis descriptum.

ΙΒ'. Δωδεκάτῃ ΜΕΛΕΤΙΟΣ ἔδυ χθόνα πουλυβότειραν.
II Id. MELETIUS subiit duodena luce sepulcrum.

Inscribitur etiam hodierno Romano. Antiochiæ in Syria Episcopus fuit, et Constantinopoli obiit tempore Concilii istic celebrati sub Theodosio. Encomium scripsit S. Joannes Chrysostomus. Vitæ Acta nos damus: sed ex variis collecta.

ΙΓ'. Ἐν τριτάτῃ δεκάτῃ δέμας ἐξέδυ ΜΑΡΤΙΝΙΑΝΟΣ.
Idibus. Tertia post decimam dissolvit MARTINIANUM.

Eremita Palæstinius, cujus nobiles de carnis tentationibus victorias auctor coævus descripsit, aliquando a nobis etiam Græce dandas.

ΙΔ'. Λεῖψε βίον δεκάτῃ ΑΥΞΕΝΤΙΟΣ ἠδὲ τετάρτῃ.
XVI Kal. Et Vitam AUXENTI, decima quartaque relinquis.

Hodierno quoque Martyrologio accessit hic Archimandrita in Bithynia, et Vitam dedimus (quam Græcam habemus) scriptam a Synchrono. Præterea legimus apud Allatium quod S. P. N. Auxentii *vitam quoque scripsit Psellus: hujus an alterius nescimus divinare, et ideo ipsam valde cupimus videre.*

ΙΕ'. Πέμπτῃ ὈΝΗΣΙΜΟΥ σκέλεα θραῦσαν δεκάτῃ τε.
XV Kal. Ad decimam quintam frangunt tibi ONESIME, crura.

Fuit hic S. Pauli discipulus, ex epistola ad Philemonem notissimus, et die sequenti colitur a Latinis, tamquam Romæ lapidatus: quæ ejus habentur Acta apud Lipomanum et Surium, excepto initio, haud dubie ad alium pertinent Puteolis crurifragio mulctatum: et sic duobus in unum conflatis, composita Acta Græci hic et alibi sunt secuti. Eadem videntur innotuisse Siculo illi, qui prolixas de SS. Alphio, Cyrino ac Philadelpho fabulas consarcinavit, attractis undequaque in suum argumentum Sanctis aliis, inter quos etiam Onesimus Puteolanus *est, cui ad* XXXI *memorando tutius applicabuntur (principio solo dempto) Acta ista relata a Lipomano et Surio, modo eorum Græcum contextum nobis aliquis subministret, necdum ubi existat scientibus.*

ΙϚ'. Ἕκτῃ καὶ δεκάτῃ ξίφους τάμε ΠΑΜΦΙΛΟΝ ἀκμή.
XIV Kal. PAMPHILUS ad decimam sextam conscinditur ense.

Presbyter Cæsareæ in Palæstina, Martyr sub Maximino: apud Latinos I Junii. Quod ejus Vitam tribus elegantissimis libris scripserit Eusebius contubernalis auctor est Hieronymus, in Apologia adversus Ruffinum, ad Pammachium et Marcellinum directa. Hi libri utinam extarent alicubi! Nunc satis nobis esse debebit ex ejusdem Eusebii Historia Ecclesiastica epitomen aliquam Passionis desumptam dare.

Ἑβδομάτῃ δεκάτῃ πυρὶ ΤΗΡΩΝΑ φλέγουσιν. ΙΖ'.
Septima post decimam TIRONEM tradidit igni. XIII Kal.

Amaseæ in Ponto passus sub Galerio, colitur a Latinis IX *Novembris. Corpus Brundusii esse creditur, caput Cajetæ. Acta Latine extant; habemus et Græce: nec non quædam ejus miracula, tum seorsim strictius descripta, tum fusius deducta in oratione Chrysippi Presbyteri. Extat de eodem Sermo S. Gregorii Nysseni: vidimus etiam laudationem ejusdem scriptam a Niceta Paphlagone in Vallicellana Romæ, non tamen curavimus describendam, uti nec alteram Nectarii Archidiaconi Constantinopolitani, jam Latine editam a Lipomano et Surio, Græce autem inventam Taurini in Bibliotheca Ducis Sabaudiæ, quæ aliaque MSS. Græca utinam evaserint flamma, quibus Galleriæ, ut vocant, pars deflagravit post nostrum inde redditum.*

Ὀγδοάτῃ δεκάτῃ τε ΛΕΩΝ ἠρεύξατο θυμόν. ΙΗ'.
Octava decimaque LEONIS spiritus exiit. XII Kal.

Est hic Romanus Pontifex, hujus nominis I, quem Latini XI *Aprilis colunt. Vitam dedimus, qualem Petrus Canisius composuit et una cum operibus juvenis edidit. Amplius aliquid egregia viri Sanctitas et insignia de universa Ecclesia merita postulabant. Defectum hunc nostrum supplebit insignis Dissertatio de Vita et rebus gestis ejus, servato annorum ordine, tum hæc, tum scripta ejusdem singula recensens, ipso quo noster Aprilis prodiit anno 1675 primum data in lucem Parisiis ab eruditissimo viro Paschale Quesnel, una cum ipsius Sancti Pontificis operibus in tomo Appendicum ad ipsum sane utilissimarum. Certe si eam citius habuissemus, non dubitavissemus totam illam, quantumvis prolixam, prædicto Aprili nostro inserere, potius quam actum agere, novum commentarium nostro marte texendo, qualem de S. Gregorio Magno Paulus Diaconus conscripsit, Baronius de S. Gregorio Nazianzeno, nos post Hermantium de S. Athanasio. Quod autem ne hoc quidem factum a nobis sit, alia quædam impedimenta fecerunt, quorum nunc eo minus pœnitet, quo perfectius modo confectum esse hoc ipsum videmus, quod nec tentare impari longe ad rem tantam facultate voluissemus. Viderint posteri, Aprilem iterato recognituri, quid e suo publicoque commodo, pro majori S. Leonis gloria, præstare tunc possint, illo Quesnelli labore utentes, et de suo si quid posthac valeant adhuc reperire in Annotatis addentes, uti feci ad prædictam Nazianzeni Vitam.*

.. Τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου ΑΡΧΙΠΠΟΥ... ΙΘ'.
... S. ARCHIPPI Apostoli ..... XI Kal.

Colitur a Latinis XX *Martii, a S. Paulo in Epist. ad Philemonem* Commilitonis *appellatione dignatus, cui Canonem S. Joseph Hymnographus panxit, suo more acrostichum.*

... Τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν ΛΕΟΝΤΟΣ Ἐπισκόπου Κατάνης. Κ'.
...S.P.N. LEONIS Episcopi Catanensis. X Kal.

Cum titulo Thaumaturgi *etiam Romano hodierno adscriptus: cujus Vitam a coævo scriptam dedimus ex Græco, et hoc servamus ad Supplementum.*

Εἰκάδι

KA'. Εἰκάδι ΤΙΜΟΘΕΟΝ πρώτῃ κατὰ σῆμα κάλυψεν.
IX Kal. Timotheum condit vigesima prima sepulcro.

Cultus hujus sancti Anachoretæ, a suæ exercitationis loco cognominati τοῦ ἐν Συμβόλοις, perquam celebris Constantinopoli, facile agnoscitur ex Officio diei, ipsius solius nomen præferentis: eoque dolentius ferimus desiderari Vitam. Interim ex Ode IV *strophen* II *considerare placeat, qua dicitur,* Imaginem susceptæ pro nobis a Christo carnis affectuose adorans, o divina Sapiens, sustinuisti verbera eorum qui ipsam execrabantur, o Timothee: *hinc enim intelligitur, sub Iconomachis floruisse.*

KB'. ... Ἡ εὕρεσις τῶν λειψάνων τῶν ἁγίων Μαρτύρων ἐν τοῖς Εὐγενίου.
VIII Kal. ... Inventio Reliquiarum Sanctorum Martyrum in Eugenianis.

Sanctorum scilicet cognatorum S. Pauli Andronici et Juniæ, *qui coluntur a Græcis* XVII *Maji: ad quem diem agemus de jam dicta eorum inventione, seculo* VII *sub Thoma Patriarcha.*

KΓ'. Εἰκάδι ἐν τριτάτῃ κατὰ φλὸξ ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΝ ἔκαυσεν.
VII Kal. Et Polycarpum dat vigesima tertia flammis.

Episcopus et Martyr Smyrnensis colitur apud Latinos XXVI *Januarii, ubi Acta ex Græco dedimus, ipsum contextum Græcum daturi in Supplemento.*

KΔ'. Εἰκάστην ΠΡΟΔΡΟΜΟΙΟ φάνη κάρη ἀμφὶ τετάρτην.
VI Kal. Baptistæ caput hic vigesima quarta revelat.

Caput hoc a duobus monachis in domo Herodis jam olim inventum Hierosolymis, allatumque Edessam, denique in vase quodam figlino defossum, repertum dicebatur sub Episcopo Uranio et Valentiniano Juniore: atque de hac inventione aperte agunt Menæa. Latini post Usuardum longe posteriorem aliquam inventionem hic notant, quæ facta sit tempore Marciani Principis, quando idem Præcursor duobus monachis primum, ubi illud celatum jaceret, revelavit: *in quibus verbis perperam indicatum tempus* Marciani *observans Baronius, hodierno Romano Martyrologio inscripsit* primam Inventionem Jerosolymis *factam. Erant hæc nobis operosius tractanda in Augusto ad diem Decollationis. Nunc solum addo, disputari inter Francos utrum Angeliaci an Ambianis verum Præcursoris caput servetur. Rem totam erudito Commentario, Gallice quidem scripto, sed Græcis Latinisque monumentis locupletato, tractavit in favorem Ambianensium Carolus du Fresne, Dominus du Cange, amantissimus nostri, cujus aliorumque eruditorum apud Gallos virorum suasionibus inducti Majum hunc bifariam divisimus, atque hos tres tomos præmittimus aliis, post annos paucos (si Deus dederit) secuturis.*

KE'. Εἰκάδι ἐκ ταράχοιο ΤΑΡΑΣΙΟΣ ἔπτατο πέμπτῃ.
V Kalend. Quinta vicenaque Tarasius occupat astra.

Patriarcha hic Constantinopolitanus etiam hodierno Romano inscribitur. Vitam auctore Ignatio Episcopo Nicæno dedimus; sed originalem Græcum contextum non potuimus hactenus invenire. Latet ea fortassis adhuc cum aliis nonnullis inter MSS. bibliothecæ Vaticanæ. Quamvis enim omnem illius scrutandæ facultatem dedisset Alexander VII, quædam tamen, quod dolemus, fuere prætermittenda, tum quod oculis notris subtracti fuerint codices aliquot ab eo, a quo id minime decuisset fieri: tum quod pecuniæ in sumptus non plane necessarios deficerent. Quæ hic notata volui, ne arguamur negligentiæ, si quando fortassis continget aliqua ibi inveniri, necdum nobis visa aut descripta.

ΠΟΡΦΥΡΙΟΙΟ νέκυν χθὼν ἔκρυψε εἰκάδι ἕκτῃ.
Porphyrii condit vigesima sexta cadaver. Kϛ'. IV Kal.

Gazæ in Palæstina Episcopus, etiam hodierno Romano accessit. Scripsit Vitam Marcus Diaconus et discipulus ejus, quam similiter optamus Græcam nancisci.

Εἰκάδι ἑβδομάτῃ ΠΡΟΚΟΠΙΩι θέρμα φάνθη.
Procopio requiem vigesima septima donat. KZ'. III Kal.

Etiam hic Romano hodierno per Baronium adjunctus est, cognomento Decapolita. *Confessor Constantinopoli; cujus aliquam Vitam, quæ exciderit et merito desideretur, aliquando extitisse mihi persuadeo.*

Βαπτίσθης ΓΕΛΑΣΙΕ, καὶ ἑβδόμῃ εἰκάδι τμήθης.
Gelasiumque eadem baptismo et sanguine tinxit.

Res hæc clarius ponitur ad nomen ipsum in titulo, ubi additur, qui baptismum jussus irridere a Præside, reipsa baptizatus est et capite plexus. *Elogium (quod mireris) nullum additur, solum brevis notitia loci ac temporis eruitur ex Chronico, quod perperam aliis Siculum, aliis Alexandrinum dicitur, cum vere sit Constantinopolitanum, sicut docui in tractatu Præliminari ad 3 Tom. Martii. Interim non possumus dubitare, quin is qui ita præter ordinem nomen habet in hisce Ephemeridibus, valde solennem cultum habuerit Constantinopoli vel in ejus vicinia: unde suspicio nascitur corpus ex Heliopoli Phœniciæ illuc allatum, cum aliqua notitia Passionis, circa idem fere tempus quo scriptum est Chronicon; quandonam vero hoc? Sciemus si quando prodeat integrum, quod nunc habetur fine suo mutilum, nec ultra Imperium Heraclii ejusque annum* XIX *Christi* DCXXIX. *Quid ni tamen ex antiquiorum omnium de Gelasio isto silentio conjectura fiat, et translationem corporis satis recentem, et Chronicon compilatum etiam recentius, puta seculo* IX *aut* X?

Εἰκάδι ὀγδοάτῃ σφάξαν καλάμοις ΠΡΟΤΕΡΙΟΝ.
Proterium calamis vicena octava necavit. KH'. II Kal.

Alexandrini hujus Episcopi Acta, eo quod Vita nulla suppeteret, copioso Commentario collecta damus, meritoque miramur præteritum hunc fuisse Baronio, Romanum hodiernum Martyrologium concinnanti, cum adeo illustre ejus martyrium sit, invadente Ecclesiam Timotheo Æluro patratum anno CCCCLVII.

FEBRUARIUS

ФЕВРУАРІЙ
а҃ Трі́фонъ. в҃ Срѣтеніе Г҃ нашего І҃с Х҃а. г҃ Сумеѡнъ. д҃ іс
1
2
3
4
ѳ҃ Нікифоръ. Макіанъ. і҃ Хараламп҃і. Прохоръ. аі Власіи. Димитріи. ві Мелє
9
10
11
12
гі Мартініанъ. Симеѡнъ. ді Авзентіи. Кирілъ. Еулогіи. еі Онисімъ. ѕі Памфілъ. Флам
13
14
15
16
кв Ѡбрѣтеніе мощей. кг Поликарпъ. кд Ѡбрѣтеніе. Іѡ Прт
22
23
24

Исидоръ · Николаа · Агаѳиа · Викулъ · Парѳенъ · Захариа · Ѳеодоръ Стратила
Ѳеодора · Антонии
Ѳеодоръ · Леонтии · Максимъ · Архиппъ · Левъ · Тимоѳеи
17
18
19
20
21
Тарасии · Порфирии · Прокопии · Василии · Несторъ · Касіанъ
25
26
27
28
29

FEBRUARIUS
MOSCORUM FIGURATUS.

I TRIPHON † Martyr.

II *DELATIO JESU CHRISTI IN TEMPLUM* †

III *SYMEON* † Justus.
IV *ISIDORUS* † Pelusiota. *NICOLAUS* † Monachus.

Archimandrita Studitarum hic fuit Constantinopoli, ubi scripsit Vitam socii sui S. Theodori Studitæ: ipsius vero Vitam, ab alio Studita scriptam, dedimus ex Græco, quod in Supplementum servamus.

V *AGATHA* † Virgo Martyr.

Prò hac Possevino ab inepto interprete obtrusum est nomen S. Mart. Agapii.

VI *BUCOLUS* † Episcopus Smyrnensis.

Minus recte hic Becylus, *et Possevino nihilo melius* Ucolius, *atque inverso dierum ordine sequenti* Parthenio *postpositus.*

VII *PARTHENIUS* † Episcopus Lampsaci.

VIII *ZACHARIAS* † Propheta. *Colitur a Latinis* VI *Septembris.*
THEODORUS STRATILATES † *sive* Dux.

IX *NICEPHORUS* † Martyr.
MARCIANUS † Episcopus Syracusanus.

Colitur a Latinis XIV *Junii, a Græcis multis* XXXI *Octobris; passim tamen etiam hoc die, verum a multis sub nomine* Marcelli Episcopi Siciliæ. *Acta Græca prolixissima reperimus in Vaticano, eademque ex Sicilia accepimus Latine reddita; sed ejusdem prorsus farinæ, cujus et alia quædam istic licentius fabricata: quare neque digna judicavimus, quibus Græce transcribendis sumptus fieret.*

X *CHARALAMPIUS* † Presb. Martyr.
PROCHORUS Monachus.

In Pieczarensi ad Kioviam monasterio, teste R. P. Ohilewicz Vitam et sanctitatis insignia optamus ut aliquis subministret.

XI *BLASIUS* † Episcopus Martyr.
DEMETRIUS Monachus.

Hegumenum in Pryluka *fuisse idem Ohilewicz nos docuit, et quod passim appelletur* Volohodensis Thaumaturgus, *quo minus de ejus sanctitate dubitamus, et optamus certius informari de miraculis ejus ac Vitæ actis.*

XII *MELETIUS* † Episcopus Antiochenus. *Possevino non bene* Mart. Meleutius.
THEODORA....... †

Licet desit qui epitheta adjuncta nobis interpretetur, vix tamen dubitamus quin ipsa sit Imperatrix, Theophili Iconomachi uxor, Orthodoxiæ restauratrix, de qua egimus præcedenti die, quando passim in Menæis commemoratur.

OBITUS ALEXII METROPLITÆ MOSCOVITARUM SANCTI.

Ita ad verbum interpres Belga: cultum ejus et sanctitatem probavimus: pleniora autem vitæ Acta, sicubi extant, optamus: libenter etiam intelligeremus, quis hic ad pedes feretri assistens Sanctus, quis ad caput Princeps admirabundus, exprimatur.

ANTONIUS † Patriarcha Constantinopolit. Antonio *postpositus.*

PARTHENIUS † Episcopus Lamiacps.

ZACHARIAS † Propheta. *Colitur a Latinis* VI *Septembris.*

THEODORUS STRATILATES † *sive* Dux.
NICEPHORUS † Martyr.

Cognomento Cauleas, *tempore Leonis Philosophi seculo* IX. *Vitam ejus (præter encomium, auctore Nicephoro Philosopho jam editum) habemus etiam per alium Nicephorum, cognomento Gregoram descriptam, quam Græco-Latinam dabimus, una cum prioris Vitæ contextu Græco, in Supplemento.*

MARTINIANUS † Eremita. XIII
SYMEON Monachus Serbus.

Ita R. P. Ohilewicz: plura scire cuperemus. Est autem Servia *regio trans Danubium Bulgariæ propinqua, forsitan et eadem Slavonica lingua cum Moscis, alioqui satis remotis, utens.*

AUXENTIUS † Archimandrita. *Possevino non bene* Euagentius. XIV
CYRILLUS Episcopus.

Moravorum ac Bulgarorum Apostolus, antea Constantinus *dictus, cognomento* Philosophus, *de quo atque de fratre ejus S. Methodio egimus die* IX *Martii, quando uterque communi festo a Moravis colitur.* Cyrillum *autem hoc die obiisse credimus, vel tali die corpus ejus Romæ mortui revectum esse in Moraviam, et fraterno corpori conjunctum fuisse: sed miramur quomodo Rutheni* Cyrilli *cultum exceperint, sine ulla memoria* Methodii, *saltem in hisce tabulis. Utriusque insigne opus est novi ac veteris Testamenti aliorumque librorum plurium in Slavonicam linguam (quæ eadem Ruthenorum est) facta conversio. Ea hodieque in usu est, qualem anno* MDLXXXI *impressam Ostroviæ, quæ Voliniæ caput est, possidet Plantinianæ Typographiæ dignissimus heres Balthasar Moretus Balthasaris filius, inter rariora domesticæ suæ Bibliothecæ cimelia, ubi invenitur addita Græco-Slavonice præfatiuncula et epilogus, quibus et Auctor impressionis et Typographus suas ad Deum supplicationes concludunt: Auctor quidem in principio libri his verbis,* Et ego Constantinus nomine, in sacro autem baptismate Basilius nuncupatus, Gratia Salvatoris nostri Dux Ostroviæ, Vaivoda Kioviæ, Præses Volindiæ, in Christo electis et dilectis Fratribus meis, non solum secundum carnem, sed et in Spiritu sancto, omnibus quotquot inveniuntur Sla-

vonica utentes lingua, orthodoxo nobiscum communicantibus secundum Apostolicæ et Catholicæ Ecclesiæ normam, peramanter significo, quod per Dei benedictionem, misericodiam ac pietatem dignus sim habitus initium facere ac finem videre præsentis operis, et vobis omnibus spectandum exhibere novum ac vetus Testamentum, impressum in hac nostra divinitus custodita et Principali Volindiæ civitate anno creationis mundi VII ∞ LXXXIX, Nativitatis vero Christi MDLXXXI mense Augusti XII. *Typographus autem ad calcem libri.* Hæc Biblia divinitus accepta et animas dirigentia, novi et veteris Testamenti, impressa sunt per me peccatorem maximum Joannem filium Theodori ex magna Russia, in divinitus custodita civitate Ostrobia anno *etc. Quam Bibliam diligenter inspiciens, et litteras cum forma capitalium seu quadratarum apud Græcos litterarum conferens, omnino credes, quod initio dixi, litteras Slavonicas, quando eas* S. Cyrillus *adinvenit, usu potius quam forma novas fuisse, si paucas excipias, quas ad Græcarum similitudinem difficulter retraxeris, quasque in Græcis Ephemeridum harum nominibus non reperio; ideoque puto excogitatas, quod Slavonica lingua sonos nonnullos habeat peregrinos a Græca, quibus exprimendis condendæ novæ litteræ fuerint.*

EULOGIUS Monachus.

Indigenarum aliquis mihi esse videtur, et dignus de quo plura scire velimus: nam Patriarcha Alexandrinus hujus nominis, quem Menæa ad diem præcedentem commemorant, ægre huc trahi potest, vestitus forma repugnante, nisi aliud argumentum accedat.

XV *ONESIMUS* † S. Pauli discipulus.

Melius hic mihi videtur pingi absque habitu Episcopali Episcopum enim fuisse haud satis nobis probant quæ de eo habemus.

XVI *PAMPHILUS* † Presbyter.

Notabis hic Θ *scriptum pro* Φ, *quia Moscis utraque littera idem sonat, nostroque* F *respondet, uti iterum monebimus in Appendice de Triptychis, in quorum etiam uno,* Θλῶρος *scribitur loco* Φλῶρος.

FLAVIANUS † Anachoreta.

Tempus ac locum ubi vixerit non indicant Menæa, quæ eum insigni elogio laudant, adeo ut vitam scriptam fuisse facilius optari possit quam credi. Corpus forte Constantinopolim advectum celebritatem cultus attulit, ob quam ita specialiter hic poni sit meritus.

THEODORUS TYRO † Martyr. XVII

LEONTIUS, est Leo I Papa. † XVIII
MAXIMUS † Martyr.

cum sociis Theodoto, Hesychio et Asclepiodota *iterum a Græcis memorantur in Septembri, et ad diem* XV *ejusdem mensis in hodierno Romano, quando eorum Acta Græco-Latina dabimus.*

ARCHIPPUS † Apostolus. XIX

LEO † Episcopus. XX

TIMOTHEUS † Anachoreta. XXI

INVENTIO RELIQUIARUM IN ÆDIBUS EUGENII † XXII

Sanctorum scilicet Andronici et Juniæ. *Possevini interpres nescio unde formarit nomen* S. Ugnifantii, *et Belga noster* S. Euphemiæ.

POLYCARPUS † Episc. Martyr. XXIII

MEMORIA CAPITIS S. JOANNIS PRODROMI. † XXIV
Ita noster Belga.

TARASIUS † Patriarcha Constantinopol. XXV

PORPHYRIUS † Episcopus Gazæ. XXVI

PROCOPIUS † Decapolita. XXVII

BASILIUS † Discipulus Procopii. XXVIII
NESTOR † Episcopus Martyr.

Pergæ in Pamphilia, colitur a Latinis XXVI, *quando Acta ejus ex antiquis Latinis MSS. dedimus. Græca et fideliora haberi dicit Baronius: sed ea nobis hactenus invenire non contingit.*

CASSIANUS † Auctor Collationum. XXIX

Solum colitur a Græcis quarto quoque anno, quem Bissextilem vocamus. Massiliæ in Galliis, ubi obiit, quotannis celebratur ejus festum XXIII *Julii. Vitam nemo antiquorum scripsisse videtur: an recentior aliquis quidpiam tentarit hoc seculo, nescio. Guesnayus noster in suis Provinciæ Massiliensis Annalibus obiter dumtaxat de eo agit, ut ab eo notam Semipelagianismi removeat.*

MARTIUS

GRÆCORUM METRICUS.

Α'. Kalend. Μαρτίου ἀμφὶ πρώτῃ ΕΥΔΟΚΙΑ ξίφος ἔτλη.
EUDOCIÆ prima Martis caput abstulit ensis.

Inscripta est etiam Romano Martyrologio; nos Acta Latino-Græca ex vetustissimo MS. dedimus; nec tamen multum iis nunc fidimus, planeque putamus multis eventibus ad miraculum exaggeratis aliisque circumstantiis, Trajani Imperatoris, sub quo passa esset, ætati nequaquam convenientibus aucta; imo veremur, donec certior aliunde confirmatio accedat, ne tota historia sit conficta.

Δευτερίῃ ἔβη οὐρανίους ΘΕΟΔΟΤΟΣ εἰς δόμους. Β'. VI Non.
THEODOTUS cœlos adscendit luce secunda.

Episcopus in Cypro fuit, et Martyr sub Licinio; cujus Acta utinam extent et inveniantur! Quædam Menæa habent ipsum VI *Maji, et sic inscribitur hodierno Romano, atque Operis hujus Tomo* 2. *Colitur etiam* XVII *et* XIX *Januarii.*

Ἐν ξύλῳ ΕΥΤΡΟΠΙΟΣ σταυρῷ τρίτῃ προσεπάγη. Γ'. V Non.
In ligno EUTROPIUM confixum tertia vidit.

Cum

Cum sociis Clenonico et Basilisco *in Ponte sub Maximiano passus hic est, simulque omnes referuntur in hodierno Romano : nos solius* Basilisci *Acta auctore Eusignio Latine dedimus, quæ mallemus Græce scripta invenisse.*

Δ'. Τῇ δὲ τετάρτῃ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ βιότοιο ἀπέπτη.
IV Non. Gerasimus quarta, vita migravit ab ista.

Huic Anachoretæ ad Jordanem ministravit leo, qui errore vicini nominis ad S. Hieronymum (*Italis* S. Girolamum) *transiit : Baronius ad diem sequentem retulit, eoque obiisse ostendit in notis ad Romanum Martyrologium.*

ΠΑΥΛΟΝ ΙΟΥΛΙΑΝΗΝ τε τετάρτῃ ἔκτανεν ἄορ.
Quarta necat gladio Paulum sociamque Sororem.

Sunt Martyres Ptolomaide in Phœnicia passi, extantque eorum Acta ex Græco Latine reddita pro xvii *Augusti, quando iterum recoluntur in Menæis et inscribuntur Romano hodierno; quod sequimur circa hujusmodi dierum delectum.*

E'. Ὀξυτάτοις ΚΩΝΩΝ ἥλοισι πάρης πόδε πέμπτῃ.
III Non. Cononem clavus quinta confixit acutus.

Hujus Bidanæ in Isauria passi Acta, nescio quomodo prætermissa, danda erunt in Supplemento Latino-Græca.

ϛ'. Τεσσαράκοντα κάρηνα δυοῖν ἅμα ἕκτῃ ἐτμήθη.
II Non. Quadraginta duum cervices sexta rescidit.

Fuerunt hi copiarum Duces sub Imperatore Theophilo, capti a Saracenis in excidio Amorii. Acta Græco-Latine dedimus. Inscribuntur etiam hodierno Romano.

Z'. ΕΦΡΑΙΜ ἑβδομάτῃ ξίφος ἔκτανεν Ἀρχιερῆα.
Nonis. Ensem post sextam suscepit Episcopus Ephrem.

Hic, cum sociis Episcopis pariter et Martyribus, inscriptus est hodierno Romano, absque sufficienti notitia loci. Hinc nonnullis idonei visi sunt quos Hispaniæ et Ordini Carmelitico adscriberent. Ostendimus nos ex originariis Græcorum fontibus, prædicavisse eos et passos in Chersoneso Taurica, non Hispanica, quæ gratis fingitur.

H'. Ἤλυθεν ὀγδοάτῃ ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΣ Θεοῦ ἄχει.
VIII Id. Octava ad Dominum pervenit Theophylactus.

Fuit Metropolita Nicomediensis, gloria Confessionis clarus : cujus Vitam aliquam extitisse vix dubito, et opto nancisci.

Θ'. Ἀμφ' ἐνάτῃ ἐάγη σκέλη ΑΝΔΡΩΝ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΝΤΑ.
VII Id. Crura Quater denum contrivit nona virorum.

Sunt hi quadraginta Martyres Sebasteni in Armenia, primum nocte tota in gelido lacu cruciati, deficiente uno; in cujus locum custos succedit, quadragesimam coronam occupaturus. Coluntur etiam apud Latinos, sed ad diem sequentem ex Mandato Innocentii X translati, propter S. Franciscam Romanam.

I'. Ἀμφὶ τῇ δεκάτῃ ΚΟΔΡΑΤΟΝ ξίφος ἐγκατέπεφνε.
VI Id. Quadratum gladius decima sub luce peremit.

Corinthi scilicet, ubi passus : Acta ex Græco et cum Græco dedimus. Invenitur etiam hodierno Romano adscriptus.

IA'. Ἑνδεκάτῃ σώφρων ἔδυ ΣΩΦΡΟΝΙΟΣ παρὰ τύμβον.
V Id. Sophronium tumulo dedit undecimus sapientem.

Hic Hierosolymitanus Patriarcha inscriptus est etiam jam dicto Romano. Acta ejus collegimus tomo 2 Martii : optaremus nihilominus habere ejus encomium, quod a Joanne Zonara compositum vidit et laudat Allatius. Illi Joannes Moschus dedicavit Pratum spirituale, unde factum ut errore lapsi quidam, ipsum ejus auctorem putarint. Scripsit autem ex voto miracula SS. Cyri et Joannis, ut supra dictum.

Δωδεκάτῃ φθινύθοντος ἀπῆρε βίου ΘΕΟΦΑΝΗΣ. IB'.
Theophanem exemit miseræ duodecima vitæ. IV Id.

Presbyter Hegumenus hodierno Romano additus, scripsit Chronographiam, continuando opus Georgii Syncelli, ab Diocletiano ad Michaelem et Theophylactum ejus filium Imperatores, sive ad annum vulgaris Æræ dcccxiii. *Ad cujus operis illustrationem ordinata a nobis est una Exegesium Præliminarium ante Tom.* 3 *Martii, multa utilia notans et errata corrigens. Acta ejus gemina ex Græcis dedimus.*

Χοῦς τρισκαιδεκάτῃ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ἄστυ ἐσήχθη. IΓ'.
Tertius a decimo Nicephorον intulit Urbi. III Id.

Scilicet Constantinopolitanæ, cujus fuerat Patriarcha, fidei causa in exilio mortuus, atque hodierno etiam Romano inscriptus. Vitam ab Ignatio Diacono et discipulo ejus scriptam primi edidimus ex Græco.

Hac occasione miserat nobis R. P. Franciscus Combefis Vitam cujusdam S. Nicephori, Mileti Episcopi, *in hebdomada sancta mortui, ignoto anno et die, ut Synonymi Sancti a nobis in Martio jungerentur. Sed quoniam nihil aliud de cultu addebatur : et is aliquando vixerat in* Latro monte, *cum nonnulla notitia* Pauli, *ibidem Eremitæ, cujus Vita danda erit* xv *Decembris, ad hunc diem maluimus ipsum differre pro posteris, interim fortasse plus lucis accepturis.*

Κόψαν ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΙΟ κάρην δεκάτῃ γε τετάρτῃ. IΔ'.
Quartus Alexandro et decimus caput abstulit ense. II Id.

Ne libera detur exerrandi facultas inter multos hujus nominis Martyres, additur in Typico τοῦ ἐν Πύδνῃ *(perperam in Menæis* Πίδῃ*) quæ est urbs Macedoniæ. Tam celebris autem cultus Martyrem nescio quomodo prætermiserimus in Martio nostro, ubi tamen ex Latinis Martyrologiis hac et præcedenti die, sed cum sociis utrobique diversis, habemus aliquem* Thessalonicæ *(quæ etiam Macedoniæ urbs est) et quidem semel cum titulo* Palatini. *Defectum hunc suppleant posteri nostri, consulantque Galesinium et notas MSS. Raderi : gratulentur autem sibi, si interim ejus aliqua Acta inveniant, nobis necdum reperta.*

Πέμπτῃ καὶ δεκάτῃ τμήθη ΑΓΑΠΙΟΣ, ἑταῖροι. IE'.
Est decima quinta Agapius dissectus, amici. Idibus

Cæsareæ in Palæstina cum Publico *et aliis sociis passus, colitur a Latinis* xxiv *hujus, notitia ex Eusebio sumpta ; nec enim propria Acta videntur extitisse.*

Δένδρῳ ἐπικλονέουσι δίθης δεκάτῃ ΠΑΠΑ ἕκτῃ. Iϛ'.
Sexta sequens decimam te vinxit in arbore, Pappa. XVI Kal

Laradæ in Lycaonia passus etiam Romano hodierno inscribitur : non inventis autem, quæ forte nec extiterunt umquam, propriis Actis, diei hujus Officium seu hymnos exhibui Latine legendos.

ΙΖ'. Ἑβδομάτῃ δεκάτῃ, ΑΛΕΞΙΕ, πότμον ἀνέτλης.
XVI Kal. Septimus a decimo tumulum tibi pandit, Alexi.

Cognominatur a Græcis Vir Dei Ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, *et sic etiam notatur in Diptycho Constantinopolitano de quo infra. Fuit Euphemiani Senatoris filius, sub scalis paternæ domus ignotus hospes, verum cœlesti voce et proprio chirographo agnitus post mortem coram Patriarcha et Imperatore, in templo S. Petri fuit honorificentissime conditus: quæ omnia Romæ acta passim creduntur. Sed multis de causis cogor opinari, idem huic quod S. Joanni Calybitæ accidisse, et pro nova veterem Romam accipi. Hoc autem eo pronius fuit, quod corpus aut ejus pars notabilis ibi nunc habeatur, una cum parte scalarum sub quibus vixit, in ecclesia SS. Alexii et Bonifacii; in qua ecclesia Latini simul et Græci monachi viventes, suo quique ritu faciebant sacra, quando illuc advenit S. Adalbertus Episcopus et Martyr Pragensis, a quo utriusque Sancti communia miracula habemus descripta. Suspicor ergo, ecclesiam, quæ primum solius S. Bonifacii fuerat, sub utriusque nomine dici cœpisse, postquam Græci monachi advecti Constantinopoli cum prædictis S. Alexii Reliquiis illic recepti sunt. Hæc eruditis viris volui consideranda proponere, priusquam aliquid de iis statuam, quod erit faciendum ad* XVII *Julii, quando Romæ* S. Alexius *colitur. Non alia tamen habentur Acta quam a Græcis accepta: quibus etiam et peregrinationis Alexianæ ratio, et plurimæ circumstantiæ aliæ favere videntur.*

ΙΗ'. Ὀγδοάτῃ δεκάτῃ θάνατος μέλας εἷλε ΚΥΡΙΛΛΟΝ.
XV Kal. Octava decima mors abstulit atra Cyrillum.

Episcopus hic Hierosolymitanus etiam hodierno Romano inscribitur; ejus semper recta fides ac libri defenduntur a nobis Tomo 2 Martii. Acta nulla habentur.

ΙΘ'. Χῶσαν ΣΥΖΥΓΗΝ δεκάτῃ ἐνάτῃ ΟΜΟΛΕΚΤΡΟΝ.
XIV Kal. Conjugium concors decima nona subhumatur.

Conjuges hi Chrysanthus et Daria *sunt, qui coluntur a Latinis* XXV *Octobris: Acta eorum Græce ac Latine habemus.*

Κ'. Ἔνδοθι πυρκαΐας εἰκοστῇ βάλεν ΕΠΤΑ ΓΥΝΑΙΚΑΣ.
XIII Kal. Matrona septem injecit vigesima flammis.

Amisi ad Pontum Euxinum hæ passæ, Alexandra, Claudia, Euphrasia, Matrona, Juliana, Euphemia, Theodosia, *quibus nominibus etiam inscribuntur hodierno Romano. Credibile est aliquando extitisse earum Acta.*

ΚΑ'. Εἰκάδι πρώτῃ δράμε ΚΥΡΙΛΛΟΣ χερσὶ Θεοῖο.
XII Kal. Ad Dominum transfert vigesima prima Cyrillum.

Episcopus Catanensis hic fuit, ut putatur primus, Beryllus *veriori nomine dictus, et sic hodierno Romano inscriptus.*

ΚΒ'. Εἰκάδι δευτερίῃ σουβλαῖς ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ἐτρώθη.
XI Kal. Bis undena acubus Basilium pungit acutis.

Sub Juliano Presbyter et Martyr Ancyræ in Galatia hic fuit, cujus Acta ex Græco et Græce dedimus.

ΚΓ'. Εἰκάδι καὶ τρίτῃ ΝΙΚΩΝ ξίφει κρᾶτα δόκεν.
X Kal. Niconem gladio vigesima tertia plectit.

Hujus et sociorum monachorum CXCIX *prope Tauromenitanam urbem martyrium utinam nobis certius constaret, quam ex Actis, quæ dedimus sub nomine Chæromeni eorum famuli atque discipuli. Severiori enim censura eguisse ea judicamus; et ipsis, quoad omnes circumstantias tam fabulosis, nolumus credere monachatus initia Diocletiani ætate vetustiora. Inscribuntur etiam iidem hodierno Romano.*

Κρύψαν ὑπὸ χθόνα εἰκάδ' ΙΑΚΩΒΟΝ γε τετάρτῃ. ΚΔ'.
Jacobum tumulo vigesima quarta recondit. IX Kal.

Episcopus sub Iconomachis hic fuit, incertum cujus Ecclesiæ. Acta non extant, sed laus in epistolis S. Theodori Studitæ, ex quo aliisque de eodem egimus XXI *hujus, quando et Typico et Menæis justo cum elogio adscribitur.*

Γῆθος τῇ ΜΑΡΙΗ φέρε ἄγγελος εἰκάδι πέμπτῃ. ΚΕ'.
Nuntia verba tulit vigesima quinta Mariæ. VIII Kal.

D. N. Jesum Christum *eodem ipso die quo* homo factus est, *etiam esse passum, ex totius antiquitatis consensu probavimus Tomo 3 Martii. Incarnationem autem factam esse anno sexto ante æram vulgarem, sic ut vere mortuus sit Christus* Coss. duobus Geminis *anno vulgaris æræ* XXIX, *ætatis suæ* XXXIII *expleto, ex simili quatuor primorum seculorum consensu demonstratur in Diatriba præliminari ad Tomum* I *Aprilis.*

Εἰκάδι ἀμφ' ὕμνους ΓΑΒΡΙΗΛ κτίσιν ἕκτῃ ἐγείρει. ΚϚ'.
Vicena sexta Gabrielis personat hymnus. VII Kal.

Ex more scilicet jam supra indicato, ut qui mysterium præcedentis diei proxime attigerit. De vario ejus hoc ipso mense apud Latinos cultu, multa collegimus.

Εἰκάδι ἑβδομάτῃ θάνε ΜΑΤΡΩΝΑ ἐν εἱρκτῇ. ΚΖ'.
Matronam in vinclis vigesima septima mactat. VI Kal.

Thessalonicensis hæc Martyr a Latinis colitur XV *hujus. Acta olim extitisse credimus, et ut adhuc supersint optamus.*

Ὀγδοάτῃ ΙΛΑΡΙΩΝΑ κιχήσατο εἰκάδι πότμος. ΚΗ'.
Bis decima quarta mors Hilarionem prehendit. V Kal.

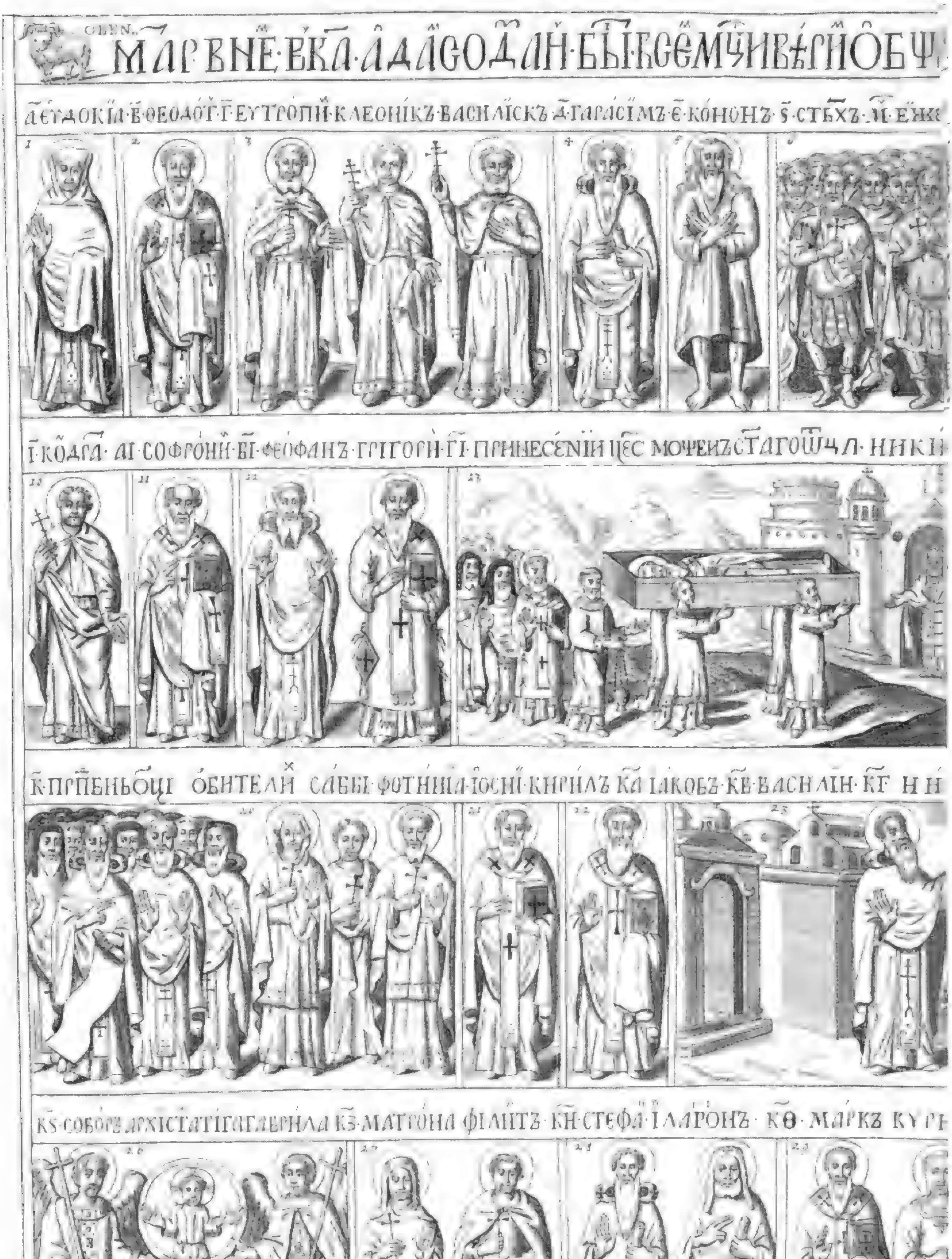
Fuit hic Hegumenus monasterii Pelicetes, Confessor sub Iconomachis: credibile est Vitam prolixe scriptam extitisse.

Ἐπέφλαξεν ἐνάτῃ ΒΑΡΑΧΗΣΙΟΝ εἰκάδι πίσσης. ΚΘ'.
Barchesum pice lux vigesima nona perurit. IV Kal.

Una cum Jona *fratre martyrium in Persida tulit hic Sanctus, quod Esaias Regius eques descripsit, et Latine ex Græco vertendum curavit Lipomanus, Venetæ Bibliothecæ codicibus MSS. usus. Utinam nobis quoque in ea civitate obtingeret, qui pretio rationabili transcriberet pauca quædam Sanctorum Acta, necdum alibi Græce reperta: nam qui anno* MDCLX *nobis operam suam prolixe obtulit, sed deinde turpiter decepit, Bibliothecæ custos, homo Græcus, aliquamdiu fecit nequid inde possemus obtinere, quantacumque intercessione adhibita: deinde cum prona jam sperabamus omnia, eorum ad quos id attinet consensu impetrato, nihil fieri potuit, per Græculorum, qui manus mercenarias commodare rogabantur, sordidam avaritiam. Nunc bibliothecæ custodiam intelligo commissam esse erudito cuidam nobili Veneto simulque humanissimo D. Gradonico, de quo speramus quod, quem rogamus, modum inveniet nos juvandi, in iis quæ nobis hactenus defuisse intelliget.*

Χαῖρεν ΙΩΑΝΝΗΣ τριακοστῇ ἐξαναλύων. Λ'.
Gaudet Joannes decima ter luce resolvi. III Kal.

Est

Est hic Monachus Sinaita, Climacus *vulgo dictus* ἀπὸ τῆς κλίμακος, *id est* Scala, *per ipsum ad Monachorum institutionem descripta. Vitam dedimus a Daniele Monacho Raithuno exaratam.*

AA'. Πρώτῃ ΑΚΑΚΙΟΥ βιότου πέρας ἐν τριακοστῇ.

Morte sed Acacii trigesima prima sacratur. II Kal.

Fuit Episcopus Confessor Melitinæ in Armenia, etiam Latinis antiquitus notus, apud quos aliqua ejus Acta extabant : sed putamus magis integra et pleniora apud Græcos extitisse, quæ utinam etiam nunc supersint.

MARTIUS

MOSCORUM FIGURATUS

I EUDOCIA † Martyr.

II *THEODOTUS* † Episcopus Martyr.

III *EUTROPIUS* † *CLEONICUS* † *BASILISCUS* † Martyres.

IV *GERASIMUS* † Monachus.

V *CONON* † Martyr.

VI *SYNAXIS MM. IN AMORIO XLII.* †

VII *BASILIUS* † *EPHREM* † *CAPITON* † Episcopi Martyres.

VIII *THEOPHYLACTUS* † Episcopus. *Possevino non bene* Theophanes.

IX *SYNAXIS MARTYRUM XL SEBASTENORUM.* †

Sculptor Moscus eo modo hic expresserat aquas gelidi lacus, ut æstuantium undique flammarum globos videretur repræsentare voluisse; quatuor autem coronas omiserat suo loco notare : quid porro significet vox ΚΑΛΝΑΝΟΣ, *supra balneum in ripa positum scripta, explicet aliquis linguæ peritus.*

X *CONDRATUS* † Martyr.

Scribendum erat Codratus, *et Latine* Quadratus, *Possevino ineptissime* Conradus.

XI *SOPHRONIUS* † Episcopus Hierosolym.

XII *THEOPHANES* † Presbyter Hegumenus.

GREGORIUS † Magnus, Papa Romanus.

Vitam quatuor libris scripsit Joannes Diaconus : aliam breviorem et antiquiorem dedimus ex MSS. æstimatur maximi a Græcis propter libros Dialogorum, *unde et* Διάλογος *apud eos cognominatur (quos ipsis ex Latino vertit Zacharias Papa) et propter librum* Curæ Pastoralis, *ab Anastasio Episcopo Antiocheno Græce redditum.*

XIII *RELATIO RELIQUIARUM S. P. N. NICEPHORI.* †

Facta post mortem impii Theophili, sub ejus filio Michaele Balbo, *et Constantinopolitano Patriarcha* S. Methodio, *qui ambo in hac tabula exprimuntur, una cum Diacono thurificante. Notatum id velim ab hujus seculi novatoribus, nescio qua animi præsumptione persuasis, sese divinitus illuminatos, ad correctionem plurimorum, quos sibi in Ecclesiam obrepsisse imaginantur abusuum, tum circa Sacramentorum administrationem et alia multa, tum circa religiosum Sanctorum cultum. Nam cum superiori æstate in nobili quodam Brabantiæ oppido antiquas altarium tabulas contemplarer, videremque in eo quod S. Catharinæ sacrum erat sic repræsentatum Divæ martyrium, ut summo in aere anima ad cælum a duobus Angelis super expansum linteum efferri videretur; adstanti mihi Parocho dixi, in nostro ad secundum tomum Aprilis Propylæo pag.* XXXVII *repræsentari tumulum Venerabilis Yolandæ, ante annos ferme quadringentos sic sculptum, ut ejus anima similiter ab Angelis subvecta notetur; cum hoc solum discrimine, quod mei Angeli thuribulo singuli essent instructi, ad expressius denotandam istius animæ sanctitatem. Tum Parochus, homo alias minime malus aut indoctus, neque earum quas Romani Pontifices damnavere sententiarum defensor pervicax, sed qui non potuerat in ea unde prodierat schola non hausisse aliquid Jansenianæ fuliginis, et præposteri ad reformandam Ecclesiam zeli; Parochus, inquam,* Non probo, *ait :* Notum est enim quod nato inter homines Christo Magi thus obtulerunt, ad ejus divinitatem demonstrandum ; et ejus incensum soli Deo competere, ac propterea cum primum hanc Curam adiens, super illo altari juxta Sanctæ statuam in vertice locatam, invenissem Angelos duos parvulos, sic, ut dicis, thurificantes, eosdem removeri jussi; clam tamen et noctu. *Non erat otium instruendi tunc hominis, cum ipse venissem ab eo instruendus circa quasdam eo in templo antiquitates. Alio itaque flexi sermonem, ceteroquin amice cum interrogaturus simulque deducturus errorem suum (quod per interpositam postea personam feci) an eadem ex causa mutaverit in Rituali suo seu Pastorali præscriptos Missarum solennium ac funerum ritus, quibus jubetur et* feretrum incensare accepto de manibus ministri thuribulo; *et* Evangeliorum librum, *atque ad omnem fere cujuscumque rei* benedictionem *solennem, puta* Cinerum, Palmarum *etc. adhibere* incensum : *idque non alia ex causa et primo aspectu etiam rudibus obvia, quam ut intelligatur corpus defuncti Christiani. Evangeliorum liber, aliaque similia (quanto autem magis ipsi Sancti?) particulari quadam ad Deum relatione, aut esse aut reddi venerabilia, et ad cultum religionis (quæ tota denique ad Deum terminatur) accommoda. Si ille aut similis alius adhuc dubitat, legat in Rubricis Generalibus ad Missale Romanum, quintam de Introitu, ubi dicitur,* Si in altari fuerint reliquiæ sive imagines Sanctorum, incensata Cruce et facta ei reverentia, Sacerdos, antequam discedat a medio altaris, primum inceneat eas quæ a dextris sunt, bis ducem thuribulum; et iterum, facta similiter Cruci reverentia, incensat bis alias quæ sunt a sinistris.

XIV *BENEDICTUS* † Pater Monachorum.

Occidentalium videlicet, propter Regulam ab eo scriptam, quam denique omnia fere antiqua apud nos monasteria susceperunt cum habitu nigro; sicuti S. Basilii Regulam omnes Orientales atque etiam Mosci nunc profitentur, sub habitu etiam nigro : unde fit ut Benedictinos

clinos a Basilianis multi non distinguant, ac nominatim ii qui de Moscovia scripserunt : in Italia vero eadem nunc omnino est utrisque habitus forma. Latini Sanctum ipsum colimus XXI *hujus, ubi verum annum mortis conati sumus definire, non item terminare controversiam de possessione sacri corporis, agitatam inter Italos et Francos.*

XV *AGAPIUS* † Martyr. *BECYLUS.*

Eodem nobili ac militari habitu indutus, an pro socio Agapii Publio, *nomine perperam scripto, hic ponitur? Ita videtur.*

XVI *SABINUS* † Martyr.

Nequaquam, ut putamus, distinguendus ab eo, quem etiam XIII *hujus colunt Græci, atque post eos ex hodierno Romano Latini.* Abibum *vocant alii. Acta an seorsim scripta sint, et ubi requirenda, hactenus ignoramus.*

XVII *ALEXIUS* † Vir Dei.

XVIII *CYRILLUS* † Episcopus Hierosolym.

XIX *CHRYSANTHUS, DARIA* † Conjuges MM.

XX *PATRES...... SABÆ* † Martyres.

In Menæis hoc titulo indicatur festum Sanctorum Abbatum ab Abaris (*imo Arabibus*) interfectorum in monasterio S. Sabæ Sanctificati : *ubi Possevini interpres ipsius* S. Sabæ *festum perperam notari', qui etiam hic videtur primus pingi, Regulam suam manu tenens. Acta ex Græco eruimus, ab eo qui interfuit scripta.*

PHOTINA, JOSES † Martyres.

Hanc esse Samaritanam Evangelicam, cum filio Jose *seu* Josepho, *fabulantur Græci, multa de utroque narrantes vix digna relatu. Hodierno Romano inscribuntur ambo : confusio forsitan ex eo nata sit, quod genere vel secta* Samaritani *ambo fuerint.*

CYRILLUS Martyr.

Quomodo huc spectet, aut quis sit, non possumus divinare. Habitus nihil barbarum indicat. Quid si corpus alicujus, nunc ignoti, ex Græcia in Moscoviam translatum, occasionem dederit hac die indicandi festi?

XXI *JACOBUS* † Episcopus.

Idem, ut credo, quem alias Græci colunt XXIV, *nisi inter indigenas Moscoviæ Episcopos Sanctos inveniatur alius, ad quem hic dies et honor magis proprie spectet.*

XXII *BASILIUS* † Presbyter Martyr.

In tabulis male exprimitur instar Episcopi Palliatus, forsitan ex errore nominis ei cum Basilio Episcopo Cæsareensi *communis.*

XXIII *NICON* † *cum DUCENTIS DISCIPULIS.*

Ita Belga noster hæc verba legit : cujus explicationem probat littera Σ', ducenarium numerum significans : quod vero Niconi a tergo est ædificium magnum, non Tauroveteris balnei menium urbem, in cujus vicinia vixisse creditur, sed ruinas, quas putatur incoluisse, adducere in memoriam debet.

XXIV *ARTEMIUS* † Episcopus.

Seleuciæ in Pisidia, *Græcis ferme* Artemon *scribitur : cujus utinam haberentur Acta. Colitur etiam ab iisdem* Artemon *alius* Presbyter Laodicenus *sub Diocletiano, de quo quia iterum refertur* VIII *Octobris et tunc Romano hodierno inscribitur, agere distulimus, quamvis ibi breve, hic longissimum ejus elogium habeant Menæa, præter quod alia pleniora Acta numquam forte extiterunt.*

ZACHARIAS † Reclusus.

Talem certe invenimus in MSS. Menæis Taurini expressum, quamvis ei hic videatur habitus Episcopalis appingi : verosimile est, eum qui hic tam solenniter pingitur, ex Vita quæ aliquando extiterit notum Græcis fuisse.

ISACIUS Diaconus.

Talem quippe exprimit habitus : quis aut cujas ignotum nobis æque ac R. P. Ohilewicz : qui tamen suspicatur hunc et alios nonnullos Sanctos, quos in Ruthenico suo Kalendario non reperit ad notatos hic dies, ad alios fortassis dies posse reperiri in Moscovitico, quod vix opinamur : cum id quod præ manibus habemus certo Moscoviticum sit.

ANNUNTIATIO MARIÆ. † XXV

Ita interpres Belga, rem (ut mihi videtur) non verba exprimens.

SYNAXIS ARCHISTRATEGI GABRIELIS. † XXVI

Hoc Archistrategi *cognomentum* Gabrieli *æque ac* Michaeli *tribuitur a Græcis, a quibus vix unquam unus sine altero pingitur, quod hic etiam observatur. Crux tamen datur Gabrieli, ut præcipuo Verbi incarnati et crucifigendi ministro, inter utrumque vero repræsentatur imago pueri Jesu supra Cherubim, sicut etiam infra* VIII *Novembris, quo crediderim significari id, quod Theologi nostri passim docent, Angelos in principio suæ creationis jussos subjicere sese Verbo incarnando, quod Lucifer cum suis facere detrectans cœlo exciderit. Fit iterum de* Gabriele XIII *Julii.*

MATRONA † Martyr Thessalonicæ. XXVII

Latinis XV *Martii. Acta olim extitisse est verosimile, et optandum ut nunc invenirentur.*

PHILETUS † Senator Martyr.

In Illyrico sub Hadriano, cujus Acta non habentur : etiam hodierno Romano accessit.

STEPHANUS † Monachus Thaumaturgus. XXVIII

Variant in die Menæa : nos de ipso egimus XXVI, *sed Vitam requirimus.*

HILARION † Hegumenus monasterii Pelicetes.

Menæa Juniorem *appellant, scilicet respectu ejus qui vixit in Cypro seculo* IV : *hic autem sub Iconomachis fidem confessus, totum hujus diei Officium implet : quæ celebritas tanta persuadet, Vitam satis prolixe scriptam fuisse.*

MARCUS † Arethusiorum Episcopus. XXIX

Cujus veram sanctitatem, quam Baronius in dubium vocabat, vindicavimus.

CYRILLUS

CYRILLUS † Marci Diaconus. *Simul passus et Romano hodierno inscriptus.*

XXX. *JOANNES.... IN SINAI....* †

Synaxum monasterium a tergo habens, monachis prædicat ex eo quem Κλίμακα *inscripsit libro. Totam epigraphen verbotenus explicet peritior alius : tacet enim hic Belga noster. Existimo verba reliqua spectare ad* Crucifixum, *qui exprimitur in extremo loculi hujus amplioris angulo ; sed cur id fiat nescio, an forte ex sententia alicujus, qui tali die passum Christum crediderit?*

XXXI *HYPATIUS* Episcopus. †

Ita interpres Belga expresse ultimum verbum reddit. Sed cujus Sedis Episcopus? Imago Deiparæ, quam manu tenet, expresse videtur significare, eum pro defensione imaginum insigniter decertasse sub Iconomachis. Atqui hoc non convenit S. Hypatio Gangrarum *Episcopo et Martyri, qui hodie prolixissimum elogium cum totius diei Officio in Menæis habet, iterumque elogium* XIV *aut* XV *Novembris, quando insertus est hodierno Romano, et Acta ejus ex Græco dabimus : hic enim* Hypatius *Concilio* I *Niceno interfuit. Dubitationem auget, quod* Typicon, *in quo totius Officii divini ordo per anni decursum notatur* (Cartabellam *hodie appellamus, quam et* Diptycham *medio ævo dictam invenio) notet festum* τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν καὶ Θαυματουργοῦ Ὑπατίου Ἐπισκόπου Ἀγκύρας S. P. N. et Thaumaturgi Hypatii Episcopi Ancyræ; *cum Gangrensis semper nominetur cum titulo* τοῦ ἁγίου Ἱερομάρτυρος. *Hinc datur occasio conjectandi fuisse alium* Hypatium, *seculo* VIII *vel* IX, *cujus quia non extabant Acta, facta sit ista in Menæis confusio, ut Officium, quod pro Novembri seniorique* Hypatio *compositum fuerat, ad hunc diem tranferretur. Invenitur autem in Menæis ad* XX *Septembris* Hypatius *Confessor pro Imaginibus, idemque Episcopus sub Metropolita Ephesino ; et ad hunc forte imago hæc spectat.*

APRILIS

GRÆCORUM METRICUS.

A'. Πρώτῃ Ἀπριλλίου ΜΑΡΙΗ, θάνεν εὖχος ἐρήμου.
Kalen. Prima Aprilis obit Maria, gloria eremi.

Colitur a Latinis die sequenti : ubi ostendi ejus obitum pertinere ad tempus Theodosii Junioris seculo V, *non vero spectare ad seculum* VII *et ætatem Justini senioris : historiæ vero scriptorem Sophronium, male confundi cum eo qui fuit Patriarcha Hierosolymitanus, et Canonem de Sancta illa canendum composuit.*

B'. Δευτερίῃ ΤΙΤΟΙΟ ψυχὴν ἄνω νόες ἦραν.
IV Non. Titi animam sursum Superi vexere secunda.

Hegumenus in Græcia, et Thaumaturgi *cognomem meritus, cujus hodie cum extet tam solenne Officium, etiam Vitam olim extitisse crediderim.*

Γ'. ΝΙΚΗΤΑΝ καλέουσι τρίτῃ ἐπὶ δῶμα Θεοῖο.
III Non. Tertia Nicetam jubet aulam intrare Tonantis.

Mediciensis in Bithynia Hegumenus, etiam hodierno Romano est inscriptus. Vitam, auctore Theosterícto discipulo, ex Græco dedimus.

Δ'. ΑΓΑΘΟΠΟΥΣ ΘΕΟΔΟΥΛΩι συνέδυον γε τετάρτῃ.
II Non. Mergitur Agathopus quarta simul et Theodulus.

Hic Lector, *iste* Diaconus *Thessalonicæ, Martyres sub Diocletiano : quorum Acta Græco-Latina dedimus.*

E'. Πέμπτῃ ΚΛΑΥΔΙΟΥ κεφαλὴν τάμε χεὶρ φονόεσσα.
Nonis. Cruda manus quinta Claudi caput ense rescidit.

Idem cum iisdem sex sociis Diodoro, Victore, Victorino, Papia, Nicephoro, et Serapione *memoratur etiam* XXXI *Januarii Martyr sub Decio, sed absque solenni, ut hodie, Officio : Latini vero ipsum et socios colunt* XXV *Februarii, sed* Claudianum *appellant. Ibi de iis agimus.*

Ϛ'. Ψυχὴν ΕΥΤΥΧΙΟΥ πύλη γε πόλου ἄγεν ἕκτῃ.
VIII Id. Fert animam Eutychii cœlorum janua sexta.

Patriarcha Constantinopolitanus hic fuit; cujus Vitam Græco-Latinam dedimus, scriptam ab Eustatio Presbytero ejus domestico.

Ζωὴν δ᾽ ἐκ θανάτοιο ΓΕΩΡΓΙΟΣ ἑβδόμῃ εὗρεν. Z'.
Septena vitam invenies pro morte, Georgi. VII Id.

Solitarius hic vixit in monte Malæa in Laconia : cujus nullam Vitam inveniri miramur.

Ἥξελεν ὀγδοάτῃ γῆς ΗΡΩΔΙΩΝ φίλον ἦτορ. H'.
Octava Herodion carum cor intulit astris. VI Id.

Nominatur inter LXX *discipulos ut Patrarum Episcopus, atque etiam hodierno Romano inscribitur.*

Φάσγανον ἀμφ᾽ ἐνάτῃ ΕΥΨΥΧΙΟΥ ἔκταμε λαιμόν. Θ'.
Eupsychii nona secuit pia guttura ferrum. V Id.

Martyr Cæsareæ in Cappadocia sub Juliano, etiam hodierno Romano additur. Latent Acta, quæ videntur sat fuse descripta fuisse.

Φασγάνῳ δεκάτῃ ὁ ΤΕΡΕΝΤΙΟΣ εὕρατο οἶμα. I'.
Per gladium decima finem sortire, Terenti. IV Id.

Passus hic est in Africa sub Decio cum pluribus sociis. Acta dedimus ex Lipomano : contextum Græcum, unde Latine reddita sunt, Venetiis invenimus, sed frustra petiimus eum nobis describi : quod adhuc ibi aut alibi fieri opto.

Χάλκεον ἑνδεκάτῃ βληθεὶς φλέγει ΑΝΤΙΠΑ εἰς βοῦν. IA'.
Undecima injectus tauro ardes, Antipa, aheno. III Id.

Pergami in Asia Martyr, sicut ex Apocalypsi constat, non item quod fuerit istius urbis Episcopus, uti passim dicitur.

Δωδεκάτῃ, ΒΑΣΙΛΕΙΕ, ταφήϊα δύσαο νεκρός. IB'.
Mortuus in tumulum Basilius abit duodena. II Id.

Parii in Mysia Episcopus, Confessor sub Iconomachis : cujus utinam Vita extaret!

Ἀμφὶ τρίτῃ δεκάτῃ θάνε ΜΑΡΤΙΝΟΣ πέρα πόντου.
Martinus terna decima trans æquor obivit. IΓ'.
Idib.

Papa Romanus et Martyr in Chersonensi exilio mortu,

tuus, colitur a Latinis XII *Novembris. In cujus aliorumque plurimorum Pontificum chronologia ordinanda aliter quam factum a Cardinali Baronio, non tam certa quam nos documenta nacto aut secuto, haud inutilem operam posuisse me reor: quam licet ad mensem Junium differendam aliquoties dixerim in hisce primis Tomis Maji, nunc decrevimus ante postremos hujus ipsius Maji tomos ponendam, quo citius ea fruatur lector studiosus ecclesiasticæ historiæ, cujus basis est chronotaxis Pontificia.*

IΔ'. XVIII Kal. ... Τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ἐκ τῶν ο' ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΥ, ΠΟΥΔΗ καὶ ΤΡΟΦΙΜΟΥ.

.... Sanctorum Apostolorum ex LXX ARISTARCHI, PUDÆ, et TROPHIMI.

Coluntur a Latinis seorsim singuli, Aristarchus IV *Augusti,* Pudes XIX *Maji* Trophimus XXIX *Decembris.*

IE'. XVII Kal. Κάτθανε καὶ ΚΡΗΣΚΗΣ πέμπτῃ δεκάτῃ πυρὶ λαύρῳ.
Et quinta decima, CRESCENS, extingueris igne.

Martyr Myræ in Lycia: cujus Acta desiderantur.

Iς'. XVI Kal. ΧΙΟΝΙΑΝ ΑΓΑΠΗΝ ἕκτῃ δεκάτῃ κατέκαυσεν.
Exurunt AGAPEN sexta decima atque CHIONIAM.

Coluntur, cum sua sorore Irene, III *hujus apud Latinos, apud quos solos ostendimus genuina Acta Martyrii inveniri, comprehensa in Actis S. Anastasiæ: Græca vero, contra quam existimavit Baronius, prorsus depravata esse. Passæ sunt autem Thessalonicæ sub Diocletiano.*

IZ'. XV Kal. Ἑβδομάτῃ δεκάτῃ ΣΥΜΕΩΝ κατὰ αὐχένα τμήθη.
Septena decima SYMEON dat colla securi.

Episcopus Seleuciæ et Ctesiphontis in Perside, ac Martyr insignis cum variis sociis, colitur a Latinis XXI *hujus. Acta hactenus ex solo Sozomeno habentur.*

IH'. XIV Kal. Ὀγδοάτῃ δεκάτῃ ποταμοῦ ΣΑΒΒΑΝ κτάνε ῥεῖθρον.
Octava decima SABBAM hausit fluminis unda.

Gothus Martyr, obiit XII *hujus, quando Acta damus, secuti Romanum hodiernum. In Menæis perperam hic additur* τοῦ Στρατηλάτου, *Ducis quod vel ex subjuncto elogio patet.*

IΘ'. XIII Kal. Ἀμφ' ἐνάτῃ δεκάτῃ ΘΕΟΔΩΡΩι σταυρὸς ἄεθλος.
Crux decima nona certamen sit THEODORI.

Ejus aliorumque simul passorum Martyrium dilatum a nobis est ad XX *Septembris, quia ex Menologio in hodiernum Romanum istuc eos transtulit Baronius: Utinam eorum interim Acta reperiantur! sin minus, sufficiet amplum ex Menæis compendium, unde intelligitur Pergæ in Pamphylia res acta esse sub Imperatore Antonino.*

K'. XII Kal. Εἰκάδι σὸς, ΘΕΟΔΩΡΕ, λίπ' ὀστέα θυμὸς ἀγήνωρ.
Mens tua vicena, THEODORE, est carne soluta.

Cognomento Trichinas, *a cilicii asperitate: floruit in eremo Thraciæ prope Constantinopolim. Dolemus nulla ejus Acta inveniri: nam et hodierno Romano adscriptus est.*

KA'. XI Kal. Τὸν ΙΑΝΝΟΥΑΡΙΟΙΟ κάρην τάμεν εἰκάδι πρώτῃ.
Vicena prima caput amittis, JANUARI.

Episcopus Martyr sub Diocletiano, Neapolitanorum nunc Patronus præcipuus, ubi festum (uti et in reliqua Ecclesia Latina) agitur XIX *Septembris: quando in conspectum sacri Capitis expositus in phiala sanguis, liquescere solet, sicut et aliis occasionibus; qualis ea fuit, qua anno* MDCLXI *simili gratia nobis quoque facta est, ut plenius narravi in Vita P. Joannis Bollandi ante Tomum I Martii num.* 92.

Εἰκάδι δευτερίῃ ΣΥΚΕΩΤΗΝ τύμβος ἔκρυψε. KB'. X Kal.
SYCEOTEN abdit vicena secunda sepulcro.

Theodorus *hic est, ex Episcopo Anastasiopolitano plurium cœnobiorum Archimandrita, nuper Romano Martyrologio insertus: cujus extat Vita prolixa et pulcherrima, ab Eleusio Sancti discipulo, aliis Georgio, accurate conscripta: quam si potuissemus Græcam Venetiis adipisci, nova versione dignam judicabamus. Nunc ea cura posteris nostris relinquitur: juvabit interim ipsum Græcum contextum accipere.*

Ἧρε ΓΕΩΡΓΙΩι δεκάτῃ τρίτῃ αὐχένα χαλκός. KΓ'. IX Kal.
Vicena terna scinduntur colla GEORGI.

Passim Megalomartyr *dictus, primus (quantum existimo) excepit impetum persecutionis decimæ, ejusdemque omnium crudelissimæ sub Diocletiano et Maximiano, laceratis eorum circa Pascha edictis primis. Coli cœpit statim a Constantini Magni victoria de Licinio, erectis ecclesiis sub ejus nomine, translatisque reliquiis, habitus semper Orientalis Imperii defensor, et Christianorum contra Saracenos exercituum ductor. Explicui hæc omnia prolixe in Aprili, ubi etiam causam reddidi draconis passim ad pedes ejus pingi soliti, quam lubet hic confirmare exemplo Majoriani Imperatoris, ab anno* CCCCLVII *usque ad* LXI *cum Leone regnantis, qui sumpto sibi a Constantini Magni statuis exemplo, imaginem suam ita in nummis sculpi permisit, ut aversa facies repræsentaret Imperatorem, cruce quam dextera tenet potentem, victoria quam sustinet sinistra gloriosum, pede autem dextero caput nefandi proculcaret Draconis: ipsum nummum hic darem effigiatum, si non sufficeret eum passim extare apud nummariæ antiquitatis tractatores, et omnibus obvium esse apud Baronium ad annum* 325 *num.* 206.

Εἰκάδι πνῖξε ΣΑΒΑΝ ποταμοῦ ῥόος ἀμφὶ τετάρτῃ. KΔ'. VIII Kal.
Suffocatque SABAM vigesima quarta fluento.

Hic quoque Martyr Gothus fuit, sed militum Ductor, Romæ (ut creditur) passus quidem, non tamen Romanæ Ecclesiæ fastis ante Baronium notus: idque haud sine confusione aliqua, quoad mortis genus, cum alio Sabba *superius ad* XVIII *relato.*

Εἰκάδι πέμπτῃ ΜΑΡΚΟΝ ἐπὶ χθονὶ ἄφρονες εἷλκον. KE'. VII Kal.
Per terram MARCUM quinta et vigesima raptat.

Evangelistam hunc credimus verosimilius Latine scripsisse, et corporis Venetias allati historiam explicamus

Εἰκάδι ἀμφ' ἕκτῃ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ξίφει αὐχένα τμήθη. Kς'. VI Kal.
Vicena sexta feriunt BASILEA securi.

Amaseæ in Ponto Episcopus, Martyr sub Licinio, ob S. Glaphyram libidini ejus subtractam. Acta Græco-Latina dedimus.

Ξύλῳ ἑβδομάτῃ ΣΥΜΕΩΝ πάγη εἰκάδι μάκρῳ. KZ'. V Kal.
Bis decima in ligno SYMEONEM et septima fixit.

Episcopus Hierosolymitanus hic fuit, Christi consanguineus, sub Trajano crucifixus: cujus memoriam Latini recolunt XVIII *Februarii.*

Εἰκάδι

Зосима
Тітъ
Иродіонъ Агавъ Руфъ
Терентій
Аристархъ Пудъ Трофимъ
Агапія Ирина Хіонія
Сумеонъ
Саввa
Маркъ
Василій
Стефанъ

ΚΗ'. IV Kal. Εἰκάδι ὀγδοάτῃ τε λάζεν ΜΕΜΝΟΝΑ γε πότμος.
Vicena octava mors aufert Memnona nobis.

Hegumenus hic et a miraculorum gratia Thaumaturgus *cognominatus, ubi, vel quando vixerit ignoramus : eoque magis dolemus excidisse Acta, quo celebriorem fuisse vel hinc patet, quod solus fuerit huic Ephemeridi inscriptus.*

ΚΘ'. III Kal. Εἰκάδι τῇ δ' ἐνάτῃ ΙΑΣΟΝ ἀπεδέξατο γαίης.
Vicena nona terras dimisit Jason.

Discipulus S. Pauli colitur a Latinis XII *Julii.*

Κτεῖνε μάχαιρα φόνου ΙΑΚΩΒΟΝ ἐν τριακόστῃ. Λ'. II Kal.
Jacobum gladio trigesima mactat iniquo.

Ipsum mortis genus satis indicat hic intelligi filium Zebedæi, Fratrem Joannis, *qui etiam in plerisque Menæis notatur, licet quædam exempla nunc repetant* Fratrem Domini : *colitur autem a Latinis* XXV *Julii.*

APRILIS
MOSCORUM FIGURATUS.

I P*RESB. ZOSIMAS*† *MERETRIX MARIA* †..

Quadripartita totius historiæ explicatio satis indicat, quam festiva apud Græcos fuerit, et sit apud Moscos etiam hodie, commemoratio utriusque : ubi primo quidem loculo exprimitur Zosimas Mariam *inveniens et cum ea loquens, cujus nomini præfixum* ΠΡ *poni videtur pro Græco* Πόρνη, Meretrix, *et sic notas illas explico : quid autem sibi velint ultima verba, posita supra secundum loculum (ubi exhibetur* Maria, *admirante* Zosima, *inter preces sursum rapta) non divino : verba inscripta tertio et quarto loculo interpres Belga sic reddidit,* Zosimas Mariæ sacram Cœnam ministrat, *et* Ministerio leonis sepelitur Maria.

II *TITUS* † Abbas Thaumaturgus.

Non debuit in habitu Episcopali palliatus exprimi : sed forte per imperitiam acceptus hic est pro S. Pauli discipulo, quem XXV *Augusti habent hæ ipsæ tabulæ.*

III *NICETAS* † Abbas Mediciensis.

IV *JOSEPH* † Hymnographus monachus.

Vitam, quam necdum reperimus, scripsit breviter discipulus ejus Theophanes : pro qua dedimus eamdem die præcedenti, quo Passim a Græcis refertur, fusius deductam a Joanne Diacono ecclesiæ S. Sophiæ. Possevinus hic habet Ven. Isidorum : *sed quis hic? Colitur quidem etiam hoc die* S. Isidorus Hispalensis Episcopus, *sed quem Græcis atque per hos Ruthenis innotuisse, haud facile credidero.*

GREGORIUS, imo GEORGIUS. †

Nam Gregorius *hac die nusquam ullus comparet,* Georgius *vero* in monte Malæo *celeberrimum cultum habet in Typico et Menæis, in Ephemeride autem metrica die* VII. *Sane nihil facilius quam* Georgii *et* Gregorii *nomina inter se commutantur. Vitam nullam invenimus, sed elogium ex Canone ipso conferimus, in cujus titulo etiam appellatur* sanctus Pater noster; *nec tamen hic ut monachus exprimitur, sed simpliciter in habitu talari.*

V *THEODULUS ET AGATHOPUS* † Martyres.

Primus Possevino non recte S. Mart. Theodotus.

VI *EUTYCHIUS* † Patriarcha Constantinop. *Eidem Possevino perperam* Euchemius.

GEORGIUS † Episc. Mitilenæ. VII

Ita recte nomen expressit Possevinus, quod hic perperam scribitur Sergius. *Vitam nullam invenimus, sed mentionem perquam honorificam in Vita successoris* Georgii Junioris, *Græco-Latine danda in Supplemento.*

HERODION † novarum Patrarum Episc. VIII

Hodierno Romano inscriptus, creditus unus ex LXXII *Discipulis. Possevino* Radion *non bene dictus. Cum hoc pariter, ut* Apostoli, *coluntur a Græcis.*

AGABUS † *RUFUS* † Apostoli.

Uterque exprimitur ut Episcopus, sicuti passim ceteri Apostolorum discipuli, in sacris libris nominati. Hoc certum est, Agabum *ut Prophetam laudari et a Latinis coli* XIII *Februarii :* Rufum *vero,* Thebarum in Græcia Episcopum *creditum, nominari in epistola ad Romanos, et a Latinis iisdem commemorari* XXI *Novembris.*

EUPSYCHIUS † Martyr. *Possevino non bene* Sotiphius. IX

TERENTIUS † Martyr. X

ANTIPAS † Martyr. XI

BASILIUS † Episcopus. XII

ANTHUSA † Sanctimonialis.

Filia Constantini Copronymi, a pluribus et antiquioribus differtur usque ad XXVII *hujus, quando de ea egimus : quidam etiam ipsam referunt ad* XXVII *Julii, quando et Romano hodierno inscribitur.*

ARTEMON † Episcopus Martyr. XIII

Hodie in Typico cum titulo Hieromartyris *solus notatur : est ergo Episcopus Seleuciæ, discipulus Pauli : de quo ex Menæis egimus ad* XXIV *Martii.*

MARTINUS † Papa Romanus. *Non* Marcianus, *ut perperam dictatum est Possevino.* XIV

ANTONIUS, JOANNES, EUSTACHIUS.

Ducis Lithuaniæ cubicularii, martyrio affecti Vilnæ post annum MCCCXXVIII : *de quibus plura vide in Kojalowicz et in Actis nostris.*

XV *ARISTARCHUS*, † *PUDENS*, † *TROPHIMUS*. †

XVI *AGAPIA*, † *IRENE*, † *CHIONIA*. † *Sorores Martyres Thessalonicæ.*

XVII *SYMEON* † Episcopus Martyr. *Male hic pingitur ut Abbas vel monachus.*

XVIII *JOANNES* † Discipulus S. Gregorii Decapolitæ, *non debuerat ut Episcopus exprimi.*

SABAS † Gottus Martyr.

ATHANASIA † Vidua Sanctimonialis.

In Ægina insula. Hæc quia in Actis apud Lipomanum mortua dicitur XIV *Augusti, ibi quoque reposita est in hodierno Romano ; idem dies confirmatur ex Græco quod habemus. Scripturam, quam manu præfert, legat qui potest.*

XIX *JOANNES* † Palæolaurita monachus.

Cur ei Possevinus hic addat nomen Eutychii *non divinamus, nec Vitam seorsim scriptam invenimus.*

XX *THEODORUS*, *Possevino THEODOSIUS.*

Neutrius nominis Episcopus invenitur hoc die : quare non invenio quid de illo statuam. Est alias in Menæis S. Theodorus Martyr Pergæ in Pamphiliam *cum longo elogio, in quo dicitur sub Antonino Imperatore et Præside Theodoto passus.*

XXI *JANUARIUS* † Episcopus Martyr.

THEODORUS † Trichinas.

In tabula transpositus ordo figurarum, juxta ordinem nominum esset corrigendus.

ANASTASIUS † Sinaita monachus.

Ab alio ejusdem nominis ac temporis Antiocheno Patriarcha, cum quo in hodierno Romano confunditur, bene distinguendus, uti et diversissima utriusque scripta ; quibus optandum esset utriusque Vitam diversam addi posse. Hic certe vel solus habitus diversum arguit.

THEODORUS † Syceota. XXII

GEORGIUS † Megalomartyr. XXIII

SABAS † Dux Martyr. XXIV

MARCUS † Evangelista. XXV

BASILEUS † Episcopus Martyr. XXVI
STEPHANUS Episcopus Permiensis.

Ita R. P. Ohilewicz, de quo Herberstenius in Itinerario a Moscua usque ad Obim fluvium, post descriptionem Permiensis Provinciæ, dicit, quod genti proprium idioma habenti, etiam characteres proprios invenit Stephanus Episcopus, qui eos in fide Christi vacillantes confirmarat : nam antea in fide adhuc infantes, Episcopum quemdam idem attentantem excoriaverant, *dignum profecto, cujus etiam nomen inter Sanctos relatum esse credatur, et hic alicubi locum habere inter eos, quorum nobis adhuc notitia deest, licet inveniatur locus. De ipso certe Stephano idem Herberstenius asserit, quod* Demetrio Joannis filio imperante apud Ruthenos, *circa annum* MCCCCL, in numerum Divorum relatus est.

SYMEON † Episcopus Hierosolymitanus. XXVII

JASON † *SOSIPATER*. † XXVIII

SYNAXIS MARTYRUM IX CYSICI. † XXIX

Horum nomina in Menæis sunt Theognides, Rufus, Antipater, Theostychus *sive* Eutyches, Artemas, Magnus, Theodotus, Thaumasius, Philemon. *Cur eorum medius hic ut Episcopus repræsentetur non capimus, eoque magis vellemus Acta inveniri.*

JACOBUS † Apostolus, frater Joannis. XXX

MAJUS

GRÆCORUM METRICUS.

A Kalend. Πρώτῃ εν Μαιὸο λίθοις κτάνον ΙΕΡΕΜΙΑΝ.
Prima dies Maji saxis necat HIEREMIAM.

Colitur etiam antiquitus apud Latinos hac die : dicitur autem quod ejus in Taphnes apud Ægyptios sepulti ossa Alexandriam transferri fecerit ejus conditor Magnus Alexander. Hoc autem prudentius credi poterit, quam crederentur cetera, quæ circa Christum ex virgine nasciturum, Lignumque a cunctis gentibus adorandum, dicitur idem Propheta Ægyptiis Gentilibus prænuntiasse multo clarius, quam unquam Judæis prophetata fuerunt. Tolerabiliora tamen ea omnia sunt, quæ ad hunc diem ex Menæis recitantur, a nobis autem prætermissa fuerunt ut apocrypha ; quam sit fabula illa quæ in iisdem Menæis per integras undecim columnas extenditur, dum capta per Nabuchodonosorem Hierosolyma Babylonem migrasse Jeremias dicitur, ibique vixisse, quoad expletis annis Babylonicæ captivitatis septuaginta, accepit ex Judæa epistolam ab Abimelech Æthiope, per totum istud tempus divinitus consopito sub ficu, et Baruch a mortuis resuscitato, ex Angelica jussione scriptam et collo aquilæ eam delaturæ alligatam : ea autem accepta noctu eduxisse populum ex Assyria, reduxisseque in Judæam ; ubi oblato sacrificio coram altari expirarit, ac tertio post die resuscitatus, quia de Messia nascituro ex Virgine manifestius vaticinabatur, lapidare eum volentis populi furorem eluserit, tantisper substituta pro se lapidea statua, donec prophetiam suam complesset ; deinde mortem libens exceperit, ab iisdem Baruch et Abimelech prope Jerusalem tumulatus, una cum lapide illo qui conversus in statuam humana voce locutus fuerat. Hæc tamen in epitomen contracta placuit hic proponere, ut ipsa absurditate sua omnem quamtumvis præoccupatum intellectum avertant a Thalmudicis circa vitas obitusque Prophetarum figmentis, etsi non semper æque absurdis, ad Historiam sacram locupletandam recipiendis ; atque ita minus laborandum

БЛИЗНЕЦЫ
Мавра
Христофоръ
Патрікї
Никита
Главы
Продром

laborandum nobis sit, circa Eliam *prophetam, cujus honori nihil detractum volumus; nolumus tamen ex iis quæ simili fide narrantur de ipso vel nascente, vel inter mortales agente, aut in paradisum translato, et denique sub finem mundi comparituro, ad aliquid credendum affirmandumque compelli, quod in Scripturis sacris non invenimus expressum. Eodem fine etiam ad* XVII *Decembris notamus insulsissimam fabellam, de S. Daniele et sociis et simili fonte sumptam.*

B'. Δευτερίῃ νέκυς ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ εἰσεκομίσθη.
VI Non. Corpus Athanasii est illatum luce secunda.

Alexandria scilicet Constantinopolim : quomodo autem hinc Venetias sit translatum, exceptum, et miraculis glorificatum, declarant Acta ex monasterio S. Crucis in Judaica, transcripta post Vitam, copiose ex operibus ipsiusmet collectam. In Appendice etiam ad tomum I *habetur Dissertatiuncula Paschasii Quesnel de ætate atque auctore Symboli Athanasiani,* Quicumque vult.

Γ'. Σταυρῷ ΤΙΜΟΘΕΟΣ τριτάτῃ τανύθη ἅμα ΜΑΥΡΑ.
V Non. Timotheum Mauramque cruci lux tertia fixit

Conjuges Martyres in Thebaide sub Diocletiano. Acta Græco-Latina damus.

Δ'. Ἀμφὶ τετάρτῃ ΠΕΛΑΓΙΗ χεύσθη βοῒ χαλκῷ.
IV Non. Sub quartam in tauro Pelagia flagrat aheno.

Virgo Martyr Tarsi in Cilicia sub Diocletiano : etiam hodierno Romano inscribitur. Acta Græco-Latine exhibemus.

Ε'. ΕΙΡΗΝΗ τμηθεῖσα ἀνέγρατο καὶ θάνε πέμπτῃ.
III Non. Secta caput quinta Irene patitur moriturque.

Celeberrima Constantinopoli, quo corpus advectum Epheso, ubi sub Numeriano passa dicitur. Acta, in quibus Licinii Imperatoris filia fuisse dicitur, etsi Græca habuerimus, non tamen judicavimus inserenda huic Operi, adeo fabulosa videntur esse : quod nescio quomodo aliis etiam quibusdam insignibus et in Occidente non minus quam Oriente cultissimis Virginibus ac Martyribus contigit : puta Barbaræ, Margaritæ seu Marinæ, et Catharinæ.

Ϛ'. Ἕκτῃ ΙΩΒ πολύτλαν θανάτου τέλος ἀμφεκάλυψεν.
II Non. Job finem sexta vitæ invenit ærumnosæ.

Colitur a Latinis X *hujus. Corpus, una cum lipsanis utriusque Tobiæ et Saræ, Roma Ticinum creditur fuisse allatum; ante hos autem sexaginta annos furto sublatum. Optamus intelligere ubi nunc sit, atque utinam iterum Ticini !*

Ζ'. ... Μνήμη τοῦ... ΣΤΑΥΡΟΥ, καὶ τῶν ἁγ. ΜΜ. ΑΚΑΚΙΟΥ καὶ ΚΟΔΡΑΤΟΥ.
Nonis. .... Memoria .... Crucis et SS. MM. Acacii et Codrati.

Prolixior titulus in Menæis sic habet : Memoria in cœlo apparentis signi venerandæ Crucis, hora tertia diei, sub Constantio Imperatore, filio Magni Constantini, et Cyrillo Archiepiscopo Hierosolymorum. *Ad hujus autem Vitam* XVIII *Martii, ex propria ipsius epistola, apparitio tota proponitur.*

S. Acacii Martyris Byzantini, *sub Maximiano, Acta damus Græco-Latina : sed die sequenti, quando colitur a Latinis sub nomine* Agathii.

S. Codrati Martyris Nicomediensis, *sub Decio et Valeriano passi, nomen hodierno Romano inscribitur, sed more Latino* Quadratus *ponitur : nobis potius visum est, cum Synaxariis duobus MSS. antiquioribus, ipsum referre ad diem* IX. *Acta nulla haberi dolemus.*

Ὀγδοάτῃ τελέουσι ῥοδισμὸν ΒΡΟΝΤΟΓΟΝΟΙΟ. Η'.
Roro Tonitrugeni festa est octava salubri. VIII Id.

Scilicet S. Joannis Evangelistæ, *quem* Boanarges, *id est* Filium Tonitrui *Christus appellavit, ex cujus sepulcro Ephesi manna scaturit. Colitur ipse a Latinis die* XXVII *Decembris.*

ΗΣΑΙΑΣ δ' ὁράων μέλλοντ' ἐνάτῃ χειροπρίσθη. Θ'.
Esaias nona capitur, cui nota futura. VII Id.

Colitur apud Latinos VI *Julii.*

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΝ δ' ἐνάτῃ ὁ σύγχροος ἔκτανε χαλκός.
Christophorum nona mactavit ahenea vestis.

Celeberrimus hic Martyr colitur a Latinis XXV *Julii : cujus quam facile est probare cultum et giganteæ imaginis mysteria explicare : tam difficile erit ex fabulosa ejus Legenda aliquid certæ veritatis elicere.*

Τῇ δεκάτῃ ΣΙΜΩΝΑ σταύρωσαν Ἀπόστολον ἐχθροί. Ι'.
Simonem decima Christi crucifigitis hostes. VI Id.

Cognomento Zelotes, *colitur apud Latinos* XXVIII *Octobris.*

ΜΩΚΙΟΣ ἑνδεκάτῃ κεφαλὴν τμήθη ἀγαθόφρων. ΙΑ'.
Mocius undecima sapiens dat colla securi. V Id.

Presbyter Martyr Byzantii sub Diocletiano, Latinis eum XIII *hujus referentibus* Mucius. *Nos de eo agimus hodie, et Acta quædam ex Latinis MSS. damus, Græca nulla inveniri dolemus.*

Τῇ δύο καὶ δεκάτῃ ΕΠΙΦΑΝΙΟΝ ὁ μόρος εἷλε. ΙΒ'.
Statæ lex mortis duodena Epiphanion aufert. IV Id.

Episcopus hic Constantiæ in Cypro scriptis claruit, ex quibus aliisque certiorem Vitæ historiam texui, quam quæ ante Opera passim extat fabulosissime consarcinata sub nomine oculatorum testium Joannis et Polybii.

Τῇ δεκάτῃ τρίτῃ τίς δάμασε ΓΛΥΚΑΙΡΙΗΝ; ΙΓ'.
Quis decima terna, Glycæria, te superavit? II Id.

Heracleæ in Thracia celeberrima Virgo et Martyr, inscripta etiam Romano hodierno. Acta Græco-Latina damus.

Τῇ δὲ τετάρτῃ καὶ δεκάτῃ ΙΣΙΔΩΡΟΣ ἐλεύσθη. ΙΔ'.
Venit Isidorus decima quartaque colendus. II Id.

Dux militum et Martyr sub Decio, Acta Græco-Latina damus die sequenti, licet hodierno Romano inscriptus sit V *Februarii.*

Πέμπτῃ καὶ δεκάτῃ ΠΑΧΩΜΙΟΝ ἔνθεν ἄειραν. ΙΕ'.
Ad quintam decimam Pachomius hinc revocatur. Idibus

Primus auctor vitæ cœnobiticæ, accepta ad id ab Angelo Regula, colitur a Latinis die præcedenti. Ejus et discipuli Theodori prolixissima Acta, a suppari ævi monacho scripta, damus Græco-Latina, nec non epistolam Ammonis Episcopi ad Theophilum Alexandrinum de iisdem. Corpus ad Portum-Veneris in Liguriam translatum dicitur, sed translationis istiusmodi documenta necdum potuimus impetrare.

Τῇ

Iϛ'. Τῇ δ' ἑξ δεκάτῃ ΘΕΟΔΩΡΟΣ ἀφοίσατο γαίης.
XVII Kal. Tellurem decima sexta, Theodore, relinquis.

Hunc S. Pachomii discipulum colunt Latini XXVIII *Decembris : nobis consultius visum de ipso ac magistro simul agere.*

IZ'. Ἑβδομάτῃ δεκάτῃ θάν' ΙΟΥΝΙΗ, ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ τε.
XVI Kal. Junia post illam conjungitur Andronico.

S. Paulus Cognatos et Concaptivos *suos appellat.*

IH'. ... Τῶν ἁγίων Μαρτύρων ΠΕΤΡΟΥ, ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ, ΑΝΔΡΕΟΥ, ΠΑΥΛΟΥ, ΧΡΙΣΤΙΝΗΣ, ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ, ΠΑΥΛΙΝΟΥ καὶ ΒΕΝΕΔΙΜΟΥ.
XIV Kal. .... Sanctorum Martyrum, Petri, Dionysii, Andreæ, Pauli, Christinæ, Heraclii, Paulini et Benedimi.

Agimus nos de his XV *Maji, ostendimusque tres posteriores quidem Athenis esse passos, priores Lampsaci in Hellesponto.*

IΘ'. Ἔννεα καὶ δεκάτῃ τάμε ΠΑΤΡΙΚΙΟΝ ξίφος ὀξύ.
XIII Kal. Patricium gladius decima notaque peremit.

Episcopus Prusæ in Bithynia fuit. Acta Græco-Latina hic damus, licet alias etiam nominetur XXVIII *hujus, et sic in hodiernum Romanum transierit.*

K'. Εἰκοστῇ ΘΑΛΙΛΑΙΟΣ ἑὴν κεφαλὴν ἀπεθμήτη.
XII Kal. Vicena, Thalilæe, tuum caput abstulit ensis.

Martyr Edessæ in Syria, etiam hodierno Romano inscriptus. Acta Græco-Latina dabimus.

KA'. Σύνταντιν εἰκάδι πρώτῃ ΜΗΤΕΡΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ.
XI Kal. Mors Constantinum post hanc rapit atque Parentem.

Nos hac die de filio Imperatore agimus : mater Helena *suum seorsim cultum apud Latinos habet* XVIII *Augusti, et corpus ejus adhuc Romæ haberi creditur in tumba porphyretica ad Aram cœli : econtra Gallia ipsum habere prætendit in monasterio Altovillariensi.*

KB'.
XI Kal. Εἰκάδι δευτερίῃ ΒΑΣΙΛΙΣΚΟΝ φάσγανον εἷλε.
Postera lux jugulum Sancti secuit Basilisci.

Fuit hic Comanæ in Ponto celeberrimus Martyr sub Maximiano : cujus Acta Eusignium auctorem, testem oculatum præferentia dedimus III *Martii, quando cum sociis* Eutropio et Cleonico *solennius colitur, et optamus Græca eadem habuisse.*

KΓ'. Εἰκάδι ἠδὲ τρίτῃ ΜΙΧΑΗΛ νόος ἔνθεν ἄειραν.
X Kal. Vicena terna rapiunt Superi Michaelem.

Episcopus fuit Synadarum in Phrygia, Confessor sub Iconomachis, etiam hodierno Romano inscriptus : Acta non extant, fortasse nec extiterunt unquam.

KΔ'. Εἰκάδι ἠδὲ τετάρτῃ ὄρους ΣΥΜΕΩΝ ἤμειψε.
IX Kal. Vicena quarta Symeon de monte migravit.

Stylites *etiam hic fuit, vulgo* Junior *et* de monte mirabili *cognominatus : cujus Vitam ex Græco dabimus, prolixe descriptam a Nicephoro Magistro Antiochiæ. Habemus etiam æque prolixam Vitam matris ejus* Marthæ : *sed quia hæc solennius colitur* V *Julii, ipsam in illum diem differimus.*

Εἰκάδι τοῦ ΠΡΟΔΡΟΜΟΙΟ ΚΑΡΗΝ εὗρεν κατὰ πέμπτην. KE'.
Baptistæ vultum vigesima quinta revelat. VIII Kal.

Tertia hæc est inventio, facta Comanæ in Cappadocia, unde ipsum dicitur allatum Constantinopolim, sub Theodora Augusta et Michaele ejus filio. Non est autem modica difficultas circa duplicis inventionis historias tales, ut vix possibile sit utramque conciliare; quemadmodum apparet ex Commentario Domini du Cange, utraque Acta referentis et examinantis, de quo mentionem supra feci XXIV *Februarii.*

Εἰκάδι ἕκτῃ ΚΑΡΠΟΣ ἀνέπτατο ἐκ βιότοιο. Kϛ'.
Vicena sexta volat hinc ad sidera Carpus. VII Kal.

Creditur fuisse unus ex LXXII; *judicavimus autem distinguendum ab eo, qui* XIII *Aprilis in hodiernum Romanum transiit, ex Menæis assumptus.*

Εἰκάδι ἑβδομάτῃ ΕΛΛΑΔΙΟΝ ἔκτανε πυγμή. KZ'.
Helladium pugnis vigesima septima mactat. VI Kal.

Episcopus Martyr, hodierno Romano ad diem sequentem insertus est. Acta non videntur extitisse : quandoquidem ipsum Ecclesiæ, cui præfuit, nomen ignoretur. Unde ergo celebritas ei hæc? Suspicor a corpore Constantinopolim ante tempus immemorabile translato, cum ista de mortis genere traditione.

... Τοῦ ἁγίου Μάρτυρος ΕΥΤΥΧΟΥΣ, τοῦ ἐν Μελιτίνῃ. KH'.
... Sancti Martyris Eutychetis in Melitina. V Kal.

De hoc utinam plura extarent monumenta, quam Canon in quo dici videtur Apostolorum fuisse discipulus : alibi additur titulus Episcopi Melitines.

Εἰκάδι ἠδ' ἐνάτῃ ΘΕΟΔΟΣΙΗΝ πόντος ἔμαρψε. KΘ'.
Vicena nona mersa est Theodosia ponto. IV Kal.

Est Cæsareæ passa, de qua egimus II *Aprilis, ubi ejusdem miracula, Venetiis ad ipsius invocationem patrata, dedimus ex MSS.*

Θεῖον ΙΣΑΑΚΙΟΝ μόρος εἷλε ἐνὶ τριακοστῇ. Λ'.
Ultima divino Isacio trigesima lux est. III Kal.

Sanctus hic monachus, Valenti Ariano in faciem resistens, exilium ei suum prædixit. Acta Græco-Latina dabimus ex MS. Vaticano : alia item ex Lipomano, sed quorum contextum Græcum ex MS. Veneto adhuc desideramus.

ΕΡΜΕΙΑΝ τριακοστῇ ἄορ κτεῖνε ἐνὶ πρώτῃ. ΛA'.
Sustulit Hermiam gladio trigesima prima. II Kal.

Miles hic et Martyr Romano etiam Martyrologio inscribitur : an ejus Acta aliqua extiterint nos latet.

DE

MAJUS

MOSCORUM FIGURATUS

I *HIEREMIAS* † Propheta.

II *ATHANASIUS* † Patriarcha Alexandrinus.

III *TIMOTHEUS, MAURA* † Conjuges Martyres.
OBITUS S. P. THEODOSII IN PETSERRA.

Ita ad verbum noster Belga. R. P. Ohilewicz interrogatus, respondit esse Theodosium Kioviensem, cujus virulentas contra Latinam fidem blasphemias coram Izaslao Russiæ Principe penes se habeat in MS. Codice, quo usus olim Dux Ostrogius schismaticus. *Difficile mihi est divinare, quem ille Izaslaum intelligat: nam in Epitome Genealogica Ducum Moscoviæ tres omnino* Isoslavos *invenio, quorum primus fuerit filius Wlodomiri, sub quo fides Christiana recepta apud Moscos; secundus ejusdem Wlodomiri ex primogenito Jaroslavo nepos item secundo genitus, ac denique prædicti Jaroslavi ex primogenito suo Wlodomiro nepos rursus secundo genitus, omnes Principes Russiæ, Dux nemo, quorum ultimus vixerit circa annum* MCL. *Interim difficulter inducor ut credam ejusmodi hominem, qualem indicat Ohilewicz tam solennem cultum potuisse apud Moscos obtinere; et donec melius res examinata fuerit, opinabor potius diversum esse scriptorem istius libri, a Sancto tam magnifice hic expresso. Qui feretro adstat in habitu Metropolitico, veluti prætendens vasculum Olei sacri, unde accipit Chrisma adsistens Hegumenus, sumi potest pro totius Russiæ Metropolita Kioviensi Episcopo; qui autem monasterium præterlabitur fluvius, siquidem id ipsum circa Kioviam est, erit Borysthenes. Plura a Ruthenis ipsis doceri petimus.*

IV *PELAGIA* † Virgo Martyr.

V *IRENE* † Virgo Martyr.

VI *JOB* † Patiens.
ANDRONICUS, ATHANASIA † Conjuges.

Coluntur solennius a Græcis IX *Octobris, quando etiam Romano hodierno inscribuntur et a nobis dabuntur Acta Græca, sub nomine Abbatis Danielis reperta, quæ sine auctoris nomine extant apud Lipomanum et Surium: nec non prolixius eorumdem encomium Græco-Latinum.*

VII *MEMORIA CRUCIS APPARENTIS TEMPORE CONSTANTII IMP.* †

Tabella nostra nil tale repræsentat, quale tunc in Golgotha accidit: sed aliam prorsus apparitionem factam Magno Constantino, cum addito ἐν τούτῳ νίκα, In hoc vince: *ubi in recessu notatur Christus Imperatori dormienti apparens: qui idem Imperator exhibetur super oblato sibi viso consultans, ac denique hostem in fluminis transitu fundens, quo victoria de Maxentio ad Tiberim et Pontem Milvium, in conspectu urbis Romanæ, repræsentatur. Quin etiam prototypon Moscoviticum, eumdem Imperatorem (nescio quo consilio) bis cum pari paucorum equitum comitatu pingit, licet cis fluvium non nisi unica hostilis turba spectetur, effuso cursu fugam præcipitans. Possevinus hic ponit nomen* S. Mart. Acacii, *qui hodie etiam in Menæis notatur.*

VIII *JOANNES* † Evangelista.
ARSENIUS † Magnus.
Honorii et Arcadii præceptor atque inde monachus, in Vitis Patrum notissimus, cujus tamen propria quædam Acta Græce antiquitus collecta habemus. Colitur a Latinis XIX *Julii.*

ISAIAS † Propheta. IX
CHRISTOPHORUS † Martyr.
NICOLAUS Episcopus.

An Constantinopolitanus relatus a multis XV *aut* XVI *hujus? an potius indigenarum quispiam? Examinent Rutheni, meque doceant, si possunt.*

SIMON ZELOTES † Apostolus. X

MOCIUS † Presbyter Constantinopolit. XI

Possevino notatur pro hoc die Conversio Constantinopolis. *Nescio quid interpres ejus legerit vel legere se putarit in Kalendario Ruthenico, quod Latine reddidit: Græcos scio solennissimo hodie festo celebrare* Natalem *suæ* a Deo custoditæ atque urbium Reginæ civitatis, peculiariter commendatæ Dominæ nostræ sanctissimæ Deiparæ, atque ab eadem perpetuo conservatæ. *Canon autem* S. Mocii *sic ordinatur, ut, quemadmodum ante similares de illo Versiculos tres, unus præmittitur de Urbis dedicatione, sic et initio cujusque odes quatuor strophas continente, prima sit de Urbe, ultima de Deipara: quibus hoc disticho interluditur.*

Γενεθλίων σῶν δεῖ με τιμᾶν ἡμέραν,
Ἐν σοί, Πόλις, τυχόντα τῶν γενεθλίων.
Tuum decet me colere natalem, Urbs sacra,
Nativitatis in te sortitum diem.

EPIPHANIUS † Episc. in Cypro. XII
GERMANUS † Patriarcha Constantinopol.

Inseritur hodierno Romano. Vitæ aliquando scriptæ nec mentionem quidem invenimus uspiam; reperimus autem Vitam alterius S. Germani Hegumeni monasterii Cosinitres, *sed fine mutilam; unde nec divinare quidem valentes ad quem diem esset is referendus, istius primi ac potioris Germani Actis a nobis collectis, subjunximus etiam istam Vitam, ulterioris instructionis petendæ causa.*

GLYCERIA † Virgo Martyr. XIII

ISIDORUS † Dux et Martyr. XIV
ISIDORUS propter Christum stultus.

Ita hunc Sanctum a gentilibus suis Moscovitis solitum appellari, indicat Ohilewicz: de Vita et cultu plura scire cuperem.

PACHOMIUS † Auctor Cœnobitarum. XV
ISAIAS Episc. Rostoviensis.

Teste Ohilewicz, de quo plura doceri peto, æque ac de S. Joanne Rostoviensi, *quem post famosos Sanctos antiquos Martyres, in Nobilis Rutheni habitu expressum, habet Triptychon istius gentis, de quo infra.*

THEODORUS † S. Pachomii discipulus. XVI

ANDRONICUS † Cognatus S. Pauli Apost.
THEODOTUS

XVIII *THEODOTUS* † Episcopus Martyr.

Hunc, non ut Episcopum, sed ut militum Ducem hic expresserat sculptor Moscus, quod curavimus corrigendum in tabula nostra. Acta damus auctore Nilo, teste oculato.

XIX *PATRICIUS* † Episcopus Martyr.

XX *THALILÆUS* † Martyr.
INVENTIO RELIQUIARUM ALEXII METROPOLITÆ KIOVIENSIS.

Natalis ejusdem est XII *Februarii, ubi pluribus de eo : hic noto solenne Moscis hoc festum videri, quod tam ampla ornatur tabella : proinde operæ prætium foret plura de ista Inventione discere, nec non quis ille Sanctus Episcopus ad loculi caput, quis item Dux circa pedes admirabundus.*

XXI *CONSTANTINUS, HELENA* † Imperatores.

XXII *BASILISCUS* † Martyr. *Possevino minus recte* Basilides.

XXIII *MICHAEL* † Episcopus.

INVENTIO RELIQUIARUM LEONTII EPISCOPI ROSTOVIENSIS.

Invenimus hunc Sanctum primo fere loco unius ex Triptychis Ruthenicis; unde, et ex præsentis imaginis amplitudine, accendimur majori desiderio plura sciendi, tam de vita quam de ipsa corporis elevatione, ac præsenti usque hodie cultu, nec non assistentium hinc Ducis inde sancti Episcopi nomina.

XXIV *SIMEON,* † *NICETAS*, Stylitæ.

De priori jam egimus : an alter sit hujus socius au discipulus fuerit fortassis ex Vita apparebit, cum ea reddita Latine fuerit : nec enim modo vacat prolixissimam historiam hac de causa pervolvere. Si nuspiam ejus nomen ibi appareat, dabitur locus suspicandi esse aliquem Indigenarum. Nam et ad Ruthenos transiisse Stylitarum institutum atque etiamnum apud eos vigere, constat ex Rerum Moscoviticarum Commentario Sigismundi liberi Baronis in Herberstein etc. de mandato Ferdinandi Principis et Infantis Hispaniarum, Augustæ degentis, sub annum MDXXVI *conscripto : ubi sub titulo* Religio, *dicitur quod* sunt plures qui ex monasteriis in eremum se conferunt, ibique tuguriola faciunt, quæ aut soli aut cum sociis incolunt : victum ex terra et arboribus quærunt, nimirum radices et fructus. Hi autem STOLPNIKI appellantur : STOLP etenim Columna dicitur : domunculas autem angustas et in altum erectas columnis sustinent. *Vide quæ multa de hujusmodi columnis dicuntur a nobis* V *Januarii ad Vitam S. Simeonis, primi Stylitarum apud Antiochiam. Hic vero ex eodem Herbersteinio disce,* monachos Ruthenos, *nedum eremitas ex eis profectos,* habere severissimas leges ac regulas, nec audere uti ullo genere solatii : adeo ut severissime puniatur, apud quem cithara inventa fuerit aut aliud musices instrumentum. *Quid quod inter illos vigeat Apostolicus ad gentilium conversionem zelus, quo carent Schismatici Græci? sic enim de iis idem Herberstenius :* Monachi Eremitæ bonam jam olim idololatrarum partem, diu multumque apud illos verbum Dei seminantes, ad fidem Christi pertraxerunt. Proficiscuntur etiamnum ad varias regiones, Septentrionem versus et Orientem sitas, quo non nisi maximis laboribus, fame, ac vitæ periculo perveniunt, neque inde aliquid commodi sperant aut petunt, quin hoc unicum spectant, ut rem gratam Deo facere et animas multorum devio errore abductas (morte aliquando doctrinam Christi confirmantes) in viam rectam revocare ac eos Christo lucrifacere queant. *Similia de eorumdem severa disciplina solidaque virtute, lege sis in relatione Joannis Fabri scripta anno* MDXXV. *Neque hæc credo suspecta habuisset Possevinus, nisi occupatus fuisset præjudicio, quo existimabat a schismaticis conversos fuisse Moscos, et hactenus numquam sincere Catholicos. Seclusa ergo ab ejus gentis monachis et eremitis schismatis, saltem ad peccatum imputabilis, labe, quid prohibet quo minus inter eos credatur, et jam olim fuisse multa, et hodiedum superesse aliqua vera sanctitas, aris et templis ac publico populorum cultu digna, divinisque etiam miraculis testata?*

MEMORIA TERTIÆ INVENTIONIS CAPITIS JOANNIS PRODROMI. † XXV

Tabella hæc, uti fere est eadem cum illa quæ ponitur XXIV *Februarii : ita potius eamdem inventionem juxta Edessam, quam ultimam videtur repræsentare, una cum Marcello monasterii Præposito et Monacho ejus Isacio, per quos ea facta est.*

CARPUS † Episcopus.

THERAPON † Episcopus et Martyr. XXVI

Videntur aliqua ejus Acta extitisse Sardibus, ubi Ecclesiam rexit : nulla tamen adhuc invenimus : reperimus autem miracula cujusdam Therapontis Martyris in Cypro, *qui* XIV *Maji colitur : sed quæ de ea plura optari possent adhuc desideramus.* XXVII

NICETAS † Episcopus Chalcedonis.

Deest in Menæis, sed in Typico adscribitur ei hujus diei Officium, unde intelligitur non admodum esse antiquum, eoque magis desideratur Vita, si qua unquam est scripta. XXVIII

IGNATIUS Episcopus.

Nullus nobis hoc die notus apud Græcos, qui id nominis ferat, neque inter Indigenas reperit quemquam R. P. Ohilewicz quem suggereret. Discrimen nationis indicaret nudum vel tectum caput, si in tanta prototypi ruditate discerni quidquam ejusmodi posset, quemadmodum discernitur in accuratius pictis Triptychis, ubi videbis velato capite expressos Antistites Ruthenos.

THEODOSIA † Virgo Martyr.

ISACIUS † Monachus. XXIX

HERMIAS † Martyr. XXX

Possevino hic notatur nomen S. Apostoli Jeremiæ : *et vero* Jeremiæ *nomen potius quam* Hermiæ *prototypon nostrum exprimit. Ejus Acta suo loco damus.* XXXI

JUNIUS

ІЮНЬ · ЛѢ · СКОНЧАСА КМАЛЕ · ИСПОЛНИ
ІУСТИНЪ · ДІОНИСІИ · НИКИФОРЪ · ІОАНЪ · ЛОУКІЛІАНЪ · ПАУЛА · МИТРОФ.
КІРІЛЪ · КУПРІАНЪ · ТИМОѲЕЙ · ВАРѲОЛОМЕЙ · ВАРНАВА · ОНУФРІИ
МАНУИЛЪ · САВЕЛЪ · ІСМАИЛЪ · ЛЕОНТІИ · МЕѲОДІИ · ХАНАНЪ
ѲЕВРОНИ · ДАВІДЪ · САМѰОНЪ · КУРЪ · ІОАННЪ

JUNIUS

GRÆCORUM METRICUS.

A Kalend. Πρώτη Ἰουνίου ἐλλεβορίζει ΙΟΥΣΤΙΝΟΝ.
JUSTINUM helleboro Juni occidere Kalendæ.

Colitur Justinus Philosophus *in Latinis Martyrologiis* XIII *Aprilis, etsi quo die obierit ignoretur : unde data occasio ipsum ejusque acta confundendi cum alio Justino, cujus cum sociis Romæ passi memoria hoc die a Græcis instauratur, Officio et Canone proprio.*

B. VI Non. Δευτερίῃ ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ εἰς Ἐδὲμ εὔρατο μοίρην.
Sortem dein reperit NICEPHORUS in Paradiso.

Patriarcha Constantinopolitanus hic fuit, et potissimum colitur XIII *Martii, quo die corpus in exilio mortui relatum in urbem est.*

Γ'. III Non. Τῇ δὲ τρίτῃ ΛΟΥΚΙΛΛΙΑΝΟΣ σταυρῷ τετάνυστο.
In cruce suspendit lux tertia LUCILLIANUM.

Relatus est in hodiernum Romanum cum quatuor pueris, simul passis Byzantii, ipse Presbyter. Encomium ejus aliquod scripsit Photius Scevophylax SS. Apostolorum et Logotheta, quod vidit Allatius, et nobis adhuc deesse querimur.

Δ'. II Non. ΜΗΤΡΟΦΑΝΗΣ δὲ τετάρτῃ ἔδυ χθόνα βωτιανείραν.
METROPHANES quarta sub terram conditur almam.

Etiam hic Romano hodierno inscribitur, Constantinopolitanus Episcopus; cujus et successoris S. Alexandri Acta habentur permixta Actis Constantini Magni, dandis XXI *Maji, nisi jam pridem apud Lipomanum et apud Surium* X *Julii extaret eorumdem compendium, sub hoc titulo,* Oratio historica de iis quæ Nicææ gesta sunt a Synodo propter Arii depositionem. *Hujus autem Orationis exigua fides vel inde apparet, quod cum constet ante Synodum obiisse Metrophanem, ad hunc tamen visendum adducat Constantinopolim Episcopos a Synodo illa revertentes. Sane perquam imperite tota videtur consuta ex Socrate aliisque, et interpolata fabulis quibusdam vulgari traditione adjectis.*

Ε'. Nonis. Πέμπτῃ ΔΩΡΟΘΕΟΙΟ δέμας πλήγαισι δαμάσθη.
DOROTHEI quinta subiguntur membra flagellis.

Docebimus suo tempore hunc Episcopum Tyri ab Antiocheno Presbytero distinguendum esse, nec non ab auctore puerilis rhapsodiæ de Vitis Prophetarum et Discipulorum Domini. Fuit et alius Dorotheus Junior in Chiliocomo, *cujus Vitam, Allatio teste, scripsit Joannes Metropolita Euchaitarum. Nos nec diem quidem scimus, eoque magis ipsam cupimus nancisci. Nec vero mirum si nullis Græcorum Fastis hunc adscriptum adhuc invenimus; quando nec celebris quidem* Abbatis Dorothei, *cujus præclaras Institutiones Corderius noster reddidit Latine ; nec sanctissimi discipuli ejus* Dosithei *nomina in iisdem fastis inventa sunt hactenus.*

Ζ'. VIII Id. Βῆ δ' ἐν Ὄλυμπον ΙΛΑΡΙΩΝΟΣ κέαρ ἁγνὸν ἐν ἕκτῃ.
Cor mundum sexta petit HILARIONIS Olympum.

In monasterio Dalmatarum Confessor sub Iconomachis, Junior *dictus cum respectu ad Magnum Hilarionem. Vita hactenus nulla nobis reperta est.*

Ἑβδομάτῃ ΘΕΟΔΟΤΟΣ ἐὼν τμήθη ἀπολαιμόν. ϛ'.
THEODOTO jugulum secuit lux septima Sancto. VII Id.

De hoc agimus XVIII *Maji, quando Acta damus.*

Ὀλβιον ὀγδοάτῃ ΘΕΟΔΩΡΟΥ σῶμα κομιίσθω. Η'.
Lux octava sacrum ferat huc corpus THEODORI. VI

Hic est Megalomartyr : cujus deinde corpus Constantinopoli Venetias translatum est. Colitur primarie VIII *Februarii.*

... Τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν ΚΥΡΙΛΛΟΥ Πάπα Ἀλεξανδρείας. Θ'.
... S. P. N. CYRILLI Papæ Alexandrini. V Id.

Habentur ejus Opera septem tomis distincta : Vitam, quod mireris, scribere nemo curavit. Dicitur autem Papa, *titulo Alexandrinis Patriarchis saltem posteriorum seculorum cum Romanis Pontificibus communi, cujus usus initium Eutychius, et ipse Alexandrinus Patriarcha seculo* X, *refert ad tempora Heraclæ, post S. Marcum duodecimi, septimi vero ante S. Athanasium. De quo quidquid sit, constat passim Episcopos alios in Occidente æque ac Oriente Papas esse appellatos per secula aliquot, donec ad Romanum et Alexandrinum Patriarchas vox ea fuit paulatim restricta.*

... Τῶν ἁγίων Μαρτύρων ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ καὶ ΑΝΤΩΝΙΝΑΣ. Ι'.
..... SS. Martyrum ALEXANDRI et ANTONINÆ. IV Id.

Celebrem hoc die cultum Constantinopoli habent, propter translatas illuc eorum Reliquias : in Actis vero, quæ damus etiam Græce, dicuntur passi V Nonas Maji, *et ideo ad diem talis mensis tertium inscripti sunt hodierno Romano, quod sequimur.*

Ἑνδεκάτῃ σταύρωσαν ἐμφρονα ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΝ. ΙΑ'
Undecimo sapiens crucifigere BARTHOLOMÆE. III Id.

Colitur Apostolus Romæ, quo corpus allatum ad insulam Tiberinam XXV *Augusti, alibi per Occidentales Latinorum Ecclesias* XXIV *ejusdem. Ad quam diem agemus de prima corporis ex Oriente translatione in urbem Beneventanum, et tractabimus etiam quæstionem disputantium an ipse sit* Nathanael *in Evangelio nominatus, a patre vero cognominatus* Bar, *id est,* Filius Ptolomæi. *Videri interim potest Gavantus in Appendice ad Ritus Missalis Romani.*

Δωδεκάτῃ ἀγίτωνα ΟΝΟΥΦΡΙΟΝ ἐκ βίου ἦραν.
Bis sexta investem dat ONUPHRION hinc remigrare. ΙΒ'. II Id.

Hujus in Ægypto Anachoretæ Acta jam olim Latine reddita habentur : nomen autem in hodierno Romano. Acta illa scripsit Paphnutius, a quo in eremo interiori inventus hic Sanctus fuit : quæ et Græce proferemus.

Τῇ

IΓ'. Τῇ δὲ τρίτῃ δεκάτῃ λαιμὸν τμῆθη ΑΚΥΛΙΝΑ.
Ibid. Tertia post decimam jugulum scindit AQUILINÆ.

Martyr hæc sub Diocletiano Bibli in Palæstina est passa. Acta habes apud Lipomanum et Surium. Nos etiam Græca dabimus.

IΔ'. Πότμον ΕΛΙΣΣΑΙΟΣ δεκάτῃ λάχεν ἠδὲ τετάρτῃ.
VIIII Kal. Condit ELISÆUM decima atque quaterna sepulcro.

Propheta hic magnus, Eliæ discipulus etiam antiquitus a Latinis colebatur hoc die. De corpore Alexandriam translato agit Theophanes ad annum Leonis Imp. VII.

IE'. Πέμπτῃ ἐκ βιότοιο ΑΜΩΣ δεκάτῃ τ' ἀπέπτη.
XVII Kal. Ex vita migravit AMOS quinta decimaque.

Colunt eum Latini XXXI *Martii.*

Iϛ'. Ἕκτῃ καὶ δεκάτῃ κατερύκακε γαῖα ΤΥΧΩΝΑ.
XVI Kal. Sub decimam sextam suscepit terra TYCHONEM.

Amethuntis in Cypro Episcopus, etiam Romano hodierno inscriptus, sed cujus nulla dum exta Vita.

IZ'. Ἑβδομάτῃ δεκάτῃ ἴδε τρεῖς ἀνέρας ἀθλέοντας.
XV Kal. Post decimam ternas conspexit septima luctas.

MANUEL, SABEL, ISMAEL *Persæ, sub Juliano Apostata passi Chalcedone, inscribuntur etiam Romano hodierno. Acta Latina extant, Græca dabimus.*

IH'. Ὀγδοάτῃ δεκάτῃ πλήγαισι ΛΕΟΝΤΙΟΣ ἐκπνεῖ.
XIV Kal. Succumbis plagis decima octavaque, LEONTI.

Martyr Tripoli in Phœnicia, cujus Acta Græce habentur descripta per Cyrum Commentariensem, id est, Carceris custodem; et nomen in hodierno Romano.

IΘ'. Ἐννάτῃ καὶ δεκάτῃ θνήσκει βελέεσσιν ΙΟΥΔΑΣ·
XIII Kal. Mors decima nona jaculis infertur JUDÆ.

Colitur a Latinis cum suo Coapostolo Simone XXVIII *Octobris.*

K'. Εἰκάδι Ἀρχιθύτης ΜΕΘΟΔΙΟΣ ἐναπετμήθη.
XII Kal. METHODIO collum decima bis luce secatur.

Episcopus Petrarum hic fuit, scriptis clarus. Vita ejus desideratur.

KA'. Σάκκῳ ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ βύθον εἴσεδυ εἰκάδι πρώτῃ.
XI Kal. Vicena ac prima, mare, suscipe JULIANUM.

Cilix Martyr, idem qui a Græcis etiam colitur XVI *Martii, et sic invenitur in hodierno Romano: sed Acta Passionis requiruntur.*

KB'. Εἰκάδι δευτερίῃ κεφαλὴν θλάσαν ΕΥΣΕΒΙΟΙΟ.
X Kal. Et caput EUSEBII fregit vicena secunda.

Episcopus Samosatenus, etiam in hodierno Romano notus, de cujus Actis deficientibus eadem nobis, quæ de aliis pluribus, querela.

KΓ'. Εἰκάδι θεινομένη τριτάτῃ θάνεν ΑΓΡΙΠΠΙΝΑ.
IX Kal. Vicena et terna percussa obit AGRIPPINA.

Martyr Romana, etiam in hodierno Romano. Ast in Sicilia, quo translatum corpus, colitur XXIV *Maji.*

ΠΡΟΔΡΟΜΟΝ ἀμφὶ τετάρτῃ εἰκάδι γείνατο μήτηρ· ΔΚ'.
Natalia PRODROMO vigesima quartaque lux est. VIII Kal.

Huic festo miramur a Græcis sequenti die non subjungi, pro more festivitatum aliarum, memoriam SS. Zachariæ et Elisabeth, *parentum Baptistæ. Utrumque Latini colunt* V *Novembris: Græci solum patrem, idque* V *Septembris.*

Δῶκε ΦΕΒΡΩΝΙΑ αὐχένα εἰκάδι πέμπτῃ. KE'.
Vicena quinta tendit FEBRONIA collum. VII Kal.

Martyr in Syria, Romano hodierno etiam inscripta, cujus Acta antiquitus habentur Latine qualia descripsit socia Thomais, et nos Græce habemus, nec non alia quæ sub nomine Metaphrastis Latine edidit Lipomanus. Sunt et alia Latina apud Mombritium, quæ Græca se vidisse scribit Allatius pag. 120 *: nobis nondum ea sic videre contigit.*

Εἰκάδι ἐξεπέρασε πύλας ΔΑΒΙΔ βίου ἕκτῃ.
Vicena sextaque DAVID vitæ ostia transit. Kϛ'. VI Kal.

Fuit hic Thessalonicensis Anachoreta, tugurium habens in plantario amygdalino. Optandum est ut Vita extet.

Ξεινοδόχος δ' ἐνὶ εἰκάδι ἑβδομάτῃ θάπε ΣΑΜΨΩΝ.
Xenodochum SAMPSON vigesima septima tollit. KZ'. V Kal.

Floruit Constantinopoli, tempore S. Menæ Patriarchæ et Justiniani Imperatoris: et Acta Latine extant, Græca habemus.

Εἰκάδι ὀγδοάτῃ ΚΥΡΟΣ φάνη ἠδ' ΟΜΟΑΘΛΟΣ.
Vicena octava CYRUS Sociusque coruscant. KH'. IV Kal.

Scilicet Joannes: *utriusque autem corpora, sub Arcadio Imperatore et Theophilo Patriarcha Alexandrino reperta, huic secundo festo dederunt occasionem: nam primum ut diximus, celebratur* XXXI *Januarii.*

Τλῆ ἐνάτῃ σταυρὸν ΠΕΤΡΟΣ εἰκάδι, ἄορ ὁ ΠΑΥΛΟΣ.
Vicina nona PETRUS in cruce, PAULUS ab ense. KΘ'. III Kal.

Passos esse Sanctos Apostolos Romæ Coss. Nerva et Vestino, *Neronis anno* XI, *vulgaris æræ* LXV, *post verum Christi Natalem* LXX, *demonstravit Henschenius strictim in Exercitatione* 4 *ad Veteres Catalogos antiquiorum Pontificum: plenam totius vitæ eorum chronotaxin daturus ad hunc diem.*

ΔΩΔΕΚΑ εὐκλέας ΜΥΣΤΑΣ τριακόστη ἀγείρει.
BISSENOS feste celebrat trigesima MYSTAS, Λ. II Kal.

Videlicet, Apostolos: *idque ex prænotato Græcorum ritu, majores quasque solennitates veluti geminare consuetorum, cultu personarum propius ad ipsas spectantium, sicuti ad* SS. Petrum et Paulum, *veluti ad suos Principes, pertinere videntur* Apostoli *ceteri. Est autem dignum observatu, quod Græci in sua Paracletica habeant octo Canones* de Apostolis, *secundum suos octo Ecclesiasticos tonos, qui Canones in orbem recurrunt cantandi singulis Feriis quintis post Psalmos Matutinos, una cum Canonibus* de S. Nicolao; *sicuti Dominica alii* de Trinitate et Deipara, *Feria* II Compunctorius *unus, alter* de Incorporeis, *id est Angelis; Feria* III Compunctorius *unus, alter* de Prodromo *Joanne; Feria* IV, de Cruce et Deipara; *Feria* VI, *iterum* de Cruce et Deipara; *Sabbato denique* de Sanctis *et* pro Defunctis *cantantur. Est autem* Paracletica *(ut hoc quoque obiter dicam) liber integer inter Græcorum Rituales, continens quotidiani Officii partem eam, quæ brevibus nostris ad Vesperas ac Laudes Commemorationibus respondet,*

respondet, per septem dies hebdomadis divisam, idque octies secundum octo tonos modulationis Ecclesiasticæ, ut tonorum et Canonum singulis tonis aptatorum diversitas avertat fastidium, quod ejusdem toni hymnique repetitio singulis Feriis facienda causaret. Quod in genere copiosissimi Græci sunt et in partibus aliis quoque divini Officii, quod insuper prolixissimum habent: unde fit ut multis et magnis opus habeant voluminibus ad complendum totum illius cursum, numeris omnibus absolutum; qualia Venetiis impressa habentur sub finem seculi præcedentis, sana omnia, si Triodium *excipias (Latini* proprium de tempore *dicerent) cui multum schismatici fermenti admixtum esse a Nicephoro Callisto Xantopulo, qui ipsum ordinavit, merito queritur Allatius, doletque ipsum sic inquinatum permitti Græcis unitis legendum, non sine frequenti eorumdum scandalo.*

JUNIUS

MOSCORUM FIGURATUS.

I *JUSTINUS* † Martyr.
DIONYSIUS Monachus.

Quis aut cujas incompertum mihi est: propendeo igitur ut aliquem Indigenarum esse credam, et certius aliquid a Ruthenis ipsis doceri cupio.

II *NICEPHORUS* † Patriarcha Constantinopol.
JOANNES Martyr, *ut videtur*,

Æque ac prior Dionysius ignotus mihi: et tamen vestitus forma non præfert Indigenam, sed ex veteribus et apud Græcos cultis aliquem.

III *LUCILLIANUS* † Presbyter.
PAULA † Virgo.

His junguntur quatuor pueri, in martyrio socii, Claudius, Hypatius, Paulus, Dionysius, *pariter in tabella expressi.*

IV *METROPHANES* † Episcopus Constantinop.

V *DOROTHEUS* † Episcopus Martyr.

VI *MARTIANUS* † Martyr in Ægypto,

Refertur in Menæis præcedenti die, nos ejus brevia Acta Græca habemus.

HILARION † Junior Confessor.

BESARION † Thaumatorgus.

Ita hoc die appellat eum Typicon Græcorum, interim de eo nihil hodie in Menæis; sed xx *Februarii et* xvii *Junii nec non* xxix *Novembris, quæ omnia loca an de uno eodemque sint, poterimus mense Junio quærere, et supplere defectum qui Februario obrepsit, ubi de Ægyptio hujus nominis Anachoreta, prolixe in Menæis laudato, nec inter prætermissos quidem facta est mentio. Possevino* Vicarius *male hic obtrusus est.*

VII *THEODOTUS* † Martyr.

VIII *THEODORUS* † Megalomartyr.

IX *CYRILLUS ALEX.* † Patriarcha.
CYRILLUS Monachus.

Qui vel cujas ignoro: indigenam suspicor et opto doceri.

ANTONINA, ALEXANDER † Martyres

Ad sequentem diem relati in Metrico; hic errore sculptoris, credo, ponuntur, non recte tabellas partiti.

TIMOTHEUS † Episcopus Martyr. X

Prusæ in Bithynia sub Juliano, cujus utinam Acta exturent.

BARTHOLOMÆUS, † *BARNABAS* † Apostoli. XI

Quorum posterior etiam hodie a Latinis colitur: cur autem, præter morem aliorum Apostolorum cum Pallio Episcopali pingantur, non divino. Quod hic Possevinus habet S. Mart. Volphronii *nomen, nescio unde vel quo errore obrepserit.*

ONUPHRIUS † Anachoreta. XII

Non valde abludit hic expressa imago ab ejus Vita inter Vitas Patrum, ubi dicitur Tanta *ejus fuisse* capillorum prolixitas, ut corpus illius ipsorum diffusione tegeretur; *quoque* pro vestimento foliis herbisque utebatur, quibus subteriora renum tantummodo cingebat.

PETRUS † Athonites Anachoreta.

Talis in Typico Græcorum indicatur hodie simul cum Onuphrio, et similiter nudum ostendit Encomium, quod nobis ex Græco-Latinum fecit Franciscus Combefisius; cujus utinam sanctior auctor esset quam fuit Gregorius Palamas Archiepiscopus Thessalonicensis! Utinam superesset etiam Vita illa antiqua et succincta, quam ex majorum traditione scriptam exornavit stylo diffusiore Gregorius! Ceterum nihil habet hæc laudatio quod carpas, proinde opto ut etiam Græcus contextus mihi mittatur, vel ut Combefisii socius et successor dignissimus R. P. Jacobus Quetif, hanc gratiam præoccupet prius ipsam vulgando. Dolendum interim quod quo tempore vixerit nullo deprehendi indicio possit, nec exprimatur Romani Pontificis nomen a quo monasticum suscepisse habitum Petrus *dicitur, et Roma in Asiam navigans transita Creta coactus subsistere ad montem Atho, sanctum vulgo cognominatum. Sunt ibi adhuc plurima monasteria, et in eorum aliquo forsitan adhuc corpus religiose habetur, electo ad cultum propter vitæ similitudinem die* S. Onuphrii. *Quoniam autem ex monachis, ad sex fere millia eo in monte degentibus, accipiuntur fere omnes pro toto Patriarchatu Constantinopolitano Episcopi, consequens videtur quod ibidem adhuc supersit aliquis litterarum cultus: et fortassis etiam reperiri possent plurium Sanctorum prolixiora Acta, quæ solum epitomata, aut etiam nominum tenus dumtaxat indicata, habentur in Menæis ac Synaxariis, quorum vellem aliquis nobis copiam faceret, aditum illuc et describendi facultatem nactus.*

AQUILINA † Virgo Martyr. XIII
TRIPHYLLIUS † Episcopus.

Leucosiæ in Cypro, etiam hodierno Romano additur: Vita desideratur, si fuit scripta.

XIV *ELISÆUS* † Propheta.
METHODIUS PATRIARCHA † Constantinopol.

Meritissime inseritur hodierno Romano, ut qui cum S. Theodora Imperatrice, mortuo Theophilo Iconomacho ejus viro, orthodoxiam instauravit. Vitam ejus aliquam Græcam habemus.

XV *AMOS* † Propheta.

XVI *TYCHON* † Episcopus in Cypro.

XVII *MANUEL, SABEL, ISMAEL* † Martyres.

XVIII *LEONTIUS* † Martyr.

XIX *JUDAS* † Apostolus.

Cui cur hic Episcopale Pallium addatur, et quid sibi velit additum cognomentum Gambratii, *conjectura nulla assequor.*

XX *METHODIUS* † Episcopus Martyr.

Pro hoc Possevinus, haud dubium quin vitiose, nomen habet S. Mart. Maphædii : *quia scilicet* ϛ *pro* 9, *ut pronuntiant ita etiam sæpe scribunt Mosci.*

XXI *JULIANUS* † Martyr.

XXII *EUSEBIUS* † Episcopus Martyr.
AGRIPPINA † Martyr.

XXIII *ARISTICLIANUS* † Presbyter.

In Menæis Aristocles, *cum* Demetrio Diacono et Athanasio Lectore, *solo nomine tenus nobis notus, plus aliquid optantibus.*

NATIVITAS... JOANNIS.... † XXIV

ELISABETH, ZACHARIAS parentes.

Spectabilis in hac tabula est modus collocandi puerperam, velut totam fasciis involutam : ad cujus illustrationem aliquid fortasse conferet amicus noster Casparus Bartholinus, Thomæ filius, qui Romæ anno MDCLXXVII *typis Mascardi vulgavit expositionem veteris in puerperio ritus, ex arca sepulchrali antiqua desumpti; quando in lucem dabit de eodem argumento quod promittit integrum* opus, ex omni antiquitate concinnatum, figuris ornatum, nummis, statuis, inscriptionibus illustre, *ad compensandam jacturam similis operis, quod multorum annorum labore pater suus composuerat, et pœne ad complementum adduxerat, cum illud totusque ad ipsum apparatus ac reliqua bibliotheca infelici, quod luget, incendio deflagravit.*

FEBRONIA † Virgo Martyr. XXV

DAVID † Anachoreta. XXVI

SAMPSON † Presbyter. XXVII

CYRUS, JOANNES † Martyres. XXVIII

..... *PETRI, PAULI.* † XXIX

..... *XII APOSTOLORUM.* † XXX

Nota autem adeo familiare Græcis esse Christum medium collocare inter Deiparam et Joannem, scilicet Præcursorem, ut ne hic quidem id prætermitti voluerint harum tabularum auctores. Exempla dabunt inferius ponenda Triptycha.

JULIUS

GRÆCORUM METRICUS.

A'. ... Τῶν ἁγίων καὶ θαυματούργων ἀναργύρων ΚΩΣΜΑ καὶ ΔΑΜΙΑΝΟΥ τῶν ἐν Ῥώμῃ μαρτυρισάντων·
Kalend. .... Sanctorum et prodigiosorum ac gratuitorum medicorum COSMÆ et DAMIANI, Romæ martyrium passorum.

Romano Martyrologio et antiquis Latinorum fastis ignotum hoc Sanctorum par esse, mirum profecto videri possit, cum et Musiva Romæ de iis supersint in templis, et distinctissima horum sub Carino atque aliorum alibi sub Diocletiano passorum Acta. Quin et tertium par Anargyrorum sic appellatorum, qui Martyres non fuerint, invenitur: de quibus omnibus insignem librum scripsit Simon Wagenereckius noster; eumque auctore mortuo absolvit et vulgavit Viennæ anno MDCLX *Reinoldus Dehnius, etiam noster.*

B'. ... Ἡ κατάθεσις τῆς τιμίας ἐσθῆτος τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐν Βλαχέρναις.
VI Non. .... Depositio venerandæ vestis sanctissimæ Deiparæ in Blachernis.

Præter ea, quæ hac de re Latine extant apud Lipomanum, quæ nos quoque Græce habemus, invenimus etiam Florentiæ in Bibliotheca Laurentiana orationem Theodori Magnæ ecclesiæ Presbyteri, quæ incipit, Θεῖά τινα καὶ μεγάλα μυστήρια : *quam tamen describendam necdum curavimus, quia necdum constitutum habemus de particularibus istiusmodi Deiparæ festis ex professo agere, eo quod alterius Operis potius id esse videatur.*

Ἐν τριτάτῃ ΥΑΚΙΝΘΟΝ κτεῖνε λιμὸς τυφθέντα.
Post plagas, HYACINTHE, famem tibi tertia mittit. Γ'. V Non.

Cæsareæ in Cappadocia Martyr sub Trajano, cujus Cubicularius erat. Acta utinam haberentur, sicuti pro XVII *hujus habentur Acta alterius* Hyacinthi, Martyris Amastreni, *auctore Niceta Paphlagone, edita et illustrata a Combefisio.*

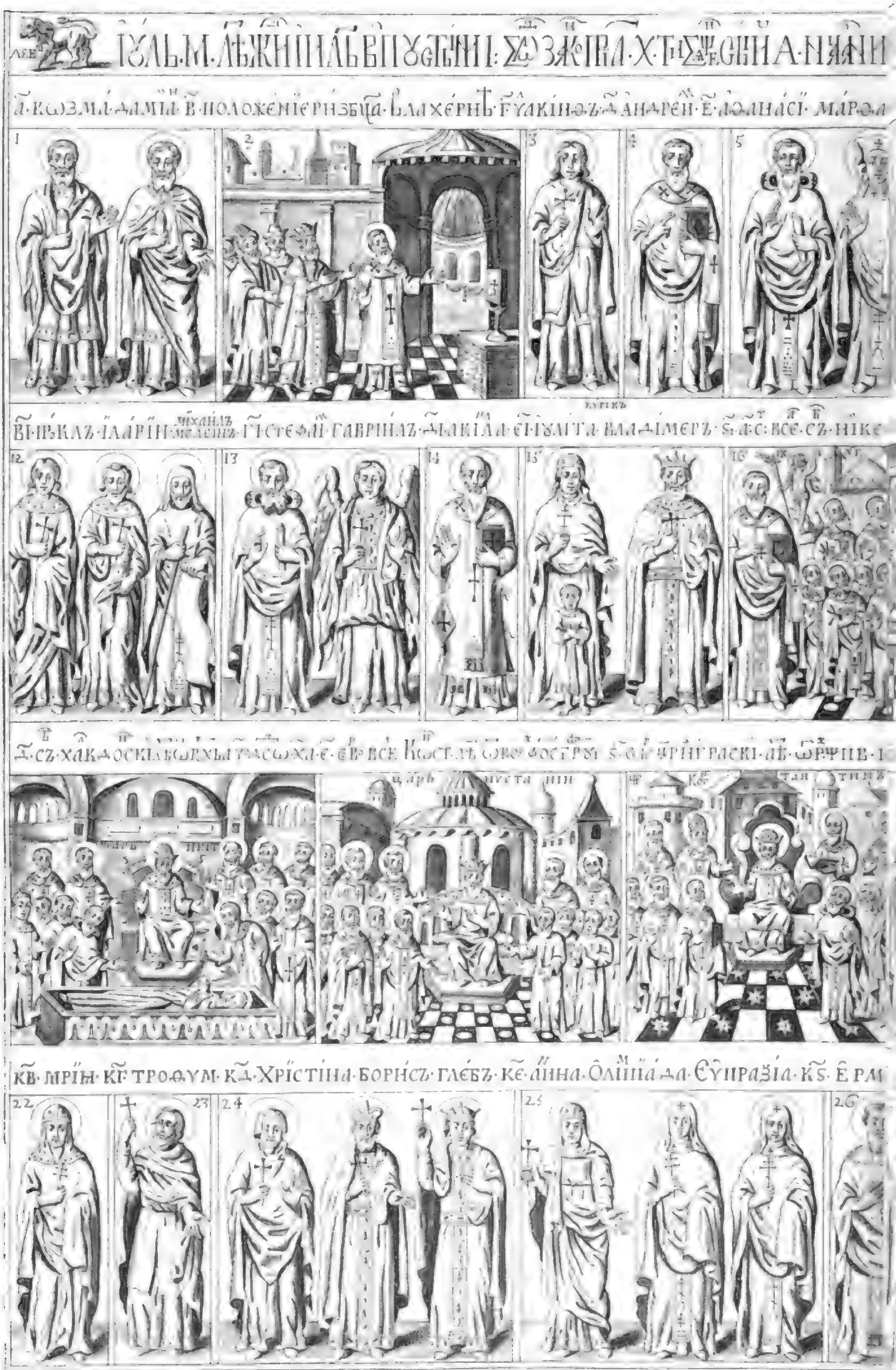
... Τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν ΑΝΔΡΕΟΥ τοῦ Ἱεροσολυμίτου, Ἀρχιεπισκόπου Κρήτης. Δ'.
.... S. P. N. ANDREÆ Hierosolymitani Archiepiscopi Cretes. IV Non.

Ejus Opera collegit et edidit prælaudatus Combefisius : Vita, si qua fuit scripta, latet adhuc.

Πέμπτῃ δ' ΑΘΑΝΑΣΙΟΝ ἄγον νέες ἄστυ Θεοῖο.
Angeli ATHANASIUM ducunt ad sidera quinta. E'. III Non.

In Menæis præter Canones, quibus Magno Antonio comparatur, ut Sanctorum monachorum Duci, ipsi eorumdem agmen claudenti additur honorificum cognomentum Deiferi Patris, *et a loco dicitur* ὁ ἐν τῷ Ἄθῳ, *et*

im

6
7
8
9
10
11
17
18
19
20
21
27
28
29
30
31

in prolixo ejusdem elogio indicatur ὁ ἐνδιάσκενος βίβλος locuples liber *de eodem conscriptus, qui utinam aliquando emergat in lucem! Sed nec tam multum quidem scimus de altero* S. Athanasio, ἐν τῷ δένδρῳ, *id est* in arbore, *cognominato, quem tamen post alios illustres Sanctos invenimus in Diptycho Constantinopolitano, nomen vero nullis uspiam fastis adscriptum.*

ς. II Non. Βῆ γῆθεν ΣΙΣΩΗΣ ἔμφρων εἰς οὐρανὸν ἕκτῃ.
In cœlum Sisoes sexta ex tellure migravit.

Addunt Menæa cognomentum Magni, *fuit certe Magno Antonio Synchronus, et in eodem cum ipso monte habitavit; cujus plurima dicta et facta ex Vitis Patrum poterunt colligi, nisi hic ab illo diversus esse deprehendatur : quod accuratiori discussioni reservo.*

Z. Nonis 'Εβδομάτῃ ΘΩΜΑΝ θάνατος μέλας ἔμφρονα εἷλε.
Morte nigra Thomam prudentem septima tollit.

'Ο ἐν τῷ Μαλεῷ *Laconiæ monte cognominatur; de cujus tamen Vita vix aliquid videtur scriptum fuisse, adeo jejunum est ipsius in Menæis elogium.*

H. VIII Id. 'Ογδοάτῃ ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ ἀριθύνου κρᾶτα κέρσαν.
Procopio octava caput aufertur generoso.

Martyr celebris in Palæstina, etiam Latinis antiquitus notus : de quo multa habemus : necdum tamen reperimus ea ipsa Acta, quæ laudat Allatius in Diatriba de Simeonum scriptis, velut allegata in Synodo Nicæna II.

Θ'. VII Id. ΠΑΓΚΡΑΤΙΟΣ δ' ἐνάτῃ εἰς Παγκρατέως δόμ' ἀπέπτη.
Pancratius nona volat ad Sedem Omnipotentis.

Tauromenitanus in Sicilia Episcopus, colitur a Latinis III *Aprilis, quando encomium ejus dedimus, a Gregorio monacho Paguriensi compositum. Acta scripserat Evagrius discipulus, Theophani visa : sed pro his a posteris substituta sunt alia, valde prolixa ac fabulosa, et hæc Græce extant in Vaticana : sed pridem ab aliis prædamnata piguit transcribenda curare. Mirum est Canonem de eo nullum inveniri in Menæis. Nos unum dedimus ex Cajetano, compositum a S. Josepho Hymnographo, quem vellemus etiam Græcum habere.*

I'. VI Id. Κτεῖνεν εὐρυσθενέας δεκάτῃ πῦρ ΝΙΚΟΠΟΛΙΤΑΣ.
Flamma necat decima generosos Nicopolitas.

Intelligitur Nicopolis Armeniæ, *cujus Primores* Leontius, Mauricius, Daniel, Antonius *sub Licinio passi sunt. Acta necdum ulla novimus.*

IA'. V Id. Θέσκελον ἐνδεκάτῃ ὅρον ἐμπεδοῖ ΕΥΦΗΜΙΗ.
Doctrinam undecima divinam Euphemia firmat.

Fidei scilicet definitionem, in Chalcedonensi Synodo conscriptam, contra Dioscorum et Eutychetem, sub Marciano et Pulcheria; eam approbando, per miraculum cujus hodie celebratur commemoratio. Ipsum alioqui festum ejus agitur XVI *Septembris : quando iterum de ea.*

IB'. IV Id. Δωδεκάτῃ βέλος εἷλε ΠΡΟΚΛΟΝ, ξίφος ΙΛΑΡΙΟΝ τε.
Tela Proclum, Hilarium gladius tollunt duodena.

Martyres sub Trajano etiam hodierno Romano inscribuntur, sed posterior Hilarion *dicitur, Acta desiderantur.*

IΓ'. ... Ἡ σύναξις τοῦ Ἀρχαγγέλου ΓΑΒΡΙΗΛ, καὶ μνήμη τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν ΣΤΕΦΑΝΟΥ τοῦ Σαβαΐτου.

.... Synaxis Archangeli Gabrielis et memoria S. P. N. Stephani Sabaitæ. III Id.

De utroque nihil habent Menæa præter Canones : nos ipsius Stephani *Acta Græca prolixissima nacti, dolemus ea esse acephala, et libenter intelligemus alibi esse exemplum unde noster defectus suppleri possit : libenter etiam discemus causam istius secundæ Angelicæ Synaxeos.*

ΑΚΥΛΑΝ δεκάτῃ γε τετάρτῃ τύμβος ἔκρυψεν. IΔ'.
Ossa Aquilæ tumulo decima quartaque locantur. II Id.

Ex discipulis Apostolorum hic est, quem Latini colunt VIII *hujus.*

Πέμπτῃ ΙΟΥΛΙΤΤΑΝ δεκάτῃ τάμεν, ΥΙΑ δ' ἔαξαν. IE'.
Et Natum et Matrem quinta decimaque necarunt. Idibus.

Scilicet Quiricum *tribunali allisum, et* Julittam *gladio denique cæsam, sub Diocletiano Tarsi in Cilicia : de quibus Græce ac Latine multa habemus, non tamen quæ de iis scripsisse Theodorum Episcopum asserit Allatius.*

Ὀξὺ ΑΘΗΝΟΓΕΝΗΝ ξίφος ἔταμεν ἓξ δεκάτῃ τε. Iς'.
Ensis Athenogenem decima sextaque peremit. XVII Kal.

Episcopus Sebastenus fuit, Martyr sub Diocletiano : cujus Acta etiam Græce habemus. Inscriptus est cum discipulis suis decem hodierno Romano.

'Εβδομάτῃ δεκάτῃ ΜΑΡΙΝΑ, δηροτομήθη. IZ'.
Septima post decimam Sanctæ fert flagra Marinæ. XVI Kal.

Hæc est Martyr Antiochena in Pisidia, Latinis dicta Margarita, *et a plerisque eorum culta* XIII *Junii, nunc autem ex usu Romano ad* XX *ejusdem solita celebrari : de qua ut multa habeamus, necdum tamen quod Allatius indicat encomium ejus, auctore Theodoro Metochita, magno Logotheta.*

'Ογδοάτῃ δεκάτῃ φλογὶ ΑΙΜΥΛΙΑΝΟΣ ἐβλήθη. IH'.
Octava decima datur Æmylianus in ignem. XV Kal.

Dorostori in Mysia Martyr sub Juliano, Possevino perperam Anulenus, *etiam Latinis olim notus, cujus acta aliqua Græca habemus.*

Τῇ δ' ἐνάτῃ δεκάτῃ ΜΑΚΡΙΝΑΝ νύξ ἔνθεν ἄειραν. IΘ'.
Ad nonam decimam Macrina hinc fertur ad astra. XIV Kal.

Soror hæc fuit SS. Basilii Magni et Gregorii Nysseni : quorum hic ejus præclaras laudes fuse descripsit, ob quas etiam Romano hodierno addita reperitur.

Εἰκάδι ΗΛΙΑΣ βῆσατ' Ὄλυμπον δὲ τέθριππος. K'.
Quadrijugo Elias vicena hinc tollitur axe. XIII Kal.

Raptus Eliani festum hoc toti Orienti ab antiquis temporibus est notissimum ac celeberrimum, Latinis tamen ante Romani Martyrologii recognitionem a Baronio curatam ignotum. Atque hinc factum puto, ut nostrorum Patrum Carmelitarum Ordo, diem istum ignorans, et tamen Prophetam ipsum veluti instituti auctorem volens colere (nam ex ipsius revelatione primus Prior Bertholdus suos decem socios adunarit in Carmelo ad fontem Eliæ dictum) elegerit diem XVII *Junii, incertum qua ex causa : quem et tenuit usque ad Martyrologii innovationem prædictam. Græci solito prolixius Officium pro hoc festo habent in suis Menæis, et (quod alias rarum) geminum Canonem, acrostichicum utrumque. Primus auctorem præfert*

præfert JoanneAmrchiepiscopum, *Wagnereckius noster* Chrysostomum *esse suspicatur, quod hic ad abolendas profanas ex ore vulgi cantiones, sacras aliquas composuerit : sed Acrostichicarum litterarum ratio ab auctore servata, prohibet ne credatur esse seculo* IX *antiquior. Quid ergo si auctor* Metropolita Euchaitarum *fuerit? pluribus encomiis in festa Sanctorum scriptis notus, et verosimiliter non multo senior juniorve quam sit secundi Canonis auctor* Joseph, *scilicet Hymnographus,* III *Aprilis apud nos commemoratus et mortuus anno* DCCCLXXXIII. *Sesqui seculo ferme senior est* S. Germanus *Constantinopolitanus, et tantumdem fortasse junior* Arsenius *monachus, quorum sunt Versiculi* ἰδιόμελοι *et* προσόμοιοι *aliæque ejusdem Officii partes. Porro in istis omnibus tam Canonibus quam Versiculis videbis quidem singula sancti Prophetæ encomia factaque illustria, quæ liber* 3 *Regum complectitur, pluries inculcata, nec non eximias ejus virtutes, puta castitatem, zelum, fortitudinem, vitam denique Angelicam potius quam humanam; videbis etiam a Josepho ne illa quidem prodigia omitti, quæ de infante referuntur ab auctore libri, S. Epiphanio temere suppositi; sed de monachatu ab Elia instituto propagatoque, deque discipulis ad vitam regularem vel eremiticam institutis, verbum nullum, neque omnino quidpiam quod faveat zelosis istis Eliani monachatus assertoribus. Id tamen hoc loco imprimis expectandum erat, præsertim a Josepho et Arsenio Monachis, non omissuris identidem appellare* Sanctum Patrem nostrum, *si, quæ primi mediique ævi scriptores plurima dixere de Eliana Anachoresi, vitæque sublimitate et exemplo Monachis post se exstituris relicto, credidissent eo sensu accipienda, quo illi nostri Sanctum Prophetam faciunt monasticæ vitæ auctorem institutoremque. Hoc tamen non obstat quo minus Ordo Carmelitarum, optimo etiam veroque sensu,* Eliam *vocet* Patrem, *æque ac* Mariam Matrem.

ΚΑ'. XII Kal.
Εἰκάδι καὶ πρώτῃ ΣΥΜΕΩΝ ἔθανεν πυκινόφρων.
Vicena SYMEON prudens primaque quievit.

Cognomento Salus, *id est* Stultus *dictus, cujus Vitam, per* 63 *capita prolixe deductam a Leontio, Neapolis Cypri Episcopo, gaudemus nos habere. Inseritur etiam hodierno Romano, sed (nescio per quem errorem) ipsis hujus mensis Kalendis; quasi tunc eum habeat Græcorum Menologium, illud scilicet quod Sirletus collegit: cum in eo quod excusum extat, non nisi hoc die habeatur. Liceat hic addere; quod in Græco Mazarinianæ Bibliothecæ codice invenerimus Vitam cujusdam alterius* Simeonis Junioris, *Hegumeni in monasterio* S. Mamantis in Xeracerio, *cum miraculis octodecim, et opusculis ejusdem moralibus, idque pro* XXVI *hujus mensis: quam tamen non curavimus describendam, eo quod aliunde ignotus nobis esset, et prius optabamus de orthodoxa ejus fide certificari a Combefisio, postquam is dicta opuscula examinasset, quod etiam nunc ut fiat optamus.* VIDE APP. T. VII MAII NOT. 4.

ΚΒ'. XI
Δευτερίῃ ΜΑΡΙΗΝ μύσεν εἰκάδι ΜΑΓΔΑΛΗΝΗΝ.
MAGDALIN occuluit lux bis undena sepulcro.

Etiam a Latinis antiquitus culta hoc die, sed a plerisque eorum tamquam eadem cum Maria Sorore Marthæ et Lazari, *et cum* Muliere *illa* peccatrice, *cujus ad pedes Domini lacrymantis Evangelica historia meminit. Atque hæc sententia auctoritate S. Gregorii et plurium post eum scriptorum fulcitur. Econtra Græci* Magdelenam, *mulierem Galilæam Christum olim secutam, in comitatu Joannis Evangelistæ Ephesi moratam mortuamque existimant, unde corpus hoc die translatum Constantinopolim sit.* Mariam *vero* Marthæ ac Lazari sororem *putant vixisse semper et obiisse in suo prope Hierosolymam castello; ubi* XVIII *Martii pedes Domini unxerit prius quam venderetur a Juda, ideoque hanc ei diem sacram faciunt: memoriam vero* Mulieris peccatricis *quæ idem officium Christo impendit in domo Simonis leprosi, iidem Græci recolunt* XXI *Martii, de cujus sepulcro nulla uspiam mentio. Quare tota controversia, quæ inter Vezeliacenses atque Massilienses in Gallia agitatur, Anonymam istam non attingit; solumque spectat priores duas, si duæ fuerunt, quod sane facilem litis decisionem redderet. Erunt igitur hæc examinanda accuratius tempore suo, cum aliis eodem spectantibus quæstionibus.*

Εἰκάδι δὲ τριτάτῃ θάνε ΦΩΚΑΣ πυρολοίτρῳ. ΚΓ'.
Flammis occidit vigesima tertia PHOCAM. X Kal.

Synopes in Ponto Episcopus, sub Trajano passus, corpore Viennam Galliæ translato, colitur a Latinis XIV *hujus. Acta vetera Latina habentur, Græca non item.*

Πέλταις ΧΡΙΣΤΙΝΑ βλῆθ' εἰκάδι ἠδὲ τετάρτῃ. ΚΔ'.
CHRISTINAM oppressit scutis vigesima quarta. IX Kal.

Hæc Megalomatyr, *quam nota Græcis ac Latinis est, tam obscura sunt ejus Acta apud utrosque, nec levi examine ac censura egent, uti plurium Sanctarum hujus generis.*

Κυουσῶν μητρῶν σωτηρίη εἰκάδι πέμπτῃ. ΚΕ'.
Matribus est gravidis vigesima quinta saluti. VIII Kal.

Propter festivitatem scilicet S. ANNÆ, *Christi aviæ, quæ Constantinopoli in Deutero colebatur, Latinis eamdem antiquitus die sequenti colentibus. Scripsit de ea exegeticon haud ineruditum Jacobus Polius Minorita, occasione Capitis quod Marcoduri Juliæ oppido colitur; ac de genere quidem* S. Annæ *subscribit Græcis, facientibus eam filiam Mathan Sacerdotis et Mariæ. Quidquid sit de nominibus, placet Augustini et plurium Patrum sententia, Regii ac Sacerdotalis stirpis concursum in Deipara agnoscentium, adeoque* S. Annam *Leviticæ tribui adscribentium : quod etiam alibi jam insinuavi, de SS. Josepho et Joachino agens. Neque me movet liber de ortu Virginis, Cyrillo Episcopo Alexandrino imputatus a Trithemio, ex quo sumpti* Stolanus *et* Emerentiana *de tribu Juda* Annam Ismeriamque *genuerint, hanc Prodromi, istam Christi aviam. Quanticumque enim magni faciant librum, qui nuspiam nunc extat, quidam scriptores Carmelitani, puto meliori antiquiorique auctore opus esse, quam sit Trithemius, ad prudenter credendum, in totius vetustatis silentio, talia a S. Cyrillo fuisse conscripta. Nec dubito, quin si liber extaret, haud minus facile foret ostendere, Opus esse scriptoris nec Græci nec antiqui; quam id ostendatur de similis farinæ libro, sub nomine Joannis Patriarchæ Hierosolymitani ab iisdem scriptoribus Carmelitanis laudato. Non possum igitur Neapolitanos quosdam amicos probare, qui præ studio erga cultum* S. Annæ *nonnihil indiscreto, etiam conantur inducere in populo cultum aliquem annuum* S. Emerentianæ, *omnibus Græcorum ac Latinorum sacris fastis ignotæ.* VIDE APP. T. VII MAII NOT. 5

Τὴν ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΝ ἔκτανεν εἰκάδι χαλκὸς ἐν ἕκτῃ. ΚϚ'.
Ense PARASCEVEN vigesima sexta trucidat. VII Kal.

Colitur eadem in utraque Sicilia sub nomine Veneræ ac Venerandæ *(nam* Feria VI, *ut Græcis* Parasceve, *sic Latinis* dies Veneris *nuncupatur) sed quæ de ejus Vita Græce Latineque habentur prorsus sunt fabulosa, sic ut difficillimum futurum sit, aliquid solidæ verosimilitudinis ex tanta caligine prudenter ratiocinando elicere.*

Φάσγανον ἑβδομάτῃ ἔλαχ' εἰκάδι ΠΑΝΤΑΛΕΗΜΩΝ. ΚΗ'.
PANTALEONA

VI Kal. PANTALEONA dedit vigesima septima morti.

De hoc Sancto Medico et Martyre, sub priori nomine Græcis, sub altero Latinis antiquitus notissimo, multa habemus utraque lingua, necdum tamen ea Acta, quæ ut genuinum Mestaphrastæ opus, laudat Allatius.

ΚΗ'. Εἰκάδι ὀγδοάτῃ ΜΥΣΤΩΝ συνελήλυθε ΤΕΤΡΑΣ.
V Kal. Vicena octava QUATUOR concurrite MYSTÆ.

Cum titulo Apostolorum nominantur hi, PROCHORUS, NICANOR, TIMON, PARMENAS. *Sunt autem ex Sanctis septem primis Diaconis, post* SS. Stephanum et Philippum *nominati in Actis Apostolorum; quos Latini aliis diebus colunt :* Prochorum IX *Aprilis*, Nicanorem X *Januarii*, Timonem XIX *Aprilis*, Parmenam *in fastis nostris non invenio; in neutris vero* Nicolaum, *studio fortassis præteritum, quod Nicolaitarum hæresim ab eo adinventam putaverint veteres : hoc tamen refugit animus credere absque certiori probatione.*

ΚΘ'. Εἰκάδι ἀμφ' ἐνάτῃ ΚΑΛΛΙΝΙΚΩΝ φλὸξ κατέδαψε.
Vicena nona flamma exussit CALINICUM. IV Kal.

Gangræ in Paphlagonia passus, Romano hodierno adscriptus invenitur. Acta ejus Græca habemus.

... Τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ΣΥΛΑ, ΣΙΛΟΥΑΝΟΥ, ΚΡΙΣΚΕΝΤΟΣ, ΕΠΑΙΝΕΤΟΥ, καὶ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ. Λ'.
... Sanctorum Apostolorum SYLÆ, SILVANI, CRESCENTIS, EPÆNETI ET ANDRONICI. III Kal.

Ex his colitur a latinis Silas XIII *Julii, ceteri ab iis ignorantur.*

Δέχνυται ΕΥΔΟΚΙΜΟΝ πρώτῃ τάφος ἐν τριακόστῃ. ΛΑ'.
Tradidit EUDOCIMUM trigesima prima sepulcro. II Kal.

Ductor militum sub Theophilo, virtutibus in vita, miraculis post mortem clarus; cujus aliquam credo extitisse Vitam unde sumpta sit epitome in Menæis.

JULIUS

MOSCORUM FIGURATUS.

I *COSMAS, DAMIANUS* † Martyres.

II *MEMORIA VESTIS DEIPARÆ IN BLACHERNIS* †.

Exprimitur hic S. Gennadius *Patriarcha Constantinopolitanus, et* Leo *Imperator; sub quibus peracta est ejusmodi depositio.*

III *HYACINTHUS* † Martyr. *Possevino non recte* Accenthius.

IV *ANDREAS* † Cretensis Episcopus.

V *ATHANASIUS* † Monachus.
MARTHA † Vidua.

Mater S. Simeonis in Monte-mirabili *dicta in Menæis : habemus prolixam ejus Vitam Græcam, æque ac filii supra positi ad* XXIV *Maji.*

VI *SISOES* † Anachoreta.

VII *THOMAS* † Anachoreta.
ACACIUS † ὁ ἐν τῷ κλίμακι, In scala.

Ita Typicum Græcorum, Thomam ipsumque eximio Sanctorum Patrum nostrorum *titulo appellans : quod sane singularem aliquem cultum ejus denotat, neque absque causa hic pictus videtur in habitu pæne Regio, aut saltem Senatorio vel Patricio : neque tamen causa reddi facile potest quamdiu nulla prodit Vita aut vitæ epitome. Interim diversus plane ab hoc videtur* Acacius *alius, æque nobis ignotus, tamquam Monachus eunuchus, sculptus in diptycho Constantinopolitano* τὸ τέκνον Πετοῦς, filius Potus *cognominatus.*

VIII *PROCOPIUS* † Megalomartyr.

IX *PANCRATIUS* † Episcopus.

X *ANTONIUS PEZERSKIE* Monachus.

Indigena quin sit et quidem magni nominis, haud possum dubitare, invenio enim eum expressum una cum S. Theodosio *æque* Presbytero monacho, *juxta imaginem quamdam Deiparæ, cum simili rotulo in manibus, ubi clare ipso in principio exprimitur nomen* ΜΑΡΙΗ, *addito ad caput ex more nomine* Presb. Antonii, *et cognomine contractius scripto* Penrski *: habitus autem monasticus est, et caput ut Sancti diadematum, cucullus inductus capiti cruce insignitur et bipartite per humerum pendet a pectore et tergo : stola quoque Sacerdotalis sub pallio monachico insignitur cruculis, quas in spiram decussatæ lineæ complectuntur. Ex tota autem imaginis forma datur intelligi, ipsum* Antonium, *una cum prædicto* Theodosio, *auctorem esse Sacrorum hymnorum in Deiparæ laudem cantandorum a Moscis, a quibus de utriusque Vita, scriptis, miraculis plenius doceri petimus, dum item quo referendus sit iste* S. Theodosius.

XLV MARTYRES † Nicopolitani. XI

EUPHEMIA † Virgo Martyr.

PROCLUS, HILARIUS † Martyres. XII
MICHAEL MALINUS † Monachus.

Ex solo Græcorum Typico nobis hactenus innotuerat, ubi nominatur ὁ ὅσιος Μιχαὴλ ὁ Μαλεῖνος, *an a monte* Maleo *quem incoluerit aut aliunde, quis dicet, dum Vita latet? Interim opinari possumus, nec ex antiquioribus eum esse, qui alibi nuspiam nominatur ; nec inter sui ævi Sanctos ignobilem, qui tam distincte notatur in Typico, non nisi paucissimos Sanctos, quorum quotidie cultus principalis sit, adnotante.*

STEPHANUS † Monachus Sabaita. XIII
GABRIEL † Archangelus.

AQUILA † Apostolus. XIV

JULITTA, QUIRICUS † Martyres. XV
BLADIMERUS, alias VLODOMIRUS.

Primus Ruthenicæ gentis Christianus Princeps, circa annum DCCCCXC. *Historiam Vitæ et sanctitatis monumenta*

menta cuperem ex antiquioribus Ruthenorum MSS. discere, nec non præsentem corporis vel sepulchri venerationem ac statum.

XVI *ATHENOGENES SEBASTENUS* †

Solis initialibus litteris nomen hoc expressum videtur : quæ sequuntur sex Synodorum picturæ, facile intelliguntur ex Typico cujus caput LIX *sic habet.* Sciendum est quod XVI mensis Julii celebramus memoriam Sanctorum Patrum, Chalcedone in quarta Synodo congregatorum DCXXX ; et in prima Nicææ, Deiferorum Patrum CCCXVIII ; et in secunda in regnatrice civitate, CL ; et in tertia Ephesi, CC ; et in quinta, CLX ; et in sexta, CLXX. *Interpres Belga, qui primus hasce tabulas explicavit D. Laurentio vander Hem, sic epigraphas loculorum singulorum exposuit, ut primo nomen Imperatoris, deinde loci, tum anni ab Incarnatione secundum Alexandrinam æram sumpti numerum, ac denique numerum Patrum in quaque Synodo congregatorum exprimat. Quam id ad verbum fecerit nescio, numeros non omnes quos exprimit invenio, ipsaque Imperatorum nomina obscurissime scripta. Nolo igitur immorari epigraphis : sed iis, qualia reperio in prototypo, huc in æs translatis, singularum tabellarum historiam paucis explano. Est ergo*

I SYNODUS NICENA, sub Constantino Magno celebrata anno Æræ vulgaris CCCXXV, *in qua constituta fuit Verbi, ut Patri Consubstantialis, divinitas. Ea de causa hic exprimitur veluti triumphabundus Christus, idque contra Arium, cujus supplicium, viscera sua per secessum emittentis, hic etiam repræsentatur.*

II CONSTANTINOPOLITANA, sub Theodosio Magno anno CCCLXXXI, *in qua damnata hæresis Macedoniana, adversus Spiritus sancti divinitatem, et symbolum Nicænæ fidei confirmatum est.*

III EPHESINA, sub Theodosio juniore, anno CCCCXXXI, *adversus Nestorii Episcopi Constantinopolitani (cujus depositio et degradatio hic apte exprimitur) nefandam hæresim, qua matri Christi titulus* Deiparæ *negabatur.*

IV CHALCEDONENSIS, in templo et ad sepulcrum S. Euphemiæ Martyris, adversus Eutychetem Archimandritam et Dioscorum Patriarcham Alexandrinum, duplicem in Christo naturam negantes, anno CCCCLI, *sub Marciano Pulcheriæ Augustæ marito.*

V CONSTANTINOPOLITANA II, sub Justiniano Imperatore, anno DLIII, *de tribus Capitulis atque adversus Origenistas.*

VI CONSTANTINOPOLITANA III, sub Constantino Pogonato, anno DCLXXX *contra Monothelitas.*

Hæ sex œcumenicæ Synodi passim cernebantur depictæ in templis ; atque ab Iconoclastis abrasæ, studiosius deinceps restauratæ fuerunt, primum sub Constantino atque Irene, deinde sub Theodora ejusque filio Michaele ; eorumque memoria ut quotannis singulari festo instauraretur, est constitutum.

XVII *MARINA* † Virgo Martyr.

XVIII *ÆMILIANUS* † *Martyr.*

Nescio cur in epigraphe addantur litteræ, quibus videtur appellari Presbyter.

PAMBO NITRIENSIS †.

Videtur esse Ægyptius ille, in Vitis Patrum nominatissimus, et S. Arsenio familiaris : interim (quod mireris) nullis hactenus Græcorum fastis inscriptum nomen ejus invenimus, nisi uni Synaxario Chiffletiano.

MACRINA † Virgo Sacra. XIX
DIUS † Thaumaturgus.

In urbe Constantinopolitana celeberrimum fuit hujus nominis cœnobium ; cujus an conditor hic fuerit, nescio, quamdiu Acta nulla scripta inveniuntur.

ELIAS PROPHETA †. XX

EZECHIEL † Propheta. XXI

In nonnullis MSS. hodie et in Menæis excusis ad XXIII *relatus, colitur a Latinis* XIII *Aprilis.*

JOANNES † Socius sequentis.
SIMEON † Salus. *Referuntur ambo etiam in Romano hodierno.*

MARIA † Magdalena. XXII

Græcis Μυροφόρος καὶ ἰσαπόστολος, Unguentifera *ad sepulcrum, et* Apostolis æquanda, *quibus ipsam Christi resurrectionem missa fuit nuntiatum.*

TROPHIMUS † Martyr. XXIII

Cum Theophilo et sociis sub Diocletiano, etiam Romano hodierno inscriptus : Acta non reperiunter.

CHRISTINA † Virgo Martyr. XXIV
BORYSSUS, GLEBUS, Principes Martyres.

Filii Vlodomiri, Christianis nominibus Romanus et David, *hoc die videntur a fratre Jaroslao, post victum fratricidam Svatopolcum, contumulati Wissogrodi ; cum alias* Boryssus XIV *Julii,* Glebus V *Septembris sit obtruncatus. Habemus historiam breviter conscriptam et collectam ex monumentis Ruthenicis, una cum aliis similium quorumdam Actis approbatam a Vilnensis Archiepiscopi Suffraganeo Georgio Episcopo Metonensi et Præposito Grodnensi, anno* 1621. *Plura de miraculis si quis suggerat, bene de ipsis Sanctis merebitur, de quorum magno cultu testem etiam habemus Possevinum.*

ANNA † Mater Deiparæ. XXV
OLYMPIAS † Virgo Sacra,

Præmortuis duobus sponsis, S. Joanni Chrysostomo devota.

EUPRAXIA † Virgo sacra.

Multis Euphrasia *etiam dicta, eaque ipsa cujus Acta Græco-Latine dedimus* XIII *Martii, quando colitur a Latinis.*

HERMOLAUS † Presbyter Martyr. XXVI

Hodierno Romano ad sequentem diem cum suo in fide discipulo adscriptus.

PANTELEEMON † Martyr. XXVII

PROCHORUS † Apostolus. XXVIII

CALLINICUS † Martyr. *Posserino perperam* Callimachus *dictus.* XXIX

SILAS, SILVANUS † Apostoli. XXX

JOANNES † Miles Martyr : *Sub Juliano, cujus Acta desiderantur.*

EUDOCIMUS † Tribunus Martyr. XXXI

AUGUSTUS

Августъ
Происхожденіе
Елеазаръ
Соломонія
Стефанъ
Ісакій
Далматъ
Дометій
Емиліанъ
Матөей
Лаврентій
Еѵплъ
Фотій
Никита
Максимъ
Миронъ
Флоръ
Лавръ
Андрей
Самуилъ
Өаддей
Басса
Наталія
Срѣтеніе
Моисей

Tomo 1 May pag. XXXIX

AUGUSTUS

GRÆCORUM METRICUS

A'. Kalend. Καῦσαν ἐνὶ πρώτῃ ΣΟΛΟΜΩΝΗΝ ἑπτά τε Υἷας.
Cum Septem Natis combussit prima Salomen.

Sunt hi septem Machabæi, *quorum matri id nominis fuisse volunt, etiam antiquitus a Latinis hoc die culti.*

B'. IV Non. Δευτερίῃ νέκυος ΣΤΕΦΑΝΟΥ γίνετ' ἀνακομιδή.
Transfertur Stephanus defunctus luce secunda.

Hierosolymis videlicet Constantinopolim. Historiam ab oculato teste descriptam Græce vidit et laudat Allatius in Diatriba de Simeonum scriptis, ubi etiam indicat Nicetæ Rhetoris et Michaelis Pselli de eodem argumento orationes: quæ omnia nobis desunt. Latini sequenti die primam corporis inventionem recolunt, quam habemus descriptam a Luciano Presbytero, uti et varias relationes Latinas de corpore aut partibus ejus Romam, Venetias et alio translatis.

Γ'. III Non. ΔΑΛΜΑΤΟΣ, ΙΣΑΚΙΟΣ τριτάτῃ θάνε ἠδέ τε ΦΑΥΣΤΟΣ.
Tertia Dalmatio, Fausto Isacioque suprema est.

Præsides monasterii Dalmatarum Constantinopoli successive fuerunt Isacius, *cujus Vitam damus* XXX *Maji, quando potissimum colitur;* Dalmatius, *cujus Acta habemus cum epistolis, ab hoc ad synodum Ephesinam et ab ea ad illum datis: hujus autem filius fuit* Faustus, *cujus Acta non videntur seorsim conscripta fuisse.*

Δ'. II Non. Τῇδε τετάρτῃ νεκροέγερτοι ξύνθανον ΕΠΤΑ.
Evigilant quarta Septem, pariterque quiescunt.

Et hac die et XXII *Octobris festive coluntur a Græcis* septem pueri in Epheso, *quos Latini* Dormientes *appellant et colunt* XXVII, *in nominibus aliquantum variantes a Græcis. Existimat Baronius, quoniam quæ de iis circumfertur historia multimodis fabulosa ac falsa esse ostenditur, non aliud ipsam habere fundamentum, quam quod sub Decio conclusi in speluncam, et sub Theodosio Juniore corporibus adhuc incorruptis, tamquam si dormirent, reperti sint. Hic addiderim quod etiam Turonenses in Gallia* IV *Novembris colant* Septem Dormientes, *fratres carne et spiritu: qui a S. Martino ad habitum monasticum suscepti, atque ejus deinde mortui crebra apparitione dignati, simul omnes pariter post sacram communionem, de manibus Aichardi Abbatis susceptam, obdormierint in Domino: et habetur epistola de iisdem perquam fabulosa, Sanctoque Gregorio Turonensi imperite adscripta, velut ab hoc ad B. Sulpitium Episcopum Bituricensem data.*

Πέμπτῃ ΕΥΣΙΓΝΙΟΙΟ κάρη κονίῃσιν ἐμίχθη.
Nonis. Miscetur caput Eusigni cum pulvere quinta.

Martyr hic Antiochiæ fuit sub Juliano: cujus jam Acta Græca habemus.

VIDE APP. T. VII MAJI NT. 6

ϛ'. VIII Id. Μόρφην ἀνδρομένην κατὰ ἕκτην ΧΡΙΣΤΟΣ ἀμεῖψεν.
Humanam faciem Christus sexta variavit.

Z'. VII Id. Σὺν δυοῖν ἑβδομάτῃ Μυσταῖς ΔΟΜΕΤΙΟΣ ἐλεύσθη.
Septima cum geminis Mystis Dometion affert.

Cum duobus scilicet discipulis suis, in Palæstina monachus fuit et sub Juliano passus, sicut habetur ex epitome Actorum, quæ plenius deducta inveniri mallemus: interim hodierno Romano illius nomen adscriptum est.

Ὀγδοίῃ ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΥ ὀστέα δέξατ' ἄρουρα. H'.
Octava tellus ossa excipit Æmiliani. VI Id.

Episcopus Cyzici ad Propontidem fuit, cujus Acta desideramus, nomen hodierno Romano reperimus inscriptum.

Ἤρθη ἀμφ' ἐνάτῃ ξύλῳ ἔνθεος ΜΑΤΘΙΑΣ. Θ'.
Mathias nona ligno suspenditur alto. V Id.

Colitur a Latinis XXIV *Februarii: ubi de corporis translatione Treviros, cruentoque Martyrio ab aliis asserto, ab aliis negato: quam opinionis diversitatem etiam apud Græcos invenimus, quod poterit in Supplemento notari.*

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 7

Ὤπτησαν δεκάτῃ ΛΑΥΡΕΝΤΙΟΝ ἠύτε ἰχθύν. I'.
Est assus decima piscis Laurentius instar. IV Id.

Notissima et certissima hujus Sancti Martyris Acta habentur. De corpore Romæ ad corpus S. Stephani juncto, deque variis partibus ejus, quæ variis in locis honorantur, multa nobis dicenda supersunt.

Πλῆγ' ἑνδεκάτῃ ξίφει ΕΥΠΛΟΣ κοπέντι.
Undecima gladio findenti subditur Euplus. IA'. III Id.

Martyr Siculus sub Diocletiano, Latinis Euplius, *sed die sequenti. Acta antiquiora sincerioraque et ex Proconsularibus immediatius excepta Latine (nec enim alia lingua usos in Sicilia Magistratus Romanos facile crediderim) in variis Codicibus manuscripta et a Bonono Mombritio excusa habemus; eademque contractiora nonnihil edidit Baronius in Annalibus. Neque his prætulerim epitomen eorum Græcam, inter Monumenta Ecclesiæ Græcæ productam a Joanne Baptista Cotelerio. Interim ei libenter assentior quod et Baronius sensit, longe inferioris notæ esse, quæ ex versione Herveti habentur apud Lipomanum et Surium, quæque nova ac meliori versione donavit ipse, utpote licentius interpolata: potuit tamen scire* Metaphrastæa *non esse, vel stylo indice, maxime cum Acta Sanctorum Augusti non attigerit Metaphrastes; neque debuit vocasse* Bollandiana, *quando Bollandus nulla adhuc ratione ea fecit sua, fortasse nec facturus erat si usque eo suum opus producere potuisset.*

... Τῶν ἁγίων Μαρτύρων ΦΩΤΙΟΥ καὶ ΑΝΙΚΗΤΟΥ. IB'.
.... Sanctorum Martyrum Photii et Aniceti. II Id.

Passi sunt Nicomediæ sub Diocletiano, uti fuse Menæa. Acta pleniora nos habemus, inscribuntur Romano hodierno, sed prior Photinus *appellatur.*

ΜΑΞΙΜΟΥ ἀμφὶ τρίτῃ δεκάτῃ νεκρὸς μετέθηκε. IΓ'.
Tertia post decimam te nobis, Maxime, transfert. Idib.

Vide quæ plura de eo, ipso illius Natali, diximus XXI *Januarii.*

ΜΙΧΑΙΑΣ δεκάτῃ ξύλῳ ἤρθη ἠδὲ τετάρτῃ. IΔ'.
Micheas decima ligno quartaque pependit. XIX Kal.

Colitur

Colitur hic Propheta apud Latinos XV *Januarii.*

IE'. XVIII Kal. Ζῇ ἀεὶ ΘΕΟΜΗΤΩΡ κἂν δεκάτῃ θάνε πέμπτῃ.
Mortua non moritur decima quintaque Maria.

Græci Κοίμησιν Dormitionem, *vel* Μετάστασιν, Transitum; *Latini* Assumptionem *appellant. Verba Usuardi hoc die recitari solita (quibus similia habet Ado, nihil alter de altero sciens, atque adeo ex antiquiori fonte utrimque accepta) ante hos decem annos Parisiis magna animorum contentione exagitata fuere, aliis abolenda, aliis retinenda censentibus. Extant editi utrimque anno* MDCLXX *libelli, ad quos curiosum et pium lectorem remitto. Verba hæc sunt:* Dormitio sanctæ Dei genitricis Mariæ, cujus sacratissimum corpus etsi non invenitur super terram, tamen pia mater Ecclesia ejus venerabilem memoriam sic festive agit, ut pro conditione carnis eam migrasse non dubitet. Quo autem illud venerabile Spiritus sancti templum nutu et consilio divino occultatum sit, plus elegit sobrietas Ecclesiæ cum pietate nescire, quam aliquid frivolum vel apocryphum inde tenendo docere.

Iϛ'. XVII Kal. Ἕκτῃ καὶ δεκάτῃ νέκυς ἐτμήθη ΔΙΟΜΗΔΟΥΣ.
Scinditur ad decimam sextam corpus Diomedis.

Martyrium passus Nicææ sub Diocletiano, adscriptus est hodierno Romano. Nos Acta Græce habemus.

IZ' XVI Kal. Ἑβδομάτῃ δεκάτῃ ΜΥΡΩΝΑ τάμε ξίφος ὀξύ.
Ense Myrona ferit decimæ quæ septima lux est.

Episcopus Martyr in Cypro, cujus similiter Acta habemus, nomen vero in hodierno Romano.

IH XV Kal. ΦΛΩΓΩι ἅμ' ὀγδοάτῃ δεκάτῃ φρέαρ εἴσεδυ ΛΑΥΡΟΣ.
Cum Lauro Florus decima octavaque necatur.

Statuarii hi fuerunt et Martyres in Illyrico sub Licinio. Habemus quadruplicia eorum Acta Græca, et nomina in hodierno Romano legimus.

IΘ'. XIV Kal. Ἐννεα καὶ δεκάτῃ τάμεν ΑΝΔΡΕΟΥ αὐχένα λαμπρόν.
Cervicem Andreæ decima nonaque rescindunt.

Latinis quoque fastis antiquitus notus fuit hic Tribunus Militum et Martyr sub Diocletiano, cum sociis Militibus MMDXCIII. *Acta autem Græca habemus.*

K'. XIII Kal. Βῆ δ' ὁράων μέλλοντα ΣΑΜΟΥΗΛ εἰκάδι ἔνθεν.
Vicena hinc abiit Samuel, cui nota futura.

Corpus ejus jam olim Constantinopolim translatum, antiquis quoque Latinis ipsum hoc die colendi occasionem dedit.

KA'. XII Kal. Εἰκάδι πρώτῃ ΘΑΔΔΑΙΟΣ βιότοιο ἀπέπτη.
Vicena prima Thaddæus ad astra volavit.

Quem Matthæus et Marcus Thaddæum, *Lucas in Evangelio et Actis Apostolorum vocat* Judam Jacobi: *colitur autem a Latinis* XXVIII *Octobris.*

KB'. XI Kal. ΒΑΣΣΑΝ σὺν τοκέεσσι τάμε ξίφος εἰκάδι πρώτῃ.
Bassam cum natis gladius consumpsit eadem.

Hujus filii tres fuerunt: Martyrium autem Edessæ quidem inchoatum, non tamen in Syria consummatum est (sicuti obrepsit Baronio Romanum hodiernum augenti) sed in Macedonia: hoc enim docent aperte Græca Acta, quæ habemus.

Ἔκτανε δευτερίῃ ξίφος εἰκάδι ΑΓΑΘΟΝΙΚΟΝ.

Bis undena dies gladio necat Agathonicum.

Martyr fuit Nicomediæ sub Maximiano, et nomen inscriptum habet in Romano hodierno: nos vero Acta Græca habemus.

Εἰκάδι ἐν τριτάτῃ πέφνε ΛΥΠΟΝ φασγάνου ἀκμή. KΓ'. X Kal.
Ense Lupum sævo vigesima tertia mactat.

Menæis et Romano hodierno Λοῦππος, Luppus. *Martyr et Episcopus Sirmii in Pannonia fuit: Acta necdum apparuerunt.*

Εἰκάδι, ΕΥΤΥΧΕ, ἀμφεκάλυψε λίθος σε τετάρτῃ. KΔ'. IX Kal.
Eutyche, te saxo condit vigesima quarta.

Alias Eutychius *Martyr, discipulus S. Joannis Evangelistæ, qui Tomis in Scythia fidem prædicavit, et hodierno Romano inscribitur.*

Σὸν νέκυν εἰκάδι πέμπτῃ, ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΕ, ἔφερον. KE'. VIII Kal.
Bartholomæi aperit vigesima quinta cadaver.

Fuse hic narrant Menæa, quomodo corpus sacrum advectum Liparam, diuque ibidem cultum, tandem occupantibus insulam Saracenis Amalphim in Italiam sit translatum. Hinc factum ut Latini, maxime post translationem corporis ejusdem Romam, ipsum hoc vel sequenti die potius colant quam XI *Junii, ubi alia vide notata a nobis, nec hic repetenda.*

Οὐράνιον δάπεδον λάχες εἰκάδι ΤΙΤ' ἐνὶ πέμπτῃ.
Cœli dat campos Tito vigesima quinta.

Colitur a Latinis IV *Januarii, Apostoli Pauli discipulus, Gortynæ in Creta Episcopus.*

Χεῖρας ΑΔΡΙΑΝΟΣ ἐτμήθη πόδας εἰκάδι ἕκτῃ. Kϛ'. VII Kal.
Cum manibusque pedes Adriano proxima scindit.

Inscribitur etiam hodierno Romano. Martyrium sub Licinio Nicomediæ passus. Præter Latina, quæ de eo multa habemus, sunt adhuc quædam Græca in Vaticano, necdum nobis descripta.

Ποίμενα εἰς μέγαν ἑβδόμῃ εἰκάδι ὤχετο ΠΟΙΜΗΝ. KZ'. VI Kal.
Poemena Pœmnarchæ vigesima septima sistit.

Plurima de hoc sancto in Thebaide Anachoreta leguntur in Vitis Patrum, quorum merito et Græcorum exemplo etiam inscriptus est Romano hodierno. Acta seorsim Græce collecta habemus,

Θάψαν ἐν εἰκάδι ΜΩΣΗΝ ὀγδόῃ Αἰθιοπῆα. KH'. V Kal
Æthiopem sepelit vicena octava Moysem.

Hic quoque, ex latrone monachus, nomen in hodierno Romano habet; et Græca quædam Acta, sed parva, habemus.

Εἰκάδι ἀμφ' ἐνάτῃ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ τάμεν αὐχένα ξίφος. KΘ'. VI Kal.

Cervicem Prodromi vigesima nona revellit.

De communi hoc Græcis Latinisque festo multa in notis ad Martyrologium Romanum Baronius; ubi et de Capite Romam allato pluribus agit: quæ expenduntur in alibi laudato tractatu Cangii, satagentis pro eo quod Ambiani esse creditur Capite. Cineres combustorum a Juliano Apostata ossium sacrorum Genuæ esse creduntur. Leo Allatius allegat historiam festi hujus, cujus hic sit finis. Hæc omnia scripsi ego Eurippus Joannis discipulus, secundus ex ejus discipulis, diligenter, ut omnes Fratres in Christo celebrent ejus memoriam

memoriam, et mortem Christi amantis Joannis Baptistæ et Præcursoris, mensis Augusti XXIX. *Optaremus omnino hanc invenire, non quod credamus aliquid ad veræ historiæ notitiam conferri posse ab hujusmodi figmentis, sed quod ad veri falsique discrimen plurimum conferat, ipsa penitius haberi perspecta, ex quibus alii forsan hausere aliqua, quamdiu latet origo unde accepta sunt, difficulter dijudicanda.*

Λ'. ΦΑΝΤΙΝΟΣ βιότου ἀνεχάζετο ἐν τριακοστῇ.
III Kal. PHANTINUM ex oculis movit trigesima nostris.

Cum titulo Thaumaturgi celebris Thessalonicæ obiit, ubi pleniorem vitam cum miraculis scriptam esse persuadet adeo distincta locorum et personarum notitia, brevi elogio in Menæis comprehensa.

Ἔνγε σόρῳ ΖΩΝΗΝ πρώτῃ ΠΑΝΑΓΝΟΥ τριακοστῇ. ΛΑ'.
Virgineam condit prima et trigesima ZONAM. II Kal.

Repositio ea facta est Constantinopoli in Chalcopratiis sub Justiniano Imperatore. Fuerat autem ipsa Sacra Zona illuc allata Hierosolymis sub Arcadio, una cum sacra Veste ejusdem Deiparæ, de qua fit festum, II *Julii hic indicatum. Hæc autem Repositio facta est sub Leone Imperatore, cujus uxorem (Verinam ut existimo) sanitati restituit, super eam explicata per manus Patriarchæ, puta S. Gennadii.*

AUGUSTUS

MOSCORUM FIGURATUS

I *MEMORIA CRUCIS CHRISTI.*

Ita interpres Belga : festum haud dubie Moscovitis proprium, cujus originem et historiam si quis ex eorum monumentis explicuerit, cito intelligemus qui Sancti Episcopi, qui Reges aut Principes in hac tabella exprimantur : quis etiam sit rivus ille dimanans a petra, et quid sibi velit cadaver parvuli, cujus velut in eo mersi suscitatio videtur flebiliter postulari.

ELEAZARUS, SOLOMONIA cum VIII Machabæis.

Quid sibi velit additum ad latum Otrokob *explicet alius.*

II *STEPHANUS* † Protomartyr.

III *ISACIUS, DALMATUS, FAUSTUS* † Hegumeni.

IV *EUDOCIA* † Martyr in Perside.

Reliquiæ ejus allatæ Constantinopolim sunt, unde nata et in servitutem abducta fuerat. Historiam pleniorem si reperiri contingat, felicitatis id magnæ erit.

SEPTEM PUERI IN EPHESO. †

V *EUSIGNIUS* † Martyr.

Possevino dictatum hic erat nomen Mart. Erenei, *qui dubitat an fuerit scribendum* Irenæi, *neutrum placet.*

VI *TRANSFIGURATIO CHRISTI.* †

Ita interpres Belga, idque et dies ipsa et tabella loquitur, epigraphen verbatim expressam non puto. Proph. Moisis *et* Proph. Eliæ *nomino distincte lego, cum initialibus litteris nominum, sub capite singulorum Apostolorum.*

VII *DOMETIUS* † Monachus Martyr. *Non* Diomedes, *ut Possevino suggestum.*

VIII *ÆMILIANUS* † Episcopus Cyzici.

IX *MATHIAS* † Apostolus.

X *LAURENTIUS* † Martyr.

EUPLUS † Martyr. XI

PHOTIUS, NICETAS. † *Potius* Anicetus, *uti Græci scribunt.* XII

MAXIMUS † Monachus. XIII

MICHEAS † Propheta. XIV

Græci hoc die primo loco agunt Προεόρτια τῆς Κοιμήσεως τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου Profestum Dormitionis sanctissimæ Deiparæ : *idem an Mosci faciant dubito, negat enim Possevinus eos* Pervigilia, *ut nos, habere (nulla certe habent quæ jejunio colant, præter unum de quo infra). Addit autem quod* ante beatissimæ Virginis Assumptionem fluvio Moscuæ Metropolita benedicit, alii vero Sacerdotes fluminibus aliis, *sicuti* VI *Januarii in die Epiphaniæ, sive ut aquis sic benedictis ablutus populus festum hoc præcipuum sanctius agat; sive ut quos hiemale frigus non permisit gelidas aquas subire, eo ritu possint sine incommodo uti per æstivos calores.*

ASSUMPTIO B. MARIÆ. † XV

Ita Possevinus et interpres Belga : mallem legere epigraphen verbotenus expositam : interim funus thurificantem Petrum hic vide, et ringere, quisquis defunctis fidelibus, imo certo Sanctis thuris honorem adhibitum culpas, cum hujus ritus usum antiquitus etiam in Orientali Ecclesia receptum, indeque ad Moscos traductum cogeris intueri.

MEMORIA IMAGINIS CHRISTI NON MANUFACTÆ. † XVI

Ita interpres Belgicus. Possevino dictatum est nomen Beatæ Veronicæ. *Sed quæ eo nomine appellatur imago, servaturque Romæ, ut impressa sudario, ab sancta istius nominis muliere (de qua nos multis* IV *Februarii) Christo crucem portanti oblato, diversa est. Hic de ea agitur, quam, sua item expressam e facie, Augaro Edessæ Regi, ipsum ad se invitanti, misisse Christus creditur. Quomodo ea Constantinopolim translata sit habemus a Basilio Imperatore descriptum : ipsa nunc creditur extra muros Genuenses servari, in ecclesia quæ olim Armenorum monachorum fuit, ad ejus custodiam adductorum De* ἀχειροποιήτοις *vero istiusmodi imaginibus insignem tractatum scripsit noster Gretserus.*

DIOMEDES † Martyr.

XVII *MYRON* † Episcopus Martyr.

XVIII *FLORUS, LAURUS* † Martyres.

Possevino hic obtrusum est nomen monstrosum Throlachoni.

XIX *ANDREAS* † Martyr.

XX *SAMUEL* † Propheta.

XXI *THADDÆUS* † Apostolus.
BASSA † Martyr.

XXII *AGATHONICUS* † Martyr.

XXIII *LUPUS* † Episcopus Martyr.

XXIV *EUTYCHIUS* † Episcopus Martyr.

XXV *TRANSLATIO S. BARTHOLOMÆI.* †

Possevino S. Apostoli Volphromi : *quæ est peregrina valde lectio, forsan in aliqua Ruthenicæ linguæ proprietate fundata : cur autem Episcopi duo, Diaconus unus, feretrum portantes, hic diademati pingantur, non divino.*

TITUS † Pauli discipulus.

XXVI *ADRIANUS* † *NATALIA* † Martyres.

Posterior hæc Latinis fastis adscripta invenitur I *Decembris.*

EXCEPTIO ICONIS B. V. MARIÆ.

Apparet ex habitu Græcos esse Episcopos qui eam adferunt, et quidem diademati velut Sancti; Ruthenos vero esse qui eamdem cum suo Metropolita excipiunt : reliquam festi originem et imaginis prædictæ historiam libenter discam a Ruthenis.

POEMEN † Anachoreta. XXVII

MOYSES † Monachus. XXVIII

DECOLLATIO JOANNIS PRODROMI. † XXIX

Notat Herbersteinius, huic festo singulare esse apud Moscos, ut ejus Vigilia cum jejunio peragatur : qui honor nulli alteri Sanctorum habetur.

ALEXANDER, JOANNES, PAULUS. † XXX

Simul Officium hoc die in Menæis habent, tamquam Patriarchæ Constantinopolitani, *ob aliquam ut credo communem tribus translationem. Est autem* Alexander, *qui sub Constantino Arium confecit precando, et colitur* XVIII *hujus mensis : Acta autem habet cum Actis decessoris sui* S. Metrophanis, *et ipsius* S. Constantini Imperatoris *permixta : sed qualia jam notavi* IV *Junii.* Joannes *vel est* Cappadox, *et colitur seorsim* XVIII *hujus cum prædicto Alexandro; vel* Jejunator, *et colitur* II *Septembris.* Paulus, *cognomento* Junior, *colitur* VII *Junii, quando dabimus gemina ejus ut Confessoris ac pœne Martyris Acta ex Græcis : docebimus autem verosimiliter ipsum esse, qui post translatum Venetias corpus, ibidem colitur* VIII *Julii, tamquam* Martyr non Episcopus.

FELIX Martyr.

Hoc ut summum indicat habitus : quis aut cujas non est facile divinare : nam Menæa nullum hoc die nominant : aliquis hodie a Latinis colitur S. Felix, *sed* Presbyter, *via Ostiensi, occisus cum S. Adaucto.*

COLLOCATIO ZONÆ B. V. MARIÆ. † XXXI

SEPTEMBER

GRÆCORUM METRICUS.

Α'. Kalend. Ὑψιβάτης ΣΥΜΕΩΝ Σεπτεμβρίου ἔκτανε πρώτῃ.
Sublimis SYMEON prima hinc Septembris abivit.

Auctor hic et exemplum Stylitarum, colitur a Latinis V *Januarii, quando ejus Acta Latine dedimus, Græcum textum daturi in supplemento. Prima eaque antiquissima auctorem præferunt Antonium discipulum; posteriora alia Metaphrasten, qui hinc exorsus (utpote ab initio anni Græcanici) Sanctorum Vitas proprio elegantiorique adornare stylo, aut potius de novo cœpit componere,* Μεταφράσεις *appellans, unde ei, qui dignitate* Magnus LOGOTHETA *erat, factum inter Scriptores cognomen* Metaphrastæ. *Proprium nomen* Symeon *fuit, et encomium ejus Michael Psellus contexuit, quod etiam inter Sanctorum Vitas pro* XXIX *Novembris reperitur. De auctore isto optime meritus Leo Allatius, in* Diatriba de Symeonum scriptis, *primo indiculum texit earum Vitarum, quæ inter Metaphrastæ Opera ab ipsomet vel aliis transcriptæ reperiuntur, invariato auctoris cui intitulantur stylo. Deinde colligitur plurium aliarum Syllabus, quarum licet auctor, ignotus sit, auctorem tamen non esse Metaphrasten ipso styli indicio patescit. Tertio denique enumerat ultra centum Vitas, quas Metaphrastæ esse certo audet pronuntiare : hæ autem fere omnes ad Septembrem, Octobrem, Novembrem, Decembrem pertinent, solum septem ad Januarium vix duæ aut tres ad Februarium Martiumque. Unde intelligi datur, quam parum congrue Vitarum Græcarum per totius anni seriem digestarum cursus adscribatur Metaphrasti : cui tamen debetur laus incepti operis.*

Δευτερίῃ χολάδες ΜΑΜΑΝΤΟΣ χύντο τριαίνῃ.
Fuscina MAMANTIS disperdidit exta secunda. Β'. IV Non.

Toto Oriente celeberrimus Martyr Cæsareæ in Cappadocia, colitur a Latinis XVII *Augusti : habemus antiquissima ejus Acta tam Græce quam Latine.*

ΑΝΘΙΜΟΝ ἐν τριτάτῃ ἀπέκτεινε ξίφεος ὀξύ.
ANTHIMUS occubuit gladio sub tertiam acuto. Γ'. III Non.

Episcopus Nicomediæ, sub Diocletiano passus, colitur a Latinis XXVI *Aprilis : ubi Acta Græce ac Latine dedimus.*

ΠΑΙΔΑΞ

6
7
8
13
14
15
21
22
26
27
28
29
30
М·Нікита·
Іѡна·
Фока·

Δ'. ΠΑΙΔΑΣ καὶ ΒΑΒΥΛΑΝ πέφνε ξίφος ἀμφὶ τετάρτην.
II Non. Quarta cum BABYLA PUEROS tres sustulit ensis.

Archiepiscopus Antiochenus sub Decio, colitur a Latinis XXIV *Januarii, quando dedimus Acta, tum ex veteribus MSS. Latinis, tum ex Græco Metaphrastis : præ omnibus tamen optaremus habere scripta Leontii, Presbyteri ac deinde Episcopi Antiocheni (licet hic fuerit Arianus) qualia indicantur ab auctore Chronici, quod Radero nostro placuit edere sub nomine Alexandrini, cum revera Constantinopolitanum sit, uti jam supra monuimus.*

E'. Πέμπτη ΖΑΧΑΡΙΑΝ δαπέδως φάξαν παρὰ νηοῦ.
Nonis. Post quartam in templo ZACHARIAS sternitur ipso.

S. Joannis Præcursoris atque Baptistæ patrem Zachariam, *virum Elisabeth, ut Prophetam, ut Sacerdotem, ut Martyrem, totius diei Officio colunt hic Græci : deque eo Canon auctorem præfert S. Theophanem, sub hac acrostichide.*

Τὸν Προδρόμοιο τοκῆα κροτῶ σοφὸν Ἀρχιερῆα.
Archisacerdotem celebro Prodromique parentem.

Martyrii causa in elogio additur, quod filium occultaverit dum occiderentur infantes, quodque Deiparam venientem ad templum voluerit manere in loco Virginibus deputato. Utrumque ex apocryphorum somniis haustum merito quis dixerit cum Hieronymo. Minus absonum, imo verosimile videri potest, ipsum eo tempore, quo ex prophetiis sciri videbatur nasci debuisse Messiam, pro hac veritate animosius contra negantes defensa, fuisse occisum inter templum et altare, atque ita verba Christi, omnem sanguinem justum ab Abel ad Zachariam venturum super Judæos comminantis, nullam obscurioris explicationis violentiam paterentur; significarent enim sanguinem ab initio mundi usque ad tempus Messiæ injuste effusum; neque offendiculum objiceretur vel ex parte patris, vel ex parte temporis ; cum nihil prohibeat etiam Joannis genitorem filium fuisse alicujus Barachiæ. Ceterum non definimus quidquam : pleniusque tractari ea quæstio poterit die V *Novembris, quando* Zacharias, *pater Joannis apud Latinos colitur.*

ς'. Ῥοὴν ΜΙΚΑΗΛ ποταμῶν χώννυσι νόων ἄγος ἕκτη.
VIII Id. Torrentis MICHAEL infudit flumina sexta.

De hoc insigni et celeberrimo apud Laodiceam miraculo duplicia Acta Græca in codicibus Vaticanis notavimus : neutra tamen adhuc habemus transcripta : interim legimus quæ sunt apud Lipomanum, ubi non recte prævenitur dies.

Z'. Ἑβδομάτη θάνε ΣΩΖΩΝ, τυπτόμενος χρόα λαμπρόν,
VII Id. SOZONEM occidit flagris lux septima cæsum.

Pompeiopoli in Cilicia sub Maximiano, etiam hodierno Romano adscribitur. Acta Græca duplicia habemus.

H'. Ἐξάγαγε πρὸς φῶς ΘΕΟΜΗΤΟΡΑ ὀγδόη ΑΝΝΑ.
VI Id. CHRISTIPARAM luci bis quarta protulit ANNA.

Titulus hodiernæ diei in Menæis est Natalis sanctissimæ Dominæ nostræ Deiparæ : *auctores vero Officii totius nominantur Sergius et Stephanus Hagiopolitæ, Germanus Patriarcha, Domini Andreas et Joannes : plures autem in MSS. extant Græcæ orationes auctorum perquam celebrium, ac nominatim Leonis Augusti, quæ una cum aliis nonnullis Græco-Latine edita est in Auctario Bibliothecæ Græcorum Patrum a Francisco Combefisio.*

Ἠδ' ἐνάτη ΤΟΚΕΩΝ ΘΕΟΜΗΤΟΡΟΣ εὗρε σύναξιν. Θ'.
Invenias nona GENITORUM festa MARIÆ. V Id.

Scilicet Joachim et Annæ, *qui a Latinis seorsim coluntur, hæc* XXVI *Julii, iste* XX *Martii.*

Τεινομέναι δεκάτη ΔΩΡΩΝΥΜΟΙ ἔκταναν αἱ ΤΡΕΙΣ. Ι'.
TRES decima occumbunt quibus ultima syllaba DORA. IV Id.

Scilicet MENODORA, METRODORA, NYMPHODORA, *Sorores Martyres sub Maximiano in Bithynia : quarum et Acta habemus Græce, et in Romano hodierno expressa nomina.*

Ἑνδεκάτη πύματον ΘΕΟΔΩΡΗ ὕπνον ἰαύει. ΙΑ'.
Dormiit extremum undecima THEODORA soporem. III Id.

Alexandrina pœnitens sub habitu monachico, etiam hodierno Romano adscripta. Acta Græca habemus.

ΑΥΤΟΝΟΜΟΣ δὲ λίθοις δύο καὶ δεκάτῃ κατελεύσθη. ΙΒ'.
AUTONOMUS saxis duodena luce necatur. II Id.

Sub Diocletiano Episcopus et Martyr in Bithynia, cujus Acta habemus Græce, et nomen ex hodierno Romano recitamus.

... Μνήμη τῶν ἐγκαινίων τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν Ἀναστάσεως, καὶ προεόρτια τῆς ὑψώσεως τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Μάρτυρος ΚΟΡΝΗΛΙΟΥ τοῦ ἑκατοντάρχου. ΙΓ'.
.... Memoria encœniorum sanctæ Christi ac Dei nostri Resurrectionis, et Profestum Exaltationis venerandæ ac vivificæ Crucis, et sancti Martyris CORNELII Centurionis. Idibus.

Postremo nominatus colitur a Latinis II *Februarii, ubi Acta ex MS. Græco dedimus. Dedicatio autem templi* sancti Sepulchri *(sic enim magis appellant Latini) facta est sub Imperatore Constantino et Episcopo Hierosolymitano Macario, cui totius fabricæ cura fuerat a Cæsare demandata.*

Ὑψώθη δεκάτῃ ΣΤΑΥΡΟΥ ξύλον ἠδὲ τετάρτῃ. ΙΔ'.
Tollitur ad decimam quartam venerabile LIGNUM. XVIII Kal.

Πέμπτῃ καὶ δεκάτῃ βλήθη καμίνῳ ΝΙΚΗΤΑΣ. ΙΕ'.
NICETAS decima quintaque immittitur igni. XVII Kal.

Martyr Gothus sub Athanarico circa Danubium, cujus Acta Græca habemus, nomen autem hodierno Romano addidit Card. Baronius.

Τῇ ἓξ καὶ δεκάτῃ ΕΥΦΗΜΙΑΝ κτάνεν ἄρκτος. Ις'.
EUPHEMIE decima et sexta mordetur ab ursa. XVI Kal.

Martyr Chalcedone, antiquis fastis Latinis æque ac Græcis nota, cujus præclara Acta ex editis hactenus meliora habemus. Allatius ait vidisse se orationem Constantini Episcopi Tii in Inventionem sacrarum ejus Reliquiarum, quam nobis non repertam, inveniri optamus.

Ἑβδομάτῃ δεκάτῃ ΑΓΑΠΗΝ τάμεν ΕΛΠΙΔΑ, ΠΙΣΤΙΝ. ΙΖ'.
ELPIDA, PISTIM, AGAPEN decimam post tertia mactat. XV Kal.

Coluntur

Coluntur a Latinis I *Augusti, Latinis nominibus* Fides, Spes, Caritas. *Sorores Martyres Romanæ : quarum non solum Latina Acta, sed et Græca triplicia partim habemus, partim vidimus Venetiis ac Mediolani, quæ necdum nobis transcripta sunt : habemus autem Græce quæ Latine reddenda Lipomanus curavit.*

IH'. XIV Kal. Ὀγδοάτῃ δεκάτῃ θάνε ΕΥΜΕΝΙΟΣ μεγαλήτωρ.
Occidit Eumenius decima octava generosus.

Episcopus Martyr Gortynæ in Creta, inscriptus hodierno Romano, cujus utinam Acta haberentur!

ΙΘ'. XIII Kal. Ἐννεα καὶ δεκάτῃ ΤΡΟΦΙΜΟΝ τάμον ἠδὲ συνάθλους.
Cum Sociis Trophimus nona decimaque necatur.

Scilicet cum Sabatio *et* Dorymedonte, *Synnadæ in Phrygia sub Probo. Acta Græca habemus : nomina in hodierno Romano legimus.*

K'. XII Kal. Εἰκάδι ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ γενεῇ ἅμα ἐν βοῒ καύθη.
Vicena Eustathius domus et tota in bene flagrat.

Uxor scilicet et filii duo, idque Romæ. Sunt et Latinis et Græcis celeberrimi ex Actis utraque lingua scriptis; quibus an non aliquid Poeticæ inventionis permistum sit, erit suo tempore discutiendum. Legatur interim nostri Athanasii Kircheri historia Eustachio-Mariana, qua admiranda D. Eustachii sociorumque Vita ex variis auctoribus collecta; locus, in quo eidem in Monte-Vulturello Christus inter cornua cervi apparuit, noviter detectus; ecclesia quoque B. M. V. quam eodem in loco a Constantino Magno conditam, S. Silvester Papa I solenni ritu consecrasse traditur, summo studio inquisita, descripta, nec non variis antiquitatum monumentis illustrata, e densis quibus huc usque delituerunt tenebris, in publicæ lucis bonum educuntur MDCLXV.

KA'. XI Kal. Εἰκάδι δὲ πρώτῃ τὸν ΙΩΝΑΝ γαῖα κάλυψεν.
Prima et vicena tumulo occultatur Jonas,

Hic Propheta Romano etiam hodierno inscribitur.

Εἰκάδι δὲ πρώτῃ ΚΟΔΡΑΤΟΣ στέφος εὕρατο ἄθλοις.
Certando invenit palmam Codratus eadem.

Episcopus Atheniensis, Quadratum *Latini scriberent, qui eum hoc nomine colunt* XXVI *Maji : quando et nos de eo.*

KB'. X Kal. ... Τοῦ ἁγίου Ἱερομάρτυρος ΦΩΚΑ.
.... Sancti Hieromartyris Phocæ.

Idem de quo jam actum ad XXIII *Julii, hic solum addo recentiora quædam Græca apud nos esse, in quibus ei et datur titulus* Thaumaturgi.

KΓ'. IX Kal. Εἰκάδι δὲ τρίτῃ γαστὴρ λάβε ΠΡΟΔΡΟΜΟΝ εἴσω.
Prodromon includit vigesima tertia in alvum.

In titulo festi scribitur Σύλληψις, Conceptio : *non quod ipsa proponatur uti sancta in se, et cultu religioso digna, sicuti ex pio communique Ecclesiæ sensu proponitur* Immaculata Virginis Deiparæ Conceptio : *sed propter mysteria ipsius diei, qua vere sancta nativitas Joannis, cum munere Præcursoris eidem divinitus concesso, indicata est Zachariæ patri ejus ab Angelo : quod et ipsa imagine expressum voluerunt Græci, a quibus hoc festum longe aliter pingere didicerunt Mosci, quam pingant festum Conceptionis Marianæ.*

Εἰκάδι ἀμφὶ τετάρτῃ πέμψιν ἐδέξατο ΘΕΚΛΑ. KΔ'.
Vicena quarta indulta est dimissio Theclæ. VIII Kal.

Megalo-Martyra et Apostolis æqualem *appellant Græci : Latini eam antiquitus colunt die præcedenti. Acta ejus Basilius Seleuciensis Episcopus, et post hunc Simeon Metaphrastes, utraque (quamvis priora sint uno, quem suppleri vellemus, loco mutila) edidit Græco-Latine Petrus Pantinus Decanus Bruxellensis. Reliquiæ corporis Mediolani esse creduntur in ecclesia Cathedrali. Obiit autem incruenta morte, post varios cruciatus superatos, quo alludit carmen.*

Εἰκάδι ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ· κατὰ πέμπτην πότμον ὑπέστη. KE'.
Attulit Euphrosynæ mortem vigesima quinta. VII Kal.

Alexandrina hæc Virgo, filia Paphnutii, in Ægyptio aliquo monasterio sub virili habitu latuit : nominatur autem in antiquioribus Martyrologiis Latinis I *Januarii; in aliis multis minus antiquis* XI *Februarii, quando elegimus ejus Acta (quæ Græce etiam habemus) dare, propterea quod eam tunc solennius colat totus Ordo Carmelitanus, etsi non inveniremus, quare, præ tam multis longeque illustrioribus Orientalis monachismi Sanctis, hanc Ordo iste colendam sibi assumpserit. Nunc invenio apud nostrum Albertum Kojalowicz* S. Euphrosynam Virginem, Ducis Polociæ filiam, *quæ monialis facta, extructo in suburbiis S. Salvatoris monasterio, mortua est Hierosolymis* XXIII *Maji circa annum* MCLXXIII, *in monasterio Deiparæ, vulgo Russo, sepulta. Hinc occurrit suspicari, quod Rutheni aliqui ex eo monasterio monachi, urbe sancta capta a Saracenis, una cum Latinis Christianis omnibus emigrantes, evexerint secum in urbem Acconensem, quæ deinde Patriarchæ Sedes fuit, istius suæ Sanctæ conterraneæ corpus vel reliquias ejus notabiles : quæ deinde beneficio B. Alberti Legislatoris Carmelitarum, vel successoris ejus alicujus, in eorum potestatem transierint, occasionemque dederint ipsam confundendi cum antiqua* Euphrosyna, *colendique eo die quo inscripta hæc erat Breviario Gallicano, ad ecclesiæ sancti Sepulchri usum traducto, atque inde a Carmelitis assumpto.*

Πρός γε Θεὸν μετέστη ΒΡΟΝΤΗΣ-ΠΑΙΣ εἰκάδι ἕκτῃ. Kϛ'.
Sexta Tonitrugenam et vigesima mittit ad astra. VI Kal.

Scilicet S. Joannem Theologum *sive* Evangelistam, *cui et Jacobo fratri Christus imposuit nomen* Boanerges. *Latini colunt transitum ejus* XXVII *Decembris.*

Εἰκάδι ἑβδομάτῃ φάσγανον ΕΠΙΧΑΡΙΣ ἔτλη. KZ'.
Epicharin gladio vigesima septima tollit. V Kal.

Dicitur Romæ passa sub Diocletiano, interim nulla ejus Acta Latina vel Græca habentur.

Εἰκάδι ὀγδοάτῃ ΧΑΡΙΤΩΝ θάνε γέραμα Χριστῷ. KH'.
Vicena octava Chariton tibi, Christe, sacratur. IV Kal.

Celeberrimi in eremo Hierosolymitana monasterii conditor, cujus Vita cum in Lipomano et Surio extet (habemus autem eam etiam Græce) mirabar in Romani Martyrologii amplificatione fuisse a Card. Baronio præteritum Charitonem, præ tot aliis minoris longe notæ Orientalibus. Sed cum Acta illa inspexi propius, vidi tantam in iis personarum ac temporum confusionem, ut vix potuerim dubitare, quin de industria eum prætermiserit Baronius, eo quod ad Annalium suorum tomum tertium progressus, clare cognosceret, quam parum solido fundamento nixus de Sancto isto egerit in secundo tomo, quasi sub Aureliano Imperatore fidem confessus anno CCLXXV, *diu ante ejusdem seculi finem habuisset ædificatam Lauram et monachos in ea collectos,*

ctos, mortuus circa an. CCCIV. *Invenit enim Baronius, quod Sanctus iste gloriaretur coram Præside, se esse discipulum* Theclæ et Pauli, *et deinde vidit nominari Macarium Hierosolymorum Episcopum, qui dedicavit ecclesiam a Charitone constructam, quod fieri non potuit ante ejusmodi facultatem Christianis a Constantino factam, certe non prius quam Macarius ordinaretur Episcopus, quod primum factum est circa ann.* CCCXVI, *cum jam in Palæstina floreret Hilarion, monachorum in eadem, Hieronymo teste, omnium primus. Fatetur Metaphrastes vitæ auctor, nihil eorum quæ narrat, scriptum invenisse se, sed solum per traditionem accepisse, seque eo nomine excusari petit. Quis autem ignorat, quam facile personas ac tempora confundat traditio? Exemplum habemus in eo, qui Baronium et alios sæpe torsit et hic Metaphrastem decepit,* Aureliano, *accepto pro hujus nominis Imperatore, loco ejus qui Princeps seu Comes utriusque Militiæ sub Trajano præfuit Isauriæ, cujus caput Iconium, patria Charitonis et Theclæ. Et sic Martyr* Chariton, *passus ante annum Christi* CXVI, *ac forsitan die* III *Septembris, in vivæ calcis fornace consumptus, confusus fuerit cum alio multo juniore, non Isauro sed Palæstinio: qui potuerit juvenis sub Licinio fidem esse confessus, ac deinde circa annum Christi* CCCXXX, *sumpto ab Hilarione vitæ monasticæ exemplo, Laurarum construendarum fecisse initium. Ecce quam modica in historiis tractandis discretio adhibita, vanum esse ostendat conatum eorum, qui undequaque colligunt paleas, ad monastici Status originem in Palæstina altius quam par est fundandam; seque existimant, contra expressissimam S. Hieronymi sententiam irrefragabile testimonium reperisse.*

Σχυλλιβόρος δ' ἐνάτῃ μύσιν εἰκάδι ὁ ΚΥΡΙΑΚΟΣ. ΚΘ'.
CYRIACUM fecit vigesima nona silere. III Kal.

Fuit S. Euthymii discipulus, et in prædicto S. Charitonis monasterio Hegumenus, hodierno Romano inscriptus QUIRIACUS, *quod eodem redit. Habemus geminam ejus Vitam Græcam, quarum alteram composuit Metaphrastes, et in utraque dicuntur* scyllæ *coctæ ordinarius ejus cibus fuisse.*

Ἀρμενίης μεγάλης θάνε ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ τριακοστῇ. Λ'.
GREGORIUM Armeniæ tollit trigesima magnæ. II Kal.

Floruit tempore Constantini Magni, regionis illius Apostolus, meritoque adscriptus est hodierno Romano: sed quæ a Metaphraste conscripta apud Lipomanum extat prolixa ejus Vita, contracta ex alia longe prolixiori quam sub nomine Aganthangeli veluti coævi habemus Græcam, vereor ne multis fabulosis additamentis prodigiosius amplificata sit quam verisimilitudo patiatur.

SEPTEMBER

MOSCORUM FIGURATUS.

I *SYMEON* † Stylites.

Primus hic ut Græcorum sic et Moscorum mensis est, in cujus tabulæ prima ac secunda linea, litteris ΓΡ, πατὴρ *significatur, per* OM *vero et* M. Ὁσιομάρτυς *et* Μαρτὺς *designatur: quorum deinceps cum ratio non habeatur, neque ego ejus rationem habere volui.*

II *MAMAS* † Martyr.
JOANNES † Patriarcha Constantinopolitanus.

Potnica, *id est* Νηστευτὴς Jejunator *cognominatus, vixit sub Justino, Tiberio et Mauritio Imperatoribus. Vita utinam aliqua extaret.*

III *ANTHIMUS* † Episcopus Martyr.
THEOCTISTUS † Monachus.

Socius S. Euthymii, de quo ad hujus Vitam multa diximus XX *Januarii, illius vero seorsim scriptam Vitam extare nullam scimus.*

IV *BABYLAS* † Episcopus Martyr, *cum tribus pueris: Possevino perperam* Bobilus.

MOYSES † Propheta. *Etiam a Latinis antiquitus hoc die colitur.*

V *ZACHARIAS* † Pater S. Joan. Bapt.

VI *SYNAXIS ARCHANGELI MICHAELIS* †.

Qui hic ante ecclesiam diadematus assistit velut Sanctus, est Presbyter Archippus, *cui ea revelatio facta est, cujus etiam Vita ipsi narrationi miscetur, et nomen cum titulo Sancti præfigitur eidem narrationi in quodam Bibliothecæ Ambrosianæ Manuscripto.*

SOSON † Martyr. VII
EUDOCIMUS, an EUDOXIUS? † Martyr.

Priori nomine nullus hoc mense uspiam, posteriori reperitur unus, et quidem die præcedenti in Menæis cum sociis Zenone et Romulo, *quorum Acta Græce habemus, nomina autem Romano hodierno inscripta sunt die* V.

NATIVITAS VIRG. MARIÆ. † VIII

JOACHIM et ANNA † Parentes Deiparæ. IX
SEVERIANUS † Martyr.

Sebastæ in Armenia sub Licinio: nomen reperies in hodierno Romano. Acta Græca nos habemus, nova forsan Latinitate donanda.

MENODORA, METRODORA, NYMPHODORA † Sorores Martyres. X

Possevinus, nescio qua contractione, scribit nomen Mart. Rudonæ.

THEODORA † Pœnitens Alexandrina. XI

Nomini ejus ΓΡ *perperam præfigitur loco* MP, *id est* πατὴρ, *loco* μήτηρ.

AUTONOMUS † Episcopus. *Possevino minus recto* Autonechus. XII

CORNELIUS † Centurio. *Creditur postea factus Episcopus in pace obiisse.* XIII

EXALTATIO SANCTÆ CRUCIS. † XIV

PHILOTHEUS ARCHIEPISCOPUS. XV

Quod hic additur Nidagrada, *personamque notiorem facere debet, magis confundit, persuadet tamen indigenam esse: licet enim Græci etiam habeant colantque hoc die* Philotheum *quemdam miraculis clarum, cujus Vitam inveniri multum optaremus; colunt eum tamen cum titulo* Presbyteri: *hic vero* Archiepiscopum *tum epigraphe addita, tum vestis ipsa loquitur. Habuit quidem etiam Constantinopolis Philotheum Patriarcham anno* MCCCLXVII *Romanam unionem professum, cujus variæ Orationes ab Allatio indicantur, sed neque a Græcis adeo recentes Sanctos agnosci et coli credimus, neque eo titulo quod eorum schisma conatus sit extinguere, putamus ab ipsis pro Sancto colendum fuisse Philoteum istum. Restat ergo ut fuerit Kijoviensium Metropolitarum Sanctorum unus, cujus corpus, in loco* Nidagrad *dicto quiescat, de quo plura conveniat ex Ruthenis discere, una cum ætate qua floruit. Non enim audio* Novogrodum *suggerere, urbem in Ducis Moscoviæ ditione opulentam, amplam et Episcopalem.*

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 8

NICETAS † Marthyr Gothus.

XVI *EUPHEMIA* † Virgo Martyr.

XVII *FIDES, SPES, CARITAS, ET MATER SOPHIA.* †

Inintelligibile est, quod Possevinus hic habet, nomen S. Marthæ Versolinæ.

XVIII *EUMENIUS* † Episcopus Martyr.

XIX *TROPHIMUS, SABBATIUS, DORYMEDON* † Martyres.

Et hic Trochipeum *sibi finxit Possevini interpres.*

THEODORUS Monachus.

Ignotus mihi: suspicor autem vel indigenam esse, vel ad gentis conversionem aliunde advectum: quid enim aliud persuadere possint Reguli duo, velut discipuli, ac forsan ut Martyres ante eum constituti? quorum etiam indicari videntur nomina NYAD *et* IEGO.

XX *EUSTATHIUS, TATIANA* † Conjuges Martyres.

Veriori nomine scriberetur Trajana: *filio autem hic adjunctorum nomina fuisse dicuntur,* Agapius *et* Theopistus.

MICHAEL PRINCEPS Zernichoviensis.
THEODORUS ejus famulus.

Horum sub Batyro Russiæ tyranno martyrium habemus ex antiquis Gentis monumentis descriptum, et a Vilnensis Archiepiscopi Suffraganeo approbatum, sed brevi satis epitome. Proliziorem historiam qui suggesserit, bene de patriis Sanctis merebitur.

XXI *CODRATUS* † Apostolus.

An Condratum *pronuntient Mosci nescio, hic certe expressum videtur N et interpres Belga etiam sic legit: Possevino ineptius obtrusum fuit nomen* Apost. Conradi.

XXII *JONAS* † Propheta.

Fortassis ad diem superiorem more Græcorum referendus, incuria sculptoris hic ponitur.

PHOCAS † Episcopus Martyr.
JONAS PRESBYTER † Monachus.

Inter Sabaitas vixit, pater SS. Theodori et Theophanis Confessorum qui coluntur XXVII *Decembris: ipse autem a Menæis refertur die præcedenti, nec Vitam habet ab Actis filiorum distinctam quæ habemus Græce.*

In triptycho Moscovitico, infra proponendo, post SS. Petrum et Alexium Metropolitas *Kiovienses, proponitur quidam* S. Jonas *eodem in habitu, ut videatur successorum esse aliquis, sed quo die colendus, quibus miraculis clarus, nos latet.*

CONCEPTIO JOANNIS PRODROMI. † XXIII

THECLA † Virgo Martyr. XXIV

Possevinus hac omissa ceteros ex ordine sequentes uno die anticipat: atque ita in fine demum destitutus Sancto, notat, Deest.

EUPHROSINA † Virgo sacra. XXV

OBITUS SERGII RADOZNIESKAGO.

Ita litteratim legendum cognomen docet interpres Belga. Habemus inter alias huc spectantes Vitas, a Vilnensi Suffraganeo approbatas, Vitam hujus S. Sergii Abbatis: *qui Rostoviæ natus, cum parentibus* Radeznam *migravit (unde cognomen ei mansisse apparet) ibidemque extruxit cœnobium sanctissimæ Trinitatis: quod ab urbe Moscua distare* LX P. M. *scribit Possevinus, omniumque totius Moscoviæ celeberrimum opulentissimumque ac numerosissimum esse hodieque auctores docent, ad ducentos trecentosque monachos in eo commorari asserentes, ipso Magno Duce quotannis ad visendum incorruptum Sergii corpus egrediente. Vita (quam habemus a coævo, ex ore testium oculatorum imprimis Isacii discipuli, scriptam) mortem ejus consignat anno* VI^{m} DCCC, XXV *Septembris: annus autem iste (secundum Allatianam tabulam, Dissertationi ejus de Dominicis et hebdomadibus Græcorum recentiorum præfixam, ex usu inter commercia et congressus familiares communi) est Æræ Christianæ vulgaris annus* MCCXCII *Hinc apparet vel Possevinum vel interpretes ejus insigniter erravisse, quando sub annum* MDLXXXII *scripturo de cultu hujus S. Sergii, suggesserunt eum* unde viginti annis ab inde mortuum *fuisse, pro annis ducentis nonaginta. Quo errore correcto, extra suspicionem schismatis, juxta constitutum a nobis principium, manet fama tanti usque in hodiernum diem Thaumaturgi et integro etiamnum corpore spectabilis. Quare vehementer optamus miraculorum ejus seriem et proliziorem Vitæ historiam, si qua extat, nancisci.*

JOANNES BOGOSLOB, id est, Theologus. † XXVI

Ita enim Joannem Evangelistam *passim appellant Græci.*

CALISTRATUS † Martyr. XXVII

Baronius, Acta apud Lipomanum, quæ nos Græca habemus, secutus, ad sequentem diem ipsum inseruit Romano hodierno.

CHARITON † Monachus. XXVIII

CYRIACUS † Monachus. XXIX

GREGORIUS † Armenorum Apostolus. XXX

Hic mensis uti primus Moscis est æque ac Græcis, sic habebat in fine quartæ quintæque lineæ (nam prototypa nostra quinque habent Sanctorum ordines, quos ad quatuor redegimus) habebat inquam, in fine duarum ultimarum linearum notatum Annum et Indictionem

qua

qua tabulæ sculptæ vulgatæque sunt. Ita scilicet ut supra quartæ seriei ultimum, post verba quibus conceptio Joannis Prodromi *indicatur, inveniantur hæ litteræ* ζρλϛ' *quibus notatur annus Mundi juxta Allatium* VII ꝏC XXXVI, *Æræ nostræ vulgaris* MDCXXVIII: *supra ultimum autem loculum quintæ seriei, qui in prototypo est duplo amplior, post nomen* Gregorii *legebatur* ΙΝΔΙΤ. βι', *id est,* XII: *que non usquequaque concordant: nam dicto anno tam Mundi quam Christi, secundum Allatium nostrumque usum, solum fuisset numeranda* Indictio XI. *Oportet ergo exiguam aliquam inter hodiernos Græcos Moscosque differentiam agnoscere quoad combinationem Annorum Mundi et Indictionis, quæ non mereatur nos hic morari. Ad ejusdem* S. Gregorii, *Septembrem claudentis, pedem sinistrum scriptæ erant litteræ* Θ. Μ. *quos defectu loci nostro in ectypo permisimus omitti. An iis significetur* Mensis nonus *anni Græci ac Moscovitici, qui nobis* Majus *diceretur: an nomen sculptoris vel propolæ per litteras initiales notetur; an aliud denique, non divino. Solum hic excuso et finio mensem, quod figuras in ectypo, quamvis rudi oblongas ac teretes delineator noster crassiculas omnes ac pusillas fecerit in hoc primo sui operis tentamento: quod deinde monitus, curavit emendare in aliis, seque magis conformare prototypo.*

OCTOBER

GRÆCORUM METRICUS.

Α'. Λεύσθη ΑΝΑΝΙΑΣ Ὀκτωβρίου αἵματι πρώτῃ.
Kalend. ANANIAM Octobris tinxere cruore Kalendæ.

S. Pauli Apostoli Baptizator, colitur a Latinis XXV *Januarii. Allatius dicit quod Passionem ejus scripsit Barsuphia quidam, ac juxta Martyris cadaver reposuit, quam cuperemus invenire: inventam tamen haud facile credemus auctoris coævi opus esse.*

Β'. Τμήθη δευτερίῃ σὺν ΙΟΥΣΤΙΝΗΙΣ ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ.
VI Non. Jungere JUSTINÆ gladio, CYPRIANE, secunda.

Hic Magus, *illa* Virgo *fuit, Antiochiæ in Syria sub Decio. Utrumque Damasci pro fide Christi tortum ac capite plexum, cum jam* Cyprianus *esset* Episcopus Carthaginensis, *tradunt Græci in Menæis, et consonat Gregorii Nazianzeni de his Sanctis oratio. Ingens sane error, in sola fundatur homonymia: nam* S. Cyprianus Carthaginensis Episcopus *tempore Decii, Afer fuit, coliturque a Latinis, ignotus Græcorum fastis,* XIV *Septembris: Antiochenus vero Magus cum Justina dici ab iisdem Latinis passus sub Diocletiano,* XVI *jam dicti mensis, secundum meliora et antiquiora Acta; quæ Latina habemus, et in Vaticano Græca reperimus, sed necdum curavimus transcribenda.*

Γ'. Ἀμφὶ τρίτῃ κεφαλὴν τμηθεὶς, ΔΙΟΝΥΣΙΕ, ἆρας.
V Non. Tertia ferre caput manibus tibi dat, DIONYSI.

In hoc versu clare expressum vides Dionysium Parisiensem, secundum id quod vulgo de eo fertur; neque dubitare sinit epitome Actorum, qualia Metaphrastes compilavit, persuasus Areopagitam Dionysium *eumdem esse, qui fuit Parisiensium Apostolus, et a Latinis cum Rustico atque Eleutherio colitur* IX *hujus. Res ea admodum controversa est, neque hic volumus in partem alterutram præjudicare quidpiam, cum tot utrimque scripti libelli melius possint lectorum instruere de totius statu quæstionis, suo tempore opportunius dijudicandæ. Nihilo levior controversia est de libris* Dionysii Areopagitæ *nomen præferentibus, hujusne revera, an alterius sint. Pro affirmativa nuperrime scripsit Petrus Franciscus Chiffletius noster: pro negativa habeo epistolam eruditissimi viri Paschasii Quesnel, ejus qui Athanasianum Symbolum,* Quicumque vult, *Vigilii Tapsensis Opus esse indicavit. In hac epistola, perstrictis summatim argumentis triginta quinque Joannis Morini, in Opere de sacris Ordinationibus, et aliis alterius erudili viri quindecim additis, atque eorum aliquibus curiosius excusis, eo deducit conclusionem; ut non solum credat se pro demonstrato habere Areopagiticorum auctorem, post exortas Nestorii et Eutychetis hæreses scripsisse seculo* VI, *sed etiam probabiliter colligi a se putet, quod ex Judæis prognatus, natione Ægyptius, professione Monachus, disciplina Platonicus fuerit, tantoque contra Nestorianos zelo actus, ut plusquam par sit in contrariam Eutychianorum vel Semieutychianorum declinaverit sententiam; phrases eis familiares usurpans, quas tamen Catholice interpretari quis possit, fortassis et debeat. Chiffletio vero, contra Morini argumenta velut præcipuam arcem occupanti, quod auctor, si vere Areopagita non fuit, sed ejus solum personam sibi sumpsit, haberi deberet* reus simulationis sacrilegæ, *suum Vigilium Tapsensem revocat in memoriam, ante annos sedecim ab eo vulgatum, in quem, Athanasii aliorumque Sanctorum Patrum nomina personasque assumentem, eadem caderet accusatio, si legitima foret. Hæc summa bene longæ epistolæ, brevi forsitan lucem visuræ.*

Ποῖον σῆμα κάλυψε τετάρτῃ ΙΕΡΟΘΕΟΝ; Δ'.
Abdidit HIEROTHEUM qualem lux quarta sepulchro? IV Non.

Proponitur hic tamquam Episcopus Athenarum, et prædicti Dionysii magister: sed neminem ipso Dionysio priorem fuisse Athenis Episcopum facile potest demonstrari; et fictionem aliquibus sapiunt omnia quæ de illo referuntur, scriptorum quoque illius fragmenta, in Areopagiticis producta, ut ejusdem plane cum his styli sic et auctoris esse videntur: qui forte nonnihil peccat contra decorem ejus quam alloquitur personæ, quando primario S. Pauli discipulo scribit, quod Hierothei *Theologica elementa a* Timotheo *intelligi non potuerint, hancque ob causam ab eodem sint remissa, quod est penultimum ex triginta quinque Morini argumentum. Interim ipse* Hierotheus *Græcorum exemplo est hodierno Romano adscriptus. Hispani quidam fabulatores sub Dextri nomine, eumdem in Hispaniam protractum oneraverunt titulo primi Episcopi Segoviensis, cum injuria S. Fructuosi, veteris ac certi istius urbis Patroni. Quam hujus injuriam eruditissimo Commentario amolitus est amicus noster Agropolitanus tunc Marchio, nunc etiam Marchio de Mondexar et Comes de Tendiila atque utroque titulo Magnatum Hispaniæ prærogativa spectabilis; amolitus est autem eam eruditissimo Commentario, primum edito sub titulo Discursus historici, deinde fusius tomis duobus (quorum tamen alter necdum prodiit) sub appellatione Dissertationum ecclesiasticarum, pro honore antiquorum Tutelarium contra fictiones modernas.*

Πέμπτῃ βλῆτο λίθοις καὶ θυμὸν ἀφῆκε ΜΑΜΕΛΧΘΗ. Ε'.
Obruitur saxis quinta, expiratque MAMELCHTHE. III Non. VIDE APP. TOM VII MAII NOT. 9

Martyr in Perside populari gentilium furore lapidata hæc est, cujus utinam Acta invenirentur.

Δούρασιν οὐτάσθη ΘΩΜΑΣ μακροῖσιν ἐν ἕκτῃ. Ϛ'.
Bis terna longis THOMAS configitur hastis. II Non.

Apostolus hic colitur a Latinis XXI *Decembris: quo die agendum erit de ejus corpore, quod pridem credebatur ex India Edessam translatum; superiori autem seculo dicitur repertum in primo suo sepulcro Meliaporæ, ad oram Sinus Gangetici, ubi hodieque ostenditur lapis, super*

super quem mactatus fertur; aliusque, ad quem cum mare pervenisset, adventuros e longinquo gentis externæ homines prædixit Sanctus, qui eamdem quam ibi prædicaverat fidem annuntiarent iis populis: quod per S. Franciscum Xaverium et socios feliciter adimpletum fuit.

Z'. ΣΕΡΓΙΟΝ ἑβδομάτῃ ξίφος ἔκτανε νεῦρα δὲ ΒΑΚΧΟΝ.
Nonis. SERGIUM ense, flagris BACCHUM lux septima mactat.

Martyres hi Augustæ Euphratesiæ toto orbe celeberrimi, et antiquis etiam Latinorum fastis adscripti fuerunt. Acta Græca habemus, sed expolita a Metaphraste, ut fortassis sinceriora sint vetera Latina.

H'. Ὀγδοάτῃ ὑπάλυξε βίου πέλαγος ΠΕΛΑΓΙΑ.
VIII Id. Octava effugit pelagus PELAGIA vitæ.

Hierosolymis pœnitens etiam hodierno Romano inscribitur. Inter Vitas Patrum Vita extat quam scripsit Jacobus Diaconus: quamque etiam a Metaphraste exornatam habemus Græce.

Θ'. Ἀμφ' ἐνάτῃ ΙΑΚΩΒΟΣ ἐνὶ σταυρῷ τετάνυστο.
VII Id. In crucis ad nonam, JACOBE, extendere ligno.

Est hic Alphæi filius, et Latinis nunc colitur I Maji, propter confusionem cum Jacobo fratre Domini, olim autem ut ab eo distinctum iidem colebant XXII Junii.

I'. Ἐτμήθη δεκάτῃ ΕΥΛΑΜΠΙΟΣ, ἔκθαν' ΑΔΕΛΦΗ.
VI Id. Commoritur decima dissecto EULAMPIA fratri.

Nicomediæ sub Maximiano passi, hodierno quoque Romano adscripti sunt. Habemus Græce Acta per Metaphrasten, ut extant Latine edita apud Lipomanum et Surium.

IA'. ΖΗΝΑΙΣ ἑνδεκάτῃ ΦΙΛΟΝΙΛΛΗι σύνθανε κυδνῇ.
V Id. ZENAIS undecima PHILONILLÆ juncta celebri est.

Dicuntur ex Tarso Ciliciæ Pauli Apostoli discipulæ, Demetriade in Thessalia virtutibus et miraculis claruisse. Habemus Acta Græca solius Zenaidis, in quibus nihil de Paulo aut Philonilla, multoque junior illa esse videtur.

IB'. Τμήθη δωδεκάτῃ ΠΡΟΒΟΣ, ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ ΤΑΡΑΧΟΣ τε.
IV Id. Bis sena occidit PROBUM, TARACHUM, ANDRONICUM.

Martyres sub Diocletiano Tarsi in Cilicia, etiam Latinis fastis antiquitus inscripti, sed die præcedenti, quando Acta, etiam Græce, dabimus.

IΓ'. ΚΑΡΠΟΝ σὺν ΠΑΠΥΛΩι δεκάτῃ τρίτῃ ἔκθανε χαλκός.
III Id. Tertia post decimam CARPUM PAPYLUMQUE necavit.

Martyres habentur, prior etiam Episcopus Thiatyræ: coluntur que apud Latinos XIII Aprilis, quando eorum Acta Græce ac Latine dedimus.

IΔ'. Σὺν τρισὶ ΝΑΖΑΡΙΟΣ τμήθη δεκάτῃ γε τετάρτῃ.
II Id. NAZARIUS decima et quarta tribus additur ense.

Sunt hi tres; Celsus puer, qui cum Nazario colitur a Latinis XXVIII Julii; alii duo Gervasius et Protasius, fratres ac Martyres Mediolani, qui ab iisdem Latinis coluntur XIX Junii. Pro utroque die utrorumque Acta Latina diversa habemus: hic autem conjunguntur nomina, quia de omnibus historiam unam conflavit Metaphrastes, cujus Græcum contextum etiam habemus.

... Τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν ΚΩΣΜΑ Ποιητοῦ.
... S. P. N. COSMÆ Poetæ (*subintellige*) memoria.

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 10 *Dies hujus titulum in Menæis hic claudit. Melodum cognominat Allatius, ejusque Vitam a se visam laudat: quam quia necdum invenimus hactenus, ideo nomen illius hic præter morem indicare volui. Quid autem si ipse sit Episcopus Majumæ, S. Joannis Damasceni condiscipulus, et in restituendis locupletandisque libris sacrorum cantuum, partem fortassis haud modicam juxta illum sortitus?*

Λιμῷ ΛΟΥΚΙΑΝΟΣ δεκάτῃ θάνεν ἠδέ τε πέμπτῃ. IE'
Esurie moritur decima quinta LUCIANUS. Idib.

Presbyter Antiochenus et Martyr sub Maximiano, colitur a Latinis VII Januarii, quando Acta illustravimus, Græcum textum daturi in Supplemento.

Ἀμφ' ἓξ καὶ δεκάτῃ ΛΟΓΓΙΝΟΝ ἄορ κατέπεφνεν. Iϛ'
LONGINUS sexta decima prosternitur ense. XVII Kal.

Centurio hic est, Dominum sub cruce confessus. Egimus de eo XV Martii et Acta Græce ac Latine dedimus, necesse habentes eum distinguere a Milite, Dominici lateris confixore, quem a λόγχῃ hasta etiam Longinum appellandum antiqui statuerunt, festum ejus tali die agentes.

Ἑβδομάτῃ δεκάτῃ νέκυν ΩΣΗΕ περίζον. IZ'.
Septima post decimam OSEÆ circumvehit ossa. XVI Kal.

Videtur aliqua translatio indicari, de qua notitia quærenda nobis superest.

Ὀγδοάτῃ δεκάτῃ πέρατος βίου ἔμμορε ΛΟΥΚΑΣ. IH'.
Octava decima vitæ finem accipe, LUCA. XV Kal.

Evangelista hic, antiquitus etiam a Latinis coli solitus hoc die, Medicus fuisse scitur ex Paulo: Pictorem quoque eum facit pia fidelium credulitas, innixa variis Christi ac Deiparæ imaginibus, quæ Romæ et alibi venerationem habent, velut ab illius manu essent. Fuerit operæ pretium legere, quæ in hanc rem scripsit Abbas Paulus de Angelis in descriptione Basilicæ Mariæ Majoris de urbe lib. 12 cap. 2 et 3, egent tamen illa examine aliquo, quod non est hujus loci.

Ἐννεα καὶ δεκάτῃ μόρος ἀμφεκάλυψεν ΙΩΗΛ. IΘ'.
Mors decima nona JOELEM sustulit orbi. XIV Kal.

Commemoratur apud Latinos XIII Julii, Propheta inter duodecim minores secundus.

Εἰκάδι ΑΡΤΕΜΙΟΣ πυκινόφρων αὐχένα τμήθη. K'.
Prudenti ARTEMIO secuit vigesima collum. XIII Kal.

Dux Martyr sub Juliano, etiam hodierno Romano inscribitur: Acta Græce habemus, qualia Latine jam extant: sed non habemus ea quæ ex Philostorgio aliisque collegisse Joannem monachum indicat Allatius.

Ὕστατον ΙΛΑΡΙΩΝ κομίσατο εἰκάδι πρώτῃ. KA'.
Vicena prima HILARION suprema recepit. XII Kal.

Monachus hic in Palæstina vixit, ejusque mirabilem Vitam scripsit S. Hieronymus, unde etiam Latinis hoc ipso die notissimus colitur. Alia quæ apud Lipomanum et Surium extant ex Græco Acta, jam Græca habemus, non item illa quæ indicat Allatius pag. 124.

Εἰκάδι δευτερίῃ ΑΒΕΡΚΙΟΣ ᾤχετο γαίης. KB'.
Bis undena dies ABERCIUM inserit astris. XI Kal.

Inseritur etiam Romano hodierno, ut Episcopus Hierapolitanus in Phrygia, et Martyr sub Marco Antonino Acta Græca habemus.

Ἐσθλὸν ΑΔΕΛΦΟΘΕΟΝ τριτάτῃ ξύλῳ εἰκάδι πλῆξαν. KΓ'.
Optimum ADELPHOTHEUM vigesima tertia mactat. XI Kal.

Jacobus *scilicet* Episcopus Hierosolymorum: *quem inter Apostolos supernumerarium, uti sunt Paulus et Barnabas, et omnino diversum esse a Jacobo Alphæi, uno ex duodecim, ostendimus I Maji: quod et ante nos fecit Franciscus Maria Florentinius Lucensis, in Exercitatione 2 ad indiculum Apostolorum, ante vetus Romanum Martyrologium eruditissime illustratum.*

ΑΡΕΘΑΣ

ΚΔ'. ΑΡΕΘΑΣ σὺν γνωστοῖσι τετάρτῃ εἰκάδι τμήθη.
IX Kal. Cum notis ARETHAM quarta et vigesima cædit.

Martyr hic sub Dunaan tyranno Judæo, inscriptus est etiam hodierno Romano. Præter Acta quæ ex Græco-Latine extant apud Lipomanum et Surium, habemus alia Græca et forsan meliora : nec non Latinam paraphrasim scriptam a S. Athanasio Juniore, Neapolitano in Italia Episcopo.

ΚΕ'. Πέμπτῃ ΜΑΡΚΙΑΝΟΝ τάμον εἰκάδι ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ τε.
VIII Kal. MARTYRIUM et SOCIUM vigesima quinta cecidit.

Sub Constantio Ariano passi sunt hi Constantinopoli; Marcianus Rector, *ast* Martyrius Subdiaconus *Acta expolivit Metaphrastes, qualia Latine extant apud Lipomanum et Surium, nos vero etiam Græce habemus.*

Κϛ'. Εἰκοστῇ μελίαι ΔΗΜΗΤΡΙΟΝ ἕκτῃ ἀνεῖλον.
VII Kal. Vicena et sexta DEMETRIUM hasta peremit.

Megalomartyr sub Maximiano Thessalonicæ, colitur apud Latinos VIII *hujus. Multa sunt quæ de eo habemus Latine ac Græce. Parisiis tamen in Mazariniana bibliotheca adhuc plura notavimus Græca, per Joannem Episcopum Thessalonicensem et Demetrium Chrysoloram composita, quæ needum potuimus transcripta habere : vidimus etiam varia ejus encomia, sed nondum illud quod Allatius laudat a Nicolao Cabasila factum.*

ΚΖ'. Εἰκάδι ΑΜΦΙΠΟΛΟΝ τάμον ἑβδόμῃ ἠδὲ ΚΥΡΙΑΝ.
VI Kal. Cum DOMINA FAMULAM vigesima septima plectit.

Nempe Capitolinam *et* Eroteidem, *Martyres sub Diocletiano in Cappadocia. Acta utinam invenirentur!*

Δειρὴν ὀγδοάτῃ γε ΤΕΡΕΝΤΙΟΣ εἰκάδι τμήθη. ΚΗ'.
Vicena octava dat colla TERENTIUS ensi. V Kal

Cum sociis in Africa sub Decio passus, colitur a Latinis X *Aprilis : quando cupiebamus Acta etiam Græca dare ; sed ex Codice MS. Venetæ Bibliothecæ, in quo ipsa inveneramus, numquam potui obtinere, quantumcumque institerim.*

Τῇ ΑΝΑΣΤΑΣΙΗ ἐνάτῃ ξίφος εἰκάδι ὀξύ. ΚΘ'.
Cædit ANASTASIAM vigesima nona securi. IV Kal.

Publii Romani nobilissimi uxor, sub Diocletiano Martyrium passa, colitur a Latinis XXV *Decembris, cujus etiam die* XXII *iterim Græci* Anastasiam *colunt, non satis scio an ut diversam : Metaphrastes certe duas facit in eis quæ collegit Actis : sed Latina potiora nobis sunt, ex quibus non facile duas eliciemus.*

Τμήθη ΖΗΝΟΒΙΗ καὶ ΑΔΕΛΦΙΟΣ ἐν τριακοστῇ. Λ'.
ZENOBIÆ cæsæ jungit trigesima FRATREM. III Kal.

Zenobium *dictum, atque Episcopum in Cilicia, ubi ambo passi sunt sub Diocletiano, ambo Romano hodierno inscripti. Acta Græce habemus.*

Πρώτῃ ἐν τριακοστῇ ΕΠΙΜΑΧΟΥ αὐχένα κέρσαν. ΛΑ'.
EPIMACHI collum trigesima prima recidit. II Kal.

Martyr Pelusii in Ægypto, cujus habemus Græce scripta Acta, sicut hactenus Latine solum extant.

OCTOBER

MOSCORUM FIGURATUS.

I *POKROD VIRGINIS MARIÆ*

Sive Protectio a saxea pluvia. *Ita interpres Belga : cui potius quam interpreti Possevini, jam sæpius errasse deprehenso, et hic* Coronationem B. Virginis *dictanti, credere velim. Restat ut originem et historiam festi, Moscis ut apparet proprii, aliquis distinctius nobis explicet.*

ANANIAS † Apostolus.

II *CYPRIANUS, JUSTINA* † Martyres.

III *DIONYSIUS* † Episcopus Martyr.

IV *HIEROTHEUS* † Episcopus. *Possevino perperam* Erophius.

V *CHARITINA* † Virgo Martyr.

Sub Diocletiano passa, etiam hodierno Romano inscribitur : et Acta, quæ Latine extant, Græce quoque habemus.

VI *THOMAS* † Apostolus.

VII *SERGIUS, BACCHUS* † Martyres.

VIII *PELAGIA* † Pœnitens.

IX *JACOBUS* † Alphæi, Apostolus.
ANDRONICUS † Monachus.

Idem qui supra VI *Maji cum* Athanasia *conjuge : erraverat sculptor Moscus et* Jacobo *monasticum,* Andronico *Apostolicum habitum dederat, quod jussus corrigere pictor noster, idem vestis genus utrique dedit, neque id jam vacat mutare, utpote serius animadversum.*

X *EULAMPIUS, EULAMPIA* † Martyres. *Possevino non bene* Eulatipius.

XI *PHILIPPUS* † unus ex VII Diaconis.

Baptizavit Eunuchum Candacis Reginæ Æthiopum et colitur a Latinis VI *Junii. Interim vide quæ de quatuor filiabus ejus distinguendis a tribus Philippi Apostoli, unius e duodecim, diximus* I *Maji.*

THEOPHANES † Confessor.

Frater S. Theodori Grapti, *id est litteris fronti inustis notati sub Iconomachis. Habentur indistincta eorum Acta, quæ etiam Græce dabimus* XXVII *Decembris, quando simul commemoratur a Græcis, et hodierno Romano simul inscripti reperiuntur. Ceterum melius fuisset hic* Theophanes, *quamvis monachus etiam fuerit, expressus in habitu Episcopali, utpote Metropolita Nicænus. Idem etiam* Poeta *seu* Hymnographus *fuit, quod testari poterit nomen, pluribus Canonibus ejus præfixum in Menæis*

MEMORIA S. SYNODI VII IN NICÆA †

Celebrata est hæc sub Constantino et Irene, *anno* DCCLXXXVII, *ad abolendam hæresim Iconomachorum, et abrogationem pseudosynodi Copronymianæ. Memoria ista agitur solennissime Dominica post* XI *Octobris (nisi etiam hæc Dominica sit) proxime sequente. Exhibetur autem hic* imago Christi ad Abgarum *missa, utpote quæ prima in testimonium irrefragabile adducta est ad stabiliendum sacrarum imaginum cultum. Cur autem nullius deinceps Synodi memoria fiat a Græcis ex Possevino nostro disce, ad magnum Moscoviæ Ducem, in eamdem deceptionem protractum, sic scribente.* Cum Græci viderent sine uno Pastore visibili..... sese unquam posse legitima Concilia cogere..... Romanæ autem Ecclesiæ cernerent auctoritatem suam in cogendis acconfirmandis Conciliis generalibus integram restare..., propterea mendacio usi veritatem tegere voluerunt; quasi septima Synodus aliorum Conciliorum deinceps cogendorum sustulerit aut tollere potuerit facultatem. Ubinam Christus hoc dixit? Ecquis alligavit verbum Dei? Quis Spiritum sanctum obmutescere fecit, quin emergentibus erroribus et hæresibus, Ecclesiæ, usquead extremum mundi diem, Christianæ concordiæ consuleret, ac per Concilia generalia generalibus morbis remedium adhiberet? *Ita ille.*

XII *PROBUS, TARACHUS, ANDRONICUS* † Martyres.

Possevini Interpres mirabili contractione Protonarchi *nomen, unicum pro tribus Martyribus hic dictavit.*

XIII *CARPUS, PAPYLUS* † Martyres *Possevino* Pabiliæ *nomen suus Interpres obtrusit.*

PARASCEVIA † Virgo Martyr.

Hæc est illa quam Græci XXVI *Julii colunt, quamque Latino nomine* Veneram *appellari superius dixi : addo hic, respondere nomini utrique vulgare apud Russos nomen* PIATANKA, *id est,* sexta post Dominicam, *videlicet* Feria : *sic enim Rutheni Ferias hebdomadæ numerant ac nominant. Hac autem die videtur celebrari translatio corporis* Jassum, *urbem in finibus Walachiæ versus Moldaviam, ubi insigne monasterium Basilianorum constructum fuit, a quibus ipsum sacrum corpus etiam nunc servatur, et hoc die solenni populorum ipsorumque Walachiæ Principum accessu colitur. Ibi illud se vidisse, speciosissimis indutum vestibus et adhuc integrum, anno* MDCXLIV, *quando pro Rege Poloniæ legatus ibat ad Magnum Cham Tartarorum, asserit nobis Joannes Znini nunc Sacerdos, et procul a patria vitam tantum non solitariam in hoc nostræ Antuerpiensis urbis frequentia degens. Noveram, istic aut esse aut fuisse aliquam nostræ Societatis residentiam : itaque in spem adductus plura discendi de historia vitæ, passionis, translationis atque miraculorum, quæ istic frequentia fieri dicebantur, scripsi in Lithuaniam, indeque a R. P. Adamo Warelkowicz, in eadem missione aliquot annis versato, responsum accepi; vera esse quæ jam dixi omnia; Constantinopoli advectam credi: servari in tumba, panno rubro obducta, corpus procerum (cujus facies colore fusca, collumque et pedes ac manus videantur) pretiosis indumentis more gentis indutum, annulisque pretiosis et margaritis ac vario opere phrygionico ornatum : miracula multa jactari; nulla in particulari referri : festum agi mense Octobri (diei non meminerat) et tunc lingua Græca Vitam legi. De Vita interrogatus, qui cum suo Principe et Proceribus Walachis festivitati interfuerat, D. Joannes Bapt. Antonius Tinones, Medicus Venetus, vir prudens ac bene Catholicus, dixit multa se audivisse ibi talia quæ Sanctorum gesta et vitam dedeceant, multa etiam inconvenientia et absurda animadvertisse : nullos denique e nostris ibi amplius esse, propterea quod locus pæne desolatus per pestilentiam, Turcico insuper jugo prematur : quo fit ut minor spes sit inde accipiendi Vitæ istius qualiscumque exemplar, uti optabam. Optabam id autem, uti cetera ejus generis alia, ad certius de re tota judicandum, deque iis quæ Græce ac Latine scripta habere nos dixi fabulositatis multæ plena : quare etiam nunc pergo ista Walachorum scripta optare. Ceterum quia rursum infra die* XXVIII *recurrit* Parasceviæ *figura ac nomen, dubium manet utrum tali die, an hac* XIII, *colatur Jassensium Patrona jam dicta.*

NAZARIUS, GERVASIUS, PROTASIUS, CELSUS. † XIV

Male procul dubio Celsus, *qui* puer *fuit, exprimitur a Moscis in hac tabula in habitu Senatorio, ut vir bene barbatus : sculptor noster prototypon suum secutus est, ut jussus fuit. Quid sibi apud Possevinum hic velit nomen* S. Mart. Osatii, *non capio.*

SANCTUS NICOLAUS Monachus

Ita pro voce Sbiatopsa *aut simili, quod superne legitur, Belga noster legit vocem* Sanctus : *an recte, judicabunt Rutheni, quorum proprius omnino mihi videtur hic esse, ac proinde ab iis expectanda notitia, quæ porro desideratur.*

LUCIANUS † Presbyter Martyr. *Possevino male scriptus* Lucrinus. XV

EUTHYMIUS Monachus

Quis aut cujas, incompertum mihi esse fateor, et aliunde doceri peto : Menæa hic recitant historiam anonymi monachi ex Sceti, qui sub excommunicatione existens propter apostasiam a monachatu, Martyr obierat Alexandriæ, ac postea sub altari positus ut talis, conspectus est cum Neophytis exire tempore Sacrificii, usque dum ab eo vinculo solveretur per ipsum a cujus obedientia recesserat . quod an huc referri possit, considerent alii.

LONGINUS † Martyr. XVI

OSEAS † Propheta. *Non* Josias, *uti apud Possevinum legitur.* XVII

ANDREAS † Monachus.

Sub Copronymo fœde raptatus, amputatoque pede mortuus et sepultus in Crisi *juxta CP. unde cognomentum ei mansit. Acta ejus Græca habentur scripta a Simeone Metaphraste, et apud Lipomanum ac Surium Latine legenda, unde etiam in hodiernum Romanum transiit.*

LUCAS † Evangelista. XVIII

VARUS † Martyr. XIX

Sub Diocletiano, cum septem sociis monachis, in Ægypto passus hodierno Romano adscribitur. Acta quæ Græca habemus Metaphrastes adornavit.

JOEL † Propheta.

SADOTH † Martyr Episcopus

Cum

Cum sociis CXXVIII *Martyrium sub Sapore pertulit, et a Latinis colitur* XX *Februarii, ubi Acta ex Græco MS. dedimus : potuisset ei supra planetam seu casulam Sacerdotalem Pallium Episcopale hic dari, ut Episcopis aliis, si ita in prototypo fuisset inventum.*

XX *ARTEMIUS* † Martyr.
CLEOPATRA † Sanctimonialis.

Suum ante se filiolum nobiliter vestitum hic habet : sed quæ sit et cujus necdum comperi, ac ne aliquam quidem ejus nominis Sanctam in hactenus visis Græcorum fastis. Quid autem si Martyrium fecerit cum prole sub Batyro Russiæ tyranno, et indigena sit?

XXI *HILARION* † Monachus.
HILARION † Episcopus Mehlensis.

Ita nos docuit R. P. Ohilewicz, et in Moscovia eum esse Episcopatum scripsit : restat ut ejus ætatem, vitæque historiam nos doceat aliquis. Torquet etiam me, quod Mehlensis Episcopatus in Russia vestigium hactenus nullum inveniam, nec urbem, cujus nomen huc accedat.

XXII *ABERCIUS* † Episcopus Martyr. *Possevino satis inepte,* Arechmus.

JOANNES Monachus.

Si non est aliquis Indigenarum (quod verosimilius censeo) fortassis est Chozebita, *quem Græci commemorant ad* XXVIII *hujus. Vitam ejus propriam, si qua scripta extat optamus nancisci, felicitate simili qua invenimus* Vitam S. Georgii Chozebitæ *dandam* VIII *Januarii in Supplemento, quando etiam aliqua istius* S. Joannis *notitia ex ipsa forsan eruetur.*

RESUSCITATIO VII PUERORUM IN EPHESO DORMIENTIUM CCCLXXII ANNIS.

Ita Belgicus interpres, et hunc annorum numerum exprimunt litteræ τοβ' *: consonant autem huic numero Acta, eoque ipso quam sint fabulosa deprehenditur. Decius enim, sub quo inclusi fuerunt, anno vulgaris Æræ* CCXLIX *regnare cœpit; et Theodosius junior, sub quo dicuntur evigilasse, ultra annum* CCCCL *non pervenit. Imperatori in hac tabella Ephesinus Episcopus adstat,* Maro *vel* Marinus *nuncupatus. Magis inter se discrepant nomina Sanctorum, in Græcis Latinisque MSS. relata : cur autem bis commemorentur a Græcis, hac scilicet die et supra* IV *Augusti, me latet; æque ac ratio ob quam Latini diem* XXVII *Julii iis sacrum habent.*

XXIII *JACOBUS* † Frater Domini.

XXIV *ARETHAS* † Martyr.
ATHANASIUS Metropolita.

Hoc saltem vestis indicat; sed inter Kijovienses, quos Kojalowicz nominat, nullus sic dictus invenitur : difficile est autem inter Patriarchas, alios ejus nominis quam Alexandrinos invenire : quorum primus ac celeberrimus cur hic dicatur poni, nulla apparet ratio.

XXV *MARCIANUS, MARTYRIUS* † Martyres.
ABRAHAMUS Monachus.

Dum quis aut cujas sit ignoratur, poterit usque ad distinctiorem notitiam inter Indigenas collocari, et interim illa alicunde submittenda sperari.

DEMETRIUS † Megalomartyr. XXVI
NESTOR † Megalomartyr XXVII

Demetrii socius, nec aliunde forsitan quam ex hujus Actis notus : propria saltem Acta, quæ innotuerint, nulla habens.

TERENTIUS, NEONILLA † Conjuges Martyres. XXVIII

Est ergo a Terentio Africano Episcopo, quem hoc die Græci primo colunt cum sociis, ut vidimus in Metrico; est inquam ab eo diversus, qui in Menæis post ipsum memoratur Neonillæ maritus, et septem Martyrum ex ea pater : cujus Acta si extitissent, extitisset etiam loci ac temporis notitia certior in epitome brevi quam Menæa continent.

PARASCAVIA.

Sitne diversa ab Jassensium Patrona, hic ad diem XIII *laudata; et, si diversa, utro die potius attribuenda sit famosior, non scio. Kojalowicz inter Lithuaniæ Patronos nominat* S. Praxedem *vulgo* Poroskawiam, *Græce* Parasceven, *Polocensium Ducis filiam, quæ fundato juxta Polociam S. Salvatoris monasterio Romam profecta, post septem peregrinationis sacræ annos ibidem* XII *Novembris obiit anno* MCCXXXIX, *et a Gregorio X post rigidum miraculorum examen anno* MCCLXXIII *Sanctorum Catologo est adscripta. Cum ergo sub eodem Metropolita olim Lithuani ac Russi fuerint, quid prohibet opinari Lithuanam hanc, corpore in patriam relato, obtinuisse cultum alterutro dierum, quem* Jassensis Parascevia *vacuum relinquet. Interim optandum est ut plena vitæ et examinis pro canonizatione instituti Acta alicunde ad nos perveniant.*

ANASTASIA † Martyr Romana. XXIX
ABRAHAMIUS † Eremita.

Cum Maria *nepte hoc die relatus a Græcis est : Latini colunt illos* XVI *Martii, quando Acta Græco-Latine dedimus, alia ab iis quæ concinnavit Metaphrastes, quæque etiam Græce dari merentur in Supplemento. Ostendimus enim ex his, eos non in Syria tempore S. Ephrem Diaconi Edesseni vixisse, sed diu postea prope Hellespontum, Vitamque ab Ephremo aliquo, non Syro, sed Græco scriptam fuisse. Error autem sculptoris Mosci fuit, quod huic Anachoretæ circumposuerit Pallium Episcopale.*

ZENOBIUS, ZENOBIA † Martyres. XXX

Possevino per interpretis inscitiam obtrusum hic est nomen S. Mart. Zenonis.

EPIMACHUS † Martyr. XXXI
STACHYS, AMPLIAS † Apostoli.

Prior Possevino perperam Eustachius; *posterior nihilo melius in tabula nostra* Ammusplias *scribitur,* Stachys *quoque Byzantii primus fidem prædicasse, et Sedem Episcopalem ibidem collocasse creditur, eoque nomine inseritur hodierno Romano.*

NOVEMBER

GRÆCORUM METRICUS

A'. Πρώτῃ ἀκέστορε φῶτε Νοεμβρίου ἔκπταγον ἐκ γῆς.
Kalend. Excedunt prima Medicorum lumina terris.

Cosmas et Damianus *videlicet, non Romæ passi sub Carino ad* i *Junii, aut Ægeæ in Arabia sub Diocletiano, quos Græci colunt* xvii *et* xxviii *Octobris : sed Confessores in Asia, filii Theodotes, quorum ab illo jam dicto gemino Martyrum pari diversa Acta Græco-Latine edita, sicut diximus, extant.*

B'. Δευτερίῃ ΑΦΘΟΝΙΩι καὶ τέσσαρσι πῦρ, ἄορ ἄθλος.
IV Non. Quatuor Aphthonio junctos necat ignis et ensis.

Sunt hi Acindynus, Pegasius, Epidephorus et Anempodistus *in Perside affecti martyrio : quorum Acta Græce habemus, et extant Latine reddita, unde etiam inveniuntur nomina in hodierno Romano.*

Γ'. Τύψεν ΑΚΕΨΙΜΑΝ τριτάτη, λεῦσεν δὲ Συνάθλους.
III Non. Tertia fert uni plagas, et saxa duobus.

Acepsimas *et Socii* Joseph et Aithalas *Martyres in Perside fuerunt sub Sapore : quos Latini commemorant* xxii *Aprilis, quando Acta Græco-Latine dedimus, uti ea exornarit Metaphrastes. Alia et forsan antiquiora reperimus gemina, in Bibliothecis Veneta ac Vaticana, quæ nunc vellemus non neglexisse; et commendamus requirenda posteris, Supplementum istius mensis facturis.*

Δ'. Σῆμά σοι ἔγγε τετάρτη ΙΩΑΝΝΙΚΙΕ, χεῦσαν.
II Non. Quarta tibi tumulum struxit, Joanicie, dignum.

Abbas hic fuit in Bithynia celeberrimus, cujus habemus Acta Græca, non solum quæ Latine extant apud Lipomanum et Surium, sed et alia gemina, auctoribus Petro et Saba monachis. Inscriptus est ille Sanctus Romano hodierno.

E'. Τμῆθη ΕΠΙΣΤΗΜΗ γε ΓΑΛΑΚΤΙΩΝ τ' ἐνὶ πέμπτῃ.
Nonis. Mortua Episteme est cum Galactione quinta.

Hos quoque Romanum hodiernum a Græcis accepit, Conjuges Martyres Emesæ sub Decio. Acta Græca habemus ea quæ apud jam dictos Biographos extant Latina : sed requirimus quæ ab eorum famulo Eutolmio scripta vidit et laudavit Allatius : quamvis metuamus, ne, ut in aliis similibus, supposititius auctor ipse sit.

ϛ'. Οὕνεκα ὁμολογεῖ ΠΑΥΛΟΣ Θεὸν ἄγχεται ἕκτῃ.
VIII Id. Sexta gulam Paulo Christi pro nomine clausit.

Episcopus hic, Constantinopoli sub Constantio Ariano Martyr, ærumnis carceris maceratus, denique strangulatus fuit. Acta ejus Græca habemus, et dabimus quando a Latinis colitur vii *Junii.*

Z'. Οὐ δ' ἐλάθ' ἑβδομάτη ΙΕΡΩΝ ξίφει αὐχένα τμηθείς.
VII Id. Septima non potuit cæsum occultare Hieronem.

Cum Sociis Melitinæ in Armenia passus, Acta Latine edita jam habet, quæ nos Græca dabimus, interimque optamus describi quæ ab his diversa alibi extant.

H'. Ὀγδοάτη Οὐρανίοιο κυδαίνει τάγματος Ἄρχων.
Militiæ Princeps octavam cœlitis ornat. VI Id.

Titulus festi in Menæis hic est, Synaxis Archistrategi Michaelis et reliquorum Sanctorum incorporeorum ac cœlestium Ordinum. *Insuper feria quavis* ii *Græci, inter ordinarias, de quibus ultima Julii egimus, Commemorationes, cum Catanyctico seu Contritionali Canone jungunt Canonem* de Incorporeis : *utrumque a S. Josepho Hymnographo acrostichæos septifariam variatum, pro totidem tonorum diversitate.*

Τῇ δ' ἐνάτῃ τύμβοιο ΜΑΤΡΩΝΑΝ δέξατο χῶρη. Θ'.
Matronæque locum patefecit nona sepulchri. V Id.

Hæc inter monachos primum, ut eunuchus vixit; deinde monasterio Virginum Constantinopoli præfecta, ea claruit sanctitate, quam narrant Acta, quæ Latine extant, et a nobis etiam Græce habentur : alia, nescio an ejusdem, invenimus Venetiis, sed necdum potuimus descripta habere : uti nec invenire quidem Martyrium S. Matronæ, *Tyanis passæ, ab eo qui vidit et interfuit scriptum, ut affirmat Allatius; quin neque nomen hujus adhuc in Synaxariis ullis reperimus, eoque magis optamus desiderata consequi beneficio diligentiæ alienæ : sicuti beneficio prælaudati Allatii accepimus prolixam Vitam tertiæ alicujus* Matronæ *ex* Chio, *ipsius Allatii patria, in qua quia nullum obitus cultusve diem notatum reperimus, oportebit eam hic collocare, nisi interim aliquis Chius melius nos informet.*

Ἀγρίῳ ἀρτιδέθη δεκάτῃ ἵππῳ γε ΟΡΕΣΤΗΣ. I'.
Effero equo decima religatur sanctus Orestes. IV Id.

Martyr etiam his Thyanis in Cappadocia fuit sub Diocletiano : et forsitan conjuncta sunt ipsius et Matronæ *jam dictæ Acta : nulla certe sub ejus nomine vel obiter indicata alicubi legimus.*

ΜΗΝΑΣ ἑνδεκάτῃ ξίφος ἔτλη γηθόσυνος κῆρ. IA'.
Undecima gladium Menas fert pectore læto. III Id.

Martyr hic in Phrygia invenitur hodierno Romano adscriptus : Acta Græca et varias variorum de ipso habemus orationes : nec non miracula scripta a Theophilo Episcopo Alexandrino.

Ὤχετο ἐκ τεκνων δύο καὶ δεκάτῃ ΕΛΕΗΤΗΣ. IB'.
Exiit e vivis duodena luce Eleemon. II Id.

Apud Latinos xxiii *Januarii colitur hic* S. Joannes Eleemosynarius, *Episcopus Alexandrinus, quando dedimus Vitam, a Leontio Episcopo Neapolis Cypriæ accurate descriptam, quam et Græce servamus dandam in Supplemento.*

Ἀμφὶ τρίτῃ δεκάτῃ σίγησε ΧΡΥΣΣΕΑ ΧΕΙΛΗ. IΓ'.
Tertia post decimam compescuit Aurea labra. Idib.

Videlicet S. Joannis Chrysostomi, *Episcopi Constantinopolitani, qui licet* xiv *Septembris obierit, celebritas tamen tanti Natalis differtur in hunc diem, ne sanctæ Crucis potior festivitas impediatur. Vide quæ de Actis diximus in die Translationis* xxvii *Januarii.*

Ἤρθης καρατομῆς δεκάτῃ ΦΙΛΙΠΠΕ τετάρτῃ. IΔ'.

In

а҃. Козма. Дамианъ. в҃. Акиндин. Пигасий. г҃. Акепсимъ. д҃. Iѡникий. е҃. Галактiонъ Єписимиа.
и҃. Собор. Архистратига Михаила. ѳ҃. Онисифоръ. Марона. і҃. Ерастъ. Олимпъ. Род.
ді. Филиппъ. Григорiй. еі. Гурiй. Самонъ. Авивъ. ѕі. Евпатiй. Матфей. зі. Григорiй. иі. Платонъ.
кв. Филимонъ. кг. Амфилохiй. Григорiй. кд. Екатерина. ке. Климентъ. Петръ. кѕ. Алипiй.

...Ико Ида Ѳ Ѣстъ Нпл Ѱакре Ко Ѥсть Вивомъ Посеюши Божия,
...Павелъ Преставленіе Варлаамна Новогродскагѡ. з. Іеронъ. Лазарь
...інз. Ѳеоктістъ. аі. Мина. Вікторъ. Стефаніда. Вікентіі. Ѳеодоръ. ві. Іѡа. мл. іг. Нилъ. гі. Іѡа. зла.
...Рома. ѳі. Лудін. Варлаа. к. Григорін. Проклъ. ка. Введеніє. Вурко. Ртыіа. Бца.
Георгін. кз. Іаковъ. Палладій. кн. Стефанъ. Иринар. кѳ. Парамо. Акакін. л. Андрей.
5
7
11
12
13
19
20
21
27
28
29
30

XVIII Kal. In caput decimam quartam appendere Philippe.

Apostolus hic a Latinis colitur I *Maji, ubi de filiabus ejus et reliquiis scitu digna lector inveniet : quid autem sit suspendi κακκεφαλῆς quæremus ad* XXX *diem hujus mensis, ubi idem de S. Andrea dicitur.*

IE'. Πῦρ πέμπτῃ δεκάτ' ABIBON πέφνε χάλκος ΕΤΑΙΡΟΥΣ.
XVII Kal. Igne Abybum, gladio decima aufert quarta Sodales.

Scilicet Guriam et Samonam, *Martyres Edessæ sub Diocletiano, etiam inscriptos hodierno Romano. Acta Latine extant cum encomio, quod Aretham Archiepiscopum Cæsariensem præfert, et necdum Græce potuimus invenire, sicut pridem invenimus Acta.*

Iϛ'. Ἀκάματον ΜΑΤΘΑΙΟΝ πῦρ δεκάτῃ κτάνεν ἕκτῃ.
XVI Kal. Matthæus strenuus sexta dena arsit in igne.

Apostolus hic et Evangelista colitur a Latinis XXI *Septemb.*

IZ'. Ἑβδομάτῃ δεκάτῃ τε μέγας θάνε ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΣ.
XV Kal. Post decimam magnum dat septima Thaumaturgum.

Gregorius *hic est, Neocæsariensis in Cappadocia Episcopus : cujus habemus Vitam, a S. Gregorio Nysseno scriptam : encomium a Michaele Syncello compositum, quod Allatius vidit, necdum reperimus.*

IH'. Ὀγδοάτῃ δεκάτῃ ΠΛΑΤΩΝΑ ἄορ κατέπεφνε.
XIV Kal. Octava decima Platonem interficit ensis.

Martyr Ancyræ in Galatia, colitur a Latinis XXII *Julii, quando dabimus etiam Græce Acta, quæ Latina solum habentur hactenus.*

IΘ'. Ἔννεα καὶ δεκάτῃ βίον ΑΥΔΙΟΥ ἐξεπέρασεν.
XIII Kal. Abdias vitam decima nonaque reliquit.

Etiam hodierno Romano additur hic Propheta, ab antiquis Latinis præteritus.

K'. Εἰκάδι ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ κεκλήσκετο εἰς πόλον εὐρύν.
XII Kal. Gregorium ad latum invitat vigesima cœlum.

Decapolita *hic est, etiam hodierno Romano additus, cujus Vitam et miracula Græce habemus. Utinam etiam haberemus pro hoc ipso die* Martyrium SS. Anatolii, Eustachii et Theopisti *fratrum in Galatia, quod se vidisse scribit Allatius.*

KA'. Βῆ ἱερὸν ΜΑΡΙΗ τεμένος παρὰ εἰκάδι πρώτῃ.
XI Kal. Ad templum inducit vigesima prima Mariam.

Festivitas hæc, quam nostra Societas hoc seculo plurimum excitavit per Belgium, apud Latinos non admodum antiqua est, sed primum in Europa fuit recepta et Avenione celebrata anno MCCCLXXII, *quemadmodum constat ex monumentis repertis inter Scripta Philippi Mazerii Cancellarii Cypri. Monumenta autem illa, una cum altera Vita S. Petri Thomasii Carmelitæ per Carmessonium scripta, anno* MDCLXVI *liberaliter donavimus RR. PP. Carmelitis, eadem typis vulgare cupientibus, uti etiam factum est. Atque utinam multo plura et illustriora monumenta suppeterent, quibus sacer iste Ordo ornari possit et locupletari ! Ab hoc certe studio non deterrebit importunus quorumdam zelus, quo me sibi, ut hostem Ordinis implacabilem, depingunt, eo quod ineluctabiliter ab ipsismet adjuratus meam de suis originibus opinionem edicere, invitissimus id fecerim, efficacius multo quam facere me posse credebant. Sed de hoc satis dictum inveniet Lector in Commentario prævio ad Vitam B. Aloysii Rabata Carmelitæ Siculi* XI *Maji. Ad præsentem festivitatem facit, quod oblata in templo Hierosolymitano Virgo, passim dicatur credaturque, prima inter mortales suam virginitatem sub obligatione voti consecravisse Deo. Hoc autem putamus multo gloriosius ita simpliciter dici, quam si sub restrictione, nescio qua, jam olim prophetico spiritu præcognita, asseratur, multis ante quam nasceretur seculis, causa exemplaris fuisse castitatis sic Deo offerendæ. Nam, etiam hoc posito, verum maneret, quod ipsa vovendæ continentiæ non imaginarium quoddam, sed verum et efficaciter movens exemplum acceperit ab Eliani instituti (quod fuisse præsumitur) sectatoribus, quibuscum et ipsa et parentes ejus atque avi fuerint in Carmelo familiares. Quod non dissimulanter docent picturæ, tum alibi tum in Florentini monasterii claustro a nobis conspectæ, de quibus picturis, cum fieret, a Magno Hetruriæ Duce Ferdinando interrogatus loci Prior, an earum exempla alia vetustiora haberet, respondisse dicitur ; Has, quæ tunc fiebant, post centum annos antiquas fore. Quomodo responsio ea satisfecerit Duci, viderit is, qui dedit : viderit etiam an picturarum istarum et similium auctor observaverit Bullam Urbani VIII, anno* MDCXLII *severissime caventis,* ne quis .... imagines D. N. Jesu Christi et Deiparæ Virginis Mariæ, Apostolorum, aliorumque Sanctorum et Sanctarum sculpere aut pingere præsumat vel faciat, alio in habitu et forma, quam in Catholica et Apostolica Ecclesia ab antiquo tempore consuevit, nec etiam cum habitu particulari alicujus Ordinis regularis. *Virginitatis perpetuæ, non dico votum, sed vel propositum simplex quod attinet, quodque fuit usque adeo contrarium summo in Lege antiqua per filiorum propagationem sperando bono ; ejus, ut Judaismo ignoti, Christianismo frequentatissimi magistram libenter faciam Virginem Mariam, et in hoc putabo me sequi S. Joannem Chrysostomum, qui Homil. 79 in Matthæum, ad festum S. Cæciliæ in Breviario Romano transcripta, docet ex eo debere æstimari, quam natura sublimis res virginitas sit, quod* in veteri Testamento a priscis illis sanctisque viris culta non fuit. *Eamdemque cœlestem plane rem esse affirmaturus Ambrosius lib.* I *de Virginibus, in eodem Breviario ad Officium Commune de iisdem relatus,* Quis, *inquit,* neget hanc vitam fluxisse de cœlo, quam non facile invenimus in terris, nisi postquam Deus in hæc terreni corporis membra descendit : *Objiciensque sibi* Eliam, nullius corporei coitus cupiditatibus permixtum, *ut hunc sine sequela fuisse ostendat, reponit præmia singularia et unice ipsi reddita,* qui ideo curru raptus ad cœlum, ideo cum Domino apparet in gloria, ideo Dominici venturus est præcursor adventus.

Δευτερῇ εἰκάδι KIKIAIAN τάμον ἀμφὶ λέετρον. KB'.
Ciciliam necat in balneo vicena secunda. X Kal.

Antiquissima et sincerissima habentur hujus sanctæ Virginis Acta, quorum notitia videtur admodum sero perlata ad Græcos, per auctorem multo juniorem Metaphraste : unde etiam nec in Moscovitica tabula hæc Sancta reperitur : quod indicio nobis est Metricam hanc Ephemeridem trium aut quatuor seculorum ætatem vix superare.

Εἰκάδι καὶ τριτάτῃ θάνατος λάβεν ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΝ. KΓ'.
Bis dena ac terna mors Amphilochium aufert. IX Kal.

Episcopus Iconii, etiam hodierno Romano adscriptus, cujus Acta auctore Metaphraste habemus : antiquiora tum ipsius tum aliorum omnium, ab eodem Metaphraste exornatorum, mallemus invenire : placet enim nobis simplex

plex prototypon, præ cujuscumque ectypi, fallaci sæpius, elegantia.

ΚΔ'. Εἰκάδι ΓΡΗΓΟΡΙΟΝ θανάτου νέφος εἷλε τετάρτη.
VIII Kal. GREGORIUM involvit quarta et vigesima morte.

Est hic Agrigentinus Episcopus, cujus Acta, a Metaphraste conscripta, cum nobis haud parum fabulosa viderentur; multo magis talia credi cœperunt, postquam ad eorum fontem pervenimus: alia scilicet longe prolixissima, nomen præferentia Leontii Sabaitarum Hegumeni, tamquam plurium rerum oculati testis. Tanti refert, etiam fabulas sua in origine descriptas habere, ad veri falsique discrimen faciendum. Menæa, quamvis hexametron istud habeant, ipsum tamen cum Canone et Elogio eodem quo Amphilochium die referunt, et sic etiam Moscorum tabulæ uno utrumque die jungunt.

ΚΕ'. Πέμπτῃ ἄορ κατέπεφνεν εἰκάδι ῥήτορα κούρην.
VII Kal. Facundam cædit vigesima quinta puellam.

HÆCATERINAN *Græci, Latini* CATHARINAM *appellant. Acta apud utrosque quantum habent admirabilitatis, tanto etiam plus difficultatis patiuntur ad obtinendam fidem. Nihilo levior objicitur molestia circa sacri corporis ad montem Sinai translationem: indubitabilem illam quidem, quoad substantiam; sed, quoad auctores ejus ac tempus, perquam obscuram. Hoc certum; nullam esse Sanctam, cujus fama cultusque primis post persecutiones seculis ignotior, celebrior autem ætatibus posterioribus fuerit, non solum in Orientali, sed etiam Occidentali Ecclesia. In nostro certe Belgio, ut de aliis taceam regionibus, haud facile reperias ullam urbem, ac ne oppidum quidem vel municipium, ubi hæc Sancta non habeat vel altare vel templum; quod factum esse non potuit, nisi propter illustria et frequentia ac nota passim miracula, ad ejus invocationem patrata, quorum habemus varia specimina MSS. et imprimis Germanicam relationem perquam authenticam, de Reliquiis et cultu in Greverodensi Canonicorum Regularium diœcesis Coloniensis monasterio, unde non sine miraculis aliquid communicatum fuit civitati Bruxellensi. Plura et pluribus ex locis colligenda speramus, prius quam ad hunc mensem Opus nostrum pervenerit, eaque tam certa atque testata, ut obmutescere faciant obgannientium hæreticorum ora. Quid enim si nomen ejus et sepulcrum seculis aliquod primis a martyrio occultum habere voluit Deus, sicut S. Rosaliæ corpus in Sicilia: an non potest illius, postmodum ut voluit revelati, veritatem reddere populis Christianis per indubitabilia miracula certam? Non ita modicæ fidei sumus: nec tamen etiam tam credulæ, ut religioni nobis ducamus dubitare de Actis acceptis per Græcos, quorum minus discreta facilitas varia de Sanctis commenta suscepit Latinisque communicavit severioris examinis egentia. Expolivit ea Metaphrastes: auctorem primum, sub alieno tamen nomine latentem, videtur invenisse Allatius, quando Græca reperit hoc fine terminata,* Hæc ego Athanasius scriba, famulus Dominæ meæ Æcaterinæ composui commentarias ipsius, in omni sapientia. *Utinam hæc nobis inveniat aliquis! Interim præsumere possumus, eadem fide auctorem prodire cum titulo famuli et scribæ ipsius Sanctæ, qua similem titulum assumpserunt auctores Passionum, quas habemus, de SS. Georgio ac Theodoro; de quibus fortassis præstaret nihil scriptum fuisse, quam scriptum fuisse sine solido veterum auctorum fundamento.*

Κϛ'. Εἰκάδι ἕκτῃ ἄλυπον ΑΛΥΠΙΕ βῆς εἰς οἶκον.
VI Kal. ALYPIUM absolvit luctu vigesima sexta.

Monachi hujus Stylitæ, sub Heraclio Imperatore Florentis, Vitam, hactenus intactam, habemus. Utinam sic etiam haberemus Acta ejus, quem hoc quoque die colunt Græci, S. Niconis Armeni, *cognomento* Μετανοεῖτε, *id est,* Pœnitentiam-agite! *Acta, inquam, laudata Baronio, visa Allatio. Frustra ea Romæ quæsivimus in Sfortiana, ubi fuisse dicebantur, Bibliotheca.*

Εἰκάδι ΠΕΡΣΗΣ ἑβδομάτῃ σφάγη ἐκμελισθείς. ΚΖ'.
Membratim PERSAM vigesima septima scindit. V Kal.

Videlicet Jacobum, *Intercisum dictum a martyrii genere, quod sub Isdigerde toleravit, hodierno Romano inscriptus. Græca ejus Acta duplicia habemus: præter quæ adhuc alia in Vaticano reperimus, solis verbis modice diversa: quin etiam quarta nobis indicat Allatius pag.* 121, *quæ non credimus multo plus discrepare.*

Εἰκάδι ὀγδοάτῃ τε ΝΕΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ κράτα θραῦσαν. ΚΗ'.
Excussit STEPHANO vicena octava cerebrum. IV Kal.

Constantinopoli sub Copronymo id factum: præter Acta exornata a Metaphraste, quorum merito locum accepit in hodierno Romano, habemus antiquiora ac proinde et meliora alia.

ΠΑΡΑΜΟΝΟΝ δ' ἐνάτῃ κτάνον εἰκάδι ἔγχεα μακρά. ΚΘ'.
PARAMONUM tradit vigesima nona necandum. III Kal.

Martyr sub Decio, et Romano hodierno inscriptus hic est: nos Acta habemus.

Σταῦρον καρακεφαλῆς τριακοστῇ ΑΝΔΡΕΑΣ εἷλε. Λ'.
Ter decima ANDREAS Crucis ardet scandere lignum. II Kal.

De forma crucifixionis ejus librum parare cœperat Joannes Jacobus Chiffletius, Archiater Regius, libris editis et eruditione clarus: sed mori se videns, multa in hanc rem collecta nobis in amicitiæ pignus donavit, ex picturis sculpturisque antiquis omnia; sicuti et alia nonnulla sedulitatis ad omne argumentum antiquarium se extendentis emolumenta. Edidit de eodem Sancto Apostolo librum integrum Andreas Saussayus, jam senior, adeoque et judicio maturiori longe quam quo Gallicanum Martyrologium, identidem nobis improbandum, junior coagmentavit. Quid autem sibi vult in hexametro hujus diei τὸ Καρακεφαλῆς, *quod jam ad* XIV *hujus mensis, ubi de S. Philippo Apostolo, verti,* in caput? *An capite in terram verso, sicuti de S. Petro legitur, suspensum etiam* Andream *credidit Poeta? Si credidit, haud facile impetrabit aliorum assensum, qui Acta a Presbyteris Achaiæ conscripta, ut ipso eorum initio dicitur, pro legitimis recipiunt. Non enim cum tali crucifixionis modo stare potest biduana prædicatio ad populum circumstantem, qualis ibi describitur. Ipsa vox ex duabus contracta haud dubie est, diciturque* καρακεφαλῆς *pro* κατὰ κεφαλῆς, *sicut* καππέδιον *pro* κατὰ πέδιον *apud Homerum. Il.* ζ, *secundum explicationem Eustathii. Si præpositio* κατὰ *æque cum genitivo atque cum accusativo posset verti* secundum, *posset etiam Sancti* caput *non physicum sed morale intelligi, Christus scilicet, secundum cujus exemplum crucis supplicium sustinuerunt* Philippus et Andreas. *Notandum est denique cognomentum* Protocleti, *id est,* primo vocati: *quo passim a Græcis indigitatur hic Apostolus, cujus etiam prolixum in Menæis* Ὑπόμνημα *a suo tempore non erit negligendum: sed neque encomium quod habemus ab Arsenio Episcopo Corcyrensi conscriptum.*

VIDE APP TOM. VII MAII NOT. 11

NOVEMBER
MOSCORUM FIGURATUS.

I COSMAS, *DAMIANUS* † Medici Confessores.

II *ACYNDUNUS, PEGASIUS* † et socii Martyres.

III *ACEPSIMAS* † Martyr. *Possevino* Accceximus *nomine corrupto.*

IV *JOANICIUS* † Monachus. *Possevino perperam* S. Mart. Onicius.

V *GALACTION, EPISTIME* † Conjuges Martyres.

Et hic ignotum S. Mart. Julacii *nomen obtrusum est Possevino.*

VI *PAULUS* † Episcopus Constantinopol.
OBITUS BALAAMI NOVOGRODENSIS.

Ita interpres Belga et consentit Ohilewicz. Est autem Novogrodum ex potentioribus et vetustioribus Moscoviticæ monarchiæ urbibus, unde et sibi titulum unum ex primariis Dux ipse sumit. Multa de ejus urbis fortuna historici, sed nihil de Barlaamo, de quo propterea instructionem pleniorem cupidissime expeto. Possevinus S. P. Vorlamam *scripsit.*

VII *HIERON* † Martyr.
LAZARUS † in monte Galitio.

Hujus Anachoretæ vitam et miracula, scripta per Gregorium Patriarcham, vidisse se ait Allatius: nos ea necdum reperimus, nec ubi sint quærenda divinamus; gratias proinde multas debebimus ei, qui ipsa communicaverit, vel saltem indicaverit.

VIII *SYNAXIS ARCHISTRATEGI MICHAELIS* †

IX *ONESIPHORUS* † discipulus Pauli,

Colophoniis (ut volunt) Episcopus datus, colitur a Latinis, cum servo suo Porphyrio, *Martyrii socio,* VI *Septembris: Possevino non recte* Anisiphorius.

MATRONA † Sanctimonialis.

X *ERASTUS, OLYMPION, RHODION, QUARTUS.*

Omnes discipuli Apostolorum, dicti etiam Apostoli. *Ex his colitur a Latinis* Erastus *ut Philippensis Episcopus* XXVI *Julii;* Quartus III *Novembris: pro* Rhodione *Possevino dictatum est nomen* Radioni.

XI *MENAS* † Martyr. *Possevino obrepsit nomen* Minsuiti.

VICTOR, STEPHANIA, id est, CORONA †

Par Martyrum, sub Antonino celebrium, hisce nominibus Latini celebrant XIV *Maji; ubi docemus, plura hujusmodi paria necessario admittenda videri, locis ac temporibus variis.*

VINCENTIUS † Diaconus Martyr,

Valentiæ in Hispania passus sub Diocletiano martyrium, ubique gentium celeberrimum; cujus historiam dedimus XXII *Januarii, quando colitur a Latinis.*

THODORUS † Studita.

Celeberrimi apud Constantinopolim cœnobii Hegumenus, scriptor et Confessor sub iconomachis illustris; quem in Romani Martyrologii recognitione nequaquam credo prætermittendum a Baronio fuisse, si tunc nota habuisset ejus Opera et Epistolas, quibus deinde a Sirmondo nostro, tunc Romæ Theologicis studiis operam dante, Latine sibi ex parte redditis, usque adeo ornavit Annalium suorum tomum IX. *Defectum supplevit Urbanus VIII; et Sanctum, de tota Ecclesia optime meritum, jussit inscribi Martyrologio. Vitam habemus Græce scriptam a Michaele monacho: aliam sub ejusdem auctoris nomine indicat Allatius; quam si haberemus, discernere forte possemus, utra vere Michaelis sit. Habemus præterea encyclicam de Sancti morte epistolam: nihil autem in commune bonum magis de eo desideratur, quam operum atque epistolarum ejus omnium editio, cui rei ut intelligo Parisiis nunc perquam serio incumbit aliquis ex nostra Societate.*

JOANNES ELEEMON PATR. † Alexandrinus. XII
NILUS † Monachus

Tempore Mauritii Imperatoris. Scripsit Ascetica, quæ habemus Græco-Latine edita a Joanne Francisco. Suaresio Episcopo Vasionensi: alias quasdam ejus lucubrationes, eodem modo in lucem dandas, ibidem habet R.P. Petrus Possinus, nostri laboris adjutor indefessus. Nili *autem nomen etiam hodierno Romano est additum.*

JOANNES CHRYSOSTOMUS. † XIII

PHILIPPUS † Apostolus. XIV
GREGORIUS Episcopus.

Omnino ignotus nobis est, Indigenarum forsitan aliquis, de quo plura docere nos deberent Rutheni: interim pro eo, cum bona ipsorum venia, substituatur.

JOSAPHAT Episcopus Polocensis Martyr.

Occisus a schismaticis anno MDCXX, *et post accuratum causæ examen Beatis Martyribus adscriptus ab Urbano VIII. Vitam illius hoc die dabimus, nec non Processus ac documenta alia, quæ Secretarius sacræ Congregationis Rituum nobis dignabitur communicare; sicuti facturum se nobis gratiose obtulit Illustriss. Bernardinus Casalius, istud nunc officium gerens, sed prius forsitan quam promissa valeat expedire ad Purpuram Cardinalitiam, ad quam communi Romanorum voto pridem designatur, evehendus, sub hoc felici Innocentii XI, sola promovendorum merita æstimantis, Pontificatu.*

GURIAS, SAMONAS, ABIBUS DIACONUS † Martyres. XV

Possevino

Possevino obtrusum hic monstrosum nomen S. Mart. Utinisati.

XVI *EUPATIUS* Episcopus.

Æque ignotus nobis ac præcedens Gregorius*: de quo vel ideo magis doceri cupimus, quod non ut hic secundo post Apostolum Philippum loco, sed primo ante Matthæum inveniatur positus.*

MATTHÆUS † Apostolus Evangelista.

XVII *GREGORIUS* † Thaumaturgus.

Possevino perperam oblatus cum titulo Sancti Martyris.

XVIII *PLATON* † Martyr.
ROMANUS † Martyr.

Antiochiæ in Pisidia, cum Barulo *puero, sub Galerio etiam hodierno Romano adscriptus, de quo extant duæ S. Joannis Chrysostomi orationes.*

XIX *ABDIAS* † Propheta.
BARLAAM † Martyr.

Laudatur a S. Basilio, et inscribitur Romano hodierno: laudasse eumdem dicitur et S. Joannes Chrysostomus, sed ejusmodi Oratio non invenitur.

XX *GREGORIUS* † Decapolita Monachus.
PROCLUS † Patriarcha Constantinop. *Extant ejus Opera Græco-Latine edita : utinam etiam Vita!*

XXI *INTRODUCTIO IN TEMPLUM VIRG. MARIÆ.* †

XXII *PHILEMON* † Apostolus. *Etiam Romano hodierno scribitur.*

XXIII *AMPHILOCHIUS* † Episcopus.
GREGORIUS † Episcopus.

XXIV *ECATERINA.* † Virgo Martyr.

Die sequenti apud Græcos et Latinos. Apparet autem errore quopiam factum esse, ut locum et diem hæc Sancta mutaret, cum Sanctis Clemente *et* Petro, *qui ad hanc* XXIV *spectant, hic vero perperam adscribuntur diei* XXV. *Ceterum non est hic error solius sculptoris : idem enim in Kalendario Possevini invenitur. Antequam porro hujus* S. Ecaterinæ *cultus invalesceret apud Græcos, primus in Officio divino locus erat ei, qui nunc secundum habet,* S. Mercurio, *cujus Acta a Metaphraste exornata habemus, et his vetustiora Latina cum laudatione Nicephori Gregoræ. Habent autem etiam Rutheni suum* Mercurium, *apud Smolenskum, qui quantam intulerit Tartaris stragem anno* MCCXXXVI, *apparitione Deiparæ ad hoc excitatus, narrat Kojalowicz; sed oblitus diem quo colatur notare. Erit interim aliquis forsan qui eum nos doceat, ut proprio suo loco detur a nobis historia de imagine Miraculosa Korsunensi B. Virginis Mariæ, cui ipsius Mercurii innexa gesta sunt, haud usquequaque (ut verum fatear) a fabulositatis specie remota.*

XXV *CLEMENS* † Papa Martyr.

Quomodo ejus corpus a SS. Cyrillo et Methodio, Slavorum Apostolis, inventum sit in Chersoneso, ubi exilium et martyrium tulerat, indeque allatum Roma, dictum est ad horum diem IX *Martii. Quomodo vero ejusdem corporis pars notabilis delata paulo post sit ad monasterium, sub ejus nomine in Piscaria insula, per Ludovicum Pium Imperatorem ædificatum, disci poterit ex historia loci, edita post tomum* 6 *Italiæ sacræ Ughelli. Quomodo denique idem Sanctus vere fuerit secundus Petri successor post Linum, et tamen usque ad Trajani tempora vixerit, sed deposito pridem Romano Pontificatu, jam dumtaxat Apostolicus Episcopus; vide sis explicatum ante tomum* I *nostri Aprilis. Simul omnia accuratius examinari et confirmari poterunt ad diem* XXIII *Novembris quando* S. Clemens *a Latinis colitur. Interim optamus ut ejus miracula, ab Ephremio Chersonis Episcopo scripta, quorum nunc solum habemus partem, inveniantur integra.*

PETRUS † Episcopus Martyr.

Imo Martyrum sigillum *dictus Græcis, quia ultimus Alexandriæ, sicut prædixerat, sanguinem fudit auctoritate publica. Acta ejus aliqua Græco-Latine Combefisius edidit, Latina antiquiora habentur, neutra sincera satis, uti apparebit cum ea examinabuntur die sequenti, quando a Latinis colitur. Interim vide quæ de anno mortis diximus* II *Maji in Vita S. Athanasii cap.* 2 *: et ex duabus circa annum mortis sententiis propositis, elige quam lubet : mihi absque præjudiciis rem consideranti, posterior majis expedita facilisque videtur : utpote nullam vim inferens Eusebianæ chronologiæ et finitæ cum Petri morte persecutioni.*

ALYPIUS † Stylita; XXVI

Possevino Olympius *: nec mirum nam etiam in nostra tabula invenitur superposita ceteris littera* M, *in nomine hujus Sancti omnino redundans : antiquus ergo error est.*

GEORGIUS † Megalomartyr.

Idem qui XXIII *Aprilis, sed hoc die peculiarem cultum Constantinopoli habens, propter Encænia seu dedicationem templi in Cyparisso.*

JACOBUS † Intercisus, Martyr. XXVII
PALLADIUS Monachus.

Quis aut cujas nescio : nam hic suspicari eum, qui Græcis ad XXVIII *Januarii notus est, fundamento careret : ergo Indigenam potius opinabor, et ab indigenis expectabo doceri.*

STEPHANUS † Monachus Martyr. XXVIII
IRENARCHUS † Martyr.

Sub Diocletiano passus est in Armenia. Habemus quædam ejus Acta Græca.

PARAMONUS † Martyr. XXIX
ACACIUS † Presbyter.

Socius Martyrii Paramono, cumque eo hodierno Romano adscriptus, non debuerat uti monachus exprimi; licet ita habeat prototypon Moscoviticum.

ANDREAS † Apostolus. XXX

Hunc primum Moscis prædicasse gloriatur coram Possevino Dux eorum Joannes Basilides, eoque parem Romanis facit gentem suam, ut quæ nihilo serius quam ipsi fidem exceperit. Sigismundus vero Herberstenius, Rutheni, *inquit,* in Annalibus suis aperte gloriantur, ante Woldimerum et Olham, *ejus aviam, quæ anno mundi* VI ∞ CCCCLXIII *Christi* DCCCCLV *dicitur baptismi causa Constantinopolim profecta, cum ibi cum Helenæ nomine*

nomine suscepisse, nec tamen potuisse filium Swatoslaum ad fidem quoque Christianam inducere : gloriantur, *inquam, ante illos,* terram Russiæ esse baptizatam ab Andrea Christi Apostolo, quem ex Græcia ad ostia Borystenis venisse ipsi affirmant, et adverso flumine ad montes, ubi nunc Kiovia est, navigasse, atque ibi omnem terram benedixisse et baptizasse, Crucem suam illic collocasse, prædixisseque magnam ibi gratiam multasque ecclesias Christianorum futuras. Post inde usque ad fontes Borysthenis venisse in Wolock lacum magnum, et per fluvium Lowath descendisse in Ilmer lacum, unde per fluvium Wolcouw, qui ex eodem lacu fluit Novogardiam, inde fluvio eodem in Ladoga lacum et Heva fluvium, atque in mare usque, quod ipsi Waretzkoiæ appellant, nos Germanicum, inter Winlandiam et Livoniam, Romam navigando pervenisse.

DECEMBER

GRÆCORUM METRICUS

Α'. Kalend. Πρώτῃ ἐκ βιότοιο Δεκέμβριου ᾤχετο ΝΑΟΥΜ.
Ex vita Naum pellit lux prima Decembris.

Prophetam hunc etiam hodierni Romani tabulæ receperunt.

Β'. IV Non. Δευτερίῃ ΑΒΑΚΟΥΜ ἀνεδέξατο εἰς Θεοῦ ἄστη.
Divina ascendit Abacuc ad templa secunda.

Colitur a Latinis XV *Januarii.*

Γ'. III Non. Φαίδιμος ἐν τριτάτῃ ΣΟΦΟΝΙΑΣ ἦτορ ἀφῆκεν.
Cœlo animam clari Sophoniæ tertia misit.

Hunc quoque recentius adscriptum Martyrologio invenimus.

Δ'. II Kal. ΒΑΡΒΑΡΑ ἀμφὶ τετάρτῃ χερσὶ τοκέος ἐτμήθη.
Ense feri patris jugulatur Barbara quarta.

Sancta hæc Martyr, quam apud Græcos Latinosque ævi sequioris est celebris, tam fuit ignota antiquioribus æque ac S. Catharina; *quicum hoc etiam commune habet, quod Acta valde incertæ sint fidei : sed minime incerta obscuraque sunt miracula, in favorem moribundorum ad ejus invocationem patrata. Corpus venerari se credunt Veneti, in templo olim Crucigerorum, nunc Societatis nostræ, ubi ipsum in proprio sacello super aram spectavimus, per crystallinam arcam, compage integra pretiose indutum anno* MDCLX. *Interim aliud corpus ex cœmeterio Calixti Roma translatum Placentiam, ad monasterium S. Xisti, legimus; et translatio ea adscribitur Carolo Magno, qui dictum monasterium pro sorore sua Amelberga fundaverit; supponunturque Christiani, expeditione militari in Ægyptum Orientemque ducta, expugnasse Nicomediam, indeque illud Romam attulisse. Quæ omnia sic temere videntur consarcinata, postquam anno* MCCCLXXVII *recognitum est sacrum depositum fere integrum, excepto capite quod Romæ servatum sit, cum aliis nonnullis ejusdem Reliquiis. Sed uti Constantinopoli primum inclaruit hæc Sancta, postquam delatum eo fuit corpus, quod Veneti nunc habent : sic horum potior esse videtur causa. Encomium Græce scriptum a Georgio Grammatico laudat Allatius, quod needum vidimus.*

Ε'. Nonis Θεσπέσιος πέμπτῃ ΣΑΒΒΑΣ πόλου ἔντος ἐνήχθη.
Quinta Sabam celsi perduxit ad atria cœli.

Etiam ab Romana Ecclesia jam olim inter divina cultus fuit insignis hic in Palestina monachorum ductor : quorum Romæ antiquitus monasterium Græci ritus fuit : nunc, reditibus Germanico Collegio applicatis, ecclesia perseverat. Vitam scripsit Cyrillus, idem qui vitam S. Euthymii : ejus genuinam phrasim, jam olim Latine redditam, in Basilicæ Lateranensis archivo reperimus: qualem antea ex vetusto codice Leodiensi acceperamus : restat ut Græcus ejus contextus inveniatur : nam quæ habetur apud Lipomanum et Surium Latina, estque etiam apud nos Græca; æque ac alia, in Vaticana et Florentina bibliothecis reperta, hoc principio, ut sensu forte conveniant, verbis diversæ sunt ; incertum quo auctore mutatis vel interpolatis, nec enim in alterutra Metaphrasten agnoscit Allatius.

Ἕκτῃ ΝΙΚΟΛΕΩ γ' ἐφάνη βιότοιο τελευτή. ϛ'. VIII Id.
Nicolai fato clarescit sexta supremo.

De hoc sancto Myrensium Episcopo, etiam per Occidentem nostrum celeberrimo, post corpus Barium in Apuliam translatum, plurima Græce ac Latine habemus, quæ longum sit enumerare. Prodigiosi autem liquoris, ex ossibus scatentis miraculum etiam alibi ostenditur. Nam Wormatiæ, in sacrario ecclesiæ Cathedralis, vidimus anno MDCLX *phialam, ejusmodi liquore plenam cum articulo digiti ; ex quo ille sic dicebatur emanare, ut quantum eximeretur, tantum succresceret. Olim autem, antequam Magistratum loci invaderent hæretici, cum liberior et ferventior pietas civium pluries ex eo posceret aliquid, ipsumque copiosius et liberalius distribuebatur, etiam supereffluere solitum salutarem istum liquorem, dicunt.*

Ἑβδομάτ' ΑΜΒΡΟΣΙΟΣ ποτὶ ἄμβροτον ἤλυθεν οὖδας. Ζ'.
Ad cœlum Ambrosium conscendere septima vidit. VII Id.

Vitam ejus Metaphrastes Græcam fecit, Allatio judice, qualem nos habemus : ejus autem apud Græcos colendi æque ac S. Gregorii Papæ, occasionem primam esse reor, vel ipsas eorum vitas, vel illustriora quædam Opera, ex Latina in linguam ipsorum conversa. Neutrum Sanctis Hieronymo et Augustino obtigit ; ideoque neuter horum fastis Ecclesiæ Orientalis adscriptus est. Ceterum anniversarius hic dies est Ordinationis Episcopalis, non mortis Ambrosianæ. Hic siquidem aut Paschali festivitate aut Quadragesimali jejunio solitus occupari, adeo paulatim obscuratus fuit, ut Eruditis viris magnum disputationis argumentum præbuerit, aliis aliter sentientibus de ipso die, deque anno quo mors illa contigit. Quæstionem definivisse videmur post Diatribam Præliminarem ad tom. I *Aprilis, ac demonstravisse, quod sanctus Doctor obierit anno vulgaris Æræ* CCCXCVIII, XVII *Aprilis, quinque mensibus post mortem S. Martini Turonensis.*

Ὀγδοάτῃ ΠΑΤΑΠΙΕ χλόας πέδον ἀμφεπατήσας. Η'.
Patapie octava viridantia circuis arva. V Id.

Floruit is Constantinopoli Solitarius, inscriptus etiam Romano hodierno. Vitam S. Andreas Cretensis composuit, ejusque illustre compendium fecit Metaphrastes, quod

quod apud Lipomanum et Surium Latine extat. Græce variis in Codicibus vidimus, necdum curavimus excipiendum.

Θ'. V Id. Τῇ δ' ἐνάτῃ ΜΑΡΙΗΝ θεομήτορα σύλλαβεν ΑΝΝΑ.
Deiparam nona pia concipit ANNA MARIAM.

Immaculatam fuisse hanc Conceptionem ab originali humani generis labe, Catholicorum plerorumque adeo certa nunc tenet fides, gravissimis Pontificum Summorum decretis corroborata, ut ad piæ circa hoc sententiæ defensionem, etiam voto solenni se obstrinxerint pleræque in Europa Academiæ, et ad extremam ejus definitionem a Sede Apostolica petendam religiose conspirarint omnes fere Principes Christiani, peculiari autem studio fervoreque Austriaci. Latini festum hoc agunt die præcedenti.

I'. IV Id. Εὐκλαδος δεκάτῃ ΜΗΝΑΣ ξίφει αὐχένα δῶκεν.
Famosus decima MENAS dat colla securi.

Martyr Alexandriæ hic fuit sub Maximiano, cum sociis Hermogene et Eugrapho, *cum quibus etiam inscribitur hodierno Romano : Acta Græca duplicia habemus, non item encomium quod Theophanii Cæsariensis Episcopi nomen apud Allatium præfert.*

IA'. III Id. Ἑνδεκάτῃ ΔΑΝΙΗΛ στυλοδάμων ἐδέξατο τέρμα.
Undecima, DANIEL, finem sortire, Stylita.

Habemus Acta Græca, quæ Metaphrastes scripsit, et Latina edidit Lipomanus. Nomen additum est hodierno Romano.

IB'. II Id. Ἀμφὶ δυωδεκάτην ΣΠΥΡΙΔΩΝ βίοτον λίπε τὸν δε.
Bissena SPYRIDON vitam hanc terrasque reliquit.

Colitur a Latinis antiquitus XIV *hujus. Episcopus in Cypro : habemus duplicem ejus Vitam Græcam, requirimus tamen adhuc unam, istis fortassis præferendam, quam vidit laudatque Allatius, ut a Theodoro Episcopo Paphi scriptam.*

IΓ'. Idib. Τοὺς γε σὺν ΕΥΣΤΡΑΤΙΩι δεκάτῃ τρίτῃ ἔκτανεν ἄορ.
EUSTRATIUM et socios decimam post tertia mactat.

Socii fuerunt Auxentius, Mardarius, Orestes, *omnes Martyres in Armenia sub Diocletiano : referunturque etiam in hodierno Romano. Habemus Acta Græca, prout ea expolivit Metaphrastes, quæ apud Lipomanum et Surium leguntur Latina.*

IΔ'. XIX Kal. Πρίσιν ἀλύξας ΘΥΡΣΕ θάνες δεκάτῃ γε τετάρτῃ.
Quarta post decimam fuge serram, et occide, THYRSE.

Colitur a Latinis cum sociis Leucio et Callinico XVIII *Januarii, ubi eorum Acta ex Latinis quoque MSS. dedimus: omissis aliis, quæ Metaphrastes compilavit, Philemonis et sociorum Acta admiscens, qualia fere data sunt, ubi de Philemone egimus,* VIII *Martii. Habemus nihilominus ipsius Metaphrastes compilationem Græcam.*

IE'. XVIII Kal. Θεῖον ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΝ δεκάτῃ πέφνε φάσγανα πέμπτῃ.
Ensis ELEUTHERIUM decima quartaque necavit.

Illyricis Episcopus datus, et Romæ cum Anthia matre passus, commemoratur a Latinis XVIII *Aprilis, quando Historiam Passionis ejus multimodis fabulosam esse ostendimus : cultum apud Æcanenses et Reatinos probavimus. Nostrum de Actis illis judicium eatenus per litteras approbavit Joannes Ludovicus Schonlebius, Carniolìæ inferioris Archidiaconus, patriarum antiquitatum studiosissimus, ut putet magnam his tenebris affundi lucem posse, si Episcopus Illyrici a Romano Martyre distinguatur, cum quo male fuerit a Metaphraste confusus : Metaphrastis enim esse, quæ Græca habentur, censet Allatius.*

Ἕκτῃ καὶ δεκάτῃ ΑΓΓΑΙΟΝ γαῖα συνέσχεν. Iϛ'.
AGGÆUM tellus sexta decimaque recepit. XVII Kal.

Colitur hic Propheta apud Latinos IV *Julii.*

Ἑβδομάτῃ δεκάτῃ ΔΑΝΙΗΛ τάμον, ὃς βλέπε μέλλον. IZ'.
Septima post decimam DANIELI colla rescindit. XVI Kal.

Juxta fabulam scilicet relatam in Menæis, qua finguntur Tres pueri *et denique ipse* Daniel, *post mortem Nabuchodonosoris ac Regum successorum ejus, a Rege quodam Attico successive decollati mutua capita excepisse ; cumque ea essent corporibus suis restituta per miraculum, omnes ab Angelo sepultos esse in monte Gebal : ubi quadringentesimo post Christi resurrectionem anno etiam ipsi resurrexerint, ac rursus obdormierint. Omnia autem hæc conficta videntur occasione pariter inventorum corporum : qua de re pluribus agemus* XXI *Julii, quando antiquitus a Latinis colitur Propheta Daniel. Sociorum nomina ab iisdem Latinis hoc mense Decembri, sed die præcedenti commemorantur.*

Ὀγδοάτῃ δεκάτῃ ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ ῥοπαλίσθη. IH'.
Cæditur octava decimaque SEBASTIANUS. XV Kal.

Notissimus sub Diocletiano Martyr, Defensoris ecclesiæ titulo honoratus a S. Caio Papa, colitur a Latinis XX *Januarii, quando ejus Acta illustravimus, variarumque reliquiarum ejusdem translationes et miracula.*

Ἐννεακαὶ δεκάτῃ ΒΟΝΙΦΑΤΙΟΣ αὐχένα τμήθη. IΘ'.
Collum offert nona et decima BONIFACIUS ensi. XIV Kal.

Colitur a Latinis XIV *Maji, quando ejus Acta illustravimus.*

Εἰκάδι ΙΓΝΑΤΙΟΣ θάνε γαμφηλῇσι λεόντων. K'.
Dentibus IGNATIUM laniat vicena leonum. XIII Kal.

Vide quæ dicta de eo XXIX *Januarii, et Acta apud nos* I *Februarii.*

Ἔκταμον εἰκάδι πρώτῃ ΙΟΥΛΙΑΝΗΝ ἐρατεινήν. KA'.
Dat JULIANAM vigesima prima necandam. XII Kal.

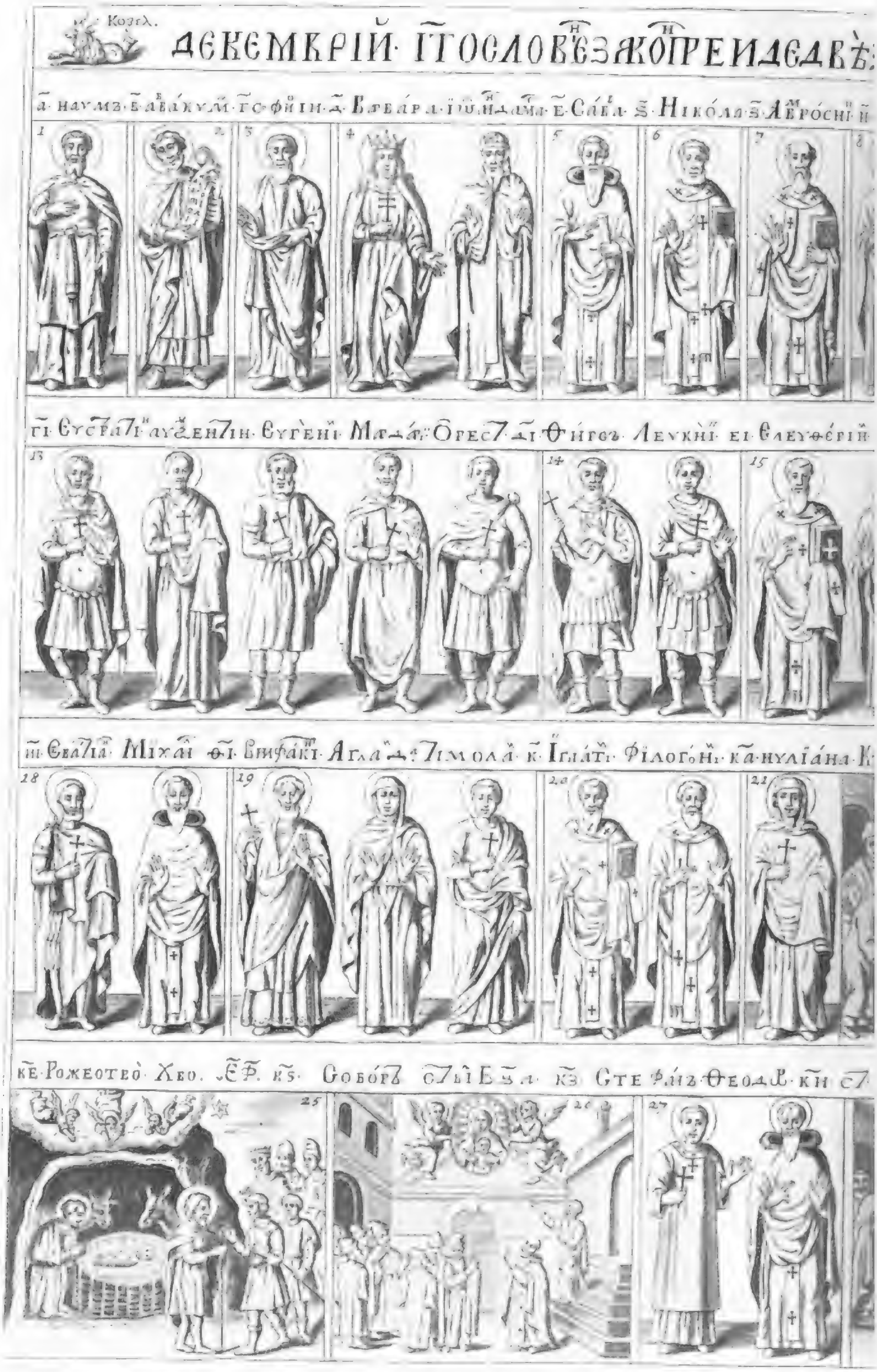
Martyr Nicomediæ sub Maximiano colitur a Latinis XVI *Februarii, quando corpus Cumas in Italiam translatum fuit. Extant ejus Passiones quædam Græcæ in MSS. Vaticanis, necdum a nobis transcribi curatæ. Colunt hoc die Græci etiam* S. Paulum in Latto, *cujus præclaram Vitam habemus, sed deest nobis encomium ejusdem cum enarratione miraculorum, ab Allatio visa laudataque quod hic volui indicare.*

Καύθη ΑΝΑΣΤΑΣΙΗ πυρὶ δευτέρᾳ εἰκάδι λαύρῳ. KB'.
Plectit ANASTASIAM vicena secunda per ignem. XI Kal.

Vide quæ diximus XXIX *Octobris, hic autem nota peculiare ipsi cognomen τῆς φαρμακολυτρίας, id est* Solutricis veneficiorum, *sub quo ei hoc proprium festum, sed commune cum* S. Chrysogono ; *ut non aliam quam Romanam, Publii conjugem, scias posse intelligi.*

Εἰκάδι καὶ τριτάτῃ ΔΕΚΑ ἐν ΚΡΗΤΗ τάμον ἄνδρας. KΓ'.
Ense DECEM CRETAS vigesima tertia mactat. X Kal.

Nominantur

Козєл.
ДЕКЕМВРІЙ

9
10
11
12
16
17
22
24
28
29
30
31

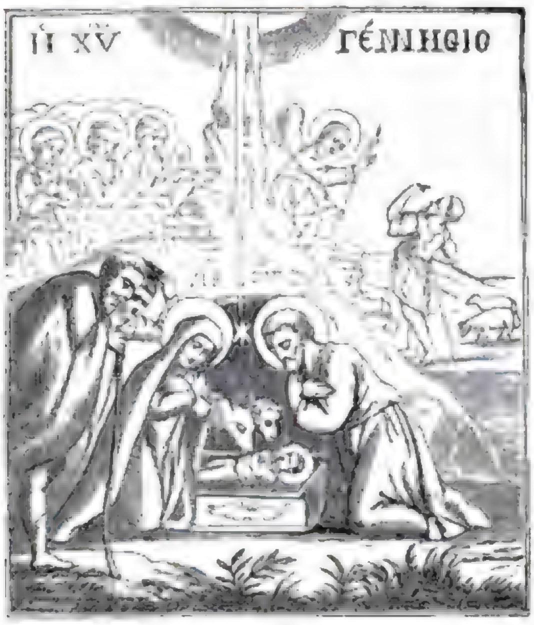
Nominantur hi in Menæis atque ex his in Romano hodierno, Theodulus, Saturninus, Euporus, Gelasius, Eunicianus, Zeticus, Cleomenus, Agathopus, Basilides, Evaristus, *Martyres sub Decio. Acta apud Lipomanum et Surium extante Græco Metaphrastis, antiquiora necdum vidimus, nec facile visuros nos speramus, uti nec plura alia, quæ postquam ab illo sic expolita fuerunt, desierunt in Græcorum ecclesiis primigenia sua phrasi usurpari.*

ΚΔ'. IX Kal. Τέτλαθι ΕΥΓΕΝΙΗ ξίφος εἰκάδι ἀμφὶ τετάρτῃ.
Eugeniam gladio vigesima quarta trucidat.

Hanc Romanam Illustrissimam Martyrem Latini celebrant die sequenti. Acta quoque ejus Latina habentur antiquitus. Græce deinde exornata a Metaphraste. Eorumdem epitomen Iambico carmine expressam circiter ad sexaginta versus extendunt Menæa, exemplo vix alias in ipsis visendo.

Παρθενίαν ΜΑΡΙΗ Θεὸν εἰκάδι γείνατο πέμπτῃ. ΚΕ'. VIII Kal. VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 12.
Vicena quinta fit mater virgo Maria.

Huic mysterio jungunt Græci Adorationem Magorum, *et utrumque in suis Ritualibus libris sic partiuntur, ut nocturno Officio præmittant imaginem recens nati infantuli, pannis involuti, jacentisque intra stabulum in præsepi cum reliquis sacræ noctis istius actis : diurno autem Officio præfigunt imaginem ejusdem velut pueri anniculi, atque in materno sinu jam vestiti, Magos excipientis in domo : ut licet eodem die, non tamen eodem anno rem actam videantur credidisse. Quam hoc sit Evangelicæ historiæ conforme, secutæque post triduum Puerorum cædi, mox declarabimus : hic juvat ipsas utriusque mysterii a Græcis acceptas imagines repræsentare.*

Kϛ'. VII Kal. … Σύναξις τῆς ὑπεραγίας ΘΕΟΤΟΚΟΥ καὶ τοῦ ἁγίου ΙΩΣΗΦ τοῦ μνήστορος.
.... Festum sanctissimæ Deiparæ et S. Joseph Sponsi.

Rursus autem Dominica infra Octavam Nativitatis, agunt Græci Memoriam Sanctorum et justorum Joseph Sponsi, David Regis, et Jacobi Fratris-Domini. *Hujus festum proprium agitur* XXIII *Octobris ab iisdem Græcis, a Latinis autem nunc colitur* I *Maji, ut alibi dictum.* Davidis Regis *alia nulla apud Græcos commemoratio fit, distincta a commemoratione omnium progenitorum Christi, quam faciunt* XIX *hujus. Martyrologi Latini Usuardus et Ado, nescio quem antiquiorem secuti, et alii post eos, nomen adscribunt* XXIX *hujus. De Josepho quid dicam? Conatus sum equidem* XIX *Martii quando colitur a Latinis, festo non valde antiquo, favere Petro de Natalibus, præsumenti ex Eusebii Cæsariensis exemplaribus sumptum illud videri in antiquis quæ allegat Kalendariis; sed vereor ne quæ in Hieronymiano Martyrologio legebantur verba,* in Antiochia Joseph, *Martyrem aliquem Antiochenum significent, juxta ordinarium istius Martyrologii stylum : quod deinde, omisso nomine* Antiochiæ, *applicaverint alii* Josepho Sponso, *ideoque mallem inter Sanctos istius diei Martyres, saltem sub dubio, actum fuisset a nobis de* Josepho Antiocheno. *Curiosa sunt interim, nec vulgo obvia, multisque eruditis viris hodie probantur, quæ ex nostri Petri Possini Diallactico de ipsius sanctissimi Josephi Genealogia deduximus; eam talem ostendentes, ut Lucas quidem parentes secundum carnem enumeret, Matthæus vero secundum legem; fuerintque* Josephus *et* Joachim *germani fratres secundum carnem ex patre* Heli; Joseph *vero secundum legem substituatur ultimo in linea sua* Jacobo, *velut ex eo genitus sicuti Ezechias Rex ex Achas, Zalathiel ex Jechonia dicuntur geniti, cum solum fuerint filii legales. Atque ita probatur, quod Evangelistæ utroque modo exhibituri genealogiam Christi, eam formaverint aptissime, adscendendo per* Joseph *potius quam per* Joachim.

Εἰκάδι λαΐνεος ΣΤΕΦΑΝΟΝ μόρος ἑβδόμῃ εἷλεν. ΚΖ'. VI Kal.
Saxiferum Stephanum visesima septima tollit.

Latini festum hoc agunt die præcedenti, et hodie colunt S. Joannem Evangelistam : de quo Græci VIII *Maji, tamquam mortuo tali die.*

Ἀνέρας ὀγδοάτῃ κτάνεν εἰκάδι δισμυρίους πῦρ. ΚΗ'. V Kal.
Bis decies dat mille viros lux proxima flammis.

Nicephorus Callistus lib. 7 cap. 6 tot ferme fuisse ait promiscui sexus, ætatis et conditionis homines, qui ad celebrandum Dominicum natalem congressi in templum, simul cum eo flammis succenso, pro fide occubuerint Nicomediæ sub Maximiano. Baronius Græcorum exemplo sacris fastis eos adscripturus in hodierno Romano, maluit id facere die præcedenti; et immodicum esse videns numerum (quis enim credere possit Christianos eo tempore habuisse ecclesias tam capaces) satis habuit multa millia scribere. Metaphrastes in Actis SS. Indes et Domnæ inducit Archidiaconum, congregatos hortantem ad Martyrium, qui ipsos, multitudine pœne innumerabiles

innumerabiles, *compararit tribus Pueris Babylonicæ fornacis: et his actis titulus est,* Μαρτύριον τῶν Ἁγίων δισμυρίων. *Utinam originalia, et Metaphraste antiquiora extarent Acta! Silentium enim Eusebii, haud facile omissuri martyrium, ceteris omnibus quæ ab eo commendantur longe memorabilius, vereri me cogit, ne ipsa sint ex eorum numero, quæ fabulosis plane circumstantiis exaggerata invenit Metaphrastes; suaque eloquentia sic expolivit, ut prima fronte non appareant manifeste falsa. Magno certe examine adhuc egent Acta ista.*

ΚΘ'. IV Kal. ΝΗΠΙΑ ἀμφ' ἐνάτην τάμον εἰκάδι παππάζοντα.
Lactentes Pueros nona et vigesima mactat.

Eorum numerus, *inquiunt Græci in titulo, fuit* millia quatuordecim. *Non existimo tantum fuisse, cum Bethleem oppidum parvum fuerit, non nisi* VII P. M. *Hierosolymis distans, et fines ejus, in quibus omnibus occisi pueri, non admodum magni possint concipi. Itaque ad ceteras Græcorum fabulas istum quoque numerum adjicias licet. Latini antiquitus cædem hanc recolunt die præcedenti, ut utriusque Ecclesiæ circa hoc consensus verosimile nobis faciat, proximis a Natali dominico diebus, licet non eodem anno, rem gestam esse. Atque huc etiam facit, quod Græci, sicut jam diximus, eodem die quo Christi nativitatem etiam Magorum adorationem colant; ut videantur credidisse, quod Maji (quibus primum apparuerat stella, quando nuntiante Angelo* Verbum caro factum est) *vigesimo primo abinde mense venerint Hierosolymam* XXIII *vel* XXIV *Decembris, ipsoque natalis Dominici anniversario ductu stellæ intrarint, non jam in stabulum, sed in domum; in qua, non recens natus infans, sed puer erat cum Maria matre ejus; ubi hospitati nocte illa, juxta acceptum in somnis responsum, sequenti die per aliam viam reverterint in regionem suam. Horum abitum sequenti mox nocte secutus sit Joseph in Ægyptum fugiens, cum puero et matre ejus, opportunoque peregrinationis subsidio quod Magi attulerant: Herodes vero, videns se delusum, statim in iram consiliumque cruentum proruperit: neque enim plus biduo opus fuit, ut homo suspicax et explorans omnia, delusum se videret. Cædem autem fieri jussit secundum tempus stellæ apparentis, quod exquisierat a Magis, scilicet a bimatu et infra, quia scilicet ab initio stellæ apparentis usque ad hanc diem soli tres menses ad biennium deerant. Quid autem tam diu moratum sit Magos varii varie conjectant. Suspicor ego primis novem mensibus sic apparuisse stellam, ut fixarum instar nullum proprium motum haberet, deinde planetæ similem, ita paulatim promovisse, suo quotidiano cursu versus Judæam deflectendo, ut illuc videretur monstrare viam spatio plurium mensium; ubi cum iterum figi videretur, tum primum ad iter se Magi accinxerint. Judæam ingressi stellam amplius non viderint, nisi postquam Hierosolymis egressi sunt circa vesperam Bethleemum versus, tum vero iterum apparuerit stella, et quidem jam non in cælo, sed in aere, donec veniens staret supra ubi erat puer. Certe neque præceps furor Herodis patitur, ut longo tempore ab adventu Magorum dilatam cædem credamus; neque dies huic assignata concedit, ut facta sit nisi uno a nativitate Domini anno. Et sic optime conveniunt omnia, et saltem anniculus fuerit puer, cum jussus est in Ægyptum deferri: ubi etiam annum egerit usque ad* VII *Januarii, quando reportatio ejus recolitur, mortuo interim circa Pascha Herode, et suffecto eidem Archelao. Hoc vero non otiose notavit Evangelista Matthæus; quin potius significans, quod etiam Archelaum formidans Joseph timuit ire in Judæam, indicat nobis illic iterum fuisse potius quam in Galilæam, nisi metus ille prohibuisset. Cur autem Bethleemi potius quam Nazarethi habitare maluissent Christi parentes, non alia facile causa poterit assignari, quam quod nato Bethleemi Christo ibique a Pastoribus adorato ac manifestato, inter cives, omnia jam prolixe offerentes, habitare elegerint atque apud eos domicilium fixerint, quasi non amplius Nazarethum redituri: ex quo satis probatur annua saltem apud Bethleemitas commoratio, quam inter nativitatem Christi fugamque posuimus. Tempora porro singula, in quæ digerenda est Vita Christi, vide per Consules deducta probataque ante Tom. 1 Aprilis, in Exercitationibus præviis ad veteres Catalogos Pontificum Romanorum.*

Πλευρὰν ΑΝΥΣΙΗΣ τριακοστῇ ἔγχος ἔνυξεν. ΛΑ'.
Anysiæ latus hastili trigesima punxit. III Kal.

Martyr Thessalonicæ sub Maximiano, adscribitur Romano hodierno. Græca Acta duplicia vidimus, necdum nobis transcripta. Encomium a Philotheo Patriarcha CP. elaboratum, quod indicat Allatius, nusquam adhuc reperimus.

Πρώτῃ ἐν τριακοστῇ ἀπῆρε βίου ΜΕΛΑΝΗ. Α'.
Melaniam e vivis trigesima prima levavit. II Kal.

Junior hæc est, cujus Vitam habemus Græce expolitam a Metaphraste, a Lipomano Latine editam: præ hac tamen mallemus invenire aliam, quam prolixe laudat Allatius, ut a domestico Presbytero scriptam hoc principio. Εὐλογητὸς ὁ Θεός. *Dicitur autem Junior respectu aviæ suæ, quæ et ipsa admirabilis sanctimoniæ mulier fuit, quamque sic laudat S. Augustinus, ut dubitandum vix sit, quin ante mortem resipuerit ab erroribus, in quos ipsam Rufinus Origenista pertraxerat. Ita tamen ut non videatur uspiam adnumerata Sanctis, nisi forte est ea, cujus nudum nomen cum disticho, ut in pace mortuæ, reperitur ad diem* VIII *Junii, in Synaxario MS. Chiffletiano.*

DECEMBER

MOSCORUM FIGURATUS

NAUM † Propheta.

II *ABACUM* † Propheta.

III *SOPHONIAS* † Propheta.

IV *BARBARA* † Virgo Martyr.
JOANNES DAMASCENUS. †

Colitur a Latinis VI *Maji, ubi vitam damus ex Arabicis schedis Latine redditam a Joanne Patriarcha Hierosolymitano duobus forte seculis post ejus mortem: addimus in Appendice ad tomum 2 etiam encomium Græco-Latinum a Constantino Acropolita compositum.*

V *SABAS* † Abbas in Palæstina.

VI *NICOLAUS* † Episcopus Myrensis.

Quam singulari cultu Sanctum hunc venerentur Rutheni, non solum legimus apud Possevinum et alios, sed

DIPTYCHON CONSTANTINOPOLITANVM

Ex gazophylacio Canonicorum Regul. S. Genovefæ Parisiis.
Tomo 1 Maij
Pag. LXI
IESVS CHRISTVS.
MATER DEI. S. IOANNES PRÆCVRSOR
S. IOANNES CHRYSOSTOMVS.
S. NICOLAVS. S. BASILIVS.
S. STEPHANVS PROTOMART.
S. THECLA PROTOM. S. HÆCATERINA
SANCTA BARBARA.
S. PARASCEVE. S. MARINA

sed etiam in eorum diptychis triptychisque videmus, in quibus omnibus invenitur S. Nicolaus, *ac ferme primo et potiori inter Sanctos ejus Ordinis loco. Sed et hoc a Græcis didicisse eos probare potest pictura Græcanica ex Parisiensi S. Genovefæ gazophylacio inferius exhibenda.* Eum, *inquit Possevinus,* non solum depictum, verum etiam pœne totum desculptum (*res alioqui rara apud Moscos, a statuis formandis justo alieniores*) vidimus apud Novogardiam magnam. Vocant autem S. Nicolaum Czudothworetz, quasi Θαυματοῦργον. *Itaque* de plurimis ejus Miraculis, *inquit Sigismundus Herberstenius,* quotidie prædicant: quorum unicum, quod non ante multos annos contigit (*scribebat autem Sigismundus circa annum* MDXLIX) placuit hic adjungere. Michael quidam Kysalitzki, vir magnus ac strenuus, in quodam conflictu Tartarico, quemdam magni nominis Tartarum fugientem est persecutus: quem cum citato equi cursu assequi non posset, Nicolae, inquit, perduc me ad hunc canem. Tartarus hæc audiens, territus exclamat: Nicolae, si hic tuo auxilio me assequetur, nullum miraculum facies: si vero me, alienum a tua fide, ab illius persecutione incolumem servaveris, tum magnum erit nomen tuum. Aiunt, Michaëlis equum restitisse, Tartarumque elapsum: Tartarum quoque deinceps Nicolao, ob incolumitatem suam, in singulos vitæ suæ annos, certas mensuras mellis obtulisse; totidemque mensuras misisse Michaeli pariter, in memoriam liberationis suæ, adjecta etiam honoraria veste ex pellibus Madauricis.

VII *AMBROSIUS* † Episcopus Mediolan.

VIII *PATAPIUS* † Reclusus CP.

IX *CONCEPTIO S. ANNÆ.* †

Non erit fortassis otiosum observare, diversitatem phrasis, qua utuntur Græci, et post eos Mosci, agentes de Joanne *et* Maria, *siquidem* XXIII *Septembris illius* Σύλληψιν, *id est* Conceptionem, *celebraturi, non dicunt* Conceptionem S. Elisabeth, *sed* Joannis: *hic vero non* Mariæ, *sed* Annæ. *Quasi voluerint insinuare, hunc quidem in ipso suo principio, seu in ipso generationis actu, quatenus ad eum Anna virile semen excipiendo cooperata est, sanctam fuisse; istam vero nullam in se habuisse sanctitatem, sed ab eo qui postmodum esset sanctificandus in utero, veluti per denominationem extrinsecam meruisse, ut ejus memoria in ecclesiis recoleretur. Et hanc utriusque festi diversitatem ipsa iconum diversitas exprimit, dum hic ipse conjugalis congressus, quatenus honeste poterat, exprimitur, prout etiam in Menæis excusis videre est; ictic sola apparitio Angeli, stantis ad dextrum cornu altaris, et Zachariam edocentis qualis ex eo filius nasciturus esset. Venerationem autem hujus tam amabilis mysterii, minime vulgarem apud Moscos probare potest, etiam triptychon minus, quod infra exhibemus, cujus unam faciem ipsum solum occupat, quasi præ omnibus Deiparæ festis genti isti carum.*

X *MENAS* † Martyr *Possevino non recte,* Minus.

XI *DANIEL* † Stylita.

S. Martyris *titulo minus recte ornatus apud Possevinum.*

XII *SPYRIDON* † Episcopus in Cypro.

XIII *EUSTRATIUS, AUXENTIUS, EUGENIUS, MARDARIUS, ORESTES* † Martyres.

XIV *THYRSUS, LEUCIUS* † Martyres.

Possevinus perperam Fursum *scripsit: quia non intellexit* ϙ *et* ϑ *apud Moscos confundi.*

ELEUTHERIUS † Episcopus Martyr. XV

Non Elischerius, *sicut Possevino suus interpres legit.*

STEPHANUS Episcopus Surozensis.

Ita nos docuit R. P. Ohilewicz, qui utinam plura nos de eo docuisset, simulque indicasset quid sibi velit adjectum epithetum Nedparotecz. *Hoc nunc beneficium ab aliis patriarum rerum peritis præstolamur.*

AGGÆUS † Propheta. XVI

DANIEL † Propheta.
ANANIAS, AZARIAS, MISAEL † XVII
ET ALII PATRES ANTE NATUM CHRISTUM. †

Ita noster interpres Belgicus: et recte. Colunt enim Mosci commune omnium Proparentum Christi et Justorum aliorum veteris testamenti festum ea Dominica, quæ proxime præcedit Vigiliam Nativitatis: quæ si ipsamet in Dominicam cadit, tunc festum hoc agitur XVII *Decembris, id est Dominica præcedente. Menæa excusa hujus Dominicæ Officium habent post* XIX *Decembris, et in Rubricis notant, quomodo faciendum sit, si Dominica Sanctorum Patrum incidat in* XXIV *mensis seu Vigiliam ipsam Nativitatis. Quod, post communicatum Moscis sacrorum Ordinem, innovatum esse apud Græcos arbitramur. Ceterum turpiter erravit sculptor barbarus, dum Patres istos habitu Patriarchali et Episcopali induit. Menæa præter Canones et Sticharia, de singulis nominatim distichon unum recitant, incipientes ab* Adam et Eva *et desinentes in* Susanna: *ita ut sint centum et sedecim disticha.*

SEBASTIANUS † Martyr. XVIII
MICHAEL † Syncellus.

Hierosolymitani scilicet Patriarchæ, Confessor Constantinopoli sub Iconomachis, cujus Acta habemus scripta per Nicephorum Gregoram.

BONIFACIUS † Martyr. *Possevino* Vinsantus, XIX *cui hic jungitur.*

AGLAIS Matrona Romana,

Domina ejus: quæ licet sui quondam amasii corpus excipiens, pœnitentem ad sepulcrum vitam egerit, nullis tamen, quod sciam, Græcorum Fastis inter Sanctos descripta invenitur: sed apud Latinos aliquos Martyrologos vocatur Sancta, *et corpus ejus cum corporibus SS. Bonifacii et Alexii honoratur, sicuti ad* XIV *diem post Acta S. Bonifacii dicemus.*

TIMOLAUS Martyr.

Verosimiliter is quem Menæa hodie Timotheum *appellant, in Mauritania passum.*

IGNATIUS † Episcopus Martyr. XX
PHILOGONIUS † Episcopus Antiochenus,

S. Chrysostomo laudatus, aliam ejus notitiam antiquiorem hactenus non reperimus: est autem etiam Romano hodierno adscriptus.

JULIANA † Virgo Martyr. *Possevino perperam* XXI Ulnea.

OBITUS

OBITUS PETRI METROPOLITÆ

S. Alexii *in Kijoviensi cathedra decessoris, de cujus vitæ actis plura scire cuperemus. Ad veram ejus Sanctitatem et præcipuum apud Moscos cultum probandum faciet Triptychon de quo infra. Hic autem ille est* Metropolita Petrus, *qui circa annum Christi* MCCC, *teste Herberstenio, Duci Moscorum Joanni Danielis filio, suasit transferre Moscuam Imperii Sedem, exemplum secutis posteris. Ipse enim* Petrus amore Alexii cujusdam, qui ibi sepultus claruisse miraculis dicitur, eo loci Sedem sibi prius elegerat; eoque mortuo (*scilicet Petro*) atque ibidem sepulto, cum ad ejus tumulum miracula pariter fierent; locus ipse religionis ac sanctitatis quadam opinione adeo celebris factus est, ut posteri Principes omnes Joannis successores ibi Imperii sui Sedem habendam esse duxerint. *Non idem fecerunt Metropolitæ successores Petri, nam primum eorum S. Alexium Kijoviæ resedisse ibique requiescere scitur. Resident illi nunc quidem Moscuæ, sed a quo tempore nusquam reperi adnotatum. Conjectura tamen haud inverosimilis videri potest, quod id factum sit postquam a Scythis sive Cosaccis occupata excisaque Kijovia fuit. Sed neque hoc excidium usquam notatur: solum ex Herberstenio scitur, non urbem sed urbis ruinas extitisse cum ille scriberet post medium seculum* XVI, *ut intra illud tempus et annos priores* L *vel* LX *res acta videatur. Ceterum* Alexius *ille* Moscuensis Sanctus, *Ephemeridibus hisce, quod mireris nusquam adscriptus invenitur, plura proinde doceri etiam de eo postulo.*

XXII *ANASTASIA* † Martyr Romana.
CHRYSOGONUS † Martyr.

Unicum Anastasiæ prædictæ solatium et auxilium, ab ipsa vicissim insigniter adjutus, ac tandem capite plexus Aquileiæ. Colitur a Latinis XXIV *Novembris.*

XXIII *SYNAXIS X MARTYRUM IN CRETA.* †

XXIV *EUGENIA* † Virgo Martyr.

XXV *NATIVITAS CHRISTI.* †

Vides hic una in tabella Nativitatis mysteria cum Magorum adoratione conjungi, tamquam ad unum eumdemque diem pertineamt utraque, saltem in opinione Græcorum, a quibus sua Mosci acceperunt.

SYNAXIS VIRGINIS MARIÆ. † XXVI

Morem Græcum subjungendi festis præcipuorum mysteriorum Synaxim propriam ejus personæ, quæ primam in mysterio quolibet partem gessit, jam sæpe notavimus: an autem hæc imago ultra aliquid significet quod Moscis proprium sit, ab ipsismet discere oportebit.

STEPHANUS † Protomartyr. XXVII
THEODORUS † Confessor.

Una cum fratre Theophane, *ab inustis fronti litteris* Graptus *cognominatus. Utriusque nomen hodierno Romano inscriptum est, utriusque communia Acta a Metaphraste exornata extant apud nos MSS. Græce, Latine impressa apud Lipomanum et Surium.*

VIGINTI MILLIA SANCTORUM NICOMEDIÆ COMBUSTORUM. † XXVIII

Qui hic admirabundus assistit sanctus Episcopus, Anthimus *nominatur in Actis.*

QUATUORDECIM MILLIA PUERORUM. † XXIX
MARCELLUS † Acœmetarum Præses.

Vitam scripsit Metaphrastes, quam habemus, extatque Latina ut supra aliæ: nomen quoque in hodierno Romano.

ANYSIA † Martyr Thessalonicæ. XXX
ZOTICUS † Presbyter CP.

Dictus Orphanotrophus, *in Menæis et consequenter etiam in hodierno Romano relatus ad sequentem diem. Vitam ab aliquo scriptam esse necdum comperimus.*

MELANIA † Junior dicta. XXXI

NOTA, *quod in Præfatione n.* 5 senioris Domini vander Hem *nomen indicetur* Petrus, *cum fuerit* Henricus, *uti post impressionem aliquousque jam progressam moneo. Hoc ergo vel meæ vel alienæ memoriæ erratum excusa et corrige: sic etiam in Vita P. Bollandi num.* 119 Ambrosius Chimentellus *appellatur, qui fuit* Valerius; *et num.* 147 Franciscus Dinghens, *qui fuit* Gaspar: *quod hac occasione corrigendum suggero.*

APPENDIX

APPENDIX

De Hagioptychis Græcorum atque Moscorum.

De antiquis Diptychis varii varia:

Gabriele Cardinali Paleotto hortante curiosum de Diptychis commentariolum scripsit vulgavitque Tarracone anno MDLXXXVII eruditissimus vir Joannes Baptista Cardona, Episcopus Dertosanus. Diptychon quoque Leodiense, ex Consulari factum Episcopale, ante hos viginti annos elucidavit Alexander Wilthemius noster, et duabus successive Appendicibus augens, multa non passim obvia in eamdem rem docuit. Sed omnium in hoc argumento versatorum conatus successu felicissimo superavit amicus noster Carolus du Fresne, Dominus du Cange, in suo infinitæ propemodum diligentiæ eruditionisque Glossario, quo mediæ infimæque Latinitatis scriptores nuper sic illustravit, ut Græcis quoque earumdem ætatum libris haud modicum luminis intulerit: brevissime enim simul et clarissime sacrorum profanorumque B Diptychorum usum omnem explicavit; hactenus tamen ut vocis illius significatum solis iis tabellis dederit, quæ erant ad usum scriptionis comparatæ. Ecce autem e Moscovia adsunt tabellæ sacræ, non virorum defunctorumve nominibus inscriptæ, sed imaginibus Sanctorum pro uniuscujusque devotione distinctæ, eæque plicatiles, quas pro numero partium licebit etiam Diptycha, vel Triptycha appellare; donec aliunde doceamur, quæ sit earum nuncupatio propria apud Græcos, quorum exemplo ipsas facere Moscos credo. Interim ut commune omnibus nomen facerem, propiusque earum usum ac formam explicarem, novam iis appellationem condidi in titulo, et Hagioptycha scripsi.

nos Hagioptycha damus dupla et tripla

2 Neque vero ex nihilo est, quod Græcorum exemplo plicatiles ejusmodi tabellas fieri a Moscis credam. Inter alia enim quæ nobis humanissimi eruditissimique Senis Joannis Jacobi Chiffletii Archiatri Regii liberalitas ad sui memoriam donavit Bruxellis, paulo ante mortem, tabellæ Græcanicæ duplicis ectypon fuit, accuratissime delineatum ex prototypo, quod compositum erat ex tessellis jaspidis viridis, eleganter celati, quas tessellas compaginabant lineæ, forsan aureæ vel argenteæ, in quadrum ductæ, ad hanc quam vides formam. Hæ tabellæ si non sunt inter se connexæ, invicem tamen sic sunt æquales, ut mutuo componi complicarique possint C si connectantur, quemadmodum connexa sunt Ruthenica quæ habemus Diptycha Triptychaque. Habemus autem hæc olim Bollando nostro missa ob insigni illo veroque ætatis nostræ Horatio, Matthia Casimiro Sarbievio: qui pro curata poematibus suis Plantinianæ elegantiæ impressione magnifica optime de se merito amico gratium aliquam relaturus, varia Ruthenicæ pietatis cimelia misit in Belgium; interque ea etiam istas, quas dixi, tabellas. Perpetuum autem amicitiæ jucundissimæ monumentum extare voluit in auctiori operum suorum editione, lib. 3 Lyricorum Ode 29 ad Amicos Belgas, ubi Poetico rapius æstro vates ex Lithuania in Belgium, mox ubi visus sibi est videre Antuerpiam, illum ut sibi ante omnes obvium sic alloquitur:

partim Græca

partim Moscoitica.

At tu, meorum prime Sodalium
Bollande, salve! Non tibi frigido
Infundor amplexu: verenda
Colla tero. Juvat usque sacro
Hærere vultu: sidereum juvat
Multoque fœtum numine cernere
Pectus, redundantemque pleno
Ore Deum.

Harum forma,

3 Sunt autem tabellæ omnes ligneæ, gypso primum, deinde coloribus, ac denique gummea quadam litura ad splendorem durabilitatemque inductæ; inclusæ compagini æneæ, duobus desuper annulis instructæ, ut complicatæ ad collum gestari, explicatæ vero etiam ex pariete possint suspendi. Ejusmodi pyxidularum (formam enim pyxidis referunt dum clausæ manent) usum hunc esse aiunt, ut orationem loco quocumque facturi, ubi sacrarum imaginum copia non adest, etiam in itineribus, ad manus habeant ista quasi portotilia altariola. Nam ut testatur Herberstenius, nullus Monachorum nec Sacerdotum Horas Canonicas, ut vocant, orat nisi habeat imaginem præsentem: quam etiam nemo nisi magna veneratione attingit: qui autem eam in publicum profert, manu in altum tollit: quam omnes prætereuntes aperto capite Cruce se signando plurimum venerantur. Suntque in hoc genere tam religiosi Mosci, ut in loco ubi sunt Sanctorum imagines, nisi bene occlusæ obtectæque fuerint, conjugali commercio uti non audeant: ex eodemque reverentiæ erga res sacras affectu, maritus ad uxorem accessurus Crucem a collo deponit. E Videor autem audivisse, alicubi apud Ruthenos usu esse receptum, ut cum sese mutuo domi visitant, suos quisque Patronos ibi depictos promat, insimulque supra mensam reverenter locatis prius deferant religiosæ salutationis officium, quam ipsum inter se alternatim exequantur. Ut ut est, non sunt tales tabellæ ad hunc usum necessariæ Moscis, qui, sicut Herberstenius ait, in singulis ædibus et habitationibus habent imagines Sanctorum loco honorificentiore: et cum alius alium accedit, ingressus habitaculum continuo caput aperit, atque ubi imago sit circumspicit: qua visa ter se Crucis signo munit, caputque inclinans, inquit, Domine miserere: deinde salutat hospitem his verbis, Deus det sanitatem. Sed hasce domesticas imagines grandiores esse puto, et cubitum ut minimum unum æquare: talemque ipsi habemus Deiparæ iconem, filium ulnis tenentis, ipsiusque mutuo amplexu collum innexæ: cum nostræ, de quibus hic mihi sermo, tabellæ non excedant mensuram in ectypo expressam: placuit enim ad distinctiorem notitiam singula æri incisa exhibere spectanda.

et usus,

4 Vides ergo hic primo Chiffletianum Diptychon, quod ille credebat Constantinopoli allatum, servatis mensuris omnibus; eo solum excepto, quod ubi in originali solum sunt quatuor series Sanctorum, singulæ in quinque cellulas distinctæ; hic, pro conformatione aptiori totius laminæ, digestæ cernantur series quinque, sic ut in unaquaque solum quatuor cellulæ numerentur: F qui autem reliquus erat quintus inveniatur relatus ad ultimum quaternarium; non voluntate nostra, qui jusseramus ut quintus in prototypo inchoaret in ectypo secundum quaternarium, et sic deinceps; sed errore sculptoris, qui mentem nostram (satis ut putabamus explicatam) non intellexit: quod tamen non tanti faciendum credimus, ut propterea debeat opus jam factum aboleri, ac novum curari faciendum. Singulorum itaque genuinas imagines habere te scias, verum ordinem disce ex sequenti enumeratione. Sequuntur Triptychi, omnium quæ habemus copiosissimi minutiorique elegantia elaborati, tabellæ dumtaxat; reliquum enim ornatum capere non poterat angustia spatii in ære vacui: nec vero necessarium videbatur, quando Triptychon minusculum aliud hic jungere placuit, in quo tota incapsationis (ut sic loquar) forma, eadem prorsus quæ est in priori, sed rudior aliquanto, videri potest. Quemadmodum vero duabus spinulis inter se nectuntur Triptychorum tabellæ, sic unica sufficit nectendis Diptychis, quæ habemus paulo grandiora, et unde acceptas tabellas duas infra exhibemus.

ectypum hic curatum.

A *mus. His autem jam partim æri incisis, partim in charta delineatis, una cum grandioribus Ephemeridum figuratarum tabulis duodecim, allatum est Antuerpiam supralaudatum Glossarium Gangianum, in fine tomi tertii adjunctam habens dissertationem de Imperatorum Constantinopolitanorum numismatibus: ad quam illustrandam varias Græcanicæ picturæ tabellas collegit auctor expressasque repræsentavit, imprimis quadripartitam unam et huic nostræ lucubratiunculæ aptissimam. Ergo licet hæc apud eum videri possit, malui tamen hic inserendam aptare, sed spatio tertia parte contractiori, ut cellas quatuor capiat una lamina.*

et singularum tabellarum explicatio.

5 *Porro Chiffletianæ tabellæ primus ordo continet Martyres antiquos quinque, secundus totidem Episcopos, alii duo monasticarum institutionum Auctores præcipuos decem. In altera tabella non facile discernere possis ordinem, quem auctor tenuerit: nam penultimus ordo totus fere ex antiquis Martyribus constat, antecedentibus et consequentibus monachis aliquot celebrioribus. Omnium nomina, sicut expressa vides, Græcis medii ævi litteris jaspidi incisa sunt: proinde sufficiet ea his latine reddere: addito quo quisque Sanctus colitur die, ac brevi cum opus videbitur annotatiuncula.*

B

TABELLA I.

S. Eustathius — xx Septembris.

Ita Græcis scribitur, qui Latinis Eustachius *est, celeberrimus Trajani Imperatoris Dux atque gener, postea cum uxore et filiis Martyr Romæ; nescio an diversus ab eo, qui cum Polycarpo et Evangelo colitur Constantinopoli in Sibonia* — vii Julii.

6 *Præter antiquos istos, invenio apud Theophanem, ad annum ultimum Leonis Isaurici, quod ipso mortis ejus anno,* Isam Princeps Arabum captivos Christianos, per singulas ditionis suæ urbes ad unum interfecit: inter quos B. Eustathius, Marini spectabilis Patritii filius, multa passus tormenta, nec sinceram suam fidem ob id ejurans, in Charan celebri Mesopotamiæ urbe, verus atque illustris Martyr illuxit: ubi venerandæ ejus Reliquiæ, gratia Dei opitulante, omnis generis præbent medelam. Sed et multi alii per martyrium effuso sanguine consummati sunt. *Non est autem valde absimile vero, quod hic loco primo notetur, quia Constantinopolitanus fuerit, et has tabellas sculpendas curaverit aliquis de eadem Marini Patricii familia: optandumque foret ut pleniora Acta et dies mortis cultusque extaret.*

C S. Eustratius — xiii Decembris.
S. Procopius — viii Julii.
S. Artemius — xx Octobris.
S. Menas — xi Novembris.
S. Petrus Alexandrinus — xxiv Novembris.
S. Gregorius Magnæ Armeniæ — xxx Septembris.
S. Gregorius Constantinop. — xxv Januarii.

Scilicet apud Græcos, quorum ordinem hic sequimur, juxta præcedentes Ephemeridas: quod semel sufficiat indicasse, alioqui notandus nunc fuisset v Maji: *est enim is qui cognomento notiori passim* Nazianzenus *dicitur, vel* Theologus.

S. Spyridion — xii Decembris.

In omnibus ejus imaginibus peculiare hoc capitis tegmen, quod veluti ex palmarum foliis contextum apparet, eidem tribuitur, et ita etiam in Menæis exprimitur: videtur autem hic etiam sacra mysteria tenere manibus: quale quid alibi necdum vidi.

S. Dionysius Areopagita — iii Octobris.
S. Antonius — xvii Januarii.

Videor mihi humero ejus dextero assutum cernere signum T. *Rotulus in ejus aliorumque sequentium manibus involutus vel explicatus Institutiones monasticas sive Regulas descriptas notare censendus est. Cucullus Ægyptii aut Syriaci ritus monachum notat, ceteri nudo* D *vertice picti ritus Græci linguæque fuerunt, si excipiatur mox sequens.*

S. Paulus Thebæus — xv Januarii.

Sed hic in sua palmea tunica exprimendus fuerat: nec tamen credere possum, alium ab eo Paulum *intelligi, puta discipulum Antonii cognomento* Simplicem. *Hic enim in nullis Græcorum fastis nomen habet. Vide ergo an placeat conjectura, credique possit errasse in nomine transcribendo sculptorem, et* Paulum *legisse notasseque, ubi legendus notandusque (sed nomine per compendium aliquod mutilato contractove)* Pachomius Thebæus xv Maji.

S. Euthymius — xx Januarii.

Ut quid duplici instruitur rotulo? Credo, quia non solum Cœnobitis, sed etiam Lauritis sese impendit

S. Sabas — v Novembris.
S. Arsenius — viii Maji.

Latino tamen hodierno Romano inscribitur hic ad diem xix *Julii, quando dabimus ejus Acta, quæ habemus Græca triplicia: prima ut apud Lipomanum et Surium Latina extant, alia ex MSS. Vaticanis descripta, tertia denique S. Theodorum Studitam auctorem præferentia; sed quæ dolemus fine mutila dumtaxat esse a nobis reperta.*

S. Theodosius Cœnobiarcha — xi Januarii. E
S. Hilarion — xxi Octobris.
S. Joanicius — iv Novembris.
S. Joannes Climacus — xxx Martii.
S. Ephrem Syrus — xxviii Januarii.

TABELLA II.

S. Alypius *Stylita* — xxv Novembris.
S. Onuphrius — xii Junii.
S. Daniel *Stylita* — xi Novembris.
S. Macarius Ægyptius — xix Januarii.

Video eum hic palmea tunica, et quidem corpori arctius adstricta indutum, quod nusquam legi. An forte hic lapis erat designatus tabellæ primæ, ut proximum a S. Antonio locum teneret, et nomine Pauli insigniretur; cui substitutus per errorem sit lapis, Macarium in habitu monastico exprimens, ejusque nomini inscribendus?

S. Simeon — i Septembris.
S. Joannes Calybites — xv Januarii.

Librum hic Evangeliorum manu tenet, cujus indicio se manifestavit matri: Crucem autem dextra, quia voluntarius sine sanguine Martyr pro Dei amore. Alias tamen in Ephemeridibus videas multos non Martyres Crucem prætendere. F

S. Alexius Homo Dei — xxvii Martii.

Et hic rotulum tenet sive epistolam, sui a morte indicem.

S. Joannes Damascenus — iv Novembris.

Persico Capitis tegumento et hic, et in Menæis, et alibi spectabilis.

S. Cosmas — xiv Octobris.

Fuisse eum S. Joannis socium, in sacris hymnis componendis restaurandisque, vel ex hac conjunctione verosimilius redditur.

S. Theodorus Studites — xi Novembris.

Notabilis enimvero ac singularis habitus, quem nescio an debeam præsumere aliis quoque Constantinopolitanorum monasteriorum Hegumenis fuisse communem: iterumque hæreo, cujusnam materiæ globulos circum oras vestis ductos esse censeam: nam gemmas credere in habitu monachali, quamvis ornatiori, quæ ratio patitur? Adde quod hujusmodi ornatus etiam in Italia notus fuerit, unde ab annis circiter octingentis hujusmodi picturam Casini formatam exhibet Angelus de Nuce in suis super Casinense chronicon Commentariis, quam etiam hic Lectori meo exhibeo.

Vides

A

B

Vides veluti gemmatas vestes hinc S. Benedicti, sedentis in habitu Diaconali, et Regulam porrigentis; inde Joannis Abbatis adstantis, eamque excipientis: gemmatum quoque utrique circa caput ornatum, cum hac diversitate, quod S. Benedicto, ut æternitatem felicem adepto, caput ambiat circulus, æternitatis symbolum: Joanni vero, ut adhuc viventi, quadratum quid post caput sit, quo creditur firmitas fidei, velut quadro lapide immobiliter nixæ, repræsentari. Hanc diversitatem aliis quoque exemplis firmabimus in Chronologica serie Romanorum Pontificum, danda non ante Junium sicut in hujus Maji locis variis jam indicatum, sed ante tres postremos tomos Maji. Interim fortassis plus aliquid lucis affulgebit ad definiendum distinctius, quid sibi velint illa quasi serta seu lineæ globulorum, non solum in vestibus, sed etiam in sella: in hac tamen sculpturam arbitrariam facile possumus nobis imaginari, æque ac veras gemmas in vestibus et circum caput Cæsarearum personarum, in numis earum vel picturis, qualis inter Cangianas tabellas quinta, sexta ac septima gemmatos insigniter Imperatores atque Imperatrices, nec non eorum liberos exhibent, specie visu dignissima.

S. Cosmas, S. Damianus — I Julii, *vel* I Novembris.

Utrique ut Medico, spatula dexteram, sinistram im-
C *plet volumen cataplasmaticum.*

S. Panteleemon — XVII Julii.

Hic etiam etiam Medicus cum spatula, videtur in manu sinistra habere pyxidem pharmacalem, quomodo et Sanctos duos Anargyros jam nominatos, tum in Ephemeridibus figuratis, tum in Triptycho mox explicando videre est.

S. Hermolaus — XXVI Julii

S. Triphon — I Februarii

Siquidem supponere libet penultimum hunc secundæ tabellæ ordinem totum esse antiquorum Martyrum, talis enim hoc nomine Lampsaci passus colitur. Vestis forma aliquid haud facile obvium, quod consideres, habet: magis autem lilium dexteræ insertum, cujus rationem ab alio sagaciori libenter discam.

S. Stephanus Junior — XXVIII Novembris.

S. Andreas Criseos — XVII Octobris.

S. Athanasius in arbore

Dedimus XXVI Junii similem huic Davidem, cujus saltem diem inveniebamus notatum, hujus vero etiam diem requirimus, nedum Vitæ Acta.

S. Euphrosynus — XI Septembris.

Admirabilis plane est Historia, quæ nobis de hoc Sancto sui monasterii coquo refertur in Menæis, nec tamen fidem superat, eo quod similia legamus etiam in D
aliis indubitabilibus Sanctorum Vitis, puta SS. Franciscæ Romanæ atque Lidwinæ Scheidamensis, circa earum raptus in Paradisum. Sed dolendum, quod ea historia habeatur, absque ulla temporis vel loci nota, neque unde accepta sit adhuc sciatur, nec denique quid ipsi Sancto, postquam manifestatus profugit, acciderit.

S. Agacius *sive* Daccius filius Petus

Utrovis nomine (incertum enim est quomodo legi debeat: et postremum, licet barbarum, ex litteris hic expressis immediatius colligitur) utrovis, inquam, nomine ignotissimus nobis his Sanctus est, æque ac pater seu potius mater sua Peto, *unde ei cognomen quo distinguatur ab aliis, quales in Menæis occurrunt unus* S. P. N. Acacius Junior XXVIII Augusti, *gladio cæsus, verosimiliter sub Iconomachis; alius* VII Julii *in Typico et* XXVI Novembris *in Menæis* S. P. N. Acacius *ἐν τῇ κλίμακι; aut denique* XXI *Julii, aliis* XXIX *Novembris* S. Martyr Acacius *ἐν τῷ Πασάκλῳ, seu verius Ἐπτασκάλῳ, quæ melius intelligentur de antiquo aliquo Martyre, cujus ibi reliquiæ sint, et quales diebus variis apud Græcos se offerunt; quam de posterioris ævi monacho, qualis hic exprimitur. Interim instructionis et disquisitionis ulterioris gratia hæc volui digerere, si forte quorumdam ex istis Vita alicubi inveniatur; nisi enim in Menæis extaret elogium Acacii τοῦ ἐν τῇ Κλίμακι, qui dicitur vixisse in uno monasteriorum Asiæ, solo nomine omnes noti essent.* E

7 A Græcis ad Moscos transeo, eorumque hic expressum Triptychum geminum. Media utrobique tabella, Christum veluti judicem pro tribunali sedentem repræsentat: quod etiam Romanis adeo usitatum fuit, ut ab ejusmodi operibus musivo figuratis, basilicarum absides supremæ hodie quoque corrupto vocabulo appellentur Tribunæ. *Hic vero tamquam patrocinantes clientibus suis,* Mater Dei *et* Joannes Prodromus *perorare videntur: et sic etiam depictos variis occasionibus vidi; habeo autem etiam in diptycho uno de quo infra, et habent S. Genovefæ Canonici in sua quadripartita. A tergo Christi post thronum assistunt etiam* Archangelus Michael *et* Archangelus Gabriel. *De reliquis potioris ac primi Triptychi Sanctis, quos gemino ordine sic assistere vides, ut simul omnes faciebus ad thronum conversis suas videantur preces conjungere; paucis accipe singulorum nomina, Latinis descripta litteris. Prius tamen monendus es, Lector,* Triptycha *hæc per sculptoris errorem, non nisi opere perfecto, nec propterea abolendo agnitum, alio prorsus situ comparere in imagine quam compareant in prototypo, ita ut quæcumque ad sinistram vides, concipere debeas stare ad dexteram. Itaque etiam eam, quæ in prototypo dextera est,* F
Tabellam dexteram *nominabis;* Sinistram *quæ sinistra esse debebat.*

TRIPTYCHI MAJORIS

TABELLA MEDIA.

Leontius Rostoviensis	XXIII Maji.
Tychon *Ep. in Cypro*	XVI Junii.
M. Chr. Georgius	XXIII Aprilis.
M. Chr. Demetrius	XXVI Octobris.
M. Chr. Boris M. Chr. Glebus	XXIV Julii.

TABELLA DEXTERA.

S. Nicolaus *Episc. Myrensis*	VI Decembris.
Stephanus *Protomartyr*	XXVII Decembris.
Petrus *Metropol Kijovien.*	XXI Novembris.
Alexius *Metropol. Kijovien.*	XII Februarii.
Jonas *Metropolita Kijoviensis*	

Post Isidorum, qui Concilio Florentino interfuit anno MCCCCXXXIX, *tertius* Jonas Hlesna *Catholicus fuisse perhibetur*

A *perhibetur : sed ab hoc quartus alius,* Jonas, *sub annum* MDXX *schisma pœne extinctum erexit. Priorem ergo hic intelligo, sed ita ut de vita ejus atque miraculis cupiam edoceri. Noto interim primum hunc esse inter suos qui mitram in capite ferat.*

Cosmas et Damianus I Julii *vel* I Novembris.
Florus et Laurus XVIII Augusti.

Hi Martyres in Illyrico passi, tamquam Ruthenis viciniores, singulari apud eos in veneratione sunt : in scribendo autem nomine Flori nota ϑ *usurpari pro* Φ *quod in Ephemeridibus sæpissime etiam accidit. Nam sicuti Herberstenii ad Lectorem Præfatio continet,* Th *fere per* Ph *proferre solent Mosci, et* Theodorum *ipsi* Feodorum *appellant.*

Joannes Rostoviensis.

Nusquam in Ephemeridibus nominatus, ipso suo habitu Ruthenum nobilem se esse demonstrat; quibus in vita meritis, post mortem miraculis inclaruerit, et quo anni die colendus veniat, hactenus habeo incompertum. Discere etiam velim in quem usum serviant dexteræ manui ac brachio addita instrumenta.

TABELLA SINISTRA.

B Basilius *Magnus*, Gregorius *Theologus*, Joannes *Chrysostomus, communi simul festo coluntur a Ruthenis æque ac Græcis* XXX Januarii.

B. Zosimas { *Indigenam esse utrumque Sanctum abs-*
B. Sabatius { *que dubio censeo, ubi præfixas nominibus litteras* Π Ρ. *etc.* Presbyterum *significare credo : qui tamen hæc misit latinis descripta litteris,* B *posuit, quo notatur* Beatus. *Idem vero addit, hunc esse* habitum Sacerdotalem ad altare : *est autem superioris vestis color rubeus, inferioris flavus, capucii et pendentis a pectore stolæ niger, sed cruculæ super utrumque rubræ : si id autem sibi velint decussatæ infra medium corpus lineæ nigræ, nondum assequor : alibi video ejusmodi lineas non excedere stolam cui intextæ sunt. Magnam autem utriusque venerationem in sua gente probat mihi Diptychon quoddam, apud nos existens, cujus una tabella Christi thronum habet cum Deipara et Joanne; altera tres socios Sanctos, scilicet* S. Nicolaum *et hos duos Sanctos. Ipsam tabellam totam exhibeo tum quia necdum omnes litteras assequor, ut eas peritiori cuipiam explicandas proponam, tum quia volo exhibere, ornatum æneorum lamellarum; quibus vacuum a figurarum pictura tabellæ fundum quandoque implent talium artifices. Simul etiam hic vides cujusque Sancti nomen, argenteis lamellis seorsim inscriptum,*

C

Similis formæ est Diptychon quod habemus alterum, cujus tabellam unam implet imago Deiparæ filium ante se habentis qualem hic exprimimus, alteram S. Nicolaus *et* S. Basilius Archiepiscopus Cæsariensis, *nominibus sic extense in una oblonga argentea lamella affixis. In hoc Diptycho notabilis est etiam forma diadematis, supra capita Sanctorum ex ære ducti, prominentisque e fundo tabellæ, et encausto variegati, quale diadema etiam videmus in quadam cubitali Deiparæ icone, simili modo pictæ et ornatæ sed filium colla sua stringentem gestantis in ulnis.* D

 E

Redeo ad sinistram nostri Triptychi, ubi in ordine inferiori primum se offert,

Proph. Elias XX Julii.

8 *Hujus cultum specialem apud Moscos probare videtur* Divi Eliæ monasterium *haud procul a Wolga fluvio inter Viver et Gerodin milliaribus* XXV *ab urbe Moscua, cujus in suo ad hanc urbem itinerario meminit Herberstenius.*

B. Sergius XX Julii.
M. Chr. Piatenka, *id est*, Parasceve XIII Octobris.
M. Chr. Æcaterina XXIII Novembris.
M. Chr. Barbara IV Decembris.

TRIPTYCHON MINUS.

Non multa explicatione eget hoc triptychon. Mediæ tabellæ argumentum ex præmissis jam notum est, notum est etiam mysterium Immaculatæ Conceptionis, *quod hic in ala dextera exprimitur, adscriptis nominibus* Joachim et Annæ. *Restat sola ala sinistra, ubi duplici ternario stant depicti,* Apostolus Timotheus, Episcopus Nicolaus, Archidiaconus Stephanus : *et* Chr. M. Piatenka, Florus, Laurus. F

9 *Quod attinet ad tabulam quadripartitam, supra fol.* LXI *etiam expressam, aliud in ea nihil occurrit notandum, quam Diaconalis S. Stephani stola, ex humero pendens, perquam angusta, et tertio intextam habens vocem* ΑΓΙΟΣ; *quod in Menæis ad* XXVII *Decembris notari poterit. Easdem stolas simili modo apud Moscos inscribi facile crediderim, licet Ephemeridum sculptor, propter angustias spatii, nihil tale potuerit notare, ideoque maluerit Cruces fingere.*

10 *Quoniam vero gentis Moscoviticæ religio erga Sanctos satis ex hactenus deductis patescit, non erit huic loco inconveniens subnectere, qua ratione Dux Moscoviæ ad quædam singularioris devotionis loca annuas suas peregrinationes instituat, ex relatione anno præcedenti* MDCLXXIX, XV *Septembris scripta, per domesticum quemdam Legatorum Cæsareorum, ad spectandam pompam in erectum ad id secus viam suggestum*

A *stum invitatorum. Propositæ peregrinationis terminus erat* Trowitzy. *Locus Moscua dissitus* XXX *circiter* P. M. *versus Septentrionem.* Præmissa fuerat turba famulorum, ad mundandas qua transeundum erat vias : hanc stato die subsecuta ordine pompa est, adeo numerosa adeoque magnifica, ut speciosissimus triumphus duci videretur. Initium faciebat cohors Prætorianorum, qui ipsi, non minus quam equi eorum, tam superbe induebantur ac splendide, ut id concipere aliquis vix animo possit. Sequebantur ducti ad manus equi ex pretiosioribus centum : omnibus sellæ ephippiaque auro picta, omnibus circuli circum tibias anteriores aurei, omnibus o dextro sellæ latere appensus grandior ensis in vagina argentea, quam totam pallidulo virore Callaides distinxerant, Turkosii vulgo appellati, omnibus denique ad latera famuli, qui singulos utrimque ducebant habenis ex serico laboratis. Tum comparebat Rheda Czari, vacua illa quidem et nihil præter ipsius panopliam continens, late spectabilem; undique tamen elegantissime sculpta atque inaurata, quam equi sex candidi protrahebant, ornati capita excelsis pretiosarum plumarum fascibus. Claudebat agmen Czarus ipse, cinctus præcipuis Imperii sui Proceri-
B bus, generosoque equo superbe invectus : quorum tantus erat apparatus vestium gemmatarum, imprimis mitrarum capita tegentium; ut qui Romanis sæpe pompis adfuerant, faterentur eas nec e longinquo quidem posse cum Moscovitica illa comparari.

11 *Hactenus illa relatio, primam Septembris hebdomadam indicans, qua egressus hic spectatus a Cæsareis Legatis sit. Cum ergo oppidum* Trowitz *dictum, secundum chorographicam in Atlante Blaviano tabulam, distet Moscua horarum dumtaxat octo vel decem itinere Boream versus, et peregrinatio illa dicatur suscepta prima hebdomade Septembris, quando Festum Nativitatis B. Mariæ cadebat in feriam istius hebdomadis* VI; *præsumi potest, quod eo loci sit celebris aliqua Deiparæ imago, ad quam venerandam undique conveniant peregrini, eo successu, ut ipsos quoque Magnos Duces ad se quotannis trahat; sicuti de Cellensi Thaumaturga in Styria quotannis audimus Augustissimum Imperatorem illuc proficisci solitum. Verosimile est autem non statim reverti Moscuam Czarum, sed cœptam semel peregrinationem prosequi flexo in Occidentem itinere, versus monasterium Sanctissimæ Trinitatis, duplo quam sit Trowytz remotius Moscua,* ad diem anniversarium S. Sergii, XXV *ejusdem mensis*
C Septembris celebrandum, *ut loquitur Possevinus; qui cum ex arce Staroviæ Plescoviam versus discessisset* XVIII Kal. Octobris, triduo post, *id est die* XV *Septembris, ex eadem arce, prædictam ob causam, illuc etiam* Princeps excurrit, *inde in* Slobodam Alexandri *oppidum (illud credo quod Paulo Oderbornius, propinquum Moscuæ statuit et* speciosam magnorum Ducum habitationem *appellat)* mox ad suam Regiam *(Moscuam intelligo)* profecturus.

INDICULUS

Sanctorum Ruthenis propriorum.

P*ostquam explicando figuratas Moscorum Ephemerides, satis superque jam demonstratum habemus, plerosque quos natio illa ut Sanctos colit, a Græcis acceptos fuisse; breviter colligemus indiculum eorum, qui ipsis proprii sunt; ut talium paucitate considerata, manifestum fiat, non nisi raræ testatissimæque virtutis personis eum honorem fuisse tributum. Sunt ergo suis diebus aliqui noti nobis, aliqui sub dubio tantum sintne Rutheni an non, et his præfigimus* *

* Marcianus *Monachus*	XI Januarii. D
* M. Agne, *Mater an Martyr?*	XVI Januarii.
Prochorus *Monachus*	X Februarii.
Demetrius *Monachus*	XI Februarii.
Alexius *Metropol.*	XII Februarii *et* XX Maji.
Symeon *Monachus*	XIII Februarii.
Cyrillus *Ep. Moravorum Apostolus*	XIV Februarii.
* Eulogius *Monachus*	XIV Februarii.
* Cyrillus *Martyr*	XX Martii.
* Jacobus *Episcopus*	XXI Martii.
* Isacius *Diaconus*	XXIV Martii.
Antonius, Joannes, Eustachius, *MM.*	XIV Aprilis.
* Theodorus *Episcopus*	XX Aprilis.
Stephanus *Ep. Permiensis*	XXVI Aprilis.
Theodosius in Petserra	III Maji.
* Nicolaus *Episcopus*	IX Maji.
Isidorus *propter Christum stultus*	XIV Maji.
Isaias *Episc. Rostoviensis*	XV Maji.
Leontius *Ep. Rostoviensis*	XXIII Maji.
* Nicetas *Stylita*	XXIV Maji.
* Ignatius *Episcopus*	XXVIII Maji.
* Dionysius *Monachus*	I Junii.
* Joannes *Martyr*	II Junii.
* Cyrillus *Monachus*	IX Junii.
Antonius Pezerskie *Monachus*	X Julii. E
Wlodomirus *Dux primus Christianus*	XV Julii.
Borys et Glebus *Principes*	XXIV Julii.
* Felix *Martyr*	XXX Julii.
* Philotheus *Archiepiscopus*	XV Septembris.
Theodorus *Monachus*	XIX Septembris.
Michael *Zernichviensis M.*	XX Septembris.
Theodorus *ejus famulus*	XX Septembris.
Sergius *Radoznensis Abbas*	XXV Septembris.
Nicolaus Sbiatopza *Monachus*	XIV Octobris.
* Euthymius *Monachus*	XV Octobris.
Cleopatra *Sanctimonialis*	XX Octobris.
Hilarion *Episcopus Mehlensis*	XXI Octobris.
Joannes *Monachus*	XXII Octobris.
Athanasius *Metropolita*	XXIV Octobris.
Abrahamus *Monachus*	XXV Octobris.
* Parascavia *Virgo*	XXVIII Octobris.
Barlaam *Ep. Novogroden.*	VI Novembris.
* Gregorius *Episcopus*	XIV Novembris.
* Eupatius *Episcopus*	XVI Novembris.
* Palladius *Monachus*	XXVII Novembris.
Stephanus *Ep. Surozensis*	XV Decembris.
Petrus *Metropolita*	XXI Decembris.

Atque hi sunt, quorum annuus cultus ad certos dies determinatus, nobis innotuit ex Ephemeridibus nostris : ex occasione autem innotuerunt sequentes, quibus vellem suum quoque determinare diem, ideoque hic collectos propono. F

Anonymus *Episc. excoriatus a Permiensibus paganis cujus fit mentio ubi de* S. Stephano *Ep.* XXVI Aprilis.

S. Euphrosyna filia Ducis Polociæ, *mortua Hierosolymis* XXIII *Maji, indicatur ubi de S. Euphrosyna in Ephemeride Græca* XXV Septembris.

S. Theodosius *Presbyter Monachus, cujus mentio ad festum Pokrod* I Octobris *et* X Julii, *ubi de S. Antonio.*

S. Praxedis *seu* Parascavia, *filia Ducis Polociæ, Romæ mortua et Canonizata* XII Novembris, *indicatur occasione S. Parascaviæ* XXVIII Octobris.

S. Mercurius *Martyr Smolenski, de quo nos ad* XXIV Novembris, *ubi de S. Mercurio Martyre antiquo.*

S. Alexius *Moscuæ sepultus : cujus mentio ubi de S. Petro Metropolita* XXI Decembris.

Jonas *Metropolita in dextra tabella Triptychi.*

Joannes Rostoviensis *nobilis Ruthenus ibidem.*

Zosimas { *in sinistra tabella triptychi, itemque in*
Sabbatius { *diptycho.*

DIVIS

A

DIVIS SOSPITATORIBUS

EPIMETRON.

Nefas sit manum tollere ab Ephemeridibus, complexis præcipuos totius anno Sanctos, quos Ecclesia Græca colendos suscepit, atque ex se propagatæ Ruthenicæ tradidit; et non meminisse beneficiorum, per eosdem Sanctos acceptorum eo quadriennio, quo inter manus fuit lucubratio, ipsorum honori destinata. Equidem, ut præfari cœperam, post absolutam Aprilis mensis editionem, cum anno MDCLXXVI, *inter primas curarum sumpsissem Moscoviticarum tabularum explicationem; per Junium ac Julium menses tam gravis correptus morbo fui, ut bis de vita mea actum crederent medici, nisi scriptori suo longiorem vitam a Deo impetrarent Cœlites. Horum certe intercessioni discussum periculum retulerunt amici; inter quos Jacobus Wallius noster, meæ me erga eos obligationis admonuit, hanc Oden pangens.*

B

Divum beatos credimus ordines
Regnare cœlo, votaque supplicum
Audire, damnatosque votis
A medio revocare leto.
Quis esse curæ te neget his, Pater?
Io! superstes vivis, et igneus
Venasque et arentes medullas
Letifero populatus æstu
Consedit ardor: vivis, et alterum
Inire pergis, quod Lachesis tibi
Invidit, ævum: pensa restant
Longa, novo peragenda fuso.
At nil medentum contulit huc manus,
Nihil Machaon auxiliantibus
Hic egit herbis: spes salusque
Una fuit memorasse fastis
Tot clara Divum nomina, non prius
Fama per orbem didita, tot senes,
Virosque, stipatisque lætas
Virginibus puerisque matres.
Per te colentur, dum positis honor
Feretur aris. Hos tuus hic labor,
Atque omnis æternabit ætas
C Emerito celebres triumpho.
Hi quidquid iræ sæva minantium
Sanxere regum, et terrificum fuit
Spectasse lictori, tulerunt
Impavidi indocilesque flecti,
Seu scissa multo vulnera vulnere,
Sive alte adactas visceribus sudes,
Rogosque, candentesve lamnas,
Causa dabat pietasque vires.
Illis sacrorum cultus, et infulæ
Fecere nomen, prædaque Tartaro
Abacta, victuræque chartæ,
Digna lini monumenta cedro.
Nec in remotis inclita rupibus
Celata virtus. Hic Cilicum hispidis
Inhorruerunt trita setis
Corpora: sæpe oculos madentes
Cœloque fixos vidit et Hesperus,
Et vidit idem Lucifer: hic prior,
Magnoque major censa regno
Pauperies, tolerata parvo.
Sunt quas rubenti Virginitas rosa
Pudorque vinxit, queis pretium fuit
Mori, verecundumque corpus
Idaliis prohibere flammis. D
Nec si qua tristes in vidua domo
Eluxit annos, huic viduum fuit
Cubile fama. Non vocatus
Rursus Hymen; meliore tæda
Præluxit æther: pulchra pericula,
Gemmas et aurum, diripuit sibi:
Narratur et noctem precantis
Sæpe torus maduisse fletu.
Quid his vetustas proferat ultima
Par aut secundum? Sed sine te foret,
Peresa deformi jacerent
Acta situ levibusque blattis.
Quæ, quotque per te posteritas sequi
Exempla discet! Quæ memoras, leget:
Et lecta versantem pudebit
Non eadem similare factis.
Ne visa quisquam Miltiadis mihi
Trophæa jactet. Scilicet unius
Rupere somnos, cum juventam
Indecorem sterilesque laudum
Damnaret artes, armaque posceret,
Queis clade Persas attereret nova,
Novumque jam victor superbis
Indueret spoliis trophæum.
Majora præstas: otia pluribus E
Ignava fasti discutient tui,
Mentemque conspectæ perurent
Acrius Indigetum coronæ.
Tum si quis Austros corporibus graves,
Horamque culpet pestiferi Canis,
Aut prensus Ægæo tumultu
Navita stet pavitans, manusque
Cœlo trementes porrigat, Africis
Victus procellis; protinus audiet
Cœlum vocantes, et laborum
Grande feres pretium tuorum.
Ubique dives muneribus tholus,
Sculptisque in auro casibus aureus,
Ubique servatas loquentur
Exuviæ tabulæque vitas.
Probare, quantum conciliet tibi
Hæc cura Divos, non poteras valens;
Æger probasti. Dura morbi,
Dura sitis mala, dura lecti
Tulisse tanti est: victu inopes dies
Somnoque noctes, oraque torrida,
Sensimque vicina labantem
Morte animam meminisse dulce est. F
Utcumque templis munera sospites
Votiva solvant, tu tua scriniis
Excussa priscis Acta sacro
Fige tholo, Superisque vitam
Redde obligatam: dum veniat manus
Suprema cœpto, tantaque res suos
Digesta per menses legatur,
Expleat et numerum December.

Næ ego humanæ conditionis non satis memor fuero, si vastissimi Operis, plurium vires lassantis et lassaturi, metam ultimam scribendo vivendoque attingere me posse sperem. Quam a decessoribus accepi lampada neque segniter aliquo tenus prætuli eam aliis tradam, ac supplicibus votis exposcam in eorum recipi societatem, quibus nunc devotum studium et vitam habeo occupatam. Hoc animo ad Acta Maii [illegible] *me contuli: et quoniam sedulitas P. Henschenii, etiam in grandi sua ætate, quæ nunc annum octogesimum numerat, operosissima, magnam operis partem confecerat, interim dum absolvendo, limando et imprimendo Aprili intendebam ego; intra tempus non longum usque eo promota res est, ut antequam annus* MDCLXXVII *initium caperet, potuerit mensis*

A *mensis Maji impressio inchoari, modicis progressura passibus, dum alii aliique tomi paulatim absolverentur. Ita ut ageremus, suadebat incensum amicorum studium, pergere porro jubentium. Sed nullius efficacius apud nos vel consilium vel imperium fuit, quam Celsissimi ac Reverendissimi Principis* FERDINANDI *Furstenbergii, tunc Paderbornensis, nunc etiam Monasteriensis Episcopi. Hic, ipso quo istæc moliebar, anno* MDCLXXVI *singulari* D. Luciæ *beneficio servatus a morte, quam proximam intendebant dysenteriæ et hæmorrhoidum acutissimi dolores; vitam, tot populis tantisque rebus adhuc necessariam, non est dedignatus eo quoque sibi relictam credere, ut hoc de Actis Sanctorum Opus munifica sua liberalitate fulciret. Quare non publica modo Westphaliæ vota, pro Pastore suo carissimo; sed etiam privata nostra, pro Mæcenate liberalissimo, valuisse gavisus sum tanto impensius, quanto gravius me afflixerat fama, quæ de acerbo illius obitu vulgata fuerat creditaque. Accedebat autem ad lætitiæ cumulum, quod capitis tam cari salutem, non alius quispiam, sed ipsemet nuntiaret litteris propria manuscriptis, jubens gratias reddere Servatrici Divæ, Virgini et Martyri Syracusanæ, et qua sospitatem impetrarat voto, quid sibi reddito hujuscemodi versibus illigare placuerat.*

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 14.

B

O! quid, terminibus præsens medicina levandis,
Ferre laboranti, Virgo, moraris opem?
Tu mortalis adhuc, ægre solatia matri
Diceris in tanto, Diva, tulisse malo.
Addita nunc cœlo, potes omnia : pelle dolores,
Qui miseris urunt viscera nostra modis.
Quem non ulla queant medicamina sistere fluxum
Sanguinis, ah! votis siste vocata meis.
Quodque Agathæ potuere preces, sit fas mihi per te
Carmine votivo dicere, posse tuas.
Concordes animæ, quas nunc par junxit Olympi
Gloria, par olim virginitatis amor :
Este mihi faciles, et pro me jungite vota :
In manibus vestris vita salusque mea est.
Prosit opemque ferat, siquid tamen illa merentur,
Muneribus me vos demeruisse meis.
Altera nunc a me * positas sibi conspicit aras :
Altera, si valeam, munera vota feret.
Solvisti meritas dotali munere grates :
Dos mihi, ne munus despice, carmen erit.
Carmine fit vivax meritum : neque nesciet ætas
Postera, quod vivam, munus id esse tuum.
Vota etiam, pro me salvo tibi debita, reddet
Unanimis Vatum, qua valet arte, chorus.
Quam mihi præstiteris testabitur ara salutem,
C Et suspensa tuo sacra tabella tholo.
Inscribam, QUA TE, VIRGO, TRIBUENTE REVIXI,
LUX MIHI NATALIS SEMPER HABENDA LOCO.

* *Sacellum D. Agathæ Virg. et Mart. ad sectarum religionem amplificandam, in sudore anno MDCLXXVIII structum.*

Equidem, a Poeticis studiis jam pridem abductum animum habebam tunc cum hæc acciperem, vel maxime occupatum aliis et toto cœlo diversissimis curis, inter veteres membranas, tineisque ac blattis subductas Sanctorum Vitas. Ut tamen suavissimæ mihi epistolæ osculum impressi venerabundus, resuscitari sensi sopitos amœnioris spiritus igniculos; urgerique me, ut etiam ipse pangerem aliquid, ad gratitudinem tam bene meritæ Sanctæ testandam. Itaque epigramma scripsi, quod is cujus amori et honori factum erat, cum luce publica non indignum judicarit, rursum hic velut sacratiori loco anathema figo.

Diva potens, morbos semper miserata fluentes,
Sanguine jam venas destituente suas :
Accipe servato meritas pro Principe grates,
Ilimes Paderæ cui famulantur aquæ.
Ille sacri fidus Custos et Pastor ovilis,
Ille decus patriæ deliciumque suæ
FERNANDUS, quam pœne fuit! Jam fama, fuisse D
Dixerat : et passim credita fama fuit.
Tristia defuncto jam pangebamus amici
Carmina, in exequias ultima dona pias.
Vivere cum sese scribit mœrentibus ipse :
Vivere sed scribit munere, Diva, tuo.
Stringere quem nullæ potuere Machaonis artes,
Strinxerunt fluxum vota petentis opem.
O bene, quod lucis teneas a nomine nomen,
Lux oculis per quam redditur illa meis,
Nunc elegos; dum magna suo sequar ordine cœpta,
A tibi devoto pectore plura feres.
Venerit extremis tandem manus ultima fastis,
Ipse tua plenus laude December erit.
Sive tuo referam quæsitas sanguine palmas,
Sive (quod o!) numquam non ero, Virgo, tuus.

Nempe (sicuti jam antea dixi) spes nulla mihi est attingendi Decembrem, ad cujus XIII *diem Sanctæ ipsius Virginis Acta pertinent : sed desiderium illuc transeundi, ubi Sanctorum magnalia, non ut nunc maligna sub luce scriptorum veterum formidoloso examine indaganda per partes; sed simul omnia in divinæ cognitionis speculo manifesta offerentur, citra confusionem beatis oculis contemplanda. Quid ergo? Posteros, ea in parte laboraturos, commonitos volui, ut* S. Luciæ *clarissimis* E *maximisque miraculis annumerare meminerint sanitatem redditam Principi, de hoc Opere nostro sua beneficentia optime merito. Addant* P. Godefridum Henschenium, *grate ac pie commemorare solitum, vitam se debere matris de se gravidæ et dysentericæ voto* S. Luciæ *nuncupato, adeoque patrocinio ejus prius se servatum fuisse quam natum.*

Hæc porro una cum ipsius Principis Celsissimi *votivis Epigrammatis aliis, Walliique nostri insigni poemate, Famam accusantis quod optimum quemque acerbissimo nuntio in summum dolorem temere conjecisset, misi in lucem singulari opusculo : atque ita ad prosequendam Maji editionem me retuli : multo certiori jam spe ejus cito absolvendi, quod totus processurus esset sub auspiciis* Celsissimi Ferdinandi Furstenbergii. *Sed o incertas providentias nostras! Annus qui sequebatur* MDCLXXVIII, *ab æstate in autumnum declinans, tam gravem Antuerpiensi civitati aeris intulit corruptionem; ut vulgatis per omnes vicos ac familias brevi tempore morbis pessimis, vix ullæ essent sine funere ædes, nullæ sine infirmo uno aut pluribus. Inter quæ dimissis studiis noctu diuque versantem me, idem qui Sociorum plures morbus corripuit : neque juvit infectum patrii soli aerem cum puriori cœlo commutasse, quin mali jam penitus concepti vis etiam Lovanii prosequeretur quod* F *cœperat operari, meque ad extrema urgeret. Ego nec Majum quidem spes erat a me posse absolvi : sollicitudinem vero etiam graviorem injecerat funus immaturum* P. Danielis Cardoni, *qui si viveret poterat cœpta prosequi. Placuit tamen Superis etiam hac vice mihi vitam servare, sub patrocinio S. Francisci Xaverii, ferventibus Lovaniensium ac Mechliniensium votis in mei auxilium advocati. Sic discussum tunc quidem periculum est. Hærebat nihilominus in visceribus pertinax ac violenta febris, nullique cedebat industriæ medicorum; nihil lætius sperare jubentium, quam curationem lentam, et vires benignioris aeris beneficio restaurandas post hiemem, quæ tota restabat, transactam. Hoc metuens, atque intelligens quam incommoda ea mora foret prælis, jam pridem Acta Sanctorum Maji reposcentibus, proprio ipse voto statui invocare Sanctum, qui mihi tam propitius fuerat alieno. Sed ea fuit vel tenuitas fidei, vel verecundia petendi per miraculum sanitatem, ut ultra facultatem sacrificandi festo ipsius Sancti die (qui solis novem diebus aberat) voti summa se non extenderit. Ille autem plus quam rogabatur præstitit : et pulsa intra quadriduum febre, eas emaciato ac languido corpori vires festinanter restituit; quæ et diem* XIII *tertium*

A *tertium Decembris et omnes post secutos, ab aurora in meridiem, possem implere quotidiano Sacrificio, Horario penso, colloquio familiari, scriptione utili, aliisque nonnullis levioribus curis. Has inter etiam carmen fluxit, tædia noctium, quandoque propter febriculam insomnium, fallenti poetico isto lusu, donec adesset hora, matutino Sacrificio, unde mihi diem inchoare mos tunc erat, destinata. Quod ægri capitis somnium potius, quam experrecti ingenii fœtum, oculis tuis erubuissem hic subjicere, Lector, nisi vel inde excitandum te sperassem ad agendas mecum Divis sospitatoribus gratias, magno imprimis Thaumaturgo Indiarum et Japoniæ Apostolo. Proinde* Eucharisticon *accipe, quod ejus altari affigendum sic scripsi.*

Francisci exuviæ, Goa quas, prædivite in arca
  Compositas, largo thuris honore colit;
Vos ego, vos (toto vivam licet orbe remotus)
  Supplicibus veneror stratus humi genibus.
Non tamen hinc optem, per mille pericula vitæ,
  Trans maria ut portet me peregrina ratis :
Sufficit exilis pars corporis, ut stat in aris
  Sive Malina tuis, sive Lovaina tuis.
B Nam media cum vix rapto de morte, valendi
  Non nisi longinquam spem medicina daret;
Istic pro me alii, pro me hic præsentior ipse
  Xaverio vovi ter tria sacra meo :
Post totidemque dies, totidemque ex ordine noctes, D
  Sic valui festo, magne Patrone, tuo;
Nullus ut inde dies ierit, quin mystica ad aram
  Hostia sit verbis rite sacrata meis.
Interea quæ, parva licet, lentissima febris
  Visa est dimidios velle tenere dies,
Luce redux media, media se nocte recondens,
  Et dubios inter spemque metumque tenens,
Versa novam in formam, binis latitare diebus
  Incipit, et quarto bella movere palam.
Quid facerem? Nova jam noto fero vota Patrono;
  Sitque precor longi terminus iste mali.
Nec mora. Devectus Peruanis pulvis ab oris;
  Diluitur vino, fortis Ibere, tuo.
Illa quidem pugnat, tamquam quæ vincere posset
  Pulvereumque hostem, Xaveriique manum :
Sed primo nimium certamine lassa, secundum VIDE APP. TOM. VII MAII NOT. 15.
  Non tulit; et cessit, cedere jussa, loco.
Scilicet unius spatio qui subvenit horæ
  Sæpius, in subitum promptior auxilium;
Is, modicæ fidei, qualem me comperit, ægros
  Sic juvat, ut vires temperet ipse suas.
Ergo aliis velox, mihi lentus, amandus utrisque,
  Et meritus laudis carmen utrimque paris, E
Vivat, jo! et cunctis pro me qui vota tulerunt :
  Perpetuo lætos donet habere dies.

INDEX

NOMINUM IIIS EPHEMERIDIBUS CONTENTORUM.

Nota I. ***Sola nomina, in tabulis Moscorum figuratis expressa, scribi litteris Romanis : scripta vulgaribus vel in Ephemeride Græca vel alicubi in explicatione referri.*** II. ***Adjectas post mensem litteras*** Gr. ***Græcorum,*** Mo. ***Moscorum Ephemerides,*** A ***Appendicem indicare. Ubi nulla littera additur, signatur utraque Ephemeris.***

Benedictus

Eutychius

Eutychius Patriarcha CP. 6 April.
Ezechiel Propheta 21 Julii *Mo.*

F

Faustus Præses Dalmatarum 3 Augusti.
Febronia V. M. in Syria 25 Junii
Felix M. Episcopus 31 Augusti *Mo.*
Fides cum Sororibus 17 Septemb.
Flavianus Anachoreta 16 Febru. *Mo.*
Florus M. cum Lauro 18 Augusti *et A.*

G

Gabriel Archangelus 26 Mart.
Encænia ejusdem CP. 13 Julii.
Galaction cum Episteme M. 5 Novemb.
Gelasius M. 27 Februar. *Gr.*
Georgius Ep. Mitilenæ 7 April.
Georgius Megalo-Martyr 23 April. 26 Novemb. *Mo. et A.*
Georgius Chozebites in Palæst. 8 Jan. *Mo.*
Georgius in Maleo Anachor. 4 April. *Mo.*
Gerasimus Anachor. ad Jordanem 4 Mart.
Germanus Patriarcha CP. 12 Maji *Mo.*
Germanus Ab. in Macedonia 12 Maji *Mo.*
Gervasius cum Prothasio M. 14 Octob.
Glebus seu David cum Borysso 24 Julii *et A.*
Glyceria M. in Thracia 13 Maji.
Gordius M. in Cappadocia 3 Januar.
Gregorius Magnus Papa 12 Martii *Mo.*
Gregorius Nazianzenus 25 Januar. *et A.*
Cum Basilio et Chrysostomo 30 Januar. *et A.*
Gregorius Ep. Nyssenus 10 Januar.
Gregorius Thaumaturgus Ep. 17 Novemb.
Gregorius Magnæ Armeniæ Ep. 30 Sept. *et A.*
Gregorius Ep. Agrigentinus 23 Nov. *Mo.* 24 *Gr.*
Gregorius Episcopus 14 Novemb. *Mo. et A.*
Gregorius Decapolita Conf. 20 Novemb.
Gurias cum sociis M. Edessæ 15 Novemb.

H

Helena Imper. cum Constantino 21 Maji.
Helladius Mart. 27 Maji *Gr.*
Hermias Martyr 31 Maji.
Hermolaus Presbyter M. Nicom. 26 Julii *Mo. et A.*
Hermylus cum Stratonico 13 Januar.
Herodion Apostolus 8 Aprilis.
Hieron sive Hierax Armen. M. 27 Novemb.
Hierotheus Areopagitæ Magister 4 Octob.
Hilarion Ep. Moscus 21 Octob. *Mo. et A.*
Hilarion Ab. in Palæstina 21 Octob.
Hilarion Junior monachus 6 Junii.
Hilarion Ab. Pelicetes 28 Martii.
Hilarius sive Hilarion cum Proclo M. 12 Julii.
Hippolytus M. Portuensis 30 Januar.
Hyacinthus M. Amastrenus 3 Julii *Gr.*
Hyacinthus M. in Cappadocia 3 Julii
Hypatius M. in Paphlagonia 31 Martii *Mo.*
Hypathius cum Lucilliano etc. 3 Junii *Mo.*

I

Ignatius Ep. Antioch. M. 20 Decemb.
Relatio Antiochiam 20 Januarii.
Ignatius Episcopus 18 Maji *Mo et A.*
Innocentes sub Herode 29 Decemb.
Irenarchus M. Armenus 28 Novem. *Mo.*
Ireno Martyr 5 Maji.
Irene cum sororibus M. Thessalon. 16 April.
Isacius Diaconus 24 Martii *Mo et A.*
Isacius Præses Dalmatarum 30 Maji 3 Aug.
Isacius monachus 30 Maji
Isaias Propheta 25 Jan. *Mo.* 9 Maji. *et A.*
Isaias Ep. Rostoviens. 15 Maji. *Mo. et A.*
Isidorus Hispalem. Episc 4 April. *Mo.*
Isidorus Pelusiota 4 Februar.
Isidorus Dux M 14 Maji.
Isidorus Salus 14 Maji. *Mo. et A.*
Ismael M. cum sociis 17 Junii.

J

Jacobus Apostolus frater Joannis 30 April.
Jacobus frater Domini 30 Apr. 23 Oct 26 Dec.
Jacobus Alphæi sive Minor 8 Octob.
Jacobus Episcopus Confessor 21 Martii *Mo. et A.*
Jacobus intercisus M. in Perside 27 Novemb.
Januarius Episc. Martyr 21 April.
Jason Apostolus 28 Apri. *Mo.* 29 *Gr.*
Jeremias Propheta 1 Maji.
Jesu Christi Annuntiatio et Incarnatio 25 Martii.
Nativitas ejusdem 25 Decemb.
Circumcisio 1 Januarii.
Hypapante 2 Februar.
Baptismus 6 Januarii.
Transfiguratio 6 Augusti.
Imago Edessena 16 Augusti *Mo.*
Joachim Pater Deiparæ 9 septemb.
Joannes Baptistæ Conceptio 23 Septemb.
Nativitas ejusdem 24 Junii.
Decollatio 29 Augusti.
Inventio capitis prima 25 Maji.
Inventio ejusdem tertia 24 Februarii.
Commemoratio CP. 7 Januar.
Joannis Evangelistæ obitus 8 Maji.
Festum ejusdem 26 Septemb.
Joannes Chrysostomus CP. 13 Novemb.
Relatio corporis 27 Januar.
Idem cum Basilio et Nazianzeno 30 Jan. *et A.*
Joannes Eleemosynarius Ep. Alex. 12 Novemb.
Joannes Episcopus CP. 30 Augusti *Mo.*
Joannes Jejunator CP. Patr. 2. Septemb. *Mo.*
Joannes Damascenus 4 Decemb. *Mo. et A.*
Joannes Climacus 30 Martii *et A.*
Joannes cum Xenophonte etc. 26 Januarii.
Joannes Calybita 15 Januar. *et A.*
Joannes Palæolaurita 19 April. *Mo.*
Joannes Discip. Gregorii Decapol. 18 April. *Mo.*
Joannes M. 2 Junii. *Mo. et A.*
Joannes cum Cyro M. 31 Jan. 28 Junii.
Joannes cum Maria et Xenophonte 26 Januar.
Joannes M. sub Juliano 30 Julii. *Mo.*
Joannes Monachus 22 Octob. *Mo. et A.*
Joannes socius Simeonis Sali 21 Julii *Mo.*
Joannes cum sociis M. Lithuanus 14 Apr. *Mo. et A.*
Joannes Rostoviensis 15 Maji. *Mo. et A.*
Joannicius monachus 4 Novemb. *et A.*
Job patiens 6 Maji.
Joel Propheta 19 Octob.
Jonas Propheta 21 Septemb. *Mo* 12 *Gr.*
Jonas Metropol. 21 Septem. *Mo. et A.*
Jonas Sabaita Presb. 22 Septem.
Josaphat Archiep. Poloc. M. 12 Novem. *Mo. et A.*
Joseph cum Deipara 26 Decemb. *Gr.*
Joseph Hymnographus 4 April. *Mo.*
Joses seu Joseph M. 20 Martii *Mo.*
Judas Apostolus 19 Junii.
Juliana Martyr 21 Decemb.
Julianus Cilix M. 21 Junii.
Julianus et Basilissa MM. 7 Januar. *Gr.*
Julitta cum Quirico M. 15 Julii.
Junia cum Andronico Apost. 22 Feb. 17 Maji.
Justina cum Cypriano M. 2 Octob.
Justinus Philosophus M. 1 Junii.

Justinus

Patapius

Patapius Solitarius CP. 8 Novemb.
Patres in Thebaide aut Raithu 13 Januar. *Mo.*
Patres sancti ante Christum 17 Decemb. *Mo.*
Patricius Ep. Prusæ 19 Maji.
Paula cum Lucilliano etc. M. 3 Junii *Mo.*
Paulus Apostolus 29 Junii.
Paulus Patriarcha CP. 6 Novemb.
Paulus Junior Patriarcha CP. 30 Augusti *Mo.*
Paulus cum Sorore Mart. 4 Mart. *Gr.*
Paulus primus Eremita 15 Januar.
Paulus Thebæus sive Simplex *A.*
Paulus in Latro Anachoreta 13 Mart. 21 Novemb. *Gr.*
Paulus cum Lucilliano etc. 3 Junii *Mo.*
Pegasius cum Acindyno 2 Novemb.
Pelagia Pœnitens Hierosolymis 7 Octob.
Pelagia M. in Cilicia 4 Maji.
Petrus Apostolus 29 Junii.
Ejusdem catena 16 Januar.
Petrus Abeselamites M. 12 Januar. *Mo.*
Petrus, Dionysius, Andreas etc. MM. 18 Maji *Gr.*
Petrus Episc. Alexandrinus M. 25 Novem. *Mo. et A.*
Petrus in Monte Atho 12 Junii *Mo.*
Petrus Metropolita Kijoviensis 21 Decemb. *et A.*
Phantinus Thaumaturgus 30 August. *Gr.*
Philemon Apostolus 22 Novem. *Mo.*
Philetus Senator M. 27 Mart. *Mo.*
Philippus Apostolus 14 Novem. *et A.*
Philippus Diaconus ex septem 11 Octob. *Mo.*
Philogonius Ep. Antioch. 20 Decem. *Mo.*
Philotheus Archiepiscopus 15 Septem. *Mo. et D.*
Philotheus Presbyter 15 Septem. *Mo.*
Phocas Ep. M. in Ponto 22 Septem.
Photina Samaritana 20 Mart. *Mo.*
Photius M. cum Aniceto 12 Augusti.
Piatenka seu Parasceva 13 Octob. 26 Nov. *et A.*
Pistis sive Fides cum sororibus M. 17 Septem.
Plato M. Ancyræ 18 Novemb.
Pœmon Anachoreta in Thebaide 27 August.
Polycarpus Episc. Smyrnæ 23 Februar.
Polyeuctus M. in Armenia 9 Januar.
Porphyrius Episc. Gazæ 26 Februar.
Probus cum Taracho et Andronico 12 Octob.
Prochorus monachus 10 Februar. *Mo. et A.*
Prochorus Apostolus 28 Julii.
Proclus Patriarcha CP. 20 Novem. *Mo.*
Proclus cum Hilarione M. 12 Julii.
Procopius Decapolita 27 Februar.
Procopius M. in Palæstina 8 Julii *et A.*
Protasius cum Gervasio M. 14 Octob.
Proterius Episc. M. 18 Februar. *Gr.*
Publius cum Sociis M. 15 Mart.
Pudes Apostolus 15 April. *Mo.* 14 *Gr.*

Q

Quadratus M. Nicomed. 7 Maji *Gr.*
Quartus Apostolus 10 Novemb. *Mo.*
Quiricus M. cum Julitta 15 Julii.

R

Rhodion Apostolus 10 Novem. *Mo.*
Romanus M. Antiochiæ 18 Novem. *Mo.*
Romanus seu Boryssus cum Davide 24 Jul. *Mo. et A.*
Rufus Apostolus 8 April. *Mo.*

S

Sabas Gotthus M. Romæ 24 April.
Sabas M. in Gotthia 18 April.
Sabas et socii MM. in Sinai 14 Januar.
Sabas Ab. in Palæstina 5 Novem. *et A.*
Sabatius Presbyter 1 April. *Mo. et A.*
Sabatius cum sociis M. in Phrygia 19 Septemb.
Sabel M. cum sociis 17 Junii.
Sabinus M. in Ægypto 16 Martii *Mo.*
Sadoth M. in Perside 19 Octob. *Mo.*
Salomona cum VII Machabæis 1 Augusti.
Samonas cum sociis M. Edessæ 15 Novem.
Sampson Xenodochus 27 Junii.
Samuel Propheta 20 Augusti.
Sebastianus M. Romæ 18 Decem.
Sergius monachus 25 Septemb. *Mo.*
Sergius Presbyter 1 Aprilis *et A.*
Sergius cum Baccho M. 7 Octob.
Severianus M. Sebastæ 9 Septem. *Mo.*
Silas Apostolus 30 Julii.
Silvanus Apostolus 30 Julii.
Silvester Papa 2 Januar.
Simeon Ep. Hierosolymitanus 27 April.
Simeon Stylita senior 1 Septem. *et A.*
Simeon in monte mirabili 24 Maji.
Simeon Salus 21 Julii.
Simeon Justus 3 Februar.
Simeon Episcopus M. 17 April. *et A.*
Simeon monachus 13 Februar. *Mo et A.*
Simon Apostolus 10 Maji.
Simon cum Juda Apostolus 19 Junii *Gr.*
Sisoes Anachoreta 6 Julii.
Sophia mater Fidei, Spei et Caritatis 17 Sept.
Sophonias Propheta 3 Novemb.
Sophronius Patriarcha Hierosol. 11 Martii.
Sosipater Apostolus 28 April. *Mo.*
Sozon M. Pompeiopoli in Cilicia 7 Septemb.
Spes cum sororibus 17 Septemb.
Spiridion Episc. in Cypro 12 Decemb. *et A.*
Stachys Apostolus 31 Octob. *Mo.*
Stephanus Protomartyr 27 Decem. *et A.*
Ejusdem translatio 2 Augusti.
Stephanus Episc. 26 Aprili. *Mo. et A.*
Stephanus Episc. Moscus 15 Decem. *Mo. et A.*
Stephanus Thaumaturgus 28 Martii *Mo.*
Stephanus Sabaita 13 Julii.
Stephanus monachus M. CP. 28 Novem. *et A.*
Stratonicus M. 13 Januar. *Gr.*
Syncletica V. Alexandrina 5 Januar.
Synodus VII Nicææ an. 787 11 Octob. *Mo.*

T

Tarachus cum Probo et Andronico 12 Octob.
Tarasius Patriarcha CP. 25 Februar.
Tatiana V. M. 12 Januar.
Tatiana seu Trajana cum suis M. 20 Septem.
Terentius cum Neonilla M. 28 Octob. *Mo.*
Terentius cum sociis M. in Africa 10 Apr. 28 Oct.
Thadæus Apostolus 21 Augusti.
Thalalæus M. Edessæ 20 Maji.
Thecla V. M. 24 Septem.
Theoctiste cum matre et sororibus M. 31 Jan. *Mo.*
Theoctistus 4 Januar. *Gr.*
Theoctistus Ab. socius S. Euthymii 3 Septem. *Mo.*
Theodora Imperatrix 12 Februar. *Mo.*
Theodora Alexandrina pœnitens 11 Septemb.
Theodorus seu Theodosius 20 April. *Mo.*
Theodorus Studita 11 Novem. *Mo. et A.*
Theodorus Trichinas 21 April. *Mo* 20 *Gr.*
Theodorus Syceota 22 April.
Theodorus Graptus Conf. 11 Oct. 27 Decemb. *Mo.*
Theodorus Discipulus Pachomii 16 Maji.
Theodorus Dux Megalomartyr 8 Febr. 8 Jun.
Theodorus Tiro M. 17 Februar.
Theodorus M. famulus Mich. Ducis 20 Sept. *Mo. et A.*
Theodorus M. in Pamphilia 10 April. *Mo.*
Theodorus monachus 19 Septem. *Mo. et A.*
Theodosia M. CP. 29 Maji.

Theadosia

V

X

Z

FINIS.

INDEX SANCTORUM

AD TOMUM PRIMUM MAJI.

A

4 Antoninus

B

C

H

S. Mariæ

3 Rufina

W

Z

INDEX

INDEX CHRONOLOGICUS.

FINIS.

ACTA

ACTA SANCTORUM

MAJI.

TOMUS PRIMUS.

Acta Sanctorum Maji complectitur pars hæc operis quinta. Mensem cum vulgo Floridum dicunt, quia florum proventu abundat præ aliis; sed si fructuum cœlis illatorum potior habenda est ratio, quam florum ornantium terras, Frugiferum jure meliori dixeris. Etenim collecta hic monumenta de Sanctis, numero et magnitudine plura, quam antehac uno in mense prodierint, aut posthac proditura videantur, pluribus digesta tomis, ut horreis fruges, in spiritualem animorum escam proponuntur, ad publicam utilitatem. Quod si mensium eorum aliquis, qui hactenus minorem de se spem faciunt, hoc ipso Majo evadat locupletior; illorum id diligentiæ libenter referemus acceptum, qui uberiorem materiam, velut sementem, in spem messis amplioris, nobis committere dignati fuerint; aut suis saltem adjuverint precibus ad majora, quam posse nos putemus, præstanda. Interim optamus, ut memoria RR. PP. Heriberti Rosweidi atque Joannis Bollandi numquam excidat lectorum animis. Licet enim eorum nomina non præferant horum librorum tituli, eo quod morte prærepti, aut nullam aut exiguam partem habere potuerint in Commentariis Observationibusque, quæ sunt velut anima quædam præsentis operis ac forma præcipua: agnoscimus tamen, semperque agnoscemus, non modicam a priore præparatam fuisse materiam, etiam huic mensi; a posteriore autem non nihil perfectum et huc relatum, quod meruerit ipsi ut auctori adscribi, prout suo loco apparebit.

PRIMA DIES MAJI.

SANCTI QUI KALENDIS MAJI COLUNTUR.

Sanctus Jeremias Propheta, in Ægypto occisus.
S. Philippus Apostolus, Mart. Hierapoli in Phrygia.
S. Jacobus Apostolus, filius Alphæi, Martyr Ostracinæ.
S. Jacobus Frater Domini, primus Episcopus et Martyr Hierosolymis.
S. Andeolus Suddiaconus, Martyr, in territorio Galliæ Vivariensi.
S. Cominius Martyr, Catanæ in Sicilia.
S. Maurus Libycus, Martyr Romanus, Gallipoli depositus.
S. Hypolistus Martyr, Atripaldæ in regno Neapolitano.
SS. Columba ejusque Soror, Martyres Tugurii in Lusitania.
S. Acius, S. Acheolus, — Martyres Ambiani in Gallia.
S. Quintianus, S. Eleutherius, sive Heliotherus, S. Gagus, S. Alexander, S. Saturninus, — Martyres in Africa
S. Apollonius, S. Euphemius, — Martyres
S. Proculus, S. Pelestus, S. Agapitus, SS. Milites XXXIII aut XXXIV. — Martyres Interamnæ in Umbria.
S. Quintinus seu Quintianus, Mart. in Oriente.
S. Saturnina seu Saturninus, Martyr Emeritæ in Hispania.
S. Sabas Martyr, apud Græcos.
S. Batas Persa, Martyr in Mesopotamia.
S. Florina Virgo, Martyr in Arvernia.
S. Justinus seu Justus, S. Magnus, S. Isicius, S. Phocas, — In Novempopulania.
S. Blandinus, in territorio Galliarum Meldensi.
S. Isidora apud Græcos.
S. Amator, Episc. Autissiodorensis in Gallia.
S. Orientius, Episcopus Ausciorum in Novempopulonia.
S. Africanus Episcopus, juxta Vabrum in Gallia Narbonensi.

S. Marculphus Abbas, in Constantiensi Galliæ Diœcesi.
S. Asaphus Episcopus, in Wallia Boreali.
S. Sigismundus Martyr, Rex Burgundionum.
S. Briocus Episcopus, in Britannia Armorica.
VID. APP. T. VII MAJI NOT. 17 S. Theodulphus, Abbas S. Theoderici, in Or Remorum monte.
S. Theodulphus Presbyter Treviris ad Mosellam.
S. Kellacus Episcopus, in Hibernia.
S. Arigius sive Aredius, Episcopus Vapincensis, in Gallia.
S. Berta Martyr, Abbatissa Avennaci, in diœcesi Remensi.
S. Ultanus Abbas, Fossis et Peronæ.
S. Evermarus, in agro Tungrensi occisus.
S. Euphrosinus Episcopus, Panzani in Hetruria.
S. Theodardus, sive Audardus, Archiepiscopus Narbonensis in Gallia.
S. Peregrinus, in diœcesi Umbriæ Nucerina.
S. Aldebrandus, Episcopus Forosemproniensis in Italia.
B. Vivaldus, tertii Ordinis S. Francisci, Montajonæ in Hetruria.
B. Panacæa Virgo, Agamii in diœcesi Italiæ Novariensi. NOT. 1

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

NOT. 2 Sanctus Pater Macarius Presbyter *memoratur in Kalendario Ægyptiaco seu Coptitarum Christiano, a Seldeno de Synedriis veterum Hebræorum lib.* 3 *cap.* 15 *adjuncto. Videtur is esse* Abbas *seu Pater et* Presbyter Macarius, *in Vitis Patrum laudatus, cujus, Acta dedimus* II Januarii.

S. Severinus, Episcopus Septempedanus, *hoc die consecratus traditur in Actis, quæ dedimus* VIII Januarii.

Dedicatio Ecclesiæ Trevirensis, *et* depositio Tunicæ Domini in altari S. Petri, *facta est hoc die, et recolitur quotannis. Habemus quemdam sermonem MS. in hac solennitate recitari solitum, sed quem non judicamus huic operi inserendum. Ejusdem* Tunicæ *post inventionem* prima hoc die publica ostensio facta est anno 1196. *Consulendi Christophori Broweri Annales Trevirenses, et auctores ibidem citati. De ea nonnulla dicta sunt ad Vitam S. Agricii Episcopi Trevirensis cap.* 4 *die* XIII Januarii.

B. Odoricus Martyr, Ordinis Minorum, *indicatur in scriptis Additionibus Carthusiæ Bruxellensis ad Grevenum. Vitam ejus dedimus* XIV Januarii.

S. Joannæ, Ordinis Camaldulensis, Translatio Balnæ *indicatur a Wione. De ea egimus* XVI Januarii.

S. Bassus Martyr, *indicatur in MSS. Menæis Taurinensibus Ducis Sabaudiæ. Videtur esse, qui cum aliis relatus est* XX Januarii.

Consecratio ecclesiæ Blandiniensis, a S. Amando facta hoc die, *uti diximus ad hujus Vitam* VI Februarii.

S. Sabinus Episcopus et Romulus Diaconus, Atripaldæ in Italia, *occasione* S. Hypolisti Presbyteri et Martyris, *qui hodie ibidem colitur, referuntur cum illo in Catalogo Sanctorum Italiæ a Ferrario. Nos illorum Acta elucidavimus ad diem* IX Februarii.

S. Soteris, Virginis et Martyris Romanæ, aliquæ reliquiæ adservantur in Monasterio sanctimonialium S. Mariæ Silvæ-Sezanæ apud Tricassinos : *ejusque festum celebratur hoc die, teste Nicolao Des-Guerrois in Historia Trecensi fol.* 56. *Acta* S. Soteris *illustravimus* X Februarii.

S. Guilielmi eremitæ solennitas celebratur in Stabulo Rodis, *uti diximus ad ejus Vitam* X Februarii.

Waldegundis Virgo *inserta est sub finem Martyrologii Pragensis MS. nobis hactenus incognita. Est nomen* S. Baldegundis Abbatissæ *(si forsan esset eadem) ex variis Martyrologiis, sed absque ullis Actis, relatum* X Februarii.

S. Walburgis, Virginis et Abbatissæ, elevatio et translatio corporis Eystadium *celebratur magna veneratione in pluribus ecclesiis, et refertur in pluribus Martyrologiis manu exaratis et excusis, uti late diximus ad diem ejus natalem* XXV Februarii.

Comitissa Valentinensis *vidua, a B. Coleta admissa ad religionem, sancte traditur obiisse in illius Vita a Sorore Perinna scripta; sed dies obitus non exprimitur. Ab Arturo du Monstier, in Martyrol. Francisc. et Gynecæo Sacro, refertur ad hunc diem. Quæ in dicta Vita habentur dedimus pag.* 610 *num.* 54 VI Martii.

S. Francisci de Paula, Ordinis Minimorum Fundatoris, Canonizatio *refertur a Balinghemio. Vitam illustravimus* II Aprilis.

Nicolaus de Pepulis, Guido de Bononia } *Ordinis S. Francisci,* Beati *censentur Bononiæ, ubi eorum corpora asservantur in ecclesia Sanctimonialium S. Bernardini. Arturus a Monasterio, in suo Martyrologio Franciscano,* Nicolaum *hoc die mortuum ait, cæcumque illuminasse ac mortuum suscitasse :* Guidonem *prætermittit. Ast Masinus in sua Bononia perlustrata, utrumque ait* 23 *Aprilis mortuum ; et huic magis credimus quam Arturo, jam sæpius deprehenso mortuales dies pro sua commoditate definire : expectabimus ergo num quid inde de Vita, miraculis, cultu utriusque adferatur ; acturi de ipsis plenius in Supplemento* XXIII Aprilis.

B. Philippus seu Philipinus, Ordinis Minorum, Columbarii defunctus, *indicatur in Martyrologio Franciscano Arturi. Verum* in Monte-Ilcino, *quo corpus translatum est, colitur die, quando ejus res gestas dedimus,* XXV Aprilis. NOT. 3

S. Gualfardus Confessor, *in aliquibus Veronensibus Kalendariis vetustis notatur hoc die : nunc fere festum fit proprio ejus die, quando vitam dedimus,* XXX Aprilis.

B. Peregrinus, Ordinis Servorum B. Mariæ, *hoc die, quo obiit, colitur Forolivii : ast in toto Ordine, ob festum Apostolorum, colitur pridie, quando ejus Acta illustravimus,* XXX Aprilis.

Initium prædicationis Domini nostri Jesu Christi *memoratur ad hunc primum Maji primo loco in apographis Martyrologii Hieronymiani, Corbeiensi Parisiis excuso, Lucensi et Blumiano: item in MSS. Tamlactensi, Barberino, Augustano, aliisque monasterii S. Cyriaci, et Reginæ Succiæ; quibus adstipulantur Notkerus et Wandelbertus. Curiose hanc quæstionem deducit Florentinius in suis Notis ad Martyrologium S. Hieronymi, ad quem lectorem remittimus.*

Mariamne et Philippa, sanctæ Virgines et filiæ S. Philippi Apostoli, Hierapoli mortuæ, *referuntur a Francisco Laherio in Menologio Virginum. De his infra in Actis S. Philippi* §. 2

Martyres plurimi, Cantuariæ passi, *recoluntur a Ghinio*

Ghinio in Natalibus Sanctorum Canonicorum, qui multa de iis examinat. Coli jubentur hoc die Officio semiduplici a Canonicis Regularibus S. Augustini, in Officiis propriis Romæ anno 1643 excusis. Sed omittuntur in eorumdem editionibus posterioribus, per Gabrielem Pennottum Ordinis historiographum curatis et illustratis: silent etiam Martyrologia Anglicana.

Arthuagus Gothus, Abbas Prior monasterii Sislæ Toletanæ, mortus I Maji anno 593, *cum titulo* Sancti *indicatur ab Herrera in Alphabeto Augustiniano pag. 3 sed nititur hic auctoritatibus Juliani Petri, Eutrandi seu Luitprandi, et Maximi; quæ apud eruditos Hispanos vacillant, tamquam nuper confictæ.*

Viennæ dedicatio solennis basilicæ Salvatoris, sub nomine et invocatione S. Petri omniumque Apostolorum, in qua pro reverentia innumerorum Christi Martyrum et Confessorum ibi quiescentium, locus ipse sanctitate et veneratione plurimum commendatur. *Ita Martyrologium Viennensis Ecclesiæ, studio Joannis le Lievre restauratum, et aliud antiquius a Petro Francisco Chifletio acceptum.*

Isaacus, *in Kalendario Ægyptiaco seu Coptico edito a Seldeno, indicatur ante* S. Macarium, *de quo supra egimus; et S. Jeremiam, quem infra primo loco damus: sed cum plures sint Sancti* Isaaci, *ex nudo nomine difficile est statuere, quis ille fuerit: maxime cum fieri possit ut ibi ponatur aliquis, ab omnibus aliunde notis diversus.*

Apollinaris, Abbatis VIII Divionensis ad S. Benignum, depositio Kalendis Maji celebratur. *Ita Sammarthani in Catalogo hujus Abbatiæ, non præposito titulo* Sancti, *quo eum honorat ad* XXXI *Martii Ferrarius in Catalogo generali, citato* Kalendario Ecclesiæ Divionensis. *Nos varia Kalendaria ibidem descripsimus, sed absque mentione hujus Abbatis.*

S. Amator Episcopus *memoratur ad hunc diem in Breviario Trecensi, et creditur ab aliquibus hujus urbis Episcopus: quod non satis constat, ut infra dicetur ad Vitam* S. Amatoris *Episcopi Autissiodorensis.*

B. Martinus, Confessor Tolentini, *memoratur in scriptis Additionibus Carthusiæ Bruxellensis ad Grevenum: sed is hactenus nobis ignotus est.*

Reliquia Capitis sancti est in magna veneratione Ansedæ, in diœcesi Portuensi in Lusitania. *Ita pluribus Georgius Cardosus in Hagiologio Lusitaniæ: addens per traditionem haberi, quod ipsum sit caput cujusdam* D. Giraldi *Canonici Regularis, cum magna sanctitate mortui in propinquo ejus Ordinis monasterio.*

Magnus, Norwegiæ Rex, *ut* Sanctus *refertur in Martyrologio Richardi Witfordi, Londini anno* 1506 *excuso. Omittitur a Joanne Vastovio in Vita Aquilonia, et a Missali Aquilonari ante ducentos circiter fere annos excuso: neque alibi de ejus cultu aliquid reperimus.*

Banbanus Episcopus *refertur in MS. Tamlachtensi. Colganus, in Notis ad Vitam S. Patricii tripartitam sive septimam num.* 67, *plures* Sanctos *nomine* Bambani *indicat, et inter illos asserit* Banbanum Presbyterum coli primo Maji. *Agit de eodem* VI *Februarii ad Vitam S. Melis annotatione* 8. *Quare certiora de eo expectamus.*

Dichullus de Cluain-Blain *proponitur in eodem MS. Tamlachtensi. De eo ex Annalibus Cluanensibus; Ultoniensibus et Senatensibus tradit Colganus* XVI *Januarii, ad tertiam Vitam S. Fursæi num.* 6, *hæc legi:* Anno DCC. Dichullus Abbas de Cluain-Eoias obiit. *Idem ad* 6 *Vitam S. Patricii, auctore Jocelino num.* 148, *ait,* S. Dichullum coli I Maji in ecclesia de Cluain Braoin, quæ est prope Ecclesiam Luthensem in Ultonia, et forte eadem cum ea quam Vita tripartita vocat Ernatiensem; cum dicatur esse in eadem regione Australis Ultoniæ, in qua sunt Luthensis et Ernatiensis Ecclesiæ. *De aliquo Dichullo agitur in Vita S. Patricii a nobis edita num.* 122, *quæ ibidem legi possunt. Si Annales præcitati aliquando in lucem prodeant, de eorum fide poterit certius judicari.*

Aidgenus Fovariensis *indicatur in MS. Tamlachtensi. De monasterio* Fovaria *seu* Fourrio *in Media provincia egimus* XX *Januarii, ad Vitam S. Fechini ibidem* VII *Seculo Abbatis. Colganus, in Appendice ad Vitam dicti Fechini cap.* 3, *enumerat Præsules dicti monasterii, inter quos* S. Aidganius, Episcopus Fovarensis et Abbas ibidem, obiit anno DCCLXVI. *Nec plura de eo ejusque cultu reperimus.*

Nicodimus, Germanus, Petrus, Renovatus, Joannes, Frigia, Zefanus, *forte* Stephanus, *indicantur in MS. Tamlactensi apud Hibernos, de quibus præter nuda nomina nihil scimus. Forsan erit qui plus luminis affundet.* Frigia *forsan pro regione sumpta, ob S. Philippum Apostolum, Hierapoli in Phrygia coronatum.*

Colmanus, id est, Gobnenus; *et* Ossenus, filius Moelsneachte; Monchenus et Romanus *indicantur in MS. Tamlachtensi: de quibus nihil alibi legimus. Colganus, in Indice Sanctorum ad Triadem Thaumaturgam, indicat Sanctos dictos Colmanos viginti octo ad Acta Sanctorum Hiberniæ, quinquaginta. Referuntur utrobique etiam varii* Osseni, *unde difficile est aliquid de hisce statuere. Ita etiam* Manchani, Mancheni *aut* Manchini *viginti numerantur, et sex* Ronani. *Cum ergo hic nuda ponantur nomina; non possumus aliud facere quam ea simpliciter lectori indicare.*

Bernardus, e monacho Clara-vallensi, titulo SS. Cosmæ et Damiani Diaconus Cardinalis, *refertur ab Henriquez et Bucelino, cum titulo* Beati, *omittitur a Chalemoto et aliis.*

Lupus, Marochiorum Episcopus, Ordinis Minorum, Cæsaraugustæ in Hispania mortuus, *nescitur quo* NOT. 4
die. Cum relicto conventu priore Minores ad novum cœnobium migrarent; corpora Lupi et Bernardi a Viridante solenniter translata sunt, et a Deo miraculis comprobata. *Hæc translatio facta est* I *Maji anno* 1289, *ac propterea in Martyrologio Franciscano Arturi ad hunc diem refertur* Lupus, *cum titulo* Beati: *at* Bernardus a Viridante, XI Junii *relatus, dicitur ab eodem Arturo* Assisii sepultus: et res confusione plena *indicatur. Waddingus, anno* 1278 *num.* 37, *ubi de translatione agit,* Beatos *appellat. Haroldus num.* 11 beatos Fratres *vocat.*

Martha Virgo, in Ariaco monasterio diœcesis Lingonensis mortua, *cum titulo* Sanctæ *memoratur ab Arturo præcitato in Gynecæo sacro. Fuit hæc desponsata S. Amatori, postea Episcopo Autissiodorensi, cujus Vita infra datur, in qua de ea agitur num.* 3 *et* 4: *et de ejus pio obitu et sepultura, a S. Amatore curata, num.* 15.

Jacobus Schuermans, ab hæreticis in Belgio an. 1579 *occisus; et* Felimeus, cum socio ab hæreticis in Hibernia interemptus, *indicantur cum titulo* Beati *in Martyrol. Franciscano Arturi.*

S. Sabas, Episcopus Daphnusiæ, *celebratur in Menæis Mediolanensibus et Taurinensibus. De eo agimus* NOT. 5
II Maji.

Walbertus Abbas, discipulus S. Columbani, *inscriptus est Florario Sanctorum. Vitam ejus damus* II Maji.

Mafalda Regina, monialis in Arouca, *indicatur in* NOT. 6
Kalendario

Kalendario Cisterciensi, Divione anno 1617 *excuso. De ea latius agimus inter Prætermissos* II Maji.

S. Judas seu Quiriacus Martyr, Episcopus Hierosolymis, *hoc die mortuus, est inscriptus variis Martyrologiis, ast colitur* IV Maji.

S. Titianus, Episcopus Laudensis, hoc die mortuus traditur : *sed, ob festum Apostolorum, ejus solennitas transfertur in diem* IV Maji.

S. Macarius Episcopus, *Ligeno Burdegalam translatus, ubi in ecclesia S. Andreæ Metropolitana pari cum ipso Apostolo honore colitur, hodie refertur a Saussayo : et seculo* 13 *adhuc diem hunc occupabat simul cum SS. Apostolis Philippo et Jacobo: deinde convenientius judicatum est, proprie de eo solo agi, quod et nos faciemus,* IV Maji.

SS. Calepodius, Palmatius et socii, Martyres Romani, *memorantur in MS. Strozziano: item a Greveno et Canisio : ab aliis cum Martyrol. Romano* X Maji.

S. Torquatus et socii, missi a SS. Petro et Paulo in Hispaniam, *celebrantur in Missali et Breviario Mozarabes dicto, et antiquo Breviario Burgensi; item* S. Torquatus *solus in Hagiologio Lusitano Georgii Cardoso. Consule quæ de iis dicimus* XV Maji.

S. Restitutæ, Virginis et Martyris Soranæ, solennitas celebratur Suessione in Arvensi Ecclesia, ob corpus eo translatum, *attestante Saussayo in Martyrol. Gallicano. Dies illius natalis est* XXVII Maji.

S. Alexander *inscriptus est MS. Kalendario Lugdunensi. Duo hujus nominis Martyres sunt, in Antonini persecutione Lugduni passi. Horum alter colitur* XXIV *Aprilis; sed quia Acta martyrii sunt juncta cum Actis S. Epipodii, ea damus* XXII *Aprilis: alter, cum S. Photino, colitur* II Junii.

S. Philippus, ex septem Diaconis, *indicatur in MS. Græco Taurinensi : in Martyrologio Romano proponitur* VI Junii.

S. Benignus Diaconus *refertur a Ferrario, forte quia corpus ejus, non multo ante occisi, Mevaniam translatum est hodie a fidelibus, ut scribit Jacobillus in Sanctis Umbriæ. Colitur tamen, cum S. Vincentio Episcopo Mevaniensi fratre suo, Lucæ et Mevaniæ* VI Junii.

Mathildis, Regina Angliæ, pietate, humilitate et caritate in pauperes celebris, *ut* Beata *memoratur ab Eduardo Maihew in Addendis ad Trophæa Anglicana. Silent alii de cultu. Fuit filia S. Margaretæ Reginæ Scotiæ : ad cujus Vitam de ea erit agendum* X Junii.

B. Guidonis, Presbyteri Cortonensis, *Ordinis Minorum S. Francisci, inventio capitis, miraculoso lucis indicio ex puteo extracti, festo publico hoc die celebrata fuit. Verum eum festum diem, ex concessione Gregorii* XIII, *celebrant Cortonenses in tota diœcesi, quando de illo agendum erit* XII Junii.

Ven. Jacobus de Vitriaco, *ex Canonico Regulari primum Episcopus Acconensis, tum Tusculanus et S. R. E. Cardinalis, cum titulo* Beati *hoc die ponitur a Raissio in Auctario ad Natales Sanctorum Belgii. Quæcumque de eo fere dici possunt, petenda sunt ex libro* 3 *de Vita B. Mariæ Oigniacensis, ad duos priores a Jacobo compositos per Cantipratanum adjecto, dando ad illius Natalem* XXIII Junii.

Isaias Propheta, sub Manasse Rege interfectus, *refertur in MS. Florario. Ab aliis Latinis, cum Martyrologio Romano* VI Julii.

S. Amalbergæ Virginis translatio corporis, in Blandinio monasterio, *memoratur a Molano, Canisio, Saussayo, Wione, Menardo et aliis. Dies natalis est* X Julii.

Zoerardus, dictus Andreas, et Benedictus, Eremitæ in Hungaria, *memorantur a Molano, Canisio, Wione, Menardo et aliis. Eorum etiam Acta ad hunc diem edidit Surius. Verum* XVI *Julii colunt eos Poloni, et sequenti Hungari, cum quibus referemus Acta* XVII Julii.

S. Liborii, Episcopi Cenomanensis, reliquiæ hoc die avectæ, et XXVIII hujus mensis Paderbornam allatæ; *uti docuit noster Bollandus, tractatu peculiari de isto Sancto, et plenius dicetur die natali* XXIII Julii.

S. Mauri Episcopi, S. Pantaleemonis, S. Sergii, | Martyrum, Vigiliis in Apulia, inventio *celebratur hoc die in Officiis propriis. At dies natalis est* XXVII Julii.

S. Philosophi Martyris Alexandrini *elogium hoc die habet Synaxarium Chiffletianum : ipse est, quem sine nomine laudat Hieronymus in Vita Pauli, a nobis ad* X *Januarii data num.* 5, *quod molli in culcitra religatus provocanti ad libidinem meretriculæ præmorsam dentibus linguam in vultum expuerit. Nomen a facto sumptum arbitramur, quia proprium ignorabatur : quomodo eumdem alii* Necetam *seu* Victorem *appellavere. Agunt de eo Martyrologia* XXVIII Julii.

SS. Orientius et Patientia Martyres, Oscæ in Hispania, *referuntur in Martyrologio hodierno Romano, cum hac Baronii annotatione* : In Flore Sanctorum Hispaniæ, ex veteribus monumentis Ecclesiæ Oscensis, leguntur hi parentes fuisse S. Laurentii Martyris. *Sed non habentur Martyres, quales tamen fecit, qui Chronicon sub nomine Fl. Dextri nuper conflavit. Cum plures hic sint difficultates enodandæ, commodius id fiet ad Vitam S. Laurentii* X Augusti.

S. Arnulphi, Episcopi Suessionensis, translatio corporis, Aldenburgum oppidum Flandriæ, *celebratur in MSS. Centulensi et Florario Sanctorum : item apud Wionem, Dorganium, Menardum, Bucelinum. Dies ejus natalis est* XV Augusti.

S. Grata, vidua Bergomensis, aliquibus Virgo dicta, licet maritum habuerit, *refertur a Bellino, Maurolyco, Molano, Galesinio et in Martyrologio Romano. At colitur, ut vidua, in Ecclesia Bergomensi* XXV Augusti.

B. Jacobus Tifernas, Laicus Ordinis Minorum, sculpendi peritia insignis, virtute et miraculis clarus, Tiferni sub majori ara conditus : cujus corpus solitum fuisse ostendi hisce Kalendis Maji *scribit Angelus Conti de Sanctis et Beatis Tifernensibus. Verum Arturus du Monstier in Martyrol. Franciscano, et Jacobillus de Sanctis Umbriæ referunt natalem* XVII Septemb.

S. Januarii Episcopi Translatio Neapoli *indicatur in Catalogo generali Ferrarii. Dies ejus natalis celebratur* XIX Septembris.

S. Matthæi Apostoli natalis *memoratur in quatuor apographis Martyrologii Hieronymiani, item MSS. Richenaugiensi, Augustano et Labbeano, sed omisso nomine* natalis. *Colitur* XXI Septembris.

S. Benignus, S. Andochius, | Presbyteri | *occasione S. Andeoli socii, qui hoc die colitur,*
S. Thyrsus Diaconus, *referuntur a Maurolyco, Greveno, Canisio, Ferrario; at seorsim coluntur* S. Benignus I Novembris.
SS. Andochius et Thyrsus XXIV Septembris.

B. Vitalis, B. Gaufridi, | Abbatum, | B. Guillelmi, B. Petri, B. Haymonis, | Monachorum, | Saviniacensium, elevatio corporum, facta ab Episcopis Canomanensi, Abrincensi, et Redonensi, *memoratur a Menardo, ab Henriquez inter Omissa et a Saussayo. Ex his* B. Vitalis *Acta dedimus* VII Januarii.
Guilielmus, *cui poterit* Gaufridus *adjungi, refertur ab Henriquez* XX Octobris.

Petrus

Petrus, *cujus Acta MSS. habemus, ab eodem memoratur* xxiv Decembris.

Haymo, *ut diximus inter Prætermissos* 30 *Aprilis, indicatur in Kalendario Divione excuso* xxvi Septembris.

Baruch Propheta, *occasione S. Jeremiæ, qui hoc die colitur, subjungitur a Petro de Natalibus, et refertur a Witfordo in Martyrologio Anglice olim edito. Verum is a Græcis in Menæis celebratur* xxviii Septembris.

S. Placidi et Sociorum exceptio reliquiarum, in monasterio S. Benedicti de Padolyrone, *indicatur a Wione. Coluntur hi Martyres* v Octobris.

S. Gereonis Martyris Coloniensis et Sociorum memoria celebratur in Conventu S. Hieronymi Vallis-belle-factæ, territorii Penichii in Lusitania, ob sacrum caput et alios pretiosas reliquias ibidem asservatas, *de quorum translatione agit Cardoso hoc die in Hagiologio Lusitano. Coluntur hi sancti Martyres* x Octobris.

S. Joannis Boni, Ordinis Eremitarum S. Augustini, Translatio Mantuæ, *inscripta est Auctario Greveni ad Usuardum, et Martyrologio Germanico Canisii. Dies ejus natalis censetur* xxiii aut xxiv Octobris.

S. Elisabethæ viduæ elevatio capitis, facta anno 1236, *traditur in MS. Florario. Dies ejus natalis est* xix Novembris.

S. Clementis, Mediomatricæ urbis Episcopi Translatio, anno 1090 facta, *memoratur in Kalendario Ecclesiæ Luxoviensis, ab aliis die sequenti : at dies ejus natalis colitur* xxiii Novembris.

B. Galganus eremita, in Italia, *memoratur in scriptis Additionibus Carthusiæ Bruxellensis ad Grevenum, in Martyrol. Romano* iii Decembris.

S. Tebredia Abbatissa *indicatur in Kalendario MS. Ordinis Benedictini. Eadem, in solo indice Bucelini reperta, indicatur coli* xi Decembris.

Sapientia, sanctimonialis monasterii de Remeia Ordinis Cisterciensis in Belgio, divino alloquio et cœlestibus visitationibus assuefacta. *Ita Chrysostomus Henriquez in Kalendario Sanctorum ac Beatarum Ordinis ante Lilia Cistercii, et iterum in Menologio, ac* Beatam *appellat.* Sanctam *vocat Chamelot: Saussayus Piis annumerat: Manrique ad an.* 1218 *num.* 8, *ab omni titulo abstinet. Quæ de ea referuntur, in Vita B. Idæ de Nivellis legi poterunt, quando de ea agemus,* xi Decembris.

S. Corentini, Episcopi Corisopitensis in Britannia Armorica, Translatio *celebratur hoc die in Ecclesia Corisopitensi; de Apostolis vero proxima die non impedita. At per diocesim fit de S. Corentino proxima die non impedita. Memoratur etiam hoc die in MS. Barberiniano, Carmelitano Coloniæ asservato; nec non apud Bellinum Parisiis auctum, Grevenum, Molanum, Canisium, Saussayum et alios. Dies natalis est* xii Decembris.

Mochœmius de Tyrdaglass *memoratur inter Sanctos Hiberniæ primo loco in MS. Tamlachtensi : et dicitur a Colgano is esse, qui in Vita S. Fintani, a nobis edita ad diem* xvii *Februarii num.* 3, *dicitur* B. Mocumim, qui est cum S. Columba Magistro suo in civitate Tyrdaglass, in terra Momoniæ, juxta flumen Sionna. *Quæ fere eadem narrantur in Vita S. Columbæ filii Crimthandi, danda* xiii Decembris.

SS. Willibaldus, Episcopus Eystadiensis et Wunibaldus Abbas ejus frater *(occasione* S. Walburgis *sororis, quæ ob reliquias Eystadium translatas, in multis Ecclesiis habet solennem venerationem, ut jam supra diximus) in variis Martyrologiis referuntur. Ex his*

S. Willibaldus *colitur* vii Julii.
et S. Wunibaldus xviii Decembris.

DE S. JEREMIA PROPHETA,

IN ÆGYPTO OCCISO.

G. H.

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 18.

I MAII.

Incipimus hunc mensem Majum a summis sanctissimisque viris, Jeremia *antiquæ legis,* Philippo *et* Jacobo *ex duodenario numero Apostolis, et altero* Jacobo Fratre Domini, *Episcopo primo Hierosolymitano, novi Testamenti Principibus : et subsequentur, quasi messe per orbem universum accrescente,* C *quam plurimi Sancti. Proinde, ne moles hujus operis in immensum excrescat, quæ de* S. Jeremia *præclarissima scribuntur, ea poterunt legi apud quamplurimos ejus prophetiæ Interpretes. Fuit autem* Jeremias *ut* (Actorum epitome) *paucis ejus gesta complectamur, fuit, inquam, Sacerdos, Doctor, Propheta et Apostolus; jam inde ab utero matris, ut plurimi censent, sanctificatus, et ad id munus consecratus. Decimo quinto circiter vitæ anno, teste S. Hieronymo, prophetare cœpit, immediate a Deo missus ad prædicandum Judæis ceterisque nationibus adventum Regis Nabuchodonosoris, excidium Hierosolymitanæ urbis, et vicinarum provinciarum ac regnorum exterminium. Inter comminationes, increpationes ac lamenta, miscet hinc inde læta promissa de reducendis ex Chaldæa Judæis, de redimendo per Christum mundo, de Gentibus in Ecclesiam reducendis, de multiplici gratia et felicitate novi Testamenti. Verum, pro omni labore suo, nihil ab ingratis civibus suis retulit, præter probra, vincula, carcerem et mortem, lapidibus obrutus. Quo nomine ut Martyr celebratur a Tertulliano, Epiphanio, Hieronymo, Isidoro, aliisque.*

2 *Sacra ejus memoria ad hasce Kalendas Maji recolitur apud Orientales, Græcos, Latinos. Nam quod habemus Martyrologium Arabico-Ægyptiacum, a Gratia Simonio Maronita pro nobis Latine redditum, ista habet :* Primo die Maji memoria Jeremiæ Prophetæ sanctificati. *In Typico S. Sabæ Abbatis, quod Syriacum haberi potest, indicatur* Jeremias Propheta. *Græci* (F Cultus apud Orientales,) *in urbe Constantinopolitana hoc die solenne festum S. Jeremiæ celebrant* in venerabili Apostolio sancti et Principis Apostoli Petri, quod situm est prope sanctissimam et magnam ecclesiam. *Uti indicatur in MS. Synaxario Græco Collegii Claromontani Societatis Jesu Parisiis et in Menæis excusis, ubi et laus ejusdem Prophetæ hymnis, odis et canticis promulgatur.* (et Græcos,) *Nobis sufficiat elogium, quod in pervetusto Menologio jussu Basilii Porphyrogeniti Imperatoris Constantinopolitani seculo Christi decimo conscripto profertur, et est Latine redditum hujusmodi.*

3 Jeremias, electus Dei Propheta, fuit ex Judæa regione; et multa quidem vaticinatus est, præsertim (*in Menologio Basilii Imp*) vero Hierosolymæ expugnationem. Quapropter Arcam legis accepit, et sacra omnia quæ in ea erant, et in petrosa cavea abscondit, illos qui tunc aderant ita allocutus : Migravit Dominus ex Sina in cœlum, ac rursus veniet in Sina cum potestate : signumque erit vobis adventus ipsius, quando gentes omnes lignum adoraverint. Quo cum dixisset, illico super eam caveam, in qua Arcam absconderat, nubes apparuit, locum illum per diem integrum obumbrans. Plures

AUCTORE G. H.

A Plures deinde ærumnas a Judæis sustulit, quod eorum scelera redarguisset. Cum vero postea in Ægyptum abiisset, prædixit futurum, ut omnia eorum simulacra concuterentur et conciderent, propter Salvatorem puerum ex Virgine in stabulo nasciturum. Ac demum cum Taphnis Ægypti urbe degeret, lapidibus a populo obrutus e vita decessit, prope domum Pharaonis sepultus. *Hæc in dicto Menologio.*

Chronico Alexandrino,

4 *Eadem fere omnia recensentur in Chronico Alexandrino, uti illud Raderus appellat, et plura de sepultura, miraculis ac translatione Reliquiarum adduntur, his verbis:* Jeremias Anathotites, apud Taphnas Ægypti lapidibus a populo obrutus, occubuit. Jacet in eo loco, ubi Pharao habitarat. Ægypti enim magna illum veneratione prosecuti sunt, quod ab eo magnis essent beneficiis cumulati, dum eis bene precatus, monstra, quæ crocodilos Græci, Ægypti menephoth appellitant, ab eis avertit. Porro quicumque etiam hodie, Christum professi, in eo loco precantur, et de loco illo pulverem colligunt, morsos ab illis homines curant, multique crocodilos ex aquis illis fugant. Accepimus nos ab Antigoni et Ptolomæi posteris, viris magno natu, Alexandrum Macedonum Regem, cum Vatis sepulcrum viseret,
B et ea quæ de se prædixerat cognovisset, ejus cineres Alexandriam deportasse, illisque illustre monumentum undequaque ornatum excitasse: unde factum ut aspides inde arcerentur, uti et ex flumine.

et Prato Joannis Moschi.

Hæc in dicto Chronico. Joannes Moschus in Prato spirituali lib. 10 *de Vitis Patrum cap.* 77 *hæc interserit*: Tunc aio, *inquit*, Domino meo Sophronio: Eamus ad Tetrapylum, et illic maneamus. Est autem locus ille Alexandrinis venerabilis: dicunt enim Jeremiæ Prophetæ ossa ex Ægypto sumpta, ab Alexandro conditore urbis illic fuisse reposita.

Celebritas in loco qui putatur nativitatis fuisse:

5 *Non una ejusdem Prophetæ memoria adhuc superest in Terra sancta, et a Peregrinis religiose visitur. Nam primo inter Rama et Jerusalem, decem circiter milliaribus ab urbe, occurrit in amœnissima valle amplum templum (ut Quaresmius lib.* 4 *cap.* 7 *et nuper inde advectus Fr. Antonius Gonzales lib.* 2 *cap.* 6 *referunt) adhuc fere integrum, sed tecto et ornamentis spoliatum, juxtaque Conventus olim Franciscani parietinæ ac rudera, sub titulo S. Jeremiæ, quem istic natum credunt incolæ. Neque valde obstat quod vocetur,* Anathotites, Anathot *autem non fuerit hoc loco, citra, sed tertio supra urbem sanctam milliario, secundum*
C *Hieronymum: nec enim uspiam dicitur Jeremias in Scriptura sacra* Anathotites *vel* natus ex Anathot, *sed solum dicitur fuisse* de Sacerdotibus qui fuerunt in Anathot; *vel, ut Chaldæus habet, qui suscepit* hæreditatem suam in Anathot, *quia scilicet ibi prædium emptum habuerit: quo non obstante alibi et natus fuisse potuit et habitasse. Altera ejusdem Prophetæ memoria est ad muros urbis sanctæ, extra portam Damascenam. Specus scilicet quam Jeremiæ vocant, quod in ea credatur flevisse destructionem imminentem Hierosolymis et Threnos dictasse. Est autem* antrum, *uti ait Quaresmius,* quadratæ formæ, amplum ac spatiosum, unica columna ejusdem rupis suffultum, triginta circiter passus per quadrum continens: supra quod, *inquit Gonzales,* ad decem aut duodecim pedum altitudinem monstratur locus instar lecti, qui Prophetæ pro cubili fuerit.

item in ejus spelunca

6 *Haud procul vero est alius locus, instar caveæ sive cisternæ, uliginosus et cœnosus; qui putatur fuisse in quem conjectus est Sanctus. Quod ne contrarium Scripturæ videatur, observat Quaresmius quatuor omnino vicibus conclusum fuisse Prophetam: ac primo cap.* 10 *v.* 2 *quando* Phassur misit eum in nervum, quod erat in porta Benjamin superiori, in domo Domini, *intra civitatem in ejus meridionali plaga, pseudoprophetis et templi ministris cum quid deliquissent destinatum. Secundo cum obsideretur Jerusalem, quando* erat clausus in atrio carceris qui erat in domo Regis Juda *Cap.* 32 *v.* 2. *Tertio cap.* 37 *v.* 14 irati Principes contra Jeremiam, cæsum miserunt in carcerem qui erat in domo Jonathan Scribæ... in domum laci et in ergastulum. *Est hic etiam locus intra civitatem domui regiæ vicinus, et inde clam accersiri facile et adduci ad Regem potuerit. Quarto denique cap.* 38 *v.* 6. Tulerunt Jeremiam et projecerunt eum in lacum Melchiæ filii Amelech qui erat in vestibulo carceris... in lacum in quo non erat aqua, sed lutum. *De hoc autem loco nihil additur quod dissuadeat fuisse in parte Aquilonari, aut etiam extra muros civitatis: cum intra et extra potuerint esse carceres varii; et hoc loco ultimus iste fuisse, in cujus lacum (nam tales fossæ etiam in plerisque carceribus hodie habentur pro facinorosissimis reis) per funem tunc quidem fuerit dimissus Sanctus, postea vero ad memoriam Prophetæ paratus ingressus sit per portam et scalas, quarum hodie visuntur reliquiæ. Huc refer varia Scripturæ loca, similem carceris modum apud Judæos usitatum indicantia. Psalmo* 87 *v.* 7 Posuerunt me in lacu inferiori, in tenebrosis et in umbra mortis. *Psalmo* 39 *v.* 3 Eduxit me de lacu miseriæ et de luto fæcis. E
Zachariæ 9 *v.* 11 Emisisti vinctos tuos de lacu in quo non est aqua. *Utrum autem de postremo an de alio aliquo intra urbem loco intelligendum quod ait Nicephorus lib.* 8 *cap.* 9 *de Helena Constantini matre,* quæ in fovea Jeremiæ mirifica construxit opera, *difficulter definieris.*

et vicina fovea seu lacu, in quem fuit post carcerem ter mutatum dimissus.

Cultus apud Latinos.

7 *Latini etiam hisce Kalendis Maji celebrant* natalem S. Jeremiæ Prophetæ *in antiquioribus Martyrologiis, sæpius a nobis allegari solitis, Casinensi, Barrino, Altempsiano, S. Cyriaci, Reginæ Sueciæ, aliisque, tum quæ ediderunt Beda, Rabanus, Ado, Notkerus, Wandelbertus. At majus hoc elogium habet Usuardus:* Kalendis Maji. In Ægypto Jeremiæ Prophetæ, qui a populo lapidibus obrutus apud Taphnas occubuit: *additurque in hodierno Martyrologio Romano,* ibique sepultus est: ad cujus sepulcrum fideles (ut refert S. Epiphanius) supplicare consueverunt, indeque sumpto pulvere aspidum morsibus medentur. *Citatur in Notis a Baronio liber, qui vulgo tribuitur S. Epiphanio de Vitis Prophetarum: in hoc autem fere eadem continentur de S. Jeremia, quæ maluimus dare ex Menologio Græco Basilii Imperatoris et Chronico Alexandrino. Colitur quoque prima die non impe-* F
dita, in Ecclesia Patriarchali et diœcesi Venetiarum, S. Jeremias Propheta Martyr *ritu semiduplici. Hinc aliquæ* Reliquiæ *Pragam allatæ notantur in Diario Metropolitanæ ecclesiæ, tamquam repositæ* intra crystallum ejusdem thecułæ argenteæ inauratæ, *in qua continentur Reliquiæ S. Jacobi Apostoli.*

Epitaphium ex Saliano.

8 *Placet addere Epitaphium a Saliano nostro concinnatus.* Claudit hoc mausolæum, Viator, non lipsana, sed balsamum Lilio virginitatis odoratum; non ossa arentia, sed theriacam venenis, sed amuletum fugandis serpentibus, lacertis, aspidibus, crocodilisque salutare. Hanc illi vim dedit, qui dudum contra cacodæmones, tartareos serpentes et eorum cultum, illisque addictas Israelitarum fæces Vatem invictum reddidit. Dederat quippe eum a puero in civitatem munitam, et in columnam ferream, et in murum æreum super omnem terram, adversus Reges et Pincipes et Sacerdotes et populum terræ. Nil mirum autem potentem fuisse Jeremiam adversus aspidem et basiliscum, et conculcasse leonem et draconem; qui ex ipso sanctificatus utero, nihil illis in se juris in animo, nihil in corpore inquinatum toto vitæ decursu admisit: illi tota vita simillimus, qui mortalem neminem, aut etiam immortalium neminem, habuit parem. Pro quo et in cujus typum calumniis appetitus, irriosinibus vexatus, circumventus

tus

A tus insidiis, jugum subiit et catenas; alapas item et flagella, tenebras et cœnosum barathrum expertus est: et post deploratam multis assiduisque lacrymis civitatem ac rempublicam Judæorum, gemina clade pereuntem; saxorum denique grandine ab impia fugitivorum turba obrutus, in Sancti Abrahæ ceterorumque Patriarcharum sinum evolavit Maji primo, mense a descensu in Ægyptum septimo, Prophetici muneris anno XLII, ætatis fere LV. *Philippus Labbe in Epitome Chronologica Historiæ sacræ et profanæ par. 2, collocat necem S. Jeremiæ ad annum Mundi ter millesimum quadringentesimum quadragesimum septimum, Romæ conditæ centesimum quadragesimum septimum, ante Æram Christi vulgarem sexcentesimum septimum.* D

Tempus cædis.

9 *Concludat rem totam visio nocturna, Judæ Machabæo facta, qui eam libro secundo Machabæorum capite* XV *describens, dixit,* apparuisse *cum Onia* et alium virum ætate et gloria mirabilem et magni decoris habitudine circa illum. Respondentem vero Oniam dixisse: Hic est fratrum amator et populi Israel: hic est qui multum orat pro populo et universa sancta civitate, Jeremias Propheta Dei. Extendisse autem Jeremiam dexteram, et dedisse Judæ gladium aureum dicentem, Accipe sanctum gladium, munus a Deo, in quo dejicies adversarios populi mei Israel.

Protectio S. Jeremiæ.

DE S. PHILIPPO APOSTOLO,

MARTYRE HIERAPOLI IN PHRYGIA.

G. H. VID. APP. T. VII MAJI NOT. 19

Commentarius prævius.

E

B

§ I Acta varia, et cultus sacer apud Latinos, Græcos, et alios Orientales.

SUB DOMITIANO IMPERAT.

Cultus S. Philippi apud Latinos 1 Maji:

in Fastis S. Hieronymi,

Celebris est ad Kalendas Maji memoria S. Philippi Apostoli *in antiquissimis Fastis Latinis. Pervetustum Martyrologii Hieronymiani apographum, a mille prope annis exaratum, quo ab initio operis ut nostro usi sumus, quodque Epternacensibus ut suum exigentibus reddidimus, habet præfixum Indiculum de festis Apostolorum diebus: et referenda ad Kalendas Maji ista suggerit:* Natalis S. Philippi Apostoli, in civitate Hierapoli provinciæ Asiæ. *Verum in contextu Martyrologii ad Kalendas Maji hæc solum leguntur:* Natalis sanctorum Apostolorum Philippi et Jacobi. *In apographo Corbeiensi Parisiis excuso ejusdem Martyrologii Hieronymiani ita habetur:* In Asia Hierapoli SS. Philippi Apostoli et Jacobi. *De S. Jacobo, qui non spectat ad Hierapolim, mox seorsim agemus. Similia de utroque habentur in antiquioribus Fastis MSS. quos non est operæ pretium indicare. Venerabilis Beda in genuino suo Martyrologio, quod ante tomum secundum Actorum Martii ex octo antiquis codicibus edidimus, ista scribit:* In Hierapoli Philippi Apostoli, et Jacobi Apostoli Fratris Domini. *Addit Florus:* Quorum primus in Asia in civitate Hierapoli provinciæ Phrygiæ passus est, ibique cum filiabus suis requiescit. *Rabanus, ætate proximus, sic scribit:* In Hierapoli Philippi Apostoli, qui Ebionitarum hæresim extinxit, et quievit in pace. *Usuardus scripto mandavit hæc verba:* Natale Apostolorum Philippi et Jacobi, ex quibus Philippus postquam Scythiam ad fidem Christi convertisset, apud Hierapolim, Asiæ civitatem, glorioso fine quievit.

Bedæ,

Flori,

C

Rabani,

Usuardi,

Adonis,

2 *Ado Archiepiscopus Viennensis, in libello de festivitatibus Sanctorum Apostolorum, hoc elogium edidit:* Natalis beatorum Apostolorum Philippi et Jacobi: ex quibus Philippus, cum pene Scythiam convertisset, Diaconibus, Presbyteris et Episcopis ibi constitutis, reversus est ad Asiam, ubi continua prædicatione per aliquot annos insistens, multitudinem populorum Christo, laboribus piis semper inserviens, lucratus est: quique apud Hierapolim Asiæ civitatem dormivit cum patribus suis, beato fine sepultus. *Hæc Ado: quibus addit Notkerus,* Extincta hæresi Ebionitarum, qui Christum Jesum ante Incarnationis tempus fuisse negabant. *In hodierno Martyrologio Romano adduntur nonnulla de ejus martyrio his verbis:* Natalis beatorum Apostolorum Philippi et Jacobi, ex quibus Philippus, postquam omnem fere Scythiam ad fidem Christi convertisset, apud Hierapolim Asiæ civitatem, cruci affixus et lapidibus obrutus, glorioso fine quievit. *Hæc ibi, quibus similia in suo Martyrologio tradit Galesinius. At Maurolycus aliquanto plura interserens,* Natale, *inquit,* beatorum Philippi et Jacobi, ex quibus Philippus, postquam Scythiam ad fidem Christi convertit, ubi dejecto Martis simulacro erexerat Crucem, et venenosum draconem exterminarat; apud Hierapolim civitatem Asiæ glorioso fine quievit: sive ab Ebionitis cruci affixus et lapidatus occubuit: juxta quem duæ filiæ ejus Virgines tumulatæ sunt: tertia Ephesi jacet. *Hæc Maurolycus: præter quæ Constantinus Felicius nonnulla miscet ex Actis Græcis, de quibus mox agemus.*

Notkeri,

in Martyrol. Romano,

Galesinii, Maurolyci,

Felicii.

3 *Vocatio Pgilippi ad Apostolatum nonnullis etiam Fastis ad* XXVIII *Februarii adscribitur: sed ista ex* I *die Maji latius deducenda fuere, ut via sterneretur ad Acta Latina, primo loco danda, in quibus omnia continentur, quæ in citatis Martyrologiis attinguntur. Eadem Acta habemus in tribus illustribus codicibus nostris quorum aliquis ante octingentos annos videtur exaratus. Præterea accepimus eadem descripta ex vetustis codicibus Trevirensi S. Martini, duplici Audomarensi Ecclesiæ Cathedralis, Ultrajectino Ecclesiæ S. Salvatoris, Romano Cardinalis Baronii. Invenimus ipsa etiam in tribus Reginæ Sueciæ signatis numero* 81, 482 *et* 1604. *Parisiensi Cardinalis Mazarini, Duacensi monasterii Aquicinctini, Bodecensi in Westphalia, et in Codice MS. Hospitalis S. Nicolai prope Cusam: neque ab his diversa sunt, quæ habuit Auctor historiæ de Translatione brachii S. Philippi Florentiam, infra dandæ. Legendaria si libuisset excutere, plura possemus indicare exempla. Sed imprimis memorabilis est nobis eadem Acta continens Codex pervetustus, quadratis litterarum ductibus et discrimine diphthongorum atque vocalium accurate servato exaratus, qui olim pertinuit ad monasterium SS. Petri et Pauli in Wissenburg diœcesis Spirensis, nunc est Amplissimi Baronis Blumii, sæpius a nobis memorati, ob vetustum Martyrologii Hieronymiani apographum, quod ipse ex eodem monasterio acceptum pro sua humanitate communicavit. Ex hoc vetusto codice Acta virtutum et passionum Sanctorum Christi Apostolorum, Reineldus Dehnius, Societatis nostræ vir eruditus, descripta nobis transmisit.*

Acta dantur ex vetustis MSS. Latinis,

F

et ex MS. libro de Vitis Apostolorum, forte Melitonis Episcopo.

4 *Præfigitur huic Codici* epistola Melitonis, *aliis* Melliti, Episcopi Laodicensis, ad universos Episcopos et Ecclesias Catholicorum, de quodam Leucio, qui

AUCTORE G. H.

A qui quorumdam Actus Apostolorum scripserat. *Notat hunc Melito* falsitatis titulo, *potissimum quia* dixit, eos docuisse duo principia boni et mali, et bona a bono et mala a malo susbtitisse Principe. *Eadem epistola præfigitur ante Acta S. Joannis Evangelistæ apud Florentinium ad Martyrologium Hieronymianum. Mentio prædicti* Leucii, *aliis* Leontii, *videtur fieri in Tractatu de Fide sive de Unitate Trinitatis contra Manichæos, qui tomo* 6 *Operum S. Augustini continetur: verum non habetur in Retractationibus ejus, neque in Indiculo Possidii; asseritque Philippus Labbe de Scriptoribus Ecclesiasticis,* evicisse Sirmondum in Historia Prædestinatiana ex fide MSS. codicum, præcipue Corbeiensis, *quod sit* Evodii Episcopi Uzalensis, *in Proconsulari provincia Africæ, ad quem extant variæ S. Augustini epistolæ: ut vel tunc ante indicatus* Melito *sive* Mellitus *Episcopus vixisse videatur.*

et sub nomine Abdiæ excusa:

5 *Sunt hæc Apostolorum Acta postmodum varie aucta, et sub nomine Abdiæ, Babyloniæ Episcopi ab Apostolis ordinati, sæpius recusa; quasi ea ex Hebraica in Græcam linguam transtulisset discipulus Abdiæ Eutropius, et hinc in Latinam vertisse se dicat Julius Africanus, qui tertio seculo floruit sub Imperatoribus Heliogabalo et Alexandro Mammææ filio. Baronius in Notis ad hunc diem,* Licet, *inquit* apocrypha censeantur hæc sub nomine Abdiæ, vera tamen nonB nulla ibi esse mihi facile persuadeo: *maxime quando aliunde ea Acta, (ut hic de S. Philippo) satis probantur. Extant eadem excusa anno* MDXXXI, *inter Rhapsodias Anonymi Philalethi Eusebiani, in Vitas, miracula, passionesque Apostolorum, a Frederico Nausea collectas: et in plerisque horum non legitur quod Philippus* cruci affixus et lapidibus obrutus fuerit. *Verum inserta sunt illa verba apud Joninum Mombritium, in Legendario ante ducentos annos excuso; item in Breviario Romano anni* 1522 *atque eo quod jussu Pauli Papæ III a Cardinale Quignonio ordinatum et Pii V jussu postea editum hactenus asservatur, licet in hisce Acta integra non dentur, ut in antiquiori Breviario. Prior pars Actorum integra habetur in Breviario anni* 1479, 1490 *et sequentium: in eaque parte continentur illa, quæ inde Maurolycus supra tradidit* de venenoso dracone exterminato, *aut forsan diabolo sub tetri monstri figura. Similia habent Petrus de Natalibus lib.* 4. *Catalogi cap.* 107, *Philipppus Ferrarius de Sanctis Italiæ, et plures alii.*

eadem edita a Nausea, et Mombritio

in Breviariis Romanis, etc.

Acta alia ex vetustis MSS. Græcis,

6 *Actis Latinis subjungimus Acta ex Græco translata: quæ nobis valde antiqua videntur, et a Symeone Metaphraste inter Vitas Sanctorum potius transcripta quam de novo composita: cui vel ideo magis adscribun-*C *tur, quia p rimus et antiquus auctor non est suo nomine notus. Extant ea, interprete Gentiano Herveto, tomo quinto Vitarum Sanctorum Patrum ab Aloysio Lipomano vulgatarum: et ad has Kalendas Maji a Laurentio Surio translata sunt, unde cum Græco collata et notis nostris illustrata damus; Ipsum autem Græcum in MSS. Vaticanis Venetisque invenimus. Vixit eodem cum Metaphraste seculo Nicetas Paphlago, qui et David, Rhetor disertissimus ac vir sapientissimus: cujus orationes plures transtulit Franciscus Combefis, et in sua Bibliotheca Patrum concionatoria edidit. Earum duæ referuntur ad hasce Kalendas Maji, altera de S. Jacobo Alphæi e duodenario Apostolorum numero, quæ infra editur; de S. Philippo Apostolo, quam vel ideo omittimus, quia solum est metaphrasis jam dictorum Actorum, et satis habemus aliqua exinde in Annotatis observare.*

a Niceta Paphlagone encomiastice deducta:

7 *Dicunt porro Acta hæc Græca, Sacrum S. Philippi corpus depositum esse die* XIV *Novembris, quo ejus festum apud Græcos et alios Orientales solenni veneratione peragitur. In Menologio, Basilii Porphyrogeniti auctorite ante septem secula edito, ad dictum* XIV *Novembris hoc elogium habetur,* Philippus, ex duodecim

Cultus apud Græcos 14 Novembris

Apostolis unus, Bethsaidæ Galilææ natus, post Jesu D Christi Ascensionem, miraculorum frequentia insignis, Trajano Imperatore profectus est Hierapolim, cum septem filiabus et Mariamne Sorore sua, et Bartholomæo Apostolo; ubi Jesu Christi verbum nusquam non disseminando, deducebat ab idolorum vanitate multitudinem Gentilium, qui eodem in loco, simul cum Nicanora uxore Proconsulis, hominis inter suos primarii, serpentem dignabantur cultu et honore divino. Quare cum Proconsulis jussu Bartholomæus et Philippus sublimibus e muro pedibus penderent; orante Philippo Gentiles omnes cum Proconsule, cum vipera, cum sacerdotibus ejus, repentino terrarum hiatu hausti sunt. Verum omnes singulari Dei beneficio, præter Proconsulem cædis Sanctorum auctorem et viperam, emersere in apertum aerem: solutoque Bartholomæo, Philippus eo cruciatu consumptus est. *Hæc ibi.*

in Menologio Basilii Imp.

8 *In pervetusto Græco Synaxario Ecclesiæ Constantinopolitanæ, quod spectat ad collegium Claromontanum Societatis Jesu Parisiis, epitome vitæ extat ad dictum* XIV *Novembris.* Memoria sancti et inclyti gloriosique Apostoli Philippi, ex choro duodecim Apostolorum. Hic erat ex Bethsaida urbe, concivis Andreæ et Petri: qui multus erat in evolvendis libris Prophetarum, et Virgo permansisse tota sua vita E traditur. Hunc Christus post baptisma suum in Galilæa repertum, ut se sequeretur adhortatus est. Ille postea cum incidisset in Nathanaelem, Invenimus, inquit, Jesum, filium Joseph a Nazareth; aliaque multa scire volentibus de illo traduntur in divinis Scripturis. Hic post Adscensionem Domini sortitus Asiaticam terram, sub Trajano Imperatore Hierapolim (quæ tunc Ophioryme, quasi Serpentinus impetus dicebatur) accessit cum Mariamne sorore sua, et Bartholomæo Apostolo. Docebat autem Evangelium Christi, persuadens infidelibus ut ab errore idolorum discederent: viperam namque instar Dei habebant. Multi autem fidem Christi suscipiebant, inter quos erat Nicanora uxor Proconsulis, qui eos magna ignominia prosequebatur, volens plurimum ulcisci. Quare captum, calcaneis pedum perforatis, mandavit inverso capite de ligno suspendi, una cum Apostolo Bartholomæo, cui idem supplicium inflictum. Cum Philippus ita suspensus preces funderet, subito terra aperta absorpsit omnes infideles Hierapoli existentes, una cum Proconsule et vipera, hujusque Sacerdotibus. Verum miserante Christo omnes, excepto Proconsule et vipera, liberati sunt, et mox Bartholomæum dissolverunt. Philippus autem eorum repressit conatum, atque ita in F ligno vitam finivit. Hujus corpus cum Bartholomæus et Mariamne sepulturæ tradidissent, in Lycaoniam discesserunt. Festiva S. Philippi solennitas celebratur in sacra Apostolorum æde, in Miltiadis regione. *Hæc ibi. Forsan illud Apostolorum templum fuit, quod Constantinopoli a S Helena ejusque filio Constantino Magno extructum fuisse, forma oblonga et tecto ligneo opertum, tradit Georgius Codinus de Originibus Constantinopolitanis pag.* 38. *De tempore martyrii infra agemus.*

MS. Synaxario CP.

9 *In Menæis excusis et manuscriptis illustre S. Philippi elogium est, in quo* perpetua ejus virginitas *laudatur, dicitur que,* cum Apostolo Bartholomæo et Sorore Mariamne, Mysiæ et Lydiæ civitates prædicando Evangelium obiisse, et multa pericula et afflictiones ab infidelibus pertulisse; flagellis et virgis cæsus, carceribus inclusus, lapidibus appetitus, *etiam* cum S. Joanne Evangelista, qui id temporis Christum in Asia prædicabat, egisse. *Ibidem* Nicanor *appellatur ipse* Proconsul, cujus uxor Christi fidem amplexa erat, *et additur mentio de* Stachy, cujus domus a Proconsule et populo incensa erat: *diciturque idem*

Menæis Græcis aliisque similibus.

A *idem* Stachys Episcopus Byzantinus creatus. *Colitur hic* XXXI *Octobris, quando illa poterunt discuti : interim noto, eadem haberi in Vitis Sanctorum a Maximo Cytherorum Episcopo collectis, et in Anthologio Græco auctoritate Clementis Papæ VIII per Arcudium ordinato. Notatur etiam S. Philippi Apostoli memoria ad dictum* XIV *Novembris in Menologio Græco, Kalendario Græcorum apud Genebrardum, figurato Moscorum Kalendario apud V. CL. Laurentium Vander Hem Amstelodami, Kalendario Ruthenico apud Possevinum ; MS. Martyrologio Arabico-Ægyptio in Latinum per Gratiam Simonium Latine pro nobis translato, et alio MS. Cophtorum per Athanasium Kircherum nobis transmisso; item in secundo Kalendario Arabico apud Joannem Seldenum cum libro de Synedriis veterum Hebræorum excuso : in cujus priore Kalendario refertur, sed forsan amanuensium errore, pridie sive* XIV *Novembris. Præterea in Arabo-Ægyptiaco Simonii alter dies festus ejus assignatur* XXVI *Maji, et appellatur* Certamen S. Philippi Apostoli.

item apud Arabes, Ægyptios, Ruthenos.

10 *Alia Acta Græca descripsimus Romæ ex codice Vaticano, signato* 808, *sed imperfecta; quæ non est operæ pretium edere : solum noto quod hic dicatur inter miracula, præfatus* Stachys *a cæcitate liberatus, quam* B *tulerat annis quadraginta : leopardus etiam et hædus caprarum humana voce locuti. Minus edenda hoc loco videntur miracula, quæ sub nomine* Philippi Apostoli *habentur in Græcorum Menæis, indeque apud Maximum Cytheræum. Decipit enim Apostoli nomen, etiam Apostolorum discipulis commune, et (si finem excipias, in quo continentur aliqua Hierapoli gesta) omnia spectant ad Philippum, a septem primis Diaconis unum, de quo infra, uti ad* VI *Junii apparebit. Idem intelligo de* Actis Philippi Apostoli *in MS. Græco Vaticano reperiendis, velut continentibus gesta* Athenis in Græcia, *cum* Adenæ in Arabia *potius conveniant.*

Acta Græca alia omissa.

§ II Tres filiæ S. Philippi. Tempus vitæ et martyrii.

Nonnulla *in variis jam indicatis S. Philippi obscura occurrunt, sibique invicem opposita quodammodo et contradictoria; Ac primo circa vitam ante Apostolatum institutam occurrit dubium, num cælebs vixerit, an vero matrimonio illigatus filias genuerit. Cælibatus ejus indicatur in MS. Synaxario Græco Claromontano et in Menæis Græcis, in quibus eadem verba hæc leguntur :* Παρθένος διὰ βίου παντὸς ἐγνωρίσετο. Virginem tota C vita fuisse pro certo habetur. *At contra in Menologio Basilii Imperatoris dicitur habuisse* filias septem, *quæ aliis* tres *sunt : et ita habent Acta Latina ex tot pervetustis codicibus MSS. et Breviariis Romanis num.* 4. Erant autem ibi, *Hierapoli,* duæ filiæ ejus sanctissimæ Virgines, per quas Deus multitudinem Virginum lucratus est. *Et relata sepultura S. Philippi, additur :* Et post aliquantos annos duæ sacratæ filiæ ejus dextra lævaque sepultæ sunt. *Etiam Florus supra dicit* Hierapoli quiescere cum filiabus suis. *His plane consona scripsit* Polycrates, antiquus Ephesinorum Ecclesiæ Episcopus, *qui in epistola ab Eusebio lib.* 3 *Histor. Eccles. cap.* 31 *relata,* ad Victorem Romanæ Urbis Episcopum (*præfuit hic ab anno* CLXXXVI *usque ad annum* CXCVIII) Joannis simul ac Philippi Apostoli ejusdemque filiarum mentionem facit his verbis : Nam et in Asia, inquit, magna quædam lumina extincta sunt, quæ suscitabuntur in novissimo die adventus Domini, tunc cum de cœlo veniet cum gloria, et universos Sanctos requiret : Philippum intelligo, qui fuit unus ex duodecim Apostolis, mortuusque est Hierapoli cum binis filiabus, quæ in virginitate consenuerunt. Altera quoque ejus filia, quæ spiritualem quamdam vitam duxit, Ephesi sepulta est. Sed et Joannes..... in urbe Epheso conditus jacet. Et hæc quidem de illorum D obitu.

Nam S. Philippus cœlebs vixerit ?

An potius filias genuerit?

De filiabus agunt Polycrates apud Eusebium,

AUCTORE G. H.

12 *Ita dicto loco Eusebius, qui iterum lib.* 5 *cap.* 24 *dictæ Polycratis epistolæ ad Victorem mentionem facit, in qua dicitur :* Philippus unus ex duodecim Apostolis mortuus Hierapoli et duæ ejus filiæ, quæ Virgines consenuerunt, alia quoque ejusdem, quæ Spiritu sancto afflata vixit et Ephesi requiescit, *ubi Græca in omnibus codicibus excusis et manuscriptis habent.* Φίλιππον τὸν τῶν δώδεκα Ἀποστόλων, *sed Christophorsonus non est boni interpretis officio functus, dum pro Philippo ex duodenario numero Apostolo,* Philippum unum ex septem Diaconis *substituit, et in aliquem errorem abduxit Baronium, ut patet ex Annalibus ad annum* 58 *num.* 114. *Verum Ruffinus lib.* 3 *Histor. Eccl. cap.* 31 *Eusebii lectionem confirmat, ubi Polycratis verba profert hac phrasi :* Dico autem de Philippo, inquit, qui fuit unus ex Apostolis, qui dormivit apud Hierapolim. Sed et duæ ejus filiæ inibi Virgines consenuere : et alia ejus filia, Spiritu sancto repleta, permansit apud Ephesum. *Ita ibi ex editione a Joanne Schallo anno* MCCCCLXXIX *adornata, in posterioribus vero editionibus eadem leguntur. Præterea Nicephorus Callistus lib.* 4 *Hist. Eccl. cap.* 36 E *eamdem Polycratis epistolam transcribit, in qua ista leguntur :* Philippus ex deodecim Apostolis unus, qui Hierapoli obdormivit, duæque filiæ ejus ad decrepitam usque ætatem Virgines : et alia præterea filia ejus, in Spiritu sancto cursu vitæ absoluto, Ephesi quiescit. *S. Hieronymus de Scriptoribus Ecclesiasticis cap.* 45 *de Polycrate agens, et partem ejus epistolæ proferens, hæc ita est interpretatus :* Philippum loquor de duodecim Apostolis, qui dormivit Hierapoli; et duas filias ejus, quæ Virgines senuerunt; et aliam ejus filiam, quæ Spiritu sancto plena, in Epheso quiescit. *Atque hæc dicta sufficiant de vero sensu Polycratis, Episcopi seculo secundo Ephesini, in epistola ad S. Victorem Pontificem; cui quæ de Paschate observato in Asia scribit non potuisset probare, si a veritate aliena esse constitisset quæ dicit de Philippi filiabus, et porro ab aliis confirmantur.*

Ruffinus,

Nicephorus,

et S. Hieronymus.

13 *Postquam Hierapolis erat a S. Philippo Apostolo fidei Christianæ initiis erudita, fuit etiam collustrata a S. Papia suo Episcopo, cujus Acta dedimus* XXII *Februarii. Hujus scripta commemorans Eusebius lib.* 3 *cap.* 39, *inter alia sic scribit :* Philippum quidem Apostolum una cum filiabus Hierapoli degere solitum, jam supra demonstratum est : *quæ ipsius* F *Eusebii sententia ita Græce profertur :* Τὸ μὲν οὖν κατὰ τὴν Ἱεράπολιν Φίλιππον τὸν Ἀπόστολον ἅμα ταῖς θυγατράσι διατρίψαι διὰ τῶν πρόσθεν δεδήλωται. *Hac sententia firmata, ista addit Eusebius :* Nunc vero, quemadmodum Papias (qui eisdem temporibus, *id est cum Apostolorum discipulis, aut forte cum S. Joanne Evangelista* vixit) mirabilem quamdam narrationem a Philippi filiabus accepisse se referat, exponamus. Scribit is mortuum sub eo esse revocatum ad vitam. *Videtur hic resuscitatus Hierapoli a S. Philippo, esse* Theophilus, *de quo inter miracula ex Menæis infra agitur. Sed huc spectat, quod secundum Eusebium egerit S. Papias cum hisce filiabus, et ipse forsan eas a dextra lævaque S. Philippi sepelierit, ut impossibile videatur ipsum circa earum patrem falli potuisse. Nicephorus etiam lib.* 3 *cap.* 20 *jam relata ita exponit :* Quandoquidem Papias admiranda quædam in libris suis refert, a decessoribus suis per manus sibi tradita ; agedum de iis pauca dicamus. Statim enim Philippum (eum qui Hierapoli fuit, et filias Prophetissas, ut ante dictum est, habuit) unum ex duodecim Apostolis, non ex septem illis Diaconis, quos in Actis recenset Lucas, fuisse memorat : et se cum filiabus ejus collocutum esse ait, ex quibus intellexerit

S. Papias novit filias, citatus ab Eusebio,

AUCTORE G. H. et Nicephoro:

A lexerit ea ætate mortuum quemdam resurrexisse. *Hæc ibi Nicephorus, qui supra filias non appellarat* Prophetissas, *ut verbum istud hic aut ab ipso minus considerate appositum, aut ab aliis intrusum possit videri.*

14 *Testimonia duorum tam antiquorum Episcoporum, Hierapolitani Papiæ, qui ipsas Philippi filias novisse dicitur, et Ephesini Polycratis, omnino persuadent virginitatem, ipsi Apostolo adscriptam in Menæis et Synaxario Græco, ad ipsum a filiabus suis, quæ Virgines consenuerunt, perperam translatam fuisse. Addi etiam posset Clemens, Presbyter Alexandrinus, cujus testimonio etiam utitur Eusebius lib.* 3 *cap.* 30, *ex libro* 3 *Stromatum.* Clemens, *inquit*, enumerat Apostolos, qui uxores habuerant, propter aliquos qui nuptias damnabant. An forte, inquit, Apostolos improbabunt? Petrus enim et Philippus liberos ex legitimis nuptiis procrearunt. Philippus etiam filias nuptiis collocavit. *Verum quia Clemens non æstimatur adeo accuratus scriptor, et ideo ejus opera a Gelasio Papa aliqua censura notata sunt, de nuptiis filiarum, quarum alii non meminerunt, illi soli non acquiescimus. Idem Eusebius lib.* 3 *cap.* 31 *quartum testimonium habet Proculi apud Caium, quem lib.* 2 *cap.* 25 *appellat* virum Catholicum, qui Zephirini Episcopi

Conjugatum S. Philippum etiam asserunt Clemens Alexandrinus

et Proculus in Dialogo Caii.

B Romanæ urbis temporibus (*ergo circa annum ducentesimum*) floruit, et Dialogum adversus Proculum sectæ Cataphrygarum patronum scripsit : *in quo Dialogo Proculus ista dixit :* Quatuor posthæc Philippi filiæ Prophetides fuerunt Hierapoli, Asiæ civitate, ubi etiam earum et patris Philippi sepulcrum visitur. *Verum duas solum filias Hierapoli consenuisse, et apud patrem sepultas fuisse, et tertiam Ephesi quievisse, supra est dictum.*

15 *Videtur igitur Proculus filios Philippi Apostoli a filiabus Philippi Diaconi non satis distinxisse : de quibus Lucas in Actis Apostolorum capite* XXI *ista refert :* Nos, *inquit*, navigatione expleta, a Tyro descendimus Ptolemaidam, et salutatis fratribus mansimus die una apud illos. Alia autem die profecti venimus Cæsaream. Et intrantes domum Philippi Evangelistæ, qui erat unus de septem, mansimus apud eum. Huic autem erant quatuor filiæ Virgines prophetantes. *Hæc ibi. Prophetare autem in illa primitiva Ecclesia erat, non, futura prædicere, sed revelatam doctrinam alios docere, et in audientium præsentia de divinis mysteriis loqui : atque ita potest utriusque Philippi filiabus intelligi communem fuisse prophetiæ gratiam : quia* per S. Philippi Apostoli filias Deus multitudinem Virginum lucratus *dicitur in Actis antiquis. S. Hieronymus in Vita S. Paulæ viduæ, a nobis ad diem* XXVI *Januarii illustrata, num.* 8 *describens loca Palæstinæ maritima per illam visitata, dicit quod sit*

4 filiæ Philippi Diaconi,

Cæsareæ in Palæstina domicilium nactæ:

C mirata ruinas Dor, urbis quondam potentissimæ; et versa vice Stratonis turrim, ab Herode Rege Judææ in honorem Cæsaris Augusti Cæsaream nuncupatam : in qua Cornelii domum Christi vidit ecclesiam, et Philippi ædiculas, et cubicula quatuor Virginum Prophetarum.

16 *Sicut ergo Philippus Apostolus a Diacono Philippo diversus est, ita videntur tres prioris Philippi filiæ distinguendæ a quatuor filiabus Philippi Diaconi; cum hæ quieverint Cæsareæ in Palæstina, istarum duæ Hierapoli in Phrygia, ac tertia in urbe Asiæ Ephesina. In Menologio Græcorum Basilii Imperatoris refertur* Hermione, filia Philippi Apostoli, sub Hadriano Imperatore capite amputato Martyr occisa, die IV Septembris; *ejusque Soror appellatur* Eutyche : *quod suo tempore latius examinabitur, et, si hic erratum, emendabitur. Franciscus Laherius in Menologio Virginum duas Philippi Apostoli filias, Hierapoli mortuas,* Mariamnam et Philippam *appellat, earumque memoriam hoc die refert. Verum videntur hæc no-*

diversæ a tribus filiabus Apostoli.

D *mina in silentio antiquorum excogitata per occasionem Philippi patris et Mariamnes amitæ, cujus Acta dedimus* XVII *Februarii. Porro de Philippo Diacono agitur. Est hic cum S. Stephano inter Diaconos assumptus, et Simonem Magum Christianæ fidei præceptis informatum baptizavit, imo et Æthiopem Eunuchum Candacis Reginæ baptismo donavit : uti præclare explicat S. Isidorus Pelusiota lib.* 1 *epistola* 447 *et tribus sequentibus. Inscriptus est autem Philippus Diaconus Martyrologio Romano ad diem* VI *Junii, et Fastis Græcorum ad* XI *Octobris.*

17 *Quod ad Apostolatum Philippi attinet,* Scythiam *Provinciam attribuunt ei Latina Acta; Græca,* Asiam : *utraque conciliaveris, si* Scythiam *intelligas* Asiaticam, *in quam trans Ciliciam et Cappadociam penetrarit; ita ut prædicationem exordiens a Colchide, adjectas Meoticæ paludi et Tanai fluvio gentes lustraverit, tum hoc trajecto Scythas adierit Europæos : cum autem sic annis circiter viginti laborasset, ut habent Latina; per Bosphorum Thracium redierit in Asiam proprie dictam seu Minorem, in eaque Mysiis ac Lydiis prædicaverit, uti Græca quædam aiunt; ac denique venerit* Hierapolim *in Phrygia, ad Meandrum fluvium, vicinas habentem alias eodem tractu celebres urbes Laodiceam et Antiochiam, ubi ea gessisse potuit,*

Fidem prædicat Philippus in Scythia

et minori Asia.

E *quæ ex Menæis infra referemus; cumque ecclesiam Hierapolitanam ordinasset, etiam istic excepisse Mariamnem sororem, una cum tribus neptibus Philippi filiabus Joannem Evangelistam secutam, et prædicantis per eas regiones fratris cupidine ablectam, ut Hierapolim ad illum accederet; tum in Lycaoniam usque circumtulerit Evangelii facem; ac denique regressus Hierapolim ad compescendam, quæ istic invalescere cœperat, Ebionitarum hæresim, ibidem gloriosam martyrii palmam tandem fuerit assecutus, tumulatusque : quando etiam illuc venerint ab Epheso ex filiabus ejus prædictis duæ, apud patrem postea tumulatæ.*

18 *De tempore obitus sive martyrii variant auctores. Baronius ad annum Christi* LIV, *et Claudii Imperatoris* XII *ista num.* 3 *scribit :* Hoc eodem anno, Olympiade CCVII, anno quarto, inquit Eusebius in Chronico : Philippus Apostolus Christi, apud Hierapolim Asiæ civitatem, dum Evangelium populo annuntiaret, cruci affixus, lapidibus opprimitur. *Hæc ibi. Habemus nos duo magnæ antiquitatis Chronica Eusebii in pergameno, quorum unum ante annos mille constat esse conscriptum; tertium item incharta diligenter exaratum, absque ulla mentione S. Philippi. Desunt eadem apud Scaligerum in Chronico tam Græco quam Latino, et apud Miræum in eodem Chronico cum variis antiquis codicibus collato. Arnaldus quoque Pontacus Episcopus Vazatensis edidit Chronicon collatum cum octo et viginti MSS. codicibus, et alio charactere citata verba interserens addit, in Notis,* deesse illa in octodecim MSS, *quæ exprimit :* unde, *inquit*, valde est probabile

Passus est non sub Claudio Imperat.

F fuisse adjecta, cum apud Hippolytum de septuaginta dicatur passus sub Domitiano, et apud Metaphrasten anno ætatis LXXXVII.

19 *Altera ergo sententia est S. Hippolyti Martyris de* XII *Apostolis et aliis discipulis : ubi ita scribit :* Φίλιππος ὁ ἐν Φρυγίᾳ κηρύξας, καὶ ἐν Ἱεραπόλει ἐσταυρώθη κατὰ κεφαλῆς ἐπὶ Δομετιανοῦ, καὶ θάπτεται ἐκεῖ. Philippus cum in Phrygia prædicasset, Hierapoli capite inverso crucifixus est sub Domitiano, et ibidem sepultus. *Regnavit Domitianus ab anno* LXXXI *usque* XCVI. *At S. Hippolytus floruit sub Alexandro Imperatore circa annum* CCXX *et sequentes, inscriptus tabulis sacris ad diem* XXII *Augusti. Dicatur ergo natus Philippus Apostolus circa initium Æræ vulgaris, et martyrio coronatus circa annum ejusdem Æræ suæque ætatis* LXXXVII, *ita salva manebunt omnia, et solum corrigendum erit MS. Synaxarium Græcum, in quo*

sed sub Domitiano.

loco

A *loco* Domitiani *scriptum perperam videtur* sub Trajano, *ad cujus tempora aut etiam diutius vixerunt ejus filiæ.*

20 *Nescimus an operæ pretium sit indicare commenta aliquot hodiernorum Hispanorum, fabulantium Ecclesias Hispaniæ celebre festum agere S. Philippi, propter favorem, quem eo mediante Hispani apud Hierosolymam experti sunt : quia credi volunt Hispanos fuisse Gentiles illos qui memorantur in Evangelio S. Joannis cap.* XII, *ubi ista leguntur :* Erant autem quidam Gentiles, ex his qui ascenderant ut adorarent in die festo. Hi ergo accesserunt ad Philippum, et rogaverunt eum dicentes : Domine, volumus Jesum videre. Venit Philippus et dicit Andreæ, Andreas rursus et Philippus dixerunt Jesu. Jesus autem respondit dicens : Venit hora ut clarificetur filius hominis etc. *Quod autem Gentiles hi fuerint Hispani, probari certo putant ex Pseudo-Dextri Chronico nuper excogitato : pro cujus inutili defensione Franciscus Bivarius, Rodericus Caru, Tamayus Salazar et similes multum boni temporis, studii, et olei nequidquam consumpserunt, neque adhuc consumere cessant eorumdem sequaces, post tot tamque evidentes a nobis aliisque sapientioribus in ipsamet Hispania prolatas convictiones, necdum persvasi de istarum quisquiliarum futilitate.*

An Philippus Hispanis Jesum ostenderit ?

B

§ III. Sacræ Reliquiæ S. Philippi in variis Ecclesiis asservatæ.

Sanctum Philippi corpus Hierapoli, ubi passus est, positum fuisse ; eique postea adjuncta corpora duarum filiarum, habent Acta Latina. Imo illius corpus a S. Bartholomæo Apostolo et sorore sua Mariamne sepulturæ ibidem traditum fuisse, habent Acta Græca, et alia in MS. Synaxario et Menæis elogia. Videtur autem ejus Sepultura ibidem in honore fuisse, non solum cum Polycrates aut S. Hippolytus viverent, sed etiam tempore S. Joannis Chrysostomi, sub cujus Patriarchatu erat Hierapolis. Hic enim, ad sepulcrum ejus alludens in Homilia de duodecim Apostolis, ait : Pilippus Hierapolim conservat miraculis. *Postmodum videtur corpus ejus inde ablatum, et detentis aliquibus reliquiis Constantinopoli, ut mox constabit, transmissum Romam, idque forsan cum corpore S. Jacobi Alphæi, ex duodenario numero Apostoli. Fuerunt enim hæc duorum Apostolorum corpora simul deposita in Ecclesia Apostolorum, nunc Patrum Conventualium S. Francisci ; ubi* C *etiamnum asservantur in altari majore inclusa ; et in arcula seu tabernaculo, ut vocant, seposita sunt S. Philippi aliqua ossa, potissimum pes cum carne, quem Christus in cœna novissima ante passionem suam lavit, tersit et osculatus est. Reliqua infra ad Acta S. Jacobi* § V *relata Lector inveniet, ibi necessario dicenda, neque hic repetenda. Ast brachii Constantinopoli in Palæstinam, et hinc Florentiam anno* MCCIV *translati Historiam infra damus, ab auctore, qui istis temporibus vivebat, descriptam.*

Corpus diu Hierapoli asservatum,

dein Romam translatum,

brachium Florentiæ,

22 *Adfuit eodem tempore Constantinopoli Garnerus Episcopus Trecensis, cum Balduinus Comes Flandriæ in Orientis Imperatorem assumeretur, ibidem mortuus anno* MCCV. *Hujus beneficio ad Ecclesiam Trecensem traditur a Camuzato, in Promptuario Tricassino fol.* 116, *delatus* vertex seu corona capitis S. Philippi Apostoli, argenteæ thecæ, auri bracteis exterius inductæ, imagunculis sigillariis subtiliore artificio elaboratis insignitæ, inclusus. *Adest in eadem Theca dens S. Petri Apostoli, donum Henrici Comitis Campaniæ : et versus in circuitu thecæ incisi id ipsum testantur.*

vertex capitis Trecis in Gallia.

Si mihi pro pretio rubet aurum, gemma diescit;
Intus quod capio, pretii commercia nescit.
Petre, tuo denti, capitique, Philippe, dicatum D
Vas ego; dens summa, caput ima parte locatum.
Hunc Romæ captum, Comes, huc, Henrice, tulisti;
Hoc Græcis raptum, Præsul Garnere, dedisti.

AUCTORE G. H.

23 *Saussayus in Martyrologio Gallicano ad hasce Kalendas Maji ista scribit :* Tolosæ veneratio corporum beatissimorum Apostolorum Philippi ac Jacobi, in basilica S. Saturnini quiescentium. Philippi caput a corpore divulsum, hinc Lutetiam Parisiorum translatum fuit ad summum beatissimæ Virginis templum, ubi religiose asservatur, procedendumque hodie exhibetur in lipsanotheca argentea auro illita. At in aurea pridem id obtulit votivo munere Joannes Dux Bituricensis, Prorex Volcarum seu Landgothiæ. *Hæc ibi. Vasconcel'us in descriptione Lusitaniæ fol.* 555, *ista tradit :* Oppidum Mons-major appellatum Divi Philippi Apostoli cranium habet, quod D. Fernandus Martinius Mascaregnas, cum a Sebastiano Lusitaniæ Rege ad Synodum Tridentinam legaretur, habita Pontificis Summi bona licentia, secum importavit, et in templo Divi Francisci collocavit. *Hæc ibi. Sed an reliquiæ sacræ cujusdam Philippi Sancti, continuo æstimari potuerint esse S. Philippi Apostoli, merito dubitamus : plures enim Sanctos Philippos novimus in Oriente, imprimis Diaconum.* E

Reliquiæ Tolosæ, et Parisiis,

Monte-majori in Lusitania,

2 *Carolus IV, Romanorum Imperator Augustus et Bohemiæ Rex, in diversis mundi partibus varias Sanctorum Reliquias magnis obtinuit precibus, easque præclare ornatas donavit Ecclesiæ Pragensi, et ad dicti Imperatoris instantiam constituit Papa Innocentius VI festum Allationis Reliquiarum in diœcesi Pragensi solenniter celebrari die secunda Januarii, uti diximus in Addendis ad tomum primum Januarii pag.* 1084. *Inter has Reliquias dicitur esse* brachium S. Philippi Apostoli, auro et argento ornatum, *uti memoratur in MS. Martyrologio Pragensi ad hasce Kalendas Maji. In Diario Reliquiarum dicitur,* caput et brachium allata ex Italia anno MCCCLV : et dein frustula ossium allata de Treveri anno præcedenti. Caput *vero* in argento deaurato *reperit anno* MDXV *Joannes Stradomirius, Decanus Carlsteinensis, Carlsteinensium reliquiarum Inventarium texens jussu Wenceslai Regis : quod Phosphoro Pragensi pag.* 411 *inseruit Metropolitanæ ecclesiæ Decanus Joannes Pessina, idem qui Diarii auctor : rursumque hujus Capitis meminit pag.* 462.

Pragæ in Bohemia,

NOT. 6

25 *Interim Bucelinus, in Sanctuario Benedictino post Menologium, ad Kalendas Maji dicit quod* S. Philippi Apostoli caput religiosissime asservatur in cœnobio Andecensi, cum brachio ejusdem, et duabus magnis partibus brachii alterius; cum digitis item, nec non aliis quatuor insignibus de reliquo corpore portionibus. *Est Andecense monasterium ex celebrioribus Bavariæ unum, ab ingenti sacrarum Reliquiarum copia nomen Sancti-montis adeptum, de quibus ejusque fundatione singularem librum prodiisse typis scribit idem Bucelinus parte* 2 *Germaniæ sacræ : quem librum nancisci optaremus. De jam dictis autem tum ibi tum alibi S. Philippi reliquiis sintne Apostoli ex duodecim unius, an alterius, non definimus; solum ad ulteriorem inquisitionem, vel ad notitiam ambigui inter plures juris ista indicamus. Eodem fine additum volumus, quod anno* MCXLVIII *dedicatum est templum Trevirense monasterii S. Mathiæ Apostoli ab Eugenio Papa III istic præsente Idibus Januarii, et consecratum est majus altare in honorem S. Joannis Evangelistæ et S. Eucharii, Apostolorum Philippi et Jacobi et Stephani Protomartyris, quorum etiam reliquiæ ibi continentur : uti legitur* XXIV *Februarii in tractatu de Reliquiis S. Mathiæ Apostoli cap.* IV. *Apud Scheckmannum pag.* 56 *dicitur de* Philippi Apostoli thesauro ultra medietatem conservari. *Gelenius in Fastis Agrippinensibus celebrat festum S. Philippi ob varias particulas Reliquiarum,*

Andecii in Bavaria, F

Treviris in Germania,

Coloniæ et alibi.

EX MS. A *quiarum, quæ in decem aut pluribus Ecclesiis notantur asservari, quod idem alibi de Ecclesiis variis dici observamus.*

VITA

Ex pluribus vetustis MSS. Latinis, et Breviariis Romanis.

a Cum *a* in ipsis initiis absque ullo obstaculo Evangelii sermo usquequaque percurreret, factum est ut repente, quasi cœlitus lumen ostensum, radius quidam solis erumpens totum orbem claritate superni luminis illuminaret, ut compleretur illa prophetia (Prologus.) quæ dixerat : In omnem terram exivit sonus eorum, (Psalm. 18, 5) Evangelistarum dumtaxat et Apostolorum, et in fines orbis terræ verba eorum. Ex tunc per omnes civitates ac vicos immensæ multitudines, velut messium tempore frumenta ad areas, ita ad Ecclesias populi congregabantur; et quicumque illic, a parentibus traditi cibi [esu damnati,] morbidæ superstitionis vinculis tenebantur; per doctrinam Christi simulque per virtutum miracula quæ fieri videbant, recepta Dei veri notitia, tamquam a tyrannicis dominiis liberati, ad unum verum Deum et Dominum B Creatorem, a vetustis pœnitentes erroribus, fideliter cum confessione veniebant.

b 2 *b* Cum igitur sancti Apostoli Domini et Salvatoris nostri ceterique Discipuli ad prædicandum verbum Dei per singulas quascumque orbis terræ c *c* dividerentur provincias; Philippus Apostolus Domini Jesu Christi, post Ascensionem Salvatoris, (S. Philippus prædicat in Scythia,) per annos viginti instanter prædicavit Gentibus per d *d* Scythiam Evangelium. Ubi cum tentus esset a e Gentibus, et ductus ad statuam Martis compelleretur ad sacrificandum; exiit *e* de sub base, in qua statua Martis stabat, drago ingens, et percussit filium Pontificis, qui ministrabat ignem sacrificii. Percussit etiam duos Tribunos, qui præerant provinciæ : quorum officiales tenebant in vinculis S. Philippum Apostolum. De flatu autem draconis omnes morbidi redditi, vehementer ægrotare cœperunt. Tunc S. Philippus dixit omnibus : Audite consilium meum, et recuperabitis sanitatem; sed et isti qui sunt mortui suscitabuntur : draco quoque, qui vobis est noxius, in Dei mei nomine fugabitur. Dicunt ei omnes : Dic nobis, quid faciemus. Dixit eis Philippus Apostolus : Dejicite hunc Martem, et confringite, et in ejus locum, in quo fixus stat Crucem Domini nostri Jesu Christi figite, et hunc adorate. C Tunc illi qui cruciabantur, cœperunt clamare : Recuperetur in nobis virtus, et dejiciemus Martem. (draconem venenosum exterminat;) Facto itaque silentio Apostolus dixit : Præcipio tibi, draco, in nomine Domini nostri Jesu Christi, exi de loco isto, et vadens morare in loco deserto, ubi non est accessus hominum, et nulla utilitas humanis usibus ministratur, ita ut vadens nemini noceas. Tunc draco iste sævissimus exiens, cœpit ire festinus, et (3 mortuos resuscitat :) ultra nusquam comparuit. Philippus autem filium Pontificis, qui ministrabat ignem sacrificii, et duos Tribunos qui mortui fuerant suscitavit; omnemque turbam, quæ morbata fuerat a draconis flatu, sanitati restituit. *f*

3 Unde factum est ut universi Philippum Apostolorum, quem persequebantur, pœnitentiam agentes, Deum hunc æstimantes, adorarent. Ipse autem g per annum unum jugiter docebat eos, *g* quomodo mundo periclitanti adventus Domini subvenisset, (exponit mysteria fidei,) quomodo natus ex Virgine, quomodo passus, quomodo sepultus die tertia resurrexisset : quomodo post resurrectionem eadem quæ ante passionem suam docuerat, iterasset : quomodo videntibus Apostolis ascendisset in cœlos : quomodo misisset Spiritum sanctum, quem promisit, qui veniens super Apostolos D duodecim, omnium linguas et sermocinationes mentibus Apostolorum suorum inseruit : Ex quorum, inquit, ipse numero huc missus, scire vos feci, (et multa millia baptizat :) idola ista vana esse, et cultoribus suis inimica. Hæc et his similia docente Philippo Apostolo, crediderunt ei multa millia hominum, et baptizata sunt.

4 Ordinatis autem Clericis, *h* Episcopis, Presbyteris et Diaconibus, atque Ecclesiis multis instructis, S. Philippus per revelationem ad Asiam reversus, in civitatem Hierapolim, illic hæresim mali- (oppugnat Ebionitas :) gnam *i* Ebionitarum extinxit *k* qui docebant, quod non vere natus ex Maria Virgine Dei filius carnem assumpsisset. Erant autem ibi *l* duæ filiæ ejus sanctissimæ Virgines, per quas Deus multitudinem Virginum lucratus est. Beatissimus autem Philippus, ante septem dies migrationis suæ, vocavit ad se omnes Presbyteros et Diacones, sed et vicinarum urbium Episcopos, et dixit eis : Hos septem dies mihi Dominus in ista vita concessit. Memores estote Domini nostri Jesu Christi, et state viriliter : Dominus autem complebit promissum suum, et corroborabit Ecclesiam suam. Hæc et his similia prædicans Apostolus Domini, annorum octoginta septem, *m* tentus ab infidelibus, crucifixus, lapidatusque per- (crucifixus moritur.) rexit ad Dominum : et in eadem civitate positum est E sanctum corpus ejus. Et post aliquantos annos duæ sacratæ Virgines filiæ ejus dextra lævaque sepultæ sunt. Ubi præstantur beneficia Dei, orante Apostolo Philippo, *n* omnibus qui credunt regnum Patris, et Filii, et Spiritus sancti, in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Hic Prologus erat in solo MS. Legendario Cardinalis Baronii.*

b *Hinc incipiunt Acta in antiquis Breviariis Ecclesiæ Romanæ, omissa particula* igitur.

c *MS. Baronii,* dirimerentur.

d *Antiqua Breviaria,* Syriam. *Sed alia MSS.* Scythiam, *et corrupte* Sychiam, Setchiam, Setthiam. *In hodierno Breviario* Scythiam.

e *Aliqua MSS.* de sub vase, *et* de subtus ara.

f *Hic finiunt aliqua antiqua Breviaria Romana, et incipiunt Acta S. Jacobi Apostoli. In Breviario anni* 1522 *fere reliqua habentur, contracta autem in MS. Breviario.*

g *In dicto Breviario anni* 1522 *sequentia desunt usque ad verba,* crediderunt multa millia hominum et F baptizati sunt.

h *Aliqua MSS.* Sed et levato eis Episcopo. *Antiquissima MSS. cum Breviario consentiunt.*

i Ebion *post excidium Hierosolymæ suam hæresim sparsit. Consule Baronium ad an.* 74.

k *Aliqua MSS.* Qui dicebant non verum hominem natum ex Virgine Dei filium assumpsisse.

l *De his Virginibus supra actum est.*

m *Hæc verba,* tentus ab infidelibus, crucifixus, lapidatusque, *sunt in MS. Breviario prædicto anni* 1522, *desunt vero in MSS. plerisque. In Breviario, jussu Pii V edito, dicitur* pro Christi nomine cruci affixus, lapidibusque obrutus Kalendis Maji : *quod factum fuisse* ab Ebionitis, *legitur in Breviario, jussu Pauli III anno* 1535 *per Cardinalem Quignonium ordinato. Mombritius ita habet :* Infideles ipsum tenuerunt, et cruci instar Magistri ejus, quem prædicabat, affixerunt.

n *In citato Breviario anni* 1522 *ita concluditur,* omnibus credentibus in Patrem et Filium et Spiritum sanctum Amen. *In aliquibus MSS. est paraphrasis longior trium Personarum divinarum.*

ALIA

VIDE ACTA GRÆCA

ALIA ACTA

Ex MSS. Græcis a Metaphraste excepta.

Interprete D. P.

Cum incarnatum Dei Verbum

Deus Dei Verbum, semper coexistens Patri et nullo tempore circumscriptus, propter naturæ nostræ lapsum voluit nobis assimilari et tempori subjici: itaque et Virginis ventre conclusus est, et sui communione deificavit quod assumpserat. Quoniam vero hic ejus in carne adventus salutem erat operaturus omnibus, oportuit etiam ut haberet divinæ istius et ineffabilis dispensationis spectatores atque participes mysteriorum, per quos supernam vocationem generi nostro copiose ministraret. Postquam igitur omnem Jordani finitimam regionem pervasisset Joannis prædicatio, et gratia spiritus operante multi per illum baptizarentur (quando etiam Christus meus baptismum suscepit) ipsum incomprehensibile Dei Verbum urbanam frequentiam dimittens (eatenus enim videbatur Hierosolymis habitasse) venit in Galilæam, in qua etiam tum commorabatur admirabilis Philippus. *venisset in Galilæam,*

B 2 Erat hic ex Bethsaida, civitate Andreæ et Petri, tunc vero in Galilæa præsens: qui statim ab ineunte ætate a parentibus traditus liberalibus disciplinis, cum esset bonæ indolis, et ad quamvis laudabilem scientiam aptæ, statim Mosaicos libros percurrit, et quæcumque de Christo erant prædicta imbibit, quomodo scilicet venturus esset diebus novissimis, et salutem omnibus impertiturus: nec enim iis qui juventutem docebant, fas erat doctrinam aliam discipulis tradere, nisi prius Moysen edidicissent. *ubi Philippus erat sacris litteris instructus,*

3 Veniens igitur in Galilæam Jesus, et magnum hunc Philippum reperiens, sequi se jubet. Hic vero ut vocantem audiit, statim venit in memoriam eorum quæ a puero perceperat collegeratque de Christo; ipsumque esse cognovit, quem libri Mosaici venturum demonstrabant. Exinde vocanti se magistro adhæsit, et paulatim proficiens in virtute, discipulorum præcipuis fuit adnumeratus. Quod autem adeptus erat bonum etiam aliis communicare voluit; illudque haud abscondens, primo cui occurrit Nathanaeli (erat hic ei amicus et familiaris a longo tempore) præsentiam venientis, non ut futuram, sed ut jam existentem annuntiavit, dicens, Non jam amplius in spe consistit Israelis salus: sed quem propheticæ linguæ in spiritu prædixerunt Salvatorem, extremo in tempore suscitandum, ipse nunc adest. Hunc ergo cum invenerimus Jesum a Nazareth, neque possimus esse increduli excellentiæ miraculorum ejus, aliis omnibus longum valere jussis, conversationem illius suscipiamus. *eum ad se vocat.* *Hic Nathanaeli indicat inventum Messiam;* C

4 His dictis post se Nathanaelem trahens, licet ægre persuasum, et num ex Nazareth boni aliquid esse posset percunctantem, a cura Israelis abducit, Christoque obsecuturum stitit, atque hoc primum sinceræ suæ mentis argumentum præbuit. Nathanael vero integra cum fide assistens, liberrime exclamavit, Rabbi, tu es Rex Israel. Quem ut sensit Christus ex animi incommutabilis sententia sic loqui, manifestat ei quod magnorum conscius esset futurus secretorum et regni Dei speculator. Quid enim ait? Amen, inquit, dico vobis, videbitis cœlum apertum, et Angelos Dei ascendentes et descendentes super filium hominis. Ex illo ergo tempore sanctissimus Philippus, sacris mysteriis aurem accommodans, toto in illis erat animo; nullique alteri curæ eum advertens, lumine divinioris cognitionis in mente purgabatur; ac primam exuens ignorantiam, renovabatur quoad hominem interiorem. Progrediente vero ætate perfectiorem erga Christum caritatem assumens, ejus vicissim æqualem erga se recipiebat amorem, ut tamquam filius reputaretur, et loco heredis esset, atque in adventu Spiritus sancti Princeps super omnem terram constitueretur. *ipsumque ducit ad Christum* *cui imprimis carus* D *EX MS. GRÆCO.*

5 Cum autem instaret tempus salutiferæ passionis, qua passibili naturæ comparanda impassibilitas erat, aderat ipse continue Christo. Contigit vero tunc Gentilium legatos aliquos mitti Hierosolymam ad diei festi spectaculum: qui animo stupefacti, propter mira sibi de Christo nuntiata (magna enim quædam tunc de eo et fidem omnem excedentia dicebantur, quia Lazarum suscitarat a mortuis, et omnis turba cum laudibus extollebat, et millena alia operabatur miracula) cupiebant in ipsius venire alloquium. Huic porro tam honestæ obsequentes cupidini, Jesum meum sequuntur; et accedentes ad Philippum, causam sui adventus exponunt: Philippus vero nuntiavit primum vocato Andreæ, et simul ambo indicarunt Jesu: qui ipsis passionem suam et secuturam gloriam explicuit dicens, Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. *Gentiles videre Christum cupientes,* *adesse significat:*

6 Et hæc quidem ipsis tunc dixit Christus: cum vero passus et suscitatus a morte, seipsum pluries manifestaret discipulis, eosque faceret spectatores rerum humanum captum excedentium, etiam hic magnus Philippus, tamquam socius et particeps ineffabilium mysteriorum, aderat iis quæ flebant, eorumque unus censebatur. Quando autem Dominus et Salvator noster Jesus Christus omnem susceptæ pro nobis in carne dispensationis ordinem impleverat, et cœlestibus terrena mirabiliter univerat, atque in cœlum susceptus cum gloria ad dexteram Patris consederat, Spiritum quoque consolatorem, prout pollicitus fuerat, in specie linguarum ignearum miserat iis quos habuerat vitæ mortalis socios et conscios secretorum; eodem Spiritu etiam plenus Philippus, accinxit sese ad Evangelicum cursum. E *post mortem vero ejus,* *et ascensionem accepto Spiritu sancto,*

7 Tum vero quibusdam ex iis Orientales partes, aliis Occiduas aggredientibus, nonnullis etiam Borealia et Australia climata pervadentibus, et prædicationem sibi demandatam implentibus, admirabilis hic Apostolus, sortitus *a* Asiam ipsamque circumiens, *b* et omnes in ea urbes oppidaque pervadens, innumerabilem multitudinem adduxit ad pietatem; quos universos lumine regenerationis consignans, cœlesti adduxit Patri. Quin et infirmitatibus morbisque afflictos, et a dæmone male insessos, solo verbo sanctæque manus impositione curabat; ipsos quidem adversarios invisibiliter pellens, visibiliter autem salvans eos qui vexabantur, dum eos prædicationis magnificentia et operatione miraculorum stupenda, velut retiis quibusdam, ad veritatis agnitionem brevi tempore adduxit. Sacerdotes *c* vero et altaria per omnia ibidem loca ordinans et construens pro cruentis victimis docuit incruentam offerre hostiam, et Evangelii normam etiam in istis observare; atque ita maximum credentium per se numerum adduxit Christo. Cum denique in eo res esset statu, ut omnes quidem deberent transire ad fidem, ipse vero transire ad Dominum, tale quid ei circa finem *d* contigit. *sortitus Asiam,* *a* *b* F *multis ad fidem adductis,* *c* *d*

8 Civitas quædam Phrygiæ illustris, quæ sancta *e* nominatur, et incolarum frequentia præcellit ceteras, atque aliarum mater dicitur, sanctissimum Philippum, post innumeros pro fide labores, excepit. Cum autem huc venisset Apostolus ut etiam in ea prædicaret Evangelium, eamque vidisset simulacris et inter pestifera venenata *f* viperæ cuidam monstrosæ cultum deferre; divino succensus est zelo: et orationibus assiduis enixius incumbens, Christique nomen *e* *venit Hierapolim,* *f*

EX MS. GRÆCO.

A nomen invocans, letiferam illam belluam, quæ multis fuerat mortis causa, neci dedit.

et ibi fidem prædicat :

9 Postquam vero adversus belluam istam crudelem tam bene ei cessisset Domini appellatio, cunctis exinde suadere cœpit, ut in cœlis vivere Deum crederent, neque serpentibus per terram animantibus adhærerent : quando revera Deus est qui semper existens Deus perfectus et incomprehensibilis, postquam visibilem hunc mundum et invisibilem produxisset etiam hominem formavit ad imaginem magnificentiæ suæ ; eumque voluntatis suæ libero ornans arbitrio, paradisi bonis perfui voluit, solum jubens ut a scientiæ ligno abstineret. Mandata vero prætergressum suaque privatum gratia cum despicere nollet, primum quidem per Legem atque Prophetas eum erudiit, deinde et consubstantiale sibi Verbum ex intemerata Virgine nasci voluit, itaque in humana apparens similitudinee nostrisque communicans passionibus impassibilis ipse, ac die tertia resurgens a mortuis, amanter se nobis manifestavit, atque ad cœlos abiit unde descenderat : ipsum vero rursus venturum credimus, ut figmentum suum resuscitet, et reddat unicuique secundum opera sua : idipsum quoque scietis etiam vos, divino regenerationis lumine dignati ; purgabitur enim mens vestra ab omni B passione turpi, ejusque donis implebimini ad satietatem, si tamen eorum satietas esse possit, et bonorum promissorum hereditatem obtinebitis.

g

10 Hæc et his plura divinus Apostolus disserebat publice ac privatim. Si quos vero præ ceteris videbat suscipere verbum fidei, eos admovebat regenerationis lumini *g*, et in ordinem recipiebat Sacerdotalem, faciebatque animata Christi templa. Ita feliciter progredientem veritatem inimicus ejus videns, cohibere se non potuit quin ei insidiaretur atque offendiculum objiceret. Eis itaque qui tunc in civitate primas tenebant sese insinuans, ipsorumque indignationem velut ignem accendens, primum comprehendi ab eis Philippum fecit, multitudinem in eum subito commovens, tum ei quidquid potuit molestum atque exitiale intulit. Nam qui eum comprehenderant duro incluserunt carceri, duriusque ceciderunt ac flagellarunt ; deinde funibus per talos *h* trajectis suspenderunt in altum.

pro qua captus suspenditur e talis, h

crucifigitur etiam Bartholomæus :

11 Et hoc quidem significare poterat statum animi, rectam ad superna viam tenentis : non ita tamen eum dimisit Dominus ; sed quoniam tunc temporis divinus Apostolus Bartholomæus etiam Hierapoli erat, una cum ipso Evangelium annuntians, passionis eum consortem esse voluit ut fuerat prædicationis. Illo ergo, ut diximus suspenso e tali cruci addi- C citur *i* Bartholomæus. Soror etiam *k* Mariamne, corpore et animo virgo, neque magis natura fratri conjuncta quam animo, aderat patienti Philippo, cum eoque patiebatur ac sustinebat cruciatum. Dum autem hæc fierent contigit res omnino nova : concussa enim terra et tremorem insolitum patiente, cunctorum animis incubuit formido, qui oblectationis causa ad spectaculum convenerant. Subvertitur funditus locus omnis, atque in profundum inconspicuum dehiscit : simul autem absorbebatur populus, eratque in periculo miserrimæ perditionis.

i k

facto deinde terræmotu

deprecantur veniam rei et convertuntur :

12 Cum igitur omnes obstupescerent neque consilium ullum utile expedirent ; tandem, licet sero, agnoverunt vindictam se sustinere supplicii et injuriæ Philippo illatæ, eumque circumstantes suum appellabant salvatorem, atque rogabant dexteram eis suam porrigeret, neque despiceret animas ipsius solius causa periclitantes. Narratur autem quod cum ita insisterent precibus, multaque miserationi commovendæ idonea dicerent, neque ab orando cessarent ; misertus eorum quæ fiebant Jesus, benignam ipsis aurem commodarit, subitoque apparuerit : quodque apparitione illa statim cessarit periculum, D solumque eatenus tremulum constiterit firmum, et iis qui mortem expectabant miserabilem divinior quædam apparuerit virtus, scalarum vice serviens, et facilem sursum præbens ascensum. Atque ea res infidelibus facta via fidei ad salutem, magnum quidem esse monstravit Philippum, majorem vero eum quem ipse prædicaverat Dominum.

inter exhortationes et preces moritur

13 Qui autem salvati erant festinabant quidem Discipulos eximere e vinculis, eosque e ligno quantocius deponere ; sed cum Bartholomæum solvissent, prohibuit Philippus ne idem sibi facerent, sciebat enim sese jam jam emigraturum ad illum quem desiderabat : ideoque e ligno pendens, die tota loquebatur cum civibus de salute ipsorum, confirmansque eorum animos exhortando et preces pro iis fundens, sancte inter sancta excessit eloquia ; atque ad Dominum quem amaverat transiit, animam suam in manus illius commendans.

corpus, sepelitur 14 Novembris.

14 Venerandum porro illius corpus a Bartholomæo et Mariamne, cum ea splendide persolvissent quæ fieri in sepulturis consueverunt, depositum est cum hymnis atque obsequiis sacris in loco sancto ac decenti, decima quarta die Novembris. Bartholomæus autem et Mariamne modico ibidem commorati tempore, cum iterum venerando illi corpori E hymnorum atque exequiarum justa splendidius persolvissent, et præsentes amplius confirmassent in fide, ad propria reversi sunt, prædicando ubique Evangelium Christi : quia ipsi convenit omnis gloria, honor et adoratio, nunc et semper et in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *In aliquo MS. Græco, præter Asiam, indicatur* Lydia, *in Menæis Græcis* Mysia et Lydia, *sed hæc provinciæ sunt in ipsa Asia minore.*

b *Nicetas hæc ita exponit :* Asiæ plagas perlustrans, ac cunctis provinciis et urbibus vitæ doctrinam annuntians, eosque qui ad vitam erant ordinati, veræ per fidem vitæ reconcilians, captos omnes a diabolo, innumerisque erroribus ac seductionibus perditos, sapientiæ divinæ sermonibus ac exhortationibus captivans, ac regenerationis aqua emundans, gratiæque spiritu illuminans atque consummans, in eum modum Patri qui in cœlis est filios asciscebat. Cunctos vero, qui variis languoribus ac morbis tenebantur, aut obsessi a dæmonio erant, aut quovis alio sinistro casu affictabantur, solo ser- F mone ac sacræ contactu manus sanabat.

c *Idem Nicetas :* Sacerdotes et Præsules fidelibus præfecit, altaria per loca Domino præfixit, ac sacram sanctorum Sacramentorum tradidit formulam.

d *Cum per viginti annos in Scythia laborasset, ut Acta Latina habent.*

e *Idem Nicetas* Hierapolis urbs Phrygiæ magna atque illustris, opum abundantia, gloriæque fastigio superba, civium robore ac multitudine nulli forte tunc magnarum per Orientem metropoleon primas concedens.

f *Iterum Nicetas ait,* Hierapolim portentosæ cuidam infandæque viperæ tamquam Deo addictam, eamque hostiis non absque dementia placare.

g *In Menæis Græcis dicitur* conversa Nicanoris Proconsulis uxor, et Stachys domus a Proconsule et populo incensa. *In aliis Græcis MSS. dicitur* Stachys valde dives et urbis primarius, qui fuerat annis 40 cæcus, et a S. Philippo illuminatus. *An idem* Stachys *factus fuerit postea Episcopus Byzantinus, ut Menæa addunt, examinabitur ad* 31 *Octobris, quo colitur.*

h *Citatus Nicetas,* Funiculis e calcaneis vinctum, in

A in sublimi verso in terram capite suspendunt.

i *Eadem de* S. Bartholomæo *habet Nicetas; et in Vita S. Bartholomæi Josephus forsan Hymnographus, illustranda ad* 24 *Augusti.*

k *Colitur* S. Mariamna, *Nicetæ* Maria, 17 *Februarii, ad quem diem ejus Acta e variis collecta dedimus.*

MIRACULA S. PHILIPPI.

Ex Magnis Græcorum Menæis.

Quamvis prolixa illa miraculorum S. Philippi narratio, quæ in Græcorum Menæis ad XIV *Novembris subjungitur ejus elogio, tota fere, judicio nostro, pertineat ad Philippum Diaconum, uti supra insinuavimus: ea tamen quæ proprie Hierapoli contigisse dicuntur, videntur ad hunc e duodecim Apostolis unum spectare: fidei quidem ipsa non maximæ, utpote accepta ab eis qui duos Philippos in unum conflarint; non tamen prorsus rejicienda, cum ex antiqua Hierapolitanæ Ecclesiæ traditione aut etiam vetustioribus scriptis haberi potuerint: imo quod hic potissimum continetur miraculum suscitati mortui, ipsum esse videtur quod supra diximus ex Eusebio narratum Papiæ Episcopo a filiabus Philippi. Sunt autem hæc.*

B

Hierapolitanis in sancti necem conspirantibus

2 Cum Apostolus Philippus Hierapolim venisset, monuit eos qui ipsum sequebantur, ne tentationibus succumberent. Deinde incolæ decreverunt ipsum per dolum, ut præstigiatorem, de medio tollere, eo prætextu, ne et ipsorum uxores fascinaret, quemadmodum aliorum multas deceperat. E civibus tamen quidam, Heros nomine, ceteris conditione honoratior, voluit Apostolum a lapidatione eximere. Itaque idoneam persuasioni orationem ad suos habens, ita disseruit: Accipite consilium, inquit, cives mei, quod neque nobis neque hospiti noceat. Si videtur vobis probemus ejus doctrinam, utrum ad salutem animæ profutura sit. Cumque Heroi viro illustri nemo auderet refragari, ipse primus omnium pedes Apostoli complexus, invitavit Sanctum domum suam. Quam cum ambo ingressi essent; Marcella uxor Herois, irata viro suo, quærebat occasionem ejiciendi domo hospitem, negavitque dotem nisi Philippum eliminaret.

Heros ut ipsum audiant suadet eumque domo excipit:

3 Philippus, postquam animadvertit Heroem in ancipiti versantem, hortatus est illum, ut in fide permaneret. Ipse vero positis genibus deprecari Deum cœpit: et illam quæ paullo ante ferociebat, viro tractabilem et mansuetam exhibuit. Quæ allocuta virum, O dulcissime vir, inquit, Unde admirandus hic vir est? quam dulcis ejus est sermo, et quam grata morum conversatio? Et Heros: Magni inquit, Dei præco est iste, conjux mea, et sempiterni regni procurator: quare si placet, sine ulla dubitatione ad colendum hujus Deum accedamus. Simulque ambo ad pedes Apostoli provoluti, cum tota domo, ex aqua et Spiritu sancto regenerati sunt.

et uxore placata,

C

baptizatur cum familia sua.

4 Eo ex tempore multi ex vicinia ad Dominum traducti sunt. Sed malitiæ repertor, quando se victum et suos, atque ab Apostolo captos vidit; excitavit quosdam qui Herois ædes incendio popularentur. Quod cum Apostolus in spiritu cognovisset, intrepide ab illo exiit. Quem inhumaniter comprehensum ad tribunal Senatus pertrahunt. Cui minaciter Aristarchus, idemque Exarchus consilii Præses, Scio inquit, te magicis artibus imbutum; quare nisi eas abdices, ego acerba te lapidatione in mortem dabo: quæ vero ad crucifixum tuum Deum pertinent, opportuno tempore disquiremus. Tunc apprehensa Apostoli coma ipsum per lutum impulit. Beatus autem Philippus, Aristarchi importunum facinus volens emendare, fortasse propter alios qui aderant, ut intelligerent ipsum esse potentis Dei famulum; audientibus cunctis hunc in modum exclamavit: Domine, qui corda nostra singillatim efformasti, et quocumque vis affectus eorum impellis; verba cordis mei, omnis iræ expertia, facto ipso comple, ut omnes inde emendentur; et protensa super comam capitis, quod tu conservasti, manus debilitetur. Dixerat, cum secuta est illi importuno membrorum distortio; manus autem subito exaruit, oculus præterea excæcatus est, ambæque aures obsurduerunt. Hoc miraculo Senatus collectus obstupuit, rogaruntque Philippum, ut peccanti ignosceret. Quibus Apostolus, Membrorum depravationes humana ope curari non possunt: qui enim hæc corrigat, unus est, qui ex pulvere in principio formavit hominem; ad quem nisi accedatis etiam ipsi, ille distortus Aristarchus sanitatem non recuperabit.

Quare in judicium vocatus Apostolus,

Aristarchum Præsidem, injuriosius agentem,

D

EX MENÆIS GR.

puniri impetrat ad exemplum aliorum,

5 Inter hæc funus efferebatur ad sepulcrum; et Senatores qui cum Aristarcho erant, retento feretro, per ludibrium dixerunt Apostolo: Si hunc in vitam revocas, omnes cum Aristarcho Deum tuum adorabimus. Tunc Sanctus, sublatis in cœlum oculis, aliquandiu comprecatur: dein jacentem in sandapila placida voce allocutus, Theophile, inquit. Et statim mortuus resedit, oculosque aperuit. Cui Apostolus iterum; Christus, inquit, jubet: surge et liber abi. Ille, cum e funebri lectica descendisset, ad pedes Apostoli illico procubuit: et, Gratias, inquit, tibi Sancte Dei, quod me ex tristibus inferorum faucibus hac hora eripueris: duobus enim atris et monstrosis et crudelibus cyclopibus rapiebar violente: quod si paullum moratus mihi non adfuisses in tempore, in tetrum et exitialem tartarum fuissem abreptus.

et nomine Christi juvenem qui sepeliendus efferebatur resuscitat:

E

6 Tunc inexpectatum hoc prodigium omnes in stuporem dedit, et, quomodo, inquiebant, hunc, quem numquam noverat, nominatim compellando excitavit? Revera quem hic fortem dicit, et prædicat, et Deum annuntiat, potens et verax est: et nos sine ulla dubitatione ad hunc currimus et credimus. Tunc Apostolus manu silentium, compresso tumultu, indicens, imperat Heroi, Super Aristarcho, inquit, manu tua signum Crucis exprime, et in nomine sanctissimæ Trinitatis membra illius, ex ipsius simplicitate læsa, corrige. Quod cum fecisset Heros, Aristarchum articulis restauratis integrum effecit. Super quo miraculo omnes ad pedes Apostoli acciderunt, in quibus et Præfectus fuit, a mortuis suscitati pater, qui Princeps Senatus erat, una cum uxore sua: qui accessit ad Apostolum, et avide catecheseos institutionem excepit, et in argumentum constantis fidei, duodecim Deos aureos quos colebat, præcepit Apostolo tradi, ut illos in usum pauperum erogaret. Quin et reliqua omnia sua bona ita bene dispensavit, ut ab recta fide suscepta numquam avelli posse videretur.

ipsum quoque Aristarchum jubet sanari ab Heroe,

omnesque convertit,

F

7 Apostolus autem, cum omnes illic ad orthodoxam fidem adjunctos in commodum ordinem redegisset; Heroem illis Episcopum præfecit; ex ipsis vero Presbyteros et Diaconos adjunxit: curavit etiam templa excitari, eademque fundari. Deinde omnibus in fide rite institutis, pacem illis impertiens, Deumque pro illis deprecatus, in Phrygiam, Lycaoniam et Asiam profectus, illic prædicavit, et Christum annuntiavit, cui gloria in secula. Amen.

et ordinata ecclesia

Heroem Episcopum ordinat.

TRANSLATIO BRACHII

Hierosolymis Florentiam.

Ex MS. Ecclesiæ Cathedralis Florentinæ.

Postquam Dei et hominum mediator se nostræ carnis mortalitatem induit, et Deitatem suam pro redemptione

A redemptione humani generis humanavit; veritas de *EX MS FLORENT.* terra orta est, et justitia de cœlo prospexit. Unde *Inter 12 Apostolos a Christo electos,* qui veritatis et justitiæ filii esse cupiunt, apertas inveniunt januas Paradisi, quæ ante gratiam etiam bene operantibus clausæ manebant. Veritatis namque filii et principales coheredes fuerunt Apostoli: qui propter infusionem sancti Spiritus orbem terrarum undique peragrantes, Incarnationis mysterium, passionem et resurrectionem filii Dei excelsi populis infidelibus et colentibus idola nuntiarunt, incredulorum corda verbis, operibus et miraculis convertentes: et ita supernæ civitatis Jerusalem cives, et domestici Dei, portabant pacem, illuminabant patrias, et repulsa incredulitatis caligine veræ fidei lumina credentibus conferebant. Ista sunt duodecim Apostoli, qui missi dicuntur, quorum sonus in omnem terram exivit et in fines orbis terræ verba eorum, et quibus ex ore Altissimi collata fuit ligandi et solvendi potestas: hi sunt duodecim candelabra, igne sancti Spiritus radiantia; duodecim columnæ aulæ cœlestis, quibus fides Catholica sustentatur; et duodecim portæ, per quas ingredimur ad regna cælorum. De quorum numero fuit B. Philippus Apostolus: de cujus brachii translatione [scribere aggredior], de *a* licentia et mandato Joannis *a* Episcopi Florentini, *fuit S. Philippus, cujus brachii Florentiam translati historia indicatur,* qui propter sapientiam et discretionem omnimodam quasi aureum candelabrum in domo Domini relucet, sicut a Domino Venerabili Rainero, Priore Ecclesiæ sanctæ Resurrectionis Hierusalem, qui de Florentina diœcesi fuerat ortus, et Capellanus jam stete- B rat in Ecclesia de *b* Puluento, audivi, cujus assertioni testimonium veritas perhibet: quoniam ipse sanctissimum Apostoli brachium transtulit prout in subsequentibus enarrabo.

c 2 Eo siquidem tempore, quo *c* Emmanuel, glorio- *Monacho Florentino,* sissimus omnium Imperator quos post adventum Christi terra sustinuit, in urbe Constantinopolitana permittente Domino imperabat, quidam Clericus, nomine Monachus, de civitate Florentia oriundus, sacrosanctum Sepulcrum Domini visitavit: qui licet vocaliter Monachus diceretur, propter morum honestatem et laudabilem conversationem realiter mo- *Cancellario Hierosolymitano,* nachus cernebatur. Hic nempe a primo juventutis flore fuit liberalibus artibus eruditus, et postmodum in sacræ Scripturæ mysterio, Jure Canonico et Physicali scientia præpollebat. Quare Patriarcha *d* Hierosolymitanus illum in suum elegit Cancellarium, ut ejus providentia Sedes Patriarchalis honestius regeretur. Procedente vero tempore Cæsariensis Ecclesia, quæ secunda est a Hierosolymitana, orbata C Pastore vacabat. Tunc universi Suffraganei et Capi- *Archiepiscopo Cæsariensi,* tulum, invocata sancti Spiritu gratia, prædictum Cancellarium in Archiepiscopum elegerunt: qui postea tam Archiepiscopatum quam Cancellarii officium feliciter gubernavit.

3 Non post multum vero temporis venit *e* Saladinus, tamquam alter Nabuchodonosor, de Babylonia: cui tradidit Dominus terram promissionis propter peccata cohabitantium. Qui capto regno misit manum ad omnia desiderabilia Christianorum, et posuit iterum terram Jerusalem in pomorum custodiam, occidit infinitos, et projecit corpora interfectorum in escas volatibus cœli, et carnes populorum bestiis terræ; effundi sanguinem fecit ipsorum tamquam aquam in circuitu Jerusalem, et non erat qui sepeliret. Illi vero qui non perierunt gladio, ducti sunt in captivitatem: et super flumina Babylonis sedent et plangunt, tenentes in manibus carmen damnandorum: quoniam illi qui eos captivos duxerunt, super ipsos in verba cantionum prorumpunt, nec audent cantare canticum Domini inter barbaras nationes. Subjugato quippe toto Hierosolymitano regno præter Tyrum, prænominatus Archiepiscopus, tamquam exul et patrimonio eccle- D siastico spoliatus ad propria rediit, et Florentiæ fuit quasi per biennium commoratus. Sed postquam audivit quod Christiani civitatem *f* Accon recupera- *f* verant, habuit propositum revertendi. Transfretavit *dein Patriarcha Hierosolymitano,* domum, et rediit Accon: ubi post parvum suæ moræ spatium ab Archiepiscopis, Episcopis et Capitulo, ex permissione Regis, fuit in Patriarcham *g* *g* electus.

4 Hic siquidem sciebat quod prænominatus Imperator Emmanuel largitus fuerat sancti Apostoli Philippi brachium nepti suæ Curiæ *h* Mariæ, tempore *h* quo eam tradidit Regi *i* Almarico in uxorem. Unde *i* tam ipsam quam filiam ejusdem Curiæ Mariæ Reginam Isabellam, uxorem Ermerici *k* Regis, qui de *k* Cypro in Accon venerat ad regnandum, fuit taliter *neptis Emmanuelis Imperatoris* allocutus: Filiæ Jerusalem, regali diademate coronatæ, vobis terrenus Imperator, ex amore præcipuo et gratia spirituali, dotes contulit spiritales, Apostoli scilicet Philippi brachium: quod etsi vobis liceat, *ab hoc acceptum brachium S. Philippi donavit:* non tamen expedit custodire: quia cœlum cœli Domino, terram autem dedit filiis hominum. Legitur enim quod Josias, ex eo quod divina tractare præsumpsit, insanabili fuit plaga percussus: ergo si viris et terrenis Principibus contradicitur sacra tractare, multo fortius mulieribus propter sexum fragilem inhibetur: unde quæ sunt Dei Deo reddere non tardetis, resignando in qualicumque ministerio suo Apostoli Philippi brachium, quod ex Imperiali E largitione in regali Palatio retinuistis. Tunc illæ de excessu veniam implorantes, ei sanctum Brachium contulerunt: quod ipse cum summa reverentia reposuit in locum Sanctum.

5 Postmodum piæ memoriæ Petrus *l* Florentinus *l* Episcopus, hoc a quibusdam intelligens, eidem Pa- *illud cum petiisset, Petro Florentino Episcopo,* triarchæ litteras direxit, suppliciter supplicando, ut Ecclesiam Florentinam dotare Apostoli Philippi brachio dignaretur. Ipse autem petitionibus Episcopi statim annuere voluit, nisi quod ad quorumdam dissuasionem hoc facere differebat. Denique cum sibi videret diem mortis superveniente funere imminere, Rainerio, quem in Prologo nominavi, qui tunc erat Decanus Joppensis, in virtute sancti Spiritus et obedientiæ veræ præcepit, ut beati Apostoli *a moriente Patriarcha committitur Rainerio,* Philippi brachium, juxta suum votum, Florentiam destinaret, et in famoso Joannis Baptistæ templo faceret magnifice collocari. Postmodum autem reverendæ memoriæ Patriarcha, Domino vocante, *m* de- *m* bitum humanitatis exsolvit; et ex hac vita fluxibili et fugitiva ad immortalitatis transivit patriam, coronam F gloriæ immarcessibilis recepturus. Tumulato quidem corpore tanti Patris, Venerabilis Cardinalis *n* Sof- *n* fredus, qui tunc in ultramarinis partibus legationis officio fungebatur, fuit in Patriarcham electus: sed ille postea electioni renuntiavit. Verum universi ad quos spectabat electio, de consensu Regis elegerunt Episcopum *o* Vercellensem, ad quem reducendum *o* jam dictus Prior fuit Legatus principaliter constitutus.

3 Ille nempe, ultimæ testatoris voluntati satis- *frustra aliquamdiu obsistente Rege et Capitulo,* facere cupiens, sancti Apostoli Philippi brachium secum deferre volebat. Tunc Rex et Capitulum suo proposito cœperunt penitus contraire, dicentes, quod tanti Apostoli membra in alienam regionem non permitterent transportari. Sed Magister Gualterottus *p*, olim Canonicus Florentinus et in Florentino *p* Episcopatu de nobili prosapia ortus, vir summæ probitatis et discretionis, qui tunc temporis iverat cum Cardinali et fuerat in Acconensem Episcopum electus, ubi hodie honore Pontificali refulget, jam dicto Priori sancti Sepulcri opem in omnibus contulit socialem: unde ambo pariter et Regis animum et fervens Capituli propositum taliter mitigarunt, quod eidem

A eidem Priori transferendi S. Philippi brachium concesserunt plenariam potestatem. Profecto idem Episcopus, ante suam promotionem et postea, plurimum laboravit, quod Florentina ecclesia tanti Apostoli meritis dotaretur.

transfertur navi,

7 Prior autem, habito S. Philippi brachio, ipsum cum summa reverentia locavit in navi, et cœpit cum navigantibus navigare. Ceterum quot pericula sustinuerit navigando, longum esset per singula enarrare: sed ab omnibus periculis meruit per beati Apostoli Philippi merita liberari. Quid plura? Venit demum Florentiam, secum deferens brachium reverendum; et in introitu civitatis occurrerunt ei Joannes quondam Ecclesiæ S. Fridiani Lucensis Prior, tunc Florentinus Electus cum toto Clero, et illustris Comes *q* Rodulfus eo tempore Florentinorum Potestas, cum multitudine virorum ac mulierum clamantium et dicentium, Benedictus Dominus Deus noster, qui civitatem nostram voluit Apostoli Philippi meritis decorare. Occurrebant etiam juvenes et virgines, senes cum junioribus, votivas et celebres laudes Altissimo referentes, qui civitatem Florentinam fecit tanti Patroni meritis reflorere.

et solenni apparatu Florentiæ exceptum et deponitur in Ecclesia S Joannis Baptistæ

Electus namque, venerabile Brachium in ulnas recipiens, ipsum, ab ingressu civitatis usque ad templum Baptistæ Joannis ac Præcursoris Domini, cum summa devotione reduxit, et ibi ingenti celebritate B locavit: unde gaudet Ecclesia, exultat Clerus, monachorum ordo lætatur, Deo dicatæ Virgines ante Sponsi cœlestis præsentiam gratulantur, tripudiat militia, cunctus populus jucundatur, et ex ore infantium et lactentium laus perficitur, quod Philippus Apostolus advenit, cujus præsentia et patrocinio civitas redditur gloriosa.

et B Alberto Patriarchæ Hierosolymitano ostenditur.

8 Profecto cœlicum donum *r* quadruplex, electio, confirmatio Joanni tunc Florentino pariter provenerunt. Unde, tamquam alter Simeon, potest in Domino congaudere; quia, sicut ille Christum portavit in templo; ita iste partem corporis illius, cui Dominus ipse revelavit mysterium Trinitatis, portare in ulnas meruit, et collocare in templo Baptistæ Joannis, cujus nominis, non æquivocatio, sed paritas, gratiæ denotat incrementum. Insuper ad maximæ auctoritatis favorem, dum sæpe dictus sancti Sepulcri Prior Vercellis cum Patriarcha electo rediret, Florentinam ingressus est civitatem, ubi Electus ipse B. Apostoli Philippi brachium sibi rogavit ostendi: qui confestim flexis genibus ipsum deosculans adoravit: nam hæc est miraculosa successio; quæ dum per hereditaria spiritualis juris itinera graditur; mirabilem inducit adventum, et Successorem C novum facit Antecessoris vota firmare.

Deprædicatur felicitas Florentinorum

9 Sed o Florentia, quibus tuæ fortunæ munera laudibus efferam, quibusve præconiis extollam ignoro: quia tollit facultatem sermonis materia singularis. Ecce brachium cœlestis civis, de Imperio ad Regnum, et de Regno ad te devenit. unde merito Florentia diceris, quia sicut lilium reflorescis, et ex hoc es facta florida, et ex membris Apostoli tamquam margaritis ornata. Prius enim ædificare meruisti de lapidibus pretiosis Præcursoris Domini famosum et celebre templum: ad cujus honorem tam gloriose factum non reperitur in orbe, unde habebas illum spiritualem Patronum, de quo Dominus ait, Inter natos mulierum non surrexit major Joanne Baptista: *Matt. 11,* nunc autem unus de duodecim, Philippus videlicet Apostolus, manere in eodem tabernaculo prælegit, ut duplici Patrono et patrocinio sustenteris. Hic est Philippus Apostolus, qui tamquam præsentium dispositor et futurorum præsagus, ad confutandam hæreticorum omnium pravitatem Christum interrogavit, ne de Trinitatis unitate in aliquorum mentibus dubietas remaneret; Inquit enim, Domine, ostende nobis Patrem et sufficit nobis: et ne crederetur quod D ipse in aliquo dubitaret, dixit, Ostende nobis, non, Mihi; quia sciebat aliquos in Trinitatis articulis dubitare. Solet enim contingere, quod qui in mensa divitis resederit satiatus, non pro se, sed pro famelicis qui circumstant, sibi panem quandoque postulat elargiri, ut omnes et singuli satientur. Filialis fuit interrogatio et fiducialis, cum dixit: Ostende nobis Patrem et sufficit nobis; id est sufficientiam de Trinitate habemus, nec in aliquo ulterius dubitamus. Et Dominus ei benigne respondet et quæstiones satisfacit, ei quærenti connumerando quos juxta interrogationem ejus noverat dubitare, cum dixit, Tanto tempore vobiscum sum et non cognovistis me. Et conversus ad interrogantem, quæstionem solvit dicens, Philippe, qui videt me, videt et Patrem meum. Qualiter autem vocatus fuerit a Domino in Apostolum, Joannes Evangelista refert, et quomodo postea Nathanael duxerit ad Jesum: dicitur et in eodem Evangelio quomodo Jesus tentavit illum, cum venisset ad eum turba maxima, nec haberet quod manducarent: sed tentatio divinæ majestatis, virtutis est incrementum et collatio gratiæ plenioris, sicut in Abraham possumus evidentius intueri. Hic est Philippus Apostolus, qui Scythiam in sortem prædicationis recepit, et in nomine Domini præcepit draconi ut ad loca solitaria fugeret, ne suo flatu mortifero ulterius perderet homines: nam et tres mortuos legitur suscitasse, ac alia fecisse miracula, quæ E in ipsius passione, sed nimia brevitate, sunt scripta.

S. Philippi fides,

EX MS. FLORENT.

Joan. 14, 8

et prædicatio in Scythia et miracula.

Pellitur diuturnus morbus affligens,

10 Nunc vero primum miraculum, quod per beati Apostoli Philippi merita fuit in ipso civitatis introitu perpetratum, deduco in medium; ut orthodoxæ fidei sectatores in Domino collætentur, et damnabiles hæreticorum catervæ pavescant. Bellundus aurifex, Florentinus civis, ex quadam febrili distemperantia non per pauci temporis spatium syncopen, id est defectum cordis patiebatur, a qua infirmitate medicorum non poterat suffragio liberari: nam diuturnus morbus radices propaginat, et ægritudo annos a se longi temporis præscriptione tuetur. Affligebatur enim quandocumque proclinius jacebat, ac si laboraret morbo caduco. Ille autem videns in Electi ulnis brachium Apostoli consistere, ipsius clementiam lacrymabiliter imploravit, ut vetustum morbum spiritali antidoto removeret. Ab ea siquidem hora, sicut ipso referente audivi, nullam ex prædicta ægritudine passus est læsionem.

puella in fluvium lapsa,

11 Aquarum inundatione fluvius, qui dicitur Arnus, dum præter solitum excrevisset, puella quædam, nomine Rosa, filia cujusdam Florentini civis, qui appellatur Deodatus, quodam casu in ipsum corruit. Et dum sine spe liberationis, videntibus plu- F rimis, inter horribiles aquarum decursus volubiliter traheretur; mater, pro inenarrabili dolore filiæ medullitus ingemiscens, almifico Apostolo Philippo devotissime supplicavit, ut sibi periclitantem filiam restituere dignaretur. Tunc puella super aqua miraculose comparuit, et de civitate usque ad locum, quem vulgus Fontanellas appellat, qui potest esse quasi spatium trium stadiorum, devenit: ubi patri et matri, per Apostoli Philippi merita, est incolumis restituta. Fuit autem ibi non parvus virorum ac mulierum occursus, qui viso miraculo glorificaverunt Patrem Domini nostri Jesu Christi, qui talia miracula, per beatissimi Apostoli Philippi merita, operatur.

et procul delata liberatur:

visus amissus restituitur.

12 Homo quidam, nomine Pichius, jam ætate senili gravatus, dum ligna scinderet cum securi, quædam ligni particula oculum repercussit; unde per annum et dimidium stetit ipsius oculi lumine destitutus: neque sibi profuerat tentasse aliquas medicinas: Quare B. Philippi Apostoli patrocinium exoravit, et confe-

A stim visum recepit optatum. Videat ergo Florentia, quomodo per Apostoli Philippi merita reflorescit: illum Patronum summopere veneretur, per quem a Christi fidelibus assidue veneratur, cujus patrocinio et præsentia decorata consistit, et coronam recepit de lapide pretioso.

s Translatum est brachium anno 1204. t u

13 Translatum est autem B. Philippi Apostoli brachium anno Dominicæ Incarnationis MCCIV, VI Nonas Martii, Pontificatus Innocentii Papæ s anno VIII, nullo existente Imperatore, quia pro adipiscendo Imperio inter Philippum et Othonem orta prius t erat contentio dignitatis. Eodem etiam tempore u tradidit Dominus excellentissimam Urbem Constantinopolitanam in manibus Latinorum.

ANNOTATA.

a Joannes *Episcopus vixit usque ad annum* 1230.

b Pulventum *videtur contractum, et a Geographis dici* Bon-convento.

c Emmanuel *seu* Manuel Comnenus. *Joanni Comneno patri suo successit anno* 1143 : *ac moriens in habitu monachi anno* 1180, *habuit successorem filium Alexium Comnenum.*

d Heraclius *Patriarcha, creatus anno* 1180.

B e Saladinus *Rex Ægypti anno* 1183 *intercepit Aleppum, et paulatim plures urbes ac tandem an.* 1187 *Hierosolymam.*

f Accon *antiquis* Ptolomais, *recepta est a Christianis anno* 1191.

g *Anno* 1194, *in locum Michaelis Decani Parisiensis, et facti Archiepiscopi Senonensis, creatus Patriarcha* Monachus.

h Curia *Græce* κυρία, Domina.

i Amalricus, *frater Balduini III, filius Fulconis, ex Comitibus Andegavensibus Rex coronatus anno* 1163, *rursumque cum Maria conjuge junctus anno* 1167.

k Ermericus *Lusignanus, aliis fere* Almaricus, *frater Guidonis primi Regis Cypri ex ista familia, cui successit anno* 1193, *et anno* 1201 *ducit Accone* Isabellam *uxorem, et coronatur Rex Hierosolymitanus, uti pluribus explicatur lib.* 1 *Historiæ Regum Lusignanorum, ab Henrico Gibleto editæ Bononiæ* 1647.

l Petrus *rexit Ecclesiam Florentinam ab anno* 1189 *usque ad annum* 1203. Hujus temporibus, *inquit Ughellus*, brachium S. Philippi Apostoli delatum est cum pluribus aliis reliquiis, quæ in Cathedrali Ecclesia honorifice asservantur, *verum id factum post ejus obitum fuisse infra dicitur.* D

m *Mortuus est Patriarcha* Monachus *anno* 1203.

n Soffredus, *in MS.* Offerens, *creatus Cardinalis an.* 1182, *mortuus an.* 1211.

o *Hic est* B. Albertus, *qui ex Episcopo Vercellensi creatus Patriarcha Hierosolymitanus in urbe Accone resedit. Acta ejus late examinata dedimus* 8 *Aprilis.*

p Gualterum *Acconensem Episcopum simpliciter vocat Ughellus in Epp. Vercell. col.* 1099 *ubi ejus et Alberti jam dicti sigillum penes se esse ait, subjectum instrumento anni* 1212 : *fortasse ob staturæ proceritatem augmentativo nomine dictus vulgo* Gualterottus.

q *Joannes Villanus, Chron. Florent. lib.* 5 *cap.* 31 *narrat, quomodo Florentina civitas, quæ antea a Consulibus indigenis per populum lectis Romano more regebatur, domestico regimini, multis incommodis obnoxio prætulerit externum, cœperitque ex aliqua vicina civitate quotannis nobilem aliquem accersere, cum titulo* Potestatis, *Latine* Prætorem *sive* Urbis Præfectum *diceremus, qui cum assessoribus suis causas capitales et civiles dijudicaret; exindeque cœpisse tempora Florentiæ, non per* Consules, *sed per* Potestates *notari: primum autem tunc lectum fuisse anno* 1207 Gualterorum de Mediolano. *Sed ex hoc scripto apparet primum revera fuisse* Rudolfum *anno* 1204 *ultimos autem Consules fuisse, quos Villanus pro anno* 1203 *nominat Capite præcedenti.* E

r *Dubites an legi non debeat* duplex. *Sed neque sic est integer sensus : forte sic legendum,* Profecto cœlicum donum, cum quo duplex bonum, electio et confirmatio.

s *Fuit Innocentius* 3 *Electus Papa an.* 1198 *mense Januario, adeo ut annus ejus* 8 *cum anno* 1205 *inceperit: quia tamen Florentini incipiebant civiles annos cum sequenti Paschate, hinc adhuc notatur annus* 1204.

t *Anno* 1198 *mense Martio electi per Schisma fuerunt Philippus Sueviæ Dux frater defuncti Henrici VI, et Otho filius Henrici Ducis Saxoniæ.*

u *Scilicet in Paschate, inchoante annum* 1204, *prout hic anni numerantur. Villanus præcitatus lib.* 5 *cap.* 27 *rem gestam scribit an.* 1200, *ex qua apparet eum non esse valde accuratum circa hæc tempora, ut mirum non sit si erraverit in notando initio Potestatum.*

G. H.

C

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 20

DE S. JACOBO APOSTOLO,

FILIO ALPHÆI, MARTYRE OSTRACINÆ;

ET S. JACOBO FRATRE DOMINI,

PRIMO EPISCOPO ET MARTYRE HIEROSOLYMIS.

F

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I S. Jacobi Alphæi, natalis, electio, labores, martyrium, cultus sacer.

SECULO I

Inter XII Apostolos memorantur Jacobus Zebedæi et Jacobus Alphæi apud Matthæum, Marcum,

Inter duodecim Apostolos duo nomine Jacobi designantur: *Eos describit S. Matthæus, unus ex illis, Capite* X *Evangelii sui his verbis :* Duodecim autem Apostolorum nomina sunt hæc: Primus Simon, qui dicitur Petrus et Andreas frater ejus, Jacobus Zebedæi et Joannes frater ejus, Philippus et Bartholomæus, Thomas et Matthæus publicanus, Jacobus Alphæi et Thaddæus, Simon Chananæus et Judas qui et tradidit eum. *At Marcus Evangelista Capite* III *eos hoc ordine enumerat:* Fecit Jesus ut essent duodecim cum illo; et ut mitteret eos prædicare: et dedit illis potestatem curandi infirmitates et ejiciendi dæmonia. Et imposuit Simoni nomen Petri: et Jacobum Zebedæi, et Joannem fratrem Jacobi, et imposuit eis nomina Boanerges, quod est filii tonitrui: et Andream, et Philippum, et Bartholomæum, et Matthæum, et Thomam, et Jacobum Alphæi, et Thaddæum, et Simonem Cananæum, et Judam Iscariotem, qui et tradidit illum. *Lucas Evangelista nomina et electionem Capite* VI *ita proponit :* Cum dies factus esset, vocavit discipulos suos, et elegit duodecim ex ipsis, quos et *Lucam,*

Apostolos

A Apostolos vocavit, Simonem, quem cognominavit Petrum, et Andream fratrem ejus, Jacobum et Joannem, Philippum et Bartholomæum, Matthæum et Thomam, Jacobum Alphæi et Simonem qui vocatur Zelotes, et Judam Jacobi, et Judam Iscariotem qui fuit proditor. *Quo ultimo misere extincto, reliqui Actorum primo, post Ascensionem Christi, dicuntur* reversi Hierosolymam: et cum introissent in cœnaculum, ascenderunt ubi manebant Petrus et Joannes, Jacobus et Andreas, Philippus et Thomas, Bartholomæus et Matthæus, Jacobus Alphæi, et Simon Zelotes, et Judas Jacobi. Hi omnes erant perseverantes unanimiter in oratione, cum mulieribus et Maria matre ejus et fratribus ejus. *En numerus Apostolorum cum suis nominibus quater indicatus: inter quos prior* Jacobus, *apud Matthæum et Marcum,* Zebedæi *cognominatur: at posterior* Jacobus, *ad majorem distinctionem,* Alphæi *cognomine ubique indicatur. Prior Jacobus suum cognomen a patre suo traxit, uti patet ex Matthæi Cap.* IV: *ubi* Jesus, *post vocatos et Andream*, procedens inde vidit alios fratres, Jacobum Zebedæi et Joannem fratrem ejus in navi, cum Zebedæo patre eorum, reficientes retia sua, et vocavit eos. Illi autem, relictis retibus et patre, secuti sunt eum. *Quæ apud*

et in Actis Apostolorum.

Jacobus Zebedæi a patre Zebedæo dictus,

B *Marcum Capite primo eodem modo indicantur, et* Jacobus Zebedæi *appellatur, et* pater Zebedæus; *alibi etiam* Jacobus et Joannes filii Zebedæi *passim vocantur. Hunc* Jacobum, fratrem Joannis, gladio occidit Herodes *Agrippa, ut traditur Actorum Cap.* XII. *Annum tum fuisse Æræ vulgaris circiter quadragesimum tertium alibi ostendimus. Reliqua de dicto S. Jacobo Zebedæi, dicenda erunt die* XXV *Julii, quo colitur.*

ab Herode Agrippa gladio cæsus:

2 *De Jacobo Alphæi, inter duodecim Apostolos æque relato, hic agimus: cui sub isto nomine eadem sors obtigit, cum sanctis Apostolis Bartholomæo, Simone Cananæo seu Zelote, et forsan aliis, ut videlicet eorum mentio non fiat in sacris Litteris, nisi quatuor supra allegatis locis. Dicitur autem* Jacobus Alphæi, *id est, ut omnes admittunt,* Alphæi filius; *sicut alter* Jacobus Zebedæi, *quia* Zebedæi filius. *Apud Marcum Evangelistam Capite secundo,* Jesus, *post paralyticum sanatum,* cum præteriret, vidit Levi filium Alphæi, sedentem ad telonium: *ubi alii habent,* vidit Levi filium Alphæi, qui sedebat in domo vectigalis. *Apud Matthæum Capite* IX, vidit hominem sedentem in telonio, Matthæum nomine: *qui alio nomine* Levi *dictus,* filius Alphæi *erat.* Alphæus *ergo nominabatur tam pater*

Alphæi filii Jacobus et Matthæus,

C S. Matthæi Apostoli, *cognomento* Levi, *quam pater hujus* S. Jacobi. *Quid ergo, an idem* Alphæus *utriusque Apostoli pater censendus? An* SS. Matthæus et Jacobus *fratres, ambo Capharnai habitarint, ambo publicani fuerint? Theodoretus Episcopus Cypri eidem patriæ utrumque adscribit, illud Psalmi* LXVII, Principes Juda Duces eorum, principes Zabulon, et principes Nephthalim *ita exponens:* Ex his namque tribubus ceteri Apostoli originem duxerunt. Et illi quidem, qui vocabantur fratres Domini, ex tribu Judæ plane genus traxerunt: Petrus autem et Andreas, et Jacobus, et Joannes, et Philippus ex vico Bethsaida fuerunt. Matthæus et Jacobus dicti sunt habitasse Capharnaum. Simon Zelotes, Cananæus appellatus est. Omnia autem hæc loca Galilææ sunt. Zabulon autem et Nephthalim ibi suam habuerunt sortem. *Hæc Theodoretus, in cujus relatione* Jacobus *et* Joannes filii Zebedæi *tribuuntur vico Bethsaidæ,* Matthæus et Jacobus, *ut* filii Alphæi, *Capharnaum dicuntur habitasse: Fratres autem Domini, inter quos est* Jacobus, *de quo infra agemus, ex tribu Judæ genus traxissent. S. Joannes Chrysostomus homilia* 33 *in Caput* 9 *Matthæi, cum ordinem Apostolorum ex Evangelio supra a nobis relatum conciliasset, dein addidit ista:* Animadvertamus, quo et quos misit. Istos, inquit Evangelista, duodecim misit Jesus. Quos istos dicit? Piscatores scilicet et publicanos. Quatuor enim erant

ambo a Theodoreto Capharnao adscripti,

a S. Chrysostomo publicani dicti,

D piscatores, *Petrus, Andreas, Jacobus et Joannes:* duo publicani Matthæus et Jacobus: unus etiam proditor. *Hæc S. Chrysostomus, Jacobum una cum Matthæo statuens publicanum, eo quod esset Matthæi publicani frater, ab eodem cum illo Alphæo patre prognatus; uti Theodoretus eumdem Jacobum Capharnao adscribit, quod Jesus ibidem Matthæum fratrem ejus ex telonio vocasset.*

AUCTORE G. H.

3 *Conformis est S. Chrysostomo et Theodoreto omnis Ecclesia Orientalis, tenetque hos duos Apostolos, Matthæum et Jacobum, fuisse fratres, Alphæi filios: ex quibus S. Matthæus apud ipsos solenni cultu celebratur* XVI *Novembris, et S. Jacobus Alphæi die* IX *Octobris. Omittimus quæ ad S. Matthæum spectant elogia recensere: cum eadem circa prosapiam satis indicentur in elogiis S. Jacobi Apostoli, unde etiam colligimus, in quibus regionibus Christum hic prædicarit. In antiquo Menologio, quod jussu Basilii Porphygeniti Imperatoris seculo Christi decimo vulgatum fuit, ad dictum* IX *Octobris, sub hoc titulo,* Certamen S. Jacobi Alphæi Apostoli, *ista leguntur:* Jacobus Christi Apostolus, filius Alphæi, et Matthæi publicani et Evangelistæ frater, Christi conversationem et ea quæ ad æternum illius regnum spectant, omnibus promiscue Ju-

et fratres habiti a Græcis 9 Octobris.

Elogium ex Menologio Basilii imp.

E dæis et Græcis, palam prædicabat: magnamque hominum turbam in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti baptizabat. Quod Judæi indigne ferentes, ejus interficiendi consilium cepere. Quare in unum locum coacti, comprehensum et varie crudeliterque cruciatum, demum scipionibus cæcum interemere: cum interim Sanctus ad extremum et laudes Domino nostro Jesu Christo tribueret, et gratias sancto ejus nomini ageret, quod illius ope exceptum fortiter diabolum ejusque voluntatis ministros vicisset: et reddita illi inter hæc verba anima, sepultus est. *Hæc ex dicto Basilii Menologio. In pervetusto Synaxario Græco Ecclesiæ Constantinopolitanæ, quod spectat ad Collegium Claromontanum Societatis Jesu Parisiis, hoc elogium profertur:* Certamen sancti Apostoli Jacobi Alphæi. Erat hic frater Matthæi publicani et Evangelistæ. Hic divino zelo inflammatus, egressus ad prædicandum Evangelium, omnia idolorum fana igne succendit, morbos curavit, dæmones ex hominibus ejecit, et alia infinita miracula patravit. Qua de causa multitudo paganorum ipsum appellavit divinum germen. Itaque percurrens orbem, ut verus Christi

MS. Synaxario

F amator ejusque passionis ac mortis æmulator, indociles Judæorum populos arguebat: a quibus varias insidias passus, tandem captus, et in cruce suffixus, suum Deo spiritum reddidit. *Hæc ibi, quibus similia, sed omissa Judæorum mentione contractiora, habentur in Græcorum magnis Menæis excusis et in antiquis MSS. codicibus bibliothecæ Ambrosianæ apud Mediolanenses, signatis N* 103 *et* 176, *T* 364 *et V* 393, *item in MS. Florentino monasterii S. Marci, Taurinensis Ducis Sabaudiæ et aliis; nec non in* βίοις ἁγίων *Maximi Cytherorum Episcopi, atque in Anthologio novo Antonii Arcudii, auctoritate Clementis Papæ VIII typis Vaticanis excuso. Habentur etiam in dictis Menæis plurimæ Odæ, quibus explicantur ejus apostolicæ virtutes et labores. In aliquo Mediolanensi codice refertur S. Jacobus Alphæi Apostolus ad diem* IX *Novembris.*

et aliis MSS. et editis Menæis.

4 *Floruit seculo Christi nono Nicetas David Paphlago, Photii adversarius, cujus meminerunt Georgius Cedrenus et Joannes Curopalates, uterque initio operis. Hic plures illustres Vitas Sanctorum conscripsit, e quibus Raderus noster edidit Vitam S. Ignatii Patriarchæ Constantinopolitani.* Ejusdem laudatio sanctissimi ac celebratissimi Apostoli Jacobi Alphæi, *ex bibliotheca Cardinalis Mazarini eruta, et Latine reddita a Francisco Combefis, extat in hujus Bibliotheca Patrum concionatoria ad has Kalendas Maji: unde præcipuam*

Vita ejus encomiastica a Niceta sec. 9 scripta.

AUCTORE G. H.

A *cipuam partem acceptam infra subjungimus, cum multum conferat ad totius rei propositam controversiam. Nicephorus Callistus lib. 2 Hist. Eccles. cap. 40 ex dicto Niceta contraxit laborum ejus compendium hujusmodi verbis :* Porro Jacobus etiam Alphæi filius, et ipse ex duodecim illius unus, juxta ejus qui eum regebat Spiritus sancti voluntatem et ductum, ab Apostolorum corpore sejunctus, Gazæ primum, deinde Eleutheropoli, et in vicinis ibi eorumdem populorum civitatibus versans, maxima quæque miracula edit ; et cœlestibus Spiritus sancti sermonibus, ab eo pacata quadam et inermi vi ad Gentes delatis, testimonium regni Christi maxima incrementa capit. Posthæc ad Ægyptios extremamque eorum regionem perveniens, et Christum Servatorem et Deum esse annuntians, ad urbem tandem, cui Ostracinæ nomen est, adit. Atque ibi, cum satis longo tempore vixisset, periculisque et certaminibus plurimis conflictatus esset, tandem ad confirmandam eorum quos docuerat salutem, cruci ipse quoque a quibusdam, qui verbo fidei adversabantur, affigitur : ut et in ipso non ita multum imitatio mortis Magistri sui abesset. *Hæc Nicephorus. Est Ostracina urbs Episcopalis, sub Patriarcha Alexandrino, et metropoli Augustamnicæ primæ Pelusio, sita ad mare, in confinio Ægypti, Arabiæ Petreæ, et Palæstinæ. In hac nec* B *procul ab Ostracina sunt Gaza et Eleutheropolis, urbes Episcopales etiam ipsæ, sub Patriarcha Hierosolymitano et metropoli Palæstinæ primæ Cæsarea.*

Compendium illius per Nicephorum.

5 *Occidentalis Ecclesiæ Latinorum Martyrologia peculiarem venerationem tribuunt huic Apostolo ad diem* XXII *Junii : ac primo antiqua Martyrologii Hieronymiani apographa tria, scilicet Epternacense ante mille circiter annos ex antiquiori apud Anglos exarato transcriptum, Corbeiense in Gallia scriptum et Parisiis excusum, atque Lucense in Italia a Florentinio illustratum : hæc, inquam, tria sic habent :* In Persida natalis S. Jacobi Alphæi Apostoli. *Eadem leguntur in vetustis MSS. Martyrologiis Aquisgranensi Ecclesiæ majoris, Trevirensi monasterii S. Maximini, Constantiensi in Suevia monasterii Richenaugiensis sive Augiæ divitis, et alio Corbeiensi in Gallia ante annos octingentos scripto. In MS. Romano Ducis Altempsii, loco* Persidæ, *scribitur in* Gallia, *reliqua consentiunt. Ast omni designatione loci omissa, celebratur ad eumdem* XXII *Junii memoria* S. Jacobi Alphæi Apostoli, *in Martyrologio B. Rabani Mauri Archiepiscopi Moguntini, item in MSS. Augustano monasterii S. Udalrici, Parisiensi Labbæi, Lucensi bibliothecæ Canonicorum. Neapolitano sub nomine Usuardi, et alio mona-* C *sterii S. Cyriaci a Cardinale Baronio plurimum æstimato, et ad Martyrologii Romani innovationem sæpius adhibito atque citato : item in Martyrologio Bellini de Padua secundum morem curiæ Romanæ, sed plurimum aucto, et Parisiis anno* MDXXI *excuso. Denique* natalis S. Jacobi Apostoli, *ad eumdem diem* XXII *Junii, notatur in illustri MS. Martyrologio Cardinalis Barberini, et alio Serenissimæ Christinæ Reginæ Sueciæ num.* 130 *signato, item in MS. Kalendario adjuncto sub finem Martyrologii Hieronymiani in autographo Epternacensi. Quia autem supra* Persiæ *adscribitur hic* Jacobus, *credi potest etiam illam regionem luce Evangelica illustrasse ; sed postmodum* Ostracinam *reversus, ibidem martyrii coronam obtinuisse. Quod in alio MS.* Galliæ *tribuatur, factum credimus ob reverentiam ibidem corpori ejus translato exhibitam : de qua re in additionibus Carthusianorum Bruxellensium ad Grevenum ista leguntur, ad dictum diem* XXII *Junii :* Eodem die translatio B. Jacobi Minoris in civitate Tolosana, per Carolum Imperatorem. *De Translatione corporis infra agemus. Solennissimus cultus, cum festo publico sanctorum Apostolorum* Philippi et Jacobi, *peragitur hisce Kalendis Maji ; quemadmodum* SS. Petri et Pauli XXIX *Junii, et* SS. Simonis D et Judæ Thadæi XXVIII *Octobris ; et sic ista paria Apostolorum conjunctim in Litaniis Ecclesiasticis invocantur, ut nullus alius inter singula paria collocetur. Fuisse autem hoc festum* SS. Philippi et Jacobi Alphæi *in primitiva Ecclesia habitum, infra ex S. Gregorio Magno et antiquis Martyrologiis et Missalibus accuratius ostendetur : ubi etiam explicabitur, qua occasione ipsum a* S. Jacobo Alphæi *ad* S. Jacobum Fratrem Domini *sit traductum.*

Cultus sacer apud Latinos 22 Junii,

in 18 illustribus Martyrologiis,

et 1 Maji,

6 *Cum Latinis et Græcis conveniunt Ægyptii, Arabes, Syri, Maronitæ et alii regionem Orientalium populi. Athanasius Kircherus, nostris studiis addictissimus, descripsit nobis partem Martyrologii Coptici, in quo ad diem* X *mensis Mechir, id est* IV *nostri Februarii, ista leguntur :* S. Jacobus Apostolus, filius Alphæi, hodie patitur. *Ad eumdem diem in primo Kalendario Ægyptiaco, per Joannem Seldenum in libro de Synedriis veterum Hebræorum excuso, refertur* martyrium Jacobi, *et die* XI *Februarii* festum Jacobi Apostoli. *In secundo Kalendario idem* Jacobus Apostolus *memoratur ad diem* XVIII *mensis Anschir, quem exponit esse* XII *Februarii. Eodem Athanasio Kirchero procurante, aliquod antiquum Martyrologium Arabo-Ægyptium ex lingua Arabica in Latinam transtulit Gratia Simonius, collegii Maronitarum Romæ alumnus : in quo ad diem* IX *Octobris, quem huic Jacobo sacrum a* E *Græcis habitum supra diximus, celebratur* certamen S. Jacobi Apostoli minoris : *qui in Kalendario Syro-Chaldaico Romæ anno* MDCXXIV *excuso refertur ad eumdem* IX *Octobris, et dicitur* Jacobus Apostolus ex duodecim. *In Kalendario tam Syrorum quam Græcorum, a Genebrardo ante Psalterium excuso, appellatur* Jacobus Alphæi Apostolus : *utque cum præcipuis festis eminet, rubro minio dicta verba exprimuntur, et dein* Jacobus frater Domini, *de quo mox agemus, ad diem* XXIII *Octobris communi nigra tinctura excuditur. In Kalendario Ruthenorum apud Antonium Possevinum in Apparatu sacro, etiam ad* IX *Octobris celebratur festum* Sancti Jacobi Apostoli, *absque dubio Alphæi, uti iterum ad diem* XXIII *Octobris, quando alias celebratur festum S. Jacobi fratris Domini et Episcopi Hierosolymorum. Utriusque Jacobi mentio fit ad dictos dies in MS. Kalendario Moscovitico, quod Amstelodami apud V. C. L. Laurentium Vander Hem asservatur.*

apud Syros, Ægyptios, Maronitas,

4, 11 et 12 Februarii,

et 9 Octobris :

etiam apud Moscovitas.

§ II S. Jacobi fratris Domini genus, ordinatio, vita sancte peracta, Epistola Canonica.

E*gimus hactenus de duobus Jacobis Apostolis inter* F *duodecim, scilicet de Jacobo filio Zebedæi et fratre S. Joannis Apostoli et Evangelistæ ; et potissimum de S. Jacobo filio Alphæi, et fratre S. Matthæi etiam Apostoli et Evangelistæ. Hic jam quærimus in Acta et martyrium* S. Jacobi fratris Domini, *ac dein controversiam clarius proponemus ; num scilicet hic merito a variis statuatur unus idemque cum Apostolo filio Alphæi. Prima hujus et aliorum fratrum Domini mentio fit apud Matthæum capite* XIII, *ubi cum Christus exposuisset parabolas seminis, zizaniorum, sinapis, fermenti, thesauri, margaritæ, et sagenæ,* veniens in patriam suam, docebat eos in synagogis eorum, ita ut mirarentur et dicerent : Unde huic sapientia hæc et virtutes ? Nonne hic est fabri filius ? Nonne mater ejus dicitur Maria ? et fratres ejus Jacobus et Joseph et Simon et Judas, et sorores ejus, nonne omnes apud nos sunt ? *Ultima verba Græce ita sonant :* Καὶ αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ οὐχὶ πᾶσαι πρὸς ἡμᾶς εἰσι ; *quæ ita transferri possent. Et* nonne omnes sorores ejus apud nos sunt ? *Marcus cap.* VI *jam dicta ita exponit :* Nonne hic est faber filius Mariæ, frater Jacobi et Joseph et Judæ et Simonis ? Nonne et sorores ejus hic nobiscum sunt ? *Tertius locus de fratribus hisce, sed nullius*

S. Jacobi Fratris Domini et aliorum fratrum mentio

apud Matthæum,

Marcum :

et tacitis nominibus

A *nullius nomine expresso, est apud Joannem capite* VII, *ubi ista leguntur* : Posthæc ambulabat Jesus in Galilæam, non enim volebat in Judæam ambulare, quia quærebant eum Judæi interficere. Erat autem in proximo dies festus Judæorum Scenopegia. Dixerunt autem ad eum fratres ejus : Transi hinc et vade in Judæam, ut et discipuli tui videant opera tua quæ facis. Nemo quippe in occulto quid facit, et quærit ipse in palam esse : si hæc facis, manifesta teipsum mundo. Neque enim fratres ejus credebant in eum. Dicit ergo eis Jesus : Tempus meum nondum advenit, tempus autem vestrum semper est paratum. Non potest mundus odisse vos, me autem odit : quia ego testimonium perhibeo de illo, quod opera ejus mala sunt. Vos ascendite ad diem festum hunc, ego autem non ascendo ad diem festum istum : quia meum tempus nondum impletum est. Hæc cum dixisset, ipse mansit in Galilæa. Ut autem ascenderunt fratres ejus, tunc et ipse ascendit ad diem festum, non manifeste, sed quasi in occulto. *Hæc ibi. Imo cum Christus mutum et cæcum antea a dæmonio liberasset et sanasset, et Pharisæorum calumnias confutasset, ac signum requirentes arguisset* ; adhuc eo loquente ad turbas, *inquit Matthæus capite* XII, ecce B mater ejus et fratres stabant foris, quærentes loqui ei. Dixit autem ei quidam : Ecce mater tua et fratres tui foris stant, quærentes te. At ipse respondens dicenti sibi ait : Quæ est mater mea, et qui sunt fratres mei? Et extendens manus in discipulos suos dixit : Ecce mater mea et fratres mei. Quicumque enim fecerit voluntatem patris mei, qui in cœlis est, ipse meus frater et soror et mater est. *Hæc ibi, quæ aliquantum contractiora leguntur apud Marcum capite* III, *et Lucam capite* VIII. *Apud Joannem, post celebratas nuptias in Cana Galilææ capite secundo,* descendit Capharnaum ipse, et mater ejus, et fratres ejus, et discipuli ejus; et ibi manserunt non multis diebus. *Præterea apud Marcum, post electos duodecim Apostolos capite* IV, convenit iterum turba, ita ut non possent neque panem manducare. Et cum audissent sui, exierunt tenere eum, dicebant enim : Quoniam in furorem versus est, *scilicet fervorem ejus in prædicando interpretati furorem et mentis excessum.*

apud Joannem,

et alios 3 Evangelistas.

8 *Atque hæc sunt quæ leguntur de Fratribus Domini, partim nominatim, partim communiter designatis. Primus eorum est Jacobus, de quo hic agimus, secundus* C *Joseph, Græce* Ἰωσῆς *et* Ἰωσῆ *sæpius scriptus, et horum duorum mater creditur nominari* Maria *apud Matthæum capite* XXVII, *ubi a morte Christi in monte Calvariæ* erant mulieres multæ a longe, quæ secutæ erant Jesum a Galilæa, ministrantes ei : inter quas erat Maria Magdalene; et Maria, Jacobi et Joseph mater; et mater filiorum Zebedæi. *At Marcus cap.* XV *ita illas describit :* Erant autem et mulieres de longe aspicientes, inter quas erat Maria Magdalene; et Maria, Jacobi minoris (*Græce* τοῦ μικροῦ parvi) et Joseph mater; et Salome et cum esset in Galilæa, sequebantur eum et ministrabant ei : et aliæ multæ quæ simul cum eo ascenderant Jerosolymam. *At S. Joannes capite* XIX *aliquot solum mulierum meminit his verbis :* Stabant juxta crucem Jesu mater ejus; et soror matris ejus, Maria Cleophæ, *Græce* Μαρία ἡ τοῦ Κλεοπᾶ; et Maria Magdalene. *Nominatur autem*, Maria soror matris Jesu, ἡ τοῦ Κλωπᾶ, Cleophæ uxor *in textu Scripturæ, qui est in Commentariis Euthymii et Theophylacti; eademque* Maria, Jacobi et Joseph Mater, *a Matthæo et Luca appellata; et sic dicti* Jacobus et Joseph *habiti essent* consobrini Christi Salvatoris nostri, *et habiti* fratres Domini; *et mater eorum a filiis accepisset cognomen : quo apud Marcum capite* XV, Maria Magdalene et Maria Joseph aspiciebant ubi poneretur, *scilicet Jesus in Sepulcro :* *et capite* XVI Maria Magdalene, et Maria Jacobi, et D Salome emerunt aromata, ut venientes ungerent Jesum. *Apud Lucam vero capite* XXIV erant Maria Magdalene, et Joanna, et Maria Jacobi, et ceteræ quæ cum eis erant. *Ubi*, Maria *tam apud Marcum quam Lucam, in textu Syriaco dicitur* Maria mater Joseph, *et* Maria mater Jacobi; *imo etiam in textu Persico et Æthiopico legitur*, Maria mater Jose, Maria quæ mater erat Josephi. *Quis autem hic* Joseph? *Actorum* I *invenitur* Joseph qui vocabatur Barsabas, qui cognominatus est Justus, *propositus cum Matthia ad suscipiendum Apostolatum, de quo prævaricatus fuerat Judas. Hunc si quis ut eodem cum Jacobo* Justi *cognomine appellatum, sic et eadem* Maria *matre natum voluerit opinari*, Saba *patre (hoc enim* Barsabæ *nomen indicat) et hæc conjectura vera fuerit; inventus esset alius Frater Domini : de quo agendum nobis erit cum Latinorum Martyrologiis* XX *Julii.*

Maria eorum mater,

ea Cleophas pater?

AUCTORE G. H.

et Joseph Barsabas frater uterinus?

9 *Et hæc hactenus ex Evangeliis deducta sunt, quibus nonnulla ex Actis Apostolorum adjungimus; ubi capite primo, cum Apostoli post Ascensionem Christi, reversi Hierosolymam, in cœnaculum ascendissent, ut supra diximus*, erant perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus et Maria matre ejus, et fratribus ejus.... et cum complerentur dies Pentecostes, erant omnes pariter in eodem loco.... et repleti sunt omnes Spiritu sancto, et cœperunt loqui E variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis, *uti hæc latius Capite secundo enarrantur. Aderat ergo* Jacobus, *primarius* Frater Domini *habitus. Sed qua ratione* Frater? *Ea, qua soror Deiparæ* Maria Cleophæ. *Hæc autem quomodo? An quia maritus ejus* Cleophas, *qui Eusebio lib.* 3 *cap.* 31 *dicitur* θεῖος τοῦ Κυρίου, patruus *vel* avunculus Domini *fuerit; id est Josephi frater, saltem uterinus, quemadmodum credidit Hegesippus apud Eusebium lib.* 3 *cap.* 11 *sub finem? Non existimo : quia tunc* Maria, Jacobi *mater, Cleophæ uxor, juxta modum loquendi istius ævi, potius* cognata, *id est*, fratris uxor *diceretur, quam* Soror *Deiparæ. An quia ipsamet Maria, Cleophæ nupta, nata fuerit ex fratre aut sorore S. Annæ, avunculo aut amita Deiparæ? atque ita sicut matres inter se vocabantur Sorores, sic etiam fratres dicebantur filii? Id mihi videtur congruentius, suam tamen cuique liberam opinionem relinquendo. Nam ita Davidicæ stirpis successio, (cujus primus ac præcipuus ramus, a Salomone ductus, in Jechonia Rege defecerat) continuata per* F *Nathanitas, rursumque extincta quoad posteros Zorobabelis ex primogenito Abiud, cum morte Jacobi avi legalis Christi Domini, etiam quoad alterum ramum, apud Lucam a Resa ad Heli ductum, credi posset sic tota terminata in Christo; ut Judæis, per aliam quamvis familiam ascensuris ad Davidem, non fuerit facile expedire certi quidpiam. Quamvis igitur Hegesippus apud Josephum lib.* 3 *cap.* 15 *Nepotes S. Judæ Apostoli, ejus qui se Fratrem Jacobi scribit et æque atque hic dicebatur Frater Domini, asserat ad Domitianum delatos quod essent ex Davide, idque esse confessos, nec dubium esse debeat quin id intelligendum sit de eorum stirpe paterna : malim tamen credere, tam ipsos quam Jacobum suam cum Christo consanguinitatem habere a matribus, quæ cum Deipara conjunctissimæ fuerint, quam a patribus. Consanguinitatem autem matrum cum Deipara processisse ex parte S. Annæ, quæ fuerit Levitice stirpis, atque ita Sacerdotalis sanctimoniæ dignitatem, cum Regii stemmatis prærogativa conjunctam in filia Maria, transfuderit in natum ex ea Jesum.*

an a patre,

aut potius a matre habeat Jacobus ut dicatur frater Domini,

10 *Atque hæc eo dicta sint potius, ut appareat, non tam quid haberi certius possit, quam quid non possit nisi per conjecturam asseri. Manet interim Jacobo certus et indubitatus titulus, undecumque promanans, ut dicatur* ὁ Ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου *vel* Ἀδελφόθεος : *indeque profluxit ut Hierosolymitana Sedes, in quam primo post*

et Hierosolymitana Sedes Theadelphica?

ascensionem

AUCTORE G. H.

A *ascensionem Domini anno ab Apostolis est ordinatus Episcopus, dicatur* Thronus Theadelphicus, *a Dei fratre; sicut Romana* Sedes *dicitur* Apostolica, *a Principe Apostolorum Petro. Etenim* Ecclesiæ Hierosolymorum primus Episcopus ab Apostolis ordinatur Jacobus frater Domini; *uti scribit in Eusebii Chronico S. Hieronymus, qui in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis, cum de solo Petro egisset, cap. 2 ista habet:* Jacobus, qui appellatur frater Domini, cognomento Justus; filius, ut nonnulli existimant, Josephi ex alia uxore; ut autem mihi videtur, Mariæ sororis Matris Domini, cujus Joannes in libro suo meminit; post passionem Domini statim ab Apostolis Hierosolymorum Episcopus ordinatus. *Erat autem dicta Maria, soror habita Deiparæ Virginis, uxor Cleophæ, ac mater Jacobi et Josephi, ut supra deduximus, S. Hegesippus, qui Apostolorum temporibus vicinus fuit, et* VII *Aprilis sacrum cultum in Ecclesia obtinet, in libro quinto suorum Commentariorum, teste Eusebio lib. 2 Hist. Eccles. cap. 23, accuratissime scripsit de S. Jacobo his verbis:* Suscipit ab Apostolis Ecclesiam Hierosolymitanam Jacobus frater Domini, usque ab ipsis Domini temporibus Justi nomine passim appellatus, quoniam multi nominabantur Jacobi. *Dein Sancta ejus vita, a juventute acta, ita describitur.*

in quam primus ipse est ordinatus Episcopus,

Joan. 19, 35

B 11 Hic autem ab utero matris suæ sanctus fuit. Vinum et siceram non bibit, nec animatum comedit, nec novacula caput totondit, nec oleo est unctus, nec balneo est usus. Huic soli in Sancta licebat introire: nec enim laneo utebatur indumento, sed sindone. Et solus ingrediebatur in templum; et genibus humi flexis pro peccatis populi veniam efflagitabat, ita ut illi continua geniculatio, in Dei adoratione et pro populo deprecatione, callum genibus cameli instar obduxerit. Propter suam porro præcellentem justitiam Saddik et Oz-liam appellitabatur, quod Latine præsidium populi et justitiam denotat, quemadmodum de illo Prophetæ significant. *Hæc ubi, ex interpretatione Petri Halloix ad Vitam S. Hegesippi, cum satis longa apologia contra quasdam Josephi Scaligeri ineptias, quæ ibi videri possunt.*

qui ab utero matris sanctus,

vivit in magna abstinentia,

12 *Erat S. Jacobus, Justus et Frater Domini, Episcopus Hierosolymitanus ab Apostolis ordinatus, cum S. Paulus ad Christum converteretur: qui* post annos tres, *ut inquit in epistola ad Galatas,* venit Hierosolymam videre Petrum, et mansit apud eum diebus quindecim: alium autem Apostolorum vidit neminem, nisi Jacobum fratrem Domini. *Annus is erat Æræ vulgaris trigesimus tertius.* Deinde post annos quatuordecim iterum ascendit Hierosolymam.... et contulit Evangelium cum iis qui videbantur aliquid esse. *Annus is erat* XLVII, *quando Synodus Hierosolymitana fuit habita, in Actis Apostolorum capite* XV *descripta, in qua S. Jacobus ita locutus est:* Viri fratres, audite me. Simon narravit, quemadmodum primum Deus visitaverit sumere ex Gentibus populum nomini suo. Et huic concordant verba Prophetarum sicut scriptum est, Post hæc revertar, et reædificabo tabernaculum David quod decidit, et diruta ejus reædificabo, et erigam illud, ut requirant ceteri hominum Dominum, et omnes gentes super quas invocatum est nomen meum, dicit Dominus faciens hæc. Notum a seculo est Domino opus suum. Propter quod ego judico, non inquietari eos qui ex Gentibus convertuntur ad Deum; sed scribere ad eos, ut abstineant se a contaminationibus simulacrorum, et fornicatione, et suffocatis, et sanguine. Moyses enim a temporibus antiquis habet in singulis civitatibus qui eum prædicent in synagogis, ubi per omne sabbatum legitur. *Hæc S. Jacobus, cujus consilium placuit: et ex ejus sententia epistola confecta et missa est. Tunc, inquit Paulus, in citata ad Galatas epistola,* cum cognovissent gratiam quæ data est

visitur a S. Paulo,

Gal. 1, 18

NOT. 7

C

Gal. 2, 1
NOT. 8

in Synodo Hierosolymitana sententiam profert:

Gal. 2, 9

D mihi, Jacobus et Cephas et Joannes, qui videbantur columnæ esse, dextras dederunt mihi et Barnabæ societatis. *Eodem modo S. Petrus, cum ab Herode in carcerem intrusus, et Angelico eductus esset auxilio, et ad suos venisset, dixit:* Nuntiate hæc Jacobo et fratribus. *Ita omnis illorum solicitudo ac pia erga S. Jacobum reverentia erat.*

magni æstimatur a SS. Paulo et Petro:
Act. 12, 17

13 *S. Hieronymus, in citato ejus elogio de Scriptoribus Ecclesiasticis, ista addit:* Evangelium quoque, quod appellatur secundum Hebræos, et a me nuper in Græcum Latinumque sermonem translatum est, quo et Origenes sæpe utitur, post resurrectionem Salvatoris refert: Dominus autem cum dedisset sindonem servo Sacerdotis, ivit ad Jacobum et apparuit ei. Juraverat enim Jacobus non se comesturum panem ab illa hora, qua biberat calicem Domini, donec videret eum resurgentem a mortuis. Rursusque post paululum, Afferte, ait Dominus, mensam et panem. Statimque additur: Tulit panem et benedixit ac fregit, et post dedit Jacobo Justo, et dixit ei: Frater mi, comede panem tuum, quia resurrexit Filius hominis a dormientibus. *Hæc S. Hieronymus. De hac apparitione Christi (de cujus veritate merito plurimi dubitant) possent forsan accipi quæ Apostolus Paulus in prima ad Corinthios epistola de variis Christi apparitionibus recenset capite* XV *his verbis:* Resurrexit tertia die secundum Scripturas, et quia visus est Cephæ, et post hoc undecim; deinde visus est plusquam quingentis fratribus simul, ex quibus multi manent usque adhuc, quidam autem dormierunt. Deinde visus est Jacobo, deinde Apostolis omnibus. Novissime autem omnium, tamquam abortivo, visus est et mihi. *Hæc ibi. Porro Doctorum et interpretum communis sententia est, hic intelligi* Jacobum fratrem Domini, primum Hierosolymorum Episcopum, *cujus magna erat, etiam apud Judæos auctoritas, ut vel ideo apparitionem illi factam censuerit Paulus indicandam: sed quia ibi nuntiatur post eam quæ facta est plus quam quingentis fratribus, utique in monte Galileæ pluribus post resurrectionem diebus, ideo dixi merito dubitari saltem de circumstantia temporis et jejunii, usque ad apparitionem istam protracti, expressa apud Hieronymum. Idem Jacobus, scripsit* epistolam Catholicam *eamque inscripsit* duodecim tribubus quæ sunt in dispersione, *sui ipsius calamo dictus* Servus Dei et Domini nostri Jesu Christi. *Qui auctorem faceret alium quam Jacobum minorem Hierosolymorum Episcopum, nemo veterum aut recentium fuit, quod sciam: solum apud Gonzalvum Davila in Thesauro Ecclesiast. Murciensis Episcopatus, invenio sub nomine Liciniani Carthaginensis Episcopi ad Gregorium Magnum confictam epistolam, qua, veluti res toti Hispaniæ compertissima, affirmatur,* scriptam a Sancto Apostolo mox ubi ex Hispania reversus est Hierosolymam: *atque adeo a Jacobo majore filio Zebedæi, qui creditur in Hispaniam excurrisse. Sed nihil moramur commenta istiusmodi: potius noto quod ex ipsa Canonica plura inserantur Actis hujus* S. Jacobi Minoris, *quæ damus cum MS. Græco collata, quæque genuinum Simeonis Metaphrastis fœtum esse agnoscit Leo Allatius, in sua de Simeonum scriptis diatriba pag.* 128. *Edidit illa Latine translata Aloysius Lipomanus, tomo 6 Vitarum sanctorum priscorum Patrum, et retulit ad* XXIII *Octobris, quo Græci (ut infra dicetur) solenni cultu ipsum venerantur. At Surius transtulit ad hasce Kalendas Maji, quas nunc ejus honori consecratas habet Ecclesia Latina. Titulus horum Actorum est hujusmodi:* Ὑπόμνημα εἰς τὸν ἅγιον Ἰάκωβον, τὸν Ἀπόστολον καὶ Ἀδελφόθεον. Commentarius de S. Jacobo Apostolo et Fratre-Domini.

dicitur usque ad apparitionem Christi jejunasse:

E

Epistolam Canonicam scripsit,

F

a Metaphraste in Vita ejus laudatam.

§ III

A

§ III Martyrium S. Jacobi Fratris Domini, tempus Sedis, cultus sacer.

Plurimos Judæorum convertit:

Prædicto circa S. Jacobum Fratrem Domini Commentario, inseruntur multa ex S. Hegesippi scriptis, maxime quæ ad obitum ejus spectant, quæ malumus ipsius auctoris jam dicti verbis referre, cum aliqua Judæorum de Jesu Christo disceptatione, ex qua fuit assumpta occasio martyrii : et sunt ejusmodi. Quidam igitur e septem hæreseon populi Judaici sectatoribus ex eo sciscitabantur, Quodnam esset ostium Jesu? Ille autem respondebat esse Salvatorem. Horum ergo nonnulli crediderunt Jesum esse Christum. Hæreses porro, de quibus ante scripsi, non credebant neque resurrectionem, neque eum qui venit redditurum unicuique secundum opera sua : quotquot autem crediderunt, Jacobi opera crediderunt. Cum igitur plerique etiam ex Principibus crederent; tumultus concitatus est Judæorum et Scribarum et Pharisæorum, dicentium perparum abesse quin omnis populus Jesum credat esse Christum. Itaque Jacobum convenientes dicebant : Rogamus te, inhibe populum : siquidem ad Jesum, quasi is vere esset Christus, aberravit. Rogamus te, ut omnibus qui ad diem Paschæ convenerunt, de Jesu persuadeas : nam tibi omnes fidem habemus. Nos enim protestamur et omnis populus nobiscum una, te justum esse nec personam accipere. Persuade igitur multitudini de Jesu, ut ne erret : quandoquidem omnis populus et universi credimus tibi. Siste proinde te supra templi pinnaculum, ut ex alto sis conspicuus, et exaudiri possint a toto populo verba tua : nam propter Pascha tribus omnes una cum Gentilibus convenere.

rogatur ut ad populum contra Jesum loquatur:

B

e pinnaculo templi profitetur fidem Christi:

15 Statuerunt ergo nominati Scribæ et Pharisæi Jacobum super templi pinnaculum, atque ad eum clamaverunt et dixerunt : Juste, cui omnes credere debemus; quandoquidem populus hic errat, Jesum qui fuit crucifixus sequens; annuntia nobis, quod est ostium Jesu, qui crucifixus fuit? Et respondit voce magna : Quid me interrogatis de Jesu filio hominis? Ipse enim sedet in cœlo a dextris magnæ Virtutis, et venturus est in nubibus cœli. Multis porro id persuasum habentibus, et Deum propter Jacobi testimonium glorificantibus et dicentibus, Osanna filio David; tum ex adverso iidem Scribæ et Pharisæi inter sese dicebant : Male fecimus, qui tale Jesu testimonium tribuerimus : verum ascendamus, et illum præcipitemus, ut homines perterrefacti fidem illi non habeant. Tum exclamaverunt dicentes : Heu, heu, etiam Justus erravit. Et Scripturam illam impleverunt in Isaia descriptam : Tollamus justum, quoniam inutilis est nobis. Igitur fructus manuum suarum comedent. Ascenderunt igitur et dejecerunt Justum, et dixerunt invicem : Lapidemus Jacobum Justum : et inceperunt eum lapidare : præcipitatus enim non perierat, sed conversus et geniculatus dicebat : Precor te, Domine Deus noster, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt. Sic ergo lapidibus cum impeteretur, unus Sacerdotum ex filiis Rechab, filii eorum Rechabitarum qui Jeremiæ testimonio commendantur, acclamavit dicens : Cessate, quid facitis? Justo pro vobis precatur. Et quidam ex illis arte fullo, arreptum lignum, quo vestes premebat, in caput Justi impegit : atque ita martyrium obiit. Quem et eodem loco sepeliverunt, manetque etiamnum ejus columna prope templum. Testis hic verus tam Judæis quam Gentilibus fuit, Jesum esse Christum. Statim exinde Vespasianus Judæam cingit, et Judæos in servitutem redigit.

C

Isa. 3, 10. juxta 70.

dejectus lapidatur,

Jer. 25, 5

et fuste fullonis occiditur.

16 *Hæc S. Hegesippus, cujus verba, ut supra insinuavi, noster Petrus Halloix satis defendit a cavillationibus Scaligeri ; et quod in iis videri potest obscurum sic explicat, ut iis immorandum nobis non putemus. Quia tamen intelligo nuperum Eusebii interpretem Gallicum, sumpta a Scaligero audacia, vehementer se jactare in* pinnaculo templi, *super quod nec aves quidem consistere testimonio Josephi potuerint; et quo ridiculum erat adduci Jacobum, præ altitudine loci vix videndum a populo, nedum audiendum ; lubet quærere ex homine illo, an etiam pro deridiculo habeat Evangelistam Lucam, cap.* IV *dicentem, quod diabolus Christum statuit* super pinnam templi, *dicens* mitte te deorsum? *Græce* ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ, *qua etiam voce Hegesippus utitur. An non et hic et ibi commode intelligitur xystus, seu deambulatio spatiosa, in extima templi parte plateæ ad templum ducenti imminens, unde et populum alloqui facile fuerit, et non facile citra vitæ periculum desilire :* pinna *seu* pinnaculum *dictus, quia pinnali peribolo præmunitus ad avertendum inambulantium aut ex eo despicientium lapsum? Quid quod vox* Πτερύγιον *alam potius procurrentis ex latere ædificii, quam supremum culmen aptum sit ex sua origine et prima notione significare?*

D

AUCTORE G. H.

quod hic pinnaculum intelligendum?

17 *Sed hæc omittens, noto quod, eadem quæ Hegesippus, de Jacobi Justi martyrio tradat Clemens Alexandrinus, et hunc allegans Eusebius lib. 2 cap. 1 et cap. 23, quo loco ista addit :* Porro Jacobus ob singularem justitiam adeo celebris apud omnes et admirabilis fuit, ut Judæorum prudentissimi hanc fuisse causam existimaverint secutæ mox obsidionis Hierosolymorum : quam quidem non ab aliud sibi contigisse, quam propter scelus in Jacobum admissum, ipse etiam Josephus scripto restari minime dubitavit, cum ait : Hæc omnia contigerunt Judæis propter Jacobum Justum fratrem Jesu, qui dicitur Christus : qui cum esset omnium consensu justissimus, nihilominus a Judæis necatus fuerat. Idem in vicesimo Antiquitatum libro mortem illius commemorat his verbis : Comperta morte Festi, Cæsar Albinum Procuratorem in Judæam mittit. Interea Ananus junior, quem Pontificatum accepisse jam diximus, vir audax imprimis ac temerarius, et qui sectam Sadducæorum sequebatur (quos quidem præ ceteris Judæis in judiciis exercendis immites esse supra retulimus) opportunum sibi tempus adesse ratus; eo quod Festus quidem obiisset, Albinus vero adhuc iter faceret ; concilium Judicum cogit, inductoque in judicium Jacobo fratre Jesu, ejus qui dicitur Christus, et cum eo quibusdam aliis, crimen illis violatæ legis impegit; statimque lapidandos tradidit. Sed quicumque inter cives modestissimi legisque observandæ studiosissimi habebantur, graviter id factum tulere. Itaque clam legatos ad Regem mittunt, hortantes, ut Ananum per litteras monere vellet, ne deinceps talia gereret : neque enim prius illud recto atque ex jure ab eo factum fuisse. Quin etiam nonnulli eorum Albino, ab urbe Alexandria iter facienti, occurrerunt; eumque monuerunt, non licuisse Anano, absque ipsius consensu, concilium Judicum convocare. Quibus auditis, Albinus litteras plenas furoris et iracundiæ ad Ananum scribit, minatus se de illo pœnas sumpturum. Proinde Rex Agrippa, adempto ei Pontificatu, quem per tres menses gesserat, Jesum, Damnæi filium, Pontificem constituit. Et hæc sunt *inquit Eusebius,* quæ de Jacobo narrantur : *neque pugnant cum ante dictis ex Hegesippo, sed solum supplent quod ibi omissum fuerat narrando, quomodo adductus in judicium sit, prius quam adduceretur in pinnaculum, si forte adhuc ex voto Judæorum responderet de Christo, metu mortis sibi jam decretæ.*

E

ob hanc necem credita Hierosolyma obsessa,

et Ananus Pontifex auctor necis

F

apud Regem Agrippam accusatus,

Pontificatu privatur.

18 *Tempus martyrii assignat in Eusebii Chronico Hieronymus* annum Imperii Neronis septimum : *et idem Hieronymus de Scriptoribus Ecclesiasticis ita suum de eo elogium concludit :* Triginta annos Hierosolymis rexit Ecclesiam, id est usque ad septimum Neronis

Præfuit annos 30 phrasi Romanorum a Januario annos incipientium,

A Neronis annum. *Annus is erat Æræ Christianæ sexagesimus, et a Chronologis statuitur septimus Neronis, absolvendo primum annum, licet non integro regnarit, cum anno Christi* LIV. *Hac autem ratione Hierosolymitanam ecclesiam rexit Jacobus annis triginta et mensibus fere tribus, ordinatus scilicet* XXVII *Decembris post Ascensionem Domini, Consulibus adhuc duobus Geminis Æræ vulgaris anno* XXIX, *et occisus in Paschate anni* LX *ejusdem Æræ. Solennis memoria ordinationis S. Jacobi in antiquis Ecclesiasticis Fastis celebratur ad diem* VI *Kalendas Januarii sive* XXVII *Decembris, de qua in quatuor pervetustis Martyrologii Hieronymiani apographis ista leguntur :* Ordinatio S. Jacobi Apostoli fratris Domini, qui ab Apostolis primus ex Judæis Hierosolymis est Episcopus ordinatus. *In apographis Lucensi et Blumiano additur :* et medio Pascha martyrio coronatus. *In MS. Corbeinsi Parisiis excuso additur,* et tempore Paschali martyrio coronatus : *pro quo in codice vetustissimo Epternacensi legitur,* et in medio Paschæ martyrio coronatus Hierosolymis, cujus passio VIII Kalendas Aprilis. *Similia, aut integra aut abbreviata, habentur in aliis melioris notæ MSS. Martyrologiis, scilicet Romanis ecclesiæ Vaticanæ S. Petri, tum Bibliothecarum Cardinalis Barberini, et Ducis Altempsi, et eo quod olim monasterii S. Cyriaci; Constantiensi monasterii Richenaugiensis, Trevirensi S. Maximini, Tornacensi S. Martini, Lætiensi, Corbeiensi et aliis. Item apud Rabanum atque Adonem in variis MSS. et in Appendice, apud auctorem Bedæ supposititii aliosque recentiores. Verum, quod dictus* XXVII *Decembris sit sacer S. Joanni Apostolo et Evangelistæ, et sequens Sanctis Innocentibus pueris pro Christo occisis, solennis veneratio dictæ ordinationis S. Jacobi Apostoli translata est ad diem* XXIX *Decembris in ecclesia Mediolanensi, ad normam et institutionem S. Ambrosii Episcopi : atque ita præscribitur in Missalibus ejusdem Ecclesiæ, anno* 1522 *et anno* 1560 *excusis; et in Breviariis quæ anno* 1539, *et aliis quæ jussu S. Caroli Borromæi anno* 1582 *impressa sunt.*

AUCTORE G. H.

occisus anno 60.

Colitur die ordinationis 27 Decembris,

B

et 29 Decembris,

19 *At memoria passionis S. Jacobi supra insinuata, adjuncta est, ad diem* XXV *Martii, illustri recordationi passionis Christi Redemptoris nostri, et quidem in apographo Martyrologii Hieronymiani Epternacensi his verbis :* VIII Kalendas Aprilis, Hierosolymis Dominus crucifixus est; Passio Jacobi Justi fratris Domini. *Quæ aliquanto latius in apographis Lucensi et Corbeiensi exponuntur his verbis :* In Hierosolyma Dominus noster Jesus Christus crucifixus est, et passio S. Jacobi Apostoli, qui et Frater Domini, sicut in C Actis Apostolorum continetur. *Eadem de S. Apostolo in Martyrologiis Rabani et Notkeri ita indicantur :* Et passio S. Jacobi Fratris Domini, qui in Paschæ solennitate Judæis Christum testificans, de templi est culmine præcipitatus, ac fullonis vecte percussus. *Ejusdem S. Jacobi fratris Domini ad dictum* XXV *Martii celebratur memoria in pervetustis MSS. Constantiensi Augiæ-divitis, Augustano S. Udalrici, Trevirensi S. Maximini, Coloniensi S. Mariæ ad Gradus, Leodiensi S. Lamberti, Centulensi S. Richarii et aliis. Iterum ad diem* XV *Martii nomen* S. Jacobi Apostoli Fratris Domini *legitur in prædictis apographis Martyrologii Hieronymiani, et alio MS. monasterii S. Cyriaci, sed fere immistum Martyribus Carthaginensibus, uti ad dictum diem diximus. At præcipua solennitas sanctorum Apostolorum Philippi et Jacobi notatur ad hasce Kalendas Maji, etiam relata in prædictis apographis Martyrologii Hieronymiani, et aliis MSS. Sed nullo addito indicio quo significetur, de quali Jacobo ista sint intelligenda, quod infra discutiemus. In MSS. Casinensi et Altempsiano appellatur expresse* frater Domini. *Idem legitur in genuino Bedæ Martyrologio, ad quod a Floro plurima ex Actis adduntur : aliqua autem*

et 25 Martii cum Christo isto die passo,

item 15 Martii,

sed potissimum 1 Maji.

in MS. codice monasterii S. Cyriaci brevius sic leguntur : Hierosolymæ passio S. Jacobi, filii Mariæ, quæ fuit soror Mariæ matris Domini, unde et frater Domini dictus est. *Eadem etiam apud Adonem habentur. Verum is in prævio libello de festivitatibus Apostolorum longius encomium habet, ex SS. Hegesippo et Hieronymo supra relatis descriptum : quod dein in suum Martyrologium transtulit Notkerus. Pauciora leguntur apud Rabanum et Usuardum. In hodierno Martyrologio Romano dicitur* Jacobus frater Domini et primus Hierosolymorum Episcopus, qui e pinna templi præcipitatus, confractis cruribus, ac fullonis fuste in cerebro percussus interiit, ibique non longe a templo sepultus est. D

20 *Græci solenni veneratione celebrant festum S. Jacobi, Fratris Domini, die* XXIII *Octobris, et in pervetusto Menologio quod auctoritate Basilii Porphyrogeniti Imperatoris seculo* X *est vulgatum, sub hoc titulo,* Certamen sancti Hiero-martyris et Apostoli Jacobi fratris Christi, *ista traduntur :* Jacobus sanctus, primus Hierosolymorum Episcopus ab ipso Christo renuntiatus, et primus ab eodem edoctus, divini sacrificii rationem composuit : quam latius fusam postea Basilius Magnus, et post hunc Chrysostomus, hominum infirmitati consulentes, compendiariam reddidere. Jacobus autem, cum non contemnendam tam Judæorum quam Græcorum manum secum ad Christi cultum traheret, præsenti Judæos iracundia exardescentes in se adeo concitavit, ut coacti in unum e templi fastigio deturbatum necaverint. *Hæc ibi, ex translatione Petri Arcudii, et editione Ferdinandi Ughelli ad tomum sextum Italiæ sacræ. Est autem hoc elogium longe concinnius, quam quod in eodem Basilii Imperatoris Menologio habetur* XXX *die Aprilis, ipso die quo alii Græcorum libri habent Jacobum fratrem Joannis, utpote quod errore non uno inquinatum ostendimus ad finem tomi I jam dicti Aprilis, ubi ipsum mensem Græce totum dedimus.* E

Cultus sacer 22 Octobris apud Græcos :

21 *Eadem leguntur in Menæis excusis, et in antiquis MSS. codicibus quatuor bibliothecæ Ambrosianæ apud Mediolanenses, supra allegatis : item in MS. Florentino conventus S. Marci, Parisiensi Cardinalis Mazarini et aliis : denique ἐν βίοις ἁγίων Maximi Cytherorum Episcopi, et Anthologio novo Antonii Arcudii auctoritate Clementis Papæ VIII typis Vaticanis excuso. Ceterum in hisce ista adduntur :* Quod autem sit dictus frater Domini, sive ἀδελφόθεος, ex traditione ita acceptum est. Josepho, sponso Beatæ Virginis, agros suos seu terram filiis, quos ex priore conjuge susceperat, partiente, volenteque filio Virginis et Deo suam portionem assignare, sed aliis non admittentibus illum in sortem hereditatis; Jacobus in partem suam illum adlegit : eamque ob causam non solum vocatus est frater Domini, sed etiam Justus. *Hæc ibi. Verum cum sacris Evangeliis et S. Hieronymo asserimus eum filium fuisse* Mariæ, Sororis Matris Domini *appellatæ. S. Epiphanius contra hæresin* 78, Jacobus, *ait,* frater Domini appellatur, propter morum similitudinem non secundum naturam, sed per gratiam, *Græce* διὰ τὸ ὁμότροπον, *pro quo alii* Ὁμότροφον *legentes*, coeducationem *sive* communem educationem *verterunt.* F

22 *In pervetusto Synaxario Græco Ecclesiæ Constantinopolitanæ, quod spectat ad collegium Claromontanum Societatis Jesu Parisiis, multo plura de martyrio S. Jacobi leguntur, ex S. Hegesippo transcripta, et sub finem ista adduntur :* Solennitas hujus Sancti celebratur in templo ipsi dicato, quod situm est in vicinia templi Sacratissimæ Deiparæ in Chalcopratiis. *De utroque agitur apud Georgium Codinum in Originibus Constantinopolitanis pag.* 56. Templum, *inquit*, sacri conditorii in Chalcopratiis Justinus et Sophia ædificarunt... Ibi deposita est veneranda zona et

templum illius Constantinopoli

et ejus ibidem reliquiæ.

A et vestis sanctæ Deiparæ..... Prope supradictum templum idem Imperator ecclesiam S. Jacobi extruxit, ubi suis in conditoriis asservantur reliquiæ sanctorum Innocentium, et Simeonis Theodochi, et Prophetæ Zachariæ, et Jacobi τοῦ Ἀδελφοθέου Fratris Domini. Ceterum in dextram parte sacri conditorii posita sunt corpora sanctarum mulierum, quæ unguenta ad Christi sepulcrum tulerunt; in sinistram vero coma B. Joannis Præcursoris. *Inter dictas mulieres fuit* Maria, Jacobi *mater. At horum templorum conditores fuerunt Justinus junior, Justiniami Imperatoris ex sorore Vigilantia nepos, coronatus* XIV *Novembris Indictione* XIV *anni* DLXV ; *ejusque uxor Sophia, cui ille cum Augustæ dignitate coronam imposuit, uti apud Theophanem legitur.*

Cultus apud Ægyptios, Syros,

23 *In vetusto Martyrologio Arabo-Ægyptio, quod nobis ex lingua Arabica in Latinam transtulit Gratia Simonius Maronita, celebratur, ad ante dictum* XXIII *Octobris* certamen sancti Apostoli Jacobi fratris Domini, *et additur hæc oratio :* Accepisti Evangelium ut discipulus Domini, o Juste, et eras ut testis irrefragabilis. Te decet laus ut fratrem Domini, et precatio ut caput Sacerdotum. Deprecare Dominum Christum, ut liberare dignetur animas nostras. *Si-* B *miles preces et odæ quam plurimæ recitantur in Menæis Græcorum excusis. In Kalendario Syro-Chaldaico, Romæ anno* 1624 *excuso, ad dictum* XXIII *Octobris memoratur* S. Jacobus frater Domini. *Additur in Kalendario Syrorum apud Genebrardum* Hierosolymorum Episcopus. *In Kalendario secundo Ægyptiaco, per Joannem Seldenum in libro de Synedriis veterum Hebræorum excuso, refertur ad eumdem* XXIII *Octobris* Jacobus frater Domini; *et ad* XXVI *Decembris,* Jacobus Episcopus Hierosolymorum; *et in utroque Kalendario, ad diem* 11 *Octobris,* Jacobus filius Cleophæ: *quæ arbitramur de uno eodemque Jacobo sumenda. In Kalendario Ruthenico apud Possevinum, et in MS. Moscovitico etiam ad* XXIII *Octobris celebrari memoriam S. Jacobi Apostoli, supra diximus.*

Moscovitas.

NOT, 9

§ IV Rationes collatæ, ob quas diversi statuuntur, S. Jacobus Alphæi, ex duodenario numero Apostolus; et S. Jacobus, Episcopus primus Hierosolymitanus, et Frater Domini dictus.

Diversos credere suadent

A*ggressuri indicatam supra controversiam, num prædictus* Jacobus Alphæi *a Christo inter duodecim Apostolos electus, et relatus dein* Jacobus frater Domini, *Episcopus Hierosolymorum, debeant aut saltem possint pro uno eodemque viro censeri; nolumus nobis objici,* C *quod communiorem nunc opinionem secuti, ad diem* XVIII *Februarii, quo colitur* S. Simeon *dicti Jacobi Successor, Commentarium de eodem simus per hæc verba auspicati :* Secundus Hierosolymorum Episcopus post S. Jacobum Apostolum, Alphæi filium, vulgo Minorem dictum, S. Simeon fuit, multis Simon etiam appellatus. *Non enim omni loco quælibet controversiæ tangendæ sunt, imo nec difficultates occurrunt, nisi accuratius et ex professo argumentum aliquod tractandum suscipiatur, adhibito ad singula maturi judicii examine: quod ad hasce Kalendas Maji nunc primum debuimus facere, quo S. Jacobi festum solenni cultu peragitur.*

diversa singulorum Acta,

25 *Acta damus duplicia, alia a Niceta Paphlagone, alia a Simeone Metaphraste scripta, sed inter se plane diversa: priora sunt de* S. Jacobo Alphæi, *quem auctor asserit alium esse a* Jacobo Zebedæi *et etiam ab altero* Jacobo fratre Domini. *Metaphrastes econtra hujus* Jacobi Fratris Domini *Acta illustrat, nulla* Jacobi Alphæi *facta mentione: et S. Hegesippus de eodem agens monet lectorem, ipsum fuisse ab aliis distinctum, cognomine* Justum, quoniam multi Jacobi appellabantur. *Apparet autem maxima inter utrumque* D *distantia, ab ipso vitæ utriusque exordio usque ad martyrii diversum genus. Est namque, prior* Jacobus *natus patre* Alphæo *ac frater S. Matthæi Apostoli, et cum eo dicitur habitasse Capharnaum (quæ urbs in finibus Zabulon et Nephthalim est) imo et telonium administrasse. Ast eos qui vocabantur Fratres Domini ex tribu Juda genus traxisse omnino censuit Theodoretus, et saltem de uno eorum Juda clarum est Hegesippo præcitato. De patre autem Jacobi Minoris idem Theodoretus ita scribit in epistolam S. Pauli ad Galatas :* Jacobus vocabatur frater Domini, sed non erat natura : sed nec fuit Josephi filius, ut quidam existumarunt, ex priore matrimonio natus : sed erat Cleophæ filius, Domini autem consobrinus, habuit matrem Matris Domini sororem. *Chrysostomus etiam in caput* 2 *epistolæ ad Galatas,* Jacobum fratrem Domini *bis appellat* Jacobum Cleophæ, *addens* hoc cognomen indicasse Evangelistam, *scilicet dum dicuntur* stetisse juxta crucem Jesu mater ejus, et Soror matris ejus Maria Cleophæ, *quæ ab aliis Evangelistis* Maria Jacobi mater *appellatur. De qua pluribus actum est ad diem* IX *Aprilis.*

AUCTORE G. H. parentes, patria fratres:

25 *Deinde S. Jacobus Alphæi cum reliquis Apostolis, in novissima ante passionem cœna, Sacerdos a Christo consecratus est; et in ejus aliorumque Apostolorum locum successisse Episcopos declarat Tridentinum sessione* 23 *cap.* 4. *At teste S. Hieronymo de Scriptoribus Ecclesiasticis,* Jacobus, qui frater Domini appellatur, post passionem Domini ab Apostolis ordinatus est Hierosolymorum Episcopus. *Hujus ordinationis diem* XXVII *Decembris celebratum in antiquioribus Fastis Ecclesiasticis supra indicavimus. Meminerunt ejusdem passim alii Scriptores, Eusebius lib.* 2 *cap.* 1, *Evodius antiquus auctor apud Nicephorum lib.* 2 *cap.* 3 *Venerabilis Beda de sex ætatibus ad annum Tiberii* XVIII, *Anastasius, aut alius sub eo nomine, in Notis ad actionem primam Synodi* VIII *Oecumenicæ Constantinopoli contra Photium habitæ; et alii. Præfuit ergo huic Ecclesiæ* S. Jacobus frater Domini *usque ad annum sexagesimum, annis omnino triginta et tribus circiter mensibus, ac tandem e pinnaculo templi in solennitate Paschali dejectus, lapidatus et fuste fullonis percussus occubuit gloriosus Christi Martyr. At* S. Jacobus Alphæi *in divisione Apostolorum, dimissus ad* longa itinera, *ut infra apud Nicetam legitur,* dubios casus et pericula, multiplices Gentilium insultus et grassationes *perpessus est, maxime* Eleutheropoli, Gazæ, Tyri, atque in vicinis alienigenarum oppidis atque urbibus, ubi Christum prædicavit : *imo in Persiam usque progressus, et tandem* Ostracinæ *in crucem actus, gloriosus Christi Martyr in cœlos evolavit. Denique uterque a* F *morte celeberrimum cultum ubique terrarum obtinuit, et* Jacobus Alphæi *apud Latinos ad diem* XXII *Junii; apud Græcos, Syros, Ægyptios ad* IX *Octobris, et aliquot dies Februarii. At* Jacobus Episcopus Hierosolymitanus *apud Latinos* XV *et* XXV *Martii; et ob memoriam ordinationis ab Apostolis factæ die* XXVII *et* XXIX *Decembris; apud Græcos vero, Ægyptios, Syros et alios Orientales* XXIII *Octobris colitur memoria martyrii illius : uti supra deduximus ex antiquis omnium Ecclesiarum fastis sacris.*

prior est a Christo Consecratus, E *alter ab Apostolis:*

martyrium utriusque genere et loco diversum:

Cultus sacer diversis diebus.

26 *Num prædictus* Jacobus Alphæi *possit censeri olim obtinuisse venerationem ipsis Kalendis Maji, hic quæritur. Antiquiora Martyrologia Latina solum proponunt memoriam* S. Jacobi Apostoli, *una cum cultu* S. Philippi Apostoli, *ut videatur totum intelligi de duobus Apostolis, a Christo inter duodecim assumptis. Sunt autem quatuor apographa Martyrologii Hieronymiani, item MSS. Casinense, Richenoviense in Suevia, Rhinoviense in Helvetia, Trevirense S. Maximini, Augustanum S. Udalrici et alia, in quorum præcipuis Fastis* Jacobus, *expresso titulo* Frater Domini, *relatus est* XV *et* XXV *Martii. Sed præ hisce Fastis videtur* pondus

At Kalendæ Maji videntur primo tributæ Jacobo Alphæi,

AUCTORE G. H.

A *pondus Majus conferre S. Gregorius Magnus in libro Sacramentorum, cujus exemplar antiquissimum extat in monasterio Corbeiensi, quod Parisios delatum conspeximus in bibliotheca monasterii S. Germani, unde dictum librum Sacramentorum edidit Hugo Menardus et Notis illustravit. In hoc ad Kalendas Maji celebratur natalis sanctorum Apostolorum Philippi et Jacobi, et in Præfatione Missæ sic legitur:* Qui Ecclesiam tuam in Apostolica soliditate firmasti: de quorum consortio sunt Beati Philippus et Jacobus, quorum Passionis hodie festa veneramur, poscentes, ut sicut eorum doctrinis instruimur, ita exemplis muniamur et precibus adjuvemur, Per Christum Dominum nostrum. *Hæc ibi: quæ potius Apostolo Jacobo, in collegium duodecim Apostolorum adscito, videntur applicanda. Reliqua Missalia quarumcumque Ecclesiarum, etiam Mozarabicum Ecclesiæ Toletanæ, Ambrosianum Ecclesiæ Mediolonensis et reliqua, una cum Missali Romano, ita de SS. Philippo et Jacobo Apostolis agunt, ut nihil obesse videatur, quo minus quæ ibi dicuntur omnia possint S. Jacobo Alphæi applicari. Verum posteriores Martyrologi respexerunt ad illustre elogium, a S. Hieronymo in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis concinnatum* B *de S. Jacobo fratre Domini et Episcopo Hierosolymorum, quod magna ex parte in Breviariis relatum est, et ex eodem encomia in Martyrologiis sunt transcripta.*

postea Jacobo fratri Domini:

27 *S. Hieronymus dictum* Jacobum fratrem Domini *non appellat* Apostolum: de quo *tamen, inquit,* et Apostolus Paulus scribit ad Galatas: Alium autem Apostolorum vidi neminem, nisi Jacobum fratrem Domini. *Baronius ad an. 44 n. 37 arbitratur,* plus satis *ex hoc loco* monstrari, Jacobum fratrem Domini unum ex duodecim fuisse. *Verum non ita censuerunt olim S. Chrysostomus et Theodoretus, qui in suis ad dictum S. Pauli locum,* Jacobum fratrem Domini, *non* Jacobum Alphæi, *sed* Jacobum Cleophæ, *et* Jacobum Cleophæ filium *appellant.* Verum *addit Chrysostomus,* quoniam Paulus existimabat titulos Apostolorum esse proprios honoris, veluti seipsum honorans, ita et illum veneratur. *Sane ipse S. Paulus, quamvis non fuerit ex duodenario Apostolorum numero, seipsum tamen* Apostoli *titulo honorat, dum ita Epistolas suas auspicatur:* Paulus Apostolus Jesu Christi; Paulus, vocatus Apostolus; Paulus servus Dei, Apostolus Jesu Christi: Paulus Apostolus, non ab hominibus, neque per hominem sed per Jesum Christum. *En, sicut Paulus seipsum, teste Chrysostomo, Apostoli titulo honorat, ita et Jacobum fratrem Domini,* C *quamvis et hic ex duodenario Apostolorum numero non fuerit. Verum ipse Jacobus valde modeste Epistolam suam Canonicam auspicatur his verbis:* Jacobus, Dei et Domini nostri Jesu Christi servus, duodecim tribubus, quæ sunt in dispersione, salutem.

Hic honoris causa a S. Paulo titulo Apostoli insignitur.

28 *Aliud a Baronio loco citato proponitur argumentum quo* omnem *asserit* dubitationis tollendum scrupulum. Nam, *inquit,* S. Hieronymus in Isaiam, cum illorum recitat sententiam, qui quatuordecim numerabant Apostolos, et post duodenarium numerum Jacobum fratrem Domini et Paulum addebant, agens contra Helvidium, duos tantum Jacobos, alterum Zebedæi, Alphæi alterum, eosdemque Majorem et Minorem dictos, aliisque differentiis inter se distinctos, affirmat et probat. *Hæc ibi. Verum distinguenda sunt tempora, quibus ista scripsit S. Hieronymus. Profitetur ipsemet in Prooemio libri decimi in Isaiam ad Eustochium Virginem, se scribere* ætate et corporis imbecillitate confectum: *et dein,* finitis in Isaiam decem et octo explanationum voluminibus, aggressus est Ezechielem Prophetam, *uti in Prooemio ad eamdem Eustochium præfatur; ac postea in Ezechielis Prophetæ Commentariis asserit, se* Romæ adversus Helvidium, illius temporis hæreticum, in adolescentia non grandi, librum scripsisse: *proinde videtur* D *non exigere libro illi summam fidem in singulis adhibendam. Respiciendum ergo ad illa, quæ matura et senili ætate conscripsit in caput* XVII *Isaiæ, ubi post illa verba versu* VII, In die illa inclinabitur homo ad factorem suum, et oculi ejus ad sanctum Israel respicient, *addit,* Duas olivas et tres et quatuor et quinque, *de quibus ante actum erat,* quatuordecim Apostolos interpretantur, id est duodecim, qui electi sunt, et tertium decimum Jacobum, qui appellatur Frater Domini, Paulum quoque Apostolum vas electionis. *Hæc ibi. Quos vero antiquos Interpretes sibi hujus sententiæ auctores Hieronymus præfixerit, in Prooemio generali nominat, e Latinis* Victorinum, *e Græcis* Origenem, Eusebium, Didymum et Apollinarium: *de quorum operibus agit in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis.*

S. Hieronymus, qui adolescentior duodecim Apostolis accensuerat Jacobum fratrem Domini,

Eum in matura ætate ab illis secludit,

29 *Ipse etiam Hieronymus cum* Mariam Cleophæ *dixisset uxorem* Alphæi, *tandem magno cum candore dicta sua in dubium revocat his verbis.* Verum in hac parte contentiosum funem non traho. Alia fuerit Maria Cleophæ, alia Maria Jacobi et Josetis, dummodo constet non eamdem Mariam Jacobi et Josetis esse quam matrem Domini: *quod pleno conatu omnes veri Catholici faciunt. Demum S. Hieronymus exponens epistolam S. Pauli ad Galatas, ad illa verba,* Alium Apostolorum vidi neminem nisi Jacobum fra- E trem Domini, *ista scribit:* Memini me dum Romæ essem, impulsu fratrum librum de S. Mariæ virginitate edidisse perpetua: in quo mihi necesse fuit de his, qui fratres Domini dicti sunt, diutius disputare. Unde qualiacumque sunt illa quæ scripsimus, contenti esse debemus. Nunc hoc sufficiat, ut propter egregios mores et incomparabilem fidem sapientiamque non modicam Frater dictus sit Domini, et quod primus ei Ecclesiæ præfuerit, quæ prima in Christum credens ex Judæis fuerat congregata. *Hæc ibi S. Hieronymus, qui in libro tertio Commentariorum ad Paulam et Eustochium, asserit,* propter oculorum et totius corpusculi infirmitatem *se ista manu aliena scribere, et sternit viam ad ea quæ post obitum Paulæ ad Eustochium scripsit in Isaiam supra relata, ut opponerentur citatis ex tractatu contra Helvidium: ex quo illud adhuc placet opponere dictum ejus:* Quod autem exceptis duodecim quidam vocentur Apostoli, illud in causa est, omnes qui viderant eum et eum postea prædicabant, fuisse Apostolos appellatos: *inter quos præcipuus fuit* Jacobus frater Domini. F

ingenue corrigens et retractans prius a se scripta.

30 *Quod præterea assumebatur de duobus Jacobis, scilicet alterum* Jacobum *Zebedæi,* Majorem; *alterum* Jacobum *Alphæi,* Minorem *appellari; non ita, consideratis verbis Evangelistæ, est accipiendum. Nam Marci* XV, erant, *Christo in cruce mortuo,* mulieres de longe aspicientes, inter quas erat Maria Magdalene; et Maria, Jacobi minoris et Joseph mater; et Salome, *quæ Græce ita efferuntur:* Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου τοῦ μικροῦ μήτηρ, *quasi diceretur,* Maria quæ erat mater Jacobi cognomine Parvi: *et hic est Jacobus frater Domini, de quo hunc Marci locum ita explanat Gregorius Nyssenus, Hieronymo aliquanto senior, oratione 2 in Christi Resurrrectionem versus finem:* Marcus autem Jacobi Parvi et Jose matrem eam vocavit: quoniam alter erat Jacobus Alphæi, Magnus idcirco, quia duodecim Apostolis connumeratus erat. Nam Parvus non erat de numero eorum. *Quæ ultima sic Græce scripsit:* Ὁ γὰρ μικρὸς οὐκ ἐν αὐτοῖς ἐναρίθμιος, *scilicet* τοῖς Ἀποστόλοις τοῖς δώδεκα. *Hic erat* Jacobus *iste,* Parvus *dictus, quia non erat inter duodecim Apostolos: at* Magnus *dictus* Jacobus Alphæi (*quidni et* Jacobus Zebedæi?) *quia erant in numero Apostolorum duodenario.*

Jacobus frater Domini parvus aut minor dictus quia non erat ex XII Apostolis.

31 *Eodem cum Gregorio Nysseno tempore vixit S. Cyrillus, Episcopus Hierosolymitanus: qui Catechesi* NOT. 10

A *a quorum numero secluditur etiam a Cyrillo Hierosolymitano*

14 *late de Christi Resurrectione disserit, et explicans locum epistolæ primæ S. Pauli ad Corinthios, et in ea versum* 20 *capitis* 15, *hæc sua verba interponit :* Nunc vero, Christus resurrexit a mortuis, primitiæ dormientium, et apparuit Cephæ, postea duodecim Apostolis : si enim uni testi non credis, habes duodecim testes : deinde apparuit plus quam quingentis fratribus simul. Si illis duodecim non credant, quingentos testes recipiant. Postea visus est a Jacobo fratre, primo hujus parœciæ Episcopo. Talis igitur Episcopi, qui ipse coram vidit resurrexisse Jesum, tu cum sis discipulus, ne diffidas. Sed dices quod Jacobus frater ad gratiam testatus est. Visus est postea et Paulo inimico : quale autem sit hostis testimonium scitis. *Hæc ille, Jacobum fratrem Domini cum Paulo omnino a duodecim Apostolis segregans et distinguens.*

et Eusebio,

32 *Idem jam ante ex Pauli testimonio fecerat Eusebius lib.* 1 *cap.* 12, *inter alia hæc asserens.* Inde Christum Jacobo apparuisse testatur. Unus hic ex septuaginta discipulorum numero, ac præterea ex fratribus Domini fuisse perhibetur. *Præterea Eusebius lib.* 2 *cap.* 9 *explicat* martyrium Jacobi Apostoli, *scilicet Zebedæi ; at cap.* 23 *hunc titulum profert :* Quomodo Jacobus, qui frater Domini dictus est, martyrium subiit, *et nusquam* Apostolum *appellat, sed ei Episcopalem Hierosolymorum Sedem ab Apostolis traditam dicit. Ex iis autem, qui perhibent S. Jacobum assumptum ex numero septuaginta discipulorum, fuit Dorotheus Tyrius Presbyter et Martyr, aut quisquis sub ejus nomine synopsim de Septuaginta discipulis edidit, in qua primo loco ista leguntur :* Jacobus frater Domini secundum carnem, qui et Justus vocatur et primus Hierosolymorum Episcopus constitutus est, lapidibus ibi a Judæis obrutus occubuit, atque in templo prope altare sepultus est. *Græci in Menologio Basilii Imperatoris atque in Menæis variis : desumptoque ex his Menologio Sirleti, nec non in Anthologio novo Clementis Papæ VIII auctoritate edito, ad* XIV *et* XV *Aprilis summis laudibus dictam Synopsin extollunt, in quam tamen aliqua σφάλματα irrepsisse subinde observamus. In Vita S. Euthymii, Magni Hegumeni in eremo sanctæ civitatis, a nobis illustrata ad diem* XX *Januarii cap.* 16 Jacobus Episcopus Hierosolymorum *dicitur* clarus in choro discipulorum, *cujus successoribus adnumerandi prædicuntur Martyrius et Elias. Non est quidem hæc Vita, uti tunc putabamus, illa quam discipulus et coævus Cyrillus scripsit, de Martyrio et Elia prædictum asserens,* quod S. Jacobi Apostoli thronum essent suscepturi ; *auctorem tamen habet Metaphrasten, qui stylum Cyrilli solum mutavit, et qua ratione* Apostolus *vocetur Jacobus Hierosolymitanus, ista mutatione phrasis significatum voluit.*

B *adscriptus 70 discipulis :*

C

ab Apostolis seclusus a Glyca

33 *Michael Glycas Siculus, tertia Annalium parte, vitam et martyrium S. Jacobi fratris Domini enarrat, eumque a numero duodecim Apostolorum secludit.* Quamquam, *inquit,* discipulos illos duodecim Dominus primos elegit, quamquam honore majore dignatus est, quamquam se promiserit illos supra duodecim sedes collocaturum, ut duodecim tribus Israeliticas judicent..... futurum tamen erat ut quidam exemplo Pauli et Jacobi hujus, Domini fratris, certaminibus suis peractis, ejus participes honoris fierent, qui discipulis illis duodecim est promissus. Hoc enim et Chrysostomus pronuntiavit. *Hæc Glycas, fultus auctoritate S. Chrysostomi. Mirum est neminem prorsus a nobis lectum et hactenus productum, qui allegarit Recognitiones et Constitutiones Clementis Papæ, et tamen Baronium ita fidenter asserere, ex istis libris apocryphis* hanc sententiam nimis imprudenter arreptam, et inconsultissime propagatam *esse. Nos aliquando Baronium secuti, unum eumdemque Jacobum esse diximus, filium Alphæi et fratrem Domini : nunc autem argumentis utrimque expensis arbitramur necessario separandos. Manet ergo, quem summe suspicimus, cum omni reverentia amicus, sed magis amica veritas : quam si hic asseculi non fuimus, libenter revertemur ad priorem Baronii et tunc nostram sententiam.*

auctoritate S. Chrysostomi.

D

34 *Epiphanius lib.* 3 *cap.* 79 *adversus Collyridianos, enumerat duodecim Apostolos, et in illis Jacobum Alphæi : verbisque clarissimis excludens Paulum, Barnabam, et Jacobum fratrem Domini ;* Petrus, *inquit,* et Andreas, Jacobus et Joannes, Philippus et Bartholomæus, Thomas, Matthæus, et Jacobus Alphæi, et Judas Jacobi, et Simon Cananæus, et Mathias qui in complementum duodecim electus est. Hi omnes electi sunt Apostoli, ac sacram Evangelii functionem per orbem administrarunt, una cum Paulo et Barnaba ac ceteris ; iidemque mysteriorum auctores fuerant, una cum Jacobo fratre Domini ac primo Hierosolymorum Episcopo. *Hæc ille, quibus efficaciter probat Apostolos duodecim cum Paulo et Barnaba destinatos ad Sacram functionem prædicandi, et cum Jacobo fratre Domini habuisse Pontificiam potestatem administrandi Sacramenta ac sacros ritus ordinandi. Fecit* hoc imprimis Jacobus frater Domini, *qui auctor divinæ Liturgiæ composuit preces, quarum usus fuit in sacrificio Missæ. Extat ea Missa tomo* 2 *Auctarii Græco-Latini, cura Frontonis Ducæi anno* MDCXXIV *vulgati sub hoc titulo,* Θεία λειτουργία τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου καὶ Ἀδελφοθέου Ἰακώβου. Sancti Jacobi Apostoli et fratris Domini divina Missa. *Hanc Græci supra relati a Basilio Magno et Chrysostomo abbreviatam tradunt : alii a posterioribus credunt ita locupletatam, ut non sit facile dijudicare, quæ pars ejus Liturgiæ S. Jacobum habuerit auctorem. De eadem, post alios plurimos, videri possunt Bellarminus et Labbæus de Scriptoribus Ecclesiasticis.*

uti ab Epiphanio cum Paulo et Barnaba :

ab eo Liturgia scripta : E

35 *Egimus supra de cultu utriusque Jacobi apud Syros, Arabes, Ægyptios, et Coptos : placet ex Missa Æthiopum addere partem orationis, qua pro absolutione celebrantium petitur, ut ministrantes absolvantur,* per os duodecim Apostolorum, et Sancti Jacobi Hierosolymitani, et Sancti Pauli, et omnium septuaginta duorum discipulorum. *Etenim etsi dictus Jacobus et Paulus sint extra numerum Apostolorum duodenarium, ipsis tamen Apostolis æquales habiti sunt et Ecclesiæ columnæ. Placet etiam audire verba S. Hesychii Presbyteri Hierosolymitani (de quo egimus* XXVIII *Maji) relata a Photio codice* 275. Quomodo prædicabo Christi servum et fratrem, novæ Jerusalem militiæ Principem, Sacerdotum Ducem, Apostolorum Præsulem, in capitibus verticem, in sideribus claritate vincentem *etc. Denique habemus Acta S. Jacobi Fratris Domini in quam plurimis codicibus MSS. sed eos ne enumerare quidem lubet, quia omnia desumpta sunt ex Hegesippo, prout Ruffinus lib.* 2 *Historiæ Ecclesiasticæ ea ex Eusebio descripserat : procedunt autem omnia absque mentione* Alphæi patris, *aut electionis in numerum duodecim Apostolorum.*

et in Liturgia Æthiopum,

et a S. Hesychio laudatur.

F

§ V Reliquiæ utriusque S. Jacobi variis in locis asservatæ.

D*istinximus ab invicem* S. Jacobum, Alphæi filium, *ex duodenario numero Apostolum, Ostracinæ in cruce fixum, ac martyrio coronatum ; et* S. Jacobum, Cleophæ ac Mariæ filium, *honoris causa cum SS. Paulo et Barnaba Apostolum habitum, et* Fratrem Domini *appellatum, Episcopum primum Hierosolymitanum, qui ibidem e pinnaculo templi dejectus, lapidibus obrutus et ligno fullonis occisus, Martyr Christi gloriosus obiit. Inquisituri modo ubi illorum adserventur sacræ Reliquiæ,* de S. Jacobo Fratre Domini *inchoamus. Hegesippus supra relatus asserit,* in loco martyrii sepultum ibidemque

S. Jacobus frater Domini sepultus Hierosolymis,

AUCTORE G. H.

A demque erectam columnam suo adhuc tempore mansisse. *Metaphrastes etiam tradit*, prope templum Domini sepultum. *In Martyrologio Romano dicitur*, non longe a templo sepultus. *S. Gregorius Turonensis lib.* I *Miraculorum cap.* 27 *tradit*, sepultum in monte Oliveti, in memoria, quam ipse sibi prius fabricaverat, et in qua Zachariam ac Simeonem sepelierat, *sive potius ex priori loco sepulturæ transtulerat jam pridem ante mortuos, quod idem de S. Jacobo videtur dicendum. Solennitas autem* translationis Corporum S. Jacobi fratris Domini et SS. Simeonis et Zachariæ *inscripta est ad Kalendas Decembris Martyrologio MS. Arabo-Ægyptio, a Gratia Simonio Maronita Latine translato. Inter* Σύμμικτα *Leonis Allatii a Bartholdo Nihusio edita, extat* Ἀπόδειξις *de locis Hierosolymitanis auctore anonymo, qui ait* non multum a Valle-Josaphat distare monasterium S. Jacobi Adelphothei, ab Armenis habitatum. *De S. Theotonio Canonico Regulari, in Actis ad* XVIII *Februarii illustratis, dicitur parte* I *num.* 14, *quod dum peregrinaretur per Terram-sanctam, tunc a Latinis occupatam, ex monte Sion* per viam sacram, qua Dei Genitricis corpus Apostoli detulere, intravit ecclesiam B. Petri de gallicantu, et ad sepulcrum Jacobi fratris Domini, descenditque B in vallem Josaphat, oravit ad sepulcrum beatæ Virginis Mariæ, de quo ascendens transivit ad oratorium Gethsemani.

cum SS. Simeone et Zacharia:

ejus ibi monasterium,

et sepulcrum.

37 *Quam diu ibidem tria corpora SS. Jacobi, Zachariæ et Simeonis permanserint, non constat. Delata postmodum fuisse Constantinopolim, et in templo, ad honorem S. Jacobi fratris Domini a Justino juniore Imperatore ejusque uxore Sophia constructo, deposita, supra retulimus; ubi* Simeon Theodocus, *qui Christum in ulnis tulerat, colitur die* VIII *Octobris, et* Zacharias, *qui hic* Propheta *vocatur, videtur esse pater S. Joannis Baptistæ, cujus etiam ibidem coma asservatur; nam ipse* Zacharias *ad diem* V *Novembris quo colitur, etiam* Sacerdos et Propheta *compellatur. Fuerunt ad idem templum translata corpora SS. Mariæ Cleophæ, matris dicti S. Jacobi; et Salomæ, matris SS. Apostolorum Jacobi et Joannis Evangelistæ, uti diximus ad istius Vitam* IX *Aprilis. Porro quemadmodum ablato corpore S. Jacobi sepulcrum tamen ejus in honore est habitum; ita et* Cathedra illius, *uti ait Eusebius lib.* 7 *cap.* 19, ad sua tempora conservata fuit, quam fratres illius Ecclesiæ, jam inde a majoribus, magno prosequuntur honore; satis perspicue declarantes, qualiter tum antiquiores, tum sui temporis Chri- C stiani viros sanctos, ob ipsorum erga Deum amorem, debito semper honore venerati sunt, et adhuc venerantur.

Corpora SS. Jacobi, Zachariæ et Simeonis C P.

Cathedra Hierosolymis:

38 *Maurus Castella Ferrer, in Historia S. Jacobi Hispaniarum Patroni pag.* 229, *allegata veteri Historia Compostellana MS. narrat, quod* tempore Alphonsi Imperatoris, ab Hierosolymis in Hispanias allatum est caput S. Jacobi: quod illud, post ejus veritatem cœlesti revelatione comprobatam, collocatum in Carreonensi S. Zoyli ecclesia, Regina Urraca Alphonsi mater impetravit mittendum Compostellam; eamque translationem magna cum pompa curavit Didacus Gelmirez, *primus Archiepiscopus Compostellanus, ab anno* MCXX *usque ad* LII *ejusdem seculi.* Ipsum *porro* Archiepiscopus Berengarius, *qui Sedem illam ab anno* MCCCXVIII *ad* XXV *seculi tenuit*, argenteo capiti curavit includendum, et multis gemmis ac lapidibus pretiosis ornandum, quo decentius ad devotionem peregrinorum augendam monstrari possit, *sicuti scribit Gonsalvus Davila in suo Theatro ecclesiastico. Hoc ne putaretur esse magni Hispaniarum Patroni (cujus caput una cum corpore pridem illuc advectum credebatur ab ipsiusmet discipulis) dicebatur quidem esse S. Jacobi minoris, sed numquam ita clare id probatum est, quam anno* MDL, *prout ex Mauro præ-*

caput Compostellæ in Gallecia

Minoris Jacobi esse probatum,

citato Latinis verbis refert Tamayus in Martyrologio. D Nam cum D. Joannes a S. Æmiliano, Tudensis Episcopus, forte devotionis intuitu Apostolicam ecclesiam tunc visitaret; et minister ad hoc deputatus in ecclesia sacras reliquias Episcopo demonstraret, et virgula Caput S. Jacobi Minoris ostenderet; Antistes de ejus veritate tenaciter dubitavit; dicens quod si illud fuisset S. Jacobis Minoris caput, necessario signum ictus fustis fullonis in cerebro deberet habere. Tunc minister cistam ex altari descendens, ab eaque caput extrahens, Episcopo dubitanti cerebrum totum contusum et quassatum ictu fustis indigitavit. Qua evidentia Præsul compunctus, effusis lacrymis veniam supplex deprecabatur. *Ob hæc Ecclesia Compostellana proprii prærogativa Officii etiam hunc S. Jacobum prosequitur, cujus Lectionem et Hymnos videre licet apud eumdem Tamayum: estque hic longe justior ejus sic venerandi titulus, quam quem inter Pseudo-Juliani Adversaria superi fabulatores excogitarunt, quasi Hispaniarum ecclesiam, tamquam in Occidente primogenitam, ex commissione S. Petri et commendatione Beatæ Virginis specialius curavisset.*

39 *Obiit Regina Urraca, secundum Marianam, anno* MCXXVI; *cujus filius Alphonsus, ex avito testamento Galeciæ Rex, ante matris quidem mortem a Statibus* E *assumptus est in Regnum Castellæ, titulum tamen* Imperatoris *Hispaniæ usurpabat, non ipse, sed vitricus Alfonsus, Rex Aragoniæ, exemplo Alfonsi soceri, ex cujus testamento Castellæ regnum se tenere aiebat, donec suffectum sibi privignum vidit et doluit. Cum igitur dicitur* Alfonsi Imperatoris *temporibus advectum in Hispaniam caput S. Jacobi minoris, existimo Urracæ patrem potius aut maritum quam filium intelligi; sub filio tamen adhuc puero, jam Galeciæ Rege, in gratiam instructoris regii Compostellani Archiepiscopi, translationem a dicto Benedictinorum cœnobio esse factam ad regiam urbem. Venerat autem ante finem seculi præcedentis Hierosolyma in manus Christianorum Principum; per quos, undequaque auxilia demereri ad bellum sacrum desiderantes, facile concedi potuit ut in Hispaniam ferretur sacra ista Reliquia, quæ sola ex Fratre Domini Hierosolymis remanserat, post corpus sub Justino juniore translatum Constantinopolim ad ecclesiam propriam, sicuti supra dictum est.*

allatum tempore Alphonsi Imperatoris: quis hic fuerit?

40 *Honoratus Bouche, in Vindiciis fidei et pietatis Provinciæ, Aquis Sextiis anno* 1644 *et* 1663 *excusis, conatur probare, cum Maria Magdalena, Martha, Lazaro et aliis etiam in Provinciam appulisse S. Mariam Jacobi et Salomam cum Sara pedissequa, et attulisse* F *caput S. Jacobi Episcopi Hierosolymitani, illudque in Ecclesia S. Mariæ de mari in* Camaria *vulgo* Camargo *deposuisse ibidemque dictas matronas sancte obiisse. Idem Honoratus, lib.* 9 *Historiæ Provinciæ sect.* 4 § 2 *asserit, anno* MCCCCXLVIII *factam dicta in ecclesia inquisitionem sacrarum Reliquiarum, et inventum fuisse* caput grande, et creditum esse S. Jacobi Minoris, *item sacra corpora SS. Mariæ Jacobi, Salomes, et Saræ pedissequæ, uti illa latius deduximus* IX *Aprilis ad Acta S. Mariæ Cleophæ, matris S. Jacobi fratris Domini: ad quæ lectorem remittimus. At* XX *Martii, inter Acta SS. Grati Diaconi et Marcelli Subdiaconi Foro-Livii in Italia, dedimus inscriptionem in templo S. Stephani nunc S. Mercurialis appensam; in qua dicitur ibidem esse* mandibula B. Jacobi fratris Domini, cum quadam parte capitis Hieremiæ Prophetæ, quas de partibus Orientis secum detulit S. Mercurialis Episcopus. *Hujus Vitam illustravimus ad diem* XXX *Aprilis, in qua dicitur dictas Reliquias Hierosolyma attulisse. Habet etiam civitas Anconitana in Piceno instrumentum, Constantinopoli legitime scriptum anno* MCCCLXXX *die* IV *Martii, quo Paulus Palæologus, Patriarcha ibidem, Anconitanis magistratibus, in patriam suam auferendum donat* Caput S. Jacobi Minoris

An etiam in oppido Trimariano caput?

Mandibula Foro Livii.

NOT 31

Pars capitis utrum Anconæ?

A ris, fratris Domini et primi Patriarchæ Hierosolymitani, *quod una cum Clavo Dominicæ crucifixionis instrumento, brachio S. Antonii Magni, ac pede dextero S. Annæ matris, per alterum simile instrumentum* XIII *Aprilis donatis, Anconæ servatur : sed melius fortasse credetur esse pars de capite S. Jacobi Alphæi, unius e duodecim, uti mox dicemus de iis partibus, quas hic Antuerpiæ nos habemus.*

Brachium Gemblaci.

41 Brachium *quoque* S. Jacobi primi Hierosolymorum Episcopi *esse Gemblaci in Brabantia, scribit Rayssius in Hierogazophylacio Belgico. Sed uti ibi per confusionem additur cognomen* Alphæi, *quod jam ostendimus non convenire Hierosolymorum Episcopo : ita verosimile est etiam ubi aut hujus aut illius Reliquiæ esse dicuntur, pari modo sæpe esse erratum, nec operæ pretium est hac de causa ecclesiarum omnium particularium fastos excutere. Interim per homonymiam trium ejusdem Apostolicæ dignitatis Sanctorum datur occasio nonnullas difficultates expediendi, dum absque præjudicio Hispanicæ gentis, totum* Jacobum Zebedæi *filium sibi vindicantis, ex reliquiæ, quæ commode dici nequeunt esse* Fratris Domini, *filii Cleophæ, alias* Minoris, *credentur esse* Jacobi Alphæi, *qui propterea quod fuerit inter duodecim, possit respectu prioris dici* Major.

Reliquiæ S. Jacobi Alphæi prope Veronam:

Itaque hujus forsitan sunt Reliquiæ, requiescentes in B *Monte-Grigiano, ad sex milliaria extra Veronam urbem, inventæ anno* MCCCXCV, *et miraculis mox plurimis illustratæ, ubi ecclesia amplissima ad honorem S. Jacobi constructa fuit, et a Communitate Veronensi anno* MCCCCXLV *dotata. Quæ pluribus describuntur ab Augustino Valerio Episcopo Veronensi in libro cui titulus, Antiqua monumenta Sanctorum Episcoporum Veronensium et aliorum Sanctorum, quorum corpora ibidem habentur.*

ejusdem et S. Philippi corpora Romæ

42 *Ejusdem* S. Jacobi Alphæi et Philippi Apostolorum *corpora, nescio quando aut quomodo conjuncta, habebantur Romæ seculo Christi sexto, incertum unde vel per quem allata. Solum scimus quod tunc in eorum honorem basilica Romæ extrui cœpta sit a Pelagio I Papa; cui anno* DLIX *substitutus Joannes Papa III, eamdem perfecit, et nomine* Apostolorum Philippi et Jacobi *dedicavit ; uti scribit Anastasius Bibliothecarius in Vita utriusque Papæ. Dein S. Gregorius Magnus in hac basilica beatorum Apostolorum habuit concionem ad populum Dominica secunda post Trinitatem; estque homilia* XXXVI *super Evangelium De cœna magna et invitatis se excusantibus. Octavius Pancirolus, in Thesauro abscondito Urbis Romæ regione 3 ecclesia 5, arbitratur ad Kalendas Maji celebrari festum translationis corporum SS. Philippi et Jacobi ad hanc ecclesiam,* C *quod alii dies horum cultui assignentur, uti supra ad Acta S. Philippi et hic de S. Jacobo assignarimus. Asserunt præterea idem Pancirolus et Lucas Waddingus in Annalibus Minorum, ad annum 1463 num.* 121, *in quibusdam Martyrologiis MSS. in dicta basilica Romana SS. Philippi et Jacobi adnotari celebritatem omnium Apostolorum. Certe Micrologus, qui traditur* XI *seculo vixisse, cap.* 55 *ait,* in Martyrologiis sive in Sacramentariis inveniri festivitatem SS. Jacobi et Philippi et omnium Apostolorum.

in ecclesia Apostolorum,

43 *Porro sive hac sive quacumque alia de causa,* basilica *dicta* SS. Philippi et Jacobi, *cœpta est dici* basilica Apostolorum, *uti etiamnum appellatur ; atque ita hanc olim vocavit S. Hadrianus Papa primus in sua epistola ad Carolum Magnum de sacris imaginibus, ubi ista habet :* Pelagius Papa atque successor ejus Joannes miræ magnitudinis Ecclesiam Apostolorum ædificantes, historias diversas tam in musivo quam in variis coloribus cum sacris pingentes imaginibus ; et a tunc usque hactenus a nobis venerantur. Templum, *ut scribit loco citato Waddingus,* erat magnificum et frequens Canonicorum collegium : iis vero ad parvum numerum redactis et redditibus D imminutis, Ecclesiam contulit Pius secundus Patribus Conventualibus Ordinis S. Francisci.... Martinus V insignem Columnensium domum adjunxerat. Sixtus IV tribunam sive absidam, Julius II nepos porticum extruxit. Sixtus V emptam Columnensis palatii partem monasterio adjecit, nobile ibidem Collegium S. Bonaventuræ instituit, et redditus auxit. *In hac ergo Apostolorum basilica asservantur in altari majori corpora sanctorum Philippi et Jacobi Alphæi; et seorsim est dicti Jacobi brachium arculæ inclusum, atque in die festo ejus et stationibus hujus ecclesiæ exponi solitum.*

AUCTORE G. H. nunc Patrum conventualium S. Francisci.

Reliquiæ item Tolosæ et apud Lingones:

44 *Saussayus in Martyrologio Gallicano ad hasce Kalendas Maji ista habet.* Tolosæ veneratio sanctissimorum corporum beatissimorum Apostolorum Philippi et Jacobi, in basilica S. Saturnini quiescentium.... Porro S. Jacobi brachium unum Lingonis in majori templo ante septingentos annos repositum, ibidem ea qua decet veneratione recolitur. *De his certius judicium ferri posset, si quæ habentur apud Tolosates reliquiæ exprimerentur distinctius, quam sub generali et nimis ample patenti appellatione* corporum : *cum qua distinctiori explicatione, optaremus etiam nancisci historiam translationis, aut aliquam auctoris temporisve notitiam.* E *Hanc tamen debere operosius a nobis requiri, aut ex illo aut ex aliis mox nominandis locis, non existimamus; cum ab ipsis quorum interest, ejusmodi documenta, quæ ad summam rei non valde faciunt, possimus ultro mittenda sperare pro futuro operis, satis ubique innotescentis, supplemento. Abbatia Centulensis S. Richarii in ecclesia S. Mariæ habet duo altaria, SS. Philippo et Jacobo Apostolis dicata, et in singulis sunt inclusæ aliquæ horum reliquiæ. De iis agitur* XVIII *Februarii in Vita S. Angelberti Abbatis num.* 14.

Centulæ cum altari.

§ VI. Reliquiæ capitis S. Jacobi Apostoli Antuerpiæ apud Patres Societatis Jesus.

Tres capitis illius partes in eleganti theca nunc compositæ :

Inter illustres multas Sanctorum reliquias, quibus ornatur hujus nostræ Antuerpiensis Professorum Domus ecclesia, dignum tabulis thesauris gazophylacium, sunt tres notabiles partes capitis, quæ ab iis, qui duos solum Jacobos noverunt, S. Jacobi minoris *esse creduntur : sunt autem* Jacobi Alphæi *multo verosimilius, et includuntur eleganti grandique ex ebeno thecæ, in eaque trans specularia vitra conspiciendæ offeruntur : sic ut ipsa theca, pedes fere quatuor alta, serviat pro base, proportionatæ ex eadem materia Crucis, de vivifico Domini ligno portiunculam continentis.* F *In ea sic dispositæ reliquiæ cernuntur, ut inferiorem capaciorem loculum occupet fragmentum ejus quod dixi capitis, grande atque palmare, pars miminum quarta totius cranii, superiorem vero impleat pars dimidia unius ex inferioribus mandibulis, cui tres molares integerrimi adhuc inhærent. Tertia particula minus spectabilis est, ideoque reservata ad instruendam aliam thecam, in qua plures diversorum Apostolorum Reliquiæ conjunctim honorantur. Unde autem et quomodo venerabilia pignora Antuerpiam delata sint, non potest cognosci certius, quam ex publico instrumento, quod penes nos extat originale, confectum auctoritate Francisci Reinsardi Gennepons, Notarii curiæ Archiepiscopalis Arensbergensis, sub diœcesi Coloniensi, et est tale.*

publico instrumento probantur,

46 In nomine Domini, Amen. Tenore præsentis publici Instrumenti, cunctis hoc visuris, lecturis seu legi audituris pateat evidenter et sit notum, quod sub anno a nativitate ejusdem Domini nostri Jesu Christi millesimo sexcentesimo, Indictione VII, die quidem Mercurii, XXVIII mensis Martii, hora III vel circiter post meridiem, Pontificatus autem sanctissimi in Christo Patris et Domini, D. Pauli divina providentia Papæ ejus nominis V anno II, in mei Notarii

A Notarii publici infrascripti et testium fide dignorum ad hoc specialiter vocatorum et rogatorum præsentia, præsentes et personaliter constituti, nobiles et validi viri, Gasparus et Christophorus de Lohu fratres, Procuratores nobilis quoque et præstantissimi viri D. Augustini de Trivios, Serenissimæ Regiæ Majestatis Hispaniarum ac Archiducis Austriæ Alberti in Belgio Officiarii, ad infrascripta (ut asserebant) constituti ex una; nec non Venerabilis ac Eruditus Dominus Henricus Nieschundt, modernus Pastor sive Rector parochialis ecclesiæ Buderich, præfecturæ seu districtus Werlensis, ex altera partibus.

AUCTORE C. H.

47 Quibus sic coram me constitutis, iidem Fratres de Lohu, Procuratores quo prius nomine, viva voce exposuerunt, ad memorati Domini sui Principalis notitiam antehac devenisse, qualiter caput B. Jacobi Minoris Apostoli, quod fuerat in cœnobio Monialium in Stormele longo tempore cum legitima veneratione asservatum; per quondam D. Joannem Schmalbein, ejusdem ecclesiæ Parochialis in Buderich ultimum Rectorem in Domino defunctum, ad modo dictam ecclesiam, de licentia ac permissione dictarum Monialium (præter adhuc aliud caput, B quod S. Luciæ Virgini ac Martyri attributum fuit) ante annos aliquot delatum, ibidemque hactenus custoditum, et pro tali veneratum fuisse et esse, ac custodiri et venerari ad præsens; prout hoc ipsum scripto, manu propria dicti quondam Pastoris ad memoratum suum Dominum principalem exarato, constare, aliasque Dominum Pastorem modernum non latere posse asserebant.

ex Stormele in Buderich translatæ;

48 Cum autem idem suus principalis, propter frequentes invasiones et deprædationes militum Belgicorum, Catholicæ et avitæ religionis hostium, hisce in partibus huc usque continuatas, debitæ venerationi Reliquiarum hujusmodi plus æque derogatum esse non dubitet; idcirco aliisque de causis gravibus animum suum moventibus, communicationem earumdem jam pridem sibi fieri postularit: priusquam vero obtinere potuerit, dictus Dominus Pastor diem obierit supremum. Hinc se, nomine procuratorio prætacto in præmissum finem ablegatos, obnixe petere, quatenus idem Dominus Pastor modernus in petitam Reliquiarum communicationem consentire non gravetur; se ad condecentem rumunerationem, in ecclesiæ suæ decorem et ornamentum, vicissim offerentes.

cum ibi coli digne non possent,

C 49 Ad quam quidem petitionem et instantiam, modo præmisso factam, prætactus D. Henricus Nieschundt, Pastor uti præmittitur præsens, sese respondendo resolvit, non tantum ex scripto sui prædecessoris manu sibi satis nota exarato, sibique nupere ostenso, sed etiam alias sufficienter et abunde sibi manifestum evasisse, prætactas Reliquias, quæ S. Jacobo Apostolo attribuuntur, ex donatione Virginum Sanctimonialium in Stormele prædecessori suo proximo facta, ad prædictam suam ecclesiam in Buderich ante aliquot annos translatas, ibidemque pro tabulis pridem habitas ac veneratas fuisse; sed propter tumultus bellicos, et hostiles invasiones aliquot annis continuatas, et nondum, pro dolor! cessantes, cultum earumdem debitum omissum fuisse et esse prohibitum, prout se ingenue fateri dicebat. Quatenus itaque procuratores et ablegati prædicti venerationem, prætactis Reliquiis debitam, in locis ad quæ deferendæ erunt impendi debere spondeant et polliceantur, sese earumdem communicationem non detrectare: prout etiam in continenti easdem, in eventum talem et non aliter, ipsis, libera donatione mediante, obtulit et præsentavit.

ex despositione Pastoris defuncti

ab ejus successore

50 Qui quidem ablegati et procuratores prædicti Reliquias, sibi sic oblatas et præsentatas, debita cum reverentia acceptarunt, ad Principalem suum D honorifice (uti decet) referendas, inque debita habendas veneratione, prout se facturos et procuraturos solenni stipulatione, ad manus memorati Domini Pastoris meaque Notarii, facta promiserunt et addixerunt, ac promittunt et addicunt præsentis instrumenti serie.... Actum in ædibus Hansonis Teckhausen: præsentibus ibidem providis et discretis Ogero Bradts et Wilhelmo Schoeten telonario Werlensi; testibus fide dignis. *Accedit attestatio Pastoris de suprascriptis signata* XXVIII *Martii anno* MDCVII: *quia etiam agit gratias pro triginta Philippicis, ad subsidium ecclesiæ inopis suisque ornamentis spoliatæ donatis, aliisque decem in compensationem sumptuum hac occasione factorum adjectis.*

donatæ Officiario cuidam curiæ Bruxellensis,

51 *Est* Stormele, *unde acceptæ primum Reliquiæ sunt, inferioris diœcesis Coloniensis trans Rhenum vicus inter Novesium et Meursiam, quorum oppidorum ultimum cum ad Auriacum Principem pertineret, primumque Hispanicis teneretur præsidiis; apparet Sanctimoniales Virgines, tamquam inter malleum et incudem positas, necesse habuisse præsidium in munitioribus locis quærere. Quæ in re fortassis expertæ auxilium Pastoris Budericensis, hanc ei beneficii vicem reddiderint. Sed apud eum magno in honore esse Reliquiæ non* E *poterant. Quamvis enim Buderica munitum sit ad Rhenum oppidum e regione Wesaliæ, quæ ipsa munitissima loci natura est: uterque tamen locus, grassante inter cives hæresi Calviniana, plurimum ab avita religione desciverat; periculum autem erat ne confœderati contra Deum ac Regem Status, ipsa illa loca juris sui facerent, prætextu tuitionis propriæ; sicut postea factum est; cum Religionis Catholicæ iis in partibus detrimento maximo.*

quia ad Rhenum hæresis grassabatur,

52 *Caput quod S. Luciæ ferebatur esse, tunc quidem Budericæ apud Pastorem remansit, quo autem pervenerit postea incompertum est nobis. S. Jacobi Reliquiæ, cum prænotato instrumento, exhibitæ sunt Joanni del Rio, Ecclesiæ Cathedralis Antuerpiensis Decano, qui se, tamquam Reverendissimi Episcopi Antuerpiensis Vicarium, vidisse et legisse testatus est anno* MDCXIII, *mensis Junii die* XV. *Cui attestationi ipsisque instrumentis originalibus innixus, anno* MDCXXV, *Joannes Malderus hujus urbis Episcopus, prædictas Reliquias retulit in catalogum ceterarum omnium hujus domus, a se die* XXX *Octobris recognitarum et approbatarum, rogatu R. P. Joannis de Tollenaere tunc Præpositi. Cujus autem beneficio ad nos tam sacra gaza pervenerit,* F *in silentio domesticorum omnium monumentorum nequit explicari.*

et recognitæ ab Episcopo Antuerpiensi.

ACTA MARTYRII ET MIRACULORUM

S. Jacobi Alphæi Apostoli

Excerpta ex encomio Nicetæ Paphlagonis

Latine edito a Francisco Combefis.

Tomo VI *Bibliothecæ Patrum concionatoriæ.*

Heri nuperque Apostolorum beatissimus *a* Thomas suarum passionum, laborum, cruciatuum, migrationis memoriam prætendens, magnifice excepit, jucundissimo nos epulo ac delectatione adimplens spiritali. Nunc vero alia actio est, ac convivium aliud mysticum: alius denique nobis auspex atque inceptor indictus est sacræ solennitatis, qui ab illius splendore magnificentiaque nihil deficiat... Vultis etiam ejus nomen audire, qui hujusque diei præbet solennia? At quis nescit Jacobum hodie sacræ solennitatis ac Sanctorum lætitiæ auspicem esse? Jacobum, non qui Zebedæi nuncupatur, neque illum Josephi, ut et Dei frater appellatus sit; sed qui *b* Alphæi in sacris Evangeliis celebratur. Hic nos hodie ad ipsius memoriam

a

Solennitas S. Jacobi

non Zebedæi aut fratris Domini sed Alphæi,

b

A memoriam hospites colligens, crebrosque in Magistri gratiam susceptos labores, desudata sacra certamina, crucem denique illius causa qui cruci affixus est fortiter toleratam apponens, splendidissimum animis convivium ac lautissimum instruit: nec in terra tantum constitutos homines ad suum illud festum ac gaudium invitat, quin et longe potius universos choros Sanctorum; nec vero illorum tantum, sed et sacrarum et intelligentium mentium mundo superiores ordines ac principatus; quin ipsum quoque universorum Dominum, cui eximie placent ea quæ peraguntur, pariter adducit cogitque. Sic Apostolica

ex xii Apostolis.

nihil illustrius perfectione, nullumque honesti lumen sic cœlos simul terramque recreat, ac unius e duodenario sacrorum Dei filiorum choro, memoriæ cultusque celebritas.... Qui tanta confertum suavitate pietatis fructum multiplicavit, ut sublimissimo præstantissimoque Apostolorum duodeno numero accenseri debuerit.

2 Hic igitur magnus Jacobus ac admirandus, doctrinæ filius, id est vitæ (hoc enim Alphæi nomen significat) cum legis prius litteris institutus, inque

a Christo vocatur:

umbris atque figuris, ut par erat eum qui vere Israelita futurus esset, prædoctus fuisset ac rudimento B imbutus; ut solummodo spiritus vitæ Legislatorem vidit, ubi tantum cœlestem vocationem ac cœlestis Magistri vocem audire promeruit; mente fideque veritatem in eo spiritaliter enitentem persentiscit... Hanc igitur spiritus legem divinus Jacobus ex ipsa

omnibus dimissis

Veritate cum audisset, non auditu offensus, non corde gravatus est, non mandati sublimitate animo hærente perculsus; quin innato desiderio in eum prævolans, qui ea quæ salutis essent præcipiebat, a cunctis statim quæ in censu ac numerato erant, abscedit: a necessariis, parentibus, fratribus, cognatis, amicis, quotquot corpore contingebant, abscedit: ipsa denique propria anima abnegata, omnique humili voluntate abdicata, unicum Jesum spirabat, uni Jesu vivebat, in unum Christum suspensus, mente in Christum intentus, totus in Christum con-

eidem adhæret;

versus erat. Illius totus, non sui ipse erat: ipsum Deum Dominum, Magistrum, Regem, Pastorem, Patrem, Salvatorem, Præceptorem habebat. Suæ credebat animæ lucem ac vitam, sanctificationem ac redemptionem, salutem ac justificationem. Ipsum potestatem ac caput habebat: unde etiam in eo jugiter ipsius oculi erant, mentis enim speculo indesinenter illum contuebantur...

3 Verum præ argumenti tanta dignitate se ipsa

claret miraculis:

contrahit oratio... Abyssum enim miraculorum, di- C vinamque perspicacissimi Jacobi sapientiam, cœlestis doctrinæ ac Theologiæ profunda quis investigabit. Quis dæmonum emundationem ac expulsionem; humanorum affectuum atque morborum curationem, ac amotionem; mortuorum suscitationem, claudorum firmatas bases ac gressus, cæcis redditum visum, corporis labes omnes Jesu nomine curatas,

nulla patitur

quis possit conscribere? Qui longa itinera, dubios

c Eleutheropoli

casus, pericula, multiplices c Gentilium insultus ac grassationes; quanta vir ter beatissimus Eleutheropoli ab impietatis patronis sustinuit; quanta Gazæ

Gazæ et Tyri:

Tyrique ac vicinis alienigenarum oppidis atque urbibus ubi is Christum prædicavit? Quis eorum mul-

plurimos convertit:

titudinem, qui per eum Christo adducti sunt, ac aqua et Spiritu emundati atque illuminati, qui denique per Episcopos ac Sacerdotes ab eo constitutas in Ecclesias Deo sanctissimo coaluere? Quis hæc atque his sequentia veræ scientiæ (id est pietatis) verba atque opera sermo queat dilucidare?

4 Verum his quidem illi dimissis, qui cuncta operatur atque novit, tuam illam, ter beatissime, cru-

in cruce suspensus Ostracinæ

cem unicam celebro. Hanc enim pulcherrimam longe productis laboribus tuis ac certaminibus coronidem imposuisti. Crucem celebro, in qua pretiosis sacrisque D extensis manibus, Deum tuum ac Dominum clarificasti. Crucem celebro ac laudo, quod tibi fixa scala sit, o terra in cœlum recta transmittens... Etenim Ægyptum cum perrupisset, habitansque in tabernaculis Cedar longo tempore apud Ægyptios, verus ipse Israelita, atque apud gentem tenebris obsitam, ipse illuminatus incola fuisset; omnesque quos dignos repererat, filios lucis ac diei fecisset; sic tandem pro omnibus crucem conscendit, in una quidem Ægypti urbe (Ostracinam vocant) agnus jugulatus, cunctis vero urbibus et provinciis passionibus suis ac cruciamentis Christum propitians. Nec tamquam grave aliquid pateretur, aut velut animo discruciaretur, in crucis ac supplicii ministros indignabatur; quin potius tamquam beneficium munusque ex eis acciperet, ita alloquebatur blandeque arridebat, rogans ut saluti prospicerent, hortans ut ab Ægyptiaco errore ac superstitione emergerent, monens ut cœli ac terræ Dominum agnoscerent... Ejuscemodi sermonibus, o homo Jesu admirande, præ-

astantes in fide confirmans moritur:

clare philosophans, inque longas horas astantes e cruce confirmans... tandemque ab humano cessans colloquio ac tecum in silentio Domino confitens, E perquam placide ac suaviter resolutus, gloriose e corpore emigrasti; inque locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei commigrasti; atque in voce exultationis soni epulantium, ad eum qui te eximia quadam ratione assumeret, inenarrabili ac glorificato cum gaudio ad Christum introisti... crucis

Intercessio ejus imploratur.

supplicio similis Salvatori effectus: unde etiam majorem fiduciam atque favorem adeptus, ad Regem Deumque in Ecclesiæ gratiam intercedere sufficis. *d* d Potes, benignissime præstantissimeque ac magnifice fili Dei, nostræ etiam tenuitatis meminisse; atque Domino supplicem rogationem offerre: ut nos quoque, ex Dominica voluntate institutis, digne rationibus vitæ, efficiamur vestræ participes gloriæ, ac cœlestibus Dei bonis vobiscum perfrui mereamur, in Christo Jesu Domino nostro.

ANNOTATA.

a *Colitur* S. Thomas *Apostolus a Græcis* vi *Octobris, ac dein* ix S. Jacobus Alphæi, *quo die videtur laudatio recitata.*

b *Meminerit lector nihil ingeri de familia Cleophæ et Mariæ: non enim appellari fratrem Domini aut consobrinum, sed ab eo distingui.* F

c *Nihil de Judæorum insidiis aut Episcopatu Hierosolymitano, qui alteri Jacobo relinquitur. Verum videtur tunc etiam Persiam accessisse, ut supra ex antiquis Martyrologiis deduximus.*

d *Non gratulatur Constantinopoli, quod ejus reliquias possideat, aut templum ejus honori construxerit, ut supra de S. Jacobo fratre Domini diximus.*

VITA

JACOBI FRATRIS DOMINI

Episcopi primi Hierosolymitani.

VIDE ACTA GRÆCA.

Auctore Simeone Metaphraste.

PROLOGUS

Utilis et jucunda memoria Sanctorum,

Nihil est viro bono et virtutis amatori æque jucundum, et quod nulla minus satietate offendatur, atque justi memoria, et maxime, si passus sit propter Christum. Ea enim illum magis excitat ad lætitiam, quam aurum pecuniæ amatores, et quæcunque sunt visu delectabilia novarum rerum cupidos. Adde quod ipsa justi memoria non solum est jucunda, sed etiam

A etiam valde utilis; cum aliquem zeli et æmulationis stimulum immittat animis, et ad similia aggredienda excitet. Agedum ergo nos quoque magnum Jacobum in medium adducentes (qui vere est Justus et nominatur, et ut Christi frater vocaretur eximie est assecutus) communem ex rebus illius utilitatem capiamus et voluptatem. Nam licet multi alii, qui in Ecclesiastica scribenda historia studium posuerunt, de hoc Justo narraverint, et ante omnes Hegesippus et Clemens : quorum ille quidem in quinto suo libro, hic autem in sexta earum, quæ vocantur hypotyposes, nonnulla ex iis, quæ ab ipso gesta sunt, assumentes, posteris tradiderint : nemo tamen se extendit ad omnia, neque contendit de eo dicere singulatim. Causa autem est, quod non fuit eorum institutum de ipso scribere; sed erat quidem eis aliud propositum argumentum : in parte autem, cum ita accidisset, illius meminerunt.

AUCTORE G. H. et inter hos S. Jacobi.

CAPUT I.

Patria, epistola scripta et elucidata. Aliæ virtutes.

a Patria Judæus, Jacobo ergo divino patria fuit Judæa, pater *a* Joseph, qui propter insignem virtutem et morum bonitatem, fuit sponsus Virginis, quæ Dominum B nostrum Jesum Christum peperit. Erant autem ejus actiones nomini convenientes : aiunt enim eum fuisse *b* vocatum *b* Obliam, quod quidem vult significare Justum. Oculus ejus lenis et placidus, et vere dignus qui consequeretur a Deo misericordiam : aures divinis verbis omnino apertæ : os, in quo, tamquam *insignis moribus,* aliquæ deliciæ, lex erat perpetuo : manus, quæ semper movebantur ad benefaciendum : venter, qui omnino suis resistebat appetitionibus : nam ab ani*abstinentia,* matis et vino tota vita usque adeo abstinuit, ut aquam quidem existimaret potum suavissimum, quemadmodum et alimentum panem, lacrymarum guttas abundanter miscens cum potione. Norunt obdurata Justi genua, et eorum velut emortua caro *precum assiduitate:* animi promptitudinem. Pannus erat ei gratum indumentum, et sindon, quando erat ad sacra ascensurus. Inter noctem et diem nullum erat ei discrimen : sed noctu quoque lucis exercebat opera; et dies, vitæ tranquillitate et turbarum vacuitate, imitabatur plane noctis silentium. Suis erat jucundus, alienis venerandus : tantam enim laudem virtutis, *c* non solum apud amicos, sed etiam apud *c* pietatis C ignaros fuit assecutus, ut nonnulli quoque eorum *a Josepho Judæo laudatus :* ejus conscripserint martyrium, et dixerint, non eos solum luisse pœnas, qui Justum interemerunt; sed civitatem quoque magnam accepisse calamitatem, in qua execrandum illud contigit facinus. Et quod dico, fert testimonium Josephus, in vigesimo libro antiquitatum id referens.

3 Quomodo autem et alia, quæ ad Justum pertinent, vobis virtutis amantibus pro dignitate recensebimus? Postquam Dominus carnem nostram assu*d* mere dignatus fuit, *d* magnus hic Jacobus tenuit *delectatur contemplatione :* clavum Ecclesiæ Hierosolymitanæ. Cum autem duo sint, quæ hominem ducunt ad perfectionem, contemplatio, inquam, et actio, ex quibus vim accipiunt virtutes; examinandum est, quam hic esset in utroque eximius. Sed quoniam maxime per contemplationem ad Deum est ascensus, quoad ejus fieri potest, prius narremus de illius contemplatione, deinde etiam ejus actionem ponderemus pro viribus. Existimo enim oportere Episcopi oculum ante alia delectari vi contemplandi, etiam si actionem quidam putarunt esse ascensum ad contemplationem. Concedatur ergo, quod contemplatio præcedat actionem, quandoquidem justi actioni conjunctum est etiam martyrium.

4 Quomodo Episcopus gregem cum scientia pa- D scere debeat, is aperte potest intelligere, qui Catholicam ejus legit Epistolam. Et primum quidem id, quod est in inscriptione egregium, non est prætermittendum : protinus enim, et, ut dicitur, a carceribus, significatur Sancti modestia. Sic autem habet : Jacobus Dei et Domini Jesu Christi servus, duodecim tribubus, quæ sunt in dispersione, salutem. Nam cum ei liceret seipsum vocare Apostolum, aut Episcopum, aut quod majus est, Fratrem Domini, quibus nominibus ipsum quoque Paulus significavit scribens ad Galatas; videtur delectari humilioribus, se esse servum Christi Dei significat tribubus Israelis, vel maxime proprium magistri insigne habens moderationem, et ea sibi magis placens, quam Episcopatus atque Fraternitatis dignitate.

ejus modestia in inscriptione Epistolæ, Gal. 1.

5 Sed age, nonnulla, quæ leguntur in Epistola, quantum conceditur, persequamur, per quæ erit manifesta illius mentis puritas, et accurata doctrina. Nam cum fuisset in principio Epistolæ, et contemplante animi oculo considerasset, ut est consequens, quod quisquis ad Deum accedit, incidit in tentationes : (Boni enim principium et radix, est Deus : bonum autem, est virtus : Via autem, quæ fert ad virtutem, est aspera et difficilis, et multa habet adversa : et ideo evenit omnino, ut qui ad Deum accedunt, in res incidant inæquales) exhortatur Sanctos E ad invictam patientiam et numquam cedentem, bonos imitans puerorum præceptores, et qui convenienter legibus decertationis sciunt decertare. Dicit enim : Omne gaudium existimate, fratres mei, quando in tentationes varias incideritis, scientes quod probatio fidei vestræ patientiam operatur : *e* [Patientia autem perfectum opus habeat, ut in nullo *e* deficiatis. Si cui autem vestrum deest sapientia, petat a Deo, qui dat omnibus absolute, et non exprobrat. Jac. 1. Considera autem, cum quanta hortatur sapientia. Non enim solummodo sustinere, sed etiam gaudere ingruentibus jubet tentationibus : nec solum gaudere, sed id etiam omne gaudium ducere. Neque vero dicit quaslibet tentationes : sed, Quando in varias incideritis tentationes. Causa autem est : Scientes, inquit, quod probatio fidei vestræ patientiam operatur.] Deinde subjungit, in fide debere esse firmitatem, et constantiam, et nullam dubitationem, dicens : Vir animo duplex, est instabilis in omnibus viis suis.

et sinseritate doctrinæ, qua inculcat patientiam in tentationibus,

6 Quod autem postea dicit, quantam cum venustate habet etiam profunditatem? Glorietur enim, F inquit, humilis quidem in sua altitudine : dives autem in sua humilitate. Nam cum divitiæ quidem alliciant ad superbiam, paupertas autem ad humilitatem et animi dejectionem; ille contra jubet facere, divitem quidem suam constituere altitudinem in modestis actionibus; pauperem vero hoc ipsum existimare dignitatem non contemnendam, si magno et excelso animo ferat paupertatem. Ita paupertatem et divitias, quæ sunt sæpe multis materia ad peccandum, materiam efficit ad Dei cultum. Deinde rursus cum sciret, cujus gloriæ, et quam multorum bonorum sint tentationes conciliatrices iis, qui se fortiter gerunt, repetens dicit : Beatus homo qui sustinet tentationem : quoniam cum fuerit probatus, accipiet coronam vitæ : beatitudine et spe coronarum efficiens, ut sint viris bonis acceptæ tentationes, et eas propemodum tamquam lucrum existiment, et cum voluptate excipiant.

in divitiis et paupertate :

7 Neque multorum morbum, qui suas defendentes cupiditates, peccatum dicunt esse a natura, et neque verentur existimare Deum esse causam malorum, reliquit incuratum : sed tamquam medicus præstantissimus, auxiliis utens præservantibus, huic morbo resistit, dicens : Nemo qui tentatur, dicat

non Deo adscribendam tentationem

A cat : A Deo tentor. Deus enim non *f* tentatur a malis ; ipso autem tentat neminem : unusquisque vero tentatur a propria concupiscentia attractus et inescatus. Deinde concupiscentia cum concepit, parit peccatum : peccatum autem perfectum, parit mortem. Sic vir justus juste judicavit inter homines et Deum ; illi quidem suo testimonio tribuens, quod non esset auctor malorum, et linguis loquacibus persuadens, ut tacerent; efficiens autem, ut homines suam agnoscerent imbecillitatem et sua peccata ; et ut sibi, et non Deo, ascriberent delicta, quæ ex mala consuetudine proveniunt et socordia; et sic discerent se humiliter gerere, et petere veniam.

f sed propriæ concupiscentiæ allicienti ad peccatum,

8 Præterea videbis Justum sapienter perimentem arrogantiam et superbiam, quæ sequitur bonum recte gestum, et persuadentem Deo potius quam sibiipsis ascribere, quod fuerit recte factum. Ne erretis igitur, inquit, fratres mei dilecti : Omne donum bonum, et omne datum perfectum, desuper descendit a patre luminum, apud quem non est vicissitudo, nec mutationis obumbratio : volens enim genuit nos verbo veritatis, ut simus nos primitiæ quædam ejus creaturarum. B Hæc et exinaniunt arrogantiam, et ostendunt Deum esse datorem bonorum, et esse immutabilem, nec in eum cadere alterationem : quodque is est eximius, si conferatur cum rebus creatis, et maximam videtur gerere curam hominis.

et omne bonum a Deo procedere :

9 Post hæc accedit ad admonitiones, quæ ad mores magis pertinent : Sit, dicens, omnis homo velox ad audiendum, tardus ad loquendum, et tardus ad iram. Si enim velox sermo est cavendus, quanto magis adhibenda est cautio, ne cito irascaris? Vide autem, quomodo figuram veri exprimit Christiani. Religio pura et immaculata patri et Deo hæc est : Visitare orphanos et viduas in afflictione eorum, immaculatum seipsum conservare a mundo. Ex æquo jubet et a mundo recedere, et ad propinquum accedere : tunc enim vere ac sincere fratrum miserebimur, quando nos separabimus ab affectione in mundum. Dicendo autem, Ne in personarum acceptionibus habeatis, fratres, fidem Domini nostri Jesu Christi gloriæ : tollit id quod fit ad ostentationem, docens ne vivamus ut placeamus hominibus, neque quæramus gloriam ex hominibus, humilia et abjecta cogitantes : sed Deum solum amemus, et ejus quod fit habeamus ipsum laudatorem, et remunerationem ab eo expectemus. C Dicendo vero eum legem implere regiam, qui diligit proximum sicut seipsum, excitat ad fratrum dilectionem, ex ejus qui legem tulerat dignitate, sciens hujus præcepti magnitudinem et pulchritudinem : et quod plane legis adimpletio, est dilectio in proximum; et hoc ipsum est summa bonorum.

docet mores in conversatione.

Iac. 2.

rectam in Deum intentionem,

10 Quomodo autem movet ad misericordiam? terrens immisericordi et inevitabili, quod illic est, judicio? Judicium, inquit, sine misericordia ei, qui non fecit misericordiam : per hoc concedens, ut misericordia glorietur plus quam judicium, quatenus illi dat victoriam. Quin etiam ita dicit fidem opus habere actione, sicut corpus eget spiritu : absque ea autem esse mortuam et inutilem, ut non confidamus in eo solum quod credamus, et inaniter gloriemur. Hoc autem probat statim, Abraham et Raab adducens in testimonium : illum quidem, qui cum fide Isaac quoque obtulit : hanc autem quæ speculatores per aliam viam transmisit. Et quid opus est, ut singula enumerem? Vix ullam pretermisit ex virtutibus moralibus, ad quam non incitaverit virum pium ac religiosum, cum multa probabilitate, gratia ac jucunditate. Is linguæ legem dedit, ut qui et in tempore tacendum, et in tempore dicendum accurate doceret. Is paterne docet sequi quidem veritatem, D a falso autem abstinere. Porro autem linguam quoque maledicam et calumniatricem plurimum accusat. Et de propinquo clanculum detrahere, aut etiam eum judicare, ab animis hominum procul propulsat.

dilectionem proximorum :

Iac. 3 præscribit leges linguæ

AUCT. METAPHR.

Iac. 4 et 5

11 Tuum opus est, o Juste, divites quoque rursus et pauperes admonere : illos quidem, ne confidant in divitiis : hos autem, ut mala ferant patienter, ut qui sint tolerantiæ accepturi mercedem, quæ non potest auferri : et illis quidem infidelitatis argumentum divitias objicere, ut qui in eis confidant, et non in Dei sinu, qui numquam exhauritur : his autem, tamquam prophetam annuntiare, quod pro foribus stat is qui judicat. Illud autem, non perjurium solum, sed vel ipsum omnino jusjurandum declinari debere, cujusnam alterius, quam linguæ justæ fuerit admonitio, dicentis : Ante omnia, fratres mei, nolite omnino jurare, neque per cœlum, neque per terram, neque ullum aliud juramentum : sit autem vestrum, Certe certe, et, Non non, ne sub judicio decidatis. Eos, qui sunt sereno et tranquillo animo, docet, ut se muniant oratione : eos, qui ægrotant, E ut oleo utantur cum oratione Sacerdotis ad unctionem, et id habeant pro morbi medicina, utpote quod oratio, cui opera ferunt auxilium, maxima possit efficere. Quid opus est omnia persequi, quæ hæc continet Epistola, cum eam possit qui velit legere, et illinc haurire tamquam ex fonte, et gustando factis probare, et ita fide dignus esse testis eorum, quæ pulchre dicuntur a Jacobo?

divitiarum et paupertatis:

vetat jusjurandum.

ANNOTATA.

a *Hanc aliquorum Græcorum sententiam supra rejecimus, ostendimusque fuisse filium Cleophæ, qui secundum aliquos erat dicti S. Josephi frater, vel saltem maritus Mariæ, natæ ex amita vel matertera Deiparæ, ideoque dictæ* Soror Mariæ.

b Obliam *etiam legitur apud Eusebium, unde hic locus acceptus, et ex hoc apud Rufinum atque Nicephorum : verum male hic ponitur* Oblias, *quasi significet* Justum, *cum Eusebius sic habeat* ἐκαλεῖτο Δίκαιος καὶ Ὠβλίας ὅ ἐστιν ἑλληνιστὶ περιοχὴ τοῦ λαοῦ καὶ δικαιοσύνη· *quod commodum sensum habet, cum revera* Ophlias, *juxta Henricum Valesium Hebraice dicatur* arx populi. *Nicolaus tamen Fellerus lib.* 3 *Miscellan. sacrorum mallet sic legi,* ἐκαλεῖτο Σαδδὶκ καὶ Ὠσλιάμ, F ὅ ἐστιν δίκαιος καὶ περιοχὴ τοῦ λαοῦ: nominabatur Saddic et Ostiam quod est justus et munitio populi.

c Judæos *scilicet*, *Christianorum mysteriorum expertes.*

d *Græce ad verbum,* Adhuc quidem Dominus particeps nobis factus est mysterii secundum carnem, et magnus hic Jacobus tenebat clavum : *quæ malui clariori paraphrasi explicare.*

e *Quæ hic sequuntur, uncis inclusa, desunt in nostro MS. Græco.*

f *Clarius hoc ex Græco quam quod Latina versio habet :* Deus enim intentator malorum est.

CAPUT II.

Synodus Hierosolymis habita. Æstimatio singularis apud Apostolos et Judæos. Martyrium.

Porro autem hinc quoque sciri potest, quanta esset ejus auctoritatis et dicendi facultas. Fuit aliquando quæstio Antiochiæ, an oporteret eos, qui ex gentibus ad verbum veritatis accedebant, more Mosaico deinceps circumcidere. Fratres ergo, qui erant Antiochiæ, Apostolis commorantibus Hierosolymis permiserunt judicium, Paulo et Barnaba usi ministris

Act. 15

In concilio Hierosolymitano præclare disserit:

AUCT. METAPHR. A stris ad proponendum id de quo quærebatur. Cum vero quæ Hierosolymis erat Ecclesia ad hoc esset congregata, et Petrus primus Apostolorum præesset fidei, et jaceret semina pietatis : Viri fratres, inquit Jacobus, Simon exposuit, quomodo primum Deus visitavit sumere ex gentibus populum nomini suo; et ei consentiunt Prophetæ. Deinde cum subjunxisset verba unius Prophetæ, de iis quæ quærebantur hanc tulit sententiam : Judico ego, dicens, non esse molestia afficiendos eos, qui ex gentibus ad Deum convertuntur : sed scribendum ad eos, ut se abstineant a contaminationibus simulacrorum, fornicatione, et sanguine, et suffocato. Sic dixit, et quod dixerat, deductum est ad effectum : et quod a Jacobo fuerat decretum, scriptum est ab Apostolis, et Ecclesiæ pro forma fuit traditum. Tanta apud Apostolos fuit ejus reverentia.

13 Sed licet etiam audire, quidnam Paulus de eo scribat ad Galatas : Ascendi, inquit, Hierosolymam ad videndum Petrum. Alium autem Apostolum non vidi, nisi Jacobum fratrem Domini; utpote quod res esset magna, et digna quæ mandaretur memoriæ, videre Jacobum. Qualibus autem monitionibus ad Paulum usus sit Jacobus, aperte sciet, qui legerit Actus Apostolorum. Cum nos enim (inquit Lucas) venissemus Hierosolymam, exceperunt nos omnes fratres. Sequenti autem die ingressus est Paulus nobiscum ad Jacobum, et omnes accesserunt presbyteri : quos cum salutasset, exposuit singulatim unumquodque eorum, quæ Deus fecit gentibus per ministerium suum. Illi autem cum audiissent, glorificaverunt Deum, dicentes Paulo : Vides, frater, quam multa millia sunt inter Judæos eorum qui crediderunt, et sunt omnes legis æmulatores : de te autem audierunt, quod tu doces a Mose defectionem Judæos omnes, qui sunt in gentibus. Sed fac hoc, quod tibi dicimus : sunt nobis viri quatuor, votum habentes super se : his assumptis, sanctifica te cum illis, et impende in illis, ut radant capita : et cognoscent omnes, quod quæ de te audierunt, nihil sunt. Oportet autem omnino existimare hæc verba esse Jacobi, ut qui esset princeps illius Ecclesiæ : propterea enim hoc egregie a Luca est additum : Paulus nobiscum ingressus est ad Jacobum. Tantum inter Apostolos tribuebatur Jacobo, et adeo erat clarus, et habebatur in tanto honore, partim quidem hoc habens ex virtute, partim autem hoc nactus ex eo, quod esset Frater Domini.

Gal. 1 — *æstimatur a S. Paulo,* — B — *Act. 21*

14 Judas autem, qui Catholicarum septimam C scripsit Epistolam, quanam ex re seipsum significat, et quomodo facit inscriptionem? Judas Jesu Christi servus, frater autem Jacobi, iis qui sunt dilecti in Deo patre. Non ex imperatoriis et inanibus dignitatibus sibi tantum claritatis tribuunt, qui sunt in mundo splendidi, quantum ille sciebat gloriari ex eo, quod esset et diceretur frater *a* Jacobi. Si autem est Judæ gloria, dici fratrem Jacobi : quanto est ipsi Jacobo major, quod Christi frater nominetur? Ipse enim solus assecutus fuit hæc privilegia, et dignus est habitus, qui solus *b* vocaretur frater Domini.

et S. Juda se fratrem ejus scribente. — a — b

15 Hic ergo magnus et divinus Jacobus erat sanctus (ut sacra dicunt eloquia) ex utero matris suæ. Quamobrem statim post Deum, primum Pontificem, accipit clavum Ecclesiæ Hierosolymitanæ, et solus in Sancta *c* sanctorum perpetuo ingreditur. Non enim semel, sicut iis, qui legi et umbræ cœlestium serviebant, concedebatur ingressus : sed sic ingrediebatur, ut qui solus posset ingredi propter puritatem. Ingrediens autem, se inclinabat in genua : et populo conciliabat remissionem peccatorum, melius quam Moses : adeo ut instar camelorum ei genua obdurescerent, eo quod ea flecteret assidue : sic enim nobis Deus, qui homo factus est, orandum D tradit. Propter insignem autem justitiam vocabatur, Justus *d* Oblias, quod lingua nostra significat comprænbensionem populi et justitiam. d

Primus Episcopus Hierosolymis in Sancto ingreditur: — c

16 Cæterum, quomodo *e* Prophetæ prius significaverunt, quidam ex septem hæresibus, quorum dux erat *f* Ananus, *g* (Erat autem Ananus tunc sacerdos, quando Paulus appellato Cæsare, Romam a Festo vinctus missus est ad Neronem) cum essent frustrati spe insidiarum, quas struxerant adversus Paulum, convertuntur contra Jacobum fratrem Domini. Hæc autem in illum facere ausi sunt. Cum Justum intercepissent medium, petebant ab eo negationem fidei in Christum coram toto populo, et ex ipso sunt suscitati : Dic nobis, O Juste, dicentes, quodnam est *h* ostium. Ille vero verbum eorum confirmans, et qualis dicebatur Justus volens videri, justam similiter vocem emisit. Hic est, inquiens, filius Dei Jesus Christus. Atque nonnulli quidem credebant iis, quæ dicebantur a Jacobo : alii autem minime credebant, et contradicebant, convenienter non rectæ traditioni et errori. Quædam enim hæreses apud Judæos (ut divina dicunt eloquia) neque tenebant resurrectionem, neque credebant Deum venturum, ut redderet unicuique secundum opera sua. Atque multi quidem propter Jacobum relati sunt in numerum credentium : magna autem murmuratio exorta est inter principes Judæorum, utpote quod dicerent Pharisæi et Scribæ in periculum venire universum populum, expectantem Jesum Christum.

e — f g — *Act. 33* — *interceptus a Judæis,* — h — *fidem Christi profitetur* : — E

17 Cum ergo accessissent ad Jacobum : Te valde rogamus, o Juste, dicebant, cohibe populum : in errorem enim inductus est de Jesu, quod ipse sit Christus : et fac, ut iis, qui die Paschæ convenerint, de Jesu persuadeas, ne de ipso fallantur. Tibi enim nos credimus, et tibi ferimus testimonium, et universus populus, quod sis justus, et personam non accipias : hoc autem testimonium, quod esset justus, et personam non acciperet, ideo illi tribuebant, ut ex hoc Justi nomine eum ad se allicerent, et persuaderent, ut illorum personam acciperet, corruptus assentatione. Ascendens ergo inquiunt, sta supra templi pinnaculum, ut cernaris a toto populo, et verba tua audiantur : nam propter Pascha convenerunt omnes tribus cum *i* gentibus. Statuerunt ergo Scribæ et Pharisæi Jacobum supra templi pinnaculum, et alta voce dixerunt : Juste, debemus omnes tibi credere. Quoniam igitur populus errat post Jesum, quem omnes scimus passum esse mortem sub Pontio Pilato, nobis enuntia, quid tibi videatur de Jesu.

supra pinnaculum templi constitutus, — i — F

18 Cum ergo tempus vocaret, ut vir fortis resisteret mendacio, non est cunctatus, neque metu prodidit veritatem : sed et animo et lingua liberrimus, et magnam protinus vocem emittens : Quid me rogatis, inquit, de Jesu? Ipse sedet in cœlo ad dexteram virtutis patris sui, venturus posthac in nubibus cœli, ut judicet orbem terræ in justitia. Cum multi autem fuissent persuasi ab hoc Jacobi testimonio, clamarentque et dicerent, Osanna filio David : Scribas et Pharisæos subiit magna ejus, quod factum fuerat, pœnitentia, et inter se dicebant, Male fecimus, qui tale testimonium Jesu præbuerimus. Agedum ergo Jacobum dejiciamus, ut populus metu retardatus non credat Jesu. Cum sic dixissent, magna voce clamarunt : O o, Justus quoque erravit.

clamat Jesum sedere ad dexteram Patris.

19 Cum ergo ascendissent in templi pinnaculum, eum statim dejiciunt. Et ne sic quidem desistentes ab insania, dicebant : Justum obruamus lapidibus. Et cœperunt in eum jaculari lapides, quoniam dejectus non erat mortuus. Sed conversus ,(O sanctam animam,

Dejectus orat,

A animam) figit humi genua dicens : Domine Deus pater, dimitte eis; nesciunt enim quid faciunt; eamdem vocem, quam Stephanus, divinus quoque emittens Jacobus. Cum sic ergo eum appeterent lapidibus, unus ex sacerdotibus, qui erant filii Rechab, filii Rechabim, de quibus fert testimonium Jeremias k propheta, clamavit, dicens : Cessate : quid facitis? Justus pro nobis precatur. Quidam autem ex eis, accepto fuste ex officina fullonis, quo comprimebat vestes, valide infligit ejus capiti : et sic Justus tradidit animam. Quem acceperunt et sepelierunt prope templum Dei.

lapidatur,

occiditur.

20 Quicumque autem erant, in civitate moderati et probi, et videbantur leges accurate servare, hoc tulerunt graviter, et clam mittunt ad Agrippam, (erat enim is successor tetrarchiæ Herodis)rogantes, ut scriberet ad Ananum, ne talia auderet. Neque enim recte fecisse dicebant, quod fecerat magno Jacobo. Quidam autem ex eis, Albino quoque procedentes obviam, venienti Alexandria (ipsum enim post Festum elegit Cæsar procuratorem Judææ) eum docent, non licere Anano absque ejus sententia sedere in concilio. Albinus igitur, credens iis qui dixerant, iratus scribit ad Ananum, minans eum daturum pœnas admissi facinoris. B Rex vero Agrippa, Anano deposito a Sacerdotio, cum fuisset Pontifex non plures quam tres menses, alterum ejus loco constituit. Mala autem extrema invaserunt Judæos post mortem Jacobi : horum testis est Josephus Judæus, qui nihil celavit veritatis.

Ananus Pontifex deponitur.

21 Hæc ita evenerunt, et Sanctus additus est Sanctis Martyr Martyribus, Justis qui Justus erat et nominabatur, quique primus inter Episcopos fuit martyrica corona redimitus. Nam inter Diaconos quidem præcessit Stephanus, inter Apostolos Zebedæi Jacobus : nunc autem Pontifex Christum primum Pontificem est secutus : Martyr eum, qui pro universo mundo proprium præbuit sanguinem. Quam multarum divinarum dignitatum quam multæ tibi debitæ sunt coronæ, Discipulo, Pontifici, Justo, Dei fratri, Martyri? qui quidquid boni dixerit quispiam, habet ex abundantia : ad gloriam Patris, Filii et Spiritus sancti, quæ est una et inseparabilis divinitas, et quam decet omnis honor et magnificentia, nunc et semper, et in secula seculorum. Amen.

S. Jacobus primus Pontifex Martyr.

ANNOTATA.

C

a *Cum* Jacobo *ex matre* Maria *solus frater* Joseph *assignatur in Evangelio, dicendum erit Judam fuisse Jacobi fratrem, ex eodem quidem patre* Cleopha, *sed ex altera matre.*

NOT. 12

b *Interim Christus, Marci* 6, *vocatur a Nazarenis* frater Jacobi et Joseph, et Judæ et Simeonis. *Paulus etiam* 1 *Cor.* 9 *v.* 5 Fratres Domini *nominat*, Judam *verosimiliter et* Simeonem *intelligens, ex duodenario numero Apostolorum duos, sed forte minus propinquos : ut* Jacobus *hic (nam de fratre* Josepho, *qui potuit ante Christum obiisse, nihil legitur) solus et antonomastice* Adelphothei *gloriosum cognomentum retinuerit.* D

AUCT. ME-TAPHR.

c *Græce* εἰς τὰ Ἅγια ἁγίων. *Ast Hegesippus, ex quo ista deducta, solum habet :* Τούτῳ μόνῳ ἐξῆν εἰς τὰ ἅγια εἰσιέναι. *Erat* Sancta Sanctorum *locus, in quem semel in anno intrabat supremus Pontifex. At* Sancta *locus, in quem quotidie intrabant Sacerdotes. Et licet S. Jacobus non esset Sacerdos Judæorum, tamen illi sanctitatis existimatio tantam conciliarat auctoritatem, ut intranti in Sancta nullus resisteret.*

d *Commodius dixisset* Saddic et Oblias, *ut duplex interpretatio sequens, duplici Hebraicæ voci responderet.*

e *Hegesippus apud Eusebium, hæc verba connectens periodo priori, de honorificis cognomentis Jacobo per Judæos additis, ait,* ὡς οἱ προφῆται δηλοῦσι περὶ αὐτοῦ, sicut Prophetæ de eo declarant : *nec facile est explicare quos istic Prophetas significet : suspicor applicata ei quædam loca, quæ alias de Messia sub nomine* Justi *inveniuntur : ut cum dicitur Sapientiæ* 2,Opprimamus *et* circumveniamus Justum. E

f *Josephus lib.* 13 *cap.* 8 *trium dumtaxat hæreseon meminit,* Pharisææ, Sadduceæ, *et* Essenæ : *at septem a se* prius descriptas in Commentariis *hic ait Hegesippus,cui credimus, et Josephum solum tres præcipuas nominasse.*

g *Hic Actorum* 23 *et deinceps vocatur* Ananias, Princeps Sacerdotum.

h Ostium *poni videtur pro exitu seu fine : intendebant enim, ut simpliciter respondendo quod obiisset in cruce, videretur ejus divinitatem negare.*

i *Non solum quarumcumque tribuum Israelitas, sed etiam gentiles ad diem festum undequaque solitos Hierosolymam ascendere, notius ex Evangelio est, quam ut contra Scaligerum probari debeat : cujus etiam scrupulo de gentibus templum non ingredientibus facile satisfacit ipse locus, in eam partem prospectum habens, ad quam gentilibus quoque fas fuerit accedere.*

k *Ast* Rechabitæ, *de quibus Hieremiæ* 35, *ex Madianitis inter Judæos habitantibus erant, uti ex* 10 *Numerorum liquet; quomodo ergo ex iis Sacerdotes erant? Glossema igitur hoc de suo adjecerit vel Hegesippus vel Eusebius, eo quod legeretur* filius Rechab, *adductus in hunc errorem : cum nomen hoc ferre potuerit etiam ex Aaronis familia aliquis, sicut ex Judæis multi gesserunt nomen* Ismaelis, *quos ridiculum foret* Ismaelitas *dicere.* F

DE S. ANDEOLO SUBDIACONO,

MARTYRE IN TERRITORIO GALLIÆ VIVARIENSI.

C. II.
VIDE APP
T. VII MAJI
NOT. 21.

AN. CCVII,

Acta ex MSS. et apud Bosquetum.

A*cta vitæ et martyrii* S. Andeoli *damus ex antiquo Legendario nostro, quod aliquot tomis comprehensum nobis comparavimus, ac sæpius deinceps, quia ab hoc mense Majo usque ad finem anni plurimorum Sanctorum res gestas continet, lectori proponemus. Consentiunt hisce Actis ea, quæ Franciscus Bosquetus parte* 2 *historiarum Ecclesiæ Gallicanæ edidit a pag,* 91. *Capite primo contenta, leguntur plane eadem in Actis SS. Andochii, Thyrsi, et Benigni, nobis Autissiodoro submissa a Petro le Venier Pœnitentiario Ecclesiæ Autissiodorensis. Eadem et contenta Capite secundo iterum descripsimus, sed cum aliqua hinc inde varietate, ex antiquo MS. Trevirensi monasterii S. Maximini : reliqua deerant : sed aderat Prologus, quem ex dicto codice solo damus. Similia Acta, sed plurimum contracta, submisit nobis Ludovicus Nicque Cœlestinus Suessionensis. Præterea, quæ jam dicto capite primo describuntur, indicantur etiam in variis Actis MSS. apud nos collectis, tum S. Irenæi Episcopi Lugdunensis, ad* XXVIII *Junii dandis; tum SS. Andochii et Thyrsi, ad* XXIV *Septembris illustrandis; tum denique S. Benigni, qui colitur Kalendis Novembris.*

a quibus expungendum S. Polycarpi nomen,

A 2 *Ad temporum rationem quod attinet, implicatam eam reddit S. Irenæus, post cujus Martyrium dicitur Andeolus cum sociis missus in Gallias a S. Polycarpo: quæ subsistere nequeunt: cum S. Polycarpus ad annum* CLXX *vivendo non pervenerit, et S. Irenæus solum passus sit* III *seculo Christianæ Æræ jam inchoato. Hanc difficultatem si removeas,* in reliquis stare posse S. Andeoli Acta *censet prælaudatus Bosquetus. Removebis autem, si credere velis, pro aliquo Smyrnensi Episcopo, cujus nomen exciderat e memoria, usurpatum temere nomen S. Polycarpi, eo in Gallia notius quod ejus discipulus fuerit S. Irenæus. Expungo igitur* Polycarpi *nomen, et* Smyrnensis Urbis Episcopum *indefinite substituo: tum cum bona lectoris sic præmuniti gratia, tempora advenientis in Gallias Andeoli et pro Christo patientis sic ordinata propono. Anno Severi Imperatoris* X, *Christi* CCII *S. Irenæus apparuerit Episcopo Smyrnensi, cujus nomen latet, eumque monuerit ut in Gallias mitteret* S. Andeolum, *quod eodem ipso anno contigerit, aut aliquanto post. Hic ab sociis sejunctus ad sinistram ripam Rhodani, ut mox dicemus, aliquot annis Christi Evangelium annuntiavit, et plurimos convertit. Dein anno Christi* CCVII *Severus Imperator illac transiit, et* S. Andeolum, *in fide Christiana constantem, martyrio coronavit: cujus* ossa tempore Lo-

ut consistant tempora.

B tharii Imperatoris ipso revelante fuisse reperta, *traditur ab Andrea du Chesne tomo 2 Scriptorum Historiæ Francorum pag.* 402.

Memoria in antiquis fastis.

3 *Hujus martyrii passim meminerunt Martyrologi Latini, excerpto ex Actis ejus elogio: quod apud Adonem tale est:* In Galliis territorio Vivariensi, in loco qui vocatus est antiquitus Gentibus, S. Andeoli Subdiaconi, quem misit ab Oriente S. Polycarpus *(imo hujus successor)* cum Beato Benigno et Andochio Presbyteris et Thyrso Diacono, ad prædicandum verbum Dei in Galliam. Cujus prædicatione Cæsar Severus comperta, spinosis fustibus crudelissime flagellatum in carcerem trudi præcepit: et alia die productum, cum videret superari non posse, jussit ad similitudinem gladii, de ligno durissimo ensem fieri, et in crucis modum caput ejus scindi. Quod cum factum fuisset, eliso in terram cerebro, gloriosa morte translatus est. *Eadem sed magis contracta, habentur apud Usuardum, Notkerum, Bellinum, et alios recentiores, cum hodierno Martyrologio Romano. Omitto nominare Hispanicum Martyrologium Tamayi de Salazar, qui* S. Andeoli *in Hispaniam pertrahendi auctorem habuit Pseudodexterum: hic vero non aliud fundamentum, quam quod Petrus de Natalibus, post*

C *eumque Maurolycus, pro* Vivariensi *Galliæ* territorio *expresserint* Nivariense, *per errorem typographis aut librariis condonandum: quod satis ei fuit ut cogitaret de* Nivaria Carpetanorum, *ipsa forsan quæ hodie* Nieva *dicitur, Comitatus indidem appellati caput, Ortelio* Nipharia.

Burgum S. Andeoli.

4 *Joannes Columbi libro de Rebus gestis Episcoporum Vivariensium pag.* 8 *asserit,* locum, qui dicebatur quondam Gentibus, nunc ab illustrissimo Martyre appellari Burgum S. Andeoli: et in ipso visi carcerem subterraneum, qui clausum habuit in vinculis, neque infrequentibus clarere miraculis. *Ceterum probare non possum nominis rationem, in Actis num.* 18 *propositam, quasi a Severi sarcasmate impio, accepissent illud Christiani. Forte* Gentii bustum *antiquitus appellatus locus, ludendi in nomine occasionem dedit vulgo, ex cujus traditione crediderim conscripta Acta, post decursum plurium seculorum, non absque rhetorico aut potius juvenili ornatu sermonum invicem habitorum, non a coævo auctore composita. Licet enim n.* 14 *legam,* Hæc ergo quæ in crypta gesta sunt, *dum istic attineretur S. Andeolus,* custodum relatione cognovimus: *non persuademur tamen ea sic cognita esse immediate. Nam ipsamet hæc* crypta, *sub templo*

NOT. 13

Actorum fides non omnino maxima,

Martis extructa, antiquitatem non maximam sapit: quia Christianorum, et quidem jam pacate agentium fuit, non Gentilium, ædificandis templis cryptas substruere: et in fine Capitis I *allegantur gesta Passionis SS. Benigni, Andochii, Thyrsi, tamquam pridem scripta, quæ tamen non videntur esse vetustissima, ut quæ simili laborent vitio, nominati perperam S. Polycarpi; et concluduntur Acta cum attestatione miraculorum* usque hodie *perseverantium; et stylus totus conformis Prologo, posteriora sapit secula: Prologus autem ita operose amolitur lectoris fastidium et fabulositatis suspicionem, ut vel solus sufficiat ad elevandam majoris antiquitatis fidem.* D

Martyrium sociorum.

5 *S. Andeoli socii, videlicet* Benignus, Andochius et Thyrsus, *in Actis antiquis a nobis Romæ in bibliotheca Patrum Congregationis Oratorii descriptis, dicuntur martyrio coronati, cum* defuncto Severo Imperatore successisset Aurelianus, iniquior sicut imperio, ira et malitia. *In Chronico Divionensi apud Ismaelem Bullialdum, in Diatriba de S. Benigno pag.* 17 *habes, quod* Imperator Aurelius, qui et Aurelianus vulgo dicebatur, ingressus castrum Divionem, S. Benignum vinctum et cæsum jussit præsentari. *Qui ergo in Romano MS.* Aurelianus *appellatur, est* M. Aurelius Antoninus, *Severi successor, ab usitato ei vestitus genere cognominatus* Caracalla; *quem aliquando* Gallias petiisse *testatur in ejus gestis Ælius Spartianus. Caracalla occiso successit* Macrinus, *eoque non die postea sublato,* M. Aurelius Antoninus Heliogabalus, *sub quo in dicto Chronico dicitur* S. Benignus *occisus. Quæ ad hujus et aliorum diem natalem erunt accuratius discutienda.* E

VITA

Ex variis MSS. collatis cum editione Bosqueti.

PROLOGUS.

Sanctorum Martyrum gesta per ordinem exequi, atque triumphos veraci quidem sed paupere reserare sermone, non tam scriptori laboriosum, quam legentibus veremur esse laciniosum: Et cum Martyribus dolor vel labor non fuerit supplicia sustinendo; timemus, ne forte legentibus, idipsum generet fastidium recensendo. Hæc idcirco præmisimus, quia Beati Andeoli Martyris passionem, qui ob gloriam cœlestis regni et nomen Domini nostri Jesu Christi, animam suam ad mortem, et corpus suum non dubitavit ad supplicium tradere, per ordinem scribere, F atque ad posteros fideli relatione transmittere, Domino juvante, curavimus: non solum simplici relatione pandentes, quod vel in ipso intrepide usque ad mortem persistente, ac Dominum confitente, dictum gestumque cognovimus; sed et patriam ejus simul et causam deserendi patriam, similiter, ut comperimus, annectentes. Non ergo fabulosum narrare nos aliquis credat, si gesta Passionis ejus, ut diximus, sicuti jam a nobis comperta sunt, proferimus.

CAPUT I.

E revelatione iter Smyrna in Gallias.

Igitur posteaquam gloriosus Irenæus Episcopus, fidelissimum pro Christo martyrium consummans, *a* migravit ad cœlum; *b* medio noctis fere tempore, *c* vultu terribili, umbra pacifica, et cum multitudine Martyrum, ad *d* Smyrnensis urbis Episcopum, a quo doctus fuerat, veniens, ait ei: Agnosce filium quem erudisti, Pater: cognosce, sancte Sacerdos, Irenæum tibi fuisse ministrum. Ecce accepimus promissionem, quam nobis promisit Rex cœlorum et terræ

a b c d Smyrnensis Episc. a S. Irenæo per per visum monitus

A terræ factor : nihil nobis de promissione sua fraudavit Redemptor noster. Nunc ergo, Pater, audi verba filii tui, et transmitte duos Sacerdotes, id est, *e* Benignum et Andochium, et Thyrsum Levitam, Galliarum urbibus prædicare, quos nosti virtutibus et sapientia plenos; quoniam oportet eos illic per martyrii gloriam instigante *f* diabolo triumphare. Sed quia in illis regionibus paucitas Christianorum est, præcipe ut baptismatis gratiam populis præbeant. Notum enim tibi sit, sanctissime Pater, quia gens illa inspirante Domino copiose desiderat ad viam veritatis venire, ac deserere idola, et servire Christo. Et cum hæc sancto suo sermone locutus fuisset, rediens ad Martyres dicessit ab eo. Mane autem facto, *g* Episcopus suos alloquitur Fratres, referens eis quæ viderat, et ut felix iter aggrediantur, hortatur simul et monet. Tunc sancti Sacerdotes Benignus et Andochius, una cum Thyrso Diacono, hæc audientes, gaudio magno repleti sunt; et præceptum Christi tam magnum cum omni alacritate suscipientes, ire quo jubebantur disponunt fiducialiter.

e de mittendis in Gallias SS. Benigno Andochio et Thyrso, f

g

3 Adveniente vero nocte, vigiliis et hymnis Domino vacantes, et pro tanta visione gratias agentes, B facta luce valedicentes sanctis Fratribus, iter arripere parant. Sanctus autem Episcopus cum lacrymis et gaudio deducens eos usque ad portum, ubi naviculam ascensuri erant, cum ipsis descendit: et valedicens eis ait illis, Angelus Domini comitetur vobiscum, Spiritus sanctus sit in visceribus vestris. Magna vos in cœlis gloria expectat, o piissimi Fratres : vos ergo verbum Domini gentibus prædicate, adventum Christi omnibus annuntiate. Videte itaque ne in aliquo vereamini : multos enim habetis adjutores atque intercessores, qui pro vobis Dominum interpellare non cessant. Et hæc dicens, dansque eis pacem, reversus est. Illi vero ascendentes naviculam, divino favente auxilio, in Corsicam sunt delati: statimque tantæ tempestatis affuerunt procellæ, ut omnes nautæ dicerent, se non solum visu, sed nec auditu tales potuisse comperire. Tunc sancta inter eos erat ista collocutio : Forsitan non omnia, quæ ad divinum pertinent ministerium exhibemus, aut in his locis nos vult divina clementia prædicare : sed quantum cognoscimus, omnes qui in his locis versantur Christiani *h* manifestissimi sunt. Tunc S. Thyrsus taliter suos collegas alloquitur, dicens : Sanctissimi viri, vacemus hac nocte orationi, et studeamus psal- C modiæ : forsitan Dominus Jesus Christus revelare dignabitur servis suis, qua ex causa tempestas insidiatur nobis, et videtur esse contraria; feceruntque ita, et illucescente die paululum declinaverunt capita sua somno.

eos ad navim deducit :

qui tempestate coacti in Corsica subsistere

h

4 Tunc S. Benigno beatissimus Irenæus apparuit dicens ei : Carissime frater, in patria ad quam dirigimini paucitas videtur esse Episcoporum, nec facile invenietis qui vobis ad divinum ministerium debeant ordinare solatium : proinde dignum est ut vobiscum ducatis omne officium, ut non una aut duæ civitates de vestris corporibus exornentur, sed multa loca de vestra præsentia possint illuminari. *i* Sustinete ergo hic, donec Frater noster Andeolus Subdiaconus vestro subjungatur itineri. Surgens autem a somno beatissimus Benignus retulit sociis; illi vero Dominum glorificantes atque gaudentes tribus sustinuerunt diebus. Tertia vero nocte veniens ad Episcopum Beatissimus Irenæus, eo schemate sicut et antea, dixit ad eum : Pater sancte, adhuc nobis videtur ut dirigas Andeolum Subdiaconum post Fratres nostros, ut in unum juncti et simul pergentes, Evangelistarum in eis videatur impleri numerus. Mane autem facto Episcopus quæ viderat S. Andeolo narravit. Ille vero hæc audiens, exultans et gaudens dixit ad Episcopum : Pater bone, ne tardaveris implere Domini jussionem, sed quæ tibi præcepta sunt, D ut bonus pastor fiducialiter accelera adimplere; ut cum ante Christi tribunal veneris, non solum de tuis meritis, sed et de nostris laboribus glorieris. Hæc autem B. Andeolo dicente, utrique descenderunt ad portum, ubi eidem navicula divinitus parabatur.

discunt expectandum S. Andeolum.

i

EX MSS. ET BOSQUET Hoc etiam misso,

5 Tunc talibus eum allocutus est verbis, dicens : Dulcissime Frater, ubicumque ieritis verbum Dei intrepide et incessabiliter prædicate, adventum Christi omnibus annuntiate. O quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium regnum Dei! Videte ergo ne vos longi itineris frangat austeritas, ne regionum longinquitate turbemini, aut parentum desideriis concescat cor vestrum. Non vos ullæ minæ, non iniquissimi Cæsaris conturbet impietas : sit in cordibus vestris B. Pauli Apostoli sermo, quia non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur nobis, et valedicens cum lacrymis dixit ei : Paradisi gloria perfruamini, et ante tribunal Christi reportantes fructum laboris vestri vos ipse excipiat, et in illa felicium justorumque regione associet athletis suis, ubi lux permanet, et vita regnat. Et ascendens B. Andeolus in naviculam, tertia die feliciter sanctorum Martyrum affuit præsentiæ; qui pariter gaudentes, ac Domino vota solventes, ascendunt navim, properare cupientes ad Galliam, ubi fuerant destinati. E Gratia autem Domini favente celeriter eos ad Massiliam unda maris advexit. Egressi vero ad terram, habito consilio, ad Lugdunensem properant urbem. Cumque venissent reperiunt S. *k* Zachariam Presbyterum, qui ob persecutionis procellam latenter in crypta inter Martyrum sepulcra latitabat : cum quo verbum Domini meditantes, atque in Spiritu sancto gaudentes, Dominum pariter precabantur, ut eorum dirigeret gressus.

prægressisque adjuncto

appellunt, k

6 Et dum ibidem morarentur, Angelo Domini adveniente, visum est sanctis Fratribus ut B. Andeolum ad *l* Carpentoratensem urbem prædicationis gratia destinarent. Tunc valedicentes sibi ac flentes oraverunt sic : Respice, Domine Jesu Christe, servos tuos in hoc loco nunc peregrinos; et presta, ut quos nunc facit absentia corporalis esse divisos, in conspectu majestatis tuæ reportantes fructus justitiæ facias adunatos. Tunc beatissimi Sacerdotes Benignus et Andochius, una cum Thyrso Diacono, ad F Augustodunensem urbem properant festinanter. Quæ autem miro modo de ipsis acta fuerint, gesta Passionis eorum manifeste declarant.

et separantur.

l

ANNOTATA.

a *Migravit die* 28 *Junii anno* 201.

b *In MS. Vita S. Irenæi, a nobis in Archimonasterio Cisterciensi descripta; et in MS. Vita SS. Andochii, Benigni et Thyrsi, Romæ in Vallicellana reperta, interponitur* septimo die *post obitum*.

c *MS. S. Maximini* vultu lætissimo, *in alio MS.* ore pacifico.

d *Hic expungimus nomen S. Polycarpi, uti temere usurpatum vel intrusum : huic autem forsitan aptata sunt reliqua, quibus Episcopum, ut suum olim Magistrum, alloquitur Irenæus : nisi hunc dixeris mortuo Polycarpo perseverasse sub disciplina successoris, quem proinde pari jure potuerit appellare magistrum*.

e *Coluntur* S. Benignus 1 *Novembris;* SS. Andochius et Thyrsus 24 *Septembris*.

f *MS. S. Maximini*, de diabolo triumphare.

g *Iterum hic et deinceps loco*, S. Polycarpus, *ponitur simpliciter*, Episcopus.

h *Fidem in* Corsica *a S. Paulo Apostolo prædicatam asserit Primus Cabilonen. Episcopus in Topographia SS. Martyrum : estque ipsorum Insulanorum traditio*.

i

A *EX MSS. ET BOSQUET.*

i *In MS. S. Max. ista adduntur* : quia dies erit, ut sepulcra vestra valde honorentur in terris, et animæ vestræ septuplum quam sol fulgere videantur in cœlis.

k Zacharias, *comes S. Irenæi, eum sepelivit : ac dein factus est Episcopus Lugdunensis; et teste Adone in Chronico, præfuit tempore Paracodis Episcopi Viennensis.*

l Carpentoracte *urbs Episcopalis et caput Comitatus Venuxini, in ditione Pontificia Provinciæ inserta.*

CAPUT II.

Fides Christi annuntiata. Comprehensio. Vulnera tolerata. Plagæ sanatæ.

Bergoiate Christum prædicanti, a

Sanctus vero Andeolus ad urbem Carpentoracensem festinans, et per aggerem publicum iter agens, usque ad Rhodanum fluvium pervenit : ibique inventis negotiatoribus, cum ipsis navali evectione usque ad locum, qui *a* Bergoiate vocatur, descendit; ibidemque substitit; quia diei noctis succedebat initium, mane volens carpere viam, per quam ad locum ubi destinatus fuerat posset accedere. Interim nocte illa non cessavit hospites suos verbo veritatis imbuere, et adventum Domini incessanter prædicare. Mane
B autem facto non solum incolæ loci illius, sed etiam vicini, fama Sancti hujus cito currente, cognoscentes quæ ab eo salubriter dicebantur, ad audiendum Dei hominem avide concurrebant; ac verbum veritatis ab eodem cum omni exultatione suscipientes, Domino quem cognoscere merebantur, vota vovebant.

b *superveniens Imperator Severus*

8 Dum hæc itaque agerentur, iniquissimus Cæsar *b* Severus ad urbem Valentiam properans, vidit in eodem loco ad audiendum Dei hominem turbas hominum convenire; et interrogans quam ob causam ibidem tam devote utriusque sexus concurreret multitudo, cognovit B. Andeolum Dominum Jesum Christum, Dei Patris filium, voce publica, et adventum ejus in quo judicaturus est vivos et mortuos, omnibus annuntiare. Sed invidus diabolus, tam præclaram Christi lucernam extinguere conatus est. Denique Severus, statim hoc verbo audito, ira cum dæmonio repletus, accersitum eum ad se adduci præcepit; atque ipse, cum omni multitudine quæ secum erat, ad Sanctum Dei interficiendum festinus advenit; et descendens de curru suo, apprehendit lapidem manu sua; tantaque eum invasit furoris insania, ut ante ullam interrogationem Dei hominem
C in capite crudeliter feriret. Quo facto statim manus illius arefacta est. Tunc nequissimus Cæsar, cum iracundia et furore, dolore constrictus, dixit ad eum : Dic mihi seductor, unde es? aut quod tibi est nomen? vel quare decipis homines bene viventes? et nescio ad quam perfidam sectam vis declinare? Cumque B. Andeolus teneret silentium; conversus ille ad suos, dixit eis. Credite mihi quia magus est iste : nam ex quo de lapide eum attigi, brachium meum torqueri non cessat.

jacto lapide ferit, et punitur.

S. Andeolus Christi fidem palam professus,

9 Et aspiciens ad Sanctum Dei, dixit ad ipsum: Dic nobis, maledicte, unde es? vel quæ te causa huc venire fecit? S. Andeolus cum omni patientia ac simplicitate respondit : De partibus Orientis ab Episcopo Smyrnensi in istam provinciam cum Dominis et Patribus meis missus sum, ut verbum Dei gentibus prædicemus, et adventum Jesu Christi Dei ac Domini nostri ignorantibus annuntiemus; et recedentes miseri homines ab idolis manufactis, ac deserentes insanam culturam, et imagines quas diabolus ad perditionem animarum adorari persuadet, illum cognoscant esse Deum qui in cœlis est, qui nobis omnibus spiritum vivendi et animam contulit. Nomen vero meum si scire vis, Andeolus vocor. Tunc D
Severus admirans super ingentem patientiam ejus, dixit ad eum : Ergo propter hoc tantum in istam provinciam venisti, ut diis nostris contumeliam faceres, et sequentes te ad tormenta patienda tibi associares? Certe in regionibus istis, vana nescio quæ et superflua prædicando, vitam male finies. Sed audi consilium meum, dimitte hanc sectam, nuper a Christo nescio quo adinventam, qui ista prædicando crucifixus asseritur : tu vero si vis, primus poteris esse in palatio meo, et locupletem te ac splendidum, si mihi consenseris, faciam. Ceterum si in his quæ agis permanere volueris, diversis tormentis faciam te ultimum vitæ tuæ finire diem.

non movetur promissis aut minis,

c

10 Et conversus iniquissimus Judex, interim, dixit ei : Dic mihi per Deum quem colis, si est tibi *c* acquestus auri et argenti dum ista prædicas? S. Andeolus respondit : Divitiæ nostræ non in auro atque argento, sed in Christi gratia aut ejus regno consistunt. Tunc Severus quasi blando sermone dixit ei : Crede mihi, quia si volueris ad deos nostros converti, et cum humilitate ipsis sacrificium offerre, ditiorem te et honoratiorem ceteris adstantibus faciam. Nam dii nostri misericordes sunt : cum enim vident contemptores suos ad se cum humilitate reverti, statim omnes culpas et excessus remittunt. S. Andeolus respondit : Ego in ista provincia non E
aurum et argentum, sed animas hominum acquirere veni, quia rationabilius est illum coli qui cœlos et terram, mare et omnia quæ in eis sunt, fecit, quam idola muta et surda, quæ tu colendo projiciendus es in ignem inextinguibilem, qui paratus est diabolo, vobis qui consentitis ei. Infelicissime hominum, si tu colendo res vanas animam tuam occidisti, vel hunc simplicem populum non subvertas, sed permitte eum ad viam veritatis venire. Si velles miser cognoscere Creatorem tuum, divitias istas, quas per tempus habes, in æternum poteras possidere. Sic enim promisit Dominus et Salvator noster, quia quæ homo dereliquerit in hoc seculo, et secutus eum fuerit, cum vita æterna centuplum accipiet in futuro de thesauris ejus. Intellige, infelix, quia hæc quæ colis opera manuum hominum sunt, tua autem ordinatione ad subversionem hominum facta : melius vero faceres si omnium elementorum Factorem cognoscens, ad lumen de tenebris pervenires, et non tot millia hominum tecum deduceres in perditionem : nam et divitiæ tuæ, quas mihi promittis, tecum erunt inter tenebras exteriores, ubi erit fletus et stridor dentium. F

divitias ostendit esse vanas:

in trochleis extensus, fustibus cæditur:

11 Tunc iratus Severus jussit eum inversis manibus ad trochleas extendi, ita ut brachia illius arrecta viderentur; atque spinosis vectibus eum crudeliter cædi præcepit, sic vero ut quinquaginta fustes ad instar brachiorum a tergo illius frangerentur. Ille autem extensus dum cæderetur, non cessabat Domino gratias agere, dicens : Gloria et laus tibi, Domine Jesu Christe, quia jam initia passionis in me misero et indigno dignaris ostendere. Præsta Rex gloriæ, ut in his perseverans cum victrici corona ante Majestatem tuam merear pervenire; S. Polycarpe, magister meus et amice Christi, gemma splendida, laus et corona mea, ora pro me servo tuo, ut tolerantia roboratus, cum venerim ante tribunal Christi, de tua doctrina et mea in Christo victoria, habeas cum gaudio mecum triumphare. Cum autem omnes illi fustes a tergo ipsius fuissent confracti, *d* Severus dixit ministris suis, Solvite eum, et quærite locum tenebrosum et squallidum, ubi nullum lumen appareat, ibique eum recludite diligenter, ne forte aliqui de astantibus colloquantur cum eo, et persuadeat aliquos ad suam vanam perfidiam declinare.

d

12 Tunc unus de militibus, Cerecius nomine, dixit ad Cæsarem : Domine, est in alia ripa fluvii cœptum

carceri inclusus,

A cœptum fieri templum invictissimi Martis, sub ipso est crypta constructa, in qua si jubet Magnitudo tua, tutissime poterit iste recludi. Severus dixit : Optimam rem dixisti. Convenit enim utilitati nostræ ut non in tanta constipatione populi maneat, ne verbis suis, ad superstitiosam sectam, quam prædicat, aliquos ingenio suo persuadeat; sed et nos, dum inimicum nostrorum deorum ipsis vinctum præsentare videmur, gratiam eorum maximam possumus promereri. Jubente ergo Severo ductus est homo Dei, et in crypta dæmonibus dedita impie trusus. Vigilantibus vero ante cryptam custodibus, medio fere noctis tempore viderunt lumen immensum deintus, et multitudinem Sanctorum cum beato Martyre colloquentem apertissime audierunt. Hortabantur autem eum dicentes ei : Dulcissime frater, forti animo esto, ne timeas : crastina enim die accipies coronam martyrii. Suscipiet vero ille te, pro cujus nomine gloriosum certamen intrepide suscepisti. Securus ergo esto de promissione Domini, quia te statuet ante conspectum suum, et fulgebis in regno ejus ut sol, et possidebis habitaculum perenne, divitiasque quas nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt. Recordare ergo Domini nostri B mandata, quia multa nos pati propter nomen suum promisit : sed qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.

a Sanctis apparentibus corroboratur

13 Orantibus vero eis ac discedere cupientibus, valedicentes dixerunt ad Martyrem Christi : Ita, frater, cœptum cursum percurre, ut te Christus cum gloria martyrii et triumphali corona intra portas paradisi excipiat, et ad portum perducat, ubi naufragium nullum timetur, et ubi periclitationis nullus accedit casus. Sanctus vero Andeolus perfusus lacrymis, precabatur eos dicens : Sustinete obsecro adhuc, sanctissimi viri, quia ex quo ad me loqui cœpistis, et vulnera carnis meæ sanata sunt, et consolationis maximus datus est locus. Orate itaque, Domini mei, ut robur mentis mihi accrescat, ut subsequentibus exemplum dignæ relinquatur provocationis; et gentibus, si in me tolerantiam viderint, credendi aperiatur aditus. Et his dictis, hymnum Domino modulata suavitate canentes, discesserunt ab eo. Hæc ergo quæ in crypta gesta sunt, custodum relatione cognovimus.

et sanatur.

ANNOTATA.

C

a Bergoiate, Bergoate *seu*, Barbogate, *videtur e regione* Burgi S. Andeoli, *ad sinistram ripam Rhodani, in Delphinatu hodierno fuisse, ubi mappæ notant* la Berreria.

b *Circa an.* 207, *cum per Gallias discederet in Britanniam : quæ porro hic sequuntur de jacto in Sanctum lapide et jacientis brachio arefacto, eo narrantur, modo ut suspecta merito haberi possint.*

c *MS. S. Maximini*, acquisitio.

d *In MSS. Andainensi et S. Maxim. hæc inseruntur :* Cæsar præcepit ministris suis, ut decem subulas calidas in corpore infigerent. Cumque hoc factum fuisset, ipse sanctus Martyr illæsus permansit, laudans et glorificans Deum, qui eum custodivit a pœna. Tunc impiissimus Cæsar, non ferens injuriam, jussit afferri rotam et alligari Sanctum, et sub rota incendi flammam subter eum, et oleum desuper fundi præcepit, ut celerius consummaretur. Sanctus vero Andeolus alligatus est in rota : et cum solveretur rota, conquassavit totum corpus ejus. B. Andeolus aspiciens in cœlum, dixit : Benedicto te, Domine Deus meus, qui in cœlis es : gratias ago Pater meus : Jesu Christe, ne me derelinquas in hoc certamine : sed extende manum. *Hæc in dictis MSS. et desunt in aliis MSS. neque eorum mentio fit in Martyrologiis. Reliqua porro deerant in MS. S. Maximini.* D

EX MSS. ET BOSQUET.

CAPUT III.

Martyrium toleratum. Corpus a submersione liberatum et sepultum.

Eductus e carcere

Mane autem facto producitur sanctus Martyr a custodibus foras : et dum mora fieret Rhodanum fluvium transeundi, stans beatus Martyr super ripam fluminis, oculis elevatis ad cœlum et mente in conspectu Domini consternatus, oravit ad Dominum, sic dicens : Domine Jesu Christe, quia te toto corde confiteor, et a te auxilium contra inimicum veritatis expeto, in ista hac die suscipe spiritum meum, et in ista fluvii ripa jube requiescere corpusculum meum. Tunc custodes comprehendentes eum, ad iniquissimum Severum in alia ripa fluminis, ad vicum prædictum Bergoiate, ubi pro hac solummodo causa substiterat, perduxerunt. At vero militibus Sanctum Dei foris tenentibus, ingressi seniores eorum ad tyrannum, retulerunt ei omnia quæ viderant, et qualiter cum beato Martyre multitudinem Sanctorum viderint colloquentem. Tunc Severus ait ad suos : Accelerate quantocius; et absque mora interficiatur seductor iste. Nam si audita fuerint quæ vidistis, E vel quæ audisse vos dicitis, seditio fiet in populo, et despicientur Dii nostri, et pro nihilo in postmodum habenda est traditio nostra.

15 Procedens vero Severus ad campum non longe a ripa fluminis, jussit Sanctum Dei Andeolum sibi offerri. Ille autem oratione ad Deum præmissa, diruptoque fune, de quo post tergum manus ejus tenebantur ligatæ, elevans dextram manum suam, signaculo Crucis frontem et pectus munivit. Et cum ante Tyrannum cum omni fiducia adstitisset, stupefactus Severus in aspectu ejus, intuens simul et admirans dixit circumstantibus sibi; Considerate maleficum istum, et videte qua alacritate corporis et lætitia mentis, nostræ assistit præsentiæ. Nobis quippe videtur, quod huc usque ad epulas et convivia deliciis affluentia consederit. Ecce enim, ut intelligi datur, verbera nostra ipsi omnino non nocuerunt : sed fortiorem, ut videmus, in omnibus reddiderunt. Sed et ut veritatem me comperisse cognoscatis, aspicite, et videte quam læto nos considerat vultu. Per invictissimos duos nostros, et nostram juro potentiam, quia maleficus iste est. Sed et quod sentio dico vobis, quia si eum celerius interfici non fecerimus, F vereor ne non solum nobis, sed etiam patriæ nostræ aliquod malum immittat.

sistitur Severo,

16 Tali vero tyrannus repletus furore dixit ad B. Andeolum : Dic nobis maledicte, an tantum ad irritandam deorum nostrorum potentiam, vel ad contemptum censuræ nostræ in istam provinciam advenisti? Sanctus Andeolus respondit : Ego jam dixi tibi, quia missus sum cum patribus meis a Smyrnensi Episcopo in istam provinciam, ut verbum Domini nostri Jesu Christi gentibus et cunctis ignorantibus prædicemus : de quibus ignorantibus etiam tu, infelix, prior esse cognosceris. Severus vero hoc audito sermone dixit ad eum; Per magnum Deum Martem, et per victorias ejus juro, quia amplius nec mihi, nec gentibus prædicabis. *a* Tunc jussit ad similitudinem gladii de ligno durissimo ensem fieri, et in Crucis modum caput ejus crudeliter scindi. Ministri vero tam impiam jussionem explentes, ita caput ejus in crucis modum contriverunt, ut eliso in terram cerebro, vivens in Christo, vitæ fecerit finem : sicque consummans in Domino, ac gloriosum intrepidus complens Martyrium, laudans et benedicens atque glorificans Deum, cum gaudio emisit animam.

et occiditur. *a*

17

EX MSS ET BOSQUET. Corpus lapidi annexum flumini injicitur:

A 17 Exanimato vero jam corpore, ac inhumato ad omnium spectationem jacente, jussit impiissimus Severus catenam in lapide complumbari; ibique beatissimi Martyris pedes, jam passione impleta, constringi: et in Rhodanum fluvium, ne a quocumque Christianorum digne sepeliretur, suæ sævitiæ satisfaciens, præcipitari: et astans super ripam fluminis, cum corpus sanctum ipso præsente esset jactum in flumine, quasi jam victor interfecto insultans, dixit: Vade nunc, sicut te facere promittebas, et prædica gentibus. Ex ipso enim sermone maxime ad iracundiam impiissimus Cæsar contra Dei Sanctum excitatus fuerat, quia dixisset ei, Gentibus prædicare veni. Peracto vero jam scelere, et progrediente a vico ipso Cæsare, occurrentes ei Senatores plurimi interrogabant eum, dicentes: Quid factum est de homine illo qui legem novam annuntiare venerat? Ipse vero quasi irridens, elatione et superbia tumens dixit eis, Gentibus eum prædicare direximus. Ex hoc dicto appellatum est, nomen loci illius, ubi corpus beati Martyris sepultum est, Gentibus. *b* Cum autem corpus Sanctum cum lapide in flumine fuisset projectum, ita per fluenta fluvii, ipsius gubernante dextra Majestatis, in ulteriore ripa recte transiit, ut omnes eum crederent non ob hoc ut lateret B in aqua demersum, sed ad locum ipsum a Domino fuisse transmissum. Unda vero famulante perductum est corpus ipsum atque delatum in aridam, quasi dextris *c* decem et octo ad ripam ipsius Rhodani fluminis fuisset projectum. Quinta igitur jam advenerat dies, quo ubi nutu Dei jactatum ab aqua fuerat Sanctum corpus insepultum, jacebat.

c in aridam deseritur:

18 Cumque hoc factum incolæ loci illius cognovissent, venientes ad locum mirabantur valde, in hoc maxime stupentes, quod neque fera aliqua, neque avis ulla corpus ipsum audebat contingere. Et cum ad hujus facti spectaculum multitudo hominum convenisset; contigit matronam quamdam, nomine Tulliam, per *d* agrum publicum eodem præterire die ad agrum suum, ubi tunc temporis villam cœperat ædibus exornare. Hæc visendi gratia properans, ad istum pervenit locum: et videns multitudinem hominum circa corpus stantem, stare jussit carpentum quo vehebatur, et ait famulis suis: Ite quantocius, et videte quam ob causam ad hunc locum multitudo ista convenit hominum: sed et de astantibus illic ad me adducite, ut ipsis referentibus veritatem cognoscere possim. Tunc venerunt ad illam de multitudine illa, ut poposcerat, viri duo. Quos cum illa, ob quam causam ibidem convenissent, interrogaret; illi dixe- C runt: Peregrinus homo hic jacet, interfectus a Severo, in *e* interiore Rhodani ripa, jactatus autem ipso jubente in aquam lapide ad pedes ligato; sed mox catenæ disruptæ sunt, et corpus unda referente in istam jactatum est ripam. Nunc vero admiramur valde, quod jacens corpus neque feræ neque aves omnino contingant: sed et pastoribus referentibus, miracula alia in isto loco quamplurimis demonstrantur. Audiuntur ecce a multis nocte super eum voces cantantium, cerea quoque ardentia cum magna claritate quamplures se sæpius vidisse affirmant. Et hoc nobis inter cetera maximum videtur esse miraculum, cum in hoc loco rapidissimi fluvii prægrandia saxa aqua videantur devolvi, taliter recte corpus ejus fuisse delatum. Nunc vero omnes verentur *f* D persecutionem publicam, vel certe impiissimum Cæsarem, et nullus est qui ei qualemcumque sepulturam audeat dare.

d a Tullia matrona.

e cognoscente miracula,

f

19 Tunc matrona illa, evidentius quæ acta fuerant cognoscere cupiens, dixit illis: Rogo vos, filioli, veracius mihi ut cognovistis dicite: scire enim ut cernitis, cupio pro qua culpa homo iste interfectus asseritur. Respondentes duo viri illi dixerunt ei: Cognosce, Domina, nos tibi veritatem narrare: Christum Deum esse dicebat, et legem novam quam Christiani habere dicuntur, in patria ista docere volebat: ideo zelo ductus Severus, hæc audire non ferens, interfecit eum. Hæc illa audiens apud semetipsam retinuit, et nulli suorum quid animo cogitaret aperiens, ad agrum suum quo tendebat velociter accessit, quia ager ipse in vicino situs esse videbatur. Ipsa vero nocte rediens cum fidelibus suis, et quos probatos in fide Christi habebat, corpus sanctum in ipso dignissime sepelivit, ubi se multis et non paucis vicibus virtutibus plurimis Sanctus ipse publicavit: in quo loco tantam gratiam Dominus obtentu Martyris sui usque hodie tribuere dignatur, ut quicumque ibidem tristis advenerit, postulata percipiens, cum gaudio revertatur. E Martyrizatus est autem Sanctus Dei Andeolus, pro nomine Domini nostri Jesu Christi, Kalendas Maji; et VI Nonas Maji per beatissimam Tulliam ibidem, in loco qui vocatur Gentibus, sepultus, præstante Deo et Salvatore nostro Jesu Christo, cui et cum Patre et Spiritu sancto, honor, virtus, laus, imperium in secula seculorum. Amen. NOT. 14

et ob fidem Christi necem illam,

sepelitur.

ANNOTATA.

a *In MS. Andainensi ista interponuntur:* Sanctus vero Andeolus oravit ad Deum dicens: Domine Jesu Christe, qui nobiscum es, et non deseris timentes te, ostende tua mirabilia, et jube hodie accipi spiritum meum. Et statim vidit S. Andeolus venientem supra se gloriam Christi, et coronam super caput suum, et stolam purpuream, et ante ipsum Archangelum cum suavitate odoramentorum et incensorum cum hymnis. Tunc beatissimus Andeolus, ingemiscens et respiciens ad cœlum, oravit et dixit: Fili Dei invisibilis et immaculate, qui descendisti de excelsis cœlorum, cum multa gloria et virtute et exercitu Angelorum, et donasti mihi gloriam immortalem redemptionis, suscipe in hac hora spiritum F meum. Tunc impiissimus Cæsar jussit etc.

b *In eodem MS. additur:* Et adhæsit hoc nomen loco illi ab eo die et deinceps: *de hac autem etymi ratione jam diximus parum verosimilem videri.*

c *Fateor me non capere vim hujus tam inusitatæ locutionis: quid si extra aquam spatio* 18 *palmorum ejectum in terram corpus intelligatur?*

d *Mallem legere* aggerem publicum, *uti supra initio cap.* 3.

e *Forte legendum* ulteriori ripa: *nam* interior *idem esset quod* citerior: *atqui in altera ripa fuerat occisus Sanctus.*

f *Idem MS.* Verentur publicum edictum ab impiissimo Cæsare prolatum, et nullus etc.

DE S. COMINIO SIVE COMICIO

MARTYRE CATANÆ IN SICILIA.

CIRCA AN. CCLXX.

Nomen in Martyrologiis.

Octavius Cajetanus, *in suis tomis de Sanctis Siciliæ, deplorat sæpius funestas Siciliæ clades, a Saracenis aliisque barbaris illatas, per quas plurima monumenta et variæ Sanctorum memoriæ perierunt, magnæque tenebræ rebus sacris sunt offusæ, confidens aliunde lumen aliquod suboriturum, quod nos subinde conamur accendere. Huc faciet, quod Florentiæ ex MS. Mediceæ bibliothecæ Martyrologio, et alio Caroli Strozzi Senatoris, atque ex tertio ibidem per Franciscum de Bonaccursiis Presbyterum anno* MCCCCLXXXVI *edito, eruimus memoriam* S. Cominii, *de quo ad hasce Kalendas Majas ista leguntur :* Apud civitatem Catanensium provinciæ Siciliæ, passio S. Cominii Martyris sub Claudio Imperatore.

Acta in Legendario Lucensi MS.

2 *Descripsimus nos ex MS. ecclesiæ Cathedralis S. Martini in civitate Lucana Passionem* S. Comitii Martyris, *hoc principio :* In diebus illis, in Catinen- B sium civitate, Provincia (*correctius legerunt alii*, Provinciæ Siciliæ) in loco qui dicitur inter Primum, sub Claudio Imperatore orta est persecutio Christianorum. *Finiuntur eadem Acta his verbis,* Celebratur autem natalis ejus pridie Kalendarum Majarum. *Hæc tam exigua diei unius et unius litterulæ differentia non persuadet diversos esse, hunc, cujus ista habentur Acta; et eum, cujus mentionem faciunt prædicta Martyrologia, quorum auctores verosimiliter habuerunt præ oculis MSS. alia, in quibus legebatur, non pridie, sed* ipso die Kalendarum Majarum. *Itaque trium librorum Florentinorum auctoritatem præponentes uni Lucensi MS. (in quo, forsitan propter Kalendas Apostolorum cultu impeditas, Legenda ista ad præcedentem diem retracta fuit) et in medio relinquentes* Cominius, *an* Comitius *legi debeat, ipsa Acta daremus hoc loco, nisi ea prorsus indigna nostro opere judicavissemus ad* XXX *Aprilis : utpote sic scripta, quasi ipse Imperator Claudius, in Sicilia præsens, hominem bubulcum, qualis fuisse Sanctus dicitur, oblato filiæ Claudiæ matrimonio voluisset a Christi fide avertere, in eaque constantem multiplici tormento tentasset pervertere.*

sed fabulosa.

3 *Consideratione interim digna putamus Acta ista, non quia veram contineant passionis historiam; sed quia, ut multa ejusmodi alia, certam quodammodo faciunt veritatem Martyrii, ab ejusmodi nominis Martyre pro Christo obiti, ac vulgo per traditionem crediti, post plura autem secula infeliciter descripti. Hoc autem factum non fuisset, nisi Reliquiæ corporis olim in Sicilia publicum habuissent honorem, vel postea saltem, ad aliquam Hetrusci littoris civitatem delatæ, ibidem suam venerationem obtinuissent : tali enim occasione deprehendimus sæpe medio ævo conscriptas Legendas, ab hominibus piis magis quam doctis; nequaquam absurdum arbitrantibus, exigua historiæ semina per traditionem accepta extendere in formam narrationis amplioris, qualem suo quisque animo ex alibi lectis concipiebat.*

ex quibus tamen cultus antiquus confirmari possit,

4 *Gallieno Imperatori a militibus interfecto suffectum Flavium Claudium, ad annum* CCLXIX *narrat Baronius; eumque ostendit fuisse Christianis infensissimum : proinde fieri facillime potuit, ut etiam in Sicilia, sub ejus nomine, Præfectorum aliquis resuscitarit* E *persecutionem, ab Imperatore Valeriano, Gallieni quondam Collega, cœptam, et cum ejus morte non penitus extinctam. In Actis autem SS. Alphii, Philadelphi et Cyrini, Martyrum Leontinorum sub Valeriano,* X *Maji examinandis, habemus* S. Donatum *quemdam, ex Judæo Samuele Christianum, qui postea Presbyter ordinatus, rei Christianæ operam haud contemnendam navarit. Cum igitur Leontinis proximi Catanenses sint, potuit ad Donatum illum catecheseos et baptismi causa venisse* Cominius *sive* Comitius, *et ab eodem fuisse sepultus,* postquam crat decollatus, in loco qui dicitur inter Primum, juxta Pontem lapideum.

nec non ex ætate Donati Presbyteri qui eum baptizarit et sepelivit,

5 *Ceterum illius loci situm Catanensibus indagandum relinquens, hoc solum dico, solitum Præsidem et Judicem Imperatorum Catanæ residere, qui inde ad vicina loca excurreret et Christianos plecteret; idque cognosci ex cæde Sanctorum* LXXV *Martyrum Mendensium ab Apophrasio Judice, qui Catanæ commorabatur, morti addictorum, et sectis ferro cervicibus coronatorum temporibus Diocletiani, qui quatuordecim post obitum Claudii Imperatoris elapsis annis regnare cœpit. Acta horum Martyrum habet dictus Cajetanus tomo* 1 *pag.* 103, *dies autem illorum martyrio sacer est* XIII *Septembris.*

ac Sede præsidiali Catanæ constituta.

C

DE SANCTO MAURO LIBYCO

F

G H.

MARTYRE ROMANO, GALLIPOLI DEPOSITO.

SUB NUMERIANO

Ecclesia et Abbatia S. Mauri :

Gallipolis, *seu* Callipolis, *urbs Italiæ Episcopalis in territorio Hydruntino, ad mare Ionium, exiguo Isthmo continenti adnexa, et scopulis magna ex parte vallata, atque expugnatu difficilis, ecclesiam habet* S. Mauro Martyri *sacram, in cujus territorio versus* Neritum, *vulgo* Nardum, *est* ecclesia *et* Abbatia consistorialis S. Mauro dicata; *ubi Abbas habet usum mitræ et baculi cum jure conferendi Minores Ordines. Vicinus huic monasterio est mons altissimus, cum crypta ibidem ad mille passus extensa, in qua diversis temporibus aliqui vitam eremiticam duxerunt. Ibidem colitur* S. Maurus Martyr *primo die Maji, cum magno accursu undique advenientium, uti didicimus ex litteris Cosmi Archipresbyteri Galateni, missis anno* MDCXLIV *Monasterium Westphaliæ, ad Illustrissimum et Reverendissimum Fabium Chisium, tunc Episcopum Neritonensem et Nuntium Apostolicum ad tractum Rheni, Legatumque pro pace Monasteriensi, dein Pontificem Romanum, Alexandrum VII vocatum, qui dictas litteras, una cum* Vita S. Mauri *adjuncta nobis transmisit. Est hæc desumpta* ex Menologio Græco antiquissimo, in membranis scripto, et per Martinum Vincenti, Archipresbyterum terræ Calatenæ, linguæ Græcæ peritissimum, anno MDCIII in Latinum versa. *Hanc ergo Vitam, ex ipsa charta nobis ab Alexandro VII donata, excudimus, et est hujusmodi.*

cultus 1 Maji :

Vita ex Græco translata.

2 Fuit Maurus nobilissimis ac Christianis ortus parentibus in Libya : sub Imperio Numeriani floruit, et a tenera ætate in sacris litteris enutritus atque edoctus fuit. Adhuc autem adolescens ambos amisit parentes : qui pauperibus erogare paternas atque maternas facultates, longinquas perquirere regiones instituit. Romamque ad Principes Apostolorum

E Libia Romam profectus,

martyrio coronatur.

A rum profectus, a Celerino Duce detentus, atque compulsus ad sacrificandum, perseveranter in fide Christi permansit propterea martyrium suscepit, atque insepultus diu permansit. Socii vero ejus, qui ex Libya eum secuti fuerant, Christi fideles, furati sunt sancti Martyris corpus. Videntesque ventos prosperos eorum navigationi, condentes illud in arca, acceptoque navigio, in Tiberim prius, deinde ad mare devecti; Libyam, eorum atque ipsius patriam, versus navigare cœperunt. Quod cum perlatum esset ad Celerinum, biremem munitam ad illos insequendos enavigare præcepit, ut eorum temeritatem (quando ejus auctoritatem contempserant) acriter puniret. At post longam insecutionem, in locum Italiæ, quem Longobardi coluerant, et præcipue in locum, qui dicitur Ortholithon, quod Latine sonat Rectum-saxum, parvum navigium cum Martyris reliquiis et ejus sociis prius, ac deinde biremis vento et undis delati fuerunt: Libyes autem, qui prius terram attigerant, habita parva temporis opportunitate, suscipientes arcam, in qua Martyris condebantur reliquiæ, per ardua montis vel serræ (loci more loquendo) fugientes, ad quoddam antrum deveniunt, ubi se et arcam cum beati Martyris reliquiis condiderunt. At milites biremis paulo post insequentes ad eumdem se contulerunt locum; et cum invenissent socios ibidem occiderunt, et beati Martyris Reliquias (ut eis injunctum erat) comburere tentaverunt. Sed contra exuvias servi Dei, vim suam oblitus est ignis: nihil enim nocuit sancto corpori. Peractis his rebus, ministri diaboli ad suum ducem et principem Romam redire statuerunt atque cœperunt: et cum devenissent ad insulam civitatis Callipolitanæ (prope quam Civitatem hæc gesta sunt) in mari cum tota biremo submersi sunt, non secus ac Pharao, quando populum Israelis in mare Rubrum insequebatur, submersus est. Nobiles ergo cives Callipolitani, cognita rei veritate, ibidem templum condiderunt ad Sancti martyris Mauri honorem, ac Summi Dei laudem: ibique ejus corpus servatur, ac sociorum duorum, qui pro ejus reliquiis ibidem mortui fuerunt, et Kalendis Maji ejus festum celebratur, sicut Græca seu Orientalis Ecclesia celebrare consuevit ac solet.

Corpus frustra persequentibus hostibus,

Callipolim delatum est.

AUCTORE G. H.

3 *Huc usque Acta, quæ nobis dubium relinquunt, propriumne Martyri nomen fuerit* Mauri, *an ab Gallipolitanis ipsum ignorantibus, ex communi gentis nomine, aptatum: mentio autem Longobardorum iisdem inserta, per insignem parachronismum (quia pluribus post Numerianum seculis eorum nomen in Italia primum audiri cœpit) manifeste docet ipsa esse composita medio plane ævo. Græca si nanciscamur in fine addentur. Interim nota, quod altissimum illud saxum seu mons Ortholithon nominatus mari immineat, situque terminus diœceseon Neritonensis et Gallipolensis. At Numerianus Imperator patri suo Caro cum fratre Carino successit anno* CCLXXXIII, *anno sequenti occisus habuit successorem Diocletianum. Viguit olim in Ecclesia Gallipolitana usus linguæ Græcæ, ac postmodum diu in more habuit, nunc originis gentisque Græcanicæ, nunc Latinæ per vices Episcopum creare. Ejus Episcopos enumerat Ughellus tomo* 9 *Italiæ sacræ.*

Usus linguæ Græcæ Gallipoli.

VIDE APP. T. VII MAII NOT. 22.

G. H.

DE S. HYPOLISTO PRESBYTERO,

MARTYRE ATRIPALDÆ IN REGNO NEAPOLITANO.

AN. CCCIII

Abellinum *urbs est Episcopalis, olim Hirpinorum, nunc Principatus ulterioris (ut ea provincia in regno Neapolitano appellatur) ad Sabatum flumen, apud Montis-Virginis radices posita; abest autem a Benevento Metropoli ad* XVI *M. P. a Neapoli* XXX. *Initium et nomen hujus urbis credunt aliqui ab* Veliæ, Velliæ, *sive* Avelliæ *urbis finitimæ ruinis desumptum. Habemus litteras a Canonicis Atripaldensibus ad nos missas ac singulorum nominibus subsignatas, in quibus asserunt, dictæ urbis prope Atripaldam spectari etiamnum antiqua vestigia, integri capacia milliarii. Hanc* urbem ingressum S. Hypolistum *de quo hic agimus,* convertisse octo hominum millia, *quos Abellinum hodiernum, licet non ita pridem amplificari cœptum, capere nequiverit. Prætereain hodierno Abellino non esse* montem Capitolinum, *ex quo* S. Hypolistum præcipitatum *Acta indicant; esse vero juxta Atripaldam, inter ruinas dictæ* Veliæ, *vulgo nunc* Toppolo *dictum, et Sabato amni imminentem, quæ magis conveniunt Actis. Verum quia* S. Hypolistus *sub Diocletiano est martyrio affectus, et memoria Abellini extat multo antiquior,* Ἀβέλλινον *Ptolomæo, et Plinio lib.* 3 *cap.* 11 Abellinates Hirpinorum *oppidani, et Frontino de Coloniis* Abellinum, ducta colonia lege Sempronia; *arbitratur nomen* Veliæ, Velliæ, *sive* Avelliæ *potius datum ipsis ruinis, per aliquem contemptum, propriumque et integrum nomen ejus olim fuisse* Abellinum, *remansisseque penes urbem e ruinis extructam.*

Abellinum urbs, et Avellia, seu Velia dicta,

2 *Abellinenses Episcopi vix ulli ante seculum duodecimum numerantur. Aliquis sub Symmacho Papa refertur* Timotheus *nomine; alter, sed non indicato nomine, in Chronico Fulconis Beneventani; ac tertius* Joannes, *ad annum* MCXXIV *relatus, cum suis successoribus apud Ughellum tomo* 8 *Italiæ Sacræ, qui inter alia præmonet ista:* Diœcesis Abellina, satis ampla, continet oppida decem et novem: inter quæ Atripalda, frequentia hominum et Sanctorum Martyrum cœmeterio illustris. Hic sub Confessione seu Crypta supra mille et trecentos annos corpora Sanctorum Hypolisti seu Hippolyti ac Sociorum, tum et Sabini Episcopi et Confessoris, ac Romuli Levitæ jacuerunt occulta: superioribus vero annis reperta, decentiorem in locum translata sunt. Eorum inventionis atque translationis historiam narrat doctus Bollandus tomo 2 Februarii die XIV. *Imo die* IX, *ubi agitur de SS. Sabino et Romulo, unde quæ ad S. Hypolistum spectant infra repetemus.*

in hujus diœcesi Atripalda.

ubi S. Hypolisti corpus:

3 *Colunt* S. Hypolistum *Atripaldenses ut præcipuum Patronum, atque cum iis Ecclesia Abellinensis, ad hasce Kalendas Maji: quo die in pervetusto MS. Martyrologio Romano Ducis Altempsii ista leguntur,* S. Hypolisti Martyris. *In MS. Vaticano ita:* In civitate Avellina S. Ypolisti Martyris, *neglecta aspiratione. Ferrarius in Catalogo generali hasce Kalendas ita auspicatur:* Apud Abellinum S. Hippolyti Presbyteri et Martyris sub Diocletiano. *In Breviario Ordinis Montis-Virginis, a S. Guilielmo (de quo agendum* XXV *Junii) fundati, anno* MDLV *Venetiis excuso, celebratur festum* S. Hypolisti pridie Kalendas Maji, *quod hic dies solennitate SS. Philippi et Jacobi impediatur. Iterum Ferrarius in dicto Catalogo generali eumdem refert ad diem* XI *Februarii his verbis:* Apud Abellinum in Samnio S. Hippolyti Presbyteri et Martyris, *et in notis observat etiam* Hippolystrum *appellari, itaque scriptum reperitur semper in Actis quæ dabimus. Joannes Vincentius Ciarlantus, in memoria historica Samnii lib.* 3 *cap.* 5, *arbitratur ob corporis aliquam*

hujus cultus sacer 1 *Maji.*

30 *Aprilis,*

11 *Februarii, et* 17.

A *aliquam inventionem aut translationem referri ad dictum* XI *Februarii. David Romæus, in Indice Divorum regni Neapolitani, conjungit cum SS. Atripaldensibus Sabino et Romulo, et apponit diem* XVII *Februarii : sed hi seorsim, ut dictum est, referuntur* XIV *Februarii. Denique* S. Hippolyti imago in musivo S. Prisci Capuæ *visitur, quam hujus* Hypolisti *esse arbitratur Michael Monachus in Sanctuario Capuano pag.* 570.

Acta in MSS. triplicia

4 *Acta duplicia S. Hypolisti extant in archivio citati monasterii Montis-Virginis, in charta pergamena et charactere Longobardico exarata : quæ inde fideliter extracta, et manu Caroli Antonii Tascennæ Notarii publici signata, et a Joanne Jacobo Jordano a Castello Abbate Generali Congregationis Montis-Virginis approbata, habuit Hyacinthus Rugerius de Atripalda Ordinis Prædicatorum, Sacræ Theologiæ in regali Conventu S. Ludovici Aversæ Professor : a quo eadem aliquot notationibus illustrata accepit Silvester Aiossa, et Capua ad nos transmisit. Neutra admodum antiqua sunt : antiquiora tamen ea quæ damus, et forsitan ante seculum* X *scripta. Alia, in substantia eadem, verbis diductiora (ut forte pro Lectionibus totius Octavæ ad Matutinum usui essent) non habentur integra, sed solum primæ tres Lectiones : proinde non est visum operæ* B *pretium ipsa dare. Sed nec tertia quædam, Romæ inventa et ex Vaticano Codice* 5334 *transcripta, visa sunt efferenda in lucem (quamvis secundorum Actorum defectum supplere potuissent, utpote sub eadem fere verborum serie ex ipsis accepta) eo quod in re nihil diversum contineant a primis : scripta cum jam Mons-Virginis religione nova insignis haberetur, ut colligitur exinde quod distantiam loci ab ipso monte explicent in principio. Ordiuntur autem hæc ab insigni parachronismo, quo adventum S. Hypolisti in Italiam sic notant :* Regnantibus Diocletiano et Maximiano Imperatoribus, Decio et Grato Consulibus, anno salutis ducentesimo septuagesimo septimo. *Exorsus est Diocletianus Imperator totis* XXXIV *annis post Consulatum* Grati et Decii, *qui annum vulgaris Æræ* CCL *signat : Maximianum autem allegit Imperii sui consortem, anno dumtaxat ejusdem Æræ* CCLXXXII, *regni autem proprii* III *: quod satis est indicasse, ut appareat, quam male in allegato Actorum ultimorum principio cohæreant singula.*

sola prima hic dantur.

Italica excusa et Compendia indicantur.

5 *Vitam Italice scriptam capitibus quinque deduxit Paulus Regius Episcopus Equensis parte prima de Sanctis regni Neapolitani a pag.* 555 *ad pag.* 574. *Compendium extat in Breviario dicti monasterii Montis-Virginis, scripto in pergameno anno* MCCCCIII, *quod itidem inde accepimus : aliud habet Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ ad diem* XI *Februarii.* C

ACTA MARTYRII

Ex vetusto MS. cœnobii Montis-Virginis.

Octo millia prædicatione et miraculis ad fidem convertit :

Hypolistus Sacerdos ex Anthiochia, divino nutu *a* Avellinum Samnitorum urbem venit : ubi mirifice Evangelium prædicavit. Cum sacrificium, quod uni Deo debetur, fieri dæmonum simulacris ferre non posset ; magnam gentium multitudinem, Dianæ templo immolantem, ab illa impietate removere conatus, eos ad Christianam religionem est cohortatus. Ejus sanctitatem miraculis notam Deus fieri voluit : dæmones enim effugavit, cæcorum oculos aperuit, varios morbos et insanabiles curavit, solo invocato Jesu Christi nomine. Quibus sane miraculis *b* hominum millia fere octo fidem Christi susceperunt. Itaque ab eisdem Dianæ templum solatum, una cum ejus simulacro fracto, Christo erectum est. Quo audito innumera populorum multitudo ad eum audiendum confluxerunt ; qui auditis ejus verbis ad Christianam religionem conversi sunt. Postea precibus exoratus, Samnium (quod Beneventum dicitur Samnitorum caput) abiit, ubi et verbis et exemplo Christi fideles ad martyrii palmam adhortatus est ; qui præcepta divinæ legis optime eruditi, uni Deo cœli et terræ reddebant honores. D

ex MS.

inter tormenta cælesti luce circumfusus,

2 Avellinum reversus, ædiculam prope Jovis templum sibi extruxit, ubi assidue prædicabat, die noctuque orationibus intentus. Cum autem in Jovis statua dæmon se responsa daturum negaret, dum ibidem Jesu Christi servus moraretur ; conquisitus inventus est Hypolistus, et alapis percussus, ad senatores Firmium, Fortunatum et Faustinum rapitur ; eique proposita capitali pœna, idolo nisi sacrificaret, libere negavit se dæmonibus eum honorem velle tribuere qui Deo cœli debetur. Quibus verbis commoti Jovis Pontifices, eum sputis et virgis cæsum nonnullis vulneribus plagaverunt : Qui postea vinctis post terga manibus, et ad *c* montem Capitolinum perductus, in foro dejicitur. Ibi ejus fidei constantia varie tentata est. Cumque idololatræ ipsum orantem circumdarent, Angelus Domini luce clarissima circumfusus apparuit, confortans eum ; qui postea evanuit. Quod magicis artibus Pontifices templi tribuentes, invidia moti suaserunt turbis, ut Hypolistum tamquam magum e medio tollerent. Interea Pontifex quidam ex illis, Batillus nomine, dissolutis ejus manibus, thuribulum ei porrexit, ut Jovis simulacro thus adhiberet. At ipse, dejecto thuribulo ac spreta illorum prava impietate, eos graviter increpavit. E

idololatrarum templo divinitus collapso

3 Hinc accenduntur iracundia gentes, et ab eis sputis, luto, variisque contumeliis afficitur, ac fustibus inhumane percutitur. Qui dum eos hortabatur ut Christo servirent, templum fulgure e cœlo tactum concidit, ac Jovis statua confringitur, et multi eorum opprimuntur. Quo facto majori ira succensi, eum acriter lapidaverunt ; postea ligatis pedibus ad flumen Sabatum usque crudeliter per vallem raptari fecerunt : qui toto corpore lacerato, sacroque capite abscisso, migravit ad Dominum. Sanguis ejus, qui oram fluminis tinxit, aquam eo in loco salutiferam et pisces *d* mansuetos reddidit. Passus est post Christum natum circa annum *e* trecentesimum tertium, Kalendis Maji, Diocletiano et Maximiano Imperatoribus, Marcellino summo Pontifice.

morti deditur :

corpus feris objectum, sed a fidelibus humatum,

4 Quod ubi perpetratum est, Senatores edixerunt ne quis Martyris Corpus, canibus et feris devorandum relictum, humaret. Sed Deus, qui custodit ossa Sanctorum suorum, duarum mulierum animos disposuit, ut corpus ejus a quo baptizatæ F erant sepelirent. Quæ nocte intempesta, spreto Senatorum edicto, dilaceratum corpus undique colligere ; et illud sindone involutum, eo in loco per spatium mille passum, ubi nunc Altripalda nobile oppidum condita est, in foveam, quam ligonibus effecerant, sepelierunt. Avellinum postea reversæ, id nonnullis Christianis prodiderunt : qui eo se contulere ut Martyris corpus asportarent : verum per subitum terræ motum et intrinsecum timorem non licuit. Quam ob rem ibi templum post persecutionem Diocletiani Imperatoris condiderunt, et corpus secreto Oratorio infra templi pavimentum in marmorea *f* urna locaverunt : quæ circa tres dies ejus festivitatis Manna *g* exsudat, quod innumeris confert salutem fidelibus.

manna sudat.

5 *h* In quo oratorio sive sacello, in progressu postea temporis, corpora Sanctorum Sabini Episcopi et Confessoris, et Romuli ejus Levitæ sepulta sunt. Anno Domini MDCIV Templum vetustum, sancto Hypolisto *i* dicatum, sumptibus totius communitatis Atripaldæ funditus instauratum, et magnificentissime constructum est.

ANNOTATA.

A

EX MS.

ANNOTATA.

a *Rogerius mallet* Avelliam *seu* Velliam *legi, de qua supra actum.*

b *Hæc octo millia potuerunt esse etiam ex vicinis locis, et paulatim conversa.*

c *Asserit Rogerius se anno* 1644 *observasse fragmenta quædam, velut ingentia saxa templi Jovis, in dicto colle seu monte Capitolino, ideo sic dicto.*

d *Acta* 3 *his verbis rem explicant.* In loco etiam fluminis Sabati, ubi ejus aquas decollati Martyris sanguis intinxit, aquatilia, alias fugacissima, mansueta esse testantur, et aquam in loco ipso gurgitis jucundiorem et salubriorem esse utentibus asserunt. *De præterito tempore nil dubitans Rogerius, de præsenti nihil audet asserere, addit tamen.* Franciscus Pascha, Civis meus, retulit mihi, piscatores aliquos id fuisse testatos, nimirum, in aliis ejusdem fluvii partibus aliquando pisces, vulgo Truttas nuncupatos, non potuisse capere : in ea tamen fluvii parte cepisse. At certe, non magni momenti res ista mihi videtur : consideratione tamen dignum censeo, B quod, saltem circa martyrii tempora, anniversaria nocte festivitatis ejusdem Sancti (ut scripserunt quidam, referuntque alii) lumina quædam, veluti faces accensæ, intus aquam prædicti fluvii cernebantur ; in illa nimirum parte, in quam projectum fuit caput sancti Martyris. Aliquid huic simile scribit Ferdinandus del Castillo, 1 parte Historiarum S. Dominici lib. 1 cap. 63.

e *Annum* 303 *correxi, quo Marcellinus adhuc Summus Pontifex erat : nunc autem erat annus* 306, *et jam ante se Imperio abdicarant dicti Imperatores.*

f *Rogerius mallet legi,* in lateritio tumulo seu cementario, *quod in simili sit corpus inventum : sed potuit aliquando mutatum fuisse : et marmorum meminerunt Acta* 3.

g *Idem hunc sudorem attribuit corporibus SS. Sabini et Romuli. Sed cum aliis etiam Ciarlantus supra indicatus de corpore S. Hypolisti illud scribit. Acta* 3 *satis ambigue loquuntur,* In sequenti tempore fabricavere basilicam ; et adytum secretius ibidem efficientes, absidam prope altare Martyris construxerunt, et aliorum Sanctorum ex utroque latere composuere sarcophaga. Ex illis autem marmoreis absidæ crustatis, in festo et post festum illius, dein toto ipso triduo ac quibusdam etiam aliis solennibus anni tem- C poribus, guttatim aqua delabitur : qua epotata, languentes ex fide pristinam incolumitatem adipiscuntur. *Quomodo autem SS. Sabini et Romuli corpora liquorem emanent, vide accurate descriptum 9 Februarii fol.* 335 *num* 27 *et* 28.

h *Reliqua nuper videntur adjecta, cum describerentur hæc.*

i *Ita hic semper scriptum fuerat, ex usu verosimiliter medii ævi, quando hæc Acta composita existimo ; hoc enim suadet cura notandi num.* 1 *non tantum annum Christianæ Æræ, sed etiam Romani Pontificis tunc sedentis nomen.*

ACTA TRANSLATIONIS

Ex MSS. Abellinensi.

Inventio corporis

Anno MDCXXIX, in generali visitatione Illustrissimi Domini Bartholomæi Justiniani, Episcopi Avellinatis et Frequentensis, ob firmam civium traditionem sculptamque in tumulo S. Romuli inscriptionem, qua dicitur Ante specum Martyrum, supplicantibus D Magnificis de Regimine ac Reverendo Canonicorum Collegio, licentiam concessit idem Illustrissimus Justinianus in prædicta crypta effodiendi, ut ipsa Martyrum corpora inveniri possent ; ipsoquemet Illustrissimo præsente, aliisque selectis ad hoc personis, inventum fuit ex musivo pavimentum, quod initio memorabatur ; et super eo parvula quædam, quatuor ad palmos elevata muris, hinc inde testudo, sepulcraque ; et in sepulcris Martyrum corpora : quæ tunc non apparebant nisi numero quinque, a dextris ejusdem pavimenti composita. Quibus inventis ultra tunc procedere cives noluerunt : sed, eorum Præsule Illustrissimo consulente ac decernente, amplificare statuerunt cryptam, duas alias illi quas nuncupant alas, Septemtrionem versus, addendo, præter eam quæ pietate ac impensis Principis Camilli versus Meridiem prius addita fuerat.

et capitis :

2 Anno MDCXXXIII, quintadecima die mensis Martii, prædictis additis aliis, ipso Illustrissimo Justiniano, suoque Generali Vicario Joanne Baptista Gripho (præsente imprimis Illustrissimo Archiepiscopo Tarentino D. Thoma Caracciolo, Præsule tunc Cyrenensi) ad corpus S. Hypolisti, quod in loco, secundum E antiquam firmamque traditionem prius indicato seu digitis ostenso, ad ingressum sanctæ cryptæ dextera ex parte ingredientibus occurrente, inventum fuerat, una cum aliis illis juxta ipsius loculum corporibus Martyrum, quæ cum S. Hypolisti corpore videbantur esse numero quinque, effodere facientibus, alia octo Sanctorum corpora inventa fuerunt. Caputque S. Hypolisti, quo suum corpus a quibusdam carere credebatur, ob quosdam referentes illud abscissum tempore sui martyrii dejectum fuisse in flumen Sabati, nimia repertum fuit creta gypsoque involutum : nec multo post subtus illud, gypso pariter et argilla prorsus involuta pars ea funis, sacrosancto cruore conspersi, qua e colle Capitolino ad flumen usque præfatum, ferocis ad caudam tauri, Sanctum Dei virum ferociores raptaverant infideles. Modoque pars illa funis in ampulla crystallina, e crystallo nimirum vulgo nuncupata di Rocca, per Illustrissimum Dominum Thomam Caracciolum Tarenti Archiepiscopum (sicut et eodem tempore annulus aureus, in uno ex duobus Martyrum puerorum tumulo repertus) magna cum devotione servatur : et pro asservando in ea capite sancti Martyris, ut interim theca fieret argentea, conclusum fuit atque F statutum.

ejusdem exaltatio.

3 Anno salutis MDCXXXIV, die prima mensis Maji, ad primum ingressum quem fecit possessionis ad oppidum Illustrissimus et Excellentissimus Princeps Franciscus Marinus Caracciolus, Atripaldensium Dux ; Illustrissimus et Reverendissimus Episcopus Cyrenes D. Thomas Caracciolus, Archiepiscopus nunc Tarentinus, Atripaldam venit : ac voluntate et expresso consensu Illustrissimi et Reverendissimi D. Bartholomæi Justiniani, cum Sacrum fecisset, caput sancti Martyris Hypolisti rite et solenniter in argentea theca reposuit ; illudque asportari processionaliter per oppidum jussit, quod et fuit executioni mandatum.

5 Corpus autem gloriosi Martyris, et alia duodecim corpora Sanctorum, juxta ipsius loculum reperta, Septemtrionem versus ad ultimæ alæ caput asportata fuerunt ; et ligneis in capsulis, loco depositi, collocata super altare : in quo adest nunc icona Sancti ipsius Hypolisti ac sociorum, donec Deo dante decentioribus valeant monumentis asservari.

DE SS. COLUMBA EJUSQUE SORORE,

G. H.

MARTYRIBUS TURAGII IN LUSITANIA.

AN. CCCIII

Ebora distat leucæ spatio templum Deiparæ, Turagium vocant : non longe videntur veteres parietinæ et aquæductus, quo in loco fama est, multos pro Christi fide sanguinem fudisse : quos inter Episcopus cum duabus sororibus animam feliciter egerunt ; quarum una Columba nuncupata. Ubi vero alia cruore terram imbuit, fons statim prosiliit, a nostratibus Fons sanctus appellatus : quamobrem multi adversa valetudine tentati in illo abluuntur. *Ita Antonius Vasconcellius in Descriptione regni Lusitaniæ num.* 14, *et ex eo Ludovicus dos Anios in Horto Lusitanico cap.* 17, *et Tamayus Salazar ad diem* XX *Augusti, ad Acta S. Columbæ Virginis et Martyris Conimbricensis. Diem venerationis* S. Columbæ ejusque Sororis vulgo Anominatæ, quasi Anonymæ dictæ, *assignat Georgius Cardosus in Hagiologio Lusitano hunc primum Maji : at* fratrem Episcopum *appellat* Jordanum *asseritque eum coli solitum die* VI *Augusti, et* tempus martyrii *addit fuisse* annum CCCIII imperante Diocletiano.

B

2 *Extat, eodem GeorgioCardoso attestante,* Lectionarium antiquum apud Antonium Mendez Priorem Ecclesiæ Turagiensis, in quo ista verba de ipsis leguntur*:* Per prædicationem Vincentii, in triduo comprehensionis ipsius, multas animas Deum acquisivisse. Quare videtur certum multos alios tunc temporis sub Daciano Eboræ martyrium passos fuisse, inter quos Columba et Episcopus ejus frater etc. præcipue ubi dicebatur Cavea Martyrum. *Hinc ergo petenda ratio temporis, superius indicata : quæ si vera est, vehementer suspectum mihi redditur* Jordani *nomen, ne gratis eo fingatur appellatus S. Columbæ frater Episcopus. Hoc enim nullum unquam vocitatum invenio , nisi qui Teutonicæ gentis ac linguæ esset : ipsum certe aut ab origine Teutonicum est, aut ex nomine Latino* Gordiani *per Teutonicam contractionem formatum. Tale autem non penetrasset in Lusitaniam nisi seculis aliquot post extinctam gentilitatem. Quod Lusitanis proponimus excutiendum, ut aliquid certi ad diem* VI *Augusti proferri possit. Demum addit Cardoso brevem Relationem martyrii horum impressam esse Ulyssipone , anno* MDCXLIV, *quam non vidimus. Ante relatus* S. Vincentius Martyr Eborensis *colitur* XXVII *Octobris.*

E

DE SS. ACIO ET ACHEOLO

G. H.

MARTYRIBUS AMBIANI IN GALLIA.

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 23

I MAJI

Cultus sacer. 1 Maji

Ambianum, *urbs Galliæ Belgicæ antiqua, Episcopalis, et hodiernæ Picardiæ ad Somonam fluvium caput, Sanctos hosce Martyres colit : quorum memoria inscripta fuit antiquo Martyrologii Hieronymiani apographo Corbeiensi, Parisiis excuso, his verbis* : Ambianis civitate natalis SS. Agii et Acioli Martyrum. *Ex antiquo Martyrologio Ecclesiæ Cathedralis Ambianensis hæc ita solebant annuntiari.* Ambianis civitate depositio sanctorum Martyrum Acii et Acheoli. *Quæ etiam simili modo referuntur in aliis Martyrologiis MSS. et excusis. Saussayus in Martyrologio Gallicano, hoc eos elogio exornat :* Ambianis beatorum Martyrum Acii et Acioli, qui post nobile fidei certamen, ibi multarum opitulationum gloria coruscant.

C

2 *Habemus antiqua Breviaria Ecclesiæ Ambianensis, anno* MDL *et* MDLIV *excusa : in quibus Kalendis Maji Officium totum fit de Sanctis Apostolis Philippo et Jacobo, postridie autem Kalendarum earumdem celebratur* Commemoratio Achii et Acheoli Martyrum, sub ritu Semiduplici cum novem Lectionibus : *in quibus explicatur hæc sententia,* Si Deus pro nobis quis contra nos; *quasi hæc unica vox Martyrum fuisset,* inter falsa opprobria et crimina objecta, inter ferrea vincula et carceres, inter ungulas et dilacerationes membrorum : *et pro dicti confirmatione adfertur illud Apostoli:* quia Deus proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. *Hæc ibi. Festum istud modo translatum esse ad diem* IV *Maji cognovimus ex Schedis D. Mauritii du Pres, Ordinis Præmonstratensis, inde transmissis.*

2 Maji

et 4 Maji.

Corpora a S Salvio condita :

3 *Dedimus Vitam S. Salvii Episcopi Ambianensis, ad diem* XI *Januarii : ubi numero* XI *ista leguntur :* Sed et Sanctos Dei Firminum Episcopum et Confessorem, Aceum quoque et Aceolum Martyres Christi, in crypta orientali reverenter condidit, et decenter exornavit. *Floruit S. Salvius sub initium seculi septimi : Firminus colitur Kalendis Septembris, ob eoque dicitur extructum olim fuisse templum Deiparæ Virginis extra urbem, ad quod postmodum* corpus S. Acheoli ex ecclesia S. Petri translatum, *tot miraculis claruisse fertur, ut templum sit S. Acheoli deinceps appellatum. Rorico Episcopus Ambianensis Canonicos Regulares S. Augustini anno* MLXXXV *ibi constituit. Successor Roriconis Gervinus, confirmavit omnia, quæ iste in gratiam S. Acheoli concesserat, et superaddidit præbendam Ecclesiæ Cathedralis B. Mariæ, ita tamen ut tenerentur Clerici S. Acheoli et ipse Prior, pro vicibus suis, hebdomadam implere in Ecclesia Beatæ Virginis.*

templum S. Acheoli

F

cum Abbatia :

4 *Consuli circa hæc possunt Sammarthani in Gallia Christiana, tam in Episcopis Ambianensibus, quam in Abbatia S. Acheoli, ubi exemplar constitutionis Episcopi Roriconis, e veteri tabulario desumptum, extat. : excusum etiam a Luca d'Acherio tomo* 2 *Spicilegii veterum Scriptorum pag.* 601. *Primus Abbas hujus cœnobii fuit* Deodatus, *ut constat ex charta Theodorici Episcopi Ambianensis, qui dictum Prioratum anno* MCXLV *in Abbatiam erexit. Reliqua Acta horum Martyrum intercidisse indicavit nobis memoratus ante Mauritius du Pres.* Adventus reliquiarum SS. Acii et Acioli, in basilica S. Quintini die XIX Maji, *memoratur in MS. Martyrologio Lætiensi. Aliquas eorum reliquias asservari in ecclesia Carthusianorum Abbavillæ tradit Ignatius Josephus de Jesu Maria lib.* 1 *Historiæ Ecclesiasticæ Abbavillanæ cap.* 34.

Reliquiæ in S. Quintini,

et Abbavillæ.

5 *Andreas Saussayus, præter supra relata, iterum in Supplemento ista tradit :* Carpentoracte natalis sanctorum Martyrum Acii et Acioli, quorum venerandæ

An Carpentoractæ occisi?

exuviæ

A exuviæ ad Ambianos translatæ, insigne templum et cœnobium, quod ad muros pene civitatis visitur, sub eorum nuncupatione excitarunt. *Hæc ibi. Verum multum timemus, ne nomen* Carpentoracte *fuerit in aliquo MS. perperam huc translatum ex Actis S. Andeoli, quæ supra dedimus, idque Saussayus absque ullo examine huc transtulerit. Est* Carpentoracte *urbs Episcopalis et caput Venaxini Comitatus, in ditione Pontificia sub Metropoli Avenionensi, ab Ambianis magna parte regni Franciæ dissita : eoque minus verosimile redditur, quod sine antiqui ullius scriptoris testimonio primus asseruisse Saussayus invenitur.* D

DE SANCTIS MARTYRIBUS AFRIS

QUINTIANO, ELEUTHERIO, SIVE HELEOTHERO, GAGO, ALEXANDRO, ET SATURNINO.

I MAJI

A*pographum Martyrologii Hieronymiani Epternacense, quod ab initio Januarii tamquam nostrum produximus, post relatos Apostolos Philippum et Jacobum, mox hanc classem Martyrum his verbis subjungit :* In Africa Quintiani, Eleutheri, Gagi, Alexandri, Saturnini. *Antiquum MS. monasterii Richenaugiensis sive Augiæ-divitis prope Constantiam in Suevia, duos ex eis ita adducit :* B In Africa Quintiani, Eleutherii. *In MS. Helvetico Rhinoviensi solum lego,* In Africa Quinti, *pro* Quintiani. *In apographis Martyrologii Hieronymiani Lucensi, Corbeiensi et Blumiano, prædicti omnes, omisso loco, Apostolis Philippo et Jacobo quodammodo adjunguntur et sic exprimuntur :* Quintiani, Heleotheri, Gagi, *sive* Gaii, Alexandri, Saturnini. *Origo erroris, quod palæstra martyrii* Africa *omittatur, videtur attribuenda culpæ amanuensium, per quam* Hierapolis, *ubi S. Philippus passus est, non* Asiæ, *uti debebat, sed* Africæ *fuerit adscripta. In Auctario Greveni ad Usuardum refertur die* IV *Maji* S. Quintianus: *quem hunc esse arbitramur. In MS. Hibernico monasterii Tamlactensis memorantur,* Quintianus, Eleutherius, Alexander, Saturninus et Gajus, *cum magno consensu aliorum apographorum.* Gagi *nomen idem esse quod* Caji *plurimis exemplis monstrari posset, nisi ea toto hoc opere passim obvia essent.* Eleutherium *vel* Eleutherum *proprie scribendum, qui superflua aspiratione et diphthongo magis barbara in pluribus MSS. vocatur* Heleotherus *dubitabit nemo, qui Græcæ vocis, libertatem denotantis, usum noverit. De loco, tempore, et martyrii genere nihil difinite possumus vel per conjecturam proponere, in silentio et defectu scriptorum antiquorum.* E

DE SANCTIS MARTYRIBUS

G. H.

APOLLONIO ET EUPHEMIO.

I MAJI

R*elatis Martyribus Afris subjungitur in quatuor apographis Martyrologii Hieronymiani hoc par Martyrum, nullo apposito loco, his verbis :* Et alibi Apollonii, Euphemii, *sive* Eufemi. *Hactenus plures dati sunt* Appollonii Martyres, *at nullus* Euphemius, *quantum recordamur. Sunt aliquot* C *in sexu fœminæo* Euphemiæ, *ut lector ex Indicibus Martyrologiorum potest indagare et scire.* Apollonius *memoratur in MS. Tamlactensi. Quid si* Euphemius *huic junctus* Euphebius *sit, sive* Ephebus, *et ambo una cum Proculo relati* XV *Februarii, tamquam Interamnæ passi, hic rursum referantur occasione Martyrum Interamnensium jam jam referendorum?* F

G. H.

DE SS. PROCULO, PELESTO, AGAPITO, ET MILITIBUS TRIGINTA ET TRIBUS SEU QUATUOR,

MARTYRIBUS INTERAMNÆ

I MAJI

Interamna, *Umbriæ urbs antiqua et Episcopalis, plures habet Sanctos, pro fide Christi Martyres effectos : inter quos jam insinuavimus ad diem* XV *Februarii a nobis commemoratos* SS. Proculum, Ephebum *et* Apollonium : *Præter hos majorem Martyrum Interamnensium numerum, eodem aut alio duce Proculo, exhibet apographum Martyrologii Hieronymiani Corbeiense Parisiis excusum, sub hac verborum forma :* Interamna milliario sexagesimo quarto Proculi, Pelesti, Agapiti et militum triginta trium. *Quæ eadem sunt in apographis Lucensi et Blumiano, sed* millia *seu* milliaria *notantur* LXIII. *In apographo Epternacensi, vitio amanuensium, ita corrupte legitur :* Et Interamnæ militum XXIII (*lege* milliario LXIII) Proculi, Felisti, Agapiti et militum XXXIV. *Qui aliis antesignanus indicatur* Proculus, Agapitus *et* Felestinus *memorantur cum militibus* XXVI *in MS. Hibernico Tamlactensi, item absque militibus solus* Proculus *in MS. Martyrologio Ecclesiæ Aquisgranensis et Auctario Greveni ad Usuardum ; sed adjuncto alio socio his verbis :* Item Sanctorum Ammonis Martyris et Proculi. *Prior eorum forsan est* Ammonis monachus *qui cum aliis hoc die refertur a Saussayo et Menardo in Martyrologio Gallicano et Benedictino.*

G. H.

DE S. QUINTINO SEU QUINTIANO,

MARTYRE IN ORIENTE.

I MAJI

Apographa quatuor Martyrologii Hieronymiani, supra a nobis memorata, celebrant hunc sanctum Martyrem, sed more solito his paucis verbis : In Oriente Quintini : *sed in Epternacensi ecgrapho scribitur* Quintiani. In MS. Richenoviensi *legitur* In Oriente, *sed omisso* Quintino, *additur* Matthæi Apostoli. *De hoc inter Prætermissos egimus. In monasterio Tamlactensi refertur* Quintinianus cum aliis XXIII. *Quos socios omittimus indicare in titulo, non satis ausi fidere unico isti MS.*

G. H.

DE S. SATURNINA SEU SATURNINO,

MARTYRE EMERITÆ IN HISPANIA.

I MAJI

Emerita, *urbium Hispanicarum olim clarissima et amplissima, subministrat nobis ad hunc diem sacram venerationem alicujus Cœlitis, sed*
B *qualem dixeris, virum num feminam, non satis constat. Antiquissimum apographum Martyrologii Hieronymiani, quod ad Epternacenses spectat, ista habet :* Emerita civitate natalis Saturninæ. *Consentit MS. Blumianum. At contra duo alia ejusdem Martyrologii apographa, Lucense scilicet et Corbeiense Parisiis excusum, ita habent :* Emeritæ natalis S. E
Saturnini. *Silent Hispani cum Tamayo Salazar : quod horum antiquorum Martyrologiorum non habuerint notitiam.*

DE SANCTO SABA,

MARTYRE APUD GRÆCOS.

I MAJI

Antiqua MSS. Menæa, quæ Divione apud Petrum Franciscum Societatis Jesu asservari reperimus anno MDCLXII, *referunt hisce Kalendis Maji* S. Sabam, in fico digitis suis appensum, et sic gloriosa vita functum, *et addunt hoc distichon.*

Ἤνεγκε καρπὸν πρωϊμένης συκῆς
Κλάδος τὸν χειροδεσμοῖς ἐκκρεμαμένον Σάβαν.
Attulit fructum præmaturæ ficus
Ramus, suspensum e digitis vinctis Saban.

G. H.
VIDE ACTA GRÆCA

DE SANCTO BATA PERSA,

MARTYRE IN MESOPOTAMIA.

I MAJI

Certamen sancti et Sacri Martyris Batæ Persæ *indicatur ad hunc primum diem Maji a*
C *Græcis, in Menæis excusis et apud Maximum Episcopum Cytheræum, his nudis et jam propositis verbis. At quale illud certamen fuerit, in Menologio Basilii Imperatoris sic exponitur.*

Elogium ex Menologio Basilii Imp.

Fuit Sanctus Martyr Batas ex regione Persidos oriundus, ac fidem Christi a parentibus edoctus. Cum vero trigesimum ætatis suæ annum ageret, relictis patre, matre, uxore, liberis, et omnibus quibus affluebat divitiis, peregre profectus, monasticæ se subjecit disciplinæ : atque in rerum divinarum studio et conversatione versatus, Martyr pro Christi fide occumbere exoptabat. Exorta igitur adversus Christianos persecutione, cum reliqui qui cum ipso erant monachi ex monasterio aufugissent; ipse solus in eo permansit. Ubi deprehensus ad Præsidem Nisibis abducitur, et ab illo jubetur Christum abnegare, solemque atque ignem adorare. Non assensit : sed summa animi fiducia Christum est professus. Quocirca cum a decem satellitibus ambæ ejus manus fuissent extensæ, ex nimia violentia humeri ejus sunt disrupti. Deinde cum partes genitales funibus essent arcte constrictæ, per terram raptatus est ac virgis percussus. Demum in omnibus plane corporis membris cruciatus, gladio cæsus occubuit. *Huc usque Menologium Basilii Imperatoris : quibus similia habet antiquum Synaxarium Græcum Collegii Claromontani* F
Societatis Jesu Parisiis, in quo absque mentione ignis, jubetur adorare solem : *et in extensione manuum, dicuntur non solum* humeri disrupti, *sed etiam* reliqua corporis harmonia : *demum dicitur,* capite ensis ictu amputato, e vita decessisse. *Aliquod etiam elogium reperimus in MSS. Menæis Cardinalis Mazarini.* *MS. Synaxario*

2 *In supracitatis MSS. Menæis apud Petrum Franciscum Chiflettum, eadem aliquanto latius explicantur, quæ ideo placet addere, et sunt hujusmodi.* *et MSS. Menæis*

Memoria sancti Martyris Batæ Persæ. Erat hic ex Perside, a parentibus fidem Christi edoctus. Cum annos ætatis circiter triginta nactus esset, audivit Christum in Evangelio dicentem : Qui non reliquerit Luc. 14, 26
patrem et matrem, aut uxorem, aut liberos, aut fratres, aut possessiones, non potest meus esse discipulus. Et repletus Spiritu sancto, ac divino desiderio totus exardescens, reliquit omnia : ac vitam monasticam amplexus, austeram et laboriosam vitam duxit : et omnes monachos in jejuniis et vigiliis superavit : et nulla moderatione adhibita sensuum appetitum domuit : sed omnem custodiam sui adhibens, desiderabat vitam martyrio finire. Persecutione

ergo

A ergo contra Christianos mota, et omnibus qui cum ipso degebant monachis secundum mandatum, quod vetat seipsum exponere periculo, recedentibus, ipse solus permansit, exoptans martyrio desiderium suum explere. Ibi ergo comprehensus, cum jam annum in monastica exercitatione trigesimum ageret, ductus est ad Jasdich fratrem Barsabanæ, tunc Præsidem Tzebii. Jussus vero adorare solem, non obedivit : sed magna constantia se Christianum esse pronuntiavit Quocirca manus ejus ambæ a decem militibus tanta cum violentia fuerunt extentæ, ut humeri ejus disrumperentur : dein fustibus percutitur, atque in pudendis partibus fune devinctus a viginti militibus humi jacens pertrahitur. Cumque adhuc in Christi fide profitenda perseveraret, supinus collocatur, et super ventrem magnam lapidum congeriem sustinere cogitur. Denique cum præcordia ejus et alia infra mamillas corporis membra essent D gladio discissa, capite amputato Martyr occubuit. *Hæc ibi. Est nota* Nisibis *urbs Mesopotamiæ, nec dubitamus, quin ibidem* Tzibium *fuerit, nisi hoc per errorem irrepsit pro* Nisibi. *At quo tempore ibidem vixerint* Barsabanas *et* Jasdich *necdum potuimus scire. Factum id postquam Jovianus Imperator, pace cum Persis inita, illis Nisibin an.* CCCLXIV *concessit. Elogio in eisdem MSS. hoc distichon præmittitur:*

Καὶ τῷ Βατᾷ τμηθέντι κάραν ξίφει,
Βατὰ πρεπόντως οὐρανοῦ τὰ χωρία.
Etiam rescissus gladio caput Batas,
Ad alta cœli commode accessit loca.

Sed lusus est in voce βατὸς *(quæ* pervium *et* accessibilem *significat) ad nomen proprium Martyris collata : qui lusus Latine exprimi non potuit.*

D. P. VIDE APP. TOM. VII MAII NOT. 24

DE SANCTA FLORINA,

VIRGINE MARTYRE IN ARVERNIA.

Memoria a Jacobo Branche collecta:

B **A***rmandus Gerard, Sarlatensis Canonicus, vir perquam eruditus sacræque historiæ studiosissimus, et jam inde a quo nos anno* MDCLXII *Parisiis vidit, juvando quod molimur operi impense deditus : inter alia subsidia, identidem submissa, curavit etiam ut haberemus Vitas Sanctorum et Sanctarum Arverniæ et Velauni, Gallice collectas atque in tres libros divisas a D. Jacobo Branche, Magno-Priore Conventus Dominæ nostræ de Pebraç Ordinis S. Augustini, ac Podii impressas anno* 1652. *Hic magna cum diligentia deductum reperimus quidquid de* S. Florina *sciri nunc aut sperari potest, satisque est ad probandum ejus antiquum atque præsentem cultum, quamvis nulli hactenus Martyrologio aut Kalendario nomen inscriptum potuerimus reperire. Nam* S. Florina, *cujus Saussayus meminit in martyrologio Gallicano ad* XXII *Octobris, tamquam a Ludovico Episcopo Lingonas una cum* S. Valeria *translatæ, sub finem seculi* XIV *aut initio sequentis, e collegio fuit Ursulanarum. De Arverna vero Sancta ita scribit Branche, ex Gallico fideliter Latine redditus.*

de ejus officio

2 Nihil de hac Sancta scriptum reperio, præter Orationem Officii in Breviario ecclesiæ S. Juliani Brioudensis, quæ Virginem ac Martyrem colit. Vidi autem ossa ejus in ecclesia Mazoriensi sub diœcesi Claromontana, unius leucæ spatio ultra Ardes, intra capsam querneam valde antiquam et firmiter C clausam, longam pedes duos, altam unum, varieque pictam animalibus ac silvis. Ad probandam illius sanctitatem ostendunt incolæ prædium in appendiciis Mazoriæ fundi, cui nomen Ursati, inter Septentrionem et Eurum, desertis Arabiæ haud absimilis, ubi inter alia videtur rupes, alta virgas quadraginta aut quinquaginta, ad cujus pedem Cousa rivulus fluit. In extima valle conspiciuntur rudera veteris ecclesiæ, quæ, sicut et ipsa vallecula tota, nomen S. Florinæ tenent : in quibus varia quoque monumenta sepulcralia numerantur, opere antiquo laborata. Creditur autem ecclesia illa circumjectis vicis parochialis fuisse : eodemque singulis annis, prima die Maji, ipsius Sanctæ reliquiæ deferuntur pompa processionali; eo quod ipsæ solitæ fuerint ultro in pristinum locum reverti; cum translata in Mozariam parochia, ipsæ quoque eo essent translatæ : idque durasse dicitur, donec meliori consilio decerneretur pompa ista annua, qua Sancta loco sibi dilecto sisteretur. Experientia vero compertum est, quod si ad egressum procedentium fidelium cœlum forte aut nubilum pluviumve, aut grandine fœtum fuerit, flante subito Horea totum serenetur, ut appareat gratum E Deo esse obsequium quod ejus famulæ exhibetur.

corporeque,

annua processione ferri solito

ad locum ubi olim ecclesiam habuit:

item de vestigiis geminæ rupi impressis.

3 Prædicti accolæ credunt antiqua traditione, cujus initium ignoratur, quod Sancta hæc fuerit indidem oriunda : neque tantum causa fidei, sed etiam pudicitiæ, persecutionem passa ab infidelibus, castitatis æque ac religionis Christianæ osoribus : e quorum manibus elapsa fugere solebat ab Extourgouxiensi vico (patria verosimiliter sua) ad hanc valleculam, ipsius nomine dictam hodie, per sentes ac rupes pene invias. Accidisse autem semel aiunt, ut cum jam pene manibus insequentium teneretur, ex unius rupis, ad quadraginta vel quinquaginta virgas elatæ, præcipitio saltum per aerem faciens, ibidem impressum reliquerit sinistri sui pedis vestigium; seque trans Cousam stiterit, supra rupem alteram in silva positam, eique pedis sui dexteri vestigium impresserit; prout utrobique etiam nunc cernitur, et gemina cruce defixa notatur.

Tempus vitæ incertum,

4 De modo ac tempore martyrii nihil habet viventium memoria : crediderim post Diocletiani persecutionem, quando Alemanni et Hungari Gallias vastaverunt, atque imprimis Arvernensem Provinciam, floruisse Sanctam. Quidquid autem hic notavi accepi, ipso in loco existens, a Domino Vicario Ardensi, qui me videre fecit Reliquias et imaginem F S. Florinæ, cum prædicta valle ac rupibus ad eamdem spectantibus; itemque a Domino Parocho Ardensi, qui præsens adfuit quando Reverendissimus Claromontanus Reliquias Sanctæ visitavit ; nec non a Presbytero illius nepote, qui singula ut istic inventa sunt ad memoriam meam scripto excepit.

æque ac genus et causa martyrii.

5 *Hactenus Branche, qui si ipsam quoque orationem, in Breviario San-Julianensi repertam, curasset nobis descriptam exhibere ; non video quid ad diligentiam ab eo collatam addi ultra potuisset. Ad tempus quod attinet, vanum videtur divinare : cum etiam quinto seculo multi in Galliis pagani superfuerint ; et, si pudicitiæ causa mortem fortassis oppetiit Sancta, potuerit ei corona martyrii etiam serius obtigisse.* Florinæ *nomen Romanum est, diminutivum a* Flora, *ut ante occupatas a Barbaris Gallias vixisse illa ibidem potuerit, parentibus Romana lege ac lingua viventibus et utentibus nata; potuerit etiam postea floruisse, in pace ecclesiarum, etiam post Imperii mutationem : nec enim hanc continuo secuta est linguæ ac morum mutatio, præsertim in provinciis a Belgio nostro, unde Franci in Gallias fecere transitum, remotioribus.* NOT. 15

DE SS. JUSTINO, SEU JUSTO, MAGNO, ISICIO, PHOCO, IN NOVEMPOPULANIA.

D. P.

I MAJI

Bigorra urbs Episcopalis:

Bigorra *regio (cujus populi* Bigerri, Bigernones et Bigerniones *ab antiquis appellabantur) adjacet Pyrenæis montibus, in Novempopulania, ad Aturum fluvium, Comitatus titulo honorata. In ea fuit et* Bigorra *civitas, urbs olim Episcopalis sub metropoli Ausciensi : cujus mentio fit in antiquis Conciliis unde et notitia Episcoporum quorumdam antiquiorum habetur. Ex his* Aper Episcopus Bigorritanæ civitatis *memoratur in Agathensi Concilio, pro quo subscripsit ab eo missus* Ingenuus *Presbyter an.* DVI. *At Concilio Aurelianensi* IV *interfuit* Julianus Episcopus civitatis Bigerricæ, *circa annum* DXL. *Dein sub Guntramno Rege Concilio Matisconensi* II *subscripsit* Amelius, Episcopus Ecclesiæ Bigorritanæ. *Ante hos vero Episcopos unus* Antomarius *nominatur a Sammarthanis in Episcopis Tarbensibus : nam civitas* Tarba *habetur modo Bigerrorum caput et Sedes Episcopalis. Arnaldus Oihenartus, in Notitia utriusque Vasconiæ lib.* 3 *cap.* 2, *post memoratum* Antomarium *interponit* Faustum et Licerium Fausti discipulum. B

memoria horum Sanctorum apud veteres:

2 *Verum et* Justinum, *aliquibus* Justum, *suggerunt antiqua Martyrologii Hieronymiani apographa : ex his Corbeiense Parisiis excusum eum cum tribus Sociis ita indicat :* Bigorra civitate depositio S. Justini Episcopi, Magni, Isici, Phoci. *Epternacense ista solum habet :* Becora civitate S. Justini. *At MS. Blumianum* Begorra civitate depositio S. Justi Episcopi. *Eadem sunt in codice Lucensi, sed* civitas Becora *scribitur. In alio pervetusto Corbeiensi necdum excuso sic habetur :* Begorra civitate depositio S. Justi Episcopi, Magni. *In Appendice Adonis, apud Mosandrum et Rosweidum hæc memoria proponitur :* Item depositio S. Justini Begorra civitate. *Idem, citato Adone, indicatur etiam a Ferrario. In ipsa diœcesi Tarbensi, versus Septemtrionem, visitur in mappis Geographicis* parœcia S. Justini, *probabilius ab hoc Sancto denominata. de quo videtur locutus S. Gregorius Turonensis lib. de Gloria Confessorum cap.* 49 *his verbis :* Infra terminum Beorritanæ urbis, in vico Sexciacensi, S. Justinus Presbiter quiescit : *at Martyrologia* Episcopum *faciunt. Et hæc de S. Justino ejusque Sociis hactenus reperimus in antiquis monumentis adservata.*

an socius S. Clari?

3 *Antonius Dadinus Altaserra Rerum Aquitanicarum lib.* 4 *cap.* II, *agens de S. Claro, Episcopo et Martyre in eadem Novempopulania apud Lactoram, ex aliqua ejus Vita MS.(quam pro* I *Junii optamus nanscisci) ait eum ab Anacleto Papa ordinatum Episcopum, ad Evangelii prædicationem missum* cum sociis Justino, Severo, Geruntio, Polycarpo, Jona, Babilia : *dubitat autem an hic sit* Justinus, *de quo supra egimus. Dubitationem augere posset S. Eulaliæ parochialis ecclesiæ Burdegalæ, ubi legitur vetus inscriptio, ab Hieronymo Lopez in Metropolitanæ suæ Burdegalensis descriptione, his verbis relata :* Carolus Magnus hanc capellam fundavit, et retro altare septem corpora sancta imposuit, qui pro fide Christi martyrio coronati sunt, quorum nomina sunt, Clarus, Justinus, Gerontius, Severus, Polycarpus, Joannes et Babilius : *addit autem ipse Hieronymus, quod* eam omnia singulis annis, Dominica prima post festum S. Clari, in processione solenni circumferuntur. *Verum existimo ipsos Burdegalenses facile mihi assensuros, corpora hic dici pro parte aliqua notabili singulorum ; neque tot aliis ecclesiis, ea apud se servari asserentibus probantibusque, controversiam super ipsorum veritate moturos ; quod iterum dicendum erit* VI *hujus, ubi agetur de S. Gerontio. Quantum vero attinet ad S. Justinum et socios ei adnumeratos, venerint ne ii simul omnes eum S. Claro in Galliam, et quo tempore, incertum mihi esse fateor : ipsum tamen Justinum non libenter in duas personas distraxerim, nulla certa causa apparente. Quin nec ab hoc diversum esse crediderim eum cui invenitur afficta fabulosissima Vita, et ex Sanctorali Bernardi Guidonis impressa apud Philippum Labbe tom.* 2 *Novæ biblioth. pag* 579, *sub hoc titulo*, Vita S. Justini Confessoris, cujus corpus in partibus Vasconiæ, in vico qui vocatur Partiniacus. *Quamvis enim addatur*, cujus transitus celebratur pridie nonas Maji ; *omnino tamen existimo quod pro die Translationis seu Inventionis supposuerit Bernardus diem transitus, cum neutrum determinaret qualiscumque Vita ; sed solum in fine jubeatur* ostendi et legi pridie Nonas Maji, ad confortationem omnium fidelium.

an is cujus Vita edita pro 4 *Maji?*

Quando videtur post plura secula corpus inventum,

4 *Etenim* Partiniacensis, *non vicus est, sed regiuncula, Comitili insignis titulo, vulgo* Perdiac *(diversa longe a* Partiniaco *vulgo* Partenay *in Comitatu Pictaviensi) pars olim occidua Comitatus Astaracensis, a quo per Arnaldum Comitem in gratiam minoris filii Bernardi rescissa,nomen a* partitione *videtur obtinuisse.* E *Hæc autem regiuncula, ad extremum versus Bigorram et Tarbam angulum, continet vicum S. Justini, Sexciacensem Turonensi dictum ; ubi crediderim medio aliquo seculo, occasione inventi elevatique corporis, restauratum fuisse novo fervore Sancti illius cultum. Cumque quam notum antiquitus ejus nomen, tam ignota haberentur vitæ Acta, fuit qui, sive ex male consutis narratiunculis, sive ex ingenio suo, compilavit Legendam* pridie Nonas Maji, *in anniversario restaurati cultus die recitandam, cujus supra meminimus et hic satis est synopsim exhiberi, ut citra operosam discussionem fabulosa esse intelligatur.*

et Vita fabulosa scripta, cujus hic satis est videri synopsim.

5 *In hac ergo dicitur Justinus, in civitate Nicomediæ in Oriente,in lauta et opulenta fortuna natus, ex parentibus gentilibus, Christum septennis agnovisse : cumque octennis esset, temporibus Trajani Imperatoris, vocatus ex præscripto ad cultum Dianæ, non modo eum abnuisse sed alios etiam ab eo revocans, jejuniis sese macerare cœpisse ; atque parentes suos, cum esset annorum duodecim, una cum turba multa conversos prædicationibus suis, baptizandos duxisse ad S. Athanasium Episcopum : anno vero ætatis decimo quinto vale dicentem suis, die quarto jejunum venisse ad Tribunum Claudium ; a quo exclusus diverterit ad servum ejus Frontonium; quem una cum uxore, miraculose multiplicatis modicis farina et vino, in fide erudiens, aliis deinde miraculis etiam Claudium ad eamdem perduxerit : unde digrediens cum venisset in partibus occidentalibus Galliæ, ibidem sumpto baculo cursum cujusdam fluminis percutiendo stitisse, donec ipse et qui sequebantur transirent ; eoque et aliis pluribus miraculis Philosophum Tritunum aliosque plurimos induxisse ad fidem Christianam amplectendam : veniens denique ad locum sui tumuli ibi plantaverit baculum, qui die vicesima virescens talis permanebit usque in diem resurrectionis omnium justorum, invisibilis tamen et intractabilis pseudoprophetis el pseudoapostolis illuc forte accessuris, sicut Virga Moysi quæ manet in monte Sina : promissum autem esse loco, in quo S. Justini corpus quiescit, ut nulla ibi aura mala, nulla grando, nulla persecutio, nullus impetus hostis aut famis aut sitis inquietudinem faciant.* F

AUCTORE D. P.

6 *Saussayus in Supplemento Martyrologii Gallicani cum ad hunc* I *Maji ita scripsisset ;* In castro Bigorræ, quod et Tarbas, ad Atyrum fluvium in Novempopulania, depositio S. Justi Confessoris, talentorum gratiæ multiplicatione gloriosi ; *rursus ad diem* IV, *velut de altero, meminit* S. Justini Natalis, apud Vicum Partiniacum in Vasconiæ finibus ; qui a primis Evangelii prædicatoribus Christo per semen gratiæ regeneratus, concepto ingenti fidei disseminandæ ardore, pro Domini Servatoris gloria multa fecit et passus est; demumque sub Trajano confessionem suam nobiliter consummavit. *Quæ omnia nituntur notitiæ ex prædicto Sanctorali acceptæ, et melius deinceps tacebuntur æque ac Legenda ipsa ; præstat enim communi sanctis quibusvis Confessoribus cultu S. Justinum prosequi, quam incerta et fabulosa commenta sectari. Interim expectabimus ut ex ipso loco, per Auscitani nostri Collegii Patres ad quos litteras misimus, responsum detur de præsenti corporis Sancti statu atque cultu, et recentioris memoriæ fideique miraculis, si quæ scripto consignata habentur : addet autem ad cumulum beneficii, si quis de cultu SS. Magni, Isicii, et Phoci, quos Corbeiense MS. socios S. Justino assignat, in eadem regione conetur indagare an uspiam supersit aliquis.*

D. P.

DE SANCTO BLANDINO,

IN TERRITORIO GALLIARUM MELDENSI.

Vide App. T. VII Maji not. 25

A*ndreas Saussayus, in Supplemento Martyrologii Gallicani, cum de S. Justo sive Justino Bigorritano egisset, ista subjungit :* In territorio Meldensi S. Blandini, itidem Confessoris, qui in ecclesia sui nominis, sita in pago etiam ab ejus tutela nuncupato, requiescit, coliturque frequenti fidelium concursu. *In registro beneficiorum diœcesis Meldensis indicatur* Capella S. Blandini *in Decanatu Cressiacensi; et ab aliis dicitur, ad oppido Cresciaco pagus* S. Blandini *abesse septem leucis Gallicis : alii eumdem ponunt inter Cressiacum et Faræ-monasterium. Ejus antiquior memoria est in MS. Carmelitano Coloniæ adservato, ex Trecensis Ecclesiæ usu olim descripto : item in MS. Florario et Martyrologio Coloniæ et Lubecæ anno* 1490 *excuso : apud Greveunm etiam, Canisium, et Ferrarium his ubique verbis :* In pago, *seu* territorio Meldensi S. Blandini Confessoris. *In breviario Meldensi anno* MDCXL *excuso præscribitur* Commemoratio S. Blandini Confessoris *ad diem sequentem* II *Maji, et omnia de Communi Confessoris non Pontificis recitantur. Hactenus de hoc Sancto nihil aliud potuimus scire : neque Magnus Vicarius Meldensis ecclesiæ Dominus C. Pastel, post diligentem inquisitionem in ipso loco factam ad nostrorum Parisiensium instantiam quidquam reperit, quo Sanctus hic notior reddi posset.*

D. P.

DE SANCTA ISIDORA,

APUD GRÆCOS.

A*ntiqua MSS. Divionensia Menæa, quæ in collegio Societatis Jesu apud Petrum Franciscum Chiffletium reperimus, dederunt notitiam hujus* Sanctæ Isidoræ, quæ vitam in pace finivit, *et additur hoc distichon.*

Ἐκ γῆς ἀπέπτη πρὸς Μελισσῶνας πόλου
Μέλισσα χρηστῶν πράξεων Ἰσιδώρα.
Cœli alveare terris relictis petit,
Velut apis operum sanctiorum, Isidora.

An hæc in Vitis Patrum laudata ?

2 *Raderus noster parte* I *Viridarii Sanctorum cap.* 3, *ex Vitis Patrum, recitans historiam Anonymæ cujusdam, propter Deum stultæ apud Tabennesiotas, cujus eximiam sanctitatem sibi divinitus revelatam Sanctus Pityrum demonstravit Sanctimonialibus Virginibus, ipsam contemptui habere et vexare solitis : asserit se in MS. Græco bibliothecæ Augustanæ reperisse, quod illa nuncupata fuerit* Isidora. *Id si plura olim exemplaria habuerunt, verosimiliter conjectabimus Menæorum collectores aliquos hunc elegisse diem, quo annue memoraretur, cum proprium Natalem ignorarent. Hac enim ratione plerique eorum, quorum memoriam faciunt vitæ Patrum, propter eminentis sanctimoniæ meritum, invenerunt locum in Menæis ac Synaxariis, ut saltem disticho uno laudarentur : quamvis alias de die, loco, ac modo mortis nihil constaret. Raderum secuti sunt Lahierius, Nierembergius, Lancicius, Scriptores nostræ Societatis : quibus antiquiores testes alios mallemus posse producere. Anonymæ autem istius historiam referens Palladius, Helenopolitanus Episcopus, lib. 8 cap. 42, eam sic concludit :* Paucis autem post diebus, cum ab omnibus valde honoraretur et observaretur, non ferens Beata gloriam qua afficiebatur, clam exiit e monasterio : et quonam iverit, aut quem locum subiverit, aut ubi obierit, nemo cognovit in hodiernum diem.

3 *Nullus porro est, qui non videat, similitudinem subvolantis ad cœlestia alvearia apis, cum collecto operum bonorum melle, præcedenti expressam disticho, cum hoc illius Sanctæ exitu vehementer congruere. Itaque non gravabor in fide Raderi, et ejus quem ipse citat MS. Codicis, ex Anonymo Græco, quem Latinum fecit Pelagius S. R. E. Diaconus, eamdem historiam plenius et ab origine descriptam huic loco inserere, quæ in libello 18 n. 19 talis est, inter Vitas Patrum a Rosweido vulgatas et illustratas lib. 5.* Narravit S. Basilius Episcopus, dicens : Fuit in quodam Monasterio feminarum Virgo quædam, quæ stultam esse ac dæmonem se habere simulabat : quæ usque adeo talis ab omnibus per errorem habebatur, ut nec cibum quidem cum ea caperent. Talem siquidem elegerat vitam ut a coquina numquam recedens, totius illic ministerii impleret officium : et erat secundum proverbium universæ domus spongia, impletum re se rebus probans, quod sanctis libris scriptum legimus : Si quis ex vobis putat se esse sapientem in hoc mundo, sit stultus ut sapiens fiat.

quæ apud Tabennesiotas stultam se simulans,

1 Cor. 3

4 Hæc igitur pannis involutum habens caput, ita quoque in omnibus serviebat : ceteræ autem Virgines tonsæ cucullis cooperiuntur. Nulla aliquando potuit hanc de quadringentis Virginibus videre manducantem ; numquam per omne ævum suum sedit ad mensam : a nulla vel modicam partem panis accepit

et in magna austeritate et contemptu omnium vivens,

A cepit, sed micas tantum detergens ipsarum mensarum et abluens ollas, his solis alimoniis contenta vivebat. Nulli unquam fecit injuriam: nulla ipsius murmur audivit: nulli aut parum aut satis locuta est unquam. Et ecce, cum ab omnibus cæderetur, in omnium odio viveret, maledicta omnium sustineret, sancto Pyoterio, cui hoc vocabulum erat, probatissimo viro semperque in desertis viventi, adstitit Angelus Domini quadam die, sedenti in loco Porphyrite, affatusque est his verbis: Vade ad Tabennesiotarum monasterium feminarum, et unam ex ipsis illic invenies habentem in capite coronam: ipsamque cognosce te esse meliorem: quæ dum contra populum sola diebus ac noctibus pugnat, cor ejus numquam a Deo recessit: tu autem in uno loco residens, neque quoquam aliquando progrediens, per omnes urbes animo et cogitatione vagaris.

S. Pyoterio sanctior esse,

5 Statimque ad dictum monasterium venit, et Magistros Fratrum rogavit ut introducerent eum ad habitaculum feminarum. Quem mox illi, ut virum, non solum vita gloriosum, verum etiam et provectioris ætatis, cum fiducia grandi introduci fecerunt. Ingressus autem omnes Sorores desideravit inspicere: inter quas solam illam, propter quam venerat non videbat. Ait autem ad postremum, Omnes mihi B adducite, deesse mihi videtur aliqua. Dicunt ei: Unam stultam habemus intrinsecus in coquina: sic enim eas quæ a dæmone vexantur appellant. At ille: Exhibite mihi ipsam quoque, ut eam videam. Quo audito supra memoratam vocare cœperunt. Quæ cum nollet audire, sentiens (ut credo) aliquid, aut fortassis hoc ipsum divina relatione cognoscens, dicunt ei; S. Pyoterius te videre desiderat: erat enim vir famæ ac nominis grandis.

ipso coram omnibus Sororibus procumbente,

6 Cumque ad eum fuisset exhibita, vidissetque panno frontem ipsius involutam, projecit se ad pedes ipsius dicens, Benedic me: quod rursus ad illius pedes tunc et ipsa fecit ac dixit, Tu me benedic, Domine. Omnes Sorores obstupuerunt, simul dicentes, Noli, Abba, talem injuriam sustinere, fatua est enim quam cernis. Et sanctus Pyoterius ipsis omnibus ait: Vos estis fatuæ, nam hæc et vestra et mea est Amma (sic enim vocant illic matres spirituales) et deprecor Deum ut dignus ipsa in die judicii merear inveniri. Quo audito omnes ad pedes ipsius simul prociderunt, singulæ varia peccata ei propria confitentes. Alia enim abluens sordes catini super ipsam se effudisse dicebat: alia vero colaphis eam sæpe a se verberatam memorabat; alia nares ipsius sinapi impletas a se esse deflebat: ceteræ quoque diversas referebant se ei injurias irrogasse. Pro quibus omnibus Sanctus ille fusis Deo precibus, egressus est.

EX VITIS PATRUM.

et a ceteris culpam agnoscentibus honorata,

7 Post paucos autem dies, non ferens illa tantam sui gloriam, tantoque se nolens Sororum honore cumulari, gravarique se credens excusationibus singularum, egressa est de monasterio illo occulte: et quo ierit, in quem se immiserit locum, vel quo fine defecerit, ad nullius potuit notitiam pervenire. *Quis tamen finem illi, licet soli Deo notum, dubitet fuisse sanctissimum? Est autem* Tabenna, *Nili insula ad extremam Thebaidem, juxta Syenen.* Porphyrites *autem* locus *ab Eusebio lib.* 8 *cap.* 18 *dicitur esse in eadem Thebaide: et ex Palladii cap.* 77 *intelligitur omnino inhabitabilis fuisse, in quo vix herbas silvestres ad victum invenire solitus sit Abbas Posidonius. Quod vero attinet ad* coronam, *quam pro indicio latentis Sanctæ dicitur accepisse Pyoterius, hanc Palladius* διάδημα *appellat, Gentianus Hervetus* redimiculum *vertit, et bene: nec enim videtur hic intelligi debere signum aliquod divinitus ostensum Pyoterio, ceteris inconspicium; sed ipse ille vilis pannus, circum caput contortus quo satis distinguebatur a ceteris, ex usu monasterii cucullatis.*

clam sese subduxit.

DE SANCTO AMATORE,

G. H.

EPISCOPO AUTISSIODORENSI IN GALLIA.

AN. CCCCVIII

P*lurimi Sancti Autissiodorenses suam hoc mense habent venerationem: inter quos sunt sex priores Episcopi, scilicet* S. Peregrinus *primus referendus ad diem* XVI, S. Marcellianus II *ad diem* XIII, S. Valerius III *et* S. Valerianus IV, *ambo ad diem* VI S. Eladius *sive* Helladius V *ad diem* VIII, *ac dein* S. Amator VI, *de quo ad hasce Kalendas Maji nobis jam est agendum. Celebris est hujus Sancti memoria in omnibus pene Sacris Fastis Latinis, quorum primum locum obtinent antiqua Martyrologii Hieronymiani apographa, ex quibus Epternacense, ante nongentos aut plures annos exaratum, ista adjuncta habet:* Autissiodoro civitate Amatoris Episcopi. *Quæ in Lucensi et Blumiano latius hoc modo explicantur:* In Gallia civitate Autissiodoro depositio S. Amatoris Episcopi. *Titulus* Confessoris *additus ab Usuardo, Bellino, et aliis, cum hodierno Martyrologio Romano. Alii, et maxime recentiores, ex ejus Actis addunt majora elogia, uti et Petrus de Natalibus lib.* 4 *cap.* 113. *Sed præ hisce Fastis antiquum venerationis Ecclesiasticæ testimonium exhibet Basilica, Autissiodori ad ejus honorem et cultum erecta. Extat historia Episcoporum Autissiodorensium, a Philippo Labbe ex antiquis MSS. eruta et tomo primo Novæ bibliothecæ ejus edita, in qua ad Acta S. Aunarii (qui Ecclesiæ Autissiodori præfuit Episcopus circa annum* DLXXX) *indicantur Litaniæ ab eo constitutæ, per duodecim mensium capita celebrandæ, hoc ordine:* Kalendis Januarii Basilica Domini Germani, Kalendis Februarii Basilica Domini Amatoris, Kalendis Martii monasterium Domini Mariani, *et sic consequenter. Idem S. Aunarius constituit, a quibus Vigiliæ in Basilica S. Stephani cum Abbatibus celebrentur singulis diebus, hoc modo:* Dominica nocte Basilica Domini Germani et monasterium Decimiacense. Secunda feria Basilica Domini Amatoris et monasterium Fontanense etc. *In antiquis Breviariis Autissiodorensis Ecclesiæ præscribitur Officium de SS. Philippo et Jacobo Apostolis, cum commemoratione* S. Amatoris *in Vesperis et Laudibus; eaque memoria continuatur per totam Octavam.*

Cultus sacer ex antiquis Fastis,

Basilica Autissiodori constructa.

2 *Vitam S. Amatoris conscripsit Stephanus, Africanus Presbyter, rogatu memorati S. Aunarii, cujus est hæc ad illum epistola.* Dilectissimo atque amantissimo et interno mihi vinculo caritatis connexo Stephano Presbytero, Aunarius gratia Dei Episcopus, in Domino æternam salutem. Tuæ nobis doctrinæ multis jam experimentis comprobata prudentia, compulit nos, quamdam tuis humeris imperiosam superponere sarcinulam; sed eam quæ tibi non sit oneris, sed honoris; nec quæ deorsum iniquo pondere premat, sed quæ potius cœlum usque sustollat. Cognitum tibi est, carissime frater, et quam sit humanarum mentium diversitas, et quemadmodum in studia contraria non solum inane vulgus, verum etiam universa scindatur nobilitas: et quidam quidem prosaico oblectantur stylo, quidam autem

Vitam ejus petente S. Aunario Ep.

A tem numeris se rhythmisve ac cantibus versuum delectari latentur. Ergo, ut omnium votis occurrerem, et nullus suo desiderio fraudaretur, placuit mihi, ut Vitas beatissimorum Confessorum quasdam pede libero describens, quasdam vero lege metrica impeditas digereres: ob quam rem obsecro unitam mihi tuæ dilectionis amicitiam, ut beatissimi Germani Episcopi vitam in versuum qualitatem commutare non desistas: Sancti vero Amatoris prosaica modulatione describas; ut sectatores Apostolicæ prædicationis effecti, omnibus omnia efficiamur, et nulli quidquam debeamus, nisi ut invicem diligamus. Individuam mihi caritatem vestram Divina custodiat pietas, venerabilis frater. *Hactenus S. Aunarius; cui præfatus Presbyter hujusmodi responsum dedit.*

AUCTORE G. H.

3 Domino beatissimo et Apostolicis infulis decorato Patri spirituali, Aunario Episcopo, Stephanus omnium servorum Christi famulus. Decursis litteris Apostolatus vestri, quod sancti desiderii ardor summa alacritate prætendit, luce clarius approbavi. Est ergo devotionis vestræ propositum, virorum opinatissimorum Germani et Amatoris floridæ vitæ nobiles actus describi: sed ad eos lepidissimi callis vestri dirigatur intentio, qui possunt virtutum lumina æquiparis afflatibus inspicere. Verum eo (cujus iners B ingenium gemino rigore torpescit; et lingua balbutiens, faucium inter rancidulos cursus squallido sitis impedita rigore, non loquitur, sed potius stridet) quomodo potero divinitus inspirata virorum sanctissimorum munera polito expedire sermone, qui nec privata possum humano casu congesta negotia explicare? Ridiculo, ni fallor, ac inexplicabili ludibrio semet impendit, quisquis ultra virium suarum possibilitatem onus assumit. Nonne ferarum sectatores, si minus captiosa industria formaverit, audax temeritas pessumdabit? Numquam tiro victoriæ monumenta parma, quæ est picta, gestavit, si eum docta veterani exempli manus non instruxit. Numquam etiam aeris sibi concessum patulum iter ales tutius resecavit, cui prævia dux penniger mater non fuerit. Jacebit profecto fluctuum elisione truncatus, quisquis suæ procacitatis flsus auctoramento, indocilem ratis dexteram ingerit clavo. Sic unusquisque in diversum imperitiæ hamo inscinditur, si doctorum favoribus minime adjuvetur. Ego, beatissime vir, quæso, ut illa mihi culmen apicis tui imponat quæ facile me posse perficere non dubitat; si tamen et in hoc opere, quidquid illepide aut infacete rustica garrulitas digesserit, æquanimiter feras, aggrediar; et faciam quæ paterna infert ac jubet auctoritas. C Vale in longum tempus, Domine Papa. *Hæc Stephanus.*

addicit se scripturum Stephanus Presbyter.

4 Comparavimus nobis Legendarium pluribus tomis in pergameno conscriptum: sed, quod hactenus indoluimus, defuerunt Acta Sanctorum ad quatuor priores menses spectantia: nunc vero usui nobis esse incipiunt, dum exhibent Acta Sanctorum ad Majum et sequentes septem menses pertinentia: ex quibus, et duobus aliis codicibus nostris satis antiquis, item alio monasterii S. Mariæ Bonifontis, Vitam S. Amatoris damus: quam eamdem reperimus in MS. membrano Serenissimæ Christinæ Sueciæ Reginæ numero 81 signato, item in MS. Nicolai Belfortii, quæ cum nostris MSS. conferre non videbatur operæ pretium, cum passim occurrere eamdem cognovissemus ex Catalogo Codicis MS. et plurium aliorum. Petrus le Venier Pœnitentiarius Ecclesiæ Autissiodorensis (cujus humanitatem et eruditionem ipsi Autissiodori anno MDCLXII *experti fuimus, et illustrem ejus bibliothecam sumus admirati) habet eamdem Vitam in tres partes distributam, cujus prior capite primo concluditur, duas sequentes partes, in duo capita singulas dividimus. Censet vir iste summi judicii, scriptam eam esse a supra memorato Stephano Africano Presbytero:* D *et huic sententiæ libenter subscribimus. Auctor porro videtur, ex subministrata Actorum materia, accurate selegisse ea quæ reperit magis authentica. Ita quæ numero 18, 22, 24, 25, et 27 referuntur, desumpsit, ex Vita S. Germani successoris, servatis verbis Constantii Presbyteri, dictæ Vitæ auctoris, quam hic integro seculo citius, id est circa annum* CCCCLXXX, *conscripserat.*

hanc damus ex MSS.

5 Varia ejusdem Vitæ extant compendia, in quorum aliquo, id quod Historiæ Episcoporum Autissiodorensium inseritur, cum hac post miraculorum narrationem clausula, Ut liber de Vita illius editus manifeste declarat. *Quæ ibidem de tempore Sedis adjunguntur, mox examinabimus. Aliud compendium habemus ex MS. Ultrajectino S. Salvatoris, cui non absimile extat Coloniæ apud Patres Carthusianos; ex quo partem priorem, et quidem stylo mutato, edidit Laurentius Surius; pro reliquis lectorem amandat ad Vitam S. Germani. Tertium censeri posset, quod monachus Altissiodorensis profert in sua Chronologia, Parisiis anno* MDCIX *excusa folio 55 et 60; quod descripsit Bellovacensis lib. 20 cap. 13. Quartum compendium ipsi Autissiodori descripsimus ex MS. perantiquo Carnotensi, quod plurimum laudabat, qui nobis communicavit Georgius Viola, monachus Autissiodori ad S. Germanum, vir in antiquitate historica eruditus: quod quia illustre est Sancti encomium, et aliqua alibi non indicata continet, instar* E *elogii proponimus, hujusmodi verbis.*

Extant varia ejus compendia.

6 S. Amator, Autissiodorensis Episcopus, in juvenili ætate litteris optime eruditus, coactus est a parentibus virginem quamdam desponsare. Sed cum tempus copulationis urgeret, se mutuo exhortantes, votum virginitatis fecerunt. Et ecce Angelus adfuit, qui duas eis coronas attulit, propositum laudans, et ad perseverandum exhortans. Porro puella Virginum cœtui se tradidit, Amator vero in Clericatu tanto præconio canduit, ut post excessum S. Elladii mereretur in Pontificatu constitui. Factus ergo Pontifex multis effulsit miraculis; cæcos illuminans, paralyticos curans, mortuos etiam ad vitam reducens. Cum autem multos subjecisset jugo fidei, tum exhibitione miraculorum, tum ex instantia prædicandi; videns parvam adhuc ibi esse basilicam, nec posse capere Chistianorum multitudinem tam ingentem; petiit a quodam Autissiodorensi cive, Ruptilio nomine, ut sibi concederet domicilium, quod intra claustrum urbis habebat amplum et excelsum: et statim abnegavit. Sed non multo post gravissime infirmatus, Sancto annuit quod rogarat. Tunc vir Dei eamdem domum Basilicam consecravit, in qua postea S. Germanum tonsoravit. Hæc est hactenus basilica, in honorem Proto martyris Stephani Christianis populis frequentata, quam D. Willelmus, ejusdem civitatis, postea Parisiensis, Episcopus, destruens, ecclesiam mirabili opere fabricare incepit anno Domini MCCXV. Amator denique febre correptus, cum sibi imminere obitum præsensisset, Clerum et populum convocans, thronum Pontificalem ascendit: et inter manus obsequentium Clericorum emisit spiritum: quem quidem beatum spiritum viderunt multi in specie columbæ ab Angelis in cœlum deferri. F

Aliquod Vitæ elogium.

7 Ad ordinandam vitæ a S. Amatore ductæ chronotaxim, circa mortem ejus unicus character temporis offertur in Actis infra num. 31; ubi dicitur defunctus Kalendis Maji feria quarta. *Ergo non anno* CCCCXXI, *ut Monachus Altissiodorensis et alii post eum scripserunt: tum enim Kalendæ Maji inciderunt in diem Dominicam, littera Dominicali B. Non etiam incidit obitus in annum præcedentem,* XX *istius seculi; quem Sammarthani sub dubio indicarunt cum anno* CCCCXVIII; *quem, cum Philippo Labbe et aliis, necessario assignandum morti S. Amatoris arbitramur. Tunc enim cyclo*

Mortuus est 1 Maji feria 4.

anno 418

A *cyclo Solis* VII, *littera Dominicali* F, Kalendæ Maji *convenerunt in requisitam* feriam quartam, *quæ cyclo Lunæ* I *incidit post tertiam Dominicam Paschæ, tunc* VII *Aprilis celebrati : adeo ut S. Amator potuerit commode post festa Paschalia iter assumpsisse in urbem Æduorum, atque reversus fuisse ad propriam Sedem, uti in Actis explicatur. In historia Episcoporum Autissiodorensium anni Sedis tribuuntur* triginta, *cum* mense uno et diebus V : *proinde consecratus fuisset circa Solennitatem Annuntiationis Deiparæ Virginis et Christi incarnati, an.* CCCLXXXVIII. *Et hactenus quidem satis apte omnia : sed merito displicet in dicta historia, quod dicatur S. Amator fuisse* temporibus Constantii, et Juliani Apostatæ, atque Joviniani Imperatorum, sub Pontificibus Romanis Felice, Damaso, Siricio atque Anastasio. *Nam primo, ita vixit sub Constantio, Juliano, et Joviano seu Joviniano Amator, ut etiam Valentiniani Valentisque fratrum et Gratiani transcenderit Imperium, ac demum Valentiniano juniore et Theodosio magno imperantibus creatus Episcopus sit, mortuus sub Honorio Theodosii filio. Deinde, ultra prænominatos Pontifices (a quorum numero non erat excludendus Liberius, Felice II mortuo aut abdicante, rursum verus Pontifex) vixit S. Amator, etiam sub Pontificatu Innocentii. Hæc autem ideo explicanda* B *fuere, ut constaret ab historiæ prædictæ auctore erratum in aliorum Episcoporum Autissiodorensium gestis simili modo anticipandis. De prima S. Amatoris ætate, certius videmur aliquid statuere posse ex tempore nuptiarum ejus : nam ut eis assisteret dicitur num. 4 evocatus S. Valerianus sub finem Vitæ suæ, et mox S. Elladius successor eumdem consecravisse Levitam, num. 7. Ex dicendis autem ad Vitam S. Valeriani, hujus morti, et ordinationi S. Elladii assignandus est annus* CCCLXIV; *proinde videtur S. Amator ante* CCCXLIV, *natus fuisse, et mortuus ante annum ætatis septuagesimum.*

consecratus anno 388,

ad nuptias destinatus circa an. 364

natus ante 344

8 *Miranda sunt, quæ Romæ descripsimus ex Legendario MS. Cardinalis Barberini, et alio MS. in quo hic titulus præfigebatur :* Incipiunt miracula SS. Quirici et Julittæ, quæ Teterius Sophista eorum servus edidit, de corporibus eorum a S. Amatore Antiochiæ repertis : *post quem titulum ista scribuntur.* Quoniam SS. Quirici et Julittæ matris ejus veneranda passio, diverso quidem relatu, sed vero et pari martyrio, constat esse nota populo Christiano; de insuperabili miraculorum suorum profunditate, quibus in seculo disponente Deo claruerunt, veluti quemdam rivulum deducens, pauca libare curavi, et ad honorem Ecclesiæ sacris paginis indere studui. Annorum igitur multorum excurso tempore, post perceptam martyrii coronam, sanctus Amator Autissiodorensis Episcopus, C clarissimo viro Savino comite, fines Antiochiæ peragans, sacratissima corpora illorum Christi gratia reperit : quæ cum magno cultu, rediens, in partes galliæ attulit, ac Austricæ urbi delata, solo tantum pueri brachio Sancti Savini precibus concesso, in domo qua isdem Præsul meritorum gloria pollens a fidelibus veneratur, iterum honorifice tumulavit. Hoc enim incomparabile thesaurum a Deo civitas illa, multorum sanctorum titulis exornata, sibi dari ideo promeruit, ut et salus corporum et animarum inde populo suo perveniat : * et Dei ordinatio, qua idem Martyr Neversium pater futurus erat, ea interim servatrice, quandoque lætius assidua suis fidelibus fieret. Amen. *Eadem usque ad signum * leguntur apud Mombritium tomo 2 in Vita S. Quirici et Julittæ sub finem, et citantur a Baronio in Notis ad hasce Kalendas Maji. Forsan erit qui majorem lucem affundat, ut ad Acta dictorum proximo mense Junio exploratius aliquid dari possit. De S. Patricio, Hibernorum Apostolo, circa annum* CCCCXIV *a S. Amatore Autissiodori excepto, egimus ad hujus Vitam* § VIII.

dicitur Antiochiam profectus

corpora SS. Quirici et Julittæ detulisse.

D *De ejusdem apparitione facta S. Mamertino, postea Abbati Autissiodorensi, consule Vitam illius Sancti* XX *Aprilis. De brachio S. Germani et dente S. Amatoris tempore Caroli Magni delatis ad monasterium de Cusano in diœcesi Catalonix Helenensi, egimus* V *Januarii in Actis S. Flamidiani Martyris, a Vincentio Domenecco collectis.*

AUCTORE G. H

9 *Magna fuit in sacris officiis communicatio Ecclesiarum Trecensis et Autissiodorensis; hinc S. Helena Virgo, cujus corpus adservatur Trecis in Ecclesia Cathedrali, etiam in diœcesi Autissiodorensi solebat sub ritu duplici coli, uti infra ad illius festum* IV *Maji indicatur : vicissim autem in Ecclesia Trecensi fiebat hoc die commemoratio S. Amatoris Episcopi, sicut in Autissiodorensi. Ex quo solum factum est ut habeatur* S. Amator Episcopus Trecensis, *et quidem primus, quemadmodum videre est apud Camuzatum in Promptuario sacrarum antiquitatum diœcesis Tricassinæ fol.* 152, *Nicolaum Des Guerrois de Sanctis Trecensibus ad an.* 314, *Sammarthanos, et alios in Gallia Christiana.*

Cultus ejus in Ecclesia Trecensi.

VITA

Auctore Stephano Africano Presbytero.

ex pluribus codicibus MSS.

E

CAPUT I.

Ortus, studia, sponsa obtrusa, et relicta. Assumptio in Clerum.

Amator, vir summæ castitatis splendore perspicuus, et sui qualitate vocabuli Deo placitus atque dilectus; parentibus nobilissimis natus, et in cunis segmentatis educatus est atque nutritus. Ejus autem pater Proclidius civis Autissiodorensis, mater vero Usiciola est nuncupata; quæ non dissimili genere de numero Procerum est Æduensium procreata. Horum profecto supellex ac patrimoniorum possessio inæstimabilis fuit. Tanta igitur locupletatio agrorum ejus bonis parentum accesserat, ut præ latitudine eorum et regionum diversitate in quibus siti fuerant, quantitatem ignorarent. His ergo nulla alia proles fuit, quæ tantæ facultatis possessione frueretur, nisi prædictus Amator, vir Dei prudentia ab ipsis cunabulis præventus atque repletus. Hunc igitur tenere diligentes, et cum summa solicitudinis diligentia educantes, litteris non solum communibus verum etiam liberalibus tradiderunt. Cujus ingenium quoniam Deo fuerat dedicatum, ita intra breve tempus omnium artium doctrinam et disciplinarum subtilitatem est consecutum, ut poeticarum adinventionum schemata, oratorum enthymemata, jurisperitorum nodos atque ænigmata, Philosophorum quoque syllogisticas quæstiones facili disputatione penitus enarraret. F

Nobilium ac divitum parentum

unicus filius

instruitur liberalibus disciplinis :

2 Erat autem eodem tempore *a* Valerianus, vir moribus probatissimus, præfatæ civitatis Antistes. Igitur sæpissime antefatum juvenem percunctatus, admirabatur in eo non solum bonum naturæ, verum etiam tantæ capacitatis prudentiæque solertiam. Cumque per dies singulos ejus disciplinæ processus adspiceret : cœpit intra sui recessus pectoris ruminare ac dicere : Quid putas erit hic juvenis, cui tanta inest prudentiæ claritas atque simplicitas? Credo equidem, nec vana est fides credentis, quod vas est prædestinatum electionis, et templum purissimum majestatis. Hujus itaque frequentissime sæpe dicti juvenis larga mansuetudine vir venerabilis institutor, Dei sibi omnipotentis prece auxilium impetrans, aggreditur juvenem et salutaribus monitis adhortatur, ut Dei præceptis religionique Catholicæ magis suæ mentis intentionem, quam vanis superstitionibus, applicaret.

a

a S. Valeriano Episcopo diligitur,

ad omnes virtutes incitatus,

AUCTORE STEPHANO AFRICANO EX MS.

A applicaret. Qui ita primordia sanctarum suasionum ejus fertili corde suscepit, tamquam si in his fuisset a principio eruditus. Ex hoc jam præfatus Episcopus non destitit divinarum Scripturarum eum confirmare testimoniis, et Domini consolidare præceptis. Hæc autem omnia clam parentibus agebantur.

a parentibus ad matrimonium destinatur,

3 Cumque adolesceret, et ad eam ætatis possibilitatem perveniret, ut matrimonio copularetur; aiunt ad eum parentes ejus. Cognitum est tibi, fili, quod præter te aliam sobolem non habemus, per quam generis nostri germina propagentur. Idcirco, dilectissime, libentius parentum suasioni attende, et consensum devotioni nostræ atque ardori citius præbe; ut similis tui a nobis in conjugium puella despondeatur, quo possis et mundi oblectationibus frui, et tuæ propaginis per solennia nuptiarum progeniem renovare. Amator vero vir solertissimus, cujus animus cœlum jam tendebatur; declivior præceptis Domini cis, sibi a beatissimo Valeriano frequentius inculcatis, habebatur; quam in mundanis suasionibus, quæ ei a parentibus molestissime ingerebantur. Videntes autem parentes ejus, acclivem esse eum et pronum in sacratissimi Valeriani prædicationibus; cogitaverunt ei desponsare puellam, honestissimo semine procreatam, et natalibus parem; ut per ejus conjunctionem

oblata Martha sponsa,

B mentem Deo deditam ad secularia declinarent. Desponsata est ei autem virguncula, Martha nomine; ex oppido Lingonicæ civitatis, celeberrimis atque famosis simis parentibus edita. Cum autem definitus nuptiarum dies secundum pactorum qualitatem inter se habitorum adventaret, invitantur de more cunctorum nobilium familiæ, exornantur ædes, thalamus intra ædium splendidissima spatia rite construitur. Cujus

qua splendide adducta

pars auro plumata nitet: alia vero cocco, ac serico non semel tincto, eboreque lucido coruscat. Stat in foribus non segnis achates: jaspis lumen obumbrat: onyx prostratus calcatur, cunctarumque divitiarum illic copia reponitur, quibus natura speciatim nomen imposuit. Deinde virgo ornatricum certatim manibus comitur, quæ turrita corona frontem comprimunt, et laxos amictus balthei gemmis astringunt, nudatos etiam lacertos suppara præcingunt angusta, et luteola flammea splendidissimos vultus obnubunt, sicut ritus ac mos elegantissimorum fuerat Romanorum. Tunc reverentissimus juvenis thalamo adesse parentum auctoritate jubetur.

S. Valerianus super eos recitat pro nuptialibus, preces ordinationis Leviticæ:

C 4 Invitatur de more religiosorum, ad introitum thalami, illico Valerianus Episcopus, ut conjunctionis eorum auspicium Dominicis invocationibus confirmaret. Qui dum appropians libellum sacrarum precum dextera arriperet, divino jam instinctu atque providentia perennis naturæ humanæ opificis; pro societatis coadunatione atque bono conjugali effundere preces cum vellet, sacro eos Levitarum dedicavit officio. Sed nullus astantium, quæ ab Episcopo gesta fuerant, nisi tantum hi qui benedictionibus fruebantur, cognoscere potuerunt. Sed cum jam advesperasceret, et copulationis tempus urgeret; dum strata fulcris mira pictura variatis ornantur, dum pro nuptiis unici filii sui parentes oppido lætantur, talibus aggreditur vir Deo plenus sibi divinitus associatam Virginem verbis: Dic quæso, immortali sponso dedita atque inclyta virgo; dic quæso, Dei omnipotentis filia, putasne intellixisti, quæ per ora sunt in nos effusæ preces Episcopi? Cui respondens virgo ait: Intellexi, dilectissime, et nimio sum prostrata terrore formidinis. Cui rursus adolescens: Ne quæso paveas, nec te tui corporis rigor exagitet. Et hoc enim non est imperitiæ deputandum, sed Dei

quo animadverso tractant inter se de virginitate servanda,

potius potentiæ adscribendum, quæ per os antedicti Pontificis suam in nobis pietatem exercuit. Propterea obsecro, ut si voluntati tuæ insidet, hoc munus conservare illæsum, nobis misericordia Dei præro-

D gatum et datum, meæ notitiæ pandas. Cui sacratissima virgo respondit: Jam enim, dilectissime frater, ex uno dependemus arbitrio, et ideo quæ tibi Deo favente sunt placita libenter amplector. Ex eadem scilicet hora non jam conjugali se oblectatione fovebant, sed divinis potius alteruter eorum testimoniis fruebatur, ut sacrarum Scripturarum, non conjugii amatores aspiceres. O ineffabilis et invisibilis Dei largitas, quæ non solum nomina horum Sanctorum, sed cum nominibus etiam *b* coæquat merita. Incorrupta soror Lazari Martha, Domino discumbenti æquanimiter ministravit: hæc Martha, in cœlo summo Regi regnanti mentis corporisque puritatem exhibuit. Illa sibi tantum simplicem pudoris coronam promeruit: hæc dum sibi associatum juvenem castitatis proventu exornat, congeminatam sibi victoriæ pro munere palmam nobilitat. *b*

et effusa cælitus fragrantia in proposito firmantur;

5 Illis ergo alternatim se præceptis Dominicis foventibus, atque exemplis suæ radices dilatantibus perseverantiæ; inusitatus odor, in medio eorum fragravit, non vulgaris, sed secreti luminis a Mediatore delatus. Cujus virgo repentinam admirata suavitatem, consociatum sibi juvenem talibus percunctatur sermonibus: Narra obsecro, juvenis, cujus tanta suavitas sit odoris. Nonne omnium florum suavitatem hiems procellosi rigoris adussit? Et unde nunc tanta inspirationis bonitas, in alieni temporis metas prosilivit? Ad hæc juvenis, Jam, inquit, E sæpe tuis, virgo, mentibus inculcavi, quæ sit divinæ potentiæ possibilitas. Hic profecto odor, qui est in naribus nostris, non temporalium pratorum metis concluditur, sed æternæ Ecclesiæ campis vernantibus propagatur. Propterea oportet nos corporum nostrorum mentiumque inviolatam integritatem modis omnibus custodire, quibus se divina Majestas in odoribus præbet, et castitatis amator per suæ creaturæ suavitatem apparet. Thorus igitur conjugalis, strati tantum communis consortium existat, non in mundanis illecebris. Ego etenim *c* puellarum consortium ab infantia mea vitavi, et execratus sum *c* mundi blandimenta, quibus assolet castitatis exorbitare pudicitia. Et ut nunc tuo affectui, virgo castissimis ornamentis prædita, præbuissem assensum, non voluntas mea, sed parentum persuasit frequens impulsio: quorum nefas putavi jussa contemnere, sperans me perpetui patris, dum mortalibus obedio, imperium possidere. Isti soli indesinenter grates exsolvo, qui talem te mihi conjugem præbuit, de qua non terrenis actibus, sed cœlestibus complacerem. Et his dictis post longæ confabulationis eloquia utrosque sopor oppressit. F

itemque visione Angeli duplex sertum offerentis.

6 Intempesta autem nocte expergefactus vir Deo dilectus Amator, aspicit haud procul a se Angelum consistentem, duplex sertum gestantem in manibus, qui ultro his compellat juvenem: Suscipite, juvenes, munus vobis Domini pietate concessum, et vestrum in omnibus incontaminatæ mentis custodite propositum. Has voces ex ore Angeli prolatas pervigil juvenis audiebat, et suis speculabatur ora eloquentis obtutibus: sed illa quasi per somnium geri, quæ vere dicta fuerant, existimabat. Erant namque ibidem pedissequæ duæ, excubantes in obsequium Dominorum: quæ cernentes ea quæ gerebantur, prostratæ sunt terribili visione. Altero autem die diluculo consurgentes, propter ostensum sibi miraculum poscebant se ancillas Dei fieri. *d*

Deinde a S. Eladio Episcopo

7 Peractis vero diebus celeberrimis nuptiarum, alacres atque concordes ad *d* S. Eladium Episcopum, qui beatissimo Valeriano successerat, gressus Amator et Martha tendunt: et procidentes coram eo votorumque suorum desideria depalantes, ille Clericum se fieri deposcebat, illa religiosarum numero sociari magis ac magis postulabat. Tunc Antistes, considerans

Martha sanctimonialis, Amator Clericus ordinatur.

A considerans, atque contemplans Dei eos amore fervere, et propter ejus dilectionem velle secularem habitum commutare; utrisque impiger paruit, illum crinibus exonerans, illam castimonialium religionis cœtui devotissime jungens ac socians. Perfecto itaque in eis sanctificationis officio, sic eos *c* limpidissimis Pontifex exhortatur eloquiis. Gratias ago omnipotenti Deo, qui vos sibi immaculatos atque incontaminatos elegit. Nam vere, filii, satis fuit in vestra conjunctione prostratus Episcopus mœroribus, quando pro conjunctionis vestræ congruis precibus, ordinationis ac sanctificationis Levitarum preces effudit. Sed quoniam illa præfigurate, propter hanc confirmationem, voluntate fortuita gesta sunt; debetis, sacratissimi juvenes, cognoscere cui vos servitio mancipastis, et quem professionis cultum hodie recepistis. Omnis enim qui Deo militat, debet se ab omnibus abstinere; et ei tantummodo operibus complacere, cui se devovit, ac tradidit. Omnia quæ supervenerint æquanimiter sustinete. Nulla vos tribulatio a caritate Christi separet, nulla lucra secularia longanimitatis vestræ hilaritatem obfuscent: sic denique bonæ retributionis mercedem consequi poteritis, et hæreditatis justorum esse participes. Hoc dicens, Dei excitatus ardore, Amatorem sanctissimum levitico gradui admovit, et sacri ministerii sublimavit officiis. Revertuntur igitur ambo in diversorio gratulantes, et omnipotentis Dei sibi concessa miracula hymniferis vocibus collaudantes.

B

ANNOTATA.

a *Colitur* S. Valerianus 6 *Maji*.
b *MS. Bonifontis*, largitur.
c *Unum MS. nostrum*, puellæ.
d S. Eladius. *aliis* Helladius *colitur* 8 *Maji*.
e *MS. Bonifontis*, lepidissimus.

CAPUT II. *a*
Sanati energumenus et paralytica. Dæmones depulsi.

Non post multum tempus consecrationis ejus, erat quidam *b* Eraclius nomine, ex civitate *c* Æduensi, excellentissimo germine progenitus. Cui uxor erat, nomine Palladia, moribus ac genere viro æquiparans, nec non et opibus copiosis opulentior. Hæc a cultu ris dæmoniorum abscedens, veræ se religionis fidei tradiderat atque dogmatibus; et regenerationis lavacrum, viro suo in pristinis erroribus commorante, adepta fuerat. Libuit autem eam, post consummationem sacri baptismatis, in Autissiodorensium civitatem pergere, in cujus vicinitate patrimonium possidebat. Posita autem ea in suburbio, Paschalis dies advenit. Ipso autem die Dominicæ resurrectionis, utpote neophyta, ad sanctam Ecclesiam lampificis ornamentis obsita processit: ita enim diverso splendore gemmarum præfata Palladia perlucebat, ut nitorem solis obnubilaret, et lucem diei pretiosis ornamentis absconderet. Perfecto itaque sacrificio, dum Eucharistiæ libamina Sanguinis quoque Dominici haustu confirmare voluisset, accessit ad beatissimum Amatorem, tunc Diaconum, qui sacratissimum Calicem in vitam æternam populis porrigebat. Quam ille pomposis cernens cultibus exornatam, ita aggressus est: De hoc calice sanguinis Domini nostri Jesu Christi non gustabis, nisi a te onus ornamenti prejeceris: scelus enim hac nocte pollutionis exercuisti, et oportet lugubri cultu indui, et profluvio lacrymarum nocturnum facinus abluere, et sic te sacratissimis epulis applicare. Non ita te pollicita es victuram, quando cum Deo pactum fecisti, renuntians diabolo et angelis ejus, atque illecebris et *d* incentivis quibus ille crassatur.

Palladiæ Christianæ,

C

negat communionem Calicis,

ob vanum ornatum, et conjugii usum,

9 Hæc illa audiens, quoniam palam omnibus fuerat increpata; et quæ putabat absconsa, vulgata fuerant in populo et revelata, exarsit: et a crimine audaciam sumens, tamquam leæna gemitibus frendens, de ecclesia est egressa. Cum autem appropinquaret ad locum in quo illustris vir ejus consistorium habebat, cœpit singultibus ei suggerere, et suam lacrymis pulchritudinem defœdare, ut viri sui ipso quodammodo luctu ad iracundiam animum provocaret. Suggestionis ergo suæ tale principium fecit: Conjunx tua, siquidem tua sum, nescio a quo pseudodiacono, coram tota Ecclesiæ multitudine, lacerata sum. Ego enim, ut tuis conspectibus complacerem, et solito cultior cunctis festivitatem frequentantibus apparerem, quidquid vestimenti superbissimi habui induta sum libens, ac etiam aureis ornamentis, lapillorumve monilibus memet decenter exornavi atque curavi: ob quam rem graviter vulnerata sum, ac labefacta contumeliis. Suscepta namque Eucharistia, cum vellem sanctificati Calicis latices delibare, me bajulus Calicis exacerbans repulit, minatus quod nisi vestimenta simul cum ornamentis deposuissem, et pœnitentiam admissi nocturni suppliciter peregissem, nullatenus communicarem. Tu ergo, vere dilectissime, ne moreris ulcisci, quam te superstite tamquam viduam lacerari prospicis atque contemni. Cui maritus: Desinant paulisper, conjunx dulcissima, in pace lacrymæ tuæ, me nunc in sacrilegi cruore ultorem videbis.

D

AUCTORE STEPHAN. AFRICANO EX MSS.

ab ea incitatus maritus adhuc idololatra,

et machinatus necem S. Amatoris,

E

10 Ex hoc jam cœpit, utpote Paganus, rimare causas, et apta insidiis loca requirere, quo possit facilius læsam conjugem vindicare. Hoc autem agebat per dies singulos, abjectis omnibus causis ac negotiis utilitatis eorum. Sed ne suæ cogitationis malæ potiretur effectu, illico ille doli machinator nequissimo arripitur spiritu, illa vero lethifero morbo, qui membrorum compagem dissolvisset. Erant autem ambo jacentes sine ullius remedii aut consolationis adjutorio, quoniam Deus omnipotens per eos voluit in sæpedicto Amatore suam demonstrare virtutem, et ostendere quantum fuerit ei carissimus et fidelissimus famulus. Cumque in his languoribus versarentur atque suspiriis, paululum palpebris eorum somnus obrepsit: et ecce vox Domini Salvatoris in aures eorum insonuit his verbis, dicens: Adhuc in malitiis vestris versamini, et nefariis consiliis obcæcati atque hebetes facti, vestri estis immemores? Recordamini, quibus vos flagitiis afflixistis, vel quæ causa malitiæ super vos repente obvenit. Si vultis tandem aliquando hujus languoris vinculo, quo astringimini, ambo absolvi; revertimini ad cor vestrum, et scrutamini illud, quod in necem complaciti famuli mei Amatoris indecenter armaveritis; et cognoscetis, quoniam hæc malitia vos circumsepsit. Si enim non fueritis contrito corde ad eum conversi, ut pro vobis, *e* orationem effundat; scitote vos in vestris iniquitatibus atque in deteriori languore pariter consummari.

a dæmone obsidetur; et illa fit paralytica:

voce cœlesti ad pœnitentiam excitati, jubentur ad S. Amatorem accedere:

F

11 His illi auditis, maturius consurgentes rogabant, ut ad Dei hominem pervenirent. Et quoniam ita fuerant diutinæ ægritudinis laqueis impediti, ut pedibus suis niti non possent, vectantur vehiculis; pergunt suppliciter tristes, et pugnis pectora contundentes. Verum ubi se recognoscunt jam propius esse Amatori viro sanctissimo; desilientes de tergo vehentium jumentorum, solo tenus prosternuntur, concordi voce clamantes atque dicentes: Miserere nostri, amice Dei: absolve nefandis vinculis colligatos tuis æquissimis meritis. Jam luce clarius tuæ virtutis fulgent insignia, et fidei firmitas latius propagatur. Fatemur nos, vir beatissime, velle propter redargutionem iniquitatis nostræ innocentem morti contradere, peccatum peccato adjicientes: Ne, quæsumus,

ab eo veniam supplices petunt:

AUCTORE STEPHAN. AFRICANO EX MSS.

A quæsumus, malum malis retribuas: satis sit ultio quæ nos merito tui invasit. En, quæcumque habemus tuæ sanctitatis palmis offerimus, in quibuscumque volueris usus prærogare; tantum pristinæ nos tuis Deo placitis precibus sanitati restitue, et robur corporis animæque concede. Ad quos reverendissimus Amator sic exorsus est: Si credideritis in toto corde vestro, quæcumque petieritis concedentur vobis. Ubi enim sinceræ fidei splendor irradiat, ibi curationum integritas quoque conregnat.

12 Tunc illi iterum cum ejulatu nimio, paululum faciem lacrymis irrigatam ad famulum Dei erigentes, dixerunt: Scis jam, Domine, qualis vel quanta sit fides ac credulitas in cordibus nostris: neque enim tibi occulta sunt, quæ a nobis miseris peraguntur. O investigabiles viæ Domini! o admiranda potentia! quæ ita humanæ præsumptionis temeritatem redarguit, ut acquirat non perdat, ut salvet potius quam occidat. Vere in his evidentissime exorbitantibus claruit, quæ clamat et dicit: Occidam, et vivere faciam; percutiam, et ego sanabo. Promerentur illico sanitatem, ab eo cui injuste manus injicere conabantur: et provolvuntur ante pedes illius cum luctu prostrati, de cujus exitio pertinacissime cogitabant. Convocato itaque Presbytero, Sanctus Amator maritum quoque sæpe dictæ mulieris baptizavit. Quos *f* aliquotiens ita admonebat dicens: Cavete ne ultra voluntates vestras in die festivissimo faciatis, ne deterius vobis contingat. Tunc demum accepto oleo benedixit, et invocato nomine Domini corpora eorum perunxit: Et continuo ab illo spiritus nequitiæ est fugatus, et eam morbus contagii derelinquens, utrique sunt sanati. Hoc primum miraculum palam est Deus operatus per servum suum: qui occulte semper agit per singulos, et collaudatur jugiter, et benedicitur per universos.

illa sanatur, — Deut. 32, 39 — B *vir baptizatur, f* — *et ambo oleo inunguntur.*

13 Post hæc, non post multi temporis curricula, *g* Auxentius, orthodoxæ fidei inimicus, cœpit S. Martinum insequi, et multas ei ingerere molestias, ita ut eum ad capitale inquireret periculum. Tunc ille, quoniam divina præcepta non ignorabat, quibus concessum est propter exardescentem persecutionis rabiem de civitate in civitatem transire; de loco in quo fuerat, ad insulam quæ *h* Gallinaria nuncupatur commigravit: in qua Beelzebub princeps dæmoniorum, exclusis habitatoribus, cum militibus suis conregnabat. Sed statim ut vir Dei pedem illuc attulit, præsentiam ejus sufferre non valens, locum a se possessum deseruit. Egressus est igitur, a præfati viri C præsentia seclusus, cum ululatibus nimiis atque fragoribus; et ad locum se cum universis comitibus suis, qui appellatus est Altricus, recepit: ibique non longe viarum in præcipiti caute considentes, cœperunt per momenta gradientes invasione quadam ac feroci terrore graviter detorquere, maxime autem meridianis horis, ut impleretur quod scriptum est; a ruina et dæmonio meridiano. Sic faciebant non per breve tempus, ita ut omnium pene hominum pectora opinionis pravæ terror invaderet, et illius viæ rectioris iter fortiter evitarent. Hoc S. Amator comperiens, quadam die illius viæ iter arripuit. Quo viso frequens populus civitatis glomeratim se portis proripiebat, signum Domini nostri Jesu Christi fronti infigens, per quod beatissimus triumphabat Amator. Nec non etiam hi qui ante dictorum spirituum tentationibus agebantur, certatim accurrebant; potentiæ Dei, quæ per famulum suum Amatorem operabatur, non diffidentes.

g — *Dæmones a S. Martino ex insula Gallinaria pulsos, h* — *et in Altrico residentes,* — Psal. 90. 6 — *S. Amator adveniens,*

14 Tunc dæmones, voce magna clamantes, dicebant: Cur nos et hic, famule Dei Amator, persequeris? cur nos non licet in quolibet loco quiescere? Huc nos Martinus de domiciliis nostris pepulit, et a nostris liminibus effugavit: nunc etiam Amator a peregrinis nuper locis possessis excludit. Ad quos D B. Amator: Cedite huic loco, et loca a vobis temeranter arrepta relinquite. Non enim sinemini Christi possessionem, unde jam per lavacrum regenerationis expulsi estis, iterum possidere. Vere fidelis Dominus in verbis suis, qui ita se exemplum omnibus præbuit, ut quod ipse habebat per naturam, accommodaret subjectis per gratiam: meruit enim Amator per fidem, quæ in eo regnabat, audere quæ Christus operatus est potestate. Nam ipsi, prius vociferantes ac confitentes Dominum esse totius creaturæ, dæmones conclamabant; Quid nobis et tibi est, Jesu Nazarene? venisti ante tempus perdere nos. Increpans autem eos B. Amator dixit: Maturate fugam, et obsessa a vobis corpora illæsa abscedentes relinquite. Non ego vobis impero, sed Jesus Christus, qui sævienti pelago imperavit, et elatio fluctuum in semetipsam resedit; qui pigris nubibus imperat, et præcipiti lapsu in terram defluunt. Quo nomine illi audito conterriti et soluti formidine, humilitate prostrati, non sine lacrymosis clamoribus, locum in quo esse cœperant reliquerunt: et exeuntes de loco, in quo corporeis imaginibus populos deterrebant, tamquam fumus in aere defluxerunt. Tunc populus, lacrymoso gaudio exhilaratus, Domino, E quantum possibilitatis habebat, grates exsolvit, dicens: Gratias agimus tibi, Domine Jesu Christe, quia omnibus te in curationum munere præstitisti: et personarum acceptio penes te nullo modo potest reperiri.

in virtute Christi — Luc. 4, 34 — *effugavit.*

ANNOTATA.

a *In MS. codice D. Petri le Venier hic incipit secunda pars sub hoc titulo:* Incipiunt miracula.

b *MS. nostrum unum* Eraclitus.

c Civitas Æduorum *est* Augustodunum, *vulgo* Autun, *urbs proxima Episcopalis versus Meridiem, de qua infra 7 Maji agimus ad Vitam S. Placidi seu Placiti Presbyteri, et hactenus sæpius egimus.*

d *MS. Bonifontis,* incrementis,

e *Idem,* preces.

f *Idem,* alloquens. *Ex hac autem admonitione apparet, pollutionem eam, ob quam redarguta Palladia fuerat, venialem dumtaxat fuisse, ex sacri diei neglectu in usu conjugii alias licito, sicuti ipsa quoque ornatus vanitas solum erat delictum veniale.*

g Auxentius Arianus, *expulso e Sede Mediolanensi S. Dionysio Episcopo, uti in hujus Vita 25 Maji dicetur, a Constantio Imperatore Ariano substitutus,* S. Martinum, *qui* Mediolani sibi monasterium statuit, gravissime insectatus est, *uti in hujus Vita scribit Severus Sulpitius cap. 4.* F

h Gallinaria *Liguriæ parva insula, jam verius scopulus cum turri prope Albingaunum urbem, unde vulgo* Isoletta d'Albenga *appellatur.*

i Altricus *sive* Autricus mons, *vicinus urbi Autissiodorensi, quæ etiam* Autricum *ab aliquibus dicitur: ac forte ab ipso nomen accepit, ut* Autissiodorum *quasi* Autricidorum *dicatur, nomine composito ex* dor, *torrentem seu rivum significante apud veteres Gallos.*

CAPUT III.

Episcopatus aditus: infamia dissipata. Ecclesia nova comparata. Mortuus suscitatus: incendium extinctum.

His ergo peractis miraculis, brevisque temporis curriculis transeuntibus, Elladius vir Apostolicus corpus terræ, animam cœlo transmisit. Tunc exorta est felix seditio populorum, concordi voce clamantium, Pastorem basilicæ Amatorem succedere, et Elladii spiritalem hæreditatem suscipere. Quorum voces

Episcopus consecratur,

A voces dignis sunt Dei ordinationibus confirmatæ, et eorum desideria B. Amatori dedita, inania non fuerunt, sed statim in Episcopatus est honorem *a* promotus.

a

16 Post tres autem annos Pontificatus ejus, adversarius spiritus, qui bonis semper invidet, et ovitantibus calliditates ejus letales laqueos tendit, in *b* Litini Archidiaconi ejusdem reverentissimi Amatoris pectus illapsus, cœpit eum aculeis suis stimulare, ut adversus eum aliqua detestabilia machinaretur. Tunc ille, aggregans secum nonnullos e Clericis, et ex laicorum numero quosdam temerarios, cœpit semina odii in populis jactitare, et adversus Dei Pontificem novæ adinventionis lubricamenta malitiæ, ita ut hæc eorum insania suasisset, conjugii maculam atque adulterii notam casto infigere. Dicebant enim : Sacerdotibus sancitum est ut in Clericatu virginibus socientur; postquam vero adepti fuerunt honoris præmium, non eis licet ulterius uxoribus jungi : hic autem noster Episcopus, non solum particeps mensæ, verum etiam lecti, quod nefas est, invenitur. His ergo in universa plebe rumoribus mortiferæ cogitationis virus evomentes, dicebant : Exite et separamini ab eo, et ne ultra participes sitis *c* communicationi ejus : quam enim nobis purB gationis nostræ veniam promereri potest, qui quotidie in luxuria volvitur, et voluptatibus suis satisfacere palam omnibus pervidetur? Sed quoniam legale decretum sancitur, ut nullus audeat suum accusare Episcopum; venite, et sagaci vigilantia eum circumseptis copiis circumdemus : et qui se putat ignorari, ipso quodammodo experimento, dum a nobis in præterito vomitu deprehenditur, cognoscatur.

b ab Archidiacono et aliis diffamatur ut reus luxuriæ,

c

qui eum noctu observare præsumentes,

17 Hæc secum tali assertione solerter rimantes, nocte quadam defensi tenebris, clam lectulum ejus obsederunt. Quidam autem eorum fores observantes, copiosissimo numero convenerant. Sed Christus, qui sæpe in suis fidelibus operatur, et diligentibus se regni sui hereditatem promisit, ut servorum suorum sibi quidem cognitam, populis vero latentem castitatem omnibus demonstraret, illis clam insidiantibus et lectuli lateribus adhærentibus; ecce tunc, in specie agni, donum Divinitatis, ad evacuandam machinationem superborum, in medio famulorum suorum irrepsit; in tantum sui fulgoris coruscans miraculo, ut etiam hi qui insidiabantur, licet indigni, luminis insoliti splendorem haurirent. Illico igitur Archidiaconus, auctor pessimæ machinationis atque inventor nubilosæ cogitationis, oculos ob fulgorem amisit : ceteri vero consentanei ejus a tentatore spiritu arripiuntur : ac vehiculo nefario coarC ctari, torqueri, atque elidi pro suis pravis cogitationibus cœperunt. Quod cognoscens vir sanctissimus Amator, duplici modo lacrymabiles gemitus Deo profudit, qui eum et mala suspicantibus mundum ostendit, et eos per ejus intercessionem ab his quibus occupati fuerant tentationibus, liberavit.

divinitus castigantur.

18 Ipso etiam tempore, quo hæc contigerant, adhuc simul erat ecclesia ad portam quæ Balnearis a priscis auctoribus nuncupatur. Erat autem prospectus ejusdem Ecclesiæ contra alveum fluminis *d* Ycaunensis. Propterea enim amplæ ædificationis ecclesia non fuerat, quia adhuc novitas erat Christianorum, ab idolis ad Deum convertentium; quæ per prædicationem sæpedicti beatissimi Amatoris ita cœpit pullulare, et germen fructificare caritatis, Christianosque palmites propagare, ut præ multitudine eos intra angustias brevitatis non caperet ecclesia. Tunc igitur temporis fuit nobilissimus quidam, nomine Ruptilius, civis Autissiodorensis civitatis, qui habebat amplum atque excelsum domicilium, paterno sibi testamento dimissum; intra cujus claustra erat latior locus, amœnitate quadam divali circumseptus.

ob multitudinem ad Christum conversorum, d

ex domo Ruptilii amplam ecclesiam fieri petit,

Cui Ruptilio, dum quadam die beatissimus Amator D ad eum venisset, ita locutus est : Novimus te, Deo auctore, sancti lavacri laticibus regeneratum fuisse; et debes ei, qui de erroribus te eripuit, et suæ veritati ascivit, in omnibus obedire. Nosti, clarissime vir, quod domus Dei parva sit, et non sufficiat populo Christiano; propterea, quoniam non est justum, ut arbitror, famulum melius Deo habitaculum possidere, conversorium facito decenter, ut hæc ædes Christo Domino in Ecclesiam consecretur, quo possis retributionem benevolentiæ Dei et largissimæ mercedis consequi bonitatem. Ille vero aspere sanctam admonitionem suscipiens, denegavit se posse hoc opus adimplere, propterea quod illustrium parentum suorum auctoritate ei fuerat legitime in hereditatem dimissa. Et his dictis, Sacerdotis suavissima verba decassans, respondit : Absit ut hæc domus, quæ parentes et me ab infantia enutrivit, et maximæ generositatis splendore cunctis præpollens apparuit, alterius in se dominium suscipiat, et pristinæ dignitatis honorem amittat.

AUCTORE STEPHAN. AFRICANO EX MSS.

at repulsam passus

19 Tunc dignus Deo Amator ab eo regressus, spiritales indixit excubias; et solo prostratus, deprecabatur Dominum dicens : Ostende, Domine Deus, quoniam omnium es Creator ac Dominus; et hic, qui mihi famulo tuo pro tuo nomine postulanti parere neglexit, signis et prodigiis tuis compulsus, ultro se polliceatur tuæ satisfactioni spatiosa ædium loca daturum, quas dudum me rogante dare noluit atque despexit. Dominus autem, qui fidelium suorum preces semper exaudit, famuli sui non est passus diu petitionem differri : sed statim denegantem redarguit, et inobedientem per doloris correptionem ad obedientiæ plenitudinem revocavit. Cœpit ergo ille corporis sui languore torqueri, et indesinenter doloribus affligi. Sed cum, inter tormenta corporea, somni oppressio quædam *e* surrepsisset; audit salutaria Domini minantis eloquia, dicentia sibi, Nisi protinus famuli mei Amatoris monitis acquiescas, deterioribus te *f* faciam affligi tormentis. Surge citius, et approperans Amatoris dilecti mei affatibus pare, et ne ulterius differas præfati domicilii tui loca in aulam mihi sanctificationis offerre. Quo audito, cucurrit, licet morbo impediente, ad habitaculum beatissimi Sacerdotis : et eminus se solo prosternens, cum lacrymis has voces emisit : Accipe, Deo placite, quæ dudum poposceras : et ora, ut languoribus, quibus mea est caro gravata, celerius caream; insuper et hanc, qua Christi regia construatur, paratus sum conferre pecuniam; tantum convaleam. Tunc sæpissime denominatus Christi discipulus, Crucis signaculo frontem ejus attitulans, salutis integritatem roganti restituit.

ad preces convertitur : E

deinde vero correptum morbo,

e

f

domumque ultro offerentem,

F *Crucis signo sanat.*

20 Sed quoniam pars illius ædis semiruta pendebat, voluit carissimus Deo Amator prius fabricam solidari, et sic devotionis suæ votum, imo Dei voluntatem, in eadem implere. Cum ergo operarios aggregasset, ut dirutæ partis facerent fundamina; in ipsa exhaustione fundamenti antiqui, reperit non parvam summam solidorum : quam diligenter ac cautius ligans, eidem viro Ruptilio per portitores, suam esse asserens, direxit, eo quod in loco habitationis ejus reperta fuerat. Cui portitores : Hæc dicit noster Antistes : Hi thesauri in illa sunt parte ædium inventi, quam Christo libentissime deputasti : propterea, quoniam juste congruit, ut quæ in tuis propriis reperta sunt habeas, sume. Quibus ille : Reportate, quæso, pondus auri quod mihi apportastis, et Pontificis manibus tradite. Hoc enim non meriti mei gratia, sed ipsius est largitatis consecutum abundantia; ideoque quidquid ei libuerit peragere, peragat de propriis lucris : hoc tantum vestram deprecor bonitatem, ut meam ei suggestionem propriam deferatis,

Pecuniam in fundamentis repertam mittit Ruptilio,

AUCTORE STEPHAN. AFRICANO EX MS.

remissam in pauperes et ecclesiæ reparationem impendit:

A deferatis, ut inter splendidissimarum precum ejus libamina, sui sit Ruptilii memor. Suscepit ergo regredientes comites cum pecuniis S. Amator, et quædam earum in curas pauperum, quædam vero in inchoati ædificii perfectionem prærogavit; quod effectum, secundum voti sui initiamenta, Christo Domino consecravit.

g

21 Hæc est hactenus *g* Ecclesia a Christianis populis confrequentata. O indeficiens sancti Spiritus donum, quod largitate Dominica Apostolis rite collatum, numquam disparilitate credentium aut posteritate corda dissociat! Apostoli, gentibus prædicando, infidelitate repulsa, ad verum Dei cultum accedere facilius suaserunt: Amator autem superstitionis aras subvertens, convertentibus se ad ceremonias Christianas, tabernaculum testimonii, in loco quondam idololatriis polluto, purissimum parat. Concurrunt undique Proceres, et quicumque honorabiliores fuerant ad dedicationem *h* Ecclesiæ; et Deo gratias peragunt, qui per fidelissimum sibi famulum Amatorem, novi quodammodo habitaculi receptaculum acquisivit. Admirantur omnes in Dei famulo virtutes operationum veræ fidei, gratulantur ob ejus sanctissima merita, uberiore Dei gratia sibi concessa. Perfecta ergo Ecclesia non plures post dies peractos, sacrata Deo puella Martha, febribus

in qua dedicata,

h

Martham suam sepelit.

i

B admovetur, in agro cui nomen erat Arriacho, parentum suorum quondam subjacens dominio: ibique non diu ægrotans, purissimum spiritum casta virgo Domino tradidit coronandum *i*. Cujus corpus reverentissimus Amator, multis secum comitantibus populis, diligentissime institis redimitum collegit, et juxta Altricum in conspectu civitatis tumulavit.

Puerum octennem jam sepeliendum,

22 Postera autem die ibat beatissimus Amator, frequenti cultu ac more solito, loca Sanctorum circuiens: et ecce infans, acerba morte ablatus, fit ei obvius, annorum fere octo; cum quo erat multitudo hominum plangentium, et amaris sua pectora contusionibus tundentium. Quorum non ferens ejulatus, jussit stare corpus; et se in orationem inclinans, has preces in aures Domini dirigebat: Domine, qui es vita vivorum et resurrectio mortuorum, qui ducis ad portas inferni et reducis, qui Lazarum quatriduana corruptione jam fœtidum ad superos regredi præcepisti, fac etiam nunc solita mirabilia in hoc infantis cadavere, et lugentibus eum tamquam mortuum, vivum parentibus et incolumem restitue. Vix orationis suæ devotionem suppleverat, et mortuus illico suscitatur, vigorem membra recipiunt sensuum, et officium tamquam numquam amissum corpori reddunt: loquitur qui fuerat mortuus, et ab omnibus

precibus resuscitat:

C resuscitatori Christo gratiæ peraguntur: dilatatur fides Christiana, ac tanti miraculi velocitas atque viri Dei impetratio late latius divulgatur. Accurrit catervatim turba languentium, et ante vestibulum Antistitis prosternuntur. Redditur omnibus sanitatis integritas, infirmitas procul fugatur, reficiuntur vires, color verus speciebus, ut ante fuerat, restituitur.

sistit incendium urbis.

23 His rite transactis, quadam nocte, casu nescio quo, universa civitas flammis repente sævientibus circumdatur, ita ut nulla esset deinceps habitatoribus spes evadendi periculum. Inter subitos tamen cladium casus, Amatoris Dei famuli recordantur, accurrunt præcipites, solotenus coram eo cuncti pariter prosternuntur, vociferantes ac dicentes: Succurre, famule Dei, periclitantibus: fer opem desperantibus. In te omnis hujus civitatis inclinata salus recumbit: te sibi illapsæ ruinæ firmissimum obicem asciscere contendunt. Hæc audiens famulus Dei, injecit semetipsum, satis cum periculo, in medio flammæ ardentis, ubi poterat æstuanti fomite animæ vivacis flatum amittere, nisi cito Dei

D fuisset consolatus invisibili majestate. Statim igitur ut ille Dei cultor insperate se rapaci incendio tradidit, nubes parva in imbrem defluxit, quæ et voracitatem ignis extingueret, et servi Dei auctoramentum ad plebis salutem coram omnibus confirmaret.

ANNOTATA.

a *Circa annum* 388.

b *MS. nostrum unum* Licini.

c *Idem*, communioni.

d *Idem*, aspectus.

e *Bonifontis*, surrexisset.

f *Idem*, affici cognoscit.

g *Est ecclesia S. Stephano dicata, quam Guilielmus II hujus Sedis Episcopus anno* 1215 *destruens, mirabili opere fabricare incepit, ut supra relatum.*

h *Esse dedicatam* V Nonas Octobris *indicatur in Historia Episcoporum Autissiodorensium.*

i Martha *cum titulo* Sanctæ *inscripta est hoc die Gynecæo Sacro Arturi du Monstier, quod apud alios auctores non legimus, nisi quod eam referat Saussayus in Martyrologio Gallicano* 22 *Maji, et etiam* Sanctam *compellet.*

E

CAPUT IV.

S. Germanus, postea successor, instruitur. Iter Augustodunum. Cæcus et tres leprosi sanati. Pecunia recepta a fure.

Eo autem tempore quo hæc gesta sunt, *a* Germanus quidam nomine, nobili germine procreatus territorium Autissiodorense visitatione propria gubernabat: cui mos erat tirunculorum potius industriis indulgere, quam Christianæ religioni operam dare. Is ergo assiduo venatui invigilans, ferarum copiam insidiis atque artis strenuitate frequentissime capiebat. Erat autem arbor pyrus in urbe media, amœnitate gratissima, ad cujus ramusculos ferarum ab eo deprehensarum capita pro admiratione venationis nimiæ dependebant. Quem celebris vir ejusdem civitatis Amator Episcopus, his frequens compellabat eloquiis: Desine, quæso, vir bonorum splendidissime, hæc jocularia, quæ Christianis offensa, Paganis vero imitanda sunt, exercere. Hoc opus idololatricæ culturæ est, non Christianæ elegantissimæ disciplinæ. Et licet hoc vir Deo dignus indesinenter perageret, ille tamen nullo modo admonenti se acquiescere voluit aut obedire. Vir autem Domini iterum atque iterum eum hortabatur, ut non

a

S. Germanum addictum venatui,

frustra admonens ne capita ferarum arbori affigeret,

F solum a consuetudine male arrepta discederet, verum et ipsam arborem, ne Christianis offendiculum esset, radicitus extirparet. Sed ille nullatenus aurem placidam applicare voluit admonenti. In hujus ergo persuasionis tempore, quadam die præfatus Germanus ex urbe in prædia sui juris secessit. Tunc B. Amator, opportunitatem operiens, sacrilegam arborem cum radicibus abscidit; et ne aliqua ejus incredulis esset memoria, igni concremandam illico deputavit: oscilla vero, quæ tamquam trophei cujusdam certaminis umbram dependentia ostentabant, longius a civitatis terminis projici præcepit. Protinus autem [aliquis], gressus suos ad aures sæpedicti Germani retorquens, dictis animum incendit; atque iram suis suasionibus exaggerans, ferocem effecit: ita ut oblitus sanctæ religionis, cujus fuerat ritu atque munere consecratus, mortem viro beatissimo minitaret: et ne ei aliquo modo quorumdam Christianorum conventus furenti resisteret, turbam secum agrestem coadunans civitati improvisus advenit.

eam exscindit, nihil illius iram metuens.

25 Hæc omnia dum a quibusdam cognita Amatori sanctissimo

A sanctissimo panderentur, ait : Ego *b* dignum me esse judico testem fieri fuso sanguine Salvatori : hoc est quod Græci appellant Martyrem. Divina ergo revelatione suæ decessionis tempus agnoscens, et Germanum sibi futurum successorem prævidens, Æduam profectus est, ubi Julius reipublicæ rector ac gubernator Galliæ præsidebat. Pergens igitur illo, ad locum adventavit, cui nomen erat Gubilium. Ecce autem ruricolæ, nutu divino, aspicientes eum venientem, cœperunt spinas et tribulos, alii manibus, alii ferramentis, quo iter perageret, amputare : et cum eis esset ignotus, pulchritudine vultus et capsellati honore quo Reliquias inclusas pendulas collo gestabat, cognoverunt Dei esse famulum ac cultorem. Accedentes autem cominus his vocibus clamare cœperunt : Proficiscere, benedicte Domini, et ad nos usque ne differas appropiare : cognoscimus enim, tam ex specie quam ex habitu, quoniam tu Dei Pontifex es atque Sacerdos : propterea, si non sumus immeriti, de poculis nostris sorbillum, et de ferculis sume licet rusticis delibamentum. Ille autem, gaudens quod etiam in consortibus ferarum fidei Catholicæ summa regnaret, et sanctus Dei timor inesset, non abnuit petitionem eorum; sed summotenus libans calicis gustum atque pulmenti, benedi-

b *et Augustodunum abit :*

in via rusticano recreatus obsequio

B xit ac sanctificavit, atque eis ad bibendum comedendumque porrexit, quorum susceptione Christi sunt protinus largitate repleti. Quibus insuper ait : Descendat in vos benedictio Patriarchæ Jacob, et repleamini rore cœli et pinguedine terræ, et sit vobis abundantia frumenti, vini, et olei.

26 Post hæc eventu quodam, ad revelanda tamen evidentius famuli Dei divinorum donorum insignia, cuidam ex eadem multitudine rusticorum contagia cæcitatis acciderunt. Is vero qui percussus cæcitate fuerat, ad reverentissimi Amatoris cum lacrymabili gemitu plantas prostratus, rogabat, ut amissam visionem facinoribus propriis, sancti viri intercessio revocaret. Tunc B. Amator, more solito, curvis genibus, unici medici, omnium medicorum magistri, deprecatus est Majestatem. Consurgens ab oratione, orbem lumine defraudatum signaculo Christi ambivit; cum cujus ambitione digitorum, et dolor recessit, et lux propriam sedem revisit. Quo viso phalanx universa agrestium, ad B. Amatoris pedes cucurrit, præconia voce confitens eum Dei amatorem esse, ac dicens : Vere tu Dei excelsi es vir strenuissime atque sanitatum operator, et ipso jubente hodie tugurii nostri et mentis ac corporis salvator ingressus es. Amator vero, Dei cultor, gratias invisibili Creatori lætus exolvens, illis relictis, viam quam

cæcum illuminat :

C cœperat ita perrexit.

27 Illo autem proficiscente, Suffronius quidam, generoso sanguine creatus, ex oppido *c* Alisensi, mœrore confectus curisque acrioribus sauciatus, iter carpebat : qui elevatis oculis prospexit Amatorem sanctissimum recto tramite gradientem; et equo dissiliens citius, licet tristis ac lacrymans, Pontificis est amplexatus vestigia. Cui Pontifex : Cur tristis est insolito facies tua, et genæ tuæ lacrymarum rivulis irrigantur? Cui Suffronius : Furtum, vir beatissime, violentiamque pertuli sic atrocem, ut argenti mei totius quantitatis vascula amiserim. Sed, o bene! Quia beatitudinem tuam mihi Deus in lugubri itinere concessit, jam credo me tuis orationibus, quæ amisi, sine labe aliqua rursus recipere. Cui Amator sanctissimus : Deus secundum fidem tuam operetur, et non te sinat diu lamentationibus affici. Verum quia ita nobis Dei providentia concessum est, ut mutuis nos aspectibus speculemur : comitare nobiscum paululum, et postea regredieris. Pergentibus autem illis pariter transmeati sunt spatium pene trium millium passuum; et ecce accurit

c

pecuniam furto sublatam prædicit recuperandam,

D visibus eorum noctivagus fur, adhuc furti sui sarcinulam vehens humeris, humillimo vultu. Quem aspiciens atque cognoscens Suffronius, hilari vultu, pectore securo, celsiori voce intonuit dicens : Speciale mihi hodie Dominus solatii gaudium præbuit, ut te, beatissime Amator, inter angustias meas invenissem : en prospicio mei metalli, quam dudum amisi, splendidissimam quantitatem, quam mihi exaudibilis oratio tua restituit, et sanctitas conservavit. Hæc audiens beatissimus Amator ita exorsus est : Ecce jam quæ amiseras recepisti, damnum rerum tuarum vel jacturam nullam es perpessus, filiole : ob quam rem obsecro te ut hi nullius deinceps culpæ teneantur obnoxii, qui sunt reperti factis propriis criminosi; sed pergentes simul ad beatissimorum Martyrum *d* Andochii et Thyrsi tabernaculum properate, ibique eos sacramentorum vinculis irretire non differas, ut se polliceantur ulterius facinus hoc non attentare : sed hoc adimplere clam curabis, propter avarorum judicum rapacitatem atque calumnias. Clare intuere, quia claret suis fructibus arbor, cœlestis agricolæ, culturis spiritalibus instituta, quæ et tempore suo largitatis suæ copia inopiam amissæ facultatis implebit, sollicitosque indebitis pomis exonerans securos satiari efficiet. His ergo et talibus beneficiis lugentem exhilarans, reos damnationis culpa absolvens, pernix ad urbem

AUCTORE STEPHAN. AFRICANO EX MSS.

d *furem absque molestia dimitti præcipit :*

E Augustodunensium venit.

28 *e* Tunc *f* Simplicius Episcopus, vir summæ simplicitatis atque caritatis, rumore adventus ejus præventus, ei cum omni ordine Clericali, nec non et cum Julio tunc Præfecto, officii sui turmis stipato, ire obvius non neglexit. Quem rite salutatum atque debitæ venerationis assentatione *g* purius honoratum, ad Æduam civitatem perduxerunt. Peracto autem caliginosæ noctis tempore, famuli Dei surgentes, ad *h* Symphoriani Martyris diversorium properant. Eo namque tempore nondum latis ædificiis ambiebatur, sed parvissimæ cellulæ angustiis obseratum erat spatium. Illic duæ olivæ et duo candelabra, luminosis lychnis præceptorum Domini perlucentia, pariter ingrediuntur : alternatim se orationibus præveniunt : votorum obsequia Martyris dignitati persolvunt. Licet enim jam diu præfata cella fuisset in honore Martyris constructa, non tamen fuerat canonico more Pontificis invocationibus dedicata. Tunc ante dictus Dei Sacerdos Simplicius B. Amatori postulatione incumbit, ut per ejus precum puritatem Symphoriani Martyris Deo consecraretur habitaculum. Perficiente ergo Domino per suum famulum, quæ fidelissimo Athletæ Symphoriano promiserat; protinus, præeunte ac subse-

e f *a S. Simplicio Episcopo honorifice exceptus*

g

h

cellam S. Symphoriani dedicat :

F quente turba populorum Deum collaudantium, in urbem regressi sunt. Et ecce subito, in ipsa brevitate itineris, tres leprosi, mundationis sui corporis integritatem cupientes, sese conspectui eorum præsentaverunt; poscentes ut solitam precum salubritatem eis impenderent. Antistes vero ex fluento Jordanis latices sumit, qui Reticio *i* quondam Episcopo jubente, ad Æduam civitatem allati fuerant. Ex his in ora leprosorum irrorans, insuper oleo benedictionis omne corpus eorum Crucis facto signaculo illinivit; et statim omnis morbus obsessos penitus dereliquit, ita ut sic pristino colori cutis superficies redderetur, tamquam si numquam fuisset lepraticæ inquinationis deteriorata languore. Proclamant omnes Deo gratias, et Symphoriano Martyri atque Amatori consona voce gratiæ peraguntur, et sanitatis redditæ opitulatio utrisque populorum præconiis deputatur.

tres leprosos sanat. *i*

ANNOTATA.

a *Hic est* S. Germanus, *ejus in Episcopatu successor,*

A *sor, ex cujus Vita* 31 *Julii danda sequentia, hoc numero relata, ad verbum sunt descripta, ut supra indicavimus.*

b *Vita S. Germani*, indignum.

c Alisa, *vulgo* Allize, *etiamnum oppidum est inter Autissiodorum et Divionem, sed huic propinquior.*

d SS. Andochius et Thyrsus *Martyres coluntur Augustoduni* 24 *Septembris : de quibus hoc die egimus in Vita* S. Andeoli *eorum socii.*

e *Iterum ex Vita S. Germani desumpta sunt, hoc numero relata.*

f *Colitur* S. Simplicius 24 *Junii.*

g *Excusum in Vita S. Germani,* prius, *in MS. etiam* purius.

h S. Symphorianus *Martyr Augustoduni colitur* 22 *Augusti.*

i *In MSS. est* reticulo : *sed intelligendus omnino est* S. Reticius *Episc. Æduensis, qui colitur* 19 *Julii et Concilio Arelatensi interfuit anno* 314 : *de ejus autem in Palæstinam suscepta peregrinatione conjectura haud absurda formari posset, ex hujus loci auctoritate.*

CAPUT V.

B *S. Germanus petitus successor. Morbus, obitus, sepultura S. Amatoris. Utriusque encomium.*

A Julio Gubernatore Galliæ

Ex hinc postera die S. Amator ad prætorium Julii se velle ingredi asserit. Cujus adventum Julius cognoscens, citius in occursum ejus profectus est, et quemadmodum decebat fidelissimum Dei cultorem obsequiis intra tectum inducit; more Christianissimi filii, ingressus ipsius benedictionem se postulat suppliciter promereri. Suppleta ergo oratione, sic Sacerdos reverentissimus Præfectum alloquitur : Finem meum, Domino mihi innotescente, cognovi : et quia non est alter qui regimen sanctæ Ecclesiæ suscipiat, nisi illustrissimus Germanus, sicut mihi Dominus meus revelare dignatus est, posco Celsitudinem tuam, ut licentiam tribuas mihi roganti, eumdem Germanum tonsurare. Cui Præfectus : Licet necessarius sit atque utilis reipublicæ nostræ, tamen quia Deus sibi illum elegit, sicut tua Beatitudo attestatur, contra Dei præceptum venire non possum. Tunc voti compos, cum lætitia suæ est iterum redditus civitati. In quam cum venisset, præcepit universum populum in atrium domus ejus adesse. Qui cum venisset, his eum concionatus est affatibus : Animo attentiores estote, filii dulcissimi; C est enim operæ pretium vestris sensibus allegare, quæ meæ mentis recessus parturiunt. Deo revelatore diem transitus mei de seculo evidentissime scio atque cognovi. Propterea hortor unanimitatem vestram, ut diligentius perscrutantes ex cœtu vestro virum firmissimum eligatis, qui speculator sit domui Dei. Illi autem hoc audientes conticuerunt, et nullus eorum ei verbum respondit.

S. Germanum successorem sibi petit,

et suum prænuntians obitum

30 Tunc ille videns quod omnes silerent, iter direxit ad sanctam Ecclesiam : in cujus comitatu omnis congeries profecta est populorum. Subeunte autem illo Ecclesiam, cum et populus ingredi voluisset, ita eum allocutus est dicens : Exonerate filii carissimi jaculis manus, et arma ex humeris vestris rejicite, et sic domum Dei ingredimini, quoniam hæc domus est orationis, non martis statio præliantis. Illi vero hæc audientes, dicto citius, quidquid chalybis gestabant, forinsecus posuerunt. Tunc B. Amator, videns Germanum nihil oneris truculenti portantem, præcepit ostiariis ut fores Ecclesiæ claustris arctarent : ipse vero glomerata secum turba Clericorum atque nobilium, injiciens manus, Germanum apprehendit; et invocato nomine Domini cæsariem D ejus capiti detrahens, habitu religionis rejectis secularibus ornamentis eum promotionis honore induit, talibus exhortans verbis atque confirmans : Satagere te oportet, venerabilis frater, qualiter incontaminatum atque immaculatum custodias honorem tibi commissum : quia me decedente tibi omnipotens Deus pastorale commisit officium. Deinde vero incepit jam beatissimus Amator obitus sui incitamentis urgeri : et licet esset ægritudine saucius, numquam tamen omittebat prædicatione populum confirmare ac dicere : Filioli, nunc Dominus Deus meus, a quo huc usque fueram peregrinus, animam meam suscipiet : obsecro ut unanimes atque concordes, fratrem meum Germanum loci mei faciatis adipisci officium. Cui omnis turba consentiens, ad confirmationem persuasionis ejus respondit, Amen, non tamen sine lacrymis neque sine dolore. Omnis namque ætas atque ordo vel sexus lamentationibus affligebatur, quia talem amittebat Pastorem : erat tamen eis inter hæc solatii genus, quod non dissimilem forent recepturi Pontificem.

Germanum nil tale expectantem attondet in clericum,

et suadet eligendum post se Episcopum.

31 Igitur Kalendarum Majarum quarta feria, acrius cœpit urgeri, et corporis solutione fatigari. E Sed nec sic quievit etiam inter dolores a salutari prædicatione; sed omnibus salubrem admonitionem inculcans, ita loquebatur : Prohibete lamenta sonare, vetate populos flere. Ibi profecto luctivagæ voces emittendæ sunt, ubi meliori deterior fuerit successurus : hic vero incassum lacrymas funditis, ubi optimis meliora succedunt : istius namque vobis prædestinati Pontificis, non solum vita proderit, verum etiam mors. Hoc dicens præcepit se ad sanctam Ecclesiam provehi, ut ibi spiritum Datori redderet; ubi die ac nocte ei consueverat profiteri. Progreditur cum eo dextera lævaque frequens multitudo, præcedit Clericorum chorus, matronarum caterva subsequitur. At ille ubi Ecclesiam est ingressus, Pontificalem thronum ascendens, fere diei hora tertia emisit spiritum. Cui continuo chorus Sanctorum, quod est ad dicendum mirabile, successit, et spiritum ejus cum hymnis et laudibus in specie columbæ vehebat ad cœlum. Hoc a multis cernentibus et narrantibus est confirmatum, et maxime ab *b* Helena sacratissima puella, quæ eodem tempore cunctis virtutibus ac miraculis præcellebat. b

1 Maji feria 4 consolatus populum

in ecclesia moritur hora 3.

32 Bajulabant igitur corpus ipsius, ut eum juxta tumulum reverentissimæ memoriæ Marthæ deponerent. Erat autem in itinere, per quod corpus fuerat transiturum, teterrimus carcer, ubi vincti non pauci pro suo admisso scelere tenebantur. Ante quod ergastulum cum feretrum, in quo corpus bajulabatur, F veniret, illico arctamenta claustrorum franguntur, catenæ a corporibus obnoxiorum dissiliunt, et vinculorum omnium genera relaxantur. Tunc hi qui carceris pedoribus ac vinculis coercebantur, prodeuntes, feretro se quo corpus vehebatur subjiciunt. Ex ea scilicet hora nullus est jam ausus custodum vel Judicum reis manus injicere; sed libertatem, quam vivi corporis sui facinore amiserant, Amatoris viri sanctissimi defuncto corpore receperunt. Facta est autem exultatio magna in populis, viventisque dudum gesta miracula, corporis mortui transitu multimoda laude firmantur. Crescunt deducentium corpus gaudia, dilatatur vox psallentium. *c* Exinde ad locum, qui appellatur Altricus, ad sepulturam deducitur. Unde dum redeunt, ecce prospiciunt quemdam hominem paralyticum, qui jam triginta fere annis ipso morbo detinebatur, cervicibus hominum bajulari : erat autem ex territorio Bituricco, quem sanctissimi Amatoris opinio de locis propriis vehi, ac peregrinari compulerat. Accedunt hi propius qui portabant; viri Dei sospitatem inquirunt;

Ad corporis delationem aperto carcere

captivi liberantur :

paralyticus 30 annis sanatur.

A runt; cognoscunt ipsius fuisse, quam catervatim ex urbe proficisci viderant, pompam funeris deducendam. Tunc languidus exorat, ut vel illis aquis paululum frueretur, quibus lavatum fuerat Amatoris beatissimi corpus. Hæc comperiens reverentissimus Germanus, tunc Presbyter, admirans fidem illorum, jussit ex eadem aqua paralytici membra perfundi. Mox autem ut de loti corporis lympha ægroti est membris allatum, protinus languor omnis discessit; et membrorum compages, morbida resolutione illico carens, suis est consolidata medullis, atque nervis vigentibus reparata.

Laudatur urbs Autissiodorensis,

33 O vere digna ac præclara civitas quæ suis est fœcunditatibus mundo prælata! Omnes pene civitates patronatus jura accipiunt, tu largiris : illæ alieno reguntur ac stabiliuntur auxilio, tu non solum tuæ firmitati geminum protulisti munimen, verum etiam mundo. Amator Australibus *d* sanitatum semina subministrat, Germanus Occidentalibus sospitatis semper largitur auxilium. Hinc tibi urbs, tantorum Martyrum genitrix, incolumitatis copia, inde fructuum opulentia ministratur. Non imparem te Romuleæ asseram civitati : siquidem ibi Petri et Pauli Apostolorum beneficio triumphat populus, hic Amatoris Germanique auxiliis gubernatur : ibi ami- B corum Christi notitia præmicat, hic fidelium servulorum. Insiste ergo frequens sacratissimis tumulis, et officium grata mente exsolve, quæ meruisti tantis ac talibus titulis exornari. Illic die noctuque sin- D ceri cordis excubias celebra, ubi multifariæ sanitatum formæ evidentius declarantur : quarum impossibile est vocabula speciatim retexere, quia facilius est immensi maris fluctus vel littoris arenas nominatim deprehendere, quam mirabilium profectus Amatoris Germanive mortali lingua percurrere. Hæc autem per eos et in eis operatur individua Trinitas, cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen.

gemino duorum Sanctorum patrocinio comparanda Romanæ.

AUCTORE STEPHAN. AFRICANO EX MSS.

ANNOTATA.

a *Relata num.* 24 *et* 25 *sunt desumpta ex Vita S. Germani.*

b S. Helena Virgo *colitur* 22 *Maji, inscripta passim omnibus iisque antiquissimis fastis.*

c *Iterum ex Vita S. Germani sunt hausta, quæ ad finem hujus numeri* 32 *referuntur. In Vita metrica ejusdem S. Germani Ericus lib.* 1 *ita celebrat S. Amatorem.*

Urbis amor nostræ, sacrique refector ovilis
Præsul erat, merito cognomine mactus Amator,
Doctor magnificus, meritorum luce coruscus,
Signorum titulis longe lateque celebris.

d *Ita significatur ad Australem urbis partem Germanum, ad Occidentalem haberi et coli S. Amatorem.* E

DE SANCTO ORIENTIO

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 26. — G. H.

EPISCOPO AUSCIORUM IN NOVEMPOPULANIA

I MAJI

Ausci urbs Novempopulaniæ :

Augusta Ausciorum, Auscium *aliis*, Auscii *et* urbs Ausciensis, Auxis *etiam*, Auxium, *et* urbs Auxitana *dicta, est metropolis Arminiaci Comitatus, ad Ægircium fluvium, sex leucis distans ab Elusa olim metropoli Novempopulaniæ, sub qua in veteribus Notitiis undecim collocantur civitates, inter quas, subinde ultimo, subinde proximo loco, constituitur* civitas Ausciorum. *Ultimus Ecclesiæ Elusanæ Episcopus censetur* Sennocus, *qui teste Fredegario cap.* 54, *anno* XLIII *Chlotharii II, Christi* DCXXVI, *cum Palladio patre suo, quod rebellionis alicujus Vasconum fuissent conscii, in exilium retrusus est. Ab eo tempore dignitas metropolitana ad urbem Ausciorum translata est, et hactenus sub se continet decem* C *Episcopatus Suffraganeos. Hujus urbis Patronus tutelaris est* S. Orientius Episcopus, *vulgo* Sant-Orens : *cui in urbe est dicatum locupletissimum cœnobium Ordinis Cluniacensis : in quo sacrum ejus corpus cum debita veneratione asservatur.*

S. Orientius Episcopus, colitur ibidem et Tolosæ

2 *Celebris etiam ejusdem* S. Orientii *cultus fuit apud Tolosanos, erecta ad ejus memoriam in ipsa urbe capella sive oratorio, quod postmodum traditum monachis Crucigeris, cum hi ex suburbio, propter bellum Anglicum destructo, in urbem migrarent : ut autem antiqua ejus veneratio magis stabiliretur, aliquæ ejus Reliquiæ Auscio delatæ sunt Tolosam, et* XXII *Julii anni* MCCCLIV *oblatæ Religiosis sanctæ Crucis, atque in ecclesia S. Orientii depositæ. Hinc* S. Orientius *ubi Ausciensi urbi tribuitur, ita et adscribitur Tolosanæ. In pervetusto Martyrologii Hieronymiani apographo Epternacensi, ante nongentos et plures annos exarato, ad Kalendas Maji ista leguntur :* Ausi civitate in Gallia S. Orientis Episcopi. *At tria alia ejusdem Martyrologii ecgrapha, scilicet Corbeiense Parisiis excusum, Lucense et MS. Blumianum, adscribunt* urbi Tolosæ : *quæ sequuntur MSS. Richenoviense, sive Augiæ divitis, Romanum Cardinalis Barberini, ac Trevirense S. Maximini, cum Appendice Adonis. Usuardus hoc eum elogio celebrat :* Apud civitatem Auscium S. Orientii Episcopi, qui virtutibus ornatus sancto fine quievisse scribitur. *Sequuntur Bellinus, Grevenus, Maurolycus, Molanus, Galesinius, Canisius, aliique cum hodierno Martyrologio Romano, et variis MSS. Antiquum Cadurcense Breviarium* IV *Maji præscribit cultum* Orientii Confessoris Pontificis. *Ejusdem memoria celebratur ad diem* XIV *Maji in MS. Florario et in Auctario Greveni, absque mentione ullius loci. Atque hæc de antiquo cultu* S. Orientii, *ejusque Episcopatu* Auscitano, *indubitata sunt. Utinam tam certa de ejus progenie, vitæ tempore, aliisque ejus rebus gestis possemus proferre, idque absque ullius nationis præjudicio. Uni veritati nos studere profitemur.* F

I Maji — *4 et 14 Maji.*

Acta 1 antiquiora ex MSS.

3 *Acta S. Orientii triplicia habemus, sed non æque sincera omnia. Antiquiora et meliora primo loco damus, uti ea ex insigni MS. Passionali in monasterio Bodecensi apud Westphalos nobis descripsit Joannes Gamansius; et Tolosæ inter collectanea Bernardi Guidonis Episcopi Lodevensis apud Patres Prædicatores reperit Petrus Possinus ; unde eadem etiam habuit Guilielmus Catellus, et præ aliis laudat lib.* 3 *Historiæ Occitaniæ in Theoderico Rege pag.* 461. *Contulimus autem ipsa cum eorumdem contractiori aliquantum editione Philippi Labbe, tomo* 2 *Bibliothecæ suæ novæ, profitentis ita accepisse ex Collectaneis Illustrissimi et Reverendissimi D. Francisci Bosqueti, Episcopi Monspeliensis. Ex his Actis tempus, quo S. Orientius floruit, referendum esset ad seculum Christi quintum, cum Tolosæ resideret Theodericus Rex Gothorum, et dominaretur late per Aquitaniam et Novempopulaniam, eique Regi subesset S. Orientius : ab illoque mitteretur ad Duces Romanos Aetium et Littorium, ut num.* 2 *indicatur. Consentiunt autem circa hos Duces reliqui auctores, imprimis Idacius in Chronico ad annum* XII *Theodosii Junioris ista de Aetio habet :* Burgundiones, qui

secundum quæ legatus ivisset pro Gothis ad Romanos,

AUCTORE G. H.

A qui rebellaverant a Romanis, Duce Aetio debellantur. *Deinde, quod potissimum huc spectat, anno* XV *ejusdem Theodosii ista tradit:* Bello Gothico, sub Theoderico Rege apud Tolosam, Littorius Dux Romanus inconsultius cum auxiliari Hunnorum manu irruens, cæsis his parte plurima, ipse vulneratus a Gothis capitur, et post paucos dies occiditur. *Cassiodorus in Chronico,* Theodosio XVII et Festo Consulibus, *id est anno* CCCCXXXIX, *ita scribit:* His Consulibus bellum adversus Gothos Hunnis auxiliaribus geritur, et Littorius Dux Romanus ab eis capitur. *Quæ eadem latius describit ad dictum annum Prosper in Chronico: et assentitur Isidorus Hispalensis in Historia Gothorum his verbis:* Littorius, dæmonum signis aruspicumque responsis deceptus, bellum cum Gothis imprudenter iniit: amissoque Romano exercitu, miserabiliter superatus interiit.

paulo antequam horum Dux ab illis an. 439 caperetur:

4 *Præclarissime rem totam depingit Salvianus lib. 7 de Providentia Dei.* Cum Gothi, *inquit,* metuerent, nos præsumpsimus: nos in viribus spem ponere, illi in Deo: cum pax ab illis postularetur, a nobis negaretur: illi Episcopos mitterent, nos repelleremus: illi etiam in alienis Sacerdotibus Deum honorarent, nos etiam in nostris contemneremus: ita illis data B est in summo timore palma, nobis in summa elatione confusio; illis exaltatio data est pro humilitate, nobis pro elatione dejectio. Namque agnovit hoc ille Dux nostræ partis, qui eamdem urbem hostium, quam eodem die victorem se intraturum esse præsumpsit, captivus intravit: qui prædatoris habuit fiduciam, præda factus est: triumphum præsumens, triumphus fuit, circumdatus, arreptus, alligatus, retorta brachia tergo gessit: manus, quas bellicosas putabat, vinctas inspexit: puerorum ac mulierum spectaculum fuit: illudentes sibi barbaros vidit: irrisorium sexus promiscui sustinuit: et qui maximum habuit supercilium fortis viri, mortem subiit ignavi. *Hæc aliaque Salvianus de Littorio, sed tacito ejus nomine. Per Episcopos autem missos ad illum, posset S. Orientius intelligi, si hæc cum relatis infra de hac legatione conferantur. Hinc porro exorta dici potest S. Orientii veneratio apud antiquos Tolosanes, ut, quasi esset tutelaris ejus urbis Patronus, ita fuerit antiquis Fastis Ecclesiasticis inscriptus, et propria ecclesia honoratus.*

alia Acta ex MSS. dantur:

5 *Alia Acta damus secundo loco, asservata Tolosæ in ecclesia S. Orientii, quæ nobis indidem etiam transmisit supra memoratus Possinus. Contulimus ea cum aliis, quæ in octo lectiones distincta reperiuntur in Breviario Ecclesiæ et diœcesis Albigensis, in Aquitania prima sub Metropolitana Bituricensi, ut vel inde constet quam* C *late sit veneratio dispersa dicti S. Orientii. Horum Actorum prior pars ex antiquo Breviario Ordinis Cluniacensis extat etiam apud Gononum lib. 4 de Vitis Patrum Occidentis pag. 244. In iisdem, quæ ad obsidionem et liberationem urbis Tolosanæ spectant, paucis narrantur, et ineptis additionibus augentur, ut ea vel ideo in Notata rejiciamus, æque ac alia nonnulla quæ ad obitum ejus spectant. Saussayus eorumdem Actorum compendium edidit, omissis fere, quæ omittenda duximus. Reliqua ut probabilia relinquimus. Alia denique Acta Parisiis accepimus ex collectaneis Patrum Fulliensium, quæ dicuntur* compilata ab anno MDCIX, post translationem quarumdam Reliquiarum ejusdem Oscam, de mandato Christianissimi Regis Franciæ Henrici IV et assensu summi Pontificis Pauli V. *Hic sub initium multa congeruntur de parentela S. Orientii: quibus postea reliqua ex secundis Actis adoptantur; sed absque ulla prorsus congruentia. Adornatur etiam legatio ad Aetium sive Agentium et Littorium, quam factam constat ex supra allatis anno* CCCCXXXIX, *et tamen mortuus dicitur Sanctus anno* CCCLXXXIV, *ac frater S. Laurentii Martyris, eodem cum ipso partu editi: ad quorum parentes* Orientium et D Patientiam Sixtus Papa, ob persecutionem fugiens in Hispaniam, divertisset; ecclesiamque ad honorem S. Laurentii, quem martyrio decorandum sciebat, consecrasset; et sic, post sibi assumptum S. Laurentium socium, secessisset Sixtus ad alias partes Hispaniarum. *Quæ plane nobis absona videntur: cum vix integros tres annos Sixtus Ecclesiæ præfuerit, neque istius itineris alibi notitia habeatur. Quid quod martyrium S. Laurentii ad annum* CCLVIII *spectet? Atqui erat is ætatis maturæ cum pateretur: quam grandævus ergo fuisset frater Orientius quando ivit legatus ad Ducem Romanum an.* CCCCXXXIX *natus annos plures quam ducentos; aut, si Legationem istam rejicias, ut minimum centum quinquaginta.*

tertia Acta omittuntur ut fabulosa,

donec certius probetur vere fuisse frater S. Laurentii.

6 *De hac fraternitate poterit exactius agi* X *Augusti ad Vitam S. Laurentii, si ad eam solide probandam antiqua monumenta suppetant. Aliqua allegat Tamayus-Salazar ad diem* XV *Martii, in quibus asseritur ab eo* primus Flavius Dexter, secundus Julianus Petri, *et his alii subjunguntur cum Breviario Oscensi, cujus nos auctoritatem multo potiorem illis duceremus, si ex similibus fabulosis auctoribus depromptæ non fuerint ipsæ illæ lectiones. Philippus Labbe, post Vitam S. Orientii supra indicatam, edidit* ejusdem Orientii breve elo- E gium, *sed ut præfatur,* fabulis refertum. *in quo similia de parentela ejus referuntur. Idem Tamayus celebrat die* XXVI *Septembris* translationem aliquot sacrorum pignorum S. Orientii, ex urbe Auxensi in Gallia, Oscam in Celtiberia Hispaniæ Tarraconensis, solenni pompa et celebri plausu peractam; *et dein Translationis Acta profert, quæ apud eum videri possunt, quæ eum etiam* SS. Orientii et Patientiæ conjugum filium, et fratrem gemellum B. Laurentii Archilevitæ, *fuisse habent.*

Monasterium S. Orientii.

7 *Meminit monasterii* S. Orientio *dicati apud Auscios Saussayus in Supplemento Martyrologii Gallicani ad Kalendas Julii, in elogio* S. Clari Episcopi et Martyris, *ubi ait, hujus* Sacras exuvias in illo honorifice conservari.

VITA

Ex MSS. Bodecensi et Tolosano, collatis cum editione Philippi Labbe.

Auscitanus Episcopus,

Beatissimi Orientii Sacerdotis sacratissimos actus vel pro parte disserere, non peritiæ profluitate, sed tantæ materiæ admiratione, compellor: ut quod loqui nesciam, tacere non possim. Igitur beatissimus Orientius, mundanæ lubricitatis squallore deposito, se totum casta mente Divinæ Majestati devovit et F tradidit; et altioribus honoribus adeptis, Pontificalis Auxio civitate Cathedræ dignitatem ascendit. Ecclesiasticis namque dogmatibus apprime eruditus, commissum sibi populum sacro sermone correxit, Paganorumque perversitatem destruxit: et ita plenissime doctus, tanta doctrina eos erudivit, ut sprota idolorum vilitate auctorem suum cognoscerent; et ad legem ejus, baptismatis gratiam accipiendo, pertingerent. Sic enim Pastor egregius de diabolicis faucibus populum periturum revocavit, ut illos quos vulneratos gladio invidi draconis acceperat, divinæ doctrinæ medicaminibus sanatos, Deo, cui jam pene perierant, reddidisset.

Paganos convertit:

Narvejam montem infestatione dæmonum liberat:

2 Ergo cum in ejus pectore fides devota ferveret, et talia gessisset ut virtus ejus ostenderetur in plebe; Narvejam petiit montem, attollentem verticem immensa proceritate conspicuum, qui ex fano a Paganis quondam dæmonibus consecrato hoc nomen accepit, ubi etiam infestatione dæmonum nullum iter pervium habere licebat, cujus montis fœcundissimas radices incolæ Auxii non poterant laborare. Illuc B. Orientius

EX MSS.

A Orientius pergit, præeunte Crucis vexillo, fanum ingreditur, et hospitibus incolis vi facta prorsus dæmones effugantur: et quod fuerat ante immundis spiritibus valde refertum, fit sanctis orationibus Deo pacificatum. Nullus exinde civium solitas infandorum spirituum insidias expavescit, nullus quolibet ritu deinceps contaminatur a pessimis. Denique S. Orientius totum locum sua oratione lustravit, ut omnem metum in securitatem converteret, et a nefandis spiritibus virtutibus suis evacuaret: ut etiam multi ejulatus eorum audissent, quod eis pro S. Orientio consistere in solito domicilio non liceret. Hac scilicet virtute comperta, cunctus populus Deo gratias egit, quod talem Pastorem eis Dominus donare dignatus est, qui ipsos ab infestatione diabolica liberaret. *a* Quo in loco personans psalmis, pernoctans vigiliis, orationibusque perseverans, largis eleemosynis supernæ bonitatis gratiam cumulavit.

a Rege Gothorum irritatus,

3 Et cum præstante Domino vitam longam in seculo produceret, accidit ut ab Imperatore Aetius Patricius, et Littorius, ad debellandum Gothorum Regem *b*, cum exercitu mitterentur. Quorum adventu Rex ipse territus, cum armis resistere non posset, maxime quod apud Dominum omnes ejus ante confidentia, propter fiduciam Arianorum viluerat; ita coactus, a Sancto Dei servo Orientio poposcit B præsidium, et legationem ejus proponere destinavit, ut ejus auxilio terribilem impetum tantæ virtutis mitigaret. Quam supplicationem B. Orientius libenti animo amplectens, non pro hæreseon erroris squallore contempsit, sed ut ejus tribulationibus subveniret, famulus Dei protinus iter arripuit: occurrit Aetio simulque Littorio.

ad Duces Romanos accedit: *ab Aetio benigne,*

Quo viso, Aetius de equo desiliens, prudentia suadente, cum omni veneratione humiliatus ei occurrit, et ut pro eo orare dignaretur specialiter supplicavit: quod in posterum quantum ei fides præstiterit, facti fama percurrit. Littorius vero ei occurrere dedignatur, et legationem sancti hominis ejusmodi despiciens, nihil de pace respondit: sed in urbem Tolosam, exitium daturus, se introire promittit.

a Littorio malevole exceptus:

Tunc orante S. Orientio Episcopo, Littorius, transmissa cœlitus plaga, in tantum nebulæ obscuritate vallatur, ut profuturi sibi consilii utilitate deceptus, portis civitatis improbe periturus accederet: captusque a Tolosanis, qui B. Orientii patrocinia postulaverant, pœnas sanguine persolvisset: nam et Aetium Patricium, qui orationem pro salute poposcerat, illæsum cum omni exercitu sanctus Pontifex liberavit: qui interventu tanti Pontificis ad propria remeavit.

sed hoc capto liberat Tolosam:

Sicque factum est, ut beato viro, quem antea contempserat hæreticorum turba *c* Getarum, Deo gratias referens, occurreret, quod per ejus famulum ab extremo vitæ tempore, C quo perituri erant, nunc fuerant liberati.

promovet fidem:

4 Beatus iste et Deo dignus Pontifex Orientius, non solum in prædicatione, nec non et patriæ liberatione necessarius multum fuit, sed etiam multorum hominum obsessa a dæmonibus corpora liberavit: ille providit reditum pauperibus et peregrinis: ille tribulantium animos in securitatem transtulit: ille perituros a morte redemit: ille vinctos et carceratos redemit. Ejus temporibus, eo laborante pax et securitas, pro qua multum laboravit, in orbem terræ introivit: profecit Christianitas, annullata est hæreticorum fatuitas: auctoritates quæ cavendæ, et quæ observandæ sint, testimonio divinæ lectionis Apostolicus præco non siluit. Nam dum non possumus tam multa profari, vel aliqua ex parte quæ agnoscimus relegenda perscripsimus.

Hispanum invidorum machinatione occidendum,

5 Quidam igitur vir nobilissimus genere, ex Hispaniis, prædives facultatibus, invidiam pessimi accusatoris incurrit: apud quem Regis animus ita est aggravatus, ut eo jure ad occidendum exhiberetur. D Ad sancti itaque Orientii patrocinia transmissi sunt fideles, qui eum, ut pro ejus vitæ spatio interveniret, deprecati sunt. Tunc congratulabundus Sanctus ad Regem venit, et ab ipso ad convivium est invitatus. Et cum initio regalis prandii, more solito barbarorum, mensa magnis fuisset carnium ferculis onerata; Rex ille humili prece poposcit, ut S. Orientius, quod pro parsimoniæ consuetudine non faceret, pro caritate carnalem ederet refectionem. Quod si faceret, quæcumque vellet a Rege obtineret. Tunc ipse, ut Regalibus animis satisfaceret, suo tactu sanctificavit epulas, et laudavit: et hinc fidem poposcit a Rege, ut quæcumque vellet apud Regis animum obtineret. Contaminatis igitur carnibus insolitus *d* cibus supermiscetur.

admittens epulas Regias liberat:

Quo viso, ne hoc quod a Rege petebat impetrare potuisset, turba circumstantium potentum ei comminari cœpit. Sed tamen B. Orientius pollicitum a Rege præmium postulavit: qui non auri argentique talenta, non prædiorum culmina, non agrorum spatia quæsivit: sed vitam ejus Hispaniensis sibi præstari poposcit, ante cujus faciem mors terribilis exitum vitæ prolato jam gladio minabatur. Cujus supplicationi Rex contraire non valens, concessit ea quæ petiit.

a morte clarens miraculis,

6 Intelligite quanta ille potuit pro abstinentia obtinere, qui suis in cibis civibus salus et externis vita fuisse probatur. Nam quantas, nobis *e* videntibus, post vitæ tempore vivens virtutes fuerit opera- E tus, turba Auxitanorum civium non ignorat, de quibus vel unum ad præsens enarrare curabimus.

contractum sanat.

Quidam peregrinus, arescentibus nervis vim debilitatis incurrens, et contractis genibus manibusque constrictis longa pœna languescens, ad solennitatem B. Orientii Episcopi, virtutem cœlestis medici dum requireret, invenit: ibique fideli oratione supplicare non cessat. Procedit virtus de tumulo, et in tantum sanitas redditur arefacto, ut redivivo infuso sanguine, vitali calore membra sanitatis gratia replerentur. Sic ergo præmortuæ manus in usum pristinum revocantur: quarum digiti ita fuerant ante constricti, ut etiam eorum vestigia, palmis infixa debilibus, putrida apparerent.

Invocatur a scriptore.

7 Det ipse S. Orientius mihi veniam, qui ab ætherea sede, virtutem, quam a Deo accipit, hominibus ostendit: quia si non potui expedire quæ volui, vel aliorum ad hoc animos invitavi, ut ex abundantia cordis sanctum Pontificem ipsi adornent, quod ego summo ore vix potui delibare. Nunc restat, ut qui S. Orientio gratiam suæ pietatis præstare dignatus est, nobis ejus orationibus veniam pro sua majestate non deneget: cui est honor et gloria in seculorum secula. Amen.

ANNOTATA.

a *MS. Bodecense :* Ex illo vero tempore persistens in eodem fano Antistes Domini Orientius, psalmis et orationibus indesinenter vacabat, et de die in diem proficiens, in augmento spiritualium donorum supernæ bonitatis gratiam pleniter indeptus est. F

b *Hic est* Theodericus *senior, qui ab anno* 429 *usque ad annum* 451, *quo periit in campo Catalaunico in pugna contra Attilam Regem Hunnorum, imperavit : quem oppugnaturus Littorius in urbe Tolosana, captus est et occisus anno* 439, *a cujus cæde Aetius cum illo pacem iniit.*

c *Medii ævi ea imperitia fuit, ut* Getæ, *Sarmatiæ populi antiqui, cum* Gothis, *ad Danubium postea advenis indeque in Romanum Imperium effusis, iidem esse crederentur.*

d Insolitus, *quia Episcopali benedictione consecratus.*

e

A e *Hic loquendi modus arguit satis magnam horum Actorum vetustatem, et auctorem multo antiquiorem quam sit Bernardus Guidonis, qui obiit an.* 1331. *Nam 12 aut 13 seculi scriptor aliquis, qui multa suo tempore miracula fieri vidisset per S. Orientium, non fuisset uno referendo contentus; idque fecisset in forma magis probante et authentica.*

VITA II

Ex MS. Tolosano et Breviario Albigensi.

Prologus. Exultemus omnes in Domino, Fratres carissimi, et lætemur in solennitate beatissimi Confessoris Christi Orientii Archipræsulis: siquidem sanctissimi Patris egregii, Prælati benignissimi, Pastorisque soliciti, prædicatione facundissimi, ædificatione et aliis quibuslibet virtutibus decorati, et Patroni nostri piissimi. Eidem ergo laudes et gratias copiosas cum summa lætitia referentes, ejus vitam, conversationem, merita et miracula devotissime recitemus: ut ejus meritis et precibus delictorum nostrorum veniam et gaudia consequi mereamur æterna.

a Ortu nobilis, B 2 Beatus Orientius ex partibus Occidentis *a*, Urgellensis Ducis, qui tunc temporis officio Proconsulis fungebatur, filius fuit, habens fratrem priorem se, qui post patrem in hereditate successit. Ipse vero parentum diligentia educatus, studiis liberalibus traditur, ac orationi et lectioni vacans, non mediocriter eruditus effulsit. Qui tandem, defunctis parentibus et fratre, regimen Ducatus est adeptus. *sancte vivit,* Animadvertens autem se non posse simul Deo et mammonæ deservire, vitam solitariam decrevit assumere: omnia sua dispersit deditque pauperibus, et sua mancipia manumisit. Fuit vero ita divina gratia plenus, ut suis orationibus obtineret optata: *miraculis clarus:* et ab eo multa miracula fierent. Unde ad famam virtutis ejus quamplurimi confluebant, percipere cupientes ab eo beneficia sanitatum. Sed ne illum favor popularis extolleret, dimissa patria loca secreta petiit: ad quæ Spiritus Dei eum duxit, sub *fugit in Vasconiam: b c* specie visibilis brachii et manus, ipsum benedicentis, et ad *b* Bigorram in Vasconia, ad vallem quæ dicitur *c* Levitania, dirigentis.

3 Veniens ergo ad dictum locum, vitæ solitariæ congruum: ibi in devexo montis latere oratorium statuit. *d construit oratorium et molendinum.* Molendinum etiam in rivulo *d* Isaurio, qui præ foribus oratorii præterfluit, dissimili aliorum qualitate nihilominus construere studuit (de quo dicitur quod multo tempore durans, inconsumptum C omnino permansit) certis temporibus se retinens et erumpens: bladum appositum opportunis temporibus restituens in farinam. In hoc loco dum maneret vir Dei Orientius, quadam die vidit ad se venientem multitudinem populorum: quod moleste ferens, fugam arripuit; et rupi *e* vestigium imprimens, divino *e fugit in rupem,* nutu descendit, ubi chaos hians in ea permaximum apparuit, ut ad eum nullus haberetur accessus. Ubi per multos dies persistens orationi, jejuniis et vigiliis, secum manens Deo devote vacavit. Omni namque die semel dicebat Psalterium, manens in aqua frigida usque ad umbilicum: et de labore suo panem manducans, et olera: aquam solum ad potum habebat: sibi nuda terra pro lecto erat: noctes atque dies ducebat insomnes, pallio et tunica sola contentus, atque catena pro cingulo utens.

f S. Ursiano Ep. Auxitano mortuo, 4 Eo tempore *f* S. Ursiano, Auxitanæ Urbis Archiepiscopo, viam universæ carnis ingresso, populus Pastoris desolatus solatio, indicto sibi triduano jejunio, apud Deum institit, ut sibi de Pastore idoneo provideret. Sicque in oratione perseverantibus vox audita est, ut B. Orientium eligerent in Pastorem. Electione itaque celebrata B. Orientium adeunt, ipsumque laborantem invenerunt, et in suum Pastorem humiliter salutaverunt, et negotium pro quo venerant indicarunt. Ad quæ vir Dei attonitus fugam paravit; sed detentus fuit ab his qui venerant. Tunc humiliter preces ad Deum fudit, et si esset sua voluntas, revelationem ab ipso sibi fieri postulavit. Qui cum virgam quam manu gestabat fixisset in terram, subito virga illa fronduit et floruit, et genuinos ramos expandit, et in arborem magnam excrevit. Quo viso miraculo vir Dei, cognovit se ad hoc a Domino vocatum; moxque divinæ voluntati se subdidit, et curam gregis illius humiliter reluctans suscepit. D *electionem de se factam admittit miraculo inductus:*

5 Quo cum accederet, undique ad eum Clerus et populus concurrens, et qui indigebant sanitatum beneficio, omnes cum maximo gaudio eum susceperunt, gratias et laudes reddentes Domino. Suscepto itaque curæ pastoralis officio, Vascones tunc idololatras ad fidem convertit; et de quodam monte juxta Auxium, qui Narucia dicebatur, ad septentrionem versus urbem omnem idolorum spurcitiam extirpavit; et dæmones inde, varias hominum species deferentes, sua virtute fugavit. Mons ille nunc habet ecclesiam in honorem Beatorum Cirici *g* et Julitæ consecratam. Quamdam etiam cujusdam Galliæ *h* Principis filiam, Corneliam nomine, vexatam a dæmone liberavit. Recepit autem in donum a dicto Principe quatuor evangelia valde pulchra, et altare portatile, jaspide argento incluso cum Reliquiis ibi reconditis: quæ usque hodie in sua ecclesia reservantur. *ethnicos convertit: g h* E *energumenam liberat:*

6 Cumque ad ejus ex Gallia regressum omnis populus conflueret, iterum desertum locum, ut Deo liberius vacaret, repetiit: et ad locum solitum remeans, vigiliis, jejuniis et orationibus instans, iterum ab Auxitanis requiritur, ut ad Sedem suam redeat. Ipse vero Auxitanos durissime objurgavit, reditum omnino abnuens: sed revelatione divina sibi facta compulsus, eorum precibus annuit: et ad ecclesiam suam rediens, ipsam suis doctrinis, exemplis, meritis, ac orationibus fœcundavit.... *i* Beatus itaque Orientius gregis Dominici Pastor, totius sanctitatis amator, Angelicam vitam gerens in terris, speculum bonorum operum factus, mundo virtutibus et miraculis renitens, efficacissime claruit. *et deserto ad Episcopatum reducitur: i*

7 Denique cum beati viri ad Dominum transitus immineret, corpore senescente, spiritu roboratus; et sacri Domini Corporis communione devote percepta, vidit Dominum Jesum Christum cum multitudine Angelorum atque Sanctorum ad regna cœlestia se vocantem. Quod etiam duobus Fratribus simul adstantibus ostensum fuit: et cum hoc odor suavissimus locum implevit. Ex quo vir Dei beatissimus lætus effectus, a Domino impetravit, in manu ejus suum reponi spiritum, et a sibi devotis malignum fugari spiritum, et locum sui sepulcri ab adversariis perpetuo esse tutum. Statimque duobus Fratribus sibi adstantibus divina vox audita est dicens: Quod postulasti adimplebo, et si quis nomen tuum digne invocaverit, a cujuscumque infirmitatis vel angustiæ, sive periculi aut tribulationis molestia, liberabitur, et bonis temporalibus non fraudabitur. F *moribundus a Christo visitatur:*

8 Migravit autem beatissimus Pontifex Orientius anno pontificatus sui quadragesimo primo *k*..... sepultusque est apud Auxium in monasterio B. Joannis Baptistæ, cum aliis sanctis prædecessoribus suis, *l* videlicet Paterno, Servando, Optato, et Pompodiniano, prima die mensis Maji. Nam post ejus felicem de hoc mundo exitum virtutibus et miraculis innumeris claruit. In loco autem in quo beatissimum ejus corpus requiescit, tanta et talia ipsius meritis et intercessione usque in præsentem diem fiunt miracula, quod nullus ibidem devote suum patrocinium *k sepelitur cum prædecessoribus 1 Maji: l*

A nium efflagitans unquam passus est repulsam. Ibi namque a dæmonibus obsessi liberantur; et epileptico morbo ac aliis variis languoribus laborantes perfecte curantur: ab ejus tumulo sacratissimo redeuntes multoties jocundantur, ad laudem et gloriam Domini nostri Jesu Christi, qui est Deus super omnia benedictus, in secula seculorum. Amen.

claret miraculis.

ANNOTATA.

a *Quid si pro* Occidentis *legamus* Occitanis? *Occitaniæ certe proxima est Catalaunia, in qua est* Urgella *urbs Episcopalis, cujus Ducatus patri S. Orientii tribuitur in Actis Tolosanis, Breviario Albigensi et apud Gononum. At Saussayus hæc ita in suo elogio habet:* Qui Oschæ in Hispania natus, Proconsulis filius. *Est* Osca, *vulgo* Huesca, *urbs Episcopalis Aragoniæ, patria S. Laurentii Martyris habita, et hic in locum Urgellæ substituta ab iis, qui fratrem S. Laurentii dicunt S. Orientium. Imperite autem pro isto tempore nuncupatur Urgellensis Ducatus, et quidem velut hereditarius.*

b Bigorra *regio Vasconiæ ad Pyrenæos montes, cujus urbs præcipua et Episcopalis est* Tarba.

c Levitania vallis, *vulgo* Lavedan *ad duo milliaria porrigitur.*

B d *Gononus et Breviar.* in aqua, quæ vocatur Ysauria.

e *Breviarium* vestigium imprimens duos hiatus aperuit, ut nullus ad eum haberetur accessus.

f *Idem.* Juliano. *Verum* Ursiano *successisse scribunt Saussayus, Chenu, Robertus, Sammarthani.*

g *Jam vidimus ante Acta S. Amatoris Ep. Autissiodorensis num. 8 horum Sanctorum corpora ab eo Antiochia in Galliam delata credi: ex quibus partem forsitan Auscenses obtinuerint.*

h *In Actis tertiis dicitur*, Cornelia filia unica Regis Franciæ, *quod inter alia supra indicata menda reputari potest, cum Francorum Regum nomen tunc necdum in Gallia notum fuerit.*

i *Quæ hic interponebantur, rectius in priori Vita habentur, et a nobis explanata sunt. Hoc loco ita corrupte referuntur in Breviario Albigensi:* Post aliquod etiam tempus Imperator Maximianus duos Principes contra Olimbium, Regem Tolosæ, misit, scilicet Agentium et Litorium, quibus ad liberationem Tolosanæ civitatis occurrens B. Orientius, cum uno eorum, scilicet Agentio, pacem obtinuit: Litorius autem in malitia perseverans, aciem contra civitatem disposuit: sed precibus viri sancti a Tolosanis superatus occubuit. Et ipse Rex Olimbius cum populo suo, cum esset in Ariana perfidia, ad fidem Catholicam sunt conversi. *Hæc ibi. In MS. Tolosano Imperator appellatur* Maximus, *sed nullus cum Aetio sive Agetio et Littorio vixit* Imperator Maximianus, *aut* Maximus, *nisi* maximus *adjective sumatur, et intelligatur* Valentinianus *tertius tunc Imperator Occidentis. Nullus etiam Rex Gothorum fuit* Olimbius *vel* Olimbrius *appellatus, sed fuit* Theodericus. *Nam qui postea fuit* Olybrius *Imperator Romanorum, huc non spectat. Neque Rex Gothorum fuit tunc ab hæresi Ariana ad fidem Catholicam conversus, sed potuit Catholicis magis favisse.* D

k *Addebatur in dicto Breviario:* Anno a Passione Domini 353, imperante Theodosio primo anno 16 Imperii ejus, ac sedente Felice Papa, *Quæ in MS. Tolosano ita leguntur:* Anno Domini 394, imperante Theodosio primo anno 6 Imperii ejus, et sedente Siricio anno 9 Pontificatus sui. *Saussayus solum assumpsit* annum nonum Siricii Papæ. *In MS. Fulliensi notatur* annus Domini 384, et decimus Imperii Theodosii primi, et nonus Siricii Papæ. *Vixisse eum anno* 439 *ex bello et obitu Littorii constat; non item quamdiu postea superfuerit.* E

l *Hi quatuor a Saussayo in Indice topographico ut Sancti, qui hoc primo Maji suum cultum habeant, referuntur.*

DE S. AFRICANO EPISCOPO,

JUXTA VABRUM IN GALLIA NARBONENSI.

D. P.

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 27

CAPUT I.

Oppidum et Ecclesia Collegiata S. Africani.

C F

SEC. IV ACT VI

Raimundus *Comes et Marchio Tolosanus hujus nominis primus, anno Caroli Calvi* XXIII, *Christi* DCCCLXII, villam, cujus vocabulum est Vaber, in pago Ruthenico, in Vicaria quæ dicitur Curiense, *tradidit Adalgiso Abbati suisque monachis, barbarorum incursione expulsis e monasterio, nomine* Palmatus, *quod habuerant in Petracorio pago,* ad monasterium construendum in honorem S. Salvatoris, et S. Mariæ Dei genitricis, sive S. Dionysii præcellentissimi Martyris, secundum Regulam S. Benedicti. *Hujus fundationis diploma, cum Privilegio Regis Caroli, sub suam protectionem locum ipsum recipientis anno regni* XXIV, *videre licet apud Guilielmum Catel lib.* 1 *cap.* 10 *Historiæ Comitum Tolosanorum. Floruit exinde prædicta Abbatia usque adeo, ut Paschalis II Papa, anno* MCXVI *ipsam Pontificiis privilegiis communire dignatus sit, fortassis et exemerit Ruthenensis Episcopi potestati. Certe Joannes XXII, cum censuisset Ruthenensem diœcesim in duos Episcopatus dividendam, anno* MCCCXVII, *Sedem ibi constituit Episcopalem; Petro, qui Abbas fuerat, in Episcopum ordinato.*

Vaber villa, in qua an. 862 Abbatia,

an 1317 Episcopatus erectus,

2 *Ex hoc tempore caput circum jacentium oppidorum cœpit esse* Vaber, *cum ea villa antea subjiceretur* Vicariæ Curiensi. *Hanc autem Vicariam constitutam fuisse in oppido quod nunc dicitur* S. Africani, *probant multa antiquorum judiciorum monumenta, ibidem adhuc asservata: amplæque et magnificæ domus rudera, quæ Curiæ nomen habens ipsi Vicariæ nomen olim dedit. Mansit igitur loco honor, ut novus Vabrensis Episcopatus suum istic semper haberet Officialem, habereturque sententia in ipsius oppidi favorem lata, qua declaratur quod Vabrensis Episcopus teneatur ibidem conferre sacros Ordines Chrisma conficere, Confirmationem impartiri, Synodos celebrare.*

olim Vicariæ Curiensi suberat,

3 *Initia et origo loci incerta, antiquitas magna esse, haud immerito præsumitur. De nomine hodierno teneri potest, necdum illud in usu fuisse quando Vabrense monasterium fundabatur; quamvis jam tum notus fuerit S. Africani cultus, corpore invento in æde S. Saturnini, tunc temporis aut sola aut primaria, quam ipse Sanctus credebatur consecrasse. Etenim invenitur instrumentum vetus tum hac in fine clausula:* Actum fuit sub die Jovis, in mense Augusti, Albiæ civitate, in ecclesia S. Africani,

in qua S. Africani corpus.

AUCTORE D. P. ante 9 seculum etiam Albiæ ecclesiam habentis,

S. Africani, in præsentia Raymundi Comitis, anno primo regnante Ludovico Rege, post obitum Caroli Imperatoris, *id est, anno Christi* DCCCLXXVIII : *quo persuademur, jam tum de uno alterove seculo celebrem fuisse in iis partibus* S. Africanum.

et novam in ipso loco ante an. 1261

4 *Crevit tamen celebritas illa, postquam ei in ipsa Vicaria Curiensi sub proprio nomine nova consecrata est ecclesia, quod fuisse credimus ante annum* MCCXIV; *quando, ut in quodam vetustissimo instrumento legitur,* fit tractatus et accordum, cum quodam aurifabro istius urbis, de quadam reparatione capsæ eximii Doctoris et sanctissimi Confessoris S. Africani; et promittuntur pro pretio viginti tria scuta in Saluts, Tastarts, et Besonds solvenda. *Fuit saltem ecclesia nova fundata ante annum* MCCLXI; *de hac enim, tamquam diversa a priori S. Saturnini, mentio fit in quadam charta isto anno scripta, cujus auctor sic loquitur :* Recognosco me habere quasdam domos a Baylo ecclesiæ S. Africani, quæ confrontantur, *id est contiguæ sunt,* cum ecclesia S. Saturnini. *Horum et aliorum omnium infra citandorum instrumentorum notitia, studiose sed ordine nullo collecta per D. Dutaur, loci ipsius Præpositum anno* MDCXXVI, *communicata nobis est a nostro Petro Francisco Chiffletio, cum qua si accepissemus integra ipsorum ecgrapha, longe certius possemus definire, an oppidum ipsum jam tum habuerit nomen* S. Africani. *Eodem facerent instrumenta, in quibus nominatur* Porta S. Rochi in S. Africano, *aut* Domus infirmorum S. Lazari villæ S. Africani, *aut* Hospitale nuncupatum S. Jacobi in dicta villa, *siquidem ea facta sint ante annos prænotatos, de quo nihil indicatur in synopsi submissa.*

ubi circa an. 1340 Chorus 40 Presbyt.

5 *Sufficiunt illa interim ad comprobandam loci celebritatem : quæ seculo* XIV *fuit vehementer aucta, quando* Raymundus Vabrensis Episcopus secundus, constituit ut Presbyteri, de dicta villa oriundi et ibidem residentes, usque ad numerum quadragenarium, unum corpus fierent et dicerentur, *quod circa annum* MCCCXL *accidit. Cum vero Joannes Petri indidem oriundus et Vicarius ibidem ac caput dictorum Presbyterorum, assumptus est in novum Vabrensem Episcopum anno* MCCCCXXI, *prima ei cura fuit pronam in lapsum S. Africani ecclesiam renovare a fundamentis; in quam pro parte majori absolutam, ipsius Sancti corpus transtulit, et post altare majus circa annum* MCCCCXXVII *collocavit. Habetur enim instrumentum anni* MCCCCXXX, *in quo* agitur de reparatione sacristiæ principalis ecclesiæ S. Africani, in qua tenentur jocalia, pretiosa paramenta, capsa et reliquiæ S. Africani : et promittuntur magistro operis seu lapicidæ loci de Brusca quadraginta mutones auri. *Nec multo post Eugenius Papa IV, cum esset Florentiæ, anno Pontificatus sui* X, *Christi* MCCCCXL XII *Kalendas Februarii, dicit inter alia,* quod dicta villa aliis locis omnibus in diœcesi Vabrensi existentibus notabilior et ditior existit, ac in ea tam Regia Curia quam etiam officium Curiæ Episcopalis Vabrensis tenentur; nec non alias in ecclesia ipsa S. Africani (quæ inter ceteras illarum partium parochialis ecclesia famosa et insignis reputatur) corpus dicti S. Africani (ob cujus merita Altissimus plura et manifesta in eisdem partibus miracula operatus fuit et quotidie operatur) honorifice conservatur; ac propterea et ex aliis pluribus rationabilibus causis Chorus et Universitas prædicta provide consideratur.

In eadem circa an. 1427 restaurata,

positum Sancti corpus post altare majus.

Et an 1444 institutum Collegium Canonicorum,

6 *Idem deinde rogatus pro fundando ibidem Canonicorum collegio, anno* MCCCCXLIV, IV *Kalendas Aprilis, Pontificatus sui anno* XIV, mandavit Abbati S. Tiberii Agathensis diœcesis, ut ecclesiam S. Africani, quæ parochialis erat, auctoritate sua in collegiatam erigat, et collegialibus insigniis decoret; ac in ea, quadragenario Presbyterorum numero per ipsum Abbatem suppresso, unam Præposituram constituat, unamque Sacristiam loco perpetuæ Vicariæ, et viginti duo loca Presbyteralia quæ Canonicatus vocamus. *Huic commissioni satisfacturus prædictus Abbas, cui nomen Joannes, primo processum legitimum formari sibique exhiberi petiit, circa cultum S. Africani in prædicta ecclesia : quem per omnia veritati conformem esse sciens, ipse, qui ex dicto loco oriundus scire optime poterat, tamquam testis a longo tempore oculatus, potissimum moveri se professus est, præsentia et miraculis S. Africani, ad fundationem dictam prosequendam : quod et fecit. Vabrensi autem Episcopo prænominato (qui eam Sedem secundum Sammarthanos usque ad annum* MCCCCLII *tenuit) in mandatis reliquit, ut novo Canonicorum collegio Instituta scriberet, prout se facere præfatur* ad laudem et honorem beatissimi Africani Episcopi et Confessoris, in cujus nomine prædicta ecclesia titulatur, et in qua corpus ipsius requiescit. *Inter alia vero indictum est, ut Canonici Præpositum electuri sub hac forma jurarent;* Juramus et promittemus omnipotenti Deo, et B. Mariæ semper Virgini, ac B. Africano, sub honore cujus præsens ecclesia est dedicata, in qua ipsius corpus requiescit, eum eligere et nominare etc.

propter frequentia S. Africani miracula.

Eadem ecclesiæ pars perficiendæ circa an. 1448

7 *Instituto Canonicorum collegio restabat fabricanda ecclesiæ pars anterior, quæ* cœpta est ædificari anno MCCCCXLVIII, ad hoc venditis redditibus confratriæ Procerum laicorum S. Africani, nobili viro Berengario Blanchi, Condomino de Vaulcausino, per consules patronos et gubernatores dictorum redditnum, consensu habito D. Joannis Episcopi Vabrensis, pretio ducentorum mutonum auri, et dictum pretium recepit Pontius Gasparus lapicida et magister ædificii novi operis. *Tanto autem fervore rem urgebat Episcopus, ut vix abesse sustineret a loco; jugiterque commorans in sua Episcopali ibidem domo, vulgo* Baschalaria, *a Vabrensibus suis, haud satis æquanimiter id ferentibus, vocaretur* Episcopus S. Africani. *Porro ut opus absolveretur* anno MCCCCLV, Pontificatus Calixti Papæ III anno primo, regnante Carolo Francorum Rege, et Bernardo Episcopo Vabriensi præsidente; idem nobilis Berengarius Blanchi omnes prædictos reditus vendidit discreto viro Magistro Bernardo de Bagiis, notario S. Africani, pretio centum et trium scutorum auri cugni Franciæ; quod pretium conversum fuit in ædificium novi operis prædictæ ecclesiæ. *Denique anno* MCCCCLXXXIX *condita instrumenta fidem faciunt, actum esse de construendis* Stallis *seu sedilibus in choro S. Africani, et* Branchadis *seu ferculis deportandæ in processionibus capsæ servituris. Hæc notatu digna sunt moneta in Gallia Narbonensi usitatæ, genera. Num. 4 enim leguntur* Saluts, *a* Salutiensi *ditione dicti;* Tastarts, *a* Tasta *urbe Vasconiæ vulgo* Dax, *et* Besons, *id est* Gemelli, *sic nuncupati a geminis faciebus eidem impressis; uti apud nos dicuntur* Besoirs *(a* beser, *osculari) aurei quibus Alberti et Isabellæ Principum vultus, veluti osculaturi repræsentantur. Hoc autem num. 7 nominantur* Mutons, *id est* Oves, *uti a* Pecude *impressa Latine dicta* Pecunia *creditur. Quibus aliisque omnibus signandis servit* Cugnus, *Gallice* Coign, *hic autem sumitur pro* Moneta.

et 1455, applicatur pretium quorumdam redditaum renditorum.

CAPUT II.

De corpore et reliquiis S. Africani.

Ad corpus Sancti vulgo S. Afr quc, ante sec 9 inventum,

D*iu antequam prædicta ecclesia in Collegiatam erigeretur, celebrabatur in ea festum inventionis et revelationis S. Africani die* XV *Januarii, Translationis* VIII *Februarii, Natalis* I *die Maji. De hoc agendum, infra cap. 4, ubi magis ex professo agendum de Cultu ipsius Sancti. Translationem crediderim potius primam dici, qua ex veteri S. Saturnini æde, in qua sepultum jacuerat corpus, in novam S. Africani delatum est, diu ante seculum* XIII *quam posteriorem, factam sub Episcopo Joanne*

A *Joanne in ecclesiam a fundamentis reparatam. Inventionem arbitramur ante seculum* IX *contigisse : eique adfuisse Episcopum Albiensem haud vana ex conjectura suspicaberis, quandoquidem ea ecclesia insignem aliquam sacri istius thesauri partem, una cum fragmento veteris tumbæ seu sepulcri ex eo conservarit tempore; ipsique Sancto erectam habuerit parochialem ecclesiam. Adfuit fortassis et Nemausensis Episcopus (nam et in hujus diœcesi S. Africani villa et ecclesia est) et ex Castrensi nunc Episcopatu, tunc loco satis celebri, quidam, per quos in ipsorum territorio similis est excitata erga Sanctum religio : ubique autem a vulgo nominatur* S. Afrigne; *ut aliquando mihi in mentem venerit suspicari, utrum primo nomine non fuerit appellatus* Afranius, *potius quam* Africanus. *Sed hoc retinendum est, quandoquidem hoc solum inveniatur in iis de quibus hactenus egimus monumentis.*

multa facta miracula,

9 *Tam religiosi cultus observantiam crebra meruerunt miracula : de quibus deque reliquis antiqui cultus argumentis juvabit legere processum ad hoc formatum, ut Collegii Canonici dignitas loco tam digno impetraretur. Processus illius tenor hic est.* Dominus Michael Gariberni, procurator et syndicus Universitatis seu Chori Presbyterorum S. Africani, proposuit et exposuit Reverendo in Christo Patri Joanni Abbati monasterii S. Tiberii, Ordinis S. Benedicti Agathensis diœcesis, quod in ecclesia S. Africani, quæ semper insignior habita fuit in tota diœcesi, estque in medio illius sita, requiescit corpus, et sunt reliquiæ ipsius gloriosissimi Patroni nostri, qui.... zelans cultum et augmentum fidei Catholicæ ac salutem animarum Ruthenensem adivit populum, ubique prædicans et hæreses extirpans : et in fine, cursum suscepti ministerii impleturus, ad hanc nostram urbem venit, Spiritu sancto monente : ubi diu vixit innocenter, in sanctitate et asperitate vitæ perseverans; et in dicta ecclesia corpus suum tumulatum fuit : in cujus transitu et sepultura omnipotens Deus quam plurima operatus est miracula, et ex post operabatur, quotidie ad se recurrentes adjuvans. Asserit autem prædictus testis, quod ob ipsius merita, quamdiu vixit et post ejus obitum, numquam fulmen nec grando ceciderunt in tota parochia. Quæ omnia Raymundus Episcopus Vabrensis considerans, et quod multa bona darentur; constituit quod Presbyteri, de dicta villa oriundi et ibidem residentes, usque ad numerum quadragenarium, unum corpus fierent et dicerentur.

B

asserunt testes jurati plures,

item ejus meritis villam immunem manere a fulmine et grandine,

10 *Sedit Raymundus iste, post Petrum primum Vabrensem Episcopum, ab anno* MCCCXXIX *usque ad* MCCCXLVII, *secundum Claudium Robertum et Sammarthanos : adeo ut uno tantum seculo fundatio Chori præcesserit fundationem Capituli. Audiamus porro testes alios.* Guillermus de Alcapis, Consul prædictæ urbis, testatur, quod corpus S. Africani retro altare majus, in loco eminenti, requiescit; et caput ejus in argento est, et ad preces prædicti Africani fiunt multa miracula. Petrus Arnaldi, frater Germanus supradicti Abbatis et Consul supradictæ villæ, interrogatus pro verificatione contentorum in litteris Apostolicis commissionis prædictæ et articulis instructionalibus præinsertis *(unde intelligas non haberi hic processum totum, sed solum præcipuas quasdam attestationes)* eadem exponit, testatur et asserit, eum D. Petro Pomarede, Consule; et Guillermo Linsaci, Notario, habitatore et Consule dictæ villæ.

C

sepulcrum elevatum et caput argento inclusum servari,

11 D. Guillermus de Serres, Prior de Targiis, Cancellarius Domini Vabrensis et Curiæ Officialatus, in S. Africano residens, dixit, quod bene scit et vidit pluries multa miracula ad preces S. Africani fuisse facta, et fiunt quotidie : et vidit multoties illos qui a periculis et infirmitatibus liberati precibus S. Africani fuerunt, adultos et parvulos, masculos et feminas venientes, portantes sudaria, intortitia et ceram, et alios munera reddentes et solventes vota quæ ipsi emiserunt : et dum veniebant, reddebantur per Vicarium Petrum de Magringo et alios Ecclesiasticos, cum solenni pulsatione campanarum, laudes Deo et B. Africano de miraculis et gratia impetrata. Dicit etiam verum esse, et hoc refert publica et antiquissima fama, numquam cecidisse fulmen et grandinem in villa et tota parochia S. Africani; et hoc illius precibus. Et quod dicta ecclesia est de novo constructa, licet a parte pedis non sit completa. Est in illa retro altare majus corpus S. Africani, in loco satis alto : et vidit illud, quando fuit ecclesia reædificata, transferri per D. Joannem Episcopum Vabrensem; et altare majus solenniter consecrari. Et est caput dicti Sancti in argento, quod pereginis et devotis, ac cunctis in diebus solennibus, ostenditur. D. Anthosius Blanchi Presbyter, Vicarius perpetuus de Bornaco, Bacalaurius in legibus, Procurator generalis D. Vabrensis Episcopi, in S. Africano residens, et in curiis officialatus Vabrensis et temporali Regi et Condominorum dictæ villæ Advocatus, eadem testatur et asserit.

vota et donaria plura oblata,

D

AUCTORE D. P.

miracula pulsatis campanis publicata,

celebratam translationem

12 C. Guichardus de Rupeforti, Vicarius perpetuus S. Africani, Locumtenus D. Officialis Vabrensis, dixit Corpus S. Africani et reliquias esse in dicta ecclesia et multa miracula fieri, et pro illis laudes et gratias referri solenniter, per Clerum et populum cum pulsatione campanarum et orationibus. Et est ipsa ecclesia noviter ædificata, et vidit ipse corpus S. Africani transferri de ecclesia veteri ad novam, retro altare majus in loco patenti, per D. Joannem Vabrensem Episcopum, et postea dictum altare majus per ipsum D. Vabrensem Episcopum solenniter consecrari : et est caput dicti S. Africani in argento, et ostenditur peregrinis et devotis et aliis generaliter in festis solennibus. Dixit etiam quod ipse, ut Vicarius d. Ecclesiæ, recepit sudaria, imagines cereas, intortitia et alia vota, quæ illi, qui ab infirmitatibus sanati et periculis liberati precibus d. gloriosi Confessoris fuerunt, solvebant et afferebant : et scit pro vero quod numquam fulmen cecidit in parochia sua et S. Africani. Nobilis Joannes Blanchi, Dominus castri de Monte cauro et Burgensis d. Villæ, dixit se vidisse reædificationem ecclesiæ S. Africani, quæ vetustate consumpta erat, viditque transferri corpus S. Africani per D. Joannem Episcopum Vabrensem et altare consecrari solenniter. Vidit multa miracula fieri et multos solventes vota et ferentes munera, liberatos a periculis et infirmitatibus suis. Magister Joannes Arnaldus Notarius, consiliarius ac habitator d. Villæ, idem prorsus asserit.

E

altare consecratum :

F

13 *Hactenus illius processus abbreviator : qui addit multos testes alios asseruisse, S. Africanum valde senem istic diem ultimum clausisse : ac denique quod* ipse Commissarius testatur se oriundum esse urbis S. Africani, et se tamquam testem oculatum a longo tempore scire supradicta omnia, et alia luce clariora : et sic se paratum esse procedere ad executionem suæ commissionis : et quod potissimum miracula, corpus, et reliquiæ S. Africani ipsum moverunt ad fundationem ecclesiæ nostræ antea secularis in collegiatam.

ob quæ omnia ipsa ecclesia facta sit Collegiata.

14 Anno *deinde* MCCCCLXXI quidam sacrilegi exspoliaverunt furtive totam ecclesiam villæ S. Africani de omnibus jocalibus illius pretiosis, usque ad damnum inæstimabile : qui sacrilegi, Deo permittente et B. Africano, fuerunt capti, incarcerati, judicati ad mortem, et suspensi in patibulis d. villæ S. Africani : et hoc, *inquit Collector notitiarum nobis communicatarum,* legi in quodam veteri libro iisdem verbis. *Tum idem Collector verbis suis subdit,* intellexi ex veteranis

Hujus spoliatores miraculose puniti an. 1471

Alia de brachio et arca argenteis

A veteranis rem eam cum miraculo conjunctam fuisse; eo quod miseri illi patrato sacrilegio, neque fugere neque abscondere se potuerint, sed in loco hæserint tamquam immobiles. *Inter jocalia autem prædicta haud dubie fuit* brachium argenteum, ponderis quatuor marcharum, *quod anno* MCCCCLXI ecclesiæ collegiatæ S. Africani dat per testamentum Petrus Fabri Sacrista, ad reponendum ossa sacri corporis S. Africani. *Iisdem deinde decentius collocandis, et in processionibus magnificentius circumferendis, fabricata est postea* argentea capsa grandis, valdeque speciosa, et gemmis ac lapidibus pretiosis ornata. *Talem enim fuisse, inquit prælaudatus Collector,* a multis personalem habentibus cognitionem didici.

deque sepulcro testimonia.

15 *Vivebant ergo cum hæc colligerentur anno* MDCXXVI *adhuc multi ex illis qui dictam arcam viderant, antequam sacra omnia vastantibus per Galliam Hugonottis in prædam cederet, in prima eorum per Languedociam grassatione circa annum* MDLXII. *Vivebant etiam adhuc* multi, *sed* valde senes, *qui Collectori* asseruerunt, quod cum essent juniores pueri, sæpius transierint sub sepulcro lapideo grandi, quod post altare stabat elevatum supra quatuor columellas, intra quod dicebatur et credebatur firmiter esse corpus S. Africani. *Proinde in prædicta argentea arca, ut jam insinuavi, dici potest fuisse os aliquod; hoc autem ut conspici possit,* in media fronte ipsius capsæ patebat fenestella, pellucido obducta vitro, sicuti *eidem Collectori* affirmabat se recordari senior ipsius ecclesiæ Cantor. B

Sacris ossibus per Hugonottos dissipatis,

16 *In illa porro ecclesiæ desolatione, quam incendii Trojani nomine appellat Collector, non tantum direptæ lipsanothecæ argenteæ, sed ipsum quoque sepulcrum saxeum dissipatum fuit:* corpus *vero* sacrum injectum est puteo qui appellatur S. Joannis, prope sacellum seu oratorium S. Africani, extra et prope majorem portam ecclesiæ : uti ex auditu et veneranda canicie habeo, *inquit Collector. Huic damno utcumque consultum volens providentia divina, sapienter ordinaverat, ut* anno MDXII die XIX Julii, D. Joannes Michaelis, Legum Doctor et ecclesiæ Mirapicensis Præpositus, de consensu et libera voluntate Consulum urbis S. Africani aliorumque honorabilium civium, in publico instrumento desuper confecto nominatim expressorum, partem ex brachio S. Africani cum scypho argenteo donaret fundato a se Conventui Religiosorum Sanctissimæ Trinitatis Tolosæ, ea conditione, ut ipsius Sancti festum, quotannus I die Maji recurrens, quam solennissime ibidem celebraretur. C

ex parte anno 1512 Tolosanis donata,

17 *Itaque* Canonici S. Africani, videntes se privatos eo thesauro, cujus partem aliis tam liberaliter communicaverant, prædictis Religiosis supplicaverunt per dicti fundatoris heredem Mag. Abrahamum Guillermum de Pendaria, Canonicum et Syndicum ipsius Capituli, itemque per omnium ac singulorum subscriptionem, aliorum etiam fidelium Catholicorum Africanensium subscriptionibus roboratam; et tandem impetraverunt, ut Prior et Religiosi Conventus prædicti ipsi Mag. Abrahamo, ad easdem sacras reliquias cum hymnis et canticis adducto, permitterent accipere inde partem fere tertiam, quam II Augusti anni MDCV attulit ad oppidum S. Africani, et coram testibus ad id vocatis tradidit reverenter in manus D. Mag. Guillielmi du Bent, sacræ Theologiæ Doctoris et Præpositi ecclesiæ collegiatæ S. Africani, intra sericum involucrum et capsulam speciosam ad id Tolosæ comparatam. Hanc vero ipse Præpositus paulo post tradidit Sacristano S. Africani Mag. Joanni Galtier, ut eamdem conservaret cum reliquiis sanctissimi Patroni Albia receptis : prout hæc omnia constant ex instrumento Gallice confecto die XIII Augusti sub nomine Henrici per Dei gratiam Regis Franciæ et Navarræ.

ipsis Africanensibus redditur particula an. 1605,

sicuti paulo ante alia reddita erat ab Albiensibus:

D 18 *Quod autem ad reliquias eodem anno Albia allatas attinet, de his quoque extat instrumentum Gallice scriptum* XXVI *Aprilis anni* MDCV, *sub nomine* Petri de Mouret, Presbyteri et Præpositi ecclesiæ Collegialis S. Salvii Albiensis, Protonotarii Apostolici, Consiliarii et Eleemosynarii ordinarii Reginæ, fidem facientis, quod ex mandato Reverendissimi D. Alphonsi del Bene, Episcopi Albiensis, visitaverit Reliquias ecclesiæ Parochialis S. Africani, a sua Præpositura dependentis, in præsentia R. P. Dominici Bruni Prædicatoris ex Ordine S. Dominici, Mag. Joannis Crayere Prioris d. Ecclesiæ, Joannis Valeux pro anno illo Consulis Parochiæ ejusdem, Jacobi Gorsse Syndici, et Antonii Maignon Marguellarii, aliarumque honorabilium personarum : quodque inventis inter eas duobus ossibus de corpore S. Africani, cum particula monumenti, ex utroque osse ipsoque saxo acceperit portiunculas, et tradiderit prædicto P. Bruno offerendas Reverendissimo D. Francisco de la Valete Cornusson, Archiepiscopo Vabrensi, ut eas ipse reponeret in ecclesia S. Africani Ruthenorum, ad augmentum devotionis piorum fidelium in ista diœcesi. *Has vero a se receptas, traditasque* Mag. Joanni Galtier, Licentiato et Sacristano S. Africani, cum omni reverentia asservandas, *simili Gallico instrumento testatus est ipse Reverendissimus Vabrensis die* XXX *Maji.* Ego autem, *inquit horum omnium Collector Præpositus,* ipsas omnes aliasque complures Reliquias accepi, et reposui intra argenteam lipsanothecam. E

quæ simul argento includuntur.

CAPUT III.

De ætate et Episcopatu S. Africani.

Historia vitæ admodum sero composita pro lectionibus,

P*roprium de S. Africano Officium, quod in veteribus membranis Manuscriptum et Lugdunensibus typis anno* MDXLII *excusum habetur, seculo dumtaxat* XIV *compositum, uti plenius infra dicetur, continet de Vita Sancti Lectiones novem, quibus dicitur Africanus, ortus alto sanguine Burgundiæ Ducum, et* S. Patienti Lugdunensi Episcopo traditus ad nutriendum, ejusdem ecclesiæ Primatum obtinuisse; ac deinde Romam profectus, cum paucis e Gallia Præsulibus, in fide orthodoxa constantibus, in Capitolio coram Senatu, magnam partem hæretico, disputasse contra Arianos, sacrilege asserentes Dei filium assumpsisse phantasticum corpus, dolentibus ad eorum blasphemam audaciam Catholicis Pontificibus, in quibus F bonæ Memoriæ Cæsariensis Eusebius, nec non sanctæ recordationis Pictavensis tunc urbis Antistes Hilarius affuisse dicitur. Tum vero, cum modis omnibus tentata Africani constantia non flecteretur, injuriose expulsum a concilio et carceri includi jussum, postridie iterum præsentatum Senatui; increpitumque et scissis vestibus publice cæsum, exilioque addictum, junxisse se S. Hilario ad propria revertenti; et apud hunc aliquamdiu moratum, ejusdem consilio Ruthenensem populum, in sua feritate durantem, verbo Dei excolendum assumpsisse : et perspecto tandem habili loco, prope fluminis alveum, qui ab incolis regionis illius Sorgia dicitur, in honorem S. Saturnini ecclesiam consecravisse; ibique tantis coruscavisse miraculis, quod gens regionis illius incredula ad fidem convolaret, et sub signis Christi Deo devote militaret; ac finitis tandem præsentis vitæ laboribus et ærumnis, quievisse ipsis Kalendis Maji.

cum magna temporum et rerum confusione.

20 *Hæc summa et ipsa pene verba dictarum Lectionum : in quibus S. Patientis, anno* CCCCLXX *florentis successor et discipulus, componitur cum ætate S. Hilarii, ante annos centum vita functi; et interim natus dicitur ex Burgundiæ Ducibus, non nisi post plura secula nominari cœptis; deinde Arianæ hæresi affingitur dogma,*

A *dogma, ab ejus placitis remotissimum, cum hæc in vera Christi humanitate asserenda excederet potius quam deficeret : et quæ de hæretico Imperatore Constantio utcumque dici potuissent, adscribuntur Romano Senatui; cujus in tota Arianorum historia nulla uspiam mentio apud antiquos scriptores invenitur. Deinde Hilarius fingitur Romæ adfuisse, et pro Vercellensi Eusebio sancto (qui tamen nec ipse Romæ adfuit) supponitur Eusebius Cæsariensis, annis fere quindecim prius mortuus quam S. Hilarius Episcopus fieret. Adeo ut in his omnibus nihil sit, in quo tuto pedem figere possimus, nisi sola tempora SS. Hilarii et Patientis, sub disjunctione accepta; sic ut si S. Hilario coævum facias S. Africanum, nihil habuerit cum Patiente Episcopo Lugdunensi Burgundisque commune; si ex his natum, sub illoque educatum fuisse credas; intelligatur Hilarius pridem mortuus Pictavis excepisse Sanctum, sicut Athanasium Alexandria profugum diceretur Romæ excepisse S. Petrus.*

Juxta hanc, pro una ex duabus parte creditam,

21 *Primum admittens, non Romam ad Liberium, non Mediolanum ad Constantium, deducerem e Gallia Sanctum, sed ut summum Biterras cum Hilario, ibidem factione Saturnini Arelatensis Episcopi deposito ejectoque in exilium anno* CCCLVI *; vel potius unum fuisse crederem ex innominatis aliquibus, quos triennio ante constat Arelate mulctatos male, et una cum Trevirensi Paulino suis ejectos Sedibus.* B *Nam Romam ad Liberium nulli sciuntur advenisse ex Gallia : qui vero Mediolani vim passi sunt, pauci ad extremum constantes, noti habentur nominatim. Quamvis autem nemo sciatur Biterris, præter Hilarium, depositus e Sede sua fuisse; verosimile est tamen aliquos in eo fuisse numero, qui pro recta fide et Hilarii innocentia intercedentes, odium incurrerint Arianorum, etiam usque ad exilium eis postea per calumnias accersendum, in quibus fuerit S. Africanus ; et ad Hilarium, Sedi suæ redditum anno* CCCLX, *diverterit anno* CCCLXII, *cum Julianus Imperator exulibus Episcopis reditum indulsisset : causa autem non statim repetendi propriam sedem eadem ipsi extiterit, quæ S. Dionysio Mediolanensi, S. Athanasio Alexandrino, aliisque nonnullis, in quorum locum ordinati Pseudo-Episcopi Ariani adhuc vivebant.*

vel vixisset cum S. Hilario sec. 4

22 *His sic positis per conjecturam, restaret ut divinaremus, cujus loci Episcopus Africanus fuerit.* Lugdunensem *asserunt omnia quæ de ipso habentur monumenta, vel in membranis scripta, vel tapetiis intexta, vel aliter expressa. Sed, ut dixi, posteriora omnia quam ut certam fidem facere nobis possint. Præterea triplex est* Lugdunum *in Gallia. De eo quod* Clavatum *dicitur, vulgo* Laon, *non potest esse hoc loco quæstio;* C *quoniam Episcopatus ibidem constituendi auctorem primum satis constat fuisse S. Remigium, diu utique post hæc tempora : ipsum deinde longius ab Occitania distat, quam ut ejus hic liceat meminisse. At in vicina Aquitania habemus* Lugdunum Convenarum, *sub montibus Pirenæis, vulgo* Cominges, *urbs antiquitus Episcopalis, etsi fere lateant Antistitum nomina paucis demptis, quæ Conciliis reperiuntur subscripta. Pictavis autem redeunti Africano pronum fuit ad Ruthenos instruendos, non procul a via positos et Pictavensi diœcesi confines, declinare : quod non ita apte conciperetur de* Lugduno *Secusianorum, vulgo* Lyons, *hujus nominis præcipua hodieque nominatissima urbe ad Araris et Rhodani confluentes; quia ad hanc Pictavis citius venire potuisset Africanus, quam Ruthenorum urbem attingere. Præterea Lugdunensium Præsulum diptycha inter Vasium anno* CCCXIV *Concilio Arelatensi præsentem, et Justum anno* CCCLXXIV *Concilio Valentino subscriptum, interpositos habent Maximum, Tetradium, atque Verissimum : qui facile potuerunt implere, cum prænominatis duobus, totum intermedium temporis spatium, annorum circiter sexaginta.*

Lugduni Convenarum Episcopus,

D 23 *Atque hæc ex supposito quod S. Hilarii Pictavensis coævum velimus credere Africanum fuisse. At si dimisso Hilario, tamquam occasione urbis Pictavensis ad quam confugerit Africanus, vel ejus propter quam pulsus est hæreseos Arianæ, perperam in hanc historiam attracto, malimus respicere ad Burgundionum et S. Patientis tempora ; cujus extrema memoria invenitur ad annum* CCCCLXXV *; erant quidem Burgundi tunc adhuc fere Ariani, non ita tamen universim omnes, quin etiam primores aliqui Catholicam profiterentur unionem; imprimis Chilperici duo, Gunderici Regis frater ac filius ; quorum iste Genabæ sedem Regni habens SS. Romano ac Lupicino monachis alimenta de Regio fisco constituit ; junior filiarum alteram Deo consecratam, alteram habuit Christianissimam Clothildem, postea Chlodovæi Franci uxorem. Rex autem Gundebaudus, etsi ad extremum permanserit in hæresi Ariana, filium tamen S. Sigismundum ab ea non prohibuit, ipseque haud levem de se spem faciebat S. Avito Viennensi Episcopo : ut ex hac parte nihil obsit, quo minus ex aliquo Principe Christiano inter Burgundos natus Africanus, S. Patienti tradi potuerit ecclesiasticis imbuendus disciplinis, nisi solum nomen nihil Burgundicum sapiens. Sed nec ex Chronologia objici potest aliquid, quominus hic ipsi Patienti successerit, nec* E *enim usque ad annum* CCCCXC *vixit Patiens (uti censuit Baronius) nec S. Rustici ad annum* CCCCXCIV *primum nominati in historia, adeo anticipanda initia sunt, quin inter utrumque potuerit sedisse, non solum S. Lupicinus, sed etiam alius aliquis, puta hic Africanus, si ulla ejus extaret apud Lugdunenses memoria. Verum non apparet cur hic solus debuerit in oblivionem venire ; multo minus quæ eum causa potuerit ab Episcopatu extorrem facere, sub eo quem dixi Gundebaudo Rege, cui præ aliis poterat esse gratiosus ob sanguinis Burgundici communionem. Ergo alii alibi quærendi sunt Ariani, a quibus fuerit sua Sede expulsus Africanus, aut saltem multa passus fidei causa.*

AUCTORE D. P. vel fuisset discipulus S. Patientis,

ex Burgundionibus natus,

24 *Hi vero in Occitania, saltem sub Pirenæis montibus, inveniuntur, Wisigothi videlicet, ipso quidem quo S. Patiens vivebat tempore tota pene Occitania pulsi a Rege Francorum Chlodoveo, in extremis tamen finibus haud dubie hærentes ; sub quibus commorantes Christiani liberius poterant ex amico Visigothis Burgundionum Imperio, quam ex Francorum Provinciis Episcopos petere et accipere : atque ita Lugduno Convenarum obtigerit Africanus, fortassis inter Suavem et Præsidium, quorum primus anno* DVI *Concilio Agathensi, alter* II *Aurelianensi circa annum* DXXXV *interfuit; vel inter Amelinum et Rufinum, quorum hic anno* F DLXXXV *Matisconensi Concilio, iste circa annum* DXLIX *Aurelianensi* V *subscripsit. Ast ubi Burgundionum regnum totum etiam ad Francos venit, cum essent continua inter hos et Visigothos certamina, multa pati necesse fuit, tam Convenarum urbem quam ejus Episcopum. Hunc autem nihil vetat deducere Pictavos ad S. Hilarium, pridem quidem mortuum, sed nominis celebritate viventem; quomodo de S. Patricio explicuimus, quod dicatur Turonas ad S. Martinum profectus, et apud eum, id est apud ejus ecclesiam aliquamdiu commoratus : deinde in Ruthenorum agro extirpandis idololatriæ atque Arianismi reliquiis operam dedisse aliquam, dum suæ Lugdunensi apud Convenas ecclesiæ pacatiora sperat expectatque tempora ; et ibidem obiisse, congruumque sanctitati suæ cultum meruisse a posteris.*

et a Visigothis Arianis Convenas infestantibus pulsus seculo 6.

CAPUT IV.

De cultu et miraculis S. Africani.

Kalendis Maji SS. Andeoli et Africani Martyrum *memoriam, Kalendario cuidam inscriptam, legisse se quidem asserit Collector præcitatus, et huic titulo conformem*

AUCTORE D. P. Habetur de eo Officium vetus proprium sub titulo Confessoris,

A *formem videri imaginem tituli præfixi libello, sub annum* MDXLII *impresso Lugduni et continenti officium proprium S. Africani; ubi hic Sanctus genuflexus repræsentatur, ad excipiendum gladium lictoris a tergo stantis et caput rescissuri. Sed obstat quod in toto Officio nullum inveniatur indicium Martyrii, quin potius ubique usurpetur nomen Confessoris: ut credi possit imago illa casu adhibita, cum alia aptior apud typographum non haberetur. Colitur autem Sanctus ut Confessor, in ipso quidem Africanensi oppido, sicut dictum, ter in anno, et pro festis singulis propriæ habentur Missæ; Albiæ vero et Tolosæ bis, in Majo et Februario. In Nemausensi quoque et Castrensi diœcesi; forsitan et Rutenæ et Lugduni cultus similis viguit: nam in illis ecclesias habet: in Rutenensi autem MS. Legendario antiquo, eadem legenda invenitur quæ in Officio, et Lugduni putatur aliquod ejus sacellum seu altare ab eo vocitari sub nomine* San-Fric: *Ferrarius autem in Catalogo generali ad* 1 *Maji citat ejusdem ecclesiæ Lugdunensis tabulas, ex Campejo forsitan aut Demochare sumptas, quibus inscriptus reperiatur, eo quod dicatur Episcopus Lugdunensis fuisse: et cum hoc titulo ac longo elogio refertur etiam ipso hoc die in Martyrologio Gallicano Saussayi, atque Indiculo Sanctorum Lugdunensium Theophili Raynaudi.*

et cultus locis variis,

B

26 *Idem officium, quod pro Africanensibus proprium impressum diximus, etiam Albiæ in usu est: ac præter multos hymnos rythmice compositos, continet Responsoria item et Antiphonas rythmo conceptas, una cum brevibus Actis vitæ in Lectiones novem distinctis, quarum ultima sic incipit.* Hujus Sancti viri pauca, quæ breviter tango, a quodam valde venerabili viro didici et meminisse gaudeo: nam liber de vita et virtutibus sancti viri plene editus, cum tota Lugdunensi ecclesia pluribusque insigniis, a gentilibus igni traditus fuit. *Quisquis auctor fuit, non videtur ante seculum* XIV *et Chori Africanensis institutionem vixisse: quod autem de libro cum Lugdunensi ecclesia exusto ait, per conjecturam dictum existimaverim potius, quam quod illius aliquando visi certum indicium hic scriptor habuerit. Itaque nec dolere quidem prudenter possumus quod non servatus sit liber, qui verosimiliter nullus unquam fuit.*

ipsum post an. 1400 videtur compositum ex sola traditione:

27 *Melius fundatus est dolor Collectoris notitiarum, de amissione alterius libri sic scribentis.* Diligentissima custodia, in capsa communi Capituli, servabatur liber, in quo permulta miracula S. Africani descripta erant. Periit, pro dolor! sacer ille liber, cum ceteris insignibus ecclesiæ nostræ non paucis. *Et hic liber idem videtur, de quo alibi idem Collector, postquam egisset de quodam instrumento anni* MCCXIV, *ita subdit:* Ibidem *(videlicet in dicto instrumento)* fit mentio de quodam magno libro, in quo descripta erant S. Africani miracula plurima; *verosimiliter ea quæ vel post corporis sacri inventionem primam, vel post ejusdem ex S. Saturnini æde in propriam ecclesiam translationem facta sunt, diu ante institutionem Capituli: quibus haud dubie major danda fuisset fides quam mercantur lectiones præmemoratæ.*

liber miraculorum antiquior periit.

C

28 *Quidni tamen ex iisdem suscipiamus miracula ea pauca, quæ eo vivente peracta, sanctimoniæ famam ipsi apud Ruthenos conciliasse dicuntur? solent enim ejusmodi fideliori memoriæ tradi, quam vitæ historia. Sic ergo habent:* Quodam tempore, dum in prædicta S. Saturnini, *quam exstruxerat vel saltem consecrarat,* ecclesia, sacra Missarum solennia celebraret Africanus, dum Dominici corporis Eucharistiam perciperet, igneus circulus super caput ipsius, in modum coronæ, effulsit; quod non omnes, sed qui digni fuerunt, viderunt.

In vita dicitur circulo igneo illustratus fuisse,

29 Quadam vero die, cum de pauperrimis facultatibus suis pauperibus subveniret; quidam joculari rei et petulantiæ deditus, alteram manum, curvam simulans, ut a S. Africano quasi nescio eleemosynam acciperet, pauperibus admixtus extendit: cumque recederet et irridens abiret, divina ultione percussus utraque manu diriguit. Reversus autem vir ille ad servum Dei, quid sibi contigerat indicavit. Vir autem sanctissimus conversus ad Dominum dixit: Gratias tibi ago, Domine Jesu Christe Deus æterno, qui servorum tuorum humilitatem intueris, et sperantibus in te semper auxiliaris. Respice nunc etiam Domine de sede majestatis tuæ, super hominem istum, erroris spiritu deceptum, ut de tuo beneficio lætus, diabolis laqueos evasisse gratuletur. Finita autem oratione, atque Crucis signaculo, rediit humiliatus et sanus ad propria, qui superbus advenerat.

illudentis sibi manus contractas sanavisse,

D

30 Hiemis rursus in tempore, inundatione aquarum facta, cum prædictus fluvius (*Sorgia*) alte intumesceret, homo quidam navim ascendens transmeare voluit: cumque necdum gurgitem superasset, jam aquarum cumulus cum turbine veniens navem subvertit: et cum horæ unius spatio sub aquis homo mansisset, corde cœpit invocare S. Africanum, cujus meritum mediis sensit in aquis. Ad ripam tandem perveniens ad ecclesiam confugit, et homini Dei gratias reddidit. Qui ultra? Talia ac tanta per eum effulsere miracula, quod gens regionis illius incredula ad fidem convolaret, et sub signis Christi Deo devote militaret.

naufragum liberasse a morte.

E

31 *Hæc eadem miracula antiquissimis tapetiis intexta cerni, testatur Collector noster, sibique obtigisse aliquando patinam æneam vetusti operis, in qua eadem similiter conspiciebantur expressa. Responsoria quoque rythmo concepta, et quidquid in prosa legitur sic exprimentia, ut dubites ex ipsisne lectiones, an ipsæ ex lectionibus acceptæ sint, eadem miracula sic proponunt:*

Eadem fere recitantur in Responsoriis,

Resp. vi Quadam die vir pius, dum Missam cantaret
Corpusque sacerrimum Christi receptaret,
Super caput circulus igneus apparet *,
Cujus tota radio ecclesia claret. Allel.
Vers. Ad similitudinem coronæ insignis
Africani visus est super caput ignis *.
Cujus tota. Gloria Patri. * cujus tota etc.
Resp. vii Quidam homo petulans Sanctum Africanum
Tentavit decipere, incurvando manum,
Egenum se simulans et non bene sanum:
Dei tamen famulum non lusit in vanum *
Ambas manu curvas videt

F

Dei Sanctum dum irridet. Allel.
Vers. Audi novum, audi mirum,
Dum implorat Sanctum virum
Restauratur sanitati precibus viri beati *.
Ambas manus etc.
Resp. viii Ad ejus tumbam viri fluunt bene multi,
Ubi fiunt liberi dementes et stulti;
Ægrique dum visitant tumulum sepulti,
Redeunt incolumes, sospitate fulti. *
Tuis ergo famulis, o benigne Rector,
Sis pater propitius et pius protector. Allel.
Vers. Veneremur Deum verum,
Justum sanctum et sincerum,
Qui Pastorem nobis dedit,
Quo gens unum Deum credit *
Tuis ergo. Gloria Patri. * Tuis ergo.

cum mentione miraculorum frequentium ad tumulum.

32 *De hoc ultimo Responsorio notat Collector, ipsum, quoties aliquis nuntiatur infirmari, solitum cantari sub Elevatione sacræ Hostiæ tempore Missæ a Canonicis; et frequentia consequi curationum exoptatarum beneficia. Sicut autem Responsoria omnia unum quasi continuum inter se nexum habent; sic etiam habent non solum hymni ad Vesperas, Matutinum et Laudes: sed etiam Antiphonæ ad Psalmos matutinales: adeo ut collectæ in unum, hymnum ipsæ quoque confecturæ sint hoc modo.*

* Africanus

Antiphonæ summarium Vitæ continent ad 1.

A * Africanus vir beatus, Deo plenus fuit natus
De clara progenie. Allel.
Juxta mundi dignitatem, partem habuit primatem
Unum de Burgundia. Allel.
Quamquam esset vir illustris ortus alto sanguine,
Fulsit tamen mens sublimis litterarum lumine. All.

ad 2.

* In ætate juvenili, Numinis præsidio,
Præcellenti et sublimi floruit ingenio. All.
Datus fuit ad docendum et ad mores corrigendum
Lugdunensi Præsuli. Allel,
Ægris fuit hic solamen, et Sophiæ moderamen,
Lucernaque populi. Allel.

ad 3. Nocturnum.

* Africani per doctrinam fidem volat ad divinam
Ruthenensis populus. Allel.
Se divinis dedit totum Africanus, Sacerdotum
Et pudoris flosculus. Allel,
Hic ærumnas, hic labores sæpe tulit, sed errores
Hæreseon abstulit. Allel.

ad Laudes et horas.

* Lugdunense civitate Africanus dignitate
Archipræsul claruit etc.

33 *Omitto ceteras ad* Laudes, *per* Horas, *ad* Benedictus *et* Magnificat *: solum addo eadem omnia recitari in aliis duobus Sancti festis, omisso* Alleluia *et mutatis dumtaxat Antiphonis ad* Magnificat *et* Benedictus *: ita ut in festo* Inventionis, XV *Januarii, ad* B Magnificat *sic canatur :*

Gemma valde pretiosa inventa recolitur,
Margarita speciosa revelata colitur.

ORATIO.

Omnipotens sempiterne Deus, qui sacra B. Africani Confessoris tui atque Pontificis membra, fidelibus tuis hodierna die revelare voluisti ; velis nos intercessionis ejus auxilio, ab instantibus tribulationibus liberari, et futuris consolationibus satiari. Per Dominum. *Eadem oratio recitatur* in festo translationis et relevationis, *die* VIII *Februarii, mutato verba* revelare in relevare ; *sed pro hoc festo propriæ habentur Antiphonæ, quæ in primis et secundis Vesperis ad* Magnificat *sunt hujusmodi :*

Eadem recitantur in festis Inventionis et Translationis.

I Sacra pignora transferri Altissimo placuit,
Et nunc laudibus offerri solenniter voluit.
II Hinc transferri, relevati pondere quo premimur,
Optamus ; et elevati, cœlo frui nitimur.

34 *Præter antiquos istos Rythmos, quibus constabat Officium, habebat Collector alios novem sub initium præsentis seculi conscriptos, ex voto pii cujusdam ac docti viri ; qui cum rogatus esset novos hymnos componere ad laudem S. Africani, neque satis prompte annuisset ;* C *ipsa nocte molesta quadam indispositione correptum se* D *sensit, et suæ lentitudinis eam esse pœnam cœlitus immissam interpretatus, vovit, si ante crastinum ea se liberatum inveniret, continuo facere quod erat rogatus ; seque mox voti reum miratus, fidem opere ipso explevit. Verum Hymnos istos communicare non curavit Collector, quod intelligeret solum vetera requiri ; et Prosam antiquam sive Sequentiam post Graduale olim cantari solitam ante Evangelium descripsit.*

Alii 9 hymni recentius ex voto compositi.

AUCTORE D. P.

35 *Hæc, licet historiam æque implicatam contineat quam ipsum, de quo hactenus egimus, Officium, videtur non indigna huc transferri.*

Prosa ad Missam antiqua.

Amiranda, sed favoris digna, dies oritur ;
Celebranda cunctis horis vita Sancti panditur
Africani Confessoris, cujus festum colitur.
Roma jacens in erroris cultu plebs erigitur,
Verbo tanti Protectoris hæresis depellitur,
Alti dono Creatoris Antistes efficitur.
Ortu claro Burgundensis mira laude floruit,
Quem doctrina Lugdunensis sic Præsulis imbuit,
Ut Ecclesiæ fulgentis Primatum tenuerit.
Dux electus Ruthenensis, locum hunc obtinuit;
Orans, laudibus immensis laureati meruit ;
Cernentibus non offensis, Angelus apparuit.
Sed Deus, fidem infundens Africano ; fœdera
Arianorum subvertens, horum fugat scelera ; E
Unde victoriam extollens, erexit ad sidera.
Quidam ficte curvans manum pia petit munera :
Punitur, et Africanum voce petit libera ;
Quem reddens omnino sanum, evexit ad prospera.
Gaude Sion Africani prædita præsidio :
Laudes profer jucundanti in cœli palatio,
Ejusque dulcisonanti exulta præconio.
Gaude plebs universalis, funde preces hodie;
Hunc collauda mente pari Rectorem Ecclesiæ,
Qui meruit coronari fulgoribus gloriæ.

36 *Atque hæc forsitan omnia in Africanensi aliisque ecclesiis præmemoratis, jam quadamtenus correcta recitantur ; habemus enim inter collectanea, unde hunc commentarium excepimus, et Lectiones et Hymnos quadamtenus correctos, manu et cura ipsiusmet D. Præpositi Dutaur, agnoscentis præcipuos aliquos historiæ eatenus asservatæ errores. Malui tamen ipsa ut antiquitus recitabantur proponere ; lectoris arbitrio relinquens, ut dispiciat quæ potissimum verba, et quem in sensum commutanda censeat ; quamdiu nobis non liquet Patientisne an Hilarii mentionem excludere oporteat, dum simul utramque retineri veritas certioris historiæ non patitur, et enorme inter illos temporis intervallum unum eumdemque hominem complecti nequit : ventura ætas forsitan majus lumen his tenebris adferet.* F

Et hæc omnia egent correctione aliqua.

DE S. MARCULPHO ABBATE,

IN CONSTANTIENSI GALLIÆ DIOECESI.

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 28

CIRCA AN. DLVIII

G. H.

Acta duplicia ex MSS.

A*cta S. Marculphi duplicia habemus : priora descripsimus ex antiquo codice MS. Serenissimæ Christinæ Reginæ Sueciæ, signato numero* 141, *et alio codice nostro, in quo mutila sunt : alia habemus ex vetustissimo codice Domini Preudhomme nobis communicata, illa ipsa scilicet, quæ ante Normannorum incursus seculo* IX *scripta stylo mutato edidit Laurentius Surius, et stylo genuino restituta ex codicibus MSS. extant seculo primo Actorum Sanctorum Ordinis S. Benedicti. In prioribus Actis non fit mentio corporis, a S. Audoeno translati seculo septimo ad finem vergente, quemadmodum fit in Actis secundis, hoc solum supra prima addentibus, cetera nitidiori dumtaxat stylo exprimentibus : unde consequens esse videtur prima illa esse scripta ante S. Audoeni Pontificatum, id est ante annum* DCXL, *intra primum a S. Marculphi obitu seculum. Neque est cur scrupulum cuiquam moveat* Neustriæ *et* Neustricæ regionis, *in qua Sanctus floruisse dicitur, appellatio ; quasi in eorum accepta sensu, qui Galliarum partem,* Normanniæ *nomine postea appellatam, quadam antiquitatis affectatione proprie appellandam Neustriam putarere. Nam sexto seculo appellabatur* Neustria, quidquid a Parisiis et Aurelianis interjacet inter Ligerim et Sequanam, *uti ex Chronico Turonensi scribit Hotomannus, et nos ad S. Sigebertum* I *Febr. num.* 16. *In ea tamen regione, quæ nunc*

AUCTORE G. H.

Compendium in Breviario Constantiensi.

nunc proprie Normannia *dicitur, et Bajocassina urbe natus Marculphus, Ordines Sacros cum Sacerdotio suscepit ab Episcopo Constantiensi, et in hujus urbis territorio* Nantum *monasterium construxit, in eoque vita mortali exutus habuit suam sepulturam: atque hactenus solenni officio colitur in tota diœcesi cum lectionibus propriis in secundo Nocturno recitari solitis; sed quæ, prout habentur in Breviario anno* MDCX *excuso, non satis fideliter videntur ex Actis contractæ.*

Corpus Corbiniaci,

2 *Corpus olim translatum est in agrum Picardiæ superioris Laudunensem, et in oppidi Corbiniacensis ecclesia depositum: ad quod honorandum Christianissimi Reges Francorum, statim atque Remis inuncti sunt, proficisci solent. Dicuntur enim hujus meritis accepisse beneficium divinum suo attactu sanandi strumas. Erecta ibidem creditur a S. Ludovico Rege confraternitas, in qua ipse primus inscriptus, ejusdem hactenus habetur Protector. Est illuc accursus peregrinorum maximus, invocaturque S. Marculphus potissimum ab iis, qui strumarum incommodo laborant. Ad illius Confraternitatis similitudinem erectæ sunt aliæ pluribus locis, ac novissime anno* MDCLXII *Bruxellis una in æde S. Mariæ de Sabulone, cum capella et altari proprio, ubi et aqua sub S. Marculphi invocatione intinctis ejus reliquiis benedicitur. Triplex autem Remis ejusdem Sancti festum celebratur; primum et præcipuum hisce Kalendis Maji, quando et Indulgentiæ plenariæ a Summis Pontificibus concessa sunt: alterum observatur die* VII *Julii, ac tertium* II *Octobris, prout indicatur in libello parvo Officii de S. Marculpho, Remis anno* MDCXXVIII *excuso. Ibidem excusa est Gallice his ultimis annis collectio insigniorum miraculorum per S. Marculphum hoc potissimum seculo patratorum, quam aut ipsa unde desumpta est instrumenta de singulis authentica communicari nobis petii, Latine reddendam, et vel hic post Vitam si mature advenerit, vel in Appendice referendam.*

confraternitas,

triplex festum.

Memoria in sacris fastis:

3 *Memoria ejusdem ad hasce Kalendas Maji inscripta est variis fastis, atque imprimis antiquo Martyrologii Hieronymiani apographo Lucensi his verbis:* In Gallia, Nanto monasterio, transitus S. Marculfi. *Habemus etiam illustre apographum Usuardi, quod præ ceteris magis sincerum, minusque interpolatum arbitramur, in quo sic legitur:* In pago Laudunensi S. Marculfi Confessoris. *Hinc colligimus ante ista tempora Reliquias Sacras Corbiniacum fuisse translatas. Eadem habentur apud Grevenum, Molanum, Canisium, et in MS. Florario. Longo encomio exornatur ipse Sanctus in Martyrologio Gallicano Saussayi, tum ex ipsis Actis, tum ex curatione strumarum Regibus Christianissimis concessa, et cultu in agro Remensi. Quibus ista adduntur, alibi non lecta:* Hujus beati viri pretiosa pignora, ob Normannicos incursus, interiorem in Galliam, cum Domardi Socii sacris ossibus, translata, Meduntæ reposita sunt, constructa in honorem tanti Cœlitis basilica, quæ nunc usque ejus patrocinio et venerandis lipsanis est insignis. *Hæc ibi. Est autem* Medunta, *vulgo* Mante, *in provincia Insulæ Franciæ ad Sequanam fluvium,* XII *leucis infra Lutetiam versus Rotomagum, in ditione Vexini Francici. Idem Saussayus scribit ad diem secundum Maji,* Remis in cœnobio S. Remigii fieri officium depositionis S. Marculphi Abbatis, *uti etiam in diœcesi Constantiensi. Vincentius Bellovacensis lib. 22 Speculi historialis cap. 11 meminit Marculphi, sed* Abbatem Bajocassinensem *facit: secutus Vincentium Trithemius lib.* 3 *de Viris illustribus ordinis S. Benedicti cap.* 54, *addit, ejus* festum celebrari septimo Kalendas Maji, *ad quem diem dein retulerunt Wion, Dorganius, Menardus, et cum iis Ferrarius, qui iterum eumdem refert ad diem* XXVIII *Aprilis, et* Mantuentiæ in Normannia *tribuit, forsan* Manto *pro* Nanto *legit, sed tunc* Meduntæ in Vexino Francico *debuisset scribere. Aliquas ejusdem S. Marculphi reliquias asservari Trecis in Ecclesia S. Stephani, ejusque festum ibidem celebrari ipsis Kalendis Maji, tradit Nicolaus Des-Guerrois de Sanctis Trecensibus.*

ecclesia cum reliquiis Meduntæ,

cultus variis diebus,

Reliquiæ Trecis.

Tempus vitæ,

4 *Inter characteres temporis, quibus definiri Sancti hujus ætas potest, eminet regimen Childeberti Regis Francorum et Ultrogothis Reginæ. Est hic Childebertus I, qui patre Chlodoveo I die* XXVII *Novembris anni* DIX *mortuo factus est Parisiorum Rex, vita functus* X *Kalendas Januarii anni,* DLVIII. *Sub hujus regimine* præclaris enituit moribus et actibus, et commorabatur S. Marculphus, *uti ejus Acta habent, jam pridem ante natus, circa annum forsan* CCCCXC, *et sic anno* DXX, *cum esset* triginta annorum, Clericalem habitum accepisset a Constantiensi Episcopo Possessore *seu* Professore, *atque post alios Ordines* Sacerdos et Concionator *fuisset institutus. Omnis hujus Episcopi notitia hausta est ex hisce Actis, et statuitur successor Leontiani, qui Concilio Aurelianensi I sub Chlodoveo I interfuit. Ipsi autem Possessori successor assignatur* S. Lauto, *qui S. Marculphum ægrum invisit, et mortuum sepelivit. Interfuit is Conciliis Aurelianensibus secundo, tertio, quarto et quinto, fuitque Episcopus saltem ab anno* DXXXI *usque ad annum* DXLVII. *Imo quia S. Gildardus Episcopus a multis creditur e vita decessisse anno* DXXIX, *ante illud tempus fuisset S. Lauto Episcopus, utpote ab illo consecratus. Porro cum* S. Marculphus *jam Sacerdos, aliquamdiu in diœcesi Constantiensi fuisset concionatus, et fama virtutum et miraculorum esset celebris, Childebertum Regem adiit, ac Nantum impetravit, cœnobiumque construxit. Qui autem si adhuc vivente Possessore Episcopo hæc dicantur contigisse, circa annum* DXXVI? *Ita cum magna veri similitudine poterimus, alios ut minimum triginta annos, eidem postea inter suos labores atque constructiones monasteriorum actos, concedere, ut circa annum saltem quingentesimum quinquagesimum octavum Regem Childebertum ac Reginam Ultrogothem pro secunda vice Compendii adierit, ab iisque confirmationem donationum sibi factarum impetrarit, et paulo post obierit, cum adhuc in viris esset S. Lauto. Si quis certiores vitæ characteres repererit, libenter eosdem sequemur. Fuisse in illis Galliarum partibus multa monasteria, etiam cum S. Marculphus nasceretur, liquet ex Actis S. Martini Episcopi Turonensis, in cujus exequiis adfuerunt plusquam mille monachi: quænam ex iis et quando præcise S. Benedicti Regulam susceperint, nobis incompertum est: neque id ad S. Marculphum putamus magnopere attinere.*

Sacerdotii,

et mortis.

VITA I

Ex MS. Reginæ Sueciæ et alio nostro.

PROLOGUS

Sanctorum vitam, eorumque constantiam in bonorum actuum proposito digne perseverantem, summæ venerationis affectu, humanis auribus commendare debemus: nihil enim in hujus, mortalitatis curriculo dignius agitur, quam si elinguitas nostræ loquacitatis in Dei laudibus jugiter *a* moderetur. Laus, inquam, Dei excellentissime canitur, si prudentia Sanctorum, quam ipso largiente acceperunt, auribus fidelium impendatur. Hinc ergo timor inanis propellitur, inde caritas perfectæ dilectionis solidius corroboratur; cum audimus fidem illorum firmissimæ petræ radicitus ita insitam, ut nec perturbationis procella possit agitari, nec prosperitatis fortuna quidquam extolli. Plures quoque ex eorum numero, propter fidem Domini nostri Jesu Christi et spem regni æterni, diversis pœnarum suppliciis affecti, vitam maluere pacisci, nonnulli etiam variis tormentorum generibus eamdem ponere quæsierunt, licet provocantes gladium non invenirent martyrium. Crescente vero utrorumque caterva, Sancta

A Sancta cœpit stabiliri Ecclesia, fulgurans coruscis lampadibus, fuscata olim sedulis persecutionum turbinibus. Desierat quidem atrox tyrannorum ferocitas sævire adversus Christianos, ubi comperit illorum fidem magis augeri, cum immensis pœnarum cruciarentur tormentis. *b*

ANNOTATA.

a *Ita MSS. mallem tamen legere*, moduletur.

b *Videntur aliqua deesse, ut applicentur dicta hisce Actis. Additur interim in nostro MS. illud solenne.* Explicit Prologus.

CAPUT I.

Ortus, Sacerdotium, accessus ad Childebertum Regem. Miracula.

Ortu Bajocassinus,

Beatissimus igitur Marculphus, regnante jam Childeberto Christianissimo Rege, in partibus Neustriæ illis temporibus commorabatur. Hic oppido oriundus Bajocassinæ urbis, ideo ex nobilium genere progeniem traxit, ut Christi fidelis dispensator effici mereretur. Cujus pueritiæ ætas tantæ asseritur fuisse simplicitatis, ut vix ludifico, more parvulorum, vacaret officio; sed licet tenellimus corpore, B modum tamen perfectorum retineret in mente. Ubi ergo robur virilis animi metas excessit teneræ juventutis, roboratioris fidei fultus soliditate, totis se viribus servituti expendit divinæ. Agebat enim maximam curam peregrinorum et pauperum, præbens illis necessaria, juxta modum suæ possibilitatis; congratulansque eis, ut fratribus, affectu miræ dilectionis. Parcebat cibi potusque voluptati, semper insistens orationum vigiliis. Erat namque mente clarus, ut ostendebat foris claritudo vultus; dulcis affabilitate, mitissimus conversatione. Vitabat jactantiam gloriæ fallacis, spernebat honores pompaticæ postestatis. Talibus quoque ornamentorum coruscans generibus, utpote aurum diversis gemmarum ordinibus insignitum, postpositis rebus suæ portionis, cœpit meditari habitum peregrinationis.

benefacit peregrinis et pauperibus, virtutibus ornatus,

a Constantiensi Episcopo instituitur concionator:

3 Eo namque tempore Sanctus *a* Possessor, summæ religiositatis vir, Constantinæ Urbis præsidebat Ecclesiæ: quem S. Marculphus aggrediens, cum omni caritatis hilaritate ab ipso susceptus est, a quo etiam ad publicandam fidem Dominicæ Incarnationis, sublimatus est gradibus Ecclesiasticæ dignitatis. Quibus ita gestis, dum aliquamdiu ibidem moraretur, tantam ei gratiam pietas Divina concessit, ut ab C omnibus velut Pater, digna reverentiæ exhibitione, recoli mereretur. Gaudebat enim universa plebs virum esse tantæ mansuetudinis, quem omnium donis virtutum perspiciebat exuberantissimum. Dictus vero Marculphus inde proficiscens, circum vicinas provincias peregrinavit, prædicando omnibus veram remissionem percipere peccatorum, credentibus Patrem ingenitum, Filium unigenitum, Spiritum quoque ex utroque procedentem, et terno Personarum numero unius Dei fore potentiam: hanc etiam fidem denuntiabat stabiliendam per bonorum operum exhibitionem. Talibus equidem prædicationum dogmatibus perseverans, maximam populorum catervam in fide solidavit Catholica. Amplexabatur ab omnibus verbum sacræ prædicationis, quia subsequebantur miracula innumeris flagrantia signis. Reddebat enim lumen non videntibus, vocem non loquentibus, auditum surdis restituens, gressus claudorum reformans, paralyticos autem, et quos morborum diversitas fecerat imbecilles, reparavit antiqua sanitate potitos: multarum itaque virtutum præclara magnaliis, divulgabatur ejus sacratissima fama per omnes Occidentalium nationes.

miracula patrat:

ex MSS. Angeli monitu,

4 Quadam igitur nocte, cum beatissima membra D diuturnis macerata vigiliis exiguæ quietis sopore reficeret, apparuit illi Angelus Domini, his eum alloquens verbis: Non te frangat, o Christicola, labor cœptæ afflictionis, quia maxima tibi præparantur dona condignæ remunerationis. Surge nunc quantocius, et perge ad Regem Childebertum; qui semper divino cultui deditus, famulorum Dei præsentia admodum delectatur. Est autem quidam locus suæ subjectus ditioni, quem religioso habitu monachorum Christus sibi imperat consecrari: ego comitabor tecum, et bene vias tuas disponam. Sanctus ergo Marculphus, expergefactus Angelica visione, iter sibi cœlitus designatum concito gressu carpere disposuit: delegit etiam secum in comitatu duos venerabiles viros, Cariulphum et Domardum, et sic de more asellum conscendens cœpit proficisci. Obviabat ei turba utriusque sexus non modica, quia videbant ab eo multa super his fieri signa, qui sua destituti virtute, diversis morborum generibus passim afficiebantur.

assumptis Cariulpho et Domardo sociis,

allocutus Regem Childebertum,

5 Quadam denique die cum Rex Childebertus, maxima Palatinorum frequentia de more stipatus, divinis Missarum astaret officiis; veniens B. Marculphus cum duobus supradictis proceribus, in quo- E dam ejusdem ecclesiæ angulo precibus se, ut solitus erat, prostravit divinis. Aderant autem ibi quidam homines, diuturnis immundorum spirituum vexationibus ita fatigati, ut non solum aliis juxta morem energumenorum qualicumque modo vim niterentur inferre, verum etiam proprios artus diris dentium morsibus atrociter dilaniarent. Cumque sanctum Dei virum ibidem adesse sentirent, exclamaverunt dæmonia magnis vocibus iterum iterumque, atque dixerunt: Quid nobis, et tibi homo Dei? Numquid parum tibi videtur nos expulisse tuis ex finibus, ubi tam magna multitudo populorum nostro subjiciebatur numini, nisi etiam huc persequereris. His itaque vocibus obscœnis universa plebs admodum stupefacta, cœperunt sciscitari, Quis esset, quem hominem Dei dæmones appellarent. Inquirentes quoque diligentius, repererunt B. Marculphum, adhuc ut cœperat in oratione prostratum: neque enim volebat Omnipotens tantam lucernam latere sub modio, sed ut superponeretur candelabro, ministrans lumen his qui domum ingrediebantur.

orans in ecclesia a dæmonibus manifestatur:

a Rege benigne exceptus,

6 Sanctus vero Marculphus surgens ab oratione, cum summa reverentia populi, ad præsentiam deducitur Regiæ potestatis. Intuens autem venerabilis Rex sanctum Dei virum, immenso gaudio totis re- F pletus visceribus, dixit ad eum: Appropinqua, Domine mi, multum quippe gratulamur in adventu tuo: erat enim a longo tempore cupiens videre eum, quia audiebat miracula, quæ fiebant super his, qui pluribus languoribus ægrotabant. Beatus quoque Marculphus, clementiam Regis divinitus erga se intelligens esse benevolam, ita eidem respondit: Pax tecum, Rex, et justitia et veritas tibi cœlitus ministrentur. Signo denique pacis ab utrisque peracto, dixit Rex ad illum: Unde te habemus, vir beatissime? et quæ causa tam desiderabilem thesaurum nostras advexit in partes? S. Marculphus respondit: Neustrica regione, non semel admonitus Angelica visione, ad vestram huc præsentiam accessi. Est siquidem locus, qui Nantus *b* nuncupatur, situs in littore Oceani maris, non valde procul ab urbe quæ appellatur Constantina; quem Dominus noster Jesus Christus, ad gloriam nominis sui, devoto monachorum cœnobio præcipit insigniri. Hac de causa ab ipso Domino sæpissime monitus, nostrum ad vos, ut jam dixi, acceleravimus iter.

b Nantum pro cœnobio condendo petit:

7 His auditis devotissimus Rex immenso perfusus gaudio, quia talem Dominus dignaretur ad se mittere

Ex MSS.

A mittere Patronum, dixit ad S. Marculphum: Totis nisibus paratus sum adimplere quæcumque mihi Dominus per te famulum suum voluit manifestare. Verumtamen valeat, oro, mea apud te deprecatio, ut isti homines, qui jam diu feris nexibus satanæ tenentur obvoluti, tuis sanctissimis precibus adjuti antiqua valeant perfrui sanitate. Beatissimus vero Marculphus magnis vocibus se ad hoc proclamabat indignum. Attamen ad memoriam verba Dominica reducens, qui promisit credentes in se spiritus immundos ab humanis corporibus posse fugare; extento corpore cum lacrymis se ad orationem prostravit. Dum ergo sanctissimi viri ob nimiam [moram] in longum protenderetur oratio; ecce subito dæmonum, ab obsessis corporibus exeuntium, indicia hujuscemodi signis manifesta. Nam tanta confecerant eos afflictione, quos precibus B. Marculphi relinquebant inviti, ut nullus circumstantium existimaret in eis halitum remanere, præsertim cum per nares et aures illorum sanguinis rivuli crepuisse viderentur. Tunc vir Dei surrexit ab oratione, et quos universa plebs mortuos fore putabat, signo Crucis super ipsos imposito pristinæ reddidit sanitati. Hoc itaque omnes stupefacti miraculo, magnificabant Deum, qui tantam gratiam homini concessit humano.

ejus rogatu

prostratus in preces energumenos liberat,

B 8 Venerabilis igitur Rex, auditis jam tot miraculorum signis, nec non etiam comperiens tunc visu quod ante didicerat auditu; omnipotenti Deo gratiarum retulit actiones, qui nequaquam differt semper misereri generis humani. Supplex quoque et humilis deprecabatur sanctum Dei virum, ut ea quæ postulaverat, insuper et ampliora, libenti animo suscipere dignaretur. Ergo quia locus jam nuncupatus fiscus habebatur regalis; jussit inde fieri præceptum, ne unquam ab aliquo contumaci hoc posset violari donum. Tunc Beatissimus vir Dei Marculphus orationi procumbens, toto præcordiorum conamine cœpit benedicere Dominum; quo misericorditer disponente, compos voti esse promeruit. Sic denique valedicens Regi, Principibus, et reliquæ Palatinorum plebi, gaudens et exultans iter, quo ante venerat, versis gressibus cœpit proficisci. Misit etiam Rex secum quemdam nobilem virum, nomine *c* Leunutium, qui incolis illic indicaret, quod Sanctus postulaverat a Rege, esse completum.

litteras donationis accipit.

ANNOTATA.

C a *MS. Reginæ Sueciæ* Professor, *at MS. nostrum, uti et alia MSS. in secunda Vita et Breviario Constantiensi,* Possessor. *Saussayus in Catalogo Sanctorum, quorum Natalem ignoravit, rejecit eum in 21 Septembris, ut cum S. Lautone successore possit conjungi.*

b Nantus *vulgo* Nantevil, *pluribus locis commune nomen a Britannica voce* Nant, *rivum significante. Constantiam autem urbem præterfluit amnis, duabus infra eum leucis oceanum influens, ad cujus ostium, an vero circum alius ejusdem diœcesis rivum his locus sit docebunt incolæ, nec enim in topographicis tabulis exprimitur.*

c Leunutius, *in alia Vita* Leontius *et* Leontinus.

CAPUT II

Monasteria, Nantum et alia constructa. Vita in insulis peracta. Dæmon abactus. Saxones interempti.

Cum ergo rediret ad locum, miserante gratia divina suis precibus taliter sibi donatum; ecce obviam veniebat ei maxima turba virorum atque mulierum: qui tantum Patronum, tot miraculorum signis coruscantem, suos audierant terminos penetrantem. Deferebant secum infirmos, propriis morborum pluralitate privatos officiis, quibus per orationem sanctissimi viri optata sanitas statim reddebatur. Crescebat quotidie numerus fidelium, quia augmentabantur diversarum dona virtutum. Beatus itaque Marculphus, perveniens ad locum, quem Dominus monachica religione monuit redimiri; primo oratorium, pro virium qualitate, ibidem construere fecit. Eligens deinde bonæ famæ viros, quorum probitas ab omnibus referebatur, constituit illos ejusdem loci monachos, pro pace Regis ac stabilitate sanctæ Ecclesiæ misericordiam Domini assidue implorantes. D

a Nantuquis benevole exceptus,

monasterium construit:

10 His ita ordinate dispositis, solitariam malens aliquamdiu ducere vitam, navigavit ad unam insularum, quæ rustica lingua *a* Dum-liniones appellantur; ibique remotus ab aspectu humano, in parva cellula, quam suis ipse construxerat manibus, sub miro abstinentiæ modo precibus insistebat divinis. Duobus namque aut tribus diebus continuatim absque ullius cibi edulio peractis; cum jam acerrima fames plus æquo humanos affligeret artus, tunc modico hordeacei panis cum paucitate olerum famelice utebatur; ne penitus totum corpus, sua destitutum natura, propria hujuscemodi sponte videretur appetere mortem. Vigiliarum nec æstimo necesse describere quantitatem, quia quem tam assidua afflixerat macies jejuniorum, rarenter credo potuisse opprimi torpore dormitationum. Lectus ejus nec etiam quidquam molliditatis habebat, sed tantum nuda jacens in humo, durum cervical silicis, capiti supponebatur ipsius, talibusque vigiliarum atque jejuniorum vir Dei Marculphus abstinentiis maceratus, mundo quidem juxta Apostolum mortuus, Deo vivebat. E

a

in insula solus degit,

in magna abstinentia ciborum et somni.

Gal. 2, 19

11 Quadam itaque die sanctæ Quadragesimæ cum præ foribus suæ cellulæ fuisset egressus; ecce illi hostis antiquus, semper humano generi infestus, sub specie mulieris, quasi naufragium perpessæ maritimum, tremula voce dixit ad sanctum Dei virum: Transmarinis, Domine mi, navigio adveniebamus de partibus, et jam terras antennis carpere læti videbamur,

Dæmonem in feminæ speciem transformatum,

Cum subito eripiunt nubes cœlumque diemque
Nostris ex oculis, ponto nox incubat atra;
Intonuere poli, et crebris micat ignibus æther;
Hinc totum mare venti eruunt a sedibus imis
Et vastos volvebant ad littora fluctus.

Ex hac quippe tempestate nemo nostrorum evadere potuit, præter me solam, quæ puppim confractæ amplexa navis, huc illucque devecta per undas, hodie primum terris adhæsi. Quamobrem deprecor te, vir Dei, ut magna pietas tua me concedere dignetur paulisper requiescere sub tugurio tuo, quia oppido fatigata frigore, vix super pedes consistere valeo. Sanctus siquidem Marculphus non ignorans versutias diaboli; quibus semper humanum genus conatur irretire; ingressus cubile suum detulit crustulam panis, et sic cum benedictione porrexit illi dicens: In nomine Domini Jesu Christi hunc suscipe panem, et si tentator accessisti, a nobis recede. Tunc ille serpens venenosus, commenta fraudis suæ comperiens fore nudata, cum magno ejulatu se saltu præcipitavit in mare, per quod antea se mentiebatur remigasse. Beatus vero Marculphus fixis in terram genibus, vocem revolvit ad laudem Omnipotentis, qui semper timentes se non desinit et hic custodire a malis, et in futurum munerari inenarrabilibus bonis: Unde ait Propheta: Timenti Deum non deficiet omne bonum. F

nomine Jesu pellit:

12 Appropinquante autem solennitate Paschali iterum navim conscendens, reversus est ad monasterium

A sterium invisere Fratres, quia nefas esse putabat, ut in hac die dierum potissima ab eorum segregatus haberetur consortio. Audientes itaque Fratres hujus sancti cœnobii suum ad se reverti Patronum, venerunt ei obviam cum cereis et choro psallentium, et sic admodum læti in monasterium canentes deduxerunt. Narravit deinde illis, quæ sibi eodem tempore acciderant, quas illi satan insidiarum machinationes molitus est inferre, et quomodo præveniente gratia Divina victor superstitit omnium quæcumque intulit inimicus. Igitur divulgata circumquaque hujusmodi fama, quia B. Marculphus tantis floreret meritorum miraculis, properabant ad eum de externis et diversis regionibus religiosi monachi, cupientes ipsius exemplis instrui, et sancti dogmatis melliflua commonitione erudiri. At ille, velut pius Pater, cum gaudio suscipiens eos, hortabatur unumquemque ipsorum, ut in ea vocatione, qua vocatus quisque erat, juxta Apostoli præceptum, fidei operibus Deo placere studeret. Docebat, hujus seculi mordaces postponere curas, quæ semper assuescunt corrodere mentes humanas; atque ita fit, ut dum animus per diversa corporalium contemplando partitur; in singulis spiritualium minimus inveniatur. Asserebat B etiam non illos hic habere manentem civitatem, sed debere eos exquirere futuram. Maximis siquidem ac diversis insistens documentis, pandensque semitam quæ ducit ad portam futuræ civitatis, compescuit quosdam illorum ab ambitione gloriæ fallacis.

reversus ad monasterium, undique advenientes monachos adhortatur : Eph. 4, 1

13 Dum ergo aliquos dies peregisset in monasterio; convocatis ad se Fratribus, indicavit se Britanniam velle proficisci. Cumque illi lamentarentur, flentes absentiam tanti Pastoris; lacrymabili voce dixit ad eos : Nolite Fratres, nolite, quæso, super me contristari; quia vita comite non diu differam reverti ad vos. Oportet enim me per alia loca evangelizare verbum Dei, quia ideo missus sum. Tunc quidam Sacerdos, nomine Romardus, vir religiosissimus, deprecabatur B. Marculphum, quatenus sui sanctissimi itineris comes fieri mereretur. At ille, nolens inferre molestiam ipsius devotæ petitioni, ascivit eum solummodo secum in comitatu. Pergentes itaque in regionem Britannorum, venerunt ad insulam quæ ab incolis loci illius Agna vocitatur; ibique aliquantulum moram facientes repererent quemdam Fratrem, nomine b Eletum, jam prolixo dierum curriculo solitariam vitam ducentem. Tunc hi tres sanctissimi viri, conferentes vicissim quibus et quot modis maligni spiritus moliti sunt impedire propositum suæ religionis, et qualiter auxiliante C gratia Divina semper ille coluber tortuosus triumphatus abscessit; dantes inde gratiarum actiones Domino Jesu Christo, congratulabatur unusquisque fratri suo : erant enim unanimitatis vinculo constricti, nihil aliud agentes præter abstinentiam, et orationum assiduitatem.

cum Romardo abit in insulam Britanniæ : b Eletum eremitam reperit, eique cohabitat:

14 Videns igitur hostis callidus, ab initio semper bonorum operationi contrarius, hanc insulam his tribus luminaribus undique coruscantem; non immemor millenarum artium nocendi, suscitavit contra eam prædones, ferme tria millia Saxonicæ gentis : erant enim in eadem insula coloni numero non multi, sed diversis opibus et luxu pecorum non modice referti. Mane autem novo surgentibus illis, ut unusquisque propria negotia juxta morem patriæ exercendo properaret; ecce multitudo maxima Saxonum jam littora prendere festinabant. At illi primo terrore perculsi, utpote de tanta inimicorum caterva, cucurrerunt ad cellulam, ubi S. Marculphus orabat cum supradictis duobus; atque adhærentes pedibus ejus dixerunt, Adjuva nos, sanctissime vir Dei, quia in manibus inimicorum nunc positi sumus, deest enim locus fugiendi, nec est nobiscum virtus D illis resistendi. Quomodo nos præpauci numero, virique bellis insueti, contra hunc populum valebimus dimicare? Tunc B. Marculphus suspiciens in cœlum, dixit ad eos : Filioli, nolite terreri ab hac multitudine : viriliter ergo agite, et confortetur cor vestrum : Dominus enim pugnabit pro vobis. Facto siquidem signo sanctæ Crucis super eos, præcepit illis dicens : Ne timeatis millia populi circumdantis vos, quia Dominus percutiet adservantes vobis, et super vos benedictio ipsius erit. Ite multocius absque titubatione contra inimicos vestros, quia nequaquam difficile est Domino salutem tribuere etiam in paucis,

ibi ab incolis contra Saxones prædones invocatus *ex mss.* *eisdem animatis ad pugnam,*

15 His denique hortamentis roborati, ponentesque in Domino Deo spem suam, perrexerunt obviam inimicis, quia nusquam parebat facultas divertendi. Tunc sanctus vir Dei Marculphus toto corpore cum lacrymis ad orationem prostratus, implorabat divinam opem in hoc illis discrimine cœlitus advenire. Fertur enim, etiamque a multis asseritur, non plus triginta incolarum temporibus illis in hac insula demorari. Prospicientes igitur adversarii tot viros, quasi tantæ multitudini resistere præparatos; cum magno clamore de navibus prosiliere, existimantes se uno spiculorum jactu omnes depopulari posse. E Cumque pars aliqua jam siccam teneret arenam, reliqua multitudine adhuc navibus præsidente; ecce subito maxima vis ventorum arreptas classes cum magno impetu revexit in altum, ibique invicem crebris ictibus ob turbinem ventorum minutim dissolutas, cum omni suppellectili in profundum demersit. Videntes itaque habitatores illius insulæ precibus B. Marculphi pro se Dominum decertare; cohortantes alterutrum, direxerunt aciem contra reliquos, percusseruntque eos usque ad internecionem : atque ita factum est, ut ex hac multitudine, Domino pro illis dimicante, nullus evadere valeret. Reversi quoque ad cellulam, ubi vir Dei extento corpore adhuc humi jacebat; cœperunt magnis vocibus benedicere Deum, qui non deseruit sperantes in se, et qui meritis B. Marculphi eos ab hostium multitudine voluit liberare.

victoriam impetrat, hostium aliis submersis, aliis interfectis :

16 Audientes quoque Britannorum populi magnalia, quæ per sanctum virum quotidie operabantur, conveniebat ad eum non modica turba illorum. Pervenit etiam hoc verbum ad aures Childeberti devotissimi Regis; unde totis visceribus exultans ait : Quis Deus magnus sicut Deus noster? ipse est Deus qui facit mirabilia. Tunc B. Marculphus quoddam oratorium in eadem insula construxit, ubi monachos omni vita probatos, ad serviendum Deo devotissime collocavit. Eo quidem tempore multa F monasteria in honorem Domini nostri Jesu Christi ab ipso leguntur fundata.

construit ibi et alibi monasteria.

ANNOTATA.

a Duæ-Liniones, *sequens Vita* Induolinionis : *aliis* Duæ Liviones, Duolimonis *et* Dinolitionis. *In tabulis Galliæ nonnullæ parvæ, sed anonymæ, insulæ, Constantiensi littore oppositæ visuntur.*

b *In sequenti Vita* Helibertus *dicitur, ubi plura annotamus, de eo et loco.*

CAPUT III.

Miracula. Alter accessus ad Regem. Pius obitus.

Peractis ergo in supradicta insula plurimis diebus, cum jam pene tota Britannia ejus sanctissimis documentis in cultu divino, quasi a quodam recenti Apostolo denuo fuisset reformata, ad pristinum monasterium visitare Fratres, ex se ipso solicitos, regressus est. Cumque esset in itinere, occurrit illi quidam

Puerum rabidi canis morsu vulneratum sanat :

EX MSS.

A quidam vir nobilis, nomine Genardus, deferens filium suum, morsibus rabidi canis atrociter ita dilaceratum, ut spiritus quo adhuc tenerrima membra vix vegetabantur, crudelior videretur morte futura. Ut autem appropiavit mœstus pater beatissimo Marculpho, procidens ad pedes ejus, cum lacrymis aiebat; Miserere, sancte vir Dei, patri infelici, quia jam sævissima mors hunc filium meum mihi miserrimo auferre componit. Sed si tu super eum saltem digitum tuum porrigere digneris, confido illum propriam sanitatem per hoc posse recuperare. Tunc B. Marculphus ad cœlum oculis cum gemitu elevatis, imposuit manum super vulnera ejus, et confestim restitutus est puer antiquæ saluti: neque enim morbus illic permanere potuit; ubi talis medicus manum immisit.

Regem iterum aditurus

18 Crescente igitur monachorum turba, quos per diversa loca Dei famulus in sancta religione coadunaverat, necesse duxit et modum stipendii victualis ad numerum coaugmentare. Hujusce cura negotii sedulis cor illius perforabatur aculeis; quia plus æquo penuria imminente statum religionis minui formidabat. Accersitis itaque sociis, cum quibus sanctissimus vir assuetus erat comitari, profectus B est ad Childebertum gloriosissimum Regem, qui eo tempore Rempublicam in partibus agebat Gallicanis. Cumque veniret super fluvium qui Isera appellatur, volens ibidem sopore aliquantulum reficere membra, ob longitudinem itineris nimium fatigata, audivit strepitum Regis venatorum, qui quemdam persequebantur leporem cum magno concrepitu buccinarum. Tali susurro jam diu B. Marculphus accommodaverat aures; et ecce imbellis lepus, oblitus tot salutis viarum, urgente multitudine canum, cum appropinquaret Dei famulo, crebris saltibus cursum accelerans, abscondit se sub cappa ipsius. Canes vero totum circumquaque locum magnis replentes latratibus, procul omnes steterunt.

leporem sub cappa latitantem servat:

19 Tunc unus juvenis, immoderate agitatus stimulis furiarum, hac contumaci voce comminatus est Dei servum: Clerice, nisi nunc ocius venationem dimiseris, quam nobis furari voluisti, jam meus in te funeste desæviet gladius. Venerabilis vero Marculphus, utpote vir miræ mansuetudinis, nolens erga se fratrem suum scandalizare, sublata sursum cappa, præcepit bestiolæ suum repetere callem. Lepus deinde ad memoriam reducens, quæ sibi via alia C vice vitam servavit, per medios canes fugam arripuit. Quos tanto pondere illico beati viri defixit oratio, ut nullus eorum pedem pedi præferre valeret. Ille etiam, qui Dei famulo nullius reverentiæ præbuit modum, cum equum suum vivaciter vellet ascendere, tanto impetu in altiora sellulæ impegit, ut intima pars testiculorum, scissis vesicæ corticibus, foris penderet: sicque confectus cecidit de equo ut velut mortuus esse videbatur. Reliqui vero sociorum, cernentes quæ fiebant, projecerunt se de equis, et tenentes pedes S. Marculphi dixerunt, Ignosce nobis, famule Dei, quia quidquid sceleris commisimus in te, quis esses ignorantibus accidit de te; sed et huic miserere juveni, quem pallidæ mortis imago jam pertrahere festinat sævi Acherontis ad undam. Sic vir Dei precibus illorum misericordia motus, jussit virilia, quæ extra folliculum pelliculæ naturalis foras defluxerant, in propriis naturæ recondere locis. Nec mora, et ecce qui comes mortis lamentabatur a reliquis, professus est se recepisse robur pristinæ virtutis.

et a venatoribus tutum dimittit:

aliquem ante sibi injurium et misere læsum sanat:

20 Nuntiatum est itaque Regi a dicentibus qualia a sancto viro perpetrata sunt. Venerabilis quidem Rex, relatione miraculorum intelligens esse Beatissimum Marculphum, maximo tripudio tota mente exhilaratus, perrexit mox in occursum illius. Cum D ergo appropinquaret ad eum, postposito fastu pompæ secularis, descendit de equo, prout citius potuit, et sic pronis cervicibus pervenit ad famulum Dei. Lacrymantibus illis, et mutuo ruentibus in osculum pacis, cœpit Rex dicere ad eum: Quæ causa, Domine mi, tuos sanctissimos gressus nostris nunc obtutibus retulit? Dei quippe providentia nolens privare gentem Francorum tanto lumine, te servum suum ad nos voluit remeare. Cui B. Marculphus, Est mihi, inquit, quædam petitiuncula ad te, o devotissime Rex, quæ me tam longum iter modo repetere compulit. Nam religiosus grex Monachorum, quos in locis mihi divinitus designatis in honorem Domini nostri Jesu Christi te auxiliante constitui, quotidie prioris numeri quantitatem majori proportionalitate paulatim excedit. Unde, bone Rex, necessarium duxi te convenire, quatenus tuis solatiis proutcumque possint subniti; ne nimia ingruente penuriarum molestia, ad nihilum videatur redigi devotio tantæ religionis: Tunc Rex ad Beatissimum virum: Properemus, inquit, domum, tandemque satisfaciemus tuæ sacratissimæ petitioni. Peragente ergo Dei famulo aliquantulum temporis ibidem cum Rege, imperavit Rex, ut si quæ villæ quondam fuerant appendices ad loca, quo S. Marculphus ecclesias fidelium instituerat, cum omni integritate in usibus monachorum, illic Deo millitantium cederent. E

a Rege honorifice suscipitur:

ac variis prædiis donatur:

21 His itaque peractis, benedixit Regi et reliquæ Palatinorum plebi; sicque inde, gaudens et exultans, regressus est ad monasterium suum. Ibi namque vigiliis deditus, orationibus sedulus, abstinentiis maceratus, eleemosynarum largitate præclarus, non exigens omnino quæ sua sunt, sed quæ Domini Jesu Christi, cunctos Galliarum Neustriæque populos, suo sanctissimo irradiabat exemplo. Sæpissime quin etiam exquisivit pro nomine Domini sacratissimam animam ictu trucidantis gladii, aut diversis tormentorum generibus, sibi resecari: sed jam quiescebat ferocitas tyrannorum, devicta omnimodis perseverantia Christianorum. Porro, etsi non acie mucronis, ut vir sanctus optabat, fuerat interemptus; tamen juxta Pauli vocem se ipsum denegans martyrizabatur qui dicebat, Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Christus. Gal. 2, 20 Et nempe veraciter vivebat, qui illius amore, non solum extrinsecus accidentia pro nihilo computabat, verum etiam secundum Evangelii præceptum animam suam odio habebat. Enimvero bene Joan. 20, 25 animam suam odisse narratur, quia ejus carnalibus F desideriis non adquiescebat, ejus appetitum frangebat, ejusque voluptatibus reluctabatur. Quid ergo? si homini humano fas est omnia impertiri genera virtutum, hunc profiteamur omnibus redimitum.

reversus in omni sanctitate vitam peragit:

22 Appropinquante autem die quo corpus suum, prolixis jam languoribus adtenuatum, viam universæ carnis ingredi sentiebat; convenerunt ad eum Fratres de diversis locorum sitibus, qui suum audierant ægrotare Patronum: quibus ut solitus erat osculatis, exhortabatur eos uti bonus Pater, ne cederent insidiis diabolicæ fraudis, quas ille ab initio semper conjicit adversus famulos Dei; Nec enim, inquit adversarius vester dormitat, sed velut leo rugiens undique investigat, quem vorare possit. Cui opportet vos fortiter resistere per fidem, nec triumphatos retrudat in tenebras quasi captivos. Estis namque vos Filii lucis ac diei, et non noctis neque tenebrarum. Quamobrem nolite soporari sicut quidam, sed vigilantes sobrii estote. Illi tantummodo adhærete totis viribus, qui vos de tenebris ascivit in admirabile lumen suum. Ego quidem jam reddere compellor hoc corpusculum telluri, quod ex eadem sumpsi, revocante Domino Deo nostro spiritum meum, quia ipse posuit eum.

æger suos contra insultus dæmonis animat:

23 Cumque hæc lamentabili voce protulisset, ad cœlum

A *pie moritur* cœlum oculis cum manibus elevatis, reddidit sacratissimam animam Angelorum choris, qui eam collocaverunt in sedibus Hierusalem supernæ civitatis. Beatissimus itaque Lauto Episcopus, qui his diebus illo advenerat, accersitis suæ parochiæ Presbyteris, et omnibus Clericis reliqui ordinis, cum omni reverentia reposuit corpus sanctissimi viri juxta Cariulphum collegam suum; qui jam utebatur quiete dulcissimæ pacis, expectans adventum nostri Redemptoris. *1 Maji.* Explevit ergo sacratissimus Confessor Dei cursum felicissimi agonis, primo die Kalendarum Maji, referens manipulos suos cum exultatione ad Dominum nostrum Jesum Christum, qui ab initio, nunc et semper regnat, cum Patre et spiritu Sancto unus Deus, per infinita secula seculorum. Amen.

ALIA VITA

Ex vetustis MSS. codicibus.

CAPUT I.

Ortus, studia. Sacerdotium, conciones.

Eo tempore igitur quo gloriosus et Deo amabilis B Rex Childebertus Francorum sceptra strenue honesteque regebat, beatissimus Marculfus, magnus *Nobili Bajocassibus prosapia ortus,* et præclarus, enituit moribus et actibus. Qui cum ex nobilissimis ditissimisque atque Christianissimis Bajocassinis civibus exortus esset, ab ipsis puerilibus annis, toto nisu totoque desiderio ad supernam cœpit anhelare patriam. Præferebatur in annis puerilis levitas, sed vigebat in moribus senilis maturitas: nam ludicris omnibus, quibus ea ætas maxime occupari delectat, abjectis; ea quæ divinæ religionis erant, et avida aure percipere, et tenaci memoriæ commendare, et curiosa prosecutione perficere satagebat. *pie educatus,* Devitabat denique bonæ indolis puer, coætaneorum suorum vaniloquia lascivaque conventicula, et seniorum semper interesse conventibus atque colloquiis expetebat, imitans jam sine lectionum *Deut. 32, 7* demonstratione illud Moysi præcipientis, Interroga patres tuos et annuntiabunt tibi, majores tuos et *Ps. 118, 115* dicent tibi: dicebatque cum Psalmista: Declinate a me maligni, et scrutabor mandata Dei mei. Hujuscemodi igitur cum sese velut præludiis futuræ Christi militiæ exercitaret; a suis pædagogis pia provisione (nam jam dudum ejus uterque parens morte abierat) divinarum instruendus traditus est studiis litterarum. Decebat utique ut quem taliter divina sibi C vendicabat gratia, non mundanis sed divinis manci- *litteris navat operam,* paretur negotiis. Sed cujus conscientiam dator scientiæ Spiritus sanctus a totius malevolentiæ sordibus emundaverat, ei in discendo nulla potuit adesse tædiosa dilatio: nam infra brevis temporis intervallum, omnibus adeo divinis instructus est litteris, ut nulli suorum sodalium reperirietur secundus.

2 Postquam autem annos pubertatis attingens in robur virile evasit, velut miles bene usque a primis *juvenis omni virtutum genere clarus,* annis in Christi tirocinio exercitatus, cœpit viriliter atque infatigabiliter ad supernæ vocationis contendere bravium; *Phil. 3, 13* præterita cum Apostolo obliviscens, et sese in futura extendens; vacans orationibus, insistens lectionibus, carnem vigiliis macerans, et jejuniis attenuans, omnibus humilitatem atque obedientiam præbens. Largus in eleemosynis, profusus in misericordiis, sustentabat inopes propriis sumptibus, pupillorum et viduarum subveniebat necessitatibus. Corrigebat denique vias suas in custodiendis mandatis Domini: suas quippe corrigebat, et Domini sequebatur. Talibus igitur moribus et officiis Christo dilectus, et hominibus gratus reverendusque habebatur: gaudebat quippe atque lætabatur tali concive omnis Bajocassina plebs, confidens totius suæ reipublicæ statum per eum firmum stabilemque D *ex MSS.* futurum. Nam beatissimus vir omnes crebris incitabat adhortationibus; ut, quæ fundamentum bonorum est omnium, fidem firmiter tenerent Catholicam, spemque suam in Domino et non in hominibus constituerent; dilectionem integram colerent, ut Dominum super omnia et proximos tamquam seipsos *alios viam salutis docet:* diligerent, et ut quotidianis virtutum profectibus, ad promerendam supernæ civitatis beatitudinem, properarent.

3 Denique cum rebus temporalibus hereditaria successione prædictus vir Domini afflueret, cumque soli Deo servire cuperet in eis et procurandis et disponendis diu occupari nullatenus voluit: sed illius Evangelici dicti non surdus auditor, quoniam qui *relictis omnibus, Luc. 14, 33* non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest Christi esse discipulus; illius etiam Apostoli, ut nemo Deo militans secularibus se implicet negotiis; relicta domo rebusque patris, nudus ex mundi naufragio evadens, optatam arripuit peregrinationem; factus pauper, ut Christum pro nobis pauperem factum sequeretur. Et quoniam jam dudum *adit Episcopum Constantiensem,* famam sanctitatis beati Possessoris Constantiæ Civitatis Episcopi acceperat; eum recto tramite expetiit, E cupiens ipsius doctrinis et exemplis institui. A quo benigne susceptus, ad eum per non modicum tempus mansit, atque ab eo tonsuratur cum esset annorum triginta. Clericalem habitum recepit. Postmodum vero per reliquos Ecclesiasticos Ordines digna promotione sublimatus, tandem Presbyteratus gradum conscendit. Cœpit denique, jubente prædicto Pontifice, pagum Constantinum paragrans, indesinenter *ab eoque Sacerdos et Concionator instituitur.* admonere populum, ut quod semel sacro fonte professi essent, et moribus tenerent et operibus exercerent, viasque recte vivendi semper sequerentur, vanamque gloriam mundi parvipenderent, et ad cœlestem tota intentione tenderent. His igitur cœlestium factorum insignibus illustratus, ab omnibus quasi pater colebatur, summaque laude efferebatur, atque suæ sanctæ exhortationis dictis cuncti æquali devotione parebant. Erat namque vir sanctus, profundus ingenio, disertus eloquio, prudens in consilio, maturus in facto, virtutum cultor, vitiorum extirpator. Sed hujusmodi decorem animi forma etiam non obfuscabat corporis. Licet enim statura pusillus esset, aspectu tamen erat decorus, membrorumque eleganti coaptatione compositus. F

CAPUT II.

Accessus ad Regem Childebertum: Nantum monasterium constructum. Energumeni liberati.

Quadam vero nocte, dum post longam in orationibus Deique laudibus lucubrationem, membris fatigatis modicum indulgeret quietem; adest ei supernus *Jussus ab Angelo pro monasterio construendo* nuntius, habitu fulgidus et aspectu jucundus: qui eum excitans, his verbis alloquitur: Pax tibi, beatissime Marculfe. Omnipotenti Regi tua sunt grata opera, grata utique ipsi per omnia tua est militia: sciasque te in hoc præcipue illius gratiam promeruisse, quoniam non modo circa tuam, verum etiam circa tuorum salutem proximorum solicite invigilas. Et quoniam per te plures a faucibus divelli dæmonum, sibique Christus vendicari disposuit; festinus *Regem adire:* Childebertum Regem adeas, atque ab eo tibi dari postules locum quemdam in hoc pago Constantino, cui Nantus est vocabulum, cum omnibus rebus ad eumdem locum pertinentibus; in quo et monasterium construas, et aliquos Fratres, qui sub tuo regimine Deo devote serviant, constituas. Cum autem

cor

A cor Regis in manu illius sit, cujus ista est jussio; nullo modo te fore impetraturum, quod poscere moneris, diffidas. His dictis protinus disparuit.

ex mss.

cum Cariulpho et Domardo ad eum profectus,

5 Mane igitur facto, asello cui sedere insueverat ascenso, assumptisque secum Fratribus Cariulfo et Domardo, iter imperatum arripuit. Cumque præfatus Rex cum sua Regina, Ultrogode nomine, et cum multa suorum Procerum turba, quadam festa die divini celebrationem Officii in ecclesia devote præstolaretur; B. Marculfus supervenit : intransque ecclesiam, non se continuo regalibus præsentavit obtutibus; sed cui omnis subtus erat mundana levitas, et in quo humilis manebat gravitas, in quamdam abditissimam partem divertit, ubi ab omni tumultu semotus Christo secretas posset preces fundere : implens illud Evangelii, Cum oraveris intra in cubiculum, et clauso ostio ora Patrem tuum. Nolebat etenim vir sanctus hypocritarum sectari jactantiam, qui in synagogis locisque publicis, ut ab hominibus viderentur, stantes orabant; de quibus Dominus, Amen, inquit, dico vobis, receperunt mercedem suam. Sed quoniam lucerna Christi non poterat latere sub modio; quem custos virtutum celare satagebat humilitas, dæmonum superata detegebat superbia.

et orans secreto in ecclesia, Matth. 6, 6

Matth. 6, 16

B Mox enim ut vir Dei ecclesiam introiit, per quosdam qui forte illuc adducti fuerant, obsessos utriusque sexus homines, magnis lacrymosisque cœperunt vocibus dæmonia clamare : Parce nobis, parce, Christi serve Marculfe : graviter enim cruciat nos tua præsentia. Sed si ab his nos sedibus per te divina expulerit potentia, ne nos trudat in abyssum, tua impetret sanctitas.

a dæmonibus proditur :

6 Super hoc autem Rex omnesque sui vehementer attoniti, quis esset qui hoc nomine vocaretur, cui sic acclamarent dæmoniaci, diligenter jubet inquiri. Invenitur tandem, moneturque ut ad Regem festinus accederet. Quo accedente, Rex eum officiosissime salutans, Bene, inquit, venias, benedicte Domini : per te enim certum est nostram pusillanimitatem a piissimo factore omnium Christo visitari. Quem contra beatissimus Marculfus resalutans, Pax tibi, ait, et misericordia ab ipso Domino Jesu Christo, Virorum illustrissime, de cœlis præbeatur : qui licet et dignitate præcellas et in solio regalis majestatis resideas, tamen te unum esse mortalium considerans non superbia tumidus subjectos despicis, sed humili-
C tate tranquillus, utpote eis natura similis, coæquaris; bene utique memor illius dicti Sapientis; Principem populi te constituerunt, noli extolli, sed esto in eis unus ex eis. Denique justitia insignis nec pietate segnis, eisdem tibi subditis, et cum justitia parcis, et cum pietate, si deliquerunt, corrigis. His igitur et ceterarum virtutum exhibitionibus Deo vivis, et ejus Sanctis per omnia places.

a Rege benevole excipitur :

ejus virtutes extollit :

Eccli. 32, 1

7 Rex autem tanto laudum præconio non ad elationem, sed potius ad humilitatem permotus; cœpit blando sciscitari alloquio, quibus ab oris vir sanctus adveniret. Respondens autem beatissimus Marculfus, Urbis, inquit, Bajocassinæ indigena sum, parentibus non infimis progenitus. Jussione vero Domini admonitus, ab eisdem occiduis partibus, tuam amplitudinem tuamque magnificentiam expeto, quatenus fiscum in pago Constantino qui Nantus dicitur, cum omnibus reditibus suis, non mihi, sed Christo (quo donante multa temporaliter possides, et plura æternaliter possidenda expectas) solenni donatione concedas. Est enim vere scias Dei omnipotentis voluntas et jussio, ut præfatus locus, non ulterius humano, sed divino mancipetur dominio : scilicet ut ibi cœnobium construatur, et Fratres qui districtioris vitæ tramitem tenent, pro tua totiusque Reipublicæ salute, Christo sedulo oraturi in eodem cœnobio constituantur. Qua petitione vehementer

Nantum pro condendo cœnobio petit,

D Rex hilaratus, Gratias, inquit, misericordissimo Factori meo refero, qui per te dilectum suum mihi suorum infimo suæ voluntatis deliberationem detegere condignatus est. Sua nempe terra et plenitudo ejus, orbis terrarum et universi qui habitant in eo. Fiat ex omnibus, quæ mihi misericorditer præstitit, ejus voluntas et jussio : sed omnes in commune, vir venerande, deposcimus tuam sanctitatem, ut his miseris tua subveniat pietas, quos nequam spirituum male torquet impietas.

et impetrat :

8 Vir autem Domini ad hoc nullo modo idoneum, imo se indignum obtestans, tandem multorum victus precibus, curvatis ad terram genibus ac manibus in cœlum protensis et oculis, invocat Christum hujusmodi vocibus : Domine Jesu Christe, Rex Regum potentissime, cujus imperio omnis subjacet creatura, qui es vita et salus et pietas, et gratuita gratia homo fieri dignatus es, ut nos a dæmonum ditione redimeres, quique discipulis tuis eorumque successoribus potestatem dedisti supra serpentes et scorpiones et omnem virtutem inimici; his famulis tuis opem tuæ pietatis impende, quatenus a quibus crudeliter vexantur, fugatis dæmonibus, eorum, qui creator et redemptor es solus, possessor existas; et E ipsi pristinæ sanitati redditi, debitas tibi laudes persolvant et gratias. Hac igitur vix oratione completa, spiritus immundi certa relinquentes vestigia, in fugam versi sunt. Nam per eorum quos injuste pervaserant nares et ora, ipsis fugientibus, sanguis uberrimus prorupit.

Regis rogatu

oratione fusa,

energumenos liberat :

9 Tantum igitur taleque miraculum, Rex et ceteri qui aderant admirantes, immensas omnipotenti Deo gratias retulerunt. Accersito denique scriptore, jubet scribi super donum, quod vir sanctus petierat, Regale testamentum. Quo rata astipulatione munito, tradidit idem Rex omnibus suffragantibus prædictum fiscum, cum omnibus ad eum pertinentibus reditibus, Deo et sancto viro suisque posteris, perenniter habendum et possidendum. Imperat etiam ut quidquid deinceps vellet ab eo, sine ulla impetrandi hæsitatione, expeteret. His igitur ita gestis, vir Domini in patriam redeundi postulabat licentiam : sed Rex diutissime in ejus primum colloquio postremumque osculo demoratur; seque cum uxore et filiis illius orationibus commendans, atque obnixe ut eum sæpius reviseret flagitans, tandem eum dimittit. Delegavit autem ei quemdam suorum, Leontium nomine, qui terras prædicti fisci certissima F finium designatione determinaret.

litteras donationis accipit :

10 Reversus igitur locum excolere aggreditur. Construxit autem monasterium aptum regulari institutioni et congruum. Rebus denique intus et extra prudenti dispensatione apparatis atque dispositis, non paucos, cum quibus vitam monasticam duceret, sibi Fratres adscivit. Quos assidue, non solum piæ exhortationis incitamentis, verum etiam divinæ prosecutionis exemplis monebat, ut semper ardua et sanctiora sectarentur; quatenus de virtute in virtutem progredientes, Regem Regum in Sion contemplari mererentur. Monebat quippe, ut integra inter eos unanimitas maneret; quatenus ad formam primitivæ Ecclesiæ cor unum eis esset et anima una, nec sibi quidquam proprium quisquam præter peccatum venditaret; sed essent omnia communia : otiositatem denique velut virus fugerent vipereum; sed certatim aut laboribus manuum, aut lectioni seu orationi incumberent. Inculcabat etenim eis, validius nihil otiositate monachili officere perfectioni.

monasterium construit :

monachos instruit.

CAPUT

A

CAPUT III.

Vita solitaria in insulis peracta. Dæmon abactus. Prædones puniti. Monasteria constructa.

In Quadragesima in insulam solus secedit:

Rursus et illud est operæ pretium lectioni inserere, qualiter vir sanctus antiqui Dei hostis prævenerit insidias. Aliquando namque Quadragesimæ observationis diebus imminentibus, cum beatissimus Confessor quotidianis provectibus semper ad altiora conscendere, atque in dies, per carnalium affectionum salubrem decoctionem, velut aurum in fornace, mundior atque expurgatior fieri satageret; insulam quamdam, cui vocabulum est Induolinionis, incomitatus expetiit; quatenus ibi, per illud sacrum tempus quadragenarium, corpus rigidius solito maceraret; et quo ab hominum remotior esset conventibus, eo ad vigilias, orationes, jejuniaque exercenda aptior atque expeditior existeret.

dæmonem in feminam transformatum

12 Sed quadam die dum ante aditum casulæ, quam pro tempore sibi paraverat hora ferme sexta residens, divinæ lectioni incumberet, ecce malignus spiritus, infatigabilis humani generis adversator,
B
sperans eum pestifera fallere muscipula, transformatus in feminam, adest ante eum: clamitansque sese naufragam esse, atque illuc casu ejectam, prece lugubri supplicabat, ut eam tecto tegeret et cibo recrearet. Vir autem Domini, ut erat ad omnia providus atque circumspectus, diabolicæ fraudis confestim deprehendens præstigia; librum, quem tenebat, deposuit; intransque cellulam, panem accepit, Crucisque super eum signum depingens; si non phantasma, inquit, sed vera es, sicut profiteris, femina, sume panem, quem porrigo Crucis munitum signaculo. Sed cujus perpetuus est inimicus, ejus nomen nequaquam sustinere prævalens, illico tamquam fumus evanuit, atque ex alta rupe sese in mare cum horrifico præcipitavit fremitu. Præcipitium namque semper sibi debitum jure secutus est, qui quondam ob suam superbiam de cœlesti culmine dejectus, tantam sanctæ Ecclesiæ nitebatur columnam subvertere. Quod enim in nostro capite Christo, servile scilicet in eum bellum movens, prius explere nequiverat; hoc assidua grassatione in suis membris attentare non desinit.

Crucis signaculo fugat:

a

13 Sed iste vir sanctus his *a* defensaculis circumseptus extiterat, quibus hostis hujusmodi, Domino

Marc 9, 28

C
attestante, facile repellitur: jejuniis quippe et orationibus ceterisque Christianæ militiæ exercitiis indefessus insistebat. Nullis etenim aliis cibis præter panem hordeaceum crudasque vescebatur herbas: tunica denique, qua utebatur, saccus erat cilicinus: vestes autem aliæ, vervecinæ pelles. Somnum vero, ad quem solummodo lassitudo cogebat, paululum super nudam humum jacens, capitique lapidem supponens, carpebat. Taliter igitur Christi miles agonizans, omnes a se hostiles procul amovebat infestationes. Paschali denique appropinquante solennitate, revisere Fratres deliberans, monasterium repetiit eisque quod sibi contigerat expedito, omnes immenso repleti sunt gaudio, cum pro ipsius nimium desiderato reditu, tum quia salvum et incolumem sibi divina reddidisset defensio.

vescitur pane hordeaceo et crudis herbis:

humi dormit:

in Paschale ad suos redit:

14 Fama autem beati viri longe lateque dispergebatur, atque ad eum plurimi ex locis circumjacentibus concurrebant. Multi vero illius sancta conversatione et doctrina accensi, bona mundi penitus abdicantes, quæque habere poterant ei afferebant, et ut subesse ejus regimini possent humiliter deposcebant. Vir autem Domini libenter eorum annuens devotioni, tamquam fidelis Christi œconomus, quæ sibi offerebantur, partim in recreationem inopum, partim in redemptionem captivorum, partim etiam
D
in cœnobiorum distribuebat constructionem. Nam plura præter primum fundans, rebus eorum, qui ad ejus confugiebant magisterium, ditavit cœnobia.

oblata munera pie expendit,

et plura condit cœnobia:

Ex MSS.

15 Venerabilis denique Sacerdos Domini Romardus, curis omnibus mundani negotii renuntians, ad eum convolavit. Cum quo B. Marculfus, post non multum temporis spatium, aliquamdiu vitam eremiticam disponens agere; Britanniæ regioni quamdam adjacentem insulam, quæ *b* Agnus vocabatur, adiit. Incolebatur autem eadem insula paucissimis colonis: in qua etiam religiosissimus vir, *c* Helibertus nomine, nimiæ rigore abstinentiæ sese macerans morabatur: cujus tugurium vir Domini Marculfus cum beato Romardo intrans, diu cum eo, asperam cordis contritionem exercendo, vitæ speculativæ inhæserunt. Sed quantum qualeque in eadem insula Christus, per sancti viri merita, patravit miraculum, non est silentio supersedendum.

cum Romardo discedit in insulam Britanniæ,

b

c

et cum Heliberto eremita degit:

16 Aliquando namque piratæ plurimi, ad tria fere millia, ex inhaustis scaturitionibus gentis Saxonicæ prorumpentes, ascensis navibus cursumque velocem remis et velis accelerantibus, ad prædictam insulam deprædandam atque depopulandam tendere cœperunt. Quod insulani, qui non plures quam triginta
E
perhibentur fuisse, de longe deprehendentes; subito metu perculsi, quid agerent quodve confugium peterent, utpote mari circumsepti, omnino nescientes; tandem salubri reperto consilio, pariter ad B. Marculfi cucurrerunt præsidium: atque ejus genibus obvoluti, ut eis subveniret implorant clamoribus. Quibus vir sanctus, Filii, inquit, forti animo estote: potens est Deus vos ab istorum manibus eripere. Quapropter si meis vultis acquiescere monitis, arma constanter capessite, et animis intrepidis hostibus ad resistendum occurrite. Spondeo enim vobis de ipsis adfuturam victoriam: nam pro vobis ipse pugnabit, qui quondam Pharaonem ejusque exercitum magnifica contrivit potentia. His igitur incitamentis animati, audacter corripiunt gladios, atque non sua sed in Dei confisi gratia dextræ, virique sanctissimi precibus, fortiter pugnaturi piratis occurrunt. Fit utrimque congressus acerrimus: sed per Dei virtutem et beati viri obtentum, omnibus insulanis illæsis, barbarorum paucis ferro necatis, plurimisque marinis absorptis gurgitibus, nullus superfuit qui reliquorum casum suam reportaret in patriam. Audiens autem ejusdem insulæ Dominus, tot millia hostium ita magnifice per B. Marculfi suf-
F
fragium consumpta; immensas Deo gratias rependit, atque ejusdem sancti viri ditioni eamdem dimidiam insulam devota traditione mancipavit. Construxit etiam beatissimus sacerdos ibi monasterium, in quo aliquos, qui Christo constanter famularentur, constituit.

contra Saxones pirates,

insulanos suam opem implorantes,

animat ad pugnam:

ibidem cœnobium condit

ANNOTATA.

a *Acherius* propugnaculis.

b *MS. Preudhomme*, Agnus, *supra in alia Vita etiam* Agna *appellatur. Si detur conjecturæ locus est hæc insula* Arne, *inter Garnsejam et Sarsejam insulas ubi dicitur Franciscanis Fratribus sedes fuisse. Est Græcis* ἄρς, ἀρνὸς agnus *aut* agna, *ut videatur aliquis philologus ita vocem illam interpretatus. Consule Spedum et Cambdenum, potissimum in explicatione, cum in mappis non* Arne, *sed* Harme *legatur.*

c Helibertus, *supra* Elotus, *videtur* S. Helerius *esse, de quo egimus in Diatriba de Episcopatu Trajectensi lib.* 2 *cap.* 1. *latius acturi* 16 *Julii. Habemus ejus Acta, sed non accurata. Dicitur venisse* ad S. Marculphum Abbatem Nanti, *et vixisse sub Childeberto juniore, quod Vincentius Bellovacensis et Trithemius*

EX MSS. A *mius etiam de S. Marculpho dixerunt. Dein* cum Gomardo monacho vixisse in insula Gersich. *Quidni Gomardus istic monasterio constructo præfuerit cum dicto* Heliberto *sive* Helerio, *et ibidem a Saxonibus postea reversis (qui Wandali appellantur) fuerit occisus, et insula a Garnseia vicina, sub qua erat, dicta fuerit* Gersich. *Hoc nunc curioso lectori proponimus, libenter ulterius edocendi.*

CAPUT IV.

Miracula. Alter accessus ad Regem. Felix obitus et Translatio corporis.

Elapso denique pauco tempore, cum cœnobium quod primum construxerat, revisere properaret: pater quidam, Genastus nomine, filium suum, rabidi *a* lupi morsibus miserabiliter laceratum; atque jam morti contiguum; ei obtulit, magnis postulans clamoribus, quatenus ne moreretur puer suis vir Deo amabilis precibus obtineret. Sed qui pietatis visceribus totus in Christo affluebat, quique ad subveniendum proximorum miseriis semper erat promptissimus, protinus Dominum oraturus in terram B prosternitur. Sed quanto terræ pronior, tanto cœlo vicinior : mox ut surrexit de pulvere, puer ab omni sanatus est vulnere. Magna circumstantibus oboritur lætitia : patri pro restituto filio, reliquis autem pro insperato miraculo.

Puerum lupi morsu laniatum sanat :

18 Cum autem jam non longe suæ dissolutionis terminum, sancto revelante Spiritu, prænosceret adfuturum; Regem Childebertum, priusquam de hac vita migraret, adire decrevit; quatenus prædiorum donationes (quas cœnobiis quæ ipse construxerat multi fideles viri suarum pro salute animarum fecerant) ut absque ulla posterorum calumnia, inconvulsæ et incontaminatæ perpetualiter permanerent, Regali astipularentur auctoritate. Igitur apparato commeatu iter cœpit. Quas vero Christus Dominus per eum virtutes obiter fecerit, non est reticere commodum. Nam priusquam *b* Compendium castrum, quo tunc Rex morabatur, perveniret; super fluvium qui Isera dicitur veniens, ut paululum a fatigatione recrearetur itineris, in pratum quoddam divertit. Ecce autem venatores Regis leporem canibus immissis insequebantur. Lepus autem per apertam camporum fugiens planitiem, jam jamque capiendus, mortem imminentem crebris flexibus differebat. C Cumque hinc et inde campis patentibus nullum evadendo prospiceret effugium, velut jussus divinitus sub Dei hominis confugit amictu. Unus vero ministrorum, mente superbus et ore immoderatus, ad eum accedens; Qua temeritate, inquit, Clerice, venationem Regis invadere præsumpsisti? Redde eam, alioquin mox mox gladio interibis. Vir autem Domini, non periculum declinandi causa, sed ut illius qui homines salvat et jumenta patesceret magnificentia, bestiolam dimisit. Canes vero, qui ad eam capiendam parati circumstabant, ita affixi rigidique effecti sunt, ac si eis nulla esset vitalis mobilitas. Is autem qui virum Domini irreverenter et contumeliose adorsus fuerat, ex equo, quem calcaribus utrimque fodiens, ut fugientem consequeretur, instigabat, corruens, est adeo ad terram allisus, ut venter ejus discissus suis vacuaretur intestinis. Quo facto socii ejus stupefacti, scientesque ob sancto viro illatam injuriam id illi contigisse misero; pedibus ejusdem beati viri advoluti, ut jam morituro parceret, implorabant. Sed qui ad miserandum potius quam ad ulciscendum paratus erat, ubi semivivus jacebat protinus advenit; manibusque propriis exta prominentia contrectans, suo loco recondidit. Ubi vero diutissime incubuit orationi, sese de terra D erexit: signoque super eum facto, qui pene exanimis videbatur, ita incolumis effectus est, ac si nihil perpessus esset mali.

ad Regem iterum aditurus,

leporem ad se confugientem

a venatoribus tutum dimittit,

injuriam sibi, læsum sanat :

19 Rex autem venatu rediens, postquam quod factum fuerat audivit; vehementer, cum beatissimi Marculphi adventu, tum pro eo quod Deus per eum patraverat miraculo, gavisus, festinus ad eum tendere cœpit. Ut autem primum de longe eum prospicere potuit, mox de equo desiliens, pedes maxima cum reverentia ad eum accessit; atque ut eum vir sanctus benediceret, supplex flagitabat. Benedicat, inquit, tibi Dominus ex Sion, et videas bona Hierusalem omnibus diebus vitæ tuæ, sintque omnes tui benedicti a Domino qui fecit cœlum et terram. Mutuis denique sese complexibus diu deosculati, postquam Regi causam sui itineris intimavit, castrum pariter intraverunt prædictum. Interea sole ruente nox venit. Postera vero die Rex testamentum de his omnibus, pro quibus vir Domini petierat, prædiorum donationibus, fieri jussit; atque illud, præsentibus Regina Ultrogode ceterisque suis Optimatibus, omnibusque attestantibus, suæ auctoritatis annulo subsignavit. Præterea Rex atque Regina plurimis eum donantes exeniis, supplices exoraverunt, quatenus Christum pro eorum dignaretur interpellare salute. E Quo facto beatissimus Marculphus domum reversus est.

a Rege honorifice excipitur :

impetrat confirmationem donationum :

20 Sed quoniam jam dies instabat, qua Christus sudores illius respiciens, de hac corruptionis imbecillitate ad perennis incorruptionis sanitatem migrare eum disposuerat, modica tactus molestia, gaudens et exultans suæ vocationis præstolabatur horam. Invalescentem denique languore vicinum sui exitus terminum præsignante, Fratres undique, multaque populorum ex vicinis locis turba, inter quos etiam venerabilis urbis Constantiæ Præsul e Lauto, visitandi studio ad eum accurrit. Pastor autem bonus blande gregem suum consolans, utque sancti propositi normam nullo modo desereret admonens et exhortans, summo Christo Pastori supplicabat, ut quos sacratissimi sui Sanguinis effusione redemerat, eos jugi suæ protectionis munimine circumdaret. Tandemque oculis et manibus cœlo intentis, Domine, inquit, Jesu Christe, Patris æterni Fili unigenite, miserere mihi seni jam fatiscenti : et si jam satis est tuæ pietati, quod hucusque tuæ militiæ castris interfui; merear deinceps, diu optata libertate donatus, civium supernorum admisceri consortio. His dictis spiritum, choris Angelicis sociandum, exhalavit. Dolent omnes, turbantur universi : fit F luctus omnium qui aderant intolerabilis, de absentia tanti viri. Vir autem Domini Kalendas Majas hominem exuens, sepultus est in monasterio quod prius construxerat, in loco qui dicitur Nantus : cum eo etiam duo Fratres, qui eodem tempore obierant, Cariulfus et Domardus, sepulti sunt in Christo.

æger suos solatur,

oratione facta pie moritur.

21 Post non modicum denique temporis intervallum, venerandus Rotomagensis Ecclesiæ Pontifex *d* Audoenus, cum diœcesim suam cura pastorali circuiret, devenit in pagum Constantinum. Expetitus autem est ab Ermino loci sæpedicti Abbate, ut eumdem locum viseret; et corpus beati viri, de loco in quo jacebat alium in locum, quem ipse paraverat, transferret. Cujus petitioni prædictus Præsul libenter annuens, locum adiit, et ad quod venerat aggreditur negotium. Sublato autem de tumulo viri sanctissimi corpore, licet consumptis carnibus sola cutis adhuc virtute Dei incorrupta hæreret ossibus, tamen ita vividus ejus apparuit vultus, ac si vivifico foveretur spiritu. Quod miraculum ut multis fieret notum, detectus mansit per triduum. Beatissimus vero Audoenus præfatum Abbatem poposcit, ut de sancti viri corpore, tam pro sui laboris compensatione,

Corpus ejus S. Audoenus transfert,

A tione, quam pro sanctitatis devotione, concederet aliquid. Cui rei ille libentissime consensit. Cum autem apud se caput tractaret auferre; chartula hujusmodi verbis exarata manu ejus cœlitus missa insedit: Ceterorum membrorum beatissimi Marculfi sumito, caput autem ejus nullatenus tangere præsumas. Præsul igitur sanctissimus, hujusmodi divini interdicto a proposito revocatus, in loculo, qui paratus aderat, summa cum veneratione beatissimi Confessoris reliquias condidit. Quo in loco crebro patrata, virum sanctum non esse mortuum, sed vere vivere, testantur miracula. Nam ibi per beatissimi Marculfi merita, et visum cæcitas, et auditum surditas, gressumque recepit debilitas, omnisque a quibuscumque languentibus procul est fugata infirmitas, præstante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria, cum Patre et Spiritu sancto, in seculorum secula. Amen.

caput asportare prohibetur.

ANNOTATA.

a *Supra dicitur* morsus rabidi canis: *et nomen viri* Genardus *scribitur.*

b Compendium *castrum videtur. Childebertus occupasse anno* 557, *cum Chlotharius Rex Suessionum, ad* B *quem pertinebat, detineretur bello Saxonico. Consule Gregorium Turonensem lib.* 4 *cap.* 17.

c *Acherio dicitur,* Magno, *In nostris MSS. ac priori Vita, et apud Surium, est* Lauto, *de quo supra egimus.*

d *Colitur* S. Audoenus 24 *Augusti.*

TRANSLATIO CORPORIS

et fundatio Monasterii Corbiniacensis.

Carolus Simplex Rex Franciæ,

M*etropolis Remensis historiam diligentissime colligens D. Guilielmus Marlot, S. Nicasii Remensis magnus Prior, et Finiensis cellæ prope Insulas Administrator, primum ejus tomum in jam dicta Insulensi apud Flandros civitate vulgavit anno* 1666, *et lib.* 4 *cap.* 7 *agere incipit* de villa Corbiniaco, et Prioratu ibidem a *Carolo Simplici* Rege fundato occasione Reliquiarum B. Marculfi: *ibidemque profert fundationis chartam, ex ipsius loci tabulario depromptam, quæ seriem rei in titulo appositæ clare explicans, meretur tota huc transcribi: est autem hujusmodi.*

corpus Sancti, Normannorum metu translatum, Corbiniaci excipit,

2 In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Carolus, divina providentia Rex. Si servis Dei ac locis divino cultui mancipatis opem impendimus, id nobis profuturum omnino confidimus. Quocirca omnibus innotescat, quoniam ob nimiam atque diutinam Pa- C ganorum infestationem, quæ peccatis exigentibus per universam debacchando vagatur Ecclesiam, sanctissimum vereque beatissimum Marculphum, proprio loco eadem peste cum Clericis profugis pulsum, pro Dei amore suscepimus, atque in fisco nostro Corbiniaco, prout tempus dictavit, reposuimus. Et quoniam incertum manebat, utrum divina dispositio tantum pignus nobiscum manere, an iterum vellet ad proprium deportari monasterium; a nostris tam Episcopis quam laicis fidelibus responsa accepimus, ne sine proprii licentia Episcopi pretiosum corpus detineretur. Salubri itaque usi consilio, et licentiam ab Episcopo Erlebodo retinendi nobiscum, eo quod maneret regressus difficilis, impetravimus; et epistolam, ab eodem Præsule et ab Archiepiscopo Guidone ac reliquis subscriptam Coepiscopis, de eadem re suscepimus.

ejusque retinendi accepta ab Episcopis facultate,

3 Hac igitur de re, divino inspirati amore, nostrorumque prædecessorum, non solum in humanis, sed etiam in divinis, imitatores esse cupientes; ob animæ nostræ remedium, in jam dicto fisco Corbiniaco, in honore B. Petri Apostolorum Principis (eo quod D in Basilica, quæ est ipsius nomini dedicata, jam dictum corpus pretiosum foret locatum) monasterium disposuimus facere, et de rebus propriis dotare, Clericosque seu ministros, ad laudes omnipotenti Deo persolvendas, quique pro statu Ecclesiæ nostraque incolumitate totiusque regni stabilitate incessanter exorent, instituere curavimus: et ut hoc ibidem famulantibus Deo delectabilius implere delectet, concedimus B. Petro Apostolo et S. Marculpho Confessori mansos duos in eadem villa in Comitatu Laudunensi, ad luminaria ejusdem loci; et in usus et stipendia Fratrum inibi servientium mansos quatuor in eadem villa, in Craonna mansum unum et dimidium, in Albiniaco dimidium etc.

monasterium condit et dotat,

AUCTORE D. P.

† signum Caroli gloriosissimi Regis.

Ernustus Notarius, ad vicem Noskerici Episcopi, recognovit et signavit. Datum VIII Kalend. Martii, Indictione IX, anno XIV regnante Domino Carolo gloriosissimo Rege, redintegrante IX. Actum Corbiniaco Palatio, in Dei nomine feliciter. Amen. Amen.

4 *Annus hic notatur Christianæ Æræ* DCCCCVI, *et indicata redintegratio initium habet ab anno* DCCCXCVIII, *cum Odo Rex, qui abdicato Carolo decem annis regnarat, diem suum obiisset, regnumque Carolus resumpsisset.* Erleboldus, *a quo petita Corporis apud Corbiniacum retinendi licentia, Episcopus* Bajocensis *fuisse debuit: ponendus inter* Erkambertum, *cujus ultima notitia invenitur in subscriptionibus Pontigonensis Concilii anno* DCCCLXXVI; *et* Heinricum, *cujus nulla reperitur memoria ante annum* DCCCCXXVII; *adeoque ex hoc Corbiniacensi diplomate suppleri poterit hiatus, qui in Catalogo Bajocensium Episcoporum apud Sammarthanos occurrit. Qui autem hic* Guido *dicitur Rotomagensis Archiepiscopus,* Wito *iisdem Sammarthanis scribitur, et ultimum subscripsisse invenitur Concilio Trosleiano, sub annum* DCCCCIX *celebrato.* Noskericus, *cujus ut Cancellarii vice firmatur diploma, cujus loci fuerit Episcopus hactenus non potui invenire.*

anno 906,

E

5 *Idem porro Rex, sequenti anno conjugem ducturus Frederonnam, Bononis Episcopi Catalaunensis sororem, inter fiscos* possidendos et pro libitu disponendos, *quos eidem dotis nomine attribuit, per chartam, apud Marlotum legendam,* in Attiniaco Palatio III Kalend. Maji, Indict. X, Regnante Carolo..... XV, redintegrante X; *primo loco ponitur* Corbiniacum in comitatu Laudunensi, cum ecclesia quæ est in S. Petri Apostoli honore dicata, ubi Confessoris Christi Marculfi corpus quiescit. *Porro priusquam decimus a dotalitiæ paginæ signatione efflueret annus, vitæ suæ finem attigisse se Frederonna vidit; deque animæ suæ salute solicita, S. Remigii cœnobitis (nam qui S. Marculphi corpus attulerant Corbiniacum vel morte extincti, vel rebus pacatis reversi erant ad propria) ipsam villam, cum cella seu monasterio S. Marculphi, tradidit; utque traditionis auctor fieret Rex maritus, eum rogavit: quod* XVI Kalendas Martii Indict. V, *id est anno Christi* DCCCCXVII, *post uxoris mortem Rex fecit in ipso* monasterio Remigii, *ita exordiens:*

idque una cum ipso Corbiniaco Reginæ Frederonnæ donat an. 907:

et ex hujus demortuæ legato,

F

6 Notum esse volumus omnibus, præsentibus scilicet et futuris, quia Frederonna, quondam Regina conjux mea carissima, pro Dei omnipotentis amore Sanctique Remigii Francorum Apostoli veneratione, ante cujus sacratissimum pignus benedictione olei et consecratione in Reginam fuit delibuta, dedit monachis eo loci strenue militantibus, ad mensam illorum pro animæ suæ remedio, quidquid visa fuit habere in suæ ditionis dominio, quoad vita ejus artus rexerit, ex dote scilicet nostri Regalis connubii, hoc est Corbiniacum in comitatu Laudunensi; excepta cellula, quæ est in B. Petri Principis Apostolorum honore dicata, ubi etiam corpus Confessoris Christi Marculfi quiescit; quamque præfati cœnobitæ

an. 917 *monachis S. Remigii confirmandam:*

A cœnobitæ mihi in vita mea sub censu decem solidorum singulis annis solvendorum generaliter concesserunt..... petens nostram obnixe munificentiam, ut sæpe fatis monachis secundum morem legalem traderem ac præceptum nostræ auctoritatis eis facerem, quo securius per successus temporum, absque ullius refragatione imo inquietudine, tenere valerent..... Cujus spontaneæ petitioni, ut par erat, benigne per omnia faventes, prout petivit et anima ejus desideravit, Domino largiente, in omnibus executi sumus.....

Auctore D. P. sibi servat sub annua pensione,

7 *Suspicatur Marlotus* cellulam, et quidem sacram, nomine dotis Reginæ præpotenti assignatam, quia frequentior indies peregrinorum turba Corbiniacum advolabat; quorum eleemosynis B. Marculfi sensim ditatam ecclesiam uxori suæ donando, rebus suis consultum existimarit Carolus, et tantumdem ærario suo reservari, quod alias dotis nomine detrahendum fuisset. *Idem credo suspicaturum fuisse Marlotum, si ex eo quæsisset aliquis, cur ex toto Corbiniaco, solam illam Cellam servare sibi, sub annua licet pensione monachis præstanda, Rex voluerit: nam idem consequitur ex generali thesi, qua ponit, quod ea tunc* erant tempora, quibus nec ipsimet Reges parcerent altaribus, B quorum reditus, ut et sublatas sacrilega manu fidelium oblationes, in proprios usus convertebant: quod et fecisse Carolum suspicandi locus est, *inquit:* percrebuerat enim miraculorum fama quæ Corbeniaci fiebant.

non ex avaritia ad usurpandas oblationes fidelium,

8 *Ego de Simplici quidem, sed pio tamen ac bono Carolo, aliisque ejusmodi Regalibus dispositionibus humanius censeo: idque ipsum non repugnantibus tabulis puto posse sustineri; ut scilicet in Cellam S. Marculfi, eique proprias possessiones, sex scilicet mansos in villa Corbeniaco et alia alibi, non plus juris dederit Frederonnæ et hæc San-Remigianis a se attributum voluerit, quam quod ille sibi Fundatoris titulo retentum antea, postea potuit Reginæ cessisse; jus nempe Patronatus; per quod ipsi competebat confirmare electionem Prioris, aut etiam hunc designare, aliaque hujusmodi, nihil temporalis rei locis sacris detrahentia, sed solum servantia honorem Patronis competentem. Itaque dotales, quas dixi, tabulæ intelligendæ sunt cum respectu ad jus, quod in singulas Corbiniaci partes Rex obtinebat, sive tamquam Dominus, ut erat plerorumque fundorum; sive tamquam Patronus, ut erat Cellæ S. Marculfi, et non aliter.*

sed ad jus Patronatus, quod solum antea Reginæ cesserat, recipiendum,

9 *Cur vero jus illud Patronatus, quod jam semel abdicarat et in Reginam transtulerat, hæc vero monachis San-Remigianis legarat, voluerit ad se retrahere Carolus, causa esse debuit, non avaritia, sed pius affectus* C *erga locum a se fundatum. In quo tamen ne injurius monachis esset, non aliter quam sub censu eisdem pendendo voluit jus istud usurpare, ut ea ratione penes ipsos manere censeretur jus supremum, quod a Frederonna acceperant. Quid autem si ob eamdem Regis erga S. Marculfum pietatem, ipsi ejusque posteris concessum divinitus fuerit curandarum strumarum privilegium; et quidem cœlesti aliqua ac sensibili stipulatione, ut sic loquar, prævia? Numquid eo posito non magna causa fuisset Regi, ne eum locum penitus abdicatum vellet, unde tam singularis eidem obveniebat prærogativa? Scio esse qui a Chlodovæo I ejus potestatis initium faciant: sed quam nulla vetustatis suffragatione id nititur, tam facile rejici potest gratuita conjectura: nostra autem tanto videbitur verosimilior, quanto difficilius ostendi poterit arrogasse sibi eam potestatem Reges, ante Corbiniaci fundationem.*

ex pio affectu erga S. Marculphum,

a quo acceperat strumas curandi privilegium,

10 *Sane quod non aliunde quam a S. Marculfo eam se habere illi putent, vel ex hoc probari potest, quod, sicut Marlotus ait,* statim post inaugurationem Remis celebratam, illuc a multis retro temporibus peregrinari solent, ubi novenam per se vel per unum ex Eleemosynariis perficiunt, cultumque suum erga D prædictum Confessorem testantur quibusdam donariis et immunitatibus, ecclesiæ ac civibus loci impertitis, cujus rei libellus extat editus ab Asceta Remigiano. *Hujusmodi etiam sunt ii qui adhuc loco isti deserviunt, interque eos* unus sacrorum pignorum Custos seu Thesaurarius, ad peregrinorum oblationes excipiendas, qui ex variis mundi partibus frequentes in prædictum locum advolant, sanitatem a scrofulis per B. Marculfi meritum recepturi. *Ut autem nunc ex oblationibus nihil ab ecclesia in regium derivatur ærarium; ita multo minus verisimile est id factum fuisse in ipso primo novæ pietatis ardore sub fundatore Carolo.*

quod videntur posteri Reges statim ut coronati sunt agnoscere.

TRANSLATIO RELIQUIÆ

Antuerpiam ad Abbatiam S. Salvatoris.

De *S. Maria Ægyptiaca agentes die* II *Aprilis, occasionem habuimus explicandi, quomodo tam illius quam aliorum* XXXV *Sanctorum insignes Reliquiæ pridem in Prioratu, nunc Abbatia S. Salvatoris Ordinis Cisterciensis adservatæ, postquam huc ex Lusitania allatæ fuerant, insigni cum pompa circumlatæ per Antuerpiensem urbem, atque ad publicam venerationem expositæ sint die* XII *Augusti anni* MDCLXXII, *cura et studio Amplissimi Domini Francisci Dierícx, Abbatis ibidem tertii. Harum autem cultus Reliquiarum quo firmaretur solidius, instituta in eadem ecclesia Confraternitas est, et Apostolicæ Sedis auctoritate annuarumque Indulgentiarum privilegiis, ad singulorum Sanctorum festos dies obtinendarum, ornata: quæ prædictæ translationis memoriam quotannis renovat Dominica prima Augusti, eamque solennitatem octiduo toto producit.* E

Ad Reliquias an. 1672 translatas

12 *Id dum etiam agendum sic esset anno* MDCLXXVI, *fecit prædictus Amplissimus Dominus, ut novo addito ad sacrum istum thesaurum accessu insignium trium Reliquiarum de corporibus SS. Gregorii Magni, Marculphi Confessoris, et Luciæ Virginis Martyrisque, nova etiam accessio fieret ad publicam Confratrum totiusque civitatis pietatem, fabricata elegantissima et prægrandi arca ex ebeno, argenteis bracteis figurisque ornata, in qua illæ per lucidissimam crystallum spectandæ proponerentur. Itaque primæ festivitatis solennitas per alteram continentem hebdomadem geminata fuit; postquam mature curatum erat, ut ipsæ Reliquiæ per Illustrissimum ac Reverendissimum Episcopum nostrum Fr. Ambrosium Capello, ex sacrorum Canonum præscripto recognitæ probarentur die* XV *Junii; qui actus optimo ac religiosissimo seni, et annum ætatis* LXXX *agenti, ultimus pene in hoc genere fuit: siquidem non ultra diem* F IV *Octobris supervixit, prosequentibus placidissimum ejus exitum votis pauperum, quos vivus largissimis eleemosynis sustentarat, et moriens heredes testamento fecerat. Tenor Bullæ hic est:*

anno 1676 adduntur novæ SS. Marculphi Gregorii et Luciæ:

13 Fr. Ambrosius Capello, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Antuerpiensis, omnibus has visuris salutem in Domino. Quoniam electorum triumphantis Ecclesiæ civium relicta in terris corpora aliasque exuvias, Ecclesiæ militantis esse ornamenta, urbium contra hostes visibiles et invisibiles præsidia, publicæ pietatis incitamenta, et recta ratione et innumeris experimentis omniumque seculorum usu comprobatum est: non possumus non eos peculiari benevolentia et caritate complecti, qui sacros hujusmodi thesauros pie asservant, publicæ venerationi legitime exponunt, ac quæ eorum cultui indies amplificando conducunt singulari pietatis zelo prosequuntur et curant. Cum igitur tam ex parte adm. Rev. D. Francisci Dierícx Ordinis Cisterciensis Monasterii S. Salvatoris in hac civitate Abbatis, ejusque venerabilis Conventus, quam ex parte viri prænobilis ac Domini Joannis Baptistæ van Horenbeke,

approbante eas Episcopo Antuerpiensi,

A beke, Equitis Toparchæ de Alsingen et Receptoris generalis dominiorum Regiorum in Ducatu Brabantiæ, nec non Confraternitatis XXXVI Sanctorum in præfati monasterii ecclesia per nos institutæ protectoris eximii, nobis esset expositum, quod perillustris ac Reverendiss. D. Petrus de Walenburg Mysiensis Episcopus, Sereniss. ac Reverendiss. Principis Maximiliani Bavariæ Ducis, Archiepiscopi Coloniensis, ac Principis Leodiensis et Electoris Suffraganeus, ac in Pontificalibus vices gerens etc. præfato D. Abbati ac devotis ibidem Religiosis, eorumque S. Salvatoris ecclesiæ, gratiose in perpetuum donarit os unicum rotundum, intus concavum, et foris Episcopali suo sigillo munitum, S. Gregorii magni Papæ; item partem ossis et aliam partem minoris costæ S. Marculfi Abbatis; item partem nobilem ex mento S. Luciæ Virginis et Martyris Syracusanæ, in quo ante fuerunt conspicui quinque vel sex dentes ejusdem Sanctæ, omnes partes notabiles, a variis olim S. R. E. Præsulibus recognitas et approbatas, cujus approbationis ac donationis originale instrumentum, debite (uti infra) sigillatum ac subscriptum, de verbo ad verbum sonat, ut hic inserimus.

tamquam donatas a Suffraganeo Coloniensi,

B 14 Petrus de Walenburg, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Mysiæ Episcopus, Serenissimi Domini mei Maximiliani Bavariæ Ducis, Archiepiscopi Coloniensis ac Principis Leodiensis, et Electoris Suffraganeus adm. Rev. ac Ampliss. Domino D. Francisco Diericx, monasterii S. Salvatoris Ordinis Cisterciensis Abbati, ejusque devotis Religiosis in Civitate ac Diœcesi Antuerpiensi, salutem in Domino. Vestra in nos merita, vitæ probitas, antiqua in Christo familiaritas, imo vel maxime studiorum et orthodoxæ religionis zelus et industria, quibus nuper contra hetherodoxos, sanctorum lipsanorum fidem et antiquam omnium seculorum venerationem felici calamo demonstrasti, nos impulerunt, ut Te speciali favore et amore prosequi semper conati simus. Quandoquidem autem jam a multo tempore apud nos dignissime remanserint quædam veræ et genuinæ Reliquiæ ossum S. Gregorii Magni Pontificis Maximi, secundum quantitatem et situm in margine depictum, cujus festum colitur in Ecclesia IV nonas sive XII die Martii; item S. Marculfi Abbatis Nantuensis Ordinis S. Benedicti in Gallia, cujus præcipuum festum annuatim colitur ipsis Kalendis Maji, prima vero translatio a S. Audoeno Rothomagensi Præ-C sule facta, ibidem colitur Dominica secunda Novembris, quamvis in Februario satis acciderit miraculosa: tertio cum per obitum prædilecti nostri germani fratris Episcopi Adrianopolitani, ad nos devolutæ fuerint binæ partes ossium S. Luciæ virginis et Martyris Syracusanæ, cujus festum annue colitur in Ecclesia die XIII Decembris, primam et nobiliorem ex mento in quo conspicui fuerunt quinque vel sex dentes, desumpsimus, altera ex minori tibia apud nos etiamnum existente. Nos igitur meritorum vestrorum præmissorum intuitu, os unicum rotundum, intus concavum et foris Episcopali nostro sigillo munitum, prædicti S. Gregorii Magni Papæ; item partem ossis et aliam partem minoris costæ prædicti S. Marculfi Abbatis, utramque Episcopali nostro sigillo munitam; item primam et nobiliorem partem menti, in quo fuere quinque vel sex dentes, ut supra descripsimus, nostro sigillo roboratam, prædictæ S. Luciæ virginis et Martyris, Tibi, vir Amplissime, secundum situm et quantitatem in margine harum delineatam sive depictam, et ecclesiæ S. Salvatoris in perpetuum donamus; ut illæ, inter alia sacrarum Reliquiarum pignora, pro publica fidelium veneratione et fiduciali Sanctorum invocatione apud vos locum inveniant.

Auctore D. P. declarantem unde acceptæ sint partes SS. Gregorii,

D 15 Quoniam igitur prædictæ S. Gregorii vere Magni reliquiæ, a Paulo V Pontifice Maximo anno MDCVI Romæ desumptæ ac reservatæ fuerint, ex Sacra Basilica Vaticana, quæ Ecclesia S. Petri appellatur, quas pro veris et genuinis idem dignissimus Pontifex donavit EminentissimoDomino Francisco Titulo S. Calisti Presbytero Cardinali Rupifucaldio, Episcopo Claromontano etc. anno MDCX; eademque sacra Reliquiarum pars designata, tamquam sufficienter recognita et approbata, postmodum devenerit in manus cujusdam ex Illustrissima familia Chisiana; sic certificamus, eam felicitatem nobis obtigisse quod Illustrissimus Dominus Fabius Chisius, in qualitate Episcopi Neritonensis, ac Sedis Apostolicæ Legati a latere, et ad Tractum Rheni Nuntii, eamdem nobis ut talem donarit anno MDCLII. Insuper certificamus Germanum fratrem nostrum, D. Adrianum de Walenburg, Episcopum Adrianopolitanum piæ memoriæ, prædictas binas partes ossium S. Luciæ Virginis et Martyris præfatæ, anno MDCLIII recognitas et approbatas recepisse, ac munifico dono habuisse, e sacratis manibus ejusdem Illustrissimi Domini Fabii Chisii Episcopi Neritonensis ut supra: qui in verbo suæ eminentis dignitatis protestabatur, E sese illas pro veris et genuinis dono habuisse a binis Illustribus Reipublicæ ac Status Venetorum Proceribus, dignitate ac omni fide conspicuis; uti et nos declaramus easdem usque modo apud nos inviolatas remansisse.

et Luciæ,

itemque S. Marculphi.

16 De præfatis vero S. Marculfi Abbatis Reliquiis declaramus valde antiqua et continua traditione constare, S. Audoenum Rothomagensem Antistitem eas anno Christi DCLXXVII Coloniam transportasse, dum inter Austrasios et Francos altercantes et bellantes pacis concordiam firmaret. Unde et jure merito, ex valde antiquo et omni fide digno testimonio Domini Hildeboldi, sacri Palatii et Caroli Magni Regis Archi-sacellani, dato circa annum DCCC, constare declaramus, prædictas S. Marculfi sacras Reliquias esse separatas de iisdem veris et genuinis ejusdem Sancti ossibus, quæ præcedentibus sæculis primum Corbiniaci, dein Meduntæ ac Trecis in Ecclesia S. Stephani per partes translatæ, iisdem locis publicæ Christi fidelium venerationi exponuntur, ac innumeris mirandis signis (vel maxime in Gallia) clarent. Datum Coloniæ in Domo nostra Episcopali, die XXII Augusti, anno incarnati Verbi supra millesimum sexcentesimo septuagesimo quinto, sub ma- F nus propriæ et Secretarii nostri signatura ordinaria, et minoris sigilli impressione, ac ejusdem quo donatæ et approbatæ supra Reliquiæ signatæ sunt. In quorum præmissorum fidem etc. Signatum erat P. De Walenburg, Episcopus Mysiæ. Parum infra, De mandato Reverendiss. Domini mei, Joannes Cornelius Huberti Secretarius: et erat sigillatum sigillo minori ejusdem Rev. D. Episcopi: in margine autem erant depictæ dictæ sanctæ Reliquiæ, secundum formam et quantitatem, ut a nobis occlusæ, recognitæ, et sigillatæ sunt, et etiam nunc manent.

Primo etiam Indulgentias 9 dierum concedente in ipsorum Festis eas visitantibus.

17 Nos igitur ex luculento hoc, omnique fide digno Mysiensis Episcopi testimonio, ac originali donationis approbationisque instrumento, antiquissimam et in Ecclesia consuetam prædictarum sacrarum Reliquiarum per multa incarnati Verbi secula traditionem, per viros supranominatos, in supremo quoque ecclesiastico statu ac dignitatis gradu constitutos, factam considerantes; deinde tam eminentium in Christo Sanctorum, suprema apud Deum merita devoto animo recolentes; simul serio perpendimus, quod illi qui sanctis et electis Dei in militanti Ecclesia deferuntur honores, per piam ac fiducialem Sanctorum invocationem, ad Dei omnipotentis gloriam et Ecclesiæ redundant utilitatem et spiritualem

AUCTORE D. P.

A spiritualem invocantium fructum. Ea propter prædictas SS. Gregorii Papæ, Marculfi Abbatis, ac S. Luciæ Virginis et Martyris sacras respective reliquias (ut in instrumento hisce inserto per partes designantur) debito examine prævio de novo recognoscentes, harum serie pro veris ac genuinis approbamus, et ut taliter recognitas et approbatas declaramus. Dein, ut fidelium devotio erga dictos Sanctos, ad supremi Numinis gloriam intentius augeatur, omnibus Christi fidelibus, prædictam S. Salvatoris ecclesiam in anno cujuslibet trium Sanctorum festo visitantibus etc. XL dierum indulgentiam, secundum formam matris nostræ Ecclesiæ consuetam, in Domino conferimus. Insuper et fidem facimus, suprascriptas in instrumento inserto sacras Reliquiarum partes conspicuas, minori nostro sigillo intus munitas esse per nos, repositas et clausas in tribus D distinctis capsulis, nostro Episcopali sigillo etiam expresse munitis, ut inviolata earumdem fides semper in Ecclesia permaneat. In quorum omnium fidem ac robur hasce manu propria et majori nostro sigillo ac Secretarii signatura muniri jussimus, Antuerpiæ in palatio nostro Episcopali, die XV Junii, anno millesimo sexcentesimo septuagesimo sexto. sign. Ambrosius Ep. Antuerpiensis. Parum infra, De mandato Reverendiss. Domini mei præfati. P. de Bisthoven Secretarius.

Hactenus Approbationis instrumentum, de mandato Amplissimi Abbatis præfati descriptum : qui merito nobiscum optaret expressum videre ipsum Hildeboldi Coloniensis præcitatum testimonium, propter venerabilem ejus antiquitatem.

DE SANCTO ASAPHO,

G. H.

EPISCOPO IN WALLIA BOREALI.

B INITIO SEC. VII

Flintensis provincia *Walliæ Borealis, adjacet mari Hibernico et æstuario Devæ fluvii, in ea, ad confluentiam Elvy et Cluidæ fluviorum, est Sedes Episcopalis, Britannis* Llan-Elwy *a fluvio, Anglis aliisque urbs* S. Asaphi *dicta ob nominis vetustatem celebris. Huc* S. Kentigernus, Episcopus Glascuensis (*cujus Acta illustravimus ad diem* XIII *Januarii*) e Scotia profugus venit, et ædificato apud Elgu cœnobio, Sedem Episcopalem constituit. Congregati sunt in illo monasterio novies centum et sexaginta quinque Fratres, sub regulari disciplina in magna abstinentia Deo servientes..... Erat inter illos quidam, nomine Asaph, genere et specie clarus, ab ipso pubertatis flore virtutibus et miraculis fulgens, qui vitam Magistri in omni sanctitate et abstinentia jugiter sequi satagebat. Et cum S. Kentigernus more solito Psalterium nudus persolvisset in aquis, nimio frigoris rigore correptus, jussit puero Asaph ignem, quo calefieri posset, sibi afferre. Qui festinans ad clibanum, et non habens in quo prunas deferret, vivos carbones in gremio suscepit; nulloque adustionis signo in veste apparente, coram Sancto projecit. Quem vir Dei in posterum carum habens, curam monasterii illi delegavit, et in Episcopatu successorem instituit. *Hactenus ex capite quinto Vitæ S. Kentigerni, qui traditur capite sequenti in Scotiam revocatus, quando* admonitione Angelica Sanctum Asaph successorem suum constituit. *Et hæc sunt quæ de S. Asapho sciri possunt.*

S. Kentigerni discipulus

et successor:

C

2 *Michael Alfordus, in Annalibus Ecclesiæ Anglo-Saxonicæ, S. Asaphi exordia collocat ad annum* DXLIII, *Episcopum consecratum arbitratur anno* DLX, *et mortuum anno* DXCVI; *sed nuda nixus auctoritate Martyrologii Anglicani, a Joanne Winsono hoc seculo collecti. Adamus Kingh, anno* DCVIII *Asaphum obiisse tradit. Dempsterus in Historia Scotorum pag.* 22 *Baronio imputat, quod censuerit anno* DCXV *obiisse; sed hoc in eo non invenimus. Quamvis autem non admodum placeat superius allegata S. Kentingerni Vita, quod tamen præ ea sequamur nihil vel antiquius vel certius suppetit. Cum igitur, juxta hanc et mox referendas Breviarii Aberdonensis Lectiones, Roma rediens Sanctus ab alloquio S. Gregorii Papæ, adeoque post annum* DXC, *priusquam reverteretur in Cambriam ad suum Episcopatum, instituerit cœnobii prædicti Abbatem ac Valliæ Borealis Episcopum Sanctum Asaph; neque ulla appareat ratio, cur is qui in Elgiensi monasterio, circa annum* DXL *ædificato, puer educatus fuit, non potuerit prorogasse vitam multis post S. Gregorii* Pontificatum annis; consultius videmur facturi, si nullo præcise anno determinato, Sanctum Asaphum adscribamus Christianæ æræ seculo VII.* E

floruit initio sec. 7.

3 *Ejus memoriam hoc die propriis suis additionibus ad Usuardum inscripsit Joannes Molanus his verbis :* In Scotia Asaphi Episcopi, de cujus nomine nunc vocatur Episcopatus Sancti Asaph. *In prima editione anni* 1568 *nihil de eo dixerat : sunt autem ea verba editionis secundæ an.* 1583 *curatæ. Hanc editionem non vidit Baronius; Romanum tamen Martyrologium recognoscens, de S. Asapho et S. Walpurga* in Anglicana ecclesia simul agi, *percepisse se asserit in annotationibus; itaque legendum præscripsit ad hunc* I *Maii :* In Anglia SS. Asaphi Episcopi et Walpurgæ Virginis. *De* S. Walburge *egimus* XXV *Febr. deque ejus translatione* I *Maji facta ac Martyrologiis inscripta; sed quod nullum uspiam simultanei istius cultus in Anglia potuerimus vestigium reperire, etiam nunc fatemur. Non improbamus interim, quod Martyrologii Romani auctoritatem secuti scriptores alii recentiores, huic diei Asaphum adscripserint; quia illi non tantum adstipulantur quas dixi additiones Molani ad Usuardum; sed et Breviarium Aberdonense anno* 1509 *excusum, dum Vitam in Lectiones tres distributam sub hac rubrica proponit;* Differatur semper usque post festum Inventionis sanctæ Crucis, nisi in Ecclesia illi dedicata : *hoc ipso satis innuens, in hac Sanctum coli proprio suo natali die. Lectiones Breviarii istius hæ sunt.* F

nomen inscriptum Martyrologio.

4 Kentigerno Antistite reverendissimo, a sanctissimo Gregorio Papa apud Romam, omnium civitatum facile [principem] urbem, rite et legitime consecrato, Scotiam revertente, colendissimus pariterque reverendus Asaph nomine. a teneris educatus cunabulis, Christum et ejusdem sanctos viros clarissimos insectare et super omnia amplectere conabatur; ad præceptorem tamen suum præstantissimum et Deo carissimum Kentigernum, Glascuensem Episcopum prænotatum, in doctrina, regula vivendi, et moribus præ ceteris insequendum animum accommodavit. Is quippe vir Asaph ab juvenili sua ætate Deo consecratus, suæ pueritiæ et mentis integritate, parentes, patrimonialia, et reliqua sua quæcumque bona relinquens, pauperibus, viduis, debilibus, cæcis et claudis eadem sua bona largiflue, pie, benigneque ministrando condonavit. Sed nocte quadam, dum alta vehementer instarent frigora, et de cœlo aereo nimia congelatio his inferioribus satis acriter incubuisset; Reverendissimi Kentigerni præceptoris sui admonitu,

Lectiones Brev. Aberdonensis,

in quibus miraculum ignis, sinu illæso gestati.

A admonitu, et jussu paterno tamquam in filium, Beatus Asaph ad cujusdam rusticuli domunculam, ignem deportandi causa, mittitur, ut inde Magistrum suum Kentigernum, et ejusdem servulos qui secum fuerant, calefaceret. Postulante autem eo ignem, hic rusticus, indomitus satis et imprudens, Beato Asaph dixit : Nisi in chlamydis tuæ pannulo ignem tuo Magistro deportaveris, parum aut nihil inde reportabis. Divus autem Asaph respondit : In meo pallio et chlamyde ignem Domino auxiliante accipiam, ut ad B. Kentigernum præceptorem meum citius revertar, qui me hactenus expectat algidus. At rusticus mox carbonum ardentium multitudinem in sinum Beati Asaph cum impetu quodam acriter intulit; quos Divo Kentigerno attulit, cui B. Kentigernus dixit : fili mi, carbones quos in pallio defers in pavimento projice. Ubi postquam in pallio combustionis signum apparuit nullum; videns B. Kentigernus dicti viri sanctitatem, et gratia Dei summa inditum, Cleroque et omni populo acceptabilem, ad Episcopatus D culmen Spiritus sancti gratia pro meritis promoveri fecit divinitus : et monasterium, quod ipse idem Kentigernus longe antea in Wallia regebat, Beato Asaph mandavit : in quo omni clementia et vitæ sanctitate, clarisque aliis per eumdem ostensis miraculis, dies suos traduxit extremos, et ibidem sepultus est.

AUCTORE G. H.

5 *Camerarius scribit,* Sanctum Asaph cum S. Kentigerno e Scotia in Walliam venisse, *quod alibi non legitur : Dempsterus loco præcitato tribuit eidem libros aliquos conscriptos, scilicet* Ordinationes Ecclesiæ suæ et Vitam S. Kentigerni Magistri. *Quam nos ex Capgravio edidimus, attribuunt Alfordus et alii Joanni Tinnemuthensi, qui seculo* XIV *floruit. Dempstero autem, fingendis librorum argumentis assueto, nihil credere possumus; donec gravior auctor proferatur, qui eos sibi visos lectosque affirmet. Itaque hic manum de tabula tollimus.*

Quædam ei afficta.

DE SANCTO SIGISMUNDO,

B

REGE BURGUNDIONUM.

G. H. E

AN. DXXIV Sedes antiquorum Burgundionum,

C*aius Plinius lib.* 4 *Historiæ naturalis cap.* 14 *describens* Germaniam, *ejusque incolarum* quinque genera *assignans, eorum primos nominat* Vindilos, *sive, ut alii legunt,* Vandalos; quorum, *inquit* pars Burgundiones, Varini, Carini, Guttones. *Horum* Burgundionum *sedes dicitur fuisse circa majorem Poloniam ac Sedem Archiepiscopalem Gnesnam. Eorumdem versus Rhenum migrationem indicat S. Hieronymus in Chronico his verbis :* Anno Valentiniani IX, Burgundionum octoginta ferme millia, quod numquam antea, ad Rhenum descenderunt. *Meminerunt illorum etiam Ammianus Marcellinus lib.* 28 *et Cassiodorus lib.* 12 *Historiæ tripartitæ. At secundum Prosperi Aquitani Chronicon, Lucio Consule an.* CCCCXIII, Burgundiones partem Galliæ propinquam Rheno obtinuerunt : *et paulatim plures provincias occuparunt. Rex illorum* Gundicarius *appellatur in eodem Chronico, ad Consulatum Theodosii* XV *et Valentiani* IV *qui est annus Christi* CCCCXXXV. *Chilpericum eorumdem Regem Genevæ habitavisse circa annum* CCCCLXIII, *ostendimus ad Vitam S. Romani Abbatis* C *Jurensis* XXVIII *Februarii, et Fratris ejus S. Lupicini* XXI *Martii. Chilperici frater statuitur Gundericus, pater Gundebadi et trium fratrum. Fratribus occisis Gundebadus solus regnavit, Arii Photinique hæresi infectus, in eaque mortuus, relictis filiis S. Sigismundo, de quo hic agimus, et Godemaro Sigismundi successore.*

primi eorum Reges in Galliæ parte :

2 *Dedimus* V *Februarii Vitam S. Aviti Episcopi Viennensis, et* § III *indicavimus familiarem ejus cum Rege Gundobado congressum, atque labores in hoc ad fidem orthodoxam adducendo impensos. Iste Avitus quod non potuit perficere in patre Gundobado, cum optimo successu peregit in S. Sigismundo filio : nam teste, Agobardo, libro adversus legem Gundobadi,* ipso Gundobado in sua perfidia perdito, successorem ejus Sigismundum Regem ad fidem Catholicam convertit : in cujus conversione recitavit Homiliam in populo, sensuum suavitate plenissimam et verborum compositione dulcissimam. *S. Sigismundum autem, patre adhuc diu superstite, Catholicam fidem amplexum fuisse, colligimus ex variis S. Aviti epistolis, quarum quæ* XXIX *inter editas numeratur, ipsius etiam zelum in coercendis hæreticis et præservandis ab eorum fraude noviter conversis subditis indicat, ipsi* Domino Sigismundo *scripta hoc initio.* Omni quidem vitæ meæ tempore debitorem me asserendi famulatus agnosco : sed impensius festivitate præsenti, quam solicitudinem vestram non minus explorandis hæreticorum conatibus, quam nostræ partis occupat cultibus celebrandis. Siquidem per annuum quoddam contagium congregatis adversis, attento vobis labore curandum est, ne alienæ calliditatis fraude pullulet, quod in Dei nomine jam vestra victoria celebrabili virtute succedit. *Sigismundi exemplum secuti sunt liberi, filius Sigiricus, et filia Theoderico Regi Francorum Austrasiorum postmodum nupta : de quibus agit titulus* VIII *inter Homilias Aviti perditas;* Homilia dicta in conversione Domini Segisrici, postridie quam soror ipsius ex Ariana hæresi est recepta.

ex his primus S. Sigismundus fidem Catholicam amplexus,

cum liberis :

3 *Conversi ad fidem orthodoxam Sigismundi præclarissimum et memoria dignissimum opus fuit id, cujus in Chronico meminit Marius Aventicensis Episcopus, ita scribens,* Florentio et Anthemio Consulibus (*annum hi signant Christianæ Æræ* DXV) monasterium Acauno a Rege Sigismundo constructum est. *Aliis magis placet ipsum a Sigismundo innovatum dicere, eoque spectat titulus homiliæ* VII *S. Aviti, dictæ* in Basilica Sanctorum Agaunensium, in innovatione monasterii ipsius vel passione Martyrum, F *Sancti scilicet Mauritii et Sociorum e Legione Thebæa, quorum Acta a S. Eucherio Lugdunensi Episcopo scripta illustranda nobis venient die* XXII *Septembris. Interim ex iisdem hic notamus, quod* Acaunus sexaginta ferme millibus passuum a Genavensi urbe abest. *Porro ad diem* XI *Februarii de eodem monasterio egimus, propter S. Severinum, ibidem Abbatem, seu verius, Pastorem vel Rectorem incolarum promiscui sexus ordinisque : unde hic repetere placet quæ num.* 5 *sumpseramus ex historia Abbatum Agaunensium, ab S. Achivi tertii Abbatis discipulo conscripta :* Cum Sigismundus Gundobadi Regis filius, jam honore Patriciatus accinctus, Arianæ pravitatis abjecisset perfidiam, fidem Catholici dogmatis consecutus, animum suum erga religionis studia intentissime commendabat. Eo tempore maximus, Genavensis urbis Antistes, omni sanctitate et puritate conspicuus, cunctæque industriæ strenuitate egregius, apud quem prædicatio divini sermonis vehementer pollebat, ad hanc devotionem Sigismundi præcordia incitavit, ut de loco illo, quem pretiosa morte Thebæi Martyres et effusione sanguinis inclyti felicibus maculis rosea varietate ornaverant, promiscui vulgi commixta habitatio

fundat vel restaurat monasterium Agaunense,

usus consilio Maximi Genavensis Episcopi.

A habitatio tolleretur; et illi, cui splendor vitæ per passionis atrocitatem fuerat acquisitus, nitor habitantium remearet; exclusisque actionibus tenebrarum, dies perpetuus haberetur : ita fore ut iisdem patrocinantibus et regno et regni integritate tutissime potiretur... Igitur habito consilio, quod universitati Dei instinctu complacuit, visum est, ut omnes mulieres de loco eodem tollerentur, et remotis familiis secularibus, Dei inibi, hoc est monachorum familia locaretur, qui die noctuque cœlestia imitantes, cantionibus divinis insisterent pertractandis.

AUCTORE G. H.

Præscriptam Agaunensibus Regulam

4 *Regula, proprie præscripta Agaunensibus, dicitur* regula monasterii Tarnatensis, *nuper edita a Luca Holstenio, parte* 2 *Codicis regularum : quam etiam inseruit Annalibus Ecclesiasticis Francorum Carolus le Cointe ad an.* 530 *num.* 200 *et sequentibus, ostenditque eam admodum conformem esse Regulis SS. Pachomii, Augustini, et Cæsarii. Josias Simlerus lib.* I *descriptionis Valesiæ asserit*, Sigismundum Regem Burgundiorum in Agauno, in honorem Martyrum ibidem cæsorum cœnobium celebre construxisse; et oppidulum Tarnadæ, juxta positum, mœnibus ampliatis cœnobio conjunxisse atque ab eo tempore nomen Tarnadæ obsolevisse, et nunc vulgo S. Mauri- B tium appellari : *plura de hac re diximus ad Vitam S. Severini. Dictam autem regulam cœnobii Turnatensis sive Agaunensis tempore S. Sigismundi scriptam fuisse colligimus ex vita S. Eugendi Abbatis, a nobis ad Kalendas Januarias edita, quam ejus discipulus scripsit, eamque ita concludit* : Instituta quoque, quæ de formatione monasterii nostri Agaunensis, sancto Marino Presbytero, insulæ Lirinensis Abbate compellente, digessimus, desideria vestra tam pro institutionis insignibus, quam pro jubentis auctoritate, Christo opitulante, luculenter explebunt. *Fuit* S. Eugendus in religione discipulus S. Romani, *ante annum* CCCCLX *mortui, et ipse* ultra sexagenariam ætatem sex fere mensibus *vixit. Quid si moriente Romano S. Eugendus fuerit annorum viginti? sequeretur quod annum Christi quingentesimum solum vivendo attigisset : ut discipulus ejus videri posset circa ipsiusmet Agaunensis monasterii fundationem ista scripsisse : qui dum* monasterium Agaunense, nostrum *appellat;* et instituta jussu Marini Abbatis Lirinensis digessit; *indicat magnam fuisse rerum communicationem inter tria ista monasteria, Lirinense scilicet et Jurense S. Romani atque hoc de quo agimus Agaunense. Asserit porro idem Vitæ S. Eugendi scriptor, a suis* lectitari et perfici instituta S. Basilii Antistitis, Patrum C Lirinensium, S. Pachomii, et recentioris Cassiani, *circa annum* CCCCXLVIII *vita functi.*

S. Gunthramnus pro monasterio S. Marcelli assumit,

5 *Illustravimus ad diem* XXVIII *Martii Acta S. Gunthramni Regis Burgundionum e familia Francorum Merovingica, eaque collegimus ex Historia Ecclesiastica Gregorii Turonensis, adjicientes Appendicem ex Chronico Fredegarii, in cujus capite primo ista leguntur :* Anno XXIV regni sui (*is est Christi* DLXXXIV) divino amore ecclesiam B. Marcelli... mirifice et solerter ædificari jussit, ibique congregatis monachis monasterium condidit, ipsamque Ecclesiam rebus pluribus ditavit. Synodum XL Episcoporum fieri præcepit, et adinstar institutionis monasterii Sanctorum Agaunensium (quod temporibus Sigismundi Regis ab Avito et ceteris Episcopis, ipso Principe jubente, fuerat confirmatum) hujus Synodi conjunctione monasterii S. Marcelli Gunthramnus institutionem firmandam curavit. *Dagobertus primus Rex Francorum, teste eodem Fredegario cap.* 79, *cum ecclesiam et monasterium S. Dionysii prope Parisios condidisset*, Psallentium ibidem adinstar monasterii Sanctorum Agaunensium instituere jusserat, sed facilitas Abbatis Aiglfli eamdem institutionem no-

et Dagobertus pro monasterio S. Dionysii:

scitur refragasse. *Infra in Actis Gregorius Turonensis* D *asserit* S. Sigismundum *post occisum Sigericum filium*, instituisse apud Agaunenses psallentium assiduum, *sive ut in libro de Gloria Martyrum ait*, instituisse psallentium quotidianum, *in Vita altera* choros psallentium : *prout regula nona indicatur de Horis Canonicis die noctuque recitandis, inter quas præscribuntur opera assumenda. Quæ fuerit dicti Psallentii peculiaris gratia, ob quam ipsum ab aliis expeteretur, non satis convenit inter auctores. Aliqui vocant* assiduum, *quod, aliis atque aliis mutuo succedentibus, die noctuque continuaretur, uti fiebat apud Acœmetas monachos Orientales, fundatos a S. Alexandro, ad cujus Acta* XV *Januarii hæc explicantur* § 2. *Alii solum peculiarem psallendi formam intelligunt, certis horis diei et noctis præscriptam.*

6 *Dum hisce rebus intendit* S. Sigismundus, *pater ejus* Rex Gundobadus obiit, *et ipse* Sigismundus Rex levatus est in locum ejus, *obtinuitque totum regnum Burgundionum*, Petro Consule, *id est anno Christi* DXVI, *uti tradit supra memoratus Marius. Anno autem mox sequenti*, Agapito Consule, *celebratum est Concilium Epaonense, in loco super Rhodanum Jenna nunc dicto, uti latius exposuimus ad Vitam S. Aviti* E *Episcopi Viennensis, sub cujus et Viventioli Episcopi Lugdunensis directione id peractum est. Quam latum fuerit tunc regnum ejus apparet ex dicti Concilii subscriptionibus apud Sirmundum et alios, ubi enumerantur Sedes Episcopales septem et viginti intra fines ditionum Burgundicarum, scilicet Tharantasiensis et Octodorensis, in Alpibus Graiis; Ebredunensis, in Alpibus maritimis; Viennensis, Gratianopolitana, Valentina at Genavensis, in provincia Viennensi prima; Cabellionensis, Avenionensis, Vasensis, Carpectoractensis, Arausicana, Diensis, Tricastinæ et Vivariensis, in provincia Viennensi secunda; Sequesteronensis, Aptensis et Vapincensis, in provincia Narbonensi secunda; Lugduneneis, Matisconensis, Lingonensis et Cabilonensis, in provincia Lugdunensi prima; Nivernensis, in provincia Senonensi seu Lugdunensi quarta; Vesontionensis, Aventicensis, Vindonensis et Bellicensis, in provincia Maxima Sequanorum sive Lugdunensi quinta. Quæ in memorato Epaonensi Concilio et alio Lugdunensi, forsan eodem anno habito, de morum disciplina et regulis Ecclesiasticis, præclare ab Episcopis constituta sunt, ibidem videri possunt.*

patre mortuo,

celebrari permittit concilia

Episcoporum regni, Epaonense,

et Lugdunense :

7 *Sequentibus annis, cum omnia feliciter et prospere succederent, et inducta esset in thorum ejus secunda uxor ; ex novercalibus insidiis* filius Sigericus, ejus jussu injuste occisus est, Symmacho et Boethio Consulibus, *id est anno* DXXII; *et secutum est* F *bellum Francicum, in quo anno sequente*, Consule Maximo, S. Sigismundus Francis a suis Burgundionibus traditus est, et in Franciam in habitu monachali perductus, ibique cum uxore et filiis in puteum projectus, *ut apud Marium legimus. Ea cædes spectat ad hasce Kalendas Maji, anni sequentis* DXXIV, *quo* frater ejus Godemarus Rex Burgundionum ordinatus *traditur in ejusdem Marii Chronico.*

Post filium occisum,

et ipse a suis traditus occiditur.

8 *Hactenus indicata confirmamus infra in aliquibus ejus Actis, desumptis ex Historia Francorum Gregorii Turonensis lib.* 3 *cap.* 5 *et* 6, *quibus subjungimus alia Acta, descripta ex pluribus vetustis codicibus, scilicet Trevirensibus S. Martini et S. Maximini, Fridlariensi ecclesiæ S. Petri, Ebersbergensi Societatis Jesu, Corsendoncano prope Turnhoutum Canonicorum Regularium, item ex alio codice in Gallia adservato, prætere ex Legenda Sanctorum Patronorum Bohemiæ, anno* MDXI *Cracoviæ excusa, et ex antiquo Breviario Pragensi. Habemus etiam aliquod eorumdem compendium ex MS. Pragensi. Acta hæc suam apud Adonem Episcopum Lugdunensem auctoritatem repererunt : qui inde aliqua decerpsit. Reliqua in Notis observamus;* omittimus

Vitæ epitome ex Greg. Turonensi.

A *omittimus autem rythmum, ex Missali Cracoviensi nobis submissum.*

alia ex variis MSS.

9 *Antiquissimum venerationis Ecclesiasticæ vestigium apparet ex prælaudato Gregorio Turonensi, qui libro 1 de Gloria Martyrum cap. 75 ista habet :* Sæpe Dominus arrogantiam contumacis mentis virga correctionis enervat, ut eamdem cultus sui generatio restituat, sicut quondam de Sigismundo Rege manifesta fides gestum profert. Hic etenim, post interemptum per iniquum consilium conjugis filium, compunctus corde Agaunum dirigit, ibique prostratus coram sepulcris beatissimorum Martyrum Legionis felicis, pœnitentiam egit, deprecans ut quæcumque deliquerat, in hoc ei seculo ultio divina retribueret; ut scilicet habeatur in judicio absolutus, si ei mala quæ gesserat, priusquam de mundo decedat, repensentur. Ibique et psallentium quotidianum instituit, locumque tam in territoriis, quam in reliquis rebus affluentissime ditavit. Postea vero captus ab Chlodomere Rege cum filiis, interfectusque ejus jussu, ad eumdem locum delatus, sepulturæ mandatus est; quem in consortio Sanctorum adscitum, ipsa res quæ geritur manifestat. Nam si qui nunc frigoritici in ejus honore Missas devote celebrent, ejusque pro requie B Deo offerant oblationem, statim compressis tremoribus, restinctis febribus, sanitati pristinæ restaurantur. *Eadem habet Aimoinus lib. 2 cap. 4 et Aimoinum secutus Sigebertus in Chronico ad annum* DXV.

Missa in ejus honore celebrata,

10 *Locus in quo patrata cædes, teste eodem Gregorio Turonensi,* Columna *dicebatur,* Aurelianensis urbis vicus : *quis autem hic sit, minime ambiguum esse asserit Carolus Saussayus lib. 3 Annalium Ecclesiæ Aurelianensis : nam* adhuc puteum remansisse, in quem S. Sigismundus cum filiis et uxore est projectus; et febricitantes, ad eum puteum accedentes, sumpta aqua convalescere (quod ipse febricitans anno MDCXI expertus est) esseque ibi capellam nomine Columellam, parochiam in confinio, unam vocatam Columieram, et alteram cui nomen S. Petri de vico Columbæ (quod est loco Columnæ, usu mutata littera, cum adhuc vulgari lingua fabri lignarii Columnas vocent Columbas) hocque loco ædificatam esse ecclesiam, quæ S. Sigismundi vocatur cum Prioratu Ordinis S. Benedicti, cujus collatio pertinet ad Abbatem Miciacensem : Memoriam item S. Sigismundi agi in Capella, quæ Campus-Roseus dicitur, ubi primum captivus adductus est. *Ita Carolus Saussayus.*

miracula,

ecclesia,

11 *At celeberrimus cultus permansit apud Agaunenses, indicaturque in quatuor antiquis Martyrologii Hieronymiani apographis : quibus ista verba fuerunt adjuncta:* C Agauno passio S. Sigismundi Regis, *quæ passim in antiquioribus fastis MSS. et apud Rabanum, Usuardum et alios leguntur. Ado Lugdunensis hoc cum elogio ornat :* Item civitate Sedunensi, loco Agauno, passio Sigismundi Regis, filii Gundebaldi Regis Burgundionum : qui cum se cerneret non posse Francis resistere, solus fugiens, coma deposita habitum religionis suscepit; et jejuniis, vigiliis ac orationibus die noctuque vacans, captus a Francis est cum uxore ac filiis, in puteumque demersus occubuit. Post vero Abbati cuidam revelatus, et ab eo reverenter sepultus, etiam miraculis claruit. *Nonnulla ex Gregorio Turonensi Notkerus addit.*

memoria in sacris fastis.

12 *Notabilius est quod suggerunt Acta, videlicet* Sancta corpora per triennium in limosi gurgitis aqua illæsa jacuisse, *usque dum scilicet ab Agaunensi Abbate, Regis Theodeberti permissu, inde extraherentur,* ad Sanctorum Thebæorum limina deferenda et dignissimæ sepulturæ tradenda. *Diem hujus Translationis cum Acta non exprimant, nescio an satis secure credi possit fuisse* XXIX *Aprilis, quando ea notatur in nostro Florario MS. Quamdiu porro ibi sic corpora sepulta latuerint aut quonam anno fuerint elevata de terra, nusquam reperio indicatum. Elevata fuisse vix potest dubitari : nec melior* D *ulla conjectura occurrit, quam ut id factum fuerit ipso eodem* VI *seculo, cum scilicet miracula crebrescentia admonuerunt, ampliorem honorem sacris pignoribus esse deferendum.*

Translatio corporis Agaunum.

AUCTORE G. II.

VITÆ COMPENDIUM

Auctore S. Gregorio Episcopo Turonensi *lib. 3 Historiæ Francorum cap. 5 et 6.*

Mortuo *a* Gundobado, regnum ejus Sigismundus filius ejus obtinuit, monasteriumque Agaunense solerti cura cum domibus basilicisque ædificavit. Qui perdita priori conjuge, filia *b* Theodorici Regis Italici, de qua filium habebat, nomine Sigericum; aliam duxit uxorem, quæ valde contra filium ejus, sicut novercarum mos est, malignari ac scandalizare cœpit. Unde factum est ut una solennitatum die, cum puer super eam vestimenta matris agnosceret, commotus felle diceret ad eam : Non enim eras digna, ut hæc indumenta tua terga contingerent, quæ Dominæ tuæ, id est, matris meæ fuisse noscuntur. At illa furore succensa, instigat verbis dolosis virum suum, dicens : Hic iniquus regnum tuum possidere desiderat, teque interfecto id usque in Italiam dilatare disponit : scilicet ut regnum quod avus ejus E Theodoricus Italiæ *c* tenuit, et iste possideat. Scit enim, quod te vivente non potest adimplere; et nisi tu cadas, ille non surgat. His et hujuscemodi ille incitatus verbis, uxoris iniquæ consilio utens, iniquus extitit parricida. Nam sopitum vino dormire post meridiem filium jubet : cui dormienti lorum *d* sub collo ejus positum, ac sub mento ligatum, trahentibus ad se invicem duobus pueris, suffocatus est. Quo facto, pater sero jam pœnitens, super cadaver exanime ruens, flere cœpit amarissime. Ad quem senex quidam sic dixisse fertur : Te, inquit, plange amodo, qui per consilium nequam factus es parricida sævissimus. Nam hunc, qui innocens jugulatus est, necessarium non est plangi. Nihilominus ille ad sanctos Agaunenses abiens, per multos dies in fletu et jejuniis durans, veniam precabatur : psallentium ibi *e* assiduum instituens, Lugduno regressus est, ultione divina e vestigio eum prosequente. Hujus *f* filiam Rex Theodoricus accepit.

a Agaunense monasterium condit : b

filium Sigericum ab hujus noverca persuasus occidit : c d

agit pœnitentiam : e f

2 Crotildis *g* vero Regina Clodomerem et *h* reliquos filios suos alloquitur, dicens : Non me pœniteat, carissimi, vos dulciter enutrisse. Indignamini quæso injuriam meam, et patris matrisque meæ mortem sagaci studio vindicate. Hæc illi audientes, Burgundias petunt, *i* et contra Sigismundum et fratrem ejus F Godomarum dirigunt : devictoque exercitu eorum, Godomarus terga vertit : *k* Sigismundus vero, dum ad saltus Agaunos fugere nititur, a Clodomere captus, cum uxore et filiis captivus abducitur, atque intra terminum Aurelianensis urbis in *l* custodia positus detinetur. Discedentibus his Regibus *m*, Godomarus resumptis viribus Burgundiones collegit, regnumque recepit. Contra quem Clodomeris iterum disponens, Sigismundum interficere destinat : cui a B. *n* Avito Abbate decimo Miciacensi, magno tunc temporis Sacerdote, dictum est : Si, inquit, respiciens Deum emendaveris consilium tuum, ut hos homines interfici non patiaris; erit Deus tecum, et proficiscens victoriam obtinebis. Si vero eos occideris, tu ipse in manu inimicorum traditus, simili forte peribis : fietque tibi et uxori et filiis tuis, quod feceris Sigismundo et conjugi ac liberis ejus. Sed ille auscultare despiciens consilium ejus, ait : Stultum enim consilium esse puto, ut inimicis domi relictis, contra reliquos eam; eisque a tergo, hoc a fronte surgente, inter duos hostium cuneos ruam. Satius enim et facilius

g h i k l a Francis captus carceri includitur : m n

A cilius victoria patrabitur, si unus ab alio separetur: quo interfecto, facile et alius morti poterit destinari. Statimque interfecto Sigismundo cum uxore et filiis, apud *o* Columnam, Aurelianensis urbis vicum, in puteum jactari præcipiens, Burgundias petiit, vocans in *p* suppetias Theodoricum regem. Ille autem *q* injuriam soceri sui vindicare volens, ire promisit. Cumque pariter apud Virosontiam *r*, locum urbis Viennensis conjuncti fuissent, cum Godomaro confligunt. Cumque Godomarus cum exercitu terga vertisset, et Clodomeris insequeretur, ac de suis non modico spatio elongatus esset, assimulantes illi signum ejus, dant ad eum voces, dicentes : Huc huc convertere : tui enim sumus. At ille credens, abiit, irruitque in medium inimicorum. Cujus amputatum caput et conto affixum elevant in sublime. Quod Franci cernentes, atque cognoscentes Clodomerem interfectum, reparatis viribus Godomarum fugant, Burgundiones opprimunt, patriamque in suam redigunt potestatem. Godomarus iterum regnum recepit. *s*

Ex MSS. occiditur cum uxore et filiis. *o* *p* *q* *r* *s*

ANNOTATA.

a *Mortuus est* Gundebadus *anno* 516, *quo vivo cœptum construi monasterium Agaunense, ut supra dictum.*

B b Theodoricus Rex Gothorum *ingressus est Italiam,* Probino et Eusebio Coss. *anno* 489, *et occidit Regem,* Albino et Eusebio Coss. *anno* 493. *Ita Marius. Ejus filia et conjux S. Sigismundi ab aliquibus appellatur* Amalberga.

c *Imo adhuc tenebat, mortuus Olybrio Consule, Indictione* 4. *Ita idem Marius.*

d Symmacho et Boethio Coss. *anno* 522, *quod autem hic* lorum *dicitur, id in vetustissimo Trudonensi MS. cum quo Gregorii historiam collatam habemus, vocatur* orarium.

e *Idem Gregorius lib. de Gloria Martyrum,* psallentium quotidianum *appellat : de quo supra egimus.*

f *Hic est* Theodericus, *filius Chlodovæi primi, Rex Francorum Austrasiorum, ut postea fuerunt dicti. Ast ejus uxor ab aliquibus* Esleura, *filia Sigismundi ex priore conjuge. Consule Sammarthanos.*

g *Hæc est* S. Crotildis *seu* Clotildis, *uxor Clodovæi I, Regis Francorum, filia Chilperici Burgundionum Regis, qui a fratre suo Gundebado, patre S. Sigismundi, fuerat cum uxore et duobus filiis occisus. Colitur S. Crotildis* 3 *Junii.*

C h *Ii sunt* Childebertus *Rex Parisiensis et* Chlotharius *Suessionensis. Nam Theodericus habuit aliam matrem, et gener erat S. Sigismundi, ut jam dictum, et infra ipse Sigismundus vocatur ejus socer.*

i *Evocatos etiam Gothos, sed studio venisse tardius, probat Procopius lib.* 1 *de Bello Gothorum cap.* 12 *et* 13, *imo tunc occuparunt Gothi varias civitates, quorum Episcopi subscripserunt in Concilio Arelatensi* 4, *anno* 524 *habito.*

k *Anno* 523, Maximo Consule, Indictione 1, Sigismundus Rex Burgundionum, a Burgundionibus Francis traditus est, et in Francia habitu monachali perductus. *Ita Marius.*

l *Ibi* Capellam ad honorem S. Sigismundi erectam fuisse, quæ Campus Roseus dicitur, *vulgo* Camp-Rosier, *supra diximus.*

m *Anno sequente* 524, *id refertur a Mario.*

n *Hic est* S. Avitus Abbas *Miciacensis, errore Amanuensium* Nutiacensis *dictus. Est autem monasterium, S. Maximini in agro suburbano, vulgo* S. Mesmin de Mici pres d'Orleans. *Colitur* S. Maximinus *Miciacensis* 15 *Decembris, et* S. Avitus 17 *Junii.*

o Columna, *perperam impressum* Colonnia, *versus Comitatum Dunensem, prope oppidum Pattæum, et parochiam* Columeli. *De cultu S. Sigismundi ibidem supra actum.*

p *Aliis* solatium. D

q Injuria *facta, quod a Burgundionibus fuerit traditus Francis.*

r *Duabus leucis Vienna dissitum, vulgo* la plaine de Veseronce.

s *Demum tamen anno* 532 *Godemaro fugato, Franci Burgundiam obtinuerunt, ac deinceps retinuerunt.*

ALIA VITA

Ex VIII *codicibus MSS. et antiquis editionibus.*

Tempore *a* Tiberii senioris Augusti (qui sicut reliquas regiones, ita Gallias regebat) egressa est quædam gens de insula quam mare Oceanum cingit, cui vocabulum est *b* Scandania, qui ex vocabulo quoque regionis Scandinii nuncupati sunt. Cumque alia regna vel regiones cum mulieribus et filiis suis penetrassent, et Rhenum fluvium usque pervenissent, ibi jussione Imperatoris Tiberii burgos ultra flumen Rhenum, per multorum spatia annorum custodire coacti sunt. Unde et *c* Burgundiones nuncupati sunt, et usque hodie Burgundiones vocantur. Qui tempore *d* Valentiniani Augusti egressi de ipsis burgis, Gallias petierunt, et more barbarico terras et populos Imperialibus ditionibus subjugatos invaserunt : atque ex suo genere levato Rege, nomine *e* Gondiocho Romanos Galliarum habitatores, quos ab ipsorum conspectibus fuga non celavit, gladiorum manus interfecit : paucisque relictis et suis ditionibus subjugatis, ipsi sub eorum dominatione positi sunt. E

a *b* *Burgundionibus in Gallias profectis,* *c* *d* *e* *imperat Gundiochus avus S. Sigismundi,*

2 Defuncto autem Gondiocho, ipsius filii Gundebadus, et Gondegisilus regno suscepto, Galliarum phalanges terrasque inter se diviserunt : ita ut Gondebadus duas portiones suis ditionibus vendicaret : tertia Godegisilus esset contentus. Unde inter ipsos magnum jurgium est exortum, adeo ut ab invicem et a fraterna caritate discederent. In ipsis temporibus cum Sicambrorum gens, illicita convalescens manu, multas regiones et gentes finitimas cum suis Regibus propriis, et subditas sibi ditiones prostrasset, atque devastasset : inter alia occidentis regna, Galliarum quoque fines invadendos audacter, *f* licet inviti, petierunt. Quibus adjunctus Gondegisilus frater Gondebadi Regis, preliandi voto, cum Germanorum solatio, contra eumdem fratrem, natu et potestate majorem *g*, arma arripuit. Quo fraudulenta belli factione fugato, regnum Galliarum paucis diebus sibi subjugasse visus est. F

ei succedit Gundebadus pater, *f* *et a fratribus per Francos adjutis pulsus,* *g*

3 Non post multum vero temporis resumptis viribus, Gondebadus Viennam obsedit : dejectisque portis ejusdem civitatis, cum multo exercitu captum fratrem suum Gondegisilum cum uxore sua igne concremavit. Alium quoque fratrem Chilpertum interfecit, uxorem ejus ligato ad collum lapide in aquam immersit, duos filios eorum gladio trucidavit; duas nihilominus filias exilio condemnavit. Quarum senior, *h* Sedeolenica nomine, mutata veste se Deo vovit : junior autem, quæ Crotildis vocabatur, *i* postea Clodovæo Regi Francorum nuptiali more desponsata nupsit, eumdemque barbarum ad fidem Christi per doctrinam S. Remigii Pontificis convertit. Præterea prædictus Rex Gondebadus, Francos, fratris sui auxiliarios, in præfata urbe in quadam turre congregatos ferro trucidavit, pluresque Burgundionum morte condemnavit, nihil postea jam dicto Regi Clodovæo reddere disponens : sicque omne regnum, quod perdiderat, sibi vendicavit.

recuperat regnum, *h* *i* *fratresque interficit cum uxoribus et liberis.*

4 Nati sunt autem ei duo filii, Sigismundus et Gundemarus : et quamvis ipse Gundebadus rex, omnisque gens Burgundionum tunc temporis *k* Gotticæ legis viderentur esse cultores, filiis suis Christianæ et Catholicæ religionis cultui *l* deservire permisit.

S. Sigismundus fidem Catholicam amplexus, *k* *l*

misit. Qua lege percepta, illustris atque venerabilis Sigismundus puer, cum jam ad perfectam venisset ætatem, tanta devotio circa ecclesias vel limina Sanctorum ipsum accendit, ut die noctuque in vigiliis, jejuniis et orationibus incessanter persisteret. Defuncto autem genitore suo Rege *m* Gundebado, licet incredula circa fidem Christi, omnis gens Burgundionum, una cum paucis Romanis (qui cum ipsis in Galliis, eorum morsibus laniati, divertebant contempti) excellentissimum virum Sigismundum sibi Regem elegerunt. Qui accepto Principatu super Galliarum incolas, qualem se circa cultum divinum vel suis Optimatibus præbuerit, seu quæ illi in jejuniis, abstinentia, et eleemosynis liberalitas, in judicii severitate discretio fuerit, lectio subsequens edocebit.

et patre mortuo in Regem assumptus,

5 Itaque cum in talibus semper ipsius animus incessanter videretur esse intentus; sic de patriæ exercitusque sui salute videbatur esse solicitus, ut tamen velut apis prudentissima, aditum illum, per quem ad cœlestia regna posset pervenire, requireret. Hæc vir Deo plenus in corde suo die noctuque pertractans, et non ab alio nisi a Domino nostro Jesu Christo, qui dixit, Qui receperit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet, præmium boni operis recipere cupiens; ita semetipsum circa Martyrum limina impendere conatus est, ut mercedem Martyrum accipere mereretur. Interea sortitus conjugio filiam Theodorici Regis Italiæ, ex qua genuit filium nomine Sigericum; hac mortua duxit aliam uxorem; cujus nequissimis deceptus consiliis, prioris uxoris filium *n* interfici jussit.

æternam salutem inquirit:

Mat. 10, 40

ob filium occisum,

6 Postea corde compunctus, cum multa Sanctorum loca perlustrasset, pervenit in eum locum, qui Agaunum vocatur, ubi S. Mauritius cum suis sociis commilitonibus, pro amore Domini nostri Jesu Christi, martyrii palmam accipere meruit: et tam itinere quam jejuniis fessus, meditabatur qualiter pretiosis Sanctis deservire deberet, ut eorum agminibus sociari potuisset. Tunc, non aliter nisi nutu Dei, ut credimus, Angelo nuntiante ipsi revelatum fuit, ut ad instar cœlestis militiæ psallentium choros institueret. Quo divinitus accepto consilio, sanctos atque Apostolicos viros consuluit, utrum salubriter cogitaret an non? Qua interrogatione inter se ventilata, sancti Antistites, licet *o* inusitatum opus, tamen Domino annuente unanimiter corroboraverunt.

agit pœnitentiam:

Agauni instituit choros psallentium:

7 Quod sanctum opus, servitutis videlicet Dei, cum fuisset perfecte institutum, et confirmatum pari consensu omnium; quid adhuc superesset ei, qualiter cœlestis patriæ regnum perciperet, devote exorabat, ut ei divina pietas ostenderet. Sed quia Dominus noster Jesus Christus, laboris ipsius remunerationem diutius non patiebatur differri, ad palmam martyrii eum eatenus dignatus est vocare, ut Sanctorum Thebæorum Martyrum collegio, quorum se officio in Dei laudibus sociaverat devotione, paradisi quoque sociaretur amœnitate. Verum ne prolixior narratio legenti fastidium generet, ad beatissimam passionem, quamvis imperito sermone, veniamus.

8 Igitur cum Franci plurima fere regna devastarent Galliarum, gentesque et urbes vehementer depopularentur, multitudo maxima Burgundionum se Francis sociavit. Tunc Sigismundus, videns se hinc inde coangustari, *p* Versallis montem expetiit: ibique ad instar Eliæ Thesbitæ, quatenus crudelissimæ gentis barbarorum ferocitatem evaderet, singulariter habitare elegit: quia sibi imminebat discrimen vitæ, juxta illud quod egregius prædicator, de suis tribulationibus scribens, ait: Pericula in falsis fratribus. Tunc diversimode Burgundiones, necessitate magis quam voluntate, Francis ex integro se dederunt; promittentes quod sanctum virum Sigismundum, Principem suum, perquirerent diligenter, et eis vinctum traderent.

secedit in monasterium,

2 Cor. 11, 26

ex mss.

9 Hac promissione audita sanctus vir Sigismundus, comperta eorum nequitia, cervicem capitis sui totondit, et se a Laicali vestitu in Religionis habitum mutavit. Qui dum in supradicto loco jejuniis et vigiliis maceratus quiesceret, ibidem pauci ex Burgundionibus ad ipsum convenientes, quasi causa amoris, ad sepulcra Sanctorum *q* perducere promiserunt. Cumque ad clausuras ipsius Agaunensis monasterii pervenissent agmina Burgundionum una cum Francis, ad instar Judæ traditoris, Burgundiones in eum manus *r* injecerunt; et vinctum catenis tradiderunt Francis eorum Regi Clodomero: qui postea, divina exigente ultione, pro eadem re a Burgundionibus in prælio est interemptus. Tunc Franci, pertimescentes ne manus eorum effugeret, usque ad locum deputatum, sub alta custodia una cum conjuge et filiis, *s* Gystaldo, et Gundebaldo, victos ad locum, cui *t* Belsa vocabulum est, perduxerunt. Ibique puteum ab antiquis [effossum] invenientes, ut vesania crudelitatis suæ satiarentur, capitali sententia adjudicatum, jussu fratris Regis *u* Clodomeri, capite deorsum dimerso, cum conjuge et filiis in puteum jactaverunt.

habitum sumit

et a suis proditus capitur:

et in puteum projicitur cum uxore et filiis:

10 Ubi per triennium sancta corpora, in limosi gurgitis aqua, illæsa jacuerunt: In quo nocturnis temporibus a sanctis viris divinitus lampas accensa, per totum illud triennii spatium, per quod ibi sancta corpora jacuerunt, visa est. Transacto autem triennio, sanctus ac venerabilis monasterii Sanctorum Agaunensium *x* Abbas, per Angelum admonitus in visu est, ut sacra corpora, sicut animæ eorum in cœlestibus beatæ Legioni merentur conjungi, ita etiam eodem loco sepulturæ sociarentur. Vir vero Dei venerandus Abbas supradictus, angustia plenus, qualiter Dominicam jussionem impleret, nesciebat. Tunc ad Ansemundum Burgundionem, qui usque in diem passionis sanctis viris fidem firmissimam visus est conservasse, missos suos direxit, ut ad gloriosum Principem *y* Theodebertum Regem Francorum suam petitionem pariter et suggestionem deportaret, quatenus sancta Martyrum corpora ad Santorum limina Thebæorum deferri permitteret. Quam petitionem piissimus Princeps indulsit.

divina admonitione sacra corpora deferuntur Agaunum:

11 Tunc cum magna admirationis veneratione, sancta eorum corpora de puteo extrahentes, cum psallentium choris Agaunensi monasterio, in ecclesia quæ est in honore. S. Joannis Apostoli et Evangelistæ dedicata, dignissimæ sepulturæ tradiderunt. In quo loco tantas assidue virtutes Domini misericordia cum fide precantibus præstare dignatur, ut si quis quaterno typo, id est morbo febrium *z* invasus, fideliter Sanctorum cineribus fuerit advolutus, statim integra sanitate recepta incolumis revertatur. Nihilo minus et reliquæ infirmitates, quæ genus hominum invadere solent, creberrime per Dei misericordiam, intercedentibus sanctis Martyribus effugantur, et infirmi ad pristinam sanitatem reducuntur: adjuvante Deo et Domino nostro Jesu Christo, cui est honor, et gloria, et potestas, per omnia secula seculorum. Amen.

sanantur febri laborantes.

ANNOTATA.

a *Isidorus lib. 9 cap. 2 etiam credidit,* Burgundiones a Tiberio Cæsare per castrorum limites positos.

b Scandinavia *aliis et* Scandia, *proprie censetur pars Doniçi regni Septentrionalis ultra Balticum mare. De Sede prima et vera Burgundionum, ex Plinio supra actum.*

A c Burgundici *nominis ratio potius ex antiquo Slavico seu Vinido idiomate est sumenda. Luitprandus lib.* 3 *cap.* 12 *asserit, etiam* Burgundiones domorum congregationem, quæ muro non clauditur, Burgos vulgo vocare, *et consentiunt Orosius lib.* 7 *cap* 22 *et Isidorus supra.*

d *Ammianus Marcellinus lib.* 28 *scribit, Burgundiones a Valentiniano evocatos, prope Alamannos sedem fixisse, scilicet in hodierna Hassia. At* Lucio Consule, *anno* 413, *teste Cassiodoro in Chronico,* Burgundiones partem Galliæ Rheno conjunctam possederunt : *Marius addit* Joanne et Varana Consulibus *anno* 456 Burgundiones patrem Galliæ, *interioris scilicet,* occupavisse, terrasque cum Gallicis Senatoribus divisisse.

e Gundiochus, *aliis* Gondiothus, Gundovicus *et* Gundericus, *et traditur regnasse ab anno* 452 *usque* 473.

f *Alia MSS.* licet invitati. Sicambrorum *autem gentem intellige* Francos, *sic dictos a terris quas in veterum Sicambrorum finibus tenuerunt, priusquam Mosam transire et in nostra Taxandria habitare a Romanis permitterentur. Iidem infra vocantur* Germani, *quod lingua Teutonica Germanis communi uterentur, unde etiam Belgium nostrum* Germania inferior *appellatur.* B

g *Illud bellum Marius describit, factum* Patricio et Hypatio Consulibus, *anno* 500.

h Mucutuna *dicitur Andreæ du Chesne lib.* 1 *Historiæ Burgundionum cap.* 4, *mutato forte cum veste nomine.*

i *Imo diu antea nupta fuit Chlodovæo, qui anno* 494, *invocato* Crothildis *uxoris Deo, vicit Alamannos.*

k *Intelligit hæresin Arianam, Photinianam, et Bonosianam, qua erat ea gens infecta. Consule dicta ad Vitam S. Aviti* 5 *Februarii num.* 20.

l *Alia MSS.* cum filiis suis Christianos et religionis cultum Catholicæ visi sunt tradidisse.

m *Anno* 516.

n *Anno* 522.

o *Secundum hunc loquendi modum, omnino dicendum videtur, Psallentii a Sigismundo instituti rationem, ab eatenus nota diversam, et Angelicæ doxologiæ quam humanæ similiorem fuisse : quam similitudinem, et inusitatæ rei novitatem præstare potest sola Officii numquam interrumpendi continuatio, tripartitim diviso monachorum cœtu, sicut de Acœmetis dictum, aliisque* C *et aliis per vices succedentibus : Sed hoc non potuit nisi in numerosissimis Regiarum fundationum locis observari, qualia fuerunt SS. Marcelli et Dionysii monasteria, a Dagoberto et Guntramno erecta, sub eadem forma ut supra dictum. Idem ætate nostra S. Amandi Abbas Nicolaus du Bois facere cogitabat, ut* Laus perpetua *haberetur in suo, quod a fundamentis restauraverat, monasterio. Sed res altæ bene cogitata impedierunt.*

p *Alias* Verisalis : *vix dubito quin locus Lugdunensi Regiæ urbi propinquus fuerit. In proximo Dombensi Dominio est quidem locus* Versallia *dictus, et quatuor solum leucis distans, sed an eo loco mons sit nescio; si esset, in rem præsentem quadraret.*

q *Agaunum videlicet, tridui quadriduive itinere distans a Lugdunensi territorio et Dombensi Dominio.*

r *Ita Marius tradit anno* 523, *a* Burgundionibus traditur et in habitu monachali abductum.

s Gystaldus, *aliis* Sigladus, Gisgaldus, Gisclades, *At* Gundebaldus, *et* Gundebadus *scribitur.*

t Belsa *seu* Belsia *regio est in qua est Aurelianensis ditio.*

u *Jam diximus fratres ei fuisse Childebertum et Clotharium æque Reges. Gregorius ipsi Clodomero factum tribuit.*

x S. Innemundum *dicunt Sammarthani sub Sigismundo Rege præfuisse, et huic successisse* Ambrosium *istius nominis secundum. Nos neque nomen, neque Sancti titulum prioris reperimus, neque annum quo secundus cœperit.* D

y Theodebertus, *filius Theoderici Regis Austrasiorum et nepos ex matre S. Sigismundi, forsan in Aurelianensi ditione post mortem Chlodomeris præfuit. De* Ansemundo, *autem Burgundione alibi nil comperimus : fuerit in aula Gundemari Regis potens.*

z *Glossema hoc, explicationis causa ab aliquo in margine additum, videtur in textum irrepsisse : neque enim simpliciter de febri, sed de quartana febri, videtur auctor voluisse intelligi.*

TRANSLATIO CORPORIS
controversa inter Pragenses et Imolenses.

H*actenus satis certa, nec a quoquam in controversiam revocata, deduximus: de sacro capite Sancti martyris facile etiam assentientur omnes, illud Pragæ in Bohemia haberi, Agauno allatum a Carolo IV Imperatore sub annum* MCCCLXVI. Sane anno Domini MCCCLXVIII die XVIII mensis Augusti, honorabiles viri et Domini Wratigovius Decanus, Heinricus Thesauri, et Franciscus E Decanus Omnium Sanctorum, Canonici S. Ecclesiæ Pragensis, per Capitulum Ecclesiæ prædictæ, quoad actum infrascriptum, specialiter deputati, ad faciendum inventarium de Sanctorum Reliquiis, ornamentis, libris et aliis rebus ecclesiæ prædictæ, mandatum eis injunctum sunt fideliter executi, *et sub* Rubrica de Capitibus Sanctorum *num.* XXI *sic notarunt* : S. Sigismundi Martyris Regis Burgundiæ de puro auro, cum duabus coronis ; quarum una est pretiosior, plena gemmis et perlis, quam pro capite hoc decorando donavit filia Imperatoris Marchionissa Brandeburgensis : altera est quoad pretium inferior, quæ diebus Dominicis ponitur supra caput S. Sigismundi. Est etiam una fibula deaurata pro pectore S. Sigismundi, ab eadem donata, habens 19 perlas, 3 sapphiros, 5 smaragdos, 7 palassios, 6 adamantes. *Hactenus inventarium, quod totum exhibet Thomas Joannes Pessina de Czechorod, Metropolitanæ D. Viti Ecclesiæ Decanus, nunc etiam Episcopus Samadriensis, in Hungaria, in Phosphoro septicorni, quem anno* 1673 *vulgavit de Majestate et gloria dictæ ecclesiæ pag.* 467. *Neque de hujus capitis certitudine quisquam est qui contradicat Pragensibus. Pro reliqui corporis possessione Imolenses decertant; quos prius quam audiamus, producenda sunt ex parte Pragensium quæ pro illis faciunt.* F

Caput S. Sigismundi Pragæ exornatum extat.

De corpore Pragam translato

2 *In Chronico MS. Benessii Krabicæ de Weitmille, Viri Illustris Familiæ, Canonici Pragensis et Archidiaconi Zatecensis, Scriptoris coævi, ista leguntur libro* 4, *ad annum* MCCCLXV. Eodem anno, coronatus est Dominus Imperator corona Regni Arelatensis, quod Romano subest Imperio, in civitate Arelatensi, cum maxima solennitate. Postquam igitur Imperator disposuisset cum Domino Papa negotia sua et Sacri Imperii, pro omni sua voluntate, recepta ab eo licentia, processit abinde cum omni jocunditate atque gaudio, et venit in Agaunum causa devotionis visitandi limina SS. Martyrum Thebæorum : ubi tunc temporis requiescebat pretiosissimus thesaurus, videlicet, Corpus S. Sigismundi Regis Burgundiæ : quod impetravit sibi dari, et attulit secum Pragam, et susceptum est processionaliter in ecclesia Pragensi in die B. Augustini. Quod quidem corpus S. Sigismundi magnis ibidem claruit miraculis, quæ fide dignorum sufficienti testimonio nobis relata, et coram nobis probata inferius describuntur. Et de his miraculis S. Sigismundi habetur specialis tractatus vel libellus in Sacristia Pragensi. *Ita ille*

testimonium antiqui Chronici

A *ille qui tunc vivebat et hæc videbat, valde solicite notans quod Regnum illud Romano subesset Imperio. Verum, præterquam quod Arelatensis civitas jam inde a tempore Friderici formam ac libertatem Reipublicæ sibi arrogarat, uti nunc Imperii liberæ civitates; immediatum illius ac reliquæ Provinciæ dominium Reginam Neapolitanam Joannam spectabat: quare cum hæc de isto Caroli actu questa esset, ipse reddita facti sui ratione, totum quod prætendebat jus cessit Ludovico Andegavensi, fratri Caroli Regis Franciæ. Ascenderat autem Arelate Avenionem Imperator, unde per Delphinatum et Sabaudiam iter habenti versus Helvetiam facile fuit in transitu Agaunum lustrare.*

3 *Habemus antiqui Martyrologii Pragensis apographum, scriptum circa annum* MCCCCLX, *ex antiquiori aliquo, annum quidem* MCCLIV *præferente, sed novis identidem accessionibus aucto, potissimum occasione Reliquiarum spectatissimarum complurium, quibus undique et studiosissime conquisitis ecclesiam S. Viti locupletavit prælaudatus Carolus. In hoc sic aucto Martyrologio, ista leguntur :* Civitate Sedunensi natalis S. Sigismundi Regis, qui captus a Francis, cum uxore et filiis, in puteum demersus occubuit. *Sequuntur deinde, quæ verbotenus inveniuntur excusa per modum Rubricæ in Breviario Pragensi Venetiis anno* 1517

et Martyrologii antiqui,

B *pag.* 361 *hoc tenore :* Cujus, *scilicet Sigismundi,* corpus Carolus Rex de Avenione veniens in Octodorum, alias in Agaunum, in diœcesi Sedunensi, magnis precibus et muneribus impetravit, et abinde ad Ecclesiam Pragensem transtulit sub anno Domini MCCCLXV. Qui quidem Sanctus Pragæ sepultus maximis et inenarrabilibus claruit miraculis : ita ut ad ejus tumulum Pragam fierent concursus de omnibus mundi partibus : et propter præclara et grandia miracula annotatus est cum aliis Patronis Ecclesiæ Pragensis et regni Bohemiæ. Regina conjux Caroli Imperatoris præfati circumdedit caput auro purissimo et ornavit gemmis pretiosissimis. Hujus festi fit specialis memoria in diœcesi Pragensi, tam in Officio quam in celebratione, die sequenti post Philippi et Jacobi. Quia cum per miraculorum magnitudinem sit factus Patronus Bohemiæ, decens fuit ut specialem pro se festivitatis habeat diem. *Hactenus Martyrologium ex eoque Breviarium Pragense, cujus Martyrologii originali primo appendix illa jam olim videtur adjecta, saltem sub Imperio Sigismundi ante annum* MCCCCXVII, *quo grassari in res sacras incipientes Hussitæ, augendi Sanctorum cultus sustulerunt facultatem Imperatori Capituloque Pragensi, quibus, ut infra videbitur, cogitandum fuit potius, quomodo Sanctorum Reliquias in tutum subducerent.*

C 4 *Perseverat hactenus ad diem* II *Maji cultus S. Sigismundi in Archidiœcesi Bohemica sub ritu Duplicis secundæ classis, et recitantur tres Lectiones propriæ de Vita ipsius Sancti, quarum ultima ita concluditur:* Sacri corporis reliquiæ, ad Agaunense templum delatæ, in eodem jacuere, donec a Carolo Quarto Cæsare Pragam advectæ, gloriosum ibidem tumulum invenere. *Joannes Dubravius Episcopus Olomucensis libro* 22 *Historiæ Bohemicæ de hac translatione ista scribit :* Carolus postquam ex Italia rediit; et ex hoc itinere Agaunum divertens, ibi, præter reliquias Divi Mauritii, corpus insuper Sigismundi Burgundiæ Regis multis inclytum miraculis jacere cognovit; ibi instat oppidanos pro illo poscere, tamquam populari suo, propter linguæ Wandalicæ commercium : nec destitit incepto, quam illud impetrat, secumque Pragam cum maxima omnium veneratione apportat.

hodierni Breviarii Pragensis,

in Historia Dubravii

5 *Wenceslaus Hagecius in Historia Bohemica sub annum* MDXL *edita addit,* altare ad honorem S. Sigismundi ab eodem Carolo erectum fuisse, atque ipsum tam illud quam mausolæum corporis ejus curavisse auro decenter exornari, et panno aureo contegi.

et Hagecii,

D *Prælaudatus Decanus, in eodem suo Phosphoro texens Diarium reliquiarum in Pragensi ecclesia asservatarum pag.* 508, *dicit quod sanctum corpus* demum in vigilia S. Wenceslai, *id est* XXVII *Septembris,* devote et honorifice fuit in sacello, in quo hodieque requiescit, depositum, *utique per ipsum Imperatorem Carolum, de quo prælaudatus Hogecius sic pergit loqui :* Cumque illi anno MCCCLXVIII nasceretur filius, *ob singularem erga S. Sigismundum affectum,* voluit eum in sacro baptismate Sigismundum appellari, ac centum marcas argenti per Ecclesiarum Antistites in pauperes distribui, ut pro filii sui sanitate Deum deprecarentur. *Est hic Sigismundus postmodum etiam Imperator coronatus, qui idem fuit Rex Hungariæ Bohemiæ, et etiam Rex Poloniæ designatus, sed rejectus, imo et Marchio Brandeburgicus; qui dictum Marchionatum dedit Friderico Burggravio Norimbergensi, in qua familia hactenus perseverat. Simul cum hoc Imperatore Sigismundo (sub quo cultum S. Sigismundi credimus vehementer auctum, aliisque Bohemiæ Patronis æquiparatum) nomen istud celeberrimum mansit in omnibus vicinis regnis et provinciis : fueruntque tres Reges Sigismundi in Polonia, et varii Duces ac præclari viri in dictis regionibus.*

ob nomen Sigismundi inditum Sigismundo Imperatori et Regibus.

E 6 *Andreas Saussayus, in Martyrologio Gallicano de* S. Sigismundo *agens,* tandem, *inquit,* a Carolo IV Imperatore et Boemiæ Rege cum in Galliam venit, sacratissimum ejus corpus pretioso munere acceptum, inque Boemiam transvectum, Pragæ, in æde metropolitana.... eximia devotione et reverentia collocatum est. *Et hæc præcipua sunt, quæ de corpore S. Sigismundi Pragam translato reperimus. Addo ex litteris Thomæ a Czechorod Decani Pragensis, scriptis* XXIV *Julii anni* MDCLXXIV. Corpus S. Sigismundi hodieque in Metropolitana Ecclesia, in sacello honori ejusdem Sancti dicato, in tumba marmorea ad primarium altare posita eique contigua, ac superne holoserico rubro tecta, aliisque sericeis velis ornata, pie veneramur : ubi etiam lampas ardet perpetua. Caput Wenceslaus II Rex Bohemiæ dono dederat Sigismundo I Regi Poloniæ, fratri suo germano; quod modo servatur in Polonia, in urbe Poloyko, seu Plosci (hæc ad dextram Vistulæ ripam, inter Varssaviam et Turonium, sita est) in Basilica arcensi, sub titulo ejusdem Sancti erecta, a Sigismundo III eidem Basilicæ donatum, thecæ auri obryzi (ut scribit Starovolscius scriptor Polonus, in Masovia prope initium) inclusum, et plane regali munificentia, gemmis et lapidibus pretiosis exornatum. *Utinam nunc superesset ille miraculorum libellus, cujus meminit Benessius supracitatus : sed, pro dolor ! arsit*

Caput in Polonia adservatur :

F *cum incensa sacristia ac templo, vel inter manus hæreticorum periit : itaque optari facilius potest quam sperari, ut ejus exemplar aliquod alibi extiterit, et in hunc usque diem servatum veniat aliquando in lucem.*

7 *Interim ex Georgii Crugerii nostri insigni opere de sacris cineribus Regni Bohemiæ, et triumphis in eo Majalibus an* 1669 *Litomisslii vulgatis accipe, hæc pauca.* Inter cetera *S. Sigismundi in Bohemiam translati miracula,* Sigismundi Hungariæ ac Bohemiæ Regis, tum etiam Romani cæsaris, ortus et nativitas computatur. Laborantis ad partum periculose Elisabethæ Imperatricis capiti, Canonici Pragenses venerandum S. Sigismundi caput apposuerunt; et quia ex angustiis mortis ea ceremonia infantem regium expediverunt, ideo ipsi Carolus pater Martyris nomen in sacro baptismate imponi mandavit. A filio post paulo sospitator Burgundus convertit beneficiam in patrem ipsum Cæsarem Carolosteinæ (arx est, coronæ quondam et reliquorum cimeliorum Regni servatrix) ita lecto affixerat, quia afflixerat, morbus capitalis Carolum loci fundatorem, ut ex eo assurrecturum desperarent quantumvis peritissimi medici.

cum prius partum Imperatrici expedivisset,

A medici. Uxor Elisabetha, experta proxime in filio suo Sigismundi Cœlitis potentiam, ausa fuit et in servando marito ejusdem auxilium maximis donariis solicitare. Ut ergo præcipitantem in mortem sisteret divinitus, Carolosteina Pragam usque pedes Imperatrix Martyris sepulcrum supplicabunda adiit, et ut obtineret sanitatem Cæsaris, Cæsarea omnino dona, duodecim aureas lances, cœlesti Adjutori præsentavit. Vix deposuerat in sacro tumulo dona soteria, fuderatque cum lacrymis preces; cum Carolo eo ipso momento redire vires, morbus cedere, sanitas denique ex integro caput, cor, totum corpus occupare. Quapropter duodecim illæ aureæ lances liquefactæ, atque in coronam, quæ caput S. Sigismundi ornaret conversæ sunt. Prostiterunt deinceps sacerrimæ Reliquiæ totius Regni venerationi, auro fulgidæ: et quas Reges Cæsaresque experti sunt salutares, ab iisdem centeni subditi, genus omne sexusve, depulsionem quorumvis morborum, postquam supplices expetiverant patrocinium, certis nimirum miraculis, impetraverunt. Propter hæc tot et tanta prodigia, festum Sigismundi Regis et Martyris solenniter in Pragensi diœcesi celebratur. Ubi hæresi postmodum regnante infrixit Bohemorum fides, B Sigismundus, quia amplius ut par erat non colebatur, suam quoque ad neminem deinceps dexteram beneficus extendit.

AUCTORE G. H.

tum alii plurimi sanitatem recepissent.

8 *His præmissis transeo ad alteram de corpore S. Sigismundi contendentium partem. Anno* MDCLX, *Romam profecturi, venimus Bononia Imolam seu Forum-Cornelii, ut antiqui appellabant. In ea urbe post alia templa lustrata, etiam accessimus ad ecclesiam Patrum Olivetanorum, urbi affirmabatur nobis esse S. Sigismundi Regis Burgundionum sacrum corpus, quod in sacello ad chorum sinistro, marmorea in tumba, super altare elevatum, operculo ligneo elegantius celato atque inaurato tegebatur: et hoc sustinebant ejusdem operis Angeli, inauratis prædicti altaris gradibus insistentes. Reducto autem velo, quod inter prædictos Angelos sub hac lipsanotheca erat appensum, legi poterat testimonium translationis Imolam factæ. Ejusdem Divi brachium ad dexteram chori pilam adservabatur in conditorio perelegantí, cui ex altero altaris modii latere imago Deiparæ Virginis miraculosa respondebat.*

Imolæ in Italia etiam dicitur corpus esse,

9 *Ferdinandus Ughellus, tomo 2 Italiæ sacræ columna 687, in Litho Episcopo* XXXII *Imolensi, ista de S. Sigismundo habet:* Sedente eo Episcopo anno MCCCLXXV, C Ubertus Abbas S. Mariæ in Regula, ordinis Benedictini, sepulcrum reparavit, ubi Sigismundi Burgundionum Regis lipsana sacra quiescunt. Celebris est in sacræ ædis sacello arca ex lapide non ignobili. Armatus Rex insculptus adstat. Dextrum habet monachum genua flectentem cum Pastorali, et codicem apertum manibus præferentem: sinistra vero sunt hæc verba:

Sigismundus vocor, Rex Burgundionum
Christi Martyr noscor ictibus eorum:
Devotis meis patientibus aufero febres,
De Ausonia Imolam me transtulit Abbas
Sepultus in terra, in hac me posuit arca
Egregius Doctor Ubertus Novariensis,
Cœnobii hujus Abbas, fundator, reparatorque secundus. Anno MCCCLXXV.

cum hac inscriptione:

Arca in capite et pedibus signa ostentat, triplicem leonem, alterum alteri impositum, et diadema regium. In theca, qua brachium conservatur S. Sigismundi, et solus digitus a brachio divulsus, scriptum legitur: Hic est brachium S. Sigismundi, MCCCLXXXII. Quo vero anno Imolam translatum fuerit corpus non inveni. Martyris diem celebrari ibidem VI Nonas Maji affirmat Secundus Lancelottus, libro 2 Historiæ Olivetanæ.

ejus ibi cultus 2 Maji:

10 *Hæc Ughellus, quorum aliqua exponit Petrus Laurentius Galassus Olivetanus, in folio expanso de Vita S. Sigismundi anno* MDCL *excuso. Ac primo in inscriptione non* Ausoniam, *sicut Ughellus, sed* Amsoniam *legit, asseritque* esse civitatem Burgundiæ, apud Sonam fluvium, *vulgo* Auxon *dictam: sed hæc est* Aussona *ad Ararim fluvium vulgo Saone, in confinio Comitatus Burgundiæ, quatuor a Dola, quinque a Divione leucis dissita. Sed quando, aut qua occasione, aut num corpus S. Sigismundi ad illam delatum fuerit, nusquam legimus. Deinde secundum Galassum Aussona* anno MCXLVI, Rodulphus Abbas, Ravennæ natus, qui postea fuit Episcopus Imolensis, Eugenio Tertio Pontifici summe carus, Imolam detulit, et in Ecclesia sua Abbatiali S. Mariæ in Regula collocavit. *Verum sexennio ante, Bennoni anno* MCXL *vita functo successisse Rodulphum Ravennatem in Episcopatu scribit Ughellus, idemque supra ait se de anno translationis nihil invenisse.* D

an Aussona eo translatum anno 1146?

11 *Postmodum idem Galassus addit:* Anno MDCXXXVII, feria sexta majoris hebdomadæ, cum demolirentur ea, quæ in honorem et custodiam sanctissimi Corporis Domini nostri feria quinta accommodata fuerant; et a trabe, quæ præceps et casu sepulcrum supradictum percussit, rima quædam satis æque patens contracta fuisset; ex ea nedum ossa gloriosi Martyris, serico purpureo superposita, immisso lumine, oculis patuerunt; sed inde etiam odoris fragrantia talis exivit, quam nardi, balsami et cujuslibet terrenæ suavitatis odorem longe superasse et cœlestem fuisse, testes quamplures examinati juramento deposuerunt. Quorum etiam testimonio constat, ossibus prædictis si brachii ossa addideris, quæ in hac eadem ecclesia extra sepulcrum argenteo vase clauduntur, tot ea numero ac tanta esse, ut nihil fortasse desit ex illis, quæ integrum solent constituere corpus. Excipe tamen duo: Caput videlicet, quod anno MCCCLXV, ut referunt, a Carolo IV hujus nomine Imperatore Pragam delatum, ibi nunc etiam summa Bohemorum veneratione colitur; et digitum, quem Smolenschi (civitas est regni Poloniæ inter Lithuaniam et Moscoviticum imperium) honorifice custodiri ab ejusdem civitatis Episcopo, dum anno MDCXVII Imola pertransiret Romam, ad limina profecturus, audivimus. *Hæc Galassus. Verum Carolum Quartum Imperatorem dici integrum Corpus Agauni accepisse, et Pragam detulisse, supra ostendimus.* E

an. 1637 ex aperta tumba

suavis odor emanat:

corpus ibi integrum

excepto capite et digito:

12 *Quid ergo in hac controversia dicendum sit, malumus ab aliis ulterius discuti et resolvi. Hoc unum suggeri posset, elevatis de prima sepultura apud Agaunenses Sanctorum corporibus, atque per altaria distributis ac multa miracula facientibus, ossa uxoris S. Sigismundi, in Burgundiam interiorem postea fuisse translata, postulante forsitan sancto Rege Gunthramno; atque ea Aussonensi civitati obtigisse, sed absque capite; unde postea eadem fuerint translata Imolam, creditaque fuisse ipsius S. Sigismundi, dum scilicet distinctior memoriam nominis minus noti ad nominis celebrioris fulgorem paulatim devanescit; et quia capite deficiente (quod Agauni mansit et cum corpore sancti Regis dicitur Pragæ servari) deficiebat etiam argumentum discernendi sexus. Cur autem id potius esse de corpore uxoris quam filii alterutrius suspicamur? Quia scilicet brachium, quod Imolæ est, arguit corpus adultæ plenæque ætatis; filii autem S. Sigismundi admodum pueri erant, annis aliquot post regni paterni initium sive annum* DCXVI *nati, si eos secunda uxor peperit, ut est verosimile. Porro eadem virtus in sanandis iis, qui febre sunt correpti, cœlitus utrique corpori concessa fuit: hanc enim teste* Galasso, millies ac millies experti fuere Bohemi. Idem præstat aqua Smolenschi, quam Episcopus ipse super Digitum antedictum dederit fluere, et quam infirmis civibus ac Lithuanis quolibet anno distribuit. Imolenses F

an corpus uxoris posset censeri?

cujus digitus Smolensci miraculis claret,

A lenses etiam pulverem, a Martyris sepulcro subtiliter erasum, aqua vel alio liquore miscentes, potiunculam inde, implorantes salutem, devote sumunt, et liberantur a malo, sicuti quotidiano experimento vel miraculo declaratur. *Hæc Galassus. Gloriosa S. Sigismundi memoria videtur obfuscasse, ut jam insinuavimus, venerationem uxoris, imo et filiorum : interim omnes in Actis secundis appellantur* Martyres, *et* Sancta eorum corpora : *et in pervetusto Martyrologio Remensis Ecclesiæ SS. Timothei et Apollinaris de omnibus elogium tale solebat recitari* : Civitate Sedunensi, loco Agauno, passio sanctorum Martyrum Sigismundi Regis et uxoris ejus et duorum filiorum. *Hi infra in Actis* Gistaldus *et* Gundebaldus *appellantur.*

Uxor et filii etiam Martyres habentur :

13 *Uxoris nomen nullus antiquorum exprimit : Decanus Pragensis in suo Phosphoro pag.* 499 *enumerans reliquias,* quæ in sacristia S. Michaelis servantur, pro faciliori ad eas accessu, dum solennioribus diebus, præsertim Patronorum, publice in summo altari aut alibi exponendæ sunt ; *nominat* caput S. Constantiæ, conthoralis S. Sigismundi Regis. *Sane quod pœnitentia insigni, juxta mariti exemplum, et morte Christiano animo obita, expiaverit crimen odii novercalis, meritoque etiam ipsa colatur ut Martyr, persuadet indiscriminata corruptio atque translatio corporis,* B *et communis ossium ipsius æque ac aliorum elevatio : cui antiquum et omni exceptione majus testimonium habemus pag.* 480 *de* anno MCCCCXXI feria VI post festum SS. Tiburtii et Valeriani, *id est, die* XX *Aprilis cum littera Dominicalis esset* E, *adeoque festum ipsum die* XIV *recurrens caderet in Dominicam. Etenim tunc* Fr. Ulricus, Prior Provincialis monasterii montis Paracliti, alias in Owin, Pragensis diœcesis, Ordinis Fr. Cœlestinorum per Bohemiam, Nicolaus Supprior, et ceteri Fratres monasterii antedicti, *per litteras suas in jam dicto Phosphoro pag.* 481 *relatas, notum fecerunt,* quod ad monasterium *istud* personaliter accedens honorabilis vir D. Raczko de Byrzkow, Archidiaconus Litomericzensis ac Sacrista in ecclesia Pragensi, cum Reliquiis, quas propter tyrannidem Wicleffistarum et Hussitarum de ecclesia Pragensi, de scitu et mandato et voluntate D. Sigismundi Imperatoris, et D. Decani ac nonnullorum DD. Canonicorum dictæ ecclesiæ Pragensis abduci gnaviter sub salvo conductu procuravit ; easdem causa rei servandæ in tribus cistulis clausas, obseratas, et sigillo minori capituli Pragensis sigillatas deposuit *dictis Religiosis : inter nomina vero earum quæ describi poterant, numeratur ab illis ibidem* caput Conthoralis S. Sigismundi, carens mandibula. C *Denique pag.* 524 *in Appendice ad Diarium, ubi nominantur Reliquiæ Sanctorum, quorum dies festos in anno invenire auctor non potuit, ponitur* S. Gunebaldi Martyris pars insignis, *quam esse de corpore unius filiorum S. Sigismundi haud temere suspicaberis.*

nomen Constantiæ fuisse dicitur,

et caput haberi Pragæ.

14 *Tamayus Salazar Martyrologio suo Hispanico inscripsit S. Sigismundum, ob triplicem Viccensium in Catalania de eo traditionem sive fidem. Prima dicitur esse, quod ipse juvenis in vicinis montibus per biennium vitam eremiticam egerit : secunda est, quod duas imagines sanctæ Crucis ibidem reliquerit, quarum alteram Narbonæ emisset, alteram suis manibus fecisset : et hæ sunt quarum inventionem describit Domenecceus, easque in templo ad honorem S. Sigismundi constructo ait fuisse depositas. Tertia traditio stabilitur in Adversariis Luitprandi, ubi n.* 61 *ista leguntur :* Corpus S. Sigismundi Regis Burgundiorum et Martyris, ablatum ab urbe Seduno, ad tractum Barcinonensem creditur delatum, et in monte Tesbiade depositum, quem montem Maurj voce decurtata vocant Monseve. *Excipit Tamayus* caput Pragam a Carolo Imperatore delatum. *Verum integrum corpus Pragam tradi translatum fuisse supra diximus. Potuerunt aliqua ossa, sive S. Sigismundi sive filiorum aut etiam uxoris, ad locum prædictum fuisse delata : atque hac occasione reliqua, nimia cum credulitate aut fingendi licentia, fuisse in vulgo recepta. Adversaria sub nomine Luitprandi hoc seculo fuisse protrusa, jam sæpius cum aliis viris eruditis ostendimus : qui autem ea commentus est, videtur habuisse aliquid ex Actis, ubi n.* 8 *dicitur Sanctus* Montem petiisse ad instar Eliæ Thesbitæ. E

D AUCTORE G. H.

Veneratio in Catalonia,

15 *Simili modo etiam alibi sacra S. Sigismundi, aut uxoris, aut filiorum ossa videntur in honore esse, velut si integrum corpus foret. Ita Paulus Morigius in Sanctuario Ecclesiæ et diœcesis Mediolanensis, et Ughellus in Præfatione ad Archiepiscopos Mediolanenses, scribunt, absque ulteriore probatione, Mediolani in ecclesia Ambrosiana esse* corpus Sigismundi Regis et Martyris. *Ita Guilielmus de la Croix, in Serie Episcoporum Cadurcensium ait, tempore Stephani primi Episcopi, qui seculo* XI *exeunte floruit, ibi* condita corpora Sigismundi Regis geminorumque filiorum. *Præterea Christophorus Hartmannus, in Annalibus Eremi Deiparæ Matris monasterii in Helvetia, asserit ad annum* MCCCLIII Carolum IV Imperatorem dimidiatum S. Sigismundi Burgundiæ Regis caput obtulisse : *quod negare nolim revera factum fuisse, cum is e Gallia rediret in Bohemiam : neque enim novum est capita dici, quibus pars bona desit, nihil autem nos cogit credere, ipsum quod Pragæ est plane integrum esse. Denique observo quod* duo Sigemundi *apud Hermannum Crombachium inter Ursulanæ Societatis Martyres pag.* 653 *numerantur, forsan a posteris ita appellati, cum eorum nomina laterent. Potuit interim ejusmodi nominis, a Sigismundi nomine vix abludentis, institutio, occasionem alicubi dedisse, quo de eorum corporibus pervenerat aliquid, ut de S. Sigismundi Regis corpore id esse censeretur.* F

Mediolani,

Cadurci,

et in Helvetia

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 29

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 30

DE SANCTO BRIOCO,

EPISCOPO IN BRITANNIA ARMORICA.

G. H.

SECULO V VEL VI.

Briocum *sive* urbs S. Brioci *in ea parte Britanniæ Amoricæ, quæ vergit ad Oceanum Britannicum, inter* Maclovium *vulgo* S. Malo, et Trecorium *vulgo* Land-Triguier, *urbes ad Oceanum Episcopales sitas, nomen debet* S. Brioco, *qui istic Episcopus in monasterio a se condito vixit ac mortuus est : et solenni veneratione ut primus Briocensis diœcesis Patronus colitur prima die Mensis Maji ; in qua totum Officium Ecclesiasticum recitatur de S. Brioco, et per Octavam continuatur, festo SS. Philippi et Jacobi translato in primam diem non impeditam festo novem Lectionum. Est autem illud* Officium Brioci anno MDCXXI excusum, auctoritate Andreæ le Porc Episcopi Briocensis ; *qui* Lectiones proprias *quas pro. S. Brioci Vita damus, asserit* easdem in antiquissimis Breviariis haberi. Sed quoniam, *inquit,* non ea sermonis erat puritas, quæ legentes non offenderet, recitantibusque fastidium non ingeneraret, quod erat insolens et barbarum, germanæ Latinitati sic restituere conati sumus, ut et humilior non esset oratio

Cultus ut primi Patroni.

Vita ex Officio proprio.

A oratio, et ab Ecclesiæ lenitate non abesset. *Adjunxit hymnos, sed ex ipsis Lectionibus delibatos, quos omittimus. Oratio autem propria talis est.* Beatissimi Confessoris tui atque Pontificis Brioci, quæsumus Domine, precibus adjuvemur : in cujus meritis semper es gloriosus et vehementer glorificandus.

AUCTORE G. H. Oratio.

2 *Eadem Acta S. Brioci edidit Gallice Albertus le Grand, in tractatu de Vitis Sanctorum Britanniæ Armoricæ, additis hinc inde nonnullis : citat præterea Breviarium Leonensis diœcesis in eadem Britannia Armorica, in qua asserit festum ejus celebrari* XXIX *Aprilis. Hinc forsan Saussayus transtulit ejus festum ad diem* XXX *Aprilis. Allegat idem Albertus Breviarium Corisopitense : in quo tradit festum ejus celebrari die* II *Maji. Verum ad hunc diem primam Maji refertur ejus solennitas in antiquis MSS. Casinensi S. Benedicti et Romano Ducis Altempsii, item apud Molanum et alios. At festum Translationis Reliquiarum ad propriam Ecclesiam agitur* XVIII *Octobris, ex dicto die in alium non impeditum translato Officio S. Lucæ Evangelistæ : cujus Translationis historiam ex jam dicto Briocensi Breviario subnectimus : juxta quod, tempus vitæ colligi deberet ex tempore Sedis et mortis S. Germani Episcopi Parisiensis, a quo litterarum et virtutum studiis eruditus*
B *dicitur eidemque a parentibus oblatus, necdum annum ætatis decimum agens : et postea ab eodem in Sacerdotem consecratus, non diu ante ejus obitum, qui contigit anno* DLXXVI, *ut dicetur ad hujus Vitam* XXVIII *Maji. His admissis posset statui, S. Briocum circa annum* DL *aut paulo serius natum esse : et quia attigit nonagesimum ætatis annum, mortuum esse circa annum* DCXL *aut etiam paulo serius.*

Cultus 29 et 30 Aprilis

1 et 2 Maji

et 18 Octobris.

Tempus vitæ

3 *Saussayus et alii nonnulli integro seculo seniorem faciunt S. Briocum, dum pro S. Germano Parisiensi substituunt Autissiodorensem, qui colitur* XVI *Julii. Hinc suspicamur in Actis antiquis, quæ maluissemus genuino stylo, quantumvis barbaro, accepisse et dare, simpliciter nominari Germanum Episcopum. Ipsa Claromonte in Arvernis apud Carmelitas Discalceatos invenienda, indicaverat nobis olim Ludovicus Jacob Carmelita, etiam libris editis notus Parisiis. Dedit igitur operam ut ea inde nancisceremur R. P. Josephus Ignatius a S. Antonio Carmelita Discalceatus ex Toparchis de Robec : sed responsum accepit,* adeo antiquato et detrito charactere scripta esse, ut a nullo legi possint, nisi pauca hinc inde verba, unde sensus nullus haberi queat : impossibilem proinde descriptionem censeri. *Interim veremur, ne pluribus post*
C *mortem Sancti seculis scripta, uti Armoricorum Sanctorum pleraque, multum habeant admixti furfuris, quod Officii auctor non secreverit, sed auxerit. Etenim placere non potest, quod S. Briocus parentibus idololatris natus dicatur, eosque cum sua Corriticiana gente deinde convertisse ad fidem Christianam. Britannia enim, quæ quidem Romanis subdita redactaque in Provinciam, famoso illo muro dirimebatur a Pictis, erat tota Christiana tempore S. Germani Autissiodorensis, qui ad extirpandam Pelagianam hæresim illuc missus cum S. Lupo Trecensi, magnam ibidem reliquit sui nominis æstimationem; ut vel hoc fundamento Saussayus aliique videantur inducti ad S. Briocum illius disciplinæ adscribendum. Tempore autem S. Germani Parisiensis ingens quidem multitudo Saxonum ethnicorum effusa in insulam nova ibidem regna condiderat, quibus convertendis S. Augustinus et socii a S. Gregorio Papa missi utilem deinde impenderunt operam ; sed Britones, qualis Brioci saltem pater erat, persistebant in avita fide, etsi eam fortasse aliqui inter barbaros remissius colerent.*

non satis certum,

uti nec Acta, quibus male dicitur et gentilibus natus eos ad fidem convertisse,

4 *Quid igitur? Aliquam indagandæ veritatis ansam præbere videtur gentis nomen, ex qua natus Briocus fuisse dicitur : quamvis ipsum quoque non absque mendo sit scriptum.* Cereticam *gentem in ea Britanniæ par-*
D *norunt omnes, quæ Hiberniæ objecta fidem Christianam semel acceptam semper retinuit, et Britonibus ceteris, Saxonum dominatu oppressis, perfugium præbuit :* Coretanos *etiam seu* Coretavos *fuisse scimus Britanniæ populos sub Romanis, eamque tenuisse partem ubi deinde Merciorum fuit amplissimum regnum, ab oceano usque ad* Cereticos *extensum. Legimus deinde apud Westmonasteriensem, ad annum Christi* DLXXXVI, *quod* Archipræsules Theonus Londoniensis et Thadiocus Eboracensis, cum omnes ecclesias sibi subditas solotenus destructas vidissent... diffugerunt in Cambriam *cujus pars Cerctica erat : exemplum vero secutos ex Clero et populo multos, adeoque ex Coretanis seu Coritavis qui erant Thadioco subjecti, dubium nullum est. His autem positis habemus fundamentum duplicis de ætate et natalibus S. Brioci conjecturæ.*

cum patrem saltem habuerit Britonem ex Ceretiçis vel Coretanis,

5 *Prima est, ut S. Germano Autissiodorensi in Britannia agenti et prædicanti, circa annum* CCCCXXIX, *fuerit a parentibus commendatus, ductusque in Galliam et usque ad annum* DXX *vitam prorogarit : et tunc potius inter Coretanos quam Ceretticos natum crederem Briocum fuisse ; quia labores et famam S. Germani ad hos usque pertigisse vix credo, cum nec Pelagianæ hæreseos virus illuc penetrarit, utpote incultiores et ceteris*
E *Britonibus barbaros magis, licet Christianos : quare nec de illis domandis soliciti postmodum fuere Saxones. Altera conjectura est ut exeunte sexto seculo Briocus floruerit, aut ex Cereticis natus in Cambria, nunc Wallia, aut ex Coretanis ibidem exulantibus : verosimilius tamen ex Coretanis, si verum est quod Albertus le Grand forte ex antiquis Actis, dicit,* Eldrudam *dictam S. Brioci matrem : hoc enim nomen Saxonicum est. Quidni enim Saxonicæ gentis mulier, et forsan adhuc ethnica,* Cerpo *(sic enim vocat Albertus) Britoni nupta cum eodem Episcopum suum sequente, migrarit ad Cambros, ibique filium Briocum pepererit. Tunc vero vixerit ille tempore S. Germani Parisiensis : sed, quia hic nihil cum Britonibus scitur habuisse commune, potius quam illi credam commendatum fuisse S. Briocum, putabo in vicinam Hiberniam deportatum, communem tunc fere palæstram litterarum tam Britonibus quam Gallis, postquam illuc fidem intulerat S. Patricius ; ubi plures* Germani *seu potius* Gormani *floruerunt ; quorum alicui puer datus in disciplinam, et adultior in patriam suam reversus, primum quidem inter consanguineos utiliter laborarit extructo ibidem cœnobio: deinde ad Armoricos trajecerit, quo tempore partem ibi aliquam Comes Rigual gubernabat; cujus ætas si aliunde innotesceret, certius aliquid de Brioco diceret.*

fuerit autem vel S Germani Autissiodorensis discipulus seculo 5,

vel in Hibernia sec. 6 sub aliquo S. Germano educatus non Parisiis,

et adultior in patriam suam reversus.

F 6 *Ordini Benedictino ipsum Sanctum et condita ab eo monasteria adscribunt, Arnoldus Wion, Dorganius, Menardus, Bucelinus in suis Martyrologiis, et Antonius Yepez in Chronico Benedictino ad annum* 556. *Verum Joannes Mabillon, in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti quos refert ad primum seculum Benedictinum, maluit eum inter Prætermissos collocare, quod, ut ante præmonuerat, monasteria in Britannia Armorica, nondum passim Ordini essent subjecta. Ex dictis autem sequeretur ipso S. Benedicto, qui solum anno* CCCLXXX *natus est, seniorem multo fuisse Briocum si fuit Autissiodorensis Germani discipulus : si autem in Hibernia posuit vitæ religiosæ tirocinia, et in Ceretica monasteria condidit ; ejusdem illa extiterint disciplinæ, cujus alia ibidem a S. Davide Menevensi extructa : idemque censendum de Armoricis monasteriis aliis, quotquot advecti e Cambria Britones ædificarunt.*

an Ordinis Benedictini?

7 *Censent Sanmarthani, circa annum* DCCCXLIV *in dicto S. Brioci monasterio, constitutam fuisse Sedem perpetuam Episcopalem per Nomengium, aliis Nomenoium Ducem horum Britonum : cui anno* DCCCLXII *mortuo successit filius ejus Herispogius, infra Ylispodius dictus, anno dein* DCCCLXVI *interfectus. Hujus tempore, ob infestationem Normannorum, corpus S. Brioci*

Sedes Episcopalis Brioci stabilita.

translatum

A *translatum fuit ad monasterium SS. Sergii et Bacchi, quod seculo Christi septimo prope urbem Andegavensem constructum etiammum extat. In hoc monasterio solennis aliqua postmodum facta translatio ita describitur in charta ejusdem monasterii a Mabillono edita.* Henricus Rex Anglorum, et Dux Normannorum et Aquitanorum, et Comes Andegavorum, omnibus sanctæ Ecclesiæ Dei filiis salutem. Noverit universitas vestra quod anno ab Incarnatione Domini MCLXVI et regni nostri X pridie Kalendas Augusti, Luna XXX. die Dominica, me præsente translatum est corpus S. Brioci Confessoris Episcopi in ecclesia B. Sergii, quæ est Andegavis, et honorifice repositum in eadem ecclesia, officium præbente Guillelmo Andegavensium Episcopo, assistentibus Guillelmo ejusdem Ecclesiæ Abbate, Guillelmo B. Albini, Hugone S. Nicolai, Guillelmo B. Mauri Abbatibus, cum multo Cleri populique tripudio. Guillelmus Omnium Sanctorum Abbas huic Translationi interfuit, et Conanus Comes Britanniæ. *Hæc ibi. De aliquibus S. Brioci reliquiis, anno MCCX ad propriam ejus Ecclesiam relatis, historia infra datur, ex supra citato Officio S. Brioci.*

Corpus ad Andegavos translatum.

Translatio ibidem facta an. 1166.

B

VITA

Ex Officio proprio Ecclesiæ S. Brioci.

a Prænuntiatur ab Angelo parentibus

Briocus nobilis genere, ex gente *a* Corriticiana, non sine alto Numinis consilio, editus est. Ut enim futura viri sanctitas signo portenderetur, apparet matri dormienti, nec minus erroris gentilitii quam noctis profundæ tenebris involutæ e cœlestibus spiritibus unus : qui eam de filio, quem Deo carum, divinis muneribus insignem, Christianæ religionis fautorem et propugnatorem paritura erat, admonet, eam amplius jubens a vana idolorum religione maritum suum deterrere. Obstupescit mater : quæ sibi ab Angelo credita commissaque fuerant ipsius beatissimi spiritus jussu viro suo exponit. Qui nocte subinde tertia solutus in somnum, Angelo sibi eadem prænuntiante fruitur, ab eo nonnihil infidelitatis insimulatus; quod suæ siquidem conjugi, quæ circa visionem non semel audierat narranti, fidem non habuisset. Recedente itaque Angelo et diluculo illucescente, amicis suis quæ viderat cuncta narravit. Statim igitur idola *b* quæ habebat universa comminuit, et pauperes dimidia bonorum suorum parte recreare cœpit.

per hoc conversis :

b

2 Tempore a natura constituto mater fit puerpera. Infans cœlesti monitu Briocus nominatur, qui C cœlestem et vere Angelicam vitam instituit. Mirum quam maturis moribus ætate nondum matura extiterit quam senilem animum in juvenili corpore monstrarit. Nam neque cum coævis ineptire, neque nugas pueriles agere, sed ad meliora festinare cernebatur. Cum autem annos, quibus ad bonas artes puerilis ætas informatur, attigisset; mater ejus, mandati quod prius ab Angelo acceperat memor, Briocum B. *c* Germano Parisiensi Antistiti credere satagit erudiendum : sed pater eum domi continere contendit : ne sacris initiaretur, quem fortunarum suarum heredem relinquere optabat. Interim Angelus, quod divinæ voluntati suam opponeret, parentem arguit : et ut Germano filii sui institutore utatur, præcipit.

puer eximiæ virtutis,

traditur erudiendus S. Germano Ep. Parisien c

3 Nulla mora, dantur puero comites, qui eum ad D. Episcopum deducant : cujus limina cum jam propius urgeret, adest Germanus qui Deo plenus, quis puer, quo ex sanguine et patria, quantum in orbe Christiano jubar, quam sublimis sacri Evangelii propalator foret, prædicit. Ecce autem dum Briocus sanctum Antistitem salutat, et ad ejus pedes demissius inclinatur, albæ cujusdam columbæ species D advolare, et sacro Brioci vertici insidere visa est. Hospiti exinde recens accedenti congratulatus est sanctissimus Præsul, idem magister et hospes. Dici vero vix potest quam brevi tempore bonas artes, laboris improbitate et bonitate ingenii, puer Briocus adeptus sit. Nec minus pietatis operibus quam optimis artibus invigilabat. Cum enim nondum decimum ætatis annum excederet, res suas, quantulæcumque essent, vel ad vestes quibus corpus amiciebat, egenis distribuebat. In quibus illud celebre et ad memoriam insigne, quod cum die quadam vasculum hausturus aquam deferret, occurrerunt quidam leprosi, eleemosynam ab eo petentes : ille, intimo cordis dolore ex hominum miseria commotus, urnam (cum nihil aliud haberet in promptu) leprosis dedit. Agitur idcirco Briocus reus apud Germanum, tamquam rei suæ et monasterii temerarius profusor. Quid faciat pius adolescens in tam ancipiti rerum angustia? Procumbit ad altare, fundit preces et lacrymas, interim vasculum æneum miræ pulcritudinis videt divinitus allatum, quod magistro suo porrigit.

honoratur volatu albæ columbæ,

imbuitur doctrina et virtute :

leprosis donat vasculum,

aliud divinitus accipit :

4 Acerrimos hominum hostes aptissimis armis juvenis et strenuus miles afflixit, carnem assiduis jejuniis, dæmonem crebris orationibus. Quapropter cum aliquando quemdam probum et egregium juvenem horibili idolo et spectro improbus spiritus terrefecisset, necnon invasisset; unus omnium Briocus fudit belluam et liberavit adolescentem. Eodem E tempore quidam juvenis, cui spina pedi infixa miros cruciatus infligebat, præsentem Brioci opem efflagitavit, cui sanitatem brevi oratione et aquæ lustralis aspersione feliciter impetravit.

dæmonis technas eludit :

sanat pridem spina læsum.

5 Agebat annos obeundo Sacerdotio maturos, cum duo sacrorum ordinum candidati B. Germanum Antistitem conveniunt, quorum explorato captu tertium cum ipsis ordinat Briocum. Affulget interea divinæ benevolentiæ non vulgare argumentum : nam dum inauguratur Sacerdos, et sacræ Pontificis manus ordinandorum capitibus imponuntur, e summo templi tholo columna ignea Brioci cervici instare visa est. Divinus ille Spiritus, qui hanc famuli sui ordinationem signo suo comprobat, simul intimo sapientiæ lumine et inusitato caritatis fervore pectus ejus cumulat. Quo fit ut post non multo monitus ab Angelo, iter in patriam, magistro valere jusso, cum uno comite meditatus sit, parentes aliosque non paucos Gentilium errore captos ad fidem Christi conversurus. Jam ad littus maris accedebat, cum navem ibi adversa tempestate per septem continuos dies remoratam, nautasque mœstos invenit, quos sic amice consolatus est : Confidite, F amici, cras simul navigabimus, æquor, Deo dante, mitescet.

Consecratus Sacerdos

columna ignea apparente,

prædicit malaciam maris :

6 Altera die Briocus navem conscendit, solvit portu vento secundo et tranquillo mari : verum ecce delphines et ingentes belluæ navem circumstant, fluctus excitant, et exiliunt quasi nautas voraturi. Pallent omnes, unus omnium Briocus alios imperterritus confirmat, et precibus suis catervam immanem avertit. Fruuntur tandem optato littore, ex quo Briocus una cum comite lætus paternam domum pervenit. Tunc vero parentes ejus lautum et opiparum convivium celebrabant, quod singulis quibusque Januarii Kalendis consueverant instruere. Agebantur per multos dies ludi profani, personabant ædes canticis, ducebantur choreæ; in quibus dum insolentius quidam exultaret perfringit sibi femur, et luctuosis clamoribus vociferatur. Inde campus Brioco aperitur impios et nefarios ritus Paganorum objurgandi, et astantes omnes ad fidem, reddita ex tempore viro sanitate, convertendi. Contigit eodem

navigat in patriam :

sanat femur fractum :

tempore

Ex mss. et morsum rabidi canis:

A tempore ut puer quidam, canis rabidi morsu in furorem actus, linguam suam dilaniaret, cum alia sibi aliisque nocendi præerepta esset occasio. Ad Briocum, cujus fama meritorum jam late per provinciam invalescebat, adducitur, quem digito in os ejus inserto sedat et sanat. His peractis, septiduanoque indicto jejunio, parentes ceterique Corriticiani vetus gentilitium abdicare, fidem amplecti, et doctrina fidei præmissa baptismoque suscepto totos se Christo mancipare.

convertit multos.

Templa construit:

7 Fide per universam provinciam propagata B. Briocus templa in honorem Dei et sanctorum locis opportunis curat ædificari: ipse vero templum in vasta quadam solitudine conficit, ubi cum plurimis Religiosis diu noctuque Deo deservit. Hoc diabolus ægre ferens, modo terret operarios in fabricam templi incumbentes, eorumque uni, dum ligna secat, pollicem præscendit, quem Briocus virtute divina restituit: modo sanctum ipsum vultu horrendo verbisque et clamoribus importunis aggreditur, quem tamen despicit et a se suisque procul amandat. Urgebat aliquando fames universam provinciam: quapropter multi inedia compulsi confluunt in monasterium: quos Briocus humaniter excipit, reficitque panibus, quot in Fratrum alimoniam residui sunt. Verum Deus hanc eleemosynam ubere annona et ad proximam fertilitatem sufficiente compensat.

pollicem abscissum restituit:

in fame publica multos alit:

B

Angeli monitu in Armoricam discedit:

8 Nocte sacra Pentecostes, cum forte post expletum officium in choro lenis sopor eum invasisset, admonitus fuit ab Angelo, ut minorem Britanniam peteret, novo pietatis et eruditionis suæ lumine eam conspersurus. Paruit Deo, et ductis secum centum sexaginta octo comitibus vela fecit: navis vero in medio cursu obsistente diabolo sistitur, cujus conatus Briocus frangit. Rapitur deinde navis celeri fuga et in littore Armorico conditur. Ut terram tenuerunt, *d* locum monasterio sortiuntur, quod brevi Fratrum piorumque Armoricorum opera consurgit et perficitur. Interea pestis ingens Corriticiam universam labefactabat, cui fugandæ accitur Briocus, cujus adventu purgatur aer luesque penitus extinguitur. Mox igitur ad Fratres suos reversus revisoque monasterio, quo patriam repetens excesserat, ad fidem et pietatem disseminandam alio sedem mutat, et ad eam soli Armorici partem, quæ postea de ejus nomine Briocensis dicta est, cum octoginta quatuor viris appellit. Ibi Comitis *e* Rigualis liberalitate, primum oratorium in valle nemorosa juxta fontem amœnissimum non procul a flumine quod in portum Cessonium influit, deinde monasterium in ædibus ipsius Comitis ab eodem sibi tum sanguinis tum redditæ sanitatis gratia concessis ædificavit.

d monasterium condit:

e aliud monasterium extruit.

C

Pie moritur suis visus in cælum ferri:

9 Floruit ibi Briocus Pontificali dignitate, floruit miraculis et insigni pietate. Itaque post nonagesimum ætatis suæ annum, videns ultimum sibi vitæ diem instare, Fratres universos convocat, quos piis et sapientibus verbis exhortatus est: tum indicto et servato ab omnibus sex dierum jejunio, sacris Ecclesiæ symbolis præmunitus, migravit ad Dominum. Non citius autem excessit spiritus, quam corpus exanime domum totam suavissimo odore, per id temporis quo inhumatum jacuit, complevit. Eo die Marcanus vir probus et religiosus se, Deo ita concedente, vidisse animam B. Brioci in cœlum, quasi columbam a quatuor Angelis, aquilarum speciem referentibus, evectam, testatus est. Eodem ipso die Simanus, vir etiam religiosus et S. Brioci discipulus, tunc Corriticianus incola, se per somnium scalam ad cœlum usque productam, atque per eam magistrum suum præeuntibus et sequentibus Angelis, ascendentem vidisse retulit. Quapropter cum hac visione permotus in minorem Britanniam properaret, eique dæmon in puppi sub media nocte dormienti spiritum præcludere vellet, ille nominato et invocato Brioco liberatus est. Multa sunt et illustria miracula, quæ Deus servi sui Brioci meritis, sive quis nomen ejus inclamaret, sive ad ejus tumulum quis accederet, edidit. Hinc est quod multus honos ejusdem *f* corpori, in basilica SS. Sergii et Bacchi prope Andegavum collocato, in hodiernum usque diem habitus sit. D

claret miraculis.

f

ANNOTATA.

a Corriticiana gens, *male in Hibernia ab aliquibus locata, pro* Cereticis *vel* Coretanis *Britonibus accipienda est.*

b *Patrem aut gentem S. Brioci fuisse idolis addictam non credimus.*

c *S. Germanus sedit Parisiis an.* 555 *aut sequenti usque ad an.* 576, *quo mortuus; et colitur* 28 *Maji.*

d *Traditio est appulisse ad portum* Trecorium, *ubi dein urbs Episcopalis* Trecora *seu* Trecorium *constructa est.*

e *Albert Le Grand scribit hunc Comitem* Rigualem *primo obfuisse, verum morbo occupatum destitisse, et dein sanatum præstitisse favorem.* E

f *Eo translatum inter annum* 862 *et* 866 *quo præerat Ylispodius Britanniæ, ut supra monuimus, et infra habetur.*

HISTORIA TRANSLATIONIS.

Anno 1210,

Anno supra millesimum ducentesimo decimo, Philippo Gallorum Rege, et Petro in Episcopum Briocensem cooptato, translatæ sunt Reliquiæ Beati Brioci in Ecclesiam suam Briocensem. Novum Antistitem novus ardor incessit, pium Parentem et Patronum suæ diœcesis religiose colendi. Quapropter vocato Fratrum suorum Collegio, uno eorum ore discit corpus sanctissimi Præsulis in Ecclesia SS. Sergii et Bacchi, in suburbio Andegavensi sita, conservari, nullumque aliud B. Brioci monumentum sibi relictum fuisse, præter cymbalum et infulam. Hoc audito pergit Rev. Pater Andegavum, aliquid de sacris Reliquiis rogaturus. Sed ut in agendo prudentissimus erat, ne repulsam pateretur, prius Episcopum primoresque SS. Cleri Andegavensis supplex adit, ut Cœnobiarcham Cœnobitasque SS. Sergii et Bacchi convenirent, favorem et opem quibus quisque valebat adhibituri. Audiunt omnes: et venerabilem Episcopum in Cœnobium deducunt. Adveniente itaque crastino horaque Capituli, ipse tanto lepore tantaque urbanitate sermonem de divina Scriptura instituit, ut si vel majorem monasterii partem petiisset, volentes concessissent.

Petrus Episc. Briocensis

adit Episc. Andegavensem

F

dein Abbatem et monachos SS. Sergii et Bacchi,

re serio proposita et considerata,

2 Finito sermone, Abbati primisque monasterii Patribus mentem suam aperit Episcopus: adjiciens insuper quod si voto satisfecissent, Briocensem Ecclesiam firmum deinceps perpetuumque fœdus cum ipso monasterio percussuram, mutuas et auxiliares manus præbituram, et Abbatibus defunctis tamquam Episcopis suis justa persoluturam. Secedit interim Abbas, rationem cum Fratribus initurus: agebatur enim dubie, veritus primum ne iram Beatissimi Pontificis, corpus ejus integrum et tale tot seculis servatum imminuendo, in seipsum provocaret: deinde indignum existimabat tanti Præsulis voto non obsecundare. Re serio et maturo cogitata, vox omnium fuit, Pontificis animo satisfaciendum: verum ne tumultus excitaretur in monasterio, placuit rem secreto peragere. Dum itaque finito Matutino

A tino Fratres dormitorium petunt, Abbas Patresque rerum conscii, albis amicti, capsulam argenteam, sacrum pignus concludentem e summo altari, præsente Episcopo, deponunt; qua aurificis ingenio et labore aperta, suavissimus odor astantes perfudit. Tunc apparuit beatissimi Pontificis corpus cervino corio inclusum, ex quo venerandus Abbas brachium alterum, duas costas, et cervicis nonnihil detraxit deditque Episcopo Briocensi. Reperta fuit etiam in eadem capsula tabula marmorea, in quam litteris aureis hæc incisa fuerant: Hic jacet Corpus Beatissimi Confessoris Brioci Episcopi Britanniæ, quod detulit ad basilicam istam, quæ tunc temporis erat capella sua, Ylispodius Rex Britannorum.

e corpore S. Brioci accipit brachium 2 costas et partem cervicis:

3 Episcopus Petrus pretiosum munus in loculo decenti reponit; sacræque sarcinulæ studiosus, suum pignus apud Thesaurarium Andegavensem familiarem suum deponit. Mane autem facto, voti sui compos effectus, audita Missarum solennitate patriam cogitat, et se sancti depositi vigilantissimus custos D ad iter accingit. Per id igitur temporis Andegavensis Antistes beatissimi Præsulis Reliquias usque ad portas urbis longo et eleganti totius Cleri ordine prosequitur. Cum autem de nocte Episcopus Petrus somnum caperet, astitit ei B. Briocus multa luce circumfusus, Cura, inquit, cura Fili mi, ut membra mea cum honore in mea Ecclesia recipiantur. Monitis sancti Præsulis bonus Præsul obtemperans, nuntios præmisit qui Clerum cunctumque populum Briocensem paratos juberent, ut luce Divo Lucæ sacra sancti Patroni plebem suam visitantis Reliquias honorifice exciperent. Parantur universi occurritque numerosa et læta multitudo; atque inter alios Comes Alanus, qui cum sacras Reliquias in Ecclesiam deferret, ac limen ejus pulsaret, ita exilire et moveri cœperunt intra loculum suum, ut certo constiterit, gratissimum esse beato Pontifici membra sua eum in locum afferri, quem vivus plurimum dilexerat.

AUCTORE G. H. cum solenni apparatu discedit, et ad propriam ædem transfert 18 Octobris.

DE S. THEODULPHO ABBATE,

S. THEODERICI IN OR REMORUM MONTE.

E

G. H.

B

SUB FINEM SECULI VI.

Acta duplicia habentur ex MSS:

Acta S. Theodulphi *duplicia habemus, alia ex codicibus MSS. monasteriorum Bonifontis in diœcesi Remensi, et Clarimarisci prope Audomaropolim, atque alio nostro, uti et ex quodam MS. Reginæ Sueciæ, signato n. 1456, quæ omnia contulimus cum editione Lucæ Acherii inter Acta Sanctorum Ordinis Benedictini seculo primo, et Historia Ecclesiæ Remensis a Flodoardo conscripta: nam ex hisce Actis pleraque inseruit lib.* I *cap. 23. Alia habemus Acta ex MS. aliquo nostro et aliis MSS. Trevirensis Carthusiæ et Nicolai Belfortii. Fuerunt hæc prius multo copiosius conscripta, ex iisque alia nitidius efformata, quæ quia apud Lucam Acherium legi possunt omittimus, ante magno labore collata, et alia ut antiquiora solum damus, forsan adhuc ex aliis plenioribus Actis decerpta. In MS. Trevirensi annectebantur ista, quæ infra damus de S. Theodulpho Trevirensi, ab hoc Remensi plane alio: cum eo tamen hic conjungendo, ut diversitas illa clarius appareat.*

antiquiora dantur.

Tempus vitæ et obitus;

2 *Floruit S. Theodulphus seculo sexto, et nonagenarius e viris excessit: in juventute Clericatui adscriptus sub Ecclesiastica professione vixit, dein in monte Or,* C *in monasterio* S. Theoderici, *vulgo* S. Thiery, *prope urbem Remensem monachus effectus est, sed num a S. Theoderico an ab ejus successore admissus dubitatur. Mortuus est enim S. Theodericus circa an.* DXXXII, *ad sepulturam delatus a Rege Francorum Austrasiorum Theoderico, sub S. Romano Episc. Remensi successore S. Remigii: Sanctus vero Theodulphus, cum annis duobus supra viginti monachus terram coluisset, in Abbatem electus est, et in senectute magna sub finem dicti seculi videtur vita functus, hisce Kalendis Maji: quo die memoria ejus inscripta est MSS. Martyrologiis, Remensi Ecclesiæ SS. Timothei et Appolinaris, Trevirensi S. Maximini, Leodiensibus S. Lamberti et S. Laurentii, Bruxellensi S. Gudilæ, his ubique verbis.* Remis depositio S. Theodulphi Presbyteri, *quæ eadem leguntur apud Grevenum et Molanum in Additionibus ad Usuardum, item apud Galesinium, Canisium, Ferrarium, Wionem et alios. Menardus* Abbatem *appellat, uti etiam Saussayus: qui deinde dicit, quod* ob splendidiorem Apostolorum coronam, *id est propter festum SS. Philippi et Jacobi hunc diem sibi vindicans,* transitus *S. Theodulphi Remis* colitur die sequenti, *quo die plures de S. Theodulpho Trevirensi agunt. De monachatu ejus legatur Carolus le Cointe ad annum 533 num. 56. Interim ipsius monasterii Prior infra citandus asserit, primum fuisse Adalberonem Archiepiscopum, qui istic Benedictinos collocarit, eoque manifesti erroris putat convictum Trithemium. Flodoardi tempore, Clerici ibi, non monachi erant.*

memoria in sacris Fastis.

3 *Primus quem legimus S. Theodulpho honoris aliquid detulisse, fuit Sonnatius Episcopus Remensis, qui an.* DCXXXVII *obiit, et testamento suo (quod Flodoardus lib. 2 cap. 5 exponit) legavit* argentum, ad sepulcrum Domini Theodulphi fabricandum vel exornandum. *Corpus tamen primum sub Adalberone Archiepiscopo fuisse de terra elevatum, adeoque decennio post mortem Flodoardi, habent quædam monasterii MSS. narrantia S. Theodorici elevationem. De hac suo tempore videbimus: de Theodulpho mox contrarium ex ipso Flodoardo parebit: interim quod ad honores eidem in ipso monasterio delatos attinet, doceri de iis potest aliquid ex Actis S. Rigoberti Remensis Archiepiscopi, datis* IV *Februarii, ubi ejusdem translatio describitur, et aliquoties mentio fit S. Theodulphi. Cum enim dictum esset, quomodo anno* DCCCLXIV *ad monasterium Theodorici delatum sit corpus S. Rigoberti ab Archiepiscopo Hincmaro; dicuntur num. 7* tres candelæ unius quantitatis accensæ sub nomine S. Theoderici, S. Rigoberti, et S. Theodulphi. *At Hincmari successor* Fulco, anno Sedis primo, *Christi* DCCCLXXXII, in ecclesia felicissimæ Mariæ Dei genitricis et perpetuæ Virginis, decenter almos collocavit duos Christi Confessores, Theodulfum et Basolum hinc et inde, medium autem B. Rigobertum, *ita ibidem dicitur num. 11 et eadem transcribens Flodoardus lib. 2 cap. 15, sub finem addit:* Ecclesia S. Dionysii extra murum civitatis, Canonicorum Remensium studio sumptibusque restructa, ibidem, cum B. Theodulfi pignoribus, honorifice venerantur illata, *scilicet S. Rigoberti et aliorum ossa: quod ab Heriveo Archiepiscopo factum tradit idem Flodoardus lib. 4 cap. 13 his verbis:* Remis ecclesiam in honore S. Dionysii constructam consecravit; ubi et membra Sanctorum, B. Rigoberti Episcopi et S. Theodulphi, servanda tradidit, *utique jam pridem elevata de terra, ut supra insinuavimus, et in portatili arca collocata.*

Corpus in suo monasterio honoratur F *ultra annum 864, dein Remis in S. Mariæ an. 882, in S. Dionysii anno 919.*

4 *Sedis Heriveus ab anno* DCCCC, *usque ad* XXII *secuti seculi* X, *cujus tempore* Hungari Gallias ingressi,

cædibus

A cædibus, incendiis ac rapinis pene cuncta vastarunt,
AUCTORE G. H. ipsumque monasterium S. Theoderici flammis exusserunt, *uti testatur Flodoardus lib.* 1 *cap.* 26, *in Chronico ad annum* DCCCCXIX. *Hac occasione est verosimile etiam ipsius S. Theodorici corpus illatum in urbem, et ad camdem forte S. Dionysii ecclesiam, in quam Herivæus transtulerat SS. Rigobertum et Theodulphum.* *Treviris ipsum numquam fuit :* *Interim Trevirense quoddam MS. omnia confundens, SS. Theodorici est Theodulphi corpora ipso eodem tempore dicit esse Treviros translata; et his etiam paulo post eversis, latuisse, donec anno* MCXL *corpus S. Theodorici repertum proprio restitueretur loco ab Adalberone Archiepiscopo, anno autem* MCCXL *corpus S. Theodulphi inveniretur. Etenim uno eodemque tempore, ut ex Cantipratano constabit, inventum est Treviris cujusdam S. Theodulphi corpus et fratris ejus Theodorici, et utrumque Treviris mansit : sed diversum ab iis corporibus quæ Remis in honore erant. Manifeste autem se prodit falsitas figmenti, quo hi Treviros dicuntur translati; dum constat Treviros prius ac sæpius ab Hungaris vexatos quam Remos; hos vero nec captos ab iisdem fuisse; et nisi jam Remis fuisset corpus S. Theodulphi, ingruentibus hostibus eo ferendum fuisse; sicut tunc factum de corporibus SS. Basoli et Remigii scribit Flodoardus lib.* 2 *cap.* 3 *et lib.* 4 *cap.* 21. *Simili figmento*
B *ex alio Trevirensi MS.* legitur apud Mediolanum (*imo* Mediolacum) sub quibusdam versibus, quod S. Liutwinus Præsul Trevirorum et Remensium, *idemque fundator Mediolacensis monasterii,* corpus S. Theodorici et S. Theodulphi in ecclesia S. Eucharii posuit : *obiit enim S. Luitwinus, juxta Browerum, anno* DCCXVIII, *quando sepulcra quidem in honore erant, sed necdum forte elevata corpora.*

5 *Accedit quod, ut annotat Mabillon,* anno DCCCCLXXVI, Lothario Rege præsente translatio *ex urbe ad monasterium celebrata, solenni ritu quotannis* XV *Aprilis cum officio* proprio hactenus commemoratur. *sed rursus in monasterio an. 976 et 1100,* Deinde vero, ob pestem anno MC ingruentem, una cum Theoderici Abbatis corpore per vicos circumpositos delatæ sunt reliquiæ S. Theodulphi, ac postmodum anno MDCXXIX, Anna Austriaca felicis memoriæ, Regis Christianissimi Ludovici XIV matre præsentiam suam dignanter exhibente, thecæ argenteæ includuntur, excepto capite quod anno MDCLVII in argentea effigie compositum est. *Hæc Mabillon, quibus similia invenio in epistola quadam, anno* MDCLX *data a Theodoriciani monasterii Priore R. D. Joachimo le Contadi, ad quemdam ex Ordine Prædicatorum virum eruditum, Treviris agentem : in qua addit, translationem novissimam factam esse ab Episcopo Catalaunensi, scilicet Henrico Clausse,* *novæ thecæ inclusum an. 1629,* *cum Remensis Archiepiscopus Gabriel a S. Maria, eo*
C *anno mortuus, aut in extremis ageret aut necdum successorem consecratum haberet; adfuisse autem Athanasium Mongin, Visitatorem Congregationis S. Mauri per Franciæ Provinciam; et* inventum esse corpus S. Theodulphi integrum, ossaque omnia suis quæque locis decenter composita, excepta carne quæ incinerata est reperta. *Deinde MS. Legendarii parte* 1 *docet, quod* Abbas Ramboldus loculos duos novos, anno Christi millesimo centesimo, fieri fecit : in quibus eorumdem Sanctorum pignora sacra collocavit, *forte post pestem eorumdem circumlatione repressam, ex eleemosynis vicatim collatis.*

6 *In altero deinde ejusdem sui Legendarii tomo reperisse se ait idem Prior, quod,* cum in pago Catalauno ad Teslam, qui milliari uno distat a monasterio, lues inguinaria maximam hominum partem absumpsisset; illi qui restabant Abbatem tunc Radulfum supplices accesserunt, et rogarunt, quatenus Sanctorum Theodorici et Theodulphi loculos processionaliter ad locum infectum et circumcirca perferri permitteret : *quod sub Abbate Radulfo sec. 13 luem inguinariam represserat.* quod cum factum fuisset, Sanctorum meritis et precibus omnis continuo morbus cessavit. Ex quo tempore in locis vicinis ad eosdem Sanctos populi devotio D
plurimum aucta fuit, ita ut pagi aliqui S. Theodulphum (Gallice Saint Thiou) in patronum singularem sibi delegerint. Sciendum quoque, in monasterio nostro, ab antiquissimo tempore usque in præsens, singulis annis, Paschæ die altera, processionem valde solennem institui, in qua feretrum ejusdem S. Theodulphi pientissime circumfertur, ad eamque maximum semper concursum fieri omnis generis hominum. *Hactenus ille sed Gallice scribens : qui si ipsa Latina Legendarum verba nobis exhibuisset, in iisque Ramberti Abbatis nomen cum anno* MC *conjunctum; certius judicaremus erratum in Catalogo Abbatum apud Sammarthanos, ubi* Raimbaldus *an.* MLXX *rexisse, successisse an.* MLXXVIII *Rogerius, huic porro anno* MLXXXVIII *Radulphum dicitur, et usque ad* MCXII *vixisse. Quod si annum ex sua conjectura adjecit Prior, tutius erit existimare pestem anni* MC, *cujus meminit Mabillon, esse ipsam quæ a Priore vocatur inguinaria : et novas sub Raimberto capsas annis pluribus citius fuisse confectas.*

VITA

Ex vetustis MSS. Codicibus.

PROLOGUS. E

Beatæ, benedictæ, gloriosæque Trinitatis natura una est, sed fine discretione; opus trium Personarum unius, et unius trium : *Laudatur sanctissima Trinitas* Ecclesia quippe Catholica Patrem confitetur esse Deum, factorem cœli et terræ, visibilium et invisibilium; et Filium esse Deum, per quem omnia facta sunt; Spiritum sanctum quoque esse Deum, de quo Apostolus, Omnia 1 Cor. 12, 11
inquit, operatur unus atque idem Spiritus; dividens singulis prout vult. Et Pater in voce sonuit, Filius in homine, Spiritus sanctus in columba apparuit. Sed vidisne quod natura unitatis communicat singulis indiscrete omnia, et concordia trinitatis cooperatur in singulis propria? In officiis vero Ecclesiæ Spiritus sanctus gratias dividit, Filius ministrat, Pater operatur : de quibus pauca dicenda sunt ad evidentiam eorum quæ sequuntur. Fides, spes, caritas, et ceteræ virtutes, gratiæ vocantur : quoniam fidelibus a Deo gratis dantur. Quarum quidem donum simplex est : quoniam non danti, sed accipienti suffragatur. Effectus vero duplex; quoniam dum accipiens eas proximo ministrat, ejus salutem et augmentum suæ virtuti operatur. Earum dona personæ Spiritus sancti Apostolus apte attribuit, Divisiones, inquiens, gratiarum sunt, idem autem 1 Cor. 12, 4
F Spiritus : nam Spiritus sanctus spiritalitas et sanctitas Patris et Filii est, et creatrix gubernatrixque omnium Trinitas, hominem condens, spiritalitate, id est, rationabilitate; et sanctitate, id est, similitudine sua eum insignivit. Ipse quoque Apostolus gratiarum ministrationes personæ Filii convenienter annotavit : Divisiones, inquiens, ministrationum sunt, 1 Cor. 12, 5
idem autem Dominus. Nam filius hominis homo factus, minister circumcisionis, nec ministrari sibi, sed ministrare voluit. Et quoniam natura est patris ut filiis suis benevolentiam impendat; consequenter 1 Cor. 12, 6
idem Apostolus, personæ Patris operationes adscribit; Divisiones, inquiens, operationum sunt, idem vero Deus. Distribuit ergo charismata Spiritus sanctus, ministrat vero ea Filius per adjutores. Et item. Pro 2 Cor. 5, 20
Christo legatione fungimur. Operatur autem ea Pater in nobis filiis, dum ex donis ad merita, ex meritis autem ad beatitudinem nos perducit. Indiscreta tamen operatio Personis est, quibus identitas essentiæ invariabilis est.

2 Cum ergo charismata virtutum proximis nostris, adjutores Dei et Vicarii Christi, doctrina et operatione

ejus donis collaborant, qui Vitas Sanctorum edunt.

A operatione ministramus; profecto, ut ex donis ad meritorum augmenta proveniant, eos animamus. Cum vero vitam illorum, qui ex meritis beatitudine donati sunt, ad excitandam fidem eorum scribimus, et scribentes laude attollimus; proculdubio salutare poculum, quo spiritali desiderio inebrientur, illorum ori apponimus. Hujus autem ebrietatis lætitia tunc maxime in eis convalescit et innovatur, cum revoluto temporum curriculo, annua vel festa dies, qua beatitudinem adepti sunt, celebratur. Fit enim frequens concursus ex devotione fidelium, resonant choris alternantibus psalmi et laudes hymnorum, recitantur Spiritus sancti gratiæ; id est, virtutes, quas gratis distribuit Sanctis, ex mensura sibi placita; et ex virtutibus, prout vult distributis, procedentia merita. Quibus omnibus hinc justi proficiunt; hinc rei, nexibus peccatorum gravati, interventu ipsorum precantur a delictis absolvi; orant alii ut sanentur infirmi, genitorum vita continuetur, natorum sospitas comitetur; temporum tranquillitas, pax diuturna rerumque necessariarum optata succedat affluentia. Quoniam ergo ex charismatibus (ut dictum est) profluunt Sanctorum merita; ex meritis non modo beatitudo provenit, sed et in vita eorum et in B morte stupenda fiunt miracula. Quorum alia malinas *a* æquiparant immensitate, ledones alia numerositate, alia rivulis conveniunt parcitate, quæ ex scriptorum provenit negligentia vel raritate. Peritioribus ergo nautis alta relinquentes, rivulum ejus tranare cujus porticum incolimus, eodem mentium nostrarum [imbecillitatem] sustentante, id est, pauca gesta et miracula scribere, satagemus: ut ad portum ejus, id est, beatitudinem, pervenire valeamus: cujus amatoribus stylus noster, etsi incultus: importunus (ut reor) non erit, si modo vera narrare studuerit. *b*

ANNOTATA.

a *Ad Vitam S. Hermelandi 25 Martii num. 14 diximus ex Beda,* Omnes cursus maris in Ledones et Malinas, id est, minores et majores æstus, dividi: *pleniorem rei explicationem ibi vide.*

b *Pleraque hujus Prologi in MS. Trevirensi contracta, bona pars etiam omissa fuit.*

CAPUT I.

Prior pars vitæ, miracula ante dignitatem acceptam patrata.

S. Theodulphus in Aquitania nobili prosapia ortus, *a*

C Sicut topographia docet, sinus Aquitanicus a flumine Ligeri protenditur usque ad Garumnam fluvium: ex quo sinu, sicuti a majoribus nostris accepimus, ortus fuit vir Domini Theodulphus, ex orthodoxis orthodoxus. Qui ab ipsis cunabulis, secundum nomen suum *a*, Dei dulcedine perfusus, et Dei dulcedini infusus est: ut evidenter clareret, quod non fortuito, sed divinitus, hoc vocabulum sortitus sit. Effulsit prosapia sua, velut radius solis ab excelsis montibus, aulicorum Optimatum generositate, Præsulum dignitate, monachorum religiosa humilitate: cujus prosapiæ alteram partem, scilicet aulicorum procerum pompam, ut Sanctus posthabuit; alteram imitatus est et moribus excoluit. Nam inter rudimenta pueritiæ stupendus erat geminus vigor mentis ejus, quo præduce honestati majorum suorum jam uniebatur, et litterarum scientia coætaneos suos præibat; et notandus erat gressus corporis, index religionis, qua velut ex lineari successione ingrediebatur. *b*

puer litteris imbuitur:

b

deinde in cœnobio Montis Or monachus,

4 Adolescentiam ingressus, pudicitiæ labem velut istud scorpionis abhorrebat: ad quam tamen occasio non minima offerebatur, ex natalium hereditaria dignitate, quam ephebus prudens jam frequentare D cogebatur. Super quibus multum diuque cum deliberasset; tandem coma capitis deposita, pompæ natalitiæ abrenuntiavit; et paludamento Curiæ abjecto, discipulus effectus est Ecclesiasticæ professionis.

ex MS.

5 Postquam parentibus orbatus est, facultatibus suis Christum vestivit; et affines cognatosque postponens, de patria sua, ut Abraham, exivit. Erat ea tempestate montis Or ecclesia, velut arbuscula recens, plantata et inserta gnari cultoris industria. Nempe B. Remigius, ex demonstratione Angelica, plantaverat; integerrimus vero nivei pudoris custos Theodericus, collateralis et coadjutor, eodem jubente, inseverat. Hanc vir iste sanctus, ceteris quas peragrarat aptiorem sibi judicans, *c* ingressus, humilitatis habitu recepto, studuit competens propositum assumere. Quoniam ergo extremæ dementiæ esse judicabat, monachum habitu, non actu, profiteri: voluit abjectissimæ servituti subjugari, rastro scilicet humum fodere, et vomere aratri terram proscindere. Legerat siquidem Apostolum Thessalonicensibus intonantem, Qui non vult operari, nec manducet; nec minus illud Psalmistæ, Labores manuum tuarum manducabis. Hac intentione flagranti Theodulpho, commisit Pater cœnobii juvencos binos: cum quibus ipse agriculturæ insudavit bis undecim annos. Cujus duris laboribus, pro variis scilicet passionibus aeris et commotionibus temporum, studemus annectere quiddam, gestum divinitus et memoratu dignum. Placuit enim illi, cui nil impossibile est, isto annorum spatio, juvencos ejus nec ætati cessisse, nec lassitudine defecisse. Et quod non minus mireris, ipse cum duobus iis, infatigabilis cum infatigabilibus, opus rurale exercebat, quod alius quilibet cum quatuor vel sex sive octo perficere vix valebat. Denique adeo intentus erant labori, ut, cum paulum aratro indulgeret mora fugæ nescia, *d* rastro manuum insisteret. Quodque non minus est stupendum, cum diem totum intensus labori continuasset; et vespertinus ab agro rediret, psalmis et hymnis insistebat solicitudine non remissiori: adeo ut frequenter unam, frequentius duas insomnes noctes ultroneo labori adderet.

c

2 Thess. 3, 10
Psal. 127, 2

E *terram colit annos 22:*

d

noctes ducit vigil in oratione:

6 Interea mundus quidem, qui semper sinistrum arbitratur quicquid dextre accidit, ista hominis non sani capitis esse judicabat; cum his potius agricolis dominari ille ex progenitorum usu debuisset. Nonnulli tamen quibus mens sanior, quosque peccatoris non movebat manus nec pes superbiæ, ejus reverentiæ deferebant. Quorum diversorum judiciorum divinus tandem intuitus, quæ veriora essent, inopinato indicio comprobavit. Nam die quadam, cum ex agricolarum consuetudine a loro boves solvisset, ac tempus esset domum redeundi; inter cœnobium et villam Melfigiam, incubuit necessitas aratri corrigendi. Ob hoc, deposita quam collo ferebat sarcina ruralium utensilium, stimuloque spineo terræ infixo, qui annorum multorum intervallo exaruerat, prout oportuit, agricola sanctus aratri correctioni opportune incubuit. A qua surgens, domum expetivit, stimuli spinei forte, imo divinitus, immemor, quem solo infixerat. Mira res! Idem stimulus, sub eadem nocte, altis terræ visceribus radicem infigit, gemmis turget, foliis dilatatur. Volvuntur tempora, et eadem spina excrescit: redduntur anni, et robore suo invalescit, factumque circumquaque innotescit. Tabescit super hoc hostis antiquus invidia, qui sede sua Protoplastum privavit per vetitam arborem; et nunc viatorem quemlibet mittit, cujus securi succidit spinam comantem. Sed ut parens propter gustum amisit paradisum; sic ille cum ultimo securis ictu oculorum perdidit visum. Ecce lampas pridem contempta apud cogitationes divitum, candelabro imponitur;

ejus stimulus terræ fixus assurgit in arborem,

F

cujus excisor factus est cæcus.

xx MSS.

nitur: et qui laboris ejus utilitatem, ut locustæ Ægypti, corroserant; nunc tumore cordis submoto, virum Dei extollunt et humilitati ejus optant conformari.

Constituitur Abbas,

7 Inter hæc, dum spina comans et annosa necdum ruisset succisa, laborum viri Dei annus vicesimus secundus volvebatur: cum ecce Montis Or Ecclesia suo Pastore viduatur. Is reverentissimo Patri Theoderico successerat, et ei de quo scribimus præceptor accesserat. Quo mediis excedente, clerus, monachi, et plebs universa concurrunt, et, quem spina dignum testabatur, loco regiminis inthronizant. Quasi enim tiro rudis recenter erueretur seculo, priore ab mundo conversione arctiorem sumit, et jam prioribus laboribus ruris duriores claustri insuescit curas; omnibus prædicans præcepta salutis, convertensque eos qui deviaverant per anfractus lubricæ carnis, et revocans ac reducens ad viam pascuæ paradisi semper florentis. Erat namque quietis impatiens, et sicut ad opera manuum indefessus extiterat, ita se in divinis exercens, in nullis sibi parcebat. Nam in oratorio suo, mox ut horarum audiebatur signum, Fratribus exoccupatis occurrentibus, occurrebat una et laudes concelebrabat: sed ut duplex esset meritum, quasi nihil ante solvisset, eadem indefessus vota iterabat. Fabricaverat namque Ecclesiam *e* in honorem S. Hilarii Confessoris Christi: in qua duplicabat cursum officii sui et laboris. Quod si quis pertæsus laborum ejus, protulisset illud illius notissimi auctoris dictum,

subditos excitat suo exemplo:

pensum horarium bis legit:

Quod caret alterna requie durabile non est;

sibi parcentium ethnicorum remissioni consuluisse testabatur. Si vero illud alterius.

..... Nil sine magno
Vita labore dedit mortalibus.....

suæ intentioni competere dicebat.

ejus aratrum dentium doloribus medetur,

8 Dum autem clam mundo cuncta ageret, non aliter quam ut soli Deo placeret intendens; Deo tamen non aliter placuit, nisi ut cultorem suum mundo palam faceret, antequam æterna ei tribueret. Eo enim curam Pastoralem sortito, et ideo ab agricultura cessante; villam Colobrosam incolentes, aratrum ejus sustulerunt, et in Ecclesia sua suspenderunt; et donec vorax flamma, impellente inimico, eamdem Ecclesiam concremavit, ibidem suspensum religionem eorum augmentavit. Nam quisquis dolorem dentium patiens ex eo assulam præscidisset, ac per eam de loco doloris sanguinis quantumlibet parum fluere fecisset, extemplo sanitatem consequebatur: quod beatissimi viri meritis fieri nulli dubium videbatur. Hæc autem beneficia, non modo audita, verum et a nostrum quamplurimus sunt visu approbata, et ab iis qui sanabantur promulgata. Ceterum Melfigienses combusti aratri irreparabile damnum primo visceraliter doluerunt; deinde loco ligni, invidia diaboli excisi, domum ædificant; et victoriosæ *f* Crucis signum in ea figunt et ei dedicant.

cujus amisso loco Crux erigitur.

Membra sui capitis apodixim sic imitantur.
Excidio ligni dum per lignum medicantur.

ANNOTATA.

a *Seculi sui stylum etymologia hæc sapit; quando in usu erat singulas syllabas proprii nominis captare, ad significationem fingendam quæ placuisset, uti hic fit, diviso sic nomine*, Theo-dul-fus. *Interim ipsum totum ac vere Teutonicum, ex* Theod *et* Hulf, *interpretatur* Auxilium populi, *seu* Populi auxiliator: *quod non vacat pluribus probare.*

b *In MS. Trevirensi ista similitudo interponitur:* Sicut plerumque nonnullos mortalium naturaliter pugiles videmus aut cursores, et antequam exteriori disciplina imbuantur causidicos vel cantores; ita iste prius quam plenæ formaretur ætatis robore, vel qua imbuebatur litterarum scientia, coætaneos suos præibat naturæ suæ ingenti industria.

c *Idem MS.* Ingressus est, et regiæ secularis penitus oblitus, dignitatem natalis sui humilitate despexit, et ultimæ servitutis famulatui ibidem se subjugavit, rastro humum fodiens, et aratro arva scindens.

d *Apparet* rastrum *hic sumi pro ea aratri parte, quæ manu prehensa aratori pro gubernaculo est:* Stivam *Varro et alii Latini scriptores vocant: iidem vero* rastrum *proprie appellant dentatum ad glebas frangendas instrumentum, cujus usus est postquam est aratro proscissa humus.*

e *Extat etiamnum illa ecclesia, vici S. Theoderici parœcialis, S. Hilario sacra, inquit Mabillon.*

f Crucem *fuisse* lapideam *et adhuc conspici, asserit Mabillon: sed versus hi indicant fuisse* ligneam. *Forte, in loco excisæ arboris, de qua supra, erecta Crux lapidea perseverat: nam hæc intra ecclesiam, loco aratri, posita est, et pridem videtur periisse.*

CAPUT II.

Miracula a Sancto Abbate patrata: pius excessus e vita.

Ante fores basilicæ, quam idem Sanctus in honorem S. Hilarii fundaverat, puteus est montem incolentibus valde necessarius, cujus altitudinem pedum centum esse perhibent. *a* Animal grunniens dum discurrit juxta, in hunc ruit; illo nimirum agente, qui ruinæ princeps est. Conturbati montani accurrunt, Sanctum Dei cum suis accersunt, et quid facto opud sit discutiunt. Quid tamen agerent? simul illapsum adhuc transnans, aquarum violentia paulo post absorbendum, non erat facile revocari; et eo absorpto atque corrupto, fontem suum dolebant inquinari. Hac difficultate pius Pastor permotus, asylum petit, extra quod nemo securus est: asylum dicimus Dei auxilium, quo nos tutari debemus, quando deest hominum. Res miranda! Extendit manus, oculos cœlo inserit; volat justi oratio, ictu oculi ocior; valet oratio, omni gladio ancipiti penetrabilior. Nam citius dicto, aqua profundi excressens, summas putei oras supergreditur; et animal illæsum ante pedes Sancti famulante unda reducitur. Monachi vero in stuporem versi, gratias egerunt Deo, qui tantam gratiam contulerat suo fidelissimo servo.

Porcum in puteum lapsum oratione recipit:

arantem viam publicam monet frustra,

10 Quodam die, non longum a Monasterio iter agens, reperit agricolam, suum jus transcendentem, et publicum iter aratro proscindentem. Quare justitiæ cultor, quod erat veritatis reticere nolens, Injuste, inquit, o homo, quod juris tui non est, sed plurimorum, tuis usibus deputas. Dixit, et quo intenderat, gressum inflexit: sed obstinationem cupiditatis non emollivit verbo, assertor veritatis. Expletis pro quibus abierat, regreditur: et eadem via ingrediens, aratorem negligentem et inobedientem reperit. Surdum auditorem sanctus vir increpat: et propius astans, manuque sancta caput rustici attingens, per illud obtestatur, ne publicum iter arandi ulterius ei cupido subrepat. Manu vero ejus a capite viri semota, pars tacta instar lanæ candens apparuit, et tali canitie insignitus est quamdiu mediis interfuit. O virum plenum Deo: qui decalvare hominem noluit, sed signo facti hujus insignivit! ut appareret causa ejus inobedientiæ non modo illi, sed et successuræ ipsi familiæ. Nam eadem parte capitis qua canuit, successio ejus tota canere visa est, quamdiu ex ea quisquam superest, vel superfuit.

et tactu suo capillos ejus albos efficit,

altero oculo cæcum sanat:

11 Juvenis quidam, dum negotio suo intentus nemus pertransiret; ibi, ut assolet frequenter fieri, ramus

A ramus arboris oculum ejus percussit. Nulla ex hinc dabatur requies misero super miserabilis punctionis dolore, nec spes erat de visus recuperatione: donec unum arbitratus est sibi fore remedium, si pro se oraturi hujus sanctissimi viri adiret cœnobium. Venientem ad se clementissimi cordis lenitate. Pater excepit et consolatur: ac qualiter possent tortiones ejus annullari, torquendo seipsum meditatur. Ex divina ergo inspiratione, docet eum venerationi Sanctorum insistere, loculos eorum inquirere, et coram eis orationum libamina offerre, altaria deoscularì, et cetera devotionis munera explere. Non segnis ille auditor, loculis Sanctorum et velaminibus altarium saucium oculum involvebat, et Christi servus interim pro eo orationi insistebat. Ut autem faciem lacrymis perfusam levavit a pavimento; juvenis oculus curatus est momento eodem, fugato totius doloris impedimento. Qui ut dignum erat, Deo gratias in suo famulo referebat, et cum gaudio ad propria reversus est.

12 Cœpit interea Sanctus idem prophetiæ spiritu insigniri; Super quo cum suis temporibus plurima dederit indicia, ex iis unum apponimus. Austrasiorum primores, negotiis regni exigentibus, Francorum Regi miserunt legationem; qua functus est B quidam non extremus eorum, quem vocabant Offonem. Is ea tempestate confidebat in virtute sua, et in divitiis suis gloriabatur. Ingressus itaque cœnobium viri Dei, patrocinia Sanctorum, altaria singula circumiens, expetebat. Tunc vir sanctus labore vi-*b* giliisque confectum *b* corpus quantulacumque somni requie forte recreabat. Ille vero Austrasiorum causidicus bile conteritur; typoque superbiæ ignitus limat *c* circumstantes, indignans quasi Abbas præcurrere debuisset sibi occurrendo. Itaque amaro animo discedebat in Sanctum Dei, convitia evomens, et se illi facturum multa mala comminans, prout ira consulebat. Indigne abeunti cumulus igneus additur: puer enim occurrit, et intimat potentissimum equum ejus mortuum esse tam subito, ut nemo quivisset subvenire. Nuntiantur hæc Abbati: qui statim ad barbarum hominem properat accedere, et cum irato blanda quæque solito more profari, animos efferos mitigare, convenientia famulari. Ad orationem invitat, monet spem in Deo ponere, super equo non turbari, sed cum beato Job datorem omnium Deum laudando gaudere. Basilicam Christi Confessoris Hilarii subintrant simul (jam enim Sanctorum ceterorum pignora lustraverat) ac redeuntes medio itinere fixæ Cruci genua flectunt, et dant orationem. Cum ecce, Spiritu sancto suggerente, C vultu converso ad barbarum necdum super damno suo sedatum, sic ait; Noli turbari; quoniam super equi tui, ante fores oratorii stantis; incolumitate debes potius gratulari. Si, ut disposueras, furibundo animo discessisses; equi cadavere nobis invitis residuo, emolumentum nullum reliquisses.

c Legatum ira commotum

blando alloquio mitigat:

13 Non adhibet dictis fidem Austrasius; præsertim cum toto corpore turgidum equum et mortuum viderit ipse idem, licet jam magnificare incipiat gratiam comitis sui. Cum ecce nuntius occurrit, vix eloquens præ gaudio miraculi, et prophetiam unius probat, alterius fidem firmat. Sic legatus, Theutonici furoris exuta immanitate, animi corporisque gestu condigne humiliatus, Audieram, inquit, te præcipuum cultorem Christi ideoque veni ut cognoscerem, et orationibus tuis me commendarem: nunc autem oculis intueor, vix media ex parte facta tua mihi fuisse intimata. Cui beatus ille. Non ascribas, inquit, meæ pusillitati: sed age gratias divinæ largitati, et Sanctos venerare qui tibi possunt auxiliari. His et hujusmodi monitis instruxit hominem, et abire permisit benedictione confirmans, et perseverare in bonis exoptans. Liquet igitur hunc beatum virum prophetiæ spiritu claruisse, qui nullo adhuc sciente, equum vivere prænuntiavit. Liquet etiam quantæ pietatis fuerit, qui ne Austrasius ille inconsultus rediret, animal extinctum tacitis precibus absens vitæ reddiderit. Cum gaudio ille ad propria properavit, et monasterio viri Dei multa bona contulit.

et equum ante mortuum eidem sanum sistit:

D *ex mss.*

14 Nunc sufficiat nobis hæc dixisse, ultima de primis, minima de maximis, succincta de profusis. Nam præter hæc, o quot et quanti, febribus sive languoribus variis detenti, ejus interventu plenissimam receperunt sospitatem! Ille solus novit, qui præstat fidelibus suis ea juste petere, quæ ipse nullius indigens, vult eis pro indigentibus annuere. Huic igitur memorabili viro, ætate jam nonagenario, pedetentim excreverat cum ætate claritudo eximia meritorum. Ut enim erat insignitus canitie, hilaris facie, jucundus aspectu; ita in corde gestabat simplicitatem columbæ, prudens in verbis, eloquio comptus, caritate diffusus, in eleemosynis largus, contemptor seculi gloriosus, omni morum honestate redimitus. Inter ceteras quoque ejus virtutes illud summopere est laude dignum, quod nullo ignito jaculo hostis acrius infestantis, nullo febrium dolore, nulla corporis lassitudine, nullo rerum ingruentium casu conciderit, nulla anima molestia motus fuerit, neque vel modicum ab oratione vel meditatione spiritum relaxaverit.

febribus et aliis morbis medetur:

nonagenarius omni virtute claret,

E *et indefessus in servitio Dei,*

15 Cum autem placuisset Deo, jam senio detentum, ut diximus, pro laboribus suis remunerare; subito artuum et medullarum dolore, febriumque calore vehementer æstuare cœpit. Interea revelante spiritu totius sanctificationis et consolationis, meruit præscire diem suæ vocationis. Super quo vehementi gaudio animatus, ingreditur sanctuarium, conventu Fratrum solennia hymnorum matutinalium celebrante. Ubi corpus debilitatum terræ prostravit, preces intimas continuavit: animam, quam ex revelatione sanctorum Præsulum cognoverat maturius ergastulo carnis esse solvendam, benigne eisdem commendavit. Inde, aurora noctis tenebras fugante, cellam repetit, aliquot Fratribus eum comitantibus, et imbecilla membra non sine gemitu sustentantibus. Ipse autem duplici gaudio agebatur super duplici consolatione, altera scilicet revelationis, altera in revelato sibi transitu subventionis. Nam sacrosancta loca Sanctorum, quasi ultimum valefaciens visitaverat, quos affore præstituto exitui ad sui munimem impetraverat.

febri corripitur,

prostratus humi orat;

16 Cumque gaudii hujus affectio cordis ejus arcula volveretur, et volventi suæ resolutionis hora jam immineret; Fratribus astantibus pacem imperans et offerens; oculos cum manibus ad cœlum levavit; et sanctissimam animam, mundi naufragiis ereptam, Deo conditori lætus repræsentavit: et sic Paradisi amœnitas animam sociavit beatorum cætui Spirituum. O vere terque quaterque beatus, qui in valle plorationis meruit præscire tempus, quo a morte mundanæ captivitatis transitum faceret ad vitam æternæ felicitatis! Felix et vere sapiens, qui seipsum cum suis terrenis contempsit; et quos ferret in gaudio præmiorum, in lacrymis laborum manipulos seminavit, fructuque centuplicato Dominica horrea cumulavit. Qui athleta Dei, cum ob hoc omne vitæ suæ spatium occupasset laboribus, Kalendis Maji oriente sole migravit ad Dominum, confectus senio et repletus odore bonorum operum.

F

lætus moritur:

1 Maji.

27 Illius ergo officiosi sedulique agamus memoriam, ut nostris delictis apud Deum imploret veniam. Mediator enim Dei et hominum, qui nobis talem Patronum instituit, piis ejus precibus placandus est; ne gehennæ cruciandos tradat, quos sanguine suo redemit,

invocatur a scriptore.

EX MSS.

A redemit, et salubri fonte abluit : quin potius pellat pœnas, quas ex culpis contraximus; et gaudia restituat, quæ peccando amisimus : quod annuat ipse Dominus universorum, cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *MS. Trevirense*, porcas.

b *Idem MS.* Cum vir beatus contemplationi vitæ D inhæreret, et eidem non occurreret, *et reliqua hujus numeri valde succincte indicantur, in eodem MS.*

c Limare, *est, limis sive obliquis oculis aspicere. Hinc* collimare.

VIDE APP. T. VII MAII NOT. 31 D. P.

DE S. THEODULPHO PRESBYTERO,

TREVIRIS AD MOSELLAM.

SEC. VII

Corpus integrum a nobis in altari visum,

Anno MDCLXVIII *Treviros profecti, inter alia quæ ibidem lustravimus Sanctuaria, etiam ad ecclesiam Fratrum Prædicatorum deducti, vidimus etiam in arca, specularibus vitris cum valvæ removebantur tralucenti, supra altare quoddam elevata, hujus Sancti corpus; carne, exucca quidem, sed integra venerabile; cui, præter brachium unum et caput, nihil deerat. Brachium nostro Belgio communicatum dicebatur, caput ibidem haberi argenteæ inclusum hermæ: ita tamen, ut cranii vertex, rescissus et argento ornatus, usum præberet poculi, unde sumpta aqua, in nomine ipsius Sancti* B *benedicta, febribus aliisque morbis frequenter medebatur. Addebant iidem Patres, secunda hujus mensis die, quoniam prima Apostolorum festo impediretur, cultum apud sese fuisse hunc Sanctum, usque dum oportuit eodem die colere S. Antoninum Episcopum, Officio per totum Ordinem recepto : tunc vero instituisse Fratres et in Capitulo generali Romæ anno* MDCXII *etiam impetrasse, ut S. Theodulphi festum cum Officio prævenire, et* XXVIII *Aprilis possent celebrare. Officii autem lectiones ostendebant, quales infra describam, ea fere tantum parte probandas, quæ desumpta ex Cantipratano est, vel miracula continet postmodum facta. Ipse autem Cantipratanus lib. 2 de Apibus cap. 53 num. 2 sic scribit.*

cujus inventionem describit qui præsens fuit Cantipratanus

2 Vidimus et corpus cujusdam Sancti, quod annis ferme sexcentis integraliter manserat incorruptum : qua autem occasione hoc viderim, breviter enarrabo. In urbe Germaniæ Treverensi, totius Europæ antiquissima civitate, structura quædam mirabilis erat, quæ Helenæ Constantini matris palatium dicebatur. Hoc ne ab inimicis præoccuparetur in præjudicium civitatis, a civibus est destructum. In cujus latere, a parte Aquilonari, oratorium parvum inventum est, in quo altare ex alabastro candidissimum erat, et in latere dextero sepulcrum : hæc vero scriptura super sepulcrum in pariete legebatur : SANCTE THEODULPHE NOSTRI PETIMUS MISERERE. C Ad sepulcrum igitur civibus pariter adunatis, vocati sunt Fratres Prædicatores, et ego casualiter superveni. Deposito autem lapide, corpus invenimus incorruptum; et apto schemate, ad cooperiendum naturæ secreta, manus super verenda demissas. De permissione vero civium, manum ejus dexteram, quam in sacrificio corporis Christi vivens extenderat, mox abscidi, et in Lovanium Fratribus Prædicatoribus dedi. Hujus reliquias capillorum et unguium, in antiquissimo monasterio jam dictæ civitatis, quod Horreum dicimus, cum superscriptione veteri et aliis Reliquiis Sanctorum inveni.

et translatum ait ad ædem Prædicatorum:

credi autem Nepotem unius Imperatoris Romani,

3 De hoc beatissimo viro et fratre ejus Theoderico, qui in alia parte structuræ prædictæ incineratus inventus est, fama antiquissima ferebatur, fuisse ambos filios sororis cujusdam Imperatoris Romanorum; quorum B. Theodulphus adhuc puer, jussu avunculi filiam Regis Britanniæ desponsaverat. Cumque adolescens factus, spe gratioris vitæ, sponsam nollet accipere in uxorem, sed virgo in perpetuum remanere; Cæsar indignatione permotus illum de patria expulit. Qui Treverim veniens et habitum monachalem suscipiens, quasi in arctissimo specu, in loco, quem diximus, se reclusit. Erat autem et lectus ejus lapideus et cum cervicali lapideo, juxta oratorium, quod prædixi. Hunc vero secutus creditur frater ejus, vitamque beatam in eodem loco duxisse. Decreto autem et consilio civitatis, sacrum corpus in ecclesiam Fratrum Prædicatorum translatum est, et retro altare digna veneratione locatum. Revolvi autem postea Chronicam temporum, et de his duobus Fratribus scriptum reperi, quod sub Chlodovæo Rege Francorum hi viri beatissimi floruerunt. E Credo autem, salvo meliori judicio, digne quidem B. Theodulphum, pro signo incorruptæ virginitatis in carne, incorruptionis gloriam etiam in corpore suscepisse.

qui nuptias fugiens cum fratre Theoderico vixerit solitarius.

Inventio illa adscribitur anno 1240

4 *Hæc ut puto antiquior certiorque notitia est, quæ de hoc sancto haberi potest : ejus autem corpus inventum esse* anno MCCXL Idibus Martii *habetur in Trevirensi Carthusianorum MS. mox citando : ad quem annum, inventionis prædictæ Browerus meminit. Erat tunc Trevirorum Archiepiscopus Theodericus II, et diœcesis in metu, propter inquietum Walerami Lutzelburgii ingenium, Trevirensibus numquam constanter pacati. Ceterum quia non nisi obscura valde notitia habebatur hujus Sancti, mansit apud Prædicatores absque honore per annos fere centum; quando allata Treviros historia S. Theodulphi, ejus qui Remis I Maji obierat, credita est hujus esse sancti : ipseque a Fratribus, inflictas sibi ob neglectum sacri corporis pœnas agnoscentibus, in majori honore cœpit haberi, miraculisque clarescere : quæ mox ex prædicto Carthusiensium MS. dabimus.*

post hanc reperta vita S. Theodulphi Remen.

5 *Quod autem Historia jam memorata Remensis, non hujus Theodulphi fuerit probat hoc, quod dixi, MS. ubi post supra relatam Vitam, narratur qua ratione Hungaris Gallias vastantibus ac Remorum urbi imminentibus, viro cuidam pio apparens S. Theodulphus, præceperit suum corpus inde auferre : quod ille,* F *una cum S. Theodorici Abbatis corpore, deportarit Treviros; quibus non multo post etiam incensis, ignota manserint sacra pignora donec anno* MCXI *inveniretur corpus S. Theoderici, et ab Adalberone Trevirorum Archiepiscopo restitueretur suæ sedi; anno autem centesimo post revelaretur corpus S. Theodulphi, ut dictum. Sed hæc omnia per conjecturam fingi, fundatam in falsa identitatis hypothesi, persuadet auctoritas Cantipratani, longe diversa ex sinceriori Trevirensium traditione narrantis. Cui etiam circa tunc pariter inventos Theoderici cineres tamquam oculato testi, fidem habentes, parum movemur ejusdem MS. verbis, asserentis anno* MCXL *inventum ab Adalberone Episcopo corpus S. Theoderici, et suo loco, id est monasterio prope Remos, fuisse restitutum. Imo nec admittendum putamus quod de Remensi Theoderico ac Theodulpho scribit Browerus, a Luituino Episcopo eorum corpora allata Treviros. Sed hoc iterum poterit examinari ad diem S. Theoderico Abbati natalem I Julii : nunc satis est utrosque, nominibus eosdem, diversos personis ostendisse.*

occasionem dedit longe alia sentiendi de Trevirensi

et duos etiam Theodericos confundendi.

6 *Idem Browerus lib. 15 num. 167 asserit, id, quod Palatium Helenæ appellat Cantipratanus, fuisse* quadripartitam

Sacellum in quo repertum corpus,

A partitam veteris basilicæ molem, quæ portam Albam aperiebat ex adversum amphitheatri : *quod autem* in ejus boreali latere stabat oratorium, olim ab Arnoldo Præposito Majore, Egelberti et Brunonis temporibus, *id est intra annum* MLXXVII *et* MCXXIV, sanctæ Crucis honori extructum fuisse. *Quo eodem tempore credere possumus, in utroque latere collocatas arcas illas, in quibus Cantipratano præsente contigit S. Theodulphi corpus, et Theoderici cineres inveniri : et eadem occasione fieri potuit, ut Horreensibus sanctimonialibus obvenirent Reliquiæ capillorum et unguium, præ reverentia miraculosæ integritatis in dicta translatione resectorum.*

suadet illud elevatum fuisse circa an. 1100

7 *Quod ad ipsorum genus attinet, non usque adeo mira nobis videntur, quæ habet de eo Cantipratanus. Scimus enim Gallam Placidiam, Honorii Imperatoris sororem ac Valentiniani junioris postea Imperatoris matrem, ab Ataulpho Gotthorum Rege, una cum urbe captam abductamque anno* CCCCXI, *et pro uxore habitam fuisse, donec is anno* CCCCXIV *ab ipsismet Gotthis Barcinone occideretur una cum sex filiis. Quidni autem ex hoc matrimonio nati fuerint filii, quibus ob propter matris Cæsareæ reverentiam teneliamque ætatem parcitum sit ab iis, qui pacem cum Romanis ambiebant, eumdemque mox impetrarunt restituentes fratri Imperatori* B *sororem suam. Certe* Theodulphi *ac* Theoderici *nomina Gotthica sunt : et congruum fuit ut fructus ventrem sequeretur, matrem filii : quorum tamen in Augusta historia nulla fiat mentio, quia nullam Romanæ Reipublicæ partem attigerunt, in primo adolescentiæ flore submoti ab oculis; fortassis etiam, quod nati essent ex barbaro patre, captiva matre, huic ipsi, injuriæ memori, cum jam esset Augusta, parum amati, nec multum æstimati in aula.*

Quid si Theodulphus Ataulphi Gotthorum R. et Gallæ Placidiæ filius fuerit ? NOT. 16

8 *Eodem anno, quo Romam cum sorore amissam dolebat Honorius; exercitus ejus, in Britannia victor, eidem restituit possessionem insulæ, in qua per annos aliquot Constantinus cum filio suo Constante, a seditioso milite Imperator proclamatus, tyrannidem obtinuerat. Hujus filia aliqua, ad Cæsareum gynecæum adducta, potuit progressu temporis, ob commiserationem fortunæ paternæ, Theodulpho puero, similem in patre fortunam passo, desponsari. Quid quod Britanniæ pars, quæ necdum a Romanis erat redacta in provinciam, suos adhuc haberet Regulos; cum quibus credibile est non semper bella, sed aliquando fœdera fuisse, quæ potuerint firmari etiam obsidibus filiabus et affinitatibus contrahendis, ad quas idoneus erat præ aliis Theodulphus,* C *barbaris æque ac pater adnumeratus. Qui ut ad Chlodovæi usque tempora pervenisset, non debuisset septuagenario major fuisse. Verum existimo Chronicas illas, quas consuluit Cantipratanus, non admodum magnæ auctoritatis fuisse, fortassis nec de hoc Theodulpho intelligendas. Similiter* annos ferme sexcentos, *quibus corpus a morte manserit incorruptum, ex modesti conjectatoris arbitrio potius definitos, quam ulla certa chronologia : nam ab ætate Chlodovæi usque ad seculum* XIII, *secula fluxerant integra septem.*

eique de sponsa filia Constantini Britaniæ tyranni :

unde dictus sub Clodovæo floruisse ?

9 *Ut ut sit, habetur et colitur Treviris S. Theodulphus aliquis, a Remensi diversus : cujus tamen, quia ignorabatur natalis dies sumptus ab altero est dies primus Maji; et hoc impedito dies* II. *Itaque in MS. Florario Sanctorum, in quo primo die relatus fuerat Theodulphus Remensis, cum memoria manus Lovanium translatæ, propter errorem prænotatum ; postridie, tamquam de altero, legitur,* Treviris S. Theodulphi Confessoris. *Molanus eum appellat* Presbyterum et Monachum : *et in habitu monastico nunc Treviris pingitur. Sed non arbitror id alio fundamento fieri, quam quo cum Remensi eum confudit Trithemius lib. 3 de viris illustribus Ordinis S. Benedicti, et alii pridie Kalendas Martii, quando Treviris inventum corpus dicunt, relati inter Prætermissos ad istum diem. Martyrologium Coloniæ et Lubecæ excusum anno* 1490 *simili modo habet secundo* D *Maji* Treviris natale S. Theodulphi Monachi et Confessoris, *et additur* Nepotis Caroli Magni Imperatoris : *quod videtur excogitatum, occasione* Romani Imperatoris, *cujus meminit Cantipratanus; hunc enim apud Francos Teutonesve, potius quam apud Latinos Græcosve, quærendum esse, persuadebat nominis barbari ratio : quare neque Grevenus neque Canisius eum titulum omittendum putarunt.*

nomen fastis inscriptum 2 Maji,

et 30 Apr. non sine errore aliquo

AUCTORE D. P.

10 *Raissius in Hierosazophylaico Belgico pag.* 192. *meminit manus adhuc apud Lovanienses Prædicatores servatæ. Libuit ergo etiam quærere, an ibi adhuc, et quo statu esset : responsumque est, ab eo qui spectatum ivit P. Jacobo Mols Societatis nostræ, in hæc verba :* Est illa inclusa argenteæ thecæ per modum remonstrantiæ, ut vocant : in cujus medio vitrum rotundum ipsam erectam et undique spectabilem exhibet, cum inscriptione, rubricatis litteris vetustis exarata, S. THEODULPHI EPI. Est autem prorsus integra, sed contractior et subnigra exucca que : apparent tamen clarissime et distinguuntur articuli et ungues omnes, sed admodum teretes et delicati : rimis etiam nonnullis hiat cutis, non tamen tantis ut ullo modo forma manus obscuretur. Hujus tam notabilis reliquiæ causa festum agit Conventus annue cum Officio proprio novem E lectionum : ast, quod mireris, tamquam de Confessore non Pontifice, cum inscriptio clare Episcopum notet. *Ita ille, admirationem suam, ubi Cantipratanum legerit conversurus in temeritatem ejus, qui titulum* Episcopi *sine fundamento adjecit. Officium ex conventu Treverensi accepimus : cujus duæ Lectiones pro die festo ad* II *Maji, nunc* XXVIII *Aprilis, sunt de S. Theodulpho Abbate : tertia quoque de eodem incipit : sed mox transit ad inventionem ex Cantipratano : ex quo deinde, pro* XV *Martii festo Translationis, sub ritu item duplicis agendo, Lectio* IV, V *et* VI *integre sumuntur; aliæ autem tres, pro* III *Nocturno, ex sequenti Historia usque ad num.* 4. *Lovanii solus dies festus sive natalis recolitur, sed in* XXVIII *Aprilis translatus, ex communicatione privilegii Trevirensibus concessi, facta anno* MDCXI. *a Magistro generali Ordinis Nicolao Rodulpho, ad intercessionem Provincialis Capituli apud Gandavenses celebrati.*

Manus Lovanii

Officium pro 2 Maji et 25 Martii.

HISTORIA MIRACULORUM

Ex MS. Carthusiæ Treverensis.

Translato corpore B. Theodolphi ad ecclesiam F Prædicatorum, et in capsella lignea collocato, nulla tunc miracula suæ sanctitati testimonium præbuisse [dicuntur]. Quapropter Fratres loci nullam reverentiam ei habuerunt, tum quod Legendam ipsius minime, tum quod festum ipsius in Martyrologiis Sanctorum non invenerunt. Propter quod multi ex eis populo pro deriso ostenderunt. Diversi tamen ex eis maximis plagis sunt percussi, quos ad præsens prætermitto : quidam autem ex eis, qui ejus Sacratissimum corpus retro a altari Sancti Joannis amovit, hydropicus ac phthisicus, nec non et morbo S. Antonii circa lumbos exustus, in brevi vita privatus est.

Absque cultu servatum corpus

a

2 Anno vero Domini MCCCXXXIII quidam Frater, missus de Virduno Treviris, quoddam Antiphonarium antiquissimum secum attulit, in quo historia S. Theodulphi continebatur. Quam quidem Fratres perscrutantes, et miracula ibidem scripta attendentes, et Divinam ultionem timentes, eum ad digniorem locum collocare disposuerunt. Consulto autem super his Priore domus, corpus sacrum ad capellam B. Gregorii ad tempus posuerunt; ut auxilium ibidem pro tumba præparanda a fidelibus in septimana pœnosa postularent. Cumque a peregrinis auxilium implorarent; et miracula

An. 1333.

defertur ad sacellum S. Gregorii.

EX MSS. *b*

A miracula ipsius, quæ ex historia *b* colligere poterant prædicarent; ad eum eumdem esse propalarent; cœpit continuo clarere miraculis gloriosis, quorum aliqua breviter pertransibimus.

Curantur inflatura colli,

3 Quædam peregrina, habens maxima inflaturam in collo, quæ in tantum invaluit, ut duobus diebus vix spirare valeret; veniens ad capsam S. Theodulphi, in momento curata est. Quidam etiam multo tempore jacens paralyticus in *c* Braymbach, eidem Sancto voto facto sanatus est. Quemdam virum, insaniam patientem, ad pristinum sensum revocavit. Quamdam mulierem, capitis vertiginem patientem, voto emisso, vermis rubeus unius palmæ de cerebro per nares egrediens [dimisit, et ipsa] mirabiliter curata est. Quemdam hydropicum in Waltraco a portis mortis revocavit. Cuidam etiam mulieri, quatuordecim fistulas in collo et in pectore habenti, beneficium sanitatis præstitit. Multos insuper pueros squalentes ac sibi oblatos, incolumes parentibus reddidit. Quemdam puerum prope S. Paulinum *d*, monstruose contractum, a parentibus voto facto in momento consolidavit. Insuper et infinitos febricitantes curavit. Surdis multis auditum præbuit: aliis, quotidie devote ipsum implorantibus, auxilium B præstare non desistit. Per omnia Benedictus Deus, qui sic sanctum suum mirificavit.

et plures alii morbi,

obstrepens punitur et sanatur:

4 Cum autem quotidie S. Theodulphus miraculis clareret, quidam Fratres, non ingrati beneficiis Sancti Dei, ad laudem ipsius ea, cum devotione, prædicare cœperunt. Quædam Begina hoc audiens, obstomachans ad consedentes dixit: Fratres nostri nesciunt modo alia prædicare, quam de sancto ipsorum. Vix verba finierat, et ecce mox invasit eam febris acutissima: in se autem reversa, ad eum quantocius adiit; et veniam postulans de commisso, incolumis ad propria remeavit. Quidam in Treviri vixit, porta S. Joannis, nomine Thylmannus de Welm: [hic] cum febribus continuis detineretur, una cum uxore sua et filia, audiens sanctum Dei clarere miraculis, vovit se eidem cum devotione. Mirandum spectaculum! Vix voto commisso, ipse cum uxore sua et filia incolumis effectus est. Quidam Sacerdos in *e* Confluentia, Wernerus nomine, cum quartana per sexaginta septimanas detineretur, audiens S. Theodolphum clarere miraculis, vovit se eumdem visitaturum: mox voto facto reliquit eum febris continue: qui statim ad Sanctum Dei properavit, et quæ sibi acciderant, ibidem revelavit.

cum aliis febricitantibus:

cæci illuminantur:

5 Non silentio prætereundum est, quod cum idem Sacerdos post hæc totaliter cæcus efficeretur, S. Theodolphum, ut prius, precibus adiit, et visum to- C taliter accepit: quod miraculum per se ipsum in Confluentia in publica prædicatione incolumis retulit. Quædam vetula nonagenaria, prope vicum S. Remigii, cum per triennium ex annositate visu caruisset, deducta in festo B. Theodolphi ad tumbam ipsius, continuo clare videre meruit: quod omnibus qui aderant innotuit. Quemdam etiam puerum cæcum in Waltraco, Jacobum nomine, cum a matre ad tumbam S. Theodulphi cum lacrymis oblatus fuisset, continuo illi visum restituit.

obganniens punitur insania,

6 Quidam rusticus, volens depravare miracula S. Theodolphi, in furiam tantam raptus est, quod se ipsum manibus et dentibus dilaniasset, nisi a suis funibus vinctus fuisset. Cumque per triduum continue vexaretur, amici ipsius Sanctum Dei precibus adierunt. Quo facto ad pristinum sensum rediit. Qui statim ad Sanctum Dei veniens, et quæ sibi acciderant et cicatrices funium in manibus et pedibus ibidem ostendens, incolumis ad propria remeavit. Quidam etiam scholaris comatus, detrahens S. Theodolpho, cum de nocte se sopori lætus dedisset, apparuit ei per visum Sanctus Dei; et eum per capillos trahens, cum evigilasset, invenit se totaliter D decalvatum. In se autem reversus, ad Sanctum Dei cum lacrymis cucurrit; et veniam postulans de commisso, accipiensque de aqua, in qua intinctæ fuerant Reliquiæ ipsius, et caput cum eadem abluens, statim ei recreverunt capilli, ac si cum novacula rasus fuisset: quæ postea in publica prædicatione in area Fratrum omnibus ibidem existentibus propalavit.

alius calvitie.

7 Cum quidam Fratres essent Prædicaturi..... super Suram in Steinheim prope Epternacum *f*, accidit ut quædam mulier, ad cujus domum declinaverant, haberet filium ethicum *g*, et totaliter ita consumptum, quod cutis super ossa obducta videretur, solo spiritu in pectore palpitante. Ea ad instinctum Fratrum Prædicatorum, in crastino summo mane, puerum humeris ad S. Theodolphum detulit, et eum super ipsius tumbam Sancti cum lacrymis posuit: quæ cum ibidem auxilium implorasset, ac de aqua, in qua intinctæ fuerant Reliquiæ S. Theodolphi, ori ejus infudisset; puer statim ad se rediit, et eum incolumem cum gaudio ad propria reportavit. Quædam puella, nomine Margareta, filia cujusdam fullonis extra portam *h* Simeonis, cum haberet gingivam superiorem fœtidam, et corruptam, ac vermibus putridis defluentem; cum a matre S. Theodulpho E oblata fuisset, in momento cecidit ei ex ore suo illa corruptio, et gingiva cum dentibus miraculose apparuit, sanitate integraliter percepta.

f

g Curantur, lethalis morbus,

h

gingiva fœtida,

lues inguinaria,

8 Cum lues inguinaria populum apud Welspillige prosterneret, quædam mulier ibidem, Catharina nomine, habuit filium fere ad extrema deductum, qui etiam duobus diebus jacuerat tam debilis, quod non gutta aquæ per ejus guttur descendere poterat. Quæ audiens S. Theodulphum clarere miraculis, vovit se pro filio ipsius tumbam cum oblationibus visitaturam, si filio suo adesse dignaretur. Vix verba finierat; ecce filius incolumis surrexit, et eadem die in admiratione omnium aratro laboravit. Quidam juvenis in Brufach prope Trevirem, cum quartana detineretur continue per triennium, nec ullorum medicorum auxilio posset relevari, audiens S. Theodulphum clarere miraculis, fecit se deduci ad tumbam ipsius: cumque se sub tumba orationi dedisset, et de aqua qua intinctæ fuerant Reliquiæ Sancti, cum devotione sumpsisset: surrexit incolumis, ita ut nec vestigia remanerent in eo pristinæ infirmitatis.

quartana triennalis,

sanantur ob irreverentiam puniti, alius tremore,

9 Cum adhuc S. Theodulphus minime in reverentia haberetur, et corpus suum super presbyterium staret; quidam rusticus transiens, et audiens ibidem stare corpus incorruptum, ascendit ad ca- F psam; et eam aperiens, Sanctum Dei cum pedibus extrahere ad spectandum nitebatur: statimque incidit in tremorem omnium membrorum, ita ut manus ad se retrahere non valeret, sed per brachia se sustentans pendebat immobilis. Cumque diu cruciaretur, dixit: Si sanctus Dei es quicumque, ignosce quæso quod ignoranter feci: et promitto tibi omni anno te visitaturum. Cumque votum complevisset, restitutus est pristinæ sanitati. Quidam insuper peregrinus, in septimana pœnosa astans ad tumbam S. Theodulphi, per cancellos manus intromisit, tangens sacrum corpus. Mox coram omnibus paralysi percussus, permansit immobiliter stans: qui votum in corde sancto Dei fecit quod loqui nequierat, quod si dignaretur eum curare, quamdiu superesset, omni anno cum oblationibus eum visitaret; cujus suspiria Sanctus Dei de alto prospexit, et eum sanitati pristinæ integraliter restituit.

alius paralysi,

alius loquela amissa,

10 Cum quidam Fratres pariter cœnarent, et de miraculis S. Theodulphi ad invicem conferrent; unus ex iis cœpit ea annullare. Cumque post horam sic sedissent, cœpit eidem lingua intumescere, ac pustulis

A pustulis nigris superexcrescere, ac loquelam totaliter amittere. Qui considerans quod, quia miraculis Sancti Dei detraxisset, loquela privatus esset; ad terram cecidit cum lacrymis, et veniam a S. Theodulpho implorans, statim incolumis surrexit: qui in crastino Missam in honore Sancti Dei celebravit, et postea in sermone Fratrum quæ sibi acciderant omnibus manifestavit. Multi insuper qui miracula S. Theodulphi depravare præsumpserunt, diversimode periere. Nam alii squallentes effecti, alii febribus detenti, alii paralysi dissoluti, alii morbo caduco percussi, alii subitanea morte præventi, manifeste perceperunt condigna quæ deliquerant loquendo perversa.

alii aliis morbis.

11 Multi etiam, qui corpus sacrum in reverentia habuerunt, larga ab ipso beneficia perceperunt. Inter alia compertum est, quod numquam aliquis illorum nisi devotissime ab hac luce subtractus sit. Quidam autem Frater fuit antiquus et bonus, qui eum semper in reverentia habuit, ita ut numquam quamdiu poterat et intererat, sacrum corpus illotis manibus tractari permisit; et postea Fratres consideraverunt, quando Legendam Sancti Dei perlegerunt, quod eodem die eademque hora, qua S. Theodulphus, lætus cœlum transiit, scilicet Kalendis Maji *i* idem B Frater feliciter in Domino obdormivit. Quidam puer in *k* Stocheim, cum diris intestinorum cruciatibus multo tempore quateretur, ita ut omnes qui secum in domo erant ac vicinos per lamentabiles clamores quiescere non sineret; parentes ejus, audientes S. Theodulphum noviter clarere miraculis, ejus auxilium implorabant. Iisdemque votum patrantibus, puer statim incolumis est effectus. Cuidam etiam alii puero, Baldewino nomine, in *l* Pelling eamdem infirmitatem patienti, beneficium sanctitatis præstitit.

Sancto devotus eadem die et hora moritur.

i

k *Curantur intestinorum cruciatus,*

l

12 Quædam nobilis Domina in Comitatu Luxenburgensi, dum quemdam partum edidisset deformem et aspectu hominis totaliter immunem, et anxia præ dolore, quid facere deberet ignoraret; admonita est a quadam muliere ut auxilium S. Theodulphi imploraret, quod Deus multis miraculis illustrasset: quod statim facere non distulit. Quæ dum votum perfecisset, ad spectaculum omnium qui ibidem aderant, in momento forma venustissimi pueri in eo apparuit: ita ut non vestigium deformitatis pristinæ in eo remanserit. Hoc miraculum matertera pueri, monialis existens in *m* Boferdia, duobus Fratribus C Prædicatoribus cum gratiarum actione retulit. Quidam in Kurret, retro Sanctum Maximinum, cum haberet quamdam hereditatem pro annuali pensione a Dominis de Summo *n* in Treviri, et cum illa hereditate privare eum niterentur; ad diem statutum ipse una cum uxore, cum omnes noti ejus a longe starent, ad S Theodulphum tamquam ad propitiatorium inclinata cervice properavit, ac ipsius causam devotissime eidem commendavit. Cumque ad Dominos cum tremore et timore amissionis hereditatis pervenisset, contra spem omnium quibus innotuit causa, pacati recepti sunt, ac hereditate perpetuo ab iisdem firmiter per litteras sunt stabiliti.

deformitas facuei,

m

hæreditas stabilitur.

n

13 Quidam juvenis juxta Berren-Kastel *o*, cum nimio dolore capitis cruciaretur, parentes ejus audientes S. Theodulphum clarere miraculis, miserunt pro aqua, in qua intinctæ fuerant Reliquiæ ipsius. Cumque puer de ipsa aqua parum sumpsisset, et capiti suo de ea aliquantulum infudisset; statim exierunt per ejus aures tres vermes hirsuti, et sic restitutus est integraliter pristinæ sanitati. Quidam alius puer in Witligh *p*, cum morbo cancri in facie torqueretur, ita ut pars nasi ac superior pars labii corrosa appareret, et quasi larvata facies videretur; Sacerdos loci, Nicolaus nomine, cum Treviris pervenisset, compatiens puero, tulit secum de aqua, in D qua intinctæ fuerant Reliquiæ S. Theodulphi, et faciem pueri cum eadem aqua devote abluit. Quo facto, statim puer convaluit, sanitate integraliter percepta.

o

Aqua reliquiis sacrata tollitur dolor capitis,

p

et morbus cancri:

EX MS.

14 Cum multi homines in Palatiolo *q* Mosellam navigio transirent, et jam ad medium fluminis pervenissent, quidam equus e navi exiens, præcipitem se dedit in fluvium. Cumque diu in aqua fuisset, et jam submergi cœpisset; ei non succurrere valentes, implorabant omnes divinum auxilium ac diversorum Sanctorum. Cumque sic minime profecissent; quidam Fratres Prædicatores, in navi existentes, dixerunt ad illos: Invocate S. Theodulphum cum devotione. Qui cum altis vocibus hoc fecissent, statim equus de aqua exilivit, et ante eos ad littus incolumis pervenit. Cum quidam carnifex *r*, prope murum Judæorum, intolerabili dolore dentium torqueretur, et ex nimia passione insanire videretur; uxor ejus ad S. Theodulphum properavit, et pro marito suo auxilium ab eo irremediabilibus lacrymis imploravit. Cumque Missam in honore ipsius celebrare fecisset, et ad domum revertisset; invenit maritum suum incolumem omni dolore penitus sedato. Quædam mulier in Lyve, cum auditu per septennium totaliter privata fuisset, audiens S. Theodulphum clarere miraculis, ab eo auxilium continue imploravit. Quo facto statim per merita Sancti Dei audire integraliter promeruit.

q *equus a submersione liberatur.*

r *Curantur dolor dentium,*

surditas, E

15 Quidam Heymzo candelarius, commorans in Treveri in vico S. Theoderici *s*, habuit quemdam puerum, qui totaliter privatus fuit visu suo, ita quod oculos suos aperire nullatenus potuit: super quo ipse, una cum uxore sua matre pueri, multum dolentes, puerum cum magna devotione et multis lacrymis ex voto facto ad S. Theodulphum portaverunt; auxilium ab ipso suppliciter postulantes, ut puero suo visus meritis suæ sanctitatis redderetur, et oculi sibi clausi aperirentur. Mox ut puer, coram pluribus fide dignis, tactus est de Reliquiis ipsius Sancti et lotus de aqua sancta, visum clarum recepit, et oculi sibi pulchre sunt aperti sine omni læsione et dolore.

s

cæcitas,

16 Puer quidam, ad S. Paulinum extra muros Treverenses, erat contractus in crure, ita ut inferior pars cruris reflexa fuerit ad superiorem: Unde ex hoc maximum dolorem sustinuit, nec usquam ire potuit, cum tamen esset novem annorum, nisi portaretur: super quod parentes ejus nimis contristati, in vigilia Beatorum Petri et Pauli, voverunt puerum de mane ad S. Theodulphum deportare; et annuum censum promiserunt sibi dare, si puerum suum de illa pœna curare dignaretur. Mane igitur facto parum ante diem puer clamavit ad patrem, cum adhuc in lecto esset, dicens: Pater, surge, vadamus ad sanctum, ad quem sero me portare promisisti. Ad quem pater, Quomodo illuc ibis cum ambulare non possis? Cui puer respondit, Optime possum, quia ex toto curatus sum, et bene possum ire. Surrexerunt pueri parentes, et ipsum secum usque ad Sanctum, ex illa hora ex toto curatum, adduxerunt ipso die Apostolorum Sanctorum.

contractio cruris,

F

17 Quædam devota Regina, nomine Aleydis Deyrac, mirabili plaga circa collum et pectus horribiliter gravabatur, ita ut [haberet] horrenda foramina videlicet XIII, multum magna ac deformia nimis in excessu, exceptis aliis quam plurimis: de quorum dolore frequenter tam graviter fuit inflata, et de inflatura adeo punita, ut vix potuerit respirare. Quæ stetit complete tribus annis in hoc miserabili ac horribili infirmitate, desolata et incurata; cum tamen pro sanitate recuperanda limina multorum Sanctorum longe et prope visitasset, et semel ivisset ad S. Quirinum, nec sic gratiam sanitatis obtinuisset; ut

foramina colli.

EX MS.

A ut vovit se S. Theodolpho, beneficium sanitatis statim fuit consecuta. *Hactenus MS. absque ulla mentione erecti postea sacelli et altaris, adeo ut appareat omnia et contigisse et scripta esse cum adhuc in S. Gregorii sacello corpus staret: quod utrum nunc mutato nomine S. Theodulphi dicatur, non vocavit quærere; nec puto ipsos Fratres docere posse, quo præcise tempore altare quod nunc cernitur constructum est. Nam ante annos circiter triginta quidam inter ipsos vir eruditus Lovanii, bene longum de ipso Sancto conscripsit commentarium, quo ejus historiam illustrare conatur ipsumque a Remensi diversum ostendere, in quo non prætermisit notare quomodo viderit ipse anno* MDCXXXV, *in die Nativitatis B. Mariæ devotos peregrinos circumire altare et subtus arcam reverenter transire, et quidquid circa hoc argumentum aut per se indagando invenire, aut Trevirensis interrogando discere potuit. Hunc commentarium nobiscum benigne communicavit Fr. Franciscus Joyeux, ex eoque libens fateor nonnulla me accepisse quæ Trevirensem Theodulphum, plura quæ Remensem spectabant, accepta a Theodericiani monasterii Priore, ut supra dictum.*

ANNOTATA.

B

a *Cantipratanus altare, retro quod collocatum honorifice corpus fuerat, non nominarat; nomen hic habes, prout idem antea in parte hujus MS. a nobis omissa nominatum etiam legebatur: infra autem indicatur num. 9 corpus inde amotum fuisse, et in Presbyterio, id est sacristia depositum.*

b *Erat quidem historia illa alterius S. Theodulphi, ut diximus; bona tamen fides, qua hujus esse credebatur, valuit ad excitandam populi devotionem: Deus autem, non erroneam illam credulitatem, sed veram ejus cujus id corpus erat sanctitatem, censendus est consequentibus miraculis approbasse.*

c *In alio MS. lego* Brauwbach *: sed Tabulæ topographicæ nec hunc nec alia quædam loca exprimunt; neque ausim præstare fidem recte scripta hic haberi nomina omnia: uti nec credibile loca singula in tabulis accurate expressa: puta,* Waltrac, Welspillig, Grupach, Kurretz, *infra occursuræ locorum, in Trevirensi diœcesi verosimiliter requirendorum, appellationes.* D

d Ecclesia S. Paulini *suburbana, multorum Episcoporum et Sanctorum Trevirensium sepulcris ornata, nuper a Francis subversa.*

e Confluentia, *a Rheni et Mosellæ confluxu nomen habens, in confiniis diœcesis Coloniensis.*

f Epternacum, *celeberrimum monasterium, a S. Willibrordo extructum, 3 leucis ab urbe versus Occidentem.*

g Ethicus *loco* Hecticus, *passim imperiti usurpant.*

h Simeon, *qui Treviris* 1 *Junii colitur, templum, sui corporis deposito ornatum, habet ad eam portam quæ Romanis* Porta nigra *seu* Porta Martis *nominabatur, insigne priscæ magnificentiæ monumentum.*

i *Scriptori perperam obrepserat,* Martii : *Maji tamen dies* I, *non hujus S Theodulphi, sed Remensis natalis erat, cujus et Legenda.*

k Cocheim *oppidum, ad Occidentalem Mosellæ ripam, medio fere inter Treviros et Confluentiam itinere.*

l. Pelling, *duabus Leucis ab urbe Meridiem versus.*

m *Tribus ultra Epternacum leucis invenio notatum* Bessert, *sed an ibi sit aut aliquando fuerit hic indicatum monasterium et cujus Ordinis, necdum comperi.*

n *Quæ et unde familia* Dominorum de Summo *libenter a Trevirensibus discam.* E

o Bernkastel, *quasi dicas* Bernonis Castrum, *inter Treviros et Cochemium prædictum via media, ad ripam Mosellæ orientalem.*

p Witlith, *ad Leseram fluvium, a jam dicto Bernkastel trans Mosellam tribus circiter leucis distans, a Treviris quinque.*

q Palatiolum, *una infra Treviros leuca, ad ripam fluminis occidentalem: ubi monasterium condidit Adela, S. Irminæ soror, Dagoberti 2 filia, uti alibi dictum.*

r Carnifex *pro* lanione *dici videtur: ubi autem sit aut fuerit* Murus Judæorum, *intra vel extra urbem, aliis quærendum relinquo.*

s *Quis et ubi sit* Vicus S. Theodorici *non requiro: sed indico eum mihi potius appellatum videri a celebri ejus nomine Abbate Remensi, quam ab hujus S. Theodulphi fratre: eoque confirmari posset sententia, de illius corpore aliquando Treviros allato.*

DE SANCTO KELLACO,

EPISCOPO IN HIBERNIA.

G. H. C F

CIRCA ANNUM DC

Joannes Colganus in *Actis Sanctorum Hiberniæ, ad diem tertium Februarii profert Vitam* S. Colmani *vulgo* Macduach, *et in Appendice cap.* 2 *colligit* Sanctos ex familia S. Colmani sive domo Hy-Fiachiorum oriundos, *et eorum dies natales ex Martyrologiis Tamlactensi, Dungallensi, Mariani Gormani, Cathaldi Maguir et S. Æingussii designat: ubi inter alios Sanctos hic Episcopus, de quo modo agimus, istis verbis profertur.* S. Kellacus Episcopus, filius Eugenii Beli, filii Kellani, filii Alildi Molt, filii Davidis, filii Fiachrii etc. I Maji. *Refertur in Martyrologio Tamlachtensi* Cellanus Hua-Fiachrach. *Idem Colganus cap.* 1 *dictæ Appendicis, explicat hanc generationem his verbis :* Habuit prædictus Fiacrius duos filios, Davidem Hiberniæ, et Amalgadium Connaciæ Regem. David quippe ex Rege Connaciæ, Nello Magno, patruo suo, immediate succedens in monarchia, totam administravit Hiberniam annis vigenti tribus et post ipsum Alildus, similiter ex Rege Connaciæ Monarcha factus, annis viginti. *Hæc Colganus : quæ cum exordio Vitæ S. Kellaci satis conveniunt.*

Cultus 1 Maji:

regia progenies.

2 *At quo tempore floruerit S. Kellacus statui potest ex obitu Eugenii patris, qui in pugna cum Ultonibus saucius non nisi aliquot diebus dicitur vixisse. Dicuntur in Vita* bellici Ultonum Duces Fergusius et Domnaldus, ex Muchertaco Ercæ filio progenti. *Jacobus Usserius in Antiquitatibus Ecclesiarum Britannicarum pag.* 947 *ex Ultoniensibus Annalibus profert successionem regiam, ubi ad annum* DLXV *ita leguntur :* Fergusius et Donaldus Murcheartachi filii, Ercæ, nepotes anno uno *regnarunt. At quot antea annis citatum horum prælium cum Eugenio patre S. Kelloci contigerit, videtur posse colligi ex Vita S. Kierani Abbatis Cluanensis, ad* IX *Septembris elucidanda: sub quo Abbate, tempore dicti prælii et obitus Eugenii patris, degebat monachus S. Kellacus. Memoratus Usserius in Indice Chronologio asserit,* Kieranum anno DXLVIII cœnobium Clonense sive Cluan-mac-nois in Midia proximo ante obitum suum anno construxisse : et anno DXLIX annotat, Kieranum, annos tantum XXXIII natum, in Clonensi sua civitate obiisse.

Tempus vitæ.

3 *Verum occasione Vitæ S. Endei, Magistri S. Kierani, a nobis ad diem* XXI *Martii editæ, observavimus quædam plenius examinanda die* IX *Septembris ; scilicet*

A *cet ab aliis dici, Kieranum fuisse annorum ætatis viginti novem, cum dictum monasterium Cluanense fundaret, adeoque quatuor illud annis rexisset, si solum annos vixerit triginta tres, et non potius annos septuaginta tres, quod suo tempore definietur. Porro in Cluanensi S. Kierani monasterio Sacerdos S. Kellacus ordinatus est ac dein* Episcopus Aladensis, *quam ut Sedem Episcopalem in Connaciæ Borealis extrema regione Tiramalgadia, trans Muadium fluvium, indicat Colganus* 15 *Febr. annot.* 21 *ad Vitam S. Forannani vulgo* Kill-Alaid. *Sed dignitatem ei pridem sublatam existimo, cum in Catalogis Episcopatuum nusquam compareat : ipse*

locus Sedis,

autem ait ibidem juxta Hibernica Martyrologia 1 *Septembris coli* S. Muredachum *ut loci Episcopum. Monasterium* Eiscreach, *in quo S. Kellacus tumulatus est, et Sanctorum cultu honoratus dicitur, ubi sit inquirentes, didicimus ex Minoritis Hibernis, qui Lovanii degunt, esse in Comitatu Galviensi, qui totius Connaciæ veluti umbilicus est, super fluvium Succa. Hunc quidem fluvium non nominant Spedi tabulæ, uti nec alios plurimos a se descriptos : ad unum tamen, qui ex parvo ibidem lacu prope Kilhoran oriens in sinum Galviensem brevi cursu se exonerat, invenio notatum* B. *id est, Baroniam* Cragh, *ubi istud monasterium fuisse*

B *crediderim.*

4 *Dubitamus de tempore mortis seu martyrii S. Kellaco illati, quomodo scilicet connitente Guario filio Colmanni fuerit occisus. Nam si possit Colgano credi, in Notis ad Vitam priorem S. Fechini ab ipso ad diem* XX *Januarii editam num.* 11, Guarius, filius Colmani, Rex Connaciæ, juxta Annales Hibernicos obiit anno DCLXII, uno nempe aut altero anno ante mortem S. Fechini: *et ab eo singularem liberalitatem sæpius ita laudatur, ut proverbii modo dicatur aliquem* ipso Guario esse liberaliorem. *Quid ergo, an S. Kellaco danda tam longa vita, ut ultra annum sexcentesimum obierit ; et dictus Guarius plane juvenis procurarit ejus necem, ac dein usque ad annum* DCLXII *vixerit ? Difficile nobis semper fuit antiquitates Hibernicas ad solidam chronotaxim reducere, idque ob defectum auctorum coævorum.*

et mortis.

5 *Vita* S. Kellaci, *quam hic damus, est nobis submissa a R. P. Thoma Sirino, in Lovaniensi conventu provinciæ Hibernicæ Theologiæ Lectore-jubilato, quam asseruit* ex MS. Codice Hibernico Dundoigrensi *acceptam ac Latine versam. In hac quæ dicuntur de cervis, ad subvectionem occisi corporis operam ultro offerentibus, nec confirmare nec omnino reprobare est animus. Multa solemus legere æque aut magis peregrina in*

Vita ex MS. Hibernico versa,

C *Hibernicorum Sanctorum Actis, majori plerumque admirationis captandæ quam fidei obtinendæ studio conscriptis. At quæ de Muredachi Regis facinore, ad ultionem occisorum a palustri bellua sociorum, in lacum ingressi, ac demum cum ejusdem a se mactatæ capite regressi, indeque cognomen gloriosum ut* Conghelt *diceretur consecuti; cum sint accepta, non ex majorum de ipso Sancto traditionibus, sed ex poeticis gestorum regiorum commentis, neque ad rem nostram omnio faciant, putavimus posse prætermitti; ne Lectori, talia nauseaturo, gratis molestiam ingeramus, id referendo quod præteriri poterat, salva integritate historiæ qualiscumque ad Sanctum pertinentis.*

et cultus.

VITA

Ex MS. Hibernico Latine versa.

Eugenio Bello Regi Connaciæ,

Eugenius cognomento Bel, Kellaci filius, nepos autem Alilli Molt, qui annis viginti, pronepos vero Dathiæ sive Davidis, qui viginti tribus annis Hiberniæ monarchiam tenuerunt; ad Connaciæ solium evectus, ut erat vir strenuus, animosus, gloriæ cupidus, et rerum agendarum peritus, tuendo suo regno vigili cura, successu etiam felici, magnaque suorum lætitia incubuit; plurima intra annos circiter triginta sex quibus supervixit, ex finitimis provinciis hostiliter incursantia agmina, nunc a devastatione provide coercens, nunc gloriosiore victoria fundens, quandoque etiam in eorumdem fines prorumpens, et illata per eos dispendia paribus damnis spoliisque compensans. Dum sic secundante ejus molitiones, non fallaci fortuna, sed dispositione Divina, persisteret; coorta est inter ipsum, et posteros Conalli et Eugenii filiorum Nielli Magni, ceterosque Ultoniæ proceres magna animorum divisio offensioque; eo demum progressa, ut hi, conscripto undique copioso exercitu, in Connaciam irrumperent, belli Ducibus Fergussio et Domnaldo, ex Murchertaco Ercæ filio genitis. Quibus usque ad *a* Muadum fluvium omnia populando progressis, occurrit cum Connacensium copiis Eugenius, initoque paulo post acri utrimque conflictu, Eugenius tandem graviter saucius, suorum opera super militaribus pilis lanceisque, transversim in cratis formam dispositis, e prælii loco avectus, quorumdam sententia suo triduo, aliorum septiduo supervixit.

D *ex MS.*

ex vulnere morienti, *a*

2 Interea temporis Connaciæ Optimatibus eum crebro visentibus, ejusque casum, et quam inde secuturam extimescebant patriæ calamitatem impense lugentibus, cum propediem e vita abiturum adverterent, multa secum et cum illo consultatione tractabant, præsertim qui O-Fiachrianæ familiæ erant, quem ejus loco Regem substituerent. Ad quos ille : Magno in discrimine positam video rem vestram : supersunt quidem mihi duo filii, Kellacus et Muredacus ; ille ætate provectior, sed jam monachus est, et S. Kierani Cluanensis alumnus : alter ob teneram ætatem regno capessendo immaturus, et in præsenti periculo inidoneus. Vos, si meo consilio acquiescitis, Kieranum adhibitis, et impense rogabitis, ut in tanto rerum nostrarum discrimine Kellacus bona ejus venia regnum capessat. Hæc cum ille suasisset, et paulo post oppetiisset; delecti ex Optimatibus viri Cluaniam seu *b* Cluainmacnosiam perrexerunt ; ubi a Kierano perbenigne accepti, nec tamen ad votum exauditi, binoctium in deputato iis hospitio transegerunt. Ultima autem nocte cum eos Kellacus invisisset, multis eum suasionibus adorsi, ita demum flexerunt, ut cum iis postera die, non captata Præsulis venia, discesserit. Kieranus eo alumni discessu admodum offensus, Malum, inquit, Kellacus elegit, ideoque maledictionem incurret, et tandem armorum cuspide occumbet; optoque ut providentia Numinis sic oppetat, similemque finem habeat quivis religiosæ disciplinæ desertor.

E *succedit filius Kellacus,*

tum monachus Cluanensis :

b

F

3 Porro Kellacus, ita per suos abductus, Hi-Fiachriæ Rex inauguratur. Cumque id muneris aliquamdiu gessisset, Hi-Fiachriorum Aidhnensium Ducem, ab eo dissidentem, ad concordiam flexurus permultis comitatus adivit; habitoque publico conventu invicem fœdus icerunt, Kellacus quidem candide, alter vero (ut eventus patefecit) simulate et subdole Nam in suam munitionem introducto benevolentiæ et honoris specie Kellaco, quotquot sequacium ejus comprehendere poterat, interemit; ipsum vero Kellacum, cum ter novenis suorum, fuga latenter suscepta, ferro necique subduxit. Sub hæc Kellacus. velut vexatione capacior jam disciplinæ; reducta in memoriam imprecatione adversus se severa S. Kierani, vehementi pavore cohorruit; cœpitque susceptæ dominationis celsitudinem fastidire, aversari; et qua maturitate, quove modo deserenda sit secum volvere. Dein meliora consilia, quæ ei clementissimus Salvator infudit, toto corde amplexus, retinacula cuncta simul abrupit, et in avium cujusdam silvæ secessum protinus se subduxit, ubi velut alter Petrus flevit amare, acerrima cordis contritione

sed pœnitentia ductus, in silvam secedit :

EX MS.

A contritione damnans, execrans, et in se ulciscens, quod sanctioris vitæ institutum causa amicorum deseruerit, tremendum Numen offenderit, et pavendam sancti Præsulis Kierani maledictionem in se conciverit.

4 Qua in exercitatione anno integro sancte exacto, cum ter novenis illis, quibuscum corporalis vitæ discrimen nuper evaserat, Cluaniam perrexit. Sed conscientia prioris delicti et Kierani reverentia perculsus, nec ausus civitatem intrare, prope eam substitit; donec in eum incidere quidam sui antea commonachi: qui officiosa salutatione et pacis osculo acceptum, blanda caritate introduxerunt, et qua par erat cura ministrari fecerunt, adventu illius non detecto sancto Abbati in diem posteram. Quæ cum adolevit, qui in sanctissimo illo monachorum cœtu eminebant, reversum e regione dissimilitudinis minorem filium, qui mortuus erat et revixit, perierat et inventus est sanctissimo Patri Kierano repræsentant; sedula intercessione rogantes, ut pœnitentem clementia dignetur et venia: idque ipsum Kellacus in terram provolutus impense obsecrat. Ad hæc benignissimus Præsul, lætior tum de alumni reditu, quam ante de abitu temerario tristior; eum placide accipiens, Utinam, o fili, non te aberrantem

Cluanæ ab Abbate receptus,

B maledictione feriissem; sed eam tametsi a me irrevocabilis, tuæ tamen apud Deum mercedi et gloriæ nihil detrahet; tantum in prima vocatione persiste et profice; impigre ferens onus leve et jugum suave Christi, cujus caritate nihil blandius, cujus famulatu nihil salubrius, nil in quantalibet Regum pompa aut voluptate gloriosius.

5 Kellacus igitur Kierani tum prompta placatione, tum eloquio dulciore super mel et favum, in pleniorem consequendæ salutis fiduciam erectus, et superinfusa sancti Spiritus gratia in proposito bono corroboratus: secularium assecularum agmine ad germanum Muredacum, tunc adolescentem, et apud nutricium suum Lugniæ c Ducem versantem, remisso, jussoque ei deinceps adhærere; interjunctam religiosæ vitæ telam novo spiritu, novo ardore resumpsit, eoque successu institit promovere, ut multos eruditione, plurimos religiosa observantia et insigni pietate anteisse compertus, omnibus esset amori ipsique in primis Kierano, cujus nutum sequebatur in cunctis. Quare ad Sacerdotalem gradum promotus est, et paulo post, convenientibus in eum Cleri suffragiis, consecratus Aladensis Ecclesiæ et diœcesis Episcopus. In eo dignitatis culmine positus, quamquam desponsatæ sibi Ecclesiæ sollicitu-

c sancte vivit:

ordinatur Sacerdos dein Episcopus Aladensis:

C dinem sedulus ageret, maximam tamen temporis partem in suo Cluanensi cœnobio per intervalla transigebat: fructuosas Marthæ curas, et jucundiora Mariæ otia, solerti discretione alternans; et utrisque se alteris sanctius obeundis adaptans. Temporales vero proventus pie impendebat, multa præbens solatia egenis et liberalium studiorum sectatoribus, qui crebri ad eum confluebant, exciti fama sanctimoniæ et liberalitatis ejus per Hiberniam diffusa.

6 Quadam autem vice sanctus Antistes, volens pro sui muneris ratione diœcesim visitare, Killmoram Muado fluvio vicinam, bona Clericorum turma sociatus tendebat, iterque carpsit prope Durlus, ubi tunc contigit Guarium Colmani filium, cum suo filio Naro, et Nemudio Fercoghæ filio, magnaque amicorum caterva, moram trahere. Nemedius autem cum comperisset sanctum Præsulem juxta locum transisse; Inofficiose, inquit ad Guarium, minusque amice Episcopus Kellacus, nos velut aversatus, præteriit. Non refert, inquit Guarius, eum præteriisse: nam mittam ego qui ipsum meo nomine invitent, ut huc suo nos alloquio dignaturus adveniat.

visitat diœcesim:

Missus illico unus carorum Guarii, cum ad Kel- D lacum jam confecto itinere pausantem pervenisset. Ægre, inquit, habet Guarius, quod ipso inaccesso iter protuleris, ideoque rogat ut vel nunc ad eum venias. Ad hæc Episcopus: Quia jam sabbatum inclinavit in vesperum, mihi fixum est non hinc digredi usque ad exactam diem Dominicam, quæ omnibus est vacatione sancta, nobis insuper divinis officiis, sacrisque Missarum solenniis celebranda: quibus Guarius, quia vicinus est, interesse poterit, eaque occasione quæ volet hic mecum tractare. Quod si emanserit, ego eum feria secunda lubens adibo. Regressus nuntius, non quæ Præsul sanctus prætexuit, sed quæ mens prava livorque suggessit Guario renuntiat: Kellacum scilicet omnimode inficiatum venire, nec in eum esse benevolum. Tum Guarius, ira et indignatione percitus, Adito, inquit, eum rursus, et edicito, nisi mox ex hisce finibus moliatur discessum, Ecclesiam, in qua versatur, circa ipsum suosque nocte ista comburendam.

ad Guarium invitatus non retrocedit:

7 Abit ille, nec mitius quidquam nuntiat Episcopo; qui nihilominus, invocato Dei adjutorio, perstitit in loco usque ad auroram diei lunæ, qua movit in villam de Loch-con, ubi et sequentem noctem transegit. Inde porro ad stagnum vocabulo d Claonloch progressus, dum sitam in eo lacu insulam Et- E gair (sic enim appellatur) meditabundus spectat, videt supra eam in aere magnam bonorum Angelorum frequentiam. Qua visione illectus, cum suis in insulam trajecit; factaque inquisitione sedula, cum comperisset, nec ullum ibi locum sacrum, nec ullius Sancti extitisse unquam monumentum vel memoriam; arbitratus illa Cœlitum apparitione sese invitari ad illic solitariæ vitæ incumbendum, statuit non inde pedem referre. Quod consilium qui ex Ecclesiastico ordine eum comitabantur, primum derisere, deinde dissuadere frustra conati sunt.

d ab eodem expulsus degit in insula Elgair

8 Revertuntur ergo illi, ut Sanctus mandarat, quisque ad suæ curæ Ecclesiam; solis cum Episcopo remanentibus quatuor junioribus Clericis, Moelcronio, Moeldalvano, Moelsenacho, et Mac-Deoradio, seu Deoradii filio, ipsius collactaneis. Traduxerunt itaque in eo deserto totam quæ instabat Quadragesimam Divinis officiis aliisque sacris exercitationibus intenti; ex iis latebris interim in omnes Hiberniæ fines micantius erumpente fama Antistitis sancti, qui Pontificii culminis honorem eremi rigoribus postposuit.

cum 4 sociis Clericis:

9 Ceterum S. Kellaci frater Muredacus crebro F ipsum in eaeremo visebat, ejusse instructionibus et consiliis accommodans. Quod Guarius Colmani filius cum intellexisset, cœpit infensiori animo ferri in sanctum Præsulem; cujus instinctu et industria pertimescebat Muredacum, regiam prolem, et multa bonitate conspicuum, nisurum ad Connaciæ regnum capessendum. Poterat nihilominus vir princeps et ad pietatem pronus, flecti ad benevolentiam erga sanctissimum Præsulem concipiendam, nisi obstitissent consultores pessimi, Narus filius, et supramemoratus Nemedius; qui diu noctuque falsas fictasque criminationes afferentes, apud eum instabant, ut Kellacum e medio tolleret. A quo tam atroci et sacrilego facinore cum Guarium abhorrere comperissent, inita inter se consulatione pessima de Kellaco venenata potione necando, id tandem impetraverunt, ut ad solenne convivium ejus gratia instruendum reconciliandus invitaretur.

Muredacum fratrem instruit, cum offensa Guarii:

10 Missi igitur nuntii Kellacum rogarunt die condicto adesse; quod cum ille renuisset, prætexens se aliam jam vivendi normam methodumque amplexum, quam non decebat mundana consolatione interrumpere: illi, prout in mandatis acceperunt, institere, ut saltem dignaretur jubere suos socios Clericos

a quo socii Clerici convivio excepti,

A Clericos adesse, quorum Guarius et præsentia delectaretur, et discretioni referenda committeret quæ illi communicare volebat. Ad hæc sanctus Episcopus, Ego, inquit, eos adesse nec jubeo, nec inhibeo: faciant ipsi quod suggesserit Deus. Socii ergo permissi sua ipsorum discretione uti, cum nuntiis Durlusium ubi Guarius agebat profecti, magno honore magnaque lætitia excipiuntur. Et post regias epulas in secretum triclinium deductis, circumque Guarium a dextera lævaque locatis, ex præstantiori qui in arcem erat potu abunde propinatur: protractoque aliquamdiu symposio, ventum est ad seductorios sermones et machinosa consilia, quibus improvidi de eremo hospites ad Kellacum extinguendum magna urgentur instantia, designato iis pactoque, si id faxint, operæ pretio, tota f Tir-Amalgadia, numerosis equorum, boumque armentis, et sponsabus, quas ipsi ex omni puellarum numero deligerent, decoris.

et in necem S. Kellaci inducti accedunt :

11 Istarum (eheu!) rerum cupidine et spe excæcati miselli, oblitique qui nuper fuerint, suo consensu firmata pactione impia et multifarie sacrilega, securi dormiunt; posteraque die sobrii et jejuni ratificant. Tum armis, facinori exequendo opportunis, sub Clericali veste muniti; eremum, non jam eremitæ, sed jurati latrones et sacrilegi homicidæ B repetunt; inventaque ad marginem stagni Cluon-loch quam ibidem reliquerant navicula, ad insulam trajiciunt; ibique sanctum Antistitem, recitando tunc Psalterio intentum, conveniunt. Quibus ille, donec cœptas preces absolvit, nihil respondit. Postea vero eos contuitus, arbitratusque ex oculorum motibus vultuumque mutatione, quod animis conceperant, Alium, inquit, o juvenes, vultum hinc tulistis, alium affertis, qui vos prodit a me aversos, pactosque Guario mihi necem inferre. Resipiscite filii, et quod amplexi estis consilium pessimum, vobisque ipsis damnosissimum, ocius abjicite; sublimius præmium, quam quod Guarius promisit, mihi acquiescendo consecuturi. Ad hæc illi, conspirationem quidem fassi sunt, sed ab ea exequenda desistere renuerunt, id solum obtendentes, nullum ipsis, si a compacto resiliant, inveniendum in Hibernia munimen contra vim et potentiam Guarii.

in Silvam abductum

12 Itaque in malo obdurati, sanctum Dei famulum pariter aggressi, ad oram insulæ trahunt, in continentem evehunt, indeque ad interiora vicinæ silvæ interimendum abducunt: ipso interea eos a C prosequenda malignitate dehortante, et promittente iis, modo desistant, securum vel Cluaniæ, vel, si malint, apud Hiberniæ Reges refugium. Qui demum videns se surdis et vecordibus cecinisse, rogat ut saltem a se perimendo in posteram diem abstineant.

robori includunt :

Quod ægre annuentes, illum nocte ingruente in vasti roboris caudicem, ad caveæ similitudinem vacuatum, compingunt; ipsique ad ostium, ne quo ille eventu elabatur, advigilant. Sed cum nocte ad finem vergente gravis eos sopor oppressisset, Kellacum id advertentem, crebra pulsabat capessendæ fugæ cogitatio; quam excutiens, Quoddam, inquit ad seipsum, incredulitatis aut diffidentiæ genus reputo velle Dei judicium effugere, et conari declinare necem ab eo mihi, Sancto Patre Kierano vaticinante, destinatam; adeoque præstat ut hic eam constans et tranquillus præstoler, quam (ut forte accideret) in fuga cui diu continuandæ, defectis inedia et lassitudine viribus, par esse non possum, velut meticulosus occumbam. Mansit igitur in loco, sacris meditationibus ad crepusculum intentus. Tunc vero nequem ei pavorem ingereret lux surgentis auroræ, ultra quam mortis inducias non obtinuit, caveam occlusit: sed mox ejus rei pœnitens, suamque pusillanimitatem reprehendens, aperuit.

13 Brevi post, cum prænuntii lucescentis auroræ silvarum volucres, canoros funderent sonos, Vir D Dei, revocato in memoriam quod nocte antecedentis feriæ quartæ somniavit, se nimirum a quatuor molossis ferociter invasum, dire discerptum, raptumque per filicetum, in saltuosam proruisse voraginem unde non successit emergere; intelligens id non tam somnium, quam præsagium imminentis sibi laniенæ extitisse; cœpit et ipse modulabundus Creatorem in creaturis vernaculo sermone in hunc sensum laudare. Amen ardenter Factorem, tuique nobis Datorem, o cara mihi aurora candida, victoriosa, jucunda lucis filia, cognata solis amœni, qua voluminum paginæ redduntur legibiles, qua domorum fastigia, summaque montium juga, et læta ruris spatia fiunt aspectabilia. Dein vaticinatum cædis suæ circumstantias, et inter has corpus et sanguinem suum a feris avibusque delibatum iri, e caudiceo ergastulo educunt sacrilegi grassatores, feriuntque sævissime, primus quidem Mac-Deoradius, ipsius Sancti fratruelis, tum Moeldalvanus amitinus; inde Moelsenachus cujusdam viri justi filius, denique intimam ejus in se dilectionem liberalitatemque multifariam expertus Moelcronius. Enecto in hunc modum sanctissimo cognatoque Præsule, immanes et nefandi discipuli ad Guarium regressi, benigne hilariterque excepti sunt. E

EX MS. HIBERN. constantem in laude Dei cantanda

crudeliter occidunt.

14 Ad corpus autem viri Sancti, quod inhumatum reliquere, ferarum volucrumque rapacium greges, prout ipse futurum prædixit, convenerunt: quorum quotquot ejus carnem aut sanguinem delibarunt, illico virtute divina et meritis Sancti Præsulis interierunt. Ipso autem die quo hæc truculenta tragœdia peracta erat, Princeps Muredacus, fratrem suum Kellacum, a quo velut patre, magistro, consultore, et spirituali directore totus pendebat, pro more visurus, in Conensem insulam trajecit: ubi cum, eo minime reperto, in memoriam revocasset, discipulos Kellaci nuper ante apud Guarium diversatos fuisse; inde suspicatus est, illum et Guarii suasu, et illorum opera interemptum. Quare insula confestim egreditur, movensque cum suis, quæsitum per avia silvarum valliumque recessus Pontificem sanctum, iter carpsit inter duo stagna Loch-Con et Loch Cuilinn.

Corpus feris expositum,

a Muredaco fratre

15 Ita demum pervenit ad quercum, in cujus cavitate pernoctarat Kellacus: et dum undique circumspiciunt, vident cominus sanctissimi Præsulis exanime corpus, humi in honore porrectum, suo inspersum cruore, et hinc inde a feris avibusque modice demorsum comesumque. Acerbum id, dirumque spectaculum feriit profunde corda eorum mœrore amarissimo, luctumque excivit undantem, maxime Muredaco, qui vernacula nænia orbitatem et dolorem suum cum Kellaci laudibus transmisit ad posteros. Auxit porro mœrorem incommoditas ipsa non modo digno honore celebrandi funeris, verum etiam ex aviis saltibus evehendi ad sacram ædem. Quo tamen modo potuere, Dunmoram, quæ nunc Turlach dicitur, sepeliendum apportarunt. At loci incolis, Guarii metu perculsis, non sinentibus istic sepeliri, inde detulerunt ad Lis-callain. Verum qui ad Ecclesiam de Kill-callain habitabant, Guarium similiter veriti, non permiserunt apud ipsos sacrum funus deponi. Quod ægre quidem accepit Muredacus, sed Deo vindicandum remittens, aliorsum non procul abscessit. Cum ecce; ipso suisque spectantibus, igne superne lapso ea ecclesia conflagravit, numquam exinde restaurata. F

invenitur:

16 Parvula inde mora secuta est, cum ecce alia nimis miranda res evenit. Ad globum enim illum nobilium virorum, qui pretiosum beati Martyris funus laboriose et incommode vectabant, duo cervi, nemine mortalium ducente vel agente, mansuete venerunt

a cervis divinitus submissis defertur in Es-creach ;

A nerunt, commodo loculo onerati; qui ad sacrum usque corpus penetrantes, ipsa ibidem mora et loculi in terram demissione, sat indicarunt, se a Deo missos, ut illud ad congruum sepulturæ locum deferrent. Quamobrem viri illi, magnopere exhilarati, miratique tantam Numinis curam circa famuli sui pulverem, sacrum pignus in capulo componunt, et cervis vehendum permittunt. Qui cum ad locum, Eiscreach dictum progressi fuissent, ad ostensi illic asceterii ostium subsistentes, sacrum onus deposuerunt; et templi campanæ, nullo trahente, insonuere. Congregati igitur qui in ecclesia vel asceterio erant, comperto cujus funus allatum et divinis prodigiis honoratum esset, prompta devotione cum psalmodia et congruis ritibus honorifice tumularunt, sanctorum Angelorum multitudine celebritatem sua ipsorum præsentia non modicum augente.

ibique sepelitur,

17 Porro prænumerati cervi in eo loco mansere deinceps, et habitatoribus aratione, aliisque laboribus, perinde ac domestica jumenta, de die serviebant; vesperi autem a jugo laxati, sepulcrum Sanctissimi Antistitis adibant, et quasi venerantium affectu lingua lambentes ad teneriorem ejus venerationem cultumque homines provocabant. Et hic fuit finis mortalis vitæ, ærumnarum, et martyrii S. Kellaci, quibus ad sempiternam beatæ vitæ possessionem pervenit, gratia Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, cui cum Patre et spiritu Sancto sit honor et gloria, in secula seculorum. Amen.

manentibus ad tumulum cervis.

B D

ANNOTATA.

a Muadus, *alias* Moadius, *Spedo* Moy, *in Comitatu Sligensi, qui Connactiæ versus Ultoniam ad mare Oceanum ultimus censetur.*

b Cluania *in Occidentalibus finibus Mediæ versus Connactiam.*

c Lugnia. *Colganus* 20 *Januarii ad Vitam* 2 *S. Fechini, ait esse Connactiæ regionem satis notam Comitatus de Sligeach, in qua Sedes Episcopalis Achadensis.*

d *Videntur hæc loco in dicto Sligensi Comitatu haud longe a Muadio fluvio quærenda.*

e Durbassium, *arcem in Connactia esse notat in Indice Topog. ad Acta Sanctorum Colganus, sed numeris ita depravatis, ut locus ubi de ea agitur nequeat inveniri: quæ typothetarum negligentia, utinam nec in nostris aliquando obreperet.*

f Tir-Amalgadia, *extrema Connactiæ trans Muadium ad ejus ripam borealem regiuncula, uti apparet ex Vita S. Patricii Tripartita apud Colganum lib.* 2 *num.* 76. E

DE S. ARIGIO SIVE AREDIO

D. P.

EPISCOPO VAPINCENSI IN GALLIA.

POST ANNUM DCI

Vapincum *sive* Vapingum, *vulgo* Gap, *in Notitiis antiquis provinciarum* Civitas Vappincensium, Vapensium et Vapecensium, *urbs Galliæ Narbonensis in hodierno Delphinatu apud Alpes Cottias, Episcopalis sub metropoli Aquensi, solenni cultu veneratur hisce Kalendis Maji, quibus obiit,* S. Arigium *sive* Aredium *suum olim Episcopum: cujus sacram memoriam ad hunc diem reperimus in quinque diversis MSS. Martyrologiis, Romano Ducis Altempsii, Gallicano monasterii Cluniacensis, Divionensi Domini du Cheval, item MS. Adone Reginæ Sueciæ, et alio monasterii Aquicinctini: ejusque commemoratio fit in antiquo Breviario Ecclesiæ Forojuliensis in Provincia. Vitam illius edidit Philippus Labbe tomo* 1 *Novæ Bibliothecæ, quam olim descripserat Jacobus Sirmundus ex codice Silviniacensi, sed pluribus mendis et barbarismis inquinato. Ita tamen ut* C *transcribentium ea potius incuria, quam auctoris videatur esse culpa: nam si lineas ac voces quasdam, fœde transpositas, ordini suo reddas, quem habere deberent, ut commodus sensus inveniretur; et paucula hinc inde per benevolam conjecturam emendes, non omnino invenuste scripta apparebit, et auctori coævo minime indigna. Quare cum satis sit, invariatum quidem, sed vix intelligibilem MS. Silviniacensis contextum in jam dicta Labbæi Bibliotheca extare; credidimus haud ingratum lectori futurum, si idem ex nostra conjectura hic proponeretur correctus. Interim optamus ut aliunde submittantur nobis, si supersunt uspiam, exemplaria alia, aut confirmatura correctiones nostras aut meliores suggestura. Auctorem recte coævum dici demonstrat* § 4 *Vitæ, ubi laudatur comes nocturnarum orationum Prolus Clericus,* qui tunc temporis, *cum Sanctus Episcopatum inierat,* Lectoris agebat officium; *cum autem Vita scriberetur, erat* in sacris Sacerdos admissus mysteriis: *qui deinde etiam* stylo percurrente narravit visionem, *sibi a Sancto Episcopo narratam sub exitum vitæ.*

Cultus sacer.

Vita scripta

ab auctore coævo

2 *Ætatis qua vixit Arigius chronotaxim nullo certiori charactere fundare possumus, quam tempore Concilii Lugdunensis anno* DLXVII *celebrati, quando* Sagittarius, *Vapincensi Episcopatu digne privatus, ipsius electioni locum fecit: ante quam* tessares-decada *regimini* Ecclesiæ Morgecensis *impendit, anno proinde* DLIII *ad eamdem promotus. Est hæc ecclesia in Arvernis, ad cognominem sibi fluviolum,* Morges *vulgo dictum una cum oppido, quinque circiter leucis a* Claromonte; *cui tunc Episcopus præerat S. Gallus, D. Gregorii Turonensis patruus, vel successor Cautinus. Interim dubitare non possumus quin ad parochiam Claromontanæ diœceseos regendam assumptus Aregius sit ex Cleri Claromontani corpore, adeoque sub ipso S. Gallo (qui eum Episcopatum* XXVII *annis tenuit) fuerit ad sacros Ordines promotus. Fortassis etiam* B. Desiderius, *qui puerum baptizavit et erudiendum suscepit, non fuit* Episcopus Cabillonensis *(nam utrum hoc nomine fuerit Cabillone aliquis vehementer est ambiguum, uti patet ex dictis ad* XXX *Aprilis, ubi egimus de ipso et S. Desiderato ibidem Presbytero) sed is quem* XI *Februarii ut suum colunt Claromontani, sepultum in ecclesia S. Illidii, appellantque* S. Desideratum, *affini utique et facile alternabili nomine cum* Desiderio. *Hujus namque nullum certum invenitur tempus; possetque inter S. Quintianum, qui haud diu post annum* DXVI *Sedem Claromontanam tenuit, et S. Gallum qui eam circa* DXXV *duntaxat suscepit, medius fuisse iste* Desiderius *seu* Desideratus. *Nec obest, quod bimulus* ante altare S. Vincentii Cabillonensis urbis *oblatus fuerit Aregius a parentibus: Cabillone enim natus, potuit cum iisdem in Arverniam migrantibus migrasse etiam ipse ibique baptizari; et migrasse aliquando dicendus est, quem constat in Arvernis, fuisse promotum.* F

Episcopatus circa an. 568 initus,

post Morgecen. Parochiam 14 annis administratam.

3 *Subscripsit sub Guntramno Rege Conciliis Valentino* II *et Matisconensi* II, Aridius *sive* Aredius Episcopus Ecclesiæ Vappicensis. *De ejus itinere Romano et benevola amicitia cum S. Gregorio Magno agitur in Vita num.* 10. *Addimus hic epistolas ejusdem S. Gregorii ad illum, quarum prima extat lib.* 7 *Registri*

S. Gregorius Arigio scribens

epist.

A *epist.* III *scripta Indictione* 2 *anno* DXCIX, *et est hujusmodi.* Gregorius Aregio Episcopo de Galliis. Fraternitatis vestræ afflictio, quam de amissione vestrorum vos hominum habuisse cognovimus, tantam nobis causam mœroris injecit, ut quia nos de duobus caritas unum fecit, cor nostrum in vestris specialiter uri tribulationibus sentiremus. Sed in hoc dolore multum me consolata est sanctitatis tuæ ad annum reducta discretio, quam et patienter ferre tristitiam, et decet de morte spe vitæ alterius longam non habere mœstitiam. Ne tamen aliqua adhuc tribulatio in vestra mente remaneat, hortor quiesce dolere, desine tristis esse. Nam indecens est de illis tædio afflictionis addici, quos credendum est ad veram vitam moriendo pervenisse... Hac itaque, Frater carissime, ratione perspecta, studendum nobis est, ut, sicut diximus, de mortuis non affligamur; sed affectum viventibus impendamus, quibus et pietas ad utilitatem et sit ad fructum dilectio...

consolatur de obitu suorum.

4 Præterea communis filius Petrus Diaconus nobis innotuit, quod Fraternitas vestra, tempore quo hic fuit, poposcerit, ut sibi et Archidiacono suo utendi Dalmaticis licentiam præberemus. Sed quia ita hominum suorum infirmitate compulsus festinanter abscessit, ut nec ipsum mœror incumbens diutius, ut dignum erat, et res desiderata poscebat, sineret imminere; et nos in multis implicitos Ecclesiasticæ rationis consideratio novum hoc inconsulte et subito non permitteret indulgere; idcirco postulatæ rei prolongatus effectus est. Nunc vero caritatis tuæ bona revocantes ad animum, hujus auctoritatis nostræ serie petita concedimus, atque te et Archidiaconum tuum Dalmaticarum usu decorandos esse concessimus, easque Dalmaticas dilectissimo filio nostro Cyriaco Abbate deferente transmisimus. Præterea in ea Synodo, quam contra Simoniacam hæresim per Fratrem et Coepiscopum nostrum Syagrium decrevimus congregari, Sanctitatem vestram volumus interesse, atque eidem Fratri Pallium, quod transmisimus tribui: si prius se promiserit illicita, quæ prohibuimus, per definitionem Synodicam a sancta Ecclesia removere. De qua Synodo omnem nobis subtiliter ordinem tuam Fraternitatem volumus scriptis decurrentibus nuntiare, ut ipse, cujus nobis sanctitas valde experta est, nos reddas de omnibus certiores. *Hæc ibi. De Synodo indicata legi possunt, quæ habentur* XII *Martii lib.* 3 *Vitæ S. Gregorii num.* 2 *et* 3. *Quo die etiam dedimus Vitam S. Petri Diaconi; quem tamen existimamus ab hic nominato et Vapincensi Clerico diversum fuisse. Archidiaconus Valatonius erat, ipsius deinde Sancti successor juxta S. Gregorii prædictionem. At S. Syagrius Episcopus Augustodunensis colitur* XXVII *Augusti. Altera S. Gregorii ad S. Aregium epistola habetur lib.* 9 *ep.* 51, *scripta anno* DCI, *et est hujusmodi.*

Dalmaticarum usum permittit:

B

jubet ut Synodo contra Simoniacos cogendæ intersit:

C

5 Cum in fraterna dilectione unum cor, unus sit animus; sicut in alterius prosperis mens lætatur, ita in adversis affligitur: quia in utroque participes esse lege caritatis adstringimur. Atque ideo major nos de tristitia vestra mœror invaserat, ne fortasse prolixi luctus afflictio assiduo cor vestrum dolore pulsaret, et vitam gemitibus oneraret. Sed susceptis Caritatis vestræ epistolis, optato sumus gaudio consolati: et omnipotenti Deo gratias egimus, quia et humanitatem vestram incolumem, et animum ad consolationem rediisse cognovimus. Nec enim aliter de vobis fuerat existimandum, nisi quidquid adversitatis esset, Sacerdotali fine dubio patientia vinceretis. Qualiter præterea in abscindenda Simoniaca hæresi Fraternitatis vestræ zelus olim exarserit bene recolimus. Unde hortamur, ut operam studiosius impendentes, districta inter alia quæ scripsimus

laudat ejus patientiam in adversis,

zelum contra Simoniacos,

D Concilii definitione damnentur: quatenus dum voluntatis nostræ intentio solicitudinis vestræ fuerit ope completa, et omnipotenti Deo oblationem gratissimam de vitiorum correptionibus offeratis, et ad aliorum ædificationem, qualiter in vobis Pastoralis officii cura fulgeat, ostendatis. Experientia autem vitæ vestræ nos provocat, quam valde multis præminere cognovimus, ut de vobis hac in re grande solatium præsumamus. Et ideo fervorem vestrum, sicut Deo auctore cœpistis, explete, ut bona, quæ in vobis recta intentione cœpta sunt, juvante Deo creatore omnium rectius impleantur.

AUCTORE D. P.

6 Præterea monachis, quos ad reverendissimum Fratrem et Coepiscopum nostrum Augustinum transmisimus, caritatem suam Fraternitas vestra, ut consuevit, impendat: et ita eos, tam per se quam per alios quos potuerit, ad proficiscendum solatiari studeat, ut dum vobis providentibus nullas illic difficultates vel moras habuerint, et nos quod de vobis confidimus sentiamus, et Deus vobis omnipotens pro conversione animarum, pro quibus transmissi sunt, suam gratiam recompenset. *Hæc ibi. Memoratus* Augustinus *est Cantuariensis Episcopus, et colitur* XXVI *Maji. Inter monachos autem hic commendatos fuit S. Laurentius, dein Episcopus Cantuariensis, cujus res gestas et itinera dedimus die secunda Februarii. Est præterea epistola* 62 *ejusdem libri noni, in qua splendor virtutum S. Arigii elucet, et est hujusmodi.*

caritatem erga monachos in Angliam destinatos:

E

7 In quanta apud nos memoria Fraternitatis vestræ sit caritas, cordis vestri secreta requirite, et ex eo quem circa nos habet amorem colligetis. Et quoniam sincera in dilectione nec vires absentia, nec locum habet oblivio; ita sibi imaginata vestræ Fraternitatis præsentia mens nostra reficitur, ac si corporeis vos oculis coram nobis sisti cernamus: quia nec abesse credendus est, qui per dilectionis vinculum animis inhæret. Quia ergo tanta in vobis Sacerdotalis gravitatis ornamenta conspeximus, ut de vestro omnino instituto et moribus lætemur, multa animis nostris de solicitudine vestra promittimus. Unde quia sic ea quæ Dei sunt agitis, sic in commissi vobis gregis custodia vigilatis, ut tamen ea quæ ex latere sunt prudenti moderamine dispensetis; latorem vobis præsentium Candidum Presbyterum communem filium commendamus, ut opem illi in quibus necesse fuerit pro utilitate pauperum impendatis: quatenus dum Fraternitatis vestræ fuerit, sicut confidimus, fultus auxilio, in ejus vos consolatione nos invenisse se sentiat. *Hæc S. Gregorius, quamdiu deinde post hunc annum* DCI *vixerit S. Arigius, non constat.*

Indicat mutuam dilectionem,

et Candidum Presb. ei commendat.

F

VITA

Auctore coævo, ex MS. Silviniacensi eruta a Jacobo Sirmondo S. J.

Sancti atque præcipui viri Arigii, Wapincensis urbis Antistitis, non phaleratis neque dialecticis, sed simplicibus tantum venerabilis vita narratur eloquiis. Ideo non vereor quod idioticus austeritatem auscultantibus ingerat sermo: quia si promptus attendit animus, illico sacer sociatur auditus. *a* Pater illius ex præclariori Francorum progenie oriundus Aprocasius vocabatur, mater Sempronia: qui etiam filium primogenitum Arigium, cum esset biennium suæ nativitatis [egressus] Deo offerentes, ante altare Cabillonensis urbis S. Vincentii *b* exhibuerunt. B. Desiderius *c* Episcopus, prælibatum filium cum gaudio suscepit et baptizavit, quia præscivit sibi futurum omni obedientia reverentem filium, modestiæ et humilitatis intelligibilem, et omni sanctitate pollentem. [Hic deinde ætate et scientia maturus] ad regimen

Nobiliter natus et pie educatus,

a

b

c

post regimen ecclesiæ Morgecensis,

EX MS. HIBERN.

A gimen ecclesiasticum, annuente Christo pervenit ad honorem *d* Ecclesiæ Morgecensis, ubi non modicus inhabitantium cernitur vicus: ibidemque una tantum temporis *e* tessares decada peracta, omnium Wapincensium Clericorum ac monachorum virorumque sanctorum consensu, atque cum exultatione gaudii maxima, postulatum est promereri sibi a Domino, ut Arigius, vir Deo plenus, Ecclesiæ sanctæ Wapincensis urbis *f* concessam sibi teneret Sedem.

d fit episcopus Vapincensis: e f

2 Interea detersa de corde caligine, ad cœlos animum intente apposuit, cumque ob [fervorem] desiderantis animi S. *g* Marcelli Martyris ecclesiam adire desiderium arripuisset; dum urbi Cabilonensi se beatissimus vir adjungeret, infestante inimico, Regina quædam valvas, liminibus Sancti appositas, Brunichildis *h* iniqua, seris firmare præcepit. Sed Sanctus Dei signaculum Christi faciens, ejusque intercedentibus meritis sanctis, ubi Arigius venit, oratione defixa claustra patefacta sunt. Narrata virtute Regibus *i*, munera indesinenter ad Sanctum miserunt; quæ cum iste vidisset, chlamyde sua recepit projectisque in terra solidis, exhorruit cum detestatione dicens, Dona iniquorum reprobat Altissimus; et taliter divina inspiratione vir beatus B repletus est, ut sicut Elisæus Propheta, contemnendo aurum et argentum, leprosos mundaret.

g oratione claustra ecclesiæ aperit: h i munera respuit.

3 Cumque pensaret, ob conservandi gratiam Dominicum sibi fuisse commissum gregem; ita omnium curam suscepit animarum, ut solida conservaret, alligaret contrita, errantem reduceret, nullam penitus extra caulas erroneam omitteret ovem. Clericorum autem sic nisus est in omnibus, ut spiritalem assumeret curam, ut industriæ suæ affectum bonitate misceret. Sui quippe moris erat, neminem contemnere: et si quempiam ad erudiendam suscepisset indolem, primo quidem ob rudimenta infantiæ blando commendans intimabat magistro, ut teneram instruens foveret infantiam; et sic demum spiritualibus rastris ad excolendos animos suo præcipiebat reservari labori. Cumque eosdem intra suæ recepisset Ecclesiæ septa, ita pro ipsis in omnibus induit curam, ut sub ipsius ditione reverentissime commorantes, in legis Domini meditatione diei ac noctis tempora non transirent, quatenus et personaret lectio cum instructione, et denuo cum exultatione Davidicam canerent modulationem.

Magnam curam gerit juniorum Clericorum:

4 Quos intra conclavis sui claustra conservandos, oratione Domino facta, nocturnis horis relinquens; ipse B. Pontifex [adibat] castrum, quod Wapincen- C sium est non procul ab urbe, cum uno tantum Clerico, nomine Probo, qui tunc temporis Lectoris agebat officium, et nunc in sacris Sacerdos admissus noscitur esse mysteriis: [nam] quia eum non invenerit reprobum, ideo in spiritualibus ausis detinebat probatum. Hunc in suo adsumens obsequio cum ardenti fidei devotione, nulla intermittens nocturna horarum spatia, arduum montis conscendens supercilium, a S. Mammæ *k* Martyris properabat Ecclesiam, in qua sacratissimi septi *l* pessulum ex more reserare consueverant. Nam claves clam auferre faciens, similes protinus præcepit fieri; sicque acto noctis silentio, cum prædicto puerulo, qui suo vacabat obsequio, cauto ac pendulo, tamen fixo animo, in sancta sanctorum ingerens gressum, ab summæ noctis exordio orationem agens, cum gemitus modulatione, cum lacrymis in laudem Domini perseverat: sic cum hymnis, et laudibus, et canticis spiritualibus peracto officio, deinde Christo prævio ad subjectam monti repedat urbem.

nocte in S. Mammæ ecclesia orat: k

5 Sed dum templum B. Andreæ Apostoli, ardenti desiderio exercendo, prope oppidum ipsius civitatis fuisset ingressus, quod late Christianis concessum est, ibi incursum *m* meridianum reperit suæ iniquitatis fungentem officio. Hoc ipse Pontifex sub An- D gelica respiciens ex more visione, intulit, ut ubicumque in suo nomine quis hominum properaret tutum iter ab eo postulans, eum in nullo noceret, et una cum satellitibus suis sibi cohærentibus ageret itineris curam. Et quia jam tempus aderat ut gallus cantaret, et Clerus [conveniret,] coercens ipsos quiete agebat. Nullus tamen hominum, a quibus vel de quibus venerat, præter Dominum scivit; et spectantibus Angelis, qui ageret penitus ignorabant. Elegit namque diversis atque exquisitis laboribus, in semetipso dicando martyrium, sanctum affligere corpus; tamen dum valuit ab isto exercitio non cessavit dirigere gressum, nec ante cujusquam patuit auribus, sed nec revelatum est oculis, nisi cum suspicientes ad ejus sanctam confessionem, quo sancta reserabat claustra cernerent *n* ferrum.

coercet dæmones: m corpus affligit: n

6 Scientes ad memoriam et nescientes nunc ad scientiam revocabo operum Domini, qui virtutem suam in tribulatione fideli famulo nec horrendo negavit in gurgite *o*. Cumque solito beatissimus vir ad ulteriorem fluminis *p* Druentiæ ripam se vellet navali evectione transferri; fortuitu insidiante diabolo, et agente fluminis cursu carbasa, inopinanter navicula rupi mediæ præcipiti incidit lapsu, volven- E tibus undis protinus conterenda: ex cujus mortis imminenti periculo per Angelicam adprehensus vir Dei dexteram, cum Diacono suo, qui Januarius vocabatur nomine, inimico superponitur saxo. Ex tunc itaque ipsum habuit suæ salutis in omnibus defensorem, quem incurrere visus fuerat in gurgite submersorem. Interea dum dextera lævaque gurgitum imminentes resonarent lymphæ, claræ noctis tempore, corde sancto et ore canebat, dicens: Expectans expectavi Dominum et respexit me, et statuit supra petram pedes meos, et direxit ad progrediendum gressus meos. Cum igitur turba ingens Clericorum famulorum ac civium ex utraque parte littorum imminentes adstarent, et lugentes liberandi instantia perenni fatigarentur; propinquus inclaruit dies, præcedens inclaruit virtus Christi, adducens eum cum exultatione obtentæ gratiæ.

o p a naufragio eripitur ab Angelo: Psalm. 39, 1

7 Tria *q* item gessit beatissimus vir magna miracula, quæ nec silenda putabo in secula. Cum immanissimus ac sævus ex opacis saltibus aper non procul fuisset ab urbe, cumque solitis venantium constipatus fuisset catervis, atque vibrantes tenentesque dexteris in perimenda bestia tela dirigerent ferrata, et incassi omnium invenirentur intendentium ictus; tunc demum sanctus Pontifex baculum, quem in manu F alma gerebat, in serino et in insano posuit ore: sic illico naturali caruit virtute, optatamque qui aderant omnes simul venationis capiunt prædam. Et sic factum est, ut omnium appareret obtutibus plus facere potuisse sanctitatis audaciam, quam puerilis armatam temeritatis instantiam.

q aprum mitem reddit:

8 Dum cujusdam Sabinæ illustris feminæ, eo quod in timore Domini sacra et certe vera vidua esset, benedicendi gratia domum fuisset ingressus; progrediens inde venenosus viantibus apparuit serpens. Cumque cæruleus ex trisulca sibilum depromeret lingua, atque per flexuosos se traheret globos, ut letales infigeret morsus; et cum mortiferum omnes effugerent casum, atque fustibus ac saxis anguem obruere meditarentur; sed nullus eorum ipsum interimere potuisset; tunc vir Dei, virtute animi magis quam corporis, maligni caput sancto attrivit calcaneo: sicque prostratus nequissimus anguis, deinceps numquam valuit ex ore nefario mala exundare venena. Sed hæc omnia ad tuam referunt omnes, Christe, virtutem, qui conculcasti leonem et draconem. Propterea benedicimus, laudamus, et superexaltamus nomen tuum sanctum in secula: quia

serpentem conterit:

A quia confidimus in te, qui fidelissimo tuo Arigio tanta dedisti virtutum insignia, ut et serpentis inimica contereret membra, et Pastorali baculo singularis feræ aperiret insaniam.

operario desidi maledicit, r

9 Alterum vero miraculum vir Dei noscitur intulisse. Exigenti enim jam tempore, dum marcida flueret *r* præparata incisioni herba, ea quod solis ardor adustus jam adusserat fœnum, misit beatissimus Antistes operarios in prædia sua. Et cum ad horam sextam venisset, unus ex operariis inerti animo, corde impedito *s*, dicendo se lassum vix corpus pertrahere [vacabat ab opere]. Tunc demum athleta Dei ad ipsum venit, et dum invenisset eum non lucrantem mercedis opera, sed inique gerentem ex [dæmone] consorte; maledixit ei in nomine Domini, ut probaretur oppressio inimici. Et dum se in terram volveret cum intentione iniqua, adveniens iniquissimus serpens, genua ejus rabiens inclusit; et dum avida fauce venenum ipsi evomuisset, cœpit clamare; Miserere, piissime Pastor, quia qui me suasit tibi mentiri, ipse me certissime decepit. Cumque concursus populi ad ejus acclamationem factus fuisset, venit S. Arigius Episcopus. At illic ut vidit deceptionem inimici, et hominis illius ruinam, et jam corpus ejus exanime jacere; projecit se in terram, atque cum lacrymis oravit, dicens: Domine Deus omnipotens, qui fecisti hominem ex nihilo, et periit primus homo per astutiam serpentis, et reparasti eum per unicum filium tuum Dominum nostrum Jesum Christum; tu repara hunc famulum a morte quam ipse diabolus per sinum venenosum in ejus membra transfudit, ut in nullo ei noceat. Et quia tu dixisti; Qui in me credunt, etsi mortiferum quid biberint, non eis nocebit: ita isti famulo tuo per preces servi tui reddere dignare pristinam sanitatem. At ubi orationem complesset, signum Christi super plagam manu sua faciens, ita venenum evomuit corpus ut nihil malum homo ille se inclamaret fuisse perpessum.

et ideo a serpente læsum sanat:

B

Marc. 16 18

Romam profectus a S. Gregorio benigne excipitur: t

10 Quodam interea in *t* tempore, cum vir Deo plenus Romam ad Sanctorum Petri et Pauli Apostolorum limina, orationis causa, pro amore Dei in Christi nomine properasset; tanta est a beatissimo Gregorio Papa veneratione receptus, ut cum esset Ecclesiæ Romanæ tam meritis quam privilegiorum supereminens potestate, atque Sacerdotalium infularum ceteris Sacerdotibus honore præpollens; taliter beatissimum Arigium Episcopum cum caritatis subjectione atque summo venerationis portabat affectu, ut non solum honoribus, sed et moribus, et scientia, sanctitate, modestia, castitate sibi coæquandum putaret. Sed nec unquam se a finibus Galliarum in illis partibus talem se protestabatur omnimodis Sacerdotem vidisse. Nam cum apud eum aliquantisper, tam ex devotione orationis, quam pro inquirenda Gregorii Papæ sermonum scientia singulari, spiritales innecteret moras; et jam valedicendi utrisque inoptata advenisset dies; cum tanto se amore ac profluvio lacrymarum fletuumque sibi summi Pontifices visi sunt sancta oscula tradidisse, ut adstantes, libri Geneseos recordantes, [interesse se] obsequio Josephi Patriarchæ, cum lacrymis colla unici fratris osculantis, putarent. Sed tunc, beatissimus Gregorius Papa sanctum ac venerabilem Arigium Episcopum visus est consolari eloquiis fidei, cum non modica spe, quod Jesus Christus Dominus noster, qui curam habet de omnibus, protinus eos in Paradisiacam faceret adunari sedem, laboris præmia centeno fœnore percepturos. Et sic placido oculo ac sereno animo suis omnibus tradens munera, oratione facta flentes ab invicem visi sunt discessisse.

C

Gen. 45, 4

11 Ergo et Beatissimo viro Valatonio, qui tunc temporis Archidiaconus sub sæpedicto Pontifice

D Wapincensem regebat Ecclesiam, visus est Dalmaticam causa muneris indulsisse. Et quia compererat, quod esset sacris litteris decoratus, ideo maluit ut esset suis munificentiis sancto velamine circumdatus: et quod ipse in sui Magistri succederet Sede, *u* beatissimus Gregorius Papa palam suis pronuntiavit oraculis. Qualis autem et quanta fuit sancti viri perfectæ vitæ operatio, felix *x* commutatio fidelium oculis declaravit.

ex MS. discedens quis sibi sit successurus intelligit: u

x

tres leprosos post triduanum ministerium mundat,

12 Dum per quadragintaduanam observationem diebus ac noctibus perageret officia, ut macerato corpore præveniret sanctæ Resurrectionis diem celebrando suscipere; advenere in trino numero elephantiosi: quos cum vidisset, in sua cella adire præcepit; ibique, adposita pelvi, præcinctaque sindone, pedes eorum lavare cœpit; et lectulos, ubi membra putrida atque defessa requiescerent, suis manibus adornavit. Illic tribus diebus detentus per noctis silentia pedes et capita eorum vel manus cum fletu et gemitu irrigabat, [donec illuxit] veniens sanctus dies Cœnæ Domini. Tunc eum Dominus exaudire dignatus est, ut sicut per Magistrum lotis pedibus discipuli paradisi amœna introierunt, sic fessi properantem de seculo beatissimi Arigii laudarent virtutem, *y* et detersa putredine carnis, vocis laudarent eum clamore, quia se cognoverunt per Sanctum Dei Arigium Confessorem lepræ evasisse supplicium, et postulantes viaticum [discesserunt].

y

E

et choro Angelorum interesse visus; z

13 Sed dum in lectulo stratus sui requiesceret, evigilans post quietem, chorum Angelicum modulatis vocibus ante altare B. Mariæ semper Virginis audivit: stratumque, omnibus suis obsequio *z* cubiculi vacantibus, dereliquit; et cursu concito inter eosdem introivit. Sed dum Probus Clericus, qui suo perpetim vacabat obsequio, evigilasset; et pergens ad cubiculum, eum illic non inveniret; statim ad ostium sanctæ ecclesiæ properans, et eum cum Angelico choro intuens, metuit, et penitus non introivit. Cumque prædictus Pontifex ad cubiculum rediret, cum magna humilitate, Probus eum interrogavit qua ex causa gressu intimo retrocedebat, dum inter eos psalleret, et coram obsequia ex more reciprocando repeteret. Sed ipse Pontifex hanc visionem ei silere præcepit. Igitur sic inchoavit, ut finiret: sic finivit, ut quod quæsierat, perpetuo retineret. Nam cum jam suæ vocationis ultimum pertingeret tempus, *aa* et solitum Angelici panis sumeret cibum, cum ex summo doloris impetu fessa Sancti membra stratu jacerent, mens tamen amplius ex more erecta cœli Dominum intuebatur dicens: Jesu bone, Salvator Domine, non tradas bestiis animam confitentem tibi, neque eam derelinquas in inferno; quia in terrena testudine clausa semper te deprecata est in cœlis. Sic jugem per multorum dierum spatia, dum sanctum spiritum cœlo redderet, orationem cum gemitibus permiscebat.

decidit in morbum:

F

in extasi ante tribunal Christi lætus excipitur: bb

14 Sed neque hoc quidem, quod ex fideli debitore narrare necesse est, silendum omnino putabo. Cum vir Sanctus anhelum pectus paululum sopori dedisset, ante magni Regis tribunal se cum gaudio magno cernebat adstare, et niveo peplo semetipsum, ipso præcipiente Rege indutum, percepisse [considendi] potestatem. Et deinde Isicium *bb*, quondam Gratianopolitanæ urbis Antistitem, intendit [eadem] semita, qua venerat, alacrem properare; ac pari modo a residente in splendoribus Rege miratur esse ditatum. Cumque vir Dei a blando evigilasset sopore, Beatissimo viro Valatonio, tunc temporis Archidiacono, et Diconcio provectæ ætatis Presbytero, et Probo Diacono adstante etiam ultimo, qui istam stylo percurrente in suo amore narravit visionem, quam spiritalibus vidit oculis, certe audientium auribus indicavit, et sic ausus est in veritate dixisse, quod

A quod omnes suæ Ecclesiæ filios Domino commendavit, omnibus benedixit, et absolutione profuit cunctis.

EX MS.

cc 15 Nudato corpore, ante altare S. Eusebii *cc* cum cinere et cilicio jacens, cum Viaticum Corporis et Sanguinis Christi de manu Isicii Episcopi et Diconcii Presbyteri accepisset, ait : Gratias tibi ago, Domine Jesu Christe, quia jam video tempus resolutionis meæ. Et sursum erectis oculis expansisque manibus, ait : Nudus egressus sum ex utero matris meæ, nudus revertar illuc. Obiit autem ipso die Kalendarum Maji, et continuo advenit [ursus] *dd* de remotis montibus, ipse, qui quando de Roma rediebat vir sanctus, concito ictu percussit et devoravit bovem [subjugatum plaustro, in quo cum sarcinulis erant Reliquiæ] sanctorum Apostolorum Petri et Pauli, et multa patrocinia Sanctorum [quæ] ibi erant reperta, et denique caligæ B. Mariæ semper virginis. In Christi [autem] nomine vocavit Episcopus ursum : [qui] inclinato accurrit capite [et] jugo ligatus ad feretrum onera perduxit Wapinco, [et] vixit usque senio. Ipse autem obviavit corpori : [et singulis annis] ad ipsam sanctam solennitatem veniebat, usque dum canus vixit. Et multi gaudebant qui videbant eum, et victum præbebant ei, *ee* Amen.
B

sumpto viatico

dd moritur 1 Maji :

accurrit ad exequias ursus.

ANNOTATA.

a *Quas hic primo loco legis lineas, fœde transpositas invenimus, post alias plures sequentes, usque ad verba, ad integrandum sensum a nobis inserta et* [ ] *inclusa. Loco autem principii invenies apud Labbe aptatum titulum, scriptoris multo recentioris,* In nomine Sanctæ et individuæ Trinitatis. Incipit Vita S. Arigii Wapincensis Episcopi, qui oriundus etc. *Nos sub levi correctione videmur omnia primigenio sensui et ordini reddidisse.*

b *Est etiamnum ecclesia Cathedralis* S. Vincentio *sacra Cabillone.*

c Desiderius *hic, Cabillonensis, an Claromontanus Episcopus intelligi debeat, jam supra quæsivimus : in impressis apud Labbe, dum sic legitur,* ante altare S. Vincentii Cabillonensis urbis B. Desiderius Episcopus, *ambiguum manet, ad utrum referatur τὸ* Cabellonensis urbis.

d Morgecensis ecclesia, *in tabulis* les Martres Morges, *in diœcesi Claromontana apud Arvernos.*

e Tessares decada, *intelligo spatium* 14 *annorum.*
C

f *Post annum* 576 *deposito Sagittario.*

g *S. Marcellus Presb. et Mart. Cabillonensis, colitur* 4 *Septembris.*

h Brunechildis, *uxor Sigeberti Regis Austrasiorum; quo moriente anno* 575 *venit illa in Galliam ad mariti defuncti fratres, inter quos S. Guntramnus Burgundionum Rex, et monasterii S. Marcelli fundator : apud eos autem varia fortuna ac fama vixit reliquo hoc seculo.*

i Guntramnum *intelligo et* Chilpericum *Neustriis imperitantem : ut communis aliqua consultatio eos cum Brunichilde ibi conjunctos tunc habuerit : quando Cabilonem venit S. Arigius, natalem suam urbem.* D

k *Hic est celebris Martyr,* Mamas, *relatus ad* 17 *Augusti.*

l *Impressum,* sacratissima septa clavesque pessulum, *quæ modica correctione et transpositione visum est corrigere.*

m *Dæmonem intellige : ita* Ps. 90 *v.* 7, *protegendum se Propheta ait* ab incursu et dæmonio meridiano.

n *Puto intelligi clavem, oratorio appensam, quam sibi ad reserandas noctu ecclesias fabricari fecerat, ut supra dicitur.*

o *Ita visus est corrigi posse transpositis lineis perturbatus sensus verborum, levi dumtaxat correctione egentium : quod iterum paulo post facere oportuit, ut videbit qui volet impressa apud Labbe legere.*

p *Impressum* Durantia : *transit haud procul Vapinco.*

q *Interponitur,* inquit, *quasi ex alicujus ore aut scripto hæc referrentur; quod hic et alibi adhuc semel iterumque mutari in,* Itaque *et* Item, *vel plane omisi.*

r *Labbe* floreret, præparatam — herbam — adduxerat. E

s *Sensui explendo addita hic et alibi verba lector his* [ ] *dignoscet.*

t *Circa annum* 598, *uti ex Epistola S. Gregorii supra relata constat.*

u *Sammarthani non inveniunt quem substituant Aridio, nisi* Potentissimum, *qui Concilio Cabilonensi anno* 650 *interfuit: sed per hunc* Valatonium *opportune suppletur manifestus hiatus.*

x Commutationem *intelligo, qua pro Arigio substitutus est jam dictus Valatonius, sua virtute monstrans, quam efficax in eo fuerit sancti decessoris exemplum.*

y *Omitto hæc verba intermedia, tamquam hic otiose iterata,* Ita Domini misericordia præstare dignata est.

z *Id est,* dormientibus.

aa *Iterum omitto* in quo oblationis omitteret diem : *quia sensum non faciunt, et sine his cetera recte cohærent.*

bb Isicius, *aliis* Esicius *et* Hesychius, *qui Episcopus Gratianopolitanus, ab anno circiter* 570, *pluribus Conciliis interfuit ; videtur autem hac visione indicatum, quod paulo post S. Arigium etiam ipse ad eamdem gloriam esset admittendus. Quare merito dubites, an inter hunc et Clarum, qui an.* 650 *Concilio Cabillonensi interfuit, non debeant collocari aliqui ex illis, qui apud Sanmarthanos collocantur post Clarum sine ulla nota temporis.* F

cc S. Eusebium Vercellensem *hic notari crediderim, qui colitur* 1 *Augusti.*

dd *Impressa* advenit vir sanctus : *sed de urso hic agi ostendunt cetera, et verba,* vir sanctus, *alio spectare.*

ee *Non videtur hic plane finis fuisse.*

DE

Vide App. T. VII Maji not. 32

DE S. BERTHA MARTYRE

D. P.

ABBATISSA AVENNACI IN DIOECESI REMENSI.

Sub finem seculi VII

Epitome Actorum apud Flodoardum,

Gumberti *sanctissimi Martyris, apud* Avennacum *in Campania culti, memoriam illustrantes ad* XXIX *Aprilis, necesse habuimus præmittere Actis notitiam brevem, de ipsius ac Sanctæ uxoris ejus* Berthæ *gestis, ex Flodoardi Historia Remensi acceptam; simulque indicavimus usum eum antiquis S. Berthæ Actis, uno post ejus mortem seculo scriptis, cum venerabile corpus inventum fuisset integrum atque incorruptum. Ea Acta, ut tunc erant, fortasse etiam nunc extarent sincera indivulsaque, nisi ille, cui post solennem Corporis revectionem Avennacum, factam sub Artoldo Remensi Archiepiscopo circa annum* DCCCCL, *commissum erat ordinare Officium ecclesiasticum pro cunctis utriusque Sancti festivitatibus, visum fuisset amplificare Legendam amplificatione varia, eamque sic auctam distrahere in plures partes. Ac primum quidem excerpens quæ solum fere Gumbertum spectabant, ea sic extendit, ut pro die festo habuerit Lectiones* XII *de vita ejus Remis acta, et pro die Octava Lectiones* VIII *de ejusdem peregrinatione et martyrio. Quæ nos in unum colligentes, uti tunc interpolationibus rejectis antiquæ simplicitati conabamur reddere; idem nunc quoque intendimus facere, tanto solicitius, quanto potior semper Aveniacensibus fuit suæ sanctæ Fundatricis veneratio, numerosiori prolixiorique festivitate testata.*

antiquior legenda interpolata

et per lectiones plurium festorum distracta est,

2 *Quin etiam communem utriusque Legendam, scriptam olim fuisse sub nomine solius S. Bertæ colligimus ex prologo, qui in principio Lectionum pro die festo notatur iis verbis conceptus, ut appareat auctorem, ipsius dumtaxat causa scriptionem aggressum, ex qua sicut dictum est, amplificata postmodum, accepta sunt, primum Lectiones* VIII *de vita Sanctæ Berthæ usque ad monasterii Avennacensis extructionem, pro die Natali, hoc* I *Maji; deinde pro sex diebus infra Octavam quotidie lectiones tres, quibus continetur vita ejus monastica, ac potissime miraculum deducti Avennacum fontis. Sequebatur historia mortis per privignos illatæ, distributa in* VIII *lectiones pro die* VIII *et pro Dominica infra eamdem. Sed hæ nescio quomodo amissæ sunt. Amissarum defectum supplevit posteritas, pro Dominica quidem infra Octavam usurpando easdem* VIII *Lectiones, quæ reservatæ fuerant et etiam nunc recitantur pro* Commemoratione S. Berthæ, quæ fit XII Octobris : *pro ipsa autem die Octava, easdem quæ* dicuntur in festo Translationis, quod celebratur ultima die Augusti.

1 Maji

12 Oct. et 31 Augusti,

cum officio post translationem composito :

3 *Ita discimus ex rubrica, ante Officium Dominicæ et Translationis prænotatæ præfixa in prima Avennacensium Officiorum editione, facta anno* MDLVII, *curante Ludovica de Linange Abbatissa. Lectiones quidem hæ continent historiam delati Avennacum S. Gumberti et juxta uxoris corpus sepulti, recentioribus quibusdam ex Flodoardo additamentis auctam : dicitur tamen solius Berthæ Commemoratio, quod argumento nobis est, ejus solius annuum cultum eatenus fuisse apud Avenniacenses : quas etiam credimus secundam illam festivitatem annue agendam assumpsisse, quando corpus ejus ut dixi elevatum fuit, et quoniam integrum prorsus erat, seorsim ipsum a mariti ossibus collocasse. Pro tertia vero quam diximus Translationis festivitate compositæ sunt* VIII *lectiones novæ sub novo exordio; quod exordium incuria posterorum a suo abstraxit corpore, tamquam legendum ad calcem Lectionum pro die Commemorationis præscriptarum.*

cujus responsoria metrica synopsim vitæ continent:

4 *Harum postremarum Lectionum auctorem libenter eum credam, qui antiquam Legendam interpolavit atque distraxit in duas; et utriusque Sancti reliquum Officium composuit : proprias scilicet nec inelegantes Antiphonas, Responsoria, Orationes diversas pro singulis Horis. Utriusque Officii Responsoria, versu Hexametro composita, fortassis antiquiora sunt, ideoque ea juvat hic in unum colligere, cum iis tota Actorum contineatur substantia.*

Sancta Dei Bertha, prædulcis Franciæ alumna,
A summis Procerum generosum protulit ortum,
Cum carnis genere mentis proba nobilitate.
Sponsa fuit sponso conjuncta beata beato,
Par insigne animis Gumberto Bertha fidelis;
Prole tamen cassa, latet an sit et inviolata.
Desolata viro migrante beata virago,
Cuncta fere spreto pede repulit infima seclo,
Permutans pullo rutilantia flammea velo.
Dum sancta explorat quo diva habitacula condat,
Angelico visu super hac re certificatur,
Monstraturque locus Vallis prius aurea dictus.
Omnibus extructis, dum Mater tractat herilis,
Quisnam illuc Domini famulatu militet Ordo,
Virginibus septa visa est sibi virgo Maria,
Sic monstrando locum monialibus instituendum.
Temporibus priscis aqua deerat sedibus istis;
Unde gravata Deum dum Sancta exposceret almum,
Fons certusque locus sibi cœlitus insinuatur,
Qui Virtus dictus jacet ad tria millia passus.
Illuc cum libra nummorum Sancta profecta,
Postquam pro pretio fuit illam solvere præsto,
Per-trahit-arva colum, sic ducens ad sua rivum,
Qui fluit usque hodie servans cognomina Libræ.
Felix et Domino gratissima Bertha supremo,
Dum per multiplices mundo obluctata labores,
Testata est, Christi quantum victoria possit;
Tandem martyrium peragens petit alta polorum:
Quæ divina videns, et jam sine tempore gaudens,
Christo, cui placuit, precibus nos jungere poscit.
Christe, salus nostra, tibi laus et gloria cuncta,
Qui nobis oriens lux atque redemptio vera,
Nos tantæ Matris donas prædivite gleba :
Cujus nos precibus pius abstrahe mortis ab umbra.

5 *Hactenus antiqua prosa sive sequentia, continuo sensu, ut apparet, composita, sed ab auctore Officii in plures distracta partes, ut pro totius diei festi Responsoriis omnibus sufficeret. Nihilo minus antiquus esse videtur Hymnus de Sancta, proprius ad utrosque Vesperas et Matutinum, qui talis est :*

uti etiam hymnus,

Decus futurum gloriæ, jubar micat ecclesiæ,
Claris orta natalibus et sanctis Bertha testibus.
Conjuncta matrimonio Gumberti nunc clarissimo,
Se non fœcundam partubus Deo sacravit actibus;
Dehinc contemnens fœtida mortalis ævi gaudia,
Pium convertit conjugem, sectantem vitam cœlibem.
Fundans sacrum cœnobium greges ditavit virginum
Fit ipsa Mater omnibus, præestque militantibus.
O Mater splendidissima, potens virtutum gratia;
Post carnis hujus exitum, concede vitæ præmium.

Et hic quidem defectus prolis sic indicatur, ut ipsa vitæ cœlibis seu continentis auctor fuisse viro suo simpliciter indicetur : sed præcedens metrum, suspicionem ingerit perfectioris castimoniæ, ubi dicitur :

Prole tamen cassa, latet an sit et inviolata.

Quidni

AUCTORE D. P. cum aliquo indicio servatæ virginitatis:

A *Quidni autem virginem vixisse suspicemur, quæ corporis per integrum seculum incorrupti privilegio, de solis fere virginibus legi solito, divinitus illustrata fuisse cognoscitur? Certe intelligens sponsum suum (cui non deerant filii, ex legitimo, ut credere malumus, conjugio antea nati) sola consanguineorum importunitate et divinæ vocis imperio cedentem, subiisse rursus vinculum conjugale; facile eumdem potuit perpulisse, ut servandæ virginitatis gratiam sibi indulgeret; sicut eidem persuasit ut bonorum suorum heredes, quatenus per jura licebat, spirituales mallet filios quam carnales habere.*

ejusdem ut Martyris cultus apud Remenses.

6 *Quidquid sit de laureola virginitatis, palmam titulumque martyrii ipsis tribuunt quotquot de ea agunt, non solum Aveniacenses in omnibus suis de ea Officiis, sed et alii. Ecclesia Metropolitana Remensis, quamvis Kalendas habeat sanctorum Apostolorum Philippi et Jacobi cultu festiviori occupatas, tamen in primis Vesperis Laudibusque, juxta Breviarium anno* MDCXX *excusum, præscribit* memoriam S. Berthæ Martyris, *cum Antiphona et Oratione* Deus qui inter cetera, ut in communi Virginum. *In pervetusto ecclesiæ SS. Timothæi et Appollinaris Martyrologio notatur* Kalendis Maji, in territorio Remensi, loco qui vocatur Avenniacus, B passio S. Berthæ uxoris S. Gumberti. *Sigebertus in chronico ad annum* DCLX *ita scribit :* S. Bertha, Martyr et Abbatissa, sanctitate floret in Francia. *Sequuntur Ferrarius et alii cum Saussayo : qui ex prædictis Officiis eidem prolixius elogium texuit, non absque*

Errores Saussayi

errore, dum ipsam attribuit Avenæ, cœnobio Catalaunensis diœcesis. *Vulgariter quidem monasterii locus* Avenay *dicitur; sed illud, ut similia omnia Francicorum locorum nomina in ay, ex usu Latine scribentium, juxta formam antiquam eorumdem nominum, terminandum Latine erat per* acum *aut* acus. *Abest autem locus haud multo longius Catalaunis quam Remis, ad hanc tamen non ad illam diœcesim pertinet, ut est notissimum.*

et Bucelini.

7 *Gabriel Bucelinus nihilo levius erravit, quando prolixius ejusdem S. Berthæ elogium finivit his verbis:* requiescit autem juxta maritum olim suum, in monasterio S. Petri Remensis : *diversissimum enim hoc cœnobium est, a Baldrico in ipsa urbe Remensi extructum eodem seculo, de quo egimus* XXIV *Aprilis ad Vitam S. Bovæ, primæ ibidem Abbatissæ. Diversissimum fuit etiam alterum, cujus nunc (ut in Breviario Remensi legitur ad festum S. Gumberti) solum superest* aula, sacellum et capella S. Patricii, *olim in porta Collaticia seu Basilicari* in honore S. Petri *extructum a* C *dicto Sancto,* quod Regale seu Fiscale *vocabatur. Monasterium vero Aveniacense, quamvis ipsum quoque S. Petro sacrum esset, octo fere leucis distat Remis, et proprio nomine* Vallis-aurea *dicitur. Trium istorum monasteriorum discrimen potuerat discere Bucelinus ex ipso quem citat Flodoardo, diversis capitulis de unoquoque successive locuto; si paulo majorem accurationem quam festinationem libris in publicum lucem producendis adhibuisset : quod sane inviti reprehendimus : sed oportet subinde hæc animadvertere, contra eos qui moleste ferunt, quod non omnes continuo, quos tales scriptores admisere, recipiamus in Ordinem Benedictinum.*

An fuerit ordinis Benedictini ?

8 *Joannes Mabillon, in Actis Sanctorum sui Ordinis, videtur eorum judicio circa S. Bertham diffisus fuisse, quando seculo secundo omisit ejus Acta referre, contentus eam retulisse ad indicem Prætermissorum : quod tamen ne ægrius ferrent sui, præposuit * asteriscum, quo voluit indicatos* qui germani Benedictini esse videntur, *utique non tam ipsi quam aliis, quibus nolebat contraire. Dicitur quidem in* II *Lectione diei* III *quod S. Bertha* construxit *ædificia officinarum,* sicut S. Benedictus præcipit; *sed ostendimus in annotatis quam ineptum glossema istud sit. Multo efficacius istud probaret Altivillariensis cœnobii a S. Nivardo instituti disciplina, si ea probaretur Benedictina fuisse : vix enim dubitare* D *possumus, quin in monasteriis ædificandis Regulaque legenda, exemplum sancti illius Antistitis ac fratris sui secuti sint pii conjuges Gumbertus et Bertha. Alioqui secundum Regulam S. Columbani instituta fuisse quædam vicina Remis monasteria, dubitare vix sinit Adzo Dervensis Abbas in Vita S. Basoli, dum ait, quod is Viriziacum adveniens, adjunxerit se numero duodenum Fratrum,* mores et actus B. Colombani imitantium, sicut in antiquariis reperisse, *se ait : quod sane non reperisset, nisi saltem in novo post S. Basoli mortem cœnobio, ipso de quo agimus seculo* DCC, *ejusmodi institutio obtinuisset; esto id forte non fuerit trahendum ad tempus quo Basolus appulit.*

9 *Flodoardus cum lib. 4 cap 47 multa de S. Bertha ex antiquiori ejus Vita, ut credimus, deduxisset, deque illius ac viri communibus apud Avennacum miraculis; tandem subjungit, velut suo tempore, id est seculo* X *gestum :* Quædam præterea mulier, ab altari hujus monasterii linteum nuper furata, ferre secum voluit; sed egredi ecclesiam nullo modo potuit, donec suum confessa reatum, sublatum restituit suo altari velum. *Idem pluribus verbis deduxit auctor officii proprii,* nostra *inquiens* ætate : *et similiter ex Flodoardo accepit finem præcitati capitis, ut impleret numerum Lectionum pro die Translationis hoc modo :* Monasterium vero, quod Sancta ipsa maximis sumptibus instruxerat, et Abbatiam ejusdem domus, Dominus Fulco Præsul ab Odone Rege concedi Remensi ecclesiæ, per paginam præceptionis Regiæ, obtinuit; et pro confirmando eo eidem Ecclesiæ a Formoso Papa privilegium Sedis Apostolicæ impetravit. *Intra annos videlicet* DCCCXCI *quo electus Formosus, et* DCCCXCVIII *quo mortuus Odo, quamvis ipse Fulco ab anno* DCCCLXXXVIII *usque ad* DCCCC *Sedem suam tenuerit. Ultimam illam observationem omisit Monachus San-Remigiensis, qui Sanctorum Gumberti et Berthæ Vitas, quales in eorum Officiis repererat, novo stylo expolivit forte post* XII *seculum : quam ejus scriptionem habemus, sed stylo rursus per Guilielmum Dujatium Canonicum Regularem S. Joannis Suessionensis mutato : nec operæ pretium fuit requirere Remis styli primigenii ecgraphum, cum nihil ibi reperiatur notatu dignum, nisi quod ait, post Translationem sub Artoldo factam,* utrique Martyri deinceps Officium particulare decretum institutumque fuisse.

Quædam Actis addita ex Flodoardo. E

ACTA

Ex veteri Officio Avennacensi. F

Vitæ Sanctorum in exemplum proposita,

Cum sanctorum præcedentium Patrum vita nobis ad memoriam reducitur, miramur quod [similes] nunc temporibus nostris inveniri minime queant. Sed divina clementia actum est, ut lumen justitiæ nobis ostenderetur in arcta vita Beatorum, ne a veritatis tramite possimus pedem retrahere, velut nescientes quid debeamus sequi quidve vitare. Omnipotens namque Dominus, petens propter nos ima, non relinquens superna, non solum virili sexui contulit victoriam erga venenatæ fraudis nequitiam ; sed etiam in fragili sexu muliebris conditionis magna præbuit exempla virtutis : ut ad ipsum semper mentis attollamus oculos omni cunctatione postposita , qui os mutorum aperit et linguas infantium facit disertas, qui per sensatos modos humani colloquii, distinxit immensos brutosque rugitus asinæ. Nec mirum si feminam fragilis materiei dedit in exemplum : qui veritatem suam etiam cum voluerit narrat per ora jumentorum. Ad consortium namque coheredum Christi nos confugere oportet, velut ad tutissimi portus sinum, ictus terreni æstus tempestatemque vitando, ut Deum deorum mereamur

imo et Sanctarum :

A mur videre in Sion; ubi sanctissima Bertha, ob cujus memoriam recolendam hæc prælibavimus, potitur præmiis bonorum, ascita consortio sanctorum spirituum. *a*

nupta S. Gumberto

2 Hæc namque orta sanguine nobilium parentum, ut decebat tantæ nobilitatis lineam, juncta est sanctissimo, sicut legitur, et omni laude digno Gumberto in conjugium : non ardore nefandæ libidinis, sed amore propagandæ posteritatis. Dum vero simul juncti fruiti sunt mundo, semper Deo placere studebant, et de die in diem ad perfectionis culmen conscendere festinabant. *b*

mutuo consensu separatur,

3 Cum autem jam tempus immineret, ut, dispensante misericordia summi Dei, sese dividerent, quo quirent esse ex Dei cultoribus, quibus ipse dicit, Vos qui reliquistis omnia et secuti estis me, centuplum accipietis et vitam æternam possidebitis;....*c* Domina et venerabilis Bertha spiritum sanctæ paupertatis libentissime ferebat: et in hereditate magnæ dotis, quam jure maritali attigerat, sicut prius pariter egerant in *d* porta Remensium, aliud desiderabat contruere monasterium. Cumque diutina cogitatio hæc animo versaretur, apparuit ei Angelus Domini dubietatis jubens deponere obstaculum, et mentis oculum ad Patrem omnium erigere, locumque ab

et locum struendi monasterii divinitus edocta,

B ipso præparatum designare *e*, mensurasque monasterii construendi metiri. *f*........... Cumque ancilla Dei hæc vidisset, quasi in excessu mentis effecta, læta visione desiderii sui, properat ad partes sibi ostensas : et sicut sibi cœlitus revelatum fuerat, sic jussit signari loca construendorum fundamentorum. *g*

4 Cum autem ancilla Christi cœpisset construere monasterium, ut sibi a Domino fuerat imperatum, in vico qui vocatur Avennacus *h*, cœpit cogitare cujus sexus cujusve ordinis Deo militantes ibi adunaret. Dum hæc versaret animo, tempore opacæ noctis, quando nimium lassata membra daret modicæ quieti, astitit ei gloriosum diadema Virginum, scilicet beata Virgo Maria, confortans eam dicensque, ut quod Summo polorum jubente inceperat, totis nisibus corporis usque ad perfectionis culmen perduceret, et in eodem monasterio puellarum cœtum congregaret. *i*

in eodem

Deiparæ jussu puellas colligit.

5 Completo autem opere, quod Domino ostendente amore ipsius accensa, inceperat, multis donariis ditavit eumdem locum, magnisque appendicibus terminos ipsius dilatavit. *k* Ibi vero, ut sibi revela-

C tum fuerat a Domino, puellarum multitudinem undique ascivit : *l* quas et fragiles corpore, et mente robustas, verbis et exemplis ad bene vivendum informabat. *m* Confortabat namque in Domino adoptivas filias, scutoque justitiæ eas munitas reddebat, docendo ut divitias caduci seculi respuerent, et nulla ejus adversa formidarent. *n*

Ob aquæ penuriam,

6 Omnia autem ædificia officinarum sanctissima mater *o*, circa ædes Deo militantium construxit, excepto molendino : quia illis adhuc temporibus indigentia maxima *p* aquæ habebatur. Cumque ancilla Christi per dies temporum * videret tristari, ac nimium lamentari famulas Christi ob indigentiam liquentis elementi, cœpit et ipsa compati doloribus earum. Repleta quoque sancti Spiritus gratia, quadam nocte, dum omnes Sorores se sopori dedissent, sancta Mater, longa suspiria trahens ab intimis cordis, lento pede de eadem domo egressa est, ac oratorium pedetentim intravit. Quæ prosternens stravit se terræ, effusoque lacrymarum imbre, rogabat Dominum cœli terræque auctorem, ut qui olim per desertum populo sitis indigentia fesso, largiri dignatus est pocula ex silice per manum Moysi et Aaron, *q* misertus largiretur ex terræ visceribus sibi liquentia aquæ. Dum completa oratione famula Chri-

* an temporum ?

noctu supplicans

D sti exiret de oratorio, antequam perveniret ad limen ostii, vox cœlitus delapsa dixit ad eam : Dilecta Dei, depone anxietatem mœroris : quia quod fideliter quæsiisti, efficaciter consecuta es. Cumque hæc audisset, terrore nimio repleta, viribus desertis, devenit ad pavimentum soli, semiviva effecta ; apparuit autem ei B. Petrus *r* dicens ei : Lucescente proxima die, vade ad locum, qui Domino jubente tibi monstrabitur; et quidquid ipso dispensante * contigerit, perage : ipsum vero scito semper esse tecum.

Ex Ms. : confortatur voce cœlesti,

et S. Petri directione :

* an cogitaveris ?

fontem reperit,

7 Domina vero Bertha, dum aurora emicans cœpisset reddere cosmo lucem, et illuminasset in umbra opacæ noctis sedentes, properat sola cum sola puella ad locum sibi a Domino demonstratum. Quo cum pervenisset, cœpit Deum omnipotentem invocare precibus lacrymisque, ut eam dignaretur compotem voti sui facere. Quæ dum lustraret situs loci illius, pervenit ad quemdam hortum in quo erat fons miræ pulcritudinis. Quem ut vidit Deo devota femina, minime concupivit ; [sed] possessoribus ipsius prædii sic locuta est : *s* O fratres in Christo dilecti, hunc fontem prædii vestri vendite mihi : et accepta digna pecunia cedito nostri usibus. Cui sic aiunt : En

emptumque

E præsto sumus, si tamen detur pretium a nobis taxatum. *t* Sancta autem videntibus qui aderant, libram unam denariorum posuit super lapidem qui erat super os ejusdem fontis : domini vero ac venditores receperunt æs. *u* Tunc sancta mater Deo plena, colo, quam manu tenebat, cœpit terram fodere, et in modum sulci rigam facere, orans ac dicens : Ostende nobis domine misericordiam tuam et salutare tuum da nobis. Revertens namque ad monasterium, colum eadem post se trahebat, tantaque abundantia aquæ eam sequebatur, ut ad usus omnes hominibus pertinentes, sufficeret: sicut usque hodie apparet. *x* Nomen quoque sancta mater fluviolo ipsi composuit, dicens : Libra vocaberis : quia una libra pro emptione tui data est. Tantam ergo gratiam illi concesserat Dominus, ut in terris posita corpore, menteque habitans in cœlo, mirabilia ingentia faceret.

post seducit.

A privignis occisa,

8 .... Privigni denique ipsius Domnæ Berthæ insurgentes contra eam illam interemerunt ..... *y* Postquam S. Bertha de hac luce migravit ad Dominum sæpe dicti privigni, filii videlicet Domini Gumberti, invasi a dæmoniis * defecisse referuntur, indignam vitam digna morte claudentes.

* al. decessisse ?

mandat corpus S. Gumberti ad suum transferri.

F 9 Transactis vero multorum annorum curriculis, quadam apparuit nocte per visionem S. Bertha, cujus sepultum erat corpus in monasterio Avenniacensi, ipsi Munciæ, quæ fuit consentiens in ejus nece, dicens : quod si vellet remissionem tanti facinoris habere, tunc iret ad locum ubi Dominus Gumbertus jacebat, eumque inde referret, ac juxta corpus suum locaret. Quæ dum talia audiret, respondit : O Domina, quomodo scire potero, quod mihi sit dimissum tam ingens peccatum? Ipsa denique dixit : Siquidem quando corpus ejus juxta meum fuerit positum, statim exiet sanguis a naribus et ab ore tuo. Ut ista audivit surrexit mente libenti, ac jussa sanctæ Matris citius adimplens, corpus sancti Patris Gumberti cum magno honore ad idem monasterium detulit, et juxta sæpedictam Dominam posuit. Prædicta vero Muncia quærens an adhuc laxata essent delicta, S. Berthæ corpus levare studuit: quod dum levaretur statim unda sanguinis ab ejus cœpit ore et naribus fluere.

Ejus corpus post 100 annos incorruptum

10 Post rotationem vero centum annorum, dum mausolæum sanctissimi corporis Berthæ aperiretur, ita inventum est sanum atque integrum, omnesque plagæ ejus recentes, ac si eadem die ultimum diem clausisset. Cum vero corpus beati viri Gumberti poneretur juxta pignus almæ Berthæ, loca, quibus sancta

A sancta Dei mortis acceperat vulnera, ita cœperunt sanguinem emittere, ac si eodem momento perforata essent cuspide. Omnis namque multitudo, quæ aderat, cœpit laudare Deum, qui ostendebat tam inauditam rem. z Multa quidem signa Dominus operari dignatus est ob merita SS. Gumberti et Berthæ, in loco ubi corpora eorum venerabiliter inhumantur: quæ per negligentiam desidum non sunt codicibus commendata. Sed Dominus, cui pura mente servierat, transvexit eos de morte ad vitam, de corruptione ad incorruptionem, de labore ad requiem, tribuens illis immarcessibile munus cum supernorum civium agminibus, cui laus et imperium permanet in secula seculorum. Amen.

sanguinem emittit,

z

et claret miraculis.

ANNOTATA.

a *Non dubitamus quin hic sit sincerus atque antiquus prologus veteris Legendæ, ideoque credimus ipsam solius Berthæ nomen prætulisse; licet initio plura haberentur de S. Gumberto, et ab ejus natalibus inchoaretur narratio, qualis data a nobis est 29 Aprilis.*

b *Hunc articulum putamus esse interpolatoris: qui postquam veteris Legendæ totum initium resecuerat* B *optaveratque pro officio S. Gumberti, necesse habuerit novum hoc exordium texere.*

c *Signavimus puncta: quia hoc loco exempla credimus, quæ de recessu Gumberti fundatoque per eum monasterio, alibi jam dedimus.*

d *De hoc monasterio Rhemis constructo vide Flodoardum lib. 4 cap. 46.*

e *Monachus San-Remigiensis ait, dixisse Angelum,* Vallis-aurea (quæ posthac Aveniacum vocabitur) divinæ providentiæ consilio præelecta, condendo cœnobio opportuna erit, *ita scilicet ei persuaserat auctor præcitati metri hoc versu,* Monstraturque locus, Vallis prius aurea dictus. *Nos Aveniaci nomen antiquius esse credimus, alterum ipsi monasterio dum conderetur inditum: unde etiam vulgo dicitur* Val d'or d'Avenay.

f *Importunam huic loco digressionem intruserat Interpolator, quibus totam Lectionem 6 et bonam partem Lectionis 7 sic implevit:* Sanctissima vero Bertha supernis civibus interseri appetebat; et adhuc corpore in mundo posito, mente extra mundum ibat. Exercitatione namque sanctæ inquisitionis fatigata, meditatione cordis in Conditoris sui spe et contemplatione requiescebat; ærumnam exilii quam tolerამus deplorabat, et ad patriam sublimem se amoris stimulis incessanter excitabat. C Cum ergo dolens videret id esse æternum quod nos perdideramus; invenit salubre consilium, temporale hoc seculum deserere, quod videbat ad nihilum devenire. Satagebat ergo inter Orientales magna effici *(debent hic intelligi* Austrasii, *non ab* Austro, *sed ab* Ost, *Oriens, nuncupati, respectu Occidentalium Francorum)* quando eis spiritibus qui orienti luci inhærent, pressa corruptionis carnalis nebula, discretionis suæ radiis, in quantum possibilitas suppetebat, sociabatur; ut jure posset dicere cum Paulo Apostolo, Nostra conversatio in cœlis est. Non quærebat inter actiones suas ima et fugitiva, quæ non prosunt: sed inter choros cœlestium civium proficere conabatur.

g *Quæ sequitur Lectio* VIII, *tota ejusdem farinæ et calami est: ipsam hic exhibemus.* O quam fulgentem stellam Dominus propter exemplum multorum in cœlis posuit, scilicet B. Bertham, ut vestigia ipsius sequendo possimus ambulare iter nostræ noctis, inoffenso pede operis. Dignum quippe erat ut in tenera femina Dominus ostenderet virilem animum, quæ erat futura mater et ductrix Deo servientium puellarum multarum. Holocausta sui cordis quotidie D Domino offerebat, blanda persuasione infirmos refocillando, quatenus eorum mentes, et magna per contemplationem docens, pasceret; et parva per historiam tradens, quasi lacte nutriret. Simplex erat Deo devota femina in opere, recta in fide: simplex in bonis, quæ inferius peragebat; recta in summis, quæ in intimis sentiebat. *Et hactenus quidem Lectiones pro die festo: sequuntur ternæ pro singulis sex diebus infra Octavam.*

h *Apparet connexum satis esse sensum, quem nihil necesse erat interrumpere his verbis:* Sicut gesserat cum sæpedicto Domno suo Gumberto. De rebus quas habuerat partem maximam ad opus construendi monasterii dispensabat, aliamque partem pauperibus tribuebat: magna quippe in terris agebat, et tamen apud semetipsam de magnis actibus fiduciam non habebat: exhortatione sua exemploque sancto auditorum mentes ad bene agendum instigabat, ne remissæ in malum aliquod defluerent, nec sese per illicita spargerent, nec sparsim cordis oculos deprimerent; sed quasi ad unam intentionem colligerent, ut ad ipsum mererentur pervenire, qui est fundamentum salutis æternæ. Completo itaque opere, quod amica summi Dei inceperat ipso jubente... E

i *Ecce rursum interpolantis verba, importune adscita:* Obedientiæ namque virtutumque omnium amatrix erat, atque soli Deo placere gestiebat, ne occultis hostis jaculis subderetur. Recta quoque mente curas dispensationis ovilis æterni susceperat: quia non quod sibi solum, sed quod proximis debebat, attendebat, et non negligebat studia sancta, quæ sunt alimenta perpetim viventis animæ, per immoderationem alienæ solicitudinis: nec per vigilantiam suæ propriæ utilitatis, aliarum necessaria postponebat; sed omnibus omnia facta erat, ut omnes lucrifaceret.

k *Ab eadem manu iterum sunt hæc:* Nam idem cœnobium rebus magnarum opum adornavit; quarum pars (quamvis parva) usque hodie habetur in eodem loco.

l *Item hæc:* Quia dignum erat, ut exercitium dictæ pugnæ, quod sancta Mater adversus venenatæ fraudis nequitiam inceperat, per eumdem sexum perpetim in eodem loco haberetur. Ipsa vero Mater spiritualis extitit multarum filiarum beatarum.

m *Et iterum:* Callidi vero venenum hostis eas fugere docebat, dicens; quia adversarius humani F generis, dum se repelli conspicit a cordibus bonorum bonarumve, rimas cordium diligentius exquirit, ostendendo illecebras blandientis seculi; ut dum vi alicujus fallacis amoris cor perforaverit, statim ictu pestiferi gladii munimina intimæ rectudinis confringat. Flendo namque aiebat quod amore præsentis seculi a dilectione nostri auctoris recesseramus; et perversa mens, dum dilectione se subdit creaturæ, disjuncta est a societate sui creatoris.

n *Denique hæc:* Aiebat enim: per culpam primi parentis discordes extitimus a Deo, dignum est ut ad pacem illius, dura et aspera tolerando, redeamus: ut dum unaquæque res bene condita nobis vertitur in dolorem, mens ad Auctoris pacem humiliter reformetur.

o *Additur,* sicut S. Benedictus præcepit. *Merum glossema Benedictini alicujus, hoc unum spectantis ut crederetur cœnobium S. Berthæ sub regula Benedictina a principio fuisse: a quo si requiram quanam Regulæ suæ parte quidquam de numero vel ordine officinarum, ac nominatim de Molendino præcipiat S. Benedictus, debebit cum rubore fateri, S. Benedicti nomine nihil a se aliud cum veritate potuisse intelligi, quam usum receptum*

A *ceptum in monasteriis, tunc, cum ista adderentur Benedictinam Regulam profitentibus.*

p Aveniaci *nomen, æque ac cetera in* acus *aut* acum, *ipso S. Berthæ monasterio antiquius esse omnino persuasus; nihil etiam possum dubitare, quin fluvius cujus* aquæ *postremam nominis prædicti partem dederunt, istic fluxerit ab omni hominum ante Bertham memoria. Topographica diœcesis Remensis tabula, descripta in Atlante Blaviano per Joannem Jubrianum Catalaunensem, atque adeo solis sex leucis ab Aveniaco natum, ita exprimit hunc fluvium, ut originem debeat duobus aut pluribus rivulis, decurrentibus partim a Borea, ubi* S. Basoli *est* monasterium, *partim ab Occidente, ubi locus* Saint-Ymoge *dictus notatur; qui una supra Avennacum leuca, tribus vero leucis infra monasterium S. Basoli concurrentes, communi deinceps alveo deferuntur versus Matronam, eoque absorbentur una infra Avennacum leuca. Hinc intelligas prænarratum miraculum nulla verosimili ratione sic posse accipi, quasi talem aquarum decursum ex fonte, prope S. Basoli monasterium sito, derivasset Sancta. Quid igitur? Infra prædictorum rivulorum confluentiam et in eadem occidua fluminis ripa, ad quam monasterium a S. Bertha ædificatum spectat, notatur vicus* Fontaine *dictus, utique a fonte istic emergente. Ex hoc fonte, ad*
B *quam egrediens suo monasterio Sancta venire potuit infra horæ spatium, suspicor miraculo deductam ad cœnobium aquam, quæ satis esset usibus domesticis et molæ vertendæ, ac dein egressa monasterio illabatur in fluvium ipsum Avennacensem. Conjecturam hanc oculatæ incolarum fidei subjiciens, per eamque cupiens informari de veritate; reseco interim a veteri contextu ea omnia, quibus factum est, ut de ipso fluvio intellecta narratio omnino fabulosa haberi debeat. Tali admonitione præmissa aggredior ipsum Lectionum Avennacensium contextum expurgare, ac primum deleo verba quibus indigentiam aquæ ultra monasterium extendere voluit interpolator, cum addidit,* Penuria vero lymphæ colonos ipsius vici nimium angebat.

q *Delevi parenthesim, importune et satis insulse adjectam,* qui typum sanctæ Matris Ecclesiæ tenent.

r *Item hanc :* In cujus memoria omnia, quæ superius narravimus, construxerat.

s *Longa circumductione rem gestam extendens interpolator, dum reddere mirabilem magis voluit, pene incredibilem fecit hoc modo :* Utinam venali mercimo-
B nio fons iste mihi sororibusque nostri cœnobii concederetur! Quod cum audissent heredes ejusdem fontis, aviditate pecuniæ ducti, non putantes, quod impossibile videbatur corporeis oculis, possibile fore ancillæ Christi, sic inquiunt. O venerabilis Domina et omni laude digna, si extiterit, taxatione recta a nobis constituta, causa quæstus tanti firma ac rata, libenti animo cedemus, chartamque perpetim habendi faciemus. Hæc audiens Sancta Dei, En dixit progressu pedestri properemus ad Fratres nostri Ordinis, videlicet cœnobitas S. Basoli, ob cujus amorem Dominus in summo montis vertice aquam produxit ex silice. Ipse namque Pater extitit et Ductor multorum Deo militantium; ipse poterit impetrare precibus egregiis apud Patrem æterni filii, ut vobis solvam vinculum hujus desiderii. Locus vero, ubi oritur ipsius laticis emanatio, non longe distat a sancti Patris Basoli monasterio, tantum uno milliario. Quo dum pervenissent prostraverunt se pariter ad orationem, factaque oratione Rector ejusdem loci gratanter suscepit eam, mitique affatu studiis æternæ vitæ se pariter animabant. Inter pia eorum colloquia, Sancta Dei pervenit ad animæ suæ desiderium, quod ei narrare studuit, et qualiter ei B. Petrus apparuit; et quomodo jusserit ut veniret ad supradictum locum, et ibi Deo adjuvante compleretur ejus desiderium. Quod audiens prædicti monasterii Pater, blanda allocutione sic eam affatur : O D
Domina et omni laude digna, dominante jussu Domini mutatur natura in adversos modos. Nam qui ex arente metallo, populo Hebræo moranti in deserto protulit undam laticis, poterit ibi ancillisque tuis, sub tua tuitione degentibus fluenta aquæ dare, ut possit finis esse necessitatis tantæ. Eamus nunc ad locum, a Domino tibi monstratum, et præstolemur ibi auxilium de cœlo. Situs vero loci illius vocatur Virtus, quia, Domino operante in famula sua, ostensa est virtus tanta, cui modernis temporibus similis non est audita. Quo dum pervenissent cœperunt locum illum circuire, ubi sæpe dictus fons erat. Nec mora heredes ejusdem advenere, quibus venerabilis Domina ait : etc.

t *Ac rursum:* Aderant vero ibi cœnobitæ almi Basoli cum Patre eorum, vexilla sanctæ Crucis in manibus ferentes; et Domina Bertha cum congregatione sibi subdita, et magna populi multitudo utriusque sexus, undique tamquam ad spectaculum concurrentes. Sancta Mater, non amatrix pecuniæ aut caducæ pompæ, dixit : Quantum cupitis dabo, et orate Dominum omnium mecum ut impleatur meum desiderium.

u *Et iterum,* Tunc omnes qui aderant cum sancta E
Dei famula prostraverunt se solo, orantes ac dicentes, Impetu fluminis lætifica nos Domine. Ubi consummata oratione surrexerunt, sancta Mater etc.

x *Discipulis suis, Marci* XI, 23, *ficum arefactam mirantibus* respondens Jesus ait : Habete fidem. Amen dico vobis, quia quicumque dixerit huic monti tollere et mittere in mare; et non hæsitaverit in corde suo, sed crediderit quia quodcumque dixerit fiat, fiet ei. *Fides ergo, quæ montes transferre, etiam fontes potuit, nec id in Sanctorum gestis novum. Jus quoque ejusdem fontis, joco addictum a possessoribus, serio emptum fuisse a sancta credibile est : sed eam rem actam tanto cum strepitu, per publicas tabulas, coram utriusque cœnobii conventu, et accolis undique ad spectaculum ascitis, nemo sibi prudenter persuaserit. Idque hic tanto credi debet minus, quod* sola cum sola puella *ad locum divinitus ostensum abierit Sancta, utique ostentationis fugitans. Nostrum in hac re judicium confirmat Flodoardus,* duobus *solum* millibus, *id est non integra leuca, dicens locum abfuisse a monasterio. Verba ejus hæc sunt :* Dum inibi, *scilicet in monasterio a se constructo, S. Bertha* aquam non haberet, impetravit F
a possessoribus proximæ silvæ, argenti libra data, fontem quemdam, duobus fere millibus a suo monasterio distantem : ex quo fonte mox rivus egressus secutus est eam ad cœnobium remeantem : qui adhuc largiter effluens, pro eo quod tantumdem fuerit emptus, Libra vocatur.

x *Clausula hæc sic fusius explicatur in tertia sextæ diei Lectione :* scilicet cæcis reddendo visum, mutis loquelam, surdis auditum, claudis gressum, aliaque insignia exercendo: quia erat lucerna ardens et lucens, in domo Domini sita, ut ab orbibus intrantium depelleret tenebras caliginum.

y *Sequebatur haud dubie, quomodo tum ipsos privignos tum facinoris complicem Munciam excitaverit sathan contra Sanctam, et qua ratione sepultum sit corpus: quæ poterant ex MS. San-Remigiensi accipi, si primigenius illius textus ad manum fuisset : nunc satis nobis fuerunt verba Flodoardi. Videtur autem Muncia successisse in regimine monasterii : adeoque valde clam fuisse percussoribus, quorum forte proxima consanguinea erat puta cognata germana ex parte matris ipsorum.*

z *Addit interpolator :* Mirum valde erat atque stupendum, quod corpus tot diebus exanime tam recens

A recens videretur et roseo cruore madefactum : præsertim cum moriens corpus deseratur liquore sanguinis. Ipse vero cui inhæsit mente devota, ad demonstrandam magnitudinem gratiæ, quam habebat in cœli cacumine, voluit eam illæsam custodire, ut fieret exemplum generationi venturæ.

RELATIO CORPORUM
Remis Avennacum ex officio.

Sancti hi posteris in stimulum virtutis relicti,

Cunctipotens Dominus, qui omnia disponit suo nutu, quique ad sibi serviendum sanxit multos egregios Patres, ut lumen sanctæ vitæ per eos ostenderet generationi venturæ; Dominum Gumbertum Dominamque Bertham in candelabro sanctæ Matris Ecclesiæ dignatus est erigere, ut intrantibus in eam ostenderent callem arctæ viæ. Nam qui digne servierit ipsi degens in hac convalle lacrymarum, exutus mortali tegmine induetur veste justitiæ, ac locabitur heres cœlestis patriæ. Non potest mens carnali onere pressa, pensare talia, quibus fruuntur electi in æterna requie; dum vident ad eorum, extincta corpora divinitus crebra agi miracula.

mandant corpora sua honestius collocari

12 Longe vero post venerabilem finem Domini B Gumberti, dum quadam nocte quidam Bernardus, sanctis actionibus operam dans, requiesceret in strato suo, apparuit ei S. Gumbertus cum alma Bertha dicens, quod iret ad Archiepiscopum Artoldum, eique indicasset ut eorum corpora levaret a loco, in quo erant humata. Adjecerant ergo, quia qui coram summo Deo honore potirentur maximo, cum tali dedecore non deberent custodiri. Eorum autem sancta corpora jacebant tunc in S. Mariæ ecclesia, eorumque memoria minime celebrabatur veneratione digna, sed ipsorum sepulcra plena erant aqua. Quod dum vidisset, timore perterritus, cœpit cogitare quidnam deberet agere : an adhuc expectaret, si Dominus dignaretur secundo aut tertio demonstrare : aut statim ad jussum sanctissimi viri prædicto Præsuli indicasset? Cui talia meditanti, apparuit iterum B. Gumbertus, dicens, non bene fecisse, quod celaverit visionem sibi divinitus ostensam. Qui mane consurgens cœpit ire ad locum ubi sciebat morari Pontificem Artoldum. Sed cum jam non longe esset ab eodem vico, cœpit intra se cogitare quid deberet facere, an viam cœptam peragere, aut præstolari ternam visionem.

apparendo semel ac bis :

ac tertia vice cum ingenti luce.

13 Accidit autem post revolutionem unius mensis, ut idem Bernardus, Deo plenus, sederet in basilica, C ubi jacebant prædictorum Sanctorum pignora; et subito circumfulsit eum lux ingens, et in coruscatione tanti splendoris apparuerunt ei sæpe dicti Sancti; et quasi tristi vultu alloquuntur sic : Quare dubitasti perficere quod tibi imperatum est a nobis? Ex splendore vero coruscæ lucis, duroque affatu illorum semivivus est effectus ; atque in tantam infirmitatem incidit, ut vix putaretur ex ea relevare. Qui extitit propalator coactæ hujus visionis sanctæ, et prædicto Præsuli indicare curavit, quæ ter Domino monstrante vidit. Dominus vero Archipræsul Artoldus ad locum eumdem venit : et sancta eorum corpora a loco, in quo jacebant, levavit : et in monasterio B. Petri cum magno honore transtulit : ubi postea Domino in eis operante, multa miracula ostensa sunt, quæ commendata non sunt litteris negligentia dictantis.

Transferuntur ab Archiepiscopo,

demens sanatur :

14 Post illorum vero sanctam translationem quidam juvenis mente captus, nomine Almanus, ad tumbam eorum adductus est, a quodam Presbytero vocitato D Amalberto : ibique orantibus Deo sacratis Virginibus, Decanissa ejusdem congregationis aquam super eumdem jecit : sicque immundus spiritus vas, quod iniqua dominatione invaserat, deseruit, et Dei famulum vexare destitit. Insidiator vero humani generis non cessans ovile Christi circumire, quærens quem devoret, semper servientibus summo Deo bellum ingerit ; ut possit aliquem, a veritatis tramite deviando, abducere. Quadam die ignifer invidiæ oriri fecit tumultum, surgentibus globis flammarum , in vico Avennacensium, ubi herilis celebratur memoria prædictorum Sanctorum. Nam maximam partem ejusdem vici victrix flamma consumpserat, rogi quoque immanitas lambebat jam monasterii ædes. Tunc ancillæ Christi inibi degentes, accepto corpore S. Berthæ, pergunt ei obviam : tantaque velocitate ignis fuga labens abscessit, ac si nihil ibi dominationis habuerit.

incendium sistitur :

energumenus violenter adductus,

15 Aliud quoque miraculum modernis temporibus operari dignatus est Dominus in eodem loco, quod præterire minime convenit. Quidam Sigebaldus nomine, de villa Turno, exigentibus culpis propriis, E dæmone vexatus, a parentibus ad idem deducitur monasterium, pressus pondere catenarum : ut precibus Sanctorum ibi jacentium posset liberari ab infestatione dæmonum. Cum vero ad cœnobium perductus esset; dicebat dæmon clamans in misero, se non audere appropinquare ad sanctas ædes templi, in quo sciebat talem thesaurum esse absconditum, videlicet corpora sæpe dictorum Sanctorum. Sed emittens rugitus leonum, sibilos draconum, aliorumque monstrorum voces imitans, nil requiei capiebat per dies noctesque. Dum hæc agerentur, sancta Mater ejusdem congregationis Sororibus suis sic loquitur : Dilectæ meæ in Christo, compati oportet fratri nostro : recurramus ad medicum, omnipotenti paratum præstare suffragium, et præveniamus faciem ejus in confessione : jejuniis corpora nostra lassemus, ut Factor omnium creaturarum misereatur creaturæ ad imaginem et similitudinem suam creatæ. Jejuniis et orationibus ipsa die, secundum Abbatissæ suæ imperium, devote operam dantes : post Missam hora nona celebratam conveniunt in unum, jubent implere vas, quod usu rustico vocatur dolium aqua, et super eam invocare nomen Domini sanctum. Quod et factum est secundum præceptum sanctarum Virginum : et miser ipse plenus dæmone missus est in fontem benedictæ aquæ. Cumque diu laborasset in F ipsius emundatione, immundus spiritus, qui eum invaserat iniqua dominatione, discerpens eum semivivum dimisit. Post hæc ancillæ Dei ad mensam una cum Matre pergunt, et unaquæque portiunculam sui cibi per Decanissam suam miserunt ob amorem Dei et S. Berthæ. Ipsa denique Decanissa tunc temporis magnis pollebat virtutibus : quæ dum pervenisset ad miserum, qui jacebat vinctis post tergum manibus, offam panis in os ejus misit, invocato nomine Domini, Sanctorumque Gumberti et Berthæ : et statim immundus spiritus, non habens vires amplius resistendi, per fluxus ventris exivit. Quo exeunte tantus fœtor remansit, ut vix ibi aliquis morari potuisset. Ipse vero, assumpta sanitate integra, remeavit ad propria, laudans Deum, qui per servos suos operatur talia.

post preces et jejunia sanctimonialium,

impositus aquæ benedictæ,

cibo sumpto,

liberatur.

DE

DE S. ULTANO ABBATE,

FOSSIS ET PERONÆ.

G. H.

CIRCA AN. DCLXXX

Cultus 1 Maji :

elogium ex MS.

Antiquissimum publicæ venerationis Ecclesiasticæ testimonium de S. Ultano *profertur in MS. Martyrologio, quod sub nomine Adonis, sed a posteris auctum, extat in cœnobio Leodiensi S. Laurentii, et transcriptum legitur in MS. Florario Sanctorum, ubique cum hoc illustri elogio : quod loco Actorum, quæ seorsim de eo scripta non reperimus, lectori proponimus : et est ejusmodi ad hasce Kalendas Maji legi solitum :* Ipso die S. Ultani Confessoris, fratris Sanctorum Fursei et Foillani : qui post excessum fratris sui Farsei, cum Foillano, Sanctæ Gertrudis (cujus multa in Ecclesiis sanctitatis clarent monumenta) sancta adeptus est contubernia. Quorum sancta Virgo agnita sanctitate, per manus eorum obtulit Deo partem hereditatis suæ, scilicet villam vulgo Fossis dictam, quam ipsis tradidit in servorum Dei alimoniam : ut in eo loco construerent monasterium, ad perpetuale peregrinorum hospitium: B quatenus adventantes ex longinquis regionibus ibi competens sibi sumerent solatium. Qui ædificato monasterio atque servientium Deo adunata ibi collectione, S. Ultanus in eodem Rector resedit cœnobio; Foillanus vero in sanctæ Virginis contubernio, suo se reddidit officio : cui cum aliquando incidisset cogitatio, ut S. Ultanum fratrem suum reviseret; in medio itinere positus, a viris diabolicis interimitur. Quæ res cum nulli hominum innotuisset (omnes quippe comites ejus cum ipso interierant) hæc visio S. Ultano ostensa est. Visa est sibi adesse columba, niveo corpus colore dealbata, sed fluido roseoque sanguine alas perfusa, ac leni volatu scandens supera. Cumque intra se meditaretur quid portenderet hæc visio; ipse et S. Gertrudis Angelica allocutione docentur, Foillanum martyrio transisse ad Dominum, corpusque ejus indicio columbæ, a loco quo jacebat corpus exanime ad cœlum usque porrectæ, esse requirendum. Quod hoc signo inventum, in villa quæ ex situ loci Fossas nuncupatur defertur, et a S. Ultano in monasterio a se communiter ædificato sepelitur. [Unde S. Ultanus recedens, locum hunc S. Foillano reliquit, et ad Parronam transivit]. *Hæc ibi quorum ultima verba uncis inclusa, erant antiqua manu* C *substituta. Qui in dicto elogio referuntur Sancti fratres, suum habent in Ecclesia cultum, Furseus die* XVI *Januarii, cujus tunc Acta varia edidimus, et Foillanus* XXXI *Octobris, de quo habemus Acta ad dictum diem edenda. At S. Gertrudis Vitam edidimus ad diem* XVII *Martii, e quibus omnibus elogium jam datum elucidamus.*

Nobili genere in Hibernia natus,

2 *Inter Vitæ S. Fursei scriptores est Venerabilis Beda, de eo elogium texens lib. 3 Historiæ gentis Anglorum cap. 19, asseritque eum* fuisse de nobilissimo genere Scotorum et de Hibernia supervenisse in Anglorum provinciam, ibique prædicans verbum Dei monasterium nobile construxisse. Quibus rite gestis, cupiens se ab omnibus seculi hujus et ipsius quoque monasterii negotiis alienare, reliquit monasterium et animarum curam fratri suo Fullano, et Presbyteris Gobbano et Dicullo : et ipse ab omnibus mundi rebus liber in anachoretica conversatione vitam finire disposuit. Habuit alterum fratrem, vocabulo Ultanum, qui de monasterii probatione diutina ad eremiticam vitam pervenerat. Hunc ergo solus petens, annum totum cum eo in continentia et orationibus, et in quotidianis manuum vixit laboribus. *Hæc Beda, secutus Anonymum Vitæ scriptorem, apud quem n. 37 ultima verba de S. Ultano ita proferuntur :* Habuit Furseus alterum fratrem Ultanum anachoretam, diuturna monasterii probatione ad eremiticam vitam instructum, multis jam annis ab eodem electam. Relictis itaque omnibus curis et rebus, nudus ad fratrem suum Ultanum, qui jam theorica pascebatur vita, solus profectus est. Qui labori quotidiano et orationibus continuis deservientes, annum integrum ibidem philosophabantur. *In Historia 2 Miraculorum num. 12 dicitur* Furseus Ultanum, alterum fratrem suum, cœnobitarum honestissima vita et religiosis moribus probatum, quod multoties ab eo petierat, permisisse ad eremum ire. *Hæc ibi.*

in Anglia ex monacho anachoreta,

suscipit curam monasterii cum S. Foillano :

3 Furseus *deinde, ut antiquus Vitæ scriptor n. 38 tradit,* ad Galliarum littora navigavit : ibique a Francorum Rege Chlodovæo et Patricio Erchenoaldo honorifice susceptus, monasterium in loco, quem nuncupant Latiniacum, construxit : *scilicet, ut in subjunctis Miraculis num. 4 dicitur,* cum omnia sua gubernacula *in Britannia* propriis suis germanis Foillano et Ultano ad custodiendum dereliquisset. *Tunc, ut num. 15 additur,* post spatium aliquot annorum contigit ei ut reverteretur in Saxoniam *Britannicam,* visitare proprios germanos suos, id est Foillanum et Ultanum, quos dimisit ad regendum suum monasterium : sed infirmitate correptus ad æterna migravit regna; *solitus* suos germanos Foillanum et Ultanum pia solicitudine vocare ac cœlestibus imbuere documentis, *uti in altera illius Vita num. 22 legitur. Et hæc de natali solo et rebus in Britannia factis eruimus ex Beda et Actis S. Fursei.* E

cum hoc abit Romam ad S. Martinum Papam :

4 *Postmodum* statu regni *apud Anglos* labefactato, *ut Auctor Vitæ S. Foillani habet,* Foillanus cogitatum suum in Domino jactat, et communicato consilio cum fratre suo Ultano, et eo assumpto in comitatum peregrinandi, relicta Anglia, primo expetivit Romam, ut Apostolicæ auctoritatis consilio directi, expeterent etiam Galliam, jam prædicatione fratris sui Fursei illustratam. Apostolicæ Sedi eo tempore præsidebat Martinus. Illi cor suum aperiens Foillanus, se totum cordi ejus infudit. Papa sentiens fervere Foillanum desiderio prædicationis, in Episcopum eum consecravit, et ei officium prædicandi injunxit. Roma F egressi Foillanus et Ultanus Gallias adeunt, ut expetant Latiniacum, ubi frater eorum Furseus cœnobium fundaverat.... Inde Peronam, ubi fratrem suum sepultum esse audierant, non tam pede currunt, quam animo volant, ut fratris sui juxta præsentialiter absolvant.... Erant multæ in femineo sexu nomen Domini benedicentes, inter quas lucebat sancta Virgo Gertrudis Nivellensis, velut inter stellas luna minores : Quæ comperiens Foillanum esse Episcopum, moribus sanctissimum, benigna eum familiaritate percoluit, præbens sibi suoque fratri Ultano quæcumque carnis necessitas exigebat. Porro ipsa quotidie a B. Foillano reficiebatur spiritualibus cibis : et tandem consulta matre Iduberga, B. Gertrudis tradidit S. Foillano de rebus proprietatis suæ locum, quem indigenæ Fossas vocant, jure perpetuo : ubi Sanctus construxit ecclesiam, et Fratrum per cellas habitationem distinxit : quorum curam fratri suo Ultano committens, ad B. Gertrudem reversus est. Accidit autem quadam die, ut ad germanum suum Ultanum properare volens gratia visitandi, cum tribus discipulis suis incideret in latrones... ubi primum beati Præsulis caput amputarunt, et discipulos pariter illius in ore gladii percusserunt... Interea Virgo Gertrudis sanctissima crebris solicitabatur insomniis

justa S. Furseo Peronæ persolvit,

a S. Gertrude Fossis acceptus,

præficitur monasterio ibi extructo.

A insomniis, quod Patroni sui diuturniorem, quam putaverat, pateretur absentiam : et missis equitibus ad B. Ultanum, qui Fossensi cœnobio præerat, sciscitabatur quare frater suus redire ad eam tardaret. Quibus ille respondit : Oranti mihi in ecclesia columba nivei candoris apparuit, plenis sanguine alis. Quo signo arbitror fratrem meum per passionem migrasse ad Dominum. Quod cum S. Gertrudi nuntiatum fuisset, indixit jejunium triduanum; quo expleto Angelus Domini ei apparens, ordinem locumque passionis lucide declaravit : viditque columnam igneam a loco, in quo corpus jacebat, pertingentem ad cœlum. Et continuo convocato Clero et plebe fidelium ad locum perrexit, et corpora sancti Præsulis discipulorumque ejus invenit. Deferunt Nivellam, ponunt in ecclesia, Missas celebrant cum devotione populorum. Dubitantibus illis utrum ibi an alibi debeant sepelire, Abbas Ultanus adest, sic eos aggrediens : Ex divino, ait, consilio voluntas fuit Præsulis et fixum propositum, ut post ejus obitum Fossis eum colligat sepultura : quem si quis alias intenderit et contenderit sepelire, tam Dei quam Præsulis voluntati videbitur contraire. Consentit Virgo, consentit et populi multitudo. Itaque corpus Martyris Foillani Fossensi cœnobio perlatum est, ibique sepultum.

AUCTORE G. H. divinitus novit martyrium S. Foillani, ejusque corpus Fossis sepeliendum.

B 5 *Hactenus excerpta ex Actis S. Foillani, quibus ista ex Vita S. Gertrudis adjungimus : quæ num.* 8 *ita leguntur* : Cum appropinquaret dies assumptionis animæ illius, vocavit unum de Fratribus et præcepit ei dicens : Vade festinanter ad illum peregrinum, qui nomine vocatur Ultanus, qui est remotus in monasterio, quod appellatur Fossuense, et dic ad illum : Virgo Christi Gertrudis misit me ad te, interrogare, quali die migratura sit de hac luce, quia valde se timere dicit, similiterque congaudet : et ille tibi dicturus est quid debeas renuntiare mihi. Vade, noli dubitare. Mox ille impleta jussione, quod ei fuerat mandatum interrogavit. At ille servus Dei Ultanus sine mora ei ipsi misso responsum dedit, et dixit : Hodie decimus * sextus Kalendas Aprilis est dies. Crastino autem die inter Missarum solennia illa Dei ancilla et Christi Virgo Gertrudis de corpore est migratura. Et dic ei ut non timeat neque trepidet de obitu suo, sed lætapergat : quia B. Patricius Episcopus, cum electis Angelis Dei et cum ingenti gloria, parati sunt eam recipere. Vade et tu velociter. Interrogavit autem eam ille Frater qui fuerat transmissus, si hanc causam per revelationem divinam vidisset, ut ei per ordinem indicaret. Et ille servus Dei Ultanus in responso dixit : Vade

S. Gertrudi id petenti

** imo decimus septimus*

prædicit diem et horam obitus.

C Frater, festinans, et scias hoc quod die crastina migratura sit ad Dominum. Quid me plus interrogas? Qui reversus nuntiavit famulæ Christi, quod fuerat dictum ad eam. Ast illa quasi ex somno evigilans, hilarem præ gaudio reddidit vultum, gratias agens Deo, eo quod per suum servum suam ancillam dignatus sit consolari ... Crastina autem die Dominica, hora quasi sexta juxta viri Dei verbum sacratissimum Christi Corporis et Sanguinis viaticum accepit. Et quando Sacerdos Dominicam secretam sententiam habuit finitam... Deo desideratum reddidit Spiritum. *Hæc ibi.*

6 *Mortua est S. Gertrudis sicut in Exegesi Dagobertina ante* 3 *tomum Aprilis num.* 38 *ostendimus, corrigendo quod antea statueramus in Martio, anno* DCLIX *die* XVII *Martii. At quæ postmodum a S. Ultano peracta sunt, indicantur in elogio ex MS. Leodiensi supra dato, in quo antiqua manu erant ista addita.* S. Ultanus recedens *Fossis,* locum hunc S. Foillano, *ibidem sepulto ac miraculis claro,* reliquit et ad Peronam transivit. *Nam Acta S. Amati Archiepiscopi Senonensis, quæ ex variis MSS. danda erunt ad diem* XIII *Septembris, id requirunt. In illis quippe dicitur* S. Amatus

D jussu Theoderici Regis ad Peronam, quæ est urbs regia in pago Veromanduorum, usque perductus : qui ibidem sub honorifico Abbate Ultano perstitit mancipatus : *ubi* S. Furseus, in Hibernia ex regali prosapia oriundus, est tumulatus. Post cujus decessum duo germani ejus, S. Foillanus Episcopus et ante monstratus Abbas Ultanus, fraterno ducti, amore, imo divina ordinatione, subsequentes, Foillanus Fossensis cœnobii privilegio potitus, Ultanus, quoque cura paternitatis de Peronensi monasterio implicatus, et moribus viguerunt, et actibus valuerunt. Enimvero Pontifex Amatus Sede Præsulari cum toto sublimitatis decore depositus, et in eodem loco sub custodia positus... ad sui juvamen sacrum B. Ultani experiebatur solamen : cujus providentia decentissime in verbis gratiæ et subsidio alimoniæ proficiebat assidue. Permansit itaque sacer Præsul Amatus in hoc loco non parvo temporis spatio, et exulavit sub Abbate sæpe dicto, vere sancto et per omnia Dei servo : donec pro meritis meritam in astris percepturus coronam, Ultanus Pater ab Angelis veheretur ad sideream palmam. *Hæc ibi. Quo autem loco obierit incertum est.*

Peronæ excipit S. Amatum exulem :

E 7 *Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii asserit eum* quiescere prope Fossas, quæ sunt oppidum Leodiense, in ecclesia quam ad honorem B. Agathæ fundavit, et Natalem habere Kalendis Maji. Quem tamen Fossense collegium, propter bifestum diem Apostolorum, transfert in tertium Nonas Maji. *Quæ ferè eadem ante in Indiculo Sanctorum Belgii idem Molanus ediderat. Mabillon seculo* 2 *Benedictino scribit* Peronenses rejicere festum in sextum Nonas Maji, una cum monachis Monti-Quintinensibus, qui Ultanum Abbatem suum primum regnoscunt. *Distat hoc monasterium vix integro a Perona milliari : sed hoc* antiquitus extructum fuisse, *ait Mabillon,* diligenti indigere inquisitione : nihil enim de cœnobio Montis-S. Quintini apud ullum auctorem decimo seculo antiquiorem reperiri, ex quo justæ dubitationi locus relinquitur. *Sub nomine Doctorum Duacensium, in editione Molani anni* MDCXVI *adduntur ista* : An autem ibi, *Peronæ,* quam Fossis celebrior sit ejus memoria, et major Reliquiarum portio, ex utriusque loci collatione foret cognoscendum. *Hinc Aubertus Miræus qui in Fastis Belgicis ad has Kalendas Maji ejus elogium habet, sub finem adjungit,* sacra ejus ossa partim Peronæ, partim Fossis a Canonicis adservari. *Eadem, sed phrasi mutata, leguntur apud Saussayum in Martyrologio Gallicano. Verum dum aliquas ejus Reliquias esse Peronæ certius constet quam ex sola dubitatione Duacensium, malumus Molano assentiri simpliciter dicenti, eum* quiescere prope Fossas.

quiescit Fossis,

an aliquæ Reliquiæ Peronæ?

F 8 *Joannes Trithemius, lib.* 3 *de Viris illustribus Ordinis S. Benedicti, hujus Sancti meminit sub nomine* Altani, *et ea solum scivit, quæ ab eo in Anglia gesta supra indicavimus. Trithemium secuti Wion, Dorganius, Menardus, Bucelinus eumdem Ordini Benedictino adscripserunt. At Constantinus Ghinius ipsum celebrat in Natalibus Sanctorum Canonicorum. Joannes Desmarus, in Vita S. Fursei a se Gallice edita, negat basilicam Peronensem aliquando monachis paruisse, sed a principio Canonicos ei fuisse impositos asserit : contra quem insurgit Mabillon. Sed esto, et Fossis et Peronæ fuerint monachi, non continuo sequitur eos fuisse Ordinis Benedictini. Cur enim potius non credantur SS. Foillanus et Ultanus servavisse et aliis servandam tradidisse eamdem quam in Anglia tenuerant vivendi normam, aut quam S. Columbanus itidem Hibernus præscripserat regulam? Nihil lubet pronuntiare in silentio antiquorum : neque cupimus hodiernis Benedictinis contradicere : habeant ipsi ut suum S. Ultanum, ejus memoriam celebrent, et virtutes imitentur.*

An fuerit Ordinis Benedictini?

DE

DE SANCTO EVERMARO,

G. H.

IN AGRO TUNGRENSI OCCISO.

CIRCA ANNUM DCC

Acta ex MS. Rubeæ-Vallis tripartita,

Inter illustres Belgii nostri bibliothecas, in quibus plurima Sanctorum Acta ab interitu sunt conservata, censeri potest ea, quæ in Sonia prope Bruxellas silva, in cœnobio Canonicorum Regularium S. Augustini, Rubea-valledicta, etiamnum extat. *Vixit ibidem Supprior Joannes Gillemanus, qui teste Andrea Valerio in Bibliotheca Belgica, collegit et sua manu descripsit* Hagiologium Brabantinorum duobus tomis, Novale Sanctorum tomis item duobus, et Santilogium tomis quatuor, *ac tandem hisce laboribus immortuus est an.* MCCCCLXXVII. *Ex jam indicato tomo secundo Hagiologii Brabantinorum damus* Acta S. Evermari, *in tres partes distincta, quarum prior continet res ejus in vita gestas, et, ut Auctor loquitur,* Passionem Martyris, in partibus Hasbaniæ martyrizati. *Pars secunda explicat historiam inventi corporis circa annum* DCCCCLX, *sub*
B *Euraclo Leodiensi Episcopo, seculis quatuor et dimidio post mortem ipsius Sancti; quando vel ab ipso* Ruzelino *Presbytero,* quem Dominus per Angelum suum de nomine et vita Martyris edocuit, cui seriem vitæ ejus cursumque martyrii retexuit, cui quo loco humatus jaceret ostendit, *uti dicitur initio partis 2; vel ab alio qui Ruzelini relationem fideliter exceperit,* Vita quamvis succincte scripta est, *cujus apud Episcopum Theodwinum meminit Archidiaconus parte 3 num. 14, centum fere annis post Inventionem prædictam.*

antiquiora ex MS. Ultrajectino.

2 *Hanc igitur præ oculis habuit auctor, et amplificatione verbosissima in eam dilatavit amplitudinem, qua primas duas partes habemus : et quia ipsam nobis videmur in MS. Ultrajectino Ecclesiæ S. Salvatoris invenisse, ipsam præmittimus prolixiori historiæ : cujus pars tertia, ibi, intacta, exponit causam, ob quam ab æde S. Martini, in quam repertum corpus transtulerat Euraclus, ad veteris sepulcri locum, lignea instructum ædicula, referendum ipsum censuerat Abbas Porzetensis, villæ ut apparet Ruttensis dominus. Narrat etiam quomodo ex accumulatis ob miracula oblationibus ibidem extructa ecclesia lapidea, ab Episcopo Theoduino post annum* MI, *dedicata fuerit* XXV *Julii, ordinatumque ut is S. Evermaro, cujus Natalis ignorabatur, annue sacer haberetur. Invaluit tamen postea, abrogato prædictæ*
C *diei singulariori cultu, ut die* I *Maji coleretur hic Sanctus, post nocturnam quamdam visionem, quæ relatis miraculis subnectitur,* ex publico Rutensis villæ testimonio, *id est, ex nota incolarum traditione seu asseveratione; cui etsi fidem certam dari non petat auctor, petit tamen ne improbetur, quod eidem innixi Rutenses dictam jam diem festivam suo Patrono habeant, qui eumdem etiam omni Feria* VI *frequentare consueverunt, visitando sacellum quod ex splendida olim magnaque ecclesia nunc solum superest, satisque honeste conservatur piorum peregrinorum eleemosynis.*

Cultus primum 25 Julii deinde 1 Maji.

Acta quando scripta?

3 *Scripta est autem prolixior historia seculo ut minimum* XII : *nam Ægidius Aureæ-vallis monachus Ordinis Cisterciensis, qui historiam suam Leodiensem anno* MCCLI *finivit, multum eidem ex ipsa inseruit primo in additionibus ad Anselmi Canonici Leodiensis historiam cap. 48 agens de Episcopo Eraclio, deinde in ea parte quæ proprie tota est ipsius c. 4, uti videre est apud Joannem Chappeaville to.* I *et* 2. *Qui in Annotationibus ad priorem Ægidii locum, notat quod S. Evermarus* honoratus inter Martyres a Ruthensi ecclesia et a vicina Tungrensi, ad quam singulis annis sacrum corpus defertur : *idque in arca eleganti, quæ (sicut nobis scripsit anno* MDCLXXVI *D. Portugaels, Canonicus Ruttensis nuper et Pastor) decenter ornata continet majorem sacrorum ossium partem; et crebris miraculis redditarum petentibus sanitatum illorum sanctitatem probare non desinit usque in præsentem diem, teste quodammodo oculato, præfato Canonico, quamvis eorum legitime notandorum nulla amplius cura habeatur, ut fit in iis quæ sua frequentia desierunt admirationi esse. Caput ab immemorabili tempore est in Abbatia Porcettana prope Aquisgranum. Crediderim id fuisse a reliquo corpore separatum in ipsa translatione præmemorata, et diu postea Ruttis fuisse prius quam Porcettum auferretur, occasione forsitan bellorum Leodiensi in agro ferventium; post quæ Abbati visum fuerit, remissa ad suum locum arca, caput apud se retinere. Solebant olim ex eadem Abbatia Ruttas mitti religiosi, qui cantu et præsentia festum ejusque Octavam honestarent, uti ex partis 3 num. 20 et 36 intelligitur.*

Corpus quotannis Tungros fertur.

Caput Porcetti in honore est :

E 4 *In antiquo Breviario Tungrensi, ad hasce Kalendas Maji, in Officio Ecclesiastico de SS. Philippo et Jacobo Apostolis, præscribitur* Collecta S. Evermari martyris *Ast in Martyrologio hoc ejus elogium datur* : In territorio Tungrensi, villa, quæ Ruthis dicitur, S. Evermari Martyris, qui ab injustis innocenter occisus est. Hujus mors pretiosa crebris miraculis illustratur. *Hisce addit Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii, hæc sequentia.* Fuit autem, ut in Ecclesiastico officio legitur, nobilis Friso, qui succrescentibus cum ætate meritorum virtutibus ad sancta loca peregrinabatur. Cumque Trajectum iret ad S. Servatium, divertit in territorio Tungrensi apud Hacconem quemdam in silva Harsclopia cum septem suis comitibus. Qui ut erat tyrannus, beatum virum cum dictis comitibus interfecit. Honoratur vero inter Dei Martyres a Ruthensi ecclesia, et a vicina Tungrensi, ad quam singulis annis corpus ejus defertur. Ossa elevavit circa annum nongentesimum sexagesimum octavum Heraclius Episcopus Leodiensis : quam elevationem tot subsecuta sunt miracula, quod descripta integrum volumen conficerent. *Est autem, uti scribit citatus ante Ægidius monachus,* Villa quæ Rutis dicitur (*Gallice* Ruchon) non longe a dirutis urbis Tungrorum mœnibus, *scilicet antiquis cum urbs esset amplissima, quorum aliqua vestigia in ruderibus extant : nam quæ hoc seculo fuere mœnia,* F
et nuper ab amicis Gallis parum amice eversa sunt, una ut minimum leuca distant a loco, vulgariter dicto Rutheim, de extirpata silva, *uti insinuatur initio partis* 2, nomen retinens. *Nam Heim domum,* Rote *seu* Rute *silvam notat :* Ruyten *vero Belgis, Germanis* Reuten *Kiliano teste, extirpare est atque evellere : unde plurima locorum in erutis silvis extructorum nomina passim occurrunt terminata in* Roy *seu* Rode, *quod ab ista radice deducitur, aut in* Ray *vel* Rade *pro dialectorum varietate.*

nomen sacris fastis inscriptum,

elogium apud Molanum

et in MS. Florario.

5 *Officio* Martyris *colitur S. Evermarus, ut solent omnes Sancti qui violenta morte interierunt, quod hoc toto opere sæpius diximus. Celebrantur una cum S. Evermaro socii ejus, qui numero septem fuerunt, in MS. Florario Sanctorum, ubi hoc profertur elogium :* Apud Harstalliam, in confinibus Brabantiæ et Lotharingiæ, passio sancti Evermari, sociorumque ejus. Hic tyrannice cum suis occisus, a venatore Pippini Ducis Brabantiæ repertus, partito in duas partes proprio clypeo venerabiliter in villa Ruthis prope Tungrim, pro loci et temporis opportunitate, sepelitur anno salutis septingentesimo. Quem postea Eraclius XVI Episcopus Leodiensis elevatum a terra honorifice

EX MS.

A honorifice transfert, admonitus per venerabilem Presbyterum Enselmum, qui ter super hoc per visum divinitus est instructus : et mira odoris fragrantia de corpore Martyris processit, anno salutis nongentesimo septuagesimo. *Hæc ibi. Verum quia de corporibus et cultu Sociorum nihil vel Acta habent vel Ruttensium observatio, non audemus propter incertam Florarii auctoritatem eisdem dare Sanctorum titulum. Alia S. Evermari elogia habent Bartholomæus Fisen in Floribus Ecclesiæ Leodiensis, Aubertus Miræus in Fastis Belgicis : meminerunt ejusdem Sancti etiam Galesinius, Canisius, Ferrarius, Gelenius et alii. Quin etiam accepimus pleniorem historiam Gallice redditam impressamque Leodii anno* MDCLXX.

NOT. 17. *An reliquiæ Burgis in Hispania ?*

6 *Ægidius Gonsalvus Davila, in Theatro Ecclesiarum utriusque Castellæ, agens de Burgensi Ecclesia pag.* 36 *ait, quod anno* MDVI *Burgos illatæ sint Reliquiæ* S. Everemarii et S. Gersonis, *quæ utrum hujus Sancti sint dubitare forsitan posset aliquis, eoque titulo festivam ibidem habendam hanc aut sequentem diem contendere. Sed talia cogitantem facile reprimet memoria undecim capitum ex Societate ursulana, cum pluribus aliis ossibus tunc pariter allatorum : quia verosimilius est etiam illos ex eadem societate haberi, nominibus* B *ut alia pleraque, pro donantium vel accipientium arbitrio jam olim fabricatis : quibus Hermannus Crombachius suum certissimo auxisset catalogum, operose collectum et propositum lib.* 8 *Ursulæ vindicatæ cap.* 21, *si Davilæ opus videre potuisset.*

ACTA VITÆ ET MARTYRII

Ex MS. Ultrajectino S. Salvatoris.

a Nobiliter natus in Frisia,

Germaniæ monarchiam, a silva Carbonaria usque Rhenum, et a Mosa usque Mosellam, tenente mediano *a* Pippino, ex S. Begga Ansigisi Ducis filio, B. Evermarum ex nobilissima radice edidit Fresia: quem ex genitricis utero consecratum sibi Omnipotens jam totum sancti Spiritus gratia perfuderat. Succrescentibus autem cum ætate meritorum virtutibus, in speculum totius sanctitatis effulsit. De cujus profectu invidens inimicus, multis cum tentationibus ab intentione sancta dejicere conabatur. Sed fortis Christi athleta claudebat aurem suam, ad nihilum deducendo inimicum. Cum vero Deo dante, tentationibus hujusmodi sopitis sanctissimam duceret vitam, cœpit ad martyrium aspirare, sine quo metuebat se coram Deo imperfectum manere.

et ad magnam proficiens sanctitatem,

peregrinus obit Sanctorum loca,

C 2 Statuit igitur pro Deo peregrinari, ut sicuti ignotus martyrium assequi potuisset. Ingreditur itaque vir Dei viam quæ Galæciam tendit ad S. Jacobum. Ingressusque ecclesiam S. Jacobi et expetitis ejus suffragiis, regreditur ad partes Galliæ inferiores, ubi Sancti recenter mundo subtracti refulgebant miraculis, Foillanus scilicet Martyr, Furceus et Ultanus fratres ejus, B. Remaclus Pontifex, Trudo venerabilis Confessor, et Virgo Dei Gertrudis. Quorum Sanctorum suffragia per singula eorum loca B. Evermarus devote requirens, cum apud Trajectum adire vellet S. Servatium, cum septem comitibus venit ad primos aditus silvæ, quæ Rutis nominatur.

et noctu divertens ad domum Hactonis

3 In qua cum nocte instante, ne se tenebris committens per ignotæ silvæ anfractus erraret, ad proximam villam quæ Herstaplia dicebatur, divertit. Quam villam quidam tyrannus nomine *b* Hacto fecerat suam, et in ea manebat. Qui publicus hostis, ferali temeritate et sociorum confœderata immanitate, transeuntes per silvam et vias publicas spoliabat vel interficiebat. Qui etiam aliud sibi juxta Mosam erexerat domicilium, cui Hactoletum a suo nomine nomen indiderat, quasi Hactonis lectum, in D quo transeuntes videret et audiret, et navigantes spoliaret. Vir itaque Dei Evermarus, ad domum præfati Hactonis divertens, ignorans cujus esset, declinavit. Quo absente uxor ejus, timorata et peregrinorum necessitatibus accommodata, sanctum virum Evermarum cum suis comitibus gratanter excepit, monuitque eos ante solis ortum viam arripere, ne in crastinum superveniens maritus ejus, cujus crudelitatem noverat, si eos inveniret, occideret. Sic illi, data fideli mulieri benedictione, mane sunt egressi, et silvam quam reliquerant sunt ingressi.

ab ejus uxore benigne excipitur :

mane digressum insecutus ille,

4 Interea Hacto domum revertitur, et de hospitibus suis qui apud se pernoctaverant edocetur. At ille, pene exanimis factus, in hæc verba prorupit : Quo aufugerunt? Velociter, inquit, prosequamur, eos, ne si manus meas effugerint, dicant occurrentibus, Hactonem quasi inertem et dormientem se impune transisse. Post hæc cum suis silvam ingreditur, insequens eos per invia et abrupta. Ex improviso autem offertur illis locus, in quo illi decumbebant, supplentes somnum quem fuga ruperat matutina. Quos prior Hacto increpat, quod terram suo primatui subjectam præsumpserunt ingredi : arguit etiam eos quod tributo, pro lege terræ sibi debito, liberum iter non redemerint, sed eo retento ut fures aufugerint : hoc autem reatu dicebat eos contra jus publicum obligatos, quo non possent absolvi nisi sanguinis eorum effusione. Sic locutus, in B. Evermarum, eo quod honestiore et compositiore habitu corporis ceteris præstare videbatur, insilit; et telo confossum sive gladio transverberatum prosternit. E

occidit cum sociis septem :

inhumata corpora sepeliunt venatores Pippini,

5 Ceteri comites ejus ferro plectuntur, sed nescio si pro merito suo, pro societate tamen tanti viri et pro dignitate martyrii in quolibet diversarum mansionum cœlestium diversorio spiritus eorum sunt recepti. Itaque quod præcipuum fuerat, carnifices Sanctos expoliant. Quorum corpora inhumata manserunt Angelicis tutata excubiis, quousque præfatus Pippinus ad illos fines accessit : qui ingreditur Rutim silvam gratia venandi. De cujus convenatoribus pars quædam, dum lustrat invia silvæ, incurrit loco quo Sancti jacebant. Quos dum cernunt exanimes ex vulneribus et sanguine, misericordia moti sepeliunt : Beatum vero Evermarum, decore vultus et egregia compositione membrorum digniorem aliis creditum, peractis exequiis honeste sepelierunt, et partiti clypei *c* sui medietate illi supposita, alteram medietatem corpori superposuerunt. F

Evermarum Euraclius Episcopus

6 Tempore quo Leodiensis ecclesiæ præsidebat Euraclius Episcopus, erat in villa, quæ jam de extirpata silva nomen retinuerat Rutis, ecclesia S. Martini honore dedicata : In qua Presbyter, Ruzelinus nomine, vir magnæ sanctitatis, deserviebat. Hunc Dominus per Angelum suum de nomine et vita B. Evermari martyris edocuit; huic seriem vitæ ejus cursumque martyrii retexuit, et quo locorum jacebat humatus ostendit; cui etiam præcepit in somnis, ut ad Episcopum Euraclium vadens, ex parte Dei ad id negotium evocaret, et adduceret ut sanctum Martyrem Evermarum de sinu terræ efferret, cujus spiritus ab hora martyrii cœlum possidebat. Sacerdos autem hæsitans de visione, illo anno mandatum Dei non explevit. Secundo anno, eadem nocte, ab eodem Angelo culpatur, quod mandato non paruerat : sed Sacerdos, hac etiam vice inobediens perseverans, tertio anno, nocte qua duæ visiones præcesserant, apparente Angelo correptus et flagellatus, tandem credidit visioni : quam per ordinem recitans prædicto Episcopo, livores et plagas in testimonium ostendebat. Cui Presbytero Episcopus commisit ut S. Evermarum effoderet, et tunc Episcopus veniens eum

post ternam revelationem elevat :

A eum a terra levaret. Quod et factum est. De corpore autem sancti Martyris tantus odor suavitatis exibat, quod astantes sibi viderentur paradisum intrasse. Levavit ergo sanctum Martyrem Episcopus : eumque in ecclesia S. Martini cum magna gloria congregato populo terræ, collocans, plebi et patriæ Patronum instituit. Tanta enim post sacri corporis elevatione subsecuta sunt miracula, quod scripta per se ingens volumen efficerent.

multis miraculis consequentibus.

ANNOTATA.

a Pippinus, *pater Caroli Martelli, de quo infra ad Historiam tripartitam : quo etiam referimus cetera quæ essent ad hanc Vitam notanda.*

b Hacto, *in sequenti historia* Hacco.

Ipsius Evermari hunc fuisse clypeum, militari cultu militem præferentis, credibilius est : nam venatoribus eum fuisse ad manum non est verosimile.

HISTORIA TRIPARTITA

Ex MS. Rubeæ-vallis prope Bruxellam.

B

PARS I.

Vita et Passio S. Evermari.

PROLOGUS.

Sicut pluribus Sanctorum exemplis priora tempora instituta fuerunt et erudita, quæ per singulas ætates deducta in studiosis amatoribus suis profecerunt; in desidiosis vero et in otiosis contempta et vacarunt et delituerunt : sic inter studiosos et otiosos varie comportata sed differenter suscepta fuerunt; quia studiosis grata, et otiosis invisa ad nos usque descenderunt : apud quos etiam cum a quibusdam deberent suscipi, repulsa ab illis fugiunt et discedunt; in quibusdam vero suscepta gratanter requiescunt. Quæ nobis sive scribendo sive loquendo proposita vel monstrata, non quærunt linguam nostram ad dicendas laudes suas : sed potius oculos nostros quibus videantur, et memoriam qua teneantur. Nec enim nostra intercessione indigent [Sancti] apud Deum, si quid de adimplenda eorum perfectione remansit : sed se incessanter recensendo memorari et imitando complecti volunt, ut suo conductu aspectibus Christi fideliter nos inducant. Omnium namque prædicatorum sermonem C confirmant exempla Sanctorum : et ubi deficiunt, ibi non proficiunt sermonum verba exhortatoria; ad perorandum substituta, supplet et adjuvat bonorum historia. Unde ad audientium et legentium commodum scribimus vitam B. Evermari : quam audire salus est audientium, quam legere salutaris est doctrina legentium et disciplina : cujus miracula, etsi compendiosa narratione succincta sunt, tamen non inferius propter hoc æstimet quis meritum ejus; cum prædicat Dominus se dicturum his qui de virtutibus a se factis gloriaturi sunt, Discedite a me operarii iniquitatis, quia nescio vos unde sitis. Miraculorum vero virtus approbanda est, non copia verborum, non plausu manuum; non favorabili acclamatione populorum; sed sanctæ vitæ testimonio et Dei attestatione : qui sic ea communicat sancto homini, ut opus sanctum, quod fit per meritum boni hominis, procedere credatur ex virtute divina.

Exempla Sanctorum utilia, ad Christum adducunt : uti et S. Evermari Acta et miracula.

Luc. 13, 27

CAPUT I.

Ortus, tentationes superatæ. Desiderium martyrii, peregrinatio Compostellam.

Germanicæ partis monarchiam, a silva Carbonaria usque ad Rheni fluvium, et a Mosa usque ad D Mosellam, tenente mediano a Pippino, ex Begga Ansgisi Ducis filio, B. Evermarum ex nobilissima nobilium parentum radice ulterior edidit Frisia (quem ex genitricis utero consecratum sibi dextera Omnipotentis jam totum sancti Spiritus gratia perfuderat) et veluti fragrantis aromatis unctione delibutus, odorem sicut agri pleni, cui benedixit Dominus, cœpit dulcissimo oris afflatu aspirare : et ita maturum se exhibere, ut adhuc ætate primæva puerum, intellectu vero et sapientia crederes senem longævum. Et ut primitias ejus omni ætati ostendam spectabiles et præstantiores, ætas illius, coævis suis comparata, in eorum æqualitate non se continuit; sed senibus comparata, senilem gravitatem in bene vivendo mutuavit, et senilia verba in loquendo sapienter assumpsit. Enimvero ex vivaci ingenio, et ex sanis et ejus ætatem supergredientibus verbis et moribus, vel se Joannem ostendebat parentibus. Parentes vero suos, quasi cum Joannis parentibus, audiebat de se colludere; et hæc vicissim reciprocis vocibus ingeminare : Quis putas puer iste erit? etenim manus Domini erat cum illo. E

Ex MS. a

Ortus in Frisia

in adolescentia maturus,

3 Et cum jam Christi tirunculus in annis floreret adolescentiæ, vernante in eo fœcundissimo germine virtutum; antiquus hostis, sicut primo homini Paradisi amœnitatem, sic huic invidit fœcundi seminis viriditatem. Qui sicut consuevit hujusmodi ætatem validius oppugnare, virtutem animi ejus elidere nitebatur : sed divino præsidio victus recessit, et quasi nullus advenerit disparens exolevit. E diverso ille pro se vigilantior exurgit, certus hostem suum propediem acriorem ad concertandum sibi affuturum. Quo exhortante se cum Propheta, Super custodiam meam stabo, et figam gradum super munitionem meam, iterum revocata ira hostis cum aggreditur : nec sensim, nec alternatim suis eum impetit fraudibus; sed multiplex in dolore multiplicem in virtutibus perurget. Timebat enim, ne, si ei per intervalla incumbens vicissim tentando vexaret, per hæc spatia remissionis ille redintegraret sibi virtutem repugnandi, ideoque sine retractione totus in eum impegit. Sed athleta Dei illo perurgente inconcussus stetit, et forti animo perduravit : non enim hostilis terror eum exanimavit. Hinc confusus ab eo resiliit, et spiritus a mortali homine victus aufugit, et refuga et apostata Angelus ab apostolici hominis infectatione mœrens et gemebundus etiam hac altera vice cessavit. F

a dæmone oppugnatur,

Isai. 21, 8

sed victor persistit.

4 Ut autem celebrius fieret ejus præconium Dominicæ tentationis exemplo (quod externa pugna hosti superato fuerat exitiabile, Christo vero ex trina victoria fuerat triumphale) tertium Christi athletæ bellum indicit, tertium æque etiam sibimetipsi detrimentum conquirit : et dum laborat ut is quem expugnat labatur, ipse in foveam confusionis ab illo impulsus præcipitatur. Denique per adolescentulos et coævos claris natalibus gloriosos, militem Domini, emeritorum egregio generi parem, sed egregia fide superiorem, de attentando usu et exercitio venandi, equitandi et joculandi creberrime compellabat : illi namque indecens fore asserebent, elegantiam formæ ejus et prosapiæ decus aboleri otio et desidia, et præclaram spectabilis adolescentiæ industriam torpore et mollitie consopiri. Verum fortis Christi athleta non immemor sanctæ Sapientiæ sic præcipientis : Fili mi, si te lactaverint peccatores ne acquiescas eis, prohibe pedem tuum a semitis eorum; claudebat aurem huic periculosæ exhortationi nec inducebatur in rete captivante adeo simplicem et fraudis subrepentis improvidam animam : quorum errorem miseratus, detestatus, etiam nocivam eorum suggestionem, abhorruit illorum admisceri societati

ad venationem, et equitandi exercitium invitatus,

Prov. 1, 10

A societati, quos in hac parte non recognoscebat sodales; quamvis eos et dilectione caros, et genere ac dignitate sibi congratularetur æquales. Intelligebat præterea in eis notam sibi et frequenter expertam sui hostis astutiam, qui pro se offerebat ei et in seductionem sui personas, et venustate conspicuas, et nobilitate famosas, et eloquentia facundas, et omni modo ad deceptionem ejus sibi configuratas et imaginatas. Itaque in nitente cute eorum, et in albente cæsarie, et in persuasis lusibus, et in exercitiis telorum missilium intelligens, ut diximus, dæmoniacam tentationem; sano consilio et oratione ad Deum fusa, repulit eam a se et exinanivit. Sic ergo tertio hostilis recursus conflictu superato, liber et triumphator emicuit: neque vero ulterius quisquam de his quæ mundana sunt animi ejus qualitatem exploravit; nec nequam spiritus, sic efferatus et tam vehementer ut consueverat, ad ejus irruptionem machinamenta suæ malignitatis admovit.

EX MS.

et dæmoniacas tentationes rejicit:

5 Igitur amotis omnibus impedimentis, tanta securitatis firmitate subnixus erat, ut solidum gressum animi per justitiæ tramitem dirigeret: securitas enim in illo constanter stabat; cautela vero in ipso sedula excubabat. Cum ergo dedisset ei Dominus pacem per circuitum, et nulla spiritualium hostium
B incursione turbaretur; poterat per hanc gratiam intelligere Dei gratiam se habere, et hanc pacem esse sibi spem cœlestium præmiorum et viam eundi ad Deum. Sed uberior supernæ remunerationis appetitus ferventius ejus desiderium accendebat: martyrii enim votiva sagacitate ad cœlestia aspirabat, per quod gaudium suum implendum prævidebat: sine quo videlicet non consecuto coram Deo se apparere imperfectum metuebat. Sciebat enim Christum mercedem cujusque electi proprio merito metiri; martyrii vero præmium fructu multiplici cumulari. Noverat et hoc commercium habere Christum cum Martyre, ut, pro sanguine martyrii suo sanguini refuso, faciat eum sibi consedere, sibi conregnare, sua illustrari gloria. Patri suo illum adoptari filium carissimum, sibi vero fratrem hereditarium. Sed tam laudabilem cupiditatem consequendi martyrii, tempus abnuebat, Christiana pax prohibebat: Christiana enim professio [mundum] ab idololatria correxerat et emundaverat: Ecclesia etiam fidelium loca singula sanctificaverat. In aliud ergo negotium desiderium suum transfert. Volebat se Deo utcumque martyrem offerre: sed desperabat id posse compleri, eo quod hac tempestate in omnibus locis videbat Christum timeri, ipsum quoque in suis membris venerari.

aspirat ad lauream martyrii,

6 Statuit igitur pro Deo peregrinari, sperans in hac peregrinatione ignotam faciem suam ignotis
C gentibus suspectam fieri, et primo cum injuria fortasse ab eis longius arceri: quin etiamsi existimaretur ad exploranda aliena venisse, sperabat ad se spoliandum sub occasione ignotæ faciei ignotos provinciales spe prædæ accendi, et post prædam hostili gladio in mortem se posse prosterni. Quod si hoc modo contingeret eum occumbere, hoc martyrium crederet se Deo dedicasse: quod et peregrinatio rerum suarum commendaret et mors illata ceteris Martyribus eum conjungeret et annumeraret. Ingreditur itaque vir Dei Evermarus viam, quæ Galliam *c* tendens ad S. Jacobi Apostoli patrocinium peregrinantes adducit. Hanc viam omni impedimento liberam, et omni difficultate invenit expeditam, et nulla insidiantium prædonum conspiratione obsessam. Hæc via tam fideli peregrino Evermaro plusquam volebat opportunior et absolutior fuit. Hæc via etiam nolentem eum in omni prospero eventu servavit, et ei invito ab omni impedimento et maxime a martyrii decertatione pepercit. Igitur ingressus ecclesiam, et expetitis beati Apostoli suffragiis, si quid pro peccatis suis supplicandum fuit, oravit Apostolica inter- D
cessione expiari: martyrium quoque quandoque gratia Dei et obtentu illius supplicavit sibi provideri: quod ei a peccatis, ut certissime confidebat, per Apostolum absoluto, fieret totius beatitudinis summa, et sanctorem Martyrum quasi contribulis gloria. Deinde multis precibus quæsito sibi conviatore ipso sancto Apostolo, regreditur ad partes Galliæ, eodem duce quo venerat, videlicet Christo, iter suum prosperante: et desiderabat in redeundo sibi triumphalis palmæ gloriam obvenire, quam intelligebat in veniendo ei salubriter distulisse. Sed Christus votum ejus non fraudavit, quod ei paucis post diebus fructuosum et voluntati ejus adæque contemperatum procuravit.

quæsiturus martyrii aliquod genus,

c

ad S. Jacobum Compostellam proficiscitur:

et per Gallias revertitur.

ANNOTATA.

a Pippinus *habuit avum maternum* B. Pippinum Landensem, *cujus Acta dedimus* 21 *Februarii: et ipse avus fuit* Pippini Brevis Regis Francorum: *hinc* Medianus *appellatur. Præfuit Pippinus ab anno* 687 *usque ad* 714. *Sed ante illa tempora videtur natus fuisse Evermarus.*

b *MS.* terna nocturna *quod sensum non facit.* E

c *MS. Ultrajectinum*, Galaciam, *imo* Gallæciam: *per* Galliam *autem iter erat, et sic mox infra visitata Compostella* ad partes Galliæ *regredi dicitur.*

CAPUT II.

Illustria sanctitate et miraculis loca in Belgio visitata. Hacconis tyranni feri mores.

Superato igitur multarum regionum valde prolixo interstitio, inferiores partes Galliæ attigit multum famosas et celebres; quæ auribus ejus inclamabant sonoras laudes, postremo menti ejus gratissimam delectationem infundebant. Effulgebant enim in illis partibus luminaria splendidius sideribus radiantia, quibus illustrabantur omnes erroris tenebris depressi, in quibus etiam virtus miraculorum et medicinalium potentia signorum eminebat. Erant autem sancti viri, recenter a mundo abstracti et a Deo assumpti: qui quasi adhuc in terra virtutibus et miraculis relicti, et ad gloriam et meritum suum in cœlum translati, reliquere mortuis corporibus suis ut mirabilius viverent exanimata, quam vixerant cum ea spiritus vivificaret et anima. *a* Foillanus ex his unus, quem triumphalis claritudo martyrii insignitum attollebat, suum *b* Fossense oppidum cum finitima regione decorabat. Cujus laus et præconium F
quasi vox tonitrui, omnium ora implebat et in omnium auribus personabat: ipsi autem sancto viro Evermaro præ ceteris admirabilis erat, quod per eam quam desiderabat sanguinis effusionem, in sanguine Agni stolam suam lavisset; et hoc exemplo ad ejusdem purificationis lavacrum hortaretur eum, ut stolam suam præpararet.

In Belgio

a veneratur S. Foillanum, b

8 *c* Gertrudis Virgo clarissima, et nomine virginitatis et fama virtutis præpollens, illustrabat eam, quam nativitati et primitiis suis elegit villam Nivellam; quam etiam et se Virgine et multiplici Virginum successione dum vixit communivit, et mortua Deo assignavit. Hanc villam tunc adveniente viro Dei Evermaro, meritis et miraculis insigniebat, et non mediocribus virtutibus omnes confines etiam remotas longe nationes accersiebat ad admirandam suæ virgineæ propagationis fœcunditatem. Præterea *d* Furseus, visionibus suis magnificus, et repulsis objectionibus inimici victoriosus, cum fama nominis sui et præconio virtutum in auribus S. Evermari venit: quem in admiratione susceptum, quodammodo

c S. Gertrudem

SS. Furseum d

A do credebat eum, Sanctum videlicet Furseum, passim discurrere, quem sic auditoria omnia et confertissimos hominum conventus audiebat incessanter nominare : *c* Ultanum quoque fratrem ejus in eadem laude mirabatur eminere et tertio fratri S. Foilliano appropinquare : sanctam quoque Gertrudem, eorum in his quæ Dei sunt consecretalem, ob meritum et dignitatem virginitatis in illorum ordine primam stationem tenere.

et Ultanum, *c*

9 *f* Trudo quoque ille Hasbaniæ indigena, ille, inquam, Hasbaniæ et genere filius et virtutis defensione Patronus, quasi linguis et vocibus mirabilium operum, et quasi fragrantia medicinalium curationum omnem pene mundum advocabat; et post famam eum ubique prædicantem, experimentum sui ostendebat. Non erat regio, non erat natio nominis ejus ignara : non erat urbs aut villa, vicus aut oppidum in quo claudus, per virtutem Trudonis exiliens, non ambularet; in quo cæcus, orbatus luminibus ad videndum, oculis lucem non videret; in quo febricitans, compresso tremore membrorum, non quiesceret; in quo sensu et amentia efferatus, ad naturalem et rationalem sanamque sui cognitionem, per Trudonem non rediret. Hic rumor S. Trudonis B. Evermarum animavit ad eum visendum et certius B cognoscendum; ut fama cognitum ipse a longe veniens humiliter salutaret, et cominus appropinquans devote et reverenter adoraret, et exquisita conversatione et qualitate vitæ ejus, æmulatione illius laudabili, in Christo se plenius informaret. *g* Remaclus etiam Ardennam susceperat tuendam, et Stabulaus monasterium corporali amplexu confovebat et meritis tuebatur : famam quoque virtutum suarum nomenque ubique terrarum transmittebat per omnes angulos terræ, et in suo mortuo corpore virtutibus se vivere comprobabat. Hoc ejus factum mirabile addexit illo virum Dei Evermarum, ut admiraretur illum et veneraretur, et ex hoc impensius Christum glorificaret, qui sic in servis suis operatur.

f *et potissimum S. Trudonem multis miraculis clarum,*

g *et S. Remaclum.*

10 Postquam ergo vir Dei Evermarus his Sanctis, quos præmisimus, vicissim obsequium venerationis impendit; decrevit Trajectum adire, accitus nomine et virtutibus *h* S. Servatii. Hic aliquando Tungris, dum haberet nomen urbis, Episcopatu potiebatur, quando Hunnos ad ejus eversionem festinantes oratione facta retinuit. Quo postmodum decedente, ipsi effrenata rabie in ipsam urbem feraliter grassati, nihil reliqui victis fecere. Sepulcrum ejus hoc evidens C ostendit miraculum, quod omni terra compluta et nive respersa, privata et speciali reverentia servi sui, Dominus illud nec nive operiri nec pluvia permittit infundi : cetera quæ ab eo vivo vel mortuo mire patrata sunt, non suscepimus enarrare. Quæ tunc insinuata beato viro Evermaro fuerunt stupori et venerationi : qui eo volebat contendere, ut adorando et supplicando virtutem ejus experiretur, accepta remissione eorum peccatorum quæ plangeret nunc sibi esse timori, et quæ timeret quandoque examinari. Sed obstitit ei voluntas divina, demontrans ei non esse in homine viam ejus.

Iturus ad S. Servatium, *h*

11 Progressus itaque cum septem comitibus usque ad primos aditus silvæ, cui ab antiqua vetustate inditum fuerat nomen Ruttis, instantis noctis vicinia inhibetur, ut nec noctis tenebris sese committat, nec nocivis vel perplexis ignotæ silvæ anfractibus se immergat : noctis enim cæcitate oculi excæcantur et silvæ confragosis dispendiis pedes vinciuntur. Erat in proximo villa, *i* Halstaplia dicta, sive ad communitionem silvæ cominus sita, sive ipsa villa suo usui sit, habens eamdem silvam vicinam, quam et pro dominio et opportuna sibi mansione quidam Hacco fecerat suam. Hic perversæ mentis homo, primum se in omne facinus præcipitem dederat, deinde omnibus perniciosus crudelitatem, cædem, omnem D rapinam, incendia et cetera malignitatis facinora exercebat; nihil inexpertum relinquens, quod posset excogitari ad humanæ afflictionis tormentum. Hunc feralis temeritas et sociorum confœderata unanimitas publicum hostem fecerat : hunc latronem improbum silva de proximo transeuntibus exponebat ad aviditatem ejus explendam, plus hominum spoliis quam venatoria præda exuberans. Præter illa spolia, quæ publica via et obstrusa saltuosis asperitatibus loca comportabant ei : etiam fluvius Mosa magnis impendiis avaritiam ejus implebat nec explebat. Advectos enim navigiis diripiebat : igne etiam absumebat eos, quorum vitam ferro, manu, spoliis nequibat abrumpere.

venit ad Ruthensem silvam.

i

ex ms. ubi Hacco crudeliter dominabatur.

12 Hac tyrannide sic per se, per socios, per ignem et per aquam, in innocentes homines sæviebat; qui absque eo, quo diximus eum manere, loco, aliud sibi juxta Mosam erexerat domicilium, cui Hacco Hacletum nomen indiderat : quod nomen a se auctore confictum, se etiam interpretante est expositum, scilicet quod Hacconis lectulus ibi sit positus; in quo recubans et transeuntes videret, et remigantes audiret, sicque patriæ nostræ et vigilans et dormiens terrori omnibus esset. Hoc dominium, et hanc in E parte regni a Principe Pipino acceperat providentiam, qua crudeliter abutens se tyrannum pro Domino, et pro provisore prædonem exhibebat : cujus feritas eo intolerabilior erat, quo indifferenter et indiscrete bonum malo in pœna sociabat, justum cum impio, pauperem cum divite ejusdem judicii examinatione involvebat. Quia enim Ducis Pipini late per regnum deducta solicitudo, hanc partem regni, sub Hacconе periclitantem, ab intuitu custodiæ suæ excluserat; ideo hic tyrannus præsumptione assumpta, dum credit se solum principari, in omnibus se Principem crudelitatis ostendit; et existimans se natum in regno, putabat pro potestate regia dare se quibus vellet abundare, et quibus vellet egere; quibus vellet vivere, et quibus vellet interire.

13 Vir itaque Dei Evermarus, noctis instantia ab ingressu silvæ prohibitus, ad supraditam villam Harstaphiam divertit : et non vilem casam, non humile tugurium ad hospitandum elegit; quasi vilitate hospitioli excusaretur, nihil honestum, nihil appetibile apud se posse suspicari, se ad ditiorem domum divertit, muratis parietibus subnixam, et F proceritate sua testantem non nisi potentis alicujus esse municipium. Hæc erat domus Hacconis, qui tunc absens forte in villa sui nominis navalium mercium prædas agebat, vel in proxima villa transeuntes observabat, suspicatus illos fugam differre in noctem, quos prævidebat apparere per diem. Uxor vero ejus timorata, et pauperum hospitum peregrinorumque necessitatibus compatiens, eos gratanter recepit; et Christi recordata, qui in hospite dixit se suscipi, in Evermaro venerabatur Christum, et se alteram Martham in ministerii sedulitate exhibebat. Intellexit autem in persona viri generosam illum fuisse genituram ; nec de claritudine generis illum quidquam obscuravisse, quem et decora facies, et sermo modestus, et ordinatus incessus, et cetera corporis affectata honestas omnibus videntibus gratificabant.

ad hujus domum divertit :

benigne ab uxore ejus excipitur,

14 Hæc viri Dei habitudo, bene composition(e) matronæ dilectioni et venerationi fuit : sed maritum suum prævidit pro eis maligna æmulatione posse morderi, et intoleranda indignatione irritari, et irritatum non nisi spoliis eorum et morte placari. Idcirco sic eos adorsa est exhortari : Carissimi Deo mihi etiam præcordiali effectu excolendi, auroræ ortum maturiore fuga prævenite : hic crastino reditur

Ex MS. et hujus hortatu summo mane discedit.

A turum Dominum meum præstolari, de vita est periplitari : quem effugientes et vos de morte, et illum eripite de scelere. Novi ego malitiam viri ; cum vos auditurus est homines innocentes advenisse, reputabit vos super se quasi hostes irruisse ; et auditis vos impune transisse, credet se pro impunitate vestra spiritum efflare. Quapropter properanter discedite, et pro caritate hospitii, qua debuistis a nobis etiam inviti retineri; suscipite patienter, quod pro caritate conservandæ vestræ videmini a nobis salubriter repelli. Sic illi, data fideli mulieri benedictione, non expectato matutinæ lucis crepusculo, egressi hospitio, silvam, quam sero propter prolixa dispendia et propter vicinam noctem non attigerant, ingrediuntur. Aliquantulum itaque emensi iter saltuosum, juxta rivum *l*, grato et leni decursu defluentem, accumbunt ; et tempestivum matutini temporis processum otio reparant, et quiete corporum solantur.

ANNOTATA.

a S. Foillanus *occisus eo loco, ubi jam est Abbatia S. Foillani Ordinis Præmonstratensis, prope mœnia* B *Rhodiensis oppidi in Hannonia ; colitur* 31 *Octobris.*

b Fossa, *oppidum ditionis Leodiensis in vicinia Hannoniæ, ubi idem Sanctus dono S. Gertrudis construxit monasterium, quod nunc est Collegium Canonicorum.*

c *Vitam* S. Gertrudis *illustravimus ad* 17 *Martii : mortua est non anno* 664, *uti ad ejus Vitam notavimus, sed* 659, *uti declaravimus ante tomum* 3 *Aprilis num.* 38.

d *Acta* S. Fursæi *varia dedimus* 16 *Januarii : mortuus est circa annum* 653.

e *De* S. Ultano *hisce Kalendis Maji jam egimus.*

f *Colitur* S. Trudo, 23 *Novembris, floruit circa annum* 660 *et sequentes.*

g S. Remaclus *creatur Episcopus Trajectensis anno* 650, *quo Episcopatu relicto migrat Stabulaum et Malmundarium, ante a se extructa monasteria, anno* 660. *Quæ latius in Diatriba de Episcopis Trajectensibus olim deduximus, et iterum ad incudem revocata exhibemus ante hujus mensis tomum* 2.

h S. Servatii *res gestas illustramus* 13 *Maji.*

i *In nostro ecgrapho perperam* Halstallia, *Vita Gallica* Herstap, *Molano* Harschapia, *et infra* Harstaphia, *dicitur : cujus aut similis appellationis nullum ibi nunc vestigium superest.*

k Haccoletum *nullum nunc invenias ad Mosam ;* C *sed neque* Haccourt, *quod Vita habet Gallica, notant tabulæ.*

l Jekoram *vocant incolæ, qui deinde Tungros alluit.*

CAPUT III.

Cædes S. Evermari et sociorum. Martyrium illi adscribitur.

Ab Haccone insequente,

Interea Hacco domum revertitur ; et de hospitibus suis qui apud se pernoctaverant, et de benedictione data qua domum ejus sacraverant, edocetur. At ille pene exanimis factus et mentis hebetudine dementatus, tremens labiis, belluinam etiam rabiem vultu prætendens, in hæc verba prorupit : Quo aufugerunt? quo nostro hospitio elapsi evaserunt? Fuga nulla a nobis eos tam properanter abripiet, quin nos properantius illos insecuti fatigationem nostram in illos vindicemus. Intelligent se nihil profecisse in fuga, cum eos paulo post tarditatis suæ arguet assecuta sententia. Itaque mecum milites ordinati, clientes vero undique sparsi, velocius prosequamur eos : et inventi nostrum judicium sustineant, qui secum meum contemptum portant, dicturi ut putant omnibus occurrentibus, si tamen manus meas aufugerint, Hacconem quasi inertem et dormientem se impune transisse. Hæc locutus, cum copiis militum et clientum pedestrium silvam ingreditur, eo illos consedisse æstimans, et in occultis ejus recessibus delituisse, qui solummodo fugientibus necessitate vitæ conservandæ pervii sunt et accessibiles. D

inventus objurgatur :

16 Insequentes ergo eos æque invia et pervia nullo discrimine metiuntur, difficultates omnes pertranseunt, non illæsi, sed tamen propter celeritatem viæ læsionis suæ erant ignari. [discurrentibus] ex improviso offertur locus, in quo illi decubabant, reparantes quiete corpora defessa labore, et quasi meridiana pausatione supplentes somnum quem ruperant matutina fuga. Quos prior Hacco de contemptu suo increpat, quod suam terram, suo primatui subjectam et suo ærario confiscatam, præsumpserint ingredi : arguit etiam eos quod tributo, pro lege terræ sibi debito, liberum iter non redemerint, sed eo retento ut fures aufugerint ; et pro hoc facinore omibus pœnis, et postremo ignominiosæ morti se addixerint. Hoc autem reatu dicebat eos contra jus publicum obligatos, quo non possent absolvi nisi sanguinis eorum expiatione et rerum suarum proscriptione : quarum rerum partem exigebat ipse pro tributo suo, alteram pro præsumptuoso eorum adventu, et pro pace et salutatione non oblata, et pro non petita veniendi et redeundi jussione et licentia. E

occiditur,

17 Sic locutus in B. Evermarum, eo quod honestiore et compositiore habitu corporis ceteris præstare videbatur, insilit, et telo confossum sive gladio transverberatum prosternit : qui ex hoc apud tyrannum despectior et damnabilior fuit, unde omnibus bonis acceptius et specialius placuit. Pro venustate enim corporis, quæ eum omnibus commendaverat, istius homicidæ judicio improbatus, ad mortem prior deligitur : quasi qui fœdior et inconcultior aliis, ejus fœdaret aspectus ; et ideo citius morte absumptus, non esset dignus diutius apparere oculis illius. Sic sanctus vir falsis criminibus impetitus perimitur : quorum falsorum criminum, quantum ad immunitatem ejus pertinuit, istud venialius fuit, quod tributum non solvit, quia non portabat merces de quibus tributa penduntur. Aliud crimen fuit de contemptu ipsius Hacconis, quo videlicet querebatur ipse Hacco se ab illo despectum : in quo contra illum nihil offensionis contraxit, cum ipse vilibus et etiam infimis personis soleret humiliari. Tertium crimen fuit de præsumptuoso ejus adventu in terram illius et fugaci discessu ; quo immunis fuit : cum publica via, sicut civibus, ita etiam libera et gratuita sit peregrinis. F

ab omni culpa innoxius.

18 His, ut diximus, criminibus sanctus vir Evermarus falso culpatus, innocenter occubuit : magis vero credo eum occubuisse, sic disponente Deo, pro diuturno desiderio martyrii : cui desiderio subservivit conjectura et avara cupiditas sanguinarii prædonis. Ita sancta anima (non tunc exequente Deo voluntatem ejus in assequendo martyrio, cum ille temperius voluit, sed cum Deus ipse consultius ordinavit) præsentata Christo, sanctis Martyribus admiscetur ; et omnibus bonis, quibus sancti Martyres cum Christo perfruuntur, etiam ipsa indifferenter participat. Ceteri comites ejus et ipsi ferro plectuntur : sed nescio si pro merito suo, pro societate tamen viri, et pro nomine et dignitate martyrii, in quolibet diversarum mansionum cœlestium diversorio spiritus eorum sunt recepti.

19 Itaque quod supremum restabat occisis, quodque

A que præcipua fuit materia occidendi illos, expolian- *Corpora spoliata* tur : et quod Romanorum Principum decreta sanxerunt, ut occisi occisor spolia tolleret, hic transgressum est ; cum omnis præda ad avarum et inexplebile solius Hacconis comportata sit ærarium. Infelix qui ad prædam et spolia tollenda usus est mortis mysterio, non advertens quod maximum peccatum mortis maximo peccato prædæ accumulatur ; quem si perpetuo interire Deus prævidit, sola occisio Sanctorum ad meritum ejus sufficere poterat ; si vero præda et spolia Sanctorum ad augmentum interitus ejus accesserint, ecquis mensuram damnationis ejus æstimabit? Corpora ergo Sanctorum intecta et *nuda remanserunt, avibus et feris exposita :* inhumata remanserunt ; nec enim humana nec communi miseratione occisores eorum in hanc modicam pietatem adducti sunt, ut vel foliis ea conspergerent, vel virgultis seu frutetis tecta, avibus et feris silvestribus occultarent ; credo volentes ut illis absumptis sui sceleris nulla vestigia remanerent. Sed impietas eorum peracto scelere perdurat in sceleris voluntate, parata scelestius agere, parata etiam manus officiales præstare si res sceleste agenda ponatur eis in oculis et in facie. Ecquis ab hujusmodi impietate postulet obsequium humanitatis, quæ semper indefessa perseverans in crudelitate, nec immutari nec transferri novit in eam miserationem, cu- B jus numquam accepit disciplinam ?

20 Corpora itaque eorum exposita, et humanam ut reor dedignantia custodiam, tutabantur Angelicis excubiis : quæ sic erant studiosæ et assiduæ, ut studium earum nullum susciperet tædium, nec assiduitas ullas variaret vices. Hæc custodia interim nec *a Ducis Pippini aulicis sepeliuntur,* noctu nec interdiu a Sanctorum corporibus abstitit : donec Pipinus, quem principari in toto regno diximus, fines illos accessit. Ubi dum plurimis intendit, et plurima circuit ; ingreditur silvam Ruttim venandi gratia, hoc delicioso exercitio allevans fastidia intolerandi laboris. De cujus, ut ita dicam, convenatoribus pars quædam, dum lustrat invia quæque, et solicita indagatione profundos silvæ recessus penetrat et explorat ; incurrit loco illi, qui Sanctos Dei, initio quasi cubicularios suscepit, deinde super Martyres exultavit, nunc ut domesticos cohabitatores custodit. Quos dum cernunt exanimes ex vulneribus et sanguine, erat eis perspicuum ferro illos cecidisse : sed utrum pro criminibus suis in eis vindicatum esset, vel pro spoliis facilius tollendis prædones eos extinxerint, incertum fuit. Sed sive laudabiliter sive criminose oppetierunt ; illi tamen venatores, non crimen in eis, sed miseratio- C nem pensantes, ceteros nudos terra operiunt.

21 Sanctum vero Evermarum, decore vultus et egregia compositione membrorum digniorem aliis creditum, accuratioribus exequiis prosequuntur. *honorificentius autem corpus S. Evermari,* Denique unus illorum, ad miserandum pronior, egesta humo honestiori corpori honestiorem tumulum parat ; et partiti clypei medietate illi supposita, alteram medietatem corpori superponit : et quodam modo quasdam supplicationes immurmurans, terra operuit. Credimus Deum servum suum etiam in hac parte dilexisse, quem his supremis obsequiis non privavit : cui loco sepulcri, pro vili et laicali persona, tumulum per timoratum hominem providet, qui eum sepelivit. Non judicavit Dominus illum apud se contemptibilem esse, cui postmodum locum ipsum in sanctificatum convertit atrium, et a nemoroso squallore commutavit in pulchram orationis domum.

22 Sic S. Evermarus Martyr, emenso hujus mun- *qui ut Martyr laudatur,* di fastidioso excursu, integritatis perfectionem assecutus est ; cujus mortalis homo, sicut perfecte vixit in Deo, sic nunc unus factus in illo, regnat et triumphat cum ipso : ceteris Sanctis ut socius admiscetur, ut comparibus cohæret, ut Confessoribus considet, ut consortibus communicat, ut concivibus coha- D bitat, ut convivantibus ipse conviva in uno convictu *ex MS.* convescitur. Sed et cum sanctis Martyribus ipse Martyr in sanguine Agni stolam suam lavat, cum Martyribus palmam victoriæ portat, diademate regni insignitur, gloria et honore coronatur, opere fortitudinis armatur, et omni perfectione et virtute sanctis Martyribus copulatur et counitur. Adjuvent ergo nos merita ejus, cum suffragiis septem sociorum illius : quo- *et invocatur.* rum ipse octavus octavam beatitudinem sibi sociisque dandam designat. Quæ beatitudo perfecta et ultima, et nullo fine terminanda octo beatitudinibus Evangelicis designatur. Quæ octava beatitudo, hac septima quæ nunc est ætate translata, in octava ætate subsequitur : et sic cum octava ætate ejusdem numeri beatitudo S. Evermaro sociisque ejus et omnibus sine fine extendetur, præstante eo qui nec initio inchoatur, nec fine concluditur, Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus, per omnia secula seculorum Amen.

PARS II.

Inventio et Translatio I eamque secuta miracula. E

PROLOGUS.

Beatus Apostolus Paulus, in consideratione divinorum operum admiranda contemplatione suspensus, dicit : O altitudo divitiarum sapientiæ et scien- *Rom. 11, 33* tiæ Dei ! quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus ! Hac admiratione sua Apostolus, qua admiratur Deum, nos in admiratio- *Judicia Dei incomprehensibilia,* nem suam adducit ; quod ipse tam perspicax explorator mysteriorum Dei aliquando deficit, non penetrans et non intelligens quædam secreta Dei, quæ suæ solummodo cognitioni reservat ipse Deus, et homini non innotescit. Si ergo plerisque arcanis Dei tantus Apostolus non appropinquat, et multa ei occultantur quæ apud se judicat Deus non oportere hominem scire ; quid tantopere nitimur cognoscere, quod probitate vitæ non meremur ? et quid adeo conamur scientia attingere, quod a magistro non discimus, postremo quod revelatione Dei non edocemur? Inquiri etenim posset, si valeret inquirendo addisci, quid causæ est, quod pene omnes Sancti, statim *quod Sancti a morte diu lateant,* post mortem tumulis suis inclusi, tam diu ibidem occultantur ; quasi nulla bona habuerint, quorum gratia Deus tempestivius eos de tumulis educat, et eos omnibus populis in venerationem et omnibus pec- F catoribus in salutem exponat.

2 Si quid in eis emundandum fuit, lacrymæ eorum abluerunt, pœnitentia digna purgavit, emundata vita abolevit, et ad purissimum transitum purissimæ vitæ consummatio adduxit. Quid ergo punit in eis tam diuturna clausura sepulcri ? et cum in sepulcro corpora dissoluta diffluxerunt, quid est quod *imo et Martyres,* per tanta tempora eorum ossa tabo et pulvere demoliuntur ? et quod de judiciis Dei magis stupendum est, quid est quod Martyres, pœnis confecti, sanguinis effusione Deo consignati, cum plagis, cum adustione, cum sanguine tumulis suis includuntur, et per multa secula tot ibidem testimonia veritatis celantur? Inde est quod Dei judicia admiranda sunt, quæ Paulus Apostolus cum investigabilibus viis ejus incomprehensibilia admirando appellat. Quapropter miramur Deum tam tarde voluntatem suam de re- *et inter hos S. Evermarus.* velatione fidelis sui Martyris Evermari ostendisse, quem tunc cum funereis terræ finibus fecit absconditi. Si famam et nomen et virtutem ejus per terram, quasi ad prædicandum, misisset ; potuisset multorum funereas et tumulatas in peccatis resuscitasse animas : sed illum a ceterorum lege et ordine non discrevit,

EX MS.

A screvit, qui sicut illos, ita etiam ipsum occulto judicio quamdiu voluit abscondit, quando vero voluit hoc ordine manifestavit.

CAPUT I.

Triplex Angelica præmonitio. Inventio corporis.

a b Tempore quo Leodiensi Ecclesiæ præsidebat *a* Euraclus Episcopus, sicut in *b* fabricandis ecclesiis ita in Sanctorum cultu et propagatione devotus erat; in villa, quæ jam de extirpata silva nomen retinuerat Rutis, ecclesiam S. Martini honori et nomini dedicat. In hac quidam *c* Ruzelinus Sacerdotali officio deserviens, probata vita totum in se Sacerdotem ostendebat: in quo etiam si Diaconum quæreres, devotum Evangelistam invenires: si ceteros Ordines, per singulos eum inoffense currere videres: si in die exercitium ejus explorares, prædictis officiis rite expletis clamantem in prædictione audires; in nocte vero, quam mature relicto accubitu pervigili instantia pernoctare deprehenderes. Ad hoc accedebat quod corpus suum jugi inedia attenuabat; persequens in se ingluviem, quam non patiebatur hostem; et gratuito se affligens pro peccato, quod non fecerat: sed tamen ne subreperet, per hanc afflictionem B præcavebat.

Ruzelinus pius Sacerdos in Rutis,

4 Hunc tantæ probitatis virum Dominus, cui suas visiones revelaret, dignum judicavit. Hunc præsagum futurorum instituit: hunc veridicum nuntium revelationis corporis S. Evermari Martyris elegit: hunc Dominus per Angelum suum de nomine et vita ipsius Martyris edocuit: huic seriem vitæ ejus cursumque martyrii retexuit: huic quo locorum humatus jaceret ostendit. Quem Angelus domini dormientem verbis alloquens hac legatione et obedientia obstrinxit, ut ad Episcopum Euraclum vadens, ex parte Dei ad id negotium revocaret et adduceret, ut S. Evermarum de sinu terræ efferret; et cujus spiritum ab hora martyrii cœlum possidebat, de sepulcro quoque eum exponeret, et Ecclesiæ filium Matri Ecclesiæ redderet; de tenebris ad lucem filium lucis reduceret, et oculis hominum redderet. Decere hoc dignitatis privilegium suum Pontificale officium, ut cum pluribus Sanctorum miraculis, quæ in diversis partibus habet seculum, per ipsum Episcopum a Deo provisum addatur adhuc istius Sancti Martyris oraculum: præterisse diu multos antecessores ejus, quos non dignatus sit hoc honore; reservasse vero illi in laude et in honore, ut per eum in periculis C habeat mundus S. Evermari præsidium.

ab Angelo monetur ut curet elevari corpus S. Evermari per Episcopum:

5 Hanc visionem Sacerdos expergefactus secum retractans, variis somniis se illusum credidit: reputans hanc naturam inesse quibusdam soporatis mortalibus, ut spiritus eorum ab aereis spiritibus dum dormiunt fatigentur. Confabulantur enim eis, colludunt et blandiuntur, interdum colluctantur illis, aliquando collætantur, aliquando gementibus congemiscunt. Sic Sacerdos, eo quod a lege et amore Dei frigidum et dissolutum putabat se gerere corpus et animum, idcirco in tempore quietis æstimabat se phantasticis seductionibus agitari, effigiatis imaginibus deterreri, captiosis retiaculis devinciri, et pluribus irrisionibus deludi. Propter hoc incredulus visioni, quod viderat et audierat omnimodo non approbavit: et ideo Episcopo mandatum, ex parte Dei per Angelum directum, non annuntiavit. Timebat enim mendax inveniri, si somnum suum appellaret visionem. Præcavebat etiam sibi hoc objici cum insultatione, et his verbis irrideri: Omnes visiones cessaverunt, ex quo Prophetæ dormierunt. Ecce hic subito apparens quasi unus ex videntibus revixit. Eamus, inquient, ad Videntem, et insultantes adjicient, Numquid tu es Videns? Verebatur etiam ad D irrisionem ejus adjungi, Angelos modo mortalibus per visionem aut numquam aut rarissime apparere; Christum etiam modo non visionibus loqui hominibus, sed verbis et sermonibus Evangelii. Nulli igitur quod dormiens audierat et viderat manifestabat: non considerans se in hoc sancto Martyri plurimum gratiæ detrahere, et multum in hoc nobis obesse, quod eo tacente Angelicum mandatum, sepulcrum ejus illum diutius retinuit, et terra eum nobis tardius exposuit.

cui incredulus et inobediens,

6 Primam itaque visionem suppressit donec eadem sequentis anni nocte Angelus dormienti apparuit. Primo igitur severa in illum correptione invehitur: mandatum suum non esse impletum conqueritur. Deinde ad perferendum Episcopo plenius replicat, et auribus ejus instanter inculcat. Præterea minatur verbera, si detrectet implere quod præcipit; sed ab illo sponsione implendi præcepti data, Angelus suspendit manum et pepercit. Hæc etiam altera vice elapsus Sacerdos de manu adhuc ei parcentis Angeli, perseverat in incredulitate visionis: nihilque prima, nihil secunda apud illum visio Angelica profecit. In prima visione Angelum blandiendo, illum alloquentem et ei mandata divina ad Episcopum dantem sprevit, non observans quod ei injunxit. In secunda vero comminando præcipientem nihilominus contempsit; cum quod viderat et audierat dormiens, non nisi aut somnium putabat esse aut mendacium. E

altero anno iterum cum minis monetur:

et nihilominus visa reticens,

7 In tertii anni recursu, eadem nocte, qua duæ visiones præcesserant, tertia visio convenit Sacerdotem, non sic blandiens sicut ceteræ, sed minax et vindicans in ipsum Sacerdotem, quod a prioribus visionibus averterit auditum et intellectum, pro quibus reddiderit incredulitatem et contemptum. In qua apparuit eidem Angelus, asperior vultu, verbis minacior, judicio severior, manu destrictior, vindicta austerior; affectansque sibi omnem similitudinem irritatæ et perturbatæ potestatis, judicio examinavit contemptum sui, manu flagellavit contemptorem, vindicta castigavit vel punivit, quod dixit visionem hanc non veritatem esse, sed mendacium vel somnum. Itaque judicio examinatus, manu flagellatus, vindicta castigatus; judicio docetur veracem esse nuntium, quem vidit et audivit et ei non credidit; per manum ferientem intellexit, verax esse et evidens mandatum Angeli, quod contempsit; per vindictam vero didicit, quod non fallaciter somniat, qui sub verberibus dolens et plorans suspirat. Flagellis itaque et doloribus in disciplinam veritatis et F credulitatis adductus Sacerdos, evigilans et suspirans, corpus plagis dissectum proponit in testimonium, tribunalibus magnæ potestatis se adstitisse, quamvis in cubili suo visus fuerit corpore decubuisse.

tertio anno castigatur plagis et verberibus,

8 Perspicuum ergo erat indiciis laniati corporis, pœnis illum subjacuisse, et quietem lectuli transisse in dolorem: quod erat stupendum ipsi Sacerdoti plagis detrito, quia super stratum mollius corpus suum, quasi virgis et fustibus contusum, intumuerat et obduruerat. Sed recordatus non phantasticam se visionem vidisse, tandem sublata incredulitate, asserebat se flagellati corporis confessione sub spirituali vindicis animadversione corporaliter vapulasse. Victus ergo doloribus, et faciens fidem visioni, attestantibus tunsionibus *d* corporis, venit ad Episcopum Euraclum, et enarravit ei quid tertio viderit et audierit, et quanto tempore animus ejus in dubietate pependerit: pro qua dubietate, quasi sub lictore, parricidales pœnas; vel sub grammatico, scholaria verbera sustinuerit. Accipe, inquit, sancte Pater, testes dictorum meorum, pœnas corporis mei: accipe

d itaque accedit ad Episcopum:

A cipe vades legationis meæ, scapulas meas : qui si me legatum mendacem inveneris, eas verberibus subjice, ut sicut præcedentibus, ita sequentibus plagis liventes atque sanguineas videas.

et animatus ab illo, 9 Cum his paucis verbis magnam seriem prolixæ visionis abbreviasset, quasi dolore nimio afflicti corporis interrumpente exilem vocem, conticuit. Cujus verbis et subita taciturnitate attonitus, et ejus doloribus compassus Episcopus, Quid est, inquit, quod narrationem tuam tam compendiose succinxisti? quid in loquendo brevis, magna verbis paucis extenuasti? Numquid ex debilitate membrorum afflictorum vix respiras, ut quasi anhelus necessaria verba succidas, ut ex locutionis tuæ primis exordiis intellexi materiam magnam locuturum? Non decet te loquentem dimidia verba proferre, nec nos audientes quasi imperfecta susurria auscultare. Quapropter recipe animum, quem pro recentibus plagis ad nos veniendo pene efflasti; et recollige vires, quæ ex illo dolore effluxerunt et elanguerunt : et sic integram locutionem prosequere.

10 Tunc Sacerdos, Felicia sunt, inquit, tua tempora; quia dum justitia terris excessit, execrans consortia corruptorum hominum, in te solo vestigia sua reliquit, et sic te herede superstite penitus B non disparuit : cujus vestigia relicta dum suscepisti et confovisti, quasi fœcunda mater totam justitiam terræ refudisti; et sub te, sicut sub fidissima nutrice, respiravit et adolevit. Inde est quod felicitas annitente justitia in terra tua radicavit, et erumpens quasi in arborem excrevit, et ramis suis te obumbravit, ut dicas, Sub umbra ejus quam desiderabam sedi, et fructus ejus dulcis gutturi meo. *Cant. 2, 3* Ad hanc gratiam magnæ felicitatis addit tibi Deus gratiam magnæ beatitudinis : quod sicut per terram tibi in omni prosperitate prospexit, ita de sub terra salubrius et uberius aspirabit tuæ saluti et Ecclesiæ tuæ profectui; [quia] duabus visionibus admonuit, *visionem exponit :* et tertia visione cum gravissimis verberibus inculcavit nuntiare tibi, ut in villa Ruttis quæratur et efferatur corpus cujusdam sancti hominis, cujus ne sit anceps inquisitio, nomen Evermari designatur; et villa in qua situs est, Ruttis nuncupatur; et locus qui eum humatum tenet e Maritimus, ab aqua adaquandis gregibus collecta appellatur. Invenitur præterea indicium unum quod omnibus indiciis majus erit, scilicet super sepulcrum ejus arbusculam accrevisse, per quam cognoscent quærentes, sub ipsa corpus ejus certissime inveniendum. Cui mandato cœlitus transmisso oportet te et studium et C operam maturitatemque impendere, ut studio ad hanc rem soliciteris, opera accingaris, maturitate properanter exequaris.

11 Hæc Sacerdotis prosecutio Episcopo fuit magnæ securitatis et solicitudinis occasio : quod tot indiciis veritatem subnixam non posse immutari securus erat; solicitabatur vero quod jubebatur properanter ignota loca scrutari, cum Sanctum nesciret hominem quærere. Quod negotium Sacerdoti committit, ut qui hæc dictabat agenda, ipse studiosius prosequeretur; nullum minus in hac re errare sperans, quam illum qui sic noverat ordinare et alii facienda imponere. *accepto mandato Episcopi,* Commissa itaque illi inquisitione loci et tumuli, ipse Episcopus retinuit sibi hoc extremum mysterium, ut ipse de tumulo efferret sanctum corpus, et tranferret in locum, jam non appellandum sepulcrum, sed sanctuarium. Gratulabatur itaque de promissa sibi et suo tempori reservata sancti Martyris revelatione : lætabatur pro injuncta et transmissa sibi a Deo hujus officii obedientia. Itaque considerata visione, et considerato omni eventu visionis; de Angelo scilicet, qui mandatum a Deo ad Sacerdotem attulit; et de Sacerdote, qui dubitans sprevit, et postmodum flagellatus suscepit; D *ex ms.* de nomine sancti Martyris, de situ sepulcri ejus; hæc et cetera credidit esse certissima signa veritatis. Tunc Sacerdoti præcepit ut se in hoc opere præveniret, et hoc opus prætentaret; locum quæreret, et secundum fidem visionis omnia investigaret; inventumque sanctum Martyrem immotum custodiret, et a contactu illius manus abstineret; sibi vero efferendum et exponendum servaret.

12 Sacerdos ab Episcopo digreditur : rem, pro qua pene mortem inciderat, studiose prosequitur, ut juxta fidem visionis, finis eam consummet veritatis : locum inquirit, et arborem quæ sancto sepulcro dicebatur supercrevisse studiose perscrutabatur. Et cum plures arbores videret, sciebat quod si circa singulas quod desiderabat quæreret in pluribus manus ejus et inquisitio erraret. *quærit sacrum corpus,* Ductis itaque circumquaque oculis, arbuscula una ejus oculis offertur proxima illi loco, quem supradiximus vocari Maritimum, quæ fortassis ex merito Martyris sub terra jacentis ceteris viridior, foliis venustior, et (si fructifera erat) fructu onustior, et ramis late diffusis profusior stabat. Sub hac arbore accinctus, et infirmitatis verberati corporis oblitus, fodere cœpit. Cumque egesta humo non multa profunditate introrsus descenderet, apparuit media pars clypei suprajecta E corpori sancto : apparuit etiam quædam pars intecta corporis, de quo mira fragrantia erumpens Sacerdotem anhelantem perfudit. Lætatur Sacerdos, et quod plagatus dolebat, hoc odore refectus contemnebat; et discurrente odore sancto per venas corporis ejus, languentia membra convalescebant.

13 Mandat Episcopo visionem veram dixisse, se verum nuntiasse, locum inventum, sepulcrum arbuscula prodente manifestatum. Hoc superest, inquit, ad sanctum Martyrem oculis hominum demonstrandum, ut venias, et illi summam manum imponas. Explevimus circa illum ea quæ sunt quasi servilia opera : ex more mancipiorum loca lustrando, arbores ab arboribus discernendo, terram fodiendo et egerendo laboriosum finivimus famulatum : *et inventum indicat Episcopo.* residua hujus operis pars honestior, id est eductio Martyris de sepulcro, te requirit, te poscit advenire, te postulat pro Pontificali dignitate sanctificatas sibi imponere manus te pro Deo præsidentem populo Christiano, te inquam, solum decet contingere Sanctum et decet proclamare; populum vero subclamare sancto Martyri gloriam et laudem : te oportet hunc Sanctum populo proponere in laude et veneratione, ut eum sicut intercessorem invocet, et semper sibi patrocinari efflagitet. Hunc Deus, jam sanctis Martyribus admixtum, statuit ut exoratus pro peccatoribus intercedat : vide ergo ne intercessor sileat, si te non præcipiente orator siluerit. F

ANNOTATA.

a Euraclus, *aliis* Eraclius, *et* Everacus *sedit ab anno* 959 *usque ad annum* 970.

b *Construxit ecclesiam S. Martini cum collegio Canonicorum, inchoavit ecclesias S. Pauli et S. Laurentii: et censetur fuisse auctor scholarum Leodiensium.*

c Ruzelinus, *Ægidio Aureæ-vallis monacho,* Ruscelmus *dicitur, supra in MS. Florario* Enselmus.

d *Ecgraphum nostrum* visionibus.

e *Similis locus Antuerpiæ, olim extra, nunc media in urbe, vocatur* Meer, *id est,* mare; *etiam postquam coercitis intra canalem fornice obductum aquis, contectus et saxis constratus ambulationi publicæ servit.*

CAPUT

EX MS. A

CAPUT II.

Translatio corporis. Pœna furato dentem inflicta, et remissa.

Sacrum corpus inventum elevatur, Hoc mandato audito, Episcopus surgit cum Officialibus suis : illo accedit, procumbit, adorat, illacrymando supplicat, et populo quid amplius sancto Martyri debeat, quid ab illo quærat, hoc suo exemplo demonstrat. Hanc Episcopi devotionem æmulatur devotus populus, animatur etiam ad sancti Martyris venerationem suavissimi odoris fragrantia quæ exurgebat de odorifera sancti corporis tumba. Imponit Episcopus sancto corpori manum : pars clypei qua tempore humationis ejus venator miseratus eum obtexerat, removetur, et tumulo extrahitur, cum altera subjecta corpori parte clypei; et cum laudibus et gaudiis, cum fletibus et precibus indiscrete permixtis, in ecclesiam S. Martini *a* defertur; *a et transfertur ad ecclesiam S. Martini,* ibi ab Episcopo Patronus populo instituitur : ibi in laude esse et veneratione Pontificali edicto præcipitur : ibi ei in Ecclesiasticis officiis deserviri et decantari mandatur : ibi pro miraculis et virtutibus ejus expediendis populus invitari præcipitur; non defuturum assereus, quin Deus, qui eum martyrio decoravit, debeat addere ad hanc gratiam merita virtutum. B

15 Episcopus ipsi Martyri se fideliter et suppliciter committit, ei supplicationem suam ad Deum injungit, quam ipse per se incipiens ferre, plangebat se solum non posse perferre : *ab Episcopo, qui S. Evermarum invocat Patronum pro se et suis.* commendat ei regendum Clerum suum, orat donari eis doctrinam meritis et precibus ipsius Martyris, quam non suscipiebant Sacerdotali locutione et prædicatione, neque librorum lectione vel mutua collocutione : orat intercessione illius negligentias eorum dilui, quæ aut nimis erant veterinæ aut nulla poterant aboleri pœnitudine : supplicat et pro populo suo, cui ipse ut Pastor multo tempore providentiam adhibuit, sed non profecit; cui disciplinam obtulit, sed ille non suscepit; quia corruptus vitiis, non potuit providentia cohiberi nec disciplina coerceri : his et omnibus qui peccatis et criminibus erant oppressi, Episcopus oratione sua S. Evermarum intercessorem et Patronum conducit : de se quoque orationem concludit, ut huic sancto ministerio non ingratus, sicut eum de terra eduxit corpore, sic se de terra abstrahat mente, et adjuvet eum hanc vitam finire, si non Martyrem, C saltem humilem et justificatum peccatorem. Sic perorans Episcopus Leodium revertitur : gaudens linquit Hasbaniam fundatam genimine vivi germinis, et non tantum vivi, quantum triumphalis. Quis enim nesciat omnes Sanctos, mortuos corpore, meritis vivere? et quis ignorat sanctos Martyres, pro Christo ferro prostratos, non tantum vivere, quantum triumphare.

16 Lætatur Hasbania fœcundo proventu *b* messium, se filiis suis copiose victualem panem dare : *b Scriptor gratulatus Hasbaniæ,* sed felicius non dico gaudet, immo gloriabitur, se uberius fructificasse cum B. Evermarum, non genuinum filium, sed Martyrem edidit adultum et maturum. Lætatur, inquam Hasbania, quod indigenis suis de sinu terræ suæ panem salutis producit, cum ipsi indigenæ veraciter pane Hasbaniæ cibantur, quando miraculis, meritis, præsidio et intercessione D. Evermari subsistunt. Præterea omnes Sancti panes spiritualiter appellantur, qui Christo pani cœlesti uniti, in quantum cum illo unum sunt, nomen panis sortiuntur. Beata igitur Hasbania, quæ cum in filio suo Evermaro panem protulit, cum illo etiam Christum, qui panis vivus est, generavit. Quid de Ruti dicam? *et Rutensi loco,* quæ secundum nomen suum, dum inter ceteras convicaneas et finitimas villas rutilat quasi clarissimum sidus, omnia lucentibus signis D inumbrat et obscurat? Cum olim fuerit hispida et parricidalis silva, nomen silvæ retinens, de matre ferarum transivit in matrem hominum; et pro merito Martyris Evermari, qui tunc in silva oppetiit, in nomen villæ transivit : quæ ex magnitudine sua et habitantium dignitate etiam nomen civitatis obtinuisset, nisi ei hoc vetustas antiqua invidisset, propter reverentiam vicinæ Tungris : quæ jam nomen perdiderat urbis, sed facile hoc nomen honoris invidentibus sibi ignoscit : quia consecuta tantum Martyrem Evermarum nec villis nec oppidis cedit, sed et ipsis civitatibus libera se fronte componit.

17 Ut autem translati corporis S. Evermari reliquias perstringendo colligamus, duæ partes clypei, *Clypei partes, inter quas corpus inventum,* quarum una fuit superposita, altera supposita sancto Martyri, eidem ecclesiæ, in qua et sanctus Martyr, illatæ sunt : quæ ne vacarent et quasi nihil signarent, ante sanctuarium, quod ex suscepto sancto corpore sanctius erat, suspensæ sunt; ubi oculis omnium expositæ, designant se sancti Martyris linguam et testimonium esse; et quia deservierunt illi *in ecclesia suspensæ visuntur.* in sepulcro, traxerunt pro mercede aliquid de virtute ejus : quæ visæ ab ignotis quæruntur cur appendent, E sive ad laudem virtutis sive ad opprobria hebetudinis : et dato eis responso, S. Evermaro eas pendere, quis sit, quis fuerit, quantus decesserit, innotescit. Cum vero quilibet gnarus rei intervenit, visis partibus clypeorum, Evermari meminit; et recolligens quantus fuerit in opere, fiducialius eum invocat ut pro se intercedat.

18 Ut autem pauca supra repetam. Cum sancti viri corpus ecclesiæ inferretur, quidam vir, Tegeno dictus, perversi animi adjungit se portantibus corpus, ultro offerens se ad auxiliandum. Hic autem conceperat animo de hoc sancto corpore posse sibi *Furatus dentem e corpore sacri,* grandem quæstum obvenire, si de eo aliquid potuisset subripere. Lucrum autem de venalitate hujusmodi aut ignorabat esse peccatum, aut in Sanctos peccare credebat esse proximum veniæ, quia jam non essent Sancti dicendi, si sanctitatis suæ obliti nollent placari nisi vindicati. Hæc cogitans, quasi ad corrigendum aliquid in compositione corporis sancti, manum latenter injecit, et dentem a maxilla ejus evulsum subripuit, et in sinu suo abscondit : deinde a confertissimo hominum conventu digreditur, et cum quibusdam comitibus furtivam mercem portans, Hoyum *c* ire disposuit, ut ibidem propone- *c* ret pro una particula venalem totum sanctum Martyrem; infelix in hanc amentiam deductus, ut fo- *ut quæstum faceret,* rense mercimonium crederet constare ex venditione Sanctorum. F Aliquantisper confecto itinere, subita nebula totam aeris claritatem obnubit, et eos se contuentes et vicissim verba conferentes sic obtexit, ut cum sibi essent præsentes corpore et auditu, puta- *punitur tenebris, Act. 9, 7* rent se sibi esse absentes visione; sicut de Saulo et conviatoribus ejus dicitur, Audientes quidem vocem, neminem autem videntes. Socii quidem terrentur et admirantur tam subitum fuisse in claritate aerea diei occubitum; *ariditate gutturis,* ille autem cujus reatum lux fugerat et dies abhorruerat, ariditate gutturis æstuabat : præterea oculi ejus melius evolassent a sedibus suis, quam ipsius infeliciter immorati, incessanter rotali *inversione oculorum* vertigine circumferrentur : facies cum capite tota invertitur, et tamen cum non nisi anteriorem partem cognosceret ejus contuitus, reducta ad humerum posterioribus intendit. *et capitis :*

19 Reatus ejus penes se absconsus, id est dens sancti Martyris furtive subreptus, in vindicta illius manifestatur. Conferunt invicem et conjectant quid portendat hæc caligo tam subita, pro infusis tenebris inimica oculis eorum, patentem viam pedibus claudens, et exorbitantibus eis omne quod erat pervium

A vium in invium convertens. Ille pro manifesta vindicta, quæ occultatam ejus nequitiam detegebat, quod ipsum ad detegendum cogebat, sociis dixit. *fatetur culpam,* Hæc confusio turbati aeris me spectat; meo reatui obviat; jam mihi sententiam dictavit, quæ me pœnaliter ferit. Vos pro meo peccato sub hujus nebulæ tenebris disparuistis, sed paulo plus discussa nebula videbitis in me pœnam quæ exigit denudari culpam meam. S. Evermarum, quem integrum restituit terra, uno maxillæ diminui dente: et cum eum Deus integrum remiserit Ecclesiæ, nescio quem de tribus plus offenderim, utrum Deum qui eum remiserit, Ecclesiam quæ illum recepit, an ipsum qui remissus et receptus integer non est inventus.

20 Hæc enim culpa pœna mea plectitur: hoc est scelus meum, quod pretio disposui transigendum, cum Sancti sola fide debeant emi, et gratuitæ caritatis mercede æstimari. Cum voce adhuc et oratione sonem hominem, sine figura et habitu communi porto humanam faciem: omnia mea inversa et monstruosa sunt, et portentuosa (credo) majorum tormentorum totius corporis mei prænuntia, si non *restitutionem promittit:* fuerint sancti Martyris Evermari pietate et misericordia remediata. Revertar ad sanctum Martyrem, plangam peccatum meum in furto suo, monstrabo B vindictam suam in afflictione mea: fortassis miserebitur mei, quia cum Deus omnes misericordes bea- *Matth. 5, 7* tificavit dicens, Beati misericordes quoniam misericordiam consequentur; etiam ipsum S. Evermarum misericordem fore prævidit, et ipse de misericordibus vivis pro minore misericordia non erit extremus. Quapropter fiducialiter ad ipsum redeo, ut reum suum videns pœnitentem, excuset scelus crudelitatis; ostendens, reatus mei fuisse quod percussit, et misericordiæ suæ quod pœnitenti indulgebit.

regressus, 21 Sic locutus regreditur; et mox recedente caligine a sociis, præ deformitate abhorretur et aspernatur. Erat eis admirationi, pro plaga hactenus inexperta; erat dolori, pro comparatione humana; erat pudori, pro casuali eventu socialis itineris; pro *Num. 12. 11* quo etiam, sicut Aaron pro sorore, ad Deum exclamaverunt: Obsecramus, Domine, ne fiat hic quasi mortuus, et ut abortivum quod projicitur de ventre matris suæ. Denique perveniunt ad sanctum Martyrem, quem in ultione sui peccatoris in itinere experti *dentem Sacerdoti tradit:* sunt fuisse sibi conviatorem. Ille terræ prosternitur, peccatum confitetur: ipsam rem, quæ erat peccati testimonium, de sinu exponit; et per manus Sacerdotum loco suo restituit. Inde petit absolvi: pœna qua puniebatur, poscit relevari: Sancto servum se perpetuum devovet si convalescat: de opere, de C messe, de fructibus condignam spondet portionem, si actualibus ministeriis oculos, faciem, corpusque reformet.

et sanatur. 22 Ut peroravit, secundum orationis votum secutum est salutis remedium: et multis gratiis conclamatis, post preces precibus submurmuratis, post laudes laudibus decantatis, multorum ora in laudem Dei et sancti Martyris laxavit, et in jubilum exultationis aperuit. Et sic sanctus Martyr hanc suam primam virtutem consummavit, ut sicut Dominicum, ita et istud miraculum laude populi commendaretur, quia omnis plebs, ut vidit, dedit laudem Deo. Commendatus itaque sancto Martyri, de se servituti ejus addicto, et de rebus suis vectigali more illi compartitis, addidit adhuc beneficia, et scrinium ejus operuit ære, quod fabricatura et sculptura omnibus fuit spectabile. Non contemnenda pauperis hominis oblatio, quam maluisset auro et argento fecisse, si saltem pro hac sua erga S. Evermarum devotione voluisset eum Deus auro et argento abundare: et quia regnum Dei tantum valet quantum habes; quantum habuit, tanto sanctum Martyrem nobiliter honoravit, et sibi regnum Dei pro tam divite voluntate comparavit. D *EX MS.*

ANNOTATA.

a *Hanc elevationem contigisse circa annum* 968, *annotant supra Molanus et Joannes Chapeaville ad gesta dicti Euraclii sive Eraclii Episcopi: at* 970 *annus indicitur in MS. Florario.*

b *Frumenti siquidem feracissima est regio.*

c Hoyum, *sive* Huyum, *oppidem ad Mosam* 6 *vel* 7 *leucis distans Tungris.*

PARS III.

Translatio II et miracula eam prægressa ac secuta.

PROLOGUS.

Gloriosi triumphatores mundi sic hujus vitæ tramitem percurrerunt, ut quod vixerunt, quod egerunt, et quod locuti sunt, fuerit vita et opus et doctrina eorum, qui sibi convixerunt. Cum autem et vita et actus et verba eorum scripta posteris legenda traduntur, in descriptione eorum legunt quomodo vivant, quomodo operentur, quomodo prædicent, sive quomodo mutua collocutione de Sanctis verba conserendo colloquantur: et cum Sancti vivant cum Deo beatitudine et gloria; si recenseantur vel scribendo vel legendo quæ egerint, eis conferunt ad cumulanda præmia quæ perceperunt. Sic autem quidam enituntur in scribendis actibus eorum, quasi ignorantiam Dei necesse sit juvari, et tamquam non meminerit Deus quid et quantum Sancti promereantur, nisi scripto et locutione doceatur. Non exigunt ergo jam ut scribantur quæ gesserunt, cum adhuc viventes [essent: quia] etsi multum studuerunt, ut coram Deo bene operarentur, majus tamen fuit eis studium ne proderentur. Si autem eis defunctis, et a vana laude jam liberis et securis, hi qui sunt devoti in memoria et laude eorum, in quantum possunt comminisci, vitam eorum dant lectioni; patiuntur ipsi Sancti eos ad hoc favori suo alludere, ut non ipsi in eadem lectione sæpius nominati prædicentur, sed ut illi se sequentes ad similia agenda provocentur. Inde est quod vitam et miracula B. Evermari scribimus, qui quidem, quantum ad laudem pertinet, mallet ignorari; quantum vero ad caritatem spectet, contendit se ut imitetur salubriter cognosci. Hunc ergo gratia Dei de sinu terræ eductum, ut declarat eum signis et virtutibus, non expedit occultari silentio; sed et oportet quod cum eum et ceteros Sanctos a Deo confidimus electos, nostra etiam attestatione ostendamus præclaros. Ecquis malevolus conetur celare, quod de sub terra [Deus] evocat, super terram mirificat, in cœlo coronat? Cesset invidia, quæ Evermarum putat minorari et obscurari, subtractis litteris et suppressis apicibus. Certe superabit invidiam gloria, cum miraculis et virtutibus, non solum nota, sed etiam ignota perlustrabit regna.

Utilitati hominum scribenda Sanctorum miracula, E *quamvis eo ipsi non egeant,* *qui in vita optaverunt latere.* F

CAPUT I.

Miracula ad antiquum sepulcrum. Ecclesia erecta. Contracti et cæci sanati.

Postquam de sepulcro, in quo post martyrium S. Evermarus humatus decubuit, Episcopo Euraclo devehente in ecclesiam S. Martini transivit; primum per totam Hasbaniam, quasi tuba sonora increpuit, deinde per totum a Lotharingiæ regnum quasi tonitruum universale intonuit. Fama nominis ejus ubique terrarum discurrit: urbes, oppida, villas vicosque penetrat: nullum angulum terræ patitur esse, aut *Fama S. Evermari late divulgata,* *a*

A aut ignarum sui aut se ignotum illi : suam Rutim in magna nititur promovere dignitate, dum occasione sui diversas gentes deinceps ad ipsam Rutim adventantes, quodammodo videbitur facere ei appendicias et tributarias. Ibi qualibet debilitate dissoluti veniunt; quovis vulnere saucii ibi medicinam, omnem vini succum saporemque herbarum superantem, inveniunt, cujus medicinæ fragrantia spirat odorem omni aromate salubriorem. Quisquis auxilii medicinalis eget, Rutim accedat, ubi inveniet corpus beati viri Evermari omnibus medicis virtute spirituali et corporali medicinæ præstare. Ibi non inanis advenit, qui cum fide venit, et dum percipit quod quærit, ex merito fidei suæ reparato corpore fidelior recedit. Ibi ad sanctum Martyrem fit concursus populi magnus, alii ad intercessorem pro peccatis, alii ad medicum pro infirmitate, alii ut probent si hac tempestate posset aliquis sanctificari; cum jam multo tempore desierit hæc virtus in terra apparere, per quam antiqui justi, Martyris vel Confessoris nomina sortiebantur.

Ex ms. — *adveniunt ægri et saucii,* — *et sanantur,*

3 Igitur is locus, qui eum servavit humatum; quamvis corpore ipsius vacuus remansisset, magnam tamen ex ipso corpore retinens prærogativam, crebrioribus enitebat virtutibus. Illic vero ubi translatus est, in ecclesia videlicet B. Martini, præsens B corpore nihil volebat operari. Propter hoc homines illius villæ, devoti in obsequio ejus et in reverentia loci ipsius, quem ex patratis ibidem virtutibus intelligebant ab eo magis diligi, ligneam et brevissimam super ipsum locum ecclesiam erexerunt. Quæ ecclesia, pro removendis brutis animalibus, locum ipsum contaminantibus, opportune facta est; ut ab hac injuria et immunditia defensus, venerabilius ab ipsis incolis et a transeuntibus frequentaretur.

potissimum in loco prioris sepulturæ, lignea ædicula ibi erecta:

4 Quadam igitur die quædam mulier locum sanctum nesciens non esse polluendum, sed potius extollendum aut scienter contemnens; congregavit oves suas juxta ipsam ecclesiam, ut tonderet eas : et hoc studiose factura, ibidem loci amœnitate delectata consedit. Quæ conventa a quodam superveniente, cur contempto sancto loco, Dominum quoque loci S. Evermarum contemneret; corripientem proterve despiciens, in prosequendo contumelioso opere procaciter perstitit. Dum igitur huic operi pertinaciter immoratur, et minus caveret sibi; ecce forfices, quas in tondendis ovibus circumducebat, repente C utriusque partis acumine manui ejus infixæ, partem carnis ejus abruperunt. Quo dolore illa pene exanimata, sero doluit, hominem se corripientem non audisse; et tarde intellexit, Deum Sanctorum injuriam a se vindicandam suscipere, dicente ipso Domino, Deus autem non faciet vindictam electorum suorum, clamantium ad se die ac nocte, et patientiam habebit in illis? dico vobis quod cito faciet vindictam illorum. Quam Deus non sic vindicandam suscepit, ut hunc cruciatum ejus ante mortem terminaret: sed ut cum illa patiente temperaret, non autem penitus auferret. Nam manus ejus intumuit, et quoad vixit incessanti dolore contabuit, et sic in dolore viventi, ut ita dicam, convixit et duravit; ut ipsa testem haberet manum suam tumidam, quia quod in sanctum Martyrem peccavit de tumido corde processit. Denique flante vento vehementi, vellera ab ovibus detonsa, quia levia sunt cedere ad flatum venti, subito evanuerunt : et sic mulier quæ peccavit, infirmitate manus suæ paulatim in mortem defluxit; et res, hoc est vellus, quod fuit materia peccati, per aera dispersum non comparuit. Sic Deus injuriam servi sui ultus in vindicta unius vitam multorum servavit; dum in pœna istius didicerunt, ut temere non peccarent in sanctum Martyrem, habentem Deum ultorem etiam in veniali culpa.

prope quam mulier tondens oves, — *et monita spernens,* — Luc. 18, 7 — *punitur læsæ manus tumore* — *et jactura vellerum :*

5 Sancti Martyris diximus in proterva muliere D injuriam vindicatam; nunc subsequimur ejus virtutem in alterius mulieris curatione manifestam. Hæc Aldeindes dicta, ipsius villæ Rutis erat indigena : quæ nervis emortuis, humore exhausto, calore extincto, tota emarcuerat, et sicut vulgo appellatur contracta per terram miserrime rependo ibat. Hæc in Apostolorum Philippi et Jacobi vigiliis cum pernoctantibus pernoctabat. Hanc autem noctem pervigilem non solum sanctis Apostolis, sed etiam S. Evermaro assignabant; et sicut illis, id est, sanctis Apostolis laudibus celebrem, ita isti faciebant hilaritate solennem. Illa autem, jam parte noctis aliquando decursa, dum forsitan plus sibi, minus vero attenderet lusibus populi; repente distensis nervis, succo et veriditate resumpta, a tarditate reptandi ad mobilitatem usumque gradiendi resolidatur; et erecta, virtutem suam operatum in se S. Evermarum evidenter ostendit : et hoc miraculum per se gloriosum, laude et clamore populi, in hymnis præconii Divini excrevit.

sanantur contractæ mulieres duæ,

6 Aliud huic simile miraculum ostensum est in Lamburge muliere, quæ ejusdem villæ Rutis municeps erat; non quidem eadem nocte, sed sicut divinæ placuit voluntati, per intervalla temporum famuli sui Evermari merita publicando extendere. Hæc, E sicut et superior, quam præstrinximus, communi ambulandi usu privata, alterius evectione aut scabellorum suorum sustentatione ad sepulcrum S. Evermari venit : eumque, exemplo illius quæ supra sanata est, orabat sui misereri : quæ paulo post multis orationibus ambulandi copiam a sancto Martyre erecta recepit.

7 Experta est etiam virtutem hujus Martyris mulier cæca de *b* Curtericia, quæ prævio duce subambulans, ad ejus venit ecclesiam. Oravit ut discussis tenebris lux ejus reaccenderetur oculis, et de hac una in se onerosa virtute claresceret, quam erga ceteros infirmos mirus et præcipuus esset in omnibus virtutibus. Audivit eam sanctus Martyr : oculos ejus tenebris exuit, lumine vestivit, et ad se redeuntem omni tempore quo vixit, habuit præconem suæ virtutis, et oculos ejus testes sui salutaris auxilii.

b *item duæ cæcæ,*

8 Hanc ad lucem reluctam sequitur altera de *c* Gladuus, quæ ad ecclesiam prædictam veniens, erecta facie monstravit frontem suam ab oculis vacare; hominem vero suum exteriorem, non nisi tenebras videre, cum magis palpari possent tenebræ F quam videri. Oravit ergo oculis suis lucem refundi, quam nescio quo casu contigerat infusis tenebris extingui. Sanctus Martyr oranti intendit, non videnti condoluit, et lucem virtutis suæ cæcis oculis ejus irradiavit : et clare videntem, ad ora multorum pro illuminatione sua laude Dei implenda, remisit.

c

9 Accessit ad hanc medicinalem ecclesiam vir de Vilario *d*, nomine Gislebertus, nihil de integro et sano homine habens præter manus et faciem. Suræ ejus femori conjungebantur, posteriora illius pedibus quasi sedilibus insidebant : venter et pectus deorsum acclivia super genua dependebant, et non nisi globus per multiplex involucrum collectus apparebat. Et fortassis ob hoc tali deformitate contigit eum esse in una massa collectum, ut quo esset deformior, eo reformantis et curantis eum virtus apparerent gloriosior. Ergo coram sepulcro Sancto, non dico decubuit, sed super reflexos poplites sedit; et interdum subsistens propter reverentiam sancti Martyris, et interdum appropinquans confidens de clementia ejus, S. Evermare adjuva, S. Evermare succurre, ingeminabat : instanter orabat pro nodositate membrorum suorum dissolvenda; et eum ceteris misericordem, supplicabat etiam sibi fore clementem. Hanc dicebat non Sanctorum esse pietatem

d *ac vir contractus toto corpore.*

A tatem, ut aliis mollescant quasi mitiores, aliis indurentur tamquam austeriores; illum esse de Sanctis unum, non oportere eum a Sanctorum consociali pietate differre. Audivit Sanctus precem infirmi: et concordante fide infirmi cum virtute Martyris, sequitur effectus remedii. Nam is qui in una mole totus constiterat, subito in tantam longitudinem extenditur, quantam poscebat ejus naturalis status. Percepta salute Salvatorem suum magnificat et collaudat, Christum vero communem omnium Salvatorem benedicit, qui in Evermari et ceterorum Sanctorum virtutibus cooperator existit. Itaque pro hoc beneficio omne tempus vitæ suæ in ejus obsequio explevit, et ejus famulatui non ingrata vicissitudine inservivit.

ANNOTATA.

a Lotharingiæ regnum, *a Lothario Rege Lotharii Imperatoris filio nomen accepit, ut sit* Lotharii regnum, *Belgis* Tother-riick. *Erat duplex tunc Lotharingia, superior seu Mosellana, etiamnum Lotharingia dicta; et inferior, in hodierna Brabantia, agro Leodiensi, et vicinis locis; et de hac videtur hic agi.*

B b Curtericia *vulgo* Cortersem, *media inter Tongros et Hasseletum via, Collegio Canonicorum nobilis locus.*

c Gladuus *dici hic videtur, qui sesqui leuca Tongris duabus Leodio distans, vulgo* Glou.

d Vileer *in Confinio Brabantiæ et Hasbaniæ, 4 leucis distans Rutis, Hannutum versus.*

CAPUT II.

Corpus translatum: ecclesia nova constructa: et post paralyticum sanatum dedicata.

a Igitur Præsule urbis Leodii *a* Theoduino, octavo ab Euraclo (qui divina visione revelante, Sancti Evermari corpus de sepulcro transtulerat in ecclesiam Sancti Martini) his virtutibus, quas præmisimus, idem sanctus Martyr circumquaque percrebuit: *Tempore Theodrini Episcopi Leodiensis* quibus excitata tota Hasbania et finitimæ regiones confluunt, pars acquirere sibi intercessorem pro peccatis suis, pars medicum infirmitatibus suis, multi tutorem in omnibus quibus hæc incerta vita perteritur. Non erat advenientium modus: frequentissimi erant vicini, confertissimi peregrini, arctabantur C in vicis ignoti populi, in plateis densabatur vulgus utriusque sexus. Lignea ecclesia et placebat et displicebat: pro veneratione sepulcri, et pro reperta ibi salute quæ quærebatur, placebat; *ob frequentem accursum,* displicebat vero pro brevitate et angustia, qua excludebat intrare volentes, susceptos autem arctissime exhibebat; et cum sanctus Martyr ubique diffusus esset fama, magnus nomine, virtutibus longinquus et spatiosus; mirabantur eum omnes tam angustæ clausuræ constringi termino, quamvis hic locus evacuatus corpore, appareret sepulcrum ejus fuisse.

11 Ea tempestate Wedericus Abbas S. Joannis b Baptistæ de *b* Porzeto, Deo probata vita acceptus, *Abbas Porzetanus,* et S. Evermaro carus (pro eo quod ideat Sanctus, cum parte villæ quæ ex præsentia illius nobilitatur, proprietatem sui et redditus suos S. Joanni et prædicto loco, id est de Porzeto, dependit) ecclesiam sepulcro ejus superductam ampliare instituit, et non tantum parietibus muratis, quantum pariete corporis ejus: ut sepulcrum, mirabile per ejus sanctum pulverem, mirabilius fieret per suum aliquando funereum obsidem, nunc exhumatum et vivificatum Martyrem. Congregatis itaque fidelibus, ad id negotium expediendum operam studiumque suum offerentibus, ad ecclesiam S. Martini venit; ubi, quasi ad reverentiam ipsius scilicet B. Martini, S. Evermarus virtutum suarum D habenas retinuerat, nulla miraculorum suarum vela *Ex MS.* erexerat, sed hæc sepulcro suo facienda transmiserat: sic B. Martino in omnibus cedens, ab omnibus signorum effectus continuit, et coram sancto *corpus S. Evermari ad ligneam sepulcri ecclesiam transfert,* Confessore se Martyrem ignoravit. Hunc ergo Abbas prædictus inde cum laudibus et cum multorum monachorum jubilo, cum plebis innumeræ plausu et clamore, ad sui sepulcri ligneam reportat ecclesiam, ut de utroque virtus uberior emineat, et si quid minus est alter alteri pro vicinitate suppleat. Componitur itaque in lignea ecclesia corpus, et mox major populi frequentia accrescit: quia quæ de uno, id est, de sepulcro ante provenire consuevit, modo de singulis, id est et Martyris corpore et sepulcro ejus, salus procedit.

12 Itaque aliquando præveniente Sancto miraculis suis beneficia populi, aliquando autem præcedente populo beneficiis suis miracula Sancti, oblatio admodum larga comportatur, et quælibet res profutura vel decori vel usui ecclesiæ confertur; nec ulla *et ex donariis oblatis* hora vacans ab hac impensa, intercidit offerentium E votiva donaria. Nullus ita fuit vacuus ut excusaret se parcitate aut paupertate, sed pro quantitate substantiæ aut obæratam duobus Evangelicis minutis aut calice aquæ frigidæ onustatam attulit manum. Non autem dicimus aliquam attulisse materialiter, seu necessarium fuisse sancto operi calicem aquæ frigidæ: sed, pro hac vili substantia, quamlibet rem minimam, attamen necessariam, si quis obtulit non fuisse repudiatam. Qui fuit mediocris substantiæ, placuit ex bona voluntate, dum ex eo quod habuit quantam voluit portionem devovit, et ex ea nihil minuit: dives, qui ex multa substantia quod voluit dedit, et ex hac quam plura retinuit, non peccavit; dum ad sanctum corpus vel ad sepulcrum ejus fideliter cum promissa oblatione accessit.

13 His oblationibus prudenter collectis, et considerante Abbate ex his sancto Martyri multum decoris posse optari, constituit ecclesiam construi, ut *ecclesiam construit,* haberet ipse Sanctus domus suæ proprietatem, quem hactenus coegerat paupertas sua in domo aliena fuisse hospitem. Cœpit ergo ecclesia inchoari, et pro impensis sufficientibus opus in brevi tempore profecit; et, ut credimus, ipso Sancto præsente et manus apponente, mature in altum surrexit: et paulo post consummatum, quamvis nomen ecclesiæ falso non usurpaverat, tamen hoc nomen sibi dedicari non F nisi Episcopali benedictione expectabat. Sed in hoc Episcopus Theodvinus nolebat assentire; dicens, nihil religionis esse in parietibus dealbatis, nihil venerationis in tectura, in laquearibus, in pavimentis, *quam nolens Theodrinus Episcopus consecrare,* nisi hæc, sicut cetera ecclesiastica Sanctorum reliquiis fulciantur, et Sanctorum patrocinio ab urbanis et villaribus domibus differant. Præterea nihil esse veritatis in hoc homine: nomen ejus novum, vitam ignotam: illum fallentis populi ficta adinventione creatum, mentientis vulgi celebratum opinione, et ideo non esse consilii fidem accommodare falsitati.

14 Econtra Gosbertus Archidiaconus, hujus loci Christianus *c* tutor et animarum spiritualis provi- c sor, affirmabat nihil falsitatis esse in homine: vero etiam nomine censeri: e vita, quamvis succincte *frustra ab Archidiacono instructus;* scripta, patere quis sit, quid fuerit; agnosci postmodo, martyrio ad Christum transisse: in quo solo, si non in aliis attestationibus, poterat veritati concedi: ipsum vero Episcopum, refragantem tam veris testimoniis et miraculis ejus, quasi illius vocibus eum defendentibus, dicebat in Deum et in ipsum sanctum hominem inconsiderate peccare. Sed Episcopus in rem nullo modo potuit induci, donec in die Nativitatis S. Mariæ, victus probabili experimento, veritati acquievit. *d* Prandente enim Episcopo Tungris, d qui

cum Tungris adesset

A qui locus S. Mariæ dedicatus ipsum Episcopum ad prædictam Nativitatem ejus invitaverat, de Evermaro inter prandendum mentio incidit, et alii fidelissimum fuisse certissimis indiciis dicebant approbari, alii ab illo populum phantasticis seductionibus dementari affirmabant.

e

et videret paralyticum,

15 Accumbebat *e* tunc coram Episcopo quidam languidus, Adulphus nomine, a parte inferiori usu membrorum per paralysim destitutus; cui ex occasione infirmitatis paratior erat cibus, et præ oculis ipsius Episcopi, obtentu et interventu ægritudinis, quasi alter jacebat Lazarus. Cumque suggereretur Episcopo ut voluntatem suam voluntati Dei coaptaret, et domum Sancti domum orationis faceret; ille hac conditione consensum suum suspendit, ut si in hoc suo paralytico se Sanctum, et ut dicebatur, se Martyrem esse Evermarus ostenderet, protinus ejus domum in venerabile commutaret sanctuarium. Præcederet testis sanctitatis ejus infirmi hujus curatio, sequeretur profecto testis credulitatis suæ domus illius benedictio. Mittitur protinus illuc infirmus, et ipse etiam virtutis illius incredulus, sic considerans in infirmitate sua se longo tempore inveterasse, ut diffideret (nisi per solum Deum) se posse convalescere.

pro signo Sanctitatis voluit hunc sanari,

Hic missus, et quidem incredulus,

B

et irreverenter insultans S. Evermaro,

16 Assistens ergo sancto corpori, cœpit insultando plus provocare indignationem, quam supplicando implorare sibi misericorditer suffragari. Evermare, Evermare, inquit, diceris virtutibus pollere, diceris sanctitatis nomen tibi arrogare, diceris tibi nomen meritumque Martyris assumpsisse: sed præteriti seculi fuit hoc homines percepisse, moderni autem temporis non est ad hanc gratiam aliquando aspirare: unde miramur si possit tibi hoc meritum attribui, ut Martyr sanctus, patrator *f* virtutum credaris; et cur, cum sis ignotus et regionis nostræ inquilinus, partem terræ nostræ invaseris. Ecce adsum contractus et paralyticus: expone quidquid habes virtutis, effunde quidquid nosti medicinæ: fac me experiri, utrum alios infirmos veraciter curasti, an fallaciter decepisti. Ecce, inquam, adsum, aut propere confirmare per me in usurpata tibi virtute sanctitatis et nomine Martyris, aut hac domo discede: cujus benedictionem postposuit Episcopus, curationi meæ; sic facta ab ipso Episcopo conditione, ut sanitas a te mihi reddita impetret benedictionem domus tuæ. Nunc ergo, si potens es in miraculis, apparebit: nunc, si potens es aut nullus in virtute,

f

C in mea danda vel neganda salute luce clarius erit: nunc, si potens es in curandis infirmis, perspicuum erit.

sanatum se sed cum tormento queritur:

17 Mox Sanctus, non impulsus, imo persuasus insultatione ejus, ostendit quid possit, non super contumeliosum, sed super infirmum. Nam mox nervos ejus extendit, et compages genuum illius connexas discopulat: crura cum pedibus subrigit, et erectum hominem in proceram staturam sustollit. In extensione nervorum stridor, strepitus, fragorque insonuit; sanguis etiam abunde profluxit; per quæ omnia patuit infirmum redditum esse sanitati. Inter hæc infirmus, incredulus et contumeliosus, hac ingrata et dolenda sanatione (ut putabat) plus sauciatus quam curatus, his querulis vocibus in S. Evermarum invehitur. Quid agis, Evermare, quid tantopere sævis in me? Sanas me pariter et crucias. Obsecro te, nec sanes, nec crucies. Oro, cessa sanare pariter et cruciare. Quæso, desiste curare pariter et torquere. Supplico, desine vivificare pariter et occidere. Concedo tibi, Evermare, sis sanctus Martyr, miraculis polle. Quid in me probas virtutes tuas? Nolo beneficia tua, quæ mihi sunt durissima tormenta. Heu mihi! ut quid me tibi curandum obtuli? Nec revera volui curari, sed diffidens te mihi potuisse mederi, veni tibi insultare, ut non sanatus rediens me omnibus in testimonium monstrarem te vere fallacem et seductorem esse. Parce mihi, precor, ab hac sanatione, per quam jam nec sanus, nec infirmus, sed pene appareo mortuus. D

quo viso Episcopus,

18 Hæc dicens, baculo pro scabellis subnixus pedetentim domo egreditur, et vectore asinulo suo ad Episcopum revertitur, et se ab Evermaro non tantum sanatum quantum excruciatum conqueritur. Et licet doleret et ingemisceret; monstravit tamen in se pariter cum dolore sanationem redisse; prædicans in sanatione sua, Evermarum fuisse medicum potentem; in dolore vero, tortorem inclementem. Quo viso Episcopus pœnituit se tam obstinate contra virum sanctum obfirmasse, et ad ultimum in hunc offensionis reatum decidisse, ut tentaverit eum proposita conditione, quod sanato infirmo sua credulitas et ecclesiæ ejus consecratio consequeretur. Quapropter valde compunctus, et in favorem sancti Martyris affectuosissime adductus, obtulit se in consecratione ecclesiæ ejus officialem ministrum, et opportunum huic rei designavit diem VIII Kalendas Augusti, in quo ipsam ecclesiam consecravit, et ipsum sanctum Martyrem vicinis gentibus Patronum et intercessorem apud Deum delegavit, et cum ecclesia sua annuatim frequentabilem et festivum instituit, ut omnes advenientes a Deo per illum justificari, et in domo ejus benedicta mereantur æternaliter benedici. Amen. E

ecclesiam consecrat 25 Julii.

ANNOTATA.

a Theodvinus *præfuit ab anno* 1048, *usque ad annum* 1075. *Hujus virtutes deprædicant Raderus tomo* 2 *Bavariæ Sanctæ pag.* 210, *et Fisen in Floribus Ecclesiæ Leodiensis ad diem* 23 *Junii, et potissimum Ægidius Aureæ-vallis monachus, tomo* 2 *de Gestis Pontificum Leodiensium ubi cap.* 4 *hic relata describit.*

b Porzetum, *aliis* Borzetum, *et* Burtetum *cœnobium olim virorum, hodie Virginum Cisterciensium prope Aquisgranum in diœcesi Leodiensi. Fundator et primus Abbas Gregorius ut Sanctus habetur: de quo agendum erit* 4 *Novembris.*

c Christianus Tutor *hic videtur appellari, quomodo nunc* Decanus Christianitatis, *certum sub se habens Parochiarum ruralium districtum.*

d *Expungo hæc male cohærentia,* et primo meminimus B. Mariæ per quam sancto viro credentur. F

e *Sequentia eisdem verbis a dicto Ægidio monacho narrantur.*

f *MS.* Pastor.

CAPUT III.

Varii fures, in S. Evermarum injurii puniuntur. Corpus circumlatum. Pluvia in magna siccitate obtinetur, alia miracula patrantur.

Furaturus ornatum ecclesiæ,

In hac aliquando solennitate, quæ semper annua revolutione innovatur, convenit multus populus: inter quos affuit quidam, expers timoris et amoris Dei et sancti Martyris Evermari; immemor etiam salutis suæ, improvidus periculi sui. Hic absque dispendiis, quæ multa multis in hac populosa frequentia intulerat, præsumebat etiam de ornatu ecclesiæ sancti viri sibi multum furtim lucri obvenire, si oculos ejus, manus, et animum adjuvarent tempus, hora, et silentium; et si suppeteret conatui ejus solitudo, et (quod præcipuum erat) custodum solicitudo labore fessa et ebrietate consopita. Itaque illis ad studia sua vacantibus, iste etiam studium suum otio torpescere non sivit: sed in ipsa ecclesia latebram quærens, ibidem delituit, donec nox adveniens custodes fessos et bene cibatos, vino etiam ante

A ante somnum soporatos, ad quietem vocavit. Cumque quievisset, ille de latebris prodiens, oculis et animo ferebatur ad sanctuarium, exerturus paulo post manus ad sacrilegium. Igitur ingrediens ostium Chori, hæsit: voluit progredi, non potuit: voluit retrocedere, non valuit: voluit exilire, moveri nequivit: attentavit ab utroque latere versari, in neutram partem potuit converti: voluit ad terram concidere, in statu suo retinetur. Sic fixus tota nocte perstitit: nec orans, quia amentia cordis ei tulerat rationem et memoriam orationis; nec furtum faciens, quia membra sic ligata non se membra furis, sed ostendebant membra esse nocturni oratoris.

eique de nocte inclusus,

immobilis persistit:

20 Evigilantes autem Fratres cum custodibus, ut matutinalibus hymnis prævenirent lucem diei, invenerunt istum, ingressui suo oppositum, quasi simulacrum. Admirati subsistunt, ignotam ignorantes personam: suspicantur unum esse de timoribus nocturnis, aut unam de phantasiis quibus solent homines terreri per somnium: unde ipsis pene exanimatis, intremuerunt pili carnis eorum, steterunt comæ, vox faucibus hæsit; manus, qua sibi invicem signabant, tremula et ut ita dicam enervata concidit. Altera suspicio incidit, vigilem scilicet descendisse de B cœlo, et hac domo curæ suæ commissa, in custodia illius noctibus excubare. Tertia suspicio incidit, quæ et probabilior ex parte fuit, ex populo scilicet qui pridie confluxit, hunc aut pro devotione in ecclesia remansisse, aut esse nocturnum furem, et ad faciendum furtum tenebras expectasse noctis; sed S. Evermarum obstitisse, ne id quod moliebatur potuisset attentare. Hinc illi resumpto spiritu animati, vident illum hærere, et quasi terræ radicatum immobilem stare, et tamquam phreneticum ceteris membris immotis caput circumrotare, et labiis invicem concurrentibus verba informata plus frangere quam sonare.

21 Requiritur quis sit, quid velit, quid quasi radicatus terræ inhæreat, quid sic aditum objectu corporis sui obstruxerit, ut vel regredi vel progredi aut nolit aut non possit. Tunc ille peccatum suum confitetur, se furem esse, non oratorem; coram S. Evermaro se astare, non ut preces dicat aut lacrymas fundat, sed ab eo se ligatum teneri, quia eum expoliare tentavit. Sed si pius et misericors est, prius eum his compedibus expediat, et sic puniat: et non ideo a morte ei parcat, ut in hac colligatione relinquat, quod sibi omnibus mortibus gravius esse constat. Audivit Sanctus confessionem sui peccatoris, audivit petitionem pœnitentis, et hac compede C eum absolvit: et ne moreretur audivit, et indemnatum abire permisit. Illi vero qui judicium Sancti de illo expectabant, ut viderunt eum ab illo absolutum, nullum super eo dederunt judicium; dum ille cui peccavit, pro pietate sua et a compedibus absolvit, et a morte eum liberavit.

fatetur suam culpam:

Sanctum invocat et liberatur.

22 Duæ mulieres veniebant aliquando ad S. Evermarum, accersitæ creberrima nominis ejus mentione, portantes secum sarcinulam suam: in qua et victualia sua imposuerant, et quam Sancto delegerant votivam suæ paupertatis impensam. His in via conjunctus est quidam fraudulentus conviator, quas dum videret ex longo tractu itineris anhelas, et ex onustate commeatuum suorum defessas; obtulit se eis ultroneum subvectorem, ut ipso vicaria successione imbecilles mulierculas sublevante, illæ interim resumerent vires, quas crebro anhelitu videbantur efflare. Quem illæ ex occasione itineris credentes se habere sodalem, et ex mutua confabulatione veraciter fidelem, imponunt ei fiducialiter onera sua. Hinc grandi fasce levatæ præcedunt, tamquam leves, levius conficientes iter, et securæ de subsequente eas ut putabant fideli comite. Ille, quasi gravi retardatus pondere, fingebat se non posse assequi D præcedentes: causabatur secum impediri se debilitate corporis, sub magno onere fatiscentis: queritur de difficultate itineris: susurrat de veloci progressu sodalium suarum, quæ muliebri loquacitate potuissent et onus grave et viam difficilem tolerabiliorem fecisse.

Dolose se adjungens duabus peregrinis

earumque sarcinas ferendas suscipiens,

23 Sic apud se murmurans, dum longum viæ intervallum illas prægressas suo aspectui eripuisset; relicta via qua potuisset iterum conjungi mulieribus præcedentibus: aliam viam ingreditur, qua abductus ab illis si regrederentur, non occurreret eis. Videbatur enim quia, si regredientes occurrerent ei, fraudem meditati furti in eo arguerent, et errorem viæ illius corrigerent; et sic super se sarcina sua transposita, voluntatem ejus fraudulentam exinanirent. Itaque mulieres Rutim pervenerunt, et divini præcepti memores, non apparebis coram Deo tuo vacuus, subtraxerunt se ab accessu ecclesiæ, donec veniente earum comite securius accederent ad sanctum Martyrem; volentes impensius gratificari ei pro oblatione et visitatione sua, et sic clementius ab eo in oratione exaudiri. Cumque ille diu expectatus non appareret, intellexerunt illum pro auferenda sarcina a longe restitisse, et fortassis voluntarie deviasse. Tunc ingressæ ecclesiam, S. Evermaro primum pro votiva oblatione, a doloso conviatore subtracta, querelam offerunt; prius plangunt fidem, E quam fundant orationem; primum lacrymantur Sanctum in sua præda fuisse expoliatum: oportere ergo eum et se ipsum, quia vir virtutis est, et invalidas mulieres et pauperculas vindicare.

a fuga quam inierat

sed invocato S. Evermaro, revocatur,

24 Sanctus igitur Evermarus supplices mulierculas exaudivit, et earum vindictam sibi ab ipsis injunctam pia compassione suscepit, et promptissime exercuit. Denique ille earum dolosus comes in hanc amentiam devenit, ut recta via relicta commutaret viam pro via, valles pro vallibus, montes pro montibus, vicos pro vicis; et omnia pervia et invia lustrans, per multa errando excurreret; et in eumdem gyrum revolutus frequenter, se in primo loco erroris sui inveniret. Sic itaque sensu captivus et mente alienatus, vel captivatus virtute sancti Martyris, ignarus et invitus appulsus est Rutim. Quem visum mulieres, ad circumstantes accusant eum de fraude fictæ societatis, quod dolose substiterit, quod deprædari eas voluerit, quod earum oblationem Sancto retardaverit, et quantum in illo fuit penitus abstulerit. Tunc ab omnibus illo exprobrato et de villa expulso, mulierculæ sarcinulam suam receperunt, et S. Evermaro suam votivam oblationem humiliter et reverenter persolverunt: gratias, quod in illa adversitate exauditæ sint ab illo, egerunt: pro peccatis suis oraverunt, quorum remissionem, ut credimus, per tantum intercessorem consecutæ, non sine laude et admiratione ejus, alacres domum reversæ sunt. F

et ablata restituit.

25 Dum S. Trudoni templum suum a ædificaretur; et ex multis partibus multa impendia huic operi mitterentur; ab illa parte quæ est inferior Ruti, plaustrum onustum lapidibus adducebatur. Cujus auriga, dum sic casus offerret ut per mediam Rutim ejus transitus panderetur, ante ecclesiam S. Evermari veniens, volentibus ductoribus substitit: donec ipsi ductores cibati et paululum spatiati, paulo post iter cœptum perficerent. Cumque ab astantibus vel a transeuntibus rogarentur, ut hos lapides ecclesiæ S. Evermari condonarent, qui pauper abundantia divitis Trudonis indigeret; recusarunt, et rogantes a se turbida repulsione abegerunt. S. Trudo, inquiunt, si abundat, opulenter et honeste abundantia sua decoretur: S. Evermarus, sua paupertate contentus, quæ alterius sunt non concupiscat; ut

a

Lapides ad S. Trudonem adducturi,

coguntur eos S. Evermaro dare,

EX MS.

A ut liber a concupiscentia, de paupertate sua ad abundantiam S. Trudonis ascendat : sua quisque habebit : diviti vel pauperi injustitiam fieri, constat injustitiæ et peccato assentiri : deducemus S. Trudoni, quod suum est ; augeat Deus S. Evermaro, quod ei minus est ; acceleret ei dare, quod daturus est. Hæc dicentes ad progrediendum boves stimulis agunt, sed non moventur; virgis feriunt, sed non proficiunt; crebris punctionibus cruentant, sed quasi simulacra fixa tenentur. Quod illi advertentes divinitus fieri, et S. Trudonem velle S. Evermaro id parvæ caritatis largiri; lapides deponunt, S. Evermaro offerunt; et sic bobus ad ambulandum solutis, cum ipsis et vacuo plaustro revertuntur, et in utriusque laude, et S. Evermari virtutem, et S. Trudonis caritatem, et mutuam eorum dilectionem et concordiam, omnibus sibi occurrentibus narraverunt.

bobus immobiliter subsistentibus.

26 Aliquando terra, omni humore exhausto, omnino exaruerat; ita ut in pulvereas minutias tota dissiliret, et ad tenuem flatum venti subito excitata purum et clarum aerem obtenebraret. Herbam nullam, nullam frugem fructumque germinabat : quia constrictis nubibus siccitate, nec pluviis infundebatur, nec imbribus irrigabatur; ideoque, quasi effœta, B et inculta, et otiosa vacabat. Hinc fames corpora humana usque ad ossa, pelle tantum contecta, depascebat ; macies per singula membra discurrens, quidquid demoliri poterat, absumebat; exsanguis pallor albentem cutem decolorabat, omnemque hominem inedia occupaverat. Hic erat invocanda Dei misericordia : hic quærendum Sanctorum auxilium. Non erat afflictio jejunii vel abstinentiæ alicui a Sacerdote imponenda, quia hoc Sacerdotale edictum ipsa fames præveniens sibi vendicaverat, dum nullo excepto tempore omnes etiamsi nollent cogebantur quotidie jejunare. Adjungebantur jejuniis preces, lacrymæ : præcinentibus succinebantur letaniæ, ab omnibus omnium vocibus insimul conclamabatur, Domine, Domine, miserere. Abjectis cultioribus indumentis, vestiebantur pœnitentialibus; projectis calceamentis, anxiabantur sub nudis plantis, frigore et punctionibus detritis. Noluit placari Deus hac supplicantium et afflictorum anxietate : quia placationem sui gratiæ S. Evermari reservabat ; quem jam ceteris miraculis illustrem, hoc miraculo disponebat facere illustriorem.

In summa siccitate,

post varias preces

27 Persistebat populus in prece, perstabat in supplicatione, pro compluenda ariditate terræ. Ut Deus populum suum ab instantis plagæ interitu liberaret, S. Servatius, finium suorum fidelissimus servator, C exponitur : *b* Monulphus et Gundulphus efferuntur; S. Amor *c*, vicinorum suorum dulcissimus amator, in publicum deportatur, ut pro compassione et miseratione eorum æstuanti terræ Deus compateretur et misereretur. Hi procedunt, ut processione sua huic plagæ occurrerent ; ne tantum feriret, quantum populi exigebat culpa ; sed tantum parceret, quantum de Deo præsumebat eorum apud ipsum familiaris fiducia. Egressi vident solem terram omnem in virtute sui ardoris decoquere, nubes nullis stillicidiis aerem irrigare, ventum urentem omnia exsiccare, terram nihil germinare, nihilque vitale ex terra pullulare ; nec herbam, nec fructum, nec arborem vivere : sed a cœlo et a terra mortem in perniciem hominum emergere. Hos procedentes non vidit Deus, cum sint semper in visione Dei : hos orantes pro hac plaga non audivit Deus, cum sint semper in auditu Dei ; nec concessit eis ut summa et perfectio virtutis hujus illis reputaretur ; unde illis recedentibus, nihil ex ipsa virtute eorum laudi vel nomini impartivit.

et corpora variorum Sanctorum in processione delata,

b

c

28 Non cessante plaga, quæsitum est quæ afflictio ad placandum, quis suffragator superesset ad D intercedendum. Inventum est Rutenses fortassis non interfuisse afflictioni et processioni, et eorum pauperem Sanctum, pro rudimentis et primitiis sic ignotum, cum aliis Sanctis non processisse : et quo discrimine concutiatur mundus, vel qua plaga feriatur, etiam nunc ignorare. Det, inquiunt, experimentum suum : necdum prodidit cujus meriti, vel cujus gratiæ sit apud Deum, cujusve virtutis vel claritudinis sit apud homines. Procedat, et huic plagæ se opponat, nec vereatur paupertatem, dum tantummodo ostendat divitem et potentem virtutem. Erit paupertas in laudem, de qua processerit virtus pugnans contra hanc pestilentiæ cladem : erit inquam, paupertas in gloriam et venerationem, cum virtus ejus terræ esurienti, etsi non opulentam, saltem tenuem obtinuerit messem. Prodeunt igitur Rutenses cum suo Evermaro, monstrant ei periculum quo laborat terra, ostendunt ei quæ a sole ardente incendia, quam a siccis nubibus ariditatem, quam a vento urente patitur eversionem, paulo post (nisi ipse obsistat) supremum passura excidium. Concurrunt undique populi, inspecturi quid posset hic pauper et modicus Sanctus : expectant si ad hoc audeat eniti, ut cœlum meritis contingat ; si solem, etiam nolentem, ab hoc immoderato ardore cohibeat : si nubes humore perfundat, si venti ejus nutu ab uredine sua E tepescant, si terra horum infestatione lassata, ejus virtute recreata quiescat.

tandem S. Evermarus invocatur,

corpus circumfertur :

29 Circumlustrat itaque S. Evermarus arva, villas, et oppida : cui Deus concessit, ut non esset otiosum quod processit, dum ad ejus aspectum solem ab ardore suo compressit, ventum urentem extinxit, nubes pluvialibus aquis quas terris distillarent, implevit. Vix processerat Sanctus cum sol ejus abhorrens processum, sub umbra nubium subitum quæsivit perfugium; nubes aquas, quas Deo illis propinante imbiberant, terris infundunt, et abunde eas compluunt. Quidquid etiam solis fervor nimius torruerat velociter torpescit : quidquid torrente vel urente vento aruerat, resumpto humore revirescit. Emollita lentescit, curvatur, circumflectitur terra, herbis repubescit, in arboribus frondescit et fructificat : seges etiam in visceribus terræ pullulat, erumpit, adolescit, flavescit, maturescit ; et falce demessa et in panem elaborata, esurientem populum satiat. Sic S. Evermarus, pauper et modicus, virtute divite, ab instantia mortis, quæ per famem corpus miserabiliter dissolvit, populum, jam desperantem vivere, liberavit. Sic ergo absque injuria Sanctorum, qui laboraverunt in hac plaga eliminanda et non valuerunt ; sic inquam, huic soli F hoc potuisse dedit Deus ; ut ipsi Sancti, non discrepantes a voluntate Dei, servata cum Confratre suo caritate, hoc illum solum fecisse benignissime concederent. Sic ergo S. Evermarus, a Deo honoratus, a populo laudatus et glorificatus, domum suam reportatur, deinceps operibus ubique pervulgatus.

et pluvia obtenta fruges dantur.

30 Accidit aliquando in illis diebus, in quibus celebres et solennes letaniæ aguntur, efferri S. Evermarum, ut esset qui præcederet populum in precibus ad Deum, et esset spes exaudiri preces sequentium, cum tantus intercessor præcedens fecisset orandi initium. Cum precibus ergo Sancti suscepit et exaudivit Deus preces populi : quod ut perspicuum et evidens esset, in hoc sequenti miraculo ostendit. Cum enim sanctum corpus a duobus subveheretur portitoribus, in amœno loco fecit eos subsistere statio consueta *d*, vel pro relevanda corporum fatigatione, vel pro confirmando populo a Sacerdotibus suis in timore et amore Dei, in custodia sui, in continentia a peccatis, præterea pro insinuanda populo materia hujus afflictionis et processionis, et pro beatificando populo, qui hunc Martyrem tantum sequeretur,

In diebus Rogationum,

corpore S. Evermari delato,

d

A retur, in hac via pœnitentiæ prævium ducem. Interim quidam paralyticus, Petrus nomine, fide adductus, ivit sub lectica sancti Corporis, et supposuit se illi : et quia cum fide venit, fidei mercedem consecutus est : nam mox omnis paralysis vinculis absolutus, incolumis exilivit ; et gratias Deo egit, qui Sanctum suum, sicut in ceteris infirmis, ita et in se glorificavit. Sanctum etiam Martyrem voluntarie acclinis, qui paulo ante prostratus repebat omnibus membris, laudavit et benedixit : et ejus in se factam virtutem omni populo et verbis annuntiavit, et testimonio sui sanati corporis ostendit : et omnes glorificaverunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus.

sanatur paralyticus.

31 Inter hæc miracula, quæ operabatur S. Evermarus, videntibus quidem mira, sentientibus autem salutifera; egit unum, quod quid innuat pro sui caritate nescitur, quid portendat pro sui obscuritate ignoratur. Et quidem quod in hoc uno egit, operando ostendit, sed significatione abscondit. Unde et humana æstimatio, etsi super hoc multa opinatur, plena tamen fide, quid tenendum, quid credendum sit, non consequitur. Hinc sanctum Evermarum non ambigimus virum fuisse reverendæ plurimum dignitatis, qui in admiratione et investigatione hujus miraculi, quod recensendo subscripsimus, etiam quemlibet philosophum vel facit hebescere, vel in studiosa hujus operis perscrutatione a sua philosophia cogit velut cæcutientem exorbitare. Aliquando, quod absque injuria ejus dixerim, pro paupertate sua exivit mendicare, correcturus fortassis quod in ecclesia sua vel subvertens jactura ruperat, vel non plena integritas supplendum exposcebat. In omnibus civitatibus vel villis, ut bonus et a Deo missus peregrinus, excipitur ; et quasi Dominicus salutatur hospes et adoratur. Nullam villam excipit a suo ingressu, nullam sui immeritam facit, et pro benignitate et humilitate sua omnes sibi æquiparat, seque omnibus contemperat; quia penuriam suam pensans, ad subsidium suum ante januas eorum, ut quilibet pauper, stipem mendicat.

B *Cum corpus per oppida et villas circumferretur,*

32 Cum itaque cunctas villas, quas suo lustratu condignas haberi et cognosci voluit, ingressu suo approbasset; et oblationibus eorum, ut ita dicam, hostiales sibi ministras invenisset, et in suo egressu Deo commendatas, annuatim ecclesiæ suæ vectigales fecisset ; appropinquans *e* Herstallis, suis portitoribus velut victis pondere suo, non autem fatigatione sua vel defectione virium suarum, depositus humi resedit, et quasi fessus vellet quiescendo indulgere sibi, terræ accubuit. Qui præcedebant, qui portabant, qui sequebantur, obstupefacti cum suo conviatore, Sancto scilicet Evermaro, accumbunt, et ex hac in hoc accubitu repausatione, illum ad progrediendum expectant validiorem exurgere. Exurgunt ipsi, conantur et ipsum elevare, sed non possunt : moliuntur annisu fortiore eum sustollere, sed frustrantur : enituntur numerosiore manu subrigere, sed non proficiunt, et id creberrime anhelo spiritu attentantes deficiunt. De finitimis, inquiunt, villis, quas non sprevisti, Herstallium est una, imo præcipua, quam olim regii conventus claritudo illustravit : unde et magnitudine est productior, et habitatoribus plenior, et substantia profusior, ex quibus omnibus erit tibi proventus largioris quæstus, et nobis ad manendum spatiosior hospitalis successus. Ingredere itaque, et non oblationes, sed magnas accipe impensas ; laxa sinum, et in eo quem hinc reportabis reconde thesaurum. Hæc dicentes apponunt manus, sed quasi *e* S. Luciam ibidem videres, ut montem paribus boum prævalentem, diceres eam in suo pondere leviorem esse materiem, quam Sanctum istum, quem sola ut putabatur aggravabat sui corporis lectica. Iterum attentant totis corporum viribus se sancto corpori impendentes, ut illud Herstallio inducerent, sed non valuerunt.

e inferendum Herstallio mansit immobile, C

f

D *xx ms.*

33 Dicant nunc qui ænigmatum clausuras luce scientiæ suæ penetrant, qui obscura contuentur, quid obstitit ejus ingressui? cur quod de se aliis villis concessit, huic negavit? cur humanum vehiculum, quod in apportando non deficit, hic in elevando elanguit? cur ipsum corpus vectores suos huc usque nulla gravitate compressit, nunc vero ut grandis massa aut plumbea moles eorum brachiis nequeat attolli? Non est qui nobis insinuet si isti villæ Deum iratum Sanctus iste attendit, et imo cum irato Deo in executionem ejus et ipse exarsit? an ipse ab ea offensus in ordine circuitus sui eam non scripserit, nec se stipendiarium ejus esse prætitulaverit. Possemus de hac re multa opinari : sed quia sibi naturali cognatione proximæ sunt opiniones et mendacia, quia cavemus in Sanctorum gestis mentiri, nolumus in his quæ ignoramus aliquid opinari. Noverit Sanctus, quod offensæ sibi et isti villæ intercesserit; et si disponit quandoque illi placari, precibus omnium Dei fidelium et præcipue suorum Rutensium, placationem suam dignetur accelerare, et inter ceteras villas etiam Herstallium vectigalem sibi assumere : disponentes deinde cum sancto corpore alias transire, mox relevati gravi onere agiles veredarii se sancto corpori supposuerunt, et circuitu feliciter exacto, tandem suæ Ruti S. Evermarum reddiderunt.

inscrutabili de causa :

E *reportatur Rutim.*

ANNOTATA.

a *Cœptum restaurari* templum S. Trudonis *a Theodorico Abbate circa annum* 1100, *et anno* 1102 *dedicata est crypta ; deinde* 1117 *sub Rodulfo Theodorici successore, absoluta est ædificatio, annis* 32 *post incendium, uti ipsemet scribit ad Episcopum Metensem Stephanum lib.* 9 *Chronici in tomo* 7 *Spicilegii Acheriani.*

b SS. Monulphus et Gundulphus *cum S. Servatio Episcopi Trajectenses coluntur* 16 *Julii.*

c S. Amor *Belisiæ in Canonicarum collegio, vulgo* Munster-Bilsen *quiescit, et colitur* 8 *Octobris, distat a Tungris locus* 3 *leucis ad Boream.*

d *Hujusmodi stationum in Rogationibus varius etiam nunc usus superest, et alicubi in singulis non tantum canitur aliquid de Evangelio, sed etiam breves exhortatiunculæ ad populum habentur.*

e Herstalla *infra Leodium versus Trajectum ad lævam ripam Mosæ.*

f *Colitur* S. Lucia 13 *Decembris.* F

CAPUT IV.

Morbi insanabiles sanati. Dies natalis divinitus indicatus.

In ecclesia hujus villæ idem sanctus reconditus verbis quidem tacet, sed virtutibus loquitur : nec indigens præcone, suo ipse officio fungitur : ubique fama, nomine et virtute discurrit : et ubi a Christo aperitur locus, succedit et requiescit. Ad villam quæ *a* Heeren dicitur, venit nomine et virtute, ubi puellam sanavit, quæ jam pene morte absumpta. Sancto eam ad vitam revocante, residiva adolescentiæ suæ adorsa est inchoare rudimenta. Hæc per novem menses ceteris alimentis vix tenuiter attactis, pane vesci non poterat : cujus et odorem et saporem abhorrebat, et gustum ejus maxime ut mortem timebat : cumque in gustu panis ceterorum ciborum natura posuerit condimentum ; hæc puella in eo venenatæ confectionis credebat ipsam naturam sibi elaborasse mortiferum pulmentum. Non igitur supererat illi

a In vico Heeren puella

EX MS. fastidio panis periculose laborans, 1 Reg. 3, 1

A illi nisi interire: et si spes erat illi ab aliquo posse mederi (quia, sicut legitur, in diebus illis non erat visio manifesta) servabatur hoc divinæ misericordiæ, ut eam per visionem doceret, quomodo hanc a se infirmitatem propulsaret. Suggerente itaque in somnis clari vultus juvene, qui ex claritate spectabilis, et ex novitate timido sexui erat terribilis, admonetur adire S. Evermarum, et ejus ad se sanandam poscere suffragium. *In somno admonita adire S. Evermarum,* Experrecta puella evigilavit, et statim nomen Evermari insonuit, quem jam ibi virtute adesse diximus. Dixit utrique parenti quid dormiens viderit, quid somnians audierit, quodque inter hæc læta in somniis non sit ludificata, sed qua fruebatur sospitate salubriter sit reparata, *sanatur:*

35 Sanctum, inquit, Evermarum Ruttis esse quærendum admonita, jam quidquid de illo salubrius potest sentiri, in me jam sentio; virtutem ejus, quas suas circa diversas infirmitates differentias habet, in mea sanitate experior: sed non ideo minor est apud me, si non omnibus necesse fuit uti in me: quia quantum vicissim in singulis, tantum valet in omnibus infirmis. Gratias reddìtura ad ejus ecclesiam accedam, inde enim mittit virtutem suam, ubicumque vera fides expetit ejus medelam: et ne ingratum esse videatur quod præstat, illic merito laus B refertur, unde beneficium egreditur. Ducitur itaque *accedit Ruttim,* illuc a parentibus in die, quæ ex consecratione Ecclesiæ celebris, celebrior erat ex laude et præsentia sancti Martyris, et solennis de frequentia populi in ea lætissime feriantis, festiva etiam futura de præsenti testimonio tam admirandæ virtutis. Hic recitata serie, quam diu, et quam dire, quove infirmitatis genere puella elanguit; quomodo in visione per Sanctum convaluerit; quam promptissime laudes Salvatori suo datura venerit; *narrat morbum et sanitatem:* mox ut credimus, si quid explendæ sanitati ejus augendum fuit, percepit. Præterea tam prolixæ ægritudinis tempore detestatum et execratum panem, avidius ceteris consuetis cibis, in indicium receptæ sanitatis, inspectante populo comedit; et omnem de se salvata populi ambiguitatem solvit.

36 Clero denique et monachorum cœtu præcinente hymnum, qui sanctæ Trinitati maxime nocturnis vigiliis conjubilatur; et populo succlamante, campanis, quorum grandi tumultu creduntur aures Deo aperiri, concrepantibus, S. Evermarus conclamatur et concelebratur. *Cantatur Te Deum,* Sed ipse adscribit Deo, quidquid laudabile ei tantis vocibus dependitur: ipse C attribuit Deo, quidquid ei imperanti ipse cooperatur: postremo gratias agit, quod sibi omnia in illo habenti cum ceteris Sanctis participium et consortium dedit. Ut autem de puella laudem Martyris concludamus, omnibus videnda proponitur: quam macie et tenuitate exhaustam cum considerant, et carne depasta nihil residuum esse infirmitati; mirantur illam etiam compage membrorum sustineri, cum pro debilitate vident eam vix ossibus hærere. Non diffidunt S. Evermarum, sicut in infirmitate, ita in debilitate ei posse opitulari, ut tollens infirmitatem tollat et debilitatem, et reddens sanitatem reddat et fortitudinem .... *b* et tamen altera alteri subveniens majorem laudem et majus nomen consequitur Salvatoris, quia noluit in sua medela esse singularis, deinde puella votivo et annuali denario se Sancto Evermaro subarrhat et *et revertitur illa domum.* mancipat, et non sine veneratione ipsius Sancti Martyris et admiratione sui domum remeat; approbatura dum viveret attestatione suæ salutis, S. Evermarum inter Sanctos similia facienter habere consessum ejusdem majestatis et æqualis sublimitatis.

37 In ipsa villa Ruti, quam præsentia sua facit illustrem, quamque inter convicaneas villas facit esse primatem, ostendit suæ dulcissimæ compassio-

D nis probabilem evidentiam in ejusdem fœminei sexus minori persona, sed non in simili ejusmodi infirmitatis molestia. *Puella cæca, præ cruciatu oculorum brevi moritura,* Puella quædam gravissimo oculorum cruciatu affecta etiam cæcitatem pœnalem exinde contraxerat, et ex utroque præmoriebatur ægra, paulo post nisi oculorum cruciatui et cæcitati a S. Evermaro subventum esset, moritura etiam communi conditione. Ex sedibus oculorum ejus, quos orbes nominamus, tumore horrendo turgentibus, et more crispantis aquæ cum levibus remorum palmis feritur ebullientibus, oculi dolore nimio eliciti pene exiliebant; et quasi execrantes naturale cubiculum, exterius erumpebant. Videbantur autem supergredi extantem eminentiam frontis: et cum adhuc in sede sua tenerentur, nihil luminis ab intus trahebant; quia interiore dolore extincti, exterius non apparebant nisi cujusdam rotunditatis informis globi. Decurrebat profluus humor, infundens faciem ab oculorum dolore liberam: quem humorem qui videbant, quia intelligebant et approbabant esse saniem, in oculis ipsam saniem distillantibus testabantur coagulatam esse pituitam, nec humana arte medicandam, nec unctione qualibet eluendam.

38 Post desperatum itaque humanum refugium, quærendum erat auxilium Divinum, quod diffidentibus de se ipsis hominibus est summum et præcel- E lens, ad eliminandum omne incommodum. Et quis tanti duceret pusillæ infantulæ personam et ætatem, ut primum ad ejus descenderet compassionem, et denique ascenderet pro ea in preces ad divinam majestatem? Non erat hominum, qui in hoc tam magnum orationis nuntium perferendum (magnum dico quantum ad Deum) posset vel mereretur induci, nisi S. Evermarus: qui jam de homine nihil habens, quia tamen aliquando homo fuit, libenter humanis condescendit; et quia Deus spiritus est, ipse spiritualis factus, pro hominibus se fideliter invocantibus apud ipsum intercedit. *ad ecclesiam S. Evermari ducta,* Ad ejus ergo ecclesiam puella adducitur; et primum questibus, denique parentum precibus pulsatus, et econtra a puellæ solo dolore invocatus, citius dolenti quam deprecantibus et conquerentibus inclinatur: utrisque tamen ad miserandum non induratur. Est autem aliquid quod in Sanctis non deprehenditur, et tamen in omnibus laudatur. Laudantur homines, quod precibus et lacrymis ad veniam adducuntur; laudantur vero Sancti, quod inspecto dolore cordis, dejectione corporis, F non expectatis precibus subveniunt: ad utrumque tamen numquam implacabiles esse arguuntur, sed quia pio Deo conjuncti sunt, inde trahunt ut omnes preces et satisfactiones pietate præveniant. Aliquando autem, ut Deo et sibi homines timoratos faciant, antequam eos exaudiant, eorum preces et lacrymas expectant.

39 Portato igitur ad Deum, imposito sibi orationis nuntio (quod nec motu nec accessu corporis fecit, sed voluntarie: voluntati enim Dei voluntas ejus conjuncta, ibi quodcumque faciendum est sibi invenit et videt) puellam salubriter occulata fronte reformavit, cæcitate pulsa illuminavit, *visum et sanitatem plenam recuperat:* omnemque populum ad laudem Dei accendit, a quo accepit omne quod eis impendit et attendit. Sicque puella, dum convaluit, reddita est sibi; perdiderat enim se cæcitate absconsa; nec cuilibet rei accommoda, latebat gurgite infirmitatis absorpta: sed utramque, id est cæcitatem et infirmitatem, propulsante beato Martyre, et cæcitas expositam in lucem remisit, et infirmitatis gurges absorptam evomuit.

40 De hoc Sancto mox quidquid dicendum fuit diximus, non quidquid scribendum fuit scripsimus; sed quantum voluit nos scire, quem omnia quæ fecit constat non ignorare. Decurrentes per illum usque huc venimus, recurrentes vero ad ipsum illuc usque

A [redeamus, quando] Martyr factus, non dicam occubuit, sed triumphavit. *c* Præterivimus quo die triumphans transierit: unde nobis valde timendum est, ne ipsa die laude ejus suppressa, perdat hoc quod est ei et ceteris Sanctis in Ecclesia celeberrimum, nominis Natalitium, quod etiam est eis nascentis gloriæ eorum incrementum et monimentum. Etenim Sancti, ex matre nati, et ex hoc Christo assignati, generalem sequuntur conditionem; carne vero soluti, felicius per mortem nascuntur, qui amplius in Christo victuri numquam moriuntur. Mors autem eorum Natalis appellata, magnæ novitatis et admirationis nomine censetur: et cum mors interpretata amaritudinem exprimat morientibus, Sanctis inchoata in cœlis nativitate dulcescit. Demonstrandus itaque est a nobis terminus et dies transitus ejus, et deinde nos operis nostri cursum terminabimus: attestantes in calce ipsius operis, non tam nostri quam sui, quod morientem corpore natalitio animæ exordio Dominus illum clarificavit; et eum pro præterita vita, qua ei bene vivens placuit, in cœlis beatificavit. Demonstrandum est, inquam, quomodo martyrii ejus dies, a tempore passionis incognitus, specialem et singularem non habuit proprietatem, nec in eo ab hominibus conjubilatum est Angelis, quibus quia B non comperta sed infusa est omnium notitia, notionem ipsius Deus illis conservavit, quam semper in se videndam illis monstravit: et ideo ipsis solis in laude sancti viri fuit specialis, et nulli hominum, reservante Deo sibi et Angelis hoc secretum, fuit consocialis.

c Dies natalis quo Martyr occubuit, diu latuit:

41 Aliquando quidam in Kalendis Maji cum onusto carro secus locum illum, quem superius Maritimum diximus appellatum, nocturnis horis veniebat; qui villæ Altheræ *d* incola, hoc spatium breve inter Rutim, et ipsam Altheram nullius terroris occursu ex consueto transitu obsideri comminiscens, constanter ad domum suam festinabat. Quo transmisso, longius conspicatur multam cervorum frequentiam sibi invicem concurrere, et hoc innoxio concursu plus sibi colludere quam impetere; et plus joculariter se ipsos ad mutuum favorem acuere, quam animose vel ictibus vel morsibus collidere. Præterea, nulla lassitudine interrupto delitiosi certaminis assultu, continuabant quod dilectione prosequebantur; et servata invicem caritate resiliebant in se quasi læsi, et mox concurrebant sibi quasi efferati. In hoc conflictu videres lætam et spectabilem affectualis gratiæ soliditatem: et cum pro eo quod essent natura unius generis animalia, consequenter convenirent eis hæc ludicra, plus in eis poterat ani- C madverti humana unanimitas, quam feralis geniture propinquitas.

Auriga 1 Maji de nocte d vidit cervorum ludicram pugnam,

42 Obstupuit ille plaustralis conductor, et oblitus regimen boum, immemor etiam suorum quæ vehiculo imposita sequebantur victualium; cum stimulo pro defensione sui retento, retrorsum cedit: et non observato quolibet abrupto, per devia quæque nunc ruens nunc subsiliens, sola fortitudine et agilitate corporis ad fugiendum adjutus, sensu et ratione ad consulendum sibi erat omnimodo desertus: umbra quoque noctis supplebat si quid ad terrendum eum minus suppetebat; et tamen obviantibus tenebris committebat se, diffidens et confidens: diffidens quidem, quia cæcitate sua claudebant sibi viam fugiendi; confidens vero, quod a monstruosis, ut putabat, prodigiis tecta se caligine tegerent, et cæco velamine operirent. Quod erat ei solum refugium, stimulo se protegi, sperabat: et non videns quem punctione stimuli a se arceret, aerem undique verberabat; putans, quod licet primum cominus neminem feriret, quandoque in percussione cujuslibet se insequentis phantasiæ stimulus ejus non erraret. Insequitur fugientem unus de cervis; et celerior illo qui quodammodo alatis vel pennatis pedibus evolavit, versatiles circumrotati stimuli vertigines evitans, ejus faciei pallore exangui et terrore turbatæ se ingessit. D

et territus procul fugit:

ex ms.

43 Ille non jam sola formidine, sed etiam horrore percellitur, nec jam se apud se invenit, nec etiam ab extasi se raptum intelligit: et etiamsi cervi se dentibus corrodi contigisset (quod tamen, scilicet vorare hominem, cervorum non est) ad morsus ejus non ingemuisset. Cervo solummodo astante, et interdum illum capitis contactu compellante; ille paulatim spiritu et vigore resumpto sibi redditur: et necdum exempto pavore, mirabatur se invenisse eumdem, quem meminit, fuisse cum præ timore credidit, quod in tenebras nocturnales evanuerit: qui interim timorem non sensisset, si ad ferinos dentes ut esca mandenda venisset. Substitit uterque, ad recedendum immotus: homo, quia in præsentia bestiæ nutabat, ut tremulus ad flatum venti calamus: bestia, donec ille respirans et ad audiendum attentus integer redderetur, intellectualis videlicet ad approbandum quod audiret, memorialis ad retinendum quod intelligeret, rationalis ad examinandum quod auditu et intellectu retinuisset.

ab insequente cervo coactus subsistere,

44 Tunc cervus, divinitus infuso sibi eloquio, E (non enim a natura loquendi ignara habent hæc animalia aliquid in hac parte homini simile) expedite et plane locutus est ei: Non sumus portenta, nec prodigialia monstra, nec processimus ad terrendum te, nec (cum simus agrestes et sint nobis pascuales saltuum frutices et silvarum frondes) hominum carnibus vescimur; imo, quia nobis sunt formidini, eorum nos subducimus occursui. Insuper etiam, cum simus bruta, et, ut ita dicam, inofficialia animalia, hanc noctem a Deo nobis impositam suscepimus pervigilem, et sancto viro Evermaro excubialem; et sicut vidisti, sed territus non pervidisti, secundum disciplinam qua a nostra natura instituti sumus, ipsi sancto viro nostro tali colludio adjocamur; et hoc in nocte, qua licentius et impunius de lustris nostris prodimus, ut nocturnis lusibus in ejus obsequiis nostro modo vacemus, eo quod humanis conventibus per diem formidolosi non admiscemur: et hoc, inquit, in hac nocte facimus, quæ in suo gallicinio vel antelucano vidit S. Evermarum ante crastinum martyrii sui diem, in hoc [loco] accubantem; et infra accubitum, cum sole jam incaluerat sequens dies, superveniente hoste gladio percussum; F et in cœlis assumptam ejus animam exaltavit. Incognitum ergo usque nunc martyrii ejus diem, crastinum esse cognoscitote: quod verum esse ex præludio nostro significamus, quem Rutensis ecclesia deinceps in Kalendis Maji annuatim observet memorialem et festivum. Hæc locutus naturam suam recognovit et obmutuit, et ceteris pacifice colludentibus se reddidit: quorum collusoria concertatio, usque dum illuxit, lætissime deducta, recepta ab eo cui pernoctaverant gratia absoluta, discessit. Ille vero legationis hujus nuntius, bobus cum carro domum reductis, quod audierat et viderat Rutensibus innotuit, et res hæc veritate subnixa tunc ex multorum credulitate concaluit: sed paulatim neglecta pendens et vacans, quasi dubia, ab omni memoria exolevit.

intelligit ea nocte ludum institutum ab illis, quod eo die S. Evermarus coronatus in cœlum abierit.

45 Qui volunt hæc pro *e* falsitate contemni, et mutum animal locutum fuisse non oportuisse confingi, ad fidem veritatis adducantur exemplis: quæ quia constat librorum sanctorum testimonio confirmari, et temporis vetustate roborari, non possunt quasi falsa refelli, nec velut ambigua infirmari. Pari modo ea quæ diximus possunt illorum similitudine defendi, id est et asinæ Balaam, contra sedentem

e Facti exemplis confirmati fidem

EX MS. f g

A dentem se sessorem suum interrogando et respondendo indignantis; et cameli, pro SS. Cosma f et Damiano loquentis; et Leonis, S. Mammetem g Martyrem plus humana ratione quam fortitudine sua defendentis; et multorum aliorum comparatione valent tueri et communiri. Quorum exemplorum patrocinio si non potest adjuvari hæc nostra, quæ a nobis conficta dicetur fabula, non nobis imputetur, sed publico Rutensis villæ testimonio, a quo et materiam hujus rei accepimus; quæ etiam si essent falsa, pro ampliando nomine patrocinantis sibi tanti Martyris, ex toto non esset condemnanda. Non condemnamus, inquit Hieronymus, errorem qui de fidei pietate descendit: sic nec condemnari, imo bonum est amplecti, si quid non vere sed dubie erratur de Sanctis, quod servata tamen fidei puritate proximum est vero; nec pro periculo rejiciendum, nec pro timore cujuslibet exinde subrepentis vitii ab auditu publico removendum. Contradixisse h igitur et pie sensisse de hoc sancto Martyre, pro pietate amantium, secundum prædictum testem est sufferendum: dum ipsa pietas excusari possit, quod nec in ipsum sanctum Martyrem inverecunda falsitate peccaverit; nec assumptum de ipso hoc quod est ambiguum, dederit infirmis animis ad errandum suo exemplo

lectoris arbitrio relinquit auctor.

B patrocinii præsidium. Nulli igitur violenter ingerimus ad credendum quæ diximus: sed si amat S. Evermarum, quoniam necessarium est; suo natalitio diei, quod vulgi testimonio sumus prosecuti, prædictam diem, id est Kalendas Majas, prætitulet nobiscum celebritate tanti martyrii: si vero his quæ D dicta sunt detrectat consentire, petimus servata dilectione sancto Martyri, donec meliori testimonio concedat veritati, non detrahendo, sed interim sufferendo, patiatur nos inniti nostræ opinioni.

ANNOTATA.

a Heeren *pagus, leuca unica septentrionem versus distans.*

b *Videtur hic nobis aliquid excidisse, et ex eo quod superest possumus conjectare, in conferenda virium firmitate intervenisse, præter S. Evermari patrocinium, alterius alicujus Sanctæ vel Sancti opitulationem.*

c *Expunxi hæc, quorum sensum assequi non potui:* Unum quod de illis comperimus residuum, quia ubi non vacat locus ad inferendum, hic postponimus præposterum.

d Althera, *vulgo* Eltheren *trans Jekelam dista Ruttis circiter sesqui leuca.*

e *MS.* felicitate.

f *Referuntur tria paria* SS. Cosmæ et Damiani: *hic intelliguntur Confessores ex Asia, quorum istud primum narratur de Camelo post mortem eorum sanato et locuto miraculum. Coluntur hi a Græcis* I *Novembris.* E *Nos de omnibus verosimiliter agemus* 27 *Septembris.*

g *Est hic* S. Mammes, *sive* Mamans *Martyr Cappadox sub Aureliano, et colitur* 17 *Augusti.*

h *MS.* Contraxisse.

D. P.

DE S. EUPHROSYNO EPISCOPO,

PANZANI IN HETRURIA.

Elogium ex Ferrario,

Philippus *Ferrarius in Generali Catalogo Sanctorum, qui non sunt in Romano Martyrologio, ad hunc diem asserit* Panzani in Hetruria S. Euphrosyni Episcopi *festum agi. Est autem* Panzanum, media inter Senas et Florentiam via, utrimque distans XVI m. p. muris vallatum olim oppidum, nunc iis temporum injuria dirutis apertum, cujus in medio adhuc eminet turris, et juxta ejusdem oppidi ecclesia, in regione saluberrima, feracissima et amœnissima, ideoque multis Florentinorum civium palatiis consita ut inde ad nos scriptum C est: *Idem Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ, ex ejusdem ecclesiæ monumentis, hoc proponit elogium.* Euphrosynus Episcopus Pamphiliæ (civitas ignoratur) Romam profectus, dum in patriam rediret, venit in Hetruriam: ubi cum inter Senas et Florentiam in Pesam amnem, aquarum exundatione intransvadabilem, incidisset, illum signo Crucis munitus una cum sociis trajecisse fertur. Consistere coactus apud Panzanum castrum, ibi Christi Domini fidem prædicans, multos ægrotos divina virtute sanavit. Cum vero diem mortis suæ præscisset, ac locum in quo humari vellet, designasset, cessit e vita; ecclesia suo nomine, quæ adhuc extat ibidem, ædificata.

Franc. Diacetum secuto.

2 *Eadem iisdem verbis, sed Italice, scripsit Franciscus Diacetus Episcopus Fesulanus, in cujus diœcesi Panzanum est, in epistola nuncupatoria ad Magnum Hetruriæ Ducem Franciscum, ante Vitas Sanctorum Episcoporum Fesulanorum editas anno* 1578, *id est,* 35 *annis citius quam suum Catalogum posteriorem vulgaret Ferrarius, ut illum auctorem potius quam ipsa Panzanensis ecclesiæ monumenta videatur habuisse præ oculis. Itaque ad litteratorum omnium commune in urbe Florentina refugium, virum undiquaque litteratissimum, D. Antonium Magliabechium, eumdemque hujus nostri operis promovendi studiosissimum, confugi, ut alias in similibus soleo; rogavique per aliquem Passinianensis monasterii, Panzano vicinioris, Religiosum amicum ex ipso loco habere me faceret documenta de Vitis, miraculis, cultu.*

Monumenta scripta in loco nulla,

3 *Ab illo demandatam sibi quæstionis habendæ provinciam libenter suscepit, et gnaviter executus est, D. Angelicus Bigazzi, in dicto monasterio Sacræ Theologiæ Lector ex Ordine Vallumbrosano: qui quod attinet ad documenta MSS. respondit in hanc sententiam, postquam ipse adiisset Panzanum, et per se omnia diligenter lustrasset, ac seniores inquilinos interrogasset.* F Nullam potui videre memoriam: nulla enim extat inscriptio, neque intra ambitum ecclesiæ neque extra, sed neque apud incolas regionis: asserunt tamen quemdam supremum custodem Xenodochii S. Mariæ novæ civitatis Florentinæ, Pisis natum, ubi et obiisse dicitur, subripuisse volumen manuscriptum, in quo notabantur Acta B. Euphrosyni.

ablato quod olim ibi erat volumine MS.

4 *Nempe sub dominio prædicti nosocomii* est ecclesia S. Euphrosyni, in qua ejus corpus requiescere dicitur, in valle Panzanensi occidentem versus, in ripa fluminis Pesa, *uti in epistola sua observat D. Angelicus. Verum requisiti custodes ipsius Nosocomii, an desideratum volumen in suo haberent archivo, negarunt in eo reperiri: itaque superest solum ut Pisis ipsum requiratur inter posteros et heredes raptoris, difficulter inveniendos, quando nec nomen quidem familiæ proditur: adeoque solum restat, speremus fore aliquando, ut, sicubi adhuc servatur liber, possessor ejus conscientia ductus desinat eum occultare, et ecgraphum nobis mittendum curet, saltem Supplemento operis inserendum.*

festum 1 Domin. Maji et 3 Novembris,

5 *Interim ex prædicta D. Angelici epistola habemus,* quod bis per annum celebratur festum S. Euphrosyni, cum Missa solenni sub ritu duplicis, videlicet III Novembris, quo die non est magna populi frequentia; et prima Dominica Maji, maximo cum concursu

A sursu. *Igitur hoc die potius quam priori (quem tamen utpote fixum, natalem, esse crediderim) existimo fieri annuam oblationem, in qua, sicut eadem epistola docet*, Confraternitas Passianensis offert ceræ libras II Confraternitas Panzanensis libras IV, Confraternitas Terræ vulgo dictæ Græve libras IV, Populus Montis Radulfi libras IV, Populus ecclesiæ S. Martini libras IV, Populus Petrioli libras IV, Populus Montis Aleari (*is forte qui in talibus* Monte Luco-Alenchi *scribitur*) offert pecuniam pro possibilitate, ecclesia vulgo le Stinche offert pariter pecuniam.

cum annua vicinorum oblatione:

6 Sub ara maxima ejusdem ecclesiæ collocata visitur statua lignea pontificalibus induta, S. Euphrosynum repræsentans, juxta quam spectantur tres capsulæ, in quibus reconditæ sunt multæ reliquiæ ejusdem Sancti (ut creditur) per manus cujusdam Episcopi Fesulani. *Hæ si aperirentur, reperiretur in eis verosimiliter scriptura aliqua, per quam alia fortassis multa, et tempus elevati aut translati corporis discere- mus; aut saltem num revera ipsius Sancti reliquiæ istæ sint, an aliorum.* Nam et aliæ multæ reliquiæ in eadem ecclesia honorifice conservantur, *ut scribit idem qui supra, quarum specificationem gaudebimus discere;* et senior quidam, qui habitat prope ecclesiam S. Euphrosyni, testatus est se vidisse excavari pavimen- B tum unius sacelli ecclesiæ ejusdem Sancti jussu cujusdam Episcopi Fesulani, in quo credebatur requiescere corpus S. Euphrosyni : at nihil inventum esse præter quædam fragmenta columnarum et capitella, quæ adhuc conserventur : *adeo ut incertum, imo prorsus ignotum videatur, in qua parte ecclesiæ ipsum sanctum corpus reconditum sit, si non est in prædictis capsulis sub altari :* circa quod multa et diversa pendent anathemata partim in quibusdam tabellis coloribus expressa, quibus indicantur variæ gratiæ receptæ a Deo meritis S. Euphrosyni, partim quibusdam minusculis simulacris sigillariis : insuper fasciculi plures candelarum, oblati a Christi fidelibus, in obsequium ipsius Sancti.

statua sub altari cum reliquiis :

circa hoc anathemata multa :

7 Non multum ab ecclesia distat silva, in qua scaturit fons perennis, quatuor columnis ornatus, sustinentibus rudem fornicem : qui fons sanctificatus creditur ab eodem Sancto, qui ad ipsum requievit ex eoque bibit : ideoque illuc concurritur a fidelibus etiam ad triginta millia passuum, ut aquam hauriant curandis febribus aliisque morbis salutarem. Post D dimidium milliare ab isto fonte, in publica semita videntur duo lapides, quorum unus recepit imaginem seu formam pedis B. Euphrosyni, dum rediret a peregrinatione Romana : alius, positus contra primum, adhuc conservat formam renum ejusdem Beati, qui ex itinere fatigatus super eum recubuit. In ecclesia S. Leolini viciniori *ecclesiæ S. Euphrosyni* reperitur et honoratur ejusdem stola violacei coloris, in fundo auro variisque coloribus contexta, quam propriis oculis vidi et manibus tetigi. De omnibus autem præmissis reddiderunt me certiorem quatuor testes illius regionis et Plebanus S. Leolini, quando ad illos personaliter accessi, et ad ecclesiam S. Euphrosyni, ut omni majori diligentia satisfacerem piissimæ voluntati tuæ ad gloriam Dei et S. Euphrosyni; etiam atque etiam rogans D. N. Jesum Christum, ut teipsum inter Divos adscribat in cœlis, pro quibus strenuissime laboras in terris. Ex Monasterio Passinianensi, Kalendis Augusti MDCLXXVI.

et haud procul fons

auctore D. P. cum vestigio pedis ac renum in lapidibus :

stola ejus in ecclesia S. Leolini :

8 *Hactenus D. Angelicus, a cujus religiosa sedulitate etiam didici* S. Leolinum, *cujus prope Panzanum habetur ecclesia parochialis, coli solenniter* XXIV *Novembris, non tantum ibi, sed etiam in altera super publicam viam Romanam sita juxta oppidum dictum la Castellina del Chianti, ibique in ara maxima decenter* E *spectari depictam effigiem appensis circum plurimis anathematis ob frequentiam miraculorum, præsertim circa energumenos et pueros ægros. Plura si quis de eo suggerat, referemus gratiam : nullum enim hujus nominis Sanctum, aut in Catalogo Sanctorum Italiæ, aut aliis in fastis reperimus : solum indices topographicus atque alphabeticus, Catalogo per auctorem præfixi, nominant* S. Leolinum, Episcopum Patavinum, cujus corpus in sacello proprio, dies ignoratur. *Ughellus in Episcopis Patavinis annis* XII *præfuisse post Suaderum, et anno* CCXL *obiisse scribit. Scardeoneus omisso Suadero, substituit eumdem S. Syro usque ad annum* CCXXXII; *neuter diem notat; solum indicat extare ei sacellum* sacrum extra Pratum-vallis, ubi sepultus est in arca lapidea, et nunc vulgo Violinus appellatur : *quin et* S. Leolini ad Pratum vallis, *inter quatuor ex multis residua Xenodochia, unum nominatur ab eodem Scardeoneo, lib. 2 antiquit. Patav. classe 5 circa finem, mox classe 6 in ordine Episcoporum ipsum duodecimum referente.*

quis hic ?

DE S. THEODARDO SIVE AUDARDO,

C F

ARCHIEPISCOPO NARBONENSI IN GALLIA.

VIDE APP. T. VII MAJI G. H.

CIRCA AN. DCCCXCIII

Cultus sacer.

Duæ *Galliarum Urbes celebri cultu venerantur* S. Theodardum, *sive* Audardum : Narbona, *quæ eum habuit Archiepiscopum ; et* Montalbanum, *qui locus antiquitus* Mons-Aureolus *nuncupabatur, ubi vetustissima Abbatia fuit sub S. Martini nomine, a* S. Theodardi *parentibus ut fertur constructa, uti infra in Vita num. 24 scribitur. Huc æger secessit, et a morte est sepultus : unde et nomine mutato* Abbatia S. Theodardi *fuit appellata : ac dein in Episcopalem Sedem erecta a Joanne* XXII *Papa anno* MCCCXVII, *uti notum est ex Extravaganti Salvator, ubi emendatione egere lectionem vulgatam, et pro* Theodori *restituendum* Theodardi, *post Catellum mox nominandum notat Antonius Dadinus Altaserra, rerum Aquitanicarum lib.* I *cap. 8. Hujus Ecclesia Cathedralis est adhuc S. Martino dicata : et in ea dicitur Sacrum corpus S. Theodardi hactenus asservari. Ejus memoria est ad has Kalendas Maji inscripta Martyrologio Gallicano Saussayi his verbis :* Apud Montem-Albanum S. Theodardi Episcopi Narbonensis : cujus Vita fuit sanctitatis exemplum, eloquentiæ stupor, et doctrinæ miraculum. *Ejusdem meminit Ferrarius in Catalogo generali, citato Ecclesiæ Montisalbanæ Breviario. Ordini Benedictino adscribitur a Menardo et Bucelino, diciturque in supra indicato cœnobio S. Martini Deo juvenis militasse, quod alibi non legimus. Eumdem ut Sanctum venerantur Joannes Chenu, Claudius Robertus et Sammarthani in Catalogo Archiepiscoporum Narbonensium, Guilielmus Crucius in Episcopis Cadurcensibus pag. 49 et passim alii.*

2 *Vita aliqua, eaque satis longa S. Theodardi, edita est anno* MDCXXXIII *a Guilielmo Catello libro* V *Historiæ Languedociæ sive Occitaniæ a pagina 750, quam asserit in antiquo chartulario Tolosano Ecclesiæ S. Stephani repertam : sed sub finem imperfectam. At Petrus Possinus Societatis nostræ vir eruditione et humanitate eminens, variisque libris editis clarus, cum adhuc Tolosæ degeret, indicavit nobis anno* MDCXLII *se reperisse* Vitam S. Theodardi Narbonensis, illa quam Catellus edidit haud paulo auctiorem, *quam nobis petentibus*

Vita scripta,

edita hic ex Catello et MS. Tolosano :

A petentibus curavit describi, et anno sequente transmisit; verisimiliter ex bibliotheca Patrum Prædicatorum, eoque tomo quem de Vitis Sanctorum, teste eodem Catello, olim, collegit Bernardus Guido, postmodum Episcopus Lodovensis, mortuus anno MCCCXXXI: nam ex eo sumptam asserit Altaserra supracitatus. Damus hanc Vitam, sed nostris animadversionibus notatam, ex quibus lector addiscet multa, ut præfatur auctor, partim lectione, partim relatione fidelium accepta, nec satis solido judicio fuisse discussa: quæ interim noluimus prætermittere et contextum truncare, eo quod ex hac Vita a variis sint varia excerpta editaque velut satis probata.

in ea displicent relata de Judæis,

3 Quæ potissimum displicent, ideoque nonnisi sub titulo suspectæ fidei aut apocryphæ fictionis a nobis proponuntur, duo sunt; non tam ex relatione piorum fidelium, quam ex lectione supposititiorum quorumdam scriptorum (uti opinor) hausta. Prima est Judæorum causa, Tolosæ exposita a S. Theodardo, ab eodemque in judicio ventilata, et in favorem Narbonensis Archiepiscopi decisa; ad quam instruendam produxerit Sanctus num. 5 duo regalia præcepta, Caroli Magni videlicet ejusque gloriosissimi filii Ludovici, quæ non potuerunt B non fuisse fictitia, si ex iis sumpta est historica relatio de victo occisoque per Abderamum Saracenum Waifario, et hoc per Carolum Magnum e Galliis pulso. Suspectus etiam est Comes Richardus, ad quem causam detulerit Carlomannus, perperam appellatus Imperator, quia nulla ejus inter Comites Tolosanos mentio. Concertatio autem cum Judæis eo procedit modo iisque argumentis, quæ cavillatorem potius decere videantur, quam Christianum disputatorem. Veremur itaque ne tota de scelere et pœna Judæorum Tolosatium narratio, purum putum figmentum esse judicet lector, cujus judicio id totum committimus.

et Acta Synodi Portuensis,

4 Altera, censuris gravioribus digna, pars continetur toto capite 5, referente Acta Synodi Nemausensis in villa Portu dicta, habitæ, (ut Sirmondus censet) an. DCCCLXXXVI, in causa Selvæ, Clerici Hispani qui Urgellitanam sedem expulso Ingoberto Episcopo invasisse, Archiepiscopi Tarraconensis titulum usurpasse, Gerundensi Sedi contra servum Dei Episcopum induxisse Ermeninum culpatur, nixus potentia Sinuarii Comitis, et assensu Frodoini Episcopi Barcinonensis: contra quos S. Theodardus produxerit sententiam Stephani Papæ, velut latam in Concilio Trecensi, celebrato septem annis prius, quam Stephanus iniret Pontificatum. Interim ibi fingitur fuse exponere Pontifex, quomodo a Narbo- C nensi ecclesia Tarraconensis dependeat, uti et reliquæ Hispanicæ, eidem ab Apostolo Paulo commendatæ, quando Sergium Paulum Narbone Episcopum primum constituit: quam Tarraconensem ecclesiam, si aliquando a jugo Saracenico liberata restitueretur, Romani Pontifices ob dictam causam præceperint redire ad Narbonensis subjectionem, nec nisi de Narbonensis Archiepiscopi, aut ejus quem hic sibi substitueret, manibus Archiepiscopum consecratum habere.

propter Stephani Papæ sententiam fictitiam de ecclesia Tarraconensi,

quam Narbonensi subjectam,

5 Franciscus Diagus in Historia Comitum Barcinonensium lib. 2 cap. 19 exhibet Privilegium Joannis Papæ, ad Borelli Comitis preces unientis titulum Archiepiscopalem Ecclesiæ Tarraconensis et jus in omnes Episcopos suffraganeos, Ecclesiæ Ausonensi, in persona sui tunc Episcopi Otthonis. Ea constitutio, nullius fraudis suspicioni obnoxia, uti ex stylo et ceteris adjunctis apparet, quia ea more tunc usitato solo Indictionis charactere, notatur, quæ tunc erat XIV, dubium quidem nobis relinquit, spectetne ipsa ad annum DCCCCLXXI et Joannem XIII istius nominis: an vero ad Joannem XV et annum LXXXVI seculi X; nullam tamen faciens mentionem subjectionis erga Ecclesiam Narbonensem, videtur prætensum illius jus satis elidere, nec agnoscere Privilegia Pontificia, ex quibus illud probasse Stephanus fingitur. Nihilo plus istius juris meminit Gelasius II,

nec Joannes Papa,

D anno Pontificatus sui I, qui fuit Christi MCXVIII, Tarraconensi civitati jam recuperatæ constitutum Archiepiscopum S. Oldegarium, sua auctoritate confirmans et Pallio donans, uti videre licet in ejus Vita die VI Martii num. 23, ubi etiam num. 19 dedimus Privilegium Raymundi Barcinonensis et Hispaniarum Marchionis, ipsius civitatis Tarraconensis dominium tradentis Ecclesiæ Tarraconensi ejusque Præsulibus, qui eamdem Ecclesiam sub obedientia Sedis Apostolicæ rexerint, nulla habita ratione Narbonensis, qui nec in tota hac Archiepiscopatus restitutione auditus consultusve fuit.

nec Gelasius 2 dixerunt.

Fictioni causam dedisse videtur Urgellitanum schisma,

6 Tamayus Salazar ad III Octobris, in Catalogo Episcoporum Urgellensium, de Selva sic loquitur, quasi non Tarraconensis, sed Narbonensis ipsius Archiepiscopatus titulum sibi erogarit, expulso S. Theodardo: quod potuit ex hac vita, levi nimis oculo lecta, accepisse: ait autem ejus memoriam usque ad annum DCCCC et amplius extare, scilicet in Episcopio Urgellensi. Certe vix citius Urgellensem Episcopatum adiisse potuit proximus ejus successor Rodulphus. Hinc datur occasio suspicandi, quod cum anno DCCCLXXIX obiisset Bissagus Urgellensis Episcopus, scissis Cleri studiis, hinc Ingobertus electus fuerit, et institutus a Sigebodo Archiepiscopo Narbonensi in defectu Tarraconensis, qui nullus E erat, tamquam a Primate provinciæ, ipsam Tarraconensem Hispaniam complectentis: inde Hispanus Selva, in possessionem inductus non Comite Urgellensi Sinuario (hic enim tunc forte necdum natus erat) sed ab ejus patre Guifredo, hujus nominis primo, Comite Barcinonensi: qui idem potestatis suæ excedens limites, absque Apostolicæ Sedis consensu transtulerit in Selvam jus ac titulum Patriarchalem: unde is præsumpserit se opponere ordinationi Servi Dei, per S. Theodardum factæ, et pro eo Gerundensem Episcopum ordinare Armemirum. Hæc autem causa fuerit tandem in Provinciali Synodo agitata, atque in favorem Narbonensis decisa; atque hinc a fabulatore quodam arrepta occasio, extollendi jura Narbonensis Ecclesiæ, per fictionem vetustioris sententiæ, in hoc infelicem, quod tempus Concilii Trecensis confuderit cum Pontificatu Stephani: cui fictioni superaddiderit alius degradationem Selvæ, et reconciliationem Sinuarii Comitis: quæ quam male cohæreant omnia in Annotatis ad Caput 5 licebit legere.

in favorem Narbonensis forte decisum.

7 Compilationis hujus, adeo incongrue consutæ auctor, Narbonensis fuisse videtur, nec usque ad XIV seculum differri potest. Etenim num. 38 narrans quomodo S. Theodardus, ad captivorum redemptionem et famis F publicæ levamentum, etiam vasa sacra distraxerit; excipit duas capsas reliquiis Sanctorum interius plenas, quas, inquit, nostra ætas sub pueritiæ suæ annis posita vidit: et num. 54 late describit monasterium in Monte qui Aureolus nuncupatur, nulla facta mentione nominis Montis-Albani et erecti anno MCCCXVII Episcopatus. Aliquod Actorum S. Theodardi compendium ex veteri MS. Jacobi Sirmondi transmisit nobis Parisiis Gabriel Cossartius, sed quod ex majoribus Actis excerptum est, nec satis dignum ut vel seorsim, aliis omissis, edatur; vel iisdem adjungatur.

Auctor vixit ante sec. 14:

scripta saltem ante seculum 14:

MS. Compendium ommissum.

8 In dictis Actis Theodardus sub initium appellatur, postea sæpius Audardus scribitur. Consecratus Archiepiscopus anno DCCCLXXXV dicitur num. 25, et altare marmoreum a se erectum explevisse anno DCCCXC, Indictione VIII, ut num. 30 et 31 explicatur. Interim anno DCCCLXXXVII interfuit in ecclesia S. Mariæ, translationi reliquiarum S. Antonini Martyris XIII Kalendas Julii. Uti latius indicant Sammarthani in Archiepiscopis Narbonensibus. Ultimis tribus vitæ annis febri laboravit, quos numeramus ab anno DCCCXC usque ad annum DCCCXCIII, quo arbitramur eum hisce Kalendis Maji ex hac Vita decessisse. Nam ejus successor Arnustus Concilio Magalonensi præfuit Nonis Maji, anni sequentis DCCCXCIV. Qui vero apud Catellum et Sammarthanos interponitur Aribertus, cui Stephanus Papa misit

Tempus Sedis et mortis.

A *misit Bullam a Catello relatam, alius non est ab Arnusto, nomine per amanuenses corrupto; Stephanus autem hic, diversus a supra nominato, qui sedit ab anno* DCCCLXXXV *usque ad* DCCCXC; *videlicet hujus nominis* VII, *ab aliis* VI *habitus; et sedit ab anno* DCCCXCVI *usque ad annum* DCCCC.

VITA

Ex MS. Tolosano et Catello.

CAPUT I.

Ortus, studia : causa Judæorum exposita.

Cum igitur divina, ut credo dispositione agatur, ut beatissimi atque doctissimi, et plus quam dici queat sanctissimi viri Theodardi, Confessoris Christi, et Ecclesiæ quondam Narbonensis Archiepiscopi, publico sed fideli sermone, et qui facile possit intelligi, fideliter referamus historiam; sicut partim lectione, partim vero relatione fidelium didicimus. *Nobili prosapia ortus,* Nobilissimis, et insigni generositate præclaris parentibus olim Deo largiente progenitus, Aquitaniæ Provinciæ, territorio quoque Tolosano extitit *a* oriundus. B Hic namque post infantiæ tenellam et valde puerilem ætatem, literalis disciplinæ studiis ab utroque genitore quantocius traditur: quatenus *studiis imbutus,* Deo ac Domino impartiente, ipso eodemque disciplinatu ad omnipotentis Dei timorem pariter et amorem pleniter animati illum contingeret, atque in divina lege semper, sicut scriptum est, meditari. (Psal. 1, 2) Qui transactis pueritiæ, nec non adolescentiæ suæ annis, cum jam in virile robur naturali lege transisset, nihil, ut fertur, infame vel sanctitati contrarium egit, aut unde ab aliis hominibus juste redargui, vel in aliquo reprehendi deberet. *omni honestate et virtute decorus,* Erat enim bonitate ac benignitate eleemosynarumque largitate, continuis quoque jejuniis et obsecrationibus frequenter intentus; ingenio prudentissimus, eloquio nitido et omni rusticitate purgato facundus, aspectu *b* serenus, et totius corporis habitudine in tantum decorus ut ex ipsa congrua membrorum compositione, vultusque alacritate, mentis illius benignitas satis posset agnosci; quamvis iniquis ac penitus indisciplinatis severum se plerumque ostenderet, et dignæ correctionis stimulo eos argueret. Cum ergo his et hujusmodi operibus adeo esset intentus, ut evidenter cunctis daretur intelligi, ipsum verum Dei esse *omnibus carus,* famulum; et ea quæ agebat non humano favore aut gratia, sed propter divini amoris studium et sanctæ religionis augmentum exercere curaret; C tanto est in amore et veneratione fidelium, tam laicorum quam etiam Clericorum, habitus, ut omnes illum miro caritatis affectu diligerent, et obsequium veri cultus, et reverentiæ illi quotidie exhiberent.

2 Interea cum hæc agerentur; neque enim erat qui de illo loqueretur verbum malignum; contigit (prout quorumdam testimonio actum fuisse perhibetur, et ejusdem rei effectus hactenus manifeste probat) magnum adhiberi Ecclesiæ Tolosanæ, et tam Episcopo ejusdem civitatis, quam etiam omni Clero et populo ejus, atque exagitari violenter dispendium. *c Judæis injuriam illatam conquerentibus apud Carolomanum Regem,* Denique eo tempore Judæi prædictæ civitatis adierunt *c* Karlomannum, Francorum Regem, filium Ludovici Imperatoris; et questi sunt injuriam sibi fieri ab Episcopo jam dictæ civitatis, et ab omni Clero illius et populo, in colaphizando pariter et cædendo ter in anno unum ex Advocatis eorum, nec ferre posse eos diutius tam grave jugum impositum suæ cervici. Post hæc vero genuflexo et lacrymabili voce petierunt ab eo, ut sua auctoritate illud fieri prohiberet, et a tam gravi pondere injustoque supplicio eos regali institutione sublevaret, ibidemque D succedentem per singulas generationes filiorum progeniem, qui in jam dicta urbe perpetua inhabitatione mansuri erant: *ex MSS.* Quod si faceret, infinita illi et valde numerosa auri et argenti pondera traderent.

3 Ad hæc vero venerabilis Rex, et Christianæ fidei plenus, respondisse fertur. Justæ deliberationis proposito et Imperialis auctoritatis præcepto, tali tamque gravi et penitus importabili onere semper estis repressi, ac judicio divino condemnati. Et in quantum ad præsens pertinet negotium, prædecessorum meorum decreta quomodo funditus eruam atque convellam, quæ ab ipsis statuta sunt, et impressionis eorum signaculo roborata? Absit hoc, et numquam ulla stabilitate firmetur. Sed ne videar clementiam miserationemque postponere, et a justo aliquatenus declinare judicio, per quod sedes Regum ac Principum jura stabiliuntur, et longa per tempora eorum tradita filiis ac nepotibus conservantur, mittam hujus vestræ querimoniæ causa legationem, ad nostræ majestatis ac perpetuæ gloriæ fidelissimum, atque industrium cultorem Aquitaniæque provinciæ *d* Ducem Ricardum, qui suo vos patrocinio contra *d* vestræ urbis Episcopum, contraque omnes adversarios vestros tamdiu muniat, et ab illorum violentia ac depressione tueatur, donec certa examinatione E approbet, utrum regali edicto statutum sit hoc et firmatum, unde magnopere meum exposcitis lacrymabili petitione auxilium; an improbo ausu Episcoporum Clericorumque, sive prædictæ urbis civium actum sit, ut vestræ cervici tam grave tamque importabile jugum inconsulto Rege imponeretur. *et ab hoc causa querelæ delata ad Concilium,* At vero ne super hoc vestræ gravis querelæ clamore aliquid injuste agatur, præcipiam memorato Ricardo Duci, ut coadunato Episcoporum *e* Septimaniæ Aquitaniæque Conventu in prædicta civitate Tolosa, præsidente eidem venerabili Concilio reverendissimo Archiepiscopo Narbonensis Ecclesiæ *f* Sigebodo, in cujus diœcesi sæpedicta Tolosa sita esse dignoscitur, eorum justo terminetur judicio, quid super Judæorum querelis agendum sit. Nolo enim quidquam temere judicare vel diffinire de Ecclesiasticis causis. Vos autem abite quantocius, et vestram repedate in urbem : ego enim mittam meum legatum prælato duci, ut dicta implere studeat, et nihil ex his agere prætermittat. Quod factum est, et diligenter prout Rex mandaverat atque opportuno tempore adimpletum.

4 Cumque Concilium illud strenue ageretur Tolosæ in atrio Pontificalis Ecclesiæ, essetque inibi grandis frequentia fidelium et Judæorum, et ex utraque parte, propter quam illuc convenerant causa, sagaci F discussione, ventilaretur; dicentibus Judæis, injuste sibi fuisse olim ab Episcopis ejusdem civitatis cædendi eos ac colaphizandi impositam sarcinam; et e diverso contradicentibus Christianis, non sed justo eos judicio tali pœna esse damnatos. Cum neutra pars eorum adversariis cederet, surrexit annuente præfato urbis Episcopo *g* Bernardo, jam dictus egregiæ indolis Theodardus, et manu silentium indicens *S. Theodardus petita facultate loquendi,* ait : Si jubeat celsitudo Pontificalis gloriæ, et maxime Domini Sigebodi Archipræsulis, magnique præterea hujus patriæ ac provinciæ Ducis Ricardi, qui vicibus fungens Regalibus huic magno præest concilio, auctor pariter et dispositor eorum, quæ a Rege fieri jussa sunt, et ab Episcopis diligenti curiositate investiganda super Judæorum querelis, superque civitatis hujus Episcopi illato intolerabili damno, veridica et omnis ambiguitatis vinculo resoluta sermocinatione eos injuste causari, atque satis indebite injuriam contra Episcopum commoveri, in conspectu vestro convincam, et querimoniæ pertinaciam rationabili allegatione Deo auxiliante desistere penitusque cessare jam faciam.

EX MS ET CATELLO

A 5 Quod cum omnibus qui aderant valde placuisset fidelibus, et dicerent singuli; Ita fiat, jubente Archiepiscopo ac Duce, protulit coram universis idem beatus juvenis Theodardus duo regalia, ut fertur, præcepta, Caroli Magni videlicet, ejusque gloriosissimi filii Ludovici, et certa signaculorum eorum impressione diligenter notata, in quibus scriptum erat: quod propterea ab eisdem Imperatoribus tali pœna, talique ultione damnati fuerint, quod præ ceteris qui in toto orbe erant ii, qui eo tempore Tolosæ degebant Judæi, *h* Abderamam Saracenorum Regem non coacti, sed sponte adierint, et multis suasionibus ad hoc illum animaverint, ut hostiliter cum universo suo exercitu veniens omnem Christianorum multitudinem usque ad internecionem deleret, eorumque regna ac regiones ita suo in perpetuum subjugaret dominio sicut jam subjugaverat omnem Hispaniam *i* Iberiamque, atque Hesperiam, et omnes confines eorumdem regionum. Continebatur autem in eisdem regalibus dictis, quod hujus rei causa venerit prædictus Saracenorum *k* Rex, et ceperit omnem terram, omnesque regiones a Pyrenæis montibus usque Lugdunum, omnemque Christianorum populum gladio trucidaverit, B præter paucos qui vix potuerunt gladium ejus persecutionemque evadere, fugiendo in exteras nationes. Principes autem et nobiles natu, omnesque bellatores qui contra illum arma tulerunt, atroci et penitus inhonesta morte damnavit, quoscumque eorum vivos capere potuit. Ea quippe tempestate Vasconiæ Aquitaniæque Dux et specialiter Tolosanæ Urbis Præses et Dominus *l* Waiforius jure prælii victus est ab eo, et occisus cum omni exercitu suo, et non multo post jam dicta Civitas Tolosa obsessa est et capta, et filii prædicti Principis interfecti sunt cum cæteris qui in eadem urbe reperti sunt, præter tantummodo Judæos, qui pactum pridem fecerant cum præfato Saracenorum Rege vivendi causa, ac libere commanendi una in jam sæpedicta civitate Tolosa. Quod quoque fecerunt usque ad regnum magni Regis Francorum Caroli, qui prædictum Abderamam tribus magnis præliis victum fugere compulit, cum paucis qui e prælio saucii remanserint atque redire *m* in Hispaniam, unde superbe egressus fuerat, fecit.

h ostendit Abderamum Saracenorum Regem persuasione Judæorum irrupisse in Gallias,

6 Post hæc igitur cum civitates, oppida, castella præfatus Carolus cepisset, quæ prius a Saracenis, invasa fuerant, capta et in jus proprium retenta, interfectis habitatoribus eorum Saracenis, tradidit Christianæ aut Catholicæ fidei cultoribus: qui deinde Tolosam adiens, comperto quod habitatores ejus C Judæi fecerant in pepigendo fœdus cum Saracenis, et eamdem civitatem dum obsideretur tradendo; universos eos morte dignos esse adjudicavit. Sed cum omnes ipsi cum filiis suis et uxoribus, scissis tunicis, et cinere capitibus aspersis, obviam ei processissent, miserationem ac vitam ab eo postulantes, clamosis vocibus dicentes: Non nobis reddas secundum malitiam nostram qua morte digni sumus, sed secundum benignitatem et misericordiam tuam quibus vivere adhuc credimus; Flexus ad misericordiam Rex, solummodo eos qui auctores memoratæ pactionis extiterant morte damnavit, eos autem qui assensum præbuerant, sed non interfuerant prædictæ pactioni, sub talis conditione supplicii vivere, atque in eadem civitate habitare permisit, quatenus per unumquemque annum unum quilibet, tam ex ipsis quam ex successoribus eorum, Judæus, in die Natalis Domini et passionis ejus et in die Assumptionis S. Mariæ, colaphizaretur ante fores illius ecclesiæ, ubi ejusdem Episcopus civitatis juberet, uno, dumtaxat ictu virtuosi hominis, oblato prius pro censu pondere trium librarum ceræ. Erat autem et hoc in eodem tomo subscriptum: Ut hæc tam sancta D tamque justa semperque memorialis conditio, imo regalis *n* constitutio, signata impressione regii sigilli, et multorum præterea Episcoporum subscriptione sub anathematis vinculo tali institutione firmata, ut nemo Regum vel Principum, aut cujuscumque conditionis, sexus, vel ætatis illud audeat vel præsumat dissolvere, aut in aliquo quovis violare, quod quicumque ageret, noverit se æterna ultione damnandum et nullam habere partem in regno Christi et Dei.

et ideo his pulsis a Carolo M. illos ignominia et pœna notatos.

ANNOTATA.

a *Guilielmus Catel lib.* 5. *Historiæ Languedociæ, sive Occitaniæ, natum arbitratur S. Theodardum in oppido olim* Monte-Aureolo, *nunc* Montalbano *dicto, in confinio Cadurcensis et Tolosanæ diœcesis.*

b *Vita MS.* Strenuus.

c *Hic est* Carolomannus, filius Ludovici Balbi, non Imperatoris sed Regis Francorum, *mortuus anno* 879, 10 *Aprilis, die Veneris Sancto: cui tunc successit Carolomannus cum fratre Ludovico, quo anno* 882, *die* 4 *Augusti mortuo regnavit solus, mortuus anno* 884 *die* 6 *Decembris: et hæc sunt tempora, circa quæ hæc Judæorum historia, si tamen satis authentica, contigisset.* E

d *Fuerunt horum temporum Duces Aquitaniæ*, Gerardus, Baso, Eudo *sive* Odo, *postea Rex. Consuli potest Historia Ducum Aquitaniæ Joannis Beslii. Interim, quæri potest, an* Ricardus *loco* Girardi *hic substitutus sit. Sed cum hic fuerit tempore Caroli Calvi, videtur potius alius esse, qui aut Aquitaniæ toti, aliquamdiu præfuit, aut ejus parti, si huic historiæ sit fides adhibenda.*

e Septimania *dicitur Gregorio Turonensi lib.* 8 *Hist. Franc. cap.* 28 *et* 30, *Provincia Galliarum, Hispaniæ proxima, scilicet Narbonensis ditio.*

f Sigebodo *facta donatio extat pridie Nonas Junii anno* 3 *Carolomanni, ergo anno* 881, *cui infra successit S. Theodardus anno* 885. *Consule Sammarthanos.*

g Bernardi decessor Helisagar *memoratur libro* 2 *translationis S. Vincentii Martyris auctore Aimoino, num.* 9 *ad diem* 22 *Januarii, et dicitur vixisse circa annum* 863 *cui* Bernardus *successit et habuit successorem* Armannum, *qui floruit adhuc anno* 920, *memoratus in epistola Decretali Joannis Papæ X.*

h Abderam *sive* Abderamam *aut* Abderrahamim *in Hispania regnasse ab anno* 758 *ad annum* 787, *probat Stephanus Garibajus lib.* 37 *Historiæ Hispaniarum cap.* 1. F

i *Tam* Iberia *quam* Hesperia *pro Hispania passim sumitur. Horatius* Hesperiam ultimam Hispaniam *dixit, ita etiam* Iberia *ab Ibero fluvio potest* Hispania Tarraconensis *dici.*

k *Videtur auctor attribuere Carolo Magno, quæ ab ævo ejus Carolo Martello fuerunt peracta. Nam teste Eginhardo in Vita Caroli Magni ad diem* 28 *Januarii a nobis edita num.* 4. Carolus Martellus Saracenos, Galliam occupare tentantes, duobus magnis præliis, uno in Aquitania apud Pictavium civitatem altero juxta Narbonam apud Pyrram fluvium ita devicit, ut in Hispaniam eos redire compelleret. *Contigerunt hæc prælia anno* 732 *et* 737. *cum Hiscan Rex Saracenis præesset.*

l *Imo teste eodem Eginhardo num.* 6 Pipinus, *pater Caroli Magni,* Rex constitutus contra Waifarium Ducem Aquitaniæ bellum a se conceptum per continuos IX annos gessit, *ab anno* 760 *usque ad ann.* 768: *quo Waifarius est occisus a Pippino, non a Saracenis. Quo etiam anno mortuus est Pippinus.*

m *Non in Gallia sed in Hispania aggressus est Saracenos Carolus Magnus; et eripuit illis Pampelonam, Oscam,*

A *Oscam, Cæsaraugustam, Barcinonem, Gerundam.*

n *Utinam hujus constitutionis alii auctores meminissent.*

CAPUT II.

Disputatio cum Judæis suspectæ fidei.

a Cumque a beato et *a* sancto viro Theodardo hæc regalia præcepta perlecta fuissent in conspectu totius Concilii, et cuncti qui aderant Judæi stupefacti fuissent, non habentes quid ad ea responderent; surrexit Dux memoratus, qui erat Advocatus supradicti Regis Karlomani, et dixit Archiepiscopo et reliquis qui cum eo erant Episcopis: Ecce Domini Sacerdotes et Pontifices, Sanctorum Imperatorum statuta, et quare id factum sit unde Judæi coram Rege questi sunt et hactenus queruntur, ex ipsa quæ modo recitata est lectione bene nostis quid nobis inde videatur rectissimo disserere judicio. Ad hoc responderunt omnes pariter et dixerunt: Absit hoc a nobis, ut contra hanc Imperialem rectamque ac justissimam sanctionem aliquid opponamus contrarium: quis enim ita iniquus et omnipotentis Dei perpetuus inimicus, qui aliquid ex eis audeat temerare aut convellere? Quibus auditis, Judæi dixerunt non sibi rectum factum esse judicium, nec omnino stare debere in perpetuum, quia si Patres eorum tantum incurrere delictum, filios quoque eorum immunes fieri ab eorum iniquitate constaret: juxta quod scriptum est; Filii non portabit iniquitatem Patris, et, Pater non portabit iniquitatem filii, sed justitia justi super eum erit, et impietas impii erit super eum. Alioqui frivolum et instabile omnino hoc decretum justa examinatione probatur: præsertim cum Dominus in lege non tali judicio vel supplicio multandum prædixerit genus nostrum cum cætera quæ ventura erant nobis mala sigillatim exposuerat per Moysem famulum suum.

Judæis negantibus patrum delicta sibi imputanda, B

Ezech. 18, 20

8 Quibus auditis, egregius vir Theodardus respondisse fertur: Quia semel cœpi, loquar adhuc, et sequenti sermone redarguam, Judæos magnam facere injuriam Pontifici hujus civitatis, nec debere eos audiri super hujus rei querimonia: ad hoc enim vacant ut importuna garrulitate debitum Deo honorem supplantare ac penitus conculcare possint: unde non dubium quin ea pœna damnandi sint, qua eorum lex damnari eos rectissime præcipit, quia legis suæ testimonia in conspectu totius Concilii proferunt. Cumque unus ex Advocatis Judæorum, nescio quis, diceret ei, utinam hoc fieret et secundum C nostræ legis instituta judicaremur, et nihil mali præterquam lex jubet nobis irrogaretur; respondit B. Theodardus et dixit ei: Vultis ut juxta vestræ legis præcepta judicemini? Volumus, inquiunt, et nimis volumus, et ut fiat supplici obsecratione deprecamur; neque enim justum est justoque libramine ponderatum, ut innoxii filii noxa feriantur, vel lædantur paterna, prout paulo superius protulimus, Filius non portabit iniquitatem Patris. Tale quid et in lege de eadem re scribitur, Non occidetur Pater pro filio, aut filius pro Patre; sed unusquisque suo punietur reatu: alias ergo nulla rectitudine aut stabilitate vestrum contra nos judicium dignum esse poterit; quia judicium Dei omnipotentis arbitrio humano vestræque deliberationis censura omnino contemnitis, et quasi nihil et vacuum æstimatis, quod ille ore proprio fieri mandavit. Quod cum ita sit, noverit magnus Dux et universi qui cum eo sunt Principes atque satellites iterum adire nos Regem, et deflere coram eo injuriam, quam irrogatis nobis contra præceptum illius: quoniam injusto nos judicatis et condemnatis judicio; Judæi enim sumus, non Christiani, et nobis ac parentibus

et volentibus secundum legem suam judicari

Deut. 24, 16

nostris per seipsum Omnipotens Deus legem promulgavit fidelem, secundum quam volumus judicari, eo quod bona sit et sancta, et semper fideliter ab universa gente nostra custodienda. Nam quod bona et sancta sit lex nostra, quidam ex vestræ fidei cultoribus dixit: Lex quidem bona et sancta, et mandatum justum et bonum. Et Psalmista: Lex (inquit) Domini irreprehensibilis: quod enim reprehendi non valet, non dubium quin bonum sit. De vobis autem noster sanctus et fidelis Propheta ait: In Gentibus non est lex: ergo si lex in vobis non est, sicut neque in ullis Gentibus quæ sub cœlo sunt præter Judæos, qui semper divinam legem observant, quomodo secundum vestrum velle et non juxta divinæ legis auctoritatem injuste non judicatis? Cum ipsa lex adeo bona sit, ut Christus ipse vester de eadem dixerit, Non veni legem solvere, sed adimplere.

D *EX MS. ET CATELLO.*

Rom. 7, 12

Psal. 18, 8

Matth. 5, 17

9 Cum ergo, ut fertur, longo verborum protractu Judæus, ut erat fandi peritus, hæc et hujusmodi multa perorasset; ait ei B. Theodardus, divinis pariter atque liberalibus litterarum studiis apprime instructus: Importunitas Judaicæ perfidiæ, Deo pariter et hominibus semper rebellis, in tantam hodie per te prorupit insolentiam, ut dicas Christianos nullam habere legem, cum lex vestra a vobis jure ablata sit propter malitiam studiorum vestrorum, et nobis Christianis plenius ac perfectius quam vobis vel parentibus vestris tradita; juxta quod olim Dominus in Evangelio loquitur dicens; Auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus ejus. Idipsum et legislator Moyses et reliqui post eum Prophetæ Hagiographorumque scriptores, multis atque diversis Scripturarum documentis, multo prius quam fierent, divino spiritu protulerunt: unde si placet Archipræsuli, ceterisque Coepiscopis ejus, et insuper Duci Principibusque nec non satellitibus illius et universæ huic Synodali frequentiæ, omnis hæc Judaica plebs impetrare mereatur quod *b* intente deposcit, et dicit sibi injuriam fieri si non secundum suam judicetur legem: ego enim, si Deo placet et vobis, allegator pariter atque sequester vester ero in his, et omnem molestiam omnemque injuriam disceptandi vestræ jussionis licentia solus libentissime feram.

E

concedendum censet Theodardus,

Matt. 21, 43

b

10 Quod cum placuisset omnibus Christianæ partis fautoribus, essetque statutum decreto majorum, præcipue Ducis, ut fieret; talibus est verbis Judæos adorsus B. Theodardus; Dicite, quæso, Judæi, semper Christianæ fidei ad vestrum nosse posseque hostes atque perpetui adversarii, utrum aut secundum illud judicium velitis judicari, quo lex vestra unumquemque sive justum sive injustum, cum adhuc Patres vestri inhabitarent repromissionis terram sibi a Domino traditam, judicandos esse præcipiebat; an aliter postquam positi sunt in terra hostili, in qua et vos adhuc moramini, viperina eorum soboles atque progenies? Qui dixerunt; Malumus quidem judicari eo judicio quo Patres nostri adhuc in sua positi religione judicabantur, quam inimicorum judicio hactenus servi, et nulla libertate erecti, vel ad agendum quæ volumus dimissi. Et B. Theodardus: Sic, inquit, fiat ut magnopere poscitis: Eligite ex vobis viros sapientes et gnaros, qui juste vos judicent, quoniam nemo alienigenarum debet vos judicare secundum legis vestræ præceptum. Et Judæi ad hæc; Bonum est quod asseris, et recto decernis hodie ac proponis judicio. Ad quod et B. Theodardus: Si bonum est (inquit) quod dicitis, cur non illud implere studetis? Festinate igitur ad id agendum, quoniam valde vexatur omne hoc magnum Concilium hujus rei causa, et diutina laboriositate defatigatum abscedit, non valens tantæ dilationis moras æquanimiter tolerare: præsertim cum

F

et quidem sic ut ipsimet sibi judices eligant:

EX MS. ET CATELLO

A cum jam jamque dies tendat in vesperum, et lucis auctor proclivus præcepsque vergat admodum in occasum.

ad quod inducis usque in crastinum datis,

11 Ad hæc Judæi respondisse dicuntur: Scimus quidem quoniam inclinata jam die valde advesperascit; et ideo si cœperimus judicare, et certo diffinire judicio super hoc quo causamur nostræ depressionis negotio, illud quod nobis impenditis judicandum, non poterimus hodie ad perfectum usque perducere finem; quoniam (ut prædictum est) festinat occumbere sol, et lucis suæ radios a nostri conspectus intuitu celerrima velocitate subducere, et non est opportunum ut sub hujus tam brevis dieculæ parvitate discutiatur: neque enim tantum tamque nefarium valebimus, in disceptando contra vos hostes, facile exolvere hoc judiciale discrimen. Quocirca si placet Duci ceterisque Principibus, differatur hæc agendi prolixitas in crastinum; deturque nobis locus intra nostræ ambitum Synagogæ ad judicandum, quoniam intra vestræ septa Ecclesiæ nec tractare, neque disputare, neque etiam ullum habitationis locum habere debemus. Quamvis enim exules simus et peregrini, et a nostræ terræ situ finibusque procul positi; tamen regali impertitione olim parentibus nostris jure hereditario traditus est locus intra B civitatis hujus mœnia, in quo hactenus constructa est nostræ operationis synagoga, ubi et nos debita laudum atque orationum vota quotidie Deo persolvimus, et immensas illi gratias prout oportet semper cernuo reddimus cultu. His namque et hujusmodiassertionibus diu peroratis, cessit eorum petitionibus Dux, atque etiam omnium, qui convenerant, hominum generalis caterva eorum dictionibus assensum libentissime præbuit: unde factum est ut in crastino juxta condictum non parva populorum utriusque sexus multitudo concurreret, ut qualiter eadem res, ejusdemque rei eventus se haberet, nosse pleniter cuperent. Judæi ergo in atrio suæ synagogæ paraverunt Duci et qui cum eo Principibus sedilia non pauca, diversis ornamentorum tegminibus adoperta; porro Episcopis, ac eorum diversi ordinis Clero, nullum sessionis siverunt ac decoraverunt in sedendo eis locellum; licet Officiales eorum ministri Pontificalia secum conopæa tulerint, suisque Coepiscopis disposite ad sedendum, prout res ipsa jure poscebat, opportunis statuerint locis. At vero Judæi, in introitu portarum suarum, et juxta ostia prædictæ synagogæ, suæ gentis Judicibus palliatas attulerunt cathedras, allatis singulis eorum, positisque super singula epistylia judicialibus libris, quibus, juxta C quod in eis scriptum continebatur, credebant se iidem Judices cuncta decernere, ac suo judicio libero determinare.

cum in sua synagoga judicaturi ipsimet consedissent,

12 Cumque jam ad ejusdem rei agendum negotium tempus instaret; dixisse Episcopis qui aderant Dux sæpe dictus Ricardus perhibetur: En, gloriosissimi Pontifices, opportunum jam imminet tempus agendi, propter quod huc omnes convenimus, diu a nobis protractum judiciale Judæorum examen. Nunc quoque cum res ipsa exposcat, et tempus congruum exercendi illud instet, ne prolixius hujus civitatis Episcopi ac Judæorum causa qualibet differatur dilatione, obnixe precamur. Cui cum et Episcopi illico respondissent ut fieret; ex præcepto Episcoporum surrexisse continuo dicitur B. Theodardus, et stetisse omnium medius, atque ita Judæos allocutus fuisse. Video, inquam, video, o Judæi, Judices vestros ex utraque portarum vestrarum et in ipsis etiam portis constitutos; sed non video reorum personas, qui judicandi sunt a vobis præter solummodo vestræ gentis homines: unde expedit vobis, ut qui judicandi sunt ab eis, præsententur a vobis una cum accusatoribus eorum ac testibus, qui bene crimina

mandat reos eorumque accusatores adduci:

noverint, unde a vestris Judicibus merito sublevandi D sunt vel condemnandi. Et Judæi ad hoc respondentes dixerunt: Rei igitur, quos judicandos esse dicitis a Judicibus nostris, vos estis, qui persecutionem nobis injuste irrogatis, et universi qui nos tam gravi jugo servitutis jugiter deprimunt. Ad quod venerabilis Theodardus respondisse traditur: Quæ lex præcipit, quodve edictum, ut Judæi judicent Christianos, et judiciali decreto sibi subjiciant? nisi forte illud Psalmistæ impleatur, quo dicitur, Quia gladii Ps. 149. 6 ancipites ferendi sunt a vobis ad faciendam vindictam in Gentibus, et increpationes in populis, ad alligandos Reges eorum in compedibus, et nobiles eorum in manicis ferreis. Quod si ita est, judicate præsentem Ducem et omnes Principes ejus, et exercete in eis vindictam de malis, quibus injuste vos depresserunt atque diversis affecerunt suppliciis, ac deinde alligate Regem in compedibus et cunctos nobiles ipsius.

13 Quibus auditis responderunt Judæi: Vindicta, quæ exercenda est a nobis, non in uno tantum Rege vel Principe facienda est, sed in totius mundi Regibus atque Principibus. Quod vero dicis, neminem Christianorum a parentibus nostris vel a gente nostra fuisse judicatum, lege Evangelii libros, et invenies forsitan, quod non solum reliqui Christiani, E sed etiam vester Christus judicatus est et Discipuli ejus, et morte damnatus, ac durissima morte perempti, reliqui vero a finibus terræ nostræ expulsi sunt judicio parentum nostrorum ac Principum. Quod cum audisset Dux et Principes ejus, dixerunt: Ore vestro locuti estis modo, unde digni estis incendio ac diversis tormentis. Sed ne videamur vobis injuriam inferre, vel contra Regis decretum aliquid contra vos injuste moliri, judicate quos vultis ac vestro judicio condemnate. Cumque in Episcopum illius civitatis, et universos Clericos ejus vellent retorquere judicium, et dicerent quoniam eadem pœna digni erant, qua et ipsi Judæos depresserant; dixisse fertur B. Theodardus: Ubi hæc lex vestra præcipit ut talionem nobis inferatis pro suppliciis, quibus ut dicitis afflicti estis olim a nobis? Et Judæi: Numquid non lex nostra reos puniendos esse dicit eadem pœna, qua et ipsi alios affecerunt, ut est illud; Oculum pro oculo, dentem pro dente et cetera, Lev. 26, 20 quæ sequuntur? alioqui non rectum poterit esse judicium, nisi talia recipiatis, qualia nobis et parentibus nostris injecistis.

respondentibus reos esse Christianos,

14 Quibus et B. Theodardus ait: Scio, inquit, et bene scio, quia hæc lex nonnisi vestræ gentis homi- F nibus promulgata est: porro nulli gentili, nulli incircumciso, nulli a vestræ fidei religione alieno data est. Nam nostræ fidei homines, Christiani scilicet, non debent hac lege vestra ullo modo judicari, quoniam non sunt intra vestræ telluris regiones positi, neque more vestro cultellari incisione truncati vel circumcisi, sicut neque jugum legis vestræ portare sunt assueti: maxime cum hesterno die, in conspectu Ducis et omnium qui aderant Episcoporum ac totius Concilii, dixeritis, nullam nos habere legem, et hoc ipsum Prophetico testimonio affirmare conati fueritis, dicendo, In gentibus non est lex. Si ergo legem juxta vestrum testimonium non habemus, quomodo vestro legali judicio subjacebimus? et jugum, quod neque nos neque Patres vestri portare potuerunt, cervicibus nostris imponi patiemur? præsertim cum dicat Apostolus, Nolite jugum ducere 2 Cor. 6, 14 cum infidelibus. Quod autem infideles sitis, et Deo omnipotenti ementiti, legisque illius prævaricatores continui (unde et Mosaicis maledictionibus estis illaqueati, et omnino irretiti) non solum Lex, et Prophetiæ Psalmorumque contextus, verum etiam ejusdem rei pœnalis evidenter pandit effectus. Nam si hoc jugum, unde sedulo querimoniam Regi ac Duci clamosis

negat hos eorum legi subjici,

c

ipso autem juxta illam in septuplum puniendos,

A clamosis vocibus insonatis, ad litteram velimus accipere, non tantum uno virtuosi hominis ictu, sed etiam pro unoquoque eorum septem vobis colaphi imprimentur; juxta quod in lege vestra scriptum est Domino dicente, Augebo pœnas vestras septuplum adversus incedens contra vos. Lev. 26, 21

15 His et hujusmodi allegationibus a B. Theodardo peroratis, ait Dux (ut fertur) Judæis: Quid ad hæc vestra opponat controversia audiamus. Et Judæi, Hæc quidem, inquiunt, in terra nostra Dominus nobis juste pro peccatis nostris inferre minatus est: nunc autem, quia in terra hostili sumus, non debent nobis talia inferri supplicia vel tormenta. Ad hæc Dux iratus in Judæos protulisse dicitur: Miror admodum importunitatem Judaicæ perfidiæ; illi enim supplices, luctuosisque gemitibus precati sunt me, ut eo judicio judicarentur intra suæ synagogæ claustrum, quo secundum suæ decretum legis, quando in terra sua erant nondum exules judicabantur; quod non solum agere eis libenter concessi, sed etiam ipsos Judices ac Censores eorum unde querebantur constitui; qui cum putarent nostræ fidei homines suo sibi mancipare judicio, et viderent neminem debere ea censura judicari præter suæ gentis homines, quia juxta suæ legis præceptum Judæi in B terra sua judicabantur; [non autem Christiani], eo quod nullo eis fidei pacto juncti sunt, et semper a jugo legis eorum atque a societate mutuæ dilectionis eorum extranei; causantur quia non datur eis facultas vindicandi in Episcopo civitatis istius et Clero ejus omnique populo, a quibus digno supplicio hactenus mulctati sunt. Qui cum non habeant justam allegationem, unde a se debitas colaphizandi excutiant pœnas, neque quid nostros accusando seque excusando eis objiciant; cum septuplum eis Judæis augenda sint diversa supplicia juxta legis eorum scripturas; mittam de ipsis, eorumque improba perfidia legationem *d* Imperatori, et quid actum sit, qualiterve in judicando illos, et quæ a nostris objecta sint (neque enim illi innotescere prætermittam quod dixerint audientibus cunctis, Judices eos Christianorum jure fieri debere, qui eorum Christum et Dominum suo judicaverunt judicio atque condemnaverunt, utpote reum mortis crucis supplicio) ut quid super his agendum sit, suo determinet regali edicto.

d *quod tamen ne fiat deprecatur,*

16 Cumque jam ad hoc res instaret ut ex præcepto Ducis eadem scriberetur legatio, et nimio terrore perculsi Judæi exangues efficerentur; provoluti genibus pedibusque Episcoporum, ut eis misericorditer subvenirent, indulgentiam eis a Duce impetrando; C moti tandem eorum fletibus adierunt eum petentes, ut sineret eos ipso eodemque mancipatos supplicio, quo ab Imperatoribus prius damnati fuerant, sub silentio ac tranquillitate vivere. Qui cum universi Ducem adiissent, ut misericordiam ab eo Judæis impetrarent, et ipse nollet eis assensum præbere; dixisse perhibetur ad eum B. Theodardus: In hoc, Domine et clementissime Dux, postulantibus Episcopis acquiescere debes, si aliqua ad gloriam Dei omnipotentis ex proposito tuo prædicto Judæorum adjiciantur supplicio. Erit enim memoriale, et cunctis Christicolis non parum acceptabile, ut is qui colaphizandus est Judæus, priusquam pugnizetur, coram omnibus circumstantibus sibi ter voce dicat excelsa: Bene quidem et satis juste decretum est, ut cervices Judæorum pugnis subjiciantur Christianorum, eo quod noluerint subjici Jesu Christo Nazareno, Deo Deorum ac Domino Dominorum. Quod si noluerit, referiatur septies, ut impleatur quod in lege eorum scriptum est, Augebo pœnas vestras septuplum adversus incedens contra vos: si enim hoc feceritis, erit vobis in memoriam æternam, et præmium æternæ salutis. Idipsum autem D quo nulla deleatur oblivione, imprimatur schedulæ, ac deferatur Regi, et ex decreto ejus nihilominus membranæ tradatur, atque certissima impressione ipsius signetur sigillo. Quod cum placuisset Duci et universo Concilio, missa sunt hæc litteris comprehensa ad Regem. Cumque et illi illud quod gestum erat de Judæis valde placuisset, scriptum est ex præcepto illius, ac diligenter signatum, atque etiam remissum Duci, hujus rei gratia, ut Pontificalibus fiscis denuo contraditum, tute inibi conservaretur in testimonium perpetuum.

modo profitentur juste se puniri.

EX MS. ET CATELLO.

ANNOTATA.

a *MS.* Scholasticissimo.
b *Excusum*, injuste.
c *Idem*, inimici.
d *Imo Regi, quia dictus Carolomannus non fuit Imperator. Ceterum quod tota hæc disceptatio suspectæ nobis fidei sit in titulo voluimus indicatum: nam si prior pars capite præcedenti contra historiam peccat multa, hæc postea haud minus contra prudentiam peccare videtur, dum causam talibus proponit argumentis actam, tali modo peractam.*

E

CAPUT III.
Ordinatio in Archidiaconum, Sacerdotem, et Archiepiscopum Narbonensem.

Interea dum hæc agerentur, et soluto Concilio quisque rediret in sua; accidit ut prædictus Archiepiscopus repedaret Narbonam, ducens secum memoratum venerabilem juvenem Theodardum; quia erat, ut traditur, corde et corpore sanctus, litterisque divinis ac secularibus valde, ut supradictum est, instructus, eloquioque tam litterali quam etiam vulgari facundus. Postquam igitur venit vir venerabilis sæpedictus Theodardus Narbonam, una cum Sigebodo Archimandrita prælibato, tantam ei Dominus contulit gratiam, ut a cunctis ejusdem civitatis habitatoribus speciali diligeretur amore, et continuo semper coleretur honore. Non multo post autem cum ab universis nimio diligeretur affectu, et ipse bonis operibus insudaret; contigit quemdam Archidiaconum prædicti Archipontificis ab hujus vitæ luce migrare, et fati munus Deo disponente persolvere. Quo defuncto ab omni Clero Ecclesiæ sanctorum Martyrum Justi et Pastoris, omnique populo jam dictæ civitatis Narbonæ, animato prius ad id agendum Archiepiscopo, expetitur ad suscipiendam Diaconatus *a* ἀρχὴν, qui eatenus, ut fertur, Subdiaconatus tantum fungebatur officio. Accepta autem F benedictione Diaconatus pariter et officio, in tantam bonitatis ac benignitatis prorupit exuberantiam, quatenus illum clementiæ ac continuæ pietatis thesaurum, quem diu in abditis præcordiorum suorum celaverat, ex proposito piæ devotionis omnibus propalaret.

Narbonam traductus,

a *creatur Archidiaconus;*

18 Ex eo itaque tempore quo Diaconatus ἀρχὴν suscepit, acsi lumen a tenebris prolatum, candorem ingenitæ pietatis sparsim cunctis infudit. Qui pauper, quæ vidua, quive pupillus, aut quis advena, hospes vel peregrinus, infirmus quoque aut imbecillis, sive in aliquo corporis membro læsus fuit, cui non ille, prout valebat, opem misericorditer exhiberet? et cui non ex substantiæ propriæ viribus necessaria subrogaret? Denique cum his et hujusmodi adeo semper esset bonis operibus deditus, ut merito si vellet, acsi beatus Job, veraciter dicere posset: Job. 29 15 Oculus fui cæco, et pes claudo; foris non mansit peregrinus, et ostium meum viatori patuit; ad hoc (ut ita dicam) fidei et religionis augmentum excrevit, ut

exercet caritatem erga Deum et proximum;

EX MS. ET CATELLO.

A ut Deum omnipotentem in omnibus ac per omnia, et ultra omnia, intente amaret, et ejus præceptis indesinenter parere insisteret. Nam pernox in vigiliis atque orationibus omnes pene noctes ducebat insomnes, cum diebus quoque singulis horas, Canonica dispositione ad laudem Dei semptemplici determinatione juxta horologicam designationem limitatas, ita solerter diligentissimus horoscopus observaret, quatenus nullis unquam necessitatibus cederet quin tempore opportuno Dominum genuflexo in Jesu Christi nomine exoraret, sive mansor, sive idem esset viator, implens illud Psalmistæ, Septies in die laudem dixi tibi; et iterum, Domine Deus salutis meæ in die clamavi et nocte coram te.

Ps. 118. 64 Psal. 87. 2

19 Quid multa? Cum Diaconatus officium religiosissime observaret, et injunctum sibi Evangelicum sacramentum exerceret; placuit iterum Clero simul ac populo, maxime autem Archiepiscopo, ut ad Sacerdotale proveheretur decus. At ille cum se indignum diceret, et nullatenus fieri posse, ut tam sanctum tamque mysticum officium, divinitus sanctis ac viris justissimis olim traditum, nisi invitus susciperet, totius populi et Cleri, maxime autem Archiepiscopi, compulsus *b* hortatu, Sacerdotale tandem adeptus est culmen. Dignitate igitur Sacerdotii accepta, qualis, quamque sanctus, et quam religiosus erga Dei cultum indesinenter extiterit, nullus mei oris sermo valet evolvere. Nempe cum longe lateque bonis admodum polleret operibus, et fama ejus in exteras procederet nationes; prædictus Dux, cujus supra mentionem fecimus, Ricardus, et egregiæ nobilitatis Hugo Abbas S. Saturnini Episcopi et Martyris, prior verbis, sequens vero litteris, precati sunt memoratum frequenter Sigebodum, ut si in aliqua diœcesi Septimaniæ contingeret vita defungi ex Episcopis sibi suffraganeis quemquam, loco illius substitueret virum eruditissimum S. Theodardum. Sed divina dispositione actum est ut nemo Episcoporum in prædicta Provincia ultimum exhalaret spiritum; donec divæ memoriæ frequenter prænotatus Sigebodus suum ei redderet, qui dederat, spiritum; et corpus illius juxta minacis condicti præceptum in caducam rediret materiem, unde fuerat sumptum.

ordinatur Sacerdos: *b* B

et Episcopatu dignus æstimatus,

20 Quo quidem ab hac temporali vita subtracto et æternæ contradito, conveniunt Cathedrales prædictæ Sedis atque Ecclesiæ Episcopi, Gisleranus scilicet *c* Carcassonensis Ecclesiæ, et Agilbertus *d* Bitterensis, Narbonam: et universa pecularia defuncti Pontificis et Ecclesiæ jam dictæ, thesaurum scilicet ac libros, et diversa Ecclesiæ sæpedictæ ornamenta, diligenter exquisierunt; et facta conscriptione de omnibus eidem Ecclesiæ pertinentibus quas repererant rebus, rursum ea quibus prius credita fuerant commendare nihilominus sub cautione in conspectu Cleri et populi studuerunt. Post hæc autem, prout res ipsa necessario poscebat, superna aspirante clementia, auxiliante Deo et Domino nostro Jesu Christo, generaliter cuncta Narbonensis Ecclesia, Clerus videlicet et nobiliores Laici, mediocres quoque et vulgus, uno animo eodemque desiderio sibimet B. Theodardum Archisacerdotem profuturum eligunt Pontificem et Pastorem. Cum igitur adhuc essent Narbonæ venerabiles prædicti Episcopi intra sanctorum Martyrum Justi et Pastoris ecclesiam, qui idcirco convenerant ut visitarent eumdem locum, eo quod ipsa ecclesia a suo nobilissimo viro, ut prædictum est, foret viduata; vocaverunt Clericos et cunctam plebem ipsius civitatis in jam prænotatam Sedem, ut si ibi inveniretur Christo præduce vir prudens et sanctus, qui tantum onus portare, tamquam maximum populum regere ac gubernare valeret, edicerent; fulti dudum auctoritate regia, et scriptum in præsenti habentes super hoc

c d C *mortuo Archiepiscopo Narbonensi*

præcelsi Abbatis Hugonis, nec non et Ricardi Marchionis, et Missum eorumdem Principum Agilbertum venerabilem Episcopum. D

21 Denique his rite ab Episcopis peroratis, adscendens gloriosissimus Episcopus Gisleranus in ambonem, populo universo urbis exposuit secundum auctoritatem Canonum, quoniam non licet ordinari Episcopum, nisi quem Clerus elegerit, et populus expetierit: unde et monuit eos in Deo et propter Deum, ut si talis in ipsa Ecclesia reperiri posset persona, quæ secundum Deum et secundum seculum digne illis Pastoralem valeret adhibere curam, ore proprio quisque illico personaret, capto simul suorum consultu. Tunc responderunt omnes Clerici, et Abbates, et populus universus ea quæ vera sciebant. Est quidam Archipresbyter noster, nomine Theodardus, plenus scientia, ornatissimus caritate, efficax oratione, nobilissimus progenie, et universa morum præclarus honestate: et quia est columna immobilis propter boni operis continuam instantiam, valet profecto hanc magnæ hujus Sedis Pontificalis Ecclesiam regere, nosque post Deum egregie gubernare; quapropter ipsum eligimus hodie, et eum totis visceribus acclamamus, ut sit Pontifex noster, Pastor quoque et lampas istius Ecclesiæ, quem Sacerdotem bonis moribus plenum scimus, qui aliorum ferre valet potenter animositates, et prodesse atque præesse potest cunctis. Ipse namque rectus vita, qui exemplum bonum monstrabit omnibus sibi creditis ovibus et quod verbis prædicaverit opere complebit.

a Clero et populo eligitur ipse,

E

22 Quibus auditis beatus Episcopus adjuravit eos omnes, ut si esset aliquis, qui contra hoc aliquid objicere vellet, surgeret et cum fiducia diceret. Ad hæc omnes responderunt simul: Si est qui aliquid infausti de illo dicere præsumat procedat nunc, et in vestro conspectu mendax a nobis probabitur. Cumque nullus esset qui aliquid ad hæc objiceret; Episcopi Deo gratias egerunt, et omnis populus pariter gaudio repletus, laudes Domino reddidit; unde et prædicti ambo qui aderant Episcopi, ejusdem electionis schedulæ nomina sua litteris imprimere studuerunt ita: Gisleranus, Carcassonensis Ecclesiæ Episcopus, cum Clero et plebe mihi concessa, assensum præbeo huic sanctæ, et beatæ electioni. Nam et ego Agilbertus, Ecclesiæ Biterrensis Episcopus, cum Clero et populo mihi concesso, eidem electioni consentio. Post hos Archidiaconi quatuor, et Abbates quinque, et Sacerdotes nonaginta quinque, qui ibi aderant, omnes propriis manibus nomina sua eidem tomo litteris impressere: Laicorum autem qui affuerunt numerus nescitur præ illorum multitudine. Quibus juxta præfatam rationem rite peractis, prædicti qui aderant Episcopi, Agilbertus scilicet atque Gisleranus, secundum Canonum instituta (quæ jubent Metropolitanum Episcopum non debere ordinari nisi præsentia, vel consensu omnium Episcoporum ejusdem Provinciæ cui præponendus est, qui ἀρχῆν regiminis ejusdem curamque nihilominus pastoralem suscepturus est) miserunt ad universos Coepiscopos et Consuffraganeos suos, ad jus prælibatæ Narbonensis Ecclesiæ specialiter pertinentes, ut omnes convenirent ad suum suæ sanctæ Metropolitanæ Ecclesiæ consecrandum, quem Clerus et populus elegerant, atque uno animo unoque consensu expetierant sibi profuturum Episcopum Theodardum.

cum magno omnium gaudio et approbatione.

F

Invitantur ad ordinationem ejus Episcopi suffraganei

23 Qui omnes, acceptis litteris legationum prædictarum, gaudio magno repleti, gratias Deo egerunt, quod talem, tantumque virum in Archipræsulatis dignitatem dispositione divina suscepturi essent, quem nec peccati quidem, nec popularis objectionis, neque etiam prosapiæ vel generositatis ulla fuscabat macula. Unde factum est ut omnes adire vellent hujus rei gratia prædictam Metropolim tempore sibi statuto:

A statuto: sed hanc eorum voluntatem non parum impedivit diversarum adversitatum ingens difficultas, et ideo non nisi tres tantummodo perrexerunt in jam dictam Metropolim prædictæ consecrationis causa: quorum primus Gisleranus, secundus Agilbertus, tertius quoque Ausindus *f* Elnensis Episcopus fuit. Hi quoque alacri et promptissimo animo affuerunt: ceteri vero, quos certa eo properandi difficultas arcebat, suis singulis propria manu firmatis legationibus ipsum se velle habere Pastorem, ipsum Archipontificem, quem sciebant tanto officio dignum, et talibus negotiis specialiter aptum, quantocius eis, qui ad se miserant, hoc remittere studuerunt Episcopis.

a quorum tribus

24 Porro qui venire nequiverunt ad consecrandum jam sæpe memoratum Archiepiscopum Theodardum, septem fuisse leguntur; quorum nomina idcirco litteris annotare nostrum non piguit stylum, ne quis arbitretur Rectorum hæc me proprii protulisse cordis archivo, et aliqua veritate carentia hujus meæ descriptionis opusculo impudenter inseruisse. Nam primus eorum *g* Frodonius, Barcinonensis Episcopus, ob infestationem Saracenorum, qui hostiliter eo tempore contra indigenas terræ illius venire disponebant, adesse omisit. Secundus Maclarius

ex consensu aliorum absentium septem,

B *h* Lutovensis, eo quod gravi valetudine tenebatur. Tertius namque *i* Nigobertus *k* Urgellitanus fuit: qui et ipse nihilominus causa infirmitatis corporeæ venire distulit. Quartus quoque *l* Theutarius *m* Gerundensis, nimia ægritudine occupatus, prædictæ consecrationi, sicut et ceteri consensit, sed venire ad eam non potuit. Denique eorum quintus Bernardus Tolosanus fuit, cujus longe superius mentio facta est: is enim idcirco venire prætermisit, quoniam extra Episcopatus sui fines longe positus erat. Sextus autem eorum qui defuerunt fuit Boso *n* Agathensis, qui propter nimiam *o* garsionum vexationem, qua jugiter prædicti Episcopatus territoria devastabantur, venire distulit. Nam septimus eorum Asahel *p* Useticensis defuisse scribitur ideo, quia multa, et longa ægritudine occupabatur. Quo igitur tempore *q*... et *r* Nemausensis Ecclesiæ... suis viduatæ Episcopis erant, et nulla eorum legatio affuit, quoniam non prius adesse potuerunt, quam prædictus Theodardus ordinaretur imo consecraretur Episcopus.

25 Quid multa? Advenit dies statuti temporis, in quo sanctus ac beatissimus Theodardus consecrandus erat Dei dispositione Episcopus. Erat autem Dominica necnon Augusti, ut dicitur, *s* quinta decima

consecratur Archiepiscopus,

C dies, in qua semper annuatim celebritas Assumptionis gloriosissimæ Genitricis Dei et hominis unius Jesu Christi ab universo veneratur atque excolitur populo Christiano. Porro tunc a tempore Incarnationis Dominicæ octingenti octoginta quinque computabantur anni, Æra vero *t* nongentesima vicesima tertia, et indictio tertia: quo in anno Carlomannus, quem prædiximus Rex præsentis seculi luce cassus, successorem Regni habuit *x* Odonem. Igitur qui convenerant Narbonam Episcopi Ausindus, Gisleranus, atque Agilbertus, peracta a se triduana frugalitate, una cum conjejunante sibi tunc futuro Episcopo, juxta morem pristinum ab Apostolis antiquitus traditum, comitante secum innumera Cleri et populi multitudine, S. Mariæ intraverunt ecclesiam, ubi sanctissimum corpus B. Pauli cognomine *y* Sergii, sanctorum Apostolorum Petri et Pauli olim discipuli, tumulatum hodie usque quiescit, ut propter quem illo convenerant, devotissime consecrarent atque ordinarent Episcopum. Quod utique sancte ac religiose perfecerunt, congaudentibus simul et congratulantibus qui aderant omnibus.

15 Augusti anni 885,

in ecclesia S. Mariæ:

26 Ordinato siquidem beato et vere sanctissimo

D Antistite Theodardo, tota civitas laudifluis personabat vocibus, benedicens Dominum, qui talem, tam que benignum contulerat populo suo clementer Episcopum. Huic autem beato et juridico præconio subdebatur ab omnibus: Felix, inquam, dies hæc, et nimium felix, in qua tantus tamque religiosus vir Præsulatus arcem suscepit, et Pastoralis curæ Cathedram gloriose promeruit. Cum hæc et hujusmodi reliqua tota utriusque sexus prædictæ civitatis turba resultans creberrime insonaret, addebat dicens: Benedictus, inquam, benedictus semper Deus æternus, qui provida sui dispensatione et clementissima bonitate beatum hodie Theodardum Pastorem nobis atque Rectorem egregium tribuit, et lumen pacis atque benignitatis e tenebris cum illo produxit. Hæc quidem, et hujuscemodi cetera civibus cum magno favore personantibus, non parva Judæorum aderat caterva; quæ tam suo Hebraico, quam etiam nostro, haud dubium quin Latino eloquio, super Episcopi consecratione laudes Domino et gratias referebat. Unde factum est, ut eo consecrato, cum rediens portam civitatis ingrederetur, omnes uno agmine occurrerent illi, dicentes; Benedictus Dominus in æternum, fiat, fiat qui te sibi fidelem famulum, et

EX MS. ET CATELLO. cum gaudio omnium

etiam Judæorum:

E Ecclesiæ suæ Sacerdotem magnum constituit. Clerus quoque omnis diversi ordinis et ætatis, gaudens pariter et exultans altissime, hymnizabat, Te Deum laudamus, te Dominum confitemur: atque ista psallendo, sanctorum Martyrum *z* Justi et Pastoris postquam ingressi sunt ecclesiam, ipsum in Pontificali collocaverunt honorifice solio. Idem autem Missarum solennia sicut devoto mentis affectu, ita et festivo cultu ob imminens festivum tempus peregit, oblatis pro se proque sibi grege commisso, et pro universa Christi Ecclesia salutaribus hostiis. His autem rite egregieque completis, benedixit populum, atque dimisit unumquemque gaudio magno repletum redire in sua, cum ipse non a suo recesserit proposito, quod semper solicite erga divinum exercuerat cultum.

deductus in ecclesiam SS. Justi et Pastoris Missam celebrat,

27 Nempe a sui Episcopatus tempore; ac si novus, noviter in divinum famulatum adeo excrevit, ut non diebus neque noctibus ab exercitiis Christianæ religionis recederet, nec quidquam unde merito redargui posset, sive verbis, sive operibus ageret. Quocirca factum est ut eo diu multumque perseverante in diversis bonorum negotiis, Dominus ejus merita palam omnibus monstrare clementer decerneret. Fertur namque quod ejus imperio, in Jesu Christi nomine, dæmones ex obsessis corporibus

claret miraculis.

F frequenter expulsi sunt, phrenetici atque lunatici et qualibet insania detenti sanæ sunt menti restituti; hydropici autem, paralytici, et claudi, et diversis infirmitatibus occupati, saluti sunt pristinæ redditi: febricitantes quoque, benedictionis illius aqua potati sive aspersi, continuo sanabantur. Et quia miraculorum illius multimoda beneficia referre nequeo, sicut nec illa quibus semper creberrimus fuit, intentus orationi, continuus jejunio, frequens vigiliis, assuetus eleemosynis, blandus atque modestus mœstorum consolationibus, severus quoque delinquentium correctionibus; ad ea quæ specialiter post Episcopatus sui benedictionem devote peregit, nostra quantocius redeat dictio.

ANNOTATA.

a *MS.* arcem.

b *Idem*, electione.

c Abbatiam S. Saturnini *olim extra urbem Tolosam fuisse constructam, quæ nunc in ipsa est, tradunt ex Fortunato Sammarthani, a quibus etiam aliquis* Hugo *Abbas nominatur, sed qui seculo* 12 *vixit. Colitur* S. Saturninus 29 *Novembris.*

d

EX MS. ET CATELLO.

A d Carcaso, Carcasio *aut* Carcassona, *Atace fluvio dividitur in 2 partes, 10 leucis Narbona dissita.*

e Biteræ *seu* Bliterræ, *urbs ad Orobum fluvium distat Narbona 3 aut 4 leucis.*

f Elna, Helna *aut* Helena, *urbs Episcopalis in Comitatu Ruscinonensi, unde postea Perpinianum Sedes translata est. Miramur porro hujus* Ausindi Episcopi *nomen abesse apud Sammarthanos, reponendum inter Wadaldum et Stephanum.*

g Frodonius, *aliis* Frodoinus, *transtulit reliquias S. Eulaliæ Virginis et Martyris in urbem et ædem Cathedralem anno 878, uti late deduximus ad diem 12 Februarii pag. 578.*

h Lutona *aliis* Lutena, *et* Lodeva, *distat Narbona 14 leucis ad Boream, seu 40 millibus passuum. De ea egimus 13 Februarii ad Vitam S. Fulcranni Episcopi Lodovensis.*

i Nigobertus, *in MS.* Ingobertus, *habetur Episcopus 25 apud Tamayum Salazar, ad diem 3 Octobris.*

k Urgella *urbs Cataloniæ prope Pyrenæos montes, de qua latius agimus 28 Maji ad Vitam S. Justi Episcopi Urgellitani.*

l Theutarius, *aliis* Theotarius, *17 Episcopus sedit ab anno 882 ad 890, teste Tamayo Salazar in Catalogo Episcoporum Gerundensium ad diem 3 Septembris.*

B m *De* Gerunda *urbe Cataloniæ, consule a nobis dicta ad Vitam S. Narcissi Episcopi Gerundensis, die 18 Martii.*

n Agatha *urbs Occitaniæ, 7 leucis dissita Narbona, ubi Boso habetur 13 Episcopus.*

o Garsiones, *et voce Gallica* garsons *adolescentes, sed sæpius pro petulantibus accipitur, uti etiam in Vita B. Caroli Boni 2 Martii pag. 174 litt. D. Neque hic erratum suspiceris, legendumque* Gascones, *ab his enim remotior erat Agatha, adeoque et tutior.*

p Ucetia, *vulgo* Uzes, *in Gallia Narbonensi, et dissita versus ortum 24 leucis a metropoli Narbona, cujus Episcopus Asahel numeratur 16.*

q Magalonensis *nomen videtur deesse; cujus Episcopus postea electus infra num. 17 refertur. Urbs ea distabat Narbona 15 leucis versus Ortum ad littus marinum. Ejus Sedes est modo in urbe Mont-pessulana.*

r Nemausus *urbs antiqua Galliæ Narbonensis: in qua natum fuisse S. Honestum Presbyterum et Martyrem diximus ad hujus Vitam 16 Februarii. De ea iterum agemus 20 Maji ad Vitam S. Baudelii, ibidem martyrio coronati.*

s *Erat per errorem 18 dies scripta, loco diei 15, quæ citato anno 885, cyclo Solis* XXVI *littera Dominicali C, incidebat in Dominicam.*

C t *Et hic per errorem erat excusa Æra* 913, *et in MS.* Æra 924; *cum esset* 923.

u *Imo intra annum: nam 6 Decembris anni elapsi 884 decesserat: cui tum Carolus Crassus Imperator successit.*

x Odo *post mortem Caroli Crassi anno 888, 12 aut 13 Januarii defuncti, in Regem assumptus, anno sequenti est coronatus.*

y *De* S. Paulo *Narbonensi Episcopo infra latius agitur: ubi et nos aliqua annotamus.*

z SS. Justus et Pastor *Martyres Complutenses coluntur 6 Augusti.*

CAPUT IV.

Iter Romanum: Ecclesia Narbonensis restaurata. Egenis et captivis subventum. Selva Pseudo-episcopus oppugnatus.

Romanum adit Pontificem,

Adeptus igitur Pontificalis culminis dignitatem illico Romam ire, Domnumque Papam Stephanum adire studuit, ut Pallium pariter et privilegium ab eo acciperet, quatenus ejus Apostolica auctoritate et benedictione fultus, omnium suæ diœceseos maximus et vere præcipuus haberetur Episcopus; a quo D et demum universi Suffraganei ejus Episcopi, post suorum excessum decessorum mortalemve transitum, benedicerentur, imo in decus Pontificale consecrarentur, ac præterea Ecclesiastica negotia ejus dispositione atque imperio agerentur, et insuper privilegio Apostolicæ majestatis quæque erant propria et familiariter pertinentia ad suæ jus Ecclesiæ salva persisterent, omni malignantium infestatione sublata. Hic namque postquam Romam feliciter abiit, Apostolorum auxilia supplex ac devotus expetiit; ac deinde modico temporis intervallo exacto, quem prædiximus Romanum Pontificem adiit, a quo gloriose susceptus, omnia quæ ab eo petiit libentissime impetravit; unde et litteras ab eo accepit, adversus quemdam Selvam editas, qui se clam furtimque Archiepiscopum fecerat, contra fas contraque omnia Canonum instituta: hic namque Vasconiam progressus a duobus tantum, non Episcopis, sed potius Antiscopis, pro benedictione maledictionem adeptus fuerat, et inde regressus Rigobertum gloriosum Urgellensem Episcopum, quem divæ memoriæ Sigebodus decessor B. Audardi canonice ordinaverat, ausu temerario, a Sede simul et Pontificali ejecerat expuleratque Ecclesia. E

et litteras contra Pseudo-Episcopum Selvam accipit:

29 Post hæc igitur Roma egressus B. Audardus Narbonam prospero repedavit itinere. Regressus namque, a concivibus suis et omni populo Narbonate honorifice susceptus est, mutua eos dilectione osculatus atque amplexatus; ac deinde de omnibus, quibus visum est illi, colloquio cum eis benigno habito, ire in pace dimisit: ipse autem ad Ecclesiastica secessit negotia. Nempe Ecclesiæ suæ parietes, qui plerisque in locis destructi pariter et discooperti erant, suo sumptu restituere magnopere studuit; quod quidem per quadriennium exercuit, et Deo favente illud pleniter ac perfecte complevit.

restaurat parietes ecclesiæ suæ:

30 Fecit autem idem beatus Pontifex Audardus eidem Ecclesiæ, ex magno et candidissimo marmore, aram miro sculpturæ opere cælatam; quinque nihilominus marmoreis stipitibus, quibus erant bases et epistylia marmorea, locis opportunis ac congruis fultam. Hanc utique aram, cum nonnullis suæ Diœcesis Episcopis, sicut devoto ac religioso, ita pariter celebri ac festivo cultu dicavit, in Dei omnipotentis honorem, sanctorumque illius nimiumque venerabilium Martyrum Justi ac Pastoris memoriam sempiternam; unde et ipsum altare congrua sublimitate extulit, atque ei prædictorum Martyrum sub sacrosanctæ consecrationis chrismalisque pinguedinis litura nomina imposuit; unde hodie usque id ipsum F altare, sanctitate atque miraculis plenum, eisdem fungitur et vocatur nominibus. Quantæ autem sanctitatis et virtutis sit prædictum altare, adversæ valetudinis et languoris sæpe experiuntur infirmi; quoniam dum ægri et imbecilles eo conveniunt, sani prorsus atque incolumes ad propria redeunt. Ut ergo ne quis B. Audardum temere vel superstitiose egisse suspicetur, in unctione altaris prælibati præfatorumve nominum impositione, legat quidem quid Jacob Patriarcha, pergens Mesopotamiam Syriæ aut inde rediens, egerit. Nam primum proficiscens, lapidem quem supposuerat capiti suo, super quem et dormierat, erexit, et super eum oleum fudit: rediens vero alibi altare construxit, quod suo, id est Hebraico sermone Eleloyn Israel, quod est interpretatum Fortissimus Deus Israel [appellavit]: quamvis in quibusdam codicibus falso scriptum sit, quod invocaverit super illid fortissimum Deum Israel.

et altare marmoreum erigit SS. Justo et Pastori,

Gen. 28, 18

Gen. 32, 32

31 Fecit etiam in circuitu altaris basim marmoream, et quibusdam præeminentibus cælaturis ornatam, atque Latinis characteribus hæc continentem:

Hujus

cum hac inscriptione altaris;

A Hujus cum summo templi Theodardus honore
Eximius præsul condecoravit opus:
Composuitque solum hoc devotus, marmore claro
Erexit regias undique mirificas:
Atque ædem sacram, fuerat quæ perdita dudum
Propter barbariæ multimodam rabiem,
Restaurans, quinto nonas Octobris inunxit,
Hanc aram Domino jure dicando pio:
Mercedem qui reddat ei certamine tanto,
Justi et Pastoris egregiis precibus.

Fecit etiam et valde mirificum ex præclarissimo marmore editum, et sublimi fastigio alte porrectum solium, in quo et hæc scripta sunt:

Hoc solium Domnus Theodardus marmore fecit,
Egregius Præsul: surgunt hinc inde peralte,
Terni politis saxis ex ordine gradus.

item thronum Episcopalem:

Idem autem gloriosissimus Pontifex, anno Verbi incarnati octingentesimo nonagesimo, Episcopatus quoque sui quinto, prædictum opus explevit, anno tertio Regis Odonis, Indictione octava.

variis molestiis vexatur;

32 Expleto autem tanti decoris, laboriosissimo quidem, sed pulcherrimo opere, quod vix quinque per annos explevit; non tamen diabolicæ infestationis sedula vexatione caruit, dum non parvas adversantium sibi hostium insidias, et earumdem insidiarum diu protractas pertulit molestias; B quas postmodum auxiliante Domino penitus depulit, atque versa vice eis qui sibi fortiter resistebant fortissime obsistens, easdem retorsit in eosdem: de quibus postmodum suis in locis plenius referre Domino favente optamus. Et quia nunc sanctitatis illius ac benignitatis, itemque patientiæ et humilitatis instantiam, et e diverso austeritatis, correptionis quoque ac terribilitatis asperitatem, contraque omnes malevolos ac perversos imperterritam atque omnino inexpugnabilem obsistentiam prosequi ex toto non possumus, pauca ex multis, exigua ex pluribus ad memoriam reducamus. Erat enim verbo et opere adeo sanctus, quatenus ultra reliquorum hominum ceteros a cunctis decerneretur, corde et opere nitidus ac purissimus.

virtutibus munitus:

misericors erga egenos et afflictos:

33 Plane cujus bonitatis ac benignitatis, pietatis quoque et miserationis fuerit, quamdiu superstes fuit in seculo, post sui Episcopatus culmen adeptum, catervæ languentium ac famelicorum, viduarum quoque et orphanorum jugis probabat quotidiana necessitas, in apparatu ciborum et tegmine vestium: quoniam omnibus suæ civitatis hominibus necessitatem patientibus viscera misericordiarum ejus viresque semper patebant. Si quis autem perversus vel C insolens aut tergiversator viduarum aut pupillorum res auferre, surripere, aut qualibet calliditate usurpare præsumebat; Judex vindexque illico severus et omnino infestus inde efficiebatur, cupiens indesinenter illud Dominicum per Psalmistam olim cantatum implere semper præceptum, Judicate egeno et pupillo, humilem et pauperem, justificate: eripite pauperem, et egenum de manu peccatoris liberate. Quamvis enim omnibus, bonis et malis, justis pariter et injustis, fidelibus quoque et infidelibus, propriæ viscera misericordiæ non negaret, sed cunctis, prout illi possibile erat ex facultatibus suis multa beneficia clam publiceque quotidie indigentibus erogaret, (quoniam lumen splendidum in tenebris latere nequibat, juxta illud, Nemo accendit lucernam, et in abscondito ponit, neque sub medio sed super candelabrum, ut qui ingrediuntur lumen videant; et iterum: Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in cœlis est) tamen adhuc semper erat intentus, ut occulte atque latenter eleemosynarum stipendia, prout facultas id agendi ei tradebatur, egenis porrigeret, ut impleret illud D Evangelicum. Attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus.

eorumque protector.

Psal. 81, 3

Matth. 5, 15

Matth. 6, 1

Ex MS. et Catello Redimendis a Saracenorum servitute fidelibus,

34 Cum ergo his et talibus diu multumque coram Deo et hominibus polleret; ad comprobandam illius miserationum ac misericordiarum inflexibilem rectitudinem, accidit mole peccaminum, ut Saracenorum infestatione littus marinum, quod adjacet Tyrrheno mari, penes Narbonense territorium graviter infestaretur, et habitatores ejus eorum insidiis ac violentia caperentur; cum alii atque alii gladiis confoderentur, alii vero capti ligatis post tergum manibus in Hispaniam mitterentur; licet quidam eorum a propinquis suis, et quibusdam aliis misericordia motis hominibus sæpe redimerentur. Hac itaque tempestate sanctus et rectus vir Audardus, in quantum ad humanam spectat proprie ac specialiter fragilitatem, totum possibilitatis suæ hujus rei gratia aperuit protulitque thesaurum. Neque enim quidquam sibi ex propriis retinuit facultatibus, quin captivorum in redemptionem esuriemque pauperum misericorditer cuncta expenderet, ut captivos a Paganorum nexibus solveret, egenos vero a mortis esurie liberaret.

famelicisque alendis,

35 Interea vero dum hæc agerentur, et infestatio Paganorum magis magisque quotidie grassaretur, cum et triennis præterea fames totam opprimeret E prædictam regionem; quid ageret sanctus Pontifex Audardus; quid egregius Pastor credito sibi gregi utilitatis vel commodi impertiret, nesciebat. Tandem miserante Domino, divinitus inspiratum hoc est adeptus consilium, ut pro salute ac redemptione Christianorum facultates Ecclesiæ suæ venderet, tantum ut corpus Christi, quod est Ecclesia, pretioso illius sanguine redempta, a periculo mortis eriperet; atque ita Christo eos, Deo ac Domino, cujus, Apostolo teste, erant corpus et membra de membris, fideliter conservaret: quod utique solicite agere studuit, unde multos eorum a diversæ atrocitatis et mortis periculis liberavit. Nihil quoque ex domesticis rebus Ecclesiæ suæ dimisit quo non pro salute fidelium omnia fideliter expenderet, quo sic ea in cœlestes thesauros, acsi B. Sixtus ejusque gloriosus Archilevita Laurentius, manibus pauperum asportata transmitteret; ut ibi plenius ac tutius conservata, in resurrectione justorum, inveniret sibi ea divinitus, pro magno æternæ retributionis munere, reddita, non simpla, duplave tantum aut tripla, sed etiam centuplicata. Crucem autem, ad instar humanæ staturæ protractam, auro argentoque adopertam, in qua particula Crucis Domini condita erat; duas vero capsas auro argentoque nihilominus obductas, ac F quibusdam celaturis depictas, et reliquiis Sanctorum interius plenas, quas nostra ætas sub pueritiæ suæ annis posita vidit; et quædam alia scriniola, vasculaque diversæ quantitatis et qualitatis, quibus sacrosancta pignora tegebantur, introrsus reposita vendero noluit, sed illæsa ac penitus inviolata thesauris Eclesiæ suæ inseruit.

suos et ecclesiæ thesauros impendit,

1 Cor. 12, 27

solas lipsanothecas reservans.

36 Cum igitur inter pressuras et proprii animi angustias, et fluctuantis hujus seculi procellas ac tempestates, quasi marinis æstibus huc illucque agitaretur, non valens portum ullatenus adire quietis, et adhuc veluti natans nequaquam pateretur mergi, sperans se Christo juvante quandoque littus ad tranquillum venire; adhuc ei humani generis inimicus paravit exitiale dispendium, quo belluali ingluvie absorptum in suæ malitiæ ventrem dirigeret penitus consumendum. Ille autem, acsi Jonas naufragus, de medio ventris ejus qui se quodammodo voraverat, Dominum sedulo invocans, evomi tandem meruit; et non solum suæ sed et aliorum remedia perpetuæ salutis promeruit. Itaque Domino juvante, eas quas numquam se evadere posse credebat, divino adjutus auxilio,

Post alias difficultates superatas

EX MS. ET CATELLO.

Selvam et complices in Pseudo-episcopi Gerundensis ordinatione

A auxilio, malorum innumeras pleniter evasit miserias; et non tantum suo gregi subvenit, verum etiam, uti verus opilio, exteras a lue perpetuæ mortis eripuit frequentissime oves. Nam dum fames atroxque prædicta Paganorum incursio Narbonensem, ut prætulimus, opprimebat valde provinciam; Selva quidam, Clericus Hispanus longe superius prænotatus, qui se Archiepiscopum, ut dictum est, fecerat, ejecto de Episcopatu ejus sancto et reverendissimo viro, litteris a primævo et moribus bene instituto Ingoberto, quem divæ memoriæ Sigebodus canonice ordinaverat; ad hoc præsumptionis provectus est, ut temerario ausu supra ordinatum a B. Theodardo in Gerundensi Ecclesia opere simul et nomine Servum-Dei, alium præsumeret ordinare, contra fas contraque omnium scita majorum, insanæ mentis Episcopum, nomine Ermemirum: qua de re prædictus Servus-Dei B. Audardi supplex ac devotus expetiit quantocius præsidium.

a b ad causam dicendam citat,

37 Ille vero suæ legationis litteris continuo satisagendo, non solum Ermemirum, verum etiam ordinatores ejus Selvam, et Frodonium *a* Barcinonensem, atque Godmarum *b* Ausonensem, vocavit, et tempus eis et locum quo pariter convenirent statuit; quatenus eos a tam gravi præsumptione submotos, B sinui matris Ecclesiæ redderet fovendos iterum et alendos. Illi autem contempta vocantis se, imo contestantis admonitione, non solum non venire, sed etiam quæ sibi fuerant ab Archiepiscopo imperata audire noluerunt: eos autem qui ad se hujus rei gratia missi fuerant, cum non exiguo a se expulsos dedecore, ad eum qui sibi eos miserat celeriter remiserunt. Quocirca motus vehementer contra eos B. Audardus, misit ad universos suæ diœcesis Episcopos, ut omnes absque ulla retardationis dilatione, tempore a se statuto, quintodecimo videlicet Calendarum Decembrium convenientes, adessent pariter in villa quæ Portus dicitur, quæque sita est inter medios Magalonensium Nemausensiumque fines, disceptaturi inibi atque dispodituri super hujusce tam infandæ rei negotio: ipse autem cum paucis Provinciam concitus adiit, Archiepiscoporum quoque et Episcoporum inibi degentium expetiturus auxilia supplex.

c d ef g in Suffraganeorum Synodo, h i

38 At illi, haud dubium quin *c* Rostagnus Arelatensis, et *d* Matfredus Aquensis, atque etiam Ermaldus *e* Ebredunensis, et cum eis Paulus *f* Aptensis, *g* Berengarius quoque Massiliensis, et alii quidam C Provinciales Episcopi, tempore sibi illato prædictam prompto animo convenerunt in villam. Affuit etiam et vir venerabilis vitæ Audardus, habens secum Episcopos *h* Girbertum Nemausensem, Guilerannum Carcassonensem, Elegium *i* Albiensem, Amelium Uzeticensem, Abbonem Magalonensem, Bosonem Agathensem, Agilbertum Bitterrensem, Riculfum Elnensem, Godmarum Ausonensem, Ingobertum Urgellensem, Servum-Dei Gerundensem, Bernardum Tolosanum, et Macarium Luttovensem. Horum omnium duo, Ingobertus et Servus-Dei, proclamationum suarum litteras attulerunt, atque obtulerunt ceteris Episcopis; et insuper vivæ vocis colloquio suas sibi injuste irrogatas ab acephalis Antiscopis, in conspectu qui aderant omnium, exposuerunt injurias. Conventus de hoc prædictus Godmarus, maxime autem quod Ermemirum ordinare cum præfato Selva et Frodonio præsumpserat, causas illico suæ præsumptionis ac temeritatis, coram omnibus qui aderant, retulit, et quomodo a Comite *k* Sinuario compulsus id egerit. *l* Quocirca nudis pedibus soloque prostratus, luctuosis atque singultuosis vocibus se peccasse, seque graviter errasse confessus est; unde et veniam vix ita promeruit, ut nullum deinceps cum supra memoratis Antiscopis, nec

k l inter quos Godmarum Ausonensem pœnitentem suscipit.

ipse nec quispiam ex domesticis ejus, haberet consortium; neque quodvis eis præstaret obsequium vel famulatum, donec satisfacerent super perpetrato scelere. D

ANNOTATA.

a Frodoinus *Episcopus Barcinon. anno* 878 *S. Eulaliæ V. M. corpus extulit et Concilio Tricassino interfuit, obiit autem circa an.* 890 *: nam ex Diago colligitur quod successor ejus Bernardus præsideret cum in Monteferrato monasterium conderetur circa annum* 894.

b Ausa, *urbs Cataloniæ excisa, Sede Episcopali Viccum translata.* Godmarus *ejus Episcopus, aliis* Gundemarus, *cui Odo Rex urbem dono dedisse anno* 888 *dicitur, apud Tamayum Salazar refertur ad diem* 30 *Augusti.*

c Rostagnus *præfuit Ecclesiæ Arelatensi ab anno* 871 *usque ad* 913.

d Matfredus *censetur* 13 *Aquensis Archiepiscopus, ex hac Vita solum notus, cum* Ermaldo Ebredunensi.

e Ebredunum, *urbs Archiepiscopalis intra Alpes maritimas, de qua egimus* 20 *Aprilis, ad Vitam S. Marcellini primi Episcopi.* E

f Apta Julia, *urbs antiqua Provinciæ, sub Aquensi Metropoli.*

g Berengario *instante restituit Carolomannus Rex anno* 884 *villam Ciliani, cujus diploma extat apud Sammarthanos.*

h Girbertus, *alios* Gilbertus, *videtur a Joanne Papa* 8 *depositus an.* 879, *et postea restitutus vixit adhuc an.* 890.

i Albia *sive* Albiga *urbs Aquitaniæ primæ, de qua egimus* 27 *Januarii, ad Vitam S. Theodefridi Episcopi.*

k *Hactenus hoc capite relata, a Sirmondo in Conciliis Galliarum ad annum* 886 *edita sunt, sed sub finem contracta.*

l Sinuarius, *apud Catellum semel iterumque* Suarius, *non videtur hic alius posse concipi, quam quem Catellani apud Diagum* Sunner *vocant, Urgelitanum Comitem. Sed hic necdum natus erat: si quidem fuit ex quatuor filiis Guifredi I ultimus natu, adeoque genitus post Mironem, qui anno* 894 *venisse in lucem ex Diago colligitur. Ante huncautem, qui ab aliis primus Urgelitanus Comes fuisse æstimatur, sunt quidem qui ponant Comitem* Ermengaudum *: sed alterius* Suarii *nulla habetur mentio.* F

CAPUT V.
Synodi provincialis Acta apocrypha.

Post hoc igitur idem qui ceteros accersierat, gloriosus Archiantistes Audardus surrexit; et causas præsumptionis nefandorum Antiscoporum cunctis qui aderant per ordinem recitavit: *a* quomodo prædictus Selva, vocatus ut satisfaceret super quibus impetebatur, ante Regis Odonis præsentiam venire noluerit, quando apud Trecas posito memorato Rege, prædictus Comes Sinuarius, a Pontifice Romano et aliis quinquaginta duobus Episcopis, excommunicatus est, eo quod *b* Igmari Laudunensis Episcopi oculos eruerit: et quia tunc prædictus Archipræsul supramemorati Papæ et omnium qui aderant Episcoporum excommunicatione sæpe dictum Selvam et Ermemirum *c* anathematizari decrevit; sed precibus Episcoporum devictus tamdiu illud agere distulit, quoad usque videret, si denuo vocatus satisfacere vellet eidem Archipontifici Theodardo. His namque ab Episcopo peroratis, subjunxit idem, quia postquam a Rege regressus venit Narbonam, habens secum

a Præsumptionem Pseudo-Episcoporum exponens b c

A secum litteras a prædicto Papa Romano fieri jussas, et ejus subscriptione et ceterorum qui aderant, duorum videlicet et quinquaginta Episcoporum, manibus propriis firmatas, eidem Selvæ miserit: sed ille elatione sublatus pro nihilo habuit et despexit, in qua legatione continebantur hæc.

d fingitur protulisse Stephani Papæ epistolam e f veluti Trecis scriptam

40 Stephanus *d* servus servorum Dei, Selvæ et Ermemiro et Frodonio Barcinonensi. Noveris, inquam, noveris Selva frater (si dici fas est fraterno te debere vocari vocabulo) quod ex præcepto gloriosissimi et Catholici *e* Imperatoris Odonis nuper venerim *f* Trecas, consilium inibi de multis ac diversis celebraturus negotiis, cum reliquis Coepiscopis et Consacerdotibus Pontificalibus insulis insignitis quinquaginta duobus qui eidem nobiscum interfuerunt Concilio. Nam cum de quibusdam Ecclesiasticis causis a nobis solicite tractaretur, riteque qualiter se habere deberent disponeretur, inter cetera quæ a nobis justo decernebantur atque statuebantur judicio, ventum est ad tuæ insolentissimæ nimisque præsumptuosæ arrogantiæ indecentissimum dedecus, quo inflato elationis tuæ stomacho rebellare imo resistere præsumpsisti Dei omnipotentis perpetuæ dispositioni, volens ipsius sanctorumque Apo- B stolorum ejus instituta, specialiter vero B. Petri Apostoli, convellere ac penitus evacuare. Denique ut ejusdem rei causam tibi exponam diligenter, ipsi olim a Domino Jesu Christo universalis Ecclesia, non solum generaliter ut ceteris, sed etiam specialiter præ omnibus Coapostolis ejus, commissa et illius fidei credita est, sicut habes scriptum, Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: et iterum cum interrogaretur ab eo post resurrectionem ejus, an eum amaret, tertio contestatus est ab eodem Domino ut pasceret oves ejus: qua auctoritate idem fultus et successores illius post eum semper Ecclesiastica negotia disponunt atque determinant.

Matth. 16, 18 qua ille supremam suam potestatem allegans, Joan. 21, 15

41 Tu autem adhuc perseverans in malitia tua, plenus insania, non ut sapiens, sed desipientis more, existimans Dei æternam constitutionem, qui, ut scriptum est, mutat tempora et ætates, transfert regna atque constituit, atque etiam priscorum decreta convellere Patrum, dum Tarraconensis Ecclesiæ Archipræsulatum in tuum jus Ecclesiæque tuæ surripere moliris, qui divina dispositione in Narbonensis Ecclesiæ transiit ditionem; non surreptione vel vio- C lentia qualibet, sed voluntate et electione, absque contradictione omnium ejusdem terræ indigenarum, tam nobilium quam ignobilium, præcipue quoque Episcoporum ac Comitum, atque etiam Regum Francorum, ad quos celsitudo Principatus ejusdem terræ specialiter pertinet. Adeo enim et hac conditione jus Ecclesiæ Tarraconensis in obsequium ditionis Narbonensis Ecclesiæ transiit, ut numquam a subjectione illius ullo pacto ullave ratione recedere queat, etiam si Tarraconensis provinciæ Metropolis atque Ecclesia in pristinum reformetur statum, eo quod Narbonensis Ecclesia tutoris loco semper fuerit Ecclesiis prædictæ diœceseos, quæ vastationem Paganorum vix evadere potuerunt.

Dan. 2, 21 et Selvam arguens ob temere usurpatum Archiepiscopi Tarracon. titulum

declararit Tarracon. ecclesiam Narbonensi ita subjectam

42 Porro si jam dicta Metropolis adhuc in antiquum redeat statum, et cunctæ ejusdem diœcesis ecclesiæ, quæ prius illi paruerant, revertantur in mancipatum obsequelæ illius, juxta Catholicorum Patrum determinationem; ipsa tamen Metropolis secundum Romanæ Ecclesiæ Pontificum instituta, atque Apostolica privilegia, in hoc semper Narbonensis Ecclesiæ ditioni ac perpetuo famulatui succumbat, ut omnis qui Pontificatus illius arcem sortitus erit electione totius ejusdem Ecclesiæ Cleri et populi, non prius illa ratione ordinetur vel consecretur, donec prædictæ Narbonensis Ecclesiæ Pontifex veniens consecret eumdem qui electus fuerit in D Archipræsulatus honorem. Quod si aliqua difficultate compulsus venire nequiverit, ad consecrandum prælibatæ Metropoleos Episcopum; mittat vice sua aliquem ex suffraganeis suis Episcopis, qui diligenter eamdem rem peragat, atque in solio Pontificali collocare et inthronizare solenniter satagat; unde et idem qui consecratus fuerit munus debitæ obedientiæ Narbonensi Ecclesiæ semper in omnibus cedat, tantum ut a Romano Pontifice Pallium cum privilegica auctoritate suscipiat: semper enim Tarraconensis Pontifex. Clerus quoque ac populus omnis, si res ipsa effectum capiat, reminisci debebunt, quod illarum Parochiarum Ecclesiæ, quæ de potestate et jure Narbonensis ditionis, sub qua diutina educatione nutricis more alitæ fuerant, postquam in maternum transierunt sinum, si res eadem quandoque capiat illud agendi effectum, nutricatus ejusdem gratia rependere laudifluas gratiarum actiones debet; et insuper educationis prædictæ causa, acsi mater mercedem impendere subjectionis, atque honoris. Quia si redeamus ad antiquas priscarum institutionum, a Primatibus sanctæ Ecclesiæ, haud dubium quin Petro et Paulo, causas, divino nutu E patratas; non solum Tarraconensis Metropolis, verum et Hispania omnis, in quantum ad jus Ecclesiasticum spectat, Narbonensi semper debet prælationi subjici, ejusque patrociniis ac si materno lacte ali.

ut si restituatur, debeat ab ea Archiepiscopum accipere,

EX MS. ET CATELLO.

eique ut reliquæ ecclesiæ Hispanæ subesse:

43 Nam sacræ fidei documenta primum ab eadem accepit, et fidei lumine illustrata, acsi de mortis perpetuæ somno excitata, in æternæ vitæ evigilavit splendorem; prout hactenus in B. Petri armario diligenter servantur reposita, quemadmodum et illa quæ a discipulo Apostolorum Petri et Pauli, *g* Sergio nihilominus Paulo gesta fuisse leguntur, quæ ut videris, prorsus ignoras: nam si ea perfecte nosses, æstimo quod ad tam turgidæ inflationis vecordiam animatus suspirare numquam auderes. Nunc quoque quia te huc usque latuerunt, a nobis tibi, licet brevi et compendioso sermone, veridico tamen, intimanda [censui] ut non deinceps talia agere præsumas. Ut ergo quomodo eam res se habeat ostendam evidenter, cum beatus Apostolus et Doctor gentium Paulus, Roma egressus, in Hispaniam prædicationis causa proficisceretur (juxta, quod idem in Epistola sua prius Romanis qui crediderant significaverat) F assumptis secum *h* Trophimo Ephesino, necnon et prudentissimo Viro Sergio Paulo, quos idem antea lucratus fuerat Christo, *i* Torquato quoque, Secundo, et Endelecio et quibusdam aliis, cis Alpinam Galliam postquam devenit, Arelatem, quæ est Metropolis Provinciæ, quantocius adiit. Cumque in eadem civitate aliquamdiu moraretur, prædicans et annuntians regnum Dei, et multi per ejus doctrinam converterentur ad Christum; reliquit ibi, ad confirmandas eorum qui crediderant animas mentesque, Trophimum a Petro Apostolo prius ordinatum Episcopum; ipse vero cum ceteris Narbonam usque pergens progressus est: unde prædictum Torquatum, sexque alios illius comites et condiscipulos, Galiciam ad prædicandum juxta Petri Apostoli præceptum illico destinavit. Ipse vero postquam multos, non solum ex eadem urbe, sed etiam ex nonnullis civitatibus undique ad eam confluentibus, una cum prædicto Sergio evangelizans, sedulo edocuit et egregie convertit ad Christum; cum jam fortes in fide ac penitus immobiles quos docuerat agnovisset, misit ex eis quosdam prædicare per diversas Galliarum regiones Dominum Jesum Christum.

ut quæ ab ea fidem primo acceperit, g

Rom. 15, 28 h i

per missos ab Apostolo Paulo prædicatores,

44 Post hæc autem profectus inde una cum Sergio Paulo, ad ulteriorem ambo usque pervenerunt Hispaniam, evangelizantes per singulas urbes, ut prædiximus

EX MS. ET CATELLO. et deinde per Sergium Paulum Episcopum Narbonæ

A prædiximus, futuram gloriam regni Dei. Peracto itaque prædicationis suæ non modico tempore, contestabantur eos qui crediderant, ut quam acceperant fidem fideliter conservarent, et ceteris quibus nondum prædicata fuerat magnopere eam erogare studerent. Igitur post hæc Romam deliberavit reverti prædictus Apostolus, atque, in consolationem confirmationemque credentium, socium eis et Coevangelistam suum Sergium Paulum missurum denuo repromisit: quibus et præcepit dicens, ut illi in omnibus ac per omnia obsequium præberent, et monitis illius libentissime parerent. Cumque his ac talibus per singulas civitates Apostolus Fratres qui crediderant hortaretur, commendans eos Domino et valefaciens eis, Romam redire solicite satagebat. Qui rediens cum venisset iterum Narbonam, dispositis omnibus quæ agi oportebat, reliquit ibi collegam suum nihilominus Paulum, præcipiens ei, ut quos jam Domino per fidei gratiam acsi parturientes genuerant in diversis regionibus Hispaniæ, lacte eos consolationis tamdiu nutrire studeret, donec cibo solido perfectæ credulitatis vesci indubitanter cognosceret; unde et totam religionem illam in Apostolatus ejus officium Domino cooperante ipsi commisit. B Galliarum autem populos idcirco prædicandos illi credidit, quoniam ad hoc ipsum agendum B. Petrus eum miserat, et vice sua hujus rei gratia Episcopum consecraverat, atque etiam sæpe dictam Narbonam insignem Metropolim Galliarum specialiter ad docendos evangelizandosque tradiderat populos.

et Galliarum Metropolitam;

45 Namque post hæc cum consummatis omnibus, quæ communi utriusque egregii prædicatoris intentione agenda erant, a se mutuo dilectionis affectu recessissent; alternis exhortationibus atque amplexibus Domino commendare se studuerunt, atque sic sibi valefacientes, post oscula et fletus ab invicem divisi, Apostolus Romam profectus est, Sergius Narbonæ resedit: uterque vero officium prædicationis sibi injunctum adeo strenue exercuit, ut nullis terroribus et pœnis illud relinqueret, quoad usque per *k* martyrium quisque eorum ad se vocantem Christum intrepidus accederet, ut talentum sibi creditum quinquies duplicatum offerret, et ab eo centies multiplicatum pro perpetuæ mercedis recompensatione perciperet. Si autem nosse vis, quid post discessum Apostoli Sergius Paulus commendato sibi gregi, quem cum Apostolo Domino Christo acquisierat, fecerit; C notum sit tibi et universis Hispaniarum utriusque sexus indigenis, quoniam tam per seipsum quam etiam per suos, quos in fide Christi jam nutriverat docueratque discipulos, omnes Hispaniarum regiones peragrando, earumque habitatores indesinenter docendo, adeo quosdam eorum in Christianæ fidei culmen cultumque subvexit, quatenus nullius præterquam suæ indigerent, vel ipsi vel quidam successorum eorum sanæ doctrinæ. Lege igitur *l* B. Leandri, Isidori quoque, necnon Braulionis, itemque Juliani, ac ceterorum ejusdem Provinciæ Doctorum Catholicorum libros, et sic forsitan me vera dicere comprobabis. Quod si nec ita factum satis tibi credideris, gestorum illius volumina ab ejusdem Pauli discipulis *m* tribus voluminibus comprehensa diligentissima curiositate recense; et tunc, nisi fallor, quæ prius penitus ignorabas, patule postmodum recognosces ejusdem rei effectum.

cui Apostolus etiam Hispanias subjecerit,

k

quod etiam Hispani Doctores agnoverint:

l

m

46 Quod si nec ita consultum tibi præbere volueris, sed semper obstinatione perversa Romanorum Pontificum censuram (quorum decreto, divina auctoritate firmato, omnis Christi Ecclesia toto persistens orbe regitur semper atque disponitur) plenus insania contemptibilem duxeris, in tantum ut ab insana injuria, quam impudenti facie et immoderata rapaci- D tate prædicto Archipræsuli Audardo irrogas, recedere nullatenus patiaris; notum sit tibi et universis, qui aliquod suffragium adjutoriumve præbent tibi super his quibus a nobis juste impeteris, quod anathematis vinculis jugiter colligati eritis, atque insolubiliter innodati. Quocirca ne injuriam tibi facere videamur, constituimus, ego et qui mecum sunt quinquaginta duo Episcopi, terminum tibi satisfaciendi ei cui injuriam facis jugiter Narbonensis Ecclesiæ Pontifici, usque in festivitatem S. Michaelis Archangeli. Quod si usque ad prædictam proximamque memorati Archangeli solennitatem non ei satisfeceris, ita ut in ejus jus proprium Ecclesiæque ipsius, totum quod abstulisti ab ejusdem Pontificis jure ac ditione, integerrime et sine qualibet reservatione vel redhibitione restituas; Dei omnipotentis auctoritate, sanctorumque Apostolorum Petri et Pauli, nec non cunctorum Romanæ Ecclesiæ Pontificum, mea quoque et omnium qui huic Trecassinæ Synodo intersunt Episcoporum, excommunicando excommunicamus, et maledicendo maledicimus, ac perpetuo anathematis vinculo insolubiliter, et te, et maledictum tuum Ermemirum, et Frodonium perjurum et Apostatam Antiscopum, et omnes qui tibi E quodlibet adjutorium contra tam injustam præsumptionem præbent [innodamus]; ut a statuto vel præfinito a nobis tempore, ab omni cœtu Christiano semper extorres habeamini atque exortes.

ideoque Papa comminetur Selvæ et sociis anathema

nisi intra certum tempus satisfecerint.

47 Lecto autem usque ad finem lectionis prædictæ excerpto, dixit idem Episcopus ceteris qui aderant Pontificibus: En beatissimi divini numinis Sacerdotes, et legis ejus rectissimi Judices atque censores, qui non solum secularia ac penitus transeuntia, verum etiam illa quæ humanum excedunt judicium, Angelos videlicet juxta Apostoli testimonium, qui perpetuæ fruentes vitæ subsidio propriæ prorsus ignorant decessum substantiæ, vestro judiciali examine judicabitis; quid super his agendum sit decernite, et cetera vestri veri certaminis deliberatione statuite. *n* Ad hæc qui aderant universi respondisse feruntur Episcopi: Postquam Vir gloriosus sanctæque vitæ et conversationis, cujus mentio facta est, Romanæ Ecclesiæ Pontifex Stephanus, cujus decretalis sanctio nostris modo recitata est auribus, libera institutione censuit, una cum reliquis Coepiscopis suis qui prædicto interfuere Concilio, quid super his agendum sit, non nostri arbitrii est; ipse enim perpetui anathematis condemnatione præfatum Selvam ab universo Christianæ plebis consortio sequestravit. F Quocirca ipso eodemque anathemate, quo a prælibato Romanæ Ecclesiæ Pontifice ceterisque præfatis complicibus ejus Episcopis mulctatus est, confodiatur ipse et Antiscopi illius a vobis, et universi qui contra hoc tam præsumptuosum scelus ullum præbuerint ei suffragium, vel quodlibet supplementum: cui quoque, pari et communi omnium condicto, paruit ejusdem rei eventus: nam tanto excommunicationis ac pessimæ detestationis condemnarunt eos anathemate, ut nulla eis spes veniæ aut propitiationis ab ullo Pontificum, aut quævis adhiberi medicina possit curationis, si non usque ad proximæ tunc futuræ Quadragesimæ tempus satisfacerent prædicto Archipræsuli, Ecclesiæque illius Metropolitanæ in relinquendo, imo a se rejiciendo omne jus, pertinens ad sanctæ Narbonensis Ecclesiæ ditionem et prædicti Archipræsulatus dignitatem, penes judicium ac decretum cujus sæpe mentio facta est Archiantistitis.

His lectis, sententiam rogati Episcopi

1 Cor. 4, 6

n

confirmat anathema in rebelles:

48 Cumque ad hoc jam res instaret ut prædictum Sinuarium Comitem speciali excommunicatione percellerent, noluit idem venerabilis Archipræsul prædictus Audardus; sed sua ceterorumque qui aderant Pontificum legatione, nota fecerunt omnia quæ ab eis

ac Sinuarium Comitem admonitum

A eis in eodem gesta erant Concilio, et quomodo noluerunt eum nexibus anathematis innodare; unde et oportebat eum Deo credere non diabolo; sapientiæ vero præbere consensum, non socordiæ; subreptiones quoque malorum iniquas moleste deprimere, et justa bonorum consilia libenter attollere : quocirca, utpote vir sapiens et honestus, ne omnipotenti Deo resistere videretur, et antiqua priorum statuta seniorum convellere, falsidicorum penitus universa respueret commenta, et fidelium semper admitteret asserta veridica : quodque ut scriptum est, Obedire oportet Deo magis quam hominibus, tribueret omnipotenti gloriam Deo, et debitum Narbonensi Ecclesiæ honorem non minueret; sed sponte non invitus, humilis non elatus, illum ei restitueret; ne ante omnipotentis Dei conspectum rationem reddere jussus, acsi sacrilegus a facie illius expelleretur, perpetuas gehennæ flammas atrociter luiturus. His quoque

et emendatum cum suis,

ac talibus ab Episcopis prædicto Comiti legatione transmissis, Episcopo Godmaro latore ejusdem descriptionis, bono animo tulit, et ejusdem regionis indigenæ universi : unde et reciprocatis litteris jam dictus Sinuarius et nobiliores prædictæ regionis Principes multoties dictum accersierunt Ar-
B chiepiscopum, ad commune utriusque partis colloquium.

49 Quid multa? Assensit Episcopus, ac cum quibusdam Coepiscopis suis aliisque comitibus Narbona egressus, memoratum concito gradu adiit Comitem.

suscipit Archiepiscopus Theodardus.

Qui postquam venit ad eum, honorifice susceptus ab eo, gratias egit illi, quod nullo pacto nullaque ratione excommunicari se siverit. Post hoc autem tam Archipræsul Audardus quam Comes, Urgellensem venientes ad Urbem, S. Mariæ ecclesiam orationis gratia intraverunt, nobilium cum cœtu non pauco. In crastino autem aggregata multitudine Episcoporum, ac præterea Clericorum, laicorumque nobilium et ignobilium diversi ordinis et ætatis, paratæ sunt sellæ singulis qui convenerant episcopis; et allatis Canonum voluminibus, inventum est ex sanctorum Patrum decretis, ut qui se extra Metropolitani sui consensum ordinari præsumit et consecrari, ab omni Ordine deponatur. Unde factum est ut judicio qui aderant Episcoporum, tam prædictus Selva, quam qui ordinatus est ab eo Ermemirus, truncatis in conspectu omnium ac penitus scissis Episcopalibus indumentis, baculisque eorum super eorum capita confractis, necnon annulis singulorum ab eorum di-

Selvam et Ermemirum gradu movet,

C gitis dedecore cum magno evulsis, ab omni ordine Clericatus dejecti sunt penitusque depositi. Frodonium autem Barcinonensem Episcopum idcirco non deposuerunt, quoniam nudus et discalceatus ac genu flexo ante pedes Archiepiscopi corruit, indulgentiam sibi ab eo postulans dari, petentibus idipsum qui aderant cunctis : unde et quam postulabat veniam, licet sero, promeruit. Quibus rite peractis, facta conscriptione de omnibus his, rediit Narbonam gloriosus Archiantistes Audardus, gratias agens Deo pro omnibus quæ sibi prospere cesserant Ecclesiaticis causis.

Frodonium pœnitentem admittit,

50 Post hæc autem gaudens et exultans, ut venit Narbonam, concito prospereque cum omni apparatu lætitiæ ac cereorum luminibus, hymnis quoque et dulcisonis cantibus a Clero et Populo glorioso susceptus, sanctorum Christi Martyrum, Justi videlicet et Pastoris, introivit ecclesiam; atque post orationem gratiarumque Dei multimodam actionem, quid et qualiter actum esset de prædictis ejusdem ecclesiæ negotiis, omnibus qui convenerant per ordinem retulit. Porro conscriptionem quæ de eadem re facta fuerat, in sacrario ejusdem ecclesiæ reservandam posteris tuto reposuerunt in loco.

et Narbonam revertitur.

ANNOTATA. D

a *Sequentia videntur apocrypha, et ideo a Sirmondo tacite omissa, nec inter se cohærent. Trecensis seu Tricassina Synodus celebrata est anno* 878, *præsente Joanne Papa VIII et Ludovico Balbo Rege Francorum; quod hic auctor perperam transfert ad suam controversiam et posteriora tempora.*

b *Hic est* Hincmarus Junior *Episc. Laudunensis, cujus reclamatio et proclamatio habetur in dicta Synodo cap.* 9.

c *Perperam hæc conjunguntur, quia non nisi post* 7 *annos fuit* Theodardus *Archiepiscopus creatus.*

d *Et* Stephanus *septem annis post dictam Synodum creatus Papa. Hoc porro* privilegium, si tamen sincerum, *inquit Philippus Labbe, tomo* I *Novæ bibliothecæ ipse inseruit.*

e *Neque* Odo *fuit Imperator, decem annis post dictam Synodum in Regem electus : neque Pontifex dixisset ex ejus* præcepto se *Trecas venisse : sed in hoc infelici commento plurimæ aliæ quoque voces sunt, Romanæ Curiæ prorsus inusitatæ, quas alteri observandas dimitto; unam phrasim noto qua sub finem n.* 46 *Frodoinus Barcinonensis Episcopus vocatur*, perjurus et apostata Antiscopus. E

f *Nusquam legitur de hujus Pontificis accessu in Gallias, aut Trecas ad aliquod Concilium.*

g *Acta* S. Pauli *Episcopi Narbonensis dedimus* 22 *Martii, et reliquimus nodum difficultatis Ecclesiæ judicio dissolvendum, num scilicet fuerit Apostolorum discipulus, et quidem Sergius Paulus; an vero tertio seculo venerit. Discussimus autem ibidem hæc Acta, et censuimus ex iis nullum sumi posse argumentum, ob σφάλματα, quæ miscentur.*

h S. Trophimus *colitur* 20 *Decembris, quando poterit eadem controversia discuti, num is fuerit Apostolorum discipulus, ille scilicet qui in Actis Apostolorum et in secunda epistola S. Pauli ad Timotheum memoratur; an alius ab eo, qui tertio etiam seculo fuerit Arelatensis Episcopus.*

i *Septemviri in Hispaniam missi hi fuerant:* Torquatus, Ctesiphon, Secundus, Idaletius, Cæcilius, Hesychius *et* Euphrasius. *Ex his* S. Cæcilius Episcopus Eliberitanus *colitur Kalendis Februarii, ad cujus Acta horum missio late est explanata, uti etiam ad primum diem Martii, quo colitur* S. Hesychius, *et ad primum, et ultimum diem Aprilis, quo coluntur* S. Ctesiphon Episcopus Vergii *et* S. Indaletius Episcopus Urcitanus. *Iterum autem res eadem tractabitur* XV *Maji, quo hi septem simul sunt inscripti Martyrologio Romano, sed absque Trophimo et Paulo.* F

k *Imo* S. Paulum *Episcopum Narbonensem potius Confessorem obiisse probavimus* 22 *Martii ad ejus Vitam.*

l *Dedimus Acta* S. Leandri 13 *Martii*, S. Isidori 4 *Aprilis, et* S. Braulionis *seu* Braulii 18 *Martii: at neque in horum Actis, neque etiam in scriptis simile quid legitur, nec legeretur puto in* Juliani *Toletani Archiepiscopi scriptis si extarent omnia: nam Pseudo-Julianum Petri, licet etiam ipse nil tale habeat, non allego.*

m *Ad Vitam* S. Pauli Narbonensis *consule quæ de his voluminibus dicimus, quorum meminit Guilielmus Hulardi in Vita hujus S. Pauli, scripta anno* 1364, *et forte ex hac vita, si hæc citius credatur exarata.*

n *Sirmondus, omissis hactenus hoc capite relatis, ex sequentibus aliqua sed valde strictim edidit.*

CAPUT

A

EX MS. ET CATELLO.

CAPUT VI.

Triennalis febris: iter in patriam. Obitus, sepultura.

Lectione Sacræ Scripturæ perficitur in omni genere virtutum :

Post hæc igitur cum divini dispositione decreti præteritorum labores malorum, quibus sedulo beatus Archiantistes, cujus sæpe mentio facta est, haud dubium quin de quo a nobis præsens fit sermo, B. Audardus ad illud usque tempus vexabatur, finem accepissent; et idem prædictus Pontifex ad diu a se optatum pervenisset quietis portum; non tamen ab industria, veræ fidei ac religionis cessare potuit: quia divini amoris igne accensus, diebus ac noctibus divinis operam dabat Scripturis. Credebat enim quod per earumdem Scripturarum intelligentiam ad summæ dilectionis Christi culmen ascendere posset, ejusque desideratissima visione sine fine cum Sanctis omnibus benignissime perfrui. In hac namque inextinguibilis amoris divini incendii jugi perseverantia, eodem beatissimo Pontifice Audardo diu multumque perdurante, quam creber in oratione, quamque continuus in eleemosynarum largitione, et quam benignus erga omnes fideles, quamque etiam misericors super miseriis quorumlibet afflictorum
B exstiterit, incredibile, si referantur per singula, ab his profecto judicabitur, qui non credunt omnia possibilia esse credentibus. Quocirca multa eorum quæ fecit, dum superstes hic fuit in seculo et vitæ hujus mortalis hausit spiramen, prætermittentes ad ea quæ circa sui obitus limitem exercuit vertamus descriptionis nostræ articulum.

52 Denique cum sine intermissione bonis operibus esset intentus, rectoque justitiæ, benignitatis quoque, ac perpetuæ miserationis tramite incedens, et neque ad dexteram neque ad sinistram declinans, ad cœlestia tenderet; unde et cunctorum judicio Sanctus et vere Sanctorum cœtibus dignus decernebatur; erga tamen summi Spectatoris oculos nondum ad perfectionis pervenerat et justitiæ fastigium, atque ideo divinæ miserationis gratia ad illius rectissimæ ac penitus inflexibilis fidei probationem, imo actionum bonarum perfectam a Deo remunerationem, quadam febrium ægritudine triennio detentus est, ad ejus videlicet usque obitus extremum diem: in quo ultimum valefaciens terrestribus, cœlestia penetravit ab imis, semper victurus semperque mansurus cum Christo. Ingravescente namque febrium prædictarum erga virum Dei languore, ipse tanto amplius gratias Deo agebat, quanto
C magis continuæ infirmitatis molestia se vexari sentiebat.

triennali febri laborans

53 Longa igitur ægritudine quassatus, cum sæpissime a medicis hortaretur, ut aliquod medicamenti fomentum pro futuræ sanitatis propriæque salutis remedio sineret sibi adhiberi, noluit, sed dixit: Domini voluntas fiat, cujus semper salus atque ægritudo, vita et mors famulantur deserviuntque imperio
a *a*: ego naturale potius quam artificiale meæ opponam antidotum valetudini, si forte propitiante Deo taliter pristinæ queam restitui incolumitati. Nam ubi natus, et unde huc Domino ducente profectus veni, maturius redire non abnuam, Tolosanum videlicet in territorium; ejusque naturalibus vescar quotidie cibis, nec non salutaribus utar, prout res ipsa necessario postulaverit, poculis; ejusdemque telluris nimis deliciosa peragrando loca, quoddam salutis remedium, his quibus a primævo juventutis meæ exordio libenter sum usus, pristinæ forsan saluti, Domino miserante, parabo. Quibus ab Episcopo peroratis, accelerare suum ejusdem rei gratia iter suis præcepit clientibus, et juxta quod ipse prædixerat cuncta implere non distulit.

nulla medicamenta admittit:

ad patrium aerem redit Tolosam.

54 Non cessantibus autem, sed magis ac magis D quotidie exardescentibus præfatarum febrium ardoribus; intellexit proculdubio vir Dei Audardus, nonnisi divinum illud fore divinæ miserationis fomentum, ac suorum purgationem omnium delictorum; ut quem non eatenus ad perfectum usque bona mundaverant opera, postmodum correctionis virga a Deo misericorditer adhibita plenius emundaret. Postquam ergo prædictus vir Dei Theodardus manifeste ac penitus indubitanter agnovit, vocari se divinitus ab hoc seculo; in suum quod quondam parentes ejus, in proprio, ut fertur, prædio sub S. Martini, Turonensis olim Episcopi, venerabili semper ac perpetua memoria construxerant cœnobium, suum iter illico vertit, ut ibi proprium ab hac luce recedens redderet Domino spiritum. Est autem jam dictum monasterium in Caturcensi territorio, in Monte qui Aureolus nuncupatur; ad cujus montis radicem fluvius quidam decurrit, quem indigenæ regionis ipsius Tesconem *b* vocant. Hic suo decursu confinia b
c Tolosani Caturcensisque ruris liquido dirimit patenter influxu, qui a prædicto monte recedens post c
modicum terræ spatium Tarno *d* immergitur flumini. *e* d
e

et inde ad monasterium S. Martini in Cadurcensi agro :

55 Cum autem Sanctus Domini sæpedictus Episcopus Audardus, in supra memoratum monasterium devenisset, et ibi nimia vi febrium gravatus decumberet, et jam jamque sui obitus diem non longe abesse mente prospiceret; vocavit ad se ejusdem cœnobii Abbatem, et qui sub ejus cura degebant reliquos omnes Sacerdotes monastico utentes officio: et confessionis suæ professionem eorum quæ patraverat delictorum (non est enim homo super terram qui faciat bonum et non peccet) evidenter cum luctu et gemitu magnaque cordis contritione necnon suspiriis exposuit. Posthæc autem oblatum sibi Corporis et Sanguinis Dominici Sacramentum devotissimo atque promptissimo mentis affectu suscepit; his talibusque Deum sedulo precibus exorans: Summæ clementiæ ac perpetuæ bonitatis benignitatisque immensæ omnipotens Deus, qui cuncta quæ fiunt, cum penitus non per genus ullum neque per speciem essent, omnipotentiali verbi tui virtute potenter nimisque sapienter creasti, et creata mirabiliter disposuisti, prout ejusdem rei effectus, ea qua fit et consistit qualitate, ostendit et approbat: quique omnium quæ creaveras novissime ad tuæ imaginis atque similitudinis speciem (in quantum ad humanæ fragilitatem scientiæ de eadem re spectat scire) ex limo formasti, quidquid tui afflatus spiramine vivificasti: qua vivificatione jugiter perseverante, nulla potest F ratione omnis humani generis spiritus, naturali legitimaque procreatione habitus, mori; quamquam corpus uniuscujusque hominis tempore divinitus statuto in suam redigatur originem, fiatque juxta Dominicam comminationem pulvis ac cinis, donec veniente Domino, in reformato ex pulvere atque suo spiritu reanimato corpore, novus homo resurgat rationem redditurus de his quæ gessit; Adesto huic famulo tuo, licet tui famulatus veneratione indigno, sed tamen de tua miseratione ac pietate non diffiso; et meum jam in pace suscipe, clementissime Pater, spiritum. Non ergo mihi tenebrarum occurrat princeps neque ullus malorum incursus spirituum, sed neque memineris delictorum meorum, quoniam non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.

E

peccata confessus,

sacro viatico munitur,

preces ad Deum fundit,

56 Propitiare quæso mihi, et quicquid aliter quam debui egi, tuæ pietatis gratia benigne remitte: quia juxta quod de te scriptum est, suavis es et mitis et multæ misericordiæ omnibus invocantibus te. Psal. 85, 5
Si enim observaveris iniquitates Domine, delicta quis sustinebit? Ergo cum jam tempus miserendi instet, Deus, ne elongeris a me, sed in auxilium meum

Christum invocat A meum clementer respice. Confundantur et deficiant qui quærunt animam meam ut auferant eam. Tu vero advocatus, Deus noster pariter et homo, Domine Jesu Christe, quem semper toto corde, tota mente, totis viribus amavi et amo semperque amabo, cujus desiderio et amori nihil umquam præposui, qui pietate mortuus immensa, de sinu Patris adveniens homo fieri voluisti pro nostræ redemptionis salute, ut ex utraque substantia verus et perfectus Deus unus esset Christus; quique natus ex Virgine matre secundum Scripturarum prophetiam, pati, mori, ac sepeliri, necnon resurgere accelerasti, ut nobis spem resurgendi de morte, auctor æternæ vitæ donares: accipe me ab hoc seculo recedentem, et ad aliud quod nondum expertus sum festine properantem, et cœtui fidelium tuorum Pontificum feliciter aggrega: et cum ad judicandum veneris, cum eisdem perfecte vivifica et ressuscita, et inter agmina eorumdem Præsulum benignissime colloca. His ab Episcopo rite peroratis, cum omnes qui aderant insonuissent, Amen; idem beatus Pontifex Audardus, oculis in cœlum manibusque intentis ultimum vale faciens mundo, Domino mox in pace devotissimum reddidit spiritum Amen. *et pie moritur:*

B 57 Illo autem jam e terrestri corporeoque Domicilio ad cœlestia benigne assumpto, et Jesu Christi Domini gloriosissimo nimisque visu delectabili atque pulcherrimo conspectui ab Angelis decenter oblato; et ultra quam sermo noster explicare verbis sententiisque exponere sufficit, pro bene gestis ab eodem sancto Pontifice quondam operibus digna recompensatione munerum cœlestium abunde [percepta]; f quid de ipsius sancto ac venerabili corpore actum sit, paucis referre, et quæ suis sua protractione nauseam et molestiam non ingerant auditoribus, Domino favente tentabo. Nam fere omnes utriusque sexus regionis illius homines, audita obitus illius fama, ad sacrosanctum ejus soma sepeliendum festino properarunt discursu; non credentes se prius ad prædicti Pontificis pervenire posse cadaver, quam in præparato illi a fidelibus viris conderetur sepulcro. Sed quia Domini dispositione evenit ut non antea sepeliretur quam innumerosa illo confluentium turba adesset: tanta veræ religionis veneratione venerabile corpus illud curatum est, ut priusquam in sarcophago poneretur, toto corpore, præter faciem ejus, involveretur purpureo sericeoque nihilominus pallio, juxta Sedis Apostolicæ sanctorum Episcoporum semper conservanda præcepta. *ab omnibus undique accurrentibus defletur,* C

58 Curato autem sancto cadavere atque ad sepeliendum exposito, omnis quæ ad illius celebrandum exequias convenerat multitudo, tam laicorum quam etiam clericorum, luctuosis pariter atque singultuosis gemitibus, hujuscemodi voces dabat in cœlum. O post Deum ac Dominum misericors et pie orphanorum pater, viduarum justus judex et vindex, o miserorum et pauperum adjutor, dolentium atque mœstorum perpetuus consolator. O malorum infestorumque hominum purgator atque propulsor, quis nos ab incursu oppressioneque atque rapacitate vastantium et diripientium nos et omnia nostra salvos faciet? heu! heu! quid adhuc nobis vivere? O gloriose atque beate Pontificum Pontifex Audarde, exequias cujus hodie prosequimur dolentes simul atque lugentes. Inter has ergo et hujusmodi luctuosas populi ejusdem sermocinationes, Episcoporum quoque necnon reliquorum omnium qui aderant Sacerdotum deprecationes, lacrymosasque ad Dominum pro eo postulationes atque absolutiones, et creberrimas tumulo ejus benedictiones; sanctum illud cadaver novo atque lapideo confestim traditur sepulcro, sito juxta S. Martini altare ad Orientalem partem, intra ejusdem ecclesiæ ambitum. Sed longa post tempora eodem cum tumulo inde levatum alibique in ecclesia eadem transpositum et honorificentius quam prius humatum est: ubi hactenus requiescit, resurrectionis suæ promissum a Domino expectans effectum. Regnante pariter et regente universa quæ sunt, fuerunt, eruntque ac jugiter disponente Domino Jesu Christo, cum Patre et Spiritu sancto, per omnia secula seculorum. Amen. D *EX MS. ET CATELLO* *et invocatur:* *sepelitur juxta altare S. Martini:* E *transfertur ad honorificentiorem locum.*

ANNOTATA.

a *In MS. inserebatur longa relatio de felici et infelici æternitate, sed non magni momenti, et ideo forsan apud Catellum omissa; quam non judicamus operæ pretium restituere, potissimum cum in Appendice Novæ Bibliothecæ MS. Labbeanæ legi possit.*

b *Papirius Massonus lib. de fluminibus Galliæ* Tescunum *vocat* exiguum amnem.

c *Ea nempe, quibus trans* Averionem *excurrit diœcesis Caturcensis.*

d *Et ipse* Tarnus *haud multo post ad Moissiacum Garummam ingreditur.*

e *Hic desinit Vita apud Catellum, reliqua ex MS. dantur, et repeiuntur in Appendice Labbeana.*

f *Abundabant hic quæ expunxi verba:* His namque ita se agentibus, et beatissimi Pontificis spiritu, et multo plenius atque perfectius quam dici et cogitari a mortalibus possit. *Imo similia plura interseruntur in Appendice Labbeana.* F

DE S. PEREGRINO CONFESSORE,

IN NUCERINA UMBRIÆ DIOECESI.

D.P.

SEC. XII. *Ex nominis proprii ignorantia sic appellati,*

Præter complures Sanctos, quos Christiana parentum religio Peregrini *nomine insignivit, ut ipso ejus usu admonerentur, se peregrinos super terram debere ad patriam cœlestem tendere; nonnulli etiam inveniuntur, quibus ad veneranda Sanctorum loca peregrinantibus cum inter labores itinerum mors obtigisset, et hanc secuta miracula notam hominibus fecissent eorum Sanctitatem, non item proprium cujusque nomen; placuit piis fidelibus, ut appellativo vocabulo tamquam proprio dicerentur* Sancti Peregrini. *Talis videtur fuisse, quem e Græcia Romam advectum, indeque in Siciliam, Calatabillotta oppidum Patronum colit* XXX *Januarii, sicut ibidem diximus. Talis fortasse fuit etiam alius* S. Peregrinus, *quem Placentini in Italia venerantur* X *Februarii. Talem omnino fuisse constat Sanctum e Scotia advenam, qui inter Lucam Modenamque cœlestes honores commeritus* I *Augusti,* Alpi S. Peregrini *nomen fecit. Plures similes colligere nihil attinet, cum de eo qui sese offert hodie* Castelli S. Peregrini *Patrono,* in Nucerina Umbriæ diœcesi, *certissimo teneri videatur, isto eum coli nomine propter appellationis propriæ ignorantiam.*

2 *Vitam ejus, seu potius mortis cultusque memoriam, Ludovicus Jacobillus proponit in Vitis Sanctorum ac Beatorum Umbriæ tomo* 1, *citans in Margine* Lectionarium antiquum MS. in conventu S. Francisci Gualdi *Vitam damus ex Jacobillo,*

AUCTORE D. P.

A Gualdi pag. 79. *Hoc indicio monitus operam dedi, per nostros in Collegio Perusino Patres, ut ex oppido Gualdo peterentur ea quæ* S. Peregrinum *spectant. Illis vero multum ac sæpe appellantibus illius conventus Guardianum, post longam procrastinationem missa sunt, non quæ expectabantur Lectionarii antiqui verba Latina; sed transcripta, quæ jam legebamus apud Jacobillum impressa; nullo addito verbo unde sciremus, an ipsum, quod dixi, Legendarium, quodque a Jacobillo in aliis passim Sanctorum Vitis citatur et magno nobis sæpe usui esse posset, adhuc supersit. Non vacat interim sistere cau*[illegible]*a tantilla prælum, quare quod possumus damus hic ex prædicto Jacobillo, insuper allegante* Picturas antiquas et novas in castro S. Peregrini, tabellam in ecclesia S. Peregrini, Durantis Dorii Historiam Nucerinam MS. Celsum Placidum in Vitis Sanctorum Ecclesiæ Nucerinæ, *aliaque nonnulla monumenta, quorum originaria verba si adhuc nanciscamur, in Appendice vel Supplemento dabimus: Jacobilli Synopsis hæc est.*

alia monumenta allegante.

3 Imperante Henrico, hujus nominis secundo, fidelissimus quidam Christianus, Peregrinus cognominatus, ex partibus Transalpinis desiderio multa patiendi pro Christi amore et sacra loca visitandi ductus, Divinæque obsequens inspirationi Romam venit: utque reipsa foret quod nomine exprimebat, totus veste atque habitu corporis peregrinus, tam longum ac laboriosum iter pedibus peragebat nudis; intendebatque in exemplum Patriarchæ Abrahami, patria et cognatione relicta in terram quam monstrasset Deus abeuntis. Postquam autem Basilicam S. Petri aliasque urbis ecclesias et Sanctorum corpora devote visitasset; iter suum cœpit relegere, seminudus ac mendicato victitans, magna cum humilitate et modestia. Cum autem pervenisset in convallem, ubi civitas Tadini quondam sita fuit, inter Nuceriam atque Eugubium, visitavit corpus S. Facundi, quondam Tadinensis Episcopi, ejusque Archidiaconi S. Juventini.

A partibus Transalpinis Romam veniens, B

4 Deinde in partem Contranensem, ad radices collium montis Camera se transtulit, ubi burgum quoddam, Contro dictum, ex pluribus casis sic coaluerat, ut per unicam portam ad ipsas daretur ingressus. Hæc sero vespere claudenda erat, inquilinis omnibus domi receptis, præter unicum, Ono dictum, qui foris remanserat; quando illuc advenit Sanctus, tempestate ventosa et pluviam minante, rogans hominem, ut se pro Dei et Sanctorum amore pateretur in ipsius domo vel stabulo noctem et nocturni aeris declinare incommoda. Non movit ferum hominem C miseranda species pannosi atque famelici et præ lassitudine deficientis Peregrini: sed verbis asperis contumeliosisque repellens supplicem, portam post se clausit, illo foris relicto. Repulsam patienter tulit Sanctus, seque ante portam collocavit, oratione præmissa; veluti intelligeret, eam sibi noctem fore postremam. Cumque humi stratus obdormivisset; subito tanta super eum nivis ac grandinis procella incubuit, D ut frigore ad priores ærumnas accedente constrictus, animam ibidem exhalarit.

indeque revertens, *et ab hospitio exclusus,* *moritur frigore:*

5 Secuta mox aeris serenitas magna, teporque vernus nives dissolvens, fecit ut defluentibus in unum aquis natus subito torrens corpus involveret, devolveretque in subjectos burgo campos, simul cum herbis paleisque ac luto: quibus illud contectum exeuntes ad opus sequenti mane faciendum oppidani repererunt; et viso scipione ejus, qui terræ fixus viruerat crescebatque in arborem, mutatis repente animis, quodam seu humanitatis seu pietatis affectu cœperunt ipsum mundare et sindone involutum imposuere carro, sursum referendum ad burgum unde exclusus fuerat. His fama vulgatis per ea loca, ubi aliquam suæ sanctitatis æstimationem transiens commoransve reliquerat Peregrinus; magna populi multitudo confluxit ad sacrum corpus devenerandum: et Clerici ac seculares quidam ad carrum applicantes aliud par boum, eo subvexerunt ubi mortuus erat, cum hymnis et canticis, ad laudem ejus, cujus judicia abyssus multa, quique infinitis in cœlo bonis remuneratur contemptum laboremque a suis famulis toleratos in terra. E

corporis aqua abrepti sanctitatem indicat scipio miraculose virescens: *ad burgum vehitur,*

6 In ipso porro loco, qui duobus passuum millibus distabat a S. Facundini ecclesia, effoderunt humum; comparataque tumba marmorea, sacrum corpus in ea sepelierunt, ædificantes desuper oratorium in ipsius S. Peregrini honorem. Progressu autem temporis vicus Contranensis domibus et incolis auctus, factus est castellum, sub ejusdem Sancti nomine octoginta circiter familias numerans, animas quadringentas: quibus parochialis est ecclesia S. Peregrini, et hujus ibidem memoria quotannis festive celebratur primo die Maji. Neque unius tantum loci Patronus est S. Peregrinus, sed etiam inter Protectores oppidi Gualdi, quod tribus circiter milliaribus distat ab ecclesia S. Peregrini; in qua honore ejus conscriptum sodalitium perseverat cum ipsius cultu, propter miracula plurima in devectione sancti corporis, ac postmodum, eo loci patrata per intercessionem S. Peregrini.

ubi ædificata ecclesia Patronus colitur,

7 *Hactenus Jacobillus; qui dum* Henrici II *Imperium notat, seculum* XI *Christianæ Æræ indicat, et quidem usque ad medietatem provectum: nam si secundum hujus nominis, non Imperatorem, sed Regem (uti scriptores passim) intellectum voluisset, Sanctum scilicet Henricum, qui ab anno* MXIV *Imperium tenuit, non absque congruo ejus meritis titulo appellasset.* Tadinensis *porro ecclesia, pro qua solicitus S. Gregorius Papa instituendam ibidem electionem Episcopi commendat Gaudioso Episcopo Eugubino lib. 7 Epist. 87 et 88. S. Facundinum Episcopum suum coluit* XXVIII *Augusti, ad quem diem de illius urbis desolatione et Sedis translatione Nuceriam agemus: hic satis est monuisse, istic loci videri fuisse, ubi nunc S. Facundini ecclesiam adhuc superesse indicat Jacobillus.* F

haud procul a ruinis Tadinensis civitatis.

D. P.

DE SANCTO ALDEBRANDO,

EPISCOPO FORO-SEMPRONIENSI IN UMBRIA.

SEC. XII

Forum-Sempronii, *antiquum Romanorum municipium, ad Metaurum flumen via Flaminia, vulgo* Fossembrone *dictum, ab Urbino, (cujus Ducatui subcensetur) octo circiter P. M. distat, et jam inde a temporibus Symmachi Papæ, seculo sexto ineunte, suos scitur habuisse Episcopos, quando* Felicissimus *et* Innocentius *Foro-Sempronienses Antistites inveniuntur Romanis Synodis tribus interfuisse. Series exinde neque continua neque satis certa habetur. Adeo ut neque de S. Aldebrando, quem Ecclesia illa Patronum colit hisce Kalendis Maji, tempus quo sederit compertum habeatur. Joannes Baptista Landus, Forosemproniensis Episcopus creatus anno* MDCXXXIII, *in Catalogo quem submisit Ferdinando Ughello, inserendum tomo 2 Italiæ sacræ, ipsum et Richardum collocat seculo* XIII, *inter Monaldum et Gentilem: sed per meram, ut apparet*

Quamvis Episcoporum incerta series,

A *paret conjecturam, quemque haud difficile sit adhibitis Chronologiæ calculis evertere.*

probatur tamen Aldebrandum male differri ad seculum 13,

2 *Extat Honorii Papæ III ad Monaldum diploma, servaturque autographum in archivio Ecclesiæ, datum* VIII *Pontificatus anno, qui fuit Christi* MCCXXIV. *Extat ad Gentilem breve Alexandri IV datum anno ejus primo* II *Idus Martii, atque adeo anno Christi* MCCLV. *Quantum antea hic, quantum postea ille sederit, nescitur: multum tamen videtur si duodecim aut tredecim annos per conjecturam interponas: hos autem ut facile potuit implevisse Richardus,* quem plerique fatentur ex ordine S. Francisci vitam instituisse: *ita nimis arctos esse Episcopatui S. Aldebrandi fateamur necesse est, si consideremus quod in Actis infra proferendis num. 4 dicitur,* quia, *antequam moreretur,* vixerat per spatium circiter centum annorum. *Apparet autem ex iisdem florenti ætate electum fuisse, cum esset Præpositus Ariminensis et populo publice prædicaret,* in platea ante ecclesiam, *tanta cum dicendi libertate, ut necesse habuerit furentis vulgi oculis manibusque subducere se de pulpito ad campanile ecclesiæ: quæ satis arguunt vigorem animi minime senilem, nedum ætatis decrepitæ.*

quando non potuisset diu fuisse Episcopus,

3 *Videamus igitur num lucem, quam Foro-sempronienses negant, invenire apud Ariminenses possimus.* B *Cæsar Clementini, auctor Historiæ Ariminensis lib. 3, ita de eo scribit.* Anno millesimo centesimo decimo nono Aldobrandus, olim Canonicus et Præpositus electus, juxta morem Capituli Ariminensis, et postea Episcopus Foro-Semproniensis, die prima Maji transiens ad cœlestem vitam, Beatis adscriptus est. *Hæc ille ex ipsius forte Ariminensis ecclesiæ aut urbis monumentis: cui tanto securius possumus credere, quanto majorem hiatum in confinio seculi* XI *et* XII *ostentans Catalogus Foro-Semproniensium, commodiorem præbet locum ipsius quantumlibet longinquo Episcopatui. Nam inter Fulcuinum, qui anno* MLXXVI *ad Synodum Saloniensem legatus, ibidem ex potestate sibi per Pontificem facta Dalmatiæ Croatiæque Regem declaravit Demetrium, uti habet Baronius; et Gualfridum, cui Guaimerius Dux quatuor Castella donavit anno* MCXL, *facile invenies annos quadraginta, quos ita tribuas S. Aldebrando, ut electus anno circiter* MLXXX, *usque ad* MCXIX *pervenerit: deinde vel Gualfridum successorem acceperit, vel aliquem alium ante hunc, cujus nomen exciderit.*

uti potuit in confinio seculi 11 et 12,

Rubeus ex sola conjectura,

4 *Sin autem suspicari liceat, Cæsarem, in anno notando, seculum esse aliquanto seniorem Rubeum Historiæ Ravennatis auctorem, a quo postremas lineas videtur mutuatus, eumque in hoc solum correxisse, quod ibi* C *ponat ejus mortem, ubi Rubeus videtur collocare electionem in Præpositum; atque adeo hunc annum esse incertum dicas, poteris Aldebrandum etiam ad quinquaginta et plures annos in Episcopatu retinere. Rubeum certe, ad faciendam tali anno mentionem electi Aldebrandi in Præpositum, aliud non movit, quam opportunitas loci, ubi descripserat, quomodo Canonicorum Portuensium ordinem Paschalis II anno* MCXIV *confirmarit, et quatuor post annos præscriptam iisdem a Petro Ravennate Regulam: sub qua cum novæ institutionis disciplina efflorescceret, factum sit ut,* plurimi confluerent ad cœnobium Portuense, in disciplinamque sese ejus Canonicis traderent. *Hoc autem cum dixisset, ipso quo fundator Petrus mortuus est anno* MCXIX, *addit;* In iis fuisse Aldobrandus legitur, qui in oppido Sorbetulo e Bollo seu Galliata prope Cæsenam natus, et in Grammatica eruditus, in Portuense cœnobium, ut majores in litteris ac pietate progressus faceret, se contulit.

Portuensibus Regularibus eum addens,

contra fidem Actorum,

5 *At profecto nusquam legitur in Actis, in iis fuisse Aldebrandus, qui institutam a Petro vitæ formam tenuerunt; neque cœnobii ulla uspiam mentio, sed solum nominatur,* studium in Canonica S. Mariæ in Portu, D ubi tunc septem liberales artes docebantur. *Hæc autem Canonica et studium in eo esse potuerunt multo prioris temporis; ad eamque postea Petrus ille ex voto ædificasse monasterium, in quo dilapsis forsan antiquis, novi Canonici, non ea qua antea seculari forma, sed regulariter viverent; cum jam Aldebrandus in suo Episcopatu Forosemproniensi annum circiter nonagesimum ætatis ageret. Certe nulla est apparentia veri, quod Canonici Ariminenses, quos nemo cum fundamento dixerit Regulares fuisse, ex Regularibus sibi petere voluissent Præpositum: et si voluisse fingas, debuissent eum a Priore vel Abbate petere non autem (ut Acta dicunt)* a Domino Doctore illius loci.

AUCTORE D. P.

ipsis causam dedit illum colendi ut suum 10 Maji,

6 *Scio Canonicos Regulares Congregationis Lateranensis superiori seculo impetravisse, ut de eo tamquam suo, Officium possent facere die* X *Maji: quia cœnobium Portuense, anno* MCCCCXX *pene desolatum, transiit ad* Canonicos regulæ B. Augustini et Congregationis et Religionis monasterii S. Mariæ de Frisionaria, *ut habet Bulla apud Pennotum parte 3. cap. 16, num. 4, cujus Congregationis appellatio tandem desiit in nomine splendidiori S. Joannis Lateranensis. Nolo etiam controvertere quin jure optimo quoscumque Regulares Canonicos, qui vixerunt in monasteriis, suæ Congregationi postmodum unitis, inter suos numerent. Unum dico,* E *petendi pro S. Aldebrando Officii nullum aliud fundamentum proferri, quam Rubei auctoritatem; qui post ordinatam a Petro Regulam, in monasterium Portuense illum inducit. Hoc autem fundamentum nullum est: quia pugnat cum Actis, de quibus ipse Pennotus, Annotatione* XVI *in Officia propria sui Ordinis, ait, quod iisdem in Lectiones tres distributis utantur Forosempronienses,* idiomate quidem minus polito, sed quod sua barbarie multam vetustatem redolet: *ex quibus Actis jam ostendimus, inter Episcopos illius ecclesiæ nullum inveniri locum S. Aldebrando, si credatur prodiisse ex institutione Petri Portuensis, non nisi* XII *seculo inchoata; quia sic non potuisset diutissime in Præpositura et Episcopatu vixisse, quod tamen exigunt Acta prædicta.*

idque ex vetustis picturis nihilo melius confirmandis.

7 *Instat nihilominus Pennotus in Annotatione prædicta,* et argumentum *proponit,* quod *ipsius judicio* omnem prorsus dubitationem eliminat: Extat, *inquiens*, hodieque in arce urbis Forosemproniensis sacellum vetustissimum, ex reliquiis antiquæ ecclesiæ Foro-semproniensis servatum: in quo sacello corpus ipsius B. Aldobrandi primitus fuit tumulatum. Extat ejusdem Sancti vita, in parietibus ejusdem sacelli vetustissimis imaginibus depi- F cta, cum miraculis per illum patratis. Omnes vero imagines illum cum habitu interiore albo, et cum bireto parvo et albo (qui erat antiquus habitus Canonicorum Portuensium) etiam in Episcopali dignitate constitutum, referunt, ut non sit amplius dubitandi locus, fuisse vere Canonicum Professum Monasterii Portuensis. *Ego vero ex ejusmodi picturis aliud non intelligo, quam exprimi Sanctum in eo habitu quo Arimini usus Præpositus, fortassis et Ravennæ Canonicus fuit: quem habitum etiam post Regulam a Petro præscriptam, ibidem servatum par est credere. Sed sicut vetustiores ante Petrum Canonicos non ideo dicam fuisse Regulares, quia succedentes Regulares, eum quem ipsi gestaverant, habitum retinuerunt; sic Aldebrandum non credam indicio talis habitus Regularibus certo vindicari, dum fortiores in contrarium rationes pugnant eæque ineluctabiles; nisi convellere quis velit Actorum fidem, sine quibus nullius fidei sunt posteriorum auctorum asserta.*

8 *Edidit ea Acta Ughellus tom. 2 Italiæ sacræ, et nos ipsa ex illo damus: simulque suggerimus ecclesiam antiquam, cujus meminit Pennotus, ab ipsomet S. Aldebrando fuisse cœptam ædificari, ac postea ab Archipresbytero Thoma Accarigio consummatum: cujus Ar-*

EX FERD. UGHELLO.

A *chipresbyteri ætas, si aliunde demonstraretur, haud parum luminis forsitan afferre huic argumento possit. De hac ergo ab ipsis Foro-Semproniensibus expectabimus numquid docere nos possint, ex sui Capituli monumentis aliquam istius Archipresbyteri mentionem facientibus. Interim dicit Ughellus col.* 910, *quod Foro-Sempronienses Canonici (qui præter Præpositum sunt undecim)* illam antiquam Cathedralem, temporibus Bonifacii IX, dum novæ civitati nova pararentur præsidia, demoliti sunt: ecclesiamque S. Maurentii, quæ in Vicis erat, erexerunt in Cathedralem: eidemque S. Benedicti monasterium, cum censu qui Episcopali mensæ sufficeret, adjunxerunt anno MCCCXCII Idibus Januarii. *Qua occasione translatum fuit etiam S. Aldebrandi corpus; atque tunc vel saltem post dictæ Maurentianæ ecclesiæ restaurationem, nescio quando factam, cœpta est dici Cathedralis Ecclesia SS. Maurentii et Aldebrandi: ejusque ambo communi jure censeri Patroni: in qua etiam celebratur festum translati S. Aldebrandi* XIII *Martii; Sancti autem Maurentii Martyris, cujus ibidem corpus habetur,* XXXI *Augusti, juxta Ferrarium in Catalogo.*

Translatum Cathedrali corpus an. 1392,

et ab ejus nomine dicta Cathedralis.

9 *Acta cum dicunt, ipsummet Aldedrandum Præpositum ideo prædicasse Arimini,* quod tunc non erant Ordines Mendicantes, *non tantum ipsum antea floruisse probant, sed insuper demonstrant se ante seculi* XIII *initium scripta non fuisse. Sed quamdiu post annum* MCC *scripta sint, quis dixerit, nisi sciat, quo anno Fanenses occuparint Foro-Semproniensem civitatem, indeque campanas abstulerint uti in fine num. 7 dicitur? Interea vix dubitem ante annum* MCCC *scripta esse omnia, quorum epitomen invenies apud Ferrarium in Catalogo Sanctorum Italiæ, post memoriam S. Aldebrandi, ut Patroni Foro-Semproniensis, insertam Catalogo generali Sanctorum, qui in Romano Martyrologio non sunt.*

Acta quando scripta. B

ACTA

Ex antiquis MSS. edita ab Ughello.

Sanctus Aldebrandus, natus in quodam castro, quod vocatur Sorbetulo de Boybo *a* seu de Galiata, de Romandiola prope Cæsænam; et instructus in grammaticalibus, perrexit ad Studium *b* in Canonicam S. Mariæ de Portu de Ravenna, de Provincia Romandiolæ, ubi tunc septem liberales artes docebantur. Et tunc Canonici Ariminenses, carentes C Præposito ipsorum, fecerunt, sicut alia Capitula de dicta provincia Romandiolæ, cum carebant Prælatis: et sic iverunt ad Canonicam prædictam de Ravenna, et petierunt a Domino Doctore illius loci unum hominem, habilem et sufficientem pro eorum Præposito. Habito consilio et deliberatione, tribuerunt eis S. Aldebrandum, scientes ipsum esse sanctum et pium, et in sacra Theologia ac *c* in Decretalibus peritum sufficienter repertum; et cum devotione et reverentia susceperunt ipsum in eorum Præpositum. Et cum hoc esset, quod tunc non erant Ordines Mendicantium *d*, ideo ipse prædicabat populo suo Ariminensi,

a

b

Studiis apud Ravennam peractis,

c

fit Præpositus Arimini;

d

2 Et semel prædicando in platea ante ecclesiam ipsius Canonicæ Ariminenssis (quæ hodie Alogia vocatur) et præcipuè de vico Pataraniæ. et quod injuste et indebite detinebant portum *e* Ariminensem et partem de dicta platea, quæ bona erant dicti Ariminensis Capituli; insurrexerunt cum furore unanimiter, et voluerunt ipsum capere: ipse vero fugiens de *f* pergulo *g* recuperavit se in campanile dicti Capituli, in quo stetit per mediam diem. Et videns ipsum populum perseverantem volentem ipsum interficere, timendo mortem petiit recessum a civitate Ariminensi. Et exiens de civitate, invenit

ubi ob dicendi libertatem de vita periclitans,

e

f g

in strata ante monasterium *h* S. Gaudentii nuntios D destinatos ex parte Capituli *i* Foro-Semproniensis et populi, et genuflexerunt et præsentaverunt sibi electionem Episcopatus Foro Semproniensis. Ipse vero gratias primitus detulit Deo, recepit et acceptavit dictam postulationem, cum intentu curare animas hujus populi, ut ait: Qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.

h

i

indeque exiens petitur ad Episcopatum,

1 Tim. 3.

3 Et confirmatus per Papam *k* disposuit se bonum operari: et tunc incœpit ecclesiam magnam, quia antea parva erat, prope puteum ipsius ecclesiæ; quam ecclesiam magnam consummavit cum parte tecti; residuum vero cum muris consummavit Dominus Thomas Accarigii, Archipresbyter Foro-Semproniensis Capituli *l*: et propter suam sanctitatem præterea concessit Episcopatui Foro Semproniensi Massam Sorbetuli. Inter alia sic agebat: cubiculum in camera pulchrum habebat, et de nocte inter lecticam et parietem super scamno et palmitibus vestitus jacebat. Carnes non comedebat, vinum parum non gustabat, cilicium ferebat, ut plurimum jejunabat, et canipa *m* aperta pro pauperibus stabat; ad domos pauperum cibos mittebat: diebus festivis Foro-Semproniensi populo prædicabat. Et semel prædicando erant multæ hirundines in ecclesia cantantes, ita ut prædicantem populus non audiebat: E ipse præcepit ut tacerent, et tacuerunt. Semel in die audientiam dabat, ita quod quilibet sua necessaria facta narrare poterat. Mansuetus homo fuit et gratiosus.

k

quo acceptato ædificat Cathedralem:

l

austere vivit:

m

avibus obstrepentibus silentium imperat,

4 Postea veniendo ad penuriam mortis, quia vixerat per spatium circa centum annorum, et quia nihil gustabat, perdix *n* quædam decocta in duobus paropsidibus fuit præsentata ad hoc ut de ipsa gustaret: ipse respexit eam, et memorando quod carnes comedere non consueverat, super eam manu sua fecit signum Crucis, et præcepit ut ad forestam *o* rediret; et statim revixit, et recessit viva, volando coram præsentibus et adstantibus. Et statim petiit de cerasis recentibus, et eas præsentaverunt. In infirmitate suæ mortis et antea vivendo in sanctitate ibant ad eum dæmoniaci et vexati a spiritibus immundis: et ipse eos respiciebat; et cum risu signo Crucis signabat, propter quod Deus illæsos dimittebat. Multi de Ancona et ab aliis locis, diversis infirmitatibus gravati, ad ipsum perrexerunt, et liberati recesserunt.

n

et coctam perdicem vitæ restituit,

o

energumenos liberat,

5 Demum reddendo animam Creatori, de nocte F præcedente ante Kalendas Maji in hora matutinali, tres campanæ, quæ erant in campanili ecclesiæ Foro-Semproniensis Episcopatus miraculose, nemine ipsas tangente a se ipsis pulsabant in cantu, secundum consuetudinem pro mortuis. Et de mane ipsum corpus fuit in ecclesia positum, et pluendo non pluebat super medietatem ecclesiæ, quæ medietas erat tunc discooperta et non consummata: et sic in Kalendis Maji fuit sepultus: ideo in tali die celebratur ipsius festum. Et sepulto corpore, Canonici ordinaverunt quod potus daretur multis, qui venerant de civitate Urbini, Callii, et ipsorum Comitatu: et de uno vase vini capacitate quatuor quartarum biberunt bene duo millia personæ. Et non deficiente vino dicti vasculi, quidam ex invidia [dixit]: o diabole! quid est hoc, quod vinum istud non diminuitur? Et tunc vinum in dicto vase incepit deficere.

mortuus illustratur miraculis:

vinum ejus meritis augetur,

6 Transactis duobus annis Sacrista veniens ad pulsandum Matutinum, audivit in dicta ecclesia Angelicum cantum, propter quod timuit: sed pergens ad cameram Domini Archipresbyteri, ipsum vocavit, et [venit] ducens secum Canonicos: et stantes ante ostium ecclesiæ audiverunt divinum cantum, et magna luminaria viderunt in dicta ecclesia super sepulcrum in pede ecclesiæ dicti S. Aldebrandi, super

sepulcrum cælesti luce coruscat:

quo

A quo sepulcro tectum ecclesiæ non erat consummatum. Et intrantes in ecclesiam neminem viderunt et ulterius audierunt; sed lumen magnum stabat super dictum sepulcrum, et cogitabant diem esse : et hora erat matutinalis. Et nemo ipsorum loquebatur, ita stabant stupefacti ; et steterunt usque ad diem.

quidam de reliquiis auferentes divinitus plectuntur,

7 Postea cogitando super negotio miraculi, transtulerunt ipsum corpus Aldebrandi in altare capellæ, quæ erat prope capellam magnam. Et tunc Paganuccius Masculi recepit unum reliquium digiti sui : et morando in sua domo statim præsensit infirmitatem in corpore magnam. Cogitando de facto, reportavit digitum : et astando ante altare ipsius genu flexo, visibiliter recessit de sua manu dictum reliquium ad suum corporis locum. Et quidam de Eugubio de nocte ivit ad lampadem dicti altaris, et accepit oleum de ipsa : et [stetit] amittens lumen et sensum, nec poterat de dicta ecclesia exire. De mane Canonici posuerunt ipsum ante altare, et statim lumen oculorum recepit. Populus *p* Fanensis vicit civitatem Foro-Semproniensem, et pro despectu asportaverunt duas campanas de ecclesia S. Aldebrandi ; et positæ in campanili Fanensi non pulsa-

p campanæ e templo ejus oblatæ alibi sonum non reddunt.

B bant. Videntes miraculum reportaverunt dictas campanas ad pristinum locum, et cum fuerunt in medio pontis *q* S. Cypriani, ipsæ campanæ quæ erant super currum, pulsare cœperunt.

q

ANNOTATA.

a *Rubeus* Sorbetulo e Bolio seu Galliata. *Nihil horum ostendunt tabulæ Romaniolæ, neque nomen aliud quod huc trahi possit, quam* Sorivolo 6 p. m. *a Cæsena in Austrum : ipsam autem* Cæsena *distat Ravenna itinere in Boream directo* p. m. *circiter* 30.

b *Nihil tale post reformationem a Petro inductam an.* 1114 *istic fuisse scimus, nec* Studium *apte vocatur cœnobium Regularium.*

c *Vide ut perseverat auctor in conceptu Academiæ, nec ullam faciat Regularis disciplinæ mentionem?*

d *Intelliguntur Minoritæ et Prædicatores, nam Eremitici duo Ordines Augustianorum et Carmelitarum ipsis in jure prædicandi diu post æquiparari cœperunt : priores autem illi initium accepere seculo* 13 *inchoato.* D

EX FERD. UGHELLO.

e *Veterem portum nunc vocant, cujus olim magnificentissime structi e marmore, nunc unicum vestigium superest in antiquæ turris parte, marmoribus ad construendam S. Francisci ædem a Sigismundo Malatesta translatis.*

f Pergolo *dicunt Itali theatrum sive suggestum e tabulis.*

g *Iidem* Ricovero, *refugium seu receptum dicunt, et inde* ricoverare, *a Latino* recuperare, *quasi* se recipere.

h S. Gaudentii monasterium *Ordinis olim Benedictini, extra Portam Romanam, ab annis circiter quinquaginta transiit ad Bernardinos reformatos, colitur autem ipse Sanctus, primus urbis Patronus,* 4 *Octobris.*

i *Distat Arimino* Forum-Sempronii *p. m.* 30 *ut minimum.*

k *Utinam hunc nominasset auctor! Ex nostra conjectura fuisset is* Gregorius VII, *Pontificatu potitus ab an.* 1073 *ad* 1086.

l *Quædam verba, ineptissime transposita, mire conturbant sensum apud Ughellum, quæ per conjecturam suo restituimus ordini : putamus autem donationem de* E Massa *id est prædio* Sorbetuli, *pertinere ad ipsum S. Aldebrandum, cujus ea fuerit in agro Cæsenate paterna hereditas. Invenitur tamen etiam* ecclesia S. Joannis de Sorbetulo Senogalliæ diœcesis, *cujus possessionem Alexander IV Gentili Episcopo confirmavit anno* 1255.

m *Suspicor legendum* campa *vel potius* campo aperto, *id est, palam et quasi plena acie pugnabat pro pauperibus.*

n *In Lectionibus Canonicorum Regularium vocatur* coturnix.

o Foresta, *pro silva, Gallis Italisque usitatissima vox.*

p Fanum *civitas ad mare Adriaticum, inter Pisaurum et Senogalliam : distat Foro-Sempronii, mediterranea civitate, circiter* 20 p. m.

q Pontem S. Cypriani *existimo dici aliquem in medio itinere instratum uni rivulorum in Metaurum flumen ex parte occidua incurrentium.*

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 34

DE BEATO VIVALDO,

D. P.

EREMITA TERTII ORD. S.FRANCISCI MONTAIONE IN HETRURIA

C

POST. AN. MCCC.

Loci Patronus

Mons-Ajone, *oppidum in Hetruria non ignobile, p. m. fere* XXX *Florentia distans ad Euronotum trans Elsam flumen, medium vero locum obtinens inter S. Miniatis castrum et oppidum S. Geminiani diœcesis Volaterranæ; patrocinio gaudet* B. Vivaldi (Ubaldum *appellant nonnulli) sacrum ejus corpus sub majori ecclesiæ Parochialis ara venerans : et in distantia medii milliaris habens eremitorium ejus, quod tandem Fratribus Minoribus Observantibus cessit, una cum ipsius Beati Maxilla, prout infra plenius enarrabitur. Obitus ejus aut saltem depositio in primam hujus mensis diem incidit, eoque nomine Indulgentiam annorum septem concessit Leo X visitantibus tali die sacella secundum mysteria Passionis ibidem disposita; et Arturus a Monasterio eumdem inseruit ad hunc diem Martyrologio Franciscano his verbis :* Montaoni in Hetruria B. Ubaldi, Tertiarii Confessoris miræ penitentiæ et sanctitatis viri.

colitur 1 Maji,

2 *Idem in Annotationibus ait obiisse anno* MCCCI; *secutus haud dubie in hoc Waddingum, qui anno* MCCC *(quando* XIII *Decembris defunctus est B. Bartolus a S.* F *Geminiano, cui in extremis ministravit Vivaldus antequam ad solitudinem se reciperet) hujus quoque memoriam faciens num.* 11, *ait* aliquot mensibus post Bartoli decessum *obiisse hunc ejus discipulum. Verum nusquam id legi existimo; multoque verosimilius esse credo, aliquantos annos fuisse Vivaldo traductos in solitaria vita. Annum certe nulla exprimunt anteriorum monumenta quæ viderim : et Silvanus Razzius, inter Sanctorum ac Beatorum Hetruscorum Vitas, eam referens, quam mox ex proprio fonte dabimus; signando, quem nusquam reperiebat, anno spatium vacuum reliquit ; cum quo etiam nos malumus incertæ rei fateri ignorantiam. Prius autem quam ad Vitam a Razzio laudatam venimus, proponenda sunt verba Mariani Florentini, qui Fasciculum Chronicarum Ordinis libris quinque produxit usque ad annum* MCCCCLXXXVI. *Hæc in fine libri* 3 *inveniuntur, addenda capiti* 15, § 27, *continentia antiquiorem vitæ epitomen et benigne communicata a R. P. Francisco Haroldo, R. P. Lucæ Wadinghi in scribenda Ordinis historia dignissimo successore; sunt autem hæc.*

mortuus post an. 1300

A *Auctore D. P. compendium Vitæ ex Mariano:*

3 Post decessum Sanctissimi Bartholini, quidam suus discipulus et socius, de eadem terra nativus, nomine Vivaldus, qui exemplo suo et verbis mundo renuntiaverat, ac habitum tertii Ordinis Beati Francisci, sicut ipse, indutus erat; in Nemore-rotundo apud Camporenam locum sibi delegit, milliario octavo a terra Geminiani : ubi cellam sibi in castanei cavo constituit, ac reliquum suæ vitæ tempus pro Christi amore in arcta et austera vita, vigilando orandoque, usque ad extremum vitæ peregit. Qui demum ad siderea loca vocatus, pro suorum laborum recipienda mercede, prima Maji migravit ad Dominum. In cujus obitu campanæ Castri Montajoni per se ipsas, nullo mortalium trahente, pulsaverunt. Quapropter omnes non immerito stupefacti, venit quidam de eodem Castro referens, quomodo in venatione constitutus, canes latrantes castaneum Eremitæ circumdavere : ex quorum nimio latratu veniens ad locum, Fratrem Vivaldum genibus flexum in castaneo extinctum reperit. Quo dicto campanæ a pulsatione cessavere. Tunc omnis populus currens ad locum, illud cadaver accipientes, in ecclesia castri honorificæ tradiderunt sepulturæ. Ac in loco obitus sui ex devotione populorum B evulso castaneo, parvam ecclesiam in honore B. Mariæ constituere : ubi usque in hodiernum diem meritis B. Vivaldi Deus multis præstat beneficium sanitatis.

ipsa Pisis et Florentiæ quæsita:

4 *Profitetur idem Razzius, secutum se Vitam, quam reperit in MS. libro Reverendarum Sororum Monasterii S. Ursulæ Florentiæ ; cujus auctor allegat Legendam ipsius Sancti, asservatam in conventu Patrum Carmelitarum Pisis, quam quidem ipse non viderit, sed ibi esse didicerit ex ore Fr. Andreæ de Floria, viri centenario majoris ac cæci, qui legisse se meminerat, et quantum ejus recordabatur narrabat. Hoc indicio habito, pro insito ad fontem primum pertingendi desiderio, recurri ad promptam mihi in talibus operam Illustriss. atque Eruditiss. viri Antonii Magliabechii ; rogavique, primum ut Pisis quæri faceret prædictam Legendam (nam in Montajone quidem fuisse etiam, sed incendio periisse, legeram) deinde ut ex Monasterio S. Ursulæ curaret describendum id quod habuerat Razzius. Pisis aut inventum aut impetratum est nihil : si post hac adferatur aliquid, id, ut debuerat, primo loco proponi, repræsentabitur saltem in Supplemento. Apud S. Ursulæ monachas, quæ sub regimine Patrum Minorum vivunt, quæsivit vir magnæ apud eas auctorita-* C *tis, pro singularis suæ virtutis merito, R. P. Seraphinus Tinghi, in Observantium Ordine Lector jubilatus.*

inventa prope Pistorium,

5 *Hic librum, qui apud eas non inveniebatur amplius, scrutatus ubique, tandem intellexit esse in parvo sui Ordinis conventu Jacherini (Cechrinum Gonzaga appellat in Prov. Tusciæ Con. 8) prope Pistorium : unde exemplar mox impetravit, a fideli manu R. P. Francisci Mariæ Novelli de Castel-Franco, patruelis sui. Librum, autem illum ipsum esse, qui Sororum S. Ursulæ fuerat, constabat ex syngrapha : inscriptus vero aforis est titulus,* Vitæ Sanctorum et Beatorum Franciscanorum; *quorum etiam nobis promittitur indiculus. Auctoris nomen eodem casu subductum est oculis, quo sublata prima aliquot libri folia : auctorem tamen haud difficile fuit aliunde cognoscere Dionysium Polinari (sive Apollinari) de Florentia, qui superiori seculo ineunte floruit, et anno* MDXXV *scribebat Chronicam Minorum observantium Provinciæ Tusciæ, asservatam Florentiæ in Monasterio Sanctorum omnium. Hic enim parte 2 fol. 178 describens Monasterium S. Ursulæ, et laudans vitam Sororis Benedictæ de Bettinis, de se ipsaque in hunc modum loquitur.*

descripta a Dionys. Polinari Observ.

6 Habuit pia hæc mulier desiderium maximum obtinendi libros, qui continerent res spectantes ad Ordinem, ea lingua quam ipsa posset intelligere : D ideoque me qui hæc scribo induxit, ut e Latina in vulgarem converterem librum Conformitatis Mag. Bartholomæi Pisani, vitam quoque B. Mariæ Virginis ab eodem Bartholomæo conscriptam, item Landulfum de vita Christi tum necdum traductum aut vulgariter impressum. Hos igitur libros ei scripsi aliosque tam multos, ut licet vix sint scriptorum meorum pars centesima, obstupescam ipsemet eos videns (quod cum omni veritate possum asseverare) neque capere potuerim, qua ratione scripserim omnes, quot in proprio servantur armario. *Hactenus de se Dionysius Italicis verbis, quæ si indicata fuissent Lucæ Waddingo, colligenti Scriptores Ordinis Minorum,* Dionysium de Polinari (*ut vocat ipse*) *quem simpliciter ait scripsisse* Chronica Provinciæ Tusciæ, *prolixius distinctiusque laudare potuisset : collectis præsertim aliis ex eadem Chronica locis, ubi de se ipso auctor loquitur : cui quoad scriptorum multitudinem attestans Seraphinus prælaudatus,* Vera, *inquit,* iste Pater narrat, quia ego omnes istos libros in folio manuscriptos vidi, occasione inquirendi Vitam S. Vivaldi. *Hæc vero licet inter eos haud amplius compareat descripta, tamen est ex libro, qui quo certius olim scitur inter istos fuisse, eo firmius credi potest ab eodem esse auctore.* E

plurimorum librorum in Italicam traductore,

et auctore Chronicæ Prov. Tusciæ.

VITA

Auctore Dionysio Polinari de Florentia.

Ex autographo ejus Italico, olim apud Sorores S. Ursulæ Florentiæ asservato, apud Observantes Jacherini prope Pistorium.

Fuit B. Vivaldus ex castello S. Geminiani, vir pius ac devotus et in veræ amicitiæ caritate conjunctus B. Bartolo, cujus se discipulum fecit et famulum, in sua illa horribili *a* infirmitate. Hujus salutiferis exhortationibus persuasus Vivaldus, contempsit terrena omnia, et sumpto habitu tertii Ordinis, quem etiam ille gestabat, usque adeo sese conjunxit Deo, ut post felicem transitum sui magistri, valedicens patriæ ac parentelæ omni, locum sibi ad habitandum elegerit in quadam valle, in medio densi atque obscuri nemoris, juxta Camporenam, cui Silvæ-rotundæ *b* nomen est, octo circiter passuum millibus a S. Geminiano distanti : ubi, toto quo supervixit tempore, perseveravit propter amo- F rem Jesu Christi in magna rerum omnium abstinentia, solummodo jejuniis, vigiliis et orationibus vacans, cellamque habens in cavitate vetustissimæ cujusdam castaneæ, quæ ægre capere genuflexum poterat.

B. Bartoli familiaris, a

solitarius in cava castanea vivit, b

2 Cum autem advenit tempus, quo labores ejus remunerari voluit Deus æternus, assumpsit eum ad supernos choros, die prima Maji : volensque ut mundo manifestaretur lucerna, quæ fuerat eatenus abdita sub castanea; et quem ad gloriam cœlestem sublevarat, etiam ab hominibus coli cupiens in terra ; ipsa hora, qua Sanctus creditur animam reddidisse Creatori, fecit per manus Angelorum pulsari campanas castelli, Montajone dicti. Ad hoc tam manifestum miraculum obstupuit populus universus : dubitantibusque quid eo indicatum vellet Deus, supervenit ejusdem oppidi incola unus, qui narravit, se ad venationem egresso, cucurrisse canes quos ducebat ad quamdam castaneam, continuoque latratu indicasse mirabile quidpiam ibi latere ; ad cujus inspectionem accurrens, viderit intra eam genuflexum ac mortuum eremitam. Post hoc indicium cessavit prodigiosus campanarum sonus : et cuncti communiter egressi ad locum, acceperunt corpus sanctum

et 1 Maji moritur, pulsatis Montajone campanis:

indicio venatoris delatus ad ecclesiam,

A sanctum, atque in sui oppidi ecclesiam attulerunt sepelieruntque ; ubi etiamnum intra principem aram conservantur *c* ejus ossa. Fama vero sanctitatis novæ quaquaversum sparsa, et miraculorum accessu exaggerata, commovit populos ut devotionis causa ipsam Beati castaneam visum excurrerent. Et quia ibi orantibus multæ præstabantur gratiæ, ipsa quidem frustatim discissa paulatim evanuit ; ejus vero loco erecta ædicula est Deiparæ sacra ; ubi deinde Eremitæ tertii Ordinis usque ad nostram ætatem habitarunt.

c ubi etiamnum quiescit.

3 Hæc quæ scripsi, accepi omnia ex Fr. Andrea Florentino Ordinis Carmelitarum, vitæ laudabilis viro magnæque devotionis ; qui præ longa annorum circiter centum ætate oculorum usum omnem amiserat, dicebatque sæpius se in sui Ordinis conventu Pisis legisse Legendam istius Beati, ex eaque didicisse, quam fuerit in vita sua mirabilis, et quantis post mortem miraculis splenduerit ; sed ea dumtaxat quæ narravi memoriter retinere. Conspicitur autem ejusdem beati viri imago, antiquitus depicta in habitu tertii Ordinis Franciscani, intra ecclesiam Carmelitarum Florentiæ : et Montajonenses asserunt etiam apud se extitisse prædictam Legendam, sed una cum multis Communitatis suæ scri-
B pturis conflagrasse. Potest autem inter argumenta sanctitatis referri etiam mirabilis ille modus, quo postea apud ejus eremitorium assurrexit Fratrum Observantium conventus *d* et ecclesia in ipsius Beati honorem : qui semper paratus est succurrere omnibus suum auxilium invocantibus. Ego ex multis ejus miraculis duo solummodo referam, mihi certo cognita.

Legenda ejus olim scripta habebatur Pisis,

et imago Florentiæ apud Carmelitas.

4 Cum in Joannem de Fulgineo, Pisanum civem, habitantem in oppido Cigoli insiliissent quidam ejus inimici, ipsumque multis affecissent plagis, unaque inter ceteras mortali in capite, quod usque ad cerebrum dissecuerant ; ideoque post dies aliquot de vita ejus desperassent medici, ipsaque nocte crederetur expiraturus ; uxor ejus, quæ Mona Tomasa nuncupabatur, grandi plena mœstitia, eo quod jam etiam loqui desierat, conjecit sese in genua ad latus lecti, et cum Deo queri dolenter cœpit, quod permisisset a fratre suo carnali occidi primum cui juvencula nupserat maritum, secundum vero extingui in carcere, nunc autem hunc tertium morte tam miserabili perire. Hæc autem dicens et effusa in planctus, toto animi affectu convertit sese ad S. Franciscum et S. Vivaldum, orans ut marito suo vitam impetrarent a Deo. Res mira! Ipso momento soporata mulier, ubi
C erat genuflexa, vidit in somno S. Franciscum stigmatizatum, et S. Vivaldum Eremitam fune præcinctum, eo modo quo Tertiarii solent : qui ambo genuflexi coram Jesu Christo, super thronum speciosissimum residente, et Angelorum catervis stipato, postulabant vitam præfati Joannis ad uxoris suæ dolentis instantiam. Qua facile impetrata, in pedes erexit se S. Vivaldus, cui ipsa affectuosius maritum commendarat ; ad eamque accedens, videbatur ipsam expergefacere ac dicere, Sis læta, quia marito tuo obtinuimus vitam. Ad has voces experrecta illa tota hilaris, audivit mariti sui vocem vocantis eam : cui respondit, ut surgeret. Ille vero, Videor, inquit, mihi sanus esse, quia momento alleviatus omnino sum, nec ullum sentio dolorem vulnerum. Mane primo adveniunt medici, rati quod essent inventuri mortuum ; et cum summa admiratione inspectis plagis, optime eas constitutas ac nitidas vident, cœptamque restitui carnem. Atque ita intra dies paucos valetudini plene restitutus, ab oppido Cigoli venit cum uxore ad S. Vivaldum, redditurus gratias pro beneficio : ubi ambo mihi de peccatis confessi, prior Mona Tomosa narravit visionem SS. Francisci et Vivaldi sibi oblatam : deinde ipse Joan- D
nes ejus maritus sanationem suam miraculosam affirmavit, exhibitione cicatricis in capite, et pilei a percutiente conscissi.

d

Ab inimicis letaliter saucius,

et jam jam expiraturus,

eo invocato et invocato apparente sanatur :

A. DION. POLINARI EX MS.

5 Sacerdos quidam Volaterranus, Gabriel *e* Narducci dictus, cum esset Cairi Babyloniæ Capellanus nationis Genuensis, et vehementer ibi ac generaliter pestilentia grassaretur multosque extingueret ; ipse infirmatus, nec ullam humani auxilii spem habens, convertit se cum ardenti prece ad invocandam opem S. Vivaldi, vovitque ad ejus eremitorium pro ecclesiæ ornatu mittere tapetes duos : et statim convalescere cœpit, atque intra paucos dies plenæ redditus sanitati, a Cairo usque ad dictum locum misit ipsos tapetes, cum aliis quibusdam rebus ad ornandam ecclesiam servituris, litterisque affirmantibus gratiam sibi factam. Atque hæc duo miracula acciderunt anno millesimo quingentesimo decimo quinto. Multa autem alia beneficia et gratias quotidie Sanctus ille præstat se devote invocantibus, ad laudem Dei et pauperculi Francisci. Amen.

e

alius convalescit a peste Cairi in Ægypto.

ANNOTATA.

a *Lepram fuisse testatur Vita Italice reddita, quam annis* 20 *toleravit, totum corpus exulcerantem, unde puris copia ingens cum vermibus scaturiebat : eam Vitam primus Latine scripsit Fr. Juncta Augustitiani Ordinis Eremita, quam nancisci vellemus pro* 13 *Decembris, quo colitur.* E

b *Italice tam in MS. quam apud Razzium* Boscorondo. *Interim Gonzaga parte* 2 *in Provincia Tusciæ Conventu* 31 Antrum rotundum *vertit, ut videatur,* Buco *legisse ; vel ex scipso ita esse interpretatus, eo quod in pariete ecclesiæ nominetur* Antrum S. Vivaldi, *uti infra dicetur.*

c *Hinc apparet, ea e tumulo, in quo primum sepultus Beatus fuit, solenniter elevata et translata fuisse : quando vel a quo, fortasse sciremus, si vetus Legenda inveniretur.*

d *Anno* 1499 *datus locus est : quomodo autem nova ecclesia et conventus assurrexerint fusius aliquantum describit auctor, ut apud Razzium videre est : sed malui eam narrationem dare infra ex Chronica MS. ubi longe distinctius explicatur.*

e *Razzius,* Nalducci.

APPENDIX.

De ecclesia et conventu B. Vivaldi.

F

D*ionysius Polinari prælaudatus in sua Provinciæ Tusciæ Chronica MS. fol.* 328 *exponit ea quæ de fundatione dictorum ecclesiæ et conventus habet Fr. Marianus, qui* totus intentus colligendis, præsertim infra fines Italiæ, monumentis sui Ordinis, historiam a Religionis exordiis ad sua usque tempora, rudi quidem stylo, sed fida narratione deduxit *libris quinque, quibus titulus,* Fasciculus Chronicarum Ordinis Minorum, *et quorum autographum penes Waddinghum olim, nunc penes successores ejus est. Supplens deinde idem Dionysius ea quæ partim fundationem præcessere et a Mariano notata non sunt, partim ejus mortem sunt subsecuta, hoc modo progreditur.* Locus S. Vivaldi vocabatur olim S. Mariæ de Caporena *(alibi* Campo-rena *scriptum) diœcesis Volaterranæ : et Fratres sanctæ Crucis eumdem multis* annis tenuerunt, cum omnibus possessionibus ædificiis atque juribus ad eum pertinentibus ; de quibus extat Bulla Urbani III *(adeoque ante annum* MCLXXXVII, *prius quam institutus esset Ordo Minorum, ut hi Fratres sanctæ Crucis intelligi debeant Confraternitas aliqua sæcularis sub eo titulo Volaterræ instituta)* Ipsi autem prædictum locum

Ex Dionysii Polinari chronica habetur,

quod ibi antea ecclesia fuerit S. Mariæ de Caporena,

A. DION. POLINARI EX MS.

A cum bonis eo spectantibus dimiserunt anno MCCLXXX Episcopo Volaterrano, (*Raynerius Ubertinus hic fuit*) tamquam bona Ecclesiæ : qui locum et bona elocavit cuidam Domino Chiusa, Plebano Parochiæ Arvianensis in perpetuum.

cum annexis fundis juribusque,

7 *Hæc narratio, publicis subnixa instrumentis, quibus conformiter procedunt alia mox indicanda, ubi dicta ecclesia S. Mariæ vocatur ecclesia S. Vivaldi, de familiaritate ejus cum B. Bartolo, obitaque post eum morte, (uti narratur in vita) dubium reddere lectorem possent; nisi mentio fieret possessionum ac jurium, quæ satis indicant agi non de ecclesia, quæ post S. Vivaldi obitum, eo ubi castanea ipsius steterat loco, ædificata fuerit; sed ipsa quæ pridem ibi erat, cum in ejus vicinia Vivaldus sibi habitationem elegit, et quæ successu temporum desolata ac destructa solo nomine tenus superfuerit, ratione fundorum ac jurium ab ea dependentium ; anno autem* MCCCCXL *restaurata sit, vel in priori suo loco vel potius ad antrum, quod excisæ castaneæ loco vicinum, pro ea retinuerat S. Vivaldi nomen, et primum forte eremitam ad illic habitandum sua commoditate et antiqua celebritate invitarat, cui conguum videbatur oratoriolum extrui.*

quæ anno 1320 ab Episcopo Volaterrano elocata,

8 Anno enim MCCCXX Episcopus Volaterranus, *Raynerius de Belfortis*, eadem bona elocavit, exinde-
B que ad annum usque MCCCXL eadem sibi vindicata possederunt ac distraxerunt Montajonenses ac Florentini cives nonnulli, donec oratorium quod supererat anno MCCCL, cum suis qualibuscumque jam juribus, elocavit cuidam Sanminiatensi, cui nomen Tedaldus Civione in annos XXIX; quibus elapsis, Sanminiatenses Florentinorum imperio subjecere sese. Contra hos autem quia rebellaverat Tedaldus, qui adhuc possidebat ecclesiam S. Vivaldi cum suis juribus, Capitanei partis Guelfæ ea sibi vindicarunt, et supra principalem ecclesiæ portam sua posuerunt insignia, quæ ibi perstiterunt usque ad annum MD; quando incolæ Castelli Florentini ea sustulerunt, suis in eorum locum positis : hæc vero anno XXVII post, dejecta a Guelfis sunt, restituentibus sua, uti adhuc videntur. Iterim Syndicis Montajonensibus Fundensibusque attestantibus judicatum fuit anno MCCCLXIX et LXXXIX rursumque MCCCCVI illius ecclesiæ bona ad jus San-Miniatensium pertinere.

ad Guelfos transiere:

restauratum deinde a Montajonensibus oratorium an. 1440,

9 Porro anno MCCCCXL Montajonenses restaurarunt ecclesiam S. Vivaldi; in eamque et bona illius jus sibi prætendentes patronatus (quod tamen sexto
C anno a partis Guelfæ Capitaneis adjudicatum Sanminiatensibus est) elocarunt ipsam cuidam eremitæ; cui etiam anno MCCCCLVIII tantum fundi circum eamdem ecclesiam assignarunt, quantum arcus jacere sagittam potest. Nata deinde lis est super iisdem bonis inter Castelli Florentini et S. Miniatis communitates anno MCCCCLXVII, eorumque pars dimidia utrique parti adjudicata, quia nesciebantur ecclesiæ esse; pro qua stantibus Montajonensibus ex prætenso antehac jure, inter hos et Castelli Florentini incolas per compromissum decisa lis est. Interim qui locum ex concessione Montajonensium possidebat eremita, jam inde ab anno MCCCCXL, obligabatur ad annuum censum Episcopo Volaterrano solvendum : quod et fecit, usque ad MCCCCLXXVII : exinde namque, Episcopales ejusmodi census usurpantibus Communitatibus, iisdem eremita coactus est solvere : in eoque statu res permansit, donec Montajonenses anno MCCCCXCVIII decreverunt ecclesiam et eremitorium offerre Fratribus de observantia S. Francisci.

elocatur eremitæ sub annuo censu,

10 *Id quomodo factum sit, potius quam ex Italico Dionysii Latine redderem, malebam primigenia Mariani ipsius phrasi, a Waddinghi successore Haroldo petenda exhibere. Sed respondit Haroldus, eum qui apud se est Chronicarum fasciculum ultra annum*
D MCCCCLXXXVI *non extendi, proinde ex eo non esse sperandam notitiam possessionis, anno dumtaxat* MCCCCXCIX *aditæ; transcripsit tamen verba Mariani initio proposita. Vel igitur aliud exemplar, ulterius productum, habuit Dionysius, vel alterius manus Appendicem credidit Mariani esse : quæ cum non inveniatur Latina, ipsam quoque hic ex Italico accipe, ut eam sub Mariani nomine Dionysius habet :*

11 Anno MCCCCXCIX celebratum est Capitulum Provinciale in Podio Bonitii, per Fr. Bernardinum de Vecchio, Senensem, Commissarium Provinciæ; ejusque Vicarius iterum electus fuit Fr. Joannes Teutonicus ; atque a Capitulo acceptatus locus quadragesimus secundus, scilicet locus S. Vivaldi in Silva-rotunda, prope oppidum Montajonis. Cujus loci, immediate post finitum Capitulum, possessionem processionaliter iniere Fratres in festo SS. Philippi et Jacobi. Vertente anno, in eadem festivitate, Communitas Castelli-Florentini, in cujus territorio locus est, tres illuc viros misit, qui vice Communitatis jus Patronatus in eodem locum exhibentes, stipulati sunt cum Fr. Cherubino Conzi Florentino, qui locum acceperat ; et per contractum legitimum eidem assignarunt ex ipsa silva tantum circumcirca spatium, quantum Fratribus ad necessariam lignationem abunde satis erat ; ea lege, ut in agnitionem
E Patronatus, obligarentur Fratres exponere in ecclesia sua imagines SS. Laurentii, Leonardi et Verdianæ, Patronorum ipsius Communitatis. Postea, simili die, Communitas Montajonensis, cum solenni processione illuc detulit aliquas Reliquias S. Vivaldi ; promittendo ceteras omnes sancti corporis partes tunc donandas, quando absoluta esset loci fabrica.

et an. 1499 acceptatur ab Observantibus :

12 In hoc eremitorio diu habitavit in arcta pœnitentia vir quidam San-Geminiansis, Vivaldus nomine, discipulus et famulus B. Bartoli item San-Gemianensis in sua atroci infirmitate. Hic post mortem illius, dimissa patria, sub habitu eodem et regula, id est Tertiariorum S. Francisci, quod reliquum vitæ fuit transegit in prædicta silva, ex amore Jesu Christi cum gloria miraculorum. Fama porro sanctitatis tantæ per regionem istam vulgata, concurrentes undique populi semper in veneratione habuerunt ejus eremitorium, usque ad hæc nostra tempora illud devote ac frequenter visitantes. Hactenus autem in eo habitaverant Eremitæ tertii Ordinis : nunc vero curante Fr. Cherubino acceptatus est locus, et a fundamentis ædificatus, in honorem
F Assumptionis Dominæ nostræ et nostri benedicti Patris S. Francisci, non sine omnium admiratione, miraculo rem adscribentium, eo quod cuncta necessaria ibi deessent præter ligna : nec deerant impedimenta ex parte Vicarii tam Generalis quam Provincialis : deerantque et petræ et sabulum ædificio aptum.

qui S. Vivaldi eremitorium adepti,

ecclesiam et conventum a fundamentis extruunt,

13 Deo tamen sic volente, promota continuo fabrica est, atque intra tredecim annos finita, adjuvantibus libentissime Fratribus Florentinis, atque Florentia submittentibus quidquid poterant. Plurimum autem eodem contulit ipsorum devotio populorum : prædicante enim Fr. Cherubino in majoribus solemnitatibus, credita sunt concurrisse ad tria hominum millia : qui omnes a majori ad minimum, finita prædicatione, comitabantur oratorem sacrum, ad fluvium qui Evola nuncupatur, uno milliari dissitum; ubi unusquisque sumebat unam alteramve petram aut lignum, ferebatque ad locum, nec ipsis quidem nobilibus atque officialibus obsequium hoc suo gradu indignum æstimantibus. Accidit enim aliquando istic adesse Dominos Vicarios oppidorum Certaldi et S. Miniatis ad Tudescum, item Dominos Potestates oppidorum S. Geminiani, Castelli-Florentini, Pegguli et Palaiæ, cum multis civibus ac frequenti

mira fidelium alacritate adjuti.

A quenti turba; et simul omnes abire ad flumen quæsitum lapides. Unde nata ibidem consuetudo, ut quicumque ad locum accedit, nefas esse credat venire absque saxo istic offerendo; quod in hodiernum usque diem observatur. Post Fr. Cherubinum Sanctus Fr. Thomas de Florentia amavit hunc locum, multumque laboris ibidem exantlavit, et in silva ædificavit devotissimas capellas et oratoria, ad similitudinem sacrorum locorum sanctæ civitatis Hierusalem, ubi spectantur omnia mysteria Dominicæ Passionis.'

quæ eis confirmat Clemens 7,

14 Hactenus, *ut præfertur,* Marianus, *absque ulla mentione earum contentionum, quæ antea circa locum et jura ejus fuerunt; quæque novos ejus incolas, etiam postquam ecclesiam novam conventumque suis manibus et laboribus ædificarunt, sicuti jam vidimus, diu exercuerunt. Prosequitur eas exponere Dionysius, apud quem primo* Clemens Papa VII, anno MDXXV per expressum Breve confirmavit Fratribus possessionem ecclesiæ prædictæ et jurium ejus, constituens suo loco procuratores ac defensores eorum Dominos Capitaneos partis Guelfæ: deinde Pontificatus ejus anno x Christi MDXXXIII die XXII Octobris, post multas lites et controversias aut testimonia desuper audita, deputati ab eo Commissarii et Judices, D. Joannes B Stati Protonotarius Apostolicus, et D. Philippus Maneli Canonicus et civis Florentinus, tulerunt sententiam determinatoriam omnium litium et controversiarum, quæ agitatæ fuerant inter Fratres et Communitatem Castelli-Florentini, hac ratione, ut Guardianus et Fratres Conventus S. Vivaldi habeant conventum et hortum, cum eo omni quod intra largiorem murum continetur, et extra eum circum circa spatium trecentorum brachiorum mensuræ Florentinæ, citra tamen præjudicium tertii, qui forte posset potiora jura sua in eum locum probare: reliqua autem pars silvæ illius, salvo itidem jure tertii, maneat Communitati prædictæ: ita tamen ut licitum sit Guardiano et Fratribus S. Vivaldi, eorumque operis et famulis, ex quocumque loco fodere D et exportare arenam et saxa, etiam ex parte reliqua silvæ dictæ Communitati assignata, nullius desuper requisito consensu, quantum iis opus erit ad fabricas majores vel minores, intra ecclesiam, conventum, hortum, et totum brachiorum trecentorum circulum, restaurandas vel de novo construendas. Deinde autem anno MDXXXVII a parte Guelfa et Communitate dicta missus eodem est diribitor limitum, qui trecentorum brachiorum spatium metiretur atque signaret.

et controversias cum Castello-Florentinis per Commissarios definit,

sub conditionibus Conventui commodis.

Indulgentias addit Leo X.

15 In illo conventu S. Vivaldi habentur Indulgentiæ, concessæ a Leone Papa X, iis qui ad singulas capellas unum Pater noster et Ave Maria recitabant in Natali Domini ac sequenti biduo itemque in Pentecoste et biduo item sequenti, die prima Maji Festo S. Vivaldi, die Veneris sancto, in Festo S. Francisci, et omnibus festivitatibus Divæ Virginis: quibus diebus singulis conceditur Indulgentia annorum septem. Ibidem habentur aliquæ, sed parvæ Reliquiæ. Præ quibus spectabilis est maxilla S. Vivaldi, cujus reliquum corpus Montajone remansit in Parochiali ecclesia, non servantibus Montajonensibus fidem Fratribus datam, de eo tradendo, mox atque absoluta loci fabrica esset: jam enim ab annis viginti et pluribus absoluta ea est, nec tamen E habetur corpus, aut verosimiliter habebitur unquam. *Ita Dionysius, ipsis hisce verbis significans, scripsisse hæc se circa annum* MDXLV. *Addit deinde in ecclesiæ pariete hunc Italice scriptum titulum.* Anno MD, primo die Maji, consignatum fuit pauperibus Fratribus S. Francisci antrum sive spelunca vel caverna S. Vivaldi: et per Dei auxilium, sudorem pauperum Fratrum, atque devotionem populorum, miraculose ex parvo eremitorio fabricatum est hoc tam devotum oratorium, ad laudandum Deum et orandum pro populis. Hæc fuit mutatio dexteræ excelsi et magni Dei, cui sit honor et gloria et B. Vivaldo. Amen.

Habetur ibi maxilla S. Vivaldi,

cum titulo Fundationis.

DE B. PANACÆA VIRGINE,

D. P.

AGAMII IN DIOECESI ITALIÆ NOVARIENSI.

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 35

AN. MCCCLXXXIII.

C *Carolus a Basilica-Petri, vir eximia doctrina et virtute præditus, a Clemente VIII adlectus est anno* MDXCIII *Episcopus Novariensis; qui optimi Pastoris perfunctus officio, decessit e vivis anno* MDCXV, *relictis eruditionis suæ præclaris monumentis, inter quæ sunt de Ecclesia Novariensi libri duo, primus de locis, alter de Episcopis. Ubi in primo pag.* 99 *describit* terminationem Romaniani, *asseritque* ad montes regionem esse, quæ a Romaniano appellatur; et secus eumdem collem esse Agamium, Sitianum, seu Sirtianum, et Romanianum ipsa in ripa Sesites; ubi in adversa, quæ Sabaudiæ Ducis est ripa, jam montes surgunt, et Romanianum in valle concludunt. In litteris Innocentii nominatur plebs Agamii cum suis pertinentiis, et eodem modo plebs Sitiam: utroque loco, utique antiquo, beneficia simplicia sunt et baptisterium separatum vetus; sed Agamii magis integrum atque aptum: Agamium vero multo major vicus. Hinc intelligimus, cum hi duo vici proximi sint, baptisteria et plebanam prærogativam interdum non necessitatis sed dignitatis causa datam. *Hæc de Agamio et Sitiano pagis, B. Panacææ ortu et cultu celebribus. Mortua est ea anno* MCCCLXXXIII, *et colitur prima sexta feria mensis Maji, quæ dicto anno indicit in hasce Kalendas Maji. Interim Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum pro Feria sexta, assumpsit diem sextam Maji et sic habet:* Agamii in territorio Novariensi B. Panacææ Virginis et Martyris. *Ferrarium sequitur Arturus du Monstier in Gynecæo sacro. Acta vitæ ejus, cædis et venerationis describit dictus Carolus Episcopus pag.* F 101 *et sequentibus, quæ ex eo damus.*

Situs Agamii, et Sitiani.

Tempus cædis et veneratio.

2 Colitur in ecclesia Agamii corpus B. Panacææ, in ejus nominis sacello, tumulo ferreis clathris munito: et magna quidem et celebri nostrorum et exterorum veneratione. Hæc Virgo (ut olim Rochus Presbyter, Parochus Quaronæ, scripsisse dicitur, et a majoribus traditum est) Laurentii cujusdam Cilliæ filia fuisse dicitur ex valle Sesitana, qui in pago appellato Domus-Rafaniorum natus postea Quaronæ habitavit, ubi ex Maria Agamina uxore ducta Panacæam suscepit: cumque illa Agamii mortua esset, aliam duxit. Quæ durissime Panacæam tractabat, pecudes ac jumenta ei pascenda committens: ligna quoque colligenda domumque portanda, ac pensa quotidie illi mandabat, quæ conficere illa minime poterat; eo maxime quod orationi intenta, in ecclesia S. Joannis Baptistæ veteri, Quaronæ parochiali, in monte collocata, quo gregem solebat ducere, erat frequens, et Coronæ precationi assidue operam dabat.

Hæc parentibus rusticanis nata

et orationi addicta

3 Noverca vero, severe pensum exigens, crudeliter

A liter verberabat, si quid minus effecisset. Puella divino Spiritu, qui ubi vult spirat, non humana aliqua disciplina documentove, instructa et confirmata, mira patientia omnia ferebat : prætereaque aliis Christianis virtutibus prædita, exquisitam quamdam modestiam in moribus et in omni actione præferebat, tum vero eximiam in omnes caritatem. Nam cum omnium rerum summa egestate laboraret, vixque a noverca acciperet panem qui vitæ sufficeret, egentibus tamen curabat aliquid semper impertiri. Noverca vero eo magis indignari ac furere videbatur, quo majori patientia ac virtute privignam proficere videbat, ut ipsa etiam recte et sancte facta castigaret; et ut ab oratione averteret, impie coronas eriperet perderetque.

AUCTORE D. P. a noverca ejus patientiam exercente

4 Dominus autem, pro immensa benignitate sua, talis virtutis ac pietatis præmium nolens differre, eo procedere mulieris iram furoremque permisit, ut innocentem piamque puellam, quæ jam quindecim erat annorum, occideret; idque ob eximium ipsius orationis studium. Quadam enim die vesperi, cum domum redeundum esset, jumenta cœpit illa quidem eo agere; sed fascem lignorum sublatura, ad lapidem, ubi orare solebat, accedens, orationis amore capta, B ita sustinuit, ut jumenta ad stabula sine custode pervenirent. Qua de re irata noverca, ad pascua veniens, orantem Virginem rudi ac montana colo ita percussit, capitique fusos ita infixit, ut interficeret : qua de re solet ea cum ipsis fusis infixis pingi, sæpe etiam cum noverca percutiente.

impacta colo occiditur :

2 Re audita Laurentius pater, qui sæpius uxorem frustra corripuerat, accurrens, fascem dicitur ardentem reperisse, neque extinguere ignem corpusve movere ulla ratione potuisse. Re pervulgata plurimi eo convenere : tantaque fuit virtutis hujus Virginis et eventus rei approbatio, non solum multitudinis, sed etiam primariorum virorum, atque adeo (ut narratur) ipsius Cleri Novariensis, ut, tamquam cœlestis ac æternæ vitæ compos ac beata, coli et prædicari cœperit. Nam et miracula quædam de ejus corpore, Agamium per id tempus translato, narrant; et oratoria ejus nomine fabricata sunt : unum in eo ipso monte ubi percussa est, cujus altare supra ipsum lapidem collocatum aiunt in quo illa orabat : D alterum in valle apud Sesitem fluvium, in quo annus notatus est MCCCCIX, cum ea anno MCCCLXXXIII ex hac vita decessisset.

corpus miraculis illustratur :

conduntur oratoria duo :

6 Dies certus obitus non exprimitur : sed feria sexta, quæ primo occurrit mense Majo, coli solet festa hujus et aliorum populorum ac plurimorum hominum veneratione, sive ex libera pietate, sive ex voto. Qua feria mirum est quanta hominum multitudo, etiam ex diœcesi Vercellensi, convenire Agamium soleat; precibusque, oblationibus et sanctis Sacrificiis Deo offerendis Virginis memoriam colere. Populus Quaronæ eo die processionem cum Parocho suo decem milliarium via ad hanc ecclesiam habet, cereumque offert, conferente unoquoque patrefamilias ad id certam pecuniam : quod idem alios populos fecisse ac facere debere ferunt. In ea ecclesia non capella solum, sed etiam beneficium, ad Missas celebrandas, institutum est : ac in aliis ecclesiis passim per hanc diœcesin ejus imagines et altaria visuntur. Solet invocari comitialis morbi causa ; multique prædicant impetratam invocata Panacæa, sanitatem, quod quidem est salutari nomini consentaneum.

annua veneratio : feria sexta Maji :

reliqua cultus publici argumenta,

E

7 Hujus veteris cultus nihil nobis immutandum visum est : totum enim credimus divina voluntate tributum a fidelibus eximiæ virtuti beatitudinique hujus felicis puellæ. *Hactenus Carolus, cui ex sui Episcopalis gradus officio incumbebat examinare singula et qua fide niterentur æstimare, adeo ut ejus judicio standum omnino sit. Si Rochi Presbyteri scripta adhuc supersunt (Italica an Latina nihil interest) petimus ea nobiscum communicari, usui futura pro Supplemento : nam ejus rei causa morari prælum, aut multas hinc illuc litteras scribi in eventum incertum non putavimus operæ pretium. Unum addo quod quæ hic semper* Quarona *(nec dubito quin recte) invenitur scripta, ipsa videatur, quam Topographicæ tabulæ nominant* Paronam, *Lomellinæ vallis et Ticinensis diœcesis pagum, inter Terdoppium et Albonetum fluvios, tantumdem Novaria distans ex una, quantum Agamium distat ex parte altera, id est quinque* p. m. *utrimque.* NOT. 18

et approbatio.

Quarona ubi ?

SECUNDA

SECUNDA DIES MAJI

SANCTI QUI VI NONAS MAJI COLUNTUR.

Sanctus Secundus Episcopus, Abulæ in Hispania.
S. Hesperus, S. Zoe conjuges; S. Cyriacus, S. Theodulus filii; Martyres, Attaliæ in Pamphylia.
S. Germanus, S. Cœlestinus, S. Felix, S. Cetinus, S. Urbanus, S. Bellicus, S. Privata, Martyres.
S. Saturninus, S. Neopolus, Martyres Alexandriæ.
S. Helpidius, S. Hermogenes, S. Eupolites, Martyres Melitenæ in Armenia.
S. Lupus, S. Germanus, S. Cœlestinus, Martyres Alexandriæ.
S. Santina, S. Elenara, S. Sponsaria, Virgines et Martyres in Gallia. VIDE APP. T. VII MAJI. NOT. 36
S. Flamina, Virgo et Martyr Davajaci in Arvernia.
S. Sicharius Mart., Brantolmæ in Petragorico.
S. Felix Diaconus, Martyr Hispali in Hispania.
S. Simplicius, S. Ambrosius, Martyres in Catalania.
S. Athanasius, Episcopus Alexandrinus.
S. Germanus, Episcopus Martyr, apud Ambianos in Gallia.
S. Florentius, S. Vindemialis, Episcopi Confessores ex Corsica Tarvisium advecti.
S. Vindemialis Episcopus, Martyr in Africa.
S. Valentinus, Episcopus Genuensis.
S. Waldebertus, Abbas Luxoviensis, in Burgundiæ Comitatu.
S. Sabas, Episcopus Daphnusiensis in Archipelago.
S. Wiborada Mart., S. Rachilda, Virgines inclusæ apud S. Gallum, in Helvetia.
B. Conradus Martyr, Fundator Montis-Angelorum Ordinis S. Benedicti, in Helvetia.
S. Antoninus, Archiepiscopus Florentinus, Ordinis Prædicatorum. NOT. 19

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

S. Silvestri monachi, ex Ordine S. Basilii, *agitur hoc die solennis celebritas Trainæ in Sicilia; ut testantur hic Ferrarius, et Octavius Cajetanus noster: de eo agimus* II Januarii.

S. Macra, uti et aliæ Virgines sacræ, in territorio Remensi. *Ita MS. Martyrologium Vedastinum. Quænam hæ sint Virgines sacræ, non comperi; de* S. Macra *agimus* VI Januarii.

S. Marius Confessor, *refertur in MS. Adonis Cardinalis Sfortia, absque ulteriori notitia. Forsan est* S. Marius, Abbas Bodanensis, *cujus Vitam illustravimus* XXVII Januarii.

Geva, relicto matrimonio Sanctimonialis, *memoratur in quibusdam scriptis Westphalicis. Fuit hæc* amita S. Theadildæ, Virginis et Abbatissæ Freckenhorsti in Westphalia: *in cujus Vita et Commentario prævio, quæ haberi de ea possunt narrantur. Vide Appendicem ad* XXX Januarii.

S. Berlendis, S. Nonnæ, S. Celsæ, elevatio *memoratur in MS. Florario, Wione, Menardo, Saussayo et aliis, ut diximus ad Vitam illarum* III Februarii.

S. Simeon, Episcopus et Martyr, qui consanguineus fuit Christi Salvatoris, *memoratur in MS. Adone Cardinalis Sforcia. Est* II *Episcopus Hierosolymitanus: cujus Vitam dedimus* XXVIII Februarii.

Sub invocatione S. Petri lacrymantis, Mariæ pœnitentis et Latronis confitentis *est per S. Adonem Archiepiscopum Viennæ facta* dedicatio altaris et capellæ circa ambitum majoris Ecclesiæ, ubi intercessione horum Sanctorum infinita quondam circa ægros operata fuere miracula. *Ita MS. Martyrologium Viennense. Coluntur ex his* S. Petrus Apostolus XXIX Junii. Maria pœnitens, *si intelligatur,* Ægyptiaca II Apr. *Si vero* Maria Magdalena XXII Julii. Latro Christum *in cruce confessus* XXV Martii.

S. Eutychii, Episcopi Constantinopolitani, translatio corporis Venetias, *indicatur a Ferrario. Vitam dedimus* VI Aprilis.

S. Aibertus, reclusus in monasterio Crispinicensi in Hannonia; ob sacellum, in quo requiescit, Kalendis Maji dedicatum, hoc die habet aliquam venerationem, *ac memoratur a Molano in Natalibus Belgii, Wione, Dorganio, Saussayo et aliis. Vitam dedimus die ejus natali* VII Aprilis.

B. Guarterus, Abbas Pontisaræ, qui egregiis virtutibus Ordinem Cisterciensem mire decoravit, *refertur primo loco ab Chrysostomo Henriquez, in Menologio Cisterciensi, et Bucelino non absque mendo. Citatur Ferrarius, qui retulit ad diem* 3 *Maji, et unum eumdemque fecit cum* Gualterio Davidis Regis Scotiæ filio, *aliis* Walleno, Melrosæ Ordinis Cisterciensis Abbate, *de quo etiam ad diem* 3 *Maji inter Prætermissos agitur. At* Galterius Abbas Pontisaræ, *cujus translatio corporis facta est* 3 *Maji, fuit* Abbas Benedictinus; *cujus Acta duplicia dedimus die ejus natali* VIII Aprilis.

S. Joannes Thaumaturgus prope Jordanum, *refertur in MSS. Menæis. Is quarto hujus appellatur* Joannes Palæolaurita, *cujus Acta dedimus* XIX Aprilis.

S. Eremberti Episcopi translatio, *indicatur in quibusdam scriptis. Vitam ejus illustravimus* XXX Aprilis.

S. Sigismundi, Regis Burgundionum, Martyris *solennitas, ab hesterno die translata, celebratur hoc die in variis Ecclesiis, et memoratur in MSS.* Aquileiensi

Aquileiensi ac Pragensi, et apud Bellinum, Maurolycum, Molanum et alios. Acta ejus illustravimus I Maji

S. Ultanus Abbas *colitur Peronæ et in Monte-S. Quintini vicino: uti diximus ad ejus Acta* I Maji.

S. Evermarus, Martyr et Dux e Thebæa legione, *memoratur in MS. Florario Sanctorum et Auctario Greveni ad Usuardum. Nos talem in sacra illa legione non novimus: sed alium qui Ruttis prope-Tungros colitur, de quo egimus* I Maji.

S. Marculphi Abbatis, officium depositionis fit hodie Remis in cœnobio S. Remigii, *teste Saussayo et colitur Nantii in diœcesi Constantiensi. Ejus transitus fuit heri* I Maji.

S. Theodulphus Presbyter, Treviris apud Patres Prædicatores quiescens, *refertur a Greveno, Molano et aliis. De eo egimus* I Maji.

S. Jacobi planctus *indicatur in Kalendario Ægyptiaco a Seldeno edito, sed quis intelligatur non additur.*

S. Athanasius, *colitur hoc die* in cœnobio Deiparæ Virginis de Valvaneda Ordinis Benedictini, in Calagurritana Hispaniæ diœcesi supra urbem Najara. *At controvertitur, quis iste* Athanasius. *Fuisse* Alexandrinæ Ecclesiæ Episcopum *tradit Gregorius Bravo de Sotomajor apud Tamayum Salazar ad hunc diem. Sed hic cum Marietta sentit* monasterii hujus coquum fuisse. *Nos certiora monumenta, ut huic coquo venerationem Ecclesiasticam adstruamus, merito requirimus.*

S. Alexander *memoratur in MSS. Casinensi et Altempsiano. Verum ob silentium aliorum arbitramur legendum* Alexandriæ, *et præponendum nominibus* Saturnini et Neapoli *ibidem passorum, uti infra ad horum cultum indicamus.*

S. Antia Virgo *notatur hoc die in quibusdam Carmeliticis Kalendariis, teste R. P. Philippo a Visitatione in Acie bene ordinata, de qua infra. Idem in notis MSS. putat esse illam, sub cujus disciplina in Thebaide vixit* S. Euphraxia *sive* Euphrasia; *quæque (ut in hujus Actis* 13 *Martii illustratis legitur) ab hac post diem trigesimum evocata ad cœlum, eidem est contumulata. Nusquam ego invenio Thebaici illius monasterii* Diaconissam, *id est* Hegumenam *sive* Abbatissam, *vocatam fuisse* Antoniam. *Antiqua Latina versio nomen non exprimit: Græcus contextus* Theodulen *vocat, uti ad num. 7 litt.* l *notavimus.*

S. Oliva Virgo et Martyr in Hispania, *indicatur a Ferrario et Tamayo Salazar ex Kalendario Breviarii Ordinis S. Mariæ de Mercede, absque ulteriori notitia, neque in Ordine recitandi divinum officium inter Mercenarios ulla hujus fit mentio.*

S. Eumonis, Episcopi et Confessoris Senonis, *memoria inscripta est MS. Florario Sanctorum. Videtur* Emmo *esse, mortuus anno* DCLXXV *ut tradit Clarius in Chronico monasterii S. Petri Vivi, ubi sepultus est: a quo etiam* Sanctus Emmo *appellatur. Interim non est aliis fastis, ne quidem Saussayi, aut etiam Breviario Senonensi inscriptus. Hinc majorem venerationis certitudinem exspectamus.*

Felicissima Virgo et Martyr, ob Inventionem colitur Viterbii in Italia. *Ita Ferrarius in Catalogo generali:* ex tabulis Ecclesiæ S. Sixti, *illoque citato Arturus in Gynecæo sacro.*

Danfrerdus, Episcopus et Confessor, *adcriptus est Auctario Greveni a Carthusianis Bruxellensibus. Nobis hactenus ignotus.*

Enarius et Colmanus, *indicantur in MS. Tamlachtensi. Sunt aliquot* Enani, *et plurimi* Colmani *in Indicibus Colgani ut Sancti relati. Sed ex nudis nominibus nihil certi potest proferri.*

S. Nectanus de Kill-unche in regione Conalliæ, S. Patricii ex sorore Liemania nepos: cui is morienti adstitisse, ejusque merita et futuram in cœlis gloriam prædixisse dicitur, et jacere Finnanariæ, ad ripam Boandi fluvii, in regione Bregarum. *Ita excerpta ex variis Martyrologiis Hibernicis relatis a Colgano in Appendice* 5 *cap.* 4 *num.* 6 *ad Vitam S. Patricii. Utinam alius ejus tomus prodiret, ex quo certiora de ejus Vita haberentur.*

Aidamus filius Cuamse, *sive* Cuaimsechæ, *refertur in MS. Tamlachtensi, et ad Vitam S. Aidani sive Mædoci Episcopi Fernensis, a nobis etiam editam, in Appendice cap.* 1 *a Colgano.*

Zefanus, Quintinus, Transilla et alter Saturninus, cum aliis sex *inscripti sunt MS. Tamlactensi. De* S. Quintini *elevatione apud Veromanduos, si forsan idem est, agimus inter Prætermissos. De aliis nihil alibi legimus.*

S. Bertinus junior, in Monasterio Sithivensi S. Bertini, *memoratur a Menardo, sed absque titulo* Sancti *aut* Beati *relatus a Molano in Natalibus Sanctorum Belgii, qui refert ex Iperio eum,* professum religiosam vitam sancto fine conclusisse, ejusque corpus, cum corpore B. Erkenbodonis et aliorum Sanctorum, supra majus altare in ecclesia Canonicorum S. Audomari repositum, venerari: *quod etiam scribit Rayssius in Hierogazophylacio Belgico pag.* 75 *qui eum titulo* Beati *honorat.* Quod tamen *inquit Molanus,* nunc a Canonicis Audomarensibus ignoratur, fortassis tamen ex feretrorum inspectione aliquando patefiet. *Refertur autem hoc die occasione S. Waldeberti Abbatis Luxoviensis, a quo alius est Walbertus parens hujus Bertini, per alios ab illo non distinctus et Sanctus habitus.*

Mafalda, filia Sancii I Regis Lusitaniæ, Henrico I Regi Castellæ nupta, sed relicto conjugio in Arouca monasterio Cisterciensi Lusitaniæ sanctimonialis, oratione, silentio, abstinentia et signis post obitum conspicua, *memoratur ab Henriquez, Chalemoto, Bucelino, in fastis monasticis. Arturus du Monstier in Gynecæo sacro, eam titulo* Beatæ *honorat, uti etiam Georgius Cardoso in Hagiologio Lusitano, sed minore charactere, quo ipsam a cultu Ecclesiastico separat. Antonius Vasconcellius, in Sancio I Lusitaniæ Rege, pluribus de hac filia ejus agit num.* 14 *et tribus sequentibus, asseritque* anno MDCXVII, die VII Augusti, sepulcrum sanctissimæ Reginæ apertum fuisse, et corpus integrum visum, et de miraculis forma juris consueta ab Episcopo inquisitionem habitam, omniaque ad Regem Catholicum remissa. *Interim a titulo* Sanctæ *et* Beatæ *abstinet Vasconcellius. Utinam aliquando Sanctissimæ Reginæ concedatur cultus Ecclesiasticus, et Acta vitæ atque miraculorum ad nos transmittantur.*

Anonymus, *in Corcica ab hæreticis anno* 1354 *occisus.*

Joannes Simplex, *Conversus Assisii, an* 1215.

Marcus Hungarus, *Conversus apud Insubres, an.* 1372.

Petrus a Xeresio, *in mari Indico, an.* 1577 *mortui,* Ordinis S. Francisci, *referuntur cum titulo* Beati, *in Martyrologio Franciscano Arturi a Monstier: quos alii ab ipso citati ut viros illustres habent. Eodem Martyrologio citato, indicatur a Jacobillo de Sanctis et Beatis Umbriæ dictus* Jacobus Simplex.

Maria Alphonsa, *Ordinis S. Claræ, Asturicæ in Hispania, de qua Waddingus ad an.* 1328 *asserit,* Moniales in magna veneratione ejus corpus prosequi, ob pleraque miracula ejus intercessione patrata, *in eodem Franciscano Martyrologio et Gynecæo sacro proponitur ab Arturo cum titulo* Beatæ, *quo abstinent Waddinghus et Haroldus: et merito. Illam enim monialium venerationem, siquidem adhuc durat, non excedere limites privati cultus plane*

plane nobis persuasit R. P. Antonius Ossorius, Marchionis Asturicensis filius, nostræque Societatis Sacerdos : qui rogatus describenda curare ipsius Mariæ *Acta ac miracula, siquidem scripta extarent et vere cultum aliquem illa publice haberet ut* Beata; *respondet,* interrogasse se multos, atque etiam misisse Asturicam qui in memoriam illius miraculosæ Beatæ inquirerent, et nullam invenire potuisse : nec vero credere ullam habere in toto Episcopatu : cujus omnia sanctuaria, una cum Marchione fratre, studiose obiverit aliquando ipse, nec tamen Beatam illam nominari unquam audiverit.

S. Stanislaus Bidigosta, *ad hunc diem nominatur in* Acie bene ordinata plurium Sanctorum et Beatorum utriusque sexus Ordinis Carmelitarum, ex variis Martyrologiis et Kalendariis collecta per R. P. Philippum a Visitatione Carmeli Valencensis Suppriorem, *secundum edita anno* 1676, *et cum MSS. notis ad nos ab Actore missa : qui hæc de Stanislao suggerit.* S. Stanislaus Bidigostanus, Polonus, visione miraculorum, per sacratas Hostias juxta Posnaniam patratorum, in fide Catholica confirmatus, Ordinem Carmelitarum in urbe patria Bidigostensi professus, virtutibus et prodigiis effulsit. Tandem pro Christo in Prussia trucidatus, et in Carmelo dicto sepultus, anno 1420, secunda die Maji novis miraculis resplenduit, quibus sibi popularem cultu comparavit : sicque sanctitatis titulum illi attribuunt veteres picturæ et scripturæ, nec non Biscarretus in Palma Carmeli, et Varsevicus Varsoviensis Canonicus in Catalogo Sanctorum Polonorum, approbato Romæ anno 1620. *Quæ quia certa esse credimus, rogamus illius Provinciæ et Ordinis Patres, ut pleniori scripto Commentario de Vita, Martyrio, miraculis ejus, deque publici cultus argumentis singulis edocere nos dignentur, ut hic ipsorum Sanctus digniorem in futuro operis Supplemento locum occupet.*

Candidus monachus Hibernus, cum opinione sanctitatis anno 1616 mortuus, *refertur ab Henriquez, Chalemoto, Bucelino, et traditur ejus Vita a Francisco Bivario scripta extare, aliaque metrice a Stephano Sartal : apud Henriquez autem in Fasciculo lib. 2 dist. 33 varia de eodem collecta extant.*

SS. Silvanus, Episcopus Gazensis et alii quadraginta, capite plexi, *referuntur in MS. Synaxario Græco Claromontano, et MSS. Menæis Mediolanensibus et Taurinensibus. Acta illorum, sed sociorum triginta novem, damus* IV Maji.

S. Juvenalis Martyr, colitur Beneventi ritu duplici, ejusque ibidem corpus asservatur. *Vipera de Sanctis Beneventanis arbitratur hunc ab aliis referri die, quo ista elucidamus,* VII Maji.

B. Joannis Nepomuceni mors, *huic diei adscribitur a Georgio Crugerio in memoriis sacris Regni Bohemiæ : nos Bohuslaum Balbinum secuti, agimus de eo* XVI Maji.

S. Piranus, ex regia Hibernorum familia natus, sancte vixisse in Cornubia Angliæ provincia, *tra-*
NOT. 20 *ditur a Wilsono, in prima editione Martyrologii Anglicani, in secunda ad diem* V *Martii; secuti sunt ad hunc diem Ferrarius et Fitz-Simon. Citatur a Ferrario Cambdenus, quasi de eo ageret* in emporiolo Padstow, *quod asserit* contracte pro Porrockstow dici, a Petroco quodam Britannico in Sanctos relato : *qui celebrem cultum habet : quando, si aliqui certi sciatur, poterit etiam de* Pirano *agi* IV Junii.

S. Norberti, Archiepiscopi et Fundatoris Ordinis Præmonstratensis, translatio corporis Magdeburgo Pragam, *memoratur a Saussayo in Martyrol. Gallic. et Georgio Crugerio in Sacris memoriis regni Bohemiæ, et celebratur in dicto Ordine apud Hispanos. Dies natalis est* VI Junii.

S. Olivæ Virg. et Mart. *translatio brachii Pithinæi, in Sicilia diœcesis Cephaleditanæ oppido, teste Pyrrho, in Notitiis tom. 2. fol. 492. Festum ipsum agitur* XII Junii.

S. Cunegundis, Virginis in Eischel, *memoria inscripta est Auctario Molani ad Usuardum secundæ editionis. Est* Eischel *in diœcesi Constantiensi : ubi iterum, ob elevationem cum SS. Mechtunde et Wibrande, dicitur coli ab eodem Molano, Wione, Galesinio et aliis* XVI Junii.

SS. Eugenius, et Longinus, cum Vindemiali, sub Hunnerico Rege capite obtruncati *referuntur in Martyrologio Romano, uti infra ad Acta* S. Vindemialis *dicitur. At seorsim* S. Eugenius *(quando etiam de* Longino *agi poterit, si quæ alia occurrant, colitur* XIII Julii.

SS. Mauri et Sociorum Martyrum natalis, *primo loco memoratur in MS. Casinensi. Videntur Vigiliis in Apulia coli, et eorum inventio celebratur* X *Maji : Dies natalis* XXVII Julii.

S. Quintini, S. Victorici, S. Cassiani } elevatio *inscripta est cuidam Martyrologio Usuardi. Fuit corpus* S. Cassiani *translatum ab basilicam* S. Quintini, *uti et* corpus S. Victorici. *Extat autem* Sermo de tumulatione Sanctorum Christi Martyrum Quintini et Victorici et Confessoris Cassiani *apud Claudium Heremæum in Augusta Veromanduorum. Ex his* S. Quintinus *colitur* XXXI Octobris.

S. Victoricus, cum S. Fusciano Martyr Ambianis, XI Decembris.

S. Cassianus, Episc. Augustodunensis V Augusti.

S. Ludovici Regis Francorum e captivitate liberatio *traditur hoc die facta : de qua agetur ad ejus Vitam* XXV Augusti

S. Bertini Abbatis elevatio recolitur in proprio monasterio, *et indicatur a Molano, Wione, Menardo, Saussayo et aliis. Dies ejus natalis est* V Septemb.

S. Optati Episcopi, S. Memorii, S. Saciani } Presbb. } Translatio corporum Autisiodori, *memoratur subjuncta apographis Hieronymiani Martyrologii Parisiensi, Lucensi et Blumiano, et in Fastis aliorum. Ex his celebrior est Episcopus* Optatus, *ad cujus natalem poterit etiam de aliis agi* XXXI Augusti.

Dicuntur alii celebrari VI et VII Septembris.

S. Januarii, Episcopi et Martyris, translatio *Neapoli, refertur a Ferrario. Acta ejus danda erunt ad diem* XIX Septembris

S. Florentius Confessor, *memoratur in MS. Florario. Martyrologio Coloniæ et Lubecæ anno* 1490 *excuso, item in Auctario Greveni ad Usuardum. Ast* Florentius, Presbyter et Confessor in territorio Andegavensi *appellatur in Martyrologio Bellini, auctius anno* 1521 *Parisiis edito ; item apud Molanum, Galesinium et alios. In MS. Martyrologio Prioratus Daveronensis, Ordinis Benedictini diœcesis Carnotensis, ista leguntur :* Apud Salmurum castrum susceptio corporis B. Florentii Prebyteri et Confessoris. *Videtur is esse, qui in Martyrologio Romano et Gallicano, item apud Usuardum aliosque, colitur* XXII Septembris.

S. Cassii, S. Florentii, S. Mallufii, et Sociorum } Translatio Bonnæ, *celebratur primo loco in Martyrologio Coloniæ et Lubecæ anno 1490 excuso ; item apud Grevenum, Canisium et in MS. Florario. Dies natalis est* X Octobris.

S. Firmini, Useticensis Episcopi, translatio *proponitur a Catellio in Historia Langedociæ pag.* 298. *Natalis celebratur* XI Octobris.

S. Lucæ Evangelistæ Translatio secunda, *memoratur in MSS. Ejus Vita danda erit* XVIII Octobris.

S. Aviæ Virginis et Martyris commemoratio, *fit in diœcesi*

diœcesi Britanniæ Armoricæ Venetensi, uti indicatur in proprio Sanctorum dictæ diœcesis excuso an. 1652. *Nihil aliud de dicta* Avia *potuimus scire. Est* Avina *inter Ursulanas apud Crombachium, et talem hanc agnoscit Arturus in Gynecæo sacro: ergo cum Ursulanis referenda ad* xxi Octobris.

Trium Mariarum festum, *sub ritu duplici coli solitum in Ecclesia Maurianensi, constat ex Breviario ejus anno* 1512 *excuso, et nomen* Mariæ *habetur in MS. Tamlactensi. Ex his prima* Maria Magdalena *colitur* xxi Julii;
Secunda Maria Jacobi *quæ et* Maria Cleophæ *est: cujus Acta dedimus* ix Aprilis.
Tertia Salome, *quæ aliquibus* Maria Salome *dicta, colitur* xxii Octobris.

Asasii festum, *forte scriptum pro* Athanasii, *indicatur in posteriore Kalendario Copto-Ægyptiaco Seldeni: ast cum priore, poterit agi die, si forte alia notitia habeatur,* xvi Novembris.

S. Elisabethæ translatio, Marburgi in Hassia, *celebratur officio Ecclesiastico Ordine Teutonico, et aliis Ecclesiis; et memoratur in MS. Florario et Martyrologio Coloniæ et Lubecæ anno* 1490 *excuso: a Greveno etiam Canisio et aliis. Dies ejus natalis est* xix Novembris.

S. Clementis, Episcopi Metensis, translatio *indicatur in MS. Florario, item a Greveno, Canisio, Saussayo. Colitur ipse præcipue* xxiii Novembris.

S. Gatiani, Episcopi Turonensis, Translationem *festivius agendam instituit Juhellus de Matteflon Archiepiscopus Turonensis seculo* 13: *ejus transitus recolitur* xviii Decembris.

DE SANCTO SECUNDO,

EPISCOPO ABULÆ IN HISPANIA.

SEC. I.

Cultus hoc die proprius:

B Primorum septem Episcoporum in Hispanias missio, communis rememorationis honore, in antiquis Usuardi exemplaribus et in hodierni Romani Martyrologii tabulis, celebratur xv Maji: ad quem diem, præter jam ante dicta Kalendis Februarii, plene eamdem rem tractamus; eoque lectorem remittimus, ut sciat quid credendum sit de S. Secundo eorum uno, cujus hodie festum seorsim agit Abulensis Ecclesia, sicut aliorum aliæ Ecclesiæ, proprium cuique diem assignantes; videlicet S. Euphrosio, diem xiv Januarii; S. Cæcilio et Ctesiphonti, i Martii et Aprilis; S. Indaletio ejusdem Aprilis diem ultimum; solus S. Torquatus proprium festum non habet, sed colitur in choro sociorum, eo quem signavimus die xv hujus mensis. Istis suppositis, nihil opus existimo immorari commentis, quæ ad hunc ii Maji de S. Secundo, et alibi de aliis, congerit Tamayus in Hispanico Martyrologio, ex Chronicis Dextri, Luitprandi, Juliani Petri aliorumque similium, alibi abunde confutatis, et apud prudentiores Hispanos nullam amplius fidem invenientibus.*

communis cum aliis, 15 Maji,

cum titulo nunc Martyris,

2 *Est autem* Abula *Castellæ veteris apud Hispanos urbs Episcopalis, inter Madritum et Vallisoletum fere media, sed Segoviæ vicina magis, quæ de* S. Secundo, Episcopo Martyre, *ut Patrono, duplex festum quotannis agit. Primum hoc* ii *Maji, tamquam ejus Natali, cum Octava; alterum sine ea, ut duplex secundæ classis,* C *die* xi *Septembris, tamquam festo Translationis: recitantur autem utroque die* omnia de communi unius Martyris Pontificis, præter Lectiones ii Nocturni, *quas* eleganter compositas *et* a sacra Rituum Congregatione examinatas et approbatas, *confirmavit approbavitque Clemens Papa VIII, die* iii *Augusti,* mdxciv, *Pontificatus sui anno* iii, *ut a Capitulo et Canonicis Ecclesiæ Abulensis recitari, sicut desideraverant, possint.* iv *et* v *Lectio communem ceteris historiam texunt, et tandem sic clauduntur:* Secundus, qui Abulam civitatem docendam suscepit, multos vitæ exemplo et prædicatione per Evangelium Deo genuit: tandemque, post multos pro Christo toleratos labores moriens, suo sanguine Abulensem [ecclesiam] Deo vero consecravit. *Hæc ibi: quo magis miraremur, quod Marietta in lib.* 5 *de Sanctis Hispaniæ cap.* 90, *tertio post Officii concessionem anno prodiens, dicat coli Abulæ* S. Secundum ut Confessorem, *nisi notaremus et in Brevi Leonis X, ex informatione ab Episcopo acceptа; et in ipso solenni Translationis actu, usurpari hunc dumtaxat titulum, Missamque de Confessore Pontifice celebratam narrari in Historia mox proponenda. Neque sane ullum uspiam invenitur martyrii argumentum, ideoque prudenter visus est fecisse Romani Martyrologii recognitor Baronius, quod titulo abstinuerit nimis facile vocando in controversiam, ita scribens:* Abulæ in Hispania S. Secundi Episcopi, de quo etiam infra idibus Maji cum aliis agitur. E

olim Confessoris.

Translatio ii *Septembris.*

3 *Lectio* vi *summatim continet Historiam inventi translatique corporis et est hujusmodi.* Cum ejus corpus omnibus ignotum diu jacuisset, anno mdxix divinitus inventum est. Nam cum cæmentarii labentem templi parietem demolirentur, sub ejus fundamento lapideam arcam invenerunt, inscriptam his verbis s. secundus, ex qua tanta odorum suavitas emanabat, ut templum et vicina loca perfunderet. Contigit quoque in sancti corporis testimonium, ut unus e cæmentariis, homo insanabili morbo laborans, ad aspectum sancti corporis invalesceret. Quarum rerum percrebrescente fama innumeri homines ad visendum S. Secundi corpus venerunt, ac plerique variis morbis laborantes S. Secundi meritis liberati sunt. Hujus sancti Episcopi et Martyris reliquiæ, multis illustratæ miraculis, in antiquissimo templo, quod in Abulensi suburbio structum est per longa tempora asservatæ sunt: hinc in primarium urbis templum translatæ sunt, et sacello ipsi Sancto dicato reconditæ, ubi frequenti et incredibili totius populi devotione coluntur. F

Historia prolixa Hispanice scripta.

4 *Facta fuerat ea translatio* xi *Septembris, anno non integro antequam lectiones approbarentur, anno scilicet* mdxciv: *ipso autem anno* mdxcv *impressa est duobus libris Madriti Historia S. Secundi, cum successione Episcoporum Abulensium, usque ad Episcopatum D. Hieronymi Manrique de Lara, auctore Antonio de Cianca; quibus duobus libris, sub finem anni* xcvi *aut initium sequentis, accessit liber tertius, de jam dicti Hieronymi ingressu ad Episcopatum et translatione sancti corporis præmemorata. Ex his porro libris sua hauserunt omnia quicumque hoc seculo eamdem materiam attigere, et plures citantur a Tamayo. Nobis nihil opus est rivos sectari, dum fontem habemus: ex ejus ergo contextu excerpimus et compendio Latino reddimus, quæ ille Hispanice prolixius habet: eo autem ordine qui nobis videbitur ad brevitatem congruentior, salva quoque libertate, in iis ubi conjectura utitur auctor, quandoque aliter sentiendi.*

HISTORIA

A

HISTORIA

INVENTIONIS ET TRANSLATIONIS

Ex Hispanico Antonii de Cianca.

CAPUT I.

Inventio corporis in templo S. Luciæ anno MDXIX.

In veteri S. Luciæ templo

Qua *parte fluvius* Aja, *ex Arabico* Guadaja *mutilatum nomen in vulgo obtinens ut dicatur* Adaja, *Abulensem intersecat vallem, ipsiusque urbis appropinquat Occidentali lateri; antiquæ structuræ templum est, super ripam fluminis quadrato erectum lapide, ex eorum genere quæ circa civitatem eruuntur de terra, antiquæ formæ et operis: quod initio seculi* XVI *a S. Lucia nomen habuisse, patet ex Bulla Leonis X infra num.* 17 *proferenda. Idem sub nomine S. Sebastiani olim notum fuisse, nescio an satis probet Actus cujusdam confœderationis inter ecclesias quasdam parochiales Abulensis civitatis, conscriptus Æra* MCCXCVI, *quæ fuit annus Christi* MCCLVIII, *ubi S. Sebastiani parochia nominatur septima inter quindecim; esto illius Sancti*

sub cura Sodalium S. Sebastiani,

B *festum ibidem annue agatur solennius: quia id fieri potest ratione Confraternitatis, sub ejusdem Divi invocatione ibidem jam olim constitutæ, cum obligatione conservandi sarta tecta ipsius ecclesiæ, ejusque restaurationem et ornatum tempore opportuno curandi.*

nunc S. Secundi dicto,

2 *Ut ut sit, cœpit ea ecclesia, post inventum ibidem S. Secundi corpus, ab ipsius appellari nomine: quod quandonam istic fuerit collocatum, quadamtenus cognosci potest ex verbis inscriptis calici, reperto intra arcam ipsius sancti corporis hoc tenore,* ✝ ANDREA PETRUCI ORTO DA SIENA FECE CHESTO CAL. Andreas Petruccius Senis oriundus hunc calicem fecit. *Nemo enim prudenter dixerit ante Maurorum irruptiones tale quid Abulæ scriptum fuisse; aut etiam statim post eorum expulsionem, factam sub regno Alfonsi Sapientis seculo Christi* XI *exeunte. Restat igitur ut uno alterove post seculo facta fuerit depositio sacri corporis, eo ubi repertum est loco; cum jam etiam plebeis hominibus et opificibus in usu esset usurpare cognomina, et abolito linguæ Latinæ apud Senenses usu, ea quæ nunc Hetrusca appellatur lingua, non solum in vulgari sonaret ore, sed etiam ad ejusmodi inscriptiones adhiberetur. Non placet igitur quisquis existimat ipsam ecclesiam restauratione urbis antiquiorem esse: neque de loco primo sepulturæ,*

jacuit corpus cum notis seculi fere 13.

C *ante tot secula, quot ab ejus morte fluxerunt, Sancto attributæ, lubet divinando affirmare quidpiam: sed postremæ sepulturæ inventionem placet ex teste jurato audire.*

3 *Fuit hic* Matthæus Panca, civis Abulensis, *qui anno* MDLXIV, natus annos LXVII, et rogatus legitime enarrare, quid circa corpus S. Secundi cum inveniretur agi vidisset; deposuit, quod anno MDXIX, cum in prædicta ecclesia dejicerentur minores quidam arcus, intersecantes parietem, quo utrimque dividuntur sacella, medio majori sacello collateralia; ut uno utrimque majori arcu extructo, commodior deinceps esset ampliorque communicatio cum dicto majori sacello; deposuit, inquam quod eo in loco, ubi postea constructum est S. Secundi sepulcrum, circa ipsum pavimentum, intra parietis crassitiem solidam, notabatur forulus arcuatus, continens parvulam e ligno tumbam, cui aforis appositæ erant virgæ quædam ligneæ, instar cratis, viridi colore tinctæ: quæ quid notarent sciebat nemo, *adeo scilicet ignotus jam erat sacer iste thesaurus.*

Ibi dum an. 1519 quidam paries suffoditur,

4 Hæc omnia cum pariete demoliti operarii, cum novo fundamento locando humum incepissent effodere; detexerunt alium in veteri parietis fundamento loculum, intraque eam tumbam lapideam; qua aperta, conspexerunt arcam ligneam, cum titulo SANCTUS SECUNDUS. Hujus rei publica fama multitudinem undique magnam spectatorum accivit (*magistratum ecclesiasticum et secularem accessisse dicunt alii, cujus arbitrio acta deinceps sint omnia*) inter quos fuerit etiam ipse testis, videritque in lignea illa arca compositum corpus, sive ossa omnia unius personæ, quam apparebat ex residuis vestium fragmentis instar Ecclesiasticæ sive Episcopalis personæ sic collocatam, cum ibi adesset calix, ex stanno vel ære ut videbatur conflatus, habens inauratam cuppam; itemque annulus aureus.

inventum sepulcrum et intra illud arca

D

AUCTORE D. P.

cum indiciis episcopalibus

5 *Brevius aliquanto in præmissis* Antonius Davila, civis *etiam ipse* Abulensis annorum LXXX, *dictæ inventioni præsens, calici addit* patenam: capiti *autem* impositum ait fuisse tumidum quidpiam ad instar mitræ; sed adeo marcidum corruptumque, ut cujus materiæ esset discerni non posset: solum distincte cernebatur forma mitræ. *Ceterum tam hic testis, quam alius primo loco auditus* Franciscus Gomez de S. Stephano, civis Abulensis annorum LXXIV, *qui cunctis agendis præsens quoque fuerat, dicunt*, titulum, *qui ex primo allegati Matthæi relatis verbis videri poterat forinsecus in arca fuisse descriptus*, intra ipsam arcam repertum; *et quidem, secundum Francisci prænominati depositionem*, insculptum vel inscriptum petræ *sive laterculo saxeo. Ex cujus tituli indicio si didita primum fama est de inventione S. Secundi uti est verosimilius; vero similius etiam videri debet, ab ipsismet operariis cognoscendi cupidis, aut ab eorum præfectis reseratam fuisse arcam, antequam prædicti magistratus eo accederent: qui tamen ipsam mox clauserint, ac deinceps sublato, quoties jubebantur, operculo sanctum corpus monstrarint, uti de clausura arcæ ex sequenti miraculo clare colligitur.*

et titulo nominis.

E

6 Vidi *enim, inquit Antonius*, eo tempore quo inter operarum manus versabatur corpus Sanctum, quod civis quidam Abulensis, habitans juxta eremitorium sanctæ Crucis, Franciscus Arroyo nomine (quem ipsemet cognoveram fœde ruptum, ita ut intestina extra locum naturalem prolapsa ostentaret, indeque se graves sæpe cruciatus experiri diceret) qui erat de numero operarum, dixit: Volo me ponere supra hoc sanctum corpus, si forte me dignetur Deus a mea infirmitate liberare. Quo dicto, vidit illum ipse testis ascendere supra arcam, ibique orare aliquantulum; ac mox jungere manus, et exclamare voce magna: Domine Jesu Christe, ignosce peccatis meis, sicuti per hunc beatum Sanctum me sanavisti. Deinde addebat: O gloriose Domine S. Secunde! o gloriose Sancte, qui me sanasti! Mox autem præsentibus omnibus innotuit et tota civitate vulgatum est miraculum, quod Deus fuerat operatus. Viditque ipse testis, multis postea annis, venire prædictum Franciscum Arroyo, orationis causa, ad prædictam ecclesiam, Deoque agere gratias pro collatis sibi beneficiis. Meminit etiam quod eodem tempore, tota ecclesia fuerit suavissimo odore perfusa.

Ad ejus contactum sanatur herniosus,

F

locus mira fragrantia impletur.

7 *Idem de odore affirmat Matthæus, prius tamen ait*, quod viderit audiveritque inter eos qui ad spectaculum accurrerant Decanos et Capitulum ecclesiæ Cathedralis, *quæ S. Salvatoris nomen gerit*, satagentes ut sanctum corpus ejus, quem dicebant suum fuisse Episcopum, in suam quoque ecclesiam transferrent: sed huic consilio opponebant se præfecti Confraternitatis præmemoratæ, Lopez et Silvester Gallego, Christophorus del Barco, et Petrus de las Navas: atque intra ecclesiam apposuere custodes, ne quis thesaurum inventum auferret, interim dum ei condigne reponendo locus aptaretur. *Quem hic Decanum Matthæus nominat, una cum tribus aliis Canonicis præsentem, scimus fuisse Christophorum de Medina, Decani titulo postmodum ornatum. Sed pro Confraternitate*

Contendunt Capitulares cum æditnis de corpore

A *nitate stabant Sancius Davila, Gubernator Abulensis, filius et synonymus famosi illius Capitanei, cui propter insignia facinora in receptione Alhamæ cognomentum ab hac mansit, nec non alii Rectores civitatis.*

8 *Itaque post dierum et noctium aliquot intentam custodiam corpori adhibitam, conventum inter partes est, ut intra eamdem ecclesiam remaneret sanctum corpus: annulus vero cum calice transferrentur ad Cathedralem.* Decretum *quoque* est, ut ex nuceo ligno conficeretur nova capsa, tribus ceris munienda, intra quam transferrentur sacra ossa; *quod et factum est, adhibita nova ac pura sindone, et intra arcam posita.* Itaque *intra eamdem lapideam arcam collocata capsa*, eo mansit loco ubi etiam nunc est, *inquit Matthæus*: dicebatur autem quod clavium unam abstulisset Capitulum, altera penes Magistratum mansisset, tertiam servaret Confraternitas. *Porro calix et annulus magna cum reverentia servantur in sacrario majoris ecclesiæ, et spectatum accedentibus religiose ostenduntur: singulis autem annis die Jovis sancto adhibetur idem calix, ad custodiam Dominici corporis intra monumentum. Communi etiam Capituli Abulensis decreto, in honorem S. Secundi fabricatum est altare magnificum, et altari majori collaterale, supra quod ipsius* B *Sancti imago in alabastro sculpta, item historiæ prædicationis et vitæ, mortis ac sepulturæ, similiter sculptæ conspiciuntur. Est autem hoc altare ad ingressum chori, in uno angulorum, per quos in crucem forma templi excurrit: quod ne symmetriam ipsius deformaret, similis plane structuræ aliud in altero angulo extructum est, in S. Catharinæ honorem.*

quod ipso in loco novæ capsæ imponitur:

annulus et calix Cathedrali conceduntur,

ubi ei erectum altare:

9 *Nec omiserim, personas quasdam honoratas, quæ præsentes aderant quando aperiebatur sacer tumulus, sumpsisse sibi reverenter ac devote minora quædam ossa, religionis ergo asservanda; quæ deinde publicatis eum in finem censuris referre coacti sint et ecclesiæ restituere. Quia autem non videbatur propterea aperiendum denuo sepulcrum et arca, tribus ut dictum est clavibus obfirmata; placuit eadem servare juxta altare majus, ad usum sanorum et infirmorum, qui ea contingere peterent: ideoque confectum est ex argento reliquiarium speciosum, crystallis præmunitum ornatumque, intra quod valde apte decenterque reposita prædicta lipsana, suo aspectu fovent fidelium accurentium devotionem.*

particulæ ossium ablatæ et redditæ.

CAPUT II.

Miracula ab anno MDXLIII usque ad MDL Processu publico examinata et probata.

F*ranciscus Gomez, juratus testis de quo supra, affir-* C *mat (in eoque assentientem sibi habet Antonium Davilam, et alios plures similiter juratos) quod a tempore factæ et publicatæ inventionis, usque annum* MDLXIV, annis singulis vidit plurimos homines ad sepulcrum S. Secundi venerabundos accedere, ex variis partibus; ibique vigilias aut novenas peragere, offerre cereos, Missas dicendas curare, *non sine consequentium miraculorum plurium effectu;* quibus circa annum MDXLIV, *inquit Antonius Davila*, constat sanatos esse varios surdos, claudos et paralyticos, quorum aliquos ipse ego vidi, cum eisque locutus sum; de aliis famam audivi publicam, et scio per civitatis Provisorem petitas affirmationes authenticas, ad quas appello. *Atque hic est Processus, cujus epitomen habemus, a Blasio Davila Notario publico, anno* MDLXIV, *descriptam de mandato Licentiati Castellii Correctoris Abulensis, in favorem ecclesiæ, hospitalis et Confraternitatis S. Secundi, præsentato sibi die* XIX *Julii per Joannem de las Navas, Antonium Gomez, et Rochum Davila, Patronos ecclesiæ et Confraternitatis S. Secundi. Epitome autem illa sic proponitur.*

Locus a peregrinis frequentatur

propter miracula:

de quibus Processus fieri cœptus

11 Ego Blasius Davila, Apostolica et Episcopali auctoritate Notarius publicus Audientiæ Episcopalis Abulensis, ad prædictum mandatum complen- D dum, requisivi et inveni processum, penes me depositum et formatum coram patre quondam meo Joanne Davila, Notario publico ex numero Audientiæ Episcopalis Abulensis, in cujus officia et registra successi: ex eoque apparet, quod XXIX mensis Aprilis anni MDXLIII coram adm. R. D. Licentiato Joanne de Valverde, Provisore et Vicario Generali Episcopatus Abulensis, et coram prædicto Joanne Davila Notario, comparuerunt quidam ex confratribus Sodalitatis ecclesiæ S. Secundi, in qua ipsius primi Episcopi Abulensis corpus servatur: dixeruntque, quod, quia Deus ad intercessionem ipsius S. Secundi in jam dicta ejus ecclesia operari dignatus erat miracula plura, petitio sua erat, ut eorum veritas examinata, publico testimonio roboraretur. Itaque prænominatus Provisor ad ipsam ecclesiam sese contulit, audivitque de miraculis quæ ibidem contigerant depositiones sufficientes, tam ipsorum qui ea experti erant in se, quam aliorum gravium ac fide dignorum testium, qui infirmos miraculo se sanatos noverant. Quas cum prævia virorum magnorum, ex Clero tam regulari quam seculari, æque in Theologia ac Legibus versatorum, consultatione discussisset, attente approbavit ipsa, ut vera mira- E cula. Postea autem ibidem de aliis quoque miraculis institutum est examen, per Judices hujus Episcopatus ordinarios: atque ex istis processibus extrahi jussi ipseque extraxi testimonium miraculorum patratorum sub forma tenoris sequentis.

29 Apr. 1543

in compendium a Notario redigitur an. 1564:

12 Primus casus et miraculum, quod ex devotione erga S. Secundum venit ad d. ejus ecclesiam, confisus meritis ipsius Sancti, juvenis quidam, nomine Joannes, filius Joannis de Hotero et Mariæ de las Vagas, qui paralyticus erat et sanatus est. Item alius casus et miraculum, quomodo sanata fuit D. Agnes de Henao, uxor Christophori del Barco, civis Abulensis, ex quadam infirmitate brachio dextero manca. Alius casus et miraculum, quod Hieronymum de Valdes, filium Christophori de Henao, ab hernia sanavit. Alius casus et miraculum, de puero quodam, filio Didaci Alonso civis ex Pegnaranda, qui non poterat nisi curvus incedere ab infantia, et sanatus est. Alius casus et miraculum quomodo sanavit Clericum quemdam valde paralyticum, dictum Alfonsum Garcia, ex Orbita diœcesis Abulensis oriundum. Alius casus et miraculum notabile, de puero, cui nomen Joannes, filio Michaelis Amo, civis de Adavero diœcesis Abulensis, qui ab anno ætatis suæ quarto paralyticus venit ad ecclesiam S. Secundi, F et sanatus est. Alius casus et miraculum, quomodo sanavit septemdecim annorum puerum, qui in oppido Arenas e ceraso lapsus, brachium ruptum ferebat: nomen puero erat Franciscus, pater Bartholomæus Rodriguez, mater Maria itidem Rodriguez, uxor ejus.

nominatis summatim morbis et personis curatis:

in quibus paralytici plures,

13 Alius casus et miraculum, de puella quadam, filia Francisci Sanchez et Joannæ la Rollona, civium Abulensium ex vico Dominæ nostræ de vaccis: quæ ex infirmitate quadam remanserat paralytica, cæca et surda; habebat autem nomen Anitæ. Alius casus et miraculum, quomodo loquela restituta fuit cuidam muto, ex oppido Ysnatorafec districtus Cazorlensis oriundo, qui dicebatur Christophorus de Molina. Alius casus et miraculum, de altero muto, cui similiter restituta loquela est, et dicebatur Alfonsus de Armada, filius Alfonsi de Armada, ex oppido S. Vincentii diœcesis Legionensis. Alius casus et miraculum de quodam multis annis paralytico, qui appellabatur Joannes Verdugo, Arevalensis incola. Alius casus et miraculum de duabus feminis paralyticis, quæ sanatæ sunt, nominabanturque Maria Cogote et Maria de Medina, cives Abulenses. Alius casus et miraculum de Maria, filia Joannis Alvarez

item muti duo,

A Alvarez et Mentiæ del Pozo, ex plebe de Gordon Episcopatus Legionensis, virgine nubili : quæ unius tibiæ paralysi afflicta fulcrisque subaxillaribus usa, ad novemdialem cultum S. Secundo in sua ecclesia exhibendum advenerat. Alius casus et miraculum, quod Ysabella Martinez, Ordinis Carmelitani devota, ex Onquilana districtus Arevalensis in diœcesi Abulensi, brachio uno debilis et paralytica venit ad similis religionis novemdialis exercitium in ecclesiam S. Secundi, et sanitatem recepit. Alius casus et miraculum, quod Beatrix Gonzales, uxor Francisci de Armella, civis Cæsaraugustana in regno Aragoniæ, habitans in vico S. Pauli juxta Dominam-nostram de Portillo, venit ad novenam in eadem ecclesia peragendam, toto corpore paralytica, ideoque portanda fuit, et sanata est.

et omnia fuerunt valde solenniter publicata.

14 Hæc omnia miracula, uti ex d. Processu patet, verificata et approbata fuerunt per sententias Ordinariorum Ecclesiasticorum hujus Episcopatus. Factæque sunt processiones ab ecclesia Cathedrali civitatis Abulensis usque ad ecclesiam S. Secundi : quo convenerunt omnes parochiæ, cum suis quæque crucibus et Clero, sodalitiisque tam secularium quam ecclesiasticorum, suos Crucifixos et insignia deferentibus ad ipsorum miraculorum publicationem,
B cum Missa et sermone de S. Secundo, ad quod accurrebant Magistratus, Rectores, Equites, Scutiferi, Officiales, cum ingenti cujusque sexus et conditionis multitudine, tam civium quam externorum, ad laudem et gloriam Domini Dei nostri et S. Secundi Episcopi : prout diffusius apparet ex Processu informationum, deliberationum, et sententiarum, ad quem me refero, paratus eumdem quoties opus fuerit signatum exhibere. Omnia porro operatus est Dominus in ecclesia S. Secundi anno MDXLIII usque ad annum MDL. Ego vero hoc testimonium ex prætitulato mandato conscripsi, Abulæ, die XX mensis Julii MDLXIV : manetque in registro meo, tria folia chartæ implens, sub meo, quod et hic apponitur, signo, in fidem veritatis. † Blasco Davila.

Fræ hoc compendio mallemus Processum habuisse.

15 *Horum porro miraculorum aliqua, uti dictum est, approbavit Licentiatus de Valverde, Provisor Abulensis : alia diligentissime examinavit et rata esse jussit Licentiatus Don Franciscus de Soto y Salazar, Episcopus postea Salmanticensis, cum esset Provisor et Vicarius generalis in toto Episcopatu Abulensi, pro Domino Didoco de Alaba y Esquivel, anno* MDXLIX, *coram Joanne Davila Notario : quæ deinde Patres*
C *Societatis Jesu exposuerunt legenda in tabula, pendente ex sepulcro S. Secundi. Ipsius integri Processus ecgraphum si nobis dignentur Abulenses submittere, poterimus in Supplemento hujus mensis, distinctius exponere singulas prædictorum miraculorum circumstantias. Hic solum addo, ex tesmonio Francisci Gomez, quod circa annum* MDLX vidit matronam quamdam, ex quodam loco districtus Arevalensis, cujus et ipsius matronæ nominade memoria exciderant, ad visitandam prædictam ecclesiam; quæ quia per se sola ambulare non poterat, a viris duobus, per brachia apprehensam sustentantibus, ducebatur : viditque accedentem ad contingendas reliquias aliquas S. Secundi, extra arcam servatas : et his contactis ipsam per se liberrime ac sine adjutorio ambulantem, Deoque et Sancto ejus glorioso gratias referentem.

CAPUT III.

Tentata frustra Translatione ornatur sepulcrum et statua erigitur.

Ad instantiam Ruizii Episcopi

E*vicerat quidem Magistratus secularis auctoritas uti supra vidimus, in ipso novæ inventionis fervore, ne suo loco moveretur corpus Sanctum. Sed quia is erat extra muros urbis solitarius, adeoque expositus incommodis* D
pluribus de quibus infra; visum est Episcopo Abulensi Fr. Francisco Ruiz, ex Ordine Seraphici Patris Francisci (qui fuerat socius Cardinalis Hispani F. Francisci Ximenez de Cisneros Archiep. Toletani, ad hanc Cathedram promotus post mortem D. Alfonsi Carilii de Albornoz obitam anno MDXVII) *judicavit majori potestate utendum, quo posset in suam Cathedralem ecclesiam pignus tam pretiosum sanctumque traducere. In primis autem curandum sibi putavit, ut quæ habebat in animo perficere, Sedis Apostolicæ favore munirentur; a qua Breve teroris sequentis recepit.*

AUCTORE D. P.

LEO PAPA DECIMUS.

Leo X concedit facultatem

17 Venerabilis Frater et dilecte Fili, salutem et Apostolicam Benedictionem. Exponi nobis nuper fecistis, quod cum venerabile corpus S. Secundi Episcopi et Confessoris (qui primus olim a B. Jacobo Apostolo, cujus discipulus fuit ad Ecclesiam vestram in Episcopum promotus extitit) in quodam antiquissimo tumulo situm, in ecclesia S. Luciæ extra muros Abulenses, cum eisdem quibus ibi sepultum extiterat vestimentis nuper repertum fuerit; et tumulo hujusmodi de tui, Frater Episcope, vel tui in spiritualibus Officialis aut Vicarii generalis licentia E
aperto, corpus ipsum pluribus ex tunc miraculis, D. N. Jesus Christus ejusdem S. Secundi meritis operari dignatus est, coruscaverit et clareat; pia devotione desideratis corpus ipsum ad ecclesiam vestram, in qua decentius venerabitur, honorifice transferri, et in aliquo ei decenti ejusdem ecclesiæ loco collocari, vestrisque expensis cancellis ferreis circulari : quare nobis humiliter supplicari fecistis, ut in præmissis providere pia diligentia curaremus. Nos igitur, qui in Sede B. Petri, meritis licet imparibus, constituti, singulis piis fidelium (iis præsertim per quæ Sanctorum Reliquiæ, quorum animas in cœlo cum Christo regnare non dubitamus, decentius collocari et a fidelibus ipsis venerari valeant) votis solerter opem et operam impendere satagimus; pium et laudabile propositum vestrum plurimum in Domino commendantes, vestris in hac parte supplicationibus inclinati, vobis venerabile corpus hujusmodi omnesque ejus reliquias, cum debitis reverentia et honore, a d. tumulo extrahendi, et ad ecclesiam vestram præd. transferendi, et in ea honorifice collocandi ac perpetuo retinendi, licentiam et facul- F
tatem, auctoritate Apostolica, tenore præsentium (sine tamen alicujus præjudicio) concedimus et elargimur. Quo circa dilectis filiis monasterii B. Mariæ de los Huertos extra muros Segovienses, et secularis ac collegiatæ ecclesiæ oppidi de Medina Salmanticensis diœcesis Abbatibus per præsentes committimus et mandamus, quatenus ipsi vel eorum alter, per se vel alium seu alios, vobis in præmissis efficacis defensionis præsidio assistentes, non permittant vos desuper per quoscumque quomodolibet indebite molestari, perturbari seu impediri; contradictores quoslibet... compescendo... non obstantibus etc. Datum Romæ apud S. Petrum sub annulo Piscatoris, die XXV Februarii MDXX, Pontificatus nostri VII.

transferendi corpus S. Secundi ad Cathedralem.

Episcopo mortuo intermittitur negotium,

18 *Hoc Brevi Abulam perlato, fortasse initium datum est fabricando altari supradicto; quod dum fit, eripitur e viris Episcopus Ruizius anno* MDXXI, *cui successere Rodericus de Mercato, Didacus de Alaba y Esquivel, et Didacus de los Cobos : sub quibus nihil actum circa Sanctum; nisi quod crebrescentibus miraculis post annum* MDXL *formati sunt processus, quos diximus capite superiori : ipsoque anno* MDXLIV *sepulcrum, ab ipso inventionis tempore crate ferrea qualitercumque munitum ornatumque, nova et ornatiori crate septum sit, liberalitate D. Joannis Davila Abbatis Alcalæ regalis quoad titulum*

et anno 1544 nova crate ornatur sepulcrum,

A *AUCTORE D. P.* *titulum, quoad regimen vero Burgi-profundi, fratris D. Francilli Davila, qui erat Eques habitus S. Jacobi et Commendator ejusdem Ordinis in Villa-franca, ex quo per lineam masculinam procedunt Comites de Uzeda. Huic novæ crati circumducta corona inaurata, picturæque et aliæ elegantiæ variæ, in ipsa parietis incrustati calce expressæ, cum indicio miraculorum quorumdam, illo eodem anno patratorum. Et quia, nihil ibi erat alterius ædificii, quo se recipere possent, qui novenarum aut vigiliarum causa frequentabant locum; idem Abbas impensis propriis extruxit domum, ecclesiæ ex parte Boreali contiguam.*

additur ecclesiæ hospitale:

an. 1562 decernitur statua facienda:

19 *Anno* MDLX, *promoto ad Jacensem Cathedram D. Didaco de los Cobos, in Abulensem successit D. Alvarus de Mendoza, cujus soror D. Maria de Mendoza, S. Secundo pientissime devota, cum anno* MDLXII *in ejus honorem observaret novenam, in cogitationem venit conficiendi umbellam ex panno aureo, supra tumbam ex ligno inaurato compositam, quæ stabat supra sepulcrum Sancti; aut ducentos aureos largiendi pro alabastrina ipsius Sancti statua. Placuit autem statuam confici; et ad ducentos quos illa dabat aureos, conferre, ex eleemosynarum Sancto oblatarum peculio, quantum insuper necessarium foret. Confecta igitur Vallisoleti est statua qualis hodie visitur, et advecta Abulam mense Aprili* B *anni* MDLXIII. *Hujus bases ut apte et citra irreverentiam collocarentur, visum est tantisper vacuandum esse sepulcrum, et sacrum corpus alio in loco reverenter habendum.*

qua occasione removetur tantisper e tumba loculus,

20 *Adfuerunt ad hunc actum, præsentiam suam exhibituri, D. Rodericus Vasquez Davila, Episcopus Troyanus (in partibus credo et titulo tenus) Licentiatus Ferdinandus de Brizuela, Arevalensis Archidiaconus et Provisor in Abulensi Episcopatu; Licentiatus Antonius Hernandez de Valvidieso, Thesaurarius; Alfonsus Davila, Canonicus Doctoralis in sancta ecclesia Abulensi; Joannes et Franciscus de las Navas, Joannes Dias et Franciscus de Santiago, pro tempore Patroni confraternitatis et Ecclesiæ nunc a S. Secundo nominatæ: quibus ad opus inchoandum accinctis, supervenit Licentiatus Martinus de Espinosa, regius apud Abulam Præfectus, Alcaldum Majorem vocant, ad coercendam turbam et fortuitum quemcumque casum qui accidere posset avertendum. Horum autem omnium consensu unanimi statutum est, ut arca, sicut erat clausa, decenter inferretur in sacrarium cum cereis et lampadibus: quod et factum est: ipsiusque sacrarii tam porta quam fenestra repagulis firmissimis clausa, adhibitis insuper diu noctuque custodibus duodecim, quibus ipsimet Patroni præsidebant: inter quos suas etiam vices habere voluerunt Don Rodericus del Aguila, et Franciscus de* C *Quinnones Rector Abulensis; item alio die Don Josephus de Calatayud y Zuniga et Ægidius Gonzales de Villalva.*

et transfertur ad sacrarium:

rursumque 24 Aprilis 1563.

21 *In hunc modum continuatis excubiis, rursum die* XXIV *Aprilis adfuerunt prænominati omnes et alii ex utroque ordine plurimi (quos longo ordine hic enumerat historiæ auctor Hispanus) cum infinita civium multitudine: coram quibus recognitæ primum ostii ceræ, deindæ reseratæ sunt: et Episcopus Troyanus, cappam e serico albam indutus, cum Provisore, Thesaurario, Canonicisque nonnullis, Correctore item, Præfecto et Rectoribus prænominatis, atque Equitibus illustrioribus quibusdam, omnibus ardentes faces gestantibus, ingressus sacrarium, arcam, diligenter recognitam et velo sericeo rubro contectam, efferri fecit; succollantibus Martino Gonzales de la Venera Archidiacono Oropesano, et Thesaurario præfato, cum Francisco de Guzman et Alfonso Navarro Canonicis. Qui eam inter lætos musicorum concentus deposuerunt supra altare majus, ubi ad duas horas et amplius venerationi et conspectui omnium exposita stetit, concurrentibus devote civibus, ad capita, manus, rosaria eidem reverenter admovenda.* D *Eodem deinde ordine itum est ad sepulcrum: eoque, post positam intro arcam, clauso, erecta desuper statua est, S. Secundum repræsentans Pontificaliter indutum, et velut in oratione defixum.*

22 *Porro ad magis inflammandam Abulensis populi erga S. Secundum devotionem, placuit Patronis Sodalitatis prædictæ, eas quas extra sepulcrum habebant ejusdem Reliquias, die aliquo Festo processionaliter inferre in urbem, ad unam Parochialium ecclesiarum. Qua de re convenit cum Curato et Beneficiatis ecclesiæ S. Joannis: sed Canonicorum collegio, ubi hoc inaudiit, visum est magis convenire, ut ad suam Cathedralem duceretur processio. Itaque Feria tertia Pentecostes, quæ tum in* XXIII *Maji cadebat, processum est ab universo Clero ad ecclesiam S. Secundi, cura Dominæ Mariæ de Mendoza Marchionis de Caramasa splendide adornatam: delatisque ad Cathedralem reliquiis, cantata ibi solennis Missa, ac sermo de laudibus Sancti habitus est. Sub vesperam vero, regrediente pompa ad eum locum unde elatæ Reliquiæ fuerant, apparuit ecclesia poematibus, epigrammatis et inscriptionibus variis, Hispanice et Latine, circumquaque loquax legentium oculis, ad S. Secundi extollendam gloriam. Specimina eorum quædam Cianca exhibet, quibus hic nihil attinet immorari.* E

Processio cum Reliquiis ad Cathedralem,

instituta 23 Maji.

CAPUT IV.

Sub Episcopo Hieronymo Manrique resumitur et absolvitur Translationis desideratæ negotium.

Alvaro de Mendoza sub annum MDLXXVII *Palentiam traducto, Antonius Maurinus de Pazos, Pactensis antea in Sicilia Episcopus, successit; et huic ad Cordubensem Sedem intra biennium translato, Sancius Busto de Villegas. Hic moriens anno* MDLXXXIX, *successorem habuit Petrum Fernandez Termigno usque ad annum* MDXC, *quando placuit Catholico Regi mortuo Petro substituere Carthaginensem Episcopum D. Hieronymum Manrique de Lara, sub quo decreverat divina bonitas Cathedralem Abulensem locupletare concupito pridem sancti corporis thesauro: quod qua ratione peractum sit aggredior explicare. Contraxerat Episcopus, Hispanam classem, sub auspiciis Joannis Austriaci pugnaturam, olim secutus, in ea expeditione infirmitatem quampiam, quæ sese interdum prodebat crebra palpitatione cordis. Hæc anno* MDXCIII *die* IX *Septembris tanta fuit, ut desperantibus de Præsulis vita medicis ipse animæ suæ prospicere, suscipiendis extremis Sacramentis; Collegium vero canonicorum futuræ suæ orbitati occurrere, placando per preces Deo festinarit. Et Canonici quidem* F *tam bono cum successu suarum precum, ut ipso tempore quo processio ad S. Secundum ducebatur, habere melius Episcopus cœperit; et convalescentiæ insperatæ celeritatem mirati medici, censuerint supra communem ordinem naturæ videri.*

Hieronymus an. 1590 creatus Episcopus Abulensis,

1593 depositus a medicis,

24 *Ex hinc cum sese vitam S. Secundo debere pius Præsul grataenter profiteretur, velletque ei dignum aliquod obsequium rependere; suggesserunt ex Capitularibus aliqui, quid ab Episcopo Ruizio postulatum, et a Leone X impetratum fuerit. Pronas Antistitis aures nacti, ne nihil non legitimo ordine facerent, convocato Capitulo decreverunt, ut Rationarius suus Garcias de Mena communi nomine proponeret Episcopo, quam indecens videretur, tanti Sancti depositum haberi in suburbana quadam ecclesiola, propter coriariarum in vicinia officinarum graveolentiam desolata, quæ nec aperta excludere bestias aut pecora posset, nec occlusa commode recipere adventantes; neque a nocturnis furibus tuta servare ornamenta, si qua ex piorum eleemosynis conficerentur. Addebant quod occasione novenarum et vigiliarum, in honorem Sancti peragendarum, non raro contingeret impudicas mulieres suum istic venari quæstum:*

S. Secundo vitam, se debere profitens,

consilium suscipit tentandæ iterum Translationis;

A *quæstum: quodque ecclesiæ reditibus destitutæ male etiam esset prospectum de Sacerdotibus, qui nulli ad eam certi habebantur, adeo ut Missæ ibi raræ dicerentur, nec nisi a fortuito adventantibus, aut per pios fideles curatis; tantum abesse ut statis solennibus honoraretur Sanctus, sicut in civitate fieret: Populi quoque devotionem haud mediocriter impediri, quod propter loci paupertatem nemo eidem purgando adornandoque intenderet.*

et mittit qui Regis consensum petant,

25 *Hæc ubi rite proposita, examinata, probataque fuerunt; censuit Episcopus annuendum esse Capituli votis, et Pontificium Privilegium effectui tandem mancipandum. Electi igitur communibus Suffragiis Canonici duo, Petrus de Castro et Laurentius Chacon, pro obtinendo Regis consensu Madritum profecti sunt* x *Januarii* MDXCIV. *Intellexit id, referentibus S. Sebastiani Sodalibus, Magistratus civilis: tantamque rem ratus non fuisse tractandam inconsulto sese (quamvis Episcopus excusaret semper ea se intentione fuisse, ut cum Regis mentem exploratam haberet, de omnibus cum Civitate communicaret) perstitit in sententia; et quos ad primam Confratrum prædictorum instantiam nominaverat e Rectoribus Abulensibus duos, Episcopi postulationi sese oppositurus apud Regem, Alphonsum Navarrum et Sancium Cimbron, ire nihilominus jussit.*

nequidquam contra nitente civitate.

B 26 *Iverunt igitur: sed jam prævenerant legati Capitulares, iisque mandarat Rex expediri litteras ad civitatem commendatitias in causa tam justa, ut videbatur. Ii etiam quos ipsa civitas Patronos et Procuratores habebat in aula, Marchio de Velada, Gaspar de Bullon, et Didacus de Ribera sentiebant, nihil reluctandum, sed solum consultandum de modo, quo res executioni mandaretur, salvo quam maxime jure et honore Magistratus Abulensis. Ita utrimque redire legati; et Regis epistola, die* II *Februarii signata, die* XVII *ejusdem mensis lecta est, ac biduo post communibus suffragiis decretum, ut institueretur ad S. Secundum generalis supplicatio, ad exorandam divinam clementiam, quatenus omnium mentes illuminaret ad id statuendum, quod magis ex ipsius gloria publicoque bono foret. Ducta est supplicatio prima Dominica Quadragesimæ, quæ tunc in diem* XXVII *Februarii cadebat: quæ cum per urbis vicos præcipuos in ecclesiam S. Secundi venisset, rumor in vulgo percrebuit, visam aliquibus sudare Sancti statuam et vultum ejus commoveri. Id cum varii varie et pro suo quisque sensu interpretarentur, missus cum Notario Provisor Episcopalis nihil certi potuit examinando conficere in alterutram partem; nisi quod lotæ pridie statuæ potuerint guttæ aliquæ adhæsisse, et ex multarum facularum ac cereorum fumo,* C *ante eamdem intra ecclesiam fluctuante, extitisse species moti vultus.*

Sed post institutam ea de causa supplicationem,

et discussos rumores,

27 *Interim ad Kalendas Martii convenerant iterum Magistratus, extremum deliberaturi, quid Regi, quid Episcopo responderetur. Coram quibus exhibitum est memoriale ab Episcopo Capituloque submissum, rationes continens ob quas conveniebat translationem fieri: quibus contrarias suas cum refutatione priorum opponebat in alio memoriali Confraternitas S. Sebastiani. Lectis memorialibus mandavit Magistratus Licentiato Alfonso de Orejon, ut quid juris in hoc negotio esset palam ediceret. Qui expendens sacrorum canonum textus circa hanc materiam et auctorum sententias, demonstravit, Episcopum et Capitulum in ea Translatione facienda usuros jure suo, Pontificia ac Regia auctoritatibus fulto; contra quod non posset prævalere exiguum juris punctum, quod sibi tamquam custodibus competere prætendebat Confraternitas prædicta: cum hic titulus, siquidem eis competebat, competeret etiam Episcopo, Capitulo Magistratui, præ quibus ipsi Confratres pars minima essent eodem in jure participantium.*

ac lecta utrimque motiva,

28 *Habitæ deinde sunt consultationes variæ, quarum denique is exitus fuit, ut rescriberetur Regi, quod*

mature examinatis rationibus faciendam vel non faciendam translationem suadentibus, tandem in Episcopi et Capituli vota descendere constituissent; eo maxime moti, quod Episcopus promitteret ædificare Capellam elegantem in sua Cathedrali, ad ipsum corpus sanctum habendum decentius; in eaque fundare Sacellanos sex, designando reditum bis mille aureorum, annue percipiendorum ad usum fabricæ et dictorum Sacellanorum stipendium. Tali epistola ad Regem scripta et signata XVII *Martii; cœptum cum ipso Episcopo agi de conditionibus rei perficiendæ: et post colloquia plura in sequentes conventum.* D

AUCTORE D. P. suum etiam consensum præbente,

sub certis conditionibus.

I Translatio corporis S. Secundi fiat intra septem proximos menses: interim vero dum fabricatur capella, servetur ipsum corpus sacrum in loco decenter ornato ad latus altaris majoris, ubi canitur epistola.

II Durante ædificationis labore, eo in loco quem Decanus et Capitulum designabunt, applicentur canones prædicti reditus bis mille aureorum uni illi rei, usque dum absoluta fabrica fuerit.

III Eorumdem bis mille aureorum distributio, tam circa fabricam quam sacellanos, ministros resque illuc spectantes, tota sit penes Episcopum Hieronymum Manrique de Lara.

IV Sint autem Cappellani sex, quorum unus gerat titulum Abbatis S. Secundi, sub iis obligationibus et conditionibus quas præscribet Episcopus. E

V In ecclesia, ubi hactenus servatum fuit sacrum corpus, ejusque cineres et reliquiæ manebunt, maneat etiam sepulcrum sancti cum omni suo ornatu: unusque e sex Capellanis præfatis eidem ecclesiæ ministret, sicut antea a propriis Capellanis fiebat, ministrans ibidem Sacramenta et alia consueta hactenus officia peragens.

VI Fiant, uti solebant antea, a Capitulo ecclesiæ Abulensis Processiones annuæ ad ecclesiam S. Secundi, citra mutationem ullam: solum ea quæ facta est hactenus II Maji (quando æquum est omnes vacare festo istic ubi corpus colitur celebrando) differatur in Dominicam infra Octavam.

VII Capella in quam transferendum est sacrum corpus ita fabricetur, ut habeat portam patentem versus vicum Albarderiæ, juxtaque domum aptam recipiendis fidelibus, ad vigilias et novenas istic agendas peregre adventantibus.

VIII Clavis una capsæ, intra quam servabitur sanctum corpus, penes urbanum magistratum servetur. F

IX Si Deo ita disponente contigerit ut ante absolutionem capellæ et Capellanorum institutionem, Episcopus Hieronymus moriatur: quod agendum supererit curent Decanus et Capitulum de bonis illius, tantumque obligentur ad humilem Episcopi sepulturam, prout cum illis convenerit, peragendam.

X Maneat jus patronatus in prædictam Capellam, Capellanos et alia eo spectantia, penes Decanum et Capitulum Abulense in solidum.

Sub his conditionibus tam Episcopus quam ejus Camerarius Moyses Petrus de Usasu, in cujus capite erant constituta jura quædam ad Episcopum pertinentia, pro complemento bis mille aureorum annuorum, renuntiarunt et cesserunt prædictis juribus, in manus Decani et Capituli rite acceptantium; cum obligatione omnia defuncti Episcopi bona eodem applicandi; et cum ratihabitione Magistratus urbani, coram Vincentio de Hierro scriba, anno MDXCIV *die* XIV *Maji.*

CAPUT V.
Corporis inspectio et translatio solennissima: os unum Phillippo II datum.

R*estabat determinare diem sumptusque in Translationem*

AUCTORE D. P. *Decernitur Translatio facienda 1 Domin. Sept.*

A *tionem decretam faciendos : qua re in Capitulo ventilata coram duobus a Magistratu deputatis, Hieronymo Piniano de Zuniga Correctore, et Sancio Cimbron Commissario eidem ad hoc adjuncto, elegerunt Dominicam primam Septembris anni ejusdem : conventumque est ut quidquid in ceram et personas ecclesiasticas expenderetur, persolveret Capitulum, cum omni ornatu quem Canonicis placeret adhibere : civitas vero sustineret expensas quascumque in secularia ministeria faciendas ornatusque suos. Visum est etiam invitandum Regem, ut sua præsentia festivitatem reddere honoratiorem dignaretur; qui si annueret, tam civitas quam Augustinus Trevinho, Procurator generalis oppidorum territorii Abulensis, præstarent ea quæ solent in ejusmodi casu fieri; sin minus, cuncta moderatius agerentur.*

ad eamque invitandus Rex.

30 *Rogatus Rex, qui tum ad S. Laurentii erat, ita respondit* XVIII *Junii, ut neque se addiceret neque abnueret; interim moneret, omnia ad dictam Translationem parare absque superfluo sumptu. Quo responso accepto, alioque* XXXI *Julii, quo Rex excusabat se prohiberi podagra, quominus suam præsentiam exhiberet; processum in negotio est. Censuit autem Episcopus atque Capitulum, paucis diebus ante Translationem futuram, aperiendam arcam sacri corporis, et quæ intus reperirentur ossa in* B *novam ornatioremque transferenda esse; tum ut constaret quid traderetur, tum quia necessarium erat novas claves fabricari et arcam aptari mensuræ illius loculi, qui faciendus erat juxta altare majus, ubi tantisper ipsa poneretur dum strueretur capella.*

Episcopo arcam aperiendam censenti,

31 *Aliter nihilominus Magistratui visum, alleganti pro se Epistolam S. Gregorii Papæ, quæ lib. 3 occurrit 30 ad Constantiam Augustam, petentem sibi mitti caput S. Pauli Apostoli : ita enim excusando se loquitur.* Dum beatæ recordationis decessor meus, quia argentum quod supra sacratissimum corpus B. Petri Apostoli erat, longe tamen ab eodem corpore fere quindecim pedum spatio, mutare voluit, signum ei non parvi terroris apparuit. Sed et ego aliquid similiter ad sacratissimum corpus S. Pauli Apostoli meliorare volui : et quia necesse erat ut juxta sepulcrum hujusmodi effodi altius debuisset, Præpositus loci ipsius ossa aliqua, non quidem eidem sepulcro conjuncta, reperit : quæ quoniam levare præsumpsit atque in alium locum transponere, apparentibus quibusdam tristibus signis, subita morte defunctus est. Præter hæc autem sanctæ memoriæ decessor meus idem, ad corpus S. Laurentii Martyris quædam meliorare desiderans, dum nescitur ubi venerabile corpus ipsius esset collocatum, et effoditur exquirendo; subito sepulcrum ipsius C ignoranter apertum est : et hi qui præsentes erant atque laborabant monachi et mansionarii, qui corpus ejusdem Martyris viderunt, quod quidem minime tangere præsumpserunt, omnes intra decem dies defuncti sunt, ita ut nullus vitæ superesse potuisset, qui sanctum Justi illius corpus viderat.

contradicit civitas,

exemplis S. Gregorii Papæ.

32 *In hac contentione placuit iterum appellare Regem : qui seorsim Episcopo seorsim Correctori Abulensi scripsit, respondens eorum litteris* XXIII *Augusti datis, acceptis die ejusdem mensis* XXIX; *et voluntatis suæ esse dixit,* ut soli quatuor, Episcopus cum Decano, Corrector cum Rectore, quam secretissime et alio nemine præsente, aperiant arcam; et nec Abulæ neque in aula cuiquam aliquid indicarent de eo quod invenissent intra eam, sed sibi soli notificarent, deinceps ordinaturo quid esset facto opus. *Itaque prædicti quatuor, Episcopus scilicet cum Didaco de Bracamonte Decano, et Corrector cum Francisco Davila y Ulloa Rectore, die* XXXI *Augusti, dimissis extra ecclesiam S. Secundi famulis ac satellitibus suis, eamdem ingressi soli, aperuerunt capsam : et invenerunt ossa ac cineres multos, mundissimo et adhuc integerrimo linteo involuta, cum iisque partem albæ lineæ sive rocheti, quæ majorem referebat vetustatem.*

Appellatus Rex jubet id secreto fieri,

33 *Clausa post hanc inspectionem iterum arca, tectoque sepulcro, quoniam amota erat statua, quæ suo pondere ipsum continebat ne posset a quoquam aperiri, appositæ denuo custodiæ sunt, ad illud excubaturæ donec Translatio fieret. Interim vero admonitus Rex de eo quod actum erat, per datas die* III *Septembris ipsi Episcopo puncta quædam præscripsit, in Translatione servanda;* ad extremum præcipiens, ut curaret reservare insignem aliquam partem, puta brachium aut coxam integram, quæ sufficeret ad celebrationem Officii de Sancto præscribendam; eamque sub authenticis testimoniis per latorem fidelem transmitteret ad Monasterium S. Laurentii in Escuriali, ibidem conservandam inter multas Sanctorum aliorum reliquias, eo imprimis titulo, quod in illius Monasterii districtu pars esset quæ olim fuerat Abulensis diœcesis. *Idem etiam Correctori per alias ejusdem datæ commendabat Rex, committens ei ut nomine ipsius Regis sanctum corpus Episcopo traderet, et unam e tribus clavibus arcæ ipse servaret.* D

sibique os unum ex præcipuis mitti:

34 *Die Veneris* IX *Septembris contulerunt se ad ecclesiam S. Secundi, sub horam post meridiem tertiam, cum multo Procerum tam ecclesiasticorum quam secularium comitatu Episcopus et Corrector; præmissaque oratione et litaniis, accedentes ad sepulcrum, multis prælucentibus cereis, ipsum aperuere, indeque extulere arcam : qua reserata cœpit Episcopus ossa sigillatim omnia ostendere adstantibus, quæ deinde suis ipse manibus seorsim iterum singula involvebat particulis serici rubri, ab Archidiacono et Thesaurario porrectis; ponebatque intra novam ex nuce arcam, quæ ulnam fere integram longa, media alta, et duas tertias lata, intus ac foris contecta serico, fimbriis aureis argenteisque ornata, et tribus seris instructa adstabat : omnia autem simul colligebantur intra novam et candidissimam sindonem Hollandicæ telæ. Reliquit tamen, intra veterem arcam, bonam partem cinerum cum medietate veteris albæ seu rocheti, alteram ejus medietatem Regi servans; partem quoque sanctorum cinerum in circumstantes proceres reverenter distribuens. Ita obseratis arcis, vetus intra sepulcrum denuo dimissa est, nova ad altare delata, additique ad custodiam viri ex Clero et Magistratu primarii.* E

transferuntur ossa in novam arcam,

cineres relinquuntur in veteri :

35 *Ipsa die Dominica, quæ fuit* XI *Septembris, celebrata est in Cathedrali per Decanum solennis Missa de Sancto, qua absoluta processit ornatissima supplicantium pompa versus ecclesiam S. Secundi; quæ, uti et tota qua procedendum erat via, splendidissimo apparatu distincta, omnium oculos rapiebat. Pompam excepit Episcopus, qui majoris devotionis ergo ibidem privatim celebraverat : et capsam, quæ supra altare majus splendidissimo in pegmate prostabat, dimitti jussam tradidit sex primæ dignitatis Ecclesiasticis, Petro Tablares Archidiacono Abulensi, Ludovico Nugnes Vela Archidiacono Arevalensi, Ferdinando de Escobar Archidiacono Olmedensi, Joanni Carillio Thesaurario, Antonio de Arevalo scholarum Magistro, Didaco Fernandez Arnacedo Archidiacono Oropesano : hi vero eamdem imposuerunt humeris succollantium Hieronymi Piniani de Zuniga Correctoris, Regis personam hoc in actu repræsentantis, Francisci de Rojas y Sandoval Marchionis Diniensis, Petri Stephani Davila Marchionis de las Navas, Licentiati Gasca de Salazar e supremo Senatu regio Consiliarii, Licentiati Didaci de Alarcon Auditoris, et Joannis de Argote Præfecti in Regia Cancellaria Vallisoleti : qui eam detulere sub umbella speciosissima, sustentata a Rectoribus Abulensibus.* F

arca ad Cathedralem transfertur,

succollantibus Proceribus primæ notæ :

36 *Ita aliis aliisque succedentibus in locum prædictorum, post trinam stationem in triplici area, suo unaquaque altari instructa, ante ædem S. Stephani, ante domum Comitis de Uzeda, et in foro minori qui totius urbis frequentatissimus est locus; ventum est ad ecclesiam Cathedralem, cui prætensa areola etiam ipsa erat speciosissime*

ubi cum Episcopus exemisset ossa duo,

A *ciosissime apparata : et ad hujus ingressum Rectores urbis tradiderunt Episcopo capsam, qui eamdem prænominatis ecclesiæ Dignitatibus commisit ferendam a porta ecclesiæ usque ad majus altare. Longum sit explicare omnia vel incitamenta devotionis vel argumenta lætitiæ, quibus toto octiduo certatum est. Propius ad rem nostram, et ideo minime prætereundum est, quod sequenti die Lunæ, post Missam solennissime decantatam, coram utriusque ordinis proceribus, ad sacram capsam accedens Episcopus, eamdem aperuit; indeque exemit duo grandia ossa, quorum alterum lipsanothecæ propriæ includendum remaneret ecclesiæ, alterum Majestati regiæ mitteretur : quæ ipsemet processionaliter per ecclesiam circumtulit, ea populo venerabundo ostentans. Ipsis deinde ad altare una cum arca relatis, Correctır Regius mandatum suæ Majestatis explens, sub instrumenti publici fide tradidit arcam Episcopo. Episcopus autem ante eam celebravit Pontificaliter : et peracto sacrificio, rursum prædicta ossa de arca accepit, iterumque circumlata per ecclesiam retulit ad altare, et signavit instrumenta, quibus fides fieret ea esse ex corpore S. Secundi accepta. Porro toto octiduo Missa et Officium ex usu Romanæ Ecclesiæ recitabantur sicuti de Pontifice Confessore, cum Collecta sumpta ex festo* B *S. Augustini, variato dumtaxat nomine Augustini in Secundum.*

Corrector regius ei arcam tradidit.

CAPUT VI.

Ossis unius translatio ad Escuriale : Officii propri approbatio et promulgatio.

Legati civitatis Regi nuntiant quid actum sit,

Absolutis quæ per octiduum duraverant festis, quæque in historia ipsa minutim singula poterunt inveniri descripta, tractari cœptum de Reliquia quam sibi Rex mitti jusserat, scriptis tam ad Episcopum quam ad Correctorem litteris. Unde iterum nata est concertatio pia, ad utrius spectaret officium designare latores earumdem. Sed et hæc composita est, primas obtinente Civitate, in dirigendis ad Regem nuntiis peractæ solennitatis, et Reliquiæ ad ipsius nutum reservatæ, qui fuerunt Sancius Cimbron et Antonius de Barrientos : vicissim autem prærogativam tenente Episcopo, in eo quod ipsius delegati essent Reliquiam eamdem portaturi ac tradituri. Iverunt igitur illi et benignissime excepti retulerunt Regia manu signatam epistolam, qua gratum habere Civitatis officium sua Majestas testabatur, die XXVIII *Septembris sæpe dicti anni* MDXCIV.

C 38 *Episcopus quoque Reliquiam, quæ os coxendicis cum particula veteris albæ erat, ligneæ capsellæ, intus ac deforis vestitæ ornatæque et eleganter clausæ, impositam, una cum testimonio suo authentico de ipsius veritate, perferendam tradidit duobus ecclesiæ suæ Canonicis, ipsi scilicet Decano Bracamontio et Doctori Joanni Beltramo de Guevara : qui eamdem ex serico rubri coloris balteo appenderunt collo Mariæ de Ayala, Capellani in eadem ecclesia : simulque profecti, pervenerunt sub noctem diei* XXVII *Septembris ad vicum diœcesis Abulensis, cui nomen Navale-Peraldi. Inde Decanus scutiferum suum Sebastianum Angulum expedivit, cum epistola ad Garciam de Loyasa Giron, Eleemosynarium Majorem et Instructorem Regis : de cujus mandato rescribens idem Garcias, jussit ut ad Monasterium S. Laurentii diverterent cum suo thesauro legati. Cum hac epistola regressus ad Decanum postera die Angulus, ipsum sub vesperam obvium habuit, ultro accedentem quo vocabatur; qui ingressus in atrium honorificeque exceptus, cum Garciam prædictum visitasset, visitatus vicissim ab eo est, etiam Reliquiarum capsam decenter expositam venerante.*

alii ab Episcopo Reliquiam petitam perferentes,

excipiuntur honorifice,

39 *Sequebatur S. Michaelis Archangeli festa dies, cujus officia cum essent finita, significavit legatis Garcias velle Regem, ut circa tertiam vespertinam accederent ad oratorium regium, quia ibi decreverat Rex cum* D *filiis admittere eos et munus quod ferebant. Ista ergo hora Garcias ipse adfuit, cum Fr. Garcia de S. Maria Priore, et Fr. Joanne de Benavente Vicario, aliisque pluribus religiosis; ipsosque duxerunt ad sacristiam regalis illius Monasterii, tantisper expectaturos, donec Rex annueret ingressum oratorii sui : quod mox factum per Antonium Boto Cimeliarcham regium. Itaque illuc deducti, intea prælucentes plurimos cereos, soli illi ingressi sunt cum Eleemosynario Regio et Priore conventus; explicueruntque capsam suam supra altare : et mox ingredientem Regem, cum Philippo Principe et Infante Ysabella filiis suis, venerati, significarunt quam ob causam ab Episcopo et Capitulo Abulensi venissent, exhibitis eorumdem patentibus litteris.*

et 29 Sept. ad Regis oratorium ducti,

AUCTORE D. P.

40 *Ista cum paucis perorassent, accessit ad altare Rex; et Decanus capsulam reserans, primo exemit particulam albæ, veteris quidem, sed adhuc candidissimæ : quam Rex filiique successive deosculati, etiam capiti et oculis reverenter admoverunt. Idem ad exhibitionem ossis factum. Deinde jussit Rex ut ea suo nomine prædictus Antonius Boto reciperet, quod et fecit : rursumque obserata arcula, de omnibus his conditum est instrumentum, per manus Gregorii de Segovia ad hoc præsentis* E *et vocati. Post quæ regia hospitalitate tractati legati, prima Octobris regressi sunt Avilam, cum epistola Regis ad Episcopum, his verbis concepta :* Reverende in Christo Pater Episcope. Per epistolam vestram, XXV hujus mensis datam, et ea quæ oretenus mihi retulerunt Decanus Didacus de Bracamonte et Doctor Joannes Beltramus de Guevara, ecclesiæ vestræ Canonici, intellexi, quam prompta voluntate vos et Capitulum istud mihi miseritis os coxendicis de corpore S. Secundi, cum particula albæ quæ simul reperta est, et certitudinis fide debita. Quo officio vestro vehementer recreatus, et munus pro eo quod meretur permagni æstimans, gratias vobis ago : quia desidero habere hic partem de corpore istius gloriosi Sancti, ad eam honorandam jungendamque Reliquiis, in hoc D. Laurentii Sanctuario asservatis. Ad S. Laurentium die XXX Septembris MDXCIV.

ipsi illam offerunt,

et epistolam cum gratiarum actione referunt.

41 *Quod ad Capellæ decretæ fabricam attinet, designatus ei situs est commodus ad plateam, quæ deinde S. Secundi diceretur, et ex qua æque ac ex ipsa ecclesia ingressus in eamdem pateret : quem in finem petita et obtenta a Rege facultas est destruendi ex parte murum civitatis, cujus ruinam abunde suppleret firmior Capellæ paries. Huic autem addicta aureorum octo millia, nequaquam suffectura operi, nisi marmora in ipso Abulensi agro aptissima haudquaquam e longinquo fuissent* F *advehenda. Designatus etiam situs sacristiæ ad usum Capellæ, et domus hospitalis, quæ simul omnia in quadrum ducta ecclesiæ adnecterentur. Quoniam vero urgebatur Episcopus ut transiret ad Aulam, exerciturus munus Inquisitoris generalis; festinatum in opere est, eoque res perducta, ut potuerit ab eodem primus lapis rite in fundamento locari cum hac inscriptione.* Præsidente in ecclesia Dei Papa Clemente VIII, et regnante in Castella Catholico Rege Philippo II, Episcopatum autem Abulensem administrante D. Hieronymo Manrique de Lara Inquisitore generali, cœptum est opus hujus Capellæ gloriosi S. Secundi ; suaque Dominatio posuit primum lapidem fundamentalem, tamquam dominus et fundator illius, XXIII die mensis Aprilis anno MDXCV.

Anno 1595 23 Aprilis ponitur primus lapis capellæ.

42 *Dum hæc aguntur in Hispania, Romæ pro impetranda approbatione novorum Officiorum, quæ de Patronis suis deinceps recitaret Abulensis Ecclesia, haud frustra laboratum est : et impetratum ut de S. Secundo fieret tamquam de Episcopo Martyre, cum antea fieret tamquam de Confessore, ut indicatum in prævio Commentario, Lectio* VI *ibidem proposita, continens summarium hactenus deductorum, finitur asserendo, quod* Reliquiæ *fuerunt* in sacello ipsi Sancto dicato reconditæ,

Approbatur Romæ officium Proprium.

AUCTORE D. P.

A reconditæ, ubi frequenti et incredibili totius populi devotione coluntur. *Quæ verba de sacello proprio, tunc, cum Lectiones illæ approbarentur, necdum extructo, per quamdam temporis anticipationem composita et proposita, quandonam ipso opere completa fuerint nusquam expressum reperiens, nihilque dubitans quin absoluta sacelli fabrica sacri corporis depositio peracta esset cum magna solennitate, scripsi Abulam, ut annum, diem, ac modum cognoscerem : sed respondit nostri ibidem Collegii anno* MDCLXXVI *Rector P. Ferdinandus de Musquy, de eo actu nihil scriptum impressumve haberi. Misit interim, quod nondum videramus Abulensis Episcopi decretum Pastorale ad omnem sibi subditum Clerum ; quo, diebus* LIV *prius quam poneretur primus lapis sacelli, significabatur omnibus, proprii Officii Romæ facta superiori anno approbatio, et usus præscribebatur. Hoc decretum cum non inveniatur impressum in prælaudata Episcoporum Abulensium Historia ; et eo confirmetur miraculum, in ipsius Episcopi Hieronymi persona factum ; judicari illud hic debere inseri. Est autem tale.*

et ante sacelli designati constructionem,

43 Hieronymus Manrique de Lara, Episcopus Abulens. et Generalis Inquisitor, Capitulo nostro et universo Clero diœcesis Abulen. salutem in Domino. Cum non sine divino consilio factum sit, ut ditiori Ecclesia Carthaginiensi relicta, in hanc no-

promulgatur ab omnibus recitandum 1 Martii 1595.

B strum Abulens. commigraverim : non quidem priori sponsa (quæ nunc et olim, gratissima et carissima mihi semper extitit) repudiata ; sed quod cœleste numen, et summa Dei providentia (quæ universa etiam nimis occulta atque abdita summo consilio regit ac moderatur) me (illa relicta) ad nova alia (ut ipse rerum eventus ostendit) in hac diœcesi perficienda vocaret : quam primum hanc nostram Ecclesiam felicibus auspiciis ingressus sum, de Translatione reliquiarum Secundi, primi Abulensis Episcopi, et hujus diœcesis in religione Christiana primi Doctoris atque Magistri (re tota cum Rege nostro Philippo, Abulensi Capitulo et Civitatis Senatu mature communicata) attentius cogitavi. Postquam enim (quod fideliter credimus) Secundi precibus a gravissimo illo morbo superiori anno sumus liberati (ut interim innumera alia beneficia ab illo accepta, silentio involvamus) sacellum illi vovimus; et Reliquias, ad fluminis Adaxæ ripas humili loco sepultas, in nostram Cathedralem ecclesiam, qua fieri potuit regia pompa et magnifico apparatu, transtulimus : non dum tamen accepto beneficio aliqualem gratiam retulisse videbamur. Quapropter cum sæpe mecum tacitus cogitarem, nullam me posse majorem gratiam Secundo rependere, quam si darem operam, ut quem tota hæc diœcesis vitæ parentem ac cœlestis doctrinæ magistrum habuit, eum proprio cultu et laude debita veneraretur ; in eam
C
curam tota animi vigilantia ac pastorali solicitudine D
incubui : ac tandem Sanctissimum Pontificem nostrum Clementem divina providentia PP. VIII per litteras deprecatus sum, ut pro sua benignitate Sanctis (quos hæc Ecclesia proprios habet Patronos et Tutelares) Secundo, inquam, Vincentio, Sabinæ, et Cristetæ sororibus, proprium Officium, quod in eorum festivitatibus recitare et ad communem Breviarii Romani rationem adjungere possemus, dignaretur ordinare et concedere. Acquievit ille pro sua clementia honestæ ac justæ petitioni, remisitque nobis duplex Officium, alterum pro Secundo, alterum pro Vincentio ac Sororibus, quod juxta decretum Pii V prædecessoris ejus, et novum ab eo editum et ad nos transmissum, in eorum festivitatibus recitare possemus. Nos igitur pro nostri pastoralis muneris ratione (re iterum cum Fratribus et nobiscum sæpe attentius communicata) tum istorum Sanctorum, tum aliorum qui jam olim in hac diœcesi celebrantur, festa colligi et ad Breviarii Romani normam conformari, in lucem edi et publicari præcepimus ; ut tam Patronorum nuper nobis concessa, quam aliorum Sanctorum officia, debito ordine per menses digesta haberet universa diœcesis.

44 Quia tamen festum Beati Vincentii et sororum E
brumali tempore, quo propter cadentes nimbos summa solet esse in hac urbe cœli inclementia, celebrari consuevit; de consilio prudentissimorum virorum in postremum Augusti diem rejecimus et transtulimus, quo devota Civitas celebritati suorum Patronorum commodius posset vacare. Quamobrem vobis universis Capitulo, ac singulis clericis nostræ potestati subjectis, his litteris præcipimus atque mandamus, ut in his Sanctorum festivitatibus Secundi, Vincentii, et sororum, necnon ceterorum, qui hoc Kalendario continentur, hoc officio Ecclesiastico et precandi ratione, et non alia, tam publice in ecclesiis quam privatim utamini. Speramus enim in Domino atque confidimus, ex nova ista precandi et recitandi divinum Officium ratione, vos omnes uberes animarum fructus percepturos : quod in his officiis habeatis multa veræ ac solidæ pietatis et religionis exempla ante oculos posita, eorum, qui nos aut tamquam primi parentes Christiana veritate genuerunt, aut eorum, qui jam genitos felicissime educarunt : quos tamquam domesticos, Tutelares atque Patronos in primis colere ac venerari, tum gratissima animorum pietate prosequi debetis, et precatores adhibere apud Deum, ut eorum meritis ac patrocinio in adversis omnibus ju- F
vari et sublevari possitis. Datum Abulæ Kalend. Martii, anno Domini MDXCV.

DE SANCTIS MARTYRIBUS

HESPERO ET ZOE CONJUGIBUS, CYRIACO ET THEODULO FILIIS, ATTALIÆ IN PAMPHYLIA.

D. P.

SUB ADRIANO.

Acta Græca,

Attalia, *ab Attalo Rege opulentissimo nomen retinens, vulgo* Satalia, *Pamphyliæ urbs olim præcipua et Archiepiscopalis fuit, in ora maris mediterranei, ad Cestrii fluminis ostium. Ea sanctis hisce Martyribus finem humanæ servitutis et cœlestis libertatis initium dedit, sub Hadriano Imperatore. Locum Martyrii indicant Acta, quæ damus ex MS. Vaticano Græco a nobis Latine reddita : Tempus illa non signant; ipsum tamen (ex aliis forsitan Actis) notant, et cultum apud Græcos passim receptum probant omnia eorum Menæa et Synaxaria, tam manu scripta quam typis excusa : in quibus Elogium sub minori majorive compendio traditur. Pro omnibus sit quod in Collegii nostri Claromontani Parisiis MS. Synaxario invenitur his verbis.*

2 Sancti Hesperus et Zoe erant sub Hadriano Imperatore ex regione Italiæ, servi cujusdam divitis Catali et Tetradiæ uxoris ejus : qui cum filios Cyriacum et Theodulum christiane educassent, die quadam dixerunt ipsis pueri : Quare servimus impiis istis et non potius Christo, ne pereamus cum illis? Audiens hæc mater ipsorum dixit : Resistite ei qui emit

elogium ex Synaxario.

A emit corpora nostra, et martyrium pro Christo sustinebimus. Tunc accedentes ad Catalum, Christum, aiunt, Jesum habemus Dominum animarum nostrarum, fortuna autem quadam factum est ut corpora nostra tuæ subjicerentur potestati : potiorem interim ducimus Christi servitutem, quia Deo magis obedire oportet quam hominibus. Obstupescens ad hæc Catalus tunc quidem illos misit in Tritonium ad patrem suum Hesperum, postea vero accersens patrem et matrem cum filiis, verberari eos et torqueri vehementer jussit, quia noluerunt celebrare natalitia filii sui, atque gustare de vino et carnibus quas eis miserat. Præcepit deinde accendi clibanum, eique injici Sanctos : qui in illo animas suas tradiderunt Deo. Postera autem die eumdem aperientes, invenerunt Sanctos veluti dormientes, ad Orientem conversos. Peragitur autem festivitas in sanctissimo eorum martyrio, quod est in Secundo.

templum S. Zoes Constantinopoli,

3 *Istuc scilicet allata fuerunt aut ipsorum omnium corpora, aut saltem S. Zoes, forsitan sub Justiniano Imperatore : de cujus ædificiis agens Procopius lib.* 1 *cap.* 3, *cum dixisset, quod* in ea urbis Constantinopolitanæ Regione que δεύτερον dicitur, dedicavit S. B Annæ nobilissimum ac prorsus mirabile templum; *mox addidit :* Non procul inde, ad ultimum urbis angulum, Zoæ Martyri templum valde concinnum fecit. *Hinc fit ut Acta solius* Zoes *nomen in titulo præferant,* eorum qui cum ea *passi sunt addita mentione generali. Sirletus ex Menæis suum concinnans Menologium, Baronio dedit occasionem eosdem nominatim omnes inserendi Romano Martyrologio : sed ita ut hallucinantem sequendo,* Exuperium *scriberet* pro Hespero.

nomina in Martyrologio.

VIDE ACTA GRÆCA.

PASSIO

Ex MS. Vaticano Græco.

In servitutem idololatris venditi

Sancta hæc Martyr ejusque maritus et filii duo, peregrini sicut Abraham pater electorum, cœlestis urbis cives fuerunt : empti enim fuerunt a Catlo *a* ejusque uxore Tertia. Catlus autem Roma veniens migrarat in Pamphyliam, et habitabat Attaliæ : eos autem mancipia sibi emerat ex *b* Phrygia. Cum igitur multa fide præditi essent et spem in Deo haberent positam, utpote ex Christianis nati, tam ipsa Zoe quam qui cum ea erant, recta gradiebantur via: qui autem eos emerant impuram idolorum superstiC tionem sectabantur, utpote pagani, et sacrificabant idolis, dicentes eos esse Deos. Itaque S. Zoe et maritus ejus ac filii duo, videntes eorum vanam superstitionem graviter ferebant : ideoque nec gustabant de sumptu eduliorum quæ accipiebant, suspicantes esse idolis oblata : in domo enim, in qua habitabant, constituta erant idola.

idolothyta aspernantur :

pauperibus dimensum suum impertitur Zoe :

2 Itaque sancta Martyr, accepta sportula sua stabat ad ostium, dicebatque ostiario, Requiesce per diem, et ego si opus fuerit suscitabo te : satis enim laboras nocte tota, propter multitudinem egredientium et ingredientium ad Dominum nostrum, quos ejus vana religio allicit ut subjiciant sese atque adorent Fortunam. Ostiarius porro dictis obaudiens recipiebat sese, et quiescebat in atrio juxta januam. Erant autem canes extra portas ligati; et si quis, præter hospites, mandati capiendi causa accedere solitos, adveniret, continuo involabant in eum. Videns ergo Sancta pauperes et peregrinos adventare, modicum de cibario suo projiciebat; illisque tacentibus, reliquum dabat pauperibus; suadens eis ut fierent Christiani : ideo enim, inquiebat, salvamini huc venientes. Quin etiam pascebat domestica altilia, quando accipiebat dimensum menstruum his frumentum, istis legumina impertiens, prout singula vescebantur secundum genus suum. Ac denique D circa occasum solis reficiebantur etiam ipsi, memores verbi divini dicentis, Considerate volatilia cœli, quia non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, et Pater cœlestis pascit illa.

EX MS GR. VAT. *Matt. 6, 26*

filii, zelo fidei ducti, *2 Cor. 6, 14*

3 Dixerunt autem filii ad matrem : Non possumus habitare cum istis : numquid enim tu ipsa nos doces ex divinis Scripturis, unde et meminimus Apostoli dicentis, Nolite jugum ducere cum infidelibus? Nisi ergo Scripturis obedientes et Domini præcepta custodientes ab illis recesserimus, etiam cum illis numerabimur. Martyr vero dicebat filiis : Quo tandem prætextu ab ipsis recedetis, filii? sunt enim Domini eorum quæ videntur corporum. Ad hæc filii : Christus pro nobis sese tradidit manibus impiorum Judæorum, et crucifixus et sepultus est, et tertia die resurrexit : si igitur etiam nos corpora tradamus impio Catlo, nosque cruciando interficiat, sciemus quod animæ nostræ æternum vivent : itaque gaudens et exultans, o mater, siste nos impio Domino nostro: et quod dederit Dominus in os nostrum, loquemur ad eum.

consilium suum matri explicant :

Christumque palam professi

4 Cumque ad prandium veniret Catlus, parati E erant juvenes tamquam generosi athletæ, ad certamen, dicentes ad invicem; Si Deus dederit ut pro eo moriamur et digni habeamur eum videre, erimus cum ipso. Mater autem verebatur ne tormentis territi ad sacrificandum inducerentur, hactenus enim nesciebant Domini eos esse Christianos. Cum ergo nollet eos introducere, dixerunt ad ipsam filii sui, Quid metuis impium istum? Non recordaris quia scriptum est, Loquebar in testimoniis tuis in conspectu Regum et non confundebar? Egredientes igitur filii occurrerunt Catlo extra ostium et dixerunt ei : Bene veneris corporum nostrorum visibilium Domine, animarum autem nostrarum Dominus Jesus Christus est, qui in cœlis residet. Dixit autem Catlus ; Insaniunt pueri isti, peregrinum nomen ingerentes mihi, Deum ac Dominum appellantes eum qui dicitur Jesus Christus : vocate mihi patrem et matrem eorum.

Psal. 118, 46

cum ea ad patrem in villam ablegantur :

5 Abeuntes famuli non invenerunt patrem ipsorum, sed adduxerunt matrem Zoen : cui dixit Catlus: Ubi est vir tuus ? Respondit illa : Numquid non tu jussisti ut foris in Tritonio habitaret? Dixit ei Catlus : Utinam etiam vos in Tritonio essetis, neque animum meum conturbaretis, dicentes vos proprium habere Deum, quem nec ego nec alius quisquam au- F divit : sed videbar mihi pro magno solatio multisque donis accepisse dominam vestram Tertiam, quia sacrificia obtuli magnæ Deæ Fortunæ. Nolo ulterius quæstionem habere de iis quæ dixistis mihi : sed cum natus puer fuerit, et magnam Deam Fortunam adoravero, tunc et vos audiam. Jussit ergo eos discedere in *c* Tritonium. Qui cum abducerentur gaudebant et exultabant psallentes atque dicentes, Dominus pascit me et nihil mihi deerit, in locum pascuæ ibi me collocavit : et iterum, Quia eruisti nos de inferno, et ex manu mortis salvasti nos : existimabant enim domum esse infernum, Catlum mortem, idola vero ignem.

Cumque ob natum domino filium

missam sportulam Zoe sprevisset,

6 Natus est autem Catlo filius, et celebrabantur impura natalitia, sacrificando Fortunæ civitatis; et omnes in nativitate pueri lætabantur : sancta autem Zoe confortabatur, orans Deum ut non induceretur in tentationem aut vir suus aut filii. Catlus vero post impium illud epulum procedens, dixit uxori suæ Tertiæ : Lætentur omnes in festivitate filii nostri : et ipsa respondit : Lætentur omnes. Et continuo miserunt vinum in amphoram atque in discum carnes, jusseruntque portari ad Zoen : quæ videns impurum ministrum et spurcorum donorum significationem intelligens, ingemuit et dixit : Domine Deus, humanorum

A *Ex MS Gr. Vat.* norum cordium scrutator infallibilis, adesto peregrinis nobis : nam præter te Domine, Deum alium nescimus : confirma nos in tua confessione. Et accedens ad eum qui carnes ferebat, ipsas quidem objecit canibus, vinum autem effudit.

advocatur illa cum marito et filiis ;

7 Quod cum vidisset famulus, abiit et nuntiavit Catlo, quod acciderat. Catlus vero hæc audiens, impletus est ira et indignatione contra Christum : et jussit eos induci in domum suam. Dum autem ducerentur instruebat S. Zoe maritum et filios atque dicebat : Non timeamus tormenta impuri Catli : sed sustineamus ea, ut per patientiam ingrediamur in civitatem Christi cum Sanctis ejus. Ingredientibus illis ad se Catlus inquit : In quo habentes fiduciam ausi estis hoc facere? neque enim tantum curo quod me affecistis injuria, quam quod magnam Deam Fortunam contempseritis. Sancta autem Zoe respondit illi : Spes nostra est Christus Jesus, filius Dei vivi : nam quos tu Deos nominas, dæmones nobis sunt. Dixit Catlus : Jubeo ergo torqueri filios tuos, ut videamus si juvare eos possit, quem Deum esse dicitis Christus.

Christum confitentur :

filios in tormentis animat :

8 Cum igitur suspensi pueri raderentur d ungulis, dicebat eis adstans mater, Certate, neque timete B tormenta impii Catli Filii vero respondebant, Nihil sunt hæc tormenta : dic impio Catlo ut majores cruciatus nobis inferat, ut perfectam patientiæ coronam consequamur. Ipsa vero dixit impio Catlo ; Quare suspendi jussisti pueros, et cessas eis tormenta inferre ? non enim senserunt lanienam. Tunc jussit Catlus furnum succendi, et servos Dei in illum mitti, ac diligenter custodiri. Sancta autem Zoe, et maritus ejus Hesperus, et filii duo Theodulus atque Cyriacus, erant in fornace psallentes et laudantes Dominum. Audiens igitur eos in fornace e psallentes Catlus, cogitabat quomodo eos majori cruciatu interficeret. Dictumque est eis in fornace a Spiritu sancto, Confortamini ; quærit enim Catlus quomodo vos majoribus tormentis perdat. Ipsi vero hoc audientes, orabant et dicebant, Domine Jesu D Christe, suscipe animas nostras in pace. Et continuo animas suas tradiderunt in pace die secunda Maji

cum quibus et viro conjecta in fornacem expirat :

9 Postera vero die veniens cum suis Catlus, invenit corpora Martyrum illæsa, et in orientem conversa : jam enim animæ eorum adjunctæ erant choris Sanctorum Martyrum illæsa, et Angelorum atque Archangelorum. Et facta est vox de cœlo dicens, Intrate, justi in Paradisum : tu vero, impie Catle, respice in judicium æternum et locum gehennæ, ubi ignis non extinguetur, dum justi erunt in gaudio paradisi per æternitatem temporum, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et potestas in secula seculorum. Amen. *corpora illæsa reperiuntur.*

ANNOTATA.

a *Synaxaria et Menæa* Catalum et Tetradiam *vocant.*

b *Menæa minus recte.* Ex Pamphylia *emptos scribunt : interim genere* Italos *fuisse, habent Synaxaria tam Claromontanum quam Basilii Imperatoris.*

c *Idem Basilii Synaxarium,* ἐν τῇ πόλει Τριτωνίῳ, *In* E urbe Tritonio. *Nos urbem talem nullam novimus : prædium seu villam agnoscimus, ad quam colendam missus fuerit Hesperus.*

d *Ungularum quidem expressum nomen non est in Græco, sed sub verbo* ξέεσθαι *solet intelligi : Menæa autem expresse habent* τὰ νήπια κρεμασθῆναι κελεύει καὶ σιδηροῖς ὄνυξι καταξέεσθαι, ferreis ungulis.

e *Eadem Menæa cantum hunc postera die auditum referunt his verbis :* Ἕωθεν δὲ, φωνῶν ἐν τῷ κλιβάνῳ ἐνηχουμένων ὥσπερ ψαλλόντων τινῶν, διανοίξαντες οὐδένα εὗρον, εἰ μὴ τοὺς Ἁγίους μόνον ἐν σχήματι καθευδόντων, κατὰ ἀνατολὰς τετραμμένους. Mane autem, cum voces quædam in clibano audirentur velut psallentium, aperientes neminem invenerunt, nisi Sanctos in specie dormientium conversos ad Orientem.

DE SANCTIS MARTYRIBUS

GERMANO, COELESTINO, FELICE, CETINO, URBANO, BELLICO ET PRIVATA.

d. II. VIDE APP. T. VII MAII NOT 37

C Antiquissimum *Martyrologii Hieronymiani apographum, quo ab Epternacensibus accepto hactenus usi fuimus, ita hunc diem auspicatur :* VI Nonas Maji, Germani, Cœlestini, Felicis, Cettini, Urbani, Bellici, Privatæ. *Iidem leguntur in aliis tribus ejusdem Martyrologii apographis, nisi quod in Lucensi desit nomen* Germani *et loco* Privatæ *scribatur* Privati : *tum varie scribuntur nomina* Cettini, Cetini, Cætini et Cetici, et Bellici, Bellaci, Bellapi et Hellaci. *Ex his varii in aliis MSS. referuntur. Trium primorum, scilicet* Germani, Cœlestini et Felicis, *memoria celebratur in MS. Reginæ Sueciæ ab Holstenio laudato. In MSS. Pragensi, duplicique Leodiensi S. Lamberti et S. Laurentii indicatur natalis* SS. Germani, Cœlestini, Urbani et Privatæ. *Eadem sunt in MS. Florario, sed* Privati *scribitur. Item in MS. Barberino, sed* Germano *omisso; et in MS. Trevirensi S. Maximini, sed omissa* Privata; *et* Orbano, *loco* Urbani, *scripto. Ast aliis. de quibus mox agemus, immistis inseruntur in MS. Rhinoviensi nomina* Germani, Cœlestini, Felicis, Urbani, *et præterea in Richenoviensi* Bellaci, Privatæ. *In MS. Augustano S. Udalrici ista traduntur :* Germani, Cœlestini, Privati, Felicis, *quibus in Parisiensi a Labbeo nobis communicato additur* Cetini. *In MS. Tamlactensi sunt nomina* Cœlestini, Germani, Urbani, Bellic, F Privatæ. *Hactenus illustris horum Martyrum memoria in tam variis MSS. continetur absque palæstra seu loco martyrii. De aliis* Germano, Cœlestino et Santino Alexandriæ *passis infra agemus. Item de* Germano et Cœlestino Romæ *tributis in sequenti classe. Nomen* S. Bellici *inscriptum est antiquo Kalendario ante opera MSS. S. Isidori, asservata Romæ apud Patres Congregationis Oratorii.*

Horum nomina in antiquis Martyrologiis.

2 *Paulus Masinus in Bononia perlustrata scribit ad hunc diem,* Bononiæ in Ecclesia S. Francisci caput et partem brachii S. Cœlestini Martyris, *item* aliquas reliquias esse apud Sanctimoniales S. Helenæ. *Accepimus et nos authenticum testimonium, cum Bononiæ essemus anno* MDCLX, *quod apud dictos Franciscanos officio Ecclesiastico sub ritu duplici coleretur* S. Cœlestinus martyr *ob prædictas reliquias, quas ibidem venerati sumus. Verum videntur assumpsisse hunc diem quia in Romano Martyrologio notatur aliquis Cœlestinus passus Romæ cum aliis duobus mox nominandis, quod probare non possumus, et licet possemus, non propterea putaremus consequens esse, quod ejus præcise qui hoc die commemoratur, Reliquiæ sint Bononiæ. Similiter diversum ab hoc putamus esse eum, cujus corpus, an* MDCLXXV. XVIII *Maji, de mandato Pontificio a Gaspare* *Alicujus S. Cœlestini reliquiæ Bononiæ:*

tituli

alterius Calepii.

A *tituli S. Silvestri de capite S. R. E. Presbytero Cardinali de Carpineo, illius Vicario generali, accepit* Joannes Paulus Comes de Calepio, *una cum reliquiis* sanctorum Christi Martyrum Liberalis, Angeli, Casti, Severiani, Perpetuæ, Victorinæ, Pontiani, *collocandum* in ecclesia Visitationis B. Mariæ de Begnanga, sitam in communi de Calepio diœcesis Bergomensis. *Ejus tamen hic volui meminisse, tum quia existimo cultui ejus in prædicta ecclesia assumptum hunc diem quo* Clœestinus *aliquis invenitur Romano Martyrologio, licet per errorem, adscriptus : tum quia id meretur ipsius Comitis et Calepiensium pietas, qui nobis publicorum de ea translatione actuum instrumenta sub Notariali fide communicanda curaverunt : ex quibus constat, corpus istud acceptum esse ex Romano S. Callisti cœmeterio, simulque inventum qui servatur lapidem, cum inscriptione* CÆLESTINUS *insculptaque Martyrii palma. De* Cœlestino *Consule Hispano, qui sub Juliano apostata præsumitur passus, infra agemus.* D

DE SS. SATURNINO ET NEOPOLO

G. H.

MARTYRIBUS ALEXANDRIÆ.

Referuntur Alexandriæ passi,

Progredimur *cum Martyrologio S. Hieronymi, in cujus apographis Lucensi et Blumiano ista leguntur :* In Alexandria Saturnini cum Neopoli Socio suo. *Verum nomen Socii in MS. Corbeiensi Parisiis excuso, prima littera omissa, scribitur* Eopoli, *et deest in MS. Epternacensi. In MS. Vaticano Ecclesiæ S. Petri, ex quo genuinum Martyrologium Bedæ etiam edidimus, ista traduntur :* Alexandriæ natale S. Saturnini in carcere quiescentis, cum Neopoli socio suo. *Notkerus eosdem ita refert :* Item Alexandriæ Saturnini et Neopolis, qui in carcere requierunt. *MSS. Richenoviense, Rhinoviense et Aquisgranense priorem ita proponunt :* In Alexandria Saturnini, *dein alios ex diversis classibus adjungunt. At palæstra martyrii omissa ita referuntur in MSS. Casinensi et Romano Ducis Altempsii :* Natale S. Saturnini in carcere quiescentis cum Neopoli socio suo. *Forsan ob* S. Alexandrum *præpositum, cujus alibi non fit mentio, legendum est* Alexandriæ. *At mutata phrasi apud Usuardum, Adonem, Auctorem Bedæ supposititi, Bellinum, Maurolycum, et in MSS. Trevirensibus S. Maximini et S. Martini ; item in MSS. Centulensi, Ultrajectino, et Florario Sanctorum et apud Petrum de Natalibus ista leguntur :* Natalis SS. Saturnini et Neopoli, qui in carcere quieverunt. *Eadem, sed absque mentione carceris, leguntur in MSS. Coloniensi S. Mariæ ad Gradus, et alio Romano-Francico, quod communicavit Parisiis Lucas Acherius. Solius* Saturnini *meminerunt MSS. Augustanum S. Udalrici et Parisiense Philippi Labbe. Et* Saturninus, Hyppolytus et Alexander *sunt in MS. Tamlactensi. An* Hippolytus *loco* Neopoli et Alexander, *loco* Alexandriæ?

B

aut absque loco martyrii,

cum sola mentione carceris.

C

2 *En memoria horum duorum Martyrum, ex tot illustribus Martyrologiis collecta, quibus palæstra certaminis aut assignatur* Alexandria, *aut siletur. Post tot exemplaria Galesinius aliam illis palæstram et alios socios indicat his verbis :* Romæ sanctorum Martyrum Saturnini, Neopoli, Germani et Cœlestini, qui pro Christo Domino in carcerem conjecti, ibi obdormierunt. *Pro dictorum probatione in Notis ita addit :* Priorum duorum Usuardus meminit, ac Beda item : posteriores duos nos adjunximus ex codice MS. *Sed quem habuit non satis solidum, uti hactenus sæpius diximus. Unde autem sciverit* Romæ passos, *non addit. Baronius dum Galesinio credit, facile aberrat ; is in Martyrologio Romano ita hos celebrat :* Romæ Sanctorum Martyrum Saturnini, Neopoli, Germani et Cœlestini, qui multa passi, in carcerem demum conjecti, ibi in Domino quieverunt. *Dein in Notationibus ista addit :* Agunt de his item Beda, Usuardus, Ado, et alii recentiores. *Is est Galesinius, qui primus palæstram statuit* Romam *et duobus primis* Germanum et Cœlestinum *junxit : de his jam egimus, et iterum infra acturi sumus. Bucelinus in sacrario Benedictino asserit* corpora SS. Saturnini, Neopoli et Cœlestini quiescere in Monasterio Antecensi *in Bavaria. Quæ mallemus probari de his Martyribus esse intelligenda : aut saltem aliquos istorum nominum ita conjunctim esse repertos ; veremur enim ne ex Romano hodierno assumpta sint nomina, ut simul haberetur dies cultus, et corporibus sine nomine inventis aptata.*

An recte dicantur Romæ passi cum aliis sociis?

E

3 *Dedimus* IV *Februarii S. Phileæ Thmueos Episcopi Acta, in iisque epistolam ejus de Martyrum Alexandrinorum certaminibus et coronis : eamdem Epistolam allegat Eusebius Ecclesiasticæ historiæ lib. 8 cap. 10, unde accipere juvat, quæ de Martyribus, sub extrema Diocletiani et Maximiani persecutione in carceres Alexandrinos retrusis, ibidem hisce verbis leguntur, post enarrata toleratorum ab iis suppliciorum genera varia.* Quidam post tormenta in nervo jacuerunt, pedibus ad quatuor usque foramina divaricatis, ita ut supini esse cogerentur : cum ob recentes plagarum cicatrices, quas toto corpore gerebant, stare omnino non possent. Alii humi projecti jacebant, præ nimia tormentorum acerbitate, et multo gravius quam dum cruciarentur spectaculum intuentibus præbebant, varia ac multipliciter excogitata tormentorum genera corporibus suis circumferentes. Quæ cum ita gererentur, alii in ipsis tormentis expirabant, constantia sua pudorem incutientes adversario : alii semineces in carcerem trusi, paucis post diebus doloribus oppressi vitam finierunt. *Ex his igitur, quibus modo tam memorabili carcer pro stadio fuit, credibile est fuisse* Saturninum et Neopolum ; *et quidem genere aut munere illustriores ceteris, qui præ tam multis aliis meruerint in Martyrologiis eo titulo commendari, quod Alexandriæ in carcere quieverint.*

Quales in carcere Alexandrino Martyres?

F

DE

A D

G. H.

DE SS. HELPIDIO, HERMOGENE, EUPOLITE ET LUPO,

MARTYRIBUS MELITENÆ IN ARMENIA.

II MAJI

Hæc *tertia Martyrum turma in antiquis Martyrologii Hieronymiani apographis continetur, et quidem his verbis in MSS. Lucensi et Blumiano :* In Armenia civitate Militana Helpidii et Hermogenis : *quibus tertius additur* Eupolites *in antiquissimo ecgrapho Epternacensi : cujus loco in MS. Corbeiensi substituitur alius, nomine* Lupus, *ut videantur quatuor nominandi. In MS Richenoviensi solus* Hermogenes *celebratur* in Armenia civitate Militana : *quæ ita sæpius in antiquis Martyrologiis appellatur, aliis antiquis scriptoribus passim* Melitene *dicta, et fuit plurimorum Martyrum palæstra, uti ex toto hoc opere constat. At, nullo martyrii loco indicato, referuntur* Helpidius et Hermogenes *in MSS. Augustano S. Udalrici et Parisiensi Labbei, quibus in MS. Aquisgranensi additur* Ypolytes, *supra* Eupolites *dictus, a quo si aliquis* Lupum *nolit distinguere, quasi in priore litteris ferme transpositis contineatur, nolumus funem ea de re contentiosum trahere : interim utrumque in titulo proponimus. Apud Grevenum, in Auctario Molani, referuntur* Germanus; *qui huc non spectat,* Hippolytus, *supra* Eupolites; Elpidius et Hermogenes. *In MS. Tamlactensi indicantur* Elpidius, Hermogenes , et Eupolites : *est autem hoc MS. fere ex Hyeronymiano aliquo acceptum.*

G. H.

DE SS. GERMANO, COELESTINO, SANTINA,

B E

MARTYRIBUS ALEXANDRIÆ.

Hæc *quarta et ultima Martyrum turma est, in antiquis Martyrologii Hieronymiani apographis : et quidem in Epternacensi ante mille prope annos exarato ista leguntur :* Item in Alexandria Germani, Cœlestini, Scantinæ. *Uti particula* item *potest hos secernere a* SS. Saturnino et Neopolo *etiam* Alexandriæ *passis, sed alio forsan anno, hoc tamen eodem die. Potest etiam dicta particula* item *hos duos* Germanum et Cœlestinum *distinguere ab aliis ejusdem nominis Martyribus, qui in prima hujus Martyrologii classe cum quinque aliis sociis recensentur. In MSS. Lucensi et Blumiano, loco* Scantinæ, *legitur* Santinæ, *et in MS. Corbeiensi Parisiis excuso,* Santini. *In quibus etiam omnibus repetuntur nomina* Germani et Cœlestini, *licet fuissent in prima classe collocata : quorum auctoritate et nos idem facimus. MS. Aquisgranense recolit* Germanum , *sive hic ille sit, sive alius supra relatus. De* SS. Germano et Cœlestino *perperam adjunctis* SS. Secundino et Neopolo *Alexandriæ passis, et simul a Galesinio Romæ adscriptis in secunda horum Martyrum classe, jam egimus.*

Passi sunt Alexandriæ.

2 *Tamayus Salazar Martyrologio Hispanico inscripsit* S. Cœlestinum Martyrem Romæ, *quasi esset Hispanus : idque auctoritate Juliani Archipresbyteri Toletani ; in cujus Adversariis num. 5 ista leguntur :* In Hispaniis memoria celebris est S. Cœlestini Martyris, qui passus est Romæ in persecutione Juliani Apostatæ. Vir Consularis ex Consulari Bætica ; Hispanus cum aliis, tempore quo Joannes et Paulus comprehensi sunt. Obiit in carcere die secunda Maji Martyr. *In Chronico etiam Dextri ad an. 356 traditur* Olymphius Episcopus Toletanus libros edidisse, quos inscripsit ad Cœlestinum Consulem Bæticæ, qui postea Martyr fuit. *Verum hos libros hoc seculo* XVII *confictos fuisse arbitramur, et Adversariorum Juliani auctorem secutum fuisse Galesinium aberrantem, a quo etiam abductus fuit Baronius. Qui allegatur a Tamayo Ambrosius Morales , meminit litterarum a Constantio Imperatore ad Cœlestinum missarum, verum de ejus martyrio silet, quod desideramus melius probari, quam ex pseudepigraphis auctorum supposititiorum scriptis.*

An Cœlestinus, Martyr Romæ, sit Hispanus,

G. H.

DE SS. ELENARA ET SPONSARIA,

C F

VIRGINIBUS ET MARTYRIBUS IN GALLIA.

SUB DIOCLETIANO

Centula, *celeberrimum apud Pontivenses in Picardia monasterium, nunc vulgo a fundatore suo* S. Richarii *appellatur, uti late dictum est ad hujus Vitam* XXVI *Aprilis. Hujus monasterii aliqua Chronica MSS. habemus, quæ abbreviata dicuntur, respectu Chronici majoris excusi tomo 4 Spicilegii Acheriani, sed quod cum Actis S. Gervini finitur. Post quem præfuit dicto monasterio Gervinus II, factus deinde Episcopus Ambianensis. Huic subrogatur* Ancherus, *ut in dictis Chronicis abbreviatis legitur,* electus anno MXCVII, regnante Ludovico Grosso Rege Francorum, et Guidone Comite Pontivi. Iste Ancherus in anno XVI sui regiminis renovavit omnes capsas et feretra omnium Sanctorum et reliquiarum hic existentium. Ipse voluit videre et scire realiter omnia, quæ continebantur in dictis capsis, et in una invenit... corpora Sanctarum et Martyrum Elenaræ et Sponsariæ, quæ passæ sunt martyrium propter nomen Domini nostri Jesu Christi sub Rictiovaro, sexto Nonas Maji. *Hæc ibi. Rictiovarus sub Diocletiano et Maximiano Imperatoribus quam plurimos Christianos martyrio affecit in Galliis. In Chronico majore Centulensi, ab Ariulfo monacho seculo* XI *absoluto et edito tomo 4 Spicilegii Acheriani lib. 3 cap. 29 ista leguntur :* Intèr tantorum merita Beati et Sancti Angilberti munimur Reliquiis, beatarumque Martyrum Christi et Virginum Elenaræ, Sponsaræ patrociniis fovemur. Hæ autem beatissimæ Virgines, quantum a prioribus accepimus, B. Macræ Martyris sociæ et convirginales extiterunt, et una cum ipsa a persecutore Rictiovaro pro Christi nomine martyrizatæ sunt. *Acta martyrii S. Macræ dedimus* VI *Januarii : sed absque ulla Sociarum mentione ; sine quibus ipsa etiam sepulta est, et inventa a bubulco quodam Landulpho,*

Inventio corporum.

Martyrium sub Rictiovaro.

A *Landulpho, cujus Teutonicum nomen indicat tempus inventionis differendum usque ad Regum Francorum tempora, primæ scilicet stirpis: nam pro veteri S. Macræ ecclesiola ampliorem novam factam tempore Caroli Magni, Flodoardus tradit. Quæ ideo hic noto, ut exemplo fiat verosimile, etiam harum Sanctarum corpora, simili ratione reperta translataque olim fuisse: et majorum traditione potius quam scriptorum fide acceptum videri, quod sub Rictiovaro passæ illæ fuerint eodem tempore, quo S. Macra apud Suessionas certavit. Ignatius Josephus de Jesu Maria, in Historia Ecclesiastica urbis Abbavillæ cap.* 82, *in Anchero* XXV *Abbate Centulensi, meminit dictæ inventionis, quam etiam Jacobus Malbrancus inseruit lib.* 2 *de Morinis cap.* 14, *et tandem Arturus du Monstier ad hunc* II *Maji in Sacro Gynecæo easdem retulit.* D

UCTOR

C. P.

DE SANCTA FLAMINA,

VIRGINE ET MARTYRE DAVAIACI IN ARVERNIA.

Sub Diocletiano

U*rbs et territorium* Claromontanum *in Arvernis plurimum obstringitur Joanni Savaroni, Præsidi olim et Præfecto Arverniæ, ob singularem ejus doctrinam et accuratam diligentiam, qua ejus omnis antiquitas illustrata est et quasi revixit. Hic lib.* 2 *de Sanctis, Ecclesiis, et monasteriis Claromontii, ex antiquis MSS. cap.* 19 *ista tradit:* In Ecclesia S. Hilarii, altare S. Hilarii: ibi requiescit S. Flamina. *Quibus Savaro addit, dictam* Ecclesiam S. Hilarii *jam* veteribus ruinis deformem esse, positam inter Rubiacum et Valerium collem, *vulgo* Royat et Valiere, in amplo vinearum territorio, *haud procul a Claromontana urbe versus Occidentem. Ea ipsa* Ecclesia S. Hilarii, *dein nomen* S. Flaminæ *assumpsit, vulgo* S. Cliamine. *Est etiamnum ecclesia* S. Flaminæ Daviaci, *vulgo* Davayac, ad vicum Arthonnam, *in qua ecclesia* festum natalitium colitur VI Nonas Maji; et festum Translationis III Nonas Augusti: *quorum dierum priori eamdem inseruit Catalogo generali Ferrarius, Menologio Virginum Lahierius, Gynecæo sacro Arturus.*

Cultus sacer.

B

Officii proprii Lectiones:

2 *Ex prædicta ecclesia, curantibus RR. PP. Paulo Suffren Lugdunensis, et N. Courboulles Claromontani Collegii Rectoribus, accepimus Lectiones pro secundo Nocturno tres, compositionis non valde antiquæ; quas secutus Savaro, præivit aliis de hac Sancta scripturis, et aliquod vitæ compendium texuit: quod Saussayus in Martyrologio Gallicano multum amplificavit, et Jacobus Branche in Vitis Sanctorum atque Sanctarum Arverniæ Gallice reddidit. Ejusdem Sanctæ meminit Arturus du Monstier in sacro Gynecæo, et Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum qui non sunt in Romano.* C *In dictarum Lectionum ultima plerique expendunt, ut maxima consideratione dignum (sicut revera est) quod in fine dictarum lectionum dicitur de sacris ejus exuviis Davajaci repositis, quod scilicet* ad illas frequens est infirmorum concursus, morborumque ab arte medicinæ desperatorum conferunt sanitates, maxime cæcis et oculorum infirmitate laborantibus, qui earum virtutem persentiunt.

oculorum curandorum gratia:

3 *Eamdem ab illis promanantem gratiam confirmat antiquius multo Officium, et ejusdem Davajacensis ecclesiæ monumentis descriptum, et una cum Reliquiis illuc allatum: in quo legebatur Passio ipsius Sanctæ ex veteri usu in novem lectiones distributa, et ad ejus calcem Antiphona propria cum Oratione, quas esse ipso Officio illo vetustiores vix dubitarim. Antiphona hæc est:* Virgo Martyr egregia, pro nobis, S. Flamina, funde preces ad Dominum, ne pro reatu criminum, uramur morbo luminum. *Oratio:* Omnipotens sempiterne Deus, pro cujus præcelsi nominis honore, Beata Virgo et Martyr Flamina horribilem oculorum dolorem constanter sustinuit; præsta, suppliciter obsecramus, ut qui ejusdem memoriam pia devotione frequentant, ejus precibus et meritis ab omni oculorum infestatione liberentur, et ad cœlorum supernam mansionem perenniter victuri perducantur; per Christum Dominum nostrum. Amen.

Ambræ primus sepulcri locus,

4 *Officium vero antiquum, locum pro quo ipsum primo compositum fuit, et qui sacri corporis deposito gloriabatur, prius quam illud in Arverniam transferretur, his verbis indicat:* Post passionem vero ejusdem Martyris, corpus ejus sublatum fuit ad locum videlicet Amberensem, distantem a civitate Ambuorum circiter novem milliaribus versus Boream, in quo loco per invocationem beatæ Virginis multi cæci venientes illuminati recedunt. *Censeo ergo indicari locum, vulgo* Ambres *dictum, Marchionatus insignem titulo, ad Agutum fluvium, prius quam hic Dolonæ junctus in Tarnam sese infundat. Sed quæ hic* civitas Ambuorum, *et quidem* novem milliaribus versus Boream *a loco distans? Vitiose scriptum haud dubio nomen, pro quo* Albiorum *libenter intelligam, id est* Albigensium: *in horum enim confiniis* Ambres *est. Scrupulum tamen hic facit quod neque* Mons-Albanus *neque* Albia *ipsa, unde leucis hinc inde novem distat* Ambres, *eo habentur situ, ut designationi prædictæ quadret; hæc enim ab Ortu, ille ab Occasu potius dici deberet Amberensem locum prospectare. Dici nihilominus potest, ita absolute hoc verum non esse, quin aliquis ad Boream flexus notetur et major quidem versus Montem Albanum, plane medio inter Boream et Zephyrum situ respectu dicti Ambres locatum, qui proinde censeri possit* Albiorum civitas *nominari.* E

et haud procul inde locus Martyrii.

5 *Hæc locorum istorum peritioribus discutienda proponimus; satis enim est sciri, quod in ea passione quam una cum corpore Arverni acceperunt,* Ambres *tamquam primus sepulturæ locus nobis ante non multa secula indicetur, qui non videtur extra Gallias quærendus. Sed nec procul inde passa credi debet Sancta. Davajacenses quidem Lectiones, et ex his Savaro atque alii, passam dicunt* Nicomediæ, sub Diocletiano et Maximiano Imperatoribus: *sed nullo alio, ut apparet, fundamento, quam quod antiquiores Lectiones narrent passionem, ut peractam sub præside Blasio, qui desponsam sibi S. Julianam Virginem Martyrem fidei causa excarnificavit. Dedimus nos* S. Julianæ *Nicomediensis Acta duplicia* XVI *Februarii, ubi Virginis sponsus, idemque Judex et tortor, nominatur* Eleusius; *quod nomen multimodis corruptum a librariis, Baronio* Evilasius, *pluribus* Eulasius, *in uno etiam MS.* Eblesius *vertitur, ut alias lectiones prætermittam.* F

Nicomediæ tamen adscripta est,

occasione S. Julianæ ibidem passæ,

6 *Est igitur satis verosimile, non modo Davajacensium Lectionum auctorem, qui* Eulasium *scripsit, et Nicomediam incunctanter adjunxit; sed etiam Amberensis Officii scriptorem qui* Blazium *nuncuparit, respexisse ad illius* Julianæ *Acta, quam fatemur passam* Nicomediæ. *Sed non ideo persuademur hanc cum* S. Flamina *recte conjungi: potius dixerim, occasione alicujus* Julianæ, *in ipsa Gallia passæ cum* S. Flamina, *irrepsisse in hujus historiam, non nisi post secula plura scriptam, Præsidis* Blasii *sive* Eulasii *nomen;* Julianam *vero, cujus memoria una cum cultu S. Flaminæ ad posteros perduravit, nihilo melius Nicomediensem* existimari,

et pro alia in Galliis passa accepta.

AUCTORE D. P.

A existimari, quam existimetur in pluribus Galliæ urbibus, in quas Reliquiæ ejus divisæ, quamvis ea XII Februarii coleretur, ut apparet ex Saussayo, cum Nicomediensis colenda sit die XVI. Nempe, quia Nicomediensis Julianæ Passio in omnibus fere Legendariis habebatur transcripta, ad alias ejusdem nominis Martyres, quarum ignota erat historia, translata facile illa est, atque ita plures in unam personam confusæ.

Passio, sero et parum accurate scripta.

7 *Magis adhuc displicet in utriusque Lectionibus, quod, cum in Oratione antiqua tam diserte dicatur, S. Flamina* pro Dei honore horribilem oculorum dolorem constanter sustinuisse : *uti verosimiliter ex perpetua populorum traditione habebatur; nihil de tali cruciatu ejus dicant illæ. Solum habent Letiones Amberenses, sprevisse tormentorum minas, inclusamque in carcerem ac rursum productam et alapis cæsam esse Virginem jubente Præside; ac denique ab hoc imperatum,* ut foras muros eductæ capilli tollerentur : *ubi scribi verosimiliter* caput *debuit: mox enim, absque ulla capillorum mentione, dicitur ducta* ad decollandum ; *et post orationem completam,* uno mucronis ictu decollata. *Davajacenses Lectiones, mutata priorum phrasi, hoc modo rem exaggerant :* Tetro carcere crebrisque impositis plagis minime frangitur Flami-
B næ constantia : tormenta generose perferens, e carcere educta, cum in ipso prætorio gloriam Christi servatoris magnificentiori fidei præconio efferret, per ignominiam detonsa, gloriosum* martyrium demum capitis abscissione peregit.

Viventi dat eam miraculorum frequentiam,

8 *Eædem utriusque loci lectiones multum exaggerant miraculorum gratiam, oculorum imprimis curandorum facultatem concessam viventi adhuc Virgini, propter ejus eximiam sanctitatem, et erga pauperes largitatem ; unde factum quod* ejus fama volante, multi imbecilles et claudi, debiles atque cæci multi ad eam accesserunt, et precibus ejus atque meritis incolumes remearunt. Contracti autem in grabatis jacentes et qui infirmitate tanta incedere nequibant, audito et invocato ejus nomine curabantur : et præcipue in illa provincia nulla cæcitas, lippitudo, aut macula in oculis habitantium inhærebant. *Hactenus Amberenses lectiones, non sine exaggeratione multitudinem proponentes curationum miraculosarum, per S. Flaminæ merita impetratarum, tanquam a vivente patratarum : quas ut credam post mortem ejus differendas, facit una ea quæ sola exempli causa sic proponitur :* Tunc accidit in illis finibus quod quidam dives . . . se proprio baculo subito læserat in oculo, et cæcus efficitur, et is Baldericus dicebatur : qui præ nimio oculi dolore nec dormire poterat nec quiescere . . .
C Tunc ejus liberi nuntiaverunt ei S. Flaminam esse sibi opitulantem, si Deo suo obediens extiterit. E ille hoc audiens gavisus est, ac quam citius ad eam potuit accedere, ambulavit. Factum est autem eo accedente, atque Flaminæ nomen sæpius recolente, quod ejus oculus repente sanus est factus, acsi in eo nulla unquam labes fuisset.

quæ ad mortuæ invocationem patrata videntur,

qualis est Balderici cæci curatio.

9 *Pergunt deinde Lectiones narrare, quomodo ad Sanctam accedens Baldericus,* innumeram pecuniæ summam ad B. Flaminam detulit, *quam illa accipere recusans jusserit pauperibus distribui : et quomodo ex hujus miraculi celebritate innotescens Præsidi, adducta ad eum fuerit. Sufficeret solum* Balderici *nomen, utpote Gothicum Francicum vel Burgundicum (si hunc a vivente Flamina curatum constaret) ad subvertendam eorum credulitatem, qui Nicomediæ post S. Julianam*

D *martyrium egisse dixerunt. Sed de loco certaminis jam non laboro, quem supra dixi non esse quærendum extra Gallias. Tempus ipsum patrati miraculi, nego ad Diocletiani persecutionem trahi posse : sub quo alias vixisse Sanctam facile crediderim, si, uti supponitur, Martyr pro fide obiit. Etenim nomen, ut dixi barbarum, inditum homini in ea ubi Sancta celebrabatur provincia opulento et inquilino, ætatem arguit multo posteriorem, qua prædictæ nationes Galliarum potiebantur, necdum integre ad Catholicam fidem ab Arianismo vel Ethnicismo reductæ. Forte autem hic* Baldericus, *ex multis olim curatis, solus permansit in ore populorum; quod oblatis ab eo pecuniis potissimum auctus fuerit Sanctæ sospitatricis cultus, et celebritate miraculi tota Occitania pervulgatus.*

An credi debeat Sancta eam gratiam ante mortem petiisse ?

10 *Jam quod in iisdem Lectionibus narratur Sancta ante decollationem sic orasse,* Domine Deus oro te adhuc ut quicumque nomen meum invocaverit nulla sit ei oculorum infirmitas ; et ubi corpus meum fuerit, quicumque illuc venerit, et bono corde deprecatus fuerit, nomenque meum in corde suo recoluerit, a sua infirmitate liberetur, et si cæcus venerit, videns redeat : *quod item dicitur hæc sua petitio* E
eidem concessa per vocem e cælo delatam : utrumque commune est, Sanctorum Martyrum, certis morbis patrocinantium Passionibus iis, quæ multis post eorum obitum seculis majori simplicitate quam certitudine sunt scriptæ; ut scilicet, talium curationum gratiam, antequam gladio collum subjicerent, petiisse et impetrasse legantur. Hoc enim quanto de pluribus asseritur, tanto est minus verosimile de singulis; et præsumi potest aliud plerumque non habere fundamentum, quam veram similium curationum frequentiam, qua factum, ut quod post mortem impetrare atque præstare sciuntur Sancti, vulgo credantur petiisse cælitusque promissum accepisse in terris. In sincerioribus Martyrum Actis, quorum antiquitas major, et certior fides, rarius tale quid invenies : ideo concessam S. Flaminæ jam in cælis gloriosæ gratiam, rebus ipsis probatam credere contenti, non putamus ejus fidem a cælesti quam vivens audierit voce petendam : et totam Passionis, quæ Flaminæ adscribitur, historiam, ut apocrypham ab hoc opere excludendam putamus.

Translatio ex Occitania in Arverniam.

11 *De Tempore, quo passa Sancta, nihil definio. Passam pro fide, et quidem in oculis cruciatam, credo traditioni. Quia autem sic cruciata ferebatur, ideo existimo (ut fere in aliis factum) honoratam a Deo prærogativa illa, populosque permotos ut ab ea sperarent remedium infirmitatibus oculorum. Patriam ei Galliam* F
fuisse existimo, ac verosimiliter Albigensem tractum; ubi Romano nomine Flaminia *dicta primum sit, deinde (cum vulgari nomine* Flamine *diceretur) Latine quoque scribi ac dici cœperit* Flamina. *Apud* Ambras *diu quievisse corpus, credibile facit lectionum ibidem compositarum stylus. Inde in Arverniam translatum, primum in veteri S. Hilarii ecclesia conditum fuisse, ubi partem adhuc esse sub altari videtur Savaro indicare. Pars tamen potior, post ecclesiæ illius ruinam, adscribi Davajacensibus potest; apud quos, forsan haud ita pridem tali thesauro ditatos, Officium recentius tali Oratione clauditur :* Deus qui hanc ecclesiam B. Flaminæ, Virginis et Martyris tuæ, pretiosis Reliquiis et titulo decorasti ; præsta supplicibus tuis, ut eam religiosa veneratione celebremus, et illius protegamur meritis et proficiamus exemplis.

VIDE APP. T. VII MAII NOT. 38

DE

DE S. SICHARIO MARTYRE,

D. P.

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 39

BRANTOLMÆ IN PETRAGORICO.

Nomen in additamentis ad Usuardum,

Quædam *Usuardi Martyrologia, ad Ecclesiarum Gallicanarum usum aucta, hujus sancti Martyris notitiam nobis simplicissimam suggerunt. Ita in eo quod Chamberii in monasterio Conventualium S. Mariæ invenimus, ad hunc* II *Maji signatur memoria* Sicharii Martyris : *in altero Reginæ Sueciæ*, Passio S. Sicharii Martyris; *in eo vero quod anno* MDXXXVI *Parisiis est excusum, notatur* ipso die passio S. Sicharii Martyris. *Secuti sunt alia similiter aucta, Molanus, Witfordus, Canisius et Ferrarius : Saussayus cum longiori elogio ex scriptis mox citandis petito locum nominat. De primis additamenti istius auctoribus utinam dicere possimus quam magnæ ætatis monumenta secuti, sic addiderint nomen hoc transcribendis a se Usuardi fastis : si enim forent admodum antiqua, magnum nobis præberent fundamentum* B *efficacius evertendi figmenta, quibus Brantolmenses in Petragorico monachi, dum volunt reddere memoriam Sicharii clariorem, fecerunt obscurissimam.*

infantile corpus hoc seculo recognitum

2 *Ad hæc discutienda prius quam veniam, producenda sunt verba Joannis du Puy Recollecti, in statu ecclesiæ Petrocoricensis, anno* 1629 *Gallice edito pag.* 192, *referentis quæ hoc seculo comperta sunt.* Ante modicum tempus, *inquit ille*, Prior Claustralis istius Abbatiæ, sciens quod pretiosa capsa, in qua requiescebant ossa Sancti Innocentis Siccarii, diu fuisset in abditis habita, propter metum irreligiosorum Religionariorum, harpyjarum instar sacra omnia discerpentium; consultum duxit, præmissa præparatione congrua, aperire arculam ligneam, aureis et argenteis bracteis coopertam, multisque margaritis et lapidibus pretiosis ornatam, quæ servabatur in sacrario. Ea aperta viderunt boni illi Religiosi corpusculum parvuli Innocentis, prorsus integrum; deinde nodum osseum e cingulo S. Petri, ac denique phialam ejus liquoris, qui de sepulcro S. Catharinæ Martyris olim scaturiebat. *Fit autem (uti ex Proprio Brantolmensi significavit nobis Armandus Gerard Ca-* C *nonicus Sarlatensis) festum ejus tamquam de Patrono sub ritu duplicis* I *Classis hoc* II *Maji : Translatio autem (ea credo qua in dictam arcam repositum est corpus) die* XI *Octobris.*

quod pueri olim in Gallia a Judæis occisi possis credere,

3 *Si aliud nihil repertum fuisset, nec alibi quidquam antehac scriptum, potuissem sine scrupulo suspicari illius aut alterius in Gallia regionis puerum aliquem Innocentem, cui parentes sui* Sicharii *vel* Sicarii *nomen imposuerant, hac secunda Maji a Judæis, consueta sæpe alias carnificina, enectum Christiani baptismatis et nominis odio, promeruisse honorem cultus usque in hunc diem conservati in Brantolmensi cœnobio, tertia a Petragorico leuca olim ædificato sub Pippino Rege, ut habet Chronicon Malleacense; vel, ut loci constantior tradito habet, ab ejus filio Carolo Magno : antiquo certe, cum* Monasterium Brantolmurii *sub Ludovico Caroli filio inter ea numeretur,* quæ nec dona nec militiam dare debent, sed solas orationes pro salute Imperatoris vel filiorum ejus et stabilitate Imperii. *Conjecturam hanc nostram firmare poterat* Sicharii *vel* Sicarii, *nomen, a quacumque etymologia ductum (varia enim afferri potest) etiamque sub Romanis notum in Galliis, ut patet ex S. Sicario Lugdunensi Episcopo, de quo* XXVI *Martii egimus; neque hodie rarum, istis in partibus, etiam inter sublimioris gradus personas, uti mihi de his quærenti nuper scripsit prædictus Armandus Gerard, de tempore positi in arcam illam corporis conjectare quis posset, fuisse post seculum* X, *quando occasione transmarinarum expeditionum, primo factum existimo, ut in nostro Occidente inciperet esse celebrior S. Catharinæ cultus, et notum in his partibus fieri oleum, quod ex ejus sepulcro dicebatur manare.*

et Brantolmæ veteri monasterio illatum,

et in pretiosam arcam positi post seculum X

4 *Verum his nostris conjecturis opponetur ante omnia* vetus pergamenum, in eadem repertum arcula, ex una quidem parte signatum ac sigillatum, ex altera antiqui ævi characteribus sic conscriptum, *uti prædictus auctor habet pag.* 193. Hic requiescit pretiosa, a cœlesti gratia referta margarita sanctissimi corporis gloriosi Martyris CRETSPYY INNOCENTIS, quem fere tribus annis ac semis, ad tutelam sui suorumque, secum honorifice per diversa terrarum spatia * KPULOS, FRANCORUM MAGNUS ac perpetuus princeps, delatum; tandem post HISPANIAM longo bellorum exercitio tributariam sibi factam, dum VICTOR reverteretur, hoc in loco qui BRANTOSMA dicitur, cum multis aliis Sanctorum Reliquiis benigne divisit; inde hanc ecclesiam construens, ut majore veneratione præ ceteris Sanctorum locis celebraretur, per LEONEM, clarissimum in omni sanctitatis Religione, Romanæ Sedis Apostolicum virum, in honore Beati PETRI Apostolorum Principis, divina benedictione consecravit; cum multisque eam honoribus decoratam REGIO ET APOSTOLICO PRIVILEGIO, ita sub anathemate mancipavit, ut nemo mortalium, in his quæ ad religionem eorum pertinere viderentur, aliquod jus aut DOMINIUM TEMERARIO molimine USURPARE auderet. Quod vero quis rapace ambitione succensus præsumeret violare, omnipotentis DEI judicio, universorumque SANCTÆ ROMANÆ SEDIS PONTIFICUM auctoritate condemnatus pœnas luat, consors JUDÆ traditoris Domini in profundum Erebi per æterna secula factus. SANCTUS SICHTS.

cum titulo Christi pueri Innocentis, E

et memoria dedicationis velut a Leone III factæ

5 *Hactenus charta illa, ad cujus imum marginem habentur signaturæ quinque litteris nominum inter se ductis : quas non est opus ad vivum ære aut ligno expressas videre, ut peritus antiquarius intelligat, vel solius styli indicio scripturam esse seculi, decimo posterioris, et multum quidem. Non solum autem recentiori usu* Brantosma *dicitur, quæ Caroli ævo atque etiam postea* Brantolmurium *aut brevius* Brantolmirum *nominabatur : sed et Hispanicæ Caroli expeditiones mirabili satis modo exprimuntur; et (quod præcipuum est) consecratio ecclesiæ Leoni Papæ adscribitur, quod confictis sub Turpini et Ludgeri nomenclatura figmentis innititur, non recipiendis ab eo qui geminum Leonis iter ad Carolum Magnum, reditusque rationem a partibus illis se junctissimam, legerit in Eginharti aliorumque melioris notæ Chronicis. Ceterum cujuscumque ævi scriptura illa sit, sicut nihil continet quod prohibeat credere sanctum istud corpusculum fuisse a Carolo Magno donatum loco isti, uti ferebat traditio : ita conjecturam nostram in nullo oppugnat : solum enim dicit* Innocentem Christi puerum *(hoc enim Petragorice videntur sonuisse litteræ illæ* CRETSPYY) *cujus proprium nomen eadem Petragorica dialecto* SICHTS *aut forte* SICHES *pro* Sichario *infra exprimitur, istuc delatum a Carolo; qui simili idiotismo istic videtur dictus* KRULOS, *sicuti aliis alibi nationum dicitur* KARLOS : *nam P loco R positum imputo librariis aut typothetis, quorum fortasse vitio etiam in voce* PYY *alterum Y irrepsit*

F

(quod e scriptis fabulosis acceptum)

cum proprio Sancti nomine.

AUCTORE D. P.

A *psit pro* U. *Atqui constat* Innocentes *dici passim eos omnes, quos a Judæis, ut dixi, mactatos veneramur, exemplis nullo non seculo obviis.*

In additamento ad Chronicon Reginonis

6 *Conjecturam nostram de martyrii ratione fortius oppugnare videtur Reginonis monachi Prumiensis locus in Chronico, apud auctorem Petracoriensis historiæ præcitatum pag.* 192, *juxta Pithœanæ bibliothecæ MSS. fragmenta.* Anno Domini 769 Carolus Magnus [iterum procedens ad Petrochoricum], constituit Basilicam juxta fluvium Dronam, in honorem beati Petri Apostolorum Principis, in qua non multum post temporis unum de Innocentibus collocavit, datum Patri suo a Domino Papa Romano, [cujus meritis et auxilio dicebat se in bello victorem fuisse multoties]. Locus autem, in quo hæc basilica fundata est, Brantosma vocatur. *Eadem tomo 4 Galliæ Christianæ habent Sammarthani, sed ex alio verosimiliter MS. cum ea prætereant verba, quæ [ ] inclusa vides, et longe melius notent rem gestam sub anno* DCCLXXIX, *qui secutus est Caroli reditum gloriosum ex Hispania, post quem reditum suam ecclesiam fundatam ipsi Brantosmenses putant. Locus autem prædictus nostram conjecturam oppugnat, non tantum eo quod dicat* unum ex Innocentibus, *qua phrasi passim solent intelligi pueri ab Herode occisi; sed addat* datum a Domino Papa Romano, *quod non debet de puero Gallo supponi.*

dicitur corpus esse donatum a Papa:

B

quod non placet, quia non videtur credibile

7 *Perduxit Regino, Prumiensis Abbas in ditione Trevirensi, Chronicon suum usque ad annum* DCCCCV, *decimoque post an. obiit exul in S. Maximini monasterio prope Treviros. Sicuti autem laborem hujus continuavit aliquis usque ad annum* MCCCCLXVII, *sic alii interpolasse ipsum et auxisse videntur, diu forsitan postea: et ex sic interpolatis exemplis debuit sumptus fuisse locus qui in nullis Belgicis MSS. invenitur. Quare hoc solum ex eo probatur, interpolitionis auctorem ex Brantosmensium scripto aliquo posterioris ævi id sumpsisse. Estque mihi verosimile hos, postquam S. Sicharii corpus, ei quam nuper reseratam diximus arculæ impositum, ad majorem venerationem erexissent; cupidine plura et distinctiora narrandi augente proclivitatem ad veterem notitiam a majoribus acceptam per novas conjecturas ampliandum, sibi primum, deinde aliis persuasisse, ex Herodianæ crudelitatis victimis unum fuisse Sicharium. Quærentibus autem, unde ejus nomen tam definite pronuntiarent, quod eo casu præsumi deberet soli Deo notum; occurrit facile responsum ex casu, qui in veteri Sarlatensi Breviario exprimitur, pro octava et unica de hoc Sancto Lectione, ad* II *Maji, quando de S. Athanasio solum fit commemoratio, cetera de S. Sicario, sed ex communi, præter Antiphonas ad Magnificat et Benedictus, atque Evangelium ex Mat-*

ex infantibus ab Herode occisis unum dictum Sicharium,

C

thæo. Angelus Dei apparuit in sommis Joseph. *Lectio autem hæc est.* D

8 De Martyrum Christi Innocentium collegio unus athleta processit, qui nutu Domini jussioneque gloriosissimi Regis Caroli evectus e transmarinis partibus, Aquitanico fulget in solo. Hic cum sine nomine; nisi solum Insons, apud nos haberetur; divini muneris largitate Christus Jesus, pro cujus nomine mortem pertulerat passionis, hujus nomen nostris auribus taliter intimavit. Erat quidam miser in diebus illis, qui diutissima fatigatione a dæmone vexabatur. Hunc cum parentes ejus per sepulcra Sanctorum circumducerent, perque diversa loca nihil proficerent, cœperunt inquirere ubi hic sanctus infans tumulatus forte jacebat. Tunc miser, ut audivit, contremuit, miraque colluctatione cœpit infestare, ac diverse nolle itum ad pueri templum. Sane illi qui ducebant illum, intelligentes hoc figmentum esse phantasticum, manibus a tergo ligatis Brantolmensi monasterio perduxerunt. Mox itaque ut portam ecclesiæ transivit, clara voce sic ait, Sicari Martyr sancte, incendunt me orationes tuæ.

cujus verum nomen dæmon ex energumeno indicarit primus,

E

9 *Joannes du Puy allegat Breviarium Brantosmense vetus, ubi ad longum referatur, quomodo sancto Imperatori sit per Angelum revelatum, quo loco reponendæ essent sancti Innocentis Reliquiæ. An autem in eodem habeatur præmissa historia dæmoniaci non liquet; cum ad marginem, ubi ea proponitur, citetur Breviarium Sarlatense. Deinde addit idem Joannes (ex sua, an Brantolmensium conjectura, nescio) videri dæmonem hoc sancto Martyri nomen posuisse,* quod sica confossus interiit. *Adeo scilicet parum verosimile videbatur, quod puero Judaico, loco Hebræi aut Græci nominis (nam ab iis linguis solis nomina sua sumebant sub Herode Judæi) propria ista et a parentibus indita fuisset appellatio. Ast hoc minime incongruum fuisset opinari de Sancto in Gallia nato et passo: quod et supponere videntur Martyrologia, quæ* Passionem *ejus hoc die recolunt; cum Infanticidium Herodianum patratum credatur die* XXVIII *Decembris, mense* XXI *post Christi incarnationem ab Angelo nuntiatam, et apparitionem stellæ Magis factam. Istis igitur rejectis, qui S. Sicharii cædem referunt ad Herodem, satis habemus probasse ejus cultum, antiquum et certum, qui in Sarlatensi veteri hac Oratione concluditur.* Deus qui Ecclesiam tuam, meritis et orationibus pretiosissimi Martyris, mirifico splendore clarificas; concede propitius, ut qui solennitatem ipsius celebramus in F terris, intercessionem ejus apud te habere mereamur in cœlis.

aut arbitrarium ex seipso finxerit.

DE S. FELICE DIACONO

G. H.

MARTYRE HISPALI IN HISPANIA.

Cultus sacer.

Tabulæ hodierni Martyrologii Romani, ad hunc secundum Maji, ista verba habent: Hispali S. Felicis Diaconi et Martyris. *Dein annotat Baronius:* De eo item in Breviario Toletano, ubi plura in ejus Officio Ecclesiastico. *Porro in Kalendario Breviarii, secundum regulam B. Isidori, dicti Mozarabes, impressi Toleti anno* MDII *jussu Francisci Ximenes Archiepiscopi, ista ad hunc diem indicantur,* Felicis Diaconi Hispalensis IX Lectiones. *Et hæc inde translata a Tamayo Salazar ad Martyrologium Hispanicum, quia alia Acta antiqua desunt, hic damus.* CAPITULA. Felix, Martyr tuus, Domine, et nomine probatus, et munere consecratus, dum eum ex nomine vocas et munere consecras, ut eum et nuncupares præscitum et glorificares electum. Confessionis ergo hujus nos participes effice, et beatitudinis compotes redde: ut te annuente infelices eruat de ergastulis inferorum, cum ipse felix permanet in æternum. BENEDICTIO. Christus Dominus, qui beatissimum hunc Martyrem, et merito Felicem fecit esse et nomine, ab omni vos infelicitatis labe expurget. Amen. Ut qui per illum feliciter temporales infelicium infelicitates devicit, felicitati vos æternæ jubeat numerari. Amen. Ut qui per hunc Martyrem indultæ felicitatis privilegio gaudet, in æterna vos felicitate sine fine lætabundos oblectet.

Elogia ex Breviario Gothico

A ctet. Amen. ORATIO. Felix est, Domine, quem ita tuo munere facis esse felicem, ut transgressionis nesciat voluptates, ut cum possit transgredi, transgressum se esse non noverit, nec malo facere, cum utique possit a rectis semitis deviare. Qui ergo, non suo, sed tuo munere felicitatis hujus promeruit donum, nostræ infelicitatis suis precibus detergat opprobrium; quo tanti Martyris ducatu in seculo gubernati, et voluntatem peccandi nesciamus habere, et transgressionis culpas ignoremus perficere. ORATIO. Deus auctor felicitatis æternæ, qui in tantum fecisti Felicem Martyrem tuum esse felicem, ut nec post aurum abiret nec in thesauros et pecunias speraret, cum sine avaritiæ contagio margaritas fulgentes prædicando seminaret in populo; da nobis, ut totius avaritiæ retinacula perhorrentes, justitiæ verbum ore portemus, quo legem et misericordiam D in lingua habentes, infelicitatem seculi Felicis tui merito superemus, et felicitatem vitæ æternæ feliciori ejus suffragio capiamus. Per Dominum. *Hæc in dicto Breviario : quibus quæ addat nullibi reperire potuisse asserit Marietta lib.* 2 *Historiæ Sanctorum Hispaniæ cap.* 99. *Vacuum ergo serendis zizaniis agrum nacti illi, qui de suo cerebro fabricarunt postea Chronica Dextri et Maximi, de eodem Felice commenti sunt varia, ex quibus aliisque aliquod ejus elogium composuit Tamayus Salazar : sed non lubet inhærere figmentis confutandis. Sufficit indicasse, in ecclesia et tota diœcesi Hispalensi coli S. Felicem Diaconum Martyrem sub ritu duplici secundæ classis, cum Credo in Missa, ceteris de Communi Martyris sumptis, et festo S. Athanasii in diem quintum Maji translato.*

AUCTORE G. H.

figmenta nec refutari digna.

DE SS. SIMPLICIO ET AMBROSIO

G. H.

MARTYRIBUS IN CATALANIA.

B

Cultus sacer.

Philippus Ferrarius, in generali Catalogo Sanctorum, paucis horum Martyrum ita meminit : In Hispania in territorio Vicensi sanctorum Martyrum Simplicii et Ambrosii. *Et hæc inquit,* ex Tabulis Ecclesiæ Vicensis et cœnobii S. Joannis Ripollensis, ubi ipsorum corpora asservantur. *Tamayus Salazar in Martyrologio Hispanico,* Prope Vicum, *inquit,* in valle Ripollensi Comitatus Ozonæ in Catalonia Hispaniæ, depositio SS. Simplicii et Ambrosii Martyrum, quorum sacra lipsana in thecis occlusa illustribus honorifice servantur, et annuaria festivitate coluntur. *Antonius Vincentius Domeneccus, in Historia generali Sanctorum Cataloniæ ad hunc secundum Maji, proponit titulum,* de beatis Martyribus Simplicio et Ambrosio, quorum sacras Reliquias cum magna veneratione asservat Ecclesia S. Joannis de Abbatissis, olim celebre monasterium Canonicorum Regularium S. Augustini in Episcopatu Vicensi. *Et dein hanc historiam subnectit, Latine a Tamayo Salazar editam.* Anno Domini octingentesimo octogesimo septimo, dominante in Catalonia Wifredo Barcinonensium Comite, cognomento Piloso, Domnus Wifredus et Domna Guidinilla ejus uxor, Comites Bisoldunenses, cum ædificassent monasterium S. Joannis de Abbatissis in Comitatu Ozanellensi, in valle Ripollensi, procurarunt a Domino Gothmaro Episcopo Ozonensi, nunc Vicensi, consecrari ecclesiam dicti monasterii : cui post Emonem ejus filiam, ut ibidem in habitu religionis Deo serviret, etiam obtulerunt aliqua castella, ecclesias et domos, item agros, nemora et multas possessiones, præcipue in oppido Ripollensi et Scaranensi, in quibus etiam domos, hortos et agros donaverunt : nec minus in Congosto, Comitatu Bergensi, et Empuritano : unde dictum monasterium inter ditissima illius provinciæ censebatur. Hisce divitiis oblatis necdum contenti Comites, etiam in ministerium sanctimonialium dederunt servos et ancillas : quin etiam Gothmarus Episcopus decimas aliquorum sui districtus populorum S. Joanni concessit. Postmodum quia sanctimoniales prædictum monasterium deseruerunt, in earum locum successerunt Canonici Regulares S. Augustini. In hoc igitur monasterium translatæ fuerunt Reliquiæ sanctorum Martyrum Simplicii et Ambrosii, quorum solenne festum recolitur VI Nonas Maji sub ritu duplici, et hæc recitatur Oratio : Deus qui nos annua sanctorum Martyrum tuorum Simplicii et Ambrosii solennitate lætificas, concede propitius, ut quorum gaudemus meritis, accendamur exemplis. Per Dominum etc. Consignat autem illos dictum cœnobium pro Ecclesiæ suæ Patronis. Sacræ eorum Reliquiæ reconduntur in duabus capsis separatis : in quarum una legitur hæc inscriptio : Hoc est scrinium S. Simplicii Martyris, in quo ejus corpus est conditum. In altera vero hæc est inscriptio : Hoc est scrinium Ambrosii Martyris, in quo ejus corpus est conditum. *Hæc omnia Domeneccus. De Wifredo, aliquibus Guifredo, et Grypho, cognomento Piloso, late agit Franciscus Diagus lib.* 2 *Historiæ Comitum Barcinonensium cap.* 7 *et sequentibus, asseritque ejus uxorem* Guinidildem *seu* Guidinillam, *fuisse filiam Balduini Ferrei et Judithæ filiæ Caroli Calvi Regis Francorum. At* Ripollum, *quasi* ripis pollens *arbitratur dictum, quia ad confluentiam Teræ et Freseri fluviorum situm sit : monasterium vero non filiæ Emoni, sed Rodulfo filio constructum addit.* Episcopus Gothmarus, *aliis* Gundemarus *dicitur, cui Vicum urbem ejusque jura Odo Rex Francorum dedisset. Reliqua Acta martyrii, cum loco et tempore quo floruerunt, plane latent.*

in monasterio Ripollen.

C E F

DE

D

SANCTI ATHANASII

G II.

EPISCOPI ALEXANDRINI

VITA

Ex ipsius et aliorum veterum scriptis collecta.

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 40

PROLOGUS.

ANNO CCCLXXI.

Si Vitam scripsisset Nazienzenus,

Magni Athanasii acta omnia narrare, et cum admiratione expendere, historiæ justæ opus fuerit, *inquit insignis ipsius encomiastes Gregorius Nazianzenus, atque* εὐχῆς ἔργον, rem multa prece expetibilem *sibi fore ait,* ad instructionem oblectationemque posterorum, illa ex professo mandare litteris; sicuti ipse divini Antonii Vitam conscripsit, quæ sub forma narrationis, normam continet conversationis monasticæ. *Laudabile enimvero votum, et tali dignum scriptore: qui utinam illud etiam deduxisset ad effectum! Quemadmodum* B *enim per eam quam scripsit Athanasius Antonii Vitam, informantur Solitarii ad privatum animæ propriæ cultum; ita in Vita Athanasii, quam scripsisset Gregorius, habuissent Episcopi perfectissimam veri Præsulis ideam in publica administratione Ecclesiarum, et speculum invictæ contra quoscumque hæreticorum incursus constantiæ tolerantiæque.*

non fuisset ea ex posterorum libris

2 *Sunt quidem post secula aliquammulta tam Græce quam Latine conscripta aliqua, speciem quamdam præferentia historiæ per totam Sancti vitam deductæ, de quibus in hujus tractatus fine loquemur: sed hæc, quamvis fere accepta sint ex antiquis auctoribus, Ruffino, Palladio, Socrate, Theodoreto, Sozomeno, quadamtenus etiam ex coævo Eusebio Cæsareensi; tamen, præter propria quibus laborant vitia, multa etiam alia peccant una cum ipsis quos citavi auctoribus, nec inter se neque cum ipso Sancto satis convenientibus: quibus aut conciliandis sigillatim aut refutandis, magnus, nec multum utilis labor requireretur: quem tanto facilius est declinare, quanto plura de rebus suis ipse Sanctus coactus est scribere. Ex quibus, ad historicum ordinem reductis, copiosus et huic operi abunde sufficiens Commentarius concinnari potest, si modo ex scriptoribus aliis pauca, non prorsus prætermittenda, et nullam cum certiori ipsius Sancti testimonio contrarietatem habentia, præmittantur admisceanturque.* C

aut ipsius Sancti scriptis operose petenda.

Hoc nuper factum Gallice,

3 *Fecit id Gallica lingua, sed indicatis in margine fontibus, Godefridus Hermant, Sorbonicus Doctor et Belloracensis Canonicus; itaque fecit ut totam fere historiam seculi* IV, *quo vixit certavitque Athanasius, duobus voluminibus sit complexus. Hujus felici labore libenter fateor sublevatum adjutumque me; cum propositum haberem, ea maxime, quæ S. Athanasium attingunt propriis ipsiusmet Athanasii verbis explicata dare: Latine quidem, non tamen verbotenus ex Latino ejus interprete Nannio; quoniam hic sæpe laxus nimium, nec satis solicitus semper fuit, ut auctoris sui mentem examinaret propius. Quoties ergo quidpiam apud nos aliter, aliter in vulgatis editionibus leges, memento ad Græci textus fidem recurrere; et tacente me, facile per teipsum agnoscere poteris, huic quoque Sancto commune cum ceteris sanctis Patribus plerisque fuisse fortunam, ut interpretem in multis dormitabundum dicam, aut festinabundum, nancisceretur: quod ut tibi facilius sit, exprimam in margine numeros paginarum, exemplo Hermantii, juxta Parisinam ultimam anni* MDCXXVII *editionem, qua ipse et ego usi sumus.*

nunc fiet Latine.

Notandus est autem ordo operum Athanasii.

4 *Porro si interpretum socordia vel nimia præcipitantia sæpe obscuritatis aliquid affudit dignissimis lectu operibus; inexplicabilem pene confusionem induxerunt ii, qui primi eadem ex codicibus variis, prout ibi vel integre vel dimidiate continebantur, collegere; infelicitate haud minore, quam factum in libris S. Gregorii Nyssem contra Eunomium, aut in S. Justini Philosophi Apologia: quarum hanc perperam esse bifarie distractam, ut primæ quæ periit defectus suppleretur, ostendimus die* XIII *Aprilis; istos ineptissime divisos digestosque probavimus die* IX *Martii. Tanto autem optabilius est operum Athanasii, præsertim apologeticorum,* E *ordinatam habere notitiam; quanto ea magis necessaria videtur ad historiam quæ nobis in manibus est.*

Ex quibus Apologia ad Constantium

5 *Ac primo quidem satis certum est, Apologiam ad Constantium esse orationem, eo fine compositam ut recitaretur ab ipsomet Sancto, si quando ad ejus conspectum mereretur admitti. Hinc fit ut non nisi cum maximo respectu eum ubique alloquatur, impie crudeliterque factorum invidiam, qua fieri potest, in adversarios declinans; evidenterque commonstrans, se neque de eo unquam male locutum apud fratrem Constantem, neque quidquam commercii habere potuisse cum Magnentio tyranno Constantis interfectore, neque accusandum ob moram quam in Episcopatu traxit, ipsiusmet fretus litteris et contrariis mandatis non apparentibus; nec denique argui posse ob fugam, ad quam persecutionis contra se suscitatæ immanitas coegit. Et hæc Apologia scripta est anno ut summum* CCCLVII, *cum prioris anni mense Februario sese ad eremi latebras recepisset. Eodem circiter tempore scripta est altera, Apologiam dicas seu Epistolam nil interest, de fuga sua.*

scripta an. 357,

tum Epistola ad solitarios bipartita, 1 p. 808

6 *His proxime, meo quidem judicio, successit tractatus, multo quam nunc apparet longior, una parte polemicus, historicus altera, cum epistola nuncupatoria directus* omnibus ubique locorum solitariam vitam colentibus, fundatis in fide Dei, sanctificatis in Christo, atque dicentibus, Ecce nos reliquimus omnia et F secuti sumus te, dilectis et desideratissimis Fratribus. *Epistolæ prædictæ hoc initium, simulque totius operis argumentum, sic proponitur.* Vestra inductus benevolentia, multumque rogatus a vobis, scripsi breviter de iis quæ nos atque Ecclesia passi sumus, quantum potui redarguens impuram Ariomanitarum hæresim, et ostendens quam ipsa procul sit a veritate. *Tum narrare incipit* quid inter scribendum passus sit; *quomodo videlicet, propter incomprehensibilis argumenti de Verbi divinitate sublimitatem,* sæpe subsistere et desinere voluit a scribendo; vim tamen sibi ipse fecit, ne vel ipsis postulantibus, vel aliis propter silentium suum periclitaturis deesset: *ac denique quæ scripsit petit ab iis excipi,* non tamquam habentia plenam interpretationem de Verbi divinitate, sed solum ut refutantia impietatem Christomachorum, et volentibus occasionem præbentia ad tenendam melius pietatem salutiferæ in Christo fidei; *jubet autem* et ex judicio divino, in morte Arii exercito atque aliunde satis intellecto, *cognoscere quam*

de Verbi divinitate et persecutionibus suis,

A *quam odiosa Deo hæresis ejus sit; et aliquoties lecta quam primum remitti ad se, nullo transcripto exemplari.*

1 p. 67 quæ etiam missa est ad Serapionem Episcopum.

7 *Idem postea rogatus a Serapione ut ipsi* scriberet, tum ea quæ tunc contra se acta erant, tum de impiissima Ariana hæresi cujus occasione talia pertulerat, et qualem vitæ finem Arius habuit; Ex tribus, *inquit*, postulationibus duas quidem feci libenter, et pietati tuæ misi quæ scripsi monachis; nam ex his discere poteras quæ vel contra me vel contra hæresim erant: de tertio vero multum deliberavi, veritus ne quis me putaret hominis morti insultare. *Simpliciter tamen narrans quæ ex oculato teste audierat, ad sapiendam quæstionem de Ario subortam non esset in Ecclesiæ communione mortuus; ipsa jubet recitari iis, qui hanc quæstionem moverant*, una cum iis quæ ad monachos compendio scripta de hæresi sunt; *prohibens interim*, ne eorum exemplar velit vel aliis tradere vel transcribere sibi; *idque propter ea* quæ in epistola ad monachos passum se inter scribendum dixerat, et quia tutum non est tradere idiotis scripta, maxime de summis et præcipuis dogmatibus.

8 *Atque hinc facile apparet bipartitum fuisse operis argumentum; et quamvis de utroque* δι' ὀλίγων paucis

Prima pars periisse credita:

B *scripsisse se dicat Athanasius, id tamen intelligendum cum respectu ad materiæ utrimque propemodum infinitæ amplitudinem. Porro sicuti opus ipsum, qua parte historicum et notum vulgo est, acephalum licet, est valde prolixum; ita nihilo minus prolixum fuerit ex parte altera, qua Theologicum erat; licet sub ea bipartiti operis forma nusquam compareat. Quod autem sic non compareat, inde mihi factum videtur; quia aliis historiam, aliis doctrinam sibi postea describendam eligentibus, divisæ ab invicem partes sint: quas, cum essent argumento et stylo tam disparatæ, nemo librariorum postea curavit aut sciverit conjungendas.*

videtur superesse in 4 orationibus contra Arianos.
1 p. 283

9 *Sane non existimo Theologicam partem, cujus tanto major usus esse fidelibus poterat præ historica, neglectam fuisse a posteris; ideoque circumspicienti omnia S. Athanasii opera, occurrit suspicari, quod ex quinque Orationibus, quarum prima titulum habet* encyclicæ epistolæ ad Episcopos Ægypti et Libyæ contra Arianos, *et nullam cum sequentibus connexionem: quatuor reliquæ, quarum hoc principium est*, Eæ quidem hæreses, quæ contra veritatem insanias sibi excogitarunt, manifestæ sunt.... sed hæc omnium novissima.... quæ Ariana vocatur.... speciem suam dissimulat, et litterarum sacrarum vocibus quasi honesto cultu induitur. *Has, inquam, quatuor, quarum nulla præter ultimam clauditur consueta alias sanctissimæ Trinitatis invocatione, suspicor ab auctore in unum quadrimembre corpus compactas fuisse: et præpositas alteri paris prolixitatis parti, quæ ab aliis una cum epistola nuncupatoria descripta seorsim, sola nunc, et quidem non integra, obtinet titulum operis ad Solitarios.*

1 p. 306

C

10 *Deesse huic parti principium suum notavimus in Martio ad diem* XXVI, *ubi de S. Eutychio, Alexandrino Subdiacono et Martyre, dedimus narrationem hinc acceptam. Evidens enim est, cum Epistola sic finiente*, Gratia D. N. Jesu Christi sit vobiscum, Amen, *non apte continuari sequentia*, Illi autem ea, propter quæ talia machinati erant, haud diu post expleverunt. Mox enim ab istis insidiis Arianos receperunt in communionem, despicientes tam multa contra illos judicia, Imperiale autem de iisdem mandatum rursus prætexentes: nec erubuerunt ita loqui scribentes, Athanasio afflicto, resedit odium, Arianos vero recipiemus; et ad audientium terrorem addere, quia hoc præcepit Imperator. *Spectant hæc ad Hierosolymitanum conciliabulum, post Athanasii indignissimam criminationem a tumultuantibus Tyri Eusebianis factam, vivente adhuc magno Constantino: quare, si pars hæc posterior operis ad Solitarios, jam inde a Nicæno* D

Secunda pars acephala habetur:
1 p. 810

concilio, primas Athanasii cum Arianis pugnas ad usque annum CCCXXX *pari explicabat modo, quo cetera deinceps sub Constantio gesta enarrata habemus; illud quoque manebit evidens, dimidiam fere partem historiæ deficere.* AUCTORE D. P.

11 *Hanc jacturam videntur collectores operum voluisse supplere, præponendo Epistolæ et reliquo operi ad Solitarios, aliud quoddam ejusdem Athanasii scriptum, paris ferme longitudinis, quod appellarunt* Apologeticum secundum contra Arianos; *ad singulas paginas iterando titulum* Apologiæ ad Imperatorem Constantium: *quorum omnino nihil probari potest. Nam neque ad Imperatorem, uti clarissime fit in laudata superius Apologia, neque ad alium omnino quemquam dirigitur; nec ullam habet Apologiæ formam, nisi forsitan in brevi exordio et æque brevi conclusione: et denique ipse Athanasius, in eo quod restat ad Solitarios opere, manifeste aliud ei nomen, alium ordinem tribuit; quinque omnino locis indicans, quod monumenta, initio tenus a se descripta, ibi integra quæri debeant.*

1 p. 719 neque ejus initium est Apologia 2,

12 *Sed hæc loca, haud satis accurate expressa ab imperitis librariis, non fuerunt ab interprete Nannio intellecta: qui ubi ad geminam Constantii epistolam scriptum invenisset, uti et impressit,* ἐγράφη ὀπίσω τὸν ξελόγον καὶ ἔστιν ἐκ ὁλοκλήρου ὁμοία ταύτῃ; *tamquam librariarum errorem corrigere volens, latine posuit*, Epistola tota superius scripta est: *et mox infra, ubi est* ἐγράφη δὲ αὐτὴ ὁμοίως εἰς τὸν αὐτὸν ξελόγον; *scripsit ipse*, Et hæc quoque superius descripta est. *Eædem formulæ, tam Græce quam Latine, iterantur simili occasione post alteram paginam; cum hoc solum discrimine, quod ubi prius erat* ξελόγον, *habeatur* ξηλόγον; *cum circa initium allegando Epistolam Constantini Junioris, legeretur* ἐγράφη ὀπίσω εἰς τὸν λόγον ἀπαραλλάκτως. *Non adeo somniculosum credo fuisse Nannium, ut putarit adverbium* ὀπίσω, *quod citra controversiam valet*, postea, infra, *idem esse quod* ἔμπροσθεν *et significare* antea *sive* supra: *sed hanc sibi concedendam veniam existimarit, ut quæ jam legebantur prius impressa, ea quoque* superius *requirenda sibi intelligeret lector.*

in ipsa Epistola ad Solitarios sæpe citata,
1 p. 824
E

1 p. 826
non tamquam aliquid præcedens,
1 p. 811

13 *Verum ad* τὸν λόγον, ξελόγον, ξηλόγον *prorsus hæsit; nulla conjectura assequens, quid illis demum indicaretur. Nam licet multi apud Athanasium* λόγοι *extent de variis argumentis, nullus tamen apparebat uspiam, qui vel antonomastice hic vocaretur* λόγος, *vel ipsas epistolas quæ indicantur contineret; et solum eos inveniebat in præcedenti qualiscumque nominis Apologetico. Præterea quamvis* ξε' *valeat* 65, *et* ξη' 68; *tamen Græcæ scriptionis proprietas ejusmodi respuebat syntaxim; et si indicandus erat numerus aliquis, scribi debuisset* τὸν λόγον ξε' *et* ξη'. *Ne dicam enormem illum esse numerum, ac ne* κεφαλαίοις *quidem seu* Capitibus *convenire, in quæ (modo nusquam alibi usitato apud Athanasium) opusculum illud conciperetur fuisse divisum. Quantumcumque enim minute dividas imaginando, non tamen plures quam sedecim sectiones facere poteris ante eam epistolam, quæ dicitur* εἰς τὸν ξηλόγον *relata.*

sicuti Interpres fecit,

F

14 *Omnibus itaque consideratis, plane judico quod illis quinque locis legendum sit* εἰς τὸν ξύλλογον, *id est*, in Collectione, *epistolarum, scilicet Synodicarum, Imperialium, aliarumque Athanasii innocentiam evidentem reddentium; quam Collectionem ipse confecit, epistolas omnes brevissimarum narrationum interjectu in unum veluti corpus compaginans, idque post mortem Constantini Junioris, cum Eusebiani Antiochiæ priores resuscitabant calumnias. Eamdem Collectionem judicaverit postea Athanasius, pro majori certitudinis evidentia, subnectendam operi ad Solitarios; eo prorsus modo quo Synodus Alexandrina, scribens in defensionem Athanasii ad Julium Papam (quæ defensio primum locum in hac Collectione habet)* simul mittenda *censuit allegatarum a se* litterarum exemplaria, Alexandri *scilicet Thessalonicensis*

sed tamquam collectio documentorum addenda in fine,

1 p. 735

AUCTORE D. P.

Thessalonicensis Episcopi, et Presbyterorum *Mareoticorum*, et Ischyræ *fatentis ad calumniandum se vi adactum*, et Patris Imperatorum, *id est Magni Constantini, Meletianos ob fictam de Arsenio occiso criminationem execrantis.*

ut fuerit quasi 3 pars, licet diu ante composita,

15 *Adeo ut hæc quasi tertia pars operis ad Solitarios missi censenda sit : quæ quoniam nulla continet acta post reditum ab auxilio confecta, merito censemus eam ipsam conscriptam quidem fuisse circa annum* CCCXLII; *postea tamen cum eam Sanctus subnecteret operi ad Solitarios mittendo, additam esse sub finem clausulam de Valente et Ursacio, quod credi deberent olim vere et ex animo retractasse calumnias suas; deque Episcopis, pro Athanasii causa exilium sustinentibus potius, quam ut tot ac tantorum Episcoporum judicia abrogarent*, in quorum numero esset et Liberius Romanus Præsul.... et Hosius ille magnus.... *Hæc autem verba cum sola essent addita, quando istam Collectionem subjunxit operi ad Solitarios mittendo; postea, cum idem opus ad Serapionem misit Sanctus, utrique nomini adjunxit parenthesim de Hosii et Liberii lapsu, Arianæ violentiæ teste. Eodem prorsus modo Athanasius, post conscriptam anno* CCCLVIII *Epistolam de Synodis, eidem inseruit parentheses aliquas de Constantinopolitano Concilio et Constantii morte, prout suo loco ostendemus. Hic solum dicimus, tam hunc tractatum, prolixitatis non minimæ; quam priorem, de quo tam multa diximus*, Epistolam *vocari ab antiquis operum S. Athanasii descriptoribus, quando inter utrumque hanc annotationem posuere.* Quæ præcedit Epistola ad omnes ubique monachos, desinit in rebus circa Georgii Cappadocis ordinationem factis per ejus receptatores Arianos : sequens autem Epistola de Synodis factis Arimini et Seleuciæ in Isauria, dicit prædictum Georgium in Seleucia fuisse depositum.

tunc vero nonnullis additamentis aucta.

Bipartitum illud opus vocatur epistola,

16 *His ad faciliorem clarioremque præfatorum operum usum observatis, concludo et dico;* Apologiæ *nomine, simpliciter posito, eam solam Orationem in sequenti Commentario intelligendam, quæ palam et citra controversiam Imperatori directa est.* Epistolam ad Solitarios, *dicendam, a nobis quoque, eam partem historiæ, quæ ex dicto opere superest; quam autem appendicem ejus fuisse ostendimus, non appellabimus, ex errore communi, Apologiam* II; *sed, ex ipsius auctoris præscripto et mente,* Syllogum : *si vero etiam opus sit citare lucubrationes* contra Arianos, *eâs recepto jam vocabulo vocabimus* Orationes, *licet verosimiliter possent dici pars operis ad Solitarios. Tolerandus enim usus est, ex cujus correctione nullum commodum historiæ elucidandæ nascitur : in talibus enim valet quod vulgo dicitur, Loquendum ut multi, sapiendum ut pauci.*

et appendix ejus appellatur Syllogus.

CAPUT I.

S. Athanasii pueritia, collato sodalibus per ludum baptismo memorabilis.

Alexandriæ natus 1 p. 769

ibi θείαν et consanguineos habuit.

Patriam Athanasii fuisse Alexandriam, Ægypti metropolim, tum ipse satis in suis scriptis innuit, tum Constantius Imperator declarat, quando paternis nudatum penatibus, *ac tandem* patriæ restituendum, *monet* venire ad Comitatum; ut, postquam suum vidisset conspectum, Alexandriam transiret. *Ibidem etiam Sanctus habuit* θείαν, amitam *seu* materteram, *quam queritur a Gregorio in suum locum intruso, sepultura prohibitam fuisse, post Pascha anni* CCCXLI, *de qua infra num.* 154. *Habuit et consanguineos, quos in Epistola ad Luciferum Calaritanum Latine scripta sub annum* CCCLXI, *et infra n.* 283 *citanda, nominat* parentes, *ex usu loquendi Occidentalium in Italia Galliaque ubi linguam Latinam didicerat : nam patrem ac matrem S. Athanasii ad illud usque tempus in vivis fuisse, eo minus est verosimile, quo minus de iis legimus in scriptis filii. Quas enim injurias iis non oportuisset fuisse irrogatas? et quam pathetice eas descripsisset Sanctus, si quid illi sua causa fuissent passi? Cum vero nec nomina quidem eorum sciantur, existimo omnino obiisse utrumque, Athanasio adhuc admodum juvene.*

In ludo puerili Episcopum agens, baptizat catechumenos

18 Cujus a puero institutionis *hic* fuerit, memorare *volens Ruffinus*, sicut ab his qui cum ipso vitam duxerant, accepit, *libro* 10 *Hist. Ecclesiast. cap.* 14 *ita narrat :* Tempore quo apud Alexandriam Petri Martyris diem Alexander Episcopus agebat; cum, post expleta solennia, conventuros ad convivium suum Clericos exspectaret, in loco mari vicino; videt eminus puerorum multitudinem, super oram maris, ludo, ut fieri solet, imitantium Episcopum, atque ea quæ in ecclesiis geri mos est. Sed cum intentius diutine pueros inspectaret, videt ab his geri quædam etiam secretiora et mystica. Perturbatus, illico vocari ad se Clericos jubet; atque eis, quid eminus ipse videret, ostendit. Tunc abire eos, et comprehensos ad se perducere omnes pueros imperat : cumque adessent, quis eis ludus, et quid egissent, et quomodo, percunctatur. Illi, ut talis habet ætas, pavidi negare primo, deinde rem gestam per ordinem pandunt : et baptizatos esse a se quosdam Catechumenos confitentur per Athanasium, qui ludi illius puerilis Episcopus fuerat simulatus.

quos rite baptizatos dicitur Alexander Ep. censuisse :

19 Tum ille, diligenter inquirens ab his qui baptizati dicebantur, quid interrogati fuerint, quidve responderint, simul et ab eo qui interrogaverat; ubi videt, secundum religionis nostræ ritum cuncta constare, collocutus cum concilio Clericorum, statuisse traditur; illis, quibus integris interrogationibus et responsionibus aqua fuerat infusa, iterari baptisma non debere, sed adimpleri ea quæ a Sacerdotibus mos est. Athanasium vero, atque illos quos ludus vel Presbyteros habere visus fuerat vel Ministros, convocatis parentibus sub Dei obtestatione tradit, ecclesiæ suæ nutriendos. Parvo autem tempore exacto, cum a Notario integre, et a Grammatico sufficienter, Athanasius fuisset instructus; continuo, tamquam fidele Domini commendatum, a parentibus restituitur Sacerdoti, ac veluti Samuel quidam in templo Domini nutritur; et ab eo, pergente ad patres in senectute bona, ad portandum post se Ephod Sacerdotale deligitur.

fuerit tunc forte octennis Athanasius,

20 *Hæc Ruffinus, cujus auctoritate citata, eadem in epitomen contracta refert Socrates lib.* 1 *cap.* 11 *Sozomenus autem, æque ac Socrates, proximi post Athanasium seculi scriptor, eumdem Ruffinum totidem verbis describit, et* dici *ait*, ea accidisse, Athanasio οὔπω προσήβῳ γινομένῳ, nondum pubertatis ætatem ingresso. *Neque sane aut Ruffini verba, aut res ipsa patiuntur, octenni aut decenni puero grandiorem hic concipere Athanasium, qui scilicet necdum cœpisset litteras discere : quod de duodenni aut eo majori non potest commode accipi. In nihilominus facere necesse est eos, qui post annum* CCCXI *gesta sentiunt, quæ ex Ruffino narrantur : quamvis ne sic quidem Athanasius, anno* CCCXXVI, *quo factum Episcopum constat, justam ei muneri ætatem attigisset : et tamen hunc defectum numquam objectum legimus ab adversariis, omni modo conatis traducere electionem ejus, et veluti non rite factam calumniari.*

post martyrium S. Petri Ep. anno, non 311.

21 *Difficultas tota pendet ab anno, quo S. Petrum (cujus anniversario die dicitur res contigisse)* insigni martyrii corona donatum *scribit Eusebius l.* 7 *Hist. Eccl. c.* 26, *designans* annum persecutionis nonum. *Persecutionis autem istius initium sumunt plerique ab anno* CCCII *vel* III, *quo Diocletianus et Maximianus, promulgatis ubique edictis, ecclesias dirui, Episcopos occidi, Christianos ubicumque inventos jusserunt comprehendi; et extremis, nisi a Christo recederent, mulctari suppliciis. Verum salva multorum gravissimorumque*

A *rumque auctorum reverentia, puto dubitari posse utrum Eusebius, saltem ubi, non longe citius exordiatur persecutionis istius annos. Dubitandi causam præbet Theophanes, auctor sane gravis et diligens, cujus Chronographiam peculiari exegesi ante tomum* III *Martii conatus sum illustrare, quando ad eum annum, qui vulgaris nostræ æræ anno* CCXCV *respondet, sic loquitur:*

sed 303 occisi,

Hoc anno Diocletianus et Maximianus Herculius, vehementi et horrenda in Christianos persecutione suscitata, et omnis generis excogitatis tormentis, plurimas Martyrum myriadas confecere, de quibus qui octo libros Ecclesiasticæ historiæ ab Eusebio compositos percurrerit notitiam accipiet. *Postea vero, ad annum* CCCIII, *resumptam atrocius persecutionem describit,* quæ martyres innumeros consecrarit; *inter quos si fuerit ipse Petrus, consequens erit Eusebium eo loco, quo S. Petri Martyrium refert ad annum persecutionis nonum, secutum scripta Alexandrinorum, ab anno* CCXCIV *eam ordientium; licet ipse, res sua ætate gestas potissimum narraturus libro sequenti, videatur persecutionem ordiri ab anno publicatorum decretorum.*

ut potuerit circa an. 305 res accidisse,

22 *Quæ autem anno* CCCIII *erat sævissima rabies, ea subsequentibus annis interpolata casibus variis minusque continua fuit, abdicantibus sese ultro tyrannis; adeoque potuit anniversarium Petri, etiam primis a morte an-*B *nis, festivius agi Alexandriæ ab Episcopo et Clero, pueris tamen sacra Christiana in littore imitandi facultas fuisse liberior. Celebraverit ergo sui decessoris anniversarium Alexander an.* CCCV *aut sequenti, viderit que cum pueris ludentem puerum Athanasium, potuit tamen hic, cum anno* CCCXXVI *factus Episcopus est, egisse annum ætatis* XXX; *quod ad rem præsentem videtur esse satis. Nec enim pro multo longiori ætate eidem tribuenda contendere absolute cogimur; cum de prætacta persecutione, quam dixi cœpisse anno* CCXCIV *agens ipse Athanasius, non suam ipsius alleget scientiam in epistola ad Solitarios, sed solum dicat,* audivisse a parentibus, et verum arbitrari, quod cum persecutio esset mota sub Maximiano Constantii avo, ethnici homines abdiderint latebris Christianos, sæpeque mulctati pecunia et carceri fuerint mancipati, non ob aliud, quam quod profugientes ad se prodere nollent. *Quæ res distinctioque causarum, ob quas a tyrannis corripiebantur homines, cum sub puerilem sensum minus caderet, prudenter majorum testimonium appellavit Athanasius; minime eo habiturus opus, si grandior natu fuisset.*

et sanctus an. 326 fuisse annorum 30 :

1 p.853

23 *Maneat ergo, quod ex parte ætatis, quam primis* C *Alexandri annis attigerat Athanasius, quamque eum oportet ad Episcopalem ordinationem attulisse, nulla sit convincens causa, ob quam Alexandrinorum relatio de Athanasio, nobis proposita a Rufino, et omnium fere qui de hoc Sancto egere scriptis vocibusque celebrata, debeat revocari in dubium. Si quis tamen salva rei substantia Rufino, in aliis quoque de hoc Sancto scriptis non accuratissimo, et solum auditu cognita narranti, putet in nominando Episcopo obrepsisse errorem; ipsique S. Petro, in memoriam decessoris sui S. Theonæ ecclesiam dedicanti, malit accidisse ut videret ludentem Athanasium, et sic ad hujus ætatem velit octo vel septem annos addere, nihil repugnabimus: quia etiam sic salva manebit rei substantia, solumque deficiet in circumstantia, facile in talibus alterabili. Quod autem alicui mirabilis forsitan videri possit approbatio baptismi, uti prima fronte apparet, ludicri; non adeo commovere quemquam debet, ut propterea totam narrationem convellat; cum diligens consultatio desuper facta, puerorumque discreta interrogatio suadere possit, nihil actum temere: ipsaque in Alexandro aut Petro præsens sanctimonia, et in Athanasio gratia præcox, potuerint aliquid ultra communem ordinem in eo casu egisse. Interim observa, quod ex modo dictis aliqua corrigi aut illustrari debeant ad diem* XXVI *Februarii, ubi istius* D *S. Alexandri Acta deduximus, et hanc eamdem materiam tractavimus.*

nisi malis erratum dicere in nomine Alexandri,

salva historiæ substantia.

AUCTORE D. P.

CAPUT II.

S. Athanasii studia et prima cum Ario certamina Alexandriæ atque Niceæ in Concilio.

R*edditus parentibus ab Episcopo, sub ea quam diximus conditione, Athanasius;* liberalibus artibus perexiguum temporis tribuit, *teste Nazianzeno,* ne videlicet hujusmodi rerum omnino rudis et ignarus videretur, eaque nescire quæ sibi duxerat contemnenda. Neque enim generosam ac magnificam animam inanibus studiis occupari sustinuit, eodemque modo affici quo imperiti athletæ, qui dum aerem sæpius quam corpora feriunt, præmiorum spe frustrantur. *Itaque quod Sulpitius Severus lib.* 2 Jurisconsultum *appellet Athanasium, pro eo tempore quo Episcopus Alexandrinus jam erat et ætate provectus, id de sola Canonum ecclesiasticorum scientia velim accipere; non autem in ea latitudine, qua ad finem anni* E 311 *dixit Baronius, quod* non tantum valde imbutus fuit Theologicis facultatibus, sed etiam Jurisprudentiam apprime calluit.

Liberalibus artibus puer imbuitur,

non item Juris-civilis scientia,

25 *Ut ut sit, revertor ad Nazianzenum, Athanasii studia progressusque exponentem his verbis:* Veteris et novi Testamenti libros omnes ita permeditatus, ut ne unum quidem quisquam alius, non modo contemplationis sed etiam egregiæ ac luculentæ vitæ divitiis augetur, mirificeque utrumque connectit, catenam vere auream, atque ejusmodi ut nequaquam a multis connecti queat: hanc nimirum rationem iniens, ut et vita duce ad contemplationem uteretur, et contemplatione vitam morumque elegantiam obsignaret... Sic porro nutritus et eruditus (ut nunc quoque eos oporteret, qui plebis Antistites futuri, magnumque Christi corpus tractaturi sunt) secundum grande Dei consilium ac præscientiam, quæ magnarum rerum materiam longe ante constituit, in magnum hunc Clericorum ordinem cooptatur, atque in eorum qui Deo appropinquant numerum adscribitur, ac sacrosanctæ stationis et ordinis honore afficitur: cunctisque Ecclesiasticorum graduum muneribus deinceps perfunctus, (ut quæ media sunt resecem) Alexandrino populo, quod idem est acsi dixissem, universo terrarum orbi, præficitur.

sed sacrarum litterarum :

Clericus ordinatur :

26 *Inter* media, *quæ* resecanda *sibi putavit Nazianzenus, censet Baronius* non semper apud Alexandrum F mansisse, sed profectum in eremum adhæsisse magno illi Antonio, *idque existimat in hujus Vita ab ipso Athanasio significari. Verum nihil tale istic reperio, solum in præfatione legas, quod* sæpe illum vidit. *Testatur quidem Alexandrinus Clerus, per litteras Syllogo insertas, populi clamoribus postulatum fuisse Athanasium, nominantis eum* per omnia optimum, sedulum, pium, Christianum, Ascetarum unum, et vere Episcopum: *sed exaggeratus hic loquendi modus figuram quamdam continet similitudinis, non proprietatis. Sicut enim necdum tunc erat Episcopus Athanasius, sed solum indicabatur aptus qui esset; sic nec Asceta fuit unquam in eremo, sed in medio populi, quoad exercitationem virtutis, Ascetis ipsis comparandus dicebatur. Maneat igitur absolute et citra restrictionem verum quod dixit Sozomenus, Athanasium, jam inde a primis sui Clericatus annis, Alexandro* ὁμοδίαιτον καὶ ὑπογραφέα commensalem scribamque domesticum *fuisse, et quamdiu vixit a carissimi Patris convictu numquam recessisse.*

et absque ullo ad eremum secessu,

2 p. 458

manet in familia Alexandri Ep.

27 *Duæ porro res Alexandri Pontificatum vehementer exercuerunt, in quibus partes suas egisse Athanasium, scribendo sui Episcopi litteras negotiaque tractando,*

AUCTORE D. P. 1 p. 777

ejus scriba et adjutor contra Meletii schisma.

A *ctando, dubitare non possumus. Ipse de re utraque sic habet in Syllogo.* Meletium, Episcopum Ægypti nominatum, multis convictum criminibus, et imprimis quod idolis sacrificasset, in communi Episcoporum Synodo deposuerat Petrus, ante persecutionem Episcopus, et in persecutione Martyr declaratus; *(quod circa annum CCC fecisse potuit)* ille vero non ad aliam Synodum confugit, neque eorum successoribus se studuit purgare, sed schisma fecit; *et qui Lycopolitani Episcopatus jure exciderat, in universa Ægypto potestatem sibi arrogans, suæque factionis Episcopos et Clericos ordinans,* primo Petrum, deinde ejus successorem Achillam calumniatus est, et post Achillam Alexandrum... Dum autem hæc ageret Meletius, *ejusque conatibus strenue sese opponeret Alexander, prout ad* XXVIII *Februarii est deductum;* etiam Ariana hæresis emersit, *ea scilicet ratione quam Theodoretus lib.* I *Hist. Eccles. cap.* 2 *declarat his verbis.*

et hæresim Arii.

28 Arium, numero Presbyterorum adscriptum et cui concredita erat sacrarum expositio scripturarum... *suggestionibus suis oportunum* nactus Diabolus, veritatis inimicus... persuasit illi, ut Apostolicæ Alexandri doctrinæ aperte resisteret. Nam ut hic, sacrarum litterarum disciplinæ obsecutus, Filium B Patri honore parem ejusdemque cum eo esse substantiæ docuit; sic ille, contra veritatem manifeste pugnans, eum creatum et factum affirmavit... atque ista non in ecclesiis solum, verum etiam extra in circulis et congressibus hominum disserere cœpit; per ædes quoque circumcirca grassari, ut quos posset in istorum errorum laqueos induceret. Alexander igitur, doctrinæ Apostolicæ Patronus, primum hortatione et consilio eum a sententia deducere tentat : ceterum ubi Corybantum more insanire vidit, et impiam doctrinam palam prædicare, de dignitate Sacerdotali dimovet, Evangelii præcepto obsecutus, Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum et projice abs te.

cujus damnationi, in Concilio Alex. factæ et per epistolas vulgatæ,

29 *Cum vero nihilominus pergeret* Arius, ambitionis æstu incensus, *ut ait idem cap.* 3 eos quos pestifera in Deum blasphemia irretierat in unum cogere, et separatim conventus celebrare, Alexander impiam ejus blasphemiam Ecclesiarum Præsidibus per epistolas significavit. *Harum unam ad cognominem gentilemque sibi Alexandrum Constantinopoleos Episcopum,* qua perniciosi Arii conatus perspicue explanantur, *proponit Theodoretus cap. 4 Epiphanius hæresi* 69 *af-* C *firmat, omnes* numero septuaginta apud studiosos *sui temporis servari. Præcipua autem est, quam habet Socrates lib.* I *cap.* 3 ad omnes ubique gentium in Ecclesiæ ministerio conjunctos; *qua causas reddit, cur ipse* cum aliis fere centum Ægypti et Libyæ Episcopis, in unum convenientes, Ario et fautoribus atque asseclis ejus anathema denuntiarit.

subscribit Athanasius Diaconus an. 320.

30 *Est hæc Epistola eo etiam notabilior, quod in historia Concilii Niceni, Gelasio Cyziceno adscripta, addantur eidem subscriptiones Presbyterorum et Diaconorum Alexandriæ et Marcotidos,* consentientium prædictis et dejectioni Arii, eorumque qui cum ipso impie sentiunt : *ubi inter Alexandrinos Diaconos quarto loco invenitur* Athanasius Diaconus similiter *consensisse, haud dubium quin hic noster, Diaconus adhuc post annum* CCCXX *quando celebratam esse Synodum Alexandrinam præfatam colligitur ex epistola S. Athanasii ad Episcopos Ægypti et Libyæ, quæ titulo* I *Orationis contra Arianos haud recte insignitur, scriptaque est anno* CCCLVI; *ubi asserit quod Ariani* ante an- 1 p. 305 num trigesimum sextum hæretici declarati atque ab ecclesia submoti *sint. Nam quod de* judicio totius Synodi Œcumenicæ *subjungit, videlicet Nicænæ, aliter intelligi non potest, quam quod hæc Alexandrinæ Synodi sententiam confirmarit : non quod ab illa usque ad tempus scriptæ Epistolæ anni fluxerint* XXXVI.

31 *Ceterum ad istam tot litterarum scribendarum diligentiam cogebat Alexandrum Arianorum impiger zelus; qui, mox a sententia Alexandriæ probata, censuerant sibi præoccupandam Episcoporum gratiam,* legatosque miserant cum litteris de fide sua, flagitantes ut si rectum de Deo sentire ipsi viderentur, significarent Alexandro eumque placarent; sin autem, docerent quomodo credendum foret. *Et hic conatus, inquit lib.* I *cap.* 14 *Sozomenus* haud parum eorum causam adjuverat. Nam hac illorum opinione in omnes fere dispersa, ab omnibus passim Episcopis de ea disputari cœptum : quorum pars scripsere ad Alexandrum, ne admitteret Arianos in ecclesiam, nisi suam de fide opinionem abjicerent; pars autem oravit, ne ipsos repelleret. D

Arianis econtra quaquaversum scribentibus, augetur dissidium :

et astu Eusebii Nicomediensis,

32 *Præcipuus in his fuit* Eusebius Nicomediæ Episcopus, vir illustris et magno in honore habitus in aula Imperatoris *Licinii, Nicomediæ residentis, cujus uxorem Constantiam, Constantini sororem, prorsus obnoxiam sibi habebat, et, ut verisimilior habet opinio, cognatione satis propinqua attingebat. Hic eadem cum Ario sentiens, quodam tamen politices vafræ respectu, maluit Arianismi Patronus quam Magister videri; auctorque præcipuus fuit, ut tum ex Concilio in Bithynia coacto, pro Ario, tamquam recte sentiente, ad omnes Episcopos scriberetur; tum ex sententia alterius* E *Synodi in Palæstina, permitteretur Arius suos Alexandriæ contentus habere, ita tamen* ut se subjicerent Alexandro, et ut de pace cum eo facienda agere non desisterent, *quemadmodum plenius præcitato loco narrat Sozemenus.*

in Arii favorem inclinatus Constantinus,

33 *Per has concertationes succrescentibus in ecclesia Dei scandalis, Constantinus Imperator, post expurgatum a tyrannis Imperium victumque gemina pugna Licinium, nihil magis curans quam ut Ecclesiam quoque pacatam videret; statim ut Nicomediam appulit, et quæ Alexandriæ disceptabantur cognovit, primum quidem Alexandro et Ario scripsit eas litteras, quas libro* I *historiæ Ecclesiasticæ cap.* 4 *recitat Socrates indices, animi quidem omnino pientissimi, sed per Nicomediensem Eusebium haud leviter præoccupati contra Alexandrum, velut si, ob quæstiones momenti non magni et omni studio sopiendas, tantum turbarum excivisset : deinde misso Alexandriam Hosio Episcopo Cordubensi curavit Synodum illic cogendam, in qua de restauranda Ecclesiarum concordia deque celebratione Paschatis Catholica tractaretur. Quod ubi parum e sententia successit et Hosius re infecta rediit, scripsit ad Episcopos quaquaversum omnes, ut ad universale Concilium, Niceæ in Bithynia celebrandum, convenirent. Convenerunt autem supra trecentos : qui exceptis paucissimis, τὸ Ὁμοούσιον recipientes, Consubstantialem Patri Filium* F *pronuntiarunt; ipso etiam Nicomediensi Eusebio et asseclis ejus in eamdem fidei professionem consentientibus; sed hoc quam parum sincere ab iis factum esset, cito apparuit.*

Concilium provinciale Alexandriæ,

tum œcumenicum Niceæ agi jubet

In quo Athanasius Archidiaconus Alexandri,

34 *Hæc ita breviter perstrinxisse satis est, quia ab Ecclesiasticæ historiæ scriptoribus sic tractantur, ut quid proprie gesserit Athanasius nemo exprimat. S. Gregorius Nazianzenus dicit, quod* nondum in Episcoporum allectus numerum, verum primi Ordinis inter eos qui simul cum Episcopis convenere, morbum, quantum in se fuit, compescuit. *Gelasius Cyzicenus in historia Concilii texit Catalogum Sanctorum Episcoporum, per quos* sancta magna et universalis Synodus Niceæ coacta, *misit* omnibus in toto orbe terrarum Dei Ecclesiis, quæ ab ipsis per Spiritum sanctum in ea fuerant constituta : *et ait quod id facere jussus sit* Alexander cum Athanasio tunc Archidiacono, Ecclesiis per totam Ægyptum, Libyam et Pentapolim et regiones finitimas usque ad Indiæ provincias. *Etenim* quod esset vir acris ingenii et in Ecclesiasticis negotiis apprime vigilans, satis innotuerat, *inquit Rufinus*

decreta eius publicare jussus,

A *Rufinus lib.* 10 *cap.* 14; *utpote* cujus suggestionibus hæreticorum doli ac fallaciæ vigilantes detegebantur.

35 *Imprimis autem hic audiendus est S. Cyrillus: qui uno post seculo Episcopus Alexandrinus etiam ipse fuit. Hic cum in Epistola* I *ad Solitarios comprobare intenderet, sacram Virginem Mariam absque hæsitatione vocandam Deiparam, idque probasset auctoritate petita ex Athanasii libro de Sancta et consubstantiali Trinitate*, Idoneus sane hic vir est, *inquit*, apprimeque dignus, cui intrepide fidem adjungere, quemque tuto sequi liceat. Quo enim pacto illustris ille ac celebris Pater, qui in sacra illa magnaque Synodo Nicæna in tanta omnium admiratione habitus est, a veritatis tramite aberraret? Nam etsi per id tempus Episcopi munus nondum sustineret, sed adhuc inter Clericos ministraret: attamen, propter præclaram indolem vitæque insignem probitatem, a beatæ memoriæ Episcopo Alexandro assumptus tunc fuit. Versabatur autem cum sene, tamquam filius cum patre, ad quidvis utiliter conficiendum sese ducem præbens, et in omnibus quæ agenda forent commodam viam ostendens. *Sozomenus porro cap.* 16 *lib.* 1 *etiam distinctius loquens ait, quod* Athanasius, tum adhuc Alexandrinæ Ecclesiæ Diaconus, maximam partem deliberationum visus est sustinere: *quarum*

B *hic fuit exitus, quod quidem ad rem nostram attinet, ut sicut in sua Apologia ait ipse Athanasius*, Ariana hæresi anathemate damnata Arianisque rejectis, Meletiani aliquo modo recepti sint.

præcipua in æstimatione Patrum fuit.

1 p. 777

36 *Initium Concilii sumunt aliqui a die* XX *mensis Maji: quod de consultationibus, ad Synodales sessiones præviis, intelligi non incommode posset; deque eo tempore, quod Episcoporum inter se criminationibus mutuis offerendisque Imperatori libellis tritum constat: ipsarum autem initium Actionum videtur Baronius accuratissime expressum invenisse, in sua pervetusta collectione Cresconiana, ubi sic legit:* Factum est Concilium apud Nicæam, Metropolim Bithyniæ, a die XVIII Kal. Julias ad diem VIII Kalendas Septembris, Paulino et Juliano Consulibus, *qui annum notant nobis* CCCXXV, *Constantini vicennalibus insignem. Fuerunt quidem qui pro tribus mensibus sedentis Synodi totidem annos obtruderent, hosque vel cum prænominatis Consulibus finirent vel ab eisdem auspicarentur: sed ea exerratio tant manifesta est, et istius temporis historiæ utramvis in partem tam evidenter repugnat, ut confutari non mereatur. Trimestri autem eo sic constituto, reliquæ chronologiæ, tam ante quam post ordinandæ, lapis ut sic dicam angularis habetur, cui temporis utriusque acta adnectantur. Hinc in ea quæstione, quæ de anno victi*

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 41
Duravit Concilium tribus mensibus,

anni 325, finitum 25 Augusti,

C *profligatique Licinii magnis utriumque auctoribus agitatur, fueritne hodiernæ æræ* CCCXXIV, *an solum* CCCXXIII, *posterior hæc præplacet. Cum enim clades Licinii ultima ad Chalcedonem solum contigerit die* XVIII *Septembris, non videntur tam multa, quæ post illam et ante Concilium sunt Acta, commodo posse compingi intra arctum mensium dumtaxat octo vel novem spatium. At si annum adjeceris, commode fluent omnia; dicique poterit, diversum civilis et consularis anni exordium dedisse occasionem, ut confunderentur alicubi characteres, quibus Licinii depositionem auctores adnectunt.*

fere biennio post victum Licinium.

37 *Socrates lib.* 1 *cap.* 9 *citat* Synodicum Athanasii Episcopi Alexandrini, *in eoque dicit haberi nomina omnium sigillatim qui Nicææ convenerunt, cum titulo suæ cujusque provinciæ et civitatis: qui liber utinam superesset! vix enim nobis possumus persuadere, ipsum aliud nihil fuisse quam libellum Canonum, ibi pro ecclesiastica disciplina conditorum, qualis in Conciliorum collectionibus extat, et quidem variis canonibus destitutus, quos sancti Patres nonnulli allegant ut Nicææ conditos. Existimo ego, ut postea Athanasius scripsit de Synodis Ariminensi et Seleuciensi, sic nunc scripsisse de Nicæna historiam, appretiabilem auro si conservata fuisset. Jacturam hanc supplere potuisset antiquissimus ille liber, continens* dicta, facta, et ordinata *sacrosancti istius conventus*, descripta in membranis, quas fecerat divinus ac fama celebris Dalmatius, qui fuit in illustri Cyzicenorum metropoli sanctæ et Catholicæ Ecclesiæ Episcopus; *quas in paterna domo Cyzici repertas, et a se studiose perlectas scribit Gelasius Cyzicenus, cum diu postea factus Archiepiscopus Cæsariensis in Bithynia, ex memoria rerum quondam a se ibi lectarum et observatarum, itemque ex Eusebio, Rufino et aliis, potissimum autem* ex valde antiquis quaternionibus Joannis cujusdam Presbyteri, viri senis et scribacissimi, *compilavit prædicti Concilii historiam, tempore Basilisci Imperatoris circa annum* CCCCLXXVII. *Verum nec iste Dalmatii liber, nec Joannis quaterniones supersunt; ipse autem Gelasius nimium videtur Eusebio tribuisse, ad obtegendam suam suarumque partium Arianis faventium confusionem intento. De Dalmatio autem possemus credere Nicæam venisse cum suo Episcopo Theona, sicut eodem venit Athanasius cum Alexandro, et fide atque intentione simili scripsisse.*

NOT. 21
De eo librum scripsit Athanasius, qui periit,

D

AUCTORE D. P.

æque ac scripta Dalmatii Ep. Cyziceni,

et Joannis Presb. de eodem argumento.

CAPUT III.

S. Athanasii concors electio ad Episcopatum, et in eo virtutes.

E

Nondum quinque menses, *a finita scilicet Nicæna Synodo*, præterierant, cum B. Alexander mortem obiit, *inquit ipse in Syllogo S. Athanasius. Obiit igitur mense Januario Alexander; esto alio mense, aliaque quam mortis die colatur, uti ejusdem Sedis alii plures, ac nominatim S. Achillas decessor immediatus, qui colitur* VII *Novembris, obiit autem aliquo longe anteriori mense, et S. Proterius, anno* CCCCLVII *circa Pascha vel ipso Paschali die* XXI *Martii occisus, qui colitur* XXVIII *Februarii. Fuerit forte* XXVI *Februarii ordinatus Alexander: idque confirmari videtur ex Historia Nicæni Concilii, Gelasio Cyziceno attributa, ubi dicitur, quod a cæde S. Petri, mense Novembri facta*, anno transacto *(toto scilicet aut fere toto, quo Episcopatus propter persecutionem vacavit)* ordinatur in sede sancti Martyris Achillas: cum autem hic mensibus tantum quinque supervixisset *(Epiphanius* tres *solum videtur ponere, Theodoretus indefinite* modicum tempus *habet)* suscepit Sacerdotii primatum Alexander: *quidni illo quo colitur die?*

1 p. 777

S. Alexandro mortuo, non in Februario,

39 *Utut sit, non obiit mense Decembri Alexander, adeoque nec bene* creditur *S. Athanasii successoris* Ordinatio *fuisse* VI Kalendas Januarii, *uti ad genuinum Bedæ Martyrologium* II *die Maji, additur in MS. Ecclesiæ Vaticanæ S. Petri. Coluntur a Græcis communi festo*, XVIII *Januarii sive* XV *Kalendas Februarii*, SS. Athanasius et Cyrillus Alexandrini Episcopi; *hinc factum videtur ut ex alicujus antiquioris errore Usuardus et Ado, quos secuti alii, S. Cyrilli memoriam ad* XXVIII *seu* V *Kalendas retulerint. Simile quid potuit obvenisse Athanasio, et novo deinde librarii vitio, pro* V Kalendas Februarii, *in illud MS. Vaticanæ ecclesiæ irrepsisse* VI Kalendas Februarii. *Quæcumque autem fuerit Græcis causa istorum duorum Sanctorum cultum tali die conjungendi, verosimili conjectura dici potest* XVIII *Januarii fuisse S. Athanasii Natalem, non quidem in cælis (obiisse enim* II *Maji dicendus est, si colitur aliquo quo obiit die, ut infra probabitur) sed in Episcopatu. Sic enim scimus locutas de Episcoporum Ordinationibus antiquitus Ecclesias: et quemadmodum solebant hunc suum Natalem quotannis celeberrime agere Episcopi dum viverent, exemplo ab Imperatoribus sumpto, ita sæpe contigit, quod jam indicavimus, cum etiam post mortem remanere festivum, subinde præ ipso obitus die.*

nec in Decembri,

F

sed in Januario, sufficitur Athanasius,

forte 18 ejusdem:

AUCTORE D. P.

A 40 *Hæc de tempore successionis. De modo audiendus imprimis est Apollinarius Syrus, scriptor coævus, idem verosimiliter de cujus magna cum S. Athanasio familiaritate plura dicentur infra. Hic in aliquo scripto suo, quod nunc quidem excidit, vidit autem transcripsitque Sozomenus lib. 2 cap. 16, ita loquitur :* successit in Episcopatu *Athanasius*, multa quidem fuga usus, sed Deo providente repertus : utpote is de quo per divinam revelationem præmonstratum erat beato viro *Alexandro*, quando Deo commendabat Episcopatum, non alium quam hunc successorem ejus fore. Cum enim ex hac vita vocaretur, essetque jam morti vicinus ; Athanasium, qui neutiquam aderat, nominatim appellat : atque, ubi ejusdem nominis alius vocanti respondisset, tacuit ipse, ut qui hunc minime vocaret ; deinde iterum nomen istud appellat. Dum autem hoc sæpius fieret, ille quidem qui aderat tacuit, constabat enim vocari absentem ; Beatus vero Alexander, quasi prophetico spiritu increpans, subintulit ; Æstimas effugisse te, Athanasi : non sane effugeris, agonem scilicet indicans, ad quem vocabatur.

juxta revelationem S. Alexandro morituro factam,

de eo absente aut latente,

41 *Aberat ergo Athanasius, et siquidem aberat ab ipso Alexandro* missus ad Comitatum, *sicut habet* B *Epiphanius, verosimiliter eo missus erat propter Joannem, quem contra Synodi Nicænæ decreta designaverat sibi successorem Meletius; aliosque Meletii asseclas,* qui more canum, non obliti vomitus sui, rursus Ecclesias perturbare inceperant, *uti de iis in Syllogo queritur Athanasius. Verum sive ex hac, sive ex sola declinandi Episcopatus causa, aberat Alexandria Sanctus; non tam procul aberat, quin tempore electionis, statim post Alexandri mortem fieri cœptæ, vel intra vel circa urbem absconditus, ageret; citoque repertus, fuerit communi consensu ordinatus, uti mox ex ipsius Alexandrini Cleri testimonio apparebit. Neque enim audiendus hic Epiphanius, hæresi 69 scribens, quod* Alexandro successit Achillas... et Achillæ post tres menses B. Athanasius. *Hunc certe errorem manifeste redarguit ipse Sanctus, pluribus locis Petrum, Achillam, Alexandrum, velut eodem ordine prægressos, nominans. Tali tamen errore admisso, consequens erat ut Epiphanius, sciens non esse in Alexandrina Ecclesia consuetudinem, ut Episcopo moriente differretur successoris electio et ordinatio, excusaret necessitatem qua electus erat Achillas, non autem continuo, is* qui ex Deo vocatus erat et a B. Alexandro decretus, *Athanasius.*

1 p. 777

brevi tamen invento :

42 *Eumdem errorem ipsi etiam Ariani refutant,* C *dicentes juxta Sozomenum loco citato,* quod Alexandro mortuo communionem inierint inter se, tam qui Alexandri quam qui Meletii partes sectabantur ; et ex Thebaide totaque Ægypto convenientes Episcopi quinquaginta quatuor, conjurarint suffragatione communi eligere eum qui Alexandrinæ Ecclesiæ præesse deberet : quosdam vero ex iis septem numero, violato jurisjurando contra omnium sententiam suffuratos esse ordinationem Athanasii, cujus communionem multi propterea ex populo, multi per Ægyptum Clerici declinarint. Hæc eadem illi, quibus nullum mendaciorum genus reformidandum videtur, Imperatoribus scripsere. Nos autem, *inquit Synodus Alexandrina in Syllogo,* econtra testamur, cum tota civitate et universa provincia, omnem multitudinem populumque totius Ecclesiæ in unum coactum, quasi in speciem unius corporis animæque, clamoribus vociferationibusque postulasse, ut Athanasius Ecclesiæ daretur Episcopus, idque publicis votis a Christo expetisse, nosque ut faceremus per multos dies ac noctes jurejurando obtestatos fuisse ; cum interea nec ipsi ab ecclesia discederent, neque nobis discedendi facultatem permitterent....

qui non per dolum suffuratus ordinationem,

1 p. 726

sed postulatus a populo fuit,

43 Porro quod nostrum plerique, sub omnium oculis acclamationibusque Episcopum creaverint Athanasium, nos ipsos in testes offerimus : quibus D ut auctoribus ordinationis fides major haberi debet, quam istis qui tunc aberant et nunc mentiuntur... *Deinde, regerentes Eusebio Nicomediensi suæmet promotionis incertitudinem seu potius invaliditatem, redeunt rursus ad Athanasio objecta commenta; et* prorsus ejusdem vanitatis cum superioribus sunt, *inquiunt,* fuisse in Athanasii introitu seditiones, luctus, populorumque lamentationes, indigne ferentium illius creationem. Nihil ibi tale contigit, sed prorsus contraria omnia, gaudia scilicet animorumque alacritates ; et populorum, videre hominem desiderantium, accursus ; lætitiæque et gratulationes ad Dominum per ecclesias. Ministri autem et Clerici ita eum intuebantur, ut et animis gaudium conciperent, et illum diem omnium sanctissimum arbitrarentur. Nostram autem, qui Episcopi sumus inenarrabilem lætitiam, quid opus est scribere ? cum jam antea testati simus, quidquid ei acciderit nobis accidisse videri.

et magna omnium gratulatione exceptus,

1 p. 727

1 p. 728

44 Neque satis constituere possum, *inquit S. Gregorius Nazianzenus in encomio Athanasii,* acceperitne sacerdotium, ut præmium virtutis, an ut vitam fontemque Ecclesiæ ? Hanc enim oportebat, veritatis siti languentem ac prope confectam, Ismaelis instar, potu refici ; aut velut Eliam, refocillari ex torrente, ægreque spirantem revocari ad vitam ; et semen Israeli relinqui, ne velut Sodoma et Gomorrha efficeremur. Propterea nobis jam jacentibus cornu salutis erectum est ; lapisque angularis, nos et secum et inter nos opportune constringens, injectus est : aut ignis, malæ et vitiosæ materiæ purgator ; aut ventilabrum, quo a gravibus dogmatis levia discernuntur ; aut gladius, vitii radices succidens ; Deique Filius belli socium nanciscitur, et Spiritus invenit hominem qui pro ipso spiret. Sic igitur atque ob eas causas totius populi suffragiis, non autem secundum perversum exemplum quod postea inolevit, neque per vim ac cædem, sed Apostolice et spiritualiter ad Marci thronum evehitur, non minus pietatis quam primariæ Sedis successor.....

tamquam Ecclesiæ certissimum columen : E

45 Posteaquam autem ad hunc modum Præsul designatus est, ad eumdem quoque modum administravit imperium. Non enim simulatque ad thronum pervenit, velut qui tyrannidem quamdam aut hæreditatem insperatam acceperunt, statim ob rerum copiam elatus est insolentia : hoc enim adulterinorum Præsulum est.... qui plura pro suis quam pro populi F ignorantiis sacrificia debent, ac prorsus duorum alterum peccant, ut vel ultra modum faciles ignoscant aliis, quia ipsi venia egent; vel acerbius utantur imperio, ad sua ipsorum tegenda peccata. Quorum utrumque fugiens Athanasius, vita quidem sublimis erat, sed humilis animo ; et ea virtute ut ad ipsam nemo aspirare posset ; comitate tamen tanta, ut ad ejus congressum omnibus facilis pateret aditus ; clemens, alienus ab ira, miseratione præditus, sermone jucundus, moribus jucundior ; forma Angelicus, sed animo magis : in objurgando placidus, in laudando vim habens eruditricem ; sic utrumque temperans, ut neutram virtutem immoderatione labefactaret; sed correctione uteretur paterna, laudatione magistrali ; neque dissolutus in lenibus, neque austerus in gravibus ; sed his discretionem, istis prudentiam adhiberet ; utraque vero in eo essent infima, si figuram dictionis spectes, sufficientia tamen ad instructionem ; et minimum quidem haberet de virga, propter modestiam sermonis; minus etiam de sectione, propter ipsius virgæ moderatissimum usum.

cum a virtutibus Episcopo congruus laudat Nazianzenus,

46 Quid autem opus est hominem describere, quem Paulus antevertens depinxit, partim cum magnum illum Pontificem cœlos penetrantem laudat (illuc

A (illuc enim usque ascendere audet oratio, siquidem Christos didici esse eos qui secundum Christi præcepta vivunt) partim cum Timotheo, in ea quam ad ipsum scribit Epistola, leges statuit; eum qui Ecclesiæ Antistes futurus est, sermone fingens atque efformans: nam si leges eas, velut regulam quamdam huic, cujus laudationem teximus, viro admoveas; quam recta sit, liquido comperies. Agite ergo et mecum, sermonis inopia laborante, dividite partes laudationis: etenim multa prætermittere cupio; sed aliud me post aliud trahit; et, tamquam in corpore partibus omnibus æque pulchro, quidquid occurrit videtur pulchrius, et orationem ad se convertit.

velut qui Christi exemplum et Pauli regulam in se expresserit,

47 Agite, inquam et egregias illius dotes persequimini, qui illarum et laudatores et testes existitis. Præclarum inter vos certamen suscipite, viri simul ac feminæ, adolescentes et virgines, senes et juvenes, Sacerdotes et laici, monachi et cœnobitæ, qui in contemplatione quique in actione versami ni. Alius laudet studium ejus, in jejuniis et precibus tam assiduum, velut si corporis expers fuisset: alius vigiliarum et psalmodiarum constantiam; alius egentium curam ac patrocinium; alius ut vel superbis restiterit, vel ad humiles se dimiserit, narret. Virgines laudent pronubum, Matrimonii jugo constricti B moderatorem, instructorem Solitarii, in communi vita positi legislatorem, viæ ducem simplices, contemplativi Theologum; hilares frænum, calamitosi solatium; canicies baculum, juventus disciplinam; paupertas largitorem, custodem divitiæ. Videntur mihi quoque defensorem viduæ, pupilli patrem, inopes pauperum studiosum, hospitalem hospites, fraternitatis dilectorem fratres, ægrotantes medicum cujuscumque morbi ac medicinam, sani conservatorem valetudinis; omnes denique efferre eum laudibus, qui omnia factus est omnibus, ut omnes aut plurimos lucraretur. *Hactenus Nazianzenus.*

et omnes hominum ætates atque conditiones,

sigillatim invitat ad eumdem commendandum.

CAPUT IV.

Arianorum cum Meletianis conspiratio contra Athanasium. Ischyræ calumnia et retractatio.

Infinita certamina Athanasii pro fide

Quæ *superiori capite sunt relata, utcumque sint magna, minimam esse laudum de Athanasio prædicandarum, agnoscit ejus encomiastes Gregorius, torrentem eloquentiæ hoc loco effundens, cui paucioribus verbis consonans Ruffinus,* Hujus, *inquit,* tanti fuerunt pro Ecclesia agones, ut etiam de hoc videatur dictum, quod scriptum est; Ego enim ostendam ei quanta oporteat C eum pati pro nomine meo. In hujus etenim persecutiones universus conjuravit orbis, et commoti sunt principes terræ: gentes, regna, exercitus convenerunt adversus eum: ille autem divinum illud conservabat eloquium, dicens, Si consistant adversus me castra, non timebit cor meum, si consurgat in me prælium, in hoc ego sperabo. *Hæc Ruffinus, incerta deliberatione æstuans, quid teneat, quid omittat,* dum tanta ac talia Athanasii gesta sunt, ut magnitudo quidem rerum nihil præteriri patiatur, multitudo vero cogat quam plurima omittere. *Initium sumamus a verbis Synodi Alexandrinæ, in Syllogo relatis.*

1 p. 725

49 Cum Arius, unde Ariomanitarum hæresis est conflata, *post Nicænam Synodum,* ab ecclesia per beatum Episcopum Alexandrum esset ejectus; Eusebiani, discipuli pariter et socii impietatis, semetipsos ejectos esse pariter arbitrantes, multis adhortationibus Alexandro scripserunt, ne Arium extra Ecclesiam relinqueret. Alexandro autem, ob pietatem in Christum, hominem impium non recipiente; in Athanasium ejus Diaconum iras avertunt; tum quia eum assiduum esse apud Alexandrum haberique in pretio curiose advertebant; tum quia jam antea ejus pro Christo pietatem experti erant in Synodo Nicæna, ubi cum magna libertate contra Arianam hæresim disseruerat. Postquam autem Deus eum ad Episcopatum provexit, veterem jam olim malitiam refoverunt, veriti illius orthodoxam mentem et robur in repellenda impietate; conscientiaque vecordes, omnibus rationibus conspirationes in eum cœperunt coquere. D

sub Alexandro ob non receptum Arium

AUCTORE D. P.

50 Veterem malitiam refovisse *Eusebianos, dicunt Alexandrinæ Synodi Patres: non enim primis Athanasii ad thronum evecti initiis exerere eam statim potuerant, destituti capitibus, Eusebio Nicomediensi et Theognio Nicæno Episcopis, quod deprehensos communicare cum Arianis Constantinus Imperator, tertio post Nicænum Concilium mense, exules in Galliam amandarat, uti asserit Philostorgius lib.* 1 *cap.* 10, *et tribus ibidem annis detinuerat, uti idem ait lib.* 2 *cap.* 7: *quæ licet ita distincte dicantur ab alio nemine, teneri tamen posse videntur, et persecutionum S. Athanasio suscitatorum initium anno vulgaris Æræ* CCCXXVIII *adscribi. Tum scilicet, persuaso de vera Eusebii et Theognii pænitentia Imperatore, ejusque sorore Constantia forsitan adnitente, suis restituti Sedibus,* cœperunt Episcopi, si qui contradicerent, insidias struere, et eorum loco inducere hæreticos in Ecclesias; ut, quando vellent, Synodos cogerent, eos quos ob id evexerant adstipulatores habituri, *uti ait Athanasius in epistola de Synodis. Ita S. Eustachius, qui* XVI *Julii a nobis commemorabitur, Antiochia; Gaza autem Episcopus Asclepas ejecti tandem eorum molitionibus sunt: sed prius adversus Athanasium comparatæ machinæ hunc in modum.* E

recruduerunt post Eusebii atque Theognii reditum ab exilio,

anno 328 :

1 p. 890

51 *Arianus quidam Presbyter, familiaris Constantiæ, atque ab hac moriente Constantino fratri commendatus, cum maximo in honore apud Imperatorem haberetur, ita emollivit illius animum, excusando Arium, quasi dissonum nihil a Nicæna fide sentiens per invidiam dumtaxat ab Ecclesia arceretur; ut ipsummet pro se dicentem audire Constantinopoli non abnuerit; acceptaque ab ea fidei, in speciem rectæ, confessione, eumdem Alexandriam remiserit, ipso tempore quo* Meletiani (quos quia aliquo saltem modo recepti erant et quietos et gratos esse oportebat) rursus ecclesias turbare inceperant. *Cum igitur ab orthodoxis non reciperetur Arius; Meletianos, jam tumultuantes, sibi adjungendos ratus* Eusebius, propugnator Arianæ hæreseos, ad illos litteras dat; magnisque promissis societatem et amicitiam clanculum init, sibique invicem rebus agendis tempus constituunt. *Ita Athanasius ipse in Syllogo, cujus deinceps verbis a prima in tertiam personam traductis pergo retiquæ conspirationis progressum et exitum exhibere; paucis illustrandæ historiæ causa sub nota characteris diversi interjectis: quod semel hic* F *monitum, hoc reliquo Commentario debet obversari lectoris animo; si tamen monendus lector fuit, in eo quod toto hoc opere servandum ipso ejus usu potest intelligere.*

qui reducto in Constantini gratiam Ario

1 p. 777

conjunxerunt sibi Meletianos

52 *Inita igitur, quam dixi, cum Meletianis societate, anno* CCCXXXI *Eusebius, ne prius asperiora tentaret, quam videretur molliora adhibuisse conamina,* primum litteras *ad Athanasium* hortatorias scribit de Ario recipiendo, sed ita ut sine scripto minaretur. Verum, ubi illi responsum esset, hæreseos inventores, veritati infestos, et damnatos ab universi orbis Concilio, minime recipiendos esse; Cæsarem inducit, ut Athanasio cum minis scriberet, ea ipsum expectare debere, quæ et postea passus est, nisi Arium reciperet. Pars autem epistolæ, quam detulerunt Syncletius et Gaudentius Palatini, sic se habebat: Cum igitur mentis meæ sententiam intelligas, omnibus qui Ecclesiam intrare postulant, aditum inoffensum præbebis: quod si prohibueris quemquam qui se Ecclesiæ participem velit, aut si excluseris ab

dein an. 331.

1 p. 778

cum Arium ad Constantini mandatum recipere

A ab ingressu, mittam continuo cum meis mandatis, qui te deponant et in alium locum deportent.

AUCTORE D. P.

recusasset Athanasius,

53 Hic cum Cæsari scribens Athanasius eidem suaderet, nullam esse debere Ecclesiæ Catholicæ cum hæresi Christi impugnatrice communionem; tum demum, *commoto haud leviter Imperatore*, tempus obvenisse arbitratus Eusebius quod cum Meletianis constituerat; litteras ad eos scribit, ut scelera ea de Athanasio fingerent, quibus se adversus Petrum, Achillam et Alexandrum exercuerant. Sed cum plurima captantibus nihil reperiretur ex sententia Eusebianorum; per Isionem, Eudæmonem et Callinicum crimen ementiuntur de vestibus lineis, *ad usum Ecclesiæ Alexandrinæ præstandis*; quasi Athanasius canonem ejusmodi tributi Ægyptiis induceret, et primus omnium exigeret. Sed id frustra fuit: Presbyteri enim Apis et Macarius, qui ibi forte præsentes aderant, eos audiente Imperatore convicerunt de calumnia. Hic autem Isionem condemnavit, Athanasium vero ad se venire per litteras jussit; *utique cogniturus causam Meletianorum, qui prohibitas sibi ab Synodo Nicæna ordinationes præsumebant facere; idque ut sibi per Imperatorem porro liceret, importune instabant; Athanasio contra nitente, et schismatis perniciosi* B *radices extirpandas suadente.*

hunc apud illum per Meletianos accusant,

sed frustra;

54 Re cognita, Eusebius Meletianis auctor est, ne se moveant loco, *id est Nicomedia, ubi residebat Imperator, ipseque Episcopus totius machinæ motui præsidebat.* Ex ejus *porro* consilio *Meletiani* rem apud Cæsarem novis criminibus tentant; accusantes Macarium de calice, *qua de re pluribus agendum infra;* Athanasio autem non quodvis crimen sed quod maximum omnium est imposuere, quasi hostis Imperatoris, crumenam auri, cuidam Philumeno, *tyrannidem affectare insimulato*, misisset. Imperator autem Psammathiæ, *quod Nicomediense suburbium erat, palatio insigne*, causa audita; illos quidem ut calumniosos rejecit; Athanasium vero redeuntem in patriam, remisit cum epistola... populo Catholicæ per Alexandriam Ecclesiæ *scripta, qua et redarguit odiose rixantes, et Athanasium ipsis commendat, ut* virum Dei, *quem* idoneum necessariumque arbitratus *sit* ut ipsis minister præesset in sacris, veluti, cujus in tuenda æquitate sedulitas, non indigna nec inepta nostræ pacificæ religioni, bonum salutaris doctrinæ semper foveat.

Constantino illorum calumnias rejiciente,

1 p. 779

et Athanasium laudatum remittente

1 p. 781

55 His ita actis, cum aliquantisper Meletiani C quievissent, denuo infestius insurgentes, consilium tale inierunt, ut gratificarentur suarum operarum redemptoribus. Mareotis regio quædam Alexandrina est, ubi Meletius quondam schisma inducere non potuit. Cum igitur ibi ecclesiæ certis in locis essent, et Presbyteri synaxes in eis celebrarent, ac populus in quiete esset; Ischyras quidam, ut nequaquam Clericus, ita moribus improbissimus, conatus est sui pagi incolas decipere, jactans sese Clericum esse. Id ubi rescivisset ejus loci Presbyter, Athanasio, tum Ecclesias perlustranti, annuntiavit. Athanasius igitur illum ipsum cum Macario Presbytero ablegavit, ad Ischyram accersendum. Quem cum morbo decumbentem in cubiculo invenissent, patri injunxere ut filio denuntiet, ne tale quid, quod de eo ferebatur, tentaret. Ille autem ubi a morbo surrexisset, et ab amicis atque adeo suomet patre coerceretur, ad Meletianos confugit. Qui, re cum Eusebio communicata, istiusmodi calumniam composuerunt; calicem a Macario fractum, Arsenium autem Episcopum ab Athanasio interfectum esse: Arseniumque, ut calumnia succederet, in abditis habent; quo, si nusquam appareret, occisus esse crederetur. Interim illi manum cujusdam, tamquam ex ejus corpore recisam, ad ostentationem circumferre; Ischyram, quem non noverant, ut Presbyterum celebrare; ut cum de calice loqueretur, auctoritate tituli commodior esset ad decipiendum. D

Ischyras, Presbyterum se mentitus,

et Athanasii jussu per Macarium coercitus,

ad Eusebium confugit:

56 Ob hæc cum Ischyras reprehenderetur a suis, Athanasium lamentabundus adiit, nihil quidquam inquiens tale factum esse a Macario, qualia jactabant: sed se subornatum esse a Meletianis, ad istud flagitium comminiscendum: quapropter ista quoque scriptis protulit. Beato Papæ Athanasio Ischyras in Domino salutem. Quoniam accessi ad Te, Domine Episcope, volens de Ecclesia esse; tu vero objurgasti me ob ea quæ antehac locutus sum, quasi ego ultro id fecissem, ac non vi potius huc adactus essem; ideo hanc satisfactionem tibi scripto porrigendam putavi, ut cognosceres mihi factam vim esse, etiam inflictis verberibus ab Isaac et Heraclide, *(erant hi schismatis Meletiani, Isaac Cleopatridos, et Heraclides Niciæ dicti Episcopi)* et Isaac Letois, eorumque sociis. Ego autem, Deum testem accipiens, pro excusatione dico, me nullius eorum quæ illi a te facta jactitant conscium esse, neque ullum calicem confractum scire, aut sacram mensam subversam; meque ad omnia ista contestanda ipsorum violentia esse adactum. Hæc igitur excusavi et scripto tradidi,.... in præsentia Presbyterorum, Ammonis Dicellæ, Heraclidæ Pasci, E Bocconis Chenebri, Achillæ Myrsenes, Didymi Taphosiris, et Justi a Bomotheo; tum Pauli, Petri et Olympii, Diaconorum Alexandrinorum; Mareoticorum vero Olympii, Ammonii, Pisti, Demetrii et Gaii. Hæc cum ita scripsisset Ischyras, rursum nihilominus eamdem accusationem jactitant adversarii, remque ad Constantinum Imperatorem deferunt.

dein facti pœnitens ad calumniam fingendam

1 p. 782

fatetur se coactum a Meletianis.

CAPUT V.

Calumnia de Arsenio Episcopo occiso per Athanasium, et judicium hac de causa Tyri constitutum.

Quæ præcedenti capite de Ischyra, ipsius Athanasii verbis deducta dedimus; accuratius etiam refutata exhibebimus, una cum criminibus ceteris, ad judicium postea Tyri deductis. nunc de Arsenii cæde, quomodo hæc quoque jam pridem fuerit falsitatis convicta, declarat in hunc modum Athanasius. Audierat jam antea Psammathiæ existens Imperator de calice, cum nos quoque præsentes ibidem essemus; quapropter repudiata adversariorum sycophantia, Antiochiam litteras F ad Dalmatium Censorem misit, ut cognosceret de causa homicidii. Censor igitur prescribit ut pararem me ad criminis defensionem. Ego autem litteris acceptis, principio ejus rei nullam curam sumpsi, eo quod mihi conscius essem, nihil veri ab adversariis dici: sed tamen quia Imperator commotus erat, certiores ejus rei facio Consacerdotes per Ægyptum; et Diaconum amando, qui de Arsenio cognosceret, quem intra quinque vel sex annos prorsus non videram.

Accusatur Sanctus de occiso Arsenio:

1 p. 782

58 Is, ut compendio loquar, primum quidem in Ægypto dum ibi occultaretur, repertus est; postmodum eumdem Tyri se abstrudentem nostri invenerunt: et, quod mireris, repertus deprehensusque noluit agnoscere se Arsenium esse, nisi in judicio a Paulo ejus loci Episcopo convictus: ab eo enim tempore, pudore impeditus, seipsum negare non est ausus. Id autem ideo faciebat, quod pacta Eusebio servata cuperet, ne se reperto argumentum fabulæ dissolveretur. Nec fefellit eum opinio sua. Cum enim scripsissem Cæsari Arsenium repertum esse, et in memoriam revocassem quæ de Macario Psammathiæ audierat; inhibuit judicium Censoris; litterasque misit, quibus calumnias in nos conjectas improbabat; Eusebianosque, ad se in Orientem venientes

1 p. 783

sed hic invenitur vivus,

A nientes contra nos, re infecta abire jussit.... Jam vero Arsenium ideo occultatum fuisse, ut cædem verosimilem facerent, testantur ejus familiares; quorum unus Pinnes, reperto tandem post longam vestigationem Arsenio, in hunc modum scripsit ad Joannem *successorem Meletii, totius factionis caput, et* sycophantiæ hujus auctorem.

cum a Meletianis frustra fuisset occultatus, 1 p. 784

59 Dilecto Patri Joanni Pinnes, Presbyter Monasterii Ptemengyrceos in nomo Antipolita, salutem. Scire te volumus, Athanasium misisse in Thebaidem Diaconum suum, ut omnia scrutaretur, ad Arsenium quærendum. Primum autem obvii repertique Pecysius Presbyter, Silvanus Eliæ frater, et Paulus monachus Hypseles, confessi sunt eum apud nos esse. Id cum rescivissemus, curavimus illum in navim conjici, ut ad partes inferiores cum Elia monacho veheretur. Non ita diu post Diaconus, cum nonnullis superveniens et Arsenium quærens, in nostrum Monasterium irruit: verum illum, ablegatum jam ad partes inferiores, quemadmodum dixi, non invenerunt; me autem, cum monacho Elia, qui Arsenium avexerat, secum Alexandriam deportarunt, Ducique nos obtulerunt. Ibi mihi minime licuit inficias ire, sed confessus sum eum vivere et interfectum non esse: eadem quoque monachus, qui eum avexerat fassus est. Hæc ideo tibi significavi, Pater, ut scires, Athanasium tibi accusandum non esse... res enim innotuit universæ Ægypto, neque celari potest.

ut ex ipsorummet litteris constitit. B 1 p. 785

60 Scripta porro Imperatoris, de Arsenio incolumi reperto admoniti, ista sunt. Victor Constantinus, Maximus, Augustus, Papæ Athanasio. Litteris tuæ prudentiæ perlectis in eam veni sententiam, ut putarem te scriptis nostris adhortandum, ut populum Dei ad modestiam induceres : meo enim in animo hæc inter præcipua habeo, ut et veritatem colam, et in mente justitiam semper conservem; iisque potissimum gaudeam, qui recta vitæ via incedunt. De istis autem omni execratione dignis Meletianis, immanibus inquam et nefariis hominibus, qui vesania correpti stupent, et solummodo invidia, æmulatione ac tumultibus ad scelera moventur, nefariam suam mentem declarantes, hoc solum dixerim : Vides eos homines, quos ipsi ferro interfectos aiebant, in medio versari et vita frui. Nam quod præjudicium eorum criminationibus possit opponi deterius, quodque tam clare eorum causam oneret ?..... Jam cum in hoc negotio tanta fuerit malitiæ eorum importunitas, certum habeant me ita decrevisse atque hujus C esse sententiæ; si quid tale iterum moverint, non pro more Ecclesiarum, sed juxta leges publicas, me meapte opera causæ cognitionem suscepturum; ac deinde cognoscent, se non solum humani generis, sed divinæ etiam doctrinæ latrones esse. Deus te servet, Frater dilecte.

Itaque securum esse Athanasium Imperator jubens, *calumniatores ridarguit :*

61 Ut autem magis ostenderetur sycophantarum improbitas, ecce etiam Arsenius scripsit postquam inventus est, cum aliquamdiu latuisset. Quemadmodum enim Ischyras litteris confessus est suam calumniam, ita Arsenii litteræ evidentius illorum perversitatem coarguunt, *dum scilicet declarant quam ipse ac sui Hypselitæ, quibus Meletianas partes olim secutis ipse Episcopus præerat, communionem aversarentur eorum, qui se ab Athanasio separarant.* Et nos quoque, *inquiunt ipse et Presbyteri ac Diaconi sui,* diligentes pacem et unanimitatem cum Ecclesia Catholica, cujus tu per Dei gratiam Præsul es, volentesque ecclesiastico canoni pro veteri instituto subjici, scribimus tibi, Papa dilecte, promittimusque in nomine Domini nos deinceps non communicaturos cum schismaticis... neque citra tuam Metropolitæ nostri sententiam, ullum de Episcopis aut alio dogmate communi et ecclesiastico decretum editurum, sed cessuros canonibus ante susceptis..... D Præterea obsecramus tuam humanitatem, ut nobis quam primum rescribas, et de nobis ad nostros in sacris collegas, indicesque eis nos jam stare pristinis decretis, pacemque agere cum catholica Ecclesia, et regionum istarum Episcopis conjunctos esse; credimusque tuis precibus, et gratis et efficacibus apud Deum, istam pacem firmam indissolubilemque perpetuo futuram.....

1 p. 786 *scribit deinde etiam ipse Arsenius,* 1 p. 787 *Athanasii communionem eligens:*

62 Majus autem et liquidius argumentum, nos calumniis impetitos fuisse, Joannis pœnitentia demonstrat, cujus testis fuit ipse, Deo gratiosissimæ et beatæ memoriæ Imperator, Constantinus. Qui cum sciret qualia crimina ad se Joannes detulisset, litterasque ejusdem jam pœnitentis accepisset, in hunc modum scripsit. Ex animo mihi gratæ fuerunt tuæ prudentiæ litteræ : inde enim didici, quod maxime desiderabam scire, te omnem deposuisse pusillanimitatem, et cum Ecclesia (ut par erat) communicasse, et cum Athanasio Episcopo quam maxime reverendo in concordiam venisse. Certum igitur habeas te a nobis propter ista collaudari..... *His ita gestis accidit ut Athanasius Alexandro Thessalonicensi Episcopo scriberet, et suum Serapionem, latorem epistolæ, eidem laudaret ac commendaret: cui rescribens Alexander, hoc insuper adjecit :* Dilectus noster Condiaconus Macarius exhilaravit me, Constantinopoli scribens, quomodo sycophanta Archap (qui et Joannes, *teste Athanasio*) convictus est vivum hominem, veluti interfectum, apud omnes prædicasse. *Quod Alexandri istius testimonium, propter summam viri auctoritatem, suo etiam Syllogo Athanasius inseruit.*

idem facit Joannes Meletianæ factionis caput, *et factum gratulatur Alexander Thessalon* E 1 p. 785

63 *Ita, faciente Deo ex tentatione proventum, ad aberrantium reductionem et dissidentium reconciliationem conversa est machina, ab Eusebianis contra Athanasium parata. Nam licet Ischyras numeribus et promissis, ad calumnias jam recantatas iterandum, seductus est ab Eusebianis :* ejus *tamen,* cognati, *quibus solis persuaserat se Presbyterum esse, fraude detecta,* catholicæ communioni semper conjuncti mansere, non facturi scilicet, si vel tantillum injuriæ accepissent a nobis, *inquiunt Alexandrini Patres. Arsenius non modo non rediit ad Eusebianos, neque subscripsit condemnationi Athanasii (quod tamen assensit Socrates lib.* 1 *cap.* 21, *merito addens* prope incredibile videri posse, ut cui ferebatur ab Athanasio illata mors, hic eumdem abdicarit vivus) *sed perseveravit in communione et amicitia Athanasii constans, protestantur prædicti Alexandrini Patres, anno post hæc quarto, Christi* CCCXXXIX. *Papa etiam Julius in epistola, anno* CCCXLI *scripta, hoc idem confirmat. Denique invenitur* F *subscriptus Concilio Sardicensi, quasi Deus eum ideo voluisset vivere diutius; ut hominum oculis quotidianum testimonium daret turpissimæ calumniæ, ab Eusebianis contra Athanasium ita impudenter reproductæ Tyri, quando nemo erat in Ægypto quin ejus falsitatem jam nosset.*

sed Ischyras non mansit in fide, 1 p. 735 *mansit Arsenius,*

64 *Ceterum in hac quoque de Arsenio historia, per vulgi ora decurrente, non nihil immutasse, ut assolet, reperitur fama. Sunt enim qui narrent, Arsenium de quo tantus ubique sermo fuit, solum ad Lectoris gradum in Alexandrina promotum Ecclesia, cum ob enorme quoddam flagitium justas ab Athanasio pœnas formidans fuga sese proripuisset, neque crederetur in conspectum hominum facile se daturus propter turpitudinem criminis opportunum visum cui cædes et manus exectio adscriberentur : Nihilominus fallitur loco præcitato Socrates, quando dicit mera curiositate ductum Arsenium, tempore judicii de Athanasio instituti advenisse Tyrum, et ab Archelai Consularis famulis deprehensum in taberna, ab ipso Archelao conquisitum concussumque, et a Paulo Tyri Episcopo convictum, oblatum esse Athanasio. Jam enim*

de quo alia minus vera sparsa fuerunt :

AUCTORE D. P. A *enim vidimus ipsum prædicto Paulo convictum esse, non quomodocumque, sed in judicio : quale si anno* CCCXXXV *fuisset Tyri exercitum, non potuisset Arsenii præsentia Eusebianos latuisse.*

1 p. 788 65 *Quid autem Joannes? Cito ad ingenium rediit. Nam* cum ipse suam de calice confracto sycophantiam agnovisset, ac proinde in communionem esset a nobis receptus, *inquiunt Alexandrini præcitati,* animadvertens Eusebianos studiis animisque cum Meletianis coire, communemque factionem alere ; ita tamen ut illos propalam adjuvare nollent, sed alias ad id personas rerumque prætextus quærerent ; obtulit illis suam veluti in scena histrionicam operam, ad eam fabulam agendam cujus argumentum erat, Arianorum agon ; primæ autem partes dramatis, Arianorum successus ; assutela vero appendix, Joannes cum suis gregalibus ; ut Arianorum studiosi, sub istiusmodi occasione et specie judicii, adversarios impietatis e medio tollerent, et impietatem loco religionis inducerent, Arianosque in Ecclesiis collocarent.

quarum suasu Imperator Concilium indicens,

66 *Etenim* Meletianis, *ita ut supra dictum est* cum pudore digressis, *inquit ipse in Syllogo Sanctus,* ne B ita quidem Eusebiani quiescere potuerunt ; eo quod ipsis non Meletiani, sed Ariani curæ essent : veritique ne Meletianis conquiescentibus, destituerentur hujusmodi calumniæ histrionibus, denuo eos exasperant in Athanasium, iterum indicendam Tyri Synodum Imperatori persuadentes. *Nam Cæsaream Palæstinæ (ubi Episcopum agebat Eusebius, et alter Eusebius Nicomediensis poterat omnia) venire Sanctus recusaverat. Sed nec Tyri quidem, quo ad habendam Synodum* missus est Comes Dionysius, Eusebianisque præsidium militare additum, *comparuisset Athanasius ; nisi severis ab Imperatore mandatis* scriptum *esset,* ut adsit ; atque adeo necessitas veniendi adjuncta, ut nisi veniret adduceretur invitus. *Venit igitur cum Episcopis Ægyptiis quadraginta novem, ad sui Metropolitæ innocentiam laborantemque cum eo fidei orthodoxæ veritatem sustinendam, inter se et cum illo conjunctissimus.*

cogit Tyrum accedere Athanasium,

1 p. 795 67 *Ex Epistola, quam, durante adhuc conciliabulo, Presbyteri ac Diaconi Mareotici dederunt,* Consulibus, Julio Constantio Illustrissimo Patricio, fratre Religiosissimi Constantini Augusti ; et Ruffino Albino ; clarissimis et Deo gratissimis viris ; *Ex hac, inquam, epistola constare potest, anno Christianæ æræ* CCCXXXV *actam esse tragœdiam, quam enarrare aggredimur, et* C *ipso an.*XXX *Constantini Imperatoris ; per occasionem scilicet Episcoporum, ex toto Oriente invitatorum ad dedicationem Hierosolymitanæ ecclesiæ, proximo Septembri, qui Græcis inchoaturus erat annum* CCCXXXVI, *celebrandam. Nempe id agebant Eusebiani, ut Athanasii subversio, quam moliebantur, eo præcipitaretur magis, quod veluti parergon hoc erat Episcopis alio festinantibus ; tanto tamen evaderet celebrior notiorque, et justior, etiam videretur, quo major erat numerus judicantium. Hos cum Socrates sexaginta fuisse dicit, apparet de iis solis eum agere, qui ex parte Eusebii convenerant nominatim appellati ; nam vel ex sola Ægypto, ut diximus, aderant cum Athanasio quadraginta novem, ut de aliis aliarum regionum taceam.*

anno 335,

occasione dedicationis Hierosolymitanæ :

1 p. 728 68 *Verum ut Alexandri Concilii verbis, utar,* qua fronte talis conventus appellari potest Synodus, cui Comes præsedit? ubi spiculator apparebat? ubi Commentariensis, loco Diaconorum ecclesiæ, introducebat adventantes? ubi Comes verba faciebat, ceteri præsentes in silentio erant, vel potius Comiti obsequium suum accommodabant? ubi quod communiter Episcopis placuit ab illo impediebatur? Ille imperio utebatur, Episcopi a militibus ducebantur ; vel potius jussis Eusebianorum sententiisque ipse Comes inserviebat. In summa, quæ species ibi Synodi, ubi vel cædes vel exilium, si Cæsari placuisset, constituebatur?..... Si veluti Episcopi sese judices volebant esse, quid opus erat vel Comite vel militibus, aut edictis ad coeundum Imperialibus? Quod si Cæsare indigebant, et ab eo voluerunt robur accipere acta sua, quo jure ipsi judicium Cæsaris irritum fecerunt? aut qua de causa, cum Cæsar Meletianos pronuntiarit scriptis calumniatores esse et nefarios, ob cædem de vivo homine confictam, Athanasium vero innocentissimum ; ipsi Meletianos verum dicere, et Athanasium reum esse definiunt? D

ubi nulla servata est forma judicii ecclesiastici.

CAPUT VI.

Publica refutatio calumniarum, Athanasio coram judicibus objectarum.

Si quid in accusando Athanasio actum sit quæras, admiratione longe maxima capiaris necesse est, *inquiunt Alexandrini Patres : sed dum ad atrociora properant crimina, prætermittunt comœdiam, in ipso accusationis exordii actam, quam Ruffinus lib.* 11 *cap.* 17, *ex eoque Theodoretus et Sozomenus narrant. Verba Ruffini hæc sunt :* Prima introducitur accusatio mulieris cujusdam quæ se diceret aliquando hospitio Athanasium recepisse, et ab eo noctu, nihil suspicantem, vim corruptionis esse perpessam. Introduci ad hoc jubetur Athanasius : ingreditur cum Timotheo suo, eumque monet, ut posteaquam mulier dicendi finem fecisset, se tacente, ipse ad ea quæ dixerat responderet. Cumque mulier ea quæ docta fuerat perorasset ; Timotheus conversus ad eam, Vere, inquit, mulier, ego mansi apud te aliquando? aut vim tibi, ut asseris, feci? Tunc illa, ut mulierum talium procacitas se habet, objurgans Timotheum, Tu tu, inquit, mihi vim fecisti, tu in illo loco commaculasti castitatem meam : simul et conversa ad Judices, obtestari fidem Dei cœpit, vera se dicere. Tunc omnes ridiculosus pudor habere cœpit : quod tam facile, tacente eo, factio compositi criminis patuisset : nec tamen permissi sunt Judices habere de muliere quæstionem, unde hæc, per quos, aut quomodo fuisset compacta calumnia : quoniam judicandi libertas penes accusatores erat. 1 p. 728 E

Mulier stupro accusans Athanasium,

convincitur eum ne nosse quidem.

70 *Parum est in Alexandrinorum, quam dixi, pro Athanasio epistola hoc tam splendidum confusionis publicæ argumentum taceri : nec ipse quidem Athanasius ejus uspiam meminit, uti nec plurium aliarum minoris celebritatis accusationum, quarum aliquas Sozomenus lib.* 2 *cap.* 24 *sic refert :* Callinicus Episcopus et Ischyrion quidam ex factione Joannis (*Ischyras hic est aliis ipsique Athanasio*) accusaverunt Sanctum, quod calicem mysticum confregerat, quodque thronum Episcopalem disturbarat ; et ipsum Ischyrionem, qui erat Presbyter sæpe in carcerem concluserat : quin etiam quod nomine ipsius ad Hyginum Ægypti præfectum falso delato, quasi lapides in statuam Imperatoris conjecisset, vinculis constringendum curaverat. Itemque quod Callinicum, Episcopum ecclesiæ Catholicæ quæ est in Pelusio et conventus cum Alexandro agere solitum, abdicarit, nolens communicare cum ipso, nisi persuaderi sibi sineret, de fractione mystici poculi crimen esse falsum. Præterea quod Marco cuidam, qui fuerat Presbyterio abdicatus, Ecclesiæ Pelusiacæ gubernationem commiserat ; ipsumque Callinicum a militibus custodiri, verberibus cædi, et in judicium adduci effecerat. Porro Euplus, Pacomius, Isaac, Achilles et Hermæon, factionis Joannis, illum insimularunt, quod ab eo vapularant. F

Plures alii de vi sibi ab eo illata queruntur,

71 Denique omnes communiter ei objectabant, quod quorumdam perjurio ad Episcopatum ascenderat ; idque cum omnes Episcopi asseverassent, neminem

de ordinatione ejus subreptitia,

A minem debere prius ordinari quam crimina sibi illata diluerit; seque ita in fraudem inductos, propterea ab ejus communione abstinuisse. Eum autem dedignatum esse causam suam persuadendo obtinere; sed vi cogendo, homines et in vincula conjiciendo, suam in sententiam perducere conatum. Ad hæc crimen de Arsenio renovatum est: et, uti evenire solet in insidiis quæ de industria tenduntur hominibus, illi qui putabantur ejus amici esse, ex improviso accusatores extiterunt: quin etiam tabulæ legebantur, in quibus scriptæ erant vociferationes populi contra eum, perinde quasi plebs Alexandrina propter eum ad conventus in Ecclesia agendos venire renuisset. Athanasius autem jussus pro se respondere, sæpe in judicium ingressus, criminum sibi objectorum alia diluit, de aliis diem ad deliberandum postulavit. Pendebat autem animi magnopere, cum videret et accusatores ad Judicum nutum ad voluntatem sese accommodare, et multos contra se testes, partim ex Arianis, partim ex Meletianis, comparatos esse; et calumniatores, licet crimina falsa, quæ ipse refutaverat, retulissent, veniam tamen impetrasse.

et a populo improbata:

72 *Hæc Sozomenus: qui cum et de muliere et de Arsenio objecta exposuisset,* credo, *inquit,* eorum prius B in Actis Concilii ideo non extare, quod res tam turpis tamque ridicula non esset in tabulas referenda: *et ego credo, quia relata non erat, ideo minus dignam Athanasio visam cujus nominatim meminisset; uti nec aliorum minus pertinaciter ventilatorum criminum uspiam meminit; hoc unum in genere respondere contentus,* Sunt ex Ægypto et Libya et Pentapoli Episcopi propemodum centum, quorum nemo nos insimulavit, neque Presbyter ullus conquestus est, neque quispiam nobis ex populo obtrectavit. Sed Meletiani, a Petro ejecti, et Ariani, sic inter se partiti insidias sunt, ut isti accusationem, illi officium judicandi sibi vendicarent. *Quomodo Ægypti Episcopi diluerint vitium Ordinationi S. Athanasii objectum jam supra vidimus: circa Arsenium quomodo acta res sit, placet iterum ex Ruffino audire.*

deque aliis multis;

1 p. 788

quæ Episcoporum suorum testimonio confutat Athanasius:

73 Profertur facinus, seculis inauditum. Ecce, inquiunt, ubi nemo possit verborum præstigiis decipere: oculis res agitur: verbis cessantibus, brachium hoc te, aiunt, Athanasi, accusat excisum: hæc est Arsenii dextera, quam tu, quomodo et ad quos usus excideris, indicato. Tum ille: Quis enim, inquit, vestrum Arsenium noverat, ut hanc ipsius dexteram esse cognoscatis. Exsurrexerunt aliquanti, qui se dicerent optime scire Arsenium, in quibus C nonnulli erant absque conscientia factionis. Orat dehinc Athanasius a Judicibus, ut hominem suum, quem negotium deposceret, jubeant introduci. Cumque introductus esset Arsenius, elevato ejus vultu, Athanasius Concilio et Judicibus ait, Hic est Arsenius: et allevans ejus nihilominus dexteram, Hæc est, inquit dextera ejus, hæc est et sinistra: hæc autem, quam isti offerunt, manus unde sit, vos requirite. Tunc velut nox quædam et tenebræ accusatorum oculis infusæ: quid agerent, quo se verterent ignorabant: ipsum etenim Arsenium testes, qui paulo ante scire se dixerant, confirmabant. Verum, quia non judicandi sed opprimendi hominis causa Concilium gerebatur, fragor omnium repente attollitur: magum esse Athanasium, nec debere ultra talem hominem vivere: factoque impetu suis eum discerpere manibus parant. Sed Archelaus, qui cum ceteris ex præcepto Imperatoris Concilio præsidebat, ereptum eum de discerpentium manibus per occultos exitus eduxit.

et Arsenium cujus occisi manus ostentabatur,

virum ac sanum judicibus sistit:

74 *Ast quomodo Tyri, in eo temporis articulo, inventus est productusque Arsenius? Rem nusquam distincte et fideliter satis explicatam invenias. Nam ubi dicitur, fama judicii sua causa faciendi motus, clam se* D *stitisse Athanasio, facturus quidquid juberetur: ibidem adjunguntur circumstantiæ certo falsæ, quod Lector ordinatus ab Anathasio, ne pœnas flagitii probrosi sustineret, fuga et latebris sibi consuluerit, donec viri sancti discrimen evidens compulisset rursus venire in lucem. Verum jam pridem convicta erat calumnia, constiteratque Arsenium vivere, tum confessione Pinnis qui eum absconderat, tum ipsiusmet adductione ad Episcopum Tyri; deinde cum* sibi de *Catholica* communione placens, *ut loquuntur Alexandrini,* neque aliunde testimonia expectans ut vivus esse doceretur, ipse sese confessus est vivere, litteris ad Athanasium perscriptis: *quibus et Imperatori probata fuit calumniæ falsitas. Cur igitur, inquies, cum aliis Ægypti Episcopis quadraginta novem, hunc quoque secum Athanasius non duxit, futurum innocentiæ suæ testimonium evidens?*

qui cum non tunc primum sese aperuerit,

AUCTORE D. P.

1 p. 729

75 *Equidem existimo Meletianos, numquam ausuros fuisse rursum hanc causam suscitare, nisi iterum in potestate habuissent Arsenium. Quod indicare mihi videntur Patres Alexandrini, cum aiunt:* Nec puduit impios, hominem tanta intercapedine locorum et itineribus terra marique disjunctum, ab Athanasio occisum comminisci, cujus per illa tempora locus, ubi agebat, nemini mortalium cognitus erat; adeo E ille, nullo dum attactus malo ab accusatoribus celabatur: quem, quoad licuit, in alium orbem transtulerant, occisuri eum libenter, ut vel homine vere extincto Athanasium convictum occidere vere possent. Sed divinæ hic providentiæ gratiæ agendæ, quæ nihil injusti invalescere sinit, Arseniumque sub oculis omnium produxit, dilucide sua præsentia calumnias eorum et figmenta retegentem. *Ex quibus nobis verosimile fit, Arsenium divino miraculo aut industria sua elapsum e custodia, clam omnibus advenisse Tyrum, et ab Athanasio tantisper occultatum fuisse, donec ipsummet sistendum judicibus opportunitas causæ et temporis suaderent.*

videtur ex iterata custodia elapsus

rursus Tyrum advenisse.

76 Sed hoc nihil Athanasio profuit, *inquit Ruffinus,* quin oppressus calumnia, quasi verus homicida, in exilium denique ageretur. *Cum autem diutius postea in vivis permanens Arsenius, præstigiarum opinionem sua nimis quam certissima vita dilueret; tum Ariani ad excusandos Meletianos, ne omnino sine fundamento viderentur suscepisse accusationem homicidii,* satis fore crediderunt, si dicerent, Plusianum, unum ex Episcopis qui Athanasio parebant, mandato ejus Arsenii domum incendisse, ipsum alligasse ad columnam, loris verberasse, in ædiculam denique compegisse; at Arsenium per fenestram inde F aufugisse, cumque esset conquirendus aliquamdiu abditum delituisse; et quia non comparebat, hominibus opinionem fuisse non sine causa allatam, eum mortem obiisse: quam ob causam Episcopi qui partibus Joannis favebant, illum ut virum illustrem et Confessorem quæsierint, remque detulerint ad magistratus. *Ita ex postmodum fabricatis Arianorum excusationibus Sozomenus; quæ quam falso fingerentur, palam facere volentes Episcopi Ægyptii, Arsenius, inquiunt,* nos nequaquam adversatur ut interfectores suos, aut ut injuriosos odit (nihil enim mali a nobis passus est) sed nostræ communionis avidus, in nostro grege conversari cupit, quod ipsius scripta declarant.

Quid postea finxerint Ariani tam de Arsenio,

1 p. 730

77 *Extat a Jacobo Gothofredo editum in lucem peculiare opusculum Photii, in ejus Bibliotheca hactenus desideratum, quo in epitomen contracti habentur libri duodecim historiæ ecclesiasticæ, per Philostorgium Cappadocem hominem hæreticum compilatæ, a Constantini magni Ariique initiis, ad sua, id est Theodosii Junioris, usque tempora; ubi jam dictus Photius, inter cetera quæ* Philopseudes Cacostorgius de S. Athanasio portentose

quam de muliere,

AUCTORE D. P.

A portentose narrat, *lib* 2 *num.* 12 *calumniam de muliere sic invertisse illum ait, quasi ipsa ab Athanasio in Eusebium conducta fuerit, ut ab eo se imprægnatam profiteretur : cumque de adultero suo, num eum nosset, per ipsummet Eusebium esset interrogata, ita incongrue respondisse, ut* veritate incipiente nudari, Eusebius omni calumnia potior apparuerit ; Athanasius vero non modo non evitarit crimen ordinationis illegitimæ, sed contra dupliciter reus convictus fuerit de calumnia.

et ordinatione Athanasii.

78 *Nempe pari fide antea num.* 11, impium istud mendacii instrumentum *scripserat, Alexandro mortuo variantibus aliquamdiu suffragiis,* Athanasium circa noctem obscuram, in ecclesiam quæ vocabatur Dionysii concessisse ; occlusisque firmissime portis, a duobus quibusdam Ægyptiis ibi repertis ordinationem suam extorsisse ; de eaque, velut communi civitatis consensu facta scripsisse Imperatori ; qui fraude illa deceptus, possessionem Sedis confirmarit Athanasio, licet eum præsens Episcoporum caterva anathemati subjecisset. *Ita nihil pensi habent heretici, ad factionis suæ tegendæ probra, cumulare mendaciis mendacia, quod in sequentibus dilucidius etiam apparebit.*

B

CAPUT VII.

Resumitur calumnia de calice apud Ischyram fracto, eique probandæ delegantur in Mareotem adversariorum suspectissimi.

1 p. 788 Crimen hoc refutat Synodus Alexandrina, 1 p. 731

Q*uod attinet ad crimen mystici poculi a Macario comminuti, propter quod Tyrum is adductus in vinculis erat, et Athanasius agebatur reus ; cum ipsemet Athanasius in Syllogo dicat, quod* tota conspiratio in fingendo scelere ex litteris Ægyptiorum Episcoporum cognosci poterit ; *juvat eorumdem verbis uti, et pro aliis quæ identidem allegantur scriptis originaliter integre legendis, dimittere lectorem ad dictum Syllogum, cui et istæ litteræ, et aliæ plurimæ ad Athanasii expurgationem pertinentes, verbotenus inseruntur.* Meletiani sunt, *inquiunt,* qui hic se accusatores præbent, homines prorsus fide indigni, utpote schismatici et hostes Ecclesiæ ; neque ii novi aut recentes, sed vetusti jam olim a temporibus B. Petri Episcopi et Martyris, cui insidias posuerunt ; et Achillæ ejus successoris, quem calumniati sunt ; et Alexandri, quem usque ad tribunalia Cæsaris accusando persecuti ; et postremo ita meditandis criminibus exercitati, Athanasium invaserunt, nihil alienum a sua malitia facientes... quorum calumniæ antea inefficaces, nunc demum successum habuere, ex quo Eusebianos, in gratiam Arianæ impietatis, socios et patronos adepti sunt, pro qua tuenda, ut in multos alios Episcopos, ita quoque in Athanasium accusationes faciunt.

declarans malam fidem Meletianorum,

C

et quam falso Ischyras diceretur habuisse sacrum calicem,

80 Atqui locus ille in quo confractum poculum jactitant, ecclesia non erat ; nec quisquam Presbyterorum eo loco vicinus ; nec dies, qua id factum a Macario volunt, Dominica. Cum igitur neque ecclesia ibi esset, neque qui sacra faceret, neque dies hoc ipsum exigeret ; quale, aut quando, aut ibi mysticum illud poculum fractum est ? Pocula multa passim in ædibus atque adeo in medio foro haberi, nemini dubium est, quæ collisa collidentem non impiant : mysticum autem poculum, quod impium reddit eum qui id ultro frangit, nusquam nisi apud legitimos Ecclesiæ Præsides invenias.... Presbyter autem, qui fingitur adfuisse, est ille toties rumoribus jactatus Ischyras, qui neque ab Ecclesia ordinatus est Presbyter ; neque, cum a Meletio constitutos Presbyteros Alexander in ecclesiam recipiebat, in eorum numero unquam habitus fuit. Quo pacto igitur Presbyter Ischyras, aut quo tandem auctore

1 p. 732

ac Presbyter esse,

D constitutus ? Numquid scilicet a Colutho ? id enim restat. Atqui Coluthum in gradu Presbyterii mortuum, omnesque ab eo ordinatos in laicorum ordinem esse redactos, adeo apud omnes constat, ut nemo de ea re dubitandum putet. Quomodo igitur homo privatus, et privatas ædes inhabitans, poculum mysticum sibi concreditum habuit ?

licet ei postea ecclesia exstructa sit.

81 Sed illi hominem privatum, appellant Presbyterum ; et in nostram injuriam, hoc nomen illi indiderunt ; eidemque pro mercede calumniarum, ædificandæ ecclesiæ potestatem conciliarunt. Qui ergo per id tempus nullam habuit ecclesiam, nunc, ad compensationem sceleris obsequiique in accusando præstiti, ecclesiam accepit, forsitan etiam Episcopatu donandus : id enim passim jactat et minitans fremit. Talia, pro dolor ! præmia per Episcopos accusatoribus et sycophantis deferuntur. Neque id immerito : quem enim administrum suæ libidinis habuere, eum, ut rerum consiliorumque socium, consimili Episcopatu dignum habuere.... Impares tamen veritati, quamquam se modis omnibus communierant, eo quod Ischyras Tyri pro calumniatore habitus nihil probare posset, et ipsa calumnia sua vanitate corrueret, judicium causæ suspensum voluere, donec de probationibus constaret. Promittunt igitur se aliquos ex suis Mareotim amandaturos, qui rem curiose scrutarentur : de quibus e vestigio vos docuimus, quod multis de causis essent rejiciendi ; imprimis quod et Ariani essent, et propter Arianismum nobis propalam infensi.

1 p. 733 Missi nihilominus qui rem examinarent,

E

et quidem maxime suspecti

82 Verum illi, potentia magistratuum freti, clam emittunt Diognium, Marim, Theodorum, Macedonium, annis ingeniisque putidos et venales : his addunt duos, ætate ac moribus juniores, Ursacium et Valentem, homines Pannonios, qui ab ultimis illis finibus Tyrum profecti sunt, ut sententiam in adversarium dicerent ; et post tantum itineris, e Tyro Alexandriam contenderunt, nullo cum pudore quod se ex judicibus testes facerent : quin potius, omnibus insidiandi rationibus propalam susceptis, quosvis labores itineraque subiere, ut calumniam semel inchoatam absolverent. Hostes ergo Athanasii, Athanasio peregre detento, Alexandriam, in populum ecclesiamque debacchaturi, contendunt : imo, quod absurdius est, Ischyra accusatore secum adducto, accusatum Macarium non permiserunt sequi ; sed Tyri captivum reliquerunt, quem antea sub ejusdem criminis prætextu sursum deorsumque raptaverant.

F

1 p. 793 una cum accusatore Ischyra :

83 *Econtra dicebat Athanasius,* supervacaneam esse Mareoticam legationem ; neve simularent, quasi de iis quæ jam pridem meditati essent, nondum satis disseruissent ; neve dilationes quærerent, cum quæ se deprehendere posse speraverant, omnia jam in medium protulissent ; ac proinde ipsos, rebus destitutos, tergiversationes aucupari. Quod si omnino Mareotica legatio necessaria videretur, ne saltem homines suspectos eo mitterent. Comes igitur, quantum ad suspectos pertinet, obtemperabat : verum illi idipsum tanto acrius fecerunt ; quos enim ob Arianam hæresim rejiciebat Athanasius, eos illi omni ope eodem ablegarunt. *Cujus rei indignitate commotus Alexander Thessalonicensis Episcopus, Dionysio Comiti et judicii Præsidi hanc scripsit epistolam.*

1 p. 798 quod licet improbaret Alexander Thessalon.

84 Clare video Athanasio calumniam strui, omnes enim quos recusavit, nescio quo modo illi emittere voluerunt, nullo nobis ejus rei indicio facto ; erat enim decretum ut consultatio haberetur, quosnam eo amandare oporteret. Consule igitur illis, ne quid temere faciant. Venerunt enim ad me turbidi cum his verbis ; belluas inhorruisse, et in proximo esse ut exiliant, eo quod sonitu strepituque consternatæ sint, audierintque Joannem nonnullos emisisse.

A sisse. Nosti porro Coluthianos, una cum Arianis et Meletianis, hostes Ecclesiæ esse. Isti nunc inter se, animis calculisque conciliatis, ingentia mala patrare possunt. Vide igitur quid utile sit, ne quid triste emergat; ne subjiciamur obtrectationi quasi nequaquam juste judicaverimus. Ea autem potissimum de illis suspicio est, ne peragratis Ecclesiis, quarum Episcopi hic sunt, per metum et vim totam Ægyptum perturbent, ut ita Meletianis Ecclesiæ tradantur, quod quidem agitari jam pridem animadversum.

ipseque Comes Dionysius, 1 p. 799

85 *Huic suggestioni volens aliquid detulisse videri Dionysius Comes, Eusebianis scripsit in hunc modum.* Hæc ipsa erant quæ dicebam Domino meo Flacillo (*Antiochenus hic erat Archiepiscopus, et si qua Tyri erat Synodi species eidem vel præsidebat reipsa, vel præsidere debebat*) Athanasius insurget, dicetque, quos ipse rejecerat, eos ad illud negotium submitti; seque injuria tractari et circumveniri, vociferabitur. Hæc quoque eadem illa sunt, quæ Dominus animæ meæ Alexander suis epistolis nobis significavit. Verum ut sciretis ratione constare, quæ mihi ab illo perscripta sunt, ipsius epistolam, ut a vobis quoque legatur, subjeci. Memores autem estis eorum quæ prius scripsi, cum admonerem vestram bonitatem, B legatos communi judicio et suffragio deligendos esse. Videte igitur ne res culpæ obnoxia sit, neve justam criminandi nostri occasionem criminatoribus præbeamus: ut enim accusantium partem gravari non oportet, ita nec reorum. Arbitror porro non minimam obtrectandi nostri materiam datum iri, si Dominus meus Alexander actis nostris non videatur suffragari.

ratum tamen habetur a multis:

86 *Neque segnius egere Eusebiani quam moniti fuerant, circumferentes libellum, quo legatio communi consensu facta diceretur, et singulis subscribendum offerentes; optato apud multos successu, et (quod mireris) etiam apud ipsum Thessalonicensem Alexandrum; sic enim de eo loquuntur Alexandrini Patres:* Quod si eum in suo grege adnumerent *adversarii*, sociumque suæ factionis jactitent, eo ipso vim suam in hominem, qua jus subscriptionem expresserunt, declarabunt. *Hæc cum agi sentirent Episcopi,* qui cum Athanasio ex Ægypto ad Concilium venere, *aliis* Episcopis Tyri congregatis, *iis scilicet qui necdum palam Eusebianis Arianisque se junxerant, scripserunt per Adamantium Episcopum; et quas ille dedit litteras nominum suorum subscriptione firmarunt circiter triginta sex Antistites. Litterarum autem hic tenor erat.*

1 p. 735

1 p. 795

ceteros, ne idem faciant, monent Ægyptii,

87 Non arbitramur ulterius incertam dubiamque haberi conspirationem Eusebii, Theognii, Maris, C Narcissi, Theophili et Patrophili. Principio quidem omnes reclamabamus, per comministrum nostrum Athanasium, ne illis, cum adessent, causæ cognitio permitteretur; utpote non ignari, vel unius inimici præsentia, nedum plurium, judicia conturbari et lædi posse. Neque vero occultum est nobis odium eorum, non solum in nos, sed in omnes orthodoxos; et quam Arianæ rei furioso atque immani studio, impiæque doctrinæ zelo, immineant omnibus, et adversus omnes conspirent. Cum autem nos, veritate freti, Meletianorum calumnias refellere vellemus, nescio quibus artibus Meletiani conatus nostros interturbare studuerunt, magnamque operam impendere ut nostra dicta rejicerentur, nunc sincere judicantibus comminando, nunc etiam contumelias irrogando aliquibus, eo dumtaxat fine ut successum haberet quod contra nos moliebantur.

88 Fortassis divina vestra religio, Domini reverendissimi, ignorabat tunc temporis conspirationem eorum: at nunc putamus eam vobis esse manifestam cum sese quales essent tam clare ostenderint. Quotquot enim ex toto grege suspectissimi erant, in Mareotem ablegarunt, ut per nostram absentiam, D quibus hic hærendum est, populos perturbent et studia sua perficiant. Nam quia sciebant Arianos, Coluthianos et Meletianos esse Catholicæ Ecclesiæ hostes, ideo eos potissimum studuerunt emittere, ut per nostrorum hostium præsentiam, telam qualem volent adversus nos texant. Certe Meletiani, qui hic apud nos Tyri sunt, ante quatriduum, quasi certi essent hoc in Concilio decretum iri, quosdam ex suis vesperi per veredarios ablegarunt; qui etiam ex reliqua Ægypto Mareotem convocarent Meletianos, qui ibi nulli sunt; eodemque aliunde contraherent Coluthianos, instruerentque quid contra nos dictum vellent. Memores enim estis ipsum Ischyram dixisse coram vobis, non plures se habere quam septem qui conveniant.

AUCTORE D. P. et ut tandem agnoscant manifesta conspiratione agi omnia:

protestantes de fraude

89 Ceterum quia post technas illas summissosque suspectissimos homines, audivimus eos singulos vestrum ambientes, postulare vestram subscriptionem, ut omnium vestrum consilio id actum videri possit; ideo nos et ista scribimus, et protestamur, quod insidias ab illis et per illos patiamur: oramusque ut Dei timorem suscipientes animo, indignantesque quod absque consensu vestro emiserint quos voluere, a subscribendo abstineatis... et tamquam rationem in Dei judicio reddituri, caveatis quidquam E contra nos facere, aut Eusebianorum consilia adjuvare... *Similiter scribentes* Flavio Dionysio Comiti illustrissimo *porrexerunt libellum,* ut cognitionem causarum suarum ipsi Augustissimo Imperatori reservaret... apud quem liceret et jura Ecclesiæ et sua proponere;... obtestantes adjurantesque per omnipotentem Deum, et Imperatoris ac liberorum ejus salutem, ut nihil in ipsorum negotiis deinceps faceret, neque sibi indulgeret, ut quidquam contra ipsos in Synodo moveret.

1 p. 797 *etiam apud Comitem Dionysium.*

CAPUT VIII.

Legatorum insolentia apud Mareoticos et Alexandrinos. Athanasii discessus a Tyro ad Imperatorem

Interim *delegati*, Alexandriam cum accusatore Ischyra, ipsorum contubernali, sodale, compotatore ingressi, assumpto una præfecto Philagrio, (*quem S. Athanasius* religionis nostræ transfugam *fuisse ait; et* milites *ejus* ethnicos homines) ad ea perscrutanda, quæ ne catechumenis quidem fas est intueri, in Mareotem abscedunt: atque illic soli pro libidine quæstionibus incumbunt: neque permiserunt Presbyteris ut interessent, quamquam id multis precibus requirerent. Erant autem illi qui hæc postula- F bant, omnes tum Alexandrinæ civitatis tum universæ provinciæ Presbyteri, petentes ut sibi ostendere liceret quosnam testes Ischyras subornasset, quales, et unde. Sacrorum igitur ministris exclusis, coram ethnicis hominibus quæstiones de ecclesia, de calice, de mensa Domini, de sanctis sanctorum habuere; et quod gravius est, ethnicos in quæstione de mystico poculo testes citavere... Neque puduit eorum testimonia coram se et solo Præfecto excipere, qui unde gentium essent ignorabant: nec veriti sunt eos dicere ab Athanasio occisos, quorum testimoniis adversus Athanasium abusi sunt.

1 p. 733 *In Mareotem profecti legati,* 1 p. 790

rejectis qui adesse volebant Presbyteris,

91 Quin imo necem Athanasio molientes, novis mendaciis fabulam de ementita cæde Arsenii imitantes, eos qui vivi sunt mortuos finxerunt; et adhuc superstites atque in suis sedibus coram hominum oculis apparentes, apud longe positos miserrime deplorarunt; ut cum e longinquo petenda essent rerum documenta, Athanasium calumniari possent, quasi vi et potentia grassantem, cum ipsi per vim et potentiam omnia agerent. Eadem enim denuo apud Mareotem

1 p. 734 *quæstionem exercent,*

AUCTORE D. P. Tyrio judicis simillimam;

A Mareotem quæ Tyri designata sunt. Ut enim illic Comes erat cum militari satellitio; nihil quod Eusebianis displiceret aut dici aut fieri permittens : ita quoque hic Præfectus Ægypti, manu militari succinctus, omnes Ecclesiasticos terrefaciens, nulli permisit ex vero testimonium dicere : et, quod absurdius est, in ipsis ædibus accusatoris commorabantur, et pro libitu discernebant operam quæstionibus dandam; eoque tam judices quam testes, ceterique ejusdem studii, vel, quod verius est Eusebianæ factionis administri, conveniebant...

1 p. 800

92 *Hactenus Alexandrini Patres; Athanasius vero ipse, de modo exercitæ quæstionis, aliquando distinctius ita scribit :* De mysteriis inquirentes Judæos interrogarunt et Catechumenos; Ubinam, inquientes, eratis, cum Macarius accessit et mensam subvertit? Illique responderunt, Nos intus fuimus. Jam id si verum est, ergo eo tempore Oblatio celebrari non potuit, siquidem Catechumeni intus erant. Nihilo minus passim scriptitarunt, stante Presbytero ac sacrum faciente, Macarium ingressum subvertisse omnia. Et, cum interrogarent quos vellent, ita percunctati sunt : Quo in loco erat Ischyras cum Macarius supervenirct? illique responderunt, In cubiculo ægrotus decumbebat. Ergo in Sacro non stabat, qui per morbum decumbebat; neque Oblationem facere poterat, qui in cellula sua ægrotus jacebat. Insuper, dicente Ischyra combustos esse libros a Macario, subornati ad eam rem testes, nihil tale factum esse et mentiri Ischyram asseverarunt. Jam, quod admireris, cum suis litteris famam ubique terrarum sparsissent ab Athanasio sublatos esse, qui conscii testimonium ferre poterant; eosdem tamen, cum jam apparerent, percunctati sunt; et nullo interim pudore tangebantur, videntes quod undique declararentur quadruplatores.

citantque ad dicendum testimonium Judæos et Catechumenos,

B

1 p. 790 *protestantibus contra eos Alexandrinis*

93 *Talia et tali modo agentes, exclusis, ut jam dictum, Clericis omnibus,* ne et, quemadmodum Tyri contigit, suos haberent refutatores; latere omnino non potuerunt : *sed* Presbyteri et Diaconi sub Reverendissimo Episcopo Athanasio Catholicæ Ecclesiæ Alexandriæ, animadversa illorum malitia Theognio, Mari, Macedonio, Theodoro, Ursacio, Valenti, Episcopis e Tyro profectis, ad hunc modum scripserunt et protestati sunt. Decuit imprimis, quando huc veniebatis cum ipso accusatore, adducere quoque vobiscum Presbyterum Macarium. Ita enim judicia institui debent secundum sacram Scripturam, ut reus et accusator simul appareant. Postquam autem nec Macarium adduxistis, neque Reverendissimus Episcopus noster Athanasius ad judicium receptus est; postulavimus, ut saltem nobis inquæstio institui posset, et ad istum modum rebus teresse liceret, quatenus præsentibus nobis certa actis fidem vestris judiciis merito haberemus. Verum et hoc nobis denegastis, et soli cum Præfecto Ægypti atque accusatore id agitis quod libet. Profitemur igitur nos in vestris actis malitiæ suspicionem; animadvertimusque adventum vestrum nihil aliud in se habere quam conspirationem et insidias; eaque de causa hanc epistolam vobis dedimus, monumentum testimoniumque istius rei aliquando futurum in vera et legitima Synodo, ut omnibus innotescat, quod, inaudita parte altera, aliud nihil studueritis agere, quam ut nos conspiratione opprimeretis : ut autem celari non posset a vobis, exemplar harum litterarum etiam Palladio dedimus, Imperatoris Curioso : scelera enim quæ fecistis, faciunt nos illud quoque suspicari de vobis.

quod nihil legitime ageretur :

C

94 *Nomina sua, post Dionysium Presbyterum* qui litteras dedit, *subscripsere, Presbyteri quindecim, Diaconi quinque. Ast* Ecclesiæ Catholicæ Mariotici omnes Presbyteri *quatuordecim,* et Diaconi *totidem, primum*

D *scribentes* Flavio Philagrio, et Flavio Palladio Ducenario Palatino Curioso, et Flavio Antonino Commeatuum Præfecto Centenario illustrissimorum Præfectorum sacri Prætorii, cum subscriptione epistolam pro testimonio porrigentes. *Hic cum jam ostendissent Ischyram Presbyterum non esse, utpote a solo Colutho, qui Episcopus numquam fuerat, ordinatum; adjuraverunt eos* per omnipotentem Deum et per Constantinum Augustum et liberos ejus Illustrissimos Cæsares, ut in cognitionem pietatis eorum referant, quod neque Ischyras Presbyter est Catholicæ Ecclesiæ, neque Ecclesiam habet, neque unquam calix apud eum confractus est; sed hæc omnia falsa et ficta sunt. *His porro non contenti, scripserunt etiam* sanctæ Synodo Beatorum Episcoporum *qui Tyri erant, sub hoc exordio.* Scientes scriptum esse, Quod viderunt oculi tui loquere; et illud, Falsus testis impunitus non erit; ea quæ vidimus testanda arbitramur; et potissimum quia testimonium hoc nostrum necessarium reddidit conspiratio, adversus Athanasium Episcopum nostrum inita.

similiter et Mareotici protestantur, 1 p. 794

ac Tyrum etiam ad Episcopos scribunt, 1 p. 792

95 *Deinde admirari se dicunt,* qua tandem ratione Ischyras pro Ecclesiastico habeatur... Deum testem faciunt, nihil in ejus verbis esse nisi calumniam; *idque ut certo conscii,* utpote, *inquiunt,* qui nec longis finibus ab Episcopo distamus, et comites ei in lustranda Mareote adhæsimus. Numquam enim ille solus visitandi causa solet obire itinera; sed comites secum trahere Presbyteros et Diaconos, et non paucos ex plebe... *Proinde concludunt, Theognium et socios* in Mareotem profectos, nulla documenta reatus deprehendere potuisse. *Quid autem et quomodo egerint, sic exponunt.* Cum res in eo esset ut sycophantia contra Athanasium proditura palam videretur; Theognius, inimicus Athanasii, cognitos suos et quosdam Ariomanitas instituit, ut quæ ipse vellet pro testimonio loquerentur. Nemo enim ex populo quidquam contra Athanasium locutus fuisset, nisi terrore Philagrii Præfecti Ægypti, importunitateque Arianorum vehementer instantium, victi coactique essent ad ea facienda quæ ipsis liberet. Siquidem nos, *inquiunt,* ad calumnias refutandas eo venientes, non admiserunt; nobisque rejectis eos, quos idoneos putaverunt ad fraudem instruendam, receperunt : qui metu Philagrii Præfecti in partes eorum concesserant. Atque ideo nimirum nos submotos volebant; ne scilicet subornatos ab iis criminatores, aut Ecclesiasticos non esse; aut, si essent, Arianos esse doceremus.

concinuntque calumniam,

E 1 p. 793

et testimonia per vim extorta :

96 Sed tamen quamquam seorsim, sine aliorum auctoritate, ita pro libidine agerent, nutubusque testes admonerent; et Præfectus quidem minas jactaret, milites vero tela ac vulnera intentarent; nihilominus tamen Dominus veritatem patefecit, eosque sycophantiæ coarguit, *inquit hæc recitans Athanasius.* Illi ergo, *ut idem prosequitur,* suppresserunt Actorum monumenta quæ habebant, et notariis injunxerunt ut ea absconderent, neque ulla exemplaria vulgari sinerent. Sed frustra hæc omnia. Nam qui ea scripsit Rufus est, qui nunc in Augustaliana Speculatorem agit, et testis ejus recitari potest : atque adeo ipsi Eusebiani ea per suos Romam miserunt, eademque illa ab Julio Episcopo ad me transmissa sunt. Insaniunt igitur, cum ea quæ occultari ipsi volebant, in manibus nostris habeamus et legamus. *Ita Athanasius, ex ipsis illis utique Actis, non ex aliorum relatione habens, quæcumque de gestis in Mareote scripsit, et aliorum pro ipso testimoniis fidem adstruens indubitabilem.*

1 p. 800 *quæ Acta licet occultarent adversarii,*

F

in manus venerunt Athanasii. 1 p. 734

97 Quæ porro Alexandriæ ausi sint, *reversi ex Mareote quæsitores egregii, ea* ubique gentium fama vulgata *fuisse, asserunt Patres Alexandrini, sub quorum oculis patrata erant flagitia.* Strictos scilicet gladios

Reversi Alexandriam legati crudeliter sæviunt.

A gladios intentatos esse sanctis Virginibus Fratribusque, flagella pretiosis apud Deum corporibus incussa; pedesque debilitatos fustigatione fuisse eis, quæ mentem in castitate et in omnibus solidis bonis exercebant : interim gentilium vulgo licuisse nudare corpora Virginum, verberare, contaminare, aras idolorum victimasque interminari. Adeo ut homo quidam protervus, veluti ejusmodi potestas deinceps concessa esset in gratiam Episcoporum, Virginem manu arreptam, ad altare quod forte obvium erat protraxerit, necessitatem sacrificandi et vim persecutionis repræsentans. Inter hæc fugisse Virgines, Ethnicos insultasse Ecclesiæ, Episcopis intra illas ipsas ædes ubi talia perpetrabantur versantibus : in quorum gratiam Virgines miseræ strictos gladios, omnia periculorum genera, et quamlibet contumeliam ac violentiam experiri cogebantur : et hæc quidem passas esse jejunas ab Episcopis intus comessantibus.

1 p. 729 *Interim Athanasius ad Imperatorem confugit :*

98 *Dicunt Alexandrini Patres, in sua pro Athanasio prolixa defensione, quod,* cum *Episcopi apud Tyrum* nihil culpæ in Athanasio reperirent, Comesque summa vi imminens plura contra eum moliretur; ipse Comitis violentiam fugiens, ad religiosissimum Imperatorem ascendit : *quod non puto obstare quominus* B *credatur Sanctus, Tyro digressus, subsecutus esse Quæsitores contra se in Mareotim missos; cum tam expresse protestentur Presbyteri et Clerici Alexandrini, de quibus supra, quod* nec Macarius *ab iis* esset adductus, nec Episcopus suus Athanasius ad judicium receptus. *Puto etiam verosimile, quod vitam maluerit navigio committere, quam terrestri itineri, in quo Eusebianorum insidiis magis opportunus fuisset : rursumque ab Alexandria, cum frustra se esse videret, navigasse Constantinopolim ad requirendum Imperatorem. Interim mox atque Tyri comparere desiit,* primum a Concilio indicta causa condemnatur, *ut Socrates ait : Deinde,* simul atque ea quæ in Mareote gesta erant, concurrerunt, abdicatio illi decernitur. *Post has autem res* gestas, *inquit idem Socrates lib.* 1 *cap* 22 litteræ Imperatoris afferuntur, quæ significabant ut Concilium mature Hierosolymam se reciperet : itaque Episcopi, nulla interposita mora, Tyro Hierosolymam propere iter faciunt.

Episcopi Hierosolymas abire jussi,

99 *Hunc rerum gestarum ordinem passim sequuntur scriptores alii : sed quantum conjectura et argumentis assequor minus recte. Etenim ex oratione S. Sophronii Hierosolymitani Episcopi in Exaltationem sanctæ Crucis, itemque ex Typico S. Sabæ ad monasteriorum ecclesiarumque sanctæ urbi subjectarum usum composito,* C *et ex Menæis ac Synaxariis passim omnibus constare videtur, traditionem in ipsamet Hierosolymitana Ecclesia acceptam a majoribus, et toti Orienti communicatam fuisse, quod eadem dies* XIII *Sept. et dedicatæ ecclesiæ et exaltatæ Crucis solennitate fuerit cumulata. In Chronico autem, quod passim Alexandrinum dicitur cum Constantinopolitanum magis proprie nominaretur, ita legitur :* Facta sunt encænia Ecclesiæ sanctæ Crucis, sub Constantino ædificatæ, mense Septembri ιζ', id est XVII. *Sed mendum esse scriptorum, et* γ' *esse legendum, dubitari non potest, cum addat,* Hinc incepit festum Staurophaniæ, *id est manifestatæ seu exaltatæ Crucis : quod alio quam* XIII *die agi nemo unquam audivit. Ipsum autem esse Dedicationis Hierosolymitanæ festum Sozomenus lib.* 2 *cap.* 25 *satis indicat, cum ait quod* ex tempore *dedicationis prædictæ* Ecclesia Hierosolymitana quotannis diem festum splendide admodum celebrat, adeo ut eo initiationes sacrorum peragantur, et diebus octo deinceps conventus fiant, compluresque ex omnibus terræ partibus juxta locorum sacrorum historiam, tempore istius solennitatis conveniunt; *quam alio nomine esse solennitatem exaltatæ Crucis, ex Vita S. Mariæ Ægyptiacæ, non integro post cœptam festivitatem seculo scripta, apparet.* D

dedicatione ecclesiæ peracta,

die 13 Sept.

100 *Eo autem posito fieri non potuit, ut qui in Mareotem ablegati fuerant, et contra quos illegitime procedentes Mareoticus Clerus protestatus est, Philagrio et sociis scribens die* decimo Thoth, *id est, die septima Septembris, quæstione peracta redierint Tyrum adeo cito, ut audita eorum relatione, potuerit Synodus Athanasii abdicationem decernere, litteras quaquaversum expedire, et Hierosolymis adesse ante decimam tertiam ejusdem mensis. Itaque libenter sic ordinavero rerum jam indicatarum seriem; ut Episcopi, haud multis post legatorum profectionem et Athanasii fugam diebus, mandatum acceperint, ut aliis quibusvis causis tantisper omissis Hierosolymam excurrerent ad dedicationem prædictam, ac denique vel Tyrum regressi, quod nemo indicat, vel ibidem Hierosolymis, quod puto verosimillimum esse, idque circa initium Octobris, susceperint reversos ex Mareote legatos, et Athanasii abdicationem præcipitarint, ac tum acceperint ab Imperatore per Athanasium convento inductoque epistolam, qua jubebantur venire Constantinopolim, reddituri rationem tam iniqui judicii.*

audiunt legatos reversos ex Ægypto,

et Athanasium abdicant.

CAPUT IX. E

Arianis in Synodo Hierosolymitana receptis damnatur absens Athanasius.

Narratis quæ Tyri et in Mareote gesta erant, reliqua prosequens Athanasius in Syllogo, et adversarios luculenter convincens, causam, *inquit,* cur ea facerent, manifestam reddiderunt. Nam et in digressu suos Arianos, secum Hierosolymam adductos, in communionem receperunt, scriptis hujusmodi super ea re litteris, quarum principium et pars hæc est. Sacra Synodus, Dei gratia Hierosolymis congregata, Ecclesiæ Dei apud Alexandrinos, omnibusque per Ægyptum, Thebaidem, Libyam, Pentapolim et ubique per orbem Episcopis, Presbyteris, Diaconis, in Domino salutem. Omnibus nobis in eumdem locum, ex diversis provinciis, ad magnum et festum diem congregatis, ut dedicationem templi Salvatoris, cura religiosissimi Imperatoris Constantini omnium Regi Christo ædificati, celebraremus; accumulatiorem vim lætitiæ attulit Dei gratia, ipseque Imperator religiosissimus, propriis nos litteris admonens ad id quod maxime expediebat; ut scilicet actis procul ab Ecclesia odiis omnique malignitate, propter quam ejus membra dissidebant; simplici et pacato animo F susciperemus Arianos, quos invidiæ iniquitas aliquantisper retinuit extra Ecclesiam. Ipse vero Imperator Deo carissimus dabat eis per epistolam testimonium rectæ fidei ipsorum, de qua et ab ipsis viva voce persuasus eamdem susceperat, et nobis manifestam faciebat, litteris suis subjiciens scriptam eorum de fide confessionem orthodoxam.

1 p. 801 *Epistolam Synodi,*

Arianos ut orthodoxos recipientis,

102 *Cetera a Pseudo-concilio acta Sozomenus prosequitur lib.* 2 *cap.* 25 *his verbis.* Condemnat indicta causa Athanasium Synodus, et Episcopatu abdicat, atque decernit ut Alexandriæ non habitet, ne tumultus et seditiones, si adsit, excitare aggrediatur : Joannem autem et omnes qui ab eo stabant, uti incommodis per injuriam affectos, in communionem recipit; et quam illorum quisque dignitatem in Clero obtinuerat, restituit. Episcopi porro, in eodem coacti Concilio, Acta Concilii Imperatori transmiserunt, scripseruntque ad alios ubique Episcopos, ut a communione Athanasii abstinentes neque ad eum scribant neque ab eo accipiant litteras; quandoquidem et criminum, de quibus certiores facti fuissent, convictus erat; partim fuga, partim quod causam suam in judicio agere recusaverit, reus deprehensus. Præterea per litteras ostenderunt, se ad ejusmodi sententiam

sequitur abdicatio Athanasii,

et encyclica contra eumdem.

AUCTORE D. P.

A tentiam contra eum pronuntiandam impulsos; primum quia ægre admodum ferebant, quod cum Imperator dedisset mandatum anno præterito (*novus enim jam cum Septembri fluere eis cœperat*) ut Episcopi Orientis Cæsaream ejus causa convenirent, ipse eo non accesserat et Imperatoris mandata contempserat, idque licet videret Concilium diuturna sui expectatione fatigari: deinde quod, cum permulti Episcopi Tyrum convenissent, eodem venerat stipatus hominum multitudine et turbas ac tumultus in Concilio excitarat, modo pro se respondere detrectando, modo Episcopos contumeliis onerando... quin etiam, plane compertum esse quod calicem mysticum fregerit, declararunt... singula crimina (ut mos forensis habet) perstringentes, idque unum agentes, ut calumnias Athanasio quam artificiosissime texerent.

1 p. 802 *Ab his in gratiam Arianorum agendis*

103 Quis hæc audiens, *inquit in Syllogo Athanasius*, fabricas eorum et technas non perspiciat?.... Nam si ego is eram qui Arianos arcebam ab Ecclesia, Arianique me oppresso recepti sunt; quid aliud intelligas quam omnia in gratiam Arianorum esse freta, omnia contra me instituta... ut hæresim in Ecclesiam immitterent, et ipsi interim non haberentur B damnati de hæresi. Nec verentur in suis litteris affirmare quod recte sentiant Ariani, quos universi orbis Concilium anathemate damnavit; neque verentur tam præclaram Synodum, quantum in ipsis est, clam demoliri, quidvis temere dicentes et facientes. *Addit tamen Sozomenus lib. 2 cap. 24*, compluribus Episcopis visum esse quod minime sincerum judicium ageretur, et ob eam rem dici quod Paphnutius Confessor, qui Concilio interfuit, prehenderit manum Episcopi Hierosolymitani, monueritque ut surgeret: non enim conveniens esse, ut ipsi, qui Confessores erant et pro pietate effossos oculos ac poplites debilitatos habebant, communicarent concilio hominum perditorum. *Id autem post celebratam Hierosolymitanæ Ecclesiæ dedicationem contigisse debuit, imo in ipsa illa Hierosolymitana Synodo: quis enim credat S. Maximum, tantæ solennitatis apparatui incumbentem, Tyri in Concilio apparuisse; aut dedicatione peracta, impiæ illi Synodicæ, quam retulimus, consentientem subscripsisse?*

S. Maximum dicitur abduxisse Paphnutius.

1 p. 803

104 *Talia dum partim Tyri partim Hierosolymis fierent (nec enim facile est suis quæque locis discernere) Athanasius*, adito Principe qui Synodum indixerat, in qua etiam ipsius Comes præsederat, Eusebianorum C scelera patefecit, *eo quem ipse Constantinus in sua epistola indicat modo*. Ingredienti mihi, *inquit*, cognominem mihi et felicem patriam meam Constantinopolim (eram autem in equo) subito Athanasius Episcopus in media via, cum nonnullis aliis quos circa se habebat, ita inexpectatus occurrit, ut non levem mihi causam admirationis præberet. Testis est mihi Deus, omnium speculator, me, quis esset, primo aspectu non potuisse cognoscere, nisi nostrorum quidam, quisnam ille, et quam injustitiam passus, indicassent nobis, id ipsum sicut congruebat requirentibus. Ego igitur tunc temporis neque alloquii illum mei neque conversationis participem feci, et tantum non jussi submoveri eum, nihil aliud a me cum magna libertate postulantem, quam ut vos huc evocari juberem, quo vobis præsentibus quæ per vim passus esset conqueri posset.

1 p. 804 *De iisdem ab Athanasio appellatus Constantinus,*

105 *Hæc Constantinus* Episcopis Tyri congregatis, *sive quod eos jam sciret revertisse Tyrum, sive quod etiam Hierosolymam digressos Synodi Tyriæ nomine appellare pergeret, Epistolam ab increpatione hujusmodi exordiens*. Ego ignoro quid sibi velint ista, quæ a vestra Synodo tumultuarie ac tempestuose judicata sunt. Mihi sane videtur, nescio quo pacto, veritas per immodestiam opprimi... Sed erit divinæ providentiæ opus, tum contentiositatis istius mala manifeste producta dissipare, tum ostendere nobis, utrum istuc convenientes curam aliquam habueritis veritatis, et utrum in rebus dijudicandis citra odium aut gratiam processeritis. Quocirca instanter mando, ut omnes ad meam pietatem conveniatis, factorum vestrorum exactam rationem reddituri. *Eadem rursum iterat sub finem epistolæ*, quam celerrime *adesse eos jubens*. Quibus cognitis, conscii suorum facinorum, ceteris Episcopis a profectione retentis, *ne scilicet eorum aliqui, pari aut majori quam Tyri et* D Hierosolymæ libertate, tuerentur Athanasium Constantinopoli, discordesque sententiæ calumniam patefacerent; soli Eusebius, Theognius, Patrophilus, et alter Eusebius, Ursacius et Valens Principem adierunt, absque omni mentione calicis aut Arsenii: deerat enim illis ad hoc fiducia.

Episcopos increpat ob res turbulente actas. 1 p. 803

et ad rationem sibi reddendam citat: 1 p. 805

veniunt CP. tantum sex,

106 *Quid ergo?* Aliud crimen, æque commentitium, detulerunt, *scilicet* gloriatum esse *Athanasium* quod frumenti deportationem Alexandria Constantinopolim impedire posset. Hæc, cum *dicerentur, et* Imperator *indignabundus ad ea* comminaretur; audierunt, qui intus cum Athanasio erant *ex Episcopis Ægyptiis*, Adamantius, Anubion, Agathammon, Arbethion, Petrus. Cumque Athanasius ad tantas E calumnias ingemisceret affirmaretque eas esse falsas, nec fieri posse ut homo privatus et pauper tantum virium haberet; Eusebius, ne publice quidem detrectans calumniatoris munus, dejeravit Athanasium perquam opulentum esse, et satis virium et auctoritatis ad ista omnia perpetranda habere, ut ita verosimilior calumnia videretur.

1 p. 729 *a quibus novi criminis accusatus Sanctus,* 1 p. 730 1 p. 805

107 Emicuit continuo Cæsaris indignatio: nam qui antea talia *contra Athanasii calumniatores, ut dictum est*, scripserat, *eorumque* injustiam cognoverat *tam clare;* statim atque audivit accusationem istam, exarsit in subitam iracundiam: et omissa causæ auditione, nos dimisit in Gallias, *inquit Athanasius ipse. Alexandrini autem Patres, mitiori utentes phrasi*, Dei, *inquiunt*, gratia plus in hoc negotio valuit quam *sycophantarum illorum* scelerata malitia: nam pietatem Imperatoris ad humaniorem flexit partem, et loco mortis exilium dedit. *Alii aliter hoc factum Constantini accipiunt; omnium prudentissime Theodoretus lib. 1 cap. 33.* Nemini, *inquit*, mirum videri debet, quod Imperator in fraudem illectus, tam illustrem virum F proscripsit: credidit enim decipientibus se Episcopis, veritatem quidem occultantibus, longe tamen aliam speciem præseferentibus. Quemadmodum revera etiam Propheta David deceptus fuit; decepit autem eum non Pontificum aliquis, sed domesticus vernula, imo verbero, Sibam dico, qui quod falsum erat Regi contra Miphiboseth suggessit, ejusque agrum sibi impetravit. Hæc autem dico, non veluti Prophetam redarguens; sed excusationem pro Imperatore adferens, atque humanæ naturæ imbecillitatem demonstrans, admonensque non esse accusatoribus, quantavis fide digni videantur, sic credendum, ut auris altera non servetur accusato.

relegatur in Galliam,

per nimiam Imperatoris facilitatem,

108 *Hæc Theodoretus: Athanasius vero prolata Constantini Junioris Epistola, quam infra dabimus, excusantis ideo in Gallias missum Sanctum, ne a crudelitate hostium suorum pateretur aliquid haud facile postea medicabile, eamdem videtur excusationem admittere: sic enim loquitur*. Cum ista igitur causa fuerit ob quam in Gallias missus sum, quis non videt, hinc quidem pium erga me Imperatoris propositum, inde vero Eusebianorum sanguinarium animum: et quod Princeps ideo solum hoc fecerit, ne quod gravius malum mihi machinarentur? *Hactenus in Syllogo Athanasius, qui insuper in epistola ad Solitarios magis etiam declarat, nihil contra se actum ab Imperatore cum injuria fidei orthodoxæ; unde factum quod* non potuit

forte ita volentis consultum vitæ illius. 1 p. 806

A potuit persuaderi ab Eusebianis ut in Athanasii locum Episcopum, quem ipsi postulabant, submitteret: imo eos qui id moliebantur compescuit, et jam rem ipsam conantes gravibus minis deterruit. *1 p. 811*

CAPUT X.

Exul in Galliis Athanasius quædam Latine scribit.

Relegatus, ut dictum est, Athanasius, Augustam Trevirorum appulit, mense circiter Februarii anni CCCXXXVI, *siquidem constat ex Theodoreto lib.* 2 *cap.* 1 *biennio et quatuor mensibus ibi commoratum; remissum vero Alexandriam esse a Constantino Juniore, mense Junio anni* CCCXXXVIII. *Habuit autem ibi Sanctus haud incommodum sub Constantino Juniore tunc Cæsare exilium, ut ex hujus jam Imperatoris epistola clarius mox patebit: et* a S. Maximino Trevirorum Episcopo honorifice est susceptus, *uti scribit in Chronico S. Hieronymus; sed errat cum addit hoc factum esse* cum a Constantio quære retur ad pœnam. *Huic interim errori San-Maximiniani monachi, ex populari traditione, superstruxere fabulam, quam Annalium Trevirensium scriptor Browerus lib.* 4 *operose refutat, et Trithemius in Catalogo sub his verbis* B *magis exaggeratam proponit.* Fugiens, *inquit,* Athanasius a facie Imperatoris et Arrianorum, venit ad Trevirim urbem Galliarum, et a S. Maximino Archiepiscopo honorifice susceptus, septem annis apud eum latuit in cisterna sine aqua, quæ usque ad hunc diem apud monasterium S. Maximini Treviris in crypta ostenditur. In hoc loco multis annis, ut diximus, latitans, solem non vidit; ibique Symbolum, Quicumque vult salvus esse, composuit; donec tandem a puella proditus, Dei nutu, fuga elapsus est. *S. Athanasius 28 mensibus commoratus Treviris* *non annis 7,*

110 *Colitur S. Maximinus die* XXIX *Maji, quando de insigni ejus basilica plenius disserendi occasio dabitur. Hic monuisse sufficit, eum qui ostenditur puteus a nobis quoque sub choro conspectum esse, judicatumque Athanasii hospitio olim adjunctum, fortasse aquam præbuisse Sancto, cum necdum ibi ecclesia staret; unde usus obtinuerit in vulgo, ut S. Athanasii puteus diceretur, eaque appellatione occasionem daret prænarratæ fabulæ. Alexander Wilthemius in suis accuratissimis San-Maximiniani nimonasterii Annalibus (quos manuscriptos legimus, et aliquando in lucem dandos speramus) popularem Trevirensium traditionem quoad Symbolum, putat non omnino rejiciendam; eo quod Gregorius IX in definitione fidei (quam ipse Apocrisiariis suis Constantinopolim deferendam dedit an.* MCCXXXIII, *quamque ex Græco Vaticano et Sfortiano Latinam fecit Gerardus* C *Vossius) illud his verbis allegetur;* Unde S. Athanasius, dum in partibus Occidentalibus exulabat, in expositione fidei quam Latinis verbis reddidit, sic ait: Pater a nullo est factus. *Verum quis nos docebit, aut exilium proprie dictum, quale non nisi Treviris Sanctus habuit, intelligi a Gregorio, cum is sæpe alias fuerit in Italia fugitivus? aut si id ita intellexit Gregorius, illud fecisse ex satis certæ auctoritatis argumento, tam multis post rem gestam seculis?* *puteo qui ostenditur ad suas forte necessitates usus,* *NOT. 22* *an ibi Symbolum scripserit non constat.*

111 *Unum pro certo habemus, Athanasium qui libros Luciferi ad Constantium Latine scriptos* in Græcum sermonem *transtulit, uti infra dicetur n.* 303, *Latinæ linguæ non minus quam Græcæ peritum fuisse: ideoque non dubitamus quin Latine conscriptum sit Symbolum, quod alius diu postea verterit Græce, prout inter ejus opera nunc reperitur. Neque enim apud antiquiores Græcos ullum invenio vestigium typi cujusdam seu formulæ de fide, ab Athanasio editæ: qui in omnibus suis ad Orientales scriptis hoc potissimum agit, ut præter editam Nicææ formulam, nullam aliam requirant vel suscipiant. Cum Latinis autem diversa omnino esse debebat agendi ratio: quibus ut suam doctrinam, cum Nicæna fide prorsus eamdem, distincte et clare ipsorummet lingua explicaret plane conveniebat; ad confutationem scilicet Arianorum, simulantium etiam a se teneri fidem Nicænam, et Athanasium criminantium quasi solo contendendi studio pugnaret de verbis, nequaquam necessariis ad rectam fidei expositionem.* D *Videtur ipsemet illud scripsisse Latine;* *AUCTORE D. P.*

112 *Libellus autem* de observationibus monachorum, *quem Lucas Holstenius, Bibliothecæ Vaticanæ Custos, in Appendice Codicis Regularum, in capite exhortationum ad monachos et virgines de observantia vitæ religiosæ, collectarum olim a Benedicto Anianensi Abbate, ex duobus manuscriptis Floriacensibus Reginæ Sueciæ edidit, eidemque dedicavit iis verbis, quæ ego ipse cum Magistro meo Henschenio assidens lectulo moribundi suaque extremum disponentis, propria manu, sicut et alias ejusdem Codicis dedicationes, excepi pridie ante mortem (nam qua erat modestia animi, pridem excusa typis ad id usque tempus distulerat evulgare) Hic inquam libellus, jam ante inter opera editus, ut* Exhortatio ad monachos *non nisi Latine mihi scriptus videtur. Et quoniam monastica professio adhuc in Occidente rara erat ac fere ignota, monachi autem San Maximiniani initia sua ad Constantinum magnum referebant (ubi ex Dagoberti primi diplomate apparet) verosimile mihi est, quod cum iis agens Athanasius, multaque narrans de multitudine et disciplina Ægyptiorum mona-* E *chorum, rogantibus ipsis, qui nullam adhuc habebant vitæ Regulam descriptam, opusculum istud concinnarit, ita exordiens:* *NOT. 23 sicut et librum de observationibus monachorum,* *rogatus a monachis sub S. Maximiano institutis,*

113 Etsi gloriari in Christo liceat, quod hujusmodi principiis sitis initiati, ut sit inchoatio vestra, perfectio; et ad veram vivendi frugem gradus interpositos prævolantes, apice ipsius culminis occupato, disciplinæ summam teneatis; mihi tamen hujus licentiam prærogativæ paternus adscripsit affectus, et amplectenda mihi vestræ postulationis exactio: qui dum me auditis, non solum libenter, sed etiam avide, impudentem me vestro amore fecistis. Præcedentes duco, et ultra mensuram meæ possibilitatis, extensus, quos sequi cupio, ducere compellor. Pergam igitur per tramitem vitæ vestræ, et quasi qui primis litterarum imbuatur elementis, depictis adumbratas præfigurationibus notas stylo imitatore calcabo, accedentibus ad sperata beati instituti præmia qui sequendi sunt: *ita namque puto ultima hæc verba legi debere, non quæ sequenda.* *quorum præclara initia vehementer laudat,*

114 *Postquam autem de abstinentiæ cura, jejuniorum mensura, orationis instantia, legendi intercapedine, victus, vestitusque ratione, custodia linguæ caritate* F *fraterna, moderata ac circumspecta cum feminis piis agendi ratione, bonæ famæ cura, paupertatis denique rigore, disseruisset solide breviterque; tandem conclusurus,* hæc si cui præter vos nimium videantur adstricta, qui Dei claustra pulsare tentaverit, prout ratio sua tulerit, relaxabit; *quasi futurum prævidens ut alibi quoque congregationes religiosæ coirent, sub minori quam qua San-Maximiniani cœperant austeritate, Nolens etiam, sicut ipsos monachos ante monuerat,* eos qui foris sunt, et in seculari adhuc actu mundialibus vinculis colligantur, attentioris vitæ austeritate condemnare; *sed* magis benignis adhortationibus et illiciente blandimento, via veritatis ostensa, nubem erroris aperire; ut non trahi incipiat unusquisque sed sequi pedetentim, *quatenus per status proprii conditionem licebit. Si autem quis, inquit,* aut innexus sit conjuge aut liberis impeditus, habet, præter hæc arcta, substantia plura quæ sequatur; neque se repulsum credat, sed aditu alterius vocationis admissum. *non respuit tamen si laxiora quis velit,* *ipsosque seculares ad congruam suo statui virtutem jubet animari.*

115 *Qui totus contextus licet bene Latinus sit, multa tamen habet novi testamenti loca, quæ non videntur descripta juxta aliquam quæ tunc vulgata fuerit versionem Latinam; sed potius ex memoria, suggerente verba textus Græci, non semper fidelissime quoad voces, fideliter* *In hoc libro videtur ex sola memoria allegasse Scripturas,*

A AUCTORE D. P. *liter tamen quoad sensum, quia ibi Græcus textus forte non erat ad manum : quod auctorem fuisse Athanasium, ut præfert titulus, nobis confirmat. Exemplo sit locus ex* 1 *Petri* 3 *v.* 26. Præparati semper estote ad rationem reddendam ad omnes, poscentes vos de verbo fidei vestræ et spei vestræ, *et ex* 1 *Cor.* 12, *v.* 12 Sicut enim corpus unum membra habet multa; omnia autem membra de corpore uno, cum sint multa, corpus unum sunt, *et* 2 *Cor.* 11, *v.* 2 Zelans vos zelo despondi vos uni viro, *et Matth.* 10, *v.* 37 Quicumque plus me fecerit domum aut uxorem etc.

uti et in alio qui est adhortatio ad Sponsam Christi,

116 *Tale quid licebit observare etiam in sequenti opere cui titulus,* Exhortatio ad Sponsam Christi, *quæ sane præstantissima est instructio Virginum, ideo publica Ecclesiæ cerimonia consecratarum, ut discamus, inquit auctor,* peculiare illi subsistere meritum, cujus specialis est consecratio. Nam cum universa turba credentium paria gratiæ dona percipiat, et eisdem omnes sacramentorum benedictionibus glorientur; istæ proprium aliquid præ ceteris habent; cum de illo sancto et immaculato Ecclesiæ grege, quasi sanctiores purioresque hostiæ, pro voluntatis suæ meritis, a sancto Spiritu eliguntur; et, B per summum Sacerdotem, Dei offeruntur altario.

in quo citatur aliquis canon Romanus,

Certe etiam in hoc opere circa finem admonens auctor Sponsam Christi, ne cui vel concupiscendi occasionem tribuat, *et rationem addens, quia* criminosior est Christi adultera quam mariti; *satis indicat sese inter Occidentales peregrinum esse, quando subjungit.* Unde pulchre Romana Ecclesia, Apostolico sine dubio cujus Sedem obtinet spiritu animata, tam severam nuper de hujusmodi sententiam statuit, ut vix vel pœnitentia dignam judicaret, quæ sanctificatum Deo corpus libidinosa coinquinatione violasse.

117 *Hæc verba si uspiam inveniantur inter Canones Romanorum Pontificum, de auctore ejusque ætate certius aliquid docere nos poterunt : interim licebit credere titulo, quem S. Benedictus Anianensis seculo æræ Christianæ* IX *invenit, præfixum operi, uti verosimilius puto, Latine scripto; ipsumque S. Athanasio dimittere. Hic autem respexisse videtur ad Synodum Romanam aliquam sub Silvestro Papa, aut successoribus ejus Marco vel Julio, habitam illo tempore quo in Galliis quiete satis agebat Athanasius, et ejusmodi scriptionis habere occasionem potuit inter velandum Virginem aliquam illustriorem; non quidem ad claustralem communionem, quæ necdum forsitan usurpari in Occidente cœperat, et cujus nullum in hac adhortatione vestigium;* C *sed ad Ecclesiæ ministerium, et privatum in domo propria religiosioris vitæ exercitium. Utinam ejusdem Sancti similia alia opuscula plura, seu Græce seu Latine, reperiri contingat! omnibus enim applicari debet quod in Prato spirituali Cap.* 4 *Joanni Moscho dixit Abbas Cosmas,* Cum inveneris aliquid ex opusculis S. Athanasii, nec habueris chartas ad scribendum, in vestimentis tuis scribe illud.

forte cujusdam Synodi sub Silvestro.

CAPUT XI

Mors Arii : Athanasii reditus ab exilio.

Non multis mensibus in Galliis fuerat Athanasius, quando causam suam tanto defensore privatam, ipsemet suscipiens Deus, palam declaravit, quam sibi odiosa esset hæresis Ariana; illius auctore per talem mortem sublato, quæ omnem quibusvis dubitationem deberet adimere. Eam ipse Athanasius, in Epistola ad Serapionem fratrem et comministrum *(erat quippe Episcopus Thmueos) exposuit, prout* didicerat ex relatu Macarii Presbyteri, *qui præsens aderat.* Accersitus erat ab Imperatore Constantino Arius, opera et studio Eusebianorum : quem ingredientem Imperator interrogavit, an fidem Catholicæ Ecclesiæ servaret : ipse autem juravit se recte credere, atque

1 p. 670 *Arius CP. venire permissus ab Imperatore,*

exemplar fidei suæ descriptum tradidit: occultans D ea ob quæ fuerat ab Alexandro ejectus de Ecclesia, et Scripturarum locutiones per hypocrisim imitans. Jurantem igitur non sensisse ea ob quæ ejecerat eum Alexander, cum pace dimisit Imperator : Si recta, inquiens, est fides tua, bene jurasti : Deus secundum juramentum tuum judicabit de te.

119 Sic egredientem ab Imperatore, volebant Eusebiani inducere in ecclesiam, consueta sibi violentia : sed Constantinopolitanus Episcopus Beatus Alexander opposuit se dicens, inventorem hæreseos non debere in communionem recipi. Cui minitantes Eusebiani responderunt : Quemadmodum invito te fecimus eum vocari ab Imperatore, ita die crastino, quantumcumque tibi ægre sit, nobiscum in hac ecclesia communicabit Arius : erat enim sabbatum, cum hæc dicerent. His auditis vehementer indoluit Episcopus Alexander, ingressusque in ecclesiam et manus ad Deum extendens, illacrymatus est : et in faciem se projiciens in sacrario, pronus supra pavimentum oravit et ipse, et qui cum eo erat Macarius, vocemque orantis exaudiebat. Petebat autem e duobus alterutrum, dicens; Si cras huc inducendus E ad communionem Arius est, dimitte me, Domine, servum tuum neque simul cum impio pium perde : sin autem ecclesiæ tuæ parcis (et scio quod parcas) respice in verba Eusebianorum, neque des in exitium et vituperium hereditatem tuam : sed Arium de medio tolle, ne ipso in ecclesiam ingrediente, simul cum ipso ingredi videatur etiam hæresis, et impietas deinceps pro pietate habeatur.

non tamen ad ecclesiam receptus ab Episcopo,

ad hujus orationem

120 Talia cum orasset Alexander, recessit vehementer solicitus : et continuo stupendum quid atque mirabile accidit. Eusebianis comminantibus orabat Episcopus, et Arius iisdem fretus ac multa blaterans in latrinas se recepit, velut ad alvi necessitatem : ibique repente pronus incumbens, secundum quod scriptum est, crepuit medius; et collapsus in terram expiravit, simul et vita et communione frustratus. Atque hic Arii finis fuit : Eusebiani autem magnopere confusi sodalem suum sepeliverunt. Beatæ vero memoriæ Alexander, exultante Ecclesia celebravit synaxim cum omnibus fratribus, in vera pietate rectaque fide orans, et glorificans magnopere Deum; non tamquam gaudens super ea morte (absit, cunctis enim propositum est semel mori) sed quia præter humana judicia istud accidit. Nam ipse Dominus, dijudicans Eusebianorum minas F et Alexandri preces, condemnarat hæresim Arianam, ostenderatque eam esse ecclesiastica communione indignam.

disrumpitur in latrina,

divino extinctus judicio.

121 Verum ipso sic extincto, non quievit disputatio de iis quæ invenerat dogmatibus, *inquit Sozomenus lib.* 2 *cap.* 29, neque desierunt eadem cum ipso sentientes diversa sentientibus adversari. Quin etiam cum populus Alexandrinus continenter vociferaretur, atque in supplicationibus suis pro Athanasii reditu precaretur, et magnus ille monachus Antonius sæpius eamdem ob causam scriberet, suaderetque haud esse credendum Meletianis, et eorum accusationes habendas esse pro calumniis; nequaquam persuasus est Imperator : sed Alexandrinis quidem scripsit, insaniæ et petulantiæ eos arguens; Clericis vero et Virginibus sacris præcepit ut quiescerent; affirmans se nullatenus dimovendum a proposito, nec revocandum a se Athanasium, utpote seditiosum et ecclesiastico judicio damnatum, Antonio denique renuntiavit, sententiam Synodi a se non posse parvi pendi : Quamvis enim, inquiebat, pauci aliqui ad odium aut gratiam judicarent; non tamen credibile est, tantam multitudinem adeo illustrium et spectabilium Episcoporum in eamdem partem adductum iri. Athanasium certe contumeliosum

Alexandrinos cum S. Antonio petentes reditum Athanasii,

repellit Imperator pacis cupidus;

A liosum et arrogantem, turbarumque causam esse: nam qui alieniori erant ab illo animo de his maxime eum accusabant, scientes quam vehementer ejusmodi homines Imperator aversaretur.

et Joannem Meletianum in exilium mittit;

122 *Ob eamdem etiam causam Joannem Meletii successorem, licet a Concilio Tyri ad communionem receptum, induci non potuit ut susciperet, sed ipsum quoque mulctavit exilio, quia intellexerat ejus causa divisam in factiones Alexandrinorum Ecclesiam, aliis ipsum, aliis Athanasium commendantibus. Hujus tamen innocentiam tandem aliquando cognoscens, extremo vitæ tempore cum* Alexandriam redire jussit, idque præsente Eusebio Episcopo Nicomediæ, et contraria suadere conante, *ut ait Theodoretus lib.* I *cap.* 32. *Obiit deinde magnus Constantinus,* XXI *Maji, anno* CCCXXXVII *: ex cujus testamento Imperium partiti sunt filii: sic ut Constantino natu maximo cesserit Hispania, Britannia, Gallia etiam Belgica, Germaniæ pars circa Rhenum et Danubium et Africæ pars Occidentalior; Constanti natu minimo Italia, Illyricum, Ponto Euxino finitima; Macedonia, Græcia, Creta, Sicilia, Sardinia et Africa reliqua; Constantio Thracia cum vicina Mysia, Asia, Syria, Ægyptus, Orientisque Imperium ab Illyrico ad Nisibin. At quia Constantius secundo genitus protractus*

ac moritur, decreto prius Athanasii reditu:

B *erat in Arianæ hæreseos defensionem, per eum Presbyterum, cui testamentum suum moriens Imperator commendarat, dilatus fuit S. Athanasii reditus, integro et amplius anno: Eusebianis interim in Arianorum gratiam moventibus omnem lapidem, ut et ipsum arcerent, et quoscumque consiliis suis adversantes orthodoxos Episcopos, hæreticis hominibus in eorum locum substitutis: quemadmodum prolixe exponit ipse Athanasius in epistola ad Solitarios, asserens Eusebianos,* quia per feminas commendationem habebant ad Imperatorem, cunctis se præbuisse terribiles. *Feminis porro, in quibus erat ipsa uxor Constantii, adnumerari etiam Eunuchi palatini debent: qui uti se ad Eusebianorum vota prorsus aptaverant, ita et obnoxium sibi immodice Imperatorem trahebant quocumque illi vellent.*

qui sub Constantio retardatus, 1 p. 813

123 *Nihilominus, cum an.* CCCXXXVIII *alicubi convenissent* tres fratres, *atque inter cetera de pace Ecclesiis reddenda egissent, uti ex Athanasio ipso colligitur,* jusserunt quemque in patriam et Ecclesiam suam redire, de aliis quidem scribentes propriæ cujusque Ecclesiæ; de Athanasio vero hæc, Constantinus Cæsar populo Catholicæ Ecclesiæ urbis Alexandrinæ. Non existimo vestræ sanctæ menti esse ignotum, quod Athanasius adorandæ legis interpres,

tandem conceditur, 1 p. 814

C ideo ad tempus missus in Gallias fuerit, quoniam feritas sanguinariorum hostium ejus periculose imminebat sacro illius capiti, ne forte per improborum illorum machinationes immedicabile quidpiam pateretur. Ad illam vero eludendam ereptus faucibus hominum sibi insidiantium, jussus est apud me sic vivere, ut in qua moraretur urbe necessariis omnibus abundaret; quamvis veneranda viri virtus, divino freta auxilio, asperioris fortunæ pondera parvi faceret. Igitur cum Dominus ac Pater meus Constantinus Augustus, quam maxime voluerit, propter vestram insignem pietatem, eumdem Episcopum suo loco restituere; sed humana sorte præventus, prius quam suum hoc votum impleret, obdormierit; congruum duxi, ut ego propositum Imperatoris piæ memoriæ susciperem implerenque. Cum is ad conspectum vestrum venerit, cognoscetis quanto in honore apud me fuerit. Neque minus, si quid gratiose erga ipsum egi; ad hoc enim animum meum movit et induxit desiderii vestri repræsentatio, ipsaque tanti viri species. Divina providentia vos conservet, Fratres dilecti. Datum XV Kalendas Julias. Treveris.

scribente ea de re ad Alexandrinos Constantino Juniore.

124 *Ad Athanasii Alexandriam revertentis iter spectare videtur quod in Apologia ad Constantium scri-*

D *bit, quod* ipsum *Imperator ille fuerit* dignatus videre, primum Viminiaci, *qui locus est ad Danubium in Mœsia prima,* et iterum Cæsareæ, quæ est in Cappadocia: *de quibus duobus congressibus et posteriori* tertio Antiochiæ, *testem ipsiusmet Imperatoris appellat memoriam,* utrum vel tum de Eusebianis ipsum affligentibus apud ipsum fecerit mentionem; aut criminatus sit eorum quempiam a quibus afficiebatur injuria. Si autem, *inquit,* neque ob ea de quibus me loqui oportebat accusavi illos, unde hæc mihi insania, qua coram Imperatore traduxerim Imperatorem, et fratrem cum fratre commiserim? *de quo scilicet falso insimulabatur ab æmulis. Eodem in itinere Constantinopoli transiens Athanasius,* præsens fuit accusationi *intentatæ Paulo Constantinopolitano Episcopo, prout indicat in Epistola ad Solitarios, Pauli orthodoxam fidem vel eo probans,* quod qui hunc fecit reum Macedonius, etiam tunc cum reo suo, cujus Presbyter erat, communicavit.

Rediens ille bis agit cum Constantio, 1 p. 676

videt Paulum Ep. Constantinopoli,

1 p. 813

125 Cum vero Alexandriam nondum esset ingressus *Sanctus,* et per Syriam in itinere ab exilio reverteretur *a Præfecto Ægypti damnati sunt aliqui, quorum causa non puduit adversarios, sævitiam Athanasio imputare: quod merito indignantur Alexandrini Patres, cum,* si vel in ipsa Alexandria fuisset, *nihil ad eum pertinuissent Judicum aut Præfecti acta, ex re*

1 p. 725 *transit per Syriam,*

E *nulla ecclesiastica occasionem habentia. Notant etiam iidem Patres, quod* revertens ab exilio *Athanasius,* suam ecclesiam, a qua recipiebatur, etiam tum vacantem invenit: *indeque inferunt, eum,* cum relegebatur in Galliam, non fuisse habitum pro vere damnato; *cujus loco alius constitui potuisset ac debuisset. Quanta tum fuerit illius Ecclesiæ lætitia nusquam exprimitur: comparatio tamen quam instituit Nazianzenus, posteriorem aliam Athanasii receptionem describens, videtur hoc potissimum tempus spectare,* quo, ex simili fuga et ob easdem causas suscepta, Alexandriam repetiit. *Si enim posterior illa, cum nulla alterius cujuscumque occursus festivitate comparabilis, cum hac tamen conferri potuit; oportet eam omnino maximam et fere inexplicabilem fuisse.*

1 p. 718

et Thronum suum adhuc vacantem recipit.

3 p. 18

NOT. 24

CAPUT XII

Nova Eusebianorum molimina, tum apud Imp. Constantium, tum Romæ apud Julium Papam; quem Athanasius ipse adit.

F Vix *redierat Alexandriam Athanasius, cum adversarii ejus,* verentes, *ut Ruffinus ait lib.* II *cap.* 15, ne si forte adeundi Regis *Constantii libera* aliquando copia fieret Athanasio, per eumdem veritatis fidem, quam divertebant, secundum Scripturas edoceretur; omnimodis eum insimulare apud Principem aggrediuntur, *contraque eum* quamplurima criminosa simul ac flagitiosa componunt. *Imprimis vero, ex ea quam supra attigimus occasione, ob Præfecti acta nihil ad ipsum tunc adhuc absentem pertinentia;* objiciunt cædes et homicidia patrata esse post Athanasii ingressum. *Quod Synodus Alexandrina refellens* Cædes, *inquit,* omnino nulla, neque ab Athanasio neque per Athanasium commissa est... Cædes et vincula aliena sunt a nostra Ecclesia: carnifici neminem unquam Athanasius tradidit: neque carcer, quanto in ipso fuit, propter illum unquam est fatigatus. Sacraria nostra, uti semper, ita et nunc munda sunt, et solo Christi sanguine veraque in ipsum pietate sanctificata. Non Presbyter, non Diaconus interfectus ab Athanasio est, neque mortem ulli vel exilium irrogavit. Utinam illi, qui vere persecutionem suscitant, nihil tale contra ipsum fecissent! nullus enim ejus causa hinc abiit in exilium, nisi ipsemet Episcopus Alexandriæ Athanasius, per istos pulsus: quem dimissum, rursus iisdem ac pejoribus malis student involvere,

Ab reduce Athanasio metuentes sibi adversarii,

1 p. 723

calumniantur quod cædes ejus causa sint factæ,

A AUCTORE D. P.

involvere, omninoque ad falsa et letifera verba linguas suas exacuunt.

1 p. 737 *quod frumentum viduis dandum ad se verterit,*

127 *Aliud deinde crimen excogitant, quod prædicta Synodus sic exponit et refellit.* Frumentum dabatur a patre Imperatorum in alimentum viduarum, partim Libycarum partim Ægyptiarum, quod etiamnum recipiunt, Athanasio nihil inde referente præter laborem. Nunc tamen accipientibus illis, neque querentibus quidpiam, sed præberi sibi fatentibus, traducitur Athanasius, quod universum frumentum emerit atque in usus suos reposuerit : et hoc scripsit Imperator, eorum criminationibus ad querelas deponendas inductus. . . cum ipsimet studeant frumentum avertere ab Ecclesia per hujusmodi calumniam, et ad Arianos transferre.

quod absque Concilii assensu redierit.

128 *Imprimis autem accusarunt Athanasium adversarii, teste Socrate lib. 2 cap. 5, quod a Concilio Tyri depositus,* absque consilio et consensu communis Concilii Episcoporum, Sacerdotii gradum denuo conscendisset; et ab exilio revertens, suo ipsius arbitrio in ecclesiam irruisset. . . quin etiam, quæ Tyri contra ipsum acta fuerant, proferebant in medium : *non tantum apud Constantium, ad talia suscipienda pronum, (uti apparet ex ejusdem querula de frumento epistola,* B *cujus jam meminimus) sed* et Romam et ad Imperatores Constantinum atque Constantem scribentes. Verum quia legati missi ab Athanasio, *ut ipse ait in epistola ad Solitarios*, eorum mendacia refutabant, rejecti sunt cum pudore ab Imperatoribus *prænominatis. Alibi quoque fatetur Athanasius, quod* Alexandriæ existens, necesse habuit excusare se per litteras apud Constantem, ob ea quæ Eusebiani calumnioso ad ipsum scripserant. *Denique collecta et quaquaversum missa sunt a Synodo Alexandrina* testimonia Sacerdotum Libycorum, Pentapolitanorum, atque Ægyptiorum, ut vel inde constaret de calumnia Athanasio illata.

1 p. 815 *sed frustra apud Constantinum et Constantem.* 1 p. 675

1 p. 813 *Pulso Paulo CP. Sedem ejus occupat Eusebius,*

129 *Interim* Eusebius, *qui pridem* oculos adjecerat ad Episcopatum urbis *Constantinopolitanæ, quæ in primariam Imperii sedem erecta erat a Constantino* (nam eodem modo a Beryto Nicomediam transilierat) *sicuti* criminando effecerat ut a Constantino relegaretur in Pontum *Paulus Constantinopolitanus Episcopus; ita et apud Constantium egit, ut convocata super eo negotio Synodo, deponeretur iterum e Sede illa, ipseque substitueretur,* persuasus, *ut Alexandrini de eo queruntur,* in magnitudine urbium religionem C esse suam, et sortem Dei, secundum quam constitutus ordinatusque fuerat, pro nihilo ducens. *Colitur S. Paulus die* VII *Julii, quando de ejus exiliis morteque plenius erit agendum nobis; nunc ejus hic meminisse sufficit, quatenus historia ejus implicita est cum Actis S. Athanasii : cui ut eamdem fabam cuderent Eusebiani, Antiochiam deligunt, habendis contra eum atque orthodoxam fidem conciliabulis; interim vero Arianis qui Alexandriæ erant, a Secundo Episcopo Ariano ordinandum curant Episcopum, Pistum.*

1 p. 727

Arianis Alexandrinis curat Episcopum ordinandum,

130 *Eorum qui Antiochiæ convenerant præcipui erant* Dianius *Cæsareæ in Cappadocia,* Flacillus *Antiochiæ,* Narcissus *Neroniadis,* Eusebius *jam Constantinopolitanus,* Maris *Chalcedonis,* Macedonius *Mopsuestiæ,* Theodorus *Heracleæ Episcopi : quid* ad Julium *Romanum Papam* litteras misere : et arbitrati se Athanasium perterrituros, petierunt indici Synodum, ipsumque si vellet Julium fieri judicem. *Has litteras, una cum Actis Conciliabuli Tyrii, antea tam sedulo occultatis, detulerunt Romam Eusebianorum legati,* Macarius Presbyter et Martyrius Hesychiusque Diaconi : *qui videntur etiam in mandatis habuisse instare apud Julium, ut Pisto scriberet, quatenus ita videretur Pontifex cum isto, quem Arianum esse dissimulabant communicare. His cognitis non defuit sibi suæque causæ Athanasius : sed etiam ipse Presbyteros e suis* D *aliquos Romam expedivit; quibus Eusebiani, ut in epistola sua testatur ipse Julius,* nullo modo pares, ac semper ab illis convicti refutatique, Concilium indici postularunt, litterasque et ad Eusebianos et Alexandriam ad Athanasium mitti, quibus convocarentur, ut coram omnibus justo judicio de causa cognosci posset : tum enim se de Athanasio probaturos esse, quod jam nequirent. . . . . Athanasii Presbyteris bona cum fiducia coram Julio resistentibus.

1 p. 739 *et Romam citari Athanasium petit:*

hic illuc Presbyteros suos mittit,

1 p. 743 *qui coram Julio adversarios confundunt:*

131 *Iidem Presbyteri etiam* docuerunt Pistum (*pro quo cœperant solicitare Pontificem Eusebiani,* antequam isti judicio se sisterent) Arianum esse, eoque nomine et ab Alexandro et a Nicæna Synodo ejectum : ac gradum sui ordinis a quodam Secundo, quem similiter magna Synodus ut Arianum rejecerat, accepisse. Hi vero neque Macarii quidem sodales contradicebant, neque Pistum fuisse a Secundo constitutum negabant..... *Ipse autem* Macarius Presbyter cum audisset superiores esse Athanasii Presbyteros, Pontifice ejus et Martyrii atque Hesychii præsentiam præstolante, licet corporali ægritudine teneretur, noctu tamen recessit, confusus propter refutationem Pisti, quantum licuit conjectando assequi. *Hæc ipse Julius.*

E

1 p. 722 *ad eumdem et alios ubique Episcopos scribit pro Athanasio Alexandrina Synodus,*

132 *Interim* congregata *est* Alexandriæ *jam sæpe citata* sancta Synodus ex Ægypto, Thebaide, Libya, Pentapoli; *quæ* omnibus ubique Ecclesiæ Catholicæ Episcopis, *Julio imprimis, scripsit pro Athanasio longam illam Epistolam, quam totam ille refert in Syllogo, et ex qua plurima in præcedentibus accepimus, historiam rerum circa Sanctum gestarum et calumniarum ei intentarum continentia. Exordium Epistolæ istius hoc est.* Poteramus quidem, dilectissimi Fratres, statim ab initio conflatæ in Athanasium comministrum nostrum calumniæ; deinde post ejus Alexandriam regressum, respondere super fictis criminibus Eusebianorum, simulque ostendere quam nihil nisi meras imposturas objecissent. Sed quia tempora illa id non permittebant, ut ipsi nostis, postea autem arbitrabamur ad restitutionem Episcopi Athanasii submissuros vultum et pudore suffundendos pro tam manifesta injustitia; putavimus rem esse transmittendam silentio. Sed quoniam post tantas ejus viri calamitates, post aditam Galliam et vitam peregre actam, post tantum non toleratam mortem, propter eorum accusationes, nisi humaniori Imperatore usus fuisset, post ista denique omnia, quibus quilibet inimicus satiari quantumvis efferus potuisset; quoniam, inquam, non erubescunt, sed rursum impudenter efferuntur contra Ecclesiam et Athanasium; ejusque dimissionem ægre ferentes ac prioribus pejora molientes, non verentur quod in sacris Litteris scriptum est, Falsus testis impunitus non erit, et, Os quod mentitur occidit animam; non possumus silere diutius.

propter calumnias veteres ab Eusebianis impudenter renovatas,

F

Prov. 19 Sap. 1

133 *Hinc ingredientes in materiam propositam, singula accusationum Athanasio intentarum capita exponunt et refellunt, efficacissime demonstrantes eorumdem vanitatem, æque ac judicii apud Tyrum exerciti injustitiam : denique in conclusione Epistolæ de Eusebianis queruntur, quod jam non clanculo, sed* aperte, Arianos homines, atque eo nomine ab universa damnatos Ecclesia, contra Ecclesias irritent, Episcopumque illis constituant, divulsis a se invicem per metum Ecclesiis, quo illis ubique suppetant cooperatores suæ impietatis : ideoque et Diaconos mitti ad Arianos, qui cum ipsis communicando, litterasque accipiendo et mittendo, Ecclesiam in schisma conjiciunt : ea etiam scribi quaquaversim quæ hæresim commendent et Ecclesiam infament, uti videri potest ex litteris ad Romanum Episcopum, et forte ad alios sigillatim scriptis. *Itaque omnes orant,* ut hac contestatione

easdem sigillatim refutant,

1 p. 738

querensque ab ipsis foveri Arianos,

A statione suscepta, Athanasio condoleant, et zelum indignationemque induant contra Eusebianos. . . . . neque eis attendant si iterum contra Athanasium scribant (quidquid enim ab illis proficiscitur, falsum est) ne quidem si Ægyptiorum Episcoporum nomina subscribant Epistolis. Certum est enim, *inquiunt*, nos non subscribere, sed Meletianos, homines semper schismaticos, qui usque nunc conturbant Ecclesias, et seditiones movent, et decreta prorsus absurda ac pene ethnica faciunt; eaque patrant quæ pudor sit committere litteris, sed ab earum latoribus disci poterunt.

et sub falso Ægyptiorum nomine contra Sanctum scribi:

134 *Anno* CCCXXXIX *hæc acta et scripta videntur (priusquam sequenti anno Concilium Romæ indiceretur, de quo infra) eodem autem ferme tempore ac zelo* etiam ex aliis provinciis Episcopi pro Athanasio *scripsere, ut Julius Papa asserit in sua ad Antiochenam Synodum Epistola, et, ut in Syllogo notat Athanasius,* alii tum ex Asia, tum ex Phrygia, tum ex Isauria, quorum singulorum nomina cum suis epistolis circumferuntur prope sexaginta tres. *Ad quæ Julius Papa opportune advertens, Eusebianos monet*, quod si suis litteris fidem dari postulant; æquum pariter esse ut literis eorum qui pro Athanasio scribunt fides non abnegetur; maxime
B cum, ipsis ab ejus patria longe distantibus, illi qui in iisdem locis cum Athanasio degunt, ut de homine noto rebusque ibi gestis certiores, bonum testimonium de vitæ ejus innocentia perhibeant, affirmantes eum non nisi fictis criminibus opprimi. *Porro Julius Eusebianis et Athanasio scripsit*, Concilium fieri oportere, ubi tuto invicem objicerent crimina, et objecta refutarent.

pro eodem etiam alii aliunde scribunt. 1 p. 750 — 1 p. 768 — 1 p. 746 — *Quare Julius Concilium Romæ indicit.* — 1 p. 815

135 *Ea Pontificis mente intellecta ipsummet sibi adeundum statuit Athanasius.* Cum autem is Romam pervenisset, *mense circiter Septembri anni* CCCXXXIX continuo Julius ad Eusebianos litteras scripsit, misitque per duos ex Presbyteris suis Elpidium et Philoxenum; certum diem definiens ut aut præsentes se sisterent, aut cognoscerent se omnibus modis suspectos haberi. Illi vero ubi Athanasium Romæ adesse audierunt, *contra quam ausurum speraverant*, et intelligentes ecclesiasticum consessum fore, ubi nec Comes affuturus esset, neque satellites pro foribus excubarent, neque ex præscripto Cæsaris fierent omnia, quibus rationibus et non aliis Episcopos vicerant; qui sine illo præsidio ne loqui quidem audebant, ita inhorruerunt et metu contracti sunt, ut
C Presbyteros retinerent ultra diem condictam, causificationem interim turpem fingentes, se ob bella Persarum venire non posse. Sed in ea re nihil veri; metus autem conscientiæ illos urgebat. Quid enim negotii Episcopis cum bello? aut quid obstaculi illis a Persis oriebatur, quo minus Romam venirent, urbem utique longinquam et transmarinam. Orientis interim loca suasque provincias obeuntes, leonum more quærebant si quis ipsis adversaretur, ut eum per calumniam ejicerent in exilium.

quo cum venisset Athanasius, 1 p. 739 — 1 p. 816 — *non sunt ausi comparere Eusebiani.*

CAPUT XIII.

Conciliabuli Antiocheni acta adversus Athanasium; Gregorii Ariani violentus in ejus ecclesiam ingressus.

1 p. 748

Annum totum et integros sex menses, *inquit in sua Epistola Julius*, apud nos hæsit Athanasius, Eusebianorum expectans præsentiam aut quotquot comparere auderent; suaque præsentia pudefecit omnes: quippe qui judicio non se stitisset, nisi sui fiduciam habuisset. Nec enim, *inquit Julius*, sponte comparuit, sed litteris nostris vocatus ad judicium; quemadmodum et vos citavimus. *Interim Constantinus Junior copias contra Constantem movens, seditione militari prope Aquileiam comprehensus, et in fluvium Al-* D *sum præcipitatus interiit, die* VI *Aprilis an.* CCCXL. *Ea mors in Asia nuntiata, quin Eusebianorum animos vehementer erexerit, dubium esse nullum potest. Itaque missos a Julio Presbyteros varie ludificari cœperunt, multa querentes de ipso Julio, ac nominatim, quod epistola quam attulerant a solo scripta Julio solos compellabat Eusebianos, et non etiam alios Antiochiæ insimul præsentes, unaque cum Eusebianis constituentes Synodum, quam non universim rejecit Ecclesia; sed conditos in ea Canones complures approbans confirmavit, dum eos post mortem S. Joannis Chrysostomi recepit in celebrem illam compilationem* CLXV *Canonum, veluti in Conciliis Niceno, Ancyrano, Neocæsariensi, Gangrensi, Antiocheno, Laodiceno et Constantinopolitano legitime decretorum: ex quibus etiam duos, qui inter Antiochenos sunt quartus et quintus, Chalcedonense Generale Concilium Actione 4 sine scrupulo protulit.* Conciliabulum *tamen in titulo diximus, quia ipsum in hac historia consideramus, quatenus primas auctoritatis partes in eo habentes Eusebiani, receptique ad communionem Ariani, fecerunt, ut non alio oculo ipsum debeamus considerare, quam quo illud consideravit S. Athanasius et S. Innocentius Papa I, exitum ejus potius quam initium considerantes; magisque attendentes quid Eusebiani intenderint, etiam in iis quæ alias recte constituebant; quam quid spectarent Episcopi plures revera orthodoxi, et ex* E *sola cum Arianis communione reprehensibiles, eatenus tamen excusabiles, quatenus persuasi erant eos solo Consubstantialitatis vocabulo offendi, rem admittere.*

AUCTORE D. P. Extincto Constantino Juniore, ad novas spes erecti Eusebiani, — *in Concilio Antiocheno prævalentes,*

137 *Julius autem neque hoc excusavit eisdem rescribens, quin libere ostenderet peccari in eo,* quod Arianos, ab omnibus condemnatos, contra sententiam eorum qui causam judicaverunt, reciperent: *neque tamen suam eis communionem propterea denegavit,* dilectissimos in Christo Fratres *adhuc eos appellans: ad objectam vero criminationem, quasi solis Eusebianis scribens reliquam Synodum inhonorasset, excusat se* non aliunde *quam ab Eusebianis* litteras accepisse contra Athanasium, ideoque necessario iis respondisse qui scripserant. *Similiter et ad alterum querelæ caput,* quod solus illis scripserit; consequens est, *inquit* ut indignemini quod illi mihi uni scripserint.... tametsi autem solus sum qui scripsi, non meam tamen solius sententiam, sed omnium Italorum et omnium in his regionibus Episcoporum scripsi. *Et hoc ipsum testatur Athanasius in sua ad orthodoxos Epistola, anno sequenti scripta, ubi ait,* quod, cum nondum scelera illa accessissent (*de quibus a Philagrio et Gregorio patratis conqueritur, uti mox videbimus*) Episcopi F Romæ, infensi prioribus eorumdem hominum factis, concilium indici celebrarique voluerunt. Hoc autem reformidantes Eusebiani, *inquit Athanasius*, ut Ecclesiam turbarent nosque de medio tollerent, atque ita sine metu agerent quæ vellent, et reprehensorem non haberent, *inierunt consilium, et denuo Antiochiam indixere conventum, quem Athanasius in libro de Synodis ait esse habitum* tempore encœnorium, *ejus scilicet Basilicæ cujus fundamenta Constantinus jaci jusserat ante decennium, ad quæ convenerunt* numero nonaginta *Episcopi*, Consulibus Marcellino et Probino, Indictione XIV, *id est anno* CCCLXI, præsente ibidem impiissimo Constantio.

de ipso Julio querelas movent vanissimas; — 1 p. 950 — *et novo conventu suorum Antiochiæ coacto,*

138 *Hic præcipua Eusebianis cura fuit, confirmare depositionem Athanasii apud Tyrum decretam, et in Alexandrinam Sedem substituere alium: ad quod Eusebius factionis caput Antiochiam accersierat quemdam sibi cognominem, cujus natales, institutionem, doctrinam ex Georgio Laodiceno fuse describit Theodoretus lib.* 2 *cap.* 6. *Sed cum hic* Alexandriam proficisci timeret, propterea quod Athanasius a populo Alexandrino plurimum diligeretur, *maluit Emisenæ Ecclesiæ præfici;* et ex triginta sex mansionibus Antiochiæ peregrinus

confirmant depositionem Athanasii,

AUCTORE D. P.

A grinus Episcopus nominatus est, *ut ait Julius.* Gregorius *erat, natione Cappadox, de quo loqui Nazianzenum existimat ejus interpres Nicetas aliique, ubi excusans patriam suam Cappadociam, quæ illum et similiter Georgium tulit, alterum postea invasorem Sedis (quandoquidem et in vinea spineæ nascuntur) continuo subdit :* Nec vero desunt qui ne meum quidem cognominem culpa liberent, qui doctrinæ amore ac studio tum temporis Alexandriæ peregre agens, cum ab ipso *Athanasio* humanissime, non secus ac filiorum carissimus, exceptus esset; tantamque apud eum gratiam obtinuisset et auctoritatem, ut res maximi ponderis illi committerentur; consilium (ut hominum sermo erat) ceperat insurgendi adversus patrem et patronum. Et quamquam alii essent actores tragœdiæ, manus tamen Absalonis, ut dicebatur, cum illis erat.

pro eoque ordinant Gregorium,

139 *Verum, quis credat Gregorium invasorem, quem palam omnibus erat præcipuam furialis erynnios partem sustinuisse in Alexandrino theatro, excludi ab actorum numero posse, velut is qui post siparium latens, expositarum in scenam personarum modos actusque occulta moderatur suggestione, soloque vulgi sermone fuisse adductum in suspicionem facinoris tam notorii? Quid? quod*

diversum ab eo qui olim Athanasii hospes,

B *de suo qualicumque cognomine agens Nazianzenus, ejusque velut Absalonis quondam manum fuisse cum adversariis indicans, ad longe anteriora tempora et prima persecutionis adversus Athanasium motæ initia videatur respicere. Illata enim mentione de manu Absalonis, continuo subdit :* Si quis vestrum est, qui manum illam, ex qua sancto viro falsum crimen illatum est, et mortuum illum viventem, et injustum exilium norit, quid dicam intelligit : *hæc enim omnia Arsenium spectant, et judicium Tyrium, et exilium Trevirense. Quamcumque igitur partem in hac tragœdia habuit ille hactenus occultus Nazianzeni synonymus, cujus causa in ore vulgi infamata etiam Cappadocia fuit, velut novos identidem adversarios Athanasio parturiens, eam ille egit anno* CCCXXXV; *proinde diversus ab eo fuit, qui anno* CCCXLI *dumtaxat in scenam prodiit et obiit anno* CCCXLIX. *Denique illa singularis modestiæ ac reverentiæ plena cognominis sui incusatio, numquid indicare videtur Nazianzenum agere de aliquo, cum ista dicerentur annis post invasoris Gregorii mortem pluribus quam viginti, adhuc vivente, et virtutis, doctrinæ ac dignitatis æstimatione secum comparabili, et quem suum ipse cognominem per antonomasiam appellabat? Quod si liberas cogitationes*

an. 335 ejus adversariis occulte favit.

C *libere prodere liceat, nemo est in quem suspicio favoris contra Athanasium præbiti et operæ adversariis ejus clam navatæ, cum insigni ingratitudinis nota, facilius cadere posse videatur, quam in S. Basilii juniorem fratrem* S. Gregorium Nyssenum; *qui eo tempore, in flore adolescentiæ ac studiorum, ætatem annorum forte triginta attigerat, dignus quem Athanasius exciperet tam amanter et tam confidenter adhiberet ad negotia, spes undique maximas de se facientem. Illa autem suspicio si vana non est; eidem, ad meliores postea adjuncto et professo Arianorum hosti, justam talionem reposuit Deus, quando permisit ut etiam ipse anno* CCCLXXII *haud absimilem pateretur persecutionem ab iis quibus olim colluserat, totosque octo annos exul a sua Ecclesia ageret : quæ ceteræque ejus laudes abunde debent eluisse maculam, si qua olim fuit ab adolescentiori in Athanasio vexando contracta.*

140 *Redeo ad Alexandrini Sedis invasorem Gregorium, ab Eusebianis ordinatum Antiochiæ :* quæ res quanam ratione facta sit prorsus ignoro, *inquit Julius,* non enim decebat, cum nos ad celebrandam Synodum litteras mitteremus, aliquos præoccupare judicium Synodi : deinde non decuit novos istos modos contra Ecclesiam induci. Ubi enim est ejusmodi ecclesiasticus canon aut traditio Apostolica, secundum quam, Ecclesia pacem habente, et Episcopis Provin-

1 p. 784 Indignatur ad sceleris novitatem Julius :

D cialibus cum Alexandrino Episcopo Athanasio consentientibus, immitteretur Gregorius, externus homo, neque Alexandriæ baptizatus, neque plebi notus, neque postulatus a Presbyteris : isque Antiochiæ crearetur Episcopus, inde deducendus Alexandriam, non cum Presbyteris aut Diaconis civitatis, non cum Episcopis Ægypti, sed cum militibus? *prout infra videbimus.* Hac re confecta, *inquit Theodoretus lib.* 2 *cap.* 7, fidem commutare laboraverunt : qui quidem videri volebant nihil eorum quæ in Concilio Nicæno acta sunt reprehendere : revera tamen nitebantur fidem Consubstantialis cum Patre Filii labefactare, ut paulatim homines ad Arii opinionem impellerent. *Ergo cum pridem in Hierosolymitanis, ut vidimus, encæniis* Arii dementiam collaudassent, et Arianos in communionem recipiendos statuissent : *intelligentes se ideo* ab omnibus male audire de hæresi, variis modis scripserunt *Confessionem fidei. Et primo quidem scripserunt epistolam,* qua negant se Arii sectatores esse, aut, cum sint Episcopalis ordinis, Presbyterum sequi : quinimo *aiunt,* se fidei ejus, *id est Arianæ,* examinatores probatoresque factos, potius eum admittere quam sequi : *signanter autem* credere... in unum filium Dei unigenitum, ante omnia secula existentem, et coexistentem cum Patre a quo genitus est.

Eusebiani repudiato τῷ ὁμοουσίῳ

novam fidei formulam condunt, 1 p. 892

E 141 *Sed* cum priorum pœnituisset novaque excogitassent, aliam in eisdem encæniis *edidere epistolam, profitentes se credere* in filium Dei unigenitum, per quem omnia; eumque natum esse ante secula ex Patre Deum ex Deo, Totum ex Toto, Solum ex Solo, Perfectum ex Perfecto, Regem ex Rege, Dominum ex Domino, Verbum vivum, Sapientiam vivam, Lumen verum, Viam, Veritatem, Resurrectionem, Pastorem, Januam; immutabilem et inalterabilem quoad Divinitatem, essentiamque et voluntatem, potentiam et gloriam; Patris imaginem dissimilitudinis expertem, Primogenitum omnis creaturæ, eumdemque in principio apud Deum Verbum. Theophronius porro Episcopus Tyanensis istiusmodi fidem in præsentia omnium promulgavit; cui omnes, hominis religione approbata, subscripserunt. *In hac autem dicitur* Unigenitum, per quem omnia, genitum esse ex Patre ante secula, Deum perfectum ex Deo perfecto, et apud Patrem existere in sua persona. *Quæ omnia, verbis diversa, sensu eadem et Catholica, eo spectabant, ut suaderetur Consubstantialitatis confessionem, cum vox esset inusitata Scripturis, non esse extorquendam hominibus, rem ipsam ut videbatur tenenti*

iterumque aliam,

1 p. 894 *et aliam.*

F *bus; eaque seclusa pacificari posse Ecclesiam, receptis in eam Arianis; et pro turbatoribus esse habendos, qui eos pretextu Nicænæ fidei exclusos volebant.*

142 *Talia Antiochiæ acta esse ac porro agi intelligens Athanasius, non putavit cum tanto Ecclesiæ periculo, in quam immittendus per vim Gregorius quotidie timeri poterat, diutius sibi Romæ expectandos frustra esse adversarios, quos judicium subterfugere satis apparebat. Alexandriam itaque festinavit regredi, ubi eum in Paschate feralis ille turbo deprehendit, cujus plena est omnis ecclesiastica historia. Rem ut gesta est juvat ex ipso Athanasio discere, qui in epistola ad Orthodoxos prolixe hoc argumentum tractans, hujusmodi historiam nobis proponit.*

Redit interim Alexandriam Athanasius,

143 Rebus *Romæ et Antiochiæ* inceptis, cum male sibi ubique conscii *Eusebiani,* de causa sua in Ecclesiastico conventu desperarent; Constantium, ut hæreseos propugnatorem, adeunt cum lamentis : et Vides, inquiunt, omnes a nobis deficere, pauci residui sumus : incipe persequi, quoniam etiam ab istis paucis destituimur et deserti relinquimur : quos enim vi ad communionem nostram per exilia Episcoporum adegimus, ii ab Episcopis in Sedes suas revertentibus, ut contra nos sentiant, persuadentur. Scribe igitur

1 p. 815 *et Eusebianis apud Constantium agentibus,*

A igitur ad omnes, et mitte denuo Philagrium Præfectum Ægypti : ille enim, ut reipsa jam patuit, idoneus est rebus gerendis : mitte item Gregorium Episcopum Alexandriam : nam et iste poterit hæresim nostram stabilire. *Ita Athanasius ad Solitarios, ad Orthodoxos vero antea scripserat quæ sequuntur.*

1 p. 944 proponitur edictum de recipiendo Gregorio.

Itaque nobis ex more degentibus in pace, populisque lætantibus super frequentatione synaxeon ; et in bona secundum Deum conversatione proficientibus sacrorum comministris per Ægyptum, Thebaida, Africamque, ac mutua tum inter se, tum erga nos pace connexis ; ecce ibi statim Præfectus Ægypti litteras proponit, in formam edicti, quasi Gregorius quidam Cappadox, successor mihi veniret a Comitatu.

Populo frequentiori intra ecclesiam collecto,

144 Fama istius negotii tunc, ut in re nova, et nunc quoque post rem peractam, perturbavit omnes. Major igitur ea de causa in templa populi confluxus, præcipue quia sciebant neque se, neque Presbyterum, neque Episcopum ullum questum de me ; solos autem Arianos cum ipso videbant, et ipsummet Arianum esse sciebant, pro Arianis missum ab Eusebianis... Populis ergo graviter id ferentibus et propter

1 p. 945

irrumpit in eam cum armatis Præfectus Philagrius,

B ejusmodi novitatem ad ecclesias convenientibus, ne Arianorum impietas fidei ecclesiasticæ commisceretur ; Philagrius, qui olim ecclesiam et sanctas ejus Virgines contumelia affecerat, et nunc Ægypti Præfectus erat, religionis nostræ Apostata et Gregorii conterraneus, nihil sanctum in moribus habens, sed Eusebianorum patrocinio fultus, eoque studiosus contra ecclesias agens ; gentilium turmas ac Judæorum et quoscumque dissolutos homines conducit pollicitationibus, quas deinde exolvit : eosque subito immitit in ecclesias contra populum cum gladiis fustibusque...

rapiantur Virgines monachique,

145 Et ecclesia quidem ac baptisterium conflagrarunt igne ; ululatus autem et lamentationes audiebantur per urbem, indignantibus civibus propter ea quæ fiebant, conclamantibusque et de vi facta protestantibus. Etenim sanctæ Virgines et incontaminatæ nudabantur, patiebanturque nefaria, aut si resisterent, periclitabanturde vita : monachi protriti pedibus publicis servitiis mancipabantur * aut gladiis fustibusque cæsi tollebantur e vita ; alii vulnerabantur aut verberabantur. Supra mensam autem sacrosanctam quæ non impietas commissa est ! Offerebant aves et pineas nuces, idola laudabant ; Salvatorem nostrum Jesum Christum, Dei viventis filium, blasphemabant intra ipsas ecclesias Domini ; sacros libros, ibidem inventos, tradebant flammis : in sanctum autem baptisterium, vah audaciam ! Christicidæ Judæi et profani gentiles, temere ingressi seque ipsos nudantes, dixerunt feceruntque, qualia vel narrare sit pudor. Nec defuere homines impii, qui, imitando persecutionum veterum acerbitatem, Virgines continentesque feminas injectis manibus traherent, et raptantes cogerent blasphemare atque abnegare Christum, recusantes autem conciderent conculcarentque.

** ἐδημεύοντο*

contaminatur ecclesia,

C

ornamenta et utensilia diripiuntur,

146 Facinoribus talibus admirabilis ille ac splendidus Gregorii Ariani ingressus exornatus, velut mercedem ac præmium sceleratæ victoriæ præbens, Ethnicis Judæisque et aliis talia contra nos ausis deprædandam dedit ecclesiam. Insolentia autem ista atque improbitate semel permissa, committebantur tetriora quam in bello, atrociora quam in latrocinio ; cum hi diriperent obvia, illi in cellis reposita dividerent, magnamque vini copiam aut ebiberent aut effunderent aut asportarent, oleumque reconditum prædarentur ; fores item cancellosque velut rejectamenta auferrent, et candelabra ad parietem ponerent, atque ecclesiæ cereos idolis accenderent. Denique in ecclesia aliud videre non erat quam rapinas

D *AUCTORE D. P.*

et cædes : neque ad hæc erubescebant Ariani impii, sed pejora insuper crudelioraque adjiciebant. Nam Presbyteri laicique exponebantur ad contumeliam, sublatæ in humeros Virgines deferebantur ad Præsidis tribunal et conjiciebantur in custodiam : alii publico addicebantur et cædebantur flagris ; panes quoque sacrorum Ministris Virginibusque dari prohibebantur.

et hæc circa Pascha :

147 Fiebant hæc in Quadragesima circa Pascha ; cumque jejunarent Fratres, Gregorius ille admirabilis, Caipham æmulatus, cum Præside Pilato contra pios Christi cultores debacchabatur ebrius. Certe in die Parasceves, cum Præside et gentilium multitudine, unam ecclesiarum ingressus, quia vidit populum violentam ejus irruptionem aversari, fecit ut crudelissimus Præses eadem hora triginta quatuor Virgines, matronas ac viros ingenuos, flagellarit publice et in carcerem mitteret : inter quos Virginum unam, legendi studiosam et adhuc Psalterium tenentem manibus, cum similiter Præses jussisset publice cædi flagris ; ipse quidem liber discerptus est a carnificibus, Virgo vero in custodiam tradita. His ita actis non quieverunt nequidem in diem sequentem : sed consilium inierunt ut et in alia quoque ecclesia, in qua maxime versabar diebus illis, eadem quæ prius facerent. Ideo autem ad hanc quoque volebant extendere furorem suum, ut me ibidem perquisitum interficerent : quod et factum esset, nisi Christi gratia adjuvisset me, ut fuga elapsus hæc pauca vobis narrare possem.

atrociora etiam facta in Pentecoste,

E *invasis aliis duabus ecclesiis :*

quæ omnia male adscribuntur Georgio, postea similiter debacchato.

148 *Hactenus in epistola ad Orthodoxos Athanasius, quæ ut nunc edita extat perpetuo pro Gregorio Georgium exhibet, errore tanto proniore, quanto facilius duo hæc nomina alterantur ; quantoque tam hujus Gregorii, qui a Philagrio Præfecto per vim inductus est ; quam Georgii, qui post annos quindecim a Duce Syriano invectus eamdem occupavit Sedem, similia magis initia, fortassis etiam exitus fuere. Sed satis utrumque distinguunt nomina Magistratuum, sub quibus et cum quibus res gestæ narrantur ; nec locus unus manifeste corruptus, de quo mox infra num.* 152 *efficere potest, ut epistolam istam ad ulteriora transferamus tempora ; quam exorditur Sanctus ab historia Levitæ, qui injuriam passus in uxore, demortuæ corpus secuit, et partes in omnes tribus dimisit ; ut ad omnes pertinere crederetur facinus, quale in Israel numquam acciderat ; quemadmodum ibi Athanasius ostendit Ecclesiam Alexandrinam numquam tam dira passam esse, quam sub Gregorio Ariano pertulit. Pascha autem an.* CCCXLI, *quo ista sunt acta, celebratum est die* IX *Aprilis.*

F

CAPUT XIV.
Alia Gregorii intrusi contra Orthodoxos facinora.

1 p. 947 Fugit Athanasius.

Ego, *inquit Athanasius, epistolam suam ad Orthodoxos prosequens*, cum viderem eos ad extremam devenisse rabiem, mecumque reputarem qua ratione cavere possem ne porro damnum pateretur Ecclesia, Virgines contaminarentur, et cædes rursum fierent, novisque injuriis vexaretur populus ; furtim me subduxi multitudini, dicente Salvatore, Si vos in una civitate persecuti fuerint, fugite in aliam. Ex iis enim malis quæ patrarant in ecclesia altera, sciebam nullum scelus adversus istam [*in quo commorabar*] omissuros. Certe nec Dominicam sacræ Festivitatis diem ibi reveriti sunt, quo minus tunc quoque in custodiam compingerent homines, quando Dominus a vinculis mortis omnes absolvit ; et Gregorius cum gregalibus suis, in oppugnando Christo Præfecti potentia nixis, liberatricem diem Christi servis converteret in luctum (gaudentibus ad hæc Gentilibus, et festum ipsum irridentibus) Christianosque constringeret

prævidens impetum etiam contra se faciendum :

A stringeret ærumnis vinculorum, mandata fortassis

AUCTORE D. P. Eusebianorum adimplens.

Ita traditæ sunt ecclesiæ Arianis:

150 Per hujusmodi violentiam ecclesias Præfectus rapuit, raptas Gregorio et Arianis tradidit : et qui a nobis propter impietatem excommunicati fuerant, de ecclesiarum rapina gratulantur sibi : populus autem Dei et Ecclesiæ Catholicæ Clerici coguntur vel communicare cum hæreticorum perfidia, vel ab ecclesiarum abstinere ingressu. Quin et naucleris aliisque navigantibus mare non exiguam violentiam intulit Gregorius, alios per Præfectum subjiciens tormentis, alios vinciens atque in carcerem compingens, ut injustitiæ illius non contradicerent, sed susciperent ab ipso litteras, *quales scilicet peregre proficiscentibus fidelibus, ut ab aliis quoque reciperentur, dari consueverant.* Ac ne istis quidem contentus fuit, verum sanguine etiam nostro satiari cupiens, persuasit crudelissimo et complici suo Præfecto, ut, tamquam ex voluntate populi suffragationem contra me piissimo Imperatori Constanti scriberet, odiosissimis conceptam verbis, quo non fugiendus dumtaxat, sed mille suppliciis dignus existimarer. Et scriptor quidem suffragationis, antehac religionis Christianæ transfuga, adorat idola ethnicorum ; subscribentes vero, aut ethnici sunt idolorumque æditui, aut Ariani.

et Præfecto ad Imperatorem scribente contra Sanctum,

B

sævissimam persecutionem movit Gregorius Catholicis,

151 Denique, ne prolixior in scribendo videar, persecutio adest, et quidem talis qualis numquam contra Ecclesiam facta est. Nam in alia antehac persecutione, si fugam eligeret aliquis, etiam latens poterat baptizari ; nunc vero major crudelitas exercetur, et Babylonorum impietati simillima. Ut enim tunc adversarii Danielis, sic nunc admirabilis hic Gregorius, privatim domi suæ orantes ad Præfectum defert, et sacrorum ministros injuriosissime observat ; adeo ut propter istam violentiam multi non baptizati periclitentur, multi sine visitatoribus ægrotent et lamententur, ipso morbo acerbiorem existimantes ejusmodi calamitatem. Etenim ministris Ecclesiæ persecutionem patientibus, abominantur populi impietatem hæreticorum Arianorum : maluntque potius sic ægrotare et periclitari, quam ut super capita sua veniant manus illorum. Arianus namque Gregorius est, et pro Arianis missus ; et ideo præter hos quidem nemo illum postulat ; ipse vero, tamquam alienus et mercenarius, quælibet acerba et gravia per consentientem sibi Præfectum irrogat Ecclesiæ Catholicæ populo, velut minime suo.

C

ejus communionem aversantibus,

152 Etenim quoniam...... eum, quem Arianis prius Eusebiani constituerant, postquam ego de eo scripsi, vos Ecclesiæ Catholicæ Episcopi, cognita illius impietate, anathemati subjecistis et excommunicatum declarastis ; ideo Gregorium iisdem Arianis misere. Ne autem etiam hic, me similiter de eo scribente, eamdem pateretur ignominiam ; externa vi contra nos usi sunt, ut cum ecclesias possiderent, Arianismi suspicionem viderentur effugere. Sed in hoc quoque frustrati spe sua sunt : [nemo enim Ecclesiasticorum sese adjunxit Gregorio] nisi vel hæretici, vel ob causam ejecti, vel propter Præfecti violentiam dissimulare persuasi. *Quem prius Arianis Eusebiani misere, Pistus vocabatur, ut supra vidimus : cujus nomen et memoria cum lateret, et totam hanc de Gregorio narrationem, esse de Georgio crederet librarius, ad aliquem forte in principio sui manuscripti errorem, reliquum aptans contextum, non dubitavit, quin eo loco, quem punctis signavimus ; intelligeretur is qui Georgium immediate præcesserat, videlicet Gregorius.*

sicut antea Pisti.

153 *Hactenus relata brevibus perstringens idem Athanasius, in epistola ad Solitarios alia quædam de Gregorio addit hic minime prætereunda, licet post* *Athanasii fugam acta, scilicet quod* deinde etiam Episcopi flagellati et acerbis vinculis constricti sunt : D

cum scilicet, occupatis Alexandrinis Ecclesiis, per reliquam Ægyptum vim circumferrent Dux Balacius atque Gregorius ipse, quo se Provinciæ totius Primatem agnosci faceret. Tunc itaque Serapammonem Episcopum et Confessorem, in exilium egerunt : Potamonem vero, qui Confessor etiam ipse oculum in persecutione perdiderat, concidentes plagis cervici impactis, non prius quieverunt quam mortuum hominem esse crederent. Tunc nempe abjectus ab eis, et ægre post horas aliquot curatus refocillatusque, resumpsit spiritum ; Deo illi vitam concedente, sed admodum brevem. Post modicum enim tempus, ex verberum dolore, mortuus est, habens in Christo gloriam secundi Martyrii : *de quo vide plura dicenda* XVIII *Maji, quando ejus nomen in Romano Martyrologio habetur.*

1 p. 816

Vexantur pari modo alii per Ægyptum Episcopi,

154 Quot alii monachi flagellati sunt sedente pro tribunali Gregorio, cum Balacio qui Dux appellatur ! quot Episcopi concisi ! Hos autem omnes postea miserabilis ille Gregorius invitabat ut secum communicarent..... Quin et Episcopi amitam ita persecutus est, ut nec mortuam quidem sepeliri pateretur ; itaque insepulta abjecta fuisset, nisi hi qui eam susceperunt, ut proprium mortuum extulissent ; usque adeo erat impius. Insuper cum peregrini varii eleemosynam acciperent, jussit ad hoc data diripi, et vasa in quibus oleum vinumque deferebantur confringi... Denique multa etiam alia fecit, quæ sermonis superant facultatem, et audiens aliquis incredibilia existimaret. *Latinus interpres Athanasii* Philagrium *scribit, ubi in Græco utriusque editionis dicitur pro tribunali sedisse* Gregorius : *forte quia id credidit minus conveniens esse Episcopo : sed conveniebat tyranno, et consonant cetera quæ notantur Gregorii scelera : quare existimo, Philagrium statim ab expulso Athanasio rediisse ad Imperatorem ; vel reducendæ sub jugum Arianorum urbi intentum, res foris agendas militum Duci Balacio commisisse.*

et varie sævit Gregorius,

E

155 Ceterum ista ideo sic patravit, quia neque secundum ecclesiasticum canonem ordinatus erat, neque juxta Apostolicam traditionem ad Episcopatum vocatus ; sed ex Palatio cum militari manu et magnifica pompa missus, velut Magistratum secularem initurus. Ob eamdem etiam causam Principum magis, quam Episcoporum aut monachorum, optabat esse amicus. Si quando igitur vel ipse Pater Antonius ei de monte scribebat, abominabatur ejus scripta (nam pietas impietati abominatio est) si vero Imperator, Dux, aut Judex litteras ei mittebat, sic exhilarabatur, sicut ii de quibus in Proverbiis quasi cum querimonia dicitur, O qui relinquitis vias rectas, qui pravis oblectamini et gaudetis in perversione malorum. Eum certe qui ejusmodi afferebat epistolas remunerabatur pecuniis ; Antonii vero aliquando scribentis litteras Balacio Duci conspuendas præbuit. Sed divina ultio id minime neglexit : paulo enim post conversus equus, quo præfatus Dux ferebatur ad primam mansionem, eum momordit in femore, humoque prostratum mors intra ternos dies abstulit. *Hactenus in epistola ad Solitarios Athanasius : qui postmodum in Vita S. Antonii, numero apud nos* 109, *istius Balacii factum et pœnam, nulla facta Gregorii mentione, distinctius narravit : sic ut non ab eo cui insidebat ipse Balacius, sed a pariter equitantis Nestorii equo mitissimo, dejectus et laceratus miser dicatur : præmittatur vero Ducem eum fuisse sub Nestorio Præfecto, qui licet cito post intrusionem Gregorii successisset Philagrio, de quo nobis non constat, potest tamen Balacii mors post plures annos accidisse, quandoquidem Nestorius adhuc tenebat Præfecturam anno* CCCXLIX, *sicut in reditu Athanasii apparebit.*

utpote illegitimus invasor

F

et solius fastus secularis æstimator :

156

A 156 *Quæ cum ita essent, merito miratur Julius, quomodo ausi fuerint Eusebiani scribere, per institutionem Gregorii et Anathasii expulsionem,* pacem magnam Alexandriæ et in Ægypto esse factam. *Prudenter autem Athanasius, ad Orthodoxos Episcopos concludens Epistolam, ita monet.* Si igitur Gregorius ad vos scribat, aut alius de ipso; ne quæso, Fratres, suscipiatis epistolas ejus; sed lacerate, et cum indignatione repellite: si vero etiam formulam pacificatoriam audeat notare, neque hanc admittite: qui enim eam accepere, metu Præfecti multipliciter coacti sunt ad eam perferendam. Quoniam autem verosimile est etiam Eusebianos vobis scripturos de eodem, studui vos commonefaciendo prævenire, ut Deum, apud quem non est acceptio personarum, imitantes, expellatis illos: eo quod hoc tempore persecutiones, stupra, cædes, rapinas, incendia, et blasphemias, per ethnicos et Judæos, in gratiam Arianorum, ecclesiis induxerunt. Quid? quod nec ipse Gregorius negare possit se esse Arianum: convincet enim eum qui litteris omnibus subscribit Ammon, jam olim a B. Alexandro decessore meo, multis de causis et propter impietatem ejectus de Ecclesia. Dignemini autem rescribere nobis, et impios condemnare; ut qui hic est Clerus populusque, vestram orthodoxam doctrinam et animum improbi- B tati contrarium intelligens, gaudeat in Christo de sua vobiscum in fide concordia; illi vero qui talia contra Ecclesiam perpetrarunt, vestris litteris commonefacti, vel sero possint resipiscere.

quem ne suscipiant Episcopi alii, 1 p. 747

vel ejus epistolas aut fautores Eusebianos,

157 *Hactenus Athanasius, proximo post Concilii Romani indictionem anno, eodem scilicet* CCCXLI, *quo ista contigerunt: ut hinc quoque dubitari non possit, quin ad Gregorium, non ad Georgium, epistola spectet. In qua cum nulla fiat mentio Arsacii Eunuchi, quem Philagrio adjunctum fuisse indicat Epistola ad Solitarios, suspicamur hujus nullum tam proprium facinus extitisse, ob quod debuerit nominari. Videtur autem scripta haud diu post Pascha, quod isto anno celebratum fuit* XIX *Aprilis; prius certe quam Alexandria egressus Gregorius cum Balacio Duce, cujus hic nulla mentio, ea patraret in Episcopos et Monachos (nam hos Paschali tempore adeo multos quam supponitur fuisse Alexandriæ non est credibile) quæ retulimus ex prædicta epistola ad Solitarios, post annos ab hinc sedecim scripta. Ex hac autem discimus insuper,* Quirini *nominatam fuisse ecclesiam, quæ primum ac præcipuum Philagrii et Gregorii impetum excepit. Eademne combusta etiam cum baptisterio sit, an alia* S. Dionysii *dicta, non divino: unum credo, errasse eos qui scripsere, ipsosmet indignabundos Catholicos ignem ecclesiæ S. Dio-* C *nysii injecisse. Objectum id quidem fuisse Athanasio scio: sed eodem quo ceteras calumnias modo accipio, id scilicet commentos adversarios ad proprii facinoris infamiam in orthodoxos devolvendam. Ab utraque etiam diversam esse oportet eam, cui similem sortem metuebat Athanasius nisi discederet, nempe majorem S. Theonæ dicatam.*

scribit ad omnes Orthodoxos Athanasius:

cujus epistolæ defectus ex alia post scripta ad Solitarios supplentur:

158 *Nolo hic, ad exaggerationem malorum, Alexandrinæ Ecclesiæ illatorum, et satis ex Athanasio descriptorum, addere, quod Ariani* libros omnes, usque ad minimum incendentes, nec unum iota relinquentes, propter veritatis fidem, Nicænam Synodum, qua Clerus et populus imbuebatur et maxime jam imbuti erant, incenderunt; *ut propterea necesse habuerint Athanasius et Episcopi Ægyptii ad Marcum Papam Romanum scribere, ac postulare, ut sibi transmitteret ejusdem Concilii capitula septuaginta, qualia* per beatos viros* Victorem et Vincentium Presbyteros, Apostolicæ Sedis Apocrisiarios, missa sunt Papæ Silvestro, *sub ipsius Athanasii cum suo Episcopo præsentis testimonio. Tota enim illa epistola, prout S. Athanasii operibus inseritur, purum ac putum figmentum est: æque ac responsum ipsius Marci, transcriptum istorum septuaginta capitulorum mittentis, ut præfertur; ipsumque Athanasium ac socios Episcopos animantis inter tot adversa, hortantisque ad hæreticos omni qua possent severitate extirpandos,* VIII Kal. Novembris Nepotiano et* Secundo viris clarissimis Consulibus. *Illo quidem anno, qui fuit annus Christi* CCCXXXVI, *vixit S. Marcus, novem non integris mensibus Pontifex; sed obiit* pridie Nonas Octobris, *ex omnium etiam antiquissimorum catalogorum consensu: tunc autem S. Athanasius exul agebat in Gallia: invasio autem quæ ibi describitur, et per quam facta esset ista jactura, cujus nulla in certis Sancti scriptis est mentio, non nisi quinto post S. Marci obitum anno contigit. Deinde elapsus ab hostium manibus Athanasius, quam commoditatem habere potuit cogendi statim Synodum Episcoporum, quibuscum sageret pro ea jactura reparanda? Quid autem necesse erat per epistolam mitti, quæ mox Romæ præsens potuisset accipere? Qua deinde ratione potest esse credibile, eorum Canonum, quos per omnes sigillatim Ecclesias promulgari Synodus voluit, uti vidimus, aut unicum tantum exemplum in Ægypto fuisse et vicinis regionibus, aut omnia potuisse aboleri tam cito, ut Roma petendum exemplar fuerit, cum Nicænæ fidei nullus adhuc palam audebat contradicere? Quis porro antiquorum, qui de Concilio Ni-* E *cæno satis accurate scripserunt, aliquid dixit simile iis quæ de septuaginta Capitulis dicuntur in utraque Epistola?*

pro Concilii Nicæni Capitulis recuperandis. 2 p. 623

* *lege* Vitonem

D AUCTORE D. P. *fingitur scripsisse ad Marcum Papam,*

* *lege* Facundo

abnormi prorsus commento.

159 *Omissis ergo tam portentosis commentis, ad Eusebianos, Athanasii hostes, et totius tragœdiæ illius auctores, revertatur oratio. Erant illi Antiochiæ, interim dum ista agebantur Alexandriæ, minime otiosi: sed in rem suam intenti, sparsis quaquaversim calumniosis Epistolis, abdicationem Athanasii probabilem conabantur efficere. Nec minus de sua æstimatione soliciti, cum undique se notari intelligerent tamquam Arianismi fautores; non contenti iis fidei formulis, quas per tempora encæniorum formarant;* et arbitrati, non satis perfecte scripsisse se, utpote fluctuantes animo, aliud rursus componunt scriptum circa fidem, post menses non multos; mittuntque in Gallias Narcissum, Marim, Theodorum et Marcum; qui, velut a Synodo missi, Constanti Augusto, et aliis ibidem omnibus, illud tradiderunt. *Iisdem illud, verbis, quoad fidem de Filio, conceptum est quo superiora; sed hac in fine clausula auctum:* Eos porro qui dicunt, Filium ex non ente aut ex alia subsistentia, et non ex Deo esse; et, Fuit tempus quo non dum erat Filius, alienos a se censet Catholica Ecclesia. *Recte: sed eadem Ecclesia errores istos damnaverat in Ario: et tamen pergebant ipsi communicare cum Arianis, atque horum* F *fidem excusare ut veram, modisque omnibus recipiendam contendere.*

Interim Eusebiani rursus novam fidei formulam condunt,

1 p. 894

quæ potuissent videri Catholici,

si Arianis non faverent.

CAPUT XV.

Julio Pont. et Constante Imp. adnitentibus cogitur Synodus Sardicensis: a qua se subducunt Eusebiani.

Quomodo *Philagrii et Gregorii manus effugerit Athanasius, ubi latuerit, quamdiu in Ægypto substiterit, nusquam expressum invenio. Credibile est, quod, rebus ita turbatis, quam citissime ac secretissime potuit, iter in Italiam relegerit, absque diverticulo ullo. Sic enim scribit in Apologia ad Constantium:* Profectus sum Alexandria, non ad castra fratris tui, aut ad alium quempiam, sed Romam dumtaxat, me meaque Ecclesiæ commendaturus. Hæc una mihi cura fuit. *Nec sane vana. Mox enim atque tempus adfuit, celebrando Concilio indictum anno præcedenti, circa initium mensis Junii;* Presbyter Vito, *is qui Nicænæ Synodo pro Silvestro Papa Legatus interfuerat,* plures Episcopos

Alexandria profugus Athanasius

1 p. 675 *Romam se confert,*

A pos quam quinquaginta in Concilium adduxit, qui *1 p. 729 et absolvitur a Concilio,* Athanasii defensionem susceperunt, et decreverunt cum eo tenendam communionem et caritatem.

161 *Porro* non solum Athanasius, de illatis sibi injuriis querens, adfuit; sed et plurimi alii Episcopi *inquit Julius*, ex Thracia, Cœlesyria, Phœnicia, Palæstina convenere : Presbyteri autem non pauci, partim ex Alexandria partim aliunde ad idem Concilium concurrerunt; et coram omnibus Episcopis ibi congregatis, inter reliqua dicta sua conquesti sunt, vim et injuriam Ecclesiis illatas esse, suasque Ecclesias eadem passas quæ Alexandrina, in iisque similia designata. *(1 p. 751 ad quod undique multi venerunt similes querelas deposituri,)* Ex Ægypto autem et Alexandria cum denuo supervenissent Presbyteri, litteras secum attulere, quibus plurimorum Episcoporum et Presbyterorum querimonia continebatur, se, cum huc ad Concilium pergerent, detentos fuisse et adhuc detineri. *Supervenerunt denique Concilio jam inchoato Presbyteri Elpidius et Philoxenus, ante annum ad Eusebianos legati, et ultra diem Romani Concilii inchoationi indictum detenti ac ludificati Antiochiæ : sed quo loco de eorum reditu agit Julius,* et usque ad Januarium detentos Presbyteros *videtur dicere, pro* Januario *legendum esse* Junium, *evidens est tempora conferenti.* *(tandemque reversis qui Antiochiæ erant retenti legatis, 1 p. 744)*

B 162 *Referebant iidem ab Antiochia epistolas, excusantes absentiam frigido illo Persici belli prætextu; et accusantes Julium, quasi temere in communionem recepisset Athanasium, et Concilii Tyrii decreta recidisset; cum ipsi causam nullam possent idoneam reddere cur Athanasii depositionem perfecissent, et Nicæni Concilii decreta convellerent. His litteris lectis,* magna indignatio exorta est contra Eusebianos; et rogaverunt Julium, ut ad eos a quibus litteras acceperat ipse rescriberet. *Fecit id Julius diligenter,* et misit litteras per Gabianum Comitem, *imprimis questus, quod* Presbyteros *suos*, quos cum gaudio remissos oportuit, remiserunt cum luctu, ob ea quæ istic geri conspexerant; *fatetur etiam quod* cum litteras ipsorum evolvisset, post varias ultro citroque cogitationes, eas supprimendas putarit, ea spe quod crederet saltem aliquos ipsorum adventuros, nec opus fore istiusmodi epistolis : *verum* ubi nullus comparuit, necesse fuisse ut eas proferret. *(1 p. 739 et Eusebianorum epistolam adferentibus, 1 p. 740)*

163 Et credite mihi, *inquit Julius*, omnes admiratione pleni vix persuaderi poterant, istiusmodi litteras a vobis esse profectas, quæ contentionis potius quam caritatis erant. *Tum factorum consiliorumque ab ipsis initorum insolentiam, Athanasii econtra innocentiam clarissime proponit Pontifex: ac denique concludens,* Obsecro, *inquit*, ne ista ulterius fiant, ne C deinceps has injurias patiantur Ecclesiæ, ne Episcopus aut Presbyter afficiatur contumelia... unusquisque enim nostrum eorum quæ hic turbavit rationem reddet in die judicii : optoque ut omnes secundum Deum idem sentiant, quo Ecclesiæ Episcopis suis receptis perpetuo gaudeant. *His monitis nihil apud Eusebianos proficientibus, cernens Athanasius nusquam se in Oriente tutum fore ab eorum insidiis et violentia, mansit in Occidente sub quietiori Constantis imperio.* *(eisdem rescribit Julius.)*

164 *Eusebiani vero post tot confessiones fidei evulgatas,* rursus quasi priorum pœniteret, post triennium *a missis in Gallia legatis de quibus supra*, iterum in consessum veniunt, *fortassis Antiochiæ :* amandantque Eudoxium, Martyrium, et Macedonium, cum aliis nonnullis, in partes Italiæ, delaturos fidem prolixe conscriptam, et multas appendices novas habentem. *Quarum ineptissima ultima sic habet :* Hæc coacti sumus, post fidem compendio editam latius explicare, non ambitionis causa, sed ut nos ab omni suspicione purgaremus iis qui nostra ignorant; atque ut omnes in Occidente intelligant, tum impudentiam heterodoxorum nos calumniantium, tum D Orientalium ecclesiasticam in Christo mentem, cui apud incorruptos omnes testimonium minime violentum a sacris Scripturis perhibetur. *At quæ Athanasius Orat.* I *contra Arianos, bene notat, Eusebianos,* dum perpetuo scribunt, suamet ipsi immutantes, incertam suam fidem, vel potius certam infidelitatem amentiamque ostendere. *Id vero reipsa patuit* apud Mediolanum, *quo pervenientes tres illi quos supra ex Athanasio nominavi,* cum Arii hæreticam sententiam noluissent damnare, de Concilio iratis animis exierunt, *ut ait Liberius Papa in Epistola ad Constantium anno* CCCLIV *scripta; in qua id factum dicens* ante annos octo, *tempus illius Concilii Mediolanensis ostendit fuisse annum* CCCXLV. *(Rursus Eusebiani novam formulam scribunt. 1 p. 895; 1 p. 897; 1 p. 289; 1 p. 818 Constans Imp. scribit fratri de vocando Concilio, 1 p. 676)*

165 *Hac occasione* Constans Imperator, *qui Concilio aderat*, certior factus est de Romana Synodo, deque iis quæ tum Alexandriæ tum Oriente toto contra Ecclesias gerebantur. Itaque fratri Constantio scripsit .. *idque ut ex Apologia constat,* quarto *post Synodum Romanam* anno, *immediate post Mediolanense, quod dixi, Concilium. Deinde etiam Athanasio* scripsit ut ad se veniret Mediolanum, ubi tunc erat : ... quidam enim Episcopi... ab eo postularant, ut fratri scriberet de Synodo facienda. Cum igitur venissem Mediolanum, *inquit Constantio ipse* E *Athanasius*, expertus sum multam ejus humanitatem. Dignatus est enim mihi in conspectum suum admisso dicere, quomodo litteras scripsisset misissetque ad Te, rogans, ut Synodus fieret : in qua, *uti dicitur in Epistola ad Solitarios,* recognoscerentur quæ acta erant : ne ulterius affligerentur ii qui erant passi injuriam; et qui eam fecerant, ne talia porro audere possent. *(et de eadem re agit Mediolani cum Athanasio 1 p. 818)*

166 *Prædictum Athanasii cum Constante congressum calumniati postea adversarii ejus sunt, tamquam si animum Imperatoris contra fratrem commovisset delationibus criminosis. De quo ille se in Apologia expurgans, negat esse credibile,* quod coram Imperatore, adstantibus tam multis, male fuisset de Constantio locutus. Numquam sane, *inquit*, sine comitibus Fratrem tuum vidi, neque ille unquam solus cum solo verba miscuit : sed semper cum Episcopo ejus loci in quo agebat aliisque qui aderant, ad colloquium intravi; simul cum illis illum vidi, simul cum illis a colloquio recessi. De hoc testari potest Fortunatianus Aquileiæ Episcopus, potest et Pater Hosius, et Crispinus Patavii, et Lucillus Veronæ, et Dionysius Leidos, et Vincentius in Campania Episcopus : quoniam autem mortui sunt Maximinus Trevirensis et Protasius Mediolanensis, testari pro iis poterit Eugenius, qui Magister fuit : ipse enim ante velum stabat, et audiebat, tum quæ ego Imperatorem rogabam, tum quæ hic mecum dignabatur communi- F care. *(1 p. 975 sed nec tunc nec alias sine arbitris :)*

167 Jusserunt *porro* Constantius et Constans Episcopos, tam Orientis quam Occidentis, convenire Sardicæ *Thraciæ urbe, in confiniis Mysiæ superioris versus Hæmum montem, inter Naissum et Philippolim, sic ut sub Constantio esset locus, ne quid possent detrectare Eusebiani; vicinus autem jurisdictioni Constantis, ne Occidentales longinquitatem excusarent.* Interim Eusebius *ex Nicomediensi Constantinopolitanus, adversariæ factionis caput,* diem suum obiit; *imo* jam obierat *ante quadriennium, prius quam ejus et sociorum epistolam Julius Papa Romæ acciperet, tempore Romani Concilii (si credimus Socrati, id asserenti lib.* 2 *cap.* 13) *vel saltem (ut lib.* 3 *cap.* 6 *Sozomenus)* finito Antiochiæ Concilio, antequam sententiam Julii Roma acciperet. *Supererant tamen alii zelatores dissidii, in favorem Arianorum continuandi, Theognius, Maris, Theodorus, et reliqui, imprimis Ursacius atque Valens, quorum deinceps crebra facien* da *(1 p. 754 ipsum Sardicæ in confinio Imperii utriusque convenit,)*

A *da mentio. Hi dum se ad Concilium accingunt, ceterique ex Imperio toto Episcopi, annus Christi* CCCXLVI *effluxit : ad quem referimus quod ait in Apologia Athanasius,* se in urbe agentem (*Mediolanensine cujus paulo ante meminerat, an Romana? Existimo quod Mediolanensi*) transmissum in Gallias, quo Pater Hosius se contulerat, ut inde Sardicam proficiscerentur.

post mortem Eusebii, *1 p. 676*

168 *Celebratum est autem Concilium, uti scribunt Socrates et Sozomenus,* Rufino et Eusebio Consulibus, *qui est annus Christi* CCCXLVII, *post mortem Magni Constantini decimus : quo temporis spatio non obstante de Concilio, sic loquitur Severus Sulpitius lib. 2 Hist. sacræ quasi ipse jussisset, impulsu* octoginta Episcoporum in Ægypto, Athanasium injuste condemnatum esse pronuntiantium, apud Sardicam congregari; atque omne judicium quo Athanasius damnatus *fuerat retractari; sed quod, cum interim ipse obiisset,* Synodus *illa demum fuerit* congregata, Constantio (*pro quo in editis perperam legitur* Constantino) jam Imperatore. Convenerunt autem (*uti ad Solitarios scribit Athanasius*) Episcopi plus minus centum septuaginta. Et ex Occidente quidem meri venerunt Episcopi, secum habentes Patrem Hosium; Orientales vero ducebant secum, pædagogos dicam? an advocatos, Musanium Comitem et Hesychium Castrensem; propter quod confidenter advenerant, sperantes eorum potentia subnixos sese iterum quidlibet efficere : per hujusmodi enim homines terribiles sese monstrabant, quibus videbatur; ut quibus lubitum erat, tendebant insidias. Ceterum ubi advenere, compererunt, ecclesiasticum morem tantummodo ob servatum iri, et ex singulis Ecclesiis civitatibusque accusatores esse præsto, et documenta rerumque probationes in promptu; videruntque Arium et Asterium venerabiles Episcopos, qui cum ipsis quidem venerant, sed ab iis recesserant, et se jungentes nobis narrabant eorum solicitudinem, utpote rebus suis formidantium, et ne judicium fieret metuentium, neve convincerentur esse calumniatores, et ab iis quibus usi erant accusatoribus probarentur ipsimet suggessisse omnia et instruxisse.

anno 347 *1 p. 818* *ad quod Eusebiani adducunt Comitem et Castrensem:* B *sed judicium pure ecclesiasticum fore videntes,*

169 Hæc igitur conspicati, licet alacres venerant, rati nos metu conterritos haud quaquam ausuros accedere; ut viderunt promptitudinem nostram, intra Palatium concluserunt sese (ibi enim hospitabantur) atque ad invicem sic loquebantur : Ad alia venimus, quam quæ conspicimus. Accessimus cum Comitibus, et sine Comitibus judicium fiet : actum est : damnabimur. Videtis quæ mandata proposita sint. Qui cum Athanasio faciunt, in manibus habent commentarios rerum in Mareote actarum, ex quibus hic quidem justificabitur, nos vero confundemur. Quid ergo cunctamur? quid hæsitamus? Fingamus causam et recedamus, ne si manserimus condemnemur : melius est enim fugientes non erubescere, quam ut manentes convincamur esse calumniatores : sic forsitan quocumque modo poterimus hæresim defensare : quod si fugitivos damnaverint, habemus patronum Imperatorem, qui non permittet ut a populo de ecclesiis expellamur.

deliberant de fuga ineunda : C

170 Ita quidem illi disceptabant : Hosius vero et ceteri omnes Episcopi crebro illis renuntiabant confidentiam eorum qui essent cum Athanasio, et quam parati ad causam dicendam, promittentes quod sycophantias ipsorum essent retecturi. Ad hæc aiebant. Si judicium metuitis, quare huc venistis? præstitisset enim non venisse, quam postquam veneritis fugere. Talia audientes, et magis ac magis consternati, absurdiore quam Antiochiæ excusatione usi, dicentesque se laureatas de Persis victis ad Imperatore accepisse; arripuerunt fugam, et hanc causam, nihil verecundati, miserunt per Eustathium Ecclesiæ Sardicensis Presbyterum. Sed neque sic sua illis fuga ex voto successit. Statim sancta Synodus, cujus præsessor erat magnus Hosius, diserte eis scripsit. Aut venite responsuri ad accusationes vobis objectas, et quas machinati estis calumnias; aut scitote vos quidem pro reis damnari a Synodo, eos vero qui cum Athanasio sunt omnis culpæ expertes vacuosque judicari. Verum illos sua magis urgebat conscientia; quam ut ejusmodi litteris persuaderi sibi reditum sinerent : videntes enim illos quos affecerant injuria, ne respicere quidem ad loquentes ausi, celerius etiam fugiebant.

frustra eos invitante ad comparendum Hosio, D *AUCTORE D. P. et Synodo interminante judicium,*

171 Talis igitur tamque indecora ac turpis eorum fuga fuit. *Et tamen etiam Hosius, ut postea in epistola ad Constantium scripsit,* ultro Athanasii inimicos provocaverat, cum ad ecclesiam, in qua commorabatur, venissent; ut si quid contra eum haberent, ederent : promiseratque eis securitatem, neve quidquam aliud expectarent quam rectum in omnibus judicium. Idque non semel, sed bis feci, *inquit;* quod si nollent rem ab universa Synodo disceptari, saltem me judice uterentur; promisique etiam nos Athanasium, si in noxa reperiretur, ejecturos : quod si innocens deprehendatur et vos ostenderit calumniatores, ac nihilominus illum recusetis admittere; ego illi persuadebo ut mecum in Hispanias veniat. Quas omnes conditiones recipiebat obedienter Athanasius, nihil contra oblocutus : illi vero, ad omnia diffidentes, recesserunt. *Ita Hosius : cujus verba Hispani quidam apud Tamayum in Martyrologio interpretati liberius, eo etiam trahere conati sunt, ut ille crederetur reipsa in Hispanias adduxisse Athanasium, cujus restitutionem in suam Sedem Alexandrinam non potuerat impetrare. Neque hoc tantum, sed eo etiam procedunt amentiæ, ut in monasterio Calagurritanæ diœceseos, hodie Valvanera, sub humili nomine et officio coci delituisse eum dicant, cumque lignorum ad focum adhibitorum reliqui cineres magis accumularentur, quam ei commodum esset exportare quotidie; obtinuisse precibus a Deo, ut illis deinceps insensibili decremento sublatis, non haberet opus circa eos fatigari; quod in hunc usque diem ibidem fieri perseveret. Sed id si miraculum est, Tamayus post Mariettam alteri longe posteriori Athanasio tribuit; qui possessione laicus, officio coquus, vita sanctus, loco illi sub regula S. Benedicti servierit; sed a posteris imperite fuerit cum Athanasio Magno confusus. De eo quidquid sit; existimamus nos, digressum Sardica Athanasium progressum ultra Aquileiam non fuisse; nec ullum invenimus idoneum argumentum ad affirmandam aut nunc aut postea commorationem Hispanicam. Num quæ allegantur instrumenta, illius mentionem facientia, posterioris ætatis sunt omnia, quam ut rei vetustis scriptoribus inauditæ fidem possint adstruere : et forte aliud non supponunt quam præsentiam Capitis quod illuc cum lingua, ut infra videbimus, translatum haberi creditur. Ipsa vero Hosii epistola, dum secessionem tam longinquam reticet, quæ opportunissime potuisset allegari ad probandum quam fuerit a contentione alienus Athanasius, sufficienter probat eam falso adstrui : ut de ipsius Athanasii scriptis nihil dicam, nulla uspiam Hispaniæ ab eo aditæ mentionem facientibus.*

1 p. 839 ipsoque Athanasio etiam iniquas conditiones acceptante, E *non tamen in Hispanias profecto ut fingunt aliqui.* F

CAPUT XVI.

Sardicensium Patrum pro Athanasio rescripta : Eusebianorum violenta consilia, Constantio data : cui demum eorum patescunt calumniæ.

Synodus autem (*uti scribit Athanasius ad Solitarios, cœptam narrationem prosequens*) collecta ex provinciis pluribus quam viginti quinque, (*sic enim corrigo, et ubi nunc in Græco habetur λε', poni debere κε' convincor ex earumdem Provinciarum enumeratione,* præfixa

1 p. 819 Ex 25 Provinciis collecti Patres 1 p. 756

AUCTORE D. P.

A *præfixa epistolæ Synodicæ ad Alexandrinos) videlicet* e Roma, Hispaniis, Galliis, Italia, Campania, Calabria, Apulia, Africa, Sardinia, Pannoniis, Mysiis, Daciis, Norica, Siscia, Dardania, et secunda Dacia, Macedonia Thessalia, Achaia, Epiro, Thracia, Rhodope, Palæstina, Arabia, Creta, Ægypto; cognita Arianorum malitia, susceperunt Athanasii asseclas ad defensionem eorum quæ passi fuerant, et de quibus ipsi eos erant calumniati. Cumque illi rationem dedissent omnium, quæ antea explicuimus; suscepit defensionem Synodus, et supra modum admirata est; ipsorumque communionem amplexa, scripsit litteras ad uniuscujusque diœcesim, potissimum Alexandriam et in Ægyptum ac Libyam; quibus significabatur, Athanasium quidem et socios ejus puros et omnis culpæ expertes esse; eorum vero accusatores, sycophantas atque facinorosos, et quidvis potius quam Christianos debere appellari.

1 p. 820 Athanasium cum suis innocentem declarant,

173 *Litteras ad Alexandrinæ diœcesis Presbyteros et Diaconos, aliasque prolixiores ad Ægyptios et Africanos, Athanasius integras inseruit Syllogo, quas satis est ibi legi posse; quoniam ad historiam quod attineat, quodque jam ante fusius dictum non sit, vix continent aliquid. In prioribus tamen hoc singulare est, quod* B Aphthonius et Athanasius Capitonis filius Compresbyteri, eamdem fraudem ab Eusebianis perpessi, aliquibus eorum in exilium actis, aliis metu mortis intentatæ profugis, similiter recepti et innocentes declarati perhibeantur. *Posterioribus autem subjiciuntur* nomina eorum, qui cum interesse non potuerint, *accepta tamen Synodica jam dicta, ab Hosio ceterisque Patribus Sardicæ subscripta*, ipsi quoque suis suffragiis decreta Synodi approbarunt. *Sed illa nomina ita subjiciuntur, ut* eorum qui in Synodo subscripsere *nominibus permixta, et in septem classes secundum præcipuas orbis Christiani regiones distributa, legantur. Addit porro Athanasius, quod fuerint* plurimi item alii, qui ante eam Synodum pro ipso scripsere, tum ex Asia, tum ex Phrygia, tum ex Isauria, quorum singulorum nomina cum suis epistolis circumferebantur, propemodum sexaginta tres; in universum *autem* trecentos quadraginta quatuor numeri, qui Synodis decretis subscripserint. *Notabile est etiam quod post* Hosium ab Hispania, *ut Concilii Præsidem, nominetur* Julius Romæ *Episcopus, tamquam præsens* per Archidamum et Philoxenum Presbyteros suos; *atque his proximus* Protogenes Sardicæ.

eaque de re quaquaversum scribunt,

subscribentibus post Hosium singulis, 1 p. 768

1 p. 768 *quibus accessit etiam absentium suffragium*

et litteræ Synodicæ ad Julium.

174 *Verum ex subscriptiones, atque imprimis Episcoporum Cypri, non sunt collectæ nisi postquam Alexandriam Athanasius rediit. Extat etiam, inter fragmenta ex opere historico S. Hilarii Pictavensis Episcopi, tertia quædam epistola ad Julium Papam, breviter insinuans acta Synodi cum subscriptione Episcoporum unius et sexaginta; in cujus epistolæ fine monetur Pontifex, quod* sua excellens prudentia disponere debet, ut per ejus scripta qui in Sicilia, in Sardinia, et in Italia sunt Fratres, quæ acta sunt et quæ definita cognoscant, et ne ignorantes suscipiant eorum communicatorias Epistolas quos justa sententia degradavit; perseverent autem Marcellus, Athanasius, Asclepius in communione, quia obesse eis non poterat iniquum judicium et fuga et tergiversatio eorum, qui ad judicium omnium Episcoporum venire noluerunt. *Et hi quidem Athanasium aliosque injuria accusatos* dimiserunt cum pace: Stephanum autem et Menophantum, Acacium et Georgium qui Laodiceæ pro Episcopo fuit, Ursacium item et Valentem, et Theodorum et Narcissum deposuerunt; Gregorii autem, Alexandriam missi, nomen ita in damnatione ejus recitaverunt, ut numquam eum Episcopum, neque dignum qui Christiano nomine appellaretur, censerent: resciderunt enim omnes ordinationes quas facere præsumpsit, præcipientes ne illæ vel nominarentur in Ecclesia, propter rei novæ indignitatem. D

C

1 p. 820 Ex adversariis damnantur aliqui:

175 *Quid autem ad hæc Sardicenses fugitivi? Receperant sese Philippopolim Thraciæ, urbem proximam; ibique retento Sardicensis Concilii titulo, quo facilius mundo illuderent, res ipsi suas ex adverso agebant. Ac primum, protestati se non posse convenire quamdiu in Synodo sederet Athanasius, Tyri damnatus depositusque, et alii quos pro rite convictis damnatisque volebant haberi; cum frustra se protestari viderunt, contraria omnia definiverunt quam erant Sardicæ constituta: et, ut habet Sozomenus lib. 3 cap.* 10, stabilitis iis quæ de Athanasio *aliisque* decreverant, primo Julium Episcopum Romanum, quod cum illis communicaverat,... deinde Hosium Confessorem... ac Maximinum Trevirensem Episcopum abdicarunt, ac præter illos etiam Protogenem Sardicæ, et Gaudentium *Naissi*. Hæc eadem *ut prosequitur ibidem Sozomenus*, Episcopis omnibus per litteras significarunt, ne vel in communionem admitterent, vel scriberent ad eos, neque litteras ab iis scriptas reciperent.

hi vero Philippopolim profecti,

sub nomine Synodi Sardicensis contraria sanciunt,

176 *Est vero operæ pretium audire ipsa calumniosæ epistolæ verba, prout eam, apud Hilarium in fragmentis, Latinam habemus sub nomine Concilii Sardicensis.* De Athanasio, *inquiunt*, quondam Alexandrinæ Ecclesiæ Episcopo, accipite quæ gesta sunt. Accusatus et graviter juxta Deum sacrilegus, et juxta mysteria Ecclesiæ sanctæ profanus, propriis manibus comminuit poculum Deo et Christo dicatum, ipsumque altare venerandum confregit, sedemque sacerdotalem subvertit ipse, atque ipsam basilicam, Dei domum, ecclesiam Christi, demolitus usque ad solum est. Presbyterum vero, virum gravem et justum, nomine Narchen, tradidit custodiæ militari. Accusatus præterea est de injuriis, violentia, cæde atque ipsa Episcopi internecione: quique etiam ipsis diebus sacratissimis Paschæ tyrannico more sævierit, Ducibus atque Comitibus junctus: qui propter ipsum aliquos in custodiam recludebant, aliquos vero verberibus flagellisque vexabant, ceteros diversis tormentis ad communionem ejus sacrilegam adigebant. *Quam falsa hæc sint omnia satis ex præcedentibus liquet, ipsa tamen esse probe cognita legitimeque dijudicata pluribus conantur ostendere; tum ad ulteriora mendacia pergunt, et sua propria crimina in Athanasium retorquent, tamquam ea fecisset ipse quæ Philagrius Gregorium introducendo patrarit. Sic enim loquuntur.*

tamquam Athanasium convicissent de criminibus, ante E

177 Sed dum Athanasius post damnationem reditum sibi de exilio comparasset, de Gallia ad Alexandriam post plurimum tempus advenit, atque præterita in nihilum ducens, acrius in nequitia prævalebat: nam comparatione sequentium levia sunt, quæ ab ipso primum commissa sunt. Etenim per omnem viam reditus sui Ecclesiam subvertebat, damnatos Episcopos aliquos restaurabat, aliquibus spem ad Episcopatus redeundi promittebat, aliquos ex infidelibus constituebat Episcopos per pugnas et cædes, nihil respiciens leges, desperationi tribuens totum. Inde per vim, per cædem, per bellum Alexandrinorum basilicas deprædatur. Constituto jam in ejus locum, ex judicio Concilii, sancto et integro Sacerdote, ut pestis sacrilega, adductis gentilium populis, Dei templum incendit, altare comminuit, et clam exit de civitate occulteque profugit. *His similia præmiserant de Marcello Ancyrano, nec magis vera subjungunt de causa Pauli Constantinopolitani; de Julio autem Papa, Hosio, Maximino et ceteris addunt calumnias, quas hic referre nihil attinet: ac denique concludentes,* de Deo, *inquit Sozomenus*, eo modo sentire jubent, quo formula fidei epistolis subjuncta præscribebat: quæ ut nullam Consubstantialis fecit mentionem, sic illis communionem Ecclesiæ interdixit, qui dicerent tres esse Deos, aut Christum non, aut Patrem et Filium et Spiritum sanctum eumdem esse, aut ingenitum

et post exilium patratis: F

fidei formulam scribunt;

genitum

A genitum Filium, aut tempus seculumve fuisse quando non erat. *Sed non per hoc potuerunt efficere quo minus rejicerentur tamquam Ariani, quorum imitabantur pervicaciam et quorum fidem volebant esse ac semper fuisse orthodoxam.*

178 *Sed his omissis vera ipsorummet facinora audiamus ex Athanasio.* Qui autem exauctorati *Sardicæ erant*, una cum illis qui tam fœda fuga recesserant, talia designarunt in recessu, ut priora facinora cum his collata possis minima æstimare. Cum enim eorum communionem, ut fugientium a Synodo et noxiorum, Adrianopolitani [Presbyteri] aversarentur, rem detulerunt ad Imperatorem Constantium, effeceruntque ut a magistratu qui istic Fabricæ nuncupatur, *tamquam laici decapitarentur, subserviente ipsis etiam ad hoc Philagrio, qui rursum Comes factus erat. Hujus rei monumenta ante urbem consistunt: quæ nos, *iniquit Athanasius in præcitata ad Solitarios epistola*, inter prætereundum vidimus: itaque confirmaverunt ideo solum fugisse se, ne ut calumniatores convincerentur. Hæc autem uti suadebant ipsi, sic Imperator fieri jubebat. Igitur etiam effecere, ut ab Alexandria in Armeniam duo Presbyteri et tres Diaconi relegarentur. Arium quoque et Asterium, utrumque Episcopum Petræ, alterum Arabicæ, alterum Palæstinæ, qui ab ipsis desciverant, non solum mandandos in Libyam, sed et contumeliis afficiendos curarunt.

1 p. 820 sæviunt in non consentientes cædibus,

* Gr. ὥσπερ λαϊκοί.

et exiliis:

B

179 Lucium porro Adrianopoleos Episcopum, quem videbant multa contra ipsos confidentia uti, eorumque arguere impietatem; rursus, uti prius, fecerunt ferreis vinculis per collum manusque vinciri, atque in exilium ejici, ubi et mortuus est, sicut illi norunt. Diodorum quoque Episcopum *(eum verosimiliter qui cum titulo* Tenedi *subscripsit concilio Sardicensi)* dimoverunt loco, et Olympium ex Ænis, ac Theodulum ex Trajanopoli, ambos in Thracia Episcopos, bonos et orthodoxos viros, quia hæresim oderant, accusarunt; primo quidem Eusebiani, quibus Imperator Constantius subscripsit; nunc vero per novam suggestionem hi, *qui Sardica fugerant*. Scriptum autem erat ut non solum ejicerentur ex urbibus atque ecclesiis, sed etiam ut capitis pœnam subirent, ubicumque invenirentur. Quod quidem licet mirum, non tamen alienum erat ab eorum animis; ut qui talia ab Eusebianis didicerant, impietatis atque intentionis eorum relicti heredes. Cum vero, sicut patres eorum, Alexandræ pariter et in Thracia vellent se formidabiles ostendere; scribi faciunt, ut portus et urbium ingressus custodiantur, ne forte propter facultatem a Synodo factam ad Ecclesias revertantur; itemque Judicibus Alexandrinis de Athanasio et Presbyteris quibusdam nominatim, ut sive Episcopus sive eorum aliquis inveniatur accessisse ad civitatem aut ejus confinia, liceat Judici capita deprehensorum rescindere. Ita Judaica hæresis, non solum negare Christum, sed etiam occidere didicit.

Episcopos varios relegari faciunt:

Alexandriam scribunt ut accessu prohibeatur Athanasius;

C

180 Neque tamen hic quiescebant, sed quemadmodum hæreseos ipsorum pater tamquam leo circuit quærens quem devoret; ita illi, commoditate utentes publici cursus, et quaquaversum circumeuntes, quemcumque inveniebant, aut fugam ipsis exprobrantem, aut Arianæ hæreseos odium præferentem, flagellabant, vinciebant, a patria extorrem fieri curabant; adeo ut multi simulare mallent, multi ad loca deserta confugere, quam cum illis conversari. Talia fuerunt insana eorum, etiam post fugam, ausa. Quin etiam novum aliquid machinati sunt, suæ quidem hæresi consentaneum, necdum tamen prius auditum, ac forte ne factum quidem unquam a protervioribus ethnicis, tantum abest ut a Christianis.

ubique terribiles sese reddunt.

181 Miserat legatos sancta Synodus Episcopos, Vincentium Capuæ, quæ est Campaniæ Metropolis, D et Euphratem Agrippinæ, quæ est Metropolis Galliæ, ut Imperator, sicut judicaverat ipsa faciendum, permitteret Episcopos exules redire ad ecclesias suas, quandoquidem ipse eos ejecerat. Scripserat quoque pientissimus Constans fratri suo, et Episcopos commendabat. Hos cum Antiochiæ viderent admirabiles illi et quidvis audere parati; consultant in commune, solus autem Stephanus *(erat hic Antiochiæ Episcopus Arianus)* tragœdiam adornandam suscipit, utpote ad similia longe aptissimus. Conducunt igitur publicam meretricem, ipsis sanctissimæ Paschæ diebus; eamque nudantes, noctu immittunt ad Euphratem Episcopum. Et illa quidem, juvenem esse a quo vocaretur rata, prompte sequebatur; ut vero immissa ab illis, vidit jacentem hominem et eorum quæ fiebant ignarum; deinde diligentius intuens, consideravit senilem vultum speciemque Episcopalem; exclamans continuo, protestata est vim sibi fieri, quamvis rogarent illi ut taceret, et falsum crimen Episcopo impingeret.

AUCTORE D. P. *Missis a Synodo ad Constantium legatis parata calumnia*

detegitur per meretricem ipsis immissam:

182 Facto igitur die diffamatum est facinus, totaque concurrit civitas: qui autem in palatio erant, rei indignitate commoti, suadebant ne premeretur silentio. Venitur ergo ad judicium, et lena quidem accusabat eos qui ad se venerant, hi vero ipsum Stephanum cujus Clerici erant: qui mox depositus est, et substitutus pro eo castratus Leontius, tantum ne deesset Arianæ hæreseos propugnator. *Rem eamdem pluribus narrat Theodoretus, et multas minutiores circumstantias addit; ut quod legatis, a Synodo destinatis quidem, ut ait Athanasius, sed vel Constantis jussa præstolatis tantisper, vel post initos primos conatus reversis, iterumque abituris, comitem addiderit Constans* Salianum Prætorem, virum pietate et justitia insignem. *Quod Stephanus, cujus scelera summatim enumerat, quindecim virorum turbam, Onagro quodam duce, ad Episcoporum hospitium abdiderit: qui meretrice ingressa tumultum cierent. Quod Euphrates, Legatorum senior, in exteriori cubiculo dormiens, ac pedum strepitu excitatus, audita visaque muliere, velut ad conspectum dæmonis expaverit, atque ad crucis orationisque arma confugerit. Quod e numero insidiatorum septem, clausis a Vincentio ostiis comprehensi sint; et instante potissimum et stomachante Saliano, impetratum ab Imperatore ac Magistratibus, ut quæstio in regia haberetur.*

ejus auctor Stephanus Episcopatu privatur:

E

Saliano Comite urgente ut Imperator rem cognosceret,

183 *Hæc aliaque narrat Theodoretus lib. 2 cap. 9: qui idem cap. 8 proposuerat summam quamdam epistolarum, a Constante ad Constantium scriptarum*, quæ non hortationem solum et consilium continebant, sed etiam minas pio Imperatore dignas... Nisi *enim* obtemperaret, ipsummet Alexandriam profecturum, et Athanasium restituturum desiderantibus eum ovibus. *Addit Socrates lib. 2 cap 18 Constantium, haud modice his consternatum, accersivisse Orientalium Episcoporum non paucos; eosque respondisse, quod melius esset Athanasium restituere, quam intestinum bellum suscipere.*

F

qui motus minacibus fratris litteris,

184 *Quibus persuasus Imperator*, nonnihil compunctus ad se rediit; ex his quæ Euphrates fecerant, conjectans, ejusmodi etiam esse cetera quæ contra alios moliti erant; relegatos ab Alexandria in Armeniam Presbyteros Diaconesque jubet e vestigio dimitti; atque Alexandriam aperte scribit, ne ulterius persecutio fieret contra Clericos Laicosve Athanasio adhærentes. Deinde post menses decem defuncto Gregorio, accersit et Athanasium. *Qui post Concilium Naissi commoratus, acceptis novis a Constante litteris ad eum se contulit:* confectoque itinere per reliquum tempus Aquileæ hærebat. Ubi me litteræ tuæ pietatis deprehenderunt, *inquit ipse in Apologia ad Constantium*. Inde rursus a beatæ memoriæ viro, *scilicet*

et Eusebianorum fraudibus compertis, exules revocat,

AUCTORE D. P. 1 p. 676 et cum his ipsum Athanasium,

A *licet Constante*, evocatus, in Gallias profectus sum, atque ita perveni ad tuam Majestatem. *Hæc breviter ibi; quæ ut uberius habentur alibi explicata, ita hic diffusius tractanda sunt.*

CAPUT XVII.

Multis Constantii litteris ad reditum animatus Athanasius iter Alexandriam versus capessit.

NOT. 25 Mortuo Gregorio Ariano,

Anni CCCXLVIII *Pascha, circa quod ab Antiocheno Episcopatu amotus est impiissimus Stephanus, celebratum est die* III *Aprilis; proinde mors Gregorii, decimo post illam abdicationem mense intellecta, contigit in Januario anni* CCCXLIX. *Genus et causam mortis nemo distincte explicavit: solus Theodoretus lib.* 2 *cap.* 12, ab ipsis Alexandrinis cæsum *ait, nimia ejus barbarie atque crudelitate verosimiliter irritatis. Athanasius, ut vidimus, simpliciter dicit eo* mortuo *accersitum se. Id autem factum ait* cum omni honore: *quia Imperator*, non semel, aut iterum, sed tertio amicissimas litteras scripsit, quibus illum animabat et ad veniendum hortabatur: misit quoque ad eum Presbyterum et Diaconum, ut majori cum fiducia

1 p. 823 accersitur a Constantio Athanasius,

B ad se rediret. Putabat enim, *inquit Athanasius*, ob superiora pericula me cunctantius agere circa reditum. Scripsit item fratri suo Constanti, ut ipse quoque me ad reditum hortaretur: affirmabat enim, quod me integro anno expectasset (*utique post adventum Legatorum prædictorum Antiochiam*) nec permisisset ullam novitatem aut ordinationem fieri, ex quo mihi promiserat reditum, sed Ecclesias Athanasio Episcopo a se reservatas fuisse.

186 *Litteras illas omnes, quia Syllogo inseruit Sanctus, etiam hic inserendas credidi. Tenor primæ talis est.* Constantius, Victor Augustus, Athanasio. Diu te jactari vexarique immanibus undarum procellis nostræ Clementiæ humanitas non permisit; et patriis nudatum penatibus, exutum bonis, et in locis aviis feralibusque oberrantem, non deseruit nostra indefessa pietas. Tametsi enim diu admodum distuli ad te perscribere animi mei propositum, sperans te ultro venturum ad nos, et laborum tuorum medelam postulaturum; tamen, quia fortassis intentionem animi tui impedivit metus, ideo munificentiæ plenissimas litteras ad tuam constantiam transmisimus, ut securus conspectui nostro quamprimum tuam præsentiam offeras, quatenus voti tui compos effectus, nostramque humanitatem expertus, restituaris tuis. Hac autem de causa etiam ad fratrem nostrum Constantem; Victorem Augustum, pro te rogavi, ut veniendi facultatem tibi det; atque ita, nobis utrimque annuentibus, patriæ reddaris, habeasque hoc nostræ gratiæ pignus.

1 p. 776 per humanissimas litteras, semel,

C

187 *Secunda epistola hujusmodi fuit.* Etsi superioribus litteris significavimus, ut secure ad nostrum Comitatum accederes; ut, quod ipse cupis maxime, remittaris ad propria; tamen etiam nunc has litteras ad tuam constantiam misimus, quibus adhortamur, ut sine omni diffidentia aut metu publica vehicula conscendas, et properes ad nos; ut consequi possis, quæ concupiscis.

iterum,

188 *Aliquanto denique interjecto tempore, ac forte circa autumnum, misit Constantius etiam tertiam epistolam hujus sententiæ.* Cum Edessæ commoraremur præsentibus Presbyteris tuis (*verosimiliter ad primarum litterarum invitationem expeditis ab Athanasio, quo propius animum Imperatoris explorarent*) placuit ut misso ad te Presbytero *uno, dum alter scilicet in Palatio manens Episcopi sui negotiis utiliter invigilaret*, rursum monerem, ut ad nostrum Comitatum festinares; quatenus, ubi nostrum vidisses conspectum,

ac tertio scriptas,

D statim Alexandriam proficis cerere. Sed quia, plurimo tempore intercedente ex quo nostras litteras acceperas, necdum advenisti; ideo te nunc denuo admonere studuimus, ut vel nunc saltem quam celerrime ad nos venias, atque ita restituaris patriæ tuæ, et desiderio potiaris. Ad pleniorem autem instructionem Achitam Diaconum ad te misimus, ex quo discere possis animi nostri sententiam, et quod voti tui omnino fieri compos queas. *Neque his contentus Imperator, etiam* Comites suos Polemium, Datianum, Bardionem, Taurum, Florentium, quibus maxime fidi poterat, scribere jussit.

1 p. 823

189 Aquileiæ tum temporis erat *Athanasius*, cum has litteras accepit: *qui* totam rem Deo acceptam referens, Constantio huc usque se inclinante, Romam ascendit, Ecclesiam et Episcopum aditurus. Ingens igitur gaudium in Ecclesia fuit; Episcopus Julius, restitutioni ejus congratulans, litteras ad Ecclesiam ipsius misit: porro autem transeuntem alii deinceps Episcopi cum pace deduxerunt. Litteræ autem istiusmodi fuere. Julius Presbyteris et populo sub Alexandriæ diœcesi posito. Gratulor vobis etiam ego, dilecti Fratres, quod fructum fidei vestræ tandem præ oculis positum videatis, in Fratre et Coepiscopo nostro Athanasio, quem propter vitæ puritatem et propter preces vestras Deus vobis restituit. Memores enim promissionum cœlestium eoque tendentis viæ, quam ex disciplina prædicti Fratris nostri didicistis; cognovistis vere, et pro ea quæ in vobis est rectissima fide apprehendistis, non omnino in perpetuum divulsum fuisse a vobis, quem in piissimis mentibus vestris semper velut præsentem habebatis.

1 p. 770 quibus illo persuaso et Romam profecto,

Julius gratulabatur Alexandrinis,

E

190 Non igitur mihi ad vos scribenti multis opus est verbis; quidquid vobis dici posset a me, hoc vestra fides præconcepit, et implevit per Dei gratiam communia nostrum omnium vota. Gratulor igitur vobis (nam rursus idem repetere juvat) quod animas vestras in fide conservastis inexpugnabiles: nec minus gratulor Fratri nostro Athanasio, quod inter multa quæ passus est aspera, nulla tamen hora in oblivionem venerit vestræ dilectionis et desiderii vestri. Licet enim corpore videbatur a vobis separari ad tempus, semper tamen vivebat tamquam in spiritu vobis præsens. Redit itaque ad vos illustrior nunc quam cum discederet a vobis: nam si materias pretiosas, aurum et argentum, ad puritatem probat ignis; quid digne dici poterit de tali viro, qui tot tantisque periculis superatis restituitur vobis, non tantum a nobis, sed etiam ab universa Synodo susceptus ut innocens?

servatam erga suum Episcopum fidem,

eumque redeuntem

F

191 Recipite ergo, dilecti Fratres, cum omni secundum Deum lætitia et gloria, Episcopum vestrum Athanasium, et cum eo ceteros eorumdem laborum consortes: vestrorumque votorum compotes facti, gaudete, quia Pastorem vestrum, vestræ pietatis fame, ut sic loquar, et siti laborantem, salutaribus scriptis aluistis et potastis: nam peregre commorantis solatium facti estis vos, et in persecutione positum confovistis fidelissima vestra mente animoque. Oblector ego certo, jam nunc cogitatione præsumens atque prospiciens uniuscujusque vestrum in ejus regressione lætitiam, et religiosissimos occursus multitudinis, gloriosamque concurrentium festivitatem. Quis enim aut qualis vobis erit dies ille, cum Fratre nostro revertente et omnibus ante factis cessantibus, reditus ejus honoratissimus optatissimusque omnes adunabit in gaudio liquidissimæ voluptatis? Porro hujusmodi gaudii pars sane magna ad nos quoque pertingit, quibus divinitus obtigit ut in talis viri possemus venire notitiam.

recipi jubet cum omni lætitia:

192 Nunc in orationem desinere epistolam convenit. Deus ergo omnipotens et filius ejus Dominus atque

atque ipsis bene precatur.

A atque Salvator noster Jesus Christus, remuneretur admirabilem fidem vestram, cujus erga Episcopum vestrum gloriosum dedistis testimonium: vobisque ac posteris vestris, nunc et in futuro bona illa concedat, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, neque in cor hominis ascendit qualiter ea paravit Dominus diligentibus se, per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem omnipotenti Deo gloria in secula seculorum.

Constantius illum benigne excipit: 1 p. 839 1 p. 823

193 *Cum his Roma dimissum Athanasium, atque Antiochiam appulsum, et* in castra *sua, ut loquitur Hosius,* venientem, sincero serenoque vultu intuetur *Constantius Imperator, eidemque* potestatem facit revertendi in patriam ad ecclesias suas. *Athanasius autem,* dolenter questus de iis quæ vel passus fuerat vel contra ipsum scripta erant, rogavit ut citarentur omnes inimici sui, qui Antiochiæ præsto erant; quatenus aut redarguerentur, aut redarguerent apud ipsum Cæsarem; et vel se præsentem commonstrarent ea fecisse quæ objecerant, vel absentem deinceps non calumniarentur. *Quod cum ipsis indicasset Imperator,* excusari petierunt, *sicut Hosius indicat. Quare urgere ultra Cæsar nolens, hoc quidem quod petebat Athanasius* non fecit; omnia tamen quæ antea per accusationem scripta contra eum erant tolli et aboleri jussit, affirmans nullas se amplius accusationes suscepturum, et hoc fixum sibi ac certum esse propositum. Neque simpliciter dixit, sed etiam jusjurandum verbis addidit, Deum super his testem appellans.

juratque deinceps se non crediturum ejus accusatoribus: B

194 *Postea, sicut narrat Ruffinus lib.* 11 *cap.* 19, admonitus Imperator ab impiis consiliariis, Non est, inquit, magnum, Athanasi, quod Episcopi poscunt de te, ut unam ex multis, quæ apud Alexandriam sunt, ecclesiis concedas populis eorum qui tibi communicare nolunt. Tunc ille, Deo suggerente sibi paratum in tempore consilium: Et quid est, inquit, Imperator, quod poscenti tibi liceat denegare, qui potestatem habes omnia jubendi? Sed unum est quod rogo, ut meam quoque petitiunculam libenter admittas. Cumque se omnia quæ vellet, quamvis essent difficilia, promittere præstiturum; Hoc est, inquit quod rogo; ut quia etiam hic (nam apud Antiochiam res agebatur) sunt nostri populi qui istis communicare nolunt, unam eis tenere concedas ecclesiam. Æquissimum id sibi videri et valde præstandum, respondit Imperator: sed cum rem detulisset ad eos quorum consiliis utebatur, neque ibi se velle accipere ecclesiam, neque hic dare responderunt.

petit Arianis ecclesiam Alexandriæ concedi:

sed Athanasio vicissim Catholicis unam petente Antiochiæ,

et recusantibus conditionem Arianis, C

195 *Etenim ut observat Sozomenus lib.* 3 *cap.* 19. Existimarunt suam opinionem apud Alexandrinos nullum omnino progressum facturam, propter Athanasium, qui non modo ad confirmandos sibi consentientes sufficeret, sed etiam ad alios convertendos. Si autem hoc fieret apud Antiochenos, primum quidem congregandos sectatores Eustathii qui multi erant; deinde, quod consequens est, molituros res novas: quando ne nunc quidem, cum ipsi [Ariani] tenerent ecclesias, non omnino opinationi eorum assentiretur populus atque Clerus omnis; sed per choros dispositi, uti moris est, ad Dei laudes concinendas, finiendis canticis suam quisque subjungeret opinionem; aliis Patrem et Filium, velut æqualiter honorandum, glorificantibus; aliis Patrem in Filio, et hac præpositionis varietate Filium minorem significantibus.

196 Prudentiam *porro Athanasii* miratus Imperator...: cum multis aliis modis eum animasset, et bonam fiduciam habere jussisset, istiusmodi litteras dedit Episcopis et Presbyteris Catholicæ Ecclesiæ. Non est derelictus a Dei gratia Reverendissimus Athanasius. Nam licet ad breve tempus subjectus fuerit humanæ probationi, congruam tamen ab omnium inspectrice providentia sententiam retulit, recipiens Dei optimi voluntate nostroque judicio patriam et Ecclesiam suam, cujus divino nutu Præses fuerat constitutus. Consequens porro est ut nostræ mansuetudinis præcepto omnia quæ ante hac decreta sunt contra tenentes communionem ejus oblivioni tradantur, omnisque suspicio adversus eum de cetero cesset, eumque sequentes Clerici in ea quam olim habuerunt immunitate convenienter stabiliantur. Quin etiam nostræ erga ipsum gratiæ jure adjiciendum putamus, ut omnes sacro Ordini adscripti intelligant, quod omnibus ipsi adhærentibus plena detur securitas, sive Episcopi seu Clerici fuerint. Quicumque enim meliorem sortem electionemque amplexi ejus communionem suscipiunt, eos volumus præstita sibi divinitus gratia omnes perfrui.

1 p. 772 ille dimittitur, cum litteris Constantii ad Episcopos Ægypti

D *AUCTORE D. P.*

197 *Simili modo scribens* Catholicæ Ecclesiæ populo apud Alexandriam, *dicit se eis* remittere virum, vitæ rectitudine et morum probitate apud omnes notissimum; *hortatur ad concordiam inter se et cum Episcopo tenendam; atque indicat, quod,* ad omnem turbationis et seditionis occasionem rescindendam, Judicibus suis per litteras injunxit, ut quotquot seditiosos invenerint pœnis et suppliciis legum coerceant. *Scripsit quoque* Nestorio Ægypti Præfecto, et eadem forma Augustamnicæ, Thebaidis et Libyæ Præsidibus *de restitutione Athanasii, et immunitate inhærentium ejus communioni; atque insuper, cum jussisset omnia, quæ prius contra Athanasium decreta erant per calumnias Eusebii, abrogari et tolli de tabulis Præfecti et Ducis Ægypti; ac forte respondisset Nestorius, illa a se non inveniri; alteram eidem epistolam scripsit, in Epistola ad Solitarios relatam his verbis:* Certum est ex nostro decreto antea vulgato superesse diplomata contra æstimationem reverendissimi Episcopi Athanasii, eaque existere in Provincia tuæ sanctitatis. Volumus igitur ut tua spectatissima discretio omnes epistolas, sub nomine prædicto in tua provincia factas, secundum jussionem nostram transmittat ad nostrum Comitatum... Missusque ea de causa Eusebius Decurio, sustulit omnia de tabulis.

ac populum Alexandrinum: 1 p. 773

1 p. 774 *et contraria omnia decreta abrogantur.* E

1 p. 864

CAPUT XVIII.

Gloriosus Athanasii reditus ad suam Ecclesiam, eumque secuti multiplices fructus.

Rebus ad istum modum actis et constitutis, Athanasioque cum suis iter prosequente; amici quidam amicum videntes, gavisi sunt; aliorum vero quidam pudefacti sunt ipso conspecto, quidam vero non ausi accedere absconderunt se; nonnulli etiam agebant pœnitentiam ob ea quæ contra ipsum scripserant. Certe omnes Palæstines Episcopi, præter duos aut tres eosque suspectos, ita susceperunt Athanasium ejusque communionem ambierunt, ut etiam scriberent excusarentque, quod quæ prius scripserant, non sponte sua, sed coacti fecissent. *Hæc Athanasius in Epistola ad Solitarios; in Apologia vero adjungit Palæstinis Syros, quos utique itineris ratio exigit prius aditos fuisse.*

Redeunti Athanasio occurrunt per viam amici: F

199 *Huc autem spectat, quod lib.* 6 *cap.* 25 *narrat Sozomenus de Apollinario juniore, Poeta ut ibidem describitur, perquam gratioso, ex Epiphanii Sophistæ et Poetæ gentilis disciplina, Laodiceæ in Syria, ejusdemque Ecclesiæ olim Lectore, tunc forte etiam Presbytero, ac postea Episcopo ejusdem aut alterius Laodiceæ in Phœnicia: videlicet quod* transeunti illac Athanasio familiaris et amicus imprimis factus est. Quoniam vero contrariæ factioni, ex qua erat Georgius, illius tunc civitatis Episcopus, execrabilis valde erat communio Athanasii, contumeliose ab Ecclesia expellitur Apollinarius

Apollinarius eidem conjungitur,

AUCTORE D. P. et ab Episcopo suo excommunicatur.

A rius, tamquam si contra Canones et Episcoporum statuta deliquisset, per illam consuetudinem cum Sancto : crimina vero objiciebantur antiqua, et per pœnitentiam pridem deleta, *quod scilicet ipse Lector adhuc existens sub Theodoro Georgii decessore egressus esset ad audiendum hymnum, in Bacchi laudem a suo magistro Epiphanio compositum. Felix si novam illam ejectionem apposuisset lucro, nec fuisset solicitus de recuperanda hæretici Episcopus communione; et cum Athanasii amore etiam tenuisset firmitatem doctrinæ.*

Hyerosolymitana Synodus scribit litteras

200 *Hic vero inter ceteros sui per Syriam et Palæstinam itineris fructus, in præcitata Apologia etiam refert Epistolam, quam* sancta Synodus, Hierosolymis coacta, *Præsidente S. Maximo, uti dicetur* v *Maji, scripsit* comministris in Ægypto et Lybia, nec non Presbyteris, Diaconis et populo Alexandriæ *in hæc verba.* Non possumus, dilectissimi, gratias pro merito sufficientes agere universorum Deo, pro iis quæ semper fecit mirabilibus, nunc vero etiam cum vestra Ecclesia, reddens vobis Pastorem ac Dominum vestrum, nostrumque comministrum Athanasium. Quis enim speravit umquam ea se visurum oculis, quæ nunc reipsa experimur? Certe preces vestræ exauditæ sunt ab Omnipotente, suam Ecclesiam B curante, et vestras lacrymas atque lamenta respiciente, ideoque et preces suscipiente. Eratis tamquam oves abjectæ et dissipatæ non habentes pastorem, propterea de cœlo visitavit vos verus ille Pastor, de suis solicitus ovibus, reddens vobis eum quem desiderabatis.

ad Alexandrinos gratulatorias.

201 Nos quoque satagentes pro pace ecclesiastica, vestræque conspirantes caritati, ipsum prævenientes amplexi sumus; per eumque communicantes vobiscum, hanc salutationem mittimus, et hæc nostra vobis congratulantium vota; ut sciatis, nos quoque unitos vobis esse per vinculum communionis cum eo. Vestrum autem est orare pro pietate religiosissimorum Imperatorum, qui ipsum etiam cum omni honore dignati sunt restituere, cognoscentes vestrum erga illum amorem et innocentiam. *Vivebant ergo, cum hæc scriberentur, adhuc ambo Imperatores, ut mirum sit contrarium sustineri a Baronio; maxime cum Valentis et Ursacii pœnitentia, de qua mox, tamquam de effectu Hierosolymitanæ Synodi, etiam prævenerit mortem Constantis : et hi postea relapsi, hujus metu impulsos se sint causati.*

1 p. 325 tota Ægyptus in occursum effunditur:

202 De Ægyptiis et Libycis Episcopis, *quomodo hac tam desiderata felicitate lætati sint, deque* earum provinciarum et diœcesis Alexandrinæ populo, supervacaneum est loqui; cum omnes occurrerint, et C ineffabili gaudio perfusi sint, non tantum quia præter spem suos quique vivos recipiebant, sed etiam quia liberabantur ab hæreticis, tamquam a tyrannis aut rabidis canibus. *Elegantissime, ut assolet, Nazianzenus effusam omnium lætitiam descripsit : sed cum magna, quod merito mireris, rerum ac temporum confusione : primum cum post Georgii mortem, regnante jam scilicet Juliano; facta scribit, quæ necessario debent acta intelligi post mortem Gregorii; deinde cum secundam Philagrii Præfecturam, quam ille iniit eo ipso tempore, quo infelicem suum Episcopatum, non dico Georgius, sed Gregorius, ea quam describit exceptione facit posteriorem : tertio denique cum suum gentilem Philagrium, eum esse putat, cujus ad iterandam administrationem ingressus tanta occurrentis exultantisque populi frequentia fuerit honoratus. Nempe encomium illud scripsit dixitque Nazianzenus Constantinopoli, procul ab Alexandria, prout sibi vel suggerebat* NOT. 26 *senilis memoria (erat enim octogenario tunc major) vel ipsius Athanasii scripta quædam, fortasse non satis integra correctaque, decimo dumtaxat post Sancti mortem anno. Placeat nihilominus, ipsum solita sua facundia hac de re loquentem audire.*

203 Postquam ille impietatis turbo (*Georgium Nazianzenus intelligit, ego Gregorium substituo*) ille corruptor pietatis et prodromus Antichristi, publicæ iræ vehementiæque factus est victima (*nam et hoc de Gregorio dicunt aliqui) aut saltem sua morte vacuam Athanasio Sedem fecit*; redivit ex sua præclara peregrinatione Athleta : sic enim appello exilium ejus, pro Trinitate et cum Trinitate toleratum. Reditus autem ejus jucundissimus accidit civitati, pene dixerim Ægypto universæ, undequaque in unum concurrenti ut vel sola voce Athanasii, vel intuitu satiaretur; aut etiam, quemadmodum de Apostolis audivimus, saud a ejus umbra et vacuo corporis simulacro sanctificationem acciperet. Cumque multorum sæpius ex eo tempore factæ sint honorificæ exceptiones sive Antistitum, imo etiam eorum qui sive Præfectorum ipsis Imperatoribus erant familiares atque domestici; nemo tamen meminit ullam fuisse splendidiorem frequentioremque nisi ipse secum comparetur Athanasius, et cum hac pompa conferatur prior alia, qua exceptus est in priori ingressu, quando redibat a simili similibusque ex causis tolerato exilio. Circumfertur autem de honore illo hujusmodi sermo; dicatur enim, licet superfluus, velut condimentum orationis, ejusque inductioni idoneus flosculus. D *quemadmodum describit Nazianzenus,*

E *ut in simili postea occursu aliquis dixerit,*

204 Eorum qui his ad Præfecturam accesserunt aliquis, post illum introitum invehebatur in urbem (noster hic erat, utpote Cappadox, et quidem illustris valde; Philagrium, scio, nostis me dicere) erga quem civium affectus erat, qualis non alius, nec erga alium, et par honor; is denique, cui (ut brevi verbo rem totam complectar) iterato delata erat Præfectura, supplicante populo et Imperatore suffragante. Tum igitur e vulgo quispiam, cui infinita multitudo ac veluti pelagus quoddam videbatur, cum eam oculis metiri nequiret, dicitur amicorum familiarium alicui, uti fieri assolet, sic locutus : Dic, amabo, num aliquando vidisti multitudinem tantam, et tam affectuose ad unius hominis honorem effusam? Juvenem vero respondisse, Nequaquam : mihi autem videtur neque ipsi Constantio tantum obtingere : veluti per eum qui exhibetur Imperatori, summum honoris fastigium exprimere volens. Alterum porro facere ac suaviter ridentem subjunxisse, tamquam magnum quoddam et admirabile, Ego vero vix existimo ipsum magnum Athanasium sic esse inductum; et mox addidisse jusjurandum quoddam indigenis usitatum, ad dicti sui confirmationem. *majorem esse quam Imperatori fieret, imo quam factus sit Athanasio:*

205 Qui quidem sermo eo spectabat, quod vobis manifestum est, ut is quem modo laudandum sumpsimus ipsi Imperatori prælatus videatur : tanta erat hominis veneratio apud omnes, et tanta admiratio ejus qui nunc commemoratur ingressus. Etenim per sexus, et ætates, et artes divisi erant omnes, quomodo civitas illa solet instrui, quando publicum alicui honorem exhibet. Qualiter autem oratione exponam spectaculi illius magnitudinem? Fluvius unus omnes erant (Poetarum aliquis Nilum diceret, illum utique auriflaum fertilemque) sursum ex civitate ad Chæreum se volvens, unius diei itinere et amplius. Date veniam ut etiam hic aliquantulum lasciviat oratio, quando in his sumus, nec facile est sermonem ab illa solennitate revocare. F *fluvii instar ferebatur populus,*

206 Pullus ipsum vehebat, eodem fere modo (absit quæso invidia verbo) quo Jesum meum olim ille, sive is populum gentilium quem a vinculis ignorantiæ solutum benefaciendo conscendit, sive quid aliud Symbolum illud significet. Sed hunc excipiebant rami et avriæ floridæque vestes injectæ jumento substratæque, cum huc usque se dimisisset summus ille dignissiusque et parem non habens; istic vero Christi ingressum repræsentabant conclamantium et choreas ducentium turbæ, nisi quod non solum puerorum multitudo *dum asino invectus Sanctus*

A tudo erat quæ laudes concineret, sed omnis prorsus lingua, concorditer et absque contradictione cujusquam, mutuo se vincere contendentium. Mitto nunc dicere plausus populares, unguentorum profusiones, pernoctationesque, et totam urbem lumine coruscantem. Taceo convivia publica et privata ac cetera quibus hilaritatem solent civitates testari, quæque ei tunc amplissime et ultra modum exhibebantur.

quamdam intrantis Jerusalem Christi præberet speciem.

Sed hic Nazianzenus confudit Gregorii et Georgii nomina ac tempora,

207 *Hactenus Nazianzenus, nominum Gregorii et Georgii affinitate verosimiliter obductus a recta temporum ratione, imo nec satis constanter eos inter se distinguens; ut cum par fuerit utriusque in suo ingressu immanitas, nihil pene in Gregorium dicat, dira autem omnia in Georgium: post cujus crudelissimam cædem a furente ethnicorum plebe patratam, rursus quidem Athanasius, Alexandriæ comparuit, vel ex suis ibidem latebris prodiens, vel peregre reversus in urbem; nullatenus tamen credi debet, quod sub novo Juliani dominatu, et rebus Orthodoxorum usque adeo dubiis, tam solennis exceptio potuerit adornari. Quare fidenter hæc omnia refero ad hoc tempus, cum respectu ad primam ab exilio Gallicano reversionem, quæ Constantini Junioris mortem præcessit, et splendidissima fuisse etiam debuit. Quidquid enim nunc factum est, quia summa duorum Imperatorum Constantii et Constantis voluntate nitebatur,*
B *sicuti extra periculum erat, sic potuit et debuit fuisse splendidissimum, post tales ac tantas de calumnia et impietate victorias, publicis Synodorum judiciis et ipsorum Imperatorum suffragiis relatas.*

et Philagrii ingressum ad secundam Præfecturam

208 *Ad Præfectum quod attinet, cujus prior Magistratus adeo fuit populo gratiosus, ut ad secundum postulari meruerit; nego eum fuisse Philagrium, hominem, uti supra vidimus, a religione Christiana apostatam, et in vexandis orthodoxis crudelissimum: de quo merito Athanasius queritur in epistola ad Solitarios, quod eum Constantius,* præter mentem patris *Constantini, sub quo priora patraverat flagitia, ob eadem forsitan exauctoratus,* pro secunda vice Præfectum misit, *deteriora etiam patraturum. Præterea non conveniunt tempora, quemadmodum exordiens insinuavi; et exceptio Philagrii magistratum secundo ineuntis, quantotocumque Gentilium et Arianorum studio fuisset celebrata, ut summum comparari potuisset cum ea, quæ Athanasio obtigit ante octennium. Ignorasse debuit hominem Nazianzenus, qui eum, quod gentilis suus et Cappadox esset, tam honorifice hic nominavit. Quod autem factum dictumque narrat, contigisse potuit aliquo ex postea missis Præfectis ingrediente, puta S. Artemio, a cujus, duplici titulo sibi exosi, cæde, quia et Christianus et Gentilibus valde fuerat adversatus; auspicatus est Julianus persecutionem eorum, qui præci-*
C *puos sub Constantio Magistratus gesserant.*

1 p. 811

cum alterius gratiosioris ingressu.

Fuit autem Athanasius post regressum humanissimus,

209 *Sed redeamus ad Nazianzenum, eloquenter prosequentem Athanasii in Cathedram suam restituti laudes:* omnia, *inquit*, velut in lyra una, congruebant sibi *in viro sancto*; vita, sermo, certamina, pericula, quæque in reditu quæque post reditum egit. Mox enim atque Ecclesiam suam obtinuit, non est passus quod solent immodica commoti iracundia, quidquid occurrerit propellentes, licet alias venerabile, propter prædominantem furorem; verum existimavit hoc esse tempus conciliandorum sibi animorum. Quoniam enim plerumque contingit, ut qui patitur moderatior sit, qui vero in potestate est positus impotentius agat, ipse adeo mansuete leniterque eos tractavit a quibus erat affectus injuria, ut nec illis ipsis quidem molestus, ut sic loquar, fuerit ejus reditus. Nam licet expurgarit sacrum locum ab iis, qui Deo Christoque velut ad quæstum nundinasque abutuntur, ut in hoc quoque imitaretur Christum; id tamen non texto ex funiculis flagello, sed persuasibili oratione effecit.

etiam erga Arianos.

210 Conciliavit etiam tumultuantes, nullo media-
D tore indigens ad eos cum seipso atque inter se componendos; solvit oppressiones patientium injuste, nihil discriminis faciens inter eos qui suæ partis vel adversæ fuerant: resuscitavit collapsum Verbum, animosque ut sic loquar addidit Trinitati, rursus supra candelabrum positæ, et claro unius Divinitatis lumine omnium mentes collustranti. Rursum ille leges mundo dictare, et omnium animos ad se trahere; hos scripto, illos voce erudiens, nonnullos etiam ultro accedentes docens, omnibus seipsum normam statuens quam sequi vellent: quod utique solum sufficit ad magisterium virtutis. Ut autem compendio dicam, duorum laudabilium lapidum imitabatur naturam, effectus adamas percutientibus, et dissidentibus magnes, ineffabili naturæ virtute ferrum trahens, et metallorum durissimum sibi familiaritate devinciens.

AUCTORE D. P. *et magisterium veræ fidei verbo ac scripto resumens,*

211 Magna *igitur, inquit ipse ad Solitarios Athanasius, suarum alias laudum parcissimus prædicator,* alacritas populorum erat in sacris conventibus, mutuo se cohortantium ad virtutem. Quam multæ innuptæ quidem adhuc, sed ad nuptias propensæ, Christo sese virgines servavere! Quot juvenes, alios conspicati, monasticam vitam elegerunt! Quot patres rogavere filios, quot filii obtestati sunt paren-
E tes suos, ne suam in Christo exercitationem impedirent! Quot mulieres persuasere viris, quot a viris persuasæ mulieres sunt, vacare orationi, sicut ait Apostolus! Quot viduæ, quot pupilli, qui prius erant famelici ac nudi, ex ingenti populorum ad eleemosynas alacritate, non modo non esurierunt amplius, sed et vestiti prodierunt in publicum! Denique tanta fuit ad virtutem æmulatio, ut singulas familias atque domos totidem ecclesias esse existimares, propter inhabitantium probitatem et precationem ad Deum.

1 p. 725 *magnos ex omni hominum genere fructus colligit.*

212 *Quantus porro ad ipsummet Athanasium audiendum esset confluxus Alexandrinæ multitudinis, ex eo liquet, quod subsequentium annorum aliquo contigisse ipse in Apologia fatetur,* in Quadragesimalibus synaxibus, propter locorum angustias et frequentiam populi, plurimos pueros juvenculasque et vetulas ac juvenes non paucos domum relatos esse pene oppressos; ita tamen ut earum nemo, quæ Dei clementia fuit, exinde obierit. Si autem, *inquit*, in profestis diebus tanta fuerit compressio, quid timendum ipso festo? Cum igitur et ecclesiæ paucæ parvæque essent, et populi numerus tantus esset, quantum in Christiana urbe optare quis posset; haud parva tumultuatio fuit postulantium ut in magna ecclesia (*quæ tunc adhuc extruebatur, aut saltem dedicata necdum*
F *erat*) conventus celebrarentur, atque ibidem preces fierent pro salute Imperatoris. Quod et factum est; renitente licet multum Athanasio, suadenteque ut tantisper exspectarent, et quamvis cum pressura in aliis tamen ecclesiis convenirent. Verum in hoc non audiebatur: erant enim parati ex urbe egredi, et quemvis itineris laborem potius sustinere, quam festum Paschæ agere cum luctu. *Quæ deinde res calumniandi ansam adversariis præbuit, uti infra videbimus.*

1 p. 682 *Erantque ei ecclesiæ tam angustæ*

ut infortunii metu debuerit uti majori necdum dedicata.

NOT. 27

CAPUT XIX.

Ursacii et Valentis pœnitentia. Novi motus propter Marcellum Ancyranum. Syllogus ab Anastasio compilatus.

E*rat in Ecclesiis, ut loquitur in epistola ad Solitarios Athanasius,* profunda quies et plane mirabilis, cum Episcopi undequaque scriberent, et vicissim reciperent ab Athanasio consuetas pacis litteras. Quin etiam Ursacius atque Valens, *conspectis litteris Hierosolymitanæ Synodi (uti in Syllogo indicatur)* quasi

1 p. 626

Ursacius et Valens Romam accedentes,

A *AUCTORE D. P.*

quasi a sua ipsorum conscientia flagellati, pœnitentiam professi sunt; et Episcopo quidem amicam pacificamque scripserunt epistolam; ipsi vero Romam abierunt, et suam confessionem scripto complexi tradiderunt Julio, cujus exemplar a Paulino Episcopo Trevirensi Latine transmissum Athanasio, *ab ipsoque Athanasio Græce redditum, invenitur utrique operi apologetico ad Constantium atque ad Solitarios insertum, una cum epistola ad Athanasium : ambæ autem epistolæ Latine extant apud Hilarium in fragmentis Historici operis ex Pithœana bibliotheca acceptis : ubi tamen inverso referuntur ordine, cum teste Hosio, prius quam Romam venirent,* amicam et pacificam Epistolam scripserint Athanasio, *his verbis conceptam.* Dedit se occasio Fratris et Compresbyteri nostri Moysetis, venientis ad tuam Dilectionem, per quam tibi salutem largissimam dicimus ex Aquileiensium civitate, et optamus ut incolumis has litteras nostras recenseas. Dederis autem fiduciam, si tu quoque in rescribendo vicem nobis rependas. Sane habere nos locum tecum et communionem ecclesiasticam his litteris scito. Divina pietas te custodiat, Frater.

1 p. 839 *postquam Athanasio pacifice scripsissent,*

sed ipso etiam ibidem culpam agnoscunt,

214 Exemplum *vero* Epistolæ, quam post renuntiationem Orientalium, Athanasium reum non esse, B in urbe Roma, holographa manu, Valens perscripsit, et Ursacius subscripsit, *tale est.* Quoniam constat, nos antehac multa gravia, de nomine Athanasii Episcopi, litteris nostris insinuasse; atque litteris Sanctitatis tuæ conventos, ejus rei de qua significavimus non præstitisse rationem; profitemur apud Sanctitatem tuam, cunctis præsentibus Presbyteris Fratribus nostris, omnia quæ ante hac ad aures nostras pervenerunt de nomine prædicti, falso esse nobis insinuata, atque omnibus viribus carere : atque ideo nos libentissime amplecti communionem prædicti Athanasii : maxime cum Sanctitas tua, pro insita sibi benevolentia, errori nostro veniam fuerit dare dignata. *Damnant deinde hæresim Arianam, sed eo sensu quo videri volunt semper eam damnasse, dissimulata Consubstantialitatis mentione* : *et* hæc epistola, *inquit Hilarius,* post biennium missa est, quam hæresis Photini a Romanis damnata est. *Errant igitur, qui Romanum super causa Photini Concilium, differunt ad finem anni* CCCLI *aut sequentis initium.*

et Arianis anathema dicunt:

1 p. 826

215 Ultro *deinde idem Valens et Ursacius* subscripserunt litteris pacificis, quas Athanasii Presbyteri Petrus et Irenæus et Ammonius laicus circumferebant, licet per eos nihil ipsis scripsisset. Quis tantam Ecclesiæ pacem videns, non miraretur? quis non glorificaret Deum, populorum in conventibus C alacritatem intuens? Quam multi ex inimicis ostenderunt pœnitentiam? quam multi retractarunt priores calumnias? quam multi qui antea eum oderant ad ejus amorem sunt conversi? quam multi qui contra eum scripserant cecinerunt palinodiam? Plurimi autem qui non ex deliberato animi proposito, sed necessitate quadam Arianis adhærebant, noctu venientes seseque excusantes hæresim abjurabant; veniamque sibi dari postulabant de insidiis calumniisque, ipsi per eos factis; profitentes quod licet corporali quidem præsentia inter istos apparerent, animo tamen convenirent cum Athanasio, et semper apud eum manerent.

alii plures ex adversariis ad illum redeunt.

Absolutus Sardicæ Marcellus Ancyræ Ep.

216 *Ita prospere agente Athanasio, non erant Catholicis quieta omnia, propter Marcellum Episcopum Ancyræ in Galatia. Hunc voce ac scriptis vehementiorem experti Ariani, pessime oderant; et Sabellianismi accusatum, in Conciliabulo Constantinopolitano abdicarant anno* CCCXXXVI : *qui paria fere cum Athanasio passus, idem quod ipse refugium habuit, Romanum scilicet Pontificem Julium; usque dum ejus quoque causa Sardicæ est judicata, de qua in epistola Synodica hæc legimus.* Recitata

p. 764

quoque sunt scripta nostri comministri Marcelli, et D deprehensa est Eusebianorum dolosa vafricies : quæ enim Marcellus per modum quæstionis tractaverat, ea, tamquam ita esse profiteretur, calumniati sunt : recitata quoque sunt in his quæstionibus quæ intercederent et subsequerentur, et inventa est bona et recta fides istius viri. Non enim ex S. Maria, ut ipsi asseverabant, Verbo Dei initium attribuit, neque finem ejus regni constituit; sed regnum ejus initio et fine carere scripsit. *Ita absolutum remissumque Ancyram, exagitare non desiit factio eorum qui intruso istic Basilio adhærebant : ipseque eo tandem prolapsus est disputandi ardore, ut Catholicis quoque visus sit serio sustinere, quæ quæstionis dumtaxat gratia proposuisse excusans, fuerat in sua excusatione susceptus. Itaque, ut ait Severus Sulpitius lib.* 2 *Historiæ sacræ,* antea innocens, postea depravatus, videri poterat jam tum nocens fuisse, cum de eo fuerat judicatum.

et propter scripta posteriora,

217 *Rem clarius explicans Basilius Epistola* 52 *ipsi Athanasio sic scribit :* Quæritur et a nonnullis (idque sicut nobis ipsis videtur necessario) ut illi, *scilicet Legati a Romano Pontifice in Orientem missi,* hæresin Marcelli, tamquam malam et nocivam et a sana fide alienam, exterminent : quoniam ad hunc usque diem, in omnibus quas scribunt litteris, Arium quidem, pessime audientem, sursum et deorsum versantes, anathematizare atque ab Ecclesiis eliminare non cessant; Marcellum vero, qui ex diametro respondentem Ario impietatem attulit, atque contra eamdem Unigeniti Divinitatisque essentiam impie egit, et Verbi appellationem male usurpavit, ne semel quidem accusare videntur. quod Verbum quidem Unigenitum vocari tradit, ratione ministerii et dispensationis, et quatenus in tempore natus prodiit; ceterum ad eum unde egressus erat reversum, nec ante egressionem fuisse, nec post regressionem subsistere (et hujus experimentum ac demonstrationem reconditi apud me iniquæ illius syngraphæ libri continent) attamen istum nequaquam reprobare visi sunt, et per hæc culpandi veniunt, ut qui ab initio illum, per ignorantiam veritatis, in ecclesiasticam etiam communionem receperint. Igitur et illius, ut decet, fieri mentionem præsentia negotia deposcunt, ne occasionem habeant qui occasionem ex eo quærunt, quod Sanctitati tuæ conjungantur qui in fide sani sunt. E

judicatus hæreticus a S. Basilio,

218 *Ex hac tam irrefragabili suggestione*: cum parum sanæ fidei esse Marcellum penitus cognovisset Athanasius, *teste Severo ubi supra,* eum a communione suspendit; habuitque ille hanc verecundiam, ut tanti viri judicio notatus, sponte concederet. F *Quæ verba mihi videntur ultroneam et sinceram retractationem explicationemque significare eorum scriptorum, in quibus Basilius manifestam hæresim deprehenderat; post quam iterum ab Athanasio recipi quadamtenus meruerit Marcellus; cum Epiphanius, duobus dumtaxat post mortem ejus annis scribens hæresi* 72, *dicat.* Interrogavi aliquando ipse Beatum Papam Athanasium de hoc Marcello, quomodo de eo sentiret. Ille vero neque ipsum defendit, neque graviter adversus eum invectus est; sed leni solum risu edito, ostendit flagitium non magnum in ipso fuisse, sed haberi eum veluti qui se purgasset. *Postea vero Presbyteri Ancyrani, de sua magistrique sui fide prorsus orthodoxa, rationem reddentes per epistolam, quæ extat apud dictum Epiphanium, etiam allegant* litteras, quas beatissimus Papa Athanasius socialiter atque familiariter scripsit, *et in illa sanissimam per omnia fidem distincte ac sigillatim confitentur. Dubia nihilominus semper mansit de Marcello fama, eo etiam aggravata, quod Photinus ille Sirmiensis,* auditor Marcelli in adolescentia fuisse videbatur, a Sabellio quidem in unione dissentiens, sed

excommunicatusque ab Athanasio,

eidem se purgasse videtur;

mansit tamen dubia de eo fama.

A sed initium Christi ex Maria prædicans, *ac purum hominem fuisse eum asserens. Interim ubi semel constitit abdicatum ab Athanasii communione fuisse Marcellum,* nacti Ariani istiusmodi occasionem, *ut prosequitur Severus,* conspirant penitus Sardicensis Synodi decreta subvertere. Etenim eis color quidam suppetere videbatur, quod tam injuste fuisset pro Athanasio judicatum, quam Marcellus fuerat absolutus, qui nunc etiam Athanasii judicio hæreticus esse probaretur. Igitur *in Sirmiensi Conciliabulo an.* CCCXLIX, miscent astuto consilio innoxium criminosis, damnationemque Photini et Marcelli et Athanasii eadem sententia comprehendunt : illud nimirum apud Imperatorum animos præstruentes, ut non putarentur de Athanasio perperam judicasse, qui de Marcello atque Photino vera sensissent.

Interim Ariani, commissis Marcelli et Athanasii causis,

219 *A tali principio resumpta contra Athanasium obloquendi libertate, veteres denuo nænias cœperunt occinere; et objecta Tyri crimina, atque conciliabuli illius sententiam fidentius inculcare. Adversus quorum maledicam impudentiam, ut promptum in manibus habet remedium, congruum putavit Sanctus præcipua innocentiæ suæ documenta, ad hoc usque tempus edita (ad unius veluti Apologiæ contextum reducere, quem ipse, ut principio vidimus)* Syllogon, *alii Apologiam secun-* B *dam nominarunt, cujus hoc exordium : et quasi eorum Synopsis, quæ productis, ut dicitur, tabulis demonstranda sibi sumit Sanctus.* Existimabam ego, post tantas demonstrationes circa me factas, fore ut sese occultarent adversarii, eosque pœniteret quod alios sint calumniati. Ast illi convicti licet, non erubescunt; et quasi ad omnia insensibiles contradicendo subrepunt, sperantes cuncta irritanda; non quidem ut denuo dijudicentur (id enim horrent) sed ut nos vexent animasque simplicium. Itaque necessarium censui apud vos me defendere, ne unquam suscipiatis eorum susurros, sed calumniæ totius perspectam habeatis nequitiam. Coram vobis autem, ut sinceris, me defendo : apud alios vero qui contendere voluerint, confido convictionibus contra ipsos proferendis.

veteres calumnias resuscitant :

1 p. 719

ille documenta innocentiæ suæ in Syllogon collegit,

220 Nostra enim causa non amplius judicio indiget, utpote non semel tantum iterumque, sed etiam sæpius judicata : primum quidem in nostra Provincia, quæ sub Episcopis circiter centum convenit; deinde Romæ scribentibus Eusebianis, ipsisque et nobis eo citatis, convenientibus autem Episcopis pluribus quam quinquaginta : tertium in magna Synodo quæ Sardicæ consedit, juxta mandatum Deo carissimorum Imperatorum Constantii et Constantis, C in qua adversarii nostri exauctorati sunt velut sycophantæ, sententiæ vero in nostrum favorem latæ subscripserunt Episcopi plures trecentis.... quibus denique attestati etiam sunt Ursacius et Valens, primum quidem nos criminati, deinde vero pœnitentes : idque non tantum suscipiendo judicata, sed etiam confitendo sese et alios quotquot nobis adversantur calumniatores esse. *Hæc aliaque præfatur Athanasius, ut ostendat non esse identidem movendas quæstiones tot sententiis decisas; et Eusebianos ideo dumtaxat controvertere, quod omnia contra ipsum composita solam spectent hæreseos defensionem, a qua discedere oporteret, si judicata pro Athanasio faterentur esse recipienda.* Tum quæ circa se scripta sunt in diversis Synodis, ac primum in Synodo Ægyptiorum, *aggreditur exhibere verbotenus, documenta et epistolas singulas inter se connectens brevi gestarumre rum narratione; et hunc tractatum, nulli certæ personæ aut hominum generi inscriptum, sed ad omnes veritatis cognoscendæ cupidos directum, existimo sæpius transcriptum fuisse et missum ad varios, nec non traditum legatis, pro rerum et causarum exigentia ad Apostolicam Sedem, ad Comitatum Imperialem, et alio quocumque destinandis.*

secundum quæ ita se absolutum probat, ut nihil sit opus ulteriori judicio.

Quibusnam hic Syllogus scriptus videatur.

D *Hoc autem tempore compositum, ideo præcipue sustineo; quod nil contineat ultra annum* CCCXLIX, *quo suam pœnitentiam Ursacius et Valens scripto signarunt. Nam quæ de Liberio Hosioque adduntur in fine, quando et quomodo accesserint, in præfatione jam dixi, et rursum suo loco indicabo.*

AUCTORE D. P.

CAPUT XX.

Mors Constantis et Julii: secutæ machinationes adversariorum apud Liberium et Constantium.

Sub *hæc, initio anni* CCCL, *magna accidit in Occidente rerum conversio, cum Magnentius* XVIII *Januarii Augustoduni in Gallia assumpsisset purpuram; et rebelles suos fugiens Constans, ab iisdemque circa montes Pireneos interceptus, miserabiliter periisset; atque ad hujus cædis nuntium Vetranion sive Britannion, diuturna clarus et carus militia, assumpsisset Imperium in Pannoniis prima die Martii : quod ei Constantius confirmare maluit, misso diademate; quam ad Persicum bellum, quo satis superque in Oriente premebatur, suscipere alterum in Occidente. Nepotianus quoque, Magni Constantini ex Eutropia sorore, quondam Athanasii hospita, nepos, velut sanguine proximus, conatus est occupare regnum : et sumpta purpura die* III *Junii, Romam victor occupavit, ipse decimum octavum post diem* E *a Magnentii Ducibus victus occisusque. Magnentius autem legatos ad Constantium misit, Servatium et Maximum Episcopos, itemque Clementium et Valentem : qui cum Alexandria transitum habuissent, postea occasionem arripuerunt Ariani calumniandi Athanasium, quasi per illos tyranno scripsisset. Quod ille crimen fortiter convincenterque a se removet in Apologia.*

Occiso Constante turbatur Imperium Occidentis :

Magnentius tyrannus mittit legatos ad Constantium :

222 Quære, *inquit,* qualem mentionem fecerim de beatæ memoriæ Constante, cum primum Clementii socios vidi; quomodo, sicuti scriptum est, lacrymis vestes meas laverim, humanitatem ipsius et animum Christi amantem recogitans. *Inde progressus in ecclesiam,* nihil aliud dixi quam Precemur pro salute religiosissimi Constantii Augusti : et statim universus populus consona voce acclamavit, Christe auxiliare Constantio : et in hac oratione perseveravit... Certior *autem* factus de Magnentii immanitate, cum Valentem per Libyam discursantem viderem, quomodo exhorruerim quære, ne etiam hic auderet quid simile, et tamquam latro occideret omnes beati viri amicos, quorum ego nemini me secundum existimo. *Hæc Athanasius ad Constantium : qui prius quam calumniis contra illum resuscitatis aurem præberet, ita ad eum scripsit.* F

1 p. 679

ab illo sibi metuens Athanasius pro hoc preces indicit,

223 Hoc meum semper fuisse votum, ut meo quondam fratri Constanti omnia ex animi sententia cederent, tuam etiam conscientiam minime latet. In quanto autem mœrore fuerim, ubi didici eum ab aliquibus scelestissimis interfectum, conjectare iterum facile potest prudentia tua. Quoniam porro nunc aliqui sunt, qui hoc tam luctuoso tempore te conantur perterrere; congruum duxi Constantiæ tuæ hanc epistolam mittere, teque hortari, ut, sicut Episcopum decet, doceas populos quæ divinæ conveniunt religioni, cum iis vacans orationibus solitis; neque credas vanis, quicumque fuerint, rumigerulis. Nostro enim animo firmiter hæc sententia sedet, ut ex nostro decreto, absque ullo impedimento, velim te perpetuo manere Episcopum in illo loco. Divina providentia multis annis te servet, Pater carissime. *Talia Constantius,* post fratris mortem, non tantum semel iterumque, sed et tertio scripsit..... Præterea per Asterium Comitem et Palladium, mandata misit Felicissimo Duci et Nestorio Præfecto, ut neque Philippus Præfectus, neque alius quispiam, molestus esse Athanasio auderet.

1 p. 688

et litteras securitatis accipit :

1 p. 844

confirmat pluries confirmatas.

A

AUCTORE D. P. 1 p. 827 *Arianis consensum Episcoporum cum Athanasio non ferentibus,*

224 Porro cum Eusebianæ hæreseos impietatisque heredes... viderent Episcoporum cum Athanasio concordiam ac pacem; erant autem hi plures quadringentis, tum ex magna Roma atque universa Italia, Calabria, Apulia, Campania, Brutia, Sicilia, Sardinia, Corsica, tum ex universa Africa, Galliis, Britannia atque Hispaniis cum magno illo Confessore Hosio; præterea ex Pannoniis, Norico, Siscia, Dalmatia, Dardania, Dacia, Mysia, Macedonia, Thessalia, totaque Achaia, Creta, Cypro, Lycia; plures item ex Palæstina, Isauria, Ægypto et Thebaide, cunctaque Lybia et Pentapoli : hæc, inquam, cum viderent illi, metu et invidia cruciati sunt; invidia quidem, propter ejusmodi animorum conjunctionem; metu vero, ne ipsorum hæresis diffamata velut in triumphum duceretur et proscinderetur ubique.

reverti ad vomitum Ursacius et Valens, 1 p. 828

225 Primum igitur Ursacio et Valenti persuadent, ut mutato proposito quasi canes revertantur ad proprium vomitum, et ut sues in pristino impietatis luto denuo se volvant; causificantes, pœnitentiam a se fuisse simulatam, propter metum religiosissimi Imperatoris Constantis. Atqui tametsi fuisset metus, *inquit Athanasius in epistola ad Solitarios, institutam* B *prosequens narrationem,* non oportebat eos (siquidem confidebant probare posse quæ fecerant) proditores fieri propriorum actorum. Nunc vero cum nullus subfuerit metus, sed sponte mentiti sint, qua tandem venia digni censebuntur? Sane neque milite adstante, neque Palatinis Notariisque citantibus, imo nec Imperatore præsente, ac ne vocati quidem ab aliquo, scripserunt; sed ipsi ultro venerunt Romam, intraque ecclesiam (ubi nullus ab extra metus, sed ei solum timor est, et liberam quisque habet expromendi animi potestatem) per seipsos pœnitentiam egerunt signaruntque. Nihilominus denuo ad Arianismum relapsi, non erubuerunt adeo absurdam excusationem comminisci; deinde deliberatione communi supplicarunt Imperatori Constantio in hunc modum.

causantur ex metu facta,

quæ liberrime egerant,

queruntur plerosque ab Arianismo deficere,

226 Pridem supplicantes non invenimus fidem, cum Athanasium remittebas, et diceremus quod illum revocando hæresim nostram exterminares, quoniam huic ab initio contrarius fuit, neque desinit eamdem condemnare. Nunc autem ipse implet quod diximus, quaquaversum scribens contra nos. Ecce vero plerique ejus communionem tenent; quos autem putabamus nobiscum sentire, eorum alii jam C ipsi adhærent, alii eodem propendent. Nos autem remansimus soli, metusque est ne palam innotescat hæresis, nosque ac tu habeamur hæretici. Quod si fiat, vide ne cum Manichæis reputemur. Incipe igitur rursum persequi, et defende hæresim : hæc enim te Regem habet. Ille autem, quando contra Magnentium festinans in itinere videret tantam omnium Episcoporum conjunctionem cum Athanasio, tamquam igne succensus, mutavit sententiam; et non modo juramentorum oblitus est, sed etiam scriptorum suorum; suoque ingratus fratri quid ei deberet noluit recordari : quamvis et huic scribens et cum Athanasio coram agens juravisset aliud non facturum se quam vellet populus, et Episcopo placere intelligeret....

et Constantium denuo pervertunt :

Qui victo denique Magnentio,

227 *Interim Magnentius, anno* CCCLI *victus ingenti prælio, in Pannonia die* XVIII *Septembris, Italiam quoque sequenti anno, multiplici clade attritus, amiserat et in Gallias se receperat; ac tandem ipse sibi manus intulit violentas, circa diem* X *Augusti anno* CCCLIII. *Hoc eodem anno* Constantio VI et Constantio II Consulibus (*altero scilicet Augusto, altero Cæsare, cognomine* Gallo *pro cujus nomine passim in Consularibus fastis nomen* Constantis *legitur et hoc et sequenti Consulatu*) *ipsis* Kalend. Decemb. *data est lex* ad Taurum Præfectum Prætorii, *hoc tenore :* Placuit, locis omnibus D atque urbibus universis claudi protinus templa; et accessu vetitis omnibus, licentiam delinquendi perditis denegari. Volumus etiam cunctos sacrificiis abstinere. Quod si quis aliquid forte hujusmodi perpetraverit, gladio ultore sternatur. Facultates etiam perempti fisco decernimus vindicari, et similiter affligi Rectores Provinciarum, si facinora vindicare neglexerint. *Præfecturam gessit Taurus, uti ex aliis legibus demonstrat Jacobus Gotthofredi ad lib.* 10 *Codicis tit.* 10, *ab anno* CCCLIII, *ad annum* CCCLXI; *adeoque vehementer errant, tam qui hanc legem Constantino Magno attribuerunt, pro quadam simili ac vera ejus lege quæ periit; quam editiones vulgatæ Codicis, quæ legem hanc notant* Constantio IV et Constante II Coss. *qualis Consulatus nusquam invenitur totis prioribus annis, quibus vixit Constans Imperator; tantum abest ut inveniatur Constante mortuo sub Præfectura Tauri : adeo ut omnino admittenda sit prædicta Gotthofredi correctio : hic autem explicanda fuit, quia hæc ipsa et non alia lex verificavit prædictionem Athanasii, a Sozomeno lib.* 4 *cap.* 9 *relatam his verbis :*

legem fert de abolendis Gentilium ritibus,

ad Taurum Præfectum Prætorii,

quæ Athanasii prædictionem verificat,

228 Fama est, quod cum aliquando procederet per civitatem *Athanasius,* contigerit advolantem corvum crocitasse. Accedentem ergo Gentilium multitudinem, tamquam in præstigiatorem jactasse dicteria, rogando ut sibi diceret, quid corvus nun- E tiasset. Ipsum vero suaviter subridentem respondisse, Cras, quod Romana lingua significat diem proxime venturum : Sic autem crocitando injucundum vobis fore diem crastinum prænuntiat, inquit : significat enim decreto Romani Imperatoris prohibendum vobis ne proximam festivitatem celebretis. Hæc vero Athanasii prædictio, quamvis illis ridicula visa sit, apparuit certa : nam die sequenti Romani Imperatoris litteræ traditæ sunt Præfectis, prohibentes ne permitterentur Gentiles ad fana accedere, aut consuetas superstitiones conventusque celebrare: et festivitas imminens, eaque Gentilibus sacerrima ac celeberrima, dissoluta est. *Petrus Castellanus, ad calcem Syntagmatis de festis Græcorum, agens quoque de mensibus et anno pag.* 177 *veterem Hesiodi Scholiasten allegat, qui doceat, Ægyptios mense Cheac, qui Romanis December est, festa Bacchi celebrare : eosdem autem Bacchum colere sub nomine Osiridis, patet ex Tibullo Elegia* 7 *lib.* 1, *ubi utroque nomine indifferenter utens Poeta, unum eumdemque vitis cultorem ac vini inventorem canit. Si igitur lex ea, lata Kalendis Decembribus, potuit pervenisse Alexandriam ante mensis illius finem; potuit etiam impedivisse celebre aliquod Ægyptii Osiridis festum, sin minus, impedierit aliquid simile in Januario.* F

de impediendo per Imperatorem proximo illorum festo.

229 *Sed hæc operosius disquirant, quibus Ægyptia sacra investigare est cura : ad Constantium redeo, qui, per mortem Fratrum et Magnentii interitum, universi Imperii liberam tandem adeptus possessionem, totum se convertit ad oppugnandum Athanasium, et cum Athanasio fidem Orthodoxam. Spem obtinendi voti faciebat mors Julii Papæ, Athanasio addictissimi, hoc eodem anno* CCCLIII *die* XII *Aprilis defuncti : cui suffectus Liberius* XXII *Maji, quo animo fuerit in sui Pontificatus progressu erga Sanctum virum, non sinit dubitari exilium idcirco toleratum; utrum tamen talis a principio fuerit, dubium facit epistola, ab Hilario in fragmentis sic relata.*

Julio Papæ mortuo subrogatus Liberius,

230 Dilectissimis Fratribus et Coepiscopis nostris, per Orientem constitutis, Liberius Urbis Romæ Episcopus salutem. Studens paci et concordiæ Ecclesiarum, posteaquam litteras Caritatis vestræ, de nomine Athanasii et ceterorum, factas ad nomen Julii bonæ memoriæ Episcopi, accepi; secutus traditionem majorum, Presbyteros urbis Romæ, Lucium, Paulum et Helianum, e latere meo ad Alexandriam

visus initio vacillare in causa Athanasii

A driam ad supradictum Athanasium direxi, ut ad urbem Romam veniret, ut in præsenti, id quod Ecclesiæ disciplina exigit, in eum statueretur. Litteras etiam ad eumdem per supradictos Presbyteros dedi, quibus continebatur, quod si non veniret, sciret se alienum esse ab Ecclesiæ Romanæ communione. Reversi ergo Presbyteri nuntiaverunt, eum venire noluisse. Secutus denique litteras Caritatis vestræ, quas de nomine dicti Athanasii ad nos dedistis, sciatis his litteris, quas ad unanimitatem vestram [damus], nos cum omnibus vobis et cum universis Episcopis Ecclesiæ Catholicæ pacem habere: supradictum autem Athanasium alienum esse a communione mea sive Romanæ Ecclesiæ, et consortio litterarum ecclesiasticarum.

(si vera est ejus quæ allegatur epistola)

231 *Verum hæc epistola, an unquam a Liberio missa sit, dubitant alii; nec desunt qui Arianorum esse figmentum existiment, Hilario imprudenti obtrusum. Res sane utrimque ambigua est, cum neque Athanasius usquam indicet de Liberio, quod de sua innocentia aliquando dubitarit; neque alterutri unquam objectum ab adversariis inveniatur, quod vel ad momentum fuerint a mutua communione sejuncti. Ex altera vero parte vix apparet credibile, decipi potuisse in re tanti momenti Hilarium.* B *Forte non dissimilis vero conjectura sit, scriptam quidem, ex quadam sententiæ ferendæ præcipitantia, fuisse epistolam (adeo ut exemplum quoque traditum fuerit iis qui se Orientalium legatos dicebant) suppressam tamen esse maturiori consilio, quia mox* ex Ægypto omni atque ab Alexandria missæ epistolæ *advenerunt. Nam (sicut post epistolam illam suspectam testatur Hilarius)* quales ad Julium pridem de reddenda exulanti Athanasio communione erant scriptæ, tales nunc ad Liberium datæ de tuenda.

eum defendit acceptis Alexandrinorum pro eo litteris,

232 *Hic vero cum postea accusaretur*, Orientalium et Ægyptiorum litteras suppressisse, ne crimina Athanasii, quem dicebantur condemnasse, paterent; Satis omnibus clarum est, inquit, nec quisquam negat, nos Orientalium litteras intimasse, legisse Ecclesiæ, legisse Concilio, ad hæc etiam Orientalibus respondisse: quibus fidem et scientiam non commodavimus nostram (*aut commodatam nimis facile mox retractavimus*) quod eodem tempore octoginta Episcoporum Ægyptiorum de Athanasio sententia repugnabat. *Hæc, correctis mendis, transcripta ex Hilarii fragmentis, clarum faciunt responsum fuisse Orientalibus: et quidni per prænotatam epistolam? Utinam porro etiam extarent, quas excidisse dolemus ex præcitato Hilarii cui subjectæ erant loco, Ægyptiorum litteræ; rem utique totam illustraturæ clarius. Interim conjectare licet, Athanasium, non quidem recusasse Romam venire,* C *ut vel Ariani finxerunt, vel ab his corrupti Legati mendaciter retulerunt; se reformidasse, ne in manus Constantii, novis calumniis haud leviter irritati, et in Italia victorias contra Magnentium prosequentis, incideret; in omnem tamen judicii Romæ iterum subeundi necessitatem, congregasse Synodum Provincialium Episcoporum, prædictorum scilicet octoginta, et ab his scriptas litteras præmisisse ad Liberium cum excusatione suæ justæ cunctationis, et convictione Arianorum, ipsum sub communi Orientalium titulo accusantium una cum Meletianis, auctoritatem et titulum Ægyptiorum Episcoporum mendaciter sibi arrogantibus.*

quorum Synodum Athanasius convocarat,

1 p. 686

postquam fraudulenter incitatus ab Imperatore,

233 *Sub hæc Alexandriam* venit Montanus Palatinus, cum hujusmodi epistola, quasi ego, *inquit in Apologia Athanasius ad Constantium*, a te jus abeundi in Italiam postulassem, ad ea instauranda quæ in Ecclesiasticis ibi deficere videbantur. Tuæ quidem pietati gratias ago, quod ad scripta aliena, quia mea putabas, annueris; curamque itineris mei, ut id quam commodissime fieret, susceperis. Miror tamen ita falsa ad tuas aures potuisse deferri: nihil enim tale scripsi... Scit Montanus me non detrectasse profectionem: sed ut ego irem, velut ideo scripsissem, D indecorum credidi; ne vel in hoc occasionem reperirent adversarii novæ calumniæ, quasi tuæ Pietati essem importunus. Interim parabam me, uti etiam Montanus novit, ut si dignareris scribere, venirem statim. *Hæc Sanctus, postea necesse habens purgare se, quod ad Constantii, non mandatum, sed simplicem permissionem, eamque fraudulenter ab adversariis procuratam, non dimisisset Alexandriam, nulla idonea causa cur in Italiam iret invitante, multa ne iret dissuadente.*

AUCTORE D. P.

legatos ad eumdem misisset

234 *Nam paulo ante quam istam epistolam acciperet Athanasius, teste Sozomeno lib. 4 cap. 8*, persuasum habens sibi in Palatio Imperatoris paratas insidias, ad eum tunc in Occidente agentem Ægyptios Episcopos quinque a se delectos, et cum his tres suæ Ecclesiæ Presbyteros miserat, qui et ipsum sibi conciliarent, et calumniis adversariorum, si opus, responderent; tum alia facerent quæ Ecclesiæ ipsique expedire cognoscerent. Ex horum numero fuit Serapion, Thmuæus *Episcopus, cujus una cum Ammonio peregre agentis quia meminit Athanasius in Epistola ad Dracontium, occasionem dat existimandi, ipsum Dracontium (qui magno consensu Alexandriæ electus et ordinatus fuerat Episcopus Hermopoleos)* E *monachorum quibus præsidebat suasu fugam iniisse hoc tempore; ab eaque retrahendum fuisse pulcherrima illa quam ei Sanctus misit epistola, monens exemplo prædictorum duorum et aliorum plurium (qui monachi et monachorum Præfecti cum essent, Episcopatum tamen non rejecerunt) ne speratum de se fructum Ecclesiæ subtrahat; sed audiat missos cum Epistola* Hieracem Presbyterum et Maximum Lectorem: ex quibus cognoscere *Dracontium Sanctus voluit*, quo cum affectu ista scripsisset, et quantum ipsi immineret periculum ecclesiasticam ordinationem detrectanti.

quorum meminit in epistola ad Dracontium.

1 p. 829

Imperator Arelate cogit multos subscribere contra Athanasium,

235 *Ceterum legatione prædicta nihil admodum profectum fuisse apud Constantium, ex post gestis apparet, quæ in epistola ad Solitarios Athanasius sic exorditur narrare:* Singulis in urbibus cogebat Episcopos, *jam victor et solus dominans Constantius*, ad mutandam *in Athanasii et religionis causa* sententiam. Cum autem esset Arelate et Mediolani, omnia ex hæreticorum consilio et suggestione faciebat: vel potius hi ipsi agebant quæ vellent, potestatem contra omnes nacti. *Fuit Arelate Constantius a die* x *Octobris* CCCLIII *usque ad sequentis anni ver; interimque paria ibi fecit, quæ Mediolani egisse mox videbimus. His autem obviam ire volens Liberius Papa, sicut ad Hosium scribit ipse, cum Episcopis Italiæ ad se collectis deprecatus est Constantium*, ut, sicut placuerat dudum, Concilium F ad Aquileiam congregari juberet, *mittens* Vincentium Capuensem, cum Marcello æque ex Campania Episcopo. *Qui* non tantum nihil impetravit, sed etiam ipse in eamdem ductus est simulationem, *ut Athanasii communionem abdicaret. Ad cujus tamen excusationem ipse Sanctus in Apologia dicit, ipsum aliosque* vim non vulgarem gravesque contumelias passos esse, donec promitterent se ab ea communione abstenturos. 1 p. 693

ad quod etiam legati Pontificis,

vi et dolo pertrahuntur.

236 *Rem ut gesta est in Epistola ad Constantium, quæ in fragmentis Hilarii extat, ita explicat Liberius Papa.* Manent, *inquit*, litteræ Legatorum, qui ad Clementiam tuam fuerant destinati: quibus significant, propter turbationem omnium Ecclesiarum, se quidem succumbere sententiis Orientalium voluisse, proposuisse tamen conditionem, ut si iidem Arii hæresim condemnassent... eorum sententiis obedirent. Placitum, ut ipsi significant, scriptura teste firmatur: itur in concilium: accipiunt cum deliberatione responsa, Arii doctrinam se damnare non posse; Athanasium, quod solum exigebant, communione esse privandum. *Hanc autem Epistolam,*

qua

AUCTORE D. P.

A *qua ostendit non solius Athanasii causam agi, et orat ut Concilium generale fieri patiatur Imperator*, per Luciferum *Calaritanum* Episcopum *misit Liberius : sed irrito æque ac priores conatu, nisi quod Lucifer sese constantiorem præbuerit, uti ostendetur ad diem* XX *Maji quo colitur.*

ceteris passim exemplum sequentibus :

237 *Vincentii lapsus quantopere Liberii animum et Athanasii causam afflixerit, dici vix potest : secutus est enim ceterorum fere omnium assensus in abdicationem Athanasii, et S. Paulinus Trevirensis Episcopus, quem Confessoribus ubique annumerat Athanasius, exilio relegatur; de quo pluribus agendum* XXXI *Augusti quo Treviris colitur. Fortassis etiam ad hoc tempus spectat, quod Athanasius, Arelatensis Mediolanensisque conciliabuli iniquos effectus conjungens, sic indicat in epistola ad Solitarios.* Statim expeditæ sunt litteræ cum mandatis ad Præfectum, ut frumentum, eatenus præberi solitum, auferretur ab Athanasio, dareturque Arii opinionem tenentibus; et ut volentibus libertas esset contumelia afficiendi eos qui cum Athanasio facerent. Minæ item denuntiatæ Judicibus sunt, nisi communicarent cum hæreticis. *Et hæc quidem Alexandriæ :* extra vero rursum edicta et notarii per urbes singulas mittebantur, cum minis ad Episcopos Judicesque, ut hi quidem illa exequerentur, isti vero contra Athanasium scriberent communicantes cum Arianis, aut exilii pœnam sustinerent; et populi ipsis adhærentes scirent, vincula, plagas, contumelias, bonorumque rapinas sibi esse expectandas. Neque segniter agebatur negotium : habebant enim qui missi erant secum Clericos Valentis et Ursacii, qui Judices incitarent, et negligentius agentes deferrent ad Imperatorem.

1 p. 829 contra recusantes Arianam communionem persecutio indicitur.

B

CAPUT XXI.

Mediolanense Concilium et persecutio orthodoxorum, Athanasii damnationi subscribere recusantium. Liberii et Hosii vexatio.

Dum apparatur Mediolani concilium,

Reliquus annus* CCCLIV *in apparatu Mediolanensis Synodi exactus est; non ut Liberii aliorumque orthodoxorum voto fieret satis; sed ut majori cum strepitu atque a majori Episcoporum undique coactorum numero damnaretur Athanasius. Ast apparebat Orientales, propter itineris longinquitatem, pauciores adfuturos; neque vero expediebat ut copiosi adessent, qui non nisi violenter sperabantur trahendi in sententiam; ac forte Occidentales de rerum in Oriente gestarum veritate instruendo, minus idoneos redderent ad paratas sibi ex conficto Orientalium consensu fraudes. Itaque, ut ait Athanasius ad Solitarios,* Scriptum est Magistratibus, et multa pecuniaria iis denuntiata, nisi suæ quisque civitatis Episcopum ad subscribendum coegisset. Hinc omnis locus et civitas implebatur pavore atque tumultu, cum Episcopi quidem traherentur; Judices vero cogerentur intueri populorum lamenta suspiriaque.

C

1 p. 830 coguntur per Orientem Suffragia contra Athanasium,

239 Et hæc quidem a Palatinis ad hoc missis agebantur; hæretici vero tantis patronis fulti, nihil non moliebantur. Itaque Episcoporum aliquos citabant ad Imperatorem, alios circumveniebant per litteras, comminiscentes causam contra ipsos aliquam; ut vel præsentem Imperatorem reformidarent, vel legatos minasque et calumniarum prætextus metuerent, et sic a sua recta piaque mente abducerentur. In hunc modum coegit Imperator tam grandem numerum Episcoporum, partim minis, partim promissis extorquens, ut dicerent, Non amplius communicamus cum Athanasio. Qui enim ad ipsum veniebant, non prius admittebantur in conspectum, ac ne quiescere quidem sinebantur, vel hospitio suo egredi quin vel subscriberent vel renuentes abirent in exilium. Hoc autem faciebat, eo quod videret omnes

multa cum violentia :

quibus magno numero sic extortis,

D aversari hæresim. Ideoque magis cogebat illos tam multos accedere paucis, studebatque colligere nominum multitudinem; ut hinc quidem invidiam faceret Athanasio, inde Arianæ impietati, cujus erat patronus, speciem aliquam conciliaret; existimans, quod æque ipsam veritatem, ac hominum animos posset pervertere.

convenitur, non in ecclesia,

240 *Cum hoc apparatu talibusque præludiis, quibus congrui subsequentes omnes actus fuere, cœptum est anno* CCCLV, *Arbetione et Lolliano Consulibus, famosa illa Mediolanensis Synodus, Episcoporumne dicam in sententias iturorum, an mancipiorum in verba juratorum? quos ex Occidente fuisse plerosque et plures trecentis, scribunt Socrates atque Sozomenus; et in his multos, rerum ignoratione inductos, persuasosque unius hominis tuendi causa non esse Ecclesias omnes exponendas periculo. Verum cum appareret ad fidei mutationem tumultus in populo orituros, neque eam rem tuto posse in ecclesia publice agitari, ad Imperatoris palatium translatæ sunt Synodales actiones, ubi libertas minor præsentiorque metus ad assensum citius exprimendum conducerent.*

sed in Palatio.

241 *At non omnium eadem imbecillitas fuit.* Cum enim multis insidiarentur hæretici, non paucos fecerunt Confessores; quo titulo præ ceteris clariores sunt, *inquit Athanasius* Paulinus Episcopus Trevirorum, quæ Galliarum Metropolis est, *sed jam ante exilio relegatus*, Lucifer Metropolitanæ in Sardinia Sedis Episcopus, Eusebius a Vercellis civitate Italiæ, et Dionysius a Mediolano, quæ et ipsa est Italiæ Metropolis. Hos enim advocans Imperator, jussit subscribere contra Athanasium, et cum hæreticis communicare. Cumque hi mirarentur importunum illius studium, dicerentque id non esse Ecclesiastici canonis, statim ille, At, quod ego volo, canon habeatur : nam sic loquentem me sine contradictione audiunt qui in Syria Episcopi appellantur. Obedite igitur, aut exules etiam vos estote. Talia cum diceret, attoniti Episcopi efferebant ad Deum manus, et magna verborum libertate utentes, docere nitebantur, non esse illius Imperium, sed ejus qui dederat Dei, quem ut timeret hortabantur, ne ipsum ille cito auferret : minabantur ei etiam judicii diem, suadebantque ne disciplinam ecclesiasticam corrumperet, aut cum ejus dispositione commisceret administrationem Romani imperii, Deique Ecclesiæ hæresim Arianam induceret. Ast ille neque audiebat, neque plura dicere ipsos sinebat; sed comminabundus stringebat gladium contra illos, et quosdam abripi e conspectu jubebat. *Dabimus ad* XXV *Maji Vitam S. Dionysii, in eaque descriptam plenius Concilii illius historiam, ad quam satis hic fuerit lectorem remittere.*

1 p. 831 Hic emicat constantia SS. Luciferi, Eusebii et Dionysii,

E

libere arguentium Imperatorem,

F

242 *Alias* cum videret hærere perplexos criminatores, ipse eorum vices subibat in accusando, ut accusati nihil possent respondere; propter nimiam illius violentiam : id quod in causa Athanasii potissimum patuit. Videns enim Luciferi, Eusebii, et Dionysii Episcoporum constantiam, ex Ursacii et Valentis pœnitentia demonstrantium non esse audiendos in iis quæ nunc dicebant; exurgens ille confestim dixit : Ego nunc accusator sum Athanasii, propter me credite iis quæ dicunt. Illis autem respondentibus, quomodo accusator esse potes absentis rei? si enim accusator adest, abest autem reus, judicium nullum exercetur : adesse autem propter itineris longinquitatem non potuit... Quod si de auditis objiciens loqueris, æquum est te quoque illa credere quæ dicit ipse : si autem non credis illi, credis vero istis, potius videntur illi in tui gratiam talia dicere, et ob eam Athanasium accusare.

1 p. 831

quod se accusatorem faceret,

243 *His similia scripsit postea Lucifer, cujus vitam dabimus* XX *Maji : ex ejus interim libro 2 pro Athanasio pauca hæc accipe :* Urget defensio veritatis quæri a te, cur absentem damnari præceperis. Dic quæso, bene,

et absentem damnari præciperet,

A bene, an male id fieri imperaris? Si dixeris bene; credo te ad B. Pauli confugere factum, quod Corinthiis scripserit jam se illum punisse peccatorem, quem comperisset graviter deliquisse. Videamus nunc si tu, bellua, membra et corpus tantum habens hominis animum vero ferinum, si ita egeris ut egit Apostolus.... Primo omnium beato Apostolo Catholici nuntiarant hi, quos norat fideles, quos Deo probaverat fideles, et testem sciebat esse omnem Corinthiorum sanctam Ecclesiam. Tu contra cum consacrilegis tuis, accusantibus Deo odibilibus hæreticis, nos dignabaris urgere ad absentis damnationem. Deinde, cum Apostolum audis dicere, Congregatis vobis et spiritu meo, ... tu tenebra, cur nobis dicentibus, Ad ipsum nos nostris impendiis pergemus, in plebe, cui divinitus constitutus est, eumdem audiemus, tantum da Catholicos accusatores; cur detractasti? cur (tamquam gladiatores, non Episcopi, essemus) tantum juxta vota tua, quo possemus interficere eum, cujus tu olim sitiebas cruorem, operam dabas?

ideoque damnantur exilio. 1 p. 832

244 *Talia cum sibi, ut post scripta, ita tunc coram* dicta audisset et suam reputaret contumeliam; illos quidem ejecit in exilium, commotus vero contra Athanasium scripsit atrocius, ut ea quæ deinde B facta sunt pateretur... Sancti autem excutientes pulverem de pedibus, suspicientesque in cœlum, neque minas Imperatoris timuerunt, neque ob nudatos gladios prodiderunt veritatem; sed exilium, velum ministerii sui officium, acceptarunt. Transeuntes enim per oppida et urbes, quamvis in vinculis positi, evangelizabant, veram prædicantes fidem, et Arianam hæresim execrantes, divulgantesque non sine infamia Ursacii et Valentis pœnitentiam. Itaque adversariis contra quam statuerant accidit: quantoque longius erat exilii spatium, tanto magis augebatur odium illorum; eratque præconium publicum impietatis eorumdem, ipsa Sanctorum relegatio.....

Liberius ad consensum sollicitatus,

245 Porro nec Liberio quidem Romæ Episcopo initio persecutionis pepercerunt... Videntes enim recte sentientem et ab hæresi Ariana alienissimum, quin etiam satagentem ut ab eadem omnes reduceret, dixerunt impii intra se: Si Liberio persuaserimus, omnes brevi superaverimus. Ergo suggerunt Imperatori de eo: Imperator vero ratus cum Liberio omnes ad se trahi posse, scribit et mittit spadonem quemdam, Eusebium nomine, cum litteris muneribusque, ut his blandiretur, illis comminaretur. *minis blanditiisque,* C Abiens autem eunuchus Romam, primum suadebat Liberio ut subscriberet contra Athanasium et cum Arianis communicaret; hoc enim velle Imperatorem et pro potestate jubere; deinde ostentans munera, instabat prensabatque manus, dicens, Obtempera Imperatori, atque hæc accipe.

generose abnuit:

246 Contra Episcopus nitebatur dicens; Quomodo id fieri adversus Athanasium potest? quem enim non una tantum, sed et altera Synodus undecumque collecta omnino innocentem pronuntiavit, et Romana Ecclesia cum pace dimisit, quomodo possumus condemnare? Quis porro nos reciperet, si nunc omnino rejiceremus absentem, quem præsentem dileximus nobisque communicantem habuimus? Non est hic canon ecclesiasticus, neque talem unquam a Patribus accipimus, qui sua antea habuerunt a beato et magno Apostolo Petro. Quod si Imperator *et iterum concilium petit:* curam gerens ecclesiasticæ pacis, jubet aboleri quæ a nobis circa Athanasium scripta sunt; aboleantur etiam quæ ab illis contra eum sunt facta; et sic ecclesiastica Synodus fiat procul a Palatio, ubi nec Imperator adsit, nec immineat Comes, neque Judex minetur, sed solus Dei timor sufficit et Apostolica constitutio. Ita namque ante omnia, salva quidem D manebit Ecclesiæ fides, qualem Nicæni Concilii Patres definiverunt; Arianis vero ejectis, soli in fide puri habebant loquendi libertatem.....

AUCTORE D. P.

quare ad Imperatorem pertractus, 1 p. 834

247 Hæc dicente Liberio contristatus eunuchus, non tam quia recusabat subscribere, quam quia se ostendebat hæresi adversari, oblitus est se coram Episcopo stare, multumque comminans exivit cum muneribus.... et Imperatoris iram contra Liberium exacuens scripto, commovit etiam eunuchos ceteros: hi enim omnia et sunt et possunt apud Constantium. Scribit igitur Imperator Romam et rursum Palatini et Notarii et Comites mittuntur, cum mandatis ad Urbis Præfectum, ut vel dolo circumventus Liberius expelleretur Roma, mitteretur que ad ipsum in castra; vel violenta persecutione premeretur.... 1 p. 835 Trahitur ergo ad Imperatorem Liberius, coram quo multa etiam tunc libertate pollens: Desine, inquit, *relegatur etiam ipse.* persequi Christianos, neque per me speres impietatem inducere in Ecclesiam..... Priusquam crimen aliquod contra nos comminiscantur, venire festinavimus, licet de exilio certi; ut et ceteri, qui paria nobiscum passi sunt, innocentes appareant; et impacta ipsis crimina, intelligantur meræ esse calumniæ....

1 p. 837 *Similiter sollicitatus Hosius,*

248 Tantis ac talibus sceleribus non contenti, nihil adhuc se fecisse arbitrabantur, quamdiu magnus ille Hosius eorum malitiam nondum erat expertus.... Hic Princeps est, inquiebant, Synodorum; et si quid scribit auditur ubique: hic formulam E fidei in Nicæna concepit, et Arianos ubique pro hæreticis traduxit.... Subinde igitur scribente Constantio, et nunc quidem blandiente ac patrem appellante, nunc interminante ac relegatos enumerante, nihil ad ista expavit Hosius; quin inter contumelias, quas patiebatur, scripsit epistolam; *supra aliquoties allegatam, quæ apud Athanasium hoc ipso loco inserta legi integra potest: initium hic accipe.* Ego fidem confessus jam pridem sum, cum avus tuus Maximianus persecutionem moveret: quam si tu resuscitas, etiam nunc quidvis potius sustinere paratus sum, quam ut effundam sanguinem innocentem ac prodam veritatem. Scito ergo quod talia scribentem et comminantemque non curo. Tu potius desine ista scribere, et cum Ario sentire: neque audi Orientales, neque crede Ursacio et Valenti: quæ enim dicunt, non propter Athanasium, sed propter hæresim suam dicunt. Mihi crede Constanti, qui per ætatem avus tuus esse possem.

1 p. 838 *per epistolam increpat Constantium:*

249 *Tali principio congruit Epistola reliqua, manifeste exponens, quomodo non audentibus Sardicæ coram Athanasio apparere adversariis, absolutus ille sit, ipsique Valens et Ursacius calumniatos se fassi; ac denique non esse Imperatoris tractare causas Ecclesiæ, sicut nec Episcoporum negotia Imperii: quare concludens,* Ego neque Arianis suffragor, *inquit,* sed eorum hæresim execror; neque contra Athanasium scribo, quem nos et Romana Ecclesia et universa Synodus innocentem declaravit: quod et ipse considerans remisisti hominem, et permisisti cum honore ad patriam suam Ecclesiamque reverti... Non est prudentis propter alienam libidinem seipsum conjicere in certum damnationis æternæ periculum. Desine quæso, et mihi ausculta, Constanti: hoc enim et me scribere decet, et te convenit non vilipendere. F

1 p. 839 *monetque ut a cœptis desistat:*

quare anno integro Sirmii vexatur.

250 Hæc Abrahamicus ille senex, vere Hosius, et sensit et scripsit... Quæ cum accepisset impietatis propugnator Constantius, aliique dicerent non solum ipsum non subscribere, sed et aliis suadere quod melius esset mortem perpeti, quam proditores fieri veritatis, ob quam et dilectus frater Athanasius persecutionem sustineret, et Liberius Romanorum Episcopus ceterique omnes insidiis appeterentur; item

AUCTORE D. P.

A item quod alii per Hispanias essent ejusdem cum Hosio sententiæ; cum hos quoque solicitasset ad subscriptionem neque inflectere potuisset; accersivit Hosium, et pro exilio detinuit integro anno Sirmii; neque Deum reveritus, neque patris sui erga ipsum amorem, nec denique hominis jam centenarii et sexagesimum eoque amplius annum in Episcopatu agentis senectutem.

succubuit tamen et ipse et Liberius,

251 *Hactenus Athanasius, excusans deinde, et in Arianorum accusationem convertens, quæ postea Liberius Hosiusque ærumnis victi fecere, quæque apud Historiæ ecclesiasticæ tractatores legi diffusius poterunt: sicuti et in nostro Aprili ea quæ Felicis substitutionem in Romanum Pontificatum spectant; ubi ostendimus electionem ejus, qualiscumque eam præcessit ordinatio, ipsum Liberium habuisse auctorem; adeoque verum Pontificem fuisse Felicem, et ob mortem pro fide obitam dignum qui inter Martyres sanctos colatur. Lapsum vero suum ita raparavit Liberius, Felice mortuo anno* CCCLXV *rursum verus Pontifex; ut Epiphanius hæresi* 75 beatum, *Basilius Epistola* 74 beatissimum, *Ambrosius ad Virgines* felicis ac beatæ memoriæ *appellent, eumdemque Græci ut* Sanctum *colant cum insigni elogio die* XXVII *Augusti; et Wandelbertus in Ka-*

sed uterque lapsum reparavit.

B *lendario metrico aliique in additionibus ad Usuardi Martyrologium cum simili Sanctitatis titulo eum proponant ad* XXIII *Septembris: quando plenius hæc tractabuntur a nobis. De Hosio paucis ipse Athanasius ad Solitarios:* Tantam vim intulit seni *Constantius*, et ita arcte eum tenuit, ut afflictus attritusque malis, tandem ægreque cum Ursacio et Valente communicarit, sic tamen ut contra Athanasium non subscriberet. Verum ne ita quidem eam rem pro levi habuit; moriturus enim, quasi pro testamento suo, eorum vim protestatus est, et Arianam hæresim condemnavit, vetuitque a quoquam probari aut recipi. *Hæc de Hosio Athanasius, longe diversa a relatione Marcellini et Faustini Luciferianorum, in suo mendacissimo precum libello prorsus incredibilia narrantes, de violentia ab Hosio exercita contra refugientes communionem suam, deque ejusdem impœnitentis horribili exitu, qualem Sacerdotis Heli fuisse Scriptura memorat.*

1 p. 841

CAPUT XXII.

Syriani contra Athanasium nocturna irruptio: Heraclii edicta proponentis impietas et crudelitas.

C

Nullo Constantii mandato discessum imperante,

T*empus est ut regrediamur Alexandriam, ubi Athanasium reliquimus, nihil motum subreptitiis litteris, facultatem veniendi in Italiam facientibus, quas Montanus attulerat.* Hic igitur cum alio esset profectus, post sex et viginti menses venit Diogenes notarius, qui nec ipse aliquid litterarum attulit, *inquit, Athanasius in Apologia*, neque sub mutuum conspectum venit, aut præcepit aliquid ac si de eo mandatum sibi esset. Quin cum Syrianus exercituum ductor Alexandriam ingrederetur, et Ariani jactarent, nunc demum acturos se quæ vellent; quærebam num ejusmodi litteræ, quales illi jactabant, essent allatæ. Has vero cum illi se non habere dicerent; postulabam ut saltem vel ipse Syrianus vel Ægypti Præfectus Maximus, de eo mihi scriberent. Hoc autem sic postulabam, quia mihi scripserat Tua humanitas (*Imperatorem alloquitur*) ut a nemine turbarer, neque susciperem si qui terrere nos vellent....

Athanasium Alexandriæ manere patitur Dux Syrianus:

253 De hac epistola cum illi referrent ad judices; .... neque mandatum tuæ Pietatis monstrarent, jure inferebam, verba eorum citra mandatum tuum esse. Religiosissime Auguste; agendumque mihi esse credidi, ut quemadmodum epistolas tuas habens regressus eram in patriam, ita et mandatum habens D tuum egrederer; ne veluti Ecclesiam fugiens aut reus deprehensus, sed tamquam jussus honestam haberem discessus causam. Idem omnis populus cum Presbyteris et major pars civitatis, ne quid dicam amplius, Syrianum adeuntes postulabant, coram Ægypti Præfecto Maximo. Postulabant autem ut mihi scriberetur, mitteretur que ad me, vel ut deinceps non turbarentur Ecclesiæ, usque dum populi ipsi circa hoc misissent legatos suos ad Te. Ipsis igitur diu multumque supplicantibus, videns Syrianus æquum peti, per tuam salutem jurans affirmavit ita faciendum esse. Intererat vero etiam Hilarius et cohors Duci, et cohors Præfecti Ægyptiaci.

deinde contra fidem datam,

254 Hæc cum promisisset Syrianus, conveniebant omnes in ecclesiis, cum gaudio et securitate. Verum post dies viginti tres, (cum *scilicet* militares copiæ; quas Romani Legiones vocant, ex Ægypto et Libya, *teste Sozomeno, accersitæ* advenissent) *apparuit quam nihil fidendum hæreticis sit.* Nox erat, et quidam ex populo pervigilabant in proximam synaxim; quando Dux Syrianus improvisus adfuit, cum plus quam quinquies mille viris, habentibus arma et strictos enses, arcusque et sagittas et fustes; cinxitque ecclesiam, milites conjunctim locans, sic ut esset impossibile, ab ea egredientes pertransire. Ego vero absurdum ratus in tanta confusione deserere populum, pro quo ipse potius debebam subire periculum; in throno residens mandavi Diacono, ut Psalmum recitaret audiretque populus, Quoniam in æternum misericordia ejus; atque ita recederent singuli in domos suas.

1 p. 717

cum 5000 armatis ecclesiam obsidet,

E

1 p. 105

quo violenter irrumpente,

255 Tandem cum Dux violenter irrumperet, et milites ad me comprehendendum circumcingerent sacrarium; quotquot ibi erant Clerici reliquique de populo clamabant, obsecrabant, ut ego quoque jam discederem. Ego autem renuebam egredi prius quam omnes sigillatim egressi forent. Surgens igitur et orare præcipiens, rogabam ut prius exirent universi, melius esse aiens si periclitarer ego, quam si eorum quisquam læderetur. Itaque plerisque egredientibus et sequentibus reliquis, qui mecum intus erant Monachi et Clerici quidam, secum me traxerunt egredientes. In hunc modum, teste veritate ipsa, per medios milites, quorum alii sacrarium cinxerant, alii per ecclesiam oberrabant, Deo ducente et protegente, clam ipsis evasi; glorificans Deum, quod neque populum prodidissem; et ipsum præmittens, salvari atque effugere potuissem manus quærentium me. F

Athanasius in turba salvus egreditur.

facta hæc sub auroram 9 Februarii

256 *Hactenus Athanasius in Apologia de fuga sua: cui consona, sed atrocioribus facinoribus aucta, scripsit in sua publica protestatione populus Alexandrinus, omnibus exponens, quid in ecclesia actum sit* illucescente die v Iduum Februariarum; id est decimo quarto mensis Mechir, vigilante et orante populo, eo quod celebrari deberet synaxis Parasceves. *Scripta est autem ipsa protestatio tertio post rem gestam die*, post Consulatum Arbethionis et Lolliani decimo septimo die mensis Mechir, id est pridie Iduum Februariarum. *Quibus accurate notatur annus* CCCLVI *bissextilis, cujus initium habuit Dominicalem litteram G. ita ut dies quintus Iduum sive nonus istius mensis fuerit Parasceve seu Feria* VI, *S. Apolloniæ Virgini et Martyri Alexandrinæ sacra. Tamen quia Athanasii interpres, nescio quo calami errore, pro Idibus scripsit* Kalendas; *factum est, ut ultra nihil examinans Baronius, Romanum Martyrologium recognoscens et Sanctis quibus videbatur augens, die* XXVIII *Januarii scripserit*, Alexandriæ plurimorum sanctorum Martyrum, qui hac ipsa die, factione Syriani Ducis Ariani, dum in ecclesia Synaxim agerent, diverso mortis genere sunt interempti. *Atqui notare potuisset, diem* XXVIII *Januarii, eo qui*

anno 356

non 28 Januarii.

A *qui notatur in protestatione anno, fuisse non Parasceven, sed Dominicam.*

257 *Romani Martyrologii reverentia ductus Bollandus noster, ipsam Protestationem in Januario, sub isto erroris indicio, dedit et illustravit. Quare ne actum agam, strictim hic indico, cæsos fuisse multos tam ex populo quam Virginibus sacris, quorum quarumque corpora a militibus abdito, ad publicum ostentationem toleratæ immanitatis, ab ipsis fidelibus mox fuerunt exposita publice. Tanta autem fuit indignatio populi, ut arma telaque reperta intra ecclesiam suspenderint, nolurintque amoveri, quantumvis instante Gorgonio Præfecto. Prima etiam, quam ipso verosimiliter die scripserant, protestatione non contenti, hanc secundam scripserunt et signaverunt quoquaversum distribuendam, eo quod Syrianus testimonium exigeret, quod nullus tumultus factus, neque quisquam occisus fuisset. Verum contemptui habitæ a Constantio sunt Catholicorum querelæ : qui* hujusmodi mala approbans, per Hilarium quemdam Comitem, scripsit Senatui populoque Alexandrino, juventutem solicitans, ut simul congregati aut persequerentur Athanasium, aut scirent se pro inimicis habendos....

In ea irruptione plures esse occisos,

protestatur populus Alexandrinus.

1 p. 843

258 Edicta igitur publice proposita sunt, quæ
B ipsa magnam ea scribentis manifestabant confusionem. Postquam enim, sicuti magnus Hosius eidem scripsit, non invenit verosimilem aliquem animi erga Athanasium mutati prætextum; excogitavit alium, etiam minus sibi suisque consiliariis convenientem suis verbis : Fratris divinæ ac religiosæ memoriæ amicitiam reveritus, indulsi ipsi ut ad vos pro tempore aliquo reverteretur. Hæc autem declarant, ipsum et in promissis fallacem, et erga demortuum fratrem esse ingratum. Deinde divinæ ac religiosæ memoriæ, uti revera fuit, appellat eum, cujus præceptum et amicitiam, sicut ipsemet scripsit, licet aliquid ejus causa indulsisset, non debuit inofficiose negligere, sed potius ut Imperii sic et sententiæ heres fieri. Atqui cum Britannionem e medio sustulit, volens id tamquam jure factum excusare, dixit, Nam cujus erit fratrum hereditas post mortem? At propter sceleratam Christoque adversam hæresim, quid jus sit ignorat, et erga fratres inofficiosus efficitur, propter quam etiam nec patris sui sententiam integre studuit observare : nam in eo quod placet impiis, ipsam sequi se profitetur; in eo vero quod ipsis displicet, nescit rationem habere pietatis parenti debitæ. Hic enim dimisit quidem Episcopum,
C ab Eusebianis accusatum, ad tempus in Gallias, propter feritatem inimicorum ejus; sicuti beatus Contantinus, hujus Constantii frater post mortem patris declaravit, per suas quæ extant litteras : numquam tamen ab Eusebianis persuaderi sibi sivit, ut mitteret quem ipsi volebant Episcopum, sed id cupientes compescuit, remque aggressos cum gravi comminatione increpuit. Quomodo ergo si genitoris sui acta, ut scribit, volebat custodire inviolata, primum quidem misit Gregorium, nunc vero depeculatorem Georgium? Quomodo Arianos, quos ille vocabat Porphyrianos, studet inducere in Ecclesiam?

1 p. 844 Constantius in edictis excusat quod solius fratris causa redire siverit Athanasium,

qui vel hinc eum convincit impietatis,

259 *Hæc Athanasius : Lucifer autem Calaritanus, pro sua consueta libertate, nec ipsi quidem Constantino parcens, et Constantio objiciens, quod instar canis reversus ad vomitum, eum quæreret interficere, cui se deinceps nihil mali facturum Alexandrinis per litteras juraverat, longe acrius easdem excusationes evertit, lib. 2 pro Athanasio sic scribens :* Sed, inquis, pater meus illum miserat ad exilium, et me oportuit patris mei parere statutis. Pone, ut vis, hæreticum esse Athanasium. Si recte fuerat missus ad exilium, cur eum passus es contra patris tui statuta recipere dignitatem, quam ei se tuus tulisse arbitratus fuerat pater? Sed, inquis, Fratris mei Constantis factum est interventu. Sed potuisti occurrere Constanti, dicens, Pater noster quem probavit hæreticum, nisi se correxerit, recipere in partes regni mei non possum. Sed inquies, timui ne inter nos bella fuissent orta. Ergo, quia Saporinus Persarum Rex nunc contra te gerit prælium, si tibi dixerit, Suscipe religiones meas et ero tecum pacatus; te oportet cum omnibus in imperio tuo commorantibus transire ad religionem dæmonum?..... Verum ipse testis es conscientiæ tuæ... quod missus fuerit ad exilium Athanasius quia noluerit esse Arianus : idcirco perosum habitum a patre tuo non fugit te; quandoquidem et in ea digneris ipsum persequi causa, in qua et pater tuus eum fuerit persecutus. Digne itaque comparatus es cani qui redierit ad vomitum suum. Jam enim Christianus esse æstimabaris, ex quo Athanasium cum talibus litteris repræsentaveras : at nunc comprobaris esse Arianus, et cupiens hæresim tuam invenire locum, virum justum persequeris, quia ille videlicet sit eamdem omni nisu impugnans.

uti etiam facit S. Lucifer.

D

AUCTORE D. P.

260 *Porro Athanasius cum suam ad Constantinum Apologiam scriberet ac fugam excusaret, videtur adhuc ignarus fuisse cædium in Syriani irruptione patratarum; eas autem didicisse cum postea scriberet præcitatam ad Solitarios Epistolam, cui ipsas propterea populi Alexandrini litteras de gestis Syriani subtexuit. Ignoravit vicissim has scribens populus, quid factum esset Athanasio; orabatque Præfectum ac Magistratus ne permitterent alium pro illo substitui, quem unice desiderabant secum manere, pro eo etiam mori parati. Quo autem abierat Athanasius? Respondeo quod ex ipsius verbis aliud nihil possumus elicere, quam quod statim ad eremum se contulerit. Cum enim in Apologia prius dixisset,* Ego, visa *Syriani nocturna in Ecclesiam* irruptione, primum populum monui ut discederet; tum ipse cum eis, ut viderunt qui aderant, Deo me occultante et deducente recessi, atque ex eo tempore mansi κατ' ἐμαυτόν, *quod de quacumque etiam domestica solitudine posset intelligi. Clarius deinde loquens,* fateor, *inquit*, quod auditis ac ferme visis *quæ decreta erant executionique mandabantur, deposito adeundi Imperatoris consilio*, ad eremum denuo reverti, *hoc ipso satis indicans ibi se fuisse prius quam consilium istud susciperet.*

Scripsit autem Athanasius ex eremo,

E

1 p. 690 *quo se receperat,*

1 p. 697

261 *Interim mutatis magistratibus, militaris rei cura, cum titulo Ducis, ad Sebastianum; politicæ, cum titulo Præfecti, ad Cataphronium transiit, impiissimos homines.* Missus *etiam fuerat* Heraclius Comes, qui edicta publicaret, et ex mandato Imperatoris denuntiaret, quod nisi obediretur, subtraherentur panes, et idola subverterentur (*quorum prius ad infimam plebem, alterum ad gentiles concitandos spectabat*) multisque e primoribus civium atque ex populo captivitatem esse paratam. Hæc autem denuntians, *inquit ad Solitarios Athanasius*, non erubuit palam magna voce edicere, quod Athanasium Imperator repudiaret, et Arianis juberet ecclesias tradi, (*has namque ut ait Sozomenus lib. 4 cap. 9 post fugam Athanasii* Clerus ejus et populus aliquamdiu tenuerant) Cumque super his admirati multi sibi invicem innuerent, quærerentque utrum Constantius factus esset hæreticus; non modo nihil Heraclium id puduit, sed etiam coegit consiliarios atque tribunos plebis, homines ethnicos et idolorum æedituos, subscribere ac profiteri, quod suscipere essent parati Episcopum quem mitteret Imperator....

propositis edictis ab Heraclio Comite,

F

1 p. 846 *in favorem Arianorum:*

262 Postridie congregatis in magna ecclesia populis (erat enim quarta Sabbati, *qui loquendi modus videtur mihi hebdomadam Sanctam et diem Aprilis* III *notare, quia hoc anno* CCCLVI *Pascha incidit in diem* VII) Heraclius Comes, assumens secum Cataphronium Præfectum, et Faustinum Catholicum *seu Procuratorem generalem*, Bithynum genere et secta hæreticum,

irruunt ethnici in ecclesiam,

A cum, gregariorum hominum juniores idololatras exstimulavit, mandatum Imperatoris esse asserens, ut invaderent ecclesias, et populum lapidarent. Cum vero, Missione indicta, plerique ab ecclesiis egressi essent, et pauculæ mulieres in iis remanerent; res agi cœpta est ut fuerat imperatum, oriturque spectaculum miserabile. Adhuc enim in oratione erant quæ remanserant mulieres; quando nudi ingressi juvenes prædicti cum lapidibus fustibusque, ipsas lapidibus cœperunt impetere, et Virginum sacra corpora plagis concidere, detractisque velaminibus earum capita denudare, ac resistentibus calces impingere. Gravia erant hæc iis, et valde gravia; graviora tamen secuta sunt alia, et quavis contumelia acerbiora. Cum enim scirent quanta esset verecundia Virginum, et quam intemeratæ iis aures, quodque facilius enses ac lapides quam obscœna verba tolerarent; his potissimum utebantur, dum in eas irruerent. Ariani vero hæc ipsa juvenibus suggerebant, ejusmodi dicta et facta suo approbantes risu, fortassis et imitantes....

Virgines et viduas ibi repertas contumelia afficiunt,

263 Deinde, velut totum Imperatoris mandatum peracturi (hoc enim maxime satagebant, hoc Comes et Catholicus præcipiebant) subsellia rapiunt, et B thronum et mensam, lignea utique omnia; et ecclesiæ vela atque alia quæcumque poterant efferentes, ante vestibulum in magna platea combusserunt, superinjecto thure... suaque laudentes idola, dicebant: Gentilis factus est Constantius, et Ariani nobiscum, sentiunt... *Et illi quidem unius alteriusve ex suo numero supplicio statim divinitus irrogato, quemadmodum fusius prosequitur Athanasius*, nihil ultra ausi sunt: Ariani vero ne sic quidem confusi sunt, sed obduraverunt cor suum, spem totam in Imperatore ejusque eunuchis collocatam habentes.....

et sacram omnem supellectilem comburunt.

I p. 847

264 Ista igitur, quemadmodum jam dixi, per illos faciebant: quæ vero per seipsos perpetrarunt, quomodo non dicentur omnem malitiam ipsiusque carnificis immanitatem superare? Quam domum, investigandi prætextu, non diripuerunt? quem hortum non conculcarunt? quod sepulcrum non aperuerunt, quasi Athanasium requirentes? Multorum obsignatæ sunt ædes, multa quæ erant in hospitalibus largiti sunt militibus sibi subservientibus. Quis malitiæ eorum expers erat? quis iis obviam factus in foro non abdebat sese? quis propter ipsos dimissa domo noctem non egit in solitudine? quis sua ab istis servare volens non plura perdidit? quis non maluit inexperti maris periculis committere sese, quam ipsos comminantes expectare?

Prætextu quærendi Athanasii passim omnes vexantur,

C 265 *Hæc aliaque, et mulctas indictas opulentioribus, et Virginum expulsiones; et illatas iisdem, sicubi in conspectum venirent, contumelias, Arianorum mulieribus circa ipsas baccharum instar ferocientibus, prosequens Athanasius; Eutychii Subdiaconi, ad metalla deportati, crudele martyrium; et ingenuos viros quatuor, ejus causa flagellatos, carcerique inclusos, lamentabiliter commemorat: quæ vide ad* XXVI *Martii deducta; non quia eo die acta sint, cum potius ad Aprilem pertineant; sed quia eorum memoriam Romano Martyrologio Baronius tali die inseruit; quamvis non sine errore circa genus supplicii; quod gladio iis illatum comminiscitur, cum de iis quos nominavimus tale nihil Athanasius indicet. Certius est, quod* sub Georgio Episcopo Ariano, *passos dicat: quare intermissa tantisper crudelitatis contra orthodoxos exercitæ narratione, ad hujus ingressum explicandum transimus, qui Prioris Gregorii ingressui plane similis aut etiam violentior fuit.*

Eutychius Subdiac. occiditur.

CAPUT XXIII.

Georgii Cappadocis crudelia initia, Constantii litteris approbata, ex odio Athanasii.

Cappadocium quoddam monstrum, ex ultimis regionis nostræ finibus oriundum, *inquit Gregorius Nazianzenus, ipse Cappadox;* genere malum, mente deterius; non plene ingenuum, sed mixtum, uti mulæ sunt; primum quidem mensæ alienæ mancipium, et offæ pretium, nihil non ventris causa facere ac dicere sciens, tandem ad rempublicam gerendam se contulit: in qua cum ei creditum esset ministeriorum infimum, ut scilicet suillarum carnium, quibus exercitus alitur, esset susceptor; deinde cum omnia ad ventris utilitatem referens, cœpisset mala fide laborare, neque jam amplius aliquid reliquum haberet præter corpus; fugam iniit, aliamque ex alia urbem et regionem commutans; denique in commune damnum Ecclesiæ, instar Ægyptiacæ cujusdam plagæ, Alexandriam apprehendit, ubi vagandi finem, male autem agendi initium faceret. Nihil ille quidem habebat unde æstimare posset. Non erat liberali facundia præditus, aut in conversatione facetus, ac ne inanem quidem honestatis speciem vel per hypocrisim præferebat: sed solum ad male agendum resque turbandas videbatur appositus: *et hoc ei satis fuit, ut teste Sozomeno lib. 4 cap. 7 Episcopus ordinaretur ab Episcopis, numero circiter triginta apud Antiochiam congregatis adversus Athanasium, et a Constantio mitteretur in Throni Alexandrini possessionem: postquam scilicet accepisset Imperator subscriptiones, ab Heraclio Comite ad hoc collectas, prout supra audivimus.* E

Georgius Cappadox, homo vilissimus,

ab Arianis Antiochiæ ordinatus:

267 *Venisse Georgium* Quadragesimæ tempore, *indicat Athanasius in Apologia de fuga sua: sed nusquam significat, cum interfuisse occupationi violentæ ecclesiarum: quam cum ipsa majori hebdomade factam censuerimus, eaque paratam ingressuro in eas Georgio viam, consequens erit ut leniora consilia prius tentata credamus ad illius receptionem persuadendam; quibus non succedentibus, violentia prædicta adhibita sit; ac tum demum in publico comparuerit Georgius, tamquam Episcopus ab Imperatore missus. Ad hunc autem, conventus in ecclesia majori agentem, cum accedere recusarent orthodoxi,* in die Paschæ, sequentibusque Dominicis oraverunt Fratres in solitario circa cœmeterium loco, *ut ait Athanasius in Apologia ad Constantium; in alia autem de fuga sua distinctius notat, quod* post hebdomadem Paschæ, Virgines carcere clausæ sint, vincti a militibus perducti Episcopi, orphanorum ac viduarum panes domusque direptæ, noctu deportati alio Christiani, et eorum ædes obsignatæ fuerint, ac denique Clericorum fratres pro fratribus in periculum adducti. F

I p. 704 *in Quadragesima appulsus Alexandriam,*

I p. 692

I p. 704 *post pascha sævire incipit:*

268 *Quibus ita in genere dictis et occasione S. Eutychii a nobis ad* XXVI *Martii relatis, idem Athanasius, narrare aggreditur quæ patrata fuerunt* Hebdomade post sacram Pentecosten, quando jejunans populu exierat ad cœmeterium oraturus, eo quod omnes abhorrerent communionem Georgii; ipse id intelligens, Sebastianum Ducem, hominem Manichæum, contra eos instigavit. *Hic ipsa Dominica die fecit impressionem novam in populum; cujus impressionis memoria in Romano Martyrologio invenitur sub his verbis.* Alexandriæ commemoratio Sanctorum Martyrum Secundi Presbyteri et aliorum, quos sacris diebus Pentecostes, sub Constantio Imperatore, Georgius Episcopus Arianus sævissime occidi præcepit... *Plenius ergo de his agemus die* XXI *Maji, quo ista legi Baronius voluit; licet Pentecoste illius anni in diem* XXVI *Maji, Dominica autem subsequens in diem* II *Junii inciderit; Secundus autem, non isto tempore, sed in*

varii Martyres fiunt,

A *in Quadragesima sequentis anni sit obtritus calcibus a Secundo et Stephano Episcopis Arianis.*

pelluntur Episcopi,

269 *Eodem* XXI *Maji reposuit Baronius etiam memoriam* Sanctorum Episcoporum, qui ab Arianis exilio relegati sanctis Confessoribus sociari meruerunt : *de quibus et nos, ex Apologia de fuga, agemus plenius.* *Nunc ex alia ad Constantium nota, quod* cum grandævi verique Episcopi, partim in exilium deportati partim metu fugati essent; homines aut ethnici aut catechumeni, et qui primas in Senatu tenebant aut excellebant divitiis, pro Christianorum vera fide promittebant se communicaturos cum Arianis.... atque ut Episcopus nominaretur aliquis, ne hoc quidem curabatur quod ethnicus erat, modo aurum porrigeret. *Idem in epistola ad Solitarios exaggerantius etiam exponens Athanasius*; Exinde, *inquit*, gravior populis calamitas incubuit. Cum enim Arianorum conductitios atque a se alienos aversarentur; flagellabantur illi, addicebantur operibus publicis, conpingebanturque in carceres a Duce exercitus.

1 p. 691

et eorum Sedes venduntur indignis, 1 p. 859

fiduciam dante epistola Constantii ad Alexandrinos, 1 p. 692

270 *Fiduciam hæc agendi et securitatem dabat eis quædam Constantii Epistola, Alexandrinis scripta; quam quia assidue recitabant, mortem unicuique denuntiantes, non dubitavit Apologiæ suæ inserere, Athanasius, præsumpta ab Imperatoris humanitate licentia, ac veluti non credens quod ipsa ab eo dictata sit.* B *Certe acerbitatis et maledicentiæ plenissima est, et solis auctoribus Arianis digna, quam hic propterea juvat totam dare : sic ergo habet.* Quoniam civitas vestra, patrii moris tenax, et conditorum virtutem imitans, etiam nunc morigeram sese, uti solet, præbuit; haud modice nobis videremur peccare, nisi Alexandrum ipsum superaremus nostra erga eam benevolentia. Quam enim gratiosum est vobis modeste agere; tam congruum est regiæ, ut sic loquar, virtuti, præ aliis vos amplecti, qui primi Deum verum intelligentes, primo semper loco habuisti interpretes sapientiæ; et in horum præcipuis deligendis nostrum sequentes suffragium, impostorem aversati, adhæsistis viris gravissimis et omni admiratione dignissimis.

laudantis quod juxta ejus præceptum,

civitatis suæ, perturbatorem

271 Quis enim quantumcumque remoti orbis incola ignorat quam magna in iis quæ acta sunt hactenus a vobis adhibita sit animi generositas : nec scio quid ei addi ultra possit. Cum enim plerique in urbe, quadam veluti cæcitate tenerentur, rerumque potiretur homo ab ultimis emersus inferis; qui veritatis inter tenebras dignoscendæ cupidos ad mendacia abducens, nihil quidem fructuosi adferebat sermonis, sed præstigiis quibusdam decipiebat animos; assentatores ipsius, quos etiam nunc mussitare est verosimile, clamabant, plaudebant, admirabantur; C plerique vero simpliciorum ad eorum vivebant præscriptum, et omnia ruebant in præceps, omnibus velut in diluvio despondentibus animos; et multitudinem regebat vir, nihil ab infima plebe differens, et hoc solum agens ut omnes qui in civitate sunt in profundum in barathrum pertraheret.

jamque ultro fugitivum abdicantes,

272 Verum præclarus ille et egregius, nec judicium quidem de se faciendum expectavit, fugam sibi potiorem existimans; quem expediret vel a barbaris de medio tolli, ne quos eorum doceat impie agere, dum veluti in scena ad primo obvios lamentatur. Ei ergo longum dicetur vale : vos autem me convenit æstimare in paucis, aut potius solos revereri præ omnibus, quibus tantum virtutis et sapientiæ inest, quantum prædicant opera toto pene orbe laudata. Macti estote virtute ista; nuntios enim audivimus, etiam iterato narrantes et laudantes quæ fiunt apud vos, qui majorum decora supergressi posteris eritis in exemplum pulcherrimum; eique delegistis vobis morum ducem, verbis factisque præstantissimum; a quo ne ad modicum quidem tempus recedentes, sed viriliter eidem adhærentes, ab humilibus his atque

Georgio adhærerent,

terrenis ad supercœlestia evehimini, illuc dirigente D reverendissimo Georgio, viro in hujusmodi exercitatissimo, per quem et in futurum habebitis spem optimam, et in præsenti quiete vivetis.

AUCTORE D. P.

273 Utinam communiter omnes in civitate ab ejus voce, velut a sacra anchora, pendeant; ne sectionibus ustionibusque egeamus contra eos, quorum corruptæ sunt mentes : quos instantissime monemus ut a studio tuendi Athanasii recedant, ac ne recordari quidem garrulitatis ejus velint, nisi malint extremis obnoxii haberi periculis, a quibus nescio quis possit seditiosos eripere. Etenim absurdum foret perditissimum Athanasium regionem commutare ex regione, licet turpissimorum criminum reum et quorum dignam vix exegeris pœnam quamvis decies vitam abstuleris; ejus autem assentatores atque ministros, homines circumforaneos et quos vel nominare sit pudor, negligi cum turbas movent. Quapropter, iterum præcipitur Judicibus eos interficere. Fortassis autem, nisi mature a prioribus delictis resipiscant, nec simpliciter quidem interibunt ii, quorum dux fuit impurissimus Athanasius, qui et in publico plurimum nocuit, et rebus sanctissimis impias atque exsecrabiles manus admovit.

et malum comminantis fautoribus,

274 *Nihilo hac moderatior epistola est ejusdem Constantii altera, Aizanæ et Sazanæ Auxumeos Tyrannis seu Regulis scripta, apud quos in veteri Troglodytide sive hodierna Abassia, regia urbs juxta Ptolomæum Auxumis, Episcopum ab Athanasio acceperat S. Frumentium, de cujus ad Æthiopes Apostolatu agendum nobis erit* XXVII *Octobris, eo quod tunc referatur in hodierno Romano, licet a seipso perperam distinctus, propter eos qui Indorum abusi nomine, Indos etiam Abyssinos vocaverunt. Per hanc epistolam mandat Imperator, ut dictus Frumentius statim mittatur in Ægyptum ad Georgium, in hujus familiaritate disciplinis ecclesiasticis instituendus, si velit haberi Episcopus : ideo* E quod in eum ordinem provexerit ipsum Athanasius, mille criminum reus : qui cum nihil eorum quæ sibi objiciebantur congrue posset diluere, statim e Throno suo excidit, et æque in vita ac doctrina peccans oberrat, commigrans de regione in regionem, quasi sic possit effugere quo minus malus sit. *Integram epistolam alias dabimus : satis est ex isto specimine ad priora addito cognovisse acerbitatem, qua causa Athanasii acta est.*

jubentisque ut S. Frumentius Æthiopiæ Ep.

mittatur instruendus ad Georgium : 1 p. 696

275 *Augebat acerbitatem ipse Georgius, uti Ammianus Marcellinus lib.* 22 *scribit,* apud patulas Constantii aures multos incusans, ut ejus recalcitrantes imperiis; professionisque suæ oblitus, quæ nihil nisi justum suadet et bene, ad delatorum ausa feralia desciscebat. F Et inter cetera dicebatur id quoque maligne docuisse Constantium, quod in urbe Alexandrina ædificia cuncta solo cohærentia, a Conditore Alexandro magnitudine impensarum publicarum extructa, emolumentis ærarii proficere debent ex jure. Cum igitur, *ut ait Sozomenus lib.* 4 *cap.* 9 aliis omnibus se terribilem præbere et erga Athanasii fautores crudelem imprimis se ostendere studeret, tamquam tyrannus æstimabatur : ideoque in odium commune deductum irata plebs aggressa, intra ecclesiam, ubi commorabatur, pene eum confecerat. Salvatus tamen, licet ægre, ab eo periculo, ad Imperatorem profugit; et Athanasii sectatores receperunt ecclesias, sed ad modicum tempus. Adfuit enim mox Ægypti Præfectus, et Georgianis illas restituit; postea vero Notarius Imperialis, missus ad sumendum de seditiosis supplicium, multos Alexandrinorum cruciavit flagellavitque : et paulo post rediit ipse Georgius, terribilior ob ea quæ dixi factus, majorique quam antea odio habitus; ut qui ad multa mala commoveret Imperatorem, et proter infidelitatem superbiamque repudiaretur ab Ægyptiis monachis,

qui communi laborans odio,

et fugere coactus

ac restitutus, evadit terribilior.

AUCTORE D. P.

A nachis, quorum doctrinam et numerum sequebatur populus, tamquam veridicorum testium, quia eorum omnis vita posita erat in exercitatione virtutis.

CAPUT XXIV.

Athanasii recessus ad eremi monasteria, ejusque latebræ per sexennium.

1 p. 690 *Athanasius paratus Imperatorem adire,*

D*egebat ille, jam inde a prima Syriani in ecclesiam irruptione, solitarius, ut supra vidimus,* fiduciam habens excusandi sui primum apud Deum, deinde apud Imperatorem. *Apud Deum quidem, quod extremæ cessisset violentiæ, elapsus e manibus mortem suam quærentium : apud Imperatorem vero, quod eatenus perstitisset Alexandriæ, quo cum ipsius ingressus mandatis, si absque iisdem præsumpsisset abire, non potuisset non haberi reus.* Hæc igitur præ oculis habens, et nihil mihi conscius, *inquit in sua Apologia,* properabam ad tuam Pietatem... Verum jam in viam profecto egredientique eremum, subito fama advolat (quam primo falsam existimans, deinde nimis quam veram comperi) quod Liberius Romæ Episcopus, et Hispaniarum magnus ille Hosius, æque ac Paulinus Galliarum, et Eusebius ac Dionysius ab Italia, nec non e Sardinia Lucifer, et alii quidam Episcopi, Presbyteri et Diaconi relegati essent, eo quod contra me subscribere noluissent : et hos quidem exilio esse damnatos, Vincentium vero Capuæ, et Fortunatianum Aquileiæ et Eremium Thessalonicæ, ceterosque in Occidente Episcopos, haud mediocrem sustinuisse violentiam, et multam coactionem contumeliamque, usque dum promitterent nobiscum non communicare.

1 p. 961

1 p. 692

intelligit exilium quorumdam Episcoporum in Occidente,

B

dispersionemque aliorum per Ægyptum et Libyam:

277 Hæc *ita pariter nuntiata, et quoad Liberium Hosiumque non minus nova quam inexpectata,* cum admirarer et anxiarer animo; ecce novus adfertur nuntius de Ægypto et Libya, quod Episcopi circiter nonaginta essent dispersi, eorumque ecclesiæ traditæ Arianæ hæreseos professoribus : et quod ex illis quidem omnino sedecim acti essent in exilium, alii vero partim ad fugam ineundam, partim dissimulandam animi sententiam coacti; *simulque narrabantur quæ fuerant post Pentecostem acta.* Ego tamen ne tunc quidem destiti, sed iterum prosecutus sum iter ad tuam Pietatem, idque eo faciebam, diligentius, quo mihi certius persuadebam, inscio Te ista fieri, et cum rescisses prohibiturum. Sic autem cogitantibus nobis, tertius nuntius advenit, de litteris ad

1p. 693 *cumque nihilominus pergeret,*

C Auxumenses Tyrannos scriptis, ut Frumentium Episcopum a se abigerent; et me quidem inter ipsos barbaros requiri, in Præfectorum carceres, Commentaria dictos, retrudendum; populos vero et Clericos passim omnes cogi communicare cum Arianis, aut interfici si recusarent ..

1 p. 697 *novis nuntiis acceptis cogitur ad eremum redire :*

278 Talia audiens ego, et tantum non videns, ex iis qui ista lamentabundi nuntiabant; in eremum, fateor, rursus reverti, cogitans, quod etiam pietas Tua intelligit. Si ideo quærimur ut tradamur Præfectis, hoc ipsum impediet quo minus ad Tuam humanitatem perveniamus : et si hi, qui contra nos recusant subscribere, tanta ac talia patiantur, ut laici Clericique nolentes communicare cum Arianis, jubeantur interfici; dubium nullum est, quin sycophantæ isti millenas insolitasque mortes machinentur nobis, ut post necem meam negotium moveant quibus et quantum voluerint... Hæc igitur, Deo carissime Imperator, recessus mei causa fuit : nec recusaverim aut in eremum abire, aut si necesse sit per sportam e muro demitti; omnia enim sustinui, et cum feris habitavi, præstolans hujus orationis ad te habendæ tempus; atque confidens, quod aliquando agnoscendi sint qui me calumniantur, et humanitas Tua manifestanda.

1 p. 699

D *sine mandato Imperatoris non regressurus Alexandriam:*

1 p. 691

279 *Ex his apparet, quod principio dixi apologeticam hanc orationem eo fine compositam esse, ut aliquando coram Imperatore recitaretur : et quidem in eremo eam esse compositam post festa Pentecostalia, nuntiumque de litteris adversus sese atque Frumentium ad Auximenses Principes missis. In hac autem, ut suam erga Imperialia decreta ostendat reverentiam, non solum protestatur exiturum se fuisse urbe sua, si vel jussisset Constantius, vel scripsisset; adeoque nihil opus fuisse nocturna illa et insidiosa, contra quam promiserat Syrianus, aggressione : sed* uti *inquit* tunc non restiti decreto tuo, *quod nullum exhibebatur;* ita neque nunc conabor regredi Alexandriam, donec id pietas Tua jusserit : hoc autem jam ante prædico, ne circa hoc quoque inveniant sycophantæ mei calumniandi occasionem.

ibi inter monachos vivens,

280 *Quæres, ubi et inter quos, et tunc et postea, vixerit Athanasius? Respondet Nazianzenus, quod* in sacris illis et divinis Ægypti *ac vicinarum Ægypto solitudinum* scholis, ubi exercebantur, qui sese a mundo sequestrantes, et deserta adamantes, vivebant Deo, magis quam ceteri omnes qui versantur in corpore : quorum alii vitam prorsus solitariam et ab hominum societate remotam agebant, sibi ipsis dumtaxat loquentes et Deo, neque de mundo quidquam notum habentes nisi quantum colebant in eremo; alii caritatis legem in communitate sectantes, eremitæ simul et cœnobitæ, ceteris quidem hominibus et negotiis mortui... invicem sibi mundus erant, ipsaque conjunctione virtutem exacuebant. Cum his, *inquit Nazianzenus,* conversans Magnus Athanasius... Solitariam vitam ita cum sociali conciliavit... ut uniret inter se quietam operationem et operosam quietem; et palam faceret monasticam professionem, morum constantia magis, quam corporis secessione exprimi...

E

nonnihil sibi, multum ipsis proficit,

281 Ita fiebat ut qui multum alios superabant virtute, multum ab ipso superarentur : et eo quo excellebant ceteris, modicum quidpiam conferentes ad Episcopalem perfectionem; multo ampliorem ex ipso utilitatem reciperent ad philosophiam; eisque pro lege esset, quidquid ipse censuisset : quidquid autem reprobasset, interdictum crederent; ejus decreta observantes, tamquam Mosaicas tabulas; eique majorem deferrent reverentiam, quam homines passim rebus sacris deferant. Cum vero contingebat supervenire ex iis aliquos qui virum sanctum ubique (veluti feram quamdam investigabant (nec enim scrutantes omnia eumdem inveniebant) ipsi tales nec alloquio quidem dignabantur; sed protendebant cervices gladiis, tamquam si pro Christo decertarent, et aliquid acerbi pro illo pati maximam philosophiæ partem existimarent, longisque jejuniis et humicubationibus ac ceteris quibus innutriuntur exercitationibus subiimiorem divinioremque.

F *mori etiam pro eo prompti*

iisdem deinde scribit:

282 *Huc videtur spectare epistola de Græco in Latinum translata, atque in fine operum Luciferi Calaritani vulgata, qua* Athanasius solitariæ vitæ studentibus, et in fide Dei roboratis ac dilectissimis Fratribus, in Domino salutem *mittens*, hortantibus sincerissimis Fratribus, *per quos intellexerat esse quosdam,* qui quæ sunt Arii sapiunt, circumeuntes monasteria propter nihil aliud, nisi ut, quasi ad ipsos venientes et ab ipsis revertentes, simplices seducant; Studui, *inquit,* scribere *vobis,* ut piam fidem quam in vobis Dei gratia operatur, sincere et sine dolo custodientes, non detis occasionem scandali Fratribus. Cum enim quivis in Christo fideles, viderint vos communicare cum talibus vel cum eis pariter orare, utique opinantes indiscretum * hoc esse, incidunt in cœnum impietatis. Ut ergo nihil tale fiat, sit vobis voluntas, carissimi, eos qui sapiunt quæ sunt impietatis Arii, avertere; eos autem qui

quomodo agendum cum Arianis aut suspectis.

* *id est* indifferens

putantur

A putantur quidem non sapere quæ sunt Arii, orant autem cum impiis, devitare : et maxime, quia quorum sensus execramur, horum etiam communionem convenit fugere. Si quis itaque venit ad vos, siquidem adfert secundum B. Joannem veram doctrinam dicite huic Ave, et sicuti Fratrem hunc talem suscipite. Si quis autem simulat quidem confiteri se rectam fidem, apparet autem communicare illis; hujusmodi hominem, hortamini quidem abstinere se a tali consuetudine, et siquidem promiserit habetote et hunc quasi Fratrem; si vero contentioso animo perseveraverit, hunc quoque vitate.

Cum longius recessisset,

283 *Incertum est quando et ubi Athanasius hæc scripsit : de tempore tamen verosimili mihi conjectura videtur, quod non statim primis suæ secessionis annis, sed corroborata penitus Ariana impietate ac veluti jam pacem nacta, hæc dictarerit. Fortassis etiam non amplius degebat in vicinis Alexandriæ monasteriis, eratque hoc tempus de quo in epistola ad Luciferum Calaritanum circa annum* CCCLX *data ita scribit.* Etsi credo pervenisse etiam ad sanctitatem tuam de persecutione, quam etiam nunc adversus fraternitatem facere conati sunt inimici Christi, quærentes sanguinem nostrum; possunt tamen etiam carissimi nostri referre religioni tuæ. In tantum enim rabiem per milites extendere ausi sunt, ut non solum civitatis Clericos effugarent, sed etiam ad Eremitas exirent, et funestas suas manus adversus μονάζοντας immitterent. Inde factum est, ut etiam ego me longius abducerem, ne etiam qui nos susceperunt negotium ab B eisdem paterentur... Licet igitur Ariana insania, cum externa potentia ita se movebat, ut non liceret Fratres, nec, quantum illi sæviebant, libere aerem videre; tamen juxta orationes tuas Deo favente, etsi cum labore et periculo, videre potui Fratrem, qui solet tam necessaria quam epistolas, tam tuæ sanctitatis quam aliorum, destinare.

missos a S. Lucifero Fratres videre non potuit,

284 *Missi scilicet a Lucifero ad Athanasium erant Fratres, de communibus utriusque curis et afflictionibus collaturi; quos excusat Sanctus ad se non potuisse admitti : quod iterum in fine epistolæ faciens,* De Fratribus autem nostris, *inquit,* si minus potui videre eosdem, ignoscas peto. Est enim ipsa veritas testis, optasse me et desiderasse hoc impetrare, et tantum habuisse dolorem quod non potui : nam nec lacrymæ cessaverunt ab oculis, nec gemitus ab animo, quia nec Fratres permittimur videre. Testis est autem Dominus, quia nec parentes quos habeo potui C videre, ex quo persequuntur nos. Quid enim non faciunt Ariani? Itinera observant, curas agunt de proficiscentibus et exeuntibus de civitate, naves quærunt, eremias gyrant, domos perturbant, concutiunt Fratres, singulis negotia concinnant : sed Deo gratias, dum hæc agunt, tanto magis, et plus execrantur ab omnibus, et cognoscuntur vere, ut dicit sanctitas tua, mancipia esse Antichristi.

propter intentam Arianorum custodiam:

NOT. 28

285 *Ad hoc idem tempus existimo pertinere, quod ad longe priores annos, antequam ad Constantem in Europam abiret Athanasius, refert Ruffinus lib.* II *cap.* 18, Toto, *inquiens,* orbe profugus agitur Athanasius, nec ullus ei tutus ad latendum supererat locus. Tribuni, Præpositi, Comites, exercitus quoque ad investigandum eum moventur : præmia delatoribus proponuntur, si quis vivum maxime; si id minus, caput certe Athanasii detulisset : et ita totis regni viribus frustra, adversus eum cui Deus aderat, certabatur. Interea.... ita latuisse fertur in lacu cisternæ non habentis aquam, ut solem numquam viderit. Sed cum per ancillam, quæ sola conscia dominorum officiis, qui ei latebras præbuerant, videbatur, indicatus fuisset; tamquam Dei spiritu admonitus, ipsa nocte, qua ad eum comprehendendum cum judicibus veniebatur.... migravit ad alium locum. Ita illi qui venerant frustrati, dominis quoque in fugam versis, de D ancilla, ut falsa indice, pœnas sumunt.

tunc videtur etiam latuisse in cisterna,

AUCTORE D. P.

286 *Locum hunc totum in suis Martyrologiis descripserunt Ado atque Notkerus, errantemque secuti Ruffinum etiam ipsi errarunt in tempore : quod non fecissent, si animum applicuissent ad* sex continuos annos, *quos latebræ illi Ruffinus tribuit; non quidem vere, sed tamen ex sermone vulgi; haud dubie intelligentis totum illud tempus, quo post irruptionem Syriani usque ad mortem Constantii delituit Athanasius, licet non in iisdem semper, sed mutatis subinde latebris. Sozomenus lib.* 4 *cap.* 9 *eadem transcribens, annos quidem numerato non exprimit, dicit tamen* ἐπὶ πολλῷ χρόνῳ longo tempore *sic delituisse Sanctum, et ad Constantis Imperium ista refert, cujus fere totum tempus ille in Occidente transegit, ac proinde eadem eget correctione.*

non autem in priori persecutione neque per sex annos.

CAPUT XXV.

S. Athanasii lucubrationes tempore sexennalis recessus editæ.

Statim atque excessit Alexandria

Uti *alibi numquam, ita nec in solitudine desidem vitam egit Sanctus; sed quando non potuit lingua, scripto conatus est veritatem defendere. Primum omnium scripta videtur* Apologia de fuga sua, *tunc inita* quando a Syriano Duce persecutionem patiebatur : *et quidem ita statim post eam scripta videtur, ut cædium, a Syriano ecclesiam invadente patratarum dum adhuc ipse in sacrario esset, necdum factus esset certior cum scriberet, gratias agens Deo quod salvari potuisset* populo prius dimisso, *et nulla facta alterius violentiæ mentione, quam qua ipsummet intercipere Dux et milites moliebantur. Neque ab hac sententia dimovere me potest, quod videam, post narratam Hosii vexationem, lapsus quoque, in quem per imbecillitatem senilem est inductus anno* CCCLVII, *fieri mentionem. Apparet enim manifeste, hanc esse parenthesim, postea adjectam margini ab ipsomet Athanasio, et a librariis imperite insertam textui, alias optime cohærenti, qui talis de Hosio est.* Contra hunc quoque, *tantarum scilicet, quantas præmisit, laudum virum,* audacter se intulerunt : quia etiam ipse, sciens quas calumnias mihi causa impietatis struxissent, eorum contra me insidiis non subscripsit... Inde vero Alexandriam rursus aggrediuntur, denuo me quærentes ad necem *per Syrianum, uti consequenter exponit ante adventum Georgii. Ubi nullum vides patere locum interjiciendi quidquam, quod sit irruptione Syriani posterius, salva contextus illius integritate.*

1 p. 701

scripta Apologia de fuga sua

E

1 p. 704

(cui postea accessit parenthesis de Hosii lapsu)

288 *Qua porro occasione scripserit indicat, exordiens ab his verbis :* Audio Leontium, qui nunc est Antiochiæ (*non fuit autem nisi usque ad annum* CCCLXVIII, *adeo ut inter ejus mortem et Hosii lapsum, de quo supra, exiguum admodum tempus mediarit*) et Narcissum ex Neroniade, et Georgium modo præsidentem Laodiceæ, ac reliquos cum ipsis Arianos multa obgannire et convitiari, ignaviæque imputare, quod ab ipsis ad necem quæsitus ultro me non tradiderim. *Idque ostendit exemplis ex Scripturis sacris a se fieri et potuisse, et vero etiam debuisse, et aliud nihil ipsos dolere, quam quod concupiti sceleris facultatem amiserint, idque suam æstimare injuriam ac propterea irasci.*

respondet Arianis eum accusantibus :

F

1 p. 701

289 *Porro qui ex manibus quærentium animam suam elapsus, ista in eremo scripserat : inde paulo post egressus cum bona spe ac fiducia causæ suæ apud Constantium defendendæ, ut vidimus, in viam se versus illum dedit : sed quousque pertenderit non explicat ipse, videtur tamen occasionem dare suspicandi, quod usque in Syriam aut Palæstinam.* Etenim Epistolam encyclicam contra Arianos ad Episcopos Ægypti et Libyæ *scribens, quæ sub nomine primæ orationis contra Arianos operibus ejus inseritur, ante alias quatuor ejusdem argumenti (sicut collectoribus appellare placuit)* orationes, *de quibus conjecturam fecimus in Præfatione, priorem esse alterius*

1 p. 283

deinde scribit encyclicam ad Episcopos,

A *alterius operis grandioris partem, absque ullo ad eam*
AUCTORE D. P. *quæ prima dicitur orationem respectu; hanc inquam Epistolam scribens Sanctus, simul indicat se tunc in Ægypto non fuisse, simul scribendi occasionem sic exponit.*

2 p. 287 290 Audivi, in his regionibus commorans (sic enim nuntiarunt veri Fratres et doctrina orthodoxi) quod aliqui secundum Arium sentientes convenerint, *ne formulæ ab Arianis offerendæ subscribant,* et de fide scripserint, velintque ad vos mittere, ut subscribatis pro eorum beneplacito, aut potius prout eis inspiravit diabolus; exilium autem sustineat quicumque contradixerit.... In quo multa sane utuntur vafritie, idque agunt ut mihi quidem videtur duabus potissimum de causis; prima quidem, ut subscribentibus vobis cessare videatur nominis Ariani infamia, et ipsi interim lateant; quasi eadem cum Ario non sentientes; altera, ut ista scribentes obliterent memoriam Synodi apud Nicæam celebratæ, fideique in *eo quod suspecta esse debeat,* ipsa contra hæresim Arianam expositæ. *Hæc aliaque præfatus, cum ostendisset quam merito debeat esse suspecta ista innovandarum formularum fidei inconstantia, queritur quod Ariani,* 1 p. 289 pauci numero cum sint, sua velint præ omnibus valere; et quæ ipsi conspirantes descripsere in angulis, conentur stabilire dissolvendo sic œcumenicam, eamque sinceram et puram Synodum.

B 291 *Tum singulos nominans formulæ istius auctores, quam possis Antiochiæ conscriptam credere, numero circiter octodecim; omnes ostendit ab Eusebianis ordinatos, ad Orthodoxos Episcopos per calumniam subvertendos; et* ob eamdem, *inquit,* causam Georgium quemdam ex Cappadocia conduxerunt mittendum ad vos, *et ne Georgium Cappad. ab eis mittendum suscipiant:* 1 p. 290 cujus tamen nulla habenda est ratio: dicunt enim in his partibus, quod nequidem Christianus omnino sit, sed idolorum zelator, et moribus carnifex; ideoque ab eis electum esse, ut possit injurias, rapinas et cædes facere: ad hæc enim exercitatus est diu, et quæ Christianæ fidei sunt prorsus ignorat. *Necdum ergo Alexandriam pervenerat Georgius, imo nec fama quidem adhuc Ægyptiis notus erat, cum hæc scriberet Sanctus, mense scilicet Februario exeunte aut ineunte Martio anni* CCCLVI; *interim Cardinalis Baronius, epistolam hanc usque ad annum* CCCLXI *distulit.*

292 *Causam quidem ita sentiendi allegat Baronius, quia dicit Sanctus, quod* Meletiani ab annis quinquaginta quinque schismatici facti, Ariani vero sint ab annis triginta sex declarati hæretici, et judicio œcumenicæ Synodi ejecti ab ecclesia. *Sed vel errorem* 1 p. 305 *eam epistolam non fuisse serius scriptam* *esse numeri, vel hunc non spectare ad tempus Concilii generalis, ut ab hac ejecti, antea, puta Alexandrina in Synodo, fuerint hæretici judicati; multipliciter potuit notare Baronius, si otium sibi sumpsisset excutiendæ* C *totius epistolæ. Vidisset enim in ea dici, quod* earum, *in quibus Athanasius scribebat, regionum* plerique, cognita scribentium vafritie, parati sunt adversus illo-1 p. 303 rum calliditatem usque ad sanguinem sese opponere, propter ipsorum *Ægyptiorum* constantiam, *eis in exemplum propositam; quod post Ariminense concilium non scripsisset.*

293 *Deinde post Synodum Seleuciensem, anni* CCCLIX, *in qua Nicæna fides manifeste rejecta est, non provocaret adversarios tamquam id numquam ausuros, ut* accusarent Nicænam Synodum, quod repudiata impietate *evidentibus ostenditur indiciis.* Ariana rectam fidem exposuerit subscribendoque formarit. *Notari etiam potuit, Eustathium Sebastenum, aut Basilium Ancyranum Semiarianos, anno* CCCLX *in exilium detrusos ab Arianis, non tantum perstringi acriter, sed nominari ut adhuc suam tenentes Sedem atque auctoritatem; laudari etiam Hosium et Liberium, citra ullam excusationem imbecillitatis ac dissimulationis in quam postea lapsi sunt; inter viros denique numerari Cecropem, Pseudo-episcopum Nicomediensem, quem constat eo terræmotu, qui anno* CCCLVIII *mense Augusto urbem concussit, fuisse ruinis involutum.*

294 *Maneat ergo, hanc quoque Epistolam unam* D
esse ex primis Athanasii post initam fugam operibus: 1 p. 301 *Et hactenus quidem cum reverentia Constantii scripta omnia,*
secundum quæ nullum crediderim præferendum Apologiæ præmemoratæ ad Constantium, tunc scilicet scriptæ cum a suscepto ejus adeundi consilio triplici nuntio fuisset revocatus. In hac autem maximo semper cum honore Imperatorem appellat, nec in antehac memoratis scriptis, videlicet Syllogo et encyclica Epistola, quidquam in eum dicit acerbius; solum in fine Apologiæ pro fuga Constantius hæreticus *appellatur, quod vereor ut ipsius auctoris sit, aut saltem primæ scriptionis.*

295 *Verum in prolixissimo illo, de quo in Præfatione egimus, ad Solitarios opere, aperte in ejus impietatem invehitur; ac demum etiam ostendit,* Constantium 1 p. 856 *postea aperte ejus scelera redarguit in epistola ad Solitarios,*
Pilato acerbiorem: Hic enim, *inquit,* animadversa iniquitate, lavit manus; ille vero Sanctos in exilium pellens, stridet etiam dentibus. Sed quid mirum si per hæresim seductus ita immanis est adversus Episcopos; cum ne cognatis quidem, ut homo, pepercerit. Etenim necavit patruos, patrueles interfecit et socerum, cum adhuc filiam ejus haberet uxorem: neque cognatorum extrema patientium est misertus: quin et jurisjurandi quod singulis fecerat prævaricator effectus, simili erga fratrem impietate ausus est uti. Simulat quidem ei se excitare monumentum, interim ejus sponsam Olympiadem tradidit barbaris, *Armeniæ Regi ipsam conjungens.* E

296 *Paulo autem postea, cum eumdem fatuitatis arguisset, qui ita se sineret rapi impiorum consiliis, persecutionem ab eo motam,* procemium *esse ait* præparationemque Antichristi. *Plerumque autem in tertia persona loquitur, ut videatur, seipsum auctorem dissimulare voluisse; et præter propositum suum eidem obrepsisse, si quando (quod raro accidit) loquatur in prima. Huic operi quomodo subnexum sit antiquius aliud, quod* Syllogon *appellat, jam supra vidimus; et* *cui additus Syllogus diu ante collectus:*
quomodo ipsum, cum novo additamento de lapsu Liberii, missum sit ad Serapionem Episcopum per epistolam, explicantem insuper quid comperisset de morte Arii, etiam in Præfatione ostendimus.

297 *Incertum est quo tempore ista ad Serapionem sint missa; credibile est tamen id factum prius quam* *denique scripta Epistola de Synodis*
scriberetur Epistola *sive liber* de Synodis, *quæ similiter directa videtur ad Solitarios, et sic orditur.* Verosimiliter ad vos quoque pervenit fama ejus, quæ nunc in omnium ore est, Synodi: quaquaversum enim mis- 1 p. 869
sæ sunt litteræ Imperatoris et Præfectorum, ad conventum vocantes. Jam quia discendi cupidi quæritis quid actum sit, congruum judicavi, ea quæ aut vidi aut accurate cognovi vobis declarare; ne ab aliis audientes animo dubio fluctuetis; maxime cum solent aliqui res gestas aliter quam actæ sint nuntiare. Nicææ igitur, quemadmodum statutum fuerat, F nullum Concilium coactum fuit; sed secundum edictum promulgatum est, ut Episcopi Occidentales Arimini Italiæ urbe convenirent, Orientales vero Seleuciæ cognomento Asperæ, civitate Isauriæ. *Sed numquid Athanasius, universo pene mundo in ejus exitium conspirante, Seleuciæ aderat, ut quæ ibi contra se et contra rectam fidem agebantur præsens potuerit speculari? Ita quidem visum Hermantio; nobis fidem omnem videtur excedere præfidentia tanta, aut potius temeritas: qua enim ratione sperare potuit occultum istic se futurum? aut si fuisset, quomodo non expressius ac pluribus locis seipsum allegasset oculatum testem?*

298 *Ergo quæ vidisse se dicit Athanasius, existimo esse publica Acta, tractatui isti verbotenus inserta: quo-* 1 p. 889
rum aliqua tamen, ex Episcopio Alexandrino petenda, deesse sibi uno alterove loco indicans, promittit ea cum nactus fuerit, submissurum: cetera dicendus est fideli relatu audivisse, et scripsisse ipso quo gerebantur tempore, atque absolvisse, antequam intelligere potuisset, quomodo Synodi Ariminensis Legati ad Imperatorem, turpiter *ante Synodi Ariminensis lapsum,*

A *turpiter prævaricati causæ pro cujus tuitione missi erant, x Octobris anni* CCCLIX *subscripsissent confessioni, ab Ursacio et Valente Ariminensibus Patribus eatenus frustra propositæ : quare nusquam de his nisi cum honore loquitur. Absoluto autem tractatui subjecit epistolas Constantii ad Ariminenses et horum ad illum ; de quibus postea cognoscens, habere exempla curavit;* ut, *inquit*, cognoscatis Imperatoris quidem impiam versutiam; Episcoporum vero firmam et immobilem pro veritate sententiam.

præter quædam post interjecta:

Quod igitur inseritur, de fidei formula Constantinopoli edita et Ariminum missa, ac deinde Antiochiæ mutata, deque ipsius Constantii morte, ab his verbis, Ταῦτα γράψαντες ἐν τῇ Ἰσαυρίᾳ, *usque ad* Τέως μὲν ἄχρι τούτων φθάσαντες; *id causa absolvendæ historiæ de variis fidei formulis, postea ab ipso S. Athanasio additum judicare convenit : et quidem post aliquem temporis lapsum, cum non ita distinctam amplius notitiam rerum memoria suggereret. De reliquo Concilii Ariminensis successu, quem in hac Epistola Athanasius non attigit, nihil hic pono : quoniam in eo (caventibus id de industria Arianis) nulla facta est Athanasii mentio; sed solum de fidei unitate constituenda. Quomodo vero sub hoc prætextu recepta sit tandem Ursacii et Valentis confessio, verbis Catholica, sensu hæretica,* B *præclare describit Hieronymus in dialogo contra Luciferianos; ostenditque quam digni venia fuerint, qui, verbis sensum respondere rati, per meram simplicitatem subscripserant receperantque Valentem cum suis, quos prius generose damnarant; agnita autem fraude, detestari cœperunt illius auctores,* parati et subscriptionem pristinam et omnes Arianorum blasphemias condemnare. *Fuit etiam in his S. Servatius Tungrorum Episcopus, ad cujus Vitam die* XIII *Maji plenius hæc res proponi poterit.*

905 et 907

illius lapsus excusatio.

CAPUT XXVI.

Alia S. Athanasii in solitudine scripta.

Scribit epistolam ad Serapionem

Superiori Capite de iis egimus libris, qui historici cum sint, potiorem huic commentario materiam suppeditarunt, ideoque debebant distinctius cognoscendi proponi. Alia fere opera Theologica sunt : in quibus primum mihi nominanda venit ad Serapionem Episcopum *(ipsum, ut credimus, de quo supra) prolixa epistola, ac potius liber,* contra dicentes, quod Spiritus sanctus creatura est, *hoc principio :* Litteræ tuæ sanctæ affectionis datæ mihi sunt in eremo : et quamvis acerba nobis incumbat persecutio, multaque investigatio eorum qui C quærunt nos ad mortem; tamen misericordiarum Pater et Deus totius consolationis, consolatus nos est per epistolam tuam. Etenim dilectionis tuæ atque omnium germanorum Fratrum recordatus, videbar eos mihi præsentes habere; ideoque ipsam chartam diu tenui manibus. Ast ubi in ipsam conjeci oculos, incepi denuo angi mœrore, propter eos quibus omnino propositum est impugnare veritatem.

1 p. 174

300 Scribebas namque, mi dilecte ac vere desideratissime, dolens etiam ipse, quod aliqui recesserint quidem ab Arianis, propter eorum blasphemiam in Deum; sentiant tamen contra Spiritum sanctum, dicuntque ipsum dumtaxat creaturam esse, unumque esse ex administratoriis spiritibus, ac solo gradu differre ab Angelis. Est hæc sane cum Arianis simulata pugna : revera autem contraria rectæ fidei assertio. Sicut enim illi negando Filium, negant Patrem; sic etiam isti diffamantes Spiritum sanctum, diffamant Filium : et utrique bellum contra veritatem inter se partiuntur; ut dum hi contra Verbum, isti contra Spiritum opinantur, eamdem stabiliant blasphemiam adversus Trinitatem..., *Contra hos igitur cum multis disputasset eosque solidissimis confutasset argumentis,* Ego, *inquit concludens,* quamvis in eremo agam, tamen propter impudentiam eorum qui alios

de divinitate Spiritus sancti :

avertunt a veritate, parvi feci irrisores nostræ in D dicendo humilitatis, et pauca scribens misi pietati tuæ, rogans ut his acceptis partim ea corrigas, partim tenuiter dicta excuses.

AUCTORE D. P.

Item aliam de divinitate Filii Dei :

301 *Simili cum testificatione animi, magnifice de Serapione, de seipso modeste sentientis, sed longe minori prolixitate scripsit* adversus eos qui dicunt, Filium creaturam esse, *initio tali :* Equidem arbitrabar etiam sic pauca scripsisse, neque ipsum accusabam magnæ imbecillitatis, quia non tantum potuerim scribere, quantum possibile est hominem dicere contra impie agentes in Spiritum sanctum. Quia tamen quidam ex Fratribus uti scribis, etiam illa ipsa petunt in compendium redigi, ut in promptu habeant, quo interrogantibus de fide nostra satisfaciant paucis, et impios coarguant; hoc quoque præstiti, confidens quod conscientiam habens bonam, si quid in his omissum fuerit, adimpleturus ipse sis.

1 p. 166 *cum esset rogatus scripta de Spiritu sancto redigere in compendium,*

quod non esset a se factum excusat:

302 *Quis a tali exordio non expectaret dissertationem, longe diversam ab ea quæ proponitur in titulo? Itaque iterum ad eumdem Serapionem scribens,* Admiraberis *inquit,* qui factum sit, ut jussus in epitomen contrahere epistolam scriptam de Spiritu sancto, et rem totam explicare paucis; omisso, sicut vides sermone circa argumentum istud faciendo, scripserim contra impie agentes in Filium dicentesque ipsum creaturam esse. *Id vero cum ostendisset se fecisse congruenter,* ut ex cognitione Filii possimus apte consequi cognitionem Spiritus sancti; quia qualem cognoverimus esse proprietatem Filii ad Patrem, talem inveniemus Spiritus sancti ad Filium : *id, inquam, cum ostendisset satisfacit priori Serapionis voto.*

2 p. 10

E

facit autem postea,

303 *Ex cujus deinde responso intelligens* hæreticorum impudentiam, *solo contentionis studio arguentium,* Si non est creatura Spiritus sanctus, ergo Filius est, ac duo fratres erunt Verbum et ipse; *et iterum.* Si ex Filio accipiet Spiritus atque ab eo datur; ergo avus est Pater et Spiritus ejus nepos, *respondet* non jam Christianos sed paganos videri posse, *qui talia Cæsareæ et Scythopoli ludibundi objiciunt; refutatis tamen sophismatis prænotatis, tandem concludit,* Sufficit vos credere, quod non est creatura Spiritus, sed Spiritus Dei est : quodque neque Patris vocabulum tribuendum est Filio, neque fas sit dicere quod ipse Spiritus idem sit cum Filio, neque quod Filius idem sit cum Spiritu sancto : sed sic est quemadmodum dictum est, et una in Trinitate Deitas, et una fides et unum baptisma in ea datur.

2 p. 16 *et variis hæreticorum sophismatis respondet,* 2 p. 21

304 *Cœpit Macedonius, Constantinopolitanæ Sedis usque ad annum* CCCLX *Episcopus, suos de Spiritu sancto errores palam facere, postquam ab Arianis divisi Semiariani, sola appellatione Consubstantialitatis rejecta, Catholicam de Filio doctrinam videbantur amplexi; adeoque post exitum Seleuciensis Synodi ad præcedentem Septembrem spectantis. Ejus autem ac ceterorum Semiarianorum Episcoporum depositio decreta fuit in Synodo Constantinopolitana mense Januario. Proinde dicendum omnino, istas ad Serapionem epistolas omnes, aut intermedio trium mensium tempore, aut saltem primis anni* LX *mensibus esse conscriptas. Eodem fere tempore oportet æstimare, missam esse ab Athanasio Epistolam ad S. Luciferum Calaritanum,* per Eutychetem Diaconum, *qua suo et omnium Confessorum nomine rogat, ut dignetur ad se destinare exemplum librorum quos scripserat* ad Constantium Imperatorem pro Athanasio; *alteramque, qua gaudet in iis ad se allatis perspexisse* imaginem Apostolicam, fiduciam Propheticam, magisterium veritatis, doctrinam veræ fidei, viam cœlestem, martyrii gloriam, triumphos adversus hæresim Arianam, traditionem integram Patrum nostrorum, regulam rectam Ecclesiastici ordinis. *Hanc laudem Lucifero datam ab Athanasio vehementer appendunt Marcellinus et Faustinus*

F *Idque circa initium anni* 360,

quando etiam scriptæ duæ epistolæ ad Luciferum.

A *stinus Presbyteri in suo libello precum; adduntque, quod istos Luciferi libros*, ut veri vindices, *suspiciens Athanasius*, in Græcum sermonem transtulit, ne tantum boni Græca lingua non haberet. *Sed dum addunt ipsum hoc fecisse*, cum per omnia ex integro ageret, *aculeum schismatis figunt, quasi a fidei integritate postea defecisset, per eam qua deinde usum videbimus erga lupos indulgentiam.*

AUCTORE D. P. ejusque libri Græce redditi ab Athanasio.

Epistola ad amicum pro decretis Nicænis,

305 *Epistola ad Amicum data, ad demonstrandum* quod Nicæna Synodus, animadversa Eusebianorum calliditate, definitiones suas contra Arianam hæresim congrue ac pie exposuerit, *scribendo* τὸ ἐκ τῆς οὐσίας, *et* τὸ ὁμοούσιον; *hæc, inquam, epistola videri posset circa hoc idem tempus scripta; si* τοὺς τὰ Ἀρείου πρεσβεύοντας, *cum quibus habita disputatio causam illius scribendæ dedit, recte Nannius vertisset* Legatos : *intelligi enim possent Legati Synodi vel Ariminensis vel Seleuciensis ad Constantium, quorum hi sustinebant eas voces utpote a Scriptura non usurpatas, esse eliminandas; isti vero sibi siverant persuaderi earum causa non esse contendendum. Verum laxa nimium, nec satis congrua est hujusmodi versio; et principium epistolæ, pressius in Latinum versæ, sic habet :* Recte fecisti quod mihi declaraveris disputationem a te habitam πρὸς τοὺς τὰ Ἀρείου πρεσβεύοντας, cum dogmatis

aliqua explicatione et correctione egens

B Ariani assertoribus *sive* æstimatoribus : *nam et hoc significat verbum* πρεσβεύω, *non tantum* legatione fungor. *Quod autem mox sequitur*, in quibus erant Eusebianorum sodalium aliqui, et plures ex Fratribus cum Ecclesia sentientibus, *id sane indiget correctione, et pro* ἐν οἷς ἦσαν, *omnino legendum videtur*, ἐν ᾗ ἦσαν, *vel* ἐν ᾗ παρῆσαν, cui, *scilicet* disputationi interfuerant.

scripta videtur ante Sardicense Concilium,

306 *Interim vero ex his colligitur, hæc scripta esse tum, cum maxime Eusebianorum factio nominabatur, et antequam Nicæna fides ab alia ulla Synodo confirmaretur; cum alterius nullius fiat mentio, et solum urgeatur, quod evidentia veritatis convictus etiam Eusebius Cæsareensis, Arianæ hæresis damnationi subscripserit, et expositionem fidei Nicææ editam suæ Cæsariensi Ecclesiæ commendarit per epistolam, quam in fine subjungere se ait : et in hoc appellat conscientiam Acacii, qui Eusebio huic in Episcopatu successit anno* CCCXXXVIII; nisi, *inquit*, etiam hic formidans temporis causa dissimulet ac neget veritatem. *Quibus verbis satis indicatur, tunc necdum palam cognitam fuisse Acacii impietatem, remque actam esse ante Sardicense concilium in quo depositus ab Episcopo quamvis non secuto effectu, acrius tamen meruisset perstringi.*

haud ita diu post Nicænum, 1 p. 253

307 *Porro ingrediens in materiam propositam Athanasius, ostensurusque Arianorum doctrinam, quam neuter Eusebius defendere potuerit, et eorum sequaces fru-*

C *stra nituntur excusare*, non sanam esse sed dæmoniacam; tametsi, *inquit*, in priori ad te Epistola prolixiori confutatione usus sum, nihilominus nunc posteriores quemadmodum tunc priores illos profligemus, progrediendo per singula quæ ab illis dicuntur. Aiunt igitur, quod etiam illi sentiebant, Non semper Pater, non semper Filius : nec enim Filius fuit antequam fieret, sed ex non entibus factus etiam ipse est. *Non extat quidem prior ista Epistola, videtur tamen intelligi scripta ante Nicænum Concilium, prius quam Episcopus esset Athanasius : quidni ergo hæc de qua agitur scripta sit haud diu post, cum subscriptiones suas retractantes Eusebiani dederunt sequacibus suis fiduciam Nicænæ definitionis terminos cavillandi.*

ante quod aliam contra Arianos scripserat :

308 *Quemadmodum autem hæc epistola non est ejus de quo agimus sexennii, ante Constantii mortem decursi, sed temporis longe anterioris; ita et aliæ epistolæ atque opuscula varia, de quibus neque antehac fuit occasio dicendi aliquid, neque nunc occurrit quidpiam singulariter faciens ad historiam. Et talis etiam est epistola* De Dionysio Alexandriæ Episcopo, quod etiam ipse

D contra Arianam hæresim senserit, æque ac Nicæna Synodus, eumque frustra calumniantur Ariomanitæ tamquam sibi consentientem. *Colitur S. Dionysius, insignis sub Valeriano Confessor, apud Græcos die* III *Octobris, apud Latinos* XVII *Novembris, ubi licebit distinctius hæc tractare tum ex hac Epistola Athanasii, tum ex una de pluribus ipsius S. Dionysii, quæ ad cognominem sibi S. Dionysium Papam scripta et ab Athanasio inserta Epistolæ de Synodis, sic incipit :* Etiam alia epistola redargui quod contra me inferunt crimen, quasi non dicerem, Consubstantialem Deo esse Christum : licet enim vocem hanc dixi non inveniri neque legi alicubi in sacris Scripturis; argumenta tamen mea, quæ sequuntur et ipsi reticent, non abludunt ab hac sententia.

1 p. 545 *postea vero scripsit de Dionysio Ep. Alexand.*

1 p. 904

309 *Philippus Labbæus noster, tomo* 1 *Dissertationis historicæ de Scriptoribus ecclesiasticis, enumerat omnia quæ sub Athanasii nomine continentur in ea, quam sequimur, Parisiensi editione anni* MDCXXVII; *eoque accurate notat, quæ sibi aliisve ascriptitia videntur. Eum lector consulat, hic satis habeo monuisse longam illam tractatuum parvorum seriem adversus Macedonianos, aliosque circa varias quæstiones, qui continentur tomo* II *a pag.* 261 *ad* 328 *interprete Abrahamo Scultero, a viris eruditis pridem fuisse abjudicatos S.*

Quædam opuscula Eutherii Nestoriani non recte adscripta Athanasio,

E *Athanasio. Sunt qui S. Maximo Martyri eos tribuant, Labbe putat esse Theodoreti; nec enim satis sanæ doctrinæ sunt etiam ipsi, saltem non omnes. Verum postquam prodierunt Marii Mercatoris S. Augustino coævi opera, a nostro Joanne Garnerio illustrata, et cum his ejusdem* excerpta ex libris Theodori Mopsuesteni, Theodoreti Cyrensis, et Eutherii Tyanensis *Episcoporum, cœpit manifeste constare dictos sermones aut omnes aut plerosque esse prænominati Eutherii. Ut enim ostendat Marius*, patefactis Nestorii Theodorique ac Theodoreti blasphemiis, quod eadem fuerit Eutherii ac illorum impietas, sed callidius atque adeo perniciosius insinuata fidelium animis, Approbemus, *id inquit* ex sermonibus quos conscripsit in aliquot Catholicorum sententias et eam maxime B. Cyrilli Alexandrini Pontificis, quam de Christo protulit *Epistola* 3 *ad Nestorium*, dicens, Passus est impassibiliter : quæ sententia Catholicæ veritatis auctoritate munita hoc asserere nititur, ut unus idemque Dei filius secundum divinitatem impassibilis, secundum carnem passibilis esse credatur. *Mox autem sermonis ejus qui habetur pag.* 305 *sub istius sententiæ titulo partem fere tertiam profert*, ut Eutherii versuta pravitas, et nihil apud fideles ulterius valitura, prodatur.

F

310 *Mihi insuper suspectus est tractatus* de Virginitate seu de exercitatione Virginis, *tum ratione styli, valde, ut mihi quidem videtur diversi; tum quod ipsum in conclusione videam appellari* βιβλίον, *cum Athanasius, in iis omnibus quæ Græce extant, præ animi modestia, maluerit nomen* ἐπιστολῆς, *suis quamtumvis prolixis lucubrationibus : est alioqui præclarum opus, et præclaram sacræ cuicumque Virgini vitæ ac conversationis solitariæ regulam præscribit, omninoque iis exaratum videtur quæ extra asceteria puellaria domi suæ vitam a seculi turbis reductam agebant.*

1 p. 309 *ubi etiam liber de virginitate:*

311 *Tales verosimiliter etiam illæ erant, ad quas* Consolatorios *scripsit* sermones, *unde Theodoretus lib.* 2 *cap.* 14 *hæc verba excerpsit*, Quocirca nemo vestrum efficiatur mœsta, si etiam vobis dum sepelimini invident impii prohibentque efferri. *Erant enim ex earum numero, quarum plures sub Gregorio aut Georgio passæ sunt Alexandriæ. Et quoniam addit Theodoretus, eo usque excrevisse Arianorum crudelitatem*, ut portas obstruerent, et dæmonum instar sederent ad monumenta, ne quis decedentium ibi deponeretur : *datur locus conjectandi, ad Georgii potius quam Gregorii tempora, adeoque ad primos latentis in*

ejus consolatoriæ ad Virgines perierunt.

eremo

A *eremo Athanasii annos pertinere sermones hujusmodi, qui utinam aliquando in lucem veniant, hactenus nusquam reperti!*

CAPUT XXVII.

Mors Constantii et Georgii : S. Athanasii regressus in Ecclesiam.

Anno 361 moritur Constantius,

3 p. 18

de cujus pœnitentia fama perlata ad Nazianzenum

Sextum fere annum in sua solitudine egerat Athanasius, quando visum est Deo aliquo melioris spei radio consolari Ecclesiam Alexandrinam, legitimi Pastoris absentia et grassantis lupi immanitate afflictissimam. Anno enim Christianæ Æræ CCCLXI, descendens contra Julianum Imperator Constantius, Mopsucrenæ in confiniis Cappadociæ atque Ciliciæ, die III Novembris,* haud malum malo imperio finem imposuit; eorum quæ insipienter egerat pœnitens, ut aiunt, sub extremum spiritum, quando unusquisque judex suarum rerum est incorruptus, propter instans in altera vita judicium : conscium enim sibi fuisse trium malorum, quod propinquos necasset, quod apostatam extulisset, quod in fide novitatem sectatus esset; et in his vocibus decessisse eum dicunt.

non videtur credita ab Athanasio. 1 p. 907

313 *Ita Gregorius Nazianzenus in laudibus Athanasii, cujus verba, ut nunc leguntur in Græco, καλὸν οὐ καλῇ ἀρχῇ κεφάλαιον, visa omnino sunt transposi-* B *tione negativæ particulæ οὐ indigere : nisi potius corrigere et legere malis καλὸν οὐ καλῇ* bonum non bono principio finem imponens. *An autem vera fuerit fama cui Nazianzenus credidit de pœnitentia Constantii, vehementer ambigo, saltem quoad tertium punctum : nam Athanasius in ea parenthesi, qua interpolatam fuisse diximus epistolam de Synodis, expresse habet,* quod Arianæ impietatis antesignanus Constantius, in eadem usque ad finem perseverans, ac demum moriens, voluit baptizari non a viro aliquo pio, sed ab Euzoio, propter Arianam hæresim non semel sed sæpius excommunicato.

Illi succedens Julianus apostata

313 *Ut ut sit volens nolensve Imperium Juliano reliquit, filio Julii Constantii, ejus qui magni Constantini frater, ipsiusque Constantii socer fuerat. Julianus autem, sicuti encomiastes ejus Ammianus Marcellinus scribit lib. 22, qui animo semper idololatriam foverat,* ubi adesse sibi liberum tempus faciendi quæ vellet advertit, sui pectoris patefecit arcana, et planis absolutisque decretis, aperiri templa, arisque hostias admoveri, et reparari Deorum statuit cultum. Utque dispositorum roboraret effectum, dissidentes Christianorum Antistites cum plebe discissa, in Palatium intromissos monebat, ut civilibus discordiis consopitis quisque nullo vetante religioni suæ serviret

exules Episcopos redire permittit.

C intrepidus : quod agebat ideo, ut dissensiones augente licentia, non timeret unanimantem postea plebem.

Georgius Alexandrinis ethnicis formidatus

314 *Tali igitur animo cum exules cujuscumque sectæ Episcopos ad sua redire permitteret Julianus; mirum haud est, quod Athanasius non crediderit, per ejusmodi edictum tuto sese rediturum Alexandriam, ubi adeo violentam tyrannidem exercebat Georgius, ut ipsis quoque ethnicis intolerabilis evaderet. Nam* reversus ex Comitatu Principis, *Constantii ut existimo, cui contra Julianum moventi extremum se stiterat,* cum transiret per speciosum Genii templum *(teste prædicto Ammiano)* multitudine stipatus ex more, flexis ad ædem ipsam luminibus, Quamdiu, inquit, sepulcrum hoc stabit? Quo audito, velut fulmine multi perculsi, metuentesque ne illud quoque tentaret evertere, quidquid poterant in ejus perniciem clandestinis insidiis concitabant.

ob iisdem S. Artemii causam aggravantibus,

315 *Interim* Artemius ex Duce Ægypti, Alexandrinis urgentibus atrocium criminum mole, supplicio capitali mulctatus est, *Antiochiæ* XX *Octobris, quando ejus illustrissimum martyrium a Græcis Lati-* D *nisque recolitur. Nam quod partem habuisset in cæde Galli a Constantio imperata, non nisi per meram calumniam imputatum ei fuit; neque habuerunt quod ei objicerent Alexandrini, nisi quod circa eversionem fanorum ethnicarumque superstitionum prohibitionem fuerit Constantii decreta executus, aut eadem exequenti Georgio auctoritatis ac potestatis suæ robur commodarit. Præfecerat autem eum Constantius Romanæ in Ægypto militiæ, postremo vitæ suæ tempore; et ipsi officii causa ad Julianum accedens, vidensque Eugenium et Macarium Antiochenos Presbyteros fidei causa concidi flagris, Imperatorem libere coarguerat, eaque libertate ejus in se iracundiam concitarat : cui in vincula conjecto credibile est supervenisse ex ethnicis accusatores Alexandrinos, ipsius et Georgii causam invidiosis delationibus aggravaturos.*

accusatur etiam ipse;

316 *Dum hæc Antiochiæ aguntur, Alexandriæ res accidit, quæ Georgium, Artemii protectione destitutum, præcipitarit. Eam Socrates sic narrat lib. 3 cap. 2.* Locus erat in civitate, ab antiquis temporibus desertus et neglectus, multisque refertus sordibus, in quo Gentiles olim Mythræ sacra peragendo humanas immolabant victimas. Hunc Constantius, velut pridem inutilem, Ecclesiæ Alexandrinæ attribuerat, et Georgius ibidem volens oratorium construere,

et propter mysteria gentilium risui exposita,

E purgari jusserat. Eo autem purgato, inventum est adytum alte defossum, in quo abdebantur Græcorum mysteria, calvariæ scilicet hominum plurimæ juniorum ac seniorum, quos fama erat ibi olim occisos, quando divinationibus magicis extorumque inspectionibus utebantur Gentiles. Talia igitur cum in adyto reperissent Christiani, festinarunt publico omnium risui exponere Ethnicorum mysteria, etquasi triumphabundi nuda ostentabant crania. Quod videntes qui erant Alexandriæ, *recentibus Juliani edictis effecti fidentiores,* et rei sibi intolerabilis indignitate ad iram concitati, quidquid occurrebat accipientes pro armis irruerunt in Christianos, multosque ex iis vario mortis genere interemerunt, alios gladiis, alios lapidibus fustibusve mactantes, vel funibus strangulantes, quosdam etiam crucifigentes, idque in opprobrium Crucis; plerosque vero vulneraverunt : nam ut in talibus fieri assolet, nec a familiarissimis quidem abstinebantur manus, sed amicus amicum, frater fratrem, parentes filios, et hi vicissim illos poscebant ad mortem.

furente gentili plebecula,

317 *Eodem tumultuantis plebis Ethnicæ impetu, Sozomenus lib. 5 cap. 7 ait,* impetum factum adversus Georgium : quo tamen in præsentia represso, eum dumtaxat habuerint in vinculis. *At vero, inquit Ammianus* perlato letabili nuntio, indicante extinctum

abripitur in carcerem,

F Artemium, plebs omnis *ethnica* elata gaudio insperato (*et, juxta Sozomenum,* summo mane concurrens ad carcerem) ac vocibus horrendis infrendens, Georgium petit; raptumque diversis mulctandi generibus proterens et conculcans, divaricatis cruribus [interficit]. Cumque eo Dracontius monetæ Præpositus, et Diodorus quidam veluti Comes, injectis per crura funibus simul exanimati sunt..... Quo non contenta multitudo immanis, dilaniata cadavera peremptorum, camelis imposita, vexit ad littus; iisdemque subdito igne crematis cineres projecit in mare; id metuens, ut clamabat, ne collectis supremis, ædes iis extruerentur, ut reliquis, qui deviare a religione compulsi, pertulere cruciabiles pœnas, ad usque gloriosam mortem intemerata fide progressi, et nunc Martyres appellantur. Poteramtque miserandi homines, ad crudele supplicium ducti, Christianorum ope defendi, ni Georgii odio omnes indiscrete flagrassent.

et post nuntiatam Artemii mortem,

crudelissime occiditur,

318 *Hæc Ammianus, scriptor Ethnicus, gnarus tamen quod apud Christianos Martyrem faceret, non pœna, sed causa; satisque ostendens, quidquid fuerit de*

cum aliis duobus quorum melior forte causa fuit :

AUCTORE D. P.

de causa Dracontii, ideo verosimiliter in vincula dati, quod aram in Moneta, quam regebat, recens locatam evertit; *et Diodori, forsitan Coepiscopi, accusati* quod dum ecclesiæ ædificandæ præesset; cirros puerorum licentius detondebat, *Clericos scilicet seu Lectores ordinans; Georgium certe omnium Christianorum, etiam Arianorum, odio gravatum, ab iisdem permissum esse furori Gentilium, ejus non tam religione quam insolentia offensorum. Nanziazenus,* Notus vobis est, *inquit,* Camelus ille, atque insueta sarcina, novaque celsitudo, primaque ac, nisi fallor sola, hujus formæ circumductio, qualem etiam nunc injuriosis hominibus imprecamur.

quod quia per seditionem factum,

319 *Addit quidem Nazianzenus, factum improbans, et veluti ipsismet Christianis culpam imputans,* non tam considerandum quid pati ipsum, quam quid nos facere condecebat; *et Sozomenus fatetur.* Arianos prædicare, quod Georgius ea passus sit ab Athanasii fautoribus, *quem ab ipsis sparsum rumorem videtur arripuisse Nazianzenus: gentilium tamen totum fuisse facinus, non tantum Sozomenus sustinet; ipseque ut vidimus Ammianus; sed Imperator quoque Julianus, minaci ad Alexandrinos scripta epistola, si quid simile ultra tentaverint (facta interim pœnæ gratia, respectu Alexandri conditoris, et protectoris eorum Serapidis)* Etenim: per Serapin, *inquit vehementer increpans,* dicite mihi quæ tandem Georgii crimina vos in illum incitarunt? Respondebitis arbitror, quoniam in vos Constantium accenderit, deinde exercitum in sacram urbem adduxerit, deinde Rex Ægypti (*sic per ironiam appellat Artemium*) sanctissimum templum ceperit, statuas et donaria et ornatum omnem diripiens, ... *in hoc* magis fortasse Georgium quam Constantium veritus, si humanius erga vos ageret... His itaque causis Deorum inimico Georgio irati, iterum sacram urbem vestram scelere polluistis, cum liceret eum sententiis Judicum permittere.

Julianus improbat.

Extincto Georgio redit Athanasius,

320 *His ita gestis, rediit Alexandriam Athanasius; et quidem, ut Nazianzeno visum, triumphabundus. Nazianzeno consentire videtur Hieronymus, contra Luciferianos scribens, quod* tunc (cum omnes Episcopi, qui de Sedibus propriis fuerant exterminati, per indulgentiam novi Principis ad ecclesias redirent) triumphatorem suum Athanasium Ægyptus excepit. *Sed cum* triumphator *appellari possit Athanasius, ob duorum priorum ingressuum festivitatem: non magis vocem hanc debemus præsenti aptare tempori, quam particulam* tunc *ad prima Juliani initia.*

verosimiliter absque pompa,

321 *Quæ autem causæ suaserunt Athanasio, ne edicto Imperatoris uteretur, quamdiu vivebat Georgius; cædem et multo majores persuadere debuerunt, tum ipsi, ut non nisi quam modestissime regredi vellet; tum populo orthodoxo, earum quas Julianus Antiochiæ et alibi variis prætextibus exercebat crudelitatum fama verosimiliter consternato, ut suam de reditu Pastoris lætitiam privatis potius quam publicis indiciis testarentur. Socrates lib. 3 cap. 4 de eadem re agens, aliud non dicit, quam quod* revertentem ab exilio Athanasium populus Alexandrinus ἀσμένως, libenter alacriterque excepit. *Hic vero, qua quidem parte Christianus erat (erat autem maxima) fere etiam orthodoxus erat et ab Ariana hæresi alienissimus: ut mirum non sit, quod idem populus, absque alio tumultu,* Ariani dogmatis sectatores ab ecclesiis expulit, omniaque oratoria tradidit Athanasio; Arianis suos privatim conventus intra obscuras ædiculas celebrantibus, ubi et Lucium quemdam in locum Georgii ordinaverunt, *ut scribit idem Socrates.*

et ecclesias recipit.

CAPUT XXVIII.

Alexandrina Synodus: cura Antiochenis impensa.

Restituto in suam Sedem Athanasio, prima cura fuit providere, ut non ipse tantum, sed omnes ubique orthodoxi secum et inter se pacem haberent. Itaque* Alexandriæ Confessorum Concilio congregato pauci numero, sed fide integri et meritis multi, quo pacto, post hæreticorum procellas et perfidiæ turbines, tranquillitas revocaretur Ecclesiæ, omni cura et liberatione discutiunt. Aliis videbatur, fidei calore ferventibus, nullum debere ultra ad Sacerdotium recipi, qui se utcumque hæreticæ communionis contagione maculasset. Sed qui, imitantes Apostolos, quærebant, non quid sibi utile sed quid pluribus vel qui imitarentur Christum, qui cum esset, omnium vita, pro salute cunctorum humilians se descendit in mortem, quo scilicet inveniretur et in mortuis vita; dicebant, melius esse humiliari paululum propter dejectos, et inclinari propter elisos, ut eos rursus erigerent, nec sibimet solis cœlorum regnum defenderent: sed esse gloriosius, si cum pluribus illuc mererentur intrare. Et ideo rectum sibi videri, ut tantum perfidiæ auctoribus amputatis, reliquis Sacerdotibus daretur optio, si forte velint abjurato errore perfidiæ ad fidem Patrum statutaque converti, nec negare aditum redeuntibus, quin potius de eorum conversione gaudere. Quia et ille Evangelicus junior filius, paternæ depopulator substantiæ, in semetipsum reversus non solum suscipi meruit, sed et dignus paternis complexibus deputatur, et annulum fidei recipit, et stola circumdatur, per quam quid aliud quam Sacerdotii declarantur insignia? nec probabilis extitit apud patrem senior filius, quod invidit recepto; nec tantum meriti habuit non delinquendo, quantum notæ contraxit non indulgendo germano.

Congregati Episcopi Confessores deliberant de lapsis,

et exceptis hæresiarchis recipiendos pœnitentes decernunt,

323 Cum igitur hujusmodi sententias ex Evangelica auctoritate prolatas, ordo ille Sacerdotalis ut Apostolicas approbasset; ex Concilii decreto, Asterio, ceterisque qui cum ipso erant, Orientis injungitur procuratio; Occidentis vero Eusebio decernitur. *Hactenus Ruffinus lib.* 11, *cap.* 28 *et* 29. *Cum autem etiam nonnulla circa ipsam fidem, præsidente in omnibus Athanasio, definivisset Concilium,* plerique *ex Ægyptiis qui convenerant* in suas diœceses redierunt: nos autem qui remansimus Alexandriæ, una cum comministris nostris Asterio atque Eusebio, quæ illi confessi sunt breviter enarravimus vobis, *inquit Athanasius in epistola, suo et sociorum circiter viginti nominibus subscripta, inscriptaque Lucifero, Cymatio, et Anatolio, Antiochiæ tractantibus pro istius ecclesiæ misere dissidentis pacificatione, unde in titulo dicitur* epistola ad Antiochenos: *a quibus eodem invitati Ægyptii cum Athanasio, responderunt, sibi quidem non deesse eundi desiderium;* Verum *inquiunt,* quia, ut in alia epistola indicavimus, ecclesiasticæ necessitates nos detinent... rogavimus comministros nostros Asterium et Eusebium ad vos nostro loco proficisci; gratias agentes eorum pietati, quod cum ipsi etiam possent ad suas diœceses properare, suis omnibus negotiis potiorem habuerit causam vestram.

sanctis Asterio et Eusebio ad id deputatis:

1 p. 579

eaque de re scribunt Antiochiam,

1 p. 575

324 *Quæ ea causa fuerit ad Natalem S. Meletii explicuimus* XII *Februarii: rem paucis hic repeto. Transierat ad Constantinopolitanam Sedem Eudoxius Arianus, Leontio æque Ariano suffectus; mortuus etiam uti omnino credimus, erat S. Eustathius, pridem ab Arianis expulsus; ergo communi consensu partium electus erat Meletius. Sed hunc Ariani, præterquam fuerant opinati videntes profiteri Catholicam de Trinitate fidem, trigesima postquam ordinaverant die ejecerunt in exilium: Catholici vero in partes divisi sunt, quibusdam eorum Meletii ordinationem ideo rejicientibus quod esset facta ab Arianis, ceteris eidem inhærentibus, quod fidei causa relegatum Meletium ab Arianis constaret, et ordinationi ejus assensum a Catholicis præstitum nemo ignoraret, nec tantopere referre videretur quosnam ea habuisset ministros, modo ordinatus*

(ubi Ecclesiæ pacem reformare Lucifer nitebatur)

A *ordinatus Catholicus esset, ut esse se palam ostenderat Meletius, licet aliqua dissimulatione apud Arianos usus. Itaque cum redituri essent in Occidentem Lucifer Calaritanus et Eusebius Vercellensis Episcopus*, qui uterque in finibus Ægypti fuerat relegatus; *et ab hoc ille* exoraretur, ut ad videndum Athanasium Alexandriam pergerent, communique tractatu cum his qui superfuerant Sacerdotibus de statu Ecclesiæ decernerent; præsentiam suam abnegans Lucifer, legatum pro se Diaconum suum misit, ipse autem intento animo Antiochiam perrexit.

solam Arianæ hæresis adjurationem exigentes, 1 p. 575

325 *Interim circa id quod disputatum Alexandriæ erat, prænominatis apud Antiochiam Episcopis scribens Athanasius, ita præcipit :* Omnes volentes pacifice nobiscum agere recipitote, maxime qui in Palæa (*Meletianorum hæc erat ecclesia*) conventus agunt; et alios ab Arianis revocato ad vos; tamquam patres, magistri, et curatores; vosque etiam adjungentes dilectis nobis Paulini sectatoribus (*Presbyter hic erat, et partis Eustatianæ dux*) nihil amplius ab eis exigite, quam ut execrentur Arianorum hæresim, confiteanturque sanctorum Patrum in Nicæa fidem; execrentur item eos qui dicunt Spiritum sanctum esse creaturam, et divisum ex substantia Christi. Hoc enim vere est recedere a scelerata factione Arianorum, si non dividas sanctam Trinitatem, nec dicas B aliquid ejus esse creatum.

quod ab aliis quoque Synodis probari 1 p. 40

326 *Similia alibi congregatæ Synodi Episcoporum orthodoxorum deinceps censuerunt, de quibus interrogatus Athanasius a* Ruffiniano, Domino, filio, ac dilectissimo comministro, *ita scribit :* Sedata quæ viguerat violentia, mox facta est Synodus, cui etiam aliqui ab externis regionibus Episcopi adfuerunt : facta est etiam a comministris Græciam incolentibus, nec non in Hispania; et tam hic quam alibi ubique placuit ut lapsis, qui duces fuerunt impietatis, si pœnitentiam agerent, venia daretur, non tamen suus locus in Clero : iis vero qui impietati non opposuerunt sese, sed abripi siverunt per violentam necessitatem, non tantum venia sed etiam locus suus concederetur : eo magis quod non incongruam excusationem proferant, idque videantur ex quadam dispensatione fecisse : asserunt enim, se numquam ad impietatem transisse : ne tamen impiissimi quique in Episcopos ordinati corrumperent Ecclesias, maluisse potius obsequi violentiæ, et onus portare quam dimittere populos..... His de causis ignoscendum fuit Clero, et seductis qui vim passi erant concedenda indulgentia. Ita et Romæ scriptum est et Romana suscepit Ecclesia. *Ita Athanasius, cujus hæc* C *ultima verba, in operibus editis deficientia, ex Synodi Nicænæ 2 textu Græco supplevimus, suggerente Baronio magis integrum eum locum haberi insertum Actioni 1 illius Synodi.*

scribit Athanasius Ruffiniano Episcopo:

quem esse Martyrem in Campania notum,

327 *Vix mihi potest videri dubium, quin Ruffinianus, ad quem scripta Epistola, Episcopus fuerit : hoc enim indicant tituli omnes, quibus eum appellat Athanasius, Episcopum Neapoli in Campania, aut saltem in partibus illis fuisse, sunt qui existiment, de eoque intelligunt, locum in epistola seu libello precum Marcelli et Faustini Presbyterorum Luciferianorum ad Imperatores Valentinianum Theodosium et Arcadium, ubi dicunt, quod* Ruffinianus, miræ quidem simplicitatis, sed admirabilior in tuenda fide, effusione sui sanguinis prævenit exilium : *addunt enim, quod eum,* cum pro integritate fidei persistit, Epictetus, atrox ille et dirus de Centumcellis Episcopus, ante rhedam suam currere coegit : et cum diu currit, sic in via ruptis vitalibus sanguinem fundens exspiravit. *Deinde subjungunt :* Sciunt hoc Neapolitani in Campania, ubi reliquiæ cruoris ejus in obsessis corporibus dæmones affligunt, pro gratia utique fidei illius, pro qua sanguinem effudit. *Ista cruoris apud Neapo-*

non apparet credibile,

D *litanos asservatio gloriosa, facit sane, ut in Italia peractum Martyrium, inter Neapolim et Centumcellas, non inepte credatur. Quod autem Ruffiniani mors immediate narretur post mortem S. Maximi Neapolitani Episcopi, ex eadem causa in exilio mortui, vehementer firmat conjecturam de ejus Episcopatu haud longe quærendo. Quia tamen subjungitur, quod* fuerunt et alii de Ægypto, licet pauculi, quorum alii in fugam versi sunt, alii vero in exilium dati, eo quod nollent cum Episcopis impiis et crudelibus convenire : *vehemens datur ratio suspicandi, Ruffinianum, ad quem scripsit Athanasius, esse ab illo Campaniensi Martyre diversissimum. Crudelitas enim illa omnino videtur circa an.* CCCLIX *post Concilium Ariminense exercita fuisse sub Constantio : epistola autem, de qua agimus, scripta est post tyrannidem supradictam, uti ipsa declarant verba, quando jam liberum erat orthodoxis Synodos agere, et consultare de modo reparandæ ruinæ; per casum tot Episcoporum, quot formulæ Ariminensi aut Sirmiensi subsripserant, in Ecclesia factæ : quibus quantumvis pœnitentibus Luciferiani negabant dandam fuisse veniam, eoque titulo et viventem Damasum et mortuum Athanasium non metuebant reos agere prævaricationis. Nec omnino absona fuerit suspicio, Luciferianorum quiritationibus commotum Ruffinianum, ad quem data epistola, consulto Athanasio dedisse occasionem sic rescribendi. Fuerit ergo ex Africanis Episcopis,* E *aut saltem ex Orientalibus aliquis, cui cum Athanasio propinquius commercium litterarum esset, etiam post mortem alterius Rufiniani, de quo ejusque cultu clariorem optaremus superesse notitiam.*

AUCTORE D. P.

cum hic quidem sub Constantio passus videatur,

ad illum vero postea sit scripta epistola.

328 *Monendos præterea Luciferum et socios, Antiochiæ res ordinaturos, censuit cum suis Athanasius,* ut tabellam quam ostentabant aliqui, velut fidei adjectam in Sardicensi Synodo, nec proferri nec legi omnino sinerent, eo quod tale nihil definivisset Synodus... sed decrevisset nihil scribendum esse de fide, ultra id quod fuerat Nicææ statutum.... Eos igitur, *inquiunt,* quos aliqui accusabant tres hypostases dicere, eo quod suspecta vox et in Scripturis inventa non sit, rogavimus ne de Nicæna confessione disputarent amplius; tantumque responderent, num sicuti Ariani dicerent diversas peregrinasque et ab invicem distinctas, singulasque hypostases, sic divisas sicut sunt aliæ creaturæ et ex hominibus nati; aut ut diversas essentias dicimus aurum argentum et æs, sic etiam dicerent ipsi, constituentes cum aliis hæreticis tria principia, imo tres Deos.

1 p. 756 *Monet etiam Athanasius, quod Sardicæ nihil adjectum sit fidei,* 1 p. 577

et quod trium hypostaseon assertores,

329 Illi vero affirmarunt ita se nec dicere nec sensisse unquam. Interrogantibus ergo nobis, qua tandem ratione dicerent tres hypostases, et quare his vocibus uterentur, responderunt; sese in Trinitatem credere, non quæ nomine tenus Trinitas, sed quæ vere Trinitas esset et subsisteret; et Patrem, ut vere existentem et subsistentem; Filium, ut inexistentem et subsistentem; Spiritum sanctum quoque, ut subsistentem et existentem agnoscere : non tamen dixisse tres Deos aut tria principia, imo ne toleraturos quidem, siquis tale quidpiam aut dicat aut sentiat : sed se quidem sanctam Trinitatem nosse, unam tamen Deitatem unumque principium; Filium vero coessentialem Patri, sicuti loquuntur Patres; et Spiritum sanctum non creatum, non alienum, quid proprium et indiscretum ab essentia Patris Filiique.

sensum suum commode explicuerint, F

330 Hujusmodi interpretatione et excusatione suscepta, interrogavimus ab his delatos, eo quod dicerent esse unam hypostasin, num forte loquerentur sicut Sabellius, ut sublatos vellent Filium ac Spiritum sanctum, quasi essentia Filius, Spiritus hypostasi careat. Affirmarunt autem neque se ita sensisse unquam, sed hypostasin intelligere idem cum essentia, et ideo illam unam dicere, quod Filius

idemque fecerint qui eis adversabantur;

AUCTORE D. P.

A lius sit ex essentia Patris, et ejusdem cum ipso naturæ: unam enim Deitatem, et hujus unam esse naturam: neque aliam esse naturam Patris, atque ab hac extraneam Filii naturam Spiritusque. Denique et illi qui de triplici hypostasi fuerant interrogati cum ipsis consenserunt illis et cum illis, prout se explicuerant hi qui unam affirmabant essentiam: et ab utrisque partibus anathema dictum est Ario, Christi inimico; Sabellioque et Paulo Samosatensi, tamquam impiis; Valenti quoque et Basilidi, ut alienis a veritate; Manichæo vero, tamquam malorum inventori; omnesque per Dei gratiam, post istas verborum interpretationes, consenserunt optimam et accuratissimam esse fidem, quam Niceæ fuerant Patres confessi; atque deinceps ab ejusmodi verbis abstinendum potius esse quam iis utendum.

et utrimque facta conventione soli hæretici sunt damnati,

331 Quinimo de œconomia Salvatoris secundum carnem (quoniam circa hanc quoque contendebant aliqui) et hos et illos interrogavimus: et quemadmodum hi confessi sunt, ita et consenserunt illi, quod non sicut ad Prophetas factum est Verbum Domini, sic ad aliquem Sanctum hominem descendit in fine seculorum; sed ipsum Verbum caro factum est, atque in forma Dei existens suscepit formam B servi, atque ex Maria secundum carnem natus est homo propter nos... confitebantur enim non habuisse Salvatorem corpus inanimum ac sine sensu.... Cum igitur talis fuerit ipsorum confessio; rogamus vos ne eorum verba, qui ita sese explicant et confitentur, temere condemnetis aut rejiciatis; sed pacem petentes, seque excusantes, potius suscipiatis; alios vero qui dictas voces, *οὐσίαν scilicet et ὑπόστασιν*, non volunt sic interpretari, arcete atque vitate tamquam suspectos: ita tamen ut dum hos non suscipitis, illis qui recte sentiunt beneque se explicant suadetis, ne inter se de verbis certent, sed in uno pietatis sensu conveniant.

conventum etiam ait inter disputantes circa mysterium Incarnationis,

et omnes, circa rem ipsam sic sentientes admittere suadet.

332 *Hujusmodi epistolæ, post Athanasium legatosque Luciferi, Paulini, atque Apollinaris, subscripserunt, primum communiter cum Ægyptiis aliis, dein iterum seorsim, Eusebius atque Asterius, ita ut Eusebius Latine complecteretur consensum et sententiam suam.* Postquam autem missus ab Alexandria erat tomus iste, per supramemoratos, subscripsit etiam Paulinus, *utique Antiochiæ, et sic subscriptum tomum videtur remisisse Alexandriam ad Athanasium. Erat autem Paulinus, quando Eusebius Asteriusque advenerunt, a Lucifero, præter id quod convenerat, ne Episcopus* C *nisi de utriusque partis consensu fieret, ordinatus Episcopus: quem cum recipere nollet Eusebius, recusarit vicissim Lucifer subscribere epistolæ per illum allatæ: et utroque sic recedente, Sanctoque Meletio revertente, subnatum est schisma Luciferianorum dictum, eos qui ab Arianorum communione redierant suscipiendos non esse in suas dignitates sustinentium. Ab hoc tamen schismate excusandus est ipse Lucifer, quod legatorum suorum subscriptionem, negando suam, non fecerit irritam: sed tantum ostenderit ægritudinem animi, ob non receptum ab omnibus quem ordinarat Paulinum. Verum de hac re pluribus agendum est* XX *hujus, quo colitur ipse Lucifer, ut Sanctus.*

Hanc epistolam non recipiens Lucifer 1 p. 580

novo schismati occasionem dedit.

CAPUT XXIX.

Acceptis Jo. Baptistæ reliquiis, exilio damnatur Athanasius, et usque ad mortem Juliani Alexandriæ latet.

Dum apud Sebasten S. Jo. Bapt. reliquiæ comburuntur,

P*rædictis in Syria dissensionibus sopiendis, si non omnia ex voto succedere sibi dolebat Athanasius; gaudebat tamen alta illa pace, quam inter Ægyptios composuerat; novumque acceperat gaudium, delatis ad se sanctis reliquiis Dominici Præcursoris. Rem Rufinus lib.* 12 *cap.* 28 *sic narrat.* Juliani temporibus, velut relaxatis frænis efferbuit impietas; ex quo accidit, D ut apud Sebasten Palæstinæ urbem, sepulcrum Joannis Baptistæ, mente rabida et funestis manibus, invaderent, ossa dispergerent; atque ea rursum collecta igni cremarent; et sanctos cineres, pulveri immixtos, per agros et rura dispergerent. Sed Dei providentia factum est, quosdam ex Hierosolymis, de Monasterio Philippi hominis Dei, orationis causa illuc per idem tempus venisse. Qui cum tantum nefas, humanis quidem manibus, sed ferina mente, fieri viderent; mori gratius habentes, quam hujusmodi piaculo funestari; inter eos qui ossa ad exurendum legebant mixti, diligentius in quantum res patiebatur ac religiosius congregantes, furtim se vel stupentibus vel insanientibus subtraxere, et ad religiosum Patrem Philippum venerandas Reliquias pertulere.

earum aliquæ perferuntur Jerosolymam.

334 Ille supra se ducens tantum thesaurum propriis servare vigiliis, ad Pontificem maximum, tunc Athanasium, hostiæ immaculatæ Reliquias, per Julianum Diaconum suum, post etiam Palæstinæ urbis Episcopatum mittit. Quas ille susceptas, paucis arbitris, sub cavato sacrarii pariete, inclusas, prophetico spiritu generationi posteræ conservavit; quibus nunc, dejectis et prostratis idololatriæ vestigiis, in ædibus quondam profanis, aurea tecta consurge- E rent. *Quod sub Theodosii imperio factum.*

deinde S. Athanasio donantur,

335 *Athanasius autem non tantum Arianorum reductioni, sed etiam gentilium conversioni intentus, cum magnos in utrisque fructus faceret, non potuit se continere diabolus, quin suum cultorem Julianum adversus Sanctum concitaret. Hic vero, licet edixisset Artabio scribens, juransque* per Deos, *quod* neque interfici Galilæos (*sic Christianos appellabat per contemptum*) neque cædi præter jus et æquum, neque molestiæ quidquam perpeti *vellet; erga* Athanasium *tamen, ut ait Ruffinus lib.* 11 *cap.* 33 fictæ Philosophiæ tenere imaginem non potuit. Etenim, cum, veluti tetri serpentes de cavernis terræ ebullientes, ad eum processissent magorum, philosophorum, aruspicum manus profana; omnes pariter allegant, nihil suis actibus successurum, nisi prius Athanasium, velut horum omnium obstaculum, sustulisset.

qui dum etiam gentiles convertit,

Julianus, instigante diabolo,

336 *Igitur* ad Alexandrinos edictum *tale mittitur.* Æquum erat, eum qui Imperatoriis edictis compluribus ejectus fuerat, unum saltem regium mandatum præstolari, ac tum denique domum suam redire; non autem singulari audacia atque amentia fretum, illudere legibus, tamquam omnino extinctis ac per- F ditis. Etenim nunc quoque Galilæis a Constantio ejectis, non reditum ad suas Ecclesias, sed in patriam cuique suam concessimus. Athanasium interim audio, hominem audacissimum, solita elatum præfidentia, Episcopatus Sedem, ut ipsi appellant, iterum usurpare: idque non mediocriter displicere religioso populo Alexandrino. Quare eum jubemus urbe excedere eo ipso die quo Humanitatis nostræ litteras acceperit: quod si in urbe manserit, longe majores gravioresque ei pœnas denuntiamus.

jubet ipsum Alexandria expelli,

337 *Scriptum est etiam* Exdicio, Ægypti Præfecto, *in hæc verba:* Etsi nihil de ceteris scribis, attamen de illo Deorum hoste Athanasio scribere certe debuisti, præsertim cum præclara nostra decreta multo ante audivisses. Testor magnum Serapin, nisi ante Kalendas Decembris inimicus Deorum Athanasius ex ea urbe, vel potius ex universa Ægypto, discesserit, centum auri pondo cohortem quæ tibi paret mulctatum iri. Scis autem quam sim lentus ad condemnandum, et quanto lentior postquam condemnavi ad ignoscendum. Permolestum mihi est ejus opera Deo omnes contemni. Itaque ex tuis factis nullum libentius videro, imo audiero, quam Athanasium illum scelestum ex omnibus Ægypti locis pulsum esse, qui

imo tota Ægypto

A qui ausus est in meo regno feminas Græcorum illustres ad baptismum impellere.

Ipse vero per Nilum fugiens,

338 *Cum talibus mandatis, sicut narrat consequenter Ruffinus cap.* 24, iterum mittitur exercitus, iterum Duces, iterum impugnatur Ecclesia. Cumque Athanasium mœsti ac flentes populi circumstarent, prophetico apud eos usus sermone perhibetur : Nolite, inquiens, o filii, conturbari : quia nubecula est, et cito pertransit. Cumque discessisset, et navi per Nilum fluvium iter ageret; Comes qui ad hoc ipsum missus fuerat, cognito ejus itinere, instanter eum insequi cœpit. Et cum forte appulisset Athanasii navicula ad quemdam locum, comperit a prætereuntibus post tergum esse persecutorem suum; et jam jamque, nisi prospiceret, imminere. Conterriti omnes qui simul aderant socii, eremum suadebant ad fugæ præsidium petendam. Tum ille, Nolite, inquit, o filii, deterreri, eamus magis in occursum percussori nostro, ut sciat, quia longe major est qui nos defendit, quam qui persequitur : et conversa navicula iter agere, obvius ei qui se insectabatur, aggressus est. Ille, qui nullo genere suspicari posset in occursum sibi venire quem quæreret, tamquam prætereuntes aliquos interrogari jubet, ubi audissent Athanasium. Cumque respondissent, se vidisse eum non longe euntem, tota celeritate pertransiens properat in vanum, festinans capere quem ante oculos positum videre non potuit. Ille vero, Dei virtute munitus, Alexandriam rediit; ibique tuto latebras, usquequo persecutio cessaret, exegit.

conversa navi eradit manus persequentium,

B

et Alexandriam redit :

ubi apud virginem Palladio postea notam,

339 *Sozomenus lib. 5 cap. 9, interno divinitatis admonitu cognovisse Athanasium ait viciniam imminentis persecutoris : ejus certe manifestæ revelationi attribuendum puto, quod latendi locum elegerit apud Virginem, de qua narrat Palladius Historiæ Lausiacæ cap. 63 ; in eo tamen, æque ac Ruffinus antea, cum de cisterna sicca ageretur, exerrans a vero, quod ad Constantii tempora (sub quo statim ab ecclesia ad eremum abiit Sanctus, promisitque Imperatori eo invito numquam se regressurum Alexandriam) factum id esse sibi siverit persuaderi, eisque latebris attribuerit sexennium, cum solum fuerint paucorum mensium. Quo errore correcto, in Palladii narratione, ad hoc tempus relata, nihil apparet dissimile vero. Nam præterquam quod gravis auctor sit, eoque etiam apud Sozomenum lib. 5 cap. 6 fidem invenerit, ipsam se dicit* novisse Alexandriæ Virginem eamque offendisse natam annos circiter septuaginta, *apud quam occultus delituit Athanasius :* eique universus Clerus dabat testimonium, quod cum esset juvenis, nata annos circiter viginti, et longe formosissima, fugiebatur ab iis qui erant studiosi virtutis, propter pulchritudinem, ne inureret eis aliquam labem ex suspicione.

tunc vero formosissimam,

C

340 Quando ergo accidit, *inquit Palladius, ut insidias* B. Athanasio Alexandrino Episcopo struerent Ariani (*neque enim incredibile est ab his ad accusandum Sanctum Gentiles incitatos*) per Eusebium, qui erat eo tempore Præpositus sub Constantio (*Exdicium ego intellerim, qui erat Ægypti Præfectus sub Juliano*) Imperatore.... *et Comitis insequentis manus, eo quo dictum est modo effugisset, Alexandriam regressus; ultra eam diem* apud neminem ausus est delitescere, non apud cognatum, non amicum, non clericum, non aliquem alium : sed.... accepto sticherio et cereo, media nocte se contulit ad hanc Virginem. Illa autem fuit rei novitate obstupefacta. Dicit ergo ei Episcopus : Quandoquidem quæror... mihi Deus revelavit hac nocte me apud nullum alium posse esse salvum, nisi apud te. Illa ergo præ magno gaudio omni abjecta dubitatione, cum tota esset Domini, prompto et alacri animo occultavit sanctissimum Episcopum... quamdiu vixit Imperator... ipsamet ejus pedes lavans, et excrementa repurgans, et in aliis quæ usui erant subserviens, librosque ei commodans et præbens; neque ullus novit Alexandriæ, ubinam ageret beatus Athanasius Episcopus. *Petrus de Natalibus lib. 4 Catalogi cap. 115 de S. Athanasio agens addit,* Cum autem persecutores sui illuc advenissent, et nuntiante ei ancilla Athanasius aufugisset, illi hoc cognoscentes Virginem ad mortem ceciderunt : *quod ut sine teste dicitur, ita nec fidem meretur. Arturus a Monasterio in sacro Gynecæo ad* II *Maji Virginem hanc anonymam cum titulo* Beatæ, *adscribit mulieribus Sanctis : sed et hoc absque exemplo antiquorum est, ideoque non magni faciendum.*

latendi securitatem divinitus accipit,

et invenit.

D *AUCTORE D. P.*

341 *Ingens interim Athanasii desiderium tenebat Alexandrinos. Missa itaque ad Julianum supplicatio est; qui eis in hunc modum respondit.* Etsi alius quispiam vestræ conditor urbis esset, ex iis qui suas ipsi leges transgressi, meritas pœnas eo ipso persolverunt, quod et nefariam vitam sponte sua delegerunt, et novum dogmatis doctrinæque genus invexerunt; ne tum quidem desiderari a vobis æquum esset Athanasium. Nunc cum et urbis vestræ conditorem habeatis Alexandrum, et tutelaris vobis præsesque sit Deus ille Rex Serapis, una cum assistrice puella et Ægypti totius Regina Iside, [qua ratione reposcitis Athanasium] minime sanam civitatem imitantes? Verum male affecta pars, audet sibi nomen civitatis assumere. Ego autem magno confundor pudore, Alexandrini, quod aliquis apud vos Galilæum se esse fateri audeat. *Ab hoc principio impius ille Apostata conatus religionem Christianam Alexandrinis execrabilem reddere, multa in Christum blasphemans, ac denique concludens :*

Interim supplicantes pro eo Alexandrinos,

E

reprehendit Julianus;

342 Vos, *inquit,* si obtemperare mihi vultis, Christi fidem penitus eliminando, majorem lætitiam afferetis; sin autem in illa superstitione et callidorum hominum institutione perseverare malitis; mutuam saltem inter vos retinete concordiam, neque Athanasium desiderate : sunt enim ex ejus discipulis utique complures, qui auribus prurientibus et sermone impio expleri cupientibus auribus vestris abunde faciant satis. Nam quicumque tandem e populo electus erit a vobis, quod ad Scripturarum enarrationem attinet, nihil est eo qui optatur deterior. Sin, quod reliqua vos Athanasii solertia delectat (veteratorem enim esse hominem illum audio) ideo mihi pro illo supplicastis, scitote hanc ipsa de causa urbe illum ejectum fuisse. Etenim parum commoda per sese res est, vir populo præsidens et negotiosus; quod si ille nec vir quidem est, sed vilis homuncio, qualis est iste, pulchrum existimans periclitari de capite; hoc vero initium seditionis est certum. Quamobrem, nequid simile apud vos contingat, cedere illum pridem civitate jussimus, nunc vero etiam Ægypto universa.

et Athanasii recipiendi,

spem omnem præscindens,

F

343 *Scripserit hæc Julianus mense Martio vel Aprili anni* CCCLXIII, *antequam Antiochia discedens moveret in Persas; apud quos obsessa frustra Ctesiphonte, perfido transfugæ sese et suum exercitum credens, hunc fame et siti per deserta attrivit, seipsum autem perdidit divina ultione percussus. Itaque,* quem magnificum et honoris cupiditate flagrantem eo transmiserat vix ultrix Numinis, eumdem reduxit mortuum : cujus nec miseratione quidem movebatur quisquam; neque corpus, sicut audivi ab aliquo, *inquit Nazianzenus,* sepulcrum continuit, sed terra ab ipso commota, excussit, projecitque; præludium faciens cruciatuum illi in futuro seculo paratorum.

in Perside divinitus percussus moritur.

CAPUT XXX.

Joviani Imperium Athanasii restitutio, Arianorum vani conatus.

Post Juliani necem, civile nobis Joviani reparatur Imperium.

AUCTORE D. P. *Joviano Imp. electo,*

A Imperium. Is namque sub uno eodemque tempore Imperator et Confessor, male illati extitit depulsor erroris. Nam cum in procinctu esset exercitus, et urgeret barbarus; ductoresque nostri, de summis rebus consilium trahentes, Joviano calculum darent; cumque apprehensus ad suscipienda Imperii traheretur insignia; ad exercitum, Juliani sacrilegiis profanatum, dicitur exclamasse, non se posse imperare eis quia esset Christianus. Tum omnes pari eademque voce respondisse perhibentur, Et nos Christiani sumus; nec prius quam hanc vocem audiisset, acquiescere ad Imperium voluisse. *Hæc Ruffinus initio libri 12, et mox narrationem cœptam prosequens,* statim, *inquit,* affuit divina clementia, contraque omnem spem, cum clausi undique hostibus tenerentur, nec evadendi facultas ulla suppeteret, subito emissos a barbaris oratores ad se vident, pacemque deposcere; exercitui quoque, inedia consumpto, cibos ceteraque necessaria in mercimoniis polliceri, omnique humanitate nostrorum temeritatem emendare. Sed ubi, in viginti et octo annos pace composita, [Jovianus] ad Romanum regressus est solum, clariorque lux nostro se orbi ex Orientis partibus oborta diffudit; rempublicam, quasi post B nimias procellas, omni moderatione aggreditur reparare.

et fidem Christi professo,

pax offertur a barbaris :

345 *Intercerat Julianus XXVI Junii, eique postridie suffectus erat Jovianus; utriusque autem rei fama cito pervolavit Alexandriam, ubi latebat Athanasius: qui quomodo de eadem re citius etiam certiusque cognoverit, quam fama posset nuntiare, Sozomenus lib. 6 cap. 2 sic narrat : prout referre auditus est* Ecclesiasticus Philosophus Didymus. *Qui* Alexandriæ degens, cum gravissimo dolore afficeretur, tum propter Imperatorem vano errore deceptum, tum ob contumeliam ecclesiarum, jejuniis et orationibus vacabat. Cumque præ nimia solicitudine, ne superveniente quidem nocte cibum sumpsisset; in cathedra sedens somno oppressus est; ac velut in mentis excessu positus, equos candidos per aerem discurrentes videre sibi visus est, virosque ipsis insidentes ita exclamantes audire, Nuntiate Didymo, hodie Julianum hac ipsa hora peremptum esse; idque ille Athanasio Episcopo significet, et surgens comedat. *Ergo* Athanasius, *nihil cunctatus,* rursus honesto et venerabili habitu indutus, *uti scribit Palladius,* noctu fuit inventus in ecclesia. Quem videntes, omnes magna sunt affecti C admiratione, quasi ipsum vivum accepissent, ex mortuis: simul etiam expostulabant ejus amici de latebris, quod ipsum ob earum ignorationem invenire non potuissent. Respondit autem B. Athanasius amicis suis: Ideo ad vos non confugi, ut vere jurare possetis; deinde propter investigantium instantiam ad eam me contuli, de qua nemo suspicari poterat, utpote formosam et juvenem. *Necdum tamen ad Episcopium et gradus sui publicas functiones credimus revertisse Sanctum; memorem quid sibi objectum fuerit a Juliano; bonaque spe ductum, quod a Joviano recepturus esset Ecclesiam suam eo promptius, quo ipse ageret verecundius, ejus consensum præstolando: quod arbitramur fecisse, jam securum periculi, in ædibus amicorum; ibique adire volentibus copiam sui fecisse, donec ab Imperatore veniret responsum : quod inter opera Sancti tale fuisse legitur.*

Athanasius rem edoctus ex revelatione Didymo facta,

progreditur e latebris,

recipiendique Ecclesiam veniam petit a Joviano,

NOT. 29

2 p. 33 *et benignissime impetrat :*

346 Dei carissimo amico Athanasio Jovianus. Admirantes præclaras laudes discretissimæ conversationis tuæ, ejusque quam cum universorum Deo habes similitudinis, atque erga Christum Salvatorem nostrum affectionis, suscipimus te, Reverendissime Episcope; quoniam nullum laborem nullamque persecutionem reformidans, periculaque et intentatos gladios flocci faciens, dilectæ tibi fidei orthodoxæ clavum tenendo, huc usque pro veritate depugnas, D teque ipsum virtutis exemplar, præbere cuncto fideli populo perseveras. Revocat igitur te nostra Majestas, et redire jubet ad magisterium salutis. Redi ergo ad sanctas Ecclesias, et pasce Dei populum, atque pro nostra Clementia preces tuas prompte ad Deum dirige: novimus enim quod supplicatione tua nobis, et iis qui nobiscum Christiane sapiunt, magnam compensationem a summo Deo impetremus.

347 *Hactenus Imperator: qui non contentus restituisse Athanasium,* ab ipso etiam requisivit, *Nazianzeno teste,* fidei nostræ veritatem, a multis laceratam et conturbatam, atque in partes opinionesque plures divisam: et hoc maxime quidem, ut totus orbis, si fieri posset, consentiret conveniretque per cooperationem Spiritus sancti: sin minus, ipse saltem optimæ sese parti adjungeret, eique suam commodans potestatem, vicissim ab ea robur viresque acciperet, excelse simul ac magnifice de rebus maximis cogitans. *Ipsas litteras, quas* honorificas officiosissimasque *Ruffinus appellat, nusquam reperimus conservatas: de Athanasii vero ad ipsas responso, quod mox integrum dabitur, quodque* convocatis illustrioribus Episcopis *conscriptum ait Theodoretus lib. 4 cap. 3, sic loquitur Nazianzenus.* E

ab eodem de fidei regula rogatus,

348 Atque hic potissimum apparuit viri puritas ac firmitudo circa fidem in Christum. Cum enim omnes quicumque doctrinam nostram profitebantur, essent divisi trifariam, multique circa Filium ægram haberent mentem, plures circa Spiritum sanctum, ubi impietas levior æstimabatur esse pietas; pauci vero utrimque sani reperirentur; primus ipse et solus, vel certe cum paucis, palam diserteque veritatem profiteri ausus est, scribendo unam trium Deitatem et essentiam: et quod Patribus numero multis olim concessum fuerat circa Filium; hoc ipse divinitus inspiratus circa Deitatem Spiritus sancti præstitit; et Imperatori donum vere regium atque magnificum obtulit, scripto scilicet expressam pietatem, contra novitatem nullis Scripturis innixam, ut opponeretur Imperatori Imperator, doctrina doctrinæ, et epistola epistolæ, *Constantio scilicet Joviano, et hujus decretum decretis illius.*

Spiritus S. divinitatem asserit;

349 *Epistolam autem istam sic orditur Athanasius:* Decet carum Deo Imperatorem animus discendi cupidus, et desiderium rerum cœlestium: sic enim vere fit ut cor habeas in manu Dei. Cum igitur Pietas tua cuperet cognoscere a nobis Ecclesiæ Catholicæ fidem, actis super ea re Domino gratiis, consultissimum omnium nobis visum est Pietati tuæ recitare F fidem, quam Patres Nicææ professi sunt. Hanc enim aspernati quidam, nobis varias struxerunt insidias qui non obtemperabamus hæresi Arianæ; causa autem factionum et schismatum in Ecclesia facti sunt. *Quod ubi demonstravit Sanctus,* Huic, *inquit,* fidei consentiunt omnes ubique Ecclesiæ quæ sunt in Hispania et Britannia, Gallia atque Italia omni et Dalmatia, Dacia quoque et Mysia, Macedonia omnique Græcia, et per totam Africam, Sardiniam, Cyprum, Cretam, Pamphyliam et Libyam atque Ægyptum, Pontum et Cappadociam; quotquot item vicinæ sunt nobis et aliæ per Orientem, paucis exceptis quæ Arianæ sunt: omnium enim jam dictarum atque etiam plurium regionum sententiam experiendo comperimus et scripto habemus. *Ita Athanasius subnectens denique fidei Nicenæ formulam,* cui tamquam divinæ et Apostolicæ, oporteat inhærere, neque mutare quidquam per contentiones pugnasque verborum.

1 p. 255

et formulam fidei Nicenæ commendat :

1 p. 240

1 p. 247

350 Hujus, *ab Athanasio taliter factæ,* confessionis auctoritate permoti, tum Occidentales, tum quidquid in Oriente vitale est, partim quidem animo tenus pietatem tenent (si tamen id asserentibus credi debet) ulterius autem eam non proferunt, velut fœtum mortuum

exemplum factus ceteris Episcopis,

A mortuum intra uterum; partim, velut quamdam scintillam, accendunt, servientes tempori aut ferventioribus orthodoxis et populo Deum amanti; partim denique veritatis causam agunt fidenter. *Ita Nazianzenus, optans annumerari postremis, neque nimis stricte accipiendus cum dixit, solum fere Athanasium tanto fuisse animo, ut palam auderet asserere orthodoxam de Trinitate fidem; ad extremum verum summopere extollens, quod* cum οὐσία una, ὑποστάσεις tres pie dicerentur a Græcis, eodem autem modo intelligerentur ab Italis; sed hi propter linguæ suæ inopiam οὐσίαν et ὑπόστασιν non distinguerent, ideoque ne tres substantias viderentur admittere, uterentur vocabulo Personarum; ita ut fidei diversitatem continere videretur tenuis illa de sono altercatio;... ipse utraque parte leniter accita, et loquentium mentem accurate explorans, postquam invicem sibi consentire animadvertit, nihil distantibus quoad sensum sua cuique permiserit verba, satis habens eos rebus constringi... *idque extollit,* tamquam celeberrimis Athanasii exiliis comparabile.

altercationes de vocibus rescindendo,

pacem restaurat :

351 *Notat deinde Nazianzenus et laudat, quod S. Athanasius* iisdem post persecutiones studeret rebus, ob quas in ipsas persecutiones inciderat; efficeretque ut idem facerent alii, hos laudans, illos leviter B castigans; quorumdam socordiam excitans, aliorum fervorem refrænans; nonnullis ne caderent prospiciens, lapsis ut surgerent allaborans; moribus simplex, gubernatione multiplex; sapiens sermone, sapientior mente; humilis tenuioribus, sublimior mediocribus; hospitalis, propitius, malorum depulsor, et unus vere ea omnia quæ Diis suis collaudandis usurpant sigillatim Gentiles; adde conjugalis, virgineus, pacificus, conciliativus, deductorque eorum qui hinc moriendo discedunt. O quantam nominum copiam virtus hominis mihi suggerit, *inquit, ad orationis suæ finem tendens Nazianzenus. Neque nobis vacat plura Episcopalis studii in Athanasio elucentis colligere elogia, quibus historiam solum propositum est non etiam encomium concinnare. Utrumque constitutum sibi habens, quem initio laudavi Godefridus Hermantius, utrumque præstitit cumulate: ac potissimum libro duodecimo ac ultimo, per quindecim capita præcipuas Sancti virtutes distinguens.*

et Episcopalis officii partes omnes explet.

352 *Porro Jovianus,* perlecta Epistola *Athanasii de fide,* confirmavit eam quam habebat, rerum divinarum cognitionem, et affectum erga easdem; legemque scripsit, qua jubebat constitutum frumentum C Ecclesiis dari, quemadmodum magnus Constantinus decreverat, Julianus autem fieri vetuerat, *ut scribit Socrates lib.* 4 *cap.* 4. *Hinc vero intelligens Athanasius, quam serio religionis Christianæ restaurationem spectaret Imperator, qui etiam in publica, ut tunc erat, fame, jura Ecclesiæ redintegrata cuperet;* communicato cum familiaribus quibusdam consilio, necessarium putavit ipsum invisere: et profectus Antiochiam, postulata sua eidem exposuit. Sunt autem qui dicant, *inquit Sozomenus lib.* 6 *cap.* 5 quod ipse Imperator accersivit hominem, ut sibi explicaret quid circa religionem veramque doctrinam agendum esset. Ille vero cum Ecclesiæ negotia, quatenus erat possibile, ordinasset, cogitabat de reditu; quando Euzoius, qui erat hæreseos Arianæ apud Antiochiam Episcopus, ejusdem opinionis hominem, eunuchum Probatium, conatus est Alexandriæ præficere. *Qua autem id factum ratione, inter ipsius Athanasii opera expressum reperitur, ut non sit opus ex Sozomeno mutuare dimidiatam narrationem.*

Optimo Imperatoris affectu usurus,

Antiochiam ad eum excurrit.

353 Egrediente ad Campum Imperatore occurrentes prima vice in porta Romanesia Lucius, Bernicianus et alii quidam Ariani dixerunt. Rogamus potentiam, majestatem et pietatem tuam, audi nos. Ait eis Imperator. Quinam estis et unde? Ariani responderunt, Christiani, Domine. Dixit Imperator, D Unde et ex qua civitate? Ariani responderunt, Ab Alexandria. Excepit Imperator: Quid vultis? Ariani rursum. Obsecramus Imperialem potestatem tuam, da nobis Episcopum. Respondit Imperator: Jussi pridem, ut quem antea habuistis Athanasius sederet in throno. Ariani dixerunt, Deprecamur Majestatem tuam, quia per multos annos sub accusationibus et in exilio fuit. Tum vero zelosus quidam miles; Deprecor et ego Majestatem tuam, ipsemet quære qui sint et unde: Hi enim sunt qui civitatem et mundum desertum faciunt, conspiratio Cappadociæ et reliquiæ impuri illius Georgii.

2 p. 27

Veniunt etiam Ariani alium Episcopum petituri :

AUCTORE D. P.

354 Hoc audito Imperator calcaribus equum concitavit, et venit in campum, *ubi iterum ei occurrentes Ariani dixerunt:* Accusationes et demonstrationes habemus contra Athanasium, qui ante decem et ante viginti annos in exilium missus est ab immortalis memoriæ Imperatoribus Constantino et Constantio, itemque a numini carissimo, sapientissimo beatissimoque Juliano. Respondit Imperator. Ante decem viginti et triginta annos institutæ accusationes jam præterierunt: mihi autem de Athanasio ne loquamini: novi enim quare accusatus et relegatus sit.

et repelluntur semel, iterumque,

355 *Nihil ista secunda repulsa territi, etiam tertiam commeruerunt dicentes :* Rursus alias contra Athanasium habemus accusationes. Imperator respondit: Multiplicando contentiones et verba non apparebit justitia: duos itaque ex vobis ipsis eligite, duos item alios ex populo: non enim possum unumquemque sigillatim recipere ad audientiam. Qui ex populo erant, dixerunt: Hi sunt reliquiæ impuri Georgii, desolantes provinciam nostram, ... Ariani dixerunt: Rogamus te, quemcumque velis, excepto Athanasio. Imperator respondit: Dixi vobis, quod quæ Athanasium spectant ordinata jam sint: et iratus ait, Feri, Feri. Dixerunt Ariani, Deprecamur te: nam si Athanasium mittis, corrumpetur civitas, quia nemini cum ipso convenit. E

ac tertio,

356 Respondit Imperator, Atqui diligenter inquirens comperi, quod recte sentiat, et orthodoxus sit atque optime doceat. Ariani dixerunt: Ore quidem loquitur bene, animo autem doloso sentit. Respondit Imperator: Hoc satis est quod ipsi de illo testamini, quod bene loquatur et bene doceat. Si autem lingua quidem bene loquitur et docet, animo vero male sentit, Deo reus est: nos enim homines F cum simus, solum audimus sermonem. Deus autem judicat corda. Dixerunt Ariani: Jube nos convenire. Respondit Imperator: Ecquis autem prohibet? Dixerunt Ariani: Obsecramus Te, hæreticorum ac novorum dogmatum fautores nos esse pronuntiat. Respondit Imperator, Officium ejus est, et eorum qui bene docent. Dixerunt Ariani, Rogamus Majestatem tuam, non possumus hunc tolerare, etiam * fundos ecclesiarum nobis aufert. Respondit Imperator, An ergo pecuniarum et non fidei causa huc venistis? Iterumque dixit: Abite et quiescite. Deinde subjunxit: Abite in ecclesiam: cras agitur conventus * vester: post cujus dimissionem adsunt Episcopi, et adest hic Nemesinus. Unusquisque vestrum prout credit subscribet: adest quoque hic Athanasius, qui ergo nescit fidei rationem ab eo discat. Habete crastinum et perendinum diem: ego ad campum progredior.

tandemque ex propriis verbis redarguti,

remittuntur

** τὰ κτήματα*

** ζυλλ an ζύναξις?*

357 Tunc * Advocatus quidam Cynicorum, conveniens Imperatorem, Obsecro, inquit, Majestatem tuam, prætextu Athanasii Episcopi * Quæstor generalis meas mihi ædes abstulit. Respondit Imperator: Si Quæstor tibi ædes tuas abstulit, quid hoc ad Athanasium? Alius quidam Advocatus Patalas dixit: Accusationem habeo contra Athanasium. Respondit Imperator:

** σχολαστικὸς*

** καθολικὸς*

simili modo confutantur duo gentiles obtrectantes Athanasio.

AUCTORE D. P.

ac rursum Lucius Arianus,

Imperator. Tu vero qui Gentilis es, quid rei habes cum Christianis? Quidam autem de plebe Antiochena comprehenderunt Lucium et duxerunt ad Imperatorem dicentes : Obsecramus Majestatem tuam, vide quem voluerint Episcopum facere. *Factum id videtur* ad vestibulum Palatii, *uti habet titulus allocutionis quartæ, qua Lucius dixit :* Obsecro Majestatem tuam, audi me. Substitit Imperator et ait : Tibi dico, Luci, quomodo huc venisti, navigione an pedibus? Lucius respondit Navigio. Dixit Imperator, Tibi dico, Luci, Deus mundi et moderator solis atque lunæ, irascatur iis qui tecum navigarunt, quia te non projecerunt in mare; navis autem illa non habeat in perpetuum cursus felices, neque in tempestate cum vectoribus suis portum teneat.

et eunuchi castigantur.

358 Per Euzoium deinde rogaverunt Eunuchos, socius Probatii, successores Eusebii et Bardionis, ut infideles Ariani assistentiam haberent. Cum autem hoc cognovisset Imperator, castigari jubens eunuchos, dixit : Si quis contra Christianos convenire me voluerit, hoc patietur. *Hactenus illa collectio allocutionum, ex ipso colloquentium ore, uti apparet, excepta, et scripta ad memoriam inter Athanasii opera; ex qua non satis liquet quod ait Sozomenus, actum esse ut Probatius Episcopus fieret. Deinde dubium efficitur, an, quod supra diximus ex Socrate, statim a morte Georgii assumptus ab Arianis sit Lucius in Episcopum, qui hic primum postulatur ad eum gradum. Tertio noto, Eusebium, qui hic nominatur, esse illum sub Constantio potentissimum Eunuchum, et cubiculi ejus Præfectum, quem ipso imperii initio Julianus occidi jussit; cujus socius Bardion ab eodem Imperatore, si non occisus, saltem cum plerisque Constantii officialibus domesticis fuerat loco motus. Imperator porro Jovianus* dimisit, *ut ait Sozomenus,* Athanasium in Ægyptum, quem præsens conversatio carum ei reddiderat, jubens ut Ecclesiæ ac populi agerent quæcumque ipsi meliora viderentur. Dicitur enim vehementer laudasse illum virtutis causa, vitæ item sanctæ respectu, nec non ob ejus facundiam atque prudentiam.

Athanasius cum honore in Ægyptum remittitur.

Not. 30

CAPUT XXXI.

Valentis Ariani conatus contra Athanasium irriti : hujus cum S. Basilio amicitia.

Mortuo Joviano,

Sub Imperatore tam Christiano respirans Ecclesia, pene in ipso ortu extinctam doluit spem cum omnem, quam adeo religiosa promittebant initia, quando vidit Jovianum, nocte inter XVI *et* XVII *Februarii, anno* CCCLXIV, *Imperii mense octavo, defunctum in confiniis Galatiæ Bithyniæque. Joviano intra decimum diem substitutus Valentinianus fuit : qui adscito in Collegam Valente fratre, huic Orientem reliquit, sibi reservavit Occidentem, dissimili nimium conditione tenendum. Nam cum ipse ita foveret orthodoxos Nicænæ fidei professores, ut tamen Arianis gravis non esset; Valens post susceptum ab Eudoxio Constantinopolitano baptisma, hos ita protegendos fovendosque suscepit, ut illis esset molestissimus. Patuit id maxime anno* CCCLXVII, *quando Episcopi, qui Thyanæ convenerant plurimi beneque ad concordiam Ecclesiarum constituendam animati, Tarsum Ciliciæ delegerunt novæ Synodi habendæ : a quibus per Occidentalium consensum et Liberii Papæ litteras animosioribus etiam redditis, cum suæ Arianæ hæresi male metueret Valens; non tantum conventum illum minacibus edictis impedivit atque dissolvit; sed etiam* singulis cujusque gentis Magistratibus dedit mandatum, ut Episcopi temporibus Constantii abdicati, et iterum regnante Juliano ad Sacerdotia restituti, ecclesiis expellerentur.

succedens Valentinianus,

Valenti fratri tradit Orientem,

qui restitutos sub Juliano Episcopos expelli jubet :

360 Quo quidem mandato etiam Magistratus Ægypti impulsi, *uti narrat Sozomenus lib* 6 *cap.* 12, *et brevius lib.* 4 *cap* 12 *Socrates,* Athanasium ecclesiis illius regionis privare, et urbe Alexandrina ejicere laborarunt : nam litteræ Imperatoris non levem complectebantur pœnam; sed omnibus ex æquo Magistratibus, militibusque ac curiis sub eorum potestate constitutis, ingentis pecuniæ mulctam irrogabant, nisi fierent imperata. Itaque multitudo Christianorum in unum coacta, postulabat a Præside, ut non temere nec inconsulto Episcopum Athanasium urbe exturbaret; sed consideraret secum accuratius, quid esset litteris Imperatoris definitum : eas enim contra illos solos valere, qui temporibus Constantii in exilium missi, postea regnante Juliano redierant. At Athanasium dicebant, tametsi temporibus Constantii exularat, ab eodem tamen revocatum fuisse et Episcopatui redditum; Julianum vero, cum alios omnes reduxisset, cum unum egisse in exilium, quem Jovianus rursum domum revocavit. Hac oratione cum Præfecto persuadere nihil possent, restiterunt ejus conatibus Alexandrini, et vim Episcopo fieri non permiserunt.

inter quos non censendum Athanasium contendunt Alexandrini;

ipse tamen, videns rem ad seditionem spectare,

361 Quare cum populus undique confluerent, tumultusque ingens ac turba cieretur, adeo ut omnes seditionem futuram expectarent, Præfectus de iis quæ facta erant Imperatorem facit certiorem per litteras, Athanasium interim manere in urbe permittens. Multis vero diebus intermissis, cum jam tumultus sedatus videretur, Athanasius clam ex urbe egreditur, et in locum quemdam solitarium se abdit : *Socrates* paternum Monumentum *appellat*, *ubi* totos quatuor menses *latuerit Sanctus.* Nocte vero intempesta Præfectus Ægypti et Militiæ Dux ad ecclesiam contendunt, in qua domicilium habebat Athanasius : quem cum in tabulatis requisissent nec invenissent, consilio quod intenderant frustra suscepto, recesserunt. . . . . Ille vero sive divina quadam vi, sive quorumdam præmonitu recesserit, eodem redit : quin etiam quod tam opportune insidias tum præcognosceret, tum vitaret, majoris videtur esse prudentiæ, quam quæ homini attribui queat. Sunt men alii qui dicunt eum, cum mente præciperet temerarium populi tumultum, et vereretur ne cladis, si qua inde accideret, ipse auctor et causa videretur; toto hoc tempore (*quod* quatuor integrorum mensium *fuisse ait Socrates, ad quem hic respicere videtur Sozomenus*) in Paterno monumento delituisse.

abdit se in sepulcro patris ac frustra quæritur :

dein ad Ecclesiam redire permittitur,

362 Haud diu post Imperator Valens scripsit litteras, ut rediret Athanasius et Ecclesiam denuo capesseret. Suspicor autem eum non sua sponte has litteras scripsisse; sed vel quod opinionem omnium animis insitam, revereretur; essetque verosimile quod Valentinianus, fidei Nicænæ propugnator, ipsum idcirco reprehenderet; vel quod metueret, ne, cum tam multos Athanasius haberet fautores, tumultum ejus causa cierent, et res novas non sine reipublicæ damno molirentur. Arbitror præterea, sectæ Arianæ Antistites, non adeo magno studio ad eum Alexandria pellendum incubuisse, propterea, quod cogitarent eum, si urbe ejectus esset, denuo Imperatoribus exhibiturum molestias, indeque habiturum occasionem cum ipsis in colloquium veniendi, atque ipsum forte Valentem in suam abducendi sententiam, Valentinianum certe ad iram contra ipsos excitandi. Nam ejus virtutem, in his quæ regnante Constantio acciderant, satis experti; maxime sibi ab eo metuebant : siquidem eo tempore ita omnes adversariorum profligabat insidias, ut haud inviti eidem Ecclesias Ægypti cesserint, et tamen ipse vix litteris Constantii adduci potuerit ut Alexandriam rediret. . .

eamque in pace retinet dissimulantibus cum eo Arianis,

ceteros autem vexantibus,

363 Ceteros Episcopos persecutio, similis fere persecutioni gentilium, exagitavit : nam qui ipsorum respuebant doctrinam, illis non modo parabantur exilia, verum etiam Ecclesiæ auferebantur et

tradebantur

A tradebantur aliis. Ægyptus autem, quamdiu superfuit in vivis Athanasius, istarum calamitatum prorsus expers fuit. *Itaque vexatis aliis conturbatisque, præcipuum ipse erat refugium atque solatium : extatque hujus persecutionis occasione* Epistola catholica, *scripta* omnibus ubique fratribus, fidem et salutem capessentibus nec non orthodoxis per Ægyptum, Syriam, Ciliciam, Phœniciam atque Arabiam Episcopis, *qua* Athanasius ejusque Coepiscopi *sic illos alloqui exordiuntur.* Quotquot conspicitis impietatem adversus pietatem consurgere, per manifestas innovationes vocum et simulationes fraudulentas, a tumultibus seditionibusque, a vulneribus et plagis cædibusque, tamquam a tempestate, subducere vos atque salvare debetis; neque commiscendo vos iniquitati tractantium indigne unam ac veram Trinitatem, Filiumque a Patre, Spiritum a Filio alienantium ac dividentium; neque ingerendo vos ipsorum confusis letiferisque consiliis : ita namque nos agimus, cupientes nos ipsos et eos qui nobiscum communicant salvos facere..... Indicamus autem vobis, quod, licet jam longo tempore hæc pestis incubuit, adhuc tamen in plerisque populis permanet Apostolicæ fidei decus, imo et in plerisque Episco-

ad quos confirmandos epistolam scribit Sanctus.
1 p. 570

B pis..... quamvis multi eorum, partim istorum qui illustriores civitates obtinent metu, partim gloriolæ captandæ vanitate, occultant quæ sentiunt, quæ vero non sentiunt sentire se simulant. *Quibus et ceteris omnibus proponit expendendam Athanasius unius Nicænæ fidei certam ac simplicem veritatem, cujus summa sit* Consubstantialis Trinitas, Deusque verus ex Maria factus homo.

S. Basilius cum Athanasio conjunctissimus,

364 *Inter eos porro qui maximi hoc tempore fecerunt Athanasium, fuit S. Basilius, anno* CCCLXX *protractus e solitudine, ordinatusque Cæsareensis in Cappadocia Episcopus; ut defecturo intra paucos annos Athanasio, ad continuandos pro fide agones, succederet, sicut eidem ante ac post initum Episcopatum frequenti litterarum commercio fuit conjunctissimus. Hic cum Epistola* 51 *appellans* pientissimum Patrem, *Epistola* 82 *ait, quod* opinio de eo jam olim concepta, semper corroboretur progressu temporis, et augeatur accessionibus eorum quæ successive acciderunt. *Epistola autem* 337 *Ascholio Thessalonicensi ad laudem imputat* studium ejus adversus Athanasium, ut argumentum evidentissimum de ejus sano sensu in maximis capitibus fidei. *Rursum vero Epistola* 51, Cogitamus, *inquit*, quod te Ecclesiasticarum infirmitatum Dominus

maximi fecit ejus sanam doctrinam,

C noster medicum constituerit. *Et sequenti* 52, *cum laudat, quod* tantam curam gerat omnium Ecclesiarum, quantam ejus quæ ipsi particulariter a Domino nostro concredita erat, ita ut nullo non tempore de sacris dissereret, admoneret, scriberet, frequenterque mitteret optime aliis ubique consulturos. *Cum vero et eidem exposuisset necessitates Antiochenæ Ecclesiæ, tandem concludit :* Tu vero hæc omnia tandem magis ipse quam nos curabis, quandoquidem intelligis omnes tibi permittere ac commendare ea quæ Ecclesiasticum statum concernunt. *Hujusmodi de Athanasii auctoritate, virtute, experientia judicii plenæ sunt plures S. Basilii, tum ad ipsum tum ad alios scriptæ epistolæ; ad quas dum illius responsa desunt, non est facile negotiorum, inter utrosque tractatorum, ordinem seriemque describere.*

et studium gerendæ Ecclesiæ;

atque hujus necessitatis ei commendat.

365 *Athanasii porro de Basilio fuit judicium non impar merito. Itaque* Joanni et Antiocho, dilectis sibi Compresbyteris, *scribens;* Valde, *inquit*, admiror audaciam eorum, qui non reformidant oblatrare dilecto nostro et vero Dei famulo Basilio Episcopo; cum ex hujusmodi oblatratione deprehendi atque convinci possint, ne Patrum quidem confessionem amare aut amplecti. *Et sequenti epistola*, dilecto Filio Palladio Presbytero *scripta*, Quod de monachis Cæsariensibus,

1 p. 952
Vicissim Athanasius eum defendit,
1 p. 952

inquit, significasti, hoc ipsum quoque didici ex dilecto nostro Dianio, eos scilicet graviter ferre atque resistere dilecto nostro Episcopo Basilio. Tibi certe, quod mihi rem indicasti, gratias ago : illis autem quæ decuit scripsi, ut veluti filii obsequantur Patri, nec iis quæ ille probat contradicant. Nam si suspectus esset in negotio veritatis, recte pugnarent : sin autem confidunt, ut omnes confidimus, eum esse gloriam Ecclesiæ, dum ita decertat pro veritate, et docet eos qui indigent doctrina, non est fas cum eo pugnas conserere, sed propter pietatem animi potius est amandus. Nam ex iis quæ cognovi ex dilecto nostro Dianio, nihil causæ est cur eum aversentur : ipse enim infirmus efficitur apud infirmos, ut infirmos lucretur. Itaque dilecti Fratres nostri, respicientes ad scopum ejus quo tendit ad veritatem, glorificent Dominum, quod talem Episcopum Cappadociæ dederit, qualem singulæ provinciæ sibi optant. D

AUCTORE D. P.

et excusat monachis Neocæsariensibus,

366 *Fortasse displicebat jam tum monachis illis, quod postea, cum dimisso Episcopatu ad eremum se retulit Basilius, liberius Neo-Cæsariensium quidam criminabantur, et cujus causa ad ipsos scribens Epistolam* 75 *eos sic alloquitur, ut Athanasii auctoritate potissimum tueatur suum cum reconciliandis Arianis agendi modum, dum inter cetera ait.* Mentem nostram Arianorum blasphemia numquam polluimus : sed si non nullos aliquando, ex illorum venientes disciplina, ad communionem recepimus, sive quia verbis piis utentes morbum recondebant in pectore, sive quia non contradicebant sententiæ nostræ; id fecimus, non nostro circa tales judicio plane utentes; sed potius obsequentes decretis Patrum circa ipsos pridem evulgatis. Ego enim cum suscepissem epistolas beatissimi Patris nostri Athanasii, Episcopi Alexandrini, quas etiamnum in manibus habeo et requirentibus offero, distincte præcipientis, ut si quisquam ex Arianorum hæresi ad nos transire voluerit confitendo Nicænam fidem, is admittatur citra disquisitionem quamcumque : has, inquam litteras cum suscepissem, et ille mihi sententiæ hujus consortes allegasset Achaiæ et Macedoniæ Episcopos omnes; necessarium duxi tanto viro obsequi, propter fide dignam suffragantium auctoritatem; simulque adipisci cupiens præmium pacificis destinatum, eos qui fidem istam confitebantur adscripsi parti communicantium

eo forte scandalizatis,

E

quod juxta decretum Athanasii susciperet Arianos pœnitentes,

367 *Nec minus in recipiendis, quos probasset Athanasius, quam in rejiciendis, quos hic improbasset, unanimem cum eo sensum ostendit Basilius: specialiter autem in Epistola* 47 *ad eumdem sic exordiens :* Accepi sanctitatis tuæ litteras, quibus adversus Libyæ Præfectum, virum infamem, ingemuisti.... Deploramus Libyam, quod tradita sit viro, crudelitati pariter et lasciviæ assueto a pueris.... Et illud quidem flagella manent apud justum Judicem, ad eumdem commensurata modum, quo ipse Sanctos præsumpsit affligere : innotuit autem et Ecclesiæ nostræ ex litteris pietatis tuæ, atque adversandum et execrabilem illum arbitrabuntur omnes, ita ut nec ignis, nec aquæ, nec tecti communionem cum illo sint habituri.... neque omittemus, quominus condemnationem istam omnibus ejus familiaribus, et amicis, atque etiam advenis ostendamus. F

sicuti repellebat, quos ille ejecerat,

368 *Apponi denique hic meretur ejusdem Basilii ad Athanasium epistola una integra, quæ inter editas est numero* 49, *his verbis concepta :* Quanto Ecclesiarum languores evadunt auctiores, tanto propensius universi ad tuam convertimur integritatem, unam nobis malorum consolationem in tua tutela relictam esse credentes, qui et precum virtute, et scientia rerum gerendarum (qua quid optimum factu sit potes nos docere) in hac horribili tempestate nos conservare crederis

habens eum pro unico afflictæ Ecclesiæ medico et consolatore.

A AUCTORE D. P. crederis ab iis omnibus, qui vel audiendo vel experiendo aliquantulam tui notitiam habent. Quocirca ne cesses orare pro animabus nostris, nosque excitare per litteras; quarum quanta sit utilitas si intelligas, nullam si qua dabitur ad nos scribendi occasionem unquam negliges. Si vero, adjuvantibus precibus tuis, etiam digni haberemur conspectu tuo, et bonorum in te repositorum fructu præsenti, ut ad nostræ vitæ historiam adjiciatur etiam congressus cum tua vere magna et Apostolica mente, æstimabimus nos a divina clementia consolationem accepisse, æqualem nostris omnibus afflictionibus.

CAPUT XXXII.

Athanasii postremæ lucubrationes contra hæreticos: Vita S. Antonii scripta: an etiam S. Syncleticæ?

Liberio mortuo cui suam fidem,

Secundo post Imperii commutationem anno eodemque Christianæ Æræ CCCLXVI, *die* XXIV *Septembris, mortuus est Romæ Liberius Papa, qui priori lapsu egregie reparato, ad extremum usque spiritum inhæsit communioni S. Athanasii, prout probat illius ad hunc epistola,* (1 p. 243) *continens fidei professionem, hæresi Arianæ e diametro* B *contrariam; in qua Athanasium appellat Liberius desideratissimum sibi, et ita eum in fine alloquitur.* Huic igitur confessioni, Frater Athanasi, quæ vera fides in sancta Catholica et Apostolica Ecclesia censetur, si mecum sentis coram judice Deo et Christo, quæso subscribas; quo certiores reddamur, num sicuti nos eadem in vera fide sentias; ut ex hinc securus, sine scrupulo peragam quæcumque mihi dignaberis imperare. *Fortasse intellectis Synodi Alexandrinæ decretis, quibus præscindebantur disputationes circa verba inutiles; scrupulus aliquis contra Athanasium subortus fuerat Romanis, tres Personas sive Hypostases nominantibus: quem eximi sibi optabat Liberius, simulque requirens ejus sententiam, de quæstionibus circa Incarnationem verbi moveri cœptis addit:* Id etiam te scire volo, carissime, quod filii veritatis confiteantur impassibilem Deitatem, et incarnati Dei ac Verbi adventum, scilicet quod perfectum hominem citra peccatum assumpsit genitus ex Patre Sancto et Maria Virgine. (1 p. 245) *Huic confessioni et definitioni reposuit continuo Athanasius accuratissimum rescriptum, quod extat, et ultra quam rogatus fuerat in fine addidit,* Sic etiam credimus resurrectionem carnis, hoc est, corpus nostrum secundum sacras Scripturas ex corruptibili C mortalique in immortalitatem et incorruptibilitatem a Deo mutandum esse: *quia hoc scilicet jam etiam cœperat disputari.*

etiam ultimis annis probavit Athanasius,

370 *Successor Liberii Damasus exeunte septembris creatus, recenti contra se schismate, per Ursicinum Presbyterum suscitato, sic occupata habuit sui Pontificatus initia, ut quæ in Synodo Romæ convocata egit contra Ursacium et Valentem, videantur ad annum* CCCLXVIII *aut* IX *posse referri. Meminit hujus Synodi* (1 p. 931) *Athanasius,* suam aliorumque nonaginta per Ægyptum et Libyam Episcoporum *epistolam* contra Arianos, ad venerabiles in Africa Episcopos, *ita exordiens.* Sufficiunt quidem scripta Damasi, Comministri nostri dilecti et Magnæ Romæ Episcopi, et tam multorum cum ipso congregatorum Episcoporum; nihiloque minus sufficiunt scripta aliorum Conciliorum, quæ partim in Gallia partim in Italia habita sunt, ad confirmandam eam quæ in nobis est fidem, quam Christus largitus est, et Apostoli prædicarunt, et Patres qui Nicæam undequaque ex nostro habitabili orbe convenerant, tradidere. *Instituta autem comparatione inter Nicænum et Ariminense Concilium, cum multis probasset Athanasius audiendos non esse, qui vel priori adjicere aliquid, vel iis quæ in posteriori per vim dolumque extorta sunt conantur adstruere auctoritatem, ipsamque de Filii divinitate doctrinam dilucide comprobasset; tandem subjungit.* Verum ista non docendi animo, sed admonendi scribuntur: interim non soli sumus qui ista scribimus, sed omnes in Ægypto et Libya Episcopi nonaginta numero, omnium enim idem est sensus, et alii pro alio quem contigerit adesse subscribunt.

idem inhærens conciliis sub Damaso Papa habitis Romæ et alibi,

D *monet Episcopos Afros ne circa fidem Nicænam vacillent:* (1 p. 940)

371 *Ex his sequi videtur, etsi titulus præferat auctoritatem omnium nonaginta, non omnes tamen præsentes adfuisse, aut etiam cum paucis forte hæc scripsisse Athanasium. Indicatur tamen præcessisse aliqua Synodus Alexandrina, cui vel omnes vel plerique adfuerint cum legerentur scripta Damasi in Ægyptum allata: sic enim progreditur Athanasius.* Cum hoc animo essemus, et contigisset nos in unum convenire, scripsimus dilecto Damaso Episcopo magnæ Romæ, contra Auxentium, invasorem Mediolanensis Ecclesiæ; eumque non solum in communione esse Arianicæ sectæ, sed præterea reum multorum scelerum, quæ designavit cum Georgio socio suæ impietatis; miramurque cur nondum depositus dejectusque sit ab Ecclesia: ac profitemur gratias agere ejus pietati, iisque qui cum ipso fuerunt Episcopis, quod E Ursacii et Valentis asseclas, eademque cum ipsis sentientes ejicientes, servarint Ecclesiæ Catholicæ concordiam: quam etiam ut servetis rogantes, hortamur ne suscipiatis eos, qui, uti diximus, prætextu fidei obtrudunt multitudinem Synodorum.... et solum apud vos auctoritatem habeat fides a Patribus Nicææ professa; cui etiam eorum patres, qui ipsam nunc oppugnant, adfuere, et, sicuti diximus, subscripsere.

rogat Damasum ut ejiciat Auxentium Mediolanen.

sicut excommunicarat Ursacium et Valentem,

372 *Valuit porro suggestio S. Athanasii Ægyptiorumque Episcoporum quod diximus contra Auxentium apud Damasum Papam: qui anno* CCCLXIX *aliud Romæ Concilium Episcoporum habuit, in quo ille ut Arianus depositus, Ursicinus ut schismaticus est condemnatus. Extat de Auxentii depositione Synodalis epistola in tomis Conciliorum, directa Episcopis Illyrici, ad eos in fide Nicæna confirmandos, in qua nonnulli eorum cœperant vacillare. Sed vaferrimus ille, suis se tenebris involvens, ne Arianus, quod erat, ab Imperatorum mansuetissimo agnosceretur, usque ad annum* CCCLXXIV *Episcopatum tenuit; quando S. Ambrosio successuro vacuam morte sua Ecclesiam fecit. Nihilominus sententia Damasi Conciliique Romani approbata passim ab orthodoxis fuit; quod initio Epistolæ, ad Epictetum Episcopum* F *Corinthiorum scriptæ, significat Athanasius ubi ait, quod* diversis Conciliis per Galliam et Hispaniam celebratis, omnes qui ad ea convenerunt, concordi suffragio anathema dixerint occultis eatenus Arianis; Auxentio scilicet Mediolanensi, Ursacio et Valenti, ac Gaio ex Pannonia; scripserint autem quoquoversum, eo quod sibi fingerent nomina Synodorum, nullam in Catholica Ecclesia Synodum nominari præter unam Nicænam.

quod et factum,

et ubique publicatum ac receptum fuit.

373 Hæc autem scribo, *inquit,* occasione *Memorialis* a tua sanctitate producti, in quod incidi, quodque non fuisse scriptum expediret, ut scilicet nec memoria quidem talium rerum ad posteros supersit. Quis enim talia audivit unquam? quis docuit didicitve? Ex Sion enim exibit lex, et verbum Domini ex Hierusalem: ista vero unde venerunt? aut quis infernus hoc eructavit, ut corpus ex Maria genitum consubstantiale dicatur Divinitati Verbi? aut quod Verbum carnem, ossa, pilos totumque corpus, trasmutans ea a propria sua natura, alienarit? Quis vero audivit in Ecclesia aut omnino apud Christianos, quod Dominus adoptivum, non naturale, corpus gestarit? aut quis ita fuit impius, ut assereret simulque sentiret, quod Deitas, ipsa quæ consubstantialis est Patri, post conversionem suam est circumcisa, factaque de perfecta imperfectior? et quod in cruce confixum

(1 p. 582) *Scribit etiam adversus eos qui humanam divinamque naturam in Christo confundebant,*

A confixum est non fuit corpus, sed ipsa essentia sapientiæ creatricis? Quis auribus accipiens, quod Verbum non ex Maria sed ex sua ipsius substantia conformavit sibi corpus passibile, dixerit ita loquentem esse Christianum? Quis istam nefariam excogitavit impietatem, ut cuiquam incideret mente concipere, ne dicam eloqui, quod qui affirmat ex Maria esse corpus, non Trinitatem sed quaternitatem in Deo adstruat; ut propterea qui ita sentiunt, dicant de substantia Trinitatis esse carnem, quam induit ex Maria Salvator?

quos negat posse censeri Christianos,

374 Unde autem rursum aliqui eructaverunt parem prædictis impietatem, ut dicant corpus non esse posterius Divinitate Verbi, sed ei per omnia coæternum fuisse, quoniam ex substantia Sapientiæ constitutum est. Quomodo vel dubitare ausi sunt Christiani, utrum Dominus ex Maria procedens, natura quidem et substantia est filius Dei, quoad carnem vero ex semine David et ex carne S. Mariæ? Quinam tandem ita fuerunt præsumptuosi, ut affirmarent eum Christum qui secundum carnem passus et crucifixus est, non esse Dominum et Salvatorem, Deum et Filium Patris? Qua ratione cupiunt nominari Christiani, qui dicunt in hominem sanctum, tam- B quam in unum Prophetarum, venisse Verbum: et non ipsum esse natum assumendo ex Maria carnem, sed alterum esse Christum, alterum Dei Verbum quod ante Mariam et ante secula fuit Filius Patris? Aut qui possent esse Christiani, dicentes alium esse Christum, aliud Verbum Dei?

vel audiri debere

375 Hæc tamen erant in tuo Memoriali diversimode quidem dicta, eamdem tamen vim ad impietatem insinuandam habentia: ob ista disceptabant et decertabant inter se, qui de confessione Patrum in Nicæna Synodo gloriabantur. Equidem non potui non admirari, quod eos toleraverit pietas tua, et ista dicentes non compescueris, veram eis fidem proponens; ut vel obaudientes quiescerent, vel contradicentes æstimarentur tamquam hæretici: nam quæ retuli neque dicenda neque audienda sunt a Christianis, utpote alienissima a doctrinis Apostolicis. Propterea etiam eorum asserta uti dicitur, nude scribi jussi in epistola, ut qui vel audierit tantum videat in iis contentam fœditatem atque impietatem: et quamvis merebantur qui talia excogitarunt pluribus coargui de imprudentia, credidi tamen suffecturum si huc usque continuaretur epistola, nec aliquid scribendum amplius. Quæ enim manifesto apparent perversa, ea nudari pluribus et curiosius tractari C non debent, ne contentiosis videantur ambigua: aut hoc solum respondere ad ista oportet, quod non sint ex sensu Catholicæ Ecclesiæ, neque ea Patres docuerunt.

cum responso indigni sint:

376 Ne tamen repertores iniquitatum, ex omnimodo silentio occasionem arripiant agendi impudentius, bonum erit ex divinis Scripturis aliqua pauca commemorare, ut vel ipsimet pudore victi a sordidis istis cogitatis cessent. *Atque his præmissis ingreditur in materiam Athanasius, confutans singula, nusquam tamen nominans Apollinarium a nobis laudatum supra cap.* 18, *istarum impietatum habitum postea assertorem, tunc vero satorem forsitan adhuc occultum, saltem necdum suspectum Athanasio et ex veteris amicitiæ memoria carum. Quare mihi videntur præter auctoris mentem fecisse, qui duabus ejus circa hanc eamdem materiam et fere eodem tempore scriptis orationibus* de Incarnatione Domini nostri Jesu Christi, *et de ejusdem* salutari adventu, *addiderunt in titulo*, contra Apollinarium; *cum hic nusquam in ipsis orationibus nominetur; ac ne unus quidem aliquis objectionum isthic dissolvendarum indicatur esse auctor, sed simpliciter agitur contra pruriginem in disputationem vocantium certissimam eatenus veritatem, et quam nec Ariani*

confutat tamen singula eorum asserta

nulla facta mentione Apollinarii,

1 p. 614

1 p. 633 *qui nihil de istis scripsisse videtur,*

D *quidem in disceptationem vocarant de vera Christi humanitate. Nihil autem omnino, circa hanc materiam Apollinarius scripsisse videtur, sed solum docuisse verbo, quidquid perperam docuit, postquam* in sanctas Scripturas innumerabilia scripsit et contra Porphyrium triginta libros, *quorum causa laudatur ab Hieronymo, tam in Chronico quam in libro de Scriptoribus.*

AUCTORE D. P.

377 *Quin imo in magna Bibliotheca Patrum extat Leontii Byzantini liber, adversus eos qui proferunt nobis quædam Apollinarii, falso inscripta nominibus Sanctorum Patrum; ubi inter prima ponitur fragmentum ex Epistola ipsius Apollinarii ad Serapionem, cum verosimiliter ad quem varia scripsisse Athanasium supra docuimus, in qua ait:* Epistolam Domini Corinthum missam magnopere approbavimus; eorum autem qui dicunt carnem Deo consubstantialem magnam insaniam damnavimus. *Fortassis, ut etiam nunc sæpe hæretici, ab eo quod impensissime nitebatur persuadere, fingebat se quam alienissimum: quemodo etiam discipulus ejus Valentinus Apologiam edidit, ab eodem Leontio citatam sub hoc titulo*, adversus eos qui dicunt dicere nos, *scilicet Apollinaristas*, esse corpus consubstantiale Deo. *Atque hæc et alia plura sunt, quæ de fide aut pro fide, ad orthodoxos vel contra hæreticos,* E *Athanasius scripsit, ultimis et quietioribus vitæ suæ annis, Alexandriæ residens. De quibus aliisque omnibus ejus lucubrationibus intelligi debent S. Cyrilli in Epistola* 1 *ad Solitarios verba, quod* loquaci hæreticorum garrulitati invicta planeque Apostolica sapientia resistens, scriptis suis, veluti fragrantissimo quodam unguento, totum orbem mirifice recreavit; et ob dogmatum absolutam integritatem fideique rectitudinem, magna apud omnes existimatione et auctoritate semper fuit.

imo obsolute negavit ea a se doceri.

S. Cyrilli testimonium de doctrina Athanasii,

378 *Iisdem extremis suæ ætatis annis, Alexandriæ tranquille residens, scripsit vitam S. Antonii, quam ab Evagrio Latine redditam, notisque illustratam, et suo auctori contra novatorum quorumdam inanes scrupulos vindicatam, dedimus* XVII *Januarii. Obierat ille, vivente adhuc Imperatore Constantio, vulgaris Æræ anno* CCCLVI, *adeoque privatus Athanasius fuit eo solatio quod, ipso eodem anno ad eremum se recipere coactus, habuisset ex Patris tam cari et venerandi alloquio. Dubium tamen esse non potest, quin inter monachos quotidie conversans, et quandoque cum ipsius Sancti discipulis, multa adjecerit ad cognitionem, quam eo adhuc vivente hauserat ex frequenti ipsius ac discipulorum ejus conspectu et usu. Quin etiam in hac grandi ætate* F *Thebaidis monasteria fuisse a S. Athanasio visitata credere suadet Vita S. Pachomii, qui anno* CCCXVI *vicennis dumtaxat, nunc cum Tabennense ab eo conditum monasterium adiit Sanctus Antistes, plurimorum Pater monachorum erat, et senex appellatur, prout* XIV *die hujus mensis et ejus Vita docebimus.*

a quo etiam habemus scriptam Vitam S. Antonii

379 *Isti autem, quam dixi, S. Antonii Vitæ præmittit auctor Prooemium,* πρὸς τοὺς ἐν ξένῃ μοναχούς. Peregrinos Fratres *vertit Evagrius: proprium certo monasterio potius, quam commune cuivis exteræ regioni nomen fuisse, suadet phrasis Græca; nec lubet appellationis causas divinando investigare. Hoc certum videtur, ab Ægypto non adeo remotum fuisse locum, quin paucorum dierum itinere attingeretur; nec ita vicinum, ut ex eo frequenter Alexandriam venirent aliqui: sic enim loquitur Athanasius, simul et occasionem scribendi, et rerum scribendarum notitiam, unde accepta et quomodo data, exponens.*

ad monachos in ξένῃ,

380 Suscepta epistola vestra (*qua scilicet* interrogastis me de conversatione S. Antonii, discere cupientes qualiter exercitationem exorsus sit, et qualis ante eam fuerit, qualemve habuerit finem vitæ, et utrum sint vera quæ de ipso dicuntur) volebam monachos quosdam accersere, qui frequentius cum eo esse consueverant; ut plenius edoctus, vobis copiosius

qui id ab eo per litteras petierant.

AUCTORE D. P.

A piosius possem scribere. Sed quoniam concludebar angustia temporis ad navigationes idonei (*quo indicatur Solstitii æstivi tempus, post quod, intumescente fluvio, et superatis ripis locorum discrimina confundente, cessabat navigatio*) et tabellarius festinabat; ideo quæ novi (nam sæpe eum vidi) quæque discere ab eo potui qui tempore haud modico ipsi servivit, lavanti manus aquam infundens, pietati vestræ scribere properavi.

Vita S. Syncleticæ, Athanasio attributa a Nicephoro,

381 *Nicephorus Callistus hist. Eccles. lib.* 8 *cap.* 40, *cum dixisset, quod S. Antonii* Vitam ad memoriam posteritatis copiose descripsit rebus omnibus optimus Athanasius, ut liber is monastici instituti velut regula quædam esset; *addit*, Ut, sicut in Vita Syncleticæ mulieres, ita in illa viri, quod sequerentur institutum, tamquam in commentario expressum haberent. *Hanc Vitam, quam periisse credebat Baronius, dedimus nos ad* v *Januarii, prout ab interprete Davide Colvillo acceperamus, eo majori piorum virorum gaudio, quod, uti nonnemo ad Bollandum scripsit ex Anglia, acceperint eam*, velut ex orci faucibus ereptam, id est ex magno illo sepulcro librorum in Escuriaco, ubi codicum MSS. cadavera asservantur et putrescunt, et ex quo paucissimi liberantur. *Vix*

et a nobis in Januario Latine edita

B *enim contingit ut aliquid originaliter integreque transcribi patiantur custodes, inhumanissimi simul et Græcarum litterarum imperitissimi, prout magno suo cum dolore experti sunt, Balthasar Corderius noster et Jacobus Sirmondus, hic Christianissimi Regis intercessione gravissima frustra usus, ut impetraret exemplar paucarum Epistolarum S. Theodori Studitæ, ad supplementum magnæ earumdem collectionis a se prælo paratæ, et ob eum defectum hactenus suppressæ: iste nequidquam simili ex causa profectus in Hispaniam, ipsiusque Regis instructus privilegio, quod tamen irritum reddidit eorum quos dixi custodum morositas: quæ utinam vel nunc saltem mitescat, post irreparabile tot codicum pulcherrimorum damnum, luctuoso incendio anni* MDCLXXI *factum.*

ex MS. Escuriacensi Græco,

382 *Verum quantumvis raræ felicitatis fuerit Vitam Syncleticæ inde qualitercumque eruisse; non tamen absque scrupulo tulit Bollandus, quod eam sub nomine S. Athanasii imprimi jussisset, Nicephoro id primum asserenti credens; de cujus fide etiam magis dubitasset, si videre potuisset commentarium nostrum de Vita S. Mariæ Ægyptiacæ, per eumdem attributa S. Sophronio Patriarchæ Hierosolymitano, cum summa rerum ac temporum confusione. Nam et acceperat ipsam S. Syncleticæ Vitam Græcam ex MS. Vaticano, una cum longe meliori versione nostri Petri Lansselii, quam ibi sub nomine* Polycarpi *cujusdam haberi deinde scripsit*

non videtur vere ab eo scripta,

C *Lucas Holstenius, Bibliothecæ toto orbe primariæ dignissimus olim custos.*

383 *Rursum Parisiis eamdem transcripsimus ipsi, ex vetusto membranco, ad ecclesiæ alicujus Hierosolymitanæ aut Antiochenæ usum descripto, unde dedimus in Martio Acta Sanctorum Martyrum, tum monachorum in S. Sabæ laura occisorum sub Arabibus die* XX, *tum Ducum* XLII *Imperatoris Theophili in Amorii excidio captorum et in Perside occisorum die* V; *et unde plura alias daturi sumus: ubi in fine ad Marginem ita legitur* ἕως ὧδε πεπλήρωνται οἱ ἐκ τῆς ἁγίας π. παρὰ τοῦ μακ. Ἀρσ. τῶν πηγάδ. λόγοι, καθὼς καθειρμ. κεῖνται ἅπαντες: *quod suppletis abbreviationibus sic lego et reddo*, Huc usque complentur sermones, ex ipsa Sancta Virgine per Beatum Arsenium Pegadum *Episcopum vel Hegumenum*, sicut omnes conclusi jacent. *Præterea, habuit Ecclesia Alexandrina, annis post S. Athanasii mortem centum viginti, Athanasium alium, Petri Mongi, in hæresi socium, in Episcopatu successorem; adeo ut ne quidem* Athanasii Episcopi Alexandrini *nomen, aliquibus forsan exemplaribus Græcis additum, et a Nicephoro lectum, securos nos*

cum alibi inveniatur sub nomine Polycarpi

aut Arsenii,

fueruntque Athanasii duo Epp. Alexand.

D *reddere posset (quamdiu certiora indicia nulla suppetunt) quod ea Vita sit a Magno Sanctoque Athanasio scripta.*

384 *Quæ omnia cum nobis incertum Vitæ istius auctorem faciant; tum maxime ingens inter hanc et S. Antonii Vitam diversitas cogit dubitare. Nam illa S. Syncleticæ nihil minus est quam Vitæ historia: et (si finem initiumque excipias, ubi educatio et obitus panegyrica deductione exornantur) aliud nihil est quam collectio sermonum de virtutibus ac vitiis, ad religiosas Virgines habitorum: in iis autem quæ historica quadamtenus videri possunt, nulli apparent characteres temporum ac personarum, nullius alterius qui audierit adfueritve exprimitur nomen, nusquam vel de seipso vel de causa scientiæ auctor innuit aliquid; prorsus contra quam factum in Vita Antonii, ubi personæ et loca plurima nominantur, nec paucæ suppetunt temporum investigandorum notæ, ac nonnumquam in prima persona de seipso, ut præsente vel aurito teste, loquitur Sanctus; et pro consueto sibi in aliis scriptis usu, rationem in proliminari epistola reddit scriptionis suæ.*

certe valde diversus est utriusque scriptionis modus.

CAPUT XXXIII.

Mors, sepultura, translatio corporis, successor Petrus.

E Vitæ *inter perpetuos studiorum, disputationum, exiliorumque labores traductæ*, talem, *qualem utcumque describere conati sumus*, cursum cum tenuisset, *indefessus orthodoxæ fidei propugnator, et ecclesiasticæ disciplinæ vindex, Athanasius*; cumque ita, *ut vidimus*, institutus, alios quoque sic instituisset, ut Episcopalis administrationis norma essent viventis mores, recte autem docendi regula dogmata prædicantis; quod tandem pietatis præmium acceperit, *quærit ejus encomiastes Gregorius Nazianzenus: sibique ipse respondens*. In bona, *inquit*, senectute vitam claudit, patribusque suis Patriarchis et Prophetis, Apostolis et Martyribus, qui pro veritate dimicaverunt, adjungitur: atque (ut epitaphium paucis complectar) excellentiori honore in discessu afficitur, quam quo in civitatis ingressibus ornatus fuerat; sic videlicet e vita migrans, ut multis lacrymas excitaret; majoremque æstimationem nominis sui reconditam in animis omnium relinqueret, quam quæ posset explicari signis sub aspectum cadentibus.

Tali vita dignam sortitus mortem,

cum magno Alexandrinorum luctu effertur,

386 *Tanti autem cum virum facerent Alexandrini, quid mirum si cari vultus lineamenta fideliter conservaverint in imaginibus; qualia fere referunt Menæa excusa ad* XVIII *Januarii, sub horum explicatione et sensu verborum:* Erat Athanasius mediocri statura corporis, modeste latus et incurvus; grato aspectu, decenti calvitie, adunco naso; barba non admodum promissa, sed diffusa et genas vestiente; ore brevi et quasi inciso; non omnino cano capite, nec pure albo, sed subflavo. *Ad hanc descriptionem satis prope accedit ejusdem imago præfixa editioni operum Parisiensi qua usi sumus, et ab Andrea Thereto Chalcographo Regio ære incisa, e quodam pervetusto exemplari, quod extat Alexandriæ; nisi quod barbæ forma videatur plus æquo promissa; sic ut quoad hanc, similior fortasse sit imago expressa ad diem prædictam in Menæis, dissimilior alias quoad cetera; tum quia emarcido nimis vultu fronteque rugosa et bene capillata exprimitur, tum quia vertice ad modum Græcorum nudo, quem ex usu Ægyptiorum Episcoporum, etiamnum a Ruthenis observato, oportuisset opertum pingere, sicut factum in tabula Alexandrina.*

et servata in imaginibus memoria vultus, F

387 *Porro sicut S. Antonius moriens mandavit discipulis*, ne corpus suum sinerent perferri in Ægyptum, ubi forte in domo aliqua reponendum esset; sed sepelirent et terra contegerent, *quemadmodum in Vita ejus scripsit Athanasius: ita hunc ipsum scimus, teste*

corpus humatur extra urbem,

A *teste S. Joanne Damasceno oratione* I *de imaginibus,* Sanctorum reliquias non in urnis collocandas, sed humi condendas eo consilio censuisse, ut absurdum Ægyptiorum morem abrogaret, qui mortuos suos non sub terra condebant, sed in lectulis et scimpodiis collocabant. *Itaque non dubitamus quin hæc Sancti Præsulis constitutio tum quidem fuerit etiam in ipso observata, neque tantum terræ infossum sit corpus (intra arcam tamen seu sarcophagum lapideum, et cum honorifico desuper titulo) sed etiam extra urbem in cœmeterio: utrum vero ipsum intra urbem relatum sit post Lucii Ariani depositionem, aut etiam post mortem Valentis, sub Imperio magni Theodosii, quando ad Episcopales aliasque urbanas Ecclesias deferri facile potuerunt Sanctorum Præsulum et populari veneratione digniorum ossa; vehementer ambigimus.*

quod postea translatum Constantinopolim,

388 *Magnam enim suspicionem translati Constantinopolim corporis, et quidem tempore S. Germani Patriarchæ Constantinopolitani: hic enim Officium ecclesiasticum in honorem Sancti recitandum vel composuit totum, vel partibus aliquot insignibus auxit: vel etiam multo citius translati, inquam, corporis suspicionem ingerunt excusa Græcorum Menæa ad diem* II *Maji: quando synopsis vitæ multo prolixior solito proponitur, et ex Ephemeride Metrica Constantinopolitanæ urbis* B *legitur hic Versus:*

Δευτέρῃ νέκυς Ἀθανασίου εἰσεκομίσθη.

Corpus Athanasii est illatum luce secunda.

Ephemeris hæc Constantinopolitanos, ut alibi dictum, fastos fere continet; et quod ipsa de corporis illatione intra urbem regiam cogitandum præbet, magis adhuc confirmat distichon, secuturo elogio ex more præludens:

Ἀθανάσιε ποῦ κομίζῃ μοι πάλιν;
Καὶ νεκρὸν ἐξόριστον ἐκπέμπουσί σε.

Quo veheris iterum, quo veheris, Athanasi?
Etiam in exilium mortuum te relegant.

ubi communi festo cum S. Cyrillo colebatur 18 Januarii,

389 *Accedit quod ad diem* XVIII *Januarii (quem esse Ordinationis diem ex temporum ratione et morte decessoris Alexandri arbitramur) ubi geminato Hymnorum sacrorum ordine ipsius et S. Cyrilli, Episcopi similiter Alexandrini, commune festum in MSS. et excusis omnibus proponitur, ad finem communis utrique elogii addantur hæc verba,* Festum eorum agitur in sancta majori ecclesia, *Sophiæ dicta: non alia, ut licet opinari causa, quam quia Reliquiis S. Athanasii in illam ecclesiam die ipsius natali jam olim illatis, postea conjunctæ fuerint Reliquiæ S. Cyrilli, similiter ex Ægypto advectæ: siquidem verosimilis alia non apparet causa ejus commemorandi, et quidem tam solenniter eo die, quo nullis Ægyptiorum fastis S. Cyrillus* C *reperitur inscriptus. Ordinatus enim circa* XVIII *Octobris, uti constat ex Socrate lib.* 7 *cap.* 7, *mortuus putatur mense Junio, quando Græca omnia monumenta Natalem ejus proponunt. Ceterum, quod hactenus suspicionem dixi; ex certa scientia infra probabitur, intelligeturque, ut olim in majori ecclesia festum suum habuerit S. Athanasius, ejus deinde cultum magis auctum esse, ædificata sub ejus nomine ecclesia propria in Xerolopho, translatoque in eam Sancti corpore, verosimiliter post tempora iconomachorum.*

et seorsim in propria ecclesia.

Sub ejus nomine conditum Romæ Græcorum Seminarium.

390 Gregorius XIII Pont. Max. *ut in notis ad Romanum Martyrologium scribit Baronius,* cupientissimus Orientalis Ecclesiæ unionis et pacis, Romæ templum egregium, S. Athanasii nomine, construxit; Collegiumque Græcorum instituit, ubi complures adolescentes bonis moribus et orthodoxæ fidei doctrina erudiuntur: ex quo Seminario uberes aliquando pietatis fructus, ad Orientalem Ecclesiam venturos, Dei benignitate et S. Athanasii patrocinio, sperare licet. *Hæc Baronius, apte satis præmonens, quod,* cum olim urbs Romana, Petri Apostoli Sedes, Athanasio, magnis oppugnationum procellis agitato, tutissimus portus fuerit et tamquam azylum ac perfugium calamitatum omnium sanctissimi viri; non D sine divino consilio factum videatur, ut fortissimus fidei defensor, religionis in Oriente progagandæ et ecclesiasticæ unionis conciliandæ causa, iterum quodammodo, post annos mille ducentos et amplius, ad Urbem redierit, præclaro ei constituto domicilio *supradicto, quod haud diu post Societati nostræ commissum, in hodiernum usque diem speratos a se fructus haud segniter profert.*

AUCTORE D. P.

391 *De Sancti ætate, quam moriens habuit, nihil potest definite statui. Existimo octogenario longe propiorem quam septuagenario fuisse.* Sciscitatus autem de successore, Petrum, tribulationum suarum participem et socium *delegit. Ita Ruffinus lib.* 12 *cap* 3, *cui consentiunt Socrates lib.* 4 *cap.* 16, *et Sozomenus lib.* 6 *cap.* 18; *præ ceteris autem Theodoretus lib.* 4 *cap.* 18. Cum gloriosus Athanasius, post tot certamina totidemque coronas, laborum suorum finem accepisset, transiissetque ad vitam ærumnarum expertem; Petrus, vir longe optimus, Præsulatum suscepit; primum quidem suffragio beati illius capitis designatus, deinde vero consensu omnium tam in sacro quam politico ordine præcellentium. Populus autem universus eum collaudans, testabatur lætitiam suam. Nam laborum ab Athanasio susceptorum socius ac particeps, cum eo, tam Alexandriæ agente, quam foris peregrinante, semper versatus, multa cum eo- E dem pericula sustinuerat. Concurrerunt igitur vicini Episcopi; et qui asceticas incolebant palæstras, ipsis dimissis, dignati sunt accedere ad Petrum in sedem Athanasii collocandum.

Petrus ab Athanasio successor designatus,

et magna omnium approbatione ordinatus,

substituto in ejus locum Lucio Ariano,

392 Postquam vero Archiepiscopalem insedit thronum statim Provinciæ Præfectus Palladius, professione Gentilis et simulacris colendis eatenus deditus, collecta Gentilium et Judæorum multitudine, ecclesiæ parietes circumdedit, deditque Petro mandatum ut exiret, alioqui comminans se deturbaturum vel invitum; idque ut simulabat, in gratiam Imperatoris. *Rem in ecclesia Theonæ gestam pathetice describit ipse Petrus, in epistola postmodum exarata, cujus partem Theodoretus prædictus suæ historiæ inseruit.* Ariani vero, *ut scribit Socrates,* absque mora Imperatori, tunc Antiochiæ agenti curaverunt significandam Athanasii mortem. Paucisque diebus interjectis, Euzoius, Antiochenæ Sedis simul et hæreseos Arianæ Præses, temporis occasione captata, decrevit ire Alexandriam, uti administrationem ecclesiarum ibidem Lucio pariter Ariano traderet. Quod cum etiam Imperator probasset, additus est eis Comes Largitionum, Magnus nomine; et mandatum Palla- F dio Præfecto missum est, ut cum copiis militaribus serviret Euzoii proposito. Qui et Petrum comprehensum in custodiam tradidit, et Clericis diversimode amandatis, Lucium in Sede Episcopali collocavit.... et sic Ariani, numero licet pauci, Alexandrinis ecclesiis potiti sunt. *At captivitatis non meminit Petrus in epistola, ad diem* XIII *Maji danda.*

elapsus Romam abit et Apollinarium damnat.

393 *Hæc cum Romæ intellecta fuissent, continuo Damasus litteras, tum consolatorias tum communicatorias misit ad Petrum: qui elapsus e carcere ac navi vectus, Romam appulit. Ubi cum ipse ac Pontifex certiores facti essent de Apollinarii hæresi,* primi omnium, convocato Romæ Concilio, eam alienam esse ab Ecclesia Catholica pronuntiarunt, *uti ait Sozomenus lib.* 6 *cap.* 25. *quo per errorem citato Labbæus noster in Synopsi Chronologica hanc Apollinarii damnationem ipsi adscribit Athanasio, ad annum usque* CCCLXXIII *aut ultra, eum vixisse persuasus. Quæ interim contra Orthodoxos quamque crudelis suscitata Alexandriæ sit persecutio et in omnem circumlata Ægyptum, docebit prædicta Petri Epistola apud Theodoretum. Ruffinus paucis rem absolvens, elapso fuga Petro,* Lucius, tamquam materia sibi crudelitatis ablata, sævior erga

Interim sævit Lucius in urbe

ceteros

AUCTORE D. P.

A ceteros efficiebatur; et ita ibat in sanguinem, ut nec speciem quidem aliquam religionis servare videretur. Ejus primo ingressu tam turpia in Virgines et Continentes Ecclesiæ gesta sunt, quæ nec in persecutionibus Gentilium memorantur. Inde post fugam civium et exilia, post cædes et tormenta flammasque quibus innumeros confecerat, ad monasteria furoris sui arma convertit; vastat eremum, bellum quiescentibus indicit; tria millia et eo amplius viros, per totam eremum secreta et solitaria habitatione dispersos, oppugnare pariter aggreditur; mittit armatam equitum ac peditum manum; Tribunos, Præpositos et bellorum Duces, tamquam adversum barbaros pugnaturus, eligit: qui cum venissent, novam belli speciem vident; hostes suos gladiis objectare cervices, et nihil aliud dicere, nisi, Amice, ad quid venisti?

et in eremo,

394 *Duravit ea persecutio, usque dum Valente a Gotthis cæso, Imperatores* Valentinianus et Gratianus, Damasi Papæ Romani consiliis, Episcopos exilio damnatos, data lege revocarunt ad Sedes sibi proprias, Arianis ab eis omnino depulsis. Tunc autem Alexandriam reversus Petrus, proprium thronum Lucio ejecto recepit. *Ita Theophanes ad annum* B *primum Theodosii, in Valentis locum subrogati, qui fuit annus Christi* CCCLXXIX; *ut ii errent qui, vel Lucio solum quinque annos tribuunt, vel Petrum ipso statim initio sui Episcopatus ejectum volunt.*

Valente mortuo redit Petrus,

395 *Cum autem per Catholici Imperatoris evectionem spes esset Regiam quoque civitatem Constantinopolim (ubi paucos, quos invenerat, Orthodoxos solicite adunabat S. Gregorius Nazianzenus) veræ fidei cultui restituendam; persuasum fuit Petro ut illuc suos Legatos mitteret, specie quidem ad res Ecclesiæ ibidem nunc respirantis fulciendas: revera autem, ut, excluso Gregorio, eidem præficerent quemdam Ægyptium, Maximum nomine, illuc se intrudere molientem. Fuit hæc macula in Petri gloria sane non levis, uti ad diem* IX *Maji videbimus in Vita Nazianzeni: qui nihil mali suspicatus, sicuti ipsum Maximum exceperat amantissime, insigni Oratione recitata; sic etiam in horum Legatorum adventu aliam habuit Orationem quæ inter ceteras est* XXIV, *cujus exordio cum laudasset Ægyptios, ut divini verbi dispensatores optimos, qui vere ac sincere medeantur fami populorum spirituali, ad Athanasii ac Petri laudes, sub nomine Josephi narrandas, dilabens:* Talis, *inquit,* erat Joseph dispensator vester, ac proinde et noster, qui et pro sua sapientia famem prospicere C norat, et consilio ac prudentia curare... Et quidem utrumvis Joseph intelligere volueris; sive illum immortalitatis amatorem et effectorem et nomen ferentem [Athanasium]; sive illius et in throno et in doctrina et in canicie successorem, novum, inquam, nostrum Petrum, non minus virtute quam nomine; a quibus id quod medium fuit (*scilicet hæresis Ariana*) excisum et contritum est, tametsi paululum adhuc et languido velut serpentis intercisi cauda, palpitet. Horum alter in bona senectute, post multas dimicationes et palestras vita defunctus, nunc res nostras, ut persuasum habeo, cœlitus inspicit, ac in virtutis causa laborantibus manum porrigit, eoque magis quod corporeis vinculis liberatus est: alter ad easdem cœlestes mansiones post eadem certamina properat; et Superis quidem jam propinquus est, ceterum hactenus adhuc in carne versatur, ut Catholicæ doctrinæ postremam opem ferat atque cum ampliori viatico iter sursum capessat.

ejus et Athanasii communis laus apud Nazianzenum,

et cultus apud Ægyptios:

396 *Plura deinde in* magnorum veritatis doctorum, propugnatorum, atque victorum *communem laudem addit Gregorius, veluti citam Petri migrationem præsagiens: quæ eodem anno aut sequenti contigit, reduci enim unum solum annum tribuunt chronographi. Ei autem sacros cum aliis Sanctis Episcopis honores detulisse videntur Alexandrini: nam in infra citandis* D *Coptorum apud Seldenum Kalendariis,* festum *seu memoria* Petri Patriarchæ *notatum invenitur pluribus diebus; puta* XIV *Februarii,* XIX *Junii, et* XXIX *Octobris; præterquam quod in Novembri (quando Petrus Patriarcha et Martyr ab omnibus colitur) idem nomen inveniatur, tum ibi tum alibi, ad* XXIV, XXV *et* XXVI *dicti mensis. Verum, quam facile est suspicari, aliquem ex priorum mensium diebus convenire Petro Athanasii successori; tam est difficile discernere, quis e tribus. Memini quidem alicubi legisse de eo, qui* XXIX *Octobris nominatur, Monophysitam, id est, unius in Christo naturæ assertorem fuisse, quod eum a Petro II distingueret, faceretque credi hujus nominis Tertium, tempore Mauritii Imperatoris; sed utrumque ambiguum reddit historia Patriarchalis,* XXV *Abibi, id est,* XIX *Junii mortuum Petrum III asserens. Ipsa vero illa Historia circa antiquos exiguam fidem obtinet: quare neque magnifaciendum est quod Petri II obitus ab eadem in* XXVI *Abibi, id est* II *Julii conferatur.*

incertum quo die.

397 *Interim hæc omnia libuit hic in unum congerere locum, ne tanti viri virtus, nulli certo annotata diei omnino præterita videatur. Dicit quidem Hieronymus in Chronico, quod* post Valentis interitum tam facilis in recipiendis hæreticis fuit, ut nonnullis suspicionem E intulerit acceptæ pecuniæ: *sed hoc Luciferianorum Antiochensium calumniæ adscribatur, nec dedecori vertatur, Petro id fecisse, quod magnus Athanasius faciendum etiam ipsi Lucifero suaserat, ut supra vidimus; contentus si adjurata hæresi Nicænam fidem profiteretur, qui ab Ecclesia vellet recipi.* Petro autem mortuo, *inquit Theophanes,* Timotheus ejus frater Alexandrinæ Ecclesiæ et Orthodoxorum Episcopus in ejus locum consecratur; *prius tamen quam id fieret, fuit Constantinopoli a S. Gregorio Nazianzeno recitatum encomium S. Athanasii, quod inter illius orationes extat numero* XXI, *ubi præfatur solum dicturum* se pauca ex multis quæque veluti notiora et insigniora ultro memoriæ occurrerent; idque ut et amori suo faceret satis et officium persolveret concioni *Orthodoxorum, ad diem ipsius Sancti festivum in parva Anastasia exiguo numero congregatorum. Sed de die cultus æque ac anno mortis restant adhuc dicenda quædam, pro quibus sequens caput sit.*

Petro succedit Timotheus,

sub quo a Nazianzeno habita oratio de S. Athanasio.

CAPUT XXXIV.

Annus et dies mortis atque cultus: Vitæ scriptores posteriores. F

Q*uod ad annum pertinet, quo e viris abiit sanctus Doctor, cum Socrates, proximus ævo scriptor, lib.* 4 *cap.* 16 *notatum reliquit,* Gratiano II et Probo Consulibus, cum annis quadraginta sex inter multa pericula Episcopatum administrasset. *Eumdem Consulatum, qui annum* CCCLXXI *notat, eumdemque annorum Episcopatui impensorum numerum notant autor vitæ Anonymus et Metaphrastes Socratem secuti. Baronius ad an.* 69 *num.* 36 *ita loquitur:* Tempora annumerata per Consules, libentioribus sunt accipienda auribus, cum ceteris illa frequentior, liberatior et verior noscatur esse chronographia, quæ a fastis deducta est Consularibus. Certe quidem cum vetera monumenta in antiquis scriptoribus interdum invenimus Consulibus esse signata, magno afficimur gaudio, perinde ac si in tenebris oberranti fax aliqua exoptata præfulgeat. *Hæc ille, sed postea sui oblitus, voti, prælatam sibi a Socrate facem ipse extinguit, acturus de S. Athanasii morte; eamque in notis ad Martyrologium* Modesto et Arintheo Coss. *annum* CCCLXXII *notantibus et apud neminem antiquiorum inventis, primus signat. Quo autem argumento* mendacii arguitur Socrates? *Quia, inquit, ad an.* 372 *num.* 63 ex sententia Cyrilli, quem hæc omnia exploratissima habuisse oportuit, utpote ejusdem

Annus 371 notatus per Consules displicet Baronio,

qui mavult 372 notare:

A ejusdem Sedis Episcopum, quadraginta sex annos *(quos etiam habet Socrates)* eosque integros Athanasius sedisse traditur; ... constat *autem* anno sequenti a Concilio Nicæno nempe Domini CCCXXVI fuisse creatum Episcopum Alexandrinum.

sed locus Cyrilli quo nititur,

399 *Cyrilli verba in Epistola* I *ad Solitarios hæc sunt,* ὁ τῆς ἀοιδίμου μνήμης πατὴρ ἡμῶν Ἀθανάσιος, τῆς Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας κατακοσμήσας τὸν θρόνον ἐφ' ὅλοις ἔτεσι τεσσαράκοντα καὶ ἕξ τὸν ἀριθμόν. *Sed non ita clara hæc verba sunt, ut secundum Græcæ locutionis proprietatem annos integre completos designent, et non salvari possint eo sensu, quo Ruffinus, Cyrillo senior, dixit Athanasium* quievisse in pace quadragesimo et sexto anno Sacerdotii sui : *et* τὸν ὅλοις, integris, *licet videatur afficere vocem annis, immediate sequentem; ex mente tamen loquentis trahi potest ad solam integritatem numeri, ut si dicat,* annis omnino sexaginta sex, *quomodo loquimur etiam cum ultimus non plene decursus habetur. Habentur autem, a die* XVIII *Januarii anni* CCCXXVI, *usque ad anni* CCCLXXI *diem* II *Maji, anni* XLV, *menses* III *et dies* XVI. *Græcis porro Ægyptiisque, a Septembri mense annum inchoantibus, adeoque in primo Athanasii ad communem æram aptato menses fere octo, in postremo menses rursus octo invenientibus, tanto fuit facilius utrimque incompletos annos numerare pro integris, quanto minus ad plenitudinem deesse videbatur.*

non exigit annos 46 integre completos :

B

qui annum 373 scribunt,

400 *Theophanes in Chronographia, ultimum S. Athanasii annum cum anno Alexandrinæ Æræ* CCCLXV *componens; eumdem cum anno communis Æræ* CCCLXXIII *conjungit; quem annum etiam S. Hieronymus in Chronico adscribit initio Petri, post Athanasium ordinati; et eumdem Labbæus noster præfert, atque indubitabilem esse credit, propter auctoritatem S. Proterii, qui et ipse Episcopus Alexandrinus fuit, paucis post S. Cyrilli mortem annis in locum Dioscori, propter hæresim depositi, subrogatus. Hic autem an.* CCCCLIV *ad S. Leonem Papam, scripsit Epistolam de Paschate, quam ex MS. acceptam Bucherius noster inseruit suo ad Victorii Canonem Commentario, ubi pag.* 84 *sic legitur :* In octogesimo anno ab Imperio Diocletiani, superstite beatæ memoriæ Patre nostro et Episcopo Anastasio (*imo* Athanasio) cum XVI luna Paschalis XXVIII die mensis Phaminoth, id est, nono Kalendarum Aprilium die provenisset, die Dominico; in subsequentem translatum est Dominicum, ita ut quinta die mensis Pharmoti, hoc est pridie Kalendarum Aprilium, celebraretur Pascha Dominicum. *Omnes isti characteres annum procul dubio notant* CCCLXXIII : *quo si adhuc usque ad Majum aut ultra vixisset Athanasius, jam non solum* XLVI *annis, sed* XLVII *et amplius in Episcopatu explesse dicendus foret : quod omnium omnino auctorum, ipsiusque Theophanis consensui repugnaret; maxime autem Cyrillo, qui non debuisset numerum imminuere eo loco, ubi ex ipsa annorum multitudine, quibus Ecclesiæ præfuit, Athanasii auctoritatem exaggerat in materia fidei, circa sacram Virginem, ut vere Deiparam, tenendæ.*

nituntur testimoniis Proterii,

sed contra sententiam omnium de annis 46 Episcopatus.

C

401 *Quod autem ad Proterii auctoritatem attinet : ea major foret si vel ipsum Græcum textum haberemus incorruptum; vel saltem Latinam versionem ex autographo incorrupto acceptam : nunc vero ea reperta est in manuscripto aliis pluribus locis vitioso, uti in margine notat Bucherius; non tantum ipsum Sancti nomen, sed et numeros annorum, jubens successive corrigi, et pag.* 85 *pro* CCLV *legi* CLXXI, *pag.* 86 *pro* CCLXXV *scribi* CXCVIII, *et pro die* XXVIII *mensis diem* XXX. *Sane id passus videtur Proterius per librariorum socordiam, aut interpretum ignorantiam, quod ne sibimet ipsi aut suis notariis eveniret, ait in fine,* transferre hanc epistolam in Latinæ vocis eloquium non satis certum esse putavimus; ne forte Græcissantes apud vos, nec * etiam valentes hæc diligenter exprimere, * læderent veritatem propter informem sermonem atque incongruum; et qui forte non ita possit * attendenter scienterque transferri atque causa poscebat.

Proterii vero epistola, pluribus locis corrupta,

* nec enim jam
* an læderemus ?

D

AUCTORE D. P.
* ardenter

402 *Quid igitur, si eo loco, ubi Græce legebatur* ἀποβιόντος, defuncto; *scripserit vel legerit aliquis,* ἐπιβιόντος, superstite? *Quid si exciderint verba aliqua, scripseritque Proterius, non quid factum sit eo anno,* superstite Athanasio, *sed quid pro eo anno aliquamdiu ante sit ordinatum ab eodem vivente? Nec enim incredibile est quod tabellæ Paschales, uti nunc ad multos annos consequenter notatæ inveniuntur in antiquissimis MSS. Latinis, sic etiam in Ecclesia Alexandrina pro pluribus annis haberentur digestæ. Has igitur statim post Nicænum Concilium, a quo quæstio de Pascha discussa fuerat, renovandas curaverit Athanasius; et rursum iterum ante mortem, dum pacatior Ecclesiæ Alexandrinæ status otium ejusmodi curis idoneum suggerebat. Hieronymi Chronicon scriptum ab eo admodum juvene, ut alibi sæpe in digerendis per annos rebus, ita hic etiam si erraverit, sicuti postea erravit Theophanes, ex eo quod totos* XLVI *annos poneret inter annos ordinationis et mortis, non valde nobis curandum est, nec ullatenus tolerandum ut propterea Consules commutentur.*

etiam in illo aliquid passa videtur.

403 *De die minus videtur ambigendum, quin omnino fuerit* II *Maji : in hoc enim omnes omnino conveniunt fasti Ægypti, Græci, Latinique. Ægyptii quidem; nam in eo Martyrologio quod Romæ apud Maronitas servatur, nobisque Latinum fecit Grotia Simonius, ad* II *Maji notatur* Memoria S. Athanasii Magni, *cum hac seu oratione seu antiphona,* Fuisti columna veræ doctrinæ et Ecclesiæ, divina confessione, o Pontifex Athanasi, quia prædicasti Filium Patri esse consubstantialem, et confudisti Arium, O Sancte Pater, precare Christum Deum ut concedat nobis magnam misericordiam. *In duplici simili Heortologio Coptico, Arabice (uti et Romanum illud) scripto, similiter invenitur ad* VII *Baschnes, id est, ad* II *Maji. Ac primum quidem in eo quod apud Abulaibsan Achmed Calcasendium, scriptorem Mahometanum perinsignem, reperisse se MS. dicit Seldenus, lib.* 3. *cap.* 15 *de Synedriis Hebræorum,* Festum Asasii, *perperam indubie scriptum, pro* Athanasii. *Iterum vero apud eumdem Seldenum ex simili manuscripto ad calcem Evangeliorum, anno* MCCLXVIII *exaratorum descripto,* Sancti Athanasii : *et additur* Apostoli, *pro quo in Historia Patriarchali melius ponitur cognomentum* Apostolici, *quod sane labores ejus pro fide meruerunt. Notandum est autem quod in nullo istorum Arabicorum scriptorum alibi uspiam habeatur nomen S. Athanasii nisi hoc* II *Maji. Extat tamen in prædicto Collegio Maronitico Chaldaicum Kalendarium, a Simone Moysis Maronita Italice transcriptum, ubi ad* XVIII *Januarii memoria S. Athanasii iteratur : quemadmodum et in omnibus MSS. Græcis; nisi quod hæc conjungant eidem memoriam S. Cyrilli ut diximus.*

Dies natalis 2 Maji notatur in omnibus fastis Ægyptiis,

E

F

404 *Denique in Historia Patriarcharum Cophtitarum, usque ad an.* MCCLVIII *deducta, quam Abrahamus Echellensis Latinam fecit et vulgavit, dicitur quod* obiit Sanctus Patriarcha, septima Bescinas, *die Jovis. Diem mensis, ex communibus, uti vidimus, Kalendariis auctor accepit; feriam ex suo calculo, nimium quam sæpe exorbitante addidit : nam cum volens integros* XLVI *annos Episcopatus numerare, notasset annum Æræ Alexandrinæ* CCCLXIV, *qui nobis esset* CCCLXVII *Bissextilis, notatus litteris Dominicalibus* A G, *secundus Maji fuisset dies Mercurii; dies autem Jovis non fuit nisi anno* CCCLXXIII. *Ipso autem quo obiisse Sanctum diximus anno dies* II *Maji concurrebat cum Feria* II *hebdomade. Sed fortasse non ita constans Ægyptii Kalendarii ratio est, ut hujus menses eodem semper modo concurrant cum Latinis mensibus, quod aliis examinandum relinquo; unum moneo, ne quem decipiat* Athanasii Episcopi Alexandrini *nomen, alicubi fortassis inveniendum*

qui non recte cum die Jovis componitur, pro eo quo Sanctus obiit anno.

AUCTORE D. P.

A *niendum* XVI *aut* XVII *Septembris, qui respondent* XX *et* XXI *Ægyptii Thoth, hic enim juxta prædictam Historiam est alius plus quam centum annis posterior, sicut supra diximus, et tamquam* hæreticus *notatur in S. Nicephori Chronologia.*

Græci etiam 18 Januarii festivum S. Athanasio habent.

405 *Græci, uti jam sæpe indicavimus, in gemino cultus die conveniunt : et quidem pro* XVIII *Januarii allegat Baronius in Notis ad Martyrologium Emmanuelis Imperatoris Constitutionem ; quando etiam in Menæis inveniuntur Odæ, ab iis quæ* II *Maji præscribuntur diversæ, sub acrosticho tali :*

Ἀθανάσιος εὖχος ὀρθοδοξίας ἔφυ.

Decus Athananus orthodoxiæ fuit.

Sintne ex Odæ S. Germani Patriarchæ Constantinopolitani opus, cujus alia sunt Sticharia, etiam II *Maji recurrentia, non est facile definire : quæ ipso* II *Maji præscribuntur nulli acrosticho illigantur, atque adeo vetustiores videntur iis quæ in Januario recitantur; ut verosimile sit prius festum in Constantinopolitana Ecclesia serius fuisse receptum, quando scilicet communior cœpit esse acrostichorum usus ad Odas ejusmodi componendas.*

Latini solum norunt 2 Maji.

406 *Inter Latinos, qui S. Athanasii nomen sacris fastis ad* II *Maji inscripsere, primum locum sibi vendi-* B *cat Beda ; non supposititius ille, quem solum novit viditque Baronius; sed genuinus, quaem ante tomum 2 Martii dedimus, cum his verbis* IV Nonas *Maji*, sancti Patris nostri Athanasii Alexandrini Episcopi : *quod Rabanus transcripsit. Flores addidit* orthodoxi, qui pro Christi fide multa perpessus est. *Plura, et fere ex Ruffino sumpta, subjungunt Ado et Notkerus. Medius inter horum prolixitatem et brevitatem Bedæ incedit Usuardus, cujus phrasim in hodierno Romano Martyrologio modice auctam expolitamque habemus, postquam Pius V anno de eo agendum Officium sub ritu Duplicis ordinavit : quod antea sub ritu simplicis agendum quis primus decreverit haud ita liquet Gavantus in Rubricas Breviarii sect. 7 cap. 7 sic invenisse ait in Breviario anni* MDL : *sed multo ante Cardinalis Quignonius, in suo per Paulum III approbato Breviario, Officium de Athanasio recitandum proposuit, et nomen inscriptum Kalendariis reperitur. Breviarium quoque Capuanum anni* MCCCCXCIX *Officium simplex cum tribus propriis lectionibus habet, ut in hoc Sancto colendo Romana Ecclesia omnino videatur ab aliis in Italia Ecclesiis exemplum accepisse quod imitaretur.*

Tres Vitæ Græcæ auctorum posteriorum

407 *Vitæ scriptores, tam Græci quam Latini, fuere* C *multi : sed, si Gregorium Nazianzenum excipias et ætate proximos Ecclesiasticæ historiæ scriptores, sæpe in hoc commentario citatos, nemo aliquid edidit quod huic operi inseri mereatur. Inter opera extat duplex Græca, altera auctoris Anonymi, quam nova Latinitate donaveramus, prius quam ejus vitia haberemus comperta : altera solo fere stylo politiori differens a priori, editaque sub nomine Metaphrastis : tertiam in Bibliotheca describit Photius, aliquanto contractiorem prioribus : et omnes iisdem laborant defectibus, quos etiam me tacente curiosus lector facile per se cognoscet, postquam hunc commentarium legerit.*

multis laborant erroribus.

408 *Præcipua sunt, quod ad Alexandrum et Athanasium datas dicant Constantini Magni litteras pro Ario, quæ fuerant Alexandro et Ario communiter scriptæ, absque ulla Athanasii mentione. Secundo quod Arsenium, de cujus cæde accusatus fuit Athanasius, et quem hic pluries Episcopum nominat : Vitæ istæ faciant Lectorem Alexandrinum, metu commeritarum ob pudendum aliquod facinus pœnarum ab Athanasio profugum. Tertio quod pro conciliabulo Antiocheno, contra Athanasium ex mandato Constantii coacto, inducant secundum quoddam conciliabulum Tyrium; de quo ea narrant omnia quæ sub Constantio Tyri acta sunt. Quarto quod narrent Athanasium istic damnatum, sex annis latuisse in fovea, priusquam in Europam transiret ad Julium et Constantem; cum tamen Romam adierit Sanctus interim dum* D *contra se conspirarent adversarii; atque illuc redierit eodem anno, opem imploraturus adversus Gregorium suæ Sedis invasorem et iniqua Arianorum judicia : et deinceps mansit in Occidente. Quinto quod post Conciliabulum Mediolanense iterum ad sexennium concludant Athanasium cum virgine sacra, quando eum constat in eremo apud monachos delituisse.*

Legendæ Latinæ fere ex Ruffino,

409 *Latina Legendaria antiqua in pergameno, referentia S. Athanasii Vitam, habemus quædam, plura vidimus; quin et transcribi fecimus aliqua, primum ex MS. Ultrajectino S. Salvatoris, deinde ex Codice 145 Cassinensis Bibliothecæ Longobardicis litteris exarato. Sunt autem omnia fere ex Ruffino collecta ac sæpe iisdem plane verbis. Sed hanc Legendam, pro rerum ab Athanasio etcirca Arianam hæresim gestarum amplitudine, nimis arctam jejunamque censens Joannes Aretinus Rom. Eccl. Subdiaconus, vir eruditus, sub Eugenio Papa IV, circa annum* MCCCCXL, *ex auctorum Græcorum fontibus, Eusebio præsertim, Socrate, Theodoreto atque Sozomeno, nec non ex Vita sub nomine Metaphrastis inventa, prolixam satis contexuit historiam, dictoque Pontifici dedicavit, ut innumeros persecutiones eatenus injuste perpesso, inter quas suæ illi æque ac S. Athanasio non defuerint consolationes. Nam sicut hic multa* E *interim pro Dei Ecclesia se perfecisse gavisus, tandem suæ propriæ Alexandrinæ pacem redditam vidit : sic et illi gratulatur Joannes inveteratum Græcorum atque Armenorum schisma perduxisse ad unionem, infinitis pene impensis ac summis laboribus, rem multis decessorum tentatam, perfectam nemini. Nullam hic mentionem facit Jacobitarum, qui missi altero post prædictam unionem anno et* XLI *istius seculi ; nullam etiam Legatorum, qui anno mox sequenti venerunt a Prestejanne ; ut scriptæ dedicationis tempus nullatenus possit in dubium revocari.*

ampliorem scripsit Joannes Aretinus,

circa an. 1440

extat ea Senis MS.

410 *Vitam hanc Aloysius Lipomannus vulgavit tomo 3 de Vitis Sanctorum; nos autem anno* MDCLX *eamdem, sed absque auctoris nomine, manuscriptam invenimus Senis in armario quodam bibliothecæ Pontificiæ, olim Pii II cura juxta Cathedralem Ecclesiam ornatæ instructæque, nunc autem fere vacuæ : eique adjunctam reperimus Epistolam Justiniani Imperatoris ad Menam Patriarcham, quæ quinto Concilio celebrando dedit occasionem, cujus contextum Græcum profitebatur se habuisse interpres (idem haud dubie qui vitæ collector) a Theodoro Feltrensium Episcopo. Qualem cum in toto Feretranorum Episcoporum Catalogo nullum reperiamus : vide* F *num hic non possit interponi inter Joannem de Arimino, cujus pro anno* MCCCCXXIV *extat memoria, servata in calice tum per ipsum oblato; et Franciscum Angelum de Claravallibus, anno* MCCCCXLIV *ad cathedram illam admotum. Circa eumdem annum composita est Venetiis quædam ejusdem Sancti Vita, ad usum monialium sanctæ Crucis, ad quas recens fuerat corpus translatum : quæ Vita cum non satis certa cultaque videretur, Hermolaus Barbarus Episcopus Veronensis aliam ex Eusebii scriptis compilavit. De utraque infra plura dicentur.*

cum memoria Theodori Feltrensis Episcopi :

aliæ duæ MSS. Venetiis.

Catena de Vita Sancti ex Græcis et oratio Anonymi.

411 *Extat etiam alia Actorum S. Athanasii collectio, ex prædicto Aloysio Lipomanno, post ipsius Sancti Opera, estque veluti catena ex Socrate, Theodoreto, atque Sozomeno : cui ibidem subjungitur* Oratio de vita, certaminibus, et laudibus Sancti, a viro quodam docto ante multos annos conscripta : *quod hic sufficit indicasse, ut tandem finiam cum Nazianzeno, Sanctum sic alloquente :* Ast tu, o sacrum et carum caput... benignus de cœlo nos respicias, populumque hunc regas, perfectum perfectæ Trinitatis cultorem quæ in Patre, Filio, et Spiritu sancto intelligitur et adoratur; meque, siquidem in pace agere liceat, manu teneas simul gregem pascens; sin autem vivendum est in bello, abducas hinc sive assumas, tecumque

Conclusio Nazianzeni.

A cumque et cum tui similibus colloces, tametsi grande est quod petitur, in ipso Christo Domino nostro, cui omnis gloria honor et imperium in secula. Amen. *Quibus verbis et ipse suam de maximis Athanasii meritis fiduciam explicat, et exemplo præit ipsum invocandi, etiam in his quæ Ecclesiam nunc turbant variarum novarumque opinionum tempestatibus: quas veluti in speculo proponere videtur noster Ludovicus Maimbourg, duobus tomis Gallice editis et* Historia Arianismi *appellatis, ubi S. Athanasius præcipuas ubique partes agit.*

Virtutum synopsis.

412 *Quæ autem quantæque virtutes ejus in tam varia fortuna et jactatione exstiterint, si quis velit ex ipsiusmet scriptis collectum videre, habet ultimum librum Vitæ Gallicæ, in principio laudatæ, cujus summariam synopsim per capitum titulos hic lubet proponere*

LIBER XII.

CAP. I. De fide S. Athanasii, fundamento Constantiæ ejus.

II De soliditate et eminentia scientiæ ejus, Scripturis et traditioni innixæ.

III De spe ipsius et fiducia in Deum.

B IV De caritate ejus erga Deum.

V De amore ejus erga Ecclesiam in genere, et specialiter erga Alexandrinam.

VI De prudentia et justitia S. Athanasii.

VII De fortitudine et magnanimitate ejusdem.

VIII De frequenti ejus recessu et fuga, pusillanimitatis haud quaquam accusanda.

IX De patientia ejus, quantique in regimine animarum fecerit exercitium hujus virtutis.

X De ejus temperantia, vitæ austeritate et perfectissima continentia.

XI De humilitate et mansuetudine S. Athanasii.

XII Quid senserit de statu Episcopali, et quibus regulis ingressum ad eumdem præmunierit scribens ad Dracontium.

XIII Quantum solitudinem et Solitarios semper amaverit.

XIV Qualem de sacris Virginibus curam gesserit, regulas ei opportunas præscribens.

XV Quanti fecerit Psalmos Davidicos, Psalmodiæ ecclesiasticæ æstimator præcipuus.

CAPUT XXXV.

De corpore S. Athanasii Constantinopoli Venetias translato et ejus ibidem cultu.

C

De corpore in ecclesia non S. Zachariæ

Quæ de corpore S. Athanasii, Alexandria Constanstinopolim translato, diximus supra per conjecturam dumtaxat, certitudinem accipiunt ex certitudine ædificatæ ibidem ei ecclesiæ et post secutæ translationis Venetias. Hoc illuc in ædem S. Zachariæ delatum cum dicunt Baronius et Ughellus, erraverunt sine dubio in nominanda ecclesia: quia ibi nulla est S. Athanasii memoria: corpus vero prædictum adhuc hodie servatur in monasterio, ad quod delatum initio fuit, sanctæ Crucis de Judaica, earum insularum una, quæ Veneticam urbem quadam veluti concatenatione præcingunt, ex ea parte qua S. Marci basilica et forum mare respiciunt. Distinctiorem de præsenti corporis statu factaque olim translatione notitiam requirenti mihi, R. P. Aloysius Gonzaga, Professæ Domus nostræ Venetiis Præpositus, cum per se nequiret servire, ad urgentioria officii sui negotia evocatus in agrum Patavinum, curavit ut unus e suis responderet, vir sane accuratissimus, uti ex sequenti ejus scripto, in publici testimonii formam digesto apparet.

sed S. Crucis asservato

testatur qui inspexit an. 1676

414 In nomine Domini. Amen. Aloysius Carnolius, Bononiensis, Societatis Jesu Professus annorum LIX, accessi die XV Septembris anno MDCLXXVI ad D ecclesiam Monialium sanctæ Crucis, Ordinis S. Benedicti, positam Venetiis in Judaica: et vidi super altare, situm in medio ecclesiæ, arcam ingentem, ligneam, conopæo serico Damasceno, aureis fimbriis terminato, opertam, affabre sculptam, ac totam inauratam: ubi aiunt asservari corpus S. Athanasii, Episcopi Alexandrini, qui fuit auctor Symboli, Quicumque, nam ita denominatur. Amoto conopæo, sublata est pars versatilis anterior prædictæ arcæ, ac per nitidissimas ingentes crystallos, admota etiam per me qui conscenderam altare una ex candelis, de more quoties patefit arca accensis; vidi sanctum corpus supinum; veste sacrificali pretiosissima indutum: per cujus vestes et amplas ex arte rimas, vidi brachium alterum et femur, manum etiam utramque ac digitos gemmatis annulis ornatos. Pedes habet calceatos: capitis autem loco, quod pridem Romam delatum aiunt, involucrum est quoddam ex subtilissima bysso, serico phrygiato distinctum, cui mitra est imposita. Parieti ecclesiæ dextero affixa est prægrandis tabula, non ineleganter depicta, in cujus altera parte exprimuntur gesta S. Athanasii celebriora, ea præsertim quæ in Romano Breviario ad II diem Maji notantur; in altera parte series et historia Translationis ad urbem Venetam atque ad hanc ædem. E Ex eodem pariete videre est pendentia anathemata plura votiva ex argento, tabellasque ligneas depictas, in fidem ac memoriam sanitatum ac beneficiorum acceptorum malorumque depulsorum per S. Athanasium.

AUCTORE D. P.

intra arcam integrum

sed sine capite.

415 Præterea in Kalendario Veneto, sive Ordine recitandi divini Officii, quotannis imprimi solito, ubi notatur nomen S. Athanasii, semper additum legitur, Ejus corpus est in ecclesia monasterii sanctæ Crucis in Judaica. In libro quoque Venetiis impresso, cui titulus Chronologia Veneta, diserte asseritur, in Judaica penes ecclesiam sanctæ Crucis jacere corpus S. Athanasii Patriarchæ Alexandrini. Tandem monachi Græci, qui Venetiis colunt ecclesiam S. Georgii Græcorum, singulis annis stata die accedunt ecclesiam sanctæ Crucis in Judaica, ut in ea devenerentur corpus S. Athanasii, suamque coram ipso psalmodiam peragunt ritu solenni. In templo S. Laurentii servatur adhuc, et quidem ab aliquot seculis, digitus e sancto corpore revulsus: apud Moniales vero S. Zachariæ Venetiis nusquam est S. Athanasius: non ejus corpus, non pars corporis, non reliquia ulla; non monumentum, non tabula privata aut publica; non rumor sive fama de hoc aliqua F neque apud ipsas Moniales. Et hæc post exactissimam inquisitionem, atque adeo ut certo certiora attestor.

Cultus Venetiis præscriptus:

digitus in ecclesia S. Laurentii:

416 His ita inspectis Reverendissima cœnobii illius Abbatissa, D. Cecilia Cesara, exorante Nobili Senatore D. Livio Sanudo, obtulit mihi librum, apud se solitum asservari, cum hoc titulo Italice scripto, Liber in quo de Vita et translatione gloriosi S. Athanasii. Est Codex in quarto, ut aiunt, ad crassitiem pollicis humani consueti compactus ex crassissima charta, ligneis tabellis armatus, fibulisque coriaceis occlusus: in quo post narratam cursim Italico, sed inconditissimo sermone vitam S. Athanasii occurrit hic titulus. Incipit Translatio gloriosi S. Athanasii Patriarchæ Alexandrini: quam fideliter in linguam Latinam deinde transtuli et translatam una cum hisce mitto. Meminit idem liber anni MDC, quo ex priori arca corpus S. Athanasii repositum fuit decentius in elegantiorem, quæ hodie visitur arcam; nec sine pompa populique affluxu restitutum solenni ritu in eumdem locum die I Maji. Anno autem MDCXXXIII, jubente Cardinali Cornelio, Patriarcha Veneto, ad ornamentum atque tutelam apposita eidem crystallus est.

liber de Vita et translatione MS. Italice

testis translationis factæ in novam arcam.

A

AUCTORE D. P.

Alius item Latinus Hermolai Barbari Ep. Veronen.

417 Atque hæc una cum prædicta translationis historia excerpsi ex libro MS. prædicto : quem cum redderem Abbatissæ, ab eadem ostensus mihi est alter liber, paris magnitudinis et formæ, rubro corio contectus, item manuscriptus; in quo eadem prorsus continentur quæ in altero, ast sermone Latino, cum hac præliminari epistola. Hermolaus Dei patientia Episcopus Veronensis ad venerabiles sanctimoniales sanctæ Crucis de Judaica. Petiistis a me, Sorores ac Filiæ in Christo dilectissimæ, ut Athanasii sanctissimi viri Vitam, quam constat olim ab Eusebio Græco sermone conscriptam, vobis in Latinam linguam traducerem; ut vir ille, singularis excellentiæ atque virtutis, Latinis quoque litteris decantaretur; et quales fuerint ejus mores ac disciplina, qualisque pro Christi fide concertatio animique constantia, vere fideliterque dignosceretis; cum exis timetis veterem illam de eo viro pervulgatam historiam, quæ ob vestram in eum devotionem quotidie in vestris versatur manibus, haud quaquam fidelem esse, nec ejusmodi, ut ejus oratio viri illius gravitati ac præstantiæ possit ulla in parte respondere; judicetisque eam in multis apocrypham esse, nec ubique veritatem continere : eamque per Reverendum Patrem meum virumque devotissimum Bartholomæum, S. Nicolai in littore Abbatem, ad me misistis, ut non vestro magis quam meo quoque judicio aut comprobaretur aut refelleretur.

rogati vitam ex Græco Eusebii Latinam reddere,

B

418 Verum etsi ego non sim ejusmodi qui existimem me posse, aut orationis elegantia aut conversionis dignitate, vestræ de me exspectationi respondere; et potissimum cum omnem illam pene litterarum Græcarum cognitionem, quam ab adolescentia mea imbiberam, hæc pastoralis meæ adjuncta dignitati cura aut præoccupasse videatur, aut ad alios utiliores ac sanctiores usus divertisse; tum etiam quia nulla extat apud nos Græca historia, in qua contemplari viri illius vitam possemus : turpe tamen judicavi id vobis a me negari, quod intelligebam vos zelo quodam virtutis ac mira in eum virum veneratione et caritate deposcere : maluique imprudens forte ceteris videri, quam vobis defuisse, ac tam honestæ petitioni et cupiditati vestræ aliquid de officio meo subtraxisse : et præsertim cum certum esset, pristinam, quam ad me misistis de viro eo historiam, plerisque in locis, præsertim cum ad finem devergitur, prorsus a veritate deflectere.

cum nulla satis digne et accurate scripta haberetur:

419 Feci igitur, ut a me petistis; non ea forte dignitate aut elegantia, quam videmini a me desiderare, aut quæ tanti viri gloriæ conveniret, quem constat elegantissimum fuisse; sed ea, quam mihi pro sua benignitate ineffabilis ac immensa Spiritus gratia conspiravit. Unum certissimum est, me veritatem de eo viro conscripsisse, Eusebium potissimum secutum, quem fidelissimum scriptorem nostra semper Ecclesia comprobavit. Adjunxi præterea quo pacto sanctissimum illius corpus ad nos translatum est, ne memoria tantæ rei aliquo ætatis casu interiret; sed potius semper perstaret, et æternis litterarum monumentis futuræ ætati commendaretur : intelligerentque posteri, quantum benignitatis suæ immortalis Deus præstiterit huic civitati nostræ. Non enim factum esse id sine singulari illius Divinitatis beneficio et munere semper existimavi, ut tam pretiosum monile, ex mediis illius prope civitatis flammis ac ruinis ereptum, ad eam civitatem deduceretur, cui semper gloriæ fuit Sanctorum corpora magnopere venerari; et hæ mulieres id possiderent, quæ religione et sanctitate in eadem civitate præstarent, et quæ semper cultrices extiterint ejus viri et continentiæ et integritatis.

quod se fecisse ait,

C

addita etiam Translationis historia.

420 In calce ejusdem libri extat officium quoddam de S. Athanasio, per devotum Sacerdotem et doctum Dominum Ægidium de Sarzana secundum ritum monasticum : cujus primus Hymnus ad Vesperas incipit ;

D

Officium proprium auct. Ægidio de Sarzana.

Ecce defensor fidei supernæ.

In progressu autem hæ strophæ leguntur, præter alias :

Vosque thesauro Veneti reperto
Corporis sancti, civitas beata,
Atque donati jubilate læti
Munere tanto.
Vos quosque, o Matres Crucis in Judaica,
Cantica et laudes resonent frequentes ;
Atque Patris corpus honore digno
Semper habete.

In tertio Nocturno hujus Officii, post Evangelium, ponuntur Lectiones de Homilia Hermolai Barbari, Episcopi Veronensis, et incipiunt : Vidistis, Sorores in Christo dilectissimæ : unde constat et Prologum et totam historiam Latinam, in hoc libro contentam, esse Hermolai Barbari.

421 *Hactenus Aloysius Carnolius, jam jam Venetiis migraturus; pro reliquo tamen, si quod restaret opere, relinquens ibidem R. P. Danielem Simonetti, ad cœpta ab illo obsequia prosequenda paratissimum. Tam prompta igitur voluntate usurus, cum suspicarer ex Latina Hermolai historia sumptum esse contextum Italicum, qui libro priori continebatur, ac proinde eam fore operi nostro magis idoneam, in quo profitemur singula monumenta dare primigenia auctorum phrasi, petii et obtinui, ut ex Latino quoque libro describeretur historia Translationis et miraculorum : nam quæ de Vita ex Eusebio collegisse profitebatur Hermolaus non erant usum habitura, rem totam accuratius deductam habentibus. Verum ut legi, quæ transcripta erant, et cum historia a Carnolio traducta contuli, cognovi illam, quamvis Italice scriptam, antiquiorem tamen esse, multoque accuratiorem compositione Hermolai : qui eloquentiam impendens sermonibus, inter translationis auctores ultro citroque habitis, prout haberi potuisse videbantur, explicandis adornandisque; rem ipsam strictius retulerit, multisque notabilibus circumstantiis imminuerit; miracula autem prorsus omiserit. Quare eo seposito prætuli versionem Carnolii, strictiorem verbis, rebus uberiorem, tamquam historiæ ex fide publicorum Actorum, ipso quo res gesta est anno* MCCCCLIV, *scribi Italice cœptæ, cum Hermolaus ad Veronensem Cathedram promotus anno precedenti, usque ad* MCCCCLXXI *vitam in eo munere propagarit, adeoque pluribus annis post rem gestam et scriptam suum opusculum composuisse potuerit.*

Prætermissa tamen Latina historia Hermolai,

E

datur ex Italico nova translatio.

F

CAPUT XXXVI.

Quomodo Constantinopoli deportatum sit corpus, ex veteri MS. Italico, interprete Aloysio Carnolio S. J.

Sub annum millesimum quadringentesimum quinquagesimum quartum, mense Decembri, Constantinopolim cum sua nave appulit D. Dominicus Zotarelli : quod cum Metropolita quidam sive Græcus Episcopus intellexisset, qui tum Constantinopoli morabatur, pridem cupidus videndi aliquem hominem Catholicum, accessit ad navim : in eamque gratiose ac reverenter, uti par erat, receptus, cœpit cum navis patrono agere de variis sanctæ Catholicæ fidei persecutionibus, quas inter numerabat abscissionem nobilissimi unius membri, urbis scilicet Constantinopolitanæ. *a* Id vero cum maximum esse damnum affirmaret navarchus, multaque invicem lamentarentur de facto ibidem exterminio, quo tot ecclesiæ erant destructæ, dissipatæ res sacræ, Sanctorum corpora atque reliquiæ expositæ ludibrio ; navarchus, tamquam verus Catholicus multumque

Navarchus Venetus cum Græco Episcopo locutus,

a

tumque desiderans aliquam insignem reliquiam subducere manibus Turcicorum illorum canum, dixit Episcopo : Utinam, Pater, auxilio vestro aliquam ejusmodi Reliquiam obtinere possem, et Venetias deferre, istic cum honore debito habendam atque colendam, neque amplius conculcandam pedibus infidelium istorum canum ! Certe nihil ea re gratius mihi facere posses.

ab eoque de corpore S. Athanasii edoctus,

423 Ad hæc Metropolita, considerans pium navarchi desiderium, contemptumque quotidianum sacrorum corporum in eo loco, ac zelo religioso motus, dixit ei : Si tibi suppetit ad eam rem animus, monstrabo ego insignem unam et valde pretiosam. Cum autem recepisset navarchus cuncta se, quæ suggereret, fidenter executurum; Vade, inquit Episcopus, ad extremum procurrentis in mare telluris *b* angulum, ibi in tali platea (et hanc nominabat) invenies capellam opertam plumbo; et in ea corpus *c* S. Athanasii Patriarchæ Alexandrini, qui fecit tertium *d* Ecclesiæ Catholicæ Symbolum : quod si potueris inde auferre, habebis certe Reliquiam pulcherrimam : ego autem constitui cito ab hac regione discedere; nec enim ultra sustineo videre tantas iniquitates. Talibus ejus dictis fidem adhibens navarchus, accersivit *e* naupegum suum, sermonis Græci peritum et regionum urbis : qui promptissimo animo sese obtulit ad opus, dicens navarcho : Rem mihi credite, et ego promitto quod ipsum sanctum corpus salvum tibi ad navim deferam.

naupego suo rem committit:

qui plurium cœlum nactus die postero

424 Cumque deliberasset negotium aggredi die aliquo turbido ac pluvio, crastinus mox talem ei se præbuit, ex quo divina voluntas evidentius patuit. Videns ergo naupegus consilium suum a Deo dirigi, cœlumque ex voto suo dispositum, nautica sese veste longa induit, et saccum *f* sumpsit, atque ad designatam sibi capellam accessit, ubi benedictum istud corpus in grandi lignea capsa reperit, in cujus operculo ab intus depicta erat figura expressumque nomen S. Athanasii : videbaturque ipsa capsa per capellam raptata fuisse a Turcicis canibus, erat enim aperta maleque composita. Tunc naupegus *g* acceptum corpus gloriosum immisit in saccum quem ferebat, sed minus quam ipsum erat longum, ideoque necesse habuit complicare *h* ejus tibias : itaque meliori ut potuit modo compositum ad hoc ut ipsum auferre posset, sub veste sua abdidit.

ipsum incustoditum invenit et aufert ;

atque occurrentibus sibi Turcis sex occultatum

425 Prodiens autem foras, in ipsa via haud longe capella prædicta vidit eminus contra se venientes sex Turcas : a quibus sibi metuens ingressus est Græcanicam quamdam *i* maceriam, alicujus olim ut videbatur vineæ, tamquam necessitatis naturalis causa : ibidemque sanctum corpus abscondit, ut potuit, infra vepres, in loco vilissimo, ut videri non posset; et mox in viam rediit, ne quam suspicionem Turcis ingereret, simulabatque cœptum se iter prosequi. Interrogaverunt autem eum illi, quo iret et quis esset. Ipso autem respondente hominem se esse nauticum, atque ad navim redire; euntes porro via sua liberum quoque ipsum transire permiserunt, nihil ultra quærentes, uti voluntas Dei ferebat. Eos ergo procul transgressos videns naupegus extraque conspectum, regressus est ad tollendum sanctum corpus; quo sublato vehementissimus imber descendit e cœlo, tam opportune, ut non intermitteretur donec ad navem veniret inobservatus atque securus; non absque insigni Dei favore; neque enim crediderat naupegus futurum ut citra periculum grande tam longam viam emetiretur : quo autem evidentius appareret miraculum, mox ut in navim illatum est sacrum corpus, serenatum subito cœlum fuit.

inter densissimam pluviam portat in navim,

426 Tum desiderabilem thesaurum devote ac reverenter suscipiens *k* navarchus, vovit sese illum portaturum Venetias, oblaturumque venerabilibus Dominabus sanctæ Crucis in Judaica. Deinde mandavit gubernatori abducere navim ab eo in quo stabat loco, ad alium magis securum : ad Columnas *l* dictum, ubi solent naves armari : ipse vero abiit terra ad negotia sua. Gubernator autem ad alium quam qui præscriptus erat locum navem applicuit. Noctu ergo cum revertisset navarchus, locumque considerasset attentius, utpote quem præcipua cura spectabat; minime securam esse stationem vidit, neque navim ibi esse ubi jusserat intellexit. Quo cognito dixit navarcho gubernator : Domine Patrone, nihil formides : profunda hic enim aqua est plus quam novem passus.

AUCTORE D. P.

quæ in alium quam navarchus jusserat locum adducta

a nocturnæ tempestatis periculo divinitus salvatur.

427 Acquievit ejus verbis navarchus : ipsa autem nocte gravis tempestas exorta est, judicabaturque necessarium esse ut pluribus anchoris firmaretur navis, prout navarchi jussu factum est. Sed nihil damni tempestas attulit, per Dei gratiam et gloriosi illius Sancti, cujus hic primum effulsit miraculum. Nam cum tempestas noctu exorta, mane cessasset; navis stetit prorsus immobilis. Quod admirans navarchus, Quid hoc, inquit, est rei ? An forte spuma *m* intra navim est? Currentes et inspicientes navim nautæ renuntiarunt nullam ibi spumam esse. Tum jacta bolide placuit explorare fundum, et inventa est navis supra terram stare. Tum enimvero tam ipse quam ceteri omnes dixerunt : Eia ! solis sancti hujus ac gloriosi Athanasii meritis adscribendum est, quod hæc navis, cum omnibus nobis, salva integraque permanserit, ab hoc tam grandi periculo : certo enim certius per eam quam sustinuimus hac nocte tempestatem, navis adhærens terræ debuisset dissolvi frangique in partes. Et sane quisquis rem intelliget pulcherrimum miraculum fuisse affirmabit, quod in tam sæva procella damni nihil sit passa navis, quam credere licet ea durante fuisse veluti a terra suspensam, meritis et intercessione S. Athanasii. Etenim ubi malacia rediit, non potuit in altum navis adduci, nisi levata onere, multisque viribus et machinis adhibitis : quod tamen etiam citra damnum est factum.

Monitus de re tota Patriarcha Venetus,

428 Cum porro aliquanto adhuc tempore ibidem moram facere deberent, occasionem habuit navarchus interim scribendi Venetias, significandique prædictis Dominabus sanctæ Crucis in Judaica, quale munus eis donare vellet, corpus videlicet gloriosi S. Athanasii : ipsæ vero rem totam indicarunt Reverendissimo Domino Patriarchæ Mozenico *n* Justiniano. Qui ea intellecta dedit operam per mensem Februarium, ut priusquam prædicta navis ad nos appelleret, inveniretur aliquis Constantinopolitanarum rerum peritus, a quo haberi certa informatio posset pro exploranda veritate istius sancti corporis. Divulgata autem per urbem fama, repertus est quidam Magister Jacobus, professione tonsor, origine Venetus, qui totis octodecim annis fuerat Constantinopoli commoratus; ipsiusque sancti corporis optimam se dicebat habere notitiam, eo quod, cum esset familiarissimus Calogero ipsius ecclesiæ, in quo ipsum servabatur, illud frequenter inspexisset.

examinat hominem qui locum norat,

429 Hunc ergo arcersiit Patriarcha, et caute cœpit examinare, interrogans primo de regione : quam ille respondit, Ixirolaphum *o* nuncupari Græce : ubi est columna altissima, sculpta *p* sicut illa quæ Romæ visitur : et ex una quidem parte est locus qui nominatur Christus in cruce, ex altera S. Athanasius, totus autem locus dicitur Ixirolaphus. Quæsivit deinde Reverendissimus Patriarcha quantum ab eo loco distarent *q* fora; respondit ille, ad duo vel tria passuum millia. Tum Patriarcha, An etiam aliæ ibi erant ecclesiæ ? Sex, respondit ille, vel septem, sed ruinosæ, inter quas etiam ecclesia S. Athanasii :

A nasii : cujus corpus ibidem haberetur in capella cooperta plumbo, intra arcam ligneam et pictam. Interrogatus an aliquo in honore ipsum corpus ibi esset, respondit, esse apud Catholicos aliquos. Ad alia denique multa de variis minutioribus circumstantiis tonsor ille interrogatus respondit, quæ sigillatim hic recensere prætermitto brevitatis studio. r

AUCTORE D. P.

430 Sed revertamur ad navim, quæ Constantinopoli solvens, cum itinere prospero s Methonen præterveheretur, visæ sunt obviam venire duæ naves; quas Venetorum esse rati nautæ, magna cum lætitia expectavere, sperantes aliquid novæ rei ex illis discere de familiaribus suis, ut fieri assolet : apparuit deinde etiam navis tertia : quibus propius factis cognitum est Catalanorum eas esse naves, quibus nescio qua via innotuerat S. Athanasii corpus ea navi vehi, quemadmodum ex post secutis apparuit. Verum disponente sic Deo factum est, ut aliquanto infra navim Venetam appellentes illæ, non potuerint ipsi se applicare tam prope quam volebant, ad hoc ut corpus sanctum eriperent Venetis, nihil minus quam quod Catalani meditabantur suspicantibus. Cumque sequenti nocte solvisset navis Veneta, iter suum prosecutura, litigium super ea re magnum extitit inter Catalanos, elapsam e manibus navim B Venetam conspicatos, quemadmodum postea Venetiis certo innotuit per ipsosmet Catalanos, qui iis navibus vehebantur, atque appulsi in Cataloniam commorantibus istic mercatoribus Veneris narraverunt, quæ contigerant in via circa Venetam navem.

navis periculo insidiantium et Catalanorum erepta,

431 Hæc ergo per Dei gratiam et Sancti sui merita sic liberata in Istriam appulit, ubi navarchus exscensionem fecit et Venetias venit : ipsa dein vela fecit versus portum, notabili spatio foris extra t fucam. Ad eam ibi consistentem Navarchus rediit, cum duobus nepotibus ac tribus famulis suis in cymba, salvus quidem, sed non sine labore, quia ventus vehementior insurrexerat. Dominus autem Patriarcha intelligens advenisse navim, auferri ab ea sanctum corpus jussit : sed quia invalescebat ventus, opus fuit mittere onerariam u robustiorem, et hæc ipsa ubi in mari fuit nonnulli ex naviculariis nauseam pati cœperunt, alii autem turbari propter violentiam tempestatis. Cum autem accesserunt ad navim, viderunt cymbam navarchi abnavigasse cum sancto corpore; ideoque mutuo se animantes dicebant : Eia insequamur cymbulam istam; ut auxilio ei esse possimus, si quid forte sinistrum contingat. Verum navigabat illa tam quiete, ut supra marinos fluctus, non cymba, sed avis volare videretur; et C per Dei gratiam salva citra periculum appulit; cum oneraria Patriarchalis non nisi multo cum labore viam ac portum tenere potuerit. Et tamen cymba illa, præter sacrum corpus sex homines ferebat, et varias insuper merces, pondus ipsorum vectorum multum superantes.

appellit in portum,

inde in cymbam acceptum corpus,

per tempestatem placide advehitur.

ANNOTATA.

a *In hac oratione adornanda dimidiam fere scriptionis suæ partem insumit Hermolaus, utpote in recenti clade : capta enim erat urbs præcedenti anno die* 19 *Maji.*

b *Trigona namque Constantinopolis est, cujus unum latus secundum Bosphorum porrectum, terminatur regione urbis duodecima, quæ hic designatur, de qua infra pluribus.*

c *In Italica plerumque præponitur titulus* Messir , *id est* Dominus.

d *S. Athanasii* Symbolum tertium *dicitur, cum respectu ad priora duo* Apostolicum, *quo vulgo utimur; et* Nicænum, *quod in Missarum solenniis decantatur.*

e *Iterum hic Hermolaus inducit navarchum oratione prolixa suos hortantem ad opus; et eum qui se obtulit,* D fabrum lignarium *appellat; recte, si* nauticum *intelligas, Venetis* Marangon.

f Lintea *in genere vertit Hermolaus.*

g *Idem describit prævium naupegi horrorem, ad conspectum sacri corporis in terram procidentis ac tremebundi, donec divinitus confirmaretur.*

h *Idem has tam notabiles circumstantias prætermittit, ex quarum una discimus non tantum incorruptum, sed etiam membris omnibus flexile fuisse corpus sanctum. Cetera quæ deinceps ille transilit plurima annotare prætermitto : ad finem enim ei exhinc præcipitatur narratio, quæ vixdum nobis bene cœpta.*

i *Italice* un certo terzen Græco.

k *Addit Hermolaus, quod* allato cophino inter sericeas vestes illud jussit collocari.

l *Satis apparet designari locum qui hodie* Arsenale *vocatur, et lateris istius quod mare spectat fere tenet umbilicum : ut proinde videatur navis antea non longe ab ea ripa stetisse, unde proxime ad S. Athanasii templum ascendebatur; incuria autem gubernatoris solum ad eam partem fuisse provecta, quæ* Lavulaca *nunc appelatur.*

m *Italice* bava : *cum autem nequeat aqua, nedum spuma, navi recepta ipsam immobilem reddere, supersti-* E *tiosæ alicujus inter nautas observationis suspicio mihi ex hoc loco nascitur.*

n *Nemo alius hic intelligi potest, quam primus Venetæ urbis Patriarcha, ut infra num.* 428 *dicitur; et ut proprio eum nomine Hermolaus, qui optime norat, appellat,* B. Laurentius Justinianus, *eum titulum consecutus a Nicolao V anno* 1451, *et vita functus anno* 1455 8 *Januarii, uti ex epitaphio constat. Ideoque initio hujus historiæ, ubi notabatur absolute mensis December anni* 1454, *posui,* sub annum 1454, *a Januario scilicet proximo inchoandum. Neque enim alia eo vivente geri potuissent, quæ proximo Februario Aprili et Majo gesta esse infra narrantur. Sed quomodo hic* Mocenigi *nomen additur cognomini* Justiniani, *non* Laurentii? *An ex* Moceniga *familia fuit mater* Quirina? *ut hujus quoque cognomen cum paterno cognomento usurparit? an vero gens* Justinianæa *in duos divisa ramos, altero nomine addito distinguebatur? Veneticæ nobilitatis studiosis considerandum hoc relinquo: sic enim clare scribitur :* la Signoria Reverendiss. de Monsignor Patriarcha Mozenigo Giustinian.

o *Recte ac vere* Ξηρόλοφος, *id est* Aridus-collis. *Est autem ultimus et maximus e septem, quibus secundum Bosphori littus spectatur civitas velut vallata. De-* F *scribit eum accurate Petrus Gillius lib.* 4 *de Topographia Constantinopolitana cap.* 7 : *libro autem* 1 *cap.* 18 *ait,* plus minusve duodecim millia passuum in circuitu complecti, ac plusquam tertiam urbis partem continere : *sed ea haud dubio laxior acceptio est.*

p *Etiam hujus* columnæ, *quam* Arcadius *Imperator extruxit, et statua sua desuper collocata ornavit, exactissimam descriptionem habet idem Gillius dicto jam lib.* 4 *cap.* 7. *Est autem columnæ scapus, ut idem ait,* scalptus pugnis variis; et scalptura procedit in modum columnæ, quæ Romæ Trajano sacra est, inter elices binas cochleæ more surgentes.

q *Italice pluraliter* dalle piaze : *Quamvis autem singulæ regiones Urbis sua haberent fora, et quædam plura, ununque esset nominatius ceteris, Forum antonamastice dictum, alias a Constantino auctore appellatum : apparet tamen certum aliquem locum intelligi, in plura divisum fora, unde determinata posset distantia accipi; et hunc puto ad ripam Bosphori concipiendum extra urbis mœnia, ubi singulæ nationes suum distinctum forum et consequenter etiam stationem haberent cum suas merces venum exponerent, ut passim in magnis ad mare aut flumina laxiora emporiis fieri scimus; adeo ut proprie hic intelligatur peti, quantum a ripa sive littore*

A *tore distaret S. Athanasii ecclesia, sive locus in quo stabat columna.*

r *Totam hanc inquirendi diligentiam Venetiis adhibitam, et quæ deinceps sequuntur ad sancti corporis veritatem comprobandam, transilit Hermolaus.*

s Methone *Messeniæ oræ urbs antiqua, in extrema Peloponneso, ubi Archipelagum totum emensæ naves Hadriaticum mare versus cursum flectere incipiunt.*

t *Italice* verso el porto di fuora della Foca un grand pezzo: *ubi* Fucæ *nomine, quod modo extra usum est, intelligi censeo illam insularum veluti catenam, mari Hadriatico objectam, intra quam ipsamque continentem plurimæ illæ minores insulæ, quarum pars ipsam Venetam urbem constituunt aut cingunt, tamquam pisces intra nassam, natare spectantur. Etenim in lingua Teutonica (cum qua multas radices communes habuerunt Longobardi et ab his adhuc retinent Itali)* Fuke *seu* Fuyke *ducitur nassa seu rete verriculum. Intra hanc autem quam dixi insularum catenam per quatuor portus ingressus patet. Primus* Chioggiæ *dicitur remotissimus ab urbe; secundus* Malamocci, *ad Australe cornu cognominis insulæ; tertius* Venetus, *ultra ejusdem insulæ cornu septentrionale, a quo brevissimus in urbem trajectus; quartus denique* S. Erasmi, *ultra urbem.* B *Itaque dum melior occurrat ratio, cogitare possumus navim ex Istria venientem appulisse ad hanc veluti littoralem plagam, milliaribus a Judaica 8 aut 20. Erit forte qui minutiora hæc contemnenda putabit: ego vero libenter fatebor, non unas me litteras super hujus loci interpretatione scripsisse: quia fidelitatis esse arbitror conjecturas non nisi ut conjecturas proferre, et quæ fieri potest ad certitudinem conniti indagando: quod quia interpretes multi non faciunt (quasi pudor sit in ea lingua quam tractant ignorare quidpiam) sæpe in gravissimos errores impingunt.*

Jam hoc folium facie una impressum erat, et in aversa facie imprimendum recognoscebam menda typographica notans 14 Julii 1677: cum ecce adferuntur Venetiis accuratiores de re tota litteræ 2 ejusdem datæ a P. Daniele Simonetti, post diligentissimum examen hæc renuntiante: Locus qui hodie la Fose dicitur, et olim (ut videtur) dicebatur la Fucca, tribus milliaribus Italicis distat ab utroque portu, id est a portu Malemoci, quem intrant majores naves, et a portu Littoris seu del Lido, quem etiam mediocres intrare solent. Locus vero Fose dictus, extendit se ad duo Germanica milliaria quoad latitudinem et longitudinem, in quo aqua est satis profunda et mare nudum C ita ut facile possint projicere anchoras, et ibi sistere naves donec habeant tempus commodum intrandi et auxilium periti ductoris, qui naves per profundum recurvumque meatum ad portum introducat, ne ad arenam impingentes prope portum (ut præfidentioribus solet nonnunquam contingere) naufragium faciant. *Hactenus ille: quibus conjecturam priorem partim explicantibus partim confirmantibus nolui fraudare lectorem; et ut properanti prælo quam minima injiceretur mora, interponere hæc malui: neque enim ita cito quam opus erat poterant mutari omnia atque ad pauciora contrahi, ut ex duobus observationibus fieret unica.*

u Onerariam *etiam vertit Hermolaus, Italice* Peota.

CAPUT XXXVII.

Veritas sancti Corporis a Patriarcha examinata et probata Translatio ejusdem solennis ad ecclesiam sanctæ Crucis.

Delato in Judaicam corpore, a

Detulit autem cymba illa corpus sanctum usque a Castellum, ubi illud præsentatum est Reverendissimæ Dominationi D. Mocenigi Justiniani, primi Venetiarum Patriarchæ, qui jussit ut secreto deportaretur ad Dominas sanctæ Crucis in Judaica, districte prohibendo ne illi honor aliquis aut reverentia exhiberetur, priusquam certior esset factus ipsum vere esse corpus S. Athanasii, Doctoris Ecclesiæ Catholicæ, qui fecit pulchrum istud Symbolum quod incipit, Quicumque vult salvus esse ante omnia opus est ut teneat Catholicam fidem. Volens ergo de re tota certificari, quamvis jam antea locutus fuisset cum supradicto Mag. Jacobo Tonsore, qui sæpius visitaverat et inspexerat ipsum sanctum corpus, uti supradictum est; statim tamen atque navis appulit, jussit Dominatio sua Patriarchalis illum accersiri, simulque naupegum qui gloriosum corpus ex sua capella Constantinopoli abstulerat; cum unus nihil sciret de altero, et naupegum nunquam allocutus fuisset nedum examinasset Tonsor prædictus. D AUCTORE D. P. *Patriarcha naupegum examinat coram locorum perito:*

433 Tum hoc præsente cœpit Patriarcha, juxta ea quæ antea ex Tonsore audiverat interrogare naupegum, unde corpus illud sustulisset. Qui respondit, E regione et civitate Constantinopolitana. Ex quo vico? inquit Patriarcha. Ex eo respondit naupegus qui Ixirolaphus dicitur, ubi est columna grandis et pulchra. De qua ecclesia? inquit. De ecclesia S. Athanasii, respondit alter. Ille iterum, De qua capella? De una retulit alter quæ plumbo tegitur. Interrogatus autem de forma sepulturæ, respondit, capsam fuisse ligneam: sed et de signis unde cognosci distinctius posset requisitus, dixit aforis et deintus pictam esse. Quin et circa ipsas figuras ibidem depictas examinatus, respondit figuram abintus videri S. Athanasii. Denique ad omnem quæ sibi fiebat quæstionem respondit naupegus ita congrue et conformiter ad ante relata a Tonsore, ut dubitari non posset, quin omnia cum veritate consisterent; et Dominatio sua Patriarchalis, cum omnibus super eo negotio constitutis, satisfactum sibi plenissime faterentur. Quia autem Tonsor antea dixerat, ipsum corpus sanctum habere retro in tergo duas maculas nigras, etiam hoc exploratum fuit, inventæque reipsa maculæ illæ sunt. Postremo interrogatus naupegus, num de illo corpore fama esset certa et constans, ipsum esse S. Athanasii Doctoris Ecclesiæ; respondit omnino talem ibi esse. *ex cujus responsis per omnia conformibus veritati,* E

434 Alterum præterea testimonium veritati prædictæ obtigit hoc modo. Nobilis quidam e familia Justinianæa, Constantinopolim propter quædam negotia sua erat profectus, eo tempore quo istic grandis pestilentia sæviebat: a cujus contagione ut securior et remotior esset nobilis prædictus, hospitium sibi dele erat apud illum Sacerdotem, in cujus F cura erat prædictum sanctum corpus; cum eoque manserat mensibus sex, ab eodem linguam Græcam discens, et interea sæpius ipsum sanctum corpus inspiciens. Hic interrogatus num illud agniturus esset si videret, respondit, se id non posse promittere, eo quod jam anni sex transiissent ab eo tempore quo ultimum vidit; unum tantum se recordari, quod scilicet digitus unus deesset manui dexteræ. Rogatus deinde est ut dignaretur per sese accedere ad moniales sanctæ Crucis in Judaica: quod ille libenter fecit: statimque ut vidit manum digito mutilam, Certissimo, inquit, hoc est corpus quod vidi: digitus autem qui hic deest, servatur ab antiquo in ecclesia S. Laurentii *b* Venetiis. *alteriusque testis assertione digitum unum deesse recordantis,* b

435 Maxima præterea et exactissima diligentia nostri Reverendissimi Domini Patriarchæ actum est, ut plura alia veritatis prædictæ argumenta clara haberentur, a die decima *c* Aprilis, usque *d* in diem undecimam Maji: tempus enim intermedium totum exactum est interrogandis et diversimode examinandis, tam ipsa naupego, qui corpus a capella S. Athanasii sustulisse se affirmabat, quam navarcho seu patrono ipsius navis, omnibusque iis, a quibus indicium aliquod vel documentum haberi circa rem istam posset, ad certo dilucideque sciendum ipsum esse c d *nec non aliis argumentis certior factus de ipsius corporis veritate,*

A esse verum corpus S. Athanasii. Habita igitur tam plena certitudine, magno cum fervore convertit se sua Reverendissima Dominatio ad honorandum tam sacrum pignus; neque Patriarcha tantum, sed et multi alii Episcopi ac Prælati, ipseque Illustrissimus Senatus Venetus cum omni populo, consenserunt ad celebrandam, quam maxima fieri posset et conveniebat pompa, Translationem gloriosissimi istius Sancti, quem Deus ipse, per tam evidentem demonstrationem veritatis, singulari prorsus honore dignum significarat.

AUCTORE D. F.

Dominica infra octavam Ascensionis,

436 Parata sunt autem omnia huc spectantia in Dominicam infra Octavam Ascensionis sanctissimæ: quando sub auroram misit Dominatio sua Reverendissima, qui sanctum corpus secreto transferrent, a sancta Cruce in Judaica, ad ecclesiam S. Marci: ubi debita cum devotione et reverentia collocatum fuit supra aram principem, pannis aureis pretiosissime splendidissimeque vestitam. Præparatum insuper fuerat ex maximis navibus, inter sese firmiter concatenatis contabulatisque, pegma spatiosum, instructum sedilibus, pannisque sericis diversi coloris aureisque speciosissime adornatum, ut gratissimum cominus eminusque intuentibus præberet spectaculum. Competenti autem hora convenerunt Reverendissimus Dominus Patriarcha cum suis e Suffraganeis, et D. Episcopus f Patavinus cum aliis Episcopis et Prælatis, qui tunc Venetiis inveniebantur quindecim aut sedecim, mitrati omnes: item cunctæ Sacerdotales congregationes numero novem, cunctique Religiosi cum suis Capitulis solenniter apparatis, intra suas quique planas naves. Tum quatuor majores Scholæ cum suis luminaribus; ac denique Serenissimus g Princeps cum suo nobilissimo ornatissimoque Senatu, ad debitam reverentiam sancto corpori exhibendam.

faciendam translationem instituit:

B e f g

437 Verum ubi hæc splendidissima h pompa ad aream S. Marci appulit, vehementior mari incubuit ventus, quam processioni ordinate faciendæ convenire videbatur per aquas sic turbatas. Procedendum nihilominus censuit Reverendissima sua Dominatio, confidens in Domino et servo ejus. Itaque procedere cœperunt primum quatuor Scholæ, tum Religiosi, deinde Congregationes, ac denique Capitulum S. Marci cum Illustrissimo Senatu. Quibus procedentibus, jussit Patriarcha ut Episcopi octo Pontificaliter vestiti atque mitrati subjicerent humeros sacro feretro, collocando supra contabulationem prædictam loco excelso et eminenti, prout factum, sedentibus circumquaque Reverendissimo Patriarcha cum Episcopis et Prælatis, Serenissimoque Principe et Senatoribus ejus. Quibus omnibus in destinata sibi sedilia receptis, posuit ventus, conquievit mare, et facta est tranquillitas magna et admirabilis.

h

prout factum sedata subito tempestate,

C

438 In hunc modum discessum a littore est versus Judaicam, magno cum jubilo et lætitia universorum, personantibus tubis tibiisque et omnis generis instrumentis musicis. Exscensionem autem omnes fecerunt eodem quo venerant ordine, Scholæ, Religiosi, Congregationes Sacerdotum, et ceteri ad parochiam i S. Euphemiæ, atque ad sanctam Crucem processerunt per insulam, totam virentibus ramis herbisque instratam ac convestitam: campum vero illius omnem implebant tentoria, ordinate atque devote disposita. Interim paulatim adnatabat machina, sanctum corpus cum suo Reverendissimo ac Serenissimo comitatu ferens: quæ ubi etiam ipsa in modum currus triumphalis applicuit, progredientibus obviam pluribus parochiarum Venetarum Plebanis, cereos grandes ardentes gestantibus, sublatum est feretrum humeris prædictorum Prælatorum, atque intra ecclesiam sanctæ Crucis delatum, in ejusque medio impositum excelso pegmati ad id præparato. D

cum magna solennitate et pietate,

i

439 Neque vero sine mysterio fuisse videtur, quod prælaudatus navarchus ejus sancti corpus, qui dum vixit pro fide sanctæ Crucis adeo viriliter decertavit, donandum censuerit ejusdem sanctissimæ Crucis ecclesiæ: quandoquidem etiam Domino Deo placuerit, ut vitam finiret atque ad perpetuam gloriam transiret in pervigilio Crucis inventæ. Collocato autem, ut diximus, corpore, recitata fuit brevis oratio, qua Deus laudabatur de tali dono ac munere, huic benedictæ civitati Venetiarum oblato, quod esset verum corpus unius ex sanctæ Ecclesiæ Doctoribus. Actæ deinde gratiæ sunt Reverendissimo D. Patriarchæ, omnibusque Episcopis et Prælatis eum comitantibus, tum Serenissimo Principi totique Illustrissimo Senatui, et omnibus eos secutis, de tali ac tanto honore.

ad ecclesiam S. Crucis ducta pompa

440 Neque vero ab hominum memoria visa est solennitas tam ornata tamque devota. Rapuerat illa omnium oculos animosque statim a principio, quando sanctum corpus deferebatur ab ecclesia S. Marci; magis vero in progressu per aquam; maxime autem dum poneretur loco suo, cum tanta quiete ac reverentia, in adeo grandi populi undique affluentis multitudine, ut nullus strepitus, nullum uspiam scandalum fuerit notatum, nihil etiam amissum perditumve. Quare consolatissimi omnes recesserunt, agnoscentes rem totam certissimo actam esse ex Dei omnipotentis voluntate, ad honorandum Servum suum in hoc benedicto loco sanctæ Crucis: quod et demonstrare non cessat quotidianis evidentibusque miraculis ac signis, quæ istic Divina majestas operatur, in favorem omnium qui se meritis et intercessioni S. Athanasii commendant. Unde licet probationes prædictæ deficerent, ad declarandum quod hoc sit verum corpus S. Athanasii, qui scripsit pulchrum istud Symbolum, Quicumque vult salvus esse; miraculosæ tamen gratiæ, quas fecit Deus specialibus quibusdam personis, ad ipsum Symbolum ejusque gloriosum auctorem pie devotis, sufficerent ad plenam certitudinem faciendam. Aliquas, earum ne longior prolixitas fastidium pariat, hic consequenter subnectam.

longe splendidissima.

E

ANNOTATA.

a *Exigua insula, ubi prima Veneti Episcopi sedes fuit, unde et* Castellanenses Episcopi *dicebantur, estque civitati ex parte orientali extima, eique per pontem connexa ipsum Portum proxime prospiciens.*

b *Sanctimonialium hæc est ecclesia, ei in qua S. Marci basilica est insulæ vicinior, in qua etiam est* ecclesiæ S. Georgii Græcorum, *cujus antea cap.* 36 *facta mentio.* F

c *Anno* 1454 *Pascha fuit* 21 *Aprilis: cœptum ergo examen ante hebdomadam Sanctam, die Jovis post Dominicam Passionis.*

d *In Italico dicitur* usque in diem Translationis, qui fuit undecimus Maji. *Verum inferius dicitur Translatio facta* Dominica infra octavam Ascensionis, *quæ Dominica eo anno, littera Dominicali F, fuit dies* 2 Junii. *Itaque cespitationem scriptoris claram corrigens, delevi verba loco non suo posita. Voluit fortasse auctor dicere,* 11 *Maji finito examine, constitutum fuisse, ut fieret solennis translatio jam dicta Dominica. Nec vero apparatui necessario brevius tempus, quam trium hebdomadarum, sufficere poterat; tot autem præcise numerantur ab* 11 *Maji ad* 2 *Junii.*

e Chorepiscopos *intellige, pro ecclesiis* Castellana et Gradensi *sub uno Veneti Patriarchatus titulo unitis.*

f Fantinus Dandulus, *nobilis Venetus, Patavinæ ecclesiæ præfuit ab anno* 1448 *ad* 1459.

g

A g Franciscus Fuscanus, *Dux seu Princeps Venetiarum, ab anno* 1423 *ad* 1457, *longævo regimine id assecutus, ut successorem vivus acciperet, quod ei mortem acceleravit.*

h *Totam hanc pompam prætermittit Hermolaus : econtra primam receptionem, qua sanctum corpus ad Castellum excepit Patriarcha, commendat a festivo apparatu totius prope civitatis in occursum effusæ, et gratiarum ægris corporibus impetrandarum spe visere ac contingere gestientis.*

i Parochia S. Euphemiæ *in ipsa Judaica, inter* 110 *parochias urbis Venetæ censetur ultima, vulgo* S. Fumia.

CAUT XXVIII.

Miracula S. Athanasii præcipue post translationem corporis.

Odor suavis e corpore procedit,

Primum quod S. Athanasius fecit miraculum, censeri debet suavissimus odor, procedens ab ejus corpore, eo in loco in quo fuit depositum, cum maxima circumstantium omnium admiratione. Quanto enim ad eum locum quisque accedebat propius, tanto magis illum suaviusque percipiebat, et cum stupore B dicebat, Quæ ista est fragrantia? quam mirabilis? In ipso autem suæ Translationis glorioso die, quacumque sacrum corpus transibat, idem odor percipiebatur.

sanantur, pestilentia laborans juvenis,

442 Fuerat præsens Venetiis juvenis quidam Parmensis, cum sacrum corpus ex navi elatum primo deponeretur apud sanctam Crucem : huic deinde pestis advenit : qua invalescente, apparuit ei noctu Sanctus quidam Episcopus, eumque confortans, Ne animum, inquit, desponde : sed vade ad sanctam Crucem in Judaica, ibique devote recitans ter Pater et Ave, jubo tibi admoveri reliquias illius Sancti, et statim liber eris. Fecit postridie quod jussus erat æger circa horam Vesperarum, accessit ad ecclesiam sanctæ Crucis, ubi reperit occupatos Sacerdotes in sancto corpore apte decenterque collocando; Reliquias ejus affectæ corporis parti admovit, moxque convaluit : quod cum ejus quidam proximus consanguineus, in cujus comitatu advenerat, dubitaret credere; Tuis, inquit juvenis, manibus explora num veritatem loquar. Exploravit ille, et ita rem se habere cognovit ac credidit.

mulier paralytica,

443 Mulier quædam gravissimam patiebatur infirmitatem per annos quindecim, qua omnes ejus C nervi contrahebantur, adeo ut toto corpore assiderata instar paralyticæ tremeret. Nulli eam medici, medicinæ nullæ juvare potuerant; sed magis magisque aggravabatur malum. Cum ergo intellexisset delatum esse Venetias gloriosum corpus S. Athanasii, sæpius sæpiusque ejusdem precibus se commendare cœpit. Quadam autem die plus solito patiens, auxit etiam devotionem ac fidem, rogans Deum per benedicti illius Sancti merita, ut siquidem saluti animæ suæ expedire cognosceret, hanc infirmitatem a se auferret. Et hanc orationem faciens melius sibi fieri sensit, ipsoque die persanata extitit, nec amplius morbum illum est passa.

alia caput et brachium dolens,

444 Mulier quædam, totis quatuor mensibus cum maximo capitis cruciatu conflictata, nec minori in brachio, statim ut se commendavit S. Athanasio utriusque membri sanitatem obtinuit, et utriusque cereum simulacrum attulit, ad visitandum sanctum corpus cum gratiarum actione veniens. Alia mulier

puer cæcutiens,

filiolum habebat, capite tantum inflato ut nullam lucem oculis admitteret : posuit autem eum super altare S. Athanasii, et puer coram multis præsentibus aperuit oculos ac clare videre cœpit. Tertia, eaque nobilis continuo anno brachium dolebat adeo graviter ut ipsum nulla posset ratione movere : quæ Sancto se commendans, et Quicumque recitans, D atque affectam partem Cruce signans, subito liberatam a cruciatu illo sese experta et mirata est.

fœdus in facie morbus,

445 Altera fœdum in facie morbum patiebatur, nec a medicis vel medicinis ullum ferebat auxilium : quare multum anxia decrevit visitare corpus S. Athanasii, coram quo orans dixit; Domine Deus, per merita hujus gloriosi Sancti, dignare mihi reddere sanitatem, quam medici ac medicinæ restituere nequeunt : tum globulorum precatoriorum sertum, quod corpori sancto admoverat, applicuit vultui, eo se loco devote signans ubi malum sedebat, et sanata fuit. Nobilis quidam grandi et continua, quam patiebatur, febri ad mortem adductus, vovit prædicto glorioso Sancto, quod si a febre liberaretur, nullum alium ad locum prius iret, quam ad visitandum ejus corpus, ibique pulchram Missam cantari faceret : moxque sanatus votum suum cum singulari devotione implevit.

vehemens febris,

puer moribundus,

446 Mulieris cujusdam infirmus filius magis magisque quotidie vergebat ad mortem : sed ad votum matris, ceream pro eo statuam cum Missa, si sanaretur dicenda, promittentis, subito convaluit. Alius E puer, quatuor mensium spatio assideratus, erat sub cura medicorum; sed eam nihil proficere experiens mater huic glorioso Sancto eum commendavit, et brevi spatio persanatum habuit. Juvenis quidam incurabili infirmitate novem annis laborans, signavit se candela quæ corpus sacrum attigerat, subitoque convaluit, atque vovit ipsum sanctum corpus visitare : sed quia votum implere neglexit, eadem ipsi infirmitas et multo quam antea gravior rediit. Femina quædam habebat filium qui spatio quinque mensium diu noctuque non desinebat ejulare, præ cruciatu quem sustinebat : quod cernens afflicta mater puero que compatiens, recordata est hujus benedicti Sancti, vovitque deferre filium in ecclesiam ubi ejus corpus servatur. Nec mora : sanatus est puer, et votum suum læta mater implere festinavit.

alius paralyticus,

morbus incurabilis,

mulier parte corporis impedita,

447 Alia femina, quadam sui corporis parte impedita, commendabat se variis quibus devote afficiebatur Sanctis, præcipue in eorumdem festivitatibus gratiam postulans sanitatis : denique etiam ad S. Athanasium se convertens, subitoque curata, nescivit cuinam potissimum, ex pluribus quos invocaverat, acceptam deberet sanitatem referre. Hinc vario cogitationum æstu jactata cum multum anxiaretur, et die quadam orto inter ipsam et consortem litigio F coacta fuisset domo egredi, denuo se commendavit S. Athanasio, dicens, O sancte Athanasi, si tu es ille per cujus merita Deus mihi contulit sanitatem, fac obsecro ut domum revertens pacem inveniam : eodemque die desideratæ gratiæ compos facta, vitam deinceps cum consorte egit in pace, quemadmodum antea.

eadem pacem obtinet,

15 peregrini e nave ejecti fluctu recurrente in eamdem reponuntur.

448 Triremis quædam peregrina jactabatur tempestate in mari, cum superveniens fluctus quindecim ex eo homines rapuit, et ceteros ita conterruit, ut de vita sua desperantes peccata invicem confiterentur. Erat inter eos quidam, qui Constantinopoli existens fuerat devotus S. Athanasio : huic ergo votum facit : et ecce fluctus, ab alio latere in navim veniens, ipsos illos quidecim quos prior excusserat in eam reposuit, factaque est subito tranquillitas magna. Scientes autem quod corpus S. Athanasii Venetiis jam esset, quam primum potuere istuc venerunt : votoque quo erant obligati expleto, sanctimonialibus narraverunt miraculum quod sibi acciderat.

449 Nobili cuidam matronæ famula erat assiderata, multumque afflicta, eo quod nullam haberet absque subaxillaribus fulcris gradiendi facultatem. Huic

A Huic in visione apparuit Episcopus quidam dicens : Vade ad sanctam Crucem in Judaica, et isti Sancto te commenda : ipse enim, Dei gratia mediante, te sanabit. Evigilans porro dixit dominæ suæ quæcumque viderat et audierat, rogans ut ipsam duceret ad sanctam Crucem, ubi est istud corpus sanctum. Ipso ergo illo matutino tempore deduxit eam matrona prædicta cum suis furcillis ad prædictum Sanctum, mandans duobus famulis ut eam de cymba elatam carrucæque impositam veherent ad ecclesiam : quæ multum devoto se commendavit benedicto isti Sancto, ac deinde domum, revecta est cum domina sua. Sequenti autem nocte apparuit eidem Episcopus prædictus, eamque palpavit per omnes eas partes corporis in quibus erat assiderata; dixitque, Scias te esse sanam; abstulitque furculas juxta positas, detulitque ad alteram cubiculi partem. Evigilans autem illa somniasse se credebat, atque ad furculas capiendas manum extendens deesse illas deprehendit. Tentavit ergo num absque iis movere se posset, movebatque se optime : quare subito assurgens, maxima cum lætitia perrexit ad cubiculum dominæ suæ; et quidquid acciderat sibi eidem narravit. Die autem facto venit ad sanctam Crucem in Judaica cum gaudio magno, curavitque ibi cantandam Missam in honorem hujus gloriosi S. Athanasii : et in monumentum facti in se miraculi ibidem appendit furculas suas, laudans Deum et hunc benedictum Sanctum, qui tam pulchrum miraculum in se fuerat operatus.

AUCTORE D. P. Ancilla paralytica advecta ad corpus,

Sancto per somnum apparente convalescit,

B

450 Vir quidam honestus ex Pastena et duo ejus filii patiebantur gravem infirmitatem : cumque ei venisset in memoriam egregia festivitas qua celebrata fuerat S. Athanasii translatio, eidem sese et filios suos devovit : eademque hora sanati sunt omnes ab infirmitate illa. Similiter subito convaluit puer, quem animam agere videns mater, eidem Sancto devoverat. Mulier quædam ex Herza, mensibus octo infirma, et tam dire cruciata ut diu noctuque vociferaretur ejulans, nulloque invento remedio ad mortis articulum deducta judicaretur; recordata est gloriosi S. Athanasii, eique se commendavit cum desiderio tangendi aliquid de reliquiis ejus. Venit autem ei in mentem annulus, quem ab Episcopo Patavino acceperant Reverendæ Matres monasterii a Corpore Domini nuncupati, qui annulus sancti corporis attactu erat consecratus. Petiit ergo illum sibi afferri ex dicto monasterio, allatumque posuit eo loco ubi majorem sentiebat cruciatum, ac subito dormire cœpit, viditque pueros multos albis vestitos, interque eos virum illustrem, qui et dixit : Quid tibi est mulier? Illa vera, Ah! malum grande. Ipse autem capiti ejus imposuit manum dicens : Redde te mihi sponte, nullum enim amplius malum senties. Tunc illa curiosius intuens vidit eum esse absque capite : et experrecta narravit viro suo per ordinem quæ viderat. Cui vir suus : Scias, inquit, eum Sanctum, qui habetur ad sanctam Crucem, cuique te commendasti, non habere caput. Ab eaque hora et deinceps remansit sana ab omni infirmitate.

sanantur pater cum 2 filiis a gravi morbo,

mulier moribunda,

C

451 Mulier alia a primis pueritiæ annis maximum dolorem patiebatur in tibia ex quodam ejus defectu; adeo ut non nisi pauxillum posset ambulare. Cum igitur annis multis eam infirmitatem tolerasset, commendavit se S. Athanasio, cui jam antea multum devota fuerat, haud paucis ab eo gratiis aliis munerata. Quamvis autem difficilis impetratu ipsi videretur sanitas sua, cum magna tamen fiducia et devotione etiam hanc gratiam ab eodem decrevit petere, votis et precibus ad eum directis : subitoque liberam se sentiens, ambulare cœpit, solita deinceps dicere sæpius, quod libenter fecisset manus unius jacturam pro facultate ambulandi obtinenda. Quare ex eo quod sibi acciderat consolatissima remansit, nec videbatur expleri posse agendis Deo gratiis et benedicto ejus Sancto, pro favore tam singulari. Infans quidam ita leprosus in mundum natus erat, ut cum fasciæ ei ac panni mutarentur, carnes deciderent et tenella ossa totius corporis nuda apparerent. Non audebat illius mater medicamentorum quidpiam admovere ei, metuens ne pejus exinde haberet: solum cum devotione et fide maxima recursum habuit ad S. Athanasium : cui mox atque votum fecit, infans totus sanus integerque apparuit, tamquam nihil mali unquam passus. D

alia tibiam dolens,

puer leprosus:

452 Juvenis quidam, annis quatuor incurabili consumptus lepra, erat a medicis depositus : quare ad S. Athanasium vota et spem convertit, ac subito melius habere cœpit, cuteque siccata nihil ei veteris morbi remansit præter exiguum vestigium, eo loci ubi primum apparuerat. Erat autem tunc dies Sabbati, Lunæ autem sequenti venit ipse ad visitandum benedictum hunc S. Athanasium : et in memoriam tanti miraculi, posito veteri, assumpsit nomen Athanasii. Puer quidam annis jam tribus quartana laborabat febri admodum vehementi, et nullum in medicis aut medicinis reperiebat levamen, donec pater suus eum commendavit S. Athanasio, cujus meritis ille mox persanatus fuit.

item juvenis,

et quartana laborans.

E

CAPUT XXXIX.

De cultu sacri capitis in Hispania et Gallia.

Sacrum S. Athanasii corpus, *non modo nunc carere capite deprehendit R. P. Aloysius Carnolius; sed a principio suæ ad Venetos translationis absque eo fuisse, manifeste apparet ex verbis relatis num. 446, cum S. Athanasius moriturdæ mulieri esset sine capite conspectus. Quamvis enim in tota præcedenti narratione et examine, super allati aut adferendi corporis veritate habito, nulla fiat mentio capitis deficientis; satis tamen id colligitur, primo ex verbis nobilis illius Veneti, qui num.* 430 *dubitabat an sæpe sibi visum corpus esset agniturus, post annos sex quibus Constantinopoli non fuerat, nisi ex digiti unius defectu; et ex duabus maculis nigris, in tergo ejusdem corporis requisitis, juxta Jacobi tonsoris testimonium. Quanto enim distinctiora magisque obvia indicia seu signa distinctiva desumi potuissent, ex forma et statu vultus, integri, aut extremitatibus narium, aurium, vel labiorum deficientium minuti; qualia in plerisque eorum, quæ post mortem integra quadamtenus monstrantur, corporum Sanctorum passim conspexisse memini? Deinde ordinarii sacci mensura, qui corpus capere non potuisset, nisi flexis in* F *tergus pedibus immissum foret; suadet, capite imminutum fuisse truncum, nam etiam hoc altius succo extitisset, nec sivisset naupego eumdem saccum abscondere sub eo quem indutus erat burdocucullo : absque illo autem sarcina, haud multo plus quam tres et medium pedes longa, deferri sub axilla haut difficulter in sacco potuit.*

Corpus Venetias allatum sine capite :

454 *At quonam delatum caput dicemus? Venetiis creditur, pridem illud Romæ haberi. Id si fuit, admodum pridem fuisse oportuit : nam modo nulla ejus ibi notitia aut memoria. Fr. Gregorius Bravus de Sotomayor, in historia Monasterii Vallis-Venarum vulgo Valvanera, in termino Calagurritanæ Diœceseos, parte 1 cap. 8 f. 40, inter alia argumenta quibus conatur probare, veram esse traditionem loci, quo creditur S. Athanasius Alexandriæ Episcopus ibidem, persequente ipsum Constantio, delituisse, et cœnobii coquum egisse, quarto loco allegat,* quod hac traditione instante, antiqui Patres hujus cœnobii a quodam summo Pontifice adepti sunt Casulam S. Athanasii, et caput cum lingua : quæ honorifice adservantur inter alias Reliquias in majori ara. *Traditionem ipsam probare non possum : ideoque Antonio de Yepez magis assentior,*

hoc in Hispania esse dicitur una cum incorrupta lingua.

A *sentior, coquum Monasterii Athanasium, cujus ibi memoria cum sanctitatis opinione viget, et cujus occasione nata sit opinio de latebra S. Athanasio Alexandrino istic præbita, fuisse Ordinis Benedictini monachum. Idem cum Yepesio censet Tamayus de Salazar ad hunc diem, in suo Martyrologio Hispanico : neque movetur eo argumento Bravi*, quod fere in omnibus privilegiis, gratiis et indulgentiis, quibus hunc locum locupletarunt summi Romani Pontifices, asseritur ea illos concedere in honorem B. Mariæ et S. Athanasii Doctoris magni, qui in illa habitavit domo; et quod Innocentius III Pontifex Maximus, qui Ecclesiam ad ann. MCXCVII gubernavit, et Athanasii vitam scripsit, concessit huic domui magnas Indulgentias, contemplatione sancti Doctoris, referens habitaculum in ea. *Si tamen pars altera traditionis de Casula, Capite, Lingua Roma allatis subsistit, quam credere volo ipsarum Reliquiarum exhibitione præsenti probari posse; eo illa evaderet verosimilior, quo integritas hactenus servatæ linguæ vero quoque similius facit ex corpore hactenus integro ipsam esse.*

Galli dicunt haberi in diœcesi Turonensi,

455 *Verum Hispanis adversantur Franci, apud quos in diœcesi Turonensi pagus est,* du Serrin *dictus, in eoque ecclesia parochialis, quæ S. Athanasii Alexandrini caput hodieque ostentat : quod, uti super his rogatus R. P. Guilielmus Quirini nobis scripsit,* B creduntur Alexandria attulisse et isthic deposuisse Domini de San-Blansé, pagi Serrenio vicini, qui et Duces Andegavenses olim et Reges Hierusalem. *Topographicæ tabulæ, quatuor leucarum intervallo a Turonensi Metropoli, trans meridionalem Indræ fluvii ripam, collocant pagum* San-Branché, *id est S. Pancratii (nam etiam Itali* Brancatium *ex* Pancratio *faciunt) quod prædictus Pater, ex vulgi corrupta pronuntiatione, videtur in* Blansé *convertisse. Huic ergo vicinus est* Serrinii *vicus, in tabula prætermissus; in quo jam dictus Pater (quem suus pro hoc opere zelus compulit ipsummet eo ire) invenit an.* MDCLXXVI caput S. Athanasii, argenteo capiti inclusum, et honestius quam alias viderat asservatum, sed absque scripturis ullis : *accepit tamen a Pastore* loci, qui in Apostolicis litteris appellatur S. Athanasii, *exemplar Archiepiscopalis mandati, ante non multos menses editi, quod ex Gallico placet Latinum facere.*

in pago du Serrin,

456 Michael Dei misericordia et sanctæ Sedis Apostolicæ gratia Archiepiscopus Turonensis, caritativis fidelibus nostræ diœcesis salutem et benedictionem in Domino Jesu Christo, qui est Deus pacis et C caritatis. Nescio quo modo fiat, ut res magis sanctæ et majori veneratione dignæ, majori plerumque premantur pauperie. Certe non absque gemitu nostro intueri possumus, veterem illam Serrinii ecclesiam, non minus antiquitate sua quam pretiosarum Reliquiarum thesauris commendabilem, eo redactam D paupertate loci, ut ruinam undique minitetur. Cogimur ergo caritatem fidelium diœcesis nostræ et aliarum implorare, ut conferre velint aliquid de suo abundanti ad restaurationem istius loci, supra quem eam benedictionum cœlestium largitatem effudit cœlum, quam testantur Indulgentiæ plenariæ eidem concessæ, intuitu magni S. Athanasii, cujus caput illa integrum possidet, cum aliis pluribus pretiosis Reliquiis : quarum Indulgentiarum thesaurus aperietur ad primas Vesperas festi ejusdem Sancti, prima die proximi Maji, omnibus personis caritativis, qui de suo illic tribuent aliquid, pollicendo, quod futuri sint participes, generatim et particulatim, omnium precum, quæ ibidem loci fient. Dilectos autem nostros Priores et Curatos vicinos exhortamur, ut cum sua quisque plebe illuc processionaliter accedant, reddentes vota sua, et commissos sibi populos efficaci exemplo ad idem præstandum invitantes, ut scilicet præsentes adsint processioni et prædicationi ibidem faciendæ, et cum benedictione sanctissimi Sacramenti terminandæ. Datum Turonibus, sub signo nostro et sigillo Archiepiscopali, cum subsignatione Secretarii quoque nostri, XVIII Aprilis MDCLXXVI.

AUCTORE D. P.

ubi ejus intuitu propositæ Indulgentiæ.

457 *Non est meum componere controversiam, quæ hinc existit inter Hispanos et Francos : Nam si his* E *difficile est probare, Alexandria acceptum esse quod habent caput; nihilo minus laborabunt Hispani, ut probent se Roma accepisse quod obtinent. Si objiciatur Hispanis credibile esse, Reliquias quas ostentant, capitis præsertim et linguæ, esse fortassis illius coci, unde sumpta occasio comminiscendi incolatum S. Athanasii Episcopi in illo loco : reponent Hispani, æque facile fieri potuisse, ut ex Constantinopolitano potius quam Alexandrino Patriarchatu acceperint Galli caput cujuspiam S. Athanasii Episcopi, puta Corinthiorum, qui colitur* V *Maji. Ad hæc, quam est incertum an coquus ille sanctus unquam in rerum natura fuerit, aut saltem an Athanasii nomine appellatus; tam videtur certum casulam simul asservatam cum capite signum Episcopi esse, non Fratris laici : itemque sola cranii ossa, omni carne nudata esse in Gallia; caput autem quod est in Hispania, uti linguam adhuc imputrem servat, ita et servare carnem saltem exuccam ; quod magis convenit ei statui in quo est reliquum corpus Venetiis. Quod si ita quis judicaret de capite Serriniensi, multo magis sic judicaret de costa, quam Joannes Schekmannus in Epitome seu Medulla gestorum Trevirensium, anno* 1617 F *excusa fol.* 55, *asserit in Monasterio S. Maximini servatam ; scilicet eam non posse credi S. Athanasii Alexandrini, si ejus est corpus servatum Venetiis, de quo non videtur dubitandum amplius.*

DE S. GERMANO EPISCOPO MART.

APUD AMBIANOS IN GALLIA.

J. B.

Commentarius R. P. Joannis Bollandi.

SECULO V

S. Germani natalis.

Celebratur VI *Nonas Maji natalis* S. Germani Episcopi et Martyris. *Ita MS. Florarium* : Eodem die S. Germani Episcopi et Martyris. *Idem habet Matricula Carthusiæ Ultrajectinæ a ducentis et amplius annis conscripta , et Belgica quædam Kalendaria. Heribertus Rosweydus noster in Fastis Sanctorum* : Germanus Anglus Episcopus et Martyr 11 Maji. *Philippus Ferrarius in generali Catalogo Sanctorum :* In Anglia S. Germani Episcopi et Martyris. *Citat Ferrarius* Fastos SS. Britanniæ auctore Heriberto Rosweydo Societ. Jesu. *At non Britanniæ Sanctorum Fastos peculiariter descripsit Rosweydus, sed omnium omnino,* quorum vitæ in Belgicis Bibliothecis manuscriptæ. *Eumdem Rosweydum citat, neminem alium , Joannes Wilsonus in Martyrologio Anglicano, ita scribens :* In inferiore Germania Festivitas S. Germani Episcopi et Martyris : hic Anglus natione, in inferiores illas provincias trajecit, Christi fidem prædicaturus, ubi tandem suam mercedem , martyrii scilicet coronam, adeptus

A adeptus est. Ejus Vita copiose manu exarata in quopiam Belgii monasterio extat, ut e Societate Jesu venerabilis Sacerdos testatur, atque hoc die ejus Festivitas consignata in libro qui Fasti Sanctorum inscribitur. *In secunda Martyrologii sui editione aliter illius elogium idem expressit Wilsonus :* Eodem die in inferiori Germania depositio S. Germani Episcopi et Martyris, natione Angli, qui cum in Brabantiam trajecisset; inde in Frisiam, Christi fidem prædicaturus, in mercedem gloriam martyrii adeptus est circiter annum Christi DCCL.

AUCTORE J. B.

2 *Quod cum Anglum Rosweydus scripsit, id non ita præcise accipiendum, quasi ea gente, quæ ex Saxonia inferiore advecta Britanniam a mille prope ac ducentis annis tenet, fuerit ortus; sed quia ex plurium gentium, quæ nunc Anglorum monarchæ parent, aliqua natus, et a S. Germano Autisiodorensi, in ea ipsa provincia, quæ nunc Anglia dicitur, Christo adjunctus. Rosweydi auctoritate libenter Anglum Wilsonus appellavit. Ferrarius utrumque, ultra etiam quam prævirent, secutus, absolute in Anglia eum locat, quasi isthic vel Episcopatum gesserit, vel obierit mortem. At Vitæ illius Scriptor parentem ejus* Scotorum gentis Principem *vocat, non quasi S. Germanus Autisiodorensis, cum in Britanniam (ut infra dicetur, narratque Constantius in ejus Vita, et Beda lib.* 1. *Ecclesiast. Anglor. cap.* 17 *et quatuor sequentibus) profectus est, vel Hiberniam adierit, quæ, ut idem Beda scribit lib.* 1 *cap.* 1 propria patria Scottorum est; *vel in Septemtrionali Cluydæ amnis ripa situm, urbique munitissimæ Arcluith oppositum, terræ tractum, ad quem* Scotti *(ut idem tradit)* iisdem *fere Valentiniani III temporibus, aut non multo prius*, advenientes sibi locum patriæ fecerunt. *Sed fuit ille Scoticæ gentis Princeps Audinus tunc in Britannia, sive pulsus e patria, sive legatione aliqua ad Britonnos functus, sive erat fortassis amicior tunc Britannis in aliqua Scotorum Hibernicorum provincia. Neque illud alioquin insolitum, ut e gentibus invicem bello dissidentibus, viri etiam illustres quandoque in hostili solo degant. Et vero circa eadem hæc tempora Scoti quidam inter ipsos Romanos non sine nominis celebritate versati sunt, ut C. Cælius Sedulius Presbyter et poeta.*

B

Non Anglus is fuit,

sed Scotus,

3 *Fuit hic postea Audinus multis fortassis e sua gente suscipiendæ fidei auctor, ad quos ut Episcopus mitteretur continuo curatum.* Florentio et Dionysio Coss. *sive Christi anno* CCCCXXIX, Agricola Pelagianus, *ut in Chronico Prosper Aquitanus scribit*, Severiani Episcopi Pelagiani filius, Ecclesias Britanniæ dogmatis sui insinuatione corrupit. Sed actione Palladii diaconi Papa Cœlestinus Germanum Autisiodorensem Episcopum vice sua mittit, et deturbatis hæreticis Britannos ad Catholicam fidem redigit. *Et biennio post,* Basso et Antiocho Coss. *idem Prosper sic scribit :* Ad Scotos in Christum credentes ordinatus a Papa Cœlestino Palladius Episcopus mittitur. *Verisimile est Germanum e Britannia reversum in Galliam, scripsisse Cœlestino quid isthic a se gestum esset, utque non modo profligatæ hæreses essent, et relata de Pictis aliisque barbaris victoria, sed et Scoti nonnulli Proceres ad Christum conversi, quibus mittendi aliqui una cum Episcopo Doctores viderentur : tum vero Palladium a Cœlestino missum, et ipsum fortassis gente Britonem; Britonibus certe faventem, cum ejus* actione *Germanum ad eos miserit Cœlestinus. Nam idem Prosper eadem occasione et liberatos hæresi Britannos et fide imbutos esse Scotos innuit, libro contra Collatorem, qui est quartus Responsionum adversus calumniatores doctrinæ S. Augustini, extatque tomo* 7 *Operum ejusdem Augustini; in eo ergo et libro cap.* 21 *ita scribit :* Unde et venerabilis memoriæ Pontifex Cœlestinus, cui ad Catholicæ Ecclesiæ præsidium multa Dominus gratiæ suæ dona largitus est, *et paucis interjectis.* Nec vero segniore cura ab hoc eodem morbo Britannias liberavit, quando quosdam inimicos gratiæ, solum suæ originis occupantes, etiam ab illo secreto exclusit Oceani, et ordinato Scotis Episcopo, dum Romanam insulam studet servare Catholicam, fecit etiam barbaram Christianam. Studuit *Cœlestinus* Romanam provinciam, *Britanniam, misso isthuc Germano,* servare Catholicam, et *simul* barbaram, *Scotiam videlicet,* fecit Christianam, *nonnullis per ipsum Germanum conversis. Aditu deinde in insulam patefacto per Palladium, absque alio fere operæ pretio, tota demum insula Christo subjugata est per Patricium. Sed de his plenius ad Vitam S. Patricii* XVII *Martii, S. Palladii* VI *Julii, S. Germani* XXXI *Julii.*

C

(quæ gens tunc conversa)

D

4 *Exaratam reperi Rosweydi manu schedam, in qua innuebat* S. Germanum, *Episcopum et Martyrem, qui* 11 *Maji colitur, sibi eum videri esse, cujus meminit Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii, ubi de S. Eloquio agit. Sed quæ isthic habet Molanus, sunt ex S. Eloquii vita transcripta, ubi ita efferuntur :* Igitur anno Verbi, carnem scilicet facti, Filii Dei pro salute ac redemptione humani generis incarnati, sexcentesimo quadragesimo sexto, regnante Clodovæo jam Christianissimo Rege, venit B. Eloquius ad Galliarum littora ex Hibernia insula, cum aliquibus venerabilibus viris, videlicet Fursæo, Ultano, Foillano, Boetio, Mombolo, Adalgiso, Hettono, Helano, Træsano, Germano, Verano, atque Columbano. *Verum aut illius vitæ Scriptorem memoriam fefellit (nec mirum, cum annis post S. Eloquii mortem ducentis vixerit) aut imperitus aliquis eam Vitam interpolavit, ut ad* III *Decembris dicemus. Et sane Vita S. Momboli quam dabimus* XVIII *Novembris, cum iisdem fere verbis descripta sit,* Helanum, Tresanum, Germanum, Veranum *non memorat. Vita S. Algisi, sive Adalgisi* II *Junii hos recenset ejus comites,* Ettonem, Gobanum, Eloquium, Corbicanum, Rodalgum *sive* Rodaldum. *Sed plures tum moderni tum mediæ ætatis scriptores, cum Sanctos commemorant qui e transmarinis partibus in Galliam aut Germaniam venerunt, omnes conjungunt, quamvis longo distantes temporis intervallo.*

nec S. Eloquii socius fuit seculo 7,

E

5 *Propior Germani nostri ætati Germanus ille SS. Helani et Gibriani Frater fuit.* Hic Gibrianus, *ut Flodoardus hist. Eccl. Remensis lib.* 4 *cap.* 9 *scribit,* Tesanus, Tresanus, Germanus, Veranus, Abranus, Petranus, cum tribus sororibus suis Frauda, Promptia, Possena, eligentes sibi super fluvium nomine Matronam opportuna degendi loca *etc. Memorantur iidem fratres et sorores in Vita S. Tresani* VII *Februarii, sed pro Tesano* Helanus, *pro Frauda* Franda. *Colitur S. Helanus* VII *Octobris, S. Guibrianus* VIII *Maji, quo die et reliquos dabimus, nisi proprios singulorum natales reperiamus. Horum ætatem indicat Sigebertus in Chronico ad an.* DIX Gabrianus Scottus, cum fratribus et sororibus in Gallia peregrinatus, urbem Remensem et vita et morte sua illustrat. *Quæ tamen aliena manu addita censet Miræus in sua Sigeberti editione, quod a codice Gemblacensi abessent; sed in pervetusto Lobiensi, quo sumus usi, habebantur, inque Laurentii Berri editione.*

F

nec S. Gibriani sec. 6,

6 *Wilsonus cum ad annum* DCCL *S. Germani martyrium retulit, videtur existimasse S. Bonifacii Archiepiscopi Moguntini et Germaniæ Apostoli comitem fuisse : nam is circiter annum* DCCLV *martyrium in Frisia subiit, cum sociis* LII, *quorum undecim solum ab auctoribus nominantur, nullus inter eos Germanus. Eorum, quorum nomina reticentur, unum extitisse Germanum an conjecerit Wilsonus, an uspiam legerit, haud scio : mihi difficile est credere, inter illos Episcopum fuisse, cum id non videantur omissuri fuisse diligentes scriptores rerum a Bonifacio gestarum. Proclivius erat, ut S. Gibriani fratrem, hoc die apud Ambianos coronatum*

nec S. Bonifacii sec. 8,

sed antiquior.

A *natum martyrio, atque anniversaria coli celebritate suspicaremur; cum ceterorum præterquam Gibriani et Tresani, nos natales gestaque lateant. Sed Gibriano multo antiquiorem Germanum hunc Vitæ illius historia ostendit, quippe a S. Germano Autisiodorensi anno Christi* CCCCXXIX, *aut non multo post baptizatum.*

Ejus vita quando scripta?

7 *Non est tamen Vita hæc optimæ notæ, quæ sit ab incerto auctore, quingentis fere post Germani decessum annis, non ex veteribus monumentis, sed populi fama conscripta. Testatur id in Prologo Auctor:* Hujus ergo Beatissimi actus seu passionem non vidimus, sed tamen a paganis ejus vitæ codicem succensum novimus. Nunc tamen Deo opitulante quidquid ex ejus gestis audivimus, dilucidare satagemus. *Liceret existimare non tam vulgi narratione accepisse Scriptorem quæ tradit, quam ex ipsis gestis, antea lectis auditisve, priusquam igne absumerentur; si, quis fuerit, ubi scripserit, aut quando, constaret. Parum certe curiosus fuit, ut ex iis patet, quæ nihil ad propositum facientia de Juliano Apostata narrantur, deque ridiculo, et anilium simili fabellarum occupati ab eo imperii modo. Porro quod cap. 6 num. 17 scribit,* Vir Sanctus prædicando per Normanniam ibat, *et cap. 7 num.* 20 qui est limes medius Normanniæ ac Franciæ; *consequens* B *est, hanc Vitam seculo Christiano decimo, aut fortassis etiam serius, scriptam esse, cum Westria sive occidua Franciæ ora, tum primum cœperit Normannia appellari, quando Rolloni Normannorum Duci, Christianam fidem amplexo, Carolus Simplex Francorum Rex Gislam filiam in matrimonium dedit, sub annum Christi* DCCCCXII, *inque dotem provinciam illam tradidit,* quam Nortmanniam, *inquit Auctor anonymus inter Normannicos Scriptores primus editus ab Andrea Duchesnio,* Northmanni vocaverunt, eo quod de Northwega egressi essent.

unde hic edita?

8 *Eam vitam ex vetustis codicibus Monasteriorum Thosani et Claromarescani descripserat Rosweydus: tertium exemplar a D. Joanne de S. Martino, Petri Loveti Bellovaci V. CL. fratre, congregationis Foliensis monacho, Ambianis accepi; quartum quoque indidem a D. Joanne Cauchie Canonico Ordinis Præmonstratensis, S. Germani in eadem urbe Curione. Sed in posterioribus hisce duobus exemplaribus deerat Prologus. Extabat eadem Vita, eodemque stylo, in MS. Ecclesiæ S. Martini Ultrajecti, sed passim breviata. Officium quoque Ecclesiasticum, ut vocant, quod in utraque S. Germani ecclesia decantari hoc die consuevit, idem venerabilis Curio nobis transmisit, in cujus Lectionibus, Hymnis, Antiphonis, Responsoriis eadem quæ in Vita* C *memorantur.*

Ejus ecclesia Ambiani,

9 *Duæ sunt apud Ambianos dicatæ S. Germano Martyri ecclesiæ: altera in urbe, structuræ elegantia nulli post Cathedralem secunda, a quingentis annis monasterio Ordinis Præmonstratensis, in eadem urbe, quod nunc S. Joannis appellatur, donata a Guidone Castellano Ambianensi ejusque conjuge Mathilde; nisi tamen post eam donationem renovata ac splendidius instaurata est: nam, ut Adrianus Morlerius Antiquitatum Ambianensium lib. 2 in Catalogo Abbatum S. Joannis testatur, in donationis instrumento solum* altare S. Germani *appellatur. Et vero cum* II *die Julii* MDCXLIII *summæ aræ lapidea tabula, ad sex pedes promovenda, ut nunc cernitur, esset sublata, sub ea exiguum e stanno vasculum repertum est, eique inclusa membrana in qua hæc erant inscripta:* Anno Domini MDXXVI, die Lunæ, nona mensis Julii, Reverendus in Christo Pater Nicolaus Ebronnensis Episcopus, de permissu et auctoritate Reverendi in Christo Patris ac Domini D. Francisci de Hallewin, Dei et sanctæ Sedis Apostolicæ gratia Episcopi Ambianensis, hanc ecclesiam et hoc altare in honorem S. Germani Episcopi et Martyris Sanctorumque omnium consecravit seu dedicavit; me Secretario dicti D. Episcopi Ambianensis subsignato præsente. De Courcelles. *Fuit autem Episcopus ille Ebro-* D *nensis Nicolaus Lagrene, ut testatur Morlerius, Hallewinii Episcopi Ambianensis Suffraganeus et Vicarius, Ordinis Præmonstratensis, Abbas Monasteriorum S. Joannis et Montis S. Martini, antea Pastor Ecclesiæ S. Germani, de qua hic agimus; idemque Paschasium Broetum, e primis S. Ignatii Sodalibus unum,* XII *die Martii pridie Dominicæ Passionis Sacerdotio initiavit, non anno* MDXXIII, *ut idem veterem epocham secutus scripsit Morlerius, sed* MDXXIV *quando littera Dominicali* B, *Pascha in* XXVII *Martii incidit. In ea ergo ecclesia Parochum agit ex eodem S. Joannis cœnobio Canonicus, cui ab Abbate suo præsentato, uti dicunt, id munus confert Episcopus. Ut ea parochia a Regularibus administraretur obtinuit anno* MCXCVIII, *a Theobaldo Ambianensi Episcopo, Odo Abbas S. Joannis, patrocinante sibi Wilhelmo Remensi Archiepiscopo et Sedis Apostolicæ Legato. Extat Parochorum omnium ab ante* MCCLXXX *Christi annum Catalogus. Ex his Abbates postea electi Matthæus Lotterellus an.* MCCCCXVIII, *et ante memoratus Nicolaus Lagrenæus.*

AUCTORE J. B.

10 *In hac ecclesia vita cernitur S. Germani, non modo in vetustis descripta codicibus, sed eleganter quoque efformata in vitrea ad lævam fenestra, mille aureorum* E *pretio æstimata; inque octonis prægrandibus tapetibus, quibus ornari celebrioribus diebus ejusdem ecclesiæ Chorus solet. Spectatur in eadem ecclesia pulpitum lapideum, vicenos pedes longum, plano fornice, antiquo opere affabre elaboratum, quod quatuor columnæ lapideæ ad angulos sustentant: in id geminæ ducunt utrimque lapideæ scalæ, circum duas ecclesiæ columnas insigni artificio volutæ, et ipsæ pensiles. Estque tota hæc moles ejusmodi, ut magnam sui excitet admirationem, et inter illius circum Somonam amnem tractus præstantissima opera censeatur. Hic Parochus nunc est, ut ante scripsi, Joannes Cauchie Canonicus regularis Ordinis Præmonstratensis, vir humanissimus, Deique gloriæ ac Sanctorum amplificandæ studiosissimus; qui antea S. Firmini Martyris in valle parœciam in eadem urbe administravit, a* XXII *Octobris* MDCXXIV *ad* XIII *Augusti* MDCXLII.

pulcherrimo pensili odæo clara.

11 *Altera S. Germano Martyri sacra ecclesia visitur in vico diœcesis Ambianensis, qui S. Germani dicitur, ubi is martyrio est coronatus. Est vero Prioratus, ab Abbatia S. Fusciani in nemore, Ord. Benedictini, diœcesis Ambianensis dependens: non tamen ipse Prior, sed sub eo Pastor divina administrat. Extat etiamnum ejus sepulchrum subter majorem aram; atque post eam* F *structum cælatis lapidibus monumentum, aliquantulum supra solum eminens, intra quod descendentibus ingens objicitur cælatum saxum, quo corpus Martyris olim opertum fuit, idque tribus perforatum locis, ut lumine admoto totus pervideri tumulus jam vacuus, queat. Juxta eamdem aram armarium est, in quo e ligno efformatum Episcopali schemate caput est, inque eo ossa quædam capitis ipsius (ut a majoribus accepta fama creditur) S. Germani asservantur; aliæque in brachio itidem ligneo reliquiæ. Eadem hic quæ Ambiani vitæ ac necis S. Germani extat historia, idemque quod Ambiani ejus die festo Officium Ecclesiasticum celebratur. Eo vero die ingens e propinquis vicis turba hominum ad eam ecclesiam confluit, multique in ejus cœmiterio sepeliri se, pietate erga sanctum Martyrem moti, postulant. Viget isthic ab omni retro memoria ea consuetudo, ut Pastor festo die S. Germani sacra peragens, cum ad Offertorium, ut vocant, pervenerit, ad populum conversus clara voce edicat, Si quis oppidi Senardipontis incola adsit, cujusque ætatis, ordinis, sexus, is primus accedat, etiamsi ipse vici Dominus adesset. Ea honoris prærogativa illi oppido exhibetur, propterea quod ejus Dominus olim sancti Martyris corpus sepulturæ mandarit. Distat is vicus a Senardi-ponte Gallica leuca et dimidia, tribus ab Albamarla sive Aumaleo.*

VIDE AUP. T. VII MAII. NOT. 42 *Alia, ubi ejus sepulcrum,*

et reliquiæ.

AUCTORE J. B.

A *Plures passim vici tota Narmannia S. Germani nomine insigniuntur, vel a S. Germano Parisiensi, cujus* XXVIII *Maji Vitam dabimus, vel ab Autissiodorensi per universam Galliam celeberrimo, vel ab hoc Sancto Episcopo et Martyre Germano, qui occiduum illum Galliæ tractum Evangelii prædicatione, miraculis, ac tandem martyrio illustravit. Idem hic tutelaris est ecclesiæ pagi dicti Minidavid, in diœcesi Rotomagensi.*

12 *Hæc omnia olim scripsit R. P. Joannes Bollandus, una cum Annotatis ad Vitam sequentem, et transmisit ad D. Joannem Cauchium Canonicum Ordinis Præmonstratensis et Parochum Ambianensem Ecclesiæ S. Germani: qui mox eadem typis vulgavit anno* MDCXLV, *et iterum cum novis hinc inde animadversionibus anno* MDCLXV, *nobis quæ post dicti Patris obitum transmisit, addita ubique Vita Gallica et Officio Ecclesiastico ejusdem Sancti, quæ apud ipsum videri possunt. Submisit idem etiam aliquam a se compositam historiam translationum, quarum prior anno* DCCCL *facta celebratur die* XIII *Novembris, posterior anni* MDCLX *Aprilis* III: *quam ipsam historiam Vitæ subjungimus.*

13 *Reperimus etiam S. Germani memoriam inscriptam MSS. Martyrologiis Augiensi Canonicorum Regularium, et Parisiensi S. Germani de Pratis.*

B *Quod autem huic prævio Bollandi commentario Annotationibusque subjunctis velimus additum, nihil magnopere occurrit. Nam quod ait parum curiosum fuisse* Vitæ *hujus* scriptorem, *adeo verum est, ut omnino inter postremæ notæ Vitas (quales huic operi non nisi perquam inviti inserimus) censeri eam velimus, solo melioris historiæ defectu excusantes consilium. Cui enim placere potest prædicatio Sancti sic proposita, quasi paganis ethnicisque convertendis in Britannia, Gallia, Hispania, Germania, eorumque fanis destruendis tota ejus vita fere fuisset addicta, tempore illo, quo vix tenues idololatriæ reliquiæ supererant, Christus fere solus aris templisque colebatur, etsi Galliarum domitores Franci adhuc Gentiles essent? Quid quod de punito per ejectionem intestinorum judice, de dracone stola Sacerdotali alligato et in puteum protracto, videantur additamenta accepta ex qualicumque historia S. Mercurialis Foroliviensis, quam dedimus* XXX *Aprilis? Alia ipse per se lector notare poterit, quibus ingenio suo nimium indulsisse auctor videatur.*

VITA

Ex variis codicibus MSS.

a

a PROLOGUS.

C Cum universæ machinæ molis benignissimus conditor ac misericordissimus reformator, pro salute humani generis, quod serpens antiquus decipiendo per lignum vetitum merserat in tenebris, cruci fuisset addictus; maluit mortem in nostra quam susceperat carne recipere, quam tot millia animarum amittere. Suscepit namque mortem temporaliter, ut nos a durissimis pœnarum nexibus erueret misericorditer, et ut veridica præsagi electi Domini mystice panderetur sententia dicentis: Propter hoc non derelinques animam meam in inferno, neque dabis Sanctum tuum videre corruptionem. (Psal. 15, 10; Act. 2, 27) Ne corrumperetur refecta Deitate caro, tertia die vendicans sibi spolia tartarea, erepta de sævissimis chelydri faucibus, surrexit a tumulo; superumque illud, immensa redimitum gloria, cunctis intuentibus clientulis, conscendit regnum, nobis olim per culpam incognitum, nunc autem per gratiam apertum. (*Apostoli et Martyres Spiritu sancto corroborati.*) Ascendit idem rector humani generis ad rutilantia polorum regna, haud relinquendo terrestria: nam si reliquisset, quid nobis benedicta nativitas, quid veneranda mors, quid admirabilis resurrectio, gloriosaque profuisset ascensio? Non reliquit, inquam, terrena, sed beatissimum Pneuma dudum promissum, in cordibus discipulorum diffudit; per quod D omnia nequissimi hostis tela valuisset extinguere, et omnes ad dulcissimam semitam mandatorum Dei præcellentissimorum perducere. Sed plane quamvis hostis antiquus, eorum spiritibus, super petram fundatis durissimam, nocere nullis valuisset ingeniis; corpora tamen eorum eorumque successorum per sibi condignos gravissimis pœnarum affligi generibus fecit ministros; autumans eorum sacros spiritus capere suo teterrimo laqueo, quos Christus jam fundaverat cœlo. Inter hos ergo et beatissimum Germanum, Sacerdotali stola pollentem, per Satellites multis cædi fecit suppliciis, non tamen vincere victus valuit victorem. Hujus ergo beatissimi actus seu passionem, non vidimus, sed tamen a paganis ejus vitæ codicem *b* igne succensum novimus. (*S. Germani Acta deperdita.* b) Nunc tamen, Deo opitulante, quicquid ex ejus gestis audivimus, dilucidare satagemus. Adjuvet omnipotens Deus, ut hoc adimplere valeamus, qui regnat in æterna secula.

ANNOTATA J. B.

a *Aberat hic Prologus a MSS. Ambianensibus, extabat in Thosano et Claremurescano.*

E b *Factum id videtur Normannorum incursionibus, quibus a Caroli Magni obitu centum fere per annos dire vexata Gallia est.*

CAPUT I.

S. Germani ætas, baptismus.

Temporibus Domni *b* Joviniani gloriosi atque mitissimi Imperatoris, qui post nequissimum Apostatam Julianum totius orbis principatum, Deo annuente, obtinuit; sancti Christiani nominis religio usquequaque crescere cœpit, in tantum ut et ecclesiæ Dei, quas impius tyrannus, exosum habens nomen magnificum Christi, *c* claudi jusserat, ne laudes omnipotenti Deo redderentur, jam dicto Domno Imperatore Joviniano incipiente regnare, aperirentur, et multis creberrime coruscarent miraculis. (a b; c; *Julianus Apostata imperium præstigiis adeptus,*) Quo autem ordine jam prænotatus Julianus Cæsar fuerit effectus, sobrio narrare non displicebit stylo. Fuit namque idem Julianus sacrorum verbis dogmatum diligenter instructus, ita ut etiam Clericus effectus, donum *d* Subdiaconalis gradus mereretur suscipere. (d) *e* Instigante autem ejus mentem diabolo, ut cœpta (e) relinqueret et solium regni invaderet (quippe erat F regali ex stirpe genitus) quadam die dum ad Missarum solennia lectionem S. Pauli Apostoli recitasset, et ante aram sacrosanctam humiliaturum se inclinando projecisset; egit arte magica, ut corona quædam regalis, quæ in arcu erat suspensa triumphali ante sanctum altare, ipso adveniente supra caput ipsius caderet, ac si propria quis eam manu imposuisset: Quod cum circumstantes populi vidissent, hunc vero Imperatorem acclamaverunt, suspicantes ei a Domino regimen totius orbis esse accommodatum. Quod ille cernens actutum sibi Imperatoriæ potestatis usurpavit nomen, Ecclesiamque Dei variis cœpit turbare procellis, abjiciens a se Dei Christianique nominis religionem, et idola vana et surda et muta complectens. (*sævit in Christianos*) Unde factum est ut ecclesias Dei, quæ longe lateque per totum orbem diffusæ erant, claudi juberet, ne ultra in eis nomen Domini invocaretur. Fecit ergo et multa *f* millia Sanctorum interimi ob nomen magnificum Christi. (f) Inter hæc etiam et corpus *g* S. Joannis Baptistæ (g) igne succendi jussit, atque in favillam redigi, ut nullus amodo Christianus ex eo sibi reliquias colligere (*et SS. reliquias:*) valeret,

A valeret, sed quasi quamdam stipulam vitaret, dum illud tali incendio cremari vidisset.

3 Dum hæc siquidem, aliaque valde detestanda quamplurima gessisset opera; misereri cœpit misericors Dominus fletibus sibi fidelium, atque luctuosis singultibus, quos die noctuque emittebant; observando quatenus eos liberare dignaretur de diri faucibus hostis; Ecclesiamque sanctam, olim per universum mundum renitentem, conservare dignaretur incolumem; eique, quam sævissimus tyrannus abstulerat, redderet libertatem suo numine sacro. Factum est interea, ut post non multum temporis spatium jam dictus Julianus Imperator insana mente bellum Persarum genti inferret: in quo, opitulante Deo, dum plusquam oporteret, gerere vellet, a quodam *h* incognito satellitibus suis viro percussus, vitam cum regno perdidit, quod contra jus humanæ religionis viriliter sibi usurpavit. Post detestabilem igitur superbissimi Judicis necem, miserator omnium Dominus, sanctæ matri Ecclesiæ pium dare dignatus est patronum, Dominum videlicet Jovinianum Imperatorem. Qui mox ut monarchiam totius orbis suscepit, B actutum ecclesias Dei aperiri jussit, quatenus laus et gloria in ipsis Christi in laude canerentur, quæ omissæ erant cantari vivente Cæsare impio. Cœpit ergo clarissimum Christi nomen usquequaque validissimis radiare miraculis, intantum ut multi paganorum videntes magnalia, quæ in servis suis operabatur Dominus, relicto gentilitatis errore, ad veram et immaculatam unanimiter converterentur fidem.

male perit :

h

succedit Jovinianus pius Imp.

4 *i* In hujus præclarissimi Cæsaris temporibus, fuit quidam in pago Autissiodorensi vir, magnificis editus parentibus, Germanus nomine, qui intantum brevi in tempore crevit, ut Tribunus effectus, cum lucra secularia Domino reddere deberet terreno, potius ad animarum tenderet lucrum; et quicquid valeret acquirere, cunctipotenti Deo munus gratissimum toto corde offerret. Accepit ergo sibi uxorem secundum morem secularem, parentibus valde nobilibus progenitam, quam dominante Christi gratia, ita divinis instrumentis imbuit atque ornavit, ut non uxor, sed vera fide soror esse crederetur. Quid plura? dum urbs itaque Autissiodorensis destituta foret sacro Pontifice, mox voce summa plebs universa hunc sibi postulat dari Pastorem, quem corde puro noscebat Christi fore cultorem. Constituitur itaque beatissimus Germanus in jam prælibata civitate Pon- C tifex a Deo electus: fit gaudium omni civitati et immensa exultatio: namque videbant se alacres sic in Dei laudibus fore, ut non trepidam brevemque vitam possidere se autumarent, sed paradisiaca collocatos in gloria, atque Jordanica tinctos unda melliflua. Erat namque vultu placido, comis decoratus Angelicis, ut intuentibus eum, non humana forma, sed Anlica effigies, pulchra ut luna, electa ut Phœbus videretur: tantaque circa eum caritas Christi erat, ut in terris positus, in cœlestibus habitaret.

i

S. Germanus Autissiodorensis ex Tribuno fit Episcopus :

5 Vir autem beatissimus, post multa fortiter patrata miracula, *k* nixus est quæ valuit Sanctorum circuire pignora. Non solum itaque, hæc quæ in Galliarum partibus constituta erant visere studuit sola, verum etiam in *l* transmarinis partibus loca Sanctorum circuire curavit. Completa interea sacra circuitione, dum ad propriam civitatem redire disponeret, quatenus plebem sibi creditam verbis Evangelicæ doctrinæ affatim refocillaret; contigit ut quemdam *m* Scotorum gentis Principem sibi, Audinum nomine, una cum uxore, quæ Aquila vocabatur, obvium haberet: in quorum comitatu ducebatur filius eorum, admodum puerulus, pulchra facie, et decorus aspectu, sed cum ipsis parentibus adhuc gentilitatis errore detentus. Hos ergo cum obvios habuisset beatissimus Antistes Germanus, et vidisset D Angelica decoratos forma; ingemuit, conversusque ad Dominum dixit: O Domine, quid est quod formam hanc, quam ad imaginem et similitudinem tuam creare dignatus es, hostis antiquus possidet? Non his in tabernaculis, Domine, recubare debuisset, forinsecus Angelica specie decoratis; sed ignis æternus illius pabulum esse deberet. Obsecro itaque te, Deus meus, quatenus mihi nequissimo omnium, tibi tamen corde fidelissimo, concedere digneris, ut eorum corda ad te Deum verum omnipotentem per me convertantur; et agnoscendo te summum Deum, corde credant; et diligant, ore collaudent, vultuque adorent, tuque misericors sis dux eorum, qui numquam derelinquis sperantes in te. Completa itaque oratione viri beatissimi, subito Audinus cum Aquila uxore provoluti ejus genibus, rogaverunt eum dicentes: Rogamus te, virorum sanctissime, quatenus ad nostra non dedigneris venire tabernacula: videtur enim nobis facies tua ut Phœbus radians, et ideo credimus in te aliquid divinitatis esse. Mox ergo vir Domini promisit se cum eis ire. Cumque venissent domum, cœpit beatissimus Germanus nomen Domini E illis benigne prædicare, et in longum sermonem protrahere. Quid multa? Credidit jam dictis vir Audinus una cum uxore sua, omnique familia, et baptizati sunt in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Ipsum quoque filium ipsius admodum parvulum suscepit vir beatissimus ab ipso sacri laticis fonte: nomen suum illi imponens, ut non jam perditionis filius, sed germana caritate repletus, vere Germanus vocaretur, ad propria cum gaudio remeavit.

k proficiscitur ultra mare,

l

m

ex MSS

orat pro Audino Scoto, ejusque uxore et filio :

domum incitatus eos convertit,

filium in baptismo susceptum Germanum appellat.

ANNOTATA.

a *In MSS. Thos. et Clarom. quæ hic dicuntur usque ad ea verba* Post detestabilem igitur *etc num.* 3 *conficiebant secundum Prologum: melius ea Auctor omisisset, quæ plane πάρεργα sunt.*

b Jovinianus *post Juliani Apostatæ necem,* v *Kal. Jul. anno Christi* 363 *Imperator factus, octavo post mense,* xi *Kal. Mart. decessit. Videtur post ejus imperium aliquanto tempore natus esse S. Germanus Autissiodorensis, ut ad ejus Vitam* 31 *Julii dicemus. At fœde hallucinatur concinnator Vitæ S. Germani Martyris, quæ extat in codice Ultrajectino, dum ipsis Joviniani Imperatoris temporibus,* Germanus Autissiodorensis Episcopus, dum a peregrinatione transmarina F reverteretur, *dicitur Audino uxorique et filio Germano occurrisse.*

c *Imo et diripi immissis militibus ecclesias jussit Julianus, ut patet ex oratione S. Gregorii Theologi in funere patris, quam dedimus* i *Janu. et Orat.* i *in Julianum: quasdam incendio absumi, alias a fundamentis subverti, ut scribit Sozomenus lib.* 5 *cap.* 19.

d *Fuit Julianus cum Gallo fratre Clericus factus, sive sua sponte, ne patrueli suo Constantio Augusto ulla posset suspicio incidere eos ad imperium aspirare, sive ipsius jussu Constantii, ut omnem illis spem ejusmodi præcideret: fuit autem non Subdiaconus, ut hic dicitur, sed Lector, uti S. Gregorius Nazianzenus testatur orat.* i *in Julianum.*

e *Hæc tota ratio occupandi imperii fabulosa est. Erat ille quidem magicis præstigiis deditissimus, Maximo philosopho et mago præceptore usus, et Jamblicum itidem magum summa colens familiaritate, aliosque; sed Cæsar creatus a Constantio est* 6 *Novemb. anno Christi* 355, *Coss. Arbetione et Lolliano: anno vero* 360 *Imperator ab exercitu, cui in Galliis præerat, acclamatus, publice adhuc sese Christianum simulans, clam dæmonibus sacra exhibens. At tum quoque videri voluit divino numine ad imperium capessendum vocari invitus, multaque fingebat somnia et visa, veluti sibi divinitus objecta,*

EX MSS.

A *objecta, de quibus Ammianus Marcellinus perpetuus ejus laudator, et alii.*

f *Plurimos ipse trucidari jussit, sed fere alio titulo quam Christianitatis : at multo plures a Præfectis et populo in omnibus provinciis mactati, quod ipse non modo sinebat fieri, sed et suadebat, eos laudans qui in ea re strenui fuissent. Quæ omnia fuse commemorantur in Annalibus Ecclesiasticis.*

g *Factum ib Sebastæ in Palæstina, uti narrat Ruffinus histor. Ecclesiast. lib.* 2 *cap.* 28.

h *De Juliani percussore prolixe et accurate disputat Baronius ad an.* 363 *n.* 51 *et seqq. Accidit ejus cædes eodem anno, imperii ejus post Constantii obitum* 2, 26 *Junii.*

i *Quo anno natus sit S. Germanus, mihi necdum liquet, quove obierit : nec de ejus Britannicæ legationis tempore conveniunt auctores. Nam Sigebertus ad an.* 446 *refert: Prosper ei coætaneus ad* 429 *: huic potius ut subscribamus facit, quod S. Lupus Trecensis Episcopus illius in ea legatione comes, cum in Lirinensi cœnobio se in S. Honorati disciplinam dedisset, inde post annum Matisconem reversus, ad Episcopatum Trecensem raptus est, ac biennio post in Britanniam cum S. Germano profectus, ut in ejus Vita* 29 *Julii dicitur. Atqui S. Honoratus ad Arelatensem cathedram evectus est post Patroclum,* B *qui Theodosio* XII *et Valentiniano juniore* II *Coss. an. Christi* 426 *interfectus est. Unde sequitur anno* 425 *venisse Lupum in Lerinum insulam, anno sequenti ivisse Matisconem, et sub finem illius anni aut initium* 427 *ad episcopatum Trecensem vocatum. Non dissimulaverim tamen in MSS. exemplaribus Vitæ S. Lupi, quæ penes nos sunt, asseri eum post biennium episcopatus in Britanniam missum, at non exprimi quanto tempore apud S. Honoratum egerit. De S. Honorato egimus* 16 *Januarii. Monachus Autisiodorensis in sua Chronologia S. Amatorem secessisse scribit an.* 421, *Germanum ejus successorem* 450. *At cum imminente obitu suo Augustodunum ad Julium Præfectum profectus S. Amator, a S. Simplicio Episcopo honorifice exceptus dicatur, consequens esset Simplicium ultra* 70 *annos sedisse, quippe qui post Consulatum Amantii et Albini anno* 346 *legatur Concilio Agrippinensi interfuisse. Quid quod Constantius Presbyter scribit, cum S. Germanus obiit* rexisse Romanum imperium Placidiam Reginam cum filio Valentiniano jam juvene? *Quomodo is juvenis erat annum agens* 33 *ætatis? Papirius Massonus histor. calamit. Galliæ insinuat ante* 17 *Valentiniani III annum S. Germani iter in Italiam et mortem contigisse; cum ea narrata, subjiciat ex Prosperi Chronico* pacatis motibus Galliarum Aetium ad Ita- C liam regressum, *anno Valentiniani* 17, *qui erat Christi* 441. *Verum statim post S. Germani mortem venit Lutetiam Parisiorum ejus Archidiaconus, cum cives ob adventum Attilæ, trepidarent, ut in Vita S. Genovefæ* 3 *Janu dictum. Irrupisse vero in Gallias, Attilam memorant Valentiniano* VII *et Avieno Coss. an.* 450. *Sed de his alibi. Huic Bollandi notæ lucem conferent, quæ* I *Maji de S. Amatoris ætate et obitu diximus.*

k *MSS. Thosan. et Claromares.* missus, *MS. Ambian.* nixus : *alterum MS.* visus.

l *Visitavit S. Germanus, S. Albani Martyris sepulcrum prima sua in Britanniam profectione, illudque aperiri jussit,* pretiosa ibidem munera conditurus, arbitrans opportunum ut membra Sanctorum ex diversis regionibus collecta, quos pares meritis receperat cœlum, sepulcri quoque unius teneret hospitium. *Ita Constantius in ejus Vita: Erat illud apud Verulamium vetus et celebre municipium, cujus civis fuit S. Albanus Martyr, de quo agemus* 22 *Junii. Juxta ejus jam eversi mœnia cernitur* S. Germani *sacellum, ubi ille pro suggestu de rebus divinis ad populum dixit.*

m *Licet Britannos, Valentiniano III imperante,* D *vehementer affligerent Scotti a Circio, Picti ab Aquilone; tamen quo tempore in Britannia fuit Germanus, Picti et Saxones bellum junctis viribus adversus eos suscepisse memorantur a Constantio Presbytero et a Beda iisdem verbis lib.* I *cap.* 10. *nulla facta mentione Scottorum, quod fortassis de pace cum iis ageretur. Nam licet plures essent Scottorum Reges tum in Hibernia, tum in ipsa Albione, tamen aliqua inter se societate tenebantur, et fortassis potentioris inter eos Regis auctoritate. Postea tamen iterum in Britannos grassati sunt Hiberni, ut ex eodem Beda lib.* 1 *cap.* 14 *patet. Tandem Saxones ad eos Pictosque retundendos advocati a Vortigerio Rege, lupi nimirum ad oves custodiendas.*

CAPUT II.

S. Germani religiosa adolescentia.

Post discessum igitur beatissimi Antistitis Germani, cœpit puer bonæ indolis ita sacræ litteris compleri doctrinæ, ut vix similis illi in transmarinis partibus ullus inveniri potuisset : erat namque vultu speciosissimus, ut intuentibus eum non humanam sed Angelicam crederetur formam possidere. Verbum illius in tantum sacræ erat sapientiæ sale conditum, ut propter allocutionis dulcedinem, qua Christo multa et innumerabilia agmina animarum quotidie aggregabat, per os illius videretur ipse loqui conditor mundi. Quidquid itaque cibi ad usus corporis sui acquirere valebat, indigentibus largissime dare satagebat, juncto pariter et potu : magis ergo cibo corda eorum refocillabat spirituali, lac quoque potum dabat eis non escam. Si quis ad eum dives, si quis mediocris, si quis pauper, si quis nobilis, si quis ignobilis, si quis civis, si quis peregrinus, aliqua compellente occasione venisset; numquam ab eo discedebat, donec gloriosum nomen Christi cognosceret, verboque salutari pleniter instructus, ad propria cum gaudio remeabat. Mentis itaque suæ benignissimam sinceritatem demonstrabat gloriosissimi vultus serenitas, clementiamque cordis valde piissimi manifestabat in lenitate suavissimi sermonis. Largitas sacræ eleemosynæ ita in eo radiabat, ut cum aliquem videret pauperem, se Christum cernere crederet mundi Redemptorem.

Germanus puer speciosus,

E

benignus,

7 Vigiliis quoque sic sedulus inerat, ut videretur sibi horis omnibus venturum adfore judicium, memor Dominici sermonis, Vigilate, inquit, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit. In devotissimis æque orationibus sic assidue intentus erat, ut nisi orationi incubuisset semper sibi tentatorem adstare crederet, suumque fragile corpus ab ea illudi variis tentationibus timeret, spiritumque pariter in aliquo titubare compelleret; reminiscens verbi Domini dicentis, Vigilate et orate, ne intretis in tentationem; spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Caritate intantum perfectus erat, ut nihil operis absque ea compleret, credens illud Apostoli Joannis, Qui manet, inquit, in caritate, in Deo manet, et Deus in eo. Doctrinis sacris sic animos fidelium, arguendo, obsecrando, increpando, in omni patientia et longanimitate refocillabat, ut æstimarent se Paradisi jam gramineis recubare in campis, atque splendidissima immortalitatis redimitos undique stola. Sermo illius cunctis audientibus ita erat gratissimus, ut pro lenitate atque sonoritate vocis, quodam indicio doceret ipsum Dominum in ejus ore sibi sedem statuisse, qui dixit : Aperi os tuum et ego adimplebo illud. Conversabatur itaque invictissimus Christi tirunculus in omnibus præceptis Domini, absque ulla * turbatione mentis, quoniam penitus exturbaverat a se sævissimæ principem iniquitatis

Mat. 24, 42

F

vigilans,

Mat. 26, 41

1 Joan. 4, 16

assidue prædicat Christum.

* *alibi* titubatione.

A quitatis, terendo sub pedibus colla illius valde superbissima, atque opera detestabilia. Sed quid fabor amplius? Numquam invenit in eo hostis atque adversarius humani generis sævissimus, quod aliqua decipere valeret fraude, nec fuscare vel aliqua malevola simulatione. *Psal. 8, 11*

8 Inter has igitur et alias multimodas virtutes, quibus vir Domini Germanus decoratus erat, etiam et secularem voluit relinquere habitum, et sub Clericali ordine, Christi sectando monita, vivere. *Factus Clericus,* In quo ordine cœpit per eum misericors et miserator Dominus multa et innumerabilia patrare miracula, cæcis videlicet visum reddere, claudis amissum gressum, surdis auditum, leprosis cutis candorem, mortuos etiam suscitare: *infirmos sanat,* sanavit paralyticos, curavit ægros omnesque infirmitates corporeas, in sanctæ Trinitatis curavit nomine: non solum autem corporeas, sed etiam omnes mentis morbos, prædicando gloriosum nomen Christi, curavit. Effugabat etiam dæmones infestissimos ab ipsis corporibus obsessis: *præcipue energumenos.* qui intantum tremebant illum, ut dum advenire eum cernerent, ante conspectum ejus, diras immittentes voces, aufugerent. Digne ergo hic beatissimus Germanus in cunctorum vertitur memoria, quia semper B permansit inter Angelorum gaudia, cogitationeque ac mentis aviditate, in illa cœlestis regni curia, gratia Dei manens, id quod erat permansit.

CAPUT III.

S. Germani Sacerdotium prædicatio in Gallia.

Accidit autem quodam tempore, cum jam ad presbyterii honorem pervenisset, ut patriam parentesque, Angelo sancto admovente, desereret, et in his Galliarum partibus advenire tentaret. *Sacerdos factus.* Cumque secus littus maris venisset, cogitare cœpit intra se, quo aut quali ordine transire illud altissimum valuisset mare; *Angeli monitu,* conspiciensque hac et illac, nullamque penitus navim intuens, neque nautam qui eum ultra immensum pelagus transveheret, Domine, inquit, si hoc glorioso in conspectu tuo acceptum est, ut ego ad Galliarum veniam partes, Dominumque meum pium patrem et sanctissimum Doctorem, Dominum scilicet Germanum Episcopum, qui me in tuo sacro nomine baptizavit, atque de benedicto fonte suscepit, oculis corporalibus videam; digneris mihi nunc indigno famulo tuo manifestare vehiculum, per quod has immensas aquas valeam transmeare. Hæc orante C S. Germano, subito divino nutu quædam rota plaustri ante pedes ejus apparuit; quam conscendens vir prudentissimus cœpit psallere, dicens; *in Galliam] rotæ plaustri insidens navigat:* In mari via tua Domine, et semitæ tuæ in aquis multis. Deduc me Domine, sicut eduxisti populum tuum filios Israel per medium rubrum mare, in manu tuorum fidelium Moysi et Aaron, quia tuum est et velle et posse me adjuvare, qui solus regnas in secula seculorum. Completa autem oratione vir beatissimus cœpit *a* navigare festinanter, ac si in munitissima consisteret navi.

10 Erat autem ex altera parte ripæ maris quidam Judex, qui ipsa hora judicabat populum ipsius pagi, qua vir Domini advehebatur tali navigio. Sed cum jam benignissimus nauta appropinquaret ad terram, *b* videntes eum universi populi, qui ante Judicem stabant, solum per medios fluctus advenire, concite unanimiter perrexerunt, diligenter expectare volentes eventum rei. *populum id mirantem* Factum est autem cum aproximasset vir Domini, ut viderunt eum populi super rotam sedentem in mediis fluctibus, cœperunt vehementer admirari, quisnam esset. Aliqui autem eorum dicebant magum esse, qui tali adveheretur navigio: alii vero dicebant, non, sed esse Neptunum quem credebant Deum esse aquarum. Cumque hæc D altercatio esset inter illos, cœpit vir Domini Germanus his eos alloqui verbis: *Ex Mss.* Filioli mei, non, ut vos æstimatis, magus sum aut Neptunus; sed sum servus Domini Dei omnipotentis, qui creavit cœlum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt, et ipsum colo, ipsum adoro, ipsum toto mentis affectu desidero, quoniam omnia judicia illius justa sunt, et omnes viæ illius misericordia et veritas, qui me in tali positum periculo liberavit, uti me nunc stare videtis. Re etenim vera a transmarinis partibus me, ad hanc vestram patriam tali vehiculo adducere dignatus est Dominus, ut contester vos bonam ignorare viam, quæ in initio arcta est, in fine autem ampla et spatiosa, per quam pervenitur ad regnum omni decore et pulchritudine, luce quoque inæstimabili undique refertum; *viam vitæ docet,* ubi neque luctus, neque clamor, neque dolor, neque ulla omnimodis recubat tristitia, sed est in eo non temporale gaudium, sed perpetuale, perpetualis lux, perpetualis gloria, perpetualis pax, et claritas inæstimabilis.

11 Hanc bonam et gloriosam viam ignoratis, fratres mei; noscitis autem illas, quæ in initio lata et spatiosa est, in fine autem angustissima: per quam pervenitur ad regnum omni fœtore repletum, ubi sunt æternales tenebræ, æternalis luctus, æternalis ignis, æternalis stridor, æternalis clamor, æternalis E miseria, et rugitus intolerabilis. Hæc est via quam scitis, et quam diligitis, fratres mei. Volo autem vos et obsecro hanc relinquere viam, et illam, quam superius dixi, amplecti diligentissime: *et convertit,* quia tunc vobis prævalere non poterit inimicus, et recipietis gaudia sine fine mansura. Hæc et his similia prosequente B. Germano, universus populus cum summa lætitia exclamavit, dicens: Omnia quæ loqueris noscimus vera esse, et in cunctis parati sumus jam obedire, gloriosissime Pater. Audiens hæc vir beatissimus glorificavit Deum, qui salvat omnes sperantes in se. Præses quoque videns quod fuerat actum, convocavit omnes ad se, et dixit: Ut quid vultis credere verbis istius malefici? Per Deos omnipotentes juro, quia non hæc per virtutem Christi agit, sed magicis imbutus artibus debilitare cupit mentes hominum. *Judice id magiæ imputante, divinitus punito.* Ne ergo credatis ei. Factum est ergo, dum in secreto cubiculo causa ventris purgandi resideret, ut omnia interiora ejus defluerent, et sic miser horribilem vitam finiret, pro eo quod male de viro Domini senserat.

F

ANNOTATA.

a *Plura ejusmodi miracula in Sanctorum Hibernorum vel Scotorum vitis legere est, præsertim quæ sunt ab ineruditis scriptoribus, multis post seculis, ex imperiti vulgi fama conscriptæ. Quamquam non erat Deo difficilius plaustri rota eum trans mare devehere, quam S. Raymundum de Pennaforti una cum socio, expanso super aquas pallio e Balearibus Barcinonem veluti navigio deportare, ut 7 Janu. in ejus Vita cap. 5 factum narratur; aut quam Habacuc Prophetam capillo per Angelum e Judæa Babylonem, ut Danielis 14 v. 35 dicitur, deferendum curare.*

b *Antiqua populi opinio est appulsum esse S. Germanum haud longe ab eo loco, ubi nunc Flammavilla vicus juxta Dieppam urbem: hic Judex, aut Prætor, ad sarciendam antiqui illius Judicis injuriam, in publica supplicatione albam manu virgulam gestat. Fertur et rota S. Germani alicubi asservari.*

CAPUT IV.

S. Germani varia miracula. Episcopatus.

Gessit itaque vir Domini et aliud miraculum valde clarissimum.

Ex MSS.

A clarissimum. Erat namque in provincia eadem draco miræ magnitudinis, *a* qui capita septem habebat : in his ergo locis, quibus anguis sævissimus recubabat, nullus homo stare præ timore audebat; sed sancto adveniente viro, pax cunctis continuo reddita est.

Puerum a dracone septicipite præfocatum

Nam ante paucos dies quam Sanctus Domini Germanus advenisset, quidam puer parvulus, ob duritiam cordis patrem matremque fugiens, dum per silvæ semitas solus erraret, contigit ut flatu draconis præfocatus continuo caderet mortuus. Quod factum patrem et matrem latuit. Dum ergo vir Domini ad eamdem, ut diximus, provinciam pervenisset, multaque per eum Dominus signa operaretur, factus est subito concursus universi populi, una cum Maximiano Præfecto, clamantium et dicentium : Succurre nobis, piissime Pater, et libera nos a præsenti periculo, quia periit universa plebs, obsistente impio et sævissimo dracone. Quibus Sanctus Domini respondit Germanus : Si credideritis in nomine Domini mei Jesu Christi, erit quod petitis : sin autem, ipse draco pessimus devorabit vos. Acclamaverunt autem rursum omnes, dicentes : Si non crediderimus, Pater sancte, in Deum quem prædicas, fiat secundum verbum tuum : tantum libera nos, ne pereamus. Quibus vir Dei ait : Ducite ergo me ad locum, quo latitare

B solet. Qui statim cœperunt eum deducere trementes. Quibus iterum ait : Quid expavescitis? Venite, et statim videbitis vinctum, quem formidatis. Perrexerunt ergo, cumque medio venissent in itinere, invenerunt puerum jam dictum jacentem mortuum. Dixerunt ergo viro Dei : Domine, ecce hic a flatu draconis periit. Quibus ait : Ne timeatis, videbitis enim confestim alacriter surgere, quem mortuum suspiratis.

suscitat :

Apprehensaque manu pueri, dixit : Tibi dico puer, in nomine Domini nostri Jesu Christi, surge. Qui statim sic incolumis surrexit, ac si nihil mali unquam passus fuisset.

13 Deinde perrexerunt usque ad locum, in quo immanis serpens jacebat. Cumque vir Dei appropinquaret, statim serpens sævissimus viso eo capita defixit in terram, et (quod dictu quoque mirum est) suppliciter utramque aciem oculorum circumflectebat, ac si reatus sui petens indulgentiam.

draconem stola ligatum in cisternam demergit :

At stola sua innexa collo ejus, Sanctus Dei, stupentibus cunctis qui aderant, in verbo Christi quasi animal mansuetum adduxit, et in cisternam quamdam altissimam demersit, faciens oppilari. Fama ergo vulgante, non modica plebs convenit undique, et fundentes lacrymas ex abundantia lætitiæ, magna conclamabant voce : Magnus Deus Christianorum est, quem prædicat Germanus : unus vere solus et verus, in cujus

C nomine ab hoc monstro eripimur, et puer ab ipso serpente peremptus adstat incolumis, tamquam nil mali passus. Veniat super eum ira Dei quicumque amodo ritus idololatriæ tenuerit, et non Deo Christianorum crediderit.

Maximianum Præsidem, multosque alios convertit,

Tunc unanimiter advoluti ejus genibus, se graviter errasse confitentur, petentes ut baptizari mererentur; et abdicantes ritum gentilitatis, amplius quam sexcenti viri, ex aqua et Spiritu sancto sunt regenerati. Maximianus etiam cum satellitibus suis baptizatus est cum eis a B. Germano, in nomine sanctæ Trinitatis.

multis patratis miraculis;

14 Longum est autem narrare singillatim, quot per eum simulacra et fana in regione eadem contrita sunt, quot cæci illuminati, quot paralytici curati, quot leprosi mundati, quod mortui suscitati. Menses vero tres et dies aliquot inibi commoratus, et ut in fide persisterent diligenter erudiens eos monitis salutaribus, recessit ab eis; dicens, oportere quidem evangelizare et aliis regionibus. Cujus abscessum ægre ferentes, ut filii non degeneres, volebant multi eorum esse itineris comites, et quod tam cito eos relinqueret conquerentes, prosequebantur ejulantes. Quibus

D vir sanctus promittens se reversurum, vita sibi comite, noluit ullum sibi comitem admittere; sed commendans eos Deo, et lacrymantes deosculatus, in prædicationem Evangelii pacis alias est profectus. *alio migrat.*

Deinde frequenter transfretans mare, ultra citraque non cessabat ligonibus verbi Dei saxosa corda et spinosa excolere, et Deo auspice sevit *b* quam plurima satione messis Dominicæ. Non reticendum videtur, quomodo idem Beatus adscitus sit in sortem Apostolatus, et Episcopali infula donatus. Pro certo siquidem sciens, quia qui plus laborat plus etiam accipiet mercedis, nullius perhorruit barbariem gentis, malens mulctatione mortis perfectus Confessor fieri, quam occulere ut servus nequam talentum verbi Dei. Gallicis igitur gentibus orsus prædicare, ad rebellium effera corda mitiganda plerumque signorum enituit virtute.

multa patitur:

15 Et cum sæpissime ab idololatris convitiatus fuerit et flagellatus, a vicis oppidisque cum injuria repulsus, ut athleta strenuus nullis cessit tentationum ictibus : magis autem in potentia virtutis Dei confisus, et loricam justitiæ cum galea fidei indutus, assumptoque gladio Spiritus, ferocissimam gentem super *c* Mosellam fluvium aggressus, metropolim etiam Treverim ire perrexit intrepidus, ubi jam Confessorum Christi adeo plurimus populus martyrii palmam

E *adit Treviros :*

fuerat indeptus, ut *d* inde fluvii occisorum sanguine rubricarentur. At vir beatus nil quidem tantum nefas reveritus, sed ad lucrandos populos sedulus, ut lucerna accensa et candelabro superposita lucebat omnibus. Cujus usquequaque virtutum fama prodeunte, *e* S. Severinus Archiepiscopus Agrippinensis Coloniæ studuit eum accersire : et ruens in ejus amplexus, nec passus eum suis advolvi gressibus, Deo gratias ago, inquit, quod aspectu tuo non sum fraudatus, cujus præconio nomen Christi plurimum ubique diffunditur.

ordinatur Episcopus.

Etenim quanta jam sis pro assertione veritatis perpessus, et quanta passurus, non me celavit Dominus, et te idoneum sibi approbat in sortem Apostolatus. Unde *f* nostra auctoritate et Apostolica Pontificalem infulam suscipe, et ligandi solvendique accepta auctoritate, Sacerdotale ministerium exequere, et Ecclesias Dei in quibus non sunt locis fundare, vel in quibus sunt Sacerdotibus ac ministris procura instruere. Et consecrans eum Episcopum, per aliquot dies, in quibus familiarissime detinuit secum, normam Apostolicarum eum affatim perdocuit sanctionum. Episcopali itaque infula donatus, exemplar virtutum se intuentibus est factus, et ampliori studio contiguas longeque positas per-

F means provincias, ecclesias fundando, et ministros ordinando, et ad fidem populos convertendo, nec non oppressos variis languoribus sanando, talem se exhibebat omnibus, ut et a Gentibus amaretur, quia ut idoneus medicus corporum languoribus, sic rationabiliter eorum condolebat erroribus.

ANNOTATA.

a *Quidam cum in Actis Sanctorum legunt vel immensæ magnitudinis vel multorum capitum feras extitisse, continuo fabulosa ea Acta pronuntiant, credituri multo etiam magis prodigiosa, si T. Livius ea vel Q. Curtius memoraret. Esse tamen bestias tricipites, extitisse septicipites hydras, fidem facit Joannes Eusebius Nierembergius noster historiæ Naturæ lib.* II *cap.* 2. *Sed quæ plurima id genus in Vitis Sanctorum narrantur ad perniciem mortalium edita in lucem, et Divina ope ab iis profligata, ea sæpenumero non animalia fuere, sed præstigiis dæmonum acervatæ, eorumque vi impulsæ moles; quæ proinde modo abreptæ subito ab oculis, modo tellure haustæ narrantur. Idemque de dracone hoc septicipite esse judicium potest.*

b

A b *MSS. Thosano et Claromaresc.* quamplurima satione.

c *Mosella nobilis fluvius, ab Ausonio celebratus, Augustam Trevirorum, Belgicæ primæ metropolim, olim Præfecti Prætorio Galliarum sedem, alluit.*

d *MSS. Clarom. et Thos.* ut undæ *Hoc Diocletiani persecutione, cum crudelissimus Rictiovarus Treviris in Christianos sæviret, occidisse memoratur 13 Janu. in Vita S. Agricii cap. 2 n. 9 ex Actis SS. Fusciani et Victorici, quæ 11 Decemb. dabimus. At postea sæpius urbs Trevirorum vastata et funditus excisa a Barbaris, atque his ipsis quoque Germani Martyris temporibus ab Attila, ut censet Browerus noster l. 5 Annal. Trevir. ad an. Christi 451, quando et Octavia Tungrorum eversa, et Colonia Agrippina vastata, ibidemque Virgines Britannicæ quarum dux Ursula, interemptæ, licet harum cædem alii ad anteriora tempora referant. Nec dubium quin tunc quoque longe plurimi Christiani Treviris occisi sint.*

e S. Severinus, *Coloniæ Agrippinæ Episcopus seculo Christi quarto ordinatus, atque ut 23 Octobris ostendemus, sub initium 5 seculi Christiani obiit Burdegalæ, cum necdum baptizatus, ac neque fortassis natus esset*
B *Germanus hic noster. Fuere Treviris Antistites Severini duo, prior initio 4 seculi martyrio coronatus colitur 24 Octobris, alter circiter annum 600 vixit, colitur que 21 Decembris. Ab neutro igitur horum ordinari Episcopus potuit Germanus. Verisimile est* a S. Severo *Trevirorum Episcopo consecratum esse. Fuit is S. Germani Autissiodorensis in secunda ad Britannos legatione comes, fortassis et in prima, S. Lupum Trecensem Episcopum, magistrum suum, secutus. Ita asserit perbrevis ejus Vita in MS. codice S. Martini Ultrajecti, ex Actis fere S. Germani excerpta :* Hic Apostolis per omnia coæquandus, Germanis verbum Dei prædicavit, et cum B. Germano Autissiodorensi Episcopo, et S. Lupo Trecassino Episcopo in Britanniam pergens, Pelagianam hæresim destruxit. Fuit enim discipulus S. Lupi Episcopi Trecassini. *Neque enim existimandum, vel Germanum vel Lupum non aliquos secum duxisse eruditione et virtute præstantes viros, quorum opera consilioque juvarentur. Si inter hos Severus, fuit hic prima Germano adolescenti cum eo notitia inita, in secunda legatione confirmata. Sed refragari videtur Browerus, qui Severum scribit Episcopum factum anno 428, prius scilicet quam prima illa legatio susciperetur, cui si jam Episcopus adfuisset, non id Constantius aut postea Beda reticuisset. Verum nullum certum chara-*
C *cterem initi a Severo Episcopatus exprimit Browerus ; solum commemorata Francorum per Aetium cæde, subdit :* Eodem pene tempore Severus Trevirorum Episcopus, in magna virtutis atque eruditionis existimatione fuit. *Neque certius obitum ejus signavit, ad annum 455 ita scribens :* Severus Trevirorum Archiepiscopus medio tempore vitam propagare desierat.

f *Ita MS. Ambianensis : at Thos. et Claromaresc.* nostra Apostolica auctoritate.

CAPUT V.

Gesta a S. Germano Romæ, in Hispania, in patria.

Romam petit : Præterea in animo habens ratum, loca circuire Sanctorum, Romam proficiscitur : basilicamque ingressus Principis Apostolorum, ut moris est religiosorum imprimis, Antiphonam super memoria decantabat Sanctorum. Orationes dicturus præmisit versiculum psalmi centesimi quadragesimi noni, ita prosecutus : Exultabunt sancti in gloria. Et ecce vox emissa ab ecclesiæ adytis, subsecuta respondit : *voce arcana honoratur :* Lætabuntur in cubilibus suis. Beatus vero Germanus subjunxit : Ora pro me B. Petre Apostole Dei. Et vox altrinsecus respondit ab his partibus ubi cathedra habebatur Apostoli : *a* Rogo et te, famule Dei, D *Ex MS.* ut pro me intercedere digneris, quia impetrare mereris, si quid ab eo petieris. *a* Prostrato denique toto corpore incumbens orationi diutissime oravit cum lacrymis, atque veluti correptus somno raptus est in extasim, viditque Apostolos Dei Petrum et Paulum adsistentes et dicentes sibi : Eia frater Germane, consors Apostolatus nostri, viriliter age, con- *a S. Petro et Paulo animatur,* fortare, nec cesses in plebem verba veritatis fructu fidei redundantia seminare, ut et particeps fias retributionis æternæ. Merces quidem jam parata est tibi pro exacto labore, sed adhuc ingens certamen manet te pro corroboranda fide, dum roseo perfundaris cruore, hostilis gladii animadversione. Romæ *et futura edocetur :* ergo aliquamdiu immoratus, ecclesiarum Dei loca circuibat diebus, nocte vero ad S. *b* Petri basilicam *b* revertebatur, et prædulcia figens oscula in ecclesiæ liminibus, sic sancto desiderio vix satiabatur

17 De visione itaque Apostolorum hilarior factus, et patrociniis eorum confisus, ad opus quod cœperat, Roma regreditur : et quasi jam majori desiderio afflatus, Hispaniæ se intulit partibus, martyrii palmam illic se nacturum ratus. Ubi congruenti tempore eructans mellito gutture affatim fluenta vitæ, E quæ divinitus imbiberat sitibundo pectore, ad excitandum et corroborandum minus perfectarum mentium teporem, et confutandum incredulorum errorem, efficacia signorum claruit plerumque : unde multi inspirati divinitus, fana etiam, quæ colere *in Hispania multos convertit,* consueverant, propriis diruebant manibus, a viro Dei expetentes baptismi munus. Vir autem Domini ubi destruebantur *c* fana, ex munificentia et colla- *c* tione religiosorum statim construebat ecclesias aut monasteria, ordinans ministros de perfectioribus in fide orthodoxa. Et quanto prædicatione sua converti videbat multos ; tanto, quatenus adhuc et alii converterentur, majori æstuabat desiderio. Et sicubi aliquos errore deceptos a diaboli laqueis captos audiebat teneri, intrepide ut miles strenuus, mox eadem circuiens loca, prædicabat libera voce Evangelium Christi. Ubi vero omnino contemnebatur verbum ejus præconii, alias migrabat secundum præceptum Evangelii, in testimonium tamen excutiens super illos pulverem de pedibus suis. *Matt. 10, 14* Sunt autem perplura quæ per eum Dominus in Hispania operari *multa facit miracula :* dignatus est miracula, nobis quidem partim incognita, Deo autem nota. Sed et quæ ad nostram noti- F tiam fidelium narratione sunt perlata, si velimus digeste prosequi omnia, ante diei forsitan aderit clausula, quam narrandi desit copia. Nam quas virtutes per eum Dominus non edidit, cum et vitam mortuis, visum cæcis, gressum paralyticis, munditiam leprosis, auditum surdis, a dæmonio oppressis vel quolibet morbo laborantibus sospitatem restituerit. Testis est cuncta *d* Tolosa, ubi hodie usque vulgo etiam *d* narrantur virtutum ejus insignia, quibus inibi usus est in prædicatione sua.

18 Cernens igitur, sua aliorumque quorumdam prædicatorum industria, Hispaniam ex parte plurima in divino proficere amore et credulitate orthodoxa, prospera navigatione transvectus est Britannici maris æquora. Terram quoque nativitatis suæ ingres- *redit in patriam :* sus, dissimulando se esse, sperabat delitescere : verum spes sua fefellit eum in hac re. Nulla siquidem ætas, nullus sexus domi remanebat, procedentes ei obviam, quia non eum unquam se visuros speraverant. Taceo de ejus cognatis et Christianis, Pagani et ipsi idolorum Sacerdotes, et ipsi convolabant Domini et primores regni, quia apud universos jam *ab omnibus honorifice excipitur :* celebre erat nomen Germani. Ambiebant quoque saltem fimbriam vestimenti ejus attingere, multum sibi ejus tactum credentes prodesse. Habebat autem magnam et in vultu gratiam, quod a Salvatore pro

munere

EX MSS.

A munere acceperat. Si quis enim ignarus ejus, inter tantam multitudinem videre eum desiderasset; nullo indicante, et animi puritatem cognoscebat in vultu, et per speculum corporis gratiam sanctæ mentis ejus intuebatur : nam semper hilarem faciem gerens, liquido ostendebat ad se venientibus, cogitare se de cœlestibus. Et si aliqui sinistra valetudine laborantes properassent ad eum, etiam de longinquis locis et remotioribus, ab eo sospitati restituebantur; nemo tamen unam unquam vexationem aut detrimentum laboriosi itineris est conquestus. Hoc etiam inter cetera gratiæ obtinuit, ut cum secundum præceptum Apostoli, sermonem sale divino conditum proferret, in præconio fidei careret invidia inter Sacerdotes gentilitatis. Præterea cum pueros irruentes ad videndum se repellerent quique ætate provecti, conventum populi æstimantes illi tædio fore; tranquillo animo dicebat ipse : Sinite parvulos venire ad me; et omnes vos malitia parvuli estote. Sic divinæ dono gratiæ multos retraxit a Gentilium errore et idolorum superstitione; et sumptibus patrimonii sui et fidelium collatione, quamplurimas ecclesias *c* per unum et semis annum studuit fundare, et ministros secundum morem Ecclesiastici ordinis ordinare

multos sanat : — Coloss. 4, 6 — *pueros ad se admittit.* — c

B

ANNOTATA.

a *Non est existimandum hanc Apostoli vocem fuisse, sed animæ fortassis cujuspiam in Purgatorio detentæ, permissæque tunc illius implorare preces; vel cujuspiam pii hominis isthic excubias agentis : nisi quis illa verba* ut pro me intercedere digneris, *ita interpretur, ut velit Apostolus, ipsummet Germanum pro se, id est suo loco, Deum precari, a quo possit quidlibet impetrare. Simile illud in Lectionibus Divini Officii a S. Agatha S. Luciæ dictum :* Soror mea Lucia, virgo Deo devota, quid a me petis, quod ipsa poteris præstare continuo matri tuæ?

b *MS. Ambian.* S. Pauli : *minus id verisimile.*

c *Non deerant quidem in Hispania tunc, uti et in ipsa Italia et Gallia, idololatriæ reliquiæ; sed præcipue isthic ab Arianis Gothis facessabatur Catholicæ fidei negotium.*

c *Quæ hæc* Tolosa *sit, non satis perspicuum. Nam si nobilissima illa provinciæ Narbonensis primæ civitas, quid illa ad Hispaniam pertinet. Et Guilielmus Catellius scriptor diligentissimus Antiquitatum Occitanarum nusquam hujus S. Germani meminit : neque in ea urbe ejus ulla extat memoria, ut me Petrus Possinus noster per litteras edocuit. An fortassis hæc est* Tolosa Bœ-
C ticæ *circa montes Marianos oppidum aut castrum, quod ab Alphonso VIII Castellæ Rege cum aliis captum an.* 1212 *memorat Rodericus Toletanus lib. 8 cap.* 12, *post memorabilem illam in loco propinquo, quem* Navas Tolosæ *vocant, victoriam, qua cæsa Maurorum ducenta millia? an Cantabrica potius hæc Tolosa, Guipuscoæ metropolis Oriæ amni adsita? Quid si pro* Tolosa *legas* Tortosam *in Catalaunia?*

e *MS. Ambian.* per unum Semisannum.

CAPUT VI.
Miracula in mari et Normannia.

Desiderans autem ut cum Christo esset jam resolvi, et ingemens martyrii palmam sibi differri, in Franciam remeare disponit, quam noverat adhuc *a* ex parte deditam idolis. Instruensque quos Christo lucrifecerat de omnibus quæ sunt fidei, et valedicens eis, cymbam conscendit : atque præcipiens altius in pelagus agi, ipse quidem prosternitur transtris, ut lasso corpori paullulum indulgeret quietis. Verum blando sopore fessos ejus artus jam relaxante, subita navis facta est concussio cum nimio fragore, et pene mergebatur quasi præ nimia præponderatione, non solum fatiscentibus rimis, sed et desuper influentibus undis. Unde nautæ attoniti, et videntes se jam profundo absorberi, horribiliter inclamant cum lacrymis : Expergiscere vir Dei, et pereuntibus subveni. Qui perturbatus a somno exilit, et versum Psalmi sexagesimi quarti cecinit : Exaudi nos Deus salutaris noster, spes omnium finium terræ et in mari longe. Et omnibus circumspectis, videt insidentem puppi adversarium humanæ salutis : editoque signo salutari; Abscede, ait, inimice veritatis. Mox ut fumus evanuit, putorem teterrimum linquens, quasi certa vestigia sui. Non mirum, inquit, si periclitabamini, qui æmulum vestræ salutis vobiscum nescientes assumpseratis. Tranquillitate vero illico reddita, exanimata nautarum sedavit pectora; et exemptos de præsenti periculo, animarum periculum magis esse timendum admonuit, et astutias præcavendas diaboli. Postmodum ejus oratione transfretantes fausta navigatione, in portum *b* Mogduni applicuere, ubi ad propalandum meritum servi sui, quid per eum Dominus operatus sit, licet inculto sermone, nostræ inserimus narrationi.

a — *Navim fatiscentem servat, ejecto dæmone :* — D — Psal. 64, 6 — b

E

20 Cujusdam nobilissimi viri filia, Mogduni indigena, ab utero matris cæca, omniumque membrorum erat officio destituta. Hæc in somnis admonita quod a B. Germano esset supplenda, per septem circiter annos eum operiebatur solicita : cognito autem ejus adventu, quali poterat conamine ad eum accedere nitebatur. Tandem a domesticis oblata, et a beato viro, lavacro salutis in Trinitatis nomine immersa, oculorum membrorumque supplementum est adepta, et de castimoniæ puritate est instructa *c*. Sic per viri Dei merita sospitati donata, multis extitit salutis causa : viso enim tanto miraculo, altus idololatras agebat stupor subdere colla Christi jugo. Longe lateque hoc factum percrebuit, et certatim confluentes populi, notabantur signo Christi, abrenuntiantesque diabolo et ejus pompis, collatione munifica construebant ecclesias Dei.

cæca et paralytica curata, — c — *multos convertit :* — d

21 Quocumque etiam vir sanctus prædicando per Normanniam ibat, omnis plebs obviam ei procedebat, quia virtutum ejus fama proditrix passim prævolabat. Cum autem *e* Bajocas civitatem tenderet, in itinere affectus siti, Comiti, qui præerat civitati, missis pueris suis mandavit, ut ad refocillandum dignaretur vinum mittere sibi. Sed Comes caninæ tenacitatis, parvipendens legationem Sancti, vacuos aspernanter remisit. Unde beati viri animus in Comitem aliquantisper commotus, Deum cum suis obsecrat comitibus, ut vinum omnino deficeret de doliis et apothecis illius. Et qui voluntates timentium se facit et deprecationes exaudit, voluntatem servi sui non distulit : ita enim omne subito vinum Comitis quasi evanescendo defecit, ut nec guttula quidem in omnibus inveniretur vasis. Comperto miraculo hujuscemodi, Gantius quidam illustris vir B. Germano festinus occurrit cum pluribus exeniis *f*, quæ et ei devotissime cum humillimis precibus obtulit. Sed vir Dei nil sibi præter Asellum unum sumpsit, cujus suavi gestamine contentus postea fuit : benedixitque ei Sanctus cum filiis et filiabus suis et omnibus quæ erant juris illius

e — *avari hominis vinum imprecatione exsiccat ;* — F — f — *liberali benedicit :*

22 Sicque perveniens Bajocas, pro quibusdam carceratis, ut resolverentur, rogavit, nec impetrare potuit; et nimia *g* perturbatione animi impreatus mala cunctanti, calcaneo suo murum percussit, et maximas pinnas muri ex parte funditus subruit : quod adhuc civitas ipsa, omnisque prædicat regio illa, hodieque apparent inibi tantæ ruinæ vestigia. Ab urbe autem progressus, efferri ad tumulandum videt defunctum pueri corpus, parentibus prosequentibus illud celebri luctu. Verum ubi præteriens a concurrente

g — *Bajocis murum pede subruit,* — *mortuum suscitat,*

A concurrente turba est agnitus, continuo ante ejus gressus triste deponitur funus. Ecquid plura? Compassus flentium et ut misereretur deprecantium lacrymis, genua ad orationem flexit, surgensque invocato nomine Domini viventem reddidit. Et omnes qui aderant, et hæc signa videbant, ex abundantia lætitiæ flentes clamabant : Benedictus es Domine Pater, et filius tuus Jesus Christus cum Sancto Spiritu, qui talem Pastorem nobis attribuisti, per quem tanta mira ostendis. At ubi in civitatem illata est fama hujuscemodi, formido subita omnium animos perculit, et egressi dona plurima offerebant viro

captivos liberat.

Dei. Sed in cujus corde totus aruerat mundus, solumque mori lucrum et vivere erat Christus, nil horum ad suos suscepit usus : carceratos tantum viginti quatuor resolvit, et cum alimento carnali refovit etiam spirituali, et de salute animarum eos commonens, sic profectus est via cœpti itineris.

ANNOTATA.

a *Quid mirum, cum Franci adhuc gentiles essent?*

b Mogdunum *nunc* Montebourg *dici, nos docuit vir eruditus Joannes Cauchie.*

B c *Addunt MSS. Ambian.* Petronilla est ab eo vocitata.

d Normannia *seculo Christiano* 10 *appellata est Galliæ pars occidua, quæ jam ab aliquot seculis* Westria, *vel ut moderni scribunt* Nuestria *vel* Neustria *vocitabatur.*

e Bellocasses *vel* Bajocasses *Galliæ Celticæ populi sunt, vulgo* le Bessin; *urbs primaria eruditis quibusdam* Neomagus, *vulgo* Bajocæ *et* Bajoca *appellatur, Gallice* Bayeux, *Episcopali basilica admirabilis structuræ ornata, ut memorat Duchesnius Libro de Antiquitatibus Galliæ et Papirius Massonus lib. de fluminibus Galliæ.*

f Ξένια *dona sunt hospitibus dari solita. Crebro a scriptoribus pro quibusvis muneribus usurpantur : sequiori ævo sæpe* exenia.

g *Sensum animi ac pium quemdam dolorem fuisse probabilius est, cui Deus miraculum indulserit.*

CAPUT VII.
S. Germani martyrium

Verum ne sermo prolixus tædio sit legentibus vel audientibus, omissis miraculis, quibus claruit quampluribus, qualiter *a* hominem obierit, succincte explicemus. Igitur sicut crebro diximus,

C desiderans ut cum Christo esset resolvi, instinctu Divino de Normannia in pagum Ambianensium tendens, iter suscepit : et jamjam adfuturo die suæ resolutionis, nocte præcedenti super *b* Elnam amnem, in municipio, quod dicitur *c* Mare-mortuum, hospitio remansit. Ubi cum membra dedisset sopori, revelatione Divina didicit, quod diu optarat, in crastinum mulctatione gladii se æthereo sociandum Senatui.

Divinitus intelligit se postridie moriturum :

Prosiliensque a somno hilaris, et quasi sui compos voti, ad solvendum Deo nocturna munia socios suos excitavit; laudibusque finitis, quod restabat noctis devotissime in oratione pernoctavit. Summo autem in via egressus diluculo, pene præibat pernix socios, ut cervus fontes aquarum sitiens, ad sibi destinatum præcurrere cœleste bravium. Crepidinem quoque montis transgressus, quod *d* Vetus dicitur Rothomagus, iter habebat sub turris mœnibus, quæ hodieque *e* Mansio Hubaldi tyranni dicitur, ubi tunc temporis ipse manebat Hubaldus, idololatriæ cultor præcipuus, religionique Christianæ acerrime infensus.

ab Hubaldo tyranno,

Qui Hubaldus, ut viri Dei transitus sibi innotuit, mox tumens bile invidi cordis, accitis complicibus quamplurimis, apparat vestigia ejus insequi, dolens ejus præconio fidem Christi passim insinuari. D

24 Beatus vero Episcopus transito *f* Auda amne, qui est limes medius Normanniæ ac Franciæ, ingressus est oratum contiguam ecclesiam beatæ Virginis Mariæ; populisque affluentibus undique, quia ipsa erat ecclesia capacitatis angustæ, egressus præ foribus, insistebat verbo Divinæ doctrinæ, vallatus populi multitudine.

ex MSS. *f* *prædicans et orans*

Cum interim ipsum satellitem sathanæ, multo stipatum militum agmine, videt appropinquare. Certus ergo mori, intenta oculorum acie in summis, in hæc orationis verba prorupit : Agie, Agie, Agie, invisibilis, incomprehensibilis, triplex simplicitas, simplaque Trinitas, jam tempus est : exime me, si placet, de lutea corporis crate, neque patiaris amplius in hac ærumnosa vita degere.

occiditur :

Commendo autem quos tibi lucri feci; precorque ut qui mei memor fuerit, aut in mei memoriam te obsecraverit, in omni negotio misericordia tua ei adsit. Vix hæc verba compleverat, cum tyrannus crudelis in ejus jugulo gladium immersit, volensque in populum adstantem illi similiter debacchari, in fugam omnes compulit. Columba autem nivei candoris de corpore Sancti visa est egredi, et ad cœlos usque levibus subvolare pennis. Abscissionem vero capitis passus E est sexto nonas Maji.

25 Desecto itaque capite beati viri, seorsum truncum corpus ad usque in crastinum jacuit, expositum avibus et feris, nam et suprema funeris inhibebat jussio cruenti tyranni. Sed margaritum pretiosum, licet humanitus incustoditum jacuerit, divina tamen providentia non abfuit, quæ et quod minores formidabant tyrannide Hubaldi, per primores regni effecit. Namque quem jam apud se glorificabat in cœlis, ut et apud homines magnificaret in terris, in extinctis artubus Martyris suæ ostendit potentiam virtutis.

mortuus loquitur :

Quædam enim juvencula ad præfatam ecclesiam oratum certis diebus consueverat properare, quam in crastinum venientem ex more, os abscissi capitis viva voce ita orsum est compellare : Huc ades, filia, nec nostra verearis funera, sed madentes et concretos sanguine crines nostros, tua manu corripe, atque dextræ nostri trunci corporis et seorsum jacentis ingere : nec pigeat te, pro humanæ conditionis compassione et Dei amore, ad Senardum Principem, quondam mihi familiarem, properare, qui modo abest, non nimium hinc longe, in villa videlicet quam *g* Senardi-pontem ejus vocant ex nomine. *g*

Huic itaque edissere, qualiter jaceam ab impio interemptus carnifice : et ut in eodem loco, quo invenerit, corpusculum nostrum tradat sepulturæ. F

a Senardo Principe sepelitur :

Quæ licet diu primum cunctata sit, jussioni tamen ejus sedula paruit. Comperto ergo obitu Germani Episcopi, Senardus sumptis secum Clericorum ordinibus, atque adunata religiosi frequentia apparatus, comitantibus nihilominus non modicis populi agminibus, properare maturavit ubi jacebat sanctum corpus. Beati autem corpus aliquantulum Angelico ductu progressum, in loco quo cæsum puella dimiserat, non est inventum. Et condiens aromatibus diligentissime, loco quo reperit, in novo miroque, quem composuit, sarcophago, pia Sacerdotis membra studuit collocare, ecclesiamque desuper ædificare.

clarescit miraculis.

Virtutes autem multas, ibi dum conderetur, et nunc usque Dominus operatur, qui vivit et regnat per omnia secula seculorum. Amen

ANNOTATA.

a *Ita alibi,* exit hominem, *eodem sensu.*

b *MSS. Ambian.* Hellam *vocant, Thos. et Claromar.* Helnam. *Fluviolus est in Caletibus, qui in Oceanum Britannicum versus Diepam urbem evolvitur, vulgo* Faune.

EX MSS.

A c Mare-mortuum, *sive* Mortuum-mare, *Gallice* Mortemer, *vicus est ad Elnam amniculum jam dictum, quatuor francicis Leucis ab Albamerla sive Aumalco distans, totidemque a Senardi-ponte. Hinc nomen sumpsit illustris quondam famil:a Mortuomariorum, sive Mortimers in Anglia. Ordericus Vitalis lib. 7 Eccles. hist. meminit* castri quod Mortuum-mare *dicitur. Duchesnius in Normannicis inter milites ferentes banne-rias in Normannia tempore Philippi II Regis, refert Guillelmum de Mortuo mari.*

d Vetus Rotomagus, *vulgo* vieil Roven, *vicus est medio inter Senardi-pontem et Aumaleum itinere.*

e *Visuntur supra Vetus-Rotomagum, haud longe a S. Germani vico, ruinæ ac fossæ vetustæ arcis, quæ* Hucbaldi mansio *fuisse existimatur.*

f Auda, *vulgo nunc* Gresle, *sed notiori nunc vocabulo* Riviere d'Eu, *quod Aucum urbem alluat.* Aucia *dici videtur in vita S. Lupi Senonensis* 1 *Septemb.* Rex Clotarius felle commotus virum Dei Lupum Episcopum retrusit in exilium, in pago quodam Neustriæ nuncupato Vinimaco, traditum Duci pagano, nomine Bosoni Landegisilo, quem illo direxit in villam, quæ dicitur Andesagina super fluvium Auciam. *Id flumen etiamnum Picardiam, quæ Francorum citima Belgis provincia, a Normannia separat.*

B g Senardi-pons, *vulgo* Sener-pont, *oppidum est, sive ut nunc vocant burgum, non ignobile, ad idem flumen situm.*

HISTORIA TRANSLATIONUM

Auctore D. Joanne Cauchio nuper composita, ut in Officio Ecclesiastico recitaretur.

Ob metum Normannorum

Cum per annos supra trecentos S. Germani Scoti, Martyris atque Pontificis, corpus summa religione coleretur in finibus Ambianensium, ad ripam Augiæ, in pago quem suo martyrio nomineque consecrarat; contigit ut e S. Benedicti familia, quæ ibidem loci divino se cultui manciparat, Prior et Religiosi, cum viderent Danorum flammis sacra omnia profanaque violari, tantum pignus tutum in locum efferendum esse decreverint. Ergo ex his Religiosis duo iter aggressi Veromanduos versus, nocteque ingressi suburbium Oppidi *a* Ribodimontis, diœcesis Laudunensis, reliquias deponunt in ædicula S. Annæ, quæ ultro ipsis valvas, tamquam invitatura, recluserat. Subsequenti crepusculo cum se viæ impigre dedissent, post longos per totum diem errores, ad eamdem ædiculam, unde mane discesserant, se rediisse stupuerunt. Cumque sequenti aurora depositum corpus ab altari tollere molirentur, tanta subito mole depressum est, ut cum vi nulla movere id possent, facile intellexerint, Dei e consilio esse ut Ribodimons S. Germani asylum esset, et vicissim Ribodimontis Germanus esset ipse præsidium. Momento temporis tantorum miraculorum fama in urbe pervagante, Clerus universus atque Dynasta cum omnibus Civibus, non minori gaudio quam pompa, arcam S. Germani, ab ara ædiculæ nullo conamine sublatam, important in ecclesiam parœcialem Divi Petri Apostolorum Principis, circa annum salutis octingentesimum quinquagesimum, die decima tertia Novembris. Porro ædicula quo se gratam in Divum Germanum, per quem tot miraculis coruscat, ostenderet, nomen ipsius, quod etiamnum hodie servat, assumpsit.

a Corpus Ribomontem delatum,

C *manet immobile:*

defertur in ecclesiam S. Petri

13 *Novemb. anno* 850.

2 Atque ut religione in Martyrem Cives cum Dynasta suo certarent, illi martyris caput atque brachium separatim argenteas in thecas includunt, reliquum vero corpus in arca paris pretii deponunt; ubi præcipua Divi miracula ejusdemque Martyrium, argenteis laminis auro illitis, cælata noscuntur. Dynasta vero sua in arce egregiam construxit ecclesiam, in qua Canonici statas preces quotidie persolverent Deo, qui tanto thesauro Ribodimontem locupletasset. Paulo post Canonicorum in locum suffecti sunt Sancti Benedicti alumni, vicino e monasterio, cui nomen Divi Nicolai *b* a prato. Atque hoc monasterium ut tantum beneficium agnosceret, beatum Germanum monasterii Tutorem ac Præsidem sui, et suæ civitatis Ribodimontii delegerunt. Sacrique Ordines solenni supplicatione, quam Regius Magistratus populusque subsequitur bis quotannis, die scilicet Natalitio, dieque Translationis procedunt ad ædiculam, ubi Martyris lipsanotheca primum deposita fuit. Et ut miraculorum in ea patratorum memoriam perpetuo redintegrent, arcam ubi corpus est, in ara majori; thecas vero quæ caput atque brachium condunt, inferioribus in aris ad latus dispositis constituunt; confluente vicinis e locis magna hominum multitudine, qui cum variis vexatos morbis, tum vero maxime febribus conflictatos supponunt arcæ, experturos Martyris opem, quam innumeri suis liberati doloribus perceperunt.

includuntur thecis argenteis caput, brachium, corpus:

D

b adjungitur monasterium Benedictinum:

febres pulsæ.

3 Anno sexcentesimo quinquagesimo supra millesimum *c*, cum Ribodimontem captum hostilis deprædaretur exercitus, nec ejus sedandæ cupiditati satis essent Civium facultates, irrupit in ecclesiam, ubi gloriosi Martyris arca idcirco remanserat, quia ei sua vetustas ne cum illatis in Sancti Quintini fanum pretiosi capitis et brachii thecis, ipsa quoque simul efferretur, obstiterat: atque illud, quod Divo futurum videbatur in dedecus, summam cessit in gloriam. Vix enim sacrilegi lipsanothecam effregerant, cum injecto divinitus terrore perculsi se proripiunt in fugam, involucro arcæ argenteo et lapillis quibus distinguebatur intactis: quæ ubi reperit ecclesiæ thesaurarius, ossa quidem mirifica Faram *d*, munitissimam in arcem diœcesis Laudunensis, ocyus comportavit; decennio vero post Joannes Canonicus e familia Præmonstratensi, idemque Curio parœciæ Ambianensis, quæ ejusdem S. Germani nomine insignitur, cum suam ecclesiam, structura cultuque conspicuam, sui Patroni Reliquiis vellet esse sanctissimam, post multa itinera voti tandem factus est compos. Sacrorum enim Germani ossium partem non exiguam, actis publicis consignatam, secum Ambianum asportavit. Quas exhiberi publice, tum ad populi in Divum Germanum pietatem inflammandam, tum ad ejusdem Martyris in pium populum tutelam promerendam, Franciscus *e* quartus Ambianensis Antistes, pro sua in Divum religione, concessit MDCLX, III Aprilis. Cumque idem Parochus et ejus curæ commissus populus, pro incenso illo suo in tutelarem studio, arcam argenteam, insigni artificio perfectam auroque collucentem, præparassent; in eam idem Pontifex sanctissimas Reliquias inclusit; et cum supplicatione, quæ florenti in urbe potuit esse quam maxima, intulit in ecclesiam Parœcialem Martyri consecratam; ubi post celebrarum ritu Pontificio sacrificium, ipse insigni panegyrico beati Germani virtutes atque miracula, maxime quæ in translationibus contigere complexus est, anno Domini millesimo sexcentesimo sexagesimo secundo.

c An. 1650

E

arca reliquiarum in hostili irruptione servata:

d

an. 1660 *aliquæ reliquiæ Ambianum delatæ:*

3 *Aprilis*

e

F *arcæ argenteæ includuntur.*

ANNOTATA.

a Ribodimons, *vulgo* Ribemont *ad Oesiam flumen, ab oppido S. Quintini tribus, a Lauduno plus quam sex Gallicis leucis distat.*

b *Monasterium* S. Nicolai, *in Pratis, a dicto flumine per modum insulæ cinctis, exhibent tabulæ Picardiæ, ad Occidentale latus oppidi. Tacent de eo Sammarthani Galliæ Christianæ tom.* 4.

c

A c *Annus* 1650 *Belgio Hispanico, sub regimine Archiducis Leopoldi felicissimus fuit: quo et pleraque ex amissis oppidis recepta cepere, et præcipui Gallorum Duces, Cardinalis Mazarini jugum ferre ultra non valentes, ad partes Hispanas transiere, non sine gravi Picardiæ calamitate, quæ Castelletum oppidum munitissimum captum, et oppida etiam traus Oesiam coacta victorem tributo pendendo agnoscere.*

d Fara *vulgo* la Fere, 4 *leucis infra Ribodimontem* D *ad eumdem fluvium.*

e Franciscus le Favre, *ex Ordine Minorum, Reginæ matris Annæ Auctriacæ concionator, anno* 1651 *Glandatensis Episcopus consecratus, ad Ambianensem Cathedram transiit* 1653.

DE SANCTIS EPISCOPIS ET CONFESSORIBUS

FLORENTIO ET VINDEMIALE,

EX CORSICA TARVISIUM ADVECTIS;

ITEM DE S. VINDEMIALE EPISCOPO,

G. H.

IN AFRICA MARTYRE.

B

SECULO V

Tarvisii corpora SS. Florentii et Vindemialis.

Historia Vitæ et translationis datur ex MS.

Marchia Tarvisina, *Italiæ provincia, olim Longobardis, nunc dominio Reipublicæ Venetæ subjecta, nomenclaturam debet* Tarvisio *urbi Episcopali amplæ et munitæ: cujus cives inter Patronos suos colunt Sanctos Episcopos* Florentium *et* Vindemialem, *quorum sacra corpora requiescunt in Cathedrali S. Petri ecclesia, marmoreæ arcæ inclusa. De iis hoc scriptum ibidem legitur.* Reliquiæ Sanctorum Confessorum atque Episcoporum Florentii et et Vindemialis. *Aliquam vitæ ac Translationis historiam, quasi a Titiano urbis Tarvisinæ Episcopo, qui eadem corpora ex insula Corsica transtulit, conscriptam, reperimus in quodam MS. codice Reginæ Sueciæ, quam infra damus. Reperimus etiam Vitæ illius compendium in quodam codice MS. cœnobii Rubeæ Vallis Canonicorum Regularium prope Bruxellas: sed illud omnino idem Petrus de Natalibus, Plebanus Sanctorum Apostolorum Venetiis, deinde in dicta Marchia Tarvisina Episcopus Æquilinus, edidit libro* 4 *Catalogi Sanctorum capite* 116, *a se anno* MCCCLXIX *et sequentibus compositi: cujus testimonium hac in re pluris æstimandum remur, quod illud ibidem scripserit, ubi potuit rei veritatem accuratius examinare et plenius addiscere. Illud autem compendium est ejusmodi.*

C

Peregrinatio ex Africa in Corsicam:

2 Florentius et Vindemialis Episcopi, Tarvisii translati quiescunt. Quorum Vindemialis Afer natione, a S. Alpiano Confessore doctus, ad Presbyteratus Ordinem, inde ad Episcopatum pervenit: ubi una cum Eugenio miraculis multis ostensis populum copiosum convertit. Deinde peregrinationis gratia ad insulam Corsicam venientes, in castris Faunensi et Vadensi populum a cultura draconis eruerunt, ligato orario ad collum serpentis et ipso in mare demerso: sicque populum conversum baptizarunt. Post quæ S. Eugenius ibidem in castro Vadensi commoratus quievit in pace: ubi etiam extat puteus ab eodem in mare defossus, præter naturam, dulcem aquam emanans. Vindemialis vero regressus Corsicam, ibidem in pace vitam finivit, et sepultus est ibi: ubi et olim Florentius Episcopus quiescebat. Vastata vero Corsica a Saracenis, Titianus Episcopus Tarvisinus illuc navigio accedens, corpora SS. Florentii et Vindemialis obtinuit, et Tarvisium translata in basilica S. Joannis Baptistæ deposuit. Quæ successor ejus Rotharius postmodum in majori ecclesia S. Petri honorabilius tumulavit. Horum festum colitur VI Nonas Maji. *Hæc ibi Petrus de Natalibus, adjuncta translatione ad ædem Cathedralem S. Petri a Rothario Episcopo, quæ in narratione Titiani neque adest, neque adfuisse potuit.*

obitus et sepultura,

translatio Tarvisium.

Corsica sub Saracenis sec. 7 et 8.

3 *Habemus historiam insulæ Corsicæ, Italice anno* MDXCIV *editam a Joanne Grossio, Petro Antonio Monteggiano, Mario Antonio Cecialdo, et Antonio Petro Philippino: in qua historia dicitur Corsica intercepta a* E *Saracenis Mahumetanis seculo Christi septimo, ac detenta sub quinque eorum istic dominantibus Regibus usque ad tempora Caroli Magni Imperatoris. Hinc facile colligimus quo fere tempore præfuerint Episcopi Ecclesiæ Tarvisinæ Titianus ejusque successor Rotharius, maxime in summo hiatu Episcoporum apud Ferdinandum Ughellum tomo* V *Italiæ Sacræ, ubi* VIII *Episcopus Felix collocatur ad annum* DXC, *dein nonus Trivisius anno* DCCXXXIX, *decimus Fortunatus anno* DCCXCIX, *undecimus Adeodatus anno* DCCCXXVII. *Aliquis ab eodem Ughello asseritur* III *Episcopus Titianus circa annum* CCCC, *cui ab illo tribuitur translatio horum corporum. Verum aut ille trecentis fere seculis junior fuit, aut alius ab eo statuendus* Titianus *secundus, cui* Rotharius, *ab Ughello omissus, fuerit substitutus: et sic potuit Vindemialis, uti in Actis dicitur, interfuisse anno* CCCCLXXXIV, *sub Hunerico Rege Wandalorum, collationi Episcoporum Catholicorum, cum Arianis de fide orthodoxa disputantium.*

Titianus et Rotharius Episcopi Tarvisii.

Mentio in sacris fastis:

4 *Franciscus Maurolycus, Abbas Messanensis in Sicilia, in suo Martyrologio hos Sanctos ita ad* II *diem Maji recolit:* Item Florentii et Vindemialis Episco- F porum, qui ex Africa in Corsicam transfretantes, miraculis illustres ibi defuncti, a Titiano Episcopo Tarvisium translati sunt. *Quæ fere eadem leguntur apud Constantium Felicium et Petrum Galesinium: et contractius apud Richardum Witfordum in Martyrologio Anglice Londini anno* MDVI *excuso, et ad sequentem diem apud Grevenum et Canisium, Ferrarius in Catalogo generali ad hunc diem ista habet:* In Corsica insula, Sanctorum Episcoporum Florentii et Vindemialis, sub Wandalis vexatorum. *Quod latius explicat in Catalogo Sanctorum Italiæ ad Kalendas Junii: sed id de Florentio non asseritur in Actis. Vindemiali additur socius Eugenius, quod etiam annotavit in suo Martyrologio Maurolycus. Sed de ejus cultu necdum aliquid legimus.*

Alius Eugenius Episc. Carthagin.

et Vindemialis Episc. Martyr in Africa.

5 *Alius ab eo est* S. Eugenius *Episcopus Carthaginensis relatus ad diem* XIII *Julii, ab Adone, Usuardo et in Martyrologio Romano, imo et Gallicano Saussayi, quod* exilio deputatum, apud Albigensem Galliarum urbem, finem vitæ præsentis fecisse *testetur Gregorius Turonensis l.* 2 *Hist. Francor. c.* 4, *adduntur que eidem socii* Vindemialis ac Longinus: inter quos sancta exorta est contentio, quis oculis *subito cæci facti* signum beatæ Crucis imponeret; *conventumque*

ut

A *ut hi* manus suas super caput ejus tenerent, et S.

AUCTORE C. H.

Eugenius Crucem super oculos cæci faciens oraret, statim ablato dolore ad pristinam cæcus rediit sanitatem... Honoricus autem Rex Sanctos Dei post multa tormenta, post equuleos, post flammas, post ungulas jussit interfici.., Sanctum vero Vindemialem gladio percuti præcepit, quod et impletum est in hoc certamine. *Hæc Gregorius Turonensis. SS. Eugenii et Vindemialis memoria inserta est ad Kalendas Februarii quatuor Martyrologii Hieronymiani apographis, et MSS. Martyrologiis Atrebatensi, Tornacensi et Lætiensi, quibus additur* Longinus, *in prima editione Additionum Molani ad Usuardum: quam secuti sunt Canisius et Galesinius. De* S. Eugenio *agetur* XIII *Julii: et tum addentur, si quæ alia de* Longino *occurrant.*

inscriptus Martyrol. Romano

6 *De* S. Vindemiale, *occasione alterius Vindemialis, ad hunc diem ista sunt in hodiernis Fastis Romanis apposita.* Eodem die S. Vindemialis Episcopi et Martyris, qui una cum sanctis Episcopis Eugenio et Longino, doctrina et miraculis adversus Arianos decertans, ab Hunnerico Rege capite obtruncari jubetur. *Hæc ibi. Alius ergo hic est* Vindemialis in Africa percussus, *quem Herrera Alphabeto Augustiniano inseruit tom.* 2 *fol.* 491, *a* Vindemiale exule in

B Corsica, *qui* ibidem incontaminatum Spiritum reddidit, et vitam in pace finivit : *et sic recte Ferrarius hunc* Confessorem Vindemialem *retulit in Catalogo Sanctorum, qui non sunt in Martyrologio Romano. Dolemus autem, nullam martyrii* S. Vindemialis Episcopi *mentionem fieri apud Victorem Uticensem seu Vitensem, quod etiam observavit Baronius in Annalibus an.* 484 *num.* 68. *Recenset Victor lib.* 4 *nomina Episcoporum Catholicorum, qui Carthaginem ex præcepto Regis convenerunt : inter quos reperitur* Vindemialis Capsensis in provincia Byzacena Episcopus. *Præterea fuerunt* Vindemius Altaritanus, Provinciæ Proconsularis Episcopus, in exilium missus, *et* Vindamius Lemsuctensis in Mauritania Sitiensi, Episcopus, *ut aliquis horum potuerit Vindemialis haberi, qui, ut in Vita dicitur, primum in* Faunensi *seu* Sauvensi *deinde in* Vadonsi *maritimis Africæ castris prædicavit, cum socio Eugenio; et notior fieri posset, si alicunde doceremur, qua parte Africani littoris ea loca quærenda sint : aut si exprimeretur nomen insulæ Vadensi castro objectæ. Nunc obscura manent omnia : quia inter plures insulas difficile est definire quæ hic intelligatur. Recensetur etiam a Victore Uticensi Florentius Nobagermaniensis provinciæ Numidiæ Episcopus, et inter eos quibus* Corsica *exilium obtigit,*

Apud Victorem Uticensem Vindemialis et Florentii duo:

C Florentius Seminensis : *sed incertum est, an alteruter horum in Corsica obierit ; uti et an S. Florentius, qui Tarvisii colitur cum S. Vindemiali, vixerit in Africa et sub Hunnerico Wandalorum Rege.*

eorum festum in Corsica et Episcopatu Nebbiensi:

7 *Qui Chronicum sacrum et Sanctuarium Corsicæ, ad instantiam Minorum Observantium istius insulæ, scripsit Italice, et Florentiæ vulgavit anno* 1639 *R. P. F. Salvator Vitalis Marensis, Theologus et Prædicator generalis Observantiæ regularis in Provincia Tusciæ lib.* 4 *cap.* 1, *scribit,* Sanctorum Florentii et Vindemialis Episcoporum Afrorum festum in Corsica, ubi vitam finierunt, quotannis agi, maxime Nebbii, cujus Advocatus et Patronus est S. Florentius : usque eo ut civitatis ipsius suburbium nomen ab eo etiam nunc habeat, idemque nomen habuerit olim Cathedralis Nebiensis, priusquam a Mauris urbs occuparetur. Videant autem, *inquit Salvator,* ii ad quos spectat prospicere cultui et honori Sanctorum Patronorum et Protectorum diœcesanorum, utrum non conveniat, quamvis mutatus sit ecclesiæ titulus, agere festum istud cum Octava. Sane cum in illa Cathedrali dicerem ad populum per adventum coram Illustriss. ac Reverendiss. Joanne Mascardo Episcopo, nullamque ibi viderem S. Florentii capellam, ac ne imaginem quidem, vehementer indolui tam neglectim haberi ibi eum Sanctum, quem istic vixisse et obiisse habebam pro certo. D

translatio ad Oppidum S. Florentii,

8 *Ceterum quam auctor hic* Nebbiam *vocat, propter Episcopalem Sedem eo translatam, civitas est* S. Florentii, *in vetus ac novum burgum distincta, uti docet Antonius Petrus Philippini in Historia Corsicæ, descripta Italice et in Gallia excusa anno* 1594. *Nam veteris Nebbiæ, medio milliari a S. Florentio dissitæ, tunc cum scribebat ille, sola supererant vestigia in ruderibus antiquis, cum satis eleganti ex albo et quadro lapide ecclesia, quam Pisanorum opus esse appareret. Hujus ergo ecclesiæ titulus, una cum Sede Episcopali transiit ad ecclesiam S. Florentii antea dictam : cujus rei principium videtur dedisse Episcopus ille, qui circuli seu territorii S. Mariæ Nebbiensis, decem circiter milliaria complectentis, medietatem attribuit populo* S. Florentii *circa annum* MD *: quem populum Genuenses anno* MCCCCLXXXIII *subjecerunt Officio S. Georgii primum omnium : unde factum ut Florentiani cives multis immunitatibus gauderent, tam in Corsica quam Genuæ; et locus, in quo ante adventum Genuensium nihil præter vetustam turrem visebatur ad custodiam vicinarum salinarum, præ Nebbia cœperit frequentari, quamvis situ minus salubri, invitante maris alluentis commoditate.* E *Quæ cum sint oculorum experimento comprobata, merito miratur prælaudatus auctor in præfatione, quomodo Thomas Porcacchius, in sua præcipuarum insularum descriptione, S. Florentii civitatem quinque milliaribus a mari removeat. Ab hac autem ipse propinqui maris* sinus S. Florentii *nuncupatur a pluribus. Intelligo porro esse aliquem qui scribat, veteres loci Christianos, irruentibus in insulam Barbaris, arcam sancti Patroni sui ipso in littore defodisse, ubi latuerit donec apparentibus noctu e cœlo luminibus excitati posteri, scrutati cœpere quæ esset hujus miraculi causa. Hinc vero nonnemo alius occasionem arripit, confirmandi traditionem Campiliensium in Hetruria, asserentium* S. Florentii, *quod apud eos colitur, corpus, in sua marmorea arca, illuc a mari advectum e Corsica. Sed ostendemus* XV *Maji, Populloniensis ante S. Cerbonium Episcopi potius illud corpus esse. Antiqua autem celebritas loci, a S. Florentio in Corsica dicti, verosimile nobis facit, quod dicit Salvator; ad eum locum a barbaris destructum appulisse Tarvisinum Titianum ; et de subtus ecclesiæ destructæ ruinis emisso* Sanctorum Florentii et Vindemialis *Sarcophagos, prout sequens historia explicat.*

unde corpora videntur Tarvisium advecta.

VITA F

Auctore Titiano Episc. Tarvisino.

Ex Codice MS. Reginæ Sueciæ.

Episcopi 670 ab Hunnerico Rege Wandalorum in exilium missi :

Dum universalis Synodus apud Cartaginem ab Honorico Rege congregaretur, ex omnibus regnis atque insulis quæ sub ejus regimine tunc temporis degebant, die Kalendarum Februariarum ; sexcenti septuaginta Episcopi in unum sunt pariter congregati, pro fide sanctæ et individuæ Trinitatis certaturi ; quos ipse, deceptus Arianorum perfidia, omnes exilio damnare jussit ; e quibus Cartaginensis Episcopus Eugenius et Vindemialis, summæ scientiæ summæque sanctitatis, inter alios emicuerunt, et fidem sanctæ et individuæ Trinitatis inviolabiliter constantissima voce edocuerunt. Qua de re a propriis sedibus expulsi, peregrinationis causa ad transmarina convolaverunt, Apostolicum sequentes exemplum : Mihi vivere Christus est, et mori lucrum. Phil. 1, 21

Florentii vero atque Vindemialis, licet ortus eorum, vita, atque transitus apud alios floruissent ; nobis tamen Dominus venerabilia corpora eorum, tempore

Corpora SS. Florentii et Vindemialis Tarvisium delata.

A tempore quo voluit, revelavit: et pro hujus urbis tuitione atque habitantium incolumitate, a longissimis terrarum partibus, pietate divina nobis eorum corpora mittere dignatus est. Et sicut ab incolis terræ illius didicimus, ubi Sanctorum corpora requiescerent; cum omni timore atque tremore ad tumulos Sanctorum accessimus, et cum omni reverentia Sanctorum reliquias inde sustulimus, ad navimque perduximus: et cum intercessione beatorum Confessorum Christi ad Tarvisianum solum usque pervenimus, ibique Deo miserante cum summa reverentia, condigno honore, Sanctorum corpora collocavimus.

SS. Vindemialis et Eugenius clari miraculis in Africa

2 Igitur beatissimus Vindemialis Africano solo ortus atque nutritus est; sed a beato Confessore Christi Appiano Episcopo edoctus, et cœlesti conversatione fide ac religione imbutus, Presbyterii dignitatem adeptus est, in quo digne Deo militans ad Episcopatus onus usque pervenit: ubi et in partibus Africæ una cum Eugenio multa per illos signa magnifica et innumerabilia omnipotens Dominus operari dignatus est. Deinde vero tam peregrinationis causa quam et prædicationis, ob amorem Christi ad insulam Corsicam pervenerunt: ubi dum fidem Christi Jesu Domini nostri perpetuo prædicarent, B ut a vanissima cultura idolorum recederent, neve Arianorum sævitiæ consentirent; cœlesti magisterio imbuti divinitusque inspirati, omni culturæ idolorum abnuerunt, seseque soli Domino, omnis ille conventus perpetualiter servituros contradidit; ejusque soli Filio Spirituique sancto, perpetuæ videlicet Trinitati, sine aliqua ambiguitate, ipso adjuvante, deservire profitentur. Sanctus vero Vindemialis, ex præfatis partibus regrediens, maritimaque littora circuiens, procellosis fluctibus ultra progrediens, usque ad castrum Sauvense pervenit, una cum sanctissimo Eugenio; cum quo et multa miracula in partibus Africæ atque Cartagine egit: indeque venientes usque ad castrum Vadense, in illis partibus plurimam populi multitudinem sua prædicatione Domino Jesu Christo acquisiverunt.

et Corsica, plurimos convertunt:

3 Inter hos quam plurimi erant, qui suorum fallacia sensuque vanissimo, relicto Creatore omnium rerum, in quodam specu bestiam execrabilem omnibusque satis odibilem, adorabant: et ob cæcitatem sui cordis concepta dementia, ritu vanissimo et sceleratissimo, eidem draconi quotidianas hostias C sacrificiaque offerebant usu Paganorum. Quod viri reverentissimi dum comperissent, astutiam scilicet illius antiqui serpentis, qui primum hominem protoplastum seduxerat, et ab initio semper sua fallacia genus humanum in idolorum culturam attraxerat; ingemiscentes Deique misericordiam implorantes, ut sicut Danielem liberare dignatus est de lacu leonum, ubi propter Bel intromissus fuerat, qui etiam et draconem interfecit, liberans Babylonios ab ejus cultura, quem ipse interfecit; ita et hos quoque famulos suos, per virtutem Domini nostri Jesu Christi liberare dignaretur ab hujus spurcissimi et nequissimi spiritus servitute, per nomen Domini, in quo omnis potestas adversa superatur et vincitur, sicut Dominus in Evangelio loquitur: Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic monti: Tollere, et mittere in mare. Amen dico vobis, quia quidquid petieritis in nomine meo, fiet vobis. Et ita

draconem cultu divino adorari solitum,

Luc. 17, 6

D intrepidi atque Crucis Christi signaculo armati, omnem fiduciam habentes in Domino, nihil hæsitantes, facta prius oratione cum jejunio, ad specum, in quo bestia latebat accesserunt; et superno fulti auxilio, bellatores fortissimi, non gladio aut armis circumdati, sed signaculo sanctæ Crucis muniti, venerandas manus suas super bestiam miserunt; atque detractum orarium circa guttur sævissimi serpentis connexum est, et draco de specu in quo latebat projectus est. O admiranda potentia tua Christe, in cujus virtute famuli tui duo simul dracones contriverunt! nam in istius draconis effigie ille draco inhæserat, qui virtute tua devictus, ob superbiam suam de cœlis projectus est. Sed ubi cultores tui et sancti nominis prædicatores, pro tuo amore pugnaturi, processerunt; draco ille qui cunctis diebus vitæ suæ terram comederat, invocato sancto nomine tuo, discessit, ita religatus igneis catenis, ut usque in adventum Domini nostri Jesu Christi nemini nocendi haberet potestatem: et ita religatum in profunda pelagi altitudine eum habitare præceperunt, ubi nulla hominum habitatio esset, neque alicui ultra nocendi haberet potestatem.

AUCTORE TITIANO EX MS. signo Crucis muniti eliminant.

4 Populum vero hortantes ut in fide Trinitatis permanerent, et a cultura idolorum vanissima recederent, et ab Ariana hæresi se segregarent, et E sancto proposito instanter adhærerent, denique populum in viam veritatis educerent; intra non longum spatium multas animas Christo Domino lucrati sunt. Ubi et vir sanctus Eugenius usque ad finem vitæ suæ Christo Domino deservivit, et est commoratus in insula prope Vadense castrum, distans duobus inde milliariis: ubi et puteum sibi effodere jussit miræ altitudinis, quod inusitatum utique apud nos est, ut in medio maris aqua dulcis habeatur. Quod potius sanctitati illius reputandum est, quam ipsius loci naturæ: ubi et ipsius venerabile corpus requiescit: ad cujus tumulum multa et innumerabilia per illum omnipotens Dominus dignatus est operari miracula. Sanctus vero Vindemialis, a præfato castro recedens, Corsicam properans, Christo Domino militans, ibi in sancto proposito incontaminatum reddidit spiritum.

Moritur Eugenius miraculis a morte clarus,

uti et S. Vindemialis in Corsica:

5 Qualiter autem corpus beatissimi Confessoris Christi ad hanc civitatem pervenerit, omnibus in Christo fidelibus enarrare desideramus. Quia postquam a Saracenis captam Corsicam multasque ecF clesias Dei a fundamentis destructas relatu multorum comperissemus; ego Titianus, sanctæ Tarvisianæ ecclesiæ Episcopus, nutu divino ad præfatam perveni insulam: ubi tam a nautis quam a loci illius incolis didicimus, ubi beatissimorum Confessorum Christi in sarcophagis posita corpora fuerant, Vindemialis utrique atque Florentii Episcoporum. Triduano vero jejunio peracto, cum magno tremore ac reverentia accessimus ad tumulos: indeque corpora eorum levantes ad navim usque perduximus, ipsorum intercedentibus meritis: atque ad Tarvisianum solum, Deo miserante, pervenimus, et in locis venerabilibus, ubi nunc requiescunt, Deo permittente, collocavimus in basilica Sancti Joannis Baptistæ, ubi usque hodie per illos omnipotens Dominus multa et innumerabilia dignatus est miracula operari, cui est honor et gloria per infinita secula seculorum.

post hanc a Saracenis captam,

corpora SS. Vindemialis et Florentii transferuntur Tarvisium.

DE

D. P.

DE SANCTO VALENTINO
EPISCOPO GENUENSI.

Tempus Episcopatus S. Valentini incertum

Non ita accurata Genuensium monumenta sunt, ut de S. Valentini ætate ex iis pronuntiare certo liceat. Passim opinantur scriptores, teste Ughello tom. 4. Italiæ sacræ, Genuensem Ecclesiam ordine quintum gubernasse : quamquam est ab eodem Ughello præteritis mediis, quorum nomina interciderint positus proximus S. Salomoni habito passim Episcopo Genuensium primo. Vitam ejus aliquam antiquitus conscriptam Ughellus habuit, indeque accepit corporis inventi atque elevati Historiam : Ferrarius quoque ex eadem videtur accepisse summatim relata miracula quædam. Sed hactenus frustratum dolemus laborem, quem in ea Genuæ requirenda posuit R. P. Joannes Stephanus Fliscus, hujus operis promovendi studiosissimus : quare si quis vel inter relictas ab Ughello chartas vel alibi superesse exemplum novit, rogamus ut communicare dignetur. Interim quæ possumus colligere pauca habeat lector, ac primo elogium virtutum ex proprio sanctorum Genuensium ; in quo cum solum genericas et cuivis Episcopo proprias laudes lego, inducor ut credam nec in vita quæ requiritur, singularis notitiæ contineri quidquam. Tenor porro Lectionis propriæ hic est :

Vita sec. 13 scripta requiritur.

B

Elogium ex Proprio SS Genuensium

2 Valentinus Genuensis, egregium sanctitatis specimen, cum vivus tum etiam mortuus, exhibuit. Is ab ineunte ætate sanctæ religionis officiis deditus, omnes carnis delicias atque hujus seculi voluptates contemnens, divinis virtutibus adeo enituit, ut per omnium ora, velut divinum Christianæ pietatis exemplar, volitaret. Erat autem vultu venerabilis, ore jucundus, corde rectus, consilio prudens, moribus compositus, atque in omnibus Dei operibus mirifice strenuus. Itaque defuncto civitatis Episcopo, Valentinus, summo omnium consensu, invitus Ecclesiæ Genuensi præficitur : quod munus Episcopale sic gessit, ut a fidelibus maximam laudem consequeretur. Nam in adhortando mansuetudinem, in corrigendo severitatem, in suo grege recte instruendo summam curam ac diligentiam semper adhibuit. In viis justitiæ rectus, in cibo et potu parcus, in oratione sollicitus, in contemplatione mirificus, Christum Jesum semper in ore, semper in corde deferre agnoscebatur. Viduarum et pupillorum fuit defensor assiduus, pauperum et orphanorum patronus optimus. Itaque sanctus Episcopus, C multis pro Dei honore perfunctus laboribus, cum Ecclesiam suam annos fere tredecim sanctissime gubernasset ; virtutum ac miraculorum gloria illustris, vi nonas Maji, ætatis suæ anno septuagesimo quinto, obdormivit in Domino, et in basilica duodecim Apostolorum fuit religiose sepultus. Ejus corpus diu occultum, ac mirabiliter cum omni ornatu Pontificio adhuc integrum repertum, odoremque suavissimum spirans, Joannes II Episcopus Genuensis, magna populo veneratione, juxta altare majus honorifice collocandum curavit.

3 *Factum id anno* DCCCCLXXXV *ait Ughellus : et, sicut præmonui, ex coævo scriptore inventi elevatique corporis pleniorem historiam ipsis ejus verbis sic proponit.* Hujus talis ac tanti Valentini Præsulis latuit mortalibus corpus, humatum intra S. Syri ecclesiæ sinum : sed, sicut ab antiquioribus nostris didicimus, dum in eodem locello ignoto euntium et redeuntium pedes deambularent, quasi quidam concavitatis sentiebatur sonus terraque tremere. Unde quamplurimi magnæ vitæ virum, sicuti et erat, quiescere corpus opinabantur : qui causa devotionis quadrificæ compositionis incastraturam ligneam superius exstruentes, ab injuria sancti omnium remoti sunt pedes. Quæ ita permansit nostris usque temporibus, donec curam pastoralem obtinuit Joannes hujus civitatis Januensis Episcopus. Cum igitur omnium bonorum inventori placuisset, ut tam egregii viri vita quam corpusculum panderetur, dum memoratus Episcopus ecclesiam S. Syri in monasticæ institutionis ordine ordinari cuperet, et populus dirutam ecclesiam jam in melius restauraret ac fundamenta jaceret ; reppererunt corpus sanctissimi Valentini, in loco, de quo jam diximus, integrum vestibus et corpore. Quod citis gressibus illico Episcopo nuntiatum est : qui celerius Diaconum suum misit, scire cupiens utrum res ita se haberet : indicens in mandatis, ut diligentius inquirerent, an Sanctus annulum in manu haberet : quem jussit ut sibi detulisset. Qui veniens, adhuc in eodem loco corpus E sanctum reperit, et causa cupiditatis ut jussus fuerat annulum abstulit, partemque aliquam carnis cum veste rapuit, sed eam illico super altare posuit : annulum vero Episcopo detulit et partem quam de corpore Sancti tulerat, et quod super altare deposuerat, per ordinem pandit. In eumque idem Episcopus invexit, quia stulte fecerit, atque præcepit in mandatis, ut quam citius carnem cum veste in sepulcro juxta corpus reponeret, unde abstulerat, quod fecit. Dominus autem Episcopus cum sacro ordine Clericorum et multitudine populorum exinde glebam Sancti auferens, cum omni reverentia juxta altare majus posuit, quoad usque locus ibi, ubi reconderetur, aptissime perficeretur. Quod Domino annuente completum est, et ab omni plebe donatione larga tantum largitum est, unde camera totius ecclesiæ pene ad finem perfecta est. De loco autem ubi Sanctus jam pridem jacuerat, tabula inventa est marmorea, in qua ejus nomen et vita decenter est scripta : quæ permanet usque hodie ad multorum notitiam.

Inventio et elevatio corporis an. 985.

Hæc Ughellus ; ex quo noto, eumdem Joannem Episcopum transtulisse Sedem Episcopalem ex ecclesia S. Syri ad ædem S. Laurentii intra urbis mœnia : ac tum demum ei injectam videri mentem constituendi monachos in ecclesia jam dimissa, quam propterea restaurandam ipse quidem suscepit ; monachos tamen, præventus morte, constituere ibidem non potuit : sed pium hoc opus successori Landulpho absolvendum reliquit. Interim cœpit S. Valentini corpus clarere miraculis : quæ Ferrarius in Catalogo sanctorum Italiæ reperisse se breviter descripta indicans, hujusmodi elogio eumdem S. Valentinum ornat. F Valentinus, Genuæ natus : ex antiqua traditione ob ejus virtutes Episcopus Genuensium V creatus, vixit in Episcopatu ad annos septuaginta quinque, vitæ sanctimonia miraculisque conspicuus : quibus etiam post obitum emicuit. Nam ut aliqua quæ scripta leguntur proferamus ; cum quidam Albintimeliensis, ob escam faucibus hærentem, animam ageret ; ad S. Valentini sepulcrum deductus, statim a periculo liberatus est. Puella Astensis, quæ ita pedibus contracta erat, ut nullo pacto incedere posset, ad tumulum sancti Episcopi delata incedendi recuperavit facultatem. Matrona item Genuensis, quæ faciei deformitatem ex morbo contraxerat, ad opem S. Valentini confugiens, prioris formæ speciem decoremque recepit.

Quædam miracula.

In

A *In Annotatione citat Ferrorius prælaudatus Annales urbis Genuensis, et Codicem perantiquum ecclesiæ : in quo credimus descriptam eum invenisse ipsam Vitam, cujus exemplum Ughellus habuit : adeoque hæc miracula contigisse seculo ipso* x, *quo corpus inventum fuerat. Hoc deinde, anno* MCCXL., *ab Ecclesia S. Syri in ædem Cathedralem S. Laurentii fuisse translatum, indicat Ughellus ; quo tempore juxta ipsum ad S. Syri Abbas erat Bertrandus III, Januensis vero Archiepiscopus Joannes alius, de Cuturno cognominatus. De qua translatione num præterea scriptum sit aliquid quærere rogatus quem supra nominavi P. Fliscus, respondit, nihil inveniri, aut in archivio Metropolitanæ ecclesiæ, aut in bibliotheca Patrum Theatinorum, quibus cessit ecclesia S. Syri* : illud solum, *inquit* traditione novimus, partem sacri corporis relictam fuisse in ecclesia S. Syri, ubi in ara maxima in arca marmorea nigri coloris, affabre elaborata atque ornata signis æreis deauratisque, servatur, publice venerationi exposita : reliquam partem in ecclesia S. Laurentii reconditam sub ara majori. D

Translatio partis ad Cathedralem.

AUCTORE D. P. *parte ad S. Syrum relicta.*

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 43

DE S. WALDEBERTO ABBATE

LUXOVIENSI IN BURGUNDIÆ COMITATU,

G. H.

§ I. Cultus : tempus vitæ. Acta scripta. Diversi ab hoc Walbertus Comes Arquensis, et alius Episcopus Meldensis.

AN. DCLXV

B Luxovium *antiquum monasterium, in Comitatu Burgundiæ ac diœcesi Vesontionensi a* S. Columbano *primo ejus Abbate est constructum ; cui successerunt* SS. Eustatius et Waldebertus, *sive* Walbertus *aut* Waubertus. *Istius Vitam dedimus* XXIX *Martii, de hoc acturi sumus præsenti die quo* S. Wauberti Abbatis *memoriam reperimus in pervetusti Breviarii MS. Vesontionensis Kalendario, cui suffragatur veterrimum Kalendarium Corbeiense ante annos nongentos exaratum his verbis* : VI Nonas Madias depositio S. Waldeberti Abbatis : *item MS. Martyrologium Romanum bibliothecæ Vallicellensis Congregationis Oratorii,* Luxovio monasterio S. Walberti Abbatis. *Eumdem celebrant Grevenus et Molanus in suis ad Usuardum additionibus, et Molano citato Galesinius, atque hunc secutus Canisius in posteriore editione, qui eum asserunt* discipulum S. Columbani, *et forte ideo, quia ejus institutum et normam vivendi sub S. Eustasio est amplexus. Eadem etiam de causa videtur in Florario MS. ad ipsas Kalendas Maji adscriptus* Italiæ, *ubi S. Columbanus in monasterio Bobiensi a se constructo vitam finivit. Atque hæc de cultu : ad quem referri etiam potest quod in fine Actorum S. Waldeberti dicitur,* Reliquias ejus hactenus in ecclesia Luxoviensi coli ; caput quidem in argentea effigie, reliquas corporis partes in theca ex argento inaurato.

Cultus sacer 2 Maji,

C 2 *Alius ab hoc Sancto* Walbertus Comes *in Belgio floruit : qui suum* Comitatum Arquensem et Poperingam, *Flandriæ prope Ipras oppidum,* S. Bertino Abbati Sithivensi *apud Audomaropolitanos, in usus* monachorum tradidit ; et seculo renuntians, sub eodem Bertino monachus est effectus. *Hujus aliquam Vitam et nobilem prosapiam Joannes Iperius, ibidem Abbas et anno* MCCCLXXXIII *vita functus, describit in Chronico Bertiniano MS. cap.* 1 *par.* 10, *sed ob ejusdem nominis identitatem deceptus, addit* ipsum postea Luxovii monachum factum sub B. Eustatio, et post hunc immediate in Abbatem assumptum, ac demum ut aliqui referunt, esse Meldensis Ecclesiæ Episcopum sublimatum. *Iperium sequuntur Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii, allegans Officium monasterii S. Bertini, Miræus in Fastis Belgicis, Meyerus libro* 1 *Annalium Flandriæ ad annum* 668. *Verum hi nihil de Episcopatu Meldensi tradunt, Molanus etiam in posterioribus editionibus Auctarii ad Usuardum huc respexit, dum* Comitem *appellat. De ejus natali legitur ad S. Bertinum, teste Molano, die inventæ Crucis Dominicæ* : Item ipso die depositio S. Walberti Comitis et Luxoviensis Abbatis, qui valde familiaris Patri nostro Bertino fuit.

Non fuit Comes Arquensis aut monachus Sithivensis,

3 *At contra nihil de Comitatu aut familiaritate cum S. Bertino, aut monachatu sub eodem habet Trithemius : sed tradit lib.* 3 *de Viris illustribus Ordinis S. Benedicti cap.* 72 *et lib.* 4 *cap.* 137, *eum primo* Abbatem Luxoviensem, *ac deinde* Episcopum Meldensem *fuisse. Trithemium sequitur Wion in Martyrologio monastico Benedictino ad hunc diem ; ad quem Dorganius, et ad* XXVI *Aprilis Menardus, solum referunt* S. Walbertum Meldensem Episcopum, *cujus tunc* Translationem *fuisse ait Bucelinus : sed ex Ordine suo* E *Benedictino assumptum supponunt. In aliquo Kalendario MS. Benedictino non antiquo, ad dictum* XXVI *Aprilis, referuntur* S. Baldebertus III Abbas Luxoviensis, item S. Walbertus Episcopus Meldensis, primo monachus Luxoviensis. *Saussayus in Martyrologio Gallicano longa rapsodia omnium figmenta in unum conjunxit, et post eum Bucelinus in Menologio Benedicto ; allegans primo loco Antonium Yepez, qui tomo* 2 *Chronici Benedictini ad ann.* 617 *cap.* 5, *admittit eum* ex Abbate creatum Episcopum, sed alium ab eo statuit Comitem de Arcubus, familiarem S. Bertino et sub eo monachum ; *arbitraturque* alteri diem XXVI Aprilis esse sacrum, alteri hunc II Maji. *Verum fatetur* se nescire, an quispiam res ejus gestas longiuscule prodiderit memoriæ, *et se solum habuisse quæ* paucis composuit Trithemius ; *quo citato eumdem et* Abbatem Luxoviensem et Episcopum Meldensem *fuisse scripsit Joannes Chenu in Episcopis Meldensibus, ipsumque secuti Claudius Robertus, et Sammarthani. Addunt hi,* mortuum esse II Maji in Martyrologio monastico, ejusque festum diem annua commemoratione agi in Ecclesia Meldensi XII Maji. *Verum in Breviario Meldensi anno* MDCXL *excuso, nulla uspiam mentio fit S. Walberti Episcopi. Fuit aliquis Meldensis Episcopus* Walpertus seu Walbertus *nomine, frater S. Faronis et Chagnoaldi et S. Faræ seu Burgundoforæ. Hic autem* Walbertus, *ut in Vita S. Faronis, ad diem* XXVIII *Octobris ex MSS. edenda, legitur, fuit* Episcopus Meldensis, *post* cujus dormitionem S. Faro fraternam successionem Pontificatus emeruit, et Chlotharius Rex non solum consensione animum inclinavit, sed etiam fieri sine scrupulositate aliqua adjudicavit. *Mortuus est Rex Clotharius anno* DCXXVIII. *Quia autem Gondoaldus Episcopus Meldensis interfuit Concilio Remensi, sub Sonnatio Archiepiscopo anno* DCXXIV *aut initio sequentis, non potuit diu sedisse dictus Walbertus, qui Gondoaldi successor statuitur ; deque Sede ejus ambigeretur, nisi in Vita S. Faronis successoris id indicaretur, ex qua et ejus obitum sub Rege Clothario contigisse scitur. Alium ergo a* S. Waldeberto Abbate *Luxoviensi*

neque Episcopus Meldensis,

F *sed alius frater S. Faronis sub Chlothario 2 mortuus.*

AUCTORE G. H.

A *Luxoviensi, statuimus dictum* Walbertum, *fratrem S. Faronis et Episcopum Meldensem ; neque Cointii novum figmentum admittimus, quasi S. Waldebertus ex Abbate Luxoviensi S. Faroni successisset anno* DCLXXII, *et anno tandem* DCLXXX *vita esset functus, cum inquit* Sedisset annis octo, ut Chenutius et Saussayus testantur. *Hi quidem de annis octo Sedis loquuntur : verum Gondoaldi, non Faronis successorem faciunt. Gondoaldi autem memoriam celebrans Trithemius lib.* 4. *cap.* 13 *et sequente, fuisse* monachum Luxoviensem, et fratrem Walberti, et Faronis in Episcopatu successorem *perperam scribit. Procul etiam amandamus alium Walbertum Comitem Arquensem et S. Bertini monachum, ut multo juniorem ; cum ipse Bertinus sub S. Waldeberto Luxoviensis monachus vixerit, cui monasterium Sithivense fundavit Adroaldus, dato diplomate* anno XI regni Chlodovei, *id est anno Christi* DCXLVII. *Nec dubium quin diu postea dictus Walbertus Comes floruerit, cujus res gestas Iperius narrat sub regimine Chlotharii III, quem diximus regnasse ab anno* DCLVI *usque ad annum* DCLXXV.

et Comes Arquensis multo junior est.

Tempus S. Waldeberti

4 *Vixit autem S. Waldebertus Abbas seculo Christi septimo, illustri prosapia natus in ditione Meldensi, et ex milite monachus Luxoviensis sub S. Eustasio Abbate : cui anno* DCXXV *defuncto subrogatus est, et in eo regi-* B *mine Deo servivit annis quadraginta, mortuus anno* DCLXV. *Res ejus gestas proprio volumine olim, nec diu post ejus obitum, fuisse conscriptas, indicat in Prologo Actorum ejus a se descriptorum* Adso : *qui, et* Hermiricus Abbas Luxoviensis, *floruit seculo decimo : nec dubitamus quin ea, quæ de vita et obitu narrat, ex antiquiore contraxerit volumine, quod temporum injuria excidisse dolemus. Hæc autem Acta damus ex veterrimo codice monasterii Bertiniani, quæ allegavimus ad* XXI *Februarii in vita S. Germani Abbatis Grandivalliensis : unde cum mota orexis esset Lucæ Dacherio et Joanni Mabillono, ea tandem obtenta ad calcem seculi* III *Benedictini, licet ad* II *spectaret, in Appendice ediderunt ex MS. codice Luxoviensis monasterii submissa; quæ et nos cum nostro apographo contulimus. Erravit Adso circa familiam Caroli Magni et Ludovici Pii, ut infra annotamus : sed postea a se visa describens accuratius usque ad tempora decessoris sui Aalonci Abbatis, majorem merito fidem obtinet.*

Vita auctore Adsone

ex MSS.

§II. Analecta ex variis diversorum Sanctorum Actis desumpta.

Vita S. Columbani inscripta SS. Bobeleno et Wandelberto.

C Jonas, *Vitas S. Columbani et aliorum decessorum scribens, orditur ab hac præfatione.* Dominis eximiis et sacri culminis regimine decoratis, religionisque copia fultis, Bobeleno et Waldeberto Patribus, Jonas peccator. Memini me ante hoc ferme triennium Fratrum conniventia flagitante, vel B. Bertulfi Abbatis imperio jubente, cum apud eos Apenninis ruribus vacans in Bobiensi cœnobio morarer, fuisse pollicitum, ut almi Columbani meo studerem stylo texere gesta : præsertim cum hi, qui eo fuerunt in tempore, et penes ipsum patrata viderunt, quamplurimi penes vos superstites sint, qui nobis non audita sed visa narrarent, vel quæ etiam nos per venerabiles viros Attalam et Eustasium didicimus : quorum primus Bobiensis, secundus Luxoviensis cœnobii, quo vos Præsules existitis, ejus successores fuerunt, qui Magistri Instituta suis plebibus servanda tradiderunt. *Hisce autem Actis S. Columbani subjungit secundo libello SS. Attalæ et Eustasii. Vitas : quarum hanc illustravimus ad diem* XXIX *Martii, istam ad diem* X *ejusdem Martii, ubi late de Jona scriptore egimus. Quæ is supra indicat* Magistri Instituta, *in Vita S. Eustasii appellat* Regulam S. Columbani, *quam sub S. Waldeberto non solum Luxovii observatam scribit, sed et varia tunc constructa monasteria indicat, quæ* D *quia ad honorem S. Waldeberti spectant paucis indicabimus.*

Multi sub Regula S. Columbani monasteria construunt,

6 *Jonas ergo cum indicasset calumnias ab Agrestino, homine improbo, contra Regulam S. Columbani objectas, et a S. Eustasio confutatas ; addit num.* 16 *ista :* Abellenus vel ceteri Galliarum Episcopi ad roboranda Columbani Instituta adspirant. Quammulti, in amore Columbani et ejus Regulæ, monasteria construunt, plebes adunant, gregem Christi congregant : inter quos illustris tunc vir Eligius, qui modo Veromandensis Ecclesiæ Pontifex præest, juxta Lemovicensem urbem monasterium nobile, Solemniacum nomine, construxit, et alia multa in iisdem locis cœnobia. Sed et in Parisius Puellarum monasterium ædificat, in quo Christi Virginem Auream præfecit. In Bitoricensi vero urbe Puellarum monasterium, ex B. Columbani Regula, Bethoara nobilis genere et religione femina sanctissima construxit. In suburbano ejusdem Bitoricensis urbis Theodulfus, cognomento Babolenus, monasteria ex Regula Columbani religione omni pollentia construxit : primum in insula super fluvium Milinandram, aliud Goudiacum nomine, tertium Christi Virginum Carentonii, item aliud juxta Novernense oppidum sub eadem con- E struxit. *Hæc Jonas, quæ in Notis ibidem illustrata sunt. Dacherius et Mabillon, ad hanc Vitam ista in margine addunt :* Multi sub Regula S. Columbani monasteria construunt, *quod tempore S. Waldeberti factum est, qui S. Eustasio anno* DCXXV *defuncto subrogatur tempore Chlotharii Regis, cui anno* DCXXVIII *mortuo successit Dagobertus, a quo S. Eligius Solemniacum impetravit, teste S. Audoeno in hujus Vita lib.* 1 *cap.* 15, *qui deinde cap.* 17 *et* 18 *et lib.* 2 *cap.* 51 *agit de* Puellarum monasterio, *quod, inquit Jonas,* ædificat Eligius, *scilicet cum dictam Vitam scriberet. Claudius Robertus scribit* fundationi Solemniaci, x Kalendas Decembris anni regni Dagoberti x, (*adeoque anno* DCXXXI *aut sequenti*) *subscripsisse varios Episcopos, et interpositam fuisse conditionem ut* Monachi tramitem Religionis sanctissimorum virorum Luxoviensis monasterii consequerentur. *Extat ea charta in Appendice seculi* 2 *Benedictini pag.* 109. *sed forsan interpolata in his verbis : et* Regulam beatissimorum Patrum Benedicti et Columbani firmiter tenerent. *Fatetur Mabillon in Præfatione ad dictum seculum num.* XI in nonnullis id genus instrumentis veterrimis quædam reperiri errata, quæ et librariorum audacia et temporum longinquitas induxit : *quod de dicta charta dici posse videtur ex allato Jonæ textu, a Mabillono admisso et ad MSS. codices Cistercienses aliosque emendatius edito. Quando* F *autem introducta sit Regula Benedictina in monasterium Luxoviense, nobis non liquet. Sammarthani, quibus impune licet sententiam pronuntiare de talibus,* post aliquot secula *id factum aiunt.*

Tempore S. Waldeberti :

hic in monasterio S. Faræ regulam docet :

7 *Idem Jonas in dicta Vita S. Eustasii ex MSS. emendata, asserit hunc* monasterium Virginum Christi, *pro* S. Fara *sive* Borgundofara, super paternum solum ædificasse et decrevisse Walbertum, qui ei postea successit, cum Chagnoaldo puellæ germano, ut Regulam docerent. *S. Faram aggressus est, teste eodem Jona, supra memoratus Agrestinus ut eam a S. Columbani Regula abstraheret, sed frustra. Colitur autem S. Fara* VII *Decembris in proprio monasterio et tota diœcesi Meldensi : ad quem diem ejus Acta danda erant. S. Bathildis Regina cum filio suo Chlotario III fundavit Corbeiam, celeberrimum hactenus monasterium; cui primus Abbas præfuit* Theodefridus *seu* Theudofredus, *quem* præfata Domna Bathildis, de Luxovio monasterio, a Reverendissimo viro Domino Walberto Abbate expetivit, et mirabiliter ad ipsum cœnobium Fratrum direxit. Ad Luxovium etiam et ad reliqua Burgundiæ monasteria villas perplu-

dat S. Bathildis e suis Abbatem Corbeiensem :

res

A res ad integrum concessit, et pecuniam innumerabilem direxit. *Ita auctores coævi in Vita S. Bathildis,* XXVI *Januarii a nobis edita.*

8 *Dedimus ad diem* XXI *Februarii Vitam* S. Germani Abbatis et Martyris, Grandivalle *in diœcesi Basileensi, auctore Boboleno coævo. Egit is sub* S. Waldeberto *Abbate vitam monasticam Luxovii, quem* cum hic cerneret virum esse industrium, eum Presbyterum fieri jussit. Cernens vero Deo plenus et Spiritu sancto Sacerdos Dei Waldebertus certatim undique catervas monachorum coadunari; cœpit de tam plurima multitudine, si forte ubi posset, loca uberrima, ubi de suis monachis ad habitandum adunaret, exquirere. Audiens id Gundoinus... ministros ad eum direxit, ut ad ipsum quantocius properarent. Tum B. Waldebertus absque ulla ambiguitate ad ipsum Gundoinum accedit... et cœpit lenibus verbis mulcere animum ejus, ut si vellet pro Dei intuitu, vel pro remedio animæ suæ, vel pro absolutione peccaminum suorum, firmitatem de ipsis locis, manibus suis seu bonorum hominum manibus roboratam, exhiberet. Deinde Waldebertus cum timore Dei et oratione Fratrum ad ipsum locum accessit, et invenit locum uberrimum... hortans Fratres suos ut ibidem consistere deberent. Accersivit

acceptat Grandem-Vallem,

B itaque ad se unum de Presbyteris suis, nomine Fridoaldum, de paucis monachis Domini Columbani Abbatis, admonens ut ad ipsum locum accedat... Post hæc cœpit Waldebertus, Sacerdos Dei, intra semetipsum tacitus cogitare, si posset reperire de suis Fratribus ex genere nobili, et sacris apicibus vel litteris eruditum, in sanctitate conspicuum, qui ipsos monachos secundum tenorem regulæ gubernare et regere deberet. Quid plura? Deo jubente vel inspirante, S. Germanus eligitur Abbas. Igitur venerabilis vir, Sacerdos Dei, cum ipso Germano ad ipsum monasterium Grandem-vallem veniens, cœpit eum cum suis monachis exhortari, ut nihil formidaret, sed ut vir sanctus lumbos suos accingeret... Fratres vero exhortabatur, ut eos de sua obedientia absolutos reddat, et S. Germano, pro Dei intuitu, obedientiæ colla submitterent: quod et fecerunt. Accepta igitur benedictione tria monasteria, scilicet S. Ursicini, atque Verdunense, nec non et Grandis-Vallis in suo recepit Dominio. *Hæc excerpta sunt ex Actis S. Germani, et in Notis ibidem explicantur.*

constituit S. Germanum Abbatem,

9 *Inter sanctas filias spirituales S. Waldeberti merito censetur* S. Salaberga, *Abbatissa Laudunensis: ex*

C *cujus Actis, Auctore coævo ad* XXII *Septembris dandis, ad regnum Dagoberti II filii Sigeberti stabiliendum aliquando sumpsimus argumentum; modo ex illis excerpta de S. Waldeberto damus:* In Abbatis Eustasii locum, beatæ recordationis Walbertus in regimine Fratrum subvectus est, vir omnium fama laudabilis, eximiæque sanctitatis, et in Ecclesiasticis disciplinis non mediocriter eruditus, bonitate ac pietate caritateque præcipuus et doctrina exuberans... Cum igitur egregia sanctitatis opinio B. Walberti pene per universos Francorum terminos eximie pullularet, et solertia prædicationis ejus a Christo Domino, sine quo nihil boni agitur, affatim fervesceret, essetque omnibus Deum colentibus gratus, et monasteria virorum ac mulierum Christi ex ejus norma affatim conderentur; cernens S. Salaberga servum Christi militemque præclarum tot florere exemplis, virtutibusque fragrare supernis, et assidue velut e luporum faucibus ereptos ubique greges Christi adunari, eum ad propriam domum, ob benedictionis ab eo gratiam percipiendam, crebrius accersitum, velut divinum munus sibi a Domino fore concessum, ovans suscipiebat, verbaque salubria et animarum medelæ congrua haurire ex ejus mellifluo ore desiderabat: flagrabatque instantissime animus, ut phaleramentis

inter alia monasteria condita:

S. Salabergam juvat

D seculi postpositis ad virtutum culmen apicemque sanctitatis valeret conscendere... Quid plura? Auctore Deo omnem spem suam post Deum beato viro committens, viro converso, prolibusque Deo sacratis, Religionis veste accepta, inito cum B. Walberto consilio, cœnobium Puellarum in suburbio Lingonicæ urbis, in hereditate vel successione paterna, conatur extruere... ad quod opus peragendum venerabilis Walbertus solamen artificesque ac viros industrios præbuit atque commisit... Dein cœpit cum viro Dei trutinare animo, non esse in eodem loco Puellarum cœnobium tutum... et consilio adepto cum præfato Walberto Abbate, qui ingenio et vigore sagaci et natura bona in talibus præditus erat, quem postea comitem itineris et socium laboris habuit, elegit iter Christo duce... et ad urbem Lugduni cum maximo apparatu et cum animabus a Deo sibi commissis proficiscitur... et infra exigui temporis spatium coacervatæ in eodem loco sunt vel monasterio adunatæ plus minusve trecentæ famulæ Christi... Dum quadam nocte soporem caperet, in specie venerabilis viri Walberti, utpote Angelus Domini apparuit ei tertio, qui cingulum ejus de renibus abstractum secum detulit: quod cingulum ulterius non comparuit, significans ut opinor, quod

AUCTORE G.

in construendo monasterio,

et Laudunum transferendo,

E in posteritate ejus honor successionibus accreverit. Qui, ut ipsa referre solebat, candore nimio fulgebat, et hac voce admiranda affatur feminam: O dulcissima filia, præpara te ut accipias bravium et exitum præstolare: quia et ego ex victoria tua cupio bravium accipere, quia centesima ex hac die dies vocationis tuæ eveniet, ut laboris tui fructum, quem cum magno sudore quæsiisti, cum multiplicato fœnore in horreo Domini tui recondas. *Hactenus in illa Vita auctor coævus.*

eique per Angelum apparens indicat tempus mortis.

10 *Præterea* S. Frodobertus, Abbas Cellensis *in Trecensi suburbio, cujus Vitam dedimus* VIII *Januarii,* a suo Episcopo ad Luxovium cœnobium spiritalis profectus gratia directus est; ut religiosorum imitatione allectus, et ipse in virtutibus cresceret, et regioni suæ postmodum sanctitatis ac perfectionis exempla lucidissima reportaret. Præerat tunc ei cœnobio Walbertus Abbas, vir et religione inclytus et sanctitatis opinione famosus. Quo cum ex præcepto Pontificis pervenisset, a sanctis illius loci Patribus gratia exultationis suscipitur, atque in congregationis contubernum deputatur... Erat eo tempore prænominatum Luxoviense cœnobium in Gallicis regio-

Admittit inter suos S. Frodobertum, dein Abbatem Cellensem,

F nibus pene singulare, tam in religionis apice quam etiam in perfectione doctrinæ. Qua ex causa plurimi, quibus in utramvis partem proficiendi fervor inerat, ad eumdem locum certantibus studiis undique confluebant. *Hæc ibi, ubi etiam dicitur* quidam ex cœnobio S. Sequani Abbas, nomine Teudolenus, a Bertoaldo, Lingonicæ urbis Episcopo, eruditionis gratia illuc destinatus. *Sanctus etiam* Babolenus, *primus Abbas Fossatensis, an tempore S. Waldeberti, apud Luxovienses monasticam vitam exorsus sit, quærendum erit* XXVI *Junii: et plures alii ejusdem temporis Sancti, in hujus operis decursu apparebunt ex Luxoviensi disciplina profecti.*

Teudolenum ex cœnobio S. Sequani,

S. Babolenum postea Ab. Fossatensem.

11 *Denique* S. Bercharius, *Abbas Dervensis in Catalaunensi diœcesi, et ante Altivillarensis in diœcesi Remensi, a S. Nivardo Remorum Episcopo ad S. Waldebertum circa annum* DCL *destinatus est.* Erat enim, *inquit Adso Abbas Dervensis auctor Vitæ S. Bercharii,* eo tempore in cunctis Galliarum partibus hoc Luxoviense cœnobium cum multimodis rerum possessionibus, tum etiam Divinæ venerationis cultibus nomen singulare habens, quod illic et districtior institutio et studium sapientiæ plenius haberetur... Audita ergo fama tanti nominis viri religiosi illuc undecumque confluunt, se suosque liberos plurimi

S. Bercharium

AUCTORE G. H.

A certatim imbuendos offerunt : illud ante omnia ducentes permaximum, si vel post longævam probantis injuriæ tolerantiam, quodammodo admitti mereantur in Congregationem. Jam vero quis locus vel civitas non gaudeat ex beati viri (Columbani) disciplina Rectorem habere Pontificem vel Abbatem? cum constet ex hujus virtute magisterii pene totum Francorum orbem decretis Regularibus fuisse primum decenter illustratum. Bercharius itaque famulus Christi, ad altioris vitæ semper instituta conscendere desiderans, Pontificis sui auctoritate et gratia, celeri gressu ad locum hunc pro voto properat, præfati Patris alacritate condignus approbatur, sanctæ monachorum cohorti non tam corpore quam mente et actu sociatur... Cum vero jam Regularibus apprime esset disciplinis edoctus, Divinæ militiæ in utramque partem armis præmunitus, in provinciam Remorum ad S. Nivardum Pontificem revertitur... *ac Altovillari monasterio constructo*, monasticæ religionis viros religiosos aggregavit; et cuncta quæ huic Ordini commoda judicabantur, diligenter implevit. *Postea construxit Dervense cœnobium, cujus primordia circa annum* DCLXV, *quo S. Waldebertus obiit, collocanda : in eoque S. Bercharium e vulnere obiisse anno* DCLXXXV, *tradit is, qui* Gesta S. Bercharii (quæ eatenus inculte exarata habebantur et abdita) comens lepore facundiæ, sparsit totius Galliæ oris, Adso Abbas Dervensis, doctrina philosophica ac vitæ probitate spectabilis, qui an. DCCCCXCII in itinere viæ Hierusalem beatam animam transmisit ad gaudia patriæ cœlestis, *ut scribit Auctor Historiæ miraculorum S. Bercharii, simul cum dicta Vita a Nicolao Camuzato in Promptuario Tricassino editæ, et ab eo jussu Brunonis Abbatis Dervensis scriptæ. Fuerat hic Bruno Romæ a S. Leone IX ordinatus, et ejus nomine donatus, quia hic Papa ante Bruno nominabatur, mortuus anno* MLIV, *uti ad ejus Vitam* XIX *Aprilis diximus.*

Abbatem Alto-villariensem

et Dervensem.

B

12 *Hic porro Auctor Historiæ miraculorum S. Bercharii, monachus Benedictinus, de Regula S. Benedicti introducta tempore regis Rodulphi (qui loco Caroli Simplicis rexit Francos ab anno* XXIII *usque ad annum* XXXVI *seculi decimi) ista scribit :* Regula sanctissimi Patris nostri Benedicti, adhuc inaudita hominibus Francorum Imperii, solertissima industria istius Principis jubar suæ claritatis plurimis infudit Ecclesiis. Qui vero ipsis temporibus qualecumque præferebant monasticum schema, famosissimi quondam Luxoviensis nominis sese tuebantur consuetudine aliquantula. Sed Rex prudentissimus... cœnobium Floriacense... corrigendum tradidit S. Odoni Abbati monasterii Cluniacensis. Gloriosus autem Abbas... libellum Regulæ ejusdem Patris primus eidem loco intulit. Tantæ rei celeberrima fama excitus Gauslinus, Leucorum urbis Pontifex... supradictam quoque Regulam beati Patris secum deferens, primus urbi Tullensi innovationem monastici ostendit propositi. *Horum exemplo Dervense cœnobium ordinatum est, et* proturbato Benzone Abbate, Monachis vero suis metu invisæ Regulæ indiversa fugientibus, Fratres adducti a monasterio Tullensi S. Apri successerunt : qui memoriam suæ prudentiæ, nostræ hactenus ætati ostentant, etiam Ecclesiasticorum voluminum sagaci ordinatione. Sed quibus auctoribus intromissi, priores fuerint expulsi, supersedi scribere; ne ineptæ controversiæ aliquando videar fomitem præbuisse. *Hæc auctor Benedictinus : qui addit* primum *tunc ibidem* claruisse Abbatem Albericum, monachum S. Apri Tullensis, *cui successit* Adso. *De quo supra egimus. Quomodo vero dicitur* Regula S. Benedicti adhuc inaudita hominibus Francorum Imperii? *Nonne in Vita S. Salabergæ legitur, quod* per Galliarum provincias agmina monachorum ac sacrarum puellarum examina ex Regula dumtaxat beatorum Patrum Benedicti et Columbani pullulare cœperunt? D *Potuit hoc scriptor iste ignorasse : potuit in suo exemplari habuisse*, ex Regula dumtaxat beatissimi Patris Columbani : *utrum credibilius sit, penes alios judicium esto; solum indico agi in illa Vita de* Luxovio monasterio, *ejusque* Abbatibus Columbano, Eustasio, Waldeberto; *et* non vult inficiari *Mabillon* in veterrimis instrumentis reperiri errata, librariorum audacia inducta : *id num hic factum non sit et S. Benedicti nomen temere adjectum ad nomen S. Columbani, inquirant alii.*

In hoc monasterio Regula S. Benedicti assumpta sec. 9.

C

VITA

Auctore Adsone, Abbate Dervensi.

Ex MSS. et Actis Benedictinis.

PROLOGUS.

Luxoviensium Cœnobitarum sacræ concioni, Adso, qui et Hermiricus, nomine Abbas non merito vocatus, perpetuam in Christo Domino salutem. Consideranti mihi ac sæpius ore ac mente revolventi, quid utilitatis et commodi loco conferrem, in quo a parentibus traditus, primævi tirocinii juvenilia rudimenta inter dubia Pythagoricæ litteræ bicornia peregisse meminerim; illud potissimum occurrit, ut ad reparandam succedentium solertiæ præteritarum rerum memoriam, ea quæ per egregios Christi Domini Confessores, sexcentorum ferme Monachorum Luxoviensium fundatores atque rectores, Eustasium videlicet atque Waldebertum, etiam nostra ætate gesta esse divina gratia noscuntur, stylo commendarem. Nam inter illa quæ jam transierunt, et ea quæ ventura sperantur, profundæ caliginis quasi quodam nubilo interpolante, humana perspicacia liberam notitiæ non potest habere facultatem; nisi exterius litteralis industriæ traditione juvetur, per quam ea quæ cursus anterior absorbuit, præ oculis adducta, quasi præsentia censeantur. Cujus rei studio nos provocante, manum misimus, ut ea, quæ ad honorem Divinæ majestatis geruntur, quatenus nostra scientia contingere potuit, torporis ignavia non lateant : præcipue cum eos nobis Divina providentia tamquam specialis dono privilegii Patronos destinaverit, quorum præsens suffragium nos muniret, miraculorum virtus clarius illustraret. Sed cum laudamus viros gloriosos in vita sua, nequaquam illum prætermittimus, imo cunctis omnibus proponendum recta fide censemus, per quem hæc omnia eos promeruisse et obtinuisse non dubitamus, qui est gloriosus in Sanctis suis, et admirandus in cunctis operibus suis. Ea itaque quæ iidem præfati Patres vel in vita, vel certe quæ paullo post discessionis suæ tempora operati sunt, nequaquam tangimus : sed quod post longe succedentis ætatis excursum, nobis scilicet intuentibus, divina clementia per eos declarare voluit, ex pluribus quæ memoriæ mandari potuerunt, ad exhibendam tenacius tantorum virorum reverentiam non tacemus. Nam siquis eorum gesta plenius nosse desiderat, eorum actus qui voluminibus propriis ab exordio rerum gestarum latius continentur, diligentius inquirat, ubi perfacile inveniri poterit, quantis et qualibus virtutum uterque eorum insignibus clarescat.

Profitetur auctor quod ad memoriam posterorum E

præcipue velit scribere res sui temporis :

F

cum vita acta jam olim, sat scripta sint;

2 Suscipiat ergo vestra sancta Paternitas hoc nostræ devotionis opusculum : quæ etsi imperitos nos facundiæ lepore considerat, tamen dedisse nos operam cognoscat, ne ad glorificandam divinorum operum magnificentiam nostra ignavia torpescat. Ita tamen ista prosequimur, ut si vel rectius vel facetius ad explenda hæc scriptorum quilibet emerserit,

hæc recusare si quis eadem cultius efferre velit.

A serit, si quis ex his laudis seu mortalis nobis honoris fructus provenire possit; libenter nos hoc profitemur carere privilegio, dum solummodo nos loco cedimus, si alter potior vel facundior subrogetur; tantum pernoscendæ materiæ viam ostendisse sufficiat. Nec nobis merces laboris, ut speramus, a Domino frustrabitur, si vocis facultas defuerit, cum promptus extiterit nostræ devotionis affectus.

CAPUT I.
De Vita et obitu S. Waldeberti : viventis miracula.

S. Columbano Luxovio pulso, a

Igitur postquam beatissimus Pater Columbanus, ut liber historiæ de vita et virtutibus ejus scriptus indicat, sub Rege Francorum *a* Sigeberto, patriæ Hiberniæ finibus exul Burgundiam aggressus, locum sibi specialiter delegerat, cui ab antiquo Luxovium (ut illic legitur) nomen erat; tantam a Domino efficiendorum operum gratiam est consecutus, ut in eo loco signis et prodigiis præeuntibus, sexcentorum ferme monachorum in brevi multitudinem, dispositis per loca sibi exigua (ut usque hodie cernitur) agminibus, aggregaret. Quibus in omni sanctitate, sa- B pientia, doctrina et religione optime institutis, ita ut longe lateque per urbes vel monasteria ex disciplinæ beati Patris Columbani discipulis Pastores eligerentur et Rectores; instigante diabolo, ab impiissima Brunechilde Regina expulsus, *b*, egressus a Luxovio Italiam petiit, Bobiense monasterium magnifice condidit: in quo tandem multis miraculorum signis clarus beato fine *c* quievit. Cui ad regendam Luxoviensium monachorum congregationem, beatus Pater *d* Eustasius providus gubernator successit: qui nobiliori *e* Lingonensium genere exortus, prædecessoris sui in omnibus instituta secutus, æque sapientia et sanctitate ubique locorum fama et virtutibus notissimus, migravit ad Dominum, in eodem loco corpore tumulatus.

b

succedit S. Eustasius: c d e

huic S. Walbertus

4 Cui in regimine Sanctus successor extitit Walbertus: qui videlicet vir in vita sua gloriosissimus, licet posterior fuerit ordine, non tamen inferior extitit meritorum qualitate: cujus quoque annos adolescentiæ in armis tradunt primum excellentissime floruisse. Qui scilicet cum esset inclyta prosapia clarissimus, in pago qui vulgo *f* Pontivus dicitur, honoribus et rerum dignitate juxta natales suos ditissimus; tamen sub rebus seculi regni non imme- C mor æterni, sectabatur sedulus opera misericordiæ, agens quæ Dei sunt, non quæ hominum. Qualis autem et quanta in eo sub illo militari habitu bonorum operum virtus effulserit, sermo nullus explicare sufficit: cum in ceteris quampluribus, tum etiam in his intentissimus, scilicet algentes vestire, inopes alere, imbecillibus præstare solamen, pauperes recreare, refovere mœstos, ad pacem revocare discordes. Sic miles optimus, inter fasces constitutus et arma, perituris præponens semper æterna, sedula versabat cogitatione, quod postea devotus complevit opere. Cujus quidem sub illo bonorum exercitio initium signorum hoc referunt extitisse.

f

etiam in seculo nobilis et erga pauperes benevolus:

5 Intra fines Franciæ, in pago videlicet Meldense, famosi vicus est nominis, prisco nomine *g* Nant vocatus, qui scilicet vicus sibi a progenitoribus jure hereditario competebat; ortu quoque ejus et puerilibus incrementis hic locus usque in præsens admodum habetur insignis. Ad laudem etiam ejus nominis fons illic exoritur memorabilis, ex quo perfusa turba popularis, lætiora se arbitratur ad sua referre, ob memoriam beati viri, lucra incolumitatis. In hoc itaque, ut diximus, vico, sui juris ager latissimus fuerat et fœcundus. Nam cum in aliis vir iste felicissimus, tum quoque rebus pollebat: et

g Nanti natus, ubi habet fontem sui nominis celebrem:

hunc quoque agrum anseres agrestes, quas a candore vel sonitu vocis more rustico *h* gantas vocant, D agmine collecto frequenti ruptione ab ipso jactu seminis et sationis incremento vastabant. Minister indignatus, cum eas nulla vi inde posset abigere, familiare damnum domino procurat intimari. At ille imperans, Vade, inquit, citius, et ordine pedestri numero integro subsequens reclude eas domi. Mox servo præcedente videres mœstas volucres, mirum in globum, deposita feritate, colligi; ac pro jubentis nutu, certo tramite, quo ducebantur tectum subintrasse. Ita jam triduum aves illæ sine cibo agentes, beati viri tandem indulgentia relaxantur, dempta scilicet una de numero ceterarum, quam unus e familia furto sublegerat, et sibi male conscius in escas vorax temerator absumpserat. Illæ tamen volucres solutæ de carcere, elato in altum gemitu, clamore replentes aera, tecta circumvolant, atque in aures sancti viri damnum sociale resolvunt. Qui mox causam intelligens, depositum inquirit, pœnas jussisse debitas pro crimine *i* profitetur, non neces intulisse. Præsumptor ut furti reus, pudore deprehensus, plumarum [reliquias] quas forte subduxerat acquæque residua profert in medium. Ita vir sanctus, facta oratione exanimem reparans, restaurato nu- E mero sinit abire lætantes, numquam post hæc infra agrum illum irruptionem facere præsumentes. Hæc ergo jam tunc Dominus in servo suo dignabatur ostendere, quem disponebat postmodum sancto illi Luxoviensium monachorum gregi pastorali auctoritate præficere. Qui etiam si sic in minimis laicus potuit, quanto magis in maximis credendus est sub sancto habitu valuisse?

AUCT. ADSONE AB. EX MSS. h

anseres silvestres ad se adduci jubet:

i

et earum unam occisam resuscitat.

6 Hinc jam cum ad altiora tenderet, seculo omnino renuntiare desiderans, Dei nutu ac beati Patris Eustasii consultu, Luxoviense monasterium, quod præ ceteris eo tempore regulari ordine districtius copia rerum et numero monachorum excellentius præpollebat, devotus expetiit: ac traditis rerum suarum illic, quæ per diversa loca amplissime possederat, prædiis; armisque depositis, quæ usque hodie in testimonium sacræ militiæ ejus in eo loco habentur; servorum Dei numero adiit sociandus. Qui sanctæ conversionis gratiam tanta est perfectione adeptus, ut etiam sancto Spiritu illustrante signa virtutum ostenderet, cum in alterius dispositione consisteret. *k* Monstratur adhuc denique locus, duobus a monasterio millibus disparatus, sub saxo quidem præeminenti concavus, aqua vero e terra F prodeunte blandius irriguus, ubi cellulam sibi referunt statuisse, ac contra vel carnis vel antiqui hostis tentamina non parvo tempore singulariter decertasse.

Eustasii monitis Luxovium se recipit:

k solitarius vivit:

7 Præterea Pater Eustasius (sicut supra prælibavimus) signis et virtutibus quampluribus (ut in descriptione actuum ipsius sufficienter legitur) comprobatus, cum palma bonorum operum, Domino vocante, cœleste capitolium ingreditur coronandus. Qui etiam post sacram beati Petri Apostolorum Principis aram, intra mœnia principalis ecclesiæ, quam ipse cum Patre Columbano condiderat, magnificam (ut par erat) sepulturam retentat. Nec patitur divina providentia sacrum ovile rectore destitui. Nam in illo Sanctorum collegio cum forent plurimi, quos et sapientia et vita commendarat; tamen universi, pari voto parique consensu, Waldebertum, virum æque sanctissimum, loco Patris decedentis decernunt, ac loci Rectorem constituunt, certi de ejus virtute et meritis: quæ etsi in eo poterant augmentari, nulli dubium quin possent fixa deliberatione moveri. Nihil enim a pristino vigore agens remissius, exquisitis arctioris vitæ se districtionibus coercebat. Si quid vero in rebus vel ceteris

Eustasio sufficitur:

rem optime gerit.

A ris utriusque vitæ commoditatibus tempore illorum duorum Patrum, Columbani videlicet et Eustasii, imperfectum restabat; hic Pastor beatissimus Waldebertus omni industria supplevit, auxit, et ad unguem perfectius elimavit. Villas quoque et prædia copiosa, traditione publice facta, in usus monasterii contulit: inter quæ vicum quoque, quem superius Nant vocatum diximus, genuinum videlicet ejus solum, cum membris adjacentibus sub interminatione tradidit; ut qui eum a loco auferret, æternæ maledictioni succumberet. In pago quoque *l* Tarnensi vicum Herlerum nomine, cum omnibus ad se pertinentibus, seu quidquid in Pontivo solido jure possederat, obtulit: et omnium rerum suarum Beatum Petrum Apostolum in perpetuum heredem esse constituit. Inter cetera quoque ejus donaria contulit etiam pretiosissimæ gemmæ poculum, ex uno topazio, miro modo guttulis aureis (ut ejus est natura) interlitum; interposito anathemate, ut quisquis quacumque occasione exinde illud subtraheret, vel subtractum ausu temerario retinere tentaret, cum diabolo et angelis ejus æternis flammis in perpetuum cruciandus adesset, salva quoque auctoritate Francorum Regum et Procerum, qui usus admodum eo tempore ferebatur.

l

B 8 Sancto *m* Nicetio Episcopo, magnarum virtutum viro, familiarius adhærebat; interposita utriusque conditione pacti, ut quis eorum primus Domino vocante rebus humanis excederet, alter superstes locum sibi sepulturæ competentis ordinasset. Quod et ita contigit. Nam cum per quadraginta annorum spatium gloriosus Confessor Domini Waldebertus locum sibi delegatum, omni virtutis genere optime dispositum, augeret rebus et numero Deo servientium; multis miraculorum virtutibus adornatus, migravit ad Dominum vi Nonas Majas; supernorum civium socius et consors effectus, et ad januam perpetuæ jucunditatis feliciter introductus. In cujus obsequium funeris confluentibus undique fidelium turmis, in *n* Ecclesia B. Martini, quæ est constructa ex latere monasterii in parte aquilonari, composita a sancto Nicetio Pontifice post aram crypta opere mirifico, Domino disponente, dignissima ibidem conditus est sepultura.

m Nicetio Episcopo familiaris:

moritur 2 Maji

n ab eo sepultus:

9 In quo videlicet loco post gloriosum vitæ ejus excessum, ad honorem divini nominis plurima sunt ostensa miracula, cum cæcatis vultibus visus redditur, claudis rupta nervorum compagine gressus restauratur, infirmis adspirat sanitas, a membris ægrotantium pellitur invisa debilitas, mœstis solatia, adC versis decidentibus præstantur beneficia: inter quæ etiam divina sunt virtutis commercia. Id certa ratione prior ætas dicitur comprobasse, quod exhibita pio debito jacenti honoris reverentia, quamdiu manu hominis [intacta] extiterat sacri corporis sepultura, nec pravitas infidelium, nec ulla illic prævalere potuerit sæva irruptio Paganorum. At postquam, seu ob paucioris præconii meritum, seu etiam aliquo compellente casu supervenientium rerum, sumpta inde reverendi corporis ossa alterius templi sunt illata sacrariis; nec nocitura impietas perversorum, nec defuerunt strages et infortunia crudelium nationum. Tum etiam longe post *o* Pagani subito illuc irrumpentes, omni conamine nisi fuerunt monasterium incendere: sed relisi manifesta Dei virtute, incassum visi sunt sua incendia admovisse: quo etiam tempore, ut post dicetur, nonnulli monachorum a Paganis inventi sunt interempti.

Corpus ejus præsidium maximum contra Paganos.

o

10 Decedente itaque ab hac vita (ut præfati sumus) Waldeberto Pastore beatissimo, sanctus Ingofredus, omni virtutum genere conspicuus et perfectus, loco ejus est solenniter subrogatus. Deinde prolixa plurimorum temporum serie decurrente, in illo candido nivei monachorum agminis conventu, Patribus (ut D in catalogo eorum facile est inveniri) sibi invicem succedentibus, nec pastoralis auctoritas defuit, et temporalis subsidii copia usque ad ultimum eorum Abbatem, nomine Mellinum, prospera perduravit. Hæc nos siquidem, quasi per præoccupationem materiæ breviter prælibantes, cum nobis propositum non fuerit præteritorum temporum acta replicare; his omissis, ad nostræ ætatis tempora, sicut sumus polliciti, redeamus.

Successores Ingofredus et post alios Mellinus.

ANNOTATA.

a *Hallucinantem in his Jonam, auctorem Vitæ S. Columbani sequitur. Nam* Sigebertus *solum Austrasiorum Rex fuit, anno* 575 *occisus, et istius sui regni heredem reliquit* Childebertum. *Ad Burgundionum Rex tunc fuit* S. Gunthramnus *mortuus* 28 *Martii an.* 593, *cui successit dictus* Childebertus *mortuus* 596, *huic porro sub tutela Brunechildis aviæ, successerunt filii* Theodoricus *apud Burgundiones et* Theodebertus *apud Austrasios. Arbitratur vero Jonas regnum Burgundionum ad Sigebertum, et dein a morte ejus ad Sigebertum pertinuisse.*

b *Anno* 610. E

c 21 *Novembris anno* 614.

d *Vitam dedimus* 29 *Martii, quo mortuus est anno* 625.

e S. Eustasii *avunculus, sive patruus, traditur fuisse* Migetius, *sive* Metius *Episcopus Lingonensis, creatus sub annum* 595, *mortuus circa annum* 618.

f Pagus Pontivus, *seu* regio Pontivensis, *vulgo* le Ponthieu *in Picardia Occidentali, inter Somonam et Anthiam et Altiliam fluvios, ab Ambianensium finibus usque ad Oceanum, in cujus meditullio est* Centula, *nunc* oppidum S. Richarii, *uti ad hujus Vitam* 26 *Aprilis latius dictum.* Nantum *infra num.* 14 *iterum dicitur ejus natale solum, Mabillono oppidum* Nantogilum, Nantueil, *quod e Burgundia Matronam prætervectis obvium est, ubi hactenus Prioratus est Ordinis Cluniacensis.*

h *In Vita S. Wereburgæ Virginis* 3 *Februarii num.* 10, agros depopulabatur infinita aucarum, quas gantas vocant, multitudo: *quas simili modo S. Wereburga adduci fecit, et unicam furto ablatam redeuntibus restituit: addit Malmesburiensis eam comestam revixisse, quod minus probavimus. Sunt autem* aucæ *anseres, Anglis* Gante, *Belgis* Ganse.

i *MS. Bertinianum*, profertur.

k *Tradit Mabillon*, cerni ad hunc usque diem, haberique in spelunca sacra rigidum saxum, jacenti homini aptatum: in quo febricitantes sæpissime sanitatem recipiunt. F

l Tarnensis, *seu* Ternensis pagus *seu Comitatus, vulgo* le pays de Ternois, *ubi* vicus Herlerus *vulgo* Herly *in Comitatu S. Pauli, est teste Malbranco lib.* 4 *de Morinis cap.* 6, *in ditione urbis* Taruanæ *seu* Teruanæ *metropolis Morinorum, an.* 1553 *excisæ, quæ proprium a Ternensi Comite dicitur habuisse Comitem.*

m *Vitam* S. Nicetii, *Episcopi Vesontionensis, dedimus* 8 *Februarii; ejusque successoris* S. Protadii, 10 *Februarii. Verum cum ille exceperit S. Columbanum, et iste sub Chlothario fuerit Episcopus; plane arbitramur loco* Nicetii *substituendum esse* Migetium, *qui præerat dictæ Ecclesiæ, cum* S. Wandelbertus *moreretur.*

n *Extat etiamnum, estque parœcialis in medio oppido.*

o Saracenos *intelligit Mabillon, quorum incursiones tempore Caroli Martelli in Gallias notissimæ sunt. Quidni potius* Normanni, *a quibus interempti sunt monachi ut hic insinuatur, et infra num.* 13 *refertur, quod factum anno* 888.

CAPUT

A

CAPUT II.

Abbates a temporibus Ludovici Pii. Reliquiæ S. Waldeberti ad varia loca delatæ. Miracula patrata.

a Post memorabilem *a* Caroli Magni et gloriosi Imperatoris obitum, orta fuisse dicitur inter quatuor Reges dissensionis magnæ controversia, Carolum b scilicet et *b* Pippinum, Lotharium quoque et Ludovicum; rixantibus quoque et vi magna inter se decertantibus, cui eorum solius regni dominatio Franciæ specialius obveniret, quod jam quidem germanus eorum junior Carolus, nutu patris decedentis, singulariter acceperat. Quæ fraternæ litis impietas cum nulla posset ratione revinci, eo usque deducta est, ut convocatis utrimque regnorum cohortibus, dispo- c sitis bellantium cuneis, *c* in fraternas acies vexilla solverentur. In qua acie Lotharii fugiente exercitu, d juvante *d* Warino Burgundiæ Duce potentissimo, *Item sed inverso ordine Abbates Drogo,* Carolus victoriæ signa reportavit, ac sic Regnum Franciæ, divisis in ceteros regnorum partibus, solus accepit. *e* Drogonem vero quintum, æque regnandi avidum, qui clarisssimæ (utpote ex eodem genere) B videbatur esse indolis, in Clericum attondent, ac in sede Mettensis Ecclesiæ Pontificem constituunt. f Hunc etiam ad amplioris supplementum honoris *f* Luxovio Pastorem præesse decernunt. Quem ille locum acceptum ita strenue post priorum studia et potentissime gubernavit, ut aucta rerum copia, quindecim mansorum millia suo tempore recensenda viderentur. Hic interdum ille solito commoratus, dum amœnitate locorum fruitur, Lignonem vicinum fluvium gratia piscandi aggressus, dum piscem imma- g nem sequitur, aquis lapsus subito *g* præfocatur, Mettisque delatus in sancti Arnulfi Confessoris Chri- h sti Ecclesia tumulatur. Post hæc tempora *h* Ludovicus, cognomento Pius, in Francia Papa Stephano coronante Imperator efficitur. His diebus per plurima monasteriorum loca regularis Ordo defecerat, et rerum temporalium administratio quotidianis malorum casibus deperibat. Hic tamen frequentius synodalibus Conciliis statum Ecclesiarum in pristinum pro viribus reparabat.

Ansegisus, 12 Ea tempestate Luxoviensium quoque dignitas inter cetera, pristino rigore tabescente, jam pæne i vacillabat. Quod Cæsar Ludovicus expertus, *i* Ansegisum, virum dignissimum, comptum moribus et C sapientiæ decore præpollentem, loco præficit in Pastorem. Hic collapsa reparat, dispersa recolligit, situm ecclesiæ longius extendit, circumpositas officinas amplioribus spatiis atque altioribus muris exporrigit, parietes quoque ecclesiæ cum ceteris ornamentis pulchra varietate depingit. Capitula siquidem Regum Francorum, quæ diversis fuerant acta Conciliis, excepit, et uno volumine contineri fecit. Cumque inter regni Proceres Francorum Regibus gratus esset; justis et piis operibus intentus, vitæ finem fecit; et illic ubi spatiosius ecclesiam extenderat, dignam accepit sepulturam.

Fulbertus, 13 Fulbertus quoque, vir quidam illustris, procedente tempore in eodem loco constituitur: qui etiam Sanctorum Oratoria inter duo monasteria pulchro satis decore composuit, rebusque decentibus adork navit. *k* Post hæc longe Paganis (ut prædiximus) *Gibardus a Normannis occisus cum nonnullis monachis,* irruentibus, monachis fama terroris subiti per diversa reptantibus, Gibardus vir genere et doctrina clarissimus, qui Pastor monasterii et Abbas eo tempore fuerat constitutus; dum longius ad alias partes l fuerat digressus, *l* Paganorum sagittis confoditur, m atque in loco qui Martini-villa dicitur, sepelitur. *m* Tetelmus quoque, monachus honorabilis inter suos, non longe a monasterio inventus est cum aliis quibusdam interfectus. Hinc jam usque ad hæc nostra D tempora Pastoribus decedentibus, *n* Richardo magno Duce Burgundiæ, dum invisi tyranni passim cœpissent emergere, ac sese invicem mutua strage collidere; Ecclesia Dei confunditur, jura rumpuntur, legum statuta violantur, possessiones Ecclesiæ pervaduntur, et ab impiis undique rapiuntur: sacris non est reverentia locis, sed prævalente nequitia impiorum, totus pariter concidit honor religionis: quod nimirum habitatores Luxoviensis cœnobii, peccatis exigentibus, pleniter sunt experti: nam villas et possessiones eorum in hereditatem sibi diripuerunt manus alienorum. Cumque Rex non esset et Judex, qui veræ intuitu justitiæ huic impiorum pravitati vellet ex toto resistere; compulsi sunt quamplurimi Clericorum, contra temerariam audaciam diripientium, suorum pignora circumferre Sanctorum; ut quos potestas humana non compesceret, virtus ostensa divine coerceret. Indo est quod loci hujus incolæ, alibi fiduciam non habentes, contra nequitiam perversorum, S. Waldeberti sui defensoris, latis corporis ejus pignoribus, soleant inferre virtutem: ut qui quondam temporalis militiæ sacramenta servasse visus fuerat, ipse quoque inter casus suorum fidelium pius propugnator adsistat. Cujus E rei experimentum se ultro ingerit, si consideretur virtutis ejus potentia, quam frequenter ostendit.

Auct. Adsone Ab. ex ms. — *n in Galliarum infelice statu* — *Reliquiæ Sanctorum circumlatæ.*

14 Villa marinis littoribus contigua, quæ superius Herlerum est vocata, tyrannorum vi sublata fuerat. Monachi ancipiti in discrimine positi, S. Waldeberti protectoris sui suffragium expetunt, sanctorumque pignorum ejus glebam sibi imponentes, per fines Franciæ illuc iter intendunt. Quibus abeuntibus subito Maternæ fluvius obvius occurrit. Quem cum transmittere cupiunt, plurima præcedente turba populorum, sacri pignoris gleba citra littus constiterat. Monachi in articulo positi quid facerent nesciebant. Mira dicturus sum: mox navis divino impulsu a remige illuc absque humano juvamine sponte perducitur, qua sancti corporis gleba tenebatur. Mirati comites, tanta facilitate fluvio transducti sunt, quantam catenus numquam fuerant experti. Hinc itaque procedentes, paullo post ad prædium perveniunt Nant superius memoratum: ubi videlicet ipse et vitæ exordium temporaliter sumpserat, et quibusdam miraculorum signis vivens illustrarat. Hic comperta corporali ejus præsentia, dici non potest, quanta utriusque sexus illuc confluxerit popu- F lorum frequentia. Inter quæ, ob beneficiorum ejus gratiam, cum diversa donorum munera cum gleba sancti viri inter frondes arborum præ turba irruente decernerent appendi, quoddam ligneum poculum a quodam contigit offerri. Hoc unus e famulis servandum acceperat: quod cum quidam lascivus juvenis et petulans ab illo peteret sibi dari, cum forte videretur indignus promereri; ille, exempto ense, viri Dei obsequio deditum gladio nisus est appetere. Cumque in eum librasset ictum, subito ferientis dextera ligatur in aere. Sic ille sine patibulo cœlo suspensus amens redditur, sensu confunditur, fixus tellure tenetur: nec prius potuit sibi reddi, quam oratione illorum, quibus nociturus venerat, mereretur absolvi. Ita plurimorum pectora terror perstrinxerat hujus facti. Denique hic aliquantisper a populo detenti, resumunt iter quod cœperant: ad Herlerum veniunt, quo tendebant. Insurgunt undique injusti pervasores, volentes eos a finibus repellere, quos sui dispendio cernebant advenisse: sed sancti viri virtus terrore mentes edomat impiorum, et suis reformat domestica prædia, quæ alienorum factionibus fuerant direpta. Ita, licet cum labore, rebus compositis, cum sacris pignoribus monachi obsequentes, lætiores redduntur propriis laribus.

S. Waldeberti corpus nave nitro accedente defertur ultra Matronam. — *Malevoli dextera in aere suspensa manet.*

A AUCT. ADSONE AB. EX MSS. *Invasor bonorum*

15 Vicus est iterum non ignobilis, Provincherias suo vocabulo dictus, pene viginti millibus a monasterio disparatus: quem videlicet vicum quidam miles pervaserat, inter suos nominatissimus. Ad quem angustia imminente, quia deerat suffragium terreni defensoris, sancti viri glebam imperabat necessitas deportari. Qua in ecclesia illic propria collocata, miles indignatus cœpit furere, irasci, Sancto derogare, bacchari, et insanire, affirmans res ecclesiæ ditioni suæ libere subjugare. Denique cum quadam die, tumidus et elatus equo spumanti, per subterpositum ecclesiæ campum solutis habenis cursu ferretur præpeti, crure fracto equus in præceps concidit: ipse vix casum evadens, in proximo a milite interfectus, villam usque in præsens S. Petro libere possidendam reliquit.

equi crure fracto interficitur.

16 Alio quoque tempore Rotbertus quidam, miles viribus potens et opibus, cum nepote Berardo in pago Divionensi, Caciacum villam apprime viniferam; Hubaldus vero, Molisiacum in pago Belnensi, res videlicet Luxoviensis ecclesiæ, satis iniqua dominatione possidebant: quare monachi cum Principibus Burgundiæ sæpius conquesti, prævalere non poterant. Inito igitur *o* Letoldi Comitis consultu, B eo tempore quo Rex Lotharius, pulsa obsidione Burgundiorum, sub ditione sua *p* Divionense receperat castrum; monachi notum repetunt suffragium, S. Waldeberti pignus venerabile illuc constituunt deferendum. Quo cum pervenissent, medio villæ tentorium competenter cum sacro loculo statuunt: cum repente hostes armati ferro et animis, Berardus videlicet cum suis, advenientes quidem cum suo Defensore non audent contingere; villam tamen solito more corripiunt, familiam male opprimunt, alimentorum sumptus copiosius ac durius exigunt: sicque cibo rapaciter et vino perfusi, monachis inedia laborantibus, nocte irruente, sopore membra protensa resolvunt. Ecce subito noctis medio, eorum princeps, Berardus videlicet, febre corripitur, morbo dysenteriæ membra torquentur, fluxu ventris undique coarctatur: vixque auroram præstolatus, monachos adit, ante præsentiam Sancti corruit, reatus sui pœnitentiam agit: sicque indulta sanitate, villa Caciacus ex tunc et nunc alieno eruitur possessore, domini proprii potitur libertate.

Berardus raptis villæ bonis dysenteria correptus, emendatur,

17 Hubaldus vero miles, licet in rebus sanctuarii avidus, alias tamen vir probus, et ut armis ita etiam moribus modestus, quem in pago Belnensis provinciæ apud Molisiacum villam monachorum vini et frugum reditus diximus subjugasse; visis hujus C Sancti virtutibus territus et miraculis, in reliquum, licet nolens, possessionem suam ecclesiæ dereliquit.

et ejus exemplo Hubaldus

18 Alio post hæc tempore iidem monachi in pago Alsgodiensium, tyrannorum infestatione prorumpente, quarumdam rerum suarum fuerant dispendia passi. Hac perurgente necessitate, eas, habita deliberatione, decernunt partes adire, habentes secum fidei tutamina, sacra videlicet Reliquiarum pignora ex membris *q* S. Eustasii, necnon S. Waldeberti, Confessoris Domini gloriosi. In quo itinere, non longe a monasterio, apud villam quæ S. Mariæ dicitur, primum sunt hospitati. Deinde locum qui Campaniolas vocatur aggressi, quarto demum die illuc perveniunt, quo fuerant malorum improbitate provocati. Erat in illo comitatu non parvus numerus tam ex monachis quam ex ministrantibus, cum quibus ierat Abbas et Episcopus, nomine *r* Aalonæus. Pervenientes itaque ad locum destinatum, quia alibi locus aptus non fuerat, in prato quodam, quod eis contradicebat, super unius quercus abscissæ truncum [arcam] statuunt. Ad famam igitur tantæ novitatis pluribus concitatis, cerneres promiscui sexus infinitam populorum multitudinem illuc repente confluxisse. D Non solum ex vicinis, sed ex longinquis partibus, locis, villis, et oppidis mirum in modum conglobati omnes conveniunt: ac mox campum replentes, una voce, consona devotione, omnipotentis Dei nomen et S. Waldeberti cuncti invocant, suis incommodis opportuna suffragia petunt. Ut autem declararet divina potestas Sanctorum suorum etiam corporale adesse beneficium, fit subito tantus de cœlo strepitus, tantus terror, ac in modum tonitrui concitati sonus vehemens; ut terra, sicut eis videbatur, tremente, vix præsentes populi supra pedes consisterent, ac quisquis illorum qua parte esset constitutus nescirent. Illi attoniti, et de ea re quæ acciderat nimium pavefacti, postquam virtute reddita ad semetipsos sunt reversi, (mira dicturus sum) videres avem, in figura columbæ, per serenum aera de sublimibus descendisse, ac blando volatu super loculum sanctum familiariter circumvolasse: quæ deinde, expleto cursu, cœli secreto recipitur, quo manifeste advenisse probatur. Hinc virtus utriusque Sancti cœpit ostendi: mox etenim duo, propriis diu luminibus orbati, ea hora qua avis prædicta visa est abscessisse, sine ductu alterius, recepta luminis claritate, ineunt [viam], gaudentes ad sua festinanter properare. E Deinde quoque alii duo, complicita nervorum nodositate catenatis quasi membris toto corpore adstricti, aliorum manibus sacris pignoribus illati, divina virtute ostensa in pedes sunt subito erecti, et ad propria absque humano juvamine lætantes sunt reversi; ac terram quam prius calcare nesciebant, novo docti itinere, liberis gressibus, Dominum glorificantes et S. Waldebertum prævium habentes, ambulare cœperunt.

Reliquiis versus limitem Alsatiæ delatis, *facto de cœlis sono* *advolat avis:* *sanantur 2 cæci et 2 contracti.*

19 Huic itidem loco castrum cernitur esse contiguum, quod priori tempore *s* Montem-Biliardæ novimus esse cognominatum. Hujus oppidi incolam nomine Utonem, non ab ignobili genere oriundum, pluribus notum fuisse satis est compertum. Hic nervis coactis et corporis facultate privatus, manibus per terram repens, ire non poterat, nisi vel equo, vel asino sessore uteretur. Hic itaque ad locum perductus est cum summa devotione, quo Sancti hujus venerabile pignus cognoverat constitisse. Venit igitur, lacrymis humum perfundit, Sancti nomen invocat, suffragium exposcit: nec ante a loco discedit, donec divina virtute ruptis nervorum nexibus redit ad propria, pristina incolumitate donatus.

item alius contractus,

20 Et quoniam temporis et ejusdem beneficii se opportunitas dedit, non piget iterum aliud ad laudem divini nominis referre, quod in re simili vir iste sanctus dissimiliter est operatus. F In pago siquidem, rusticorum usu *t* Warascum nuncupato, ætate priore fuisse quemdam virum novimus, qui proprio fuerat Bernericus nomine dictus: qui quidem generis erat libertate potitus; sed tamen toto corpore et nervis adstrictus, nulla facultate poterat solide terris affigere gressus. Hic biroto carpento impositus, quocumque esset ducendus, unius bovis et famuli [obsequio] videbatur esse contentus. Qui audita virtute Sancti, juncto bove ac ministro præmisso, carpento impositus, pervenit ad locum, quo se duci fuerat deprecatus. Ante præsentiam Sancti in terra prostratus diu decubat, cum lacrymis preces miscet, et familiarem bovem S. Waldeberto non tardat polliceri, si hac corporis incommoditate mereatur absolvi. Cujus quidem vir sanctus non est dedignatus suscipere gemitum supplicantis: sed tamen præsentem distulit impendere sanitatem: nam non impetrato quod diu rogaverat, mœstissimus abscedebat. Cumque aliquantulum itineris rediens peregisset; O sancte, inquit, Waldeberte, placetne tibi quod tristis veni, tristior recedo? Hæc dicens, plaustrum stare jubet, terram petit, bovemque in pascua resolvit

et alius a peregrinatione rediens

A solvit : cum subito sanus factus concitus redit, gratias agit, bovem ductorem obtulit, ac firmatis gressibus ad domum lætissimus redit.

oblato bove.

21 Quædam iterum femina, genere nobilis, gravissimo tenebatur morbo ejusdem contractionis, destituta solatio corporeæ facultatis. Quæ cum jam consequendæ salutis commercio desperata videretur, ad locum eumdem se petiit deportari. Ubi cum diutinis precibus et lacrymis insisteret, repente sanata, non sine admiratione multorum, in pedes constitit. Sed cum adepta sanitate vellet inde recedere, in itinere jam posita subito in terram concidit, et in eumdem contractionis morbum adstrictam se esse cognovit. Suspiciens cœlum ingemuit, et rursus ad locum se referri fecit. Ubi cum pristinam sanitatem recepisset, quasi aliquantulum jam secura, res necessarias revisere cupiens a loco discedit, et abire jam cœpit. Sicque in itinere jam constituta, rursus in unum corporis globum contrahitur : atque denuo ad locum refertur. Sicque factum est, ut quotiescumque inde abire voluisset, in eumdem morbum concideret : donec tandem recepta sanitate animum fixit, et usque ad ultimum vitæ suæ tempus in eodem loco permansit.

Item femina contracta.

B

ANNOTATA.

a *Non* Caroli Magni *sed* Ludovici Pii *legendum esse nomen, omnes sciunt.*

b *Non est frater aliorum, qui* Pippinus *biennio ante patrem Ludovicum mortuus fuit, adeoque huic liti non potuit interesse : sed istius filius* Pippinus 2, *qui adhærebat Lothario, ejus et aliorum Regum nepos.*

c *Anno* 841, *die* 25 *Julii. Consule Historiam Nithardi, de tota hac re libris* 4 *accurate descriptam.*

d Warinus *Dux, valde fidus Carolo Regi dicitur, lib.* 4 *Nithardi.*

e Drogo *non fuit quintus filius Ludovici Pii, sed ejus frater, jam ante Episcopus Metensis; et hujus Archicapellanus eumdem sepelivit, uti Nithardus sub finem libri* I *scribit.* D

f *Eo Luxovii Abbate Angelemus ibidem monachus explanans libros Regum, uti ipse in epistola nuncupatoria testatur.*

g *De hoc genere mortis alibi nihil legimus. Sed dicitur in Burgundia apud prædium S. Petri Mimeriacum obiisse,* 6 *aut* 7 *Novembris anno* 855, *aliis an.* 857.

h *Et hoc enorme mendum est. Nam* Ludovicus Pius, *qui supra loco Caroli Magni restitui debuit. Fuit a Stephano Papa IV Remis coronatus anno* 816.

i Ansegisus *vixit sub Ludovico Pio, et Capitularia publicavit.*

k *Inter Fulbertum et Gibardum statuendus est* Drogo *supra relatus.*

l *Hi fuerunt Normanni, a quibus etiam monachi Besuenses in Ducatu Burgundiæ fuerunt anno* 888 *cæsi. Consule Chronicon Besuense.*

m Tetelmus *in MSS. Bertiniano* Tetelinus, *Saussayo* Titilmus, *qui hunc et* Gibardum *retulit in Appendice, quod diem natalem ignoraverit.*

n Richardus *sæpius Normannos cecidit, et anno* 891 *urbem Carnotensem obsidione liberavit, anno* 894 *mortuus.*

E

o Lotoldus quidam Comes Burgundiæ *adstitit Ludovico Transmarino Regi, ægro anno* 951, *apud Frodoardum in Chronico. Hunc igitur consuluerunt.*

p *Id factum anno* 960 *refert in Chronico Lingonensi Jacobus Vignerius.*

q *Pars quædam reliquiarum S. Eustasii adservatur etiamnum Luxovii, scrinio eburneo et argenteo inclusa, corpore Vergavillam in Lotharingiam delato.*

r Aaloncus, *sive* Adaloncus, *decessor scriptoris.*

f Mons Beliardæ *vulgo* Montbeliard, *Comitatus titulo insignis, tribui solito Ducis Wirtenbergici primogenito.*

t Warasci, *erant accolæ Duvii seu Dubis fluvii supra Vesontionem, quibus S. Eustasius fidem orthodoxam annuntiavit.*

DE SANCTO SABA,

G. H.

EPISCOPO DAPHNUSIENSI IN ARCHIPELAGO.

II MAJI.

C *Ptolomæus libro* 5 *Geographiam Asiæ describit, et cap.* 1 *deducit situm Ponti et Bithyniæ, et sub finem refert insulas adjacentes, atque inter has est* Thynias, quæ et Daphnusia insula. *At Plinius lib.* 5 *cap.* 32 *ibidem collocat* Thallusam, quam alii, *inquit,* Daphnusam scribunt. *Hujus loci Episcopum celebrant Græci in pervetusto Synaxario Ecclesiæ Constantinopolitanæ, quod spectat ad Collegium Claromontanum Societatis Jesu Parisiis : in quo ista leguntur,* Eadem die *secunda Maji,* memoria sancti Patris nostri Sabæ, Episcopi Daphnusiæ. *Quæ fere eadem annotavimus ex MSS. Menæis bibliothecæ Ambrosianæ littera* o *et num.* 148 *signatis, item ex MSS. Taurinensibus Ducis Sabaudiæ, sed videbantur ad ipsas Kalendas Maji sub finem notari. At quo tempore vixerit hic Episcopus* Sabas, *nescimus divinare. Fuerunt seculo* VIII *et* IX *Abbates Studitarum Sabæ appellati. Potuit et tunc floruisse, et Ecclesiam contra Iconoclastas propugnasse, quod nollem absque ulteriore notitia asseverare.* F

DE S. WIBORADA MARTYRE

ET B. RACHILDA, VIRGINIBUS INCLUSIS,

G. H.

APUD S. GALLUM IN HELVETIA.

ANNO DCCCCXXV

Inter illustriores Abbatias, Sacri Romani Imperii Principatu nobilitatas, merito censetur illa, quæ a S. Gallo, S. Columbani discipulo, fundatore suo nomen traxit, sita in Turgea Helvetiorum ditione, leuca Germanica a lacu Potamico seu Constantiensi : de qua latius agendum erit XVI *Octobris ad Vitam dicti* S. Galli. *Interim curiosus lector poterit perlegere, quæ de ejus initio retulimus ad Vitam B. Notkeri Balbuli ibidem monachi, ad diem* VI *Aprilis illustratam. Sub hujus monasterii Abbatum directione et ejus districtu, apud S. Magni in Yrano colle templum, vixit in angusta cella inclusa S. Wiborada Virgo, et ab Hungaris anno*

Apud S. Gallum

colitur S. Wiborada

A *anno* DCCCCXXV *occisa, Martyrque habita. Officio Ecclesiastico sub ritu duplicis secundæ classis, ut Virgo et Martyr, ibidem colitur. Quæ veneratio, quod mox plurimis clareret miraculis, proximo ab obitu anniversario die hoc* II *Maji cœpta fuit, cum (teste Ekkehardo juniore)* per duos Papas eam in Sanctam levandam fuisset decretum, *tandem auctoritate Clementis Papæ secundi anno* MXLVII *confirmatur. Hujus rei testimonium profert Burkhardus monachus S. Galli, libro de Casibus dicti monasterii cap.* 6, *in Nortperto Abbate.* Obtinuit, *inquit,* amminiculante Henrico Imperatore et conjuge ejus Agnete, hoc apud Dominum Apostolicum Clementem secundum, recitata Vita B. Wiboradæ ejusque miraculis, de tamdiu neglecta re ab ipso Papa redargutus, quatenus ipsam præsente Theoderico Constantiensi Episcopo canonizaret, et pro Sancta haberi præciperet, et anniversarium ipsius diei solennizandum institueret. *Hæc ibi.* Henricus *Rex, Niger dictus, Conradi Salici filius,* anno MXLVI ad monasterium S. Galli venit, inde Romam profectus, ubi et ipse et uxor ejus Agnes Imperiali benedictione sublimati fuere a Clemente II, tunc ex Episcopo Bambergensi in Pontificem creato, *uti legitur in Annalibus brevibus Hepidanni et Chronico Hermanni Contracti. Addit hic* Theodericum Episcopum Constantiensem fuisse ejusdem Henrici Cancellarium et Archicapellanum. B

AUCTORE G. H.

a Clemente 2 Sanctis adscripta.

VIDE APP. T. VII. MAII NOT. 44 Vita prima

2 Vita B. Wiboradæ, *cum ejusdem miraculis apud Clementem Papam recitata hactenus inedita, datur ex MSS. codicibus bibliothecæ Dilinganæ, et Wiblingensis monasterii in Suevia prope Ulmam. Vita hæc ab Ekkehardo juniore, præcitato libro de Casibus monasterii, sub dicto Nortperto scripto, appellatur* Liber per se amplus. *Conradus de Fabaria, qui casus sive historiam Sangallensis monasterii usque ad dimidium seculi* XIII *prosecutus est, capite* 3 *describens* nomina quorumdam fratrum in monasterio, qui columnæ fuerunt ecclesiæ verbo et exemplo, *antiquis Isonis et Marcelli discipulis, Notkero Balbulo Ratperto et Tutiloni, qui vivente S. Wiborada floruerunt, interponit* Notkerum magistrum artis Theoricæ non pigrum, *quem breviori epitheto* Medicum *appellans Hepidannus in Chronico, ait anno* DCCCCLXXXI *obiisse, decrepitæ (ut aliunde scimus) ætatis senem ac pridem cæcum, cujus in hac vita n.* 34 *fit mentio, ut præsentis miraculo convalescentis B. Rathildæ, haud diu post mortem ipsius Sanctæ. Idem Conradus Ratperto ac Tutiloni subjungit* Hartmannum, qui Vitam Wiboradæ luculento satis sermone conscripsit : *et hi, inquit,* locum ditaverunt moribus, ornaverunt scientia et disciplina : *adeo ut præsumere liceat, dictum Hartmannum, qui nullam facit mentionem corporis B. Rachildis sub Gralone translati ante annum* DCCCCLVIII, *antea quoque obiisse. Subsecutus autem Hartmannus est in scribendo Ekkehardum, quem S. Udalricus, Episcopus Augustanus factus anno* DCCCCXXIII *(tempore dicti Gralonis Abbatis, atque adeo post annum* DCCCCXLII) *ad scribendum de S. Wiborada impulit, prout pridem ex voto obligabatur.* Multa *autem* eorum quæ a diversis personis audivit scribere inchoavit et pleraque scribendo comprehendit, *ut dicitur in fine Vitæ per Hartmannum scriptæ, Verum, uti in Prologo secundæ Vitæ dicitur,* morte præventus *non absolvit inchoatum opus. Goldastus in proœmio ad Scriptores Alemannicarum rerum quatuor Ekkehardos distinguit : sed qui omnes post Gralonem vixere ; ut hunc ei præmortuum oporteat seniorem facere, non tantum illis quatuor, sed ei etiam quem anno* DCCCCLXXVIII *obiisse scribit in Chronico Hepidannus.* Morte *porro, ut dixi,* præventus *Ekkehardus* multos sui propositi habuit heredes : *quorum primus prædictus Hartmannus Vitæ hujus auctor, qui præterea suam ætatem prodit, quando n.* 9 *ait* multos adhuc superesse, qui meminerunt sanctæ vitæ ab Hittone fratre S. Wiboradæ peractæ; *et n.* 17 asserit, se conspexisse impleta quæ de S. Udalrico Episc. Augustano a S. Wiborada fuerant prædicta : *et n.* 29 *testatur,* oculis suis inspexisse murum, sanguinis ejus aspersione perfusum. *Qui plures post Hartmannum idem argumentum tractandum susceperunt, eorum scripta dicenda sunt periisse, præterquam unius jamjam nominandi.* D

scripta ab Hartmanno ante an. 958,

post mortem Ekkehardi qui idem agere cœperat circa an. 954. C

3 *Altera Vita scripta est ab* Hepidanno, cœnobita S. Galli, *ex imperio sui Abbatis Udalrici, qui supra memorato Nortperto anno* MLXXII *successerat : qui valde multa in priore Vita omissa adjunxit, nonnulla ibidem relata omittit, et varia obiter perstringit : ac proinde utraque fuit necessario edenda. Accepimus hanc ex MS. codice ipsius S. Galli monasterii, contulimusque cum editione Goldasti inter Scriptores Rerum Alamannicarum insertam : apud quem primo loco extant* Hepidanni cœnobitæ S. Galli Annales breves rerum in Alamannia gestarum, *quas ad annum solum* MLXII *deductas videtur junior scripsisse ; ac dein stylo accuratiore Vitam S. Wiboradæ composuisse.*

Vita II ab Hepidanno composita.

4 *Memoria Sacra ejus ad hunc diem inserta est MS. Martyrologio Pragensi Ecclesiæ Cathedralis his verbis :* In Alemannia, monasterio S. Galli, natalis S. Wiboradæ Virginis et Martyris. *Similia aut etiam plura, aut subinde pauciora, leguntur in MS. Florario Sanctorum, in Auctario Greveni et Molani ad Usuardum, in Martyrologio Germanico Canisii, Monasticis, Wionis, Dorganii, Menardi, Bucelini, et aliis. Henricus Murerus, in Helvetia Sancta Germanice anno* MDCXLVIII *excusa, ex utraque Vita ab Ekkehardo et Hepidanno conscripta, illustre edidit compendium. Aliud habemus in Officiis propriis monasterii S. Galli anno* MDCXII *impressis; cui additur hymnus proprius cum responsorio ad Vesperas : ad has Antiphona præscribitur* Veni Sponsa, *et Oratio* Indulgentiam, *de Communi Virginis et Martyris. Quanti eam fecerit S. Udalricus Episcopus Augustanus infra in utraque Vita et in Notatis indicatur : quibus hæc pauca ab Ekkehardo juniore cap.* 5 *relata addimus.* De cilicio etiam quo ipsa utebatur, cujus hodie asperitatem pro Reliquiis id habentes horrescimus, pulvillulum illo suo, ut et ipsa eum nominabat, in abstinentiæ diebus utendum consueverat : quod interdum in sinu gestans noctibus, ille maxillis lapide supposito aptare solebat. Tali ille lectisternio pro deliciis coram januis ecclesiæ usque, Nocturnorum sonitum, aut in sedili aut nuda quidem terra, expectare solebat. E

Memoria in Fastis,

et Breviario

pro Reliquiis habitum cilicium.

5 *Adjungitur ab utroque Auctore accurata aliqua relatio rerum a B. Rachilde gestarum, quod ea censeatur filia spiritualis S. Wiboradæ, ob hac sæpius sanitati restituta, ejusque jussu inclusa : et passim,* B. Rachildis, *et* sancta Virgo *appellatur. Hepidannus etiam in Annalibus brevibus eodem modo annotat annum, quo utraque Virgo fuit inclusa et vita functa : et quidem* anno DCCCCXX *ista habet,* Rachilt in Nativo, *id est Natali festo,* S. Mariæ inclusa est : *et dein,* anno DCCCCXLVI, Rachilt reclusa defuncta est. *Quæ ad dictum annum etiam referuntur ab Hermanno Contracto. Fuit apud S. Wiboradam sepulta. Ab Ekkehardo juniore de Casibus monasterii cap.* 9 *dicitur* Rachilda, post Wiboradæ passionem jugissima, primo ad Deum assumpta. *et cap.* 10, Rachilda passim in corpore et mamillis ulcerosa, quotidie emori visa, et ipsa fere Martyr, cui lenius erat cum Magistra Wiborada semel cerebrum obtulisse, quam viginti et uno post illam annis testa saniem cum S. Job inclusam rasisse. Cum tamen interea jejunare et orare (vigilare enim dolores dabant) et eleemosynas dare non tæderet, ut de illa Ekkehard *senior*, consobrinus ejus cecinit. F

Eidem jungitur B. Rachildis discipula,

longum in ulceroso corpore martyrium passa.

Hanc Sathan, hanc læsit, cum Job saniem sibi [rasit,

Jejunans flevit, tormenta dolens vigilavit.

Neque

A Neque enim vitam vel passionem votivæ Martyris lucidius succingere potuit. Ad cujus sepulcrum in repentinis angustiarum motibus, experto credite, multum valet orasse. *Hæc ibi. Translationem utriusque corporis, scilicet S. Wiboradæ et B. Rachildæ, ad basilicam S. Magni describit Hepidannus infra sub finem Vitæ. Menardus ad hunc* II *Maji, S. Wiboradæ adjungit* B. Rachildem Virginem et inclusam, *quod et nos facimus. Bucelinus in Indice Menologii retulit eam ad* XXIII *Novembris, ad quam diem nullam ejus mentionem facit.*

VITA

Auctore Hartmanno Monacho S. Galli fere coævo.

Ex MSS. Dilingano et Wiblingensi.

CAPUT I.

Sancta ejus pueritia et vita in seculo.

Nobilibus et piis parentibus nata,

Beatissima igitur Dei Virgo Wiborada, ex Alemannorum, qui et Suevi, stirpe oriunda, parentibus bene natis vitæque laudabilis, nobilitate pollentibus, B Christianæ quoque militiæ exercitio inter primas Dominici agminis alas vexilla salutis strenue subsequentibus, veluti bona arbor, bonæ radicis ex germine pullulavit. Quæ etiam per divinæ scientiæ providentiam, omnia in mensura, pondere, numero ineffabiliter disponentem, quasi quodam præsagio dignum sortita est nomen : nam Wiborat, Teutonica lingua prolatum, si Latini sermonis translatione mutetur, *a* Consilium mulierum sonat. Et revera huic apte tale congruit nomen, quæ sibi primitus consulens utrasque sorores recte agendi magistras, ambas in quantum Christi amatrices, Martham scilicet et Mariam imitans, per activæ quidem sudorem conversationis, ad fastigium speculativæ contemplationis ascendens; cunctis iter rectum quærentibus non solum mulieribus, sed et viris mundum spernendi, Domino serviendi et inconvulse ac indefesse adhærendi, consilium prærogavit pariter et exemplum. Hæc ergo ab ipsis cunabulis factori suo omnipotenti Deo devota; imo ab ipso, qui eam etiam antequam formaretur in utero noverat, misericorditer assumpta; universas lascivientis petulantiæ illecebras, cunctas infantilis ætatulæ levitates, C modesta gravitate restrinxit, ac severa quadam maturitate edomuit. Inepta etiam parvulorum ludicra devitans, nugaces joculatorum scurrilitates despiciens, aniles veteranorum fabulas detestans, ad incesta quæque carmina pudicas aures obduravit : ac si cum Sara, id est, Raguelis filia, Tobiæ sancti conjuge, futura Domino fiducialiter dicere et ipsa proposuerit, Numquam cum ludentibus miscui me, neque cum his qui in levitate ambulant. Nec mirum, si Spiritus sanctus, in tempore veritatis et gratiæ, famulam suam, quam sibimet ipsi providerat sponsam, in primævo adhuc vernantem flore, tantæ integritatis diligentia [præmunivit; qui] in umbra legis tantopere custodivit puellulam, justi viri thalamo copulandam.

Wiborat quasi Consilium mulierum dicta, a

levitates juveniles evitat :

Tob. 3, 17

2 Sed operæ pretium prælibare, quia venerabili huic Virgini quam dicturi sumus, soror erat summæ simplicitatis et innocentiæ, in annis tenerrimis animos actusque gerens seniles, cunctos lubricæ temeritatis excessus evitans. Quam cum die quadam coævulæ secum ad ludendum adhortarentur exire, bene illa anima, alacriter ad æthera suspiciens, et iterum iterumque ingemiscens auresque attonitas acutius subrigens, internam mentis jucunditatem tandem inter suspiria prodidit, dicens : Quid mihi et inanibus hujus seculi vanitatibus? Audio in cœlis D signa sonitusque campanarum ac dulcisonam Angelicæ modulationis harmoniam : illuc ire desidero, his interesse delector. Nec plura effata, lacrymis gremium replevit obortis. Post paucos vero dies carne soluta est, in cœlum nimirum profecta, quo paulo ante tam suaviter est invitata : placita enim erat Deo anima illius, propter hoc properavit educere illam de medio iniquitatum.

ejus soror post auditam harmoniam Angelorum moritur :

AUCTORE HARTMANNO EX MSS.

3 Sed ut ad cœpta regrediar, B. Wiborada, sicut ab illicitis se quibusque subtraxit, ita in bonis omnibus se studiosa sagacitate exercuit. Nam velut ab ipsius Domini ore perceperit, Primum quærite regnum Dei et justitiam ejus, legeritque scriptum, nihil divino operi præponendum; quotidie ad ecclesiam, quæ a domo paterna mille et eo amplius distabat passibus, via montuosa et difficili sæpius nudipes ire certabat : adeo ut parentes suos, sacræ religionis, ut diximus, amatores, sed tamen in labore mundialium more occupatos, plerumque, quamvis infans, de negligentia divinarum rerum admonuerit, et ad ecclesiam frequentius occurrere studii sui fervore compulerit. Panem vero otiosa non comedit, sed operibus manuum suarum impigre continueque institerat; acsi summa Scripturarum conventa et comminationem pertimesceret, et diligeret sponsionem : Comminationem quidem qua dicitur, Qui non E laborat non manducet : sponsionem autem, quæ sic exhortatur : Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es et bene tibi erit. Frequentiam vero non solum externorum, verum etiam notorum, cognatorum, domesticorum, fratrum, sororumque, prout licuit, fugere studuit : sola commorari, sola operari, secreta semper amare : quatenus et superflua facilius potuisset alloquia declinare, et sanctis meditationibus aciem mentis liberius infigere.

Matt. 7, 7

ipsa nudipes accedit ad ecclesiam :

operatur manibus :

2 Thes. 3, 10
Ps. 127, 2

declinat alloquia superflua :

4 Quadam itaque celebri festivitate, cum ad ecclesiam processura, coacta a parentibus, cultioribus se indueret vestimentis, crinalibus verticem redimiret ornaculis, laxos sinus pretiosioris amictus aureolis præfigeret fibulis, posita in equo una cum genitrice et sociis ire perrexit. Cum ecce via media caput dolere graviter cœpit : confestimque per spiritum divina se sentiens visitatione commonitam, ab equo desiliit : nudaque tellure residens, reductis inter *b* amphibalum manibus, aurum primo pectoris solvit, deinde subtus *c* theristrum vittatoriam verticis compositionem detrahens et revellens, sinu F interiore recondit. Cui e vestigio mater superveniens, quid causæ sit quod ibi substitit, et quare remoretur, inquirit. Quam dissimulate pro tempore uti procederet adhortatur, se quoque continue subsequi profitetur : cumque eam comites ut equum reascenderet perurgerent, penitus non consensit, sed pedestri itinere ad ecclesiam usque pervenit. Hæc dies ultima aliquid in ea compositoriæ superfluitatis sive superfluæ compositionis aspexit : post hanc diem nullus eam jumento vel alicujus vehiculi adminiculo quoad viveret impositam vidit; excepto cum, sicut dicturi sumus, Romam orationis gratia peteret, si ei necessitas transmeandi alicujus fluminis aut torrentis forte evenerit.

ornamenta capitis jussu parentum assumpta deponit :

renuit equo vehi,

5 Hoc modo illa in tenerrimis et vix habilibus magno intellectui annis mundi voluptatibus renuntians, et matrimonii contractionem mirifice contemnens, procos quoslibet adventantes solius sponsi Christi amore despiciens, fratri suo Hittoni Clerico, apud cœnobium S. Galli Confessoris Christi tunc temporis in scholis agenti, servire disposuit : cui diebus certis vestimenta et pleraque alia necessaria per fideles internuntios destinavit. In quo etiam monasterio reverendissimis quibusdam Patribus, ad obvolvenda sanctorum librorum volumina, propriis

Hittoni fratri suo et monachis S. Galli benefacit :

AUCTORE HARTMANNO EX MSS.

a fratre divinitus monito Psalmos edocta

A propriis manibus decora solebat contexere lintea-mina. Memorato itaque fratre ejus ad Presbyteratus ordinem promoto, sinceræ et laudandæ caritatis glutino cohærens, eo dictante Psalmos, quibus juvencula nullam operam dedit, partim ac sparsim ediscere cœpit, cumque ille tum divinis operibus tum incidentibus causis aliis præpeditus, ab insinuanda ei lectione pigritaret, pro accipiendo Psalmo quinquagesimo soror ei sedulo assidebat, nec tamen ut ad hoc vacare vellet obtinere prævaluit. Cum ecce nocte quadam Sacerdoti in somnis persona adstitit, specie fulgida, auctoritate metuenda, gravi eum animadversione corripiens, ac terribili comminatione interdicens, ne quid die proxima gustare præsumat, priusquam Virgo Psalmum diu multumque flagitatum ediscat. Quid plura? De nocte surgens, sororem accersit, visum aperit, seque paratum ad demonstrationem sæpius postulati Psalmi affirmat. His illa auditis, alacriter ad meditandum accingitur: et non solum ex prioris desiderii, sed etiam studio fratris jejunio absolvendi, propinata Scripturæ pocula sitibundo pectore hauriens, Psalmum cum omni celeritate excepit ac memoriæ fundamento firmavit. Quinquaginta ergo Psalmis sparsim, ut di- B ctum est, a memorato germano suo perceptis, reliquos solo sancti Spiritus magisterio imbuente apprehendit, et continuato recitandi usu reciproca ruminatione eos conficiens, quasi naturale organum ori cordique suo compaginando connexuit.

6 Deinde relaturus sum [rem] huic non dissimilem et magis admirandam. Vespere sabbati quæ lucescit in Dominica incipientis Quadragesimæ, cum idem Sacerdos, inter alia domesticæ confabulationis dicta, se pro labore diei sequentis solicitum esse conquereretur, maximeque pro cantu qui dicitur Tractus, et eodem die admodum *d* protrahitur, eo quod non haberet scholasticum vel quemlibet concinendi peritum adjutorem; Virgo eum sancta modesta increpatione compescuit, Deumque ministris suis in omni opportunitate certissimum adjutorem commonuit assistere. Quid multa? Superveniente die crastina, competente Missarum tempore, Presbyter ad altare procedit, sacræ actionis officium solenne imponit. Cum quo sine mora Wiborada decantare cœpit tam efficaciter et auctoraliter, ut non in ordine versuum, vel in proprietate dictionum, aut in ipsa musici tenoris euphonia Sacerdote inferior videretur: sed ei cum sustentationis solatio et gau- C dium ingereret, et stuporem admirationis incuteret. Tua sunt hæc, Christe, miracula, cui mortua vivunt, insensibilia sapiunt, cæca contemplantur, surda audiunt, muta diserta sunt: qui abscondisti secretum sapientiæ tuæ thesaurum a sapientibus hujus seculi et prudentibus, et revelasti eum parvulis.

d eidem Missam celebranti succinit.

Pia erga parentes

7 De cetero parentes dum adhuc ambo viverent, nemo reverentius coluit, nemo sanctius honoravit, nemo erga suos divinæ præcepta legis devotius adimplevit. Post patris vero obitum, matrem jam senio gravem, laboribus fatigatam, orbitatis luctu anxiam, frequenti languore confectam, quanta caritatis benignitate coluerit, quam reverenti modestia honoraverit, quam indefessa diligentia usque ad finem vitæ ejus procuraverit, facile dici non potest. Sed quid in describenda ejus erga parentes humanitate, quod cunctis pene naturæ jura servantibus commune videtur esse, diutius immoremur? cum indigentibus quibusque, tam notis quam incognitis, tam indigenis quam extraneis, tanta consueverit dignitate ministrare, ut etiam talia libenter credentium possit excedere fidem: adeo ut ægrotos quosque ac debiles quasi Dominum suscipiens exultaret: quos ei germanus suus prædictus, nunc humeris suis, nunc in mento impositos, prout se quisque ei iter agenti ingereret, deferre consueverat: quos a D nulla familiæ suæ persona tractari perpessa est, sed ipsa per se eis et alimenta præbuit et fomenta exhibuit, balnea ministravit, lectisternia disposuit, ipsa eos et reclinavit, et competenti tempore elevavit *e*.

et alios pauperes et ægros:

e

cum fratre Romam ad limina Apostolorum et loca Martyrum proficiscitur:

8 Cœpit inter hæc fratrem quotidianis monitis perurgere, ut quia scirent, B. Petro Apostolorum Principi commissam esse curam gregis Dominici, claves regni cœlestis cum potestate ligandi solvendique contraditas, ejus aliorumque Sanctorum limina Romæ, quibus incomparabiliter urbs eadem illustratur, pariter debeant visitare. Qui cum sanis ejus adhortationibus accommodaret assensum, iter aggressi sunt: in qua profectione quantum gemituum lacrymarumque profuderit, quali devotione loca Martyrum circumierit, tumbasque eorum quanto affectu amplexa fuerit, solus et instigator et remunerator omnium bonorum noverat Deus. Quanta vero in eundo et redeundo largitatis munera pie prodiga disperserit, quidve pauperibus dederit, justitiæ ejus in seculum seculi commemorandum derelinquo.

persuadet fratri vitam monasticam apud S. Gallum:

9 Post hæc autem cum regrederentur ad patriam E (ut virtus stare loco nescit, sed semper ad meliora proficere gestit) Virgo Dei ascensiones in corde suo disponens, per gradus scalæ, qua ibunt Sancti de virtute in virtutem, ut videant Deum deorum in Sion; cum animum jam actualis exercitii decoctum sudore, in radium contemplativæ jucunditatis transferret; pro fratris salute, cui eatenus sedula virtute ministraverat, anxia, sagaci eum affabilitate adorta est; persuadens ut periculosum fluctuantis seculi naufragium devitans, ad quietem vitæ monasticæ se conferat, ubi divinis operibus liberius ac tutius insistere valeat. Sibi quoque profitetur esse cordi arctioris propositi studium, quomodo vel ubi Deus annuerit, quantocius aggredi. Nec difficile obtinuit, quod cum pietatis sinceritate suggessit. Obsequitur salubri consilio sororis religiosa simplicitas fratris, omnique dilatione seposita, ad cœnobium S. Galli Confessoris Christi *f* confugiens, regulari jugo legis cervices corporis inclinavit et cordis; in quo etiam quam pudice, quam modeste, quam patienter sancteque vixerit, multi nostrorum qui adhuc superesse videntur meminerunt.

f

postmodum ipsa sexennio in seculo sancte vivens,

10 Denique beata Virgo, post conversionem fratris, sex annorum spatio remorata est in seculo corpore, sed non voluntate, ostensione non intentione. Nempe videns mundum cum omni sua dulcedine omnique temporali pompa caducum et instabilem, F ipsaque instabilitate defectionem sui jam jamque minitare; pro nihilo pendens, omnia blandientis oblectamenta respuit, contempsit atque calcavit. Et cum actualem eximio largitatis affectu vitam prætenderet; interioris tamen hominis perspicacibus oculis, facie ad faciem, Domini semper jucundatur contemplatione. Nam quis recitando poterit explicare, quanta continentia corpus fragile a mundi illecebris refrænando compesceret, et ob servitium Christi carnem spiritui subjacere coegisset? Multa etenim tempora transierunt, ex quo se ab usu carnium vinique abstinuit; cum nec vicinorum nec aliquis ex ipsius familia aliter suspicaretur, quam quod quotidie variis deliciarum uteretur opulentiis, exceptis duabus quæ ei familiares erant: quarum una Kebeni, altera Betherada vocabatur: quæ pia sodalitate germanæ, multa tempora in sanctæ Virginis ministerio pariter perduravere. Nam cum plerumque lautiora et delicatiora ciborum alimenta ei præpararentur; istæ, ut præmonitæ erant, aut olera aut legumina ei in cibos attulerunt: cumque pariter mensæ superposita fuissent, sæpe ori admotam et quasi dentibus inferendam, tamen rejecit carnem, et

a carne et vino abstinet,

A ut per carnis abstinentiam carnem corporis edomando, spiritum redderet fortiorem. Vilioribus denique contenta alimentis, quæ sibi præparabantur, [cetera] in cibos pauperum et peregrinorum supervenientium, quorum illi maxima, ut diximus, cura fuit, seu etiam astantis familiæ erogata sunt. Orationis ergo jugi tutamine se adversus inimici infestantis insidias die noctuque munivit. Solebat enim noctibus de domo furtim excedere, seque incomitatam ad ecclesiam conferre, ibique precum jugi instantia pernoctare. Nempe cum solis occubitu somni quies a cunctis peteretur, ipsa lectuli, qui semper sumptuosi suppellectilis ornatu paratus assistebat, sprevit accubitum; januisque clausis eædem quæ supra memoratæ sunt germanæ super nudam humum cilicium sternebant, proque capitali saxum aliquod capiti subdiderunt; sicque paulum gustato somno, cum gratissimus aliorum pectora sopor gravasset, in clanculo surgens ecclesiam petivit.

cubat humi in cilicio, et saxo capiti subdito.

11 Talibus ergo virtutum incrementis invidens diabolus, ad ecclesiam properantem, illicque manentem, seu pedem intro ferentem, creberrimis luctationibus impugnationum lacessivit, varias terrorum figuras nefanda arte subdoloque commento in B semet transfiguratas ei objiciens. Quæ omnia machinamenta diaboli, illa inexpugnabili scuto non fictæ fidei protecta gladioque [spiritus armata], signaculo Crucis imperterrita bellatrix dejecit. Et ut ea quæ generaliter complexa sunt singillatim auctoritate veritatis aliqua ex parte proferam; quadam nocte, dum solito more ad ecclesiam properaret, audivit in ipso limine basilicæ terribilem grunnientis suis fremitum, acsi ingressum intrare cupienti negantis. Quod ut ipsa vidit, per spiritum sentiens diabolico commento paratum, quo quidem hoc perterrita terrore desisteret ab incepto bonæ operationis; convertit se ad illud quo monstrum furere cognovit ostium, atque aliquantisper substitit: dein cum signum Crucis dextera prætulisset, hostis nusquam comparuit.

Signo Crucis terricula-menta diaboli fugat:

12 Quidam etiam a multis spiritibus nequam pervasus, ei oblatus est. Ipsa autem vexillo Crucis armata, propius cum tot hostibus conflictura accessit: pedemque suum dexterum dorso furentis superposuit. Jesum suppliciter exorans, ut hominem, ad honorem suæ imaginis plasmatum, dæmonum non sineret sævæ subjacere tyrannidi. Spiritus autem maligni, cognoscentes sibi precibus beatæ Virginis denegari facultatem ibi subsistendi, horribili voce cunctorum aures impleverunt: C Pessima, inquiunt, ista Wiborada dorsa nostra cum brachiis conculcando contrivit, quapropter differre non possumus effugii discessum. His dictis confestim discesserunt.

et energumenum liberat.

ANNOTATA.

a *Est Germanis* Weib, *mulier; et* Rath, *consilium.*

b Amphibalum *superhumerale, a Græco ἀμφιβάλλειν, quod est circumponere.*

c Θέριστρον, *proprie vestis æstiva, θερίζειν æstatem transigere. Papias ait,* Theristra dicta, quod in æstate corpora tegant feminarum, cortinæ subtilissimæ. *Lyranus in cap.* 38 *Geneseos,* Theristrum erat vestis tenuis, sicut sunt vela, quæ delicatæ mulieres portant in capitibus suis.

d *Est integer Psalmus* 90, Qui habitat in adjutorio.

e *Sequentia omnia, de itinere Romano, omisit Hepidannus.*

f *Circa annum* 879.

D

CAPUT II.

AUCTORE HARTMANNO, EX MSS.

Vita ad S. Gallum, primo prope ecclesiam S. Georgii, dein inclusæ prope ecclesiam S. Magni. Miracula. Absentia et futura cognita.

Interea, ne lucerna in angulo domus abdita modioque supposita clari luminis radios occuleret, sed ut in medium prolata candelabro superponeretur, quatenus cunctis in domo Dei commorantibus jucundissime rutilans jubar præberet; pervenit ad aures Venerandi Constantiensis Ecclesiæ Episcopi *a* Salomonis fama virtutum beatæ Virginis. Nec multum *b* post ad monasterium S. Galli idem Episcopus iter suum dirigens, misit ad eam, interrogans si secum proficisci vellet: magnoque statim gaudio repleta, cum suis illis quas prædiximus domesticis, festinanter ad navem properat, et prospero cursu ad littus optatum perveniunt. Deinde in cella quadam in montibus sita, juxta ecclesiam S. Georgii, parva constructa mansiuncula, pene annis quatuor fideliter conversata est; tanta abstinentia cibi potusque se constringens, ut vix narranti quisquam credere valeat. Jugiter namque noctibus atque diebus in ecclesia permanens, precibus atque vigiliis divinam pietatem supplicando infatigabiliter persistebat; ita ut E numquam mansiunculam illam, nisi raro causa necessitatis intraret, sive ut somni aliquid caperet, sive ut jejunum corpus interdum post tres dies recrearet: omneque hoc tempus, in ecclesia perdurans, Domino confortante, peregit. His exercitiis Deo serviens, et de die in diem duplicato jejunio tenerum corpus afficiens, solo spiritu membris deficientibus vixit.

Cum Episcopo Constantiensi ad S. Gallum profecta, a

degit 4 annis in cella juxta ecclesiam S. Georgii,

14 Fama sanctæ puellæ inter populos crebrescente, divino amore capti et devotione, largitatis cupidi veniunt multi, offerentes quæ necessaria illi fore speraverunt: de quibus aliquam partem ad usus pauperum quotidie dispensandam reservari præcepit, partem etiam devotis fidelibus commendans conservari fecit; quatenus una die in anno, circumquaque de cellis vicinæ mulieres congregatæ, in amore Dei et Sanctorum ejus lætificarentur. Cumque omnes advocatæ ad cellam S. Georgii alacriter convenissent, una earum opulentior ceteris, venire renuit, dicens, se illius quidem eleemosynæ indigam nequaquam esse. Cumque hoc sancta Virgo comperisset, et illis feminis quæ aderant injuriosum esse videretur, ait ad ipsas: Non contristemini, Sorores, sed F cum gratiarum actione benedictionem Dei et Sanctorum ejus gratulantes accipite: veniet enim hoc, cum libentissime ad nos venire vellet, si tunc potuisset: mulierque ipsa mox recepta infirmitate, et maximo dolore indies confracta, cibum potumque fastidivit. Cumque magnis cruciata doloribus se penitus deficere crederet, et nec manducare neque bibere valeret, advocans virum suum causam infirmitatis indicat. At ille carrucæ impositam ad famulam Dei perduxit. Qua correpta de inobedientia, benedicens panem dedit ei: quem ut comedit, illico fugatis doloribus et sanitate recepta, gaudens domum regressa est.

oblata in pauperes et hospites distribuit,

suique contemptricem morbo correptam pane oblato sanat:

15 Beata igitur Wiborada, sicut prædictum, pene annos quatuor in cella S. Georgii, probatis moribus et virtutibus adornata, in Dei servitio permanebat. Venerabilis itaque Pontifex iterum ad monasterium [veniens], clausula *c* quam tota vita sitiebat jam parata, missis quibusdam monachis jussit eam duci ad se. Quam Episcopus cum paucis prosecutus et benedicens clausulam observavit. Ast inimicus atrox, invidus omnis boni diabolus, terrorem illi incutere tentans, caput hominis, hispidum et horridum, tamquam

ab Episcopo inclusa c *diabolica machinamenta fugat*

AUCTORE HARTMANNO EX MSS.

A quam vivens et ore hianti, sua malitia proferens, ante illam jacentem in oratione projecit. At sancta Virgo, nil territa vel loco mota, supplex in oratione persistens, signo sanctæ Crucis frontem munivit: moxque omnis phantasia diaboli velut fumus evanuit.

in visione interest Missæ a S. Gallo celebratæ:

16 Nocte quadam item, in vigilia S. Joannis Baptistæ, prima incipientis diei aurora, vidit in visu sanctum et venerabilem Patrem nostrum Gallum, quasi viventem in corpore, paratum ad Missam, cum magna claritate luminis advenisse. Secum etiam tanta multitudo candidatorum, id est felicium animarum, advenit, ut tota latitudo illius ecclesiæ repleretur. Sanctus itaque Gallus, ad altare accedens, celebrat Missam B. Joannis Baptistæ: et levata Antiphona, Ne timeas Zacharia, dulcisona modulatione, sanctissimo illarum animarum conventu pariter concinente, ad finem usque complevit. Post Missam accedens ad fenestram, futura quædam sanctæ Virgini revelavit: in quibus hoc prædixit futurum, et jam decretum ante divinæ Majestatis conspectum, quod peccatis illud exigentibus plurimi in Potamico lacu eodem anno, de familia, sed et de aliis quibusdam, periculosa navigatione essent mergendi; quod postea multorum experimento probavit eventus. B

ab eo eventura docetur:

instruit S. Udalricum juvenem,

17 Quidam puerulus bonæ indolis, de nobilibus parentibus ortus, nomine *d* Udalricus ad scholam causa doctrinæ venit ad monasterium. Qui quidem edoctus cum ad intelligibilem ætatem pervenisset, cum etiam beatæ illi amabilis, crebro ab ea ut juvenilia desideria fugeret, moneretur; cœpit virtutibus pollere, castitatem amare *e*, in Dei servitio sedulus et devotus existere, omnibus cum quibus conversabatur honorabilis et amabilis haberi: unde et Patres nostri Fratrem sibi conscriptum cœperunt eum habere maximo honore et amore *f*. In illo tempore Salomone, Fratre et Abbate nostro, Episcopo facto, cum nos unice diligeret, post abitum illius verentes Fratres et ipse, ne, sicut ante eum *g*, in potestatem alienam traderentur, ejus nutu Udalricum ipsum secretius accitum suadere cœperunt, quatenus monachico habitu suscepto se Dei et B. Galli servitio traderet, hoc pacto ut mox Patris nomine assumpto, Abbas ejus post illum constitueretur. At ille ut voluntatem eorum vidit, sperans etiam juxta dispositionem Dei hoc posse fieri, promisit se in omnibus paratum fore petitioni illorum satisfacere. Et ut sapiens scriptum esse sciens, Omnia fac cum consilio et post factum non pœnitebis; (Eccl. 32, 24) C illico Wiboradam suam expetiit, petitionem Fratrum suorum et suam promissionem illi per ordinem pandens. At illa dixit ad eum: Fili mi, peractis tribus diebus veni, et responsionis meæ verba audi: et interim misericordiam Domini implorare non cesses, ut secundum placitam sibi voluntatem et pietatem suam, circa rem de qua quæris, consilium nobis ostendere dignetur. Statutis itaque a sancta Domina sua induciis adveniens; stetit ante fenestram: quam illa aperiens, dixit ad eum: Fili, habes in animo libenter te fieri monachum et Abbatem in isto loco? At ille respondit: Si Dei voluntas est, libenti animo ad utrumque paratus sum. At illa, Verte, inquit, animum tuum aliorsum, nec monachus nec Abbas hic fieri poteris: sed ne multum contristeris, vel tuos labores, quibus in Dei servitio te exerces, in oblivione, coram Domino esse pertimeas: in plaga Orientali *h* debes Episcopus fieri. Multis temporibus prospere deges; tandem autem etiam magnos labores et multa adversa de Paganis et Christianis te passurum esse scias: plurimi tuorum fidelium occidentur: loca vestabuntur: et ista tribulatio et conturbatio multis regionibus imminebit. Hac tempestate sedata reliquum temporis, quod in posterum

eidem prædicit Episcopatum et varia illi in eo obventura:

D vixeris, cum magna tranquillitate pacis te ducere scias. Hæc ille audiens, laudes et gratias Deo et sanctæ Virgini reddens, inter spem metumque positus, lætus abscessit. Itaque omnia quæ prædiximus, sancto Spiritu venerandæ Virgini revelante, impleta conspeximus *i*.

novit a gallo victam vulpem:

18 Quadam die sancta puella subito concutiens tintinnabulum, fenestellæ appensum, fidelem vocat ministram. Qua veniente, Vade, inquit, eripe Gallum nostrum: nam vulpeculæ illi ad mortem insidianti bellum fecit, et vicit. At illa veloci cursu properans invenit Gallum sub ramis arboris spatiantem. Qui ut eam vidit, sonitu alarum gaudens, et ut credo de inaudita ante victoria superbiens, illico cantavit. Quem assumens, et valde admirans de tanta gratia sanctæ Virgini concessa, ad proprium hospitiolum, unde procul aberraverat, magno gaudio reportat.

panem ab ea benedictum contemnens,

19 Quidam venerabilis monachus et Presbyter fuit in congregatione S. Galli, litteris eruditus et egregius prædicator, nomine Waldramus. Hic habuit familiarem quemdam in ministerio, sibimet carum et fideliter servientem. Per hunc ergo idem senior caritatis gratia sæpius suam benedictionem Dominæ Wiboradæ mittere consueverat. E Cumque hac missione directus adveniret, et allata præsentaret, sicut omnibus ad se venientibus fecit, remuneratus ab ea fragmen panis accepit. Quod accipiens et inde egrediens, prius ut credo alio saturatus edulio, gustum sanctificati panis devitat: et obvianti cuidam pauperi illum porrigens, sine ulla tarditate properat ad Dominum suum. Nec multum post idem febre correptus, et magna infirmitate detentus, manducare nec bibere potuit. Et cum de die in diem ægritudo crescens non minueretur, suus senior valde dolens super eum, interrogat, si scire potuisset unde ei tam subita infirmitas eveniret. Quo respondente se scire non posse; inquit, Numquid excogitare poteris si aliquando missus illuc a me aliquid benedictionis de S. Wiborada acceperis? Qui demum pietatis illius memor, et suæ culpæ vel arrogantiæ conscius, quanta voce potuit exclamat, Domine mi, scio et cognosco hac de causa me nunc tanta infirmitate teneri, quia a sanctis et largis illius manibus panem accepi, sed minime de eo propter peccata mea gustavi, tradens illum cuidam qui mihi occurreret. At ille de sanctitate beatæ Virginis certissimus, simul et reatum jacentis agnoscens, F adduci caballum præcepit: quem super impositum ante conspectum illius præsentare mandat. Sancta itaque Virgo agnita molestia, valde illius contumaciam redarguit; panemque benedicens iterato porrigit. Quo degustato statim convaluit, et post parvum labentis temporis intervallum plena sanitate recepta, sicut antea fecit, suo domino gaudens ministravit.

febri corripitur:

a famula pridem mortua docetur vasa sacrificii non debite purgata:

20 Quadam nocte apparuit in visu B. Wiboradæ quædam famula sua, quæ dum in seculi actibus detineretur, probabilis conversationis ducens vitam, migravit: et inquit ad eam: O Domina carissima, calicem et patenam vel corporale, sed et fanonem *k* cum quo solita es offerre, omnia pura et munda aqua lavare præcipias. Illæ enim oblatæ, in proximo *l* factæ, non sunt mundæ; quia fidelis vestra domestica, alio opere detenta, sorori suæ has facere injunxit. At sancta Virgo; Quæ enim, inquit, es tu? Respondit: Ego sum illa, quondam famula tua, et huc missa hæc eadem nuntiare tibi. Dic mihi, ait, quomodo tecum est? At illa ait; Domina Dei gratia et tuis meritis, inenarrabilibus bonis utor, et delectabili requie perfruor. Ad hæc Sancta, Vade, inquit, ad præparatam tibi requiem, et mei memor esse digneris. Facto autem mane advocans ministram: Quas

AUCTORE HARTMANNO EX MSS.

A Quas hac vice tulisti, inquit, quis fecit oblatas? Respondit : Ego Domina. Cui sancta ait : Cur hoc te facere fingis, quod non fecisti? Mox illa reatus sui et negligentiæ memor, veniam petens, inquit : Piissima Domina, audeo dicere aliquid? At illa, Dic, ait, quod vis. Quomodo, inquit, Domina scire poteris omne quod facio? Quis mei apud apud te delator est facti? Nullam causam te celari posse credo. Beata Virgo respondit : Hac nocte quiescenti apparuit mihi in visu famula mea quondam fidelissima, nunc in Christo soror carissima, hæc omnia quæ ad nos pertinent, et quæ divina gratia illius meritis rependere voluit, per ordinem pandens. Nunc præceptum nobis sine ulla tarditate studeas implere : Vasa offertoria et divino cultui præparata, corporale, et linteum oblatitium mundissima lympha purgare non pigeat : ulterius caveto, ne rebus in Dei servitio exercendis crimen subrepat negligentiæ.

21 Hæc sancta Virgo quidquid de annona sibi vel ministrantibus supererat aut a quoquam acceperat, larga manu cuncta pauperibus erogabat. Inter quos unum elegit, quem tempore sui prandii circa nonam jugiter secretius adesse præcepit. Hujus gressus aliter esse non poterat, nisi quod duobus baculis ascellas sustentantibus incedebat. Igitur diabolus,

diabolum instar consueti pauperis petentem cibum signo Crucis fugat.

B omnis boni invidus, gerens mille nocendi artes, quadam die in similitudine illius egeni magno strepitu baculorum horam refectionis antevenit, et prostratus terræ ante fenestellam tanta se infirmitate detentum simulat, ut se jam deficere proclamaret, nisi solitam eleemosynam mox ab ea perciperet. Illa immota manens, ut semper sine intermissione prostrata in oratione jacebat, nullum profano responsum dedit. Econtra deceptor amarum flens et ejulans, Quid proderunt tibi, inquit, si hic moriar, eleemosynæ quas ante dedisti? Ubi nunc larga manus quam mihi sæpe præbuisti? Quare exeuntem animam saltem in hora subitæ mortis non recreas? At sancta Virgo sicut cœperat tacita permansit. Interea malignus suasor caput horrendum ad fenestellam subrigens, introspicit. Sancta itaque Virgo se paululum a terra levans, contra hostis nequitiam signum sanctæ Crucis imprimit, et semetipsam undique munivit. Deinde ad phantasma dixit : Recede quisquis es, adjuratus per tremendum et venerandum Christi nomen; recede a me, non recipies quidquam. Illico sancti nominis invocatione phantasma, velut palea venti flamine translata, nusquam comparuit. Discedente diabolica fraude, certæ refectionis tempore, sicut

C antea solitus erat, eleemosynarius pauper cum magna cautela advenerat. At Virgo beata, gaudio repleta, simul admirans, Veni, ait, amice, te agnosco, veni : quæ a Domino præparata sunt lætus suscipe : ille incognitus, qui dudum advenit, Dei virtute superatus et confusus, procul recedat a nobis.

ANNOTATA.

a Salomon *Episcopus Constantiensis, 2 hujus nominis, ab anno* 885 *ad* 891.

b *Circa annum* 887.

c Prope basilicam S. Magni, *inquit Hepidannus.*

d *Hic est* S. Udalricus *Episcopus Augustanus, cujus Acta a coævo conscripta 4 Julii illustranda, eadem de S. Wiborada continent.*

e *Ekkehardus junior sec. XI lib. de Casibus monasterii S. Galli cap. 5 ista de S. Udalrico interserit :* Wiboradam inclusam (coævulis se licentia data ad ludos parantibus) feriatis diebus furtim visitare assolitus, divinis paginis interdum ab illa verbis et exemplis instructus est. Nam quadam die, cum illum ante fenestellam clausulæ stantem levissimo viderat cingulo præcinctum, de suo ei paratum offerens; Castitatis, inquit, fili mi, tibi cingulum per hoc lineum meum a Deo accipe, continentiæque trophæo ab hac deinceps die per Wiboradam tuam te præcinctum memento. Cave autem, me tibi a Domino meo edictum ferente, ne ullis ab hinc colloquiis vanis mulierculis miscearis; et si, ut facillime fit, aliquo carnis igne incensus fueris; loco in quo fueris mutato, Deus in adjutorium meum intende, Domine ad adjuvandum me festina, mox cantaveris. Sin autem sic pacem, aliquo alio lapsu tuo vetante, non habueris; titionem sive candelam ardentem, quasi aliud aliquid agas, quærens, digitum vel leviter adure, eodemque versu dicto securus eris. Sic Magistra prædurata discipulum, sanctissimum futurum, ut ipse Patribus narrabat, contra ignem igne præduraverat. Multa sunt quæ de doctrina nutricis suæ (sic enim etiam vetulus eam nominare solebat) Patribus ille dixerat, quæ quia austera hujus temporis Sanctis videri possunt et impossibilia, ne quid eis suboleat, præterimus. D

f *Hic est* Salomon, 3 *istius nominis Episcopus, ante monachus et Abbas Sangallensis factus an.* 891, *mox etiam creatus Episcopus anno* 892, *mortuus an.* 918 *in vigilia Epiphaniæ.*

g *Ab anno* 841 *ad* 891 *præfuerunt Abbates externi Grimaldus et Hartmuotus, quorum tamen virtutes monachorum virtuti haud impares et magna de monasterio merita historici commendant.* E

h *In Vita S. Udalrici additur :* ubi quidam fluvius duas dividit regiones. *Lycus scilicet Sueviam et Bavariam discriminat.*

i *Præsertim circa annum* 954. *Post fusos autem ab Otthone Magno Paganos, secuta est quies hic prædicta : quæ licet ad vitæ finem duraverit, non est tamen necesse ut eumdem finem auctor viderit.*

k Fano, *mox infra explicatur* Linteum oblatitium, *in quo oblatæ sive hostiæ præsentantur ad futurum sacrificium.*

l Factæ, *id est* præparatæ, *intelligendo de præparatione remota, quæ etiam mulieribus, præsertim sacris permittitur : quamvis proxima præparatio, quæ fit tempore ipsius sacrificii, ad Diaconum pertineat.*

CAPUT III.

Præscita cædes Burchardi Ducis, et incursio Hungarorum, et ab his illatum martyrium.

Quadam nocte, paululum quid B. Wiborada in lectulo quiescente, per visionem apparuit ei Dominus noster S. Gallus, scissis vestibus et veluti F sordidis, et inter scapulas quasi signo Crucis insignitis. Quem cernens Sancta, obstupefacta, Quis, inquit, Domine tantum scelus in te perpetravit? vel tam sordidis et ruptis vestibus induit? At ille, Tyrannus, ait, *a* Burchardus, non Dux, sed prædator et desolator istius provinciæ, tanta in me commisit scelera : loca et prædia circumquaque a fidelibus mihi collata prædavit, et sibi cooperantibus in beneficium tradidit: crucem auream venerandis Sanctorum Reliquiis plenam abstulit, familiolam desolavit, monachos in loco hoc sub sancta professione Deo et Sanctis ejus servituros fame et inedia cruciavit. Vere dico tibi, quia melius ei esset si natus non fuisset. Mox sancta Virgo, somno recedente evigilans, secum de visione tractavit : nulli tamen hanc illis diebus innotuit. Non post multum autem comperto ad monasterium ejusdem Ducis adventu, cum *b* Abbas tyranno loco cederet, illico ut advenit eum ad se accersiri præcepit. Quem advenientem dire suscipiens, asperis verbis de singulis sibi per visionem ostensis valde increpavit, et hoc addidit : Cur, inquit, hunc adis, quem tu tantis injuriis

AUCTORE HARTMANNO EX MSS.

hunc redarguit

A injuriis afflixisti? Crucem ejus auream, cum Sanctorum Reliquiis refertam, contumaciter de isto loco tecum asportare ausus es. At ille, cum hanc non sponte, sed monachis offerentibus et sibi dantibus se suscepisse testaretur; Non propter amorem tuum, ait, hoc fecerunt, sed propter timorem. Sed nisi reddideris, ut loco sancto unde ablata est restituatur; scias vitam tuam in periculo et in extremis constitutam. Cumque de omnibus, pro quibus erat admonitus, emendationem dignam promitteret, et Crucem sanctam aliaque quam plurima injuste ablata se reddere paratum fore; inquit inter alia: Domina carissima, scio quia mulier sancta es, ora pro me et suscipe me in orationem tuam. At illa, Si juxta promissa tua, inquit, coram Deo et Sanctis ejus mihi satis feceris, faciam voluntatem tuam. Quo audito vertens se ad altare, jurisjurandi affirmatione omnia secundum condictum se facturum et deinceps emendaturum spopondit. Quem his verbis suscipiens, data licentia cum se parumper a sanctis ejus obtutibus avertisset; iterum eum ad se vocans, inquit: Provisores monasterii relicti Fratres, circa tuum adventum soliciti, mane consiliantur, quo thesauro te honorare possint. En ego tuæ incolumitati consulens, prædico quia calicem aureum cum patena tibi offerent: cave ne suscipias. Quod si susceperis, et ista quæ promisisti non impleveris; scias tibi longi temporis vivendi spatium esse denegatum. At ille promissis promissa adjiciens, benedictione percepta, ad domicilium S. Rachildæ processit. Quæ a spirituali matre præmonita, illis verbis similia promittentem humiliter suscepit ac dimisit.

et emendationem cum jurejurando promittentem,

B

monet ut calicem aureum sibi offerendum accipiat:

23 Mane facto, sicut sancta Virgo prædixerat, inito consilio, monachi sancta vasa, id est calicem aureum cum patena, quia aliud non habuerunt, Duci pro munere obtulerunt. Quæ dona suscipiens, oblitus sui juramenti et sponsionis, quam Virgini Deo dignæ promiserat, ad propria remeavit. Non post multam temporis idem Dux iter suum dirigens ad Italiam, Rolingindæ matronæ, sibimet in matrimonium sociatæ, omnia, quæ S. Wiborada et periculosa et ad salutem pertinentia animæ præmonuit, ex ordine narravit. Hoc ei præcipue injungens, ut si ad propria vita comite non rediisset, calicem cum patena monasterio restituere non distulisset. Sed heu hominem dolendum, non solum istum, sed unumquemque, qui ipse sibi dum potest consulere desinit, et non cogitat quia vilitati fœni, quod in campis virescit et florescit et mane incisum arescit, assimilatus est. Dux itaque, sicut mente conceperat, magno comitatu Italiam ingressus, dum totam sibi terram subjicere et multos decipere cogitat, ipse dolositate illius gentis præventus, dum studet evadere, subito lapsu infrænis equi in *d* foveam, veluti casui illius præparatam, cecidit, hocque insperato obitu miserabiliter vitam finivit. Igitur Relinginda matrona, Domini sui Ducis obitu comperto, non sicut antea ab ipso commonita fuerat, de sanctis vasis fecit: sed patenam pretioso opere decoratam secum retinuit, aliamque multo minorem minorisque pretii fabricatam, sicut in præsenti cernimus, cum prædicto calice monasterio restituere præcepit.

ille nihilominus acceptum tradit uxori,

C

et profectus in Italiam misere perit.

d

24 Quadam die, post celebratam solennitatem B. Joannis Baptistæ, ante festivitatem sanctorum Apostolorum Petri et Pauli, inter meridianum tempus et nonam, solito sedili in Psalmodia Beata residente, jacens ante eam patens psalterium subito se ultro complicuit: in quod paulisper caput reclinans obdormivit. Hoc tenui somno per visum ei revelatum est, sævam gentem Hungarorum anno futuro in Kalendis Maji, aliis terris pervagatis, et devastatis, ad monasterium S. Galli perventuram, et in eadem revelatione ostensum est illi, quod per martyrii D gloriam, ipsis Paganis eam vulnerantibus, et certaminis præmia in cœlestis regni beatitudine percipere deberet. Mox evigilans, et de visione solicita intentione pertractans, inter spem metumque posita, spe suæ vocationis, metu populi contritionis, aliquantis diebus conticuit. Deinde cogitans se deliquisse, si revelata a Deo aliis non manifestaret; virum venerabilem Waldramum, cujus antea fecimus mentionem, sibi affabilem, secretius ad se vocatum, Paganorum adventum tempusque signatum pronuntiat; ipsi autem, nec unquam ulli quæ ei de sua passione revelata fuerant pandens. Insuper admonuit, ut palam in ecclesia cunctis advenientibus, sed et undique circumquaque manentibus, imminens periculum patefacere, curaret: se etiam in hoc laborare promittens, quatenus dilatione tanti temporis, orationum frequentatione, jejuniorum celebratione, sancta eleemosynarum largitione, sine intermissione misericordiam Domini jugiter implorantes, iram superni Judicis, propter multimoda cunctorum populorum delicta sævientis, aliquatenus bonis actibus insistendo mitigaret.

Revelatione divina novit adventum Paganorum,

indicatque Waldramo monacho:

25 Cumque illius anni circulus vergeretur, et tempus Maji mensis, sanctæ Virgini per visionem E ostensum, appropinquaret; subito fama terras pervolante, nuntiatur Paganos tota provincia Bajoariorum esse diffusos. Sed corda hominum, peccatis exigentibus quo imminens exitium evadere possent, cum heu! dura semper essent ad credendum; iterum atque iterum fama percrebrescente de adventu Paganorum, antea credere noluerunt, quam sæviens interitus gladio imminente hanc etiam provinciam usque ad lacum Potamicum gens barbarica circumsepsit, plures et innumeros occidit, cuncta villarum officia circumquaque ignis incendio devastavit. Plurimi etiam apud nostrates, imminens periculum tarde vel nullatenus credentes, Domini tamen misericordiam sine intermissione implorare studuerunt: alii etiam ex illis nullo modo crediderunt. Quidam etiam de familia, juga montis excelsi supra monasterium positi scandentes, flammarum et fumi usque ad æthera tendentis indicio vix aliquando potuerunt credere. Abbas itaque monasterii, Engilbertus nomine, vir providus, cum jam castellum quoddam monasterio proximum valde firmasset, undecim F Fratres de præcipuis monachis misit ad B. Wiboradam; quatenus cum illa tractarent, quo modo ipsa possit salvari, et se ob Paganorum sævitiam devitandam de clausula educere pateretur, et hoc illi dicerent, quia Domino protegente scirent, eam quidem de se ipsa esse securam, nec periculum mortis pavere; sed ob statum loci et in eo commorantium vel Deo servientium, pro quibus semper devota oravit, et adhuc orare deberet, Domino confortante vitam sibi illius per longa tempora fore necessariam. At illi juxta præceptum properantes, consilium et voluntatem Abbatis sanctæ Virgini indicarunt. Quæ ut audivit sermones istos, grataanter suscepit, et certa de visione præterito anno sibi ostensa, sed et de spe retributionis æternæ, inducias usque mane postulans, dum sibi apud Abbatem ipsum colloqui liceret, illis abeundi licentiam tribuit.

Adventantibus Paganis per Bavariam

ad Potamicum lacum,

non consentit missis ab Abbate ad se abducendam:

26 Mane facto nuntii iterato advenientes barbaros adventasse proclamant. Illico Abbas, velut anhelus ad eam veniens, pridie mandata per monachos repetivit, dicens cum lacrymis ad sanctam Dei: Quare, Domina, sicut fama est, Paganos non devitas? cur in periculis constituti privantur tuis orationibus et sancto conspectu? quare non pateris te tuto loco aliquantum temporis, ad consolationem nostram, Dei gratia comitante et adjuvante, servari? At illa his fletibus mota, Cur, inquit, venerande Pater, tantam

aut ipsi Abbati ideo lacrymanti.

A tantam mihi tristitiam ingeris? cur mihi, quia tua in me potestas est, tantillum spatium exacti laboris perdere præcipias? Si Dominus mihi, ut spero et credo, adjutor est, quod semel animo fixum est mutari non potest : istam mansiunculam, Dei clementia mihi concessam, vivens in corpore vacuam non relinquam. Igitur Abbas tantam virginalis animi constantiam in Deo fixam conspiciens, veniam sibi dari poscit quod eam in tantum suis verbis fatigavit : et pro certo cognoscens, quamvis ipsa non diceret, aliquam suæ vocationis revelationem sibimet factam; interrogat, quod nunc sibimet rebus agendis consilium daret. At illa inquit : Sancte Pater, nullam moram interponas, quin temetipsum et animas tibi a Deo commendatas salvare studeas; thesaurum S. Galli, sicut jam cœpisti, et quidquid ad usus monachorum vel familiæ adhuc reliquum est, hodie et hac nocte portando et vehendo ad castellum transmittere non tardes : crastina enim die, sine omni dubietate, vallis ista undique circumsepta multitudine barbarorum replebitur. Tandem Abbas venerandus, omni dubietate submota et cunctis verbis credulus, fecit ut monuit : et omnem qui relictus est thesaurum S. Galli, in libris, in auro, in argento, B in diversis generis vestibus, et quidquid in sumptibus vel usibus monachorum esse poterat, cum omni cautela, et festinatione, ad castellum transmisit.

eumdem monet ista die et nocte omnia subducenda.

27 Venerunt etiam parentes Dominæ Rachildæ tractantes cum B. Wiborada, quatenus filiam suam de clausula sumptam ad tutiora loca secum servandam deducerent. Quibus ipsa ait : Nolite soliciti esse de filia mea. Omnipotentis enim Dei et Sanctorum ejus munimine, vobis ad consolationem multisque aliis, per multa tempora salvabitur. Ite ad hospitium vestrum, et maturius surgentes venite ad nos, ut benedictione Dei sanctique Magni de manibus nostris percepta, gaudentes redeatis ad propria. Illucescente itaque altera die propinqui B. Rachildæ, sicut erant religiosi, verbis et consolationibus sanctæ Virginis fidem adhibentes, omni solicitudine postposita pro filia sua, venerunt; et gratias ei reddentes pro omnibus bonis, semper sibimet tanta benignitate ostensis, licentiam abeundi postulaverunt. Quibus illa, Accipite, ait, benedictionem Domini de manibus meis, et paululum gustantes ite cum pace. Cumque hoc factum fuisset, illius sanctis orationibus muniti et Dei gratiæ Sanctorumque orationibus commendati, salutata filia sua redierunt ad propria.

Rachildem immunem fore addicit ejus parentibus :

28 Deinde quidam ex familia, equi velocitate delapsus, Paganis insequentibus, venit fugiens : et C multis adhuc in valle, sive in tabernis sive in diversis locis consistentibus, clamore magno. Fugite, inquit, o miseri, fugite, adsunt quos advenire credere noluistis? Senior etiam et monachus Hitto, adhuc in ecclesia S. Magni consistens, quia ipsius ecclesiæ custos erat, secum deliberans ut nusquam fugeret; hortatu et præceptis S. Wiboradæ tandem compulsus, in proximum lucum monti adjacenti inhærentem, cum duobus sibi famulantibus vix aufugit.

præcipit fugam custodi ecclesiæ et famulis,

29 Interea vesanus quidam et Deo odibilis ascitis sibi similibus sociis, ad S. Magni basilicam una properant; ignique supposito, cum mansiunculam sanctæ Virginis exurere vellent, divina virtute flammæ restinctæ sunt. Cumque effectum perversæ voluntatis se non posse perficere cernerent, circumeuntes ædiculam aditum, quo intrare potuissent, quærunt. Et non invenientes, duo ex illis ascenderunt super tectum, et disjectis tegulis incidunt obstacula quæque : factoque foramine se immittentes, sanctam Virginem, ante altariolum stantem, et devotis precibus Deo omnipotenti et Sanctorum omnium suffragiis suppliciter se commendantem, spoliaverunt vestibus, sicque omni tegimine præter cilicium ablato, libratis e ascibolis tria capiti vulnera sanctæ Virgini et Martyri infligunt, et seminecem relinquentes discesserunt. At sanguis undatim profluens cilicium pene totum perfudit; sed et murus ejusdem claustri, sancti sanguinis aspersione perfusus, per multa tempora martyrium sanctæ Virginis advenientibus patefecit : qui nullis abolitionibus, quamvis mera calce sæpius obductus, quin se panderet obtegi potuit. Nos etiam hoc verum esse proximis temporibus oculis nostris inspeximus.

ab Hungaris in cellam irruentibus,

D AUCTORE HARTMANNO ET MSS.

e

vestibus spoliata in cilicio vulnerata relinquitur.

30 Et ut plenius veritas pandatur fidelibus, verbi gratia interseram ordini lectionis meritis ipsius et hac ope factum miraculum. Quidam Turicini f pagi mercator, oculorum dolore graviter laborabat, ita ut tanta cæcitate obtenebratus incederet, ut vix callem baculo regente teneret. Hic audiens famam Virginis egregiæ, pro Christi nomine martyrizatæ, quia multis infirmantibus, ante suum transitum subveniret; devotus et fide firmatus advenit. Cumque ecclesiam S. Magni orandi gratia intraret, rogat se ad Venerandæ Virginis sepulcrum duci; ibique querulas preces Domino fundens, cum sanctæ Martyris auxilium flagitasset, surrexerunt : et quia antea audivit, clausulæ ejus murum aspergine sancti cruoris infusum, petiit sibi monstrari locum. Hocque facto, E aliis discedentibus, cultello parum quid sanguinolenti pulveris abradens, et linteolo involvens, secum retinuit. Deinde gratiæ Domini et sanctæ Virgini se commendans, iter quo venerat repedavit : et nil moratus, cum domum propriam intraret, pulverem sanctificatum pene cæcatis luminibus injecit : moxque omni fugato dolore integre se visum recepisse gavisus, meritum et martyrium S. Wiboradæ multis antea ignorantibus patefecit. Posteaque, quam citius potuit, ad monasterium cum oblatione veniens, gratias Deo omnipotenti et sanctæ Virgini pro recepta sanitate rependit, et publice illius meritis se salvatum omnibus manifestavit.

f

Cæcus accepto pulvere sanguinolento illuminatur:

31 Transactis igitur octo diebus, inclusi castello, multorum qui advenerant discessum Paganorum audientes, Abbas cum monachis et familia, ad monasterium redierunt : sed et alii multi, ex diversis locis in idipsum castellum congregati, ad propria remearunt. Prædictus etiam monachus et Presbyter, tertio die passionis ejus, rediens clam ad basilicam S. Magni sibi commendatam, assumptisque quibusdam de fratribus et laicis; una cum illis et fideli ejus ministra intrantes clausulam, ubi sancta membra jacebant, solitam orationem super illam fecerunt. Cumque sanctum corpusculum, jugi parsimonia consumptum, et ossa arida vix tenui cute et nervis F cohærentia, ad lavandum cilicio cruore rigente nudarent; vulnera capitis sana repererunt : pedes etiam, antea asperitate duri et nimii frigoris truncatos, sanitati pristinæ redintegratos invenerunt; uno tantum brachio et crure, sicut adhuc vivens ad se contraxerat, aliquantulum curvatis. Inspicientes etiam corpusculum, invenerunt cicatrices ferreæ catenulæ, qua se circumligatam habebat, hocque cruciatu corpus tenerum mactabat; imitatrix egregia venerandi Patris nostri S. Galli, qui ænea catena ligatus, quatuor partibus corporis profunda vulnera cernentibus patefecit. Ipsa etiam martyrii sui die beata Virgo catenulam, quam diu, priusquam barbara gens adveniret, de corpore ablatam subtus altarium posuit et abscondit : postea, in visione apparens his qui excubias circa sanctas exequias celebrabant, admonuit, ut assumptam ipsam catenulam juxta suum corpus in sarcophago collocarent. Quod et factum est.

corpus absque læsione inventum

una cum catena sepelitur.

ANNOTATA.

a Burchardus, potentissimus Suevorum Dux,

AUCTORE HARTMANNO EX MSS.

A *Luitprandus lib.* 2 *cap.* 16. Dux Alamannorum an. 18 *cum* Rudolfo II Rege Burgundiæ Transjuranæ, pugnavit, *et* Rex superatus est, *cui* filiam suam Bertam uxorem dedit anno 922. *Consule Annales breves Hepidanni et Chronicon Hermanni Contracti.*

b *Erat jam tum anno* 924 *Engilbertus Abbas creatus, mortuus anno* 934.

c *Luitprandus lib.* 3 *cap.* 4 *late ejus, a Rudolfo Rege genero olim suo inducti, iter in Italiam et cædem describit.*

d *Idem.* In fossam, quæ muros circuit civitatis Eporediæ, equus decidens eum projecit : ubi et irruentibus Ausoniis, *id est Italis,* confossus lanceis, vitam morte commutavit. *Est autem occisus sub initium anni* 925, *cujus cædi subjungitur etiam adventus Hungarorum in Annalibus Hepidanni.*

e Asciola *id est* securicula : *nam quod Francis* hache ; *Teutonibus* akse, *dicitur,* securis.

f Turricinus pagus *hic appellatur ea Helvetiæ pars quæ hodie Zuricgovia dicitur, uti constat ex Vita* 2 *num.* 14, *ubi* Turicinus lacus *est, in quo insula* Ufnaugia, *hodie* Zuricher-zee.

CAPUT IV.

B

Varia post martyrium patrata miracula. Occasio Vitæ conscriptæ.

Sepulcrum de nocte clara luce illustratur :

Quadam nocte fidelis ministra ejus, orandi gratia ad sepulcrum accedere volens, priusquam ad ostiolum ædiculæ perveniret, tantam luminis claritatem intus splendescere vidit, ut si acum quærere deberet invenire potuisset. At illa subita luminis apparitione stupefacta, et minime propius accedere ausa ; loco quo stetit solo prostrata est, et subnixis precibus Deo et meritis sanctæ Virginis se commendans, rediit ad lectulum, laudans et benedicens Dominum.

fœniculo ad sepulcrum per hiemem crescente

33 Æstate vero sui transitus finiente, et autumnali tempore instante, venerabilis Presbyter et monachus Hitto, viridis fœniculi germen circa tumulum ejus fixit : quod dispensante gratia divina radicem figens terræ, per totam hiemem floruit, et veluti in modum coronæ se sibimet intexens, totum sepulcrum hoc sepsit ornamine ; et adeo crevit in altum, ut multi qui advenerant mirarentur, dicentes, se in hortis vernali tempore sub divo ejusmodi herbam numquam vidisse tam nobilibus foliis infloruisse. De hoc etiam germine multis postea infirmitate laborantibus subvenitur : sed et B. Rachildæ jugiter ægrotanti exinde sorbitiuncula facta, illico se medelam recepisse sensit in corpore. O flos virgineus, semper viridis et pulcher, quanta dignitate splendebis coram Domino in perennitate, qui tanto honore decoraris in mundi peregrinatione!

morbi curantur

C

B. Rachilda mortuæ instar triduo permanens,

34 Eisdem diebus post passionem S. Wiboradæ, sicuti paulo ante enarravimus, B. Rachilda, magna corporis infirmitate detenta, omnium membrorum viribus destituta jacebat, nihil gustans præter si sacrosancti corporis et sanguinis Domini vivificamine sit recreata. Hacque infirmitate diu perdurante, contigit ut tribus continuis diebus ita immobilis et desperata jaceret, ut hi qui excubiis interfuerant, mortua esset an viveret penitus nescirent : quibus etiam ante fenestram ædiculæ interfuit venerabilis Magister et monachus Nokerus *a* Medicus. Ila etiam fidelis ministra ambarum quondam Virginum, in angulo ipsius cellulæ, parvo lectuli stramine, ob cautelam sanctæ Virginis quiescebat. Tandem sancta Virgo, quæ desperata jacebat, tertia nocte circa pullorum cantum, paululum resumpto spiritu, aiebat. Cara mater, si voluntas Dei, aliquod juvamen magna infirmitate mihi laboranti præstare digneris. Nec mora, illico divina affuit miseratio : ipsa namque custode vigilante et aspiciente, sancta ac

a S. Wiborada visitata convalescit :

D

beata et gloriosa Martyr, cum magna luminis claritate et suavissimi odoris suavitate, apparuit ; et caput suum capiti infirmantis reclinans, salubri etiam tactu manus, ut ei visum est, diu inibi morata, substitit. At ministra fidelis, tremefacta hæc cernens, ait intra se : Quam pulchra et decora splendes, mea Domina ? Moxque cum ipsa luminis apparitione, visibus humanis sublata, Martyr gloriosa recessit, suavissimi odoris dulcedine ad lucem inibi usque perdurante : sancta etiam Virgo, post discessum piæ Matris infirmitate recedente, resumptis viribus convaluit.

juvenis longo morbo maceratus sanatur.

35 Quidam juvenis monachus, in venerandi Patris nostri S. Galli congregatione, Udalricus nomine, sub scholari disciplina degebat : qui infirmitate superveniente longum tempus graviter laboravit, ita ut durante ægritudine, ossibus tenui cute et nervis vix cohærentibus, supremum spiritum trahere videretur, nilque somni vel edulii capere potuerit. Hic cum morti proximus esse cerneretur, condiscipulorum sublevamine ductus, ante sepulcrum beatæ Martyris provolvitur : cumque flebili et supplici prece se meritis illius aliquod medicamentum percipere deplorasset, obdormivit : moxque sub ipsa hora evigilans, rogat sibi aliquid ad manducandum donari. Hocque cum B. Rachildæ nuntiatum fuisset, misit ei panem et piscem. At ille suscipiens satis avide comedit, sicque patrociniis beatæ Martyris, veluti de præcipitio mortis ereptus, non sine admiratione ipse per se gradiens, ad claustrum rediit, qui aliorum adminiculo adductus, titubanti gressu membris etiam dissolutis vix advenerat.

E

Ex consilio Abbatis et aliorum,

36 His et tantis signorum virtutibus jugiter ad sepulcrum beatæ Virginis ostensis, venerabilis Abbas Engilbertus, anniversario depositionis illius tempore adveniente, anteriori die vocavit ad se Hittonem monachum, fratrem ipsius venerandæ Martyris : et aliis Patribus plurimis de congregatione præsentibus, rationem cum illo de ipsius virtutibus habuit. Qui cum plurima, quæ vel nota omnibus vel adhuc ignota fuerant, veritatis assertione in medium proferret ; omni dubitatione submota, Abbas certissimus, quanti meriti quantique honoris glorificatione ante Deum digna haberetur, quæ tantis signis et virtutibus inter homines claresceret ; cum consilio Fratrum eidem monacho et Presbytero mandat, ut superventuræ noctis Vigilias, cum psalmodia et dulci hymnorum modulatione, sicut antiquorum Patrum ordinatione de Virginibus conscriptum habemus, cum Dei licentia et adjutorio, ad tumulum ejus devotissime adimpleret ; deinde etiam supervenientem diem synaxi et Missarum celebratione solemnem duceret. At ille magna gratulatione, cum Matutinas laudes, juxta præceptum sibi, ad sepulcrum sanctæ Virginis devotus exsolveret ; illucescente jam die gratia quiescendi paululum ad domicilium rediit. Cumque lectulo se collocaret et obdormisset, adest in visu beata Virgo, de servitio Deo reverenter expleto grates reddidit, sed tamen aliquid fore quod sibi displiceret indicat. At ille, Audio, inquit, vocem loquentis : sed cui respondere debeam non scio. Ego sum, ait, Wiborada : et in ipsa hora, lætanti vultu et noto antea, sibi quasi arridentem conspicit. Cui ait : Quid est Domina quod deliqui? At illa : Altariolum meum, velamine meis manibus, dum in carcere hujus seculi morabar semper coopertum, exspoliasti ; et aliud pretiosius, quod alterius est, super expandisti. Surge citius, et nil moratus, quod nostrum est restitue loco suo. Quod ille audiens concitus surrexit, et illico præceptum perfecit.

Anniversarius dies ut de S. Virgine celebratus,

F

placuit Sanctæ,

non velamen altaris mutatum.

Varii procul absentes sanantur :

37 Hoc etiam silentio prætereundum non esse utile arbitramur, quod sancta Virgo et Martyr, non solum ad sepulcrum suum fidelibus advenientibus, et

A et devote illius solatium petentibus, medicina salubri occurrit; verum etiam his, qui procul positi seu infirmitate seu qualicumque labore detenti, si fideliter illius præstolantur auxilium, divina opitulante clementia assistere non cessat. In pago Frichgowe nuncupato, quem *b* Araris fluvius uno latere præterfluit, et ex altera parte nobilissimus fluviorum, Alemanniam penetrans Rhenus inundat, fuit quædam mater familias, laudabilem vitam seculariter ducens, nomine Hiltruda, B. Rachildæ Reclusæ germana; quæ superveniente infirmitate tanta corporis molestia detinebatur, ut ablata facultate manducandi, bibendi, ambulandi, sedendi, quidve paululum in lectulo quiescendi, extremum halitum vix trahere videretur. Cumque diu tantis languoribus fatigata tabesceret; tandem superna miserante clementia, quæ in se sperantes salubriter castigat ut salvet, paululum resumpto ægri pectoris spiramine, voce qua poterat beatæ Virginis implorans auxilium, Beatissima, ait, Martyr et Virgo Christi dignissima Wiborada, succurre mihi miseræ, valde laboranti: scio enim et credo, quia Dei gratia concedente potes tuis precibus pugnantem in me morbum aliquamdiu revelare, quo membra paululum diu fatigata quiescant. Hæc fessa orando flebiliter, ut postea retulit, neque dormiens neque penitus vigilans, vidit sibi assistere sanctam Virginem, et in manu tenere hyacinthinæ pellis particulam, similitudinem habentis vaginæ qua enses obduci solent. Quam etiam super eam jaciens, inquit: Optasti a me ut aliquantulum dormias: quiesce et dormi cum benedictione Domini. Illico somni suavitate salubriter obtenta, dormivit illam noctem et magnam partem sequentis diei. Deinde evigilans, et circa manentes ob custodiam sui vocans, Date, inquit, mihi ad manducandum quantocius, ut corpus morbo et fame consumptum paulisper recreem, quia nihil mali patior: Dei enim gratia et Dominæ meæ Wiboradæ, liberata sum ab hac infirmitate. Quæ post paululum, corporis viribus pleniter resumptis, ad monasterium S. Galli properat; moxque visitato sanctæ Virginis tumulo, ob receptam sanitatem laudat, et gratias Deo omnipotenti meritisque illius, oblata benedictione, devota persolvit.

b

in quibus Hiltruda B. Rachildæ soror, gravi ægritudine tabescens,

B

et Sancta visitata.

38 Post obitum Hittonis Presbyter quidam, Egilbertus nomine, seculo renuntians, ad monasterium venit: ibique ab Abbate benigne susceptus est. Hic in monasterio probabilem ducens vitam, cum omnibus conversatio ejus placuisset, successor Domini Hittonis effectus ab Abbate, S. Magni ecclesiam suscepit regendam. Contigit autem post paucos annos infirmitate superveniente tantis illum doloribus oculorum cruciari, ut nec requiem habere nec per se quoquam incedere obtenebrato visu potuisset. Cumque in hac infirmitate aliquamdiu laborasset, et adhibita medicina nihil profecisset; adveniente festivitate S. Agnetis Martyris, fide armatus, cellam, qua beatæ Virginis et martyris Wiboradæ membra tumulata quiescunt, ingreditur; ibique ante sepulcrum prostratus, diu supplicem fudit orationem. Tandem voce flebili precibus pia vota conjungens, Domina mea, ait, sanctissima, credo quia apud omnipotentis Dei misericordiam meæ infirmitati potes implorare remedium. Scias etiam quia si in his laboribus tuis meritis mihi succurrere dignaris, quod omni hebdomada, dum vivo et vires corporis habeo, ad altarium tuo sepulcro appositum Missam de sancta Cruce feria sexta celebrare non desinam. His votis et orationibus finitis cum paululum obdormisset, moxque eadem hora evigilasset, fugato omni dolore et cæcitate, tantam claritatem oculorum sibi sentiebat adesse, ut se in juvenili ætate clarius videre non posse fateretur: sicque post omnibus diebus vitæ suæ, sana et clara oculorum acie perdurans, largitori omnium bonorum et benevolæ largitrici, quod promiserat devote et fideliter implere non cessat.

C

Sacerdos in cæcitatem lapsus

voto facto

D

AUCTORE HARTMANNO EX MSS.

illuminatur.

39 Mulier quædam, Reginsinda nomine, jugi capitis dolore laborabat. Hæc comperta fama de virtutibus sanctæ Virginis, qualiter Domini aspirante gratia infirmantibus medebatur, in festivitate anniversaria depositionis illius ad sepulcrum venit: ibique cum fletibus devotis precibus insistens, votis se constrinxit, si illius medelam mereretur, quamdiu viveret diem transitus sui festive celebraret. Cumque paululum obdormisset, labente infirmitate sana recessit. Iterumque anniversaria depositione Natalis ipsius insistente, vesperascente jam die, telam habens erectam, usque ad extremitatem texendi prope perductam, anni præteriti promissa reminiscens, ait in corde suo: Laborem operis mei finem aspiciens cito perficiam, sicque quod votis promiseram Dominæ meæ festivum diem celebrare non desinam. Nec mora doloribus capitis, antea sibi valde notis, stimulata cecidit, stratumque causa hujus infirmitatis veluti oblivioni traditum per vim requisivit. Sicque magnis cruciata doloribus, tandem reatus sui pœnam considerans, iterato ad sepulcrum venit: ibique se ream et prævaricatricem voti decedentis anni proclamans, vota votis adjungit, preces precibus: sicque omnem lacrymabiliter emendationem debiti promittens, obdormivit. Tunc visum est ei quasi aliquis veniret, et magnam gravitatem ligni in modum trabis super caput ejus projecisset. Mox evigilans, sedata infirmitate capitis, Deo et sanctæ Virgini gratias agens, propria habitacula lætabunda revisit.

Vexata capitis dolore facto voto sanatur:

ob festum ejus violatum relapsa,

E

pœnitens iterum convalescit.

40 Sed ut aliquantum ab ordine temporis degrediamur, dum Cralochi *c* Abbas venerandus cœnobio præesset, S. Udalricus *d* Episcopus, (qui nunc felici obitu cum Christo gaudet, et fideli devotione poscentibus opem diversis necessitatibus mirabiliter misericorditerque accommodat) venit ad monasterium. Cumque pro sua consuetudine loca sancta circuiret, ad tumulum nutricis quondam suæ Wiboradæ oraturus accessit. Qui expleta oratione, inter reliquos circumstantes respiciens virum venerabilem, ejusdem monasterii monachum et bene doctum, nomine Eggehardum, interrogabat eum dicens: Est ne aliquid, carissime, ab aliquo Fratrum, quod doctissimos scimus, de præclara sanctæ Virginis vita et passione per litteras memoriæ traditum? Cui ille, Nemo, ait, adhuc eorum manum ad hujusmodi opus inchoandum extendit: de quo tarditatem meam reprehendo, debitorem me sciens ejus laudis proferendæ, si vires scientiæ cum quantitate materiæ concordarent. Quod Episcopus audiens, avidusque præconiorum ejus audiendorum, requisivit, quid illud esset in quo se debitorem assereraret. Et ille, Ægritudinis, inquit, incommoditatem gutta *e* infestante, et totum corpus meum contrahente, tantopere incurri, ut inter intolerabiliter sævientes dolores spem recuperandæ sospitatis amitterem: medicis revera pro levamine languoris assistentibus, omnemque suæ artis industriam cassatam fatentibus. Quapropter quantum humanum desperabam auxilium, tantum cœpi intentius implorare divinum. Interea dum Sanctorum patrocinia diversorum votis precibusque flagitarem, meritis sanctæ Virginis ad memoriam redactis rogavi, ut cilicium, quo sanctos artus pro mortificatione carnis attriverat, mihi quamvis indigno apportaretur. Quo impetrato vovi, ut si mihi vitæ incolumitas per merita sanctæ Virginis concederetur, quod scirem aut discere possem de laudandis ejus actibus scripto memoriæ commendaturum. Cumque post illam sponsionem sanctum illud sanctæ Virginis indumentum mihi aliquoties superex-

c

d

S. Udalrico Episcopo

inquirenti de Scripta Vita S. Wiboradæ

F

Eggehardus ab arthritie sanatus,

e

e voto Vitam scripsit.

 tenderetur,

AUCTORE HARTMANNO EX MSS.

A tenderetur, illico cœpi lenius habere, ac deinde non multis diebus exactis plena sospitate convalui : sed adhuc diversis obstaculorum occasionibus impeditus, votum solvere cessavi. Sanctus Antistes hoc audiens, modestis eum increpationibus hortabatur, ne se infidelem sponsorem exhiberet; sed id quod aliquamdiu neglexerat, citius aggrederetur perficere. Cujus salubria monita ille humiliter audiens, et in nullo dubitans, [multa] eorum quæ a diversis personis audivit ut proposuerat scribere inchoavit, et pleraque scribendo comprehendit. Notum sit omnibus Christum amantibus, quia ea quæ dictavimus, in veritate comperta, fidelium antecessorum relatione conscripsimus. Testantur etiam hoc plurimi, et nostris adhuc temporibus, variis infirmitatibus pressi, id est frigoretici, capitis ægritudine, dentium dolore, aurium, oculorum, manuum, pedum, omniumque membrorum, qui ad sepulcrum beatæ Virginis medelam recuperationis experiuntur, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Deo Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus, per infinita secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

B

a *Ostendimus* 6 *Aprilis, agentes de S. Notkero Balbulo, in Notkeris discernendis hallucinatos ipsos Sangallenses : ceterum ratio temporis dubitari non sinit, quin hic Notkerus ille intelligatur, qui ab Hepidanno notatur mortuus anno* 981, *tunc senex decrepitus et cæcus.*

b Araris, *fluvius Helvetiæ, ad oppidum Walshutum Rheno illabitur, vulgo* Aar, *unde oppida* Aarwangen, Aarburgum, *et* Aaraw, *et ditio* Argovia *appellantur : ab hoc autem fluvio usque ad Rhenum, qui hic pro altero limite assignatur, præter* Argoviam *invenies totam* Zuricgoviam, *et* Turgoviam, *ut dubites, utrum tribus illis commune nomen fuerit* Fricgowe (*nam et* Fricktal *alicubi reperitur) an vero latius olim patuerit nomen* Zuricgowe, *idque hic perperam scribatur* Fricgowi.

c Cralo *seu* Cralochius *creatus est Abbas anno* 942, *depositus anno* 953, *restitutus* 956, *mortuus an.* 958, *sub quo Decanum monasterii egit hic Ekkehardus.*

d *Obiit S. Udalricus anno* 973.

e Gutta *passim pro* podagra *sumitur. In Vita S. Anselmi Episcopi Lucensis* 18 *Martii num.* 39 ; *et* 42 C *pro* paralysi : *in Vita S. Franciscæ Romanæ* 9 *Martii lib.* 1 *num.* 47 *pro* catharro. *Ast Hepidannus in Prologo sequenti, ait* Ekkehardum hydrope ad extrema pene ductum.

EPITAPHIUM B. WIBORADÆ.

Filius altithroni postquam resplenduit orbi,
  Christus in hoc mundo Virgine natus homo ;
Annis nongentis viginti quinque volutis,
a   Post quatuor menses *a* bis quatuorque dies,
Wiborada, Deo meritis dignissima Virgo,
  Palma martyrii scandit ad astra poli,
Illa hic sponte sua moribundo corpore clausa,
  Visibus humanis abdita et alloquiis ;
Cœlebs, cœlesti Sponso sed cognita soli,
  Affatu Angelico pascitur atque cibo.
Hac parsimonia duravit tempora multa,
  Semper ut instantem mortis itura diem.
Demum a Paganis Maji tunc passa Kalendis,
  Mane sequenti obiit, mane perenne petit.
Cujus amore sacro curamus membra sepulcro,
  Debita solventes fundimus atque preces.
Ejus at exultans, victrici et dote coruscans,
  Spiritus, in cœlo vivit ovatque Deo.

D

ANNOTATIO.

a *Anni initio a Christi die natali sumpto, hi octo dies numerantur.*

ALIA VITA

Auctore Hepidanno cœnobita S. Galli.

Ex MS. codice S. Galli et editione Goldasti.

PROLOGUS.

Solet plerumque modernis scriptoribus a Patribus vitio deputari, traditiones antiquorum scriptis vel factis ab eis mutari, ea videlicet objectione, quod quasi illorum virtutibus calcatis, suis nihil probabilius velint æstimari. Sed eorum reverendam canitiem ab hujusmodi suspicione oportet alienam conspici, quidquam ab eis reprehendi, non quia crasse compositum illepideque putetur, sed quia nuper, vel quia nil rectum nisi quod placuit sibi ducunt, vel quia turpe putant parere minoribus, et quæ imberbes didicere, senes perdenda fateri.

Quamvis culpentur juniores dum seniorum scripta refingunt,

E

a

Non equidem infector, delendaque carmina *a* [Livi,
Esse reor ------

Cum enim legerim aliquem priorum Deum orasse, quo dignaretur alicujus spiritum suscitare, qui Virginem suam Wiboradam tot virtutibus decoram venustiori stylo faceret saporam, quid dicam posteros optasse? cum aliqui eorum, si temporalis vitæ dilatio illorum votis responderet, hoc opus voluissent attentare? Tamen numquam in animum induxi tale quid aggredi, tum considerans rusticitatem mei ingenii, tum ne putarer meo studio mihi ad favorem, Patrum negligentiam velle denotare. Hæc denotatio duobus modis evenire solet, cum vel quilibet arrogans injussus præsumit suscitare dormitantem Homerum : vel cum *b* Tucca et Varo quis obediens, prævento morte Virgilio tantum superflua studet præcidere. Ad illud provocat arrogantia : ad istud cogit obedientia. Obedientia, ut nostis carissimi, nobis est necessaria, si perfectæ libertatis cupimus adipisci compendia. Hæc enim quamvis omni humanæ creaturæ, ut Apostolus hortatur, sit exhibenda propter Deum, specialius tamen ad illos respicit, sub quorum regimine in cœnobiis degentes, districto Judici rationem de nostris excessibus reddituros pro certo scimus, illorumque excusationem, nostram fore damnationem. Ad quod regimen, tu venerabilis Pater *c* Udalrice, anno millesimo septuagesimo secundo Incarnationis Domini ejus mira dispensatione vocatus, cum bonæ memoriæ Abbatis tui *d* Nortperti, tunc triginta et octo annis super ovile S. Galli vigilantis, non solum amabili præceptione, verum etiam communi Fratrum electione successor effectus, prout complacuit tuæ Paternitati, onus injunxisti : quod prius exhorrui imponere meæ parvitati, nempe ut vitam memoratæ Virginis, interdum propter diversorum simplicitatem scriptorum superfluitate verborum quasi quibusdam foliis exuberantem, falce strictioris eloquii præcidere studerem. At ego quamquam in hac obedientia me scirem onus importabile debilibus aptare humeris, tamen non exacui linguam verbis contradictionis, eligens mihi satius esse sub præceptorum tuorum fasce deficere, quam eis repugnando titulum inobedientiæ incurrere. Exemplum etiam cum grammatico proponere placuit, ne pigeat alios, etiam a me, vel ignorantia forte prætermissa, vel vitiose dicta (Nihil enim ex omni parte perfectum in humanis credo esse inventionibus posse) sua quoque industria

excusari tamen petit auctor in Vita S. Wiboradæ,

b *quam scribendam suscepit*

1 Petr. 2, 13

F

c *jussu Udalrici Abbatis circa an.* 1072

d

A stria vel addere vel mutare. Sed antequam mihi alligatum onus ad aptandum moveam, operæ pretium esse duco, breviter in medium proferre, per quos præclara gesta hujus Virginis posteris primitus innotuerint: ut cum aperietur me non hujus relationis esse novum auctorem, sed potius auctorum sequacem, nullus vitium falsitatis adnotet meæ paginæ. Tempore igitur quo venerabilis e Gralo congregationem S. Galli rexit, fuit in ea quidam Frater, nomine Ekkehardus, vir totus ex sapientia virtutibusque factus. Is cum quodam tempore hydrope ad extrema pene ductus esset, vovit B. Wiboradæ omnia quæ de ejus sanctitate posset comperire litteris se traditurum, si ei ad præsens dignaretur a Deo aliquod impetrare remedium. O archiater in virga et in baculo! o propagator tuorum sanctitatis electorum: Illico venit ei in animum, ut sibi postularet afferri Martyris cilicium, illudque super aqualenta extenderet membra. Quod cum factum fuisset, confestim sensit se aliquid melius habere, ac deinde non multis diebus exactis ad plenum convaluit. Tunc memor sponsionis suæ, convenit Kebeni, quæ beatæ Virgini ab ipsis cunabulis usque ad mortis articulum B obsecundavit, indicans ei quali voto se obligavit, quodque sequenti die ad eam venturus foret, ut de hoc themate plenius ab ea informaretur. Quæ vehementer in verbis ejus admirans, non minus etiam cœpit anxiari, quia ea de quibus interroganda erat, jam dudum lethæus absorbuerat morbus. Ad ultimum suasu cujusdam Sacerdotis ad tumbam Dominæ suæ oratura prosternitur, ut qui incensam a Chaldæis legem per Esdram voluit reparare, ipse etiam Martyris suæ merita, quantum ad hominum memoriam abolita, per eam dignaretur declarare. Postquam hujuscemodi exaggeravit preces, surrexit: atque basilicam non minori anxietate egreditur, quam etiam ingressa est. Erat enim ignara quam in proximo esset ejus consolatio. Nocte vero insequenti cum se sopori dedisset, visum est ei locum orationis repetere, atque beatam Virginem pittacium aureis conscriptum litteris sibi ostendere, hac voce subjuncta, Utere cupitis. Mox expergefacta, omni fragilitate oblivionis propulsa, ita perfecte cœpit memoriæ viribus uti, ut luce reversa non solum nihil solicita esset quid supradicto Fratri responderet, verum etiam ultronea fieret invitatrix, eique desideratum thema, a primordio usque ad acceptum cum palma martyrii bravium, promulgaret. C Quod ille imis reponens sensibus, cum ferventi opera, recte proclamavit cum Psalmista: In me sunt Deus vota tua, quæ reddam laudationes tibi, quoniam eripuisti me de morte. Sed cum hæc vota ex parte redderet, heu! dira morte f præventus, multos sui propositi habuit heredes: qui (quoniam diversi diversa sapiunt) interdum minus necessaria necessariis miscuerunt. Horum ego insistens vestigiis, studui ea quæ mihi digna memoria videbantur ad hujus Virginis sanctitatem comprobandam strictim colligere, non illis ad opprobrium, sed, quod verius est, præcipue tibi ad obediendum, ut prædictum est, Pater Reverendissime.

e ante ab Ekkehardo cœptam conscribi,

Kebeni famula materiam suggerente

Psal. 55, 12

f et a morte Ekkehardi ab aliis suppletum.

ANNOTATA.

a *Horatius lib.* 1 *Epist.* 1 *ad Augustum, ubi commentatores notant* Livium Andronicum *primum Latinas fabulas scripsisse: quem nec contemnere se ait Poeta, omnibus aliis præponere, eo quod sit antiquior.*

b Tucca et Varus *viri doctissimi, heredes Virgilii relicti, jussu Augusti carmina Æneidos emendasse, nihil tamen addidisse traduntur.*

c Udalricus *Burkhardo de casibus monasterii S. Galli cap.* 7 Vodalricus *dicitur,* et quinque annis *traditur* rexisse. *Bruschio in Abbatibus S. Galli dicitur* Ulricus ejus nominis secundus, electus anno 1071, mortuus 1076. D

d Nortpertus, *aliis* Nodbertus, et Notpertus, *cognomento de* Stafile *sive a* Staffeln, in Abbatem electus anno 1040, *Hepidanno im Annalibus brevibus, et Bruschio, adeoque non rexisset* annos triginta et octo, *ut hic legitur, sed* triginta et uno *aut* duobus.

e *Non satis apte* præventus *dicitur, si post Gralonem Abbatem sub quo scribere cœpit, totis viginti annis vixit, mortuus juxta Hepidannum anno* 978, *credi ergo posset alius Ekkehardus hic notari, qui sub Gralone obierit.*

CAPITULA LIBRI SEQUENTIS.

Quali parentela B. Wiborada originem duxit, et qualis ejus conversatio in annis infantiæ fuit.

II Quam laudabile sit nomen illius.

III Quomodo quædam soror illius noluit ad chorum exire cum coæqualibus, eo quod audisset Angelicos concentus.

IV Qualis ejus conversatio fuit, quando ad intelligibilem ætatem pervenit.

V Quomodo quodam festo die cum parentibus ad ecclesiam processura, noluit privatam vestem mutare nisi ab illis coacta: et quod graviter caput dolere cœpit in via; quodque illa dies maxime fuit inceptiva non amaro transitoria. E

VI Quod frater ejus Hitto, eam Psalmos docturus, cum eum tæderet inceptus, per visionem est correptus.

VII Quomodo in Dominica incipientis quadragesimæ adjuta est fratrem suum in Missarum celebratione.

VIII Quomodo hortata est eumdem fratrem suum, ut relictis omnibus monachicum susciperet habitum: illoque præbente consensum, Presbyter ecclesiæ B. Magni efficitur ad ultimum.

IX Quale propositum elegit sibimetipsi post fratris conversionem, et quomodo diabolus eam terruit, ad basilicam nocte gradientem.

X Quomodo servientem cujusdam matronæ dæmoniosum, suis precibus reddidit sensatum.

XI Quomodo diabolus ei infamiam adulterii per quamdam ipsius ancillam impingebat, et qualiter divina clementia coram Salomone Episcopo copiosaque multitudine ejus innocentiam per judicium comprobabat.

XII Quomodo ultio divinitus illata est eidem ancillæ.

XIII Quomodo Salomon Episcopus post judicium eam in tantum amare cœpit, quod etiam cum equitatu illam ad Constantiam perduci præcepit, illaque spreto equitatu ad pedes eundo eo pervenit. F

XIV Quomodo Cilia Reclusa eam divinis eloquiis ædificatura, ei ostendit sua martyria, illius obedientiam in horum fœneratoria augmentatione probatura.

XV Quomodo eadem Cilia contra Virginem invidiam cœpit habere, et quomodo Salomonem Episcopum hortabatur ut eam fecisset morari Einthaugiæ, et qualiter per visionem prohibita est ab hoc itenere; et Ciliam post aliquos annos de clausula ejectam esse.

XVI Quomodo prædictum Præsulem ad cœnobium S. Galli pergentem voluntarie est secuta: et quia eodem jubente, ei apud cellam S. Georgii mansiuncula ob secretum est constructa, brevisque dialogus de conversatione ejus in illa.

XVII Quomodo jacens in oratione quamdam personam Angelicæ visionis vidit sibi assistere, eamdemque audivit primum versum XXI Psalmi tertio dulciter decantare.

XVIII Quomodo cœpit ei displicere mansio apud cellam Martyris: et de annua caritate in fractione panis cum mulieribus devotis: et quia una ex illis

A. HEPIDANNO EX MSS.

A lis dedignans hoc officium caritatis; decidit in lectum doloris, ac postea illius precibus recepit gaudia sospitatis.

Hæc capitula a nobis in numeros mutantur: et alia more nostro capita formantur.

CAPUT I.

Ortus nobilis: pia educatio: Psalmorum scientia accepta: fratris ad vitam monasticam promotio curata.

Beata Dei Virgo Wiborada, ex Alemannorum prosapia oriunda, a parentibus secundum seculi dignitatem non infimis, secundum Christianam autem libertatem nobilissimis, originem duxit. Itaque Deo ab ipsis cunabulis devota existens, ac virtutum incrementis transcendens tempus ætatis, nobilitatem suam religiosa conversatione ornabat. Nam universas juvenilis petulantiæ illecebras a tenero ungue execrans, ut legitur de Raguelis filia, numquam miscuit se cum ludentibus, neque cum his qui in levitate ambulabant. Spiritus enim sanctus, qui eamdem puellam, justi viri thalamo sociandam, in umbra legis immaculatam conservavit; ipse etiam Wiboradam, per lavacrum regenerationis in adoptionem filiorum Dei receptam, dignatus est inviolatam custodire, ut sancta et corpore et spiritu thalamum cœlestis Sponsi mereretur introire. *Honestis et piis parentibus nata,* Tob. 3. 17 *pie educata,* E

2 Fides (quæ docet) divinam providentiam non solum facta, sed etiam voluntates hominum providere sive præparare, credulos nos efficit, huic beatæ Virgini ita laudabile nomen non sine ejus providentia esse impositum, cujus nomen a solis ortu usque ad occasum laudabile est. Nam Theutonica locutione prolatum, Mulierum consilium sonat. Quotiescumque enim ita spiritualia nomina electorum Dei legimus, aperte per ipsa vocabula datur intelligi, quod Angelus magni Consilii in cordibus utriusque sexus dignabitur spiritum consilii diffundere, ut cum ab illis nobis errantibus spiritualiter consulatur, ipse in eorum consiliis glorietur. Deus qui glorificatur in concilio Sanctorum proclamat Psalmista. Laudabile, inquam, est nomen B. Wiboradæ, quia cum Martha activam vitam agendo, et cum Maria speculativam, omnibus pie viventibus, viris ac mulieribus, consilium, utriusque dilectionis perfectionem exequendi in se exhibuit *Wiborada quasi consilium mulierum dicta:* Ps. 88, 8

3 Congruum ergo videtur lectioni inserere, quod huic beatæ Vigini soror erat, summa innocentia vitam ducens: quam cum quadam die ejus coævulæ secum ad chorum exire hortarentur, illa cujusdam sapientis edocta proverbiis, Extrema gaudii luctus occupat, et iterum, Fili mi, si te lactaverint peccatores non acquiescas eis, post alta suspiria sic erupit in vocem. Quæ delectatio hujus seculi potest mihi dulcis esse, quæ audio Angelicos choros dulcisonæ modulationis frequentare harmoniam? Illuc ire desidero, his choris intermisceri delector. Vix sermonem complevit, et genas ubertim lacrymis perfudit. Post paucos vero dies carne soluta est, quia Deus propter hoc properavit educere eam de medio iniquitatum, quia placita ei erat anima illius. De ejus ergo natalitio gaudentes, certi quod Dominus virtutum non privavit eam bonis, quia ambulavit in innocentia, stylum ad opus inceptum acuemus. F *habuit sororem post auditum concentum Angelorum mortuam.* Prov. 14. Prov. 1.

4 Beata igitur Wiborada, ut præfati sumus, omnimodis petulantiam execrans, in tantum studuit divinum præceptum implere, ut pene quotidie omnibus postpositis nudipes ad ecclesiam, quæ longe a domo paterna distabat, gradiens, primum quæreret regnum Dei et justitiam ejus, et postea operibus manuum suarum se irretiret. Panem enim otiosa non comedit *Nudipes mane adit ecclesiam,*

A *dein operatur:* comedit, sed labores manuum suarum manducavit, unde beata est, et bene ei erit. Popularem enim frequentiam non solum extraneorum, sed etiam notorum prout licuit fugiens, secreta semper amabat; quatenus et otiosa verba facilius posset vitare, et sanctis meditationibus aciem mentis liberius infigere. *parentum reverens,* Parentes nemo reverentius coluit, nemo erga suos divinæ legis præcepta devotius implevit, nemo inopia morbisque confectus amabilius tractavit, quia ipsa eis alimenta præbens *pauperes juvat:* ministravit, fomenta paravit, balnea contulit, lectisternia disposuit, et ipsa eos reclinavit, et competenti tempore levavit. Parsimoniam vero in tantum amabat, ut plerumque in secunda, quam sæpe in tertia die, *dedita jejunio* nisi ad vesperum, jejunium non solveret. Nostræ etenim non est facundiæ scriptis percurrere ejus sanctam conversationem, et quomodo corpus suum castigavit, ut sancti Spiritus dignum fieri habitaculum mereretur. *et castigationi corporis:* Ideo pauca de multis, parva de magnis scribentes, eos qui altius sapiunt admonemus, ut in paucis plurima, in parvis majora pensantes, glorificent mirabilem Deum in Sanctis suis.

5 Quadam itaque celebri festivitate, cum parentes ejus ad ecclesiam processuri, decentius solito ornarentur; B *jussu parentum comptius vestita* illa sciens Deum magis delectari in puritate cordis, quam in vestium nitore, noluit privati consuetudinem vestitus mutare. Sed parentes ejus, more secularium occasionem improperii fugientes (nam sicut in patre filia, ita et in filia pater honoratur) jusserunt eam desistere cœptis. Quorum jussioni illa honorem deferens, decoris amicta vestimentis, capitalibusque compta redimiculis, iter cum eis aggressa est. Pergentibus autem illis Virgo caput graviter dolere cœpit, quia Dominus qui eam dilexit, corripuit; ut ista correptio quasi præmonitio esset observandæ humilitatis, ne vitium elationis propter exterioerm vestis candorem allapsum, interius obfuscaret cordis splendorem. *corripitur dolore capitis, 1 Tim 2, 17* Contra quam allapsionem etiam Pastorem Ecclesiæ sibi traditas oves cautificare æstimo, ubi dicit: Non in veste pretiosa. Confestim vero sentiens per spiritum se divina visitatione commonitam, equi cui insidebat dorsa descendendo relevans, theristum cum omni vittatoria compositione detrahens, numquam deinceps hujusmodi ornamentis usa est. *abjicit ornatum,* Cumque comites, ut equum reascenderet, hortarentur, penitus non consensit; sed pedestri itinere usque ad ecclesiam pervenit. Illa dies in tantum inceptiva fuit rebus transitoriis renuntiandi, ut etiam matrimonii C *et voluntatem nubendi:* contractione in animo sprota, fratri suo Hittoni apud cœnobium S. Galli in scholis agenti, magis quam procis adventantibus se commendare studeret, ea quibus indigebat per fideles internuntios mittendo.

6 Memoratus itaque Clericus, ad Presbyterii gradum promotus, studuit sine crimine vivere, atque unius uxoris vir esse, id est, Ecclesiæ. Cumque septies in die laudem Deo dicturus frequentaret psalmodiam, *ab Hittone fratre et Presbytero edocta psalmos,* ardentius Virgo cœpit ei insistere, communicans ei omnibus bonis, ut etiam se catechizaret verbo. Cujus desiderio se satisfacturum spondens, in ipsa inchoatione fervebat in erudiendo, sed studium ejus paulatim tepescens, ad ultimum refrigeravit. Cum esset quadam nocte per visionem correptus, in abstinentia cibi præcipitur esse, donec *eoque ob teporem in visione correpto,* sororem suam Psalmum quinquagesimum edoceret. Nam anteriores ab illo edocta, iste solus de quinquaginta supererat. Quid plura? de nocte surrexit, sororem accersivit, visum aperit, seque paratum ad erudiendum innotuit; factusque est tunc discendi *didicit 50 Psalmos,* hortator, qui prius fuerat docendi negator. Quinquaginta igitur psalmis ita carptim a fratre perceptis, reliquos sancti Spiritus magisterio didicit. D

7 In Dominica die ordientis Quadragesimæ, cum prædictus Sacerdos Missarum solennia celebraturus, conquestus esset, sibi deesse adjutorem, consolans eum beata Virgo dixit: Confide de adjutorio Altissimi, et ipse te adjuvans tecum commorabitur. *A. HEPIDANNO. EX MSS. cum Missam celebrantem adjuvans psallit:* Virginis igitur credens promissioni processit, et spirituale officium inchoavit. Cum quo statim ita auctorabiliter ipsa psallere cœpit, ut in scientia eorum quæ inibi cantabantur, nequaquam inferior esse videretur Sacerdote. Tua sunt hæc miracula Domine, Pater cœli et terræ, qui abscondisti thesaurum sapientiæ a prudentibus hujus seculi, et revelasti eum parvulis: tibi enim mortua vivunt, insensibilia sapiunt, cæca contemplantur, surda audiunt, muta diserta sunt, ad laudem et gloriam nominis tui. Sacerdos autem et universa circumstans concio ista audientes, post non modicam admirationem glorificabant Deum, ejus possibilitati hæc ascribentes.

8 Idem Sacerdos jam inde a juventute cum illo Evangelico juvene mandata vitæ custodiens, illud solummodo quod perfectionis esse Veritas docuit, *Matt. 19, 22* adhuc etiam cum eo tristis audivit a. Beata vero Wiborada, quæ jam, transitoriis in mente renuntiando, fluctibus hujus seculi se emerserat, cupiens *eidem persuadet* E etiam fratrem suum ad portum perennis tranquillitatis pervenire, hujuscemodi verbis eum alloquitur: Quamdiu, frater carissime, ista temporalia amando, in fluminibus Babylonis jactamur? Humiliati enim sumus in hac lacrymarum valle propter præsumptionem primi parentis; et necesse est, si per elationem amissam patriam consequi desideramus, per humilitatem promereri. Idcirco te moneo, frater mi, ut neque sub fluminibus, neque in fluminibus, sed super flumina hujus Babylonis sedentes, quotidie cum lacrymis præstolemur finem nostrum; ut dolore cordis nostri ad Deum ascendente, ejus gratia mereamur adjuvari, ut per gradus humilitatis de virtute in virtutem conscendentes, pedes nostri stabiliantur in atriis Hierusalem. Scimus enim quod terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvitur: idcirco nunc agendum est, ut post hujus dissolutionem, ædificationem habeamus a Deo, domum non manu factam in cœlis. Te enim sacras Scripturas scientem, non opus est a me insulsa edoceri, quomodo oporteat sapere ad sobrietatem, et vigilare ad adventum revertentis a nuptiis: tamen unum moneo, tempus enim prope est. Tali allocutione sororis mutatum est cor fratris, atque relictis omnibus, nudus *vitam monasticam apud S. Gallum,* de naufragio hujus mundi fugiens, remis virtutum studuit arripere portum salutis. Itaque in monasterio F S. Galli ad suave jugum regularis vitæ se humilians, cum universis ejus conversatio placuisset, Fratribus *in præfectura S. Magni peractam.* id in commune consiliantibus, ecclesiæ B. Magni b a Patre monasterii præficitur. Qua etiam usque post sororis martyrium probabiliter gubernata, divina vocatione migravit in regionem vivorum.

ANNOTATA.

a *Scilicet*, Si vis perfectus esse, vade et vende quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cœlo: et veni, sequere me.

b *Hartmannus quidem ait num.* 28 *quod* senior et monachus Hitto, *tempore incursionis Hungaricæ habuerit curam ecclesiæ S. Magni: quod autem fuerit frater S. Wiboradæ, mirum est ab eo taceri potuisse: interim ipsum adhuc magis patebit infra lib.* 2 *num.* 4 *et* 10.

CAPUT

A

A HEPIDANNO. EX MSS.

CAPUT II.

Perfectio vitæ electa : dæmoniacus liberatus : calumnia adulterii illata. Vita Constantiæ peracta, et ab illusione Ciliæ inclusæ liberata.

a Sanctiorem vitam eligens,

Venerabilis igitur Virgo, post conversionem fratris nil credens actum, si non et illa augeret propositum: vocatis *a* duabus de domesticis suis, quæ sibi fidæ præ ceteris videbantur, denudavit eis voluntatem suam : quod neque ita deliciosis, uti prius, ultra vellet refici alimentis, neque in plumis pensilibus quiescere, et tamen hæc omnia non minus sumptuose parari, quam si et ipsa eis vellet uti. Quæ voluntarie obsequentes præceptis Dominæ, olera sive legumina una cum carne mensæ superponunt. *a carnibus abstinet :* Illa vero interdum carnem ori admovens, populum putantem eam carnibus uti fefellit : nempe clanculo rejecit, ut per carnis abstinentiam, spiritum redderet fortiorem, et post paululum, quasi præ saturitate fastidiens, pauperibus vel astantibus erogavit. Similiter et ejus lectus ornate parabatur ad præsens, sed

B

cubat in cilicio supra silicem,

post minus secretorum abcessionem, jussit sibi cilicium substerni, silice capiti supposito. Et ita paululum pausans, cum quies gratissima esset mortalibus, surrexit : et etiam basilicam intrans, Dominum pro delictis suis humiliter geniculans deprecata est. Sæpe virtutum insectator diabolus eam ad basilicam gradientem conatus est deterrere, modo ante valvas ecclesiæ veluti scropha grunniens, scilicet recolens antiquam permissionem in gregem porcorum, interdum in oratione jacenti in figura ranæ ante oculos ejus repens. *deinde in oratione pernoctat :* Sed illa, fidei clypeo præmunita, et gladio spiritus quod est verbum Dei armata, omnem virtutem inimici effugavit. *b*

b

10 Cum hæc quotidie indefesso agerentur, et fama ejus conversationis passim divulgaretur; quædam prædives matrona, illius sanctitate rescita, quemdam de suis servientibus malignis spiritibus obsessum ad eam transmiserat, quatenus ejus meritis opitulantibus, sanitati restitueretur. *servum energumenum liberat :* Illa vero per invocationem nominis Jesu Christi exclusis dæmonibus, fecit eum repatriare incolumem. Matrona autem pro ejus sospitate glorificans Deum, post aliquos dies remisit eum beatæ Virgini, unice obsecrans, ut quem divino auxilio tot iniquis Dominis surripuerat, ejusdem deinceps sola dignaretur dominari. *et sibi donatum manu mittit.* Cujus petitioni quamvis invito assensum præbens, aliquamdiu retentum in servitio, donavit eum libertate.

C

11 Iniquus autem vendicator imaginis Dei, fremens se ex alieno mancipio a B. Wiborada expulsum, zelo ultionis in ipsam armatur. *Per ancillam* Itaque cum jam cognovisset per diversos terrores a se illatos frequentiam orationum non rarescere, nisus est eamdem frequentiam macula infamiæ obvolvere, concitans adversus eam quamdam ex ipsius ancillis, quæ affirmaret, eam non causa orationis clam per singulas noctes surgere, sed potius ut nefaria quæ sub sole erubuisset agere, nocturna freta caligine securius perageret; et hoc verbum quod iret oratum, *impudicitiæ accusata* quasi deaurationem esse ejus scelerum, quæ et cum tam multis exercuisset, ut sibi videretur impossibile eos calculo comprehendere. Super his autem tacendum esse, si immunis existeret pollutione fraterni concubitus. Hæc illa circumquaque incessabiliter latrante, et quibusdam ficta esse dicentibus, aliis vero humanam fragilitatem culpantibus, pervenit fama ad aures Salomonis Constantiensis Episcopi. *apud Salomonem Ep. Constantiensem,* Quid opus est verbis? Sistitur Præsuli, vice mœchæ sponsa Christi : criminatur pro innumero adulterio, quæ non polluta fuit saltem uno : diffamatur fratris esse

D

concubina, fraternæ castitatis consiliaria. Negantur a Virgine affirmata a meretrice, sed populus ignarus veri, æque credidit utrique. Episcopus autem volens eorum dubietati finem imponere, statuit ei diem, in qua de sibi objectis, cum Dei *c* judicio dubitanti populo fidem faceret. Fiducialiter agas, Wiborada : oportet enim nunc modicum contristari in variis tribulationibus, ut fides vestra pretiosior sit auro quod per ignem probatur. Ille enim filius fabri, ille non propheta ob tactum meretricis, ille dæmonium habens, ille alia innumerabilia opprobria sustinens, tuis quoque compatietur opprobriis. Per hæc oportuit illum intrare in gloriam suam, per hæc et nos oportet ejusdem gloriæ fieri coheredes. Cum enim audio ab Apostolo quod gloriandum est in tribulationibus, non video causam tuæ diffidentiæ, nisi inde quid fias pusillanimis, quod pro levi tribulatione etiam cujusdam sub impossibilitate legis adhuc pugnantis impar videris : dico autem Susannæ : illa enim diffamata est a duobus presbyteris, quibus credendum erat ut senioribus populi; tu vero ab una vili ancillula, cujus verba reservantur judicio probanda : illa sine mora morti addicitur, tu vero quod ulla pœna plectaris nec loquetur. Sed neque adhuc diffidas quasi a Deo derelicta; veniet enim dies cum plus probaberis Susanna, de qua die noster sermo ad præsens est reprimendus, potiusque ad tibi præscriptum judicium reflectendus. Conveniente autem cum Episcopo ad præfinitum diem copiosa multitudine, omnipotens Deus omnibus ita liquido ejus innocentiam comprobavit, ut incredibili lætitia tripudiantes illi geminarent grates, et quod in ea innocentiam conservavit, et eamdem diffamatam infamia discalceavit. Cumque ei a Præsule daretur optio quali pœna plecteretur inficiatrix, respondit, Deo vindictam, ipse ei retribuet.

c

Rom. 5, 3

E

in judicio innocens declaratur,

12 His transactis, infelix quam prælibavi serva, sciens finem esse suis mendaciis apud socios Virginis innocentiæ, pergens ultra lacum Potamicum, facta est et ibi plena rimarum, omnibus ubi ubi ut turpissime potuit de illa loquens. Atque ut ejus ficta credibiliora viderentur, solita erat subinferre se a Wiborada ob aliam causam non esse expulsam, nisi ut ab ejus increpationibus pro illicitis quieta foret. *calumniatrix amens efficitur.* Sed Deus omnipotens, sibi deputatam vindictam non diu differens, sicut prius per judicium comprobavit Virginis innocentiam, ita etiam postea manifestavit per inficiatricis amentiam. Nam cuidam malefico spe felicis conjugii se supponens, non post multum temporis cœpit diabolizare, et ita vagata est circumquaque, donec in nimiam pauperiem delapsa est, et sic de morte transmigravit in mortem. Sic Deus fidelis in se sperantes non solummodo non confundit, verum etiam eorum gloriam ex invidia dat crescere, quia contraria semper fecere viam virtuti.

F

13 Prædictus igitur Constantiensis Præsul, post agnitionem innocentiæ B. Wiboradæ, ampliori dilectione jocundior factus est erga illam, in tantum, *Evocata ad Episcopum non admittit equitatum :* ut etiam solicitus seculares tumultus ei impedimento fore, ad Dei servitium, eam alicubi Congregationi sanctimonialium inserere cogitaret, ubi posset sine intermissione orare, atque hujus rei gratia directis ministris suis, cum equitatu præciperet eam ad se perduci. Quibus illa hospitium et cetera necessaria benigne contulit, atque sequenti die faciens eos cum equitatu remeare, comitantibus duabus ancillis, pedes Constantiam pervenit. Quam Episcopus honorifice susceptam, improperabat ei aliquantulum sprevisse equitatum. Data autem mansiuncula prope basilicam, Præsul accersitis duabus quas prædixi ancillis, exquisivit ab eis, quid in alimentis percipere solita esset. Illæ vero ut præmonitæ erant responderunt, Dominam suam a nullis comestionibus abstinere

A stinere, quibus Christiano homini uti licuisset. Quod ille laudans (legerat enim in Genesi, omnia valde bona esse quæ creavit Deus, ideo nihil rejiciendum; quia neque Enoch, qui primus Deo placuit; neque Noe, qui in diluvio solus justus inventus est; neque Abraham ille amicus Dei, aut ceteri justi ab his abstinuisse leguntur) omnia quibus indigebat sufficienter dari præcepit. At illa solito more corpus jejuniis afficiens, ea quæ sibi ad victum dabantur, pene omnia dispergens dedit pauperibus, vix secunda seu tertia die ad vesperum parum quid panis et aquæ degustans.

Gen. 1, 31

submissos cibos in pauperes distribuit :

14 Eodem tempore fuit ibi quædam inclusa, nomine Cilia, corpore non mente inclusa, quia nondum in se mortificavit philargyriam, quæ est radix omnium malorum. Quam expetens beata Virgo, atque spiritualem matrem existimans, petivit ut de bono thesauro cordis sui dignaretur eructare verbum bonum. Cujus petitionem non solum promissionis verba sunt secuta, verum etiam quadam die iterum adest ultro vocata, promissionis solutione gavisura. At illa aperta fenestella, post mutuam salutationem infit. Incedis, soror cara, forinsecus in vestimentis ovium; sed nostrum est ut ait Apostolus, probare spiritum si ex Deo sit, antequam tibi ad exemplum B nudentur secreta nostræ conversationis. Obedientia sine mora primus gradus humilitatis est, et sine hac nemo potest Deo digne servire, nam et victimis præfertur. Per hujus impositionem imprimis te volo probare. Et proferens loculum cum nummis, dixit: Accipe, soror, hos nummos, quos mihi ad eleemosynam a multis oblatas usque huc servavi, et hic divitibus urbanis mutuum da ad tempus, quando eas recipias cum usura. At illa valde obstupescens, inquit: Tale præceptum interrogans Propheta super perfectione habitantium in tabernaculo Dei non accepit, aut requiescentium in monte sancto ejus. Apostolus quoque usurariis, sive dicam avaris (avaritia enim est studium pecuniæ) minatur, ut audio, non esse partem in regno Christi et Dei, hosque non semel nominat servitores idolorum: quorum consortium longe sit a me. Etiam incautum foret me hoc aggredi, cum nesciam de tot talentis d semisseclas vel obolos observare; hujusmodi enim negotium numquam gessi. Nam captatoribus et fœneratoribus notius est tale negotium: his trade hanc provinciam. Illa vero ut ejus intentionem collegit, dixit:

1 Timot. 6

a Cilia inclusa instrui petens

1 Joan. 4. 1

1 Reg. 15

et jussa pecuniam portare ad fœneratorem,

Psalm. 14

Ephes. 5, 5
1 Cor. 5 et 6
negat id sibi licitum videri :

d

. . . . Percussa maligne

C Respondet viridi non cocta fidelia limo.

Crede mihi, conversatio tua inutilis est sine obedientia: perdis labores. His dictis fecerunt dissidium.

15 At Cilia invidiose tumens contra Virginem, propter ejus inobedientiam, simul verita sibi decrescere questum, si diu ibi moraretur; demandavit Episcopo quod vellet cum illo secreto verba miscere. Quo adveniente, postquam semotis ceteris multa perfide quasi fideliter de Virgine locuta est, etiam hanc sententiam subintulit. Compertam habeo vestram spiritualem voluntatem erga eamdem puellam, quod eam, si vobis occasio datur, vultis inserere alicubi choro sanctimonialium, quatenus tuta a mundiali fluctuatione, liberius in Dei servitio possit durare. Ad hoc etiam rescitum habeo vestrum itere Linthaugiam: eo loci, si vos non alias trahit voluntas, consiliarer ejus insertionem; tum quod conversatio ibi valde spiritualis est, tum quod promptior ei illic pateret ingressus, ubi omnia vestro nutui parebunt. Præsul autem hæc omnia de radice dilectionis procedere autumans, lætus effectus est. Et præcipiens ratem armare, misit quemdam de suis servientibus beatæ Virgini intimandum, ut sibi ad navim eunti, expedita foret ad navigandum, secum ad prædictam insulam. Sed illa antequam Episcopalis legatio venisset, ingressa basilicam, oratura prosternitur coram quodam altari in honorem S. Galli consecrato: et sicut fuit voluntas Dei inter preces obdormivit: et vidit oraculum, nec non somnium, beatum virum sibi vas sanguinolentum porrigentem, multis spurcitiis plenum, dicentemque sibi: Si ad locum ad quem Episcopus se ducere cupit perveneris, hunc sordidum victum manducabis; et sanguine Kerbirgæ f reclusæ ibi inebriaberis. Cumque evigilasset, et secum miraretur de somnio, offendit eam legatus in admiratione. Qui cum deposuisset ei mandata Præsulis, non respondit ei nec ad unum verbum: sed dimisit illum abire sine affatu. Super quæ admirans Episcopus cum didicisset, misit alium, et iterum alium, Virgine in eadem taciturnitate permanente. Episcopus autem continuo cogitans ei aliquid revelatum esse, navigationem suam peregit, et ad urbem Deo gubernante ipsa die prospere rediit. Cumque ad cœnam discumberet, non est oblitus prioris consuetudinis, sed omnia necessaria in cibis et potibus venerabili puellæ direxit, Cilia jam tum penitus oblivioni tradita. Nam ejus res exinde ita retro cœperunt vergere, ut post aliqua annorum curricula, pelle ejus simulatæ sanctitatis detracta, E etiam de clausula eliminaretur, procul dubio nutu Dei, nolentis scilicet se a suis fidelibus diutius in idolorum servitute glorificari.

ad cujus persuasionem Linthaugiam deducenda

e

D

A. HEPIDANNO EX MSS.

per visionem retinetur ipsa,

f

et Cilia expellitur.

ANNOTATA.

a *Hæ ancillæ erant supra memorata* Kebini *et* Berthera da *in priore Vita nominata, et germanæ sorores appellatæ: infra vero lib. 2 n. 14* Kebinina.

b *Sequentia omnia hujus Capitis desunt in priore Vita.*

c Dei judicium *quid sit prolixe et erudite Spelmannus in Glossario, ubi ejusdem varias assignat species: usitatiores sunt ferrum candens aut aqua fervens: sed quia hic arbitrio Episcopi res agebatur, videri possit adhibita ad probationem Eucharistia sacra, sub hac formula quam Concilium Wormatiense præscribit, supponens rem inter sacras personas usitatissimam,* Corpus Domini sit mihi in probationem hodie: *quod si nocens fecisset, subsequens mox pœna manifestabat culpam.*

d Semissecla *Goldasto* dimidium sicli, quod est quarta pars unciæ apud Latinos et Græcos, *imo opinatur hic ab Hepidanno* pro medio obolo sumi.

e Linthaugia, Lindaugia, Lindavia, *urbs jam Imperialis celeberrima, in insula Lacus Bodanici, Acronii seu Brigantini, suam originem debet illustri nobilium Canonissarum cœnobio, a quodam Adalberto Comite de Rorbach, Caroli Magni consanguineo, fundato.* F

f *De* Kerburga reclusa *occisaque nihil alibi legi: videtur autem prædici mors per Sanctimonialium, invidia forsitan contactarum, conspirationem inferenda: et hoc probabile facit dicti monasterii circa finem hujus seculi dissolutio tanta, ut pro restauranda ibidem disciplina anno 1043, laborandum valde fuerit Irotæ, ad hoc constitutæ Abbatissæ.*

CAPUT III.

Vita prope cœnobium S. Galli peracta ad basilicam S. Georgii, dein inclusa ad S. Magnum.

Exactis autem paucis diebus idem Præsul ad cœnobium S. Galli profecturus, misit ad interrogandum sæpe dictam puellam, si secum proficisci vellet. At illa statim ingenti perfusa gaudio, cum duabus ancillis ad navim properat. Igitur vento secundante navigium, celeriter littus attingunt optatum. Episcopus vero veniens ad monasterium, a Fratribus

Cum Episcopo ad S. Gallum profecta

A bus honorifice susceptus est. Beata etiam Virgo eum pedestri itinere tractim prosequens, et ad locum circa solis occasum perveniens, ab Episcopo, nec non a tota Congregatione benigne suscepta est. Benevolus autem Pontifex, etsi non ex toto voluntatem suam erga eam perfecit, nam prælibata visio eam inserere sanctimonialibus eum non permisit, tamen ne ejus voluntas penitus careret effectu, jussit ei domicilium juxta basilicam S. Georgii Martyris parari, ut ibi posset secreto conversari. Quali igitur parsimonia quatuor pene annos inibi se affligeret, loqui arduum videtur : *a* quia ubi, de magna virtute atque gloria bonorum memores, quæ sibi quisque facilia factu putat, æquo animo accipit ; supra ea, veluti ficta, pro falsis ducit. Erumpe tu quæso potius Alarice, *b* serve Dei, dic quid caput ecclesiæ præciperet te demandare membro suo. AL. Cur me frater ea attentare cogis, quæ tu, ut conjicio, videns quosdam juxta Apostoli præsagium a veritate auditum avertisse, aggredi detrectas ? HEP. Mihi Domine mi, ut nulla virtute prædito, loquenti virtutes discredunt, respersi vero dulcedine tuæ sanctitatis, libentes tibi præbent auditum. Nam et majoris potentiæ visus gener *c* Aretæ Regis, Baptistam sciens virum justum et sanctum, non solum eum libenter audiebat, verum etiam eo audito multa faciebat. AL. Papæ ! cessent obsecro gravia exempla, nam quamvis ad loquendum confortent, nobis tamen minoribus multum est audire ad comparationem summi in natis mulierum ; neque vulgus, urbanis *d* nescium loqui, audet conscendere solium Tetrarchæ : nisi quod utrobique in hac apologia, propter detrahentes consului. Quibusque [tamen] exemplis cessantibus, tutis auribus depono, agnoscere me hinc debitorem ejus promendæ sanctitatis, quod Dominus divinæ illius conversationis me primum post se dignatus est intimum eligere. Ego Alaricus, minimus servorum Christi, decrevi me pro ejus nomine in quadam insula *e* Turicini lacus solitarium persistere. Ergo me inibi consistente, quadam nocte (quid me cogis Frater loqui, quo me indignum hæc audientes possunt reputare ?) Angelico affatu hujuscemodi verbis admonitus sum. In monasterio S. Galli, cella quadam in montibus constructa, scias quamdam Virginem Deo consecratam, in ejus servitio fideliter perdurantem. Ad hanc fidelem legatum, ista mandata portantem, dirigas : Unaquæque arbor, sive fructuosa sive infructuosa, dum C viva terra radix tegitur, in viriditate poterit permanere, et fructibus vel frondibus se obducere : at si terram quæ foveat abesse contingat, nudata radice, necesse est ut arbor arescat. Quapropter a Deo admonita, parcas tibi aliquid de nimia abstinentia, quatenus aridum corpus plus aliquid solito reficiens, ejus servitio et laudibus plenius insistere prævaleat. HEP. Magnam sane ostendis, Alarice, Virginis parsimoniam, cum Deum prædicas huic allegasse temperantiam. Nam labores Pauli, regyratio Laurentii, ostendant eum posse pati electos suos multum probari. Sed et tibi non desunt testes, et bis refici jussus Propheta sub junipero, et turba Dominum triduo sustinens ; postremo universitas, cui educitur panis de terra, ne ei in itinere hujus vitæ desint viatica. Quid si et illud miraculum in testimonium sumatur ? nosti cum prædictus a te lacus in tantum proluit, ut plurimi dies transirent quam navigando eum ullas intrare auderet : et cum tu jam pene fame consumptus ad orationem confugeres, persona quædam tibi apparens panem vinumque capiti tuo imminere indicavit, quibus refocillatus convaluisti. AL. Tuo, frater, arbitratu : nam scientia veritatis terret Alaricum, huic testimonio refragari, imperfectio vero meritorum dissuadet

degit 4 annis juxta basilicam S. Georgii:

2 Tim. 4. 4

innotescit divinitus Alarico solitario:

et jubetur nimiam abstinentiam mitigare,

quia Deo curæ est ut corpus reficiatur.

eum hæc affirmando prædicare. Tuum enim est potius hæc annuntiare, maxime cum ad gloriam Wiboradæ tuæ non parum sint respicientia. D

17 Quadam igitur nocte jacenti in oratione, vidit sibi quamdam personam Angelicæ visionis assistere, non signe magna claritate. Quæ illam obambulans *f* primum vigesimi primi psalmi versiculum tribus vicibus dulci modulatione decantavit, moxque eadem claritate qua venerat abscessit. At illi cogitanti de visione, venit ei in memoriam, quod hunc Psalmum prius consueverat ad *g* cursus decantare, et quod hanc consuetudinem tum diu oblivioni tradidit. Tunc agens pœnitentiam de oblivione, correxit in melius quod ignoranter dereliquit.

18 Sed spes B. Wiboradæ secrete conversandi apud cellam supradicti Martyris, non diu erat spes : quia undique ad ejus sanctitatem confluxerant, corpori necessaria ei deferentes, et corpori et animæ salubria recipientes. De quibus partim destinavit ad pauperum refectionem, partim vero ad devotarum mulierum susceptionem, quæ ad illam annuatim venire consueverant, et in spirituali tripudio panem frangere. Quam caritatem quædam opulentior ceteris opprobrio egestatis adscribens, dedignata est ad eam insequenti anno venire, dicens se ejus fragmentorum non esse indigam. De cujus absentia cum ceteræ mœstæ fuissent, beata Virgo consolans eas dixit : Consolamini, sorores, veniet enim dies quando libenter adveniret, si posse ei non deesset. Igitur juxta verbum ejus in lectum decidens, cum ægritudo invalescens redigeret eam in desperationem vitæ, confessa est marito suo quas ampullas emisit contra beatam Virginem, optans ut ejus obtutibus præsentaretur. Cujus votis maritus allubescens, detulit eam illuc. At Virgo illius contumaciam redarguens, benedicens panem dedit ei. Quo degustato, extemplo convaluit, atque lætabunda cum gratiarum actione repatriavit. E

19 Evolutis vero pene quatuor annorum circulis, prædictus Constantiensis Præsul ad cœnobium S. Galli venit. Beata autem Wiborada, quæ cum Martha jam diu stetit in activa vita laboriose decertans, juxta pedes Domini cum Maria considere desiderans, quatenus peccatis et vitiorum tumultibus libera, optata in Christo mentis quiete perfrueretur ; postulavit ab eo sibi domicilium alterari : et ut breviter ejus desiderium prosequar, secretum clausulæ concupivit. Qui studens omnibus modis ei morigerare, jussit ei desideratum domicilium prope basilicam S. Magni construi, atque in sacro sancto die Pentecostes, copiosa multitudine cum divinis laudibus prosequente, devotis precibus Deo commendatam, sanctisque benedictionibus consignatam, includens abscessit. Igitur omnibus cum Episcopo abscedentibus, Virgo Dei cogitans se locum certaminis ingressam, divina adminicula mox oratura prosternitur : quod fuit probabile inceptum et memoriale exemplum dimicaturis contra versutias antiqui hostis. Non exarmes te, fortis Domini bellatrix, inexpugnabili scuto equitatis, sciens te contra quem te munis quam cito conflicturam. Inimicus autem humanæ salutis, sperans se non parum promovere, si noviter inclusam terroribus initiaret, projecit ante eam inter preces caput hominis, ore hianti, oppido hispidum, atque ut succincte ejus deformitatem includam, simile fuit projicienti. At illa immobilis in oratione persistens, atque vexillum Crucis fronte figens, omnem phantasiam inimici effugavit *h*. F

20 Consuetudo fuit huic beatæ Virgini ter in anno balneo uti, non tamen sine licentia Abbatis sui. Quadam autem die cum ei balneum in *i* tina paratum esset, repente vinculis resilientibus, dissolutio tegularum aquis profluendi dedit locum. Super hac

re

f Audit angelos decantantes initium Ps. 21

eleemosynas acceptas in pauperes distribuit :

sui despectum puniendum prædicit et pœnam aufert :

includitur prope ecclesiam S. Magni:

frustra terretur objectu capitis humani.

A re cum ejus serva nimis contristaretur, consolatorie dixit ei beata Virgo : Noli mœrore affici, sed expectemus misericordiam Domini. His dictis consignans semetipsam et vas per sanctæ Crucis impressionem, conglutinavit omnem ejus dissolutionem. Quod vas non solum tunc et deinceps quamdiu in corpore vixit, ad usus balnei utile fuit, sed etiam post ejus martyrium pro diversis languoribus medicabile fuit et est.

Vas dissolutum signo Crucis reparat.

ANNOTATA.

a *Sequentia hujus numeri, uti quæ n. 17 sequenti habentur, desunt in Vita priore.*

b Herodes tetrarcha, *qui repudiata Aretæ Regis filia, assumpsit Herodiadem uxorem fratris sui. Consule Josephum lib.* 18 *Antiquit. cap.* 7.

c Alaricus, *sive* Adalricus, *filius Burchardi Ducis Suevorum sive Alamannorum et Regulindæ dicitur Murero, qui eum cum titulo Beati inscribit Paradiso Sanctorum Helvetiæ mortuum anno* 973. *Ast simpliciter filius Regulindæ (nam ea bis nupta fuit) dicitur Hartmanno in Annalibus Eremi Deiparæ Matris. Dies ejus natalis assignatur* 29 *Septembris. Nota autem quasi Dialogum hic institui inter Alaricum et auctorem, sicut promittebat titulus capitis* 16, *quod ut pateret clarius, initiales nominum litteras interposui.*

B

d *Ecgraphum nostrum,* nescimus. *Hartmannus pag.* 6 urbano loqui nescius, *nam et Masculini generis est* vulgus : *turbatior deinde sensus in nostro MS. et apud Hartmannum, aliqua verborum transpositione correctus est a me.*

e *Insula hæc* Ufnaugia, *vulgo* Uffnaw, *est in lacu Tigurino inferiore prope pontem Rapperswilerum, in qua insula etiam Regulinda mater prope quinquennium, omnibus pietatis et sanctimoniæ officiis et exercitiis peregisse, et circa annum* 952 *defuncta traditur ab Hartmanno.*

f *Est iste versiculus :* Deus Deus meus respice in me, quare me dereliquisti *etc.*

g Ad cursus, *id est, ad, sive ante Horas Canonicas.*

h *Deest in priore Vita quod sequitur miraculum.*

i *Vas quod hic* Tina, *in præfixo titulo* cuba *dicitur, Belgis* tonne *et* kupe.

CAPUT IV.

Visio de Missa a S. Gallo apparente celebrata. Varia Udalrico prædicta. Febris sublata. Dæmon fugatus : pœnitens adjuta.

C

In visione audit S. Gallum missam celebrare et alios psallere,

Factum est in profesto S. Joannis Baptistæ, cum adhuc Orientale crepusculum esset, vidit non sine oraculo visionem, B. Gallum Sacerdotali infula albatum Missas celebrare, et multitudinem animarum mire fulgentium cum illo audivit psallere, atque post expletionem Missarum ad fenestellam accedere, sibique complura quæ postea eventus probavit præsagire. De hoc oraculo plerique solent mirari, quomodo beata Virgo, adhuc in corpore constituta, invisibiles sui natura spiritus posset contemplari. Sed hi tales adhuc ut carnales quæ carnis sunt sapiunt, nescientes ut spirituales omnia examinare. Quibus eos qui non sunt in carne sed in spiritu, oportet a innotescere, res corporales corporalibus, spirituales vero etiam spiritualibus oculis videri. Certum est esse spiritualem quamdam naturam in nobis, ubi corporalium rerum formantur similitudines, sive cum aliquod corpus carnalibus oculis subjectum tangimus sensu corporis, et continuo formatur ejus similitudo in spiritu memoriaque reconditur; sive absens, sed olim notum ; sive quod non novimus, sed tamen esse non dubitamus; sive ita spiritu assumente alienamur ab omni corporis sensu et avertimur, ut solis similitudinibus corporum, spirituali visione teneamur. Hæc igitur natura spiritualis, in qua non corpora sed corporum similitudines exprimuntur, inferioris generis visiones habet, quam illud mentis atque intelligentiæ lumen, quo et ista inferiora dijudicantur, et ea cernuntur quæ neque sunt corpora, nec ullas gerunt formas similes corporum, ut est caritas, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides et cetera hujusmodi, quibus propinquatur Deo, et [cognoscitur] ipse Deus, ex quo omnia, et per quem omnia, et in quo omnia. Quamvis itaque in una eademque anima fiant diversæ visiones, sive quæ sentiuntur per corpus, quas dicimus corporales ; sive quæ spiritu videntur, et vocantur spirituales ; sive quæ mente intelliguntur, et dicuntur intellectuales ; tamen habent ordinem suum, et est aliud alio præcellentius. Præstantior est enim visio spiritualis quam corporalis, et rursus præstantior intellectualis quam spiritualis. Corporalis enim sine spirituali esse non potest, quandoquidem momento eodem quo corpus sensu corporis tangitur, fit etiam in animo tale aliquid, non quod hoc sit, sed quod simile sit : quod si non fieret, nec sensus ille esset, quo ea quæ extrinsecus adjacent sentiuntur. Neque enim corpus sentit, sed anima per corpus, quo velut nuntio utitur, ad formandum in seipsa quod extrinsecus nuntiatur ; sed non discernitur, nisi cum fuerit sensus ablatus a corpore, ut id quod per corpus videbatur, inveniatur in spiritu. Nam cum aliquid oculis cernitur, continuo fit imago ejus in spiritu, sed non dignoscitur facta, nisi cum ablatis oculis ab eo quod per oculos videbamus, imaginem ejus in animo invenerimus. At vero spiritualis visio etiam sine corporali fieri potest, cum absentium corporum similitudines in spiritu apparent, et finguntur multæ pro arbitrio vel opinatione. Ab his omnibus ita discernimus illa corporalia quæ videmus, et in quibus præsentibus sunt sensus corporis nostri, ut non dubitemus hæc esse corpora, illas vero imagines corporum. Rursus spiritualis visio indiget intellectuali ut dijudicetur. Cum enim Petrus illum discum videret alienatus a corporis sensibus, et illas voces, Macta et manduca, et, Quæ Deus mandavit tu communia ne dixeris, in spiritu audiebat. Redditus autem corporis sensibus, idipsum quod visum atque auditum memoria tenuerat, in eodem spiritu cogitando cernebat. Quæ omnia non corporalia sed corporalium imagines erant, sive cum primum in ipsa alienatione visæ sunt, sive cum postea recordatæ atque cogitatæ. Cum vero disceptabatur et requirebatur ut illa signa intelligerentur, mentis erat actio conantis, sed deerat effectus, donec nuntiati sunt qui venerant a Cornelio. Hac vero corporali etiam accedente visione, cum et Spiritus sanctus sursum in spiritu ejus diceret, Vade cum eis, ubi et illud signum ostenderat, et impresserat voces, adjuta divinitus mens intellexit, quid illis signis omnibus ageretur. Intellectualis vero ista spirituali inferiore non indiget : non enim fallitur intellectualibus visis : aut enim intelligit, et verum est ; aut si verum non est, non intelligit. Illuditur autem anima similitudinibus rerum, non earum vitio, sed opinionis suæ, cum approbat quæ similia sunt, ab intelligentia deficiens. Fallitur ergo in visione corporali, cum ipsis corporibus fieri putat, quod fit in corporis sensibus, sicut navigantibus videntur in terra moveri quæ stant, et intuentibus cœlum, stare sidera quæ moventur. In visione autem spirituali, id est, in corporum similitudinibus quæ spiritu videntur, fallitur anima, cum ea quæ sic videt, ipsa corpora esse arbitratur ; vel quod sibi

Margin notes: a — *qui modo id potuerit quærentibus,* — D — A. HEPIDANNO. EX MSS. — *explicat auctor naturam triplicis visionis* — Rom. 11 — *corporalis spiritualis et intellectualis.* — E — Act. 10, 13 et 15 — F

A. HEPIDANNO. EX MSS.

et ostendit his omnibus usos sanctos.

sibi suspicione falsaque conjectura finxerat, hoc etiam in corporibus putat quæ non visa conjectat. Illa corporali usus est Moyses in monte Sina, ista vero spirituali Esaias, vel ille virgo in insula Pathmos. Tertia cum Apostolo usuri sumus, cum omni ænigmate sublato Deum videbimus sicuti est. Sed quid Moyses? quidve Esaias? Nonne asseclæ Wiboradæ? Nonne similiter in corpore constituti, cum eisdem visionibus sunt usi? Erant plane. Qua de re cessent in Wiborada quasi discredendo mirari, quæ exuberante Scripturarum auctoritate in plerisque Patribus facta esse non possunt negare.

Prædicit S. Udalrico Episcopatum Augustanum : b

22 Eodem tempore fuit in monasterio S. Galli quidam adolescens, nomine Uldaricus, cujus mores ibi extendit apposita regula disciplinæ. Is vero cum gravitates senum in juvenili flore virtutibus æmularetur, post discessum jam sæpe dicti *b* Salomonis rogatus est a Fratribus, ut monachico habitu assumpto nomen et curam Pastoris eorum hereditaret. At ille sciens omnia facienda esse cum consilio, B. Wiboradam, ut in omnibus agendis solitus, adiit; desiderium Fratrum ei innotuit; seque, si Dei voluntas esset, in omnibus velle obtemperare illorum votis. Illa autem trium dierum spatium petens, post horum expletionem sic prophetico dixit: Nec monachus, nec Abbas hic fies: quia omnipotens Deus in orientali plaga te Episcopum fieri prædestinavit. Multa enim tempora tuæ res ibi secundæ erunt, tandem autem multa adversa a Paganis et malis Christianis passurus eris. Sed in his omnibus superabis, et in magna tranquillitate deinceps dum vives tuum Episcopium reges. Quæ omnia juxta ejus præsagium in eo impleta esse, liber gestorum ipsius evidenter attestatur. Tale donum Prophetiæ ei a Domino concessum esse, non ista solummodo lectio loquitur, verum etiam aliæ complures, ut istum libellum legentibus liquet, quas nos continuare diversitas temporum non permisit. Quasdam etiam in nostris auctoribus legendas reservavimus, ut est per spiritum cognoscere *c* gallum vicisse vulpeculam, claves perditas monstrare, hospitum adventum prophetare.

et varia alia. c

23 Presbyter quidam, nomine Waltrammus, habuit quemdam servientem, quem frequenter ad B. Wiboradam dirigere solebat. Contigit autem ut quadam die eo missus, frustum benedicti panis accepisset. Qui regrediens, forsan non ita indigus ut ille Ægyptius puer proditor Amalechitarum, eumdem panem cuidam sibi occurrenti ita despectivo dedit. Nec multum post a febre corripitur, atque in tanta detinebatur infirmitate, quod neque manducare neque bibere suave duxit; donec iterato beatæ Virgini præsentatus, benedictum panem accepit, et per hujus degustationem, et fastidium cibi pepulit, et pristinam corporis incolumitatem recepit.

Ob despectum panis a se donati

punitum sanat

De neglectu in vasis sacrificii purgandis monetur ab anima suæ olim famulæ :

24 Hæc eadem beata Virgo uni ex ancillis suis id injunxit officii, ut utensilia, quibus in sacrificio solita erat uti, sibi munda præberet. At illa quadam die, nescio quid negotiata, idipsum officium sorori suæ commendavit. Sed cum illa minus devote illud implevisset, omnipotens Deus qui est amator omnis munditiæ, præcepit quamdam famulam suam ei per visionem apparere (quæ, ut ipsa in eadem visione testabatur, in corpore manens ejus serva fuit) ut ei intimaret, oblationes non ita munde paratas esse, ut puritas sacrificandi poposcisset, et cujus negligentia hoc evenisset. Sic et Sacerdotes olim panes propositionis neglexerant, quos ipsi juxta traditiones Hebraicas serere, ipsi demetere, ipsi molere, ipsi coquere debuerant. Unde et eis a Domino per Malachiam Prophetam dicitur: Ad vos, o Sacerdotes, qui despicitis nomen meum, sermo iste dirigitur: offertis super altare meum panem pollutum. Facta autem die vocans ad se beata Virgo prænotatam ancillam, postquam interrogaverat eam quis oblatas in proximo paravisset, vasaque sacrificii purgasset, illaque ivisset inficias, neminem nisi seipsam hoc fecisse; proferens quæ sibi per visionem dicta erant, devicit eam a veritatis regula deviasse. Tunc in ea negligentiam redarguens, jussit eam neglectum officium implere; admonens ut ea quæ ad Dei servitium pertinerent non ita despectui haberet.

Mal. 1, 6.

diabolum loco consueti pauperis petentem eleemosynam signo Crucis fugat :

25 Ista Virgo sancta, ut prælibavimus, quidquid de alimonia sibi supererat totum pauperibus profligavit. De quibus sibi specialem quemdam eligens, præcepit eum quotidie circa nonam secretius advenire. Hujus incessus ita laboriosus fuit, quod, duobus baculis inter ascellas illum sustentantibus, non incongrue posset ibi in memoriam revocare debilitatem Miphiboseth. Quadam itaque die diabolus, in similitudine ejusdem pauperis, magno strepitu baculorum prædictam horam antevenieus, prostravit se humi; tanta infirmitate se dicens laborare, quod nisi quamcito consuetam eleemosynam perciperet, sub eodem momento se extrema pati non incertum duceret. O Lucifer, qui mane oriebaris! hi habitus, eæque voces non decent arrogantem sibi sedem in lateribus Aquilonis et similitudinem Altissimi. At illa, ut in oratione jacuit, nullum prophano responsum dedit. Ille autem efflictim clamitans, cum cognovisset se preces in ventum fundere, surrexit a tellure: atque caput æquans fenestellæ, introspexit. At Virgo se consignans per oppositionem sanctæ Crucis, diabolicum phantasma esse probavit, nam illico nusquam comparuit. Etiam hoc ei magnam præstitit certitudinem quod pauper juxta consuetudinem suam circiter nonam horam secretius advenit, consuetam eleemosynam patienter donec sibi daretur præstolans.

26 *d* Quædam igitur mœcha, genitrix effecta, adjecit peccatum super peccatum, infantem quem ex adulterio conceptum peperit, in vivarium demergens. Sed Deus omnipotens, quem magis delectat nostra conversio quam perditio, voluit hoc scelus ei ad salutem manifestari. Itaque plebs fidelium contra tale nefas zelo justitiæ armata, decrevit eam ad stipitem ligatam cute privari. Cogito plebem istam cum Caio *e* Cæsare de verberibus sensisse, cum tale nefas eorum vindicta audio ab illa punitum fuisse, etiam priusquam ultima sententia imponeretur: quia subjungitur, Ad hoc etiam decretum est, ut circulum anni clauderet, omnibus festivis diebus passis crinibus pedibusque nudis in atrio S. Magni stando, ut qui ejus sceleris conscii contristabantur, illius pœnitentiam vidente consolarentur. Postquam autem circulum anni in tali pœnitentia fideliter persistendo clausit, recogitans immanitatem reatus sui, eadem pœnitentia sponte sua tamdiu se adhuc obligavit, donec B. Wiborada eam ad se vocavit, frænaque afflictionis jam laxanda esse indicavit, puerum in refrigerio esse. Huic non erit dissimile quod de Trajani *f* anima legitur, quia liberata sit ab inferno, Gregorio dolente pro illo. Nam ejus animam ab inferno ereptam, atque in paradisum collocatam esse, omnino incredibile videtur, ipsa Veritate dicente, Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu, non potest introire in regnum Dei. Sed infernus hic per metonymiam dicitur id quod continet pro eo quod continetur; sicut est percutere civitatem in ore gladii, cum populus in illa habitans percutiatur; tendens ad hoc, [ut intelligatur] Trajanum a cruciatibus inferni refrigerium esse consecutum, non autem ex inferno eductum. Valet enim anima et in inferno existere, et inferni cruciatus per Dei misericordiam non sentire: sicuti

post unius anni pœnitentiam

absolutum pronuntiat,

ejusque filium in refrigerio esse :

Joan. 3, 5.

Per hoc tamen non dicens esse salvum sed solum non sentire inferni pœnas.

A sicuti unus gehennæ ignis, valet omnes peccatores pariter detinere, per Dei autem justitiam cunctos æqualiter non valet exurere : nam uniuscujusque quantum meruit culpa, justo Dei judicio, tantum sentietur et pœna. Sed tu, Deus noster, memor humanæ fragilitatis, noli ita districte intrare in judicium cum servis tuis. Reminiscere quæso potius miserationum tuarum, Domine et misericordiarum tuarum quæ a seculo sunt. Liceat nos sperare in te cum Propheta, quia non ad consumptionem nostram emittas manum tuam, et quia si in profundum inferni dimersi fuerimus, inde nos liberabis. Hæc quæ a nobis nunc breviter ad te, Domine, sunt singultata, confidentes apud tuam misericordiam nobis in perpetuum profutura, qui lacrymas Prophetæ in conspectu tuo posuisti, ad prædicandam Virginis tuæ sanctitatem sermonem reflectimus. Postquam vero Wiborada meretricem frænis afflictionis absolvit, catenam cautelæ ei innexuit, admonens eam, ut in posterum de tam nefandis sceleribus se custodiret, ne ei novissima pejora fierent prioribus. Ergo ejus admonitionibus admodum ædificata, in sanctitate et justitia deinceps servire Deo studuit omnibus diebus vitæ suæ.

Job. 30, 24

Psal. 55, 9

B

ANNOTATA.

a Innotescere *active, pro* notum facere, *medio ævo multi usurparunt. Porro tota hæc quæstio merito deest in priori Vita, philosophis relinquenda.*

b *Imo Salomonis III, nam prior de quo hactenus, obiit anno* 891 *quando S. Udalricus, de quo hic, nondum natus erat, mortuus* 973.

c *Hæc de gallo et vulpecula explicantur in priore Vita : reliqua latent, cum aliorum qui ea tradiderunt scriptis.*

d *Hæc sequenti numero indicata desunt etiam in priori Vita.*

e *Observat Goldastus hæc ex Salustio de conjuratione Catalinaria esse desumpta : ubi C. Cæsar quærit ab eis qui reos morti volebant affici, quamobrem in sententiam non addidissent,* uti prius verberibus in eos animadverteretur.

f *De anima Trajani egimus* 12 *Martii ad Vitam S. Gregorii Magni. Ideo autem hoc exemplo hic utitur Sanctus, quia sine baptismo infans obierat, atque adeo salute æterna exciderat : quales nequaquam inferni pœnis æternum cruciandos, mitior Theologorum plurium sententia est, quod hic vocatur* refrigerium.

C

CAPUT V.

B. Rachilda sæpius sanata, et inclusa. Burchardi Ducis perjuri cædes præscita.

Rachildem ægram Romam ducendam ad se evocat :

Quædam igitur prænobilis puella, nomine Rachilda, quæ etiam virginitate sua Deo dicata in ejus obsequio jugiter perseverabat, frigoretico morbo non modice vexabatur. Quam cum parentes ejus Romam deferre vellent, spe recipiendæ sospitatis; demandavit ei B. Wiborada, ut si vellet sanitatem recuperare, quantocius ad eam veniret. Procul sit ab animis audientium omnis suspicio, circa Wiboradæ legationem, quasi sperantem puellam ab Apostolica potestate salutem, sub quadam æquiparatione in potestate curationum, ab itinere retraxisse; cum longe aliam ejus intentionem fuisse sequentia diligenter inspecta declarent. At illa hac legatione gavisa, implevit sibi demandata. Postquam autem ventum est ad oscula, S. Wiborada infit : Benedictus Dominus, qui te diu desideratam huc transmisit, sibi ad servitium, et nobis ad solatium. Postea inibi morata, infra paucos dies non ex parte sanitatem recepit : atque cuncta, quæ spiritualis

et sanam factam detinet :

D mater eam docuit, non solum in tabulis cordis notavit; sed etiam, ut ita dicam, supra suum posse omnia perfecit. *a*

A. HEPIDANNO, EX MSS.

a

28 Iisdem diebus Burchardo duce Alemannorum bella gerente, populis etiam inter se dissidentibus, propter Saxonicum Heinricum *b* Regem factum, cum militaris populatio gravem penuriam terris inferret, parentes B. Rachildæ, metuentes eam ibi fame cruciari, voluerunt eam repatriare. Cumque se præsentarent B. Wiboradæ, causa petendæ licentiæ ; dixit eis, super hac re non tunc sibi esse respondendum, sed irent ad hospitia, et in crastinum convenirent eam. Fecerunt ergo juxta verbum ejus ; et dictum est illis, ut cum gaudio ad sua remearent, Dei prædestinationem esse, filiam ibi subsistere. Monstrabatur *c* illis etiam locus, qui ei a Domino ad clausulam destinatus esse dicebatur. Igitur illius præsagio non discredentes, iter arripiunt. Nec longum tempus evolutum est inter parentum abscessionem et filiæ *d* inclusionem, in eodem locello, quo sancta Virgo præmonstraverat.

b

non permittit a parentibus abduci

c

sed curat includi :

d

29 Sæpe memorata Virgo Rachilda quodam tempore ægrotabat, et ex nimia infirmitate in desperatione vitæ præsentis jacuit. Sancta vero Wiborada, corrogata una ex domesticis, tradidit ei baculum suum, et hujuscemodi mandata : Defer illum spirituali filiæ meæ, et dic ei ut tripedem imitans senectutem, veniat ad me. Cumque ministra exequeretur præcepta Dominæ, B. Rachilda extensa manu suscepit baculum, atque in ipsa susceptione convaluit. Confestimque surgens, B. Wiboradæ se præsentavit. Quid nunc Giesi? *e* Video te nescio unde mutato vultu. Forsan miraris per susceptionem baculi Virginis ægram convaluisse, cum cogitas per positionem baculi Domini tui defunctum non surrexisse, et quodammodo præcellere eam in gratia curationum. Gie. Non equidem miror, non enim ibi multum laborat admiratio, ubi rerum fieri potest æquiparatio. Baculo Wiboradæ tuæ ægra accepto surrexit. Domino autem meo superveniente puer revixit. Et etiam ut ipse nosti, minus est ægrum sanare, quam mortuum resuscitare. Quo de re minus patet mihi ex parte Wiboradæ illud præcellere. Her. bene dixisti, Domino tuo superveniente defunctum revixisse : ego vero inquio Wiborada, absente ægram tantum per susceptionem bacilli ejus convaluisse. Sic et absentis Pauli semicinctia ægrotantibus superposita sanabant : quod majoris virtutis erat quam ipsum supervenisse, et longa oratione morbos fugasse. Potes et in hoc notare si placet, illud Virginis præcellere, quod baculus ejus non ad efficiendum miraculum mittitur, et tamen in ipsa susceptione efficit; baculus vero Domini tui hac de causa per te directus, nec longa positione consequi [potuit] miraculi effectum. Sed quid loquar per positionem baculi signum non evenisse, cum ipse baculi Dominus superveniens, hoc quasi vix obtinens, moraretur? Scriptum quippe est : Ingressus est ergo Elisæus domum, et ecce puer mortuus jacebat in lectulo ejus : ingressusque clausit ostium super se, et super puerum, et orabat ad Dominum. Et ascendit et incubuit super puerum, posuitque os suum super os ejus, et oculos suos super oculos ejus, et manus suas super manus ejus : et incurvavit se super eum, et calefacta est caro pueri. At ille reversus deambulavit in domo semel huc et illuc, et ascendit et incubuit super eum, et oscitavit puer septies aperuitque oculos suos. Postremo, ubi tu maxime hæres, Wiboradam mortuum non resuscitasse, cum Dominus tuus legatur hoc fecisse, nequaquam obest ad jam ostensam Virginis præcellentiam. Qui scis obitam non revicturam, quam vides ægram sanatam? An dubitas qui hæc per merita Virginis suæ dignatus est

eam ægram submisso baculo sanat :

E

e

Elisæo comparanda imo præferanda.

F

4. Reg. 4, 32

A. HEPIDANNO. EX MSS.

A est operari, per eadem merita et majora si opus foret posse operari? GIE. Admirationem, quam putavi æquiparatione levigare, mirabiliter, frater, in laude Virginis procedendo, non solum mihi augmentasti, verum etiam, quod rarum est, contradictorem reddidisti auditorem tui benevolum. Sed quia si quid residuum fuerit, igni comburendum est, suppressa super judiciis Dei, quæ sunt abyssus multa, admiratione, hortor te, si qua adhuc supersunt de tali Virgine loqui, et tamen, si possis, quæ gloriam Domini mei non sint ita abnuentia. HEP. Paretur. Wiboraba autem benedictione præmissa salutavit amico venientem Rachildam, edocens illam quod fides ejus et obedientia eam allevarent. Postquam vero multa spiritualia locutæ sunt, cœpit B. Rachilda flagitare eumdem baculum sibi condonari a matre, quatenus pro ejus amore eum servaret quoad usque viveret. Quo impetrato, nec non usque ad finem vitæ conservato, post obitum suum sepulcro piæ matris eum restitui disposuit. f

et baculum ei usque ad obitum habendum relinquit:

f

30 Quadam igitur nocte vidit B. Wiborada somnium, B. Gallum sordidis et scissis vestibus amictum. Cumque obstupescens inquireret ab eo, quid tegeret his figuris? audivit illum se conqueri de ecclesiasticarum rerum direptione, et populi sui contritione, et hujus sceleris effectum prædicto Duci
B Alamannorum imponere. Post non prolixum tempus idem Dux ad monasterium veniens, confestim ab ea accersitus est. Quo veniente, postquam de iniquitatis perseverantia valde redarguit; exposuit ei visionem per ordinem, hoc advertens: nisi scissuræ vestium S. Galli digna pœnitentia consuerentur, vitam ejus in periculo constitutam fore. Ille autem, velut semen cadens super petrosa, cum gaudio suscepit verbum increpationis; a quo erat recessurus, ut non habens radicem in tempore tentationis: atque sub jurejurando pollicitus est de præteritis emendationem, et talibus in posterum abstinentiam. Cui illa sic occurrens inquit: Probatio juramenti tui non diu differtur. Cœnobitæ ejusdem viri, de quo nunc apud nos sermo est, tractantes qui mitigarent ferocitatem animi tui super ad eos pertinentia, disposuerunt te cum perfecto calice de auro donare: et nosti ut tam pauper locellus in tali munere exhauriatur, ad hoc quod nunc exterius a te vastatus, ut dictum est, dignoscitur: quem calicem, si tibi cura sit reservandæ vitæ, nequaquam præsumas accipere. At ille, quasi abhorrens ejus dictis, iterando confirmat juramenta, se non solum exinde de rebus S. Galli quid tale non accepturum, sed etiam irratio-
C nabiliter eis utentibus omni studio contraire. In hac igitur sententia ab illa digressus, venit ad monasterium; susceptus est vero a Fratribus ut scriptum est, Terror divitum exigit sibi honorem. Ipse Abbas, nomine Engilbertus, ejus tyrannidem contremiscens, se credidit fugæ. Cum autem in crastinum discessurus esset, Fratres, præmissa benedictione, obtulerunt ei prædictum a beata Virgine munus. Quid nunc? Quid conaris? nonne si accipis fies perjurus? contine obsecro manus: dic ut magnæ virtutis hominem decet: Gratam duco, Fratres, vestram clientelam, dives voluntas gratior est munere; munus non sperno, tollens relinquo. Pœnitet me scelerum, fui prædo hactenus in servos S. Galli; huic potius oportet per me ejus ecclesiasticas res augeri quam minui. BURC. Si scires, Frater, inexuperabiles Principum hujus seculi necessitates, nimirum hujusmodi suasionibus parceres. Me enim sub potestate constitutum oportet tali munere in Regis Domini mei prodire obtutum. Creberrimi etiam militares apparatus nolunt pauca adesse eorum sumptibus, atque danda largiter stipendia militibus. Præterea sunt excedentia numerum, quæ persæpe

a S. Gallo in scissa veste apparente edocta,

redarguit Burchardum Ducem

emendationem cum juramento spondentem,

et monet non accipiendum calicem aureum a monachis offerendum:

D cogunt amicos hujus seculi transgredi justitiam Dei. HEP. Si vis amicus esse hujus seculi, quid mihi tunc tecum, cum constituaris inimicus Dei? perge, perge, non adjicio verbum. Cerneres illum tot perjuria non vereri, sed incunctanter utrasque manus in ejus susceptionem extendentem. Ut gratificatur! quoties inter manus libratur! quam diversi pretii a circumstantibus æstimatur! Igitur inde se domum proripiens, uxori suæ quæcumque beata Virgo ad eum locuta est per ordinem retexuit, eique calicem ostendit. Jamjam vero ad Italiam in militiam profecturus, rogavit eam ut illum S. Gallo remitteret, si mors ejus reditum præoccuparet: Sicque discessit in Ramoth Galaad, infaustus pervasor substantiæ Naboth Israelitæ, experturus in eodem itinere Dominum locutum esse per os Micheæ. Nam insperato in foveam cecidit, et ita quasi quodam præsago fine malorum de medio sublatus est, utpote in lacu æternæ miseriæ digna sua pravitate præmia accepturus. Matrona g autem ejus obitu comperto, calicem ut rogata fuit monasterio remisit, patenam vero lapidibus intextam pretiosis retinuit: (O defraudatrix Saphira!) aliamque multo minorem pro illo dedit. g

at suscipientem munus mors subsecuta est.

ANNOTATA.

E

a *Quæ de* B. Rachilda *memorantur desunt in priore Vita.*

b *Hic est* Henricus Auceps *anno* 919 *in Regem assumptus, Ottonis Saxoniæ Ducis filius: bellum autem cito compositum est, cum Henricus an.* 920 *Arnoldum Bavariæ Ducem aliosque adversarios sibi conciliasset.*

c *Ecgraphum nostrum bis,* illis: *sed omnino videntur Wiboradæ hæc ostensa.*

d Anno 920 Rachilt in Nativo S. Mariæ inclusa est. *Ita Hepidannus in Annalibus brevibus.*

e *Ecce iterum dialogum ab auctore institutum, quolem rursum infra videbis num.* 30.

f *Addatur hic narratio de alia S. Wiboradæ discipula, prædicti Henrici Regis ex filia nepte* Wendilgarda, *Vodalrici Comitis uxore, matre Burckgardi Ingeniti, Abbatis Sangallensis, de qua Ekkehardus Junior cap.* 10. *Victus captusque ab Ungris erat vir ejus in Norico, et mortuus credebatur:* Weldilgart vero ad nuptias petita nutu Dei nubere noluit, sed Salomone rogato ad S. Gallum concessit, ubi sibi juxta Wiboradam caminata constructa de suo vixit, Fratribus et pauperibus pro anima viri sui quasi defuncti multa largitur. Dulciaminum autem cum
F esset avida et novitatum semper appetens, uti delicate nutrita et iis assueta, increpata est a Wiborada, quoniam non esset signum pudicitiæ in femina appetere varia cibamina. Quadam autem die ad clausulam Virginis cum sedisset ad colloquia, poma sibi dari ad vescendum, si dulcia ibi haberentur, petierat. Quibus pauperes utuntur, illa ait, habeo pulcherrima: proferensque mala de silva acidissima, inhianti et manibus ea rapienti reliquerat. At illa vix unum dimidium ore et oculis contractis vorans, cetera projiciens; Austera es, ait, austera sunt et mala tua. Et cum esset litterata: Si omnia, inquit, mala Factor talia creasset, numquam Eva malum gustasset. Bene, ait illa, Evam memorasti; enimvero, quomodo et tu, sic deliciarum avida erat, ideo in esca unius mali peccaverat. Abscessit femina nobilitatis, rubore perfusa per Virginem humilitatis, vimque sibimet inferens dulciamina occursantia ligurite abstinuit; tantaque monitrice in brevi adeo excrevit, ut sacrum velamen, quod antea detrectavit, a jam dicto Episcopo imponi sibi Synodo favente rogaverit. Quo facto laicali in tantum exuta est animo; ut virtutibus cum Inclusis assuefacta, post Rachildam, quæ passim in corpore et mamillis ulcerosa

A ulcerosa quotidie emori visa est, includi cooptaverit. *Sed quartum post annum reverso viro, de consensu Synodi, restituta, sub obligatione resumendi votum si marito superviveret, filium quæ primum conciperet S. Gallo vovit, votumque exolvit Vodalricus, excisum præmortuæ uxori Burckhardum offerendo, cui Ingeniti cognomen exinde fuit.*

g Ragulinda *de cujus solitaria, ante obitum vita supra egimus.*

CAPUT VI.

Hungarorum adventus cum propria nece præscitus. Martyrium toleratum. Cæcus illuminatus.

Revelatione divina novit Hungarorum adventum, et suam necem :

Cum autem omnipotens Deus Virginem suam, jam diu bonum certamen certantem per palmam martyrii vellet cursum consummare ; quadam meridie ei, ex more vacanti psalmodiæ, psalterium ultro se complicuit (res admiratione digna!) Super quod faciem aliquantisper inclinans, gelido sopore fuso per artus, paululum obdormivit. Hac tenui pausatione divinitus ei revelatum est, sequenti anno Ungros, Alamannia vastata, in Kalendis Maji cellam S.
B Galli invasuros, seque eisdem vulnerantibus ultima fata passuram. Evigilans autem nimis fluctuare cœpit de visione, utrum propalanda foret an non. Pensabat enim, quod de futuris prædicere ultra ejus meritum esset : nihilominus etiam cogitavit, Deum plerumque electis suis etiam per peccatores innotescere, ut fugiant a facie arcus : metuitque si reticeret, eorum contritionis se ream fieri, quos præscientia periculi posset salvare. Postremo pertractans, quia in antiquis est sapientia, accersito cuidam monacho nomine Waldrammo, cujus etiam superius fecimus mentionem, provectæ ætatis viro, denudavit ei omnem visionem usque ad martyrium, et quomodo fluctuaret utrum occulenda foret vel propalanda ; cumque hujus rei gratia accersitum, quia speraret in eo portum consilii reperire suæ fluctuationi. Ille vero ut rem per totum collegit, post aliquantulam deliberationem, censuit, tam commune periculum nequaquam esse celandum. Quamvis igitur consilium daret, tamen ipse non modice anxiatus, fecit anxietatem duorum esse multorum, Abbati suo aliisque Fratribus hæc eadem propinans. Abbas vero stupefactus ex auditis, directis quibusdam de Fratribus ad illam, tum causa diligentius de his indagandi ; tum quatenus cum illa tractarent, ut egressa de clausula, ad tutiora loca se pateretur transferri quoad usque Paganorum furor pertransiret ; nil ei potuit extorquere quod esset ejus voluntatis, nisi ipse adveniret, et solus cum sola misceret colloquia. Nec mora, regrediuntur legati, Abbati suo nil certi referentes, nisi Virginem ipsius desiderare præsentiam. Qui sperans se ad hoc vocari, ut ceteris remotis ille quasi secretior eligeretur suasor ejus evasionis, acceleravit ad eam gressum. Sed illa jam divina revelatione certificata de die vocationis suæ, magis cœpit ei consilium dare de exteriorum, videlicet ecclesiasticarum domesticarumque rerum procuratione, quam de temporali vitæ suæ dilatione. Quæ consilia ille attente percipiens, expectabat si etiam ad ea vellet tendere quæ ipse sperabat. Sed cum nulla vox de his audiretur, ad ultimum cupiens cognoscere quid haberet animi, hujusmodi verbis cœpit uti : De ceteris jam navigo in portu, remis tuorum consiliorum navim meæ intentionis adjuvantibus ; de te vero quid fiat, adhuc in media charybdi laboro. De me inquit, noli solicitus esse, nam ego confidens de adjutorio Dei, non timebo quid faciat mihi homo. Si circumdabunt me sicut apes, et si exardescent in me sicut ignis in spinis, fortitudo mea Dominus fiet mihi in salutem. Tunc senior, prorumpens in lacrymas, rogavit eam ut propitia sibi esset atque egrederetur. Noli, inquit, Pater venerabilis, me ita perturbare lacrymis tuæ compassionis ; sciens procul dubio quod semel animo unitum est, mutari non posse, si divina non dedignabitur clementia adesse. Locum enim, quem contra versutias antiqui hostis pugnatura elegi, Deo juvante, spiritu redeunte ad eum qui dedit illum, etiam corpore tegam. Animadverteres in ea esse intrepidi militis animum, et velle pro ejus gloria omne subire periculum, qui prinsquam montes fierent existens, nobis, in quos fines seculorum devenerunt, factus est refugium. Tunc venerabilis Pater, admirans ejus constantiam, commendans se illius precibus, ad claustrum rediit. Cum autem haberet quamdam munitionem unius milliarii a monasterio, optimum factu ratus est, in hac se suaque omnia præmunire, quoniam naturalis firmitas loci, tribuit ei fiduciam a nullo posse expugnari, si custodientibus eam victus non deesset.

et per hunc Abbati aliisque :

non consentit suadentibus egressum,

ne quidem Abbati lacrymanti :

D

A. HEPIDANNO. EX MSS.

indicat Waldrammo monacho,

C

22 Supervenerunt etiam parentes B. Rachildæ, volentes eam ad tutiora deducere loca. Quos B. Wiborada sic allocuta est : Nolite soliciti esse de filia E mea, quia tempus ejus nondum advenit, sed adhuc per *a* multa tempora vobis aliisque multis ad solatium reservabitur. Qui nihil hæsitantes in ejus promissionibus (nempe illos crPeduliores reddidit, quod viderunt priorem prophetiam in filia eorum impletam : quia sequentium rerum certitudo est præteritarum exhibitio) ad sua cum gaudio reversi sunt, non parum admirantes de nobili constantia Virginis. Quomodo ista retentio beatæ Rachildæ placuisset, hæremus : quia fertur postea extimuisse martyrium, atque spiritualis matris ne pateretur implorasse auxilium, illamque quoddam membranum, Dominica suspensione depictum, ei dedisse ; ut illud ibi expanderet, ubi infirmanti aditus fuerat introeunti ad illam ancillæ ; atque hoc munimine ab hostibus esse protecta.

c B. Rachildæ a periculo immunem fore addicit ejus parentibus,

23 *b* Quidam Presbyter, nomine Wito, fama sciente de adventu Hungrorum, venit ad B. Wiboradam, dicens se creperum sapere, tam sacrum locum unquam a Paganis posse contaminari, atque hoc nefas existimari : preces B. Galli prius a Deo pro ejus emundatione exauditas, modo in ejus contaminatione credere annullari. Quem illa mox divinis oraculis non incredulum esse monens, fugamque quantocius accelerare hortans, prædixit ei in eundo improvisum mœrorem propter ejus incredulitatem F provenire. Quod et factum est. Postquam tota domus rheda componitur una, quemdam puerum impositæ supellectili supersedere fecerunt. En subito, nescio quo casu, rheda subversa est, et puer qui dudum supersedens impositam supellectilem premebat, diffidebat aliquantisper hujus impressione vivus evadere. Tunc illi quasi exanimati, maxime propter puerum, rhedamque cum impositis reponderantes, invenerunt puerum in periculo sanum. Presbyter autem animo recolligens sibi prædictum mœrorem, non solum fit credulus omnium, quæ sancta Virgo prædixerat ; verum etiam glorificavit Deum, qui ei tale donum prophetiæ conferre dignatus est. Mox igitur mœrore gaudio propulso, læto cursu ad castellum pervenit.

b Presbytero dubio fugam suadet,

et prædicit mœrorem ex improviso casu obventurum

24 Cum hæc agerentur, jam tum non fama volabat per cellam de adventu Hungrorum, sed illorum rabies undique eam circumsepserat. Mox ad prædam dum cuneus dispergitur omnis, ingemitque avaritia contra ejus patentes sinus vacua patere æraria ; exstruuntur in basilicis pyræ, prorumpentesque in altum flammæ, divina virtute vix permittuntur obfuscare laquearia. Incenduntur altaria, sanctorumque

ab Hungaris post concremata est vastata pleraque,

A ciorumque Reliquiæ, ignium dominaturæ, ignibus traduntur. Humiliantur usque ad terram in altum exstructæ domus, humiles vero aut dejiciebantur, aut ignis dominabatur earum. Tali vastatione basilicam sancti Magni adeuntes, voluerunt et illam rogo exstructo concremare. Sed ubi divina potentia eis resistente, eorum voluntas caruit effectu: tunc avaritiæ suæ consulentes, cœperunt spe pecuniæ quæque secreta rimari, sicque rimando ad ultimum ad oratorium Virginis devenerunt. Quod undique præmunitum esse comperientes, autumantes omnem thesaurum eo loci fugatum esse, disjectione tegularum sibi aditum parabant. Cumque introgressi essent, invenerunt eam cilicio indutam, spiritum contribulatum Deo sacrificantem. Utrum propter hoc quia noluisset secreta patriæ denudare, facerent; vel quod æstimarent, eam eis aliquid officere in quærenda pecunia, ignoramus. Postquam ei omnem amictum præter cilicium detraxerunt, tria vulnera in caput ejus librabant, et ita seminecem relinquebant. O detestabile vitium avaritiæ, cujus potio cum sit sitis, sui amatores omnia exquirere terra et mari solicitat, et non solum talentorum reconditores, verum etiam victu et vestitu contentos plerumque jugulare efficit propter quæstum: et quod dolendum est, illos quam sæpe ab his, quorum sanguinem sitiunt, exceptos, precibus fidelium indignos B expirare. Ergo post peractam necem, quæque absconsioni idonea diligenter scrutantes, postquam nihil invenerunt horum quæ sperabant, protinus erumpebant foras, magis sceleribus quam gazis onusti.

A. HEPIDANNO. EX MSS. — *cilicio induta,* — *tribus in capite vulneribus prosternitur:*

25 At virginalis cruor undatim profluens, in prima eruptione vicinum conspersit murum, atque exinde currens rivis, cilicium totum perfudit. Quæ conspersio quamvis sæpe calce dealbaretur, nullatenus per multos annos potuit aboleri. Quod miraculum quidam excæcatus mercator audiens, venit in basilicam sancti Magni, baculo regente gressum. Qui præmissa oratione postulavit se deduci ad locum. Quo deductus, parum quid radens de sacro sanguine, panno involutum domum duxit. Cumque diversorium suum ingressus fuisset, illico orbatis inspergens luminibus, mox de recepto visu gratulabatur, atque sepulcrum beatæ Virginis cum debita veneratione revisit, glorificans Deum.

e sanguine muro adhærente, — *cæcus illuminatur.*

26 Beata igitur Wiborada Virgo et Martyr Christi, non eadem hora emisit spiritum, sed vivens usque in sequens mane, in sinum Abrahæ expiravit. Venit itaque bonæ memoriæ frater ejus, qui C nescio ubi inter fruteta latens totum conspexerat, volens pretiosum thesaurum terræ commendare, ne forte barbara gens iterato veniens igni eum traderet. Sed hujus rei voluntate a B. Rachilda spoliatus, donec Abbate cum omni Clero adveniente honorifice sepulturæ daretur involutum sacro velamine, ad castellum proficiscitur, atque Abbati ceteræque multitudini omnia uti gesta erant per ordinem retexuit. Qui fraternam commemorationem pro ejus requie celebrantes, manserunt ibi octo dies propter metum Paganorum.

Corpus a fratre ejus sacro velamine involutum,

27 Veniente autem die octava, Abbas comperto discessu Paganorum, rediit cum Fratribus ad monasterium, reliquis etiam qui illo confugerant repatriantibus. Memoratus autem frater ejus, collectis secum quibusdam de Fratribus ac laicis, cœpit studiosius satagere, ut corpus eodem die sepulturæ traderetur. Cumque illud nudarent lavandum ut moris est, nulla in eo patuerunt vulnerum indicia, nisi qua catena sulcabat: sed ita sanum atque inviolatum viderunt, ut etiam a plerisque de martyrio posset dubitari, si effusus cruor testis non esset. Eamdem vero catenam, ante barbarorum irruptionem a se dissolvens, juxta altariolum occuluit: et D postea eos qui excubias circa funus ejus celebrabant per visionem admonuit, ut de eodem loco sumptam, prope eam in sarcophago collocarent, quod et fecerunt.

integrum absque læsura inventum,

28 Postquam vero lautum corpus, linteaminibus reinvolutum, in sarcophagum levare voluerunt; cognoverunt eis impedimento esse, beatam Virginem in finali angore unum crus atque brachium ad se trahendo curvasse; spirituque recedente ante extensionem, ita in curvitate diriguisse. Volant in turba diversæ cogitationes, nam sectionem artuum æstimabant Virgini esse injuriam; libitinam autem secundum membrorum curvitatem formare, laboriosum duxerunt. Cumque ita penduli stetissent, viderunt eadem membra veluti viventia in directum se extendere, faciemque ejus quodam Angelico rubore perfusam, quasi in risum hilarescere. Tunc et ipsi lætabundi pretiosum thesaurum sarcophago imposuerunt, juxta ejus admonitionem catenam prope illam collocantes.

et miraculose extensum,

29 Ergo omnibus expeditis, venit Abbas cum congregatione Fratrum, et copiosa multitudine utriusque sexus, non sine magna devotione: atque Missarum solennia celebrantes, in spiritu humilitatis sacrificabant pro ejus requie summo et vero Sa- E cerdoti. Expletis autem Missarum solenniis, acceptaque Cruce et his quæ exequiis exhibentur, usque ad locum sepulchri procedunt. Ibi Deum cui omnia vivunt fideliter pro ea deprecantes, virginalem glebam spoliatæ tellori virginitate cum multa lacryma commendaverunt, anno nongentesimo vigesimo quinto Incarnationis Domini nostri Jesu Christi, qui vivat et regnat Deus per infinita secula. Amen.

post missas celebratas — *sepelitur anno 925.*

ANNOTATA.

a *Scilicet annorum viginti et unius, nam anno* 946 Rachilt reclusa *defuncta traditur in Annalibus Hepidanni.*

b *Desunt hæc numero* 23 *in Priore vita, quæ inseruntur in fine prioris numeri; et in eo contra hic desunt, quæ de præcepta fuga custodi ecclesiæ ejusque famulis ibi traduntur num.* 28.

LIBER II.

CAPITULA MIRACULORUM.

De candela quæ ad sepulchrum ejus posita cœlitus est tricies incensa. F

II Quod quædam de ancillis ejus voluit noctu basilicam intrare causa orandi; sed propter immensum lumen, quod vidit in ea, non ausa est ingredi.

III Quod germen fœniculi circa tumulum ejus crevit tempore hiemali.

IV De pectinis ejus inventione.

V Quod cujusdam turgidum caput, eodem pectine benedictum, pristinæ sanitati est redditum.

VI Quod B. Rachilda cum infirmaretur, per ejus visitationem sanabatur.

VII Quomodo juvenis Udalricus ad sepulchrum ejus est sanatus.

VIII Quod Engilbertus Abbas monasterii, anniversarium ejus cantu et lectionibus præcepit venerari: et quod per visionem innotuit, quia mutatio velaminis altaris displicuit.

IX Quomodo B. Rachilda germana ejus visitatione est sanitati restituta.

X De obitu Hittonis germani illius: et quomodo Egibertus successor ejus, visu orbatus, per ejus merita est sanatus.

XI

HISTORIA MIRACULORUM.

Igitur post sepulturam prædictæ Agonistæ divina potentia, quæ, ea adhuc in carne manente, signorum attestatione dignata est mortalibus innotescere, quam fideliter in mandatis ejus incederet; ipsa etiam non dedignata est, post ejus depositionem, frequentia miraculorum mundo declarare, quali gloria ab ea remunerata sit in cœlis. *a* Ad ejus tumbam lucerna posita erat, quatenus quando Missarum solennia seu Vespertinalis oratio, seu Matutinæ laudes celebrarentur, lumen adesset. Quadam vero die post officiorum expletionem æditurus eam extinguens, altera die ingressus reperit eam ardentem. Quam secundo extinctam, secundo invenit incensam, atque extinxit. Similiter tertio ingressus reperit ardentem, sed minime extinxit, cupiens prius indagare quis ei officium suum ita dimidiaret. Cumque ab interrogatis non solum nil certi posset exarare, verum etiam ejus inquisitio omnium admiratio fuisset, itur in commune ad lucernam. Posses mirari, fluentem ceram a facie ignis, tunc ejus calore nil esse imminutam, atque idipsum lumen paulatim se subtrahere visibus humanis; ut facile in hoc miraculo animadverteres beatam Virginem, ornata lampade ad nuptias cœlestis Sponsi intromissam, cum illo habitare lumen inaccessibile.

Candela ad ejus sepulcrum tertio est cœlitus accensa :

basilica noctu illuminatur :

2 Una servarum hujus Virginis, quadam nocte stratu suo relicto, causa orationis basilicam petiit. Quæ testata est se tantam claritatem in ea vidisse, ut ingenti terrore correpta, fusis precibus ante valvas, minus periculosum esse eligeret, positum in C horrentibus tenebris thorum revisere, quam irradiatam cœlesti lumine basilicam introire.

fœniculo ad sepulcrum per hiemem crescente

ægri sanantur :

3 In autumno qui æstatem passionis B. Wiboradæ retrudit, sæpe memoratus frater ejus, viridis fœniculi germen circa tumulum ejus fixit. Quod divina dispensatione radicem terræ figens, atque per totum brumale tempus in sui viriditate permanens, ad ultimum adeo crevit, quod comis in modum coronæ nexis, totum sepulcrum protexit. De cujus germinis viriditate non solum multi sunt mirati, verum etiam plerique languentes sanitati sunt restituti, per acceptionem temperati ex eo antidoti.

soror ejus vidua pia,

4 Soror erat huic beatæ Martyri nomine Willidruda, tricesimum *b* possidens gradum. Hæc cum haberet natam, rogabatur a Virgine sorore, ut hanc permitteret aliquot dies secum morari. Qua permittente, cum apud materteram paucos exegisset soles, infirmata mortis debitum solvit. Mater autem post aliquot annorum curricula, morte intercedente soluta a lege viri, cœpit frequentare tumulum martyrizatæ sororis; ibique divinis laudibus die noctuque se occupans, in gradu sexagesimo a morte inventa est. Huic adhuc in corpore degenti, quodam matutino crepusculo prædicta filia ejus hilari vultu apparens, hujuscemodi verbis ad eam usa est. Num vigilas, mater? Quæ respondit, Vigilo. Surge, inquit, et dic avunculo meo, quod Domina mea Wiborada ægre feret, ejus thesaurum illius negligentia tam diu celari. At illa suspicans de thesauro pecuniæ, dixit : Qualem thesaurum credenda est occuluisse, quam sperabamus consortem veræ beatitudinis in cœlis, eo quod in terris posita, non sperare visa est in pecunia et thesauris? Cui illa; Non est, inquit, ita ut tu suspicaris, nam inventio thesauri tollet tibi hujusmodi suspectum. Mox igitur linquens stratum, adiit fratrem, sibique per somnium revelata nuntiavit. Nec mora, surgitur a Sacerdote, atque una locum sepulchri Virginis adeuntes, viderunt illius pectinem sine appendiculo ab aere sustentari. Quem cum soror Presbyteri manu tangeret, cecidit ei in manum. Tunc ille indignatus, voluit enim plures testes hujus miraculi fieri, suscepit eumdem pectinem, atque ad claustrum properans, Abbati ceteræque congregationi eum præsentavit, simul omnia de visione in præsentando retexens. Quem Pater monasterii reverenter suscipiens, illa mirabili sustentatione audita, exosculatur; laudesque et gratias pro ejus inventione Deo omnipotenti persolvens, die eadem argento inclusum, ad tumbam Virginis appendi præcepit.

A. HERIDANNO. EX MSS.

monita per filiam suam mortuam,

prope sepulcrum pectinem ejus in aere pendentem reperit,

qui argento inclusus,

sanat tumorem capitis.

5 Huic miraculo non incongruum illud videtur subnectere, quod quidam, cui violato supercilio turgescens caput spem vitæ præsentis ademerat, eodem pectine a supradicto Sacerdote benedictus, pristinam indeptus est sanitatem.

B. Rachilda exanimis

a S. Wiborada visitata sanatur;

6 Per id temporis ægrotabat B. Rachilda, atque tanta detinebatur infirmitate, quod pæne tres continuas noctes diesque quasi exanimis jacuit. Tertia vero nocte circa pullorum cantum, paululum resumpto spiritu, cœpit implorare Martyris auxilium. Exaudivit ergo mater spiritualis vocem filiæ laborantis, atque cum magno jubare cœlestis luminis adveniens, suavissimique odoris fragrantia, caput suum capiti jacentis acclinat, manumque leniter pectori ejus admovet, atque sic aliquantisper moras nectit. Post breve vero cum ipso jubare visibus humanis sublata est, permanente inibi usque ad lucem odoris fragrantia. Sicque matre veniente, fugit languor a filia; hacque recedente, rediit sanitas pristina.

et juvenis molesto morbo cruciatus.

7 Quidam ephebus, nomine Udalricus, in congregatione S. Galli scholari sudabat *c* Pierio. Hunc quodam tempore invalescens ægritudo ad hoc redegit, ut carnibus attenuatis, spiritum jam ossa regere negares. Is ad tumbam Virginis deductus, ut ejus suffragia cœpit implorare, obdormivit. Mox autem evigilans, postulavit escas. Quibus allatis comedit, convaluit, atque sospes ad claustrum rediit.

Anniversarium ejus ut de S. Virgine celebratum, placuit S. Wiboradæ,

non mutatum velamen altaris.

8 Hæc virtutum ejus insignia Engilbertus Abba monasterii imis reponens sensibus, veniente ejus anniversario, præcepit sæpe dicto fratri ejus, illum solemnem agere cantu et lectionibus, ut solet, de una Virgine. Quod ille libenter percipiens, in tantum studuit eumdem diem venerari, ut etiam altare velaret cultiori velamine privato. Nam quo privatis diebus velabatur, beata Virgo propriis manibus texuerat. Cumque finitis Matutinis se sopori dedisset, adest in visu gloriosa Martyr: gratesque pro veneratione solvens, velaminis mutationem minus placitam duxit. Qui expergefactus, illico surrexit, atque juxta Virginis velle operuit altare.

Ægra ejus visitatione sandali restituitur :

9 In pago qui *d* Trichgowe nuncupatur, quem Araris fluvius ex uno latere præterfluit, ex altero Rhenus, fuit quædam materfamilias, nomine Pliddruda, *e* beatæ Rachildæ germana. Hæc quodam tempore ita languida facta est, ut dentium pedumque officio privata, vix interdum in lectulo, interdum nullo

A HEPIDANNO. EX MSS.

A nullo modo quiescere potuisset. Cumque diu tantis languoribus tabesceret, tandem cœpit invocare B. Wiboradam. Nec statim defuit invocanti misericordia Domini; viditque sibi assistere invocatam Virginem, partemque janthinæ *f* pellis, formam vaginæ exprimentem, jacientem super se, hac voce subjuncta: Optasti quietem, quiesce. Mox igitur soporata, stertuit illam noctem et subsequentem diem magna ex parte. Dehinc expergefacta poposcit escas. Quæ cum collatæ ei essent, satis avide comedit; tantumque in brevi cœpit convalescere, quod aliquot diebus exactis, cum oblatione visitavit sepulcrum auxiliatricis suæ, omnibus quos ad præsens reperit, causam innotescens suæ oblationis.

Hittonis fratris successor cæcus factus

10 Jam aderat plenitudo temporis, quo ille venerabilis Hitto, [approqinquans] viridi ille senectæ, cujus anni non deficient, debuit contingere metam divinæ vocationis. Quo educto carnis ergastulo, quidam Archipresbyter, nomine Egibertus, successit ei in regimine basilicæ S. Magni. Nam et is omnibus quæ possidebat relictis, quo Christum perfectius Cruce accepta posset sequi, in cœnobio S. Galli ad regularem disciplinam cervicem cordis B humiliavit. Cui post aliquot annos cum gravi dolore cœpit caligare visus, adeo ut illum apertis oculis nihil videntem, Deum diceres aliud vas electionis sibi in illo præparare. Qui ad tumbam Martyris Christi provolutus, vovit pro recuperatione visus, se unaquaque septimana, quoad usque viveret, in honore vivificæ Crucis ad ejus altare Missam celebraturum, in die quem amatores secularium litterarum diem Veneris appellant, nos autem utres novi liquoris, sextam feriam vocamus. Inter hæc vota obdormivit. Mirum in modum, oculi sopore gravati morbis relevantur; illoque excusso, lumen ante a tenebris fugatum, clarius rediens tenebras depulit: atque postea in sui claritate permanens, nulla caligine interpolari potuit, donec anima recedente ceterorum etiam officiorum corpus reddidit extorre. *g*.

voto ad sanctæ sepulcrum facto,

visum recuperat:

11 Mulier quædam, [nomine Reginsinda, cum continuum væ pateretur in capite, audiens quales virtutes Dominus dignaretur operari per merita B. Wiboradæ, adiit cernua locum sepulcri ejus: ibique vovens diem passionis ejus se annuatim festive veneraturam, in vovendo somnum cepit. Unde excita, omni dolore remoto, incolumis repatriavit. C Igitur adveniente profesto natalis Virginis, hæc eadem quam prædixi mulier, jam pridem habens telam erectam, speravit eadem die eam usque ad finem perducere, si diem ex integro texeret. In hac itaque spe festina, cum jam vergens sol intraret oceani undas, mortalibusque denegaret sui præsentiam, corripitur in texendo tanta infirmitate capitis, quod prius relictum Virginis auxilio thorum, languore ingravescente revisit. Tunc se reminiscens prævaricatricem, ultra suum posse, ut ita dicam, nisa, iterato ad sepulcrum ejus venit, ibique oratura prosternitur. Quomodo ego miser hic digne valeo loqui lacrymas commissa pœnitentum, cujus captivata mens adhuc magis voluntarie ducitur in lege peccati, quam ut condelectetur lege Dei? Funduntur ubertim lacrymæ, testes veræ pœnitentiæ; cumulantur vota, melius solvenda prioribus neglectis: exaggerantur preces pro venia, preces pro incolumitate, singultusque continui sæpe illi abrumpunt precantia verba. Tandem divina clementia respecta, quæ nobis delinquentibus semper post virgam correptionis porrigit baculum consolationis, repente inter preces somno gravatur. Quo exonerata, illico surrexit sana, atque cum gaudio regreditur ad sua.

dolore capitis vexata convalescit,

sed ob festum ejus violatum relapsa

et vere pœnitens iterum sanatur:

12 Non enim arbitror et hoc miraculum esse reticendum, quod duo diversis afflicti morbis, nam unus febre, alter dentium dolore laborabat, aliorum adminiculo ad memoriam hujus Virginis adducti (ingens enim dolor utrique proprias vires consumpserat) per ejus merita pristinæ redditi sunt incolumitati. D

curatur febris et dolor dentium:

Gnatus ministri B. Wiboradæ adeo vexabatur dolore dentium, quod capite ex omni parte tumescente, ab omnibus eum intuentibus desperabatur. Cui cum pater dentes ligniculo de cupa Virginis tangeret, tribus vix guttis sanguinis prorumpentibus, sospes cunctis mirantibus surrexit.

14 Nec hoc silentio prætereundum, quantam pietatem virtus divina ostendere dignata est ob merita Virginis atque Martyris suæ planius declaranda, supra fidelem servam ejus Kebininam. Post transitum igitur B. Wiboradæ, commissione et præcepto illius, B. Rachildæ fideliter serviendo adhærebat. Ipsa vero Rachilda, crebra infirmitate fere per omne tempus vitæ suæ cruciabatur. Hæc autem quam prædixi serva, quoddam potirium miscere edocta fuit a B. Wiborada, contra ejus consuetudinariam infirmitatem. Quod cum quadam die in testula igni apponere voluisset; ut se inclinavit, E diabolus, utriusque dilectionis insectator, quadam invisibili impulsione trusit eam in ignem. In quo cum diu huc illucque volutata miserabiliter cremaretur, nemo enim astabat qui eam extraheret; tandem divina miseratione, et beatæ Martyris, ut credimus, auxilio, ignibus eruta, sella juxta posita consedit. Tarde post, quædam conserva ejus, aliique cum supradicto Sacerdote Egiberto, intrantes diversorium illamque videntes ita crematam, obstupuerunt insolita facie. Cumque inquirerent ab ea si ipsa esset Kebinina, paululum resumpto spiritu respondit: Ego quidem sum. Nolite, quæso, obstupescere neque mirari: inimicus hoc fecit. Non enim hæc mala, quasi non præscita, mihi evenere. Nam cum in cella S. Georgii apud Dominam meam Wiboradam mansitarem, contigit me gravissima infirmitate detineri. Cumque mihi in dubio esset vita et mors, subito visus est capiti meo astare juvenis pulcherrimus, et alius quasi persona deformis Æthiopis: quem ille pulcher increpans, Quid, inquit, hic adstas, cruenta bestia? in aliquo enim adhuc post tempus dabitur tibi potestas lædere hoc corpus, in F anima vero nec modo nec deinceps ullam tibi concessam scias. En tempus læsionis. Spero autem de Domini misericordia, si cum Propheta ei tradita sum in interitum carnis, quod etiam animam meam cum illius anima servet. Mirabile dictu, cerneres eam in uno latere usque ad pectus ita concrematam, ut ossa et interiora quædam apparerent, et vestem nil esse læsam. In altero vero vestem combustam, et carnem in nullo penitus læsam. Igitur dolore hujus ustionis in lectum decidens, cum per aliquot dies graviter laborasset, accidit ut quadam vespera resolutis membris, frigido corpore, ita omnium officiorum jaceret effœta, ut a cunctis circumstantibus mortua nuntiaretur. Fletur, extenditur, ordinatisque excubiis, pro mortua custoditur. Circa pullorum vero cantum, fragor nimius veluti tonitrus, ita graviter super ipsam domum increpuit, ut omnes qui in excubiis aderant, nimio terrore perculsi, ad terram corruerunt. At Virgo Rachilda, divino ut credimus instinctu, vocans ad se prædictam conservam dedit ei cilicium B. Wiboradæ, eumque super dilectæ corpus expandere jussit: sed et baculum ejus addens, superponi præcepit. Quod cum factum fuisset, extempio recalefacta convaluit, resedit, visum aperuit, omnibusque quinque partitis officiis ad plenum recuperata est. Tunc erumpens in vocem

famula a diabolo in ignem protrusa,

juxta id quod olim ei revelatum erat,

Job 2, 6.

quæ misere adusta,

et mortua credita,

adhibitis cilicio S. Wiboradæ, et baculo convalescit.

A vocem dixit : Gratias tibi refero, Christe, salus omnium in te sperantium, qui dolores meæ ustionis medicamento gratiæ tuæ fugasti : et tibi Domina mea Wiborada, per cujus merita hanc misericordiam confido me consecutam.

15 Operæ pretium esse duximus et hoc paginæ commendare, qualiter omnipotens Deus has sanctas Virgines, prius in ergastulis, in quibus se pro ejus amore incluserant tumulatas, basilicæ Sancti Magni intromitti revelare dignatus est. Quadam igitur nocte sæpedictæ Kebininæ visum est per somnium quidam juvenis, aspectu decorus, trahens rhedam geminis rotis compositam, quadam cerea materia, ut ei visum est, oneratam. Cumque illa interrogaret qua de causa veniret, vel quid ex hac materia facere vellet; Missus sum, ait, ut harum sanctarum Virginum sepulcra, muro interrupto, basilicæ intromittam. Post hanc igitur visionem aliquot diebus exactis, Gralo, qui id temporis cœnobio S. Galli præerat, in animum induxit (credo divina inspiratione) visionem ancillæ factis exequi. Tunc prostratus ad memoriam Virginum devotis precibus illarum voluntatem et adjutorium cœpit implorare, ut is cujus voluntas opus est, patrandum opus dignaretur B aspirando prævenire, et adjuvando prosequi. Postquam hæc et similia virgineis auribus humiliter instillavit, surrexit; conveniensque ancillam quam prædixi, enucleavit illi arcana voluntatis suæ. His illa auditis, retulit ei e contra somnium quod viderat; sicque factum est ut fide veniente ab utroque D ad utrumque, duo certa fugarent dubium ab opere patrando. Extemplo vocantur cæmentarii, opusque in divina providentia perfectum, humanis studiis traditur perficiendum. Jam tum fervente opere contigit ut quoddam immane saxum, ab eisdem artificibus levatum incaute, sed incautius relictum, uni ex illis in pedem cecidisset graviterque colliderет. Qui a sociis ad diversorium delatus, jussit cereum parari, eumque ad sepulcrum B. Wiboradæ accendi. Quod cum factum fuisset, meritis beatæ Martyris id obtinentibus, sequenti die cum ceteris cæmentariis sospes et lætus ad opus inceptum mature venit.

Divina revelatione
corpora 2 Virginum in basilicam S. Magni deferuntur
A. HEPIDANNO EX MSS.
et pes attritus sanatur.

ANNOTATA.

a *Deest hoc miraculum in priore Vita : uti quæ num. 4 et 5 narrantur.*

b Trigesimum gradum *appellat statum conjugalem; uti mox vidualem,* sexagesimum.

c *Prior Vita,* sub Scholari disciplina degebat. *Est autem* Pierium *Musarum palæstra, et hæ* Pierides *in monte Thessaliæ* Piero *natæ dicuntur.*

d *Goldastus* Erigowe. *De* Frisgowe *seu potius* Zuricgowe *supra egimus.* E

e *Prior Vita,* Hiltruda.

f *Eadem,* Hyacinthinæ.

g *Reliqua miracula desunt in priore Vita.*

DE BEATO CONRADO MARTYRE

FUNDATORE MONTIS-ANGELORUM ORD. S. BENEDICTI,

D. P.

APUD SUBSILVANOS IN HELVETIA.

ANNO MCXXV.

In loco utriusque sexus Sanctis frequenti,

Plures, imo plurimos, in Monte-Angelorum vixisse et obiisse Sanctos et Sanctas, et etiamnum tumulata servari ibidem haud pauca eorumdem et earumdem corpora, in dubium non potest revocari ab eo, qui antiquum hujus Montis in temporalibus ac spiritualibus splendorem atque fœcunditatem, disciplinæ regularis rigorem ac vigorem, et famam utriusque monasterii consideraт; in quo, per tria plus minus secula, monachi diu noctuque famulantes minorem numerum non fecerunt quam centenarium, sæpe autem dimidio superarunt; Sanctimoniales vero quod attinet C uno die, in festo S. Verenæ Virginis, anno MCXXV, præsente D. Agnete quondam Regina Hungarorum, Alberti Regis Romanorum filia, velatæ sunt centum triginta novem Virgines. *Ita in suis ad nos litteris, anno* MDCLXXVI *die* V *Augusti scriptis, Reverendissimus Abbas loci Ignatius, mirifice recreatus, quando Aprilis nostri synopsim accepit. Quem animi sui sensum ut verbis exprimeret,* Deo, *inquit,* seminatori tam boni, tam sancti, ac magni altique consilii *(Sanctorum scilicet Vitas sic colligendi)* ago gratias, humillimisque precibus flecto genua cordis, animæ et corporis mei, ut Divina bonitas, quæ per vestras Paternitates, cum gaudio et consolatione totius orbis Christiani, felicissime cœpta sunt, per easdem compleat.

S. Adelhelmi 1 Abbatis

2 *Queritur deinde,* temporum incuria et injuria *factum esse, ut nequeat satisfieri votis nostris, antiqua monumenta obtinendi de S. Adelhelmo primo loci Abbate, de B. Conrado Fundatore, deque BB. Frowino et Bertholdo Adelhelmi successoribus, utque nihil oddi possit scriptis a Murero in Helvetia sacra et a Bucelino in Menologio. Præcipuum ergo veteris erga illos, præsertim priores duos, religionis testimonium suggerit* constans, ut idem Abbas in jam citata epistola loquitur, usque nunc veneratio et cultus erga S. Adelhelmum Abbatem, sextis præcipue Feriis, magna devotæ plebis fiducia impetrandi per hujus Sancti intercessionem quidquid tribus per ordinem sibi consequentibus feriis pie postulant. Extat etiamnum effigies sancti hujus Abbatis, encaustico opere annis ab hinc centenis et ultra expressa, adjecto Sancti epitheto, ac radiis secundum caput ornata. Porro ad aram, ipsius et beati Fundatoris cultui nuper erectam, lampas jugiter ardet; nec non quotannis festo S. Adelhelmi die, nimirum XXV Februarii, F sacrum solennissimo ritu, magna cum populi frequentia fieri assolet : obitum vero prædicti Fundatoris Necrologium nostrum et vetustiora Kalendaria diei II Maji passim assignant : ut miremur Murerum, tamquam si ignotus dies foret, retulisse eum ad XXVI Novembris, quando colitur S. Conradus Constantiensis Episcopus.

cultus perseverat et altare,
commune ipsi et B. Conrado.

3 *De eorum sepulcris corporumque Reliquiis cum indicetur nihil, credo ignota latere, vel hostilibus incursionibus fuisse dissipata. Interim, sicut agnoscimus plus satis esse causæ, ut de S. Adelhelmo, antehac defectu congruæ informationis prætermisso, agamus in Supplemento Februarii; ita credimus posse sufficere, ad B. Conradi Vitam qualemcumque hic collocandum, quod communem cum Sancto illo aram habeat : ad quam auctor sim, ut, licet proprium de eo Sacrum facere absque expresso Sedis Apostolicæ decreto non liceat, fiat tamen quod talibus Beatis indulget ea, in ejus honorem de Sanctissima Trinitate quotannis; maxime si contingat aliquando (quod utinam contingat!) sacra utriusque corpora reperiri, ad publicum cultum elevanda. Mürerus, allegat ipsius monasterii Chronicon, anno* MDCXXIV

Illius vita servatur ad supplementum Februarii,
Conradi Acta hic dantur a Murero collecta.

EX GERM. MURERI

A MDCXXIV *conscriptum ab ejus Abbate D. Benedicto, quod nescio an supersit; supersunt saltem typis edita, Chronica Helvetiæ Joannis Stumphii, et Matthæi Meriani Topographia : quorum hic, loci situm figuram et in Appendice fol. II exhibet, ænea forma excusam : iste fundationem explicat lib. 7 cap. 3 : quibus Bucelinus addit monumenta cœnobii a D. Placido Abbate sibi communicata : quæ forte non sunt aliud quam D. Benedicti præcitatum Chronicon.*

VITA

Ex Germanico Henrici Mureri.

Conradus nobili ac pia prosapia ortus,

Ante centenos aliquot annos, in agri Turicini districtu, vetus ac nobilis familia habitavit, ex Albio monte deducta, non procul a Birmenstorffio oppido et fluvio Repsca, in quodam castro Sellenburen aut Seldenburen nuncupato, unde et titulum ferebant ejus familiæ Principes. Horum unus, nomine Regibertus, anno DCCCCXLV fundavit monasterium S. Blasii in Silva-nigra, obiitque anno DCCCCLXIV. Alius Henricus, Murensis cœnobii in Argovia fundationem juvit, anno MXXX. Nec diu post, anno scilicet MLXX ibidem vixit par nobilium atque piorum B conjugum, quibus eam gratiam concessit Deus, ut inter concordis sui conjugii fructus numerarent etiam B. Conradum, de quo nobis est sermo.

bona sua in cœnobii fundationem conversurus,

2 Hic, post mortem parentum, contingentem sibi hereditatis portionem, non luxui aut vanitati, ut passim alii, censuit impendendam ; sed de ædificando cœnobio cogitavit, eo solicitius, quod istis in partibus rara tunc essent et valde ab invicem semota monasteria. Cui rei cum locum haud satis idoneum juxta Seldenburense castrum inveniret ; omnia circumspectans, tandem anno MCXVIII transito Karnorum nemore apud Subsilvanos, abiit per vallem, quam Aa seu Saa fluvius intersecat, ubi Wolfenschiessen et Graffenoort loca nominantur, donec attingeret abrupta Alpium et montem Hennenbergh, id est, Gallinarum tunc nuncupatum. Placuit vehementer hic locus, ad monasterium virorum Ordinis S. Benedicti, in honorem Matris Dei Mariæ sanctorumque Angelorum, ibi collocandum ; quandoquidem frequentius ibi Angelorum cantus auditi esse dicebantur : a quibus, mutato priori nomine, appellandum deinceps censuit. Nec mora extirpatur silva, complanatur fundus, exurgit structura claustri atque ecclesiæ, et altare princeps eo loci collocatur, ubi quondam fuerat ursi silvestris spelæum. Tum C ex monasterio Eremitarum Einsidlensi, vel ut alii volunt ex Hirschaugiensi, accersitur S. Adelhelmus cum sociis, primusque loco Abbas præficitur, et ab D Udalrico Constantiensi Episcopo consecratur ecclesia circa annum MCXX die I Aprilis; celebratæque traditioni bonorum tam mobilium quam immobilium, ad fundationem collatorum in manus novi Abbatis, accesserunt confirmationis et protectionis privilegia, tam a Calixto II Papa, quam ab Henrico Imperatore Romanorum IV, Germaniæ Rege V : prout latius legi potest in nostro Theatro ecclesiastico Helvetiorum.

delectum ad id locum ab Angelis nuncupat,

sub Abbate S. Adelhelmo,

factusque monachus

3 In his omnibus solam Dei gloriam præ oculis habens Dominus Conradus proximorumque salutem, ad eum gradum virtutis perfectioris ascendit, ut hactenus parum egisse se crederet, nisi seipsum etiam Deo sanctæque ejus Matri in vita cœnobiali offerret ac consecraret. Itaque deposito seculari fastu, ex consilio sancti Abbatis Adelhelmi, virginem se servare proposuit, et S. Benedicti habitum in ordine tamen laicali permanendo suscipere : in quo ita strenue se exercuit, ut virtutum omnium præcipue autem humilitatis et obedientiæ speculum Fratribus omnibus esset. Paucis post hæc annis contigit, ut secularis quidam nonnulla bona, quæ E monasterio donarat Conradus, sui juris esse contenderet. Quapropter coactus fuit Adelhelmus Abbas ipsum ablegare ad hominem, quo lis illa aut jure aut precario terminaretur. Conveniunt ergo in unum ambo, interque se conferunt momenta causæ ; dumque nil tale suspicaretur Conradus, alter, ira et diabolo instigante actus, sicam corripuit ; et beato Fratri letalia duo infligens vulnera, humi stratum suo in sanguine reliquit, ubi mox etiam expiravit Martyr, Virgo et Monachus, anno MCXXV.

dum tuetur jura cœnobii occiditur,

et miraculis claret.

4 Corpus in Montem-Angelorum delatum, medio in choro perquam honorificum tumulum accepit : quanta autem Conradi essent apud se merita testatus est Deus patratis ad sepulcrum miraculis, quæ narranda relinquo expertis intercessionum ejus suffragia. Nec homicidæ cessit impune perpetratum facinus ; sed brevi etiam ipse vindice gladio percussus occubuit. *Hactenus Murerus, cujus Theatrum ecclesiasticum, pridem expetitum, necdum ad manus nostras pervenit. A Murero sola fere brevitate discrepat Bucelinus, nisi dum dicit, quod Conradus,* officii specie comiter exceptus, inter simulatos amplexus, bino in latus utrumque inflicto vulnere est confectus anno Christi MCXXVI : *antea autem dixerat idem Bucelinus, quod* cum cœnobium prope Busch pagum moliretur *Conradus,* corruentibus mox quæ struxerat, locum a Numine reprobari doctus, indomiti tandem bovis ductu, repetitaque frequentius Angelorum music a aream, cui hodie cœnobium incumbit, delegit. F

MAJI T. VII. 31

D. P.

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 45

DE S. ANTONIO SEU ANTONINO,

ARCHIEP. FLORENTINO IN HETRURIA, ORD. PRÆDICATORUM.

EPISTOLA DEDICATORIA.

Illustrissimo et Eruditissimo viro, Antonio Magliabechi, Daniel Papebrochius, æterna cum Sanctis in gloria numerari.

Daturus vitam Sanctissimi Florentinorum Præsulis Antonii, *a quo Tibi nomen Christiano ritu datum sic meministi, ut ipsum habeas excitamentum virtutis; omittere nolui, quin primo in limine propositi operis palam facerem quantum me Tibi obstrictum agnoscam. Non tamen multa tua in me privatim officia ac beneficia recensebo ; quorum in animo meo recondi memoriam pro tua singulari*

modestia

AUCTORE D. P.

modestia mavis, quam enumerationem audire. Unum dicam, quod neque dissimulare tu vis, neque ego debeo occultare; inter plurimos, quos hoc de Actis Sanctorum opus, toto orbe Christiano, fautores habet adjutoresque, neminem esse, cui de propensissimo erga profectum ejus affectu primas cedere velis aut debeas. Neque sterilis hic Tuus affectus est: extendit sese per omnes operis hujus partes. Postquam enim R. P. Godefrido Henschenio mihique, sub annum MDCLXI *Florentiam appulsis, omnes publicarum ac privatarum bibliothecarum aditus patere fecisti, ex quibus ingens collectus fructus, tum aliis mensibus, tum hoc potissimum Majo proponitur; non desiisti, promptissima semper voluntate addere beneficiis beneficia, et quoties de Etruriæ Tuæ Sanctis occurrebat requirendum quidpiam, voluisti ad Te ut recurrerem; recurrentem vero ea quam ipse dederas libertate ac fiducia, juvisti solicite industrieque; maximam, qua apud bonos omnes et doctos patriæ Tuæ viros vales auctoritatem ac gratiam sic impendens ad singula, quæ desiderari a me contigit, monumenta litterarum varie abditarum, per amicos ubicumque positos investiganda, quasi nulla urgentior tibi cura incumberet. Igitur dum eximiam tuam, in omni disciplinarum cultiorum genere, eruditionem commendant alii; dum beneficam erga homines, ex quacumque natione aut professione, litteratos humanitatem extollunt laudibus; dum stupendam prorsus librorum auctorumque notitiam, in capacisssimæ memoriæ tuæ sinu, velut in vivente bibliotheca, digestam, admirantur; dum collectam apud Serenissimos Patronos tuos gratiam suspiciunt, velut ipsa superiorem invidentia, quia meritorum evidentia fultam; dum omni ex regione deferuntur Florentiam eruditissimi libri, nomini tuo, tamquam communis eruditorum Mæcenatis, inscripti; ego prætendo manibus Sanctorum plurium Vitas, a Te nobis submissas, atque imprimis hanc* S. Antonii, *nominis ac patriæ communione Tui; ipsum et omnes Sanctos, obtestans, ut Te nobis, ad sua Acta illustranda adjutorem tam strenuum, diu servent incolumem; et post multos demum felicesque annos, suorum gloriam meritorum, quorum sic gaudes eruderare ac propalare insignia, faciant coram intueri in cœlesti beatitudine quo aspiras, quamque Tibi differri patereris ægrius, nisi eam quadamtenus prælibare Te legendis his nostris commentationibus crederes. Vale, Amicorum, Amicissime: atque, ut facis, studia pro Sanctis suscepta, amare perge ac juvare. Ex Musæo nostro Antuerpiensi* MDCLXXVII, *Idibus Augusti.*

C F

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

ANNO MCCCCLIX

Florentiæ, in ecclesia S. Marci sepultus S. Antoninus,

*Inter alia Mediceæ pietatis ac magnificentiæ monumenta, quibus Florentinam urbem ornavit Co*smus, decreto publico pater patriæ *dictus (sicuti in ejus, anno* MCCCCLXIV *defuncti, epitaphio legitur) eminet Prædicatorum, arctiorem observantiam Professorum, conventus, S. Marci nuncupatus; cui is a se fundato dotatoque insignem etiam ecclesiam adjecit, anno* MCCCCLXIII *ab Eugenio IV Pontifice Maximo consecratam. Conventum istum* S. Antonius, *vulgatiori nunc nomine* Antoninus *appellatus, aliquando cum titulo Prioris rexit vivens; ecclesiam deinde sui sacri corporis deposito locupletavit, anno* MCCCCLIX *hoc* II *die Maji vita functus, postquam Florentiæ rem sacram annis tredecim Archiepiscopus administrasset, Sanctus adscriptus anno* MDXXIII *ab Adriano Papa VI. Bullam Canonizationis (quam hic præventus morte non potuerat publicare) evulgante Adriani successore Clemente VII. Is, post Romani Martyrologii recognitionem, sub Gregorio XIII curatam, eidem inscriptus legitur his verbis;* Florentiæ S. Antonini Episcopi, Ordinis Prædicatorum, sanctitate ac doctrina celebris. *Cum multo longiori elogio antea eum Martyrologio suo inscripserat Galesinius, brevius Maurolycus, et post Maurolycum Joannes Molanus in suis ad Usuardum additionibus, citatis auctoribus vitæ duobus,* Francisco Castellionensi, Canonico S. Laurentii in Florentia, et Vincentio de S. Geminiano, Ordinis Prædicatorum Procuratore Generali.

2 Maji adscriptus Rom. Martyrologio.

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 46

2 *Franciscus* apud virum *sanctum* fuit et domi ejus, ultra octavum annum; gestaque ejus singula aut bonam partem propriis oculis vidit auribusque hausit, *uti ipse præfatur in Vita quam intra annum ab obitu scripsit: quamque habemus MS. ex legendario Corsendonckano Canonicorum Regularium, impressam vero apud Leandrum Albertum lib. 3 de viris Illustribus Ordinis Prædicatorum. Utrobique quia obscura quædam erant, rursus eamdem nobis ex Florentino Conventus S. Marci autographo transcripsit D. Bernardus Benvenuti, rogatu Illustrissimi atque eruditissimi viri D. Antonii Magliabechii, officium suum existimantis curare, ut Sancti sui Patroni vita in nostro opere quam accuratissime ederetur. Dirigitur ea* Priori Fratribusque S. Dominici, conventus Bononiensis; et si quid minus apte minusque pro dignitate rei scriptum, *ignosci sibi petit auctor*, qui numquam hactenus ad scribendum accessit. *Facto autem semel scribendi*

Vitam scripsit Franc. Castelion. annis 8 domesticus

plurium postea aliarum auctor. NOT. 32

A *scribendi principio, composuit deinde Vitas aliorum Sanctorum ejusdem Ordinis, videlicet S. Petri Martyris, S. Thomæ Aquinatis, S. Vincentii Ferrerii, quarum jam meminimus Mensibus Martii et Aprilis; atque Antonii de Pedemontium; cum encomio S. Marci Papæ, et laudibus ecclesiæ Laurentianæ; quæ omnia, cum Vita S. Antonini eleganter descripta, continet codex a nobis visus in Bibliotheca prædicti Conventus S. Marci, exaratus anno* MDXLVII.

illi insignes additiones subjunxit Fr. Leonardus Ser-Uberti,

3 *Posthanc Vitam invenimus* Additiones quasdam, de vita et miraculis B. Antonii de Florentia, Ordinis Fratrum Prædicatorum, Archiepiscopi Florentini, factas per Fr. Leonardum Ser-Uberti de Florentia, de dicto Ordine Prædicatorum : *quas eo solicitius nobis transcribendas putavimus, et ab opusculo Francisci nullatenus abjungendas, quod ipso in prologo cum videremus promittere,* simplici sed veraci stylo, quædam alia, quæ B. Antonius sive in vita sive post obitum gessit, prout a fide dignis, *ac fere oculatis testibus,* accepit, *intra decimum ab exitu Sancti annum : idque ex voto, quo se Fabrianensis conventus Prior anno* MCCCCLXVII *obligarat, pro impetranda Fratris cujusdam apud se hospitis sanitate. In Additionibus anno* MDXVI *factis primo Processui in ordine ad Canonizationem,* in testimonium Leonardi... Rev. in Christo Pater D. B Benedictus Episcopus Vasionensis scit, quod Fr. Leonardus Ser-Uberti, quem novit, fuit vir doctus et bonus, fidelis, veridicus et legalis, atque observantissimus Religiosus. Idem de certa cognitione atque experientia testificantur Fr. Gregorius Orlandi de Mediolano, annorum LXXII; et Fr. Laurentius Nicolai de Uzano, annorum LXVI; ambo senes Patres Conventus S. Marci : *quorum testimoniis addit* Fr. Antonius Christophorus de Radda, *quod* fuit Secretarius Reverendissimi Generalis Ordinis; *et* Petrus Silvestri de Lapis civis Florentinus, annorum LXXXII, quod eum cognovit in seculo et in religione, et quod in seculo fuit Notarius publicus Florentinus, fidelissimus et vir optimæ famæ.

testatæ fidei scriptor;

uti et Franciscus præfatus.

4 *Hæc illi de Leonardo, jurati omnes : Francisco, in titulo MS. Corsendonckani datur encomium* Professoris eximii, et Græcis ac Latinis litteris excellentissimi : *eadem fere verba habentur in MS. Florentino ante Vitam S. Vincentii Ferrerii. Post vitam autem S. Thomæ, ab eodem, ut diximus, exaratam anno* MCCCCLXXII, eleganti et brevissimo, *ut præfertur Stylo idem Franciscus appellatur* sacræ Theologiæ Doctor, et in litteris Græcis atque Latinis vir sui temporis peritissimus, Canonicus S. Laurentii Florentiæ et Plebanus S. Appiani. *In Prologo ad B. Antonii Pedemontani* C *Passionem (quam servamus in diem* XXIX *Augusti, quando Ripolis, ubi corpus est, colitur) circa annum* MCCCCLXXV *exaratam, ipse suorum studiorum rationem reddens Franciscus, haud obscure ostendit, quam serio ad litteraturæ politioris artiumque liberalium cultum insignem sese applicuerit; quodque nonnisi* XXX *anno ætatis proximus, ad Sacerdotium, deinde ad S. Antonini Vitam scribendam, accesserit.*

Eamdem carmine fecit Ugolinus Verinus,

5 *Præter hos Vitam S. Antonini Carmine Heroico conscripsit Ugolinus Verinus, qui (utiin Catalogo Scriptorum Florentinorum asserit Michael Poccianitus) fuit* vir omnigena scientiarum varietate refertus : sed in edendis carminibus poeta ita eruditus, venustus, sublimis, gravis, exquisitus, diligens et accuratus, ut Ficinus ille magnus, Musarum Sacerdotem et bonarum artium promptuarium insigne, appellare non veritus fuerit : emicuit anno MCCCCXC, eaque singulari eloquentiæ puritate transmisit posteris, quibus se non tantum vatem sublimem, sed historicum singularem et Theologum admodum pium insinuat. *Poterunt hæc apud Poccianitum enumerata videri qualia, anno* MDLXXXIX *autographa servabantur Pisis apud Franciscum Verinum (Ugolini forsan ex fratre Francisco nepotem) Philosophiæ Professorem. Vitæ, quam* D *dixi, hoc offertur exordium :*

Antonii dum gesta volo Pastoris.

et alibi cum laude meminit Sancti,

6 *Idem in tribus libris de gloria, viris illustribus, nobilitate urbis Florentinæ, Laudem S. Antonini paucis attigit versibus; quos ex Ughello non pigebit transcribere, ad ingenii suo seculo laudatissimi specimen, cujus tractatum de Sancto hoc necdum videre nobis contigit : ibi autem hæc scribit.*

Temporibus nostris Antonius, alter Aquinas
Moribus, exemplo, scripto Thomasus habetur.
Infectos Cleri mores correxit et urbis,
Commissumque vigil Pastor defendit ovile;
Ne lupus insidiis caperet, vel ne improbus hostis
Incustoditas pecudes laceraret; et omni
Arte gregem morbo incolumem servavit ab omni.
Antoni, venerande Pater, quo carmine laudes
Percurram? meritas Tibi quas Florentia grates
Exolvat? Tu siderei novus incola cœli
Adsis, et patriæ tolle impia semina belli :
Tolle famem et pestem, et quidquid mortalis egestas
Sustinet, ut vigeat mens recta in corpore sano.

uti etiam Antonius de Alliis Ep. Vulterranus in Chronica,

7 *Denique* Rev. D. Antonius de Alliis, Episcopus E Vulterranus, *ab anno* MCCCCLXX *usque ad* LXXVIII *quo decessit,* in Chronica sua obiter Antonium Archiepiscopum memorans, paulo longius memoriam sui faciens protrahit sermonem, et refert virtutibus ejus ac sanctis moribus magnum testimonium veritatis, *uti dicitur post Summarium miraculorum, ex scriptis Francisci et Leonardi contractorum, ubi* supra duodecim testes testificantur ex cognitione certa, quod *quatuor hactenus nominati auctores* fuerint tales, ut fides indubitata et plena eorum scriptis sit adhibenda. *Verum nec Volaterrani Episcopi Chronica, nobis hactenus innotuit : nec si innotuisset, aliquid ab ea ut credo possemus discere, quod non distinctius et copiosius a Francisco et Leonardo referatur. Neque enim in Summario Processuum invenitur punctum vel unicum, quod illius chronicæ testimonio sigillatim confirmetur; uti nihil etiam in eodem occurrit, quod a Verini carmine fidem suam peculiariter accipiat.*

et Pius 2 in Commentariis.

8 *Sed Antonini laudatores referendo, nefas est præteriri Pium II Pontificem Maximum, cujus Pontificatus mense* IX *ad cœlos transiit Antonius, libro* II *Commentariorum illius his verbis descriptus :* Per idem tempus migravit in Domino Antoninus, ecclesiæ Florentinæ Archiepiscopus, Ordinis Prædicatorum professor, vir memoria dignus. Domuit avaritiam, conculcavit superbiam, libidinem prorsus ignoravit : potu ciboque parcissime usus est : non iræ, non invidiæ, non F alteri passioni succubuit : doctrina Theologica emicuit : scripsit plura volumina, quæ docti laudant. Prædicator acceptus in populo, quamvis scelerum insectator vehemens, correxit Cleri et populi mores, lites diligenter composuit, inimicitias quoad potuit ex urbe pepulit, proventus Ecclesiæ inter Christi pauperes distribuit, in cognatos et affines suos (nisi admodum inopes essent) nihil contulit, vitreis ac fictilibus tantum vasis est usus; familiam, quæ parva illi fuit, modicis contentari voluit, et ad philosophiæ leges vivere. Mortuo nobile funus ex publico ductum : in domo nihil repertum est præter mulum, quo incedere solitus erat, et vilem supellectilem : cetera manus pauperum asportavere. Civitas (nec vana putanda opinio est) ad vitam illum migrare beatam putavit.

Summarium Processuum pro canonizatione

9 *Primum hoc promeritæ canonizationis testimonium, præsagium vero ejusdem post annos* LXIII *perficiendæ, habuit Antoninus; cujus canonizationis Bulla, ut diximus, sub Clemente VII edita, meminit miraculorum,* quæ libello quodam impresso, ex ipso Canonizationis Processu per causæ Procuratorem fideliter excepta, et per

A per ipsum fideliter revisa atque collata continentur. *Libellum istum, anno* MDXIX *impressum in Italia verosimiliter, ex Hispania accepimus anno* MDCXLIX *a D. Waltero del Brugghen, Hanseaticarum Civitatum in aula Madritensi Actore. Continet is libellus primo Vitam Sancti, quam in annotatis ad Vitam per Franciscum et Leonardum scriptam vocabimus secundam; neque enim operæ pretium visum est illam hic dare:* tum Breve Summarium miraculorum in vita operatorum, *in articulos 49 distinctum; aliudque* de miraculis operatis post vitam, *articulorum 76, cum duplici appendice acceptorum a Francisco et Leonardo præfatis, et ex litteris quibusdam Neapoli submissis. Ex illo autem duplici Summario verbotenus desumpsimus* Analecta, *inferius sic danda, ut solus ordo noster fit, et testes plures ad singula longiori quandoque serie producti, ad pauciores magisque necessarios reducantur.*

cum brevi Vita.

unde hic edita Analecta

10 *Sequuntur denique in eodem libello* Nomina testium, et summarium eorum quæ *singuli* deposuerunt *in triplici examine duplicis Processus; quæ cum inutilem huic operi prolixitatem fuissent allatura, ab eo resecuimus; satisque habuimus, quidquid in eis reperiebatur, in Summariis miraculorum præteritum vel obscurius dictum, referre ad Annotata. Unum ex illis hic* B *proponendum, quia ad hunc prævium commentarium pertinens, suggerit in 2 Examine Testis vigesimus,* Dominicus olim Bernardi Dominici Mazzighi, nobilis civis Florentinus, annorum LXXIV; *dum* testificatur se vidisse quemdam librum de Vita et miraculis B. Antonii compositum per Ser-Baldovinum de Baldovinis, civem Florentinum et Notarium Archiepiscopi Antonii, hominem legalem, justum et bonum, et scriptum propria manu dicti Ser Baldovini: quem vidit tempore Innocentii VIII, *circa annum scilicet* MCCCCXC, quando tractari cœpit de canonizatione ipsius Archiepiscopi: *qui tamen liber* deperditus est, quoniam filia Baldovini commodavit cuidam Priori Cisterciensi, et non sibi restituit, *uti testatur illius maritus, Baldovini gener, qui* librum aliquando legit, scilicet Franciscus Albizi Lucæ, nobilis Florentinus, annorum LXXXV.

pro deperditis Baldovini Notarii scriptis,

11 *Peracta denique canonizatione S. Antonini (sic enim postea semper fere appellatus est) cupiens Clemens VII* Vitam et gesta ejus, quæ sparsa erant, aliquo adhibito ordine in unum corpus redigi; *mandavit ad faciendum* per Reverendum sacrarum litterarum Professorem, Magistrum ac Fratrem Vincentium Mainardum Geminianensem, ejusdem Ordinis Procura- C torem meritissimum, *uti legitur post eamdem vitam, una cum Officio proprio per eumdem Pontificem approbato, ad cujus calcem dicuntur omnia* Sedulitate Fr. Hieronymi Pomerii, Bachalarii formati almæ Academiæ Parisiensis, suæ professionis cultorum commoditati operam dantis, auctorique tamquam patri obtemperantis, cum nonnullis marginalibus Notatiunculis Vitæ superadditis, sanctissimi Præsulis gesta insinuantibus, ad amussim recognita et impressioni tradita anno a partu Virgineo MDXXVI, XX Januarii; suffragantibus expensis bonorum virorum Engelberti de Marnef, Macæ des Boys, et Nicolai Præpositi, Parisiis in via Jacobæa commorantium.

3 Vita jussu Clementis 7 edita cum officio

12 *Est Officium prædictum ex Romanæ Ecclesiæ usu ordinatum per tria nocturna, cum novem Lectionibus de Vita, uti olim consueverat in Festis Sanctorum: illudque recitaturis propositæ fuerunt Indulgentiæ: quod hic censueram in fine dandum, utpote in quo sint propria omnia; donec inspecto Breviario Prædicatorum impresso Parisiis anno* MDLV, *vidi iisdem fere omnibus Ordinem uti; nisi quod ex suo peculiari ritu absolvat Matutinum sub unico nocturno trium Psalmorum ac trium Lectionum; cum Officium per tria nocturna divisum Antiphonis et Responsoriis pluribus constet, ceterisque ad numerum tot Nocturnorum requisitis. Multo* D *minus visa est recudenda hic prædicta Vita, quoniam et apud Surium in Majo et apud Bzovium in Annalibus ad annum* MCCCCLIX *integra invenitur; nosque pro instituto nostro historicam veritatem lectori malumus ex ipso fonte hauriendam præbere, quam offerre eamdem quantulumcumque alteratam. Itaque etiam ex hac, quam tertiam Vitam dicimus, pauca dumtaxat inter Annotata libamus: de canonizatione deinde, Translatione, Reliquiis in fine agentes, totam de S. Antonino tractationem absolvimus.*

quod totum proprium factum ex eo quo Prædicatores utuntur;

AUCTORE D. P.

Vita vere recusa apud Surium et Bzovium.

VITA

Auctore Francisco Castilionensi, Sancti domestico per octennium.

Ex autographo Florentino Conventus S. Marci MS. Corsendonckano, et Leandro Alberti.

EPISTOLA DEDICATORIA.

Franciscus Castilionensis Presbyter, Priori Fratribusque B. Dominici Conventus Bononiensis salutem. Cum vitam reverendissimi Patris Fratris Antonii Archiepiscopi Florentini nuper conscripsissem, quæ, E propter gesta illius viri, præclara admodum, atque vitæ hominum, eo quod in se multarum virtutum exempla contineat, non parum utilis esse videtur: nullus mihi convenientior visus est, quam Tu Fratresque tui, cui hoc esset opusculum dirigendum. Nam cum locus vester sit inter alios Conventus istius Ordinis, tum vitæ atque observantiæ integritate, tum civitatis ac studii sacrarum litterarum nobilitate, non minus ob sanctorum Fratrum et eorumdem doctissimorum magnam copiam, maxime vero propter præsentiam sacrati corporis B. Dominici Patris vestri, toto Ordine illustris ac nobilissimus; ad vos sane pertinere potissimum videtur tantarum virtutum laudem celebrare. Ipse etiam Antonius tantum decoris tantumque ornamenti addidit Ordini vestro, tantum Religioni vestræ, quæ jam pene extincta erat, incrementi adjecit, tantum vel maxime Ordini vestro sua doctrina suoque exemplo profuit; ut numquam possit ejus memoria a quocumque vestrum satis pro dignitate celebrari. Habuistis enim in Ordine, ex quo conditus est, sanctissimorum virorum magnam copiam; habuistis Pontifices plurimos, etiam Romanos; habuistis doctores egregios, qui multa scripsere ad communem hominum F utilitatem: sed singuli pene singulis virtutibus ornati. In hoc uno viro certe sanctitas immensa, Pontificatus excellentia, cœlibatus sive ut ita dixerim virginitatis gloria, doctrina singularis et nostris temporibus accommodata, peculiari quodam ac divino privilegio convenerunt. Nihil sane huic viro nisi martyrii palma, quam tamen ex tolerantia multorum laborum ac corporis passionum merito sibi vendicare potest, defuisse videtur. Sed quid ad hæc explicando me extendo? cum jam ipsius vitam omnem audituri sumus: in qua non omnia quæ dici de eo poterant, neque ea qua decebat tantam rem naratione conscripsi: sed brevi, ne molestus fierem, eadem inepta, sat scio, oratione ejus gesta complexus sum. Unum te id, Pater optime, et Fratres tuos rogatos volo, ut hoc breve opusculum primum vos legere non pigeat; deinde aliis simul Fratribus vestris, qui per ceteras Italiæ civitates constituti sunt, cognoscendum; postremo vero in vestra bibliotheca conservandum custodiendumque recondatis, ut tanti viri exempla posteris quoque sint incitamenta virtutum. Si quid vero minus apte minusque pro dignitate rei scriptum est, in hoc veniam mihi dari postulo, qui numquam hactenus ad scribendum accessi; idque partim ex mearum rerum ac totius vitæ perturbatione, partim

Cur potissimum inscribat hanc vitam Conventui Bononiensi:

per ipsum aliis conventibus communicandam.

A. FRANC. CASTILION. DOMEST. EX MS.

A partim ex instituto fortasse non improbando faciendum putavit. Sin autem quodcumque in tantarum virtutum laudem cuipiam vestrum gratum jucundumque scripsi, id mihi, ad orationes suffragiaque Sanctorum Fratrumque impetranda, patrocinari postulo. Valete.

PROLOGUS.

Causæ quæ ad scribendam S. Antonini Vitam impulerunt auctorem,

Nonnullis rebus sæpenumero annexa est quædam, ut ita dixerim, vis officii atque honesta necessitas; ut ad certas res peragendas, non manu violenta compulsi, sed ipsa virtutis decorique necessitudine ita pertrahamur, ut a nobis omitti sine nefario scelere non possint. Hujusmodi est, si quis parentem ætate confectum ac pauperem suis opibus, cum id possit, enutrire contemnat: si quis item filiam jam nubilem, potius domi impudicam retinere, quam honesto viro nuptui tradere pertinaciter contendat: aliaque hujusmodi tam multa sunt, ut vix narratione longissima comprehendi possint. Hac ego decori honestique necessitate adductus, vitam sanctissimi viri Antonii Florentini Præsulis, qui hoc anno *a* ex hac vita migravit, litteris memoriæque mandare constitui. B Quamquam enim plures sint alii docti viri in nostra civitate, quibus et doctrina et ingenio facile cedam, qui rem hanc possent sententiis et amplitudine orationis illustrare; tamen quia apud virum ipsum fui, et domi ejus ultra octavum annum; gestaque ejus singula aut bonam partem propriis oculis vidi, auribusque hausi; ad me potius hoc onus officii, quam ad quemvis alium, merito deferri ac pertinere sum arbitratus. Est enim res digna memoratu, tum aliis de causis, tum vel maxime ut qualem nostra ætas produxerit virum intelligamus. Incredibileque est, ut his nostris temporibus, quibus omnis bene vivendi ac religionis norma labefacta ac pene destituta est, tot tamque excellentes virtutes in uno homine convenire potuissent. In eo namque omnis pietas divini cultus, omnis sacrarum Scripturarum certissima doctrina, omnis denique sanctissimæ vitæ lucidissimum exemplar situm erat. Hinc omnes Religiosi viri, sive Monachi sivi Presbyteri fuerint, sive etiam Episcopi, poterunt optimam vitæ suæ morumque disciplinam ac pie vivendi certam regulam adipisci. Hic enim vir, non tantum postquam e vita migravit, verum etiam et antea dum viveret, ab omnibus Italiæ populis omnique Romana Curia (de Prælatis loquor summisque Pontificibus) Sanctus appellabatur. De C hoc igitur viro ea quæ ipse vidi et quæ aliis verissimis testimoniis accepi, breviter atque concise dilucideque narrabo: aliis, qui majori dicendi vi majorique eloquentiæ artificio præstant, exornationem tantarum laudum amplitudinemque relinquo.

octo amplius annis ejus domesticum.

S. Antonii compendiosa laus.

ANNOTATA.

a *Annus hic computandus a morte, 2 Maji obita: nam num. 18 mentio fit Episcopi Spoletani, ut ad Cardinalatum* nuper *evecti, quod solum factum est anno* 1460, III *Nonas Martii.*

Placet hic addere titulos, quibus autographum Florentinum distinguitur, ab aliis transcribentibus prætermissos.

I De his quæ gessit in pueritia.

II De ingressu ejus in Ordinem Fratrum Prædicatorum, per manus Fr. Joannis Dominici in conventu S. Dominici de Fesulis, anno ætatis suæ sexto decimo.

III De sancta ejus conversatione in Ordine, et multis laboribus pro Ordine toleratis.

IV Qualiter Eugenius quartus beatum Fratrem Antonium fecit Archiepiscopum Florentinum. D

V Qualiter electionem de se factam ad Pontificatus gradum multis modis declinare conatus est.

VI Qualiter tandem B. Antonius, imperio Pontificis parens, electionem hujusmodi devotissime acceptavit.

VII Qualiter se gessit in officio Archiepiscopali, imprimisque de dispositione domus et familiæ suæ, et de suo et suorum victu.

VIII Qualiter se exhibuit in cura Pastorali quoad Deum, ad se, et ad subditos, et de ejus mansuetudine ac pietate ad omnes.

IX Qualiter in nocte ibat ad Matutinum ad ecclesiam Cathedralem, et suo exemplo negligentes Clericos excitaret.

X De fama sanctitatis ejus ubique ipso vivente diffusa: et qualiter morienti Eugenio Papæ IV Sacramenta ministravit: et quemadmodum Nicolaus Papa V eum in summa habuit veneratione.

Duobus aut tribus aliis titulis post hunc locus esse poterat, nolumus tamen aliquid de nostra ponere hic, ubi solum exhibemus id quod reperitur in MSS. codicibus quos sequimur. E

XI De libris ejus.

XII De morte ejus.

XIII De muliere sanata ad tactum sacri corporis.

XIV De exequiis ejus, et integritate corporis sui per multos dies, et de Indulgentia concessa visitantibus sacrum corpus: et de mirabili concursu populorum per eos dies, quibus inhumatum, sine ullo fœtore, perstitit sanctum corpus.

XV De quibusdam miraculis post ejus obitum subsecutis.

XVI Qualiter Leonardum Reatinum et filium ejus unicum, quorum salus desperabatur humanitus, B. Antonius plenæ sanitati restituit et saluti.

XVII De muliere a periculo partus liberata, cum prolis perfectione.

XVIII De Cardinali S. Sixti, in sua senectute et ægritudine meritis B. Antonii mirabiliter sublevato.

XIX De patre Luisi, domestici B. Antonii, ab infirmitate simul et amentia liberato.

XX De Nicolao de Sacchettis, cive Florentino, pene mortuo, meritis B. Antonii liberato.

XXI De quibusdam miraculis per eum adhuc viventem patratis. Et i de ferro congelato in fornace ardenti, quod ad benedictionem sancti viri igne resolvi ac fluere cœpit et fundi. F

XXII De Sacerdote ægrotante, orationibus B. Antonii liberato, apud Mugellum.

XXIII De muliere multis annis sterili, cui prolis fœcunditatem sua benedictione B. Antonius mirabiliter impetravit.

XXIV Conclusio operis dulcisque lamentatio de transitu Antonii, ejusque digna laus.

CAPUT I.

Acta Vitæ usque ad Archiepiscopatum susceptum.

Antonius, Florentina urbe oriundus, honestissimis *a* parentibus, patre Nicolao *b*, matre Thomasia natus est. Is multa solertia, plus memoria valuit; ingenio gravis, mitisque admodum ac taciturnus, statura corporis non magnus, ossibus ac nervis magis quam carne suffultus. In ipsa pueritia religionis studiosus, ecclesiam et auditionem divini verbi frequentabat: cœpitque jam tum orationi assiduæ contemplationique vacare: Ferturque adhuc puer ad

a b Nascitur Florentiæ honestis parentibus:

puer studio precandi tenetur,

A ad figuram Crucifixi, quæ in ecclesia S. Michaelis in horto, sic enim appellatur, sita est, longo tempore singulis diebus accedere consuevisse, ibique supplex ac genibus flexis diutius orare; adeo ut plurimi id cernentes admirarentur tantam esse in puero tolerantiam in orando, et in perseverando constantiam. Cum vero letaniæ ac processiones publicæ fierent, Fratres Prædicatores, quibus jam tum afficiebatur, multa cum gravitate ac modestia sequebatur. Numquam in ludo litterario, in quo supra coætaneos suos mirum in modum proficiebat, quidquam puerile a sociis, qui adhuc superstites sunt, in nostra civitate fecisse memoratur: erat enim jam tum in ejus moribus, sermoneque ac gestu corporis, præmatura senectus gravitasque immensa.

moribus supra pueriles præditus:

2 Cum autem ad pubertatis annos pervenisset, animum ad religiosam vitam capessendam convertit; motus, ut sæpius nobis narrabat, prædicationibus præstantissimi viri Fratris Joannis *c* Dominici, qui ex Ordine Prædicatorum postea, ejus virtutibus ita postulantibus, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis effectus est: cujus viri singulares virtutes atque doctrinam, imprimisque solertiam et acumen B ingenii summis in cœlum laudibus extollebat Antonius. Erat enim in eo magna divinarum Scripturarum cognitio, in interpretando solertia, in proloquendo facundia, in rebus agendis experientia, et in consulendo prudentia singularis. Ad hanc cum suscipiendi habitus causa accessisset Antonius (ille enim tunc Fesulis ecclesiam B. Dominici, ac eum Conventum, qui nunc extat, a fundamentis *d* condebat) visus est homini prudentissimo puer, acutus quidem ingenio ac bonæ indolis, sed ætate *e* tenellus: jubet illum adhuc aliquot annis exspectare, donec ad perferendam religionis austeritatem sufficiat.

CAP. II concionibus motus Fr. Joannis Dominici, c

d

e ab eodem admitti in Ordinem S. Dominici petit:

3 Et quoniam interrogatus ab eo, cuinam scientiæ aut facultati operam daret, respondit, se Decreti lectione plurimum delectari: Vade, inquit, cum totum Decretum memoriæ mandaveris, *f* tunc in ordine admitteris. Non ausim affirmare quid loquar (nam ipse Antonius numquam de se talia nobis narrasset) sed in signum singularis memoriæ, vulgo hæc de illo fama ferebatur. Dicitur enim adolescens tunc ab homine discessisse, transactoque anno ad eumdem, ita Decreto familiari effecto, rediisse, ut, C in quacumque ejus libri parte illum interrogasset, mirum in modum homini satisfaceret. Tum vero non jam repulsus, sed avidissime susceptus, sextodecimo ætatis suæ anno, assumpto B. Dominici ac Prædicatorum habitu, novum induit hominem *g* qui secundum Deum creatus est. Narravit nobis postea sanctus Præsul, mihi scilicet Marcoque Presbytero (cui summa dilectione, eoquod bonus ac fidelis magnoque sibi usui esset, afficiebatur; in cujus etiam morte, Defecit, inquit, baculus senectutis meæ) se, antequam ad Religionem accederet, voluisse de virtute sua periculum facere: cumque ab esu carnium abstineret, ut id parentes lateret, fingebat se sumptas de mense carnes consumere, quas postea clam sub discum projiciebat.

a quo rejectus quoad volumen Juris Canonici memoriæ mandasset,

f

anno ætatis 16 habitu donatur:

g

4 In ea vero Religione, quam mitis in Fratres carusque omnibus, quam dicto majorum obediens, quam orationi lectionique assiduus, quam denique earum observationum, quas Constitutiones appellant, observantissimus fuerit, non longa etiam narratione explicari posse confidam. Multa resecanda censeo, ne orationis longitudine legentibus molestiam afferam. Cognita igitur hominis virtute, statim a Patribus Ordinis ad gubernationem aliorum Fratrum assumptus est, multisque in locis Italiæ Prior effectus *h*, Romæ, Neapoli, Cajetæ, Cortonæ, Senis, Florentiæ, Fesulis; postremo etiam generalis hujus D Tusciæ Provinciæ Vicarius ac Neapolitanæ factus est *i*. In quo munere multos Italiæ Conventus ad veræ religionis atque observantiæ regulam reformavit, multosque annos magna cum diligentia ac severitate Provinciam gubernavit. Circumeundo civitates, pedes sæpenumero incedens; postremo vero, ætate atque corporis infirmitate confectus, asellum, imitatus personam Salvatoris, pro jumento habebat: ubi vero asellus aut itineris longitudine aut viarum hiemisve asperitate non sufficeret, majori robustiorique jumento utebatur. Tot vero tamque graves morbos in eo Ordine perpessus est, ut sæpius ad mortis periculum accessisse videretur. Herniam quoque ingentem magna cum molestia pertulit quamplures annos: quæ et postremo maximam morti ejus occasionem præbuit. Narrabat ipse Pater nonnumquam, quam multas variasque ægritudines perpessus esset, quot febrium genera, quartanamque imprimis longissimam: in phthisim etiam flecti ab omnibus in ipsa juventute putabatur. Sed ex his omnibus, aiebat, liberavit me Dominus: quippe qui ad majora servabatur. Transeo quam fuerit caritatis amator, et fraternæ salutis zelator ardentissimus, E recensere; non solum suorum Fratrum, verum etiam reliquorum omnium. Omitto dicere, quanto usui hominum ejus admonitiones, confessiones, prædicationesque fuerint: ad præclarum enim ejus facinus, qualem se scilicet in sua ad Pontificatum assumptione ostenderit, festinat oratio.

CAP. III variis virtutibus prælucet:

h

S. FRANC. CASTILION. DOMEST. EX HS varias in Ordine præfecturas obit, i

varios morbos patienter tolerat:

zelum exercet animarum.

5 Cum enim vacante Florentina Ecclesia, post mortem Bartholomæi de Zabarellis Archiepiscopi, Eugenius Quartus in demortui locum eum suffecturus esset; quamplures, partim de nostris civibus, partim de eis qui erant apud Eugenium, qui omnes maximis opibus maximisque favoribus gloriabantur, ad eam dignitatem consequendam maxima ambitione ferebantur: diuque vexatus Romanus Pontifex, pulsatusque undique precibus ac multorum pecuniarum pollicitatione (ut fertur) in ambiguo fuit, ad quemnam tale munus merito deferri posse videretur. Postulabant Florentini virum gravem, scientia virtutibusque ornatum, imprimisque civem suum: sed ad quem iretur, non facile reperiebatur. Ita novem mensibus ambiguus suspensusque animo Romanus Pontifex perseverat: cui tandem subjicientibus viris religiosis personam Antonii, cum jam antea virtutem hominis cognovisset, statim eorum F consiliis acquievit: et non multo post in Consistorio publico Fratrem Antonium, admirantibus cunctis ac stupefactis in exaltatione incogniti viri, Archiepiscopum Florentinum pronuntiavit: ut in illo id verissime Prophetæ dictum conveniret: Non est inventus similis illi, qui conservaret legem Excelsi. Erat tum forte Antonius in peregrinatione, et Neapolim visitandorum cœnobiorum gratia pergebat. Cumque in ipso itinere ad eum hæc esset fama perlata, cœpit vir sanctus statim de fuga cogitare, et a consueta via divertere proposuit. Ad mare Thuscum igitur iter dirigens, in Sardiniam properabat, quo ibi, ut postea intelleximus, incognitus latere posset. Hæc enim postea accepi a Nepote ejus Petro, qui hominem studiose quæritans, talia molientem invenerat.

CAP. IV Pluribus Archiepiscopatum Florentinum ambientibus,

designatus a Pontifice

Eccli. 44, 20

CAP. V

[illegible] fugam molitur:

6 Cumque Nepoti id nuntianti, conantique eum ad patriam revocare, ille se talem dignitatem unquam subiturum negaret, velletque a se Nepotem dimittere; ille vero nusquam ab eo se discessurum assereret; necessitate coactus, Senas a Nepote suoque comite Converso Ordinis deductus, cœpit quod fuga non poterat, voluntate firmoque proposito, huic de se sanctæ electioni contraire. Asserebat se tanto oneri minus aptum minusque idoneum esse: sed statim

a qua reductus recusat,

A. Franc. Castilion. Domest. ex MS. *deprecatur hujusmodi onus :*

A tim ad eum Apostolicæ litteræ perferuntur : significatur ei voluntas Pontificis ; mandaturque, ut quamprimum Fesulas ad Conventum S. Dominici se conferat : is enim locus non longe a mœnibus Florentiæ urbis situs est. Cumque illuc vir Sanctus, Apostolico dicto parens, devenisset, cœpit pro hac evitanda dignitate solicitus esse. Cives, qui ad eum frequentes, visitandi Pastoris sui congratulandique gratia veniebant, ut se tali onere liberum esse paterentur, orabat. Scribebat Eugenio litteras; aliasque itidem civium, imprimisque *i* Cosmi Medicis (qui tum in nostra civitate auctoritate atque opibus ceteros anteibat) ad eumdem summum Pontificem, de hoc suo firmo obnixoque proposito, conscribi litteras summis precibus impetravit. Sic omni qua poterat arte hujusmodi aufugere dignitatem nitebatur.

sed parens jussus,

7 At Romanus Pontifex, cum sciret se optimam de eo electionem fecisse ; cumque nullis persuasoriis litteris, quas plures ad Antonium dederat, videret hominem a suo proposito flecti posse ; tandem per litteras nonnullorum Prælatorum, imprimisque gravissimi maximæque auctoritatis viri, Dominici *k* Cardinalis Firmani, hanc suam omnino voluntatem irrevocabilemque sententiam esse declarari fecit. B Missisque ad eum omnibus super Pontificatu capiendo litteris Apostolicis, quidquid sibi pro illis offerri exsolvique consuevit, non modicam profecto pecuniam, libere condonavit. Tum demum Antonius, nullum jam cernens sibi subterfugium relictum, cum hanc summi Pontificis videret obnixam firmamque sententiam, hoc omnium suorum civium desiderium ; veritus ne voluntati Dei contrairet, quæ in his signis tam manifestis apparere videbatur ; decrevit ad se nonnullos venerabiles Sacerdotes, Abbatesque ac Prælatos fere omnes civitatis convocare, inter quos etiam nonnulli gravissimi civium adfuerunt. Qui cum ad eum Fesulas in unum convenissent, declarata primum summi Pontificis voluntate, cum singuli super ea rem ab eo sententiam dicere requisiti, ad id oneris suscipiendum hortarentur; tum demum omnes, ut simul cum eo preces Deo orationemque facerent, exoravit. Qua peracta, Deum hominesque testatus id contra voluntatem suam fieri, prostratus in terram totus, impositum a Sede Apostolica onus suscepit. Videres tum lacrymas in maxillis omnium singultusque frequentes ac gemitus ; cum præ dulcedine tanti facinoris virtutisque suavitate omnes commoti essent. *l* In hoc imitatus est vir sanctissimus antiquos nostræ fidei Patres. Nonne Ambrosium, Nicolaum, Martinum, aliosque majores nostros, in quibus erat sanctitas immensa, hoc itidem fecisse memoriæ proditum est? A quibus hic C noster Pontifex, cum in ceteris mihi non impar illis fuisse videatur, vitæ scilicet sanctimonia, doctrina et exemplis, in hujus etiam dignitatis contemptu, quam illorum virtuti haud dispar fuerit facile demonstravit.

Cap. VI *mandato Pontificis cum Clero communicato,* *et fusis prece ac lacrymis dignitatem capescit,* *imitatus exemplum Sanctorum Episcoporum,*

8 Ingressum vero civitatis, non in equo (ut mos esse ferebatur) sed pedes, non prætermissa tamen solenni processione reliquoque apparatu, qui ad religionem pertinebat, faciendum instituit. Cumque primo *m* diluculo Missam celebrasset extra civitatem in ecclesia *n* S. Galli, tum magna cum solennitate atque omnium exspectatione civitatem ingressus, primum ecclesiam S. Petri majoris, mox inde nudis pedibus *o*, ecclesiam Cathedralem ut mos est accessit. Postremo observatis consuetis cæremoniis satis fatigatus, antequam cibum sumeret, se domum recipere : ibi plures Prælati, cum nonnullis civibus qui Archiepiscopatus custodes appellantur, pro dignitate accepti.

solenni cum pompa sed pedes Florentiam ingreditur.

D

ANNOTATA.

a *Vita* 2 Ingenuis, nobilibus et orthodoxis parentibus, unicus legitimus natus. *Vita* 3 *addit*, anno salutis MCCCLXXXIX, Urbano VI Pontifice, Venceslao Cæsare.

b *Eadem Vita* 3. Nicolaus pater, vir probatis moribus, tabellionatus collegio (quod in urbe Florentina non contemnendo loco habetur) quater præfuit.

c *Eadem Joannes Dominici laudes brevi hoc encomio carptim perstringit* : Is ille est, qui primus collapsas vitæ regularis observationes (quæ absumptis Patribus in vasto illo infandæ luis incendio ac pestilentissima contagione, quæ sub annum MCCCXLVIII contigit, prorsus conciderant) in aliquam spem ac lucem dicendo et agendo revocavit ; tanti a Gregorio XII habitus, ut Ragusinam illi primum Ecclesiam crediderit, inde etiam in Cardinalium numerum cooptaverit. Mox apud Constantiam, ubi de tollendo schismate, quod tres Pontifices ducere videbantur, totius Ecclesiæ et Christianorum Principum consensu agebatur, egregiam laudem reportavit, dum summopere contendit, ut Gregorius (cujus ille partes tuebatur) Pontificatui cederet : tandem a Martino V (qui, depositis vel cedentibus ceteris, summa orbis consensione Pontifex in ea Synodo declaratus fuerat) ad convellendam Boemorum hæresim, quæ tunc serpere incipiebat, legatus in Pannoniam missus, Budæ diem suam obiit *anno* MCCCCXVIII, *uti scribit S. Antoninus, vel potius anno* MCCCCXX, *ut habetur in Vita, quam prologo et exordio mutilam edidit Leander Alberti lib.* 3, *integre ex MS. Conventus Florentini S. Mariæ Novellæ descripta nobis dedit Franciscus Redi, Medicus et Patricius Aretinus, auctore Joanne Carolo Florentino Ord. Prædicatorum ad Franciscum Berlingherium fratrem, ubi etiam dicitur in suburbano eremitarum S. Pauli templo insigni sepulcro traditus.* Ferunt autem, *inquit idem auctor*, in eo templo ad ejus venerabile corpus prodigia fieri multa, plurimasque ibi imagines adstare, prodigiorum testimonia referentes, quæ meritis hujus viri fideles sunt consecuti. *Dedi igitur operam ut etiam ex Hungaria discerem, num alicunde venire possem in notitiam certæ diei, ad quam Vita ea referretur; aut firmius aliquod publici cultus testimonium, quam quod hic ex mera fama profertur : sed hactenus nihil comperi quod suaderet huic operi inserendam Vitam, cujus interim hanc notitiam volui hic lectori proponere : cumque porro remittere ad Leandrum præcitatum vel ad Sigismundum Ferrarium, de rebus Hungaricæ Provinciæ sui Ordinis parte* 2 *lib.* 1 *cap.* 26 *et seqq. eadem prolixe describentem.* E F

d *Addunt Vitæ* 2 *et* 3, dum regularem Ordinis observantiam reformaret. *Absunt autem Fesulæ Florentia, ut ait Vita* 2, duobus milliaribus, *eædemque* jam funditus interierant *cum ederetur Vita* 3.

e *Eadem* 3 *Vita*, cum gracili esset corpusculo, et magis ossibus et nervis quam carne suffulto.

f *Vita* 2 Nos, inquit Joannes, scholares Canonistas in Ordinem nostrum non admittimus, nisi universo Decreto memorato : tu ergo, fili, ita facito : deinde poteris ad nos securior redire.

h Et Cortonam mittitur, *inquit Vita* 3 (cum novum cœnobium Fesulanum nondum esset absolutum) regularibus disciplinis imbuendus sub viro integerrimo Laurentio Rupefracta : id viculi nomen est in agro Pisano unde oriundus erat *Laurentius : de Cortona autem Etruriæ oppido egimus* 22 *Februarii ante Vitam B. Margaretæ.* Exacto *deinde* anno juravit quod Religiosi solent, Fesulani cœnobii nomine, quamquam Cortonæ constitutus : unde demum Fesulas

A sulas reversus est. *Omittitur in hac 3 Vita ætas habitum assumentis, quæ in 2 Vita sic exprimitur :* Tredecim annis in seculo transactis, deinde in religione Prædicatorum quadraginta quatuor annis perseveravit. *Placet magis annus* XVI *hic a Castillionæo expressus.*

h *Vita* 2 Senas *et* Florentiam *præponit* Cortonæ, *et addit* Pistorium, *alibi præteritum : in quo conventu dicit Vita 3 Laurentium Antonini institutorem conditum,* poscentibus opem non denegare salutarem : *quem etiam* longa vita functum, epistola adhuc extante, prosequutus *sit Sanctus.*

i *Quia infra num.* 28 *laudatur Cosmus, quod* in Antonii promotione, sua suorumque postponens commoda, utilitati publicæ consulendum putavit; *ideo auctor Vitæ 3 hoc loco scribit, quod* quamquam *Antonii* adactus precibus litteras *ad Eugenium* dedit, ut eo fasce levaretur ; clam tamen, ne quem alium præficeret, calentius et ex judicio perscripsit.

k Dominicus Capranica, *a Martino V in Schismate Episcopus primum Firmanus, dein et Cardinalis secreto nominatus, ab Eugenio IV palam declaratus fuit, titulo sanctæ Crucis in Hierusalem.*

l Gesta hæc, *inquit Vita* 3, esse constant ad Kalendas Martias.

B m Post natalitium Divi Gregorii solennem diem, qui ad secundam Quadragesimæ Dominicam eo anno cecidit, *ut habet eadem* 3. *Recte : modo intelligas ipsam Dominicam secutam esse post festum S. Gregorii, scilicet* 13 *Martii, cum Pascha anno* 1446 *agendum esset* 17 *Aprilis, ita ut τὸ* ad *sumatur pro* immediate ante *sive* juxta.

n *Ea* portæ civitatis accubat, *secundum eamdem Vitam.*

o *Nudipedem ingredi voluisse putat auctor Vitæ* 3, quod ea via, quæ ab Albitiis ibi habitantibus Albitia dicebatur, D. Zenobium, Florentinum Præsulem, filium mulieris Gallicæ ab inferis olim revocasse, secum animo reputaret : *quod miraculum legetur in ejus Vita* 25 *Maji.*

CAPUT II.
Eximiæ virtutes S. Antonii in administratione Archiepiscopali.

CAP. VII

Omnem a re familiari luxum proscribit,

Hic jam majori ingenio majorique quam in me sit facundia opus esset, ad id scilicet explicandum, C quanta cum sapientia, quo studio, qua vigilantia, qua justitia, qua mansuetudine, qua denique omnium hominum admiratione tredecim annis Pontificatum gesserit. Primum omnium domi familiam modestissimam habere voluit, eamque non magnam, sed quæ vix officiis necessariis satisfaceret. *a* Omnemque pompam omnemque luxum a victu vestituque suo et suorum eliminans, nullam habuit supellectilem, nullum apparatum, non aurea vasa, non argentea, non canes, non equos ut plerique Prælatorum faciunt; unum tantum parvulum *b* mulum, qui etiam ei dono datus fuerat, domi pro extrema necessitate retinebat. Aiebat non decere Prælatum bona pauperum in nutriendas bestias aut in quemvis alium superfluum luxum consumere. Duobus primo Vicariis, qui jus dicerent; deinde, cum duo controversiam sibi invicem afferre viderentur, uno tantum utebatur; eligebatque virum, quem probum peritumque potissimum arbitrabatur, cui pro labore annuo centum aureos mercedis nomine de suis bonis dari jubebat, Procuratori triginta, aliisque domesticis ministris, de quo convenerat præmio, satisfieri integerrime, curabat. Nemo fuit apud illum, qui non sibi satis superque factum esse coram omnibus profiteretur. Procuratori soli omnium colligendorum fructuum proventuumque ac totius rei familiaris

ministros interim suos liberaliter ac perhoneste tractans.

administrationem relinquebat, reliquam Pastoralis curæ solicitudinem sibi reservabat. Universam æque familiam, quam sæpe numero in timore Dei vivere hortabatur, optimo victu, secluso tamen semper luxu superfluo, pasci jubebat. D

A. FRANC. CASTILION. DOMEST. EX MSS.

10 Ipse cibis communibus vescebatur, in hisque minime curiosus : semper enim quid quaque die comesturus esset penitus ignorabat; quod ei apparabatur apponebaturque, sumebat. Omni sexta feria quadragesimalibus cibis pro se omnique familia uti, jejuniumque servari mandabat. Jejunium quoque Adventus Domini singulis annis, velut in Religione faciebat, servare consueverat. Quo etiam tempore nonnunquam ovis, ingravescente ætate, pro corporis imbecillitate utebatur. Jejunia vero Ecclesiæ nulla penitus, nisi morbi gravissimi causa, reliquisset. Lectioni divinæ, quam in mensa semper habebat, ita erat intentus, ut nullum posset lector verbum minus recte proferre, quod non statim ejus correctione emendaretur. Diceres hominem, non ad cibum, sed ad lectionem accessisse. Cœna ejus aut nulla aut brevissima erat. Surgebat noctu semper, adeoque solicite, ut signum matutini officii Cathedralis ecclesiæ præveniret. Cumque divinum officium cum suis Clericis, magna cum attentione et mentis elevatione, persolvisset; reliquum quod erat temporis, usque ad horam diei tertiam, lectioni sacræ aut componendis libris, de quibus paulo post verba faciam, tribuebat. Hora tertia Missam *c* celebrabat, quam nunquam nisi magna urgente necessitate reliquisset. Celebrata Missa, quod reliquum erat diei totum in curæ Pastoralis solicitudine, in audiendisque his qui multi diversis de causis ad eum ibant, usque ad seram noctem, præter id temporis, quod necessitati corporis condonabat, consummabat.

victum suum ad leges paupertatis accommodat :

ad mensam sacra lectione se pascit :

CAP. VIII

Clerum ad matutinum officium prævertit :

E

c

11 Neminem inauditum, nec vilissimum quemque a se dimittebat. Satisfaciebat omnibus quantum in se erat, quippe qui audiendo patientisssimus ac respondendo mitissimus esset. Tanta enim ejus ingenio insita erat humanitas, ut neminem etiam domesticum ministrum unquam quavis de causa in quovis errato acerbe reprehenderet, ut ne paululum quidem irasci aut excandescere posse videretur. Dixerat olim, cum esset in ordine, cuidam ex Fratribus suis admodum carissimo, si Superior quempiam in aliquo errato asperius castigasset, non id ex animi perturbatione, sed ex violentia quam sibi inferebat, effecisse. Nullis denique vexabatur injuriis; nullis F contumeliis, nullis jacturis movebatur : omnibus humanus, affabilis omnibus, ut de illo id verissime dici posset, quod de Moyse in libro Numerorum scriptum est : Erat enim Moyses vir mitissimus super omnes Num. 12, 3. homines, qui morabantur in terra. *d* Confluebant ad eum omnes causæ civitatis, nedum Clericorum sed et laicorum plurimæ : qui de communi consensu eas in illum, tamquam in optimum ac justissimum cognitorem, rejiciebant. Singulis vero diebus religiosis viris quamplurimis domus ejus referta erat, qui partim eleemosynas (omnia enim bona sua in pauperes distribuebat) partim de rebus dubiis certissima verissimaque ab eo judicia reportabant. Tanta enim erat in eo sacrarum litterarum cognitio, tanta consuetudo, tanta denique in consulendo experientia, ut non solum cives, verum et advenæ plurimi, Principes ac Prælati, de rebus gravissimis ejus sententiam plurimi facerent. Ob quam rem etiam antea Frater Antoninus consiliorum appellari ceperat : sic enim ut plurimum diminutive, antequam Pontifex fieret, vocari consueverat.

Omnium causas benigne audit

omnibus placidum se præbens.

d

Cognominatur a præstantia in suggerendis consiliis :

12 Quod si quis libros ejus, quos de omni doctrina sacra magnis voluminibus conscripsit, perlegerit; dicet tantam in eo homine fuisse sapientiam, ut merito totius Italiæ, quin potius, juxta Evange- Matt. 5, 13

libros conscribit :

 licum

A. FRANC. CASTILION. DOMEST. EX MSS.

A licum dictum, tamquam sal et condimentum quoddam totius terræ dici posse videretur. Siquando vero ex illo negotiorum tumultu dabatur aliqua vel parva requies; statim ad studium divinamque lectionem vel orationem revertebatur. *vacuum negotiis tempus precationi impendit :* Multa enim alia præter Officium usitatum dicere consueverat : nam Psalmos pœnitentiæ dicatos cum letaniis, Officiumque Beatæ Virginis, quamvis in festo duplici, nullo die dicere prætermisisset. *insignis cultor Divæ Virginis,* Bis saltem in hebdomada Officium mortuorum cum novem lectionibus, et in festis solennibus integrum Psalterium *e* dicere usitaverat. Quodque multa admiratione dignum est, nihil unquam legendo, sed omnes penitus Psalmos memoriter recitabat. Hoc enim ii qui cum eo psalmodiam dicebant, experimento didicerunt. *et castigator sui corporis :* Asseruit etiam mihi unus ex suis veteribus familiaribus, se potuisse animadvertere, illum se nonnumquam flagris verberare consuevisse : et hoc ex quo ad Archiepiscopatus dignitatem assumptus est.

13 Illud sane in eo magnæ gravitatis magnæque prudentiæ signum erat, quod nulla erat tam magna negotiorum perturbatio, quæ ei ad divinarum rerum speculationem tædium remoraretur; adeo nulla molestia perturbatus, summa pace ac quiete interna animus fruebatur. B Dederat mihi sanctissimus Pater egregiam quamdam monitionem, litterisque aureis sententiam conscribendam : *imperturbatum in omnibus negotiis animum servat :* cum enim molestiam Pastorales curæ ac tantam diversorum negotiorum perturbationem solus apud illum detestarer : Non est, inquit, possibile plerisque mortalium ac fere omnibus, ob eam quæ ex rebus hujus seculi consurgit solicitudinem, aliqua pace ac quiete sedati animi perfrui; nisi ipse sibi aliquem secretum occultumque mentis secessum reservaverit, ad quem nec negotiorum molestia, nec curarum solicitudo, nec omnium rerum agendarum quæ foris sunt, perturbatio penetret; quo, negotiorum cum exercitatio cessaverit, statim omni passione nudatus animus, tamquam ad arcem quamdam et ad hominem, quem Paulus interiorem appellat, confugiat : ad quod consequendum magna aiebat arte opus esse. *sedulo Archiepiscopale munus obit :* Cumque ipse hac sedati animi pace ac quiete frueretur, nullum tamen Pastoralis dignitatis officium omittebat, nullam sacrorum locorum ac sanctimonialium mulierum *f* visitationem, nulla Missarum solennia, nullas altarium consecrationes aut calicum seu sacrarum vestium benedictiones prætermittebat : quibus in rebus omnes consuetas cæremonias diligenter accuratissimeque observabat.

14 In Ordinationibus vero sacrorum Ordinum, C itidemque in ecclesiarum collationibus seu confirmationibus, nihil muneris penitus accipi, aut a se aut a suorum quoquam, patiebatur. *ab acceptandis muneribus abhorret :* Aiebat id genus commercii haud quaquam ab eo avaritiæ crimine, quæ simonia nuncupatur, alienum esse. Sic etiam reliquis in rebus ab omni munere immaculatas innoxiasque manus conservabat. Non amicitia, non odio, neque prece, neque precario (ut Poetice *g* utar verbo) a recti judicii quam novisset semita divertebat. Erat tamen cum illa severitate summa bonitas misericordiaque conjuncta; eaque in delictis Sacerdotum potissimum utebatur; idque agebat ut nec impunitum crimen relinqueret, nec etiam ad vivum putridum vulnus penitus resecaret. *Clerum reformat :* Tantumque sua industria, suaque solicitudine factum est, ut Clerum, quem satis inhonestum satisque deperditum omni genere flagitiorum acceperat, satis modestum satisque emendatum relinqueret *h*. A multis quoque erratis cives suos, maximeque a commerciis usurariis revocans, *usuras tollit :* multos ad rectam vivendi normam perduxit. Cœperat primo, in ipsis primordiis sui Pontificatus, singulis Dominicis diebus ad singulas civitatis ecclesias accedere, ibique populo qui affuisset salutis monita ac divinum proferre sermonem D consueverat. At postea cernens id jam vilescere, cum simul huc alii plures egregiique divini verbi oratores accederent, decrevit in alium rectius operandi usum id tempus consumere.

15 Sic vir sanctus omnia sui muneris officia magna cum diligentia majorique caritate prosequebatur : *arduos et molestos labores pro grege suo subit :* nullum vitans laborem, nullum periculum, non frigora, non æstus, non pluvias observabat : omnes etiam robustissimos juvenes in tolerandis laboribus anteire videbatur. Accepi ego, ab uno ex ejus domesticis ministris, illum, cum per agros ad Ecclesiarum *i* visitationes accederet; cum sub ardenti sæpius sole ad opus inceptum exire consuesceret; nonnumquam compressos remoratosque gemitus, dum equum ascenderet, edere consuevisse : quos, ex latenti, ut, ille existimabat, mala valetudine vehementique corporis dolore inflictos, comprimere ac dissimulare non poterat. Cumque ille vellet sanctum virum in ipso itinere remorari, et ad modicam vel parvi momenti requiem hortaretur, Perge modo, aiebat, nostrum iter prosequamur. CAP. IX Illud sane intactum non præteream, quod egomet in eo viro singularis patientiæ signum conspexi. E

16 Cum enim tribus fere annis ante obitum ejus relatum fuisset ei, Clericos in majori ecclesia minus attente minusque religiose Officia matutina celebrare; *præsentia sua clerum ad decentem celebrationem matutini Officii excitat:* cœpit ipse singulis noctibus ad ecclesiam Cathedralem, imponendæ modestiæ causa, accedere. Cumque quadam nocte magna vis ventorum ac pluviæ, ex hiemis asperitate, omnia perturbaret; accessimus duo Presbyteri, ego et Marcus, de quo prius verba feci, ad antiquum Patrem, ut illum ab incepto itinere illa tantum nocte retraheremus. Cumque in sententia permaneret, cœpit ego audacius adversari, asserens senectuti ejus illud incommodum algoris ac pluviæ (non enim est unita Cathedrali ecclesiæ domus Episcopalis) maximum detrimentum afferre posse. *senex nulla ab hoc tempestate retardari se passus.* Cumque itidem renitenter dicerem; Nonne heri ac nudiustertius hoc egisti, Pater? hanc tantum cœpto operi noctem interpone, quo te a tanti rigoris ventorumque flantium tempestate conserves. Tum ille testimonium Apostoli, tamquam pro contrario sumens argumento : In fame, inquiebat, et siti, in frigore et nuditate. Cumque me, tamquam imbecilliorem, ad remanendum hortatus esset; ipse, ad susceptum jam munus prosequendum, properavit.

ANNOTATA. F

a *Vita* 2, Familiares non ultra sex, in quibus unum ad minus sui Ordinis regularem, habere voluit.

b *Inter testes ultimo examine productos*, Ven. P. Fr. Angelus de Caduceis, Ordinis Minorum de Observantia, Vicarius seu Guardianus Fratrum conventus S. Salvatoris ad montem, extra mœnia Florentinæ urbis, ann. LXVII, *deponit*, quod mula pluries sibi data, pluries ab eo fuerit vendita, ut pretium pauperibus daret.

c *Eadem addit :* et Dominicis aut festis etiam in cantu.

d In 2 *Exam. Testis* 5 D. Petrus qu. Paganelli Francisci de Talanis, ann. LXXXIV, dicit de mira mansuetudine Episcopi, ex certo experimento in se facto, cum litigaret cum eodem Archiepiscopo, super collatione ecclesiæ S. Mariæ de Accone, ipsi testi collatæ a Patronis: in qua numquam potuit videre ipsum vel in modico turbatum, quamvis ipse esset subditus ejus, et cum superiore ausus litigare.

e *In* 3 *examine Testis* 96, Fr. Matthæus Marci de Florentia, vir venerabilis vitæ, ann. LXX, *ait*, quod ter in qualibet hebdomade totum dicebat Psalterium.

A f *In* 2, Joannes olim Jacobi Fei de Ridolfo, civis Florentinus Testis 27 ann. LXXV, addit quod in reformatione cujusdam monasterii omnes moniales ad observantiam et vitam communem redegit, quæ prius separatim et proprietarie vivebant.

g *Nescio quod hic* Poeticum verbum *innuat auctor: ecgraphum nostrum,* Neque prece neque precario, *forte* pretio : *sed malui sequi lectionem Leandri.*

h *Fortitudinis in corrigendo Clero exemplum hoc habe. In* 3 *Exam.* Nobilis Robertus Laurentii Francisci de Michis, Testis 34, ann. xc, dicit quod juvenem Presbyterum nobilem propria manu totonderit in ecclesia usque ad dimidium, imponens ei ut reliquum usque ad eam mensuram compleret, nec ausus fuerit præ sanctitate ipsius contraire. *Fuisse cum tali ex causa mortis incurreret periculum in Vita 3 sic narratur.* Sacerdos Ciardus, vir fama et moribus perditissimus, cum ad tribunal Præsulis citaretur, falcato gladio se accinxit : mox in Episcopium profectus, exerto ferro Antonini caput, qui solus tunc in sella quiescebat, petiit, ut discissum bifariam ad usque dentes aperiret : sed flexu capitis, dum ictum vitat, sellæ tergo gladius inhæsit. Ciardus, furore ebrius, ob id impressum capiti vulnus putans, ex Episcopio in proximam se domum proripuit, ex B muliercula latibulum ad præsentem casum rogans, necubi occiso Præsule caperetur. Femina, ad sceleratum facinus inardescens furore muliebri, accepto subsellio perfregit caput Sacerdotis et expulit; qui statim fuga versus Fesulas arrepta, seu metu actus et post culpam resipiscens, ad Ducciam in divi Michaelis cœnobiolo, accepto habitu Minorum, vixit innocentius. Antonius tantum abest ut in Ciardum quoquomodo desævierit, ut etiam maxime exhilaratus sit, occasionem illi præstitam ad ineundam vitæ melioris formam.

i *Vita* 3, Omnia sui Episcopatus templa, non per Vicarios, sed ipse visitavit, quibus Fesulanam quoque ac Pistoriensem diœcesim adjecit quibus ut Metropolitanus præsidebat. *Vita 2 addit,* Ad quod etiam munus cum paucissimis equis accedebat, contentari faciens suos modicis expensis et simplici victu. In visitationibus et judiciis primam admissionem criminum mitissime corripiebat, secundam durius; tertiam et deinceps durissimus ac pene inexorabilis vindicabat, nullaque spe aut timore a correptione poterat amoveri. Quæ tamen omnia, cum summa justitia judicaret, tanta cum caritate temperabat, C ut non rigorem sed caritatem exercere videretur, unde voluntarios ad correctionem plurimos inducebat.

CAPUT III.

Acta S. Antonii in Episcopatu et legationes.

CAP. X Opinionem sanctitatis apud omnes obtinet,

His tantis tamque egregiis virtutibus effectum est, ut magnum sibi sapientiæ nomen, magnamque sanctitatis auctoritatem, non solum apud cives suos, verum etiam apud omnes Italiæ populos, apud nobilissimos Principes ac Romanæ Ecclesiæ Prælatos compararet. Summa erat populi erga eum reverentia, summa pietas, magna de ejus sanctitate opinio. Quacumque illum transeuntem intelligebant, accurrebant omnes, simulque genibus flexis pronique in terra, majores pariter et nobilissimi civium atque optimates pro benedictione ab eo suscipienda flectebantur. *a* A summis vero Pontificibus non solum amabatur, verum summa reverentia summaque veneratione dignus esse ducebatur. Eugenius quartus, qui cognita hominis virtute illum ad eum dignitatis gradum vocaverat, paulo post ut eo copiosius frui posset, Florentia illud ad se Romam accersivit. Erat enim Pontificis summi, ut fertur, intentio, majori eum honestera dignitate : fecissetque voto satis, nisi paulo D post morbo præventus diem *b* obiisset. In qua ægritudine Antonium semper ægrotanti assistere, et per manus ejus sacrosanctæ Ecclesiæ Sacramenta extremamque Unctionem suscipere voluit. Non minori cum dilectione aut reverentia Nicolaus quintus, qui in Pontificatu successit Eugenio, prosecutus est. Integritatem autem atque hominis sanctitatem non solum admirabatur, verum et aliis prædicabat; diciturque hoc fuisse ex Nicolai summi Pontificis ore prolatum : Non minus, ait, ego Archiepiscopum Florentinum Sanctorum catalogo adhuc vivum adscribendum putarem, quam Bernardinum mortuum, quem ego multis verissimisque testimoniis, omni approbante Ecclesia, Canonica celebratione *c* decoravi. Magnum profecto verbum atque immensæ sanctitatis testimonium : idque non in Bernardini detractionem, sed in laudem Antonii, prolatum fuisse judicamus.

a

auctoritatem apud summos Pontifices :

Eugenio a moriente assistit :

A. FRANC. CASTILION. DOMEST. EX MSS.

b

a Nicolao 5 vivus catalogo sanctorum dignus judicatur;

c

18 Constituerat etiam idem summus Pontifex, ut appellationes causarum et judiciorum, quæ a sententia ipsius Archiepiscopi fierent ad Sedem Apostolicam, in Romana curia non admitterentur, *d* Existimabat enim, quod judicasset vir sanctus nulliuscumque judicio infringendum esse. Nil tum ab Apostolica Sede petiisset Antonius, quod non sive pro se E sive pro quovis alio facillime impetrasset. Quin etiam cum in quadam penuria civitatis nostræ, postulata primo a summo Magistratu acceptaque pecunia publica, famelicam plebem ac pauperes Jesu Christi pavisset Antonius; cum perdurante caritate annonæ suis sumptibus proventibusque Episcopatus, qui exiles admodum sunt, supplere non posset, a Nicolao Papa pro pascenda plebe magnæ pecuniæ *e* subsidium impetravit : neque id semel tantum, sed sæpius a summo Magistratu consecutus est. Complectebantur illum pari caritate parique benevolentia Prælati omnes ac Reverendissimi Romanæ Ecclesiæ Cardinales : imprimisque vir magnæ auctoritatis ac virtutis, Dominicus sub titulo sanctæ Crucis Ecclesiæ Romanæ Cardinalis Firmanus, qui de se post *f* obitum magnum integritatis ac sanctitatis nomen posteris dereliquit. Quid dicam de *g* Petro sub titulo S. Marci, qui Eugenii Pontificis nepos fuerat? Quid de Joanne *h* sub titulo sancti Sixti? Quid de eo, qui nuper sub titulo sanctæ Sabinæ *i* Cardinalis effectus est, tum vero Episcopus Spoletanus erat? Quo F amore ac mutua inter se caritate, maxime ob similia studia, amplectebantur, consulebatque sæpe alter alterum in rebus dubiis? Quid de reliquis Cardinalibus loquar? quibus ita carus erat, ita benevolentia devinctus, ut omnes sancto viro rem gratam facere summo gestirent desiderio.

d

a quo et privilegiis donatur,

ac pecunia ad sublevandam annonæ caritatem :

e

variis Cardinalibus in amore est

f *g* *h* *i*

19 Neque hoc ex officiosa Antonii ambitione provenerat : nemo enim hominum erat qui minus eo ad gloriam et ad excellentiam dignitatum accenderetur. Non pecunia, non laude hominum, non vituperatione, non voluptatibus ullis movebatur Antonius : non habitum *k* Ordinis sui, non animum, non faciem aut vultum in dignitate mutarat: cupiebatque potius, ut sæpius ex ejus ore audivimus, si licuisset ad suam reverti monasticam cellulam, quam ad altiora transcendere. Memini ego cum quidam ei satis impudenter, brevi eum Cardinalem futurum adulandi gratia dixisset, tum ille : De scrobe, inquit, ac propinqua morte nobis, non de majori gradu ac exaltatione, meditandum. Cumque alio itidem tempore alius eum sanctitatis nomine appellasset : Sancti, inquit Antonius, in Paradiso habitant, nos autem peccatores in terra.

In dignitate ad humilitatem aspirat.

k

20 Post obitum vero Nicolai, *l* ad Calistum tertium; qui in Apostolica Sede ei successerat, a summo Magistratu nostræ civitatis legati Romam missi sunt,

l

A. FRANC. CASTILION. DOMEST. EX MSS. legatus Florentinorum nomine Calixtum 3 adiens,

A sunt, inter quos, ut legationi adderetur auctoritas, Antonius primo loco electus. Collegæ autem ejus Giannotius Pandulphinus equestris ordinis, Otto Nicolinus Jurisconsultus, Antonius Ridulfus et Joannes *m* Medices. Qui cum Perusio iter facientes Romam magno apparatu pervenissent, statuta die in Consistorio publico ad præsentiam Pontificis admissi sunt. *n* Quo in loco, qui et personarum auctoritate et magna hominum etiam doctissimorum frequentia celeberrimus erat, talis fuit ad summum Pontificem oratio Antonii, tanta verborum ac sententiarum venustate, tantaque gestus ac vultus gravitate vocisque sonoritate prolata; ut stupentibus omnibus, non jam Theologus aut Orator, sed missus e cœlo Angelus prolocutus esse videretur. Tangebat in ea oratione abstrusa mysteria, sententiasque gravissimas adjecerat : quæ omnia nunc enumerare, cum adhuc ipsa extat oratio, superfluum judico.

gravissime apud illum perorat:

21 Qua ex re id factum est, ut cum Antonius magnum antea civitatis nostræ nomen majori tum gloria majorique auctoritate illustrasset; ad successorem Calisti *o* Pium Secundum Romanum Pontificem, eodem legationis officio fungi summo itidem volente Magistratu cogeretur. Nec fuit ea legatio priore deterior, aut apparatus aut personarum dignitate, in qua etiam elegans ac gloriosa fuit oratio Antonii. Fuerunt autem collegæ Antonii in hac secunda legatione Angelus Acciajolus Equestris Ordinis, Loysius Guicciardinus, Petrus Pazius, Guilielmus Rucellarius, Petrus Franciscus Medices *p*. Qua vero benevolentia ac dilectione Pius Papa ex tam parva, quam in illa legatione cum eo habuerat, consuetudine Antonium complexus fuerit, quamque de ejus sanctitate opinionem conceperit, indicavit postea in obitu ejus decretum ejusdem summi Pontificis, quam rem paulo post seriosius enarrabo. Illud sane ad maximam Antonii laudem cessisse videtur, quod cum Pius Papa in ipsa prima assumptione suam vellet Curiam Romanam, in quibusdam minus decenter minusque honeste usitatis, reformari; et ad id curandum aliquos ex gravioribus Cardinalibus constituisset, quos Reformatores Curiæ appellavit; Antonium quoque illis socium, tamquam optimum ac prudentissimum virum, adjecit. Sed ea reformatio majori urgente necessitate tunc intermissa, et in aliud majoris quietis tempus dilata est.

eodem munere apud Pium 2 functus,

B

ab eo ad reformandam Romanam curiam designatur:

22 Cum etiam Fredericus Imperator, qui Romam ad coronam *q* Imperii capiendam profectus est, ad Italiam adventare diceretur; elegit summus Magistratus nostræ civitatis Antonium legatum, qui Imperatori obviam fieret : sed Antonius, jam senio atque imbecillitate confractus, id honoris ad alium deferri maluit. Hæc dico, ut intelligamus qualis erat de prudentia Antonii deque ejus facundia opinio. Neque profecto falsa : nam ut cetera omittam, in quibus eloquentia Antonii demonstrata est, illud sane silentio prætexendum esse non censeo, quod, cum ex legatione quam ad Calistum habuit in patriam cum collegis reversus esset Antonius; cumque ad summum Magistratum, ut de more est, functæ legationis rationem redditurus accessisset (totum enim legationis pondus ei incubuerat) talis, tam longa, tam dilucida, tamque recenti memoria fuit eorum quæ gesserant in legatione copiosa enarratio, ut a divino potius quodam quam ab humano ingenio oratio illa habita esse videretur. Eoque id magis animadverti, quo omnes qui tum aderant plurima admiratione maximoque stupore perculsos esse conspexi. In utraque enim legatione sancto viro comes fui, et secretarii officio functus.

similem legationem apud Fredericum Imperatorem obiturus excusat

C

Senatum Florentinum libere redarguens,

23 Neque vero usquam, etiam in rebus magnis, deerat Antonio animi magnitudo. Quod tum maxime patuit, cum etiam Magistratum summum nonnullis in rebus coram redarguere ausus est. Idque potissimum fecit eo tempore, quo Franciscus *r* Patavinus qui nunc est Ferrariensis Episcopus, tum vero Eugenii Thesaurarius, huc missus, ab ipso summo Magistratu, pro vindicandis redimendisque nonnullis nostrorum civium, qui Romæ detenti erant, velut obses captus est. Erat tum forte extra civitatem visitationis causa Antonius : qui cum hanc rem accepisset, magna ad urbem festinatione properavit, summumque statim Magistratum adiit, magnaque detestatione, quod per illos factum erat, redarguit. Clamabat tum summo Magistratui Antonius, Non licet, quavis de causa, viro ecclesiastico violentiam afferri. Quod nisi ab incepto destitissent, gravissimam in eos excommunicationis sententiam publicasset. *s*

D

immunitatem ecclesiasticam tuetur:

24 In principio quoque sui Pontificatus non minore laude dignum operatus est facinus. Cum enim quadam die visitandarum ecclesiarum gratia civitatem perambularet, ventum est ad quemdam locum ubi cives multi publice ad talorum alearumque ludum convenerant Quod cum vidisset vir sanctus, illuc accedens, præcedente Cruce, summa cum detestatione omnia ludi instrumenta subvertit. Cum vero subsequentibus annis subito in civitate nostra ludus novus, per quem sortes fiebant, exortus esset; in quo non tantum nostra, verum et Romana civitas infecta erat, adeoque deperdita, ut omnis pene populus, relicto artium exercitio, illuc ad perdendam pecuniam privatamque substantiam se converteret; tanta fuit Pastoris industria, ut sicut repente advenerat ludus detestabilis, ita repente penitus extinctus esse videretur : quod etiam Romæ postea summus Pontifex ad imitationem Antonii tolli jussit. Ex qua re unum id bonum consecutum est, quod cum quidam in nostra civitate Sacerdos ex illis sortibus aureos mille lucratus esset, intercepit eam pecuniam Antonius, ac pauperibus erogavit : erat enim tunc quoque plebs famelica in nostra civitate. Non defuit etiam tum Antonio magnitudo animi, cum sordidissimum hominem ac detestabile caput Joannis Cavini, quem hæretica pravitate infectum deprehenderat, non approbantibus id multis civibus, flammis concremandum esse adjudicavit. Quid vero in hac extrema positus ægritudine, in qua etiam decessit? quibus verbis, quo animo ecclesiasticam immunitatem tutabatur? Cum enim per publicos Magistratus lata lex esset, in qua contra Canones Clericorum patrimonia tangebantur; audebat dicere, se etiam in summum Magistratum, nisi ea lex abrogata fuisset, excommunicationis sententiam, quin et si opus esset, in universam civitatem se interdictum ecclesiasticum immissurum.

noxios ludos tollit,

E

eoque acquisitam pecuniam in pauperes erogat :

hæreticum flammis addicit,

Senatui censuras minatur.

F

ANNOTATA.

a *Additur in Summario num.* 9, existimantes non posse malo habere, qui a Sancto Dei benedici merentur.

b *Obiit* Eugenius IV *anno* 1447 23 *Februarii Romæ, cui succedens* Nicolaus V *(ut habetur in Vita* 2 *num.* 14) multis precibus Antoninum in Romana Curia retinere conatus est : ille autem Ecclesiæ suæ Florentinæ adesse cupiens, cum bona tandem Nicolai gratia rediit ad sponsam suam.

c *Colitur S. Bernardinus* 20 *Maji, canonizatus anno* 1450.

d *In Summario num.* 20 *allegantur ipsius Nicolai circa hoc litteræ, in forma Brevis productæ et registratæ in primo Processu,* ubi eum mirabiliter laudat de sanctitudine vitæ et Dei timore.

e Summam videlicet quingentorum ducatorum auri, *ut ibidem dicitur.*

f *Obiit* Cardinalis Firmanus *anno* 1456.

G

A g Petrus Barbus, *Eugenii ex sorore nepos Cardinalis creatus primum Diaconus Card. S. Mariæ-novæ, postea Presbyter tit. S. Marci, ac demum anno* 1464 *Pontifex Paulus II.*

h Joannes de Turrecremata, *ex Magisterio sacri Palatii ad Purpuram evectus ab Eugenio IV.*

i Berardus Herulus *Narniensis, ab an.* 1448 *Episcopus Spoletanus, dicitur ab Ughello et Ciacconio per Pium II Cardinalis lectus* 1460 5 *Martii : ergo intra primum ab obitu Sancti annum, quando hæc Vita est scripta.*

k *Vita* 3 Splendidiorem nullum in vestitu cultum quam soleret, factus jam Pontifex admisit. *Unde in* 3 *exam. Testis* 4 Blasius Pauli ann. xc. dicit de Rege Hungariæ, de visu, qui ex habitu vili spreverat Archiepiscopum, non eum cognoscens : sed audito nomine quod fuerit ille, debitus restitutus honor. *Porro Uladislao V, anno* 1458 *successit Matthias, ut dubium esse non possit quin hic de Ladislao agatur, qui in comitatu Friderici Imperatoris an.* 1452 *potuit venisse in Italiam, immediate antequam postulanti Hungariæ restitueretur.*

l *Suffectus est Nicolao V* Calixtus III *anno* 1455 8 *Aprilis.*

B m Joannes Medices, *Cosmi primogenitus, ex quo nulla posteritas.*

n *In* 2 *Exam. test.* 35 Bernardus Caroli de Gondis, de auditu a fide digno relatore, dixit : quod dum Legatus Florentinorum, obedientiam Papæ laturus, accessit ad Urbem ; Pontifex, viso Antonio assurgens, illi obviam factus, sanctitatis suæ odore ac fama illectus, et amplexatus est eum in osculo sancto. *Quod tamen utrum ad hanc pertineat, an ad sequentem legationem, non facile definiveris.*

o *Suffectus est Calixto III* Pius II *an.* 1458, 18 *Augusti, ante Pontificatum Æneas Sylvius Piccolomineus Senensis.*

p *Addit Vita* 2 *num.* 14 Totaque Curia et ipsa urbs ad eum visendum et pro Santo venerandum uniformiter accensa properabat, nec secus quam Florentini transeuntem, genuflexionibus venerabantur.

q *Hanc* Fredericus *cum Eleonora conjuge accepit* 19 *Martii* 1452.

r Franciscus de Lignamine, *Ferrariensis Episcopus creatus an.* 1446 *mense Augusto; cum autem Antonius eodem anno mense Martio Episcopatum inierit, apparet quod primis statim mensibus res hæc acta sit.*

C f *Huc spectat quod in Vita* 3 *refertur his verbis :* Octoviri (is Magistratus Florentiæ, quamquam non supremus, vitæ et necis imperium habet) duos forte Sacerdotes, in crimine deprehensos, ac noctu a satellitibus captos, cum diluxisset, ad Episcopium clangentibus tubis deduci ad Præsulem imperarunt; satis esse pœnarum sumptum rati, quod eos publica ignominia affecissent : si quid acrius essent commeriti, esse ab Episcopo castigandos. Antoninus mirum quam moleste tulerit : dimissis vero Sacerdotibus, quos tunc puniri non esse commodum putavit, statim ad publicas supremi Magistratus ædes proficiscitur (est namque ubi Octo-viri quoque sua judicia exerceant) cumque ubi assederant, igne quodam justitiæ percitus, ad eos irrupisset ; temeritatis gravissimæ coarguit : tum esse illos anathemate illaqueatos, seque nexibus quibus se irretissent non expediturum [pronuntiavit] : irent Romam, summum Pontificem adirent, ad eum esse rem totam devolutam : discerent imposterum aut nullo pacto, aut certe consideratius alienas causas tractare. Erant Octo-viri, quamquam lapsi fuerant, non tamen ingenio perdito et complorato. Ubi Antistitis constantiam cognoverunt, conscientia ducti, supplices litteras, quibus expediri se petebant, ad Pontificem dedere. Qui cum se totum relaturos ex Curia putarent, ecce Pontificiis litteris jubentur, uti Antonium convenirent, ac ultro supplices fassi culpam, pro canonum institutis anathemate solverentur. Antistes, quoniam publice peccaverant, zona collo indita ad fores templi jussit procedere : atque ibi, spectante populo converberatos terga, vinculo excommunicationis liberavit. Ea res vix dici potest quantum omni sexui, omni ordini terrorem, præ sui magnitudine, incusserit. D

A. Franc. Castilion. Domest. ex Ms.

CAPUT IV.

Aliæ virtutes S. Antonii, libri conscripti.

Facultates egenorum necessitatibus impendit,

Sic merito eum, ut summæ virtutis virum, verebantur omnes; colebant ut Patrem, ut sanctissimum virum adorabant. Neque id immerito : erat enim universorum civium patronus quidam ac pater patriæ, qui omnibus prodesset, neminem læderet, omnemque substantiam suam pauperibus erogaret. Neque id parce, aut minutim : centum enim aureos in festis Paschalibus in pios usus et necessitates pauperum distribuere consueverat, præter quotidianas eleemosynas. Nihil sibi reservabat, nihil post se in morte, nisi necessariam eamque parvam ac tenuem suppellectilem dereliquit. E *a* Ædificandi quoque curam aut solicitudinem numquam habuit : Hoc successoribus, aiebat, meis faciendum relinquam. Verumtamen cum non parvis terræ motibus *b* universa esset Florentina civitas conquassata, in restaurationem domorum, itidemque in aliis condendis novis ædificiis, ita postulante necessitate [multum] consumpsit.

a et reædificandis domibus terræ motu prostratis. *b*

quem subsecuta ingens tempestas magnam stragem edit,

26 Et quoniam terræ motuum mentionem fecimus, adjiciendum est illud portentum, quod apud Castellum S. Cassiani, quod a nostra civitate octo millibus passuum distat, biennio post terræmotus illos contigisse conspeximus. Nam in vigilia S. Bartholomæi Apostoli, summo mane, in ipso crepusculo, talis tamque vehemens fuit aeris perturbatio, tanta ventorum procella, ut nullæ nedum arbores aut virgulta, sed nec ædificia quidem stare possent. Evulsæ sunt radicitus quercus ingentissimæ, aliæ truncatæ, pinus quoque grossissimæ per medium fractæ ac distractæ sunt, vastatique sunt agri arboribus. Sed neque domus ullæ tantam tempestatem perferre potuerunt : omnium tecta eversa ac dispersa, nonnulla etiam integra sublata, et longo spatio de loco ad locum translata sunt : pleraque ædificia penitus ad terram prostrata : occisi etiam multi F promiscui sexus viri ac mulieres, ac ruinis oppressi. De pecoribus nihil loquor, cum in ea procella illud sane poeticum dici posset,

Cum stabulis armenta trahit

Intacto tabernaculo in everso templo.

Facta est igitur tum magna arborum, domorum, atque hominum strages : illudque profecto multa admiratione in ea ventorum perturbatione dignum est, quod cum quædam ecclesia magnam ex ea procella ruinam fecisset, corruentibus aliis undique muris ac parietibus, solum tabernaculum corporis Domini intactum ibidem illæsumque permansit, magnum sane nostræ fidei argumentum. Fuit autem ea rerum perturbatio ex ventorum commotione, sine aqua primo ; mox subsecuta est ingens pluvia, nihilque in eo turbine salubrius fuit, quam brevitas temporis : nam octavo fere horæ spatio perduravit. Breve etiam terrarum spatium per latitudinem occupavit, non enim integros mille passus complexa est : per longitudinem vero magis magisque ad quinquaginta millia passuum plusve protracta est; et a Tyrrheno, ut fertur, mari elevata, per Vulterranum agrum ac Florentinum, ad Fesulanum usque pervenit *c*. Res sane magni portenti, ac nostris temporibus inaudita. *c*

A. FRANC. CASTILION. DOMEST. EX MSS.

A *sui negligens* *d*

27 Erat vero Antonius (ut jam ad illum redeamus) ut in aliis accuratus, ita sui commodi aut cultus corporis negligentissimus, adeo ut post menses multos ad commutandas, plenas sordibus ac pediculis, tunicellas *d* et caligas vix compelli posset. Quin etiam id, quod ab uno ex ejus Fratribus admodum illi familiarissimo accepi, non tacebo. Sunt enim quæ nunc a me scribuntur de Antonio, viris gravibus et his qui jam solido, ut ait Apostolus, utuntur cibo, (Heb.5, 14.) maximæ ædificationis causa ac magnæ sanctitatis exemplar: quid vero filii hujus seculi de hisce rebus sentiant parvi facimus. Aiebat autem Frater ille, Antonium quadam vice cum cibum sumeret petiisse, ut fit, vinum sibi misceri. Cumque Frater ille cyathum, in quo paulo ante urina fuerat, abluere et mundum reddere festinaret; Sic misceto, inquit Antonius, nam lotum illotumque esse nil refert. In quo B. Francisco simile quid fecisse apparet, qui cinerem ferculo immiscuisse dicitur, ne vitio gulæ tangeretur.

ex vase urinario bibere non abhorret:

28 Ut vero sui aut voluptatis negligentissimus, ita erat æqui justique diligentissimus observator *e*. Ab eo quod semel bonum rectumque esse noverat, B nullis multorum magnorumque civium precibus flectebatur. Sic tandem cives omnes illum admodum verebantur et amabant plurimum. Quin hæc fuerunt Cosmi multa cum sapientia verba prolata, qui ut opibus ita et prudentia ceteros civium anteire discebatur: Magnæ, aiebat, fuerunt hac tempestate nostræ civitatis calamitates, majora pericula locorum, pestis, inediæ, terræmotuum, in primisque occultarum seditionum: quæ omnia, meo judicio, nostram evertissent civitatem, nisi Pontificis nostri merita orationesque restituissent. O, præclara ac sapienti viro digna sententia! Is etiam, nuper in successore *f* Antonii, sic prius in ipsa Antonii *g* promotione, sua suorumque postponens commoda, utilitati publicæ consulendum putavit. Illud sane non est prætermittendum, quod ad perfectam Antonii gloriam pertinere videatur: Nihil enim deest, ut Propheta ait, timentibus Deum. (Ps. 33, 1) Si enim Antonio tabulis testamentoque dignitatem suam cuipiam legare licuisset, neminem ei qui sibi in Pontificatu successit præponendum indicasset: eum enim rectum doctumque virum existimabat, cujus etiam judicio in dubiis variisque sententiis sæpius utebatur. Sed de hoc alias. Nunc ad Antonium redeamus. Qui cum jam septuagesimum ætatis annum attigisset (tredecim enim, ut diximus, annis Pontificatum gessit, ad quem, cum quinquagesimum septimum ageret annum, assumptus est) febri quadam lenta correptus, C quam phlegmaticam plures Physici appellant, non vehementi sed longa ægritudine laboravit. Cumque cœpisset morbus ingravescere, vehementiorque eum febris vexaret; accessi ego ad lectum, in quo jacebat; conabarque, ut fit ægrotis, ipsum amantissimum Patrem consolari, simulque bonam spem et convalescentiam pollicebar. Ad quod vir sanctus: Fiat, inquit, voluntas Dei. Et paulo post subjunxit Prophetæ verba, quæ scribuntur in Psalmo: (Ps. 30, 10) Dies, inquit, annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni: quasi prævidisset vitæ suæ terminum, cum ad eum jam ætatem, ut paullo superius diximus, pervenisset. Imposuerat etiam non multo antea extremam manum ingenti libro magnoque volumini, quam *h* Summam appellavit. Quam longo tempore, magno labore, multoque artificio conscriptam (ut paulo post docebo) non ad meatus siderum naturæque occultas vires demonstrandas, sed ad dandam edocendamque salutis scientiam ediderat: quæ in edocendo timore Domini, cum perceptione mandatorum ejus ac operis consummatione, posita est. In quo libro quidquid ad considerationem speculationemque sacratissimæ theoriæ, quidquid ad nobilissimarum virtutum acquisitionem, quidquid denique ad beate beneque vivendi usum pertinere videatur dilucide sapienterque conscriptum est. Nihil ibi prætermissum, nil obscure, nil concise mutilateque dictum; eaque de causa magno eum volumine necessario conclusit. Non enim de universalibus tantum rebus scripsit: verum etiam ad particularia quæque descendens, ad hunc nostrum vivendi usum et ad singularem quamdam humanæ vitæ operationem, doctrinam accommodavit.

multas a patria calamitates arcuisse creditus:

f *g*

ægrotans mortem prædicit:

ante quam non multo tempore summam suam perficit: *h*

D *ejus laus*

30 Quam etiam quinque partitam esse voluit. Et in prima parte de anima in genere, deque ejus nobilitate ac de immortalitate animæ disputavit, de infusione ejus in corpore, de ejus potentiis quæ extrinsecus sunt, de intellectu ac voluntate, de passionibus animæ, item de causis peccati, de peccato ac nocumento ejus, item de septemplici genere legum, cujus principium est: Quam magnificata sunt opera tua Domine, et: Vade ad formicam o piger. In secunda parte; de septem vitiis in specie, et de eorum ramis, imprimisque de superbia eorum capite: et in primo titulo tractavit de simonia et usuris diffuse, in secundo de restitutionibus, item de juramento ac perjurio, item de voto ac transgressione voti, E postremo de infidelitate ejusque generibus; quæ incipit, Tu contribulasti capita draconum in aquis, tu confregisti capita draconis. In tertio de officiis cujusque hominis, cujusque conditionis, de omni arte atque usu vivendi, utilissimum sane opus: quod etiam de statibus hominum appellavit. In quo etiam de censuris, de excommunicatione scilicet, suspensione et interdicto atque irregularitate copiose pertractavit: item de septem Ecclesiæ sacramentis: quæ incipit: Adstitit Regina a dextris tuis in vestitu deaurato circumdata varietate. In quarta vero parte de septem virtutibus, quatuor cardinalibus tribusque theologicis; de gratia Spiritus sancti in genere, de septem donis: et in dono pietatis adjecit quadraginta sex sermones de Beata Virgine Maria: incipit: Benedictionem dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus Deorum in Sion. In quinta vero historiam a principio orbis conditi usque ad tempora sua complexus est: quæ incipit: Loquar propositiones ab initio.

CAP. XI *Et divisio in partes.*

31 Alios itidem breves libellos quosdam Latinos, *i* nonnullos Hetrusco sermone conscripsit, ut Sacerdotibus minus doctis aliisque idiotis personis consuleret: in quibus, omissis argumentorum disceptationibus, nudas conclusiones brevitatis causa F conscripsit. In illo vero magno opere, quam quinquepartitam Summam esse diximus, nihil omnino dixit, quod non multis rationibus, maximisque argumentis, omniumque etiam approbatissimorum Doctorum Augustini, Hieronymi, Gregorii, Ambrosii, Thomæ, aliorumque testimoniis atque auctoritate confirmatum protulerit; adeo ut nemo umquam in tanto opere quidquam minus recte, minus elimate aut imprudenter prolatum redarguere potuerit. In qua re illud sane multa admiratione dignum est, eum hominem, qui prius in Ordine suo, in continua ac maxima suorum administratione; deinde in Pontificatu, in maximis negotiorum ac rerum agendarum perturbationibus constitutus fuerit; potuisse tot librorum volumina, tam variis materiis conscripta, tot Doctorum ac sacrorum Canonum testimoniis et auctoritate firmata conscribere.

i *alii libri ab eo conscripti*

inter gravissima per totam vitam negotia.

ANNOTATA.

a *Vita* 2 *num.* 20. Spolia morientis valorem quatuor aureorum non attingebant, nec in eis pretiosum aliquid, præter cochleare unum argenteum, quo electuaria

A electuaria seu medicinalia sumere solebat, inventum est. *Pius II mulum addit, quo vehi solebat.*

b *Scipio Admiratus hist. Florent. lib.* 22 *ad an.* 1453 *asserit,* 28 *Septembris de nocte inchoatos motus, toto mense Octobri sæpe repetitos fuisse.*

c *Idem lib.* 23 *ad an.* 1456 *describens hanc tempestatem, nonnullos eventus notabiles strictim attingit, eosque ait in unum librum diligenter collectos a* Joanne de Rucellariis : *qui fortasse abbreviato nomine is est, cujus filium aut nepotem ex fratre Catalogus scriptorum vocat* Joannem Oricellarium, *sub Clemente VII clari nominis Poetam.*

d *Ecgraphum nostrum* Fornicellas.

e *Exemplo sit quod Bernardus Caroli de Gondis præcitatus dixit,* quod cuidam concubinario, nolenti dimittere peccatum suum, noluit Antonius prædium Archiepiscopale, quod jam reciderat iterum ad libellum, *transacto scilicet locationis termino denuo elocandum,* concedere : sed abstulit ab eo, et duobus ejus filiis legitimis reddidit, hac conditione ut nihil ad patrem perveniret.

f Orlandus Bonarlius : *hic fuit Palatii Auditor, designatus die* II *Maji,* vir pauper, verum doctus et justitiæ tenax, *uti eum Pius ipse describit lib.* 2
B *comment. suorum : sed cum ex tam insperata promotione erectus esset in certam expectationem Cardinalatus,* adeo spem illam arripuit, ut numquam ad se nuntium ex Curia venientem viderit, quin sibi allatum pileum existimaret : atque idcirco creatis postea Cardinalibus, cum sui nullam factam mentionem intellexit, mœrore confectus in morbum incidit, ex quo mortuus est. Pius amicum occidit, dum honestare contendit : adeo parum est quod mortalibus ex sententia cadit. *Obiit Orlandus anno* 1462, *natus Florentiæ : cujus etiam Vitam per modum Epistolæ scripsisse dicitur Castilionensis in Catalogo scriptorum : nos eam Vitam non vidimus. In eo præ aliis poscendo Cosmi prudentia laudatur : interim per urbis suæ Vexilliferum Barnardum Gerardi, Florentini postulantes Florentinum sibi Præsulem dari, maxime commendarant juvenem nobilem. Nicolaum Iannozzi, Pandolphini filium, qui postea a Leone X Episcopus Pistoriensis et Cardinalis creatus est.*

g *Auctor Vitæ* 3 *hujus integritatis mercedem divinitus acceptam facit duos summos Pontificatus, in Cosmi posteritatem collatos, in Leone scilicet X et Clemente VII.*

h *Vita* 2 *num.* 6 *minutius adnumerat titulos singu-*
C *los : fuit autem* Summa Doctrinalis *hactenus explicata, Argentinæ anno* 1496 *tribus tomis impressa per Joannem Gruninger cum amplissimo Repertorio. Quæ sequitur pars sub titulo* Summæ historialis, *habetur uno grandi tomo impressa primum Norimbergæ an.* 1484 *per Jacobum Koberger, deinde Lugduni an.* 1527 *per Jacobum Myt.*

i *Numerantur in Bibliotheca Gesneri :*

Opus de eruditione Confessorum, impressum Memmingæ anno 1483. Capita sunt 49.

Tractatus de Censuris ecclesiasticis, de sponsalibus et matrimoniis, impressi olim Lugduni.

Summa casuum conscientiæ lib. 4, *quam hic præcipue designari intelligo; una cum sequenti opere.*

Summa Confessionis, quæ tres libros complectitur, quorum primus subdividitur in tres partes, secundus dicitur Interrogatorium, tertius est de Restitutionibus. Venetiis impressa in 16 anno 1572.

Sermones de tempore liber I.

Sermones de Sanctis liber I.

Catalogus scriptorum Florentinorum nihil proponit ut vulgari lingua scriptum ab Antonino, quia tale forsan nihil amplius superest : eorum autem, quæ hactenus enumerata etiam ibi adnotantur, omnium archetypa in bibliotheca S. Marci asservari *ait; iisque præponit,*

D *alibi non nominatum,* Trialogum in historiam duorum discipulorum euntium in Emaus, in qua ad invicem de Christo in habitu viatoris omnia vaticinia, oracula, atque præsagia declarantur, quæ de vita, morte et resurrectione Christi in veteri Testamento scripta sunt.

A. FRANC. CASTILION. DOMEST. EX MSS

CAPUT V.

Pia mors S. Antonii, exequiæ, miracula.

CAP. XII

Extremis munitus,

Cum igitur Antonius, ut paulo superius diximus, jam libros suos, pro suo desiderio, ad communem hominum utilitatem exactos reddidisset; cum jam Clerum civesque suos ex mala vitiorum consuetudine, ad recte vivendi normam maxima ex parte revocasset; cum denique de se omnibus mortalibus optimum sanctissimæ vitæ exemplum præbuisset : placuit Altissimo corona debita tantorum laborum hominem non frustrari. In ea igitur, de qua nunc dicimus, positus ægritudine, curavit primo omnia Ecclesiæ, quod omnibus mandatur fidelibus, sacramenta suscipere. Cumque in die Apostolorum Philippi et Jacobi, ante crepusculum, extremam Unctionem simulque plenarium Indulgentiam, adstantibus Fra-
E tribus suis, qui sanctum virum in ea ægritudine assidue ac frequentes magna cum caritate observarunt, suscepisset; cumque illi circumfusi lecto matutinum Officium decantarent, pervenissentque ad laudes; tum vir sanctus, in ipsa jam mortis anxietate positus, magno conatu in fervore spiritus initium aliis faciens dixit : Deus in adjutorium meum intende. Quod immensæ pietatis signum magna fuit gemituum omnibus adstantibus ac lacrymarum reintegratio. Cum vero quasi ad ipsum vitæ terminum devenisset, nec jam ulla nisi pauca admodum atque ea semi integra verba proferret, hoc sæpius ex ore ejus verbum auscultantibus audiebatur, Servire Deo regnare est; quasi jam laboris sui præmium paratamque ante oculos mercedem intueretur. Aliud hoc item verbum sæpius proferebat : Sancta et immaculata virginitas, quibus te laudibus efferam nescio. Cumque Fratres, qui totum jam Psalterium legerant, eosdem Psalmos reiterarent, pervenissentque ad eum versum Psalmi quadragesimi quarti, qui dicit, Oculi mei semper ad Dominum; ipse elevatis tum oculis erectisque ad cœlum manibus, eumdem versum replicavit; Oculi mei semper ad Dominum, quoniam ipse evellet de
F laqueo pedes meos; simulque ex continuo labiorum motu, et ex nonnullis perceptis ex ore ejus verbis, intelligebatur, illum in continua tacitaque Psalmodia detineri, maximeque eum Psalmum sæpius iterare videbatur, qui in ultimis matutinis laudibus decantatur, Laudate Dominum de cœlis, et reliqua : quo etiam in vita, ut sui Fratres asserunt, delectari plurimum consueverat. Nonnunquam etiam porrectam a Fratribus brevem Domini Crucifixi imaginem complexus, tanto dilectionis deosculabatur affectu, ut astantes omnes nullo pacto lacrymas continere valeremus. Sequenti igitur die, post festum Apostolorum, hoc est secunda Maji, et in *a* vigilia Ascensionis Domini, post longam anxietatem, spiritus ille sanctissimus, solutis corporis vinculis, ad æthereas sedes evolavit.

et Officium ac Psalmos cum adstantibus recitans,

spe æternæ retributionis plenus,

et Crucifixum exosculans, pientissime moritur.

33 Quod magnis signis verissimisque argumentis ita fuisse comprobatur : ex quibus non omnia nunc recensenda, sed quædam in laudem tantarum virtutum prætermittenda non sunt. Illudque in primis, quod verissima ipsorum Fratrum narratione percepimus. Fertur enim quidam ejusdem Ordinis Frater, Constantius nomine, vir magnæ sanctitatis, cum esset in civitate Asculana et vigilans oraret in Ecclesia, vidisse manifeste Antonium, eadem ipsa hora qua ex hac vita migravit, gloriosum ad cœlestem patriam

Demortui anima ad cœlum migrare conspicitur.

A. FRANC. CASTILION. DOMEST. EX MS.

A patriam evolasse. Utque illud ira esse majori confirmaretur argumento, vidit eadem hora alium Fratrem, qui etiam in alia civitate tunc obierat, non jam ad cœlum, sed ad purgatorias sedes descendere. Quod cum ille aliquamdiu reticens, ex lætitia insueta vultusque hilaritate, dissimulare non posset; pulsatus precibus diu a Fratribus, tandem id quod vidisset magno cum gaudio enarravit, et de morte utrorumque, post aliquos dies id ita esse certa rei experientia compertum est. In ipso quoque exequiarum die, dum corpus in Ecclesia S. Marci positum esset, accessit mulier quæ altero latere debilitato ac stupido diu manca fuerat; tactoque sancto corpore, antequam ecclesia recederet, integritatem virium cepit. *b*

CAP. XIII Contracta sanatur ad contactum corporis :

34 Sed antequam ad reliqua quæ volumus signa narrare accedamus, dicendum est, quali eum honore in ipso funere Pius Romanus Pontifex honestare ac gloriosum reddere voluerit, qui tum forte in civitate Florentina aderat, et ad celebrandum id Concilium quod Diætam appellavit, Mantuam properavit. Primum igitur omnium, statim post obitum Antonii, funus ipsum diligenter ac magnifice curari, *c* pro viri ac civitatis dignitate, mandavit; quampluresque Episcopos aliosque Prælatos ad funus deducendum accedere, et omnem Archiepiscopi defuncti familiam longis pullisque vestibus indui, ad quod etiam bona pars civium magnæque auctoritatis viri honestandum accesserunt. Reverendissimus quoque Cardinalis S. Marci, de quo superius mentionem fecimus, tum amicitia tum pietate commotus, in ipsa Cathedrali Ecclesia officio exequiarum adesse voluit. *d* Primum igitur ad ecclesiam majorem deductum, unde rite officio celebrato ad ecclesiam S. Marci et Conventum Prædicatorum vesperi, magna populi subsequente multitudine, corpus translatum : sic enim ipse testamento legaverat, ut juxta Fratres suos humi conderetur. Videres tum universam commotam civitatem, a majoribus usque ad minores; et tam mares quam feminas, ad sancti viri manus pedesque deosculandos accedere; hinc gemitus, inde suspiria; a multis lacrymæ, a nonnullis querulæ voces edebantur. Neque hoc tantum ipsa civitas fecit vicique in suburbiis positi; verum ex montibus undique descendentes, ac de remotis regionibus innumerabilis populus accedebat. Addiderat etiam summus Pontifex, maximum ejus viri sanctitati testimonium, ut quicumque ad sanctum corpus benedictasque manus deosculandas accessisset, septem annos septemque quadragenas indulgentiæ ac culparum remissionis consequeretur. Factumque est ex nova semper supervenientis populi atque advenarum multitudine, ut sanctum corpus in ipsa ecclesia aliquot dies videndum omnibus deosculandumque necessario poneretur, nec nisi octava die post ejus obitum sepulcro condi posset. Illudque sane multa admiratione dignum est, tanto tempore reservatum corpus exanime nullum tetrum odorem edidisse : quin potius mirabili semper fragrantia redolebat, videbaturque omnium judicio venustior lætiorque in mortuo facies quam fuerat in vivo. Insuper manus pedesque, nullo rigore contracti, nulloque maculati livore cernebantur : quod certe omnibus id cernentibus magnum sanctitatis signum esse ducebatur. *e*

b CAP. XIV *quod splendidis exequiis a Pio 2 cohonestatum c* B *d et ad cœnobium Prædicatorum delatum,* *concessis venerantibus illud indulgentiis,* C *toto octiduo nil graveolens prostat.*

35 Ad signa vero, quæ hactenus post ejus obitum visa sunt, non omnia tamen, enarranda accedamus. Sed ut paulo ante dixeramus, non sunt etiam omnia prætermittenda : neeam partem, quæ multis fortasse in eo nobilissima esse videatur, intactam relinquamus; utque etiam piis mentibus aliqua ex parte satisfactum esse videatur. Pauca igitur ex illis certissima perstringemus; simulque cum singulis diebus nova semper addi videantur, aliis hoc munus copiosius absolvendum relinquemus. Narravit mihi nuper vir quidam, Leonardus Antonii civis Reatinus, non ex infima plebe, se hujus sancti viri meritis non tantum bonam valetudinem, verum etiam incolumitatem ac vitam consecutum. Nam cum ad balneas *f* Porrectæ profectus, in gravissimam febrem incidisset, adeo ut jam de sua salute diffideret; recordatus sanctitatis Antonii Pontificis, facto voto statim convaluit. Filiolum quoque suum, qui de alto loco ad terram ceciderat, cum medici jam de ejus morte patri meditandum præciperent; magna cum fiducia pater sancto viro Antonio natum unicum toto mentis affectu commendavit, et paulo post filium se habere incolumem intellexit. Hæc mihi Leonardus ipse longiore narratione cum lacrymis recensebat. In cujus rei testimonium ad sepulcrum Antonii, magnam sui, ac filioli parvam imaginem apposuerat.

e CAP. XIV *Quidam voto facto a periculosa febri liberatur :* CAP. XV D *f alius ab instanti morte ex gravi lapsu :*

36 Accepimus etiam a fide dignis, mulierem quamdam, hinc civem ac nobilem, cum in pariendo diutius laborasset, nec difficultati partus ullum remedium invenire posset; suppositis alligatisque ejus ventri paucis admodum pilis, qui ex barba Antonii jam mortui abrasi conservatique fuerant, illico partus facilitatem ac perfectionem consecutam. Reverendissimus vero Cardinalis S. Sixti, vir magnæ scientiæ atque auctoritatis, cum ætate simul ac morbo confectus, Senis ad civitatem Florentinam accederet, nuntiatusque ei esset obitus Antonii; oculis simul ac mente ad cœlum erectis, a sancto viro magnum sensibiliter ægritudinis suæ ac corporis passionum levamen impetravit. Cumque postea civitatem intrasset, ad sepulcrum Antonii supplex cum lacrymis in testimonium tantæ sanctitatis accessit, ibique lampadem gloriosam accendi voluit. Quid Luisius, qui fuerat Antonii domesticus? nonne patrem suum Jacobum, qui ob infirmitatem ex amentia noctu domum exire et solus in tenebris civitatem circuire consueverat, nec ab hoc morbo ulla medicorum cura biennio sanari poterat; cum pro eo filius sancto viro votum fecisset, incolumem ac sanum parentem recepit? quod mihi postea ipse Luisius proprio ore recensuit.

CAP. XVI CAP. XVI. *Cardinalis S. Sixti a morbo,* E CAP. XVIII *quidam a diuturna amentia,*

37 Alius item adolescens, Nicolaus Sacchetus nomine, civis noster, cum gravissimo apoplexiæ morbo correptus esset, cumque de ejus vita penitus medici diffiderent, eo quod ultra viginti et quatuor horas insensibilis perduraret; contigit ut duo ex Fratribus Prædicatoribus, qui ad visitandum infirmum accesserant, cum illum pene mortuum esse conspexissent, reversi domum, positis genibus ad sepulcrum Antonii, oraverunt pro illo. Qui statim sequenti die, stupentibus omnibus, convalescere cœpit; sicque non multo post incolumitati est restitutus. Possem alia multa signa hujusmodi enarrare, quæ prætermittenda censeo : pluris enim facienda judicamus quæ in ejus vita ac moribus vidimus, quæque ex ejus doctrina ac sapientia bona nascuntur, quæ superius enarravimus, quam ipsa miracula.

CAP. XIX *alius ab apoplexia,* F

38 Quin etiam antequam ex hac vita decederet Antonius, non caruit ejus vita miraculis. Cum enim aliquot annis ante obitum, pro officio Pastorali Suffraganei sui Episcopi Pistoriensis Diœcesim visitaret (est enim Florentina civitas urbis Pistorii Fesularumque metropolis) cumque ipsas quoque Alpes visitando circumiret, pervenit ad officinam quamdam ferri fundendi *g*. Cumque ipse una cum suis comitibus, videndæ novæ fabricæ desiderio, officinam intrasset; fertur quidam ex iis qui fabrili operi intenti erant, calore ignis ac labore fatigatus, cum eos intrantes officinam conspiceret, idque moleste ferret, cœpisse perturbati animi verba ac blasphemias proferre. Mirum est profecto quod fertur. Cœpit statim ferrum congelari, adeo ut nullo igne, nullo labore, nullaque arte fundi posset, sicque tota illa nocte perduravit. Sequenti

CAP. XX *Ferri fluxum ex fornace propter blasphemias, inhibitum, g*

A Sequenti mane officinæ magister, sancto ut videtur spiritu afflatus, ad Antonium accedit; eumque summis precibus exorat, ut ad officinam accedens, super illam signum Crucis ejusque benedictionem infunderet. Quod cum fecisset Antonius, motus viri precibus, ferrum, quod prius durissimum fuerat, statim fundi cœpit. Hoc mihi ii qui cum ipso Præsule præsentes fuerant, mox ut in patriam reversus est, magna cum gratulatione retulerunt. In alia item visitatione suæ Diœcesis, ejus scilicet partis, quæ est Bononiam versus, quæ Mugellus nuncupatur; cum pervenisset ad quamdam plebem, nuntiatumque esset ei Plebanum loci graviter ægrotare, accessit vir sanctus ad lectum ægroti. Cumque super eo quoddam Evangelium certasque orationes perlegisset, paulo post Sacerdos, qui prius de salute sua parum sperabat, cœpit integerrimæ valetudinis vires assumere. In qua re non dubitabant omnes qui adstiterant, id Antonii orationibus impetratum fuisse.

benedictione sua restituit:

CAP. XXI

ægroto valetudinem,

39 Illud sane mihi profiteri licet quod in nostra familia experimento didici. Cum enim alio item tempore ecclesias rurales visitaret Antonius, et me alioque propinquo meo impetrante ad villam nostram B Castilionensem *h* divertisset, ibique pernoctasset; cum sequenti luce discessum pararet, cœpi apud illum calamitatem nostram deplorare, ex eo quod cum tres essemus in familia nostra, ex quibus unus solummodo Danthes nomine uxorem eamque multis annis sterilem haberet, brevi de extinctione antiquæ familiæ dubitari facile poterat; simulque benedictionem domui nostræ, in auxilium suscipiendæ prolis, ab eo dari petii atque impetravi. Factum est non multo post ut ea quæ multos annos apud virum suum sterilis fuerat, ipso adhuc vivente Archiepiscopo, primo feminam, reliquos mares omnes, eosque venustos cœperit filios procreare, continueque in suscipienda nova prole hactenus perseverat *i*. In qua re ego benedictionem sancti viri tantum valuisse non dubito, ut desiderii nostri compotes efficeremur. Hæc de signis, quæ partim in vita partim post obitum ejus visa sunt, cum multa alia ac pene infinita recenseri possint, pro tempore dicta sufficiant.

CAP XXII sterili fœcunditatem impertit.

ANNOTATA.

a *Siquidem anno* 1459, *Pascha celebratum fuerat* 25 *Martii*.

C b *Idem, narratur in Summario miraculorum post mortem num.* 7: *et citato Francisco additur*, cui concordat dictum Bernardi Stephani de Rossellis ann. LXVII *in primo examine Testis* 56. Qui affirmat se vidisse plures, dum insepultum corpus in ecclesia servaretur, euntes et redeuntes ad satisfaciendum votis, pro sanitatibus inde receptis.

c Neque enim, *inquit Vita* 3, quidquam de eo statuerat: tantum dum morbus ingravesceret, si quid domi fuerat, dividi pauperibus imperaverat.

d *Addit Vita* 2, *quod Cardinalis hic* multis lacrymis funus Antonii est prosecutus: cujus manus etiam sæpius est devotissime deosculatus, illasque propriis lacrymis irrigavit. *In secundo examine Testis* 8, Marcus Joannis Marci de Stroziis, ann. LXXII, dicit, quod inter deosculantes pedes defuncti, Cardinalis Venetus (*idem scilicet qui a titulo Card. S. Marci*) lacrymis rigavit pedes illius.

e *De sepultura in Vita* 3 *sic legitur:* Ut ardor ille currentium populorum paululum refrixit, sepulcro tandem intulerunt. Ne vero ultimam illius voluntatem infringerent, qui testamento caverat, uti eodem conditorio in quo cœnobitæ clauderetur (id vero pro Chori foribus excavato antro, humili ac depresso loco, situm est) aliud Choro assidens, temporarium ac paulo eminentius extruxerunt: ita factum est ut voluntati ejus obviam non iretur, et sanctitatis aliqua ratio ac dignitatis haberetur. D

A. FRANC. CASTILION DOMEST. EX MSS.

f Balnea Porettæ *in finibus Bononiensibus ad Rhenum fluvium visuntur trans Apenninum.*

g *In* 1 *parte Summarii num.* 8 *vocatur*, Fabrica seu fucina ferri (*hanc autem tabulæ notant intra Apenninum in finibus Mutinensibus trans Dardaniam fluvium; aut* Fabricas *pluraliter, in finibus Bononiensibus ad Brismonem*) *et sequentis miraculi referuntur plures testes ex auditu eorum qui viderunt: inter quos imprimis notandus* Nobilis Franciscus Albizi civis Florentinus, ann. LXXXV, qui dicit hoc ex certa scientia; quia videlicet vidit librum editum a D. Baldovino de Baldovinis, socero dicti testis, qui fuerat Notarius Antonii et cum eodem in visitatione præsens, dum fuit miraculum factum: et quod in eo libro inter alia plura miracula, ab ipso D. Baldovino scripta de visu et ab Antonio operata, hoc ipsum de fabrica fuerat scriptum: quem librum uxor ejusdem testis, filia Baldovini præfati, commodato dedit Priori Bonsolazii Cisterciensis Ordinis, qui numquam restituit illum.

h *Plura hujus nominis loca sunt in Hetruria et cognominibus distinguuntur; ut sunt* Castiglione di Pescia *Lucensis diœcesis, et* Castiglione Aretino; Florentino, di Lunigiana, *et* di Valdorcia: *quod autem hic intelligitur in confinio Bononiensi, tabulæ vocant* Castiglione de Gatte, *vel* del Gatti, *id est*, Catto- E rum.

i *In Summario præcitato num.* 15 *idem narratur, et dicitur mulieri nomen fuisse* Mariectæ, *ipsaque septem omnino filios mares peperisse, quos feliciter educarit: ibidemque inter alios testes assignatur* Bernardus, filius Danthis ac Mariectæ, ann. LIX, qui habuit hoc ab eisdem parentibus, et Nicolaus Junctæ, ann. LXX, qui novit omnes filios ac filiam Danthis et Mariectæ, atque etiam ipsum Danthem et D. Franciscus Canonicum, a quibus idipsum audivit.

EPILOGUS.

Non possum autem hujus tanti viri mortem atque absentiam non summo mœrore summoque desiderio prosequi. Dicitur B. Ambrosius, cum ei obitus cujusdam optimi ac præstantissimi viri nuntiatus esset, multis lacrymis faciem irrigare cœpisse. Cumque ille qui id nuntiaverat admiraretur, hominem gravissimum in tantam ut ita dixerim animi F mollitiem flecti, ac causam tanti fletus perquireret, Non est, inquit Ambrosius, deflenda tanti viri carentia, qualem vix multa tempora producere consueverunt? Merito igitur ejus obitum defleverunt omnes boni omnesque viri religiosi, qui frequentes ad eum accedentes consulebant hominem in rebus dubiis, quibus, tamquam oraculum quoddam totius Italiæ, certissimas irreprobabilesque veritatis sententias proferebat. Defleverunt eum non immerito pauperes Jesu Christi, quibus patronus alter ac tamquam pius pater extiterat. Tota denique civitas, velut publico luctu, sanctum virum pioque desiderio prosecuta est: imprimisque optimi cives atque optimates, qui illum tamquam sanctum virum non solum venerabantur atque colebant, verum etiam verebantur, maximam se in ejus morte fecisse jacturam profitentur: tanta erat apud illos auctoritas sancti viri. Illudque sane inauditum ac multa admiratione dignum est, quod, dum ejus funus ad ecclesiam S. Marci deferretur, animadvertentibus cernebatur, ut enim dum viveret concurrebant universi viri ac mulieres ad locum, qua illum transeuntem intelligebant, submissique in terram ac proni sanctum Præsulem adorare consueverant; sic exanimi tum corpori ac feretro inclinati positisque in terram genibus, non curantes

Obitus S. Antonii omnibus luctuosus:

A curantes etiam pluviam, quæ tunc forte ingruebat, omnes, non tantum cives, verum et advenæ, qui tum multi in nostram civitatem propter præsentiam summi Pontificis advenerant, tamquam consuetam ab eo benedictionem accepturi, consuetam adorationem, licet mortuo, humiliter ac devote præstabant, magnum de sua erga eum fide ac reverentia testimonium reddentes, majorem de tali jactura luctum ostendentes. Quis tantam calamitatem Christiano populo inflictam non deploret? Quis tam præclarum justitiæ ac veritatis lumen extinctum non defleat. Vereor ego profecto ne post hac sublato e medio tanto lumine in obscuram tenebrarum caliginem atque in gravissimas temporum rerumque omnium perturbationes protrahamur: cujus rei jam quædam magnarum calamitatem signa suboriri videntur. Totus fluctuat orbis undique, Ecclesiæ vires labefactæ jam pluribus annis magno conatu contra impios hostes atque atrocissimos infideles in cassum hactenus laborarunt: Galli jam nonnullas Italiæ partes occuparunt, et ad majora accinguntur. Suspensi sunt omnium populorum ac Principum animi, magna quædam lunæ solisque eclipses, brevi futuræ, significare; majora his temporibus prophetiæ quædam minari videntur. Quem sit res exitum habitura

B incertum est, utinam bene vertat! Amen.

A. Fr. Leonardo. Ex MS. quo ad sepulturam allato omnes veluti ad benedictionem se prosternunt.

ADDITIONES

Fr. Leonardi de Ser-Ubertis Ordinis Prædicatorum, intra annum decimum a Sancti obitu scriptæ.

Ex MS. bibliothecæ Conv. S. Marci Florentiæ.

PROLOGUS.

Vita et miracula illustris Antonius,

Scitote quoniam mirificavit Dominus Sanctum suum. Psalmo IV. Dominus Deus servum suum Antonium, cognominatum Antoninum de Florentia, de Ordine Fratrum Prædicatorum, Archiepiscopum Florentinum mirificavit, id est, mirabilem reddidit et ostendit in conspectu omnis populi. Mirabilis utique Antonius cunctis effectus est, tum propter justitiæ opera et suæ sanctissimæ vitæ conversationem, tum propter miracula crebraque prodigia, in vita ejus coruscantia pariter et in morte. Sed longe majora sunt justitiæ opera quam ipsa miracula: unde et quilibet justus, propter bene actæ vitæ merita, mirabilis prædicatur; quamvis signorum ostensione non luceat. Qui enim viriliter resistit desideriis suis; qui spiritus desideriorum malorum, hostes

C certe ferocissimos, qui eum persequuntur, expugnat; qui mundi oblectamenta, carnis incentiva, intestinaque bella, atque callidi inimici insidias superat; qui post aurum, mundi gloriam, suasque concupiscentias non ambulat; facit hic profecto mirabiles res, etiamsi nulla alia de eo miracula videantur. Sed qui cum sanctitate vitæ etiam prodigiorum gratia fulget, hic certe mirabilis est, et hunc Deus gloria duplicata mirificat, in eoque Dei virtus magna apparet, qui juxta Psalmistæ vocem in Sanctis suis mirabilis prædicatur. Antonius ergo noster, quia utroque effulsit, magnus vocatur in regno cœlorum. Scitote itaque, Fratres mei dilectissimi, quoniam non ipse seipsum, nec eum alius, sed solus Dominus Sanctum suum Antonium mirificavit, mirabilemque vitæ sanctitate et signorum gloria demonstravit.

sic a Franc. Castilionensi descriptus fuit,

2 Quia vero, sicut in Psalmo scribitur, Dominum in Sanctis ejus laudare jubemur; quod tunc efficimus, si eorum quos Dominus Sanctos fecit, gesta fortia divinaque prodigia prædicamus; non immerito Sanctorum vitas atque miracula tanto studio tantoque labore descripta comperimus. Quis enim

D dubitet totum ad laudem Domini pertinere, quidquid servis suis propter gloriam Dei, sive calamo, sive ore, sive quovis opere fuerit impensum. Sane B. Antonii Archiepiscopi Florentini vitam celeberrimam, nonnullaque miracula, Franciscus Castilionensis Presbyter, vir litteris Græcis atque Latinis eruditissimus, et S. Theologiæ Professor, luculento sermone conscripsit. Sed quia, ut ipse in ejusmodi opere attestatur, non omnes sancti viri virtutes, non omnia laudum ejus præconia complectens, multa aliis de eodem sanctissimo viro conscribenda reliquit: ego quoque Fr. Leonardus Ser-Uberti de Florentia, minimus indignusque Ordinis Prædicatorum, cupiens pro modulo meo offerre in templo Domini, si non aurum vel argentum, (quia non est mihi) si non coccum purpuramque aut byssum, saltem caprarum pilos aut pelles arietum rubricatas, vel si quid est aliud nostræ pauperrimæ facultatis Deo acceptum; quædam alia, quæ B. Antonius sive in vita sive post obitum gessit, prout a fide dignis accepi, rudi ac simplici, sed veraci stylo describere statui, ad laudem omnipotentis Dei et gloriam Sancti sui legentiumque solatium atque ædificationem: reservans tam hæc eadem quæ ipse describam, quam multa alia ac pene innumerabilia, quæ de sancto E
Viro dici possent, aliis majori facundia majorique gravitate et eloquentia describenda. Existimo enim neminem, quacumque sapientia vel elegantia præditum, satis sufficienter posse omnes Antonii virtutes et merita pro sua dignitate enarrare.

ut multa aliis relicta sint,

3 Ego, inquit quidam Pater venerabilis, Fr. Santez Florentinus, in eo viro multo magis admiror ac stupeo, vitæ integritatem, animi constantiam, patientiam, mansuetudinem, benignitatem, vultus immutabilitatem, puramque et immaculatam semper conversationem, ac morum ac virtutum omnium lucidissimum spectandumque exemplar, quam quæcumque alia miracula, quæ de illo possint referri. Fuit nempe dictus F. Santez sancto viro Antonio valde familiaris, ac pro sua bonitate multum ab eo dilectus, et propterea multa mirabilia in beato viro conspexit, pluraque ab eo didicit virtutum ac morum et sapientiæ præclarissima ornamenta. Vox præterea omnium erat et est, quod post S. Zenobium, qui supra mille annos ante Antonium Florentinæ Urbis Episcopus exstitit, non surrexit Pastor qualis Antonius, sanctus et rectus, doctus et prudens, ac Deum timens et diligens toto corde.

cum numquam satis laudari possit.

F
4 De virtutibus igitur et immensis laudibus tanti viri locuturus, qualiacumque oris et calami munera et obsequia, sicuti concesserit Dominus, offeram in templo suo. Pretiosiora dona offerant ditiores, et unusquisque secundum donatam sibi gratiam magnalia Dei prædicet in Sanctis suis, ceterum nulli mirum videatur, si rerum gestarum ordinem in narratione non teneam, ut videlicet prius ea quæ dum vixit operatus est, deinde quæ post obitum gessit, et ex his item quæ antea sunt patrata, secundum ordinem temporum rerumque dignitatem, referantur: nam ea quæ dicturus sum, prout diebus singulis per verissima testimonia accipiam, narrare intendo. Singulis tamen capitulis hujus opusculi singulas rubricas titulosque apponam, ut facilius intuenti summa totius capituli statim occurrat; et ea ipsa omnia quandoque valeant, si forte placuerint, in suo et temporis et dignitatis ordine collocari. Pro labore autem meo, si forte aliqua ex parte gratus exstiterit, nihil aliud nisi B. Antonii intercessiones et merita, legentium vero preces et orationes exposco: si vero sermo incultus forsitan fuerit onerosus, ego pro omni errato veniam humiliter postulo.

Hujus supplementi ordo et divisio.

Ut

A

Ut more nostro prosequamur distinctionem Capitum, veteris partitionis titulos hic habe.

CAPUT I.

Virginitas illibata, sancta conversatio, aliæque virtutes S. Antonii.

Beatus igitur Antonius, Florentina Urbe oriundus, patrem habuit Notarium Nicolaum Pierozzi, matrem vero Thomasiam nomine, parentes utique honestis moribus et religiosa conversatione fulgentes: qui filium suum multa diligentia nutrierunt, eumque ab infantia docuerunt timere Deum, et cavere ab omni peccato. Ipse vero paternarum monitionum non surdus auditor, cœpit esse puer ingeniosus, utpote qui sortitus fuerat animam bonam. Hic in ipsa sua pueritia mirabili quadam gravitate et multa morum honestate resplendens, super omnia orationi ultra quam credi posset erat intentus. Jam enim illud evangelicum, quomodo oportet semper orare et non deficere, intenta cordis aure percipiens, non cessabat a Domino petere, ut dirigeret gressus suos. Intraverat jam in cor tenelli pueri illud quod veritas dicit, Sine me nihil potestis facere. Propterea puer Dei Dominum suum puris precibus exorabat, ut eum doceret facere voluntatem suam.

Pie educatus puer, Luc. 18, 1; Joan. 15, 5

D *A. FR. LEONARDO. EX MSS.*

6 Quanta vero in sancta oratione Domino inspirante didicerit, vel ex hoc conjici potest, quod virtutum omnium reginam, sanctam videlicet et immaculatam virginitatem, inter cetera obnixius dicitur postulasse. Quis enim tam teneram mentem tantilli pueri ad amorem sanctissimæ castitatis tam vehementer creditur inflammasse, ut eam super omnia sibi donari exposceret, nisi Rex ipse Virginum, castitatis amator Dominus Jesus Christus, quem purus puer tam assidue exorabat? In ecclesia igitur S. Michaelis in Horto, ad quamdam imaginem Crucifixi, B. Antonius, singulis diebus diutius *a* orare consueverat; ita ut propter suam in orando perseverantiam multos verteret in stuporem: ibique inter cetera hoc fertur a Domino Jesu Christo instantius postulasse, ut scilicet perpetuam mentis et corporis virginitatem sibi concedere dignaretur dicens cum Psalmista, Fiat, Domine, cor meum et corpus meum immaculatum in justificationibus tuis, ut non confundar. Quam puram Deoque acceptissimam petitionem, sicut postea rei probavit eventus, gratia sibi divina concessit: libenter enim annuit Dominus talibus precibus. Virgo igitur immaculatus et purus B. Antonius usque in finem perdurasse narratur.

virginitatis donum petit, *a* *impetrat,* Psal. 118 80 E

7 Hujus etiam conservatæ virginitatis indicium fuisse videtur, quod dum in extremo esset mortis articulo constitutus, ita ut vix ejus vox a circumstantibus audiretur, sæpius in ejus ore resonabant repetita hæc verba; Sancta et immaculata virginitas, quibus te laudibus efferam nescio. Quamvis enim ad B. Mariam Virginem, cui semper devotissimus extitit Antonius, possint illa verba referri; tamen non incongrue creditur, quod ipse sanctissimam virginitatis integritatem laudans, agebat gratias Deo, omnis castitatis datori, ipsique virginitatis virtuti, qua in se per Dei gratiam inviolabiliter custodita, cognoscebat se ceterarum quoque virtutum custodiam obtinuisse, simulque vitiorum omnium habuisse victoriam. Noverat profecto electus Dei puer Antonius, magni apud Deum meriti cognatamque Angelis esse virginitatem. Inspiraverat Altissimus servuli sui mentem, quæ mox fuerat futura omnium charismatum receptaculum, quoniam non nisi caste viventes templum sunt Spiritus sancti. Et ob id ipsam mentis et corporis puritatem puer Domini tantopere cupiebat, propterea etiam de tam grandi virtute usque in finem servata exultans in morte, crebro dicebat, Sancta et immaculata virginitas, quibus te laudibus efferam nescio: sciebat enim quod donata est illi innumerabilis honestas per manus illius.

et in mortis articulo gratias de eo agit: F

8 Jam vero nunc vellem facundus esse, ut clarissimos mores, sanctamque conversationem, omnemque vitam lucidam B. Antonii proloqui possem. In eo namque, ut verbis utar S. Ambrosii tamquam in imagine videbatur imprimis ipsa virginitas, omnisque sanctissimæ vitæ integritas. De ejus siquidem vita et conversatione, velut de speculo quodam, fulgebat species castitatis et cunctarum forma virtutum: hinc sumi possunt exempla vivendi. In vita Antonii, tamquam in exemplari, magisteria expressa probitatis, quid corrigere, quid effugere, quid tenere debeamus ostendunt. Virgo erat, non solum corpore, sed etiam mente, qui nullo doli ambitu sincerum adulteraret affectum: corde humilis, verbis gravis, animo prudens, loquendi parcior, legendi scribendique studiosior, memoria præstans: non in incerto divitiarum, sed in sancta humilitate et prece pauperis spem reponens: intentus lectioni et operi, verecundus sermone; arbitrum mentis solitus, non hominem

omnibusque ornatus virtutibus: Ambr. l. 2 de Virgin.

A. Fr. Leonardo. Ex Mss.

A hominem, sed Deum quærere; providere tamen bona, non solum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus : non lædere reos, bene velle ac bene facere omnibus : obedire prælatis, assurgere majoribus natu, æqualibus non invidere, omnibus se ex humilitate subjicere, fugere jactantiam, rationem sequi, amare virtutem. Quando iste vel vultu aliquem læsit? quando fastidivit humilem? quando risit debilem? quando vitavit inopem? Nihil torvum in oculis aut curiosum, nihil in verbis procax, nihil in actu aliquando fuit inverecundum : ut ipsa species corporis et morum ornatus, simulacrum fuerit mentis figuraque probitatis : bona quippe domus in ipso vestibulo debet agnosci. Nihil intus tenebrarum in anima latebat Antonii, ita ut mens ejus nullis repagulis corporalibus, nullis vitiorum umbraculis impedita, tamquam lucernæ lux intus posita, foris facile cunctis luceret.

9 Quid exequar ciborum parcimoniam, officiorum redundantiam, tolerantiamque laborum? alterum enim ultra naturam superfuisse, alterum vero, id est parcitatem ciborum, penitus ipsi naturæ defuisse videtur. Hinc Antonius semper erat operosus, illinc continuata jejunia sanctissimum corpusculum macerabant : cibus ejus erat talis qui mortem arceret, non delicias ministraret : nulla illi unquam fuit B cura de escis, sciens quod dicit Apostolus in I epistola ad Corinthios cap. VI, Esca ventri et venter escis, Deus autem hunc et illam destruet. Proinde quid in potum cibumque sumptum esset Antonius, non ante noverat, quam sibi foret appositum. Ita etiam omnem edendi bibendique solicitudinem, omnem escarum delectationem projecerat, ut plerumque epulas appositas non discerneret, et unum pro alio sumeret : sicut et de S. Bernardo legimus, qui sagimen crudum, per errorem sibi oblatum, pro butyro multis diebus noscitur comedisse; et oleum bibisse, tamquam aquam. Nam cum propter ejus debilitatem crebrosque languores aliquando carnes comedere cogeretur Antonius, perdices appositas non cognovit, quia numquam tam pretiosas aves, utpote cibos delicatos et regios, vir sanctus sumere consensisset. Sed [comedit] quia ministri, perdices, quas sibi ad sublevandam suam debilitatem apponebant, cornices aves vilissimas esse dicebant. In qua re duplex ejus virtus sanctitatis apparet : prima est, victus sui austeritas, quando in ipsa quoque infirmitatis necessitate cultiores escas vitabat : secunda vero est ejus admiranda simplicitas, et nulla prorsus cibi sui potusque solicitudo, quando cornices a perdicibus non discernebat. *b* Hæc et his similia multa de viri C simplicitate ac bonitate retulit mihi vir religiosus Fr. Andreas de Fabriano, Conversus nostri Ordinis Prædicatorum, qui socius ejus multo tempore fuit usque ad mortem suam : qui est etiam consecutus a sancto viro post ejus decessum in suis parentibus miraculosum beneficium, quod infra narrabitur.

et vilioribus sic assuetus ut delicatiora non discerneret,

b

10 Quid de somno referam et quiete Antonii? Dormire illi non prius cupiditas, quam necessitas fuit. *c* Sacras vigilias supra modum amabat Antonius, primusque semper inter Fratres solitus erat surgere ad Matutinas, implens Davidicum illud, Media nocte surgebam ad confitendum tibi : et item illud, Castigatio mea in matutinis. Post Matutinas vero non redibat vir sanctus ad quietem corporis, nec lassis membris indulgebat, quibus etiam multa necessaria subtrahebat : sed aut lectioni, aut orationi, vel suorum librorum compositioni vacabat : Fratrum insuper consolationi et consiliis, eorumque exhortationibus et confessionibus insistebat. Si quando tamen somnus illum imminens oppressisset, non in lecto corporalis quietis debile corpusculum deponebat : sed residens in loco ubi orabat aut legebat sive scribebat, elevata sursum ad cœlum, quo D semper erat intentus, facie sua, paululum quiescebat. Et tamen, cum quiesceret corpus, vigilabat animus : qui frequenter in somnis aut lecta repetebat, aut somno interrupto continuabat, aut disposita gerebat, aut gerenda prænuntiabat.

c

brevis quoque somni erat :

11 Quid de ejus humilitate dicam? quid ejus mansuetudinem exequar? Hic namque cum apud omnes venerabilis atque gloriosus pro sua sanctitate existeret, apud semetipsum pro sua humilitate incredibili vilescebat; memor illius sententiæ quæ scribitur in libro Ecclesiastici cap. III, Quanto major es humilia te in omnibus; et ejus item quæ scripta est ibidem cap. 7, Humilia valde spiritum tuum. Hic Dei amicus sibi semper humilis, aliis vero judex æquissimus, sed mitissimus nihilominus fuit. Hic ex humilitate sibi durus et rigidus, aliis ex mansuetudine largus extitit, patiens et benignus : gerebat enim semper in pectore illam Salvatoris nostri sententiam Matthæi XI, Discite a me quia mitis sum et humilis corde *d*. Mitis in moribus, ut neminem lædam, omnibus benefaciam : humilis autem in mente, ut neminem judicem neminem condemnem. Mitis ergo et humilis erat Antonius : quia virtutes quas exterius ejus mansuetudo clamabat, interius ejus humilitas peramplius possidebat. Longum nimis E esset hujus viri omnia virtutum præconia enarrare : sed de moribus ejus et laudibus hæc in generali sic breviter decursa sufficiant : nunc aliqua particularius exprimamus.

et mire humilis:

d

12 Noverat vir Dei teneram et lubricam esse castitatis opinionem, facileque aut amitti aut maculari nisi virginum pudor ab omni specie mala abstineat se. Quia enim pauci sunt qui carnis continentiam servent, pauciores vero qui cum carne etiam mentem teneant mundam; ex levissima suspicione ipsi incontinentes de aliorum continentia incipiunt titubare. Propterea fugiebat Antonius omnia suspecta consortia : pudica mens ejus pudicos servabat oculos, pudicos sermones, pudicosque gestus omnes et mores. Ait ipse in quadam sua epistola, posteaquam factus est Episcopus, ad Fr. Laurentium de Ripa-fracta : Ego, inquit, in familia nostra nullum habeo puerum vel adolescentulum : sed omnes excedunt XXV annum, et sunt Sacerdotes, uno excepto qui Diaconus est : et multo magis famuli laici ab adolescentia recedunt : nec hic conversantur pueri, nisi qui veniunt cum patronis suis Presbyteris, habentibus diversas causas, vel portantes litteras a mercatoribus vel magistris. Ego nec cum pueris, F nec cum mulieribus loquor, nisi in locis publicis, videntibus cunctis. Sunt multa in eadem epistola digna memoria, quæ omnia brevitatis causa omitto : spero tamen, si permiserit Deus et hanc et nonnullas alias ejus epistolas aliaque opuscula in unum *e*, sicut potero, coarctare volumen. Interim hæc pauca sumpta sufficiant ad propositum præsentis negotii.

a familia sua excludit pueros et mulieres,

e

13 Videant ergo minus perfecti et infirmi, quanta custodia servanda sit castitas; quando vir Dei, de quo nulla jam vel levis poterat esse suspicio (utpote qui, dum adhuc viveret, Sanctus, sicuti erat, appellabatur et credebatur) tanta vigilantia domum suam, tanta diligentia virginitatis suæ odorem suavissimum conservabat; ita ut nec bonus nec malus quisque de purissimo viro impurum posset aliquid suspicari. Providebat enim Dei servus, juxta sententiam Pauli ad Romanos cap. XII, bona, non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Oportet enim Sanctos et ab his qui foris sunt testimonium habere bonum, sicut dicit Apostolus in I epistola ad Timotheum cap. III. Sic B. Nicolaus mulierum consortia ab ipso juventutis suæ tempore semper exhorruit : sed ex quo factus est Episcopus, quasi quamdam pestem

ne quam de se suspicionem mali præberet:

A stem fugiebat, ne videlicet tantæ dignitati aliquam malæ opinionis maculam inferret. Beatissimus Pater noster Augustinus etiam sororis familiaritatem vitabat, indignum ducens ut Episcopus implicaretur colloquiis feminarum.

In hoc secutus exempla Sanctorum.

14 Quid dicam de B. Dominico Patre nostro, qui ad mortem veniens, Fratres suos præcipue ad castitatis custodiam hortabatur: aiebat enim, decere virum evangelicum; qualem suus Ordo instituit et requirit, etsi [conveniat] omnium virtutum floribus esse ornatum; tamen virginitatis odore etiam in hominum opinione præcipue redolere oportere. Sic, inquiens vir sanctus, magis erit prædicatio fructuosa, si Fratres mei, quos ad prædicandum specialiter deputo, illius summi prædicatoris Domini nostri Jesu Christi puritatem puritatisque famam imitari conentur, quem numquam adversarii sui Judæi ausi sunt de aliqua suspecta familiaritate notare. Sanctus etiam Doctor Thomas Aquinas, postquam, superata illa terribili tentatione ab Angelis est visibiliter ac sensibiliter perpetuæ castitatis cingulo communitus, maxime cœpit vitare consortia feminarum: dicebatque, non decere virum Deo dicatum diu manere cum
B mulieribus ad loquendum; quin potius mirabatur, quomodo religiosus, quem semper oportet esse in his quæ Dei sunt, posset cum feminis, nisi de valde necessariis et multum utilibus, fabulari; quamvis et hoc ipsum utile et necessarium breviori sit sermone solvendum.

ANNOTATA.

a Bernardus de Martinis, civis Florentinus, ann. LXXV, *in 2 exam. testis* 10, dicit, audisse a D. Agnolecta de Ghibertis, nobili Matrona Florentina, quod cum puer esset Antonius, ante ingressum Religionis, singulis diebus mane, in ecclesia S. Michaelis de Orto, in civitate Florentiæ, per unam horam, genibus flexis orabat ante Crucifixi figuram: quod ipsa D. Agnolecta habuit ab avia ipsius Archiepiscopi, prædicta sciente.

b *His adde* I, *quod* Joannes Miniatis Christophori de Florentia, *in* I *exam. Testis* 15, ann. LXXIV, dicit quod doluit dum sibi procurator apposuit perdicem unam, affirmans totam familiam unius pauperis ea impensa uno die potuisse sustentari. II, *quod Testis* 43 *in 2 exam.* Ser-Joannes Attavantis de Vincentiis, civis Florentinus et Notarius publicus, addit; quod
C dum esset infirmus Antonius, et a nobili muliere perdix præparata fuisset pretii solidorum sex, remisit eam Antonius, dicens, tanti valentis pretium demptum fuisse pauperibus plus eo egentibus.

c *In eodem 2 Exam. Testis* 23, Marcus olim Joannis Marci de Florentia, ann. LXXVI, dicit, se tetigisse lectum ipsius, et quod neque culcitram neque lintea teneret.

d *Id si factum et alicubi adhuc extat ejusmodi collectio, injuriam publico faciunt, qui thesaurum illum abditum premunt; cum sanctorum virorum spiritus nusquam magis puriusque appareat quam in epistolis, animi sensa intima potius quam studio efformatos conceptus exprimentibus.*

CAPUT II.

Tentationes per merita B. Antonii dispulsæ: morientis gloria revelata.

Mulieri sibi numquam locutæ præ reverentia

Adhuc vivente B. Antonio hoc stupendum contigit miraculum, quod narratur. Fuit in civitate Florentia quædam devota et bona mulier de Pœnitentia B. Dominici, quæ virum Dei Antonium magno venerabatur affectu, tantaque eum devotione prosequebatur, quod ubicumque illum fore aut quacumque transiturum exaudisset, continuo accurreret, D
ut illius benedictionem positis genibus, sicut et ceteri, recipere mereretur: seque beatam atque ab omni periculo tutam esse existimabat illa die, qua a sancto viro benedictionem accepisset. Erat enim mirabilis devotio universi populi ad quærendum ab illo benedici: omnes namque, quacumque illum transire rumor ante clamasset, currebant protinus, senes et parvuli, nobiles et plebei, laborantes et otiosi, viri et mulieres: et flexis genibus inclinatisque cervicibus benedictionem sancti Præsulis expectabant. Quamvis autem tantum illi esset affecta, numquam tamen, præ quadam reverentia ac etiam pudore femineo, locuta est secum: sed solum ejus præsentiam, tamquam Angelum Dei, delectabatur aspicere.

A. Fr. Leonardo. ex Ms.

graviterque tentatæ,

16 Hæc igitur devota mulier vexari cœpit magna quadam et periculosa tentatione ac impugnatione spiritali, quæ eam diaboli factione pene in desperationem adduceret. Casta et mitis erat hæc mulier, et multis ornata virtutibus: et tamen tantis impugnata tentationibus, et una præcipue ceteris duriore, quod qualiter evaderet nesciebat. Cœpit igitur in E
spiritu se sancto viro Antonio devotius commendare; quamquam, sicut præmisimus, nihil umquam de hac vel alia re loqueretur eidem. Denique factum est ut non multo post ab Antonio plenius audiretur ac liberaretur, visione quadam imaginaria sibi hujuscemodi apparente. Videbatur siquidem dictæ mulieri, quod in Cathedrali ecclesia Florentina, quæ S. Maria del Fiore sive etiam S. Reparata nuncupatur, vir Dei adesset, magna populi frequentia constipatus: in quem intenta aspiciens, benedictionem more solito expectabat. Tum ille, qui nedum feminam, sed nec virum aspicere pro sua modestia solitus erat; intendens in eam, nimio certe dolore afflictam, extenta manu ut ad se accederet annuebat. Illa vero tum ex verecundia, tum etiam quia, cum plena esset ecclesia, non magis illam Episcopus quam alium vel aliam quamlibet vocare nutibus videbatur, Sancto appropinquare non audebat. Sed vir Dei iterum atque iterum in eam intendens, ut ad se veniret clarius annuebat.

in somno apparens,

eique bene consulere visus,

17 Tunc illa, sumpta fiducia, per medios populos ad Sanctum accedit: et ille aliquantulum declinata turba, quasi secretius locuturus, eamdem mulierem de multis admonuit et instruxit: et sibi aperuit et revelavit, quidquid in ejus conscientia erat, et quid- F
quid illa in corde versabat, præsertim super illa sua tribulatione, quam patiebatur: dixitque illi, Vade et Confessori tuo talem et talem rem aperi, et ultra non timeas diaboli tentamenta nec dolos. Adjecitque, Vade illuc ad illam parvulam fenestram seu foramen, et cyathum qui ibi plenus est accipe, et bibe, et liberaberis ab omni tentatione ac desperatione quam pateris. Quæ accepta Episcopali benedictione, cum accessisset ad locum, et cyathum plenum amarissima potione conspiceret; primum illam assumere durum sibi videbatur; demum jussis Præsulis parere volens, cum vellet bibere medicinam, cyathus e manibus ejus ad pedes dilabitur, et fractus rumore suo mulierem excitat dormientem. Illa vero ad se reversa, mirari cœpit super hujuscemodi visione; præcipue super eo quod vir sanctus illi indicaverat omnia quæ habebat illa in corde: magis autem stupebat, quomodo tam subito omnis illa sua tentatio abscessisset. Nam e somno surgens, sensit se protinus ab omni scrupulo et impugnatione mirabiliter liberatam. Jussa vero ac monita sancti Pastoris, quæ sibi in visione dederat, devote et fideliter implens, in magna pectoris pace ac animi tranquillitate remansit; gratias agens Deo et sancto suo Antonio, qui tam excelsi meriti fuit, ut adhuc vivens

serenitatem mentis restituit.

A. FR. LEONARDO EX MSS.

A vens cordis sui videret occulta, et tam citum tamque salubre posset præstare remedium.

Item civi honorato

18 Aliud audivi miraculum, ex ore proprio ejus qui recepit a Sancto subsidium : quod miraculum, sicut et illud quod paulo ante narravi, mihi videtur miraculorum maximum : quia menti non corpori præstitit sanitatem, quod solius Dei proprium esse videtur, vel illorum qui sibi maxima familiaritate junguntur. Civis namque quidam Florentinus, Sandrus Pegagnotus nomine, qui pro sua prudentia ac fidelitate domus omnis Petri Francisci Laurentii de Medicis œconomus extitit, et nunc quoque omnem ejus substantiam administrat atque dispensat, cœpit circa annum Domini MCCCCLXV tanta mentis perturbatione, tanta dæmonis impugnatione vexari, ut pene rueret in desperationem. Cogebatur siquidem vehementer, diabolo instigante, ea agere quæ animæ et corpori magnum essent paritura dispendium : atque ad ea perductus est, ut neque tanti mali perpetrationem posset satis evadere, neque quid pro consilio ageret in re tam periculosa occurreret. Perdurat in hac augustia mensibus circiter sex, nec ulla inveniuntur remedia vel consilia : et jam prope erat ut in eventum cadat, quo fiat vir prudens et B bonus cunctis irrisio et opprobrium; et quod his omnibus gravius est, ruina et insanabile ferme scandalum sibi ipsi.

ac pene ad desperationem acto,

19 Denique dum quadam die iret eques in villam quæ vulgo dicitur Mugello, et ea tribulatione solito gravius premeretur; cœpit sic equitando, præ nimia augustia spiritus, se devote et ex toto corde commendare B. Antonio; rogans ut illum dignaretur de tanto ac tali periculo suis meritis et precibus liberare. Mirum dictu! Paululum progrediens, sensit continuo tantam mentis tranquillitatem, quantam numquam antea sit expertus : et occurrente sibi, ob merita viri sancti, remedio salutari, omnis illa tribulatio omneque periculum penitus discesserunt. Ex quo multum admirans, de tam celeri tamque salubri subsidio, Deo et B. Antonio gratias referens immortales, etiam reddidit vota sua, mihique hæc omnia postmodum de anno Domini MCCCCLXVI, die XXVII mensis Aprilis, lætus pariter et admirans, per ordinem enarravit.

devote invocatus.

20 Religiosus quidam, valde devotus B. Antonii, gravi cœpit carnis sordidarumque cogitationum impugnatione vexari; idque mirum videbatur, quod in homine jam provectæ ætatis tanta libidinum incendia pullularent. Agebat ille non segniter adversus teterrimum fœtidissimumque hostem : sed ipse magis C magisque ardentis concupiscentiæ flammas contra Christi athletam excitabat. Demum vir bonus, nimia anxietate permotus, magnaque repletus amaritudine, ad Jesu jacebat pedes : et ne in turpem illam tentationem induceretur, humiliter precabatur. Denique cum parum proficeret, adversario suo nimirum contra eum fortiter dimicante; ea qua potuit devotione et fide, se B. Antonio commendavit, postulans a tanto æstu refrigerium salutare. O mirum stupendumque miraculum! Sensit ille continuo auxilium, paulatimque turpis illa tentatio, Domino concedente et B. Antonio intercedente, cessavit. Hoc autem contigit circa annum Domini MCCCCLXVIII, Religioso eodem, qui tale promeruerat beneficium, mihi cum gaudio revelante : qui quidem Religiosus, ob dictam causam ac propter alias gratias quas a sancto Viro recepit, ipsum B. Antonium magna devotione veneratur.

Religioso quoque seni,

graves carnis stimulos eximit.

21 Eadem die eademque hora qua S. Antonius migravit a corpore, videlicet II die mensis Maji, anno Domini MCCCCLIX, in crepusculo diei, in Vigilia Ascensionis D. N. Jesu Christi, quædam devota mulier de pœnitentia S. Dominici, de qua jam fecimus mentionem, de ipsius B. Antonii transitu D et gloria visionem habuit hujuscemodi. Erat præfata mulier in sua domo quiescens in stratu suo, die et hora jam dicta; habebatque secum matronam quamdam seniorem, quasi custodem juventutis suæ, præcipueque cum ad ecclesiam vel alias foris procederet sociam : neque enim sine comite prodire domo sciebat, propter teneram famam pudoris. Hæc igitur anus, dum appropinquare cerneret auroram, juvenculam a somno excitat, ut dictis eorum Matutinis laudibus, postea cum dies clarior illuxisset, ad ecclesiam pergerent : Surge, inquit, quoniam prope est jam dies. Expergefacta illa surgere cœpit a lecto; sed somno oppressa (erant enim oculi ejus gravati) paulisper inclinata super stratum suum, iterum requievit, non tamen plene dormiens, neque aperte vigilans. Et ecce subito facta est super eam manus Domini, et sic inter somnum et vigiliam vidit cœlos apertos, et Jesum Christum sedentem super solium excelsum et elevatum nimis, circumdatum immensa gloria innumerisque Sanctorum et Angelorum millibus circum septum, et plena erat omnis terra majestate ejus, et vidit arcana Dei quæ non licet homini loqui. E

Ipsa qua moritur hora,

piæ mulieri dormienti,

22 Tunc illa, hujuscemodi visionem cum gaudio admirans, convertit oculos ut videret Sanctos sui Ordinis, videlicet Fratrum Prædicatorum : et ecce vidit innumeram multitudinem Fratrum dicti Ordinis, quorum singuli pro suis meritis diversa claritate fulgebant. Inter reliquos autem conspexit inclytum Patriarcham S. Dominicum, in pulcherrima atque ornatissima mansione; et juxta eum vidit gloriosum Doctorem S. Thomam de Aquino, immensa claritate decorum, uno Angelo medio inter utrumque : penes vero Thomam aspexit tabernaculum pulcherrimum et mansionem ornatissimam vacuam, uno etiam Angelo medio inter S. Thomam et sedem vacantem. Cumque mulier tam suavi visione pasceretur, ecce unus de ministris Regis æterni, cum baculo sive virga aurea, sicut portare solent ministri Papæ hodiernis temporibus, cœpit annuere circumstantibus voce et gestibus, ut locum venienti darent : videbaturque sibi, quod inter alia diceret hæc verba, transiens per eam quæ astabat mediam multitudinem, Fate largo, Fate largo : hoc est, Cedite, cedite : date locum. Ipsa autem mulier, ut illi apparebat in visione, erat in paradiso, in loco inferiori, super pavimentum stratum tapetis et pulcherrimis pannis; ibique sedens cum innumera multitudine Jesum in decore suo læta aspiciebat : majores autem Sancti juxta ipsum Regem gloriæ, in gradibus et locis eminentioribus, collocati erant singuli in ordine suo. F

ostenditur juxta SS. Dominicum et Thomam

præparatus locus

23 Cumque Angelus ille minister Domini solicite ageret ut locus daretur venienti; mulier, cum juxta eam ille transiret, secum audacter loquitur, interrogans eum et dicens, Quidnam est hoc? cur ut locum cedamus tanta celeritate, jubes? En, inquit, B. Antonius Ordinis Prædicatorum Archiepiscopus Florentinus, modo seculum hoc triste relinquens, cœlum ingressurus est, locandus in sede sibi disposita, et paratam sibi in domo Dei patris mansionem, pro suis laboribus et meritis, accepturus. Vix Angelus verba finierat, cum jam jam omnes cum gaudio Antonium expectarent. Et ecce matrona illa, moræ impatiens, juniorem sociam suam iterum vocans, excitavit eam, et continuo visio illa disparuit. Mulier vero nimium dolens, quia finem tam admirabilis visionis videre non meruit, simile quiddam respondisse fertur, sicut B. Ambrosius, qui in Missa obdormiens ad exequias rapitur B. Martini, sed excitantibus eum Clericis suis finem funeralis officii explere non potuit. Notavit ergo mulier tempus, et invenit

in quem introducendus Antonius.

A invenit quod eadem die et hora R. P. Antonius migravit ad Christum. Unde quis dubitet virginem ac doctum Antonium, juxta Virginem et Doctorem Thomam esse locatum in cœlis, cujus doctrinam et vitam est imitatus in terris.

CAPUT III.
Varia beneficia, mortui Antonii invocatione impetrata

Toto vultu tumens

Post mortem Viri paucis exactis mensibus, contigit hoc quod narro miraculum. Quædam mulier de Fabriano, insigni oppido Marchiæ Anconitanæ, ita totius capitis ac faciei tumore cœpit ægrotare, ut in fronte ejus vix possent oculorum formæ discerni: tumulus enim quidam caput ejus et facies videbantur, ac per hoc nihil pene videbat. Cumque hoc morbo diutius laborasset, addita est infirmitati ejus contractio totius corporis; et velut in globum redacta, membrorum omnium usum perdiderat. *et corpore contracta,* Jacere in strato suo paupere misera non valebat: et cum etiam stare non posset, sedens in spirarum morem, dolens heu nimium atque ejulans, laborabat. Hujus germanus fuit quidam vir religiosus Fr. Andreas de B Fabriano, Conversus Ordinis Prædicatorum, ac socius per aliquot annos B. Antonii usque ad obitum suum: qui Fr. Andreas adhuc multa solet mecum atque cum aliis de beati viri virtutibus cum lacrymis recitare. Hic igitur Fr. Andreas, post transitum B. Antonii, usque Fabrianum parentes suos visitaturus perrexit. Ut autem matri et suæ præfatæ sorori infirmæ, egestate non modica laborantibus, in aliquo subveniret; donavit illis quamdam tunicam S. P. Antonii, in eorum necessitates convertendam: *donatam sibi mortui Antonii tunicam,* nam et alias, dum adhuc superstes esset Antonius, multas eleemosynas, quas ab ipso acceperat, pauperculis feminis tribuebat Fr. Andreas. Suscipientes igitur devotæ mulieres præfatam tunicam, in quadam cassa cum devotione et reverentia posuerunt; penuriam potius ferre volentes, quam tam pretiosum thesaurum in usus proprios ac tam necessarios convertere; aut tam sancta veste ad operimentum uti alterius earum: ipse enim Fr. Andreas multa de virtutibus et miraculis B. Antonii retulerat prædictis feminis.

25 Visitata ergo matre, visitata et sorore infirma, cum eas ad patientiam, ad fiduciam in Domino, *reverenter induens* et ad devotionem S. Antonii fuisset hortatus, abscessit. C Præfata igitur mulier, omni spe atque omni humano auxilio destituta, Deo se totam committens, devote cœpit suam calamitatem commendare B. Antonio, supplicibus quibus poterat votis auxilium postulando: et cum jam advesperasceret, petiit a matre sua, ut sanctam illam tunicam sibi afferret, eamque indueret. Quod et illa continuo fecit, et sic super nudum vestivit filiam tunica sancti Viri. Tum ægra, spem magnam habens in Deo et in S. Antonio, tota nocte dormiens cum vestibus sanctis, mane *subito convalescit.* facto surgens e lectulo, sanam se ac liberatam invenit, tam a faciei capitisque tumore quam a contractione membrorum. Unde Deo et B. Antonio gratias agens, eadem die perrexit ad flumen, et cum aliis mulieribus cœpit lavare pannos lineos, quos mater sua per se ipsam lavatura, nisi filia sua fuisset tam subito curata, paraverat. Mirantibus vero cunctis super tanta novitate et super tam repentina gratia sanitatis, narravit illa miraculum: et facta est admiratio et lætitia magna in populo, et omnes qui viderant et qui audierant glorificabant Deum, qui in Sanctis suis usque hodie mirabilia operari non cessat.

Vir nobilis et filiabus gravatus,

26 Fuit in civitate Florentiæ civis quidam, vir nobilis, bonus et simplex ac timens Deum, nomine Feus, quondam alterius Fei de Belchariis, non me- D mediocriter in sacris litteris eruditus *a*, eidem B. Antonio satis familiaris et notus: cui etiam aliquando generaliter confessus est omnia peccata, omnemque a pueris vitam suam: qui non multum opibus abundans, familiam habuit admodum onerosam, non quidem moribus malis, sed magis fortunæ necessitate. Nam in familia sua, quam religiose nutriens ab ipsa infantia semper docuit timere Deum et cavere ab omni peccato, habuit plures filias feminas, quas honorifice secundum suum statum et carnis ingenuitatem nuptui vix tradere poterat; multas tamen, Domino largiente, honorabiliter maritavit. Hic itaque de quadam ejus filia, nomine Margarita, quæ erat jam plenis nubilis annis, propter dotis exiguitatem multo tempore anxius fuit, eo maxime quia tempore illo in sua civitate puellæ vix poterant magnis dotibus desponsari: sicque per annum et ultra in quærendo viro suæ filiæ laboravit; nec sibi occurrebat gener, qui divitiis et nobilitate, magis autem honestis moribus adornatus, satis suæ filiæ conveniret.

A. FR. LEONARDO EX MSS.

a

27 Contigit igitur quadam die, in anno obitus B. E Antonii, de mense videlicet Januarii, qui mensis fuit nonus ab ejusdem beati viri transitu, ut idem Feus, cujus semper fuit moris cum sanctis et religiosis hominibus conversari, esset in domo monachorum S. Benedicti, Congregationis S. Justinæ de Padua, in monasterio quod est prope Florentiam, in loco qui vulgariter le Campora nuncupatur. Ubi cum post multa sancta colloquia, habita cum monachis et secularibus, qui illuc ex devotione convenerant, quieti secum aliis paulisper dedisset; visionem quamdam imaginariam in somnis circa auroram habuit hujuscemodi. Videbatur siquidem sibi esse in ecclesia S. Marci Ordinis Predicatorum, in civitate Florentia, ubi corpus S. Antonii præfati quiescit: videbatque sacrum corpus Antonii, in quodam feretro existens in medio ecclesiæ, versis pedibus ad ostium ecclesiæ; Fratres vero dicti Conventus stare circa ipsum corpus, clausa ecclesia, nullo alio ex secularibus præter ipsum solum Feum existente. Descendebat autem ipse Feus a choro Fratrum in ecclesiam ad videndum Sancti sacrum corpus, illudque integrum ac prorsus immaculatum conspiciebat. Cumque reverenter corpori, ut deoscularetur illud, appropinquasset; visum est illi vivum videre S. Antonium, cœpitque cum admiratione et gaudio dicere, F En vivit Antonius, quem mortuum putabamus.

in somnis adstare vivus corpori Sancto,

28 Tum ille flexis genibus ante faciem Antonii, cum lacrymis adoravit eum; et suam illi filiam, pro qua maritanda jam, sicut prædixi, per annum anxius steterat, devotius commendavit; dicens, Commendo vobis, Pater et Domine mi, Margaritam meam filiam, ut oretis pro ea: addiditque, Facietisne quod peto? Vir autem sanctus, Feum læto vultu aspiciens inclinansque caput, suæ petitioni annuere videbatur: sicque visio illa disparuit. Feus vero expergefactus rem tacitus considerabat; expectansque auxilium a S. Antonio Florentiam rediit. Mira res? Paucis interjectis diebus, offertur Feo pro filia sua vir dives et nobilis ac bonis moribus adornatus, contentus satis parva dote, quingentis videlicet aureis; cum ab aliis octingentos aureos, majorem adhuc dotem expetens, recusaret. Celebrantur ex more nuptiæ, et usque hodie in bono et felici statu ac sancto timore tale conjugium perseverat. Non dubitat idem Feus, quin in tali matrimonio apud Deum mirabiliter sit operatus S. Antonius, cui sæpe pater filiam commendarat. Ecce quomodo B. Antonius se invocantes exaudit: ecce quomodo vivens Feo fuit amicus, et mortuus subsidia præstitit postulata.

cique unam earum commendare,

virum illi supra spem invenit.

29 Civis quidam Florentinus, nomine Simon Pierozzy

A. FR. LEONARDO. EX MSS.

A Pierozzy Orlandi, de populo S. Mariæ Alberighi, per multos annos tumorem vesicæ et descensum intestinorum in ipsam *b* vesicam gravi languore portavit, quam quidem infirmitatem herniam vocant: qui etiam morbus, ut materno utar sermone, dicitur il male del crepato, sive, rotto di sotto *c*. Hic dum post mortem præfati sanctissimi viri circa annum Domini MCCCCLX gravius tali ægritudine premeretur, et nulla posset per medicos remedia invenire, nulla etiam vota, nullæ preces ipsum juvarent; quadam die, postquam multas ecclesias circumeundo se Deo et Sanctis ejus plurimum commendaverat, nec tamen levamen senserat; tandem ad ecclesiam S. Marci veniens, ante sepulcrum B. Antonii in oratione se posuit, et flexis genibus ac præ nimio dolore gemens, recordatus est familiaritatis quam habuit cum sancto viro cum adhuc viveret, atque in hoc mœrore simulque dulci recordatione talia ad eum verba direxit: O sanctissime Præsul, o venerande mi Pater Antoni, sicuti ego firmiter credo te pro tuis meritis adstare coram Deo inter reliquos Sanctos, ita rogo et supplico, quantum valeo, misericordiam tuam, quam semper vivens erga afflictos et miseros ostendisti, ut pro me intercedas apud Reginam cœli virginem gloriosam Mariam, quatenus dignetur ipsa rogare B filium suum, ut me liberet a tantis doloribus. His dictis neque voto alio emisso, cum paululum mœrens et lacrymans substitisset, continuo exhilaratus ab oratione surrexit: et, o mira res, stupendumque miraculum! statim ante sepulcrum Antonii se ab omni dolore liberum, ac ab omni illa inflatura ac infirmitate sanatum invenit. Quod ipse admiratus, domumque lætus remeans, ac deponens omnem ligaturam, gratias Deo et B. Mariæ reddidit, nec non et B. Antonio, qui eum suis meritis tam repente sanavit ab infirmitate; quæ in senibus, cujusmodi ipse erat, pene est incurabilis. Hæc omnia referre solet cum gaudio et lacrymis ipse Simon, a quo et ego ista audivi.

b gravem herniam patiens

c

ad sepulcrum ejus orando, sanatur:

30 Quidam adolescens, bonæ profecto indolis, devotus et purus ac timoratus, nomine Jacobus, filius nobilis viri Leonardi de Mannellis de Florentia; dum sibi a patre in Romana Curia petitum foret munus Canonicatus in Cathedrali Florentina ecclesia, quæ S. Maria del Fiore nuncupatur, nec illud posset pacifice absque magna impensa et vexatione possidere; videns patrem suum Leonardum in tali causa anxium nimis atque solicitum, multisque curis et vexationibus ac sumptibus perturbatum; ac propterea religiosus juvenis, patris molestiæ magis compatiens, quam Canonicatum ambiens, tale Deo et B. C Antonio votum vovit. Oravit siquidem B. Antoniam, ut si suæ saluti expediret, tale sibi officium talemque dignitatem a Domino pacificam impetraret, et patrem suum a tanta solicitudine et angustia liberaret: sin autem hoc suæ saluti videretur esse contrarium, finem simul quæstioni poneret et dignitati. Nec mora, post paucos dies lite omni finita Canonicatus officium cum pace obtinuit, et successit in locum D. Coluccii de Salviatis, et hodie vocatur D. Jacobus de Mannellis. Qui statim ut tale beneficium consecutus est, ad tumulum accessit Antonii, et reddidit votum suum, gratias agens, quod et patris vexatio esset terminata, et ipse munus obtinuisset quod nequaquam videretur suæ repugnare saluti. Contigit autem hoc circa annum Domini MCCCCLXII, idque ab ipso D. Jacobo coram duobus testibus mihi relatum est, die XXIV mensis Maji ejusdem anni.

impeditus in adeundo canonicatu,

mox ut eum invocat, litis suæ finem obtinet:

31 Quidam de familia D. Cardinalis *d* Sanctorum quatuor Coronatorum ita acriter fuit de anno MCCCCLXIII vulneratus in crure, quod osse fracto et magna plaga et scissura facta in sura, sive ut vulgariter loquar in polpa cruris, pene est a medicis D desperatus. Unde cum dolor nimius eum vexaret et spes salutis nulla miserum sublevaret; quidam ejus socius hortatus est eum, ut se commendaret et votum faceret sancto viro Antonio Archiepiscopo Florentino cujus sanctitas erat in urbe notissima. Qui statim emisso voto cœpit melius se habere: et qui cum dolore jacebat, cœpit lætus ambulare per domum: ac demum plenæ redditus sanitati, Florentiam venit ad tumulum B. Antonii, reddens Altissimo vota sua: Priorique domus S. Marci, in qua jacet corpus B. Antonii, obtulit se velle servire Fratribus et Conventui per tres menses, sicut ipse voverat. Pius tamen Pater Fr. Santez de Florentia, tunc Prior dicti Conventus S. Marci, cognita fidelitate voventis et promptitudine adimplendi, inspecta etiam paupertate personæ, secum in tali voto et servitio misericorditer dispensavit: qui gratias agens, et se nihilominus ad ejusdem Prioris mandata promptissime offerens, lætus remeavit ad propria. *e*

d

cruris fracti desperata plaga

voto facto solidatur.

e

ANNOTATA.

a *De hoc Vita* 3, Feus Belcarius, boni vir nominis, et Hetrusca lingua Poeta non vulgaris, cujus hodieque nonnulla monumenta extant respersa pietate Christiana. E

b Vesica *hic pro* scroto *accipitur, tamquam vocabulum decentius.*

c *Ad verbum,* malum rupturæ in parte inferiori.

d Joannes Ludovicus Milanus, Valentinus Hispanus, Callixti Papæ III ex Sorore nepos, ex Episcopo Segobiensi Ilerdensis, Presb. Card. tit. SS. quatuor Coronatorum et Bononiæ Legatus. *Ita Ciacconius.*

e *Huc spectat quod in* 2 *Exam. testis* 46, Fr. Georgius olim Baronio de Capellis ann. LII *dixit*, quod ex humilitate, etiam Prælatus existens in religione, hora dormitionis et silentii, Fratres ad orandum et quiescendum ire jubebat, et ipse coquinam purgabat et vasa et scutellas lavabat: et quod solitus fuerat, post celebrationem Missæ suæ quotidianæ, deservire alteri Sacerdoti Missam celebranti, pro majori merito et humilitate.

CAPUT IV.

Sterilis fœcundata, varii infirmi sanati.

Mulier quædam nobilis Florentina, nomine Con- F stantia, filia Lucæ de Panzano, tres viros habuit, cum quibus vixit annos circiter XXII a virginitate sua: per annos vero XVIII semper sterilis perduravit neque balnearum fomenta, neque medicamina ulla, sed neque preces aut vota prolem ei tradere potuerunt. Tandem de anno Domini MCCCCLXII, die XXII Maji, cum jam annos quatuor exegisset cum tertio viro, sic semper sterilis; votum vovit B. Antonio, quod si sibi puerum masculum a Domino impetraret, illa editum filium per annos VII habitu Ordinis Prædicatorum indueret, ac imaginem ceream ad similitudinem parvi pueri ferret ad ejus tumulum, Missasque celebrari faceret ac cereos offerret, atque alia prout noverat fideliter adimpleret. Miranda profecto res! Non post multos dies conjuncta ex more viro, se protinus concepisse gaudet, et mense nono post emissum votum, videlicet die XXIII Februarii de anno MCCCCLXIII, peperit pulcherrimum puerum, vocans eum sicut voverat Pier-Antonium. Mirantur vicini et cognati, et præ admiratione tanti miraculi non possunt credere prolem esse Constantiæ, sterilis tanto tempore, sed submissum et suppositum partum suspicantur. Verum cum illa parere non cessaret, sequentes filii fidem primogeniti reddiderunt. Nono post

Mulieri per annos 18 sterili

quatuor proles conceduntur.

A post hunc mense alium peperit, quem Bartholomæum vocavit : ac deinde duas filias genuit, et sic in tribus annis, quibus cum tertio viro, Bardo Angeli Zonaccia, post emissum votum vixit, duos filios masculos duas genuit filias feminas.

33 Hic libet considerare, Antonii merita quantum valeant apud Deum : hic animadvertere magnificam largitatem Antonii, qui rogatus ut unum puerum sterili feminæ daret, dedit quatuor, pluresque dedisset si vir ejus non fuisset mortuus. Videtur mihi Antonius alter Isaac, qui ut scribitur Geneseos xxv, deprecatus est Dominum pro uxore sua eo quod esset sterilis : qui exaudivit eum, et dedit conceptum Rebeccæ. Sic Antonius pro devota sibi femina sterili deprecatus est Deum, qui ob merita Antonii donavit mulieri fructum copiosissimum ventris sui. Non cessavit vir sanctus gratias multiplicare, sed miraculum miraculo addidit. Bartholomæus enim, secundus filius Constantiæ, bis ad extrema deductus, desperatus a medicis, facto voto ad B. Antonium continuo liberatus est. Perseverat hæc mulier in magna devotione ad virum Dei, multaque beneficia quotidie miraculose recipit per merita B. Antonii. Nam et fratri suo, infirmo valde graviter, contulit

ejus filius bis ad extrema deductus servatur :

B beneficium sanitatis, jam a medicis desperatæ : qui sanus effectus, uxorem duxit, et in bona valetudine adhuc perdurat. Hæc omnia retulit mihi præfata mulier in præsentia Fr. Antonii de Lajone de Florentia, die vi Martii MCCCCLXVIII, dum venisset ad tumulum B. Antonii, ex devotione maxima quam habet ad eum, et ut persolveret vota sua pro prædictis ac innumeris aliis gratiis, quas frequentes a B. Antonio experitur in suis necessitatibus.

34 Quidam Tabellio, nomine Santez de Bagnano Florentini Comitatus, de anno Domini MCCCLXIII de mense Julii, ita vi febrium est oppressus, quod pene a medicis desperaretur, non valentibus illis ardorem febris restinguere, aut saltem quo eam ferret levius temperare. Tunc ille humano auxilio destitutus, tale votum vovit Deo et B. Antonio, quod si infra sex dies liberaretur, quædam, prout ipse proposuit, ad honorem B. Antonii observaret. Et ecce quinta die post votum, affuit quidam alienigena, qui sibi salubre remedium attulit : et continuo cessavit febris, et liberatus est. Ipse vero Santez, non medico forensi, sed B. Antonio hanc sanitatem attribuit : et non viventis arte, sed sancti viri defuncti prece et

ardens et incurabilis febris aufertur :

C merito, se credit et prædicat liberatum. Mihique hoc cum gaudio retulit, die xxx Novembris de dicto anno MCCCCLXIII, in præsentia Fr. Laurentii de Pistorio Ord. Prædicatorum et nonnullorum etiam secularium.

35 Fr Joannes de Marignolle de Florentia, Conversus Ord. Predicatorum, tunc vestiarius in Conventu S. Marci, ubi jacet corpus B. Antonii, circa annum Domini MCCCCLXIII, talem per totam unam diem in dextero oculo dolorem perpessus est, ut putaret se sagittarum seu acuum puncturis in pupilla oculi et in supercilio crudelissime vulnerari. Sequenti nocte surgit dolens ad Matutinas, et præ lacrymarum humore desiccato oculum clausum sensit. Conatur ille pro viribus aperire, sed minime potest, licet magna vi paulisper jam respirare inciperet. Tandem nimio dolore simul et mœrore vexatus, ad sepulcrum beati viri in ecclesia pergit, ibique flexis genibus taliter cum lacrymis exorsus est. Pater sancte, recordare, quia dum viveres numquam mihi eleemosynam pro matre mea vetula et pauperrima denegasti, numquam me pro quacumque mea necessitate a tua misericordia inconsultum abire permisisti : et nunc quoque noli me, precor, in hac angustia derelinquere. Ego tantam in te fiduciam habeo, tantumque de tua sanctitate ac pie-

oculus dexter cum gravi cruciatu fere excæcatus

ad sepulcrum reseratur :

D tate præsumo, quod hinc non recedam, nisi prius sanitatis sensero beneficium : ego vero, ad laudem Dei et tuam, diebus singulis quoad vixero volo dicere decies Pater noster, et decies Ave Maria. Mira res ! Vix verba finierat, oculum sanum aperit, et abiit protinus dolor omnis. Hæc ipse Fr. Joannes mihi sæpe multisque Fratribus enarravit, et perseverat in voto suo et in magna devotione ad servum Dei Antonium.

A. FR. LEONARDO. EX MSS.

36 Hoc insuper, quod vidi, miraculum litteris mandare curavi. Quidam namque Fr. Marianus de Firmo Ord. Predicatorum, in Conventu S. Luciæ de Fabriano ejusdem Ordinis, per duos menses et ultra gravissime ægrotavit, nunc tertiana, nunc quartana, nunc continua febre laborans : de cujus vita sæpius exstitit dubitatum : de quo etiam erat communis opinio, aut quod nullo modo mortem ex tali infirmitate evaderet, aut certe longa esset et molestissima ægritudo. Sæpe etiam medici hæc verba fuerunt, quæ et ego sæpius ab ejus ab ejus ore audivi : Fortis est, inquit, ignis qui aqua non extinguitur. Mirabatur enim medicus, quomodo nullis medicamentis febrem illam posset extinguere, aut

sanatur diuturnis febribus afflictus,

E saltem reddere mitiorem. Demum ipse medicus de infirmi salute desperabat : multis vero de ipso Fr. Mariano interrogantibus, Diffido, aiebat, jam de salute Fr. Mariani, quem nulla arte, nulla quamvis magna diligentia potui a vehementia atque ardore febrium sublevare.

37 Ego igitur Fr. Leonardus, superius nominatus, qui tunc, licet indigne, præeram dicto Conventui Fabrianensi, Fratri compatiens simul et suo Conventui Firmano, unde pestem fugiens ad nos venerat, votum vovi Deo et B. Antonio, præfato die xvii mensis Augusti, de anno Domini MCCCCLXVII, pro salute ipsius Fr. Mariani, multum eum sancto viro commendans, promittens ita efficere, quod vita dicti B. Antonii composita per D. Franciscum Castilionensem Presbyterum, una cum quibusdam miraculis ejusdem Antonii, præcipue hoc quod ad præsens narro, poneretur in bibliotheca dicti conventus Fabrianensis : votumque hoc apud me tacitus retinui per dies octo, infra quos sancti auxilium præstolabar. Mira res ! Die sequenti post emissum votum, cum tertianæ febris tormentum ex more Frater mœrens exspectaret, sensit protinus Sancti virtutem : nam febris exspectata non venit, et ex

post votum auctoris suo hospiti compatientis,

F tunc ulterius nulla febre vexatus, ita demum per Dei gratiam et Antonii merita bene convaluit, quod in brevi ad suum Conventum Firmanum sanus et incolumis cum gaudio remeavit, quamvis transactæ ægritudinis aliquantulam debilitatem et lassitudinem per dies aliquot retineret : et sic qui pene mortuus putabatur, tandem vivus et sanus suis est Fratribus restitutus. Hoc miraculum me compulit ad scribendum aliquid de virtutibus et signis B. Antonii, ut et his qui devotionem et fidem in B. Antonio habent, et voto meo, in quo tam repente fueram exauditus, taliter satisfacerem.

indeque ad scribendum inducti :

38 Fr. Hieronymus Francisci Bianciardi de Florentia ordinis Prædicatorum, juvenis devotus et bonus, cœpit die xxvi mensis Decembris anno Dominicæ Incarnationis MCCCCLXIX gravi dentium dolore vexari : adeoque cruciatus excrevit, ut putaret se in brevi cerebrum et memoriam perditurum. Consulit medicos, tentat medicamina, multa adhibet quæ credit profutura remedia : sed nihil prosunt humana consilia. Denique die sequenti, videlicet xxvii dicti mensis, ego sæpe jam nominatus Fr. Leonardus, præfatum Fr. Hieronymum reperi, in hospitio Conventus S. Marci ad ignem se calefacientem, et novam pro tanti doloris remedio medicinam præparantem, ne quid inexpertum moriturus forte relinquat. Hic

alius Frater laborans ex dentibus,

A. FR. LEONARDO. EX MSS.

A Hic mihi de ejus valetudine sciscitanti, et ad patientiam exhortanti, cum maxima anxietate respondit; Si hac nocte dolor iste dentium tam grandis adhuc perdurat, credo equidem quod præ nimia afflictione et tormento in amentiam vertar: non enim possum somnum capere, et vigilare in tanta passione non valeo.

ejusdem suasu Sanctum invocat et sanatur.

49 Tum ego cœpi consolari mœrentem, et hortari ut se B. Antonio Archiepiscopo Florentino devote commendaret. Annuit se illud facturum, sed prius tentat medicamina sua: quæ cum nequaquam prodesse conspexit, circa horam ferme quartam noctis, omni jam humano auxilio destitutus, sancto Dei Antonio se devotissime commendavit, vovens et promittens dicere certas orationes ad ejus gloriam et honorem. Mira res! Vix votum emiserat, et sensit protinus Sancti virtutem, continuoque dolor omnis atque pœna cessavit. Mane igitur sequenti, scilicet die XXVIII dicti mensis, in die videlicet SS. Innocentum, præfatus Fr. Hieronymus lætus et gaudens miraculum refert in sacristia dicti Conventus S. Marci, coram R. P. Fr. Sante de Schiattensibus, tum Priore Conventus, nec non Fr. Bernardo Aldobrandini, et Fr. Sebastiano de Adimaribus, et multis aliis Fratribus, meque omnium minimo Fr. B Leonardo de Ser-Uberto superius nominato, præsente et audiente dictum Fr. Hieronymum, gratias Deo et beato viro Antonio de tam subita liberatione referentem: omnes vero magnificaverunt Deum et sanctum suum Præsulem Antonium.

APPENDIX.

Quæ sequuntur partim eodem, partim alia manu, quibusdam interpositis, reperiuntur descripta in eodem codice: quorum nihil cum indicetur in Summario Processuum, ad calcem miraculorum post vitam Antonii factorum, ubi tamen adjiciuntur omnia quæ ex Francisco et Leonardo habentur, nec attinguntur a testibus in judicio auditis; cogimur credere, vel hanc appendicem non esse Fr. Leonardi, vel, si sit, ex alio exemplo sumptam quam quod in processibus productum fuit: distinguebatur autem hæc appendix duobus titulis.

Qualiter meritis B. Antonii decem circiter juvenes Ordinem Prædicatorum sint ingressi.

De miraculo in die funeris ejus.

Atque hæc eadem manu scripta erant: deinde diversa, in vacuo folio,

C De liberato a morsu lupi rabidi,

Denique post aliquot vacuas paginas, eadem manu qua priora omnia et sine titulo, sequebatur § 46. de Andrea Simonis sanato.

Fratri zeloso pro bono Ordinis,

40 Quanti autem meriti fuerit vir sanctus apud Altissimum, vel hinc potest ostendi, quod hominum conversionem, usque ad contemptum seculi et religionis ingressum, potuerit a Domino impetrare. Est sane in civitate Florentia Conventus S. Marci ordinis Prædicatorum summa religione pollens, magnaque fama et opinione præclarus, ubi aliquando Prælatus extitit B. Antonius, ubi et nunc coruscans multis miraculis requiescit. In quo quidem Conventu, dum circa annum Domini MCCCCLVI duo tantum essent novitii, aut forsitan unicus; quidam venerabilis P. Fr. Baptista Antonii de Florentia, vir valde devotus Religionis amator, et Ordinis sui diligentissimus observator, ac super quam credi potest zelator animarum, ægre valde ferebat, quod suus Conventus tam parvum fructum faceret in convertendis hominibus ad suum Ordinem; præcipue cum videret eodem tempore alias Religiones multos habere novitios, multosque recipere per singulos dies. Hic conceptam sanctissimam sitim sedare cupiens, accessit ad B. Antonium, jam tunc Archiepiscopum Florentinum, suam illi passionem suumque desiderium narraturus. D

et eum a paucis assumi dolenti

multumque super ea re anxio,

41 Quem mox in ipso salutationis exordio vir Dei præveniens, Quomodo inquit Fr. Baptista, vales? Quomodo in Domino Deo nostro exultat spiritus tuus? Valeo, ait, sed absque gaudio. Et quomodo sine gaudio potes spiritualiter valere? cum Apostolus in epistola sua ad Galatas cap. VI inter ceteros fructus spiritus, et inter cetera signa bonæ in Domino valetudinis, gaudium [numeret]. Sed qualiter, ait, Sanctissime Domine, lætari possum, qui me cerno sine sociis ire ad Dominum meum? atque ob hoc quod sodales non invenio, ad ipsum meum Dominum ire formido. Ordo noster, Pater sancte, præ aliis sanctæ Ecclesiæ Ordinibus, pro salute animarum noscitur institutus; et propter hoc Fratres nostri continuis prædicationibus ac lectionibus et sanctis moribus vacant: sed quem fructum sperare possum laborum meorum, quando nullum jam ad Religionem nostram converti; et in seculo augeri quotidie, non emendari mala perspiciam? Omnes reliquæ religiones novos quotidie Christo generant filios, Conventu nostro sterili permanente: quale ergo gaudium mihi esse potest, Beatissime E Pater, quando Religiones aliæ, tamquam fertiles Christi sponsæ, quotidie parturiunt et faciunt fructum, nostra vero fructu ventris sui omnino privata [desolatur]? Hoc est Pater quod me cruciat, hic est zelus qui me comedit, hic est dolor quo premor: nam in ceteris bene utcumque valeo.

respondet Sanctus provisurum Deum,

42 Tunc vir sanctus, religiosi Fratris fervorem admirans, remque nihilominus tacitus considerans, subridens, quasi blande eum consolans, ait, Vade Fr. Baptista, et bono animo esto: quia Dominus providebit; et dabit tibi petitionem cordis tui. His ac similibus hinc inde verbis relatis, receptaque tandem Episcopali benedictione, recessit Fr. Baptista gaudens, ac fiducia tanti viri et spe factus alacrior. Mira res! Vix transivit annus, et ecce decem, in quibus multi nobiles et docti, in dicto conventu habitum nostri Ordinis receperunt; ac deinde infra tres annos plusquam triginta relicto seculo ad nostram venere Religionem, ex quibus multi scientia et moribus ac vitæ sanctitate præclari usque hodie perseverant, nonnulli vero ex hac luce substracti sunt. O admiranda utriusque devotio! sed magis stupenda sanctitas B. Antonii! Alter enim, F velut novus Bernardus, non fuit contentus, Deo solus servire, nisi etiam plures quam triginta ibidem ad Dei servitium adduceret: alter vero, tamquam novus Dominicus; qui magnum Conrardum Teutonicum suis precibus a Domino impetravit, ut Ordinem suum ingrederetur, tot potuit suis meritis ad Dominum relicto mundo convertere.

et proximo anno offeruntur decem novitii,

ac deinde plures ad 30:

ab oculorum infirmitate curata ad ejus funus,

43 Domina Elisabetha, Filia Taddei Simonis Capuccii aromatarii, et uxor Vannozzy Joannis Lottrighi de Florentia, per tres annos et ultra gravem oculorum pertulerat infirmitatem: continue enim oculi humorem emittebant, et rubei valde vix ei visum præbebant, insuper et dolorem maximum illi dabant. Consulunt medicos ipsa et vir, et remedium non invenitur: existimant plerique in cancrum abire talem morbum. Ipsa vero gemens, hortatu matris, ad corpus viri sancti, quod tunc in ecclesia S. Reparatæ jacebat exanime, accessit, osculari manus ejus, ut ceteri faciebant. Quas accipiens manus Sancti, ad oculos suos perrexit; et domum rediens, se liberatam invenit. De quo admirans, vovit caput offerre cereum, si ultra non rediret infirmitas. Mira res! Ex tunc numquam passa est similem infirmitatem, sed in sanitate usque hodie perseverat, quando hæc mihi dixit in præsentia Fr. .... de Lajone et Fr. Michaelis Conversi de Florentia, et Fr. Thomæ de

A de tertio habitu, in ecclesia S. Marci, die XIII Maji MCCCCLXXI. Dixit etiam coram prædictis eadem Domina, quod quando tetigit manus sancti viri habebat unam reliquiam beati Patris nostri, cum qua tetigit manus ejus, quam perdidit prope ecclesiam S. Miniatis. Et inde rediens domum, cum lavasset manus, lavasset et caput filiæ suæ, et alia fecisset; in cameram intrans sensit rumorem: et in manu sua invenit illam Reliquiam sancti Patris nostri. Ipsa vero clamavit, ad sonitum territa: dolebat autem rediens domum, quod perdiderit dictam Reliquiam, qua tetigerat sanctum virum; et precabatur Deum, ut redderet illam. Similiter..... iterum alias perdidit dictam Reliquiam, et iterum reperit in bra.....

amissam lipsanothecam recuperat:

44 Joanninus Antonii Barnabæ de Monte-Regio, diœcesis Fesulanæ, laborator prudentis viri ac civis Florentini Miglioris Laurentii Crossii, cum a quodam lupo rabido vulneratus morsibus fuisset, vovit Deo ac B. Antonio, et liberatus est: cum tamen duo alii socii sui ab eodem lupo similiter vulnerati, eodem die quo et ipse, mortui fuerint anno Domini MCCCC....

sanatur lupi rabidi morsus,

45 Andreas Simonis Nicolai de Nanna, Cartarius B de Fabriano, cum intolerabili viscerum dolore quateretur, vovit monitu meo facere transcribi pro conventu Fabrianensi Legendam Sancti, et dehinc ..... in vulgari: et statim sequenti nocte circa horam tertiam cessavit dolor, nec unquam postea rediit: immo et febris omnino abscessit, quam multo tempore sustinuerat. Benedictus Deus, de mense Augusti MCCCCLXVII.

et dolor viscerum.

ANALECTA

Ex summario Processuum impresso.

CAPUT I.

Fama sanctitatis, extases et revelationes divinæ.

Continuus atque universalis conceptus et firma credulitas totius populi Florentini fuit, ac ferme totius provinciæ, in vita Antonii et in ipsius morte, quod fuerit Sanctus et innumeris claruerit miraculis: et ita vivens et mortuus pro Sancto ab omnibus fuerit reputatus, habitus et veneratus, et continue usque in præsentem diem similiter habeatur et veneretur. Quod ultra probationes historiarum, quæ scriptæ de eo sunt a Ven. D. Francisco Castilio- C nensi Canonico Florentino, et Leonardo Ser-Uberti Theologo, ac Ugolino Verino laico, viris fidelibus, veridicis ac doctis; et ultra etiam testimonium Rev. Patris et Domini Episcopi Vulterrani D. Antonii de Alliis in chronica sua; ac ultra dicta fere omnium testium primi *a* et secundi examinis facti in processu vigore primæ commissionis Apostolicæ; probant centum testes et plures *b* in tertio examine, acto in alio processu vigore secundæ Commissionis Apostolicæ. Inter quos sunt fortasse triginta et ultra de visu et certa scientia; et fere omnes sunt testes qualificati et nobiles, ita ut sint omni exceptione majores. Sunt enim tibi etiam Cardinales *c*, Archiepiscopi *d*, Episcopi *e*, Protonotarii *f*, Canonici *g*, Prælati *h* diversi, Theologi *i*, Religiosi fere omnium Religionum et Ordinum; ac laicorum Nobiles Equites, Doctores, Medici *k*, et omnis generis antiquorum, ut in processu patet expresso: et quasi omnes *l* Patricii civitatis Florentinæ. Et in litteris suis etiam hoc attestatur Magistratus summus Dominii civitatis, Priores libertatis, ac Vexillifer justitiæ populi Florentini; multique et magni Principes, Reges, Duces, ac Potentatus diversi; ac plures Ecclesiæ Prælati absentes, per suas ad sanctissimum Dominum nostrum, in testimonium directas. *m*

Communi famæ sanctitatis, præter scriptores de ejus vita, et testantur rite examinati plurimi, et ex omni ordine præcipui:

a b c e f h i k l m

2 Virginitas ejus perpetua et carnis integritas, D ultra eos qui scripserunt prædictas historias, confirmatur a pluribus testibus de auditu, ab antiquis Patribus S. Marci, qui hoc pro comperto habebant et Fr. Desiderius de Cianoclis, annorum LX, dicit se audivisse a Fr. Mattheo Pistoriensi, integerrimo sene, qui Confessor fuerat Antonii, quod numquam invenerit eum peccasse mortaliter: et quod stupefactus semper remanebat, dum ejus audiret confessionem, admiratus quomodo ita pure vivere potuisset in hac vita mortali. Et idem testis dicit se audivisse ab alio Confessore Antonii Fr. Laurentio de Martinengo, viro doctissimo et bono, quod semper invenerit eumdem Antonium in confessionibus suis ejusdem puritatis, ac si esset puer quinque annorum: quod Fr. Mattheus Marci de Florentia in primo testatur, et multi de auditu confirmant.

Ex processu. innocentissimæ conscientiæ, Confessarii ejus duo:

3 Item quod in primis pubertatis suæ annis, ne in seculo contingeret maculari, ubi semper caverat super mortem et alia omnia Dei offensam.... sacrum Prædicatorum Ordinem fuerit ingressus præcedente miraculo quodam, ut scilicet brevissimo tempore et infra annum memoriæ mandaverit *n* totum Decretum. Ultra duas historias hoc affirmantes, et dicta E testium novem nominatorum, idem affirmat D. Hieronymus Benzius, Decretorum Doctor LXI annorum, qui bene cognovit Antonium, et hoc dicit audivisse a Ven. P. Fr. Sancte de Schiattensibus, Priore S. Marci, discipulo Antonii, successore ipsius in Prioratu et sanctis moribus: et plures alii testes idem testificantur, et quod est quasi de hoc publica vox et fama Florentiæ. Non habuit autem Præceptorem Antonius, nisi in Grammaticalibus tantum, et illum etiam valde debilem; in aliis vero facultatibus nullum, excepta parte Dialecticæ, et satis interrupte. Sed neque Ducem aut Prælatum qui ad studia eum impelleret aut eadem imperaret; ut ipsemet in prooemio Summæ loquitur de seipso et attestatur: et tamen manifestissime apparet, qualiter universaliter evaserit doctus, etiam in sacra Theologia et Jurisperitia, et adeo quod inter Doctores Ecclesiæ scripserit tot et tanta, ita fideliter et tam diligenter, quod in pretio habeantur a cunctis: quod evenisse fatendum est, et quia diligentissimus fuit, ac tempus minime conterens, quod sapientissime dividebat numquam otiosus existens; et quia totus Deo devotus erat. Unde vere concludi potest, quod pro majori F parte hujus præclarissimi viri sana, catholica, vera, et famosissima doctrina, fuerit desuper illi ex divino dono infusa, licet etiam aliqualiter acquisita, quod est inter miracula computandum.

et decretalium libros intra annum memoriæ mandato plures, n

idque cum fere magistris caruerit: quo ejus doctrina mirabilior,

4 Elevatio Antonii per nonnulla brachia dum oraret, et cum splendore nimio circumfuso in camera ejus: et quod pluries visus et deprehensus fuerit taliter orans, sic corporaliter elevatus, et aliquando etiam in elevatione applicatus cuidam Cruci cum imagine Crucifixi, et cum eo ardentissime ac devotissime loqui. Probarunt hoc Nicolaus Primerani annorum LXXV, cui Primeranus pater hoc ipsum retulit, qui eumdem sic vidit elevatum et orantem. Dominicus de Boninsegnis ann. XLII, qui audivit a Bartholomæo, domestico famulo Antonii, qui eum viderat nocte in oratione sic elevatum. Nobilis Hieronymus Stupha ann. LXVI de auditu ab alio servitore Antonii, qui eum elevatum invenerat. Fr. Julianus Dominici de Florentia ann. LXVI qui similiter audivit ab alio domestico, Gregorio Imolensi, qui vidit eumdem elevatum et Cruci applicatum cum splendore. Hieronymus de Butis, Florentinus civis ann. LXX, qui a Gulielmo domestico Antonii, qui eumdem sic in oratione elevatum per quatuor brachia a terra deprehenderat.... *o* o

elevationes quandoque in oratione passus,

5 Notitia occultorum et cognitio secretorum cordis

A dis ac contingentiam futurorum, quæ non nisi ex divina revelatione cognosci potuissent, Antonio non defuerunt : quod probatur per depositionem Presbyteri Francisci Petri Antonii, ann. LXXXV, qui dicit de seipso; cui contigit ab Antonio revelari quæ soli sibi tantum in corde conscia fuerant; et de socio ejusdem testis, cui Antonius similiter revelavit cordis secretum : Presbyteri Balthasaris ann. LXVI, dicentis se novisse quosdam, qui non secuti monita P. Antonii sic revelantis ac bene monentis male finierunt.... His aliisque testibus de auditu accedunt soror Antonia, monialis S. Luciæ ann. LXII quæ audivit a patre suo, illud sciente, ex eo quod sibi ac suæ familiæ seu domui acciderat, quod erat per Antonium revelatum : et D. Franciscus Cæsaris de Petrucciis, Prior Innocentium de Florentia, qui dicit de quodam monacho, volente litteras Antonio exhibere, nec cognoscente illum; cum invenisset eumdem cum scopa verrere pavimentum: Cui Antonius ad cor monachi cœpit loqui de contentis in litteris eisdem, non adhuc visis; et animum prædicti monachi converterit ad redeundum unde exire disposuerat, scilicet ad monasterium, animo persistendi.

EX PROCESSU. et secreta cordium aliaque occulta nosse deprehensus,

6 Contigit quod in domo Francisci delle Opere, B Florentini civis, quidam fures committerent furtum, ipsum Franciscum graviter inde damnificantes : ex quo etiam, cum non reperiretur, scandalum magnum exoriretur in domo illa : imponebatur enim uni ex quatuor fratribus simul conviventibus in eadem, Laurentio videlicet juniori, qui mercaturæ intendens ea de causa frequenter ad exteras civitates ibat : unde judicabatur quod transferendi ac finiendi drappos aureos furtim ablatos, adscendentes ad valorem ducatorum quingentorum aureorum largorum et ultra, faciliorem facultatem ille haberet : et ideo illum furem fuisse suspicabantur.. Quod cum Antonio, adhuc viventi et degenti in Ordine, fuisset per Franciscum relatum, ut precum suarum auxilio juvarentur, ille se rogaturum pro eis Dominum promisit, et deinde sibi hoc modo respondit. Ne dubita, drappi aurei tui, furto ablati, brevi reperientur, et detrimentum non patieris ullum, et injusta infamia Laurentii omnino purgabitur. Quibus prolatis verbis, brevissimo deinde tempore, per Damianum, unum ex fratribus quatuor prædictis, repertum fuit, fuisse drappos per duos fures depositatos penes quosdam, C qui reservabant eos furibus, pacti cum illis super pretio pro tali reservatione recipiendo (sicuti duo capti confessione sua manifestarunt) et drappi prædicti Francisco sunt restituti penitus absque damno, et Laurentius est ab infamia liberatus, juxta verbum Antonii, quo prædixerat ita fore eventurum. Hoc in tertio examine dicunt soror Antonia ann. LXII, filia Leonardi delle Opere et neptis D. Francisci. quæ a patre audivit pluries et a patruis : item D. Margarita etiam filia Leonardi et soror Annæ ann. LV, ac D. Magdalena, filia Laurentii delle Opere ann. LXIII, de auditu similiter a patribus et a patruis suis in domo prædicta, pluries et vicibus multis.

familiam clandestinis furtis vexatam

liberat a scandalo et perturbatione :

7 Dum etiam sanctus ille Antistes elevaretur semel in oratione existens, fuit eidem divinitus revelatum, qualiter in civitate Florentiæ quidam pauperculus cerdo, pauperibus inserviens in quodam parvo S. Pauli hospitali par sibi in merito esset, similiterque par ei futurus in gloria, Quem Sanctus diligenter quæsitum invenit, tritoque examine vitæ illius peracto, comperit, quia cum maxima caritate pauperibus ministraret in hospitali prædicto, atque serviret cum humilitate et patientia multa; et quod continue laboraret manibus suis, ut de labore proprio parcissime viveret, et de residuo egenis faceret caritatem. Comperit insuper ultra hæc quod domi D retineret secrete leprosum unum, cui propriis manibus ministrando faceret servitia opportuna; non secus ac si Christi personæ serviret, horrorem ulcerum ac fœtorem superans caritatis fervore : a quo tamen leproso opprobria et ingratitudinem reportabat, pro sui mercede laboris : quæ tamen omnia patientissime tolerabat, ab opere non desistens, sed perseverans in caritate. Quod admirans cum novisset Antonius, leprosum, qui etiam secum de benefactore conquestus fuerat, de ingratitudine reprehensum dimisit; benefactorem vero hortatus est ad perseverandum in opere sancto, declarans illi in cœlo mercedem multam a Domino reservari : se vero indignum putabat tam perfecto Domini servo et tantis meritis coæquari *p*; et gratias bonitati divinæ tribuens, quod ita misericorditer secum ageret, stimulis continuis seipsum excitabat ad augmentum fervoris divini amoris in fundamento humilitatis. De hoc Franciscus Ser-Joannis Andreæ de Spigliatis ann. XLVI cum juramento affirmat habuisse a patre suo, familiari olim domestico Archiepiscopi Antonii dum vivebat. Item D. Magdalena vidua, uxor olim Dominici de Paganucciis. ann. LXIV, quæ dicit se idem audivisse a Christophoro de Succis, patre suo, E viro antiquo, olim familiari et notissimo ipsius Archiepiscopi; et qui multa de illo sibi nota eidem testi solitus fuerit enarrare, inter quæ retulit supradicta.

intelligit pauperem cerdonem sibi meritis æqualem esse

propter caritatem leproso ingrato impensam :

p

8 Vidit etiam quandoque vir Dei sanctos Angelos super domunculam parvam, dum die festo transiret per civitatem in populo S. Ambrosii Florentiæ. Et ingressus domum illam ut cognosceret causam visionis, invenit quod vidua paupercula ibidem inhabitaret, habens filias tres, quas in timore Dei honeste vivere docuerat, labore manuum sibi victum necessarium acquirentes, discalceatas et fere nudas, et eo die festo eas laborantes invenit. De quo servili opere aliquantisper eas reprehendit, non judicans tamen in eis fuisse peccatum, ex quo Angelos Dei viderat super eas : sed hortabatur ad divinam confidentiam de providentia sua, pollicitusque est etiam eis eleemosynam se daturum, ut non cogerentur ita labori insistere festis diebus, ac eleemosynas satis copiose tribuebat eisdem. Inde vero ad certum tempus super eamdem domum vidit dæmones loco Angelorum. Et iterum scistitatus de causa visionis, trito F examine cognovit, quod ex abundantia eleemosynarum dimisissent illæ nimium de labore manuum, et a pristina sua devotione declinassent ad vanitates ornamentorum ac vestium, femineis passionibus actæ. Igitur Antonius ipsas de ingratitudine et abusu beneficiorum Dei acriter reprehendit : tuncque declaravit eis de mysterio Angelorum Dei et dæmonum, et hortatus est eas ut juxta solitum morem devotioni vacarent diebus festivis, et labori insisterent temporibus suis, ne in tentationes ulterius inciderent. Et ex hoc facto probavit, quantum sit commendabilis status paupertatis super divitias peccatorum multas, et quantum conferat ad salutem : et partem dimisit de eleemosynis, quas nimium pingues antea conferebat illis. Habetur hoc in tertio examine ex dictis D. Magdalenæ viduæ præcitatæ et D. Orectæ *q* viduæ filiæ Marci de Nellis ann. LXXIII, ac etiam D. Marc-Antonii Geminianensis, Physici et medici Florentini ann. XL. qui audierunt prædicta ab antiquis relatoribus, ut in processu et examine latius patet.

videt Angelos supra domunculum in qua vidua pauper cum filiabus viverant laboriose :

iisdem accepta eleemosyna remissius agentibus, locum cessisse dæmoni :

q

9 Dicitur etiam fuisse Antonius tantæ abstinentiæ ac tolerantiæ, quod corpus suum jejuniis multis atque vigiliis macerabat et verberabat flagris : atque ut plurimum supra carnem suam rotundum ferreum cingulum cingebat, semperque ad nudum cilicio utebatur.

Rigor pœnitentiæ in Antonio

A batur. Et ultra id quod habetur de hac materia a D. Francisco ac Fr. Leonardo, referentibus in supramemoratis Historiis, et obiter a Vulterrano Episcopo in Chronica, idipsum testificatur D. Agnolecta nobilis de Ghibertis ann. LXXIII in secundo examine, in tertio autem de auditu plures testes deponunt.... et in ultimo examine similiter plures.

ANNOTATA.

a *Post relata* nomina testium, et summarium eorum quæ deposuerunt in primo examine primi processus, *Testes numero sexaginta duo, hæc sequitur clausula :* Hi suprascripti omnes fuerunt in primo examine primi processus diligenter examinati per Reverendos Patres D. Jacobum Simonectum, et D. Guilielmum Cassodor, Auditores Apostolicarum causarum sacri Palatii ac Dominos Rotæ, dum Florentiæ ageret S. D. N. Leo X Pontifex Maximus, vigore commissionis Apostolicæ eisdem datæ, in causa Canonizationis in civitate prædicta. *Anno scilicet* 1516, *quando a colloquio Francisci Galliarum Regis Bononia revertens Papa, aliquantulam moram* B *fecit Florentiæ, cujus et Medicææ in ea familiæ commodis maxime caverat in conditionibus Gallici fœderis: ubi eum fuisse die* 18 *Januarii probat Bulla in Registro Waddingi ad Annales Minorum relata post tomum* 2. *Sequitur deinde* Summarium secundi examinis testium *quadraginta octo, qui* fuerunt examinati Florentiæ, in absentia Reverendorum Patrum *prænominatorum*, per Venerabiles Patres D. Generalem Vallis-umbrosæ, et D. Vicarium Episcopi Fesulani, ac D. Antonium Sacromorum Canonicum Ecclesiæ Florentinæ. *Quo examine ad Urbem transmisso et relatione coram Pontifice facta, accesserunt* additiones de quibusdam novis examinibus, e Florentia transmissis ad urbem, per D. Ludovicum Vicarium Episcopi Fesulani (*alique a priori diversum, nam hic in bulla vocatur Leonardus de Guasconibus*) authenticatis : *et sic numerus hujus secundi examinis universim est testium sexaginta.*

b *Tertii hujus examinis testes universim numerantur* centum, quinquaginta unus.

c Reverendiss. in Christo Pater et Dominus D. Silvius Passerinus de Cortonio, S. R. E. tit S. Laurentii in Lucina Presb. Card. annorum LII Testis LII, latissime dicit de publica voce et fama sanctitatis Antonii atque doctrinæ singularis ipsius, C et de assumptione laudabili ab Eugenio facta, et quod fuerit verus Pastor et bonus, ac de sacri ejusdem corporis et tumuli veneratione. *Quod hic exempli causa sit positum, ut intelligatur quomodo in his examinibus singuli Testes eorumque dicta indicentur.*

d Reverendiss. Franciscus de Minerbettis, Florentinus, Archiepiscopus Turrectanus, ann. LIV, Testis 59.

e Rev. in Christo Pater, D. Alderius Caroli de Bilottis, Episcopus Tudertinus, ann. LIII, Testis 49. D. Joannoctius de Pandulfinis, nobilis Florentinus, Episcopus Trojanus ann. LXII, Testis 51. D. Ghorus de Pistorio, Electus civitatis Fanensis ann. XLVII, Testis 52; et D. Benedictus de Florentia, Episcopus Vazionensis, *in addit.* 2 *Examinis.*

f Rev. in Christo Pater D. Ricciardus Becchius, Protonotarius Apostolicus, ann. LXVI, Testis 54.

g Rev. P. D. Nicolaus Raynerii de Tosinghis, nobilis Florent. Doctor et Canonicus ecclesiæ Florent. ann. LXIV, Testis 40. Venerandus Canonicus Florentinus ac nobilis D. Marcus de Stroziis, ann. LXVI, Testis 55. Venerabilis D. Franciscus de Sigiractis, Decretorum Doctor et Canonicus Fesulanus, civis Florent. ann. LXVII, Testis 69, *quibus accedunt Presbyteri varii aut ecclesiarum Rectores.*

h *Abbates solos enumerare hic libet, omissis Prioribus, Supprioribus, Guardianis, Camaldulensium, Carthusiensium, Humiliatorum, Prædicatorum et Minorum, qui duodecim et ultra nominantur. Sunt ergo Abbates.* Rev. P. Donnus Bartholomæus de Salvatoribus de Florentia, Abbas Abbatiæ Puppienæ, Ord. Camaldulensis, ann. LXVIII Testis 59. Honophrius Francisci de Bonaveris de Florentia Ord. Vallis-umbrosæ, Abbas, S. Pancratii ann. XL Testis 82. Matthias Francisci de Florentia, ejusdem Ord. Vallis-umbrosæ, Abbas monasterii S. Mariæ de Murradio, ann. LVI, Testis 83. Maurus de Torniis de Florentia, Abbas monasterii S. Miniatis ad montem extra mœnia Florentinæ urbis, Ord. Montis-olivarum, ann. XLVIII, Testis 84. D. Antonius de Albizis, nobilis Florentinus, Abbas Abbatiæ S. Salvatoris de Septimo Cisterciencis Ordinis, ann. XLVIII, Testis centesimus.

i *Inter Theologiæ Magistros varios, imprimis et præ ceteris nominandus hic venit ratione officii*, Rev. in Christo Pater et S. Theologiæ Professor eximius Mag. Paulus de Fucechio, Ordinis Minorum S. Francisci ac etiam hæreticæ pravitatis Inquisitor, ann. LXVI, Testis 92. E

k *Artium ac Medicinæ Doctores minimum sex, Doctores Utriusque Juris aut Canonum plures quam decem inveniuntur; quos nihil attinet nominatim exprimere; uti nec singulos qui titulo nobilitatis communi, citra aliam prærogativam, commendantur.*

l *Præcipui sunt* Magnificus ac generosus vir Petrus Franciscus Laurentii de Medicis, Testis 57, ann. XXXIII (*fuit hic Cosmi ex fratre item Laurentio abnepos*) Magnif. ac generosus miles et auratus Eques D. Aloysius Stupha, Patricius civitatis, Testis 107, ann. LXIV. Magnif. ac nobilissimus vir D. Jacobus de Salviatis, pater Reverendissimi Cardinalis et Patricius civitatis, Testis 108, ann. LVIII. Spectatissimus et nobilis Jacobus de Venturia, Patricius, Testis 109, ann. LXXXIII. Magnif. et gener. vir D. Petrus de Ridolfis, Patricius Florent. cognatus S. D. N. Leonis Papæ et pater Cardinalis S. Viti, Testis 110, ann. LII. Excellentissimus I. V. Doctor D. Matthæus, olim D. Angeli de Nicolinis, Patricius, Testis 125, ann. XLVII. Eximius Doctor et Orator excellentissimus, D. Marcellus Virgilii, Cancellarius et Secretarius Dominii Florentini, Testis 128, ann. LVI. Egregius vir ac nobilis civis D. Antonius Vespuccius de Florentia, etiam Cancellarius ac Secretarius Dominorum Florentinorum, Testis F 129, ann. LXVIII. Nobilissimus civis Thomas Ginorius Patricius civ. Florent. Testis 130, ann. LXVIII. Nobilis et gener. vir Hieronymus Gini de Capponibus, Patricius Florent. Testis 131, ann. LX. Nobilis Franciscus Roberti de Martellis, hon. civis Florent. Patricius civitatis, Testis 132, ann. LXIV. Egregius et nobilis Nicolaus de Corbinellis, civis hon. et Patricius Florent. Testis 133, ann. LXVII. Generosus ac nobilissimus vir Joannes Acciajolus Patricius Florent. Testis 135, ann. LX. Nobilissimus Lucas de Albizis, Patricius Florentinæ urbis, Testis 139, ann. LXVIII. Spectabilis vir Antonius Averardi de Ser-Pistoris, etiam Patricius Florent. Testis 140, ann. LVIII. Spectabilis vir et Patricius civitatis Pandulfus de Corbinellis, Testis 142, ann. LXIX. Nobilis Franciscus Victorius, civis Florent. et Patricius, Testis 143, ann. XLVIII. Gherardus Corsinus, etiam Florentinus Patricius civis, Testis 144, ann. LXIII.

m *Huc facit in* 3 *examine* Rev. P. Fr. Nicolaus, filius Comitis de Scembergh de Alamania, Ordinis Prædic. ac Secretarius Reverendiss. D. Cardinalis de Medicis, Testis XLII, ann. L, qui probat de latissima fama sanctitatis Antonii, et in partibus suis et in

D EX PROCESSU.

A EX PROCESSU. in curia Imperatoris..... et denique ait, quia a ducentis annis non credit fuisse parem Antonio, etiam in Sanctis canonizatis.

n *Vita 2 id explicans*, sive ad litteram, *inquit*, sive per summatas conclusiones, quod majoris intelligentiæ est argumentum : id enim Testes non expresserunt.

o *In Summario Testium 2 Examinis, Hieronymus iste est testis* 48; et testificatur, sæpius se audisse, quod famulus ejus, nomine Guilielmus, dum solito more cameram matutinali hora intraret, ad excitandum illum ad Matutinas; semel eum invenit orantem, et alloquentem imaginem Crucifixi, mirabili splendore circumfusum, ita ut eo camera sic reluceret quasi meridies appareret : et quod propterea fuerit ab eo admonitus, ne de cetero ejus cameram aperiret. *Addit Vita* 3 *cavisse* ne quidpiam eorum quæ vidisset prodere auderet : quod ipsum tamen post, cum humanis rebus excessit, invulgarit. *Similiter in 2 Exam. Testis* 32 D. Camilla, olim Andreæ de Zatis filia, et uxor Francisci de Aldobrandinis, ann. LXVII, dixit audisse Mag. Simonem de Bertis, famosissimum Prædicatorem, publice in B ecclesia prædicantem de laudibus sancti Archiepiscopi, qualiter fuit inventus in orationibus suis elevatus a terra, alloquens Crucifixum in camera sua, a quodam de familia sua, qui post mortem ipsius Archiepiscopi hoc retulit ipsi prædicatori.

p *Non defuit deinde Antonio similis occasio heroicæ caritatis, nam* Fr. Desiderius Joannis de Florentia Ord. Prædic. in 1 Exam. Testis 51 ann. LV dicit de sua caritate notanda visitando et subveniendo quotidie quemdam infirmum in civitate Florent. qui pro debitis gratiis, ut par erat, opprobria et injurias etiam referebat : numquam tamen destitit Antonius subvenire, et pro injuriis bona illi verba proferre.

q Orecta, *nunc* Oretta *pronuntiaretur ac scriberetur : quod idem de ceteris hujus terminationis nominibus, seu masculinis seu femininis, intelligi debet, juxta illius ævi nunc abolitam dialectum.*

CAPUT II.

Zelus religionis et justitiæ ac publici boni in S. Antonio jam Archiepiscopo.

Coactus suscipere Episcopatum Fuit Antonius Dei nutu, eo non solum non quærente assumi, neque aliquo alio pro eo, sed neque ipso neque ullo hominum præcogitante, imo mirantibus cunctis C et laudantibus, ipso autem pro viribus recusante ac fugiente, ad dignitatem Archiepiscopalem assumptus, ex sola virtutum suarum ac sanctitatis fama ab Eugenio quarto, dimissis petitionibus plurimorum magnorum virorum, qui favoribus et rationibus multis adnitebantur in competitionibus suis de Florentina Ecclesia obtinenda. Et ipse non acceptavit nisi coactus Apostolicis jussionibus, et habita prius consultatione multorum, ac facta devotissima processione pedestri, in qua etiam ipse nudis pedibus incessit. Quod, ultra probationes eorum qui scripserunt præfatas historias, confirmatur assertione plurimorum testium, præsertim D. Leonelli Presbyteri ann. LXXV, qui fuerat Clericus in domo Antonii Archiepiscopi, et ei prædicta nota fuerunt..... Idipsum in alio processu et tertio examine plusquam centum testes, qui de eadem re conformiter loquuntur, tamquam de re publica et fama notissima probant : aliqui tamen ex eis antiquiores de visu et certa scientia, ut videlicet Presbyter Thomas Dominici ann. LXXIX, qui fuerat tunc temporis Clericus in ecclesia Cathedrali, et Antonium perfecte noverat, et viderat eum nudis pedibus, tamquam Angelum Dei, processionaliter incedentem. *nudipes ingreditur ecclesiam :*

11 Quod tantæ etiam fuerit sanctitatis et auctoritatis, exemplaritatis et reverentiæ, in propria D etiam acceptus patria (quod patet privilegium esse Sanctorum ac Prophetarum) ut ludos omnes prohibitos ac inhonestos ritus excluderet a Florentina urbe : et ludum sortium, quo Florentini involvebantur, penitus extinguere subito potuerit (cujus etiam exemplo, et multa hominis auctoritate, postea idem Romæ secutum est) ac etiam lusores expulerit de atriis publicis ac porticibus et logiis civitatis, etiam ex logia nobilium Bonorum del Monte *a*, sic cognominatorum, acriter reprehendendo ludentes et crimina hominum. Similiter etiam de templo, publice et in diebus magnarum solennitatum, ejecerit feminas impudice ornatas et juvenes impudico aspectui earum vacantes ibidem, quantumcumque nobiles et potentes : *b* et non semel tantum, sed pluries : cui paruerint omnes, et timuerint eum, sicuti paruerunt Christo tumidi Judæi et Pharisæi olim in templo : ac bonas, pro extirpatis pravis, introducere consuetudines in civitate et provincia sua potuerit. Quod ultra quæ dicuntur a D. Francisco in Historia et D. Episcopo Vulterrano in Chronica, probatur ex dictis fere omnium testium... inter quos multi deponunt de visu et certa scientia. E *expurgat civitatem a ludis vetitis* *a* *et templa a scandalis juventutis :* *b*

12 Et de Dardanio Acciajolo, viro audacissimo, cive in urbe potente, verba injuriæ in Antonium proferente, dum actu de Buondelmontium porticu lusores ejiceret : qui brevi postmodum squinantiæ morbo in gutture, puniente linguam ejus effrænem, repentina et violenta morte defecit. Quod a populo universo judicatum est propterea evenisse illi, quia verba protulerit indecentia in Domini Sacerdotem et Antistitem sanctum : et timuerunt ceteri omnes exinde illum. Archiepiscopus tamen hujus et aliorum omnium injurias patientissime et æquo animo toleravit, mitissime respondendo si quando necesse fuisset : quod probat magnus et qualificatorum testium numerus... *ob id in eum convitia jaciens male perit:*

13 Defensio libertatis ecclesiasticæ ac publici boni; pro qua causa viriliter decertavit, pugnans quandoque etiam contra Dominos Florentinos ac Vexilliferum justitiæ, attentantes aliquid contra eam : illosque debite monuit : quos non parentes etiam excommunicavit et eisdem interdixit divina : quibus præsentibus nec absolutis jussit a divinis cessari, et fores eisdem ecclesiæ claudi : sacrorumque canonum coegit eos sanctioni parere, ac Romam mittere compulit pro beneficio absolutionis obtinendo, F spretis eorum minis de abdicando illum ab Episcopio et civitate, et aliis multis. Quibus constantissime semper respondit *c* et officium suum intrepide est prosecutus : coegitque insuper eos servare patrias leges justas, ac libertatem populi sui tutatus est; signanter autem in observatione redditionis votorum seu suffragiorum per fabas nigras et albas in eorum *d* partitis, ut scilicet redderentur secrete a Magistratibus in eisdem agendis et in decretis firmandis, quod redundabat contra Magnates ac contra gubernare tyrannice volentes liberam civitatem. Et id genus multa pro justitia quod egerit fidenter, audacter, ac sapienter, probatur in historiis et a pluribus testibus... Aliqualiter etiam latius loquuntur aliqui in materia de partitis secreto reddendis, ut Robertus de Michis annorum XC, qui ex certa scientia loquitur, addens etiam de Nicolao Bartholino cive optimo, qui fuit, propterea quia Antonio Archiepiscopo ea in re favit, a Magnatibus depositus ab officiis civitatis.... *acerrime vindicat, etiam in publicos magistratus* *c* *ecclesiasticam libertatem et jura civitatis :* *d*

14 Contigit etiam, ut Archiepiscopus ipse, curam Pastoralem exercens debite et cum omni zelo animarum, volens retrahere quosdam, nimium faciles ad innodandum animas, pro causa levi ac damno tantummodo temporali, sub excommunicationis sententiæ *e* vinculo; semel vocarit eos in camera sua secum; *pro levi causa præsidium a comminanda excommunicatione petentes* *e*

A secum; et quod prius docuerat verbo, de gravitate ipsius et maxima excommunicationis sententiæ pœna, voluit confirmare signo. Cernentibus ergo illis jussit afferri albissimum panem, quem vocant buffectum *f*, et tulit sententiam excommunicationis in illum: qui statim effectus fuit nigerrimus tamquam corvi nigredo. Deinde etiam illum eumdem panem per suam ipsius Archiepiscopi manum benedicendo, ab excommunicationis sententia primo lata et pœna absolvit: statimque idem panis reversus est coram eis ad pristinam albedinem suam, quam habuerat ante sententiam illam. Quo mirabili facto docuit eos, quanti nocumenti animæ sit extra communicationem fieri Ecclesiæ Dei. Testificatur hoc in tertio examine Marcus Antonii de Campogialli diœcesis Aretinæ ann. LXXX audisse publice referri in ecclesia S. Agathæ de Campogialli inter solennia Missæ, a D. Nicolao de Linari ipsius ecclesiæ Rectore, viro venerabili, monente populum suum, exemplo miraculi facti ab Antistite sancto, ne facile impetrarent etiam ipsi litteras excommunicationum ab Ordinariis, nec vellent (prout Antonius ostenderat) pro temporali et levi damno, illaquearo animas spiritualibus et tam gravibus pœnis. Testificantur etiam

f

miraculo docet quanta sit illius efficacia et pœna:

B hoc ipsum audivisse ab eodem D. Nicolao affirmari in eodem loco et publice prædicari, Antonius Bertini de Campogialli ann. LXXVII, et Blasius Gasparis Antonii de Campogialli ann. LIII, examinati per publicum Notarium, Ser-Bastianum de Manieris, Notarium publicum Florentinum, ut patet in publico instrumento inde per eum rogato et confecto.

15 De magno fidei zelo quem habuit Antonius, et quod passus non fuerit pullulare in illa errores tempore suo in ecclesia Florentina et in provincia sua; neque etiam patiebatur in ea maleficos aut incantatores et incantatrices, et consimiles superstitiosos ac fidei adversantes; librosque magicos igni tradiderit concremandos, et hæreticum quemdam, Mag. Joannem de Canibus dictum, adventitium accolam Florentini soli, magicum et nicromantum, ac male de beatissima et immaculata Domina nostra, semper Virgine Maria, matre D. N. Jesu Christi pertinaciter sentientem, post canonicas monitiones ac debitum examen et justum suæ condemnationis processum, dimisit in manu Curiæ secularis, a qua publice demum, in sua pertinacia perseverans, fuit combustus; habetur in Historia D. Francisci, et Michael Christophori Guajanarius, ann. LXXXIII late

maleficos et hæreticos exterminat:

C probat, et plures alii testes confirmant, et quidam etiam de visu.

16 Cum tonderetur Antonius semel a Mag. Petro, Chirurgo Florentino et tonsore, sciscitabatur quomodo se haberet in sustentatione familiæ suæ, cum litteras non haberet Latinas, et quomodo artem medicinariam exerceret atque sanaret infirmos et similia. Et comperto quod librum chirurgicum recepisset a quodam monacho albo in quo studeret, et satis bene succederent sibi curæ et omnia; rogavit Archiepiscopus ut eum librum afferret: quod Petrus libenter effecit. Archiepiscopus autem cognoscens librum incantationibus plenum, ac rebus et signis pertinentibus ad malas et magicas artes; venit ad prandium una die ad S. Marcum. Et cum quidam nobiles cives secum fuissent in claustro post prandium, fecit adduci ignem in vase fictili terreo, et ibi exposuit librum ad comburendum. Statimque aer fuit graviter obscuratus, adeo ut cives timerent, Archiepiscopo fortiter adhærentes. Qui confortavit eos dicens, quomodo libro totaliter combusto cessaret omnis obscuritas et obnubilatio aeris, sicut et postea factum est. Illis ergo civibus et Mag. Petro vocatis, declaravit librum ipsum continere incantationes, et desuper eum Missam conjurationis et advocationis dæmonum fuisse aliquando celebratam: D et ubi liber ille erat, multitudo dæmonum ibi manebat, et ut aliter curaret infirmos admonuit Petrum: qui monitis paruit, et Deus non defuit provisioni familiæ suæ. Hoc dicit Magister Marcus filius d. Mag. Petri annorum LXIV se habuisse ab eodem Mag. Petro genitore suo.

Medicinalem librum magicum exurens,

EX PROCESSU. ostendit ubi ille esset, manere dæmones,

17 Idem dicebat, quod cum filii parvuli ipsius Mag. Petri de nocte extraherentur de lecto, et per domum transportarentur; et quandoque prope ignem, quandoque vero alibi diversis in locis inveniebantur in mane (opera scilicet pessimorum hospitum, prædictum librum comitantium, uti postea S. Antonius palam fecit et jam dictum est) cum lacrymis sancto viro rem deferente ipso Mag. Petro, certa verba scripsit in pergameno manu propria Antonius, et illi tradidit apponenda juxta beatæ Virginis Mariæ imaginem in camera sua. Quo quidem expleto cum devotione ab ipso Mag. Petro, non est ulterius passus eam filiorum transportationem et mutationem, quæ omnino cessavit.

sicut etiam in filiis expertus erat libri possessor:

18 Benedictum Nicolai de Tempis civis Florentini filium lactentem contigit lamiari a lamiis seu fascinari vel facturari factura dæmoniorum aut strigum: ac dum quadrimestris esset infirmabatur morbo a medicis penitus incognito, et consumebatur usque ad cutem et ossa, nullaque sibi profecerunt unquam medicamenta, quamquam plurima sunt intentata: et ultra hoc etiam quandoque rapiebatur de lecto, quandoque de cunis, quandoque avellebatur ex ulnis nutricis et ponebatur in pavimento et locis diversis, nec videbatur a quo fierent omnia hæc. Parentes vero magorum usi consilio sunt prædolore, ac quasdam superstitiosas eorum observantias deinde experti, quæ etiam nihil puero profuerunt. Mater autem, quæ filia spiritualis in sacramentali Confessione Archiepiscopi fuerat, de culpa compuncta erubescebat accedere ad Antonium. Stimulis autem urgentibus conscientiæ accessit, et cuncta confessa fuit. A quo gravissime reprehensa, et de culpæ gravitate edocta, promisit eidem numquam ulterius se tale quid admissuram, neque admittenti præbituram assensum; et ab eo satisfactionem accepit cum exhortatione divinæ confidentiæ, simulque cum promissione quod et pro se et pro filio suo orationem faceret P. Antonius: qui insuper etiam sudariolum, quo utebatur pro nasitergio, eidem feminæ dedit, quod filio superponeret cum fiducia orans. Femina F vero illud devote suscepit, et super filium domum reversa imposuit et oravit. Quo facto filius ille subito sanitatem recepit, et accidentia illa omnia cessaverunt. Testificantur hoc in tertio examine Joannes de Tempis ann. LXVI; et D. Lucretia vidua, ejus itemque Benedicti sanati soror, ann. LXIV, qui ambo audierunt omnia supradicta pluries et pluries a D. Felice, matre ipsius Benedicti et testium prædictorum.

infantem veneficio extenuatum, E

cui adhibitæ superstitiones nil profuerant

misso sudario suo curat.

ANNOTATA.

a *In 2 Exam. Testis* 33 D. Philippus olim Laurentii de Buondelmontibus, auratus Eques, Nobilis et Patricius Florentinus, annorum LXXXIII, confirmat quod monuit eos de familia Buondelmontium, etiam sub censuris, ut clauderent logiam suam, in qua ludebatur: et deinde, non parentibus illis personaliter accedens, lusores expulit et claudi fecit eamdem.

b *In 1 Exam. Testis* 16, Dominicus Bernardi de Maringhis, ann. LXXIV, dicit vidisse.... et quod dicebat, Domus mea, domus orationis est; vos autem fecistis eam speluncam latronum.

c *Vita 2 § 12 hæc distinctius explicat.* Et cum aliquando

A *EX PROCESSU.* quando ei minarentur nisi abstineret, quod eum a Pontificatu dejicerent, vel in carceres traderent, seu ejicerent e fenestris palatii Dominorum: clavem illis cellæ suæ, quam habebat in monasterio S. Marci, ubi reciperetur, hilaris ostendebat; et quod Pontificatui, quem coactus susceperat, facile ipsis volentibus et suis Superioribus annuentibus cederet; et in carcerem. pro bono publico et sacrorum Canonum observatione, ire non formidaret. De præcipitatione vero aiebat non se tanti meriti apud Deum esse ut dignus corona martyrii computaretur. Et semel, cum his insolentiis plurimum fatigaretur, dimisit Episcopale Palatium, et ad solitam monasterii cellam concessit; a qua deinde magnis precibus Dominorum Priorum civiumque bonorum, et signanter Magnifici D. Cosmi de Medicis, omnibus primo rite compositis, redire consensit. Et in hujusmodi contentionibus contradicentes et ei maledicentes, ut plurimum divinam ultionem sunt experti, a qua non nisi Antonii precibus aut illi conciliati vix levabantur. *Huic rei attestans in 2 Exam. Testis* 36 D. Franciscus Apollonii de Florentia, Plebanus Plebis S. Petri de Presciano Fesulanæ diœcesis, ann. LXXX dicit... quod
B dum Dominis prædictis excommunicatis prohibuerit ingressum ecclesiæ, jubens a divinis cessari; unus ex Dominis protulisset in eum injuriosa verba; graviter infirmatus illico fuit, nec prius convaluit quam ab eo veniam petierit et reconciliatus fuerit.

d Partitum *Italis est, consilium, deliberatio: de modo autem colligendi suffragia per globulos seu palottas, albas, quas vocant* del si, *et nigros, vocant* del no, *vide exemplum in deliberatione Senensium circa reformationem cujusdam decreti anno* 1328, *in Gloria posthuma B. Ambrosii Senensis, num.* 20 *et* 24, *ad diem* 20 *Martii.*

e Ad ea tempora jam devenimus, *inquit auctor Vitæ* 3, ut siquis rastros, marram vel bidentem amiserit, putet se non esse commodius reperturum quam exclusione a sacris.

f Buffectus panis *unde dicatur non capio: Francis* Buffet *dicitur abacus, cui imponuntur honoraria ad mensam vasa, panis etc.*

CAPUT III.

Caritas et liberalitas S. Antonii erga pauperes miraculis illustrata.

Ita etiam fuerat caritate repletus ac pietate Anto-
C nius pollebat, ut bona sua omnia, præter modicum suo tenui ac familiæ suæ honesto victui necessarium reservatum, pauperibus erogaret. Unde et institutor fuit hospitalis seu societatis S. Martini verecundorum pauperum mendicare erubescentium in civitate Florentiæ. Ubi magna ejusmodi generis nobilium multitudo alitur ac fovetur, et secundum instituta Patris Antonii fiunt quasi innumerabilia opera caritatis. Et in eo opere, pauperum ipse pater, parcissime vivens pro se, multa ex bonis Ecclesiæ suæ condividebat, et in miserabilium personarum filiabus nuptui tradendis præsertim largiebatur, et nullum pauperem vacuum a se unquam discedere patiebatur: qui nisi habuisset aut non potuisset ab aliis *a* mutuare, dabat eis propria vestimenta *b* et utensilia domus; ne contingeret, Dei audito nomine, vacuum absque caritate dimittere pro ejus amore petentem. Tangunt notando prædicta qui historias scribunt, et plures testes late idem testificantur, in primo et secundo examine... in tertio autem idipsum testificantur supra centum testes, paruformiter ac latissime loquentes, et plures ex eis antiqui ex certa scientia... et addunt aliqui ex eis, spiritum propheticum in hoc facto habuisse Antonium, dum tempora futura præscivit et statum, ad quem deventuri essent plurimi

instituit hospitale verecundorum pauperum,

petentes numquam vacuos dimittens,

a

b

D civium nobiles, futuri egeni: quibus providere curavit etiam post mortem suam pientissimus Pater. Cumque Præpositi ab eodem tam pio operi dicerent, se de frumento ac necessariis providisse, sed qui egerent deesse nobiles, quibus tribuerent bona provisa; respondit, tempus futurum cum non sufficerent frumenti modia multa, etiam ad centenaria plura, ad finem operis instituti. Et ita rei probavit eventus, quia plusquam sexcentis *c* familiis providetur, aliquibus in totum et aliquibus in partem, a Præpositis duodecim bonis viris Societatis illius, ex instituto opere sancti Patris Antonii Archipræsulis supradicti. Hoc totum latissime probatur in ultimo examine ex dictis testium plurimorum, quorum nomina citare nimis prolixum esset.

et futuras necessitates præsagiens:

c

20 Dum iret Antonius Romam, excelsi Dominii Florentini ad Pontificem summum Orator, cum nobilibus aliis civibus suis in ea legatione collegis, obedientiæ verba laturus; et prope urbem pauperi nomine Christi petenti dedisset propriam *d* cappam; antequam portæ urbis appropinquaret, miraculose fuit eidem de alia cappa provisum: quod duo testes probant de visu et certa scientia, Blasius Pauli, excelsi Dominii Florentini Domnicellus annorum XC, E qui interfuisse se dum hoc actualiter eveniret affirmat; et Guidaloctus de Guidaloctis Florentinus, qui etiam ipse interfuit et deponit de visu; et quidam de auditu narrative testes concordant.

pro donata pauperi cappa aliam divinitus accipit:

d

21 Cum semel barbam tonderet Antonio prædictus Mag. Petrus, et pulsatum ostium esset a paupere uno eleemosynam quærente, et demandasset Antonius famulo ut daret; ille respondit, non remansisse in scrinio nisi tres panes: et Antistes, ut unum daret, præcepit, et dedit famulus. Post hunc alius petiit, et jussit unum panem similiter dari, et dedit minister. Et successive petiit tertius, et jussit dari illi eum qui superfuerat panem, et dedit famulus illum. Expleta autem postmodum tonsione, dixit tonsori Antonius, quod restaret *e* ad comedendum, et famulo ut apponeret mensam. Ille parata mensa, quem panem esset appositurus cum scrinium vacuum esset, turbatus interrogavit. Et iens juxta Præsulis verbum ad capsam, eamdem subito panibus plenam invenit, et gratias de miraculo egit Domino: quod postea aliis in absentia Antistitis enarravit: nam eo præsente sub silentio ejusmodi reservabant, jussi ab eo, quæ pluries ex sanctitate ipsius contigisse domestici referebant; sicut dixit Mag. F Marcus ab eodem patre suo Petro audisse.

tres solum residuos panes erogans

e

capsam plenam invenit:

22 Nobilis quidam pauper, habens filias nubiles, consiliis et exhortationibus Antonii credens, confisus in eis, ad ecclesiam *f* Annuntiatæ visitandam accessit aliquo tempore: ut de dotibus filiarum ab eadem Domina nostra sibi provideretur. Et semel accidit, ut cæcos duos mane ante lucem inter se conferentes ibidem in vestibulo ecclesiæ audiret, de pecuniis quæstu acquisitis et congregatis; et quod unus ducentos quinquaginta, et alter trecentos aureos congregatos haberent; alter autem in birreto consutos, alter vero in galero similiter bene repositos consutos conservarent eos, et custodirent. Civis vero ille pauper ab utroque rapuit birretum atque galerum, et abstulit inde fugiens, et ad Archiepiscopum perrexit. Antistes igitur hoc audiens cæcos ad se citavit, et de mendacio eos reprehendit, dum se egere fidelibus affirmarent, et eleemosynas pauperum indebite acciperent ab iisdem. Et tandem cum concordia et voluntate cæcorum, primo viginti quinque, secundo autem triginta ducatis dimissis, reliquos omnes pauperi civi nobili pro maritandis filiabus distribuit et concessit: hoc tamen injuncto ut ea res teneretur secreta. Hoc autem gestum creditur cum Dei ac beatissimæ Virginis providentia opere pio

f

550 aureos, duobus cæcis mendicantibus raptos,

in dotem pauperum puellarum expendi jubet.

A pio; cui concurrerunt cæcorum consensus in salutem animarum suarum et Archiepiscopi æquissima ordinatio. Testificatur cum suo juramento hoc Jurisperitus Franciscus Ciardius, Florentinus civis annorum LXXII, secreto se habuisse a quodam nobili Florentino fide digno.

poma danti apprecatus mercedem a Deo,

23 Florentiæ contigit quod quidam apportavit D. Archiepiscopo Antonio paropsidem unam plenam pomis, inde expectans se aliquid habiturum ab eo. Fuerunt Antonio poma grata, et donatori dixit, Dio tel meriti. Pauper autem ille homo discedens, lamentabatur secum quia nihil præter verba recepisset, abiens tristis. Quod intelligens Antonius Præsul fecit eum ad se revocari, et petiit papyrum, atramentarium et bilancem, et in papyro scripsit verba illa, Deus retribuat tibi; et ipsis positis in bilance vel trutina fecit ea cum omnibus illis pomis invicem ponderari: et statim visa et inventa est chartula pomis præponderare suis. Quare Archiepiscopus, stupentibus omnibus et ipso donatore inde maximo consolato, dixit: Vide, fili mi, quam potiora dederim tibi: vade modo in pace, et grata sint tibi dona divina: qui accepta schedula hoc miraculum cum devotione ac laude pluribus enarravit. Testificatur hoc nobi-
B lissima matrona D. Francisca de Ridolfis, annorum LXXII, cum juramento.

ostendit quanti talis apprecatio facienda sit.

ANNOTATA.

a *In 2 Exam. testis* 23 Marcus olim Joannis Marci de Florentia, ann. LXXVI, testificatur ipsum Archiepiscopum, jam propter largam erogationem eleemosynarum redactum ad summam indigentiam, consuevisse a pensionariis exigere pauculas pecunias, quas daret; et ab aliis mutuare.

b *In 1 Exam. testis* 56 Bernardus Stephani de Rossellis de Florentia ann. LXVII, dicit, quod cum non haberet unde subveniret cuidam pauperi pro Deo petenti, caligas suas proprias quas sibi detraxit, dedit eidem ne vacuus abiret. *Vita* 2 § 13 quandoque mantellum suum, quandoque tunicam, quandoque caligas et calceos proprios, quandoque linteamina et alia utensilia familiæ suæ, quandoque sua ocularia præstabat *His adde quod in 2 exam. testis* 66 Fr. Georgius, olim Baronis de Capellis, Ord. Prædic. *dixit quod devastavit hortum et viridaria magna* palatii sui, et reduxit ad prædii formam, ut ex frumentis posset pauperes alere plures.

C c *Notat auctor Vitæ* 3 *propter Dominii Florentini, Apennino propemodum conclusi, angustias et incolarum multitudinem fieri*, ut qui mercaturæ studio non juvantur, aut nullis omnino aut exiguis agrorum fulti proventibus, ægre possint pro splendore natalium vitam agere; præsertim si fuerint filiæ maritis collocandæ.

d *Videtur* cappæ *nomine hic intelligi superhumerale cum caputio: et ab eo diversum censeri viatorium mantellum, de quo in 2 Exam. Testis* 10 Bernardus de Martinis civis Florent. ann. LXXV, *qui* dixit, paupertatem ipsius tantam fuisse, ut cum fuisset olim creatus Orator ad summum Pontificem a Dominio Florentino, non haberet mantellum quo uteretur in itinere equitando, sed commodato illud acceperit a Bartholomæo Lucæ de Martinis, patruo d. testis.

e Restare *Itali usurpant, pro* manere: *intelligendum enim, quod jubeat Sanctus ipsum tonsorem secum manere ad prandium.*

f Annuntiatæ *ecclesia, servorum S. Mariæ, est Florentiæ celeberrima, propter miraculosam Annuntiationis imaginem.*

D

EX PROCESSU.

CAPUT IV.

Quædam viventis miracula et laus morientis.

Unigenitum mortuum patri vivum reddit,

Unigenitus filius cujusdam nobilis Florentini, domi a patre suo relictus mortuus, dum ad Antonium iret ad S. Marcum, suscitatus fuit ab ipso Antonio adhuc vivente, ac tandem caritate et pietate impulso dicente ipsi patri defuncti, fideliter deprecanti ac flenti, Vade, filius tuus vivit. Et ultra dictum hoc deponentis nobilis Talduccii Joannis de la Casa, Florentini ann. LXXVI, qui non dixerat nisi quod hoc audisset a matre sua sibi referente; Ven. religiosus Fr. Matthæus Jacobi Florentinus Ord. Prædicatorum ann. L, dicit se hoc audisse a præfato Talduccio, referente ipsi testi, quod ille nobilis, unigeniti defuncti pater, fuerat de nobili familia illorum de Filicaria Florentinorum civium; ac consanguinitatis matris ipsius Talduccii, quæ fuerat eorumdem de Filicaria, quæ rem ipsam ex certa scientia sciverat et cognoverat quam narravit.

curat hydropicam,

25 Soror Elisabetha, tertii Ordinis de Pœnitentia S. Dominici, per sex continuos annos hydropica existens, incurabilis omnino, quadam die genu flexa
E cum fide ante Antistitem Antonium, et benedicta per ejus sacratissimas manus, surrexit levior inde; atque recedens ab illo cum Dei laude in ore suo, brevissimo temporis spatio effecta est totaliter sana: et quæ tumida in toto corpore etiam deformiter fuerat, postmodum macra etiam notabiliter devenit: atque per annos multos, etiam ad decrepitam ætatem, vixit sana, et in tantum monasterio utilis, ut multo tempore in eodem fuerit etiam Priorissa, ex beneficio Antonii. Testificantur hoc soror Laurentia ann. LXXXI, quæ fuit olim discipula ejusdem hydropicæ sanatæ, et vidit eam infirmam prius et postea sanam, et ex ore ipsius habuit, qualiter, ut præfertur genuflexa surrexit, et cetera ut supra: et soror Leonarda ann. LXXXVIII, quæ similiter audivit ab ore ipsius Elisabeth supradicta, ut præferuntur.

et puerum paralyticum:

26 Andreas Christophori Andreæ Florentinus, infans puerulus annorum duorum et parum ultra, effectus fuerat aridus in cruribus suis, evacuatis etiam ossibus crurium medulla et omni humore, pelle tantum ossibus vacuis adhærente; neque movere se poterat, neque in pedibus stare per annos duos cum dimidio in circa; sine spe ulla omnino quod sanari
F in posterum debuisset: et a medicis, post innumera in vanum adhibita remedia, pro penitus incurabili derelictus. Ejus tamen mater, cum mulier esset devota, ad Archiepiscopum Antonium accedens, prostrata, cum lacrymis inconsolabilibus orans, est deprecata, ut filium ejus sanaret Antonius: et non ante ab eo recedere voluit, quam conciperet pro filio spem salutis ex verbis ejusdem ei dicentis; Noli mulier, flere, consolaberis de filio tuo: vade jam, redi domum confisa de bonitate Dei; et ego rogabo pro filio tuo. Quæ domum regressa, filiolum suum Andream in pedes erectum invenit, et ambulantem et sanum: tuncque præ gaudio acclamavit, magnificans Deum Sanctum: et tota vicinia congavisa est illi. Testificantur hoc præfatus Andreas sanatus ann. LXIX, et D. Alexandra uxor ejus ann. XLIV, et D. Elisabeth filia eorum ann. XXIX, item D. Franciscus Canonicus Fesulanus ann. LXVIII, qui dicunt se pluries audivisse a D. Zenobia genitrice et Christophoro patre ipsius sanati.

lapsum in Sevam emergere facit siccis vestibus:

27 D. Boninsegna de nobili familia de Machiavellis, de Florentia, Canonicus Florentinus, comitabatur semel Archiepiscopum diœcesim visitantem in agro Mugellano: et cum transirent equitando, mula D. Boninsegnæ ex vitio se projecit in aquam fluminis

A fluminis magni *a* Sevæ. Ubi, cum esset jam in submersionis articulo D. Boninsegna, magnis clamoribus Deo se ac beato viro Dei Antonio commendabat. Antonius vero, cum eum in ejusmodi periculo vidisset, manibus junctis benedixit eidem: et statim D. Boninsegna evasit ex illo, exeunte mirabiliter mula pariter secum ex flumine ad ripam, siccis etiam vestibus ac non madefactis, gratias agens omnipotentiæ magni Dei. Probant hoc ipsum D. Joannes Bapt. de Machiavellis Prior Lucardi ann. LXXIV, qui audivit hoc ipsum a D. Boninsegna consanguineo, cui contigerat casus, proprio ore referente; et Federicus Leonardi, nobilis Florentinus ann. LXXXVI, qui similiter ab eodem D. Boninsegna audivit; et D. Franciscus Plebanus Pithiani seu Presciani Fesulanæ diœcesis ann. LXXX.

EX PROCESSU. *a*

benedicendo compressis Arni fluctibus,

28 Miraculum etiam adhuc vivens est operatus Antonius: quia dum extra urbem iret Florentiæ, et esset juxta flumen Arni, in eo vico vel burgo cui Ricorboli nomen est, et flumen valde tunc ita tumidum et ita impetuosum factum fuisset, ut valde etiam fluctuosum esset, inundantibus undis in cursu rapaci: cumque in navicula plures existerent medio in flumine fluctuantes, ac in articulo submersionis B et mortis periclitantes. Quos videns vir Domini sanctus, in divina tunc pietate confisus, et caritatis ardore motus in oves Dominicas sibi commissas, periclitantes hortatus est ad eamdem confidentiam de Domini bonitate, dicens: Nolite timere: confidite in Domino, et cetera quædam hujuscemodi verba. Deinde oculis in cœlum levatis, sacratissima ejus manu extensa, præfatam navim et existentes in ea homines in nomine Domini benedixit. Qua benedictione data, visæ sunt undæ fluminis et fluctus aquæ subito mirabiliter firmari ac placide stare, fluctuansque navicula tunc ad ripam fluminis quiete, ab omni periculo libera, venit. Sicque de ipsa submersione cuncti existentes in illa erepti fuerunt, ex quo Deo gratias reddiderunt et Præsuli servo suo. Dicit hoc nobilis civis Federicus de Comis ann. LXXXVI medio juramento.

salvat in cymba periclitantes:

tumentem Paliam innoxie transit: b

29 Cum missus esset ab excelso Dominio Florentino, cum nobilibus aliis collegis suis oratoribus, Antonius legatus ad Papam, ut obedientiam illorum deferret; et flumen *b* Paleæ in itinere inundantibus aquis plenum nimis fuisset, et intransvadabile judicaretur; Antonius, facto signo Crucis, cum parvulo suo mulettino ipsum tumidum transvadavit absque C difficultate, liber ab omni periculo penitus et ab omni malo illæsus, ita in nomine Domini pertransivit, ut oratores et qui viderant transitum illum miraculo retulissent. Hoc dicunt in depositionibus suis Franciscus Laurentii ann. LXXVIII, Fr. Thomas de Strozzis Ord. Prædicatorum, ac prædictus Federicus de Comis; et quidam alii de auditu confirmant.

restaurat molendinum

30 In agro Mugellano, dum visitaret diœcesin, semel molendinarium pauperculum graviter gementem invenit, quod molendinum suum grandi aquarum impetu fuerat passum ruinam: qui illi se fideliter commendavit. Antonius pietate motus, ut eumdem consolaretur, dixit: Vade, mi carissime frater, quia cum parva impensa et magna facilitate reficietur: confide tantum in Domino, quia præstabit auxilium. Is rediit securus ad molendinum suum, et invenit ipsum miraculose restauratum in totum, unde gratias cum lætitia Deo agebat. Hoc ipsum testificatus est D. Franciscus Apollonii, Rector plebis Pithiani, vir venerandus, de quo supra.

c

31 Accidit ut Fr. Antonius, dum semel cum socio Fratre Ordinis iret extra civitatem juxta torrentem *c* Mugnonis, et invenisset flentem puellam juvenculam, ibidem a genitrice sua de more dimissam pro lineorum lotione pannorum: et cum cecidisset ei vas *d* ligneum continens ejus pannos, et in duas partes fractum fuisset, ipsaque puella inconsolabiliter fleret, neque ullo pacto domum redire vellet, verens matrem suam verberibus eam cæsuram, et cum ejulatu aiebat; Heu, me miseram! occidet me mater mea, et similia: nec unquam recepit verba consolatoria Patris Antonii, nisi vase prius ab illo reintegrato, per suam benedictionem super eodem vase ligneo factam *e*. Quod operatus fuit, ne forte puella ex ea occasione impudicitiæ discrimini objiceretur. Hoc dicit D. Oretta vidua, filia Marci de Nellis, et uxor Antonii de Soldis de Florentia ann. LXXIII.

D *d* *et alveolum fractum:*

e

32 Contigit etiam semel, quod cum Antonius visitaret diœcesim suam, venit ex improviso ad oppidum Cornachiariæ. Et cum non haberet Plebanus quod apponeret Episcopo ad comedendum, rete unum parvum accepit et posuit in fonte oppidi, ubi pauci pisciculi erant et parvi. Et post modicum rediit ad extrahendum rete, et statim miraculose ac præter spem suam, invenit piscium multitudinem magnam captam esse in eo atque comprehensam: de quo gratias egit Deo, et propter hospitis tanti gratiam et consolationem credidit factum miraculose a Deo (similiter et alii crediderunt omnes) sicut E in piscatura Petri Christo Domino præsente contigit. Hoc testificatur in suo dicto nobilis vir Bernardus de Gondis.

copiosam piscationem præbet.

f *Servit peste infectis.*

33 Bonus fuit Antonius *f* Pastor ac verus, non lac et lanam cupiens accipere ab ovibus suis; sed normam boni Pastores ac veri Christi secutus, exemplo vitæ et verbo pascendo illas, animam ponere pro eis ac mori pro Domini grege sibi commisso paratus erat. Quod multi testes latissime probant; signanter autem D. Antonius, vir integerrimus ac vitæ venerabilis, Episcopus Vulterranus in chronica. Et D. Joannes Bapt. de Machiavellis *g*, Prior Lucardensis, vidit tempore pestis pluries illum euntem ad pestilentiatos, ad providendum de spiritualibus ac temporalibus, nihil timentem, sed mori paratum pro eorum salute.

g

ANNOTATA.

a Seva *fluvius, in confinio Bononiensi supra Barberinum exortus, ab Occidente in Orientem et hinc in Meridiem flexus, Arno immiscetur* 10 *circiter millibus supra Florentiam, infra locum qui* Pons-Sevæ *dicitur.* F

b Palia, *Dominii Senensis fluvius, Romam euntium iter secat, tenendum iter Aquam-pendentem et Orvietum; Clanique fluvio immersus mox cum eo in Tiberim devolvitur.*

c Mugno, *torrens supra Pratolinum oriens, haud paulo plus quam* 10 p. m. *decursis infra Florentiam, Arno illabitur, urbi proximus.*

d *Vita* 3 Scaphisterium *appellat a forma oblonga. Bzovius Annalibus hanc vitam intexens,* Capisterium *legit, quia capite feratur. Tale omnino videtur fuisse* Capisterium, *quod ad usum purgandi tritici S. Benedicti nutrix commodatum a vicinis acceperat, et pius puer flentem eam videns orando redintegravit, teste S. Gregorio in Vita num.* 2 *ad* 21 *Martii. Non igitur* vasis fictilis genus, *ut in indice Onomastico tunc fecimus, sed* alveolum ligneum *deinceps interpretabimur.*

e *Eadem res narratur in Vita* 2 § 12 *et dicitur accidisse,* antequam fuisset in throno Pontificali electus *Antonius. Ad idem tempus spectant quæ ad calcem Summarii Processuum leguntur his verbis.*

D. Maria de Cayetta, Matrona Neapolitana nobilis, testificatur de Archiepiscopo, qualiter cum præsideret in conventu S. Petri Martyris de Neapoli, prædicatione sua et vitæ suæ exemplis convertit corda

A corda plurimorum ad Deum, et induxit devotionem magnam in populo illo, et inter cetera duas sorores ad servitium Dei in regulari observantia et habitu religioso: quæ ad decrepitam usque ætatem perseverarunt, et sanctæ ab omnibus putabantur: a quibus ipsa testis, quæ neptis fuit earum, habuit multa de sanctitate Antonii testimonia. Inter quæ hoc unum recolit, quod tempore famis fecerit ab eis fieri cibaria quædam, cum farina, oleo et melle, pro hospitibus ab eodem Antonio receptis pascendis: et quod per septem continuos annos, haurientes continuo in omni necessitate de vasis prædictis oleum et mel, numquam defecit, sed abunde ibi miraculose fuit. Item de planta limonum, Antonii manibus conserta, quod brumosa hieme, cunctis aliis desiccatis, illa sola viridior quam antea unquam fuisset, remanserit. Item quod de quarumdam morte infra annum futura prædixerit, et ita evenerit: et de duabus qualiter futuræ essent religiosæ et bonæ, et ita evenit: et de quibusdam filiis viduæ, in tribulatione ab eodem visitatæ, prædixit, qualiter clarissimi omnes, docti ac divites evasuri forent, et matrem consolaturi: et ita evenit: quia unus Archiepiscopus, Doctor alter, tertius vero B mercator famosissimus, et omnes ditissimi sunt effecti, juxta prænuntiatum ab Antonio verbum. De his omnibus habetur testimonium per litteras, scriptas manu Francisci Moscectulæ Neapolitani, mariti ejusdem Mariæ testis prædictæ, ac Romam transmissas ut registrari deberent. Item per litteras scriptas manu Fr. Joannis Mariæ de Valle Ord. Prædicatorum, Theologiæ Lectoris in civitate Neapolitana, similiter ad Urbem transmissas, cum alio miraculo de quadam parvula morte sculpta, et tabula quadam parva, manu cujusdam devoti Fratris, Joannis pictoris, depicta, dimissa prædictis duabus sororibus ab Archiepiscopo in suo recessu, ubi haberent recursum; in tentatione videlicet, ad mortem; in tribulatione, ad eam picturam: et ita fuit quod in tentatione et in tribulatione sentiebant Domini auxilium. Et dicit se idem audivisse a Provinciali Regni, affirmante omnia supradicta vera fuisse, ex relatu D. Laurentii de Palmieriis, ditioris mercatoris super omnes Neapolitanos, consanguinei d. D. Mariæ testis prædictæ: et quod quando canonizatus fuit S. Bonaventura Ordinis Minorum (*per Sixtum IV anno* MCCCCLXXXII) prædixerint hæ sanctæ sorores, quandoque futurum Papam Florentinum, qui C canonizaturus esset ipsum B. Antonium.

f *In 3 Exam. testis* 108 D. Jacobus de Salviatis, pater Cardinalis, testificatur de proverbio de illo dicto, videlicet, Vixit Antonius bene in seculo, in Religione melius, sed in Pastoris officio optime: et quod non sit inventus similis illi in Ecclesia Dei a ducentis annis citra.

g *Est hic in* 3 *Exam. testis* 56, *ad cujus nomen in Summario testium additur*, vidisse eum tempore pestis ad pestilentiarios ire, ad providendum de necessariis ad salutem animæ et corporis, ministrando Sacramenta et exhortando ad christianissimum transitum; et ducentem asinum onustum cibariis et medicinalibus, ut non deesset in aliquo Pastorali officio.

CAPUT V.

Miracula post mortem ad S. Antonii cadaver et sepulcrum patrata.

Gloriosus ejus transitus cuidam Cisterciensi revelatur:

Primum ipsa nocte obitus beatissimi P. Antonii, anno Domini MCCCCLIX, die II Maji, cantantibus monachis Cisterciensibus Matutinas in monasterio Cistelli Florentiæ, Fr. Tuccius, vir multæ devotionis ac sanctitatis, dicti Ordinis Frater Conversus, qui primus ad orationem semper et ad vigilias fervens surgere et in eis insistere solitus erat, in claustro D dicti conventus existens, vidit in aere nubeculam EX PROCESSU. splendidam ascendere in forma pyramidis; et in ea infantem, a palatio Archiepiscopi, ubi defunctus est Antonius extra portam S. Galli: quæ recta protendebatur via ad cœlum, et intra se dixit: Certe Archiepiscopus obiit, et hæc est anima ejus delata in cœlum. Et Abbati S. Salvatoris de Septimo dicti Ordinis, qui tunc ibi aderat, soli et in secreto retulit. Mane autem facto ita significatum est, ea hora visionis in eo loco Antoninum decessisse. Plures testes ex monachis ipsius Ordinis et monasterii ac etiam ex laicis hoc ipsum testificantur; in primis qui ab ipso Fr. Tuccio audiverunt, Fr. Zenobius Cisterciensis Ordinis ann. LXXIV, Donnus Theodorus d. Ordinis et monasterii ann. LXVIII, D. Cosmas de Buonaveris Florentinus d. Ordinis ann. LII. Marcus Joannis Marci civis Florentinus ann. LXXVI. D. Franciscus Cæsaris de Petrucciis, Prior Innocentum, ann. LX.

intestina perseverant suave olere:

35 Intestina ejusdem beati viri, quod est mirabile dictu, mirifico odore bono fragrabant, a corpore separata et insepulta reservata in cella Fr. Dominici E de Feis. Quæ etiam pro parte fuerunt Placentiam civitatem Lombardiæ pro Reliquiis transportata, ubi etiam aliqua signa Deus optimus eorum devotione ostendit ac mira patravit; remanentibus Florentiæ ac Fesulis reliquis partibus similiter venerandis. Testis Fr. Dominicus Riccius ann. LXX dicit audisse a præfato Fr. Domino de Feis: et vir spectabilis Hieronymus Benivenius, ann. LXVII, testificatur idem audivisse a testibus fide dignis, signanter ab avunculo suo Benedicto de Brunis cive Florentino, integerrimo ac probatissimo et veridico teste: et inter Fratres S. Marci Florentini ac S. Dominici de Fesulis est fama de hoc, ab antiquis senioribus propagata, et usque in præsens tempus continuata.

ad corpus in ecclesia expositum,

36 In exequiis ejusdem sancti Antistitis, cum adhuc insepultum corpus in ecclesia S. Marci maneret, quidam Matthæus Joannis de Ciacchis, Florentinus civis, qui antea multis annis brachio dextero attractus et invalidus fuerat, ita ut ipsum nec elevare nec deprimere posset, ac neque ulla medicorum potuerat unquam arte curari, unde ipse non valebat artem suam lanariam exercere; habens devotionem multam et fidem in meritis sancti viri, accessit ad F corpus ejus et flexis genibus adoravit; atque devotissime osculata manu ipsius cum lacrymis, deinde cum eadem sanctissima manu tetigit brachium suum attractum et aridum; et statim sanus effectus fuit, et deinceps artem suam optime et fructuose exercuit toto tempore vitæ suæ. Dicit de visu hoc Nicolaus Primerani, *de quo alibi* ann. LXXV: qui dicit expresse dictum Matthæum tangentem cognovisse mancum, et deinde ut præfertur sanum, et suam artem exercentem. Idem dicit Bartholomæus Angeli, civis Florentinus ann. LXX, qui licet non viderit Matthæum actu tangentem, audivit hoc tamen a Bartholomæo filio d. Matthæi, et a Joanne Angeli fratre carnali suo, qui etiam viderat ipsum tangentem ita sanari uti præmittitur: et ipse testis novit d. Matthæum antea attractum et deinde sanum.

curatur brachium aridum et attractum,

tumor manuum cruriumque,

37 Similiter Laurentia Florentina, quæ per plures etiam annos morbum atque tumorem nimium in manibus et cruribus horrendum atque gravissimum patiebatur, accessit devotissime ad corpus ipsius Antonii, cum adhuc insepultum esset: et osculatis ejusdem manibus sæpe sæpius, manus suas morbidas ac tumefactas tetigit et fricavit cum manibus Sancti: et deinde etiam fecit cum manibus suis propriis, quibus tetigerat sacras manus, fricando in cruribus et pedibus suis infirmis, cum magna fide ac

EX PROCESSU.

A ac spe : et adjuvante Deo, recuperavit inde plenissimam sanitatem. Testatur hoc D. Helena, filia ipsius Laurentiæ sanatæ et Bartholomæi Nicolai de Florentia, uxor olim Petri Jacobi de Florentia ann. LIV, quæ vidit matrem ita ut præfertur infirmam, et deinde usque ad obitum ejus etiam ab ea infirmitate mundatam, et ab ipsa audivit qualiter, ut prædictum est supra, sanata miraculose fuit.

et dolor capitis,

38 Domina Camilla, uxor Averardi de Medicis, cum diutino et intenso dolore capitis laborasset absque ullo remedio; dum corpus S. Antonii in ecclesia S. Marci servaretur adhuc insepultum, ipsa ei se commendavit cum voto, et illico est sanata. Unde et super feretrum videntibus cunctis posuit caput cereum, quod ibidem mansit per aliquot dies. Hoc ipsum deponunt de visu Sor. Laurentia Caroli, Bartholomæa de Bon-Joannis, et Sor. Leonarda Thomasii Antonii Guidi, *de quibus supra num.* 25 utraque tertii habitus de pœnitentia S. Dominici, D. Franciscus de Aldemariis, Presbyter et nobilis Florentinus, ann. LX, dicit de patre suo doloris capitis gravissimo morbo vexato, et dum corpus B. Antonii staret in ecclesia adhuc insepultum, misso illuc cereo capite ex voto ac devotione cum fide per ejus B cognatum, statim eadem hora qua caput fuit super feretrum ipsum oblatum et tetigit sacrum corpus, liberatus fuit a dolore. Quod etiam ab avunculo ipso referente oblationem testis audivit : et dictum Joannis Rosselli ann. LXVII hujusmodi facto est conforme.

impetratur proles mascula :

39 Constantia, relicta quondam Thomæ de Benincasa, ann. LXVIII, jurata deponit, quod cum peperisset octo filias feminas, audiens miracula Beati Præsulis Antonii ad sepulcrum accessit, et devotissime se commendavit pro masculo filio adhuc gignendo, quod quasi post triduum visum fuit eidem contingere : et masculum concepit, et postea feliciter peperit : de quo illi et Deo reddidit gratias multas.

Officium alendæ familiæ sufficiens,

40 Franciscus, D. Manni de Temperanis Equitis aurati filius, nobilis Florentinus, ann. LXVIII, dicit, qualiter pater suus, cum esset in magna penuria et necessitate, ob plures filios parvos et inutilem familiam, et tamen nobilis et equestris Ordinis, ad sepulcrum accessit Antonii, ex corde se recommendans, ut haberet unde provideret suæ necessitati pro familia sustentanda decenter : et brevi evenit ut crearetur Camerarius officii Montis communis Flo- C rentiæ (quod est officium multæ utilitatis) quo assecuto potuit congrue sibi ac suæ familiæ ingenuæ providere. Idem testatur quod cum pater suus gravissimis febribus laboraret, commendavit se cum voto eidem B. P. Antonio, et statim convaluit, et votum ante sepulcrum, imaginem scilicet ceream apponendam persolvit.

et alia quæcumque opportuna subsidia:

41 D. Damianus Geminiacensis, vir nonagenarius et ultra, qui novit Antoninum virum sanctum, et ipsum sibi elegit in patrem et provisorem ac protectorem, continue illi se recommendans; in cunctis desideriis suis, ac necessariis sibi et sustentationi familiæ suæ, nullum aliud confugium quam Antonii præsidium habens, semper exauditus fuit ab eo : et officia et quæcumque alia optata et petita semper obtinuit et obtinet per intercessionem illius a Deo : ita ut in terra sua inter concives hoc sit notorium. Dicit hoc latius Mag. Marc-Antonius Doctor eximius, filius præfati Damiani, de auditu a patre suo prædicto, quia deperditum fuit ex incuria Fratrum testimonium, per publicum instrumentum in conventu S. Marci dimissum, redditum ab ipso Damiano, viro bono et integerrimæ famæ.

mitigatio dolorum capitis

42 D. Magdalena vidua, uxor olim Dominici de Paganuccis, frequenter intenso capitis dolore cruciata, nihil sibi proficientibus jam expertis remediis D multis, ad tumulum Antonii orans subito liberatur. Quod ultra decem vices illi contigit : et quotiescumque accidit toties accedit, et similiter liberatur, et permanet sic sana quandoque per plures menses, quandoque per annum inde ab oratione discedens, ipsa jam annorum LXIV, gratias Sancti plures experta. Blasius Pauli de Florentia annorum XC de seipso affirmat, qualiter in se experiatur mirabile quiddam : quia videlicet patitur in renibus morbum gravem, et medicum nullum habet præter Archiepiscopi auxilium : et quotiens in eo maximo dolore constitutus sit accedit ad tumulum ejus : ac se Antonio genuflexus devote commendans, surgit inde semper absque dolore, relevatus ab ejus meritis gloriosis.

et renum quotiescumque petitur ;

et vocatio ad Ordinem Prædicatorum.

43 Frater Bartholomæus de Cavalcantibus de Florentia dicit, quod in quadam oratione quæ fiebat a novitiis Fratribus S. Marci ad ipsum B. Antonium, quotquot petebantur ab eisdem orantibus ut inspirarentur ad ingressum religionis, omnes infra modicum tempus fiebant Religiosi in dicto conventu : et quod ille fuit unus ex petitis, quem in ea oratione nominaverat et petierat Fr. Benedictus de Monte- E lupo, ipso tamen nesciente, qui est ann. LIII : et in ipso conventu Fratres multi hoc idem affirmant esse verissimum. Majus est quod sequitur, quia magis indigno collatum beneficium. Cum recepisset ad religionis habitum Antonius, tunc Prior S. Marci, quemdam Pedemontanum, cui etiam nomen suum indiderat : qui receptus, post aliquod tempus, ad partes infidelium Africanas cum pervenisset, apud Tunetum Barbarorum abnegavit Catholicam fidem. Postmodum audita in conspectu Domini Præsulis Antonii pretiosa morte, et qualiter miraculis coruscasset ; apparente etiam illi, juxta quorumdam relationem, B. Antonio, ipsumque fortiter super tam gravi peccato redarguente ; motus ille intus atque compunctus, ac fervore fidei caritate formatæ accensus, sequenti die in publicum prodiens ubi abnegaverat, iterum publice Christum et fidem ejus constantissime professus fuit, ac revocavit penitus abnegationem illam, mortem non timens, et amicitiam Regis quam contraxerat, et omnes mundanas prosperitates quibus eum prosequi jam cœperat, et in posterum majores pollicitas contemnens; iniqui Regis impio jussu a Mauris Saracenis, indignantibus et in eum F lapidibus irruentibus, orans et in Christi confessione persistens, occisus gloriosum martyrium cum summa constantia consummavit : cujus corpus etiam in cloaca fuit a Jesu Christo mirabiliter conservatum, et a Januensibus fidelibus inde : Januam translatum. De hoc facto, martyrio et miraculis D. Franciscus Castilionensis historiam scripsit, latius omnia continentem. Et Michael Christophorus ann. LXXXII testificatur hoc habuisse a Fr. Baptista, Seniore Ord. Prædicatorum, qui ab ipso Antonio, tunc Priore S. Marci, simul cum prædicto martyrizato, religionis habitum susceperat. Et Fr. Jacobus Siculus D. Ordinis ann. LXIV idem dicit, et quia vidit martyrii locum et intellexit historiam. *Hanc Historiam Florentiæ descripsimus, et invenimus impressam sine Prologo apud Leandrum Albertum, dandam* XXIX *Augusti, quo Ripolis in Pedemontio colitur iste B. Antonius ; nisi haberemus epistolam testis oculati, quem se secutum Castilionensis profitetur.*

Apostata Ordinis et fidei, fama mortis gloriosæ adductus ad pœnitentiam

Martyr obit Tuneti.

Frater e scalis periculose lapsus

44 Nicolaus Caroli de Billioctis, Frater Ord. Prædicatorum de Observantia, Florentinus, cum præpararet ecclesiam S. Marci pro festo ejusdem, casu cecidit in eadem ecclesia ex quodam portatili scaligradio sexdecim graduum ad minus ; et dum caderet B. Antonium Antistitem invocabat : et judicio omnium ex eodem casu debuisset mori ; et adstantium ibidem

A ibidem æstimatione post lapsum etiam mortuus putabatur, et ipse se talem reputabat cadens. Sed postquam cœpit trahere spiritum et loqui, petiit devote non in conventum se, quo eum portabant, sed ad sepulcrum P. Antonii deferri. Et ibidem deductus, fusa oratione cum lacrymis, statim omnimodam conservationem et sanitatem adeptus fuit, et ad ipsam ecclesiam eodem die rediit, ac si non ipse, sed alius fuisset qui ceciderat, sanus perfecte. Dicit hoc de seipso Fr. Nicolaus prædictus ann. XLVII, et Fr. Matthæus Jacobi ann. L, de visu, quia interfuit, et cadentem et omnia suprascripta circa eumdem vidit: item Fr. Bartholomæus Joannis ann. LIV, qui existens in eadem ecclesia et prope locum ubi cecidit, licet non viderit eum actualiter cadentem, affuit tamen casui post lapsum, et recollectioni ejusdem de terra, et omnibus supradictis.

ad tumulum convalescit.

CAPUT VI.

Naufragio, lapsu, paralysi, phthisi periclitantes, voto facto a morte præsenti liberati.

Dixerat *Antonius cum adhuc viveret*, cuidam Petro B naudero, familiariter sibi noto, ac nimium lucri cupido, ex qua causa nimis intentus fuerat illi exercitio, quod contentaretur humiliori statu, nec tam lucri cupidus esset: ac, si prosequeretur exercitio illi vacare, male illi inde conduceret cum animi et corporis discrimine magno. Cumque inter Paduam et Venetias semel postea periclitaretur ex naufragio in mari præfatus Petrus, et jam submersioni proximus recordaretur verbi quod illi prædixerat, dum viveret, Præsul sanctus; ejusdem auxilium invocavit cum voto. Quo facto, vidit miraculose Antonium se per capillos capitis de maritima submersione trahentem ac liberantem. Et ita in facto miraculose evasit: et ad sepulcrum ipsius deinde Florentiam accessit, ubi et tabulam, sui voti picturam et rei gestæ seriem continentem, dimisit. Dicit hoc Sor. Antonia Leonardi delle Opere, ann. LXII, audisse a patre suo Leonardo, qui noverat et viderat, et plene prædicta omnia sciverat. Etiam Andreas de Cambinis, ann. LXX, et Montes Joannis, ann. LXVIII, sunt testes conformes: et ad sepulcrum adhuc tabula exstat depicta, cum nominis subscriptione convenienti, quia dicit vulgari sermone, Piero, bono barcherolo, misero peccatore. *Addit* Andreas *prædictus, filius* Antonii de Cambinis nobilis Florenti- C nus, quod viderit Petrum pluries ibidem audientem Missam in eadem ecclesia S. Marci, sibique ac pluribus hoc miraculum referentem.

Naucierum, cui virus periculum prædixerat,

mortuus naufragio eripit:

46 Marcioctus de Stechutis, civis honorabilis et mercator Florentinus, dum fluctuante nave, in qua ipse erat in magna tempestate et fluctibus, periclitaretur in mari, mirabiliter liberatus est, cessante valida tempestate ac fluctibus maris, Antonii beneficio, ex voto eidem facto per Marioctum prædictum: quod postea implevit ante figuram ipsius B. Antonii, in conventu S. Mariæ Novellæ Ord. Prædicatorum, ubi ceream navem cum tempestatis pictura appendi, et lampadem fecit accendi, quam et toto tempore vitæ suæ ibidem alere perseveravit accensam. Probant hoc Fr. Nicolaus de Marinis Ord. Prædicatorum, Confessor præfati Mariocti ex certa scientia: et Michael Christophori *a* guainarius, ann. LXXXV, qui hoc ipsum scribit propria manu in fidem testimonii sui, audito quod per publicum bannum citati fuerunt testes in negotio canonizationis B. Antonii: et dictum suum scriptum misit ad urbem, subscriptum a duobus aliis testibus, registrandum in processu per Notarium causæ prædictæ

liberat navim de naufragio periclitantem:

a

47 Fr. Vincentius Thucci de Florentia, Conversus Ord. Prædicatorum, dum socius per obedien- D tiam esset Fr. Thomæ Cajani Florentini ejusdem Ordinis, euntis Ragusium ad prædicandum anno Domini MDXIX, de mense Novembris: et in mari validissima fortuna ac tempestate exorta, ita ut navis periclitaretur fluctibus per plures dies, et rupta arbore in tres partes, et rebus mercatorum projectis in mare, ac omnibus in ea existentibus se invicem exhortatis ad bene moriendum, et jam Crucifixum deosculantes, cuncti quasi præsentem mortem videntes expectarent; ipse Fr. Vincentius cum fide oravit, et cum voto ad B. Antonium: et mirabiliter ipse cum socio et aliis tale periculum evaserunt, quale etiam incolæ affirmant a sexaginta annis citra in eo mari numquam fuisse ex memoria viventium hominum. Hoc habetur ex litteris ipsius Fr. Thomæ Prædicatoris, scribentis ad Fr. Jacobum Siculum, S. Marci Florentiæ Priorem, de qualitate gravissimæ tempestatis: in quibus etiam Fr. Vincentius ipse petit a præfato Priore, ut tabulam, cum fortuna et navi et eisdem Fratribus supplicantibus cum ipso vovente, depingi faciat, et apponi ante sepulcrum ipsius B. Antonii, in memoriam beneficii recepti. Quas litteras ipse Fr. Jacobus produxit E et registrari fecit coram Judice in causa Canonizationis, Apostolico delegato, et totum tenorem illarum.

ex processu. item alium, in qua post factam frustra jacturam,

omnes jam se pararant ad mortem 1519:

48 Soror Eustochia de Boninsegnis de Florentia, ann. LII, nobilis Petri filia, et Monialis S. Luciæ, deponit in proprio facto, qualiter auxilio B. Antonii Præsulis invocato, dum in seculo esset, liberata fuerit mirabiliter ab evidenti periculo mortis, et impetuoso cursu equi, cui testis eadem insidebat, equitans in invia ripa fluminis, in alta quadam balza *b*, subtus qua erat aqua profunda, et sine humano adjutorio post cursum prædictum: matre sua, et aliis qui fuerant secum remanentibus in altera parte trans flumen. Invocatione tamen Antonii facta, subito firmavit *c* bestia cursum, et stetit in eodem loco: quod videretur incredibile, si quis locum videret. Et dicit se alium non habere contestem nisi conscientiam suam, quia mortui sunt qui secum comitabantur.

salvatur puella periclitans in præcipitio,

b

c

49 Marcus Jacobi del Pechia, Florentinus civis, ann. LXVI, dicit de se, qualiter equus suus casu de via, dum equitaret in eo, cecidit in foveam quamdam satis profundam, equo desuper ipsum testem manente. Cumque caderet devovit se Marcus B. Ar- F chiepiscopo Antonio, advocato suo: et cum ipse, juxta ætatem gravem et magnam equi ruinam, crederet omnino se tunc moriturum, videretque se in discrimine summo jam constitutum; Deus tamen, propter meritum Antonii, fecit evadere penitus incolumem, absque ulla læsione sui et equi.

senex sub equo lapsus in foveam:

50 Monialis S. Luciæ *d* de Florentia, nomine Sor. Caritas, filia Guidi de Tolosinis civis Florentini, gravissime infirma et attracta atque curvata in ossibus spinalibus dorsi, ita ut nullo modo se posset erigere; et ita deformiter, ut os quasi tangeret genua, et monstrum videretur effecta (sub qua ægritudine per sex continuos annos laboravit, a medicis etiam post multa remedia tribus annis frustra adhibita, relicta pro incurabili et penitus insanabili) commendans se et vovens B. Antonio; et ipso suo voto expleto, quodam sero, cum fatigata sederet in cella, et ferventiori spiritu orans se commendasset eidem, cujus imaginem ibidem continue pro sua devotione habebat; sensit totum corpus suum ardore intrinseco commoveri, ac videbatur sibi videre B. Antonium (non tamen corporeis oculis eum videbat) a quo sensit se erigi una manu beati viri a parte interiori pectoris, alia vero a parte dorsi ipsius curvi: et

d

monialis toto corpore incurva eripitur.

EX PROCESSU.

A et statim sana effecta est atque in totum erecta, neque ulterius unquam in eam ægritudinem recidivavit, sed sana semper ab inde fuit, sicuti modo est. Et hoc in primo examine testificatur Fr. Bonajutus Thomæ, Confessor tunc monialium et d. Sororis sanatæ, ann. LXI. Et in additionibus examinum dicunt hoc idem ipsamet Sor. Caritas ann. XXXVIII, item Sorores tredecim sigillatim nominatæ, et Fr. Laurentius Nicolai Confessor monasterii per plures annos, ann. LXVI, omnes de visu et certa scientia. Item Mag. Petrus Spinelli Doctor physicus et medicus, qui eam curavit, annorum LXIII. Et Fr. Bartholomæus Joannis, modernus Confessor monasterii prædicti, ann. LIV, testificatur se idem audisse fere ab omnibus monialibus d. monasterii singillatim, in quo sunt circiter centum quadraginta Sorores.

paralytica in extremis constituta sanatur;

51 D. Flammecta, nobilissima Florentina vidua, filia Nicolai de Ridolfis, et olim uxor Martini de Martinis, cum anno MDXIX longa et gravissima ægritudine, imo ægritudinibus pluribus simul junctis, laboraret ad mortem, et penitus fuisset ethica *e* febre ac pluribus accidentibus consumpta, ac etiam paralytica facta et contracta, ita ut nec ullatenus se quoquam vertere, nec ab aliis verti aut tangi absque dolore maximo potuisset, nec se movere aut agitare B membra; et quæ jam non movebatur, nisi aliqualiter inordinato motu paralytici tremoris; et cujus vox ita tenuis fuerat effecta, ut a nemine audiretur, nisi vix ab auribus ori adhærentibus (nam vix jam halitum trahere poterat vel respirare, et Sacramenta Ecclesiæ jam receperat omnia, diffidata et desperata a medicis omnino, post infinita a variis et diversa in vanum experimentata remedia) jamque Sacerdote ibidem pernoctante cum pluribus aliis pro recommendatione animæ, et expectantibus horam transitus ejus; et tamen contra spem omnium atque judicium de tam gravi morbo mirabiliter evasit, ex voto pro se emisso de sua commissione; et ad B. Antonium facta recommendatione et prece per Fr. Thomam de Strozzis, patrem spiritualem Confessorem ipsius infirmæ: quæ adhuc in valetudine perseverat et sana, annorum XXX. Ipsa eadem D. Flammecta de se ipsa hoc dicit, et Fr. Thomas præfatus Confessor ejus, vovens prædictus; et Mag. Zenobius de Carlectis, civis et medicus Florentinus, de visu et certa scientia, conformiter loquens in cunctis, qui unus fuit ex medicis habentibus curam in-C firmitatis.

Religiosus paralyticus ex alieno voto,

52 Mag. Martinus, Theologus Ord. Humiliatorum, ann. LXXXI, hoc præsenti anno MDXIX subito apoplexiæ morbo correptus, ac desuper hoc gravissime infirmatus, amissa loquela alteroque latere in totum deperdito, prostrata etiam virtute per aliquot hebdomadas, ita se habuit ut crederetur firmiter ab omnibus tunc moriturus: et tamen subito quadam die sic sensit se relevari, ut visum fuerit ei miraculose factum. Nesciebat tamen quod Sor. Anna de Davanzatis, devotissima monialis, emisisset pro eo votum S. Antonio Archiepiscopo Florentino, quod ab ea post tres dies rescivit: unde gratias Deo egit et Sancto, ac votum reddidit pro se a Sorore emissum. Dicit hæc ipse Mag. Martinus de seipso: et idem contestificantur Joannes Simon de Florentia, ejusdem Mag. Martini affinis ann. LIV, de visu et certa scientia, qui etiam emit imaginem, et ad sepulcrum Antonii detulit.

a[illegible],

53 D. Pacina, mulier Florentina, ann. XXXVI, deponit in facto proprio, qualiter subito apoplexiæ morbo correpta fuerit, et latere deperdito per dies viginti quatuor in hospitali magno S. Mariæ-novæ Florentiæ diligenter curata sanari nequiverit: et facta cum magna devotione beato Antistiti Sancto D recommendatione cum voto, subito cœperit membra movere, ac brevi inde etiam totaliter exierit sana: unde postea etiam habitum Ordinis ipsius beati Archiepiscopi ex devotione *f* portaverit ab eo tempore annis multis, et semper innupta in virginali statu Domino decreverit deservire, ac serviat modo in domo Sororum de pœnitentia B. Dominici, propriis manibus laborando etc.

quæ ipsa etiam alteri impetrat oculi restitutionem,

54 Eadem quoque Pacina dicit, quod cum contigisse audierit, D. Apolloniam (unam ex Sororibus deservientibus infirmis in d. Hospitali S. Mariæ-novæ, in quo sunt circiter centum quinquaginta sic servientes Sorores, quæ quidem infirmæ olim testi multa cum caritate ministraverat) graviter infirmari ex quodam humore, taliter descendente ut lumen alterius oculi amisisset, cui juvamina medicorum numquam aliquid profuerunt; ipsa testis recommendavit eam, ex caritate et gratitudine accepti beneficii, B. Antonio cum voto offerendi pro ea oculos argenteos ad sepulcrum ipsius et cereum caput. Qua facto voto, Appolonia subito liberata fuit ab ægritudine sua, et lumen vidit quo prius caruit in altera parte visus.

vena pectoris rupta

55 Fr. Alexander Petri de Bencivennis Ord. Prædicatorum, in Quadragesima missus ad prædican- E dum, graviter infirmatus et impeditus ab officio prædicandi, ex ruptione pectoralis venæ in magna copia per aliquos dies expuens sanguinem vivum; emisso voto cum prece ab eo ipsi B. Antonio, satim liberatus fuit ab eadem ruptione venæ, ac stetit sanguis, et gratiam petitam posse in ea Quadragesima prædicare impetravit, ac sine ullo impedimento usque post festa Paschalia prædicavit. Ipse de se hoc dicit ann. XXIX, qui vovit et gratiam impetravit anno MDXIX.

et in pleuritica moribunda:

56 Elisa, Petri de Bencivennis filia et præfati Fr. Alexandri soror carnalis, et uxor Bartholomæi de Thieris, de mense Julii MDXIX ex pleuresi ac phthisis morbo, cum ruptura venæ pectoris effluens vivum sanguinem, infirmatur ad mortem; ac *g* diffidata a Mag. Jacobo phisico et medico, fratre suo carnali, de corporali salute; ex voto cum prece, de ipsius Elisæ licentia B. Antonio per d. Fr Alexandrum emisso, miraculose sanatur. Dicit hæc Fr. Alexander præfatus; et satisfactio voti per ipsam Elisam apparet in testimonio Alexandri Juliani *h* cerajoli Florentini ann. LXIII: qui etiam obtulit tabulam, F in pictura idem continentem, cum subscriptione ipsius Elisæ, ante sepulcrum Antonii in ecclesia S. Marci.

itemque in moniali phthisica.

57 Quædam Sanctimonialis S. Luciæ de Florentia, nomine Sor. Raphaella de Ubaldinis de Gagliano, pluribus annis ægrota, cum non sperarent jam medici de salute ipsius, supervenit illi quod vena pectoris tussiendo rupta esset, et multis diebus continuis funderet sanguinem vivum, phthisica judicata et ab aliis seorsim curata ne contagione plures inficeret; et adeo ut perducta esset ad periculum mortis, etiam superveniente sibi alia valida febre. Quod intelligens Raphael Antonii, nobilis Florentinus, frater carnalis ipsius ægrotæ, vehementer dolens ac suæ dilectæ sorori compatiens, citus accessit cum multa devotione ad sepulcrum Præsulis sancti; et humillime se super illud in oratione projiciens, recommendavit ei sororem suam. Et ipsa nocte cœpit soror ejus melius habere ac relevari; in tantum ut facto mane, cum rediret ad supradictum monasterium, cupiens scire statum sororis, cui de morte timebat, jam sanam invenit et ad crates euntem ad secum loquendum: quod ab eisdem fuit miraculo gratiosi Archiepiscopi Antonii cum gratiarum actione relatum. Et hoc probatur ex dicto ejusdem Raphaelis, ann. XLVIII: et idem testificatur Soror

eadem

A eadem Raphaella, ann. XLII, et sex aliæ Sorores nominatæ, inter quas Sor. Evangelista, quæ Priorissa monasterii tunc erat tempore facti miraculi; omnes ex scientia certa de visu.

ANNOTATA.

a Guaina *Italis dicitur* Vagina*: hinc* Guairano, *vaginarum factor.*

b Balza *iisdem est* rupes.

c Firmare *neutraliter*, subsistere, *per idiotismum Hetruscum.*

d *Auctor Vitæ* 3 *appellat* monasterium, ubi sub signis Divi Dominici nobilis virginum cœtus militat.

e Ethica febris, *passim et vulgo dicitur pro* hectica.

f *In* 3 *Exam. Testis* 103 Fr. Theophilus Danielis Angeli de Florentia, conventus S. Galli, Ordinis Eremitarum S. Augustini, ann. LX, dicit audisse in Confessione sacramentali multos, qui asserunt ex devotione portare habitum S. Dominici, ex voto, propter gratias multas miraculose receptas ab isto sancto Antistite Antonio; et se induisse plures habitu illo.

B g Diffidatus, *Italis* depositus, desperatus.

h *Hic in Exam.* 3 *Testis* 65 *recensetur cum cognomento* de Benintendis, et Cerifex *appellatur*, *sive* (*ut magis explicatur ad nomen testis* 66 Ceraiolus seu cerifaber aut imaginum fictor : *qui* actualiter ostendit votum cujusdam Elisæ, liberatæ ab extremo vitæ termino, ex voto quod ipse debebat apponere sepulcro.

CAPUT VII.
Varii morbi voto ad S. Antonium facto curati.

Voto facto sanantur, disuria laborans,

Magnificus ac generosus vir, Petrus Franciscus Laurentii de Medicis, cum de anno Domini MDXVII infirmaretur ad mortem, nec ullo pacto valeret urinam emittere, quibuslibet etiam peritissimorum medicorum diversis adjutoriis et remediis humanis, quæ adhibita fere innumera per eos fuerunt; et per viginti quatuor horas in periculo etiam constitutus mortis, omnino se moriturum crederet; visitatus fuit a quodam Fr. Stephano sibi noto. Qui requisita et habita ab eodem Petro Francisco licentia ipsum vovendi beato Archiepiscopo Antonio, eodem sero reversus est ad suum conventum S. Marci, et proji-
C ciens se in oratione ante sepulcrum Archiepiscopi, commendavit eumdem infirmum, cum voto imaginis unius ibidem statuendæ, ad simulitudinem naturalis staturæ ipsius infirmi. Quo voto emisso eodemque sero, nobilis ille æger fecit urinam, et liberatus tunc fuit a periculo mortis, et deinde etiam plene sanatus. Qui statim beneficio urinæ recepto, cuidam familiari injunxit, ut Fr. Stephano voventi illud significaret, ac etiam postmodum commisit ut pecuniam solveret pro voto reddendo : qui totum explevit juxta commissum. Testificantur hoc totum, primo idem Petrus Franciscus de seipso, ann. XXXIII; et idem dicit Joannes Franciscus Zephius, familiaris prædictus, ann. XL; et Fr. Stephanus, vovens prædictus, ann. LXIV; ac Mag. Bernardus Bandinus, physicus et medicus egregius, qui curæ prædictæ interfuit, ann. LXXII.

Matrona jam extremis munita;

29 D. Francisca, vidua nobilis Florentina, uxor olim Bartholomæi de Guardis, cum infirmaretur ad mortem, et adeo graviter, ut sacramentis ecclesiasticis jam receptis, etiam Unctionem extremam attulerint Sacerdotes ad inungendam infirmam, et lugubres vestes a marito et caris attinentibus ac funerralia omnia domi præpararentur; D. Gismunda, soror ejusdem, in eo extremo vitæ sororem constitutam prospiciens, fide viva et spe concepta, rogavit Fr. D
Antonium de Radda Ord. Prædicatorum, ut Dominum ferventi spiritu oraret atque rogaret pro salute sororis (cujus Pater erat spiritualis) cum voto ad Patrem Archiepiscopum S. Antonium. Quod Fr. Antonius fecit, orans et vovens, quod sanata pauperibus erogaret pro eleemosyna decem ducatos. Et facto voto cœpit mulier reassumere vitalem spiritum et infra triduum de lecto surrexit libera totaliter et sana, Deum laudans in sancto suo : et votum reddidit, per Confessorem sibi promissum, et erogavit amore Dei pecuniam illam. Hoc dicit in testimonium veritatis ipsa D. Francisca de se, cum juramento affirmans, per instrumentum publicum, rogatum per Ser-Paulum Bartholomæi de Dinis, Notarium publicum Florentinum, cum audierit citatos fuisse scientes Archiepiscopi vitam et opera, ad deponendum de veritate, per publicum præconem in civitate Florentiæ, et tunc illa fuisset extra civitatem in partibus Mugelli *a* in oppido Burgi, hoc dictum suum curavit mittere ad urbem : quæ dicit hoc contigisse jam sunt anni viginti tres incirca : examen vero sui dicti factum fuit 11 Martii MDXIX.

EX PROCESSU.

a

item alia graviter infirma,

60 Antonia vidua, olim uxor Mag. Antonii de E
Mediolano ann. LXXX, dicit de se ipsa, quod statim postquam se Antonio recommendavit, sensit se a gravissimo morbo liberam et dolore, quo in maxima ægritudine tam fortiter vexabatur, ut in articulo esset animam exhalandi, et per Dei gratiam incolumis evasit. Et sic de seipsa testificatur. Item eadem de se ipsa dicit, qualiter ab eodem illuminata fuit circa quamdam artem faciendi notas argenteas, super quadam fraudata *b* mixtura argenti vivi, tradita sibi a quodam Mag. Petro æmulo suo, quam dimisit, et de bono argento fecit. Dominicus de Boninsegnis, Florentinus nobilis, cum bis ægrotaret ad mortem, ferme absque spe salutis, commendatus fideliter a parentibus B. Antonio, incolumis semper evasit. Ipse Dominicus ann. XLII dicit de seipso hoc a parentibus suis habuisse.

b

ante in quodam dubio illuminata :

item magnis febribus rursi correptus,

61 Marcellus Leonardi de Vernaccis, nobilis Florentinus, anno Domini MCCCCXC, extra Florentiam existens in loco Prioratus S. Barnabæ de Gamundo, correptus est magnis febribus, et mori timebat : signanter etiam quia ibi non aderant medici neque medicinalia poterant haberi. Et recordatus sanctitatis atque miraculorum B. Antonii, una nocte illi se devotissime commendavit, promittens recuperata F
salute visitaturum se esse cum cereo, in honorem ejus accenso, sepulcrum illius. Quo voto facto subito sanitatem recuperavit, votumque deinde persolvit. Dicit hoc ipse de se idem Marcellus ann. LV. Alius quidam Florentinus, gravissima febre laborans et a medicis diffidatus, cum judicatum esset actum de illo quoad corporalem salutem, invocato cum fide Antonii Præsulis auxilio, statim liber a morte simul et infirmitate evasit. Testificatur hoc Andreas Marci de Rubia civis Florentinus ann. LXXXI.

aliique febricitantes plures.

62 Fr. Bartholomæus Faventinus Ord. Prædicatorum, febricitans gravissime et sciaticus, de cujus vita dubitabatur, commendatus cum voto ipsi B. Antonio, statim cœpit melius se habere, ac postea brevissimo temporis intervallo totaliter convaluit, et miraculo sancti Præsulis retulit sanitatem illam. Testificatur hoc Fr. Bonajutus Thomæ ann. LXVI, qui præd. Fratrem infirmum vovit, et Bartholomæus prædictus de seipso,, et Mag. Bernardus de Bandinis, physicus et medicus, qui curæ prædictæ afuit. Agnes Soror Monialis in monasterio S. Catharinæ de Senis, Ord. Prædicatorum Florentiæ, cum magnis febribus et phthisica laboraret, commendata cum voto B. Antonio, plene sanata est. Idem Fr.
Bonajutus

A Bonajutus qui supra, Confessor monasterii, testificatur certa scientia.

EX PROCESSU.

quidam etiam a febri maligna,

63 Marcus de Bellaccis, civis nobilis Florentinus et mercator optimæ famæ, vir devotus et honoratus, cum infirmaretur ad mortem maligna et valida febre, ac jam desperatus corporali salute, animæ tantum vacaret; cumque super eam ægritudinem intolerabili etiam dolore capitis vexaretur, cui medicinæ arte non poterat subveniri; tunc D. Petra, uxor illius, de suo consensu eumdem vovit Antonio Præsuli, et misit cereum caput ad ejus sepulcrum, et statim abiit capitis dolor omnis. Quæ uxor deinde iterum vovit similiter pro viri salute imaginem cerean ad staturam corporis ejus: et statim voto emisso, cœpit relevari meliusque habere infirmus, ac postea brevi est perfecte sanatus, mirantibus cunctis cum Dei laude adstantibus ac scientibus, simul cum ipso Marco infirmo ac Petra vovente, et votum persolvit Marcus sanatus. Dicunt hoc ipse Marcus, ann. LIII; et uxor ejus D. Petra, ann. XLII, uniformiter loquens.

et Religiosi duo:

64 Domnus Minias, Frater Ord. S. Augustini Congregationis S. Salvatoris de Scopetinis Canonicus Regularis ann. LXIII testificatur de seipso, B qualiter ex longa ægritudine febrium et dolorum accidentiumque plurium, non proficientibus remediis medicorum multis, tandem commendatione facta cum voto Archiepiscopo Antonio, miraculose fuerit sua intercessione totaliter liberatus. Fr. Bonaventura Christophori de Lilio, Ord. FFr. Minorum de Observantia S. Francisci, ann. LXIV de seipso dicit, qualiter ex gravissima et periculosa infirmitate, ex voto per suos parentes pro eo emisso ad B. Antonium, cui fuerant valde noti dum viveret, et quem venerabantur ut Sanctum; confidentes in eo plurimum, fuerit testis ipse totaliter liberatus: qui etiam multa deponit in suo dicto de virtutibus ac sanctitate Antonii et miraculis ejus, de auditu et publica fama. c Mulier quædam nobilis, gravissima infirmitate laborans, cum in insaniam incidisset, a qua curari non poterat, et per virum suum B. Antonio fuisset commendata; omnino sanata est. Dicit hoc Fr. Nicolaus Caroli ann. XLVII, qui vidit maritum prædictum ad sepulcrum ejus imaginem ceream ponentem, et ab ipso omnia audivit.

c

item mulier amens,

vir leprosus,

65 Jacobus Hieronymi, Florentinus civis, cum quatuordecim annis lepram per totum caput, faciem et spatulas gravissimam pateretur, nec ullis medicorum remediis posset juvari; commendavit se tandem C devotissime cum voto ipsi B. Antonio: quo voto emisso, ante octavum ab inde diem, integram a tam contagioso morbo sanitatem recuperavit. Testificatur hoc de visu Hieronymus Hieronymi, frater carnalis ipsius Jacobi leprosi sanati, ann. L; et D. Barbara, soror etiam carnalis eorumdem, ann. LI: et addit factum ipsum exprimens, quod caro ejus in ipsa sanatione miraculosa effecta fuerit tamquam caro pueri mundissima, et quod vixerit postea semper sanus per annos quatuordecim, videlicet usque ad ejus obitum; et omnia de visu et scientia certa. Soror Bernardina Monialis S. Luciæ ann. XX, filia nobilis Patritii Florentini Laurentii de Alexandris, dicit de D. Bartholomæa genitrice ipsius testis, hoc præsenti anno laborante diu morbo maligno in altero pedum, cui non profuerunt peritissimorum medicorum multa experimenta: et statim voto ab ipsa filia teste B. Antonio pro matre emisso, fuerit mater perfecte sanata: quæ votum reddidit a filia factum, cum gratiarum actione Præsuli sancto.

matrona laborans pede,

puer surdus ac mutus,

66 Paulus Laurentius delle Opere Florentinus, natus surdus, et mutus et a sua nativitate sic mutus usque ad prope septennium, sine spe ulla locutionis perseveravit, signum non habens ullum vel faciens unquam loquendi, sed neque etiam d mugulandi (ut D verbis propriis testium loquamur) probatis etiam absque fructu aliquo medicorum remediis quodammodo infinitis, cum maximo patris ac matris suæ dolore. Cui postquam Laurentius pater ipsius ad Antonium Antistitem jam defunctum, cujus amicitia dum viveret fuerat usus, et auxilium senserat in angustiis propriis, animum direxit, et vota nonnulla pro eodem filio muto emisit; statim fuit restituta eidem seu concessa loquela, et ita perfecte, ut infra octo dierum spatium sic recte de omnibus necessariis loqueretur, ac si numquam fuisset mutus; qui, ut præfertur, ante nec minimum loquendi dederat aut mugulandi fecerat signum. Et pater vota reddidit repromissa: et Paulus filius inter alia vota pluribus annis habitum S. Dominici ad Archiepiscopi Antonii reverentiam induit et portavit, ac ejus imago cum gratiarum actione fuit apposita et oblata ante sepulcrum. Testificantur hoc totum latissime D. Magdalena vidua, ann. LXIII, soror Pauli supradicti muti sanati; et D. Margarita, filia Leonardi delle Opere, ann. LV, ambæ de visu et scientia certa. e

d

e

ANNOTATA. E

a Mugellum, *jam sæpe nominatum, nullæ exprimunt tabulæ chorographicæ: ex locis tamen ibidem jam indicatis* Castilione, Balneis Porrettanis, Fabricis ferri etc. *colligitur esse regio intra Appenninum, in Bononienses Mutinensesque fines usque porrecta; in qua etiam invenio notatum* Bargii castrum, *quod videtur hic minus recte dici* Burgum.

b *In 2 Examine ipsa Antonia testis 7 clarius* dicit, se commendatione ad illum facta fuisse illuminatam, super quadam fraude cujusdam Mag. Petri æmuli sui, super arte faciendi notas argenteas, qui fecerat mixturam argenti vivi, et eam reduxerat ad miseram vitam: quæ post illuminationem fraudis de bono argento faciens eas, lucrabatur parvo tempore supra centum ducatos,

c *Duobus his Religiosis addatur* Monachus Vallisumbrosæ, statim ex voto a febre et magna ægritudine liberatus, *de quo in 2 Exam. Testis* 40 Fr. Thomas Laurentius de Strozzis Ord. Prædicatorum.

d Mugulare *ab Italico* Muggliare, *pro* Mugire, *sumitur etiam pro quavis inarticulata voce.*

e *His adde quod in Exam. 2 Testis* 14 D. Dora, olim filia D. Jannoctii de Pandolfinis, et uxor olim F Vannis de Strozziis, ann. LXXXIII, audivit a D. Nannina de Thedaldis, conjuge Francisci de Strozziis, quod cum Ludovicus, filius d. Nanninæ, in partibus Orientalibus graviter ægrotus et in magnis calamitatibus angustiatus fuisset; ipsamet filium vovit Antonio, et posuit imaginem ceream ad ejus sepulcrum: quo facto, filius ejus illico sanus effectus, et ab omni angustia et periculo liberatus fuit; et per sequentes litteras omnia illi significata fuerunt.

CAPUT VIII.

Miracula ad contactum vestium S Antonii facta: cereorum anathematum multitudo.

Nec solum commendationibus et votis B. Antonio factis hæc et alia plura, quæ hic non scribuntur patrata fuerunt; verum etiam contactu rerum suarum, et signanter cujusdam birreti sui pro reliquiis reservati, Deus ipse mirabilis in Sanctis miracula facere dignatus est. Apud civitatem Pisanam, Raphael, filius Mathiæ de Fedinis, Castellani Arcis Pisanæ antiquioris infans puerulus, cecidit ex mœnibus arcis prædictæ, ad altitudinem brachiorum quinquaginta, supra cumulum petrarum conglobatarum; ita ut mater ejus quæ statim accurrit, et alii omnes

Birreto pro reliquiis servato Pisis

sanatur puer ex alto lapsus,

A omnes stantes ibi, post lapsum illum mortuum indicabant et flebant. Cumque intellexisset hoc Megliorius Laurentii de Crescis, civis Florentinus, et jam pro Communi Florentino in civitatula Pisana Officialis, apud quem pro magnis reliquiis quoddam birretum Antonii servabatur; accessit illico cum birreto ad puerum: quo cum magna devotione imposito super eum, statim visus est reviviscere infans, et melius se habere: qui etiam ad paucos inde dies omnino incolumis et penitus mirabili Dei opere sanus evasit. Hoc duo testes dicunt fratres carnales, scilicet filii præfati Meglioris Laurentii Crescii, primus major natu Antonius nomine ann. LV; alter vero natu minor, nomine Bernardus ann. LIII.

febricitans desperatus,

68 Iidem duo fratres prædicti testificantur, quod Hieronymus Antonii del Jocundo, Florentinus civis, cum diu gravissimis febribus ac dolore nimio laborasset, essetque a medicis desperatus; imposito sibi d. birreto, infra brevissimum tempus fuit perfecte sanatus: et ipse Hieronymus de seipso idem testatur.

parturiens mortuo fœtu periclitans,

Similiter hi ambo dicunt, quod mulier quædam quæ laboraverat in partu, et fœtus in utero mortuus fuerat, nec extrahi poterat, et magister cum ferreis instrumentis ad extrahendum fœtum advenerat; su-
B perinducto birreto et imposito mulieri, statim sine labore ac ferris fœtum mortuum et absque læsione penitus ulla emisit. Ambo etiam iidem fratres dicunt, quod uxor alia in alio partu timens abortire, petiit d. sanctum birretum; et sibi imposito illo absque ulla difficultate feliciter peperit.

brachium fractum,

69 Antonius, Meglioris prædicti filius natu major, perse dicit, quod Julianus Petri de Bectinis, dum luderet ludo pilæ inflatæ, quæ dicitur palla grossa, fregerat sibi brachium, et maxima sibi supervenerat febris, adeo quod de sua salute desperaretur; et imposito illi birreto sancti viri prædicto, sanatus fuit.

caput contusum,

Dicit etiam præfatus Antonius, quod Fr. Hieronymus de Ginis, nunc Frater Ord. Prædicatorum, cum esset secularis, gravissime in capite fuit percussus letali vulnere, ex quo triginta ossium frusta extracta fuerunt, nec expectabant medici ultra salutem: et imposito illi eodem birreto sanitatem recuperavit. Et ipse Fr. Hieronymus ann. XLVI idem multo latius de seipso testificatur. Et soror ipsius F. Hieronymi, nomine Alexandra vidua, ann. LVIII, idem latissime probat de visu et scientia certa: et addit prædictis, quod jam ad insaniam versus fuisset infirmus, et ulcus putridum et irremediabile omnino jam fa-
C ctum

dysuriam patiens,

70 Bernardus etiam, filius d. Meglioris natu minor, testificatur seorsim, quod Bartholomæus Nasius, nobilis Florentinus, graviter quadam vice ægrotans, non valens ullo modo urinam emittere; imposito sibi præfato birreto, statim fecit urinam, et fuit extra periculum factus, quod dicit ipse testis de visu.

duo ægri desperati:

Ipsemet etiam Bernardus dicit, quod Riccius aurifex, infirmus febribus ad mortem, et a medicis omnino sine spe derelictus, imposito sibi birreto sanatur. Narrat etiam ipse Bernardus, quod quidam nepos suus, filius filiæ dicti testis, cum esset ægrotus et tribus diebus non sumpsisset cibum; imposito illi d. birreto statim convaluit et cibum sumpsit.

alii graviter periclitantes,

D. Alexandra de Mazinghis ann. XLIV testificatur, quod D. Margarita, uxor Hieronymi de Paulis, consanguinea testis, cum gravissime valida febre capitisque dolore maximo torqueretur, accepto beati viri birreto statim convaluit. Puer ad mortem laborans, imposito sibi præd. Præsulis sancti birreto, etiam plene sanatur. Dicit hoc nobilis Bernardus de Gondis. Puer cadens a ponte Pisano, semimortuus remanens inde, imposito eidem prædicto Sancti birreto convaluit. D. Vaggia, mater præd. sanati, ann. LXVIII, hoc testatur de facto filii sui.

EX PROCESSU. et parturientes adjutæ,

71 Bernardi Miglioris Crescii filia, quæ semper D solebat cum cruciatu nimio atque doloribus parere filios, non absque discrimine magno vitæ, per impositionem birreti Antonii parit abinde semper absque dolore. Testificatus est hoc de filia Bernardus pater ipsius. Mulier alia, cum multos filios mortuos antea emisisset, postea alias paritura, per impositionem birreti præd. Antonii, peperit abortivum. Testis idem Bernardus.

et epilepticus Perusii.

Mag. Valentinus de Camerino, Theologus magnus Ordinis Prædicatorum cum morbo epileptico laboraret, imposito sibi in capite birreto alio albo P. Antonii, quod Perusii custodiebantur pro Reliquiis a quodam Fr. Dominico Guerruccio Florentino, Vicario Conventus Perusini, statim incolumis evasit, nec ulterius illam incurrit infirmitatem. Testatur hoc Fr. Dominicus Riccius Ord. prædicti ann. LXX.

Matrona nobilissima curatur a morbo et insania,

72 Sor. Constantia de Vectoris, monialis nunc S. Luciæ et olim uxor Francisci de Oricellariis nobilis Florentini, ann. LXXIII, dixit de quadam nobilissima muliere magni nominis in civitate Florentina, cujus tamen nomen ex causa justa reticendum putat, quæ longa ægritudine ac validissima laboravit; superaddito etiam, quod audierit fratrem ejus carnalem, sibi valde dilectum atque primarium civitatis et ma- E gnum civem, interfectum fuisse, illa in insaniam versa fuerit, in qua diu laborans numquam potuerit medicorum aliisque infinitis curari remediis, et tandem hortatu quorumdam Patrum conventus S. Marci Ordinis Prædicatorum, cum deducta fuisset ad sepulcrum Antistitis in ecclesia S. Marci, et fusa oratione super ea a Fratribus et a viro suo, aliisque nonnullis necessitudine pertinentibus ad eamdem adstantibus cum voto, et imposito birreto Antonii super caput, et scapulari illius in dorso, super scapulas infirmæ, ac aliis indumentis Sancti nonnullis etiam super infirmam, sana mente facta inde discessit, cum lætitia multa suorum: et postea etiam brevi tempore fuit in corpore perfecte sanata; ita ut etiam deinde cum viro suo vixerit, et ex eodem genuerit (quos feliciter peperit) liberos tres. Et omnia hæc prædicta testis affinis ejusdem de visu deponit et scientia certa. a

impositis ad sepulcrum vestibus S. Antonii:

et alia somnum nullum capiens,

73 D. Camilla de Oricellariis, uxor Bartholomæi de Clachis de Florentia, cum infirmaretur graviter ex febribus ac doloribus magnis, et ultra hoc ejus oculi somnum capere nequivissent aliquo modo per dies plures ac noctes quas ducebat insomnes, etiam plurimis adhibitis medicinæ adjumentis in vanum, F ita ut ea se similem esse diceret animæ damnatæ; et Frater Dominicus Pisciensis Ord. Prædicatorum visitasset eamdem, confortans illam ad devotionem et fidem Archiepiscopi Antonii: quam se habere cum respondisset, facta oratione a Fr. Dominico et Socio super eam; indeque discedentibus Fratribus, pulvinari, quod vulgo dicitur el guanciale b o vero cussino, super quo dormiens Antonius solitus fuerat reclinare caput, dimisso ægrotæ: et Camilla super eodem sequenti nocte jacens, oculi ejus placide somnum ceperant, et illa quiete dormivit ac relevata est ab ægritudine, doloribus mirabiliter mitigatis et febre: et ita brevi postmodum totaliter sana effecta, ut a cunctis qui viderunt et adfuerunt Archiepiscopi miraculo fuerit hoc adscriptum. De hoc Fr. Robertus Ubaldinus dicit, qui prædicta omnia vidit et scivit, quia cum Fr. Dominico prædicto accessit ad infirmam, et cum illo oravit, et cussino dimisso abscessit: et die sequenti inutiliter cum eodem rediens ad infirmam, ita se, ut præfertur, invenisse omnia affirmat.

adhibito ejus pulvinari:

et sudariolo plures infirmi.

74 Bartholomæus Angeli de Lajone, civis Florentinus ann. LXX, testificatur vidisse se super quemdam gravissime infirmantem apponi sudariolum quoddam, quod fuerat olim Antonii, quod a quadam persona testi non nota, pro Reliquiis servabatur, in eo quod vulgari

A vulgari vocabulo appellatur *c* fazoleto : et statim fuisse illi redditam sanitatem : et deinde dicit audisse, quod pluribus aliis similiter impositum virtutem ostendisset sanctitatis Antonii sudariolum seu nasitergium supradictum. Rasa imago B. Antonii, et data in potu cum aqua, diversos febricitantes, ac etiam plures variasque infirmitates etiam gravissimas patientes sanabat. Fr. Zenobius Matthiæ de visu et etiam de auditu a multis *d*. Mag. Antonius de Sciattensibus, Theologus Ord. Prædicatorum excellentissimus, sæpe sæpius dolore iliaco graviter laborabat : et imposita loco doloris prima parte Summæ doctrinalis, Antonii manu sanctissima scripta, pro reliquiis ab eodem ex devotione servata, sanabatur semper. Testificatur hoc Fr. Petrus Benedicti Angeli, ann. LXXII, qui scivit ab ipso Mag. Antonio sanato : a quo etiam moriente habuit cum magna commendatione originalem partem illam, manu sancti viri scriptam.

EX PROCESSU. c — *Rasura imaginis febres pellit, d* — *scriptura dolores iliacos :*

75 D. Magdalena vidua, filia olim Christophori de Succis, et uxor Dominici de Paganuccis, pestiferæ febris morbo laborans ad mortem, jamque deducta in articulum vitæ ultimum, et Ecclesiæ Sacramentis acceptis, et ita morti proxima ut datam sibi extremam Unctionem non senserit, neque ullatenus B adverterit; ab omnibus jam desperata cunctisque expectantibus transitum suum, tamen imposito sibi in eo extremo articulo mortis quodam vasculo argenteo, in quo reservabatur pro reliquiis cum magna veneratione Antonii cilicii portiuncula, a quodam Fr. Zenobio, S. Marci Fratre et consobrino testis, subito relevata fuit tunc a morte præsenti, et deinde brevi etiam in totum sanata. Ipsamet D. Magdalena de facto proprio de seipsa deponit, annorum LXIV. Item D. Orecta vidua, ann. LXXIII, idem dicit et confirmat.

cilicii portiuncula pestem tollit

76 Eadem D. Magdalena dicit de filio suo lactente, a dæmonio crudeliter collidente ipsum liberato, per ante d. argenteum vasculum, cum eadem cilicii portione in illo inclusa, in modum brevis ligatum in collo puerulí sui lactentis : et quod ereptus a morte tunc fuerit affirmat : et quod ita etiam vox dæmonis audita fuerit ab ipsa pueri matre dicentis, quod scilicet nisi per illud quod tenebat supra se puer in collo cilicium Antonii dæmon impediretur, occidisset infantem. Per quatuor tamen annos ait, quod ex tunc semper infirmus et quasi consumptus remanserit, nec potuerit relevari puer : et tandem facto ab eadem matre voto ad sepulcrum Antonii, fuerit per- C fecte sanatus. Mater de filio prædicta testificatur ; et idem dicit etiam D. Orecta, vidua Antonii de Soldis contestis.

et dæmonem compescit.

77 Cum lectica lignea lecti, super quo jacuit et decessit Antonius in Archiepiscopali palatio, ad S. Antonii del Vescovo extra portam S. Galli cum reverentia servaretur; et in adventu Regis *e* Caroli, manentibus ibidem Gallis militibus, lectica in ea conturbatione delata fuisset in propinquam tabernam, ubi in coquina irreverenter et ad turpe caedendarum carnium exercitium detinebatur ; et tandem quidam conquestus cum Laurentio tabernario Marcus de Radda de illa irreverentia, et eo maxime quia nollet Laurentius volenti redimere illam vendere; Laurentius ille indecentissime respondit, dicens *f* : Ti venga il canchero a te et al tuo B Antonio, che miracoli fece mai, che tu vuoi che sia Sancto? Cui ille respondit : Quæ fecerit nescio, sed bene scio quod erat in magna veneratione sanctitatis. Et recedens audivit præfatum Laurentium tertia inde die correptum fuisse in ore, quo peccaverat maledicendo in Sanctum, gravissimo morbo cancri, ex quo etiam non multo post obiit. Dicit hoc ipse Marcus ann. LXXV; Dominus vero Franciscus Cæsar Prior Innocentum, dicit idem habuisse a quodam villico hospitalis *g* prædicti, bono

Lecticam Sancti irreligiose habens e — *f cumque blasphemans cancro perit.* — *g*

viro, qui olim œconomus fuit Archiepiscopi Rainaldi D *h* de Ursinis, ex cujus commissione custodiebat lecticam illam cum reverentia multa, et late probat conformiter omnia supradicta *i*

h — *i*

78 Multa quoque alia sparsim in tertio examine mirabilia dicuntur, a centum quinquaginta et uno testibus, fere omnibus qualificatis, juratis, et diligenter examinatis; quæ in præsenti compendio non extrahuntur ad vitandam prolixitatem. Unam tamen contestationem solummodo subjungemus, de imaginibus confractis et diminutis, quæ fuerant ante sepulcrum ipsius in ecclesia S. Marci Florentiæ : ex quibus ostenditur multitudo miraculorum, quæ Deus per ipsum dignatus est operari. Dicunt igitur in hoc tertio et ultimo examine pariformiter multi, qualiter ad sepulcrum Antonii mira signa et innumerabilia facta fuerint, et quotidie fiant continuate de novo; et nisi per Fratres S. Marci pluries vota et imagines eorum, qui per intercessionem ipsius a Deo gratias sanitatum et diversarum petitionum suarum exauditi receperunt et in testimonium apposuerunt, amovissent et confregissent; jam ita ex multiplicatione miraculorum numerus votorum ac imaginum percrevisset, ut ecclesia S. Marci eisdem repleta esset *k* : sed non ideo in tanta quantitate ibi appareant quia E pluries confregerint eas.

Multitudo anathematum maxima — *coegit Fratres S. Marci ea sæpius amovere, k*

79 Signanter vero quia una vice, de anno MCCCCXCVIII de mense Maji, quando scilicet ecclesia ipsa S. Marci polluta est sanguinis effusione in homicidiis ibidem perpetratis, et clausa mansit diebus plurimis in casu Fr. Hieronymi *l* de Ferraria; dum exspectaretur quod esset iterum per Episcopum benedicenda, et Fratres aliqui eam mundare et aptare vellent, seu ex quavis alia causa; imagines prædictas, ibidem restantes in multitudine magna, pro majori parte de scannis *m* ligneis et *n* scaffalibus dejecerunt ad terram, et projecerunt ac confregerunt; et reliquas omnes similiter dejicere et confringere volebant, nisi Prior conventus tunc vocatus affuisset et prohibuisset reliquarum dejectionem, dejicientibusque pœnitentiam injunxisset : et quod etiam scanna et scaffalia lignea, in quibus continebantur imagines, inde remota fuerint nec remanserint nisi duo tantum, in uno latere solum ipsius ecclesiæ; et tamen adhuc ibi appareant imaginum prædictarum ad centenaria plura, ex continuatis et multiplicatis miraculis, operatis a Deo per merita Sancti. *o*

quod præcipue factum an. 1498. — *l* — *m* — *n* — *o*

ANNOTATA. F

a *Habentur hæc in Summario miraculorum post mortem num. 50 cum paulo ante num. 43 hæc posita fuissent.* Mulier nobilis Florentina, gravissime infirma et jam reddita inde insana, cum nullis posset medicinis juvari, quæsito et habito birreto Antonii et capiti suo imposito, sanatur. Testis 37 in 2 Exam. Mag Joannes Gualbertus de Paulis, ann. LXI, egregius Doctor physicus et medicus, qui dicit se vidisse et curasse eam, et nihil profecisse nisi cum Sancti viri birreto. *Quæ nolui adjungere ceteris, eo quod suspicer unam eamdemque matronam esse, cum hac de qua latius et distinctius loquentem audivimus Sor. Constantiam.*

b Guancia *Hetruscis* gena *est : videturque retenta a Longobardis et derivata a Teutonico* wanghe : *hinc* guanciale, *pulvillus dormientis capiti seu genæ supponendus.*

c Faccia *Italis, quod Latine* Facies : *hinc* Fazoletum, *panniculus tergendæ faciei comparatus.*

d *Idem Fr. Zenobius Matthiæ* residebat in Conventu Fabrianensi, *quando in eo oppido ad contactum tunicæ S. Antonii, contigit miraculum in Sorore Fr. Andreæ de Fabriano, relatum a Leonardo num. 24 et de eodem testatur secundus Testis in 1 Examine, uti et de Rasura jam*

A *jam dicta; ut suspicari possimus, istius Rasuræ usum ad febres pellendas Fabriani quoque fuisse.*

e Carolus VIII Rex *Galliæ, anno* 1494 *per Petrum de Petris, tunc omnia Florentiæ moderantem inductus, cum ad Neapolitanum regnum occupandum tenderet, tantum non ipsius urbis dominium sibi arrogavit: sed audaci Petri facto dictoque cohibitus, satis habuit patrocinium urbis servare, et pactis utrimque juratis discessit* 26 *Novembris, vide Scip. Ammiratum lib.* 26.

f *Latine sic leges:* Obveniat cancer tibi et tuo Antonio: quænam ille unquam fecit miracula, propter quæ velis Sanctum esse?

g Hospitale *hic dici videtur pro* diversorio *seu* hospitio, *Italis* Ostelria, *Francis* Hostellerie: *intelligo autem hoc dici non de ipsa taberna, in quo commissum facinus; sed de palatiolo seu hospitio Episcopalis Francis* Hostel, *unde advecta et quo post Gallorum recessum relata fuit lectica.*

h Rainaldus de Ursinis, *Rexit ecclesiam Florentinam ab anno* 1474 *ad* 1508.

i *Hanc historiam cum retulisset auctor Vitæ* 3, *addidit etiam sequens exemplum haud impune negatæ reverentiæ Sancto debitæ.* Recentius adhuc illud, quod, cum de consecrando Antonio agebatur, Romæ con-
B tigisse est ad me perlatum. Episcopus (cujus Ordinis, et quod nomen illi esset, ne cui forsan molestias ingeram, non prodo) opera unius Cardinalium, quos trutinandæ Antonini vitæ Leo decimus præfecerat, cujus in contubernio etiam vivebat, tam pio operi, livore ut puto ductus, subdolis rationum nodis repugnabat: erat enim vir doctrina singulari, qui et commentarios in Theologiam jam ediderat, et tunc etiam in dialecticen scribebat. Miser, oblitus illud Davidicum, non esse tangendos Christos Dei, cum extremam jam manum vellet Dialecticis imponere, fessus, ut fit, cubitum processit; ea ipsa nocte, paulum abfuit quin repentino, sed tamen accelerato interitu sublatus, interiret. Antequam tamen extremum spiritum efflasset, mandavit Cardinali, ne suo vellet suasu et consilio rem interturbare; debitis Antoninum honoribus ne fraudaret; errati se nunc, quod reluctatus esset, et ipsum quoque ad id sua garrulitate flexisset, pœnas dare. Et ille quidem extremum sic clausit diem: Cardinalis vero ejus obitu terrefactus, quanto antea studio consecrationem ejus impugnarat, tanto mox ardore impendendis ei honoribus insudavit: aiebat enim, etsi nulla extarent alia indicia sanctitatis, vel uno hoc sibi esse magni-
C tudinem ejus exploratam.

k *Signanter hic audiendi ex* 3 *Examine testis* 65 *et* 66 *supra memoratus* Alexander Juliani de Benintendis Cerifex ann. LXIII, *et* Mag. Jacobus Francisci de Florentia, similiter ceraiolus ann. LIII: *quorum primus dixit,* quod ipse supra centum quinquaginta imagines, ad petitionem voventium se beato Antistiti, fecerit: partemque misit, et partem propriis manibus apportavit ad ejus sepulcrum. Et dicit quod si conservassent imagines Fratres, prout non conservaverunt, sed confregerunt eas, jam plena esset ex eis tota Ecclesia S. Marci. *Alter similiter,* ultra generalia sanctitatis indicia et Sancti famam, probat, quod ipse portaverit a puerilibus annis per quadraginta annos innumeram quantitatem imaginum cerearum ad ipsius sancti viri sepulcrum; et ipse multas fecerit, etiam magnarum personarum et nobilium, persolventium vota Archiepiscopo facta. *Intelligendi sunt autem de imaginibus, voventium mensuram et staturam æquantibus, quales Florentiæ etiam nunc multa videre est apud Servos in templo Annuntiatæ; alibi autem in Italia, Gallia, atque Germania, nusquam a nobis visas meminimus: facit autem earum spectabilis moles, ut minutiorum figurarum ex cera, manus, pedes, oculos, capita, crura aut brachia referentium, maximo quamvis numero, ratio fere non habeatur* D EX PROCESSU.

l *Est hic* Hieronymus de Savanarola, *Ordinis Vicarius, cujus notissima tragœdia fuit. Pro quo cum ignis judicium publice subiturum se promisisset Fr. Dominicus de Pescia Prior Fesulanus, sed causæ diffidere visus fuisset, nolens aliter ignem ingredi quam cum sacra Eucharistia; usque adeo viluit ejus auctoritas, contrariæ factionis insolentia, ut facto in templum S. Marci impetu incensisque foribus, extrema omnium intus congregatorum pernicies aliter vitari non potuerit, quam traditione dictorum Hieronymi et Dominici in manus Magistratuum. Facta hæc esse* 6 *Aprilis scribit Scipio Ammiratus lib.* 27: *adeo ut integro mense a sacris cessatum in ea ecclesia sit. Vitam Savanarolæ conscripsit Joannes Franciscus Picus, Mirandulæ et Concordiæ Princeps, eamque notis variis ac genealogicis tabulis illustratam nuper Parisiis vulgavit Fr. Jacobus Quetif Ord. Prædicatorum: quod amicitiæ causa hic indicatum volui; simulque indicare, Florentiæ in Bibliotheca S. Marci extare amplissimum Italicum MS. auctore Francisco Burlamachi, ubi tam ipse quam socii duo Beatorum titulo insigniuntur: subjunguntur simili Italica lingua miranda multa, veluti ad ejus invocationem et innocentiæ attestationem miraculose patrata, auctore* E *Augustino Campi de Petramola: de quibus quid sentiendum altioris examinis definitioni relinquo. Suspensus et combustus fuit Hieronymus die* 23 *Maji* 1498, *quo die in Prætermissis iterum de eo dicemus aliquid.*

m Scanno, *Italis* scamnum, *non tantum sessioni aptatur, sed etiam disponendis seriatim quibuscumque seu vasis seu figuris, quemadmodum fit in anathematis sacris ad parietes digestis, per assurgentes gradatim tabulas.*

n Scaffale *in eodem sensu, sed per aliam etymologiam hic dici videtur id cui aliquid imponitur ad spectaculum: sic Francis* Eschauffaud *dicitur* theatrum, *tam illud ex quo spectantur ludi, quam in quo ipsi exhibentur:* suggestum ligneum *Latine diceremus: videtur a Teutonico* schauwen, *spectare, derivatio petenda.*

o *Addatur unum ex Vita* 3, *Senis factum et nusquam alibi notatum, quia memoriæ recentioris.* Joanna, Petri Libri filia, ab usque incunabulis morbo comitiali vexabatur. Cum deinde ad monasterium Paradisi in campo regio virgo inter virgines habitaret, bis fere singulis mensibus ejusdem morbi furiis immaniter agebatur, sic ut insaniens ac pene stulta cogeretur per dies aliquot, quousque resipisceret, compedibus et vinculis coerceri. Cum resipuisset, et de referendo F inter Sanctos Antonino (quæ res tunc agebatur) cognovisset, audito etiam quod signis coruscaret, Confessoris hortatu ejus præsidium, pollicita ceream statuam, imploravit. Brevibus rem claudo. Vidit virgo Præsulem in Prædicatorum habitu, Angelis compluribus stipatum, qui se non conflictandam in posterum eo morbo pollicebatur: tum ut Florentiam iret, atque ad sepulcrum statuam erigeret admonebat. Saluti reddita, ac mox cum licuit Florentiam profecta, statuam ac tabellam pro sepulcro, reportatæ valetudinis indicium, appendit.

GLORIA POSTHUMA.

§ I. *Processus ad Canonizationem prævii sub Leone X.*

Quod *anno* MCCCCXLII, *cum S. Bernardinus Senensis Canonizaretur, de Antonino adhuc vivente prophetasse leguntur duæ ejus discipulæ, Neapolitanæ sorores,* quandoque futurum Papam Florentinum qui canonizaturus esset ipsum B. Antoninum; *id reipsa implevit Clemens VII, anno,* MDXXIII *electus ex familia Medicæa; qui operi, quod sub Adriano VI Decessore exorsus*

Juxta prædictionem anni 1442

AUCTORE D. P.

A *exorsus fuerat promovere, tunc adhuc Julius tit. S. Clementis Presbyter Cardinalis, extremam apponendo manum, evulgatione Bullæ quæ sola desiderabatur. Habemus eam in Bullario Laertii Cherubini tom. 1 impressam, et in Annalibus ecclesiasticis Bzovii post vitam Sancti ad finem anni* MCCCCLIX. *Quare nihil necesse videtur totam hic dare, cum sufficere possint excerpta, quibus constet tum qua ratione processum sit ad Canonizationis desideratæ effectum, tum quid a Sede Apostolica decretum sit circa cultum venerationemque ab universa Ecclesia S. Antonino deferendam.*

de Canonizato per Adrianum Antonino

2 *Præfatus ergo Pontifex, quantis et qualibus Dei erga homines beneficiis motus Adrianus, induxerit animum ad illius vicissim voluntatem complendam* in illis qui sibi propter vitæ integritatem ac sanctimoniam dilecti fuerunt, et per quos diversa et magna miracula ostendit, sanctissimum nomen suum glorificando, ipsosque catalogo Sanctorum adscribendo: *quodque universam Ecclesiam, tam triumphantem quam militantem, idem Adrianus invitandam censuisset ad exultandum tali occasione*, Præcipue, *inquit*, Prædecessor ipse putavit exultare debere Pontificum beatorum cœtum, et sacram illam Doctorum concionem, inter quos S. Antoninus, postquam ex hac lacrymarum valle ad B cœlestem illam quæ sursum est Hierusalem (vocante ipsum Domino) migraverat, tamquam novum sidus gloriose micabat et fulgebat. *Deinde ad enarrandam causam, quæ acta fuerat, agendaque restabat, accedens Clemens:*

bullam edit Clemens 7,

quo adhuc Florentino Archiepisc.

3 Cum, *inquit*, ejusdem Antonini Archiepiscopi Florentini, ex civitate Florentiæ oriundi, Ordinis Prædicatorum, vitæ excellentia, casti mores, fructuosa prædicatio, ac sanctissimorum operum perpetua coruscatio toti fere orbi nota esset, et ab omnibus prædicaretur; nos, tunc in minoribus constituti, et tituli S. Laurentii in Damaso, tunc S. Mariæ in Dominica, Diaconus, qui ex concessione Apostolica Ecclesiæ Florentinæ præesse dignoscebamur; et dilectus filius noster, tunc ipsius prædecessoris, Thomas titulo S. Sixti, tunc Ordinis Prædicatorum generalis Magister, Presbyteri, Cardinales; ac tunc Priores libertatis et Vexillifer justitiæ populi Florentini, nec non Archidiaconus et dilecti filii Capitulum Ecclesiæ Florentinæ; considerantes ipsius Antonini Archiepiscopi vitæ sanctimoniam, quotve et quibus miraculis tam in vita, quam post mortem claruerat, et in dies clarebat; desiderantesque ipsum, juxta morem et ritum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, C canonizationis dignitate præfulgere, ac Sanctorum numero et catalogo aggregari; piæ memoriæ Leoni Papæ X, secundum carnem fratri patrueli, etiam prædecessori nostro, in dicta Ecclesia Florentina tunc existenti, Missa Pontificali et aliis peractis solenniis, humiliter supplicarunt, ut gloriosæ memoriæ dicti Antonini Archiepiscopi canonizationi intendere dignaretur.

cum Cajetano et aliis primum apud Leonem instante,

Leo rem examini Auditorum committit:

4 Idem Leo prædecessor, eorum pio desiderio annuere volens, dilectis filiis Magistris Jacobo Symonetæ et Guillermo Cassadoro nostris, tunc ipsius Leonis prædecessoris Capellanis et causarum Palatii Apostolici Auditoribus, commiserat, ut ipsi et quilibet eorum de sanctitate vitæ ceterisque virtutibus et miraculis ejusdem Antonini Archiepiscopi se diligenter informarent, et habita super his informatione matura, ipsi Leoni prædecessori in Consistorio suo secreto fideliter referrent; ut de Fratrum suorum consilio, ad Omnipotentis Dei laudem, efficere posset, quæ Sanctorum Patrum dogmata et Sanctorum canonum institutiones, nec non justitia et Christiana caritas postularet atque requireret. Cumque Auditores præfati, ad inquisitionem præmissorum procedentes, articulis et interrogatoriis datis ac citatione legitima præcedente, sexaginta duos testes, coram eis productos, recepissent, eosque prævio D juramento examinassent; idemque Leo prædecessor ex dicta civitate Florentiæ ad almam Urbem et Romanam curiam redire proposuisset, dilectos filios Joannem Mariam Abbatem monasterii Vallis. Umbrosæ Fesulanæ diœcesis, et Antonium Sacramorum Canonicum dictæ Ecclesiæ Florentinæ, ac Leonardum de Guasconibus, tunc Vicarium Episcopi Fesulani in spiritualibus generalem, dictorum Auditorum loco in causa canonizationis hujusmodi subrogaverat; eisque commiserat et mandaverat, ut ipsi, vel duo, aut unus eorum, ad ulteriorem præmissorum inquisitionem procederent, ac testes reciperent, eorumque attestationes ac depositiones et omnia alia acta, in scriptis fideliter redacta, sub eorum sigillo clausa, ad ipsum Leonem prædecessorem remitterent.

quibus Romam Florentia migrantibus, auditis prius 62 testibus

substituti alii

5 Ipsique subrogati in causa inquisitionis hujusmodi ad ulteriora procedentes, quadraginta octo testibus coram eis productis, juratis et examinatis, ac processu desuper formato et absoluto; illum sub eorum sigillis clausum, ad eumdem Leonem prædecessorem remiserant, et successive nonnullis aliis testibus, tam per præfatum Vicarium, quam nonnullos alios Notarios, ad Procuratoris fidelis civitatis E Florentinæ instantiam, examinatis et eorum attestationibus etiam sub sigillo clausis, ad eosdem Auditores remissis, et de eorum mandato per Notarium causæ in registro insertis; præfatus Jacobus, præsente eodem Guillermo, die nona mensis Decembris anni millesimi quingentesimi sextidecimi, omnia et singula in hujusmodi canonizationis causa, tam coram eis, quam dictis Subrogatis et Notariis Acta deducta, producta, et probata, plene, fideliter et diligenter eidem Leoni prædecessori, et Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus in Consistorio suo secreto retulerat. Qua relatione facta, idem Leo prædecessor, eam volens adhibere diligentiam et gravitatem quam rei magnitudo postulabat; processus in ipsius canonizationis negotio factos Venerabili Fratri nostro, tunc suo, Bernardino Ostiensi, tunc Sabinensi, Episcopo; et tunc in humanis agentibus bonæ memoriæ Leonardo, titulo S. Petri ad Vincula Presbytero, et Bernardo S. Mariæ in Porticu Diacono Cardinalibus, per eos denuo diligenter examinandos in dicto Consistorio secreto vivæ vocis oraculo commiserat. Cumque idem Leo prædecessor præfatum Bernardum Cardinalem ad carissimum in Christo filium nostrum, tunc suum, Franciscum, Francorum F Regem Christianissimum, Legatum a latere suo destinasset; in ejus locum dilectum filium nostrum, tunc suum, Innocentium S. Mariæ in Dominica Diaconum Cardinalem subrogaverat.

auditis 48 testibus

examen suum anno 1516 Romam ad Consistorium mittunt:

alterum tribus Cardinalibus committitur,

6 Ipsique Bernardinus ac Leonardus et Innocentius Cardinales, in causa canonizationis hujusmodi rite procedentes, ac dicto processu una cum Auditoribus et Abbate præfatis, nec non dilecto filio Melchiore Baldassino Juris utriusque Doctore, nostræ, tunc ipsius Leonis prædecessoris, Aulæ Consistorialis Advocato, iteratis vicibus diligenter examinato, et causa hujusmodi mature discussa; primo per Bernardinum Episcopum die tertia decima Junii anni millesimi quingentesimi deciminoni, in uno multis et magnis in Vita, deinde in alio Consistorio secreto per Leonardum Cardinalem præfatum, post mortem ipsius Antonini Archiepiscopi, miraculis fideliter relatis; eodem Innocentio Cardinale præsente, et relationem per ipsos factam comprobante: etsi ex eorumdem Cardinalium relationibus de vitæ sanctimonia, et humilitate aliisque virtutibus, et miraculis ejusdem Antonini Archiepiscopi plenissime constaret; quamplurimis tamen fide dignis testibus se offerentibus, ac super iisdem miraculis deponere volentibus, idem Leo prædecessor, die vigesima quinta mensis

qui de eo anno 1519 bis ad Consistorium referunt:

committitur a Leone quæsitoribus tertium examen

A mensis Januarii anni millesimi quingentesimi vigesimi iisdem Jacobo et Guillermo Auditoribus etiam commiserat et mandaverat, ut per se vel alium seu alios, tam in dicta Urbe, quam extra eam et ad partes, ad aliorum testium receptionem et illorum examinationem procederent, et deinde in dicto Consistorio secreto referrent.

7 Ipsique Jacobus et Guillermus Auditores, dilectos filios venerabilium Fratrum nostrorum, tunc ipsius Leonis prædecessoris Archiepiscopi Senensis et Pistoriensis ac ejusdem Fesulani Episcoporum Vicarios in spiritualibus generales, ac præfatum Antonium Sacramorum Canonicum, juxta tenorem commissionis eis factæ, subdelegaverant; eisque et eorum cuilibet mandaverant, ut super miraculis, in vita et post mortem per ipsum Antoninum Archiepiscopum factis, testes reciperent: et prævio juramento diligenter examinarent, eorumque dicta et attestationes in scriptis redigerent, et cuncta sub eorum sigillis clausa ad eos remitterent. Cujus commissionis vigore dilectus filius Ludovicus de Adimaris, præfati Episcopi Fesulani Vicarius in spiritualibus generalis, in causa canonizationis hujusmodi rite procedens, super eisdem miraculis centum

in quo auditis 151 testibus,

B quinquaginta et uno testibus, coram eo adhibito fideli Procuratore hujusmodi deductis, juratis et fideliter examinatis, eorumque dictis in scriptis redactis; processum, per eum absolutum et suo sigillo clausum, ad eosdem Jacobum et Guillermum Auditores per proprium nuntium remiserat.

iterumque commisso tribus Cardinalibus,

8 Ipsoque processu per eosdem Auditores recepto et aperto, ac diligenter examinato, et facta per eos super illum in secreto Consistorio fideli relatione: idem Leo prædecessor ipsius ultimi processus examen commiserat eisdem Bernardino Episcopo et Innocentio Cardinali ac dilecto filio nostro, tunc ipsius Leonis prædecessoris, Achilli titulo S. Mariæ trans Tiberim Presbytero Cardinali: quem ipse Leo prædecessor, loco ejusdem Leonardi Cardinalis vita functi, in hujusmodi causa subrogaverat. Ipsique, omnibus processibus per eosdem Bernardinum et Achillem ac Innocentium Cardinales de novo diligenter examinatis, facta per eos plena et fideli relatione, ac scrutatis eorumdem Cardinalium votis, in eamdem sententiam convenerunt, et Antoninum Archiepiscopum ipsum canonizandum censuerunt. Deinde alio tempore, videlicet die quartadecima mensis Decembris anni millesimi quingentesimi vi-

C gesimi, scrutatis votis omnium et singulorum Cardinalium, qui numero triginta septem tunc in secreto Consistorio aderant, una et eadem omnium sententia fuerat, ipsum videlicet Antoninum Archiepiscopum canonizandum fore.

pro Canonizatione decernenda consistorium anno 1521 a Leone indictum.

9 Quibus peractis idem Leo prædecessor, in vigilia Pentecostes anni millesimi quingentesimi vigesimi primi, publicum Consistorium pro sexta feria post festum ipsius Pentecostes indixerat, et teneri mandaverat; in quo idem Melchior publicam orationem vita, sanctitate, moribus ac virtutibus ipsius Antonini Archiepiscopi, nec non miraculis in vita et post mortem factis, et in processibus hujusmodi contentis atque probatis, ut ea in secretis Consistoriis relata Prælatis Curiæ ac Curialibus omnibus innotescerent, habiturus erat. Sed cum ante dictam sextam feriam febre correptus fuisset, Consistorium illud præfata sexta feria teneri non potuerat. Deinde impedimentis ac postremo obitu ejusdem Leonis prædecessoris supervenientibus, in canonizationis hujus negotio ulterius processum non fuerat.

§ II *Canonizatio ab Adriano VI celebrata, promulgata a Clemente VII.*

Idem Adrianus prædecessor, qui post ipsius Leo-

D nis prædecessoris obitum, divina favente clementia ad summi Apostolatus apicem assumptus fuerat, cum ad dictam Urbem Domino concedente pervenisset, et a nobis tunc in minoribus constitutis, ut præfertur, ac Thoma S. Sixti præfato, ut Venerabili Fratre nostro, tunc ipsius Adriani prædecessoris, Nicolao Episcopo Cardinali de Flisco, dicti Ordinis Prædicatorum Protectore, ac eisdem Prioribus libertatis et Vexillifero justitiæ populi Florentini, requisitus fuisset, ut ad ulteriorem ejusdem canonizationis expeditionem procedere dignaretur: etsi omnino ipse Adrianus prædecessor id facere intenderet, peste tamen in dicta Urbe tunc ultra modum sæviente, idipsum aliquantulum differre coactus fuerat. Postmodum vero, cum pestis ipsa per Dei misericordiam cessasset, ipse Adrianus prædecessor, Christiani gregis universalem curam gerens, pro debito Pastoralis officii, militantem Ecclesiam cœlesti ac triumphanti Sponso illius conformare; et pro ejus ædificationis implemento, omnibus diligenter examinatis ac mature discussis, ipsum B. Antoninum in catalogo Sanctorum referendum esse duxit. *Relato deinde Vitæ Summario, quod omittimus, pergit Clemens.*

AUCTORE D. P. Adrianus VI successor rogatus ut rem promoveret

decretum renovat:

E 11 Cumque præter magna et multiplicia hujus B. Antonini merita et mirabilia signa, per divinam potentiam ad ejus intercessionem mortalibus ostensa, quæ in libellum, ut præfertur, a diligenti et fideli Procuratore causæ de processu et testium dictis redacta et impressa, cum adeo multa essent et probatissima et vera, ut per se Adrianum prædecessorem hujusmodi, ad canonizationem eamdem faciendam facile persuadere possent; sciretque ipse Adrianus prædecessor, nihil unquam fere ab omnibus Regibus et Principibus Christianis, etiam a claræ memoriæ Maximiliano in Imperatorem electo, tunc in humanis agente, majore instantia a præfato Leone et ab eodem Adriano prædecessoribus postulatum ac prope flagitatum fuisse; durum et quodammodo impium ipse Adrianus prædecessor arbitratus fuerat, eos tam pio ac devoto desiderio suo diutius frustrari. Ne igitur ipse Adrianus prædecessor, tam præfatis Principibus pie supplicantibus ac Spiritui sancto resistere videretur, qui per os Prophetæ laudare Deum in sanctis suis jubet; Consistorium publicum habuerat, in quo cum pro ulteriore executione præfatus Melchior Advocatus omnia de ipsius Beati viri vita, moribus, et miraculis co- F
piose percensuisset; ipsique Adriano prædecessori, pro parte eorumdem Regum, Ducum, Principum, ac plurimorum Prælatorum, Episcoporum, Capitulorum, ac Religionum humiliter supplicasset, ut ad ejusdem canonizationem matura deliberatione præhabita procedere dignaretur; idem Adrianus prædecessor, de relatis coram eo in primis humiliter Deo gratias agens, magna multitudine adstante, in triduum orationes jejuniaque indixit; ut Deus omnipotens ipsi Adriano prædecessori, quod factu optimum in hac re foret, ostendere dignaretur; nec pateretur militantem Ecclesiam suam errare, quæ se triumphanti conformare consueverat. Triduo deinde elapso, omnes qui in Romana curia erant Prælatos jussit in suo secreto Consistorio conveni re: qui processibus super ipsius B. Antonini vita, moribus, fama et miraculis editis, per ipsum Melchiorem Advocatum breviter repetitis, ad unum interrogati quid super hujusmodi negotio faciendum censerent, in eamdem sententiam convenerunt, Beatum videlicet Antoninum canonizandum esse.

indictis jejunio ac precibus iterum Suffragia colligit:

12 Ipse ergo Adrianus prædecessor, Dei nutum et voluntatem sequens, attendensque justum ac debitum esse, ut quos Deus honorat in cœlis, venerationis

S. Antoninum solenni ritu Sanctis adscribit.

A tionis officio laudarentur et glorificarentur in terris; cum ipse potius laudetur et glorificetur in illis, qui est laudabilis et gloriosus in secula; diem illum canonizationis ipsius B. Antonini, in medio Basilicæ Principis Apostolorum de urbe, quo maxima omnis generis ordinisque multitudo confluxerat, celebrandæ statuerat, ibi astante populo et universo Clero, de vita et fama et miraculis ejusdem Antonini humili devotioneque pleno sermone per eumdem Adrianum prædecessorem, ut moris est, habito. Deinde Letania et hymno, Veni creator Spiritus, devote cantatis, ac reliquis omnibus legitime peractis; prædictus Ordinis Prædicatorum in causa Procurator, in medio stans, dictumque illud B. Joannis Apostoli clara voce proponens, videlicet : Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum et Spiritus sanctus, probaverat ipsas Beatæ Trinitatis personas testimonium perhibere, quod B. Antoninus in cœlis esset : Patrem videlicet in miraculorum potentia, Filium in doctrinæ sapientia, et Spiritum sanctum in vitæ ipsius bonitate : et propterea non solum nominibus omnium, qui antedictam canonizationem fieri supplicaverant, sed etiam ex parte ipsius sanctæ ac summæ et individuæ Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, quatenus ipse Adrianus prædecessor eumdem B. Antoninum Sanctum pronuntiare dignaretur, postulaverat.

AUCTORE D. P.

B

13 Ea propter Adrianus prædecessor hujusmodi, considerans quod in eadem canonizatione non permissurus esset Deus ipsum errare, qui omnia in ea quomodolibet requisita observata fuisse cognoverat et observari fecerat, prout observaverat, sub data videlicet pridie Kalend. Junii, Pontificatus sui anno primo, de eorumdem Fratrum suorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, omniumque Prælatorum in Romana curia existentium, unanimi consensu et maturo consilio, de omnipotentis Dei misericordia, ac Beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisus, beatæ memoriæ Antoninum Florentinum, sacræ Theologiæ Professorem, ex gremio sacri Ordinis Prædicatorum, et ex officio Vicariatus generalis congregationis Tusciæ regularis observantiæ hujusmodi, in Archiepiscopum Florentinum assumptum, Sanctum esse, et aliorum Sanctorum Dei catalogo adscribendum et aggregandum fore, ac fideliter firmiterque teneri debere decrevit; ipsumque sanctorum Confessorum et Doctorum, quos sancta Dei venerabatur Ecclesia, consortio solenniter adscripsit aggregavitque: ac eum tamquam Sanctum publice privatimque colendum esse declaravit ac voluit.

C

festum ei 2 Maji et officium decernit.

14 Statuitque et mandavit universis Venerabilibus Fratribus nostris, tunc suis, Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, et dilectis filiis dictorum, ac Patriarchalium, Metropolitanarum et Cathedralium Ecclesiarum Capitulis, et quorumvis Ordinum tam mendicantium quam non mendicantium professoribus, nec non quibuscumque Ecclesiasticis personis, ut festum ipsius S. Antonini secunda die mensis Maji, qua die nexu carnis soluta ejus anima pretiosa cœlos ascenderat, singulis annis solenniter et devote celebrarent; Divinum Officium, veluti pro uno Confessore Pontifice et Doctore, tam publice quam privatim prout contingeret persolvendo. Dilectis vero filiis Fratribus dicti Ordinis Prædicatorum hujusmodi officium, sub Duplici festo et Majori cum octavis, eo modo quo aliorum dicti Ordinis Prædicatorum Sanctorum celebrari festa tam in die quam in Octavis consueverant, etiam in vacantiis ferialium hebdomadalium in provincia, juxta consuetudinem Ordinis præfati, celebrandi concessit facultatem. Quibus debite peractis, inchoatoque per eumdem Adrianum prædecessorem et decantato ac ad

proprias de eo orationes S. decantans

D finem usque a cantoribus prosecuto hymno Te Deum laudamus, in illius etiam fine Cardinali Diacono in cantu dicente : Ora pro nobis B. Antonine, a choroque responso : Ut digni efficiamur promissionibus Christi; ipse Adrianus prædecessor illico propriam Orationem de eodem Sancto alta voce decantavit : quæ talis est, videlicet : Gregem tuum quæsumus, Pastor æterne, custodi, et quos Beati Præsidis Antonini, a te virginitatis et pietatis speciali prærogativa dotati, doctrina salutis illustras, ejusdem etiam semper tuere præsidiis. Per Dominum nostrum Jesum Christum etc.

15 Deinde vero a d. choro responso, Amen, solennem illic Missam idem Adrianus Prædecessor celebravit de die tunc currente Dominica Trinitatis, Collectas singulas sub una conclusione terminans, additis etiam prædicta ceterisque specialibus ejusdem sancti Collectis, immediate sequentibus : Munera, quæ in salutiferæ Passionis Filii tui memoriam sacrificantes offerimus, quæsumus ut B. Antonino, Confessore tuo atque Pontifice, assistente, nobis ad salutem provenire concedas. Deinde vero post Communionem subjunxit dicens : Quæsumus, Domine Deus noster, ut cœlesti et admirabili sacramento salutis nostræ refecti, B. Antistitis Antonini Confessoris tui auxiliis semper adjuti, et abstrahamur a noxiis, et ad salutaria dirigamur. Per Dominum etc. et ita Missam ipsam ad finem usque cum solitis ceremoniis juxta ordinarium Apostolicum illic debite terminavit, Indulgentiamque plenariam omnibus Officio hujusmodi tunc assistentibus devote concessit. Ac etiam in loco sepulturæ ejusdem S. Antonini in depositionis suæ die, videlicet II Maji, hujusmodi perpetuo duraturam quadraginta annorum et totidem quadragenarum Indulgentiam annuatim condonavit.

sub Missa de Dominica Trinitatis :

E

etiam pro annua depositionis die.

16 Ne autem de Canonizatione... mandato, concessionibus et condonatione prædictis, pro eo quod super illis ipsius Adriani prædecessoris litteræ, ejus superveniente obitu, confectæ non fuerunt, valeat quomodolibet hæsitari; volumus et præfata Apostolica auctoritate decernimus, quod Canonizatio (quam, tam Communitatis d. civitatis Florentinæ, quam nostris, qui eidem Ecclesiæ Florentinæ, præeramus, impensis, summo desiderio ac diligentia fieri procuravimus)... mandatum, concessiones et condonatio prædictæ, a d. die pridie kal. Junii suum desuper consequantur effectum, ac si super illis ipsius Adriani prædecessoris litteræ, sub ejusdem diei data, confectæ fuissent, prout superius enarratur..... Datum Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MDXXIII, VI kal. Decembris, Pontificatus nostri anno primo.

Bullam evulgat Clemens 7.

F

§ III *Officium proprium de S. Antonino.*

Secundo post Canonizationis publicationem anno, Clemens Papa VII Dilecto filio Fr. Vincentio de S. Geminiano, Procuratori Ordinis Prædicatorum, salutem et Apostolicam benedictionem *impertiens, uti post Vitam ab hoc conscriptam et ante Officium legitur, in hunc modum scripsit*, Romæ die septima Maji Pontificatus anno II. MDXXV. Cum in minoribus constituti, pro virili studuerimus, ut B. Antoninus, olim Archiepiscopus Florentinus, in qua Ecclesia postmodum volente Deo illi successimus, condigno canonizationis honore non fraudaretur (quod et sub fel. mem. Leone X magna ex parte factum, tandem sub Adriano VI, prædecessoribus nostris, est consummatum) rationi consentaneum est, ut ad ea quæ ad decorandum illum superesse videbantur, paterna cura et peculiari affectu, quem ad eum gerimus, prosequamur. Cum itaque Vitam et gesta ejus, quæ sparsa erant,

Clemens 7. Officium quod a Procuratore Ordinis ordinandum curaverat,

A erant, cuperemus aliquo adhibito ordine in unum corpus redigi, quo posset ad fidelium notitiam tanti viri sanctitas pervenire; tibi, de cujus diligentia fiduciam pleniorem gerebamus, mandari curavimus, ut ejus Vitam et gesta, nec non Officium novem Lectionum cum Missa, pro gratia tibi cœlitus data, scriberes, componeres et ordinares : quæ omnia cum diligenter perfeceris, nostræ et Apostolicæ Sedis munimine duximus roboranda.

approbat et omnibus recitandum proponit,

18 Quapropter vitam et gesta præd. S. Antonini, per te conscripta, plurimum in Domino commendantes; Officium cum Missa, a te etiam compositum, auctoritate Apostolica, tenore præsentium confirmamus; volumusque illa ab omnibus tam secularibus, festivitate recitari, quam regularibus, utriusque sexus in ejus secundum morem suarum Ecclesiarum. Quod ut libentius et devotius ab illis fiat, et a Christiano populo ad ecclesiam in ejus festivitate concurratur, ob singularem affectum quem ad eum gerimus, omnibus utriusque sexus Christi fidelibus, qui præd. Officium in d. festivitate, pro more ut præfertur suarum ecclesiarum, per vel cum aliis sive in choro recitaverint vel cantaverint, viginti, qui vero Missæ majori, B quæ in ejus honorem præd. festivitatis die celebrabitur, præsentes fuerint, singulis vicibus viginti quinque annos et totidem quadragenas, perpetuis futuris temporibus, de injunctis eis pœnitentiis, de speciali gratia, auctoritate Apostolica, misericorditer in Domino relaxamus.

additis indulgentiis,

19 Et quoniam cupimus ut dies natalis illius solenniter celebretur, posset autem ob festum S. Catharinæ de Senis, quod prima Dominica mensis Maji fel. record. Pius II etiam prædecessor noster celebrandum instituit, impediri, quo in die secunda præd. mensis potest contingere, qua die Natalis est ejusdem B. Antonini; cum præd. festum B. Catharinæ diem certum non habeat, eadem auctoritate statuimus et declaramus, quod prima Dominica Maji, quoad festum S. Catharinæ, illa esse censeatur quæ immediate venerit post festum sanctæ Crucis. Non obstantibus constitutionibus et ordinationibus Apostolicis, et statutis et consuetudinibus Ordinis prædicti, ceterisque quibuscumque.

festum S. Catharinæ Senensis si concurrat, transferri jubens :

20 *Quod ad Officium et Missam, ab omnibus tam Secularibus quam Regularibus recitandam, attinet, fueritne desuper ulla unquam promulgata constitutio, et in praxim deducta, vehementer ambigo : nullum enim invenio istius temporis, ac ne posterioris quidem ullius* C *Kalendarium, Breviarium, vel Missale, cui insertum sit S. Antonini nomen. Cur autem hoc omissum fuerit causam non possum divinando assequi : neque enim est cur suspiceris prævaluisse S. Athanasii meritum erga Ecclesiam universam ut ipsi relinqueretur hujus diei possessio : necdum enim in illam inductus Athanasius erat; quem Gavantus ait ad ordinem Festorum Simplicium fuisse receptum in Breviario anni* MDL. *Esto autem ad eum receptus fuisset etiam ante obitum Clementis VII (nam Cardinalis Quignonius, jussu ejus novum molitus Breviarium, quod primum fuit sub Paulo III anno* MDXXXV *permissum, etiam de Athanasio lectionem proponit) apparet tamen diem secundum eatenus fuisse vacuum : nec enim novum festum Simplex aliud antiquius Duplex exstinxisset : qui vero S. Athanasii festum duplex esse jussit, juxta renovationem Breviarii anno* MDLXVII *approbatam, Pius V fuit.*

Non videtur tamen usu receptum fuisse,

quamvis 2 Maji adhuc vacaret.

§. IV *Præparatio ad Translationem corporis in novam Salviatorum Sacellum faciendam.*

Decreta ab Adriano Papa Translatio

Testatur in bulla canonizationis Clemens Papa VII, quod decessor suus Adrianus Papa VI, post elargitam iis qui Canonizationis actui interfuerant plenariam Indulgentiam; plenariam similiter *concesserit* omnibus D et singulis fidelibus, in die qua contingeret translatio fieri sacri corporis ejusdem Beatissimi Antonini, de loco ubi humiliter tunc jacebat in terra, in ecclesia S. Marci Florentiæ Ordinis Prædicatorum, ad eminentiorem et honorabiliorem locum, per Fratres d. ecclesiæ in eadem S. Marci ecclesia, ad honorem et laudem Dei et ipsius Sancti, convenientibus et manus adjutrices porrigentibus, tam pro seipsis viventibus, quam pro defunctis et absentibus seu infirmis aut corporaliter accedere impeditis, mittentibus pro eadem consequenda ad d. ecclesiam eleemosynam, a primis Vesperis translationis ipsius, et deinde per totam Octavam ejusdem, pro una vice tantummodo duraturam. Volens ut ad effectum præd. Indulgentiæ consequendum, tam Prior domus ipsius ecclesiæ S. Marci, quam alii duodecim Fratres per eumdem ibidem Confessores deputandi, possent absolvere omnes confitentes ab omnibus casibus et censuris, a quibus de jure Episcopi et Diœcesani poterant, et vota similiter commutare.

AUCTORE D. P.

cum plenaria Indulgentia,

22 *Hæc tunc quidem Adrianus Papa; verum non ita cito, quam forte futurum crediderat, peracta sancti corporis translatio est : sed annis adhuc sexaginta sex dilata. Interim nihil dubitem ornatum cultumque fuisse quam antea studiosius primum, quamvis humile, sepulcrum; Florentinum populum ad id officii excitantibus miraculis, quæ post canonizationem frequentiora etiam fuisse quam antea, nullus dubito, licet ea non fuerint litterarum monumentis consignata. Tunc etiam, aut forte statim a morte, appositum sacro tumulo epitaphium fuisse crediderim, quod post Additiones Fr. Leonardi descriptum reperimus, et, ne memoria excidat, describendum putavimus.*

differtur per annos LXVI, E

Hic est ille tuus Pastor, Florentia, pro quo
Non cessas mœsto spargere rore genas,
Patribus haud priscis pietate Antonius impar :
Qui scripsit quidquid littera sacra docet.

23 *De translatione postmodum facta extat hoc marmori incisum monumentum, quod legere etiam est apud Ferdinandum Ughellum tomo 3 Italiæ sacræ col. 223.* S. Antonini Archiep. Floren. quem Adrianus VI Pont. Max. in Sanctorum numerum retulit, demortui corpus ex priore sepulcro, quo CXXX annos ante conditum fuerat, hoc in sacellum, quod Averardus et Antonius, Philippi FF. Averardi NN. Salviati, magnis sumptibus ædificarunt, ut augustiorem locum tanto Divo exornarent, quem ipsi F pie sancteque imprimis colerent; Alexander Medices Archiep. Florent. et S. R. E. Card. Xisti V Pont. Max. jussu, et Salviatorum fratrum rogatu, et pietate sua privatim impulsus, summa cura et diligentia, cum multis penitus recognitum, ac per urbem insigni ac pia pompa circumlatum, VII Id. Maji MDLXXXIX incorruptum integrumque repertum inferendum ac sub ipsa ara condendum curavit.

usque ad an. 1589.

24 *Pleniorem rei gestæ relationem Italico sermone conscripsit et edidit, idem qui Latino orationem de Sancto encomiasticam, in ipso dictæ solennitatis die habitam,* Fr. Thomas Boninsegnius, sacram Theologiam in Florentino Gymnasio publice profitens, *hanc* Ferdinando Medicæo Hetruriæ Magno Duci Serenissimo; *istam* Serenissimæ Magnæ Ducissæ *dedicans, typis Bartholomæi Ser-Martelli : utramque vero nobiscum communicavit prælaudatus D. Antonius Magliabechius. Oratio ad rem nostram non facit : Relatio incipit ab accuratissima descriptione sacelli marmorei, a Fratribus Salviatis in istum finem erecti, juxta ædem S. Marci, ad manum ejus sinistram, largi ulnas sedecim, longi triginta tres; cujus arcuato speciosoque ingressui, ex altera ecclesiæ parte, respondet similis formæ et materiæ arcus, supra cujus medium eminet statua gypsea S. Zenobii, respondens marmoreo S. Antonini*

edita de ea re relatio Italica,

cum accurata descriptione novi sacelli,

A *tonini simulacro, supra suum arcum similiter eminentis. Longum esset transcribere singularum partium dimensionem, structuram atque materiam; satis sit dicere, totum opus esse e pulchrioribus Florentinæ civitatis unum, quod annis octo elaboratum, curatori suo Mag. Benedicto Gondi non minorem laudem peperit diligentiæ, quam suo architecto Joanni Bologna confirmavit famam perfectissimæ artis, multiplici specimine in eadem urbe pridem acquisitam: ut de picturis dicam, Alexandri Allorii, Francisci Puppiensis, et Baptistæ Naldini penicillo expressis.*

AUCTORE D. P.

et altaris sub quo depositum corpus,

25 *In medio sacello, supra spatiosam cryptam, sepeliendis fundatorum corporibus præparatam, et sub insigni ornatissimoque tholo (cupulam vulgo appellant) assurgit speciosum altare ex omni parte marmoribus vestitum, ex anteriori vero patens totum, nisi quod cratis ænea texturæ Arabicæ, contactum arceat, non item conspectum marmoreæ tumbæ, recipiendo sacro corpori fabricatæ; supra quam Pontificaliter indutum cernitur jacere S. Antonini simulacrum, una cum variis historiatis tabellis figurisque ære fusum a Fr. Dominico Portigiano Florentino, ex designatione ejus quem supra nominavi famosi sculptoris et architecti Joannis Bologna. Ad hanc aram, supra quam erecta stabat ar-* B *gentea herma, mitratum S. Antonini caput, cum humeris, Pontificali pallio opertis, ac pectore repræsentans, sacrificio Missæ operati sumus P. Henschenius et ego, anno* MDCLXI *die* XXVII *Decembris; sacrum sub eo corpus rite venerantes: quod quomodo illuc illatum sit, placet ex Boninsegni relatione distinctius discere.*

quod audita Seniorum attestatione, ex veteri sepulcro

26 Finito opere, et translatione decreta, statutum prudenter sane fuit, ut prius quam ea fieret, inspiceretur sacrum corpus, quod annis centum atque triginta jacuerat in priori sepulcro. Die igitur XV Aprilis anni MDLXXXIX, prima noctis hora, Illustrissimus ac Reverendissimus D. Alexander, S. R. E. Cardinalis Medicæus et Archiepiscopus Florentinus, venit ad Ecclesiam S. Marci, cum Dominis Averardo et Antonio Salviatis; et coram Provinciali, Priori, ac Patribus pluribus istius Conventus, curavit cognoscere primæ sepulturæ locum, interrogans seniores num certum haberent crederentque, depositum istic esse corpus S. Antonini. Quibus citra dubitationem respondentibus id se habere et credere certissimum, quia sic audiverant a senioribus Fratribus vita functis, qui sepulturæ ipsi adfuerant, idque etiam confirmabat pictus in imagine Sanctus, a tempore depositionis suæ supra sepulcrum expres- C sus; præter historias vitæ, et quotidianam Florentini populi pietatem, precum faciendarum et votorum solvendorum causa illuc, velut ad sepulcrum Sancti, tot annis continuis accedentis; quia denique fidem prædictæ veritatis indubitatam fieri dicebant per Bullam Clementis VII, expresse affirmantis in ecclesia S. Marci sepultum S. Antoninum fuisse.

eductum integrum,

27 In hunc modum certus, de eo quod quærebat, redditus Archiepiscopus, manu ipse sua destruendo sepulcro veteri initium dedit, et opus alacriter prosecuti sunt Fratres, donec ab eo potuit sarcophagus excipi. Quo reverenter circumspecteque aperto, apparuit facies discooperta, prorsus integra, priorumque quæ viventi fuerant lineamentorum perfectissime retinens; adeo ut qui eum imaginibus expressum aspicere consuerant, eumdem prorsus esse vultum jurarent. Erat autem corpus suæ Religionis habitu simpliciter vestitum, nullumque monstrabat Archiepiscopi indicium, præter pallium. Detractis deinde vestibus, quæ hinc inde aliquantum corruptæ ac maculosæ videbantur (quamvis nigra cum suo capucio et pileolo cappa satis integra appareret) conspectum est corpus integrum, membris omnibus optime cohærentibus, et nihil aut parum admodum læsis: in manibus autem pedibusque distincte notabantur articuli et ungues, cum D musculis, adeo ut dignum fuerit admiratione spectaculum. In ore quoque numerabantur adhuc dentes quinque, quos solos verosimiliter intulerat in sepulcrum mortuus; aures insuper, brachia, tibiæ, et pectus, cum gutture et collo, in sua adhuc carne et pelle illibata cernebantur. Tum absterso pulvere, indutum primo fuit idem sanctum corpus novis suæ religionis vestibus, deinde habitu Pontificali; alba videlicet mundissima, tunicellis, casula atque mitra; multisque cum luminibus inter sacrorum hymnorum concentum, delatum ad sacristiam.

et novis indutum vestimentis

illatum erat in sacristiam,

NOT. 33

donec absolveretur templi ornatus

28 *Post hæc laborari cœptum in ornanda ad actum tam solennem ecclesia; quæ ut undequaque venustior appareret, curatum est, ut omnia utriusque lateris sacella, et altaria, uniformiter composita ordinataque viderentur, coloribus tamen supra telam depictis dumtaxat, donec successu temporis ad eumdem modum omnia ex saxo et marmore fierent. Supra frontem autem sacellorum, per eam quæ navim templi circuit coronidem, egregii operis spectabatur ornatus, pariter pictura expressus, supra quem, æqualibus inter se spatiis ornamentisque distinctæ, visebantur puellari in habitu Beatitudines octo, cum geminis figuris Contemplativam et* E *Activam vitam repræsentantibus; et cum aptis e Scriptura aut sanctorum Patrum auctoritate sententiis, cujusque perfectionem explicantibus. In medio autem ecclesiæ, ubi sanctum corpus reponendum erat, locus erat præparatus in quadrum, decem et semis pedum ex omni latere, columellis ac peribolo cinctus, intraque eum ornatus suggestus.*

cum magnifico suggestu in ejus medio,

29 *Huic suggestui ad singula latera inscriptum unum ex distichis, a Mag. Petro Angelio compositis, ac præcipuas quatuor Sancti laudes exprimentibus, ita ut in fronte hoc legeretur:*

Pascit oves bonus ut pastor curaque fideque,
Sic populum pavit Pastor et iste suum.

A tergo:

Scripta pie sancteque Patrum patefecit, et omnem
Vivendi docuit cum ratione modum.

Ad dexteram:

Ornavit totam miranda modestia vitam,
Atque incorruptus virginitatis honor.

Ad sinistram denique:

Omni ope qua potuit vitam sic juvit egentum,
Vitæ ut subtraheret sæpe alimenta suæ.

ad excipiendum sacrum feretrum.

Supra hunc suggestum, ad duas circiter ulnas, attollebatur tabula, panno aureo undique defluente instrata, ac supra eam stabat tumba: ad cujus caput formæ An- F *gelicæ duæ, manibus efferentes coronam floridam, supra ipsius Sancti desuper collocandi caput: totum vero quadratum, quod dixi, spatium operiebatur umbella ornatissima, desuper appensa, et in pyramidis modum ad octo circiter ulnarum altitudinem fastigiata.*

§ V. *Translationis* IX *Maji peractæ ordo et majestas.*

Promulgatis 8 Maji Indulgentiis

Omnibus in diem octavam Maji sic paratis (*quæ prolixius minutiusque descripta videri possunt in ipsa Italica relatione) ad horam Vesperarum, proposita est Indulgentia plenaria, usque ad finem diei sequentis duratura, pro iis omnibus, qui sua præsentia honoraturi essent translationem Sancti, juxta Pontificium Breve: et coram Archiepiscopo expositum fuit sacrum corpus, in media (ut dictum) ecclesia supra præmemoratum suggestum, concurrente populo fere innumerabili ad conspectum sui quondam fidelissimi amantissimique Pastoris, cujus notos* ex imagine vultus, tanto post tempore mirabantur eosdem in cadavere contueri: quod exosculari atque contingere omnis ordo, sexus, et ætas avebat. Die postero, qui festi ipsius claudebat Octavam, convenerunt in ecclesiam S. Marci Principes

exponitur corpus conspiciendum:

cipes ac Prælati complures; divina enim ordinante providentia actum videtur, ut iisdem diebus, quibus celebratæ fuerunt nuptiæ Magni Ducis Ferdinandi, cum Domina Christierna a Lotharingia, hæc quoque perageretur Translatio; itaque iidem omnes ipsi præsentes essent qui illis.

quod coram Cardinalibus quatuor

31 Convenerunt ergo summo mane, ad memoratum jam sæpius templum S. Marci, Illustrissimi Domini Cardinales Colomna, Gonzaga, Giojosa, a Monte; quibus ad sinistram sancti corporis parata sedilia, quia ad dexteram erat futura sessio Cardinalis Archiepiscopi, cum aliis Prælatis Pontificali in habitu consessuris, qui erant Archiepiscopi Pisanus et Aquensis, Episcopi Fesulanus, Volaterranus, Montis-politiani, Burgi Sancti-sepulcri, Aretinus, Clusinus, Soanensis, Massensis, Glandatensis, Massiliensis, Cortonensis, Faventinus, Carcassonensis, Matisconensis, Foroliviensis, Chorepiscopus Mediolanensis, et Clusini viventis atque post abdicatum regimen Florentiæ privatim in suo monasterio viventis ibique præsentis Coadjutor Episcopus Ludovicus Martelli, numero novemdecim: ex quibus Glandatensis (*Hugolinus Martelli hic fuit, nobilis Florentinus, prædicti Ludovici forsan frater, nescio qua ratione ad Glandatensem in Gallia Narbonensi Episcopatum provectus*) habiturus erat Italica lingua orationem, interim dum duceretur processio per ecclesiam.

Archiepiscopis et Episcopis 19

cum solenni omnium Ordinum supplicantium pompa,

32 Hæc autem procedere cœpit ab ecclesia Annuntiatæ, ubi fuerat congregata, ingressaque per portam claustri S. Marci transivit per ecclesiam, præcedentibus sodalitiis cum face accensa in manu singulorum, cum regularibus, tam monachis quam mendicantibus, sub sua cunctis cruce ac labaro, deinde ecclesiarum Collegiatarum Presbyteris, qui et ipsi singuli facem portabant, ac denique Cathedralis ecclesiæ Clero cum Dominis Canonicis. Hos ita prægressos sequebatur Sacerdos e familia Salviatorum, sacris indutus vestibus, et equæ pretiose stratæ insidens, ac manibus efferens insigne vexillum, ex serico rubro, intextum auro, et utrimque pictum exhibens S. Antoninum Pontificali in habitu; regentibus utrimque habenis equæ et sellam stipantibus famulis superbe vestitis eorumdem Dominorum Salviatorum, qui ipsimet subsequebantur cum D. Laurentio nepote suo, multisque nobilibus affinibus aut consanguineis. Agmen vero totum claudebat D. Archiepiscopus Pontificaliter vestitus, totique populo benedictionem impertiens.

circumducit Archiepisc. Card. Mediceus

succollantibus ecclesiasticis,

33 Motum deinde a loco prædicto est sacrum corpus: et primum quidem Episcoporum humeris portatum, deinde, ubi ad templi portam est ventum, per viam reliquam exceptum a variis successive Sacerdotibus Ordinis Prædicatorum, qui ad eum finem numero quadraginta, casulas rubras induti, procedebant. Mox autem ut motum fuit sanctum corpus, umbellam super illud extendendam, arripuerunt Serenissimi Duces Hetruriæ et Mantuæ, item Illustrissimi atque Excellentissimi Domini Don Petrus de Medices et Don Cæsar Estensis, Domini Franciscus Salviati, et Ferrantes de Rossis, Dominique Marchiones de Riano et de Cornia: a quibus cum eductum feretrum extra ecclesiam esset, stipabant illud ex utroque latere Domini Boni-viri de S. Martino, unusquisque accensam facem portans, eo quod ipsorum Collegium fuisset a sancto Antistite, cum viveret, institutum. Ipsa porro umbella per viam successive excepta fuit ab Equitibus, Doctoribus et Magistratibus Florentinis, sequentibus eamdem Cardinalibus duobus Giojosa et Montano: post hos vero ibant D. Locumtenens, Consiliarii quatuor, Potestas urbis, Auditores Rotæ, Senatus ac Magistratus reliqui, cum maximo populi numero, præter eos qui spectandi causa impleverant fora plateasque et domorum fenestras, quacumque transitus aut prospectus erat. Neque enim facile posset explicari, quanta et quam communis fuerit tota civitate lætitia simul et devotio, ad conspectum tam reverendi corporis.

Principibus viris umbellam ferentibus,

AUCTORE D. P.

longo per civitatem ambitu:

34 *Prætermitto explicare ornatum viarum, lususque Poeticorum ingeniorum in honorem Sancti, quos inter eluxit elegantia Mag. Francisci Samberlini et Fr. Modesti Biliotti, quorum epigrammata aliqua, præcipuis affixa locis, Boninsegnius proponit: satis sit dicere quod* e S. Marci egressa pompa, per viam cucumeris, ducta sit ad ædem S. Nicolai; in quam laterali porta ingrediens, et egrediens majori, ad prædictæ viæ caput pervenit. Inde vertit sese ad sinistram, procedens retro Cathedralem, usque ad angulum Pazziorum, et viam Albiziorum; ubi flexa transivit per aream S. Petri-majoris, ascenditque per viam Palatii, et a scalis Abbatiæ, per viam del Gerbo dictam, devenit in Forum primo vetus, deinde novum: et per Rubeam portam processit ad columnam Trinitatis et aream Antinoriorum, ac denique ad ecclesias S. Mariæ-Majoris et S. Mariæ a Flore. Cum autem in Cathedralem inferendum esset corpus sanctum, exceperunt illud humeris suis Canonici, per eamque circumlatum eduxerunt in aream; unde viam Martellorum ingressa pompa, demum per viam Largam redivit ad S. Marci, unde egressa fuerat, ecclesiam.

delatumque in novum sacellum

35 In prætensa huic ecclesiæ area receperunt Episcopi venerabile feretrum, detuleruntque ad sacellum ipsi præparatum, ubi illud aliquamdiu stetit supra altare; interim dum Archiepiscopus noster brevem exorsus oratiunculam ad Dominos Averardum et Antonium Salviatos, coram Priore Conventus S. Marci Fr. Taddæo Bartoli ac pluribus Religiosis, paterne eos amanterque admonuit; ut quandoquidem placuerit Deo sacrum istud corpus adeo integrum custodire; ipsi quoque ea qua par est diligentia conarentur servare tam pretiosum thesaurum. Deinde, juxta Breve Sixti V Papæ (qui omnibus translationi interfuturis etiam plenariam concesserat suorum peccatorum Indulgentiam) consignavit ipsum corpus prædictis Dominis Salviatis; jubens ipsum reponi sub altari, intra capsam ad id præparatam, atque de ea re omni publicum confici instrumentum, per manus Notarii Archiepiscopalis Ser-Jacobi Cantoni di Diacetto, ipsi contractui inseri jubens tenorem Brevis Pontificii, quod explicatum lectumque est publice, ut constaret quod sua Sanctitas Illustrissimo D. Cardinali Archiepiscopo fecerit potestatem, concedendi prædictis Fratribus corpus S. Antonini, in ædificato ab ipsis sacello collocandum; citra præjudicium tamen cujuscumque tertii, quo pacto consulebatur juri Fratrum S. Marci, quibus ipse Sanctus corpus suum testamento legarat, in eorum ecclesia sepeliendum.

tradit fratribus Salviatis ex mandato Sixti V,

36 Actui huic requisiti et rogati testes intervenere præsentes Clarissimus D. Locumtenens, D. Antonius Franciscus Gondi, et quatuor Illustrissimi Domini Consiliarii, qui supremum hujus civitatis Magistratum constituebant, Mag. Joannes Baptista Concini, Doctor et Eques, Mag. Brancacius Rucellarii, Mag. Bernardus Vecchietti, et Mag. Julianus Fornabuoni. Hoc autem facto obseratum est Depositum sanctum cum tribus clavibus; quarum unam Illustrissimus Dominus Cardinalis Archiepiscopus dedit prædictis DD. Averardo et Antonio Salviatis, duas autem alias prænominato Priori. Atque in hunc modum finita fuit solennissima illa ceremonia, sed absque Missæ Pontificalis solenniis, quibus congrua cum majestate celebrandis tempus deerat. Sed quod fieri tunc satis commode non poterat, id factum sequenti die mane, ad novum ipsius Sancti altare,

coram testibus primariis ad id requisitis,

ac super eo postridie celebrat sacrum,

A AUCTORE D. P. coram Dominis Salviatis Patronis et grandi Fratrum numero; non solum ex omnibus Hetruriæ Conventibus, sed etiam ex Lombardia, Pedemontio, Romaniola et Neapolitano regno, imo et ex Hispania, Francia, Germaniaque præsentium.

præsentibus pluribus Principum urbiumque legatis.

37 Neque hic reticendum existimo, quod subducto numero religiosorum aliorumque, ad solam processionalem pompam pertinentium (præter eos qui undique aderant ad spectaculum) censa sint capita virorum ad tria millia quingenta quadraginta octo: quodque solennitati prædictæ intervenerint, non solum Principes atque Prælati superius nominati; sed etiam multi ex variis Italiæ statibus Legati. Nam præter Nuntium Apostolicum Dominum Prioli, Episcopum Vincentinum, aderant eodem die Florentiæ, Clarissimus D. Franciscus Contarini Legatus Venetus, Dominus de Lenoncourt Ducis Lotharingiæ Orator, D. Hieronymus Giliolus Ferraria missus, D. Thomas de Carpegna deputatus ex Urbinate Ducatu, Comes Alexander Sforza Orator Parmensis, Domini Joannes-Carolus et Joannes-Baptista Imperiales cum D. Petro Lomellini, Legati Genuensium; Domini Hieronymus Buonvisi et Cæsar Cenami, Lucensium Oratores; et denique ex Senensi civitate B deputati nobilissimi quatuor-viri, Mag. Alexander Vannocci Biringucci, Mag. Æmilius Pannilini, Mag. Petrinus Bellanti, et Mag. Æmilius Caroli Piccolomini.

S. Antonini genus paternum,

38 Ita honoratus fuit ab hominibus is quem Deus voluit honorari .... ad cujus extremam laudem, quamvis aliis spiritualibus ornamentis longe inferiorem, etiam addere liceat, quod in antiquis conventus S. Dominici Fesulani Annalibus reperi notatum; scilicet in una villarum, cui nomen Piscina, prope Montem-Morellum, quinque millibus passuum Florentia, fuisse tres fratres, Nannozzum, Laurentium et Cennium, de Furcilione familia antiqua; qui ab invicem digredientes sedem acceperint, Nannozzus, in villa Cercina; Laurentius, ad S. Silvestrum in Valcinis ad Quintum, quinque milliaribus Florentia distantem locum, a quo prodiit Frillorum familia, etiam hodie numerosa in oppido Sexto; Cennius autem Florentiam venerit, ex eoque natus sit Petrozsus, jus civilitatis Florentinæ adeptus, pater Ser-Nicolai, qui anno MCCCLXII fuit Notarius publicus Florentinus, quemadmodum videre licet in Officio Proconsulari artis notarialis, ipse quartum Proconsul, videlicet anno MCCCLXXXVIII et XC, annoque MCCCCVIII et XII, sicut ex libris archivii Florentini apparet: quæ dignitas temporibus iis erat Florentiæ auctoritatis permagnæ, nec cuiquam nisi civi Florentino conferebatur. Ab illo autem Ser-Nicolao prognatus est S. Antoninus, adeoque nec quoad mundum quidem, genere obscuro vel ignobili editus, sed per patrem avumque civilitatis nostræ jus in se derivatum participans; neque ex oppido Sexto oriundus, uti aliqui forsitan existimarunt, licet Frillorum familiam ibidem claram jure consanguinitatis collateraliter attingat. NOT. 34

jure civitatis Florentiæ donatum. D

TERTIA

TERTIA DIES MAJI.

SANCTI QUI V NONAS MAJI COLUNTUR.

INVENTIO SANCTÆ CRUCIS per SS. Helenam et Macarium Hierosolymis.
S. Hermogenes, Martyr in Asia.
S. ALEXANDER I Pontifex, S. EVENTIUS, S. THEODULUS Diaconi, Martyres Romæ.
S. Timotheus, S. Maura, Conjuges, Martyres in Thebaide.
VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 47 S. Alexander miles, S. Antonina Virgo, Martyres, Constantinopolim translati.
S. Diodorus, S. Rodopianus, Diaconus, Martyres Aphrodisiæ in Caria.
NOT. 35 S. Arbonus Martyr.
S. Marianus, S. Fortunatus, S. Saturninus, S. Rufina, S. Fortunio, S. Fortunatus II, Martyres in Africa.
S. Viola, Virgo et Martyr Veronæ.
S. Genius seu Hyginius, Sancti XXX milites, Martyres Lectoræ, in Vasconia Aquitanica.
S. JUVENALIS, Episcopus Narniensis, in Umbria.
S. Juvenalis Confessor, Fossani in Pedemontio.
S. Eusebius Presbyter, S. Avitus Diaconus; Autissiodori in Gallia.
S. Philippus Presbyter, Cellæ in Palatinatu Rheni.
S. Ursius, in agro Italiæ Vicentino.
S. Petrus Thaumaturgus, Episcopus Argivorum, in Peloponneso.
B. Aufridus, sive Anfridus, Episcopus Ultrajectinus in Belgio.
B. Ventura, Ordinis Cruciferorum, Hispelli in Umbria.
B. Alexander, Conversus Ordinis Cisterciensis, Fusniaci in Gallia.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

Sancti Odilonis, Abbatis Cluniacensis, reseratio corporis *inscripta est Martyrol. Gallic. Saussayi. Vitam dedimus* I Januarii.

Sperandus, Abbas Benedictinus et Reformator monasterii S. Petri Eugubii in Umbria, *dicitur hoc die coli ibidem* apud monachos Montis Oliveti, qui corpus ejus habent. *Verum Jacobillus refert ejus Natalem diem, quando in Supplemento de eo poterit agi,* XV Januarii.

B. F. Zacharias, discipulus S. Francisci, *cum illustri elogio profertur in Hagiologio Lusitano Georgii Cardosi. Ast in Martyrologio Franciscano ad diem, quod in Supplemento examinandum* XX Januarii.

S. Messalina, Virgo et Martyr, Fulginii in Umbria, *indicatur ab Arturo du Monstier in Gynecæo sacro. Vitam dedimus* XXIII Januarii.

Conclaidus Killdariensis Episcopus, Ronchenus dictus. *Ita MS. Tamlachtense. De eo pluribus actum ad Vitam S. Brigidæ* I *Februarii, quæ* S. Tigernacum curavit per eum baptizati, *ut ibidem* § 13 *pag.* 116 *dictum.* Cumque ejus vestes pauperi dedisset, similes pro eo divinitus recepit. *Vita* I *num.* 104, *et Vita 4 num.* 68. *At quæ in* 2 *Vita num.* 17 *dicuntur de prima* sepultura S. Brigidæ, *et* Conlei, *seu* Conlaeth *ut habet Capgravii, id est* Conlaidi Archiepiscopi, *ut ibi dicitur, illustria sunt, quæ* (*nam alia non occurrunt addenda*) *Lector inveniet dicto* I Februarii.

S. Musa, *forsan* Virgo Romana, *memoratur in MS. Tamlactensi. De ea egimus* II Aprilis.

S. Walterus, Abbas apud Pontisaram, *memoratur a Molano in Auctario Usuardi; et a Carthusianis Bruxellensibus, in Notis MSS. ad Grevenum. Molanum allegat Wion, sed hic et plures alii eum confundunt cum Walteno, Scoto et Abbate Maelrosensi, de quo mox. Vitam dicti Walteri Pontisarensis duplicem, cum miraculis et bulla Canonizationis, dedimus* VIII Aprilis.

Idesbaldi, Abbatis Dunensis, translatio corporis Brugas *indicatur a Chrysostomo Henriquez et Saussayo. Vitam dedimus* XVIII Aprilis.

S. Catharina Senensis *memoratur a Molano, Canisio et aliis : Vitam illustravimus* XXX Aprilis.

S. Andeolus, Subdiaconus Martyr, *refertur in MS Ultrajectinæ Carthusiæ. De eo egimus* I Maji.

S. Marculphus Confessor, *refertur a nonnemine. Acta varia dedimus* I Maji.

SS. Florentius et Vindemialis, Episcopi et Confessores, *indicantur a Greveno, Canisio et Witfordo. Vitam eorum dedimus* II Maji.

Memoria sacri Sanguinis Christi *colitur Brugis in Flandria. De hac solennitate videri possunt Molanus in Natalibus Belgii, et Scriptores de rebus Brugensibus et Flandricis.*

Heraclius Martyr, *signatur in Martyrologio Notkeri. Plures hujus nominis Martyres hactenus dedimus et daturi sumus, etiam hoc mense Majo; ut facile aliquis fuerit istorum hoc die relatus.*

Severina matrona, uxor Aureliani Cæsaris, *memoratur a Greveno in Auctario Usuardi, et cum titulo* Sanctæ *a Canisio in Martyrologio Germanico, Ferrario in Catalogo generali, et Arturo du Monstier in Gynecæo Sacro. Est hæc* Severina, uxor Aureliani, *non Cæsaris, sed* Comitis utriusque militiæ; *a quo interfecti sunt* SS. Alexander Papa, Eventius et Theodulus Presbyteri, quorum corpora Severina sepelivit, *ut hoc die in illorum Actis sub finem legitur.*

Sophronius, qui librum B. Hieronymi de illustribus Scriptoribus et Vitam S. Hilarionis aliaque ex Latino Græce transtulit, ut Sanctus et Confessor, qui in eremo vitam anachoreticam duxit, *refertur*

a Petro de Natalibus lib. II *cap.* 91, *quod diem ejus natalem ignorarit: quem Richardus Witfordus Martyrologio Anglice edito inscripsit ad hunc diem, sed ut sæpius facit propria auctoritate.*

Viennæ dedicatio capellæ et altaris, sub nomine legis et gratiæ, ubi antiquitus erat hospitium pauperum. *Ita MS. Viennensis Ecclesiæ.*

Adamus Confessor, *absque ulteriori notitia, indicatur in scriptis Carthusiæ Bruxellensis ad Grevenum, quod aliis ad ulteriorem inquisitionem proponimus.*

Joannes, *nullo verbo addito, indicatur in Martyrologio Ægyptiaco seu Coptico, per Seldenum edito.*

Atghenius de Boith *memoratur in MS. Tamlachtensi. Colgano videtur is, qui in Vita tripartita S. Patricii lib.* 3. *cap.* 98 *dicitur* Sanctus Athgenius de Bothdomnaich, coquus S. Patricii, *scilicet* (*ut in Notis num.* 12 *additur*) in diœcesi Derensi in valle quadam Tironiæ, Gleann-arche appellata, in qua colitur et aliter Corbmacus dicitur, *uti habetur in Sanctilogio genealogico.*

Carbrerus *sive* Carpreus, Episcopus Magbilensis in Hibernia, *refertur a Colgano cum aliis ejusdem loci sanctis Episcopis ad Vitam S. Fridiani* 18 *Martii in Appendice cap.* 8, *et citantur Martyrologia Tamlachtense, Ængussi, Mariani et Maguir, item ad Vitam S. Canoci* XI *Februarii in Notis num.* 14.

Barrindus de Druim-Chulim *indicatur in MS. Tamlachtensi. Videtur is Usserio pag.* 961 *dici* Barrindeus, Abbas monasterii Druin-Caillin, in confinio Mumoniensium et Laginensium et nepotum Neill, in terra quæ dicitur Fearceall, in qua est etiam civitas Raythen, *et in Indice Chronologico asserit*, claruisse anno DXC.

Neccanus, *nullo alio titulo addito, refertur in MS. Tamlachtensi : forte* Nessanus *est in Actis Hibernorum MSS. ab Henrico Fitz-Simon communicatis, ubi dicitur* habitasse in insula, quæ oculus Hiberniæ dicitur, ad Orientalem plagam, ad sex milliaria de Dublin, et aqua benedicta fugasse diabolum ultra mare in rupem. *Præterea* liber suus Evangeliorum in mare lapsus, et illæsus inventus, vocatur Kyrlabar, et habetur in pretio magno, ita ut vix justus audeat jurare super illum, quia vindicta Dei ostensa fuit perjurantibus in illum. *Hæc ibi, quæ aliorum scriptis optamus confirmari. Consule Colganum* 17 *Martii, ubi de variis Nessanis agit absque mentione hujus.*

Theodosii Kioviensis obitus *indicatur in figurato Kalendario Moscovitico Amstelodami apud Laurentium vander Hem asservato. Apparet ex ipsa imaginis historicæ adjunctæ amplitudine cultum ejus apud Moschos celeberrimum esse, proinde de hujus vita, ætate et sanctitate optaremus plenius edoceri. Dedimus* XII *Februarii Vitam S. Alexii Confessoris Kioviensis. Memoratur in Menologiis unitorum ad* XXI *Decembris B. Petrus Metropolita Kioviensis, inter Patronos proprios Ducatus Lituaniæ apud Albertum Winck-Kojalowicz; sed quia hic de illo tacet, nihil statuere audemus, donec responsum e Lithicania acceperimus.*

S. Priscæ Virginis et Martyris, *a Romana diversæ, Iuventio in Sardinia indicatur in Menologio Laherii.*

Arnugus sanctus Eremita, juxta mœnia Ulmeti, *vulgo* Ormedo, *in diœcesi Abulensi*, extruxit ecclesiam sub titulo S. Crucis, quæ nunc monialibus commendatariis S. Joannis Maltensis, urbis Zomaræ paret. Vitam et sanctitatis famam indigitant antiquæ litteræ in marmore incisæ, quæ viri sancti Acta recensent hujusmodi :

Sub Cruce, sub Christo, dum corpore vixit in isto.

Hæc Sandovallius apud Tamayum Salazar, qui B. Paschasium Arnugum *vocat fateturque ejus* Acta a nemine scripta se extendere, *adducto elogio ex Juliano Petri, et fatetur* memoriam illius adhuc inter Ecclesiasticas tabulas non fuisse scriptam.

Mochonna de Doire *indicatur in MS. Tamlachtensi. Colgano* 8 *Martii est* Mochona, qui et Dochona Antistes Dorensis, *et ibidem in Notis num.* 2. *decem dies referuntur, in quibus celebratur aliqua memoria* Mochonnæ Dorensis : *inter eos tamen non est hic* 3 *Maji, unde difficile est aliquid statuere.*

Sandalius de Kill-Conbrain, Clothacus Sanctus, Darchellus Glenndalocensis, Filiæ Osseni, Aidanus, *memorantur in MS. Hibernico Tamlachtensi, de quibus alibi nihil reperimus.* Aidanus *etiam pridie seu* 2 *hujus relatus legitur, sed non constat utrum diversus ab hoc.*

Dominus Wallenus, primus Ordinis Cisterciensis Melrosæ in Scotia Abbas, S. Bernardi discipulus, ac Macolmi Regis avunculus, qui spreto S. Andreæ Episcopatu sanctitate celebris, obiit anno MCLV. *Ita Gaspar Jongelinus in Abbatiis Ordinis Cisterciensis in regno Scotiæ. Hunc* Walterum, *aut* Gualterum *dictum, et factum apud Pontisaram in Gallia Abbatem* (*ut supra dictum, dum ad* VIII *Aprilis remisimus*) *arbitrantur Wion, Camerarius, Dempsterus, Ferrarius, et hinc titulus* Sancti *et* Canonizatio *ei perperam adscripta a Chrysostomo Henriquez, Chalemoto, Wilsono et aliis recentioribus. At Menardus solum tribuit titulum* Venerabilis.

Joanna a Cruce, Abbatissa Tertiaria Ordinis S. Francisci, in territorio Hispaniæ Toletano, *passim* Sancta *et* Beata *vocatur ab Auctoribus Vitæ et Scriptoribus Ordinis, ob celebrem famam miraculorum et cultum olim plus quam privatum : ideo multam operam dedimus, ut antiquam ejus Vitam nancisceremur, scriptam vulgari lingua ab ejus socia et discipula Sor. Maria Evangelista, ad hoc divinitus litteras edocta; verum neque id successit; neque ut successisset, ea Vita hic poni potuisset. Quia enim mortua Joanna est an.* 1534 *adeoque intra terminos Decreti Urbaniani, et causa Beatificationis agenda erat Romæ, suspensa dicuntur tantisper omnia : quod et nos facimus, ne judicium Ecclesiæ præoccupare videamur.*

Dominica de Cruce, Ordinis S. Dominici Professa in monasterio S. Catharinæ de Senis Duaci, *hoc* III *Maji an.* MDCXVI *cum magna sanctitatis opinione mortua, cujus vita per aliquot paginas deducta extat lib.* 3 *de Vitis Sanctarum et Beatarum sanctimonialium Ordinis S. Dominici, a Joanne de S. Mariæ Gallice Parisiis editis cap.* 6, *ejusque breve compendium in Anno sancto ejusdem Ordinis Gallice et Belgice excuso, et ubique* Beata Soror *compellatur.* Venerabilis *a Laherio in Menologio Virginum.*

Claudius Rolotus, in territorio Tullensi anno 1575 ab hæreticis occisus;

Hieronymus Gallus, seculo 13 Lucæ in Hetruria :

Petrus Martini, laicus Avenione, anno 1622 mortuus; Ordinis S. Francisci, *referuntur in Martyrol. Francisc. Arturi du Monstier cum titulo* Beati, *a quo alii abstinent. Waddingus,* Hieronymum Gallum beatum virum *appellat an.* 1289 *num.* 45.

S. Silvanus, Episcopus et Martyr, cum plurimis Clericorum suorum *memoratur in MS. Carthusiæ Ultrajectinæ. Colitur is* IV Maji.

S. Corcodomi depositio et translatio corporis Autissiodori *indicatur in MS. Divionensi S. Stephani : ab aliis* IV Maji.

S. Juvenalis Martyr, *indicatur in MS. Barberiano, et in Auctario Greveni, uti indicamus die, quo colitur* VII Maji.

S. Alexander, S. Galla, *Apud Arvernos, tamquam hoc die colendi habent elogium apud Jacobum Branche, in Vitis Sanctorum et Sanctarum Arverniæ, citato Molano, qui et alii post eum ipsos habent* XXXI Maji.

B. Stanislaus

B. Stanislaus, Canonicus Regularis S. Augustini, ac Vice-Prior Conventus sacratissimi Corporis Christi, Casimiriæ ad Cracoviam, *hoc die obiisse dicitur in litteris P. Frederici Schembec ad nos missis. Verum in Vita impressa, obiisse statuitur* VII Junii.

Alexander Vinciolus, ex Ordine Minorum Episcopus Nucerinus, *passim* Beatus *habetur, et refertur ad hunc diem a Jacobillo et Ughello tomo* I *Italiæ in Episcopis Nucerinis. Verum Haroldus, qui postea scripsit Historiam Ordinis Minorum, refert obitum ejus die* XIII Junii.

S. Viventianus Hispanus, abductus in Gallias et martyrio hoc die coronatus, *traditur ab Antonio Corvasserio, in Historia Episcoporum Cenomanensium pag.* 110 *et* 111. *At colitur cum Sociis* Peregrino et Machorato *apud Saussayum et Tamayum Salazar, citato ab hoc antiquo Breviario Cenomanensi* IV Augusti.

S. Helena, mater Constantini Magni, *memoratur hoc die in Viola Sanctorum, occasione Crucis inventæ. Vita ejus danda erit* XVIII Augusti.

S. Joannes Episcopus Eugubinus, *hodie relatus in Menologio Benedictino Bucelini, obiit et colitur* VII Septembris.

S. Aurea, Virgo et Martyr Ursulina, *indicatur a Laherio in Menologio Virginum. De ea agi poterit* XXI Octobris.

S. Optatus Episcopus, S. Memorius, S. Sentianus, Presbyteri, Autissiodori: quorum depositio *memoratur a Greveno et Canisio. Consule de iis inter Prætermissos dicta* II Maji. *et latius dicenda* XXXI Augusti.

S. Ambrosius *memoratur in MS. Tamlactensi. Si hic sit* Episcopus Mediolanensis, *celebratur* IV *Aprilis, ut ibi diximus inter Prætermissos; plenior rerum ab eo gestarum expositio danda erit* VII Decembris.

Mariæ Virginis Conceptio *celebratur in Martyrologio Tamlactensi. Colitur in Ecclesia* VIII Decembris.

S. Hildemani, Episcopi Bellovaci, inventio *recolitur a Saussayo, Menardo, et Bucelino. Dies natalis est* VIII Decembris.

S. Albinæ Virginis et Martyris corpus translatum est Juliaci, ad ecclesiam sanctimonialium sancti Sepulcri, anno 1665 Dominica quarta post festum Resurrectionis, tunc die Inventionis sanctæ Crucis. *In libello, de hac translatione Germanice edito, indicatur hanc* S. Albinam *esse, quæ Formiis in Campania dicitur in Martyrologio Romano coronata die, quando poterit id examinari,* XVI Decembris.

DE INVENTIONE SANCTÆ CRUCIS

PER SS. HELENAM ET MACARIUM HIEROSOLYMIS.

D. P.

CAPUT I.

S. Helena loca sacra adit, inventaque Cruce exornat ædificiis.

ANNO CCCXXVI

Macarius Ep. Hierosol.

De S. Macario Hierosolymitano Episcopo agentes, die ejus Natali X *Martii, quæ circa inventionem sanctæ Crucis egit, dedimus explicata antiquissimorum duorum auctorum verbis Ruffini scilicet Aquileiensis et Theodoreti; quorum hic in Cyro urbe Syriæ fuit Episcopus, iste in Syria diu multumque versatus est; uterque autem uno duntaxat post inventionem prædictam seculo floruit, ut loco sic tempore proximi. Nolo eorum hic verba repetere: sed potius S. Theophanis, laudati die* XII *Martii. Cum* C *enim hic seculo* IX *floruerit, satis ostendit, quod ne tunc quidem apud viros eruditos in Græcia fidem invenerint fabulæ, quas paulo post Synaxariorum ac Menæorum compilatores secuti sunt ad* XXVIII *Octobris, agentes de S. Cyriaco. Eas fabulas die sequenti de eodem acturi referemus integras, ut falsitas evidentior sit. Verba Theophanis, copiosius rem describentis, sed nihil in substantia variantis, hæc sunt ad annum Constantini Imperatoris* XX

a Concilio Nicæno reversus,

2 Macario Hierosolymorum Episcopo, qui Concilio I *Nicæno* interfuit, mandavit Imperator, ut reversus Sanctæ Resurrectionis locum, et Calvarii Golgotham, et vivificum Crucis lignum requireret. Eodem quoque anno matrem Helenam, mulierem divino sensu præditam, coronavit Constantinus: ostentum autem vidit illa, jubens Hierosolymam proficisci; et divina loca, sub terram ab impiis et profanis defossa, in lucem educere. Tunc ipsa filium Constantinum rogat, ut divinitus sibi mandata perficeret: et ille divino nutu motus, matri morem gessit. *Hæc ibi Theophanes; proximo deinde Constantini anno* XXI *cæptam narrationem sic prosequitur:* Eodem anno Beatam Helenam, cum ingenti pecuniarum pondere, ad vivificam Domini Crucem perquirendam, divinus Constantinus Hierosolymam misit.

excipit Helenam:

At cum debito honore Imperatrici factus obviam Patriarcha, una cum ipsa semotus a comitatus tumultu, cum mentis tranquillitate fervidis orationibus et jejuniis vacans, desiderati ligni perquisitionem agebat.

et locum defossæ Crucis divinitus edoctus,

3 His præmissis, divino tandem nutu, locus, quo Veneris impuræ templum ac simulacrum erecta fuerant, ipsi Macario manifestatus est; cumque Helena, divinitus coronata Imperatrix, regia potestate usa, operarum adhibita multitudine, a fundamentis effossum dejecit; rudera exportavit, et cuncta, ab Ælio Adriano quondam ibi magnis sumptibus constructa, demolita est et expurgavit. F Confestim vero sanctum Sepulcrum detectum et Calvarii locus patefactus est, et his proxime tres cruces ad orientem effossæ; sed et studiosius investigantibus clavi etiam reperti. Anxiis vero cunctis quæ utique Crux Dominica foret, et Beata Helena valido mœrore confecta, Macarius Episcopus, proprii nominis claritudine Beatus, dubium omne fide sua dissolvit. Illustrium enim feminarum cuidam de vita desperatæ et jam animam agenti, hujus et illarum crucium admotis lignis, Dominicam agnovit. Nam ut ad infirmam sola accessit umbra; quæ absque spiritu et omni motu destituta jacebat, divina virtute confestim exiluit, et magna voce Deo laudem reddidit.

refossam a latronum crucibus miraculo discernit:

Pientissima vero Helena, cum tremore plurimo et cordis tripudio vivifica Cruce sublata, partem quidem cum clavis ad filium detulit; aliam autem argenteo loculo inclusam Macario Episcopo tradidit, secuturæ deinceps posteritati monumentum. Ecclesiam quoque jussit extrui in sancto Sepulcro et in Calvario; et singularem aliam de filii sui nomine, ubi vivifica Crux reperta est; et in Bethleem et in Olivarum monte; atque ita regressa est ad illustrissimum Constantinum.

regressaque ad filium Helena

4 *Hic vero ubi ex reduce matre intellexit quomodo*

res

Auctori. D. P. ab hoc mandatum accipit

res actæ essent, scripsit ad Macarium Episcopum Epistolam, quæ apud Eusebium in Vita Constantini lib. 3 cap. 3 legitur his verbis concepta : Tanta est Servatoris nostri gratia, ut nulla sermonis copia ad præsentis miraculi narrationem sufficere videatur. Nam sacratissimæ illius passionis signum, sub terra jam pridem occultatum, tot annorum spatio delituisse, quoad communi omnium hoste sublato, famulis ejus in libertatem vindicatis affulgeret: omnem revera admirationem superat. Nam tametsi omnes, quot quot ubique terrarum sapientes habentur, in unum coacti, aliquid pro hujus rei dignitate dicere instituerint, ne ad minimam quidem illius partem aspirare posse mihi videntur. Quippe hujus miraculi fides, omnem humanæ rationis capacem naturam tantum excedit, quantum humanis divina præcellunt. Quocirca hic unus ac præcipuus mihi semper est scopus, ut, quemadmodum veritatis fides novis quotidie miraculis inclarescit, sic etiam mentes omnium nostrum ad sanctissimæ legis observantiam, cum omni modestia et cordis alacritate, incitentur. Quod quoniam omnibus perspectissimum esse confido, illud tibi imprimis persuasum velim, nihil mihi antiquius esse, quam ut sacrum illum locum, quem Dei jussu turpissimi adjectione simulacri velut gravi quodam pondere exoneravi; et qui ab initio quidem Dei judicio sanctus fuit, postea vero multo sanctior effectus est, ex quo Dominicæ passionis fidem in lucem protulit; eum, inquam, locum fabricarum pulchritudine exornemus.

struendi augustissimi templi,

5 *Placuit totam epistolam dare, ut intelligeretur clarius, quod omnia ista ordinata ab Imperatore fuerint respectu Crucis Dominicæ, refossæ et miraculis illustratæ, quæ Crux hic appellatur* τὸ γνώρισμα τοῦ ἁγιωτάτου πάθους, *et*, τοῦ σωτηρίου πάθους πίστις, Sanctissimæ et salutiferæ Passionis signum, *et*, fides seu testimonium. *De hac expressius non esse locutum Eusebium, neque miraculi ad ejus agnitionem patrati meminisse, miraremur; nisi videremus in solius Constantini laudibus ita occupatum, ut nec matris quidem Helenæ, ad hoc in Hierusalem missæ, fuerit recordatus; utique festinans ad fabricæ illius augustissimæ descriptionem, cui mox integra decem capitula impendit: ac tum demum, veluti respirans, descendit ad laudandam Helenæ pietatem, caput 41 sic concludens.* Atque hæc loca, *Bethleem scilicet et Montis Olivarum*, magnifico cultu exornans *Constantinus*, simul nomen matris suæ, cujus opera ac ministerio tantum bonum humano generi procurabatur, ad æternam posterorum memoriam consecravit. *Tunc distinctius enumerare incipiens loca, Helenæ solicitudine et Constantini impensis extructa, prosequitur Imperatricis laudes ac mortem, encomium potius ejus texendo quam ordinatam et historicam rerum ab ea in Oriente gestarum narrationem. Quid ergo mirum, si non attigerit miraculum illud, quod magis proprie spectabat ad fidem S. Macarii ipsiusque Crucis virtutem prædicandam?*

idque respectu inventæ Crucis;

6 *Hæc considerans, satis mirari nequeo præcipitantiam cujusdam Anconitani Causidici; qui, veluti si malarum causarum satis Anconæ non foret, mihi quoque litem intentandam suscepit, ea solum ex causa, quod in familiari epistola, ad eum operose id petentem scripta, non satis ex voto ejus probassem eas omnes fabulas, quibus S. Macario nihil in toto hoc negotio tribuitur, omnia Judæo indici adscribuntur; cum, ut infra ostendam, ipsum quoque Judaicum indicium fabulositatis suspectum haberi debeat, velut ex iisdem fabulis acceptum. Sed hic mirandum nobis occurrit quod suæ sententiæ auctorem Legulejus iste adeo fidenter citet Eusebium Cæsariensem, qui, uti dixi, quæsitæ ab Helena Crucis nusquam meminit, nedum modum describit quo inventa est. Quæ allegat non Eusebii Cæsariensis, sed Ruffini Aquileiensis verba sunt ista lib.* 10 *cap.* 7. Per idem tempus Helena.... Hierosolymam petit: atque ibi locum in quo sacrosanctum corpus Christi pependerat ab incolis requisivit. *Excusabilis videatur alicui error et memoriæ lapsus, unius auctoris nomen pro altero suggerentis: sed excusationem adimit eadem pagella citatus Ruffinus, tamquam testis ab Eusebio diversus, et breviori verborum periodo eamdem rem asserens. Quid autem Ruffinus iste tandem asserit, nisi id quod erat convenientissimum; quodque S. Paulinus Nolanus Ep.* 11 *plenius sic explicat?* Regina illa venerabilis, ut venit Hierosolymam.... Crucem Domini studiosissime requirere adorsa est. Sed quæ via vel ratio inveniendi subesset, cum index idoneus nullus inveniri posset, ubi memoriam et curam religiosæ conscientiæ vel observantiæ et antiquitas ævi et superstitionis diuturnitas abolevisset? Verum... fidelis mulier sanctum Spiritum per affectum pium meruit: quo aspirante, cum rem ab humana conscientia diutius remotam frustra diligens requisiisset, de loco tantum passionis certior fieri studuit.

cujus indicium a Judæis habitum

nec Eusebius,

nec Ruffinus,

nec Paulinus,

7 *De hoc igitur solo consultis incolis cognoscendo spem habens, præter Christianos etiam Judæos consuluit, teste eodem Paulino; nec plus Ruffini verba significant: eorum autem* omnium una de loco testificatione confirmata, jussit illico (urgente sine dubio conceptæ revelationis instinctu) in ipsum locum operam fossionis accingi. *Ergo quod humano indicio sciri adhuc poterat, id interrogando didicit; cum jam antea divinitus esset edocta, id quod homines docere non poterant; eo nempe loco, ubi hi dicerent passum Christum, ipsam ejus crucem inveniendam. Paulini sententiam jam ante paucioribus verbis ita expresserat Ruffinus.* Cum religiosa femina properasset ad locum, *diligenti scilicet perquisitione agnitum Crucem tulisse olim, sed* cœlesti indicio sibi designatum *eamdem nunc quoque occultare*; cuncta ex eo profana et polluta deturbans, in altum purgatis ruderibus, tres confuso ordine reperit Cruces. *Ast Sozomenus lib.* 2 *cap.* 1. *Judaici indicii, quo Crux inventa meminit his verbis. Audiamus.* Locus ille patefactus est, et deprehensa impostura quam in eo malitiose Judæi fecerant, indicio viri cujusdam Hebræi, ex illis qui in Oriente habitant, qui locum hunc ex paterno quodam scripto manifestavit. *Hæccine Sozomenus ita absolute et quidem de Cruce? O quadruplatoris imposturam insignem! Sozomenus dicit loco citato*: Tandem locus erutus est, et error, in quo stabiliendo tantopere laboratum fuerat (*nempe a Gentilibus, uti fuse descripserat*) manifeste deprehensus, indicio (uti quidam memorant) Hebræi cujusdam versus Orientem habitantis, qui avito quodam scripto admonitus locum demonstravit: seu (quæ verior est opinio) monstratione Dei optimi maximi, qui signis quibusdam et somniis homines ad loci memoriam excitavit: nam res divinæ, mea quidem sententia, humano indicio non egent, cum Deo visum fuerit eas patefacere. *Hæc Sozomeni verba sunt: de quorum veritate ut consuli facilius libri editi possint, malui ea ex veteri et vulgatiori Joannis Christophorsoni interpretatione dare, quam ex Hadriani Valesii accuratiore sed nova. Quo autem fundamento quidam memorent Hebræi cujusdam indicio patefactum locum, jam aggredior explicare.*

nec denique Sozomenus asserunt.

CAPUT II.

Fabulosa inventæ Crucis Acta; alia quædam de eodem argumento scripta.

Scripta de inventione Crucis an. 494 reprobavit Gelasius;

Gelasius Papa, in Synodo Episcoporum septuaginta *anno* CCCCXCIV, *authenticos libros ab aliis discernens, inter apocrypha retulit* scripta de inventione Crucis Dominicæ, *velut quæ sint* novellæ quædam relationes. *Eas Græcas vidimus Romæ in Codice Vaticano 866, nec fuit operæ pretium curare descriptionem: Græcum autem*

A *autem fuisse auctorem, et quidem omnis sacræ ac profanæ historiæ imperitissimum pluribus ostendetur ad diem sequentem, ubi integre dabimus fabulosa Acta,* S. Judæ, qui et Cyriacus, *Hierosolymis passi : cujus nomen e seculo* II *et ætate Adriani Imperatoris acceptum, bardus iste sic transtulit ad seculum* IV *et Constantini atque Helenæ tempora, quasi eum pro merito indicatæ Crucis consecrari ad Sedis istius regimen curaverit Helena; et quidem (si Superis placet) per S. Eusebium, totis* XIV *annis prius mortuum, quam Crux requireretur.*

scatent ea anachronismis et fabulis,

9 *Est vero operæ pretium figmenti istius, prout in Latinis antiquissimis MSS. extat, initium legere; et simul auctoris levitatem cognoscere. Sic ergo incipit.* Anno ducentesimo tricesimo tertio post passionem D. N. Jesu Christi, regnante venerabili Dei cultore magno viro Constantino, in sexto anno regni ejus, gens multa barbarorum congregata est super Danubium, parata ad bellum contra Romaniam. Videns autem quia multitudo esset innumerabilis, contristatus est et timuit usque ad mortem. Ea vero nocte veniens vir splendidissimus, suscitavit eum, et dixit : Constantine, noli timere, sed respice sursum in cœlum, et vide. Et intendens in cœlum vidit signum Crucis Christi, ex lumine claro constitutum, et desuper
B litteris conscriptum titulum, IN HOC VINCE. Viso autem signo hoc, Rex Constantinus fecit similitudinem Crucis quam viderat in cœlo.

quibus fingitur Constantinus viso Crucis signo debellasse Sarmatas,

10 *Certum est initia Constantini annis ut minimum quinquaginta serius, quam hic dicatur, esse ponenda; primam autem victoriam Constantini de Sarmatis Danubium transgressis eodem contigisse tempore, quo res ipsi contra Licinium erat, circa annum imperii ejus* XIII; *quam victoriam Zosimus lib. 2 describit. Quæ autem divinitus ostensa hic dicuntur illam prænuntiasse, ea infallibili Eusebii testimonio, rem ex Constantini ore referentis, contigisse scimus, multo citius, idque in Italia, cum adversus Maxentium iret Imperator, Urbem a Maxentii tyrannide liberaturus; quod revera anno Constantini* VI *contigit. Ut hoc solum de re toto orbe notissima scivisse videatur hic fabulator, dum quæ ad Tiberim, contra Romanos ipsos, signa Maxentii secutos, sunt gesta, ineptissime transfert ad Danubium, eumque transgressos barbaros. Tum victor Constantinus, in suam urbem reversus, fingitur ex convocatis Sacerdotibus quærere, cujus Deorum aut Dearum signum esset quod viderat; quasi tam ignota esset eo tempore Christianorum religio, ut quod ejus signum esset ignoraret Gentilium*
C *aliquis.*

et ab Eusebio Papa baptizatus;

11 *Deinde ab Eusebio, urbis Romæ Episcopo, catechizatus dicitur ac baptizatus Constantinus: Helena vero, ex mandato filii ad Crucis perquisitionem profecta Hierosolymam, expurgato loco sacri sepulcri, inducitur convocatis Judæis, deque suo in Christum scelere increpitis, mandare, ut peritiores e suo numero seligant qui respondeant ad interroganda. Cumque delecti quingenti coram ea adstitissent, nec hi satis essent, sed adhuc meliores quæri juberentur, eaque res haberet omnes valde perplexos; quod esset de Cruce Christi futura quæstio conjectare fingitur Judas quidam: cujus Pater Simeon, filius Zachæi Christum in carne viderit, et Judam clam instruxerit de Christi passione, de martyrio Stephani, de Pauli conversione (quæ omnia Judæi admirantes numquam a se audita dicunt) monueritque ut facta de ligno crucis inquisitione ipsum manifestaret; quod ne Judas faceret deprecati sint Judæi.*

ejus autem matri Helenæ Crucem revelasse Judas,

12 *Sed cum jussu Reginæ cremandi essent omnes, quia nolebant edicere veritatem; tandem Judam, ut secreti illius conscium designasse dicuntur: qui tergiversatus aliquamdiu et septiduana inedia maceratus in carcere, elegerit obedire, et fusis ante precibus acceperit fossorium; cumque fodisset* XX *passus, repererit tres cruces: quas in civitatem adferens ad Helenam, scire volentem quæ ex illis esset Christi, certiorem reddiderit* D
per suscitationem ejus qui tum forte efferebatur mortui; lamentante dæmone, quod qui per proditorem Judam Christum de medio tulerat, per hunc Judam ejiceretur ab urbe. Denique baptizatus, et Episcopus ab Eusebio Romano consecratus, non jam Judas, sed Cyriacus, juxta hanc fabellam, jubetur ab Helena etiam clavos Dominicos requirere: quibus repertis per divinæ claritatis, locum collustrantis signum (quod omnes qui aderamus vidimus, *inquit auctor, ut testem oculatum credas) et regio fræno ex iis confecto, moriens* XVII *kalendas Maji Imperatrix, Cyriaco Episcopo multas opes demiserit, et Crucis inventionem quotannis jusserit quinto Nonarum Majarum celebrari. Hæc figmenti istius summa, quam retulisse ipsum quidem est refutasse; sed pervicacia eorum, qui Anconitanæ urbis Patrono Quiriaco potiorem laudis suæ partem detrahi censent, nisi verum ipsum, quadamtenus saltem, esse credatur; cogit nos illud uti habetur in MSS. verbotenus exhibere sequenti die.*

postea Episcopus et Cyriacus dictus.

Auctoris n. p.

Decepere illa

13 *Nunc satis dixisse videmur, ad justificandam Gelasii Papæ censuram* Scripta de inventione crucis Dominicæ vocantis novellas narrationes. *Quia tamen nonnulli eas Catholici legunt, jubet idem Gelasius, ut cum hæc ad Catholicorum manus pervenerint,* B.
E Pauli Apostoli præcedat sententia: Omnia probate, quod bonum est tenete. *Monitum hoc præ oculis non habuit Catalogi Pontificii secundi, ante Aprilem a nobis explicati auctor, quando de Eusebio Papa dicit:* sub hujus tempora inventa est sancta Crux Domini nostri Jesu Christi v Nonas Maji. Hic baptizatus est Judas Quiriacus. *Floruit hic auctor initio sexti seculi, quem sine scrupulo secuti ceteri Pontificiorum Catalogorum compilatores, ostenderunt, majori se fide quam judicio descripsisse quæ a prioribus scripta repererant. Idem dicendum videtur de iis qui inter Epistolas Pontificias receperunt unam, quasi ab Eusebio Papa Episcopis Tusciæ et Campaniæ directam, inter alia sic monentem;* Crucis ergo Domini nostri Jesu, quæ nuper, nobis gubernacula S. R. Ecclesiæ tenentibus, v Nonas Maji inventa est, in prædicta kalendarum die, inventionis festum vobis solenniter celebrare mandamus. *Hanc epistolam uti jam nemo non agnoscit suppositiam esse, ita et olim agnoscere potuissent omnes, si tam clare explicatas, quam nunc habemus, habuissent chronologicas rationes. Nunc vero excusandi sunt, qui hoc subsidio destituti minus discernere potuerunt inter vera et falsa.*

Auctorem Catalogi Pontificii,

F
14 *Præter Catalogorum auctores decepti istiusmodi figmentis sunt etiam alii viri magni; atque imprimis S. Gregorius Turonensis, Historiæ Francicæ scriptor antiquus; eoque majori venia dignus in iis quæ libro* 1 *scripsit quasi præludia ad eamdem, utpote et locis et temporibus remotiora ab ejus cognitione, quam sint ea quæ deinde narrando exequitur. Hic dicti libri cap. 36, ubi de Constantino Imperatore agit,* Hujus, *inquit,* tempore venerabile crucis Dominicæ lignum, per studium Helenæ repertum est, prodente Juda Hebræo, qui post baptismum Quiriacus est vocitatus. *Rabanus atque Notkerus, in suis Martyrologiis ad kalendas Maji, idem secuti sunt hujusmodi verbis:* In Hierosolyma passio S. Judæ sive Quiriaci Episcopi, cui revelatum est lignum Dominicæ Crucis. *Imo idem Notkerus, ne quid videri possit circa prænarratas fabulas dubitasse, ad* v *Nonas Maji earumdem initium sic inseruit.* Hierosolymis inventio sanctæ Crucis Domini nostri Jesu Christi, ab Helena Regina post passionem Domini, anno ducentesimo trigesimo tertio, *quæ eadem verba ante eum Florus Lugdunensis, ad memoriam Inventæ Crucis, addidit, ex præmemorata Legenda. Denique Berengosius, S. Maximini Abbas, non seculo* VII *(cui eum fortuito adscripsit Bellarminus, præfatus incertum esse quo tempore vixerit) sed initio seculi* XII *(uti ex diplomate Henrici V probant Sammarthani)*

Gregorium Turonen.,

Florum, Rabanum Notkerum,

AUCTORE D. P. Berengosium,

A *marthani) Berengosius, inquam, Abbas, tres libros scribens* de laude et inventione sanctæ Crucis, *eorum medio aliud non egit, quam dilatare et exornare præfatam de Juda Crucis revelatore fabellam, hoc cautior quam Florus et Notkerus, quod anni designationem omiserit, neque de Hierosolymitano illius Episcopatu verbum fecerit aliquod, soli argumento de Cruce inhærens. Idem Berengosius dum lib. 3 cap. 7 Constantinum dicit in Græcorum Gestis baptizatum asseri ab Eusebio, Romanæ urbis Episcopo; et suadere nititur, Græco nomine dictum fuisse Eusebium, qui Latino dicebatur Silvester; non tam nobis id probat quod intendit, quam nostram confirmat opinionem de Græca totius fictionis origine: quomodo enim Græcos allegasset Berengosius, si in Latinis dumtaxat scripturis Eusebium legisset pro Silvestro positum.*

et auctorem orationis Græcæ,

15 *Porro sicut hi omnes, fabulosa quæ diximus Acta secuti non commovent nos, ut inventioni sanctæ Crucis patiamur Judam-Quiriacum admisceri; sic nec ad credendum, quod ulli omnino Judæi defossam crucem manifestarint, movemur ea oratione Græca, quam sub nomine S. Andreæ Cretensis edidit Gretzerus, ejusdemque Andreæ operibus inseruit Combefisius, rursumque tomo 8 Bibliothecæ concionatoriæ recudit pro festo Exal-* B *tatæ Crucis. Ibi primum dicitur divinitus instructa fuisse Helena, pro persuadenda Judæis seu extorquenda Crucis manifestatione,* ut partim quidem regia severitate, partim vulgari persuadendi ratione instaret, et omnia afferret, quæ inflexibilem Judæorum mentem inflectere poterant. *Deinde in oratione altera, seu potius prioris parte secunda, sic habetur:* Exaltatur Crux, ut ostendat inanem esse Judæorum invidiam; ut nos margaritam recipiamus, quam qui Dominum crucifixerunt, vel inviti patefecerunt..... Nam Imperatrici quidem, ut paulo ante dixi, ardens immisit desiderium Deus, illis autem timorem incussit, qu totam illorum vitam conturbaret: cumque viderent fieri non posse ut ab inquisitione desisteretur, ostendentes se sua sponte facere quod faciebant inviti, imprimis venerandum Domini signum manifestarunt. *Ita ille; Judam quidem nusquam nominans, sed satis ostendens ex ipsius fabulosa historia talia se accepisse. Verum absit ut Andreæ Hierosolymitæ, ab Episcopatu postea dicti Cretensis, orationes illas esse credamus; nedum ut assentiamur Combefisio in notis, suspicanti in ipsa Hierosolymitana ecclesia, ab Andrea, necdum Constantinopolim transgresso, fuisse pronuntiatas. Observat ille, quod* stylus commatis *sit* incultior quam soleat n aliis esse Andreæ, nec ea majestate iisque flori- C bus cum gravitate delectare. *Cur non etiam observavit, credi non posse, quod in gremio Hierosolymitanæ ecclesiæ seculo* VII *educatus eruditusque vir cultissimus, dixerit res a vera inventionis historia alienissimas, idque in ipso ubi acciderat loco, et ubi vel sola majorum memoria debuisset eum confutare? Sit ergo oratio illa, prout in Mazariniano Codice invenisse fatetur Combefisius,* auctoris incerti.

S. Andreæ Cretensi perperam attributæ.

S. Paulini aliquantum diversa narratio miraculi.

16 *Jam quod ad reliquas inventæ Crucis circumstantias attinet; S. Paulinus Nolanus Episcopus, rem verosimiliter ex auditu potius quam certis litterarum monumentis describens, nonnihil variat in ejus miraculi relatione, per quod vera Crux discreta fuit ab aliis duabus, dum Epistola II ad amicum suum S. Severum Sulpitium, eidem particulam mittens vivifici ligni, sic loquitur:* Cum tres pariter cruces, ut quondam fixæ Domino et latronibus steterant, repertæ fuissent; gratulatio repertarum cœpit anxia dubitatione confundi, justo piorum metu, ne forsitan aut pro Cruce Domini patibulum latronis eligerent, aut salutare lignum pro stipite latronis violarent. Respexit pias fideliter æstuantium curas Dominus; et ipsi potissimum, quæ tam piæ solicitudinis Princeps erat, hujus consilii lumen infudit, ut aliquem recens mortuum inquiri et inferri juberet. Nec mora: verbum D factum, cadaver illatum est, deponitur: jacenti una de crucibus admovetur, et altera: sed reorum ligna mors sprevit. Postremo Dominicam crucem prodit resurrectio, et ad salutaris ligni tactum morte profuga funus excussum et corpus erectum est. *Ita Paulinus, cujus narrationem salvare nituntur aliqui, dum successive moribundam salvatam, mortuum suscitatum dicunt; sed non efficiunt ne videatur unum idemque miraculum sub aliqua circumstantiarum varietate narrari.*

S. Ambrosii de Crucis titulo sententia singularis,

17 *S. Ambrosius, Paulini familiaris, tertiam sacri ligni recognoscendi viam, forte ex propria magis conjectura quam ex antiquioris scripturæ relatione, his verbis tradidit, sic loquens de Helena in oratione de obitu Theodosii.* Aperit humum, decutit pulverem, tria patibula confusa reperit, quæ ruina contexerat, inimicus absconderat; sed non potuit oblitterari Christi triumphus. Incerta hæret ut mulier. sed certam indaginem sanctus Spiritus inspirat, eo quod duo latrones cum Domino crucifixi fuerint. Quærit ergo medium lignum: sed poterat fieri ut patibula inter se ruina confunderet, casus nudaret et inverteret. Sedit ad Evangelii lectionem: invenit quia in medio patibulo prælatus titulus erat, JESUS NAZARE- E NUS REX JUDÆORUM. Hinc collecta est series veritatis, titulo Crux patuit Salvatoris. Hoc est quod petentibus Judæis Pilatus respondit. Quod scripsi scripsi: id est, Non ea scripsi quæ vobis placerent, sed quæ ætas futura cognosceret: non vobis scripsi, sed posteritati; propemodum dicens: Habeat Helena quæ legat, unde Crucem Domini recognoscat. *Hæc narratio et singularis prorsus est, et Crucis gloriam vehementer imminuit. Verosimilior multo opinio videtur, Titulum et Clavos seorsim projectos inventosque fuisse, sicut de Titulo expresse scribit Sozomenus, de Clavis omnes consentiunt. Ceteri Græcorum hæc tractantes non meminerunt Tituli, ut neque Coronæ spineæ neque Spongiæ, de quibus omnibus cum longa institui tractatio possit, nos eam, ut a scopo nostro alienam, dimittimus.*

nec satis verosimilis.

CAPUT III.

Quibus diebus Crux Hierosolymis ostendatur; festum Inventionis apud Latinos quando cœptum? oratio Alexandri monachi de Cruce qualis?

Crucis inventio non colitur a Græcis festo mobili,

Quod ad ipsum diem festum attinet, III *Maji cele-* F *brandum, est illud Græcis Menologiis prorsus ignotum. Causam esse putat Baronius in Notis ad Romanum Martyrologium, quod Crucis inventionem illi numerent inter mobilia festa, tertia die a Resurrectione Domini celebrandam. Ad Typicum igitur spectabat, inter sacra Paschalium feriarum, de eadem agere: et tamen nihil tale in toto invenitur Typico. Quæ autem huc allegat Baronius ex SS. Sophronio et Paulino loca, si probarent aliquid, non aliud probarent, quam in sanctæ Resurrectionis Hierosolymitana ecclesia ita fieri solitum; non item pro aliis urbis sanctæ ecclesiis aut monasteriis, ex quorum antiquo usu descriptum et impressum habetur Typicon, nedum pro aliis Græcorum Patriarchatibus, Antiocheno, Alexandrino vel Constantinopolitano.*

neque ipsa Hierosolymis exponebatur feria 3 Paschæ,

19 *Sed neque Sophronium, quamvis ab Achille Statio Latine redditum, satis accurate legit Baronius. Ille enim in Oratione, quæ extat in Bibliotheca Patrum tomo 7. editionis Coloniensis, quærit,* Cur, non, sicut antea divina Crux prius exorta refulsit, *Domino in cruce feria* VI *pendente, quam hic resurgeret; sic et nunc* lucifiua Resurrectio *ejusdem Domini* tertio post illam die resplendeat? *id est cur mysterium Resurrectionis non celebretur die tertio post exaltatam seu demonstratam solenniter Crucem? Postquam autem hoc quæsivit*

A *quæsivit, ipsemet sibi ad propositam interrogationem respondens, significat postridie Resurrectionis convenientius ostendi Crucem : et* Arbitramur, *inquit*, nobisque conjectura ducti persuademus, eos, qui ex finibus terræ ad utriusque adorationem se conferunt, hujus subsecutionis et antegressionis causam fuisse; ut obito prius et celebrato lætissimo et splendidissimo Resurrectionis festo, post hoc autem statim Crucis exaltatione conspecta, potentissimum ejus comitatum, quasi egregium quoddam viaticum, secum asportent; habeantque Crucem, in terra simul gradientem, in mari simul navigantem comitem, omniumque incommodorum profligatricem. *Ne vero saltem unam feriam putes posse interjici, præcavit ipse sic ante professus :* Hodie procedit Resurrectio, suaque progressione omnia illustrat et ornat; cras Crux manifestatur cultoribusque largitur munera: hodie Resurrectio expanditur, cras Crux in edito loco quodammodo supervolat.

sed secunda ;

neque tunc tantum,

20 *Atque hoc est quod in præcitata ad Severum Epistola indicant hæc S. Paulini verba :* Basilica auratis corusca laquearibus, arcano positam sacrario, Crucem servat : quam Episcopus urbis ejus quotannis, cum Pascha Domini agitur, adorandam populo, B princeps ipse venerantium, promit. *Addit deinde idem Paulinus.* Neque præter hanc diem, qua Crucis ipsum mysterium celebratur, ipsa, quæ sacramentorum causa est, quasi quoddam sacræ solennitatis insigne profertur; nisi interdum religiosissimi postulent, qui hac tantum causa illo peregrinati advenerint, ut sibi ejus revelatio quasi in pretium longinquæ peregrinationis deferatur : quod solum Episcopi munere obtineri ferunt. *Verum in hoc quod dicit, ista solum die id fieri solere, ei non magis possumus assentiri, quam Baronio, qui ipsam diem ab eo actu Resurrectionem Crucis appellatam fuisse scripsit; cum Adorationis solum nomen in hac materia fuerit usurpatum Græcis.*

sed etiam in media Quadragesima

et in festo Exaltationis,

21 *Hanc autem Adorationem prolatæ e sacrario Crucis, non solum in contigua Paschati die fieri solitam : sed etiam* in media Jejuniorum hebdomade, *quæ nobis est Quadragesimæ tertia, probat alia prælaudati Sophronii oratio pro ea festivitate, post alteram edita sub eodem* adorationis *titulo : in qua expresse dicit,* quod in medio jejunii, adorationis gratia, proponi solet lignum vitale venerandæ Crucis. *Idem fiebat et cum multo majori populorum concursu in festo Exaltationis, quod Ecclesia universa, tam Occidentalis quam* C *Orientalis,* XIV *Septembris agendum suscepit; prout constat ex Vita S. Mariæ Ægyptiacæ, dictæ ostensionis occasione conversæ, idque anno vulgaris Æræ* CCCLXXXIII, *uti ostendimus ante ejus Acta 2 Aprilis num. 7.*

quod solum Græci norant.

22 *Manet interim, quod antea dixi,* festum Inventionis, *sub eo nomine Græcis esse ignotum.* Festum, *inquam : nam quod in excusis Menæis ad* VI *diem Martii notetur,* Inventio venerandæ Crucis, quando ab Helena inventa est, *et* Inventio venerandorum Clavorum *cum duobus distichis, nimium exile est quam ut considerari mereatur, nec passim invenitur in MSS. potuit autem in una aliqua ecclesia ob privatam rationem simile quid induci. Quod autem tam notabili rei nullum proprium festum Hierosolymis statutum fuerit, haud equidem miror. Cum enim statim ab inventa Cruce, decreverit Helena, ejusdem et sanctæ Resurrectionis honori, suis ac filii sumptibus, extruendum magnificentissimum templum, multiplicatis operis quam citissime absolvendum; neque prius quam illud dedicaretur, commoditas digna daretur Crucis in publicum proferendæ; non erat operæ pretium instituere festivitatem diversam ab ea, quæ jam jam facienda expectabatur, quæque postea propagata ad posteros est, sub titulo* Exaltationis *annue peragenda, eo die quo Crucis*

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 48

D *exhibitione publica dedicatus est locus, cum in finem comparatus : adeo ut vanum sit aliud inventæ Crucis festum quærere apud Græcos.*

AUCTORE D. P.

Romani etiam Inventionis festum agunt,

23 *Ast Romæ aliter composita res erat. Ibi jam pridem, in memoriam ejus, quæ Constantino contra Maxentium pugnaturo apparuerat, Crucis, ecclesia stabat in ædibus Sessorianis erecta : ad hanc, tamquam ad proprium locum, partem sacri ligni detulisse Helena credi potest, mox atque e Terra sancta redux in urbem appulit. Quod si credam : cur non et in hac, priusquam Hierosolymitana fabrica absolveretur, putem cœptam recoli memoriam ejus diei, quo Crucem invenisse se narrabat Helena? Sic tamen id credere velim, ut etiam existimem quod ea festivitas propria manserit isti Basilicæ, usque dum succedentium Pontificum aliquis, ante seculum verosimiliter sextum, idem festum voluit ab aliis quoque Romanæ urbis ecclesiis celebrari; unde paulatim propagatum ipsum est ad Ecclesias alias, ac tandem etiam inter festa a populo feriato agenda numeratum, quemadmodum hodie usurpat tota Ecclesia Occidentalis.*

ejus mentio perperam inserta Hieronymiano Martyrologio

24 *Erit forte, qui ad probandam majorem antiquitatem communis in festo hoc celebrando observantiæ, uti volet verbis iis, quibus præsentem diem exorditur Hieronymianum Martyrologium, juxta exemplaris Lucensis olim in Gallia scripti fidem editum a Francisco* E *Maria Florentinio; eoque asseverantius quod eadem verba inveniantur etiam in antiquiori codice Henrici Julii Baronis de Blum, quicum Lucensem Codicem conferens jam dictus Florentinius, in sua ad calcem appendice monet, Ecclesiæ Trajectensis fuisse; itemque in MS. Corbeiensi, unde idem Martyrologium edidit Lucas Acherius. Omnia diem hunc sic ordiuntur :* In Jerosolyma inventio S. Crucis D. N. Jesu Christi ab Helena [Regina] post passionem Domini anno CCXXXIII regnante Constantino Imperatore. *Erit fortassis etiam, qui idem volet confirmare ex eo Kalendario, potius quam Martyrologio, qui Comes S. Hieronymi dicitur, editus ab eodem Florentinio ad operis calcem, ubi* IV *Nonas Maji notatur* Inventio sanctæ Crucis.

et Lectionario sive Comiti,

25 *Sed horum ego nihil tamquam S. Hieronymi recipio. Nam quod ad S. Hieronymi Comitem sive Lectionarium attinet; integrum illum ex optimis codicibus edidit Jacobus Pamelius, tomo 2 Liturgici Latini, absque ulla talis festi mentione : in Martyrologii autem vetustissimo ecgrapho Epternacensi similiter absunt jam dicta verba ex apocryphis Actis desumpta, et die* VII F *Maji (quod alibi fit nusquam) notatur primo loco* Inventio sanctæ Crucis Domini. *Hac autem die* III *in genuino Bedæ Martyrologio, non nisi ultimo loco, quasi festum recentiori memoria fastis additum, notata legitur* Inventio sanctæ Crucis, *post longum Alexandri Eventii et Theoduli elogium. Merito igitur Joannes Fronto, Canonicus Regularis ad S. Genovefam Parisiis, cum ejusdem festi nullam memoriam inveniret in Romano Kalendario, annis nongentis vetustiori, quod ex domestico MS. eruditis annotationibus illustratum edidit anno 1652; merito, inquam, Fronto censuit, tale festum post annum* DCCXX *celebrari cœpisse, id est, inter universalis Ecclesiæ festa communia numerari. Quod tamen putamus non obesse, quo minus vere S. Gregorii locus sit in Sacramentario æque ac Antiphonario, ubi festum istud notatur : quidni enim ritum, in una Romanarum ecclesiarum pridem usurpatum, ad ceteras Urbis ecclesias Papa iste traduxerit, exemplum paulatim sequentibus diœcesibus aliis etiam transmontanis? Kalendarium vero a Frontone editum potest fuisse transcriptum ab exemplari, ante Pontificatum Gregorii exarato.*

cum ipsum usque ad ætatem S. Gregorii a sacris fastis abfuerit.

26 *Quidam hoc loco Scaligerum arguunt, quasi is Calviniano in Crucem et res sacras animo, censuerit ad Eusebii Chronicon, non ipsius aut S. Hieronymi* manu,

AUCTORE D. P.

Quod de ipsa inventione nihil legatur

A *manu, sed aliena, esse adjectam inventæ Crucis mentionem, ubi, occasione inducti in Alexandrinam Sedem Alexandri Episcopi, nominatur Arius, ab eo de ecclesia dejectus, et Arianorum in Nicæna Synodo secuta damnatio indicatur; quædam autem exemplaria deinde sic legunt,* Helena, Constantini mater, divinis monita visionibus, beatissimum Crucis signum, in quo mundi salus pependit, apud Hierosolymam reperit. *Sunt alia in quibus Scaligeri doctrina et fides merito requiritur a piis et eruditis lectoribus: sed in hoc puncto, ubi ex sola fide antiquorum codicum definivit quid germanum spuriumve sit, non possum ei non assentiri, locum istum esse purum ac merum glossema inertis librarii, qui Nicænam synodum, anno quidem non suo, sed tamen ex occasione nominatam legens, præsumpsit linearum aliquot in suo forte codice vacuum spatium implere ista Crucis inventæ commemoratione, ex Ruffino sumpta; non attendens quam id nihil faceret ad Alexandrum et Arium, quorum gratia fuerat Nicæna synodus nominata.*

in antiquis Eusebiani Chronici MSS.

27 *Glossema autem esse probant, non solum Græci Codices, ex quibus Eusebii genuinum textum idem Scaliger edidit: sed etiam plerique et vetustiores Latini, in quibus Hieronymi versio legitur absque ista lacinia. Talium aliqui apud nos sunt; et quidem unus, in Francia finitus anno* XIV Heraclii et XL Chlotacharii Regis
B est, *id est Christi* DCXXIV, *quo fideliorem antiquioremque hactenus reperiri non puto. Dum porro pro veritate sic loquimur, nihil detrahere nos putamus honori sanctæ Crucis. Constat illius inventæ certitudo atque celebritas, neque ea Chronici Eusebiani isto silentio magis infirmatur, quam res infinitæ aliæ in eodem præteritæ, quas, ue vel ipsemet Eusebius alibi, vel alii magnæ fidei auctores, velut relatu dignissimas, prolixo sermone explicatas reliquerunt; uti in hoc argumento factum vidimus. Quanto autem jure sacrum lignum honoretur coleturque ab iis omnibus, qui se per Crucifixi mortem redemptos profitentur, clarius est ex Græcis Latinisque Patribus omnibus, quam ut hoc a nobis debeat contra Calvinianorum fabularum vesaniam demonstrari.*

non officit ejus veritati.

Oratio Alexandri monachi de hoc argumento

28 *His ita deductis, ne in sola fere errorum alienorum redargutione hæreret oratio, volebam subjungere* Historicum encomium Alexandri monachi Historiographi, de inventione pretiosæ et vivificæ Crucis, *quale Gretzerus noster Græcolatinum edidit ex MSS. Cryptæ ferratæ et Bibliothecæ Augustanæ. Ad id autem eo inclinabar magis, quod ipsum in suæ Concionatoriæ Bibliothecæ tomo 6 recudi faciens Franciscus Combefis, notasset ad calcem, ante Heracliana tempora et reportatam ex Perside Crucem, scriptam videri orationem,*
C *in qua nulla ejusdem Hierosolymam reductæ invenitur mentio. Placebat etiam atque ad rem facere haud parum videbatur, quod Alexander iste suam concludens narrationem, quæ Theophani ut plurimum conformis est, expresse caveat edicatque,* Ne quis seipsum decipiat, fabulosas narrationes peregrinis nominibus contextas argumento huic inserendo: neque enim, *inquit,* ullus alius Episcopus Hierosolymitanus fuit præter prædictos *(scilicet Hermonæ successorem Macarium, et huic suffectum Maximum, qui ibi vocatur Maximonas)* neque alius Romanorum Imperator, neque alio modo veneranda crux inventa fuit. *Exploditur hac ratione Judas ille Cyriacus, qui gentis suæ arcanum prodens Episcopatum Hierosolymitanum meruisset; hunc autem explodi non poteram non probare.*

Theophanis narrationi quoad rem conformis;

et eatenus fabulosa Acta refutans,

29 *Verum ut orationem illam inspexi propius, non modo censui eam Heraclianis temporibus longo intervallo posteriorem esse; sed omnino talem, quæ præter substantiam ac pene verba narrationis ex Theophane vel simili scriptore acceptæ, nihil omnino habeat, quo non manifestetur turpis plurium notissimarum rerum ignorantia, adeo ut nihil minus convenire illius auctori possit, quam Historiographi titulus. Dicit enim, ut alia*

hominis est imperiti non tantum in historia veteri,

omittam, quod Nicæni Concilii Patres, Eos qui in D
prava Arii et Eusebii Nicomediensis opinione permanserant, a suo corpore absciderunt exilioque damnarunt, aliis in eorum locum creatis: *cum ipsi Ariani Episcopi, etiam Eusebius, rectæ fidei tunc subscripserint, quamvis dissimulanter. Postea Macarium Hierosolymitanum Episcopum facit Imperatrici Helenæ occurrere cum comprovincialibus Episcopis, quasi illa Sedes jam tunc Metropolitico vel Patriarchali jure habuerit alios sibi subjectas, ipsa Cæsariensi Metropolitæ usque in longum post hac tempus subdita.*

30 *Sed levia sunt ista: quæ autem sequuntur plane ejusmodi, ut nisi Græce scripta oratio foret, Græcas litteras vix attigisse crederem, qui tempora sic notare potuit:* Colliguntur autem, a Christi in carne præsentia usque ad tempus inventionis Crucis venerandæ, anni trecenti quinquaginta duo: ab Adam vero usque ad tempus quo Christus in carne apparuit, quinquies mille quingenti: secundum alios vero, quinquies mille quadringenti septuaginta quinque. *Rotundus ille numerus quinquies mille quingentorum annorum ante Christum, est Alexandrinæ Æræ, vulgo notissimæ, et passim a scriptoribus ecclesiasticis usurpatæ, quæ Æra quantum post Christi nativitatem excurrit, tantum de annis ab eadem nativitate numerandis deque Gentilium Imperatorum regno detrahit,*
E *eo fine ut mundialium et Christianorum annorum numeri pariformiter progrediantur, et sic annus Constantini* XX, *conjungitur cum anno ab ortu mundi quinquies millesimo* DCCCXVIII, *Christi* CCCXVIII; *comparandus cum anno nostræ vulgatæ Æræ* CCCXXVI; *a vero autem Christi natali, alibi a nobis demonstrato, removendus annis* CCCXXXI: *sed Æra quæ ad* CCCLII *annum Constantini Vicennalia differret, hactenus inventa non est. Similiter Æra Constantinopolitana, secundum Romanos dicta, in numerandis Mundi annis ab Alexandrina differt ante Christum, annis* VIII, *post eumdem natum, annis* XVI; *et sic annus Constantini* XX *ipsis est annus Mundi quinquies millesimus* DCCCII, *annus vero Christi nativitatem præcedens quinquies millesimus* CCCCXCII: *sed qui ab eo numero adhuc detraheret* XVII, *ut solum colligantur anni Mundi ante Christum quinquies mille* CCCCLXXV, *hactenus quod sciam fuit nemo.*

sed etiam in Græcorum usitata hæc notatio,

31 *Nihilo minoris ignorantiæ fuit, de numero Romanorum Imperatorum et Hierosolymitanorum Episcoporum, ita scribere:* Ab Augusto Imperatore, sub quo Christus secundum carnem natus est, usque ad Constantinum magnum triginta quinque Imperatores intercesserunt: similiter a Jacobo fratre Domini, usque ad hujus Imperium, triginta quinque fuerunt Hierosolymis Episcopi. *In omnibus enim qui passim per manus volvebantur Hierosolymitanæ sedis Catalogis, apud Eusebium, Epiphanium, Gregorium Syncellum atque Nicephorum (ut Latinos catalogos alibi citatos taceam) minimum quadragesimus est S. Macarius, qui Crucem Dominicam cum Helena Imperatrice requisivit et reperit: Constantinus autem Helenæ filius, in serie Romanorum Imperatorum, gradibus aliquot superat quadragesimum; et si adjungas eos, qui una cum aliis regnantes Imperatores etiam ipsi fuerunt, quique brevissimo tempore tyrannidem potius tenuere quam Imperium, ultra quinquagesimum fere ad sexagesimum promoveretur. Quibus consideratis, encomium istud judicamus hoc opere indignum esse: auctorem vero suspicamur fuisse monachum Cryptæ Ferratæ in Latio prope Romam; unde similes quisquiliæ plures inter Græcas Sanctorum Legendas ad Vaticanam bibliothecam pervenerunt, uti ostendimus ad* III *Martii, repudiantes Acta SS. Agapes, Chioniæ et Irenes, ibidem simili cum levitate ac temeritate compilata. Sufficiant ergo quæ initio hujus Commentarii diximus, certa et testata satis.*

et Imperatorum atque Episcoporum successionibus

F

forsan composita in Crypta-ferrata.

DE

DE SANCTO HERMOGENE,

G. H.

MARTYRE IN ASIA.

SECULO I.

Antiquissimum *Martyrologii Hieronymiani apographum, quo ab Epternacensibus monachis accepto diu ut nostro usi sumus,* v Nonas Maji Natale S. Hermogenis *sic notat, ut nihil prius potiusve collocet : alia tria minus antiqua præmittunt sanctissimæ Crucis D. N. Jesu Christi inventionem, ac tunc proxime subjiciunt hunc sanctum Martyrem, de quo in MSS. Lucensi et Blumiano ista leguntur :* Provincia Asiæ, in Luminata civitate, Natalis S. Hermogenis de antiquis. *Hisce valde accedit Notkerus, ita scribens.* In Asia S. Hermogenis de antiquis; *omissis istis verbis,* in Luminata civitate; *pro quibus in MS. Corbeiensi Martyrol. Hieronymiani, Parisiis excuso post relatam Inventionem Crucis ponuntur hæc verba,* illuminata civitas, *quasi id spectaret ad* Hierosolymam : *Dein additur :* Et natalis S. Hermogenis. *Sed vix dubitamus quin errori librarii interpunctio* B *depravata, et una alterave littera mutata sit, debeatque novus sensus inchoari,* In Luminata civitate. *Sed et hic mendum veremur : quæ enim* Luminata civitas? *An* Limenis, *seu* Limenopolis? *Est hæc civitas Pisidiæ : Pisidia vero videtur attribui* Asiæ Provinciæ, *seu Asiæ proprie dictæ, prout ea a Romanis in Provinciam est redacta, dum in Notitia dignitatum Imperii tota Minor Asia seu Natolia in decem Ponticas, totidemque Asianas diœceses dividitur, quarum quarta est Pisidia. Quemadmodum autem Hermogenes dicitur* de antiquis; *sic etiam* S. Thraseas Episcopus v *Octobris* martyrio Smyrnæ coronatus, *dicitur ab Adone et Notkero* unus de antiquis, *et varii alii Martyres nominantur* de antiquis S. Pauli, *aut* Apostolorum discipulis. *Quod idem de præfato* S. Hermogene *dicendum videtur : qui ideo in præfatis Martyrologii Hieronymiani apographis præponitur ante S. Alexandrum ejusque socios sub Trajano passos, ut etiam sub hoc aut potius Domitiano aut aliis primi seculi Imperatoribus censendus sit ad coronam martyrii pervenisse. In Martyrologiis MSS. Augustano S. Udalrici et Parisiensi Labbei, ista conjunguntur :* Romæ Hermogenis, Alexandri, Eventii et Theodoli, *ubi palæstra* Roma, *ad SS. Alexandrum ejusque socios est transferenda.* E

DE SANCTIS MARTYRIBUS ROMANIS

ALEXANDRO PRIMO, PONTIFICE,

G. H.

EVENTIO ET THEODULO PRESBYTERIS,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ 1. *Acta horum Martyrum sincerissima. Cultus Sacer cum elogiis variis.*

ANNO CXVII

Acta sincerissima S. Alexandri,

Edidimus *ante Acta Sanctorum mensis Aprilis aliquem tractatum de Summis Ecclesiæ Romanæ Pontificibus, gavisi summe, quod inter primos illos Pontifices unus adesset* Alexander *Martyr, cujus extarent Acta martyrii sincerissima, et ob suam antiquitatem veneranda, utpote ante persecutionem Decianam seculo* III *conscripta, quemadmodum ad calcem eorum notamus, quæ decessorum et succes-* C *sorum Pontificum, quorum Acta desiderantur, possent chronotaxin firmissime stabilire. Ea ad hunc diem tertium Maji, quo passus est cum suis sociis* Alexander, *accuratius elucidata promisimus dare, et jam fidem datam cupimus liberare. Edidit ea Laurentius Surius; sed stylo, ut præfatur, modice mutato. Extant primævo stylo in plurimis præcipuarum totius orbis bibliothecarum manuscriptis, quæ nec nobis lubuit annotare omnia, nec possent lectori absque ingenti tædio enumerari. Aliqua ergo et selectiora proponimus. Ac primo extant dicta Acta in bibliotheca Romanorum Pontificum Vaticana, in membranis optima manu litteris grandiusculis ante annos, quantum apparet, facile sexcentos exarata, estque hic codex numero* 1191 *insignitus. Reperimus eadem in illustri bibliotheca Reginæ Sueciæ, a nobis primum Antuerpiæ, dein Romæ perlustrata; et quidem in tribus membraneis codicibus, signatis num.* 13, 81, *et* 482.

passim extant :

et dantur ex 6 MSS. collatis :

2 *Damus ipsa hic potissimum ex septem antiquis voluminibus accuratius inter se collatis; videlicet ex Trevirensi Imperialis monasterii S. Maximini, Rebdorffensi Canonicorum Regularium in diœcesi Eistettensi, Monasteriensi Domini Rottendorffii, Bodecensi etiam Canonicorum Regularium in diœcesi Paderbornensi, Audomarensi in Artesia Ecclesiæ Cathedralis, et duobus exemplaribus nostris, quorum alterum aliquot tomis a Majo usque ad finem anni exhibet illustria plurimorum Sanctorum Acta, a nobis jam cœpta aliquoties proferri; alterum exemplar, a nobis ne periret feliciter redemptum, continet eorumdem mensium aliquot rariora Acta, antiquorum Sanctorum et fere Martyrum;* F *est que ipse codex talis, ut omnibus, quos hactenus licuit videre, ob suam antiquitatem non videatur posse aut debere cedere. Extant demque eadem Acta a Jonino Mombritio, ante ducentos circiter annos ex MSS. codicibus Italicis excusa, et ex aliis MSS. Germanicis inseruntur Historiis Sanctorum anno* MCCCCLXXXIII *Coloniæ et biennio post Lovanii excusis, etsi hinc inde contracta. Hæc sunt Acta, quæ quia judicamus sincerissima atque ob suam antiquitatem præcipue veneranda, miramur illa in Annalibus Ecclesiasticis ad annum* CXXXII *a Cardinale Baronio notari, tamquam* sua antiquitate mendosa, *talemque censuram in ultima Surii editione apponi, ut lector cum ista cautela legat. Causam censuræ tam iniquæ, imo necessitatem, fecerant Baronio illa ipsorum Actorum verba, quibus dicitur,* Sub Trajano Imperatore et Aurelia noComite utriusque militiæ Alexander punctim per tota membra transfixus, et Eventius et Theodulus decollati. *Ast Baronius Hadriani Imperatoris, qui Trajano successit, anno decimo, mortuum credebat Alexandrum : non potuit igitur ut sincera recipere ea, quæ tam enormi intervallo*

perperam dicta sua antiquitate mendosa.

AUCTORE G. H.

A *tervallo distabant a calculo suorum Annalium : in quo prius quam errasse illum ostendam, operæ pretium fuerit declarare, qui quantique auctores ea judicaverint omni acceptione dignissima.*

ex illis dederant elogia S. Beda, seculo 8

3 *Sanctus ac venerabilis Beda, in fine Historiæ Ecclesiasticæ gentis Anglorum, enumerat a se conscriptos libros, et inter ceteros testatur se edidisse* Martyrologium de Natalitiis sanctorum Martyrum diebus, in quo omnes, quos invenire potuit, non solum quo die, verum etiam quo genere certaminis, vel sub quo Judice mundum vicerit, diligenter annotare studuit. *Hoc Bedæ Martyrologium genuinum edidimus ante tomum secundum Martii nostri ex octo antiquis MSS. quorum unum quia repertum erat in codice Vaticano Ecclesiæ S. Petri, arbitramur illud huic saltem Ecclesiæ usurpatum fuisse. In eo autem Martyrologio Beda ita scribit ;* v Nonas Maji Romæ SS. Alexandri Papæ et Eventii et Theoduli Presbyterorum, quorum primus post vincula et carceres, eculeum, ungulas et ignes, punctis creberrimis per tota membra peremptus est : sequentes et ipsi, post longam carceris sustinentiam, ignibus examinati, et ad ultimum decollati sunt sub Aureliano Judice, tempore Trajani Principis. Ipso die inventio sanctæ Crucis. *Hæc*
B *Beda, mortuus anno* DCCXXXV *die Ascensionis Christi* XXVI *Maji, qui, uti apparet, laudata superius Acta S. Alexandri sociorumque apud se habuit ; eaque sincerissima judicans, jam indicatum elogium ab eis excerpsit.*

et seculo 9 B. Rabanus,

Beda integro seculo junior est B. Rabanus, Abbas primum Fuldensis, dein Archiepiscopus Moguntinus, mortuus anno DCCCLVI, *die* IV *Februarii. Hic in suo Martyrologio primo omnium profert elogium de Inventione sanctæ Crucis, tum subjungit verbotenus ex Beda descriptum elogium de SS. Alexandro Papa, Eventio et Theodulo Presbyteris, nullo prorsus verbo addito aut omisso, et cum depositione S. Philippi Confessoris, cujus infra Acta damus, concludit hunc diem. Sunt autem dicti Beda et Rabanus duo præcipui suorum seculorum Doctores, qui Ecclesiam suis scriptis exornarunt.*

S. Ado Archiepiscopus Viennensis cum longo elogio:

4 *Dicitur in Actis,* eodem anno, *quo hi Sancti martyrium compleverunt,* nutu Dei defunctus Trajanus, *scilicet die* x *Augusti, quando ex Oriente in Italiam rediturus, in Cilicia vivere desiit, elapsis post dictum martyrium tribus mensibus et septem diebus. Cui tunc successit Adrianus Imperator, a quibusdam Chronologis relatus ad dictum annum, neglectis forsan septem*
C *mensibus Imperii Trajani. Hoc errore assumpto, videtur horum Sanctorum martyrium ad Hadrianum relatum ab aliquibus, quos S. Ado, Archiepiscopus Viennensis creatus anno* DCCCLIX, *in suo Martyrologio tacite rejicit, dato longissimo de his sanctis Martyribus encomio, quod necessario hic proponendum duximus, et est hujusmodi.* Eodem die Romæ via Numentana milliario septimo S. Alexandri Papæ, cum Eventio et Theodulo Presbyteris, sub Trajano Principe, Judice Aureliano. Qui Romanæ Ecclesiæ Episcopatum quintus post Petrum tenuit annos decem, menses duos, dies decem, et sanctitate incomparabilis, fide clarissimus, maximam partem Senatorum urbis convertit ad Dominum. Qui postmodum jubente Trajano Principe, ab Aureliano Comite utriusque militiæ, carceri mancipatus ; post stupenda et divina miracula, ubi per puerum, qui faculam ferebat ardentem, e carcere nocturno silentio per fenestram eductus, ad domum Quirini Tribuni, ubi B. Hermes Præfectus sub custodia tenebatur, perducitur ; et postquam sanata est filia ipsius Quirini, Balbina nomine, et ipse Quirinus conversus baptismi gratiam desideravit ; postque liberationem et baptizationem eorum, quos vinculis arctatos in carcere Quirinus ipse tenuerat, inter quos duos quoque sanctissimos Presbyteros inter reos constrinxerat, Eventium et Theodolum, qui de Oriente venerat ; post ista omnia, D
et si quæ sunt alia venerabiliter ab eo gesta, Aureliano Comiti iterum, Principe adhuc Trajano (siquidem Adrianus nondum imperabat) exhibitus est simul cum ipsis beatis duobus Presbyteris : primoque in eculeum levatus, et tortus ungulis, atque lampadibus attractatus gravissime fuit.

5 Cumque nullas daret voces, dixit ei Aurelianus : Quare taces ? S. Alexander respondit : Quia tempore orationis Christianus homo cum Deo loquitur. Deposito autem Alexandro, jussit impius Judex applicari Eventium et Theodolum, et interrogavit B. Alexandrum, Qui sunt isti ? B. Alexander dixit : Ambo viri sancti, ambo Presbyteri. Tunc conversus ad B. Eventium Judex interrogavit eum : Quando factus es Christianus ? Cui B. Eventius : Ante annos septuaginta, et annorum undecim sum baptizatus, et annorum viginti Presbyter ordinatus sui, et nunc ago octogesimum et unum ætatis, quem in carcere et vinculis complevi. Et postquam interrogavit etiam Theodolum, et in confessione manentem invenit ; jussit furnum incendi fortiter, et B. Alexandrum atque Eventium ligatos in medium præcipitari. Cum eis et B. Theodolus sponte in flammas prosilivit, decantans cum ipsis et pariter gratias E
agens ; Igne nos examinasti, et non est inventa in nobis iniquitas. Quod cum nuntiatum impio Aureliano esset, fecit beatissimum Alexandrum punctis creberrimis per tota pungi membra, donec deficeret. Hujusmodi fine vir sanctus martyrium suum complevit. Sancti autem duo Presbyteri gladio consummati sunt. Quorum corpora * Severa femina religiosa collegit, et B. Alexandrum atque Eventium in uno sepulcro, Sanctum vero Theodolum separatim in alio posuit, via Numentana in prædio suo, v Nonas Maji. *Hæc omnia S. Ado Archiepiscopus (exceptis paucis de tempore Sedis, quod infra examinabimus) ex Actis S. Alexandri ; ipsis eorum verbis ferme retentis, præclarissime collegit et exposuit prudentissime. Habemus ergo consentientia suffragia trium illustrissimorum sanctitate et doctrina virorum, qui dicta Acta habuerunt in Anglia, Germania et Gallia ; eaque sincerissima, neque sua antiquitate mendosa judicarunt.*

ex ipsis Actorum verbis compilati ;

* *aliis* Severina.

6 *Quartus accedat testis B. Notkerus Balbulus, monachus Sangallensis in Helvetia, cujus Acta illustravimus ad diem* VI *Aprilis. Erat hic ibidem religiosam vitam professus cum anno* DCCCLXX *prædictus S. Ado reliquias S. Desiderii Martyris ad cœnobium S. Galli mitteret, ut ipse Notkerus ad diem* XXIII *Maji testatur in suo Martyrologio ; qui ad hunc* III *Maji inserens præclarum elogium de S. Alexandro Papa ejusque sociis ; plurima quidem videtur ex Adone descripsisse : quia tamen addit,* Balbinam struma colli sanatam, et nutricem aliam illuminatam, *quod Ado omiserat, ostendit se etiam ipsa Acta habuisse : et sincerissima judicavit, ex iis transcribens quod* jubente Trajano Cæsare, ab Aureliano Comite utriusque militiæ S. Alexander carceri mancipatus sit, et punctis creberrimis per cuncta punctus membra. *Denique inter alia quæ habemus antiqua MSS. Martyrologia, unum est in Anglia ante annos sexcentos in pergameno exaratum, ubi ista leguntur, ex Beda, omisso nomine* Trajani, *fere desumpta ;* Romæ via Numentana passio S. Alexandri Papæ, Eventii et Theodoli Presbyterorum, sub Aureliano Principe. Quorum primus post vincula, carceres, eculeum, ungulas, et ignes, punctis creberrimis per tota membra peremptus, sequentes quoque post longam carceris * custodiam ignibus examinati, ad ultimum decollati sunt. *Quæ eadem habet Bellinus de Padua, in Martyrologio secundum morem Romanæ curiæ anno* MCCCCXCVIII *Venetiis excuso, ac postea sæpius recuso.*

et B. Notkerus monachus Sangallensis, F

antiquum MS. Martyrologium,

* *alii* sustinentiam

Bellinus de Padua.

7

Usuardo perperam intrusum nomen Adriani Imperat.

A 7 *Verum hic aliquibus, qui Acta horum Sanctorum non habebant, aut saltem accurate non perpenderant, visus fuit lapis scandali et offensionis, quasi diceretur* S. Alexander Papa passus sub Aureliano Imperatore, *anno solum* CCLXX *ad eam dignitatem electo. Ergo e sua conjectura, quod nomen* Adriani *non multum abluderet, et ab eadem littera inciperet, in locum* Aureliani *supposuerunt nomen* Adriani; *itaque habent varia exemplaria Usuardi, et servarit Molanus in prima editione sua ejusdem Usuardi : sed postea vir magnæ eruditionis et prudentiæ seipsum correxit; atque in secunda et tertia dicti Usuardi editione reposuit nomen* Aureliani Principis : *omnem scrupulum suis excmpturus lectoribus, si Martyrologium, quod potissimum ex Usuardo Coloniæ et Lubecæ anno* MCCCCXC *est excusum, secutus, cum eodem scripsisset,* sub Aureliano Judice, Principe Trajano; *aut cum antiquo MS. Leodiensi S. Lamberti impressisset,* sub Trajano Principe, Judice Aureliano. *Fecit hoc perquam expresse Molanus ad* XXX *Martii, quo die passus est* S. Quirinus Tribunus, a S. Alexandro ad fidem conversus. *Nam cum hic passim apud Usuardum legeretur;* Sub Aureliano Imperatore agonem martyrii gladio consummasse, *id Molanus in secunda et tertia editione Usuardi, interpositis verbis*

pro Aureliano Principe,

noto etiam in Fastis de SS. Quirino,

B *parenthesi a nobis inclusis, ita explicat :* Sub Aureliano [Comite utriusque militiæ et Trajano] Imperatore. *At simpliciter,* Quirinum passum sub Trajano Imperatore, *scribunt Ado et Notkerus. Eumdem Petrus de Natalibus lib.* 4 *cap.* 14 *tradit* passum in persecutione Trajani, sub Aureliano Comite utriusque provinciæ. *Denique Maurolycus, Felicius et Canisius, scribunt passum Quirinum* Trajano imperante, sub Aureliano Præfecto. *Eodem parenthesi, qua defectuosum Usuardi textum supplevit Molanus, supplendus est similis error in Adone atque Notkero, dum ad diem* XXVIII *Augusti asserunt,* S. Hermetem a S. Alexandro conversum, *uti et hujus Acta infra declarant,* sub Aureliano Imperatore passum : *ubi multo accuratius in memorato ante Martyrologio, Coloniæ et Lubecæ anno* MCCCCXC *excuso, appellatur* Aurelianus Comes; *et ipse* Hermes *in Martyrologio Germanico Canisii* sub Trajano Imperatore passus dicitur. *Simili modo ad Kalendas Aprilis necessario explicandi Usuardus, Ado, Notkerus, Belinus et alii, asserentes* S. Theodoram, sororem S. Hermetis, martyrizatam sub Aureliano Principe, *aut* Imperatore. *Verum iterum melius in laudato Martyrologio Coloniæ et Lubecæ anno* MCCCCXC *excuso* Aurelianus *tantummodo* Comes *appellatur.*

Hermete,

et hujus sorore Theodora.

C *Non voluimus omnia et singula martyrologia enumerare, quæ S. Alexandri et sociorum nuda fere nomina referunt, cum antiquis Martyrologii Hieronymiani apographis; ac tertium fere* Theodolum, *rarius* Theodulum *appellant; quamvis posterior lectio magis genuina sit, ex Græco* Θεόδουλος; Dei-servus, *unaque cum* Eventio Presbyterum *agnoscunt : Wandelbertus eos his versibus honorat :*

Præsul Alexander quinas et Eventius ornant,
Theodolusque, Dei pariter pro nomine cæsi.

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 49

§. II *Tempus Sedis ex Catalogis et Vitis Pontificum : dignitas Comitum utriusque militiæ.*

Ex præcipuæ fidei catalogo

Hactenus *ex antiquis martyris Actis, et variorum Martyrologiorum elogiis, quæ ostendimus fuisse ex dictis Actis desumpta, satis probatum est, semper creditum fuisse pro certo, quod S. Alexander Papa ejusque socii sub Trajano imperatore passi sint : quam autem id merito et recte creditum fuerit ut intelligatur, quot et quibus annis præfuerit Ecclesiæ nunc quærimus. Primum ergo Lectorem monemus, nos ob monitum Cardinalis Baronii, ad diem* XXVI *Aprilis datum,* in his quæ sunt Romanæ Ecclesiæ, majorem fidem adhibere

D ejus alumnis quam ceteris. *Inter alumnorum vero scripta huc spectantia eminent Catalogi Summorum Pontificum, editi a nobis ante tomum primum Aprilis : ex quibus primus a S. Damaso Papa missus est ad S. Hieronymum, et hujus priorem partem videri a S. Antero Papa ex antiquioribus monumentis circa annum Christi* CCXXX *collectam fuisse, monuimus in nostra ad ad dictos Catalogos Præfatione; unaque indicavimus, quod historiis per Consules deductis velit idem Baronius præcipuam fidem adhiberi. His positis, annos præsidentis Alexandri clare expressos ostendent hæc pauca verba :* Alexander annis octo, mensibus duobus, die uno. Fuit temporibus Trajani, a Consulatu Palmæ et Tulli, usque Æliano et Vetere. *Successit Alexander S. Evaristo Papæ, cujus hoc est elogium in dicto Catalogo :* Evaristus annis tredecim, mensibus septem, diebus duobus. Fuit temporibus novissimis Domitiani et Nervæ et Trajani, a Consulatu Valentis et Veri, usque Gallo et Bradua. *Fuerunt* C. Fulvius Valens et C. Antistius Vetus, *sive* Verus Consules *anno* XCVI, *quo Domitianus est interemptus* XVIII *Septembris. At* Ap. Annius Trebonius Gallus et M. Atilius Metilius Bradua Consules *extiterunt anno* CVIII, *Trajani* XI, *ultra quem videri aliquamdiu superfuisse* S. Evaristum *olim censuimus, ut post dies* XIX

AUCTORE G. H.

habetur tempus Alexandri:

et decessoris Evaristi :

E *Sedis vacantis (quot in 2 Catalogo notantur) potuerit Alexander fuisse ordinatus, quia id debuit factum fuisse* III *Martii anni* CIX, *quo Consules fuerunt* A. Cornelius Palma et C. Calvisius Tullus. *Nunc vero habemus paratam prælo, ante tres tomos Junii dividendam, universam Pontificiam Chronologiam; quam studiosius elaborantes, cognovimus primis seculis hisce nil credendum Interpontificiis a 2 Catalogo per meram conjecturam notatis; quæ tunc vel nulla fuerunt, succedente jam ante ordinato Vicario, sicut Anacleto successit Evaristus; vel longe productiora propter persecutionis fervorem cum sine Vicario ordinato e vivis Pontifex raperetur. Cognovimus etiam eos dies, quibus octodecim primi Pontifices coluntur, posse credi veros eorum Natales in cœlis, in quibus per præscriptos Consules, annosque et menses ac dies cuique Pontificatui definitos, retrogradiendo, perveniri debeat ad diem quo quisque est ordinatus. Cum ergo sic inveniatur S. Alexander ordinatus* III *Martii (utpote qui sederit annos* VIII, *menses* II, *diem* I, *et obiit die* III *Maji) si Evaristus obiit* XXVI *Octobris quo colitur, idque anno præcedenti; necesse est ut inter urumque vacaverit Sedes menses* IV, *dies* VII.

cui ille successit post 4 menses, dies 7 Sedis vacantis,

F *Similiter Alexandri successor S. Sixtus invenitur ordinatus* XVII *Decembris ante novos Consules anni* CXVII Nigrum et Apronianum, *sed usque ad* III *sequentis Maji dumtaxat Vicarius Alexandri, cujus interim Pontificatui Consules ultimi assignantur* Æmilius Ælianus et Lucius Antistitis Vetus, *quia primus Catalogus prima sui parte non consuevit bis eosdem Consules nominare; et sequentes* Niger *atque* Apronianus *omnino erant adscribendi initiis Sixti.*

passus 3 Maji an. 117

9 *Congruunt Acta S. Alexandri, in quibus dicitur* eodem anno nutu Dei defunctus Trajanus Imperator, *scilicet ut supra monuimus, elapsis tribus mensibus et septem diebus post martyrium S. Alexandri; quia Trajanus ex Oriente in Italiam reversurus, in Cilicia* X *Augusti vivere desiit : eaque de causa monet Ado Viennensis supra relatus,* Adrianum nondum imperasse *cum S. Alexander ejusque socii martyrium subirent. Successor S. Alexandri in Pontificatu fuit S. Sixtus primus : cujus Pontificatus consequenter ad dicta de Alexandro in præcitato Catalogo sic describitur :* Sixtus annis decem, mensibus tribus, diebus viginti uno. Fuit temporibus Adriani, a Consulatu Nigri et Aproniani, usque Vero III et Ambibulo. *Fuerunt* Quintius Niger et T. Vipsanius Apronianus Consules *indicato anno* CXVII, *quo diximus S. Alexandrum* III *Maji martyrio coronatum, et Trajanum* X *Augusti periisse; quod utrumque*

quo etiam obiit Trajanus Imp. 10 Augusti,

AUCTORE G. H.

A utrumque hinc confirmatur. *Reliqua S. Sixti Acta dedimus* VI *Aprilis. Hæc viderentur sufficere circa tempus, quo præfuit Ecclesiæ S. Alexander, nisi in Catalogo Pontificum, ex MS. Christinæ Reginæ Sueciæ desumpto ista legerentur :* Alexander natione Romanus, ex patre Alexandro, de regione Caput-Tauri, sedit annos decem, menses septem, dies duos. Fuit autem temporibus Trajani usque Æliano et Vetere. *Eadem plane leguntur et in MSS. Gestis Pontificum usque ad Martinum V deductis, et in MSS. codicibus Anastasii Bibliothecarii de Vitis Pontificum Thuano et Mazarinico. Possem respondere apud Anastasium excusum et in variis ejus MSS. sic legi :* Alexander natione Romanus, ex patre Alexandro, de regione Caput-Tauri, sedit annos octo, menses quinque dies duos. Fuit temporibus Trajani, usque ad Helianum et Veterem, scilicet Consules, *uti additur in dictis MSS. Gestis Pontificum. Verum frustra recurrerem ad variantes lectiones, nequaquam decisuras controversiam : cum hæc ex sententia Baronii in simili casu anno* 337 *num.* 67 *definitive terminetur per Consules ubique eosdem. Nam in prædictis omnibus codicibus* Consulatus Galli et Braduæ, *anni* CVIII, *spectat ad Evaristum decessorem S. Alexandri ; et hujus ultimus annus indicatur per* Consules Ælianum et Veterem, *sive annum* CXVI, *et*

sedit autem annos tantum 8, non 10.

B *consequenter non sunt intermedii, nisi anni solum octo : quos cum primo et vetustissimo Catalogo et Anastasio Bibliothecario retinemus, indeque corrigendos censemus qui omissis Consulibus annos decem Alexandro tribuerunt.* Menses duos et diem unum *ex eodem antiquissimo Catalogo adjunximus : quos etiam habet Ado* menses duos, *sed* dies decem. *Si quis malit assignem cum Anastasio* menses quinque et dies duos, *meminerit initium Pontificatus auspicari a Kalendis Decembris anni* CVIII.

Aliqua in Pontificatu gesta :

10 *Adduntur apud Anastasium et alios aliqua Alexandri gesta in Pontificatu his verbis :* Hic passionem Domini miscuit in precationem Sacerdotum, quando Missæ celebrantur. Martyrio coronatur, et cum eo Eventius Presbyter et Theodolus Diaconus. Hic constituit aquam aspersionis cum sale benedici in habitaculis hominum. Hic fecit ordinationes tres per mensem Decembrem, Presbyteros sex, Diaconos duos, Episcopos per diversa loca quinque. Qui etiam sepultus est via Numentana, ubi decollatus est ab urbe Roma, non longe milliario septimo, quinto Nonas Maji. *Verum in his aliqua σφάλματα sunt, quia* Eventius et Theodolus ambo Presbyteri *fuerunt, et* decollati *martyrium compleverunt. Sed S.* Alexander punctim per tota membra trans-fixus est, *sive* punctis creberrimis per tota punctus membra donec deficeret, *uti habent antiqua Breviaria Romana manu*

C *exarata et excusa anno* 1479, 1490, 1522, *et passim aliarum ecclesiarum Breviaria, quæ penes nos habemus : in quibus omnibus dicuntur,* passi sub Trajano Principe et Judice Aureliano. *In Breviario Romano jussu Pii V edito, dicitur* Alexander Romanus Trajano Imperatore rexisse Ecclesiam, *nulla Adriani successoris facta mentione.*

Dignitas Comitum utriusque militiæ,

11 *Passi igitur sunt sub* Trajano Imperatore, *sed in Orientem profecto : qui inde* ad interfectionem Christianorum Romam misit Aurelianum, Comitem utriusque militiæ in Isauria : cui omnis Senatus ita famulatus est, ut ipsum Principem crederent esse Trajanum. *Erat utriusque militiæ Comitatus, summus honoris et dignitatis titulus, qui ad tempora Arcadii et Honorii duravit : hinc in Notitia Imperii, tunc scripta, recensentur* duo viri spectabiles, Comites rei militaris per Ægyptum et Isauriam, *sub quorum dispositione erant variæ legiones et ministri Imperatorum. Et hanc ob causam videtur dictus* Comes Aurelianus *variis titulis honoratus, et appellatus* Judex, Præfectus, Præses, Princeps, Imperator. *In Lexico Hesychii* Κόμης *est* ἄρχων, ἡγεμών. Comes idem qui Princeps et Dux. D
Et apud Suidam, Κόμης ὁ λαοῦ ἄρχων. Comes est Princeps populi. *Præterea olim* Imperatores *dicebantur, qui altis* Præfecti copiarum et Duces exercituum *habebantur : et Appianus, qui eodem quo hic Comes Aurelianus, tempore vixit, testatur lib.* 2 *Bellorum civilium,* Imperatoris nomen suo tempore dari solitum Ducibus exercituum, post victoriam cæsis hostibus reportatam. *Ex quibus facile est rationem reddere, qua factum ut diceretur* Aurelianus Princeps et Imperator.

§ III. *Reliquiæ horum Sanctorum in variis ecclesiis.*

Paschalis Papa primus, *qui sedit ab anno* DCCCXVII *usque ad annum* XXIV *istius seculi, teste Anastasio in ejus Vita,* multa Sanctorum corpora requirens invenit : quæ et diligentius intra civitatem, ad honorem et gloriam Dei, recondidit. *Octavius Pancirolus in Thesauro abscondito Urbis Romanæ regione* 5 *ecclesia* 5, *dicit ab hoc Pontifice* corpora SS. Alexandri Papæ, Eventii et Theodoli deposita fuisse in aliquo oratorio intra monasterium S. Praxedis, eaque inde ab Alexandro II Papa anno MLX extracta et Lucam fuisse E
transmissa. *Verum addit credi posse, partem Reliquiarum aliquam tunc donatam fuisse ecclesiæ S. Laurentii in Lucina, aliquam etiam ecclesiæ S. Sabinæ. Paulus Aringhus lib.* 4 *Romæ Subterraneæ cap.* 22, *asserit,* Sanctorum eorumdem corpora in Urbem translata, quam multas pretiosis Reliquiis ecclesias ditasse. Quamobrem pleræque, vel exiguis reliquiarum particulis cumulatæ sacra se eorumdem possidere corpora gloriantur. In ecclesia enim S. Sabinæ Aventino in colle anno MDLXXXVI marmoream arcam, pervetusto sub altari, quod ab Eugenio Papa II erectum fuerat, inter explorandum reperiri contigit : in qua SS. Alexandri Papæ, Eventii et Theoduli asservari corpora exsculptis notis legebatur : quæ quidem arca majori sub ara, quam postremis temporibus Sixtus Papa Quintus erexit, perhonorifice condita est. *Hæc ibi. Successit dictus Eugenius II ante memorato Paschali I. Idem Aringhus postea his addit,* quod sub ara majori ecclesiæ S. Laurentii in Lucina *haud modicam eorumdem Sanctorum partem asservari binæ inscriptiones testentur : in quarum altera a Cœlestino Papa III eadem sub ara, inter ejusdem consecrationis solennia, anno* MCXCVI *reliquiæ ibi conditæ hunc in modum exsculptis notis adnumerantur :* CORPORA BEATORUM MARTYRUM ALEXANDRI PAPÆ, EVENTII, THEODULI, SEVERINÆ etc. *De hac inter prætermissos ad* F
hunc diem egimus. Pancirolus loco citato ait, Caput S. Alexandri in dicta S. Laurentii ecclesia ostendi.

Corpora horum Sanctorum in Urbem delata :

quorum pars est in Ecclesia S. Sabinæ ;

pars in Ecclesia S. Laurentii in Lucina,

13 *Tiburtini etiam, teste Aringho, et Justinopolitani in Istria, affirmante Ferrario in Catalogo Sanctorum Italiæ, gloriantur se possidere* corpus S. Alexandri Papæ. *Sulmonæ in Pelignis templum celebre habet S. Alexander Papa, teste Ughello tom.* 1. *Italiæ sacræ col.* * 252, *in quo circa annum* DCCCLXXX *Arnulphus Episcopus sepultus fuit : diu autem antea allata eo fuisse debuit pars corporis sancti ipsius Papæ, ut facile colligitur exstylo hujus distichi, marmorea in tabula juxta altare legendi,*

Hic Alexandri sunt ossa recondita, sancti
Papæ, qui Petro quintus successor habetur.

apud eos scilicet, qui Linum et Cletum inter S. Petri successores non numerant : inferius vero sic ibidem notatur,

Ugonis fortis, sapientis, nec non potentis opus.

Si foret ad manum Herculis Ciofani descriptio urbis, Sulmonensis, una cum Ovidii inde nati vita edita anno 1578 *et ab Ughello laudata, in ea fortassis inveniremus tempus istius Ugonis, et haud dubie aliquid de prædicta*

alia Tiburi et Sulmone.

A *dicta ecclesia, unde veniremus in cognitionem ejus temporis quo sacra illa ossa eo allata sunt. Tiburtini habuisse partem potuerunt, a cive suo S. Simplicio Papa: neque enim probatur quod primus Paschalis Sanctum corpus extulerit in lucem.*

an etiam Justinopoli,

14 *De Justinopolitanis, quod Romani Pontificis partem possideant, dubium mihi facit Ughellus, quando tomo* 5 *Italiæ sacræ col.* 356, *agens de ecclesia eorum Cathedrali, ait :* Hic asservantur tria sanctorum corpora, nempe Nazarii Episcopi Tutelaris, et SS. Alexandri atque Ælii. *Sicut enim erravit Ferrarius quando diem* XIII *Kalendas Junii, quo migravisse* S. Nazarium *testatur lamina plumbea, intra arcam cum corpore reperta, dicit fuisse diem inventionis; sic etiam credendus est errasse in* Alexandro, *qui Justinopoli* VI *Kalendas Novembris colitur, dum similiter eum diem inventionis appellat; ex falso verosimiliter supposito quod Episcopus Romanus fuerit, qui potuit Justinopolitanus aut alibi in Istria Episcopus fuisse; forte nec Episcopus fuit, sed simpliciter Confessor, æque ac* Ælius, *sive* Helius *qui colitur* XV *Kalendas Augusti : estque verosimile, non successive, sed uno pariter die ex eadem revelatione, inventa esse sacra corpora, sub iis nominibus, quibus jam ante diversi dies erant sacri.*

alia Parmæ

B 15 *Meliori verosimiliter fundamento credunt Parmenses sese habere corpus, id est partem de corpore S. Alexandri Papæ, cui et sanctimonialium monasterium ibidem consecratum, hodieque sub S. Benedicti regula insigniter florens, fundatricem agnoscit Cunigundam, Bernardi Italiæ Regis viduam, sub annum* DCCCXXXVII; *quæ accepta a Gregorio IV ea quam dixi Reliquia, excipiendam curavit insigni Episcoporum ex vicinis urbibus accitorum concursu, accedentibus etiam Transmontanis duobus Lamberto et Herberto: Ita ad jam dictum annum Bonaventura Angeli in Historia Parmensi, vulgata anno* MDXCI : *cui ejusdem temporis auctor Garofani id Sanctuario Parmensi consentit; sequiturque Ranuccius Picus in Theatro Sanctorum ac Beatorum Parmensium, ante annos fere quadraginta excuso, ingenue confitens, nescire se, unde acceperint auctores isti Cunigundæ Reginæ nomen. Recte autem concludit, ex illorum dictis consequi, quod S. Alexandri Papæ veneratio Parmæ, multo antiquior sit quam Lucæ, quo ad ejusdem nominis ibidem ecclesiam ipsius Reliquias transtulit Alexander II, qui Lucensis Episcopus fuerat, nec nisi anno* MLXI *factus est Romanus Pontifex. Translationis istius testimonium continet recentior hujusmodi titulus, superior seculo positus, quem testem novissimæ translationis Baronius ad an.* 1070 *num.* 28, *et Franciottus in Historia sacrarum imaginum et Sanctorum Patronorum civitatis Lucensis pag.* 361 *proferunt his verbis.* Corpus Beatissimi Alexandri primi Pontificis Maximi, sub Hadriano (*imo Trajano*) Imperatore Martyrio coronati, una cum catena qua vinctus custodiebatur, ab Alexandro II in ara hujus templi subterranea conditum debita cum reverentia : fuit in hoc altare translatum anno MDXXXIII mense Decembri, curante nobili viro Joanne Arnolphinio Æditituo.

et Lucæ,

ubi et catena qua vinctus Sanctus

C

inviolata ab igne,

16 *Narrat deinde Franciottus casum circa prædictam Catenam notabilem,* Anno MDLXXXIII, cum esset Episcopus Lucensis adm. Illustris D. Alexander Guidiccionius senior; et præfatæ Ecclesiæ S. Alexandri Rector haberetur D. Horatius San-Miniati, qui postea a fel. mem. Sixto V creatus est Archiepiscopus Theatinus; contigit quidam, furti faciendi causa ingressus sacrarium, ubi ipsa servabatur Catena; cum aliud pretiosioris metalli nihil inveniret, eamdem abstulerit, et instar inutilis ferri vendiderit exiguo nummo. Jacturam ubi comperit Sacellanus ecclesiæ, id quod erat suspicatus, circuire cœpit per officinas fabrorum ferrariorum; tandemque ad eum perveniens, qui emptam solidis quatuor abjecerat in angulum, eo quod igni impositam nequiverat ad usus suos emollire; agnitam redemit prompte retulitque ad ecclesiam; et quod ex fabro de ea intellexerat, id postea cum Romæ esset consignavit litteris, anno MDXCVI; addens vidisse Lucæ multos, qui graviter infirmi contactu sacræ illius Catenæ sanitatem recuperarint, merito sancti Pontificis. Quod eo libentius refero, *inquit Franciottus,* quia et Catenam ipsam singulari favore videre merui, et epistolam omnia supradicta attestantem

D

et attactu salutaris.

Corpus S. Alexandri in Gallia,

17 *Gabriel Bucelinus in Sacrario Benedictino ait,* *S. Alexandri Papæ* corpus sacratissimum haberi et magna veneratione coli in S. Dionysii Parisiis; costarum partes aliquas in Weingartten, *quod est antiquissimæ fundationis monasterium Altorfiæ in Franconia. Ast de San-Dionysianis Reliquiis scribens Jacobus Doubletius lib.* 1 *cap.* 42, *ait quod* Leo Papa III corpora SS. Alexandri Papæ, Cucuphatis et Hippolyti Martyrum dedit Carolo Magno, qui eadem distribuens in totidem Prioratus, monasterio San-Dionysiano subjiciendos, corpus S. Alexandri posuerit in Prioratu vallis Lebrahæ. *Unde si fuisset relatum ad S. Dionysii ecclesiam, æque hoc dixisset Doubletius, quam id dixit de Reliquiis SS. Cucuphatis et Hippolyti; quas ait post mortem Caroli, curante S. Fulrado Abbate illius nepote allatas, et propriis in sacellis locatas. Uti autem has non audemus dicere esse famosiorum istis nominibus Martyrum, quorum Cucuphas Barcinonæ passus est procul a Roma; ita nec de Alexandro velim asseverare. Papam esse Romanum, cum multi Alexandri Martyres, etiam Episcopi, inveniantur. Nempe usu, seu potius abusu quodam, in defectu antiquorum documentorum fundato, fieri solet, ut ad præcipuum unius nominis Sanctum referantur omnia; et hinc factum existimamus, ut passim ad S. Alexandrum Papam respiciant omnes, qui alicujus S. Alexandri Martyris corpus aut reliquias habent. Itaque finem facimus inquirendi in alias ecclesias plures, quæ hujusmodi titulo gloriantur. Gelenius in una Agrippina Colonia tres invenit : alii alias adnumerabunt : nos nullius possessioni refragari intendimus, nec etiam uni præ aliis operose suffragari.*

E

alterius forsan, ut et aliæ alibi partes.

ACTA MARTYRII.

Ex variis et optimæ notæ Codicibus MSS.

CAPUT I.

A S. Alexandro conversus S. Hermes cum aliis. Hujus cum Quirino Tribuno dissertatio de fide. F

Quinto loco a beato Petro Apostolo Romanæ urbis Ecclesiæ *a* Cathedram sedit Alexander, sanctitate incomparabilis; juvenis quidem ætate, sed fide senior *b*. Totius autem populi verum affectum gratia ei divina contulerat : ut et Senatorum maximam partem converteret ad Dominum, et Præfectum Urbis quoque, *c* Hermen cum uxore et sorore et filiis baptizaret, cum mille ducentis quinquaginta servis suis, uxoribus quoque et filiis eorum, quos omnes *d* in die sancto Paschæ prius fecit fieri ingenuos, et ita baptizari : quibus postea etiam multa, cum ingenuos faceret, dona concessit.

a

A S. Alexandro converso Herme Præfecto et aliis multis

b

c

d

2 Unde cum hæc opera ejus ad Trajanum Principem pervenissent, misit Aurelianum Comitem utriusque militiæ de Seleucia Isauriæ, ad interfectionem omnium Christianorum : unde nutu Dei eodem anno *e* defunctus est Trajanus. Et ingresso Urbem Aureliano, omnis senatus ita famulatus est ei, ut ipsum Principem crederent esse Trajanum. Statim ergo ut ingressus est Romam, venerunt ad eum templorum Pontifices; et ea quæ facta sunt invidiosis

e

missus Aurelianus Comes

Ex mss. utrumque includit carceri:

A invidiosis vocibus suggerentes, ita animum Aureliani ad iracundiam concitaverunt, ut Hermen Præfectum Urbis in vincula mitteret, sed et S. Alexandrum Papam carceri manciparet: unde orta est *f* grandis seditio populi Romani. Nam alii clamabant, vivus ardeat Alexander: alii dicebant, Hermes debet vivus incendi, qui tot millia hominum a Deorum cultura avertit, quos fecit templa derelinquere, et Deos *g* lares suos in suis sedibus unumquemque confringere.

ubi cum Quirino Tribuno disputat Hermes,

3 Igitur dum Hermes Præfectus Urbis haberetur in vinculis apud Quirinum Tribunum, dicit ei Quirinus: Quæ ratio est ut vir illustris, vice sacra judicans, non solum ad istam injuriam te redigi velis, verum etiam Præfecturæ *h* carens honore tamquam privatum vinculis te onerari æquanimiter feras? Sanctus Hermes dixit: Ego Præfecturam non perdidi, sed mutavi: nam dignitas terrena a terris tollitur ac mutatur; dignitas vero cœlestis æterna sublimitate subsistit. Dicit ei Quirinus: Miror te prudentem virum ad tantam *i* stultitiam devenisse, ut credas te extra istam vitam aliquid habiturum; cum cineres humani corporis ita redigantur ad nihilum, ut nec ipsa ossa subsistant. Hermes dixit: Et ego *k* ante hos annos ista deridebam, et istam B carnalem utilem esse dicebam vitam. Dicit ei Quirinus: Fac et me probare, ut si ita est, sicut tu credidisti, et ego credam.

profitens aliam vitam sibi a S. Alexandro indicatam:

4 Hermes dixit: Sanctus Alexander, qui habetur in vinculis, hoc me docuit. Audiens hæc Quirinus, maledicere cœpit Alexandro, dicens: Domine mi, vir illustris Hermes, recipe præfecturam tuam: redi ad mentem tuam: recipe patrimonium tuum: recipe familiam tuam, tuæque domus ornatum. Ad hoc enim misit me Dominus meus Aurelianus Comes utriusque militiæ, ut, si sacrificare volueris, Præfecturam tuam non deseras: ut etiam de his te vindices, qui inimicitias contra te habentes insultant casibus tuis. Hermes dixit: Non me permisisti loqui tibi, quod ut loquerer tu voluisti? Dicit ei Quirinus: Ego te interrogavi dicens, Fac me probare juste te credidisse; et tu mihi nominasti hominem magum, quem ego in vinculis habeo et in carceris ima conclusum: et ideo mox ut mihi nomen scelerati hominis nominasti, per quem deceptus es, jam te audire non potui. Video enim te sicut rusticanum quasi a *l* Samardaco seductum, qui et se et te decepit, homo miserrimus in vinculis et in tenebris constitutus, et forsitan flammis pro suis sceleribus exurendus. Sed si quid potest, liberet et se et te.

ille se crediturum promittit,

Hermes dixit: Domino meo Jesu Christo in cruce posito Judæi dice- C bant: Si quid potest, descendat de cruce, et credimus ei. Ille autem, si cor eorum non exhorruisset, plenum squallore perfidiæ, et vidisset vere eos velle credere, sine dubio descendisset. Quirinus dixit: Si verum dicis, ego vado ad eum et dico illi: Si vis ut credam te verum Dei esse præconem, et verum Deum esse quem colis, aut te apud Hermen, inveniam, aut Hermen apud te, et omnia quæ mihi dixeris credam.

si ipsos noctu simul invenerit.

Hermes dixit, Ita fiat. Dicit ei Quirinus: Vadam ergo modo, et super eum vincula triplicabo et custodes, dicamque illi ut eum apud te inveniam cœnandi hora, et si hoc potuerit facere, per totam noctem, credam quod et me poterit edocere.

ANNOTATA.

a *MS. Rebdorffense*, Cathedram suscepit. *MS. S. Maximini*, regimen tenuit.

b *MS. Audomarense*, Omnem autem populi Romani amorem ita in eum gratia divina infudit.

c *Idem Audomaren.* Præfectum Urbis, Hermetem nomine.

d *MS. Rebdorf.* in Sabbato sancto Paschæ. D

e *MS. Audom.* contigit ut Imperator obiret Trajanus. *Mortuus hic est in Cilicia* 10 *Augusti anni* 117.

f *Idem MS.* gravissima.

g *Idem*, claros.

h *Idem MS. Audom.* honorem patiaris amittere, et vinculis tamquam privatum onerari te.

i *Idem MS.* fatuitatem perductum.

k *Idem*, ante hos duos annos deridebam istam assertionem, sed Dei fretus auxilio ad hoc perveni, ut probarem istam carnalem vitam esse vanissimam.

l *MS. Rebdorf.* a Samarisco seductum, *aliis* indutum *et* inductum. *Est autem* Samardacus homo ridiculus *et* versipellis. *S. Chrysostomus Homilia* 17 *in epistolam S. Pauli ad Ephesios*: Οὐχ ὁρᾷς τοὺς λεγομένους γελωτοποιοὺς, Σαμαρδάκους, οὗτοί εἰσιν εὐτράπελοι. *Consule Glossarium Meursii.*

CAPUT II.

S. Alexander e carcere ductus ad S. Hermetem et reductus. Hujus filius a morte resuscitatus, et nutrix cæca illuminata.

S. Alexander petit Angelum a quo ad Hermen ducatur,

Cumque isset et hoc dixisset Tribunus Quirinus E sancto Alexandro, et triplicasset ei custodes et claustra; mittens se in orationem Alexander, dixit: Domine Jesu Christe qui me in Cathedra Apostoli tui Petri sedere fecisti, præsta mihi *a* ut salva passione mittas ad me Angelum tuum, qui me hodie, vespertino tempore, perducat ad famulum tuum Hermen, et iterum matutino huc revocet me, nomine sentiente usque dum ego huc redeam. Primo igitur nocturno silentio affuit puer, faculam ardentem ferens in carcerem, dixitque sancto Alexandro, Sequere me.

cumque puerili specie apparentem probat,

At ille respondit: Vivit Dominus meus Jesus Christus, quia si non mecum flexeris genua, et *b* orationem Domini mei Jesu Christi dixeris, non sequar te. Puer autem, qui videbatur, non amplius erat quam quinque annorum, flectensque genua sua oravit dimidiam fere horam: et surgens dixit orationem Dominicam: et apprehendens manum ejus puer, duxit eum ad fenestram quæ erat clausa, et quasi ostium aperuit eam, et perduxit eum ad Hermen in domum Quirini, intra clausum cubiculum.

ac sequitur:

6 Et veniens post Quirinus aperuit ostium: et inveniens eos simul extensis manibus orantes, et faculam ardentem videns, exterritus est. Cumque viderent eum illi amentem effectum, dixerunt ei: Quoniam ex fide hanc diffinitionem habuisti in corde F tuo, ut si nos, qui fuimus separati corporibus, animo tamen eramus conjuncti, etiam corpore sociatos videres, crederes; ecce vidisti nos, crede.

exterritum ad fidem alliciunt:

Sed ne putes quod nostræ evasionis causa nos tibi a vinculis absolutos ostendimus, quos iterum mane invenies ut ipse vinxisti: sed tuæ magis liberationis causa factum est, ut credas Christum Filium Dei esse verum Deum, qui exaudit credentes in se, et quidquid ab eo *c* fueris deprecatus accipies. Dicit eis Quirinus: Hoc potuerunt facere etiam artes magicæ. Respondit ei Hermes: Numquid nostra voluntate perrupimus carceres? sed ideo quia tu dixiti te crediturum si nos in unum videres, ecce vides nos quos triplicibus custodiis mancipasti. Crede: nam ipse Dominus noster Jesus Christus talium beneficiorum se manifestavit indiciis, dum illuminaret cæcos, mundaret leprosos, curaret paralyticos, effugaret dæmonia, mortuos suscitaret.

illi Quirinum Christi miracula docent.

7 Denique ideo factum est, ut ego isti Papæ sancto Alexandro crederem. Unicus mihi cum esset filius, in nimio languore positus, qui adhuc ad litterarum studia ambulabat, iste in Capitolium ductus est

A est a me et a matre sua; et cum sacrificassemus omnibus Diis, omnibusque Pontificibus præmia dedissemus, mortuus est. Tunc increpare me cœpit nutrix ejus, dicens : Tu si ad sancti Petri limina eum adduxisses, et credidisses Christo, hodie filium tuum haberes incolumem? Cui ego dixi : Dum tu ipsa cæca sis facta, et non sis curata, quomodo filium meum mihi reddes incolumem? At illa dixit : Sic quomodo cæca sum ante istos quinque annos, si Christo credidissem, redderentur mihi oculi mei. Cui ego dixi : Vade, et credo : et si tibi oculos aperuerit Alexander, credam quod et mihi possit restituere unicum filium. Tunc abiit ad ipsum cæca circa horam tertiam : et ecce hora diei sexta, reversa est ad me sana, imponensque mortuum filium meum in humeris suis currere cœpit, sic ut vix eam juvenes ac pueri sequerentur. Quæ cum venisset [ad Alexandrum] jactavit eum ante pedes ejus dicens : Domine, redeat ad me cæcitas, tantummodo ut iste resuscitetur ad vitam. Tunc sanctus Alexander dixit ei, sic vero istum puerum resuscitet Christus, ut tibi semel quos redonavit non auferat oculos. Cumque oratione facta sanasset eum et ipse per se veniens ad me, reddidisset filium meum viventem et sanum, statim me misi ad pedes ejus, et rogavi eum ut me faceret Christianum : et ex eo B die credidi Christo. Constitui ipsum filio meo tutorem, et omne patrimonium matris ejus defunctæ ipsi contuli, aliquanta etiam de meo addidi : cetera, vero omnibus servis meis, qui mecum facti sunt Christiani, simul cum libertate donavi : quicquid vero superfuit erogavi pauperibus. Nunc vero in expedito positus, nec confiscationem timeo, nec offensam hominis morituri pavesco, credens me partem habere cum his qui pro Christi nomine ad coronam martyrii pervenerunt.

narrat S. Hermes nutricem filii 5 annis cæcam a S. Alexandro sanatam, ipsumque filium mortuum resuscitatum, itaque conversum se ad martyrium anhelato.

8 Audiens hæc Quirinus misit se ad pedes eorum, et cœpit dicere : Lucretur ergo animam meam Christus per vos hoc modo. Habeo filiam adultam et volo eam viro tradere, cujus aspectum quidem pulcritudo condecorat, sed collum ejus struma circumdat. Hanc vos salvam facite, et conferam ei omnia, et vobiscum Christum confiteor. Dicit ei sanctus Alexander : Vade et adhuc eam ad carcerem ad me cito, et tolle boiam de collo meo, et impone ei et fac simul illam manere cum boia, et mane illam invenies salvam. Quirinus dixit ei : Et cum tu hic sis in domo mea, quomodo te inveniam in carcere? Sanctus Alexander respondit ei : Festinanter vade, quoniam qui me adduxit ad te priusquam tu venires, reduci me ibidem faciet. Hæc cum dixisset egressus est Quirinus, et cœpit velle apertum dimittere locum C ubi clausum tenebat Hermen. Dicit ei Alexander Papa et S. Hermes : Claude more solito. Et cum nollet, coegerunt eum et clausit. Et cum sibi valedicerent orantes, ecce infantulus ille cum facula paratus aperuit ei fenestram, dicens : Sequere me. Et intra unum punctum horæ revocavit eum in carcerem, eique vincula reposuit et abscessit.

Quirinus cupit filiam Balbinam sanari, quod promittit Alexander quando venerit ad se in carcerem.

ANNOTATA.

a *In MS. Audomar. ista interponuntur :* ut salva passione, quæ mihi super mel et favum dulcior est pro tui nominis confessione, mittas *etc.*

b *Alterum MS. nostrum :* orationem Dominicam dixeris.

c *Aliqua MSS.* fueris postulatus, *MS. Audomar.* postulaveris.

D

CAPUT III.

SS. Quirinus et Balbina filia et alii captivi a S. Alexandro baptizati. Martyrium SS. Quirini, Hermetis et aliorum.

Post unam vero horam venit ad custodes quatuor viros Quirinus, quos ante ima carceris posuerat : et cum invenisset eos vigilantes, et claustra omnia integerrima atque signata, sicuti dimiserat; aperiens invenit S. Alexandrum Papam, ad cujus pedes procidens, cœpit clamare dicens : Peto, Domine, ut ores pro me, ne veniat super me ira Dei, cujus tu es Episcopus. Cui respondens S. Alexander ait : Deus meus non vult perire quemquam, sed converti peccantes. Nam et cum in cruce positus esset, pro crucifigentibus se oravit. Tunc prosternens se Quirinus dixit : Ut jussisti, ecce ancilla tua filia mea. Dicit ei S. Alexander : Quot sunt in isto carcere clausæ personæ? At ille; *a* Prope viginti. Sanctus Alexander dixit ei : Require si sunt hic aliqui pro nomine Christi clausi. Et cum requisisset, invenit ac renuntiavit ei dicens : *b* Est ibi Eventius Presbyter senex, et Theodolus, quem dicunt de Oriente venisse Presbyterum. Dicit ei Alexander Papa : Vade cursim, et cum honore adduc eos ad me. Tamen, E dum vadis et venis, tolle boiam de collo meo, et induc eam filiæ tuæ. Statim tollens omnia vincula ab eo Quirinus, osculari cœpit pedes S. Alexandri, dicens. Tuis manibus impone eam illi. At ubi imposuit urgere cœpit Alexander Quirinum ut iret. Qui dum vadit, ecce puer ille subito cum facula apparuit, et venit ad puellam dicens ei; Salva esto, et in virginitate tua permane, et ego faciam te videre sponsum tuum, qui pro amore tuo sanguinem suum fudit. Hæc cum dixisset, abscessit.

S. Alexander excipit Quirinum cum filia Balbina et struma ejus per boiæ impositionem sanata,

10 Veniens autem pater puellæ Quirinus cum Eventio et Theodolo Presbyteris, invenit filiam suam sanam, et cœpit clamare : Exi hinc de ista custodia, Domine Alexander, ne forte, dum tu hic *c* tardas, veniat ignis de cœlo et consumat me. Dicit ei S. Alexander : Si vis mihi præstare beneficium, suade omnibus, qui sunt in carcere, baptizari, ut fiant Christiani. Quirinus respondit : Vos Christiani Sancti estis, horum autem alii *d* effractores sunt, alii adulteri, alii *e* malefici, alii diversorum criminum rei. Dicit ei S. Alexander : Pro peccatoribus filius Dei Dominus noster Jesus Christus de cœlo descendit, et de Virgine natus omnes vocat ad indulgentiam. Noli ergo dubitare, sed omnes fac ad F me venire. Tunc Quirinus dixit omnibus clara voce; Quicumque voluerit fieri Christianus, fiat : et qui baptizatus fuerit, vadat liber quocumque voluerit.

petit ut captivi ceteri adducantur instruendi in fide :

11 Cumque venissent omnes ad S. Alexandrum Papam, aperuit Deus os ejus et cœpit dicere : O Filioli, audite et credite. Deus qui fecit cœlum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt : qui fulgura mittit et tonat, qui mortificat et vivificat, cui serviunt sol et luna et stellæ et serenitates, et nubes et pluviæ; hic filium suum de regno cœlorum misit per Virginis uterum, ut ex homine nasceretur, et inciperet nasci, qui initium nascendi numquam habuit, cum eo qui nascebatur ex Virgine. Hic cœpit ad fidem suam invitare omne genus hominum : sed cum duri essent Judæi ad credendum, et nollent ei credere, hoc signum fecit : Prandens cum eis, dum vinum in conviviis defecisset, aquam convertit in vinum : item cogitationes hominum singulis cœpit exprimere : item cæcorum aperire oculos, mutorum ora resolvere, reddere claudicantibus gressum, fugare dæmonia, salvare languentes ac febricitantes; sed et mortuos suscitare, imperare ventis, tempestates *f* arcere, supra mare pedibus ambulare : cumque

quibus cum Christum prædicasset

EX MSS.

que hæc omnia faceret, et innumerabilis ei multitudo crederet, zelo ducti Pharisæi atque Judæi crucifixerunt eum : quos facere ideo id non vetuit, dum posset, quia nostræ mortis auctorem studuit captivare. Quo facto tertia die resurrexit a mortuis, et coram multis testibus ascendit in cœlos, dans potestatem discipulis suis easdem exercere virtutes. Hic post finem seculi venturus est judex, ut reddat bonis bona, et malis mala. Ergo vos videte cui credidistis, et date nomina vestra ut efficiamini Christiani.

omnes cum Quirino et familia baptizat.

12 Cumque universi credidissent, præcepit Eventio et Theodolo, ut manus eis imponerent, et catechumenos eos facerent. Post hæc autem Quirinus, simul cum filia sua Balbina et omni domo sua, baptizatus est, omnesque qui simul erant in custodia. Et omnibus baptizatis apertus est carcer, et cœpit esse quasi ecclesia.

Quirinus coram Aureliano fidem,

13 Tunc abiit Commentariensis ad Aurelianum, dixitque ei universa quæ gesta sunt. Unde iratus jussit ad se adduci Quirinum, et dixit ei : Ego te quasi filium dilexi, tu autem irrisisti me, deceptus ab Alexandro. Dicit ei Quirinus : Ego Christianus factus sum. Vis occidere, vis fustigare, vis incendere, aliud non ero. Nam et omnes qui erant in carcere feci fieri Christianos, et dimisi eos, et noluerunt usquam ire. Sanctum autem Alexandrum Papam, et virum illustrem Hermen rogavi, ut abscederent, et noluerunt, ibique sunt omnes in carcere, dicentes; Si pro criminibus nostris mori habuimus ac perire, quanto magis pro Christi nomine animas offerimus? Ego vero rogavi eos ut exirent omnes qui baptizati sunt, et vestibus candidis novisque *h* vestiti, quia hoc exigit religio Christiana : sed ad martyrium omnes usque nunc astant, parati ad necem suam, sicut esuriens paratus ad epulas. Jam quod tibi placet, incipe facere.

pro se et aliis fatetur :

14 Tunc fecit ei linguam abscindi, dicens : Linguam tuam aufero, quia non timuisti sic audacter tua mihi pandere secreta, ut tacentem te torqueri jubeam *i* in eculeo. Quiricus dixit : Miser et infelix, libera animam tuam, ne æternæ te pœnæ suscipiant. Qui tortus in eculeo *k* cum ab Aureliani non cessaret injuriis, jussit ei manus ac pedes abscindi, et sic eum decollari, et projici canibus. Tunc corpus ejus rapientes Christiani in via Appia *l* sepelierunt, in cœmeterio Prætextati *m* : Filia vero ejus sancta Balbina in sacra virginitate permansit. Cui sæpe osculanti boiam per quam salvata fuerat, dixit ei S. Alexander : Desine hanc boiam osculari, sed potius require beati Petri vincula, et ea osculare, et boiam meam osculari desine. Tunc data sibi opera cum studio ac desiderio magno pervenit ad illa S. *n* Balbina, deditque ea Theodoræ illustrissimæ feminæ, sorori sancti Hermetis Præfecti urbis. Qui cum ab Aureliano decollatus fuisset, corpus soror ejus Theodora collegit, et in Salaria veteri sepelivit, non longe ab urbe Roma, sub die quinto Kalend. Septembris *o*. Omnes in carcere baptizatos Aurelianus cum navi vetusto in altum mare duci jussit, et illic ligatis ad colla lapidibus *p* mergi.

et post varia tormenta decollatur.

S. Balbina vincula S. Petri quærit,

S. Hermes capite plectitur.

ANNOTATA.

a *MS. Audomar.* Prope centum viginti.

b *Idem addit :* Sunt hic duo Presbyteri. Eventius senex et Theodolus. *MS. Bodecense,* Est hic senex Eventius ab Oriente veniens, et Theodolus, ambo Presbyteri.

c *Alia MSS.* Moras facis, tricas, constringeris, detineris.

d *MS. Audom.* fures.

e *MS. Retdorf.* maledici.

f *Idem MS.* compescere.

g *MS. Audom.* prohibuit.

h *MS. S. Maxim.* vestivi.

i *MS. Audom.* In eculeo posito Quirino aperuit Deus os ejus et dixit.

k *MS. Bodecense apponit,* licet lingua amputata.

l *MS. S. Maxim. interponit* : in qua est postea positum corpus Martyris Januarii.

m *Quomodo postea corpus S. Quirini delatum fuerit Novesium, dictum est ad ejus Vitam* 30 *Martii.*

n *Acta S. Balbinæ dedimus* 31 *Martii, et S. Theodoræ* 1 *Aprilis.*

o *Corpus S. Hermetis postea Rothnacum, municipium Flandriæ inter Tornacum et Aldenardam, translatum est, uti latius dicendum erit* 28 *Augusti.*

p *Horum Martyrum sacra memoria celebratur* 10 *Aprilis.*

CAPUT IV.

Varia tormenta inflicta SS. Alexandro, Eventio et Theodulo. Horum martyrium et sepultura.

Deinde sanctum Alexandrum Papam jussit sibi exhiberi, dixitque ei : Exquiro a te prius, ut omnia sectæ vestræ mihi mysteria manifestes, ut sciam cur pro Christo, nescio quo, occidi quam vinci optetis. S. Alexander dixit : Quod quæris sanctum est, et non permittimur a Christo sanctum dare canibus. Aurelianus Comes dixit : Ergo ego canis sum? S. Alexander respondit; Utinam canis esses, sed quod tibi pejus est, etiam cane deterior : canis enim pro factis malis in ignem æternum non mittetur, sed semel mortuus, et corpore simul moritur et flatu. Homo autem, qui ad Dei similitudinem factus est, si per iniqua opera a Dei cultura recesserit, æternis suppliciis subjacebit : sicut ille reus est tibi, qui similitudinem imaginis tuæ sive statuæ tuæ ausus fuerit inquinare. Sed et tu, dum temporalis es homo, temporales hominibus infers pœnas; Deus autem, qui æternus est, æternas peccantibus pænas et æterna infert incendia. Aurelianus Comes dixit : Si interrogationibus meis satis non feceris, scias te verberibus attrectandum. S. Alexander dixit : Aureliane tyranne, quid est quod talia temerario ausu perquiris? et hoc a me, qui præter Regem meum, qui est in cœlis, alterum omnino non timeo? Erras, si te putas, non credendo, sed discutiendo a Christianis hominibus erudiri.

S. Alexander recusat Aureliano mysteria fidei aperire :

ejus incredulitatem

16 Aurelianus Comes dixit : Artificiosa loquacitas tua cesset, non enim ante Judicem qualemcumque loqueris, sed ante eum, cujus potentiam totus mundus expertus est. S. Alexander dixit : Noli de potentia tua gloriari, prope est enim ut desinat esse potens qui in sua potentia gloriatur. Aurelianus Comes dixit : Ideo permitteris loqui, miserrime, quia vario tormentorum genere cito anima tua extorquenda est. Alexander dixit : Nihil novum facturus es : quis enim innocens manus tuas evasit? Soli illi apud te vivunt, qui negaverunt se servos esse Domini Jesu Christi. Ego autem, quia certus sum me Dominum meum numquam negaturum, necesse est ut a te interficiar, sicut Hermes vir sanctus, qui modo vere illustris est; et Quirinus, qui modo vere est Tribunus; sed et omnes illi qui nuper illuminati migraverunt ad regna siderea. Aurelianus Comes dixit : Hoc est quod a te inquiro, quæ tantæ rei causa est, ut optetis magis vos occidi quam vinci. Alexander dixit : Jam dixi tibi, non licet sanctum dare canibus. Aurelianus dixit : Numquid ego sum canis? Cessent verba, quia præsto sunt verbera. Alexander dixit : Ego non timeo verbera ista, quæ tempore transeunt, et sub celeritate finem inveniunt : sed illa tormenta timeo, quæ tu non times.

et crudelitatem arguit,

minas spernit.

18

A 17 Tunc iratus Aurelianus jussit eum in eculeo levari, et torqueri ungulis, atque lampadibus attrectari. Cumque diu hæc faceret, et ille nullam emitteret vocem, dixit ei Aurelianus : Quare taces? S. Alexander dixit : Quia tempore orationis homo Christianus cum Deo loquitur. Aurelianus dicit ei : Responde ad omnia quæ te interrogo, et cessare faciam verbera a te. S. Alexander dixit : Stulte, ego te increpo, quia de tua crudelitate non curo. Aurelianus Comes dixit : Considera quia triginta *b* annorum ætas tibi est, quare tuam perdere vis juventutem? S. Alexander dixit : Utinam animam tuam non perderes : Et cum esset in eculeo suspensus sanctus Alexander misit ad Aurelianum uxor ejus dicens; Libera te, et dimitte istum sanctum Alexandrum, quia et tu mala morte moriturus es, et me viduam derelinques. Aurelianus dixit : Nonne amicus tuus est, et ideo talia verba pro ipso loqueris!

et tormenta : b

18 Et deposito S. Alexandro jussit applicari Eventium et Theodolum; et interrogans B. Alexandrum dixit : Dic mihi, Alexander, isti qui sunt? Alexander respondit : Ambo viri sancti, ambo Presbyteri. Applicato igitur S. Eventio, Aurelianus dixit : Quis diceris : S. Eventius respondit : Nomine carnali Eventius dicor, nomine spirituali Christianus sum. Aurelianus dixit : Et tu quando factus es Christianus? S. Eventius dixit : Ante hos annos septuaginta, quia cum annorum essem undecim baptizatus sum, cum autem essem viginti annorum, Presbyter ordinatus sum : nunc vero ago octoginta et unum ætatis annum, *c* et istum unum annum in carcere habeo et in vinculis, unde et gaudeo. Aurelianus dixit : Consule senectuti tuæ : nega Christum esse Deum tuum, et amicum meum te faciam et divitem comitemque. Eventius dixit. Ubi est sensus tuus, et ubi est intellectus tuus? Putabam te aliquid sapere : tu autem cæcus corde non potes videre quæ Dei sunt. Unde, miser, vel tarde intellige, quia homo mortalis es : et age pœnitentiam, et crede Christum Dei filium esse verum Deum, ut possis ejus misericordiam invenire. Tunc amoveri fecit et hunc Aurelianus, et jussit sibi Theodolum applicari, cui et dixit : Tu es Theodolus, qui jussa mea pro nihilo computasti? S. Theodolus dixit : Etiam pro nihilo teipsum semper computabo, qui Sanctos Dei his suppliciis maceras. Quid enim fecit S. Alexander, ut tantis eum tormentis affligeres? Aurelianus dixit : Quasi tu immunis eris? Theodolus dixit : Credo de misericordia Dei mei, quia non separabor a societate Sanctorum Martyrum ejus.

S. Eventius annorum 81 B *sollicitatus ad defectionem* c *arguit Aurelianum :* *idem facit S. Theodulus*

19 Tunc Aurelianus jussit fortiter incendi furnum, et jessit Alexandrum et Eventium dorsum ad dorsum ligari, et sic præcipitari in furnum candentem. Theodolum vero ante ipsum furnum stare præcepit, ut quasi eorum territus passione ad sacrificandum idolis consentiret. Sanctus vero Alexander clamavit dicens : Frater Theodole, festina venire huc, et *d* age nobiscum, quia ille quartus, qui inter tres pueros Hebræos apparuit nunc hic nobiscum est. Et exiliens in ignem S. Theodolus ingressus est furnum : et gratias agentes Deo pariter dicebant : Igne nos examinasti Domine, et non est inventa in nobis iniquitas. Quod cum nuntiatum fuisset Aureliano; iratus ingemuit, et angustiatus præ furore, jussit Eventium et Theodolum decollari, Alexandrum vero *e* punctim per tota membra transfigi.

C *et cum Alexandro in furno ardente manent illæsi,* d *cum eoque martyrium complent.* e

20 Cumque eis quasi mortuis insultaret, vox facta est repente ad eum de Cœlo dicens; Aureliane, istis, quibus insultas, apertus est paradisus deliciarum, tibi autem apertus est tartarus et infernus. Ad hæc verba tremor corripuit Aurelianum, et cœpit dicere ad *f* Severinam uxorem suam; Venit ad me quidam juvenis cum virga ferrea ignita, et jactavit eam ante pedes meos, dicens; Habes Aureliane quod egisti. Et ex illa hora totus contremui, et in febre sum devolutus, et quid faciam nescio : ora pro me. Severina, Deum tuum, ut indulgeat mihi Severina vero dixit ei : Ego vadam et per me sepeliam eos, ne et mihi similiter contingat. Vadens autem in septimo milliario ab urbe Roma via Numentana in *g* prædium suum, Eventium et Alexandrum in uno posuit monumento. Theodolum vero solum in loco altero sepelivit. Omnes vero Clerici Romani, et religiosi viri qui ad exequias venerant, ibidem remanserunt. Severina autem festinans rediit, invenitque Aurelianum loquentem aliena, candentem febribus, ac sibi omnes miserias reputantem. Cui respondens Severina, dixit : Noluisti audire vocem meam, et ecce ipse mala morte morieris, et me viduam derelinques. Qui mox expiravit masticans linguam suam : Severina vero uxor ejus vestivit se cilicio, et tam diu jacuit ante limina Sanctorum quos ipsa sepelierat, donec venisset ab Oriente sanctus Sixtus Episcopus, a quo impetravit Severina, ut in eodem loco prædii ipsius ordinaretur Episcopus, qui omni die quæ sunt *h* Sancta Martyribus celebraret : ideoque locus ipse habet proprium Sacerdotem, usque in hodiernum *i* diem. Sanctorum autem ipsorum natilitia cum omni gloria et honore celebrantur quinto nonas Maji; benedictus Deus in secula seculorum. Amen. *k*

Aurelianus voce et visione territus, f D *ex MSS.* *petit preces uxoris,* g *quæ Sanctos sepelit :* *ac, mortuo marito,* *induit cilicium.* h i E k

ANNOTATA.

a *Quæ hoc capite referuntur habemus seorsim ex MSS. Romano bibliothecæ Vaticanæ et Ultrajectino ecclesiæ S. Salvatoris, sed variis amplificationibus immutata, uti etiam sunt in MS. Trevirensi S. Maximini, quæ minus placent.*

b *Utrumque infra veritatem tam exigua Alexandro ætas hic tribuatur a blandienti judice, oportet tamen, venusta plane specie ac virida fuisse Sanctum, qui licet haud dubie excederet annum ætatis quadragesimum, potuerit tamen tricenarius videri : quo faciebat usitata eo tempore rasura barbæ, potissimum in personis ecclesiasticis.*

c *Idem MS.* jam secundum annum.

d *Alia MSS.* alge, *aut* vade.

e *Aliqua MSS.* pungi per tota membra præcepit. *Beda,* punctis creberrimis per tota membra peremptus est.

f *Aliquibus* Severiana *dicitur, et ad hunc diem est non nullis fastis inscripta ; ut supra inter Prætermissos diximus.*

F g *Aringhus lib.* 4 *Romæ subterraneæ cap.* 22 *asserit,* hoc prædium vulgo appellari Casam novam, et conspici adhuc pervetustæ ecclesiæ reliquias, et parietinas ex colonorum habitationibus restantes.

h *Id est, Missæ sacrificium offerret in memoriam ipsorum Martyrum.*

i *Quandoquidem non est verosimile, quod sub S. Silvestro aut deinde seculo* 4 *habuerit locus iste Episcopum proprium (nec enim de Presbytero simplici intelligenda est vox* Sacerdos) *verosimile fit hæc Acta esse scripta seculo* 3, *in ea ecclesiæ pace quæ Decii persecutionem præcessit. Cum autem locus iste fuerit via Numentana octavo ab urbe milliario, ultra quem uno alterove dumtaxat milliario ipsum* Nomentum *fuisse suadent ejus reliquiæ hodieque superstites sub nomine* Lamentanæ; *sicut pons super Anienem in ipsa via stratus* Ponte Lamentano *vulgo dicitur ; credibile est ibi constitutam fuisse Sedem Episcopi* Numentani; *qui tamen Episcopatus sub Decio aut Diocletiano nominari desierit.*

k *Extant in Bibliotheca Ambrosiana sub littera N in folio num.* 151 *hæc ipsa Acta tamquam Vita* S. Hermetis, *Græce reddita, et solo diversa principio, quemadmodum colligitur ex* § *ultimo, quem Mediolano*

Lauretum

A *Lauretum ad Pœnitentiariam sedem pro Belgis transiens anno 1677 P. Ignatius le Febvre, nobis transcripsit : utinam et principium describat aliquis, unde de re tota certius feratur judicium. Interim videtur Interpres locum de* Sixto Episcopo Sanctissimo, *qui de Romano Pontifice, S. Alexandri successore, a nobis intelligitur ; intellexisse, quasi rogatus fuerit a S. Severina, ut ipsemet ibi fieri Episcopus dignaretur, sic enim* D *habet*. μέχρις ὅτου ἐκ τῶν τῆς ἀνατολῆς παραγένετο μερῶν ὁ ἁγιώτατος Ξίστος, ὅντινα καὶ ᾔτησεν ἡ Σευηρίνα ἐν τῷ αὐτῷ προσήκοντι αὐτῆς ἐπίσκοπον αὐτὸν καταστῆσαι, ὅπως διὰ παντὸς τὰ προσήκοντα τοῖς μάρτυσιν ἐπιτελεσθήσονται· καὶ διὰ τοῦτο ὁ τοιοῦτος τόπος μέχρι τῆς σήμερον οἰκεῖον ἐκληρώσατο ἱερέα.

EX MSS.

DE SANCTIS MARTYRIBUS

TIMOTHEO LECTORE ET MAURA UXORE EJUS, IN THEBAIDE.

D. P.

CIRCA AN. CCLXXXVI

Sub Ariano Præside Passi in Ægypto

Pluries nobis in hoc opere commemoranda venit Ariani, Præsidis in Thebaide a Diocletiano constituti, crudelitas adversum Christianos, ibidem exercita ; prius quam ipse veritatem fidei nostræ agnoscens, illustre pro eadem martyrium subiit, circa annum, ut arbitramur, vulgaris æræ CCLXXXVI; *quod explicuimus* VIII *Martii, ubi dedimus com-* B *munia ipsius et SS. Philemonis atque Apollonii et quatuor Protectorum Imperialium Acta. Hic par conjugum generosum offertur, sub eo coronatum,* Timotheus *scilicet et* Maura ; *quorum festum hoc die agebatur Constantinopoli, ut testantur Menæa excusa et Claromontanum Synaxarium, in quibus prolixa Passionis narratio terminatur his verbis :* agitur ipsorum Synaxis in sanctissimo eorum Martyrio, quod est Peræ in Justinianis : *unde intelligimus, eorum corpora aut partem notabilem illuc aliquando fuisse delatam.*

coluntur Constantinopoli

2 *Translationem hanc Reliquiarum, aut saltem Martyrii dedicationem, fuisse quotannis valde festivam, persuadent tam Typicum Græcorum, quam Kalendarium metricum, solam SS. Timothei et Mauræ synaxim indicantia : unde etiam Moschi, in suo figurato Kalendario, eosdem Sanctos hodie potissimum celebrant, ex toto numero aliorum Martyrum ; et in Ruthenicis fastis apud Possevinum* S. Timothei Mart. *nomen legitur. Non fuisse tamen festivitatem illam Constantinopoli antiquissimam credere suadet hujus diei Canon sacer, totus de illis, utpote S. Josephi Hymnographi opus, qui seculo nono, et quidem ad finem vergente, floruit. Canonis illius Acrostichis, etiam Theotocia et nomen auctoris comprehendens, hæc est :*

valde celebri officio

per S. Joseph Hymnogr. composito.

Τιμοθέου Μαύρας τε τοὺς πόνους σέβω ΙΩΣΗΦ.

C Timothei Mauræque veneror labores. Josep.

3 *Acta damus ex Græco Codice Palatino Bibliothecæ Vaticanæ, simpliciter scripta, ad eum fere modum quo ex Proconsularibus Actis habemus quædam, et maximi facimus. Passionem in cruce consummatam Menæa insuper hoc disticho ornant :*

Acta dantur ex Græco,

Ἥπλωσε Χριστὸς χεῖρας ἐν σταυρῷ πάλαι·
Ἥπλωσε καὶ νῦν Μαῦρα σὺν Τιμοθέῳ.

Expandit olim Christus in cruce manus,
Expandit et nunc illas cum Timotheo Maura.

In Menologio Basilii Imperatoris brevius eorum elogium sic deducitur. Timotheus, Christi Martyr, Lector fuit Ecclesiæ Dei : cum autem conjugii lege Mauram accepisset in uxorem, vix prætergressis diebus viginti, comprehensus est ab idololatris, et vinctus ad Arianum Præsidem Thebaidos adductus, eique traditus. Qui ait ei : Affer libros tuos, eosque coram me combure. Sancto autem id facere renuenti immiserunt ferramenta candentia in aures, et statim exciderunt pupillæ oculorum ejus : deinde alligatus est rotæ per talos, et lignum imposuerunt ori ejus, ligantesque ad collum lapidem suspenderunt eum conversum in caput. Cum autem nihil ei persuadere posset Præses ; ait uxori ejus, ut suaderet ei deficere a Christo : hæc vero elegit ipsamet potius martyrium pati : quare evelli jussit crines capitis ejus ; ac denique utrumque ad parietem clavis confligi, ubi post novem dierum perseverantiam consummati sunt.

elogium ex Synaxario,

4 *Pluribus, ut dixi eadem in Menæis describuntur, unde nonnihil lucis inferemus contextui Græco ; ne Latinum, in tria capita more nostro dividendum, distinguamus Annotatis minime hic necessariis : quippe quæ in Græci contextus consideratione fundarentur, Cardi-* E *nalis Sirletus in suo Menologio mentionem horum Martyrum fecerat : hinc eorum notitia accepta, Baronius Romano Martyrologio sic inscripsit.* In Thebaide Sanctorum Martyrum Timothei et Mauræ Conjugis, quos Arianus Præses post multa tormenta cruci jussit affigi ; in qua novem diebus vivi pendentes, ac seipsos in fide roborantes, martyrium consummarunt. *Notat deinde* eorum Acta in menologio fusius explicari : *sunt tamen ea ex Menæis contracta.*

et Romano Martyrolog.

ACTA MARTYRII

Ex cod. Græco Palatino 27 Bibl. Vatic.

VIDE ACTA GRÆCA

CAPUT I.

Tormenta a S. Timotheo tolerata, Maura uxor animata ad martyrium.

Persecutionis tempore quærebantur Christiani, et Ariano Præsidi adductus est vir, nomine Timotheus, Lector ex vico Perapeorum. Dixit autem ei Præses, Qui es tu et cujus dignitatis? respondit Timotheus, Christianus sum, Lector ordinatus. Cui Præses : Num solus forte non audivisti mandata Imperatoris, jubentis ut quisquis non immolaverit Diis male pereat? Timotheus inquit : Spiritus Jesu Christi in me habi- F tat, et ideo non sacrifico. Dixit ei Arianus Præses : Numquid vides tormentorum instrumenta circum te posita? Neque tu, respondit Timotheus, vides Angelos Dei me confortantes? Tum Præses : Da mihi libros tuos ut eorum virtutem cognoscam. Cui Timotheus : Demens et omnis nequitiæ inventor, quis hominum unquam filios suos in mortem tradidit? An ergo non intelligis, quia libri mei filii mei sunt? quodque dum iis utor, circumdant me Angeli Dei? Dixit Præses : Hoc prætexis, quia non vis sacrificare neque libros ostendere : vide et considera ne hæc audacia tibi cedat in damnum. Timotheus respondit : Non sacrifico, Christianus enim sum.

Adductus ad Præsidem

recusat sacrificare aut libros tradere :

2 Tunc indignatus Præses jussit afferri stylos candentes atque in aures ejus immitti. Statimque ab æstu ignis nimiaque inflammatione ferri pupillæ oculorum ejus prosilierunt : et dixerunt ei milites Præsidis, ecce quia non vis sacrificare amisisti oculos tuos. Timotheus respondit : Oculi quidem corporis, insulsa multa videre soliti, hoc patiuntur : sed salutiferi oculi Domini mei Jesu Christi illuminant animam meam. Quod audiens Præses iratus est, jussitque talos ejus alligari ad rotam, dicens ei : Sacrifica et a tormentis liberaberis. Timotheus econtra : Non sacrifico

stylis ignitis per aures immissis excæcatur,

alligatur rotæ :

A sacrifico: habeo enim Dominum protegentem me. Tunc Præses ait: Solvite eum a rota; ligantesque illi manus injicite ori camum, et in caput conversum suspendite de columna, colloque ejus appendite lapidem.

in caput suspenditur.

3 Expectabant autem et auscultabant num a sententia sua discederet, grave enim erat tormentum quo affligebatur. Beatus vero Timotheus, in cœlum suspiciens, dixit: Est Deus in cœlis, qui me ab hac angustia liberabit. Tunc milites annuntiarunt Præsidi quæ dicebat, suggerentes ei quod per humanitatem potius videretur convertendus quam per ejusmodi tormenta: Sponsus enim est, inquiebant, neque plures quam viginti sunt dies quod nuptias celebravit, et habet uxorem adhuc juvenculam. Jussit ergo illam adduci Præses et coram se constitui. Adducta autem illa, dixit Arianus Præses, Quod tibi nomen est? Respondit illa, Maura. Subinfert Præses, Miseret me calamitatis tuæ, quod adeo juvencula, efficiaris vidua. Proinde mando tibi, ut sumpto ornatu vario, et crinibus comptis, vestesque induta decoras, abeas ad virum tuum Timotheum; si forte ei persuadere possis ut conversus sacrificet; ne vero fias vidua adhuc juvencula.

Maura jussa se comere ut viro defectionem suadeat,

B 4 Fecit illa sicut jusserat Præses, et abiens ornavit sese, venitque ad virum, multa ei suadens: sed respondere non poterat ipse camo præpeditus. Conversa igitur ad Præsidem Maura, rogabat ut camus adimeretur: quod ut fieret, continuo mandavit Præses. Tunc rursus cum accessisset Maura et ad Timotheum appropinquasset, olfaciens ille fragrantiam ornamentorum ejus, exclamavit, Ubi est, inquiens, pater meus Pœcilius Presbyter? Adveniens hic ait; Numquid vis, fili beate? Respondit ei S. Timotheus; Rogo te pater, bonum opus operare in me, et palliolum afferens obvolve vultum meum, ut hujus suaveolentiæ pestem evadam; hæc enim fragrantia mortifera est, et in perniciem pertrahit homines, hæc gehennam præparat, hæc est malæ cupiditatis mater, diaboli comes, inimica sanctorum, justorum abominatio.

et ob vestium fragrantiam rejecta,

5 Cumque his dictis siluisset, ait ad eum Maura, Frater mi Timothee, quare me tali afficis contumelia, prius quam offensus a me fueris? Vix enim viginti dies sunt ex quo conjuncti sumus, et nondum cepisti experientiam morum meorum: nec ipsa vicissim adhuc novi omnia domus tuæ loca, tantum abest ut alteri cuiquam verbo aut mensa communicaverim: nunc vero conficior planctu videns te positum in tormentis, et misereor tui talia citra culpam patientis: ipsaque tuis tormentis affligor, quia etiamnum juvenculam me viduam derelinquis. An forte prodigus nimium, eoque obœratus, comprehensusque ad debitum fœneratori solvendum huc devenisti, ut teipsum occideres et vitam tuam perderes? Age, surge frater: eamus domum, divenditisque vestimentis nostris dissolvamus debitum creditori. Quod si propter tributa publica comprehensus es a lictoribus, nec habens unde facias satis teipsum hujusmodi ærumnis tradidisti; ecce coram te est omnis meus mundus nuptialis, aurumque et vestis; hæc aufer a me, ac vende, et redde Imperatori tributum.

amanter queritur

C

eique redimendo omnem offert ornatum.

6 Post hæc cum illa siluisset, dixit S. Timotheus: Soror mea Maura, vidi te venientem e domo, et a dextra tua comitantem dæmonem qui habebat manu claviculum versatilem, qua cor tuum convertebat versus mundum. Dixit ei Maura; Frater mi Timothee; si te requisivero, ubinam deinceps inveniam? Sane me tui miseret vehementer. Cum vero sabbatum aut Dominica advenerit; quis demum leget libros tuos? Timotheus respondit. Valedicens transitoriis et vanis hujus mundi; veni mecum Maura, ad sustinendum pulcrum hunc

Timotheus ostendit eam a diabolo deceptam

D agonem, quatenus a Salvatore nostro Deo promeritam suscipiamus coronam. Si enim sponte ad ipsum iverimus, non imputabit nobis peccata nostra. Respondit ei Maura. Equidem cupiebam tecum esse, sed cogitabam quod cor meum iniquitate et dolo plenum erat: postquam autem mihi locutus es, Spiritus Dei subingressus est; et propter te, frater beatissime, consecuta sum justitiam. Scias igitur quod ego quoque ea præfero quæ tu amas.

EX MS. GR. VATIC.

et pœnitentem

7 Dicit ei Timotheus: Si vero ut sentis, ita loqueris; vade et corripe Præsidem super his quæ facit. Respondit ei, Timeo, frater mi Timothee, ne aspiciens ira commotum Præsidem et tormentorum magnitudinem, non possim sustinere cruciatum; nam tenera admodum est ætas mea et annorum dumtaxat septemdecim. Ait ei Timotheus: Spera in Dominum Jesum Christum, et tormenta atque cruciatus Præsidis erunt tamquam oleum superfusum corpori tuo, ac veluti spiritus roris in ossibus tuis, recreans atque refocillans te ab omni dolore. Tu vero o Deus omnis gratiæ, tu auxiliatus es tribus pueris in camino ignis, qui Danielem salvasti ex ore leonum, et Prophetæ per Prophetam tribuisti alimoniam, ad remunerandam eorum justitiam; qui

Jubet se Præsidi sistere,

Deum orans

E Abacuc ad ferendum prandium confirmasti, et non solum in captivitate opem tulisti, sed etiam in leonum lacu et camino ignis confidentes in te salvasti, in testimonium benignitatis tuæ, qua captivum accipiens fecisti Martyrem et Prophetam. Nunc autem Domine, respice super famulam tuam Mauram: et qui nos in conjugium copulasti, idem in hoc agone non abjungas nos a sanctissimo choro tuorum Martyrum: sed largire nobis obsecro, ut cum tolerantia sustineamus passionem propter te ipsamque mortem; ut confundatur adversarius, quia non potuit abducere nos ab ea concordia, quam habemus in Christo Domino nostro, cum quo tibi Patri et Spiritui sancto gloria sit in secula. Amen.

ut ipsi constantiam largiatur.

CAPUT II.

S. Mauræ in tormentis constantia admiranda.

Completis a Timotheo precibus, surrexit Maura; et sancto Spiritu incitata, abiit ad Præsidem, et stetit coram eo atque ait, O Dux iniquitatis, argentum et aurum præberi mihi jussisti, animam meam in perditionem illiciens: nec quidquam magis tibi cordi est quam animos auro donando occidere: sed per tuam hanc fraudem non prævalebis adversum me: quia armaturam Salvatoris mei Jesu Christi indutam me tibi sisto. Tunc Præses Arianus dixit ad suos: Numquid non prædixi vobis de Timotheo, quod homo magus sit: ecce enim et uxorem suam fascinavit ut secum fureret. Ad illam vero ait: An tu quoque, Maura, mortem præ vita elegisti? Considera, quia privaberis hac suavissima vita, tormenta et supplicia sustinens. An mortem viri tui prævidens, et quod vidua facta nullam amplius in hac vita requiem habebis, proposuisti cum eo mori? Ne cor tuum crucia: non enim vidua eris, qui a me in conjugem accipies unum ex meis centurionibus, qui jam duodecim stipendia meruerunt, cum quo vitæ hujus deliciis fruaris, et marito multo quam ante nobiliori glorieris.

Coram Præside constituta confitetur Christum,

F

et novas nuptias oblatas

9 Cui Maura, Cum omnibus seculi rebus nuntium remiserim, nulli me centurionum addico in conjugem: dico autem tibi pro certo quod conjuncta sim sponso cœlesti Jesu Christo filio Dei, in quo confisa animo constanti exhibui me tibi, nihil injustum tuum tribunal reverita. Iratus Præses jussit capillos capitis ejus evelli: quo facto, dixit ei, Ecce coma capitis tui evulsa jam est, quare suadeo ut lucri facias

generose spernens,

cetera

EX MS. GR. VATIC.

evulsam sibi comam gaudet,

cetera quæ te manent tormenta multa et gravia. Respondit Maura. Nunc scio, o Præses, quia me Christus sibi assumpsit peccatum illud mihi non imputans, quod per ignorantiam commisi a te persuasa: exscidisti enim mihi crines, quos ut exornarem in deceptionem beati viri mei fraudulenter effecisti: magnum autem illud crimen transtulit a me Deus, ne alius quispiam adstantium scandalizetur in hoc spectaculo.

et abscissos digitos:

10 Exacerbatus Præses hujuscemodi responso, jussit digitos ejus abscindi et abjici. Cui Maura dixit: Etiam in hoc gratias me tibi debere profiteor: jussisti enim amputari digitos, quibus mihi ipsi ornamenta deceptionis imposui, Scito igitur ignorare te quid agas circa me: hoc enim alterum meum peccatum fuit, et per hoc tormentum, ipsum mihi dimitti fecisti: quare lætanter me tibi sisto ad quascumque cruciatuum inventiones ac machinas. Qua ejus tolerantia conspecta in ferendis tormentis vehementer admiratus est. Presbyter autem Pœcilius, constantiam illius intuens, (neque enim longe aberat) inquit ei, O Maura, fortis ac proba, quomodo nunc te habes, filia, videns excisos et abjectos digitos? Cui Maura, Quemadmodum, inquit, sæpe vidisti esse hominem in horto irriguo revellentem a radice olera, sic et ego videbam abscissos mihi digitos, nec sentiebam.

in lebetem aquæ ferventis missa,

11 Tunc præcepit Arianus duodecim militibus succendere magnum lebetem, in eumque conjicere S. Mauram; bulliebat autem lebes, et effervescens strepebat tonitrui instar. Cumque in eum conjecta esset, visa est in medio ejus consistere, nihil grave patiens: sic autem loqui cœpit Præsidi: Rursus ob hoc gratias tibi ago: jussisti enim ablui me et perpurgari ab iis quibus ante me inquinaveram delictis, quæque paulo ante in mundo commisi: itaque jam corde mundo accedens ad Deum, accipiam coronam vitæ: quæ enim a te patior, ad salutem mihi in Christo proficiunt. Verumtamen nimium festinasti immittere me in lebetem needum bullientem, nam aqua in eo admodum frigida est; neque calorem sentio, uti nec tormenta tua priora.

insultat Præsidi.

qui frigidam infusam existimans,

12 Talia cum audiret Præses, iratus est vehementer; cœpitque suspicari, quod milites, Mauræ colludentes, aliud pro alio supposuissent; et ferventem effundentes aquam, infudissent frigidam in lebetem; ut cum dimissa esset excipientes eam, eadem turpiter uterentur ad libidinem suam. Hæc itaque cogitans a throno suo exiliit, currens et scire volens, num vere aqua in lebete frigida esset: et ait Sanctæ: Si propter nimiam insensibilitatem tuam contemnis aquam, age paululum ejus tolle, et manui meæ infunde, ut et ego intelligam vere frigidam esse aquam lebetis. Cui Maura, adeo frigida est, ut nesciam me sentire ullum ejus calorem: quare si tibi deest lignorum copia ut lebetem succendas, mitte ad patrem meum, qui dabit tibi plaustrum lignorum, est enim faber, ut lebetem hunc amplius fervere facias. Hoc autem dicebat irridens Præsidem, ejusque machinamenta. Dixit ei Præses: Adeone alges ut fervorem aquæ non sentias? jam dixi tibi ut ex lebete manui meæ infunderes. Sancta autem infudit manibus ejus, quæ statim ob fervorem lebetis vehementem adustæ sunt: et obstupescens Præses tantam illius tolerantiam, exclamavit cum admiratione et laudavit eam; dixitque, Benedictus Dominus Deus Mauræ: et non est alius præter eum in quo ipsa gloriatur. Et hæc dicens, jussit eam dimitti.

ejus experimentum capit malo suo:

rursus sollicitata ad sacrificandum

13 Verumtamen, dum illa dimittitur, diabolo rursus in ejus cor subeunte, ad repugnandum iis qui nihil melius judicabant quam habere bonam ad Deum conscientiam; vocavit eam et dixit, Desine tandem, Maura, sperare in Christum, et confestim sacrifica Diis. Respondit Maura, Non sacrifico: habeo enim Dominum protegentem me. Cui Præses: Os tuum prunis implens aduram, nisi consenseris sacrificare. Respondit Maura, Insipienter commotus nescis quid agas: jubes enim os meum impleri prunis, ut omnino eximar a delictis et peccatis in quæ per linguam et labia incidi. Sic et Christus meus, quando Esaiæ Prophetæ gloriam suam ostendit, eumque audire fecit cœlestium virtutum concentum; eum adhuc peccatis inquinatum dicens, misit ad ipsum unum ex ministrantibus sibi Seraphim, habentem in manu carbonem ignitum, quem forcipe tulerat de altari sancto, et admovit carbonem illum labiis Prophetæ, et dixit ei: Ecce tetigit hoc labia tua, et dimissa est omnis iniquitas tua, et mundatus es a delicto tuo. Quod si per carbonem unum Propheta meruit accipere remissionem peccatorum et delictorum suorum; obsecro te, ut non solum os meum jubeas prunis impleri; sed et faciem et corpus universum operiri in odorem suavem Christo: ut qui olim in Prophetam, idem et in me descendat Deus, meque liberet ab omnibus meis peccatis.

prunas ori immittendas,

optabiles sibi esse ostendit,

et lampade ardenti ustulata,

14 Ad hæc verba consternatus Præses, simul et iracundia æstuans, jussit adferri lampadem sulfure et pice plenam, ad-ustulandam eam. Turba vero quæ ad spectaculum circumstabat, exclamans voce magna ait: Quousque, o Præses, persistes, cruciatus novos excogitans, et quidem contra puellam. Desine tandem sævire, multum enim miramur illius tolerantiam. Conversa autem ad eos Maura, dixit ad turbam: Unusquisque vestrum attendat negotiis suis propriis, viri virilia exerceant opera, mulieres vero muliebria agant moderate et caste: mihi nihil opus est patrocinio vestro, Deus enim, in quem spero, protector meus est. Talia dicenti admoveri lampadem jussit Præses, ut corpus ejus adureretur flamma. Maura vero videns flammantem lampadem, ait ad Præsidem: Quasi nullam mei experientiam haberes per tormenta priora, putas me terrere una miserabili lampade? Numquid non amplius est fervens lebes, in quo tota fui immersa, et in cujus fundo velut aquæ refrigerium sensi, ut ipse mihi testis es, quando ustulatæ sunt manus tuæ, quam unica lampas, unico corporis mei loco admota? Si quid ergo potes, fornacem accende vehementissime, in eamque me conjice, ut sumas experimentum constantiæ meæ: quia Christi sum famula, neque derelinquet me Deus meus, qui me ad hunc agonem sustinendum vocavit per beatum meum virum. Lampas autem quam mihi te admovisse putas, est mihi veluti ros matutinus, qui de cœlo descendens in terram facit germinare arborem ac fructus ferre.

integram fornacem petit.

CAPUT III.

Utriusque conjugis pariter crucifixi pia mors.

Damnatis ad crucem

Superatus ergo Præses responsis ejus, per opera ipsa probatis; neque graviora ulla tormenta sciens, quæ ipsi inferret; anxiatus est animo, et jussit ipsam cum viro suo crucifigi, alteram e regione alterius. Euntibus autem illis ut crucifigerentur, occurrens mater ejus apprehendit eam, et exclamans dixit: Filia Maura, siccine deseris matrem quærentem te? Quis deinceps utetur ornatu tuo, argento et auro et ceteris omnibus? Quis illa deteret, postquam filia mea in vivis esse desierit? Respondit ei Maura; Aurum, o mater, perit, et vestimenta comedunt tineæ, decor autem formæ ætate temporeque marcescit: ast corona Jesu Christi immarcescibilis est in omnem æternitatem. Cumque ei non posset illa contradicere quidquam aut ultra obstare, erumpens de manu matris suæ, recta stetit in cruce dixitque matri:

frustra occurrit mater Mauræ:

A tri : Quid me distrahis, ne Domino statim fruar in similitudine mortis ejus?

16 Tunc crucifixerunt eos conversos ad invicem: fueruntque in cruce diebus novem ac totidem noctibus, mutua cohortatione invicem confortantes. Dixit autem S. Maura ad B. Timotheum : Non demus nos somno, ne forte Dominus superveniat habitationi nostræ, et sopitos inveniens irascatur nobis. Etenim lampas ardens in domo patris-familias vigilantis, furem ingressurum avertit ; cum autem extincta fuerit, facile irrumpit qui prædari desiderat. Simus igitur vigiles et orationibus intenti, ut Dominus noster iterum iterumque nos inveniat in constanti expectatione illius, neque inimicus præsumat clam accedens nobis in cruce insidiari.

hæc Timotheum ut vigilet monens,

17 Et iterum ait ad eum, Expergiscere, mi frater, et repelle a te somnolentiam, ac vigilans esto : vidi enim velut in ecstasi hominem stantem ante me, et habentem in manu sua poculum plenum lacte ac melle, et dicebat mihi, Hoc accipiens, bibe. Ego autem ad eum dixi, Ecquis es tu? Ille vero mihi respondit, Angelus Dei sum. Tunc ego ad eum, Surge igitur et oremus : ipse vero, Misertus tui huc adveni ; quia cum jejunaveris usque ad horam nonam, dicis quod esurias. Ego autem respondi : Quis
B te movet ad hæc dicenda? aut unde contra meam tolerantiam et temperantiam incitaris? Nescis quia quæ impossibilia sunt, orantibus largiatur Deus? Cumque orarem, vidi vultum aversum a me : et continuo agnovi inimici hoc esse machinamentum, volentis nos etiam in cruce positos opprimere : statimque recessit a nobis. Ecce autem advenit alius, eduxitque me ad rivum fluentem lacte ac melle, dicens mihi, Bibe. Ego autem : Jam dixi quod non bibam aquam, aut ullum omnino potum gustabo, usque dum bibero poculum Christi, quod mihi per mortem temperatur in salutem et immortalitatem vitæ
D æternæ. Ipse vero bibit, et bibente eo, immutatus est fluvius : atque ita etiam iste a nobis recessit.

eique narrat quomodo bis tentata a dæmone,

EX MS. GR. VATIC.

18 Rursus vero tertius adstitit in habitu decenti, cujus vultus instar solis splendebat ; arreptamque me per manum induxit in cœlum, et ostendit mihi thronum stratum, super quem jacebant stola alba atque corona. Ego vero obstupefacta dixi : Cujus hæc sunt, Domine? Et ipse respondit mihi, hæc sunt victoriæ tuæ præmia, tibi præparatus est thronus iste et corona. Deinde deduxit me paulo altius, monstravitque mihi thronum alium, habentem similiter stolam albam cum corona : et interroganti mihi, cujus essent, Hæc sunt, ait, viri tui Timothei. Tunc porro oravi eum ut diceret, quare ab invicem distarent throni : dixitque mihi, Multum interest inter te et virum tuum. Nescin, quia propter ipsum et per ejus adhortationem accipies coronam? Abi ergo, et revertere ad corpus tuum usque in horam sextam : cras enim venient Angeli Dei ad suscipiendas animas vestras, easque in cœlum deferendas : verumtamen estote vigiles, ne iterum vos oppugnet hostis.

tandem monstrante sibi Angelo

viderit thronos utrique paratos :

19 Cum igitur decimam diem agerent in cruce, hora sexta venit Angelus pro animabus eorum : et exclamavit S. Maura ad populum dicens, Fratres, mementote, quia fecimus quæ mundi hujus erant, E
et etiam perfecimus quæ erant Dei, jamque accipiemus immortalem coronam a Domino Jesu Christo. Vos igitur cum feceritis quæ mundi sunt, facite similiter quæ sunt Dei, et accipietis coronam ejusdem Domini nostri : quotquot enim accipiunt ejus coronam, eorum dimittentur peccata. Atque hæc dicente illa, ambo spiritum reddiderunt in pace. Consummatum est autem eorum martyrium per bonum atque perfectum certamen, in Christo Domino nostro, cui gloria et potestas cum Patre et sancto Spiritu, in secula seculorum. Amen.

et simul ambo expirant die decima.

DE SANCTIS MARTYRIBUS

ALEXANDRO ET ANTONINA, CONSTANTINOPOLIM TRANSLATIS.

D. P.

ANNO CH. CCCXIII

Ob Reliquias CP. coluntur 9 Junii

C Hi *quoque duo Sancti celeberrimum Constantinopoli habent cultum : idque, ut ex Synaxario MS. Collegii Claromontani Parisiis habemus,* ἐν τῇ μονῇ τοῦ Μαξιμίνου, διακειμένῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔνθα τὰ τίμια αὐτῶν κατάκεινται λείψανα, ἐξ ὧν καὶ πολλῶν θαυμάτων ἰάσεις ἀναπηγάζουσι, in monasterio Maximini, Constantinopoli sito, ubi venerandæ eorum depositæ sunt Reliquiæ : ex quibus etiam multarum sanationum miracula effluunt. *Ita prædictum MS. die* IX *Junii. Eumdem diem cetera quæ vidimus servant : MS. imprimis Basilii Imperatoris, quod sequuntur in suo Kalendario figurato Moschi. Similiter factum esse in Ephemeride metrica, etsi probare non possim, deficientibus hujus et sequentis diei versibus in Menæis excusis, unde eos accipimus; ipsa tamen illa versuum dictorum omissio suspicionem ingerit, quod Menæa, dum diem hunc S. Cyrilli Alexandrini officio totum occupant, rejecto in diem sequentem Officio horum Sanctorum, aliquid habeant non passim commune Constantinopoli, et illi soli forte ecclesiæ proprium, ex cujus codice mensis iste impressus fuit. Quod etiam suspicari licet de altero exemplari, unde Sirletus in suo apud Canisium Menologio diem* VIII *Junii sumpsit : si tamen habuit alterum, et non (ut alias sæpe) erravit transcribendo.*

nonnulis 10 aut 8.

2 *Solum hoc Menologium Sirleti vidit et secutus est Baronius, quando in Notis ad Romanum Martyrologium scripsit, quod* de his agunt Græci ad VI Idus
F Junii. *Diem tamen ipsum tenendum non putavit : sed utriusque Sancti memoriam attribuit diei* V Nonas Maji, *quando eos Martyrium passos habebant Acta, Latine reddita apud Lipomanum, et tomo 3 Suriano inserta : quare ibidem sic scripsit.* Constantinopoli Sanctorum Martyrum Alexandri militis et Antoninæ Virginis, quæ in persecutione Maximiani sub Præside Festo ad lupanar damnata, et ab Alexandro, qui pro ea ibi remanserat, mutato habitu clam educta, cum eo postmodum jussa est torqueri : et ambo simul præcisis manibus, in ignem pro Christo conjecti, egregio peracto certamine coronantur. *Nolim credere, Baronium ex mera conjectura Maximiani persecutionem, nusquam alibi ubi de his Sanctis agitur nominatam, de sua accepisse phantasia. Invenerit fortasse in aliis Martyrum Græcorum Actis Festi Præsidis nomen in ista persecutione famosum : sicuti Ariani Præsidis in Thebaide nomen expressum in præmissis SS. Timothei et Mauræ Actis, causam nobis dedit eosdem ad Diocletiani et Maximiani tempora referendi, quibus Arianum Præsidem in Thebaide sæviisse aliunde nobis certo constabat.*

Romano Martyrologio inscripti 3 Maji ut tunc passi sub Maximiano,

3 *Libenter igitur daremus auctoritati Baronii, in re aliunde incerta, ut ad seculi* IV *initium poneremus hos Martyres et Festi magistratum; nisi contra verosimilitudinem, ipsi undecumque oblatam, reperiretur ratio ineluctabilis*

A *ineluctabilis ex Actis, dum dicitur, quod* Martyrium completerunt sancti Martyres Alexander et Antonina v (*vel* vi) Nonas Maji die sabbato; *quodque septimo post die obierit Festus et* cessavit persecutio. *Nullo modo hæc cadere possunt in finem persecutionis ejus, quam toto Imperii sui tempore Diocletiani Collega Maximianus Herculius in Oriente exercuit, ejusque successor Galerius Maximianus ibidem crudelissime continuavit. Huic enim ipsemet finem imposuit priusquam moreretur anno* CCCXI, *quando initium mensis Maji cadebat in Feriam* II. *Est tamen cur nolimus a sententia Baronii longe recedere, et eum possumus excusare, sub nomine Maximiani comprehendisse etiam illam tempestatem, quam paulo post ejus mortem suscitavit Maximinus, ægre ab Imperii Collegis Licinio et Constantino inductus, ut eam in Oriente (ubi fere solus rerum potiebatur) contrario decreto promulgato, quod Eusebius recitat, cessare faceret anno* CCCXIII, *quando dies sabbati incidit in* VI *Nonas Maji. quæ est nostri MS. expressissima lectio* πρὸ ἓξ Νωνῶν, *ubi in alio codice Sirletus videtur legisse* πρὸ ε', *per litteram numeralem respondentem Latinorum* v. *Eadem congruentia fortassis invenietur in aliarum aliquarum persecutionum fine, ea præsertim, quæ sub Imperatore Severo mota,* B *post auctoris sui Plautiani mortem elanguit anno* CCVI, *et sequenti anno, cum* VI *Nonas Maji sabbatum esset, omnino cessavit. Verum donec certius innotescat Festi præsidis ætatem tanto altius referendam, nolo ab eorum tyrannorum discedere temporibus, quorum impurissimi mores in usum frequentiorem induxere ut Christianæ virgines (prout hic factum Antoninæ) ad lupanaria traherentur.*

quod potius dici debet factum sub Maximiano

anno 313 2 Maji

4 *Non tam circumspecte moderateque, in corrigendo Baronio et martyrii hujus tempore definiendo, agunt Franciscus Bivarius et Joannes Tamayus : quia postquam in Pseudodexteri figmentis repererunt, ad annum centesimum Christi, insigne hoc par Martyrum* Olcadibus in Carpetania Hispaniæ Tarraconensis *adscriptum; nihil dubitarunt, Præsidem quoque et tempus Passionis eorum a se manibus teneri : quandoquidem inscriptio Pontis Alcanterensis testabatur, eum positum fuisse Imperante Vespasiano et...* CALPETANO, RANTIO QUIRINALI, VALERIO FESTO, LEG. AUG. PR PR. *Ubi ultimas quatuor litteras* Proprætorem *legi debere putat Bivarius,* Festum Hispaniæ Præsidem *vocari haud dubitanter Tamayus asserit. Mallem ego geminatas litteras explicare pluraliter, titulum pluribus ultimo nominatis communem, eumque longe inferioris ordinis,* C *dicique* Legionis Augustæ Primipilos. *Nihil certe hic video, quod Festum, plurium Collegarum ultimum, evehat ad officium, quo singularis haberi præ omnibus debeat.*

Fingunt alii in Hispania passos anno 100

5 *Verum cur libeat his immorari, dum abunde jam constat eruditis viris, etiam in Hispania, totum Dexteri Chronicon spurium esse novitiumque figmentum : cujus auctor, ut Romano Martyrologio inhæreret, quantum licere videbatur per novum jus a se Hispaniæ adscriptum in jam dictos Martyres; dicit quod* Constantinopoli venerantur et coluntur ut cives, licet alibi, *videlicet in Carpetania illa imaginaria,* passi. *Hic interim obiter notet lector phrasim et titulum cultus, superiori primum ævo cœptum usurpari, et hoc ævo Hispanis usitatissimum; postquam istis aliisque figmentis factum est, ut novi Hispanorum Fasti, raptis undecumque Sanctis plurimis, tamquam in Hispania natis vel Hispano genere oriundis, implerentur. Constantinopoli natos nemo hactenus bonæ fidei auctor nos docuit : econtra. Acta quæ damus,* ex Brodamnorum *seu* Crodamnorum vico *natam Antoninam dicunt; de Alexandri patria altum silent : et nisi Constantinopolim nominarent Menæa ac Synaxaria, nequidem locum, Reliquiarum cultu olim notum, nunc sciremus. An Constantinopoli, sive ut tunc loquebantur Byzantii affectos mar-* D *tyrio Baronius censuerit, nescio : non erat certe Byzantium, anno* CCCXIII *incultum dirutumque, Thraciæ Præsidum aut Proconsulum sedes; quod tamen deberet fuisse, ut ea conjectura aliquo niteretur fundamento.*

indeque translatos Constantinopolim

patriam suam.

6 *Claromontani Synaxarii quem dixi codex membraneus, pro eo quod ecgraphum legi* κώμης Βρωδάμνων *seu potius* Κρωδάμνων, *uti in MS. Cryptæ Ferratæ invenit apud Lipomanum Sirletus (nam quoad litteram K cetera omnia exempla conveniunt) habet* Κρωδάμων. *Longius hinc abeunt Menæa excusa, atque ea secutus in Menologio Sirletus, ubi scribitur* κώμης Καρδάμου, *in Menologio vitiosius expressum* Cardomi. *Menæorum lectionem, rebus nondum adeo accurate discussis, secutus ego ad* XXVIII, *tractans de simili SS. Didymi et Theodoræ certamine, Alexandriæ sub Diocletiani et Maximiani tyrannide peracto. scripsi Alexandrum et Antoninam qui hoc die* III *Maji passi sunt, fuisse oriundos* ex Cardamo oppido : *quod cum in Thesauro Geographico Ortelius* locum circa Thraciam *esse scriberet, vix dubitabam quin intra Europam haud adeo longe a Constantinopoli quærendus esset locus certaminis hujus. Verum dum Historiæ Miscellæ librum 23. ab Ortelio citatum, consulo; multam ibi quidem invenio* Cardami E *mentionem, sed nullam castelli, verum* Bulgariæ Domini, *sic appellati.*

Ast Antonina ex vico Crodamnorum adducta

qui per errorem collocatur in Thracia,

7 *Fateamur ergo, quoad regionem, in qua vixerint Alexander et Antonina, nihil quidquam nobis esse compertum : et hoc solo quod Constantinopolitani suggerunt contenti, optemus aliunde plus lucis circa utrumque accipere, itemque circa ipsum* Maximini *monasterium, in quo requievisse dicuntur corpora, ex quavis potius Orientis regione quam ex Hispaniis allata. Si per conjecturam dicendum esset aliquid; potius crederem, in minori Asia quærendum esse* Crodamnorum vicum; *Martyrium vero in ea urbe peractum, in qua Provinciæ Præses residere solebat, puta Ephesi; quandoquidem in hac urbe constet fuisse præcipuum Dianæ cultum, cujus Sacerdotium a Festo dicitur oblatum Antoninæ. Quia tamen Dianæ cultus, sumpto ab Ephesiis exemplo, per alias quoque Asiæ minoris provincias late viguit; satis habeo, si in Oriente res acta credatur. Ad Asiam enim et Orientales Provincias, non vero ad Europam pertinet illud supplicii genus, quod identidem in Actis vocatur* σπαθίζεσθαι, *et vertitur* virgis cædi, *non qualibuscumque, sed palmeis, quas solas ab Asianis vocari* σπάθας *in hac materia notum est; nec minus, quam dirum ac diuturnum tales inferant aculeorum suorum asperitate cruciatum, quemadmodum videre licet apud S. Athanasium, qui* ῥάβδους τῶν φοινίκων *appellat, deploratque in sua Apologia crudelitatem, qua fla-* F *gellati sunt illi quadraginta cives, de quibus ex ipso egimus* XXVI *Martii, ubi de S. Eutychio num.* 5.

cum videatur potius in Asia circa Ephesum quærendus,

aut saltem in Oriente.

8 *Acta, ante corporum translationem, scripta esse existimamus, quia nullam ejus faciunt mentionem; non tamen ea censemus antiquissima plane; nec pro simplicitate styli, simplicissimam quoque videntur continere narrationem; sed ingenio suo indulsisse auctor, dum identidem refert voces, modo ad Sanctos, modo ad Præsidem de cælo factas; quas verosimile est non nisi internas plerasque fuisse : et ut has sic alias quasdam circumstantias potuit pro suo captu explicuisse scriptor, quem nequaquam dixeris Metaphrasten, si ejus stylum noveris ex Vitis, quas hunc scripsisse Allatius probat Damus autem illa Acta quibus per hoc distichon præluditur.*

Acta ex Græco Vaticano

Εὕρατο Ἀλέξανδρος ἅμ' Ἀντωνίνῃ,
Τὸν βόθρον, ἀκάτιον εἰς τρυφὴν φέρον.
Foveam Alexander simul cum Antonina,
Invenit, ut navem in delicias ferentem.

Canonis totius per Odas distributi auctor, idem qui de SS. Timotheo ac Maura Canonem supra indicatum composuit, S. Josephus Hymnographus : ex cujus ætate conjectare possis; festi Martyribus istis solennius agendi originem,

Canon a S. Josepho compositus.

A *originem, imo ipsam forte eorum translationem, haud multo esse anteriorem nono, quo is floruit, æræ Christianæ seculo : Proponitur autem prædictus Canon de SS. Alexandro et Antonina sub hac Acrostichide :*

Ὕμνοις ἐπαινῶ τὴν καλὴν ξυνωρίδα. ΙΩΣΗΦ.

Pulcrum par hymnis Martyrum laudo. Josep.

Vide Acta Græca

ACTA

Ex Græco Codice Vaticano 655.

Antonina virgo,

Cum esset temporibus illis persecutio, et multi Fratrum pro Christiana pietate interfecti; post dies non paucos adducta est ad Festum, Præsidem immanissimum, Christiana virgo, nomine Antonina, ex vico * Brodamnorum : quam honeste viventem, ostendit Deus idoneam certaminibus ad inimici subversionem ineundis. Cum enim tradita esset, ut dixi; cœpit Præses insidiose blandiri ac dicere : Domina Antonina, adeo casta virgo cum sis, volo te non solum creare Sacerdotem Dianæ, sed et munera atque honores conferre tibi, et ut toti familiæ meæ domineris.

** al. Krodamnorum*

respuens oblatum a Festo Præs. Sacerdotium Dianæ,

2 Tacuit illa aliquamdiu, atque vix demum in verba prorumpens, Quid, inquit, munera vana promittis? quin tu potius, Feste, mearum particeps B opum esto : et credens in Dominum Christum, æternas obtinebis divitias. Absit hoc, reponit Festus, ut ejusmodi Deo credam, et quidem crucifixo. Non ego negaverim crucifixum et sepultum, inquit illa : attamen et tertia die resurrexit, et nunc sedet ad dexteram Patris sui, sicut scriptum est in Psalmo cix, Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Ad hæc Festus : Vana sunt ista sermonum artificia : potius ergo mihi obtemperans sacrifica, ut in quiete vivas. Respondit Antonina et ait : Ego istiusmodi diis inanimis non sacrifico; dæmones enim sunt, sicut in lege Dei mei scriptum est, Omnes dii gentium dæmonia, Dominus autem cœlos fecit. Cui Festus : Tune Deos nostros appellas dæmones? Maxime, inquit illa, quippe, quibus virtus nulla, nulla subsistentia inest, non sunt dii, sed dæmones. Tunc Festus, Genas ejus alapis opplete, ut vel sic modicum erubescat : Per Deos autem juro, Antonina, quod nisi obedieris mandatis Imperatoris, pessime cruciatam immittam in lupanar, ac deinde flammis te consumam : nunc triduanas tibi inducias largior, ut dispicias, num cœpti pœnitens velis sacrificare : quod enim nunc audes, alii plures tentaverunt facere; sed deinde pœnitentes sacrificarunt. Respon- C dit Antonina, Impie tyranne, fac quod vis.

Christi divinitatem asserit,

et alapis cæsa differtur ad triduum :

3 Tradita igitur militibus quatuor, abiit lætanter in carcerem : cujus Præfecto clam ad se vocato dixit Præses, Nihil omnino mali ei facias, sed suade ut mente mutata sacrificet; pertinax enim est Christianorum genus. Inducens ergo eam in carcerem Præfectus, cœpit ei suadere ac dicere; Domina Antonina, ut quid obstinasti in proposito animum? Convertere potius, et sacrifica, et sic salva esto. Ipsa autem nihil ei respondit, ita ut Præfectus anxiaretur animo, cogitans quidnam id esset. Exinde B. Antonina, positis in terra genibus, perseverabat orans diu noctuque : cum vero impletum esset tempus trium dierum, subito circa horam sextam factum est tonitru, quo claustra carceris diffracta et januæ reseratæ sunt; lumen quoque magnum resplenduit in custodia, et vox de cœlo venit dicens, Surge, Antonina, et panem atque aquam in refectionem sumens confortare, nec timeas impium Præsidem Festum : quia ego tecum sum. Surgens ergo et orationem complens, addito Amen, aquam et panem postulavit, editque ac bibit, et somno se tradidit.

quo inter preces transacto,

de cœlo confortata illa

D 4 Mane autem facto, sedit pro tribunali Præses, et dixit, Sacrilegam istam huc adducite, ut videamus quo nunc animo sit. Iverunt ergo milites et adduxerunt eam : adductam vero sedens Præses coram se stare jussit. Tunc suspiciens B. Antonina in cœlum; Gratias, inquit, tibi ago, Domine Deus meus, quia voluntatem tuam facis in me; ne igitur deseras me usque ad mortem. Et vox de cœlo facta est dicens : Vade in viam tuam, ego enim tecum sum. Appropinquans autem Sancta ad locum ubi sedebat Præses, subrisit : quod videns ille; Quare, inquit, rides, Antonina. At hæc; Visne, ait, dicam, impie, quare riserim? Vidi subverti thronum tuum, et propterea irrisi te. Commotus contumelia Præses, jussit illam conculcari pedibus : quæ mentis oculos in cœlum erigens, Gratias tibi, inquit, ago Domine Deus meus, quia me miseram et peccatricem dignaris cum tuis Sanctis ad hereditatem tuam recipere; hunc autem sanguinarium cito trades in manus inferi, ut cognoscat quod vani sint Dii in quibus speravit.

ex ms. Gr. Vatic. reducitur ad tribunal,

et Præsidem ridens conculcatur :

5 Hæc audiens crudelis ille magis conturbatus est, dixitque militibus, Impia hæc et impura non tantum offendit deos, sed nos quoque injuria afficit : quare inducite eam in lupanar, ut [quicumque voluerit] impleatur libidine ejus. Inducta est ergo in domunculam quamdam parvam. Interim Angelus Domini E aparuit uni militum, ætate juveni, quippe qui annum vigesimum secundum agebat, nomine Alexandro, et dixit ei : Alexander, loquere Præsidi et ingredere ad Antoninam, eamque chlamide tua indue, ut egressa effugiat impium Præsidem. Ipse vero, qui erat perfectus miles Christi, dixit Præsidi, Jube ut ingrediar ad Antoninam, si forte ei persuadere possim : sin minus, fac ut voles. Annuit petitioni ejus Præses : ingressus vero in cellam Alexander, ubi erat B. Antonina, procidit ad ejus pedes, inquiens, Famula Dei Antonina, Dominus misit me ad te, ut dicam tibi quæcumque mihi locutus est. Obstupuit illa, et vehementer conterrita est : sed vox ad eam subito venit et ait, Ne timeas, Antonina, qui enim ad hoc certamen te adduxit, etiam hunc Alexandrum pro sua benignitate ad ejusdem bravii communionem ascivit. Accipe ergo amiculum ejus, et caput tuum operi, et egrediens alloquere Præsidem, eidem annuens : non enim te cognoscet : quia ego occultabo te ei. Sumens ergo Alexandri sagum Antonina, eo induta est, et caput suum eidem involvit : et progressa foras manu sua innuit, ac Præsidi dixit, Fac quod vis : statimque, velut dama laqueis erepta, viam F suam prosecuta est gaudens.

inde raptam ad lupanar

Alexander veste commutata emittit :

6 Tunc Præses existimans Alexandrum esse qui hæc sibi diceret, immisit ad eam quatuor milites, jubens ut ea pro libidine uterentur, dein foras educerent, majori adhuc contumelia afficiendam. Ingressi vero milites ut ei inferrent stuprum, non invenerunt nisi solum Alexandrum; et obstupefacti dixerunt : Ubinam est illa? et tu quomodo hic es? Apprehendentesque manum ejus, eduxerunt eum ad Præsidem, dixeruntque : Hunc solum intus reperimus. Præses vero intuitus illum, multumque perturbatus, Dic mihi, inquit, infelix ac miserabilis, quomodo hoc nobis fecisti? ubinam est impia illa meretrix? Omnino illius concubitu fruitus, dimisisti data ei chlamyde tua, promittens quod uxorem eam haberes : verum non ita fiet, non enim manus meas effugies. Cumque multum deliberasset intra se Præses, jussit suspendi Alexandrum, et virgis palmeis cædi.

qui comprehensus,

interrogatur et virgis cæditur :

7 Dum autem cæderetur, dixit ei Præses : Ubinam est venefica illa? Alexander pro nihil ei respondebat, sed solum intuebatur in cœlum : et venit vox e cœlo ad Præsidem dicens, Impie Feste, quare insontem

rursusque post dies 7 productus,

EX MS. GR. VATIC.

A sontem hunc crucias? Hac ergo audita voce desiit torquere eum, et depositum ab eculeo jussit haberi sub custodia. Inducias, inquiens, ei damus, ut accepto deliberandi spatio convertatur ab impietate. Diebus autem septem transactis, accersivit Præses Alexandrum, et dixit : Quidnam decrevisti? Cui Alexander, Quid erat decernendum mihi? o impure potator sanguinis. At Præses : Ubi est illa ad quam ingressus es? Respondit ei Alexander, Nescio. Ipsis autem adhuc loquentibus, dixit Dominus Antoninæ : Confortare Antonina, et vade in eum locum ubi impius Præses sedet. Illa ergo ivit et stans ante Præsidem ait : Impure et immunde Feste, quem quæris? numquid me? Adsum ecce, ut potestatem tuam dissolvam.

cum Antonina ultro se sistente,

8 Ipse vero, conspecta illa, anxiabatur animo, multumque conturbari cœpit; et missis militibus jussit eam propius assistere, atque suspensam similiter palmeis virgis cædi, volens scire utrum adhuc virgo esset, an corrupta. Cum autem cæderetur, nullam omnino vocem emisit. Depositam deinde ex eculeo interrogans eam Præses dixit : Dic mihi sincere, an virgo sis. B. Antonina respondit, O sacrilege et crudelis, non cessimus immanitati et petu-B lantiæ tuæ, sua enim clementia Dominus me incontaminatam servavit. Tum ille, intuitus eam et admiratus : Si ergo virgo es, sacrifica diis, et una cum Alexandro salva esto. Alexander autem et Antonina, attollentes vocem quasi ex uno ore dixerunt : Non usque adeo, infelix Feste, tormenta tua valent contra nos, ut possis nobis persuadere sacrificium, vanis iis diis, quorum nulla est virtus, offerendum. At Præses, Ambobus inquit, manuum summitates abscindite. Illi vero, tamquam generosi milites Christi, protendentes manus suas dixerunt, Prædiximus tibi, impure et impie, quod nulla tua machinatio posset elidere nostrum religiosum propositum : fac ergo quidquid volueris.

et virgis etiam cæsa,

præcisis manuum summitatibus

9 Tum milites prolato gladio summitates manuum eis amputarunt : quod illi cum fieret non sentientes, inceperunt glorificare Deum, atque dicebant Præsidi; Carnivore et sceleratissime, nec sentimus quidem molestiam quam nobis vis facere : te autem D brevi transferet Deus ad inferos in cruciatus numquam leniendos. Quibus verbis et contumeliis sibi dictis ad iracundiam motus Præses, cavari jussit profundam foveam : interim aiebat : Suspensos virgis cædite donec cruciatum sentiant, deinde in foveam igne plenam ipsos conjicite. Porro dum cæderentur Sancti, neque sentirent quidquam sed Deum laudarent, jussit impius Præses adferri lampadas, eorumque lateribus admoveri. Alexander autem et Antonina exclamaverunt voce magna, Nos quidem, infelix, hæc patimur propter pietatem in Christum, credentes quod post mortem recipiemus et mercedem : te vero cito disperdet Deus, quia famulos ejus crucias.

iterum cæditur,

lampadibus ustulatur,

10 Non continuit ultra furorem Festus : sed, Accendito, inquit, in fovea pyram maximam, ut statim ei injiciantur. Fecerunt ergo milites sicuti eis jussum a Præside fuerat, et renuntiarunt ei paratum esse quem mandarat incendi rogum : quibus immisericors ille imperavit, dicens : Statim ungite eos liquenti pice, et conjicite in flammam. Quod cum etiam factum est et in ignem immissi ambo, jussit insuper E Præses aridam picem conjici; Ita, inquiens, penitus consumentur et ipsa quoque ossa redigentur in cinerem; ne venientes mulierculæ colligant quidpiam ex ossibus eorum, sicut Christianis in more est. Denique jussit foveam, in qua conflagrarant, impleri terra; et in domum suam abiit, nihil exinde bibens aut comedens et mutus remanens. Etenim spiritus malignus, per angelos vindices immissus, usque in septimum diem torquebat illum : diebus autem septem decursis, inter magnos gravesque cruciatus tradidit spiritum, et sepelierunt eum; atque ita cessavit persecutio.

ac denique in fovea exustus obruitur.

Præses a dæmone correptus extinguitur.

11 Martyrium vero pertulerunt Sancti Alexander et Antonina ad vi Nonas Maji, hora nona, die Sabbati, regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor in secula seculorum, Amen.

DE SS. DIODORO ET RODOPIANO DIACONO MARTYRIBUS APROHDISIÆ IN CARIA.

G. H.

Cultus 3 Maji

et 29 Apr.

C *Græci in Menæis et apud Maximum Episcopum Cytherorum celebrant hos Martyres ad diem* III *Maji his verbis :* Certamen sanctorum Martyrum Diodori et Rhodopiani Diaconi. Fuerunt hi temporibus Diocletiani : at propter fidem a propriis civibus multas contumelias, supplicia et verbera pertulerunt Aphrodisiæ in Caria : demum crebra lapidatione ab eisdem obruti, suum Domino spiritum reddiderunt, *quæ eadem ipsa verba ad* XXIX *Aprilis leguntur in MS. Synaxario Collegii nostri Claromontani, quod Parisiis commodato accepimus; et* F *in alio quod vidimus Mediolani in Bibliotheca Ambrosiana. In Menologio Sirleti dicuntur* a carnificibus lapidati. *Reliqua eadem sunt. Citato hoc Menologio, inscripti sunt hodierno Martyrologio Romano hac phrasi :* Aphrodisiæ in Caria sanctorum Martyrum Diodori et Rodopiani, qui in persecutione Diocletiani a civibus suis lapidati sunt. *Eosdem refert Galesinius et Græciæ adscribit more suo, quo ab ea non distinguit Asiam vicinam, in qua est provincia* Caria *inter Ioniam et Lyciam, et in illa* Aphrodysia *sive* Aphrodisias *metropolis.*

DE S. ARBONO MARTYRE.

G. H.

III Maji

Quatuor Martyrologii Hieronymiani apographa, post relatos Martyres Romanos Alexandrum, Eventium et Theodulum, referunt hunc Martyrem his solum verbis : Natalis Arboni. *In Epternacensi codice præponebatur particula copulativa,* et. *An etiam Romæ passus fuerit, sed diverso aliquo anno, quam prædicti Martyres, dubitari potest : forsan ex aliis monumentis aliquando resolutio reperietur. Nos hactenus hujus nominis* Sanctum *necdum cognovimus.*

DE

DE SANCTIS MARTYRIBUS AFRIS

MARIANO, FORTUNATO, SATURNINO, RUFINA, FORTUNIONE, ITEM FORTUNATO.

G. H.

III MAJI

Epternacense S. Hieronymi Martyrologium hos Martyres ita proponit: In Africa Mariani, Fortunati, Saturnini, Rufinæ, Fortunonis, item Fortunati. *In reliquis tribus apographis ejusdem Martyrologii legitur* Fortunionis, *et nomen alterius* Fortunati *abest; sed perperam translatum ad Martyres Romanos Alexandrum ejusque socios. In MS. Richenoviensi ista habentur:* In Africa Marciani, Fortunati, Rufini: *pro quo* Rufinæ *in aliis legitur. In MSS. Augustano S. Udalrici et Parisiensi Labbæi referuntur nomina* Urbani *seu* Orbani (*qui ad sequentis diei Martyres Afros spectat*) Marcani *seu* Marciani, *et* Fortunati. *In MS. Tamlactensi,* Rufinæ, Saturnini, Mariani, *et* Fortunati.

DE SANCTA VIOLA,

G. H.

VIRGINE ET MARTYRE VERONÆ.

III MAJI

B

Philippus Ferrarius in Catalogo Sanctorum, qui in Romano Martyrologio non sunt, ad hunc diem III *Maji* ex tabulis Ecclesiæ Veronensis *ista scribit:* Veronæ Commemoratio S. Violæ Virginis et Martyris: *additque in Notis* Commemorationem ejus ibidem hac die fieri. *Verum* ubi passa fuerit et quando, neque ex monumentis prædictæ Ecclesiæ, neque aliunde se scire potuisse. *Idem Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ eamdem celebrat, asserens* Veronæ recoli v Nonas Maji, uti tabulæ Ecclesiasticæ ad Ecclesiæ Veronensis usum compositæ testantur. *Cetera ignorari. Ferrarium secutus eamdem retulit Arturus du Monstier in Gynecæo sacro. Nicolaus Brautius Episcopus Sarsinæ in Martyrologio Poetico hoc eamdem disticho honorat.* B

Tormentis potuit corpus lacerare tyrannus
Immanis, Violæ non violare fidem.

DE S. GENIO CONFESSORE

ET TRIGINTA MILITIBUS MARTYRIBUS,

G. H.

LACTORÆ IN VASCONIA AQUITANICA.

III MAJI

Lactora *seu* Lactorium, *aliis* Lectora *seu* Lectorium, *urbs antiqua Episcopalis Vasconiæ Aquitanicæ, inter Patronos suæ Ecclesiæ veneratur* S. Genium Confessorem: *cujus meminit Ferrarius in Catalogo generali, ad diem tertium Maji, his verbis:* In civitate Lectorensi S. Genii Confessoris. *Asserit in Notis se ejus notitiam accepisse,* a R. P. Odone Gesseio Societatis Jesu, viro erudito et in
C
pervestigandis Sanctorum memoriis accurato. Vixisse *addit* temporibus Diocletiani et Maximiani Imperatorum, multosque ab idolorum cultu ad Christi fidem perduxisse: de eo agi in Breviario sive Officio Ecclesiæ Lectorensis; illi dicatum visi templum ad urbis radices, ejusque meminisse Bernardum Lodevensem Episcopum. *Hæc Ferrarius. At Bernardi Guidonis Episcopi Lodevensis Sanctorale transcriptum habuit noster P. Philippus Labbe, a Reverendissimo et Illustrissimo Francisco Bosqueto Episcopo Monspeliensi, ex quo Vitam S. Genii edidit tomo 2 Novæ bibliothecæ manuscriptorum librorum, in Collectione rerum Aquitanicarum pag. 564 et sequentibus. Titulus præfigitur hujusmodi:* Transitus S. Genii sive Hyginii Confessoris Christi, cujus corpus requiescit in Lectora civitate. *Eodem modo ab Arnaldo Oihenarto in Notitia Vasconiæ, et a Sammarthanis in Episcopis Lactorensibus appellatur* S. Genius sive Hyginus.

Acta ex collectione Bernardi Guidonis,

2 *Auctor haud dubie antiquus est: sed ipsi Sancto fuisse coævum non persuadet stylus, luxurians in explicandis verbis orationum ad Deum fusarum, et nihil exhibens particularium circumstantiarum loci, temporis, personarum, quales oculati et coævi testes, etiam dum minime ad hoc intendunt, solent aspergere suis scriptis; in externis et sub oculum cadentibus actionibus fusiores, parciores alibi, contra quam hic fit. Praterea cum dixisset quod* nomen loci, *in quo occisi triginta milites,* vocatur Cruor-innocentum; *addit,* usque in hodiernum diem, *quæ est phrasis post notabile annorum aut etiam seculorum intervallum scribentium. Quid igitur, inquit, in ipso limine, fidem a lectore postulans,* quia quod
F
oculis nostris vidimus, auribus audivimus, vobis gesta scripsimus? *Credo, ut alias sæpe notatum invenitur, ac nominatim in S. Cassiano Foro-Corneliensi,* XIII *Augusti et S. Mercuriali Foro-Liviensi* XXX *Aprilis, Vitam Sancti et patrata post ejus mortem miracula antiquis picturis expressa prostitisse, in ea in qua corpus tunc servabatur ecclesia, quas suis oculis auctor viderit; auribus vero audiverit ab Senioribus earumdem significationem secundum majorum traditionem; et ita præsentem narrationem concinnarit, pro exigua et confusa quæ solum tunc poterat haberi notitia.*

scripta ab auctore antiquo,

non tamen coævo.

3 *In hisce Actis annotatur S. Genii* transitus die quinto Nonas Aprilis: *ad quem diem Saussayus in Supplemento Martyrologii Gallicani hoc eum exornat elogio:* In Vasconia apud Lectoram civitatem transitus S. Genii Confessoris, qui nobilitate generis, gratia prædicationis, et magnis virtutibus clarus, infracto animo falsorum numinum cultum detestans, cum Christi fidem ad salutem necessariam esse clara voce testaretur, agente Asclepiade Proconsule Gentili, sub Maximo tyranno, præmissis multis de fideli populo

Compendium ex Saussayo,

A populo ad coronam martyrii, armatus scuto fidei, insequentibus Gentilibus in speluncam se recepit: ibique in oratione positus, senio et laboribus confectus, intentis in cœlum oculis coronas vidit, quæ sibi et sociis parabantur, diversis margaritis coruscantes, et multitudinem candidatorum circa eas canentium; Deputentur in numero justorum, et scribantur in libro viventium, qui vicerunt antiquum serpentem; genuflexus effususque in pios affectus, impollutum spiritum ad præmia quæ cernebat emeritus miles transmisit. Cujus corpus ad radices montis prope eamdem civitatem positum miraculis multis emicuit: basilicaque illic demum erecta est, in qua frequenti populi devoti concursu ejus memoria celebratur, coliturque ipse ut specialis Lectoranorum Apostolus et Patronus. *Hæc Saussayus.*

AUCTORE G. H.

4 *Est nobile monasterium in agro Caturcino, Vasconiæ satis vicino,* Moyssiacum *dictum, in cujus ecclesia ob solennitatem Inventionis sanctæ Crucis festum S. Genii solebat celebrari sequenti die, scilicet quarto Maji et ad matutinum recitari compendium Vitæ, quod aliis Actis præmittimus hujusmodi.* Genius genere nobilis, corpore castus, divinis rebus intentus, cœleste colloquium audire meruit. Antequam enim conceptus esset, B. Celsum Presbyterum terna admonitione certum est in Somnis fuisse solicitatum, quod mater sua beatissima Clara masculum esset conceptura, multis fidelibus profuturum. Sub Maximo igitur tyranno inhumano missi Proconsules in Galliam, ad persequendum Christianos, qui civitatem Auscium venientes, comperto quod per B. Genium multi ab idolorum cultura cessarent; tunc igitur tyranni, triginta milites ad comprehendendum eum miserunt in monte juxta diversorium suum, in suburbio Lactoræ civitatis, in quo die ac noctu orationi insistebat. Quo audito B. Genius, facta oratione, locus ipse contremuit, ipse a voce cœli confortatus: fluvius autem inde transiens in eorum adventu in tantum impetuose excrevit, ut nullus homo malignus per eum transitum facere potuisset. Qui cum hoc miraculose actum comperissent, tertia die pedibus B. Genii prævolvuntur, veniam postulantes. Facta itaque oratione, ipsi in fide Christi instructi, a Celso presbytero B. Genius milites baptizari fecit. Milites autem cum ad Præsidem rediissent, comperto quod Christiani essent effecti, nec idola adorare vellent, extra portam civitatis decollati sunt: vocaturque nomen illius loci Cruor-Innocentium. Præses autem plures alios milites misit: quod præsentiens B. Genius oravit Dominum, et vidit coronas, quæ ei et sociis suis parabantur: et statim ut fixit genua emisit Spiritum. Corpus autem B. Genii a Christianis fuit honorifice ibidem sepultum, prope radicem montis, in basilicaquam ipse construxit, ubi etiam sepelierat matrem suam. Milites vero ipsius tyranni videre eum non fuerunt digni, sed confusi ad Præsidem sunt conversi. Ipsa die duo cæci a decem annis illuminati sunt, et alii a diversis infirmitatibus sunt curati. Sit ipse Sanctus talis, qui cum Domino judicaturus sedeat: sit ipse talis, qui ad judicandum ad dexteram assistat.

aliud ex Breviario Moyssiacensi

B

C

5 *Hactenus illud Compendium, in quo* Maximus tyrannus *appellatur, supra ex animadversione Odonis Gessei* Maximianus, *ubi adjungitur* Diocletianus, *in Vita* Jovinianus. *In Actis S. Clementis Ancyrani Episcopi ad* XXIII *Januarii fuit aliquis* Maximus *Dux seu* Præses Maximiani Imperatoris. *Quod tamen similes Duces et Præfecti,* Maximus et Jovinianus *fuerint scripti loco Maximiani et Diocletiani, quis ex nuda conjectura dicet, potissimum quia alii Proconsules missi fuerunt, ut urgerent hanc executionem. Residebant hi in urbe* Auscio *sive* Auxio, *metropoli Vasconiæ, sub cujus* D *Archiepiscopo etiamnum est Episcopus Lactorensis. Qui hisce Actis inseruntur* triginta milites *ad Christum conversi, baptizati et martyrio coronati, quia alium diem non habent indicatum, S. Genio in titulo adjunguntur.* De B. Clara *S. Genii matre, quod cultum habuerit aliquem in ecclesia nemo cum fundamento dixit: nec etiam de* B. Celso presbytero *nisi forsan hic ille est* Confessor, cujus caput a Domino signis plerisque clarificatum apud Lemovicos in æde Cathedratica S. Stephani haberi, *forsan ex Vasconia allatum, et* VII Augusti summa cum veneratione populo ostendi, *scribit Saussayus in Supplemento.*

sub quibus Imperatoribus hæc Acta.

30 Milites Martyres.

VITA

Auctore antiquo.

Ex collectione Bernardi Guidonis, Episcopi Lodovensis.

Obsecro vos omnes, qui hoc audituri aut lecturi estis, ut obstruatur cor vestrum, nullam blasphemiam habens, nullam læsionem contra me, quod E Vitam beatissimi Genii exarare contendo: quia quod oculis nostris vidimus, auribus audivimus, vobis gesta scripsimus. Unde credimus aliquam nos beatitudinem posse promereri. Vos autem major expectat gloria, qui auditis et creditis Dominum implere in Sanctis suis, quæ hic scripta cognoscitis.

2 Hic autem B. Genius ex nobili familia et illustribus fuit parentibus procreatus, et tota intentione puer satagebat, quomodo ad Christianam religionem pertingere potuisset. Celabat propositum, celabat et sanctum desiderium: et sic se Domino a juventutis ætate castum exhibuit, ut sapientiam hujus mundi stultitiam reputaret. Florebat inclusa visceribus ejus perfecta caritas, et numquam potuit in eum inimicus bellum aliquod excitare: quia ipse propter regna cœlorum non solum a largioribus vel lautioribus ferculis evidenter sesequestravit; verum etiam ipse in corde nihil aliud agebat nisi orationem sanctitatis. Vera itaque pietas et benignitas, spes, fides atque caritas ejus resonabant in psalmis, hymnis et canticis. Intantum namque valuit ipsius deprecatio ut cœleste alloquium audire meruisset. Etiam antequam conceptus erat, B. Celsum presbyterum tertia admonitione certum est in somnis fuisse sollicitatum, quod mater sua beatissima F Clara masculum esset conceptura; et quod multa congregatio fidelium per ipsum pergeret ad regna cœlorum.

S. Genius in pueritia sanctis moribus fuit;

etiam ante ortum talis prædictus.

3 Cum vero esset jam ætate primævus, sanctitate plenissimus, sub * Maximo tyranno et Joviniano, coram palatio Arimiani et Asclepiadis, in temporibus illis missi sunt Proconsules eorum ad regiones Galliarum, ut quoscumque Christianos invenire potuissent, aliquos interficerent, aliquos aspectibus exhiberent. Venientes autem * Axium civitatem, audientesque opinionem S. Genii, quod multos de idolorum cultura relevaret ad gratiam Spiritus sancti, miserunt milites numero quasi triginta, qui eum ipsorum insolentiæ præsentarent. Audiens hoc B. Genius certus et securus de Dominica repromissione, pergit ad montem, ubi orationem fundere solebat. Hic enim erat locus juxta diversorium suum in suburbio Lactoræ civitatis, in quo die noctuque in oratione pervigilans postulabat a Domino, ne suam mentem in aliquo inimicus prævaleret immutare, orans et dicens: Domine Deus, spes et Magister ac consolator meus, qui me docuisti orare, ecce oro te. Tu es enim mecum usque ad finem. Tu es qui mihi ab infantia vitam seminasti, et a corruptione me custodisti.

* *al* Maximiano et Diocletiano

* *al.* Auscium.

A custodisti. Tu es qui me ab istius mundi paupertate eduxisti, et ad tuas divitias venire voluisti. Quapropter Domine Jesu Christe, assistat mihi consolatio tua, ne unquam insultent mihi inimici mei, qui quærunt animam meam velut aquam absorbere; quia mens mea minime valet laudare te de tanto studio, quod in me exercuisti, nisi me tuis divitiis repleas, et ab omni avaritiæ solicitudine liberes, et animas servi tui de manibus inimicorum meorum eripias. Ecce igitur tuum opus perficiam, et præcepta tua servabo. Propterea non sterilis fiat oratio mea, et diabolus non rapiat tritici semen ex me tua optima terra, in qua neque spinæ neque zizania unquam appareant. Cumque orationem fudisset, subito locus *cœlesti voce confortatur:* ille contremuit, et vox de nubibus cœli locuta est ad eum dicens: Euge, euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: viriliter age et confortetur cor tuum: intrabis enim gaudium cum his, qui cum mulieribus non sunt polluti: multi enim vasa dilectionis per te mihi dedicabuntur. Et cum hoc dixisset, gaudio magno gavisus est, et Spiritu sancto repletus, surrexit ab oratione, armans frontem signo fidei pectusque confirmans.

B 4 Videntes ergo eum milites a longe venientes *30 milites eum comprehensuri,* quasi stadia quindecim, statim fluvius, qui locum illum præterfluit, ut dictum sit quasi incredibile, impetu inenarrabilium undarum eructavit sursum, ita *innudatione fluvii impediti,* ut nullus per eum transitum facere potuisset. Videntes autem milites, quod ex jussu Dei alveus ipse inundaret, timor et tremor invasit eos quasi ad mortem, et prostraverunt facies suas coram Domino cœlorum utique, et dixerunt: O magnum mysterium quod vidimus! Vere magnus est Deus Christianorum. Si Deus eorum esset ut Deus noster, in quo nos iniqui ut digna recolimus lapides et ligna, surda et muta, hominum manu facta, numquam faceret talia. Derelinquamus igitur hæc omnia et adoremus *in fidem proclives,* Dominum vivum, qui fecit cœlum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt: quia vere magnus est Deus Christianorum, qui sic protegit sperantes in se, et non derelinquit omnes suos, sed in angustiis et pressuris est præsidium præstans. Steterunt autem in eodem loco quasi biduo: tertio denique die, gaudio pleni et spiritu veritatis accensi, pervenerunt ad B. Genium, prostrati in terra ante pedes ejus. Cumque oscularentur vestigia ejus, deprecabantur eum dicentes: Benedictus Deus tuus, et benedic nos be- *petunt a S. Genio instrui,* nedictione tua, Pater et auctor nominis Dei. Et scias quia impiissimus Præses misit nos ad persequendum te: sed ex divino præcepto cognovimus quod magnus est Deus tuus. Precamur itaque Domine, ut nostri misereri digneris, ut imitatores tui esse mereamur, et sequipedes tui efficiamur.

5 Statim B. Genius figens genua, et sursum elevatis oculis in cœlum dixit: Domine Jesu Christe, gratias ago tibi, quia dignatus es mirabilia tua servis tuis ostendere, quos tibi acquisivisti, et ideo Domine efficiantur vasa munda, in quibus habitet Spiritus tuus sanctus: et da eis Domine, quod in no- *instructi* mine tuo petunt ut celeriter exequi mereantur. Adhuc etiam et alia plurima quæ sequuntur his qui secum erant dicebat: Credite in Deum vivum, quem prædico: credite in Jesum Christum quem annuntio: credite in Salvatorem qui servorum suorum adjutor extitit: credite in Redemptorem, qui mercedem retribuit laborantibus: credite ipsis qui eum diligunt. Ipse cultura mea et flos est animæ meæ, quoniam prope est tempus ut eum recipiam. Cum enim sit pulcherrimus ipse et speciosus Dominus, procurat nos semper discere de se aliquid: qui tamen qualis sit neque capere possumus, neque homo enarrare potest: sed ipse obscuritatis meæ [illuminatio] est, completio mearum diminutionum, et nu- D *AUCTORE ANTIQUO.* tritor meæ indigentiæ, et est mecum usque quo descendam ad eum, et amplectar illum. Et cum orasset et eos docuisset qui Christo se credere asserebant; pervenit una cum eis ad portam civitatis, et abierunt ad venerabilem Presbyterum, nomine Celsum, provoluti ejus pedibus et rogantes ut eis baptismi gratiam ministraret. At ille catechizavit eos, et *baptizantur,* baptizavit eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti: et steterunt apud ipsum quasi diebus decem.

6 Post hos autem dies redeuntes ad Præsidem, *apud Præsidem professi fidem,* cujus cor malitia excæcatum erat, et ipse sperans ut gaudium sibi annuntiarent, cum pervenissent ad eum, dixit eis: Quid tardati estis? Numquid aurum et argentum accepistis, aut aliqua maleficia vobis prævaluerunt? Cui illi dixerunt: Auro vel argento splendidior est gratia Christi. Cognovimus enim quod omne genus hominum, quod in tali errore consistit, in quo vos usque adhuc mansistis, perpetua damnatione ferietur. Tunc ingemiscens Præses dixit: Ergo invictissimi Principes, per quos mundus floret, damnantur? Dixitque unus de pusillis: Non per ipsos floret mundus, sed tenebrescit. Exagitans au- E tem caput Præses dixit: Doleo super vos pueruli. Dicunt illi: Non est necesse super nos dolere, sed super te multum est dolendum, si non credideris in Dominum nostrum Jesum Christum. At ille dixit eis: Per salutem et ceremonias deorum, aut sacrificabitis diis immortalibus secundum decreta Principum, aut vos puniri jubeo. Illi autem dixerunt: Sicut non valet movere serpentem, qui carmina nescit, ita nec nos ullo modo potes separare ab amore Christi. *martyres gladio obeunt:* Eadem vero hora jussit eos extra portam civitatis decollari: vocaturque nomen loci illius Cruor-Innocentum, usque in hodiernum diem. Erat autem multitudo Christianorum in loco illo, qui corpora de spiculatoribus redimentes sepelierunt. Beatus vero Genius in die qua hoc contigit, Passionem eorum solenniter celebravit.

7 Iterum misit Præses alios plures milites, qui *S. Genius sciens alios milites ad se mitti,* S. Genium variis tormentis interficerent. Ille vero, cujus spiritum nihil latebat, præsentiens pergit ad montem, ubi orationem jugiter fundebat, et prostravit genua sua coram Domino et dixit: Domine, gaudeant et epulentur omnes qui sperant in te, quos tu acquisivisti. Peto ut oculi mei ad te respiciant, et cor meum exultet in salutari tuo, quoniam volun- *Deum precatur,* tatem tuam volui et complevi, et præcepta tua ex integro servavi: respice ad servum tuum timentem F te, ne pereat studium meum quod in me huc usque operatus es. Peto iterum, o Domine, ut quos pro nomine tuo passioni tradidi, ante sedem Majestatis tuæ eos videre merear, et ibi eis redde mercedem. Precor etiam, Domine, respice ad puerum tuum secundum magnam misericordiam tuam, et recipe animam famuli tui in pace. Cumque orationem fudisset, intentis oculis in cœlum respexit: et scuto fidei armans frontem, vidit coronas, quæ ei et sociis ejus parabantur, diversis margaritis coruscantes, et multitudinem candidatorum circa eos præconantes et dicentes: Deputentur in numero justorum et *moritur 3 Maji,* scribantur in libro viventium, qui vicerunt antiquum serpentem, et qui cum mulieribus non sunt coinquinati. Et statim ut flexit genua emisit spiritum: actusque est ipsius transitus quinto Nonas Maji.

8 Erat autem in monte tunc corpus ejus venerabile omnibus, sed prope radicem montis est basilica, quam ipse construxit: ibique tumulum juxta statum mensuræ constabilivit Episcopus civitatis ipsius, Heuterus nomine, cum quo et Sacerdotes et ceteri ministri, et multitudo Christianorum eum devote sepelierunt. Milites autem ipsius tyranni videro

AUCTORE ANTIQUO.

A re eum non fuerunt digni, sed erubescentes et confusi reversi sunt cum esset ipse sepultus. *cum odore suavi : Cæci et alii sanantur :* Tantus autem odor suavitatis ibidem de corpore ejus fragravit, qualis nec ante nec post est futurus. Ipsa autem die duo cæci, qui per annos decem cæci fuerant, lumen receperunt ibidem, et multi detenti diversis languoribus sani effecti sunt. Post parvi vero temporis spatia, orta est fames in tota regione Galliarum : et ecce quædam viduæ paupercuIæ, egredientes portam civitatis, quærentes herbas quascumque invenire potuissent, hospitium in basilica S. Genii habuerunt. In qua utique nocte lumen magnum et odor liliorum et rosarum basilicam ipsam circumfulsit. Cum autem ad lucem pervenissent, invenerunt prope sepulcrum S. Genii duos panes miræ D *panes viduis collati.* magnitudinis, et statim abierunt et sustulerunt illos. O quantus qualisque in vita sua fuit, ut multos esurientes satiaret bonis suis! Nam et volucres cœli, dum viveret, aliquæ saturandæ ad manum ejus veniebant, aliquæ saturatæ recedebant. Denique loci illius incolæ patrocinia ejus ibi venerari feliciter debent, quia multa virtute ad exemplum credentium [pollens] tantum apud Dominum meruit habere honorem, ut ex illa die repleret Dominus regionem illam omnibus fructibus bonis usque in hodiernum diem, cui est honor et gloria in secula seculorum, Amen.

D. P.

DE SANCTO JUVENALE,

EPISCOPO NARNIENSI IN UMBRIA.

ANNO CCCLXXVI.

Narnia, *antiqua Umbriæ civitas, eximia cum veneratione colit hoc die* III *Maji S. Juvenalem, primum suum Episcopum, qui creditur ordinatus a S. Damaso Papa, anno* B *Tempus Sedis.* *Christi* CCCLXIX, *post annos vero septem, quibus huic Sedi præfuit, sacrum Deo spiritum reddidisse anno* CCCLXXVI. *Acta ex MSS. dantur :* *Successit illi in Episcopatu* Maximus, *sive* Maximianus, *cujus* jussu vitam et actus ejus edita fuisse, *legitur sub finem eorum ; quæ ut nunc habentur, parum quidem sincera et varie interpolata putamus, damus tamen ex pluribus et illustribus codicibus MSS. scilicet ex Vallicellano Patrum congregationis Oratorii, uti sunt in libro Antonii Gallonii littera* N *Signato; ex alio, Fulginii apud Ludovicum Jacobillum reperto, et quantum arbitramur ad fidem codicis Narniensis descripto; et ex tertio Passionali pergameno mensis Maji, asservato in Bodecensi cœnobio Canonicorum Regularium S. Augustini in diœcesi Westphaliæ Paderbornensi, unde plures nobis Vitas descripsit Joannes Gamansius noster : Quartum etiam exemplar, omniumque optimum, nobis Ingolstadio submissum fuit ex MS. antiquo monasterii Wiblingensis Ordinis Benedictini in Suevia. Eadem acta habuimus ex MS. Vaticano, sed alicui amico commodata non recepimus : ipsaque etiam Neapoli extare indicavit nobis Antonius Beatillus.* *eorum compendia.* *Eorumdem Actorum compendium servamus* C *ex MS. Ultrajectino S. Salvatoris : aliud edidit Petrus de Natalibus lib. 4 Catalogi cap.* 119 *: alia denique extant apud Laurentium Surium, Ferdinandum Ughellum tomo* 1 *Italiæ sacræ in Episcopis Narniensibus, et Philippum Ferrarium in Catalogo Sanctorum Italiæ. Quia autem* S. Juvenalis *obiit* VII *Augusti, etiam hoc die festum ejus nunc agitur Narniæ cum Octava, quod Ferrarius non recte asserit festum esse* Translationis. *Nos* III Maji *censemus diem* Ordinationis *esse, quem Episcopi suum vocabant* Natalem.

2 *Ut confessor dicitur in pace quievisse :* *Controvertitur quo mortis genere decesserit e vita S. Juvenalis, proinde num Confessoris Officio Ecclesiastico sit honorandus, an vero inter Martyres recensendus. Acta in omnibus memoratis MSS. ita obitum ejus declarant :* Completis septem annis, sacrum (*aliquibus* sacratum) spiritum Domino reddidit : *quæ eadem apud Petrum de Natalibus leguntur. Apud Surium iste habentur :* Post annos septem in Episcopatu exactos, spiritum Domino reddidit. *Antiquum Missæ canticum, quod Sequentia dicitur, ita mortem indicat :* Demum post cujus transitum, Christo jam reddit spiritum, gaudens in cœlestibus. *Idem sensus in omnibus Martyrologiis reperitur. Verba Usuardi in cunctis MSS. et excusis exemplaribus ad hunc* III *Maji sunt :* Ipsa die S. Juvenalis Episcopi et Confessoris. *Ita etiam Ado :* Ipso die natalis S. Juvenalis Episcopi et Confessoris, *et sequuntur passim recentiores. Martyrologium Romanum ita habet :* Narniæ S. Juvenalis Episcopi et Confessoris. E *Quæ confirmantur in Breviario Romano his verbis :* In eumdem diem incidit beata mors Sancti Juvenalis Narniensis Episcopi : qui cum plurimos in eadem urbe sanctitate et doctrina Christo peperisset ; clarus miraculis in pace quievit ; ibique honorifice sepultus est. *In Missali Mediolanensi anni* MDXXII *et Breviario anni* MDXXXIX *transfertur in diem* VII *Maji festum (ut notatur)* S. Juvenalis Episcopi et Confessoris : *quo etiam die colitur in* Ecclesia Interamnensi, *ubi S. Proculus ejus nominis secundus ecclesiam in colle, sub ipsius invocatione, in agro Interamnensi ædificavit ; uti antea S. Juvenalis in honorem S. Valentini Episcopi Interamnensis oratorium Narniæ construxerat ; imo et ipse S. Juvenalis creditur simul ecclesiam Interamnensem vicinam rexisse.* *eique variæ dicatæ ecclesiæ,* *Eodem modo præter Ecclesiam S. Juvenali a successore Narniæ erectam, aliæ ei fuerunt a vicinis dicatæ, utpote* Magliani *seu* Malliani *in Sabinis, cujus loci Episcopi Sabinenses dicuntur, et est titulus alicujus ex sex antiquioribus Cardinalibus : est autem dictus locus ad Tiberim infra Narniam, inde* X M.P. *distans, uti* XX M.P. *ab urbe Romana. Aliæ eidem S. Juvenali dicatæ sunt* Valeriani *et* Ciseliunæ *in diœcesi Castrensi, Narniensi proxima. Præterea, teste Anastasio Bibliothecario in Gestis Vigilii Papæ,* F Belisarius Patricius fecit in via Flaminia, juxta civitatem Hortas, monasterium S. Juvenalis, ubi possessiones et dona multa largitus est. *Est vero* Horta *sive* Hortanum *in colle, ex opposito Naris fluvii in Tiberim delabentis, ad* VIII M.P. *Narnia distans. Denique Cypriano Manente in sua historia attestante, sub annum* MIV *apud Urbevetanos in vico Ulmi eidem S. Juvenali ædificata est insignis parochia, et a familiis Monaldesca, Ranaldina, Montanaria, Contana, Salvana, Rossa, ac Marsciana congruenter dotata.*

3 *Hæc omnia antiquum cultum S. Juvenalis demonstrant, neque aliquid objiciunt, quo minus inter Confessores habeatur. Verum postmodum inter Martyres collocatus est ob auctoritatem Summi Pontificis S. Gregorii Magni, asserentis lib. 4 Dialogorum cap.* 12 *a S. Gregorio Martyr appellatur.* S. Probo, Episcopo Reatino, apparuisse moribundo S. Juvenalem et S. Eleutherium Martyres : *Colitur S. Probus* XV *Martii, ubi cum aliis innuimus videri* S. Juvenalem *esse hunc* Narniensem Episcopum, *quod Reate solum* XX M.P. *circiter Narnia distet, et* S. Eleutherium *esse* Episcopum Æcanense in Apulia, *cujus et S. Antiæ sacra corpora ab ipso Probo fuisse in urbem Reatinam translata, nobis satis probabile visum est*

A *est ad horum natalem* XVIII *Aprilis n.* 28. *At multo clarius loquitur S. Gregorius Homilia* XXXVII *in Evangelia, ubi de* S. Cassio Episcopo Narniensi (*cujus festum celebratur* XXIX *Junii*) *multa interserit, atque inter alia scribit,* Cassium ex more, juxta B. Juvenalis Martyris sepulcrum, ad offerendum sacrificium consistentem, a Presbytero fuisse repertum. *Ob hujus Pontificis auctoritatem Narnienses S. Juvenalem cœperunt postmodum Martyrem appellare et venerari : ac primo Actis S. Juvenalis apposuerunt titulum hunc,* Passio S. Juvenalis Martyris, *et sic etiam præfigitur in MS. apographo Ludovici Jacobilli. Verum non fuit sui satis memor, qui hunc titulum præfixerat, relictis his verbis sub finem,* Explicit Vita S. Juvenalis Episcopi. *Alia autem horum Actorum ecgrapha manserunt immutata, et sic in MS. Vallicellano hic præfigitur titulus :* Vita et acta S. Juvenalis Episcopi. *Ita etiam MS. Wiblingense :* Vita et actus S. Juvenalis Episcopi. *MS. Bodecense :* Incipit Vita S. Juvenalis Episcopi. *In tomis Surianis :* Vita brevior S. Juvenalis Episcopi Narniensis et Confessoris. *Præterea Officium Ecclesiasticum immutatum est apud Narnienses, et Antiphonæ ac Responsoria recitari cœptæ de Martyre Pontifice. Imo et assumptus Introitus Missæ,* Protexisti me Deus, *etc. de Communi unius Martyris* B *Pontificis tempore Paschali, et hæ recitantur Orationes.* Exaudi quæsumus Domine preces nostras, quas in S. Juvenalis, Martyris tui atque Pontificis, solennitate deferimus ; ut quem nobis Patronum misericorditer tribuisti in terris, intercessorem habere mereamur in cœlis. *Altera vero est :* Divina libantes mysteria te, Domine, deprecamur, ut sicut in calice Martyris tui Juvenalis libamen Deicum crevit, sic nos in tua semper gratia crescere valeamus. *Tertia demum hæc est.* Fac nos quæsumus, Domine Deus noster, sancti Martyris atque Episcopi tui Juvenalis interventu cœlica dona gustare, qui et ipse populum tuum pretioso Sanguine filii tui divinitus satiavit. *Interim Acta ejus in Lectiones distributa et ad Matutinum recitari solita, nihil de ejus martyrio habent. Imo et Canticum seu Sequentia Missæ, ex eisdem Actis formatum, absque ulla martyrii mentione recitatur. Deinde Martyrologia Ecclesiæ Narniensis ista habent :* Die tertia Maji, Sanctorum Martyrum Alexandri, Eventii, Theoduli et Juvenalis Episcopi, *aut etiam tali modo :* Die tertia Maji Sanctorum Martyrum Alexandri, Eventii et Theoduli. Ipsa die S. Juvenalis Episcopi et Martyris in civitate Narniæ. *Ex simili errore Galesinius adjunxit aliis* Juvenalem, *et* Diaconum *fecit. Inter antiquiora Martyrologia, a* C *nobis collecta, sunt Augustanum S. Udalrici, et Parisiense a Labbæo nostro submissum : in hos post* Romæ *adscriptos* Alexandrum, Eventium et Theodolum, *additur* Juvenalis Confessor, *ut supra ex aliis Martyrologiis deduximus.*

et secuti Narnienses in titulo Vitæ,

in Officio Ecclesiastico et Orationibus,

in Martyrologio suo.

4 *Quidquid sit et opponatur : certum est in reliquis quæ circa corporis translationem a Narniensibus referuntur, semper* Martyrem *appellari* Juvenalem. *Ex his primo datur a nobis* Historia translationis Lucam, *et relationis Narniam seculo* IX *factæ, ex MS. Narniensi: ubi dicitur in hac translatione* iterum martyrium portavisse. *In Miraculo anno* MCCXXXIII *facto, clarissime asseritur* claudus per Juvenalem Martyrem sanatus *ubi et* altare *et* ara Martyris *et* liquor Martyris *appellatur. Ad ejusdem tituli confirmationem exhibetur Bulla Indulgentiarum, a tribus Archiepiscopis et duodecim Episcopis anno* MCCLXXXIII *concessarum, et aliarum a Summis Pontificibus Nicolao IV Joanne XXI, aliis XXII habito, Bonifacio IX, et Gregorio XIII datarum quarum ecgrapha, nobis curavit Illustrissimus D. Ludovicus Bonetti Canonicus Narniensis : in quibus compellatur* B. Juvenalis Episcopus et Martyr, et dicti loci Patronus. Ecclesia Narniensis in honorem B. Juvenalis Martyris con- D structa. Ecclesia Narniensis, in qua Corpus pretiosi Martyris requiescere dicitur. *His omnibus subjungimus historiam elevationis hoc seculo* XVII *factæ, ex authenticis instrumentis Pauli Bucciarelli Episcopi Narniensis, et aliorum, quæ nos Romæ anno* MDCLXI *accepimus, procurante R. P. Odone de Comitibus, et originalibus per Notarios publicos desumpta, et firmata subscriptione ac sigillo Priorum populi Civitatis Narniensis, in quibus* Martyr *habetur. Addimus denique quæ nos ipsi in Ecclesia Narniensi observavimus anno* MDCLX *cum dilineatione novæ, quæ tunc inchoata erat, nunc perfecta habetur, Confessionis, propter miram operis venustatem, cui sculpendæ necessarios sumptus liberaliter Capitulum Illustrissimum contulit, ubi supra portam, qua patet ingressus in Sanctuarium, hic titulus legitur.* S. Juvenali Mart. Episcopo Narniensi, fundatori primo, salutis ac fidei parenti optimo, Pastorique suo, Narnia universa supplex, animi grati monumentum ponit ac dicat. Anno MDCLXXVII.

Dantur historiæ translationum et miraculorum in quibus Martyr habetur.

AUCTORE D. P.

5 *Ex prænotata alteratione titulorum* Confessoris *et* Martyris *nata est altera controversia, num duo sint statuendi Juvenales Episcopi Narnienses, quorum unus Confessor, alius Martyr fuerit. Id asseruerunt Joannes Baptista Braccheschi, in tractatu quem anno* MDLXXXVI *de duobus Herculanis Episcopis Perusinis vulgavit; Baronius, in Notis ad* III *et* VII *Maji; Ughellus, tomo* I *Italiæ sacræ in Episcopis Narniensibus, et nonnulli* E *alii. Egimus Kalendis Martii de S. Herculano Episcopo et Martyre, nec potuimus ullas reperire convincentes rationes, propter quas duos statueremus Herculanos. Idem fecimus* XII *Aprilis ad Vitam S. Zenonis Episcopi Veronensis, quem alii asseruere obiisse Confesssorem, alii cum S. Gregorio martyrio fuisse coronatum ; cui plane affinis est hæc controversia. Omnibus autem consideratis, arbitramur cum Ferrario, in Annotatione ad hunc* III *Maji, nos posse dicere :* Si duo Juvenales extitissent, aliqua ipsorum Narniæ memoria extaret. *Dubito vero an ideo recte judicet Ferrarius* Martyrem appellari, quod a cultoribus Bacchi tentus, immolare et carnes immolatas edere dum cogeretur, in os ejus gladius immissus fuerit : quem is ita dentibus tenuit, ut qui illum immiserat, extrahere conatus ; guttur sibi præcideret. *Ughellus arbitratur ideo a posteris* Martyrem *habitum, quod, ut in Translatione corporis n.* 5 *dicitur, cum* ibi ejus essent Mauseola fracta, sanguis effluxisset, *et* pavimenta suæ aulæ irrigasset, illeque sanguis a piis Clericis fuisset collectus. *Primaria ratio statuendi duos Juvenales* F *videtur esse, ut alteri et majori controversiæ fiat satis, qua disputatur num* corpus S. Juvenalis Episcopi Narniensis *Fossanum, urbem Pedemontii nunc Episcopalem, sit translatum; quod Narnienses negant, et Fossanenses asserunt. Si autem forent duo Juvenales Episcopi Narnienses, inveniendam putant aliqui rationem conciliandi utrosque modo pars alterutra secundo Juvenali velit esse contenta. Nos de Fossanensi Juvenali malumus peculiarem instituere tractationem, in qua prolatis omnibus Fossanensium monimentis, sicut hic proferuntur omnia quæ ex parte Narniensium habere potuerunt, speramus fore ut totius controversiæ ambages omnes ultro sese evolvant et explicent.*

Hinc quidam duos statuunt SS. Juvenales Episcopos Narnienses :

et alterutrius corpus Fossani esse credunt.

VITA

Ex pluribus Codicibus MSS.

Cum diverso orbe terrarum misericors et omnipotens Deus Sanctos suos segregaret, ut scriptum est, Heb. 7, 26
a peccatoribus; et rursum ad prædicandum ejus gloriam eos dispergeret inter incredulas gentes ; impletum est quod dictum est per Prophetam : Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ, et vox tronitui in

A in rota, id est in hunc mundum, qui per sua vestigia volvitur, et implentur anni multi. Et quidem ab Oriente et Occidente venient, et recumbent cum Abraham, Isaac, Jacob in regno Dei: quoniam alios per passionem, alios per confessionem, alios per genera linguarum, alios per prophetiam, alios per gratiam curationum, suos testes esse constituit. Et unicuique provinciæ, unicuique regioni sive urbi, proprios dedit habere custodes. Sicut illi, quæ Domina gentium est et princeps provinciarum, urbi Romæ Petrum et Paulum Principes Apostolorum ab Oriente, tamquam prima hora operarios, donavit in vineam Italiæ, Tusciæ, et Campaniæ. In *a* Sebaste donavit Joannem Baptistam; Jacobos duos, Mathiam et Stephanum in Hierosolymis; Andream in Patris provinciæ Achaiæ; Joannem in Ephesum provinciæ Asiæ, et *b* ceteros Apostolos eorumque discipulos, divini verbi satores et ministros, per singulas civitates et regiones misit agricolas, ut dictum est, in vineam suam: et alios ad tertiam, alios ad sextam, alios ad nonam, vel undecimam horam ex denario conventionis, id est coronæ, locavit: ut per eorum merita non solum Italia, sed cunctus polleret orbis quia omnes accepturi sunt ancipites

B gladios in manibus suis, ad faciendum vindictam in nationibus, increpationes in populis, ut ligent Reges eorum in compedibus, et nobiles eorum in manicis ferreis.

EX MSS. *Psal. 76, 19*

Post fidem per orbem promulgatam,

2 Dum omnes jam pene urbes ad Christi fidem per prædicationem Martyrum pervenissent, et clara eorum miracula et doctrina ubique resonarent; sola civitas Narniensis nullum penitus recipiebat Christi gratiam prædicantem, sed tanta idolorum illic erat cultura, ut nullus ibi locus vacuus reperiretur: quo non sacrificarent in templis Jovi, Jano Herculi, Marti, Saturno, Veneri, Minervæ, Junoni, Fortunæ, Neptuno, Vulcano: vel quodcumque idolum nominatur illic pullulabat quotidie. Sed hæc incommoda interim reticentes seponamus, et antiquam rem gestam enarremus, occasionemque perditionis prædictæ civitatis nosse cupientibus non negemus. Dum Augustus Cæsar ad Persarum olim bella procederet, et de omnibus civitatibus secum adduceret exercitum; sola Narnia, quæ ante *c* Nequina nuncupabatur et a *d* nequitia duxit nomen, contempsit ire. Qui dum se vidisset taliter contemptum et causa sibi urgeret ambulandi, donavit eam genti *e* Carporum: quæ tam diu obsedit eam, usque dum se intus ab

C homine usque ad pecus interficerent gladio, jurantes ita ut unus qui remanserit in suo incumberet gladio, et ne unus quidem remansisset. Intrantes autem Carpi vastaverunt omnia, et civitatem incendio consumpserunt. Revertente vero Cæsare jam victore cum multis spoliis, condolens huic civitati, jussit restaurari partem mediam civitatis, *f* pontemque ei miræ magnitudinis in sublimitate fundavit, et intra triginta annos explevit; et suo signavit Carmine: Cæsar Augustus de manubiis, Narniensis Patronus: et ni fallor, nullius provinciæ huic, ut dicitur, assimilatur pons. Aquæductum ei amplius de quindecim millibus intromisit; de quo nunc tacendum est, quæ sit altitudo, quæque circuitiones, quot pontes, in quibus longitudinibus transforati montis. Ibi statuam dedicavit, qui locus ipse in medio foro Augustus vocatur: et de diversis civitatibus congregatis civibus intromisit: et imposito ei nomine de Nare *g* flumine, qui de naribus sculpti quasi vituli lapidei egreditur, Narnia in Colonia dicitur, quia omnes qui de alia regione veniunt et habitant nobiscum, hujus soli incolæ vocantur, ideoque Narnia in Colonia appellatur. Sileamus jam quod nunc cœpimus, quia ad inchoationem primæ veritatis convenit reverti. Visitabatur ipsa urbs Narnia a multis Sanctis,

destructamque et innovatam Narniam,

cives ejus in fide instruunt Sancti varii

a *h* S. Terentiano sæpius, *i* a S. Feliciano quamplu- D rimis vicibus, qui multas ibi injurias perpessus est, ita ut in carceribus retruderetur; nec non a S. Valentino *k* incessanter: et tamen ut dictum est, nullum recipiebat verbum salutis.

3 Accidit autem, ut S. Juvenalis ex Africa Romam pergeret Presbyter: arte medicus, : et dum ad quamdam Matronam, Philadelphiam nomine, quæ erat ex genere Imperatoris, pervenisset; fecit eum ingredi in domum suam, quæ etiam Christianitatis exercebat opuscula: et didicit eum esse virum Sanctum. Cœpitque vir Dei ab ea exquirere, in qua urbe tum esset Episcopus. Et cum didicisset, quia Narniensis civitas non haberet Episcopum, misit ad eam viros prudentissimos qui explorarent si in ea invenirentur fideles. Et dum reperissent viros nobiles ac mulieres de *l* Aniciorum genere, habito consilio suasit eis, ut postularent consecrari sibi Episcopum. Euntes pariter ad urbem Romam petierunt a *m* Pontifice ut eis ordinandum donaret Juvenalem Episcopum. Quod cum Deo favente impletum est; venerunt in Civitatem suam Narniam cum consecrato Juvenali Episcopo. Tunc cœpit S. Juvenalis claro sermone exhortari populum, ut converterentur ab

E idolis, et Christi efficerentur cultores. Et facto ibi oraculo in honore sancti Martyris Valentini Episcopi, qui jam Martyr fuerat, ibidem sacrosancta mysteria celebrabat, multaque mirabilia multasque virtutes faciebat. Accidit quadam die, dum iter ad oraculum supra nominatum faceret, quod ad inferiorem portam, in regione quæ vocatur Marcellinata, constituerat, [quando] venerat ad taurum æreum, ubi templum erat Liberi patris; continuo exivit de templo immolans, et tenuit eum, et nitebatur ei de idolothyto in os mittere; produxitque gladium, et *n* inversam gladii manicam in os ejus misit: qui strictis dentibus tenuit viriliter. Et dum ad se invasor sacrilegus retrahere voluit gladium, manu sua sibi illum intromisit in gutture: et inciso gurgulione cœpit spumas per os cruentas evomere, et clamare; O ultor Briarei, libera me. Et hæc dicens expiravit. Videntes hoc populi admirati sunt, et crediderunt, et baptizati sunt. Eodem tempore, quia Pascha proximum erat, viri ac mulieres fere duo millia, et matrona quædam ibi nomine Venantia *o* cum filiis suis, nobili genere orta et prima civitatis, baptizata est, quæ et ministrabat ei de

F facultatibus suis. Habitatio vero sancti viri Juvenalis erat ad portam superiorem, in turre cohærenti muro, in vico qui dicitur novus: nam et lectus, in quo ipse dormitabat, usque nunc constat in eadem turri.

post quas S. Juvenalis ordinatus Episcopus

illæsus a gladio, quo semet percussor interemit,

plurimos convertit.

4 Delectat et hoc miraculum reserare, quod ejus temporibus enituit. Contigit post quadringentos annos perditionis Nequinæ civitatis, ut progenies ipsa Carporum, mixtique Ligures, armati omnes, de regionibus suis ad vastandas civitates processissent. Qui dum multas jam invasissent regiones, devenerunt in valle, quæ est inter Narniam et Interamnem, quæ nuncupatur Tyria suspecta, et ambarum civitatum prædia obsidebant. Et circumdantes civitatem Interamnem ceperunt eam, et magnam ex ea duxerunt prædam, nec non et multitudinem populi interfecerunt. Obsidentes vero Narniam, dum adhuc in corpore esset S. Juvenalis, quinto ordinationis suæ anno, in mense Quintili, qui nunc Julius, facta oratione cum suis Domino fidelibus, tales in circuitu muri versiculos psallit: Fiat, Domine, via illorum tenebra et lubricum, et Angelus tuus persequatur eos: et veniat illis laqueus, quem ignorant; et captio, quam occultaverunt, apprehendat eos. Et post Psalmi istius finem, hanc dedit vir Sanctus *p* orationem: Deus, qui universas gentes ad nihilum redigis;

Precibus profligat hostes urbem obsidentes:

Psal. 34, 6

A redigis; da huic civitati de interitu eorum lætitiam; ut credant quia tu es Deus solus, qui pro nihilo habes omnes gentes, per Dominum nostrum Jesum Christum filium tuum, qui tecum vivit in æternum, et cum spiritu Sancto, in secula seculorum. Et cum omnes respondissent cum lacrymis, Amen; subito medio die intonuit de cœlo Dominus, et Altissimus dedit vocem suam: et misit sagittas suas et dissipavit eos, fulgura multiplicavit, et conturbavit eos: et apparuerunt in siccitate fontes aquarum, et revelata sunt fundamenta orbis terræ, ab increpatione furoris Domini. Vere enim hi versiculi eodem die impleti sunt. Tanta enim fuerunt tonitrua et fulgura micantia ac turbines, ut amplius tria millia viri cum armis suis, juxta murum antiquum, ad templum quod vocatur Herculis, sint submersi, et nec apparuerunt. Et magnificabatur Deus in his operibus, et liberata est civitas.

Psal. 17, 14

5 Tunc S. Juvenalis indicto jejunio sacrosancta mysteria celebrabat. Habebat enim calicem ex metallo crystallino factum, quem secum adduxerat; parvum quidem, sed virtute clarum: qui dum *q* tot millia populi ad eum labia propinarent, non ei refundebatur a ministro, sed crescebant in eo Sancta B libamina. Tunc omnes in stuporem versi mentis, glorificabant Dominum, qui talia per servum suum Juvenalem Episcopum ostendere dignatus est. Nam et ipse Calix usque hodie diligenti cura constat; et *r* die Natalis ejus a ministro producitur, catenulis aureis gemmisque ornatus, eo quod et ansulas habeat. Completis autem septem annis sacrum Domino reddidit spiritum, et sepultus est ad portam superiorem *s* via Flaminia, milliario ab urbe Roma *t* quinquagesimo quinto, sub die *u* septimo Iduum Augustarum. Natalis *x* vero ejus celebratur quinto nonas Majas, quo die et Crux Domini, imminente Helena matre Imperatoris Constantini, per Judam, qui nominatur Cyriacus, in loco Calvariæ, qui est in Hierosolymis, inventa est.

non absque miraculo celebrat Missam,

q

r

et pie obit.

s

t u

x

6 Sed et illud, fratres carissimi, non prætermittimus, nuntiantibus amplius quadraginta viris, navim suam, sancti viri orationibus, periculo jam proximam liberatam. Nam et ipse S. Juvenalis retulit se in visione admonitum, ut pro navigantibus exoret; quod post, exitus rei docuit. Navigantibus ergo quasi trecentis viris ex Oriente, et contendentibus ad portum cum multis opibus onerata nave; dum per tranC quilla maria tuto velificarent, subito die media nox supervenit atra, irruerunt venti, insonuit procella cum turbine; mergebatur navis, ut jam nullam spem sibi vitæ crederent esse servatam, sed omnis spes quæstus eorum in periculo labefiebat. Continuo apparuit eis Angelus Domini in effigie S. Juvenalis, stans super aquam: qui videntes eum clamaverunt dicentes: Si vir Dei es, libera nos. Qui extendens manus, exoravit pro eis: et pervenit navis ad portum securitatis optatum. Tunc sciscitati sunt ab eo, quis esset: et ille dixit eis: Ego sum Juvenalis Episcopus Narniensis. Agite gratias Deo, qui vos liberavit: et si me malueritis inquirere, ad portam superiorem me invenietis. Et hæc dicens, abscessit ab oculis eorum: qui admirantes valde glorificabant Dominum. Et expletis actibus suis, miserunt, ut supradictum est, quadraginta viros prudentissimos cum magnis muneribus. Et cum ducentorum millium via extenderetur usque ad portum, duorum dierum itinere ad Narniam pervenerunt. Qui dum introissent civitatem, exquirebant ubi maneret Juvenalis liberator eorum. Et ut cognoverunt, quia jam obiisset, voluerunt videre sepulcrum ejus. Unus ex eis, nomine *y* Aerius, quartanum typum agebat: et tacto sepulcro ejus, continuo evomuit venenum cholericum, et sanus recessit. Datisque muneribus

Mercatores ejus meritis naufragium evadunt:

y

et basilicam extrui petunt.

ejus [successori] vere venerabili *z* Maximo Episcopo [qui quadraginta annis ac tribus mensibus Cathedram] ejus possedit, rogaverunt ut ei basilicam cum confessione construeret: et factum est. D

ex mss.

z

7 Recondentibus iis abdito loco sacrum corpus; ubi ex lapidibus ac auro argentoque constructa confessio constat, et super ejus venerabile corpus carmina signaverunt hoc modo

Titulus sepulcri,

Secretus locus intus inest sanctique recessus,
Quem, dum summa petit, Juvenalis morte dicavit:
Quo sibi post obitum placuit dare corpus *humandum*
In caute manibus scindens: ne pollu*at imber*
Idibus Augusti Domino præstante sepult*um*

Die vero Natalis ejus confessio ipsa, tam marmora quam aurum vel argentum, tanti sudoris aqua distillat, ut cum spongiolis tergentes in ampullis recondant; mixtaque cum sancto oleo multis infirmis deportatur, et Domino cooperante sanantur. Hæc autem gesta jubente venerabili Maximo Episcopo edita sunt, petentibus his qui et vitam et actus ejus requisierunt.

unde liquor salutaris emanat:

8 *Hactenus MS. Wiblingense, cum ceteris collatum: et consentiens Vallicellanum sic finit:* petentibus eis qui et vitam et actus ejus, a quo liberati sunt, voluerunt nosse: et reversi sunt cum magno gaudio, gratias agentes Deo per Jesum Christum, cui est honor et imperium, una cum Spiritu sancto, in secula seculorum. Amen. *Cetera in subsequentibus Annotatis indicabimus; prius tamen quam ad ea veniamus, hic significo primum quod verba, ad nomen* Maximi Episcopi *a nobis inclusa* [ ], *haud dubie post mortem ipsius Maximi sint interjecta. Secundo idem judicandum videri de toto fere numero 7, ubi dicitur* auro argentoque extructa confessio, *quod non est credibile primo statim initio cultus factum; et recitatur Epitaphium, quod satis erat sepulcro inscriptum legi; ac denique indicatur annua aquæ salutaris stillatio, cujus probatio certa longioris temporis intervallum videtur supponere. Istud autem epitaphium vel extritum pro parte erat, quando huic vitæ inscriptum est; vel antiquioris codicis vitio accidit, ut non potuerit Wiblengensis scriptor totos versus exprimere: cujus interim fidem vel hinc debemus æstimare, quod de suo nihil præsumpserit addere. Alii econtra (et hoc tertio loco notandum venit) varie suppleverunt defectum, prout vel successu temporis factum repererunt a curatoribus sacri sepulcri, vel privato judicio censuerunt melius fore. Nam MS. Fossanense multo auctius ipsum exhibet; MS. Vallicellanum, servato versuum ordine, sensum nonnihil mutatum eo modo repræsentat, ut depositionis diem, qui fuerat a die mortis sextus, non curaverit exprimere; eo quod usu invaluisset ut dies Natalis præ alio festivus haberetur, sicuti ipso adhuc vivente agi consueverat: propterea quod dies hic, quo Episcopus scilicet ordinatus fuerat Juvenalis, non ejus tantum, sed ipsius quoque Narniensis Cathedræ esset Natalis. Hac autem ratione sederit S. Juvenalis, præter annos septem assignatos in Actis, mensibus tribus, et diebus quatuor: siquidem obierit* VII *Idus Augusti, ipsis Idibus sepultus.* E F

interpolationes quædam ultimæ [ ] discretæ.

Epitaphium a posteris alteratum,

9 *Posteri Epitaphium, ut dixi, innovantes haud paulo aliter legendum proponere maluerunt; nam in MS. Vallicellano sic reperitur:*

duplici modo.

Secreti locus est intus sanctique recessus,
Quem famulus Christi Sanctus Juvenalis amavit,
Sanctorum socius, meritis evectus in astra.
Rupe cava placuit tumulari membra sepulcro,
Ne polluta manus sacrum contingere posset.

In MS. Fossanensi epitaphium idem plures habebat versus, hoc modo et ordine:

Tu quicumque legis, istud venerare sepulcrum,
Quod famulus Christi Sanctus Juvenalis honorat.
Primus Episcopus ipse fuit Narni et Pater ejus.

A Africa quem genuit, hunc Narnia possidet ipsum.
xx MSS. Rupe cava placuit abscondere membra, sepulcrum
Ne polluta manus sacrum contingere possit.
Sanctorum socius meritis electus, in antro
Hoc quidem positus, charos tamen ipse tuetur.

Ego (ne in conjectando lector fatigaretur) nullo verbo litterave mutata, et paucis syllabis alio charactere adjectis, conatus sum laborem ejus juvare, utinam feliciter satis!

ANNOTATA.

a *S. Hieronymus in Vita S. Paulæ* 26 *Januarii num.* 18 *asserit, hanc invisisse* Sebasten, id est Samariam, ubi siti sunt Elisæus et Abdias, et, quo major inter natos mulierum non fuit, Joannes Baptista: *cujus scilicet corpus ab discipulis eo delatum fuit, ubi ante Christi adventum annuntiarat.*

b *In aliquibus MSS. adscripta erant de nonnullis aliis Apostolis, nec satis cohærentia, quæ ut impertinentia omisimus, vel in notas referre placuit.*

c *Imo ante* Nequinum *dictam, asserunt Livius et Plinius.*

B d *Alii* ab asperrimo difficillimoque situ loci *dictam tradunt.*

e Carpi *antiqua urbs est, Principatus titulo insignis cum aliquot civitatibus subjectis, olim sub Imperio Picorum, nunc Ducum Mutinensium. Sed uti hæc ex traditionibus plebeiis non ex certa historia desumpta videntur; sic nolumus operose scrutari, num hi Carpi externi fuerint: Jacobillus eos in Germania ad Danubium collocat.*

f *Procopius lib.* 1 *Rerum Gothicarum,* Pontem hunc, *inquit,* Cæsar Augustus olim construxit, spectaculum memoratu dignissimum, quippe omnium fornicum, quos scimus, excelsissimus est. *Conspeximus nos anno* 1660 *aliquos dicti operis superstites fornices.*

g Nar *ad urbis hujus in monte sitæ radices præterfluit, ita aliquibus dictus, quod odore sulfureo nares constringat. Hinc Virgilius lib.* 7 *Æneidos memorantur*

Sulfurea Nar albus aqua, fontesque Velini.

quia Nar *e montibus Amiternis per* Velinum lacum *fluens, inde per Interamnum et Narniæ radices, inter Ocriculum et Hortam, in Tiberim defertur.*

h S. Terentianus I *Episcopus Tudertinus et Martyr, sub Hadriano passus* 1 *Septembris.*

C i S. Feliciani *Episcopi Fulginatis, Martyris, sub Decio passi, Acta illustravimus* 24 *Januarii.*

k S. Valentinus *Episcopus Interamnensis, Martyr sub Claudio II passus. Ejus Acta martyrii dedimus* 14 *Februarii. Porro vix dubitamus quin totum hoc principium Vitæ, uti et nonnulla alia hinc inde notanda, præsertim in fine, adjuncta sint, post plura secula, quam hæc Acta primum scripta fuere.*

l *Illustris et nota est* Aniciorum, *familia apud Romanos. In MS. Vallicellano* Anicorum *in MS. Germ.* Anichinorum *erat. Jacobillus* ex familia Coccia, stirpe Nervæ Coccii Arucia

m *Jacobillus asserit fuisse* S. Damasum, *et ab hoc consecratum anno* 369. *Auctor Summarii Italici notat annum* 370 *et eumdem Damasum nominat.*

n *MSS. Bodec. et Vallicel.* universam. *MS. Jacobilli* inversa gladii manica. *Petrus de Natalibus* cultellum *appellat, quo os volebat tenere apertum, ut idolothyta injicerentur.*

o *Jacobillus addit,* ex familia Anicia.

p *Idem alias preces habet, ab illo crucem manu tenente in muris urbis recitatas. Easdem et quasdam præterea habet præcitatus auctor Summarii.*

q *Idem habet* tria millia, *sicut etiam auctor Summarii.*

r *Idem tradit* calicem ostendi cum aliis reliquiis in festo Ascensionis Christi. D

s Via Flaminia *per Otriculum, Narniam, Spoletum etc. Ariminum usque tenditur.*

t *Sunt hæc milliaria aliquanto minora, alias solum* 40 *essent numeranda: et sic alibi memini etiam minora observasse.*

u *Vel hic abundat* τὸ septimo, *vel omissum est aliquid, quo intelligi debuit Sanctus, non sepultus esse, sed obiisse* die VII Iduum Augustarum: *cum ipsis* Idibus *esse* sepultum *satis clare dicat epitaphium sincerum, et ab ipsomet Maximo verosimiliter scriptum.*

x *Jam indicavi* Natalem *hic intelligendum ex more Episcoporum istius ævi, diem* Ordinationis Natalem *vocantium: nec potuit obstare festum inventæ Crucis (utpote non nisi* VIII *seculo cœptum universaliter celebrari) quo solennior in populo maneret hujus Natalis memoria, præ die obitus aut depositionis, uti in S. Ambrosio et aliis nonnullis usus retinuit, abolita pene memoria depositionis eorumdem. Quod autem de Cruce additur, non ausim dicere esse a Maximo, potuit tamen etiam hic secutus fuisse* novellas, *ut ait Gelasius Papa,* relationes *de inventione Crucis Dominicæ, quarum fabulositatem jam redarguimus, et quoad* Judam-Cyriacum *plenius confutabimus die sequenti.* E

y *Jacobillo* Nerius, *in aliis MSS.* Crius *et* Erias.

z *MS. Bodecense, Surius et Ughellus* Maximiano.

SEQUENTIA

Ex antiquo Missali Narniensis Ecclesiæ.

Exultet plebs fidelium,
Chorusque Narniensium
Psallat in hac die.
In qua vir sanctus hodie
Juvenalis est gloriæ
Deputatus pie:
Cujus virtus rutilat,
Cujus laus emicat
Virtutis præconio.
Sacrum hic dum perficit,
Dei corpus conficit,
Ejus ministerio,
Parvo in calice,
Vere mirifice,
Libamen est Deicum:
In quo renovatur,
Per quod memoratur,
Signum Evangelicum.
Jesus panes augmentavit,
Quibus turbas multas pavit,
Satiatis omnibus:
Sanctus potum sacrum dedit,
In quo Christi Sanguis crevit,
Propinatus millibus;
Nec a ministro funditur,
Vel liquor ullus ponitur
In vase crystallino:
Sic stupet plebs Narnicola,
Sua relinquens idola,
Deo adhærens Trino,
Non cessat preces fundere,
Nec manus differt jungere,
Pro salute civium,
Quos sacris verbis educat,
Carporum gentes effugat,
Strage data hostium.
Suos instruxit atque direxit,
Quosque deduxit nec non protexit,
Eorum gerens curam.
Sic honoratur et exaltatur
Et commendatur [et laudatur]
Proferens vitam puram.
Demum post cujus transitum
Christo jam reddit spiritum,
Gaudens in cœlestibus.
Ex ipsius tumba manat,
Quod infirmos multos sanat
A cunctis languoribus
Surdis auditus redditur,
Et sospes quis regreditur,
Si locum possunt tangere.
Privati quoque lumine,
Videre Dei nomine
Merentur hic recipere.
Possessus a dæmonio,
Sancto curatur medio,
fenestram frangens vitream. F
. . . .
. . . .
. . . .
Quidam nautæ naufragantes.
Juvenalem invocantes,
Evadunt periculum:
Illi vero non ingrati,
Ære pergunt onerati
Ad ipsius tumulum.
Laus ergo Regi gloriæ,
Qui nos reformat gratiæ,
Pro Juvenalis precibus,
Quos tutat in hoc seculo,
Conservat a periculo,
Coronat in cœlestibus.
Amen.

Hactenus illa Sequentia, cui tres versiculos ad complendam antepenultimam stropham deesse cum ipsa rythmi ratio indicet; curavimus librum originalem consuli: sec ned ibi quidquam repertum est amplius, quam in nostro ecgrapho habebamus; ut dubitari possit, utrum pars illa non defuerit ab initio, per ipsius auctoris incuriam, non admodum solliciti ut ryhtmum undequaque perfectum daret.

ABLATIO

A

ABLATIO ET RELATIO
Corporis S. Juvenalis seculo IX.
Ex veteri MS. Narniensi.

Forsitan legi solita 7 Augusti

Post Legendam seu Vitam in Lectiones divisam, in jam dicto MS. sequebatur de corpore ablato relatoque narratio, similiter in Lectiones distributa, fortassis pro Officio ad diem VII *Augusti recitando, quando obiisse Sanctum dicunt vitæ Acta, et festum ei duplex cum Octava celebrari indicat tabella Officiorum duplicium Cathedralis Narniensis. Dicit illa quidem festum hoc esse* S. Juvenalis secundi Episcopi et Confessoris : *sed ex supposito quod duo sint hujus nominis Episcopi, et primus eorum Martyr fuerit : quorum neutrum sustineri potest stante Vitæ jam præmissæ auctoritate, quæ tamen (si est scripta jussu Maximi successoris) sola præcipuam fidem exigit. Fortassis etiam contigit, ut Corporis Lucam ablati et Narniam relati solennis exceptio aut repositio in locum priorem, hoc eodem* VII *Augusti die acciderit ; sicuti Deo disponente contigit, ut die* XIV *Septembris, quo primum in dedicatione Hierosolymitanæ Basilicæ sub Constantino fuerat exaltata Crux* B *Domini, eodem istic reponeretur ab Heraclio Imperatore, recepta ex Perside. Prædictæ narrationis auctorem nequaquam coævum rei gestæ, sed ex populari traditione, post aliquot secula scripsisse quæ referri audiebat, haud æque in omnibus congrua cum seipsis et cum majori verisimilitudine , notum fiet ex sequenti tractatu* § 7. *Interim, sub hujus præmonitionis cautela, ipsam hic lege, iis solis nunc illustrandam observationibus , quibus explicentur obscura , non quibus discutiantur errata , eo quem indicavi loco opportunius castiganda.*

nec satis authentica.

Sancti dæmonum domitores patrocinium nostri suscipiunt,

1 Domini nostri Jesu Christi, Fratres carissimi, Sanctorumque omnium miracula clara merito personat orbis ; quando [etiam] carmina poetarum priorumque philosophorum gliscit animus scandere, quæ [tamen] sunt fabulæ et inanes lectiones et fallaciæ Gentilium, nec non deceptiones infidelium. Quis enim pavescit legere silentio abdicationem hostium, dæmonumque occultationem ; qualiter devicti sunt a militibus Christi, et vires eorum confractæ, et sub pedibus eorum conculcatæ. Recolimus enim semper fuisse invidos et callidos cunctorum fidelium (nam sine intermissione ex insidiis diaboli homines tentantur, ut virtus tentata probetur ; et palma non C consentienti gloriosior appareat) unde quanto amplius scelerum cupiunt ; tanto amplius læti sunt ; adhuc [autem] non quiescunt, sed miris facinoribus exigentibus chaos circumeunt, et in erebi gurgitem desidiosi ruunt, heroes conculcant, et fideles aliquando necant. Quis de odio confitetur et pœnitet ? quis de invidia mœret ? quis de cumulo avaritiæ contremiscit ? Prorsus pauci. Sed Dominus est justus et pius, qui expectat omnes et suffert, per orationes Sanctorum et oblationes fidelium. Hoc tamen pavendum est omnibus, quia quanto amplius portat tanto durius punit.

Narniensium vero præcipue S. Juvenalis,

2 Quæ fauces poterunt retexere Sanctorum omnium remunerationem, infinitæ misericordiæ gloriam, præparationem lætitiæ paradisi ? Morari debemus in laude omnium Sanctorum, sed præcipue in nostris Patronis silere noxium censuimus. En omnes defendunt : et sicut prius pro eis agonizaverunt, quamvis a suis ut justum est non obsequantur, tamen adhuc certant et pro eis obsecrant : ipsi nos defendunt, ipsi custodiunt, protegunt, et claris inter nos miraculis coruscant. Inter quorum classes noster gloriosus et mirabilis fulget coronatus Sanctissimus Juvenalis. O quam prædicandus ! quantum amandus ! qui in tantum suam dilexit Ecclesiam, ut multis suppliciis superans triumpharet : apte sibi D commissum Thronum decorans, secum provexit credentes ad astra polorum. Igitur B. Juvenalis, non solum [civitati profuit], dum in hoc ærumnoso deguit ævo ; verum et post liberam ejus ad æthera evolationem, cum pro suis exulavit *a* et iterum martyrium portavit ; pro suis flevit, ingemuit, sanguinem fudit, et in exilium quasi pietatis causa portatus est, in tantum suas oves diligens. Ne [autem civitas in perpetuum] frustraretur a tali Patrono, cum eximio honore ad Narniam est reductus, adjuvante Domino per ejus auxilium et orationem venerabilium Clericorum, postulationemque nobilium populorum præfati loci. Qualiter [vero] translatus reversusque fuerit, seriatim retexere, quantum est licitum, curamus. Priscum excidium Narniæ recolimus, de quo legitur, quia de eis relictus nec unus nuntiaret mortem ceterorum ; nunc vero nemo residuus fuit, et non est dimissus aliquis vivus nec illæsus. Prius evenit, quia offenderunt Regem terrenum ; nunc accidit, quia impii erant in Christum Dominum. *b*

EX MSS.

Adalbertus Tusciæ Marchio Narnia exclusus

3 Evenit ut quidam potens et nobilis Tusciæ Marchio nomine *c* Adalbertus, causa obsequii summi Præsulis, nec non ad [visitanda] limina Apostolorum deveniret Romam : unde cum secus Narniam transiret, putabat se obediri ab eis. Ille vero E Pontifici subjacentes renuerunt ei subesse : nam ventura erat vindicta ; nec alio modo ordinari poterat. Nec multo post quadam die, dum [Adalbertus] astaret in præsentia Præsulis, affuit unus ex nobili prosapia ortus Civitatis Narniæ, Demetrius nomine : qui, cum cerneret eum, contra Pontificem taliter est affatus : Domine mi et rector omnium Ecclesiarum, defensor piarum plebium, placet tibi ita me exhonoratum haberi ? Cum in tuo venirem obsequio, isti Narnienses contra me extiterunt, nihil obedientes, verum nec pacifica verba mihi locuti sunt ? Ad hæc Demetrius respondit, Non est nobis licitum absque Domino nostro Papa ulli potestati obedire, nisi Imperatori tantum de mandato summi Pontificis. Qui stomachatus, indignante et magna voce dixit . Non est mirum insanos lasciva verba proferre ; sed hoc te scire convenit, quia nisi fuisset ob reverentiam Domini nostri Pontificis, cum verberibus cessarent verba. Putabat enim terrere eum minis. Tunc turgido vultu Demetrius, cum nollet recipere verba, respondit : Mirandum est quod a te F audio : quia dum in nostris sumus partibus, æquiparia corda gerimus, æque inter nos obedientes.

et frustra id propter questus apud Pontificem,

vindictæ cupidinem animo concipit,

4 Eadem hora interius mens Ducis corrupta est, et sicut virus chelydri ita viguit odium in corde illius *d*. Heu pro dolor ! Ira versa in odium quantum lædit, quantos interimit quantosque ruere fecit ! O venenum occultum ! o morbum iniquum ! quia non tantum durasti, ut Bajulum *e* interimeres aut necares terrigenas, vel mundialia suffocares ; sed in tantum crevisti, ut beatorum corpora Juvenalis *f*, Cassii, *g* Faustæ interim debellares. Sed o ! milites Christi, estote parati pro grege iterum corpora ponere, qui dudum pro eis animas cum corporibus ponere non neglexistis. Eia Juvenalis gloriose, sicut Christus pro omnibus, ita tu pro Sede tibi commissa adhuc dura expecta : prius liberasti animas a jure Gentilium, nunc demonstra jura sufferentium ; invita successorem tuum pacificum et laudabilem Cassium ; offerat preces, ut suos pariter commissos dimittat illæsos, et Fausta nobis fruere calle secura, cum tuo Pastore esto parata exilio.

urbemque obsidione cingit :

5 Quid multa ? Reverso Duce in propria [ejus animus] callide durat in facinus. Audito non post multum de morte illius Pontificis, surrexit iratus, invitavit amicos, conduxit parentes, præcepit fidelibus, per prolixa tempora movit prælia, totam urbem Narniensem

Ex MSS.

A niensem circumvallavit, et dira excitata sunt bella. Infesta civitas funditur in lamentum universa : per muros clamabant Sacerdotes, vociferabant senes, ejulabant conjugati, dicebant hostibus : Quare hæc agitis? cur hanc cædem patratis? Offensi sumus Deo, vobis enim nihil culpavimus : date rogamus cladibus finem. Ille etiam jure jurando dicebat, Quia si mihi vita comes fuerit, non relinquam hujus civitatis lapidem super lapidem, et cunctos habitatores exules dimittam. Tunc omnes munierunt civitatem et conglobati sunt omnes, defensorem sibi promittentes; et unanimiter pugnabant, clamantes et dicentes : O Sanctissime Juvenalis, pro tua caterva intercedere digneris, ut non destruatur nostra urbs ab his hostibus crudeliter dimicantibus.

sed invocato a civibus S. Juvenale

6 Dux vero fecit congregari immensam congeriem lignorum, carduos et stipulam, picem et sebum; et pontem miræ magnitudinis atque pulchritudinis, quem Rex pacificus Octavianus cum magno labore stabilierat, putabat evertere. Misso igitur igne nihil prævaluit nec minus in aliquo potuit. Cernens se in hoc esse illusum, dixit suis : Quid agimus milites mei? Graviter tristor et cor meum B dissipatum est, eoque devictum me esse video ab istorum inimicorum meorum astutia. Utinam nec inchoassem! Tunc omnes consiliarii sui in zelo dixerunt : Defensores eorum ita veridicos et stabiles esse videmus, ut neque promissis neque precibus suaderi possint, quia pro eis assiduas preces fundere non cessant, nam ii sunt Juvenalis, Cassius Pastores eorum, et Fausta prudentissima *h* Virgo interpellatrix eorum : sed audi, domine Dux, recolimus enim, quoniam Athenienses, dum essent a quodam Rege obsessi, decem *i* sapientes secum habebant, consilio quorum muniti lædi a nemine poterant, qui erant terreni homines; quanto magis isti familiarissimi filii Dei? Unde a suis præfatus Rex consiliatus est, ut si callide illos dissiparet et ab invicem separarentur, lædi facile possent : quod et factum est : unde nobis notamus, quia ita agi a nobis necesse est.

non valens pontem incendere,

intelligit eam defendi a Sanctis: h

i

7 Finito consilio, diaboli instinctu [placuit Duci] ut promitterent [pacem] et pactum inter se [et obsessos] stabilirent. Hoc dolo moti cum callida pace miserunt duodecim ex Ducis optimatibus, ut rectum fœdus cum eis inirent et firmam cum eis pacem facerent; eo tamen tenore, ut intra civitatem cum suis intrarent a prima porta, et pacifice exirent per aliam, nulli mala patrantes. Heu fallacia! Inscia tali C fraude decepti sunt; putaverunt quod sacramenta non frangerent, dederunt assensum suorum excidio. Nunc vero scire convenit de crudeli fallacia, quæ tam dire versa est in *k* Narniensium perniciem. Cur non patebas impia fallacia? quare tam latentia fuistis venenata consilia? Antiqua mala sunt excitata, viguerunt facinora, oblita sunt sacramenta, odia clare patuerunt. Sed o infelix ratio! Dedit [tamen] Dux licentiam, ut tantum suarum rerum cives secum extra civitatem ferrent, quantum in una vice portare possent.

quare facta pace dolosa petit ut solum transire per urbem liceat :

k quam ingressus expellit cives spoliatos

8 Flebant Sacerdotes, lamentabantur senes, ejulabant conjugati, mulieres lapsis crinibus se carpebant, filii vociferabant contra parentes, omnes unanimiter vocem mittentes : O patroni nostri, ubi sunt vestra juvamenta? o auxilia, ubi inveniri possunt? Periit spes nostra, consilia nostra dissipata sunt, virtus nostra confusa est. S. Juvenalis nobis non subvenis? quare tibi expectas longa exilia? Ecce dimisisti commissos, quia tibi est martyrium præparatum. O Sanctum corpus, ubi es pro nostris sceleribus deducendum? Venerande Cassi, pacifice Pastor amabilis Ecclesiæ nostræ, quomodo dimittis concessos, quos portare debes ad Christum? Fausta amantissima, nobilis et decora vultu angelico, Virgo gloriosa, fulgida nimis, spes optima, cur nos dimittis? vel tu cum tuis morere, mori quæ in martyrio timida non fuisti. D

frustraque lamentantes :

9 Nec mora : sarcophaga rupta sunt, mauseola fracta, corpora Sanctorum abstracta sunt, vehicula parata. Invenerunt corpus gloriosissimi Juvenalis ita integrum, et ita paratum in martyrio, ac si fuisset cum anima caro. Tulerunt corpus ejus, et posuerunt juxta cryptam sepulcri sui. Et ecce cum cœli esset serenitas, excitata sunt tonitrua, excitata sunt fulgura mittentia fulmina, creverunt venti, terra mota est, et verberati oculi inimicorum nihil viderunt; sed præ pavore dimiserunt Sanctum corpus, quod erectum stetit supra pedes suos. Illi vero et ceciderunt in terram, jacentes per duarum fere horarum spatia nihil sentientes; sed quasi exanimes accubantes. Postremo vero tempestas siluit : in se reversi, erigentes se, levantes oculos suos, viderunt Sanctum Juvenalem erectum stantem, quasi in itinere præparatum. Tunc tulerunt eum ut ponerent in loculo, erant enim ilia ejus fracta quasi præ lassitudine, ita ut præ dolore sanguis exinde flueret, et pavimenta suæ aulæ irrigaret. Tunc qui ibi aderant, et pii Clerici, lacrymantes collegerunt sanguinem ejus in quantum valuerunt. E

et S. Juvenalis impuetre adhuc corpus,

quod sese erexerat et sanguine fluebat,

10 Illi vero tulerunt corpus ejus, et posuerunt illud in biroto *l* novo, una cum beatissimo Cassio *m* atque Fausta, cum hymnis et laudibus ducentes choros, psallentes atque laudantes Deum, pergebant ad propria : populos vero Narnienses tristes atque mœrentes dimittentes, lamentantes et clamantes : Cui nos orphanos reliquistis beati Patres? vel cui nos dimittitis Tutores nostri? Usquequo vivimus, qui sine defensore sumus? Prius mori debuimus, quam tanta clades nobis eveniret. O antiquissima Civitas Narniensis! O famosa in Romanorum finibus! robustissima contra inimicos, amabilis notis, desiderabilis contra hostes, gloriosa vicinis, delectabilis in confinibus! nunc depopulata a civibus, frustrata a Patronis, a Defensoribus derelicta, a Custodibus dimissa! Scimus quia nostra peccata nostrorumque parentum hoc nobis incitarunt periculum. Sed cur antea mortui non fuimus atque pœnis afflicti et macerati, quam evacuati essemus a talibus Patronis?

l m cum SS. Cassio et Fausta avehit,

11 Inter hæc ducta sunt Sanctorum corpora in unam nobilium Civitatum Tusciæ, quæ dicitur Luca, et cum omni honore posita in ecclesia *n* S. Frigidiani, haud procul a corpore ejus! Sed omnipotens F Deus qui concessit volendo voluntati Ducis et exercitus ejus ut ita ducerent Sanctos, numquid irascetur per singulos dies? Ipse longaminis, ut inquit per Prophetam, nisi convertantur, gladium suum vibrabit. Aliquando enim eos monens ut pater; aliquando per certas visiones terrens ut filios, ut ad proprias ædes reducerent Sanctos per subjectas personas minabatur Sacerdotibus, monebat Episcopos, populos cunctos pessimis cladibus hortabatur : dicebat enim per nuntios, hæc eis umbras esse adversum clades venturas, nisi corpus B. Juvenalis cum nimio honore in suam reducerent parochiam. Grandinem frequentem miserat, calidam pluebat aquam, fulgurei imbres crebro venerant, fontes et putei eorum fœtore ac *p* verminibus scaturiebant, jumenta eorum et cuncta animantia repentinus interitus interimebat; ita ut sero mittentes in stabulis mane mortua invenirent. Induratum enim erat cor eorum, ut prius ferrent supplicia atque plagas, quam Sanctorum corpora in propriis dimitterent reverti locis, putabant enim dari cladibus finem. Post hæc nex in homines versa est, ita ut qui tumulum defuncti

et Lucam deportat : n

ubi cives, divinitus moniti S. Juvenalem suis reddere, p

cadaveris

A cadaveris patrassent, ibi deficerent, et simul sepelirentur.

decernunt obedire exemplo Philistæorum arcam remittentium,

12 Tunc quamvis sero consilium inierunt salutis, dicentes unanimiter : Quid agimus, vel quid facturi sumus? Ubi est consilium nostrum? Depopulatur urbs, devastati sumus ab animalibus, et nunc nos pessimis necibus succumbimus : ut quid hæc? nisi quia frustramur Narnienses a suis Patronis. O simulata pietas! Non placet Deo vana operatio, venerantia stultitiæ. Non agnoscebamus nuntios, non cognovimus Angelos, non credidimus dictis, territi non fuimus ex plagis. Nunc vero nos qui residui sumus, fundamus, antequam interimamur, preces nostras Duci, ut cum honore corpus S. Juvenalis mittat ad Dominum nostrum Pontificem Romanorum; ut ipse honorifice remittat ad propriam sedem. O omnes cernite antiquissima miracula in prioribus populis patrata. Quando Philistæi temporibus Heli Sacerdotis pugnaverant contra Israelitas, et fuerunt duo filii Heli mortui cum plurima multitudine ex Israel; et eorum peccatis exigentibus captivam duxerunt Arcam Domini Dei Sabaoth, et posuerunt eam in templo Dagon; quamvis honorifice venerantes, tamen mane Deum eorum confractis cervicibus et totum diminutum invenerunt ante arcam Domini : *1 Reg. 6, 7* B nec multo post pessima clade percussi, intellexerunt malum de Arca perpetrasse, ut in Regum volumine refertur; tuleruntque duas vaccas fœtas quæ non sudaverunt jugo, et eam posuerunt super currum ita ducentes ut non declinarent ad dexteram neque ad sinistram; et sic cum pluribus thesauris Arca est reversa in civitatem suam. Ita nos decet agere.

et Romam mittunt ejus corpus,

13 Statim surrexerunt omnes unanimiter cum Duce, et tulerunt corpus B. Juvenalis, et cum nimio honore reduxerunt, cum hymnis et canticis, cum psalmis et choris, ad Apostolorum limina summo Pontifici deferentes. Tunc conglobati Episcopi Romanorum et Presbyteri cum cœtu Romanorum susceperunt corpus beatissimi Juvenalis, cum infinitis gaudiis. Clamabat Pontifex : Eia Juvenalis sanctissime, dum in carne esses, duxit te Dominus derelicto parente rebusque patris ex Africanis partibus, Romam ob amorem Apostolorum adventantem, et per præceptiones Sanctorum Pontificum Narnienses sortitus es prædicare, quos tibi Sede commissa decorasti, et prædicando traxisti ad Christum : et nunc omnis te expectat plebs tua, Beate, quasi reductum de exilio. *ubi multis miraculis factis,* Quantas autem virtutes per eum Dominus, postquam Romam ingressus est, sit operatus, C quanti cæci illuminati, quanti dæmoniaci salvati, quanti infirmi sanati, enumerare longum est. Unde per triduum ibi detento, quarto die ipse per se Pontifex cum cuncto Clero ornaverunt vehiculum, excalceatis pedibus bajulantes eum, sic contra suos dicentes cives.... *q* Dum vero per itinera duceretur, occurrebant ei multi infirmi, qui tacto feretro ejus sani efficiebantur.

revehitur Narniam,

14 Nuntiatum est autem civibus suis; qui quanta lætitia admirati, quantas Deo gratias reddiderunt, enumerare non possum, unusquisque sufficit mente tractare. Omnes enim quibuscumque occupationibus tenerentur, parvulorum et supellectilis præ tanta lætitia obliviscentes, omni cura postposita, prout quisque velocius ire poterat, obviam processerunt. Plurima igitur exultatione beatissimum corpus recipientes, diligentissime in Confessione propria locaverunt : ubi jugiter omnipotens Deus non solum dæmoniacis, verum etiam omnibus infirmantibus, qui pura conscientia beatissimum Juvenalem fideliter venerantur, salutis beneficia præstare non desinit. *et lætanter excipitur.* Præterea Narniensis patriæ incolas ubilibet tanta dilectione custodit, ut in quocumque periculo seu tribulatione constitutos, ad ipsum fideliter pro- D clamantes eruat, et suis precibus quod juste poscitur efficiat, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu Sancto laudabilis et gloriosus permanet in secula seculorum. Amen. *ex mss.*

ANNOTATA.

a *Ecgraphum nostrum* exolvit; *nobis visum est legendum* exulavit; *in eo autem quod sequitur videretur invaluisse sensus S. Gregorii, quod Martyr occubuerit Juvenalis.*

b *Hinc incipit MS. Jacobilli.*

c Adalbertus Marchio Tusciæ, fuit excommunicatus a Joanne VIII Papa, *qui præfuit Ecclesiæ ab anno 872 ad 882. Extat hujus epistola 258 data Indictione 14, ergo anno 880, qua eum conversum et fidelem* erga Romanam Ecclesiam ab excommunicatione absolvit. *Luitprandus lib. 1 de Rebus Imperatorum et Regum cap. 8 et seqq. ista habet :* Adalbertus illustris, Tuscorum Marchio, tantæ erat potentiæ, ut inter Italiæ Principes solus ipse cognomento diceretur Dives. Huic erat uxor, nomine Berta, cujus instinctu nefaria cœpit facinora, et collecto exercitu E Papiam tendit, nisus rebellare Lantberto; sed ab hoc captus est. Sed post mortem Lantberti Adalbertus ad propria destinatur. *Lantbertus hic imperio potitus est anno 892, peremptus an. 899.*

d *Reliqua hujus numeri desunt in MS. Jacobilli.*

e Bajulus *alias* Bailivus, *Italis* Baylo.

f S. Cassius *dicitur in conjugio cum Fausta perpetuam coluisse virginitatem, ac dein factus Episcopus Narniensis ab anno 537 usque ad annum 558, inscriptus Martyrologio Romano ad diem 29 Junii.*

g *Lucenses hanc colunt 20 Septembris, confundentes eam cum* S. Fausta, *Cyzici martyrium passa cum Evilasio.*

h *MS. Jacobilli,* pudentissima.

i *Memini pueris nobis, primas litteras discentibus, inter vernaculas fabellas lectum librum de decem Sapientibus illis; hinc vero disco antiquæ inventionis esse commentum illud, et forsan ab Italis ad Francos, a Francis translatum ad nos, ut alia similia multa, quæ vulgo Romanciæ dicuntur.*

k *MS.* quæ tunc dira versa est in Narniensi provincia : *quod visum correctione egere.*

l Birotum *et* Birota, *duarum rotarum plaustrum in Codice Theodosiano et alibi.* F

m *Reliqua decrant in MS. Jacobilli.*

n S. Frigidianus, *vulgo* Fridianus, *Episcopus et Patronus præcipuus Lucensis, colitur 18 Novembris, quod festum est Translationis.*

o *Franciottus retulit hanc Sanctorum Narniensium translationem ad an. 845, quasi illi tunc a Philippo Rege Francorum, cognato Lotharii Imperatoris, fuissent allati : quæ miramur a viro erudito non exactius discussa fuisse; cum ea ex hac historia plane evanescant.*

p Vermine *Italis dicitur* vermiculus.

q *Videntur deesse verba monentium Romanos, ne restitutioni Sancti corporis se opponant.*

HOMILIA
in dedicatione ecclesiæ S. Juvenalis
ex eodem veteri MS. Narniensi.

Mirabilis est Divinæ legis doctrina, cujus censura nihil jubetur, nisi quod optima ratione censetur : nihil in ea mandatur, nisi quod auctoritate summa nititur : et ut ad ipsius Divinæ legis exhibitionem veniamus, nec ipsa sacrosancta mysteria passim ab omnibus et ubique sunt celebranda, sed certis horis atque temporibus, destinatisque locis, ab electis viris,

A ris, summa cum veneratione, sunt exornanda. Nam cum Sion adornato thalamo Regem cœli suscipere jubeatur, merito præsens Ecclesia, quæ typum ejus gerit, sponsum Christum susceptura, primum colitur et exornatur, id est solenniter consecratur: ideoque summorum Pontificum decreto statutum fuit, ut oratoria solennibus officiorum mysteriis deputata, divinæ religionis intuitu a sacris Pontificum manibus emundentur, et cœlestis pluviæ roribus irrigentur, et quatenus fidelium devotio prævalet, exornentur. Cujus exornationis decore S. Juvenalis Basilica tanto celebrius decoratur, quanto sublimius a Summo Urbis Præsule Eugenio, universali Ecclesia teste sanctificatur. Beatus enim Romanæ urbis Antistes, nomine et gratia Eugenius, urbem egressus, cum civitati Narniensium suæ præsentiæ copiam faceret, placuit ejus auctoritati, ut oratorium Sancti Juvenalis, una cum Orientali et Occidentali ecclesia, quæ* sibi tunc residebat, consecraretur. Et cum aliquantisper in eadem civitate commoratus esset, collectis tam finitimarum civitatum quam etiam Orientalium locorum Episcopis, Archiepiscopis, Abbatibus, aliisque religiosis viris, Altare in honore Virginis matris Christi Mariæ dedicatum consecravit: totamque Sancti Juvenalis Ecclesiam oleo Chrismatis ungens, B et aqua Sanctificationis perfundens, conciliavit; eisque qui præfatam ecclesiam revolutis annis in die tantæ Consecrationis visitarent, unius anni remissionem indulsit, super his peccatis pro quibus Sacerdotalis auctoritas penitentiam eisdem injunxerit. Adornat ergo thalamum suum Sion, ut Regem cœli suscipiat, id est, Fratres, Ecclesia consecratur, ut orationes in eadem factas Rex cœli placatus accipiat.

Dedicatio facta ab Eugenio Papa,

an quia ibi ?

Hactenus satis sit exhibuisse Homiliæ hujus verba: reliquam ejus partem, quæ nihil habet non commune Dedicationi cuilibet, haud fuit operæ pretium describere. Omnino autem videtur hic esse intelligendus Eugenius Papa III, S. Bernardi discipulus, ex Ordine Cisterciensi assumptus, anno MCXLV, *mortuus* MCLIII *die* VIII *Julii. Neque dubium injiciant* Orientalium locorum Episcopi *dedicationi præsentes: curanti enim negotia Terræ-sanctæ, tunc adhuc possessæ a Latinis, et pacem inter horum Principes ac Manuelem Græcorum Imperatorem, contingebat frequenter ex illis partibus adesse Præsules, tam Latinos quam Græcos. Quomodo porro intelligi debeat duplex ecclesia fuisse Narniæ, quarum una Orientalis, altera Occidentalis diceb tur; et quam* C *situ conjuncta vel discret utraque, Narniensium antiquitatum scrutatoribus examinandum relinquo.*

MIRACULUM
Anno MCCXXXIII patratum
Ex libello vetusto Archivii Fossanensis.

Miraculum Gloriosi Martyris Christi Juvenalis, Narniensis Episcopi, de quodam claudo ab eodem Martyre factum, quod oculis nostris vidimus,* Fratres, volumus vobis revelare. Claudus quidam, natione Hiberniensis, Moriens nomine, extra portam Narniæ, per laci plateam gradiebatur, erga terram pectus suum deportans. [Hunc videns] Rufus quidam, de civitate Romana ortus, in improperium Jesu Christi et venerabilis Martyris Juvenalis Narniensis Episcopi, infra populum Narniensem suum verbum innotuit; quod si contingeret præfatum claudum per Juvenalem Martyrem liberari, ipse de Fratribus incontinenti efficeretur. Tunc claudus in basilicam Martyris intravit, et ad locum in quo corpus Martyris requiescit, devenit: et procidens ante altare Martyris, Deum deprecabatur, quod per venerabilem Juvenalem Martyrem ab illo languore se liberaret. Tunc tantus liquor [emanavit] de ara Mar-D tyris quantum vobis, Fratres, nequivimus aliquatenus enarrare. Verum quia Sacerdos quidam, Jacobus nomine, qui in eadem basilica tunc temporis custodiæ gerebat officium, invocata gratia sancti Spiritus, de liquore Martyris tibias et genua claudi cœpit ungere et linire; Claudus ille cum lacrymis clamabat: Sanctissime Pater Juvenalis, libera me. Quem statim ab illo languore per Juvenalem Martyrem Deus liberavit. Præpositus vero ejusdem basilicæ, nomine Berardus, qui templum Martyris quod ruerat reædificavit; cum Canonicis ejusdem Ecclesiæ et omni Clero et populo Narniensi, nobiscum eisdem euntibus, ad altare Martyris accedens, hymnos psalmosque cum præfato Clero lacrymabiliter Domino decantavit, gratias agens Deo, qui claudum per venerabilem Juvenalem suum Martyrem ab illa infirmitate sanavit. Rufus autem, de quo superius mentio est habita, maximis cereis accensis, ante altare Martyris se prosternens, gratias Deo agebat, qui claudum per B. Juvenalem Martyrem ab illo languore voluit liberare, anno Domini MCCXXXIII, mensis Junii die VIII, regnante Domino Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in secula seculorum. Amen.

Claudus liquore S. Juvenalis unctus sanatur.

E *Exordium hujus narrationis post verbum* vidimus * *interrumpebatur hoc titulo.* Clero et Populo Narniensi: *de quo lectori judicandum relinquo, fueritne ex ipsius scriptoris mente narrationi præpositus velut ad memoriam posteritatis, et a librario perperam collocatus; an vero postea quomodocumque adjectus. Patet interim Narniæ rem gestam et scriptam esse: an ut aliis Ecclesiis communicaretur, non divino*

BULLÆ INDULGENTIARUM
annis MCCLXXXVII *et* MCCCXXIII *concessarum.*

Universis Christi fidelibus, præsentes litteras inspecturis, Frater *a* Raynaldus, miseratione divina Messanensis, Michael *b* Antibarensis, et Bonaventura *c* Ragusinus Archiepiscopi; Romanus *d* Crobensis, *e* Bartholomæus Grossetanus, Ægidius Turtyburensis, *f* Thomas Aderarum, *g* Perronus Larinensis, Valdebrunus *h* Avellonensis, Petrus Stanensis *i* Aldebrandus Sutrinus, *k* Stephanus Ulyxbonensis, *l* Romanus Alyphanus, *m* Maurus Ameliensis, et Frater *n* Orlandus Narniensis Episcopi, salutem in Domino sempiternam. Licet is, de cujus munere venit ut sibi a suis fidelibus digne ac laudabiliter serviatur, de abundantia pietatis suæ merita supplicum excedens et vota, bene servientibus multo majora tribuat quam valeant promereri; desiderantes tamen reddere Domino populum acceptabilem, fideles Christi ad complacendum et quasi quibusdam allectivis muneribus, indulgentiis ultra et remissionibus invitamus, ut exinde reddantur Divinæ gratiæ aptiores. Cupientes igitur, ut ecclesia Narniensis, Cathedrali præfulgens dignitate, congruis honoribus frequentetur, omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui ad ipsam ecclesiam, in festis subscriptis, videlicet in quatuor festivitatibus Beatæ Mariæ Virginis, in dedicatione ipsius ecclesiæ, in festis BB. Joannis Baptistæ et Evangelistæ, in *o* singulis B. Juvenalis Episcopi et Martyris, dicti loci Patroni, in festo B. Nicolai Episcopi et per Octavas festorum omnium prædictorum, causa devotionis accesserint, vel ad ornamenta ecclesiæ et altaris ibidem manus porrexerint adjutrices, aut in extremis laborantes quidquam facultatum suarum legaverint: Nos, de omnipotentis Dei misericordia et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, singuli singulos quadraginta dies de injunctis eis pœnitentiis misericorditer relaxamus. Nos autem Frater Orlandus, ante dictus memorati loci Diœcesanus, ad quem

a b c d e f g Archiepiscopi 3 et Episcopi 12 h i k l m n

concedunt Indulgentias

o

A quem Indulgentiæ prædictæ conceduntur, omnes Indulgentias supradictas approbamus, ratificamus et tenore præsentium in nomine Domini confirmamus. Ad supplementum vero Indulgentiarum dictarum auctoritate prædicta centum dies conferimus, *anno* 1287. in nomine Domini Christi. In cujus rei testimonium sigilla nostra præsentibus duximus apponenda. Datum Romæ, anno millesimo ducentesimo octuagesimo septimo, pridie Calendas Junii, Apostolica Sede *p* *p* vacante, Epacta quarta, concurrente 2, indictione decima quinta. Frater Raynaldus Messanensis, Michael Antibarensis, et Frater Bonaventura Raculinus, Archiepiscopi; Romanus Crohensis Episcopus, Frater Bartholomæus Grossetanus Episcopus, Ægidius Tartyburen. Episcopus, Thomas Aderarum Ep. Perronus Larinen. Ep. Valdebrunus Avellonensis Ep. Petrus Stanensis Ep. Aldebrandus Sutrinus Ep. Stephanus Ulyxbonensis Ep. Frater Maurus Amelliensis Ep. et Frater Orlandus Narniensis, loci diœcesanus Episcopus.

Item Nicolaus 4 Nicolaus Episcopus, servus servorum Dei universis Christi fidelibus, præsentes litteras inspecturis, Salutem et Apostolicam benedictionem. Vitæ perennis gloria, qua mira benignitas Conditoris omnium beatam coronat aciem Civium supernorum, a B redemptis pretio sanguinis fusi de pretioso Corpore Redemptoris, meritorum, debet acquiri virtute. [Hinc] illud esse prægrande dignoscitur, quod ubique, præcipue in Sanctorum ecclesiis, majestas Altissimi collaudetur. Cupientes igitur ut, Ecclesia Narniensis, in qua Corpus pretiosi Martyris Beati Juvenalis, qui eidem ecclesiæ Episcopali dignitate præfuit, requiescere dicitur, congruis honoribus frequentetur, Universitatem vestram rogamus et hortamur in Domino, in remissionem vobis peccaminum injungentes, quatenus ad ecclesiam ipsam, imploraturi a Domino delictorum veniam, in humilitate spiritus accedatis. Nos enim, ut Christi fideles, quasi per præmia, salubriter ad merita invitemus, de omnipotentis Dei misericordia et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui ipsam ecclesiam in ipsius Martyris, et in singulis Beatæ Mariæ ac Luciæ Virginum et Sancti Laurentii festivitatibus, ac per octo dies festivitates ipsas immediate sequentes, devote visitaverint, annuatim unum annum et quadraginta dies de injunctis sibi pœnitentiis misericorditer relaxamus. Datum apud Urbem-*anno* 1289. Veterem XVI Junii, Pontificatus nostri anno *q* quarto. *q*

r Joannes *r* Episcopus, servus servorum Dei, universis Christi fidelibus præsentes litteras inspectu- C *Joannes* 21 *Papa* ris salutem et Apostolicam benedictionem. Splendor paternæ gloriæ, qui sua mundum illuminat ineffabili claritate, pia vota fidelium, de clementissima ipsius majestate sperantium, tunc præcipue benigno favore prosequitur, cum devota ipsorum humilitas Sanctorum precibus et meritis adjuvatur. Cupientes igitur, ut ecclesia Narniensis, quæ in honorem B. Juvenalis Martyris noscitur esse constructa, congruis honoribus frequentetur; et ut Christi fideles eo libentius ad eamdem confluant, quo magis ibidem salutaris dono gratiæ conspexerint se refectos; universitatem vestram rogamus et hortamur in Domino, in remissionem vobis peccaminum injungentes, quatenus ad eamdem ecclesiam, vestrorum ibidem imploraturi veniam a Domino delictorum, in humilitatis spiritu accedatis. Nos enim de omnipotentis Dei misericordia et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui in quatuor Beatæ Mariæ Virginis ac in singulis ipsius Martyris festivitatibus eamdem ecclesiam devote visitaverint annuatim, et ad opus ipsius ecclesiæ manus porrexerint adjutrices, centum, et per octavas quadraginta D *Ex MSS.* dies, de injunctis eis pœnitentiis misericorditer relaxamus. Præsentibus post triennium minime valituris, quas mitti per quæstuarios districtius inhibemus; eos, si secus actum fuerit, carere juribus decernen- *anno* 1323. tes. Datum *s* Avenione quinto Idus Junii, Pontifi- *s* catus Nostri Anno Octavo. *t* *t*

Bonifacius Episcopus servus servorum Dei, uni- *Bonifacius* 9 versis Christi fidelibus præsentes litteras inspecturis, salutem et Apostolicam benedictionem. Ad venerandam ecclesiam Narniensem, tamquam Apostolicæ Sedis et nostram filiam prædilectam, in his præsertim per quæ Divinus cultus prætenditur et saluti consulitur animarum, paternæ dirigentes considerationis intuitum; tanto libentius illam specialis favoris prærogativa prosequimur, quanto dilectos filios Capitulum ipsius ecclesiæ nec non Clerum ac Populum Civitatis nostræ Narniensem, Nobis et Romanæ Ecclesiæ novimus plus devotos. Cum *renovat pro festo Ascensionis* itaque, sicut pro parte Capituli, Cleri, et Populi prædictorum nuper nobis porrecta petitio continebat, dudum nonnulli Romani Pontifices Prædecessores nostri, pie considerantes constantem fidelitatem, et fidelem constantiam, ac sinceræ fidei puritatem, quam prædicti Capitulum, Clerus E et Populus, inter ceteros ejusdem Ecclesiæ Romanæ fideles, ad eamdem Romanam Ecclesiam servaverant, et inconcusse servabant; volentes propterea prædictam ecclesiam Narniensem condignis honoribus decorare, gratiose ac pie per ipsorum litteras concesserunt, quod omnes vere pœnitentes et confessi qui in festo Ascensionis D. N. Jesu Christi prædictam ecclesiam Narniensem devote annis singulis visitarent, illam suorum assequerentur Indulgentiam peccatorum, quam similiter pœnitentes et confessi, Beatorum Apostolorum Petri et Pauli Basilicas de Urbe in dicto festo visitantes, ex concessionibus Apostolicis assequuntur; propter quod eadem ecclesia Narniensis a Christi fidelibus in magna habebatur veneratione, et devotione eximia colebatur. Cum autem, sicut eadem petitio subjungebat, propter guerrarum incursus, quæ proh dolor! jam diu illis in partibus viguerunt notorie, prout indesinenter vigent *x*, ac rerum mutationes, depopu- *x* lationes, ac alias novitates exinde subsecutas, præfatæ litteræ casualiter sunt amissæ; et propterea *communicationem Indulgentiæ concessæ visitantibus limina Apostolorum.* dubitetur ne in posterum hujusmodi devotio ac veneratio in ipsis Christi fidelibus evanescat; pro parte eorumdem Capituli, Cleri, et Populi nobis extitit humiliter supplicatum, ut super hoc de opportuno remedio providere de benignitate Apostolica F dignaremur. Nos igitur simili consideratione inducti, pie attendentes quod ipsi Capitulum, Clerus, et Populus, procellosis temporibus, personarum pericula ac rerum dispendia non timentes, in fidei sinceritate et devotione illibata dictæ Romanæ Ecclesiæ immobiles perstiterunt ac indefesse persistunt; hujusmodi eorum in hac parte supplicationibus inclinati, de omnipotentis Dei misericordia et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum prædictorum auctoritate confisi, omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui eamdem ecclesiam Narniensem in dicto festo Ascensionis devote visitaverint, annuatim hujusmodi suorum Indulgentiam concedimus peccatorum, quam similiter pœnitentibus et confessis, præfatas Basilicas in eodem festo ut præmittitur visitantibus, est concessa. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, II Kalend. Februarii, Pontificatus nostri anno Primo.

Gregorius Papa XIII, ad perpetuam rei memoriam. *et Gregorius* 13 Salvatoris D. N. Jesu Christi, æterno Patri consubstantialis et coæterni, qui pro redemptione generis humani de summo cœlorum solio ad hujus mundi infima descendere, et carnem nostram ex utero Virginis

A Virginis assumere dignatus est, Vices, licet immeriti gerentes in terris, et ejus exempla sectantes, animabus Christi fidelium defunctorum in Purgatorio existentibus, quæ per caritatem Deo unitæ ab hac luce decesserunt, et priorum suffragiis juvari meruerunt, opportuna de thesauris Ecclesiæ subsidia subministrare studemus; ut illæ, quantum divinæ bonitati placuerit, adjutæ, ad cœlestem patriam facilius pervenire valeant. De Divina igitur misericordia confisi, tenore præsentium perpetuo concedimus, ut quoties quicumque Sacerdos, sive Secularis sive Regularis, Missam ad Altare, in quo ut accepimus Corpus S. Juvenalis requiescit, situm in Cathedrali ecclesia Narniensi, pro liberatione unius animæ in purgatorio existentis celebraverit; ipsa anima per hujusmodi celebrationem easdem Indulgentias et peccatorum remissiones consequatur, quas consequeretur et opperaretur, si prædictus Sacerdos hac de causa Missam ad altare, situm in ecclesia S. Gregorii *y* de Urbe, ad id deputatum, celebraret. Non obstantibus nostra de non concedendis Indulgentiis ad instar, et aliis constitutionibus et ordinationibus ceterisque contrariis quibuscumque. Datum Romæ B apud Sanctum Petrum, sub annulo Piscatoris, die XXVII Maji MDLXXVII, Pontificatus nostri anno sexto. *z*

facit altare S. Juvenalis privilegiatum

y

anno 1577.

z

ANNOTATA.

a Raynaldus *seu* Reginaldus *Ord. Prædicat. creatus Archiepiscopus Messanensis anno* 1268, *præfuit usque ad annum* 1288. *Consule Rocchum Pirrum.*

b Antibarum, *vulgo* Antivari, *urbs Dalmatiæ, de qua et Sede Archiepiscopali ad eam translata agit Joannes Lucius, de Regno Dalmatiæ et Croatiæ cap.* 14.

c Ragusium *sive* Rausium *in Orientali parte Dalmatiæ, in locum Salonæ metropolim factam, tradit idem Lucius lib.* 1 *cap.* 14.

d Croia *seu* Croha, *urbs Albaniæ, et Scanderbegi olim Sedes.*

e Bartholomæus *Ord. Minorum, creatus Episcopus anno* 1278, *mortuus anno* 1291. *Consule Waddingum et Haroldum. Est autem* Grossetum *urbs Hetruriæ in ditione Senensi.*

f Turtyburensis *Sedes, infra* Tartyburensis, *nobis incognita, forte* Tribiniensis *in Dalmatia sub Ragusino. Ita etiam latet Sedes* Aderarum : *quod autem sit* Abdera *urbs Thraciæ Episcopalis, non arbitramur, quia* C *ea Sedes erat sub Patriarcha CP. forsan nomina hic sunt male descripta, ita ut hic legi debeat* Aternanus, *fuit enim* Aternum *urbs olim Episcopalis in Aprutio citeriori : et probabilem conjecturam facit, mox sequens ex vicina regione Episcopus.*

g Larinum *vetusta, Ferentanorum Sedes, in hodierno Comitatu Molissino, Episcopalis sub Archiepiscopo Beneventano; hujus Episcopus* Perronus, *aliis* Petronus *et* Paronus. *anno* 1288 *subscripsit Indulgentiæ concessæ Ecclesiæ Carmelitarum de Senis. Plura de eo tradit Ughellus tomo* 8 *Italiæ sacræ col.* 437

h *An* Avellinum, *urbs in Principatu ulteriori sub Beneventano? sed tum sedisset ante Benedictum anno* 1288 *ad hunc Ecclesiam translatum, quod vix dici potest, si Leonardus, ante illum a Capitulo electus, non nisi sub Nicolao IV (ut ait Ughellus) post longam altercationem juri suo cessit. Quid si locus ignotus nobis sit, æque ac proxime sequens* Sedes Stanensis? *Nec enim hæc posset esse* Stabiensis *sub Archiepiscopo Surrentino, vulgo* Castel a mar di Stabia *ejus enim Episcopus ab an.* 1283 *ad* 1295 *vocabatur Theobaldus.*

i Sutria, *urbs Hetruriæ in ditione Pontificia et Patrimonio S. Petri, cui* Aldobrandus *datus Episcopus anno* 1283, *sedit usque ad ann.* 1290. *Ughellus tomo* I *columna* * 191.

k Stephanus Annius Vasconcellius, *creatus Episcopus Ulyssiponensis anno* 1284, *de quo agit Rodericus Cunha par.* 2 *Histor. Eccl. Ulyssipon. cap.* 65. D

l Alypha *sive* Allifa, *urbs Samnii sub Archiepiscopo Beneventano, cui datus Episcopus* Romanus *Ord. Prædicat. Consule Ughellum tom.* 8 *col.* 292.

m Ameria *urbs, vulgo* Amelia, *antiqua Umbriæ urbs in hodierno Patrimonio S. Petri, haud procul a Narnia. At* Maurus *ex Abbate S. Praxedis ibi Episcopus sedit anno* 1286 *et* 1289. *Ughellus tomo* I *col.* 339.

n Orlandus *saltem sedit ab an.* 1278 *ad ann.* 1303. *Ughellus tom.* I *col.* 1091.

o *Scilicet hoc* 3 *Maji in ejus natali, et* 13 *Augusti in die translationis.*

p *Ob mortem Honorii IV defuncti* 3 *Aprilis, cui successit Nicolaus IV electus* 22 *Februarii anni sequentis* 1288, *a quo Indulgentiæ sequentes datæ.*

q *Christi* 289.

r *Hic est* Joannes XXI Papa *creatus* 7 *Augusti anno* 1316, *mortuus ann.* 1334, *die* 4 *Decembris*

s Avenionem *migrarat ejus decessor* Clemens V *Papa.*

t *Christi* 1323.

u Bonifacium IX *indicat nota marginalis, ecgrapho nobis misso adcripta : fuit autem hic creatus anno* 1389 E 2 *Novembris.*

x *Distracta scilicet per Clementinum schisma Ecclesia, et pro Clemente stantibus Francis, Hispanis aliisque Principibus multis : quorum ille nixus subsidiis Italiam et S. Petri patrimonium vehementer vexavit, specialiter ipso quo Bonifacius electus est anno per populabundos Britones Vasconesque.*

y *Est hæc ecclesia dicta* S. Gregorii in monte Celio, *de quo Pancirolius Reg.* 9 *eccl.* 28 *quæ nunc Camaldulensium est, ubi ipse Sanctus creditur monachus vixisse, ejusque ostentatur cella in capellam conversa, quatuor item altaria pro subsidio animarum ut creditur ab eo consecrata : ibi certe celebris est ceremonia* 30 *Missarum pro alicujus defuncti anima dicendorum, exemplo ex ipsius Vita accepto, qui ea ratione cujusdam monachi sibi apparentis animam liberavit.*

z *Fuit enim Pontifex creatus* Gregorius XIII *an.* 1572 5 *Maji.*

EXCERPTA

EX STATUTIS NARNIENSIBUS,

Factis sub Pontificatu a Gregorii XI. F

a

b

Statuimus *b* ad honorem et reverentiam gloriosissimi Juvenalis Martyris, Patroni, Gubernatoris et defensoris populi et Communis dictæ civitatis, quod die festivitatis ipsis, quæ celebratur tertia die mensis Maji, debet curri annulus de argento qui sit valoris et extimationis centum solidorum Cortonensium et pallium : de quo supra fit mentio in præcedenti capitulo, sit valoris trium librarum de auro. Hoc modo, videlicet, quod Vicarius dictæ civitatis *c* bandiri faciat tribus diebus ante dictum festum, qualibet die semel per civitatem prædictam, quod quicumque equum habens se debeat præparare, ut sibi placuerit, ad currendum annulum et pallium dicta die, et quod in platea majori ipsius civitatis volentes currere debeant comparere. Et quod ibidem existentibus mandare debeat, quod ipsi omnes volentes currere ad annulum debeant stare ab angulo ecclesiæ S. Salvati *d* infra versus fontem. Et posito annulo in loco solito, debeant currere seriatim cum hasta seu *e* bortone singulariter secundum voluntatem Domini Vicarii vel Officialis ibidem præsentis : et ei currenti, qui currendo suam hastam miserit in annulum, secundum judicium ipsius militis, dari et assignari

Ordinatur Cursus ad annulum die 3 Maji in festo S. Juvenalis.

c

d

e

A signari debeat ipse annulus in signum victoriæ et
f honoris, dummodo ronzeni f ad vecturam vel jumenta currere non possint, nec habere ipsum annulum. Hoc addito, quod primus currens sit primus unus ex
g Potestatibus Brigatarum g Mezalis, secundus currens sit unus ex Potestatibus Tercerii Fraportæ
h tertius sit ex Potestatibus S. Mariæ. h

2 Item statuimus, et ordinamus, ad honorem et reverentiam omnipotentis Dei, et Gloriosi ac Beati Martyris Juvenalis Patroni et Defensoris Communis et populi dictæ civitatis, ad hoc ut ipsi Communi et populo assistat, quod D. Vicarius, qui nunc est et erit per tempora in Officio dictæ civitatis, suo juramento et ad pœnam ccc librarum Cortonensium, teneatur dare opus et operam efficacem, ut procedatur
i in opere et ad perfectionem operis i tribunæ novæ dictæ ecclesiæ S. Juvenalis, et ut per dictum Commune et Capitulum et Canonicos dictæ ecclesiæ observentur omnia et singula pacta, inter eos habita et facta, ut scripta et publicata apparent, manu k Gori Richy de Acerio notarii, et olim Cancellarii dicti Communis. Itaque annuatim, donec dictum opus perficiatur, de mense Septembris cujuslibet anni, teneatur exigere et exigi facere a castris,

Tribunæ ad honorem S. Juvenalis faciendæ adducuntur annuæ libræ 300

k

B seu comitatibus l subjectis dicto Communi, trecentas
l libras Cortonenses, quæ pecuniæ debentur a dictis Castris Communi Narniensi pro censu; quas trecentas libras Cortonenses, nisi infradictum mensem Septembris exigerentur, Camerarius Communis Narniensis Camerario dicti operis de salario debito ipsi Vicario pro dicto opere solvere teneatur, et in libro expensarum dicti Communis eas reaptare. Licitum tamen sit ipsi Vicario, quantitatem quam pro castris solverit, per manus Camerarii ab ipsis castris recuperare et recipere, quas trecentas libras dari faciat Camerario dicti operis, qui est et erit per tempora, in fabricatione dictæ tribunæ et cœmeterii convertendas. Teneatur etiam dictus Vicarius requirere Dominum Episcopum et Capitulum dictæ ecclesiæ, ut ipsi Canonici et Capitulum expendant, et in ipso m laborerio convertantur per manus Camerarii dicti operis annuatim, usque ad perfectionem ipsius operis de eorum pecunia CL. libræ Cortonenses. Et omnia et singula, quæ deinceps fuerint in ipsum opus relicta, donata, obligata et concessa ab aliquo, vel aliquibus dictæ ecclesiæ pro opere præfato, seu ad dictum opus; et fructus, redditus, et proventus beneficiorum, seu præbenda-

et a Capitulo petuntur aliæ 150,

m

C rum, seu Canonicorum ipsius ecclesiæ, qui deberentur pro operibus dictæ ecclesiæ, scilicet primi anni ipsarum vacationis, ut faciant pervenire pecuniam a Canonicis, et Capitulo, et Communi Narniensi debitam ad manus Camerarii dicti operis. Qui Camerarius dicti operis Communis, et Capituli, de ipsa pecunia pro rata, pro ipso opere expensas facere teneantur, prout per magistros et sapientes et ante, positos, per Commune et Capitulum anteponendos, visum fuerit expedire. Teneantur etiam de introitibus et expensis fieri facere tres libros, quorum unus sit penes Camerarium dicti operis, alius sit penes Superstantem dicti operis, et alius penes aliquem probum virum, per Capitulum eligendum. Teneantur etiam singulis quatuor mensibus a Camerario dicti operis, de introitibus et expensis præteritis et futuris, exigere et exigi facere plenariam rationem per aliquos probos viros, per Capitulum et Commune Narniense eligendos. Teneantur etiam Camerarius Communis Narniensis et Notarius ejus, ad petitionem Camerarii dicti operis, eas in introitibus et expensis dicti Communis ponere et scribere,
n sine aliqua appodissa n et deliberatione alicujus consilii, auctoritate præsentis statuti, statuto aliquo non obstante, quod in contrarium loqueretur. Et

Item qualiter reddenda sit a Camerario operis ratio expensarum factarum.

præsens statutum in prædictis volumus anteferri. D
Et si Camerarius Communis et Notarius ejus prædicta facere neglexerint, eo ipso eorum officio sunt privati, et etiam de eorum salario: et qui o syndicabunt, Vicarius et Camerarius et Notarius ejus, teneantur de prædictis inquirere, et sententiam ferre sub pœna xxv librarum Cortonensium pro quolibet ipsorum officialium, qui syndicarent prædictos. Adjicimus, quod prædicta vendicent sibi locum, si prædicti Canonici primo expendant id quod deberent et promiserunt. Hoc addito, quod prædictas p ccc libras Cortonenses Camerarius Communis non solvat nec solvere debeat, nisi primo dicti Canonici aperiant viam posterne tribunam dictæ ecclesiæ, et juxta ipsam ecclesiam; ita quod per eam commode iri et rediri possit. Et si Camerarius Communis ipsas quantitates solverit, antequam primo aperta fuerit dicta via, ut dictum est; propter pœnam perjurii, incurrat pœnam xxv librarum Cortonensium dictæ Cameræ persolvendarum, nisi dicta pecunia seu census debitus, per dictam Communitatem Romanæ ecclesiæ deberetur, quia tunc volumus præsens statutum, quantum ad hoc, esse nullius efficaciæ vel momenti. E

ex MSS. et quæ mulcta pendenda a neglectoribus statuti: o

p

3 Item statuimus, quod Vicarius dictæ civitatis, ad honorem et reverentiam omnipotentis Dei et gloriosissimæ Mariæ semper Virginis Matris ejus, et Beatorum Juvenalis Martyris et Cassii Episcoporum, et aliorum Sanctorum et Sanctarum Dei, offerat et offerri faciat infrascriptis ecclesiis, videlicet ecclesiæ B. Juvenalis in die festivitatis ipsius, de mense Maji, unum Pallium sericum, et unum aliud ecclesiæ sanctæ Mariæ Majori loci Fratrum Prædicatorum in die festivitatis ipsius, et unum aliud ecclesiæ S. Augustini loci Fratrum Eremitarum in die festivitatis ipsius, quæ pallia sint valoris infrascriptæ quantitatis. Videlicet Pallium pro ecclesia B. Juvenalis quatuor florenorum de auro, et alia residua tria valoris xii librarum Cortonensium q pro quolibet. Et hoc fiat expensis dicti Communis de pecunia Cameræ Narniensis, et Camerarius dictæ Cameræ procuret ante tempus, quod ipsa Pallia habeantur.

pallia offerenda S. Juvenali et aliis Sanctis.

q

4 *His instrumentis juncta erat imago chartacea, æreæ laminæ eleganter incisa, longa palmum unum et proportionaliter lata cum hac epigraphe,* S. Juvenalis Ep. Narn. *prout indicabat etiam habitus stantis in habitu Episcopi sacrificaturi, cum casula, mitra et pedo, ac palmæ ramo in sinistra; dextra, ad benedicendum erectis indice et medio, elevata: cui a tergo inscriptum manu Notarii erat Italice, quod hic Latine reddimus,* Retroposita imago depicta cernitur in tabula antiquissimæ picturæ, ad cornu Evangelii, juxta altare quod est in ecclesia Confraternitatis S. Antonii Narniensis, cum eadem inscriptione et palma martyrii.

Imago antiqua duplex S. Juvenalis. F

5 *Altera, rudi delineatione in chartam plumbo ducta, Episcopum infulatum, indutum pluviali et chirothecis, exhibebat in equo; cujus manus sinistra applicita fræno, dextra ad cælum elevata: post cujus tergum eidem equo insidet puer, dextra apprehendens cappam ante sedentis, sinistra extensa calicem ostentans, unde eucharisticæ Hostiæ species eminet. Adscriptum erat ejusdem Notarii manu Italice:* Hæc est figura S. Juvenalis, quæ dicitur equestris, sub quo nomine ei celebratur festum vii Augusti: crediturque monumentum esse cujusdam r miraculi. Est autem pictura illa antiquissima, in fronte cujusdam vetustæ domus, pertinentis ad Episcopium. r

ANNOTATA.

a Gregorius XI *sedit ab anno* 1370, *ad an.* 1378, *mortuus Romæ, quo Sedem reduxerat.*

EX MSS.

A b *Est tenor quinti Capituli libri primi : præcesserat autem capitulum de pallio, in victoriæ præmium proponendo, quod nobis non fuit communicatum ; videri possunt quæ de ritu* currendi pallium *habentur, ex similibus urbis Senensis decretis in honorem B. Ambrosii, ad ejus gloriam posthumam die* 20 *Martii num.* 43.

c Bandiri *vox Italica, publico edicto jubere, et notum facere.*

d *Quæ hæc ecclesia,* S. Salvati, *an* S. Salvatoris? *Ita omnino corrigendum Narnienses Canonici censent.*

e Bordone *nunc dicunt Itali de quovis hastili, sed potissimum de longiori peregrinantium scipione.*

f Ronzenus *vulgo* Roncino, *equus castratus seu cantherius : tales scilicet, arcentur hac conditione, æque ac* jumenta, *id est, equæ : et soli generosi equi ac masculi admittuntur.*

g Brigata, *Italis significat cœtum, quandoque etiam stirpem seu progeniem : hic in priori sensu accipitur, sic ut singula Terceria urbis suam intelligantur brigatam mittere ad hunc cursum. Dicuntur autem* Terceria *obtripartitam civitatis Narniensis divisionem ;* medium, superius *et* inferius, *juxta vulgarem et hic notatam singulorum appellationem.*

B h *Qui sequitur est* tenor 45 Capituli de opere Tribunæ S. Juvenalis.

i Tribuna *Italis est absis templi in hemicycli formam altari circumducta, Græcis* concha, *uti sæpius dictum.*

k Gorius, *abbreviatum nomen pro* Gregorio, *ut plurima alia apud Italos.*

l Comitatus *sunt vici seu pagi, unde rustici vocantur* Contadini.

m Laborerium, *opus seu fabrica.*

n Appodiza, *syngrapha seu scheda : accipitur hic pro mandato scripto de pecunia exhibenda, quod hic vocatur etiam* deliberatio, *eo sensu quo* deliberare *accipitur pro* tradere ? *Dici autem videtur* Apodixa *(quomodo nunc scribitur) a Græco* Ἀπόδειξις facultas.

o Syndicare *est hic rationibus reddendis præsidere, et defectus commissos notare : quod ut fiat diligentius, addicitur Syndicis mulcta, a negligentibus pendenda.*

p *Quia hic per cyfram scriptum erat* 300, *ideo supra, ubi solum notabantur* cc, *addidimus alterum* c ; *maxime quia æquum videbatur, ut largitio civitatis collationem petitam a Capitulo in duplum superaret.*

q *Existimant Narnienses* libram Cortonensem *majoribus suis fuisse, quod nunc simpliciter* libra *dicitur ;*

C *valor scilicet* medii testonis *seu* quindecim assium.

r *Dum recordor miraculi Georgiani, relati ad* 23 *Aprilis inter Analecta cap.* 3, *de puero Paphlagone, quem in equo susceptum Magnus iste Martyr ex captivitate Bulgarica citius revexit in patriam, quam frigefieret jusculum quod prandenti domino ferrens ex culina portabat ille ; subit animum cogitare, simile quid factum a S. Juvenali alicui juniori Ecclesiæ Narniensis Diacono, sacra mysteria ferenti, et cum iisdem forsitan in longinqua abducto ab hostibus aut prædonibus.*

ELEVATIO ULTIMA,

Ex authenticis instrumentis Pauli Bucciarelli Episc. Narniensis.

CAPUT I.

Inventio corporis intra arcam lapideam anno MDCXLVI.

Anno 1642

In Dei nomine Amen. Præsenti publico Instrumento cunctis ubique pateat evidenter et sit notum, quod anno a Nativitate Domini nostri Jesu Christi millesimo sexcentesimo quadragesimo secundo, indictione decima, die vero Mercurii sacrosanctæ Hebdomadæ decima sexta Aprilis, circa quintam noctis horam, Pontificatus autem Sanctissimi in Christo D Patris et Domini nostri Urbani Divina providentia Papæ VIII, anno ejus decimo nono. Cum gravium virorum et ecclesiæ Narniensis documentorum testimonio, ne dum hoc tempore sed elapsis etiam seculis, Corpus Divi Juvenalis Episcopi et Martyris et Civitatis prædictæ Patroni, in sacello et crypta dictæ ecclesiæ Cathedralis, vulgo corporis sancti nuncupata, requiescere et asservari in ore omnium esset ; cumque sepulcrum ejusdem gloriosissimi Sancti per fenestrulam, ferreis cratibus munitam, in eodem sacello cerneretur antiquissima veneratione ; eodemque in loco eaque in crypta eodemque in monumento idem Sanctum corpus a Narniensibus aliisque Christi fidelibus devotissime summo coleretur honore ; gratiasque innumeras ejusdem Sancti precibus ab omnipotenti Deo impetratas esse dignosceretur ; ac proinde quam plurimæ votorum causa in ipsius sacelli facie appensæ inspicerentur tabellæ (quæ omnia existentiam sancti corporis probabiliter designabant) cumque etiam esset, quod hujusmodi sacellum et crypta, in quo sepulcrum et capsa aderat ; altareque ipsum, in quo sacrum fieri solebat ; nimia humiditate deturpatum depravatumque respicerentur ; ita ut non sine multa animi repugnantia E et corporis offensione, præ malo odore et aere præcluso (altero ibidem non apparente spiraculo, præter parvum ostiolum per quod ingressus habetur ad sacellum) in eo celebrari poterat ; ægre id ferens Illustrissimus et Reverendissimus Dominus Joannes Paulus Bucciarellus, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Narniensis ; ac indignum existimans, dictum sacrum pignus sic indecenter retineri ; nec valens cum sui cordis mœrore ad prædictum altare ut solebat sacrum facere ; sperансque in sui populi erga ejusdem Sancti devotione et pia largitione, gloriosissimum illud corpus in decentiori digniorique loco reponere, pietatis spiritu motus ferventique impulsu ductus, pluries ad Deum super his precibus effusis, hæc sui cordis incitamenta admodum Rever. Domino Sulpitio Carissimo, Canonico Decano Ecclesiæ Cathedralis prædictæ, ætatis suæ annorum septuaginta octo, vitæ ac morum [gravitate] conspicuo aperire notumque facere sub confidentiæ sigillo decrevit.

Corpus S. Juvenalis conditum in crypta ecclesiæ Narniensis

refossurus Episcopus Bucciarellus

2 Ipso igitur accersito et silentio eidem imposito etiam per censuras, secretum detegit. Verum quia in hujusmodi re divinum prius est invocandum auxilium, in sententiam venerunt orationes indicere, F et augustissimum in monialium ecclesiis exponi facere Sacramentum ; ibique per easdem sanctimoniales humiliter mentem ad Deum effundere in preces, ac eleemosynis et jejuniis tam grandem arduamque aggredi functionem. Animis igitur, ut præmittitur, ita compositis, idem Illustrissimus D. Episcopus vocatis ad se Reverendo Septimio Donato, ecclesiæ Cathedralis Custode sive Subsacrista, ac magistro Michaele Angelo Mello Comensi, architecto in terra a Carbili degente, qui tunc in hac aderat civitate ; reque cum ipsis communicata, juramento prius recepto in et super præmissis silentium servandi, tertia noctis hora feriæ secundæ hebdomadæ sanctæ, Sacellum et altare recognoverunt [et locum per] quem cryptam ingressuri erant designarunt. Et accersito etiam die altera Admodum Reverendo Domino Remulo Maximo Canonico Subdiacono ecclesiæ prædictæ Cathedralis, ætatis annorum septuaginta unius circiter, ipsique re patefacta ; statuerunt, ut omnes, sacra refectione muniti, quarta feria Majoris Hebdomadæ circa quintam noctis horam convenirent ad eamdem ecclesiam Cathedralem, paratis instrumentis, et aliis ad murum erumpendum, prout evenit.

negotii seriem communicat cum Decano

a accersitis aliis :

3

A *cryptam ingressus 16 Aprilis*

3 Sacellumque ingressi, Divino auxilio freti, iterum atque iterum ejusdem S. Juvenalis nomine invocato, muro a cornu Evangelii adstantis altaris dirupto, ita ut facile quis ingredi posset in cryptam, ea qua decuit devotione et reverentia ingressi sunt; et invento deposito, ex Tiburtino lapide crassitudinis quatuor digitorum, latitudinis palmorum trium, et longitudinis novem circiter, cum operculo supposito ex eodem genere lapidis, ad sepulcri modum, ferreis *b* grappis firmato plumboque munito, ita ut non sine maximo labore operiri posset: Et ferreis effractis impedimentis remotisque lapidibus, qui hinc inde ipsam circumtenebant capsam, præsertim in extremitate ejusdem, particulam operculi ad mensuram duorum circiter palmorum dislocarunt: ex quo foramine prius dictus Mag. Michael Angelus, postea prædictus Reverendus Septimius et successive idem Illustriss. D. Joannes Paulus Episcopus cryptam ingressi sunt: et oculis propriis, candelam accensam præ manibus habentes, unus post alium capsam ipsam a parte interiori per dictum foramen inspexere, et sacrum corpus in eadem capsa Tiburtina repererunt reconditum existere; caput videlicet et alia corporis ossa. Et procumbentes: lacrymis præ gaudio effusis, immensas Deo Optimo Maximo reddidere gratias. Aliisque amotis lapidibus, ad facilius operculum dictæ capsæ sublevandum; et ad mensuram palmi cum dimidio illo elevato, corpus ejusdem Sancti (nempe caput, ossa et cineres) evidentius apparuere a cornu Evangelii, prope altare ibidem existens, ad cœlum conversum, aliquantulum inclinatum ad dextram; aliaque ossa cujuslibet partis corporis suis locata locis, disjuncta tamen et una cum cineribus sancti corporis commixta.

b illud in lapidea arca reperit:

B

4 Tunc hymno dicto unanimiter idem Illustriss. Dominus Episcopus mandavit dictum corpus Sancti ejusdem, ossa et cineres, per prædictos admodum Reverendos Canonicos Sulpitium Carissimum et Remulum Maximum, et dictum Rev. Septimium Subsacristam, et Mag. Michaelem Angelum Mellum firmiter recognosci, prout medio juramento tactis pectoribus more Sacerdotum et Scripturis respective jurarunt. Dictus adm. Rev. Dominus Sulpitius interrogatus per eumdem Illustriss. Dominum Episcopum meque quidnam videret intus dictam capsam lapideam existere; Respondit: Ego jam video, ut et modo vidi, in hac ex lapide Tiburtino arca, corpus nostri S. Juvenalis Episcopi et Martyris, conditum in hac crypta et oratorio quæ Sancto eidem sacra sunt: videlicet, sacrum ipsius caput, (quod petita licentia ab eodem Episcopo præsente propriis manibus aliquantulum de capsa sublevavit) ossa eadem in capsa et loco suo disposita, et hosce cineres colore sanguineo imbutos: et habeo illud ac adoro ut corpus gloriosi S. Juvenalis Episcopi nostri et Martyris: quod passim creditum est quiescere in hac crypta arcaque ex Tiburtino lapide, quæ videbatur per hanc fenestellulam hic existentem. Et gratias ago Deo benedicto, quod illud videre mihi contigerit antequam morior: Subdensque dixit: Jam dicere possum Domino: Nunc dimittis servum tuum Domine, quia viderunt oculi mei, etc.

de quo reperto et inspecto jurati testimonium dicunt Decanus,

C

5 Et interrogatus etiam ut supra adm. Rev. Dominus Canonicus Remulus Maximus, et ipse respondit: Hic videmus omnes hoc sacrum corpus S. Juvenalis Episcopi nostri; videlicet sacratissimum caput, ossa ac cineres ejus sanguine velut indicio martyrii cruentatos: illudque ego ipse jam jam vidi, cum ab arca ex Tiburtino lapide facta operculum auferretur: jamque illud pro eodem habeo, adoro, veneror, ut solitus fui cum aliis hujus urbis civibus facere hac in eadem arca conditum, ab omnibus per hanc fenestellulam spectabili. Et procumbens corpus ipsum iterum adoravit. Vocatisque tum dicto Magistro Michaele Angelo Mello et Rev. Septimio Donato Subsacrista, ipsisque in et super præmissis interrogatis, responderunt unus post alium [in] singulari; Videmus hoc corpus et hæc ossa, condita ac inventa in hac arca ac sepulcro ex Tiburtino lapide et in hac crypta ac oratorio S. Juvenalis hujus urbis Episcopi: suntque eadem ipsa quæ paulo ante vidimus, dum ab arca partem operculi removimus: agnoscimus sacrum caput, facie ad cœlum conversa et nonnihil ad dexteram inflexa; et hæc ossa ac cineres sanguine ejus tinctos. Credimusque esse et veneramur ut gloriosi S. Juvenalis urbis hujus Episcopi Reliquias, quemadmodum et semper populus honorare illas est solitus in eadem ipsa hac arca: et præ lætitia cum lacrymis ad dictam capsam et corpus se inclinaverunt.

Canonicus unus,

D *ex MSS.*

Subsacrista et Architectus,

6 Et in testibus ad hæc vocatis et adhibitis RR. Francisco Cantagallo Sacerdote Fulginatensi, et Augustino de Agnis Clerico Mediolanensi, Illustriss. Domini Episcopi familiaribus, ad hæc omnia præsentibus, etc., ipsisque quoque ad capsam Tiburtinam dicti sancti corporis accedentibus, idem corpus (nempe caput, ossa et cineres, ut supra) in forma recognoverunt. Quibus peractis idem Illustriss. Dominus Episcopus præsens præcepit, ut depositum et operculum capsæ, eo modo quo supra dictum fuit, semiclausum tapeto tegeretur et cooperiretur. Et accersitis Dominis Antonio Brunello, et Joanne Baptista Tepelle Priore et Camerario *d* Societatis sanctissimi Sacramenti ecclesiæ Cathedralis, ad habendos cereos pro luminaribus apponendis ante monumentum dicti sancti corporis; et ipsi quoque venerabundi ad capsam de licentia ejusdem Illustriss. D. Episcopi accesserunt; elevatoque tapeto, quo ipsa tegebatur capsa, Sanctum corpus inspexerunt, adorarunt, simulque venerati sunt: et luminaribus appositis Illustriss. Dominus Episcopus mandavit claudi ferream portam ejusdem sacelli, et illam catenis et clavibus communiri. Et campanis præ summo gaudio a Clericis ejusdem Cathedralis propulsatis, aliisque signis præ lætitia datis, populus de hujusmodi S. Juvenalis inventione certioratus, ecclesiam adivit, Sanctum veneratus est corpus, sacellumque admiratus; Illustrissimus Episcopus ad suas rediit ædes, de hujusmodi Sancti corporis translatione cogitabundus: super quibus, etc.

quod et alii advocati faciunt.

E

d

Corpus in crypta relictum.

ANNOTATA.

F

a *Verosimiliter* Carpi *Ducatus Mutinensis oppidum.*

b Grappo, *est Italicus uncinus; Francis composita voce* Agrafe: *a Teutonica radice* Grypen, Gryfen, *apprehendere.*

c *Verba respondentium, Italice excepta a Notario, hic Latine reddidi.*

d *Vides* Camerarios *dici Narniæ, quos alibi* Thesaurarios *vocant, pecuniæ publicæ Præfectos, seu sacra illa seu profana sit.*

CAPUT II.

Translatio corporis in novam Lipsanothecam et hujus expositio.

Eisdem anno, mense et Pontificatu, die vero XVII Aprilis circa tertiam noctis horam denuo Illustriss. et Reverendiss. D. Episcopus Narniensis ex suo palatio, talari veste inductus, *a* rocheto et *b* muzzeta, se contulit ad prædictam suam ecclesiam Cathedralem, eidem palatio contiguam; ubi expectantes perillustres et admodum Reverendi Joannes Carolus de Alexandris, et Ludovicus Picininus, Canonici *c* antiani, nec non Domini Gabriel Masseus, et

a
b
c

EX MSS. 17 Aprilis eodem situ inventum, d

A et Vincentius Connestabilis Canonici, deputati a Rev. Capitulo, de ordine et mandato ejusdem Illustriss. D. Episcopi, et Sulpitius Carissimus et Remulus Maximus antiquiores Canonici ejusdem Cathedralis, omnes cum *d* cottis et stolis, precibus prius solitis ante sanctissimum Sacramentum et sacellum S. Juvenalis effusis, de ordine et mandato ejusdem Illustriss. D. Episcopi aperta fuit porta ferrea dicti sacelli: et illud ingressi omnes una cum Rever. D. Actilio Perfecto et Rev. D. Septimio Donato de Narnia, ac Rev. D. Francisco Cantagallo de Fulgineo meque; supradicti adm. Reverendi Domini Sulpitius et Remulus, ac Reverendi Domini Actilius, Franciscus et Septimius, qui præsentes fuerunt inventioni sancti corporis suprascripti; ut supra in instrumento, per me heri circa quintam noctis horam rogato, medio eorum juramento, tactis pectoribus more Sacerdotali recognoverunt supra scriptam capsam seu depositum, et idem Sanctum corpus et omnia ejusdem ossa, esse ab ipsis antea visa et inspecta; ac in eodem situ, loco et modo, quibus eadem visa reliquerant existere ac sita esse, prout in instrumento supra scripto per me heri circa quintam noctis horam rogato apparet.

e ab arca eximitur

B 8 Factaque dicta recognitione idem Illustriss. et Rev. D. Episcopus, collo impositus *e* stola, jussit lintea in terram sterni prope sanctum depositum prædictum: et suis propriis manibus, in terram projectus, sanctum Caput acceptum et omnia ossa maxima cum diligentia collocavit in quamdam capsulam ex cupresso: in cujus operculo et in illius parte anteriori erat appositum *f* talcum, et cui substratum intus erat sericum velum rubeum, vulgo vocatum *g* taffeta. Inde collecti cineres summa cum diligentia positi fuerunt in quodam pollubro seu *h* bacili: et illi cineres qui existebant circa caput ejusdem Sancti, ut illi qui omnium oculis apparebant colore sanguineo profusi, collocati fuerunt intra [ampullam] vitream, remanente impressa macula *i* sanguinea in eodem loco depositi ex lapide Tiburtino, ubi erat clausum corpus. Itaque obstupuerunt omnes atque horruerunt, videntes hujusmodi sanguineam maculam in lapide impressam, cum mille plus annis martyrio fuerit sanctus Episcopus Juvenalis coronatus, ibique ejus corpus sepultum *k*. Præcepit idem Illustrissimus D. Episcopus, ut clauderetur dicta capsula cupressea, dictum sanctum corpus continens, et clavis ferreis, ac cordulis circa eam ductis firmaretur: in cujus extremo nodo appositum fuit sigillum Illustrissimi Domini, impressum in cera rubea Hispaniarum, ut semper de

f g h in qua videbatur macula sanguinea; i

k et capsulæ impositum obsignatur,

C identitate ejusdem constaret. Collocata fuit dicta capsula, sicut supra clausa et sigillata, et cineres prædicti intus dictum bacile et dictam vitream, prope dictam capsulam super altare dicti sacelli, in quo superpositum fuit quoddam sericum velum rubeum. His peractis de ordine ejusdem Illust. D. Episcopi fuit clausa dicta porta ferrea ejusdem sacelli, clavibus et *l* lucheto, ita ut a nemine posset aperiri. Et prædicta omnia facta et gesta fuerunt ad præsentiam mei et supra scriptorum testium ad prædicta vocatorum, habitorum specialiter atque rogatorum. Actum ubi supra, præsentibus quibus supra: et Ill. et Rev. D. Episcopus rediit ad prædictum suum Palatium; associatus a prædictis Dominis Canonicis.

cineribus seorsim locatis. l

Inventio primoribus civitatis indicatur.

9 Currente die decima septima mensis Aprilis, anni millesimi sexcentesimi quadragesimi secundi, adm. Rev. D. Julius Cæsar Mautinus, Civis Narniensis Cathedralisque Ecclesiæ S. Juvenalis Illustrissimæ civitatis Narniæ Canonicus Antianus, missus (ut ipse dixit) ab Ill. et Rev. D. Paulo Bucciarello de Arquata ejusdem Illustrissimæ Civitatis Episcopo, Venerabilique Capitulo præfatæ Cathedralis ad Illustrissimos Dominos Priores residentes *m* præfatæ Civitatis, nimirum Excellentem D. Sebastianum Santellinum, D. Josephum Sciopertam, et D. Vincentium Virgilium, ad certiores eos reddendos, qualiter nocte ante sanctum diem Jovis Majoris hebdomadæ, millesimum et ducentesimum sexagesimum circiter a morte annum, ab eodem Ill. et Rev. D. Episcopo, assistentibus duobus Dominis Canonicis Cathedralis prædictæ, ac aliis eidem Ill. Episcopo fidelissimis, sanctissimum corpus Divi Juvenalis, primi Episcopi civitatis præfatæ, in ecclesia ejusdem Sancti existens, muro munitum pervetusto, in sacello nuncupato Corpus sanctum, in arca lapidea, constructa lapide qui Tiburtinus dicitur, cum operculo pariter saxo condito et calce interlito, repertum fuit cum capite ceterisque ossibus, integrum condere corpus aptis. Et hæc omnia de ordine et commissione quo supra exposuisse dixit, ut tamquam universæ civitatis personam gerentes de toto prædicto facto edocti essent. D m

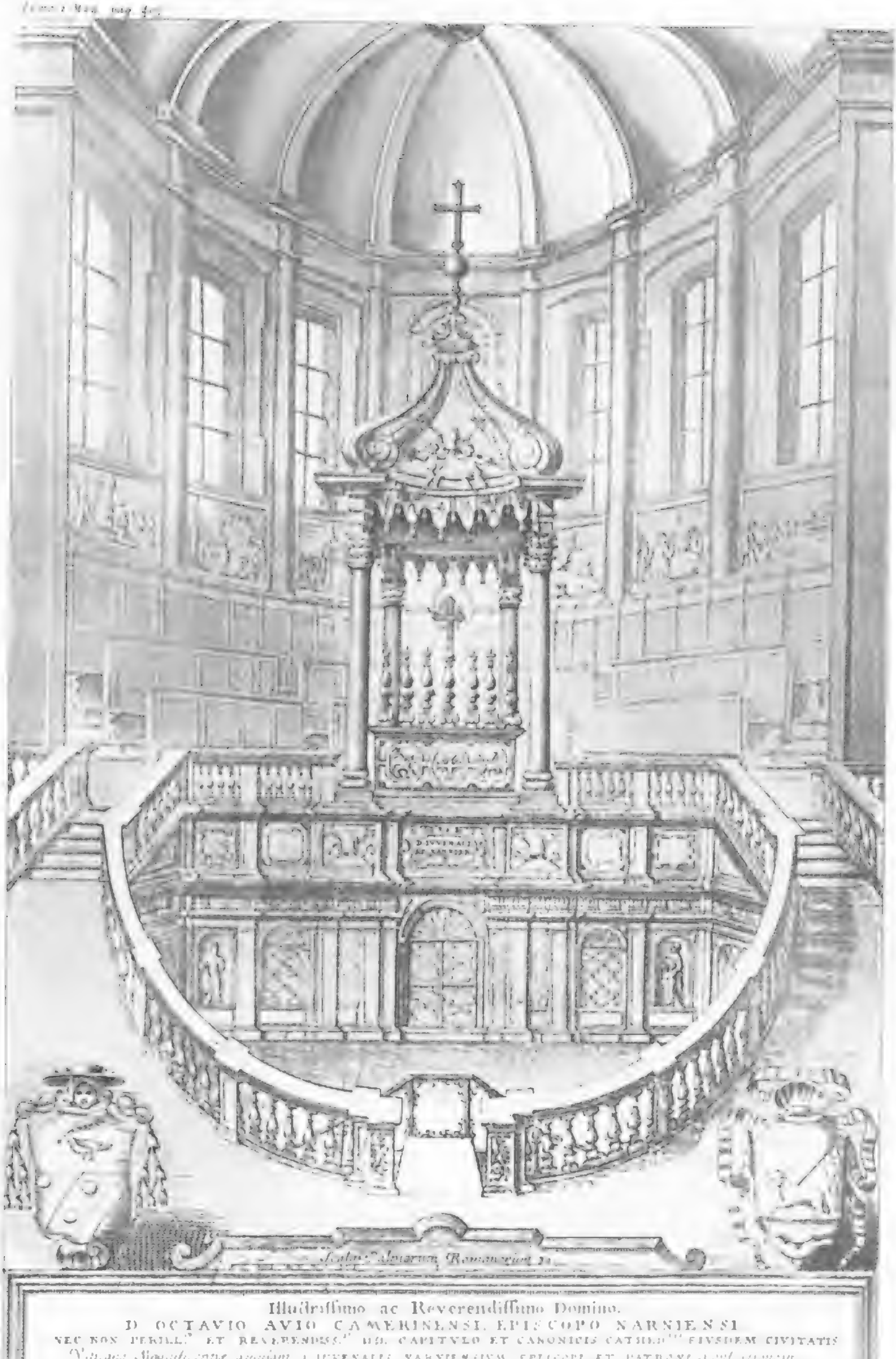
18 Aprilis tentat Episcopus arcam extrahere:

10 Eisdem anno et Pontificatu, die XVIII Aprilis, circa secundam noctis horam, Præd. Illustriss. et Rev. Joannes Paulus Bucciarellus, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Narniensis, una cum suprad. adm. RR. Dominis Sulpitio Carissimo, Joanne Carolo de Alexandris, et Ludovico Piccinino Canonicis, ac RR. Dominis Actilio Perfecto, et Septimio Donato de Narnia, nec non Michaele Angelo Mellis Mediolanensi et R. D. Augustino de Agnis, meque, iterum se contulit ad supradictum sacellum: et facta prius oratione ante sanctissimum Sacramentum et dictum sacellum; de ordine et mandato Dominationis suæ Illustrissimæ, aperta denuo cavea ferrea, prævia recognitione supradictæ capsulæ, ubi erat repositum suprascriptum sanctum corpus, facta de ea per suprascriptos RR. Dominos Sulpitium, Joannem Carolum, et Ludovicum, adesse eo modo, quo ut supra relicta fuit, prout medio juramento tactis pectoribus juraverunt et affirmaverunt; idem Illustriss. D. Episcopus jussit dictam capsam ex Tiburtino lapide, ut supra, defossa circa terra, quantum poterat, sublevari, quamquam maximo cum labore id factum fuerit, ut eam erutam si fieri potuisset populo videndam exponeret. Sed magna cum difficultate ante dictam capsam, quæ suberat terra, excavata parumper fuit; quæ extrinsecus elaborata cernebatur instar operum, quibus fabrefactus est pes, seu basis altaris ibi existentis. Et quia fere impossibile erat eam posse inde extrahi, nisi dirueretur magna ex parte paries medius inter sacellum et sepulcrum; inde mandavit iisdem clavibus eodemque modo januam ferream prædictam claudi, prout clausa fuit, præsentibus quibus supra, etc. E F

sed citra ruinam fieri non posse videns, eam suo loco relinquit:

22 Aprilis corpus et cineres sub inviolato sigillo inspecta

11 Die XXII Aprilis anni MDCXLII Illustriss. et Rev. D. Joannes Paulus Bucciarellus, Dei et Apostolicæ sedis gratia Episcopus Narniensis, ad aptandas, et melius componendas sacro-sanctas reliquias Corporis S. Juvenalis Episcopi Narniensis et Martyris, ex suo Episcopali palatio se transtulit ad eamdem suam Cathedralem Ecclesiam S. Juvenalis, indutus Rocheto, supra Mozzeta, comitatus a Perillustribus et adm. Reverendis Dominis Sulpitio Carissimo, Remulo Maximo, Francisco Ravello, Gabrielo Masteo, Augustino Angelo Pellegrino, Georgio Cardono, Tiberio Caldarino, Joanne Nicolao Farnetto, Anselmo Spera, Thoma Herulo, Joanne Francisco Germanello, Petro Saratino, Joanne Carolo de Alexandris, Ludovico Piccinino, et Julio Cæsare Mautino, Canonicis supradictæ Cathedralis familiaribus, meque. Et precibus solitis ante Sanctissimum Sacramentum et sacellum S. Juvenalis effusis, mandavit, aperiri portam ferream seu ferratam

Illustrissimo ac Reverendissimo Domino.
D. OCTAVIO AVIO CAMERINENSI, EPISCOPO NARNIENSI
NEC NON PERILL.^{mo} ET REVERENDISS.^{mo} DD. CAPITVLO ET CANONICIS CATHED.^{lis} EIVSDEM CIVITATIS
[illegible] S. IVVENALIS NARNIENSIVM EPISCOPI ET PATRONI Confessionem,
[illegible]
[illegible] Daniel Papebrochius Societatis Iesu A. D. MDCLXXVIII

A ratam dicti Sacelli : et aperta omnesque præsentes ingressi dictum sacellum prænominati, RR. Domini Sulpitius et Remulus, medio eorum juramento, recognoverunt capsulam, in qua fuerat positum dictum sanctum Corpus dicti S. Juvenalis, existentem in altari dicti sacelli, ligatam cordulis non fractis neque devastatis, sed in illis bene apparere sigillum, eo prorsus modo quo ab eisdem in proximo accessu discedentibus relicta fuit, una cum dictis cineribus ut supra ab eadem capsa acceptis, et in bacile et dicta vitrea, eomet modo et positura, quibus ultima vice ibidem relicta fuerunt.

mira luce collucentia reperit Episcopus,

12 Unde de ordine et mandato ejusdem Illust. D. Episcopi aperta dicta capsula, inventum fuit caput, cineres et ossa sancti corporis omnia, splendentis instar lampadis, alabastri aut aluminis, radiolos lucidos effundentia : quod protulit maximam admirationem et venerationem erga illas sanctas reliquias. Postea Ill. D. Episcopus ab ipsa capsula acceptas reliquias posuit diligenter super abaco, in quo prius strata fuit quædam tabula, et prædicta capsula rubeo serico, taffeta appellato, intrinsecus vestita immediate ipsas reliquias reposuit in eamdem capsulam, et prius posuit ex una parte omnes cineres qui erant in bacile et in alia dicta vitrea cum illis

intra eamdem capsam jungit ;

B cineribus prærubeis, sanguine ut existimatur perfusis, superposito bombice. Postmodum apprehensum propriis manibus caput Sancti, quod ab eodem Illustriss. D. Episcopo fuerat colligatum cum n fettuccia serica rubea, collocavit in medio ejusdem capsulæ, in cujus anteriori parte super operculo erat accommodatum talcum, ita ut quod intrinsecus erat per eum conspici posset, quamquam clausa dicta capsula. Et hinc inde prope dictum caput compositis ceteris, accersivit Illustriss. Rev. Dominos Priores residentes, nempe Sebastianum Santellinum, Josephum Sciopertam, et Vincentium Vergilium : qui accedentes devote venerati sunt sanctissimum corpus ; et prius omnium Illustriss. et Reverendiss. D. Thomas Monticolus Nobilis Ariminensis ; et Illustriss. Civitatis Narniæ Gubernator, qui cum supradicto Magistratu venerat ; tactis ab eodem Illustriss. D. Episcopo coronis cujusque cum supradictis Reliquiis.

eaque prolata populo benedicit,

13 Eodem tempore confluxere non solum Primates Civitatis, sed etiam ad sonum campanarum, in signum lætitiæ pulsatarum, ad dictum sacellum se

C contulit universus populus, et plures peregrini itinerantes. Unde ob magnum concursum populi, qui augebatur, idem Ill. D. Episcopus manibus accepta dicta capsula, cum auxilio duorum ex dictis Canonicis eam hinc inde sustinentibus, in janua ipsius sacelli populum pluries signo Crucis cum dicta capsula benedixit. Tandem posita intus dictam capsulam schedula, tenoris prout in ea, propria manu ipsius Ill. D. Episcopi scripta, mandavit claudi eamdem capsulam clavis ferreis, et circumcirca ligari ; videlicet a pede et a capite fettucciis sericis rubeis et extremis ipsarum fetucciarum invicem suppositis o bollettis firmari, et suo sigillo in cera rubea Hispaniarum ex una parte capsulæ, ex altera vero sigillo Rev. Capituli muniri.

ipsamque alteri simili,

14 Postea posita fuit dicta capsula intra aliam capsulam similem majorem ex ligno, quæ pariter clausa fuit et clavibus ferreis firmata, coram omnibus supradictis Dominis Gubernatore, Prioribus, Canonicis et testibus infrascriptis. Hæc tamen posita fuit immediate in aliam capsam magnam et crassam ligneam, intus tela ut dicitur sangalla rubea indutam, et extrinsecus munitam laminis ferreis : quæ clausa fuit tribus clavibus : quarum unam Ill. D. Episcopus dedit Rev. Capitulo, præsenti, et pro eo RR. D. Joanni Carolo de Alexandris et Ludovico Piccinino, duobus ex dictis Canonicis et Antianis præsentibus D

deinde tertiæ majori ac triplici sera munitæ imponit,

EX MSS.

et accipientibus ; alteram suprascriptis Dominis Prioribus similiter præsentibus : postremam vero idem Ill. D. Episcopus penes se retinuit, et mandavit muro claudi januam dicti sacelli, et deinde januam ferream duobus clavibus, quarum unam penes se retinere intendit, et alteram consignari mandavit dicto Rev. Capitulo. Et deinde associatus a prædictis omnibus rediit ad suum Palatium Episcopale, relictis ibidem infrascriptis Dominis testibus, de prædictis et infrascriptis specialiter habitis, et Notariis, videlicet D. Francisco Nallieno de Stronconio Cancellario Curiæ Episcopali, D. Celso Victorio de Gualdo dictæ Ill. Civitatis et Communitatis Secretario, et me Notario dicti Capituli de præmissis rogato, donec clauderentur prædicta. Clausa autem fuit janua muro et clavibus ut supra per Magistrum Octavium quondam Petri Augustini alias Jorge de Narnia, et Magistrum Franciscum Rugerium Romanum cæmentarios.... Acta fuerunt hæc Narniæ in suprad. sacello, et ecclesia Cathedrali respective, præsentibus RR. Dominis Stephano Cardiaccello, Felice Ferentello, Cassio Benedicto, et Actilio Perfecto, Presbyteris Narniensibus, nec non Perillustribus Dominis Vincentio Mancinello, Baldovino Cardulo, Marco E Antonio Area, et Petro Paulo Mangonio, omnibus de Narnia testibus. Et ego Thadeus de Comitibus Narniæ, pub. Dei gratia Apostolica auctoritate Notarius....

sacelli vero ostium muro claudi facit.

ANNOTATA.

a Rocchetum, *linea vestis, tunicæ super indui solita ab Episcopis aliisque Prælatis ; estque diminutivum a Teutonico* Rok, *quamlibet longam vestem significante.*

b Muzzeta, *Epomis Præsularis, assutum sibi caputium habens, simili modo diminutive formatur a Teutonico* Mutze, *quo tegmen capitis significatur.*

c Antianus *Senior, Francis* Ancien, *sumitur immediate a Latina præpositione* Ante. *Nam quod aiunt Academici della Crusca in suo Vocabulario, ab* Antibus, *id est parastatis ædificiorum, acceptum nomen, non placet : quamvis etiam illi ab eadem præpositione appellationem habeant.*

d Cotta, *vestis linea, Clericalis, alias* superpelliceum.

e *Italicus idiotismus hic est pro,* collo impositam habens stolam.

f Talcum *infra num.* 18 *explicatur* lapis transpa- F rens. *Vidimus sic ipsi in Italia veterum quorumdam sacellorum fenestras, pro vitro obductas transparenti marmore. Teutones* Talck *vocant, eum qui ex Muscovia advehitur, in laminas quavis membrana tenuiores fissilem, quem a purissimi vitri similitudine alii* Muscoviticum vitrum *appellant.*

g Taffeta *vestis bombycina tenuissima,* multitia *antiquis dicta : nomen idem et Galli et Belgæ usurpant, ultima acuta omnes, nisi quod Belgæ* Taffetaf *dicant vel simpliciter* taf : *ab Oriente una cum ipsa materia venisse texturæ et nominis formam, non facile dubitaverim.*

h Bacile, *Francis* Bazin, *formatus a Teutonico* Bak, *vas quadris, ex ligno vel metallo cavatum.*

i *Ita legendum ex sensu apparet, licet ecgraphum nostrum habeat* dictam vitream *quasi superius illius esset facta mentio, quod nusquam apparet. Ita S. Januarii sanguis Neapoli, tamquam cinis sanguineus, intra vitream ampullam spectatur ; sed hoc particulare habet, quod in conspectu capitis fluidus efficiatur : sicut ipsemet vidimus.*

k *Si, qui hæc tunc mirabantur, legissent antea historiam ablati per Ducem Adalbertum corporis, scivissent ipsum tunc sanguinem sudasse, et intellexissent ab hoc sanguine arcam tinctam fuisse.*

EX MSS.

A l Luchetum *pessulus, Francis* loquet *et* liquet, *a Teutonico* Luken *claudere, Anglosaxonibus* loke. *Neque mireris in Italica lingua tot voces referri ad radices Teutonicas : quando Gothos et Longobardos, qui Italicæ ex Latina formandæ causa fuerunt, constat usos lingua originaliter eadem qua Teutones.*

m *Vidimus et didicimus Lucæ eam ibi esse publici regiminis formam, ut ex novem Antianis, annua sortitione ductis, terni menstruatim resideant in curia diu noctuque : quod item locum videtur habere in Prioribus Narniensibus quorum tres hic vocantur pro mense Aprili* Residentes.

n Fettuccia, *diminutivum a* fetta, *quod Italis est segmentum subtile ex quacumque materia, etiam lapide aut ligno.*

o Bolletta, *diminutivum ab Italico* bolla, *Latine* bulla: *sumitur hic pro ipsa cera cui imprimendum sigillum, ante impressionem globuli formam habente.* Bol *autem Teutonibus globum significat.*

CAPUT III.

Translatio corporis in alium locum : arcæ lapideæ expositio, et miraculum effigiei in ea apparentis.

B

16 Junii volens Episcopus ostendere P. Gravitæ corpus Sancti a

Die XIII Junii anni MDCXLII Illustriss. et Reverendiss. D. Joannes Paulus Bucciarellus, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Narniensis, volens rem gratam facere adm. R. Patri Petro *a* Gravitæ Presbytero e Societate Jesu, cupienti videre sacra ossa sancti corporis gloriosi Juvenalis, comitatus ab Illustriss. Dominis Prioribus residentibus et nonnullis RR. DD. Canonicis dictæ suæ Cathedralis ejusque adm. Rev. D. Vicario Generali, suisque familiaribus, meque Notario pro dicto Rev. Capitulo dictæ Ecclesiæ : et precibus solitis primum ante sanctissimum Sacramentum, et deinde ante sacellum dicti S. Juvenalis effusis, mandavit aperiri januam capellæ prædictæ et exinde amoveri murum, quo ultima vice clausa fuit, prout in actis sub die XXII Aprilis. Qua aperta et muro prædicto remoto, supradictis RR. Prioribus, Vicario et Canonicis, ac Perillust. RR. Vincentio Mancinello, et Balduino Cardulo, duobus ex tribus habitis dicta ultima vice, qua clausa fuit et murata capella prædicta, Mandavit aperiri capsulam ferream, tribus clavibus clausam, intus se continentem alias duas capsulas ligneas, unam intus, aliam positas ultima vice, et, ut similiter in actis meis ibidem ante altare repositam et relictam. Qua dictis clavibus aperta, et ex illa accepta capsula lignea cupressi, cum talchis supra operculum et ante positis, ligata a capite et a pede circumcirca duobus fettucciis sericis rubeis, in extremis ipsarum invicem superpositis, et bullatis, firmatis, non fractis neque devastatis, in illis bene et evidenter apparere [cognovit] sigilla Dominationis suæ Illustrissimæ et dicti Rev. Capituli in cera rubea Hispaniarum impressa, eo prorsus modo, qui in dicto ultimo accessu et modo relictæ fuerunt.

jubet refracto muro aperiri arcas :

C

16 Quam quidem intra capsulam, ex dictis talchis videntur existere caput, ossa et cineres sancti corporis gloriosi Juvenalis. Et omnia prædicta dicti DD. Vincentius et Balduinus recognoverunt in forma, et affirmarunt remanere eodemmet modo, quo ab ipsis in supradicto ultimo accessu relicta fuerunt. Quibus omnibus peractis, et effusis prius orationibus ante dictas sanctas Reliquias, tactisque coronis super eis omnium adstantium, idem Illustriss. D. Episcopus, accepta dicta capsula, sic ut supra ligata et sigillata, cum dicto auxilio duorum ex dictis Canonicis hinc inde sustinentibus, in janua ipsius sacelli populum pluries signo Crucis benedixit : et tandem posita dicta capsula intra aliam prædictam, illaque clavibus ferreis firmata, eadem reposita fuit intus supradictam capsulam ferream, et suprascriptis tribus clavibus clausam : quarum una fuit consignata dicto Capitulo, et pro eo adm. RR. DD. Sulpitio Carissimo et Julio Cæsari Mautino Antianis, et alia dictis Prioribus ibidem præsentibus, et aliam idem Illustriss. D. Episcopus penes se retinuit, ad præsentiam mei et infrascriptorum testium, etc : et mandavit denuo dictam capellam muro claudi, pro ut clausa fuit, et intus relicta ante altare capsula ferrea, prout supra clausa. D

ac denuo claudi et murari.

Invento loco aptiori pro sancto corpore,

17 Die XX Junii anni MDCXLII volens Illustriss. et Rev. D. Episcopus Narniensis plene satisfacere devoto desiderio admodum R. Patris Petri Gravitæ, e Societate Jesu Presbyteri, qui Dominationem suam Illustrissimam rogavit, ut exponeret universo populo capsam ex Tiburtino lapide, ubi prius extabant ossa seu Reliquiæ sancti Episcopi et Martyris S. Juvenalis : idcirco præcepit et facultatem dedit eadem Dominatio sua Illustrissima, ut inveniretur locus magis decens ac accommodatus ad reponendum dictum sanctum corpus, jam intus suam capellam muro clausum, in qua inventa est crypta, ubi apte collocata est dicta capsa. Et reperto immediate dicto loco, denuo capellæ murus fuit dirutus, et inde a RR. DD. Sacerdotibus, superpelliceis et stolis indutis, cum omni devotione et veneratione ablata capsa ferrea, in qua inclusum est prædicti Sancti corpus, delata fuit ante altare majus dictæ ecclesiæ S. Juvenalis. Et cum fuerit aperta assistentibus semper Illustrissimo Domino Episcopo, Capitulo et Magistratu, per admodum Illustriss. DD. Capit. Marcum Antonium Aream et Petrum Paulum Mangonium de Narnia, ac R. Patrem Petrum Gravitam, eorum mediante juramento tactis pectore et Scripturis respective, recognita fuit capsula interior lignea cupressina, in qua transparentes ex talcho lapides infixi sunt, et cordulis non fractis ligata ac sigillis præmunita, dictum sacrum corpus continere, prout in aliis instrumentis per me rogatis. E

defertur capsa ad altare majus et recognoscitur,

et processionaliter circumlata,

18 Postmodum exposita fuit super dicto Altari majori : ubi, post celebratam ab ipso Illustriss. D. Episcopo Missam, delatum fuit sanctum Corpus intra dictam capsulam, ut supra, ligatam ac sigillatam existens, solenniter ac processionaliter ab eodem Illustrissimo D. Episcopo, Clero et supradicto R. Patre Gravita, comitantibus Magistratu et populo universo, circa plateas et vias ecclesiæ Cathedralis proximas, ut fieri solet in processione sanctissimi Sacramenti singulis mensibus. Qua processione peracta, iterum exposita fuit capsula, ut superius præmunita, et collocata intra dictam aliam clavibus firmatam, quæ tribus clavibus ut supra reclusa fuit : quarum clavium una fuit consignata dicto R. Capitulo, alia Magistratui et aliam idem Ill. Dominus penes se retinuit : dictaque capsula ferrea, sic intus eam continens dictas alias duas cum supradictis sanctis Reliquiis, ut supra asportata et collocata fuit in loco idoneo et apto, existente inter muros Capellæ S. Juvenalis vulgo dictæ Corpo sancto, et Capellæ sanctissimi Crucifixi : quo interstitio apparet janua musaico lapide exornata : super quam Crux marmorea muro affixa inest, et paulo supra *b* fenestrula, vulgo nichia appellata, in qua sedens inspicitur simulacrum ligneum S. Juvenalis Episcopi et Martyris, in modum populum benedicendi : quæ quidem janua de mandato ejusdem Illustriss. D. Episcopi muro clausa fuit, intus continens dictum sanctum corpus. F *b*

in eo apte ornata ponitur.

19 Die XX Junii anni MDCXLII Illustrissimus et Reverendissimus Dominus Joannes Paulus Bucciarellus, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Narniensis

A niensis mandavit excavari capsulam lapideam e crypta capellæ Juvenalis, in qua fuerunt reperta sancta ossa corporis S. Juvenalis, sub die XVII Aprilis proximi circa quintam noctis horam, prout constat sub rogatu infrascripti D. Francisci Galieni, Notarii et Cancellarii curiæ Episcopalis Narniæ ;illamque excavatam exponi populo in medio ecclesiæ Cathedralis S. Juvenalis prædicti. Prout excavata et exposita fuit in medio dictæ ecclesiæ, cooperta cum quadam ferrata cordulis affirmata, et ibidem relicta ad totius populi aspectum, animo eidem dandi postea locum suum decentem. Super quibus actum Narniæ in supra scripta Ecclesia Cathedrali S. Juvenalis, præsentibus adm. R. P. Petro Gravita e Societate Jesu, et adm. RR. DD. Sulpitio Carissimo, et Julio Cæsare Mautino de Narnia testibus, et relatione supradicti D. Francisci Galieni Cancellarii et Connotarii.

In fundo arcæ lapideæ e crypta exemptæ,

20 Die XXIII Junii anni MDCLII hora prima noctis, cum fuerit vocatus Illustriss. et Rev. D. Episcopus Narniensis ab admodum R. Petro Gravita Narniensi Presbytero e Societate Jesu, ut Dominatio sua Illustrissima ad videndum accederet miraculum in sua ecclesia Cathedrali denuo *c* apparsum, et repertum B intus capsam lapideam, in qua repertum fuit corpus S. Juvenalis. Et cum statim in templum venisset, comitatus a suo Perillustri Vicario Generali suisque ex familia et Cancellario, inventum et visum fuit in eadem capsa, ubi jacuerat corpus gloriosi Martyris S. Juvenalis, exposita in medio ecclesiæ, cooperta cum quadam ferrata, ad totius populi aspectum, apparere et videri, quemadmodum appuret et videtur, effigiem dicti S. Juvenalis Episcopi et Martyris adumbratam, ac videri eum quodammodo effigiatum; cum in ea inspiceretur, prout inspicitur, caput, tota facies cum diademate, manus, pedes, universaque corporis effigies, cum Pastorali prope sinistram manum, etiam indumento quod Pluviale appellatur, eo situ quo sacra ossa in prædicta met capsa jacebant, et reperta fuerunt. Imo, quod admiratione dignius erat, nec ad naturalem causam referri ullo modo poterat, erat, quod faciei effigies supradicta frontem, oculos, nasum et barbam demonstrabat : cum tamen supra dictam faciei effigiem collocata esset posterior cranei seu capitis pars, occiput appellatum. Quemadmodum medio juramento, tactis pectoribus et Scripturis, respective attestantur se vidisse et diligenter observasse Illustriss. et Reverendiss. D. Paulus Mangonius, Cardolus de Cardulis, adm. R. P. Pe- C trus Gravita prædictus, et adm. R. D. Ludovicus Piccininus Canonicus supradictæ Cathedralis ecclesiæ : qui primi animadverterunt, et casu quodam D observarunt dictam effigiem. Qua de causa idem Illustris. D. Episcopus præcepit infrascripto Cancellario ut prædicta omnia adnotaret, et se rogaret de hoc casu et miraculo, et de prædictis omnibus faceret et stipularet publicum seu publica Instrumenta, ad facti veritatem perpetuamque memoriam, prout prædicta omnia vidit, adnotavit, stipulavit, ad præsentiam supradictorum testium. *d*

invenitur 23 Junii impressa corporis sancti forma. e

Ex MSS.

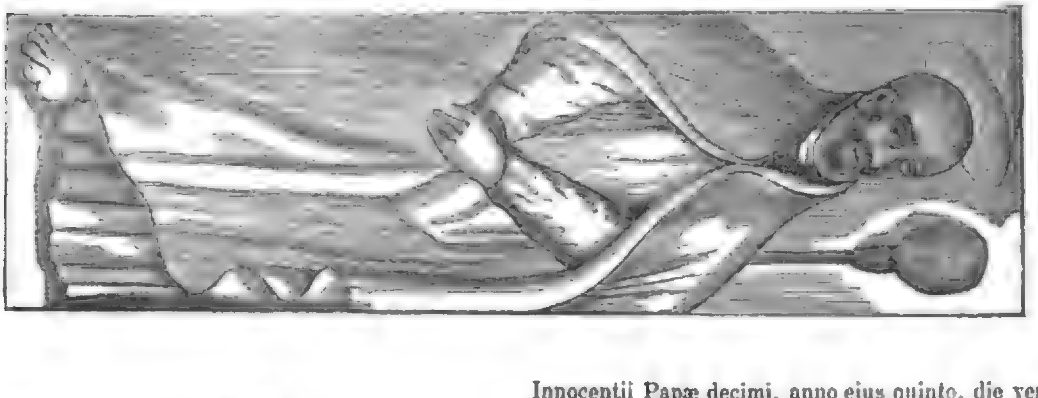
ANNOTATA.

a P. Petrus Gravita *qui vir fuerit quærenti mihi, respondit anno* 1676 *die* 5 *Decembris, ejus olim in urbe Romana amicissimus, P. Petrus Possinus, nostræ Societatis Historiographus, in hæc verba :* Non gessit is Magistratum in Societate, nec libros, quod sciam, edidit : sed floruit in hac urbe per annos circiter triginta, opinione præstantis virtutis et Apostolicæ industriæ, regendo Sodalitio quod vocant Communionis Generalis, quod exercitia quotidiana summe utilia amplectitur, ad quorum usum sacellum bene amplum a fundamentis extruxit. Vere habitus Pater pauperum, assiduus in carceribus, nosocomiis etc. prætereaque secretas domuum necessitates, E et animarum pericula, diurna nocturnaque contentione indefesse lustrans; et prout cuique opus erat, eleemosynis, consiliis, intercessionibus ad Potentes, quibus erat in summa gratia, omnes adjuvans : quibus est laboribus immortuus, excellenti opinione sanctitatis.

b Nichia, *melius diceretur* loculus *quam* fenestrula: *hæc enim pervia luci concipitur, iste non item : Francis etiam* Niche *appellatur.*

c Apparso *dicunt Itali, pro eo* quod apparuit.

d *Placet, ad majorem miraculi declarationem, ipsam expressæ in lapide effigiei adumbrationem hic dare, qualem Narnia accepi auctoritate Illustrissimi Capituli efformatam, nullo artis fuco obscuratam, sed (qualis revera cernitur) rudem et obscuram Si quis autem dubitare vellet, miraculone res adscribenda sit, an arti, cum eo contendere equidem nollem, fieri enim potuit ut ablato Lucam sacro corpore, in cineres et ossa resoluto, ejus absentiam supplere voluerint Narnienses, tincto in eum modum fundo arcæ, eoque docere posteros, quis ibi aliquando jacuisset: et sic conspicua ea forma manserit, donec restitutis in suum locum Reliquiis corporis, eadem arca denuo clausa est, sicut deinde est inventa.* F

CAPUT IV.

Corporis ad majus altare translatio facta XXIV *Aprilis anni* MDCXLIX.

Anno 1649 die 27 Aprilis

In nomine Domini Amen. Anno Christi MDCXLIX, Indictione II, Pontificatu felicis recordationis D. Innocentii Papæ decimi, anno ejus quinto, die vero vigesima septima Aprilis. In nostrorum Francisci Coffari Narniensis, et Joannis Augustini Ænei e Monte-bono in Sabinis Civis Narniensis ad præsens Illust. Communitatis prædictæ civitatis Narniæ Secretarii, Notariorum publicorum, in solidum rogatorum, præsens et principaliter existens Illust. et R

Episcopus, qui corpus sanctum e loco obscuro extractum,

EX MSS.

A R. D. Joannes Paulus Bucciarellus, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus prædictæ civitatis, qui reminiscens quod alias ad conservationem gloriosi Corporis S. Juvenalis Episcopi et Martyris, olim pariter Præsulis præfatæ civitatis ac adhuc etiam ejusdem civitatis Patroni et Protectoris, in ossibus redacti, inventi et extracti de ejus ordine ex capsa lapidea in qua conservabatur, publiceque a Christi fidelibus venerabatur, intus quamdam cryptam seu locum obscurum existentem a manu sinistra capellæ appellatæ dicti S. Juvenalis, vulgariter dictæ de corpo sancto, sitæ in ecclesia Cathedrali, in honorem et nomen ejusdem S. Juvenalis antiquitus constructa. Et eadem capsa aspiciebatur mediante quadam lampade accensa, quæ ponebatur supra eamdem capsam ex quadam parvula fenestra, facta in pariete præfatæ cryptæ, existente in dicta Capella, et respiciente intus prædictam cryptam. Prout ex inventione hujusmodi constare dicitur ex Instrumento rogato per D. Franciscum Galienum de Stronconio, Notarium publicum et olim Cancellarium Episcopalem prædictæ civitatis, die XVII Aprilis anni MDCXLII.

In triplicem arcam transferri,

22 Quodque illud santum corpus poni fecerit intus tres capsulas, ut supra, unam intus aliam: quarum altera longitudinis palmorum quatuor, altitudinis palmorum duorum cum dimidio, clausa tribus B clavibus, erat cooperta lamina ferrea. Et postea, loco depositi et animo illud ponendi, retinendi et conservandi in loco digniori, poni et murari fecerit in quodam loco valde humido, per quem ascendebatur ad quoddam altare antiquitus constructum sub nomine S. Blasii, mediante quadam scala lapidea ad hujusmodi effectum confecta, existente ultra dictam cryptam, habente januam lapideam fere undique frustis lapidum diversorum colorum a duobus lateribus et supra ornatam, in pariete ultra cryptam prædictæ ecclesiæ, et versus eamdem ecclesiam, inter capellam sanctissimi Crucifixi et prædicti S. Juvenalis, alias de Corpo sancto. Et quod idem locus in prædicta janua cum dicto sancto corpore fuerit postea cæmentis muratoriis, videlicet lateribus calceque et *a* puteolana clausus. Prout latius apparere etiam asseritur ex Instrumentis rogatus per dictum Coffarum Notarium primo, die XXII prædicti Mensis Aprilis: et secundo, apertis capsulis, intra quas sanctum corpus positum erat, intuitu quarumdam personarum, illud videre adorareque cupientium, die VI Junii ejusdem anni MDCXLII: ei ante dictam januam ut supra clausam et muratam aptari fecerit C quoddam altare ligneum, nomini dicti S. Juvenalis dicatum per modum provisionis,

et ibidem claudi fecerat,

a

novæ translationis causa accedit:

23 Et considerans quod in eodem loco dictum sanctum corpus potius pati poterat quam conservari; propterea dictus Illust. et Rev. D. Antistes, indutus pluviali et aliis indumentis sacris solitis, cupiens idem sanctum corpus intus easdem capsulas, eisdem modo et forma, prout in eis ut supra clausum extiterat, pro majori illius conservatione, ac ad augendam devotionem populi, præsertim dictæ civitatis, ejus sanctum Protectorem apud Deum omnipotentem extrahere, amovere ex eodem loco, asportarique et reponi facere in altari jam constructo, politisque et nobilibus lapidibus ornato, retro Confessionem pariter lapidibus politis et nobilibus inceptam, subtus altare majus prædictæ ecclesiæ, et subtus chorum ejusdem ecclesiæ; circa mediam horam noctis, ablato prius præfato altari ligneo, præcepit et mandavit Magistro Joanni Antonio Fransono Bavenensi *b* Novariensis diœcesis, et Petro Flariama de Auximo, Magistri ejus famulo, quod aperirent prædictum locum et penitus destruerent murum, ut supra in dicta illius janua confectum ad claudendum sanctum

b

et sublato muro portam obstruente,

corpus S. Juvenalis, præsente et assistente magna D quantitate populi, ad hunc actum *c* impensatæ devotionis jam *d* concursi, ac præsentibus, et adstantibus adm. RR. DD. Canonicis Presbyterisque et Cantoribus ejusdem ecclesiæ, omnibus cotta et aliis indumentis solitis respective indutis, nec non Illustrissimis DD. Prioribus, Residentibus prædictæ civitatis, videlicet D. Vicario Piccinino, D. Nicolao Germanello, et D. Vincentio Donato, nec non Excellente D. Raphaele Conestabile, D. Meo de Meis, D. Antonio Brunello, D. Alberto de Albertis, D. Francisco Lombardo, Excellente D. Cœlestino Racano, Ex. D. Rominiaco Bonetto, Exc. D. Paulo Saraceno et Exc. D. Baldasare Carnuccia, respective deputatis de Illustribus Numeris super fabrica novæ capellæ S. Juvenalis, et translatione illius sancti corporis, vocatis per dictos Illustriss. DD. Priores in adimplementum resolutionis habitæ in Ill. *e* Cernita prædictæ civitatis, celebrata die XXI præsentis mensis.

c

d

coram multis Proceribus ad id vocatis,

e

24 Et ita D. Mag. Petrus illico executus fuit, apertaque prædicta janua, intus prædictum locum et juxta eamdem januam fuit visa et optime recognita præfata capsula, lamina ferrea cooperta, ibi ut supra recondita, per omnes astantes. Et deinde eadem capsula, ita clausa, prout supra in eodem loco posita inventaque fuerat, ita mandante et ordinante E ipso Illustriss. ac Rev. D. Episcopo, fuit ex eodem loco extracta, et successive per nonnullos Presbyteros opere et auxilio prædictorum Magistrorum Joannis Antonii et Petri, ejus famuli, et aliorum, præcedentibus octo facibus seu *f* torciis ceræ albæ accensis in manibus diversarum personarum secularium, et concomitantibus dictis Venerando Clero, DD. Prioribus deputatis, et aliis ut supra concursis, fuit asportata ad capellam et altare, ut supra constructum, retro dictam Confessionem, et subtus chorum præfatæ ecclesiæ. Et postea idem Illustriss. et Rev. D. Episcopus, præcedentibus solitis cæremoniis, Cleroque et Cantoribus alternatim secundum indigentias concinentibus et respondentibus; benedixit et consecravit tumulum relictum et factum a parte posteriori prædicti altaris, ut supra fabricati lapidibus politis, in dicta capella retro præfatam Confessionem, in quo reponere statuerat dictam capsulam cum sancto corpore S. Juvenalis.

effert illud e loco pristino;

f

et nova Confessione sub choro consecrata

25 Hujusmodi consecratione peracta, mandavit eisdem Mag. Joanni Antonio et Petro, ejus famulo, quod in eodem tumulo ponerent et collocarent prædictam capsulam, intus quam antedictum sanctum F corpus S. Juvenalis alias ac supra positum et clausum fuerat, ex d. loco, in quo nomine depositi ut supra conservabatur; ibidemque asportatam et collocatam in eodem tumulo claudi et firmari omnibus congruentiis et necessariis jam præparatis ad hunc effectum; prout idem Magister Joannes Antonius, opere et auxilio prædicti Petri, et aliorum muratorum ibidem adstantium et juxta ipsius Magistri Joannis Antonii ordinem deferentium omnia necessaria, posuit et collocavit dictam capsulam ut supra coopertam ab extra lamina ferrea, in qua fuerat clausum gloriosum corpus dicti S. Juvenalis in præfato tumulo: et relicta eadem capsula in illius fundo, idem tumulum clausit primo lapide Tiburtino *g*, vulgo dicto Travertino, longitudinis palmorum quinque cum dimidio, latitudinis palmi unius, et altitudinis unciarum quinque, juxta mensurationem coram omnibus publice receptam per dictum Mag. Joannem Antonium, habente in parte superiori duos annulos ferreos collocatos et implumbatos, ad effectum ut facilius idem lapis Tiburtinus amoveri et aptari posset, et retro dictum lapidem versus murum dictæ Confessionis [posuit tabulam ex] ligno

ipsum intra eam claudi jubet,

g

A ligno castaneacio, vulgo dicto *h* pontajolo di castagno.

h

26 Dictisque lapide et ligno firmatis in summitate prædicti tumuli, supra præfatam capsulam et supra dictum lapidem et lignum, pro majori et firmiori clausura, posuit, prout de more, calcem cum puteolana mixtam, prout muratores murando facere solent, et supra dictam calcem lateres, vulgo dictos mattoni di *i* mezzanelle, integros et ruptos respective in ea quantitate, quæ sufficere potuit ad claudendum totum vacuum supra dictum lapidem et lignum. Et posita supra ad formam plateolæ planæ alia calce, quia omnis opera prædicti altaris et tumuli non poterat impleri, attenta tarditate horæ; fuit omne ita derelictum: et dictus Illustriss. et Rev. Episcopus se expoliavit indumentis sacris, ipseque et universus populus ibi existens domum redierunt, animo tamen perficiendi dictum altare, juxta ordinem datum per dictum Illustriss. et Rev. D. Episcopum eidem Mag. Joanni Antonio, et pro hujusmodi perfectione ponendi et murandi supra dictum altare, clausuramque prædictæ capsulæ, intus quam, ut supra, est clausum dictum sanctum corpus S. Juvenalis; et illius tumuli tabulam marmoream jam ut B dicitur laboratam, ad effectum, ut altare cum tumulo in parte superiori sit una eadem res; ita quod inter altare et tumulum nulla existat differentia, et solum altare demonstretur et appareat: et his completis atque in bonum statum redactis, consecrandi die crastina dictum altare, per ipsummet Illustriss. et Rev. D. Episcopum, pro majori et decentiori veneratione prædicti gloriosi corporis S. Juvenalis Episcopi et Martyris. *k*

ac desuper altare construi,

i

postera die consecrandum

k

ANNOTATA.

a Puteolana, *vulgo* Pozzolana, *arena est ex solo friabiliter lapidoso extracta, quæ calci admixta cæmentum facit, ipsis lapidibus, cum induruerit, æquiparandum: dicitur autem, non a* Puteolis *civitate Campaniæ, sed a puteis seu* puteolis *unde eruitur.*

b Bavenum *ad medium sinum lacus Vervani sive Majoris,* 30 P. M. *circiter distat Novaria, qua lacus ille in Occidentem protuberat Ugoniam versus.*

c Impensatus, *inopinatus.*

d Concursus *participium, pro eo* qui concurrit.

e Cernita, *Consultatio publica, ab Italico* Cernire, *discernere.*

C f Torcia, *Francis* Torche *olim* Intorticium, *unde vox illa trunca remansisse videtur.*

g Tiburtinus lapis; *magnitudine et duritie spectabilis, colore albus, eo differt a marmore, quod rudior sit nec poliri possit ac lævigari; ab eo autem qui Tibure effoditur præstantissimus, omnis alius similis vocatur* Tiburtinus; *uti talis lapis in Belgio vocatur* Arduennas, *vulgo* arduyn *ubicumque effossus, a famosioribus in Arduenna silva latomiis.*

h Pontajolo *trabs parva, a Latino* Ponte *diminutivum: sic fulcrum quodvis ligneum Italis etiam* Pontello *dicitur, et hinc deductum* Pontellare, *fulcire.*

i Mezzanelle *dicuntur lateres formæ mediocris, nomine diminutivo ex* Mezzano, mediocris, *sive (ut syllabatim exprimam immediatam originem)* Medianus.

k *Post hanc actionem supervixit jam sæpe dictus Episcopus* D. Joannes Pauli de Bucciarellis *usque ad* 21 *Februarii* 1656; *adeoque potuit valde promotum videre ornatum marmoreum novæ Confessionis de quo infra: successit autem ei* D. Raymundus de Castellis Interamnensis: *et hoc etiam e vivis sublato, ad diem* 14 *Julii anni* 1670; *in eamdem Sedem subrogatus* D. Octavius Avius Camerinensis, *completum denique hoc anno* 1677 *opus vidit, cui longam felicemque in eo munere vitam precantur Narnienses Canonici, ex quorum instructione hæc didicimus.*

D

CAPUT V.
Descriptio veteris sacelli et novæ Confessionis.

In Nomine Domini Amen. Præsenti publico Instrumento cunctis ubique pateat evidenter et sit notum, quod anno a Nativitate ejusdem D. N. Jesu Christi millesimo sexcentesimo sexagesimo primo, indictione decima quarta, die vero undecima mensis Junii, Pontificatus autem Sanctissimi in Christo Patris et D. N. D. Alexandri, divina providentia Papæ septimi, anno ejus septimo, ego Notarius publicus ad præsens Illustriss. Communitatis, civitatis Narniæ Secretarius, missus ab Illustriss. DD. Prioribus residentibus ejusdem civitatis, vigore decreti Illustris Numeri super vener. fabrica novæ capellæ S. Juvenalis Martyris primi Episcopi, Apostoli et Protectoris præfatæ civitatis, celebrati die octava hujus, ad ecclesiam Cathedralem dictæ civitatis eidem Sancto dicatam, ad effectum exemplandi et transumptandi, et in protocollo Instrumentorum præfatæ Illustrissimæ Communitatis redigendi quamdam inscriptionem, antiquitus constructam et incisam in quodam marmoreo lapide, signo sanctissimæ Crucis in medio ipsius lapidis, et duobus agni imaginibus eminentibus, cis et citra eamdem Crucem inspicientibus mutuo; accessi ad ecclesiam Cathedralem præfatam; una cum infrascriptis DD. testibus. E

Anno 1661 11 Junii

Secretarius civitatis,

28 Et prope altare sanctissimi corporis Christi a cornu Evangelii, versus sacellum Sanctissimi Crucifixi, olim nuncupatum S. Leonardi, adest capella vetustissima, nuncupata di Corpo sancto, cum janua ferrea perforata, et retro eamdem requiescebat in quadam cryptuncula, a natura condita, sanctum Corpus supradicti S. Juvenalis Martyris, in quadam capsa lapidea, totam dictam cryptunculam occupante, et mediante quadam parva fenestra in pariete et a cornu Evangelii altaris dictæ capellæ, latitudinis unius palmi et quarta parte, et altitudinis quinque et sex partibus unius palmi cum clathro trium ferrorum: per quam venerabatur dictum sanctum corpus a Christi fidelibus, prout egomet sæpissime veneravi, ante illius amotionem factam a bona memoria Illustriss. et R. D. Joannis Pauli Bucciarelli, die XVII Aprilis anni MDCXLII, tunc temporis Episcopi Narniensis; prout narrat historia duorum Sanctorum Juvenalium impressa Romæ apud Franciscum Cavallum MDCXLVI sine nomine auctoris cum privilegio, F ad fol. 58. Et in antiquis orabat S. Cassius, etiam Episcopus Narniensis, ad eumdem Sanctum Juvenalem, ut attestatus est Divus Gregorius homilia 37 super Evangeliis: ubi narrando vitam dicti S. Cassii ait: Dum ex more juxta B. Juvenalis Martyris sepulcrum ad offerendum sacrificium consistebat: prout narratur in dicta historia ad fol. 72 et 73.

inspicit vetus sacellum

in quo olim colebatur corpus Juvenalis,

et orare solebat S. Cassius

29 Et supra januam dictæ capellæ inveni et adest muratus quidam lapis marmoreus vetustissimus, longitudinis sex palmorum cannæ minus duos digitos, et altitudinis duorum palmorum cum dimidio similium, et in extremitatibus a pluribus lateribus aliquantulum fractus; in quo adsunt suprascriptum signum sanctæ Crucis et prænarrati duo agni, fere totam longitudinem ipsius lapidis occupantes, insignia Rev. Capituli præfatæ Cathedralis ecclesiæ significantes: supra quos et cis et citra caput suprascriptæ sanctæ Crucis, adsunt incisa in eodem marmoreo lapide infrascripta verba, posita ab eodem Divo Cassio in vita, ut notavit Eminentiss. Cardinalis Baronius in suis Adnotationibus ad Martyrologium, et Cæsar Franciottus in vita suprascripti S. Cassii, prout in eadem historia prædicto fol. 73, per me ex eodem lapide fideliter transumptatum et copiatum de verbo ad verbum; nil addens vel minuens

cujus ibidem in veteri marmore

epitaphium describit.

EX MSS.

A propter quod rei veritas et facti variari seu vitiari possit, tenoris sequentis videlicet.

Cassius, immerito Præsul de munere Christi,
Hic sua restituo terræ, mihi credita membra :
Quem fato anticipans consors dulcissima vitæ,
Ante meum in pace requiescit Fausta sepulcrum.
Tu rogo, quisquis ades, prece nos memorare be-[nigna ;]
Cuncta recepturum te noscens congrua factis.
SD. ANN. XXI. M. IX. D. X. RQ. IN PACE
PRID. KAL. IUL. P. C. BASILII V. C. ANN. XVII.

30 *Hactenus Secretarius Narniensis: Baronius autem in notis ad* XXIX *Junii recte :* Ea verba post Carmen, sedit annos XXI, menses IX, dies X, requievit in pace pridie Kalendas Julii, post Consulatum Basilii Viri Clarissimi anno XVII, Cassio mortuo fuisse addita certum est. Numeratur autem hic annus Domini quingentesimusquinquagesimus octavus, Justiniani Imperatoris trigesimus secundus. *Ita Baronius, quæ pluribus illustranda erunt ad diem ipsius S. Cassii; præter cujus uxorem, nullam cogimur agnoscere* S. Faustam, *quæ Martyr obierit, et Narniæ aliquando suum cultum habuerit; etsi id nunc credant Narnienses, uti vidimus ipsi : lubet enim describere hoc loco, quæ Romam euntes, et Narniæ tantisper subsistentes, dum* B *equi ascensu fatigati aliquantulum respirant, obiter quidem et raptim, haud tamen omnino negligenter, in pugillares retulimus die* XXII *Decembris anni* MDCLX.

Ipsi an. 1660 22 Dec. Narniam transeuntes,

31 Ab Interamna, ubi equos Romam usque conductos mane conscenderamus, facili via usis usque Narniam, enitendum fuit in arduum plane callem : urbs enim tota ex clivo montis pendet. Hic dimissis tantisper equis, ad Cathedrale templum ascendimus, quod lateraliter foro adjacet : in quo fons copiosus satis, opere amplo et venusto. Templum porro vetus atque obscurum est, verum amplum. Ibi in dextero latere vidimus ingressique sumus sacellum vetus, totum marmoreum, in quo nullum a sole lumen, sed copiosæ dicebantur arsisse olim lampades. Hic sub altari, in formam modicæ cryptæ, excavatam vidimus terram, unde sanctum corpus fuit erutum. In dextro latere vacuum erat primæ elevationis sepulcrum cum hac inscriptione, D. O. M. In hoc, quod modo vacuum spectas sepulcrum, S. Juvenalis Episcopi corpus olim requievit : hinc ad aram maximam honorificentissime tumulatum, subtus in sacello Narnia colit, veneratur. Pictæ deinde erant geminæ imagines, scilicet in pariete, recentiori ut videbatur opere, adeoque ante annos non multos : S. Cassii cum hoc disticho :

vidimus sacellum vetus S. Juvenalis,

in quo picti SS. Cassius et Fausta

C Hac jacuit primum Juvenalis Pastor in arca,
Cui lacrymans fudit Cassius ore preces.

Et S. Faustæ Virginis et Martyris, cum disticho sequenti :

Hanc civis Virgo, tum Martyr Fausta, revisit :
Visere et hanc debes, Narnia, corde frequens.

32 Hinc conversi versus chorum accessimus ad novam Confessionem, cujus fama, tamquam rei spectatu dignissimæ, nobis communicata per Illustriss. Julium Henricum Baronem de Blum, tunc Eminentissimi Electoris Moguntini Consiliarium intimum, nunc sacræ Cæsareæ Majestatis in regio Appellationum tribunali Pragæ Senatorem, potissimum nos impulerat ab equis descendere et templum hoc ingredi. Conspeximus igitur cum voluptate et admiratione maxima opus, necdum quidem absolutum, expectatione tamen nostra longe majus ; cujus frons marmorea prætenditur partim fundamentis chori, supra commune templi pavimentum altius extantis, partim sub ipsum pavimenti solum deprimitur quam profunde depressum est solum cryptæ sive inferioris chori, superiori in hemicyclum circumducto coextensi, ita ut excavata ante Confessionis frontem humo in figuram alterius medii circuli, ante sacrarium adoraturis spatium præbeat amplum, ad quod marmoreis descenditur gradibus ; et ne ex alto despicienti periculum lapsus offeratur, cavetur marmoreo insigni peristylio, cum peristylio chori eleganter continuato, et per summam spatii ante antedicti oram circumacto. *Hujus porro operis majestatem, postquam eidem accessit altare, cum suo desuper extructo Conopæo, Vaticanæ magnificentiæ æmulo, ut ipsis oculis æstimandam subjiceret Illustriss. Capitulum Narniense, suggerente Illustriss. D. Canonico Ludovico Bonetti, delineationem accuratissimam nobis misit, et curandæ sculpturæ necessarios sumptus : quare cum eam hic ære expressam videre liceat, desino singula prosequi verbis; et explicationis causa solum addo; per portam quæ hic medio loco cernitur, ingressum dari in Sacrarium, inter quod loco altaris stat marmorea arca, continens S. Juvenalis sacra ossa. Sublimis ea olim steterat, illo quo nunc altare cernis loco, imo ipsamet pro altari erat, ex una quidem parte, qua populum respiciebat in tumbæ formam sinu turgente protuberans ; ex altera qua Clerum circumsidentem, pro commodo sacrificantis plana. Sed mutato postmodum ut apparet consilio, placuit sub fornice chorum sustinente sacrarium condere, eoque arcam prædictam demittere ; educto in conum quo operitur lapide, palmisque ac mitra desuper erecta coronato, novum vero, quod vides in tabula, altare condere; quem admodum in Vaticana SS. Petri et Pauli Confessione desuper erectum altare, non continet ipsa Sanctorum Apostolorum corpora, sed Sacrario ea continenti superstat. Quæ in ejusdem Confessionis fronte hinc inde vides clathrata gemini armarii ostia, multas variasque reliquias, in suis singulas thecis apto ordine digestas, claudere scias. Post hæc autem et illud quod dixi Sanctuarium, sub choro patet coextensa eidem crypta, et ex utroque latere Confessionis sua habet ostia, per quæ admittit subeuntes in partem istam secretiorem; in quam etiam datur aforis ingredi per duas portulas : interque has ingens orbicularis fenestra, copiose illuminat locum, choro subjectum et a templo anteriori interposita Confessione separatum.*

D *et novam ante chorum Confessionem,*

cujus nunc absolutæ imago exhibetur. E

F

DE

DE S. JUVENALE CONFESSORE

FOSSANI IN PEDEMONTIO,

cujus corpus ibidem per quatuor secula creditum est

S. JUVENALIS EPISCOPI NARNIENSIS.

D. P.

CAPUT I.

Fossanensium pia apud nos studia pro asserendo sibi Narniensi.

Ecclesia olim Collegiata

Fossanum *urbs Pedemontii, inter Alpes et Astensis dominii colles, ad ripam Sturiæ posita, gloriatur patrocinio* S. Juvenalis Narniensis Episcopi; *asseruntque incolæ, Canonicorum Collegium sub titulo* S. Juvenalis Episcopi *in vicino municipio* Romanisii *institutum, una cum ejus Corpore ad suam civitatem fuisse translatum; ipsoque propterea assumpto in Protectorem, præcipuam Ecclesiam* Deiparæ Virgini B et S. Juvenali *dicatam habent. Hæc Ecclesia, cum Taurinensi antea subjaceret, anno* MDXCII *a Clemente VIII Pontifice Maximo Episcopalem titulum accepit, honestis redditibus a Carolo Emmanuele Sabaudiæ Duce dotata. Franciscus Augustinus ab ecclesia, Episcopus Salutiensis, in Historia Chronologica regionis Pedemontanæ edidit pag.* 103 *bullam hujus erectionis, in qua Clemens VIII* Collegiatam Ecclesiam B. Mariæ et S. Juvenalis, inibi existentem, in Cathedralem, sub eadem invocatione, pro uno Episcopo Fossanensi nuncupavit. *In hac Ecclesia fuit Canonicus Pœnitentiarius et Vicarius generalis Admodum Illustriss. et Reverendus Dominus* D. Joannes Niger, *Juris utriusque Doctor et Protonotarius Apostolicus, qui anno* MDCL, *typis Taurinensibus, idiomate Italico, edidit* Vitam et Miracula S. Juvenalis, primi Episcopi Narniensis, Patroni Fossanensis et Titularis Ecclesiæ Cathedralis, cum Summario translationis Reliquiarum ejus. *Fuimus porro utrimque soliciti, nos ut dictam Vitam nancisceremur, ille ut ad nos transmitteretur: nec suo utrimque effectu caruit pia solicitudo: uti apparet ex epistola quam ejus manu scriptam die* XX *Aprilis, anni* MDCLXVIII *accepimus: est autem hujusmodi.*

in Cathedralem erecta an. 1592:

C 2 Ex epistola Reverentiarum vestrarum ad Patres hujus Provinciæ, XXIII Aprilis anni proxime præteriti directa, profuse gavisus sum, meum librum, de Vita et miraculis S. Juvenalis primi Episcopi Narniensis editum jam pridem anno MDCL, ad RR. VV. pervenisse, diligentia P. Joannis Veracis; eumdemque librum ad III Maji sepositum fuisse. Quia vero, ut audio, Narnienses, et cum eis P. Odo de Comitibus, diversa, in proposito veræ existentiæ sacri Corporis et Reliquiarum prædicti Sancti fortasse suggerunt; propterea hoc meæ solicitudinis epistolium ad RR. VV. et alios Patres, egregii Actorum operis scriptores transmitto, supplex tum proprio, tum hujus civitatis, imo totius Provinciæ nomine, rogans, ut pro vestro studio et integritate exacte intendatis ad ea præcipue, quæ firmis argumentis super prædicta existentia scripsi: ex quibus utpote cognoscetis, hic Fossani, sub celeberrima totius hujus regionis veneratione, a quatuor et ultra seculis, sacrum caput et corpus S. Juvenalis Africani, primi Narniæ Episcopi et Confessoris et hujus civitatis Patroni, vere et realiter teneri ac præ oculis haberi. Narniæ vero in Confessione ejusdem Sancti nihil existere præter parvas Reliquias, insignia Episcopalia, et cultum. Unde esset quidem durum nostris Principibus et Prælatis, si immemorabilis nostræ venerationis identitas et possessio in vestra scriptura obumbraretur. In hac etiam Cathedrali asservantur corpora et nomina sanctorum Martyrum Alverii et Sebastiani ex legione Thebæa, et nonnullorum venerabilium Servorum Dei, ut in prædicto meo libro offendent RR. VV. quæ scriptioni vestræ, prout stylus exegerit commendo. Faxit E Deus et vestra Caritas, ut omnia ad Divinæ Majestatis gloriam. Christianæ Reipublicæ decorem et nostri cultus augmentum excrescant, eo felici exitu et incolumitate, quæ vobis cum humili meæ servitutis oblatione supplico.

cujus Pœnitentiarius Joannes Niger,

misso ad nos libro suo de S. Juvenali,

nostrum in controversia cum Narniensibus petit suffragium;

3 *Illustrissimus et Reverendissimus D. Clemens Trottus, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Fossani et Comes, nunc vita functus, eodem mense et anno similique religiosæ pietatis zelo, nobis in hæc verba scripsit:* Rutilant et has in oras suam protendunt lucem, priusquam sint edita luci, quæ in sacrorum Cœlitum recolendis gestis pietas et eruditio congerit vestra. Hinc excitor Ego, pro mea in Divum Juvenalem, primum Narniensem Episcopum (cujus recolendam meritorum festivitatem die tertia Maji quotannis Ecclesia universa recolit) veneratione ac cultu, utpote Civitatis hujus Fossanensis Patronum, et hujusce meæ Cathedralis, in qua ejusdem pientissime requiescit corpus cum capite, huc ab integris seculis e Narnia ominosissime delatum, Titularem. Hinc, inquam, advocor, ut a vobis, quod impensissime hisce meis præsto, ex animo efflagitem, ut eximia itidem ipsius memorandi Cœlicolæ dignissimi F merita, præclaris calami vestri fulgoribus collustretis. Innuerem hic ego quam sint a vero, imo a verisimili absona, quæ contra ejusdem S. Juvenalis pretiosa pignora, sacrarumque exuviarum penes nos existentium, et per quadringentos ferme annos sub ineluctabilibus documentis, religiosissimo asservatarum cultu, inconcussam realis existentiæ et identitatis veritatem, nuper Narnienses, veluti quærentes nodum in scirpo, et cum eisdem nuperrime Pater Odo de Comitibus objecerunt; nisi his omnibus jam abunde et fideliter satisfecisset D. Joanes Niger, Canonicus Pœnitentiarius præsentis Cathedralis, in libro de ejusdem vita et miraculis edito, quem lætor ad Vos, opera et solicitudine Patris Joannis Veracis, nuper fuisse perlatum: cui ideo nil a me censeo adjiciendum, præter quod firmissime, sub cujusque dignoris veritatis obtestatione, ejusmodi meæ assertionis superaddo testimonium: quæcumque ulterius ad rem eamdem commode afferri possent, eximiæ eruditioni, et prudentiæ vestræ sinens elucidanda et edisserenda. Faxit Deus, ut quantocius luceant super candelabrum, quæ adhuc detinetis sub modio; ut videntes quamprimum fideles sacræ prorsus elocutionis scripta vestra, glorificent Patrem ipsum Deum, quem uberius pietas vestra deprædicat mirabilem in Sanctis suis: cum quibus una tandem mereamur omnes fieri æternæ consortes felicitatis,

idem facit Episcopus Clemens Trottus,

ad dictum librum sese referens:

quam

A quam vobis enixa mente deprecatus, ego amantissime hic demum me subscribo PP. VV. admodum RR. addictissimus, uti frater,

AUCTORE D. P.

CLEMENS EPISCOPUS FOSSANI.

4 *Tanta tam venerandi ac religiosi Præsulis dignatio, adjuncta æstimationi quam de ipsius Perillustris ac Rev. adm. Domini Joannis Nigri eruditione et fide singulari nobis merito magnam ingesserat ejusdem Antistitis gravissima auctoritas; movit me, cui res ista forte relicta erat, ut inter primas de secuturo post Aprilem Majo curas hanc assumerem; et animis tam faventibus porro usurus ad quæcumque necessaria viderentur, dictum librum studiose revolverem. Animadvertens igitur, quod acta prætensæ translationis Narnia Romanesium et hinc Fossanum, aliaque similia plura non invenirentur in prædicto libro primigenia phrasi antiquorum monumentorum; modeste indicavi, ex operis nostri ratione ac forma, necessario inquirendum esse in ipsos fontes, ex quibus suam ipse D. Niger historiam elegantiori stylo cultuque compilasset. Accepta benigne ea suggestio fuit, magnaque cum fide et diligentia actum, ut quæcumque haberi potuerunt cuncta transcriberentur in forma, ut loquimur, probanti, signataque legitime transmitterentur anno* MDCLXXV *die* VIII *Aprilis sub hac forma.* B

qui rogatus mittere authentica omnium documenta,

an. 1675

accedit ad archivium,

5 Clemens Trottus, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Fossani et Comes, omnibus et singulis præsentes nostras inspecturis, notum facimus et verbo veritatis attestamur; sicuti, cum ab adm. R. P. Daniele Papebrochio, qui cum aliis Patribus Societatis Jesu Sanctorum Vitis colligendis Antuerpiæ præest, admoniti fuerimus per ejus epistolam sub XXIII Decembris proxime elapsi, ut si quæ haberemus majora documenta super miraculis, existentia et translatione corporis S. Juvenalis... cujus reliquiæ in hac nostra Cathedrali ab immemorabili asservantur et coluntur, illa tramsmitteremus. Nos igitur prædictorum Patrum urbanitati obsequentes, accessimus ad archivium d. Cathedralis, ex quo adstantibus adm. RR. DD. Canonicis Joanne Nigro Pœnitentiario et Petro Antonio Viterbo I. V. D. Claviculariis d. Archivii, Petro Viterbo Decano, Constantio Piola Cantore, Octavio Dalmatio Syndico, Cæsare Magliano, Guilielmo Magliano, Petro Laurentio Capello Theologo, extraximus infrascripta Acta et Legendam seu Summarium vitæ S. Juvenalis, quæ ibi pro authenticis asservantur: videlicet Codicem originalem Actorum testimonialium, per qu. D. Joannem Franciscum Boettum Notarium suprad. civitatis, sub diebus XXV Maji et Junii anni MDCXX, et XXIX Decembris MDCXXI, ac XXX Junii MDCXXII, continentem folia 17; nec non alium codicem antiquo charactere scriptum, seu Legendam aut Summarium Vitæ S. Juvenalis continentem folia 18.... omnia rite disposita, integra et illæsa, quæ Rev. Sacerdoti Amedio Botto, scriptori fideli hic rescribenda commisimus. C

indeque accepta originalia transcribi jubet,

6 *Sequuntur deinde prædicta omnia, et alia plura, ad B. Odinum Præpositum Fossanensem, qui* XXI *Julii obiit, pertinentia, prædicti Amedei manu exarata.* Post quorum Actorum atque Legendæ transcriptionem, *inquit Ill. ac Reverend. D. Episcopus,* ad idem archivium reversi sumus, et suprad. Acta et Legendam seu Summarium præ manibus tenentes, prædictis DD. Clavicularii Canonicis et personis adstantibus videntibus et nobiscum auscultantibus, præsentia Acta et Legendam seu Summarium hic supra transcripta, continentia folia 61, integra pariter et illæsa, legi fecimus, alta et clara voce, per infrascr. Curiæ nostræ Cancellarium: et eadem omnia de verbo ad verbum concordare, et in nullo descrepare ab ipsis originalibus reperimus et cognovimus; et videntibus iisdem DD. Clavicularii Canonicis et Personis, prædicta Acta et Legendam seu Summarium originalia in d. Archivio reposuimus. Attestamur insuper suprad. D. Notarium Joannem Franciscum Boetum, a quo prædicta Acta originalia recepta et manualiter subsignata sunt, nec non testes qui ad hujusmodi Acta adhibiti fuerunt, fuisse et esse bonarum vocis, conditionis et famæ, adeo ut de ipsorum fide et veritate dubitari non debeat. *Alia deinde nonnulla attestatus idem Illustriss. ac Reverendiss. Dominus, quæ D. Niger in libro suo attigerat, circa S. Juvenalem vel Sanctos Alverium et Sebastianum Thebæos Martyres, quorum Translatio celebratur* XXVI *Januarii, concludit dicens:* Et propterea, cum veritas sic se habeat, de præmissis omnibus requisitas testimoniales concessimus, et præsentes nostra propria manu firmatas, sigilloque nostro Episcopali munitas per infrascr. nostræ Curiæ Cancellarium expediri jussimus. Datum Fossani in sacrario suprad. nostræ Cathedralis, die IV Mensis Aprilis MDCLXXV. D

et transcripta coram se relegi,

atque signari.

M. Niger Cancell.

7 *Addidit Illustriss. ac Reverendiss. Dominus peculiares ad me litteras, in commendationem historiæ a Joanne Nigro editæ, sub die* VIII *Aprilis; quibus et Communitas Fossanensis, per Syndicos sive Consules suos, auctoritatis suæ momentum addidit, testatum volens, quam vehementer habeat cordi hanc causam, eodemque die sic ad nos scripsit:* Cum ad notitiam pervenerit nostram, Vos, adm. RR. Patres, indefesso labore gesta Sanctorum omnium, diversis et confusis in voluminibus distracta, omnia in unum colligere, atque miro ordine contexta depromere, ut eo clarius quo fieri potest suo tempore omnium oculis pateant; quocirca digniora aliqua et clariora de Sanctissimo Juvenale nostro Patrono ac tutissimo Defensore requiratis: Nos ideo, ut ejus merita totis viribus efferamus, et innumera beneficia non taceamus, operæ pretium duximus hæc saltem pauca vobis verba facere. Scitote itaque, Patres studiosissimi, quod tanta ejus fama precrebuerit, ut ad sacri corporis aspectum frequens populi multitudo ex diversis hujus Pedemontanæ Provinciæ partibus accurrat, et quilibet sancti viri miracula narret, et beneficia per eum accepta prædicet: imo cum tot miracula, ipso intercedente, operatus sit Deus in hac nostra civitate, fatemur quod nec melius dari nec optari nobis possit... Precamur igitur Reverentias vestras, ut in testimonium veritatis, scripturas et testimonialia, quæ vobis a Religiosiss. Illustriss. et Reverendiss. Antistite nostro transmittuntur, sereno vultu agnoscatis, et talia credatis, qualia fuere descripta a Devoto Perill. et Rev. D. Canonico Pœnitentiario Joanne Nigro, in Vita ejusdem Patroni; et una cum Inventione, Translatione et cultu SS. Alvarii et Sebastiani Compatronorum, Sanctissimi Tutelaris nostri Vitam, ad laudem Dei, hisce documentis admoniti, exornetis. Quapropter epistolæ clausula hæc erit, ut ipse Deus Opt. Max. cœpta secundet, ut vobis expetitum finem bonis avibus videatis, ut Nos ominamur, majora vovemus, et auspicamur firmiora. Valete, et totius orbis bono nati æternum vivite. Fossani, die VIII Aprilis MDCLXXV. E F

Adstrictissimi et obsequentiss. Servi

Lelius Bava, Jo. Steph. Bertinus, Syndici.

Addunt Syndici Fossanenses,

preces etiam suas:

8 *Tam inflammatis Fossanensium studiis ut faciamus satis, primum ex Italico Latine reddam (nam Italice scripta sunt) Acta novissimæ recognitionis translationisque, annis, ab Illustrissimo ac Reverendissimo Domino prænotatis, confecta. Deinde relationem primæ translationis ex Legenda seu Summario, similiter Italice composito: quod dum charactere antiquo scriptum dicitur, intelligi debet*

quibus ut fiat, qua licet satis,

AUCTORE D. P. *Latine redduntur quæ miserunt Italice*

A *debet cum respectu ad hodiernam scripturam, quæ cum scripturis seculi præcedentis collata magis discrepat, quam inter se differant seculi* IX et XIV *scripturæ: nam quod ad stylum attinet, quo maxime dignosci deberent auctorum ætates, is omnino talis est, ut secundum hoc vix possit judicari compilatores illius Legendæ vel Summarii ante centum integros annos floruisse.*

10 *Quod excusatum volens* Adm. R. D. Octavius Dalmatius, Canonicus, et Syndicus Reverendiss. Capituli Cathedralis Ecclesiæ; *prædicto* anno MDCLXXV, die vero IV mensis Aprilis, coram Illustriss. ac Reverendiss. D. Clemente Trotto Episcopo Fossanensi et Comite, et in Palatio ejus solitæ residentiæ, comparuit, atque ad bonum finem et ad majorem firmitatem infrascriptorum petiit testes examinari, et pro notorio pronuntiari, *tum alia puncta, alibi inserenda aut attingenda, tum quod* ante annum MDXCIII hæc civitas et loca vicina erant sub diœcesi Illustriss. et Reverendiss. D. Archiepiscopi Taurinensis, et propter hæreses et notissima bella quæ in hac provincia grassabantur, dicta ecclesia Fossanensis de Collegiata in Cathedralem, et oppidum Fossani in civitatem erecta sunt, ut animabus melius consultum foret; et ideo propter d. bella et hæreses B et distantiam archivii Metropolitanæ, passim et fere omnes antiquæ scripturæ sunt deperditæ, ut etiam accidit ex diuturnitate temporis......

confirmata attestationibus juratis,

11 Et præfatus Illustriss. ac Reverendiss. D. Episcopus, audita suprad. requisitione, mandavit super præmissis per Rev. Joannem Blasium Ronchinum, Clericum cursorem hujus Cathedralis, advocari testes ex senioribus præd. civitatis, bonarum vocis, æstimationis et famæ, videlicet Perillustres Dominos Capitaneum majorem Philibertum Opertum, ætatis annorum LXXXI; Capitaneum Facinum Specialem, æt. ann. LXXX; Gasparem Melchioris Specialem; æt. ann. LXIX; Petrinum Nigrum, æt. ann. LXXVI; Franciscum Bernardinum Palatia, æt. ann. LXXI; Capitaneum Josephum Panaterium, æt. ann. LXVIII; Joannem Mariam Viterbum, Medicum primarium, æt. ann. LXXII; Fransciscum Mariam Paxerium, ann. LXX; Constantium Alexandrum, ann. LXXV; et Petrinum Barotium, ann. LXX: qui, medio eorum juramento, singulariter et sigillatim præstito, tactis Scripturis in manibus ejusdem Illustriss. et Reverendiss. Domini, conjunctim et separatim respective deposuerunt *(Italica nempe lingua)* C Nos plene informati sumus de veritate eorum omnium, quæ in præd. requisitione nobis lecta continentur.

seniorum Fossanensium,

12 *Tum ad singula capita sibi proposita, de quibus alias, respondentes, de amissione scripturarum, primæ Translationis historiam continentium, nihil omnino respondent: in fine tamen depositionis suæ,* Affirmamus, *inquiunt* de omnibus præmissis *(inter quæ forte posset censeri etiam amissio scripturarum, quatenus etiam de hac propositum a Syndico fuerat)* esse publicam vocem et famam, et antiquissimam et invariatam traditionem: quia sic audimus dici, tum passim et populariter, tum a nostris respective genitoribus, avis, consanguineis et amicis: qui eadem nobis adhuc juvenibus sic narrabant, tamquam per vetustissimam traditionem, non solum in hac civitate sed in tota provincia sine variatione receptam, et per credulitatem publicam, fundatam supra pleniora quæ olim extiterint documenta. De quibus omnibus suprad. D. Syndicus petiit sibi publicas testimoniales concedi: quas præfatus Illustriss. ac Reverendiss. D. Episcopus concedendas esse ordinavit et concessit: et Ego subsignatus Cancellarius Episcopalis recepi, et manualiter subsignavi,

asserentium de iis esse publicam vocem et famam.

M. Niger Secretarius.

Atque ita totum instrumentum, seu potius instrumentorum plurium fidelissima collectio, concluditur, firmaturque oppressione Episcopalis sigilli; qualiter in nostro Musæo servatur, ad memoriam posterorum, et usum etiam aliorum temporum, quando de B. Odino *agendum erit in Julio, et de* SS. Alverio atque Sebastiano Thebæis, *vel ad supplementum Januarii, vel ad* XXII *Septembris, ubi de S. Mauritio, Thebææ Legionis Duce, et sociis ejus.* D

CAPUT II.

Instrumentum de inspectione Corporis solenni.

Die 25 Maji. propter decretam capellæ instaurationem,

Anno Domini nostri MDCXX currenti, die XXV Maji, in Civitate Fossanensi, in ecclesia Cathedrali SS. Mariæ et Juvenalis. Notum sit omnibus, quod cum sit decretum reædificare et reformare capellam gloriosi S. Juvenalis Patroni ac Protectoris hujus præsentis civitatis, in qua requiescit ipsius Sancti corpus; ideoque conveniat auferre illud a loco in quo nunc est, ut dari possit initium operi, et fabrica perfici; conclusum est inter Illustres et Rever. adm. Dominos Præpositum et Canonicos d. Cathedralis, Illustrem civitatem Fossanensem, et infrascriptos procuratores Illustriss. Dominorum Comitum Jacobi-Antonii, Petri-Francisci, et Arduini Valpergæ, Rivaræ, et S. Juliæ, transferendum corpus sanctum in sacristiam ipsius Cathedralis, ad archivium Illustriss. ac Rev. adm. Capituli. E

coram deputatis a Civitate, Capitulo et comitibus S. Juliæ,

14 Die autem hodierno ad id faciendum præfixo, comparuerunt Illustriss. Domini Joannes-Matthæus Niger Doctor Legum, Joannes-Josephus Stasius moderni Syndici præd. Illustriss. civit. Fossanensis, ex vi mandati publici in Concilio civitatis præd. heri sibi dati; et Illustriss. ac Rev. adm. DD. Joannes-Georgius Vinea Præpositus, Gaufredus Taperellus Decanus, Sebastianus Palazza, Franciscus Isnardus, Leander Mallianus Syndicus, et Joannes-Paulus Araudinus Archivista, Canonici d. Cathedralis, tam proprio nomine, quam vice Illustriss. et Rev. adm. Dominorum Josephi Bava et Joannis Carlone Canonicorum absentium, ex parte sui præd. Capituli; denique multum Magnif. et adm. Rev. D. Joannes-Laurentius Cuneus, Sacerdos et Rector ecclesiæ Parochialis S. Mariæ de Salice, hujus civitatis Eques Hierosolymitanus, et Mag. Claudius Dalmazzo, Procuratores generales ex parte Illustriss. DD. Comitum Valpergæ, Rivaræ, et S. Juliæ, Patronorum capellæ supradictæ, fidem suæ auctoritatis et procurationis facientes per instrumentum rogatum a Mag. Bernardino Marruchi de Rivara Notario, sub data diei IV Augusti MDCXVIII. F

pro sua quique parte exhibentibus claves cratis ferreæ

15 Qui omnes unanimiter consentientes in deliberationem præd. pro executione propositæ fabricæ, exhibuerunt claves, penes se respective asservatas, videlicet Domini Syndici unam, quæ erat Civitatis; Domini Canonici alteram, quæ erat Capituli; et DD. Cuneus atque Dalmatius tertiam, quæ est dd. Comitum Patronorum: petieruntque ut iisdem clavibus aperiretur crates ferrea, quæ est supra altare præd. capellæ, ut inde extrahatur d. Corpus sanctum ad affectum præfatum, sub promissione dd. Procuratoribus Cuneo et Dalmatio facienda, quod statim atque erit absoluta fabrica restitui debeat Corpus sanctum in eumdem locum. Quod cum DD. Syndici et Canonici promisissent, universo Capitulo congregato, et magno civium numero præsente, coram Illustriss. ac Reverendiss. D. Thoma Piolato, hujus Urbis Episcopo, ejusque Vicario Generali Illust. ac Rev. adm. D. Antonio Bava Legum Doctore, ascenderunt prædd. DD. Syndici et D. Canonicus Araudinus

et coram Episcopo ac pluribus testibus,

AUCTORE D. P.

A dinus Archivista, atque Procuratores præfati, per duas scalas, caveæ ferreæ quæ supra altare est applicatas: et singuli eorum respective, cum sua quisque clavi, aperuerunt seram cratis cuique clavi respondentem.

extrahitur capsa et loco supra altari

16 Aperta in hunc modum crate, extracta inde capsa est, longa pedes quatuor: ad cujus extractionem accensæ sunt faces et candelæ multæ, Clero populoque reverenter sanctum salutante, Clero musicaliter canente Hymnum, Iste Confessor. Ipsa deinde capsa per dd. DD. Canonicos eorumque Præpositum circumlata processionaliter est per ecclesiam, sub umbella ex panno aureo confecta, dum continuatur cantus præd. Hymni. Ita ventum est in Sacristiam, ubi cum reposita supra mensam esset capsa præd. rogaverunt prædd. partes, ut per nos Fredericum Borgarellum Secretarium ordinarium mensæ Episcopalis et præd. Capituli, et Joannem Franciscum Boettum Secretarium ordinarium Consilii d. Civitatis, ambos Notarios Ducales et cives Fossanenses, concederentur publicæ testimoniales de statu præd. capsæ atque mensura, nec non de iis omnibus quæ intro habentur ad perpetuam rei memoriam.

et in sacristiam delata

B

accurate describitur:

17 Vi cujus requisitionis, nos prædd. Notarii et Secretarii testamur, et testimoniales desuper concedimus, quod prædicta capsa sit longitudinis quatuor pedum usualium, alta unum cum dimidio, et ad similem mensuram larga; compacta ex tabulis nuceis, firmis, et clausa tribus bracteis ferreis, bene clavatis et ad extimas oras majoribus clavis inter se commissis, quarum una per medium d. capsæ, duæ aliæ per utramque extremitatem circumducuntur. In fronte autem ipsius capsæ, pictæ cernuntur imagines duæ; altera B. V. Mariæ, filium brachio sustinentis, ad dextram; altera ad sinistram, sancti alicujus Episcopi, librum manu tenentis. Volentibus autem prædd. Syndicis, Capitulo, et Procuratoribus, extracti sunt majores clavi, quibus bracteæ ad oras extimas connectebantur: intraque ipsam capsam inventa est arcula buxea: quæ inde educta expositaque supra mensam, apparuit circumligata cingulo coreaceo albo, per fibulam ferream adstricto, sesquipedem habens in longitudine, et coloribus variegata: in ejusque operculo spectatur pictus homo, equo insidens, cum scuto in dextra, et floribus in sinistra, scriptum in humeris habens, S. JUVENALIS Ers: utrimque autem expressa est imago mulieris coronatæ: est autem ea capsula alta fere dimidium pedem, lata unum.

in eaque aperta invenitur vetus arcula e buxo:

C

et in hac later inscriptus nomine Juvenalis Confess.

18 Hæc vero etiam aperta, inventa est habere seram, *sed inutilem, ut propterea opus fuerit prædicto cingulo;* intraque eam inventa est particula panni Ormuzini cremisiti, operiens cetera intus contenta: supraque ipsum pannum Ormuzinum jacebat pars lateris, palmum unum larga, cui insculptum est grandibus litteris, (*quæ si expressæ ad rerum haberentur, ipsamet earum forma posset verosimiliter probare maximam vetustatem scripturæ*) HOC EST CORPUS JUVENALIS CONFESSORIS. Operculo etiam d. arculæ, a parte interiori, claviculis affixa est schedula, legendum exhibens scriptum, ut sequitur: Anno Domini MDLXXXIII, die XVII Augusti, R. P. et D. Hieronymus Scarampus, Episcopus Campaniensis, Visitator Apostolicus, visitavit hoc corpus S. Juvenalis Episcopi præsentibus RR. Jafredo de Salutio Commendatario S. Antonii, Bartholomæo Georgio Pœnitentiario, Hieronymo Novellino Canonico, Astensibus, ac universo Clero populoque Fossanensi devotissime venerante, sub Sanctiss. Gregorio Papa XIII, anno ejus XI, ac Sereniss. Principe Carolo-Emmanuele Sabaudiæ Duce.

cum attestatione visitationis facta 1583, 17 Augusti.

19 Elevato deinde præd. ormusino, visæ sunt eidem involutæ multæ partes ossium, cranei, brachiorum tibiarum, aliorumque minorum ossium, decenter compositorum. Sub ipso vero involucro Ormusino reposita erat particula sindonis, cinereo et obscuro colore; intraque ipsam caryophili, aliorumque velut aromatum aut terreæ massulæ fragmina: ad latus vero posita erat pyxis exigua, intraque eam chartacea cannula, plena pulveribus. Omnibus porro visis, lectis, et publice recognitis, in præsentia partium et infra scriptorum testium, relatum est ad ecclesiam sacrum corpus cum debita reverentia, ut ibi populo expectanti præberetur facultas ejus visendi et osculandi; ac denique collocatum in sacristia, postquam ipsa arcula præd. coriaceo cingulo albo rursum clausa ac tribus sigillis obsignata fuit, atque ex consensu partium deposita in archivio Capitulari ibidem existente, ubi etiam asservatur sacrum caput S. Juvenalis, aliaque Sanctorum corpora et Reliquiæ: quod archivium duobus ostiolis clauditur, quorum unum duabus clavibus ac seris, alterum quinque munitur. His autem clausis per DD. Mallianum Syndicum et Archivistam Araudinum, spectantibus partibus et testibus infrascriptis; Præpositus et Canonici promiserunt, quod secure custodirent et custodiri facerent præd. depositum et Reliquias; donec finita fabrica, in priorem locum restituerentur omnia; idque juraverunt admota pectori manu more Religiosorum.

D

Ossa item involuta serico,

cum cineribus:

posthæc clausa et signata capsula archivio includitur,

E

et describuntur nomina testium.

20 Cui actui, ultra prænominatos, præsentes adfuerunt Ill. adm. Domini, Fr. Ascanius de Comitibus de Piozzasco et Schalengho, Commendator sanctiss. Dominæ de Salice, Joannes Federicus de Marchionibus de Ceva, Carolus Opertus de Dominis Cerveriensibus Referendarius, Joannes Thomas Specialis, Capitaneus Joannes Franciscus Mallianus, Antoninus Bava, Joannes Jacobus Paserus, Gabriel Borgarellus Controlator Civitatis, Camillius Calcagranus, Bernardus Niger, Antifortis Bertinus, Stephanus Araudinus, Alferius Fabricius Caldera, Blasius Costafortis, Bartholomæus Sarrachus, Antoninus Viterbus, Hortensius Dionysius, Alferius Bartholomæus Marchisius, Antonius Costafortis, Cosmus Bartholomæus Boettus, Antonius Panaterus, adm. RR. DD. Hieronymus Calcagranus, Barnabas Marchisius Sacrista Cathedralis, Mag. Georgius Forcus, et Joannes Franciscus Dalmatius, cives Fossanenses. In fide quorum etc.

F

CAPUT III.

Instrumentum de picturis in capella S. Juvenalis ante renovationem inventis, factis anno 1445.

Rogantibus deputatis 10 Junii

Anno Domini MDCXX die X Junii, *eodem quo supra loco et coram eodem Notario*, comparentes *prænominati* Syndici ex parte Civitatis, Giofredus Tapparellus ex Dominis de Genola et Joannes Paulus Araudinus Canonici ex parte Capituli, et Mag. Claudius Dalmatius Procurator generalis ex parte Comitum Patronorum capellæ S. Juvenalis, dicunt, quod debeat manus admoveri capellæ præd. magnificentius decentiusque restaurandæ et exornandæ; quæ sua vetustate fatiscens, exiguam minimeque dignam tam venerabili deposito speciem servat. Quia autem in eadem capella depicti sunt varii actus et miracula præd. Sancti, ne eorum memoria dispereat, requirunt ut ego Notarius et Secretarius præfatus ad ipsam capellam me transferam, ad recognoscendas describendasque ipsas picturas, deque iis testimoniales dandas in forma legali. Qua petitione accepta, una cum dictis partibus me requirentibus accessi ad d. capellam, quæ est ad sinistrum latus chori: ibique

ut describantur veteris picturæ in capella S. Juvenalis reliquiæ,

A que processi ad descriptionem singularum picturarum, eo modo ut sequitur.

22 Primo concessi et concedo dd. partibus testimoniales, asserens quod d. capella tota sic depicta, quamvis ipsæ picturæ, ex parte ea quæ Sacristiæ vicinior est, omnino corruptæ humore loci, nullam certam et distinguibilem sui speciem retineant. In parte interiori, ubi est crates ferrea, intra quam fuit repositum corpus S. Juvenalis, hæ picturæ conspiciuntur. Primo ex parte dextera capellæ depictus cernitur Sanctus, in habitu peregrini, cum scipione longo in manu et radiis circum caput, cui adgeniculata inclinatur mulier, in habitu viduæ. Quæ pictura denotat peregrinationem, quam fecit Sanctus Juvenalis ab Africa Romam, ad visitanda Sanctorum corpora et loca pia; et quomodo receptus fuerit a Philadelphia, nobili ac præcipua matrona Romana: sub eaque pictura veteribus litteris scriptum est, QUOMODO SANCTUS JUVENALIS, MEDICINÆ DOCTOR, RELIQUIT AFRICAM ET ACCEDENS ROMAM... aliaque verba quæ antiquitate consumpta legi amplius non possunt.

inventur expressus adventus Sancti ex Africa Romam,

23 In eodem pariete conspiciuntur aliæ quadratæ picturæ. In prima est Papa cum corona Papali in capite, grandi sellæ insidens, astantibus duobus B Cardinalibus et duobus Episcopis: ad quorum pedes exprimitur genuflexus Sanctus in habitu Episcopali, cujus capiti mitram imponit Papa: quo denotatur actus Consecrationis Episcopalis, licet epigraphe propter vetustatem legi nequeat. In altero quadro depingitur Sanctus Episcopus aliquis, vestitus Pontificaliter in pulpito, quasi verba faciens ad magnam multitudinem circumstantis auditorii, cum effigie civitatis, sub qua scriptum, CIVITAS NARNIA, et sub ipso quadro, QUOMODO IN SUA PRIMA PRÆDICATIONE CONVERTIT NARNIENSES AB IDOLIS AD DOMINUM: et in eodem quadro etiam leguntur hæc verba: MDCCCC. XLV. DIE XXVII. JUNII HÆC CAPELLA PICTA FUIT, PER ME PETRUM DE PAUCA-PALEA DE SALUCIS.

ejusdem ordinatio in Episcopum,

et populi Narniensis conversio:

24 In tertio quadro videre est civitatem, obsessam ab hominibus armatis, et equis in terram prostratis, supraque murum civitatis sanctum Episcopum, Pontificaliter indutum, et assistente ei Clero suo cum Pastorali et Cruce, Sacerdotibusque in habitu Canonicali. Hæc autem pictura designat miraculum, factum a S. Juvenali, quando liberavit civitatem Narniensem ab obsidione Genuensium: de cujus epigraphe parum admodum legi poterat. In ultimo denique quadro præd. partis dexteræ conspicitur C sanctus quidam Episcopus, in ecclesia multis personis communionem sacri calicis impertiens, in memoriam miraculi quod accidit, quando modicum vini, semel tantum infusum calici, suffecit communicandis tribus millibus et amplius. Sed neque hujus quadri legi potuit inscriptio.

soluta ejusdem precibus obsidio,

communio calicis inexhausti,

25 In fronte parietis ipius capellæ similiter depicta sunt quatuor quadra, prout sequitur. Primo ecclesia aperta, in qua apparet monumentum apertum, unde egreditur Episcopus sanctus, cum mitra in capite, cetera nudus, in actu volantis: de cujus corpore cadunt multæ stillæ sanguinis, et circumquaque multi homines armati, interque eos Sacerdos quidam genuflexus, qui sanguinem humi lapsum colligit, et vasi cuidam imponit sub hac epigraphe. QUOMODO SANCTUS JUVENALIS DIU POST MORTEM EXIVIT DE MONUMENTO, PARATUS PRO DEFENSIONE POPULI CIVITATIS NARNIÆ, CONTRA HOSTES QUI CIVITATEM DOLO INVASERUNT, ET EXPARSIT SANGUINEM MIRACULOSE. In secundo quadro exhibetur equus, habens supra dorsum capsam; quem sequitur Presbyter, virgam manu tenens: quo repræsentatur exportatio corporis sancti ex civitate Narniensi per quemdam Canonicum, volentem illud conducere Tolosam patriam suam: verum epigraphe non est amplius legibilis.

Sanctus de sepulcro egrediens et sanguinem stillans,

Presbyter capsam avehens,

26 In tertio quadro picta est Regina coronato D capite, et viri duo violenter retinentes puellam, de qua egrediuntur duo dæmonia: assistunt etiam Presbyteri duo, habentes in manibus quamdam capsam, eamque imponentes capiti ipsius puellæ. Sub hoc autem quadro sic legitur, QUOMODO LIBERAVIT FILIAM REGIS ANGLIÆ A DÆMONE, QUO CRUCIABATUR IN ECCLESIA S. MARIÆ DE CAMPIS. In ultimo quadro conspicitur processio Sacerdotum, Religiosorum et populi plurimi præcedente cruce, in cujus picturæ parte una videtur ecclesia cum suprascripto SANCTÆ MARIÆ DE CAMPIS. Ipsa autem processio ingreditur in locum sive oppidum supra cujus portam scriptum est, ROMANISIUM. Per quod explicatur Translatio sancti Corporis facta ab ecclesia Dominæ nostræ de Campis ad oppidum Romanisium: nam apparet in eodem quadro capsa imposita humeris quatuor Religiosorum, cum cereis facibusque accensis.

ACCTUBE D. P.

filia Regis Angliæ liberata a dæmone:

translatio capsæ Romanisium

27 In altero pariete, ex parte sinistra, habentur alia quadra: quorum supremum dividitur, per unam fenestram; in eoque videtur depicta processio Cleri, Presbyterorum, Canonicorum et populi, cum luminibus facibusque ardentibus, Clero autem in humeris gestante capsulam unam: sub qua pictura sic scriptum est: QUOMODO POST DESTRUCTIONEM ROMANISII CORPUS S. JUVENALIS FUIT TRANSLATUM IN FOSSANO. In alio quadro picta est fabrica unius ecclesiæ, cum magistris cæmentariis aliisque ædificio intendentibus: et ex alto ponte ejusdem fabricæ labi videtur homo quidam, quem medio in aere retinet quidam sanctus Episcopus: et subtus hæc est scriptura: QUOMODO SANCTUS JUVENALIS VISIBILITER LIBERAVIT HENRICUM DE BOA. CADENTEM DE PONTE.

ac deinde Fossanum:

E

item miraculo, innoxii lapsus,

28 In tertio quadro videtur in aere pictus Episcopus sanctus, et ante eum vir quidam genuflexus, in habitu orantis: ibidem etiam adstant cunæ, in quibus jacet infans mortuus: qui infans ibidem etiam depictus est vivens, genuflexus ante eumdem Sanctum: quo significatur resuscitatio cujusdam pueri mortui, per merita S. Juvenalis, quamvis sola hæc verba nunc legantur. QUOMODO SANCTUS JUVENALIS LIBERAVIT.... In ultimo inferiori quadro pictus similiter in aere conspicitur sanctus Episcopus, cui magna populi multitudo reverentiam exhibet, videlicet manci, claudi, aliique infirmi: quo significantur miracula in ejusmodi infirmorum curationibus ad sepulcrum patrata. Et in eodem quadro videntur etiam navis una et una triremis, in mari ventis agitatæ: adest autem etiam in aere Episcopus sanctus, in forma Angeli et actu adjuvantis dicta navigia: in F memoriam quarumdam navium Christianarum, a marina tempestate per Sanctum liberatarum: scriptura tamen quæ subtus est, legi nequit utpote corrupta. Denique totum capellæ tectum etiam pictum est, expressis ibidem imaginibus quatuor Doctorum Ecclesiæ.

infantis resuscitati,

curationum omnis generis,

et navium salvatarum:

29 Hæ porro picturæ recognitæ fuerunt a nobilibus Mag. Joanne Matthæo Dionysio annorum LXXI, Mag. Antonio Panatero mercatore ann. L, Mag. Juvenali Costaforte ann. L, Ill. adm. D. Joanne Thoma Speciali Consiliario Status et Referendario suæ Celsitudinis ann. L, D. Joanne Bapt. Pasero ann. LII, D. Joanne Francisco Marchesio qu. Matthæi ann. XXXV: qui tactis inter meas Notarii manus Scripturis testati sunt, scire se et verum esse, quod a prima eorum ætate respective semper viderint istas picturas in ipsa Capella: quas firmiter credunt exprimere vitam, miracula et actus gloriosi S. Juvenalis Episcopi Narniensis, Patroni et Protectoris hujusce civitatis: quia id audiverunt a suis respective majoribus; estque publica vox et fama, nullo unquam dubitante, nedum dissentiente. De quibus omnibus, sic inventis et gestis, ego infrascriptus Notarius

auditisque testibus de antiquitate dd. picturarum,

AUCTORE D. P.

A Notarius confeci publicum testimonium coram testibus, ad omnia præsentibus et rogatis, videlicet Nobilibus Mag. Bartholomæo Sarracho, et Mag. Anselmo Ansaldo, et Rev. adm. Mag. Barnaba Marchisio, Sacerdote et Sacrista d. Cathedralis, Fossanensibus; atque Illustriss. D. Laurentio Nazario de Villafalletto, Medico ordinario hujus civitatis.

probatur ex insignibus ibidem pictis jus Patronatus Comitum S. Juliæ in Capellam.

30 Eodem anno, die et loco, coram iisdem testibus, præfatus Mag. Claudius Dalmatius, Procurator Illustriss. Dominorum ac fratrum Comitum Valpergæ, Rivaræ, et S. Juliæ, ad probandum jus quod dd. Domini, tamquam heredes Dominorum S. Juliæ de Fossano, habent in Capellam S. Juvenalis; petiit a me suprad. Notario testimoniales, quod in præd. Capella conspiciantur antiquitus picta insignia SanJulianææ familiæ, videlicet scutum rubrum, distinctum fascia alba, cui interludit linea nigra. Ideoque attestor quod in fronte interiori ipsius Capellæ, videatur grandis pictura prædictorum insignium, et aliæ duæ similes supra capitella columnarum Capellæ ejusdem. Quæ insignia prædicti DD. testes, tactis inter meas Notarii manus Scripturis, testati sunt et juraverunt esse insignia familiæ dictæ a S. Julia, quæ est antiqua et nobilis familia hujus civitatis, et
B passim ut talis nota et æstimata. De quibus etc.

CAPUT IV.

Instrumenta de Translatione Corporis anno 1621 ejusque iterata inspectione anno 1622.

Die 29 Decembris

Anno MDCXXI die XXIX Decembris, festo Translationis S. Juvenalis, in ecclesia Cathedrali civitatis Fossanensis. Notum sit omnibus, quod cum anno MDCXX die XX Maji factum sit *quidquid instrumentum cap. 2 relatum continet, et hic rursum paucioribus totum recensetur*; cumque jam absoluta sit præd. fabrica, et locus in altari d. Capellæ aptatus, ad securam dd. sanctarum Reliquiarum custodiam; Illust. autem ac Reverendiss. D. Agaffinus de Solario ex Comitibus Morettæ, modernus urbis hujusce Episcopus, mandavit ut d. Reliquiæ hodierna die, ipsius Translationis festo, reponantur in loco præd. altaris; ideo Consilium d. Civitatis, per decretum factum XXVI hujus mensis, commisit DD. Syndicis, ut assisterent recognitioni d. depositi ejusque repositioni, atque de omnibus Instrumentum publicum conficiendum curarent. Cui mandato obsequentes DD. Syndici moderni, D. Joannes Jacobus Paserus et Hortensius Dionysius, comparuerunt ex parte Civitatis intra Sacristiam ecclesiæ Cathedralis, *ex parte autem Capituli omnes nominati initio cap. 1 præter Leandrum Mallianum absentem : Rector item ecclesiæ Parochialis S. Mariæ de Salice prænominatus, una cum Procuratore etiam prænominato DD. Comitum Valpergæ et S. Juliæ.*

coram Episcopo et Deputatis,

C

recepta ex archivio arcula

32 Hi autem simul omnes postularunt instanter, ut præd. archivium aperiretur. Quod cum, adhibitis septem clavibus, apertum esset per manus præd. D. Canonici Araudini Archivistæ, in præsentia partium, Notariorum, et Testium infrascriptorum; inventa ibidem est arcula superius descripta : deque omnium consensu et voluntate abinde extracta, recognita est a partibus ipsa eadem esse, cum iisdem picturis, ligatura cinguli albi, ipsisque sigillis intactis et absque suspicione ullius aperturæ. De quibus omnibus rogato et scripto instrumento testimoniali, delata fuit præd. arcula, sic, ut dictum est, sigillata, in chorum ecclesiæ præd. cum cereis facibusque accensis : ac deinde ex mandato Illustriss. et Reverendiss. Episcopi circumlata processionaliter per civitatem sub umbella auro texta, comitante eamdem Sodalitate ad ipsius Sancti honorem erecta, Episcopo, Presbyteris, monachis, cum cereis facibusque, et primum locum civitatis nomine tenentibus Syndicis. Qua processione finita ipse Illust. D. Episcopus acceptam propriis manibus arculam, ligatam et sigillatam ut supra, posuit in altari Capellæ S. Juvenalis, crate ferrea obarmato, cum tabulis quernis bene spissis; hæc autem crates tribus instructa seris, totidem clavibus clausa fuit. De quibus etc.

et processionaliter circumlata,

D *in capellam restauratam infertur :*

eademque anno 1622 30 Junii

33 Anno MDCXXII die XXX Junii, Fossani in ecclesia Cathedrali in Capella S. Juvenalis. Notum sit omnibus, quod cum in hac civitate esset Illustriss. D. Comes Ardouinus Valperga de Rivara, unus ex Patronis gloriosi S. Juvenalis; cuperetque pro sua singulari devotione visitare corpus et reliquias ipsius Sancti, petierit a DD. Syndicis et Rev. adm. Capitulo, cum bona eorum venia aperiretur sibi crates ferrea sub altari, post quam servatur Corpus sanctum. Comparuerunt ergo coram multum. Ill. et Rev. adm. D. Carolo Operto, Visitatore generali et Equite sacræ Religionis S. Mauritii et Lazari, Vicario generali Episcopatus Fossanensis, ipse D. Comes prædictus, D. Lazarus Borgarellus, et Joannes Franciscus Pellazza qu. Antonii, Syndici Illustriss. Civitatis Fossani; et Illustriss. ac Rev. adm. DD. Ghiaffredus Topparellus, Sebastianus Pellazza, Franciscus Isnardus, Josephus Paulus Araudinus et Joannes Petrus Viterbus, Canonici : qui exhibitis suis tribus clavibus respective, cum quibus aperiuntur seræ d. ferreæ cratis, ipsam propria manu aperuerunt : exemptaque est capsula illa picta, in qua solet haberi et asservari corpus d. Sancti, eodem modo quo notatum fuit in testimonialibus anni MDCXX die XXV Maji, et anni MDCXXI die XXIX Decembris præteriti.

ad petitionem Comitis Ardouini reserata, E

novis sigillis munitur,

34 Sublatis autem sigillis, inventum est sacrum Corpus eodem modo involutum, sicut præd. instrumenta explicant : cumque ipsum inspexisset præd. D. Comes Ardouinus, atque cum debita reverentia ostendisset populo, qui multus accurrerat; sigillata rursum est arcula cum tribus segmentis chartæ, ita ut medium locum teneret sigillum ipsius D. Comitis, ad dextram sigillum civitatis et sigillum Capituli ad sinistram apprimeretur in cera Hispanica rubra : atque ita locata rursum est arcula sub altare in loco præd. reclusaque ut antea, præsente ad omnia d. Vicario Generali : de quibus instrumentum rogatus concessi, coram Illustriss. et Rev. adm. D. Gaspare Operto, ex Dominis de Cerveria Rectore S. Joannis; adm. Illustri D. Equite Fr. Octaviano del Carretto, ex Marchionibus Savonæ; adm. Rev. D. Fr. Joanne Laurentio Cuneo, Sacerdote et Equite Hierosolymitano; et DD. Gabriele Borgarello, Gailardo Nigro, atque Stephano Ricolfo, testibus vocatis et rogatis. F

Joan. Franc. Boettus Secretarius.

et Translatio ultima annue celebratur.

Hac porro ratione credibile est alias sæpius, ad supplicationem virorum Principum, apertam fuisse ac porro aperiri arculam præfatam, nec non in visitationibus Episcopalibus. Pro his certe facit attestatio authentica Episcopi Trotti, his verbis concepta. Item attestamur, sicut in prima nostra visitatione, quam fecimus sub die XVII Februarii MDCLX, super statu, existentia et veneratione sacrarum Reliquiarum d. Cathedralis reperimus ossa corporis et caput S. Juvenalis; existere ea, coli et solenniter celebrari, modo, ritu et forma, quibus in supradictis authenticis et in libro Vitæ S. Juvenalis a præd. D. Canonico Pœnitentiario Joanne Nigro describuntur; ac festum Translationis S. Juvenalis celebrari die XXVIII Decembris Officio duplici et solenni.

CAPUT

A

CAPUT V.

Translatio corporis Romanisium, ut habetur Italice descripta ante annos fortassis centum.

Summarium Italicum non valde vetus,

Legenda sive Symmarium MS. (cujus tamquam antiquo charactere exarati mentio fit num. 5) licet indice stylo appareat non valde esse vetustum, non tamen debet censeri tam novum, ut post annum MDCII *fuerit compositum, eo quod in fine faciat mentionem Juvenalis de Ancina, ut Episcopi Salutiensis, quod solum anno jam dicto creatus est; tum quia in miraculis ad calcem additis nonnulla styli diversitas invenitur, tum quia incredibile videtur, quod auctor nullam fecisset mentionem instituti in ecclesia Fossanensis Episcopatus, si post hujus erectionem scripsisset. Ut ut sit (nam hoc deberet oculis ipsis æstimari viderique, an scilicet appareat aliqua primæ ab ultima scriptura diversitas) jam dictus Auctor prioribus Capitulis* XXII, *fideliter insistit MSS. Narniensibus, de Vita et miraculis Sancti, deque ablatione et relatione sacri corporis, solum de suo addens præsentiam Episcopi et Cleri Lucensis in occu-* B *patione Narniæ et violatione sepulcri; et mentionem* SS. Cassii atque Faustæ, *quasi horum corpora pariter Narniam relata sint, quod historia originalis nusquam asserit, de solo agens* S. Juvenali. *Deinde Capitibus octo prosequitur Translationem ejusdem sancti Corporis in Pedemontium, et ejus ibidem miracula : quæ unde hausta acceptaque sint et qua fide tradita, priusquam discutiam; proponendus est ipse Auctoris contextus, ex Italico Latine redditus, quoniam circa hæc antiquius nihil habere se fatentur Fossanenses, præter picturas Cap. 3 descriptas et majorum traditionem.*

post relatam vitam et alia quæ dedimus ex MSS. Narniensibus,

asserit quod anno 1223

36 *Postquam ergo cap. 22 exposuisset Summarii Auctor miraculum, Narniæ patratum, in claudo Hiberniensi anno* MCCXXIII *de quo supra; sequens cap.* XXIII *sic exorditur :* Præsens aderat jam narrato miraculo Clericus quidam Tolosanus, Joannes nomine, Canonicus Narniensis : qui cum vidisset gratiarum per merita S. Juvenalis obtentarum multitudinem, et imprimis istud miraculum, aliaque præteritorum temporum legisset ; consilio sumpto redeundi in Franciam ad visendos consanguineos et notos suos, decrevit secum ferre corpus S. Juvenalis, eoque locupletare civitatem Tolosam. Quia autem erat ecclesiæ Narniensis Canonicus, commoditatem reperit, mediante quodam Clerico munus gerente Subsacri- C stæ, et pecuniis donatis conciliato, obtinendi claves : noctuque (Deo id permittente) cum auxilio præd. Clerici exemit e sepulcro corpus Sancti, una cum lapide, in quo scriptum erat. Hic iacet corpus Sancti Juvenalis primi Episcopi Narniensis : quem simul cum corpore reposuit in ferream capsam; adjunxitque eisdem copiam Legendæ et Officii. Ambo deinde occluserunt sepulcrum, sicut fuerat antea, ne quis in suspicionem furti veniret : eodemque Clerico adjuvante detulit ferratam capsam in domum suam : nec alius quispiam conscius fuit furti, aut cognovit quid in illa capsa contineretur.

Canonicus Narniensis Gallus,

furatus corpus

illudque in capsa Tolosam avehens,

37 Neque diu deliberatum iter distulit, sed in viam se dedit cum jumento clitellario; cui ex una parte appenderat. S. Juvenalis corpus, ex altera sarcinulas et vestes suas. Insistens autem viam quæ Genuam ducit, in Pedemontium appulit; ibique æstu et incommodis itineris fatigatus, infirmari cœpit. Prosequebatur nihilominus viam suam, donec in villam Meyranam, intra fines Fossanenses sitam, appulit : hic autem usque adeo invaluit febris, ut pergere ultra non posset. Paucis deinde elapsis diebus, videns se morti appropinquare, mandavit famulis suis; ut postquam obiisset, cadaver suum decoquerent, ossaque reponerent in ea capsa, in qua erant suæ vestes : atque ita cum utraque capsa prosequerentur iter in Franciam ; ipsasque capsas consignarent in manus Episcopi Tolosani et Canonicorum ejus : caverent autem ne aperirent capsam alteram, in qua similiter erat cadaver unum. Cumque juramento obstrinxisset eos de hac sua voluntate executioni mandanda, obiit Canonicus; quem famuli sui componentes in sarcophagum, honestæ dederunt sepulturæ : nocte autem facta aperuerunt sarcophagum, et cadaver (quod tanto in æstu servi non poterat) decoquunt : separatisque a carne ossibus, hæc quidem mundissimæ telæ involuta reponunt in capsam, carnem vero terræ benedictæ reddunt. D

in Pedemontio mortuus sit :

AUCTORE D. P.

cujus ossa et capsam uti jusserat avecturi famuli,

38 Impositis deinde in equum capsis, iter intendunt versus Franciam : verum mox atque venerunt ecclesiam a Salice dictam, nunc vero S. Mariæ de Campis ; eques præd. divino nutu, ibidem substitit ; nec potuit, quantiscumque plagis urgeretur, passum ultra movere ; sed in terram concidit. Imputant infirmitati animalis casum. Ergo ipsum exonerantes, alteri valentiori imponunt capsas : quibus liber prior equus alacriter surgit, et viam ingreditur; qui autem in onus successerat simili modo substitit, nec fuit possibile ulla ratione efficere ut auferret capsam, in E qua erat corpus S. Juvenalis : quod cum ipsi famuli facere tentassent, etiam non valuerunt, sed viribus destitutos sese senserunt. Hoc tam grandi signo viso, coacti fuerunt capsas deponere intra d. ecclesiam, factaque ad ingressum ipsius grandi fossa, ibidem inhumarunt d. capsas, bene ut erant clavatas : abiveruntque in Franciam, non parum tristes, quod non potuissent implere mandatum Domini sui. Atque ita corpus S. Juvenalis ibidem annis aliquot sepultum et ignotum latuit.

sed coacti subsistere ad S. Mariæ de Campis,

capsis ibidem de'ossis discesserint.

39 Verum non venerat in has partes S. Juvenalis, ut incognitus delitesceret : itaque revelatum est ejus corpus, hoc qui sequitur modo. Infanta D. Catharina, uniqua Regis Angliæ filia, tempore illo obsessa tenebatur a dæmone, crudelissime ipsam affligente : qui exorcismis constrictus fateri modum quo esset expellendus, pellendum se dixit per quemdam Juvenaluccium, nec impetrari potuit ut plura adderet. Desiderabat carissimæ filiæ salutem Rex pater, nullique parcebat aut pecuniæ aut laboris impendio ; cumque proficeretur nihil, decrevit eam mittere Romam, ubi forte inveniretur nominatus a dæmone Juvenaluccius, vel aliqua ejus notitia obtineretur. Cum ergo bene comitata deduceretur F Romam, jamque in Pedemontio essent, Villam Meyranam ingressos nox occupavit; propter quam ultra pergere nolens comitatus, ibidem stiterunt equos, et hospitium ceperunt in vicinia ecclesiæ, tunc a Salice dictæ, nunc S. Mariæ a Campis nominatæ.

Tum ex Anglia venisse Regis filiam obsessam,

40 Sequenti mane placuit Missam ibidem dicendam curare, quam de more audirent, prius quam iter resumerent; habebatur enim ille locus tunc in veneratione magna; multumque frequentabatur a peregrinis, propter crebras, quæ istic impetrabantur, gratias. Verum puella, a regente eam dæmone impedita, non potuit persuaderi ut introiret, prætextu vanarum quarumdam rationum; apparebatque plus solito conturbata vultu : unde ejus aulici in majorem venerunt suspicionem, quod hæc agerentur opera diaboli ; in cujus contemptum ipsam voluerunt violenter perducere, imo pertrahere in ecclesiam. Ut ergo ad portam appulit, cum clamore appellavit Juvenaluccium. Tum vero audita hac voce, cœperunt sperare, ibidem se inventuros vel vivum vel mortuum quem requirebant. Intrant in ecclesiam, et Deo sic ordinante, flectunt genua una cum puella juxta sepulcrum S. Juvenalis : et continuo puella, quantumvis catenis vincta, impetu magno resiliit

quæ illuc inducta cum Juvenaluccium inclamaret

AUCTORE D. P. hujus ossa refossa sint,

A tamquam fugere cuperet, exclamans, O quantum exuror! Ergo cavatur eodem loco terra; inveniuntur capsæ pulchræ duæ, bene clausæ cum suis clavibus; cumque aperuissent primam quæ erat Canonici, et accepta inde ossa imposuissent capiti puellæ, fingebat quidem dæmon timere se aliquantum, non tamen quidquam movebatur: ubi vero aperta fuit capsa altera quæ continebat corpus S. Juvenalis, tum facto ter impetu ad rumpendas catenas, frendens atque ululans dæmon exclamavit, Juvenalucci, Juvenalucci, tu me aduris nimium. Atque his dictis dimisit puellam velut mortuam: quæ sibi reddita liberamque se sentiens, Deo et sanctissimæ Virgini egit gratias et S. Juvenali, quem sibi concepto voto adoptavit Patronum. Absoluta deinde Missa, comites aulici magnam pecuniæ summam tradiderunt in manus Reverendi Parochi, ea conditione, ut ædificaretur ecclesia S. Juvenali in signum gratitudinis; et famam tam gloriosi Sancti secum in Angliam retulerunt.

ad quorum tactum liberatam puellam,

41 Divulgatum sermonibus hoc miraculum venit ad aures Reverendiss. D. Episcopi Taurinensis, qui jussit ut corpus S. Juvenalis ferretur in ecclesiam Collegiatam Romanisii, quod temporibus illis erat præcipuum districtus illius oppidum, ibique cum B summa veneratione servaretur. Huic mandato facturus satis Rev. D. Præpositus cum suis Canonicis et Clero Romanisiensi, convocatis vicinorum oppidorum et castellorum Presbyteris atque personis religiosis, cum magno concursu populi instituerunt supplicationem solennem; ingressique in ecclesiam a Salice nuncupatam, aperuerunt capsam; in eaque repererunt totum corpus S. Juvenalis sindoni involutum, unde suavissima expirabat fragrantia, et totam mirabili odore implebat ecclesiam. Simul invenerunt descriptam in pergameno Legendam vitæ et exemplar Officii, itemque petram hoc modo inscriptam. HIC IACET CORPUS SANCTI JUVENALIS, PRIMI EPISCOPI NARNIENSIS ET CONFESSORIS. Tum multis cereis facibusque accensis, cum capsam feretro impositam palliis auro textis operuissent sustulissentque in humeros, decantantes hymnum Te Deum laudamus, tulerunt Reverendi Sacerdotes corpus S. Juvenalis, in sua capsa sub umbella, processionaliter ad Collegiatam Romanisiensem, cum sonitu instrumentorum et canticis spiritualibus, ibique summo cum honore locarunt. Ubi fabricata est deinde ecclesia sub ejus nomine, quæ licet diruta, usque hodie dicitur S. Juvenalis antiquus, ad distinctionem alterius quæ est Fossani.

intelligens Episcopus Taurinen.

jusserit Romanisium illa transferri,

ubi ædificata ecclesia,

C 42 Non fuit ibi diu otiosus gloriosus Christi Confessor Juvenalis, sed instar perfectissimi medici, de longinquis partibus per Dei voluntatem advecti, ad curandas sanandasque infirmitates non solum corporales sed etiam spirituales, continuo diffamatus est per totum Pedemontium, propter frequentes imo infinitas gratias, quas istis in principiis largiebatur. Erat ergo concursus populi ad jam dictam ecclesiam maximus, augebaturque devotio et roborabatur sancta fides in hisce regionibus: quarum incolæ, honorem Dei et Sanctorum ejus zelantes, fabricaverunt multas ecclesias, easque copiosis dotarunt reditibus ad ipsarum conservationem et cultum divinum. Durabat adhuc temporibus illis consuetudo vigilandi in ecclesia per noctem, Sancti alicujus festum præcedentem: quare: quando instabat festivitas S. Juvenalis, circum ecclesiam erigebantur porticus, linea tela aut ramis tectæ: quia non poterant omnes in ecclesiam intrare. Obtinebantur autem multæ ac variæ gratiæ, potissimum circa energumenos: inter quos aliquando adfuit aliquis, multis annis vexatus, et ad varia Sanctorum loca frustra circumductus. Cumque ad sepulchrum S. Juvenalis adductus esset, exclamavit; Nihil te timeo, Juvenalucci. D Sed a Reverendo quodam Sacerdote (quem crediderim fuisse Parochum) adjuratus ut per merita S. Juvenalis, personam illam sanam liberamque dimitteret, multo cum strepitu egressus est. Multi etiam ibidem curabantur a morbo epileptico: eo quod vesperi et nocte præcedente festum, ii qui malum hoc patiebantur, circuibant saltantes ecclesiam (uti nunc fit ad ecclesiam parochialem Saviglianensem et aliis locis piis) eo quotquot eo tempore concidebant, toto illo anno non cadebant amplius. Tam magnus autem erat concursus hominum, ut vice quadam in dicta ecclesia ceciderit vir quidam (forsitan præ nimia compressione) itaque lapsus maneret sine motu aut loquela. Quem cum circumstantes quo poterant modo meliori hortarentur, ut saltem corde postularet a Deo indulgentiam, et votum faceret S. Juvenali; ipse intus in animo vovens quovis anno visitare ejus sepulcrum, subito sanus valensque surrexit.

et aliis alibi sub nomine S. Juvenalis

claruerit præcipue liberandis energumenis

et epilepticis curandis.

43 *Hactenus compilator Italicus, ad quorum confirmationem faciunt tum picturæ a num 26 memoratæ, tum etiam quod hodie quoque extet ecclesia S. Mariæ de Campis, ruinam minitans, in qua Testes anno* MDCLXXV *jurati et nominati num. 11. asserunt quod* ibidem in fornice foramen factum est a dæmonio, egrediente E de corpore puellæ regiæ, itaque mansit usque dum fornix præd. corruit. Et ego, *inquit Facinus Specialis,* recordor me, cum essem juvenis, ipsum vidisse: et etiam hodie visitatur ista ecclesia, sicut nos sæpius eam visitavimus. *In propositione autem testibus facta, dicitur,* vetustissima ecclesia S. Mariæ del Lago seu del Salice, nunc vero de Campis, parum distans a civitate Fossani. *Similiter ad propositum facit, quod adhuc* extant et reperiuntur maceriæ et fundamenta loci Romanisii, in quo erat Collegiata S Juvenalis, et quo ejusdem corpus de d. ecclesia S. Mariæ deportatum fuit; et exinde Fossanum, propter ruinam Romanisii. *Affirmarunt etiam prædicti Testes*, quod sæpe viderint et consideraverint situm, in quo ante quadringentos annos erat locus et communitas Romanisii, procul a civitate milliariis tribus, ibique adhuc videantur fundamenta castri et Collegiatæ. *Denique* inter alias vetustissimas membranas, *quas sibi* a D. Dalmatio, Canonico et Syndico Capituli, ex hujus Archivio exhibitas fuisse *testatur Reverendiss. Episcopus Clemens, numeratur* membrana una conventionis, initæ in claustris ecclesiæ S. Juvenalis de Romanisio, sub die XXV Octobris MCCXXIX, inter Jacobum Episcopum Astensem et Vilermum ac fratres Condralios, cum Manfredo Marchione Salutiarum. F

Hæc pro parte confirmantur

per Reliquias utriusque loci adhuc visitari solitas,

et memoriam ecclesiæ Romanisii an. 1229.

CAPUT VI.

Translatio Corporis Romanisio Fossanum ex eodem MS. et S. Juvenalis ibidem continuatus cultus ex antiquis membranis.

Cum anno MCCLIII incursionibus Saracenorum multum affligeretur Pedemontium, concordarunt oppida Romanisii, Villæ-meyranæ, Ricrosi, et Salmatoris sese unire cum Fossano; ipsumque auxerunt et munierunt, quemadmodum nunc videtur, ut ita se melius tuerentur contra inimicos. Descriptis autem viciis et ecclesiis, fabricaverunt etiam primam partem ecclesiæ Collegiatæ in vico Romanisiensium, sub titulo SS. Mariæ et Juvenalis, expensis (uti creditur) Dominorum a S. Julia nuncupatorum, quorum familia tunc admodum celebris, opulenta ac potens habebatur; unde et Præpositum et Canonicos duos in ipsa Collegiata censebat. Cum ergo Romanisiensis populus esset Fossanum migraturus, præmittere illuc voluit Protectorem suum S. Juvenalem, tamquam pretiosum thesaurum: eamque translationem fecerunt in Natalitiis Domini, cum magno utriusque, plebis

Romanisienses migrantes Fossanum,

Collegiatam et corpus S. Juvenalis eo transferunt

A plebis concursu. Placuit autem Deo media in via augere devotionem, hoc sequenti miraculo.

cui in via assurgit humus,

45 Cum media in via mutandi essent Reverendi portitores sacræ capsæ, depositum in terram est feretrum; interimque dum novi portitores sese accingunt labori, cantabatur hymnus aliquis. Cum ecce humus ipsa, supra quam depositum feretrum stabat, ultro sese attulit intumuitque, sic ut ii qui succedebant oneri, absque ulla corporis inflexione, potuerint ei supponere humeros. Unde multitudo omnis, in gratias Deo et Sancto reddendas effusa, in ipsius terræ sic elevatæ medio plantavit Crucen, quæ communiter vocatur Crux S. Juvenalis: lapsuque temporis ibidem ædificata est ecclesia, quæ primum nomen retinens, etiam nunc vocatur Crux S. Juvenalis. Fuit autem sacrum corpus magna cum lætitia Fossanum allatum, et repositum in sua capella, prout hodie videtur: sed illius caput, justis de causis inde separatum, servatur seorsim in Sacristia, cum debita reverentia, ut facilius circumferri in processionibus et fidelibus devotis requirentibus possit monstrari: ubi etiam servantur sacra corpora SS. Alverii et Sebastiani Martyrum ex Societate S. Mauritii.

B

ex inde habitum Patronum Fossanensem ostendunt libri statutorum civitatis ab annis 1287 et 1300

46 *Circa hæc interrogati Testes, ut supra, jurarunt, locum et ecclesiam Sanctæ illius Crucis sibi sæpius visam, addantque Fossanensem ædem, olim Collegiatam, nunc etiam Cathedralem, a situ quem habebat in foro, dictum fuisse*, S. Mariæ della piazza. *Imprimis autem ad rem, facit, quod in suo Testimoniali, supra num. 6 laudata, affirmat Illustriss. ac Reverendiss. Clemens Trottus, quod* ab Illustriss. DD. Capitaneo Lebo Bava, Capitaneo Joanne Stephano Bertini, Syndicis; Petro Alexandro Bava Advocato, et Cap. Josepho Oggerio Controllatore civitatis; præsentatum sibi fuit antiquissimum volumen, ab eorum archivio extractum, in membranis rite conscriptum, de annis MCCLXXXVII et sequentibus, in quo registrantur authentica instrumentorum Communitatis Fossani, quando locus et Communitas Romanisii cum Collegiata et corpore S. Juvenalis translata sunt, cum inscriptione, videlicet, In nomine D. N. Jesu Christi et B. Mariæ Virginis Matris ejusdem et gloriam B. Juvenalis Rectoris et Defensoris Communis et hominum de Fossano et Communis et singularum personarum loci ejusdem. Nec non aliud volumen Statutorum ejusdem Civitatis, promulgatorum de annis MCCC et sequentibus: in quo, inter alia instrumenta conventionum

C

et privilegiorum, inspicitur instrumentum conventionis, sub invocatione S. Juvenalis, inter Illustriss. D. Philippum Principem Sabaudiæ et communitatem Fossani, sub die V Maji MCCCXIV.

et statutorum Capituli ab annis 1300, 1332 et 1388

47 *Idem Illust. ac Reverendissimus simili modo attestatur, a Syndico Capituli ex Archivio ostensum* Instrumentum in membrana Statutorum ecclesiæ B. Mariæ et B. Juvenalis Fossani, sub XV Martii MCCC. Item antiquissimum volumen, in membranis rite dispositum, aliorum Statutorum præd. Capituli, promulgatorum in ecclesia S. Juvenalis, sub die IV Septembris MCCCXXXII, superiorum auctoritate confirmatum, ubi passim invocatur nomen S. Juvenalis. Item volumen vetusti characteris, integrum et illæsum, consignationis Decimarum ejusdem Cathedralis tunc Collegiatæ, scriptum sub die XI Decembris MCCCL, et inscriptum sub invocatione S. Juvenalis. Item aliud volumen, vetusti pariter characteris, rite dispositum et scriptum manu propria B. Odini, tunc ejusdem ecclesiæ Præpositi, cum inscriptione et invocatione ejusdem S. Juvenalis Patroni, inceptum sub die... Julii MCCCLXXXVIII. *Quæ omnia probant, sub nomine S. Juvenalis ecclesiam primum fuisse Romanisii; deinde eam quæ Fossani erat, postquam illatæ illuc ejusdem Sancti reliquiæ sunt, in ejusdem nomen paulatim transiisse, cum antea sub nomine B. Mariæ vulgo censeretur.* D

AUCTORE D. P.

Caput Sancti argenteum

48 *Ad argenteam hermam seu caput quod attinet, cujus infra sæpius facienda mentio, ejus accurata expressio habetur ante librum Joannis Nigri, mento raso cum mitra Episcopali in capite, et pretioso collari ex gemmis; sub quo dependet usque ad basim cor pretiosum, intra quod et prædictum collare, ad ipsum pectus imaginis, visuntur insignia quædam, habentia crucem albam, cerulea linea a læva in dextram stricta distinctam, in campo rubro; cujusmodi insignia etiam exprimuntur in basi decagona, sub utroque humero præd. hermæ. Auctorem ejus Joannes Niger ait fuisse Philippum, Achaiæ Principem, circa annum* MCCCXIV: *quem Samuel Guichenon, in Historia Genealogica Domus Sabaudicæ, ostendit fuisse filium primogenitum Thomæ, hujus nominis* III, *Comitis Mauriennæ, appellatque* Achaiæ et Moreæ seu Peloponnesi Principem, Comitem Pedemontium, et Dominum Eporediæ: *in suo autem Epitaphio apud Franciscanos posito, solum dicitur* Illustrissimus D. D. Philippus de Sabaudia, Princeps Achaiæ et Pedemontium, *et obiisse ponitur anno* MCCCXXXIV.

donum est Philippi Princ. anno 1314

E

ad quod 3 Maji osculandum undique concurritur,

49 *Est porro in maxima populi veneratione hoc caput: eo quod* vulgo persuasum habeant homines pii, eo anno quo ipsum exosculati fuerint, adjuvandos sese in adversitatibus suis; *uti scribit Niger. Episcopus autem Clemens, in suis ad nos litteris num. 7 memoratis, addit,* quod dolore capitis divexati, ex pia ejusdem exosculatione, et levamen sentiant, et frequentius plena sanitate donentur. Fuit quidem, *inquit hæc prosequens Niger*, ferventibus bellis aliquanto minor concursus iste, verum his duobus proximis annis, statim ac liberior aditus peregrinis ad nos patuit, tantus fuit, ut cum mihi anno MDCXLII impositum esset munus præbendi d. caput osculandum populo, post processionem ipso Sancti festo ductam, observaverim accurrisse ad viginti quinque millia hominum; eramque per horas complures tanta obsitus multitudine, ut nisi bene firmo septo fortique custodum manu defensus fuissem, oppressus cum ipsa Reliquia et conculcatus forem. *Idem autem cap. sequ. narrat, id ipsum* caput in Sacristia solitum *fuisse* servari, usque dum anno MDCXLV die VI Februarii, una cum corporibus duorum prænominatorum Thebæorum Martyrum aliisque Reliquiis, collocatum fuit intra parietem, cum ornatu pulcherrimo, ad perspectivæ leges elaborato, ex adverso capellæ S. Juvenalis.

adeo ut an. 1642 numerati sint illud osculantes ad 25000.

F

Sodalitas S. Juvenalis Fossani

50 Est etiam ibidem, *ut ait Niger*, erecta Sodalitas multis privilegiis indulgentiisque ornata, sub patrocinio S. Juvenalis: ejusdemque Sancti intuitu ipsi Cathedrali data sunt alia multa privilegia et Indulgentiæ concessæ, per varias Bullas, maxime cum ampliaretur fabrica, prout testatur Bulla Alexandri VI, data Romæ die I Junii MCCCCXCIX. *Quin et* Taurini in Metropolitana ecclesia, sub titulo S. Juvenalis Episcopi et Confessoris, extat vetus capella: ubi, quia dies III Maji impeditus est festo Inventæ Crucis, die V ejusdem mensis peragitur Officium de S. Juvenali sub ritu Duplicis, non obstante solennitate Octavæ Sanctissimæ Sindonis, tunc concurrente. Denique in territorio Beneæ ecclesia est similis tituli, quæ paucis ab hinc annis restaurata et amplificata fuit. *In tanta porro totius Pedemontii erga S. Juvenalem devotione, non cessaverunt Serenissimi Domus Sabaudicæ Principes: nam* anno MDCXLIII Regiæ suæ Celsitudines D. Christina et Carolus Emanuel, venerati Reliquias S. Juvenalis, obtulerunt duplas quinquaginta, ad faciendam argenteam capsam, quam speramus brevi confectam videre, *inquit jam sæpe laudatus Niger, anno* MDCL *librum suum evulgans.*

capella et festum Taurini 5 Maji,

Sabaudiæ Ducum pietas erga eumdem.

CAPUT

A *AUCTORE D. P.*

CAPUT VII.

Miracula ad invocationem S. Juvenalis Fossani patrata.

Multitudinem miraculorum testantur anathemata.

Quam multas gratias per intercessionem hujus gloriosi Sancti impetraverint cujuscumque generis homines, ex diversis regionibus huc adducti, ubi ejus sacrum corpus requiescit; quam multi sanati sint a morbis incurabilibus, quod energumeni liberati; aut a malo epileptico aut a carceribus, injusta oppressione, periculis extremis expediti; quamvis nulla authentica scriptura nunc doceat, satis tamen clare id testantur omnis generis anathemata ac vota, ex auro, argento, cera fabrefacta; vestes item, axillaria fulcra, tabellæ pictæ, et id genus alia, quæ longo ordine stipant circumductos per capellam asserculos longuriosque.

Mortuum puerili ludo simulans,

53 Nominatim tamen in antiquis chartis DD. Canonicorum scriptum invenitur, quod cum adolescentuli aliquot circa ecclesiam S. Juvenalis colluderent, et eorum quidam mortuum simularet in feretro, alii eum veluti sepeliendum detulerunt ad fossam quamdam in cœmeterio, ibique invertunt feretrum, ut suum simulatum mortuum deponant in B terram: hic vero neque motum ullum neque verbum dabat. Tunc illi, qui æstimabant quod se per jocum ita contineret, incipiunt eum spoliare vestibus, et hac illac trahere. Contra quos ille, utpote justa Dei vindicta revera mortuus, cum nihil obniteretur; agnoverunt tandem id quod erat, atque amare plangentes pro suo qualicumque delicto, deliberatione inter se habita inferunt mortuum suum in capellam S. Juvenalis, alta voce clamantes, O sanctissime Juvenali, Protector noster gloriose, misericordia, misericordia: ora Deum ut nobis dimittatur delictum, et ad vitam redeat mortuus socius. Non erimus ingrati pro beneficio, sed annis singulis tuam devote agemus vigiliam. Nec vero per contemptum fecimus quidquam, sed solum hilaritatis et joci causa. Ad hos clamores et spectaculum tam triste, multi ex Reverendis Canonicis, Presbyteris et civibus accurrerunt: et intellecto funesto casu, mortuum commiserantes, pro eodem orabant. Quod dum fit, mirabiliter quasi experrectus juvenis, plorare cœpit; prostratusque in genua, post veniam a Deo et S. Juvenali postulatam, confirmavit votum sociorum: et addidit, quod semper comitaturus esset elatos ad sepulturam, quantumcumque pauperes.

a vera morte invocato sancto resuscitatur:

C *blasphemus lusor pœnæ divinitus immissæ,*

53 Juvenis quidam ex territorio Cherasci, nomine Carmaccius, alea ludebat sub portico Fossanensi prope forum: et quia adversam fortunam cum suo damno experiebatur, cœpit blasphemare in Deum, in sanctissimam Virginem et in S. Juvenalem. Ecce autem subito os ejus horribiliter conversum est, totoque vultu fœdum in modum alteratus artubus omnibus tremebat. Videns ergo se castigatum et pejora metuens, cum voce non posset, corde sese convertit ad eos, quos blasphemiis impetierat: omnisque alterius consilii inops, paulatim adrepit ad Capellam S. Juvenalis; ibique cum multis lacrymis prostratus ante altare, vovit ex animo, numquam deinceps amplius blasphemare Deum aut Sanctos ejus, neque aleis ullis aut chartis ludere; omni autem anno vigiliam S. Juvenalis agere. Hoc porro facto, cessavit tremor: vultusque et loquela ejus, coram multis adstantibus, in pristinum statum rediit. Ad cujus miraculi verificationem examinati fuerunt adm. Rev. D. Antonius de Pocapaglia Præpositus d. ecclesiæ, et alii decem testes, suis nominibus et cognominibus expressi.

laxationem impetrat:

54 Joannes de Garesso, civis Fossanensis, dum D mari Genua Savonam reverteretur in quadam navi, una cum aliis multis; videns se esse in manifesto periculo mortis, propter terribilem quæ mari incumbebat tempestatem; post multas orationes et irrita vota, recordatus Garessus auditum aliquando sibi in concione fuisse, quomodo S. Juvenalis miraculose liberaverit mercatores a naufragio illo supra memorato, ex omni corde et fide firma votum fecit S. Juvenali, promittens, quod ad ejus altare offerret magnam imaginem ceream cum face. Quo facto cessavit tempestas, et intra breve tempus salvi et incolumes omnes appulerunt Savonam.

in mari periclitans liberatur:

55 Tempore antiquarum factionum bellum erat inter Fossanenses et Astenses: cui cum interesset Mag. Georgius de Moncalieri, civis Fossanensis, solus in campo, conspectus fuit a turma equitum Astensium: qui continuo solutis habenis accurrerunt ut eum circumdarent et captivum abducerent. Vidit ille nullum esse effugio locum: quare projectus in terram commendare se S. Juvenali exorsus est, promittendo quod si evaderet, statim ab obtenta gratia, ab ipsomet loco ad altare S. Juvenalis genibus adreperet nudis, cum laqueo ad collum. Vix votum nuncupaverat, cum suis inimicis invisibilem redditum circumdant illi, et circumeunt locum in quo certo E eum sibi visum sciebant, neque aliqua elapsum via, neque ullum notare poterant latendi modum. Cumque circumspexissent quaquaversum, et frustra omnem fore laborem viderent, recesserunt inviti a capta jam præda. Ipse vero aliquanto post sublatus a terra, et quieta circum omnia visu audituque æstimans; arreptum quem penes se habebat funem collo injecit, cœpitque geniculis nudis versus Fossanum moveri, nemini occurrentium per viam et interrogantium cur id faceret, quidquam respondens. Noverant hominem nobilem qui ad portam Salicis custodiebant milites: quare multum admirantes tale spectaculum, etiam transitum ei negabant, nisi fateretur talis pœnitentiæ causam. Narravit ergo illis per ordinem, quomodo elapsus esset ab Astensium manibus; eorumque aliqui, omnibus miraculum laudantibus, comitati eum ad ecclesiam sunt; ubi supra altare fecit accendi candelas duas, reddens gratias Deo et S. Juvenali: atque de hoc pariter servatur instrumentum in d. archivio.

miles ab hostibus circumventus redditur eis invisibilis:

et ut voverat nudis genibus Fossanum adrepit:

56 Anno MCCCCI die XIV Augusti, Petrus Rossus de Saluzzio, ingentem dolorem patiens in dextero crure, adeo ut movere se non posset nec malo remedium invenire, vovit S. Juvenali quod ejus ecclesiam visitans offerret ibi crus ex cera: et continuo F sanatus votum suum complevit. Anno MCCCCXI die I Maji, Andreas de Saluzzio in sacristia S. Juvenalis attestatus est, quod angustias tales pectoris patiens ut se extinguendum crederet, voto facto sanatus fuerit. Anno MCCCCXXIII, die XVI Novembris, Michael Fasuolo Savilianensis, examinatus deponit, quod multo tempore caruerit sensu coxæ tibiæque sinistræ, quasi ea mortua prorsus fuisset, ideoque cogebatur incedere cum fulcris axillaribus: cumque intellexisset quam multas gratias faceret Deus per merita S. Juvenalis, vovit quolibet anno visitare illius ecclesiam; et subito restauratam sensit coxam tibiamque: ideoque advenerat gratias acturus Deo, et in monumentum obtentæ gratiæ fulcra sua ibidem appenderat.

curatur dolor cruris,

et angustia pectoris,

item paralyticus:

58 Reverendiss. D. Ancina, Episcopus Salutiensis, vidisse se dixit, quod domus, quæ nunc est D. Petri Marchisii, tota correpta esset flammis, quæ continuo extinctæ sunt atque allatum illuc fuit caput S. Juvenalis anno.... Idem accidit domui qu. Mag. Alexandri aromatarii, anno MDLXXXVIII, die XVI Octobris, ipsaque nocte qua turma militum Fossanensium cæsa fuit ad Chianalem. *Atque hic finitur pars illa*

Objectu capitis argentei extinguitur incendium an. 1588

A *illa Summarii vitæ ac miraculorum S. Juvenalis: cui jam diximus adjectam hoc seculo videri appendicem postremorum quatuor miraculorum: quippe quæ præter stylum observatum in præcedentibus, accurate habent adscriptam sibi notam diei et anni, et multo strictius recensentur quam ista. Optandum autem foret, ut etiam nunc invenirentur nobisque communicarentur instrumenta, quorum hic fit mentio: sed forte auctori exhibita, postea numquam sunt restituta: sicut accidit documentis quæ habebantur de inventione SS. Alverii et Sebastiani, postquam illa missa fuerunt Guillielmo Baldesano, scribenti historiam S. Mauritii et Legionis Thebææ, prout in sua epistola merito queritur Joannes Niger.*

item ardente turri publica

59 *Lubet porro etiam ex opere prædicti Joannis Nigri colligere reliqua, alibi non expressa miracula. Ut ergo ab incendiis ordiar, ubi prior compilatio definit, Caput ille* 30 *lib.* 1 *sic finit:* Ipsi nos præteritis annis, quando in hac civitate commorabatur aula Regia, vidimus hujus sacræ Reliquiæ virtutem. Cum enim occasione festivorum ignium, accensorum supra turrim Communitatis, ad honorandum natalem Dominæ Regalis Christianæ Franciccæ, ipsammet turrim corripuisset flamma, adeo ut exedræ culmi- B naque, æneis marginibus eleganter ornata, in cineres redacta fuerint: jamque non tantum ruina turris, sed subjectorum quoque palatiorum atque domorum timeretur exitium; accursum est ad sacrum Caput, velut ad probatum usu remedium. Nec frustra: resedit ad illius conspectum ignis, solius culminis et lignorum adustione contentus; ipsaque campanæ moles, de catasta cadens, cum maxima omnium videntium admiratione, velut studiose collocata, resedit supra summitatem muri hiantis: utque in perpetuam reminiscerentur cives concessæ gratiæ hoc appendere monumentum placuit: D. O. M. Divo Juvenali Episcopo, Protectori piissimo; a quo propitiatus Altissimus, turris publicæ conflagrantis flammas (id fuit IV Idus Februarii in prima noctis vigilia, salutis anno MDCXLIV) incendium undequaque et exitium vicinis ædibus minitantes, sine mora compescuit. Non exiguæ molis campanam, igne combustis sustentaculis, cum ipsius turris discrimine delapsuram, quod nulla potuisset ars humana, mirabiliter sustinuit: summo Largitori laudes, pio Intercessori gratias referens. P.

an. 1644

an. 1630 urbs protegitur a pestilentia

60 Anno MDCXXX pestis adeo universalis Pede- C montio incubuit, ut in omnibus fere urbibus oppidisque, præterquam Fossani, Cherasci, et Beneæ, dimidia hominum pars interierit; sola autem hæc civitas gloriari possit, quod manserit omnino intacta; prout ego ipse comperi, qui libros parochiales examinans, reperi, tertia parte plures eo anno natos quam mortuos fuisse. Quod protectioni S. Juvenalis eo certius potest adscribi, quo minus intenta fuit portarum custodia, dum hic resideret Sereniss. Princeps Thomas, et reliqua aula Cherasci maneret: quin etiam Minores Zoccolantes cum suo Guardiano, licet lue essent contacti (sicuti eorum mors paulo post secuta, et tumores contagiosi, in corporibus deprehensi, patefecerunt) citra ullam tamen populi noxam, prima Dominica Octobris, quæ ipsis singulariter festiva erat, egere cum promiscua plebe, Confessiones audiendo et Eucharistiam administrando. Simili ratione constat a contagionis circum grassantis periculo liberatam civitatem anno MDXCIX, post votum de perficiendo fornice Cathedralis ecclesiæ.

uti antea an. 1599.

et an. 1641 a metu obsidionis,

62 Quamvis autem in quovis casu auxilium sui S. Juvenalis experiantur cives; firmior tamen solito eorum fiducia apparuit anno MDCXLI, quando, dissidentibus de tutela Regiæ suæ Celsitudinis Caroli Emanuelis, Regia Domina Christiana Francica cum Sereniss. Principibus cognatis suis, oppugnabatur Pedemontium armis Francorum et Hispanorum. D Dum enim Eporediam, a Principibus occupatam, obsident copiæ, nomine Ducissæ viduæ auctoratæ; illorum miles, Cuneum, Mondovicum et Cevam insidens, sub Marchione Binascensi Philiberto de Carrette, per dies aliquot excurrit circum hanc civitatem; sive ut adversariorum Eporediam obsidentium vires diverterent, sive (ut magis credebatur) in occasionem intenti ipsum locum occupandi, annona et frugibus ibidem collectis plenum. Erat in magno timore civitas, ægre vim si fieret propriis viribus repulsura, licet multum fideret vigilantiæ et generositati sui Gubernatoris, qui tunc erat D. Marchio Carolus Opertus. Verumtamen ubique audiebatur hæc vox invicem se animantium civium, S. Juvenalis adjuvabit nos. Interim adfuit ejus festivitas: dumque sacrum Caput circumfertur, lætus campanarum sonus, in belli signum conversus, procedentem pompam stitit. Sed tantum abfuit ut eo consternarentur cives, ut potius inflammarentur animis, nec dubitarent adfuturum sibi contra perturbatores festi auxilium ejus Sancti, qui suos semper solebat defendere. Ergo alacriter ad muros curritur, parentur defen- sioni opportuna omnia, nec deerant qui susurrarent E visum in mœniis Episcopum ad eorum custodiam. Ut ut sit, post biduum cœptæ obsidionis, adfuit, circa tertiam noctis horam, D. Comes de Plessis-Pralin, Superintendens Franciæ, cum guardia Ducali; et post velitationem levem, actos in confusionem obsidentes trans Sturam pepulit, atque honorifice receptus in urbem est.

AUCTORE D. P.

et 1642 a periculo mortis plures glandibus scloporum tacti.

63 Quod porro sequenti anno MDCXLII accidit, in eadem processione S. Juvenalis, miraculi instar visum est habere. Cum enim more solito, et maximo Cleri populique concursu, circumferretur sacrum Caput, milites in castro præsidiarii exivere in occursum optimo ordine; dispositique per forum, salutaverunt, explosione suarum quique fistularum, transeuntem sub umbella Reliquiam, sed animis adeo solutis et cautela vacuis, ut plumbeæ glandes umbellam perforarent, earumque plures transierint per vestes et superpellicium Parochi Cathedralis, umbellam portantis, nec non Diaconi et Subdiaconi assistentium Canonico d. sacri Capitis gestatori: qui etiam ictus senserunt in tibiis; aliosque duos strictum transeuntes frontem et crura: inventaque est una ipsarum glandium humi jacens adhuc calida: nec tamen omnino quisquam fuit vel in minimo læsus. Quare incunctanter judicatum est, fieri non potuisse, ut tot letiferi ictus caderent incassum, nisi intervenisset protectio S. Juvenalis: quapropter de hac ipsa formatus est processus authenticus.

CAPUT VIII.

Narniensium et Fossanensium historiæ de translationibus S. Juvenalis, diu post ex populari traditione scriptæ et parum solidæ.

Ut solent cetera ejusmodi alia,

Eorum qui paulo superioribus ab hoc nostro seculis, de rebus antiquis scripsere historias, nullis antiquiorum monumentorum ipsisque coævorum relationibus subnixas, sed soli narrationi populari, inter tradentium narrationes facillime alterabili; mirum quam sæpe indiscreta credulitas in recipiendis auditis, aut imprudens temeritas fuerit in comminiscendis, ut cuique commodum videbatur, personarum, temporum, locorum et actionum circumstantiis: quæ nisi accurato discutiantur examine, magnas afferunt historiæ sacræ ac profanæ tenebras, cum inde sumuntur velut indubitatæ veritatis argumenta ac testimonia, quæ vix ad medium infirmumve fidei faciendæ gradum recipi merebantur. Hujusmodi videntur mihi esse ea quæ de S. Juvenalis Narniensis *translatione, seu Lucam, seu Fossanum, ex Narniensium Fossanensiumque*

Ita etiam ipsæ multam seorsum mixtam habent

AUCTORE D. P.

A *Fossanensiumque scriptis supra dedimus; et quæ prius considerari debent, quam controversiæ inter ipsos agitatæ cognoscendæ intendam: ne (quod factum inter eos hactenus) dimicemus in tenebris.*

In Narniensi displicet,

65 *Quod attinet ad Narniensium relationem (de qua examinanda nihil solicitos Fossanenses esse video) nihil est quod suadeat scriptam fuisse ab auctore coævo, aut coævorum vestigia fideliter secuto; tantam autem ubique invenio in ea rerum ac circumstantiarum incongruentiam, ut tribus minimum post rem gestam seculis vixisse debuerit, qui tam parum similia vero scripserit. Dicit is* Adalbertum, Tusciæ Marchionem, *Romam euntem ad Pontificem (potuit id factum esse anno* DCCCLXXX, *quando per* Joannem VIII *fuit ab excommunicatione solutus, cui octennio subjacuerat) non fuisse receptum a Narniensibus; contra quos magis etiam Romæ sit exacerbatus, liberiori responso præsentis ibidem a Narnia Demetrii; itaque vindictam cogitasse, cum totius civitatis exterminio exercendam: et quod cogitaverat effectui mancipasse, statim a Pontificis morte (obiit autem Joannes anno* DCCCLXXXII) *urbem obsidendo: atque igne immisso tentando eversionem Pontis ab Augusto fabricati. Sed hic ex solido marmore firmissime fabricatus, quid timere sibi ab igne poterat?*

Adalberti conatus ad incendendum pontem,

B

modus occupatæ ac spoliatæ ab eo Narniæ,

66 *Leve est hoc; inconvenientius quod sequitur. Sentiebat Adalbertus,* SS. Juvenalis, Cassii, et Faustæ *Patronorum subsidio fultos Narnienses expugnari non posse; et consilium audiebat accipiebatque de isto quasi Palladio illis subducendo, ita facilem fore victoriam. Prudenter hactenus; sed quis non expectaret consequenter audire, dolo aliquo subductos Sanctos, dein urbem occupatam? Interim prorsus contrarium legimus. Nam primo occupasse urbem Marchio legitur, tum etiam templum spoliasse: occupasse autem sub specie simulatæ pacis, petitique exercitui per eam transitus, redactis tali occasione in potestatem portis. Amentes fuisse cogitet Narnienses necesse est, qui credere potuit, tam insanam eis pacis cupiditatem fuisse, ut paulo ante infestissimum hostem cum suo exercitu consenserint intra civitatem admittere, creditis fidei ejus portis. Urbe autem capta, quid opus avehere corpora, quæ sicut nihil profuissent illi quo minus caperetur, sic nec timeri debebant ne quietæ possessioni officerent? Ut quid deinde* S. Juvenalis *ultro surrexit e tumulo, sanguinem sudans, ac deinde sui auferendi copiam faciens? An ut intelligeremus non solum protectionis pristinæ immemorem noluisse juvare suos; sed etiam offensum deseruisse afflictos, et victorem sequi voluisse? Merito igitur pictor Fossanensis, aut quisquis manum pingentis direxit, credere noluit rem ita gestam (si tamen ita gestam audivit aut legit) sed longe aliter eam concipiens, subscripsit imagini, hoc miraculum repræsentanti,* Quomodo S. Juvenalis, diu post mortem, exivit de monumento, paratus pro defensione populi civitatis Narniæ contra hostes, qui civitatem dolo invaserunt. *De ablatione autem corporis Lucam nihil idem videtur credidisse, qui gloriosam postea relationem pictura speciali dignam non censuit.*

et Sancti egressus spontaneus,

C

et sancti postea egressus spontaneus,

67 *Postquam porro Lucenses, ad quos devectus dicitur cum sociis* Juvenalis, *calamitatibus illis portentosis, quæ narrantur, flagellati, didicerunt velle Sanctos suæ sedi restitui; cur* S. Juvenalis *corpus Romam misere potius quam Narniam, cum urbs utraque pari intervallo distet Luca? Cur solum dimiserunt* Juvenalem, *qui a SS. Cassio atque Fausta, pari violentia traductis retentisque, paria debebant mala formidare? Præterea cetera quæ possent notari plura: solum addo, Lucenses abnormiorem multo traditionem secutos, quando apud Fraciottum dicunt se ab* Rege Franciæ Philippo, Lotharii Imperatoris cognato, *accepisse corpora* SS. Cassii et Faustæ *prædictorum anno* DCCCXLV, *optatum præmium operæ regio exercitui fortiter navatæ in expugnanda Narnia. Habuitne Francia Regem aliquem* Philippum *ante annum* MLX? *Hic vero quomodo appellatur cognatus* Lotharii Imperatoris, *cum primus hujus appellationis Imperator an.* DCCCLV *obierit, secundus et idem ultimus ante annum* MCXXXIII *non nominetur? Quæ autem, aut primo, quem dixi Regi Francorum Philippo, aut e quinque synonymis successoribus alteri, suscepta in Italiam expeditio, in qua ei ad capiendam Narniam militare Lucenses potuerint?* D

causa quæ Lucenses compulerit solum S. Juvenalem remittere.

Hi quoque in tempore hallucinantur.

Nec fidelior relatio Fossanensium,

68 *Utinam his sanior esset translationis Fossanensis historia! Hanc qui putant acceptam ex vetustioribus, quæ nunc perierint, scriptis, primo mihi fidem non faciunt tam universalis, quam ipsi prætexunt, excidii veterum instrumentorum: quippe ea fere omnia, quæ ad civitatis constitutionem pertinent, fideliter servata citantur a Joanne Nigro toto libro tertio, qui est de origine et fundatione illius: et nos ipsi jam supra allegavimus plurima ex Archivio tam Civitatis quam Capituli, satis probantia quod non perierint omnia. Deinde nec inter ea quæ forte perierunt, credere possum fuisse aliquid spectans ad hanc translationem. Nam inter monumenta Capitularia, Episcopo Trotto exhibita, ut supra dictum,* vetustissimus *est* liber divini Officii S. Juvenalis, cum Octava, vetustissimis pariter characteribus rubeis et nigris prolixe conscriptus: in quo ad modum Lectionum S. Juvenalis acta et miracula continentur: *ad cujus calcem historia Translationis adscripta deberet inveniri, si ea tunc extitisset, vel seorsim scripta pta æque ac magis potuisset salvari. Quid quod pictor anni* MCCCCXLV, *faciens quadra illa duo, quibus Toletanum Clericum auferentem arcam sacri corporis et liberationem energumenæ Anglæ expressam voluit, longe aliter utrumque actum debuisset exprimere, si ita habebatur descriptus, quomodo eum exprimit Compilator; quem vel hinc intelligere possumus ne quidem veteri traditioni, secundum quam processit pictor, satis fideliter inhæsisse; sed eam vel accepisse variatam, vel ex suomet judicio variasse, ut historiam concinnaret.* E

nulli veteri scripto innixa,

et contraria picturis antiquis,

69 *Quod si nihilominus persistat aliquis, et omnino velit Summarii auctorem habuisse alia anteriora quæ sequeretur scripta; dicam, ea (nisi infideliter sint a Compilatore expressa) dicam, inquam, ea falsa probari, et Fossanensibus testibus oculatis convincam. Viderunt hi, cum anno* MDCXX *accuratissima inspectione explorarent arculam, et singula intus contenta jurati describerent,* partem lateris (*ut num.* 18 *legitur*) palmum unum largam, cui insculptum est grandibus litteris Hoc est corpus Juvenalis Confessoris. *Compilator vero num.* 36 *inscriptionem sic expressit.* Hic jacet corpus sancti Juvenalis, primi Episcopi Narniensis: *et, quasi necdum satis in hoc titulo triumphans de Narniensibus, quibus alium* Juvenalem, *sed posteriorem et* Martyrem, *haud illibenter concedunt Fossanenses eamdem inscriptionem repetens num.* 41, *addidit,* et Confessoris: *quæ alteratio sensus et verborum, ut est ignoscenda ei qui ex sola traditione ipsam didicit inscriptionem, ita non potuit in auctorem cadere qui solum certo cognita explorataque scribere voluisset.* F

ac titulo in arcula reperto,

70 *Idem Compilator num.* 36 *ait, quod Clericus, sacri prædo corporis,* ipsum reposuit in ferream capsam, adjunxitque copiam Legendæ et Officii: *eamdemque deinde ait sic fuisse repertam in ecclesia S. Mariæ de Salice, Romanisiumque ac demum Fossanum transportatam: haud dubie indicans capsam illam nuceam, ferro obarmatam, qua sola trans cratem Fossani spectabatur, quamque Romanisii aut ibidem fuisse confectam (eo forte quo capella picturis ornata est anno) satis indicant* Sanctorum Mariæ et Juvenalis imagines *in fronte pictæ, utpote Patronorum Collegiatæ olim Romanisiensis et nunc Cathedralis Fossanensis. Nesciebat scilicet Compilator, intra jam dictam ferratam contineri buxeam capsam aliam, longe vetustiorem, in qua primitus allatum inventumque fuisse sacrum corpus res ipsa declarat. Ad* Legendam quod attinet, eam ipse fortassis esse credidit

in eadem displicet mentio capsæ ferratæ,

et Legendæ Narniensis Juvenalis intus repertæ,

didit quæ servabatur in archivio : sed ea si intra arculam prædictam fuisset inventa, in eadem relicta foret, simul cum indice nominis latere, ad faciendam posteritati fidem, quod Reliquiæ non solum essent S. Juvenalis, *sed* Juvenalis Narniensis, *et quidem* primi Episcopi ac Patroni : *vel si eam placuisset extra capsam servare, aliquod tantæ auctoritatis indicium vel ipsi libro fuisset adscriptum, vel ad eorum notitiam pervenisset, qui eum in tali causa exhibuerunt Episcopo, nulla facta mentione similis traditionis de libro intra arcam reperto.*

item annus 1223 prætensæ translationi adscriptus,

71 *Pari fere evidentia, qua later, intra arculam etiam nunc conspiciendus, arguit exiguam fidem ejus quæ habetur narrationis, eadem argui potest ex originali* membrana conventionis initæ in claustris ecclesiæ S. Juvenalis de Romanisio, sub die XXV Octobris MCCXXIX, *cujus meminimus num 43. Nam si anno* MCCXXIII *die* VIII *Junii, quando sanatus est claudus ille Hibernus, ut habet authenticum testis oculati scriptum superius exhibitum, adhuc erat Narniæ corpus* S. Juvenalis, *ei annis eliquot in ecclesia S. Mariæ de Salice defossum latuit, ac deinde ædificata est* Juvenalis ecclesia Romanisii, *a qua demum appellationem traxisse debuit adjunctum ecclesiæ ipsi claustrum: quis credat ad ista omnia sufficere spatium quatuor aut quinque annorum ? et non potius existimet illud* S. Juvenalis corpus *cujuscumque tandem sit, in honore et cultu apud Pedemontanos fuisse, multo prius quam Narniæ sanaretur claudus ? Adde quod non sit verisimile, dissentionibus ac bellis inter Sabaudos et Taurinenses tunc vel maxime ardentibus, aut novam ecclesiam ædificatam fuisse in loco ad omnes hostium incursus patenti, ob quas ipsemet post annos circiter triginta dimittendus ab incolis fuit ; aut Anglos, qui Romam tendentes longe commodius marinum iter tenuissent, per terras adeo inquietas et alpinarum viarum difficultates, iter instituendum censuisse.*

ac modus furti a Canonico Narniensi patrati,

72 *Habet igitur etiam circumstantia temporis, quo narratur translatus Narnia in Pedemontium* S. Juvenalis, *difficultatis haud parum; nec minus incongruentiæ ad veri similitudinem habet modus, quo facta narratur a Compilatore. Nam si Joannes ille, Narniensis ecclesiæ spoliator sacrilegus (quod ipsum difficile creditu est de ipsiusmet ecclesiæ Canonico, ut pariter tanto scelere se obstringere et beneficium perdere voluerit) si, inquam uti dicitur, neminem Narniæ habuit facti conscium, præter Subsacristam (cui silentium necessarium faciebat timor commeriti certoque ferendi supplicii si res innotesceret) si furti auctor nec in morte quidem suis famulis voluit quidquam aliud indicare quam quod in capsa haberentur ossa alicujus mortui, quæ una cum suis in alteram capsam reponendis vellet Tolosam transferri; si denique famuli illi, prohibiti id facere miraculo equi restitantis, utramque capsam clam omnibus defoderint in ecclesia S. Mariæ de Salice, et nemo quidquam de S. Juvenali cogitavit antequam ejus indicium faceret dæmon; unde quæso didicit auctor seriem rerum adeo occulte gestarum ? Unde factum, ut appellante* Juvenaluccium *dæmone, nec aliud quidquam addente, effringendum sibi pavimentum putaverint homines, ut istic sepultum quærerent, qui ejus nec nomen quidem eatenus audierant, nec de sepultura quidquam norant ?*

et causa quæsiti sub terra corporis,

ac Saracenorum metus migrationi prætensus :

73 *Porro Romanisiensium migrationem descripturus compilator, factam eam ait,* cum anno MCCLIII incursionibus Saracenorum multum affligeretur Pedemontium : *quod rursum habere non potuit nisi ex vulgi relatione, tempora, ut solet, et res confundentis. Nam* Saraceni *eas quidem regiones valde vexaverunt occupato Fraxineto inexpugnabili pene castro, et Mauro monte munito, prout legitur in historia Luitprandi Ticinensis tum viventis, sed quod ii ultra annum millesimum istic aut in vicinia hæserint, nulla probari potest melioris scriptoris auctoritate, uti videre est in Historia Nicensi, auctore Petro Joffredo impressa Taurini anno* 1658 *cap.* 13 *num.* 5. *Quare si migrationi anno prænotato causam dedere bella, non alia fuerunt quam civilia, quæ* Casalenses et Papienses anno MCCLII in Taurinenses moverunt, *quando* Joannes Episcopus captus ab illis, et a Thoma Sabaudo multa pecunia redemptus, castrum Montisoli adversus Astensium et Chariensium insultus sustinuit et servavit : *anno autem* MCCLIV, *commisso cum Astensibus atroci prælio* ad montem Brunum, adverso marte captus Thomas *ipse fuit,* et in vinculis diu detentus, *uti scribit Philippus Pignonius in sua Augusta Taurinorum.*

AUCTORE D. P.

item tempus ejusdem migrationis,

74 *Erat autem Fossanum quadamtenus dependens ab Astensium jurisdictione, uti ex eo apparet, quod hi, aliquot annis conati impedire suspecta sibi Fossani incrementa, tandem* anno MCCLI Potestatem sive Prætorem suum misere cum sex legatis, qui Syndicis Fossanensibus conferrent investituram eorum omnium quæ possederat Communitas Romanisii, omniaque pacta et statuta desuper Fossani confecta rata esse juberent, *uti scribit Niger lib.* 3 *cap.* 3. *Ubi etiam allegat marmoreum lapidem, Sarmatoriæ portæ cum ædificaretur insertum, ex quo constat, quod* In nomine Regis Regum et Reginæ Cœlestis ac S. Georgii Patroni fundatus est locus Fossani, anno MCCXXXVI die VII Septembris, sub Regimine D. Manfredi Lanceæ Marchionis et Bartoldi de Nono. *Narrat deinde idem Niger, quomodo paulo post Romanisienses, Dominorum suorum pertæsi, propter severiorem exactionem jurium, præsertim primæ noctis in casu nuptiarum, ad eos occidendos et evertendum funditus castrum conspirarint : patratoque scelere et Fossani opportunitate explorata, edixerint sub pœna capitis, ut suis ædibus solo æquatis omnes illuc migrarent. Quæ si vera sunt, certum est et tempus et causas transmigrationis Romanisiensis ignoratas fuisse a Compilatore : sin fabulosa, certum tamen est, exemplum migrandi quod Romanisienses dederant acceptum fuisse ab aliis successive familiis nobilibus et communitatibus, anno* MCCXL *et sequentibus, non vero uno omnes consilio in id conspirasse : hoc enim probant pacta conventa, modo cum his, modo cum illis, qui jus Fossanensis habitationis ambiebant, ibidem a Joanne Nigro de anno in annum allegata. Jam vero sicut verosimile est pecuniam, olim collatam ab Anglicanæ Principis comitatu, non ultra valuisse quam ad fundationem capellæ unius, nec fuisse Canonicos et Præpositum Romanisii, quin suam ipsi haberent Collegiatam ibidem ecclesiam, cui capella ista accesserit; contra quam sequitur ex narrationis præmissæ serie (nisi malimus credere erectionem Capituli fuisse translatione ipsa S. Juvenalis et ædificatione ecclesiæ posteriorem, quod fortasse est verius) ita omnino est certum, Dominos a S. Julia male asseri fundatores ecclesiæ Collegiatæ Fossanensis, cum viderimus eorum heredes in solam capellam S. Juvenalis vindicare sibi jus Patronatus.*

cum diversa omnia in suis monumentis inveniant ipsi Fossanenses ;

æque temere asseruntur Domini S. Juliæ fundasse Collegiatam,

75 *Denique affirmat compilator,* sacrum S. Juvenalis corpus *fuisse* in sua capella repositum ; sed illius caput, justis de causis inde separatum, servari seorsim in sacristia cum debita reverentia, ut facilius circumferri in processionibus, et fidelibus devote requirentibus possit monstrari. *Hoc autem oculari fide rursum redarguunt tot jurati testes, quot anno* MDCXXII *adfuerunt recognitioni reliquiarum inventarum in arcula, interque ossa grandiora numerarunt ossa capitis, puta cranii et mandibulæ. Ut omnino fatendum sit, statuam illam argenteam, quæ servatur in sacristia, ut supra dicitur, servitque ad usus processionum et similes alios, meram esse statuam, uti sunt aliorum Sanctorum alibi passim; nec quidquam ex sacro corpore continere, nisi forte exiguam aliquam particulam, quod Fossanensibus examinandum relinquo. Atque hinc apparet quam merito supra potuerim similiter opinari, Compilatorem ex mera conjectura asseruisse, quod Legenda*

et caput Sancti exemptum ab arcula fuisse.

A *genda et Officium S. Juvenalis una cum corpore fuerint allata; quia eorum exemplar aliquod videbat in sacristia; sicut ex conspecto in eadem sacristia capite argenteo conjectavit et dixit, caput a corpore separatum haberi.*

AUCTORE D. P.

CAPUT IX.

Verosimilior conjectura de modo prædictarum Translationum.

Tot erroribus in historia deprehensis

S*i quam est facile assuefactis ad veri falsique discrimen investigandum ingeniis, agnoscere et refutare errores scriptorum, ex populari dumtaxat traditione suarumque conjecturarum debilitate priorum temporum acta narrantium; tam etiam expeditum foret, rejectis falsis et incertis, vera certaque substituere; non fuisset nobis operæ pretium Narniensium ac Fossanensium historias integre proponere, propositasque examinare. Nunc primum faciendum fuit, ne circa res ignotas esset disputatio; nec omitti secundum potuit, ne gratis videremur rejicere argumenta, ex iis sumpta sumendave pro parte alterutra, de possessione* S. Juvenalis, primi Narniensium Episcopi, *contendentium. Hac autem in controversia præfari velim, utrique parti æqualiter amicum me, et utrique æqualiter obligatum esse, proinde in neutrius favorem inclinari sive alterutrius injuria posse.* B *Favorem ergo, qui etiam alias ab hoc opere deberet removeri procul habentes, Veritati scribimus, nec a veritatis amatoribus timemus offensam, dum aliquid eorum præjudiciis dissonum asserimus; ita animo comparati, ut continuo velimus mutare sententiam, ac certius aliquid objectum nobis fuerit.*

possumus ei dissidere,

77 *Sub hac protestatione, cum bona Narniensium atque imprimis Fossanensium venia, nego me nihil posse translationum historiis jam relatis, nisi quatenus ipsæ habere videntur aliquod in veritate fundamentum, ut fere solent traditiones historicæ omnes, in substantia plerumque veræ, in circumstantiis per ignorantem conjecturam additis sæpe nec verosimiles quidem. Existimo autem rem sub* Adalberto Tusciæ Marchione *sic accidere potuisse, ut post mortem* Joannis VIII *cito resiliens a jurata Ecclesiæ Romanæ fide, redierit ad ingenium; et Narniam, Apostolici patrimonii urbem, quam manifestus hostis aliquando frustra obsederat, et defendentibus eam Sanctis suis Patronis obtinere nequiverat; sub prætentu pacis amicitiæque securam fraudulenter ceperit, spoliaveritque, non tantum profanis, sed et sacris thesauris, ipsas Sanctorum corporum arcas auferendo Lucam. Hujus tantæ calamitatis præmonstrationem præcessisse crediderim, cum alicui Mansionariorum, in ecclesia Cathedrali pervigilantium, visionem illam ter-* C *rificam obtulit, qua Sanctus Juvenalis visus est e suo evolare sepulcro, et qua volabat stillantis sanguinis deciduo rore humectare pavimentum : atque hoc fuerit quod confusa continebat traditio, verbis et picturis expressa superius : non quod reipsa tale aliquid contigerit, sive cum urbs liberata fuit ab obsidione, sive cum postea capta fuit et hostibus inspectantibus : quæ duo tempora, notabili intervallo dirimenda, parum apte conjuncta sibi invicem fuerunt ab historiæ istius scriptore : cui nescio an credere debeam de causa restitutionis, et non potius opinari, quod cum rursus ecclesiæ pacem ambiret* Adalbertus, *non aliter eam impetrarit a Pontifice, justis Narniensium querelis moto, quam sub ea conditione ut saltem corpus* S. Juvenalis *Romam mitteret, inde debito cum honore Narniam reducendum.*

et opinari rem Narniæ sub Adalberto longe aliter actam,

78 *In his ut puto nihil incongruum, nihil vero absimile offendet Lector. Simili ratione de eo quod Fossani est corpore, cujuscumque ipsum sit, a quocumque vel undecumque allatum, verosimilior mihi videtur traditio antiquior, quam secutus pictor anni* MCCCCXLV *pinxit Clericum incomitatum, in actu minantis equum, non duplici cista sed unica arcula parva onustum; qui Cle-* D *ricus in Villa Meyrana decubuerit æger, seque mori videns, nec revelare volens quod haberet in arcula, hospites suos prece ac pretio obligarit ut intactam illam una cum corporis sui ossibus curarent perferendam ad Episcopum Tolosanum; a quo, tam sacri muneris acquisitione lætaturo, haud indecoram sperare poterat sepulturam, et gratiam ac famam apud cives etiam se mortuo perennaturam. Ita hic obierit, et volentibus mandata explere Meyranis acciderit, ut ad ecclesiam S. Mariæ de Salice immobilis equus admonuerit scrutari d. arculam, in qua fortassis inventuri essent causam remoræ equo objectæ : invenerint autem, teste latere,* corpus Juvenalis Confessoris : *quod reverenter in dictam ecclesiam intulerint, habuerintque in altari aut aliter in sacrario, Clerici Tolosani ossa ibidem humantes : quanti autem apud Deum meriti esset, tunc cognoscere cœperint, quando transeunte istac Angliæ Regina (qualem alia tabula exprimit) dæmon, qui obsidebat ex ejus comitatu aliquam vociferari cœpit a* Juvenaluccio *aduri se; et hujus arcula capiti energumenæ per manus ministrantium ibidem Sacerdotum imposita, compulsus est male possessam habitationem dimittere. Tum vero exarserit devotio accolarum ad venerationem eatenus ignoti Sancti, et crebrescentibus miraculis ac pariter largitionibus piis surrexerit nova Romanisii ecclesia, erecto nobili Canonicorum collegio, et claustro ad horum usum ædi-* E *ficato honestanda : ita tamen ut multis annis, aut aliquot forte seculis prius, ecclesiam et Canonicos S. Juvenalis habuerit Romanisium, quam de migratione Fossanum cogitaretur.*

itemque in Pedemontio, neque jam aliud posse constare,

quam allatum illuc corpus

esse alicujus S. Juvenalis Confessoris :

79 *Talia dum fierent in ecclesia S. Mariæ de Salice, ac deinde Romanisii; non poterant tanti possessores thesauri, non angi animo, solicitarique ad sciendum, quis, et qualis, et quo die colendus esset tam propitius Sanctus. Obierat Clericus, qui solus rem indicare poterat : nec præter nudum nomen et Confessoris titulum quidquam legebatur in lapide. Proximum ergo fuit ut consulerentur Martyrologii tabulæ, per Usuardum conscriptæ, quæ mediis istis seculis solæ ferme erant in usu quotidiano Ecclesiarum, et ex communi vulgi errore credebantur omnium qui uspiam coluntur Sanctorum nomina continere : quemadmodum hodie plerique faciunt, dum Roma vel aliunde Reliquias accipiunt; et imprudenter facere, nescio an ante nos monuerit aliquis. In illis tabulis apparuit ad* III *Maji inscriptum nomen* S. Juvenalis Episcopi et Confessoris, *alterius autem* Juvenalis, *per totum anni circulum, nullum erat ibidem indicium, quam* VII *Maji* S. Juvenalis Martyris. *Ergo jam non dubitantibus, quia ejus haberent corpus, qui colitur* III *Maji, nihil pronius fuit quam concludere ipsum* F *furtim ablatum Narnia, ubi primus Episcopus nomine* Juvenalis *celebris habebatur, etsi omnino ignorabatur unde aut quomodo in Pedemontium pervenisset.*

quem crediderint Ep. Narniensem, 3 Maji colendum,

quia alium sic dictum non inveniebant in Martyrologio :

80 *Ex hac, tam incerto fundamento nixa persuasione, eamque secuta observatione jam dictæ diei, apud Pedemontanos factum omnino crediderim, ut dies vel expositi primum ad publicum honorem corporis, vel Romanisium translati, nulla ad posteros memoria fuerit consecratus; uti nec ea, qua postea Fossani ipsum exceptum est; magis autem laboratum sit, ut Acta vitæ et miraculorum Narnia haberentur. Hoc vero factum crediderim eodem seculo* XV, *quo capellam innovatam ipsamque ecclesiæ fabricam, ætate aut alio casu quopiam ruinæ propinquam, fuisse instauratam vidimus; atque tunc primum vel scriptum esse, vel saltem Fossanum allatum librum, cujus supra meminimus, quoque solo usum crediderim compilatorem Legendæ seu Summarii Italici, in ceteris non tam lecta quam audita vel a se cogitata secutum. Non ita fecit Joannes Niger, sed utrumque archivium diligenter scrutatus, in iis quæ Fossani gesta sunt certiorem multo historiam tradit; excusandus in prioribus, in quibus compilatorem sibi sequendum putavit, antiquiori auctore destitutus, et de*

et Acta ejus Narnia petierint,

quod secuti scriptores recentiores.

inventis

A *inventis Narniæ reliquiis S. Juvenalis adeo obscura monitus fama, ut admodum exiles eas esse crediderit. Nigri vestigiis fideliter inhæsit Thomas Opertus, heroico carmine, sane eleganti, tractans* Gesta S. Juvenalis, Narniensis Episcopi et Confessoris : *quod carmen cum junior duobus edidisset libris, senior auxit divisitque in quatuor, ultimo complexus translationes, quales in Nigro legerat. Inscribitur autem opus totum,* Africanus Antistes : *et præfixa habens librorum summaria, a Joanne Baptista Bonino, quinque haud imparis elegantiæ versibus feliciter descripta, Planitiarumque Marchioni (quem præcipuæ nobilitatis, auctoritatis, doctrinæ ac pietatis virum gaudemus Taurini cognovisse) dedicatum, anno* MDCLXI *in lucem secundam prodiit.*

Sicuti autem Fossani actum circa S. Juvenalem, sic alibi sæpius circa alios,

81 *Quod porro de consulto Usuardi Martyrologio diximus, et in hoc fundata quadringentorum annorum traditione, de corpore* S. Juvenalis Narniensis, *ut Fossani existente; non eget confirmatione infinitorum, quæ ex opere nostro colligi possent, exemplorum. Possum enim in genere dicere; et pro multo et longo tam meo quam antecedentium in hoc labore sociorum usu, fidem obtenturum me credo, si dixero; quod in omni passim regione, et quovis medii ævi seculo, talis praxis viguerit, unde nunc plurimæ et parum utiles inter ecclesias rixæ,* B *indies adhuc multiplicandæ, nisi desinant ii quorum interest, acceptis Roma aut aliunde Reliquiis eum assignare diem cultus annui, quo nomina reperiuntur in Martyrologio. Unum interim exemplum non possum præterire, quia connexum cum hac ipsa quam tractamus historia. Habetur Lucæ in ecclesia S. Fridiani, præter corpus* S. Cassii Episcopi, *etiam corpus* S. Faustæ Virginis, *pariter ut diximus allatum Narnia.* Cassium *Usuardus, ad usum Narniensis ecclesiæ auctus, uti et apud nos plura similiter aucti Usuardi exemplaria notabant die* XXIX *Junii; non fuit ergo in hoc errare facile. Sed* Faustam *neque olim peculiari festo coluerant Narnienses, neque etiamnum colunt : et tamen volebant id facere Lucenses. Consuluerunt igitur Usuardum suum : et nullam aliam invenientes Sanctam hujus nominis Virginem, præter eam quæ, una cum S. Evilasio Cyzici passa in Hellesponto, notabatur die* XX *Septembris; continuo corpus quod Narnia acceperant, tali die venerandum decreverunt, cum Officio Virginis ac Martyris; nihil soliciti ultra quærere, qua verosimilitudine credi posset,* Faustæ Cyzicenæ corpus *ad ecclesiam Narniensem aliquando pervenisse.*

et Lucæ circa S. Faustam,

82 *Miramur, nec recipimus Franciottum, quod sciens Narniæ haberi commune utriusque Sancti epitaphium, ex eoque constare ante sepulcrum* Cassii *Episcopi fuisse tumulatam ejus uxorem* Faustam, *virginem* C *creditam a Narniensibus, licet hoc non dicat epitaphium; miramur, inquam, quod hæc sciens, ipsumque illud epitaphium recitans, dubitaverit an simul utriusque translata sint ossa : nec recipimus ita argumentantem,* Constat per traditionem numquam interruptam, et per vetustissima Fridianensis ecclesiæ Manuscripta, S. Faustam, cujus ibidem est corpus, ab immemorabili tempore cultam fuisse Lucæ die XX Septembris, sub titulo Virginis pariter et Martyris; ergo ipsum potius credi debet ejus esse, cujus tali die Cyzici passæ meminit Martyrologium, etsi nesciatur quomodo aut quando illud pervenerit Narniam; quam Narniensis Matronæ, licet hanc Narniæ vixisse sciamus, et ibidem juxta virum suum sepultam esse. *Cum autem ita argumentantem miremur nec recipiendum putemus; quid facere poterimus Fossanensibus, simili prorsus argumentandi ratione suam causam agentibus contra Narnienses, pro vindicando sibi primo eorum Episcopo ac patrono Juvenali; licet illi jurati ostendant corpus integrum, ex eodem eductum sepulcro, in quo primo tumulatum, nec Fossanenses quidem negare volent.*

ubi hæc creditur Martyr Cyzicena.

83 *Etenim antiquissimum ejus epitaphium, a successore Maximo verosimiliter conscriptum, testatur quod ipse Sanctus sepulcrum sibi struxerit, illud* in caute D manibus scindens, *vel (ut posteris mutare placuit)* in rupe cava. *Exstructa deinde basilica cum Confessione est, non tamen propterea violatum sepulcrum ad efferendum inde corpus : non enim miraculosus ille liquor, qui die Sancti natali colligebatur, ex corpore aut capsa dicitur fluere : sed* confessio ipsa, tam marmora quam aurum et argentum, *illa* sudoris aqua distillare. *Cur autem dubitemus, quin, sicut basilica extructa fuit ad sepulcrum S. Juvenalis, sic supra illud erecta Confessio fuerit, et hæc sit capella, quæ semper servavit et servat etiam nunc nomen* Corporis Sancti? *Si Adelberto, sacrum pignus poscenti, non potuit fieri satis nisi tradito illo, eaque de causa refigenda marmora et sepulcrum aperiendum fuit; eodem (ut creditur) reddito, quo loco illud potius reposuissent Narnienses, quam eo ubi Sanctus miraculosi cruoris notam reliquerat, et absentem quoque perrexerant venerari Narnienses, ob memoriam tot beneficiorum istic receptorum? Ita autem reposito corpore et restitutis marmoribus in pristinam formam renovatum sepulcrum, minime facile apertu fuisse persuadet ejusdem hoc seculo facta retectio.*

AUCTORE D. P. Videtur ergo Narniensibus adjudicandus suus Juvenalis,

cujus fuerit istud verum sepulcrum

84 *Omnino autem non fuisse deposito venerabili viduatum, nec parvas solum Reliquias corporis Narniæ existere sed integrum corpus, tam necessario cogor cre-* E *dere productis supra testimoniis oculatis Narniensium; quam juratæ Fossanensium assertioni, sua in arcula haberi præcipua humani corporis ossa, quod oppositus titulus lateritius (idem verosimiliter cum quo primo positum fuit in sepulcro) indicabat esse* Juvenalis Confessoris. *Solent nunc ferme homines, et rudioribus ad res personasque distinguendas seculis solebant fere semper, ad unum notum præ ceteris nominis alicujus Sanctum referre quidquid de Sancto aliquo ejusdem nominis citra ulteriorem determinationem legunt vel audiunt, idque in causa Reliquiarum eo pronius, quo optabilius cuique videtur eas esse Sancti quam maxime illustris et famosi. Idem Fossanensibus evenisse putamus, et hinc factum esse, ut pro ejus quem vere habebant* Juvenalis, *sed ignoti quoad cetera, cultu, assumerent cultum* S. Juvenalis Narniensis, *ex Martyrologiis et aliunde cogniti.*

in quo nuper reperta sunt ossa,

85 *Contra hanc definitionem opponi possunt varia, quæ Narniensibus objicit Joannes Niger, sed talia ut æstimem, ipsimet facile occursurum quid responderi ad singula debeat postquam hæc legerit. Vis præcipua versatur in distinctione duorum Episcoporum ejusdem nominis, recentius excogitata, et nimis facile recepta a partibus, tamquam unico dirimendæ controversiæ medio. Sed infeliciter. Sicut enim certum est* Narnienses F *unum solum coluisse* Juvenalem, *qui fuit ipsorum pri*mus Episcopus *et die* VII *Augusti defunctus, præcipuam tamen venerationem habet die* III *Maji, sive is* Confessor *fuerit sive* Martyr : *ita, merito existimant* Fossanenses, *si vere alicujus* Juvenalis Episcopi Narniensis *corpus furari voluit ac potuit Tolosanus Clericus, voluisse et revera attulisse corpus ejus, cujus noverat miracula, et ad cujus sepulcrum videbat populum Narniensem prosterni. Sed hoc fecisse aut omnino Narniæ fuisse aliquando illum, nulla probant idonea monumenta, uti patet ex redarguitione errorum in ipsa translationis historia notatorum, ob quos ei merito fides abrogatur, præsertim in iis punctis quæ demonstrantur ex mera conjectura credi cœpisse, qualis est Clerici illius Canonicatus in ecclesia Narniensi, et conspiratio ipsius et Subsacristæ ad sacrilegium, cum certa jactura beneficii et graviori complicis periculo.*

deque hæc ulterius quam Patroni urbis,

a quo alius Juvenalis nihil facit ad quæstionem.

CAPUT X.

De qualitate S. Juvenalis Confessoris Fossani, verosimilior conjectura.

S*atis sit ergo Fossanensibus a quatuor seculis possidere divinitus*

AUCTORE D. P.

Sumendo titulum Confessoris in propriissimo sensu,

A *divinitus sibi concessum Patronum, eoque habeant cariorem, quod sibi solis possint æstimare proprium; non distractis aut divisis inter plures suffragiis impensurum sibi, quidquid apud Deum potest; cum posse plurimum ostendant miracula gratiæque, quas populo Fossanensi conferre non cessat; nec conferre cessabit, etsi eum desinant colere sub litigioso titulo* Episcopi Narniensis. *Præ hoc mihi longe gloriosior videtur esse titulus* Confessoris, *eo sensu, ut plane existimo, mortuo appositus, ut nulli Narniensium Episcoporum sit communicabilis: cum eo in primigenia significatione accepto, intelligatur fidei causa carceres aut exilium perpessus, eisque immortuus. Nec enim sex primis aut octo seculis puto quemquam cum hoc titulo sepeliendum fuisse, nisi qui sic obiisset; etsi jam pridem et nunc etiam in communi sermone et ecclesiastici cultus ratione omnes* Sancti *vocentur* Confessores, *qui morte incruenta cœlestem gloriam ita sunt adepti, ut meruerint titulum sanctitatis.*

potest S. Juvenalis Fossanensis,

87 *Tales quales jam dixi, veri nominis* Confessores *multos Corsica et Sardinia, nonnullos haud dubie etiam Italia habuit tempore persecutionis Wandalicæ ex Africa pulsos, etiam Episcopos, qui ignobilibus in locis vitam exigentes aut ad ea post mortem translati, ratione patratorum miraculorum qualemcumque cultum habuerunt olim aut nunc etiam obtinent, pro locorum condi-*
B *tione obscurum et solis vicinioribus notum. De* Eugenio Carthaginensi Episcopo *testatur Gregorius Turonensis, exulem sub Hunerico Rege defunctum apud Albigenses in Gallia. De* SS. Florentio et Vindemiali, *ex Corsica transvectis Tarvisium, egimus die præcedenti: ibidemque indicavimus de alio* S. Florentio Episcopo, *forsan* Seminensi, *ex Provincia Proconsulari, in Corsicam sub eadem persecutione relegato, cujus inde corpus miraculo Campigliam allatum credatur; adeo interim (quod ad rem nostram præcipue facit) parum celebris, ut cum ab urbe Senensi, in cujus territorio aut saltem confinio oppidum illud est, prima ejus ad nos cognitio pervenisset, et majorem postea requirerem a P. Sebastiano de Comitibus, Fastorum Senensium editore; fassus nobis ingenue sit, ejus nomen ex nostris primum litteris ad se perlatum, cum antea de eo numquam inaudierit.*

eorum qui sub Hunerico ex Africa pulsi exules obierunt,

88 *Quid ni similiter liceat opinari,* Juvenalem *aliquem ex Africanis Confessoribus, tam Episcopis quam Clericis laicisve, post carceres et quæstiones fidei causa toleratas, deposito corporis sui honestasse aliquam ruralem ecclesiam, in eo terrarum tractu, qui Romanum agrum inter et Pedemontium jacet; quæque temporum aut bellorum injuriis male custodita ac forte semiruta, invitaverit Tolosanum peregrinum ad tentandum furtum, ut multi sibi medio ævo persuadebant, pium? Itaque*
C *existimabimus effractum esse, quod forte sub* S. Juvenalis Episcopi *titulo inveniebatur altare; repertaque ibidem, cum latere nominis indice, ossa ac cineres; quos qui abstulit reposuerit in arculam illam buxeam, quam inter sarcinas suas habebat; ad alios longe usus confectam, ideoque profanis dumtaxat armati equitis duarumque puellarum imaginibus ornatam, eique inscripserit, supra equitis humeros,* S. JUVENALIS EPS. *Qui postquam factum morte luit, quia forte lucri turpis causa potius quam religionis intuitu Sanctum e loco suo abstraxerat; videntur Villa-meirani, inter quos obiit, effregisse seram arculæ, cujus clavis non inveniebatur; ut viderent num vere sacrum aliquid in ea reperiretur: seraque per hoc jam reddita inutili, cingulo illo coriaceo, colligasse: et curatori ecclesiæ S. Mariæ del Salice tradidisse asservandam.*

unus credi et quidem Episcopus,

sub alicujus desolatæ ecclesiæ altari repertus,

et inde in Pedemontium oblatus.

89 *Nihil hic apparet captu creditque difficile ei, qui viderit, quam sæpe negligenter quibusdam in locis, non tantum ruralibus, sed etiam urbanis, habeantur Sanctorum quorumdam corpora. Cum anno* MDCLX *die* XXIX *Novembris Pisaurum advecti, vetus S. Cassiani templum, olim Cathedrale, tunc solum parochiale, esse-*
D *mus ingressi; monstrata est nobis lignea capsa, olim haud ineleganter picta; tunc vero, vitiatis detritisve ævo coloribus, vix digna quæ inter sacras haberetur. Hæc supra armarium quoddam temere reposita, ac ne operculo quidem ligneo ad excludendos pulveres tecta, per cratem, non ferream, sed ligneam et carie exesam ac locis nonnullis fractam, spectanda dabat caput et ossa præcipua cujusdam* S. Lamberti Martyris, *cujus festum dicebant qui aderant agi in illa ecclesia* XVII *Septembris, eo quod crederetur etiam fuisse* Episcopus; *et consulto Romano Martyrologio, unicus dumtaxat inveniebatur tali die* Lambertus *simul* Episcopus et Martyr; *nempe celeberrimus hujus nominis Trajectensis Antistes, ad cujus sepulcrum miraculis notissimum Leodiensis locus, qui vicus antea ignobilis erat, accrevit in urbem unam ex maximis Belgicarum et Bononiæ Italicæ comparandam.*

Id quam facile sic fieri potuerit,

ipse vidi Pisauri, ubi corpus cujusdam S. Lamberti Martyris,

90 *Hunc ergo se habere sustinent Pisaurenses: neque profuit quod tunc ipsis et postea eorum Episcopo Romæ significaverimus, manifeste errari; non tantum quia corpus* S. Lamberti Trajectensis *sit Leodii, idque certissimo constet: sed etiam quia ab hoc diversum esse Pisaurensem, satis indicant versus, quamvis semitriti, in lateribus arcæ descripti, quibus dicitur ossa illa fuisse Pisaurum illata, et in capsam istam reposita,*
E *sub Pontificatu Pii II anno* MCCCCLX, *a Duce Alexandro Sfortiæ filio, qui ea advexerit ex Basques, id est Vasconiæ regione, totius Galliæ quam longa est interjectu a Belgis remota. Ut autem sacra ossa omnia observante nemine auferrentur (nam hoc volebam probare de S. Juvenali Fossanensi esse credibile) solum opus foret prætextu aliquo aditum dari in sacristiam; ad quam receptus non longiori egeret ad furtum patrandum temporis spatio, quam dum incuriosus et nihil tale metuens sacrista, dimisso intus hospite, candelas in altari accendendas pro Missa aut vinum e domo vicina quæreret.*

male creditum esse Trajecten. Episcopi, negligenter servabatur:

91 *Quid dicam quomodo Florentiæ anno* MDCLXII *die* XIV *Februarii, in amplam pulchramque S. Miniatis ecclesiam, sed quia arci nunc includitur desolatam intromissi a præsidiariis militibus, et arbitrio nostro cuncta lustrantes, intromissis sub aras ornatu omni nudas capitibus manibusque, viderimus ac tetigerimus arculas marmoreas plures, ex quibus arte aliqua reseratis facillimum fuisset educere lipsana intus deposita, si cui fuisset animus, qualem habuit Tolosanus ille clericus, ad furtum abuti libertate ea quam dabat vitæ ecclesiasticæ professio, apud militares viros, talium incuriosos, extra suspicionem posita? Hæc placuit adducere exem-*
F *pli causa, ut cum in urbibus adeo nobilibus tales contingat offerri commoditates subducendi sanctorum corporum aliquod; nemo credere cunctetur id fieri potuisse in aliquo forsitan ignobili aut desolato pago, ubi istius, qui nunc Fossani Patronus meritissimo colitur,* S. Juvenalis *corpus, æque indiligenter custoditum detinebatur.*

sicuti et in templo S. Miniatis Florentiæ corpora alia.

92 *Verum inquies, si credebant Narnienses, in eo quod sancti Corporis appellabant et frequentabant sacello, sese revera possidere corpus sui Patroni, cur non sese omni modo opposuerunt Fossanensibus, quos eumdem arrogare sibi, discere poterant vel ex peregrinis, post adoratum Fossani* S. Juvenalem, *Narnia transeuntibus Romam? Cur tot seculis neglexerunt aperire sepulcrum; quod contrariam sibi assertionem posset exhibito corpore redarguere manifesto? Respondebunt credo Narnienses, adeo de possessione securos fuisse majores suos, ut quæ de Fossanensium forte audiebant opinione, sibi putarent contemnenda: quemadmodum Leodienses (ut in exemplo proposito maneam) numquam se commoverunt propter Pisaurenses, asserentes sibi S. Lambertum Trajectensem. Ut autem propterea sepulcrum illud reserarent, quod majorum pietas diligenter occluserat: non poterat eis videri conveniens. Rem probo exemplo*

Satisfit objectioni contra Narnienses factæ

exemplis Leodiensium et Brixiensium,

A *exemplo uno ex multis. Inter Brixienses Episcopum et Abbatem, atque adeo inter ipsos cives in partes scissos, ut dictum parte* 3 *Propilæi ad* 2 *tomum Aprilis, gravissima controversia extiterat, propter corpora in ecclesia S. Faustini ad sanguinem anno* MCLXXXVII *reperta et elevata, tamquam si essent SS. Faustini et Jovitæ Patronorum Brixiensium; quia hæc pridem inde translata fuisse ad ædem Abbatialem S. Faustini majoris, pro certo credebatur a plerisque, et merito; non tamen propterea actum est ut aperiretur tumba quæ semper fuerat in honore. Eadem controversia, Pontificis summi interventu compressa potius quam sedata, aliquoties recruduit : non tamen ante annum* MCCCCLX *reserata vetus tumba est, idque alia prorsus ex causa; cum scilicet ipsa Civitas elegantiorem arcam fabricandam et solennem translationem faciendam censuisset. Hoc autem non valuit in Narniensibus ad persuadendam sepulcri apertionem, quamdiu nihil de facienda translatione cogitantes cives, contenti fuerunt sacello seu confessione, cujus ornatus innovari semper poterat intacto quod subtus erat sepulcro.*

Nec videtur ab illis admittendus Juvenalis 2

93 *Positis in hunc modum contentionibus, quæ inter* Narnienses *ac* Fossanenses *versantur, dum his suus asseritur* S. Juvenalis, *commune nihil habens cum Narnia; haud erit difficile ipsos inter se* Narnienses *com-* B

D *ponere, disputantes, unusne an duo fuerint ipsis Episcopi* Juvenales. *Nam si illos Gregorii auctoritas movet, considerare debent hunc ubi agit de* S. Cassio, *ad* S. Juvenalis Martyris *sepulcrum ex more orante, non posse intelligi nisi de urbis ipsius Patrono : qui idem S. Probo Episcopo Reatino apparuerit, quemadmodum hujus nepos, itidem Probus dictus, narrare consuevit ipsimet Gregorio. Hunc vero censemus more suo liberalius usum titulo Martyris in compellando* S. Juvenale, *quem alias constabat in pace defunctum ; cum idem eum fecisse viderimus in* SS. Herculano *et* Zenone. *Nec vero eo tempore, quo volunt quidam vixisse* Juvenalem secundum *et* Martyrem *obiisse, idonea ulla potest concipi martyrii occasio. Nam sive hunc secundum referas ad annum* CCCCXXV, *ut facit in Interamnensibus Episcopis Ughellus; sive ad* DLXV, *ut idem facit in Episcopis Narniensibus, parum sui memor (vult autem utrique ecclesiæ communiter præfuisse) probari nulla ratione potest, quod* ob sacrarum cultum imaginum ab hæreticis neci traditus *sit : cum Iconomachorum hæresis neque ante Leonem Isauricum (qui solum regnare cœpit anno* DCCXVII) *exordium sumpserit, neque extra Græciam cuiquam molesta fuerit, uti patet historias eorum temporum legentibus.* E

AUCTORE D. P.

qui causa imaginum Martyr obierit.

DE S. EUSEBIO PRESBYTERO, ET AVITO DIACONO, AUTISSIODORI IN GALLIA.

G. H.

Memoria horum conservata est in antiquis Martyrologiis. Ex his est aliquod Romanum Cardinalis Barberini, quo cum contulimus Martyrologium genuinum Bedæ, ante tomum 2 *Martii editum : alterum est Trevirense antiqui monasterii S. Maximini; et tertium quod S. Notkerus Balbulus scripsit : In his ista leguntur :* Autissiodoro depositio SS. Eusebii Presbyteri et Aviti Diaconi. *Eorumdem Sanctorum festivitas celebratur in quatuor Martyrologii Hieronymiani apographis, sed hac ex parte auctis : et quidem in antiquissimo Epternacensi ista habentur :* Civitate Autissiodoro depositio et translatio SS. Eusebii Presbyteri et Aurei Diaconi. *Verum in Lucensi et Blumiano sic legitur :* Autissiodoro depositio et translatio corporum sanctorum Confessorum Eusebii Presbyteri et Aviti Diaconi. *Eadem, omisso solum depositionis nomine, referuntur in MS. Corbeiensi Parisiis excuso. Hactenus quæ in septem hisce Martyrologiis reperimus proponimus Autissiodorensibus, ut si quæ hisce testimoniis addenda invenerint, dignentur ad honorem Ecclesiæ suæ manifestare.*

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 50 NOT. 36

DE S. PHILIPPO PRESBYTERO,

CELLÆ IN PALATINATU RHENI.

C

G. H.

SEC. VIII

In Germania prima

In antiqua Notitia Provinciarum et civitatum Galliæ, temporibus Honorii Augusti (ut censent viri eruditi) condita, est inter Provincias Germania prima ; continetque metropolim Moguncíacensium, civitates Argentoratensium, Nemetum et Vangionum : fuitque ea provincia postmodum sub Francis Austrasiis, quam cum reliqua Francia obtinuit seculo octavo Pippinus Rex, pater Caroli Magni Imperatoris : cujus tempore ibidem sanctitate et miraculis floruit S. Philippus Presbyter in pago Nahgowe, *sito in hodierno Palatinatu Rheni, ad dexterum hujus fluminis latus, ubi prædictus fluvius* Nava, *in confinio ditionis Trevirensis exortus, ac Lutera aliisque duobus fluminibus auctus, irrigato Cruciniaco, juxta Bingium in Rhenum se exonerat. Hinc apud Tacitum lib.* 4 *Historiarum cap.* 70. Tutor Treveris comitantibus, vitato Meguntiaco, Bingium concessit, fidens loco, quia pontem Navæ fluminis abruperat. *Et Ausonius in Mosellanicis.*

et pago Nahgowe

Transieram celerem nebuloso flumine Navam. *Pro* Nava *apud Freherum in Originibus Palatinis etiam* Naha *legitur. Hinc totus vicinus tractus, versus Wormatiam urbem per Palatinatum,* pagus Nahgowe *dictus est. Porro apud Frodoardum indicatur* anno DCCCCXLVIII ab Ottone Magno Imperatore Synodus habita apud Engilenheim in pago Nagawi. *In hoc tractu etiamnum exhibetur in mappis geographicis* Cella, *a* S. Philippo *constructa, in qua cum Horoscolfo Presbytero vixit, ac plenus meritis obiit, sanctitate ac miraculis in vita ac post mortem clarus. Hinc Cella, in ditione divite opum, frumenti ac vini ferace sita, accrevit in parochiam magnam; ejusque ecclesia in Collegiatalm erecta fuit, cujus fundationum, consecrationum, indulgentiarum, fraternitatum, ceteraque avitæ venerationis monumenta translata fuerunt Heidelbergam, ubi ea in cista Academiæ adservari, et a se visa, anno* MDCLX *testatus est nobis Joannes Gamansius noster, nunc autem etiam eorum ecgrapha nobis mittere cœpit. Sed hæc aliaque adhuc expectanda inveniet lector in fine hujus tomi : neque enim lubet tantilla ex causa progredientis præli cursum sistere. Fuerat Heidelbergensis Academia a Ruperto II Palatino anno* MCCCXLVI *instituta; ad cujus splendorem a Paulo III et Julio III Pontificibus Romanis concessam fuisse dictam Cellam cum omnibus ei attributis possessionibus, testatur Matthæus Merianus in descriptione Palatinatus pag.* 25.

visitur Cella a S Philippo constructa,

cujus possessiones Academiæ Heidelbergensi attributæ.

2 *Vitam* S. Philippi Presbyteri, *hactenus ineditam, damus*

Vita MS.

AUCTORE COÆVO EX MSS.

A *damus ex MSS. codicibus, Trevirensi Monasterii S. Maximini, et Passionali Blaburensi Hirsaugiensis cœnobii. Auctor ibidem vixit, atque præfatur, se plurima ex memorato Horoscolfo, Philippi socio, ac ceteris incolis scivisse, quorum plurium nomina indicat. Hinc antiquus ejusdem Sancti cultus innotescit, quem confirmat in suo Martyrologio B. Rabanus, ex Abbate Fuldensi Archiepiscopus Moguntinus anno* DCCCXLVII *creatus, cujus ista sunt verba ad hunc* III *Maji :* Eodem die S. Philippi Confessoris. *Quæ verba inde translata sunt ad Martyrologium, quod hactenus sub nomine Bedæ fuit excusum. Grevenus in suis ad Usuardum additionibus ista habet :* In Galliis, in loco qui dicitur Cella, Philippi Presbyteri et Confessoris. *Grevenum descripsit Canisius in Martyrologio Germanico, et hunc allegat Ferrarius in Catalogo generali : qui loci ignarus plurima de variis Cellis collegit. Hinc Saussayus, in Supplemento Martyrologii Gallicani, usus solita sibi sæpius conjectura, ista scribit :* In territorio Parisiensi Kalæ monasterio S. Philippi Presbyteri, Virginum sacrarum pædagogi, viri Angelicæ puritatis et gratiæ. *Saussayo fidem tribuit Bucelinus in Sacrario Benedictino, et sua adjungit his verbis :* In monasterio Calensi S. Philippi Presbyteri, cujus corpus ibidem colitur. *Potius sic scripsisset :* In ecclesia collegiata Cellensi

memoria in fastis.

B in Palatinatu Rheni, S. Philippi Presbyteri, cujus corpus ibi olim in veneratione fuit. *Nam fide orthodoxa ibidem eliminata et hæresi inducta, quid factum fuerit sacro corpori non liquet.*

VITA

Ab Auctore coævo descripta.
Ex codicibus MSS.

Prologus.

Virorum illustrium vitam atque actus simulque doctrinam scribere, mos antiquus et consuetudo ecclesiastica est : ut dum eorum conversatio atque pietas fidei a posteris legendo dignoscitur, ad earumdem imitationem animi audientium incitentur. Ideoque considerans profuturum profectum animarum, ratum duxi ea quæ de B. Philippo ab incolis loci illius, et a discipulo ejus Horoscolfo Presbytero didici, litteris posteris commendare.

Anglus ortu,

a

2 Fuit siquidem vir sanctissimus Philippus, genere Anglus, transmarinis insulis ortus. Sed quia Spiritus sancti donum, dum animum cujuslibet tetigerit, in divino *a* amore ardentem reddit; Beatus Philippus, nimio inflammatus amore Christi, genus patriamque relinquens, Romam adiit, limina B. Petri Principis Apostolorum quæsivit, ibique diu in

Romæ Sacerdos factus

b

c

C sancta conversatione Domino militans, jubente Apostolico Papa, invitus Sacerdotii onus suscepit. Sed S. Philippus vitam remotiorem multum *b* inhianter diligens, Romam reliquit, et Galliarum partibus *c* lustratis reperit locum qui nunc Cella vocitatur, qui situs est in pago Nahgowe. Potiebatur tunc temporis gubernacula regni Francorum Pippinus, gloriosissimus et piissimus Rex; cui successit Carolus primus. Nempe jam dictus vir accensus amore cœlesti, theoricam cœpit amplecti vitam, imitatus *d* Paulum Eremitam et Arsenium magnum. Erat enim animo constans, in opere Dei sedulus, in oratione Dei pervigil, in opere hilaris, in humilitate devotus, in verbis pacificus, in factis honestus, corpore castus, in caritate Dei et proximi sufficiens. Non eum corporalis voluptas evertit, non ambitio seculi decepit, non tristitia pusillanimem reddidit, non lætitia immoderatum fecit. Nec prætereundum sane, quod idem beatissimus vir oratorium sibimet faciens, in honorem S. Michaelis construxit cellulam, fecitque hortum arboribus consitum : eratque illi socius Horoscolfus, superius jam dictus, qui etiam cum illo a

in Palatinatu Rheni

d

construit oratorium S. Michaelis

D pueritia Domino militavit. Sed Dominus qui milites suos honorare numquam distulit, cœpit foris per exhibita miracula, qualis introrsus esset, ostendere.

habet aviculas et lepores familiares :

3 Primum etenim cœperunt illi aviculæ indomitæ ad manum occurrere illique congaudere, quibus ille victum manu propria tribuens, hilares abire sinebat. Nam et lepores sæpe venientes ad eum, lingebant pedes illius : quos blande ille demulcens, redire jussit. Non mirum, obtemperabat enim in omnibus præceptis divinis, quamobrem et irrationabilia animalia congratulabantur illi. Nec hoc sub silentio reticere possum, quod pluribus in propatulo est. Ferunt siquidem ii quibus plenissime notum est, habuisse beatum virum boves duos, proptor diversas necessitates : sed venientes fures nocte furati sunt illos. Totam ergo illam noctem iter agentes, itinere nimio fatigati sunt, et ad ostium ipsius cellulæ, cum istis bobus quos furati sunt, mane reperti sunt. Qui nimio pudore perfusi, sancti viri genibus provoluti, dixerunt, quantum per totam illam noctem laborassent: quos ille benignissime alloquens, et exhortans ne denuo talia committerent, dato cibo abundanter, abire permisit, Evangelicus siquidem vir, non immemor erat præcepti Domini, ubi ait; Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, ut sitis filii Patris vestri, qui in cœlis est. Matt. 5, 44

benefacit furibus qui boves frustra conati erant abducere.

E

Optimatem Regis instruit in amore et timore Dei :

4 Interea accidit ut ejus sancta conversatio et salubris, huc atque illuc per multorum ora volitaret, atque ad notitiam cujusdam Potentis ejus sublimis fama perveniret : qui abiit, et ejus cellulam ingressus, locutusque cum illo, familiaris ut sibi fieret deprecabatur. Sed et confessionem suam, sicut mos est Sacerdotibus dare, sic illi dedit : fueruntque multo tempore connexi divino amore; unde factum est, ut sæpius ad eum veniret, et illius frueretur eloquio sancto. Ipse vero amicus illius, præpotens inter ceteros Optimates Pippini Regis illo in tempore fuit : quippe cum esset instructus ex colloquio viri Dei, cœpit Deum diligere atque timere, totamque spem suam in Deum ponere.

a morte in feretro positus,

5 Denique cum hæc et alia quam plurima bonorum opera sanctus vir Domini Philippus perficeret, et multos suo exemplo ad pium opus divini præcepti informasset; Dominus Jesus Christus, pius in retributione, famuli sui merita in ejus obitu manifestare non distulit. Nam cum febre arreptus esset, sanctorum Angelorum chorus, clementissime animam ejus sanctum cœlo suscepit. Fratres vero sancti viri, qui cum illo fuerant, paraverunt tumulum, et totum Sancti corpusculum in feretro posuerunt. Dicturus sum enim quod forsitan, apud impios et infideles, incredibile forte videbitur; adjuvante autem gratuita et multimoda clementia Christi, a quibus hoc nobis F revelatum, plurimi præsto sunt testes. Nam venit jussio regalis, ut omnes in prælium pergerent Franci. Unde contigit amicum viri sancti, cujus superius fecimus mentionem, cum ceteris sociis iter arripere : nesciebat enim quod defunctus esset *e* amicus suus vir Domini. Sed jam cum iter facere debuisset, occurrit ei ad memoriam, quod benedictionem hominis Dei, sicut consueverat, non accepisset. Cœpto itaque itinere venit ad cellulam, invenitque corpus Sancti jacens in feretro. Illico ipse nimio animi dolore perculsus, lacrymabiliter atque flebili voce ejulans, clamare cœpit : Heu, heu Pater! numquam sine benedictione tua iter agere consuevi : tua nempe benedictio, mihi clypeus et galea fuit. Sed Dominus, qui mortificat et vivificat, deducit ad inferos et reducit, illic sua mirabilia innovavit. A nimio enim ejulatu illius, Sanctus qui fuerat mortuus, erigens se resedit in feretro, sicque alloquitur amicum: Perge, inquit : prospera, Deo opitulante omnia tibi :

ad lacrymas dicti Optimatis

se erigens, illi prospera prædicit.

tantum

A tantum memento loci istius dum vixeris; sanus enim ibis, sanus reverteris : et benedicens illi reversus est ad feretri caput. Fratres autem accepto corpusculo, in tumulum quem illi paraverant, posuerunt. Horoscolfus autem socius et condiscipulus hominis Dei, multo tempore in religioso habitu et sancta conversatione vivens, cum esset centum annorum, obiit in Domino.

Poma ex horto ejus furati divinitus puniuntur :

6 Nec prætereundum sane quod, Deo revelante, de miraculis viri Dei cognovimus. Post obitum vero illius contigit, ut quidam homo iter faciens, sine benedictione et licentia de pomis, in arbores quas beatus Vir plantaverat manum extendens, acciperet, que sibi in os posuit, ut comederet : sed nec deglutire interius potuit nec foris rejicere, unde cum summa celeritate, currens ad sepulcrum B. Philippi ensem simul et sagum posuit, et Domino opitulante pristinam sanitatem recepit. Siquidem et alius de incolis loci illius, sicut relatum nobis cognovimus, ad eumdem hortum sanctissimi viri, ut poma furtim tolleret, venit : saccum ex pomis replevit, et super jumentum posuit : sed ea poma quæ acceperat, domum non detulit : nam jumentum illius illico crepuit, et vitam finiens mortuum est.

f cæca illuminatur :

B 7 Aliud miraculum scribere ratum duximus, quia et præsentem testem, nomine *f* Einhardum nobiscum habemus. Refert quoque quod fuerit prope ipsius beati viri cellulam mulier quædam, longo tempore cæca, quæ nunc usque in carne esse viva asseritur, cui nomen est Godildis. Hæc ex voto ad sepulcrum jam prædicti Sancti veniens, lumen quod amiserat, Domino juvante, recepit.

custos oratorii triduo concrematur ob luminaria negligenter curata,

8 Magnam rem et sublime miraculum scripturi, sed plurimorum veracium testimonio suffulti, non pertimescimus ea scribere, quæ ex veritate reperimus. Fuit etenim custos ibidem ejusdem sancti viri oratorii, in laicali habitu constitutus, nomine Luitbaldus; qui longo tempore inibi degens, cellulam custodiebat, et luminaria in ipso oratorio certis horis facere debuerat. Accidit autem ut quadam die, propter necessitatem frigoris, juxta focum sederet, ut calefieret; sed modica scintilla de igne advolans in femoralia illius, videlicet jam memorati viri, inside ret et ardere inciperet : quam ipse cum summo nisu et magno certamine extinguere satagens, nullatenus valuit; sed magis magisque flammarum, tam ipsum quam et vestimenta ejus, circumdederat globus. Cucurrit clamitans, et in aquam semetipsum

testatur quæ audivit et vidit.

C projecit : sed nihil illi profuit : adhuc enim et majorem pœnam sustinuit. Quid in longum prosequar? tres siquidem dies miserrimus hominum tali incendio concrematus, in cinere pœnituit, quod negligendo deliquit. Inter ipsa autem incendia quibus urebatur, interrogatus a multis, cur taliter concremaretur; confessus est quod in luminaria quæ ibi facere debuerat, negligens extitisset. Professus est etiam se multoties voces ibidem canentium Angelorum audisse : sed et dixit, sæpe in nocte in eodem oratorio, inter nebulas, quæ ibi propter suam negligentiam, sæpe fiebant, se speciosissimas vidisse columbas : asseruitque quod et luminaria persæpe incensa invenisset.

Sanatur claudus et monoculus :

9 Protestabatur hæc nobis siquidem ille, qui Domino largiente per servum suum, illi sanitatem donare disposuit : siquidem Willibertus quidam, sex annis arido corpore atque dissolutis membris, nec non amisso unius oculi limine, illuc plenus fide ex voto se duci jussit. Cumque in oratorio, ubi idem beatissimus humatus jacebat, pernoctasset; integram sanitatem luminis promeruit et gressum rectitudinis.

10 Prosequor et illud, quod revelante nobis religioso viro monacho atque Presbytero, nomine Wa-

D cario, cognovimus. Quodam autem tempore *g* Warinharius cum exercitu magno, uxorem suam secum in comitatu habens, ad eamdem cellulam gratia orationis venit. Sed cum esset militibus præpotentibus, sicut jam præmisi, suffultus, cum nimia multitudine populi quæ secum affuit; mansionem sibi parare jussit. Erat in eadem cellula paululum vini in vase uno. Sed ipsum vas, sicut refert jam dictus monachus et presbyter, tertia parte vacuum erat. Bibit exinde ipse Warinharius, biberunt et amici et cuncta familia ejus, et omnes ministri illius, pene usque ad plenissimam saturitatem : similiter et incrastinum, quoniam et ibidem per totam diem commoratus est. In tertio vero die, ipso iter arripiente, jam dictus monachus et Presbyter cellarium ingressus, ipsum vas redundans reperit, ita ut foras efflueret.

AUCTORE COÆVO EX MSS.

g vinum miraculo augetur :

11 Moderno namque tempore actum est, quod minime reticere sub silentio debemus. Hartmandus siquidem monachus, natalibus valde sublimibus ortus, cum triduana febre longo tempore laborasset; et in tantum eum febris sublata virtute debilitasset, ut per se incedere minime valeret : ex voto ad oratorium sancti viri se deferri jussit. Ibi ergo, Domino largiente, ob merita Beati scilicet Philippi, pristinam sanitatem, ut optavit, dulcem in medullis recepit. E

febris triduana curatur :

12 Nec hoc sub tarditate eloquii abscondendum est, quod monachus noster, nomine Tassilo, cum obedientiæ gratia illuc directus fuisset; in comitatu suo unum ex familia nostra secum habuit, nomine Regingarium; et cum pervenissent ad prædictum locum, idem Regingarius cernit in horto herbam, ad pastum valde bonam, caballumque suum intus misit, eumque ut pasceret reliquit. Sed ille illico tanta violentia somni arreptus est, ut tres dies continuatos tresque noctes ita dormiret, ut vix ab excitantibus quarto die a somno eriperetur. Ille autem post hæc dans gloriam, confessus est, quod ob contemptum hominis Dei temere diliquisset in horto, gravi quiete corporis persolvisset : talique correptus increpatione spopondit, se in futurum a mala peccati quiete evigilare.

triduano somno punitur injurius horto.

13 Rursum etiam atque brevi sermone miraculis, quæ Dominus per servum suum fieri decrevit, de innumerabilibus paucis descriptis; ad ea narranda nos quamvis rustice contulimus, quæ post translationem ipsius corporis gesta veraciter scimus. Placuit etiam Fratribus omnibus, ut ob incommoditatem aeris tunc temporis instantem, Sanctum illius corpusculum processionis gratia, ad vicina transportaretur monasteria. Quam ob rem directis illuc monachis et Sacerdotibus et Diaconibus et aliis ex Clero; jussum est, ut ad hoc idonea hymnis et divinis laudibus sancta exercerent servitia. Sed hi illuc venientes, tumulumque aperientes, tam gratissimo tamque suavissimo odore se repletos fore asserunt, ut non antea ullus illorum talem odorem se sensisse dicat. Erat autem tunc temporis inundatio pluviarum valde gravis, et imber nimium importunus. Sed Dominus qui merito servorum suorum recompensare benignissime novit, ubicumque beati viri corpus est ductum, tantum serenitatem adesse concessit, ut nec pallium quod super eum fuit ullo modo vel gutta minima tangeret, ut quasi roratum vel modicum appareret.

In elevatione corporis F

suavis odor hauritur et pluvia sistitur.

14 Cum autem venissemus cum sanctissimo corpusculo ad locum qui dicitur *h* Luttera; occurrit nobis quædam mulier, habens spiritum immundum, qui elidens eam in terram multum discerpsit. Nos autem hoc videntes, oravimus Dominum, qui operatur mirabilia per servos suos, ut et per famulum suum Philippum, mulieri propriam recuperaret sanitatem.

h Energumena liberatur :

AUCTORE COÆVO EX MSS

A nitatem. Quod ita factum est. Sana enim atque incolumis ad patriam rediit domum.

Currus furtivis lignis onustus moveri nequit,

15 Cum autem ejus corpusculum venerabile ad monasterium suum, unde sublatum, reportatum venisset; atque in basilica, quæ in honorem Sancti Salvatoris consecrata dignoscitur, positum esset; indigebat custos ecclesiæ lignis ad luminaria componenda; iitque in silvam, quæ juxta ecclesiam illam tunc cœlo imminebat, cæsisque arboribus fecit congeriem. Cumque deficiente die non posset domum ipsa ligna adducere, usque in crastinum voluit sustinere. Sed quidam alienorum raptor, ex familia ejus scilicet, quæ juxta monasterium commanere videbatur, hoc sciens, in noctis quiete illuc properavit, quatenus cum onusto vehiculo furtum lignorum reportaret domum. Quibus ita peractis, par boum adjunctum, haud potuit de loco vel movere vehiculum: ille autem abiens quasi furibundus, iterato alios duos boves adduxit vehiculo quod applicuit. Verum, ut æquum fuit, immobile remansit. Ille autem repugnans justitiæ, existimabat, quod ideo immobile vehiculum permaneret, quod nimio aggravatum lignorum pondere fuisset. [Illud igitur exonerare] aggressus, medietatem deposuit: sed tamen, ut prius fuit, immobile permansit. Tuncque B demum cum vehiculo domum reversus est vacuo. Quid in hoc facto sanctum Dei virum Philippum nobis annuisse profitemur? nisi hoc quod quasi unumquemque moneat, ne aliena diripere debeat.

gustantes ex arvina pro lumine destinata misere cruciantur.

16 Gestum esse et aliud miraculum ibidem scimus, quod ut credimus fidelium auribus detrahere non debemus. Nempe unus ex nostra familia a custode ipsius ecclesiæ, quodam ex liquore qui ibi ad luminaria excitanda præsto aderat, illi ut dare debuisset, rogavit. Fecit custos sicut ille postulaverat, deditque liquorem pro pretio quod attulerat. Nam ille rusticus pro arvina quam petiit, duas inaures supradicto custodi obtulit; pro percepto perrexit homo ad domum suam. Cum autem tempus prandendi venisset, jussit suæ uxori de eadem pinguedine in sartagine sibi victum parare. Quo decocto et allato, mulier porrexit marito. Hoc autem cum ille in os mitteret, ac comedere debuisset, nec interius deglutire, nec foris rejicere potuit. Similiter et mulier de eodem victu percipiens, simili pœna plexa est, nec non quiqui ex familia ejus de jam dicto cibo gustaverunt in tantum cruciati sunt, ut in illa nocte nullum vel potum percipere possent. Unde factum est ut mane facto ad monasterium Sancti viri concurrerent, ibique uno animo confessionem acciperent, C et sanitatem pristinam recuperarent, redditis quæ inde transtulerunt: nam quisquis compunctione peccatorum tactus, vere pœnitentiam egerit, Sanctorum meritis in anima et corpore incolumis erit. Multa D quidem nos scribere posse de vita et virtutibus B. Philippi profitemur, secundum id quod nobis relatum a viris religiosis cognovimus. Sed ne stylus in longum porrectus fastidium legentibus ingereret, finem loquendi fecimus. i

Inter varios ægros sanatos,

19 Quia, ut diximus perlongum est dinumerare quanti ad sepulcrum sacri corpusculi, scilicet Philippi, cæci illuminati sint, quanti a dæmonum infestatione erepti, quanti contracti erecti, quantique surdi auditui restituti, et a variis infirmitatibus quam plurimi quoque febribus liberati, eorum quorum possumus nomina tantum scripturæ commendamus. Wanicho et Hugibalt inflammati, a dæmonio insano liberati sunt ibi Ratri et Ratgalt et Theganger contracti, egressi sunt inde erecti. Isti sunt qui lumen illic receperunt: Willusuint illuminata, Heribith, et Risloubita, Hilttuiar et Reginger, Witbalt, et Dagervin illuminati, Walsuint, et Waura, Megindrud et Hilderath, Ruadheit et Mathhilt, Gripsuar, et Hildebalt, de perceptione amborum luminum; similiter Humbrath et Wolsgare de eadem re, scilicet oculorum largitate, effecti sunt læti. Item Madalthilt et Kello, et Gliwib, et Wilidrud, Wilihartque consolati sunt visionum dulcedine. Duæ autem feminæ, ut scimus, ibi sunt illuminatæ: nec E non una contracta erecta, sed non tenemus illarum nomina. Engelsuint autem cæca cum illuc ad monasterium properaret devota, in via est illuminata. Facta sunt autem hæc in monte, cujus vocabulum est Oslin, apud villam quæ dicitur Cella, juxta fluvium qui vocatur Primiua; apud æternum Patrem et Spiritum sanctum, regnante Domino nostro Jesu Christo, qui in cuncta secula vivit, simul unus tota Trinitas Deus.

fuerunt 2 energumeni

3 contracti

25 cæci,

1 contracta.

ANNOTATA.

a *MS. Blabur.* timore.

b *Idem*, humaniter.

c *MS. Trevir.* illustratis.

d *Vita* S. Pauli *data est ad diem* 10 *Januarii*. S. Arsenii *illustranda ad* 19 *Julii*.

e *MS. Trevir.* amiculus ejus.

f Einhardus *videtur is esse, qui a Carolo Magno in aula regia enutritus, ejus dein Acta scripsit ad* 28 *Januarii illustrata. Aliis etiam* Eginhardus *dicitur.*

g *Plures fuerunt insignes viri* Warnarii *seu* Winharii *dicti istis seculis, post Warnarium Majorem Domus Theoderici Regis, qui ab illo et avia Brunechilde discessit ad Chlotharium II, ei opitulatus in regno Austrasiæ et Burgundiæ occupando.*

F h Luttera *seu* Luttra, *ad ejusdem nominis fluvium, ob arcem istic a Friderico Barbarossa conditam* Cæsaris-Luttera *dicta.*

i *Hic finit MS. Blabur.ense.*

DE SANCTO URSIO,

IN AGRO ITALIÆ VICENTINO.

G. H.

III MAJI

Cultus et ecclesia S. Ursii

Mons *in territorio urbis Vicentinæ sub dominio Veneto, incolis ob ejus celsitudinem* Summanus *dictus, ab ipsa urbe Vicentina ad* XV M. P. *abest. Ad hujus radices pagus est cum ecclesia S. Ursio dicata, apud Salzenam oppidum, ab Ezelino tyranno excisum. Agitur hujus S. Ursii dies festus* V *Nonas Maji magno peregrinorum accolarumque concursu, propter maximas a Summis Pontificibus indulgentias templo illius concessas. Quæ omnia tradit Ferrarius tum in Catalogo Sanctorum Italiæ, tum in Catalogo generali Sanctorum qui non sunt in Martyrologio Romano. Ejusdem meminerunt Maurolycus et Molanus. Antiquissimum hujus Sancti testimonium ediderunt Antonius Verlus Vicentinus, et Henricus de S. Ursio librarius Vicentinus: quorum opera Vicentiæ anno* MCCCCXCIII *in lucem prodiit Catalogus Sanctorum, a Petro de Natalibus Episcopo Equilino collectus, cum præfatione dicti Antonii Verli; qui post hoc opus cum suo Indice completum, aliquot Sanctorum gesta subjungit cum hac præfatione.* Postquam ad libri calcem, Deo

Post Catalogum Petri de Natalibus,

subjuncta aliorum quorumdam Sanctorum gesta,

A Deo annuente pervenimus, nobis visum est fore haud inutile, quorumdam Sanctorum gesta subnectere : quæ ex eorum historiis quam compendiose potuimus, auctorem hujus imitati decerpsimus, ordinem temporis tantummodo servantes ; et ut opus uberius habeatur, et ut cœptis nostris aliorum animos ad ampliorem fœcunditatem excitemus. *Et hæc in prima anni* MCCCCXCIII *impressione.*

non magnæ fidei,

2 *At postmodum dictus Petri de Natalibus Catalogus Lugduni anno* MDXIV *est recusus, in quo ante hujus Catalogi supplementum intrusus est, et in singulis paginis repetitus hic titulus,* De Sanctis nuperrime canonizatis, *idque valde inepte ; cum de variis quorum gesta sic referuntur non constet unquam fuisse canonizatos : adeoque vehementer errant qui illis a tali titulo putant aliquid auctoritatis accedere. Nam uti dictus Antonius Verlus absque ulla animadversione edidit memoratum Petri de Natalibus catalogum, licet varia in eo apocrypha reperiantur; ita etiam absque debito examine in Supplemento adjecit quorumdam Sanctorum gesta, prout se ex Sanctorum historiis decerpsisse ait. Porro si ea quæ cap. 2 de S. Guillelmo Duce Aquitaniæ congerit Verlus, conferantur cum iis, quæ* X *Februarii a nobis accurate discussa fuerunt; facile apparebit, quam parvo judicio imprimenda dederit, quæcumque*

in quibus vitæ S. Ursii

B *in hanc appendicem conjecit. His necessario indicatis, accedimus ad Acta S. Ursii, cap. 8 producta ex vulgi ac maxime Summontanorum traditione, non sine aliqua animadversione danda.*

cujus prior pars forte sumpta ex Actis S. Juliani Hospitatoris,

3 *Extat* Legenda Sanctorum, aurea seu Lombardica *cognominata, a Jacobo de Voragine Episcopo Genuensi scripta, statimque post impressionem inventam excusa et recusa, item a Claudio de Rota recognita et ab aliis in varias linguas transcripta. In hac ad* XXIV *Februarii in Actis S. Matthæi Apostoli primo datur historia apocrypha Judæ Iscariotis, proditoris, quasi hic post varios casus et scelera patrem suum, quem ignorabat talem esse, occidisset, et hujus uxorem, quam nesciebat matrem suam esse, duxisset in conjugem : qua relicta ad Christum venisset, ab eo inter Apostolos assumptus. Hinc hominum noscitur inclinatio ad similes narratiunculas proclivis : at forte in priore parte Vitæ S. Ursii paucis mutatis, assumpta sunt Acta S. Juliani Hospitatoris, qui parentes suos benigne ab uxore exceptos temere occidit, suspicatus adulteros esse. Dedimus aliqua compendia Vitæ dicti Juliani* XXIX *Januarii, qualia habentur apud Vincentium Bellovacensem, S. Antoninum, dictosque Petrum de Natalibus et Joannem*

C *a Voragine; sed ex quibus omnibus de natali ejus solo, ætate, parricidii aut pœnitentiæ loco nihil vel per conjecturam quidem proferre potuimus. Postea Romam profecti, reperimus in bibliotheca Vaticana Acta ejus uberiora hoc exordio :* Quidam Probus scripsit Vitam B. Juliani Martyris, credens quod quicumque eam audierit, delectaretur in ea.

quare hic aliqua indicantur inventa post editum Januarium,

4 *Ut autem quæ de S. Ursio narrantur, commodius conferantur, et de S. Juliano, cui ecclesiæ et hospitalia per omnes Christiani orbis partes et in urbe etiam Romana sunt dicata, judicium certius formetur, paucas circumstantias ab aliis neglectas proferemus. Ac primo pater ejus indicatur* Joffredus Comes Anione, *cui antiqua manu suprascriptum erat,* alias Avinione, *diciturque habuisse* totum dominium de Anione et de Maym. *Mater ejus appellatur* Anna, consanguinea Reginæ Franciæ. *Horum filius in juventute venationi deditus, cum esset circiter octodecim annorum, bestiæ voce traditur præmonitus de patrando per eum parricidio; proinde patria relicta septennio peregrinatus, etiam Hierosolymæ, quæ (seculo scilicet duodecimo) erat sub Christianis, infirmis in publico nosocomio inservuisset :*

de ejus prosapia,

et inde cum Templariis navi reversus in Gallias, apud oppidum S. Ægidii aliquamdiu esset moratus. Est illud in Nemausensi inferioris Occitaniæ tractu, olim

D *celebris Benedictinorum Abbatia, nunc Melitensibus Equitibus subest. Hinc abiturus ad S. Jacobum, post iter novem dierum, venisse scribitur Julianus in castrum, cujus Comes cum vicinis acre gerebat bellum, ibique exceptus a Milite, et eum comitatus ab bellum strenue egisse a Comite Miles Creatus, illoque ex vulnere mortuo rogatus a populo relictam viduam.* Comitissam Castri, *duxisse uxorem, et quinque annis Comes præfuisse. Sammarthani, acturi de Episcopatu Castrensi, seculo* XIV *instituto, asserunt,* Castrum fuisse caput insignis Comitatus gentis primo Montfortiæ et Britannicæ stirpis, deinde Borboniæ et Armaniacæ familiæ Regulos, usque ad seculi superioris exordia, illud possedisse. AUCTORE G. H.

peregrinatione ac morte parentum,

5 *Joffredus porro Comes et Anna parentes S. Juliani, pro inveniendo filio peregrinaturi ad* S. Eugenium, *juxta Vitam jam dictam, Anione discessissent primo ad S. Ægidium, inde Castrum jam relatum petivissent, et cum Comitissa egissent; et agniti ut parentes, benigneque excepti, ac balneo recreati, collocati fuissent in lecto ipsius Comitissæ : in quo placide dormientes reperiens Julianus, a venatione redux, per subitam iracundiam ambos occiderit, arbitratus deprehendisse adulterum cum uxore. Est dictum* Castrum, *in quo hæc contigissent, in* E *superiori Occitania, nec procul inde* Albia *sive* Albiga *urbs, in cujus ecclesia quiescit corpus* S. Eugenii Confessoris, *uti constat ex diplomate Pontii secundi Comitis Tolosani, apud Catellum in Historia Comitum Tolosanorum pag.* 100, *et apud Saussayum in Martyrologio Gallicano* XIII *Julii, et ejus supplemento* VI *Septembris. Parricidio patrato S. Julianus pœnitens cum uxore castrum reliquisset, Romam ad Summum Pontificem discessurus; venissetque ad* S. Ægidium, *inde in* Provinciam Provinciæ, *et ad* Gaudonem fluvium *(fortasse* Caulonem *vel* Vardonem, *hi enim navium capaces sunt) ubi ambo hospitium erexerint, et peregrinos navi trajectos aut trajecturos exceperint, et inter illos Christum Salvatorem nostrum in ægri peregrini habitu : tandem vero a latronibus, pecuniam apud illos esse arbitratis, simul interempti, miraculis claruerint, postea ad vicinam aliquam civitatem translati.*

ipsiusque postea vita ac morte sancta,

VIDE APP. T. VII MAJI NOT 51

hinc multæ et in Provincia ecclesiæ,

6 *Honoratus Boucheus l.* 2. *Historiæ Provinciæ sec.* 2 *pag.* 524 *asserit, plurimas ecclesias in dicta Provincia esse dicatas* S. Juliano Martyri, *imo quinque aut sex pagos a* S. Juliano *denominatos. Conjectat autem idem Boucheus, istarum ecclesiarum Patronum esse* S. Julianum, Brivate apud Arvernos XXVIII Augusti passum. *Verum quidni a S. Juliano Hospitatore* F *aliquas ibi ecclesias aut pagos denominari arbitremur? Certe in parochiali ecclesia S. Juliani Arelate, quæ sui Patroni Reliquias se habere gloriatur, inveniuntur lectiones MSS. acceptæ ex S. Antonino agente de Juliano Hospitatore; ut videantur olim credidisse illius ecclesiæ curatores, hujus omnino se habere Reliquias, et hunc Patronum agnovisse : quod confirmat imago picta in habitu venatoris, accipitrem manu sustinentis. Verum quidem est quod auctores Officiorum propriorum, pro ecclesiis Arelatensibus Parisiis impressorum anno* MDCXII, *agere maluerint de S. Juliano Martyre, sponso S. Basilissæ : sed hujus memoria in editione anni* MDCLVI *prudentius omissa fuit, et hactenus in dicta parochia (quæ etiam S. Antonii appellatur) de nullo alio quam de parricida pœnitente fieri festum dicitur. Hæc propter similitudinem argumenti, de S. Ursio assumpti, placuit hic libare de S. Juliano hospitatore, ut viris eruditis illarum regionum occasio detur plura disquirendi nobisque suggerendi pro supplemento Januarii, in quod seposuimus etiam observationes nonnullas, a P. Carolo Faber aliisque Avenione, Arelate et Apta transmissas, cum ea nihil adhuc certi expediant. Nunc ad S. Ursium regrediamur.*

Arelati etiam Legenda et imago.

ACTA

A

ACTA SUSPECTA,

Edita ab Antonio Verlo Vicentino.

Ursius Confessor, ex nobili Francorum genere traxit originem : quem adhuc lactentem quidam peregrinus matri prænuntiavit futurum parricidam. *Dicitur strenuus miles,* Cum vero adolevisset puer annorum octodecim, ad palatia Caroli Imperatoris accedens, sive pedes, sive eques adeo se strenue gerebat, quod armorum ductor creatus est. Qui cum parentes aliquando visitaret; matrem prognostici memorem, semper flentem inveniebat : quæ de lacrymis sæpius interrogata, tandem dulcibus victa precibus, filio propalavit. Qui ut horrendum scelus declinaret, annorum jam viginti sex, cum Cliente sodali, Dalmatiam versus perrexerunt : ubi multos Paganorum ab eorum Rege missos, ut se Christianos caperent, trucidarunt. Ad quorum vindictam Rex exercitum parans, per filium admonetur; ut prius jubeat ipsos ad se impune accedere, et de eorum peregrinatione interroget. Quo facto Rex cum populo ab ipsis convertitur ad Dominum : et filiam unicam Ursio desponsavit : *duxisse filiam Regis Dalmatiæ in uxorem,* cui postmodum in regnum successit. Hoc autem pater per litteras intelligens, prognosticum peregrini B floccifaciens, ad aulam filii se contulit : ubi datis induciis a nuru suscipitur : et quia Ursius extra urbem venatum ierat, in proprio lecto cum sene et filio parvulo majoris gratia honoris se collocavit. D Sed ecce humani generis hostis, sub ipsius cubicularii facie, Regi denuntiat, virum cum uxoreconcumbere. Qui domum festinans, patrem, filium et uxorem interfecit. *patrem filium et uxorem occidisse* Quo cognito facti pœnitens Romam perrexit : cui pro peccato ab Hadriano Pontifice adhibetur pœnitentia, *pœnitentia assumpta,* ut habitu peregrino ecclesiam S. Mariæ in monte Summano visitet, nemini petens ubi sit. Qui inde cum bullis remissionis recessit, et tandem sepulcro Domini, monte Sina et liminibus B. Jacobi visitatis, annuente Domino Vicentiam applicuit : et inde montes versus tendens, pastores audivit dicentes : Eamus domum, quoniam nebulæ circumdant montem Summanum. Ad quorum verba B. Ursius genibus flexis Deo gratias agens, Salzenam oppidum, postea per impium Ezelinum dirutum, se contulit : ubi ab ancilla Oralda bis potum petens, et non impetrans, expiravit, *in agro Vicentino sancte obiisse.* campanis ex semetipsis personantibus : et sic inventus est Sanctus cum bullis et baculo florenti : cui statim erecta fuit ecclesia. Quod intelligens Imperator cum ejus affinibus venerunt, ut asportarent corpus : et cum sublevare nequivissent, cum brachio et florido E baculo in Galliam redierunt. Ejus festiva dies colitur v Nonas Maji.

DE S. PETRO THAUMATURGO,

EPISCOPO ARGIVORUM IN PELOPONNESO.

D. P. VIDE ACTA GRÆCA

SÆCULO X.

Duo seculo Christi decimo floruerunt in Peloponneso fratres, ob singularem virtutem in Episcopos assumpti : *Frater Petrus Corinthi Archiep.* horum alter Paulus præfuit Ecclesiæ Corinthiorum, cujus memoriam celebravimus die xxvii Martii ; alter Petrus, cognomento Thaumaturgus, ad hunc iii Maji spectat. Hunc Episcopum habuit regio, Poetarum fabulis decantatissima, Argiva seu Argolica in Peloponneso, nunc Saccnia vel Romania Moreæ dicta : cujus metropolis distat xv p. m. Corintho, cui subest, eaque etiam nunc Argo appellatur, Græcis τὸ Ἄργος, atque in genitivo τοῦ Ἄργεος et contractim τοῦ Ἄργους : *ipse Episcopus Argivorum,* quod Latinis in plurali masculini est generis, et sic potissimum usurpatur. Docet autem Stephanus de urbibus, qui decem diversas hujus nominis enumerat, Ἄργος fere dici omnem planiciem maritimam, forte ab albicantis et arenosi C soli colore, cum ἀργὸς albus sit : vacuus etiam et otiosus, ut plerumque sunt littora.

2 S. Petri elogium insigne, Thaumaturgi titulum præclare confirmans, habemus in MS. Synaxario Collegii Claromontani Societatis Jesu Parisiis, *laudatus in Synaxario MS.* quod etiam Græce exhibemus, inventumque a nobis ferme idem est in MSS. Mediolanensibus bibliothecæ Ambrosianæ et Taurinensibus Ducis Sabaudiæ, nunc flamma absumptis. Est autem hujusmodi.

3 Eodem die, tertio scilicet Maji, memoria S. P. N. Petri, Episcopi Argorum, Thaumaturgi. Habuit hic patriam Constantinopolim : cumque esset filius pientissimorum parentum, qui cum tota familia monasticam vitam amplexi sunt, *ob exercitatione monastica,* attonsis ante fratribus Paulo et Dionysio, ipse simul cum Platone ad eorum æmulationem et imitationem suscepit agonem asceticum, atque tam bene decertavit, ut non sit facile explicatu. Non enim solum in vigiliis et meditationibus Scripturarum sacrarum superabat omnes, sed et largitate eleemosynarum erga pauperes et commiseratione. *liberalitate in pauperes,* Cum autem propter excellentiam virtutis cogeretur fieri Corinthi Archiepiscopus, propter modestiam atque humilitatem non potuit persuaderi ut consentiret. Ordinato igitur fratre ejus Pauli, secutus eum est : et precibus Argivorum atque ipsius fratris inductus, Argis consecratus est Episcopus. Quo in gradu adeo exuberavit in eleemosynas, ut singulis diebus nihil in penu reperiretur præter tunicam quam induebatur, nec ullum ad se venientem pauperem repelleret. *miraculorum excellentia* Fame autem Peloponnesum atterente, multa hominum millia pavit : cumque liberalitas ejus, non nisi farinæ modicum reliquisset in vase, inventum hoc est plenum et longo suffecit tempore tam egenis quam familiaribus ejus : multos autem captivos lytro persoluto redemit, et manu violenta oppressos libertati reddidit, quin et puellam virginem a dæmone insessam curavit, et superventuram Peloponneso calamitatem F sub ænigmate prædixit, et ipsum obitus sui tempus præscivit. *etiam post mortem :* Annum ergo ætatis agens septuagesimum, post innumeros virtutis agones beatum spiritum tradidit : atque post mortem manifestam faciens suæ virtutis efficaciam, ex sancta sua tumba profundit oleum, dæmones abigit, et omnis generis morbos sanans, palam facit quanta potiatur gloria beatitudinis et præmiorum, in altera vita a Deo receptorum.

4 Hactenus MS. Claromontani Collegii. Synaxarium jussu Basilii Imperatoris compilatum, eadem fere habet quoad primum partem, *alibi elogium brevius,* alteram paucis absolvit dicens quod, multa patravit miracula, et, cum diu Deo servisset, in pace decessit. MS. Chiffletianum elogio distichon tale præmittit.

Ῥίψας τὸν ἐχθρὸν ἐν θεάτρῳ τοῦ βίου
Ζωστῆρα νίκης ζωννύῃ θανών, Πέτρε.
Vitæ in theatro hostem prosternens humo,
Victoriæ zona accingeris in obitu, Petre.

Aliud elogium, quo pars utraque compendio perstringitur, misit nobis Parisiis Jacobus Goar ex Synaxario MS. Gabrielis Naudæi, eodem fortassis quod nunc in eo, ubi

ex quo scimus floruisse sub Nicolao Patriarcha

A *ubi Goar obiit, conventu Prædicatorum reformatorum servatur apud Franciscum Combefis et successores ejus, ubi ipsum nobis communicatum raptim evolvimus, describentes ea solum quæ majoris videbantur momenti, ut facile potuerit fugere nos verbum unum alterumve: quale est quod apographum nobis missum continet, docens eum, qui Petrum cogere voluit ad Archiepiscopatum Corinthiorum suscipiendum, et Paulum fratrem pro eo recusante ordinavit, fuisse* Nicolaum Patriarcham Constantinopolitanum : *ipsiusque Petri ordinationem factam esse* violentia Argivorum et Naupliorum suasione. *Quare credimus ampliora ejus Acta aliqua extitisse, unde sua quisque auctor elogia accepit, propria, ut visum, phrasi utens.*

AUCTORE R. P.

Post an. 900.

5 *Est* Nauplia *Argolicæ regionis navale, urbs hodie* D *et emporium celebre, vulgo* Napoli. Nicolaus *anno* DCCCXCV *successit S. Antonio Cauleæ uti ostendimus ad hujus Vitam die* XII *Februarii, mortuus teste Cedreno, anno* DCCCCXXX. *Hinc tempora, quibus ambo hi sancti fratres floruerunt, utcumque cognoscimus. Edidimus ad* XXXI *Januarii Vitam S. Athanasii Episcopi Methonensis, auctore Petro Episcopo Argivorum, quem hunc arbitramur. Est enim Methone urbs ejusdem Peloponnesi in Messenia provincia. De Athanasio autem hoc est actum etiam* V *Februarii* § XIII *ad Vitam S. Agathæ Virginis.*

VIDE APP. T. VII MAII NOT. 52

DE B. AUFRIDO SIVE ANFRIDO,

EPISCOPO ULTRAJECTINO IN BELGIO.

ANNO MVIII

Comes apud Brachbantium

seu Bratuspantium,

item Lovaniensis,

atque Hoyensis,

F*loruit circa annum Christi millesimum, et generis* B *nobilissimo splendore et vitæ innocentissima sanctitate,* Aufridus, *aliis etiam* Ausfridus, Ausfredus, Anfridus, Ansfridus *et* Ansfredus *dictus. In Vita infra danda appellatur* Comes apud Brachbantium, *et* infestissimus prædonibus, quibus regio Brachbant alebatur. *Sigebertus Gemblacensis in Chronico ad annum* DCCCCXCVII *hoc ejus elogium, et forsan ex Actis, deliberavit :* Clarebat hoc tempore inter Gallos Ansfridus, quicum fuisset Comes Bratuspantium, non minus justitia quam potentia seculari famosus, deposito militiæ cingulo, tonsuratus in Clericum, eo provectus est, ut ordinaretur Episcopus Ultrajectensis Ecclesiæ. *En regio* Brachbant *et* Brachbantium, *aliter* Bratuspantium *dictum : de quo idem Sigebertus ad annum* MXII *ista scribit :* Henricus Imperator Godefridum Ducem cum exercitu in fines Bratuspantium mittit, ad obsidendum castrum Lovanium. *Porro Ægidius a Leodio, monachus Aureævallis, in suis ad Anselmum Canonicum Leodiensem additionibus, aut ipse (ut arbitratur Aubertus Miræus) Anselmus, in Gestis Pontificum Tungrensium, Trajectensium, et Leodiensium cap.* 53, Dominum Aufredum Comitem Lovaniensem *appellat. Hinc Miræus in Chronico Belgico, ad annum* DCCCCXLVIII, *enumerans* Comites Lovanienses *(quos ait etiam* Bru- C xellam possedisse, et Advocatiam Ecclesiæ Nivellensis, et Abbatiæ Gemblacensis) *primum statuit* Aufridi patrem Lambertum, Ragineri primi Hannoniæ Comitis filium, *cui successit* filius Aufridus, ut ex Archivis monasterii Gemblacensis colligi datur. *Nam ex MS. Catalogo Abbatum Gemblacensium, in Notis ad Caput* XXXIII *Codicis Donationum, ista describit :* Nobilis vir Lambertus medietatem Ecclesiæ de Wiettine, in pago Masaw, tradidit Erluino Abbati Gemblacensis ejusque Advocato, vidente Aufrido filio Lamberti. *Hæc, inquit;* ex chartula, exinde peracta, et a Lamberto subscripta, liquent.

2 *Florebat eo tempore Notgerus seu Notkerus Episcopus Leodiensis, creatus anno* DCCCCLXXI, *mortuus* IV *Idus Aprilis anno* MVII, *qui* inter innumerabilia bona, quæ gessit, castrum Hoy Leodiensi Ecclesiæ acquisivit, *uti testatur memoratus Ægidius cap.* 54, *addito Privilegio, in hanc rem ab Ottone III Imperatore concesso, sed mutilato : cujus chartam integram ex libro primo chartarum Ecclesiæ Leodiensis subjecit Joannes Chapeavillus, eamque refert etiam Miræus in dicto Codice Donationum cap.* 41, *ex quo ista excerpimus.* Adiit Celsitudinem nostram venerabilis... Notkerus, Tungrensium vel Leodiensium Episcopus, ut ei vel successoribus suis, S. Mariæ sanctoque Lamberto deservituris, Comitatum Hoyensem, qui in nostra ditione hactenus erat, quemque Aufridus Comes, E illustris vir, qui illum ad præsens tenebat, sed pro Dei honore et prædictorum Sanctorum veneratione ipsiusque Episcopi amore reddiderat, perpetuo habendum concederemus... Super hæc omnia concedimus eidem venerabili Notkero Episcopo, et per eum omnibus ejus successoribus, quod reliquum Hoyensis Comitatus in nostra ditione superfuerat... Datum Nonis Julii anno Dominicæ Incarnationis nongentesimo octogesimo quinto. *Hæc ibi. Hinc inter Comites Hoyenses passim numeratur* Aufridus, *et a Laurentio Melarto lib.* 1. *Antiquitatum Hoyensium pag.* 62 quintus Comes *traditur fuisse, ac* sextus Nodgerus Episcopus. *Est autem* Huyum *oppidum valde præclarum, ad Mosam supra Leodium, in confinio Comitatus Namurcensis.*

fundat Cœnobium Thorense :

sanctimoniales constituit uxorem et filiam;

3 *In eadem ditione Leodiensi infra Trajectum est oppidum Maseca seu Mosacum, a quo sesquimilliari distat nobilissimarum Virginum Canonicarum illustre ac potens collegium in vico* Thoren, *de quo memoratus Ægidius indicato cap.* 53 *ista habet :* Eo etiam tempore a Domino Aufredo, Comite Lovaniensi, de consilio et licentia venerabilis Notgeri Episcopi, fundatum est cœnobium sanctimonialium B. Mariæ in villa de Turne, quam tenet Comes Brabanticus a F Leodiensi Episcopo. Hic itaque Aufredus Comes... suam conjugem Hilfuindem in dicto cœnobio constituit : in quo filia eorum Benedicta primo regimen animarum sub regula B. Benedicti suscipit : ubi et meruerunt sepeliri. *Hæc ibi. Miræus lib.* 1 *Diplomatum Belgicorum cap.* 24 *profert ipsum fundationis diploma, cujus priorem partem hic inserimus, et est hujusmodi.* In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Ego Hilzondis, Comitissa terræ de Stryen, sequi cupiens eum, qui est Sponsus Virginum, de consilio Domini mei Ansfredi, ecclesiam construxi in alodio meo de Thorne, ubi ego et filia mea Benedicta, sub regula sanctæ obedientiæ ita viveremus in hoc seculo, ut mereamur in futuro, amictæ stolis albis, inter Angelos comparere in districtu justi Judicis. Itaque amicos mihi faciens de mammona iniquitatis, attuli ad dictam ecclesiam omne alodium meum, quod in terra mea de Stryen gloriosus Rex Zuentiboldus olim perdonaverat : imprimis ipsam ecclesiam de Stryen, quæ est consecrata in honore Mariæ Virginis; Montem-littoris, ubi beatissima Gertrudis corporaliter conversata est, et cellam habet a B. Amando consecratam, villam Gilleyela cum appendiciis, villam Baerle cum altari in honore sancti

Confessoris

A *AUCTORE G. H.* Confessoris Remigii a me constructo, castellum Sprundelheim cum omni integritate, sicut situm est super fluvium Moerwater... Non sit ullus Advocatus, nisi quem Fratres et Sorores de Thorne cœnobii elegerint... Datum apud Thorne anno nongentesimo nonagesimo secundo, Kalendis Junii. *Hæc ibi. In dicto* Comitatu de Stryen, *olim amplo, nunc adhuc noto, est* Mons littoris, *nunc* Mons S. Gertrudis *dictus, oppidum Hollandiæ in confinio Brabantiæ situm. Dicuntur etiam* Fratres et Sorores de Thorne, *propter sex Canonicos, qui Virginibus ad sacra munia obeunda subserviunt, dotati etiam ipsi amplissime.*

creatus Episcopus an. 994

4 *Dicto anno* DCCCCXCII, *aut etiam citius,* Aufridus, de seculari Comite, Clericus attonsus est : *et quidem* pridem, *inquit Joannes de Beka in Episcopis Ultrajectinis, antequam* ab Ecclesia Trajectensi Episcopus XVIII electus est, *quod contigit post obitum* Baldevini Episcopi, vita functi VI Idus Maji anno DCCCCXCIV. *Inter illustria opera quæ præstitit Aufridus Episcopus, annotat Wilhelmus Heda de Episcopis Ultrajectinis, ab eo* anno DCCCCXCVII non aspernendam partem ditionum suarum collatam Ecclesiæ suæ Trajectensi, ut patet per litteram donationis suæ, *quam subjungit integram : nos partem hic damus, quæ est hujusmodi.* In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis... Desi-
B deramus notum esse cunctis sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus, quod ego Anfridus, Dei solummodo gratia sanctæ Trajectensis Ecclesiæ Præsul indignus, jure confisus in Domino cum transitoriis acquirere perennis vitæ gaudia, quamdam mei juris hereditatem, quam antea potestative possederam, infra Comitatum Rien nuncupatum, quorum locorum hæc sunt nomina, Westerlo, Oudlo, Colo, Mirenbeke, Honbeke, Borchte : pro meo meorumque parentum remedio, cum omnibus ad hæc pertinentibus ecclesiis, ædificiis, mancipiis, agris, pascuis, pratis, cultis et incultis, silvis, aquis aquarumque decursibus, trado ad Ecclesias, S. Mariæ semper Virginis, sanctique Martini in Trajecto, ad restaurandum ibidem Dei servitium etc. *Pontus Heuterus lib. 2 veteris ac sui seculi Belgii cap. 14, nomina pagorum ita recenset.* Westerlo, Oosterlo, Mierbeca, Hombeca, Burenta. *Addit Heda,* ea loca esse in potestate Ecclesiæ Trajectensis, et a Nobilibus de Merode sub censu possideri, exceptis quibusdam ecclesiis et bonis, quæ nonnulli de Wesemale occuparunt, et transtulerunt in monasterium Tongerlo. *Hæc ibi. De translatione dictorum locorum ad Dominos de Merode legendum inter Diplomata Belgica Miræi lib. 1 cap. 97 diploma: cujus hæc est pars :* Universis et singulis Christi fi-

tradit Westerlo et alios pagos ecclesiis Ultrajectinis:

C delibus, præsentia visuris sive audituris, nos Decani et Capitula Majoris et S. Salvatoris Trajectensis Ecclesiarum... cupimus fore notum, quod licet pridem, transactis nonnullis annis, postquam bona nostra et Ecclesiarum nostrarum supradictarum de Oelen, Westerlo, Quakenbeke, Harssel et Berchem cum suis pertinentiis, per mortem spectabilis Baronis, quondam Domini Joannis Domini de Wesemale et Phalais, ad nos et dictas nostras Ecclesias fuerunt legitime devoluta; dicta nostra bona strenuo et nobili viro Domino Richardo, Domino de Merode et de Frentz, vocatis vocandis, unanimiter in perpetuam concesserimus emphyteosin, traditis sibi desuper litteris opportunis... Datum anno MCCCCXXIX. *Hæc ibi : ubi* major ecclesia *dicitur* Ecclesia Cathedralis S. Martini, *et* Ecclesia S. Salvatoris, *olim vocata fuit* Ecclesia S. Mariæ, *de qua ex diplomate S. Aufridi jam dato est actum. Miræus, in Notis ad jam relatum diploma, deducit stemma Merodiorum ex jam nominato* Richardo, *unde sunt* Joannes, Richardus, Henricus Comes de Oelen, Joannes, Philippus, *et hujus filius* Philippus anno MDCXXVI a Philippo IV Rege Catholico primus Westerloæ renuntiatus Marchio. *Quo etiam modo a primo* Richardo *prognati.* D Philippus, Marchio de Treslon *creatus; et* Philippus Baro de Frentz, Comes Middelburgensis.

accipit a Fredeboldo varia bona in Testerbantia:

5 *Memoratus Heda addit,* hujus Præsulis Anfridi, contuitu Fredeboldum, nobili prosapia progenitum, tradidisse Ecclesiæ Trajectensi omnem juris sui hereditatem, quam habuit intra Comitatum Teisterbantiæ, *ipsumque traditionis exemplar subjungit : in quo* Dominus Præsul Anfridus, pia memoria recolendus, pro hujusmodi traditionis remuneratione, ut firmior et stabilior esset hujusmodi traditio, concessit singulis annis de sua parte dari duodecim libras in beneficium dum viveret... Actum in Trajecto in præsentia Domini piæ recordationis Anfridi Præsulis, coram testibus quam plurimis... Mox post hæc subsequenti IV die, ut firmius et stabilius esset, infra terminum prædicti Comitatus, in villa quoque Trila nuncupata... cum ramo et cespite, jure rituque populari, sancitum est rationabiliterque firmatum, ut hujusmodi traditio intacta et inconvulsa permaneat feliciter, sub Christo stipulatione subnixa. *Hæc in dicto diplomate : sed postea, ut videtur, interpolato. Nam* Anfridus *appellatur* pia memoria recolendus, *et* piæ recordationis Præsul. *Quæ phrasis solet adhiberi post mortem, non in alicujus præsentia. Præterea annus Christi* DCCCCXCVII *et Indictio* X E *cum* XII *Kalend. Octobris notatur, cum Feria quinta. Verum littera tunc Dominicali* C, *dictus* XII *Kalend. Octobris sive dies* XX *Septembris conveniebat in feriam secundam. Et annus Præsulatus habetur secundus, qui erat quartus aut saltem tertius, si Sedes ultra tres menses vacarit. Aliud extat diploma Ottonis III Imperatoris apud dictum Hedam et Joannem a Leidis, lib. 9 Chronici Belgici cap. 4, in quo ista leguntur :* Interventu et supplici rogatu Aufridi, Sanctæ Trajectensis Ecclesiæ venerabilis Episcopi, et Franconis reverendi Præsulis nostri, prædictæ Sedi Trajectensis Ecclesiæ, in honorem S. Martini Confessoris constructæ, dedimus, largiti sumus, et omnino concessimus omnem districtum super villam Bommele, et super cuncta quæ ad eamdem villam pertinent, videlicet publicæ rei subjecta... Insuper sibi donavimus quidquid Poppo, filius Walgeri, habuit in ministerium in pago Testerbandia et in villa Arclo, proprietario jure habendum tali ordine, ut præfatus Aufridus venerabilis Præsul suique successores easdem res per nostram confirmationem traditas teneat, disponat, ordinet et perfruatur, nostra omniumque nostrorum perpetualiter remota contradictione... Data III Idus Aprilis anno DCCCCXCIX. *Hæc Otto III, quæ successor ejus S. Henricus, III Nonas Septembris anno* MIII *confirmavit, et alia concessit de servis, liberis, et advenis Presbyteris, quæ ibi videri possunt. Hinc Joannes a Leidis cap. 2 dicti libri 9* Aufridum *appellat* Comitem Hoyensem, Testerbandiæ, Bratuspantiæ et Dominum de Holtena, *sive* Altena *ut alii interpretantur. Additurque* solitus residere in territorio suo Driel apud Bommel, quia erat Dominus fere illius insulæ. F

et alia ab Ottone 3 et S. Henrico Impp.

fundat monasterium in Hohorst

6 *Dictum autem territorium* Driel *obtulit ipse Anfridus monasterio a se constructo prope urbem Amersfordiam : cujus fundationis et donationis diploma ex monumentis Abbatiæ descripsit Arnoldus Buchelius, edidique in suis ad Hedam notis, quod hic damus.* In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Notum sit omnibus sub Christianæ religionis norma degentibus, qualiter ego Aufridus, licet indignus Trajectensis Episcopus, in loco qui vocatur Hohorsta, ædificari præcepi cellulam, imprimis in honorem Dei nostri Jesu Christi constructam, nec non glorissimæ Genitricis ejus Mariæ, sed et beatorum Petri et Pauli, meique Patroni specialis S. Martini, ea ratione, ut inibi Fratribus monachis, sub S. Benedicti regula feliciter vivere cupientibus, dies ducere liceat huic

A huic vitæ concessos. Ut autem locus prædictus in Dei servitio firmius possit esse stabilitus, jam dictis Fratribus tradidi, quidquid visus fui habere in villa Thrile, in pago Testerbantensi, cum omni familia cunctoque servitio et districtione, ita ut omni tempore tenui ac possedi, absque ullius contradictione, regali scilicet manu, traditione ac stipulatione nobis concessum : et in Twente dimidium census teloniarii et monetæ et forestæ in Rumelo, et quartam partem silvæ in Fugenhoute. Præter hæc tradidi inter villas Hese et Sous quatuordecim mansos, cum prædio Hohorst prædicto, cum mancipiis et omnibus appendiciis, id est silvis, pratis, pascuis, molendinis, aquis aquarumque decursibus, acquisitis et acquirendis, quod dedit quidam Garwardus miles S. Martino : et novale quoddam de monte Hohorst, usque in Bacheworth. Addidi et has ecclesias, Ermelo, Masemunster, Livemunster, Leyre, Suindrecht, Hamerthe, Loysden. Actum est hoc publice coram idoneis testibus, in basilica S. Mariæ Sanctique Martini in Hohorst, ipso die dedicationis ejus, id est, XIV Kalendas Decembris, anno ab Incarnatione Domini MVI, Indictione IV, regnante Henrico
B III, Imperii sui anno V. *Hæc illi. Introducti erant duodecim monachi ex S. Viti Martyris Gladbacensi monasterio, et institutus Domnus Weringerus, doctus pariter et pius, primus Abbas : cui Adelboldus Episcopus, Anfridi successor, tradidit decimas. Secundus Abbas fuit Adelbertus. Huic Bernoldus sive Bernulphus Episcopus dedit bona, et monasterium in urbem Ultrajectinam transtulit, anno* ML. *Gerricus, dein tertius Abbas fuit, et primus monasterii S. Pauli in urbe. Quæ aliaque tradit Miræus in Originibus cœnobiorum Benedictinorum in Belgio cap.* 31.

translatum Ultrajectum ad S. Paulum.

7 *Ex vetusto codice pergameno hujus monasterii S. Pauli habemus aliquam Vitæ partem, quam subjicimus, ibidem ab aliquo monacho conscriptam : in hac desunt quæ ad S. Anfridi obitum, sepulturam, miracula ac venerationem spectant, forsan alibi reperienda. Titulus hic, recentiori manu præfixus,* Vita S. Aufridi Episcopi Ultrajectensis Patroni loci, *dein appellatur* almus Confessor, *et* sanctus Sacerdos : *quæ aliquem innuunt cultum. Vixit ultimis suis annis cæcus in dicto monasterio, ibique vitam finivit. Ipsum autem monasterium mutato nomine* Hohorst, *appellatum fuit* Heiligen-berch : *quo adhuc vocabulo in mappis geographicis exprimitur, quod Latine sonat* Sanctum-montem. *An propter Aufridi sanctitatem et miracula, non liquet.*
C *Horum in genere mentionem facit Heda dum ait :* Cujus conversatio qualis fuerit, per miracula, ad ejus sepulcrum ostensa, crebro innotuit. Anno Domini MVIII V Nonarum Maji feliciter eum obdormivisse, *tradunt Beka, Heda et passim alii, quamvis aliqui ad annum sequentem referant ejus obitum. Trithemius lib.* 3 *de Viris illustribus Ordinis S. Benedicti, ita inscribit caput* CCLXXXIX. De S. Ausfrido Episcopo, *et hoc subnectit elogium :* Ausfridus Episcopus Trajectensis, vir secundum seculi dignitatem Comes nobilis et potens, sed secundum Deum sanctus et devotus, magis elegit abjectus esse in domo Domini, quam mundi honoribus extolli. Post Episcopatum namque monachus factus, in monte S. Mariæ latens, multis virtutibus clarus emicuit. Ejus festum agitur V Nonas Maji. *Arnoldus Wion et Hugo Menardus in Martyrologio monastico ista scribunt :* Trajecti S. Aufridi Episcopi et Confessoris, qui relicto Episcopatu monachus effectus est in Monte-S. Mariæ, quod propriis sumptibus non procul ab Amerfordia oppido sub regula S. Benedicti construxerat. *Pauciora habet Dorganius, at multo plura Bucelinus cum MS. Kalendario Sanctorum Ordinis S. Benedicti, in quo, et potissimum in monasterio Ultrajectino S. Pauli, videtur in veneratione publica fuisse.*

Vitæ pars ex MS. cultum probat,

corpus in monasterio Monte Sancto dicto:

elogium ex Trithemio,

Martyrologiis monasticis,

D 8 *Interim in MS. Florario Sanctorum longo exornatur encomio, cui pars est ista :* Apud Trajectum inferius depositio Sancti Aufridi Episcopi et Confessoris... Hic in monasterio S. Mariæ Virginis, Ordinis S. Benedicti juxta Amersfordiam, quod ipse construxerat, sacræ religionis habitum suscepit, in quo usque ad vitæ suum terminum devotus permansit. *Grevenus Carthusianus in suis ad Usuardum additionibus, anno* MDXV *et* MDXXI *excusis, ista habet :* Aufridi Episcopi Trajecti inferioris et Confessoris. *Non solet Grevenus ubique iterare titulum* Sancti, *et ita absque eo post Aufridum refert* Florentium et Vindemialem Episcopos, et Philippum Presbyterum, *et hos eodem modo* Confessores *indigetat, quorum Acta hoc aut præcedenti die illustravimus. In Martyrologio Germanico Petri Canisii ista leguntur :* Item S. Aufridi Episcopi Ultrajectini et Confessoris. *Quæ eadem cum longo encomio habentur in Martyrologio Gallicano Saussayi, et apud Bartholomæum Fisen in Floribus Ecclesiæ Leodiensis Balduinus Willotius in Hagiologio Belgico ista habet:* In Monte sancto juxta Amersfordiam, S. Ansfridi Episcopi Ultrajectini. *Similia habentur in adjunctis Martyrologii Romani Leodii anno* MDCXXIV
E *excusi, sed errore aliquo dicitur* Episcopus Trajectensis ad Mosam. *Habent ejusdem elogia Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii, et Miræus in Fastis Belgicis et Burgundicis, quorum ille abstinet ab omni titulo honoris Ecclesiasticis, iste solum* Beatum *appellat.*

AUCTORE G. H. MS. Florario,

Greveno,

Canisio et aliis.

VITÆ PARS

Auctore monacho Ultrajectino S. Pauli.

Ex vetusto codice MS. ejusdem monasterii.

Anno tertio Henrici Imperatoris, Ottonis tertii beatæ memoriæ Cæsaris Augusti successoris, erat apud Brachbantium Comes Aufridus, summæ justitiæ vir : qui neque muneribus neque donis transitoriis ullo modo a rectitudinis calle reflecti poterat. Frequenter enim a Conciliis et Conventibus sententiæ ab eo imprimis exquisitæ, ab ore ejus omnes erant pendentes, et quæ ipse legum decreta statuit, his nulli contradicere fas fuit. Sermo ejus ita mediocritate et discretione temperatus erat, ut secundum Comici nostri dictum, Ne quid nimis, supergrederetur. Sed et hoc annectendum, quia ex moderatione suorum verborum facile compositio et
F honestas ejus occulti cordis ab audientibus intelligi potuit. Quidquid vero in jugi et quotidiana confabulatione loquebatur, hoc divinarum Scripturarum exemplis blande leniterque condiebat. Et si quando contigit, ut a secularibus negotiis quietus esse potuisset, aut justa judicia legum tractabat, aut lectioni tanto studio insistebat, ut a quibusdam insipientibus monachicam vitam illum agere derideretur. Quod ideo minus sit mirum necesse est, quia quanto avidiori meditatione Sancti divinis operibus invigilant, tanto amplius viliores mundo fiunt; et ut patientia eorum probetur, a pravis hominibus ex permissione Dei plerumque dehonestantur, teste notario Spiritus sancti dicente, Opprobrium insipienti dedisti me.

Amans justitiæ

honestatis

et lectionis sacræ :

Psal. 38, 9

8 Summi etiam et illustres viri, dum in jure dicendo gravius quid disceptandum erat et ut solet fieri, diversa sentirent, et variari sententiæ viderentur, ad eum gratia discendi veniebant, et interrogandi. Imperialibus quoque secretis sæpissime intererat, et quoties de majoribus rebus tractandum erat, tantæ auctoritatis habebatur, ut sine ipsius consilio raro aliquid statueretur. Hoc sibi decretum in omni ætate, hoc sibi propositum (non sicut quidam nostri temporis, quos plerumque aut misericordia aut invidia a judicio labi conspicimus) de

optimi vir consilii,

Ex MS. *etiam Regi:* *infestus prædonibus,* *eorumque principi,*

A de juris et legis veritate nihil diminuere. Ob hoc a Rege frequenter adscitus et carus præ ceteris habitus, ejus oratione, et primos coercebat et regnum per eum in pace gubernabat. Prædonibus, quibus regio Brachbant maxime alebatur, infestissimus erat, et crebris occursionibus eorum conatus impediebat. Principem quoque eorum, desperatum hominem, cujus nomen nec dici quidem opus est, sanguine civili adultum, frequenti fuga vix se eripientem vehementer premebat; cum ille saltubus aut paludibus, densissimis arboribus consitis, præsens evadere periculum cupiens, sese occultaret. Multi præterea triumphi, multa bella feliciter gesta, non ad perniciem civium, sed ad reprimendam audaciam improborum. Hæc quidem laicus gerebat.

oblatum Episcopatum Ultrajectinum

3 Cum vero Balduinus Sacerdos Trajectensis vita decederet, nuntiusque in castra venisset; Rex Aufridum seorsum manu ducens, Sacerdotium illud ei offerre cœpit. Cumque ille reniteretur, jamque se senem, et in militaribus armis omni tempore vitæ suæ versatum, Clericatus officia suscipere omnino absurdum videri contenderet; et Rex vehementer instans, vi ad suscipiendum compelleret; prospiciens quia Regi resistere non posset, ut cum suis deliberaret exposcit. Qua re impetrata, et a suis B oratione accepta, quæ Rex imperaret se facturum pollicetur: et accepto gladio quo erat accinctus, super altare S. Mariæ posuit dicens: Hactenus hunc terrenum honorem obtinui, et hostes pauperum Christi et viduarum expuli; nunc deinceps huic Dominæ meæ S. Mariæ, qua virtute honorem et salutem animæ meæ obtineam, commendo. Hoc cum diceret, omnium obortis lacrymis ac plausu eorum qui aderant, dignis ejus meritis tribuitur infula Pontificalis. Versiculos quidam e nostris de his rebus cecinit, quos etiam huic opusculo annectere libuit, quo etiam alium in nostra narratione testem haberemus.

honorem S. Mariæ protecturus acceptat:

a militia ad Sacerdotium promotus

4 O bona Trajectum, mater prælecta locorum,
Nunc retines Dominum generali laude potitum.
Ansfrid pro meritis datus est tibi Pontificalis,
Est et prælectus Domino Confessor et almus.
Qui prius in bello firmabat regna popello,
Ecclesiæ custos nunc est sanctusque Sacerdos.
Vertitur in melius sic sic certaminis usus,
Quondam bellator; nunc autem pacis amator;
Tunc pars bellorum, nunc autem Dux animarum.
Quondam pugnabat, populi nunc corda gubernat:
Militis officium precis obmutavit in usum,
Veste Sacerdotis nunc prorsus liber ab armis,
Accepit calicem manibus, liquitque mucronem;
Deposuit parmam, cœpit levare patenam;
C Sprevit vexillum, voluit quia psallere Missam:
Nunc Missam cantat, precibusque fideliter instat.
Ista suo exemplo Petri facit indubitando,
Qui primus cecinit Missam barbamque totondit.
Quæ vult ut veniant Deus, omnia protinus assunt.
De cane fecit ovem Deus hic, ut fecerat olim,
Ad se cum Paulum rapuit de sorte luporum,
Quem post Ecclesiæ Doctorem jusserat esse.
Nunc est ablatus cum stemmate glorificatus,
Atque stolam portat, virtutis et arma ministrat,
Qui prius in multis valuit per bella periclis:
Gloria Pastoris sonat in sermone suavis.

exemplo S. Petri *et S. Pauli:*

Episcopus sanctius vivit:

5 Sumpto Episcopatu aliquando Canonicis vestibus utebatur, non quidem elationis causa, sed ne dedignationis suspicione a ceterorum moribus Sacerdotum videretur dissentire. Sed quia pius Dominus jam illum ad suam servitutem advocavit, jamque illi curam Ecclesiæ commisit; ad hæc plenius sua consueta pietate sibi adjungere disposuit. Nam quamvis impossibile sit vitam ullius Sancti sine peccatis transire, cum tamen illa quæ fragilitate carnis incaute contracta sunt, largissima misericordia in hoc seculo aliqua molestia corporali soleant purgari (attestante Scriptura, quæ dicit, flagellat Dominus omnem filium quem recipit) Ansfridus lumen tenebrarum harum taliter amisit, quodammodo manente integritate oculorum, ut nihil minus quam aspiciens et videns putaretur. Defectum quidem in se sustinuit, sed deformitas faciem viri nulla dehonestavit. Hoc ex benignitate Salvatoris nostri credo actum esse, ut extincto oculorum desiderio, et exclusa occasione peccandi, et vultus dignitatem Episcopi servaret, et ulterius unde concupisceret non haberet. Neque hoc incommodo accepto unquam superatus vel animo dejectus est: sed eodem vultu, eadem hilaritate, eadem jucunditate, cum summa patientia permansit. D

Hebr. 12, 6

cæcitatem inflictam æquo fert animo:

habitum Ordinis Benedictini assumit:

6 Igitur ex hoc respectu Dei in se propensius rediens, salutifera cogitatio sibi incidit, flores hujus mundi sordes apud Deum videri; et ea quæ multo sumptu ad ornatum putrescendæ carnis captarentur, non solum detrimentum, sed ad perpetuam ruinam animæ pertinere: vestem delicatiorem deposuit, indumenta non dixerim vilia, sed potius Angelica ad institutionem S. Benedicti sumpsit. Est collis Heilgenberg, tribus millibus a Trajecto distans, undique circumclusus: una ex parte flumen limosum, reliquum spatium perpetua palus eademque latissima ambiendo, omnem aditum exclu- E dit. Huc adacta navicula trans flumen illud ferri se jubet: et quia orationis causa tumultus hominum vitare cupiebat, verticem collis, succisis arboribus et fruticibus, in planitiem deduxit: in primis oratorium, dein sibi cellam; post aliis constructis et claustro effecto, conventicula monachorum ibidem collocavit, et Abbatem eis præfecit. Huc se post colloquia Regis, post Synodum, post diversos conventus recipere solebat. Hic miseram curam secularis negotii a se removit, viribus totis Dei laudibus et obsequiis institit, orationibus, vigiliis, eleemosynis ita intentus, ut nostra ætate sibi nemo posset assimilari.

construit monasterium Heilgenbergense:

leprosum a se lotum, in lecto suo collocat, et novis vestibus ornat:

7 Unam ex ejus innumeris liberalitatem in pauperes Christi exhibitam referemus. In ipsa cella, quam diximus, positus, post tertiam vigiliam, unum e suis ministris ad se vocat, quid fieri velit ostendit, et ut nemo id cognoscat interdicit. Sumit situlam, immittit vectem, seque simul portando, ministrum ad regendos gressus suos usque ad flumen præcedere jubet. Aqua hausta rediit, igne calefecit, in dolium infudit: leprosum, cujus corpus miserabilis sanies totum obduxerat, pannis exutum in balneum deposuit, putrescentia membra manibus perlustrans diligenter F lavit, lotum in lectum ipsius collocavit, et vestibus novis vestitum ante lucanum, sub testatione ne quis id sciret, abire præcepit. Hic si quæras cur iste tantus vir, tot virtutibus præditus, Spiritus sancti gratia irroratus, leproso illi solatium curationis non impendit; facili responsione has cogitationes obvius excipiam. Legimus namque quod signa infidelibus, non fidelibus data sunt, quo in initio nascentis Ecclesiæ corda Gentilium, longa consuetudine idolorum indurata, visis tot prodigiis ad credendum emollirentur. Quis enim tunc temporis, mundo in florentibus rebus posito, prædicanti aliam vitam crederet, nisi ea exhiberentur, quæ antea non visa nec audita fuerant? et quæ necessitas fuit istis nostris temporibus Ecclesiam Dei signis illustrari; cum nullus sit locus quovis gentium, non mons, non silva, non vallis infinita, non palus immensa, non insula ab orbe remota terræ, quæ non sunt Domini nostri Jesu Christi confessione repleta? Vir namque Domini inanibus favoribus hominum extolli noluit, qui semper intra conscientiam quod boni egit soli Deo cognoscendum contegere studuit.

evitat laudes humanas.

DE

DE BEATO VENTURA,

G. H.

ORDINIS CRUCIFERORUM HISPELLI IN UMBRIA.

III Maji

Hispellum, *illustre oppidum Umbriæ, Fulginium inter et Assisium, (ubi Sedem olim Episcopalem fuisse multi tradunt) hoc die veneratur* S. Venturam: *cujus nominis ibidem extat dicata Ecclesia. Hunc Silvester Marulus seu Maurolycus, in Mari Oceano Sacræ historiæ omnium religionum lib.* 1 *pag.* 51, *tradit fuisse* Ordinis Cruciferorum, *et in Francisci Maurolyci Martyrologio referri ad* XXX *Aprilis. Non levis sane hallucinatio, nam Martyrologii Maurolyci duplicem habemus editionem, sed absque mentione* B. Venturæ: *neque etiam illius meminit Felicius, Maurolycum sequi potissimum solitus. At Ferrarius*, ex tabulis Ecclesiæ Hispellensis et Cruciferorum, *eum in Catalogo generali refert his verbis:* Hispelli B. Venturæ Ordinis Cruciferorum.

Memoria apud Ferrarium,

B *Idem Ferrarius, in Catalogo Sanctorum Italiæ*, de S. Ventura Confessore Hispellensi *istud elogium habet:* Ventura Hispelli, ex antiqua Hispelluciorum familia, quæ hac quoque tempestate perseverat, natus, ut vetus habet traditio, sanctitate floruit. Corpus illius in arca marmorea conditum, in ecclesia suo nomine constructa et dicata pie apud urbis mœnia asservatur; magnamque apud Hispellenses venerationem habet v Nonas Maji, qua die ejus * natalis summa celebritate a Clero et populo publica processione et devotione colitur. Miraculis aliquot fulsisse fertur. Sed Acta non extant, neque quo tempore vixit, memoriæ proditum est. *Hæc Ferrarius ad* XXX *Aprilis* ex monumentis et Annalibus urbis Hispellensis *ejus mortem tali die consignantibus.* Illum, *inquit idem Ferrarius,* Fratres Cruciferi congregationis suæ alumnum fuisse affirmant; ejusque memoriam hac die celebrant. *Nicolaus Brautius, Episcopus Sarsinæ, in suo Martyrologio Poetico ad eumdem* XXX *Aprilis*, S. Venturam *colit his versibus:*

** potius memoria*

Brautium,

Floruit Hispelli natus Ventura, bonorum
Qui fructu plenus transit ad astra senex.

et Jacobillum.

Ludovicus Jacobillus, in opere de Sanctis et Beatis Umbriæ, collegit ex variis Vitam B. Venturæ Ordinis C Cruciferorum, Fundatoris conventus et domus hospitalis ad mœnia Hispelli. *Eam ex Italico Latinam offerimus benevolo Lectori, ut pro sua prudentia eam dijudicet. Est autem hujusmodi.*

Hispelli natus,

2 Beatus Ventura Hispelli, in regione Umbria et diœcesi Spoletina, natus est ex antiqua familia Spelluciorum, quæ etiamnum viget. Anhelans vero ad æternam vitam, sprevit atque odio habuit omnia caduca et fragilia præsentis vitæ: et quoniam cognoscebat bonum illud quod infinitum est non posse acquiri, nisi impensis multorum bonorum operum, et potissimum cum magna caritate patratorum; ideo semet occupavit in multis erga Deum et proximos exercitiis eximiæ caritatis, intentus semper ut majora et majora opera præstaret. Contigit autem ut per civitatem Hispellensem transirent aliqui Patres Ordinis Crucigerorum, inde profecturi Romam, tum ut visitarent Corpora sanctorum Apostolorum et alias Sacras Reliquias, tum potissimum ut operam suam pauperibus peregrinis in hospitali impenderent, prout institutum Ordinis requirit. Quo intellecto B. Ventura se illis subjecit, non aliter hanc occasionem arripiens; quam si fuisset a Deo imperata. Adjunxit autem se illis comitem Romam usque, ubi assumpto dictæ Religionis habitu, semet majore cum ardore tradidit exercitiis caritatis, factus reliquis illustre exemplum. Inter assiduas domus hosspitalis fatigationes oculos mentis intendebat in aliarum virtutum acquisitionem, in multas vigilias et abstinentias, in orationem et contemplationem magno cum fervore susceptam. Hinc fama sanctitatis ejus, de die in diem accrescens, reddebat eum lucidissimum speculum cujuscumque laudabilis actionis.

virtuti deditus,

Crucigeris adhæret,

habitum suscepit:

sancte vivit:

3 Interea eidem obtigerunt per mortem consanguineorum suorum variæ possessiones, ea potissimum intentione donatæ, ut iis ædificaretur cœnobium cum domo hospitali pro Patribus Cruciferis. Quare mandato præpositorum Superiorum Ordinis, B. Ventura Hispellum missus; ut huic ædificationi E intenderet, intra breve tempus extra mœnia construxit ecclesiam sub titulo sanctæ Crucis; adjunxitque cœnobium pro suis religiosis, et domum hospitalem, in qua pauperes peregrini susciperentur. Fuit autem ipse creatus primus Prior hujus novi conventus, ad quem missi multi alii Patres Cruciferi, ut ibi habitarent: quos ipse rexit magna cum caritate, prudentia et zelo. Reperit ibidem ipsemet amplam occasionem exercendi munera hospitalitatis et caritatis, maxime quod esset locus situs in via Romana, per quam innumeri semper peregrini et pauperes transibant: qua etiam ratione magis innotescebat ejus sanctitas. Demum plenus dierum et bonorum operum, ad æternam vitam, quam tantopere desideraverat, migravit in dicto cœnobio die XXX Aprilis..... Corpus ejus venerabile fuit in eadem ecclesia in arca marmorea depositum; et Dominus Deus, propter merita ejus, in diversis temporibus magna et plurima miracula operatus est; ac tunc dicta ecclesia, relicto nomine sanctæ Crucis, cœpta est appellari, ecclesia S. Venturæ, uti adhuc appellatur. Interim in festo Inventionis sanctæ Crucis die III Maji, ex antiquis statutis Hispellentium, Clerus utriusque Ecclesiæ collegiatæ, quæ ibidem reperitur, Religiosi alii et Confraternitates cum Gu- F bernatore, Magistratu et populo, quotannis in solenni supplicatione procedunt ad dictam ecclesiam: in qua aliquis Canonicus ecclesiæ S. Laurentii tunc sacrificium Missæ Deo offert.

Hispelli fundat cœnobium et domum hospitalem:

moritur 30 Aprilis:

claret miraculis:

4 Clemens Papa IV, in Brevi Perusii anno MCCLXV signato, et ad domum hospitalem Cruciferorum Bononiensium directo, signavit sub suo registro omnes ecclesias et domos hospitales, quas tunc temporis habebat Ordo Cruciferorum: atque intra alias nominat domum hospitalem S. Venturæ apud Hispellenses: sed hæc postmodum, quod esset ad viam publicam, fuit a militibus destructa cum ipso conventu. Ecclesia tamen, cum paulatim ad ruinam tenderet, fuit anno MDCXXV, a Justiniano Cambio Hispellensi Sacerdote restaurata, et anno sequente MDCXXVI a Nicolao Venanzi Abbate, et Vicario Hispellensi, auctoritate Laurentii Castruccii Episcopi Spoletani, sepulcrum B. Venturæ apertum; et intra illud reperta arca cypressina, tribus circulis ferreis arcte conclusa, intra quam erant caput et reliqua ossa dicti Beati: quæ dein fuit iterum conclusa, et in priore loco reposita. Est ab antiquissimo tempore huc usque pia devotio Hispellensium, venerantium hoc ejus sepulcrum: ubi in dicta ecclesia adservatur

Clemens 4 Papa meminit hujus Conventus S. Venturæ:

ecclesia restauratur;

Sacra ossa elevantur:

AUCTORE G. H. *imago antiqua.*

A tur antiquissima ejus imago, et conceduntur a Deo multa beneficia, iis qui cum devotione et fide B. Venturam invocant.

Auctores a Jacobillo citati:

5 *Hæc Jacobillus, citatis ad marginem MS. Chronico Cruciferorum M. Antonii Boldu Venetiis asservato, MS. Historia Hispellensi Guidonis Olerini et Fausti Gentilis Donnolæ, MSS. monumentis Cruciferorum Romæ et Bononiæ adservatis et aliis cum Ferrario supra allegato : cui credere malumus dicenti*, quo tempore vixerit, memoriæ non esse proditum, *quam verbis Jacobilli, supra de industria prætermissis, signantibus* annum Domini nostri DLVIII tempore Pelagii Papæ I. *Tantam certe illius antiquitatem non suadet* Venturæ *nomen, pro* Bonaventura *ex solenni Umbrorum consuetudine decurtatum, et ætatem seculo* X *vel* XI *posteriorem sapiens.*

male videtur referri ad secul. 6

Utinam Clementis IV Bullam integram exhibeat aliquis, ex qua de Crucigerorum sub ipso, nomine, ordine, amplitudine certius nobis constaret, quam ex ipsis Crucigerorum historiis : qui exordia sua a S. Cleti Papæ temporibus repetiisse contenti, ad seque trahentes quidquid de institutione Hospitalium ubicumque legitur, in hujusmodi imaginariæ antiquitatis assertione et deductione hærent absorpti; nihil interim nos docentes de medio ævo, ad quod originem eorum certior conjectura referret.

B

6 *Temporibus Pii II præcipua Ordini isti claritas accessisse putatur : hoc enim anno* MCCCCLXIV *conventum celebrante Mantuæ, in quo de bello contra Turcas actum, plurium per Italiam Hospitalium Fratres, habitu, institutis, origine varii, in unam Religionem Crucigerorum coordinati dicuntur : quam Religionem anno* MDLXVIII *reformavit Pius V, et nostra ætate extinxit Alexander VII, una cum aliis nonnullis minoris utilitatis in Ecclesia cœtibus, eorum possessiones convertens ad necessitates Ecclesiæ urgentiores. Quidquid sit, et cujuscumque tituli atque ætatis ea congregatio fuerit, ad cujus possessionem* Hospitale S. Venturæ apud Hispellum *pertinuit, ante coordinationem prædictam, jam inde a seculo* XIII; *uno alterove seculo oportet seniorem fuisse Venturam, cujus ut Sancti adeo celebre nomen tunc fuerit; et fieri potest ut eum Cruciferi eo dumtaxat modo suis annumerent Sanctis, quomodo alii Ordines varii eos Sanctos inter suos colunt, a quibus fundata aut provecta loca ipsi postea possederunt. Nos eis per conjecturam nihil detractum volumus, ejusque memoriam ad hunc potius diem quo colitur, quam ad ultimum Aprilis quo mortuus dicitur referendam putavimus : et causam præcipui hoc die cultus eam putamus, quod cum hospitalis illius titulare festum tunc ageretur, et simul ad Venturæ sepulcrum tunc maxime accederetur, nec propriam ullam ipse venerationem haberet alio tempore, ipsa sanctæ Crucis festivitas vulgo cœperit pro solennitate ejus reputari.* E

D *haud multum seculo 12 antiquior.*

G. H.

DE BEATO ALEXANDRO

CONVERSO CISTERCIENSI FUSNIACI IN GALLIA.

SEC. XIII

Cultus :

Fusniacum, *Ordinis Cisterciensis percelebris Abbatia, de dignioribus et magis conspicuis religione filiabus Claræ-vallis, sita est in diœcesi Laudunensi, in Veromanduensis pagi finibus et regione Thieraschiæ, secundo lapide ab oppido Vervino. Ibi vitam sancte finivit* B. Alexander, *Princeps Scotiæ, et habet altare; estque pictus solus in tabula altaris habitu Conversi dicti Ordinis Cisterciensis, uti ad nos scriptum. Quæ de hoc* B. Alexandro *dicere possumus, sunt a Thoma Cantipratano conscripta lib. 2 de Apibus, qui cap. 10 ista asserit :*

progenies regia Scotorum :

2 Memor sum illustrissimæ Virginis Mathildis, quæ nostro tempore obdormisse probatur. Hæc filia Regis Scotiæ, ut probabili relatione didicimus, quatuor fratres habuit; unum Ducem, qui relicta uxore pro Christo pauperrimus exulavit; item alium Comitem, qui vitam eremiticam duxit; item Archiepiscopum, qui relicto regimine ordinem Cisterciensem intravit. Quartus fuit Alexander junior frater, annorum sedecim : quem cum pater Rex regnare cogeret, Mathildis soror ejus, virgo viginti tantum annorum, dixit ei : Alexander, frater carissime, quid nunc ages? Fratres tui majores natu mundum terramque deseruerunt, ut cœlum acquirerent : regnum spreverunt mortale, ut regna perpetua possiderent. Tibi ergo soli regnum relictum est, pro quo es et cœlestem gloriam et animam perditurus. Nec mora, Alexander resolutus in fletus, Heu, ait, soror, et quid consulis facere? Ego paratus sum et quidquid jusseris adimplere.

C

custodia vaccarum,

3 Quo audito, gavisa soror, accepit fratrem, et mutato habitu ad remotiora transduxit : ubi eum et mulgere vaccas, et lac ad coagulum coadunare, et caseos optimos facere docuit. Inde venerunt in Gallias, ad Fonii claustrum Ordinis Cisterciensis, ubi soror locavit fratrem pro mulsore vaccarum, et probatus inventus est in optimis caseis faciendis. Hinc monasterii fratrem Conversum factum soror alloquitur, dicens : Multum, carissime frater, apud Dominum meritum acquiremus, quod terram parentesque amisimus : sed in hoc specialissimam remunerationem habebimus, si usque ad tempus futurum, quo nos invicem in cœlo ad consolationem perpetuam videamus, ad præsens nos, ut nullus nostrum alterum amplius videat, ab invicem sequestremus. Hoc audito flevit frater, gravius istud ducens omnibus quæ dimisit : et licet invitus, imperat animo, et a sorore totaliter separatur. Illa autem ad novem milliaria, in villa quæ dicitur Lapion ibidem mansura secessit...

etiam in Ordine Cisterciensi :

4 Ne autem de fratre ejus Alexandro, quod gratius est prætermittam. Cum monachus quidam fistulatum ex ulcere pectus haberet, oraretque ad tumulum jam defuncti, apparuit ei frater Alexander sole lucidior, coronam gestans in manibus, et corona capitis insignitus. Cum ergo monachus quæreret, quid corona duplicata signaret; Corona, inquit, quam gesto manibus, corona extitit temporalis, quam pro Christo deserui. Illa vero, quam gesto in capite corona est, quam communem cum Sanctis accepi : et ut tibi fidentius in hac visione credatur, secundum fidem tuam sanus eris ab omni incommodo quo torqueris. Et notandum quod incognitus mansit usque in diem mortis suæ : et tunc constrictus obedientia Prioris sui, se fratrem sanctæ Magthildis de Lapione et filium Regis Scotiæ revelavit. Fecerat autem eum in nobilitate suspectum factum quoddam, quod multum postea doluit evenisse. Vir enim nobilissimus, Dominus Hugo de Rumenni, aprum immanis magnitudinis venatu lassaverat, et ut natura bestiæ est, stare coegerat ad resistendum. Equo autem nobilis ille descendens, aptato pugione cum bestiam vellet impetere, et tamen ejus truculentiam formidaret; Frater Alexander, qui vaccas in vicino pascebat

F *a morte apparitio cum duplici corona :*

Not. 37 38 et 39 notitia stirpis,

A pascebat, arrepto pugione de manu formidantis, bestiam audacter impetiit et occidit. Quo viso nobilis ille in oscula Fratris Alexandri illico ruens, Vere, inquit, numquam vaccarum custos, numquam rusticus, etiam undecumque veneris, increvisti. *Hæc Cantipratanus.*

Nomen in Fastis 3 Maji:

5 *Nomen ejus deinceps inscriptum est recentioribus Fastis, et quidem die tertio Maji, quo colitur S. Alexander Papa, refertur in Kalendario sacri Ordinis Cisterciensis Divione anno* MDCXVII *excuso, et in serie Sanctorum et Beatorum dicti Ordinis a Claudio Chalemoto anno* MDCLXVI *Parisiis impressa : qui sub finem ista addit* : Sepultus jacet in antiquo Fusniaci cœmeterio, ubi adhuc lapis sepulcralis conspicitur, diuque locus a peregrinis ob solatium quod hinc habere solebant, est frequentatus : etsi Cistercienses pii hujus Fratris ossa retro majus altare in propria basilica tumulata fuisse credant, ob antiquum ibidem positum epitaphium seu vitæ compendium, Alexandri historiam referens : quod tumuli testimonium non ita certum est, cum aliunde adhuc Fusniaci videatur. *Hæc Chalemotus, qui* depositionem B. Alexandri *appellat, uti etiam Chrysostomus Henriquez ad sequentem diem* IV *Maji, et secuti sunt Bucelinus et*

4 Maji et 14 Januarii.

B *Saussayus, qui cum Menardo retulit etiam ad diem* XIV *Januarii.*

6 *Angelus Manrique in Annalibus Cisterciensibus agit de illo ad annum* MCCXVII *Capite* VI, *quo anno aut forte aliquanto serius vita functus est, ut tempore Thomæ Cantipratani, qui libros citra annum* MCCLX *conscripsit, censeatur adhuc vixisse. Aliquas conjecturas de patre, sed fassus incertas, profert ibidem Manrique. Quid si avum aut proavum habuerit ex Regibus primariis totius Scotiæ, et patrem alicujus ditionis in dicta Scotia toparcham, sed more etiam apud Anglos consueto Regem habitum; eo modo quo solent adhuc in Germania Archiduces, Duces Comites, quod sint ex simili prosapia prognati, et sic melius latuerint, neque passim apud alios coævos auctores memorati fuerint. De* S. Maghtilde *seu* Mechtilde *egimus inter prætermissos ad* XII *Aprilis quo dicitur obiisse, et verosimiliter ante fratrem, atque sepulta in eo loco quem Cantipratanus nominat* Lapionem : *in quo si cultum habuit aut etiam nunc habent aliquem, uti asserit in Menologio Virginum noster Franciscus Lahier (tacito tamen loci nomine) libenter eam reponemus in Supplemento Aprilis. Nunc nec nomen quidem loci ipsius invenimus in tabulis, ex quo præcipue petenda illius rei notitia foret : quod interim ut pro nobis faciat alius, cui is forte notior erit, rogamus.*

D AUCTORE G. H.

Tempus vitæ et stirps regia.

Soror an colatur ut Sancta?

VIDE APP. T. VII MAII NOT. 53

E

QUARTA

QUARTA DIES MAJI.

SANCTIS QUI IV NONAS MAJI COLUNTUR.

Sanctus Judas, alias Quiriacus, Episcopus Martyr Hierosolymis.
S. Porphyrius Presbyter, Martyr Camerini in Umbria
S. Heraclius,
S. Justus,
S. Maurus,
} Martyres, Fulginii in Umbria.
VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 56 S. Corcodemus Diaconus, Autissiodori in Gallia.
S. Pelagia Virgo, Martyr Tarsi in Cilicia.
S. Olbianus Episc. Aneorum, Sancti illius discipuli,
} Martyres in Asia.
S. Aphrodisius,
S. Meldas,
S. Macrobius,
S. Valerianus,
S. Leontius,
S. Antoninus Socii LX
} Martyres, Scythopoli in Palæstina.
S. Antonia, Martyr Nicomediæ in Bithynia.
S. Cœlestinus,
S. Felix,
S. Urbanus,
S. Romanus,
S. Bellicus,
S. Martialis, seu Marcianus,
S. Mittunus Presb.
S. Florianus,
S. Petrus,
} Martyres in Africa.
S. Nestorius,
S. Mictonius, seu Mittorius,
S. Antoninus,
S. Secundianus,
S. Marcellianus,
} Martyres.
S. Florianus Princeps Officii, Socii ejusdem varii.
} Martyres Laureaci in Norico Ripensi seu Superiore Austria.
S. Silvanus Ep. Gazensis Alii XXXIX aut XL.
} Martyres in Palæstina.
S. Synesius Martyr, depositus Lucæ in Hetruria.
S. Neophytus,
S. Gaius,
S. Gajanus,
S. Zenon,
S. Marcius,
S. Macarius.
} Martyres apud Græcos.
S. Jacobus Diaconus, Martyr, Bergomi in Italia.
S. MONICA, mater S. Augustini.
S. Macarius Episcopus, in territorio et urbe Burdegalensi.
S. Venerius, Episcopus Mediolanensis in Insubria
S. Benedictus, Episcopus Æserniensis in Italia.
S. Valerianus, Martyr Foro-Livii in Italia.
S. Titianus, Episcopus Laudensis in Italia.
S. Antonius, Abbas Turonibus in Gallia.
S. Paulinus, Episc. Senogalliæ in Italia.
S. Paulinus Diaconus, Martyr Coloniæ.
S. Nicephorus, Confessor, Hegumenus Mediciensis in Bithynia.
S. Godehardus, Episcopus Hildesheimensis, in Saxonia inferiore.
S. Helena Virgo, Trecis in Campania Gallicana.
S. Lupinus, Carcassone in Gallia Narbonensi.
Ven. Catharina, Sanctimonialis Ordinis Cisterciensis, Parci Dominarum in Brabantia.
B. Joanna reclusa, Ripatorii in diœcesi Galliarum Trecensi.
B. Gregorius, Eremita Augustinianus, Veruculi in finibus Urbinatium.
B. Philippus Aquilanus, ex Ordine Observantium S. Francisci, Sulmone in Italia.
B. Michael Gedrocius, Lithuanus Ordinis Canonicorum Regularium Mendicantium Cracoviæ.
B. Ladislaus Gielnovius, Ordinis Minorum de Observantia Varsaviæ.
S. PIUS PAPA V Romæ.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

Sanctus Antherius Papa *memoratur in MS. Hibernico monasterii Tamloctensis. Forsan est* S. Anterus Papa et Martyr *relatus* III Januarii.

S. Vincentii Levitæ et Martyris aliquæ Reliquiæ, anno 1176, dono Alphonsi Regis Lusitaniæ impetratæ, Bracaram translatæ, et miraculo febris depulsæ fuerunt honoratæ, *uti a Cardoso in Hagiologio Lusitano indicatur. De S. Vincentio ejusque Reliquiis, Ulyssiponem anno* 1173 *translatis, egimus die quo colitur,* XXII Januarii.

B. Franchildis *sive* Framehildis, matris S. Austrebertæ translatio, *memoratur a Saussayo : et iterum natalis* 17 *hujus ; sed ubique charactere minore, sive inter Pios : at cum titulo* Sanctæ *in Gynecæo Arturi. De ea actum cap.* 1 *Vitæ S. Austrebertæ filiæ* X Februarii.

S. Walburgis, Virgo et Abbatissa, *a Kalendis Maji transfertur ad hunc diem in quibusdam fastis Belgicis. Acta ejus variæ dedimus* XXV Februarii.

S. Antonina Martyr, Nicææ in Bithynia, *memoratur in Epternacensi apographo Martyrologii Hieronymiani.*

miani. Consule quæ infra ad Acta S. Antoniæ referimus, arbitrati illam coli, uti ibidem dicimus, I Martii.

S. Hilarion Thaumaturgus *indicatur in Menæis excusis, et MSS. Card. Mazarini, et in MS. Synaxario Claromontano. Omnia simul cum elogio hic inserto dedimus* XXVIII Martii.

S. Francisci de Paula, Ordinis Minimorum Fundatoris, Canonizatio, *celebratur in dicto Ordine sub ritu duplici. Acta ejus dedimus* II Aprilis.

Nicetas, Hegumenus Mediciensis in Bythinia, *memoratur in Menæis Græcis; forsan ob translationem corporis ad proprium monasterium, uti diximus ad ejus Vitam* III Aprilis.

S. Joannes Palæolaurita Presbyter *indicatur cum aliquo elogio in Menæis excusis et apud Maximum Cytheræum. Sed cum Græcis in Typico S. Sabæ et aliis de eo egimus.* XIX Aprilis.

S. Quintianus *memoratur a Greveno in Auctario Usuardi. Videtur is esse* Martyr in Africa, *indicatus* I Maji.

SS. Orentius et Patientia, parentes S. Laurentii, *inscribantur Catalogo generali Ferrarii, citatis tabulis Ecclesiæ Oschensis cum Marietta; et apud Saussayum in Supplemento. De iis poterit agi ad vitam S. Laurentii, uti diximus inter Prætermissos* I Maji.

S. Fortunatus *adjungitur aliis Martyribus in MS. Augustano et Labbæano; uti infra dicimus, dum de SS. Cælestino et aliis in Africa passis agimus, ubi hunc rejicimus in diem* III Maji.

S. Genius Confessor, Lactoræ in Vasconia Aquitanica, *celebrem cultum habuit in monasterio Moysiacensi. Vitam ejus dedimus* III Maji.

B. Alexander, Conversus Cisterciensis Fusniaci in Gallia, *memoratur a Chrysostomo Henriquez, Saussayo, Bucelino. Acta ejus illustravimus* III Maji.

Herswindis, prima Abbatissa Thorensis ad Mosam, inter Ruremundam et Masecam, *memoratur in MS. Florario et* Venerabilis *dicitur: at* Beata *a Greveno:* Sancta Abbatissa *a Canisio.* Sanctæ *titulo absolute honoratur a Ferrario, Saussayo, Gelenio, Arturo. Verum nullus ei cultus tribuitur in ipsa Abbatia Thorensi, sed anniversariæ exequiæ, olim institutæ, adhuc pro ejus animæ salute celebrantur. De ea nonnulla habentur in Actis B. Ansfridi parentis* III Maji.

Pueri Jesu inventi *festum hoc die refert Balinghemius, in Fastis Marianis.*

Coronæ spineæ Domini nostri Jesu Christi festum, *seu* commemoratio, *celebratur in variis Ecclesiis, et refertur in Breviario Ordinis Teutonici, et de Mercede item in Missali Septemtrionali; in Martyrologiis MSS. Pragensi et Florario; in Siculo Cajetani, alioque Coloniæ et Lubecæ anno 1490 excuso, nec non Auctario Greveni ad Usuardum. In aliquibus dicitur* festum lanceæ, coronæ spineæ et clavorum *aut* Sindonis. *Quod indicasse ad institutum nostrum sufficit.*

S. Triphinæ Martyris corpus, anno 1650 sub Innocentio Papa X Roma Bononiam translatum est, et depositum in ecclesia S. Mariæ de Galliera, *uti ad hunc diem indicat Masinus in Bononia perlustrata.*

S. Paulini Martyris caput
S. Fulgentii,
S. Innocentii,
S. Fortunati,
S. Erasmi,
S. Valentini,
S. Pacifici,
Martyrum reliquiæ
anno 1662 Roma Bononiam delatæ sunt, et depositæ in Ecclesia Parochiali S. Mamoli, *quorum solennitas celebratur Dominica prima Maji, scilicet alio Officio duplici non impedita, ut tres Maji T. I.*

dies priores fuerunt; et ideo indicatur a Masino ad hunc 4 diem Maji.

S. Floriani, Martyris in Aquitania passi, natalis, *indicatur a Saussayo in Supplemento Martyrologii Gallicani. Videtur hic lapsus memoria, ac voluisse agere* de S. Florentio in Aquitania passo, *sed 22 Septembris; qui in variis Actis dicitur frater* S. Floriani *Martyris, sed Lauriaci in Norico Ripensi, hoc die passi. Num hujus frater fuerit* S. Florentius, *infra ad hujus Acta quærimus.*

B. Valeria, Matrona religiosissima, fide et pietate spectabilis Lauriaci, *memoratur in Gynecæo sacro Arturi,* quod illa corpus S. Floriani curarit sepeliri, *uti clarius indicatur infra in secunda hujus Vita num.* 8.

Quadragesima, ut Sancta Virgo et Martyr, sub Adriano Imperatore passa, *refertur a Dionysio Bonfant lib. 4 Triumphi Sanctorum Sardiniæ cap. 14 et pro probatione allegatur hoc epitaphium*: † Hic jacet B. M. Quadragesima, quæ vixit an. plus minus XIII. Requievit in pace sub d. III Nonas Maji. Ind. decima. *Quidni per* B. M. *intelligatur* bonæ memoriæ? *et quia* requievit in pace, *unde scitur martyrio coronata et sub Adriano? Denique ea inscriptio est recentior, cum Indictio non fuerit sub Ethnicis Imperatoribus inventa.*

Venerabilis Alvarus, Scriptor Vitæ S. Eulogii, Presbyteri et Martyris Cordubensis, *quam dedimus* XI *Martii, inscriptus est Martyrologio Hispanico Tamayi-Salazar,* ne, *inquit* tanti civis, et de sanctorum Martyrum veneratione optime meriti, memoria deperiret. *Allegat etiam Luitprandi Chronicon, in quo* Sanctus *compellatur. Sed id a recentioribus suppositum auctori non suo creditur.*

Ethelredus Rex Merciorum, anno regni sui XXIX monachus Bardenensis effectus, anno DCCXVI a seculo migravit, et æternæ felicitatis, serenitatis ac lucis gaudia intravit, magnæ vir sanctitatis et religionis. *Ita Wigorniensis ad dictum annum. Eumdem laudant Malmesburiensis, Huntindonius et alii. Tomo* I *Monastici Anglicani pag.* 142 Sanctus Ethelredus *compellatur, citato lib. 5 Chronici Cestrencis, quod habemus in insigni codice MS. in quo ista leguntur:* Rex Ethelredus, postquam XXX annos super Mercios regnasset, et XIII annos apud Bardenege monachus fuisset, obiit. *Non reperimus nomen ejus ullis antiquis Martyrologiis inscriptum aut diem obitus in antiquis Chronicis notatum. Interim ad hunc* IV *Maji (forte quod alius Sanctus deesset) refertur* S. Ethelredus Rex Merciorum *in Martyrologio Anglicano; ejusque auctoritate subnixus Michael Alfordus, Sanctorum Angliæ albo adscripsit, et nos ita cum citavimus. Menardus et Mathew eumdem ad hunc diem allegant, et solum* Beati *titulo honorant. Hinc omnibus expensis honoramus* Ethelredum Regem, ut virum sanctum, *sed Ecclesiastico cultu non arbitramur exornatum.* NOT. 40

Diethmarus, Abbas Hirsaugiensis in Ducatu Wirtembergico, hoc die anno DCCCCLII mortuus *traditur, in Helvetia sacra Mureri pag.* 200 *cum titulo* Beati Confessoris. *At Bucelinus ait factum* ex Abbate Episcopum Hildesheimensem et mortuum anno DCCCCLIV, *nec titulum ei tribuit* Beati.

Willericus, discipulus et successor S. Willehadi in Episcopatu Bremensi, anno DCCCXXXVII mortuus hoc IV Maji, *refertur cum titulo* Sancti *a Bucelino in Menologio; abstinet vero ab omni titulo par. 4, Germaniæ sacræ, ubi recenset Episcopos Bremenses: abstinent et alii qui de eo agunt antiqui et recentiores.*

Maria et Rufina *indicantur in MS. Tamlacensi, aliis ignotæ.*

 Sillanus

Sillanus monachus S. Berachi, a latronibus trucidatus, et a S. Beracho resuscitatus *traditur in Supplemento ad hujus Vitam* xv *Februarii num.* 7 *apud Colganum : qui in Notis num.* 6 *arbitratur hoc* IV *Maji coli.*

Mochua, filius Crumminci in monte Eblina, *indicatur in MS. Tamlachtensi, de quo alibi nihil legimus.*

S. Haymarus, Episcopus et Martyr, qui S. Mansueti Scoti in Tullensi Cathedra successor fuit, et ordine XXVII, lanceis perfossus anno DCCLX. *Hæc aliaque Camerarius. Habetur S. Mansuetus primus Episcopus Tullensis et colitur* III *Septembris. Hujus successor dicitur* Ammon, *relatus in supplemento Saussayi* XXV Septembris, *neque alius* Haymarus *dictus agnoscitur apud Sammarthanos et alios.*

Colmocus, Episcopus Bamfiæ, mirus concionator *refertur in Menologio Scotico Dempsteri, qui lib.* 3 *Historiæ Ecclesiasticæ Scotorum pag.* 152, *asserit* obiisse anno MX, et Sanctorum albo adscriptum, et templa ei erecta esse : *imo et more suo aliquos ab eo libros scriptos indicat. Secutus Ferrarius, allegans Breviarium ; quod saltem non est Aberdonense, a qua urbe solum* ad XXX M. P. introrsum recedere *ait* Bamfiam, olim Comitum Buchaniæ regionis Sedem. *Nos certiora et antiquiora monumenta venerationis expectamus.*

Didacus, Donatus in Hispania, in Vallis-Paradisi cœnobio, Ordinis Cisterciensis, floruit cum opinione sanctitatis, *relatus ab Henriquez, Chalemoto, Bucelino, sub titulo* pii Fratris *aut* beatæ memoriæ.

Monachi a Turcis in monte Thabor interfecti *indicantur ad annum* 1113 *a Roberto de Monte, et ad hunc diem referuntur a Menardo et Bucelino in fastis Benedictinis, et Saussayo in supplemento Martyrologii Gallicani.*

Amelia, Virgo Swivekana, juxta Teneramundam in diœcesi Gandensi, spiritu prophetico insignis, *memoratur ab Arturo du Monstier in Sacro Gynecæo, citatque* Harduinum in MS. Sanctorum Flandriæ indiculo, *quem non vidi, ac Sanderum in Hagiologio Flandriæ, quod habemus anno* MDCXXXIX *Insulis excusum, in quo nihil de dicta Amelia reperimus, ut neque in Auctario Molani per Raissium aut alios.*

Vincentius, Presbyter ex Ordine S. Dominici, sanctitate et miraculis Panormi clarus, *indicatur in Martyrologio Siculo Octavii Cajetani, additque* Acta jurata auctoritate Ecclesiæ esse. *Interim abstinet a titulo* Sancti *et* Beati, *neque ejus meminit in magno opere de Vitis Sanctorum Siciliæ.*

Alexander Papa V, ante Minorita, *cum titulo* Beati *fertur ad hunc diem ab Arturo du Monstier in Martyrologio Franciscano, licet in Notis asserat* V Nonas Maji obiisse, *uti et alii cum Haroldo ad annum* 1410, *ubi de eo agit, sed absque titulo* Beati.

Marina solitaria, sepulta in Conventu S. Mariæ de Pomerio, Ordinis Minorum, *refertur a Gonzaga* 3. *par in Provincia S. Michaelis Conventu* 13 *pag.* 1041, *et dicitur* ad ejus honorem ædes ædificata, *memoratur a Cardoso in Hagiologio Lusitano hoc die, citaturque Gonzales de Avila in prima impressione Theatri Salmantini, qui ejus postea in alia editione non meminit. Non fit ejus mentio in Martyrol. Franciscano Arturi aut ejus Gynecæo. Hinc certiora documenta optamus.*

Baltasar a Florentia anno 1433	Ordinis Franciscani *obierunt aut floruerunt.*
Bernardinus a Castro-viridi anno 1540,	
Jacobus Borbanus Goæ seculo 16	
Hieronymus a Pedona Capucinus Fani anno 1576	
Clara Serrana Illiturgi anno 1541	

Cum titulo Beati *relati in Martyrologio Franciscano Arturi du Monstier, sed ejus unius auctoritate.*

Cecilia de Ferrara, cum annis octo in matrimonio vixisset, tam hæc quam maritus Ordinem S. Dominici professi sunt, hic in monasterio S. Dominici, illa in S. Catharinæ Martyris, ubi per annos triginta sancte vixit, mortua anno MDXI. *Vitam ejus, post Michaelem Pium, Seraphinum Razium et Menopolium, edidit Joannes de Rechach de S. Maria, ejusque compendium extat ad hunc* IV *Maji in Anno sancto Ordinis S. Dominici, ac* Beata soror *compellatur.*

Maria Blondeau tertii Ordinis *adjungitur in dicto Anno sancto, quæ dicitur* Angelis familiaris fuisse, et ab illis sæpe e domo sua in ecclesiam deportata, *ac* Beata soror *nuncupatur.*

Beatæ memoriæ Joannis Houthon, Prioris Carthusiæ Londinensis, qui noluit Regem Anglorum supremum caput in temporalibus et spiritualibus acceptare, credere et affirmare : ideoque crudelissime martyrizatur, primus inter octodecim Martyres Carthusianos. Siquidem super vimicillam, vulgariter Ahyrdle dictam, resupinus alligatus, per milliare ad calces equorum trahitur ad locum bubali. Ubi suspensus est primum in patibulum : verum absciso fune semivivus decidit in terram. Deinde cruentus lictor verenda ejus abscidit, ventrem ejus dirupit, cor et omnia ejus interiora evulsa in ignem conjecit. Sic patientissimus Martyr migravit anno trigesimo quinto supra sesquimillesimum, cum sanctissimis collegis Roberto Laurens, Priore Bellæ-Vallis; Augustino Webster, Priore domus Visitationis B. Mariæ; e Reginaldo Ordinis S. Brigittæ. Quorum morticina, in caldariis aliquantum lixa, per diversa civitatis loca sunt suspensa. *Hæc Molanus in Auctario ad Usuardum diverso charactere, citatque* scriptum de Passione octodecim Carthusianorum a Mauritio Chamney Professo domus Londinensis. *Molanum sequuntur Canisius in Martyrologio Germanico, et alius in Martyrologio Gallico Leodii anno* MDCXXIV *excuso. Pleniorem relationem seponimus, dum veneratio illis a Sede Apostolica concedatur.*

Euthymius Martyr *indicatur sub finem apographi Blumiani Martyrologii Hieronymiani, in aliis primo loco* V Maji.

S. Sacerdos Episcopus Lemovicensis *memoratur in Martyrologio Romano et a Molano citato. Vitam damus die ejus natali* V Maji.

S. Irene Martyr, *memoratur in MS. Synaxario Claromontano et a Maurolyco : ab aliis* V Maji.

S. Athanasius, Archiepiscopus Corinthiorum, *indicatur in MS. Chifletiano Græco. De eo agimus* V Maji.

S. Justus, Episcopus Viennensis in Gallia, Martyr *celebratur in variis Martyrologiis; ast in ecclesia Viennensi* VI Maji.

S. Senericus magna solennitate colitur in Castro Theoderici, ubi Corpus ejus in arcis ecclesia cœnobitica quiescit. *Ita Saussayus. Vitam ejus illustramus ad diem* VII Maji.

S. Gordiani passio *inscripta est Auctario Greveni ad Usuardum. Colitur* X Maji.

S. Majoli Abbatis translatio *memoratur in MS. Leodiensi S. Lamberti. Ejusdem nomen insertum Greveni Auctario. Dies natalis est* XI Maji.

S. Mucii Martyris passio *inscripta est antiquo Kalendario Ecclesiæ S. Maximini. Videtur esse qui colitur* XIII Maji.

B. Joannes Nepomucensis *hodie commemoratur a Joanne Nadazi in Anno Joannis, tamquam hoc die captus secreti Confessionalis causa : vitam ejus dabimus*

bimus die, quo Martyr obiit xvi Maji.

S. Plechelmi Abbatis in Anglia, qui in Aldenzael quiescit, translatio *inscripta est Kalendario MS. Ordinis Benedictini. Fuit is* Episcopus Candidæcasæ *et colitur* xv Julii.

S. Annæ, matris Deiparæ Virginis, festum Translationis venerandi corporis ad ecclesiam Cathedralem Aptensem in Provincia, *solenniter in dicta ecclesia et diœcesi celebratur : cujus Officium per annum feria tertia non impedita festo novem Lectionum, præterquam in Adventu, Quadragesima et Vigilia recitatur sub ritu semiduplici. Honoratus Boucheus lib. 4 Chorographiæ cap 2 § 2 tradit ibidem asservari Caput et plures particulas corporis. Poterunt ea accuratius discuti ad ejus festum* xxvi Julii.

Licinianus, Carthaginis Spartariæ Episcopus, in sacris Scripturis doctus temporibus Mauritii Imperatoris, occubuit Constantinopoli, veneno (ut ferunt) extinctus ab æmulis. *Ita S. Isidorus de Scriptoribus Ecclesiasticis, qui aliquas ejus epistolas citat. Hic cum titulo Sancti refertur a Tamayo Salazar in Martyrologio Hispanico, nixo auctoritate M. Maximi et Juliani Petri, sed quorum opera suspecta sunt. Si certiora monumenta venerationis proferantur, poterunt dari die, quo apud Maximum dicitur mortuus* vi Septembris.

Guarinus, Præmonstratensis Ecclesiæ Canonicus, dein primus Prior cœnobii S. Martini Laudunensis, postea primus Abbas Viconiensis in Hannonia, demum secundus Abbas dicti cœnobii S. Martini Laudunensis, *refertur, ut* Beatus, *in Natalibus Sanct. Ord. Præmonstrat. Chrysostomi Vander Sterre. Appendicem Vitæ habet Joannes le Paige in Bibliotheca Præmonstratensi pag. 307, in qua dicitur ad meliorem patriam excessisse* x Septembris.

S. Joannes Martyr, ab Eusebio cum S. Silvano et xxxix Martyribus *relatus, post hosce refertur a Galesinio. Verum uti infra ad Acta horum Martyrum dicimus, a Græcis colitur* xx Septembris.

S. Clarus Episcopus, in Territorio Genuensi, cujus corpus in ecclesia Parochiali S. M. Vallis regiæ 10 m. p. Genua distantis, requiescit, *indicatur in Catalogo generali Ferrarii, ac* traditur Episcopus Arelatensis *fuisse. Sed deest nomen inter hos Episcopos. Verum in Indice apud eumdem Ferrarium legitur,* Clarus i Episcopus Nannetensis 4 Maji et 10 Octobris. *Nos dum certiora monumenta accipimus, remittimus ad* x Octobris.

S. Tryphon puer *recolitur in MS. Florario : at in alio Carthusiæ Ultrajectinæ sequenti die. Videtur esse, qui ab aliis refertur* x Novembris.

Aidus, filius Breki *seu* Brecci, *indicatur in MS. Tamlachtensi : ab aliis additur* Episcopus de Kill-air in Media, monasterii Enach-midbrenin conditor, mortuus anno dlxxxviii, die *quando dabitur Vita* x Novembris.

S. Elisabethæ viduæ translatio *sub ritu duplici celebratur in Breviario Trajectensi, ante ducentos annos excuso. De illa agendum erit ad diem ejus natalem* xix Novembris.

Paulus Bigazzinus, Ordinis Silvestrinorum Perusii in Italia, *refertur cum titulo* Beati *a Jacobillo de Sanctis et Beatis Umbriæ ad hunc diem, et tertio tomo in Additionibus : sed quæ potissimum ad virtutes et miracula spectant, desumpta sunt ex Vita B. Silvestri Fundatoris, cujus discipulus fuit, referenda* xxvi Novembris.

SS. Pulchronii, Possessoris, et Firmini, Episcoporum Virdunensium, Translatio *celebratur in Ecclesia et diœcesi Virdunensi Officio trium lectionum, et memoratur a Saussayo et Molano, et in MSS. Centulensi et Atrebatensi. Vitam* S. Pulchronii *dedimus* xvii Febr. *at* SS. Possessoris et Firmini, *danda erit* iii Decembris.

B. Werrici, Prioris Alnensis, Ordinis Cisterciensis, in Belgio, elevatio corporis *memoratur in Kalendario Cisterciensi Divione 1617 excuso, et apud Claudium Chalemotum. Habemus Vitam ejus MS. ubi dicitur* obiisse Nonis, *aliis* iv Nonas Decembris, *aut* xviii Kalendas Januarii, *id est*,
ii, v, *aut* xv Decemb.

Commemoratio depositionis venerandarum Reliquiarum sancti et justi Lazari, qui fuit amicus Christi; et Mariæ Magdalenæ, quæ hunc unxit. Contigit autem ea depositio sub Leone piissimo et Christianissimo Imperatore : et agitur celebritas in sanctissimo monasterio ab eodem Imperatore ad honorem S. Lazari constituto. Item celebratur dedicatio ecclesiæ ejusdem S. Lazari. *Ita MS. Synaxarium Ecclesiæ Constantinopolitanæ, quod spectat ad collegium Claromontanum Societatis Jesu Parisiis. De his Reliquiis agendum erit ad Vitam* S. Mariæ Magdalenæ xxii Julii, *et ad Vitam* S. Lazari xvii Decembris.

S. Waltfridus, monachus Montis-falconis, memoratur in Kalendario MS. Ordinis Benedictini. *Quod sit illud monasterium non invenio. Fuit* S. Waltfridus Abbas Montis-viridis in Etruria, *cujus Vitam dedimus* xv Februarii. *Alius* Abbas Waltfridus Duelli *sive* Hohenwiel in Germania, *refertur a Bucelino ad diem* xx Decembris.

DE S. JUDA QUIRIACO,

EPISCOPO MARTYRE HIEROSOLYMIS.

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 57

D. P.

CAPUT I.

De cultu hujus Sancti in Ecclesiis, olim et nunc vario.

Anno CXXXIII Natalis S. Judæ Quiriaci relatus 1 Maji in antiquioribus Martyrologiis,

Hieronymiani *Martyrologii (quod omnium in suo genere antiquissimum, maximam præ ceteris auctoritatem apud nos habet) exempla quatuor, hactenus reperta et nobis identidem citata, miro ubique consensu hæc verba efferunt ad Kalendas Maji :* In Hierosolymis natalis S. Judæ sive Quiriaci Episcopi. *Eadem verba ad has easdem Kalendas leguntur in MS. Barberino vetusto : sed pro* Quiriaco *scribitur* Cyriacus, *more scilicet Græco. In MS. Reginæ Sueciæ :* qui cognominatus est Quiriacus. *In MS. Trevirensi S. Maximini perquam antiquo, qui vocatur* Kiriacus. *In Altempsiano Romæ ita legitur,* Hierosolymis S. Quirici Episcopi, qui et Juda. *In Augustano S. Udalrici et Labbeano simpliciter ponitur nomen Judæ, hoc modo :* Matthæi Apostoli. Judæ. *Econtra in MSS. Casinensi et Trevirensi simpliciter habetur nomen* S. Quiriaci, Episcopi et Martyris.

alicubi adscriptus 30 Aprilis,

2 *Tantus antiquissimorum quorumque Martyrologiorum aut ex antiquissimis transcriptorum consensus, facit ut dubitare nequeamus, quin hujus de quo agere instituimus*

AUCTORE D. P.

A *tuimus Sancti verus* Natalis (*uti eum S. Hieronymus vocat*) *ad hunc diem pertineat, et* Hierosolymis *adscribi debeat. Quia tamen in ejusdem Hieronymiani Martyrologii exemplis quibusdam,* pridie Kalendas Maji, *istic ubi præcitata Apographa omnia post alios Sanctos tunc relatos, habent hæc verba,* Romæ S. Quirini Episcopi, *ut in Epternacensi, aut* Romæ depositio Quirini, *ut in Corbeiensi; aut etiam ut in Lucensi* Romæ depositio Quirini Episcopi : *quia inquam alia nonnulla exemplaria habuisse ultimo Aprilis videntur, pro nomine* Quirini, *nomen* Quirici *aut* Quiriaci (*uti MS. Leodiense atque Pragense, nec non Florarium Sanctorum quod penes nos est*) *ideo, locum istum de hoc Sancto interpretati sunt aliqui : ex quibus interpolator Usuardi pro Bruxellensi S. Gudulæ ecclesia,* Hierosolymis, *inquit,* Quiriacus qui. Judas cognominatur, *deinde subdit prolixius elogium, quale alii addunt ad* IV *Maji, ut infra dicetur.*

tamquam tunc Romæ ejus ageretur depositio.

3 *Verum retinenda est antiqua lectio,* Romæ : *nec tamen propterea nostro huic* Quiriaco *ibidem cultus aliquis adscribendus eo die; sed relinquendus cuidam* S. Quirino : *quem idem MS. S. Gudulæ eodem die sic habet* Romæ via Appia Elevatio S. Quirini Martyris, cujus Passio III Kalendas Aprilis celebratur. B *Similiter quoddam a Florentinio citatum sub nomine Adonis,* S. Quirini Tribuni et Martyris, de quo supra III Kalendas Aprilis. *Aliud quoque MS. Reginæ Sueciæ,* Romæ in cœmeterio Prætextati via Appia S. Quirini : *utique Tribuni prædicti, quod enim in hoc MS. addatur,* Episcopi, *subreptitium judicari debet : et idem forsitan censeri potest de Hieronymianis Apographis, atque* Episcopi *titulum isto ultimo die Aprilis in Epternacensi omnium vetustissimo melius abesse, quam adsit in aliis : librariorum vero errori adscribendum si alicubi* Quiricus, *ac deinde* Quiriacus, *pro* Quirinio *obrepsit.*

Ipsum die 1 etiam habet Florus:

4 *Abest* S. Quiriaci *sive* Judæ *nomen a genuino Venerabilis Bedæ Martyrologio : sed Florus Lugdunensis, Bedæ proximus, cœptumque ab eo opus prosequens ac supplens, uti ex triplici MS. ante 2 tomum Aprilis ipsum dedimus,* Eodem, *inquit,* die, *id est Kalendis Maji,* passio S. Judæ Hierosolymitani, cognomento Quiriaci, qui passus est in Hierosolyma. *Rabanus etiam atque Notkerus in suis Martyrologiis ad has ipsas Kalendas,* Hierosolymis, *inquiunt,* passio S. Judæ sive Quiriaci Episcopi, cui revelatum est lignum Dominicæ Crucis. *Quam male id creditum, die præcedenti diximus. Recte igitur id omisit Florus : sed in aliis minus cautus describit tormentorum ab eo toleratorum seriem, in quorum veritatem infra quære-* C *tur, additque* Scriptum in Passione ejus. *In hac Passione, dicitur Quiriacus,* assumptus in gloria die Sabbathi, hora octava, mense Majo intrante, regnante Juliano Tyranno anno ejus II. *qua phrasi initium mensis intelligitur. Nihilominus Usuardus et Ado transtulerunt nomen et elogium Judæ-Quiriaci a prima Maji, cui eatenus adscriptum manserat, in diem quartam quæ anno* CCCLXII, *Juliani I, non II, adhuc currente Sabbatum fuit. Hoc autem una cum ipso eorum ac potissimum Usuardi Martyrologio, paulatim in ecclesiarum omnium etiam Romanarum usum inducto, receptum passim est, atque in hodierno quoque Romano perseverat. Notkerus, cum prædictorum auctorum exemplo etiam postremum assumpsisset diem, iteratam die quarto memoriam* Quiriaci Episcopi cognomento Judæ, *his verbis conclusit :* Dies Passionis ejus secundum alios hic, secundum Martyrologium vero S. Hieronymi Kalendis Maji celebris habetur.

Usuardus et Ado transtulerunt ad 4 Maji,

quo die Patronus colitur apud Crucigeros et Anconæ,

5 *Anconitani, apud quos a tempore immemorabili Patronus colitur, observarunt diem quem Usuardi Martyrologium suggerebat. Idem facit Ordo Crucigerorum, in Belgio et alibi, eumdem Sanctum habens pro Patrono primario, quia credit Dominicam crucem illius indicio fuisse repertam. Carmelitanus etiam Ordo, Breviarium ex usu Dominici Sepulcri Hierosolymitanæ ecclesiæ ordinatum conservans, juxta antiquas illius editiones, proprio ipsum officio die* IV *colebat : quod nunc, substituta in locum S. Monica, mutatum est. Missale autem Melitensium Equitum S. Joannis, excusum Argentinæ anno* 1505, *proprium de S. Cyriaco Missam hoc die proponit : et Kalendarium MS. præfixum Breviario Canonicorum Regularium S. Sepulcri, cujus partem hiemalem solam habemus, Officium de eodem tunc agendum præscribit : ac denique Officia Propria et Commemorationes Prophetarum et Episcoporum Martyrum et Confessorum Terræ-sanctæ, excusa Venetiis* 1612 *ad usum Latinorum peregrinantium, tale quid habent. Dubium proinde esse nullum potest, quin apud omnes, ad quos hic Sanctus quomodocumque spectat, ex quodam ad Terram-sanctam respectu (quales imprimis sunt Ordines monastici aut militares, istic instituti et inde huc traducti) diem quartum Maji illi festivum habeant.* D

et ordines Latinorum in Terra sancta institutos,

6 *Non tamen propterea tibi persuadeas, Latinos in Palæstinam profectos, ejusmodi cultum istic reperisse; cum ejus vestigium nullum appareat in Græcorum Synaxariis, aut S. Sabæ Typico ex usu monasteriorum Urbis sanctæ sumpto. Ipsi potius Latini, recitando in* E *sacris Usuardi Martyrologio assueti, et Officio Canonico secundum formam,* quam (*ut loquitur Tyrius lib. 9 cap. 9*) Magnæ et amplissimæ ultra montes, *id est Gallicanæ,* servabant ecclesiæ, *ritum colendi Cyriacum die* IV *Maji istuc invexerunt : juxta quam formam habemus Officium ejus, ut vocant semiduplex, in Breviario Parisiensi anni* 1584, *in Æduensi anni* 1534, *Senonensi anni* 1625, *Meldensi anni* 1640. *Quidam, propter concurrens eodem die S. Monicæ Officium, penitus illum dimisere : alii, ut Lexovienses anno* 1624, *solam ejus Commemorationem retinuere. Warmienses quoque in suo Breviario Norimbergæ impresso, sub nota anni* 1516, *Commemorationem de eodem præcipiunt. Et hæc quidem in iis quorum apud nos extat copia : in aliarum ecclesiarum Francicarum aut Germanicarum, quas nondum habemus, libris, fortassis haud pauciora reperientur exempla, aut semiduplicis de Cyriaco Officii, aut Commemorationis simplicis ad hunc diem præscriptæ.*

secundum ritum non istic inventum,

sed advectum ex Francia:

7 *Quem diem cum non solum prædicti Ordines et particulares illæ ecclesiæ, ac plures aliæ, quas non est promptum enumerare, aut habuerint olim, aut etiamnum retineant ut* S. Cyriaco *sacrum; cumque eumdem præscribat Romanum Martyrologium tam vetus quam* F *novum; convenit eumdem omnino retineri, quiscumque prior usus fuerit. Usus enim Ecclesiæ vim legis habet : cum ab hujus libera electione et tacita approbatione hujusmodi res pendeat. Fortassis autem mutandæ in Martyrologiis diei causa fuit, quod Ecclesia Aurelianensis in Gallia, accepto ipsius capite, solenniori Officio eumdem volens honorare; et primum diem Maji cultu Sanctorum Philippi et Jacobi inveniens occupatum; convenientissimum judicaverit, post inventæ Crucis celebritatem agere festum S. Cyriaci, qui ex vulgatis passim Actis credebatur eamdem revelasse. Verosimile est autem quod crebrescentibus, ad ejusdem Capitis venerationem miraculis, aliæ plurimæ per Gallias ecclesiæ S. Cyriacum eodem die honorandum susceperint Aurelianensium exemplo : quos insuper* susceptionem *ejusdem* Capitis *celebrare solitos Idibus Aprilis, indicat in Gallicano Martyrologio Saussayus, et quidem primo loco, tamquam primi nominis festum : deinde* XV *Kal. Decembris agens de Aurelianensium reliquiarum exustione, facta per hæreticos anno* MDLXII, *in iis numerat* caput S. Quiriaci Episcopi Martyris, *ut hunc notari clarum sit : quod rursum in Indice Martyrologii confirmat pro dicta 13 Aprilis. Vereor tamen ne per aliquem errorem in cyfra hic ei dies obrepserit, pro 15. Etenim (ut*

cui usui et Romano Martyrol. nos quoque aptamus.

Aurelii susceptio Capitis 13 Apr. aut 15.

ad

A *ad* XV *diem inter prætermissos diximus)* S. Quiricus Episcopus, qui Crucem Domini invenit (*aliis alibi semper* Quiriacus) *refertur in MS. Adone Monasterii S. Laurentii apud Leodienses et nostro MS. Florario Sanctorum : item apud Bellinum, Grevenum et Molanum in Auctario Usuardi, Maurolycum Canisium et Ferrarium : qui omnes præsumi possunt ab Aurelianensibus eum diem accepisse, et suo consensu prævalent unius Saussayi dicto.*

NOT. 41 *apud Græcos commemoratio 18 Octob.*

8 *Ad Græcos quod attinet, apud hos die* XVIII *Octobris in eorum Synaxariis reperitur simplex elogium, absque aliis solennioris cultus indiciis recitandum, quod ex iisdem Actis contractum esse apparet : fortassis quia Constantinopolitana aut alia huic succensita Ecclesia tali die excepit illius Reliquias. Hic autem usui aptare se maluerit Synaxariorum auctor, quam diei in Actis notato; nisi hunc etiam alium in Græco textu repererit, quemadmodum Legendarum utraque in lingua scriptores sæpe invenimus, singulos juxta proprium usum notasse Natales Sanctorum dies, cum perturbatione veritatis historicæ minime levi.*

CAPUT II.

De Reliquiis S. Cyriaci Anconæ, ubi Patronus colitur.

B

Monasterium S. Cyriaci Romæ

Inter cetera plurima monasteria, quæ aliquando floruerunt Romæ, nunc memoriam sui ægre retinent in scripturis antiquis, unum Sanctimonialium Virginum fuit, sub appellatione S. Cyriaci, *sæpe nominatum a Baronio, occasione veteris manuscripti Martyrologii, quo se potissime adjutum profitetur in Romano hodierno recognoscendo augendoque. In hoc ad kalendas Aprilis sic legitur.* Hierosolymæ passio S. Jacobi... Eodem die S. Quiriaci Episcopi et Martyris, cujus gesta et reliquiæ nos Domino commendant. *Hæc tam extraordinaria formula ipsique loco singulariter propria, non tantum nobis aliquando persuasit, Reliquias Hierosolymitani Cyriaci, et quidem valde notabiles, Romæ haberi : sed etiam sub ipsius Patrocinio stetisse monasterium istud, Cardinali Baronio non satis distinctum a Titulo S. Cyriaci ad Thermas, qui Diaconus tantum et Romæ passus fuit. Verum, ubi in manus nostras venit Floravantis Martinelli liber, Trophæum sanctissimæ Crucis inscriptus, in quo clarissime deducitur tota illius monasterii historia, sic ut nequeat dubitari, quin ipsum acceperit nomen a S. Cyriaco Romæ passo, occasione capitis atque brachii illuc sub Agapito Papa II translati; non potui non damnare scriptorem illius Martyrologii, qui duplicis Cyriaci ignorantia Hierosolymitanum hoc die cum Romano confuderit.*

est Romani Mart. non Hierosolymitani :

C

hujus reliquiæ Anconæ ex suburbana æde S. Stephani

10 *Igitur omissa cura quærendi quomodo illæ Reliquiæ ad dictum pervenerint monasterium, ac deinde cum aliis olim in titulari ad Thermas ecclesia asservati nunc habeantur in Basilica S. Mariæ in Via lata; Anconam sese convertat stylus, urbem in Piceno notam et amplam; juxta quam ecclesiam S. Stephano fuisse a Galla Placidia, Honorii et Arcadii Imperatorum sorore, erectam, et ejus de quo agimus S. Cyriaci corpore aut corporis reliquiis aliquibus locupletatam, constans habet populi Anconitani traditio. Postmodum condita intra urbem est nova Cathedralis ecclesia : ad quam translatas ex suburbana S. Stephani æde Reliquias fuisse, apparet ex brevi Gregorii XI, dato Pontificatus anno* VII, *qui fuit Christi* MCCCLXXVII ; *ubi Pontifex, cupiens ut* ecclesia Anconitana, quæ in honorem et sub vocabulo S. Laurentii Martyris fundata et constructa extitit, et in qua gloriosum S. Quiriaci Martyris corpus venerabiliter requiescit, ob cujus preces et merita D. N. Jesus Christus inibi multa miracula continuo operatur, congruis honoribus frequentetur ; *concedit* Christi fidelibus dictam ecclesiam visitantibus, aut ad fabricam ejus manus porrigentibus adjutrices, omnes et singulas indulgentias, quas fel. record. Alexander Papa III et qui cumque alii Romani Pontifices Prædecessores, ecclesiam S. Marci de Venetiis Castellanæ diœcesis in festivitate Ascensionis D. N. Jesu Christi visitantibus, annuatim concesserunt.

creduntur ad novam Cathedralem translatæ

D

11 *Eodem sancti corporis istuc translati miraculorumque ad illud continuorum respectu motus, iisdemque verbis nonnihil amplificatis utens Paulus Palæologus, sanctæ Sedis Constantinopolitanæ Patriarcha, anno* MCCCLXXX, *in ipsa ecclesia Anconitana Cathedrali constitutus, per duplex instrumentum, die* IV *et* XIII *Aprilis coram Anconitanis Magistratibus scriptum, eidem ecclesiæ tradit caput S. Jacobi aliasque Reliquias, quarum die 1 facta est mentio, addens de miraculorum operatione continua,* prout et nos experimento cognovimus. *Eorum tamen (quæ deploranda fuit priorum temporum negligentia) nihil ad posteros scripto manavit. Perseveravit tamen consuetudo,* VI *Idus Augusti annuatim sub ritu Officii duplicis celebrandi translationem S. Cyriaci : verum, primane tunc recolatur, qua Reliquiæ Anconam allatæ sunt; an secunda, qua in templum S. Laurentii translatæ, incertum.*

ubi et miraculis claruerunt,

et colitur Translatio 8 Augusti.

E

Idem Sanctus in moneta urbis propria expressus :

12 *Ipsum nunc S. Cyriaci dicitur, abolita priori Laurentiani Patrocinii appellatione; et civitas eum se primarium Patronum agnoscere profitens, cœpit monetam cudere, qualem apud Ughellum videre est tomo* 1 *col.* 373 *cum lemmate, ducto ex una parte circum effigiem stantis ac benedicentis in habitu Græcanico Episcopi seu Patriarchæ,* S. QUIRIACUS PP. *ex altera, circum circa majorem in medio Crucem* ✝, DE ANCONA ; *quales etiam alios aliarum Italicarum civitatum nummos, cum Patroni imagine cusos, ante quatuor aut quinque secula, passim videre est apud antiquarios Italos. Multo recentior est nummus alius, in quo casula, mitra, et crux Patriarchalis ex hodierno Latinorum usu formaque exprimuntur, cum lemmate circum ducto* SANCTUS QUIRIACUS EPISCOPUS, *ex una;* ANCONA DORICA CIVITAS FIDEI, *ex altera : ubi eques, in cursum incitatus ac fere ad morem hodiernum vestitus, exprimitur : cujus nummi ectypum prædictus Julianus Saracenus ad nos misit inseruitque notitiis Historicis Anconæ a se vulgatis Romæ anno 1675; quem si dixisset cusum sub* Clemente VII, *uti expresse habet alius similis inscriptionis nummus, fidem facilius invenisset apud antiquarios, quam dum circa annum* CCCCXVIII, *quo corpus allatum credit, ipsum formatum asserit ; pro vetustissimo laudans, quem species habitus Episcopalis probat esse recentissimæ fabricæ.*

F

dens et articulus in sacrario;

13 *Nos anno* MDCLX, *Anconam transeuntes Romam, vidimus die* III *Decembris templum prædictum, et sacrarum in eo reliquiarum thesaurum ; interque eas dentem atque articulum manus unicum, qui S. Cyriaci Patroni urbis esse dicebantur ; verosimiliter separati ab aliis ossibus, quando ea composita fuerunt in grandem marmoream arcam, quæ nobis ibidem est ostensa in ala sinistra templi inferioris sive cryptæ, ferreis cinculis firmissime clausa. Ibi, post ingentes ex ferro inaurato crates, per tria intercolumnia stabant digestæ tres arcæ : quarum media, enormis per omnem dimensionem magnitudinis, dicebatur esse S. Liberii, de quo agemus* XXVII *hujus Maji ; altera S. Marcelli, de quo egimus* IX *Januarii : S. Cyriaci ossa contineri credebantur in arca tertia : quæ autem vel quot, dicere nemo poterat, propter firmam clausuram, quam aliquando fuisse reseratam nullus meminerat. Id si posthac fiat, poterunt scire Anconitani quantum possideant de corpore S. Cyriaci. Nec enim æstimari hoc debet ex forma et magnitudine arcæ : vidimus enim ejusmodi plures, ad mensuram integrorum corporum conformatas, in quibus unum dumtaxat os contineri fatebantur iidem, qui possidebant; illudque appellabant indefinito* corporis *nomine,*

tumba marmorea sub choro.

A *nomine, sicuti S. Basileus ait etiam in exiguo pulvisculo totum Martyrem venerari Christianos.*

AUCTORE D. P.

Acta primæ translationis parachronismis scatentia.

14 *Restabat quærere, unde vel quando, istud seu corpus seu reliquiæ corporis allatæ Anconam forent. Ad hoc docendum exhibitum Officium est, quo ante Breviarii correctionem urbs illa et ecclesia utebatur. Atque inter cetera ex Hymno ad Vesperas cantando notata hæc verba :* Noster ut esset Protector, Gallæ Placidiæ precibus, Imperator Constantius transtulit eum Anconam. *Exhibita etiam Acta sunt, ibidem solita recitari, in iisque translationis præfatæ enarratio talis.* Regina quædam, nomine Galla Placidia, a Hierosolymis venit in partibus Italiæ : quæ fuit tantæ virtutis ac potentiæ ut in femineo sexu virilem videretur habere constantiam. Hæc vero cum per diversas partes Italicas plurimas constituisset ecclesias, tandem apud Anconitanam urbem, ibi quamdam in honorem Proto-Martyris Stephani fecit ædificare basilicam, votum habens atque propositum ibi Proto-martyris corporis honorifice collocare; ut sicut ejus ecclesia vocabulo erat illustris, ita illius corporali præsentia fieret insignis. Diligenter itaque nuntiis memoratæ Dominæ et litteris destinatis ad fratrem suum Constantium, qui tum temporis in Hierosoly-

auctorem ejus faciunt Gallam Placidiam,

B mitanis partibus regebat imperium [oravit], quatenus ei Proto-martyris Stephani corpus largiretur. Qui voluit sororis in hac parte satisfacere voluntati, sed nequivit. Sanctum latitabat corpus : quod populo contradicente auferri prohibebatur. Cupiens tamen frater ut soror penitus non fraudaretur desiderio, scilicet æquipollentem thesaurum, corpus ei S. Cyriaci transmisit.

quam fingunt Constantii imperatoris sororem,

15 *Hæc aliaque ad se transcripta cum jam olim Baronius accepisset, in notis ad hunc diem et S. Cyriaci mentionem, merito censuit, quod* aliqua indigeant castigatione : *lenius sane nihil dicere poterat. Severior alius penitus omnia abolita voluisset. Quis enim vel modice versatus in historia, non videat cum quanta rerum, personarum ac temporum confusione conscripta aut forte conficta sint omnia. De corpore S. Stephani transferendo aut retinendo, quæ vel Imperatori voluntas vel populo religio incidere potuit, quamdiu illud sic latebat terra conditum, ut ipse sepulturæ quidem locus prorsus extra cognitionem hominum, nedum in veneratione esset aliqua? Sic autem latuit usque ad Consulatum Honorii X et Theodosii VI, id est Christi annum* CCCCXV, *anni* LIV *postquam e vivis excessisset* Constan-

C tius, *non tantum Orientis, sed etiam Occidentis Imperator, qui tamen Hierosolymitanas partes numquam sua præsentia propius attigit, quam cum ad bellum Persis inferendum proficiscens Antiochiam intravit, passuum millibus circiter trecentis distantem ab Hierosolyma. Nulla huic soror fuit* Galla Placidia ; *sed quæ hoc nomine celebratur in Historiis, Imperatorum Arcadii et Honorii erat germana. Hanc, Romæ una cum urbe captam, anno* CCCCXI *Ataulphus Gotthorum Rex conjugem accepit, abductamque in Hispanias apud se habuit Barcinone; unde illa, non autem Hierosolymis, anno* CCCCXV *restituta Honorio fratri, in pignus serio quæsitæ pacis ; data est anno* CCCCXVI *in uxorem Constantio, Patricio et anni istius Consuli, paulo post Cæsari, ac deinde anno* CCCCXX *Honorii indulgentia etiam Augusto : qui cum ea ut plurimum Ravennæ vixit (ubi varia piissimæ mulieris monumenta ac denique etiam sepulcrum extant) postquam Imperium Italiæ cum filio suo Valentiniano Augusto tenuisset, anno* CCCCL *Romæ defuncta.*

non impetrato corpore S. Stephani,

attulisse Hierosolymis corpus S. Cyriaci,

16 *Qui hæc considerare voluerit, et quæ de Vita translationeque S. Liberii Anconæ scripta fuisse dicemus* XXVII *Maji; utraque vero dignabitur comparare cum Officio veteri S. Africani, de quo jam egimus* I *hujus; judicabit ejusdem farinæ esse omnia, et seculo dumtaxat* XIV *composita, ex male consultis popularis tra-*

quæ omnia ex incerta traditione composita seculo 14.

D *ditionis narrationibus, a quibus hoc solum certum habeatur, Reliquias S. Cyriaci, Hierosolymis passi, fuisse Anconæ a tempore immemorabili. Quod si eidem populari traditioni amplius aliquid concedere placeat, poterit ex eodem fundamento haberi probabile, quod Galla Placidia, si condendi Anconæ S. Stephano templi auctor vel adjutrix fuit, cum jam ejusdem S. Stephani repertum corpus maximis celeberrimisque clareret miraculis, institisse apud nepotem suum Theodosium Juniorem, ut sibi concederentur reliquiæ, quas Eudocia Imperatrix ab Hierosolymis rediens Constantinopolim anno* CCCCXXXIX *apportarat : his autem non impetratis, obtinuisse et misisse Anconam partem aliquam ex Reliquiis S. Cyriaci, vel ab Eudocia tunc etiam advectis, vel jam pridem Constantinopoli existentibus.*

liberam cuique conjecturam relinquunt.

CAPUT III.
Veteres de Episcopatu, ætate, et martyrio S. Cyriaci opiniones.

Quem prima Maji proponunt antiquiora Martyrologia *S. Judam sive Quiriacum, Episcopum Martyrem, deinde vero quarta ejusdem ordinatius Ecclesia colendum recepit, Hierosolymitanum Antistitem fuisse, usque ad hæc novissima secula dubitaverat nemo ; nec adhuc esset dubitandi causa, nisi tam multa scripta impressaque legerentur de Cruce ipsius indicio reperta, de ejus ordina-*

Cum viri eruditi viderent post S. Macarium non esse in Hierosolymitanis Episcopis locum S. Cyriaco,

E *tione in Episcopum per Helenam curata, deque martyrio obito coram Apostata Juliano. Videbant eruditi viri, a S. Macario (sub quo Crux Domini est inventa) usque ad Julianum (sub quo passus Cyriacus credebatur) nullum esse cuiquam alteri Episcopo locum, sive Catholico, sive hæretico, quam quos ex Episcopalibus Catalogis apud Eusebium, Epiphanium, Nicephorum, Theophanemque habemus nominatos, et certis coævorum scriptorum ac publicorum actorum monumentis notos. Cetera convellere non erat animus, ac ne examinare quidem. Ergo satis habuere, alium ei Episcopatum quærere ; neque erat in quem vicinior conjectura inclinaret quam Anconitanus, ubi pridem Patronus colebatur. Hac ergo usus Baronius et post Baronium Ughellus aliique, ita moderatus est Martyrologii a se recogniti verba, ut hoc solum nunc legatur,* Hierosolymis S. Cyriaci Episcopi, quicum loca sancta visitaret, sub Juliano Apostata cæsus est. *In quem etiam sensum Meldensis Breviarii reformator anno* 1640 *aptavit secundam de S. Cyriaco Lectionem (nam ex more illius*

credere coperunt hunc fuisse Anconitanum.

F *ecclesiæ, numquam nisi tres Lectiones usurpantis, prima de Scriptura præscribitur, tertia de S. Monica est) de Cruce vero inventa altum silet, uti etiam Baronius fecerat.*

18 *Jam vidimus die præcedenti, quanto jure quantaque auctoritate nixus Alexander monachus, cum asseruisset S. Macario immediate successisse S. Maximum, subjunxerit,* et nemo se decipiat vana referendo, fabulosasque narrationes peregrinis nominibus contextas argumento huic inferendo : neque enim ullus alius Episcopus Hierosolymitanus, præter prædictos fuit... neque alio modo veneranda Crux inventa est. *Peregrina nomina, in Historiam Crucis inventæ illata, per* novellas *(ut Gelasius Papa loquitur)* narrationes, *intellige primo nomen* Eusebii, *Romani Pontificis, ad ordinandum Cyriacum Hierosolymam vocati ab Helena; qui tamen obierat anno* CCCXI, *id est* XV *annis prius quam pro requirenda Cruce Domini Helena in Terram-sanctam abiret. Deinde nomen* Judæ, *post baptismum appellati* Cyriaci, *qui S. Macario mortuo, eadem Helena mandante, suffectus fingitur: tum progenitores ejus* Zachæus *avus et* Simon *pater, qui Dominum in carne viderint.*

Eum sub Helena et Juliano floruisse,

non nisi ex fabulosissimis Actis acceperunt Veteres,

19 *Quid autem ex his consequens erat ? Id nempe, quod ex similibus de S. Servatii generatione commentis consequens esse videns Jocundus Presbyter, convertit in*

juxta quæ ultra annos ducentos vixisset.

A *in rem suam, ut annorum trecentorum ætas S. Servatio adscripta non videretur nimia;* a passione, *inquiens,* Protomartyris Stephani, quoad usque Judas, qui fratris ejus Simonis filius erat, invenit Crucem sanctam, ducentos et plures annos transiisse dicunt, et tamen eumdem Judam usque in Julianum Apostatam vixisse constanter affirmant. *Si bene attendas animum in verba Legendæ; videbis Judam ipsius S. Stephani non nepotem tantum, sed fratrem dici: cujus mater Anna, cum adhuc fingatur fuisse in vivis sub Juliano, ab hac potius sumendum fuisset ætatis annos* 350 *excedentis exemplum. Sed prudenter reponit Harigerus Abbas, qui seculo* XII *ineunte, paucis post Jocundum annis, floruit, quod* hujus opinionis assertoribus conveniat ignorantiam potius verecunde fateri, quam irreverenter pro pietate mentiri. *Displicet tamen censuræ acrimonia: nec enim* irreverenter mentiri *dicendus est is, qui alieno mendacio inductus in fraudem, illud ipsum tueri nititur, putans non debere revocari in dubium quod ipse præeuntium auctoritate deceptus credidit. Non omnes omnia, nec omni tempore dijudicare possumus: ideoque Gelasius Papa de apocryphis circa Crucis Dominicæ inventionem historiis, quas videbat in variis ecclesiis legi ac recipi, satis habuit monuisse, ut cum ex* ad Catholicorum manus pervenerint, B B. Pauli Apostoli præcedat sententia, Omnia probate, quod bonum est tenete.

Excusandi tamen qui ea secuti olim errarere.

20 *Excusamus igitur antiquos scriptores, viros aliunde maximos, quod temporibus iis, quibus exiguum adhuc studium discernendarum historiarum erat, bona ut plurimum fide allegarint et secuti sint scripta, quæ alii magis experti in talibus aut repudiarunt olim aut nunc omnino repudianda judicant. Beata sane secula illa, quibus tanta impendebatur cura Scripturis sacris perscrutandis, atque ad fidei morumque informationem applicandis; ut omnium fere studiis in hoc intentis, pauci admodum invenirentur, qui narrationes historicas susciperent excutiendas, atque disquirerent, qua fide singula, quaque essent verosimilitudine scripta, modo ea Catholicæ Religioni non viderentur contraria. Non tamen contemnenda ætas nostra, qua, tam multis in potiori arena sese exercentibus, ut de sacrorum studiorum exercitatione nunc si unquam ferventissima gloriari merito Ecclesia possit; multi etiam inveniuntur, qui magis ex professo Historiam Ecclesiasticam et civilem tractent, temporibus tempora, scriptores scriptoribus componentes; eoque enitentes, ut rebus utrimque libratis possit dijudicari, quid inter diversas narrationes verius aut verosimilius sit, exemplo S. Gelasii Papæ, qui ejusmodi studium non indignum credidit summo illo Romani Pontificii culmine.*

Sicuti non sunt audiendi qui S. Macario sufficiunt Cyriacum,

C 21 *Ceterum, quia præcedenti die satis demonstravimus, quam illa quæ de Judæ-Cyriaci opera, ad inventionem sanctæ Crucis collata, ex apocryphis inventionis istius Actis assumuntur a scriptoribus, quantumvis antiquis, nullam habeant veri speciem; et ex ibi dictis consequens est, non debere nos amplius esse solicitos, ut S. Cyriaco, de quo hic agimus, inveniatur locus inter Hierosolymitanos Episcopos, qui tempore Helenæ Reginæ vixerunt; illud etiam videamus, an Juliani Apostatæ tempore fuerit in eorum successoribus Cyriacus aliquis; et si fuisse fingeretur, aut aliunde Hierosolymas peregrinus advenisse, an posset verosimiliter dici ab Juliano Imperatore ea passus, quæ in Passionis ejus historia leguntur.*

ita nescit qui post Maximum vellent Canonice electum contra Cyrillum,

22 *Quo tempore Hierosolymis Julianus fuit, id est anno Christi* CCCLXII *aut sequenti, Sedem Hierosolymitanam tenebat S. Cyrillus, cujus Acta explicuimus* XVIII *Martii, ab exilio, in quod ipsum hæretici Ariani expulerant, ex decreto ejusdem Juliani primum reversus: de qua re adeo nullum dubium cuiquam est, ut Causidicus quidam Anconitatus, Cyriaci Patriarchæ defensorem se professus, tam evidentem veritatem negare non valens,* D *ausus fuerit affirmare, Cyrillo, quod hæreticus aut ab hæreticis esset electus, oppositum fuisse a Catholicis Cyriacum, qui sub Juliano martyrium tulerit. Si vir ille legisset nostrum de Sancto isto Commentarium, cognovisset utique quam certa constantique Catholicæ fidei professione diluerit notam in sua ordinatione contractam. Ut autem ab hæreticis electo ordinatoque Cyrillo oppositum alium fuisse rationabiliter cogitaret, non sufficiebat apud Platinam legisse, quod Rhotarius Longobardorum Rex Arianus in omnibus fere civitatibus duos habuit Episcopos, Catholicum scilicet et Arianum.*

AUCTORE D. P.

cum hic nec hæreticus fuerit

neque si fuisset alium eligere præsumpsissent Catholici.

23 *Longobardi enim Reges æquali providentia curabant gentiles suos Longobardos Arianos et Catholicos Italos; regnique sui columen in eo situm arbitramur, si pacate inter se agerent utrimque victores et victi, advenæ et indigenæ, quique secundum religionem suam: quod idem ante illos fecerant Gotthorum Reges, tanta erga Romanos Pontifices observantia usi, ut illi nec a Catholicis quidem Principibus sperare majorem debuissent. Ast vero sub Constantii Imperio res plane aliter agebantur, Ecclesias omnes subvertentibus hæreticis; et Episcoporum electiones, sicubi vacare Sedem aliquam contingeret, pro libidine versantibus; quin etiam contra orthodoxos Præsules, a se exauctoratos depulsosque,* E *substituentibus alios, quos secum vel facere sciebant vel facturos sperabant. Ex tanto autem scriptorum numero, ejus temporis historiam prosequentium, nec unius quidem Episcopi potest adduci exemplum, quem ordinationi ab hæreticis factæ Catholici uspiam opposuerint. Multum erat, sicubi animus eis constantiaque suppetebat, ad eorum qui sibi sic fuerant obtrusi fugiendam communionem. Hoc autem plerique faciendum non sentiebant, si ii quos promoverant hæretici sese palam pro Catholicis gererent; uti patuit Antiochiæ, ubi S. Meletio, in locum expulsi Eustathii sanctissimi substituto ab Arianis, cum hic sese sincere Catholicum commonstrasset, Christianæ plebis pars major adhæsit; pauci autem illi, qui cum S. Paulino Presbytero ab ejus communione sese separarant, numquam præsumpserunt quoad vixit Constantius, de Episcopo sibi proprie asciscendo cogitare.*

sub tyrannide Constantii, nihil uspiam tale ausi.

Gratis autem fingitur Schisma Hierosolymis

24 *Quod si nec ibi quidem, ubi generosius quam alibi actum scimus, tale quid accidit; cur in totius antiquitatis silentio, et Catholicis scriptoribus omnibus S. Maximo immediate sufficientibus S. Cyrillum, credere nos cogat aliquis, in Hierosolymitana ecclesia, ordinato a Catholicis constantioribus Cyriaco, factum esse schisma, idque duravisse etiam sub Juliano; nihil istud curante S. Athanasio ceterisque Episcopis Confessoribus; quorum studium pro Ecclesia Antiochena pacificanda tantum laudant scriptores omnes?* F Quomodo *qui talia primus ausus fuerit dicere,* absurdum non putabit in re seria ludere et fidelium patientia abuti? *Præterea quomodo poterit sibi persuadere aliquis quod scriptores Catholici, in texendo Episcoporum catalogo, rationem habuerint, non tantum Cyrilli, sed etiam Eutychii, Irenæi, Hilarii (qui loco Cyrilli, identidem pulsi ac restituti, fuerunt ab Arianis intrusi) et prætererint eum quem Catholici Catholicum canonice elegissent, si vere aliquem elegerunt? Hoc autem argumentum tanto premit magis, quanto illustrius fuisse dicitur S. Cyriaci martyrium, gravitate et multiplicitate tormentorum, eidem in ipsius Juliani conspectu illatorum: quam a Juliano palam exercitam immanitatem nullus Historicorum Græcorum Latinorumque tacuisset, si quid tale creditum quarto quintove seculo vel auditum fuisset.*

cujus nullum extat indicium apud Catholicos scriptores,

25 *In Juliani tyrannidem multis invehuntur SS. Basilius atque Gregorius Nazianzenus; de eadem quoque scribunt Ruffinus, Socrates, Sozomenus, Theodoretus et alii: sed in hoc consentiunt omnes, persecutionem ab eo motam alterius prorsus quam priores fuisse generis; quodque ea* non vi neque tormentis, sed præmiis, honoribus, blanditiis, persuasionibus majorem pene populi partem, quam si atrociter pulsasset, elisit.

uti nec crudelitatis a Juliano palam exercitæ in Christianos.

AUCTORE D. P.

A elisit. Blanda, *inquit Hieronymus in Chronico*, persecutio fuit, illiciens magis quam impellens ad sacrificandum, in qua multi ex nostris voluntate propria corruerunt. *Totus scilicet Julianus erat in hujusmodi legibus adversus Christianos* exquirendis, quibus si quid versutum et callidum, tamen quod minus videretur crudele decerneret, *et Christianam religionem in quam maximum posset contemptum adduceret. Hinc ista ejus ad Artabium Epistola* : Ego per Deos, neque interfici Galilæos, neque cædi præter jus et æquum, neque molestiæ quidquam perpeti volo : sed tamen iis pios ac sanctos viros (*idololatras intelligit*) præferendos esse vel maxime censeo. *Si quid autem ab eo Antiochiæ vel alibi actum in Christianos crudeliter, fere in tenebris carcerumque secretis, nec unquam nisi alio quam Christianitatis titulo patratum fuit.*

nec ad rem facit instrumentum an. 1380 Anconæ scriptum,

26 *Ast Paulus Palæologus Constantinopolitanus Patriarcha, seu verius Notarius Anconitanus, Pauli nomine ; Gregoriani Brevis verba cum aliqua extensione applicans instrumento per illum subsignando, anno* MCCCLXXX *dicit, corpus esse* S. Cyriaci Patriarchæ XXVII Hierosolymitani : *et hoc fuerit, si successerit Maximo, modo initium facias a Marco, primo e gentibus Episcopo. Verum talis numerandi modus apud Orien-* B *tales in usu non fuit, ut patet ex Eusebio, Epiphanio, Georgio Syncello, Nicephoro; secundum quos, initium numerandi a S. Jacobo sumentibus, Maximus est* XLII. *Sed esto* XLIII *Cyriacum fecisset ille qui instrumentum scripsit vel dictavit ; an inde sequeretur Maximi successorem vere fuisse Cyriacum ? Non magis certe quam si alium Cyriacum, quem Ursulanæ cuidam historiæ permixtum videmus cum titulo Pontificis Romani, vere talem fuisse et S. Pontiani Pontificis* XIX *successorem, probare posses inde, quod Coloniensis aliquis scriptor diceret, Coloniæ esse corpus* S. Cyriaci Pontificis XX Romani. *Atque hæc sufficiunt, ut quamvis historiarum rudis sit aliquis, videat luce meridiana clarius, quod ætate Juliani non sit Hierosolymitanis Episcopis miscendus S. Cyriacus : adeoque huic, si revera passus foret sub Juliano, quærendum alibi fuisse Episcopatum, et eatenus excusandum Baronium aliosque, qui crediderint eum Anconitanis, non Hierosolymitanis fidelibus regendis, ordinatum esse.*

sub Juliano, passum

27 *Tamen nec hoc credere suadet auctoritas ulla, quæ evictioni contrariæ præponderare possit, si ad suum reducatur principium. Summa enim quæ hic posset obtendi est antiquorum Martyrologiorum auctoritas, videlicet Flori, Usuardi Adonis, Notkeri : recentissimi autem scriptores Volaterranus, Ferrarius atque Beuterius,* C *vel paulo his anteriores, nihil ad rem faciunt. Constat enim Florum nihil aliud spectasse quam Passionis Acta, cujus amplissimum epitomen dedit* I *Maji, uti apud nos videre est ante 2 tomum Martii. Idem dicendum de Notkero, apud quem elogium, ex iisdem desumptum Actis, etiam uberius legitur quam apud Florum, qui ordinationem Eusebio Romano affictam prudenter dissimulaverat. Ado autem et Usuardus, sub breviori compendio, memoriam Cyriaci, tamquam sub Juliano passi, proponentes* IV *Maji, Florum ut profitentur secuti, solum immutavere diem, ex fide eorumdem quæ dixi Actorum.*

non persuadent Martyrologia Actis inhærentia,

28 *Ceterum, ne multis lectorem morer, Passionis ipsius fabulosam seriem arguendo verbis, lubet ipsam, et totam præviam de rebus sub Helena gestis fictionem subjicere oculis; ut hi certam faciant imposturæ evidentiam, quæ meis forsitan verbis asserta fidem difficilius inveniret, præsertim apud animos ea superstitione vel imbecillitate occupatos, ut pietatis esse credant quæcumque de Sanctis scripta suscipere, aut metuant ne parte quacumque repudiata, omnium pariter labefactetur fides : cum econtra, rejectis spuriis et apocryphis, genuina et authentica Sanctorum Acta tanto plus æstimationis accipiant apud peritos rerum arbitros, quanto accuratius* D *severiusque examinantur ad libram coævorum scriptorum et alias certissimorum documentorum. Postquam autem Anconitanorum de suo Patrono traditioni totum id tribuero quod summum pro ea potest exigi, uti mox faciam, videlicet haberi Anconæ Reliquias S. Quiriaci Hierosolymitani Episcopi, et quidem a Galla Placidia communicatas; non vereor ne, credere recusanti quod sub Helena et Juliano Episcopatum tenuerit, objiciendum aliqui putet id, quod verissime, sed in diverso prorsus argumento, dixit Augustinus,* Traditio est : nil quæras amplius.

quæ ut esse fabulosa constet hic dabuntur integra.

CAPUT IV.

Verosimilior de Episcopatu, ætate et martyrio S. Judæ-Quiriaci conjectura.

Hactenus dicta ostendunt, quam certus est S. Judæ-Quiriaci in Ecclesia cultus, tam incerta esse omnia quæ de eodem circumferuntur : priorem autem certitudinem totam haberi ex Hieronymiano martyrologio, aliisque ex hoc immediate sumptis et Capite primo allegatis. Quoties autem in Martyrologiis notatur aliquis Episcopus Martyr, passus in aliqua Episcopali civitate, toties creditur ipse ejusdem civitatis fuisse Episcopus, in qua E et passus est, nisi id aliunde prohibeatur, maxime quando in vetustis Episcoporum Catalogis ejusdem nomen invenitur. Sic porro inter Hierosolymitanos Episcopos decimus quintus, idemque ex circumcisione ultimus invenitur* Judas : *de quo præsumere possumus, quod vel ipse* Cyriaci *cognomentum assumpsit, vel accepit a Christianis, propter memoriam proditoris, gentisque execrabilis odium, nomen ejus proprium haud libenter usurpantibus.*

Hierosol. Episcopus 15 Judas,

præsumi potest cognominatus Cyriacus,

30 *De hoc ita scribit Theodoricus Pauli, ex iis quæ Hierosolymæ habebantur monumentis, cum Ecclesia illa primum ad Latinos venit seculo Christi* XI ; Judas sanctus, glorioso Joseph Martyri Christi succedens, XV Patriarcha Hierosolymitanæ Ecclesiæ consecratus, atque in maxima tribulatione et persecutione, tam ecclesiæ quam civitatis sanctæ, tam a Judæis quam a Gentilibus, felicissime rexit.... *Tum narrantur ex inedito quodam supplemento Petri Comestoris, quæ contra Hadrianum Imperatorem Judæi et hic vicissim contra eos egit : ac denique Episcopatus Judæ concluditur his verbis.* Judas vero sanctus Patriarcha, dire tormentatus a Judæis, et sæpius diversis pœnis lacessitus ; propter fidem Christi, quam non solum in Jerusalem, verum etiam in circumvicinis civitatibus et oppidis ferventissime prædicabat; tandem, sub eodem Imperatore, capitis obtruncatione coronam Martyrii meruit accipere. F

et dicitur Martyr obiisse sub Hadriano,

31 *Ita Theodoricus, ob eam quam transcribendis Hierosolymitanæ ecclesiæ monumentis commeruit gratiam, dignandus venia, quod istis non contentus, ex aliis quibuscumque scriptis eadem monumenta interpolavit : tum alibi, ut suo loco plenius dicitur, tum circa tempora Juliani, duos faciens Cyrillos, inter quos medius fuerit Quiriacus, cujus totam fere legendam transcribit : ac deinde addit.* Iste S. Quiriacus etiam vocatur Macarius in tripartita historia. *Meminit ea sane Macarii lib. 2 cap. 16 ex Theodoreto, sed ejus, cui Constantinus Imperator locorum sacrorum expurgationem per epistolam commendavit : qui non erat cum fictitio isto Quiriaco confundendus. Alii duo MSS. Patriarcharum Hierosolymitanorum Catalogi Latini, Macario immediate substituunt Quiriacum : ex fide scilicet Legendæ præcitatæ : quæ cum nulla apud nos sit, nullam quoque obtinent cetera inde accepta ; et fidelioribus antiquioribusque Græcorum Catalogis inhærentes, unicum solum in dicta serie agnoscimus* Judam, *et eum putamus esse, cui juxta Martyrologia additum fuerit cognomen* Quiriacus *vel* Cyriacus; *martyrium autem obtigerit, non sub Juliano, sed sub Hadriano.*

præter quem alius gratis admitti non debet.

32

A

credi autem is potest a rebellium Judæorum Duce Barchocheba,

32 *Quod quidem martyrium satis certum prudenti temporum æstimatori videbitur, si consideret finem Judaizantis Hierosolymis Ecclesiæ, prout is describitur apud Eusebium : secundum cujus Chronicon, ultimus ex circumcisione, et decimus quintus in ordine Judas, præfuit* μέχρι τῆς κατ' Ἀδριανὸν Ἰουδαίων ἀποστασίας, usque ad defectionem sive rebellionem Judæorum sub Adriano. *vel, ut Hieronymus vertit,* usque ad eversionem quam ab Hadriano perpessa est Hierusalem. *Istius autem defectionis seu rebellionis tempore (ut ad annum Adriani XVI, qui fuit Christi* CXXXIII, *scribit idem Eusebius)* Χοχεβᾶς, τῆς Ἰουδαίων ἀποστάσεως ἡγούμενος, Χριστιανοὺς ποικίλως ἐτιμωρίσατο, μὴ βουλομένους κατὰ Ῥωμαίων συμμαχεῖν : *quæ verba sic leguntur a Hieronymo reddita,* Barchochebas, Dux factionis Judæorum, nolentes sibi Christianos adversus Romanum militem ferre subsidium, omnimodis cruciatibus necat. *Id de Christianis origine Judæis potissimum esse intelligendum, ut qui ad communem Judaicæ gentis libertatem vindicandam armis videbantur soli ex Christianis obligati, nemo ut puto diffitebitur. Quod si in promiscuum Judæorum Christo credentium vulgus iram suam effudit Barchochebas, tamquam in patriæ libertatis proditores ; quanto ille magis exasperari debuit in eorum Episcopum, a cujus potissimum arbitrio pendebat, utrum oblatam armorum societatem Christiani ceteri amplecterentur an non. Judam ergo Episcopum præ ceteris ad consensum rebellioni præstandum exquisierit tyrannus; renuentemque iis excruciaverit modis, quos malim mihi ignotos quoad speciem fateri, quam credere partem aliquam veritatis etiam quoad illos latere sub Actis, tanta fingendi impudentia consarcinatis.*

multos Christianos necante,

Necatus etiam ipse,

B

anno 134 Christi,

33 *Tempus Martyrii potest ex eodem Eusebio determinari annus* XVII *Hadriani, ab Augusto anni* CXXXIII *inchoatus, ut martyrium Judæ,* I *Maji peractum, spectet ad sequentem* CXXXIV ; quo bellum Judaicum, *uti scribit Eusebius,* quod in Palæstina gerebatur, finem accepit, rebus Judæorum penitus oppressis. Ex quo tempore etiam introeundi Hierosolymam licentia est ablata, primum Dei nutu (sicut Prophetæ vaticinati sunt) deinde Romanis interdictionibus. *Ita exercitam contra Christianos ipsumque (ut credimus) Episcopum crudelitatem Judæi luerunt, quorum exterminium aliquanto copiosius in Historia lib. 4 cap. 6 prosequitur Eusebius. Idem capite præcedenti ;* Eorum; *inquit,* Episcoporum tempora, qui Hierosolymis præfuerunt. *scilicet ante Marcum,* nusquam reperire potui : omnes autem brevi admodum tempore sedisse perhibentur : *quod sane necessario consequitur ex morte S. Simeonis secundi Episcopi, quem* XVIII *Februarii diximus pro Christo passum anno vulgaris Æræ* CVII : *adeo ut hinc usque ad annum* CXXXIV *solum* XXVI *anni inveniantur medii, in tredecim Episcopos dividendi : quod fecerunt Georgius Syncellus et Nicephorus Patriarcha sua Chronologia, sub exigua in tribus tantum locis numerorum diversitate. Hos autem numeros potuerunt iidem accepisse ab aliquo, qui Eusebio felicior eos invenerit sic notatos, ut inchoati anni integro exprimerentur numero, et unusquisque Episcoporum ultimum Sedis suæ annum communem habuerit cum primo successoris; atque ita Judas, cui assignantur anni duo, cœpisset anno* CXXXIII ; *ejusque decessor Josephus, sub eadem Barchochebæ persecutione Martyrium sustinuisset, incertum quo die, quia nullis adscriptus Martyrologiis.*

et sui Episcopatus secundo.

C

Duobus Anconitanis scriptoribus de Episcopatu S. Judæ-Quiriaci certantibus

34 *Cum deducta hactenus anno* MDCLXXIV *meditarer, contigit ut eodem forte tempore contentio subnasceretur inter Julianum Saracenum, Anconitanum Patricium, Canonicum et Decanum ecclesiæ Cathedralis, prælo parantem Notitias Historicas Anconæ, prout eas nunc habemus editas Romæ anno 1675 et supra indicatum ejusdem urbis Causidicum. Uterque igitur per interpositos amicos scriptasque litteras me solicitavit, ut quid de S. Cyriaci Episcopatu sentirem ego, amice communicarem. Feci candore Belgico quod rogabar, monuique, videri mihi ambos rationibus niti, quarum potentiores hinc quidem probent Episcopum Hierosolymitanum fuisse S. Cyriacum ; inde non fuisse tempore S. Helenæ et Juliani Apostatæ, quemadmodum in nostris Sanctorum Maji Actis essem declaraturus ; interim suadebam, ut seposita contentione, quæ tota fere procederet ex auctoritatibus supra fabulosa inventæ Crucis et Passionis Acta fundatis, dignarentur docere me de ipsa corporis translatione Anconam.*

D

AUCTORE D. P.

cum sensum meum aperuissem,

humaniter eum accepit is cui minus videbar favere ;

35 *Gratanter officium meum excepit Saracenus, professus ingenue, non persiliturum se in asserendo Anconitano S. Cyriaci Episcopatu, quem facile crederet superiori primum seculo excogitatum ad complanandam temporum rationem alias difficillimam, si sibi ostenderetur, diverso quovis ævo alius, inter Hierosolymitanos notus Episcopus, sub eodem* Judæ *vel* Cyriaci *nomine : non enim ignorabat in Martyrologiis utrumque nomen vel conjunctim accipi, vel disjunctim alterum supponi pro altero; nec difficulter recipiebat censuram, prædictis Actis a me positam. Alius, cui jam tractatus sub prælo erat cum titulo* Patriarchæ defensi, *fortassis exacerbatus, quod Tractatum illum non sineretur dare in lucem, convertit in me bilem suam; et beneficio reponens maledicentiam, non expectato Majo, qui publici juris factus publice quoque posset citra justam cujusque offensionem redargui; contra meas, ipsi privatim scriptas litteras, properavit, me inscio, vulgare* Confutationem collectionis, *ut vocat,* novarum opinionum, quas futiles nonnulli compilarunt et leves : *in qua, dissimulato eo quod præcipuum esse debuerat, ut ostenderet scilicet, Hierosolymarum Episcopum fuisse alium sub Juliano quam Cyrillum, vel ut authentica de modo ac tempore factæ translationis exhiberet documenta ; dilapsus ad parerga est.*

E

alius privatæ epistolæ publicam confutationem opposuit.

Antehac Anconitano Episcopatui Cyriacum arrogantes

36 *Ceterum non est nova Anconitanis de suo Patrono quæstio : pridem ea ipsos solicitos habuit, cum votis certarent ambiguis, utrum optabilius suæ esset civitati, possidere corpus ejus qui olim Anconitanus Episcopus, an qui Hierosolymitanus fuisset. Qui Anconitanum aiebant, in partes suas traxere Baronium. Baronium secutus mox ille est, qui anno* MDCXIII *Venetiis, ut supra dixi, imprimendum curavit Officium et Commemorationes Patriarcharum et Prophetarum, Martyrum et Confessorum Terræsanctæ. Idem in hujus operis tirocinio, ad* IX *Januarii et S. Marcellini Episcopi Anconitani Acta, sequi tantisper maluit Bollandus noster, quam vel admittere manifestam cum tota antiquitate repugnantiam, a qua contrariæ sententiæ assertores nullatenus se expediebant; vel intempestivo præjudicio antevertere tempus controversiæ illius examinandæ : quo suo facto tantum abest ut putaverit successores suos obligari, ad singula quæ sic ex incidenti causa notaret sustinenda; ut econtra plurimum lætaretur cum videret nos, tamquam humeris elatos suis, prospicere aliquanto longius. Nam cum ille circa Hibernicas historias (ut hoc exempli causa dicam) in Januario ac Februario secutus fuisset Chronologiam Usserianam, donec S. Patricius necessitatem et facultatem præberet ipsam si opus foret corrigendi : ubi me, rem a fundamentis scrutari exorsum, vidit, dimissa illa, longe diversam multoque certiorem viam iniisse; probavit vehementissime, neque voluit ullam eorum rationem haberi, quæ scripserat ipse diversimode de S. Brigitta aliisque Sanctis nationis istius.*

F

re nondum examinata secutus Bollandus,

male nobis objicitur ab eo qui ipse in contraria est sententia,

37 *Desinat igitur me, velut degenerem Bollandi discipulum, ex eo capite increpare Saraceni adversarius; usque adeo parum bene consultus, ut mihi vitio vertere voluerit, quod duas ex sententia aliena scriptas a Bollando lineas non sequar; in asserenda morte sub Juliano tolerata; cum gaudere potius debuisset et gratias agere, quod Cyriaco Hierosolymitanum Episcopatum asserens, contrariam sibi Bollandi auctoritatem præri-*

A *perem facientibus Anconitanum. Potuisset enim Bollandi sententiam objecturis respondere, ipsum vel per se vel per suos in opere successores re melius examinata mutasse opinionem; quemadmodum se jactat vacillatione Baronii; eumdem Anconitanum Episcopatum, quem asseruerat in Martyrologio, in Tomo 4 Annalium ad annum 363 dubium esse agnoscentis; quod fecisse crediderim, ne alterius factionis zelum, ad retinendum Hierosolymitani Patriarchatus titulum obfirmatum, in se concitaret.*

cui quæsita undique fuerunt documenta an. 1623,

38 *Etenim hujus zeli indicium retinent instrumenta Notarialia, nobiscum olim communicata, et fidem facientia, primo, quod Lectiones de S. Cyriaco ex Breviario Lugdunensi anni* MDVII, *existente apud Carmelitas Avenionenses, legitime transcriptæ essent in præsentia Fr. Stephani Dulcis Avenionensis Archiepiscopi: secundo, quod ex libro dicto Sermones discipuli de Sanctis, impresso* MDXXXIV, *existente penes Bartholomæum Tancredum Canonicum Anconitanum, transcripta fideliter sit rubrica de inventione Sanctæ Crucis Latine; Italice autem ex alio libro de Vitis Sanctorum Venetiis impresso* MDLVI: *tertio quod in Catalogo Generali Ferrarii inveniatur pariter exhibitum elogium S. Cyriaci. Et hæc omnia anno* MDCXXII *per Notarios pu-*

et nostrum quoque suffragium accedit.

B *blicos sic curata sunt, ut talium librorum auctoritate collata credatur S. Cyriacus, urbis Anconitanæ Patronus, vere fuisse Hierosolymitanus Episcopus: quod et fuisse contendit obtrectator noster, et nos probabile conamur reddere, non quidem pro eo tempore, quod dubitandi causam justissimam aliis præbuit; sed pro alio, quo certum est fuisse Hierosolymis Episcopum Judam: quem etiam esse martyrio coronatum, si non certum, saltem probabile omnino fecimus; contenti tamen opinionem nostram appellare conjecturam; quam eo credemus firmiorem, quo evidentior cunctis erit Actorum, velut de alio compositorum, fabulositas, jamjam oculis subjicienda.*

ACTA APOCRYPHA.

PROLOGUS.

Qui sui proprii generis et naturæ propriæ radice subsistens Deus, ante creaturam mundi ejus finem agnoscens, et ante plasmationem Adæ, quæ per ipsum futura erant, usque in unum numerum et actus et cogitationes præscivit, solus Rex æternus, qui omnibus Sanctis semper propria præstat dona,
C ipse et Sancti et Beati Judæ nativitatem in utero sacravit. Verum tamen Anna cum vocaretur quæ hunc genuit, hereditatem accepit S. Annæ: cum omnibus autem quæ dixerat, in finem cum filio suo passa est.

Prologum hunc in MSS. ad 2 partem infra citandis reperimus, et utrique simul parti præfixam fuisse putamus; sed ab iis qui primam, ut diverso die legendam separarunt, fuisse reservatum, ut cum secunda conscriberetur: ideoque, ut earum inter se connexio clarius cernatur, ipsum restituimus proprio suo loco.

PARS I.

In qua S. Quiriacus, post indicatam S. Helenæ Crucem Domini, mortuo S. Macario Hierosolymis suffectus, et a S. Eusebio Papa ordinatus fingitur.

Ex quatuor a MSS. et Mombritio.

Anno ducentesimo tricesimo tertio, post passionem *b* Domini nostri Jesu Christi, regnante venerabili Dei cultore magno viro Constantino, in sexto *c* anno regni ejus, gens multa barbarorum congregata est super Danubium, parati ad bellum contra Romaniam. Nuntiatum est autem Regi *d* Constantino.
D Tunc congregans et ipse multitudinem exercitus profectus est obviam, et invenit eos qui vindicaverant Romaniæ *e* partes, et erant secus Danubium. Videns autem quia multitudo esset innumerabilis, contristatus est et timuit usque ad mortem. Ea vero nocte veniens vir splendidissimus suscitavit eum, et dixit: Constantine, noli timere, sed respice sursum in cœlum, et vide; et intendens in cœlum vidit signum Crucis Christi, ex lumine claro constitutum, et desuper litteris scriptum titulum, IN HOC VINCE *f*. Viso autem signo hoc Rex Constantinus fecit similitudinem Crucis quam viderat in cœlo: et surgens impetum fecit contra Barbaros, et fecit antecedere signum Crucis: et veniens cum suo exercitu super barbaros, cœpit cædere eos proxima luce: et timuerunt barbari, et dederunt fugam per ripas Danubii, et mortua est non minima multitudo: et dedit Deus in illa die victoriam Regi Constantino per virtutem sanctæ Crucis.

Constantinus visa in cœlis cruce

victor de barbaris ad Danubium,

2 Veniens autem Rex Constantinus in suam civitatem, convocavit omnes Sacerdotes omnium deorum vel idolorum: et quærebat ab eis cujus vel quid esset hoc signum Crucis *g*, et non poterant dicere ei. Responderunt autem quidam ex ipsis et dixerunt: Hoc signum cœlestis Dei est. Audientes autem
E hoc pauci Christiani, qui erant eodem tempore, venerunt ad Regem, et evangelizaverunt ei mysterium Trinitatis et adventum Filii Dei, quemadmodum natus est et crucifixus et tertia die resurrexit. Mittens autem Rex Constantinus ad Eusebium *h* Episcopum urbis Romæ, fecit eum venire ad se, et catechizavit eum fidem Christianorum et omnia ministeria: et baptizavit *i* eum in nomine Domini nostri Jesu Christi, et confirmatus est in fide Christi. Jussit autem ædificari ubique ecclesias, templa vero *k* idolorum destrui. Erat autem beatus Constantinus perfectus in fide, et fervens Spiritu sancto exercebatur in sanctis Evangeliis Christi. Cum didicisset autem a sanctis Evangeliis ubi esset Dominus crucifixus, misit *l* suam matrem Helenam ut exquireret sanctum lignum Crucis Domini, et in eodem loco ædificaret ecclesiam. Gratia autem Spiritus sancti requievit in beatissima matre Constantini Imperatoris Helena: hæc autem in omnibus Scripturis se exercebat, et nimiam in Domino nostro Jesu Christo possedit dilectionem: postmodum et salutare sanctæ Crucis lignum exquisivit. Cum le-
F gisset autem intente adventum humanitatis Salvatoris nostri Jesu Christi et crucis ejus assumptionem et a mortuis resurrectionem, non est moras passa donec victoriæ Christi invenit lignum, ubi dominicum et sanctum fixum est corpus. Invenit autem illud hoc modo.

fidem et baptismum suscepit:

ad hoc Hierosolymas missa mater Helena,

3 Vicesima et octava die *m* secundi mensis in sanctam civitatem Hierusalem introivit una cum exercitu *n* magno, et congregavit in ea congregationem magnam de impiissima gente Judæorum. Non solum autem eos qui in ea erant civitate, sed et eos qui in circuitu erant, castellis, possessionibus vel civitatibus Judæos congregari præcepit. Erat autem Hierusalem deserta tempore illo, ut vix invenirentur omnes Judæi tria millia virorum *o* [Perrexit autem Helena ad Hierosolymam, et quæsivit diligenter locum, in quo sanctum corpus Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi patibulo adfixum pependerat, ab incolis: qui idcirco ad inveniendum difficilis erat, quod ab antiquo tempore, ab Imperatore Adriano, persecutore Christianorum, simulacrum in eo loco Veneris fuerat adfixum; ut si quis Christianorum in loco illo Christum adorare voluisset, Venerem videretur adorare: et ob hoc pene oblivioni datus fuerat locus. Sed Regina fidelissima, funditus everso templo

quæsitura Crucem Dominicam,

A plo pariter et idolo memorato, invenit antiquas subter ruderum concava moles: et militari et rusticana adhibita multitudine, exinanire fecit locum omnem ab his quæ fuerant illic, a tempore passionis Dominicæ, Judaica æmulatione facta.

collectam Judæorum multitudinem increpat;

4 Post hæc congregavit multitudinem magnam de impiissima Judæorum gente, quos convocans beatissima Helena dixit ad eos, Cognovi de sanctis libris propheticis, quia fuistis dilecti Dei: sed quia repellentes omnem sapientiam, eum qui volebat de maledicto vos redimere maledixistis, et eum qui per sputum oculos vestros illuminavit immundis potius sputis injuriastis, et eum qui mortuos vestros vivificabat in mortem tradidistis, et lucem tenebras existimastis et veritatem mendacium, pervenit in vos maledictum quod est in lege vestra scriptum. Nunc autem eligite ex vobis viros, qui diligenter sciunt legem vestram, ut respondeant mihi de quibus interrogavero eos. Qui abeuntes cum timore, et multas quæstiones inter semetipsos facientes, invenerunt legis doctores numero mille, et adduxerunt eos ad Helenam, testimonium perhibentes eis, quod legis scientiam multam haberent. Helena autem dixit ad eos, Audite mea verba, auribus percipite meos sermones. Non enim intellexerunt patres vestri neque vos in sermonibus Prophetarum, quemadmodum de adventu Christi prophetaverunt, quia prius dictum est *p*, Puer nascetur et mater ejus virum non agnoscet *q*: et Isaias vobis dixit, Filios genui et exaltavi, ipsi autem spreverunt me: cognovit bos possessorem suum et asinus presæpe Domini sui, Israel autem me non cognovit, et populus meus me non intellexit: et omnis Scriptura de ipso locuta est. Qui sciebatis legem errastis, nunc autem eligite ex vobis qui diligenter noverint scientiam legis, ut ad interrogationes meas dent responsum: et militibus jussit ut custodirent eos cum summa diligentia.

delectosque ex iis peritiores legis semel — B — *p* — *q* — *s. 1, 3*

iterumque allocuta, jubet meliores deligere qui sibi respondeant.

5 Consilio autem facto inter se elegerunt optimos legis doctores viros numero quingentos, et venientes steterunt in conspectu Helenæ: quæ dixit: Qui sunt hi? At ille dixerunt: Hi sunt qui optime noverunt legem. Et cœpit iterum dicere ad eos: Vos quam stulti estis filii Israel secundum Scripturas, qui patrum vestrorum cæcitatem secuti estis, qui dicitis Jesum non esse filium Dei, qui legistis legem et Prophetas et non intellexistis. Illi autem dixerunt: Nos quidem et legimus et intelligimus, pro qua causa talia nobis dicis, Domina, manifesta nobis, C ut et nos cognoscentes respondeamus de his quæ a te dicuntur. Ipsa autem dixit iterum ad eos: Adhuc euntes eligite meliores legis doctores. Qui cum irent dicebant intra se, pro qua causa putas hunc laborem facit nobis Regina. Unus ex eis, nomine Judas, dixit: Ego scio, quia quæstionem vult facere ligni, in quod Christum suspenderunt patres nostri: videte ergo nemo ei confiteatur: nam vere destruentur paternæ traditiones, et lex ad nihilum redigetur. Zachæus autem avus meus prænunciavit patri meo, et pater meus cum moreretur adnuntiavit mihi, dicens.

His Judas indicat, quærendum de cruce,

et narrat quæ ab avo et patre suo acceperit de Christo,

6 Vide, fili, cum quæstio facta fuerit de ligno, in quod Christum suspenderunt patres nostri, manifesta illud antequam crucieris: jam enim amplius Hebræorum genus non regnabit, sed regnum eorum erit qui adorant Crucifixum, ipse autem regnabit in seculum seculi. Ego *r* vero dixi ei, Pater, si ergo sciebant patres nostri quia ipse esset Christus, quare manus suas injecerunt in eum? Dixit autem mihi, Audi me, fili, et cognosce ejus inenarrabile nomen, quia numquam consiliatus sum neque conveni cum eis, sed multoties contradicebam illis; sed quia arguebat seniores et Pontifices nostros, ideo condemnaverunt eum crucifigi, putantes mortificare immortalem; quem et deponentes de ligno sepelierunt. Ipse autem sepultus post tertium diem surrexit, et manifestavit se suis discipulis; unde credidit Stephanus frater tuus, et cœpit docere in nomine ejus: et consilio facto Pharisæi cum Saducæis condemnaverunt eum ut lapidaretur; et tollens eum multitudo lapidaverunt eum. Sed beatus ille cum traderet animam, expandit manus suas ad cœlum, et orabat dicens, Domine ne statuas illis hoc peccatum. Audi me, fili, et doceo te de Christo et de pietate ejus: quia et Paulus, qui ante templum sedebat et exercebat artem scenographiæ; *s* erat persequens eos qui in Christo credebant, qui concitavit populum adversus fratrem suum Stephanum: et pietate ductus super eum Dominus, unum de sanctis suis *t* fecit eum. Propter quod ego et patres mei credidimus in eum, quia vere filius Dei est. Et nunc, fili, noli blasphemare eum, neque eos qui in eum credunt: et habebis vitam æternam.

D *ex mss. Stephano,* — *s* — *et Paulo.* — *t*

Rogant hi eum ne crucem indicet:

7 Hæc mihi contestatus est pater meus Simon, Ecce omnia audistis: quid vobis placet, si interrogaverit nos de ligno Crucis? Ceteri autem dixerunt, Nos talia numquam audivimus, qualia a te hodie dicta sunt. Si ergo inquisitio facta fuerit de hoc, E vide ne ostendas. Manifeste autem qui hæc dicis et locum nosti. Hæc eis dicentibus, ecce veniunt milites ad eos dicentes, Venite, vocat vos Regina. Illi autem dum venissent *u* judicabantur ab ea; et nihil verum volebant dicere de hoc unde percunctabantur. Tunc beata Helena jubet illos omnes igni tradi. Qui cum timuissent, tradiderunt ei Judam, dicentes; Hic viri justi et prophetæ filius est, et legem novit cum actibus suis: hic, Domina, omnia quæ desiderat cor tuum ostendet tibi diligenter. Et omnibus simul testimonium illi perhibentibus, dimisit eos, et tenuit Judam solum. Et convocans eum, dixit ad illum: Vita et mors propositæ sunt tibi: elige tibi quod vis, vitam an mortem. Judas dixit: Et quis in solitudine constitutus, panibus sibi appositis, lapides manducat? Beata autem Helena dixit: Si ergo in cœlo et in terra vis vivere, dic mihi ubi absconditum est lignum prætiosæ Crucis.

u — *sed ad ignem damnati, Judam produnt:*

x — *qui varie tergiversatus,*

8 Judas dixit: Quemadmodum habetur in gestis, sunt jam anni ducenti plus *x* minusve: et nos, cum simus juniores, quomodo possumus hæc nosse? Beata Helena dixit: Quomodo ante tantas generationes in Ilio et Troade factum est bellum, et omnes nunc commemorantur qui ibi sunt mortui: et monumenta eorum et loca scriptura tradit. Judas dixit, Vere, F Domina: quia conscripta sunt: nos autem non habemus hæc conscripta. Beata Helena dixit, Quid est quod paulo ante confessus es a te ipso, quia sunt gesta? Judas dixit, In dubio locutus sum. Beata Helena dixit, Ego quidem habeo beatam vocem Evangeliorum, in quo loco crucifixus est ipse Dominus; tantum ostende mihi, qui vocatur Calvariæ locus; et ego faciam mundari locum; forsitan inveniam desiderium meum. Judas dixit, Neque locum novi; quia nec eram tunc. Beata Helena dixit: Per Crucifixum, fame te interficiam, nisi dixeris veritatem. Et cum hæc dixisset, jussit eum mitti in lacum siccum, usque in septem dies, sic ut custodiretur a custodibus. Cum transissent autem septem dies, clamavit Judas de lacu, dicens, Obsecro vos, educite me, et ego ostendam vobis crucem Christi.

et septem dierum fame subactus,

petit a Deo — *z*

9 Cum ascendisset autem de lacu, perrexit usque ad locum, nesciens certius ubi jacebat Crux Christi, levavitque vocem suam ad Dominum Hebraica lingua et dixit *z*: Deus, Deus, qui fecisti cœlum et terram, qui palmo metisti cœlum et pugno terram mensurasti; qui sedes super currum Cherubin, et ipsa sunt volantia in aeris cursibus luce immensa, ubi humana natura transire non potest; quia tu es qui fecisti ea ad ministerium tuum: sex animalia, quæ habent,

AUCTORE D. P.

A habent senas alas; quatuor quidem ex ipsis quæ volant, ministrantia et incessabili voce clamantia, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Cherubin vocantur; duo autem ex his posuisti in Paradiso custodire lignum vitæ, quæ vocantur *aa* Seraphin. Tu autem dominaris omnium, quia tua factura sumus, qui incredibiles Angelos profundo tartaro tradidisti; et ipsi sunt sub fundo abyssi a draconum fœtore cruciandi, et tuo præcepto contradicere non possunt. Et nunc, Domine, si tua voluntas est regnare filium Mariæ, qui missus est a te (nisi autem fuisset ex te, non tantas virtutes fecisset: nisi vero tuus puer esset, non suscitares eum a mortuis) fac nobis, Domine, prodigium hoc; et sicut exaudisti famulum tuum Moysen, et ostendisti ei ossa patris nostri *bb* Joseph; ita et nunc, si est voluntas tua, ostende nobis occultum thesaurum: et fac ab eodem loco fumum odoris aromatum et suavitatis ascendere: ut et ego credam crucifixo Christo, quia ipse est Rex Israel, et nunc et in secula seculorum.

aa

bb ut ex loco abditæ crucis ascendat fumus aromaticus,

10 Hæc cum orasset Judas, statim commotus est locus, et multitudo fumi et aromatum odoris suavitatis ascendit de loco: ita ut admiratus Judas plauderet ambabus manibus suis, et diceret; In veritate, Christe, tu es Salvator mundi: gratias tibi ago B Domine, qui cum sim indignus, non me fraudasti dono gratiæ tuæ. Deprecor te, Domine Jesu Christe, memor esto mei et dele peccata mea, et adnumera me cum fratre *cc* meo Stephano, qui scriptus est in Actibus duodecim Apostolorum tuorum. Hæc cum dixisset, accipiens fossorium præcinxit se viriliter, et cœpit fodere. Cum autem fodisset passus viginti *dd* invenit tres cruces absconditas, quas ejiciens attulit in civitatem. Interrogabat autem beatissima Helena, quæ esset crux Christi: scimus autem quia ceteræ duæ latronum sunt, qui cum eo crucifixi sunt. Et ponentes eas in media civitate expectabant gloriam Christi. Et circa horam nonam ferebatur mortuus juvenis in grabato: Judas *ee* autem gaudio repletus dixit: Nunc cognosces, Domina, dilectissimum lignum et virtutem ejus. Et tenens grabatum Judas, fecit deponi mortuum, et posuit super eum singulas cruces, et non surrexit: imposita autem tertia cruce Dominica super mortuum, statim surrexit qui mortuus fuerat juvenis, et omnes qui aderant glorificabant Dominum.

quo facto

cc

dd Crux effoditur.

ee et ad ejus contractum suscitatur mortuus,

11 Sed omnium bonorum semper invidus diabolus *ff* cum furore vociferabatur in aere, dicens: Quis iterum hic est, qui non permittit me suscipere animas meorum? O Jesu Nazarene; omnes traxisti ad te: ecce et lignum tuum manifestasti adversum me. O Juda! quid hoc fecisti? Nonne prius ego per C Judam traditionem perfeci, et populum concitavi impie agere? Ecce nunc per Judam ego hinc ejicior. Inveniam et ego quid faciam adversum te: suscitabo alium Regem, qui derelinquet Crucifixum, et mea exequetur consilia, et immittet in te iniqua tormenta: et tunc cruciatus negabis Crucifixum. Judas autem, fremens in spiritu sancto, dixit: Qui mortuos suscitavit Christus, ipse te damnet in abyssum ignis æterni. Hæc audiens beata Helena admirabatur fidem Judæ: cum magno autem studio collocans pretiosam Crucem, auro et lapidibus pretiosis, faciens loculum argenteum, in ipso collocavit Crucem Christi; et ecclesiam construxit in ipso Calvariæ loco. Judas autem accipiens incorruptionis baptismum in Christo Jesu, de præcedentibus signis ostensus est fidelis, et commendavit eum Episcopo qui illo tempore erat adhuc Jerosolymis *gg*, et baptizavit eum in Christo. Cum moraretur beata Helena in Jerosolyma factum est Beatum Episcopum dormitionem accipere in Christo. Beata autem Helena accersivit Episcopum Eusebium urbis Romæ *hh*, et ordinavit Judam Episcopum in Jerosolyma D Ecclesiæ Christi: mutavit autem nomen ejus, et vocatus est Cyriacus.

ff dæmone frendente et Judæ multa comminante.

qui corroboratus in Christi fide baptizatus,

gg ordinatus Episcopus.

hh

12 Beata autem Helena, repleta Dei fide, et intelligens Scripturas per vetus et novum Testamentum, instructa et repleta Spiritu sancto, iterum cœpit studiose requirere qui in cruce confixi fuerant clavi, in quibus impii Judæi Salvatorem crucifixerunt: et convocans Judam, qui cognominatus est Cyriacus, dixit ei, Quod circa lignum crucis erat, repletum est desiderium meum: sed de fixoriis qui infixi sunt imminet tristitia. Sed non requiescam et de hoc, donec Dominus compleat desiderium meum: sed accede adhuc, et de hoc precare Dominum. Sanctus vero Episcopus Cyriacus, veniens ad Calvariæ locum una cum multis Fratribus, qui in Domino Jesu Christo crediderunt per inventionem sanctæ Crucis, et quod in mortuo factum est signum; elevans in cœlum oculos suos et manibus simul percutiens pectus, exclamavit ex toto corde ad Dominum, confitens priorem ignorantiam, et beatificans omnes qui crediderunt in Christo et qui credituri sunt adhuc. Diu autem eo orante, ut manifestaretur illi signum aliquod, quemadmodum in cruce ita et in fixoriis; in fine orationis, cum diceret, Amen; factum est tale signum, quod omnes *ii* qui aderamus vidimus. Magna autem coruscatio de loco illuxit, ubi inventa est sancta Crux, clarior solis lumine; et statim apparuerunt clavi illi, qui in Dominico confixi fuerant corpore, tamquam aurum fulgens in terra; ita ut omnes sine dubio dicerent credentes, Nunc cognoscimus in quem credimus. Quos accipiens cum magno timore obtulit Beatæ Helenæ. Quæ figens genua et caput inclinans, adoravit eos.

Deinde etiam pro clavis requirendis missus,

E

ii indicio lucis cœlestis repertos tradit:

14 Repleta autem sapientia et scientia multa valde, cogitabat quid de his faceret. Quæ cum in semetipsa posuisset omnem exquirere viam veritatis; Spiritus sancti gratia misit in sensum ejus tale quiddam facere, ad commemorationem generationum quæ venturæ erant, quod Prophetæ pronuntiaverunt ante multas generationes. Convocans autem virum fidelem et disciplinatum, cui testimonium perhibebant multi, dixit ei; Regis mandata custodi et regale sacramentum exerce; accipe hos clavos, et fac eos salivares *kk* in fræno equi, qui Regis erit: erunt autem arma inexpugnabilia contra omnes adversarios, victoria vero erit Regis et pax belli, ut id quod dictum est per Prophetam impleatur. Et erit in illo die quod est in fræno equi sanctum Domini vocabitur. Beata autem Helena, qui in Jesu Christo fide sunt confirmans in Hierosolymis, et omnia perficiens, persecutionem Judæis immisit, quia increduli facti sunt, et minavit eos a Judæa *ll*. Tanta autem gratia secuta est Sanctum Cyriacum Episcopum, ut dæmones per orationes ejus effugaret, et omnes hominum sanaret infirmitates. Beata autem Helena dona multa derelinquens sancto Episcopo Cyriaco ad ministerium pauperum, dormivit *mm* in pace, septimo decimo Kalendas *nn* Maji; demandans omnibus qui Christum diligunt, viris ac mulieribus, celebrare commemorationem diei, in qua inventa est sancta Crux quinto nonarum Majarum *oo*. Quicumque vero memoriam faciunt sanctæ Crucis, accipiant partem cum Dei genitrice sancta Maria, et cum Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat, per infinita secula seculorum.

Helena inde frænos filio fieri jubet,

kk

Zac. 14, 20

F

ll

mm

nn

et festum inventæ Crucis celebrari.

(*oo*)

NOTÆ ET CENSURÆ.

a *Videlicet S. Martini Treviris, et S. Maximini ibidem, atque membraneis codicibus duobus, in nostro Musæo asservatis: quibus addi possent MSS. multa in variis*

variis Italiæ bibliothecis et alibi per nos visa, nisi piguisset notare sigillatim singula.

b *Mombritius,* Post resurrectionem.

c *Cœpit* Constantinus *anno vulgaris Æræ* 306, *et sextus ejus annus incidit in annum ejusdem Æræ* 311, *incipiendo a die* 25 *Julii : in quo mox apparet enorme mendum, dum hic annus componitur cum anno* 233 *a Passione, quam probavimus incidisse in annum Æræ* 29, *adeoque ab ea numerandum hic fuisse annum* 278.

d *Mombritius, et hic et alibi deflectens a primegenii styli simplicitate,* Imperatori Constantino. *Quod autem antiquiora MSS. et magis sincera plerumque habeant* Regi, *indicium est olim hæc ex Græca in Latinam linguam esse conversa : Græcis enim usitatius est* Regis *titulum usurpare.*

e *Ex quo dedicata fuit Constantinopolis seu Roma nova, adeoque post annum* 330 *primum cœpit appellatio* Romaniæ, *necdum forte in usum inducta cum Constantinus moreretur anno* 336.

f *Quam certum est hoc signum ostensum* Constantino, *Italiam contra Maxentium ingredi paranti anno sexto regni supra notato ; tam est indubitatum victoriam ad* Danubium, *de Sarmatis eumdem transgredi ausis relatam, ad annum* 14 *Regni, Christi* 319 *pertinere, adeoque ineptissime conjungi duo, locis temporibusque diversissima.*

g *Usque adeone ignarus rerum esse potuit filius* Constantii *et* Helenæ, *quorum hæc Christiana erat, iste Christianis summe faverat?*

h *MS. S. Martini* Presbyterum *vocat, sed infra et deinceps* Episcopum. *MS. Maximini nominat* S. Silvestrum Papam : *sed hæc scioli librarii correctio est, quam tamen oblitus est in sequentibus adhibere, sine scrupulo* Eusebium *deinceps nominans. Sedit autem* Eusebius *anno* 310, *mensibus dumtaxat quatuor.*

i *Econtra creditur Constantinus a S. Silvestro Papa baptizatus circa annum* 315. *Apud Mombritium dicitur solum* Catechizatus.

k *Edictum de destruendis templis ad annum* 331 *pertinet.*

l *Hoc aliquanto post Nicænum Concilium, anno* 325 *celebratum, accidit.*

m *Videtur Judæorum more hic loqui auctor.*

n *Quid opus erat exercitu? Cum pecunia missam Helenam melius scribunt alii.*

o *Quæ sequuntur* [ ] *inclusa desunt apud Mombritium et in MS. Antuerpiensi : sunt autem accepta ex Ruffini Historia Eccles. lib.* 10 *cap.* 7, *ut merito judices a Latinis postmodum esse intrusa.*

p *Mombritius,* Prior Moyses dixit. *Ubinam vero?*

q *Idem addit.* Et iterum laudationum conscriptor David dicit, Providebam Dominum in conspectu meo semper quoniam a dextris est mihi ne commovear *Psal.* 15, 8.

r *Nota Judam loqui in persona sua propria, alloquentis patrem : ubi non tantum patet ex conclusione, qua ait,* Hæc mihi contestatus est pater meus Simeon : *sed magis infra num.* 10 *ubi S. Stephanum vocat suum fratrem. Hoc autem quomodo consistat cum excusatione junioris ætatis num.* 8, *videat qui hæc figmenta volet pro veris defendere.*

s *MS. Antuerpiense,* exercebatur arte scenofactoria.

t *Item.* Unum de Sanctis suis misit ei, et fecit cum unum de discipulis suis.

u Judicabantur : *id est, judicialiter interrogabantur.*

x *MS. Antuerp.* sunt jam anni ducenti triginta tres.

z *Utrumque Trevirense MS.* Ds. Ds. ai. asaach. rablil. asphilo. nabo. anach. biro. iole. jameddoch. azabel. zoth. faiek. faitui. baruch. chata. adonai. helai. helech. maro. abraxio. ateai. baruch. siamul. meludach. strahel. aiamu. straubizi. manuch. beiel. ata. david. daura. jerahel. Jesu. bemon. segenec. manuri. ru. quod interpretatur : Deus, Deus, etc. *Quæ melius ab aliis absunt : nec scio an vel ex longinquo, per multas correctiones et conjecturas, adduci possint ad sensum subjectæ orationis.*

aa *Gen.* 3 *v.* 24 *dicitur, quod Deus* collocavit ante Paradisum voluptatis Cherubim, *non,* Seraphim.

bb *Exodi* 13 *simpliciter,* ossa Joseph tulisse secum, *dicitur* Moyses : *nec est verosimile, revelatione ad id fuisse opus, aut ignotum Israelitis ejus sepulcrum. Rabinorum somniis hoc adscribas licet.*

cc *Ecce* Judas, *non* patruum suum, *sed* fratrem *vocat* S. Stephanum : *quomodo igitur utriusque pater* Simeon, *qui ipsemet interfuerat consiliis Judæorum contra Christum, debuit ex patre suo* Zachæo *audivisse, quæ filio Judæ de illo narrabat?*

dd *Liberalis sane et fidem omnem superans mensura profunditatis.*

ee S. Macarii *Episcopi, quem solum meliores scriptores in toto hoc negotio nominandum putaverunt, nec semel quidem meminit hic auctor.*

ff *Etiam hanc personam inducere decebat in talem comœdiam*

gg *MSS. San-Maximinianum, et Antuerpiense addunt,* nomine Macario, *quod postea videtur adjectum : et cum mox dicitur,* accidit Beatum Episcopum dormitionem accipere, *videtur interpretis ignorantia indicari, qui nesciverit τὸ, μακάριον, esse proprium nomen, ideoque Latine verterit* beatum.

hh *Quis audivit vel legit umquam, trans mare aut omnino Roma egressum Pontificem, ad Episcopumqualemcumque ordinandum?*

ii *Hoc scilicet restabat, ut tam male consuta fabula crederetur habere auctores, oculatos testes.*

kk *Hæc vox, quamvis origine Latina, ex Græco tamen textu retenta videtur, utpote nusquam apud Latinos medii ævi scriptores invenienda. Græci autem semibarbari, teste Meursio, etiam hodie σαλιβάρι usurpant pro* Lupato. *Textus Græcus hoc loco σαλιβάριον habet. Verior historia unum solum clavum fræno fabricando adhibitum persuadet.*

ll *De hoc exilio, Judæis indicto, nullum alibi indicium.*

mm *Si Hierosolymis obiisse* Helenam *velit auctor, vehementer fallitur : nam ex Eusebio constat morienti adstitisse Constantinum; Romæne an Constantinopoli controvertitur. Pro Roma Baronius ex verosimiliori opinione stat.*

nn *Ad hunc sane diem quibusdam non valde antiquis Martyrologiis MSS. Helenam adscriptam reperiri, diximus in prætermissis ad* 15 *Aprilem : colitur alias et mortua passim creditur* 18 *Augusti.*

oo *Conclusio hæc videtur adjecta ab iis, qui apocrypham hanc S. Cyriaci legendam diviscre bifariam.*

PARS II.

Ex quatuor Codicibus MSS. a

Continens figmenta de passione S. Cyriaci et Annæ matris ejus, sub Juliano Hierosolymis tolerata.

Post venerabilis Constantini finem *b*, impius Julianus successit in regno; et contra Persas exivit *c* statim ad bellum. Sancti igitur Cyriaci *d* fama perveniente usque ad ejus auditum, in sanctam Hierusalem pervenite civitatem : et statim beatum Cyriacum exquisivit. Qui cum venisset, Julianus interrogavit dicens, Qui diceris? Qui dixit, Judas quidem a parentibus cognominatus sum, quando autem misertus est mei Deus, cum essem indignus, Episcopatus mihi donavit indumentum. Venerabilis vero Helena Cyriacum me vocari præcepit, beato Episcopo

e Julianus Apostata Cyriacum accersitum

EX MSS.

A scopo Eusebio urbis Romæ, super me peccatore ordinationem faciente. Julianus Imperator ait: In corpore sunt adhuc parentes tui? Qui dixit: Mater sola. Julianus ait, vocetur ipsa. Cum autem adesset, Julianus imperator dicit ei: Quod est nomen tuum? Quæ ait Anna [Julianus Imperator dixit, Quam sectam colis? Anna dixit; Ego colo cœlestem Regem, qui mihi manifestatus est per dilectum filium meum Juda.] *f* Julianus ait: Ubi est nunc filius tuus? Quæ ait: Qui ante tribunal tuum stat Cyriacus Episcopus, ipse est. Julianus dicit: Substantias promitto vobis, et magnum honorem. Acquiescite ergo mihi, et sacrificate magno Deo Jovi. Cui Cyriacus: Ego vero Deo magno, Jesu Christo, incontaminata quotidie immolo sacrificia.

cum Anna matre solicitat ad idololatriam:

f

15 Julianus Apostata ait; Et ego multum tales exercui vanitates, et nihil mihi profuerunt. Cyriacus dixit: Bene dixisti, quia nihil tibi profuerunt. Exercitatus igitur cum esses in divinis Scripturis, et notitiam omnium earum accipiens, neglexisti, et divina conculcasti; et indignus cum esses, misericors Deus tradidit tibi regnum. Et non solum impie gessisti in Divinitate apostata factus; sed et impie cœpisti persequi cultores Dei excelsi. Ideoque celeriter auferetur elatio impiæ animæ tuæ. Julianus Imperator

suo ipsius exemplo,

B ait: Multi in Christo confidentes malis pœnis de seculo exierunt. Unde si non sacrificaveritis, consentientes mihi, multis interimam vos pœnis. Cyriacus Episcopus ait: Non potes talia tormenta parare ad dolorem carnis, qualia Christus præparavit animabus, qui eum negant. Caro quidem ad modicum torquetur, tamquam terra, quæ ab aratro scinditur, ut duplicem agricolæ fructum reddat; anima autem, soluta a cruciamentis carnis, cum lætitia vadit ad Factorem suum, qui pro ipsa tradidit corpus morti. Julianus dixit: Quid dicis, Cyriace? Dilexisti propter Crucifixum mori [et non sacrificare?] Qui dixit: Nescis, quid dicit Scriptura, quia dii peribunt a terra qui neque cœlum neque terram fecerunt? Et iterum Simulacra gentium argentum et aurum, opera manuum hominum. Et iterum: Similes illis fiant, qui faciunt ea. Ecce ergo et tu similis factus es illis, damnandus in gehenna ignis.

et minis tormentorum, sed frustra:

16 Iratus autem Julianus, jussit manum ejus abscindi dexteram, dicens: In hac manu multas frequentius scribens epistolas, multos a sacrificiis deorum avertit. Cyriacus dicit: Tu quidem ignoras, insensate canis, mihi quale operatus es bonum. Ego autem non ignoro, quia priusquam cognoscerem Christum Jesum, eram scribens ad Synagogam Judæo-

ergo dexteram ei præscindi jubet,

C rum, ut nemo crederet in Jesum, qui crucifixus est; Scandalum ergo corporis mei abscindens, vitam æternam mihi providisti, sicut scriptum est. Melius est, ut pereat unum ex membris tuis, quam totum corpus tuum mittatur in ignem inextinguibilem. Julianus ait, Tantum exterminabo corpus tuum hic, ut videam quis sit qui liberet te de manibus meis. Cyriacus dixit: Dominus Jesus, qui hodie a te injuriam patitur, ipse in Evangelio mandavit sic, Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non occidunt. Ideo non timeo tormenta tua, ut possim effugere ignem, quo tu festinas.

17 Julianus dixit iratus: Ecce ignis odor super te venit, nunc videbo hodie, si ille Galilæus, quem colis, te liberet. Tunc Cyriacus ait: Impie et immemor bonitatis Dei, ferocissime canis, quomodo non es rememoratus immaculati et purissimi Agni altaris gloriosi et supercœlestis, a quo absconsus es *g*, et effugisti temporalem punitionem mortis, cum tyrannicam tibi præsumebas insaniam? quomodo non timuisti immundissimum tuum os extollere, et verba blasphemiæ proferre in Dominum Jesum? Julianus dixit: Si vere ignem contempsisti, judicabo te in-

et apostasiam exprobranti

g

tolerandis tormentis, ut non solum corpus tuum ignis consumat, sed et animum. Et jubet trullum *h* in plumbum reliquari, et extendi beatum Cyriacum, et forcipe ferrea aperiri os ejus, et infundi plumbum, ut interiora ejus conflagrentur. Talem et tam scelestam sustinens pœnam, spem habens, cœlum aspiciebat. D

h

liquatum plumbum in os fundi:

18 Et cum duæ horæ transissent, omnes eum sperabant jam mortuum: et ille elevans vocem, clamavit dicens, Christe, lumen verum, inextinguibilis splendor, mortuorum vita, peccatorum propitiatio, errantium redemptor et dux, benedico te, Domine, quia dignum me fecisti participari pœnis tuis; qui imaginem auream contrivisti, et impium Regem ab hominibus expelli fecisti, et cum ferocibus bestiis portionem posuisti, et septem tempora præcepisti mutari super eum, usque dum cognosceret te verum Deum; qui per servum tuum beatum Danielem culturam Babyloniorum destruxisti, et Sacerdotes mendaces bestiis ad escam tradidisti; qui ad exemplum Trinitatis tuæ primos Martyres tuas tres pueros in fornace ignis ardentis salvasti; qui terribiles undas per mare rubrum divino siccasti præcepto, et pedibus populum tuum transire jussisti, et adversarios eorum operuisti fluctibus, et per figuram gloriosæ Crucis tuæ sibilum serpentum deserti extinxisti, E et eos quos mordebant per eum sanasti; qui populum tuum Israel in tenebris columna ignis illuminasti, et a solis radiis æstuantem refrigerii nube protexisti; qui adversarios tuorum amicorum judicio mortis damnasti; qui eis, qui tempestatem patiuntur, tranquillus es portus; qui in altis montibus revelas fontes, ut bestiæ deserti satientur potu; de omnibus enim tibi est cura, Domine, amator animarum, quia tua sunt creatura. Deprecor te, Domine Jesu Christe, transmitte Michael Archangelum luminis, et libera me de malo operario isto, ut non me vincat mala operatio ejus, sed tua patientia confirmet me, qui glorificaris in secula.

a quo nihil læsum

Deique magnalia extollentem,

et auxilium poscentem,

19 Et ut implevit orationem, iterum Julianus inquit: Ecce, Cyriace, quantum dimisi te verbosari: frequenter audivi talia. Verumtamen nemo contradicens mihi de manibus meis vivus recessit. Nam et ego adoravi Christum, et nihil mihi profuit: sed postea pœnitui, et cognovi immortales deos, qui salutem præstant his qui diligunt eos. Cyriacus ad hæc: Scio quia cognovisti diabolum patrem tuum, et ministros ejus, qui eos qui credunt illis in gehennam ignis trahunt: ex quibus tu unus es. Julianus dicit sacrifica antequam puniaris. Cyriacus dicit: F Ego non sacrifico lapidibus. Julianus dicit: Ego propter insaniam vestram statuam non erexi. Sed sacrifica nullo vidente, et tantum dic Magnus est Deus Jovis. Tunc Cyriacus: Ego ei, qui vere est, vero Deo credidi, qui te destruet ab hac superbia tua. Tunc Julianus jussit grabatum æneum afferri, et in eo S. Cyriacum extendi, et substerni carbones ignis, et spargi super eum sal et adipem, et desuper virgis cædi, ut venter et interiora viscera assarentur ab igne, et deorsum ejus desuper carminari virgis. Elevans autem Cyriacus vocem Hæbraice aiebat. *i* Deus Deus immense, et propter nos invisibilis, qui das vitam omni credenti in te, qui per Prophetam tuum Jonam in figura trium dierum, resurrectionis tuæ ostendisti nobis mysterium, qui electum tuum Eliam Prophetam in curru igneo in cœlum rapuisti: qui nutu oculi tui conteris adamantinas seras inferni: Veni, Domine, in hoc judicio, et aufer a me multitudinem dolorum: ecce hæc pro nominis tui amore patior.

ac rursus frustra sollicitatum,

in grabato æneo atque candenti cruciat:

i

20 Hæc eo dicente, admirabatur durus tyrannus super ingentem ejus patientiam, et jubet eum in quodam domicilio custodiri, donec de morte ipsius tacite

Carceri inclusum cum mater Anna visitasset, k

A cito quæreret. Cum ergo transissent duo dies, B. Anna mater S. Cyriaci veniens dicit ei : Bene, fili mi, certatus es et agonizasti pro nomine nostri Jesu Christi. Memento beati patris tui, qui in Judaismo *k* mortuus est. Redime, fili patrum tuorum delicta, factus comes primi Martyris Stephani. Memento et mei matris tuæ, quæ genui te. Crastino, o fili carissime, consummaberis. Ministri autem satanæ statim de ea retulerunt tyranno, et jussit eam exhiberi. Adducta autem illa, interrogavit eam Julianus, dicens : Complacuit tibi Anna sacrificare, ut vel tu vivas? Insensatus autem filius tuus elegit magis mori quam vivere. Anna dicit : Vitam magis cupiens cœlestem, non sacrificavit : hæc autem vita temporalis est. Julianus dicit : Quid ergo tu dicis? Nec tu vis sacrificare? Anna dicit : Sine Deo, inhumanissime, et omnis impietatis princeps, non me terrent verba tua: nam Dominus noster Jesus Christus proprium pro nobis effudit sanguinem, ut ab omni iniquitate mundum redimeret : quanto ergo magis nos peccatores debemus pro ipso mori?

adducta ad tyrannum et in fide constans,

21 Iratus ergo Julianus jussit eam capillis suspendi et ungulari. Cumque ungularetur pene tribus B horis, et omnino non loqueretur, dicit Julianus. Quid est Anna? Bene te acceperunt ungulæ? Quæ dicit : Insensate, et omnis iniquitatis operarie, quomodo non sensisti quia non sensi dolorem? Sed si habes majora tormenta infer : parata enim sum certare adversus patrem tuum diabolum, quem spero me sine viribus ostendere : propter nomen enim Jesu habeo eum qui me confortat Deum. Julianus autem jussit lampades *l* magnas flamma ardentes applicari lateri ejus. Anna autem exclamavit dicens : Domine immaculate, qui igni inextinguibili quinque iniquorum civitates tradidisti, et justum Loth salvasti; qui vocibus Angelorum muros Jericho detraxisti, et Amalech in manu valida expugnasti; qui per sanctam Judith Holofernem occidisti, et populum tuum eruisti : exaudi me, et fac me peccatricem perfecte hunc currere cursum : ut ego exultans intrem in thalamum tuum cum filio meo. Et dicens hæc, efflavit spiritum. Tollentes autem eam traxerunt in partem.

e capillis suspenditur, ungulis laniatur,

l
et lampadibus ustulata moritur.

22 Tunc jussit Julianus beatum adduci Cyriacum Episcopum. Adducto autem eo, admiratus est tyrannus quoniam tantas, et tales sustinuerat pœnas, et hilari vultu astaret. Tunc Julianus : Dic mihi Cyriace, quibus maleficiis nobis caliginem in- C duxisti [tamquam non metuens pœnas, et nolens sacrificare?] Cyriacus; Anathema tibi, canis indigne, qui virtutem Dei convertis in maleficia. Julianus dixit : Si non vis sacrificare, dic saltem, Non sum Christianus. Tunc Cyriacus : Numquid propterea quod tu excidisti, vis stellas splendidas exæquari tuis tenebris? Sed non habes locum, nec habebis unquam. Ego vero certus sum, quia non post multos dies percutieris cœlesti plaga. Ascendens ergo iter tuum, non reverteris, quia exacerbasti Deum. Jussit autem Julianus fossam fieri altam; et vocavit plurimos incantatores serpentium, et jussit eos ut nequiores afferrent, et mitterent in fossam. Qui et miserunt cornutas *m* dracones, et Lampias *n* venenosas, et multitudinem maximam serpentium, et jussit Sanctum mitti inter eas.

Iterum adductus Cyriacus,

ad fossam venenatis plenam damnatur :

m
n

23 Cum vero duceretur B. Cyriacus, dicebat : Veni, Domine meus Christe Jesu, et vide agonem theatri hujus et necessitatem, qui liberasti Joseph de lacu, fac nunc hos dracones quiescere, ne quando dicant gentes, ubi est Deus eorum, quia inimici eorum prævaluerunt adversus Sanctos Dei. Et hæc dicens missus est in fossam. Serpentes autem Angelico nutu mortificati sunt, ita ut Beatus exultans diceret, Nunc cognovi, quia Dominus, quem veneror, numquam elongat se a suis. Gratias ago tibi, D Christe, non solum quia in te complesti prophetiam David, sed et in his qui in te confidunt : ecce enim super aspides ambulamus, et conculcamus leonem et draconem. Hæc dicente B. Cyriaco, Julianus comburi bestias jubet. Cyriacus vero descendebat de fovea illæsus.

in qua dum perseverat illæsus

EX MSS.

24 Tunc prior incantatorum Amon, *o*, Nobilis cognomine, dicit, o Rex, magna dementia repletus es volens interficere virum hunc. Quare non attendis, quia neque maleficia, neque quis ex vanis diis talia potuit facere mirabilia, sicut hic verus Deus, quem hic prædicat? Ecce quantas illi intulisti pœnas et non potuisti virilem ejus vincere sensum. In veritate certus sum, quia Christianorum Deus magnus, et ingens est. Tyrannus igitur videns, quia ex toto corde credidit, jussit eum decollari. Amon autem valedicens S. Cyriaco, ivit ad locum decollationis alacer, dicens : Jesu Christe, suscipe in pace animam meam. Et hæc dicens, extendit collum, et consummavit vitam.

o
convertitur Amon incantator et fit Martyr.

25 Post modicum iterum vocans tyrannus S. Cyriacum, dixit ei : Nega tantum Crucifixum, et dimittam te. Cyriacus dixit : O cor perversum, et sensum extinctum! Tantorum bonorum præstatorem Dominum meum negem propter te miserabilem, ut efficiar similis tui? Iratus autem tyrannus jussit cacabum magnum impleri oleo, et calefieri : in tantum autem efferbuit cacabus, ut stantes non possent sustinere vaporem ejus. Et jussit eum mitti in cacabum. Appropiantibus autem ministris dicit illis B. Cyriacus. Foris longe recedite, filioli, ne ullus ex vobis confletur ; a me ipso ingrediar. Et faciens Sanctus in fronte sua signaculum Crucis, intravit dicens; Qui Jordanem sanctificasti, Christe, et antecessorem tuum Joannem replesti sapientia, qui donasti lavacrum per aquam incorruptionis vitæ; ecce nunc iterum oleo baptizer : jam iterum habeam tertium lavacrum sanguinis, martyrii perfectionem, quam ante multum temporis expecto.

E
Cyriacus in cacabum ferventem immissus,

26 Tunc furore repletus tyrannus, jussit eum magno *p* conto percuti in pectus. Percussus autem Cyriacus sanctus, unam emisit vocem dicens : Domine Rex Jesu, peto ut cito cum Sanctis recipias animam meam. Et sic consummatus, in Domino, et bonum certamen certatus, assumptus est in gloria, die sabbati *q* hora octava, mense Majo intrante; regnante Juliano tyranno anno secundo ; nobis autem Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen.

p
contoque percussus expirat.

q

NOTÆ ET CENSURÆ.

a *Videlicet antiquissimo Bertiniano, et alio ecclesiæ S. Audomari : Antuerpiensi nostro et S. Maximini, quod postremum phrasi nonnihil varia et cultiori scriptum. Eadem reperimus in MS. Reginæ Sueciæ num.* 13, *et alio monasterii S. Huberti in Arduenna : ut taceam plura quæ vidimus et piguit annotare. Titulus in MS. Bertiniano hic præfigitur.* Incipit Passio S. Judæ, qui cognominatus est Cyriacus (*Audomarense et S. Maximini addit,* qui Crucem Domini invenit, *vel,* invenire meruit,) Annæ matris ejus et Ammonis incantatoris. *Horum quoque nomina Græci recentiores in Menæis post elogium S. Cyriaci* 28 *Octobris peculiari celebrant disticho. Notkerus autem in suo Martyrologio, post memoriam Judæ, addit,* et Annæ matris ejus, omnimodis passionibus cruciatæ. *Hæc ergo si etiam S. Stephani mater fuit, non jam triseclis, sed fere quadriseclis fingatur necesse est. Nos, quia certum habemus unicum horum nominum usurpandorum fundamentum sumi ex hac Legenda, nolumus meminisse eorum, non dico ut Sanctorum, sed nec ut hominum quidem*

EX MS.

A *quidem qui in rerum natura fuerint aliquando. Præfigitur autem in MS. Prologus, quem in principio ante primam partem dedimus.*

b *Obiit* Constantinus *an.* 337, *et* Julianus *exorsus est solus regnare an.* 361, *quod animadvertens San-Maximinianus scriptor, sic ordiri maluit :* Postquam piæ memoriæ Constantinus Augustus et Constantinus filius in regno defuncti essent....

c *Non* statim *exivit, sed post annum integrum in restituenda Idololatria, et Christianismo deprimendo impensum, anno* 363.

d *MS. Antuerp. hic et ubique semper* Quiriaci, *quomodo etiam scribitur nomen in* 1 *parte.*

e *Certiori auctoritate opus est, ut ultra* Antiochiam *pervenisse in Syria* Julianus, *et usque* Jerusalem *excurrisse credatur : et vehementer fallitur Saracenus pag.* 66, *allegans, velut ex Baronio, Zosimum qui asserat* Jerosolymis commoratum Julianum decem menses integros. *Hoc enim non de* Hierosolymis, *sed de* Byzantio *asserit Zosimus lib.* 3, *itaque eum citat Baronius ad an.* 362 *tomo* 4 *num* 81.

f *Ex MS. Antuerpiensi et S. Maximini suppleta scias quæ [ ] inclusa vides.*

g *Nihil tale* Juliano *unquam a Christianis objectum est. Scimus eum, quod injussu Constantii ex Cappadocia*
B *venisset in Asiam discendæ magiæ causa, quodque Constantinopoli transiens cum Gallo fratre esset locutus, in aliquam conspirationis cum illo initæ suspicionem venisse. Sed ad necem quæsitum nusquam legimus; imo ultro sese Mediolani stitit, et suspicionem præsentia sua diluit.*

h *MS. Antuerpiense,* ollam. *S. Maximini,* jussit plumbum solvi in trullula ab igne.

i *Idem MS.* Baruth. thalai. manuel. tharcusiar. nemedo. aothi. abachar. tazael. mellico. nabathi. zabeli. zoaram. betheli. adonahel. aeloth, hoc est Deus, Deus immense etc. *quæ in aliis MSS. diversimode aliquanto habentur, nusquam ut arbitror recte, nec usquam ita, ut vel e longinquo referat argumentum subjectæ interpretationis.* D

k *Et tamen idem num.* 6 *dixerat :* Ego et patres mei credidimus in eum, *id est Jesum,* quia vere filius Dei est : *sed hoc ibi sic dici videtur, quasi interna contentus fide, cum exterius non sit professus, propter aliorum Judæorum respectum.*

l *MS. S. Maximini,* candelas, *tria MSS.* lapidem magnum, flamma ardentem, *quod ineptius est. Florus et Notkerus etiam* lampades *legerunt cum nostro Antuerpiensi MS. quod tamen aliam lectionem alia manu, velut causa correctionis suprascriptam, habet.*

m *Antuerpiense* cornutas aspides, *credo Græce simpliciter scriptam* cerastas, *quod Latine reddere interpres voluerit.*

n *Quid sint* Lampiæ *ignorare me fateor. MS. Antuerpiense et S. Maximini phrasim mutantes eas omittunt. Quid si legam* lampras, *id est lucentes a veneno et oculorum ardore, sitque adjectivum referendum ad* dracones?

o *Florus et MS. Antuerpiense* Ammon; *S. Maximini,* Abdon nomine.

p *Florus* magno cuneo, *Notkerus* macroconto, *immediatius ex Græco. Codex S. Maximini simpliciter* E
conto. *MSS. Bertinianum et S. Audomari* cuspide.

q *Si annum Juliani* 2 *incipias cum Kalendis anni* 362, *dies* 4 *Maji, quo* S. Cyriacum *colendum proposuere posteriores Martyrologi, incideret in sabbatum : erat enim littera Dominicalis* F. *Cum tamen simpliciter dicitur* mense intrante, *nullo addito diei numero, videtur potius intelligendus esse primus. Ut ut sit, nos qui martyrium ipsum fabulosum esse totum credimus, neque feriæ, neque horæ hic nominatis quidquam veritatis subesse opinamur. MS. S. Maximini* die sabbato, hora octava, mense Artemisio, regnante Juliano tyranno. *Græci autem in Asia* Majum *vocabant* Artemisium, *ob* Artemide, *id est Diana, cui eum consecrarant.*

DE SANCTO PORPHYRIO

G. H.

PRESBYTERO, MARTYRE, CAMERINI IN UMBRIA.

IV MAII

Cultus sacer

Tabulæ hodierni Martyrologii Romani celebrant ad hunc diem IV *Maji* S. Porphyrium Martyrem in Umbria, *ubi annotavit Baronius,* de eo mentionem haberi in Actis S. Venantii, qui
C passus est Camerini XVIII *hujus mensis Maji, ad quem diem ejus Acta illustramus. Ludovicus Jacobillus tomo* 1 *de Vitis Sanctorum et Beatorum Umbriæ, ad hunc* IV *Maji, hæc potissimum tradit :* Cum sanctus Sacerdos Porphyrius esset magna doctrina, zelo et vita exemplari præditus, perrexit in patriam suam Camerinum, ibique fidem Christi prædicavit, et copiosam multitudinem Paganorum e cæcitate idololatriæ ad lucem fidei Christianæ perduxit. Inter alios convertit et baptizavit S. Venantium, nobilissimum juvenem Camertem, Supprinum patrem ejus, matrem quoque et alios horum consanguineos : instruxitque S. Venantium omni virtutum genere, quo valde illustris omnibus apparuit : qui S. Porphyrio obediebat cum magna reverentia, ut vero suo magistro. Sacro etiam fonte lavit Anastasium Cornicularium Regis, ejusque uxorem, nec non et quatuor filios, qui postea omnes martyrio vitam finiverunt. *Uti dicetur* XI *die Maji. Hæc Jacobilli dicta confirmat Ferdinandus Ughellus tomo* 1 *Italiæ Sacræ in Præfatione ad Episcopos Camerinenses.* Jam inde, *inquit,* ab anno CCXLVIII lucem Evangelicam amplexata est civitas, opera conatuque S. Porphyrii Presbyteri, olim S. Venantii invictissimi Martyris magistri. Hic enim, cum vix quindecim annos natus esset, illustremque per exquisita tormenta tulisset palmam martyrii, quamplu- F
res idolorum cultores sua tolerantia convertit ad Christum, simul cum Porphyrio præceptore : plenusque meritis, Decioque devicto tyranno, evolavit ad cœlum. *Sed hæc plenius indicantur in Actis S. Venantii. At reliqua ex Jacobillo prosequamur.*

conversio Gentilium,

SS. Venantii, Anastasii cum eorum familia,

2 Erat urbis Camerinensis, *inquit* Præses a Decio constitutus Antiochus, qui de nocte habuit ejusmodi visionem, in qua apparuit ei S. Venantius, splendore plenus, dum procuraret populos baptizari, qui etiam magno fulgore resplendebant : alii vero stabant retro, obscurissima caligine involuti. Mandavit ergo Præses ad se accersiri S. Porphyrium, ut virum magna sanctitate, auctoritate et doctrina præditum, ut jam relatam visionem interpretaretur. Venit et exposuit Antiocho visionem, veræ Catholicæ interpretationi conformem : indicavitque eos qui apparuerunt obscura caligine et tenebris involuti, esse qui vivebant in cæcitate idololatriæ, adorantes pro Deo statuas ligneas aut lapideas, quæ nec vident, neque ullo sensu utuntur. At S. Venantium aliosque populos ad Christum conversos, esse pulchros et omni fulgore resplendentes, qui mediante aqua sancti baptismatis, erant illuminati, et a feritate enormis peccati idololatriæ liberati. Ac simul ei annuntiavit

expositio visionis Antiocho Præsidi factæ :

fidem

A fidem Christianam, indicavitque qua erat cæcitate, quod verum Deum non adoraret. Tunc Præses, furore contra sanctum Sacerdotem commotus, ob hanc suæ sectæ adversantem interpretationem, jussit satellitibus suis, ut illi caput amputarent. Adductus igitur ad locum supplicii effudit ad Deum suas preces, ei commendans animas, quas ad portum salutis adduxerat, et spiritum proprium. Accessit dein carnifex, et caput a reliquo corpore avulsit, et hoc modo anima ejus evolavit in cœlum. Factum id est Camerini die IV Maji, regnante Decio Imperatore. Corpus ejus fuit a fidelibus reverenter sepultum, et postmodum translatum in ecclesiam, S. Venantio dedicatam eique a populo erectam. *Hæc Jacobillus, citatis ad marginem Historia MSS. Camerinensi Angeli Benigni, Lectionibus antiquis MSS. et aliis auctoribus. Idem tomo 3 in Catalogo Reliquiarum Umbriæ, tradit* in ecclesia Collegiata S. Venantii conservari Corpus S. Porphyrii Martyris, in antiquissima marmorea arca. *Reliqua lector reperiet in Actis S. Venantii, in quibus nulla fit mentio* Decii Imperatoris, *sed omnia adscribuntur* Antiocho Regi, *qui posterioribus scriptoribus solum habetur* Regulus, *aut* Præfectus, *seu* Præses Decii Imperatoris. D

martyrium :

AUCTORE G. H. sepultura.

DE SS. HERACLIO JUSTO ET MAURO,

MARTYRIBUS, FULGINII IN UMBRIA.

G. H.

SUB DECIO

Conversi a S. Feliciano,

in persecutione Decii, capti,

capite plectuntur,

Ecclesia illis erecta

Fulginatium *Antistes et nunc Patronus, etiam vicinorum populorum ac totius Umbriæ, floruit tertio Christi seculo S. Felicianus, cujus varia Acta dedimus ad diem* XXIV *Januarii. Ludovicus Jacobillus, et ipse Fulginas, tomo primo de* B *Vitis Sanctorum et Beatorum Umbriæ, inter alios infideles, opera et auxilio dicti S. Feliciani ad fidem Christi in dicta provincia Umbria conversos, censet fuisse* tres milites Fulginates ac dein Martyres, scilicet Heraclium, Justum et Maurum, qui postea zelo honoris divini ac salutis animarum accensi, suis exhortationibus et bono virtutum exemplo, ausi fuerunt sanctam fidem propagare. *Favebant tempora Philippi Imperatoris; sed huic ejusque filio anno* CCXLIX *occisis, successit Decius, a quo truculenta in Christianos persecutio, eaque octava, fuit excitata, neque cum ejus nece, quæ sub finem anni* CCLI *contigit, sublata.* In hac persecutione carceribus inclusi hi tres athletæ, aliquot mensibus post martyrium S. Feliciani educti, et coram Aurelio Præside examinati, sed intrepidi in fide Christi profitenda, adjudicantur morti, ut milliari uno extra portam urbis, quæ versus Romam vergit, educti, capite plecterentur: atque ita die IV Maji palmam martyrii obtinuerunt. Corpora illorum a fidelibus asservata fuerunt, ac postmodum apud corpus sanctissimi Pastoris illorum Feliciani in æde Cathedrali collocata.

2 *Ferdinandus Ughellus tomo* I *Italiæ sacræ in Episcopis Fulginatensibus num.* 5. *ista scribit :* Felicianus, dum Fulginatem gregem moderatur ac regit, Hera- C clius, Justus, Maurusque, Confessores Christi egregii, agonis sui orbitam prope Fulginium gloriosissime percurrerunt die quarta Maji. Ubi vero pro Christo mortem oppetiverunt, ibi in eorumdem honorem templum erectum est, mox et castellum, quod de nomine S. Heraclii, Heraclium antiqui dixerunt, sed a Fulginio milliario tantum distans Heraclum, ignorantia deinde vulgi, facile fuit deviare in Rachium.

et Castellum denominatum:

3 *Hæc Ughellus, quibus addit Jacobillus dictum* castellum esse valde inhabitatum, in eoque numerari ultra mille animas, ibique hos sanctos Martyres ut præcipuos Protectores coli, ac illorum festum agi, uti in urbe et diœcesi Fulginiensi, sub ritu duplici hoc die IV Maji; et præterea per annum in Officio Ecclesiastico eorum Commemorationem, quod eorum, sacra corpora censeantur ibi asservari. *Est autem Oratio hujusmodi :* Propitiare nobis quæsumus, Domine, per merita gloriosa sanctorum Martyrum tuorum Heraclii, Justi et Mauri, atque Florentii et Petri Confessorum, quorum corpora in nostra requiescunt ecclesia etc. *Celebrat eosdem Martyres Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum, et alio Sanctorum Italiæ : sed non habuit tam exactam notitiam, quam hic ex Jacobillo et Ughello dedimus.* E

Cultus sacer 4. Maji,

4 *In MSS. Martyrologiis Medicæo et Senatoris Strozzii Florentiæ, alioque ibidem excuso sub nota anni* 1486 *ad* XXVII *Aprilis iidem uno socio auctiores sic referuntur,* Apud civitatem Fulginatem sanctorum martyrum Eraclii, Justi, Mauri et Vitalis, qui sub Daciano Præside Martyrium passi sunt. *Quæ forsan antiquiora et sinceriora sunt. Facillime autem contingere potuit, ut pro* Daciano Præside, *substituerit aliquis* persecutionem Decianam; et S. Vitalis *ideo solum præteritus sit, eo quod corpus ejus vel non inventum fuerit vel alio translatum, priùs quam tres alii in ecclesiam Cathedralem inferrentur. Quia tamen idem* Vitalis *in MS. Casinensi et in nostro Florario seorsim nominatur, non præsumpsi ipsum adjungere hoc loco Fulginatibus illis Martyribus : quorum nunc agi Translationis festum, obliterata natalis ipsius memoria, persuasum mihi est.* F

et 27 Aprilis.

NOT. 42

DE SANCTO CORCODEMO,

DIACONO AUTISSIODORI IN GALLIA.

G. H.

SEC. III

Cultus sacer.

Acta *S. Amatoris, Episcopi Autissiodorensis, illustravimus supra ad Kalendas Maji, ubi et de Basilica ad ejus honorem erecta egimus. In hac celebris veneratio fuit* S. Corcodemi Archidiaconi, *cujus memoria inserta est ad hunc diem antiquis Martyrologii Hieronymiani apographis, et vetustissimo Epternacensi his verbis:* Autissiodoro translatio et depositio Corcodomi Diaconi. *Quæ aliquanto plenius indicantur in MS. Corbeiensi Parisiis excuso hoc modo :* Autissiodoro depositio et translatio corporis S. Corcodemi Diaconi et Confessoris in basilica S. Amatoris. *Eadem leguntur in apographis Blumiano et Lucensi, sed in isto nomen* Corcodoni, *et in altero, syllaba prima omissa,* Codomi *scribitur. Usuardus hæc ita contraxit :* Autissiodoro S. Curcodemi Diaconi; *additur in Martyrologio Coloniæ et Lubecæ anno* 1490 *excuso,* et Confessoris. *Similia passim leguntur in quamplurimis MSS. at nomen varie exprimitur,* Corcodomi

A codomi, Corcodemi, Curcodemi, Curcodomi, Corcodoni, Corcodonii, Corcodini, Cocordani, Corobbomi. *Ejus cultus etiam assignatur in antiquis Breviariis Ecclesiæ Autissiodorensis.*

AUCTORE G. H.

Elogium ex MS. Adone

2 *In MS. Adone Ecclesiæ Morinorum, et Leodiensi monasterii S. Laurentii, illud additur elogium :* Autissiodoro depositio et translatio corporis S. Corcodomi, Diaconi et Confessoris : Qui cum esset sanctæ Romanæ Ecclesiæ Archisubdiaconus, a B. Sixto Papa Diaconus ordinatus est, et cum S. Peregrino Episcopo Galliam ad prædicandum verbum Dei missus. Completo itaque fidelissime ministerii sui officio, post martyrium beatissimi Peregrini Episcopi, in pace quievit. *Plurima ex his desumpta sunt ex Vita S. Peregrini Episcopi, ad diem* XVI *hujus mensis Maji illustranda, ex qua hæc pauca transcribimus.* Sixtus Papa, vir summæ sanctitatis perspicuus, magnum et præclarum Dei servum Peregrinum Presbyterum, civem quippe Romanum, ordinavit Episcopum, Marsum vero Presbyterum, Corcodemum Archisubdiaconum Levitam esse constituit, et Jovianum oneri Subdiaconi mancipavit... Hos etenim summos Dei cultores beatissimus Papa Sixtus cum omni fiducia usque ad portum marinum perducens, verbum Dei

et Vita S. Peregrini,

B specialius præcipiebat usque ad mortem fiducialiter prædicare.

3 *Fuisse* translatum corpus S. Corcodemi ad basilicam S. Amatoris, *constat etiam ex Vita S. Mamertini Presbyteri, a nobis elucidata ad diem* XX *Aprilis, et confirmatur a Constantio Presbytero in Vita S. Germani Episcopi Autissiodorensis, ab eo scripta circa annum* CCCCLXXX, *ad diem* XXXI *Julii danda : in qua ista S. Mamertinus de se narrat:* Perveni ad cœmeterium, in quo S. Amatoris Episcopi dicebant esse corpusculum... et parva cellula ostenditur oculis meis, in qua unus erat sarcophagus. Ingredior : super ipsum me jactavi sarcophagum, ignorans quis in eo requiesceret sepulcro... Intempesta nocte vigilans respexi juvenem vestibus dealbatum, qui emisit vocem dulcifluam, dicens S. Corcodeme, S. Corcodeme, Levita Christi. His auditis beatissimus vir Corcodemus de sepulcro, supra quod procubueram, respondit : Scio qui sis, et vocem tuam audio, dic, quid me vis, Florentine frater. Surge, inquit, velociter. B. Peregrinus Episcopus cum ceteris fratribus, pro nocturnis excubiis celebrandis, in ecclesia sunt congregati : propterea te quoque S. Amator admonet, ut venias et intersis sancto conventui. Tunc B. Corcodemus ait : Regredere citius, dulcissime frater, ad sanctum ac beatissimum Episcopum, mea reportans mandata. Hac igitur nocte non possum de hoc tabernaculo egredi, quoniam hospitalitatem præbui alicui peregrino. Scio enim, quæ hic sit obsidens turba catulorum, et insidias hospiti præparans, quo me egresso miserum devoret ac dilaniet; et si egressus fuero, venenosos in eum dentes infiget. Me suis Deus excubiis non fraudat, quoniam sunt mecum fratres Subdiaconi duo, id est, Alexander et Jovianus, nec non et Jovinianus Lector. Ergo obsecro te, ut sanctis Episcopis hæc quæ tibi locutus sum referas, et ab his impetres mihi veniam... Post hæc rursus contemplabar, quemadmodum tenuerit dexteram meam reverendissimus Diaconus et dixerit : Veni nobiscum, hospes, ad Missas. Pergentibus itaque nobis, vidi quinque stantes, ante crepidinem altaris, speciosissimis indutos stolis : et videbam me interrogantem beatissimum Corcodemum, qui essent illi, qui coram altario assistebant. Et dixit mihi : Ille qui in medio stat, est S. Peregrinus Episcopus et Martyr, cum quo a Romana urbe ego quoque missus sum imperio Papæ Sixti. Illi duo, qui dextro adhærent lateri, sunt Amator et Marcellianus Episcopi; qui sinistro Elladius est et Valerianus sanctissimi, qui beatissimo Peregrino gradatim successerunt. *Hæc ibi. Ex his coluntur etiam hoc mense* S. Marcellianus *die decimo tertio,* Elladius *octavo, et* Valerianus *sexto. At* Sixtus *est Papa II, a quo SS. Peregrinus et Corcodemus missi fuerunt : quamdiu autem hic post Peregrini martyrium vixerit, non liquet.*

et S. Mamertini, quem quiescentem supra sepulcrum,

D

videtur in suam protectionem assumpsisse,

E

et ad SS. Episcopos Autissiodorenses duxisse,

4 *Galesinius adjungit socios his verbis :* Autissiodori beatorum Martyrum Curcodomi Diaconi, Antonii, Cœlestini et aliorum. *Galesinium describit Saussayus, addito mirabili elogio, quod ibi videri potest, nec relatu dignum. Est* Cœlestinus *Antesignanus Martyrum Afrorum, hoc die celebratus.* Antonius *cum* Nestorio *et* Mictonio *hoc die passus est. At* Curcodomus *solus* Autissiodori in pace quievit, *teste Adone supra relato, quem citat Galesinius cum suo MS. sed valde depravato.*

Perperam illi socii martyres adjuncti.

C

DE S. PELAGIA VIRGINE,

F

MARTYRE TARSI IN CILICIA.

D. P.

SUB DIOCLETIANO

Tarsi passa, ut alii plures sec. 3 exeunte,

S*ævientibus in Christianos* Diocletiano quater et Maximiano ter *Consulibus, id est anno Christi* CCXC, *multum sanguinis fusum esse* Tarsi *in Cilicia, sub crudelissimo simul et avarissimo Judice Simplicio, qui corporibus Martyrum vendendis etiam quæstum faciebat, constat ex Actis S. Bonifacii, dandis* XIV *Maji. Hæc Acta cum laudet Cardinalis Baronius, tamquam* certis consignata Consulibus, *mirum est, quod narratum sub iis Martyrium referat ad annum* CCCV, *quando illi deposito Imperio exauctorati persecutionis lampadem Galerio Maximiano jam tradiderant. Pergit autem ad eumdem etiam annum referre Passionem S. Pelagiæ Virginis : de qua tamen in Martyrologio ad hunc diem dicit, quod,* sub Diocletiano in bovem æneum candentem inclusa, martyrium complevit. *Ita scilicet habebant non solum Sirletus in Menologio, Menæaque, et Synaxaria tam impressa quam MSS. verum etiam Acta, quæ apud Lipomanum, et Surium legenda allegat.*

2 *Sicut autem S. Bonifacii corpus redemptum a socis revectum est Romam, et aliorum viginti tunc quoque passorum ab Africanis mercatoribus sunt adducta Hipponem; ita et Reliquias S. Pelagiæ obtigisse Byzantinis institoribus, qui illas deposuerint in eo quod trans sinum est suburbio, possemus suspicari, nisi Acta dicerent, eas ab Episcopo conditas extra urbem, loco quasi divinitus præparato, qui exinde ab habendis ibi Synaxibus dictus est* Mons-Congregationis : *unde consequens fit translationem factam esse multo serius. Ut ut sit, certum videtur partem saltem aliquam fuisse translatam : quia apud Græcos præcipuum in hodierni diei Officiis locum haud alia de causa nunc habet S. Pelagia, quam quod* τελεῖται ἡ αὐτῆς σύναξις ἐν τῷ μαρτυρίῳ αὐτῆς, τῷ ὄντι Πέραν, πλησίον τοῦ ἁγίου Μάρτυρος Κόνωνος. *quod, inquam,* agatur ejus festum in ejus confessione, constructa Peræ, juxta S. Martyrem Cononem : *quemadmodum habet MS. Claromontanum, ad ecclesiæ alicujus Constantinopolitanæ usus descriptum : sed, quod miramur* V *Maji, cum Ephemeris metrica expresse dicat,*

deinde translata CP.

colitur præcipue hac 4 Maji.

Ἀμφὶ

A Ἀμφὶ τετάρτῃ Πελαγίη βοὶ καῦθη χαλκῷ
Sub quartam in tauro Pelagia flagrat aeno.

Eodem die Officium ejus agendum præscribit Typicon, et in Menæis ponuntur omnia propria de ipsa dumtaxat, imprimis Canon innominati auctoris, sub hac acrostichide,

Πελαγία τὸν αἶνον εἰκότως πλέκω
Pelagiæ laudi congruum hymnum plecto.

propter crebra miracula,

3 *In hoc Canone, frequens ad nomen, velut a Pelago ductum, allusio occurrit; itemque ad baptismum, per quem emersit ad vitæ portum : notabilis autem præ ceteris est prima et tertia strophæ Odes* IX, *quibus et miraculorum operatio affirmatur, et invocatur patrocinium. Prima sic habet :* Sermo non potest eloqui laudes tuas, Pelagia: Pelagus enim miraculorum emittis, gratia et virtute Sponsi tui : quem etiam nunc roga, ut omnes hymnum tibi cantantes salventur. *Secunda est hujusmodi.* Roga Sponsum tuum ut mundo pacem largiatur, Pelagia Martyr, divina sapiens, Ecclesiam inter tentationes salvans, et gratia collustrans eos qui te colunt. *Interponitur ex more inter sextam ac septimam Oden elogium seu Passionis summarium, cui præcinit distichon.*

et pro tota Ecclesia invocatur.

Ἄθλου πέλαγος ἐμπλέει Πελαγία,
Νεωρίῳ νῦν σάρκα δοῦσα καμίνου.
B Pelagia pelago innatat passionis,
Fornacis in navale corpus immittens.

Elogium ipsum sic rem exponit.

Actorum epitome :

4 Hæc erat ex Tarso temporibus Diocletiani : audiens autem de Christi fide, et cupiens discere qualis ea sit, per somnium vidit baptizantem Episcopum. Dimissa igitur a matre sub prætextu visendæ nutricis, illum adiit : qui divinis inspirationibus motus eamdem baptizavit. Quod intelligens sponsus ejus, filius Imperatoris, totus insaniens præ amore, manus sibi violentas intulit. Diocletianus vero accersens Virginem, neque valens eam abducere a Christi fide, taurum æneum candefieri, eique injici Sanctam jussit, in quo et vitæ suæ finem et confessionis coronam suscepit.

ipsa habentur ex MSS. Græcis

diu post rem gestam exarata CP.

non sine mendis.

5 *Acta, quorum hoc est compendium, Græca inveniens in Codice ex monasterio Cryptæ-ferratæ delato ad Bibliothecam Vaticanam Guilielmus Sirletus, roganti Aloysio Lipomano una cum aliis Latinam fecit : cujus interpretationem aptavimus ad alterum eorumdem Actorum Græcum exemplar, transcriptum a nobis in eadem bibliotheca ex Codice Palatino. Sunt autem illa non solum verbositate sed etiam fide Græca, ex traditione vulgari potius, quam certis ac fidis documentis descripta, et circumstantiis supra veri similitudinem quandoque exaggeratis ornata Constantinopoli (ut ego quidem existimo) post multa secula,* C *cum forte ejus Confessio restaurata novis inciperet clarere miraculis. Certe (ut dissimulemus Diocletianum ipsum martyrio Virginis Tarsi præsentem, quod deberet certiori teste probari) minime ferendum est, quod dicatur Sancta filio Diocletiani desponsa, qui nullos umquam genuisse scitur, et horum defectu Constantium, Constantini patrem, generum sibi legit, et Cæsarem appellavit, ac denique constituit pro se Imperatorem.*

Tempus martyrii non plane certum.

6 *Quod igitur sub Diocletiano passa Pelagia dicitur, non ita certum ex his Actis fit, ut non facile ad Maximiani Galerii, una cum Constantio regnantis, tempora differri pateret martyrium illius, si qua auctoritas suaderet discedere a rigore verborum ; cum notum sit, Diocletiani persecutionem a Galerio continuatam, sæpe sub nomine primi auctoris censeri, etiam postquam hic Imperio cessit. Quamdiu tamen aliud non offertur quam nuda Baronii conjectura; inhærere malo verborum nativo primumque obvio sensui. Interim Diocletiani Præsentis nomine intelligatur vel Simplicius, vel alias quivis ab Imperatore Tarsum missus Judex, sub quo res acta sit.*

D

VIDE ACTA GRÆCA.

ACTA SUSPECTA

Ex MSS. Græco Palatino Bibliothecæ Vaticanæ,

Collata cum editione Lipomani ex alio MS.

Persecutionis tempore

Cum esset nuper a Diocletiano Imperatore per totum orbem terrarum Christianorum persecutio renovata, multi ac fere innumerabiles viri, furorem Imperatoris extimescentes, ad montes ipsos aufugerunt. Verum qui erant in fide stabiliores, et Deum magis quam homines metuebant, permanserunt in sanctis ecclesiis, Deum ipsum precantes, ut certamen pro Christo subeuntes victores fierent. Eo tempore beatus et religiosus Episcopus, qui Clino *a* dicebatur, baptizabat multos; ac singulos, qui supernæ vocationis bravium persequi volebant, hortationibus suis magis magisque excitabat. Ejus autem fama per totum Orientem celebrabatur. Postea et Tarsum urbem Ciliciæ Episcopus ille se contulit, in qua urbe multos baptizavit. Tertio autem die post beati ejus viri in eam urbem adventum, audivit Imperator quicquid Episcopus ille faciebat, quodque multos a diis ipsius avertens, proprio Deo adjungebat : itaque urbis portas claudi jussit, et eum virum comprehendi. Beatus vero Episcopus Clino, divina revelatione admonitus, exiit ex urbe illa, nemine ipsum vidente. Cumque per totam urbem quæsitus, non fuisset inventus, iratus Imperator omnibus illis, quos Episcopus Clino baptizaverat, jussit eos in carcere concludi : erant enim multi, quos Dominus singulatim acceperat.

multis Tarsi baptizatis a Clinone Ep.

E

2 Virgo autem quædam nomine Pelagia, Dei timore admodum excellens, cujus pulchritudinem pro dignitate explicare non possumus, cum in ea urbe habitaret, quæ supra dicta est, audivit de Episcopi fuga, et ipsum videre cupiit. Ejus virginis pulchritudinem et decoram speciem cum Diocletiani filius *b* audivisset, misit Protectores *c* et multos milites, qui virgini persuaderent, ut se illi in matrimonium collocaret. Beata vero Pelagia, cum se Christi signo munivisset, eos a se repellens : Desponsata, inquit, ego sum Dei filio. Redierunt illi, et quæ audierant, Imperatoris filio retulerunt : qui maximum furorem in eam concepit. Sed tunc quidem tacuit, iracundiam in aliud tempus reservans. Sancta vero Pelagia ad matrem ingressa : Volo, inquit, mater, nutricem meam visere : illam enim jamdiu non vidi. Nimirum volebat sancta illa virgo, per nutricis occasionem, ad Episcopum divinum illum hominem accedere : audierat enim a quibusdam, quo loco ille tunc viveret, F At ejus mater pravi dæmonis instinctu non concessit, quod filia petierat : sed omnino prohibuit illam discedere, dicens : Non potes nunc, o filia, illuc ire, sed alias opportunius ire poteris.

Pelagia nuptias recusans,

3 At Dominus noctis tempore beati Episcopi Clinonis speciem revelatione divina Pelagiæ ostendit : qua adspectum admirata est et eximiam gloriam faciei ipsius. Cum vero se a matre prohiberi videret, ne ad nutricem iret, clam servos suos ad carcerem misit ad eos, quos ab Episcopo illo baptizatos Imperator coerceri jusserat, ut ab illis ipsis de Clinonis Episcopi forma certior fieret : quo scire posset, an verum fuisset, quod nocte per visum contemplata fuerat. Cum igitur pueri venissent, et Episcopi formam atque characterem nuntiassent, cognovit omnia convenire cum forma illa, quam per nocturnam visionem didicerat : Itaque sancta Pelagia gaudio magno affecta : Tuorum, inquit, Domine, bonorum nuntius est homo ille : precor te, ne mysteriis tuis indignam me facias. Cumque hæc precata esset, ad matrem suam introivit, eique dixit : Rogo te nunc, domina ac mater mea, ut præstes mihi, quod polli-

ipsum in somnis sibi visum

cita

A *EX MS. GRÆCO.* cita es, cum dixisti, opportuno tempore me ad nutricem meam iturain. En tempus nunc præsto est: age, mitte me ad illam.

4 Cum ejus verba mater audivisset, secum cogitabat dubitans, ne, si filiam ire prohiberet, præ mœrore in morbum illa incideret. *prætextu visendæ nutricis adit,* Statim igitur exurgens, regalem purpuram, gemmis pretiosis et variis distinctam, omniaque ornamenta illuc proferri jussit, perinde ac si filio Diocletiani desponsata esset: eamque sic indutam, cum puerorum et multorum militum comitatu misit. Tum mater: Vade, inquit, filia, et meis verbis nutricem tuam saluta. Cum igitur lecticæ *d* imposita fuisset, ibat gaudens, et eo, quod expectabat, admodum læta et exultans. Cum vero milliaribus fere decem processissent, unus e militibus, qui simul ibant, Longinus nomine, vidit quemdam venientem sub montis cujusdam arboribus. Quem cum ex habitu et decora faciei specie cognovisset, ad commilitonem suum conversus: Juliane, inquit, frater, nostine virum hunc ante nos venientem? Hic est ille Dei homo Clino, ille, inquam, miraculorum effector per totum Orientem, cujus fama usque ad Imperatorem pervenit, et propter quem Christianorum persecutio commota est. B Milites autem illi Longinus et Julianus erant ex eorum numero, qui Christo serviebant.

5 Quidam vero ex Eunuchis cum audivissent, quæ milites dicebant, nuntiaverunt dominæ suæ. *ab eoque sibi obviam facto* Quæ cum audivisset, rem cognovit: et lecticam sisti jussit, e qua descendens, pedibus sancto illi viro ivit obviam, militibus et pueris præcipiens quiete se gerere, neque homini molestos esse, verum secedere, et sub umbra illarum arborum se continere, quoad ipsa cum illo Dei viro loqueretur: erant enim in illis plerique Christi mysteriorum expertes, ob idque non sinebat eos mysteria Dei audire. Cum igitur omnes secessissent, sancta virgo Pelagia divinum illum Dei virum allocuta *e* dixit, Ave, Christi famule. Qui ejus visu perculsus, respondit: Tecum sit Christi mei pax, adolescentula. Tum illa: Benedictus, inquit, Deus, qui in ista imagine tua mihi revelatus est, quoniam te misit ad me, ut serves animam meam ab interitu. Nunc igitur per Deum, cui servis, te precor, ut vere mihi dicas, quis tu es, et quodnam est nomen tuum, quæve tua conditio. Cui beatus Episcopus dixit: Ego, quod mihi præcipuum et omnibus rebus pretiosius est, Christianus sum, rationalium Christi ovium pastor, qui Clino appellor. Tunc illa, cum existimasset pastorem eorum pecorum esse quæ sacrificantur, ei C dixit: Precor te, Domine, ut dicentem me audire non graveris. Multæ sunt oves in domo patris mei, itaque, si placet, veni, et ipsas pasce, et ego tibi mercedem multam tribuam.

6 Tunc Episcopus: Non sum ego pecorum pastor, quæ tu opinaris, sed rationalium Christi ovium, hoc est, hominum, qui vitam æternam consequi sperant. *instrui petit et baptizari:* Et quidnam, inquit sancta Pelagia, agnis tuis ipse das, quare vitam æternam habere possint? At beatus Clino: Illis nuntio cognitionem Patris, et Filii, et sancti Spiritus. Age, inquit illa, Domine mi Pater, dic, quidnam magis necessarium sit iis, qui volunt esse cum Deo tuo. Da, quæso, mihi hoc. Cui Christi ovium pastor respondit: Annuntio tibi baptisma in remissionem peccatorum, et in vitam æternam: hoc ipso nihil magis necessarium. Id cum audivisset Pelagia, et ad beati Episcopi Clinonis genua se dejecisset: Miserere, inquit, mei Domine, et da mihi donum istud: ex quo enim tempore mecum locutus es, ipsius Dei lumen in corde meo effulsit: Itaque satanæ et angelis ac machinis ipsius, hoc est, vita carentibus idolis, renuntio. Illa ego hucusque colui *f*, ab his misericordiam quærens, ex quibus utilitas non proficiscitur, sed pernicies et D mors sempiterna. Nunc igitur Deum precor, ut ego, quamvis indigna, ipsius filio despondear, qui occultas cordis mei partes illuminavit: ipse enim est justitiæ sol.

7 Cum tam admirabilem virginis orationem beatus Episcopus Clino audivisset, eam admiratus, manus suas in cœlum sustulit, ac dixit: *et excitato ad ejus preces fonte,* Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui sedes super cœlos, et virginem hanc ad tui cognitionem vocasti, emitte ipsi sanctum et luminosum baptisma dilecti filii tui Domini nostri Jesu Christi. Cum ita ille Deum precaretur, repente fons aquæ vivæ ante ipsos scaturiit: cumque beatus Episcopus vidisset se celeriter a Deo exauditum, continuo eum laudans: Magnus es, inquit, Deus noster, Pater, et Filius, et sanctus Spiritus, quoniam dedisti hereditatem filiis hominum, baptisma in vitam sempiternam. Et nunc, Domine, tu, qui nosti corda hominum, scis humilitatem servi tui, quod vereor virginem hanc sic baptismate lavare: sed tu, qui potens es in omnibus, provide quidnam fieri oporteat. Cum sic ille Deum precatus esset, Pelagia dixit: Domine et pater, exaudita est in hoc oratio tua: ecce enim misit Deus E lumen, sicut precatus es: nam video duos milites supra fontem stantes, et in manibus linteum ita splendidum habentes, ut hujus fontis aquæ, velut sol, fulgeant: ne igitur verearis baptismate me lavare. Beatus Episcopus cum Pelagiam hæc dicentem audivisset, Deo gloriam reddidit, et ad fontem accessit, ut aquas ipsas expiaret, et sanctas faceret: qui cum Deum precaretur, factum est ut et ipse Angelos supra fontem stantes videret ea figura, qua Pelagia illos viderat.

8 Cum igitur Angelos vidisset, vocem ad Deum sic extulit: *baptizata atque communione refecta,* Gloria tibi sit, Rex universarum rerum, qui fecisti Angelos tuos spiritus, et ministros tuos ignem urentem. Tu me dignum efficias, qui hanc virginem, quam ipse mihi obtulisti, tibi offeram hostiam viventem in memoriam et odorem suavitatis. Fac et ipsam dignam, quæ in grege electorum tuorum numerari possit, ut in die regni tui, et ipsa cum quinque illis virginibus prudentibus in thalamum Christi tui, lampadem suam accensam habens, ingrediatur. Cum preces complevisset, exultans Spiritu sancto, ob ea quæ viderat mirabiliter facta, virginem ipsam in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti illuminavit. Quæ cum baptismate renovata esset, communionem de Christi mensa *g* ei impartivit. F Postea sancta Pelagia Episcopum adoravit, ejusque vestigia exosculans; Domine, inquit, ac Pater benedicte, precare Deum pro me, ut a sancto Spiritu fortis efficiar. Cui beatus Episcopus dixit: Deus ille, cui dedisti pignus animæ tuæ, ipse mittat tibi auxilium de sancto habitaculo suo, et det tibi ut adversarium superes.

9 Ex hac sancti Episcopi oratione cum virgo per Spiritum sanctum multam lætitiam accepisset, *pretiosas vestes suas ei donat,* Episcopum sic affata est: Pater, per Deum illum te precor, qui per teipsum mihi salutem dedit, ne me despicias, neque quod a te petiero, mihi deneges. Quoniam a sanctis manibus tuis illam Domini et æterni Regis purpuram accepi, posthac corruptibilem terrenamque hanc vestem et reliqua hæc omnia habere non licet. Tu igitur hæc accipe, et in longinquam regionem feras, ubi vendi possint, eorumque pretia cape, et indigentibus distribue: mihi enim ex hoc tempore hæc ipsa sunt execrabilia. Tum Episcopus Clino: Mihi quidem, inquit, non liceret id facere: sed ne tibi molestum sit, quoniam me per Deum obtestata es, capiam ista. Tum Pelagia: Ego audivi, cum diceres, Dominum nostrum dixisse, nemo potest duobus Dominis servire. Cum virginis illius

A lius prudentiam beatus Episcopus admiraretur, et pro ipsa Deum precatus esset, illi benedixit, eamque dimittens, ut ad suos rediret : Vade, inquit, in pace : *h* expectabant enim eam pueri sui. h

famulos vix comites convertit ad Christum,

10 Sancta vero cum gaudio affecta in Spiritu sancto, Dei gloriam laudabat, quod digna effecta esset quæ cœlestia bona perciperet : et rediens ad pueros suos, qui eam secuti fuerant, vidit ipsos tenebris et caligine detentos ; cæcitas enim eis acciderat, ob idque ambulare non poterant. Pelagia cum illos ipsos, tamquam vinctos detineri animadvertisset, cognovit diaboli arte atque insidiis id factum : itaque et sibi et pueris Crucis signum adhibuit, ac statim illa tentatio ab ipsis remota est. Cœperunt autem ab ea quærere, ubinam esset homo ille, qui lumen ei præbuerat ; et mulier valde speciosa, quam inter ipsam et eum virum stantem a se visam dicebant, in capite ipso duo diademata, et super ea Crucis signum tenentem. Pelagia hæc audiens : Silete, inquit. Verum potestisne et vos accedere, quo et ego accessi, ad bonam, inquam, illam spem et regnum sempiternum? Responderunt juvenes illi : Quare non possemus et nos, hera nostra, illi credere, qui potest a pœnis sempiternis nos eripere, et in altissimo cœlo vita donare? Pelagia igitur, cum fecisset ut idola ejurarent, quæ ad illum usque diem coluerant, tales effecit ut cœlestis eruditionis participes
B fieri possent.

a nutrice agnita Christiana,

11 Deinde cum in lecticam ascendisset, abiit ad nutricem suam; quæ (ut consueverat) obviam illi venit, sanctæque Pelagiæ vultum lætum et longe pulchriorem vidit, quam antea viderat : vidit etiam in ea multa alia mutata. Antea enim sumptuosis vestibus ornabatur, tunc vero modesto habitu induta erat ; antea elato animo fuerat, tunc summisse et humiliter se gerebat ; antea superba, tunc abjecta veste corpus tegebat; antea variis et delicatis cibis delectabatur, tunc *i* precibus et jejunio. Cum hæc nutrix intelligeret, illam Christianam factam esse animadvertit : cumque recordata esset, quot modis Diocletianus Imperator eos cruciabat, qui ejusmodi mentem haberent, et tamen illis persuadere non posset, ut Christum negarent, hæc secum cogitabat : Si huic consilium do, ne sit Christiana, quemadmodum Imperatoris edicto præcipitur, illa nequaquam mihi obtemperabit : particeps enim facta est gratiæ illius, quam Christiani profitentur, cum dicunt unum solum esse Deum. Cœpitque nutrix ipsa sic Pelagiam affari : Filia, sicut nimiæ tuæ pulchritudinis atque honestæ formæ admirationem attulisti
C Diocletiano Imperatori et ejus filio, omnibusque optimatibus et toto exercitui, iis denique Regibus *l* qui longe hinc absunt; ita vera pulchritudine prædita, placeas Dei filio, cui teipsam sponsam dedisti : æterno enim Imperatori, ut præ te fers, tu credidisti : ille præbeat tibi vim et patientiam contra adversarios, et victricia præmia certamini tuo retribuat. Redi autem cum pace, quoniam in domum meam te intromittere non audeo, ne forte hoc audiat is, qui te sponsam ambit, et cum toto meo genere ac familia me destruat. Equidem id mea causa non facio, quoniam si me periculis traderem, mercedem tecum una perciperem : verus enim est Deus, in quem tu credidisti.

i

l

remittitur ad matrem,

cujus furori subducens se

12 Cum hæc audivisset Pelagia, dimisso vultu a nutrice sua discessit : cumque ad matrem rediret, et prope esset, mater obviam illi venit, ut consueverat. Verum cum ejus vestem mutatam vidisset, ejus rei causam non quæsivit, sed clamorem magnum cum ejulatu atque ululatu emisit. Pelagia vero risit illa quidem, sed nihil respondit. At mater furore percita, jacuit semimortua, et sine voce diu mansit. Postea cum animum collegisset, et ad se reversa esset, surrexit, ac nihil dicens filiæ, neque quod factum erat ab ipsa exquirens, properavit ad D
militum multitudinem ab Imperatore petendam. Et misit cum ea Imperator *m* armatorum equitum ac peditum turbam, præcipiens eis, ut in omnibus his, quæ ipsa vellet, ei obtemperarent. Venit cum militibus : sed filiam suam non invenit, cum ea interim recessisset. Exierunt igitur illinc, et omnes vias et semitas circumeuntes, omnia loca perscrutabantur usque ad milliaria quadraginta, pervestigantes *n* illum qui talem injuriam ejus filiæ intulerat : audierat enim ipsius mater a pueris, quod ad Episcopum quemdam se contulisset : ob idque illis militibus, qui missi fuerant, præceperat, ut si Episcopum invenirent, et ipsum vinctum ad se ducerent.

EX MS. GRÆCO.

m

n

13 Milites igitur abeuntes, et longinqua loca perscrutantes, neminem invenerunt. Sancta vero Pelagia cum famulis suis, qui Christo crediderant, sedebat trans flumen *o*; et ipsa quidem milites videbat ; illi vero, qui eam quærebant, neminem videre poterant : quamobrem ipsius animus exultavit in Domino, et arridens adolescentibus, qui cum illa erant; Videtisne, inquit, ut Dominus Jesus caros habet omnes ad se venientes, et spem suam in ipso collocantes? Itaque milites frustra laborantes ad ipsius matrem redierunt : cui cum dixissent, neque virum, qui filiæ injuriam (ut ipsa decebat) intulerat, E
neque filiam ipsam a se inventam ; ipsa hæc audiens, gravi mœrore affecta est. Sed Pelagia una cum iis, quos secum habebat, venit ad matrem, eique dixit : Cur insania et rabie percita es? Cur non vis resipiscere? Non verita es mittere, qui ad te ducant virum sanctum, qui colit universæ naturæ spirantis et omnis potentiæ Dominum? Non te pudet bellum adversus Deum ipsum aggredi? a quo si ejus servus Episcopus petierit, Angelum ipse mittet, et temporis momento omnem exercitum a te missum dissipabit, quoniam Deum ipsum Episcopus colit : quamobrem et ab illo exauditur. Respondens ejus mater : Et quisnam, inquit, hic est, de quo ista dicis? Rex, inquit filia, regnantium, cui et meipsam tradidi, priorem sponsum meum execrans. Tunc ejus mater filiam Christianam factam vere cognovit, addensque : Age, inquit, dic : Ecquisnam est Christianorum Deus, qui teipsam tradidisti? Tunc filia, Cur, inquit, curiose inquiris de divinitate illa, quæ verbis explicari non potest? Scito enim ipsum esse Dominum cœli et terræ, montium et collium, qui et firmamentum creavit, abyssos constituit, terminum mari posuit, ne transiliret et continentem terram vastaret. Quæris de Deo meo? Hic est, qui portas æreas contrivit, et vectes ferreos confregit, et mortuos in vitam restituit. F

o

frustra quæritur.

Postea eamdem generose redarguit,

cumque sponsus ejus se interemisset,

14 Hæc cum ejus mater audivisset, statim ad Diocletiani filium misit, dicens : En sponsa tua, Christianorum Deo conjugata est. Ille hoc audiens, ægre tulit, atque recordatus est, quemadmodum antea ipsius pater Diocletianus Christianos capiebat, et multis modis ipsos cruciabat. Secedens ergo, secum ita *p* loquebatur : Propterea quod adolescentula hæc Deum Christianorum concupivit, non poterit de cetero illum relinquere, et mihi uxor esse : post hac igitur mirabor Christianos seipsos pro Deo suo tradentes, eumque non negantes : itaque ne illam ac meipsum tormentis subjectum videam, justum censeo ejus causa meipsum interficere. Gladio igitur sumpto, paratus erat se interimere, cum Pelagiæ desiderium propter admirabilem ejus pulchritudinem ferre non posset : quamobrem lugens ita dicebat : Væ pulchritudini, qua ego privatus sum; væ mamillis, in quibus ipse non requievi; væ ori, cujus osculis mihi frui non licet. Hæc lamentans, neque furorem sustinens, in gladium incubuit, et mortuus est.

p

A *EX MS. GRÆCO. adducta ad tyrannum,*

15 Pelagiæ vero mater, cum audivisset filiæ sponsum ipsius causa sibi mortem intulisse, filiam apprehendit, et ad Diocletianum adduxit, ne ipsam tota familia Imperator perderet. In palatium igitur ingressa, in medio constitit : Diocletianus vero cum matrem una cum filia stantem vidisset : Quidnam, inquit, est istud, quod fecisti? Pelagiæ vero mater ei respondit : En filiam meam adduxi, cujus causa filius tuus seipsum interfecit. Nunc igitur hanc puniens, filii tui cædem ulciscere. Diocletianus cum Pelagiam pulchriorem vidisset, quam omnes uxores et pellices suæ essent, non cogitavit filii cædem ulcisci, sed quo pacto illam adduceret, ut Christianorum fidem negaret, et ejus conjunx fieret. Statim igitur jussit satellitibus, qui præsto erant, ante virginem illam afferre infinitam vim auri : volebat enim multa sui auri copia Christi sponsam et sanctam Dei puellam capere. Cumque ipsius matri centum auri talenta dedisset, illam dimisit : quæ domum suam rediit a filia sejuncta, et diabolico gaudio affecta.

promissa ejus contemnit,

16 Diocletianus vero jussit Pelagiam mane duci coram exercitu suo, ut illam ad fidei negationem impelleret, et conjugem duceret. Itaque illam coram omnibus sic affatus est : Unum hoc a te peto, B ut Christum neges, et mecum matrimonio copuleris totoque Imperio meo potiaris. Quod si feceris, filius, quem ex te suscipiam, post me regnabit; et si voluntati meæ obtemperaveris, capitis mei diadema capiti tuo imponam. Ad hæc Pelagia : Insaniens tu quidem temere ista locutus es : sed scito voluntati tuæ me non obtemperaturam, neque tibi usui futuram in his quæ dicis, neque capitis tui diadema capiti meo impositum iri : novi enim tria diademata in altissimis cœlis præparata et jam adornata mihi esse. Primum diadema erit pro fide, qua meipsam Domino tradidi : alterum erit regni cœlorum diadema, quoniam ipsum expecto; tertium mihi propositum est pro ærumnis atque tormentis, inter homines a me suscipiendis, quorum causa cœlestis gratia excipiet me apud Deum. Illud igitur scito, quod voluntati tuæ morem non geram, neque Deum meum negabo. His auditis, Diocletianus Imperator jussit militibus, qui aderant, bovem æreum, ligna, bitumen et saginam suillam afferre, bovemque illum subjecto igne incendere. Cum igitur æreum bovem, ut ab Imperatore jussi fuerant, ita incendissent, ut C ejus adspectus, instar ignis, longius reluceret, (aberat autem bos ille ad Imperatore quinquaginta ulnis) adolescentulam illam in medium produxerunt : quam cum Presbyteri *q* et Christiani vidissent, pro ipsa Deum precati sunt, ut vires et patientiam ei Dominus sufficeret.

cujus jussu cum esset accensus bos æneus,

q

ipsa dæmonem in tyranno agentem increpans,

17 Imperator autem : Exue, inquit, adolescentula, vestes, quibus induta es. Pelagia vero cum vidisset paratos esse, qui illam exuerent, magna voce atque clamore Imperatorem appellans : Recordare, inquit, uxores et pellices tuas, ipsas etiam, ut me, carne indutas esse. Imperator cum hæc audisset, et amoris insaniam ferre non posset, jussit multo magis quamprimum exui. At illa cum se Crucis signo munivisset, et ultro se ipsa exuisset, suas vestes in conspectu Imperatoris abjecit, et ait : Fortasse tu es dolosus ille serpens in arbore involutus, et in Evam irrepens : tu illam corrupisti, et per eam Adam etiam ipsum cepisti, quamobrem uterque fuit a Paradiso ejectus. Tu es dolosus ille, qui olim in cor Cain te insinuasti, et in ejus mente invidiam inseruisti, ut virginem et consanguineum fratrem interficeret. Tu es, qui propria tua libidine ac petulantia confisus, coram Deo stetisti, et expetivisti justum illum virum Job, quem tentares : cujus et filios interfecisti, et omnes facultates perdidisti. Sed D hostes Christi deficient gladio consumpti : e quorum numero tu quoque cum sis, ad nihilum prorsus adduceris et disparebis in æternum : impegisti enim in ipsius Jesu nomen, cui meipsam tradidit. Hæc sancta illa virgo dixit Imperatori, quibus etiam assistentem diabolum convicit.

ultro in bovem se immittit,

18 Tunc diabolus ipse inops consilii subterfugit, et qui a veritate alienior est, e longinquo loco sic clamabat : O quanta est Christianorum me expugnantium violentia ! Puella vero Pelagia, sancto Spiritu corroborata, cucurrit, et æreum bovem apprehendit : statimque manuum ipsius carnes velut cera liquefactæ sunt : nihil vero omnino sentiens, caput *r* suum in ventrem bovis injecit, ac seipsam intra bovem collocavit : statimque ex ejus facie, ventre ac lateribus, totoque corpore, cum ipsa penitus in bovem introivisset, carnes instar olei effluxerunt : et per totam urbem hora illa odoris suavitas, velut unguenti cujuspiam, perfusa est. Cumque adhuc paululum spiraret, Dominum Deum voce magna sic laudabat : Gloria tibi sit, Domine unigenite fili altissimi Dei, cujus adventu factum est, ut qui antea decepti fuerant, ad manus tuas redirent, et, victa atque conculcata hostis potentia, in teipso perfecti evaderent. Sic puella Pelagia in Domino fuit consummata. E

r

cujus exemplo alii duo Christum confitentur.

19 Tunc duobus militibus prope bovem stantibus Imperator : Videte, inquit, an adhuc vivat Pelagia. Unus militum Theonicus, alter Julianus appellabatur. Hi cum victricem puellam in Domino consummatam vidissent, dixerunt Diocletiano : Non mortua est puella, sed martyr facta, cum pulcherrimam confessionem confessa sit, et suum Dominum non negaverit. Imperator cum illos hæc respondentes audivisset, jussit eos ligari, et in carcerem conjici : aliosque milites misit, qui viderent, an vere puella mortua esset. Illi cum eam mortua vidissent, retulerunt Imperatori, quod mortua esset. Tunc Diocletianus furens, magna voce clamavit, et manibus purpuream suam vestem discindens, ait : O Christianorum animos ! En ut illi ad mortem usque perseverant Deum non negantes, neque volutati nostræ obsequentes. Numquid illi sunt potestate mea validiores? Egone inimicis meis non satiabor? Cum hæc dixisset, vetuit sanctæ Pelagiæ reliquias sepultura honorari : sed projici jussit in montem, Linatum nomine. Descenderunt autem quatuor leones, et circa Pelagiæ ossa consederunt, a feris atque volucribus ea servantes. F

Reliquias servant leones,

20 Apparuit autem Spiritus sanctus beato Episcopo Clinoni, qui Pelagiam catechismo instruxerat, eique dixit : Nuntio tibi optatum nuntium. Hodie puella Pelagia martyrium sustinuit, quemadmodum tu Deum pro illa peccatus fueras. Surge igitur, ipsam in oblationem Deo offer, quia constans et firma confessio ejus fuit. Indicavit autem ipsi et locum, ubi sancta martyr Pelagia jacebat : quo abiit beatus Episcopus Clino. Cumque vidisset locum beatæ Pelagiæ, vidit et leones quatuor illi assidentes : qui cum Episcopum illum beatum intuiti essent, ei obviam processerunt, et ipsum submissis corporibus adorarunt. Beatus vero Episcopus, ea re gaudens exultansque, sanctæ Pelagiæ reliquias suscepit, et in montis sublimiorem partem tulit. Cumque stadiis fere decem processisset, ad ejus montis verticem ascendit : quem cum velut marmor politum esse vidisset, conduxit qui lapides inciderent : et altare ædificavit, sanctæque Pelagiæ reliquias illic reposuit; et montem illum appellavit, montem *s* congregationis, sanctæque Pelagiæ nomen sic inscripsit : Sancta virgo Pelagia, quæ Deo seipsam obtulit, et ad finem usque pro veritate certavit, quod ad corpus pertinet, hic requiescit; ejus autem anima in cœlis regnat

donec condigne sepeliantur.

s

A regnat cum Angelis. Ita martyrium complevit sancta martyr Christi Pelagia, in Patris et Filii et Spiritus sancti gloriam, nunc et semper et in secula seculorum Amen.

ANNOTATA.

a Clino *nullus aliunde nobis innotuit : hic autem verone, an historiæ gratia adscito nomine sic appelletur, quis dicet?*

b *Jam dixi Diocletiano filium non fuisse : fortassis vera hæc fuerint de Simplicii aut alterius pro Diocletiano judicantis filio, sicuti pro illius nomine Diocletiani nomen usurpatur.*

c Procuratores *Sirletus vertit. Sed nota est* Protectorum *dignitas ex Cedreno, Zonara, aliisque. In Actis S. Philemonis et sociorum ad 8 Martii leguntur Protectores quatuor, a Diocletiano missi Alexandriam ad abducendum inde S. Arianum, Ægypti Præsidem, Christianæ fidei professorem e persecutore effectum, facti etiam ipsi Martyres. Glossa Basil. apud Meursium* πριμοσκουτάριοι, ὑπερασπισταί, οἱ νῦν λεγόμενοι προτίκτορες, *utique a* protegendo *dicti, corporis Regii stipatores.*

d *Idem Sirletus* jumentum, *at* βαστέρνιον, *Græcobarbara vox, diminutivum est a Latino* basterna, *quod Isidorus lib. 20 Orig. cap. 12, explicat esse* vehiculum a duobus animalibus deportandum; *est autem* βαστέρνιον *proprie* lecticula manualis : *qualis delicatioribus, præsertim feminis, in usu apud Romanos; et qui eam ferebant,* Lecticarii.

B

e *Hanc salutationis formulam Sirletus omisit.*

f *Ast jam supra dixerat, eam* admodum excellentem in Dei timore; *et fecerat nuptias recusare, quia desponsata esset* Filio Dei.

g *Sirletus,* Communionem de Christi mensa accepit, eique impartivit. *Magis placet brevior phrasi MS. Palatini; nec enim in templo res agebatur, sed in via : ubi divinam Margaritam (sic enim vocabant Particulam sacram) penes se habuisse Episcopus potuit, ut sæpe in itinere Christiani, teste S. Ambrosio in suo fratre S. Satyro.* D

h *Deerant hæc in alio MS. quo usus Sirletus.*

i *Addit Sirletus,* ut fama erat et ex macie cognoscebatur, precibus et jejunio vacabat : *quæ vel melius absunt in MS. Palatino, vel longiorem apud nutricem supponunt moram, idque satis congrue; ut convictus plurium dierum certum fecerit id, quod suspicari initio jusserat humilior vestitus.*

l *Exaggeratio justo et verosimili major.*

m *Hic Judicem Sirletus nominat, qualem melius in tota hac Passione intelligemus, cui non credimus præsentem ipsum Imperatorem fuisse.*

n *Idem,* Et tam eam invenire studentes quam illum.

o Cydnus *hic est, urbem præterfluens, Tibullo et Ovidio laudatus a* lucidis *et* placidis aquis, *ac* prope *nascente* croco.

p *Ita Sirletus, multo melius quam in MS. Palatino, ubi juvenis dicitur sic locutus* patri, *quod cum sequentibus non cohæreret.*

q *Quasi palam illi adstitissent, nihil vereris tribunal tyranni.* E

r *Græce* εἰς τὸ σῶμα : *Sirletus videtur videtur legisse,* εἰς τὸ στόμα, in os. *Si* os fornacis *intelligatur, non male : erat enim bos illæ æneus vera et ingens ex ære fornax, præfixo desuper bovis capite in aliquam animalis speciem conformata, prout clarissime eam describit Codinus libro de originibus; et hæc fornax suum habebat* ostium, *in ea parte qui pectori bovis assimilabatur. Ceterum magis placet quod Synaxaria dicunt Sanctam in bovem* immissam, *non* ingressam.

s *In pace ecclesiæ post annos aliquot, Constantino jam solo et pacifice imperante factum id esse credi potet, non vero immediate post Martyrium.*

VIDE ACTA GRÆCA

DE SS. OLBIANO EPISCOPO ANEORUM

ET DISCIPULIS MARTYRIBUS IN ASIA.

SUB MAXIMIANO

Elogium ex Menol. Basil. Imp.

Menologium *Basilii Porphyrogeniti Imperatoris meminit horum Sanctorum istis verbis :* Eadem die IV *Maji* certamen sacrosancti Martyris Olbiani et discipulorum ejus. Divus Olbianus Christi Martyr passus est sub Maximiano Imperatore, atque Æliano Asiæ Præside.

C Cum autem quidam idolorum sacerdos, nomine Agrippinus, sacrificia Junoni offerret; comprehensus Olbianus, jussus fuit et ipse sacrificare, atque aræ thura adolere. Verum ille multis argumentis piisque sermonibus Christianam fidem exaltavit et collaudavit, et econtra superstitiosum idolorum cultum depressit et damnavit. Quapropter ignitis primum subulis viscera ejus et lumbi aduruntur, ferreis deinde virgis verberatus in carcerem detruditur. Postea vero ex carcere eductus, ac denuo jussus Christum abnegare et idolis sacrificare, cum constanter respuisset, una cum discipulis suis ad ignem damnatus fuit : ac proinde ingenti fornace accensas, una cum illis in eam projectus Martyrium consummavit. *Hactenus dictum Menologium.*

aliud ex Synaxario Claromont.

3 *Elogium in vetusto Synaxario MS. Græco Collegii Claromontani Societatis Jesu Parisiis, est hujusmodi.* Hic fuit sub Maximiano Imperatore et Præside Asiæ Julio Sexto Æliano. Cum Agrippinus et Clementius sacrificuli Junonis sacra peragerent, jussus etiam Olbianus Episcopus sacrificare. Verum hic multis verbis et oppositionibus fidem Christianam laudavit et deprædicavit, et cultum idolorum damnavit et rejecit. Quare verubus ignitis in dorso et visceribus concrematur. Verum cum neque cederet quidquam, neque ut Soli sacrificaret adduci posset; regresso propter ipsum Proconsule atque mandante, crudeliter virgis est cæsus, ac sic tandem cum discipulis suis per ignem martyrium subiit. F Multa Sanctum hunc cum adhuc viveret miracula patrasse, uti etiam in loco, ubi sacra ejus lipsana requiescunt, clarere miraculis, historia de ejus vita scripta declarat. *Hæc ibi. Alia elogia sed hisce similia leguntur ad hunc aut sequentem diem in Menæis MSS. Mediolanensibus bibliothecæ Ambrosianæ, Taurinensibus Ducis Sabaudiæ, Divionensibus Petri Francisci Chifletii et duplici codice Cardinalis Mazarini.*

et aliis MSS.

3 *Interim in Menæis excusis celebratur ad diem* XXIV *Maji hoc addito elogio.* Eadem die sancti Martyris Olbiani Episcopi urbis Aneo. Fuit sub Imperio Maximiani, Consulibus Alexandro et Maximo, et ductus est ad Julium et Ælianum : a quibus interrogatus an vellet sacrificare, illeque abnueret; omni veste nudatus, verutis candentibus per viscera trajicitur et uritur. Dein reductus in carcerem, et ad secundam quæstionem eductus, cum in fide perseveraret, rursus exutus fœde laceratur, et in pyram ingentem

et 29 Maji in Menæis excusis.

A ingentem altamque velut jaculum injectus, in ea spiritum Deo reddidit. *Hæc ibi. Quæ inde ad suum Menologium transtulit Sirletus.*

Anea Sedes ejus Episcopalis:

4 *Ex ultima hac relatione eruitur Sedes Episcopalis, quæ hic* Ἀνέῳ, *in antiqua Notitia Orientis, quæ ex MS. Vaticano extat edita in Geographia Sacra Caroli a S. Paulo, appellatur* Ἄνεα, *et* Ἔνεα *sita in Provincia Asia, sub Metropolita Ephesino, in ora occidua Cariæ contra Samum insulam. Ejus urbis Episcopus* Modestus *subscripsit Concilio Ephesino Œcumenico. Tempus assignatur in omnibus elogiis* Imperium Maximiani, *at qui in ultimo encomio adduntur* Consules Alexander *et* Maximus, *non sunt censendi Romani, et universales Imperii, sed particulares urbis* Aneæ *aut provinciæ sub qua ista erat. Præses Asiæ in prima relatione appellatur* Ælianus, *in secunda* Julius Sextus Ælianus; *in tertia dicitur* S. Olbianus ductus ad Julium et Ælianum, *et eorum conditio siletur. Quid eorum rectius sit dijudicare possemus, si extaret historia de Vita S. Olbiani scripta, et ab auctore Synaxarii Claromontani citata, quæ utinam aliquando emergat in lucem! adhuc enim alicubi superesse sperare facit Synaxariorum ætas non maxima, dum de ea velut nota loquuntur. Imo Ephemeris metrica qua usus compilator Synaxarii Chiffletiani, dum ejus nomen refert, ubi aliud quod damus nominat Pelagium, significat aliquibus in præcipuo honore hunc Sanctum fuisse. Ita autem habet* D

tempus martyrii.

Vita desideratur:

Ὀλβιανὸν κατέπεμψε τετάρτῃ θεσπεδαὲς πῦρ
Quarta Olbianum transmisit fervidus ignis.

Idem ibidem laudatur hoc disticho:

nominis etymon.

Ἄφθαρτον ὄλβον Ὀλβιανὸς ἐλπίσας,
Στοργῆς ὑπὲρ σῆς ὁλοκαυτώθη, Λόγε.
Censum immortalem dum sperat Olbianus,
Amore totus pro tuo flagrat, Christe.

Allusio est ad significationem Græcæ vocis ὄλβος opes, census, beatitudo, *unde* ὄλβιος beatus, opulentus, *et hinc* Olbianus : *pro quo Romanis Latine dici videtur,* Ulpianus, *inter veteres Juris Civilis auctores nominatissimus; sicuti* Orbanus *nonnumquam est Græcis, qui Latinis* Urbanus.

G. H. B

DE SS. APHRODISIO, MELDA, MACROBIO, VALERIANO, LEONTIO, ANTONINO, ET SOCIIS LX MARTYRIBUS SCYTHOPOLI. E

IV MAJI

Martyrium,

Scythopolis, *urbs Palæstinæ antiqua, in ora lacus Genesareth ad meridiem, apud Jordanis fluvii egressum, in Galilæa, Tiberiadi et Bethsaidæ vicina, hos Christo Martyres protulit, in MS. Græco Synaxario Collegii Claromontani Societatis Jesu Parisiis sic relatos.* Eadem die IV *Maji* certamen sanctorum Martyrum Aphrodisii, Meldæ, Macrobii, Valeriani, Leontii, Antonini et multitudinis Sanctorum, cum hisce Scythopoli martyrium passorum. Quorum festivitas celebratur in venerando Apostolio sancti et præstanti laude prædicandi Jacobi fratris Domini, constituto intra augustam ædem sanctissimæ immaculatæ Dominæ nostræ Deiparæ et semper Virginis Mariæ in Chalcopratiis. *Hæc ibi.* Extruxit illud templum Theodosius Junior, et terræ motu dejectum reædificavit Justinus, ex Curopalata creatus Imperator, et insuper ei possessiones immobiles largitus est, *uti docet Georgius Codinus de Originibus Constantinopolitanis pag.* 43 *in editione Luparæ.* C

cultus Constantinopoli:

2 *Eadem de hisce Martyribus narrantur in MSS. Menæis Chiffletianis : indicaturque in adjunctis versibus eos partim gladio cæsos obiisse, partim per ignem triumphasse : ipsi versus hi sunt.*

Martyrii genus

Τίς οὗτος ὁ τράχηλον ἐκτείνων ξίφει;
Ἀφροδίσιος, Ἀφροδίσιος, λέγει.
Quis iste gladio colla protendens, rogas?
Aphrodius respondet, Aphrodisius vocor.

Ὁ Λεόντιος καὶ συναθληταὶ δύο,
Λέοντες οἷον ἔδραμον πρὸς τὸ ξίφος.
Leontius et socii certaminis duo,
Velut, leones ad gladium cucurrerunt.

Meldam *et* Valerianum *intellige. Aliis duobus alterius generis martyrium, igne consummatum, sic adscribi videtur :*

Ὑπὲρ κεφαλὰς Μαρτύρων ἀρθὲν δύο,
Ἀθλητικὴν ἔπηξε πῦρ αὐτοῖς στέγην.
Capita duorum Martyrum super evecta,
Athletico ipsis flamma pro tecto fuit.

Acta deperdita

3 *Forte nec simpliciter igne consummati fuere : sed supra eos in modum fornicis miraculose conglomeratæ flammæ, velut quondam in fornace Babylonia tribus pueris, eis non tam fuit pro tormento quam pro palæstra, sub cujus laqueari certarent, securi ab injuriis aeris, quibus expositi sunt pugnantes sub dio. Plura et certiora sciremus, si extarent Acta, quæ extitisse aliquando aliqua credere indubitanter faciunt jam allegati versus, argumento inde accepto compositi. Eorumdem Martyrium celebratur ad diem sequentem* V *Maji in MSS. Menæis Mediolanensibus bibliothecæ Ambrosianæ et Taurinensibus Ducis Sabaudiæ. In horum altero codice pro Melda, Valeriano et Antonino leguntur, nomina* Medæ, *semel etiam* Melthæ, Adriani *et* Antonii, *et* Socii Scythopolitani *indicantur* sexaginta. F

Memoria 5 Maji.

G. H.

DE SANCTA ANTONIA,

MARTYRE NICOMEDIÆ IN BITHYNIA.

IV MAJI

Memoria in Martyrol. S. Hieronymi,

Antiqua Martyrologii Hieronymiani apographa, Epternacense et Blumianum, ita hunc diem auspicantur : IV Nonas Maji. In Nicomedia Antoniæ. *In Apographo Lucensi, legitur :* In Nicomedia natalis S. Sinesii, Antoniæ. *Verum S.* Sinesius *videtur esse cujus corpus est Lucæ, ibidemque hoc die colitur, ac proinde primo loco debuit nominari, dein addi,* In Nicomedia Antoniæ. *Eodem modo qui in MS. Corbeiensi Parisiis excuso additur* Justus, *videtur* Episcopus et Martyr Viennensis *esse, etiam hoc die relatus, de quo infra agetur. Maneat ergo constans lectio Martyrologii Hieronymiani ista :* In Nicomedia Antoniæ. *Neque obest quod in Epternacensi hæc cum sequentibus Martyriis subnectantur diei præcedenti,*

A *denti, quia id errore amanuensium factum fuisse ex aliis apographis manifestum est, et confirmatur ex sequentibus Martyrologiis; ex quibus primum sit Flori, in suo ad Bedam auctario, in MSS. Atrebatensi, Tornacensi et Lætiensi, ubi ista leguntur,* IV *Nonas Maji.* In Nicomedia natale S. Antoniæ, quæ nimium torta et variis tormentis afflicta, ab uno brachio tribus diebus suspensa, et in carcere biennio retrusa, a Priscilliano Præside flammis exusta obiit. *Quæ eadem fere phrasi leguntur apud Adonem, Usuardum, Notkerum, Bellinum, auctorem Martyrologii Bedæ suppositi, Maurolycum, Galesinium, et in præcipuis codicibus MSS. ac tandem in Martyrologio hodierno Romano, in quo etiam* ad ultimum a Priscilliano Præside in confessione Domini flammis exusta esse *dicitur. Eadem leguntur apud Petrum de Natalibus lib. 4 cap. 123 citato Martyrologio S. Hieronymi, in quo ejus mentionem fieri ostendimus. Vincentius quoque Bellovacensis lib. 13 Speculi Historialis eadem habet.*

elogium in Floro et aliis.

2 *In eodem antiquo codice Epternacensi, ista tamquam huic diei propria leguntur:* IV Nonas Maji. Nicia civitate natale Antoninæ. *Ejusdem Antoniæ fit mentio in MSS. Parisiensi Labbæi, et Hibernico monasterii Tamlactensis. In MSS. Richenoviensi et Rhinoviensi habetur:* In Nicæa civitate Antonini. *Verum facilis unius litteræ finalis error potuit irrepsisse, cum alius* Antoninus Martyr *hoc die referatur. At nos* S. Antoninam Martyrem Nicææ in Bithynia *celebravimus ipsis Kalendis Martii. Et quod huc maxime spectat, subjunximus elogium alterius, forte* Antoninæ Martyris, *ex MS. Græco Synaxario, in quo dicitur* temporibus Diocletiani et Maximiani et Priscilliani Præsidis flagris in mamillis converberata, in ligno appensa, in lateribus ustulata, et supra ignitam craticulam extensa, et subulis candentibus et ignitis veruculis in manibus et talis transfixa, et dein biennio omnibus ærumnis conficienda in carcere relicta, ac tandem in mare projecta. *Quibus in Menæis additur, quod* incolumis terræ reddita, fuerit lapidibus obruta, et tandem capite plexa. *In Menologio Sirleti dicitur* sub Priscilliano Præside, verberibus cæsa, in ligno suspensa, lateribus laniata, subulis perfossa, flammis incensa, demum gladio percussa, martyrio coronata. *Hæc ibi latius legi possunt, et licet* Nicææ in Bithynia *dicatur passa, forsan tamen hæc eadem est, quæ hic* Nicomediæ in Bithynia *traditur coronata, quamvis ista* Antonina, *hæc* Antonia *appelletur. Eadem de S. Antonina leguntur ad diem* XII *Junii, in Menologio Basilii Imperatoris, Synaxario MS. Parisiensi et Menæis, et in Martyrologio Romano.*

S. Antonina Nicææ Martyr, B *1 Martii: an ibi relata huc spectet? uti et relata 12 Junii?* D *AUCTORE C. H.*

3 *In MS. Martyrologio Pragensi Ecclesiæ Cathedralis, et in alio Pragensi proprio ad hunc* IV *Maji dicitur* Carolus Rex, *seu IV istius nominis Imperator,* caput S. Antoniæ Martyris dedisse Ecclesiæ Pragensi. *In Diario ejusdem Ecclesiæ edito a Joanne Pestina Decano Pragensi et Episcopo Samadriensi solum dicitur,* pars capitis allata ex Italia cum multis aliis sanctorum Reliquiis anno MCCCLV; *in Bosphoro autem seu Majestate et gloria illius Ecclesiæ, quem idem auctor vulgavit an.* 1673 *nobisque donatum misit, pag.* 463 *ubi illius Reliquiæ et aliarum fit mentio, additur,* Testimoniales omnium ex itinere illo Romano, *quo Coronam accepit Carolus, allatorum hodieque extare in Archivo Capituli: sed eas cum deinde quærerentur inveniri non potuisse, responsum nobis est. Celebratur ibidem, facultate ab Innocentio IV Pontifice concessa, festum allationis Reliquiarum secunda die Januarii, uti ibidem in Appendice pag.* 1084 *diximus. Verum an ea sit hæc Antonia Nicomediæ passa non continuo liquet.*

Caput S. Antoniæ Pragæ: E

4 *Eadem a Bivario ad Dextri suppositilium Chronicon fingitur* Antima *dici: quia ibi ad annum* 100 *num.* 3 *ista leguntur:* Antima Maximilla conjux Ægeæ, Patrarum in Achaia Proconsulis, a B. Andrea conversa, in antrum se abdidit post mortem mariti. Fuit hæc Novo-comensis, Plinii Junioris consanguinea, post nupsit C. Fonteio Capitoni; inque Nicomediam delata, pro Christi fide IV Maji patitur. *Quæ non lubet excutere, cum debito careant fundamento. Ac primo unde probatur quod* Maximilla *sit* Antima *appellata; et quod alii errant, dum* S. Antoniam *scribant loco* Antimæ? *Dicitur* Maximilla *ab interpolatoribus Abdiæ, uxor Ægeæ Proconsulis, sed hoc aliis plane incredibile videtur, eritque ad Vitam S. Andreæ latius excutiendum. Interim consule Andream Saussayum lib. 3 de Gloria S. Andreæ Apostoli cap. 20 art. 2 et 3. Tamayus Salazar de hac* S. Martyre Antima *in suo Martyrologio Hispanico plane silet, cum alias Dextri fabulas passim amplectatur.*

perperam fingitur esse Antima Maximilla.

C DE SANCTIS MARTYRIBUS AFRIS F

COELESTINO, FELICE, URBANO, ROMANO, BELLICO, MARTIALE SEU MARCIANO, MITTUNO PRESBYTERO, FLORIANO, PETRO.

IV MAJI.

Quatuor *Martyrologii Hieronymiani apographa referunt hos Martyres, qui in codicibus Lucensi, et Corbeiensi ita leguntur.* In Africa Natalis Cœlestini, Felicis, Urbani, Romani, Bellici, Martialis, Mittuni Presbyteri, Floriani, Petri. *In MS. Blumiano omissus est* Urbanus. *In MS. Epternacensi sunt omnes, sed* Marcianus *scribitur loco* Martialis, *et* Mittunus *non appellatur* Presbyter. *Cui subjunguntur ordine mutato* Petrus, Florianus. *Quod ideo animadvertendum censemus, quod in Norico-Ripensi Lauriaci colatur hoc die* S. Florianus Martyr, *et dictus locus licet corrupte absque nomine* S. Floriani *subjungatur in tribus apographis, scilicet Lucensi, Corbeiensi, Blumiano. Qua præmonitione facta relinquimus inter hos Martyres* S. Florianum, *dum aliunde constiterit potius debere abesse. Refertur etiam* Florianus Martyr *in MS. Casinensi, uti infra dicetur. In MS. Richenoviensi prope Constantiam Sueviæ ista leguntur:* In Africa Cœlestini et aliorum tredecim, *pro quo in MS. Richenoviensi habetur,* et aliorum quindecim. *Imo et in MS. Epternacensi ista repetuntur:* In Africa Cœlestini et aliorum quadraginta. *De* Quadraginta Martyribus *seorsim agimus, qui et duplicantur, et diversis etiam conjunguntur. Sunt hic socii S. Cœlestini tantum octo suis nominibus expressi, quibus videntur ab aliquibus adjuncti, qui ad hunc diem seorsim memorantur. In MSS. Augustano S. Udalrici et Parisiensi Labbæi fit mentio* SS. Cœlestini, Felicis, Floriani, Romani et Fortunati. *Verum* Fortunatus *videtur referendus ad Martyres Afros præcedenti die propositos, inter quos duo fuerunt* Fortunati *dicti. In MSS. Casinensi et Altempsiano memorantur* passi in Africa Cœlestinus,

A Cœlestinus, Felix, Urbanus. *Sunt etiam hi tres in MSS. Trevirensi S. Maximini, et Romano Cardinalis Barberini, sed primus* Cœlestis *aut* Callistus *scribitur : ita in alio MS.* Romanus et Cœlestina *loco* Cœlestini *indicantur. Meminerunt* Cœlestini *MS. Aquisgranense, Grevenus et Galesinius; sed aliis jungunt.* D *In MS. Tamlactensi sunt nomina* Urbani, Romani, Floriani, *tum* Cœlestinæ *et* Emetuni, *loco* Cœlestini *et* Mittuni.

DE SANCTIS MARTYRIBUS

G. II.

NESTORIO, MICTONIO ET ANTONINO. ITEM SECUNDIANO ET MARCELLIANO.

IV MAJI

Post *relatos Martyres quadraginta, de quibus infra cum S. Silvano agimus, ista referuntur in MS. Epternacensi.* Et alibi Nestori, Mictoni, Antonini. *Qui horum medius collocatur, in MS. Corbeiensi Parisiis excuso, appellatur* Mitton, *in MSS. Lucensi et Blumiano* Mittorius. *Et alii duo eodem modo ubique scribuntur. In MSS. Augustano S. Udalrici et Parisiensi Labbæi memoratur* Nestor. *In MS. Atrebatensi celebratur* passio Antonini Martyris. *In MS. Aquisgranensi præter* Antoni- B num Martyrem *refertur* Antoninus, *qui etiam est inscriptus MSS. Augustano et Adoni Reginæ Sueciæ. His tribus in titulo adjungimus* SS. Secundianum et Marcellianum, *quorum et* Floriani Martyrum natalem *celebrat antiquum Casinense Martyrologium, characteribus Longobardicis scriptum. Omittimus* Florianum, *quia jam, licet sub dubio, eum dedimus inter Martyres Afros, et alium damus Lauriaci in Norico Ripensi martyrio coronatum.* E

DE S. FLORIANO PRINCIPE OFFICII, ET SOCIIS MARTYRIBUS LAUREACI, IN NORICO RIPENSI, SIVE SUPERIORE AUSTRIA.

G. II. VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 85

SUB DIOCLETIANO

In Norico Ripensi

Noricum, *Illyrico Occidentali in Notitia Imperii sub Constantino Magno ejusque posteris inclusum, censetur ea regio, qua ab Oeno fluvio, Rhætiarum et Vindeliciæ termino, ad Pannonias usque extendebatur, divisa in* Noricum Ripense *et* Noricum Mediterraneum. *Utrumque sub suo Præside seu Præfecto consistebat : et Noricum Ripense vicinum Danubio erat, cujus urbs primaria fuit* Lauriacum. *Sedes Præsidis seu Præfecti, et pro Christianis primis etiam Episcopalis. Sed urbe hac ab Attila deleta, Cathedra fuit Passavium translata. Vestigium urbis Laureacensis asservatur in pago* Lorch, *quasi* Laurich *et* Lorich, *unde contractum* Lorch, *in Austria superiore, haud procul ab incursu Anasi sive Anesi fluminis in Danubium, ubi et oppidum* Anasum *sive* Ensium, *vulgo* Enss, *quod ex arce Lauriacensi constructum censetur. Hic locus palæstra martyrii fuit S* Floriano Principi Officii, *cujus dignitas in citata Imperii Occidentalis Notitia ita explicatur :* Officium habet vir spectabilis Dux *Pannoniæ primæ* hoc modo : Principem de eodem corpore, Numerarium, Commentariensem, Adjutorem, Subadjuvam, Regendarium, Exceptores, Singulares et reliquos Officiales. *Non dubitamus quin sub Diocletiano fuerit in dicto Norico simile Officium, cujus* Princeps *erat S. Florianus : nisi cum Pancyrolo et aliis Pannoniæ pars dicatur Noricum, et sic statuatur S. Florianus Princeps Officii in dicta simul Pannonia, in cujus confinio et limite fuit Cœcia munitio, in qua residebat S. Florianus.*

Lauriaci nunc Lorch,

C

passus S. Florianus Princeps Officii,

2 *Memoria sacra S. Floriani extat in Martyrologio B. Rabani, ex Abbate Fuldensi anno* DCCCXLVII *creati Archiepiscopi Moguntini, cujus ista sunt verba :* Quarto Nonas Maji Passio S. Floriani Martyris, tempore Diocletiani et Maximiniani Imperatorum, sæviente iniquissimo Præside Aquilino, apud Noricum Ripensem : qui cum se videret superatum a Floriano, jussit eum capitalem subire sententiam, et duci ad fluvium Anesum, et ibi præcipitari de ponte. *Hæc Rabanus : ante quem ejusdem Sancti memoria inserta fuerat antiquo Martyrologio Hieronymiano, sed lectio loci male perturbata fuit his verbis,* Et in Nuricopense locorum, *pro* in Norico Ripensi loco Lauriaco : *Uti ea in Martyrologio Adonis emendantur hoc modo :* Eodem die in Norico Ripensi loco Lauriaco S. Floriani, qui jussu Præsidis ligato ad collum ejus saxo, in flumen Anisi præcipitatus est : et mox, omnibus qui circumstabant videntibus, oculi præcipitatoris ejus crepuerunt. *Similia habent Usuardus, Bellinus, Maurolycus, Molanus, aliique cum hodierno Martyrologio Romano. At majora encomia exhibent Notkerus, Canisius, Galesinius, aliique, quæ ex ipsis Martyrii Actis desumpta sunt.*

memoratus in Fastis sacris.

3 *Acta antiqua passionis S. Floriani varia nacti sumus : sed ea prima æstimamus, quæ primo loco damus* F *ex codice MS. Ultrajectino S. Salvatoris, et Legenda Sanctorum Poloniæ, anno* MDXI *Cracoviæ excusa, collata cum Actis S. Florentii in Gallia passi, de quo infra agemus. Eadem Acta sed contractiora extant in pervetusto MS. Trevirensi monasterii S. Maximini, ac alio Passionali MS. Bodecensi in diœcesi Westphaliæ Paderbornensi : cujus pars eisdem verbis extat in Breviario Passaviensi, anno* MDV *impresso. Eadem, sed ditione nonnihil illimata, edidit Surius. Alia Acta aliquanto recentiora subjicimus, ex codice MS. Carthusiæ Gamnicensis, nobis a Joanne Gamansio submissa, ac notatur historiam martyrii graviter compositam ac conscriptam fuisse : miracula tamen circa finem videri ab alio adjuncta : cujus aliquod compendium, sed aliis immistis, edidit, Joannes Cuspinianus in Austria, sub finem, ubi S. Florianum inter Patronos Austriæ recenset : et ut talis refertur in Officiis propriis Sanctorum Cathedralis Ecclesiæ et totius diœcesis Viennensis, quæ habemus anno* MDCXXXII *excusa, in quo aliquod Vitæ compendium, in tres lectiones divisum et ad Matutinum in secundo Nocturno recitari solitum, exhibetur; quod idem refertur in Proprio Sanctorum diœceseos Passaviensis, anno* MDCVIII *excuso. Ejusdem Sancti memoriam celebrari in diœcesi Ratisponensi et Salisburgensi, scimus ex Officiis propriis earumdem Ecclesiarum.*

Acta duplicia dantur ex MSS.

Patrocinium Austriæ et vicinarum Diœceseon.

4

A *templum et monasterium S. Floriani.*

4 *Memorabile etiam illius monumentum protulit Matthæus Raderus tomo* 1 *Bavariæ sanctæ pag.* 18, *dum inter alia refert sequentia :* Conditum illius memoriæ illustre templum : adjectum posteris seculis cœnobium, sodalibus D. Benedicti incolendum : quod inde rursum, ævo omnia in vetustatem redigente, ab Angelberto Bataviensi Pontifice instauratum, D. Augustini disciplinam profitentibus assignatum, quod demum Altmannus Antistes sursum fatiscens, in majorem splendorem eduxit, a posteris S. Floriani appellatum. *Hæc Raderus. Eadem confirmat Wiguleus Hundius in Episcopis Patavienşibus, asserens* Engelbertum, *supra* Angelbertum, sedisse ab anno Christi MXLV usque ad annum MLXV, et cœnobium S. Floriani ab Hungaris destructum, ab eo reparatum et Canonicis S. Augustini restitutum. *Dein addit* ab Altmanno, *illius successore*, anno MLXXX monasterium S. Floriani mira severitate reformatum. *Est illic etiamnum Præpositura Canonicorum Regularium S. Augustini, media via inter Lintsium et Stiram civitates.*

Miracula

5 *Addit laudatus supra Raderus*, in ipsa æde S. Floriani tabulam pictam esse, quæ distinctis capitibus totam ipsius vitam quindecim argumentis spectandam repræsentat; *et undecim icones priores in* B *Actis satis explicantur, in reliquis ista indicantur :* Fons ægris haustus haud paucis saluti fuit. Mox ad sepultas ejus Reliquias mortuus in vitam rediit. Duæ Postremæ effigies monent exemplo carbonarii, in medium delapsi incendium, et votis S. Floriani erepti, illum adversus pericula incendiorum præsentem esse tutelam. Et quia Tribunum aut Centurionem fuisse tradunt historiæ, etiam in bellicis tumultibus illius vota et auxilia esse petenda, nec fuisse frustra expetita. *Hæc Raderus ex litteris Sebastiani ab Adelzhausen, illius toparchiæ Præfecti, ad se missis. Andreas Bruner lib.* 4 *Annalium Boicorum, relato S. Floriani martyrio, addit ;* ignium furori in tecta grassantium Floriani nomen hodieque opponi; multisque documentis omni ævo ostensum esse, tutelam hanc ædibus contra flammas saluti fuisse. *Hinc talis ad S. Florianum deprecatio, post Acta martyrii, scripta reperitur :* O Martyr sancte Floriane, custodi nos nocte et mane, ab ignis nocivi læsione et ab omni seculi confusione.

potissimum in tutela contra incendium.

Socii Martyres.

6 *In Ecclesiis Cathedralibus et diœcesibus Viennensi et Passaviensi celebratur sub ritu duplici festum* SS. Floriani et sociorum Martyrum, *et Oratio recitatur ex Communi plurimorum Martyrum :* Deus qui C nos concedis Sanctorum Martyrum tuorum Floriani et sociorum natalitia colere. *Hos esse* XL Martyres, *infra in Actis relatos, indicat Petrus de Natalibus lib.* 4 *Catalogi cap.* 125; *asseritque* reclusos et inedia afflictos, tandem in carcere spiritum tradidisse. *Idem traditur in Compendio MS. Actorum, ex indicata Carthusia Gamnicensi nobis transmisso. At memoratus Bruner,* Quadraginta, inquit, ejus commilitones per varia crudelitatis exempla tracti, laceratis corporibus, fidem integram invictosque animos ad triumphum secum adsportarunt. *Illos* quadraginta Martyres *celebrant Richardus Witfordus in Martyrologio Anglice excuso, et Canisius in Germanico, aliique. Alia controversia movetur ex Actis. S. Florentii Presbyteri, qui Romæ et apud Salmurum in Gallia colitur* XXII *Septembris, crediturque mortuus circa annum* CCCC. *Hujus Acta nacti sumus ex quatuor MSS. codicibus, et scripta dicuntur sub nepotibus Caroli Magni seculo Christi nono : in quibus statuitur S. Florentius frater S. Floriani fuisse, et cum eo in Norico Ripensi militasse, tormentaque pro fide tulisse : sed cum esset cum eo in flumen conjiciendus, ab Angelo jussum in Gallias abire, ad Sacerdotalem consecrationem a S. Martino suscipiendam. Horum compendium extat apud*

An frater ejus S. Florentius Presbyter?

Mombritium et Vincentium lib. 12 *Speculi Historialis* D *cap.* 68. *Verum hæc nobis minus probantur, tum ob altissimum de hoc S. Florentio in præcipuis Actis S. Floriani silentium, tum quod tempora non conveniant, cum sub ejus martyrium S. Martinum necdum fuisse natum constet. Proinde dubitamus num ex Actis S. Floriani illa assuta fuissent ab auctore, qui Acta S. Florentii, uti præfatur, succincte scripta amplificavit. Sed hæc erunt diligentius excutienda dicto* XXII *Septembris.*

AUCTORE G. II

ACTA

Ex variis codicibus MSS. et Legenda Sanctorum Poloniæ excusa.

In diebus illis, sub Diocletiano et Maximiniano Imperatoribus, facta est persecutio Christianorum, quando diversis agonibus certantes Christiani, a tyrannis illata supplicia devota mente pro Domino suscipiebant, ut promissionum Christi participes efficerentur. *a* Tunc quidam in montibus et rupibus se absconderunt, quidam autem in caveis petrarum delitescebant, et sic per multas pœnas de hac vita liberabantur. Tunc sanctitas et fides per patientiam suos athletas *b* coronabat, et per victoriam ad vitam E perducebat æternam. Tunc impii Judices, jussi ab Imperatoribus, certamen contra Christi milites agebant : sed athletæ fortiter laborabant et superabant eorum insaniam; venerabilis vero fides in omnibus vincebat. Ergo in illis diebus cum venisset sacrilegorum Principum præceptio apud Noricum Ripense, administrante *c* Aquilinio Præside; tunc adveniens præses in castrum Lauriacense cœpit vehementer inquirere Christianos, et comprehensi sunt quidam Sanctorum numero quadraginta : qui diutissime certantes, et multis suppliciis cruciati, missi sunt in carcerem. Ad quorum confessionem *d* B. Florianus gaudens accessit : qui cum habitaret apud *e* Cetiam civitatem, audiens famam Sanctorum qui agonizabant pro Christo, dixit ad suos : Oportet me Lauriacum ambulare ad Præsidem, et ibi pro Christi nomine diversa supplicia sustinere. Et valedicens suis iter arripuit.

In Diocletiani persecutione, a b

ab Aquilino Norici Ripensis Præside, c *captis 40 Christianis* d e

2 Cum autem venisset non longe a Laboriaco, ingressus pontem quo fluvius transiri solet, obviatus est cum quibus antea militaverat, qui immissi erant ad persequendos Christianos. Et cum eos interrogaret quo pergerent, dixerunt ad eum : Numquid non audisti præcepta Imperatorum quæ venerunt ad Præsidem, ubi jubent omnibus hominibus F libamina diis offerre et exhibere, qui autem noluerint, diversis suppliciis interire? Hæc audiens B. Florianus, dixit : Fratres et commilitones, quid alios quæritis? Si vultis me tenere, quia vere Christianus sum, et hic in vestra sum præsentia. Illi autem hæc audientes, statim comprehensum eum duxerunt ad Præsidem, dicentes : Ut quid alios quærimus? nam primus et Princeps nostri Officii Florianus Christianum se profitetur. Præses autem dixit ad eum : Floriane, ut quid ista de te dicuntur? Veni, sacrifica diis, sicut ego vel commilitones tui, ut vivas nobiscum, et non cum contemptoribus puniaris secundum præcepta Imperatorum. B. Florianus respondit : Hoc ego certe non sum facturus : quod autem tibi præceptum est, exerce. Tunc Præses commotus in via, vim ei inferri præcepit, ut vel invitus sacrificaret. Beatus autem Florianus levavit vocem suam ad Dominum, et dixit : Domine Deus meus, in te speravi, et te denegare non possum; sed tibi milito, et tibi offero sacrificium laudis : protegat me dextera tua, quia tuum nomen est benedictum in cœlo et terra. Domine, da mihi tolerandi virtutem,

S. Florianus ultro se lictoribus offert :

recusat diis Sacrificare :

implorat divinum auxilium:

Ex MS.

A virtutem, et suscipe me inter sanctos et electos athletas tuos, qui ante me conversi et confessi sunt nomen sanctum tuum *f*. Confirma me, ut te laudem et tibi benedicam : quia tu es benedictus in secula. Amen.

plenam confessionem fidei facit.

3 Aquilinus autem Præses hæc audiens, irrisit eum, dicens : Ut quid insipienter loqueris, et derides præcepta Regum? B. Florianus respondit : Ego quidem, quando humanam militiam exercebam, occulte colebam Deum meum : unde tamen non potuit diabolus me abstrahere. Nunc autem tu corporis mei quidem potestatem habes, animam autem meam tangere non potes : solus enim Deus de illa habet potestatem. Jussioni autem tuæ pareo quantum decet militem : hoc autem mihi nemo suadere poterit, ut idolis sacrificem : non enim ego illa phantasmata adoro. In ira autem et furore conversus Præses, jussit eum fustibus cædi. Florianus dixit : Tantum irascere, quantum in corpore meo videris habere potestatem, vel quantum tibi est concessum. Si autem vis scire quia non timeo tormenta tua, ignem accende; et in nomine Domini mei Jesu Christi ascendo super eum. Milites autem cœperunt eum cædere. Cum autem cæderent eum, dicit ei Præses : Sacrifica diis, Floriane, et libera te de tormentis.

Verbera inflicta hilari vultu excipit

B B. Florianus respondit : Ego verum sacrificium offero modo Domino Jesu Christo, qui me dignatus est usque ad hanc horam perducere, et in exaltationem hanc in qua nunc sum. Hæc autem sancto viro dicente, jussit eum Præses iterum cædi. Cum autem cæderetur B. Florianus, ita hilarem vultum ostendebat, quasi in gaudio aut in lætitia magna esset constitutus. Tunc Præses jussit scapulas ejus acutis ferreis *g* confringi. Hoc autem cum factum fuisset, B. Florianus amplius glorificabat Deum, et semper se Christianum esse profitebatur.

et scapularum lacerationem : *g*

4 Tunc iniquissimus Præses, cum se superatum esse videret in omnibus, dedit ei sententiam, et jussit eum duci ad fluvium Anesium, et ibi præcipitari de ponte, quarto Nonas Maji. Beatus autem Florianus datam in se sententiam hujusmodi gaudens, et exultans in vitam æternam, quam Dominus promisit diligentibus se, ita hilaris pergebat, quasi ad lavacrum duceretur *h*. Cum autem pervenisset ad locum ubi eum habebant projicere, ligaverunt ei lapidem ad collum. Rogabat autem B. Florianus milites qui eum tenebant, ut permitterent eum orare ad Dominum. Stans autem B. Florianus contra Orientem, extendens manus suas ad cœlum, dixit :

jubetur in flumen præcipitari : *h*

C Domine Jesu Christe, suscipe animam meam. Tunc flectens genua oravit quasi unius horæ spatium, ut vererentur et timerent eum tangere qui eum duxerunt. Tunc adveniens juvenis, plenus rabie crudelitatis, dixit ad milites : Quid statis et non facitis jussionem Præsidis? Et hæc dicens præcipitavit eum de ponte in fluvium : et statim oculi ejus crepuerunt.

factaque oratione submergitur.

5 Fluvius autem suscipiens martyrem Christi expavit, et elevatis undis suis, in quodam eminentiori loco in saxo corpus ejus deposuit. Tunc annuente favore divino, adveniens aquila, expansis alis suis in modum crucis eum protegebat. Sed B. Florianus manifestavit se cuidam feminæ, corde Deo devotæ; et admonuit ut conderet eum humo in secretiori loco : certisque indiciis designavit ei locum ubi eum conderet, vel ubi eum sepulturæ traderet. Mulier autem hac visione comperta junxit animalia, et ad fluvium properavit : et corpus requirens invenit, et super quadrigam posuit *i*. Propter timorem autem Gentilium in virgultis et frondibus eum involvit, simulans se quasi ad hortulum claudendum ducere. Ducente autem ea ad locum ubi ei designaverat, factum est ut lassarentur animalia præ nimio ardore

Corpus delatum in saxum, ab Aquila protegitur. *i*

D solis, et steterunt, ita ut non possent ambulare neque progredi amplius. Tunc mulier anxia mente oravit ad Dominum, ut ei divina misericordia subveniret. Et statim in eodem loco fons affluentissimus erupit, et ad testimonium sancti Martyris perseverat usque in hodiernum diem, in quo animalia sanata cœperunt ulterius ambulare. Ita pervenit ad locum ubi ei ipse revelaverat, et ubi eum mulier, propter eminentem et amarissimam persecutionem, sub terra deposuit *k* : in quo loco fiunt sanitates magnæ, ægri sanantur, febricitantes curantur, dæmoniaci liberantur, et omnes qui ex fide obsecraverint, misericordiam consequentur *l*. Acta autem sunt hæc tempore Diocletiani et Maximiani Imperatorum, agente iniquissimo Præside Aquilino; regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria et potestas in secula seculorum. Amen.

k *l*

ANNOTATA.

a *Vita S. Florentii.* Tunc quidam ultro se gladiatoribus offerebant, alii autem in montibus etc.

b *Legenda Polonica*, corroborabat.

c Aquilo *Wiguleio Hundio dicitur, at* Aquila *Cuspiniano in Austria et Pantaleoni.*

E d *Hinc Acto S. Florentii jungunt* Florentium *cum* Floriano, *et in plurali numero describuntur.*

e Cætia *seu* Cecia, *aliis perperam* Oecia, Thecia, Etium : *de situ infra agetur.*

f *In Legenda excusa et Vita S. Florentii nonnulla huic orationi adduntur, in sequenti Vita exposita.*

g *Fortasse legendum* configi : *certe auctor sequentis Vitæ ferreorum uncorum meminit, quibus scapularum carnes lacerari, non ossa confringi moris erat.*

h *Hinc S. Florentius ab Angelo abstractus, in Gallias abiisse traditur in propriis Actis.*

i *Petrus de Natalibus :* Sentibus spinonis timore paganorum operuit. Et interrogantibus quibusdam, spinas collectas ad claudendum hortum ducere simulavit.

k *Mombritius et Vincentius :* Ibi cæci illuminantur, dæmones ejiciuntur, et variis morbis comprehensi sanantur.

l *In lectionibus propriis Ecclesiarum Passaviensis et Viennensis ista adduntur;* In quo loco postea celebre monasterium erectum fuit, quod usque in hodiernum diem titulo et patrocinio S. Floriani gaudet : *et esse etiamnum Præposituram Canonicorum Regularium S. Augustini supra diximus.*

F

ALIA ACTA
Ex MS. Carthusiæ Gamnicensis.

Florianus, genere *a* Teutonicus, Imperialis militiæ per Orientalem Bavariam Princeps fuit. Invenitur enim in Chronica, quod cum totus mundus Romanis esset subjectus, habebant in qualibet regione militiam, suo obsequio pro annuo stipendio deputatam; ut si quando regio vel provincia aliqua Romanæ potentiæ rebellare præsumeret, militia regionum variarum, repugnantium audaciam continuo refrænaret. Unde cum Orientalis *b* Bavaria (quæ olim Ripensis nova, nunc autem *c* Austria nuncupatur, cujus termini ab Æno fluvio usque ad confinia Pannoniæ protenduntur) Romano subjecta esset Imperio, quemadmodum per Præsides, qui ad civitatem Laureacensem ab eisdem mittebantur, patenter ostenditur; habebant in eadem provincia militiam copiosam. Et quia S. Florianus dignitate rerum et familia ceteris præpollebat, Principatum ejusdem militiæ meruit adipisci. Fuit enim residens in castro, quod tunc *d* Cecia, nunc vero Zeizelmaur appellatur : quod cum omnibus suis attinentiis ordinatione divina cessit Ecclesiæ

a *S. Florianus Princeps militiæ in Ripensi Norico.* *b* *c* *d*

A Ecclesiæ in possessionem; ut sicut Reliquiarum suarum ornaretur thesauro; sic etiam suorum prædiorum habitudine ditaretur: et quo vivens in persona propria usus fuerat, eodem etiam mortuus per suos famulos frueretur.

2 In illis temporibus gentilis feritas duos apros emisit sævissimos, Diocletianum scilicet et Maximianum, qui dentibus nefariis vineam Domini exterminio devastarent. *in persecutione Diocletiani,* Nam cum cederet eisdem cura monarchiæ gubernanda; mox Imperialibus fascibus intumentes, ardenter desiderabant illud genus electum de medio tollere, quod inclyta mater Ecclesia cœlesti Sponso juncta progenuerat. *sub Præside Aquilino,* Quapropter gentes fremunt et populi meditantur inania, Regesque in unum conveniunt contra Christum. Tunc Imperatores miserunt edictum in universis provinciis ac regnis, ut quicumque Christo divinitatem ascriberet, mortis dispendium sub diversis suppliciis pateretur. Hujus itaque mandati executor erat vir effrænis, sæva bestia, humani sanguinis cupidus, nomine Aquilinus, qui cum fines Noricorum Præsidis functus Officio subintraret, scrutari ubique cœpit habitacula fidelium, tamquam leo rugiens, quærens quem devoret. Ingrediens tandem plenus crudelitate
B nobile castrum Laureacense (quod divitiarum copia, armorum virtute, populi numerositate, murorum amplitudine, famæ celebritate, adeo ceteris præeminebat, ut vix Romanam arcem præferri sibi pateretur) cœpit persequi et alligare cunctos, qui se Christianos profitebantur. *post captam magnam fidelium multitudinem,* Comprehensa est igitur magna fidelium multitudo: quibus ante Tribunal judicis constitutis, parati sunt pro fide Christi omnibus exigentibus reddere rationem; non eos metuentes, qui potestatem habent corruptibilis massam corporis dissolvendi, sed potius eum qui præter corpus etiam animam mittere valet in gehennam. Et quia nulla tormenti species eorum adamantina pectora potuit immutare, ideo subsannaverunt cassa molimina Præsidis, minas ipsius ac promissa levi vento simillima reputantes. Quapropter jubet quosdam occidi, quosdam retrudi in carcerem, quoad usque excogitaret, quibus tormentorum studiis præsentis vitæ solatio privarentur, si jussis suis obtemperare contemnerent. Divulgatur igitur rumor per universum regionis circuitum de Martyrum glorioso certamine.

3 Interea Florianus, inclytus miles Christi, florens ut palma exaltata, et quasi cedrus in Libano *accensus desiderio martyrii,*
C germinans, terrenis rebus tenui radice inhæsit, paratus opportunitate nacta pretiosam margaritam cœlestis Regni venditis omnibus comparare, et Christi vestigia nudus sequi. Tegebant enim vota Christianæ religionis ornamenta secularis militiæ, juxta similitudinem grani sub palea latitantis. Qui cum apud urbem Ceciam honorabilis, ut dictum est, haberetur: audivit qualiter Aquilinus Præses ausu temerario Confessores Christiani nominis diris verberum cruciatibus exstirparet: et condolens medullitus eorum innocentiæ, desiderio mox accenditur passionis; ut sicut præiret dignitate transitoria, sic præcelleret sempiterna. *assumptis secum XL militibus Christianis,* Compassibilis enim in corde suo id effecerat, ut potius vita præsenti vellet destitui, quam diræ necis fidelium auditum lamentabilem tolerare. Talibus ergo desideriis succensus, socios suos reliquos fideliter adhortatur, ut ardor similis pectora eorum inflammaret: et valedicens suis pariterque manu mittens, iter cum *e* quadraginta militibus festinus arripuit, terram propriam velut Abraham derelinquens. Appropians autem mœnibus Laureaci, qua Sancti torcular calcantes martyrii, vestes suas rubicundo sanguine consperserant; vidit nuntios præfati tyranni de longe adventare, paratos more vulpecularum vineam Domini morsibus nefariis demoliri. D Quibus dum super pontem Anesi intrepidus occurrisset, causam eorum velocis itineris sciscitatur. *EX MSS.* Cui vultu placido, utpote viro reverendo, protinus responderunt: Numquid non nosti quod Romani Principes, missis decretis, *occurrit lictoribus,* universum mundum talibus astrinxerunt, ut ubique locorum majestas deorum, per quos Romana viget potentia et respublica incrementum recipit, sacrificiis debeat honorari? Insuper comprehendi jubent quosdam vesanos, qui Christum ignominiose crucifixum colunt, et deos nostros invictissimos contemnentes, eorum templa astruunt subvertenda: et nisi a sacrilega superstitione cessaverint, deosque nostros adoraverint, diversis suppliciis interibunt. Præses igitur direxit nos, ut hujus sectæ sacrilegos perscrutemur, et vinctos suis conspectibus præsentemus. Continuo Martyr intrepidus, quia cupiebat dissolvi *se Christianum profitetur:* et esse cum Christo, dixit legatis: Fratres et commilitones, si quæritis servos Domini Jesu Christi, qui de cœlis ad terram veniens morte sua mortis imperium superavit, humanumque genus tamquam fidus opilio Angelorum cœtui aggregavit; revertentes nuntiate Præsidi, quia ego Christianus sum, et hic præsto sum. Præterea sciat Præses, quod illi soli Deo milito, et omnia dura pati pro ejus amore E desidero.

4 His auditis milites, qui missi fuerant, felle commoti, continuerunt aures suas, velut aspidis surdæ, quæ obturat aures suas, ne possit audire *oblatus Judici,* vocem venefici incantantis sapienter. Et comprehensum eum præsentaverunt præfato Judici, dicentes: Quid aliud quærimus? Ecce Florianus Princeps Officii nostri, maligna suggestione deceptus, fatetur se fore discipulum ejus, qui dicitur Christus. Mox Præses, velut sterilis ficulnea, quæ fructum non parit, sed terram inutiliter occupat, invidens etiam alienæ fertilitati, contra ipsum furore nimio inflammatur: *non movetur blanditiis aut minis,* condescendens tamen suæ nobilitati, blandis prius sermonibus ipsum aggreditur, si forte sic posset eum a proposito suo revocare. Eo vero in suo voto immutabiliter persistente, asperrimis minarum terroribus flectere satagit cor ipsius sacrificiis idolorum. Quibus etiam minarum terroribus frustra impensis, præcepit Aquilinus, ut juxta præcepta Imperialia magnum Jovem velocius adoraret, alioquin velut rebellis Imperio gravius puniretur. At ille quia vivum et placens se Domino dederat holocaustum, Jovis simulacrum respuit dicens ad Præsidem: Non ego colam saxa tua, deitatis honore F vacua: sed tu, qui saxeus es, et ratione velut saxa cares, saxeis diis debes honorem impendere. Tum Præses ira repletus, jubet ipsum invitum trahi ad sacrificium, si forte sic superari posset. Beatus autem Florianus elevatis oculis in cœlum oravit, dicens: Domine Jesu Christe, spes et summa salus omnium te invocantium, in te speravi et te negare non possum: sed tibi milito, et laudis sacrificium offero. *invocat coram omnibus Christum:* Protege me dextera tua, et da mihi tolerandi virtutem. Suscipe me ad Sanctos Athletas tuos, qui ante me conversi, confessi sunt nomen tuum. Indue me, Domine, stola candida virtutis tuæ: confirma Spiritum sanctum tuum in me, et ne permittas me commutari a diabolo, quoniam consilium malignantium obsedit me, et tauri pingues dilacerare me cupiunt. Sed tu, pie Pastor, scutum tuæ protectionis accipe, et tu veni in adjutorium tironi tuo: quia tu es benedictus in secula seculorum. Amen.

5 Mox fervida flamma succendit pectus Judicis, plenum irarum fomite, eo quod nullam præceptis *fustibus tunditur,* suis videret reverentiam exhiberi. Jussit igitur ut latera ejus cum tergo fustium ictibus fortiter tunderentur. Cum autem diutius cæderetur, adeo vultum hilarem prætendebat, ac si refrigerio frueretur. Et volens

A volens exemplum suæ constantiæ se fidelibus præstare, dixit ad Præsidem : Corporis mei potestatem habes ; sed non animæ. Ideo noce quantum potes : quia nullo modo tuis præceptis acquiescam. Ut autem cognoscas quod tormenta tua non paveam, ignem vehementem accendi præcipias, et super eum in nomine Dei mei securus incedam. Tum Præses, inter diros verberum cruciatus, eidem denuo persuadebat, ut diis offerret libamina, dixitque ei : Floriane amicissime, annue præceptis meis, et immensis te muneribus honorabo. B. Florianus respondit : Jussioni tuæ pareo quantum decet militem. Absit autem a me, ut dæmonibus sacrificem aut, eorum phantasmata adorem. Præterea verba tua, tamquam plena ludibrio, respuo : sed Christum verum Deum adoro, quem etiam colui cum adhuc humanam militiam exercebam.

Ex MSS — *paratus incedere per ignem :*

6 Post hæc jubet ipsum Tyrannus multo gravius fustigari, ut lapis ille pretiosus magis politus, in structuram supernæ Jerusalem aptior fieret. Sed nec vinci poterat : quoniam interior homo tantæ contemplationis dulcedinem gustaverat, quod exterior plagas illatas minime sentiebat. Tunc sceleratissimus Aquilinus acrius furens, præcepit scapulas sancti viri ferreis uncis radicitus evelli. Ipse vero Deus B eidem scapulis suis taliter obumbravit, ut omnia pœnarum genera pro nihilo duceret : imo pro Christi nomine mucrone fidei strenue dimicans, profanos tortores penitus confutaret.

adhuc gravius fustigatur — *ferreis uncis laceratur,*

7 Videns autem Præses, quod cum superare non posset, exacuens linguam suam, ut gladium, infremuit et ait : Ecce magus iste nobis fortior existit, et nisi diræ mortis sententia prematur, studiis magicis omnem subvertet populum : et quod deterius est, superstitiosa Christianorum præsumptio adeo roborabitur, quod templa deorum nostrorum destruantur, et fiat novissimus error pejor priore : magis ergo convenit unum hominem interimi, quam cunctum populum in errorem deduci. Continuo dedit in eum sententiam dicens ; Suspendatur lapidea moles in collum ejus, et præcipitetur de ponte in flumen Anesi : ut sui sequaces hac pœna territi, a sua stultitia resipiscant. Sic saxeus Aquilinus, ob amorem saxeorum deorum saxo punit Athletam Christi fortissimum, dum saxis offerre libamina respuit. Beatus igitur Florianus, data super se mortis sententia, gaudens et exultans ibat ad locum supplicii : quoniam ad vitam se credidit pervenire æternam. Cum autem pontis medium, ubi præcipitari jussus fuerat attigisset ; appenderunt collo ejus saxum gravissimum : C ministri tamen nefandi sceleris, victi prece Martyris, orandi spatium concesserunt. Et stans contra partes Orientis, expansis ad Deum manibus offerebat in ara cordis mundarum precum holocautomata : quia fervor divini amoris pectus ejus viva flamma jam accenderat. Dedit autem Dominus tantam virtutem precibus intra se fusis, quod sævi tortores manus sibi verebantur immittere. Et cum orandi spatium unius horæ ferejam complesset, accurrens juvenis, maligno spiritu agitatus, astantes redarguit, dicens : Quid hic tota die otio vacatis? Cur invicti Præsidis jussa negligitis? Num et vos sacrilego dogmate corrupti estis? Et irruens in eum furibundus, fortissimum Christi agonistam, in oratione stantem, et saxi molem collo gerentem, dejecit in fluvium. Confestim justo Dei judicio pœnam emeritam pro tanti ausu facinoris excepit : oculi namque ejus crepuerunt, ut interior cordis cæcitas exteriore caligine manifesta fieret. Martyre vero ad ima cadente, suscepit unda stupefacta venerabile corpus cadentis ; et in altum se erigens, in cacumine cujusdam lapidis collocavit. Sicque Dei providentia factum est, ut Martyri sancto passo pro petra Christo, per appensionem gravis D petræ, daretur locus requietionis in eminenti petra. Moxque durities petræ Divino nutu in seipsam juxta longitudinem Martyris reflexa, locum sancto corpori quiescendi tribuit, quemadmodum in præsentiarum cernitur. Quo facto Christus, firmissima suorum custodia dilectorum, custodem sibi cœlitus aquilam destinavit ; ut per avem ratione carentem, irrationales actus vesani Præsidis confutaret. Quæ tamquam custos fidissima, non devorans, sed conservans corpus exanime ; salutiferæ Crucis signum expansis alis super ipsum expressit : ut creaturam rationalem detestaretur, quæ fidem Christi evacuare nitebatur, et Crucis mysterium abhorrebat.

accepta mortis sententia exultat : — *orat expansis manibus :* — *præcipitatur de ponte in flumen,* — *ministro præcipitationis oculis privato.* — *Corpus ejus ab Aquila custoditur :*

8 Tunc quædam religiosa vidua, nomine *f* Valeria, omnium virtutum munere ditissima, a B. Floriano per visum monita, sacratissimum corpus occulte sepeliendum rapuit. Et quia rabiem Gentilium formidabat, eo quod esset adhuc lucerna latens sub modio, circumvolvit reverendum corpus et thesaurum virgultis et frondibus, vehiculoque imponit, quasi hortum suum sepis auxilio disponeret munire. Et quamvis illa stella clarissima, ramusculis abscondita, eclipsin corporis pateretur ; miraculorum tamen radiis coruscabat. Nam cum fidelis illa matrona iter suum metu Gentilium celare contenderet ; animalia, quæ sanctum corpus ducebant, siti ac æstu E lassata, dum pervenissent fere ad locum, ubi Martyr se humandum monstraverat, adeo defecerunt, ut ultra progredi non valerent. Sed prudens femina, mittens manum suam ad fortia, opem divinæ misericordiæ suppliciter postulabat, dicens in hæc verba : Domine Jesu Christe, cujus munera præsto sunt omnibus, qui puro corde tua poscunt suffragia ; adesto mihi famulæ tuæ, et fac me inceptum iter perficere. Mox Christi benignitas, quæ Sanctos suos mirificat, volens etiam venerandas Reliquias prædicti Martyris gloria decorare, jussit erumpere de terra fontem affluentissimum : qui manens aquis indeficientibus, memorabile factum usque hodie protestatur. Hoc autem ideo, ut per omnia elementa sanctitas gloriosi Martyris probaretur. Aqua enim, in altum se erigens, corpus sacrum reverenter in petræ cacumine posuit : petræ durities, ex ignis elemento proveniens, in seipsam reflexa, locum quiescendi tribuit : aer aquilam custodem dirigit : terra de abysso fontem producit, ex quo fonte dum refecta fuissent sufficienter animalia, onus pretiosum vehentia, incepti cursum itineris sine lassitudinis obstaculo peregerunt. F

a Valeria vidua ad sepeliendum abducitur. *f* — *Animalia lassantur,* — *fons erumpit,* — *quo refecta animalia vires recuperant :*

9 Veniente autem memorata vidua ad locum sibi divinitus assignatum, cum debita devotione tradidit ipsum ecclesiasticæ sepulturæ cum festinatione, propter imminentem amarissimæ persecutionis formidinem. Et ut ampliori reverentia corpus humatum veneraretur in terris, ostendit Dominus prope tumulum illius permulta miracula, quam celebris in aula cœlestis patriæ haberetur. Quotquot enim ægrotantes illuc confluxerunt, sanitatis beneficium acceperunt. Acta autem sunt hæc circa annum Domini *g* trecentesimum, tempore Diocletiani et Maximiani Imperatorum.

corpus sepelitur. — *g*

10 In quodam monasterio sibi dicato, dies natalis prædicti Martyris agebatur : ad quam solennitatem dum maxima multitudo hominum ex diversis regionibus confluxisset, quidam etiam Miles devotionis causa, mortales habens inimicitias, adventat. Qui cum a suis hostibus in cœmeterio gravissimis fuisset vulneribus sauciatus ; vi compulsus ad monasterium confugit, corruens ante altare semivivus. Ubi dum per modicum quievisset, cunctis admirantibus surrexit incolumis, omnibus vulneribus sanatis.

Sanatur subito graviter læsus,

11 Cum quidam cliens quamdam capellam, in honore

A *incensor sacelli S. Floriani subito obit:*

honore prædicti Martyris consecratam, violento brachio spolii causa confregisset; et malo malum superaddens, post deprædationem incendio funditus devastasset: in obsequio Domini sui denuo se recepit. Cumque staret coram eo quasi securus, scyphum manu tenens, divino judicio subito corruit, et spiritum exhalavit. Ipsa vero capella longo tempore sine reformationis beneficio existente, accidit ut quidam Abbas Ordinis *h* Cisterciensis, cujus monasterium eidem capellæ fuit contiguum, adeo gravem persecutionem a Fratribus pateretur, ut etiam Abbatiam dimittere cogeretur. Eodem tempore quidam monachus ejusdem Ordinis, qui B. Florianum specialiter diligebat, casu quodam superveniens, audivit de capellæ desolatione, et de Abbatis depositione. Et advocans eum, qui depositus fuerat, consilium sibi dedit, ut Deo et B. Floriano promitteret, quod capellam dirutam reformaret, et sine dubio gradum reciperet pristinæ dignitatis. Qui dum votum hujusmodi emisisset, et etiam postmodum complevisset; ad pristinum honorem in brevi spatio meruit sublimari.

restaurator recipit Abbatis dignitatem:

B *Imago contra latronem se convertit.*

12 Cum tres latrones quamdam capellam S. Floriani intenderent spoliare, nec ingressum possent habere per ostium; unus eorum tecto confracto insiliit: et quærens instrumentum, quo seram confringeret, ut reliquis sociis pararet introitum; ad quamcumque partem latro declinavit, illuc etiam imago prædicti Martyris se convertit. Quod dum latro consideraret et staret stupefactus, redarguitur a sociis foris stantibus, cur moram faceret in aperiendo: et narrans eis visionem, jusserunt ut faciem imaginis, altaris mappa velaret, ne posset intueri quid faceret. Usus igitur eorum consilio, socios intromisit, qui asportaverunt inde quidquid volebant: et cum non longe ab ecclesia discessissent, unus eorum, qui faciem imaginis velare jusserat, in furiam conversus, miserabiliter expiravit. Alter vero in equo residens, in Danubium semetipsum præcipitavit, et sic vitam finivit. Tertius vero qui introrsus fuerat videns ultionem divinam, compunctus corde ad Sacerdotem properat, et ei omnia quæ gesta sunt secundum ordinem confitetur.

Sacelli expilatoribus duobus extinctis,

tertius emendatur:

13 Quædam femina religiosa tanto tempore ægrotaverat, quod viribus corporis omnimode destituta, usum etiam pedum habere non potuit. Cumque sic decumberet, vidit somnium, quasi multitudo languentium juxta fontem S. Floriani quiesceret, et sanitatem cœlitus expectaret. Ipsis vero moram ibidem aliquantulam facientibus, unus ægrotantium clamavit dicens: Curationis beneficium non accipimus, nisi prius veniat talis femina, nominatim expressa. Evigilans autem mulier Sacerdoti visionem recitat, et ut eam ad fontem duci faciat, Missamque pro ea de prædicto Martyre peragat, obnixius supplicat. Sacerdos igitur ejus petitioni satisfaciens, ipsam transducit, et ad fontem deponi jussit: ipse vero Missæ officium inchoavit. Mirabile dictu! Circa medium Missæ, mulier ad genua se erexit, et post pusillum ad venias se prostravit. Sicque factum est, ut quæ manibus portantium subnixa intraverat, completo officio, per merita prædicti Martyris, ad claustrum sine adjutorio remearet.

Sanantur

C *sanctimonialis viribus corporis destituta,*

14 Cum quidam operarius, ibidem ubi Sanctus sepultus est, de muro monasterii corruisset; et confractis genitalibus dolore vehementissimo gravatus, in monasterio resideret; aliis exeuntibus, ipse foras egredi non valebat. Quapropter ad altare in medio monasterii positum sese inclinavit: ubi dum per modicum tempus quievisset, surrexit sanus, nullum deinceps ex eadem ruptura gravamen persentiens.

e lapsu passus rupturam in genitalibus,

15 Hæc et alia beneficia quæ enumerare longum esset, Dominus per merita B. Floriani quotidie operatur. Igitur, beatissime Floriane, purpureæ flos innocentiæ; ad vesperam vitæ mortalis, quæ lucessit Sanctis in requiem; ad finem cursus stadii præsentis, dum bravium accipitur Dei miserentis; nobis tarde currentibus, tua fide, spe et caritate, ut ad regnum perveniamus supernum, succurre nunc et in æternum. Quod nobis præstare dignetur Pater et Filius et Spiritus sanctus. Amen.

D *ex MSS. Sanctus invocatur.*

ANNOTATA.

a Teutonicus, *id est*, Germanus; *et tempore hujus scriptoris Noricum, uti modo est, Germaniæ adscriptum fuit. Nomina* Floriani, Florentii, Flori *Romana sunt, an scriptor, ipse natione Germanus, nationis suæ honori velificaverit, posset dubitari. Notus est Florianus qui fratri suo Tacito Imperatori conatus succedere, intra dies sexaginta obiit, vivente tunc S. Floriano.*

b *Est pars hodiernæ* Bavariæ *in antiqua Noricorum ditione, et S. Florianus inter Bavaros Sanctos a Radero lib.* 1 *Bavariæ sanctæ et Andrea Brunner lib.* 4 *Annalium Boiorum et aliis refertur: eique S. Tozzo Episcopus Augustanus in Waltenhofen, ad fluvium Lyci in Bavaria, construxit ecclesiam seculo* 7, *de qua consule S. Tozzonis Vitam* 16 *Januarii num.* 10. *De Boiorum vestigiis super Anisum in Austria agit Lazius de Migrationibus gentium lib. 7 pag.* 227.

E

c Austria superior *proprie hic intelligitur.*

d Cetius mons *celebris est apud Ptolomæum lib.* 2 *Geographiæ cap.* 14 *et* 15, *collocaturque terminus Norici et Pannoniæ superioris, ac dicitur modo* Kalenberg: *ubi et* Cetia munitio *fuit, jam pagus* Zeisselmaur, *quasi* Cætiæ murus *dictus, inter montem Kalenberg et Abendwertum, haud procul a Tulna oppido,* 4 *leucis Germanicis Vienna distante. Consule Lazium lib.* 12 *Reip. Rom sec.* 7 *cap.* 9 *Merianum in Topographia Austriæ, et alios.*

e *Hos etiam* 40 milites *una assumptos asserit Cuspinianus. At* 40 *milites in prioribus Actis ante Laureaci capti, multis suppliciis cruciati, dicuntur carceribus inclusi.*

f Valeria *cum titulo* Beatæ *inscripta est Gynecæo sacro Arturi du Monstier ad hunc diem.*

g *Imo anno* 303, *cum gravissima contra Christianos prodiissent edicta.*

g *Ordinis Cisterciensis* 7 *monasteria in Archiducatu Austriæ enumerat Jongelingus: ex quibus monasterium* F
Wilaria, *vulgo* Wilhering, *situm est ad ripam Danubii infra Lintzium, quod forsan hic intelligitur.*

DE TRANSLATIONE CORPORIS

IN POLONIAM, EJUSQUE CULTU.

Duæ *Sacri corporis B. Floriani Martyris indicantur Translationes: altera e Norico Ripensi sive Austria superiore ad urbem Romanam: altera inde in Poloniam. Quo autem modo prior contigerit Translatio, hactenus non potuimus assequi. Plurimas clades passa est Austria ab Hungaris vicinis adhuc Ethnicis, a quibus cœnobium antiquum S. Floriani destructum fuisse supra ex Wiguleio Hundio diximus. Forsan tum aliqui monachi, e Benedictina familia, furorem Hungarorum declinantes, fugerunt in Italiam, et amore singulari erga S. Florianum Patronum suum accensi, sacras ejus Reliquias una cum Actis martyrii secum detulerunt Romam, ac Summo Pontifici alicui obtulerunt. Hæc sic potuisse fieri non est quod dubitemus. Reipsa hoc aut simili aliquo factum modo fuisse, colligunt Poloni ex Actis secundæ Translationis, quando sacrum Corpus Roma in Poloniam portatum fuit.*

Corpus delatum Romam traditur

et inde in Poloniam:

2 *Historiam Translationis describit Martinus Cromerus, libro sexto Rerum Polonicarum in Casimiro e Sandomiriensi Duce in Principem universæ Poloniæ assumpto,*

Historia Translationis a Crommero descripta

A *assumpto, et ista tradit:* Impetrarat a Pontifice Maximo Lucio, ejus nominis tertio, Reliquias Floriani Martyris, easque ab Ægidio Mutinensi Episcopo allatas, ad septimum milliarium a Cracovia, cum ingenti omnis generis hominum caterva; et solenni Sacerdotum pompa obviam progressus, reverenter exceperat et in suburbano Cracoviæ septemtrionali, quod post in formam oppidi redactum Cleparia nunc dicitur, extructo magnifico templo, collocarat: idque templum splendida supellectili dotaverat, et Collegium Sacerdotum Canonicorum in eo instituerat, attributo iis censu luculento tum de sua tum de Gedeonis Episcopi beneficentia: peculiariter autem Præposito maximam partem redituum, parœciæ Divi Michaelis Rupensis detractam addixerat, et summa veneratione novum hospitem et Patronum prosequebatur. Forte dies, Martyris memoriæ sacra, quæ ad quartum Nonas Maji anniversaria instituta est, advenerat: ibi Casimirus totum eum diem rei divinæ in æde Divi, et piæ in egenos et afflictos largitioni dedit. *Hæc ibi Cromerus. Regnavit Princeps Casimirus ab anno* MCLXXVII, *usque ad annum* MCXCIV. *At* Gedeon sive Gedeo, XVI Episcopus Cracoviensis, *assumptus anno* MCLXVI sedit annis viginti, mortuus MCLXXXVI, Cracoviæ sepultus: cujus tempore S. Floriani Reliquiæ Cracoviam apportatæ, et ecclesia ejus nomine fundata. *Ita Vitæ Archiepiscoporum et Episcoporum Cracoviensium, post Christophorum Katski a Joanne Cæsario anno* MDCXXXIII *editæ. Et hæc de Principe et Episcopo qui sacras Reliquias exceperunt. At qui donavit fuit Lucius III Papa, qui præfuit Ecclesiæ ab anno* MCLXXXI *usque ad annum* MCLXXXV. *Qui autem jussu Pontificis attulit Reliquias in Poloniam fuit Ægidius, e Garzonia gente, Bononiensis, postmodum creatus Episcopus Mutinensis, anno scilicet* MCXCV. *Ab anno deinde* MCCVI *Archiepiscopus Ravennas, in hac translatione a posteris scriptoribus per quamdam* πρόληψιν *appellatur Episcopus Mutinensis.*

Auctore G. H.

B

3 *Est autem* S. Florianus miles et Martyr in regni Poloniæ Patronum *assumptus, colitur que hac die quarta Maji, et ubi non fuerit Ecclesia S. Floriani pridie Vesperæ de Inventione sanctæ Crucis dicuntur, et a Capitulo fit de S. Floriano, cum commemoratione sanctæ Crucis et S. Monicæ. Ubi vero fuerit ecclesia S. Floriani, integræ Vesperæ de eo fiunt. Porro tam Hymni ad Vesperas et Laudes, quam variæ Antiphonæ et Responsoria desumpta sunt et exornata ex Actis passionis S. Floriani jam datis. Omnium compendium continetur in tribus Lectionibus, quæ primo die in Nocturno secundo ad Matutinum recitantur, et hic subjunguntur.*

Patrocinium et cultus in Polonia.

Lectiones de eo.

C

4 Florianus Martyr passus est Diocletiano et Maximiano Imperatoribus, persecutione decima, eaque ultima. Cum * Theciæ audivisset, quadraginta milites, qui sub ejus signis aliquando stipendia merebant, Laureacum Norici martyrii causa ablegatos, ac ibi variis tormentis consumptos esse; festine ad illud oppidum se contulit: turpe putans, veteranum in tam pulchra victoria a tironibus vinci. Comprehensus sistitur Aquilino Præfecto. Qui cum in confessione Jesu Christi constanter perseveraret; fustibus, Præfecti jussu, semel atque iterum cæditur in scapulis, deinde ferro acuto graviter verberatur. Ad extremum, saxo ad collum appenso, in fluvium Anasum dejici jubetur. D

* *al.* Ceciæ

Ultro se offert Præsidi.

5 Gaudens ibat a conspectu Judicis Florianus. Ad pontem ubi venit, impetrat orationis tempus. In qua cum tota hora commoraretur; audacior quidam accurrit, ac Martyrem in fluvium dejecit, in quem confestim cecidit caligo et tenebræ. Sed ecce Dei servis serviunt omnia: deportat fluvius Sancti corpus, et ad saxum exponit. Mittitur a Deo inusitatæ magnitudinis aquila, quæ corpus Sancti ab omni protexit injuria. Apparet demum in somnis piæ cuidam mulieri Valeriæ, ac ut corpus suum condat, admonet. Romam postea transfertur, ac cum Principibus Diaconis Stephano et Laurentio collocatur, magno urbis solatio ac præsidio. Nam ejus adventu omnis barbarorum furor, qui tum urbem ac universam Italiam vexabat, resedit, paxque optata restituta est.

Martyr obit:

Corpus Romam defertur,

6 Tandem anno Domini millesimo centesimo octogesimo tertio, Casimirus, bello et pace clarus Poloniæ Princeps, una cum Gedeone Episcopo Cracoviensi, ad Lucium Tertium summum Pontificem mittunt; precantes, ut illis alicujus e Sanctis Martyribus ossa impertiatur, qui genti et urbi contra Prussos, Tartaros, aliasque barbaras gentes pro muro et vallo esset. Mittuntur ergo per Ægidium Episcopum Mutinensem sacra ossa. Gens tota cum Rege suo ad septem milliaria tanto hospiti obviam effusa prodit. Deponitur honorifice Martyr in templo a Casimiro extructo: pars corporis in primarium templum defertur, ac in marmoreo altari includitur. Et sicut Jerosolyma Stephano, Roma Laurentio; ita suo gaudet Polonia Floriano. E

et Cracoviam transfertur anno 1183

7 *Aliqua memoria* Translationis S. Floriani Martyris *notatur in MS. Florario Sanctorum ad diem* XXVIII *Aprilis. Inter alias Reliquias, quæ Praga Ulyssiponem anno* MDLXXXVII *delatæ ad ecclesiam Domus Professæ Societatis Jesu, a nobis ad* XXV *Januarii memorantur, est aliqua* Reliquia S. Floriani Martyris, in XII ferculo *collocata. In Diario Metropolitanæ Pragensis dicitur* S. Floriani Mart. insigne frustum allatum Aquisgrano *ad ecclesiam prædictam, anno* MCCCLXXII *per Carolum IV Imperatorem, cujus in hoc genere insigne studium passim hoc opere laudandum venit: ideoque petimus, si quod de ea Reliquia instrumentum antiquum ibi habeatur, mitti nobis, sed responsum accepimus non inveniri. Colitur* S. Florianus Martyr, *etiam hoc die* Vicentiæ *et Æsi in Piceno, et Scopulæ dicuntur habere corpus* S. Floriani Martyris *alicujus, sed a dicto* Floriano *diversi. De iis agit Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ.* F

aliqua particula Ulyssipone.

alii Martyres Floriani dicti.

G. H.

DE SANCTO SILVANO

EPISCOPO GAZENSI MARTYRE,

ET ALIIS XXXIX VEL XL MARTYRIBUS.

Anno CCCXI.

Elogium ex Menol. Basilii Imp.

I*llustre horum Martyrum, ac potissimum S. Silvani Episcopi certamen celebratur apud Græcos et Latinos: quibus omnibus præivit Eusebius: sed lubet primo loco proferre elogium ex Menologio Græco Basilii Porphyro-geniti Imperatoris, quod facem claram reliquæ historiæ accendat, et est hujusmodi.* Die quarta mensis Maji. Certamen sancti Martyris Silvani. Silvanus sacer Christi martyr, fuit ex Gazæorum regione, primum quidem miles, postea vero propter Christum abdicatis terreni Regis castris, militiam

A militiam cœlestis Regis Christi assumpsit. Quare et Sacerdotio magno dignus habitus, primum Presbyter dein et Episcopus ordinatus est. Cum vero Ecclesiæ sibi creditæ regimini summa tolerantia incumberet, et multos ex ethnicis sua doctrina ad Christum adduceret: deprehensus ab idololatris, et coram Cæsariensi populo in medio constitutus, crudeliter cæsus est, deinde suspensus et flagellis exceptus, ac postea ad æris metalla effodienda damnatus: ubi cum plures ærumnas sustinuisset, ac Christum non solum profiteri non cessaret, sed etiam aliis et maxime iis, qui cum ipso erant ejusdem pœnæ consortes, Christum verum Deum annuntiaret; una cum aliis quadraginta Martyribus, qui ab ipso fidem Christi edocti fuerant, capite obtruncatus fuit. *Hæc in dicto Menologio. In antiquo MS Synaxario Claromontano Societatis Jesu Parisiis, in quo fere eadem recensentur, additur,* Sacerdotio factus dignus, propter eminentiam urbanorum morum et castitatem vitæ, *ac tandem* capite plexus cum aliis quadraginta Martyribus, quorum alii erant ex Ægypto, alii ex Palæstina prognati.

et MS. Synaxario Claromontano.

B 2 *His relatis, quæ ab Eusebio indicantur proferimus. Primo in lib. 8. Hist. Eccl. cap.* 13 *refert* Præsides Ecclesiarum, qui religionis quam prædicabant, sinceritatem fuso sanguine declararunt: *deinde,* Inter Martyres Palæstinæ, *inquit,* Silvanus Gazæ urbis Episcopus, apud æris metalla, quæ sunt in Phæno, cum aliis undequadraginta capite truncatus est. *In subjuncto autem tractatu de Martyribus Palæstinæ accuratius singula, quæ ad S. Silvanum et hosce Martyres spectant, describit, ac cap.* 7 *ista habet:* Cum quintus jam annus persecutionis volveretur *(is est annus Christi* CCCVIII, *post narratum martyrium S. Theodosiæ Virginis, de qua late egimus die secunda Aprilis)* Præses *Urbanus,* ad reliquos Christi Confessores se transferens, omnes ad æris metalla, quæ sunt apud Phænum Palæstinæ damnavit. Post hæc die quinto mensis Dii, hoc est ut Romani dicunt, Nonis Novembris, in eadem urbe Cæsarea Silvanus, qui etiam tum Presbyter et Confessor erat, sed paulo post ad Episcopatus honorem evectus, martyrium consummavit; et alii quidam ejus comites, cum pro vera pietate singularem constantiam ostendissent, ad opus in iisdem metallis faciendum, ab eo quem dixi Præside, condemnati sunt, decretumque ut pedum juncturæ candente ferro prius ipsis debilitarentur.

Ex Eusebio habetur quod an. 308

una cum multis ad metalla damnatus Silvanus

C 3 *Iterum capite* 13 *ista proponit:* Septimus jam persecutionis annus ad exitum vergebat, et res nostræ sensim sine sensu calumniantium molestia liberatæ ad octavum usque annum processerant. Cumque in metallis æris apud Palæstinam maxima Confessorum multitudo in unum congregata incredibili libertate frueretur, adeo ut ecclesias etiam extruerent; Præses provinciæ, vir sævus atque improbus, ut ex iis quæ adversus Martyres gessit perspici facile potest, illuc delatus, audita illorum ratione vivendi, rem statim ad Imperatorem retulit, quæcumque, uti ipsi visum fuerat, calumniose in eos scribens. Dehinc Præpositus metallorum eo adveniens, velut ex Imperiali præcepto Confessores varias in turmas distribuit, et alios quidem in Cypro, alios in Libano jussit incolere... Alii rursus ibidem versabantur, sejunctam a ceteris regionem seorsum incolendam sortiti: quotquot scilicet ex Confessoribus, ob senectutem, aut membrorum debilitatem, aut varios corporis morbos, ab opere faciendo immunes erant. Quorum princeps erat Silvanus, Gaza oriundus Episcopus, vir qui religionis Christianæ absolutissimum quoddam et venerabile exemplum extitit. Hic cum a primo ut ita dicam persecutionis die, et per totum deinceps illud tempus, variis confessionis certaminibus inclaruisset; ad id usque tempus servatus fuerat, ut omne illud in Palæstina certamen postremus quasi signaculo clauderet... D

et ibi post requiem aliquam,

rursum an. 311 vexatus

AUCTORE G. H.

4 Porro supradictos viros, qui seorsum degentes orationibus et jejuniis et hujuscemodi exercitationibus more solito incumbebant, Deus quidem beato ac salutari exitu donare jam parabat, adjutricem illis porrigens manum. Verum hostis ille et bonorum omnium inimicus, cum eos semper armatos assiduis ad Deum precibus, et ad pugnam paratos ferre non posset; interficere, utpote sibi molestos, atque e medio tollere satagebat. Quod quidem Deus efficere illi permisit; partim ne ille a spontanea sua improbitate absterreretur, partim ut isti tot ac tantorum certaminum præmia tandem perferrent. Sic igitur undequadraginta homines, jussu sceleratissimi Maximini, uno eodemque die capite truncati sunt. *Hactenus Eusebius, a quo indicatus annus* VIII *persecutionis incidit in annum Christi* CCCXI, *quo adhuc sæviebat in Oriente Maximinus Imperator. At Joannes qui magno elogio laudabatur hoc* 13 *capite, videtur a Græcis in Menæis et in Synaxario Claromontano referri die* XX *Septembris, quando de eo agi poterit.*

demum cum sociis 39 capite plexus est.

NOT. 43

E 5 *Hactenus Græci cum Eusebio. Inter Latinos præivit Ruffinus Presbyter, qui lib.* 8 *Historiæ Ecclesiasticæ ista cap.* 14 *scribit:* In Palæstina primus Silvanus Episcopus apud Gazam, cum plerisque Clericorum: in metallo autem Fanensi quadraginta simul capite cæsi. *Ita editiones ejus anni* MCCCCLXXXIX *et anni* MDXXVI. *Secutus Usuardus ad hunc diem his verbis:* IV Nonas Maji In Palæstina, civitate Gaza, natalis B. Silvani ejusdem urbis Episcopi, qui persecutione Diocletiani, cum plurimis Clericorum suorum, martyrio coronatus est: *deinde interposito S. Quiriaco ista habentur:* Item in metallo Fanensi sanctorum Martyrum quadraginta, qui simul capite cæsi sunt. *Quæ eadem consequenter, postposito S. Quiriaco, habent Ado, Notkerus et posteriores Martyrologi. In die assignando prævivit Martyrologium S. Hieronymi, in cujus apographo Epternacensi ita legitur:* In Cæsarea natalis Silvani, Alexandri et aliorum XL. *In Ecgraphis Lucensi et Blumiano hæc ita indicantur:* In Cæsarea natalis Sanctorum Silvani. In Alexandria XL Martyrum. *In MS. Corbeiensi sed Parisiis excuso appellatur* Silvinus, *et* Vibianus *additur. Similia in aliis MSS. leguntur. Qui hic Vibianus legitur, videtur repetitus* Urbanus, *inter Martyres Afros ante collocatus. Ita, et* Alexander, *in aliis* Alexandria; *interponitur. Num quia partim Ægyptii erant, ibidem aliquem cultum habuerint, an alia de causa, non lubet conjectare. In hodierno Martyrologio Romano ista habentur:* In metallo Phennensi Palæstinæ natalis B. Silvani Gazæ Episcopi, qui in Diocletiani persecutione Galerii Maximiani mandato, cum plurimis suis Clericis Martyrio coronatus est. Item Sanctorum triginta novem Martyrum qui ibidem ad metalla damnati, post ferri candentis ustionem et alia tormenta simul capite cæsi sunt. *In Notis allegatur Eusebius, qui, ut supra vidimus, asserit* jussu Maximini capite truncatos. F

Eumdem laudant, Ruffinus

Usuardus et alii Martyrologi Latini,

post S. Hieronymum,

6 *Græci aliis etiam diebus* S. Silvanum aliosque Martyres *celebrant: ac imprimis in MSS. Menæis, quæ Divione apud Petrum Franciscum Chifletium reperimus, ad diem secundum Maji referuntur, addito ad elogium disticho, alio pro S. Silvano, alio pro* XL *Martyribus, qui partim ex Ægypto, partim ex Palæstina dicuntur oriundi. De Silvano Distichon hoc est:*

Τῆς λευκοφαίου Σιλβανοῦ λευκῆς κόμης
Βαφῆς ἀρίστους γῆρας οἶδα καὶ ξίφος.
Comam albicantem albo-rubei Silvani
Tinxisse gladium et senectutem scio.

Martyribus quadraginta hi versus accinuntur.

Ἤνεγκε διπλῆ Μαρτύρων τιμὰς ξίφος,

memorantur etiam 2 Maji,

Αἰγύπτιος

A AUCTORE G. H. Αἴγυπτος οὕς, ἤνεγκε καὶ Παλαιστίνη.
Duplam vicenam Martyrum gladius tulit,
Quos Palæstina protulit et quos Ægyptus.

7 *Præterea ad diem* XIV *Octobris refertur* S. Silvanus, *in MS. Synaxario Claromontano et in Menæis excusis et apud Maximum Cytherorum, hoc elogio.* Silvanus ex Gaza oriundus, vir mitis ingenii et sinceræ fidei, Gazensis Ecclesiæ Presbyter, jam grandis natu ad populum Cæsareæ urbis perductus, flagris peracerbe cæditur, et in lateribus laceratur. Deinde ad æreas metalli fodinas damnatus, a fidelibus officio Pontificio præfectus est. Aliquanto vero post senio confectus, et imbecillitate fractus, capite plexus est. *Denique die quinta Novembris refertur* S. Silvanus ad metalla damnatus, *ubi omnino credendus hic Episcopus intelligi, quod hic idem sit dies, quo latam in ipsum ac socios Confessores sententiam istam indicat Eusebius : quodque eodem die in Martyrologio Basilii Imperatoriis et aliis Græcis MSS. cum* SS. Domino, Theotino *et aliis non tantum,* ad metalla damnatus dicatur; sed expresse addatur in aliquibus, quod fuerit tandem capite plexus, *idque* sub Præside Palæstinæ Urbano.

14 Octob. — D — *et 5 Nov.*

DE S. SYNESIO MARTYRE,

G. H.

DEPOSITO LUCÆ IN HETRURIA.

IV MAII — *Memoria in Fastis,*

B **I***nter Sacra corpora Sanctorum, quæ in urbis Lucensis ecclesiis in Hetruria plurima adservantur, est corpus S. Synesii Martyris, cujus memoria celebratur in antiquis Martyrologiis Ecclesiæ Lucensis, quæ Franciscus Maria Florentinius post Martyrologium Hieronymianum a se editum adjunxit : in quibus ista habentur :* IV Nonas Maji S. Senesii Martyris. *Eodem die meminerunt illius Carthusiani Bruxellenses, in scriptis additionibus ad Grevenum his verbis :* In Luca civitate S. Senesii Martyris. *Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ, anno* MDCVIII *excuso, sub nomine* S. Sentii *eum honorat, eodem* IV *Maji, his verbis :* Sentius, miles et Martyr, Lucæ hac die venerationem habet. Corpus enim illius in templo majore religioso adservatur, et memoria ejus anniversaria duplici ritu, non modo in civitate, sed et per diœcesim celebratur. Acta tamen Martyris ita periere, ut neque locus, neque tempus neque genus martyrii sciri contigerit. Solæ enim manent ejus reliquiæ, cum inscriptione, Martyris nomen continente. *Et in Annotatione addit :* An hac die passio illius recolatur, vel Inventio sive Translatio, neque id quidem scitur. *Quo ergo indicio* Militem *appellarit, si solum* nomen Martyris *ex inscriptione notum fuerit? Idem Ferrarius edidit anno* MDCXXV *Catalogum generalem Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non sunt, ibique ita scripsit :* Lucæ in Hetruria S. Senesii Militis et Martyris, *atque, ut in Notis addit* alias Sentii. Ex tabulis Ecclesiæ Lucensis. Corpus ejus
C in Ecclesia Cathedrali asservatur. Cyzici passus sub Licinio traditur : cujus corpus primum Romam sub Damaso Pontifice, deinde Lucam translatum est, ut habent MSS. monumenta Ecclesiæ Lucensis : *ex quibus Cæsar Franciottus, in Historia et Vitis Sanctorum Lucensium, anno* MDCXIII *ediderat Italice Martyrium et translationem corporis S. Senesii.*

et apud Ferrarium.

2 *Nos in itinere nostro Romano bis illa Acta Latine descripsimus, primum Florentiæ in Bibliotheca Medicæa Magni Ducis, pluteo* 20 *reperta, deinde Lucæ ex MS. Legendario Ecclesiæ Cathedralis. Verum dum examinamus, deprehendimus eum, qui talia Acta seculo* XIII *post factam in novum altare translationem composuit, eodem modo illusisse Lucensium credulitati, S. Synesii passionem a se repertam mentiendo; quomodo circa Vitam S. Frigidiani, præcipui Lucensium Patroni, factum ab eo, qui ut Sanctum illum Hibernum esse et in Hibernia notum persuaderet, sub ejus nomine supposuit historiam S. Finniani Episcopi Magbilensis, dandam* X *die Septembris; idemque fecit in S. Silao, altero Lucensis ecclesiæ Patrono, applicans ei Vitam S. Sinnani, datam a nobis* VIII *Martii. Sane tota martyrii series, quæ hic attribuitur S. Synesio, spectat ad S. Theogenem sub Licinio Cyzici passum, a nobis ad ejus natalem, diem* III *Januarii edita, ex variis MSS. item ex Mombritio et Agonibus Martyrum mensis Januarii, extantque sed contracta apud Vincentium Bellovacensem lib* 13 *Speculi historialis cap.* 60, *et apud Petrum de Natalibus lib.* 2 *Catalogi cap.* 41. *Ex eisdem Actis sua elogia sumpserunt Græci in Menologio Basilii Imperatoris, MS. Synaxario Claromontano, Menæis excusis et MSS. Mediolanensibus bibliothecæ Ambrosianæ, Latini etiam Martyrologi Florus, Rabanus, Notkerus aliique in variis MSS. ut non detur dubitandi locus, quin sint Acta dicti Theogenis Martyris, paucis hinc inde mutatis attributa S. Synesio Martyri.* E

Martyrium Cyzici sub Licinio affictum ex Actis S. Theogenis :

3 *Verum impostura magis apparet in Translatione corporis, ubi iidem qui* corpus sepelierant Cyzici in Villa-Adamanti sub Licinio, tulissent Romam, *ubi* a Damaso Papa mirifica veneratione susceptum *dicitur, idque illo tempore,* cum cogerentur sacrificare, vel certe si contemnerent illud agere, gladio illorum capita amputarentur. *Constat interim Damasi electionem annis fere* LX *post excessum tyrannorum esse factam. Sed levia hæc forent nisi magis absurda sequerentur ista :* Decedente B. Damaso Papa successit in Episcopatu venerabilis Orosius. Tunc temporis tenebat Romanum Imperium Constantius nepos Magni Constantini Imperatoris, qui petiit et impetravit a dicto Papa Orosio corpus jam sæpe nominati Martyris, et deduxit ad Lucanam civitatem, et ædificavit Ecclesiam B. Petri, et juxta altare collocavit corpus prælibati Martyris. *Hæc sunt in MS. Florentino. Ast ubi somnians auctor intellexit aliquem Papam Orosium fuisse, eumque successorem S. Damasi. Cui anno* CCCLXXXII *vita functo successisset S. Siricius, at quis tunc imperavit Constantius nepos Constantini Magni? Fuit hujus filius Constantius, sed is anno* CCCLXI *e vita decesserat, et dicto anno* CCCLXXXII *regnabant Gratianus, Valentinianus junior et Theodosius. Qui postea Acta in Legendario Lucensi reperta describsit, ut dictos errores emendaret, jam relata sic contraxit.* Tandem ab Orosio sanctæ Sedis Apostolicæ vice susceptus est; regnante Imperatore Romanorum, potestate quæsitus est S. Synesius ab Orosio Romanæ Ecclesiæ Pontifice, ut regia potestate deveniret, quemadmodum factum est. Suscepto autem corpore B. Senesii deductus est in Lucanam civitatem, et extra portam urbis collocatum in ecclesia S. Petri etc. F

adjunctis crassis erroribus de translato corpore Romam.

4 *Hæc ibi. Quæ omnia ut mera somnia jure neglexit Cæsar Franciottus,* et corpus S. Senesii Lucam delatum anno DCCLXXXVII *statuit, cum huic Ecclesiæ Lucensi præesset* Joannes I Episcopus. *Videtur Franciottus hac nixus conjectura, quod dictus Episcopus corpus S. Reguli Archiepiscopi Africani a Populonia, ubi fuerat a Totilæ Regis militibus martyrium passus, Lucam*

an corpus Lucam translatum seculo 8?

A *Lucam transtulerit; uti Ferdinandus Ughellus tomo I Italiæ sacræ in Episcopis Lucensibus, allato antiquo instrumento, explicat, et ad Kalendas Septembris dicendum erit. Præterea eodem Joanne Sedente, urbs Luca nobilitata fuit miraculosa Christi crucifixi imagine, quam ferunt a Nicomedo effictam: hanc nobis cum anno* MDCLXII *Lucæ ad plures dies subsisteremus, venerandam aperuerunt Ecclesiæ Cathedralis præcipui Canonici. De ea autem legi possunt, quæ memoratus Franciottus latius describit.*

5 *Verum ut ad S. Synesium revertamur, hoc certum est, quocumque tempore delatum fuerit corpus Lucam, ibidem seculo Christi undecimo fuisse cum debita veneratione asservatum in ecclesia S. Petri, extra muros civitatis Lucanæ. Nam ut Acta in MS. Florentino habent, tunc* a filiis ejusdem Ecclesiæ et Lucensi populo in eadem Ecclesia mirifice est facta crypta, et in ea decenter est collocatum corpus ab Anselmo Episcopo prædictæ civitatis, Clero et populo multo conveniente: qui jam dictus Episcopus postea, non multo tempore currente, Romanæ Ecclesiæ Sedem honorifice tenuit, et Papa Alexander II nominatus est: in quo profecto loco multa exuberant beneficia, ad laudem et gloriam nominis Jesu Christi. *Hæc ibi.* B *Dictus Anselmus adlectus fuit Episcopus Lucensis anno* MLVI, *at Pontifex Romanus creatus anno* MLXI, *Alexander II appellatur, mortuus* XXII *Aprilis anni* MLXXIII. *Ab hoc Alexandro II constitutus Episcopus Lucensis ejus nepos* S. Anselmus, *cujus Vitam illustravimus ad diem* XVIII *Martii. Deinde substituti fuerunt Episcopi* Gothifredus, Rangerius, Rodulphus, *ac postea anno* MCXVIII *successit* Benedictus, *fato functus anno* MCXXVII. *Sub quo hæc circa corpus S. Synesii peracta traduntur in dicto MS. Florentino.*

In crypta depositum seculo XI,

6 Cum in loco illo per occultos terræ meatus aqua sæpius redundaret, et fere usque ad medium altaris excresceret, Benedictus, Dei gratia sanctæ Lucanæ Ecclesiæ servus et Episcopus, solicitus extitit de thesauro recondito, ne videlicet aqua succrescens ossa beatissimi Martyris attingeret, ac per hoc in aliquo sanctum corpus læderetur. Unde factum est, ut præfatus Pontifex a Fratribus consilium peteret quid facto opus esset: plurima siquidem in loco prædicto totius Lucani populi, pro reverentia sanctissimi Martyris, devotio frequentabatur: qui etiam de aquarum redundantia, quam videbant, nihilominus dubitabant. Visum est igitur Episcopo ejusque Fratribus potius et utilius consilium, ut dubitationem hanc de medio auferentes, C populi piæ intentioni consulerent, et devotionem eorumdem circa divinum cultum ac Reliquias Martyris augmentarent. Proinde ad prædictam ecclesiam S. Petri majoris venientibus, altare, sub quo jacebat Martyr Senesius, frangitur: locus, in quo latebat thesaurus venerabilis, recluditur: extra cryptam, ipsius Pontificis suorumque Fratrum manibus, magna cum reverentia deportatur; et desuper ante altare Apostolorum Principis, interim honestissimorum virorum diligenter exquisita et adhibita custodia, collocatur.

ob aquæ abundantiam elevatum,

7 Quales ibi vigiliæ, quam solenniter et quam celebriter, et ab ipso Pontifice et ab omni vicissim Clero civitatis, per octo dies continuos ibi pernoctantibus, quantus etiam et quam assiduus virorum concursus; quanta erga Martyrem (sicut earum est consuetudo) devotissimarum mulierum frequentia, cereis et luminaribus, quæ plurima in singulis deferebantur vigiliis, per totam noctem et diem non ibi deficientibus, nullius unquam lingua sufficit enarrare. Octavo denique die convenit apud S. Petrum universa civitas, et de toto Episcopatu quam maxima multitudo. Affuit et Benedictus Pontifex, una cum omni Clero suo; et habita processione celebri, altare quod erat reædificatum mirabiliter benedixit, D et per gratiam sancti Spiritus consecravit: sub quo Beati Martyris Senesii diligenter ac reverenter ossa recondita requiescunt

et in altari novo depositum anno 1124

AUCTORE G. H.

Anno milleno centeno bis duodeno;
Augustique die jam sexto bisque noveno

24 Augusti.

Ad cujus oratorium quicumque fideliter et recta intentione conveniunt, divinis per intercessionem Martyris perceptis beneficiis, non absque salute mentis et corporis ad propria redeunt. Credimus profecto quod ipsius interventu, qui conveniunt, lætificantur; et Lucana civitas meritis ejusdem protegitur atque defenditur, per Dominum nostrum Jesum Christum, cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen.

8 *Hactenus auctor Vitæ S. Senesii in MS. Florentino. Verum* propter demolitionem fiendam de dicta ecclesia S. Petri ob necessitatem belli, quod dubitabatur per Florentinos indici adversus civitatem Lucanam, veneranda corpora S. Senesii et BB. Romei et Avertani, de consensu et auctoritate R. D. Vicarii Reverendissimi D. Cardinalis Episcopi Lucensis et etiam Capituli dictæ ecclesiæ Cathedralis, nec non et magnificorum Dominorum magnificæ civitatis Lucensis, de ipsa ecclesia S. Petri ad ecclesiam E Cathedralem S. Martini de Luca, magna cum solennitate, anno MDXIII translata fuerunt, ad beneplacitum deponentium restituenda novæ ecclesiæ S. Petri Majoris: *uti latius continetur in Tabulis publicis, a nobis* XXV *Februarii ad Vitam S. Avertani § 3 editis. Franciottus in Catalogo Sanctorum, quorum sacra corpora in ecclesia Cathedrali servantur, ita interserit:* Corpus S. Senesii, in deposito, pro æde S. Petri majoris: *et recensitis Reliquiis ecclesiæ S. Petri majoris, addit:* Huc debent suo tempore referri tria sancta Corpora, videlicet S. Senesii Martyris, et SS. Avertani et Romæi.

translatum in ædem Cathedralem anno 1513,

cum intentione illud restituendi,

9 *Et ipsum quidem S. Petri templum fuit circa annum* MDLXXXVIII *nobili structura restauratum a fundamentis, ac vulgo jam nuncupatur* ecclesia Dominæ de miraculis, *propter miraculosam ibidem Deiparæ imaginem: sacrorum autem corporum restitutio dilata fuit, propter dissidia quædam desuper suborta usque ad annum* MDCXLIV: *quando factum de eadem restitutione instrumentum, quod ex Lucensis Reipublicæ Archivio, anno* MDCLXXVI *transcribendum nobis curavit Illustrissimus Marius Florentinius, nobilis illius Medici pariter et historici Francisci Mariæ Florentinii, hospitis quondam nostri et in hoc opere sæpius laudati atque laudandi, filius; ex Lucensis Ecclesiæ Diptychis, a suo* F *quondam patre collectis sed adhuc ineditis, addens,* Brachium S. Synesii in ecclesia S. Mariæ curtis-Orlandingorum servari et coli, apud Religiosos Presbyteros Congregationis Matris Dei, *quæ ex eadem Florentinia familia habuit ipsius Francisci Mariæ fratrem P. Hieronymum, virum eruditum etiam ipsum, et libris nonnullis editis clarum. Instrumentum prædictæ restitutionis, ex Italico Latine redditum, hujusmodi est.*

quod usque in an. 1644 dilatum,

10 In nomine Domini Quandoquidem ex Instrumento per qu. Petrum Joannis Pauli de Piscilla, sub annum MDXIII die XXXI Augusti confecto pateat, quod adm. Illustre ac Reverendiss. Capitulum adm. Illustrium ac Reverendorum Dominorum Canonicorum Cathedralis Lucensis receperit in depositum corpora S. Synesii et BB. Romæi et Averardi seu Avertani, quæ fuerant in ecclesia Collegiata S. Petri Majoris, a Dominis Canonicis, Præfecto fabricæ atque uno ex Parochianis ejusdem ecclesiæ, tenenda, servanda, et custodienda pro beneplacito dictorum Dominorum Deponentium, ac deinde reddenda restituendaque DD. Rectori, Canonicis et Parochianis illius ecclesiæ S. Petri Majoris, ad quamcumque eorum requisitionem ac voluntatem, idque sub pœnis atque in forma

quando restitutionem postulantibus ecclesiæ S. Petri Canonicis,

AUCTORE G. H.

A ac modo in eodem Instrumento expressis. Quandoquidem etiam adm. Ill. ac Rev. D. Laurentius Bonvisi, in præsentiarum ecclesiæ S. Petri Majoris bene meritus Prior, apud prædictum Ecclesiæ Cathedralis Capitulum instituerit, ut in virtute contractæ obligationis dignetur restituere corpora illa sancta.

eadem per deputatos Capituli Cathedralis,

11 Ipsum adm. Ill. ac Reverendiss. Capitulum, competenti numero congregatum, die IV Martii anno MDCXLIV inter alia decrevit, ut Domini Primicerius Sigismundus Puccini, Franciscus Galganetti, et Felix Trenta, ante hac ad d. restitutionis negotium deputati, plenam habeant auctoritatem consultandi decernendique id quod desuper utilius factu judicarint, pro ipsius Reverendiss. Capituli commodo, pro prima functione futura in festo ipsius S. Synesii, desuperque conficiendi publica instrumenta, sub iis pactis et conditionibus quæ et qualia expedire censuerint.

facta est in manus Prioris S. Petri,

12 Hac ergo auctoritate instructi Domini prædicti... dant et consignant adm. Ill. ac Rev. D. Laurentio Bonvisi Priori, ad hoc constituto ab ecclesiæ suæ Canonicis, per actum a me Notario publico rogatum sub die XXVIII Aprilis, et D. Josepho Baroni, moderno Fabricæ S. Petri Majoris Præ-
B fecto, prædicta corpora S. Synesii, et BB. Romæi et Averardi seu Avertani, transferenda quandocumque et quomodocumque ipsis libuerit ad jam d. ecclesiam, ut ibi deinceps more solito honorentur ea conditione ut Reverendiss. Capitulum jus servet celebrandi Missam solennem ad horam Tertiæ in prædicta ecclesia S Petri Majoris, mane, die IV proximi mensis Maji, quando occurret festum d. S. Synesii, eo modo ac forma quo antea facere solebat Reverend. Capitulum in præd. ecclesia S. Petri coram præd. deposito in festo ipsius Sancti.

die 30 Aprilis,

13 Hac igitur consignatione sic facta, prædicti Prior et Fabricæ Præfectus, absolvunt prædictos D
deputatos ab omni obligatione, quæ forte ex vi præcitati instrumenti posset contra Reverendiss. Capitulum prætendi, quocumque modo aut titulo, stipulatione adjuncta et quacumque exceptione seclusa. De quibus omnibus utrimque factis et reciproce promissis, factum est præsens instrumentum, sub pœnis contra infractores hujus conventionis statutis, solvendis toties quoties etc. Actum Lucæ in sacrario Ecclesiæ Cathedralis Lucanæ, coram et præsentibus ibidem adm. Rev. D. Joanne Antonetti custode d. Cathedralis, et Bartholomæo olim Domini Merli, Lucensibus civibus, testibus rogatis, sub anno Nativitatis Domini MDCXLIV, Indictione XII, die vero XXX Aprilis, ad fol. 559 protocolli instrumentorum Egregii D. Jacobi de Matronis, in archivio publico Illustriss. et Excellentiss. Lucensis Reipublicæ existentium.

Ego Jacobus de Motronis N. P. rogavi.

ubi nunc corpora sub ara majori habentur.

14 *Ex hoc ergo tempore, uti novis subinde litteris prælaudatus Marius Florentinius me docuit* VII *Julii anni* MDCLXXVII, *ossa* S. Synesii ac BB. Romæi et Avertani *requiescunt in arca jam dictæ ecclesiæ maxima, tribus distinctis arculis cupressinis, multitio et coccineo serico ornatis, condita, post cratem ferream inau-* E *ratam, qua dictum altare ad ipsarum arcularum custodiam præmunitur. Et sancti quidem* Synesii *festum celebratur quotannis* IV *Maji cum divinis Officiis, Missa solenni musico modulamine, et cereorum oblatione nomine Reipublicæ facienda; non tamen eisdem, ut solebat olim, interest Excellentissimus Reipublicæ Vexillifer cum duobus Decemviris, quia inductum consuetudine est ut illi jam rarius in publicum exeant.* B. Avertani *celebritas die* XXV *Februarii recolitur, et de eo pariter Missa peragitur : sed de* B. Romæo *nihil fit particulare.*

DE SANCTIS MARTYRIBUS

NEOPHYTO, GAIO ET GAIANO, ITEM ZENONE, MARCIO ET MACARIO.

G. H.

IV MAII

Cultus 3 primorum,

M*emoria horum Martyrum variis diebus recolitur, ad primo ad diem* IV *Maji in MS. Synaxario Græco Ecclesiæ Constantinopolitanæ, quod spectat ad Collegium Claromont. Societatis Jesu Parisiis, in quo ista habentur :* Certamen sanctorum Martyrum Neophyti, Gaii et Gaiani.
C Eorum celebritas peragitur in veneranda ecclesia sanctorum, gloriosorum et in miraculis patrandis eximiorum Cosmæ et Damiani, quæ est in ædibus Darii dictis. *Dein ad diem quintum Maji eisdem pene verbis celebratur in Menæis excusis, et apud Maximum Cytherorum Episcopum et in MSS. Taurinensibus indicatur* certamen SS. Neophyti, Gaii et Gaianæ Martyrum. *At septimo die Maji in MSS. Menæis, quæ apud Petrum Franciscum Chifletium Societatis Jesu reperimus Divione, ista leguntur :* Sancti Gaianus, Gaius et Neophytus gladio cæsi martyrium consummarunt. *Adjunguntur dein isti versus :*

4 5 et 7 Maji.

Ἐγὼ λέλειμμαι, τέμνε δὲ κἀμὲ ξίφος,
Ὡς τοὺς συνάθλους, Γάϊος Μάρτυρ λέγει.
Fui relictus : ensis ast me quoque tulit,
Sicut sodales, Gaius Martyr inquit.

Omnium 11 Augusti.

Denique undecimo Augusti referuntur in priore MS. Synaxario, et adjunguntur socii Zenon, Marcius et Macarius, *et dicitur* celebritas peragi ἐν ἐξαίρω οἴκῳ in elesunt in vata æde SS. Cosmæ et Damiani *ut supra. Et eadem Menæis Mediolanensibus bibliothecæ Ambrosianæ et duplicibus Taurinensibus Ducis Sabaudiæ et aliis Patrum Dominicanorum Congregationis S. Ludovici Paritiis. Quos omnes ad hunc* IV *Maji damus. Si tamen aliqua Acta possimus nancisci (nam extitisse aliqua persuadet circumstantia cæsi post ceteros Gaii, in disticho notata) referentur ad diem* XI *Augusti. Interim a conditione editi loci monemur, præmemoratam SS. Cosmæ et Damiani ædem ipsam esse, quam, teste Chro-* F *nici Alexandrini seu verius Constantinopolitani auctore; Heraclii Imperatoris ævo invaserunt Avares : nam Nicetas Choniates lib.* 3 *de Alexio Commeno* Blachernarum collem *appellat : hæc autem ecclesia supra dicitur fuisse,* ἐν τοῖς Δαρείου; *an ut distinguatur ab altera suburbana eorumdem Sanctorum æde,* ἐν τοῖς Παυλίνου *sita, extra eos muros, quos Blachernensi D. Virginis Basilicæ ad eam urbi jungendam circumduxisse Heraclium, testatur Codinus de originibus? Meminisse illius ædis videtur Cedrenus, cum describit quomodo ex prædicti Blachernensis Basilicæ tecto Michael Balbus signum belli sustulerit adversus rebellem Thomam, urbi et imperio imminentem castraque habentem,* ἐν τοῖς Παυλίνου ἔνθα τὸ τῶν θαυματουργῶν Ἀναργύρων τέμενος ἵδρυται, ubi mirificorum Anargyrorum templum consistit. *Verumcum ipse locus fuerit in Blachernis, uti ex Cedreni contextu liquet, difficile creditu est, geminas ibi ædes eorumdem Sanctorum Cosmæ et Damiani fuisse ; potiusque suademur tot nominibus unum idemque templum significari, in quo Sanctorum prædictorum corpora deposita fuerint, non uno fortassis loco aut tempore cæsa, allataque.*

Locus cultus in suburbio CP. Blachernis.

DE

DE S. JACOBO DIACONO,

MARTYRE BERGOMI IN ITALIA.

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 59

G. H.

ANNO CCCLXXX

Officia propria Sanctorum Ecclesiæ Bergomatis habemus, a Sixto V Pontifice anno MDLXXXVII approbata, et Bergomi anno MDCX excusa, atque iterum cum nova facultate recusa Romæ in typographia Cameræ Apostolicæ anno MDCXIV. In his præscribitur festum S. Jacobi Martyris, sub ritu duplici celebrandum, cum hisce ad Matutini Nocturnum secundum recitandis Lectionibus.

Elogium ex Breviario,

2 Jacobus Martyr, Bergomi nobilibus parentibus natus, et liberalibus disciplinis eruditus, comitate atque orationis lepore, antequam Christi fidem susciperet, omnibus amabilis et jucundus erat. Quare eum Dei benignitas diu in infidelitatis errore permanere noluit. Cum enim aliquando Presbyterum, in cœtu Christianorum de fidei veritate et falso idolorum cultu disserentem, audisset; Christianæ religionis desiderio incensus, Christo nomen dedit. B Baptismi deinde Sacramento initiatus, tantum in Christiana pietate profecit, ut Clero Ecclesiæ adscriptus, Archidiaconatus honore dignatus sit. Ea tempestate cum Ariana hæresis late virus suum diffunderet, et Bergomi ad quadraginta ex præcipuis Clericis in ecclesia trucidati essent; Jacobus, fratrum cæde minime territus est, quin illis se ut firmissimum murum opponens, et privatim et publice Catholicam fidem sacræ Scripturæ ac Patrum testimoniis confirmavit. Quibus præsidiis non solum Catholicos in fide retinuit, sed et multos hæreticos ab Arianorum fallaciis ad Ecclesiam revocavit: quæ res illorum odium magis in eum concitavit. Itaque conspiratione ad eum facta, Jacobo in templo et suggesto ad populum concionanti caput injecto jaculo vulnerant: moxque ab iis illinc præcipitatus, nodosisque fustibus contusus, martyrio coronatur, quarto Nonas Maji anno Salutis trecentesimo octuagesimo. Ejus corpus Catholico honorifice cum psalmis et hymnis in S. Alexandri basilica sepelierunt: ubi multis miraculis ad fidei Catholicæ comprobationem in dies illustratur.

3 Hactenus Lectiones Ecclesiasticæ: quibus alterum antiquitatis monumentum adjungimus, epitaphium ad C ejus tumulum olim positum, et a Ferdinando Ughello tomo 4 Italiæ sacræ in Episcopis Bergomensibus excusum his verbis. Hic requiescit B. M. Jacobus, Clericus et Diaconus Bergomensis, qui Christum prædicans, pro dura impiæ hæresis castigatione, ab Ariana turba fustibus percussus, e pulpito ejectus, Martyr efficitur IV Nonas Maji, anno Salutis humanæ CCCLXXX et Diaconatus sui anno XX, et impii Valentis Catholicorum persecutoris XIII: et in sacra Cathedrali D. Alexandri æde conditus est. Colitur S. Alexander Martyr, primarius Bergomensium Patronus, die XXVI Augusti. Annus Valentis Imperatoris in Epitaphio positus, melius in Lectionibus omissus est, quod is biennio ante fuerit in pugna contra Gothos interemptus.

Epitaphio,

4 Tertium testimonium proferimus ex Vinea Bergomensi, a Bartholomæo de Peregrinis, Presbytero et cive Bergomensi, anno MDXLV conscripta: in cujus parte 1 cap. 8 ista traduntur: Hæc subinde vinea, per annos duos et quinquaginta et amplius, permansit sine cultore Episcopo, ob infidelium persecutiones. Subsecutus est autem B. Jacobus, Archidiaconus et Canonicus, qui cum antea hujus Vineæ destructor esset, factus est fortissimus defensor et fidelis cultor. Bergomeamque Ecclesiam sanctissime par annos viginti gubernans, quadraginta illos Clericos Bergomenses, ecclesiam Divo Alexandro dicatam custodientes, in pristinam regularem et Apostolicam vitam restituit, qui postea simul omnes ab hæreticis Arianis occisi sunt. Hic autem Jacobus, propter hoc minime perterritus, contra ipsos Arianos constanter certavit, et tandem pro Christi fide crudeliter interemptus est, anno humanæ Salutis CCCLXXX quarto Maji, et in eadem ecclesia a Catholicis Christianis conditus est. Hæc ex libro tertio Chronicorum Domini Joannis Mariæ Mediolanensis Canonici Regularis. Quæ etiam in libro tertio de Antiquitatibus et gestis Divorum Bergomensium historia habetur. Hæc ibi.

et Vinea Barthol. de Peregrinis.

5 Hactenus antiquiorum scriptorum fontes ostendi, ex quibus alii suos rivulos deduxerunt: et talis censeri potest M. Antonius Benalius, in suis de Vita et rebus E gestis Sanctorum Bergomatum Commentariis, quos Jo. Antonius Guarnerius Canonicus expolivit, auxit et edidit anno MDLXXXIV. Ubi S. Jacobi Martyris Vita est, instar Orationis Panegyricæ late deducta: sed ad historiam nihil producitur, quod non est satis accurate in jam datis monumentis expositum. Simili fere modo Italice ediderunt Marius Mutius in Historia Sanctorum Bergomensium anno MDCX, et MDCXXI excusa; et Cœlestinus Bergomas, Presbyter Capucinus pars 2 Historiæ quadripartitæ Bergomensis, volumine 2: ubi sub finem addit, sepulturam S. Jacobi e memoria hominum excidisse, et sacrum corpus longo tempore fuisse occultum, quod tandem anno MCCXC revelatum fuit, et cum aliis tribus corporibus inventum. Præerat tum Ecclesiæ Bergomensi Robertus Bungus Episcopus, qui ad honorem Sanctorum quatuor in ecclesia Cathedrali altare erexit, et in eo quatuor corpora deposuit. Videtur Galesinius ad hanc translationem respexisse, dum in suo Martyrologio, ex Annalibus et tabulis Bergomensibus, ad diem XXVI Aprilis ista scribit: Bergomi translatio sanctorum Martyrum Projecti et Jacobi. Ex his Projectus aliis Projectitius Martyr colitur XVII Augusti.

Corpus translatum anno 1219,

6 Demum quando anno MDLXI ecclesia S. Alexandri F destructa est, Clerus cum Reliquiis Sanctorum, inter quas et S. Jacobi fuerunt, demigravit in ecclesiam S. Vincentii, quæ etiamnum Cathedralis persistit. Movet scrupulum Cœlestinus, quasi perperam ejus ævo, supra referatur S. Jacobus a falso idolorum cultu ad Christianam religionem conversus, acsi eo tempore Paganismus fuisset extinctus. Est in eadem Alpestri ditione cum hac diœcesi Bergomensi territorium Tridentinum, in quo anno CCCXCVII a Paganis occisi fuerunt SS. Sisinnius, Martyrius et Alexander, quorum illustria Acta damus XXIX Maji. Meminerunt S. Jacobi Martyris Ferrarius in Catalogo generali et alio Sanctorum Italiæ, Nicolaus Brautius in Martyrologio Poetico, Ughellus in Descriptione urbis Bergomensis, ubi S. Jacobum trucidatum anno CCCLXXXIV scribit.

et iterum anno 1561.

7 Equidem nescio quibus fundamentis ejusmodi chronologia nitatur, qua post Juliani Apostatæ necem, tantum audaciæ fuisse Arianis in Italia creditur, ut sub piissimis et Christianissimis Imperatoribus Valentiniano (nam Valens ejus frater Arianus solas Orientis ecclesias turbavit) Gratiano, Theodosio, ejusmodi facinus credantur in ecclesia perpetrasse. Si tale quid sub Constantio diceretur actum circa tempus Mediolanensis conciliabuli, et annum CCCLVI, multo verosimilius id appareret. Nihil tamen mutare volui: cum enim impius Constantius ecclesiis passim omnibus Arianos Episcopos curarit præficiendos,

AUCTORE D. P.

A *ficiendcs, potuit Arianorum factio, dum viverent illi, adhuc valida fuisse, etiam multis post ejus excessum annis; et quem Bergomatibus ipse imposuerat, ad annum* CCCLXXX *aut etiam* CCCLXXXV *vitam prorogasse. Sic anno* CCCLXXIII*, mortuo Mediolani Auxentio, tumultuatum fuisse scimus circa electionem successoris, satagentibus Arianis, ut aliquis suæ partis eligeretur.* D

D. P.

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 60

DE S. MONICA VIDUA

MATRE S. AUGUSTINI.

AN. CCCLXXXVIII.

Cultus sacer.

F*estum sanctissimæ Matris S. Augustini,* Monicæ, *celebratur hoc* IV *Maji solenni cultu, apud omnes passim Religiosos Ordines, qui sub regula et patrocinio S. Augustini militantes, universam Ecclesiam mirifice exornant : quales sunt Canonici Regulares cujuscumque Congregationis, scilicet Gallicanæ, Lateranensis, S. Salvatoris, Aroasiensis, Windeshemensis, et aliarum. Neque his cedunt Ordines Fratrum Eremitarum S. Augustini, et Fratrum Servorum B. Mariæ Virginis. Quin etiam observo ejus cultum præscriptum in nonnullis Breviariis Ordinis Præmonstratensis et Prædicatorum. Sed et modo in Breviario Romano sub ritu semiduplici est Officium de* S. Monica *præceptum. Sacra ejusdem memoria refertur in hodierno Martyrologio Romano, et in Martyrologio Coloniæ et Lubecæ anno* MCCCCXC *excuso, uti etiam apud Bellinum, Grevenum, Maurolycum, Molanum, Canisium, Galesinium, Ferrarium, Ghinium, aliosque.* B

Vita collecta ex Confessionibus S. Augustini ;

2 *Vitam et virtutes* S. Monicæ *filius ejus Augustinus inseruit libris Confessionum suarum, unde eas excerpsit Aloysius Lipomanus; et sic leguntur apud Surium, sed extra formam ordinatæ narrationis. Quam intendens Walterus, Canonicus Regularis cænobii Aroasiensis in Artesia; (idem qui descripserat translationem reliquiarum ipsius Sanctæ, Ostia Aroasiam a se deportatarum anno* MCLXII*) eadem Confessionum Augustinianarum loca digessit, prout exigebat vitæ actæ series. Hanc igitur sic dispositam collectionem damus, ex MS. Bodecensis monasterii in Westphalia erutam a Joanne Gamansio nostro. Ad calcem legebantur hæc verba :* Explicit Vita S. Monicæ matris S. Augustini, cujus historia trahitur ex historia S. Augustini, ex novem libris Confessionum, et ex duabus epistolis sequentibus quas scripsit sorori suæ : *et mox subjungitur epistola, non gemina, sed unica; qualis etiam, sub titulo jam relato, excusa est ad calcem Vitarum duobus tomis a Jonino Mombritio editarum. Verum licet epistola scripta sit in persona fratris ad sororem de communi utriusque matre, nemo tamen dixerit eam esse S. Augustini, nisi qui Augustini scripta numquam legerit. Sed nec cogitari potest esse alterius fratris, qui simul aderat morienti: continet enim quædam ei ad quam scribi fingitur, nimium nota, quam ut frater sorori scribere ipsa voluisset, et alia quædam indicabimus infra coævum auctorem non referentia. Quia tamen fieri potuit, ut aliquæ S. Augustini ad sororem epistolæ extiterint aliquando, unde acceptum pro parte aliqua sit argumentum istius scriptionis, eam sub hoc præcautione, putavimus subjungendam prædictæ collectioni.* C

sub cujus nomine edita epistola ad sororem non est ipsius.

Historia Translationis Aroasiam,

3 *Dabimus deinde præmemoratæ translationis Historiam, a Waltero, ut dixi, descriptam, quam Aroasia et ex urbe Aeriensi accepimus, et intelleximus etiam MS. extare in cœnobio Bodecensi. Habet ea notas omnes fidelis et coævi scriptoris, ab eaque principium sumpsit totus* S. Monicæ *cultus, ignotus antiquioribus Martyrologis omnibus, et ab Aroasiensibus ad ceteros Regulares Canonicos per Belgium, Galliam, et Germaniam, inde etiam ad Eremitas Augustinianos, ac denique ad Ecclesias omnes transfusus. Iidem Canonici Aroasienses, de quorum fundatione prolixe egimus* XIII *Januarii, ad Vitam B. Hildemari Institutoris, prius quam de Reliquiis S. Monicæ scirent aliquid, habebant in usu celebrandi festum Conversionis S. Augustini die* V *Maji (nec enim est cur postea credantur diem mutasse) atque inter cetera illius festi ad Matutinum Responsoria etiam illud usurpabant, quod incipit,* Accepta baptismi gratia : *quod solum ex omnibus cum esset matri ac filio proprium, apte illud assumptum est in advectione S. Monicæ : cujus natalem in cœli diem cum nusquam expressisset S. Augustinus, videntur Areoasienses congruum judicasse, ut acturi S. Monicæ festum, quæ suis precibus lacrymisque filii conversionem impetrarat, eligerent dein ipsius conversionis festivitati prævium, et ab alio Majori Officio vacuum, scilicet* IV *Maji : qui dies nunc in tota servatur Ecclesia, tamquam dies natalis. Fuerunt tamen qui, nescio ex quo fundamento,* depositionem *notarent die* XXVIII *Aprilis, ut patet ex Bruxellensi Martyrologio MS. S. Gudulæ.* E

ubi festum celebrari cœptum 4 Maji.

4 *Festum translationis Aroasienses agunt* XII kalendas Maji, *uti in Annotatis docebimus : neque de veritate illius scimus controversiam motam ab Italis, parum scilicet curantibus, utrum sanctæ corpus in desolata fere Ostiensi urbe adesset vel abesset : paucisque Ostiensibus, illius absentiæ consciis, studiose occultantibus damnum sua incuria et negligentia factum. Quare nihil miramur, si post tria fere secula decursa, Augustinianis Eremitis apud Martinum V instantibus, data sit opera ad requirendum Ostiæ quod ablatum esse ignorabatur corpus : quomodo autem persuaderi potuerint Romani istud a se inter alia Sanctorum corpora infra ecclesiam S. Aureæ repertum Ostiæ fuisse, et ut tale transtulerint ad concessam Eremitis S. Triphonis ecclesiam in urbe, unde postea delatum in eam est, quæ nunc S. Augustini dicitur : tunc commodius disquiremus, cum fuerit exposita Walteri historia de translato a se Aroasiam corpore, quam hic subnectimus : de reliquo S. Monicæ in urbe Romana cultu acturi ad finem prætensæ ad illam Translationis, cujus anniversarium in Martyrologio hodierno Romano notatur ad diem* IX *Aprilis.* F

Translatio 20 Aprilis,

Romæ autem 9 Aprili.

VITA

Ex libris Confessionum S. Augustini a Walthero Canonico Regulari ante annos quingentos collecta.

Ex MS. Bodecensi.

PROLOGUS COLLECTORIS.

Auctor Vitam S. Monicæ in libris Confessionum dispersam,

Rogatus fui a Fratribus, quibus meipsum negare non debeo, ut vitam et actus S. Monicæ, matris Beatissimi Augustini, de libro Confessionum ipsius excerpere satagerem; et pro posse meo consequenter quæque seriatim loco suo et apte conjungerem; sicut a primæva ætate, usque ad finem vitæ ipsius, ea geri potuisse competenter æstimarem. Quibus cum responderem, quod studiosis lectoribus possit satis sufficere, sicut de actibus ipsius ipse filius ejus scribendo digesserat; nec jam necessarium, sed quasi subsannabile videri, si quod a pluribus, qui multo melius et facilius id fecisse potuissent, hactenus

A nus permansit intactum, a me, tantillulæ scientiæ viro, quasi præsumptive fuerit attentatum : illi e contra dixerunt, quod si ab olim jam factum fuisset ipsum, repetere vere conveniens jam non esset : nec tamen ab alta sapientibus, sed simplicibus, sui similibus, id fieri expetebant; nec aliquem cogi ad legendum.

ordinare rogatus a Fratribus,

2 Ea enim quæ inde D. Augustinus dixit, ita per librum Confessionum, per particulas et quasi frustatim, dispersa sunt, ut vix a studioso lectore teneri memoriter possint; sed et ordine præpostero ita posita sunt, ut quæ primo facta fuerant, postremo; et econtra, dicta videantur. Neque enim circa illud ordinandum ipsius scribentis vigilabat intentio; sed piæ matris benevolentiam et solicitudines, quas erga ipsum specialius semper habuerat, reminiscens, sicut tractantis memoriæ occurrebat, aliqua pro tempore inferebat. Nam et in libro, quem ad Paulinum Episcopum scribit, de cura pro mortuis agenda, maternæ dilectionis et affectionis ita meminit, dicens : Si rebus viventium interessent animæ mortuorum, [et ipsæ nos quando eas videmus alloquerentur in somnis] ut de aliis taceam, me ipsum pia mater nulla nocte desereret, quæ me terra
C marique secuta est, ut mecum viveret : absit enim ut facta sit vita feliciori crudelis usque adeo, ut quando aliquid angit cor meum, nec tristem filium consoletur, quem dilexit unice, quem numquam voluit mœstum videre.

quibus et Reliquias attulerat,

3 Quia vero Reliquias S. Monicæ, Deo volente et me advehente, habere meruerant; pro devotione, quam ad S. Augustinum habuerant, et ipsius sanctissimæ Matris Vitam, mea industria ex ordine digestam, habere multum desiderabant. Sed cum multis modis excusarem me, nec usum, nec scientiam habere contestans, nihilo minus insistebant, dicentes: Tantummodo adsit voluntas; nam ex dono Dei aderit facultas. Videns itaque tantum desiderium eorum, et quotidianam fere instantiam, cedendum æstimavi. Promisi igitur ut tentarem si quo modo id apte possem facere quod petebant; ita dumtaxat, ut nihil verborum immutarem omnino, nec aliqua novitate verborum, sed eisdem verbis utens, ut non nuper editum, sed transcriptum veraciter dici possit.

id facit servatis iisdem verbis,

4 Nec conturbet auditores si pleraque absque determinatione temporis in hoc opere proferuntur, cum nonnulla et in aliis Scripturis divinis similiter
C reperiantur. In Evangelio quoque plura dicta et acta Salvatoris non eodem ordine ab Evangelistis relata sunt, quo et facta feruntur; quod studiosis lectoribus manifestum est. Sed non in hoc dubium debet habere fidelis intentio, si nesciat, quando bona facta fuerint, dum aliquando facta fuisse constiterit. Sunt enim quidam carnales adeo, ut nolint credere nisi quod oculis viderint, sicut ille adhuc sensibus carnis deditus dicebat: Nisi videro et tetigero, non credam; qui et in hanc blasphemiam aliquando incidunt, ut nolint credere Sanctos esse, nisi ad nutum ipsorum miracula faciant, sicut mercenarius vel servus ad nutum Domini sui jubentis; quæ tamen potest contingere quod alias fecerint, quamvis nescierint.

sine definitione temporum,

Jo. 20, 21

aut ornatu miraculorum

5 Verum in hoc multi falluntur, quod nec omnes Sancti miracula faciunt, nec omnes qui faciunt Sancti sunt. Sunt enim, ait beatus Papa Gregorius, intra sanctam Ecclesiam multi, qui vitam virtutum tenent, et signa virtutum non habent, quæ et reprobis sunt communia, et magicis artibus aliquando fiunt. De bonis operibus meritum sanctitatis æstimandum est, non de miraculorum ostentatione, quam multi Sanctorum fugisse leguntur. Quod etiam B. Augustinus in suis Confessionibus ostendit dicens : Ad te, Deus meus, cui humilem famulatum D ac simplicem debeo, quantis mecum suggestionum machinationibus agit inimicus, ut signum aliquod petam? Sed obsecro, per Regem nostrum et puram Jerusalem, simplicem et castam, ut quemadmodum longe est a me ista confessio, ita semper sit longe ac longius miraculorum operatio. Hæc enim Sancta, de qua agimus, quam casta, quam pia, quam sobria, quam mitis, quam benigna, quam modesta, quam patiens fuerit, et quam assidua, quamque devota, in orationibus, in vigiliis, in jejuniis, in eleemosynis, ita ut nihil omnino ad perfectionem ei deesset, in libris Confessionum aperte legitur. Adsint igitur huic nostro conamini Sancti isti, de quibus loquimur, et ad quorum obsequium nostra laborat intentio; ut quo pro illorum devotione et fraterna dilectione, et caritate cognovimus, ipsis occulta inspiratione præmonstrantibus, et ignorantiæ nostræ tenebras illuminantibus, ad propositum finem perducere valeamus.

quæ nec omnibus Sanctis adfuerunt,

et miracula facere subterfugerunt :

ad virtutes autem colligendas opem petit.

Hactenus Prologus, cui hoc solum monitum subjiciendum occurrit, collata a nobis omnia esse et emendata juxta accuratiores operum Augustinianorum editiones : quædam etiam, quæ vel auctor prætermiserat, vel potius festinans librarius transilierat, a nobis esse restituta suis locis, sic tamen ut [ ] discreta a ceteris, intelligas in Bodecensi MS. defuisse. E

CAPUT I.

Pia educatio, conjugium, viduitas, solicitudo pro filio Augustino.

O Domine, quia ego servus tuus sum, ego servus tuus et filius ancillæ tuæ : accipe confessiones meas et gratiarum actiones, Deus meus, de rebus innumerabilibus. Non enim præteribo quidquid mihi anima mea parturit de famula tua, quæ me parturivit : et carne, ut in hanc temporalem; et corde, ut in æternam lucem renascerer. Non ejus, sed tua dicam dona in ea. Neque enim seipsam fecerat aut educaverat : tu creasti eam (nec pater, nec mater sciebat quid ex eis fieret) et erudivit eam in timore tuo virga Christi tui, regimen unici filii tui, in domo fidei bono membro Ecclesiæ tuæ. [Nec tantam erga suam disciplinam diligentiam matris prædicabat, quantum famulæ cujusdam decrepitæ, quæ patrem ejus infantem portaverat, sicut dorso grandiuscularum puellarum parvuli portari solent : cujus rei F gratia et propter senectam ac mores optimos, in domo Christiana satis a dominis honorabatur : unde etiam curam dominicarum filiarum commissam sibi diligenter gerebat, et erat in eis coercendis, cum opus esset, sancta severitate vehemens, atque in docendis sobria prudentia. Nam eas, præter illas horas, quibus ad mensam parentum moderatissime alebantur, etiamsi exardescerent siti, nec aquam bibere sinebat; præcavens consuetudinem malam, et addens verbum sanum : Modo aquam bibitis, quia in potestate vinum non habetis : cum autem ad maritos veneritis, factæ dominæ apothecarum et cellariorum, aqua sordebit, sed mos potandi prævalebit.

lib. 9 c. 8

Deo providente.

sub annosæ famulæ severa disciplina,

edocta etiam aquæ cupiditatem frænare,

7 Hac ratione præcipiendi et auctoritate imperandi, frænabat aviditatem tenerioris ætatis, et ipsam puellarum sitim formabat ad honestum modum, ut jam nec biberet, quod non deceret. Et surrepserat tamen, sicut mihi filio famula tua narrabat, surrepserat et vinolentia. Nam cum de more, tamquam puella sobria, juberetur a parentibus de cuppa vinum depromere, submisso poculo, qua desuper patet, priusquam in laguncalam funderet merum, primoribus labris sorbebat exiguum, quia non poterat amplius sensu recusante. Non enim ulla temulenta cupidine

puerili tamen levitati indulgens,

Ex Conf. August. cum paulatim facta esset vini appetens,

A cupidine faciebat hoc, sed quibusdam superfluentibus ætatis excessibus, qui ludicris motibus ebulliunt, et in puerilibus animis majorum pondere premi solent. Itaque ad illud modicum quotidiana modica addendo, quoniam qui modica spernit paulatim decidit, in eam consuetudinem lapsa erat, ut propo jam plenos mero caliculos inhianter hauriret.

ancillæ meribibulam vocantis convitio

8 Ubi tunc sagax anus et vehemens illa prohibitio? Numquid valebat aliquid adversus latentem morbum, nisi tua medicina, Domine, vigilaret super nos? Absente patre et matre et nutritoribus, tu præsens, qui creasti, qui vocas, qui etiam per præpositos homines boni aliquid agis ad animarum salutem, quid tunc egisti, Deus meus? unde curasti? unde sanasti? Nonne protulisti durum et acutum ex altera anima convitium, tamquam medicinale ferrum, ex occultis provisionibus tuis, et uno ictu putredinem illam præcidisti? Ancilla enim, cum qua solebat accedere ad cuppam, litigans cum domina minore, ut fit, sola cum sola, objecit hoc crimen amarissima insultatione, vocans meribibulam. Quo illa stimulo percussa, respexit fœditatem suam, confestimque

salubriter compungitur:

B damnavit atque exuit. Sicut amici adulantes pervertunt, sic inimici litigantes plerumque corrigant: nec tu quod per eos agis, sed quod ipsi voluerunt retribuis eis. Illa enim irata exagitare appetivit minorem dominam, non sanare; et ideo clanculo, aut quia ita eas invenerat locus et tempus litis, aut ne forte et ipsa periclitaretur quod tam sero prodidisset. At tu, Domine, rector cœlitum et terrenorum, ad usus tuos contorquens profunda torrentis, fluxum seculorum ordinans turbulentum, etiam de alterius animæ insania sanasti alteram; nequisquam, cum hoc advertit, potentiæ suæ tribuat, si verbo ejus alius corrigatur, quem vult corrigi.]

cap. 9 viro juncta,

9 Educata itaque pudice ac sobrie, potius per te subdita parentibus, quam a parentibus tibi, ubi plenis annis nubilis facta est, tradita viro servivit veluti Domino, et sategit eum lucrari tibi, loquens te illi moribus suis, quibus eam pulchram faciebas, et reverenter amabilem atque mirabilem viro. Ita autem toleravit cubilis injurias, ut nullam de hac re cum marito haberet unquam simultatem. Expectabat enim misericordiam tuam super eum, ut in te credens castificaretur. Erat vero ille præterea, sicut benevolentia præcipuus, ita ira fervidus. Sed noverat hæc non resistere irato viro, non tantum facto,

non tantum ipsa ejus mores tolerando vincit,

C sed ne verbo quidem. Jam vero refracto et quieto, cum opportunum videret, rationem facti sui reddebat, si forte ille inconsideratius commotus fuerat.

sed et alias docet viris esse subjectas:

10 Denique cum matronæ multæ, quarum viri mansuetiores erant [plagarum vestigia etiam dehonestata facie gererent, inter amica colloquia illæ arguebant maritorum vitam, hæc earum linguam, veluti per jocum, graviter admonens ex quo illas tabulas, quæ matrimoniales vocantur, recitari audissent, tamquam instrumenta quibus ancillæ factæ essent, deputare debuissent: proinde memores conditionis, superbire adversus dominos non oportere.] Cumque mirarentur illæ, scientes quam ferocem conjugem sustineret, numquam fuisse auditum, aut aliquo indicio claruisse, quod Patricius cæciderit uxorem, aut quod a se invicem vel unum diem domestica lite dissenserint, [et causam familiariter quærerent; docebat illa institutum suum quod supra memoravi. Quæ observabant, expertæ gratulabantur: quæ non observavant, subjectæ vexabantur.]

socrum quoque suam sibi devincit,

11 Socrum etiam suam, primo susurriis malarum ancillarum adversus se irritatam, sic vicit obsequiis, perseverans in tolerantia et mansuetudine, ut illa ultro filio suo medias linguas famularum proderet, quibus inter se et nurum pax domestica turbabatur, expeteretque vindictam. Itaque posteaquam ille et D matri obtemperans, et curans familiæ disciplinam, et concordiæ suorum consulens, proditas ad prudentis arbitrium verberibus coercuit; promisit illa, talia de se præmia sperare debere, quæcumque de sua nuru, sibi quo placeret, mali aliquid loqueretur: nullaque jam audente, memorabili inter se benevolentiæ suavitate vixerunt. Hoc quoque illi bono mancipio tuo, in cujus utero me creasti, Deus meus, misericordia mea, munus grande donaveras, quod inter dissidentes atque discordes quaslibet animas, ubi poterat, tam se præbebat pacificam, ut cum ab utraque multa de invicem audiret amarissima, qualia solet eructare turgens atque indigesta discordia, quando præsenti amicæ de absente inimica per acida colloquia cruditas exhalatur odiorum; nihil tamen alteri de altera proderet, nisi quod ad eas reconciliandas valeret. Talis illa erat docente te magistro intimo.

inter discordes pacifice agit,

12 Audieram autem ego adhuc puer de via æterna, nobis promissa per humilitatem Domini Dei nostri, descendentis ad superbiam nostram, et signabar E jam signo Crucis ejus, et condiebat ejus sale, jam inde ab utero matris meæ, quæ multum speravit in te. Vidisti, Domine, cum adhuc puer essem, et quodam die pressus stomachi dolore, repente æstuarem, pene moriturus; vidisti, Deus meus, quoniam custos meus jam eras, quo motu animi et qua fide baptismum Christi tui, Dei et Domini mei, flagitavi a pietate matris meæ et matris omnium nostrum, Ecclesiæ tuæ et conturbata mater carnis meæ, quoniam et sempiternam salutem meam carius parturiebat corde casto in fide tua, jam curaret festinabunda, ut Sacramentis salutaribus initiarer et abluerer, te, Domine Jesu, confitens in remissionem peccatorum; nisi statim recreatus essem. Dilata est itaque mundatio mea, quasi necesse esset adhuc sordidari si viverem: quia videlicet post lavacrum illud, major et periculosior in sordibus delictorum reatus foret.

lib. 1 c. 11 filium in Christiana fide instruit licet needum baptizatum,

13 Ita jam credebam, et illa, et omnis domus; nisi pater solus, qui tamen non evicit in me jus maternæ pietatis, quo minus in Christum crederem, sicut ille nondum crediderat. Nam illa satagebat ut tu mihi pater esses, Deus meus, potius quam ille; et in hoc adjuvabas eam ut superaret virum, cui melior serviebat: quia et in hoc tibi, utique id jubenti, serviebat. * Denique etiam virum suum, jam in extrema vita temporali ejus, lucrata est tibi; nec in eo jam fideli planxit, quod in nondum fideli toleraverat. Erat etiam serva servorum tuorum. Quisquis enim eorum noverat eam, multum in ea laudabat et honorabat et diligebat te: quia sentiebat præsentiam tuam in corde ejus, sanctæ conversationis fructibus testibus. Fuerat enim unius viri uxor, mutuam vicem parentibus reddiderat, domum suam pie tractaverat, in operibus bonis testimonium habebat; nutrierat filios, toties eos parturiens, quoties abs te deviare cernebat.

lib. 9 cap. 9 et virum quoque ad eamdem adducit: F *peccantes liberos solita corrigere*

14 Itaque illa exilivit pia trepidatione ac tremore, et quamvis mihi nondum fideli, timuit tamen vias distortas, in quibus ambulant qui ponunt ad te tergum, et non faciem. Heu mihi! et audeo dicere, tacuisse te, Deus meus, cum irem abs te longius? Itane tunc tacebas mihi? Et cujus erant, nisi tua, verba illa per matrem meam, fidelem tuam, quæ cantasti in aures meas? Nec inde quidquam descendit in cor meum, ut facerem illud. Volebat enim illa, et secreto memini ut monuerit cum solicitudine ingenti, ne fornicarer, maximeque ne adulterarem cujusquam uxorem. Qui mihi monitus muliebres videbantur, quibus obtemperare erubescerem: illi autem tui erant, et nesciebam, et te tacere putabam, atque illam loqui, per quam tu mihi non tacebas; et in

lib. 2 cap. 3 imprimis de Augustino angitur,

qui eam non audiens

A in illa contemnebaris a me, filio ejus, filio ancillæ tuæ, servo tuo.

lib. 3 cap. 6 adhæret Manichæis,

15 Itaque patre jam defuncto, cum incidissem in homines, superbe delirantes, et carnales nimis, et loquaces, in quorum ore laquei diaboli et viscum, confectum commixtione syllabarum nominis tui et Domini Jesu Christi et Paracleti consolatoris nostri Spiritus sancti; * misisti manum tuam ex alto, et de hac profunda caligine eruisti animam meam, cum pro me ploraret ad te mater mea, fidelis tua, amplius quam flent matres corporea funera. Videbat enim illa mortem meam, ex fide et spiritu quem habebat ex te; et exaudisti eam, Domine. Exaudisti eam, nec despexisti lacrymas ejus, cum profluentes rigarent terram sub oculis ejus, in omni loco orationis ejus; et audisti eam. Nam unde illud somnium, quo eam consolatus es, ut vivere me secum crederet, et habere mecum eamdem mensam in domo, quod nolle cœperat, aversans et detestans blasphemias erroris mei? Vidit enim stantem se in quadam regula lignea, et advenientem ad se juvenem splendidum, hilarem atque arridentem sibi, cum illa esset mœrens et mœrore confecta. Qui cum causas quæsisset ab ea mœstitiæ suæ quotidianarumque lacrymarum, docendi, ut assolet, non discendi gratia; B atque illa respondisset, perditionem meam se plangere; jussisse illum quo secura esset, atque admonuisse ut attenderet et videret, ubi esset illa, ibi esse et me. Quod illa ubi attendit, vidit me juxta se in eadem regula stantem. Unde hoc? nisi quia erant aures ad cor ejus. O tu, bone Omnipotens, qui sic curas unumquemque nostrum, tamquam solum cures, et sic omnes tamquam singulos!

cap. 11

quod dolentem Monicam

solatur Deus per visum,

certam faciens quod eamdem secum fidem aliquando teneret,

16 Unde illud etiam? quod cum mihi narrasset ipsum visum, et ego ad id trahere conarer, ut illa se potius non desperaret futuram esse quod eram; continuo, sine aliqua hæsitatione, Non, inquit: non enim mihi dictum est, Ubi ille, ibi et tu; sed, Ubi tu, ibi et ille. Confiteor tibi, Domine, recordationem meam quantum recolo, quod sæpe non tacui, amplius me isto per matrem vigilantem responso tuo, (quod tam vicina interpretationis falsitate turbata non est, et tam cito vidit quod vivendum fuit: quod ego certe, antequam dixisset, non videram) etiam tum commotum fuisse, quam ipso somnio, quo feminæ piæ gaudium, tanto post futurum, ad consolationem tunc præsentis solicitudinis tanto ante prædictum est. Nam novem ferme anni secuti sunt, C quibus ego in illo limo profundi ac tenebris falsitatis, cum sæpe surgere conarer, et gravius allideret, volutatus sum: cum tamen illa vidua casta, pia, et sobria, quales amas, jam quidem spe alacrior, sed fletu et gemitu non segnior, non desineret horis omnibus orationum suarum de me plangere ad te; et intrabant in conspectum tuum preces ejus: et me tamen dimittebas adhuc volvi et involvi illa caligine.

cap. 12 idque etiam confirmans per os Sacerdotis

17 Et dedisti alterum responsum interim, quod recolo: nam et multa prætereo, propter quod properο ad ea quæ me magis urgent confiteri tibi; et multa non memini. Dedisti ergo alterum per Sacerdotem tuum quemdam Episcopum, nutritum in Ecclesia et exercitatum in libris tuis: quem cum illa femina rogasset, ut dignaretur mecum colloqui et refellere errores meos, et dedocere me mala ac docere bona (faciebat enim hoc, si quos forte idoneos invenisset) noluit ille, prudenter sane, quantum sensi postea: respondit enim me adhuc esse indocilem, eo quod inflatus essem novitate hæresis illius, et nonnullis quæstiunculis jam multos imperitos exagitassem, sicut illa indicaverat ei. Sed, sine, inquit, illum ibi, et tantum roga pro eo Dominum; ipse legendo reperiet quis ille sit error et quanta impietas: simul etiam narravit, se quoque parvulum a se D ducta matre sua datum fuisse Manichæis, et omnes pene non legisse tantum, verum etiam scriptitasse libros eorum; sibique apparuisse, nullo contra disputante et convincente, quam esset illa secta fugienda, itaque fugisse. Quæ cum ille dixisset, atque illa nollet acquiescere, sed instaret magis deprecando et ubertim flendo, ut me videret et mecum dissereret; ille jam subtomachans tædio, Vade, inquit, a me, ita vivas: fieri enim non potest, ut filius istarum lacrymarum pereat. Quod illa ita se accepisse, inter colloquia sua, mecum sæpe recordabatur, ac si de cœlo sonuisset.

EX CONF. AUGUST. negantis perire posse tot lacrymarum filium.

CAPUT II.

Discessus S. Augustini in Italiam et ad S. Ambrosium, secuta Monica: hujus gaudia in ejus conversione.

Manus autem tuæ, Deus meus, in abdito providentiæ tuæ non deserebant animam meam, et de sanguine cordis matris meæ per lacrymas ejus diebus ac noctibus pro me sacrificabatur tibi; et egisti mecum miris et occultis modis. Tu illud egisti, Deus meus: nam a Domino gressus hominis dirigentur, E et viam ejus volet. * Egisti ergo mecum ut mihi persuaderetur Romam pergere, et potius ibi docere quod docebam Carthagine. Sed quare potius hinc abirem et illuc irem tu sciebas, Deus, nec indicabas mihi, nec matri, quæ me profectum atrociter planxit, et usque ad mare secuta est. Sed fefelli eam, violenter me tenentem, ut aut revocaret aut mecum pergeret: et finxi me amicum nolle deserere donec vento facto navigaret. Et mentitus sum matri, et illi matri: et evasi: quia et hoc tu dimisisti mihi misericorditer, servans me ab aquis maris, plenum execrandis sordibus, usque ad aquam gratiæ suæ, qua me abluto siccarentur flumina maternorum oculorum, quibus pro me quotidie tibi rigabat terram sub vultu suo. Et tamen recusanti sine me redire, vix persuasi, ut in loco qui proximus nostræ navi erat, memoria B. Cypriani, maneret ea nocte.

lib. 5 cap. 7

Cap. 8

Romam profecturo Augustino frustra obluctata,

19 Sed ea nocte clanculo ego profectus sum: illa autem remansit orando et flendo. Et quid a te petebat, Deus meus, tantis lacrymis nisi ut navigare me non sineres? Sed tu alte consulens et exaudiens cardinem desiderii ejus, non curasti quod tunc petebat, ut in me faceres quod semper petebat. F Flavit ventus, et implevit vela nostra, et littus subtraxit aspectibus nostris: in quo mane illa insaniebat dolore et querelis, ac gemitu implebat aures tuas, contemnentes ista, cum et me cupiditatibus meis raperes ad finiendas ipsas cupiditates; et illius carnale desiderium justo dolorum flagello vapularet. Amabat enim secum præsentiam meam more matrum; sed multis multo amplius: et nesciebat quid tu illi gaudiorum facturus esses de absentia mea. Nesciebat; ideo flebat et ejulabat, atque illis cruciatibus arguebatur rea reliquiarum Evæ, cum gemitu quærens quod cum gemitu pepererat. Et tamen post accusationem fallaciarum et crudelitatis meæ, conversa rursus ad deprecandum te pro me, abiit ad solita, et ego Romam.

furtivo ejus discessu contristatur:

20 Et ecce excipior ibi flagello ægritudinis corporalis, et ibam jam ad inferos, portans omnia mala quæ commiseram, et in te, et in me, et in alios multa et gravia, super originalis peccati vinculum, quo omnes in Adam morimur. Et ingravescentibus febribus jam ibam et peribam, et illa hoc nesciebat: et tamen pro me orabat absens: tu autem ubique præsens, ubi erat exaudiebas eam, et ubi eram miserebaris mei, ut recuperarem salutem corporis mei, adhuc insanus corde sacrilego. Neque enim

Cap. 9 eodem ibidem ægrotante,

EX CONF. AUGUST. *si absque baptismo obiisset, contristanda magis :*

A desiderabam in illo tanto periculo baptismum tuum : et melior eram puer, quando illum de materna pietate flagitavi, sicut jam recordatus atque confessus sum. Sed in dedecus meum creveram, et consilia medicinæ tuæ demens irridebam, qui me non sivisti tamen bis mori. Quo vulnere si feriretur cor matris, numquam sanaretur. Non enim satis eloquor quid erga me habebat animi, et quanto majore solicitudine me parturiebat spiritu, quam carne pepererat. Non itaque video quomodo sanaretur, si mea talis illa mors transverberasset viscera dilectionis ejus.

ad precum suarum instantiam,

21 Et ubi essent tantæ preces, et tam crebræ sine intermissione? Nusquam, nisi ad te. An vero tu, Deus misericordiarum, sperneres cor contritum et humiliatum viduæ castæ ac sobriæ, frequentantis eleemosynas, obsequentis atque servientis Sanctis tuis, nullum diem prætermittentis oblationem ad altare tuum; bis in die, mane et vespere, ad ecclesiam tuam sine ulla intermissione venientis; non ad vanas fabulas et aniles loquacitates, sed ut te audiret in tuis sermonibus, et tu illam in suis orationibus? Hujusne tu lacrymas, quibus non a te aurum et argentum petebat, nec aliquod mutabile aut volubile bonum; sed salutem animæ filii sui, B tu, cujus munere talis erat, contemneres et repelleres ab auxilio tuo? Nequaquam, Domine: imo vero aderas, et faciebas ordine quo prædestinaveras esse faciendum. Absit ut tu falleres eam in illis visionibus et responsis tuis, quæ jam commemoravi, et quæ non memoravi; quæ illa fideli pectore tenebat, et semper orans tamquam chirographa tua ingerebat tibi. Dignaris enim, quoniam in seculum misericordia tua, eis quibus omnia debita dimittis, etiam promissionibus tuis debitor fieri. Recreasti ergo me ab illa ægritudine, et salvum fecisti filium ancillæ tuæ.

sanatum profectumque Mediolanum Cap. 13

22 Postea Missum a Mediolano Romam ad Præfectum Urbis, ut illi civitati Rhetoricæ magister provideretur, impertita etiam evectione publica; ego ipse ambivi per eosdem ipsos Manichæis vanitatibus ebrios, quibus ut carerem ibam, sed utrique nesciebamus, ut dictione proposita me probatum Præfectus tunc Symmachus mitteret. Et veni Mediolanum ad Ambrosium Episcopum, in optimis notum orbi terræ, pium cultorem tuum, cujus tunc eloquia strenue ministrabant adipem frumenti tui, et lætitiam olei, et sobriam vini ebrietatem populo tuo. Ad eum autem ducebar abs te nesciens, ut per eum ad te sciens ducerer: et studiose audiebam C disputantem in populo. * Itaque Manichæos quidem relinquendos esse decrevi, et statui tamdiu esse Catechumenus in Catholica fide a parentibus commendata, donec aliquid certi eluceret quo cursum dirigerem.

Cap. 14

Lib. 6 c. 1 *secuta illa, intelligit renuntiasse Manichæis,*

23 Jam venerat ad me mater, pietate fortis, terra marique me sequens, et in periculis omnibus de te secura. Nam et per marina discrimina ipsos nautas consolabatur, a quibus rudes abyssi viatores, cum perturbantur, consolari solent; pollicens eis perventionem cum salute, quia hoc ei tu per visum pollicitus eras. Et invenit periclitantem quidem graviter me desperatione indagandæ veritatis: sed tamen ei cum indicassem, non me quidem jam esse Manichæum, sed neque Catholicum Christianum; non quasi inopinatum aliquid audierit, exilivit lætitia; cum jam secura fieret ex ea parte miseriæ meæ, in qua me tamquam mortuum, sed resuscitatum tibi flebat, et feretro cogitationis efferebat, ut diceres filio viduæ, Juvenis, tibi dico, surge: et reviviresceret, et inciperet loqui, et redderes illum matri suæ.

24 Nulla ergo turbulenta exultatione trepidavit cor ejus, cum audisset ex tanta parte jam factum D quod tibi quotidie plangebat ut fieret; veritatem me nondum adeptum, sed falsitati jam ereptum. Imo vero quia certa erat, et quod restabat te daturum, qui totum promiseras; placidissime et pectore pleno fiduciæ, respondit mihi, credere se in Christum, quod priusquam de hac vita migraret, me visura esset fidelem Catholicum. Et hoc quidem mihi; tibi autem, fons misericordiarum, preces et lacrymas densiores, ut accelerares adjutorium tuum, et illuminares tenebras meas, et studiosius ad ecclesiam currerem, et in Ambrosii ora suspenderet ad fontem salientis aquæ in vitam æternam. Diligebat autem illum virum sicut Angelum Dei, quod per illum cognoverat me interim ad illam ancipitem fluctuationem jam esse perductum; per quam transiturum me ab ægritudine ad sanitatem, intercurrente acriore periculo, quasi per accessionem quam criticam medici vocant, certa præsumebat.

et confidit integre convertendum.

Epist. 118 Cap. 2 *Mediolan. ecclesiæ ritui sese aptans jejunium Sabbatinum dimittit,*

25 Et cum invenisset Mediolani Ecclesiam sabbato non jejunantem, cœperat perturbari, et fluctuare quid ageret. Cum ego talia non curabam, sed propter ipsam consului de hac re beatissimæ memoriæ virum Ambrosium. Respondit se nihil docere me posse, nisi quod ipse faceret: quia si melius nosset, id potius observaret. Cumque ego putassem, E nulla reddita ratione, auctoritate sola sua nos voluisse admonere, ne sabbato jejunaremus; subsecutus est et ait mihi: Cum Romam venio, jejuno sabbato: cum hic sum, non jejuno. Sic etiam tu, ad quam forte Ecclesiam veneris, ejus morem serva, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi. Hoc cum matri renuntiassem, libenter amplexa est. Ego vero de hac sententia etiam atque etiam cogitans, ita semper habui, tamquam eam cœlesti oraculo susceperim.

Lib. 6 c. 2 *et desinit ferre ad sepulcra oblationes,*

26 Inter quæ cum ad memorias Sanctorum, sicut in Africa solebat, pultes et panem, et merum attulisset, atque ab Ostiario prohiberetur, ubi hoc Episcopum vetuisse cognovit, tam pie atque obedienter amplexa est, ut ipse mirarer quod tam facile accusatrix potius consuetudinis suæ, quam disceptatrix illius prohibitionis effecta sit. Non enim obsidebat spiritum ejus vinolentia, eamque stimulabat in odium veri amor vini, [sicut plerosque mares et feminas, qui ad canticum sobrietatis, sicut ad potionem aquatam madidi, nauseant] : sed illa cum attulisset canistrum cum solennibus epulis prægustandis atque largiendis, plus etiam quam unum pocillum, pro suo palato satis sobrie temperatum, unde dignationem sumeret, non ponebat : et si multæ essent, F quæ illo modo videbantur honorandæ, memoriæ defunctorum, idem ipsum vinum, quod ubique poneret, circumferebat : quo jam non solum aquatissimo, sed etiam tepidissimo, cum suis præsentibus per sorbitiones exiguas partiretur : quia pietatem ibi quærebat non voluptatem.

intelligens id prohibitum a S Ambrosio

27 Itaque ubi comperit, a præclaro Prædicatore atque Antistite pietatis præceptum esse ista non fieri, nec ab eis qui sobrie facerent, ne ullo occasio se ingurgitandi daretur ebriosis, et quia illa quasi parentalia superstitioni Gentilium essent simillima; abstinuit se libentissime, et pro canistro pleno terrenis fructibus, plenum purgatioribus votis pectus ad memorias Martyrum adferre didicerat, ut et quod posset daret egentibus, et sic communicatio Dominici Corporis illic celebraretur, cujus Passionis imitationi immolati et coronati sunt Martyres. Sed tamen videtur mihi, Domine Deus meus, et ita est in conspectu tuo de hac re cor meum, non facile fortasse de hac amputanda consuetudine matrem meam fuisse censuram, si ab alio prohiberetur, quem non sicut Ambrosium diligebat, quem propter salutem eam

A meam maxime diligebat; eam vero ille, propter ejus religiosissimam conversationem, qua in bonis operibus tam fervens spiritu frequentabat ecclesiam; ita ut sæpe erumperet, cum me videret in ejus prædicatione, gratulans mihi quod talem matrem haberem, nesciens qualem illa me filium, qui dubitabam de illis omnibus, et inveniri posse viam vitæ minime putabam.

singulariter sibi obstricto.

28 Sic eramus, donec tu, Altissime, non deserens humum nostram, miseratus miseros subvenires miris et occultis modis. * Et instabatur impigre, ut ducerem uxorem, maxime matre dante operam, quo me conjugatum baptismus salutaris ablueret, quo me indies gaudebat aptari, et vota sua ac promissa tua in mea fide compleri animadvertebat. Cum sane et rogatu meo et desiderio suo, forti clamore cordis abs te deprecaretur quotidie, ut ei per visum ostenderes aliquid de futuro matrimonio meo; numquam voluisti. Et videbat quædam vana et phantastica, quo cogebat impetus de hac re satagentis humani spiritus; et narrabat mihi, non cum fiducia, qua solebat cum tu demonstrares ei, sed contemnens ea. Dicebat enim discernere se, nescio quo sapore, quem verbis explicare non poterat, quid interesset inter
B revelantem te et animam suam somniantem.

cap. 12 et 13 Optans filii matrimonium,

29 Sed postea convertisti me ad te, ut nec uxorem quærerem, nec aliquam spem seculi hujus, stans in ea regula fidei, in qua me ante tot annos ei revelaveras. Et convertisti luctum ejus in gaudium, multo uberius quam voluerat, et multo carius atque castius quam de nepotibus carnis meæ requirebat. Inde jam exultabat illa et benedicebat tibi, qui potens es ultra quam petimus aut intelligimus facere: quia tanto amplius sibi a te concessum de me videbat, quam petere solebat miserabilibus gemitibus fletibusque.

lib 8 c. 12 magis gaudet ejus meliori proposito

30 Placuit et Alypio renasci in te mecum: adjunximus etiam nobis puerum Adeodatum, ex me natum carnaliter de peccato meo. * Simul eramus, simul habitabamus placito sancto, matre adhærente, muliebri habitu, virili fide, anili securitate, materna caritate, Christiana pietate: et baptizati sumus, et fugit a nobis solicitudo vitæ præteritæ. * Nimirum annus erat aut non multo amplius, cum Justina, Valentiniani Regis pueri mater, hominem tuum Ambrosium persequeretur hæresis suæ causa, quæ fuerat seducta ab Arianis. Excubabat pia plebs in ecclesia, mori parata cum Episcopo suo, servo tuo.
C Ibi mater mea, ancilla tua, solicitudinis et vigiliarum primas partes tenens, orationibus vivebat. * Postremo nobis, Domine, omnibus, qui ex munere tuo sinis loqui servis tuis, qui ante dormitionem ejus in te jam consociati vivebamus, percepta gratia baptismi tui, ita curam gessit, quasi omnes genuisset; ita servivit, quasi ab omnibus genita fuisset.

lib. 9 cap. 6 et 8 ac denique ejusdem baptismo.

cap. 7

cap. 9

CAPUT III.

Ultimum utriusque colloquium, morbus, obitus, preces et sacrificia mortuæ, ut petierat impensa.

Imminente autem die, quo ex hac vita erat exitura, quem diem tu noveras ignorantibus nobis; provenerat (ut credo) procurante te occultis tuis modis, ut ego et ipsa soli staremus incumbentes ad quamdam fenestram, unde hortus intra domum, quæ nos habebat, prospectabatur; illic apud Ostia Tiberina, ubi remoti a turbis, post longi itineris laborem, instaurabamus non navigationi. Colloquebamur ergo soli valde dulciter, et præterita obliviscentes, in ea quæ ante sunt extenti, quærebamus inter nos apud præsentem veritatem, quod tu es, qualis futura esset vita æterna Sanctorum, quam nec oculus vidit,
D nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Sed inhiabamus ore cordis in superna fluenta fontis tui, fontis vitæ qui est apud te, ut inde pro captu nostro aspersi quoquomodo rem tantam cogitaremus.

lib. 9 c. 10 Ostiam devecta cum filio,

et ei soli colloquens,

EX CONF. AUGUST.

32 Cumque ad eum finem sermo perduceretur, ut carnalium sensuum delectatio quantalibet, in quantalibet luce corporea, præ illius vitæ jucunditate, non comparatione, sed ne commemoratione quidem digna videretur; erigentes nos ardentiore affectu in idipsum, perambulavimus gradatim cuncta corporalia, et ipsum cœlum, unde sol et luna et stellæ lucent super terram. Et adhuc adscendebamus interim, cogitando et loquendo te, et mirando opera tua; et venimus in mentes nostras, et transcendimus eas, ut attingeremus regionem ubertatis indeficientis, ubi pascis Israel in æternum veritatis pabulo, et ubi vita Sapientia est, per quam fiunt omnia ista, et quæ fuerunt, et quæ futura sunt; et ipsa non sit, sed sic est ut fuit, et sic erit semper; quin potius fuisse et futurum esse non est in ea, sed esse solum, quoniam æterna est: nam fuisse et futurum esse non est æternum.

de cœlesti beatitudine,

33 Et dum loquimur et inhiamus illi, attigimus eam modice toto ictu cordis; et suspiravimus et reliquimus ibi religatas primitias spiritus, et remeavimus ad strepitum oris nostri, ubi verbum et incipitur et finitur. Et quid simile Verbo tuo, Domino nostro, in se permanenti sine vetustate, atque innovanti omnia? Dicebamus ergo, Si cui sileat tumultus carnis, sileant phantasiæ terræ et aquarum et aeris, sileant et poli, et ipsa sibi anima sileat, et transeat se non se cogitando; sileant somnia et imaginariæ revelationes, omnis lingua, et omne signum, et quidquid transeundo fit, si cui sileat omnino: quoniam si quis audiat, dicunt hæc omnia, Non ipsa nos fecimus, sed fecit nos qui manet in æternum. His dictis si jam taceant, quoniam erexerunt aurem in eum qui fecit ea, et loquatur ipse solus, non per ea, sed per seipsum, ut audiamus verbum ejus, non per linguam carnis neque per vocem Angeli, neque per sonitum nubis, neque per ænygma similitudinis; sed ipsum quem in his amamus, ipsum sine his audiamus. E

et Dei intuitiva visione,

34 Sicut nunc extendimus nos, et rapida cogitatione attingimus æternam sapientiam, super omnia manentem; si continuetur hoc, et subtrahantur aliæ visiones longe imparis generis, et hæc una rapiat et absorbeat et recondat in interiora gaudia spectatorem suum; ut talis sit sempiterna vita, quale fuit hoc momentum intelligentiæ, cui suspiravimus. F
Nonne hoc est, Intra in gaudium Domini tui? et istud, quando? An cum omnes resurgemus, sed non immutabimur? Dicebamus talia, et si non isto modo et his verbis, tamen, Domine, tu scis quod illo die, cum talia loqueremur, mundus iste nobis inter verba vilesceret cum omnibus delectationibus suis. Tunc ait illa: Fili, quantum ad me attinet, nulla jam re delector in hac vita. Quid hic faciam adhuc, et cur hic sim, nescio, jam consumpta spe hujus seculi. Unum erat propter quod in hac vita aliquantum immorari cupiebam, ut te Christianum Catholicum viderem priusquam morerer. Cumulatius hoc mihi Deus meus præstitit, ut te etiam, contempta felicitate terrena, servum ejus videam. Quid hic facio?

cuivis alteri cognitioni præferenda,

fatetur se illuc anhelare,

35 Ad hæc quid ei responderim non satis recolo. Tum interea vix intra quinque dies aut non multo amplius decubuit febribus. Et cum ægrotaret, quodam die defectum animæ passa est, et paululum subtracta a præsentibus. Nos concurrimus; sed cito reddita est sensui, et adspexit adstantes me et fratrem meum, et ait nobis, quasi quærenti similis, Ubi eram? Deinde nos intuens mœrore attonitos; Ponetis hic, inquit, matrem vestram. Ego silebam et

Cap. 11 et quinto post die deliquium passa

EX CONF. AUGUST. nihil jam sollicita de sepulcro,

A et fletum frænabam : frater autem meus quiddam locutus est, quo eam non peregre, sed in patria defungi, tamquam felicius optaret. Quo audito, illa vultu anxio reverberans eum oculis, quod talia saperet ; atque inde me intuens ; Vide, ait, quid dicit. Ex mox ambobus ; Ponite, inquit hoc corpus ubicumque, nihil vos ejus cura conturbet : tantum illud vos rogo, ut ad Domini altare memineritis mei ubi fueritis.

quod sibi apud virum tumulanda paraverat,

36 Cumque hanc sententiam verbis quibus poterat explicasset, conticuit ; et ingravescente morbo exercebatur. Ego vero cogitans dona tua, Deus meus invisibilis, quæ immittis in corda fidelium tuorum et proveniunt inde fruges admirabiles ; gaudebam et gratias agebam tibi, recolens quod noveram, quanta cura semper æstuasset de sepulcro, quod sibi providerat et præparaverat juxta corpus viri sui. Quia enim valde concorditer vixerant, id etiam volebat, ut est animus humanus minus capax divinorum, adjungi ad illam felicitatem, et commemorari ab hominibus concessum sibi esse, post transmarinam peregrinationem, ut conjuncta terra amborum conjugum terra tegeretur. Quando autem ista inanitas, plenitudine bonitatis tuæ, cœperat in ejus B corde non esse nesciebam, et lætabar admirans quod sic mihi apparuisset.

non recusat peregre humari,

37 Quamquam et illo sermone nostro ad fenestram, cum dixit, Jam quid hic facio? non apparuit desiderare in patria mori. Audivi enim postea, quod jam cum Ostiæ essemus, cum quibusdam amicis meis materna fiducia colloquebatur quodam die de contemptu vitæ hujus et bono mortis, ubi ipse non aderam ; illisque stupentibus virtutem feminæ quam tu dederas ei, quærentibusque utrum non formidaret tam longe a sua civitate corpus relinquere ; Nihil, inquit, longe est Deo ; neque timendum est ne ille non agnoscat in fine seculi unde me resuscitet. Ergo die nono ægritudinis suæ, quinquagesimo et sexto anno ætatis suæ, trigesimo et tertio ætatis meæ, anima illa religiosa et pia corpore soluta est.

et moritur æt. an. 56.

Augustinus repressis eo in casu lacrymis,

38 Premebam oculos ejus et confluebat in præcordia mea mœstitudo ingens, et transfluebat in lacrymas ; ibidemque oculi mei violento animi imperio resorbebant fontem suum usque ad siccitatem ; et in tali luctamine valde mihi erat. Tum vero ub efflavit extremum spiritum, puer Adeodatus exclamavit in planctum, atque ab omnibus nobis coercitus tacuit. Hoc modo etiam meum quiddam puerile, quod labebatur in fletus, juvenili voce cordis coercebatur et tacebat. Neque enim decere arbitrabamur C funus illud questibus lacrymosis gemitibusque celebrare, quia his plerumque solet deplorari quædam miseria morientium, aut quasi omnimoda extinctio. At ille nec misere moriebatur, nec omnino moriebatur : hoc et documentis morum ejus et fide non ficta rationibusque certis tenebamus.

internoque luctu dissimulato

39 Quid ergo erat quod intus mihi graviter dolebat, nisi ex consuetudine simul vivendi, dulcissima et carissima, repente dirupta, vulnus recens? Gratulabar quidem testimonio ejus, quod in ea ipsa ultima ægritudine obsequiis meis interblandiens, appellabat me pium, et commemorabat grandi dilectionis affectu numquam se audisse ex ore meo jaculatum in se durum aut contumeliosum sermonem. Sed tamen quid tale, Deus meus qui fecisti nos, quid comparabile habebat honor a me delatus illi et servitus ab illa mihi? Quoniam ita deserebar tam magno ejus solatio, sauciabatur anima mea ; et quasi dilaniabatur vita, quæ una facta fuerat ex mea et illius. Cohibito ergo a fletu illo puero, psalterium arripuit Evodius, et cantare cœpit Psalmum, cui respondebamus omnis domus, Misericordiam et judicium cantabo tibi, Domine. Audito autem quid

cum fratribus pro defuncta orat,

Psal. 100

D ageretur, convenerunt multi fratres ac religiosæ feminæ ; et de more illis, quorum officium erat, funus curantibus, ergo in parte, ubi decenter poteram, cum eis qui me non deferendum esse censebant, quod erat tempori congruum disputabam : eoque fomento veritatis mitigabam cruciatum tibi notum, illis ignorantibus et intente audientibus, et sine sensu doloris me esse arbitrantibus.

eamque post sacrificium oblatum sepelit,

40 At ego in auribus tuis, ubi eorum nullus audiebat, increpabam mollitiem affectus mei, et constringebam fluxum mœroris, cedebatque mihi paululum, rursusque impetu suo ferebatur, non usque ad eruptionem lacrymarum, nec usque ad vultus mutationem, sed ego sciebam quid corde premerem. Et quia mihi vehementer displicebat tantum in me posse hæc humana, quæ ordine debito et sorte conditionis nostræ accidere necesse est ; alio dolore dolebam dolorem meum, et duplici tristitia macerabar. Cum ecce corpus elatum est, imus et redimus sine lacrymis. Nam neque in eis precibus, quas tibi fudimus, cum offerretur pro ea sacrificium pretii nostri ; nec in eis quas fecimus jam juxta sepulcrum posito cadavere, priusquam deponeretur, sicut illic fieri solet, ego E flevi ; sed toto die graviter in occulto mœstus eram, et mente turbata rogabam te, ut poteram, quod sanares dolorem meum : nec faciebas, credo commendans memoriæ meæ vel hoc uno documento, omnis consuetudinis vinculum, etiam adversus mentem quæ jam non fallaci verbo pascitur.

tum balneo usus,

41 Visum etiam mihi est ut irem lavatum, quod audieram inde balneis nomen inditum, quia Græci βαλανεῖον dixerint, quod anxietatem pellat ex animo. Ecce et hoc confiteor misericordiæ tuæ, Pater orphanorum, quoniam lavi, et talis eram qualis priusquam lavissem. Neque enim exudavit de corde meo mœroris amaritudo. Deinde dormivi, et evigilavi, et non parva ex parte mitigatum inveni dolorem meum. Atque eram in lecto meo solus, recordatus sum veridicos versus Ambrosii tui : tu es enim

ac somno recreatus,

Deus creator omnium polique rector, vestiens
Diem decoro lumine, noctem soporis gratia,
Artus solutos ut quies reddat labores usui,
Mentesque fessas allevet, luctusque solvat anxios.

lacrymis privatim indulgens

42 Atque inde paulatim reducebam in pristinum sensum ancillam tuam, conversationemque ejus, piam in te et sanctam, in nos blandam atque morigeram, qua subito destitutus sum, et libuit flere in conspectu tuo de illa et pro illa, de me et pro me : Et dimisi lacrymas, quas continebam, ut effluerent quantum vellent, substernens eas cordi meo ; et re- F quievit in eis, quoniam ibi erant aures tuæ, non cujusquam hominis superbe interpretantis ploratum meum. Et nunc, Domine, confiteor tibi in litteris ; legat qui volet, et interpretetur ut volet ; et si peccatum invenerit flevisse me matrem exigua parte horæ, matrem oculis meis interim mortuam, quæ me multos annos fleverat, ut oculis tuis viverem ; non irrideat, sed potius, si est grandis caritate, pro peccatis meis fleat ipse ad te, Patrem omnium fratrum Christi tui.

requiem defunctæ precatur

43 Ego autem jam sanato corde ab illo vulnere, in quo poterat redargui carnalis affectus ; fundo tibi, Deus noster, pro illa famula tua longe aliud lacrymarum genus, quod manat de concusso spiritu, consideratione periculorum omnis animæ quæ in Adam moritur. Quamquam illa in Christo vivificata, etiam nondum carne resoluta, sic vixerit, ut laudetur nomen tuum in fide moribusque ejus : non tamen audeo dicere, ex quo eam per baptismum regenerasti, nullum verbum exisse ab ore ejus contra præceptum tuum. Et dictum est a Veritate, Filio tuo ; Si quis dixerit fratri suo, fatue ; reus erit gehennæ ignis. Et væ ! etiam laudabili vitæ hominum, si remota misericordia

Mat. 5, 23

A ricordia discutias eam. Quia vero non exquiris delicta vehementer, fiducialiter speramus, aliquem apud te locum invenire indulgentiæ. Quisquis autem tibi enumerat vera merita sua, quid tibi enumerat nisi munera tua! O si cognoscant te omnes homines; et qui gloriantur, in Domino glorientur!

cum bona fiducia de ejus felici exitu,

44 Ego itaque, laus mea et vita mea, Deus cordis mei, sepositis paulisper bonis ejus actibus, pro quibus tibi gaudens gratias ago, nunc pro peccatis matris meæ deprecor te, exaudi me per medicinam vulnerum nostrorum quæ pependit in ligno, et sedens ad dexteram tuam te interpellat pro nobis. Scio misericorditer operatam et ex corde dimisisse debita debitoribus suis, dimitte illi et tu debita sua, si qua etiam contraxit per tot annos post aquam salutis. Dimitte, Domine, dimitte obsecro: ne intres cum ea in judicium: superexaltet misericordia judicium, quoniam eloquia tua vera sunt, et promisisti misericordiam misericordibus: quod ut essent tu dedisti eis, qui misereberis cui misertus eris, et misericordiam tuam præstabis cui misericors fueris.

potissimum in Missa illius memor, sicut ipsa præceperat:

45 Et credo jam feceris, quod te rogo: sed voluntaria oris mei approba, Domine: B namque illa imminente die resolutionis suæ, non cogitavit suum corpus sumptuose contegi, aut condiri aromatibus, aut monumentum electum concupivit, aut curavit sepulcrum patrium. Non ista mandavit nobis: sed tantummodo memoriam sui ad altare tuum fieri desideravit, cui nullius diei prætermissione servierat, unde sciret dispensari victimam sanctam, qua deletum est chirographum, quod erat contrarium nobis, qua triumphatus est hostis, computans delicta nostra, et quærens quid objiciat, et nihil inveniens in illo in quo vincimus. Quis ei refundet innocentem sanguinem? quis ei restituet pretium, quo nos emit ut nos auferat ei? Ad cujus pretii nostri sacramentum ligavit ancilla tua animam suam vinculo fidei. Nemo a protectione tua dirumpat eam. Non se interponat nec vi, nec insidiis, leo et draco. Neque enim respondebit illa, nihil se debere, ne convincatur et obtineatur ab accusatore callido; sed respondebit, dimissa debita sua ab eo, cui nemo reddet quod pro nobis non debens reddidit.

aliorum quoque preces pro ea, pro patre ac fratribus petit.

46 Sit ergo in pace cum viro, ante quem nulli, et post quem nulli nupta est: cui servivit, fructum tibi afferens cum tolerantia, ut eum quoque lucraretur tibi. Et inspira, Domine Deus meus, inspira servis tuis, fratribus meis, filiis tuis, dominis meis, C quibus et voce et corde et litteris servio, ut quotquot hæc legerint, meminerint ad altare tuum Monicæ famulæ tuæ, cum Patricio quondam ejus conjuge: per quorum carnem introduxisti me in hanc vitam, quemadmodum nescio. Meminerint cum affectu pio parentum meorum in hac luce transitoria, et fratrum meorum sub te Patre in Matre Ecclesia Catholica, et civium meorum in æterna Jerusalem, cui suspirat peregrinatio populi tui, ab exitu usque ad reditum; ut quod a me illa poposcit extremum, uberius ei præstetur in multorum orationibus, tam per confessiones quam per orationes meas.

EPISTOLA

sub nomine S. Augustini ad sororem scribentis edita de vita et virtutibus S. Monicæ.

Ex MSS. et Mombritio.

a A puertitio orationi addicta,

Hortor te, dilecta sponsa *a* Christi, ut Deo studeas in omnibus placere, sicut et caram matrem novisti perfecisse. Nam dum esset puella, ad ecclesiam fugiebat, diu in angulo permanens, et virginales orationes ad Christum fundebat. Dum autem domum D tarde rediret, a bajula sua verberabatur, eo quod extra domum sine pedisséqua recessisset: et totum ipsa puella patienter portabat *b*. In tota autem pueritia sua, nunquam cum puellis ludentibus se miscuit, sed frequenter in nocte adhuc in pueritia delecto surgebat, et genibus flexis orationes, quas a matre, nomine *c* Facundia, didicerat, Domino offerebat. Ab infantia autem cum ea crevit miseratio, et naturali affectione pauperes diligebat. Sæpe panem de mensa in sinu collocabat, et de paterna domo fugiens pauperibus tribuebat, Hospites et infirmos visitabat, vicinas litigantes reprehendebat, pedes infirmorum sæpe lavabat, et eis ut puella poterat serviebat.

EX CONF. AUGUST. *b* *c* *et eleemosynis,*

2 Cum autem parentes ejus, more secularium, vestibus delicatis eam ornare voluissent; ipsa contristata respuebat. Et cum esset annorum tredecim, eam nobili Patricio *d* Carthaginensi tradiderunt. Quanto autem timore et honestate, quanta etiam summa pulchritudine Dominus eam dotaverit, quanta etiam pudicitia eam Dominus magnificaverit, certe in breve dici nullatenus posset. Matrimonium tamen optime conservavit, filios in omni timore Domini sufficienter erudivit, torum immaculatum custodivit, E et maritum ferocissimum cum magno labore in fine lucrata est. Cum autem vixisset cum viro suo fere annis duodecim, respexit Dominus humilitatem ancillæ suæ, et exaudivit lacrymas ejus: nam inspiravit Dominus maritum, ut deinceps uxorem pudicam *e* et castam servaret. O mira res! quia cum esset ferocissimus, quanto affectu carnali ab ea divisus est, tanto magis spiritali ei per dilectionem conjunctus est. Cum enim vir ejus esset annorum septuaginta duorum, obiit in pace.

an. æt. 13 despondetur viro *d* *quo converso* *e*

3 Quantis autem salutaribus monitis et jejuniis, quantisque lacrymis et orationibus illam viduam sanctam, castam, sobriam et piam Dominus dotavit, mirum est. Omnia tamen post mortem viri contempsit, omne regnum mundi et omnem ornatum ejus respuit propter Deum: in tantum ut non solum mater pauperum vocaretur, sed ancilla. Et quia dum vir ejus vivebat, potestatem proprii corporis non habebat, ideo eleemosynas non ita largiter tribuebat. Sed postea ita vixit, ut non solum eleemosynas largiter tribueret, sed etiam cicatrices pauperum liniret. Propter quos ei Dominus centuplum reddidit, dum crucem ejus in corde ejus infixit et passionem. Dum autem quadam die præventa et visitata a te, F Domine, beneficia tua, quæ tu in carne humano generi clemens exhibuisti, ancilla tua consideraret; tantam gratiam tantamque lacrymarum copiam, torculari tuæ crucis expressam, in passione tua adinvenit, quod vestigia ejus per ecclesiam, lacrymæ desuper pavimentum defluentes ostendebant: et quanto plus ab effluentia lacrymarum hortabatur desistere, tanto plus fluvius lacrymarum oriebatur.

ac mortuo *intendit operibus caritatis,* *Passioni Domini cum lacrymis recolendæ,*

4 Tanta autem gratia ancilla Christi jejunando alios præcellebat, quod diebus quibus ad cœnam vocabatur, tamquam ad amaram medicinam accedebat. Erat autem ei timor castus in corde, tamquam fascia pectoralis, qua cogitationes constringeret; in ore, tamquam frænum quo linguam reprimeret; in opere, tamquam stimulus, ne pigritia torperet; in cunctis, tamquam regula, ne modum excederet. Timor autem iste, tamquam scopa, purgabat cor viduæ ab omni duplicitate, os a falsitate, opera ab omni vanitate. Numquam verbum seculare ab ore ejus recordor me audivisse: sed in omnibus verbis suis et factis semper Christum primo nominabat. Tantum timor Domini mentem ejus occupaverat, quod non solum ab omni specie mali sibi cavebat, sed spiritu pietatis ad omne bonum prona erat. Satagebat

et jejuniis frequentandis. *Timore Dei excellens,*

A tagebat mirabiliter opera pietatis proposse cordialiter implere, super omnia infirmis servire, sepulturam mortuis præbere, orphanos custodire ut filios, viduas et maritatas consolari. Quapropter multa de arcanis cœlestibus Domino revelante percepit. Unde tanta ebrietate Spiritus sancti sæpe rapiebatur, quod in ea fere per totum diem quiescens, dum esset Rex in accubitu sui cordis, neque vox, neque sensus in ea audiebatur. Neque mirum: quia illa pax, quæ exuperat omnem sensum, sepeliebat viduæ sensus corporales, in tantum ut vix matronæ nostræ et etiam vicinæ eam pungentes excitare valerent.

ad sublimem contemplationis gradum evehitur,

5 In die autem B. Cypriani, dum hæc Christi ancilla mereretur accipere Sacramenta, dum esset in domo, fere a terra per cubitum elevata fuit, clamando, quæ quietissima esse consueverat, dicens: Volemus ad cœlum; volemus ad cœlum fideles. Quam cum post interrogaremus, quid sibi acciderat; non respondebat, sed tanto gaudio replebatur, quod omnes ad festum perducebat, cantantes cum Propheta, Cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum. Dum etiam in die Pentecostes, esset refecta refectione illius panis, qui de cœlo descendit, post sumptionem Sacramenti tanta satietate repleta fuit, quod per diem ac noctem absque corporali cibo perseveravit.

aliquando etiam extasim patitur

Ps 83

B 6 Cum apud Ostia Tiberina infirmaretur, et Sacramentum a nobis fideliter peteret, nec dolore stomachi vexata valeret retinere; visibiliter infantulus nocte media ad lectum Dei famulæ venit *f*, eamque in pectore amplectens, anima illa sancta ad cœlum volavit. Ergo die nona ægritudinis suæ, quinquagesimo sexto anno ætatis *g*, trigesimo tertio anno ætatis meæ, anima illa pia et religiosa carne soluta est, die *h* quarta Maji. *i*

et pie moritur.

ANNOTATA.

a *Mombritius in titulo ait, scriptam sorori suæ* Perpetuæ Virgini.

b *MS. Ultrajectinum S. Salvatoris, in quo habebatur Vita per Walterum collecta, sed valde contracta, hoc loco interponit breviter narrationem de castigata puellæ vinolentia, quam in MS. Bodecensi deficientem supra proposuimus num. 6 ad signum* [

c *Nescio an aliunde hoc nomen innotuerit.*

d *An hoc sorori scripsisset frater? Deinde annos 23 nata erat cum peperit Augustinum, ut constat ex ætate supra n. 37 expressa, et hic liberorum primus potius quam ultimus fuisse videtur.*

C e *Ex Augustino num. 13 colligimus, quod conversus ad Christum uxori deinceps fidem servarit: sed quod etiam ab illius usu carnali se cohibuerit, non est credibile: quomodo enim tantam, tamque raram virtutem in conjugatis, filius, laudare parentes volens, tacuisset? Lacrymæ autem S. Monicæ pro viro non hoc spectarant, sed ut a gentilismo tandem aliquando converteretur ad Christum, quod hic non bene dissimulatur.*

f *Nec hoc tacuisset Augustinus, si quid tale vel vidisset ipse vel ex morientis ore postremum accepisset: quare incredibile id nobis videtur.*

g *Hæc fuissent apud sororem superflua, sunt autem accepta ex Confessionibus.*

h *Auctor istius seculi scripsisset,* quarto Nonas Maji. *Existimo ego nec ab Augustino nec ab alio coævo diem notatum, a Compilatore autem hic positum esse ex usu Canonicorum Regularium, tali die festum S. Monicæ agentium, ob eam quam in Commentario prævio indicavi causam.*

i *Subjunguntur, tam in MSS. quam apud Mombritium, loca varia ex Confessionibus collecta tumultuarie quæ supra habentur num 39, 9, 13,31,35. Mombritius porro, nescio an de suo, addit:* Quanto autem studio et amore B. Monica, ut filius ejus Augustinus ad Deum converteretur, contendit; idem Augustinus in libris Confessionum suarum diligenter inquirenti expressit. D

Doctores Lovanienses, in sua editione operum. D. Augustini, totam hanc epistolam ad extremam appendicis calcem rejecerunt, et certissime non suam, idque jure optimo.

HISTORIA TRANSLATIONIS

Reliquiarum Aroasiam.

Auctore Waltero Canonico Regulari Aroasiensi.

PROLOGUS.

Sæpissime fueram rogatus a pluribus, ut Translationem S. Monicæ, matris B. Augustini, quam de civitate Ostiensi ipse detuleram, scripto posterorum memoriæ commendarem. Asserebant enim, quod nisi litteris mandata futurorum memoriæ traderetur, ignorantes quæ et quanti meriti sint illæ Reliquiæ, non quantum expedit venerabuntur; sed aut parvi, aut forsitan nullius momenti, apud eos habebuntur. Cujus negligentiæ reatum inertiæ meæ volebant adscribere; cujus industia illud malum secutura ætas, si voluissem, poterat præcavere. Quibus, propriæ fragilitatis non immemor, imperitiæ meæ insufficientiam cœpi opponere, contestans me nihil ausum scribere, quod ad aures plurimorum necesse sit pervenire. Nec enim adeo me litteratum sentiebam, et revera usum hujusmodi non habebam. Timebam vero multum, ne si talium inexpertus, quæ postulabar, inciperem; aut tædio aut sermonis inopia patiens defectum, omnium risui paterem, juxta Evangelicam sententiam: quia hic homo cœpit ædificare, et non potuit consummare. Cumque his et aliis ejusmodi occasionibus diffugium quærerem, illi econtra dicebant, quia qui infantum linguas facit disertas, et jumentorum rictus in verba resolvit, poterat ineloquenti præstare facundiam, et minus scienti multiplicare scientiam. His et aliis hujusmodi hortationibus cœpi ipsis de me melius credere quam mihi, et quasi oblitus mei, quod multum ante negaveram, non jam dictando, sed simplici narratione utendo scribere inchoavi. Nostris ergo conatibus adsit sanctissimæ Monicæ et dilecti filii ejus beatissimi Augustini speciale præsidium, qui pro nostra gravitate divinum implorent auxilium, ut saltem consueto usu quotidiani sermonis vera et utilia referens, et superflua reticens, dicere valeam, quomodo sacratissima ejus ossa ab urbe Ostia detulerim in Arroaziam.

Auctor qui detulit Reliquias, rogatus, post varias excusationes, scribit translationis historiam.

E

F

Hactenus prologus ad Historiam: hanc vero quia in plura et minutiora Capita distinxit auctor, quam conveniat operi nostro, ipsum Capitum indicem hic habe: quorum distinctionem ne opus sit notare in margine, veteris partitionis formam servamus in numeris.

1 De initio schismatis, eo tempore quo missus ad curiam.
2 Quomodo, assumpto secum Abbate Agaunensi, iter arripuit.
3 De juvene Pisano, quem sibi ducem viæ conduxerunt.
4 De homine Dei, in monte Diaboli reperto.
5 Quomodo peregrinum se simulans, relicto Abbate, pedes ad Dominum Papam Terracinæ per multa pericula pervenerit.
6 Quomodo captus Abbas a Præfecto, in civitate Castellana reperitur.
7 De redemptione ipsius Abbatis.
8 De Ostia civitate, et collocutione Clericorum.
9 Narratio unius ex Clericis de apparitionibus S. Monicæ, quibus se eis jam multoties revelaverat:

CAPUT I.

Occasio profectionis ad Alexandrum III. Iter arduum usque Pisam, et Walteri ac socii Abbatis captivitas.

a b c Tempore Alexandri 3 Papæ et Victoris 3 Antipapæ, et hunc protegentis Frederici Barbarossæ Imperatoris,

Venerabilis igitur *a* Fulbertus Abbas ecclesiæ S. Nicolai de Arida-Gamantia pro negotio suo misit me ad curiam Domini Alexandri Papæ tertii, *c* primo Apostolicatus sui anno. Qui, defuncto Papa Adriano, cum esset Apostolicæ Sedis Cancellarius, Rolandus nomine, a quibusdam Cardinalibus in summum Pontificem fuerat electus, et a Gallicana Ecclesia susceptus, et approbatus. Cujus electioni et dignitati *d* Fredericus Imperator, qui eum prius exosum habuerat, tam crudeliter obsistebat; ut cum C suis fautoribus Octavianum Antipapam e diverso statuerit, quem Victorem vocaverunt; et omnes qui ad Alexandrum pergerent ubicumque in Imperio suo reperirentur, capi, teneri, rebus omnibus exspoliari, et suppliciis exquisitis affligi præciperet. Hujus autem occasione mandati a flumine *e* Saona, quod Regnum et Imperium terminare dicitur, usque Romam et ultra, nusquam pene securus esse poterat, qui ad prædicti Papæ Alexandri curiam pergebat. Nec enim tantum Imperatoris satellites, sed et alii ea occasione malitiosi, ubicumque tales reperissent, pro suo arbitrio impune cruciabant.

e iter periculosum aggreditur:

2 Ea tempestate, Imperio contra Alexandrum usquequaque commoto, tantorum malorum nescius, quæ postea patiendo didici, a venerabili Fulberto Abbate nostro, religioso admodum viro, pro negotio Ecclesiæ nostræ missus ad curiam, Agaunum veni. Quia vero illi negotio me solum sufficere posse non credidi, Dominum *f* Radulphum, Abbatem S. Mauricii, præclarum et honestum virum mecum abire feci. Unde transcensis Alpibus a dextra parte ad maritimas partes iter deflexímus: quia propter Imperatorem, qui tunc in Italia morabatur, et ejus satellites, qui ubique fere dispersi erant, regia via ire timuimus. Dicebatur quoque quod per mare navigio tutius iremus. Venientes igitur Genuam equitaturas omnes remisimus, uno tantum equo retento, si forte necessarius esset; et duos tantum detinuimus servientes. Nunc ergo conducta, et equo in urbe commendato, tamquam citius redituri, læti intravimus, parum scientes quid nobis futuro tempore pararetur. Prima enim nocte, ubi ad *g* portum Delfini applicuimus, audito piratarum insidiantium adventu, eadem nocte fugientes ad *h* portum Veneris non sine timore navigavimus. Ubi non multum securi, statim transivimus. Initium dolorum hæc, et totum amplius labor, et dolor. Exin quot et quanta mala perpessi sumus enumerari longum est: novit tamen ille, cui numerus capillorum incognitus non est: quæ quamvis cuncta propter fastidium non sint referenda, quædam tamen breviter videntur attingenda. Postremo portum, qui Vada nuncupatur, navigando intravimus. Ubi cum per aliquot dies, propter tempestatis commotionem, morati essemus; ecce subito in nos quidam maligni a parte Aquilonari irruerunt, et nostra omnia quæcumque invenire potuerunt, abstulerunt. Nos tunc casu navem paulo ante exieramus. Cum autem talia audissemus, conturbati et conterriti, ecclesiam fugiendo intravimus, quamvis adversus eos nulla nos ecclesia tueretur. Dicebant enim se obsequium præstare Deo, si Imperialis edicti contemptores, et inimicos sacrorum, imo exsecrandorum suorum, ad noctem usque persequerentur. Nos enim schismaticos et excommunicatos magis esse asserebant, qui illum nefandum et perjurum Rolandum sequeremur. Sed de istis judicare non multum nostra interest, viderint illi quibus Ecclesiastica dispensatio commissa est; Nos scimus quia una est columba, unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus, Trinitas sancta, nos autem populus ejus, et oves pascuæ ejus. Interim nuntiatur nobis adesse, qui summo mane nos raperent, ut ipsi Imperatori, qui non longe esse dicebatur, præsentarent. Quid faceremus? Nullus defensor, eramus sicut agni inter lupos, impune ab aliquo lædi poteramus: effugium nusquam patebat: mare procellis turbatum fugam navigatione prohibebat: cœlum turbatum, aere nubibus condensato, terram pluviarum inundatione operiebat, ut pene tunc veraciter diceretur: Pugnat orbis terrarum contra insensatos. Nec mirum, quia hyems erat. Dum vero talia circa nos agerentur, nox supervenit. Quid faceremus, nisi mortem imminentem per mortis discrimina fugeremus? Matutina expectatio dura promittebat, et cum jam nos tæderet vivere non tam ipsam mortem, quam dura supplicia timebamus. Dissimulata igitur tristitia, ut mœrorem animi ficta securitate celantes, copiosam cœnam parari præcepimus, ut vel sic insidiatorum solertiam falleremus. Recesserunt itaque a nobis, nihil minus quam fugam cogitantes.

assumpto Radulpho Abbate Agaunensi.

A. WALTERO EX MS. venit Genuam;

g h inde navi ad portum Delfini,

i et Vada,

E ubi discrimen vitæ et perditio rerum adfuit:

Sap 5

3 Venerat autem ibi, forsitan Dei nutu, eodem die quidam juvenis Pisanus, causa mercationis: quem seorsum ducentes, interrogavimus utrum fidei ipsius voluntatem nostram revelare possemus. Respondit se multum calamitati nostræ condolere, et in omnibus fidelem fore. Diximus ergo ei quod absque mora vellemus inde aufugere; obsecrantes, ut pro Dei amore, et condigna mercede, nos usque ad Pisam conaretur educere. Quo ille audito, vehementer obstupuit, dicens, non esse inde viam nisi per mare. Quamdam tamen semitam esse arduam et valde angustam, et præcipitiis adeo plenam, quod ipsis indigenis clara luce vix possit esse gradibilis. Nos vero insuetos eundi, et ignaros locorum et viarum, nullo modo de nocte tantum posse sufferre laborem. Cui nos respondimus, nos, Deo suffragante, velle tentare:

accepto duce viarum juvene Pisano, de nocte fugiens per arduas vias,

A. WALTERO EX MS.

A re : tantum ipse præcederet, nos sequeremur : malle nos in eundo deficere, quam impiorum ludibriis subjacere. Motus ergo precibus nostris, præbuit assensum. Exivimus itaque sequentes eum in tenebris, iter asperrimum, sicut ipse prædixerat, ineuntes, per concava vallium et ardua montium, et deserta et avia silvarum. Sæpe manibus et pedibus reptantes, non eundo, sed cadendo sequebamur, ut verissime diceretur, Timor addidit alas. Paludes, et torrentes sæpe cingulo tenus, et ultra, transnadavimus; ita ut ille miraretur nos adeo patientes, quod nec ad horam subsistere, nec lassitudinem recreare voluerimus, quasi insidiæ a tergo sequerentur. Post mediam noctem subito gelu aer inhorruit, unde vestimenta nostra, quæ prius aquis transnadatis immaduerant, congelata riguerunt. Quod nobis euntibus, et jam fatigatione lassescentibus, tum frigore, tum rigore plurimum efficiebat.

k et in Monte Diaboli ab eremita recreatus,

4 Post hæc venimus ad quemdam montem, quem transire oportebat, cui nubes insidere videbantur, ascensu valde difficilem, et tenebroso horrore terribilem, quippe qui ab indigenis Mons-diaboli *k* vocabatur : qui inibi inhabitans navium frequentissima subversione, et hominum perditione gaudebat (prominebat enim mari) in cujus vertice B eremitam quemdam nobis multum oportune reperimus. Cujus portulam cum ductor noster modice pulsaret, hominis Dei minister advenit. Cumque ille se nominaret, statim aperuit : et introductis nobis, postitium *l* observavit, nuntiavitque Magistro suo, illum cum duobus advenisse. Distabat autem a tugurio ministri, quod posticio adhærebat, oratorium hominis Dei, ut mihi visum est, quantum jactus est lapidis. Nec distulit servus Dei ad hospitas venire : accensoque lumine, osculo prælibato, salutationem adjunxit. Cumque dux noster, qui essemus, et unde, et qua necessitate, et quomodo tali hora illuc veneramus explicasset, nostræ calamitati servus Dei compatiens, altius ingemuit, ignemque copiosum accendi fecit. Dein aqua calefacta manus et pedes allui, vestesque nostras lavari et siccari, et cibum præparari præcepit. Interim diligentius Abbatem considerans, perquirebat quomodo talis ac tantus vir ea tempestate Romam venire præsumpserit. Cui cum Abbas ad inquisita sufficienter respondisset, interrogatus similiter homo Dei de suo statu, respondit se ibi multas infestationes dæmonum habuisse, et manifestas incursiones eorum in diversis speciebus perpessum fuisse. Plerumque laboranti, persæpe oranti in principio visibiliter diabolus apparens, locum illum, quasi pro- C priam sedem, ipso expulso vendicare conabatur. Ego autem dormitabam, nimia mœstitudine gravatus : Considerans enim talem et tantum virum, Abbatem scilicet S. Mauricii, tanti nominis et tantæ apud suos dignitatis, meo instinctu tantæ calamitati expositum, et tamquam morti destinatum; me miserum cogitabam. Ipse tamen patientissimus nihil unquam tale de me conquerebatur, sed mei amplius quam sui miserebatur. Vestibus igitur nostris aliquantulum siccatis, et corporibus ad ignem recreatis, jam aurora illucescente, cum multa alacritate invitat nos servus Dei ad refectionem : Pro quo animam ipsius omnipotens Deus æterna satietate reficiat. Completa igitur refectione stravit asinum suum, et Abbatem usque ad Pisam desuper sedere fecit. Eo die venimus Pisam.

venit Pisam.

ANNOTATA.

a Fulbertus *Abbas 5 successit Gerardo, anno* 1150 *vita functo.*

b Arida gamantia *est silva, in qua Aroasia monasterium conditum, et pro hoc sumitur.*

c *Ergo anno* 1159 *quo creatus est 5 aut 6 Septembris* Alexander *Papa III.* D

d *Fredericus Barbarossa electus anno* 1152, *et Romæ coronatus* 1155.

e Suona *in MS. Aroasiensi, at* Scona *in Aeriensi. Est quidem* Saona *fluvius Campaniæ, alio nomine etiam dictus* Livinianus, *terramque a Sinuessa Capuam versus tenditur mediam scindens, qui Regni Neapolitani et Romani Imperii limes cogitari possit, sed ratio itineris, de quo hic agitur, ex Belgio Romam, non patiuntur ut de isto fluvio hic cogitemus : quare censeo obrepsisse auctori, ut fluvium nominaret pro urbe hujus nominis, alias* Savona, *media inter Genuam et Albingaunum : quæ potuit tunc fuisse limes Regni Francici.*

f *Radulphus seu Rodulphus Abbas* 42 *Sammarthanis, qui illustrem epistolam ejus ad Ludovicum Regem Francorum referunt De Agaunensi autem S. Mauritii Abbatia in Sabaudia multis actum* 1 *Maji ubi de S. Sigismundo Rege, ejus fundatore.*

g Portus Delfini, *nunc* Porto Fino Italis 15 M. P. *Genua distat.*

h Portus Veneris *cum oppidulo et arce prope sinum Suessanum, ad* 40 P. M. *ultra Genuam.*

i Vada portus *in agro Pisano, et in ora maris Tyrrheni ad Cecinam fluvium haud procul a Liburno et Volaterra, unde* Vada Volaterrana *dicitur, distatque a Portu Veneris ad* P. M. *fere* 80. E

k *Quod inter Vadam et Liburnum interjacet spatii* 16 *circiter milliarium montibus asperum exprimitur in tabulis, Liburno Pisas pari spatio distantes planum iter est.*

l Posticium *in Regula S. Cæsareæ* 12 *Januarii num.* 30 *cum cellario et lanipendio, nominatur ut pars monasterii specialem e senioribus præfectam requirens : videtur hic notari pars ereminticæ cellæ posterior.*

CAPUT II.

Accessus ad Pontificem : et inde ad Ostia Tiberina. Notitia accepta corporis S. Monicæ.

Relicto Abbate,

Ubi cum per aliquot dies maneremus, dixi Domino Abbati : Videtis quia proficimus. Assumam igitur mihi secularem habitum, et ibo pedes ad curiam, vos autem manete hic, donec redeam. Quod si forte Dominus Papa ad partes istas applicuerit, occurrite ei, et estote soliciti pro negotio. Quod cum ille multum dissuaderet, et diceret per tot insidias neminem facile posse transire, me iterum mortis periculo scienter committere; vix tamen invitus assensum præbuit. Assumpto itaque pauperrimo habitu signum F Dominicæ Crucis ei adfixi, ut vel sic inimicorum insidias illæsus possem pertransire. Inde valedicens, solus discedens, pauperum peregrinorum turbis me commiscui, ut quis essem facile non posset agnosci. Multotiens tota die seminudus, et per urbes nudis pedibus ambulavi, sotularibus *a* a tergo rejectis, ut mendicum simularem. Nusquam enim et numquam tutus eram, periculis in civitate, periculis in solitudine, in labore et ærumna, in vigiliis multis, in fame et siti, in frigore et nuditate. Sed per Dei misericordiam, qui salvos facit sperantes in se, insidiis impiorum ita elapsus sum, ut Roma pertransiens *b* Terracinam, ad Domini Alexandri curiam, sanus et incolumis pervenirem. Cui cum causam mei adventus exposuissem, respondit se vacare non posse causis examinandis, quia jam navigium suum paratum erat ad veniendum in Galliam.

et assumpto paupere habitu,

a

b venit Terracinam ad Papam.

6 Videns ergo quia periit opera et impensa, non parum contristabar. Verumtamen cogitans, ut conducta nave cum eo redirem : sed non est in homine via ejus : nam ecce tribulatio super tribulationem venit. Sequenti enim die nuntiatum est mihi, quod Abbas S. Mauricii, dum mutato consilio, me incauto,

Romam reversus,

A to, sequeretur, captus a Præfecto urbis teneretur. Quid facerem? Nisi patientia succederet, dixisse poteram: Pereat dies in qua natus sum: nec enim fortitudo mea, fortitudo lapidum, nec caro mea ænea est; qui cœpit, ipse conterat, et affligens me dolore non parcat. Accepta itaque licentia, ut occasione explicata, Romam recurri; rejectoque paupertatis habitu, cum mercatoribus Insulanis hospitatus, mercatorem professus sum. Quibus ita me conformabam ut a Romanis vere mercator æstimarer, et quando mercimonia exponere vellem frequentius interrogarer, quia emere vellent; ego respondebam, me et alios socios expectare. Misi quoque puerum meum, qui, cum Abbas caperetur, evadens, ad me venerat, quærere, si forte Abbatem uspiam reperiret. Qui tandem reperit illum in villa Præfecti quæ civitas c Castellana vocatur.

Abbatem in urbe Castellana captivum,

7 Interea dictum est nobis, quemdam manere in urbe, qui eum colligeret et cui multum credebat. Ego igitur et unus mercatorum mecum, cui familiarius adhærebam, illum, quasi de alio locuturi, adivimus. Cui inter alia, et post alia, quasi incidenter, diximus: Mirum est quod Dominus tuus Præfectus, hominem illum Abbatem S. Mauritii adhuc teneat, cum redemptionis nulla sit ultra spes, et non est qui B requirat eum: quippe cum illo Papa Alexander, et omnis Clerus cum eo per mare recesserunt. Gravissimum quoque peccatum erit, et quasi opprobrium sempiternum, si hominem innoxium, et religiosum mori patiatur in vinculis, maxime cum jam ægrotare asseratur. Cumque hæc, et alia multa diceremus, animum viri ad misericordiam et compassionem inflexinus. Quod cum sensissemus, illico adjunximus: Si pro Dei amore velletis hoc Domino vestro suadere, ut hominem illum sanctum, et honestum abire permitteret, nos pro caritate, facta collatione inter nos, daremus vobis viginti solidos pro mercede, si reduceretis illum ante quam de villa ista abiremus: nam sociorum nostrorum quidam jam præcesserunt, quos oportet nos post paululum sequi. Securus itaque de mercede promissa, profectus est statim: et persuaso Præfecto, Abbatem nobis reduxit.

curat redimi, et Romam adduci.

8 Inde ad mare descendimus, ut Dominum Papam navigio sequeremur, conducta quoque navi, in Ostia urbe multis diebus mansimus, tempus aptum navigationi expectantes. Cum igitur quadam die in porticu ecclesiæ Episcopii, quæ in honore d S. Aureæ Virginis constructa est, cum Canonicis ejusdem Ecclesiæ sederemus; de pluribus colloquentes e Phaleræ C Abbas, qui ibidem similiter nobiscum navigaturus expectabat, inter loquendum ad Canonicos illos dixit: Nonne mater S. Augustini hic sepulta fuit? Cui unus eorum respondit: Non hic, sed in antiqua Ostia, quæ propinquior mari olim penitus destructa fuit. Cui ille, Quid est, inquit, quod dicit. Cum esset apud Ostia Tiberina, pia mater ejus defuncta est? Quid vocat, Ostia Tiberina? Respondit: Tiberis istic, cum loco huic appropinquat (sicut, et ipsi videre potestis) alveo uno decurrit in mare; alter autem juxta locum istum pertransiens, similiter in mare defluit. Hos duos alveos qui diversis locis intrant mare, vocat Ostia, quasi plures introitus Tiberis in mare. At ille adjecit: Quo nomine appellatis eam? Et ille ait, Nos vocamus eam Primam. Cui Abbas: Non ita, inquit; nominavit eam in libro Confessionum S. Augustinus, sed Monicam. Tunc ille respondit: Ipse nominavit eam Græca lingua; nos autem Latina: Monica enim Græce, Una vel Prima dicitur Latine. Ad quod Abbas: B. Augustinus asserit, vitam in Christiana religione multum fuisse laudabilem, plurimas virtutes ejus enumerans: et nos credimus secundum testimonium ejus, eam esse Sanctam. Cui ille dixit:

Ad Ostia Tiberina secedens,

interest colloquio de sepulcro S. Monicæ,

9 Nos pro certo scimus ipsam esse Sanctissimam, D et sæpe multis ante locum illum itinerantibus visibiliter in religioso habitu apparuit, et familiariter, et absque ullo horrore eos alloquens rogabat se inde transferri. Præterito quoque anno apparuit cuidam juveni, illuc pertranseunti, in specie, et habitu unius monachæ, dixitque ei: Vade, et dic Clericis S. Aureæ, ut me hinc attollant, et honestiori loco reponant. Cumque ille confidenter diceret, Quæ estis vos? et ubi, et quomodo invenient sepulcrum vestrum? Respondit; Ego sum Monica: Sepulcrum autem meum in imo est. Qui autem invenire voluerint, fodientes, primo reperient pilam de candido marmore, sed non est sepulcrum meum: postea invenient aquam scaturientem, quæ ibidem iterum absorbetur a terra: quod emundantes invenietis sarcophagum meum de lateribus bitumine junctis compositum. Et his dictis disparuit. Juvenis autem veniens domum, indicavit matri suæ. Illa vero ait: Vade ad Clericos S. Aureæ, et Andream custodem, et dic eis quæ audisti, et vidisti. Ille autem veniens ad nos cuncta ex ordine narravit nobis. Nos autem, sicut alia vice, etiam tunc neglexinus; maxime quia ut prius per quemdam, cui similiter apparuit, mandasset dicens: Vade, et dic Clericis S. Aureæ, ne E unquam hinc me moveant, nisi honestissimo loco reponant. Tot autem sunt in illo deserto Sanctorum Reliquiæ, quod non facile invenire valeremus, ubi eas tam honeste, quam deceret, poneremus. Nos enim ante paucos dies, et f B. Asterii, et aliorum duodecim Martyrum Reliquias inde attulimus; et nescientes ubi eas poneremus, fossa tantum humo in ecclesia recondimus. Sed cum post aliquantum temporis Andreas custos nocte jaceret in lecto suo, venit ei in mentem quod juvenis ille narraverat. Patiebatur autem idem Andreas gravissimum malum in tibia: et cum fere per biennium adhibuisset medicamenta, curari non poterat. Dixit ergo in corde suo; quod si Sancta illa quæ se tantopere transferri postulabat, una cum filio suo beatissimo Augustino, tibiam ejus sanaret, jam non phantastico, sed evidenti indicio vere beneplacitum eorum agnosceret, et absque ulla ambiguitate transponeret. Nec tamen hoc ex fide ait, ut crederet hoc sibi fieri; sed leniter et quasi fortuito ita cogitans, obdormivit. Ille autem, qui non dormit, neque dormitat, audiens cogitationes hominum, et volens illis ostendere quanti meriti fuerit apud eum S. Monica, eadem nocte sanavit eum. Mane autem facto, cum idem Andreas pergeret ex more cum alio ad ecclesiam S. Cyriaci F extra villam, ut Missam dicerent, non sentiens dolorem in tibia sicut consueverat, substitit: et demissa caliga, tibiam omnino sanam invenit. Lætus igitur admodum effectus, socio suo confestim indicavit; et cogitationem quam habuerat, et sanitatem quam meritis S. Monicæ adeptus erat. Peracto itaque divino Officio domum regressus, narravit nobis similiter præfatus Andreas quæcumque acciderant. Acceptis ergo instrumentis, quæ effossioni necessaria videbantur, statim illuc perreximus: et effodere incipientes primo invenimus pilam marmoream, deinde guttam ibi stillantem, postremo sepulcrum lateribus bituminatis paratum, omnia eo ordine, quo ipsa prædixerat: et sic allata tellure et cespitibus erant cooperta, ut nullus viventium sciret ita esse disposita. Effracto itaque sepulcro, tanti odoris suavitate respersi sumus, acsi omnium aromatum, et pigmentorum genera sentiremus. Cum igitur tanta sanctitatis ejus documenta sentiremus ac videremus; ejusdem translationi præsentiam Domini nostri g Episcopi adesse debere censuimus. Collegimus ergo ossa, et in simul ea a parte capitis ponentes, eisdem lateribus cooperuimus: et mandavimus

A. WALTERO EX MS.

quæ duplici apparitione petierat translationem sui corporis:

quod post sanatam tibiam custodis ecclesiæ

quæsitum et inventum est,

Episcopo

A. WALTERO EX MS. sed ob absentiam Episcopi relictum in eodem loco.

A Episcopo nostro, ut veniret quam citius posset, et pro tali occasione, ut ipso præsente cum debita veneratione solenniter transferretur, et honorifice in Ecclesia conderetur. Sed non multo post Dominus Papa Adrianus obiit, et statim tempestas istius schismatis, sicut videtis, emersit : et ob hoc postea Episcopo nostro ad nos venire non licuit, et sic adhuc ossa S. Monicæ ibidem remanserunt, sicut inventa sunt. Ad hæc Abbas Libenter, inquit, videremus. At ille ait: Venite, et videte. Præcessit ille, et nos secuti sumus , et ostendit nobis quæ ipse narraverat. Non enim longe distabat ab oppido, sed quasi stadiis duobus. Erat autem spelunca multum profunda: et reversi sumus nil fraudis molientes.

ANNOTATA.

a Sotulares, *id est* calcei, *medio ævo usitata vox, Francis* souliers.

b *Terracina in Latio in ora maris Tyrrheni ad paludes Pomptinas. De Pontificis ad illam accessu agit Baronius ad an.* 1159 *num.* 34 *ex MS. Vaticano, et*

B *iterum anno* 1161 *num.* 5, *quod huc spectat.*

c Civitas Castellana *in Patrimonio S. Petri inter Narniam et Romam ab hac distans* P. M. *circiter* 18.

d S. Aurea Virgo *apud Ostiam martyrio coronata, et in ecclesia sibi dicata deposita colitur* 24 *Augusti.*

e Phaleræ *Abbatiam nullam novi, suspicor notari aliam* de Valloriis *dictam Ord. Cisterciensis, cujus anno* 1138 *primum institutæ Abbas Hugo, aut ejus successor Robertus, pro novellæ fundationis negotiis necesse habuerit ad Papam accedere.*

f S. Asterius *Presbyter, cum Callistum Papam Martyrem sepelisset, et ipse martyrio coronatus colitur* 21 *Octob.*

g *Erat tunc Episcopus Ostiensis* Hubaldus Allucingulus *Lucensis, Presbyter Cardinalis titulo S. Praxedis, post mortem Alexandri* 3 *creatus Summus Pontifex, et Lucius* 3 *appellatus.*

CAPUT III.

Walterus aufert Reliquias S. Monicæ et post varia pericula maris superata cum iisdem appellit Genuam.

Ostia discessurus instigante Ulrico Clerico

Post aliquot dies, cum nautæ dicerent, ut res C nostras et victus necessaria navi imponeremus, quia navigare vellent; dixit mihi secreto quidam Clericus, nomine Ulricus, quem Abbas S. Mauritii ad serviendum sibi deduxerat: Tu cum sis Canonicus Regularis, saltem pro amore et honore Magistri tui beatissimi Augustini, deberes de Reliquiis suæ matris tecum ad ecclesiam tuam deferre. Cui ego respondi; Eia frater, non recordaris quanta mala in veniendo passi fuerimus? timeo ne in redeundo pejora patiamur. Præterea si Romani isti aliquo modo id nos fecisse cognoscerent, rebus omnibus ablatis in nos ultra modum desævirent. Et ad hæc ille: Quidquid inde tollere volueris, ita recondam, quod a nullo unquam poterit reperiri. His, et aliis hujusmodi persuasus, considerata competenti hora, veni ad sepulcrum : et circumspiciens ne forte aliquis me videret, ingressus hæsitabam quid potissimum inde tollerem: nam de toto non cogitabam. Et placuit mihi caput, quia principalis est [pars,] tollere: et implevi [illud] minimis ossiculis, juncturis scilicet articulorum, et ceteris. Quo sublato, visum est mihi vel unum os adhuc tollere posse. Post hoc, et aliud: et ita singillatim omnia collegi. Nec sine magna admiratione considerandum est, quod hæc Sancta, sui ipsius manifestatione revelata, ab indigenis quæsita et inventa est, quod nullo modo ab alienis fieri

aufert caput et ossa reliqua

potuisset. Deinde cum effossum transferre deberent, D tamquam meliori consilio, ut celebrius fieri posset, transponi dilata est, et ibidem ab eis dimissa, ut jam quasi præparata nostrum expectaret adventum. Qui post longum tempus, occasione qua prædictum est, illuc venientes, fortuitu eorumdem Clericorum simplici relatione et ostensione cognovimus; ut quod aliorum manibus erat præparatum, nobis prædestinatione divina fuerit reservatum. Reverentiam quoque, quam sibi ab illis fieri exigebat, ipsis negligentibus, ab aliis sibi exhibendam prævidebat.

et post aliquem motum superatum,

11 Cum igitur omnibus sublatis inde regrederer, subito audivi sonitum commotionis magnæ; et multum timui ne forte ab aliquo visus fuissem, qui illos commovisset, ut me tamquam furem insequerentur: Et intravi dumetum densissimum, quod forte juxta viam reperi: dispositaque sarcina quam ferebam, alia parte egressus. Cum ascensoque monticulo trepidus expectabam, quid tantus ille clamor intenderet. Et ecce subito ingens bubalus, agitationem eorum fugiens, præcucurrit. Tunc ego animæquior factus, ad hospitium veniens, sociis meis indicavi, quid egissem. Vespere autem facto, venientes colligere Reliquias nostras, non sine nullo timore id ipsum peragere potuimus: audivimus enim quosdam E e vestigio sequi, et metuentes ne nos comprehendere venirent, latuimus donec pertransirent. Et inde colligentes eas, posuimus in quodam pelliciolo meo, ita ligantes et obvolventes, ut nisi pannorum fasciculus posset æstimari.

pannis involvit :

12 Postera die navigavimus; sed circa mediam diem cœpit ventus contrarius esse, et mare intumescere, et ob hoc dicebant nautæ validam tempestatem imminere: et suadebant nauclero, ut, conversa nave, tempestati cederet, et demissis velis navem fluctuare permitteret: nihil enim tam timere deberet, quam ne navis terræ vel scopulis illideretur. At ille, conversa nave, cogitabat se posse intrare alveum Tiberis, unde mane exierat. Quod illi multum dehortabantur, dicentes nullo conamine id posse fieri: navem periclitari cum omnibus, si id intenderet. Quod postea rei probavit eventus: ille enim, neglecto aliorum consilio, suspensis duobus velis, putavit navem flumini se posse violenter immittere: sed impetus [maris] quod jam valde intumuerat, navem fortiter repulit, et transversam terræ assidere fecit. Quod cum sentirent nautæ, statim vela deposuerunt; et navicula, quæ erat in navi exposita, pro mercede F plurimos emiserunt. Nos quoque, videlicet Abbas S. Mauritii et ego, libentissime exissemus, si similiter navem intrare potuissemus. Et quia hoc fieri non potuit, nolebamus ab invicem separari: tanta enim erat instantia intrare volentium, ut unusquisque de se solicitus, quasi præsentem mortem fugiens; alium repelleret, et prior intrare satageret. Multotiens quoque, dum aliqui eorum saltu inconsiderato ad naviculam festinebant, in mare ceciderunt. Tumultus magnus, dolor ingens; navis ad singulos undarum impulsus hinc inde inclinata mergebatur.

navim conscendit :

et magnam maris tempestatem passus,

post initam de sacris Reliquiis in mare projiciendis deliberationem,

13 Tunc Abbas S. Mauritii dixit mihi secreto: Timeo ne pro peccato vestro, quia furtim Reliquias de Ostia attulistis: orta sit hæc tempestas, maxime cum dicatur mare non portare corpora mortuorum. Cui paulo durius postea respondi: Numquid non multo melius est eas deferri ubi honorentur, quam ibi relinqui, ubi a porcis conculcabantur? Ad hæc ille conticuit. Sed cum tempestas nimium invalesceret, et undarum volumina navi tam irruerent, ut jam de vita universi penitus desperarent; dixit iterum mihi: Reus eritis omnium istorum quos hic interire permittitis, nisi sicut dixi, prius furtum abjeceritis. Tunc ergo timore mortis coactus,

et

A et Domini Abbatis et aliorum, quos similiter videbam periclitari, miseratione commotus; clamans ad clericum dicens: Ulrice, projice pelliciolum meum in mare: nec enim aliter fui ausus dicere, continens pro contento insinuans. Si enim nautæ se pro facto meo periclitari intellexissent, mirandum esset si me absque ulla miseratione in undas non projecissent. Sed clericus audito hoc verbo multum tristatus est, eo quod consilio ejus illas acceperam. Accessit ergo ad locum ubi eas posueram, sicut postea nobis retulit, et flexis genibus, in oratione dixit: O S. Monica, si tuum et tui filii beatissimi Augustini beneplacitum est, ossa tua ad locum propositum devehantur, intercede pro nobis ad Dominum, ut tempestate sedata, de instanti periculo eruti, gratias Deo et tuæ liberationi referre valeamus. Et confestim, tempestate mitigata, liberati sumus, ita ut mirarentur universi. Deinde emissi ad terram, tamquam ex mortuis viventes, accenso igne siccati, et recreati sumus: Multum enim afflicti, et attriti in tam horrenda tribulatione fueramus.

liberatur.

a 14 Et recepti in navem, venimus ad *a* portum qui dicitur Civitas-vetus. Cum autem memor amissorum, et maxime Reliquiarum, solito tristior apparerem, quæsivit a me Ulricus, cur dolerem? Cui B cum dicerem, non pro damno rerum, sed pro damno irrecuperabili Reliquiarum, respondit: Nulla vobis certe super hoc est occasio doloris, sed magnæ exultationis et laudis, quia evidenti miraculo Reliquias suas, et nos ipsos S. Monica liberavit. Cum enim rogastis, ut eas in mare projicerem; tristis admodum factus, flexis genibus, et toto corde oravi, ut nos a præsenti periculo liberaret, et se præsentem cum ossibus suis adesse manifestius approbaret. Quæ statim ut rogata est, rogavit, et liberationem nostram a Domino celerrime impetravit. Sic olim Propheta dormiebat in sentina, donec nave periclitante a nautis suscitaretur: quin excitatus ab eis, et causam tempestatis et salutis remedium velociter indicavit. Sed et Dominus noster Jesus Christus, dum dormitaret in navi, ipse operiebatur fluctibus: Discipuli autem, præsente vita mortem timentes, cum tumultu et clamore excitaverunt eum dicentes: Domine, salva nos perimus: ille autem surgens imperavit ventis et mari, et facta est tranquillitas magna. Similiter et hæc Sancta, nobis ad horam quasi dormitans, forte expectabat ut precum clamore excitata rogaretur, ne ingratis et insciis beneficium largiretur. Patet igitur quod si citius exorata fuisset, opem ferre diutius non distulisset. b Inde applicuimus ad *b* portum S. Severæ citra *c* Po- C pulonium, juxta ecclesiam *d* S. Cerbonii, cujus meminit B. Gregorius in lib. Dialog. dicens: Cerbonius Populonii Episcopus etc. ubi per aliquot dies tempestate inclusi, aliquantum egestatis passi fuimus, non quod deesset pecunia, sed quod non inveniebantur venalia: ideo, æquore nondum sedato, coacti sumus exire.

Venit ad Civitatem-Veterem,

cum gaudio ob servatas Reliquias,

Jon. 1, 4

Matth. 8, 25

c d

dein Populonium,

lib. 3, c. 11

15 Et cum circa horam nonam, juxta quoddam oppidum, quod mari imminebat navigaremus, exierunt quidam de navi panem quærere venalem. Cumque multum festinarent vix potuerunt ad navem reverti, cum ecce subito turbo ingens, et ventus rapidus, qui mare a fundo evolvere videretur, a parte Aquilonari subito irruit. Unde nautæ vehementer exterriti, navem sub rupe maxima impellentes, jactis anchoris, et funibus a rupe ligatis, vix tenere potuerunt, ne violentia ventorum in altum rapta procul dubio mergeretur, vel scopulis illisa frangeretur. In illa forte miserrima usque ad mediam noctem permansimus: sed precibus sanctissimæ Monicæ, cujus memoriam et corde, et ore tenebamus, credimus etiam nos hac vice fuisse liberatos. Sciebamus enim pro certo, quoniam sicut a primo periculo mirabiliter eripuerat, et a secundo, et tertio, et quotiescumque Deum deprecari vellet, nos eripere potens erat. Igitur tempestate sedata ad locum tutiorem navigavimus. Et revera in tota navigatione illa, non recolo nos vel uno die æquore sedato navigasse. Unde assero, quod nisi meritis sanctissimæ Monicæ, quam præsentem habebamus, affuisset divina miseratio, tot pericula non potuissemus præteriisse sine naufragio. D

Ab aliis periculis submersionis liberatus,

A. WALTERO EX MS.

16 Tunc rogavit me Ulricus clericus, de quo prælocutus sum, ut pro Dei amore sibi de Reliquiis aliquantulum impertirer, quod vicinis suis, videlicet Abbatiæ *e* Intermontium præsentaret, ubi similiter Canonici Regulares pro amore S. Augustini eas multum honorarent. Memor itaque quia consilio ejus acceperam, et industria servaveram; dedi ei unum os tantum, quod ab eo, sicut prædixerat, ad Abbatiam Intermontium delatum, a Canonicis illis honorifice susceptum, in multa veneratione habetur. Nam cum postea Dominus Beroldus ejusdem loci Abbas quæreret a me, si Reliquiæ illæ de Matre S. Augustini veræ essent; attestatione nostra confirmatus, promisit se de cetero eisdem plurimum honoris et reverentiæ impensurum. E e

dat os aliquod Ulrico, delatum ad Abbatiam Intermontium

17 Tandem venimus Genuam, et ibidem Dominum *f* Alexandrum Papam invenimus: qui cum nos vidisset, multum miratus est, quia vivere videbat, quos pridem naufragio submersos fuisse audierat. Qui Dominum Abbatem S. Mauricii cum debito honore suscipiens, de incolumitate illius valde gavisus est, et de tribulationibus quas passi fueramus benigne consolatus est. Dum autem in curia essemus, dixit mihi Abbas S. Mauricii: Nuntiatum est Episcopo Ostiensi, quod S. Monica mater S. Augustini furto sublata sit de Ostia a quodam Francigena, Unde non parum turbatus Episcopus, et omnes sui perquirunt curiosius quis hoc fecisse potuerit. Videte autem ne inde quidquam alicui incaute reveletis, ne ad aures eorum forte perveniat, quia molestissime ferunt. f

Genuam appulsus intelligit quæri Reliquias furtim ablatas,

18 Cum ergo in urbe Genuensi coram summo Pontifice et negotio, et labori nostro finem imponere conaremur, subito rumor emersit quod Dominus *g* Fulbertus, cujus responsalis eram, jam Abbas non esset: et ex eo quo finem acceperat ejus dispensatio ex eo evanuerat mea legatio. Dixerunt ergo ex more quod negotium induciari oporteret, et me in Arroaziam redire, et *h* Lambertum successorem Fulberti inde deductum apud Montem-Pessulanum *i* in curia præsentialiter exhiberi, parum attendentes laborem præteritum, et non miserantes secuturum. g h i F

et Fulberto Abbati successisse Lambertum.

ANNOTATA.

a Civitas-Vetus, *post Centum cellas a Saracenis deletas, ibidem instaurata et munita, est triremium Pontificiorum portus.*

b *De* S. Severa *Virgine et Martyre et hoc ab ea denominato portu egimus* 29 *Januarii.*

c Populonium *destructum est a Niceta Patricio CP. et ex ejus ruinis tribus MP. inde excitatum* Plumbinum, *ex voce* Populonio *contracta a voce quæ hic* Populonia *scribitur.*

d *Colitur* S. Cerbonius, Episcopus Populoniensis, 10 *Octobris.*

e Intermontium Abbatia *quo loco sita sit optamus discere; suspicor alio nunc nomine dici.*

f *Venerat Papa* Genuam 21 *Januarii* 1162, *ut Baronius ibidem num.* 2.

g Fulbertus *post abdicationem adhuc vixit usque ad annum* 1166.

h Lambertus *Lotharingus etiam postea regimini renuntiavit anno* 1172.

i

A. WALTERO EX MS.

A i *Venit Papa* Montem-Pessulanum *post Pascha dicti anni* 1162, *et discessit mense Junio. Vide Acta ejus apud Baronium.*

CAPUT IV.

Excipiuntur Reliquiæ Aroasiæ, miraculisque et visibus cœlestibus probantur.

Rediens cum Reliquiis

Resumpto igitur religionis habitu, et Reliquiis S. Monicæ super collum equi mei colligatis, solus iter arripui. Dimisi puerum meum cum Abbate, qui cum Domino Papa remansit. Simulabam autem me esse laicum Fratrem interrogantibus cur solus equitarem: ita enim in tam longa peregrinatione increverant capilli, ut possem Laicus veraciter æstimari. Ubicumque autem sive ad prandendum, sive ad hospitandum descendebam, Reliquias, ac si fasciculus vestium mearum esset, honestius reponebam. In monte etiam *a* Senicio, febre acutissima correptus sum. Cumque per aliquot dies febricitarem, et solus tamen nihilominus equitarem, non decubui: sed precibus S. Monicæ, cujus bajulus eram, ante expectatum convalui. Veniens itaque ad Ecclesiam B. Mauritii, assumpsi puerum cum equo, qui mecum pergeret: nec tamen ei de Reliquiis quidquam innotui, nec aliquando portare permisi.

a febre corripitur et liberatur,

B

20 Cum autem Domnium *b* pervenissem, jam securior effectus, quod prius bene celaveram, amicis et Fratribus indicavi. Quod cum audissent et vidissent, lætati sunt valde, et honorifice susceperunt. Et cum auditum esset foris, hujusmodi adesse Reliquias, venerunt quidam ægroti, et tactu Reliquiarum, et potu aquæ in qua intinctæ erant, convaluerunt.

b et easdem miraculis probatas per viam,

21 Inde cum eisdem veni Aroaziam: ubi cum solenni processione, et summa devotione, tam Clerici, quam laici obviam exierunt: et cum magna exultatione cantantes, Responsorium. *c* Accepta baptismi gratia, in ecclesiam inferentes, super altare, quod in honore beatissimi Augustini et aliorum Confessorum specialiter consecratum est, posuerunt: ut quasi superveniens mater prius filii memoriam visitaret: et inde super majus altare reverenter oblata est. Exinde in sacrario cum summa diligentia *d* XII Kalendas Maji reposita est, anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo sexagesimo secundo, sub Indictione decima, epacta tertia, concurrente septimo. Nec hoc forte alicui in dubium veniat. Stultissimum enim esset, nec ab aliquo æstimari debet, ut omnia ossa unius corporis, onus equidem grande, per infinita pericula terræ et maris de tam longinquo afferre voluissem; nisi quæ, et cujus fuissent, certissime scirem: et tamen vix ad hoc cogi potui: tribulationibus enim innumeris jam ita attritus eram, ut in tanta animi mœstitudine corruerim, ut jam nec etiam vivere liberet.

c solenni pompa infert Aroasiam,

d anno 1162, 20 Aprilis.

C

22 Ad detergendam quoque dubitationem, si qua in alicujus corde remanserat, quamquam et abundantia videatur referri, nocte sequenti cuidam Fratrum, non parvæ religionis et innocentiæ viro, se ita S. Monica revelare dignata est. Nam vespere ejusdem diei ille cum alio, nescientibus aliis, magna devotione Reliquiarum, ex condicto, ante ostium sacrarii, ubi ipsæ repositæ fuerant, fere ad mediam noctem in oratione vigilans perstitit. Sed cum jam hora Matutinarum secundum eorum æstimationem immineret, nolentes ibi ab aliis reperiri, clam in dormitorium ascendentes, quisque in lecto suo ierunt cubitum. Unus eorum non dormivit, quia sicut ipse postea retulit, modico intervallo Fratres ad vigilias excitati sunt, cum quibus utrumque surgere oportuit. Alteri vero, in illo tantillo spatio, tam tenuiter somnus irrepsit, ut nec se dormire putaret. Verumtamen consopitis sensibus, in illo, ut ita dicam, tantillulæ horæ spatio, excessu mirabili, visum est ei quod prostratus jaceret orans ante altare B. Augustini. Qui cum ab oratione surrexisset, vidit quamdam matronam decora facie et splendidissima veste renitentem, quæ cum dignitate, et auctoritate reveranda videretur stare super altare. Cum vero, et decorem vultus et nitorem habitus cum magna admiratione adspiceret; cogitabat quæ esset, et cujus auctoritatis, cujus splendore totus ille locus claresceret: et quomodo illuc adveniens, ea hora præter consuetudinem super altare staret. Talia eo cogitante, subito apparuit B. Augustinus, Episcopali veste indutus, juxta illam stans, super ipsum altare, dixitque Fratri: Quid aspicis? et cur tantum admiraris? Certissima scias, quod hæc est mater mea, et ego sum filius ejus. Frater autem jam per spiritum intelligebat ipsum S. Augustinum esse, qui ei talia diceret: et vehementer gaudebat, quod eam esse matrem suam tam constanter affirmaret, ut si qua in animo illius superarat dubietas omnino dilueret. Videbat enim fontem perspicuum de sub pede ejusdem altaris scaturire, et inde per sacrarium, in quo erant reliquiæ S. Monicæ, in claustrum emanare, et totum irrigare.

D

Ipsas matris suæ esse apparens S. Augustinus asserit uni,

E

23 Subcustos etiam pene simile vidit, sed dissimiliter. Videbat enim quemdam, Pontificali veste gloriose indutum, juxta altare B. Augustini in sede Episcopali sublimiter residentem: juxta quem erat quædam matrona, vultu decora, et habitu præclaro veneranda. Cui Episcopus vultu hilari magnæ amicitiæ familiaritatem exhibebat, et adeo honorabat, ut tam ille Frater, quam et plures, qui adesse videbantur, valde mirarentur. Quibus dixit Episcopus: Nolite mirari si eam diligam, et ei honorem deferam, quia ipsa est mater mea.

alterique monacho.

24 Alter quoque eorum, de quibus prælocuti sumus, qui in oratione vigilaverant, nec dormivit, nec tunc aliquid vidit: verumtamen quia forte non impari devotione oraverat, in se ipso Dei virtutem meritis S. Monicæ postea expertus est. Nam tortione vitalium et alia occulta passione gravissima, a multo ante tempore, torquebatur. Cum autem quadam die tam graviter angustiaretur, ut neque consilium, neque remedium mitigandæ ægritudinis ullum penitus inveniret; reminiscens S. Monicæ, intravit sacrarium, et incubuit scrinio in quo sanctas Reliquias ante reponi viderat; ibique confricans et obsolvens se, cum magna devotione supplicabat, ut precibus S. Monicæ, ab illa passione liberaretur: et statim sanatus est. Nec prætereundum silentio, quod Reliquiæ jam tum ibi præsentialiter non erant, sed illo nesciente alibi repositæ: verumtamen quia illic eas esse credebat, secundum fidem ejus factum est ei.

Sanantur, vexatus torsione vitalium et alia passione,

F

25 Alter quoque Frater, dolore faucium, et tumore gutturis, jamjam vitalem halitum intercludente, graviter torquebatur: sed cum admotis Reliquiis tangeretur, statim omnis dolor evanuit. Sufficiant hæc pauca de pluribus, ne fastidium videar ingessisse pigris lectoribus. Unum tantum adhuc mirabile et memorabile referam.

alius dolore faucium et tumore gutturis,

26 Custos ecclesiæ tertiana febre graviter affligebatur. Et cum passio tantum ingravesceret, quadam die præ nimia debilitate cordis, adeo totus evanuit, ut omnium membrorum destitutus officio, tamquam exanimis corruisset; tantum in pectore ipsius, vitalis spiritus palpitabat tenuiter. Accurrerunt omnes, mirati sunt universi illum membris omnibus tam subito obriguisse: erat enim dolor fortissimus, ita ut vix in eo remaneret halitus. Verumtamen non erat ad mortem, sed pro gloria Dei, et ad commendationem Reliquiarum S. Monicæ, ut non tantum in ore duorum vel trium, sed etiam plurium testium confirmaretur

custos molesta febri decumbens,

A confirmaretur omne verbum. Post trium horarum spatium, quasi jam paulatim reviviscens, cœpit loqui; et vocato Subcustode dixit ei : Vade Frater, et ossa, quæ dicuntur S. Monicæ, intinge aqua : et si vere ipsius sunt, interveniat Dei misericordia, ut mihi perfectam adintegret sanitatem. Ecce iterum in spiritu Andreas, Custos Ostiensis : Custos iste, custos et ille. Ille dixit in Ostia; Si vere ipsa est, et transferri vult; sanet tibiam meam : iste nihilominus dixit in Aroazia, Si verum est, quod ipsa sit, sicut audivimus, impetret mihi a Domino integram corporis sanitatem. O custodes incredulos! Poterat et ipsa respondisse : O generatio incredula, nisi signa et prodigia videritis, non credetis. Subcustos abiens absque mora lavit easdem Reliquias aqua, et attulit ægro . ille autem bibit, et statim sentiens, se melioratum, statim placide obdormivit : et ecce apparuit ei una manus, quæ ei porrigebat chartulam, ut legeret. Erat autem littera optime scripta, et multum legibilis. Scriptura quoque problematis hæc erat : Adhuc semel, bis, ter, et quarto, pax. Legit ille, et bene intellexit, quarta accessione peracta promitti sibi integram sospitatem : quod et factum est : nam post quartam accessionem omnino convaluit. Poterat, et tunc citius sanari ; sed quia scriptum est, Sola vexatio intellectum dabit auditui; placuit forsitan divinæ æquitati, quæ nihil præterit impunitum, ut pro reatu incredulitatis flagello febris, adhuc saltem quater, disciplinam reciperet in pœnitentiam; et sic absolutione perfecta recuperaret integram sanitatem; præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum, Amen.

cum dubio petit aquam Reliquiis sacratam,

Joan. 4

et ex charta porrecta intelligit post 4 accessionem se sanandam.

B

Isai. 23

ANNOTATA.

a Senicius *seu* Cenisius *mons altissimus, in limite Italiæ et Galliæ inter agrum Segusinum et vallem Maurianam.*

b Domninus, *melius forte* Dombinus *principatus ad Ararim inter Lugdunum et Matisconem, qui ex Sabaudia versus Artesiam iter habentibus commode transitur.*

c *In Proprio Canonicorum Regularium Congregationis Gallicanæ anni* 1648, 5 *Maji in festo Conversionis S. Augustini, post* 8 *Lectionem ponitur hoc* Responsorium. Accepta baptismi gratia, positus apud Ostia Tiberina cum matre sua, colloquebantur soli valde dulciter, et inhiabant ore cordis pariter in superna fluenta fontis vitæ, vilescebatque mundus iste inter verba cum delectationibus suis.

C

d *Ad hunc diem in Martyrologio Aroasiensi recitantur ista :* Translatio corporis sanctissimæ Monicæ ab Ostia Tiberina in hanc Dei et S. Nicolai ecclesiam, manu Domni Walteri Prioris Aroasiæ, anno Domini MCLXII. *Harum Reliquiarum pars præcipua erat sacrum caput, quod dono Canonicorum Regularium Aroasiensium haberi Duaci in insigni collegiata Ecclesia S. Amati, reclusum in magno vase argenteo turris in modum efficto pedeque cupreo deaurato, testatur in Hierogazophylacio Belgico Arnoldus Rayssius Duacenus, qui etiam scribit* Cisonii, in monasterio Canonicorum Regularium territorii Insulensis, partem haud levem corporis S. Monicæ etiamnum conservari : *ut si etiam dono Aroasiensium habeant, apud hosce multa ossa videantur deesse. Joannes Enen et Joannes Scheckmannus in Epitome Gestorum Trevirensium asserunt,* in ecclesia Eremitarum S. Augustini conservari costam S. Monicæ, *quam potius eos Roma accepisse arbitramur; uti et eam quam Masinus in Bononia perlustrata ait, in ecclesia S. Jacobi Majoris esse partem cranii, longitudine* 2 *unciarum cum media, dono Gregorii XIII.*

D

AUCTORE D. P.

DE ALIA TRANSLATIONE
Romam, ut prætenditur, facta
Sub Martino Papa V.

E*tiam veteris, quæ propior mari dicitur fuisse,* Ostiæ, *suburbanum fuisse locum, in quo corpus* S. Monicæ *a filiis tumulatum fuit, credet facile, qui consideraverit, Christianorum priscorum cœmeteria semper extra urbes fuisse : his vero communiter adhærebat oratorium sive ecclesia aliqua, ad commoditatem peragendi pro mortuis sacrificii, quomodo in matris suæ funere factum Augustinus testatur. Hunc autem credibile satis est, lateritio sub terra conditorio fuisse contentum, quando res peregre agebatur inter ignotos hospites, nec matrem exquisitioris monumenti cura tetigerat. Proinde facillimum conceptu est, quomodo supra ipsam, altius humo infossam, posita postea fuerit pila marmorea, sive ad corporis alterius sepulturam, seu potius in monumentum ipsius S. Monicæ; quam ibidem tumulatam traditio popularis potuit mandasse memoriæ posterorum, quando S. Augustinum ejus filium tota Ecclesia incipiebat, ut Doctorem præcipuum, venerari. Tunc autem dicenda foret pila illa fuisse vacua, et communi cœmeterii solo excelsior, aggesta vero paulatim humo, uti fieri assolet, esse obtecta.*

Extra urbem in communi cœmeterio tumulata Sancta,

E

2 *Ut ut fuerit, nullum, quem sanctitas tam eximia merebatur, cultum videtur* Monica *habuisse primis decem seculis; quandoquidem in nullis antiquioribus fastis memoria ejus occurrit. Quod autem Canonicus ille Ostiensis, Aroasiensi Waltero audiente, dixit, S. Augustini matrem sub nomine* Primæ *notam fuisse civibus suis, quasi Latine reddentibus significationem nominis* Monicæ, *id cum sit a veri etymi ratione alienissimum (a Græco enim* μόνος unus, solus, *auctum nomen* Monicæ, *verti non debuisset* Prima, *sed* Unica *vel* Solitaria) *suspicionem mihi ingerit, quod locus ipse, vel quæ olim juxta locum steterat ædicula suburbana, vocata fuerit* Sanctæ Primæ, *ab aliqua ejus nominis Martyre, cujus ibi quoque corpus habebatur : quod uno post seculo repertum, cum jam obliterata esset memoria veteris circa* Monicæ *corpus jacturæ, studiosius occultatæ ab iis quorum culpa contigerat, potuit una cum aliis Reliquiis ex veteri in novam Ostiam translatum fuisse sub nomine* S. Monicæ, *tamquam magis proprio. Talis translationis testimonium suggerit MS. Florarium Sanctorum ad diem* XVI *Aprilis in hæc verba,* Translatio Monicæ Viduæ, matris B. Augustini Patris nostri in Ostiam civitatem anno salutis MCCLX. *Auctor hujus Florarii Henricus de Eyck, Canonicus Regularis Eyndowiæ in Brabantia, floruit seculo* XVI *ineunte, qui unde eam notitiam acceperit, necdum comperi.*

nullum antiquitus cultum habuit,

et ideo facilius confundi potuit cum S. Prima,

hujusque corpus tamquam illius transferri anno 1260

F

3 *Ceterum tota Walteri narratio tam sine fuco scripta est, ut quinque seculorum prærogativa accedente; ipsaque Reliquiarum præsentia apud Belgas a tanto tempore indubitata, possit fidem facere num.* 21 *asserenti attulisse sese non solum caput vel ossa paucula, festinanter lecta, reliquis in sepulcro relictis, sed plane* omnia; *nisi fortior in contrarium obstet auctoritas et evidentia major : quæ an habeatur pro eo quod nunc Romæ dicitur haberi corpore, solius veritatis amore, non studio contentionis alicujus, nobis hic indagandum incumbit. Hoc igitur magna cum sinceritate agere aggredior. Ac primo Martini V breve profero, a nobis erutum ex MS. Ultrajectino ecclesiæ S. Salvatoris, et collatum cum editione Josephi Pamphili Episcopi Signiensis, qui ipsum Chronicæ suæ Augustinianæ inseruit.*

quod requisitum anno 1430

4 Martinus Episcopus, Servus Servorum Dei, universis Christi fidelibus, præsentes litteras inspecturis, salutem et Apostolicam benedictionem. Pia caritas atque devotio, qua ex Christianæ professionis et pastoralis officii debito Sanctorum Reliquiis afficimur,

testatur Pontifex

AUCTORE D. P.

A cimur, nos impellit, ut circa sacrarum Reliquiarum conservationem, earumque venerationem et observationem, omni studio et diligentia invigilemus: quo fides nostra, sine qua nemo salutem consequi potest, in magnitudine suæ majestatis conservari et spirituale incrementum suscipere valeat. Nuper siquidem venerabili Fratre nostro Petro Episcopo Electensi, Apostolicæ capellæ Sacrista et Confessore nostro, pro parte dilectorum filiorum Augustini de Roma, Prioris generalis et universorum Fratrum Ordinis Heremitarum S. Augustini, cujus ipse etiam Episcopus Professor existit, nobis supplicante, corpus B. Monicæ, S. Augustini Matris, ex certis piisque respectibus et causis, præsertim quia corpus dicti Sancti Ordinis fundatoris in quadam Ecclesia Papiensi dicti Ordinis venerabilis, prout decet, conditum existit, a loco civitatis nostræ Ostiensi, ubi sepultum reconditum fuerat, ad Ecclesiam Domus Fratrum dicti Ordinis de Urbe transferendum, et in ipsa ecclesia sepeliendum et recondendum licentiam concessimus. Cujus concessionis auctoritate præfatum corpus in dicta Ecclesia, debitis cerimoniis et condigna reverentia, die Nona Aprilis, quæ fuit Dominica Palmarum, translatum et

ejusque Romam transferendi dedisse facultatem,

B reconditum existit. Nos itaque Episcopi. Prioris et Fratrum prædictorum devotionem, hujusmodi religiosis personis convenientem, approbantes; atque desiderantes, quod ob translationem prædictam de sanctitate hujusmodi corporis major apud omnes fideles Christi notitia haberi potest, quam si in quovis alio loco reconditum fuisset; translationem et repositionem hujusmodi corporis ratas habentes et gratas, eas ex certa scientia, auctoritate Apostolica, tenore præsentium confirmamus: et ut erga dictam S. Monicam magis inflammetur eorum devotio, quasi patulo præconio, ad omnium notitiam deduci volumus per præsentes. Nulli igitur hominum liceat hanc paginam nostræ approbationis, confirmationis et voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire: si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romæ apud Sanctos Apostolos, quinto Kalendas Maji, Pontificatus Nostri anno tertio decimo.

ut in majori habeatur honore.

5 *Annus Pontificatus* tertius decimus *ob* XI *Novembris præcedentis inchoandus et hic ad longum scriptus pro seculi illius more, dubitari non sinit quin signet annum Christi* MCCCCXXX; *verum tali anno qui Cyclo*
C *lunæ* 6, *solis* 10, *littera Dominicali* A, *referebat Pascha* XVI *Aprilis, dies* IX *ejusdem mensis non habebat* Dominicam Passionis, *sicut legitur in MS. Ultrajectino; sed* Palmarum *ut habet Pamphilus: in quibus, propter commune utriusque vocis initium* P, *facile potuit errasse incuriosus non uno loco librarius, maxime si ea Dominicæ nota fuerit per compendium scripta in originali, ut sæpe in talibus fieri assolet.* Electa *porro seu* Alecta, *cujus* VIII *Episcopus censetur* Petrus Assalbitus, *mortuus anno* MCCCCXL, *subest Metropoli Narbonensi in Gallia, facta Episcopalis a Joanne* XXII *anno* MCCCXIX. *Generalis denique Augustinianorum erat* Fr. Augustinus Favorius Romanus, *Creatus Astæ anno* MCCCCXIX, *et Bononiæ confirmatus anno* XXV, *ac rursum anno* XXX *pridie Nonas Junii in Monte Pessulano, illuc utique mox a peracta solennitate translationis profectus, ac denique ad Episcopatum Nazianzenum deinde et Cæsenensem assumptus anno ejusdem seculi* XXXI: *qui (sicut dicitur in margine orationis editæ, de qua mox)* cum Sacristam Pontifici adesse oporteret, Translationis curam suscepit.

Translatum est ergo aliquid 9 Aprilis,

6 *Qua hic processerit certitudine, dum judicavit corpus illud, quod Ostia attulit,* S. Monicæ *fuisse, restat ut quæramus: absit enim ut dubitemus de fide tanti viri, quæ credenda est fuisse bona, cum rei sub Alexandro III* D *gestæ, eo citius potuerit obrepere oblivio, quo magis pudere debuit conscios, tam neglectim habiti et per socordiam amissi thesauri; maxime si cum aliis Reliquiis post redditam Ecclesiæ pacem translatis ad ecclesiam S. Aureæ, seculo forsan* XII *adhuc currente, etiam translata fuit ipsa pila seu arca marmorea, supra sepulcrum* S. Monicæ *olim reperta, idoneaque ad alterius alicujus, e multis, quos locus habebat, Sanctis corporibus recipiendis. Modus certe quo res peracta describitur, haud leve argumentum præbet ad opinandum, quod sola ignorantia ablati quondam Aroasiam corporis fecerit, ut adeo prompte crederetur* S. Monicæ *esse id quod Roma nunc habet. Modum autem illum continet* Sermo ad Fratres Augustinianos, ex verbis Martini Papæ V, de Translatione corporis S. Monicæ Ostia Romam, *excusus ibidem Romæ anno* MDLXXX, *ubi sic inducitur Papa locutus:*

q od creditum est corpus S. Monicæ:

modum inventionis narrante Martino 5,

7 Jam igitur explicemus, quo ordine, quibusve modis, tum quorum ministerio beatissimæ Monicæ, sanctissimi Patris ac Doctoris Augustini matris, corpus sit, nobis concedentibus, repertum. Frater Petrus, homo vestri Ordinis ac nostrorum sacrorum Custos, quem etiam fecimus Electensem Episcopum: is sæpe dudum a nobis petiverat, ut hoc præstaremus, quo liceret B. Monicæ Reliquias Romam transferre, aut in alium quempiam locum, ubi congrua ac solenni veneratione colerentur; quippe male haberi ac servari Ostiæ, qui locus pene desertus esset. Maxime autem orabat, ut eas vestro Ordini tribueremus: sic enim decere conjungi filio matrem, et eosdem esse utriusque servatores, qui essent et cultores. Id nos hactenus certis ex causis distulimus, non quasi non judicaremus dandum, quod postulabat; sed nonnulla erant impedimenta, quæ prius oporteret expediri. Postremo tamen et precibus, et auctoritate multorum victi, annuentibus nostris Fratribus, concessimus, iret, quove modo videretur ad Urbem eas Reliquias transferret. Vocat ille ad se alium Fratrem, Augustinum, hunc ipsum præsentem; atque illi operam dat negotii deducendi: ille vero ut libenter suscepit, ita sine mora omnia parat, quæ viderentur opportuna negotio: idem ceteros solicitat, ut in rem parati adsint. Nam sibi in animo esse, ut in die Palmarum, qui proximus est præteritus, transveherentur. Primum omnium quod erat necessarium, Ostiensem hominem convenit, cui soli notus dicebatur locus, ubi erat sepulcrum. Respondet ille, se quidem locum nosse (nam sub altari in ecclesia S. Aureæ esse, se ab uno seniorum accepisse: ac semper consulto factum, ut sepulcrum paucis, aut ferme uni notum esset) ceterum vereri, ne simul et aliorum Sanctorum ossa in eodem mausolæo clauderentur. Id renuntiatum est nobis. Ac nos respondimus: si hoc ita esset, nec discerni possent ossa, omnia quæ in eodem monimento invenirentur, simul haberetis. Cum his mandatis lætior dimissus Frater Augustinus, Rodulphum Castellanum cum aliis, qui multi numero Romæ tunc erant, Fratribus convocat: ita omnes Ostiam ad designatum locum proficiscuntur.

quo permittente Ostiam profectus Generalis Eremitarum,

E

F

8 Eo ubi pervenerunt, tendunt cum mandatis nostris ad locum, qui ostendebatur in inferiori aditu ecclesiæ, ubi primum ad dexteram altaris plus octo pedes effodiunt: ubi invenerunt paucula ossa quæ super planum lapidem posita erant: videbantur tamen esse Reliquiæ Sanctorum, etsi res nulla litterarum indicio apparebat. Tum vero omnes ambigunt, quid facto opus sit? Non enim existimabant eas esse Reliquias, quas quærebant. Fornix item erat tam densus ac solidus, ut nec fortibus malleis pulsatus sonitum redderet. Undique igitur tentant, si quis forte sit aditus: nihil omnino cernitur. Denique ex eo loco saxum movent, ubi priores Reliquiæ inventæ

ex aperto fornice subterraneo,

A inventæ erant : nam præ veneratione timuerunt contingere. Tum vero ostiolum apparuit, unde in secretiorem tumulum ibatur. Monimentum in modum cameræ amplum subter erat, usquequaque inter altare et parietem replens. Ibi plures arcæ in ordine stabant, quarum aliæ aliis majores erant. Ad dexteram tria erant Sanctorum corpora : primum Lini Martyris, qui post beatum Petrum primus fertur Cathedram tenuisse : hinc aliud Felicis Pontificis, qui et ipse Claudio Principe martyrii coronam est adeptus : tum et Asterii Martyris aliud sepulcrum sequebatur. In sinistra erant, B. Constantiæ primum sepulcrum, ubi cum filia jacuerat; (nam simul ambæ martyrium susceperant) dehinc arcula B. Aureæ Virginis ac Martyris ossa continebat : huic subjectum erat B. Monicæ sepulcrum, cujus magnitudo hominis staturam implebat.

educuntur corpora

Sanctorum Constantiæ,

Asterii,

9 *Noti sunt quos Pontifex hic dicitur enumerare Sancti, præter* Constantiam; *quæ nescio cur intelligatur ipsius S. Aureæ mater fuisse, cum eaque commune diu sepulcrum habuisse; in quo tunc adhuc sola jacuerit, filiæ corpore seorsim posito.* S. Asterium, *qui* XXI *Octobris colitur, postquam S. Callisti Papæ corpus humasset Romæ, præcipitatum de ponte, constat in Ostia civitate repertum esse atque sepultum : cujus* corpus, B *quamvis a* Sergio Juniori Rom. Pontif. translatum *esse* in titulum Equitii *Romam, credi faciat*, vetus inscriptio, in marmore sculpta, quæ in eadem ecclesia asservatur, *ut ait in notis ad Romanum Martyrologium Baronius; facile tamen potuit Megetius, Romanæ Ecclesiæ Bibliothecarius, sub Sergii successore Leone IV factus Episcopus Ostiensis circa annum* DCCCLIV *impetrasse, ut ablatus Ecclesiæ suæ Patronus restitueretur, in eamdem ubi primo requieverat ecclesiam suburbanam reponendus : sicut ipse aut alius, pro hujus dignioris Sedis reverentia, credi potest impetrasse SS. Lini et Felicis Pontificum corpora, quorum alias primus* juxta corpus S. Petri in Vaticano sepultus *fuerat, secundus* Via Aurelia, *in ipsa quam struxerat Basilica, uti ad* XXIII *Septembris de Lino, de Felice ad* XXX *Maji dicetur.*

Lini, Felicis,

et S. Aureæ :

sub cujus arculam defossa arca

10 *Porro sicut non dubito quin singulæ istæ arcæ, supra pavimentum ordinatim locatæ, fuerint distinctæ titulis nominibusque Sanctorum intus contentorum; ita de ultima, quæ sub arcula S. Aureæ infossa erat terræ (ut mox apparebit) vereor vehementer, ne ideo sic infossa fuerit, quia vel nullius nominis titulum referebat, vel inscriptum habebat nomen* S. Primæ : *quod licet aliqui vellent idem esse cum nomine* S. Monicæ, *ut supra vidimus, alii tamen merito crediderint esse valde incertum. In hoc autem dubio, ad cavendum erronei cul-* C *tus periculum nihil potuit esse consultius, quam eam arcam occultare sub terra, quando non satis tutum videbatur ipsam cum ceteris venerandam exponere. Certe non video cur structores illius cryptæ et sacrorum in ea corporum dispositores, si certi erant se in ea arca habere corpus* S. Monicæ, *voluissent ipsam terræ infodere, potius quam alias hactenus memoratas arcas : nisi forte dubites, utrum ei ausi fuerint locum inter Sanctos dare, cujus tam eximiam sanctitatem ex filii scriptis noverant, et jam pluribus revelationibus miraculisque habebant comprobatam.*

credita fuit esse S. Monicæ :

itaque ex ea elevata ossa,

11 *Pia tamen* S. Monicæ *corpus quærentium, et in ossibus sic repertis venerantium religio, non potuit Deo non esse grata : proindeque meruit (ut in simili casu factum sæpe fateamur oportet) etiam signis et virtutibus approbari. Quæ nihil est quod nos ab asserenda Aroasiensium Reliquiarum veritate dimoveant cetera, quæ in prædicto ad Augustinianos sermone sic prosecutus dicitur Martinus Papa.* Aperto igitur B. Monicæ sepulcro, Fratres quanta possunt veneratione spectatum atque honoratum corpus colligunt, simul altissimis vocibus divinarum laudum hymnos decantantes. D Hoc modo illi desiderio potiti, ad Urbem, multis sequentibus, properant : quibus interim nostro jussu obviam procedit ex eodem Ordine Lucas, nunc Episcopus in Corsica : tum hic frater Antonius, Legatus ab Rege Aragonum ad nos missus. Illud vero pulcherrimum, ac sane mirum dictu : adventantibus circa S. Paulum Reliquiis, tantus ex inaudito per totam Urbem tumultus est erectus, quantus nullo præconio potuisset excitari. Dominica erat Palmarum, qui dies est Romæ convenarum frequentissimus. Millia peregrinorum undique discurrebant : quidnam hoc esset rogitantibus, respondebatur B. Monicæ Reliquias tum primum in Urbem inferri. Illi qui nescirent B. Monicæ nomen, mirabantur : ceterum ut audiebant, beatissimi Augustini matrem fuisse, omnes sine mora e domibus atque hospitiis effundebantur : plenique concursantium vici : dumque alius alium hortabatur, impellit, arripit, incredibilis fiebat euntium tumultus.

AUCTORE D. P.

magno cum plausu fuerunt excepta :

et sanati sunt leprosus,

12 Ibi homo plebeius, qui apud S. Paulum restiterat, viso gentium concursu, ut forte potuit flexis genibus Sanctam maximis precibus venerabatur, opem marcido corpori expostulans. Nocte in sequenti maculis, quibus in modum lepræ universum corpus tegebatur, mundatus est. Deinde in Urbem ingrediuntur : nec capaces erant tumultuantium viæ : omnes videre, omnes inspicere, ac tangere cupiebant. E Plurimi, quibus non dabatur accessus, aut caputiis, aut zonis, aut hujuscemodi rebus jactis, modo aliqua re contigissent, devotionem explebant. At per viam homo Romanus, cujus oculi penitus, caligaverant, post orationem factam claro lumini est redditus. Ita personantibus Fratrum ac Sacerdotum hymnis canticisque, matris corpus ad filii Ecclesiam transfertur. Non deerant vulgi clamores, non totius populi voces, non devotorum, non mulierum orationes ac lacrymæ. Omnes gaudiis, omnes laudibus ac votis satagebant. Neque illo tantum die solennitas acta est : omnem illam hebdomadam, quæ est (ut nostis) sanctissima, pari devotione celebrarunt. Puerulus erat in domo Fratrum Frater, altero oculo derelictus : hunc mulier cognata accitum applicuit, ut ante corpus aliquid pueriliter orans flecteretur : atque illa cum paucis mulieribus pueri valetudinem precata, paullo post surgens, sanum atque integrum utroque lumine recepit. Eodem modo est de pluribus vulgatum, qui præcipue gloriantur similibus beneficiis secum illam meruisse. Nec mirum quidem si hæc beati corporis præsentia efficit, quando et ipsum monumentum, quod paullo post vacuum ex Ostia translatum est, hujusmodi miracula potuit operari : nam ita visum est, beata F ossa id fere desiderare, ut in veteri arcula, tamquam in suo habitaculo, servarentur. Effossam igitur gravi devotione per amnem deportarunt : ac dum in ecclesia paullulum resideret, Fratribus ad Reliquias profectis, mulier cujus filius erat octavum jam mensem gravi atque implicito morbo ægrotus, arreptum parvulum sincerissima spe in arcam imponit, moxque sanum factum, super pedes nitentem jam infantulum statuit. Ista nunc quotidiana sunt, atque in oculis omnium gesta : ut nihil non sperare liceat patrocinio illius affuturum, quod aut corporibus, aut mentibus nostris necessarium fuerit.

excutiens,

cœcus,

et ad arcam ipsam diuturnus æger,

13 Nec silueritis quæ his diebus Romæ apud beatum hoc sepulcrum edita sunt; Mulierem, nomine Silviam, ex intolerabili dolore capitis, facto voto, continue liberatam : Mariolam aliam, vestri Fratris sororem, jam tumore mamillarum, una et maxima febri, morti pene vicinam, tactu sepulcri mox sanatam : Puerum illum, sumpto toxico morientem, a parentibus huic Sanctæ non prius commendatum, quam sanatum : Aliam nobilem Romanam, simul et

tum alii plures.

AUCTORE D. P.

et paralyticam, et morbo comitiali, quem caducum appellant, vexatam, tacto sepulcro mox ad integram sanitatem restitutam. Quid dicam, sterilem illam uxorem fabri, qui sepulcri ejus ferramenta confecerat, expresso ad sepulcrum voto, paulo post concepisse? Quid? eumdem fabrum, pene cæcum, consimili voto splendidum lumen accepisse? Quid? aliam puellam, letalis pestilentiæ morbo correptam, ac prodito gerendi hujus vestri habitus more mulierum voto, continuo ex omni periculo ereptam? Quid? alios complures, variis morbis, ac magnis febribus per hujus auxilia dimissos? præcipue vero quos ex cæcitate ac tenebris in lucem reddidit? Recteque hanc opem sibi assumpsit: vel quod illius Doctoris mater est, qui doctrinæ suæ radiis universum orbem adhuc illustrat; vel item quod propter eumdem, ut superna luce servaretur, viginti continuos annos apud Deum piissimas lacrymas effudit.

Martini Papæ erga Eremitas August. affectus singularis:

14 *Hactenus ille sermo: qui si totus, saltem quoad sensum, ex ore dicentis Pontificis fideliter est exceptus, insignem illius ac vere paternum erga Eremitarum Ordinem affectum testatur, cui etiam gratulatur* deficiente Deo successisse, ut qui rite præter ceteros Augustinum colebant, soli omnem Augustini supellectilem possiderent; *quia audiverat* Tiaram Augustini lituumque ejus Pastoralem non ante multos dies reperta, magnoque pretio redempta in Sardinia, Valentiam translata esse *ad ipsorum ecclesiam; sicut tunc translata ad eosdem credebatur* S. Monica, *et ipsum S. Augustinum Papiæ possidebant. Quibus aliisque in verbis, elucet affectus erga Eremitas, non qualiscumque sed usque ad invidiam Canonicorum Regularium exaggeratus, quando horum nulla fit mentio, eamdem Regulam profitentium, et pari jure aut priori obtinentium ecclesiam Papiensem, uti constat ex Pennotto lib. 1 cap. 63 num. 6, proferente conventiones anno* MCCCXXXI *legitime signatas, inter Abbatem suosque Canonicos et Priorem Generalem suosque Eremitas: quibus inhærent Judicum sententiæ sæpius latæ, ac nominatim ei quæ a Bonifacio IX anno* MCCCXCIV *præscripta, et biennio post a Legato ejusdem Bonifacii Cosmato Cardinali promulgata, habetur cap. 64 num. 12.*

Maphei Datarii liberalis pietas erga Sanctam,

15 *Præcitato sermoni hæc nota additur in impresso.* Mapheus Vegius Laudensis, Martini Papæ V Datarius, ad recipiendas et honorifice collocandas S. Monicæ reliquias sacras, marmoreum sepulcrum, mira arte elaboratum, erigendum tunc curavit, cum illæ Romam transferentur, *ad exiguam scilicet S. Triphonis ecclesiam, juxta quam Eremitæ Augustiniani suam habebant domum. Octavius vero Pancirolus, in thesauris absconditis urbis Romæ Regione 6 eccles. 1 asserit, quod idem Mapheus anno* MCCCCXL *curaverit suo sumptu extruendum, et egregie ornandum sacellum, dictæ ecclesiæ adnexum, ad decentiorem sacri depositi cultum; quodque Eugenius Papa IV anno* MCCCCXLVI *in eo erexerit societatem muliebrem sub titulo* S. Monicæ, *ac multis privilegiis ornarit; ac tali in statu res manserit usque dum anno* MCCCCLXXX *Cardinalis Guilielmus Extratovillæus, Archiepiscopus Rotomagensis, novam ecclesiam S. Augustini, ante decennium inchoatam, opere augustiori a fundamentis excitandam curavit.*

translatio post an. 1480 in novam ecclesiam,

NOT. 44

16 *Tunc in eamdem novam ecclesiam translatam esse crediderim prædictam marmoream arcam, et supra altare, ipsi sicut nunc cernitur parieti insertam, cum hisce versibus, qui etiam nunc eidem incisi leguntur.*

epitaphium,

Hic Augustini sanctam venerare parentem,
Votaque fer tumulo, quo jacet illa, sacro.
Quæ quondam nato, toti nunc Monica mundo
Succurrit precibus, præstat opemque sibi.

dicti Maphei lucubrationes variæ.

Auctorem epitaphii fuisse prælaudatum Mapheum Vegium, insignem sui temporis Poetam et Historicum, credas licet. Nam ab hujus calamo etiam invenimus Romæ in bibliotheca Altempsiana, sed transcribendos nobis non putavimus, libros tres de vita et obitu B. Monicæ ex verbis S. Augustini, *item* Officium B. Monicæ et officium Translationis ejusdem: *quam novissime Martyrologio etiam Romano inscribendam his verbis Baronius censuit ad* IX *Aprilis.* Romæ Translatio corporis B. Monicæ, matris B. Augustini Episcopi, quod ex Ostiis Tiberinis, Martino V summo Pontifice, in Urbem delatum, in ecclesia ejusdem B. Augustini honorifice reconditum fuit, *quod per prolepsim dictum intellige, cum S. Augustini ecclesia tunc necdum ulla fuerit. Scripsit idem Mapheus* Vitam et Officium S. Augustini et Officium conversionis ejusdem et Vitam et Officium B. Nicolai Tolentinatis, *prout in eodem MS. vidimus: aliunde vero accepimus et hoc mense Majo proferimus, ab eodem scriptas Vitas S. Petri Cælestini, ad* XIX; *et S. Bernardini Senensis, ad* XX; *qua occasione pluribus erit agendum de pio illo doctoque scriptore.*

Caput seorsim argento inclusum.

17 *Annus erat seculi hujus* LXI, *quando prædicta Maphei scripta partim vidimus, partim descripsimus Romæ: unde priusquam discederemus, contracta ibidem amicitia cum Rev. adm. P. Mag. Joanne de Judæis, Assistente Germaniæ apud Reverendiss. P. Generalem Eremitarum S. Augustini, vidimus* XXI *Septembris, Patre eodem deducente,* cranium, *quod* S. Monicæ *esse credunt, argenteæ thecæ eleganti inclusum: ipsius autem corporis inspiciendi nulla dicebatur esse spes, quando reserandæ aliquando arcæ non erat consuetudo, ac ne facultas quidem. Hoc autem de Capite visum fuit expresse indicandum, ne quis forte, non lecta, sed audita dumtaxat Arroasiensium assertione de possessione totius corporis; putet controversiam quadamtenus dirimi, concesso his capite cum pauculis ossibus: quando illud ipsum quod nominatim vellet Arroasiæ cedere, habere se putant et ostendere Romani: nec nisi alterutro loco potest verum unius et ejusdem Sanctæ caput integrum haberi. Porro quæ deduxi hactenus sic accipi volo, ut simpliciter utriusque caussæ momenta, pro modulo meo librasse, non vero definivisse quidpiam judicio meo existimer: conjecturam autem de* S. Prima, *eo dumtaxat suggessisse, ut per eam via aperiatur, qua partium contendentium bona fides, extra suspicionem voluntariæ fraudis quam longissime habeatur; et utrique corpori sua cuique propria sanctitas tribuatur, quæ meruerit etiam miraculis honorari, idque in unius* S. Monicæ *favorem, quam solam populorum devotio spectat (quemadmodum in multis aliis similibus casibus fere dicendum) donec placeat Deo distinctius revelare, quænam ossa sub proprio, quænam sub alieno nomine coli eatenus permiserit.*

NOT. 45

DE

DE S. MACARIO EPISCOPO,

IN TERRITORIO ET URBE BURDEGALENSI.

D. P.

SEC. IV AUT VI.

Burdegalæ in altare Reliquiæ,

Hieronymus Lopez, *in Historia Archiepiscoporum Burdegalensium Gallice scripta, quam ejus dono accepimus octavo post editionem anno* MDCLXXVI, *parte* 1 *cap.* 5 *agens de prædictæ ecclesiæ restauratione et secunda consecratione, facta ab Urbano Papa II, post Concilium Claromonte celebratum anno* MXCV *illac transeunte, dicit, ea occasione impositas altari majori fuisse* Reliquias SS. Andreæ, Petri, Joannis Baptistæ, Stephani, Laurentii, Vincentii, Macarii, Agathæ atque Eulaliæ. *Ex his cum noti essent ceteri ut Sancti antiquiores, restabat quærere de* S. Macario, *quisnam esset : et invenimus ab auctore illius historiæ prolixe de eo agi cap. 6, atque citari antiquam Sancti Legendam, quam ejusdem beneficio haberi posse non frustra sperantes, manu ejus, per litteras rogati, accepimus ex archivo hujusmodi lectiones.*

B

Lectiones in archivio,

2 Macarius, Laudunensis Episcopus, a B. Martino Turonensi Episcopo, cui magna familiaritate conjunctus erat, in inferioris Aquitaniæ partes prædicationis gratia missus est. Qui cum Ligenos urbem, ad oram Garumnæ sitam, comitibus discipulis Cassiano et Victore, appulisset; brevi ejus nominis fama, quam prædicationis ardor et vitæ sanctitas auxerat, omnem Aquitaniam pervasit. Ad extremum fractus laboribus e vita cessit, mercedem laborum, quos pro Christo pertulerat, in cœlo recepturus. * Apud Ligenos autem Macarius in templo S. Laurentii a discipulis sepultus, miraculorum multitudine cœpit fieri celebrior. Unde cum tanti viri præsidio civitatem suam Comes Guilielmus, cognomento Bonus, communire vellet; Archiepiscopi Burdegalensis auctoritate, sacras ejus Reliquias amne secundo Burdegalam magna pompa et veneratione deportavit, easque in summo templo honorifice collocavit. In itinere vero illud singulare fuit, quod ardentes cerei, venerationis gratia juxta Reliquias positi, nulla vi ventorum aut imbrium extincti, Burdegalam usque delati sunt. Omni autem Clero ac populo solenni pompa obviam prodeunte, ut tantum thesaurum gratulabundus acciperet; cum quidam molitor tantæ gratulationi deficeret, nec opus intermitteret, repente moletrina omnis dissipata et comminuta est.

testes translationis et miraculorum :

C

elogium in Martyrol. Gallicano :

3 *Eadem iisdem pene verbis pridem legeramus ad* 1 *Maji in Martyrologio Gallicano; sed iis nunc tutius fidere possumus, agnito fonte unde sua hausit Saussayus, alias suspectus nobis, quia sæpe deprehensus veritatem rerum alterare conjecturis et amplificationibus suis plusquam rhetoricis, nonnumquam etiam festinatione scribendi; quod ultimum vitium etiam hic ei obrepsit, ut pro* Victore, *prædicationis socio,* Castorem *scriberet, in ceteris fideliter satis aut verba aut sensum Lectionum ad se missarum repræsentans; quæ licet antiquæ vocentur, paucorum tamen seculorum ætatem sapiunt. Prima autem ex populari dumtaxat traditione de adventu S. Macarii agens, post octo vel decem seculorum lapsum, quid mirum si contineat aliquid, quod antiquiorum monumentorum defectu potius benigne accipi debeat quam scrupulose examinari?*

non videtur fuisse Episcopus Lauduni,

4 *Tale est primo, quod* Laudunensis Episcopus *fuerit et* S. Martino Turonensi familiaris. *Obiit S. Martinus, quemadmodum alibi probatum a nobis est, anno* CCCXCVII : *de cujus discipulis et monasterio loquens S. Severus Sulpitius in Vita ipsius S. Martini,* Plures, *inquit* ex his postea Episcopos vidimus : quæ enim esset civitas aut ecclesia, quæ non sibi de Martini monasterio cuperet Sacerdotem? *Sed quomodo potuit eorum unus fuisse Macarius, idemque fuisse Laudunensis Episcopus? cum hunc Episcopatum constet primum esse institutum circa annum* DXV? *Respondet per conjecturam Lopez, fieri potuisse ut a S. Martino ordinatus pro Laudunensibus Episcopus, ipsisque eum propter Gentilismi inoliti pervicaciam non recipientibus, ad suum ordinatorem reversus, missus sit ad fidem in Aquitania prædicandam. Sed neque credibile est S. Martini ævo ullam fuisse civitatem aut celebrius oppidum, in quo prævaleret idololatria; nec si fuisset, ad S. Martini Officium pertinebat per Galliam Episcopos constituere, nedum novas instituere diœceses, populis necdum conversis, sub conversionis futuræ spe qualicumque : et quidem tam remotis populis : quibus tot alii viciniores Episcopi poterant ac debebant prospicere, et præ illis provinciæ Metropolitanus totiusque Galliæ Primas Senonensis.* E

nec a S. Martino Turonen. ordinatus :

5 *Antiquum Burdegalensis ecclesiæ Martyrologium, quod Usuardi est, sed auctum propriis ibidem Sanctis, ita ad Kalendas Maji legendum proponit :* Burdegala civitate natalis S. Macarii, Episcopi Lugduni. *Itaque existimem antiquitus nominatum, verum cum inter Lugdunenses Archiepiscopos nullus inveniretur istius nominis, auctores seu reformatores lectionum istarum censuisse, quod intelligi deberet* Lugdunum clavatum, *communiori nomine* Laudunum. *Ast ego ad primum Maji, agens de S. Africano, suggessi Lugdunum aliud, Aquitaniæ vicinum,* Lugdunum *scilicet* Convenarum, *ad Pyrenæorum radices, Straboni atque Ptolomæo memoratum, cui tempore S. Martini suos fuisse Episcopos admodum est credibile. Hanc ergo Sedem si tunc ponatur tenuisse S. Macarius, potuisset hic excitus fama S. Martini ad eum, tamquam ad commune Galliæ totius oraculum, in communibus orthodoxæ fidei negotiis aut pro ecclesiæ suæ privatis commodis consulendum excurrisse Turonas; indeque revertens, Ligeni ad Garumnam obiisse, in confinio Burdegalensis atque Vasatensis diœceseos ; ubi notior post mortem quam in vita, propter miraculorum frequentiam, effecerit, ut abolito priori nomine deinceps* S. Macarii oppidum *diceretur. Est tamen qui putet vetus nomen remansisse in opposita ripa, ubi oppidulum est* Langon *dictum.* E

sed potius Lugduni Convenarum,

unde Turonas excurrens obiit Ligeni,

6 *Sic ei suus ex antiqua appellatione Episcopatus maneret, nulli justæ contradictioni obnoxius; nec difficile esset certo seculo affigere ætatem ejus, qui cum sanctissimo Martino vixerit. De hac tamen formidare quis possit, ne alibi deprehensus vulgi error hic quoque locum habuerit, dicaturque venisse ad S. Martinum et ei familiaris fuisse, qui ad mortui pridem sepulcrum peregrinabundus accesserat, et in monasterio ipsius familiarius fuerat conversatus. Atque ita etiam ad Visigothorum tempora, Convenas infestantium, æque ac prænominatus S. Africanus, referri posset. Quare nihil de ipsius ætate definiens, solum noto Natalem S. Macarii videri fuisse* 1 *Maji, unde in pervetusto tabulario ecclesiæ Burdegalensis sic notatur,* Kalendis Maji fit festum S. Macarii, sicut unius Confessoris Episcopi : *et in Breviario ecclesiæ Parochialis S. Columbæ, quod anno* MCCXX *ex vetustiori alio S. Eulaliæ transcriptum fuit, præscribitur Officium* S. Macarii, Episcopi et Confessoris, 1 Maji.

diu forte post obitum S. Martini,

die 1 Maji,

7 *Quia tamen SS. Apostoli Philippus et Jacobus potiori jure videbantur exigere, ut suum toti Ecclesiæ Ca-*

AUCTORE G. H.

unde ad 4 translatum nunc festum

A *tholicæ commune festum non postponeretur alterius cujuscumque commemorationi; institutum recentiori usu Burdegalæ est, ut festum S. Macarii deinceps ageretur die* IV, *cum ea fere omni solennitate, quæ primario Ecclesiæ et Diœceseos Patrono S. Andreæ exhibetur. Quin etiam usu obtinuit, ut cum in processionibus publicis, circum Metropolitanam institui solitis, a festo Trinitatis usque ad Pascha cantetur Responsorium de eodem S. Andrea; a Paschate usque ad Trinitatem canatur de S. Macario, cujus corpus asservatur in loco sublimi post majus altare; et anno* MDCLXXVI *scribebatur quam primum esse transferendum in novam et insignem argenteam capsam, cura et expensis Capituli fabricatam. Cum enim Regis Mater Anna Austriaca Burdegalæ esset anno* MDCL, *pieque visitaret ecclesiam S. Andreæ, ante cujus principem aram olim conjuncta fuerat matrimonio Regis Christianissimi Ludovici* XIII; *et intellexisset sacrum S. Macarii depositum adhuc nihilo honoratius haberi, quam habebatur tempore desponsationis suæ, sexcentas mox argenti libras ad novæ arcæ confectionem ordiendam donavit, quæ additis quadringentis aliis nunc perfecta habetur.*

tamquam Patroni:

Ossa in capsa argentea:

8 *Eo loco, ubi Sanctum illud corpus olim requievit,* B *quique etiam nunc nomen retinet, Societas nostra Residentiam habet cum ecclesia; sed aliter quam olim sita: prior enim situs in hortum conversus est. In illa autem servat reliquum unum ex veteri deposito humerum, et die ejus festo exponit religiose venerandum. Cetera ossa Burdegalam dicitur translulisse* Comes Guilielmus, cognomento Bonus. *Hujus Comitis indubitabilem notitiam invenio apud Gregorium VII lib. 6 Registri Epist. 24, qua anno Pontificatus sui* VI *Indictione* XIII, *id est anno Christi* MLXXXVII, *ita scribit* Bertrando Abbati monasterii Sanctæ Crucis et Fratribus: Ecclesiam S. Macarii, de Fratrum nostrorum consilio monasterio vestro adjudicavimus, et quod Willelmus Bonus; quondam Burdegalensis Comes, fundator ejusdem monasterii, rationabiliter eidem monasterio concessit ecclesiam S. Michaelis extra urbem Burdegalæ. *Cum ergo istius Guilielmi Principatus inceperit ante annum* DCCCXLVIII, *quo, juxta fragmentum Chronici Fontanellensis,* Normanni Burdegalam urbem ceperunt, et Ducem ejusdem Guillelmum noctu; *consequens esse videbatur, ut et ecclesia S. Macarii ante eum annum diceretur in jus alienum transivisse, et privata fuisse sui Patroni corpore, aut saltem sequenti seculo* X, *si verum est quod is cui Boni cognomentum adhæsit, heredem instituerit Guilielmum Sancium Vasconiæ Ducem,* C *anno* DCCCCLXXXII *adhuc superstitem, cum conjuge sua Comitissa Urraca.*

scapula in oppido sui nominis:

corpus non potuit transtulisse Guilielmus Bonus sec. 9 aut 10:

9 *Sed ab hac sententia cito me dimovit Hieronymus Lopez, ad Vitam Godofredi II Archiepiscopi Burdegalensis, proferens instrumentum ex tabulario monasterii Sanctæ Crucis, conditum (ut ait ipse, temporis characteres nescio quo consilio hic omittens) anno* MXXVII, *quo* Vuillelmus gratia Dei Comes Aquitaniæ simul et Dux Vasconiæ et uxor Remberga... *dant et concedunt* cellam B. Laurentii, ubi pretiosum B. Macarii tumulatum corpus requiescit, cum decimis et justitiis et cum consuetudinibus in terra et in mari. Et hæc donatio facta est, Gombaudo Abbati, ecclesiæ Burdegalensis Archiepiscopo Godefredo. *Erat ergo tunc adhuc in priori loco corpus S. Macarii. Quod autem instrumentum istud revera pertineat ad annum prænotatum et tempus Godefredi secundi, non primi qui sedebat anno* DCCCCLXXII, *persuadet aliud ab eodem Hieronymo prolatum instrumentum, quo Annæ Comitissæ* Burdegalensis seu Petragoricæ Patriæ, cuidam monasterio constructo in honorem S. Mariæ de finibus terræ, *donat hereditatem* Medrinus *appellatam: et* Hæc, *inquit* donatio facta, in anno MXLIII Incarnationis Dominicæ, Francorum Henrico Rege regnante, præsidente Godefrido... Sedi sanctæ Ecclesiæ Burdegalensis, Domno Gombaldo Abbate assistente monasterii, in primitus S. Crucis et S. Mariæ et S. Macharii. *Guilielmus ergo qui supra notatur, Guilielmi Sancii prænemorati filius fuit, primo ac proprio nomine Sancius dictus, quo solo subscribit præcitato Patris sui instrumento, ex tabulis fundationis monasterii S. Severi in Vasconia legendo apud Hieronymum Lopez pag.* 176: *quia tunc adhuc vivebat senior et ibidem subscriptus frater Bernardus Vuillelmus, quo defuncto cœpit primum una cum Principatu Vuillelmi nomen usurpare.* D

quod seculo 11 adhuc erat in primo loco

10 *Ex his porro apparet tantum abesse ut translatio sancti Corporis facta fuerit sub Guilielmo Bono, eo qui numeratur primus inter Burdegalenses Comites, a Pictaviensibus diversissimos (licet utrique Willelmi, utrique Aquitaniæ Comites aut Duces dicerentur) ut neque sub Sancio Willelmo, neque aliquamdiu post credibile sit eam esse peractam. Etenim quæ sub hoc ultimo adhuc primo nomine dicebatur* Cella S. Laurentii, *postquam in jus monasterii sanctæ Crucis transiit, vocatur* ecclesia aut monasterium S. Macharii. *Unde discimus hujus cultum sub cura communis administratoris, seu (ut Anna Comitissa vocat) Assistentis Gombaudi, insigniter refloruisse, cum alia mutati nominis causa adferri nequeat, aut forte etiam novam pro veteri ecclesia surrexisse: quæ facta non fuissent, si ibi non adfuisset corpus Patroni. Quin neque anno* MCXX *quidquam mutatum fuisse videtur, cum usque ad eum annum Prior et monachi S. Macarii tantæ fuerint potentiæ, ut ab obedientia Abbatis sanctæ Crucis vellent haberi exempti, quam litem tunc primum illis damnatis decidit Arnaldus II Burdegalensis Archiepiscopus. Ante tamen quam finem acciperet seculum* XII, *credo ablatum Burdegalam esse corpus S. Macarii; et forte a Willelmo IX, extincta pridem Burdegalensium Comitum et Vasconiæ Ducum stirpe, totius Aquitaniæ potentissimo Duce, omnia in ecclesiis pro arbitrio agente tempore schismatis, a quo per S. Bernardum abductus, sed nihilo quam ante humanior erga monachos, facile potuit hoc quoque inter cetera attentasse, ut S. Macarii ecclesiam et monasterium spoliaret Patrono, quo Cathedralem Burdegalensem ornaret.* E

magis quam antea honoratum,

et ut summum sub ultimo Guilielmo translatum

11 *Obiit Willelmus iste, non mala tandem morte, apud Compostellam peregrinus ex voto, anno* MCXXXVII, *uti ostensum est ante Vitam S. Guilielmi Eremitæ, cum quo Dux iste male a plerisque confunditur, § 4 die* X *Februarii, in eoque desiit Ducum Aquitanorum series.* F *Eo autem dominante Burdegalensem Sedem tenebat is, quem dixi, Arnaldus II, cognomento Geraldus, electus anno* MCIII *et fere usque ad annum* MCXXXV *superstes, quando locum fecit Gaufrido III cognomine Loriolo. Quisquis autem eorum fuit, sub quo facta est prædicta translatio, ejus prima cura fuisse videtur, ut in sua Cathedrali ecclesia proprium S. Macario altare erigeret. Nam, uti Hieronymus Lopez nos docuit, in sæpe laudato monasterii sanctæ Crucis tabulario invenitur instrumentum, sub Elia de Malamorte conditum anno* MCXCII, in ecclesia S. Andreæ ante altare S. Macarii. *Porro quando aut quomodo lapidea, tumba, illius Sancti corpus continens, ab altari illo, in quo primitus requievisse existimo, translata sit post altare majus, ubi hoc seculo colebatur, nusquam notatum invenio. Credo autem non diu ibi relinquendam, postquam sacra ossa transposita fuerint in novam capsam argenteam: qua de actione expectabam litteras R. P. Petri Coulon, quo nostram ibidem Collegium regente, effectum fuerat, ut hæc commentari potuerim de S. Macario, antea noto ex solius Saussayi relatu; quando intellexi ex litteris R. P. Francisi Cosso, cui suas moriens vices respondendi legarat, obiisse eum* XI *Novembris anni* MDCLXXVI.

ante annum 1137

erecto eidem altari proprio.

DE

DE SANCTO VENERIO,

EPISCOPO MEDIOLANENSI IN INSUBRIA.

G. H.

ANNO CCCCIX *Cultus sacer,*

Celebrant hoc die IV MAJI *sacram memoriam S. Venerii Episcopi Mediolanensis Tabulæ hodierni Martyrologii Romani, cui solenne officium eodem die præscribitur in Breviario Ambrosiano, jussu S. Caroli Cardinalis Archiepiscopi Mediolanensis edito. In Vita S. Ambrosii, a Paulino Presbytero hujus amanuensi scripta, ista de S. Venerio traduntur.* Per idem tempus, cum in extrema parte porticus, in qua jacebat *æger S. Ambrosius*, in imo positi Castus, Polemius, Venerius et Felix tunc Diaconi secum tractarent, voce ita repressa, ut vix invicem se audirent. Quis post obitum illius Episcopus ordinandus esset; atque cum de nomine Sancti loquerentur Simpliciani, tamquam interesset tractatui, cum longe positus ab ipsis jaceret, approbans exclamavit tertio : Senex, sed bonus. Erat enim

Sub S. Ambrosio Diaconus,

B Simplicianus ævi maturior. Qua voce audita expavescentes, fugerunt. Defuncto tamen eo non alius illi successit in Sacerdotio, nisi is quem ille bonum senem trina voce signaverat. Cui Simpliciano Venerius, quem supra memoravimus, successor fuit. Felix vero nunc usque Bononiensem regit Ecclesiam. Castus autem et Polemius, nutriti ab Ambrosio, bonæ arboris boni fructus, in Ecclesia Mediolanensi Diaconii funguntur Officio. *Hæc Paulinus oculatus testis. Colitur memoratus* Felix *Episcopus Bononiensis die* IV *Decembris, et* S. Ambrosius *die ordinationis suæ* VII *ejusdem Decembris. Mortuus is est pridie Paschatis anni* CCCXCVIII, *uti in exercitatione singulari ante tomum primum Aprilis probavimus, cui tunc successit S. Simplicianus, anno tertio Sedis mortuus,* XVI *Augusti anni* CCCC, *eique subrogatus S. Venerius, mox indicavit suam ordinationem S. Paulino Episcopo Nolano, uti hic scribit S. Delphino Episcopo Burdegalensi in epistola* 16 *his verbis :* Mediolanensis quoque Episcopus novus, filius vester huc usque, nunc frater, Venerius jam scripserat nobis post ordinationem suam: sed quia et hoc Cardamas jussisse te retulit, scripsimus illi per ipsum ut sciret paratam esse opportunitatem, si vellet officium debitæ pietatis agnoscere, ut beatitudini tuæ scriberet et commendaret pectori tuo primordia sua. *Hæc ibi. Coluntur porro* S. Paulinus XXII *Junii, et S.* Delphinus XXIV *Decembris.*

in Episcopatu succedit S. Simpliciano anno 400,

idque indicat S. Paulino Nolano:

C

2 *Erat tum Summus Ecclesiæ Romanæ Pontifex S. Anastasius I, creatus anno* CCCXCVIII, *vita functus anno* CCCCII XXVII *Aprilis, ad quem diem ejus Acta dedimus : in quibus præclara fit mentio S. Venerii, ob epistolam illius hunc datam, quam hactenus non scimus extare : cujus tamen meminit S. Anastasius in Epistola ad Joannem Episcopum Hierosolymitanum, in qua detestatur translationem Origenis a Ruffino factam et inter cetera habet ista :* Absit ab Ecclesia Romana hæc nequaquam Catholica disciplina. Numquam profecto eveniet ut aliqua hoc admittamus ratione, quod jure meritoque damnamus. Quapropter in toto orbe Christi Dei nostri diffusa providentia probare dignabitur, accipere nos omnino non posse, quæ Ecclesiam maculent, probatos mores evertant, aures circumstantium vulnerent, jurgia, iras dissensionesque disponant. Quare nosce qualem epistolam, ad fratrem et Coepiscopum nostrum Venerium diligentiori cura perscriptam, parvitas nostra transmiserit: tibique hanc conscientiam fecerim, quod non superflua laborum formidine neque vano timore soliciter. Mihi certe cura non deerit Evangelii fidem circa meos custodire populos, partesque populi mei per quæque spatia diversa terrarum diffusas quantum possim litteris convenire : ne qua profanæ interpretationis origo subrepat, quæ devotas mentes immissa sui caligine labefactare conetur. *Hæc S. Anastasius Papa, implorata, quantum colligimus, potissimum S. Venerii auxiliatrice manu, in dicta Rufini translatione eliminanda : illudque a S. Venerio præstitum fuisse colligimus ex Apologiæ S. Hieronymi adversus Ruffinum lib.* 2, *ubi num.* 6. *ita hunc alloquitur :* Quæso te, amice carissime, ut in Ecclesiasticis tractatibus, ubi de veritate dogmatum quæritur, et de salute animarum nostrarum majorum flagitatur auctoritas, hujuscemodi deliramenta dimittas, et prandiorum cœnarumque fabulas pro argumento non teneas veritatis... Qui sunt isti, qui in Ecclesia disputare latius E
solent, qui libros scribere, qui totum de Origene loquuntur et scribunt, qui dum sua nolunt furta cognosci et ingrati sunt in magistrum, idcirco simplices ab illius lectione deterrent, nominatim debes dicere, et ipsos homines denotare. Ergo beati Episcopi Anastasius, et Theophilus, et Venerius, et Chromatius, et omnis tam Orientis quam Occidentis Catholicorum Synodus, quia pari sententia, quia pari et spiritu, illum hæreticum denuntiant populis, fures librorum illius judicandi sunt; et quando in Ecclesiis prædicant, non Scripturarum mysteria, sed Origenis furta commemorant? Non tibi sufficit passim contra omnes detractio etc. *Ex prædictis* Theophilus *est Episcopus Alexandrinus, qui cum S. Hieronymo conveniebat contra Origenistas : alter vero* S. Chromatius *Episcopus Aquileiensis, intimus S. Hieronymi amicus, qui colitur secundo Decembris.*

monetur a S. Anastasio de perversa Origenis translatione :

et ob eam damnatam laudatur a S. Hieronymo:

3 *Habita est anno* CCCCI *mense Junio Synodus Provincialis in metropoli Africæ Carthagine, in qua legatio destinatur ad SS. Anastasium et Venerium, et ita verbis Aurelii Episcopi Carthaginensis indicatur :* Post Consulatum Flavii Stiliconis viri clarissimi, XIV Kalendas Julias, Carthagine in secretario basilicæ Restitutæ, cum Aurelius Episcopus una cum Episcopis F
suis consedisset, adstantibus Diaconibus Aurelius Episcopus dixit : Ecclesiarum Dei per Africam constitutarum necessitates mecum optime novit caritas vestra, sanctissimi Fratres. Et quoniam præstitit Dominus, ut ex aliqua parte sancti cœtus vestri esset congregata præsentia, videtur mihi ut has easdem necessitates, quas pro solicitudine nostra indagare potuimus, in medium proferamus. Quas cum approbaverit vestra sinceritas, sit consequens, eligendum esse unum a nostro numero Consacerdotem, qui, auxiliante Domino et orationibus vestris, et has ipsas necessitates suscipere possit, et gnaviter peragendas implere, perrecturus ad transmarinas Italiæ partes, ut tam sanctis Fratribus et Consacerdotibus nostris, venerabili sancto Fratri Anastasio Sedis Apostolicæ Episcopo, quam etiam sancto Fratri Venerio Sacerdoti Mediolanensis Ecclesiæ, necessitatem ipsam ac dolorem atque inopiam nostram valeas intimare (ex his enim Sedibus hoc fuerat prohibitum) quo noverint communi periculo providendum, maxime quia tanta indigentia Clericorum est, multæque Ecclesiæ ita desertæ sunt, ut ne unum quidem Diaconum vel illitteratum habere reperiantur. *Hæc aliaque ibi. Baronius ad dictum annum* CCCCI *num.* VII. S. Venerium favisse votis Africanorum Episcoporum ex

Synodi Carthaginensis Legationem suscipit,

ut Clericos submittat, rogatur :

A AUCTORE G. H. ex eo existimat, quod Paulinus auctor Vitæ S. Ambrosii in Africam amandatus, consedisse Carthagine apud Fortunatum Diaconum testetur ipse in *Epilogo*, et ex petitione S. Augustini scripsisse se res gestas S. Ambrosii confirmet *in Prologo*.

4 *Mortuo S. Anastasio Pontifice Romano successit Innocentius I anno* CCCCII, *sub cujus Pontificatu decessit S. Venerius anno* CCCCIX. *Interim cum hoc Pontifice plurimum laboravit, ut S. Joannes Chrysostomus in exilium actus, ad Sedem suam Constantinopolitanam remitteretur. Negotium illud scitur ex epistola ipsius Chrysostomi ad S. Venerium scripta, atque a Baronio ad annum* CCCCV *num.* XVI *edita sub hoc titulo :* Sancti Patris nostri Joannis Archiepiscopi Constantinopoleos Chrysostomi epistola ad Venerium Episcopum Mediolanensem. *Et hæc est Epistola.* Fortem vestrum et virilem animum, itemque et veritatis vindicandæ fiduciam et prædicandæ libertatem, tametsi vel ante cuncti cognoverant; fecit tamen temporum conditio, ut ipsa quoque appareat summa fraterna benevolentia et caritas et pietas, ac frequens commiseratio, et diligens denique procuratio vestra Ecclesiarum. Nimirum uti vel in mari gubernatorem, qui sit optimus, magnæ tempestates; vel in corporibus peritissimum medicum, morbi difficillimi ostendunt; ita qui ad studium pietatis vitam omnem compararit, quique animi magnitudine præcellat, facile rerum declarant asperitates et temporum. Quod sane cum accidit jam vobis, tum vero pro parte vestra probe omnia directa, nec quidquam prætermissum. Sed quoniam homines, qui istas et pariunt perturbationes et pepererunt, eo pervenerunt pravitatis, ut non modo non defungi prioribus, sed certare etiam cum iis conentur; moneo vos atque hortor universos, ut prompte animum valentissimum adhibeatis, neque istud dissolvi tantum studium patiamini : quin intendite magis, etiamsi mille accidant difficultates. Etenim qui sudoribus atque ærumnis pluribus magnum aliquid et homine generoso dignum obierint, majora ii præmia consequentur, quam qui facile et nullo negotio idem confecerint. Siquidem unusquisque, quod Beatus, inquit Paulus, tantum mercedis accipiet, quantum laboris exantlarit. Quamobrem minime illa vobis diutina fatigatio causam afferat desperandi, verum potius ipsum decus excitet. Nam quo gravior ad tentationem fit accessio, eo auctior erit ad coronas adjunctio, affluentque amplius vobis debita certaminum præmia honestorum.

accipit a S. Chrysostomo exule epistolam

ob caritatem exhibitam.

5 *Hactenus S. Joannis Chrysostomi epistola ad S. Venerium. In Lectione tertia, aliis quarta et quinta, quæ ad Matutinum ab anno* MDLXXXII *in Ecclesia et diœcesi Mediolanensi leguntur, hæc habentur :* Ejus virtutum nomen magnum ubique fuit, usque adeo, ut et Carthaginensis Synodi Patres ad illum Legatos miserint, et S. Joannes Chrysostomus litteras Græce exaratas dederit, quibus ejus divinam caritatem aliaque pastoralia ornamenta testata facit. Ad studium autem pietatis imprimis Pastor eruditus, nihil turbulentis illis temporibus prætermisit ad diligentem Ecclesiæ sibi commissæ tuendæ religioseque gubernandæ rationem. Quam cum annos multos administrasset, demum miraculorum et sanctitatis gloria clarus obdormivit in Domino, quarto Nonas Maji. Ejus corpus in basilica Apostolorum sepultum S. Carolus Cardinalis Archiepiscopus, frequenti Episcoporum provincialium conventu, in eadem basilica, quam illustriori opere restituendam curaverat, solennibus supplicationibus pie condidit. *Hæc ibi. Aliquas ejus Reliquias asservari Bononiæ in ecclesia Societatis Jesu ad S. Luciam, testatur Masinus in Bononia perlustrata : sed de his interrogatus anno* MDCLXXVI *R. P. Alexander Zampi, ibidem Rector, respondit post exactissimam inquisitionem et discussionem singularum Reliquiarum quibus Collegium istud munitur, nihil se potuisse reperire quod* S. Venerii *nomen præferat, adeoque vel errasse Masinium, vel adeo minutam fuisse particulam, ut in oblivionem venire potuerit.*

Obit miraculis clarus.

Transfertur a S. Carolo :

6 *De eodem S. Venerio Ennodius Ticinensis panxit hoc epigramma.*

ab Ennodio laudatur.

Forma pudicitiæ juvenis sectanda Veneri
Venit, nominibus nil famulata suis.
Fortia marcebant vetulo sub judice membra,
Ætas præsentem perdiderat puerum.
Sublimis postquam conscendit fulcra Cathedræ,
Cana tener populis dogmata disseruit.
Aurea fluxerunt locupletis stemmata linguæ,
Sol vitæ nitidum reddidit eloquium.
Alvus ut Ecclesiæ tumuisset semine verbi,
Non deerat pastus lactis Apostolici.

DE SANCTO BENEDICTO,

EPISCOPO ÆSERNIENSI IN ITALIA.

G. H.

IV MAJI

Æsernia *urbs Samnii antiqua et Episcopalis, sub Metropoli Capuana, haud longe a Vulturno fluvio, inter Boianum et Venafrum sita est. Hujus Sedis Episcopos recensens Ferdinandus Ughellus tomo 6 Italiæ Sacræ, ita de primo Episcopo Æserniensi* S. Benedicto *scribit :* Tempus quo floruit, patria, et acta ignorantur: corpus sub ara majore Cathedralis Ecclesiæ conditum religiose colitur : festus dies Æserniæ celebratur IV Maji. Ejus meminit Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ Paulusque Regius, qui narrat Cathedralem Ecclesiam, quasi repentino vehementique terræ motu concussam, contremuisse, cum Episcopus quidam Æserniensis circa S. Benedicti corpus effodi jussisset. *Hæc Ughellus. Addit Ferrarius,* lampadem semper ante corpus accensam. *Joannes Vicentius Ciarlantus Ecclesiæ Cathedralis Æserniensis Archipresbyter, lib.* 3 *Memoriæ historicæ Samnii cap.* 8 *ista de hoc Episcopo habet :* Ecclesiam Æsernitensem eodem tempore S. Benedictus regebat, quo Nolanam S. Paulinus, et fuerunt ambo participes calamitatum, quæ tunc evenerunt. *Colitur S. Paulinus* 22 *Junii, quando de variis illi illatis persecutionibus agendum erit : quibus similia videtur S. Benedictus passus, cum et civitas Æsernia dicatur destructa, incolæque dispersi : quos S. Benedictus collegisse, ac civitatem restaurarisse creditur. Additur adfuisse eidem S. Paulino morienti.* Basso et Antiocho Consulibus *anno* CCCCXXXI. *At quamdiu, reversus ad suam Cathedram, adhuc vixerit, ne per conjecturam quidem indicatur*

Elogium ex Ughello,

Ferrario,

et Ciarlanto.

Paulo Regio,

DE SANCTO VALERIANO

G. H.

MARTYRE FOROLIVII IN ITALIA.

SECULO V

Encomium scriptum circa annum 1580

Forum-Livii, *urbs Italiæ antiqua et Episcopalis, ad dexteram Montoni fluminis in via Flaminia, Faventiam inter et Cæsenam, Tutelaribus suis Patronis adnumerat* S. Mercurialem *Episcopum suum et* S. Valerianum *Martyrem, quorum laudes circa annum* MDLXXX *luculenta oratione descripsit monachus quidam non ineruditus, ex Abbatia S. Mercurialis; qui ubi de S. Valeriano agere incipit, præfatur, de hoc Sancto, biennio ante in cathedrali ecclesia copiose disseruisse Foroliviensem quemdam, tunc defunctum, Cogitosum. Ipsam orationem, descriptam ex collectaneis Gallonii in Bibliotheca Vallicellana Romæ, non censuimus inserendam operi nostro ad* XXX *Aprilis agentes de S. Mercuriali, cum haberemus vitam scriptam seculo, ut nobis videbatur,* XI. *Nunc rescissam ab ea partem ultimam de S. Valeriano, antiquiorum auctorum defectu, dare cogimur.*

B *quod vetustiorum Actorum defectu datur.*

2 *Ferrarius in Catalogo generali videtur hæc ipsa a se Romæ lecta indicare, cum* elegantiori stylo conscripta Acta *appellat, præ antiquioribus aliis quæ MSS. viderit Forolivii. Utraque autem censuit correctionis egere, quam adhibemus in Annotatis. Antiquiora requirentibus nobis, Italicam quamdam synopsim, a se confectam, misit anno* MDCLXXIII *Perillustris D. Eugenius Menghius, Patricius et Consiliarius civitatis, munitam fide publica sigilloque per Secretarium ejusdem civitatis Horatium Marcianelium; attestans manu propria se ipsam,* extraxisse sincere et summa cum veritate ex libro qui adest in archivo seu secretaria Illustrissimæ Communitatis, et ex aliis scripturis fide dignissimis, quæ extant Foro-livii in variis locis.

3 *Nos, ut dixi ipsa illius libri verba maluissemus accipere; non videtur tamen operæ pretium in illis requirendis amplius laborare; cum nec illa magnam possint habere auctoritatem; et quæcumque de S. Valeriano scripta sola traditione niti videantur, fundata in antiquissimo ipsius Sancti cultu: cujus testem habemus Ughellum in Episcopis Foroliviensibus, ubi ait quod* Richelmus *sive* Richelinus, *Episcopus Foroliviensis,* anno MCCLXVII, uno cum Ravennate Archiepiscopo aliisque Episcopis, altare S. Valeriani in Cathedrali consecravit.

Epitaphium antiquum:

C *Paulus Bonolus lib. 2 Historiæ Foroliviensis (quam pro sua humanitate ad nos misit) pag. 35 asserit* Richelmum *dicto anno* die XXVIII Maji coram universo Clero monumentum sepulcrale S. Valeriani aperuisse, et cum ipsis sacris ossibus reperisse laminam plumbeam: in qua aliquod Epitaphium his versibus legebatur.

> Nomine pro Regis, cæsa cervice, superni,
> Hic Martyr recubo Valerianus ego.
> Romania suis clarum me fovet in antris,
> Livia cum sociis octuaginta tenet.

4 In altera dictæ laminæ parte hæc verba continebantur: Hoc Beati Valeriani Martyris est corpus, qui hic præsens habetur, qui pro Christi nomine multas suo in corpore sustinuit passiones, demum capite abscisso animam Deo reddidit. *Sequenti post hanc sacrorum ossium ostensionem die, id est* XXIX *Maji, dictus* Richelmus Episcopus, exempto brachio, arcam Reliquiarum reclusit, et altare consecravit: et ea omnia facta sunt assistentibus Archiepiscopo Ravennate (*is erat Philippus Fontana, qui jam ante fœdus cum Forlivianis fecerat*) et aliis novem Episcopis suffraganeis, qui ad Synodum Provincialem, tunc Forolivii habitam, convenerant, et varias indulgentias concesserant, *eaque constare ex Bulla et aliis instrumentis asserit Bonolus. At sacrum S. Valeriani brachium, inclusum est argenteo brachio, ære publico fabricato, ad trium pedum altitudinem, et solet diebus Rogationum circumferri. Festum* S. Valeriani *celebratur ex præcepto per totam diœcesim: et Ecclesia Cathedralis sanctissimæ Crucis Inventioni et S. Valeriano Martyri dedicata est. Nicolaus Brautius Episcopus Sarsinæ in Martyrologio Poetico hoc cum disticho honorat,*

altare consecratum an. 1267

brachium seorsim adservatum.

> Dux urbis Livii vivit: vix arcuit hostes;
> Cæsus, equo vectus, cogit inire fugam.

ACTA MARTYRII.

Ex Oratione MS. circa annum MDLXXX.

Reliquum est, *a* ut ad alterum accedamus, Divum Valerianum, cui non minus sanctam in Catholica fide innovationem debet Liviensis populus, quam superiori illi sacri fontis in Christo regenerationem. De eo, non sine summo tum mei tum ceterorum philergitarum *b* mœrore, optime recordor multa in Cathedrali ecclesia Cogitabundum nostrum (quem honoris causa nomino) biennio antea copiose disseruisse, multa docte enarrasse; et, ut erat acerrimi ingenii vi tum natura tum arte præditus, ea de laudibus ejus collegisse, ut nihil, vel ad ubertatem cumulatius excogitari, vel ad argumenta subtilius inveniri, vel ad veritatem articulatius indagari potuerit. Quam quidem ob rem non parum mihi oneris sublatum existimarem, si, cum assequendi nulla spes relinquatur, ejus viri in dicendo vestigiis quoquomodo me insistere posse confiderem. Dicam tamen ceteris rebus inferior, at saltem devotione ac animi propensione par; quibus a nullo hominum, qui sint, aut qui fuerint, me facile superatum iri confirmo.

E a b *Prologus auctoris.*

2 Annus igitur vertebatur salutiferæ Incarnationis sexagesimus primus supra quadringentesimum, cum Augustus *c* Leo Constantinopolitanum Imperium teneret suffectus Martiano (quem Byzantii primum ex Græcia *d* Cæsarem habuere) cum nullam ex se *e* progeniem videret, spem successionis omnem, in Leonem *f* Ariadnes et Zenonis filium collocaverat, Adolescens autem spiritibus vexabatur immundis, quod Cæsaris animum vehementer torquebat, vitamque ducebat ob id minus jucundam. Inclyta tum adolescentis cujusdam *g* Armenii religionis ac sanctitatis fama pervagabatur omnes Asiæ et quæ sub oriente sunt solo regiones, adeo constanti omnium opinione, ut eum citra ætatis conditiones Deo gratissimum omnes prædicarent. Is erat B. Valerianus, quem propter vitæ probitatem multa signa ac miracula per ora virum circumferebant. Missis igitur ad eum legatis, Cæsar sanctissimum adolescentem nullo negotio exorat, ut ad curandum nepotem Byzantium se conferret. Venit, vidit, et curavit, ejecitque solo Crucis signo dæmonia.

c F d e f *A Leone Imp. evocatus, nepotem energumenum liberat:* g

3 Quo facto tum Cæsaris tum Ariadnes et Zenonis eam iniit gratiam, ut eum inter aulicos non solum adnumeraverint, sed et inter cariores habuerint. Eminebat enim inter ceteros non corporis tantum forma et specie, quæ eum egregie amabilem reddebat; sed et animi dotibus, quibus tum Cæsari tum ceteris

Leoni et aulicis summe carus

A ceteris superata invidia in admirationem vertebatur. *Ex MSS.* Si enim aulici ejus tempestatis mores nostratibus hisce quoquomodo conferendi sint; non injuria arbitramur, sanctissimi adolescentis juventutem ab omnipotentis Dei manu custoditam fuisse, cum Cæsaris genium, in dies magis, ac magis, contra id quod in aulis translatitium est, sibi non modo conciliaverit, sed eidem propemodum dominaretur. Quid enim aliud credendum est? cum in illa, ita dixerim, convenarum civitate (ubi sine lare ac certis sedibus vivitur, ubi seges ambitionis luxuriat, debacchantur æmulationes, et invidiæ; veteratoria fraus, tamquam in proprio residet, et dominatur superbia *ob eximias virtutes,* plusquam tyrannica) non modo nulli invisus, sed omnibus pariter carus, et ab omnibus dilectus fuerit: iis præsertim moribus instructus, qui per diametrum superioribus illis opponuntur. Erat enim veritatis tenax, curam honestatis atque integritatis antiquissimam habens, liberalioris institutionis retinens: ii vero inter aulicos aut tardi, aut rustici, aut socordes plerumque judicantur, sicut et edictorum cœlestium prudentes et interdictorum metuentes, inepti prorsus atque deliri. Inter fœdissimos igitur aulicæ vitæ ritus, innatum tamquam irradiantis solis B candorem nullæ sordes coinquinaverunt; quibus rebus effectum est, ut cuncti invidia seposita primas apud Cæsarem illi sponte concederent. Nullum opus ille non libenter obibat, ubi tum Cæsaris, tum præcipue Dei et Christi Salvatoris, conjunctus esset et honor et decus.

4 His igitur artibus, sed Deo comprimis auxilium e cœlis suppeditante, auctoritate, consilio, et prudentia apud Cæsarem adeo pollebat, ut nihil omnino, sine Valeriano vel ageret vel cogitaret; arduisque *Præcipuis rebus agendis præfectus,* negotiis tum belli tum pacis tractandis, non solum interesset, sed etiam præficeretur. Quæ omnia sanctus vir, auspicato semper Dei altissimi nomine, inchoabat, tractabat, conficiebat. Per id temporis autem, Dei optimi maximi permissione, ut novum ad nos ex Armenia beneficium conflueret, accidit ut Gensericus *i* Wandalorum Rex Romæ inhians, ex Africa in hanc expeditionem maximas copias comparaverit. *k* Anthemius tunc Romæ pro Leone Augusto Imperator ab exercitu Severiono subrogatus, curam belli gerebat et pacis. Nuntiantur Leoni Genserici apparatus: quapropter maxima ornata classe *l* Basiliscum in Anthemii subsidium Romam mittit; additurque ei Valerianus, non Miles aut Cen-C turio, aut Tribunus, sed Legatus et Comes, cujus *strenue juvat in pellendo ex Italia Genserico Wandalorum Rege,* optimis auspiciis noverat Cæsar quanta sperare posset. Hi conjunctis cum Anthemio copiis, contra Populoniæ *m* littora hostibus occurrunt, ac commisso prælio in fugam vertuntur, abiitque Gensericus cum suis in Africam.

5 Quoniam autem diversis motibus Italia vexabatur, hinc Alanis per Tridentinos saltus irrumpentibus, hinc civilibus discordiis per Arianos undique *et Arianis domandis.* grassantibus; decreverunt Basiliscus et Valerianus partito exercitu Italiam, si possent, ab iis tumultibus vindicare. Itaque compartitis inter se provinciis, Flaminia et omnis ea Italiæ pars, quæ cis Apeninum inter et Alpes et Adriaticum sinum vergit, Valeriano attributa est. Habebat ille quidem expeditissimum exercitum, peditibus equitibusque munitum; at multo robustiorem firmioremque reddebat eum octoginta virorum invicta manus, qui a divo Valeriano numquam recedebant; sed in orationibus cum illo pernoctantes, victoriam, Angelis contra immanes Ecclesiæ hostes secum pugnantibus, ubique parabant. [Cum his] multa strenue gessit, magnas adversariorum strages edidit, priusquam se in hujus civitatis conspectum dederit. Hanc tenebat, tunc *n* Leobavus quidam Gotthorum Dux, atque idem Arianæ sectæ propugnator acerrimus. Valerianus D igitur cum octoginta illis, quos veluti purpuratos de *His Forum-Livii eripere conatus,* omnibus consulebat, constituit urbem ita obsidione premere, ut quoquomodo daretur, inquinatissima labe expurgatam ab immanissima tyranni illius servitute liberari. Quapropter circumvallatis deducto exercitu mœnibus, nihil quod ad oppugnationem pertineret omittens sanctissimus vir, idemque strenuus; rem eo deduxit, ut urbem in crastinum militibus expugnandam edixerit. Solebat singulis noctibus B. Valerianus crebris orationibus auxilium a Superis implorare, ac cum octoginta illis ex exercitu recedere, quo ferventiores ad Deum preces eorum *per insidias cum 80 viris occiditur,* ab Angelis portarentur. Id per exploratores rescivit Leobavus; quamobrem per noctis silentium eruptione facta, orantes ac tota mente in Deo intentos invadit, prosternit, ac omnes immani occisione *o* trucidat. O indignum facinus! o scelus inauditum! Quidnam gladii illi, quidnam mucrones agebant? quorum latera petebant? Non eorum certe qui spem in homine collocassent, aut propriis viribus fiderent; non eorum qui urbem diripiendam, et igne ac ferro vastandam militibus proposuissent: non is erat eorum sensus, non hæc mens; sed eorum corpora invade-E bant, qui suas omnes cogitationes, omnia consilia in Deum referentes, eadem ad aliorum salutem dirigebant; qui propriæ saluti satis esse prospectum existimabant, si de aliena prius curam suscepissent. Felices animæ, terque quaterque beatæ, in corpore an extra corpus nescio, immanem barbarorum sævitiam expertæ. Arbitrer enim, per beatissimam illam extasim, vos corporibus relictis, in cœlum raptas, arcana vidisse, quæ non licet homini loqui; in iisque reditum ad ea oblitos, corporalis mortis pœnam non degustasse; sed ante mortem ad præparatum vobis locum, ad Superos evolasse. O nostram felicem civitatem! pro cujus salute tantorum virorum animæ, dum orantes Altissimi throno astarent, meruerunt martyrii corona decorari, ut perpetuis eorum precibus salus nostra nunquam intermissa constaret. Barbara igitur crudelitate sanctissimis viris e medio sublatis, exercitus omnis nihilo secus oppugnationi intentus, paucis interjectis diebus urbe potitus est; *et urbs Catholicis redditur:* Arianisque viribus ad internecionem excisis, sanctissimi Valeriani precibus (uti credi par est) Catholicæ fidei urbs restituta. Aiunt inter eos, qui mortem sanctorum virorum et urbis expugnationem inter elapsi sunt dies, multas noctes B. Valerianum urbis mœnia obequitare *p* visum: quare communi consilio, ejus et sociorum corporibus sepulturæ datis, F etiam de ejus nomine constructa est ecclesia, quam *qui ecclesia constructa,* nunc corrupto vocabulo *q* Sancti-Varani dicimus. In Annalibus quoque scriptum video, Civitatem eum *cum S. Mercuriali Patronum eum habent.* quoque Protectorem voluisse, et sanctissimo Mercuriali Contutelarem fecisse, ita ut deinceps ejus sanctam imaginem, sicuti ipse visus fuerat, equo insedentem, pro sigillo *r* Civitatis usurpaverit.

ANNOTATA.

a *Præcesserant Acta S. Mercurialis Episcopi data 30 Aprilis.*

b Philergita *hic poni videtur pro* studioso eloquentiæ. Ἐργάται *autem proprie a Græcis dicuntur* Servi, *quasi ad opus faciendum comparati.*

c Leo *genere Thrax, Marciano anno 457 die 26 Januarii mortuo, ab exercitu Imperator salutatus, cœpit ab initio Aprilis imperare, vita functus sub initium anni 474.*

d *Latius accipiendo nomen* Græciæ, *pro eo quod auctoris ætate appellabatur Græcorum Imperio: qui autem præcesserant ex Constantini aut Theodosii genere*

A *nere Imperatores ex Occidente genus ducebant: Martianus vero Thrax erat.*

e Progeniem *scilicet virilem.*

f *Ita corrigo pro eo quod ecgrophum nostrum habebat* in Leone, Mariagnis sororis filio: *intelligitur enim Leo junior, senioris ex filia nepos, decimo circiter Imperii mense mortuus post avum.*

g *Paulus Bonolus eum potius ex Flaminia et ditionibus Foro-Livii censet oriundum S. Valerianum.*

h *Rursum hic scriptum erat* Mariagnis sororis.

i Gensericus *ingressus est Romam anno* 455. *Sed quia superstes regnavit usque ad annum* 476, *videtur hic intelligi Italia contra alias invasiones propugnata.*

k Anthemius (*sublato* Severo Imperatore *veneno* 25 *Augusti anni* 465, *et post anni unius et aliquot mensium interregnum*) *in Occidentem Imperator missus est anno* 467.

l Basiliscus *erat frater Verinæ, uxoris Leonis Imp. qui postea Zenone pulso Imperium Orientis anno* 475 *ad duos circiter annos occupavit.* D

m Populonia, *portus Etruriæ, nunc* Piombino.

n Leobavus, *Ferrario* Leobanus, *Bonolo* Leo Bacchius.

o *Bonolus,* capite abscisso interficit.

p *Epitome Italica ait, ita visum in ipsius civitatis defensionem, cum illa aliquoties esset obsessa ab hostibus.*

q *Addit idem Bonolus,* ab aliquibus tradi eo in loco eum fuisse martyrio coronatum.

r *Indicat idem hoc lemma subscribi:* S. Valerianus Martyr, Protector civitatis Forolivii.

DE SANCTO TITIANO,

D. P.

EPISCOPO LAUDENSI IN INSUBRIA.

B E

AN. CCCCLXXVII

Sancti Titiani *Vitam, quem* Laus Pompeia, *oppidum media inter Mediolanum et Cremonam via, anno* CCCCLXXV *Episcopum habuit, posteritati edax monumentorum vetustas invidit: quidquid superest, in Catalogo Sanctorum Italiæ collegit hujusmodi verbis Philippus Ferrarius ex Laudensis Ecclesiæ tabulis:* Titianus, natione Alemannus, Episcopus Laudensis, S. Cyriaco in Episcopatu successit anno post Christum natum CCCCLXXV, Simplicio summo Pontifice, Zenone Orientis et Augustulo Occidentis Imperatore. Vixit in Episcopatu (quem sancte et pie illum administrasse ex eo liquet, quod in Sanctorum Episcoporum numerum relatus est) biennium dumtaxat: cum anno CCCCLXXVII Kalendis Maji decessisse ex epitaphio, quod adhuc extat apud Laudem Veterem, appareat. Obiit autem diem, annum ætatis quinquagesimum quintum agens. Cujus corpus in æde S. Petri sepultum, ubi epitaphium illius visitur, novissime a Bossio Episcopo Novariensi cum diœcesim Laudensem visitaret, in cathedralem ecclesiam translatum est. *Hæc ille, quem sequitur in Italiæ sacræ tom. 4 Ughellus. Franciscus Bossius a Cathedra Perusina ad Novariensem transiit anno* MDLXXIX, *clausitque diem anno* MDLXXXIV *Addit Ughellus, Corpus denuo ibidem seu inventum refossum anno* MDCXL, *solenni pompa rituque subter principem templi aram reconditum fuisse, inscripta marmori hæc memoria:* Corpus S. Titiani Laudensis Episcopi, cum aliquot Sanctorum Innocentium Reliquiis, sub hac ara fuit inventum, iterumque repositum, præmissa solenni translatione, MDCXL die VI Maji. Laudæ Antistite Clemente Gera Novariensi. *Festum, non Kalendis hujus mensis, quibus obiit, sed die quarta agitur; idque ne cum prima, quæ Apostolis SS. Philippo et Jacobo sacra est, concurreret. Alius ab hoc est S. Titianus Episcopus Opitergiinus: et colitur* XVI *Januarii: alius Brixiensis Episcopus, relatus* III *Martii, de cujus Vita, inventione, miraculis plura dicere potuissemus, si tunc ad manum nobis fuisset libellus a Joanne Bapt. Zannetti Brixiæ editus anno* 1618. *Quidam etiam* Titianus Episcopus *indicatur ad* XXIX *Maji, in scriptis Additionibus Carthusiæ Bruxellen. ad Grevenum, sed quis horum intelligatur non additur.*

Acta vetustate temporum deleta:

ætas et anni Episcopatus indicati ex tabulis Ecclesiæ Laudensis.

gemina translatio corporis:

cultus.

DE SANCTO ANTONIO,

G. H.

C

ABBATE TURONIBUS IN GALLIA.

F

IV MAII

Inter urbis Turonensis monasteria antiquiora censetur, quod a S. Juliano modo nominatur, ante S. Gregorii Episcopi Turonensis tempora, in honorem S. Mauritii dedicatum. In hujus monasterii ecclesia celebrari quotannis ad hunc* IV *Maji sub ritu duplici festum S. Antonii, de Rupe cognominati, testatur Simon Martin in sacris Reliquiis deserti. Quo etiam die memoria* B. Antonii Abbatis S. Juliani *inscripta est Martyrologio Turonensi et* B. Antonii Confessoris Turonis *MS. Florario Sanctorum, et Auctario Greveni et Molani ad Usuardum, Martyrologio Germanico Canisii et Gallicano Saussayi, qui ista habet:* Turonis S. Antonii Confessoris, beatitudinis gloria conspicui. *At* Translatio corporis S. Antonii Confessoris Turonis *celebratur ad diem secundum Aprilis, in MSS. Martyrologiis Prioratus de Averone in diœcesi Carnotensi, Romano Ducis Altempsii, et Carmelitano quod Coloniæ asservatur. Sequenti die* III *Aprilis memoratur* S. Antonius Confessor Turonis *in MSS. Vallicellano Patrum Oratorii Romæ, et Centulensi S. Richarii in Pontivo. E quibus omnibus antiquus ejus cultus confirmatur. Verum de ejus illustribus virtutibus ac modo vivendi nihil potuimus hactenus assequi, præter pauca, quæ Simon Martin Gallice suggerit, et sunt fere ista.*

Cultus sacer 4 Maji

2 et 3 Aprilis.

Compendium Vitæ.

2 Cum B. Antonius pluribus annis in monasterio Turonensi S. Juliani vixisset, et cum exacta observatione monastica in omnibus virtutibus excelleret; majori zelo faciendæ pœnitentiæ ardens, impetravit Moderatoris consensum, discedendi ad aliquam rupem, duabus tribusve leucis Turonibus dissitam; in qua parvam cellulam in rupe excisam sibi elegit, sed adeo angustam, ut vix aut jacendo aut stando potuerit subsistere, quod in nullam partem sive altitudinis, sive longitudinis aut latitudinis, contineret ultra quatuor pedes: eaque cellula beneficio fenestellæ etiamnum monstratur, sed ob reverentiam

AUCTORE G. H.

A rentiam S. Antonii ingressus non permittitur. Reliqua ejus Acta latent, soli Deo cognita: cujus providentia vitam sustinuit, et ante decessum e vita fuit a Parocho vicino Sacramentis munitus, et post mortem corpus ad monasterium translatum. *Hæc ibi. Quorum priora ex populari traditione, cetera ex præsenti notitia esse accepta apparet.*

Tempus incertum.

3 *At quo seculo floruerit nusquam vel per conjecturam tradi reperimus, unde nec possumus eum Ordini Benedictino satis tuto asserere: nam si inter primos dicti monasterii monachos vixerit, dicerent Sammarthani,* incertum esse quem Ordinem vel Regulam primum ibi monachi tenuerunt. *Forsan aliquam lucem rei obscure adferent Dacherius et Mabillon. Alium, esse a S. Antonio, socio S. Mauri, cum Martino Simon arbitramur, quod hujus* corpus a Calisto Papa II anno MCXIX in ecclesia Glannofoliensi maxima cum reverentia positum fuisse, *asserat Mabillon in suis Annotatis ad Vitam S. Mauri Abbatis num. 70. Hunc ob dictam elevationem ad diem III Septembris collocat Hugo Menardus, apud quem et alios Martyrologos Benedictinos nulla mentio Turonensis istius Solitarii.*

Reliquiæ in æde S. Juliani,

4 *Nos, ut nihil diligentiæ prætermitteremus, datis ad R. P. Rectorem Turonensis Collegii litteris, ea interrogantibus quæ videbantur in rem fore, responsum* B *accepimus a R. P. Guilielmo Quirini, has sibi partes postulante*, R. D. Priorem S. Juliani ab eo requisitum de S. Antonio, asserere, quod fuerit primus ejusdem monasterii Abbas, ostendique ad latus dextrum majoris altaris grandi in tabula ipsius D effigiem; in sacrario autem Reliquias aliquas ejusdem, thecæ inclusas argenteæ, quas pie exosculatus *dictus P. Guilielmus,* judicaverit ex crassitudine partem esse brachii vel coxendicis: corpus vero aiebat idem Prior, sepultum esse in pago S. Antonii, du Roché dicto, tribus circiter leucis distante. Adivi locum, *inquit P. Guilielmus,* et invisi sacellum, quod alias ita frequentatum ut decem vel undecim Presbyteros aleret; modo autem soli illud accolæ visunt orationis gratia. Est in eo crypta, intra quam Sanctus vixisse dicitur : et ibidem asservantur Reliquæ, os coxendicis scilicet et costa una. Scriptorum porro neque ibi neque ad S. Juliani quidquam reperi. *Ceteras ergo sacri corporis partes dissipaverit ferox ille turbo, qui præclariora quæque urbis Turonicæ sanctuaria subruit seculo superiori, de quo sæpius questi adhuc sæpe queremur, sed numquam sine gemitu. In Registro Beneficiorum Archiepiscopatus Turonensis anno* MDCXLVIII *excuso indicantur pag.* 86 *et* 87 *loca a monasterio S. Juliani dependentia, et inter illa est* Prioratus S. Antonii de Brechia, *et* Ecclesia parochialis S. Antonii, *de quibus interrogatus iterum prædictus P. Guilielmus, an eumdem* E S. Antonium *Patronum colerent, affirmavit: addens Prioratus de Brechia et parochiæ Antonianæ geminum esse titulum, uti geminum est beneficium; sed ecclesiam utriusque eamdem, ipsam scilicet quam alii a pagi nomine* de rupe *appellant.*

et in propria ecclesia.

G. H.

DE SANCTO PAULINO

EPISCOPO SENOGALLIÆ IN ITALIA.

IV MAJI

Senogallia *urbs Episcopalis Ducatus Urbinatis, in ora maris Hadriatici, media fere inter Pisaurum et Anconam, veneratur hoc* IV *Maji* S. Paulinum Episcopum, ut Patronum suum, cum Officio Ecclesiastico per Octavam deducto, *uti indicat Ferrarius in Catalogo generali; qui præterea in Catalogo Sanctorum Italiæ ista scribit:* Sanctus Paulinus Episcopus, licet Acta ipsius desiderentur, maximam habet apud Senogallienses venerationem: nam ipsius natalem hac die summa celebritate colunt cum Octava, uti suæ urbis præcipuum Tute- C larem: Cujus Reliquias religiosissime asservatas habeat. Tempus quo is fuit in humanis haud reperiri potuit: *ac dein in Annotatione ista addit.* Hunc a Paulino Nolano diversum credimus, cum quod diversis diebus celebrantur eorum Natales, et corpora in suis urbibus extent; tum quod dum essemus Senogalliæ, in urbis illius Annalibus seu Chronicis MSS. legimus, S. Paulinum Episcopum Senogalliensem fuisse. *Hæc Ferrarius. Interim Ferdinandus Ughellus tomo 2 Italiæ sacræ describens Episcopos Senogallienses non meminit S. Paulini: quem in Martyrologio Poetico Nicolaus Brautius hoc disticho honorat;*

Paulinum suevit Sanctum Senogallia Patrem.
Patronumque pium sanctificare suum.

De alio Paulino, qui Coloniæ Agrippinæ hac etiam die colitur, jamjam acturi, miramur quid causæ habuerint urbes adeo dissitæ, ut suo cuique Sancto utraque diem F *eumdem dicarent: vehementi autem suspiscione movemur, quod alterutrius nomen, in veteri aliquo Martyrologio tali die repertum, alterius cultum huc quoque referendi dederit occasionem.*

G. H.

DE SANCTO PAULINO,

DIACONO MARTYRE COLONIÆ.

IV MAJI

Martyrium et cultus.

Antiquum Martyrologium, Coloniæ et Lubecæ anno MCCCCX *excusum, ab hoc Sancto exorditur his verbis:* Quarto Nonas Maji, Colonia Agrippina, in ecclesia S. Cæciliæ, natale B. Paulini Diaconi et Martyris, cujus caput per ferreum malleum pro Christo contritum dignoscitur, et cerebrum suum una cum pio sanguine patienter effudisse. *Quæ eadem habet Grevenus in Auctario, anno* MDXV *et* MDXXI *excuso. Sequuntur Auctor MS. Florarii, Molanus, Galesinius Canisius cum hodierno Martyrologio Romano. Et hæc de cultu et martyrio satis certa sunt. Gelenius, lib.* 3 *de Magnitudine Coloniæ Agrippinensis Syntagmate* XI § 2, *ubi de Thesauro sacro ecclesiæ collegiatæ S. Cæciliæ, ista num.* 2 *scribit:* S. Paulinus Levita et Martyr, vetustæ argenteæ tumbæ S. Evergisli inclusus, claritate æterna fulget in cœlis, et in terris lucet gloria miraculorum, quorum frequentiam diplomate suo testatur anno MCCLXI Conradus Archiepiscopus Coloniensis. *Hæc ibi. Miraculorum nulla amplius memoria extat; Conradi diploma adhuc invenitur, cujus ecgraphum curavit nobis R. P. Jacobus Martini, Societatis nostræ Sacerdos et Metaphysices Professor Coloniæ, anno* MDCLXXVI : *est autem hujusmodi tenoris:*

Sepultura,

2

A 2 Conradus Dei gratia Sanctæ Coloniensis Ecclesiæ Archiepiscopus, per Italiam Archicancellarius, universis Christi fidelibus præsentes litteras inspecturis salutem in vero salutari. Quoniam, ut ait Apostolus, omnes stabimus ante tribunal Christi, recepturi prout in corpore gessimus, sive bonum fuerit sive malum: oportet nos diem messionis extremæ, meridiei operibus prævenire, ac æternorum intuitu seminare in terris, quod reddente Domino cum multiplicato fructu recolligere valeamus in cœlis, firmamque fiduciam tenentes, quoniam qui parce seminant, parce et metent; et qui seminant in benedictionibus, de benedictionibus et metent vitam æternam. Cum igitur dilectus in Christo Abbas et Conventus ecclesiæ S. Cæciliæ Coloniæ, ad laudem Dei et B. Mariæ semper virginis, in honore Beatissimi Paulini gloriosi Martyris, per quem Deus infinita nostris temporibus dignatus est operari miracula, capellam infra ecclesiam suam ædificare inceperint opere sumptuoso, et ad consummationem ipsius operis propriæ eis non suppetant facultates: universitatem vestram rogamus et exhortamur in Christo Domino, vobis pro peccaminum remissione injungentes, quatenus de bonis vobis a Deo collatis B pias eleemosynas et grata ad hæc caritatis eis subsidia erogetis; ut per subventionem vestram dictum opus valeat consummari, et vos per hæc et alia bona quæ Deo inspirante feceritis, ad æternæ possitis felicitatis gaudia pervenire. Nos autem de omnipotentis Dei misericordia confidentes, ejus adjutoribus omnibus vere pœnitentibus, eis qui manum ad hoc porrexerint adjutricem, annum unum et carenam unam de injuncta sibi pœnitentia misericorditer relaxamus: proviso ne littera ista de loco ecclesiæ memoratæ ad locum alium per quæstuarios causa petendi nullatenus deferatur: eam si hoc factam fuerit, carere viribus decernentes. Datum Coloniæ XIII Kal. Octob. anno Domini MCCLXI.

Rom. 14, 10

miracula a Conrado Archiep. testata.

3 *Eodem quo Conradus seculo floruit Ægidius Aureæ-vallis monachus, qui in suis ad Harigerum Abbatem Additionibus de Episcopis Tungrensibus cap. 13 ista habet:* In dicta ecclesia B. Cæciliæ novissimis temporibus repertum est Corpus gloriosum B. Paulini Martyris, discipuli S. Materni, qui propter prædicationem et fidem Christi in dicta civitate Coloniensi martyrio meruit coronari. *Hermannus Fley-stangefol, in Annalibus Circuli Westphalici anno* C MDCXL *Germanice editis, dictum* Paulinum *censet* secundum Episcopum Coloniensem, ac S. Materno successisse anno CXXX, ipsumque anno CLXX martyrii palmam obtinuisse. *Idem de ejus Episcopatu censet Hermannus Crumback, in suis ad nos litteris datis anno* MDCLXXIII.

An fuerit discipulus S. Materni,

et Episcopus?

4 *At citatus Gelenius plane contraria sentit hoc modo:* Tradunt plerique majores nostri, S. Paulinum esse Constantinopolitanum Martyrem, qui propter iconoclastæ Imperatoris Constantini Copronymi anno Christi DCCL dominantis summam impietatem, felici commutatione, deposito secularis militiæ balteo, Levitarum Ecclesiastico albo inscriptus, cum in ecclesia primum cantaret Evangelium, in columbæ specie insidentem visus est habere sanctum Spiritum. Inde jussit immanissimi Imperatoris præcisis naribus, evulsis oculis, pice et sulphure liquatis horrendum in modum perfusus, fune ad pedes alligato, per urbem dirissime raptatus est, tandemque cum caput malleo contusum esset, effuso et disperso cerebro, cœlo animam efflavit. *Hæc ibi de ejus gestis et martyrio: sed quæ omnia verbotenus accepta sunt ex Petro de Natalibus lib. 6 cap. 69, agente, non de* Paulino Diacono, *sed de* Paulo Duce militiæ; *quæ nomina confundi, et confusis nominibus non distingui personas, etiam ex consequentibus apparet.* D

AUCTORE D. P. ab aliquibus temere dicitur Martyr sub Constantino Copronymo,

qui Petro de Natalibus est Paulus,

5 *Nam cum fateatur Crumbachius, multo quam Gelenius diligentior ac fidelior testis,* nesciri, quando et a quibus dictus Paulinus Constantinopolitanus sit Coloniam translatus; *ipse Gelenius hoc modo corpus relatum ait:* Qui B. Paulinum nostrum hunc, Constantinopolitanum tradunt, asserunt quoque corpus ejus, post annos a martyrio centum viginti et duos, divina revelatione detectum, ad Carmonarum monasterium, deinde Venetias in ædem sacram S. Georgio delatum, demum a Principibus Germanis Italiam triumphantibus allatum in Ubios. *Eadem de suo* Paulo *dicit Petrus de Natalibus, quæ omnia (uti a Fortunato Ulmo edita atque illustrata extant) dabimus ad diem* VIII *Julii, quando* Paulus *Venetiis colitur, ubi ejus corpus etiam nunc servari certissimo creditur. Numquam Germani Principes, quod Gelenius assumit, ita triumpharunt Italiam, ut Venetorum civitatem in suam redegerint potestatem; neque hi leguntur uspiam in Principum externorum cultum ita fuisse profusi, ut ullum eorum sanctorum corporum, quibus trans mare advectis suam urbem maximo studio communiverunt, cuiquam donarint. Itaque non verebimur eos quos Gelenius secutum se majores ait, nimiæ credulitatis arguere, dicereque temere ab iis assumptum aliquem vicini nominis Martyrem, cum alius non inveniretur: et hujus Martyrio, apud Petrum narrato, addidisse capitis contusionem malleo factam: quæ solum de* Paulino *sciebatur, de* Paulo *non legitur. De illo autem dicimus cum præcitato Gelenio:* Hæc utcumque habeant, et cujuscumque fuerit S. Paulinus, certus est Ubiorum inter Superos Patronos antiquæ Ecclesiæ Patronus, et in Martyrologiis ad quartum Maji diem cognitus, notior in æternæ vitæ libro. E F

et gratis fingitur translatus Venetiis Coloniam.

DE S. NICEPHORO CONFESSORE,

G. H.

HEGUMENO MEDICIENSI IN BITHYNIA.

ANNO DCCCXIV

Monasterium *Medicii a S. Nicephoro, de quo hic agimus, constructum est seculo Christi octavo, in Bithyniæ parte maritima ad Propontidem, haud procul a Prusa urbe notissima, uti ad Vitam S. Nicetæ* III *Aprilis diximus: ex qua pauca excerpo. Ac primo num.* 8. Venit Nicetas ad hoc Medicii monasterium, infrequens adhuc, et sub regimine sanctissimi Patris nostri Nicephori, qui ipsum fundaverat, constitutum. Ab hoc cum recipi postulasset, videns discretissimus Pastor, atque ex habitu gestuque cognoscens, eum sibi utilem fore, libenter suscepit et proprio suo gregi inseruit. *Dein num.* 10, 11 *et* 12. Adeo diligentem Nicetam promptumque ad omnia Prælatus Nicephorus conspiciens, quamvis necdum quintum in monasterio annum explevisset, ad Presbyterii gradum promovendum censuit. Ad hunc autem ordinatus est per manus magni illius Tarasii, qui Patriarchicum urbis Constantinopolitanæ thronum multis adornabat virtutibus: moxque administratio monasterii, quamvis invito, commissa a S. Nicephoro est......

Admittit S. Nicetam,

et ordinatum, Presbyterum præficit monasterio,

2 Qualis porro quoad virtutem erat Pater noster sanctissimus Nicetas, talem quoque, qui locum ab ipso

AUCTORE G. H. adjungit illi Athanasium,

A ipso secundum teneret ei submittere Dominus universorum curavit: Athanasium, inquam, virum reverendum et admirabilem. Talis autem cum esset a sanctis Patribus nostris ad hoc nostrum cœnobium est invitatus, atque ab inclyto Nicephoro persuasus, sanctissimo Patri nostro Nicetæ secundus adjungi. Erant igitur ambo cor unum et anima una in diversis corporibus, tranquillo in statu continentes omnia: ipsique a S. Nicephoro directi regebant totam fraternitatem, et in utroque tam inter se *sub sua directione,* mutuo quam suo cum Præside caritate vinciebantur indissolubili, adeo ut nulla unquam inter eos contentio, nulla existeret disceptatio. *Porro num.* 23 *mors Athanasii indicatur, additurque n.* 24. Pater vero noster Nicetas ejusmodi separatione haud parum afflictus, geminato deinceps onero laborabat, invigilans Fratrum utilitati. Deinde haud multo post mortuus est etiam communis Pater Nicephorus: qui suas omnes possessiones Deo consecrans, hoc monasterium, Divina gratia cooperante, fundaverat: quem Deus et homines honoraverant atque dilexerant, propter insignem animi moderationem.

3 Finem autem vitæ consecutus etiam ipse est die quarta Maji: cujus festivitas, ut solenniter quotannis ageretur, sanctus Pater noster Nicetas, ejus B germanus discipulus, decreto sanxit. Rogabamus autem eum omnes ut nomen pariter et consecrationem Hegumeni susciperet: quamdiu enim in vivis Nicephorus fuerat, eam recipere recusarat... Sed vi quadam adhibita tam a nobis quam ab amicis aliisque Patribus, cogendus fuit ordinationem appellationemque Hegumeni acceptare: istam autem ei per impositionem manuum contulit S. Nicephorus, qui tunc Patriarchale solium Constantinopoli tenebat. *Huc usque excerpta ex Vita S. Nicetæ successoris, scripta a Theosterieto discipulo, nec dubitamus* *addunt Synaxaria,* *quin etiam Vita S. Nicephori ab eodem auctore fuerit conscripta; ex qua solum hactenus assecuti sumus aliqua Elogia, quale illud est quod ad hunc diem habet Menologium Basilii Porphyrogeniti Imperatoris, et est hujusmodi.*

4 Eadem die memoria S. Nicephori Hegumeni monasterii Medicii. Sanctus Nicephorus vixit temporibus iconomachorum. Adhuc autem puer cum Christi amore flagraret, hæresimque valde adauctam videret; relicto mundo et omnibus quæ mundi sunt, monachus factus secessit in montes, egitque vitam *sub Leone Armeno inclusum carceri in eo esse defunctum:* tranquillam, orationibus ac jejuniis quotidie vacans, ac Deo ob publicam orbis terrarum quietem ac concordiam suas preces offerens. Deinde sedata paululum hæresi, unanimi monachorum suffragio C electus fuit Hegumenus monasterii Medicii. Verum D hac iterum lue recrudescente, atque hæresi resuscitata sub Leone impio Imperatore, a grege suo expulsus est, tamquam sacrarum imaginum venerationi ac sanctorum Patrum præceptis inhærens; acerbisque ærumnis subjectus, in acerbissimum carcerem detrusus fuit: ubi tamquam fortissimus athleta, quemcumque animæ illatum perniciosum errorem deturbavit, atque ad Christum, quem semper dilexit, emigravit. *Hæc in dicto Menologio, quæ eadem ad hunc diem leguntur in MSS. Menæis Chifletianis, et sequenti die* V *Maji in MS. Synaxario Claromontano.*

5 *Ex quibus omnibus liquet tempus, quo floruit et decessit S. Nicephorus, scilicet sub iconomachis prioribus, non tam sub Leone Isaurico, quam ejus filio Constantino Copronymo. Dein sub horum filio Leone Chazaro, eoque mortuo sub Irene vidua et filio Constantino: sub quibus cum cœpisset reflorere orthodoxæ ligio; est habita Synodus Œcumenica Nicæna secunda anno* DCCLXXXVII, *et restitutus cultus imaginum, ac pax Ecclesiæ data. Hac autem durante in monasterio Medicio a se condito factus est Hegumenus, admisit S.* *quod cum morte ante annum 815 obita* *Nicetam; eumque curavit Presbyterum ordinari a S. Tarasio Patriarcha Constantinopolitano, mortuo anno* DCCCVI *die* XXV *Februarii, quo ejus Vitam dedimus.* E *Tarasio successit eodem anno S. Nicephorus: cujus Acta illustravimus ad diem* XIII *Martii: hic autem S. Nicetam a morte Nicephori Hegumenum constituit. Porro ex adjunctis elogiis constat ipsum Nicephorum Hegumenum superfuisse usque ad Imperium Leonis Armeni, coronati a S. Nicephoro Patriarcha* XXI *Julii anno* DCCCXIII, *cui ille invisus videtur fuisse; et ejectus in* *difficulter componitur.* *exilium, in carcere obiisse an.* DCCCXIV; *ita ut potuerit Nicetas eo anno constitui Hegumenus, antequam S. Nicephorus Patriarcha ejiceretur in exilium, quod factum est die* XIV *Februarii anni* DCCCXV. *Verum contra hæc ultima, ex elogiis sumpta, scrupulum aliquem movet nobis Theosterictus, tam accurate describens mortem S. Nicephori, ejusque diem, et festivitatem cœptam celebrari, sine ulla mentione talis exilii. Scrupulus autem augetur ex eo, quod Leo Armenus statim a sua coronatione non moverit persecutionem, sed anno dumtaxat Imperii secundo, sicut ostensum est* 12 *Martii ante Acta S. Theophanis Confessoris num.* 12; *unde vehemens nascitur formido ne exilium, causa imaginum toleratum, et mors in eo obita, a Nicephoro Patriarcha ad Nicephorum Hegumenum, per compilatores Synaxariorum temere traducta fuerit: quod certius posset definiri, si majora* Hegumeni Nicephori *Acta aliquando protraherentur in lucem.* F

DE SANCTO GODEHARDO,

EPISCOPO HILDESHEIMENSI IN SAXONIA INFERIORE.

G. H.
VIDE APP. T. VII MAII NOT. 61

ANNO MXXXVIII

Tempus vitæ ab an. 960 *usque ad mortem anno 1038, 5 Maji obitam*

I*nter illustres Germaniæ viros floruit seculo* X *et* XI S. Godehardus, *aliis* Gothardus, *natus in Bavaria superiore circa annum Christi* DCCCCLX, *utpote qui anno* DCCCCXC *egisse annum ætatis* XXXI *infra in Vita num.* 8 *dicitur: quando in monasterio Altahensi monachus Benedictinus factus est, et post annos octo Abbas creatus, deinde anno* MV *ad regimen Hersfeldensis Abbatiæ translatus, ac postea quinquagenarius major ad Altahense monasterium anno* MXII *secessit. Inde anno* MXXII *ad Sedem Hildesheimensem evocatus, Dominica prima Adventus ordinatur: ubi rebus præclare gestis in Domino obdormivit, postridie Ascensionis, die quinta Maji, anno* MXXXVIII. *Hi characteres ita solide affirmant dictum annum, quando cyclo Lunæ* XIII *Solis* XI *et littera dominicali* A *Pascha celebratum fuit die* XXVI *Maji, et festum Ascensionis die* IV *Maji: ut mirum sit ad annos duos præcedentes aut proxime sequentem potuisse referri: cum illis annis Pascha celebratum fuerit mense Aprili, die* XVIII *aut* X *aut* XV, *et consequenter festum Ascensionis procul recesserit ab assignato die* V *Maji scilicet ad diem* XXVII, *aut* XIX *aut* XXIV *ejusdem mensis. Habemus antiquum Chronicon MS. Saxonicum, usque ad annum* MCLXXIX *deductum: in quo ad dictum annum* MXXXVIII *ista leguntur:* Sanctæ memoriæ Godehardus Hildinisheimensis Episcopus migravit ad Dominum. *Clarius id exponitur in Chronico Hildensheimensi, tomo* 3 *Scriptorum Historiæ Francorum a Francisco du Chesne post obitum patris edito; in quo ad dictum annum* MXXXVIII *ista leguntur:* Eo tempore venerandæ memoriæ sanctus noster Pontifex

A Pontifex Godehardus, III Nonas Maji, videlicet feria sexta post Ascensionem Domini, ex hac vita subtractus ad æternam, cum Christo perenniter victurus migravit, nobisque miseris immensam mœstitiam suo discessu contulit. *Quæ omnia infra in Actis confirmantur : ubi alia quædam commodius observamus.*

Acta ex MSS.

2 *Sunt Acta hæc optimæ notæ et fidei, a S. Godehardi discipulo et in plerisque oculato teste, conscripta : eaque integerrima extant in urbe Stiriæ Græciensi et codice pervetusto Collegii Societatis Jesu ; ad cujus codicis fidem noster quondam Reinoldus Dehnius editionem Browerianam diligenter contulit. In eo MS. Auctor appellatur* Wolfherrus *quem cum Browero arbitramur* ex Saxonico Clero a S. Godehardo cooptatum, litterisque apud Boios excultum, ad ipsum redivisse. *Certe num. 14 ait concionantem in Capitulo monachorum Guntherum, a se furtim auditum per fenestras,* quem in canonico habitu illuc ingredi religio vetuit: *opus autem suum bifariam divisit. Nos utramque partem more nostro distinguentes, Capita universim sex constituimus, nulla habita ratione divisionis apud Browerum, quam induxit alius : qui hinc inde immutans*

et Broweri editione.

B *varia, nec satis apte semper (ut infra annotamus) primam partem in decem, secundam in totidem sed prolixiora capita distinxit, iisque titulos subjunxit, et loco* Wolfherri *primi Auctoris, nomen suum substituit, ipse* Arnoldus *appellatus : et inscripsit Magistro suo* Menghardo, *sicut prior* Wolfherrus, *juxta Græciense MS. suo magistro* Albuino. *Denique quæ in dicto MS. desunt miracula, in vita a S. Godehardo patrata, et infra in Appendice referuntur, videntur ab hoc* Arnoldo *adjecta. Eadem Acta, sed contracta, habemus in insigni MS. codice nobis a Bernhardo Rottendorffio e Monasterio Westphaliæ transmisso, similiaque reperimus in MS. codice Reginæ Sueciæ. Simili codice usus est, Laurentius Surius, qui* stylum se mutasse et quædam paraphrasticos reddidisse, *præfatur. Alia duo compendia habemus, alterum ex MS. Ultrajectino S. Salvatoris, alterum ipsi Florentiæ ex insigni codice Senatoris Strozzii descripsimus. Sed his omissis damus Historiam Canonizationis et miraculorum, potissimum post illam factorum Auctor etiam eo tempore vixit, et sæpe se quæ scribit vidisse affirmat. Quæ in Appendicem conjecimus, a variis postea fuerunt adjuncta. Et hæc unius Broweri diligentiæ debemus.*

Historia Canonizationis,

3 *Habemus Breviarii Hildensemensis partem æstivam, anno* MDXVI *excusam, in cujus Kalendario ad*

Cultus 5 Maji die depositionis,

C *diem* V *Maji ista charactere rubro sunt impressa.* Dedicatio majoris Ecclesiæ Hildensemensis, et Depositio S. Godehardi, duplex. *Verum quia in parte illa æstiva Officia festorum a S. Urbano incipiunt, quale de S. Godehardo ibidem solitum fuerit recitari, non potuimus scire. Habemus etiam Officium nobis Græcio transmissum cum propriis hymnis, antiphonis et responsoriis, uti ibidem post Acta, in ipso Depositionis die recitandum, legebatur. Ex hisce varia continentur in antiquo Breviario Passaviensi anno* MDV *excuso. Quo itidem die* V *Maji celebratum, fuisse ejus festum in diœcesibus Mindensi, Raceburgensi, Caminensi et aliis antiqua earum apud nos adservata Breviaria indicant : et confirmant Officia propria diœceseon Viennensis, Passaviensis, Tridentinæ et aliarum : in plerisque recitantur Lectiones, ex Actis assignatis desumptæ. Eodem quinto Maji memoria S. Godehardi celebratur in MS. Martyrologio monasterii Subensis in Bavaria sub nomine Bedæ aucto, et in MS. Florario Sanctorum ; item in Martyrologio Lubecæ et Coloniæ anno* 1490 *excuso ; ac denique apud Grevenum, Maurolycum, Canisium et alios cum Petro de Natalibus lib. 4 cap. 129. At memoria Translationis, quæ ipso obitus anniversario die quarto Maji contigit, præscribitur in citato antiquo Hildensemensi Breviario celebranda cum novem Lectionibus,*

et 4 Maji die obitus et translationis :

et est præcipuum festum. Quo etiam die celebrantur in D *antiquis Breviariis Lubecensi, Erphurtensi, et Missali Mediolanensi anni* MDXXII. *et Breviario anni* MDXXXIX, *ac recentioribus, item in MSS. Martyrologiis Pragensi et Leodiensi Ecclesiarum Cathedralium, et in Martyrologio citato Coloniæ et Lubecæ excuso, apud Grevenum etiam, Molanum, Galesinium, Wionem, Dorganium, Menardum, Bucelinum, et alios. Verum in Officiis propriis Ecclesiæ Hildesiensis anno* MDCLVII *excusis :* IV *Maji colitur* S. Godehardus, *et* V *Maji sola* Dedicatio.

AUCTORE G. H.

4 *Anno proximo post Translationem corporis factam* MCXXXII *condi cœptum est monasterium Ordinis Benedictini sub S. Godehardi patrocinio, eique in Basilica Hildesheimensi duas aras positas, ejusque honori varias ecclesias extructas esse, et in dicto monasterio casulam incorruptam, in qua sepultus fuit, aliasque Reliquias asservari, tradit Browerus. Inter has scyphus ligneus est, intus argentea bractea vestitus, quam ejusdem metalli vinculum exterius cruciformiter circumductum adstringit. Expetitur is passim a parturientibus, etiam Acatholicis, optimo plerumque successu ac sæpe miraculoso, dum inde eis potus præbetur, uti nobis scripsit* E *anno* MDCLXXIV *P. Joannes Dirking, tunc ibidem Philosophiæ Professor. Præterea in sacrario Pragensis ecclesiæ habentur de corpore hujus Sancti* duæ partes notabilis magnitudinis : *de quibus ut documentum aliquod si habeatur mitteretur nobis, rogavimus Decanum ibidem, ex cujus ad nos misso Phosphoro illæ nobis innotuerunt, sed respondit non inveniri. Molanus ad* XXV *Martii refert* S. Godehardum *in Natalibus Sanctorum Belgii coli ut* Patronum ecclesiæ in Arneken, *pago Casletensis territorii in Flandria Occidentali ; sed quod tradant eum ibidem Pastorem fuisse displicuit Molano, et merito : nos quoque post examinatam dictam traditionem, nihil solidi eidem subesse arbitramur.*

monasterium, reliquiæ, ecclesiæ.

VITA

Auctore Wolfherro Discipulo.

Ex codicibus MSS. et editione Broweri.

PROLOGUS.

Summæ reverentiæ decore venerando, Domino meo et Magistro *a* Albuino, toto semper devotionis studio colendo, *b* Wolfherrus, spiritu et corpore modicus, quidquid pro plurali subjectionis debito jure proprius. Historiam de vita et institutione beatæ memoriæ Patris ac Pastoris nostri Godehardi Episcopi scripturus, inter spem et metum *c* anxius, diu multumque deliberando dubitavi ; quia me ad tam arduum ac præclarum opus imparem, minusque idoneum, non ignoravi. Nam, quantum spe et delectatione virtutum, quas per illum Deus ostendit, delectatus advocabar ; tantum, multiplici propriæ negligentiæ conscientia et metu territus, retrahebar ; donec tandem præceptorum ac fratrum, maximeque beati viri et veri Dei cultoris Athelberti Abbatis nostri jussis, partim sponte, partim invitus, obediens tale fastigium attingere tentavi ; tuæque clementiæ, O Præceptor nobilis, secretius offerendum æstimavi ; apud quem et pro erratis facilis locus esset veniæ, et pro demendis vel addendis promptior, et non suspecta, benignitas cautelæ ; vel saltem indiffamata celeritas taciturnitatis æternæ. *d* Hoc etiam, Pater venerabilis, aut dedignando mireris, aut admirando dedigneris, quod tu solus ex generali Pontificum, Abbatum, ac Doctorum collegio, quasi ad meæ nugacitatis inspectionem specialiter eligaris. Cum et hoc prudens prædicti monitoris et impulsoris mei industria providerit ; maxime,

a *b* F *c* *d*

Vita ex obedientia scripta,

offertur legenda intimo amico S. Godehardi,

A maxime, quia tibi pro fidei et dilectionis tuæ merito, AUCTORE G. H. ejusdem Patris nostri vita, et ante et post Pontificalem promotionem, præ cæteris semper claruit : et quia ipse tibi secretius ac familiarius, exemplo Christi ac discipuli, quem diligebat, cordis sui arcana præ cunctis aperuit. Ideoque et me, ut prædixi, imparem minusque idoneum ad idem opus præsertim impulit, quod per adolescentiæ meæ tempora, inter *e* Herveldense et Altahense cœnobium, quasi *f* Orosii more, discursitaverim ; et primæva ejus gesta, a Christi fidelibus et frequenter audierim, et etiam, pro parva adhuc ingenioli capacitate, libenter retinuerim. Deum ergo, qui secreta cordium intuendo rimatur, testor, me nihil in ejus memoriæ laude describturum, nisi quod aut ipse et vidi, et audivi, aut a vere veridicis et etiam probatis agnovi. *summa cum fide ex certa scientia,* Maxime tamen cum Altaha studii causa exularem, cujusdam veterani Presbyteri, *g* Reignoldi nomine, quem et tu melius noveras, familiaritate et colloquio sæpius utebar : et si Deus quandoque dignaretur, ejus veriloqua relatione ad hoc ipsum instituebat, qui certo ei ab ipsa infantia fideli ministerio semper adhærebat, eumque sacræ eruditionis litteras primus instruebat; et omnia ejus dicta et facta, usque ad monachicam B professionem, et etiam ad Pontificalem promotionem, ipse melius noverat.

2 Sed et ego, solito priscæ obedientiæ more, si quid forte vel aptum vel ineptum compilare quiverim, primo sagacitati tuæ merito offerendum decrevi ; ut certe per te errata corrigantur, hiantia suppleantur, superflua diradantur, necessaria supponantur; et, ubi deviaverim, quod fateor facile fit, stoliditas mea veniam consequatur; quin et contra insultantium irrisionem auctoritatis tantæ defensione muniatur. Cum tamen, Deo teste, pro hoc minime movear, si quis me talium elatus irriserit, vel inurbanum quidquam conflasse verbosius objecerit, ut tantum studiosis et Deum timentibus simplicem veritatis sententiam construxerim ; et his, qui forte spiritus Domini inspiratione annuente, post hoc, dum livor invidiæ nubila *h* prætendens occiderit, prædicti Antistitis actus et vitam condigna reverentia condecorare noverint et voluerint, rerum et temporum certum ordinem depinxerim. More siquidem sagacioris canis, qui annuente venatore vel nutu vel signo emissus, tota die indesinenter et quasi infatigabiliter laborat, non ut sibi solummodo, quod nec præsumit, prædam arripiat, sed, ut jubentis Domini ludicram voluntatem perficiat, rarum scilicet C et insolitum quiddam capiendo, unde non solum Dominus cum suis domesticis festivius lætetur, sed et superventuris forte amicis lautioris cœnæ jocunditas reservetur. *Composita ad utilitatem posterorum.* Hujus, inquam, more me libenter laborare profiteor ; non ut mihi laudem, quam in hoc nec mereor nec dignor, acquiram ; sed ut vel modernis vel posteris, sicut prædixi, æternam justi memoriam quamvis indocili taxatione proponam. Quare ergo erubescam me canibus (qui certe majorem et excellentiorem inter bruta animalia, dono puto Creatoris, intellectum habent) assimulari, cum nec Evangelica illa Chananæa erubuerit, imo et gavisa sit, se a Domino canibus comparari, nec etiam Lazarus spretus a divite horruerit, his lingentibus, consolari ? Nam quantum brutis excellentiores ; tantum rationabilibus sunt propinquiores. Nec saltem super hoc fidelium quisque moveatur, quod a prædictis illusoribus fatuitati meæ objicitur ; non decere tam præclari ac insignis viri quasi *i* infimam genealogiam diffamare ; sed magis, ut ipsi putant, in laudem ejus silendo celare : cum quilibet sanum sapientes non adeo attendant vanam generositatis jactantiam, quam utiliorem divinæ inspirationis prærogativam ; quibus certe nemo nobilis videtur, D nisi quem virtus nobilitare probatur, cum scriptum sit, Ubi spiritus Domini, ibi libertas : et Propheta dicit : Dominus pauperem facit et ditat, suscitat de pulvere egenum, et de stercore erigit pauperem, ut sedeat cum principibus, et solium gloriæ teneat. 2 Cor. 3 1 Reg. 2 Quod in illo veraciter impletum esse, tota sancta Ecclesia teste, describimus ; quia eum per vias rectas a Domino deductum, et in conspectu Regum magnificatum, cum Principibus glorioso consedisse, et inter Principes sapientiam locutum esse, et solium gloriæ feliciter tenuisse, vidimus. Unde et a nullo fidelium dubitatur, quod modo in Sanctorum ordine Sacerdotum coram Christo procul dubio lætatur. Si ergo jam frivola loquacitatis meæ sententia ultra licitum vel placitum sermocinando processit (quod certe timiditas, omnia etiam tuta timens, effecit) tu Pater et Doctor egregie, qui hoc non solum prædicti Præsulis memoriæ, sed et nostræ imperitiæ et debere crederis, et velle ; tu inquam, in quo est et approbandi peritia et improbandi potentia, quorumlibet oblocutione contempta, sapienter provideas, ut et inepta et inutilia æterna taciturnitate sepeliantur; et profutura, Domino donante, sine adulationis fuco proferantur. Quia, si quid a vero dissidet, non meæ imperitiæ, sed tuæ imputatur incuriæ : sed, si forte E quid aptius erit, non mea sed tua pars erit, ut quidam se humilians ait.

Si quid ab ore placet, laus monitoris erit.

ANNOTATA.

a *Ita MS. Græcense. At in MS. Rottendorfii, solum littera M. exprimitur. Apud Browerum* Menghardo.

b *In eodem MS. Rottendorfii littera A collocatur. Apud Browerum* Arnoldus.

c *In MSS. Reginæ Sueciæ et Rottendorfii deest vox* anxius.

d *Browerus.* Nec etiam *MS. Rottend.* Nec enim,

e *De his monasteriis infra agitur.*

f *Scilicet sicut* Orosius a S. Augustino ad S. Hieronymum discendi gratia missus *fuerat.*

g *MSS. Reginæ Sueciæ, et Rottendorfii* Ratmundi. *MS. Græc.* Rumoldi.

h *Reliqua Prologi desunt in MSS. Rottend. et Reg. Suec.*

i *Browerus* intimam. *Eum ex infima familia prognatum infra constat. Non enim, ut Krantzius lib. 4 Metropolis cap. 7 scribit,* erat juxta seculum vir sanguine nobilis, natus ex Comitibus Bavariæ, sanguine junctus Imperatori, *quod erroneum est.* F

CAPUT I.

S. Godehardi ortus, studia, vita Clericalis, dein monastica.

Quia Evangelica veritatis voce præcipitur, ut lucerna accensa non sub modio, sed super candelabrum ad illuminationem fidelium constituatur : et quia secreta Regum celari jubentur ; opera vero Dei revelanda et magnificanda, jure panduntur ; ideo dignum et etiam gloriosum putavimus, Vitam beati et venerandi Patris nostri Godehardi Episcopi , quantum divina clementia donaverit, in exemplum modernis et posteris proponere ; et gestorum ejus probabile magisterium Deum timentibus exponere. Matth. 5 Tob. 12 *Vita et Bavaris et Saxonibus ad imitationem proposita.* Vere etiam metuimus, nos culpa negligentiæ non carere, si patiamur ea, quæ ab eo laudabilia et vidimus et audivimus, sub silentio latere. *a* Quem ergo *b* Bajoaria olim, ab initio verbi Dei vomere exculta, et sacræ fidei semine sufficienter fœcundata, verum religionis eruditorem nobis, quibus opus erat medicus concedente Christo transmisit ; nos Saxones, vel

A vel certe Saxigenæ, et (ut vera, proh dolor! nobis insultationis irrisione objicitur) verbo Dei diu indomabiles, periculo non caremus, si ejus gloriam, domestica desidia obdurante, silendo negligamus.

4 Igitur septingentesimo quadragesimo primo Incarnationis Domini anno, quo *c* Carolus primus, filius Pippini primi, filii Anchisi, filii Arnulphi, ex hac vita demigrans, filiis suis Carolomanno et Pippino *d* regnum reliquit, quo etiam sequenti anno iste Pippinus Carolum Magnum genuit, initium *e* Altahensis monasterii *f* a Christi cultoribus sapienter inceptum, et in religiosa monachica institutionem feliciter est perfectum, quindecim fere annis ante distributionem Episcopiorum, quæ post annum in Bajoaria a sancto Bonifacio Archiepiscopo facta est, ex decreto Zachariæ Papæ et consensu Pippini Regis, cui ante tunc temporis triennium frater Carolomannus Romæ tonsuratus et monachizatus, hereditariam partem regni et proprietatis dimisit; quando Willibaldo Eichstadensis, Joanni Salisburgensis, Eremberto Frisingensis, Garibaldo Ratisbonensis Ecclesia commendatur, et Christiana ibidem religio digne Deo corroboratur. In prædicto certe cœnobio servimen Christi ab initio feliciter succrevit, et per B centenos fere annos in monachio proposito laudabiliter profecit, usque in detestabilem illam dissensionem, quæ cœpit inter Ludovicum Imperatorem filium Caroli Magni, et filios ejus Ludovicum, Lotharium, et Carolum; ac deinde, Imperatore defuncto, inter fratres ipsos per multos annos, ut chronica testantur, permansit. In ea ergo tempestate Ecclesiæ plures despoliabantur, cœnobia disturbabantur; inter quæ et ejusdem Altahensis ecclesiæ proprietas, ibidem a fidelibus collata, et eotenus inconvulsa, diripiebatur; et huic sceleri militantibus, juxta debachantium voluntatem, beneficii, imo maleficii causa, dividebatur. Hæc enim necessitate monachica ibidem norma defecit, sub regula tamen Canonicorum idem locus usque in tempora piæ memoriæ *g* Henrici Ducis, quem postea Imperatorem vidimus, item per centum annos perstitit. Quod et Orto pius Rex, filius Regis Henrici Saxonici, sæpius decrevit in aliquibus locis redintegrare; sed plurali infortunio obstante, maxime tamen fratris sui Henrici Ducis Bajoarici machinatione præpediente, non potuit perficere. Qui certe sibi in prima regali ordinatione, in præsentia Principum ac patris, quasi jocularia indignatione, se nobiliorem jactans, restitit; C et in eadem vana voluntate, semper contra fratrem Regem privatim, et subdole contra filium Regis Ludolphum, ut Bajoaria adhuc testatur, publice perstitit.

Prope Altahense monasterium seculo 8 constructum

et varias destructiones passum,

5 Præclaræ igitur indolis puer, Godehardus nomine, juxta Altahense monasterium ex ejusdem Ecclesiæ familia, in *h* villa Ritenbach diœcesis Pataviensis, a vere Christianis, piis et honestis parentibus feliciter natus est et enutritus. Studiis litterarum adhuc infantulus, contra intentionem quodammodo parentum suorum, se tradidit. Erant scholæ, quas visitavit, prope monasterium Altach, trans flumen Danubium. Cum autem mane surgens sanctus puer, gratia visitandi scholas veniret prope Danubium, quod pons ibi non erat ut posset fluvium pertransire, Deo dante, vadens ad scholas aut inde rediens, quemdam reperit, qui sibi per flumen continuum et sanum præbuit conductum. In eodem monasterio puer prædictus fideliter a parentibus oblatus, a Fratribus devote susceptus, litteralis scientiæ haustum, Domino tribuente, laudabiliter imbibit; et divinæ legis notitiam, pro p[illegible]dhuc ætatis ingeniolo, libenter accepit, juxta [illegible]citur, Facillime discitur, ubi Spiritus Dei do[illegible]r adest. *i* [Cœpit namque sanctus puer, in primævo ætatis

inter monachos Altahenses

D seu juventutis suæ flore, vanitates declinare atque levitates evitare; magis eligens jugum legis Dei subire, et virtutum tramites adire, quam [frui] vanitatibus hujus mundi, ut illa semper assolet ætas: cœpitque de bono in melius, de meliori in optimum non segniter se transferre. Ob hoc semper terebat Ecclesiæ limina, ut ibidem hauriret sacræ legis flumina, ut exinde mentem suam inebriaret sitibundam. Aderat ei Dei timor ipsum ab omni retrahens lascivia puerili. Sic igitur se omnibus exhibuit, ut organum quoddam Spiritus sancti esse, verissime appareret. Unde et factum est, ut in habitu seculari, quo inter religiosos manebat, multos de religiosis in vitæ sanctitate pelliceret evidenter.

A. WOLFHERRO EX MSS.

6 Cum autem bonam, moribusque honestis hujusmodi vitam laudabilem in dicto monasterio Altach per aliquot annos peregisset, et adolescentiæ annos attigisset, et vitæ sanctæ fama per totam Bavariam se dilatasset] eo tempore, beatus vir *k* Fridericus Javanensis Episcopus idem monasterium beneficii causa gubernavit, tempore Ducis Henrici prioris. Et Fratres ibi in divino servimine coadunati, postquam ejusdem pueri laudabilem in timore Dei E indolem cognoverunt, eum notitiæ Pontificis intimaverunt. Quo ille audito, ut certe erat prudentissimus, Deo gratias retulit; illumque inde eductum; in suam familiaritatem assumpsit *l*. Quem ubi de virtute in virtutem, gratia Christi provehente, scandere cognovit, amplius eum, pro collata divinitus industria gratulans, amavit, ac *m* per triennium secum per diversa expeditionum, ceterorumque commeatum difficiliora itinera, quasi prætentandi gratia, circumvexit, et sacræ fidei et religionis catechismo devotius instruxit: *n* sicque eum eidem cœnobio Fratribus illum in supplementum divinæ servitutis obnixe repetentibus, Subdiaconii gradu decoratum, remisit. Qui ibidem in sanctæ conversationis studio de die in diem per adolescentiæ tempus sagacius invigilans, communi etiam Fratrum commodo et utilitati devotius intendens, majores scilicet juxta Apostolum honore præveniendo, coævos justis exemplis adhortando, subjectos sacris sæpius monitis ad meliora solicitando; et ita divina clementia comitante, in brevi veræ religionis disciplinam ad integrum consecutus, *o* Diaconii quoque honore sublimatus, eidem monasterio, ut vero post patuit, Deo prædestinante Præpositus est constitutus. *p*

degit apud Episcopum Salisburg.

a quo remissus Subdiaconus,

hom 12

7 Anno deinde post partum Virginis *q* DCCCCLXXIII, Ottone Imperatore secundo; post periculosis-F simum et etiam infelicissimum Calabriæ bellum, adhuc per orbem terræ clade et infamia notissimum, ex hac vita sublato; et Romæ cum summo totius Christianismi mœrore, satis tamen honorifice, sepulto; certe post inconsideratam Mersiburgensis Episcopatus *r* destructionem, et post innocentem (juxta vocem populi) Geronis Comitis *s* necem; prædictus Henricus Bajoariæ Dux, Pater Henrici Imperatoris, ab Imperatore, patruele certe suo, ante septennium ob infidelitatem et tyrannidem, quam contra eum paterno more exercuit, ab honore summotus, tunc occasione justitiæ in spem regnandi arrogantiæ furore incassum elatus, herilem filium, dignum Dei ordinatione regni heredem, opprimere; semetque in monarchiam regni, suadente seductore, conatur erigere. Cujus tamen nugalis machinatio, a primoribus regni, Deum sane timentibus, et maxime a Willegiso Metropolitano Mogontiaco et Bernardo Duce Saxonico pacifice sedatur; eique post multa apta et inepta, quæ modo melius silentur, quia in Chronicis plenius continentur, priscus Ducatus redonatur. In proximo autem Natalis Domini die Otto tertius puer coronam regni a prænominato Metropolitano honorifice percepit; et in omni ecclesiastica perfectione

post obitum Ottonis 2 Imp. et electionem Ottonis 3

A. WOLFHERRO EX MSS.

A ctione feliciter, more avito, crescere cœpit. Cujus quidem laudabilis industriæ initiale fuit indicium, quod *t* septimo suæ ordinationis anno, sæpe dictum Altahense monasterium Episcoporum consilio, auxiliante demum Duce præfato, in pristinum monachicæ religionis reformari fecit statum.

sub Erchanberto Abbate factus monachus, Prior constituitur.

8 Quidam igitur venerabilis vir Erchanbertus nomine, illic Abbas præponitur; per quem auxiliante Domino, divinum ibi ministerium, juxta Regulam S. Benedicti, religiose disponitur. Ad cujus statim saluberrimam admonitionem, promptæ obedientiæ juvenis Godehardus, corde et animo a seculi vanitate conversus, cum aliquantis ejusdem loci Fratribus, monachus est factus, anno (ut ipse nobis sæpius intimavit) ætatis suæ XXXI *u* : [pluribus tamen ex eodem cœnobio, ut non ignotum postmodum memoriæ, Fratribus digredientibus, inter quos erat quidam *x* Thetmarus; quem postea Mindensis Ecclesiæ... sed non Episcopum vidimus.] Sed novellus novæ religionis tiro, adoptatus melioris vitæ tirocinio, ut in priori proposito solebat, toto cordis ac mentis affectu ad cœlestis aulæ limen anhelabat : adeo ut novus Præceptor novo auditori, quod certe in talibus insolitum est, considerata ejus probitate, omnem divini ovilis curam post se penitus commendaret, B eumque sibi in spiritualis exercitii filiationem singulariter præoptaret. *y* [Erat enim caritate fervidus, in labore strenuus, in oratione devotus, meditatione profundus, contemplatione suspensus, corpore honestus, corde mundus, sibi rigidus, defectibus aliorum compatiens, humilitate præcipuus, in paupertate lætus, et in vera nitidus castitate.] Qui tamen prædictus Abbas post triennium, vel causa infirmitatis, vel tædio curæ secularis, idem regimen reliquit; et ad secretioris vitæ solitudinem in conspectu interni Arbitri vacare decrevit.

ANNOTATA.

a *Hinc usque ad n. 5 omnia desunt in MS. Rottendorfii.*

b *Loco* Bajoaria *scribitur ubique* Bauwaria *in MS. Græciensi.*

c Carolus *Martellus, filius Pippini Herstallii.*

d *Imo regni administrationem, quod sub ipsis adhuc ex Merovingiis statutus Rex fuerit Childericus, quo deposito Pippinus Rex creatus est.*

e Altaha *duplex in Bavaria monasterium, superius et inferius, de hoc agitur modo. Est propinquum Danubio, milliari ab oppido Deckemdorffio, ubi sacellum visitur S. Godehardo sacrum.*

C f *MS. Græc.* A S. Pirminio et Domino Odilone Duce Bauwarico aliisque Christi cultoribus sapienter inceptum, et in religiosa monastica institutione feliciter est perfectum, ante distributionem Episcopiorum, quæ decimo post anno in Bauwaria a S. Bonifacio etc. *Coluntur S. Pirminius* 3 *Novembris, S. Bonifacius* 5 *Junii, et S. Willibaldus* 7 *Julii.*

g *Hic est* S. Henricus, *e Duce Bavariæ Imperator: cujus Acta danda erunt* 15 *Julii.*

h *Altachii die anniversario S. Godehardi traditur præberi epulum omnibus, qui demonstrare possunt se ex ejus stirpe aut familia descendere. Ita Browerus. Natus autem erat circa annum* 960.

i *Sequentia uncis* [] *inclusa desunt in MSS. Græciensi et aliis.*

k *Apud Browerum legitur,* Christianus Pataviæ Episcopus : *sed perperam. Fuit* Christianus *electus anno* 991, *mortuus anno* 1012 *aut sequente* 1013. *Eumdem hoc loco refert MS. Rottendorfii et Compendium Strozzianum. At MS. Græciense habet,* Beatus vir Fridericus Juvanensis Episcopus *Is est Archiepiscopus Salisburgensis, creatus anno* 956, *mortuus anno* 990, *cui ætas S. Godehardi convenit: deinde favet Hundius, asserens a dicto* Friderico, qui tunc Altach in D beneficio habuit, factum Acolythum et Subdiaconum: *quod scilicet beneficium ad Episcopos translatum fuit* tempore Ducis Henrici Prioris, *mortui anno* 955. *Is autem erat frater Ottonis primi Imp. de quo supra actum.*

l *Apud Browerum varia inserta, desunt in MSS. et apud Surium, primo,* et cubicularium suum fecit.

m *Secundo* Cancellariæ officium ei commisit: in quo officium talem se exhibuit, ut divinæ organum sapientiæ se omnibus exhiberet. *Quæ vix consistunt cum sequentibus, ubi* fidei et religionis catechismo instruendus erat.

n *Tertio inserta hæc erant,* Timuit autem sanctus juvenis Godehardus, ne quid in tantis, quibus præpeditus erat negotiis, vanum illaberetur animo; ideo a dicto Pataviensi recedendi petita licentia et vix obtenta.

o *Hundius,* a Pilegrino Pataviensi Episcopo ordinatur Diaconus. *Fuit Pilegrinus decessor Christiani ante memorati, mortuus* 31 *Maji anni* 991.

p *Quæ hoc numero narrantur, desunt in MS. Rottendorf. Sunt in Græciensi.*

E q *Erat notatus* annus DCCCCLXXXVII, *sed errore amanuensium, numero quinto loco unitatis signato, quod correximus. Mortuus quippe est Otto II die Veneris* 7 *Decembris anno* 983, *quod non potuit latere Auctorem Vitæ.*

r *Hæc destructio contigit an.* 982 *a Giselhario Episcopo, ad Archiepiscopatum Magdeburgensem promoto, qui ibidem Abbatiam pro Episcopatu substitutam simul tenuit : sed Episcopatus dein anno* 1001 *fuit instauratus. Consule Chronicon Dithmari, Episcopi Merseburgensis creati anno* 1008, *mortui an.* 1018.

s *Est* Gero, 11 *Augusti anno* 978 *jussu Ottonis decollatus, ut accurate annus notatur in MS. nostro Saxonico.*

t *Anno Christi* 990, *uti etiam notavit Hundius.*

u *Inclusa uncis* [ ] *desunt in MS. Rottendorf.*

x *MS. Græciensi.* Quidam Dietricus, quem postea Mindonensis Ecclesiæ, sed non Episcopum vidimus. *Desunt apud Browerum ista* sed non, *et perperam, quia nusquam inter Episcopos refertur. Videtur tamen deesse vox,* Præpositum, *vel quid simile: et ideo puncta signavimus.*

y *Inclusa desunt in MSS. Græciensi et Rottendorf. in hoc dein sequentia contrahuntur.*

F

CAPUT II.

S. Godehardi Abbatis vita in cœnobiis Altahensi, Hersfeldensi et aliis. Vita ejus privata: et sub eo Guntheri eremitæ.

Recusatam diu Abbatis dignitatem

His etiam diebus præmemoratus Bajoariæ *a* Dux obiit, cujus loco pius Henricus filius ejus surrexit; non patris insolentiam, sed initium sapientiæ timorem Domini pleniter secutus : quia erat omni litterarum studio principaliter imbutus, et totus sane fide et actu Catholicus. Qui statim in divini famulaminis cultu succensus, prænotatum cœnobium iterum spirituali privari Pastore, indoluit; et eumdem Godehardum, tunc *b* Presbyterum, Abbatem ibi præponere voluit. Cui ille, per biennium, justa satis excusatione restitit; quia sedem et locum Pastoris sui, ipso superstite, usurpare non debuit. Sed postquam Abbas a Fratribus, et etiam ab Episcopis vocatus revenire recusavit, eisque licentiam, quem in locum ejus vellent substituere, mandavit; tandem Episcopali auctoritate, et Fratrum unanimitate victus, idem regimen, juxta Ducis decretum, suscepit *c*. Qui statim in exordio suæ promotionis totum se Christo vigilanter mancipavit, et districtiorem regularis vitæ tramitem,

abdicante Erchanberto tandem suscipit.

tramitem, cum consociatis sibi Fratribus, ingredi anxie curavit; et in tali studio se ibidem per octo *d* annos indesinenter exercuit. Et præter hoc tamen, manuali labore multiplicem fructum, ac necessariam utilitatem acquisivit. Qui et ibi, in monte quodam, qui *e* Helingeresberg dicitur, castellum firmum, et in eo ecclesiam pulcherrimam in honorem sanctæ Matris Christi Mariæ, in cujus speciale servimen futurus erat, cum condecenti ædificio construxit; et circumquaque, maxime tamen in saltu Boemico, qui eidem Provinciæ proxime astat, ad triginta et eo amplius mansos, labore tantum manuum cum Fratribus, Apostolico exemplo, silvis et vepribus erutis, ad usum utilitatis informavit. Interim ᴍɪɪ Incarnationis Domini anno, nobilis Imperator Otto tertius ex vita hac, immatura morte, discessit: in cujus regnum prædictus Henricus Dux, omni pietate perspicuus successit.

Indisciplinatum monasterium Hersfeldense

10 Erat in illo tempore in *f* Herveldensi monasterio S. Wigberti *g* Bertholdus Abbas, venerabilis genere, et dignitate memorabilis; qui tamen, ut in pace dicatur, ultra sui propositi ordinem humano more popularis famæ laudi intentus, ejusdem cœnobii Fratres, forte aliquanto debita conversatione fovit indulgentius, ita ut more Canonicorum proprietates sibi tam in privatis ædificiis, quam et in equis et cultioribus quoque plurimis vestimentis, ac ceteris mundanæ gloriæ pompis vindicarent; et licentiam quoque dandi et accipiendi, cum illicitis ac superfluis conviviis, ceterisque talibus usurparent. Quo scilicet Abbate biennio ante finem sui ægrotante, et ultra Fuldam flumen in monte, quo ipse monasterium in honorem S. Petri Apostoli construxit, cum militibus ac ceteris sibi familiaribus, refrigerii lenitate commorante; Fratres indignatione permoti, et quasi a Patre contempti, ad Regem, tam per semetipsos, quam et per litteras ac legatos, sæpius diversas querimonias dirigunt, sibi victus et vestitus necessaria denegari; et illis cum ceteris Christi pauperibus esurientibus, res Ecclesiasticas per vana et inutilia prorsus dissipari. Quam eorum querimoniam Rex sapiens altius quam ipsi opinarentur intelligens, sed et vitam illorum non nesciens, diutius dissimulando distulit: sed ad postremum, importunitate eorum devictus, modificato sermone respondit; libenter se Patrem eorum, si Dei dono convaluerit, de talibus admoniturum; sin vero obierit, eis et sibi in præponendo Pastore in divinis et humanis, sapientum consilio, juxta timorem Domini provisurum.

reformandum suscepit et regit

11 At memorato Abbate paulo post defuncto, prædictum Godehardum eis Patrem Gubernatoremque, Episcoporum consilio, præposuit; quem etiam, ut in omnibus eis juxta Domini timorem et monachicam vitam provideret, solerter præmonuit. *h* [Qui illuc per Willegisum Archiepiscopum perductus, et per eum etiam, sicut Deo gratius optime noverat, ad benefaciendum sapienter instructus, in primo adventu, gratias divinæ pietati referens, ejusque directionem in præteritis, præsentibus, et futuris solicite quærens; primitus eis, juxta regulare præceptum, duriora et aspera mandata proposuit; et licentiam eis ad preces Metropolitani, aut secum hæc celebrandi, aut quo vellent discedendi, contribuit. Qui statim unanimiter conspirati, simul omnes (paucis tantum senioribus vel puerulis remanentibus) egressi, per diversa loca varie sunt dispersi. Quos tamen postea saniori consilio, et eorumdem qui remanserant certe industriam ejus ac mansuetudinem intelligentium auxilio, quosdam citius, quosdam vero serius, pene omnes ad ovile revocavit; eosque sub levi jugo Christi facile Domino gubernante coadunavit. Civitatem vero ipsam, et claustrales cohabitationes, a superfluis et ineptis pluribus ædificiis, illico purgavit; et in condignam monachicæ necessitatis habitudinem honeste reformavit: et, cum inibi inventis et aliunde acquisitis Fratribus, in eodem cœnobio *i* per septem annos digne Deo et hominibus laudabiliter ministravit.] *k* Commendata sunt ei et alia duo monasteria, Tegerense et *l* Chremseuse, quæ pari quoque diligentia in Christi servimine gubernavit.

uti et alia duo.

A. WOLFHERO EX MS.

Guntherus post oblatam suam hereditatem Hersfeldensi mon.

12 Iisdem temporibus fuit in Thuringiæ partibus quidam vir nobilis, dignitate et meritis illustris, nomine Guntherus; qui pro delictis juventutis ingemiscens, et considerata diligentius actuum suorum qualitate, faciem Domini in confessione præveniens, Herveldiam ad novum Abbatem, digne (ut postea patuit) pœnitendo, accessit; eique omne secretum cordis ac voluntatis suæ, funditus aperuit. Quem Abbas, juste in Deo timoratus, blanda consolatione et condigna etiam provisione, pœnitentem suscepit; et ad monachicam usque professionem, saluberrima sui commonitione, Domino cooperante, convertit. Qui propriæ diffidens imbecillitati corporis et animi, ad penitus abdicanda quæcumque sunt seculi, multiplicem suæ hereditatis proprietatem, quam acceperat a progenitoribus, Ecclesiæ S. Wigberti in usum Christo famulantium, cum consensu heredum suorum, firma traditione delegavit; ac semetipsum ibidem in regularem perseverantiam, spontanea promissione, mancipavit: primitus tamen sub testibus testamento pactus, ut monachus factus, monasterium, quod *n* Gellinge dicitur, victus et vestitus gratiam, ipse possideret, ac Fratribus illic Christo servientibus, secum inde necessaria provideret. Sed Abbas, prudenti pertractans consilio, homini noviter converso talem pactionem, in via mandatorum Dei, maximo futuram esse periculo; et plus inde per dies animæ nasci dispendium, quam corporis, ut putabat, subsidium: interim illum provida mente ab incepto suspendit, et laico habitu adhuc usum ad Altahense monasterium secum perduxit. Ibidem prædictus vir cordetenus compunctus, petiit ab Abbate, ut ante professionem, liceret sibi Romam petere, et Apostolorum Christi aliorumque Sanctorum intercessionem, pro transactæ vitæ deviis et pro novæ vitæ ingressu, quærere. Quo permittente, it et redit: tandemque ante altare S. *o* Mauricii cingulum deponens, caput et barbam totondit; et facta de more, petitione, susceptus, ac aliquamdiu regulariter probatus, ab eodem Pastore monasticæ vitæ habitum est adeptus.

monachus in Altahensi factus,

et ex pacto Prior in Gellinge,

13 Verum, post votum professionis, non immemor suæ, quam præscripsimus, pactionis, adiens Abbatem, licentiam petiit patriam repetendi, et locum, quem pepigerat, juxta condictum incolendi: quod pius Pater interim consensit, nolens eum obstinata contradictione ab affectu, quamvis iniquo, prohibere; donec, ratione dictante, illicita cupientem animum, paulatim posset mitigare. Venienti ergo ad locum, Gellinge dictum, et disponenti necessitates ibidem commanentium, ex occultis tentatoris insidiis, Deo, ut certe credimus, ad exemplum B. Job permittente, multa et varia ei occurrerunt incommoda. Pro quibus dum ipse, scilicet ante paupertatis ac laboris insolens, ad Abbatem sæpius queritando confugeret, ejusque pro talibus consilium et auxilium anxie perquireret; solicitus Pater, fluctuationem mentis ejus profunde perspiciens, et subsecuturam forte cordis mutabilitatem vehementer pertimescens; blanda interdum consolatione et suaviloqua commonitione mæstitiam ejus mitigans, interdum vero, juxta Apostolum, arguendo, obsecrando, increpando, opportune, importune, nutantem ejus animum castigans, ad viam salutis eum reducere studuit: quod tamen adhuc modicum profecit. Sed cum

2 Tim. 4

adducitur ut pacto et curæ renuntiet :

A. WOLFHERIO EX MSS.

A cum in hac altercatione sæpius luctarentur, et in hujusmodi molestia ambo crebrius fatigarentur; illi iterum, quadam die suæ solicitudinis querelam suggerenti, vir Dei debito justitiæ zelo permotus, turgente, ut aiunt, pulmone respondit; ut aut in promissa obedientiæ stabilitate Deo devotius serviret, aut certe ad solitam seculi vanitatem, laqueis iterum satanæ irretitus, abjecto habitu rediret. Ad quam vocem stupefactus auditor intremuit; et erroris sui nimietatem sero tandem perhorrescens, ingemuit, omni prædicta pactione cordetenus oblita; et tota cujuscumque incommodi querimonia abolita, ab Altahense monasterium, ubi tunc sub ejusdem Patris cura (ut in gratia omnium loquar): singulare divini cultus studium fervebat, se contulit; et illic Fratribus humillime subjectus, et in sacre religionis districtione pleniter in breviori tempore divini roris infusione instructus, ultra regulare præceptum semet, etiam Prælatis admirantibus, afflixit.

qui deinde ad eremum secedens,

14 Tertio namque suæ conversionis anno in prædicto Bohemico saltu eremum petiit, in qua ad XXXVII annos, in studio sanctæ religionis et in summa veraciter districtione spontaneæ paupertatis, cum sibi commanentibus, vixit. Annona denique eorum erat varia: vario certe studio a Rege Ungarico, et de B Bohemia et Polonia, et ceteris diversis provinciis, simul cum vestitu conquisita. De potu, ut omnibus notum est, nihil prorsus ibi nisi sola aqua habebatur; et ipsa etiam, hospitibus ad sufficientiam, Fratribus vero ad mensuram, dabatur. Nam litteras omnino, nisi tantum Psalmos, non didicit, et tamen omnem rationem et intellectum Evangelii, legis, et Prophetarum, et historiarum quoque, ex crebra Fratrum relatione, et etiam avidiore verbi Dei exauditione, mirabiliter percepit; adeo ut sæpissime obscuriora mysticæ intelligentiæ, interdum jocando, interdum vero admonendo, stupentibus auditoribus, proferret. Quod nos quidem, qui eum familiarius novimus, frequenter audivimus; præcipue tamen, cum in summa sua festivitate, in nativitate scilicet sancti Joannis Baptistæ specialis sui patroni, sermoni ejus affuimus; quo, in capitulari collatione, eodem die, Fratres suos admonebat, dum eos de ejusdem Patris vita et moribus, victu et etiam vestitu et operibus, ad paupertatis suæ Domino Deo placitam tolerantiam instruebat. Verum enim dico, et coram Deo non mentior, quia omnes pene qui aderant eidem sermoni, ad uberrimam lacrymarum effusionem, dono Dei, sunt compuncti. Assedit ergo ibidem venerabilis Abbas Altahensis Rathmundus, cum pluribus sui cœnobii Fratribus, et aliis multis insuper C hospitibus, præter nos, quos in Canonico habitu illuc ingredi religio vetuit, quos tamen Fratrum familiaritas et maxime Abbatis licentia circumquaque ad fenestras, concionatore ignorante, clanculo collocavit: erat enim (ut de S. Benedicto dicitur, quem post Deum, vita et moribus maxime sequebatur) et scienter nescius, et sapienter indoctus.

illitteratus licet, stupori omnibus dicendo fuit,

S. Godehardus Altaham excolit:

15 Beatus itaque Godehardus, senio et labore jam fessus, et etiam tædio secularis curæ repletus, annuente Rege, Herveldense regimen præclaro viro Arnoldo, suo prius eo loci Præposito; et *p* Bertholdo, æque venerabili suo Primicerio, Tegerense commendavit: sicque ad Altaha remeavit; ubi, si Deo tantum placuerit, in finem vitæ suæ in debito cœptæ religionis studio perseverare decrevit. Idem enim monasterium omni devotione, ut vel hodie ibi liquet, adornare studebat; libris scilicet pretiosissimis, missalibus, vestimentis, ceterisque variis et utilibus ecclesiasticis ornamentis: maxime tamen (quod ubique notissimum est) plurimos in eodem cœnobio Fratres, scientia et moribus illustres, enutrivit; quos postea inter diversa monasteria Patres ac D Doctores, Regis ac Episcoporum petitione dispertivit. Sed, cum jam in laboriosa, sibi tamen placita, illa sua quiete, per *q* decem annos, in hujusmodi pausaret; totaque cordis intentione in regione vivorum Domino placere, diurnis nocturnisque suspiriis, præoptaret, mirabile tandem somnium vidit, ut ipse nobis sæpius intimavit, post quam certe visionem se de hoc mundo, quo Deus jusserit, abiturum, non dubitavit.

terretur visione olivæ effossæ

16 Quadam igitur nocte, ut semper per triginta jam annos consuevit, post primam tantum noctis quietem ecclesiam ingrediens, psalmodiæ ceterisque talibus officiis intentus, pernoctabat; sed et post Matutinas in incepto decreto perstabat. Jamque aurora irradiante, modice dormitans cubiculum intravit; seque super scamnum tantum inclinans, hujusmodi somnium vidit. Nam oliva pulchræ magnitudinis ibi in claustrali atrio stabat, et putabat se sub eadem arbore lectionis studio sedere, et ad se quasdam graviores et ignoras personas accedere; quæ se a Rege eo missas assererent, ut eamdem olivam suffossam sibi in Regale servimen deferrent. Nec mora, ut sibi videbatur, secures et fossoria arripiunt; eamque, summa festinatione extirpare contendunt: sed quanto altius infodiunt, tanto densiorem radicum tenacitatem inveniunt. E Quod ipsi videntes, festinationis causa, admotis securibus, radices secando præcidunt; sicque evulsam arborem secum auferentes discedunt. Et statim, ut æstimabat, ex relicta radicum densitate, innumera et speciosa virgulta succreverunt; quæ totum etiam atrium, sua multiplicatione repleverunt; ita ut et vulgus diversi sexus et ætatis accesserit, et de eisdem frutetis plantaria plura evellens per rura et compita disseminaverit. At ille evigilans ecclesiam statim intravit; seseque, totum cogitatum suum in Domino jactans, divinæ clementiæ attentius commendavit; quia se post idem somnium discessurum, certius æstimabat. Quod tamen sapiens quisque alia evidenter portendere, patenter intelligit; qui multiplicem doctrinæ illius numerositatem solicite perpenderit, et illic in prioris religionis exercitio relictam, et postea ubi per diversa divini roris dogmata salubriter dispersam. *r*

et repullulantis.

ANNOTATA.

a Henricus *secundus Dux obiit anno* 995, *relicto herede* S. Henrico *filio*.

b *Hundius* Sub Erchanberto Abbate Sacerdos XII Kalendas Januarii a S. Wolfgango ordinatur, *ergo ante annum* 994, *quo S. Wolfgangus Episcopus Ratisponensis obiit* 31 *Octobris*. F

c *Anno* 997 *id factum observat Browerus.*

d *Ergo usque ad annum* 1005.

e *S. Henricus concessit S. Godehardo* mercatum et telonium, in villa prope monasterium Helingerinperch dicta, anno 1009 Indict. 7, 7 Idus Junii. *Consule Diplomata S. Henrici a Gretsero edita.*

f Hersfelda *illustrissimum et ditissimum in Hassia cœnobium, in quo S. Wigbertus fuit depositus, uti dicetur ad ejus Vitam* 13 *Augusti.*

g *MS. Græciense* Bernhardus.

h *Inclusa* [ ] *uncis desunt in MS. Rottendorf. sunt vero in MS. Græciensi.*

i *Ergo usque ad annum* 1012.

k *MS. Græciense.* Commendatum est ei et aliud monasterium Tegarense, *quod* pari quoque diligentia etc. *Est* Tegerense *seu* Tegernseanum *potentissimum Bavariæ Superioris monasterium ad lacum Tegernum, de quo latius egimus* 25 *Martii ad Vitam S. Cyrini seu Quirini Martyris Romani, cujus corpus istic adservatur.*

A l Chrempsense monasterium, *vulgo* Crembsmunster, *in Austria superiore, a Tassilone Duce Bavariæ anno 777 fundatum.*

m Gunterus *cum titulo Sancti refertur* 9 *Octob. cujus Vita tunc accuratius erit examinanda : in qua omnia eadem, quæ hic leguntur, etiam continentur et sunt in MS. Rottendorf.*

n Gellinge monasterium *in patria ejus Thuringia : in illo Arnoldus successor S. Godehardi in Hersfeldensi, mortuus est anno* 1031, *uti legitur apud Schafnaburgensem.*

o *Browerus* Sanctæ Mariæ : *quod idem infra num.* 36 *nominatur, et forte similiter corrigendum est.*

p *MS. Græciense* Purchardo.

q *Ergo usque ad annum* 1022.

r *Clarius dixisset eo visu prænotatum, quomodo a monasterio avellendus et ad Episcopatum transferendus Godehardus, ibidem nihilominus esset in discipulis multiplicandus. Porro pars* 2 *de Vita Episcopali S. Godehardi hinc sumit initium. Sub nova quasi præfatione* Ad Defensorem, *quo nomine suum magistrum Albuinum intelligit auctor.*

CAPUT III.

B *Episcopatus Hildesheimensis diu recusatus, dein admissus. Controversia de præeminentia in monasterio Gandersheimensi.*

Quoniam quidem beati viri vitam, non propria scientia, quæ certe nulla est, sed Divina clementia favente, ab exordio hactenus per multa laudabilia descripseram; gratias pro scire condignas eidem clementiæ refero, tuumque, Venerande Pater, auxilium, quem a fine usque in finem in omnibus, et in hoc præcipue negotio eruditorem, defensorem, correctoremque præelegi; tuum, inquam, tuique similium auxilium et interventum ad Deum imploro, ut deinceps majora et laudabiliora, illius directione, sine mendacii fuco, veraciter et congrue describam. Anno igitur post incarnati verbi Dei mysterium MXXII, Regni vero Domini Henrici XXI, Imperii autem IX, felicis memoriæ *a* Bernwardus, venerabilis nostræ Ecclesiæ Antistes, ex hac vita ad perpetuam migravit : cujus certe obitus totam regionem maxime contristavit. Erat enim, ut festinando omnem ejus vitæ historiam transcurram, in cuncto divinæ servitutis studio juste fervidus, et in tota mundanæ utilitatis sagacitate sapienter providus; contra rebelles et induratos jure severus, erga obedientes et modestos rite mansuetus; in eleemosynis et miseratione compatiens et largus, vigiliis, jejuniis, et orationibus convenienter intentus. Monasterium itaque nostrum, libris, serico, auro, argento, gemmis, picturis, aliisque ecclesiasticis ornamentis pluribus decenter redimivit; Clericos auxiliante Deo multos, et etiam in divino servitio utiles enutrivit; venerabile templum S. Michaelis, proprio labore constructum, suaque hereditate et acquisitione sufficienter dotatum, in monachicam religionem Deo consecravit; turres munitissimas, et etiam honorificas, cum adhærente muro, in Orientali et Occidentali parte nostræ civitatis, in tuitionem civium construxit; ecclesias multas, cum variis et utilibus ædificiis, per diversas Episcopii curtes ædificavit; et omni prorsus Pontificalis provisionis honestate, in divinis et humanis, solerter invigilavit.

a Post S. Bernwardi, Hildesheimensis Episcopi obitum,

C

18 Eodem tempore Imperator *b* Gruona sedebat, et præmemoratum Abbatem, solito semper pietatis more, secum habebat. Adveniente ergo Legato cum hac lugubri legatione, Imperator fidelem Christi suique amicum condigno mœrore deflevit; et piam ejus animam Deo et sanctis Deo Angelis debita commemoratione commendavit. Deinde Abbatem secreto soliloquio convenit, eique suæ voluntatis arcanum de Episcopatu ejusdem Sedis aperuit. Cui statim ille in faciem restitit, et se indignum tali ac tanto honore et officio respondit. Quem item itemque ex abundantia cordis devotius admonuit : ille vero in cœpta excusatione firmiter perstitit : dicens, certe se majora onera divitiarum ob hoc rejecisse, ut soli Deo liberius vacaret, et fragilis vitæ finem, in solita dilectaque sibi paupertate, securius expectaret. Imperator vero per Episcopos duritiam cordis ejus emollire tentavit; eosque de talibus illum convenire rogavit. In quorum ille colloquio, solita fiducia restitit; et se tandem, si hoc tamen nomine dignus eis videretur, donec Ratisbona aut Patavia vacaret, ubi non sibi sed suis tantum prodesse possit, libentius expectare retulit. Sicque ibidem, per totam hebdomadam de hoc inter eos causa tractabatur; sed ille semper in eadem suæ sententiæ tenacitate retinebatur.

b

a S. Henrico oblatum Episcopatum recusat :

D *A. WOLFHERRO EX MSS.*

19 Tandem in vigiliis S. Andreæ Apostoli, quæ tunc in quinta feria ante adventum Domini evenerant, item somnium vidit, quod tunc soli Imperatori, postea vero et nobis gratulando, et etiam lacrymando, sæpius intimavit. Aspexit enim in visione, post solitas nocturnas vigilias ac preces matutinas, ut sibi videbatur, in atrio ejusdem ecclesiæ, in qua post triduum Deo consecrandus erat, nimiam certe multitudinem inter se tumultuantem, et de Episcopio Hildenesheimensi serio concertantem. Tunc accessit ad eum in media multitudine, cum pulchra puellarum caterva, quædam Matrona venerabilis, vultu et habitu mirabilis : et, apprehensa manu ejus, de frequentia turbarum, eum in eamdem ecclesiam introduxit; et, extenta dextra, nutu tantum eum ad agendam ante Crucifixum *c* veniam, admonuit. Statimque, ipso se ad preces inclinante, ipsa cum circumstantibus clara voce ita Deo psallere cœpit. Infunde unctionem tuam clemens nostris sensibus. Ad quam vocem ipse a somno evigilans, et ejusdem visionis mysterio compunctus, ecclesiam intravit; et coram altari Domini prostratus, divinæ pietati se suamque visionem commendavit. Facto autem die Imperatorem secretius convenit; et mentis suæ pertinacia remissa, visionis ei seriem aperuit; et tandem se divinæ prædestinationi, et ejus etiam consilio ac voluntati obsecuturum, devovit. Nec mora, eodem die, diluculo Clerus noster cum militia advenit : quibus dum Imperator suum secretum, imo divinum decretum intimavit; tota eorum unanimitas, gratanter Deum laudando, suscepit : quamvis primo, quod nec mirum erat, aliqui vel ob ignotam ejus vitam, vel etiam ob auditam olim juventutis ejus nimietatem, ad tempus expavescerent, sibique tale aliquid pertimescerent. Sequenti vero die, in Natali Apostoli *d*, cum summo Cleri plebisque tripudio, eidem pastoralis cura commendatur, qui in proxima Dominica Adventus Domini, ab *e* Aribone Metropolitano Moguntiaco digne Deo consecratur.

motus visione,

E

F *ordinatur Episcopus ab Aribone Moguntino,*

d

e

20 *f* Sed tamen in ipso ejusdem honoris, sive, ut ipse putavit, oneris initio, justis a Deo, ut vere creditur, prædestinata, non defuit tentatio. Nam idem ejus consecrator Aribo, eodem die ante Missarum solennia secretius eum cum Episcopis convenit; eique in Gandesheimensi loco et circumjacente territorio omnem Pontificalis officii provisionem, *g* Banni sui interpositione, prohibuit. Quem quidem bannum ipse, suæ simplicitatis more, nec approbavit nec renuit, sed statim ad Imperatorem, ab eo solummodo patrocinium in talibus quærens, confugit. Qui confestim Archiepiscopo cum Confratribus familiariter accersito, et dissimulata cordis molestia sui, hunc novum conflictum banno soluto sapienter pacificeque diremit. Et sic, prædicta consecratione festive celebrata,

f sopita prius controversia de Gandersheim.

g

A brata, eamdem diem in timore Dei exultantes læti peregerunt; et ita in pace suum conventum dissolverunt. Non ergo vobis, o lectores, incommodum vel fastidiosum videatur, si hujusmet conflictus initium, vobis certe in posteris necessarium, altius necessitatis causa repetatur. Quidam Dux Saxonicus *h* Ludolphus nomine, cum sua conjuge Oda, cum consilio et licentia *i* S. Altfridi, quarti nostræ Ecclesiæ Episcopi, Romam petiit; et a Beato *k* Sergio Papa reliquias Sanctorum Præsulum *l* Anastasii et Innocentii impetratas detulit: in quorum honore monasterium et cœnobium Virginum, primo *m* in Brunesteshusen, deinde, quarto post anno, in Gandesheim construxit: et easdem villas, cum adjacente territorio et omni sua hereditate, illuc in utilitatem Christo militantium contulit, et filiam suam Hathamudam Abbatissam ibi primam, eodem Episcopo ordinante, constituit.

A. WOTFHERRO EX MSS. monasterio sub jurisdictione Hildesi. fundato,

21 Sic totum idem territorium ab initio semper ad Hildenesheimenses Episcopos per cxi annos pertinuit; et nullus Moguntinus Præsul quidquam inde vel sibi, vel suæ Ecclesiæ vendicavit; donec a Rabano duodecimus *n* Willegisus Metropolitanus Moguntiacam Cathedram insedit, vir certe in omni Catholica pietate præclarus, sed in hoc solo tantum
B periculose temerarius; qui suadente, ut impune veritatem loquar, Domina Sophia sorore Imperatoris Ottonis tertii, quæ juvenili jactantia et generis dignitate elata, a *o* Palligero tantum velari gestivit, eumdem locum sibi usurpare tentavit. Quæ tamen machinatio in conspectu Regis et Principum, *p* Osdago, octavo post Altfridum nostræ Ecclesiæ Episcopo, veritatis ei et justitiæ voce resistente, disperiit; quando vix obtentu Regis, ejusque matris licentiam ab eodem Episcopo obtinuit, ut ibi in natali S. Lucæ Evangelistæ Missam celebraret Archiepiscopus, et prædictæ Sophiæ velationem simul cum eo ageret; de ceteris vero velandis Virginibus, noster Præsul suo jure provideret. Post pauca autem, prædicto Osdago Episcopo defuncto; et Gerdago etiam nobis electo, et post biennium functo; Dominus Bernwardus, Regius Capellanus, eamdem Sedem obtinuit: quem idem Archiepiscopus consecravit; sed super eadem repetitione prorsus obticuit, donec Domina Gerberga Abbatissa venerabilis novum monasterium, quod ipsa post incendium construxit, voluit consecrari. Sed, quia ipsa; infirmitate detenta, ea providere non valuit; prædictæ Sophiæ, spirituali certo filiæ ac etiam nepti, hanc procurationem commendavit: quæ statim, solito more, proprium Episcopum contempsit, Archiepiscopum
C honorifice ad talia vocavit. Qui iterum pro hujusmodi suasione, juris oblitus, eumdem locum invadere festinavit: sed Præsulis nostri litteris commonitus, distulit. Iterum invitatur, iterumque auctoritatis jure repellitur. Ad tertiam vero invitationem Archiepiscopus illuc advenit, ecclesiam, ut putabat, dedicaturus: quod certe Eggehardus Slesvicensis Episcopus, vere fidelis nostræ Ecclesiæ filius, illuc cum Clero a nostro Domino missus, scripturarum auctoritate intercepit. Post multas autem et varias hujusmodi disceptationes, eadem causa tandem ab Episcopis comprovincialibus, usque in præsentiam Romani Pontificis Imperatorisque comperendinatur.

ubi velanda Sophia Soror Ottonis 3 ipsum ei subtrahere nisa

et ad Moguntini jus transferre

22 Sed eo tempore pius Otto tertius Imperator ad Christum migravit; cujus loco, ut prænotatum est, Henricus in regnum intravit. Qui statim natalem S. Laurentii Patherbronnæ celebravit: ubi Domina *q* Cunigunda regalem coronam percepit. Prædicta etiam Gerberga Gandenesheimensi Abbatissa seculo exempta, Sophia ei succedens, solito iterum more ibidem Principum licentiam Domini Bern- wardi a Palligeto benedicendi impetravit. Deinde D novus Rex primum sui honoris annum, in Natali Domini, Palidi inchoavit. Ibi coram eo per Principes sæpius dicta Episcoporum lite recitata, cordetenus indoluit; et ad illam sedandam, sæpe interceptam dedicationem Ecclesiæ Gandenesheimensis in Vigilia Epiphaniæ Domini destinavit. Illuc ergo statuto die advenientes, et Dedicationis officium inchoantes, intus sacro mysterio peracto, Rex cum Episcopis et Primatibus ante fores ad populum processit. Ubi Willegisus Archiepiscopus publico sermone æstimationis suæ culpam professus, juri et repetitioni ejusdem loci abrenuntiavit: et in testimonium hujus abrenuntiationis, ferulam Episcopalem Domino Bernwardo, ut postea in Franconovordensi Concilio claruit, coram Clero et populo condonavit. Archiepiscopus vero, hac lite sedata, Præsulem nostrum, omni honore et caritate ultra dilexit, et in nostro cœnobio fraternitate honorifice acquisita, summa dilectionem et loco et Fratribus providit: qui quinto post anno, plenus dierum et bonorum etiam operum, ad Christum migravit. Cujus successorem Erkanbaldum, Fuldensis cœnobii prius Abbatem, Dominus Bernwardus Kal. Aprilis Moguntiæ consecravit: qui ibidem novem annos præsidens, ordinatorem suum, consanguinitate etiam sibi propinquum, debita devotione percoluit, et supradicta E controversia omnino conticuit. Huic autem Aribo Regius Capellanus successit; quem Imperialis annuli dono, regio more, præsignatum, Bernwardus Episcopus, ad principale altare, prænotatæ Gandenesheimensis ecclesiæ, Presbyterum ordinavit; eique in verbo Domini et banni S. Petri auctoritate, ejusdem altaris et etiam loci vel circumjacentis territorii usurpationem, invasionem quoque vel repetitionem, astante Imperatore cum Episcopis, publice interdixit. In hujus banni vindictam, ille novo nostro Patri intulit tentationem prædictam. Erat tamen, ut veritatem non occultemus, idem Archiepiscopus genere et dignitate, et probabili morum etiam gravitate, vere venerabilis; sed in hac tantum temeritate erga nos pro parte culpabilis. Hæc ergo hujus conflictus abbreviatio ideo hic adnotatur, ut subsequentis disceptationis, de eodem Gandenesheimensi territorio, veritas et ratio clarius cognoscatur.

nihil erecerat,

Willegiso Moguntino coacto renuntiare prætenso juri,

quod successor frustra voluit suscitare contra Godehardum.

ANNOTATA.

a *Colitur* S. Bernwardus 20 *Novembris.*

b Gruona, Grunna *et* Gruna, *oppidum Thuringiæ.* F

c Veniam agere aut facere, *est corpus reverentiæ causa inclinare, ut sæpius in hoc opere occurrit. Consule* 26 *Martii Miracula S. Ludgeri* § 7 *litt.* q.

d *MS. Rottendorf.* Prius habita Cleri plebisque Canonica et legitima electione, eidem pastoralis.

e Aribo *præfuit Ecclesiæ Moguntinæ ab anno* 1020 *ad* 1031 *De quo consule Serrarium lib.* 5 *Rerum Moguntiacarum pag.* 729 *et seqq.*

f *Sequentia desunt in MS. Rottendorf.*

g Bannum *mulctæ genus in Legibus Longobardicis* 60 *solidorum aut verberatio tot ictuum: et dein pro quacumque indictione pœnali sumptum.* Bannum *enim propriissime edictum est,* bannice *edicere; transfertur autem etiam ad id quod edicto indicitur significandum.*

h Ludolphus, *Dux Saxoniæ, pater S. Brunonis, qui cum Martyribus Ebbeckesdorpiensibus occisus colitur* 2 *Februarii, ubi* § 2 *pag.* 311 *deduximus istius familiam et hunc locum illustravimus. Nomen uxoris* Oda, *alias* Yda *scriptum, marginali Nota Browerus indicat.*

i

A i Altfridus *sedit, si credatur Eggehardo, ab anno* 847 *usque ad annum* 875, *quo mortuus traditur festo Assumptionis S. Mariæ: quo eum die, non reperimus ullis fastis adscriptum; tamen titulo Sancti eum honorant. Trithemius l. 3 de Viris illustribus Ordinis S. Benedicti cap.* 27, *Bruschius et Wion in Episcopis Hildesheimensibus, et Bucelinus ad diem* 9 *Decembris.*

k *Hic est* Sergius II *Papa, qui sedit ab anno* 844 *usque ad annum* 847, *quo mortuus est* 12 *Aprilis. Hinc liquet aut Altfridum citius fuisse in Episcopum electum, aut id actum ejus necdum Episcopi consilio.*

l *Solius* Innocentii *meminit Witichindus, quem Innocentium primum asserit Albericus in Chronico, et Reliquias anno* 849 *allatas tradit. Colitur dictus Innocentius* 28 *Julii. Acta* S. Anastasii *dedimus* 27 *Aprilis. Reliquiarum de hujus corpore acceptarum meminit etiam Tangmarus in Vita S. Bernwardi.*

m *Eggehardus de Altfrido Episcopo.* Hic anno Domini 852 cum Ludolpho primo Duce in Brunetteshusen, et quarto post anno in Gandersheim, Virginum cœnobium inchoavit. *Fuit Gandersheim, celeberrima Abbatia* XXIII M. P. *Hildeshemio dissita.* B *Tangmarus eumdem annum* 852 *primo loco assignat: ast anno* 856 *cœptum construi monasterium in Gandersheim tradit.*

n Willigisus *sedit ab anno* 972 *usque ad* 1011, *hinc supra indicati anni* CXI. (*perperam excusis* CCXI.) *computandi forent ab anno* 849 *indicato usque ad annum* 989. *Controversia hæc latius describitur in Vita S. Bernwardi.*

o Palliger *scilicet Archiepiscopus Willegisus, qui pallio utebatur.*

p Osdagus, vir summæ caritatis ac castitatis, in sancta religione probatus; *sedit ab anno* 985 *ad annum* 989, *ut legitur in Chronico Hildeshemensi. At Bruschius asserit sedisse ab anno* 986 *usque ad an.* 990.

q *Acta* S. Cunigundis Imperatricis, *illustravimus ad diem* 3 *Martii.*

CAPUT IV.

Illustres in Episcopatu virtutes. Basilicæ constructæ et dedicatæ. Jurisdictio circa Gandersheim defensa.

Beatur igitur Godehardus, Pontificatus infulis de- C coratus, Nonis Decembris Hildenesheim advenit, omnesque in suo adventu vere gratulantes invenit. Qui mox, ut cœnobii nostri religionem, eatenus rationabiliter (Deo gratias) conservatam agnovit; condignas illico divinæ miserationi laudes persolvens, omni eam devotionis studio ampliare, et in divini cultus exercitio condecorare sategit. Forinsecus vero de generali Cleri et populi gubernatione, Episcopali speculatione, solerter invigilavit; pro qua etiam die ac nocte, omni vitæ suæ tempore, indefectivo gemitu, Domino indesinenter supplicavit. Semetipsum vero in sanctimonia solita, et primitus incepta bonorum operum assiduitate non solum caute custodivit, sed etiam religiose dietim augmentavit. In vigiliis et orationibus, ac continua et certe vix credibili jejuniorum frequentatione, et largissima eleemosynarum profusione, et in summa totius divini timoris gravitate, usque in finem, Spiritu sancto corroborante, perseveravit. Fuit igitur, ut nulla prorsus virtutis ejus panegyrica prætermittam, Regibus et Primoribus et formidini et honori; ceteris vero, unicuique secundum se, timori pariter et amori. Pro cunctis scilicet rite solicitus, et in Christo omnibus omnia factus, soli tantum sibi gravis et austerus perstitit et parcus. Cœnobium suum Pastorali cura sapienter D gubernavit, et Fratrum commoda, in victu et vestitu, ceterisque indigentiæ humanæ necessariis, sæpius adauxit; quos etiam ad sacræ religionis observantiam, Apostolice arguendo et obsecrando, multipliciterque informando, conduxit. Juvenes quoque et pueros, quos inibi bonæ indolis et sapidos invenit, per diversa scholarum studia circumquaque dispertivit: quorum certo postea servimine, variam ac multiplicem suæ Ecclesiæ utilitatem, in lectione, scriptura, et pictura, ac plurali honestiori Clericalis officii disciplina, conquisivit. Thesaurum nihilominus ecclesiasticum, quem ibi numerosum invenit, tam decenter quam et utiliter amplificavit; et quidquid in ædificiis ecclesiasticis, non solum principalis suæ civitatis, sed et in aliis suæ provisionis locis, dirutum vel veteratum reperit, totum summa celeritate distrahere, renovare, et meliorare festinavit. Inter quæ tamen omnia baptimalem ecclesiam, quam felicis memoriæ Otwinus, X noster Antistes, in honore S. Mariæ et *a* S. Epiphanii Episcopi (quem de Papia civitate, Dei dono, Patronum nobis adduxit) in *b* australi parte nostræ ecclesiæ construxit; senio certe et negligentia delapsam, diruit, et in eodem loco mona- E sterium honestum, in prætitulato honore, primo suæ ordinationis anno, fundavit, quarto consummavit: et ibidem Congregationem Canonicam, pluris sane honoris et utilitatis, in Dei timore coadunavit; quam concambii sui acquisitione, sufficienter vestivit et pavit, abundantemque illic in futurum ad talia sufficientiam condonavit.

Cœnobii Cathedralis disciplinam curat,

juventutem in studiis educat:

A WOLFHERRO EX MSS.

fabricas restaurat:

24 Miraculum ergo primum, quod per eum Christi gratia ipso suo primo anno fecerat, in spem et gaudium lectorum hic interponendum merito opinor; quod ipsa veritate, quæ Deus est, teste, non mentior, ab ipso quidem usque in finem penitus celatum; sed a Clero et populo, qui intererant, divulgatum. Eodem anno Aribo Archiepiscopus Imperatorem in Pentecosten Moguntiam invitavit, ubi et Concilium generale coadunavit; in quo Episcoporum consilio plura, quæ deviaverant, correxit. Præcipue tamen Ottonem Comitem de Hamerstein et Irmgardam, illicite commanentes, separare disposuit: quod tamen penitus perficere non potuit; quia ille partim se Regali timore *c*, partim Episcopali commonitione utcumque correxit: illa vero publice bannos prævaricans, ibidem jus legemque, ut vel hodie claret, funditus perdidit. Ad idem Concilium Præsul noster, et Imperiali et Pontificali vo- F catione allegatus, pulchra Cleri et militiæ frequentia etsi non sponte comitatus, illo properabat. Et quadam die in pago, qui Longingaha dicitur, juxta prædictum Castellum Gruona, ubi gratia Dei et electus et consecratus est, iter carpebat; et contigit ibi in villa quadam, mulierem a Spiritu vexari immundo; et a parentibus vel propinquis per ecclesias ad Sanctorum patrocinia circumduci. Qui, dum novum Episcopum illuc adventare cognoverant, in occursum ei, sancta ejus opinione fiduciati, simul cum infirma concite properabant. Immundus vero spiritus, ipsa eorum festinatione pavefactus, per os infirmæ anxio clamore, quo duceretur, inquisivit. Cui, cum dicerent, quod in occursum Godehardi Episcopi traheretur; horrifico statim mugitu et ejulatu, cœpit miserabiliter refragari; et, ne ad Episcopum veniret, ipsis, qui eum ducebant, mirantibus pariter et paventibus, reluctari, ejulans et vociferans, Godehardum se nec audire, nec posse videre. In eo certamine dum infirma a fidelibus, fide et spe, ut vere patuit, ferventibus, trahebatur; spiritus nequam tota violentia reluctabatur: tandem (Deo gratias) fugato dæmonio, mulier liberatur; et ad virum Dei, ubi sub quadam arbore refrigerii gratia consedit, sana

Moguntiam veniens ad Synodum an. 1023

dæmoniacam sanat:

A. WOLFHERO EX MSS.

A sana corde et corpore perducitur. Qui, cognitis rebus, timore pariter et gaudio compunctus, lacrymans gratias divinæ pietati, in faciem prostratus, jure persolvit; eidemque manus imponens, eam benedictione pariter et prece in fide confortavit; et valentem, imo et gaudentem, cum gaudentibus civibus et amicis remisit; sicque iter, quod cœperat, peregit. Unde eum omnes qui eum eo comitabantur, amplius et amabant et timebant, cujus coram Deo tale meritum cognoscebant: quibus tamen, super hoc facto, seria auctoritate silentium indixit. Sed nec ægra, quæ sensit; nec turba, quæ salutare miraculum vidit, reticuit.

Ad Sulzam paludem a se expiatam,

25 Erat etiam in Orientali parte civitatis nostræ palus horrifica, et circum manentibus omnino plurali formidine invisa, eo quod ibi, ut opinabantur, tam meridiano quam et nocturno tempore, illusiones quasdam horribiles vel audirent vel viderent; quæ a fonte salsuginis, qui ibidem in medio bulliebat, Sulza dicitur. Qua ille spectata, et illusione etiam phantastica qua bruta plebs terrebatur audita, eamdem paludem secundo sui adventus anno cum Cruce et Reliquiis Sanctorum invasit, et habitationem suam ibidem aptavit; et in medio periculo Oratorium, in honorem S. Bartholomæi Apostoli, B fundavit. Quo sequenti anno consummato et dicato, omne dæmonum phantasma exinde funditus exstirpavit: et eumdem locum omnibus commorantibus vel advenientibus gratum, et sine qualibet tentatione habitabilem reddidit. Ubi xenodoxium Christi, in receptionem pauperum ædificavit: quod omni humanæ indigentiæ commoditate abundans, fideli cuidam suo Presbytero Bernwardo, cujus hic nomen pro fidei merito jure interponitur, commendavit; per Christi nomen eum frequentius terribiliter obtestans, ut non solum illic commorantibus, sed et cunctis forte adventantibus victus et vestitus necessaria, ita convenienter provideret, sicuti pro hac ipsa sua dispensatione Deo rationem reddere deberet. *d*

oratorium et xenodochium struit:

d

erga peregrinos discretus,

26 Quoddam tamen talium genus, illos scilicet qui vel Monachico, vel Canonico, vel etiam Græco habitu per regiones et regna discurrunt, quos et Platonis more Peripateticos irridendo cognominavit; illos, inquam, prorsus exprobrando quasi execrabatur: quos tamen, propter nomen Christi quod profitebantur, necessaria sustentatione biduo vel maxime triduo consolabatur: sicque præbitis calC ceamentis vel vestibus, eos, ne cursus sui solitum obliviscerentur, discedere hortabatur. Aliquibus vero cum eo diutius permanere cupientibus, illam Gregorii in Dialogo sententiam ironice objecit: quomodo stultum viatorem, ad sacra loca properantem, inimicus per conviatorem suum, et per fontis vel prati amœnitatem, vel etiam ciborum dulcedinem decepit. Interdum vero a suis familiaribus, quod nec ei displicebat, admonitus, quod inter tales sæpius veri Dei amici invenirentur, illud statim Hieronymi ridiculum opposuit: Quia mendaces, inquit, faciunt, ut veridicis vix credatur. Si quos tamen talium in Dei cultu vel timore stabiles agnovit, hos nimirum privatim potius quam publice, quod et ipsi malebant, in his quæ ad Deum pertinent, adamavit. Sed et super delinquentes et noxios mira erat miseratione mitis et placabilis; ita, ut si quilibet talium confessionis et pœnitentiæ gratia ad eum confugerent; et delicta eis statim prompta clementia indulserit; et vigilanti cura eis, ne ulterius in talia necessitatis causa inciderent, omnem sufficientiam in posterum providerit: more quidem et exemplo sancti sui Patroni Nicolai Episcopi, qui eleemosynarum auro, et virginum incestus, et patris earum inopiam, et totius familiæ detestabilem ademit infamiam; et quorumlibet pauperum, ad se quoquo modo pertinen- D tium, pia clementia sedavit indigentiam. Hujus, inquam, exemplo Præsul noster satagebat inopes ubique semper consolari; cui et cordi erat cum talibus colloqui, cum eis ludificando et etiam convivando jocundari.

Lib. 2, 13

mitis erga pœnitentes,

liberalis erga pauperes.

27 Eo etiam anno a nativitate Christi MXXIV, piæ memoriæ Henricus Imperator, ordinationis suæ anno XXIII, ad Christum migravit; cujus quippe obitus, totam Christianismi lætitiam, qui sub eo floruit, flebiliter conturbavit. Cui succedens vir nobilis et strenuus *c* Conradus, primum suæ felicitatis annum in natali Domini Mindæ initiavit: inde post Epiphaniam Hildensheim venit. Ibi etiam prædictus Aribo Archiepiscopus, qui vivente Imperatore jam per biennium obmutuit, iterum inventa occasione B. Godehardum super Gandesheim inquietare cœpit: quam tamen ejus machinationem novus Rex, Primatum consilio diremit. Sicque Rex, peragrata compendioso itinere Saxonia, Quadragesimali tempore per Thuringiam Franciamque in Bajoariam progressus, Reginesburg sanctum Pascha honorifice feriavit. Et ea æstate, partes Bajoariæ, Sueviæ, et Carentinorum, cum circumjacentium provinciarum terminis, pertransiens, Natalem Domini Lendii celebravit; ad Purificationem vero S. Mariæ, Augustæ E mansit. Inde iter suum ad portas Italiæ direxit; et proximum Pascha Vercellis prospere celebravit: et ita contiguas circumquaque regiones, in novo regio decore, visitando peragravit.] Tertio quoque suo anno, Præsul noster Montem speciosum, in Occidentali parte civitatis, incolere cœpit; quem quinto post anno, titulo ac nomine S. Mauritii, summi sui Patroni, dicavit. Ecclesiam etiam pulchram in *f* Holthuson, in honorem S. Benedicti Abbatis, monachicæ conversationi aptam, dedicavit; et circumquaque per Episcopii sui terminum basilicas multas, vel ipse studiose ædificavit, vel ab aliis fidelibus Christi constructas gratanter Deo consecravit.

c

Sub Conrado Salico super Gandesheim frustra vexatur:

basilicas varias construit aut dedicat:

f

28 Eo tempore prædictus Aribo Archiepiscopus in natali S. Matthæi Apostoli *g* Selingenstadt, Concilium generale Episcoporum duodecim concivit: in quo Præsulem nostrum super prædicto Gandesheimensi territorio publice convenit: quam tamen Synodum unanimitas fratrum in futurum annum comperendinavit; Rex autem Natale Domini festum *h* Iporeæ initiavit. Inde ad limina Apostolorum tendens, feria tertia ante Cœnam Domini Romam, felici F prosperitate gaudens intravit; et in sancto Resurrectionis Domini *i* die coronam Imperialis honoris, a Beato *k* Joanne Apostolorum Vicario, gloriose percepit. Inde in proxima Dominica regressus, pervasa circumquaque potestative ea regione, in pace repedavit; et Nativitatem sancti Joannis Baptistæ *l* Imbripoli, novus Imperator celebravit; ubi et defuncto in bona senectute *m* Henrico Duce Bajoariæ, filio suo, Domino Henrico eumdem Ducatum, Principum delectu, commendavit.

g

Denuo super jure prædicto conventus Seligenstadii

h

i

k

l

m

29 *n* Eo item anno, Aribo Moguntinus Franconovordi Concilium Synodi coadunavit, præsidente Imperatore cum Episcopis XXIII: in quo iterum beatum virum Godehardum, de sæpius præventilata causa, more suo, inquietavit. Ibi Præsul noster, tandem summa veritate, quæ Deus est, miserante pariter et adjuvante, Episcopatus sui proprietatem, super totum Gandesheimense territorium, testimonio septem Episcoporum, qui prædictam pactionem in Gandisheim et audierant, et viderant, canonice retinuit; scilicet Brunone Augustensi, concionante; *o* Wernero Argentinensi, decernente; ipso vero Metropolitano, vere invito, verbi Dei banno affirmante. Hi enim erant Episcopi, qui Seniori nostro suum testimonium, sicuti audierant et viderant, præbuerunt

n

et Francofurti, iterum in Gandesheimensi causa victor,

o

A præbuerunt, id est, Bruno Augustensis, Eberhardus Babenbergensis, Meinwercus Patherbronnensis, Meginhardus Wirceburgensis, Sigebertus Mindensis, Hildiwardus *p* Citizensis, Bruno Mersburgensis.

30 Pulchra enim erat ibi et rationabiliter ordinata tam Regalis quam et Episcopalis confessio. Nam in Orientali parte ante altare Archiepiscopus Aribo cum suis Suffraganeis, Wernero Argentinense, Brunone Augustense, Meginwerco Patherbronnense, Eberhardo Babenbergense, Meginhardo Wirceburgense, Godehardo Hildenesheimense, Branthoo Halverstadense, Wiggero Verdense, Hazecone Wormatiense, consedit. In Occidentali vero parte Imperator consedit; et a dextris ejus Piligrinus Coloniæ Archiepiscopus cum sibi subditis, Sigiberto Mindense, Sigifrido Minigardense, Bennone Trajectense. A sinistris Hunfridus *q* Parthenopolitanus Archiepiscopus cum suis, Hildewardo Citizense, Brunone Mersburgense, Luizone Havesbergense, Thiederico Misnense. In australi autem plaga Episcopi Rambrechtus Wirdunensis, Rodolphus Slesvicensis, Hiltolphus Mantuanus, Reginoldus Aldenbergensis assederunt. In Aquilonari etiam, Abbates Richardus B Fuldensis, Reginboldus Loresheimensis, Arnolphus Herveldensis, Gerbertus Moguntinus, cum aliis etiam ejusdem ordinis sex adfuerunt. Subsequens etiam natale Domini festum Imperator Leodii celebravit: Pascha vero Aquisgrani festive feriavit, ubi et filius ejus Henricus regalis nominis coronam a Piligrino Archiepiscopo, Cleri plebisque electione, honorifice percepit. Eo anno iterum Aribo Synodum suam Geizlicæ concivit, ad quam item Seniorem nostrum Godehardum inquietandum, legatis et scriptis vocavit. Quo ille ire dissimulans, venerabilem virum Tadilonem, Decanum nostri cœnobii, cum Fratribus obviam ei misit; qui eum honorifice ex parte Senioris salutando, de præteritæ Synodi diffinitione commonuit, et plurali altrinsecus auctoritatum collatione profusa, Episcoporum auxilio eum ab ipsa repetitione, tunc tantummodo compescuit.

causam in Synodo præsens obtinet:

uti etiam Geizlicæ per legatum:

31 Sequenti quoque nihilominus anno, Imperatore Palidi considente, prædictus Archiepiscopus ibidem Synodo habita, veterem querelam contra beatum virum, præsente Imperatore, incepit: sed post multa et varia disceptationum colloquia, vix tandem ab Episcopis commonitus destitit. Hoc etiam anno Bruno Augustæ civitatis Episcopus obiit, cui *s* Eppo successit. Wernerus quoque Strazburgensis Præsul C sustollitur, post quem Wilhelmus surrogatur. Proximo quoque anno Imperator Mersburg Pentecosten celebravit; ubi prædictus Aribo Archiepiscopus et Senior noster Godehardus inter se invicem super diuturna eorum disceptatione, reconciliati sunt. Nam ipse Metropolitanus Patrem Godehardum secreto coram Episcopis convenit, seque super hac parochia errasse confitendo nuntiavit; et omnem fraternam satisfactionem, sed et de præterita lite perpetuam taciturnitatem, sub vero Christi et Ecclesiæ testimonio, promisit; sibique priora errata propter Deum remitti suppliciter petiit. Istud ergo hic veraciter inscribitur, quia ipso Domino Godehardo idem sæpius in suo sermone protestante publice, verum esse comprobatur.

et Palidi ac denique Mersburgi,

ipso adversario victum se fatente;

32 Eo anno Unewanus Archiepiscopus Hammaburgensis obiit, cui Liebizo successit. Deinde Imperator Natalem Christi Patherbronnæ egit, ubi Aribo Metropolitanus in sancto die inter Missarum solennia, publico sermone habito, licentiam ab Imperatore et Confratribus Romam pergendi rogavit; simulque a Clero et populo indulgentiam sibi a Deo impetrari postulavit. Sicque post Purificationem S. Mariæ iter assumens, Romam adiit. Inde vero digrediens VIII Id. Aprilis, ah! ah! obiit, anno ordinationis D suæ XI: cunctis certe Catholicis merito flebilis, quia in omni ecclesiastica religione erat vere laudabilis. Cui vir simplex et rectus, Bardo Herveldiæ Abbas, successit; qui, Deo manifeste provehente, brevi ad culmen summæ perfectionis feliciter processit. Cujus pietatis vita et actus hic plenius ideo non inscribuntur, quia (Deo gratias) Moguntiæ pro sanctitatis suæ meritis inter Apostolicos Sacerdotes magnifice celebratur. Unum tamen perfectionis ejus privilegium dicam, quod ei in nostris confiniis a sanum sapientibus Clericis, honoris gratia, oblatum est; scilicet, ut æquivocato cum Beato Joanne Episcopo cognomine, propter dulcisonam prædicandi melodiam, Bardo Chrysostomus diceretur *t*.

A. Wolfhero ex MSS. cui defuncto sufficitur Bardo.

ANNOTATA.

a *Historiam translationis corporis* S. Epiphanii *edidimus* 21 *Januarii die ejus natali.*

b *Chronicon Hildesheimense:* Dominus Godehardus, prima post ordinationem suam æstate pulchrum monasterium in Orientali parte principalis nostræ ecclesiæ honorifice fundando inchoavit. *En* Orientalis pars, *quæ hic* Australis *more istius ævi dicitur. Ibidem modo est Collegium Societatis Jesu.* E

c *Serrarius in Aribone interponit*: a quo jam expugnatus.

d *In MS. Rottendorfii deest totus hic § et major pars sequentis usque ad*]

e *Acta* Conradi Imperatoris *accurate descripsit Wippo, ad Henricum Imp. istius filium. Edita ea sunt a Pistorio cum magno Chronico Belgico.*

f Holthusen, *ad Visurgim fluvium,* XI *fere milliaribus Germanicis Hildeshesio distat versus Occidentem.*

g Selingenstat, *celebre monasterium ad Mœnum fluvium, inter Hanoviam et Aschaffenburgum. Servantur ibidem corpora SS. Marcellini et Petri Martyrum, de quibus una et de hoc loco agendum erit* 2 *Junii.*

h Iporea, *antiquis* Eporedia, *Italis* Yvrea, *urbs titulo Marchionatus insignis ad Duriam fluvium, adjuncta Ducatui Pedemontano.*

i *Die* 26 *Martii anno* 1027.

k *Hic est Papa* Joannes 9, *qui Sedit ab anno* 1024 *usque ad an.* 1033.

l *Hæc eisdem verbis referuntur in Vita S. Meinwerci Paderbornensis Episcopi ad* 5 *Junii danda.* Imbripolis *autem dici omnino hic videtur* Ratisbona, *vulgo* Ragensburgh: *Teutonibus enim* Regen *significat imbrem seu pluviam: est autem intra Bavariam, Imperialium Statuum conventu hodie nominatissima civitas: cum autem res quæ hic acta narratur concernat Bavariam, et clara sit nominis indicati etymologia, nihil nos commovet diversitas scriptionis, qua nomen in variis MSS. corruptum,* Imbrolis Impripulis *et* In Bripoli *exprimitur. Surius hic excudit* Herbipolis. *Apud Browerum excusum est* Werle *qui* Saxoniæ oppidum *esse asserit Browerus: est nempe in Ducatu Westphaliæ, olim* Saxoniæ Occidentalis *nomine appellatæ: quod nihil facit ad hunc locum.* F

m Fratre Imperatricis Cunigundæ, *uti additur in Vita S. Meinwerci.*

n *Reliqua ad finem capitis desunt in MS. Rottendorf.*

o *MS. Græc.* Wermherio, *aliis* Wernahero.

p *Sub hoc Sedes* Citizensis *Naumburgum Translata fuit, utraque autem urbs in Misnia est.*

q *Id est* Magdeburgensis.

r *Ughello* Isolphus *dicitur, natione* Germanus, *et notatur* sedisse ab anno 1017 ad an. 1044.

s Eppo *in MS. Græc.* Ebbo, *aliis etiam* Eberhardus *et* Gebhardus, *mortuus anno* 1048.

t

A t Bardo *pluribus Fastis adscriptus est* 10 *Junii. Varia ejus Acta collegit Serrarius in Moguntiacis.*

A WOLFHERRO EX MSS.

CAPUT V.

Miracula. Obitus Tudilonis et suus prædictus.

Puer fœde contractus et leprosus, a

Quodam etiam tempore, cum more Episcopali beatus Præsul noster Godehardus, visitandæ commissæ plebis gratia, Parochiæ suæ, terminos circuiret, *a* Huginhusen curtem suam adiit. Ibi cum eleemosynarum largitate, qua præ cunctis studebat, pauperes reficeret; quædam vidua pauper ex eadem familia filium suum ejus conspectui obtulit, puerulum pauperculum, miserrimo infirmitatis genere debilitatum: nam partim paralysi, partim lepra vexabatur; distortisque nervis membrorum, a tota corporeæ formationis utilitate dissolvebatur: manus enim cum brachiis, et genua cum pedibus et tibiis, putrido tumore et profluenti sanie manabant, adeo ut nec gressum quoquo modo movere, vel saltem reptando posset usquam prodire. Quem ille et vultu, et corde hilari, quasi vere donum Dei gratanter suscepit, et suis cubiculariis diligentius commendatum secum deduci præcepit: Potens est, inquit, Deus, qui ab initio non dedignabatur miseris et peccatoribus, diverso

susceptus a Sancto,

B pietatis suæ remedio, subvenire, nos etiam super hoc pauperculo, solito pietatis suæ more, lætificare. Qui puer ad principalem nostram ecclesiam cum Episcopo perductus, et non sine magno puerorum, qui eum servabant labore per aliquot hebdomadas sustentatus; tandem post quatuor vel quinque menses cœpit paulatim plane ex beati viri meritis et precibus convalescere, et sedato partim tumoris et saniei profluvio, interdum assurgendo, interdum vero proreptando, quasi ad gressum membrorum nervos exercere. Quod Præsul pius agnoscens, præ gaudio sæpius illacrymans, divinæ miserationi grates debitas retulit; cui et intentius supplicare (ut postea, vere donante Deo, patebat) non destitit. Nam intra anni spatium, ut certe apud nos omnibus notum est, puer fugata morborum multitudine, laxataque nervorum contractione in melius, convaluit, et de die in diem ad quodlibet servitutis officium valenter profecit. Idem namque homo, Werinus nomine, jam per viginti et eo amplius annos in capella Episcopali incolumis deservit; nisi quod, quasi in testimonium virtutis Dei, in semetipso certe, in cruribus et in manibus ipsas membrorum torturas, et, ut ita dicam, gibbus quosdam cunctis se videntibus ostendit.

intra annum convalescit:

34 Aliis quoque permultis, varia humanæ conditionis fragilitate laborantibus; quibusdam scilicet

C quod et gravissimum est peccatorum pondere pressis, quibusdam vero diversa infirmitatum molestia detentis, ad se confugientibus, opem suæ intercessionis impertivit; eosque infatigabili sanctarum precum instantia, et ab imminenti periculo liberavit, et in futurum Deo auxiliante, a talibus custodivit. De quibus quam multa multis plane cognita veraciter enarrare potuerim, nisi ea ab illis, tunc ipso cogente, dissimulata, ea maxime causa silendo modo præterierim, ne aut lectoribus altius fastidium ingeratur, aut ad talia pigris incredulitatis peccatum augeatur. Unum tamen dicam, quod quasi joculari ridiculo Goslariæ effecit, quando ibi in Curte Regali, in postremo ætatis suæ tempore, jussu et petitione Gislæ Imperatricis, ecclesiam construxit *b*.

et post alios plurimos ejus precibus curatos

b

35 Erat ibi matrona quædam, in laicali conversatione posita, sed in timore Dei intime devota, Hathzeca nomine, cujus filium ipse Episcopus, pro fidei religione quam in ea sentiebat, de sacro fonte suscepit; quam, quodam tempore contigit, gravissimo oculorum dolore vexari; et per aliquot dies adeo,

matrona laborans ophthalmia,

D ut nec cibum nec potum accipere, nec aliquam corpoream quietem habere posset, cruciari. Quæ tandem cogente gravissima doloris anxietudine, filiolum suum ad Episcopum cum eulogiis transmisit; eique infirmitatis suæ nimietatem intimans, aliquid medelæ subsidium ab ejus pietate quæsivit. Quibus Præsul auditis, læta hilaritate subrisit; et flores quosdam rubicundos de arbore quæ lingua Teutonica *c* Spinnelbaum dicitur, ei forte in ipso momento a paupere quodam allatos, signo Crucis munivit, et eidem puerulo dedit, dicens; Affer hos flosculos amicæ meæ, matri tuæ, ut illos in mei memoriam secum habeat, et a Deo salutis remedia poscat. Nec mora, ut ipsa nobis sæpius jurando retulit, ut ipsos flores ægris oculis admovit, omnem illico totius infirmitatis dolorem a suo capite, mirabili celeritate, diffugere cognovit: et statim, apertis vel ostiis vel fenestris cubiculi, quæ jam per aliquot dies diligentius ejus ægritudinis causa claudebantur, cœpit clarius videre, et nihil prorsus hujusmodi molestiæ amplius sentire. Quæ postera die ad Episcopum pervenit, et gaudens simul et lacrymans, gratias condignas divinæ miserationi ejusque visitationi humiliter retulit. Quam ipse benigne consolando suscipiens, et in Domino corde firmo sperare et indesinenter benefacere præcipiens, oculos ejus a Pre- E sbytero sacro oleo, quod infirmorum dicitur, ungi mandavit. Quæ certe unctio, ejusque pia deprecatio, eam ab eodem dolore, usque in finem integre sanavit.

c

floribus ab eo benedictis sanatur.

36 Illud quoque, quod in antepenultimo præsentis vitæ anno ei accidit, propono, in exemplum et cautelam fidelibus, et timorem et formidinem negligentibus. Erat sane in nostra congregatione quidam Presbyter, ex familia ecclesiæ ortus, litteralis scientiæ (ut in pace veritas procedat) pene ignarus, sed mundanæ sagacitatis subtiliter et supra modum gnarus: qui ex infima paupertate ad summas divitias, cunctis mirantibus, succrevit. Qui primo a Domino Bernwardo Episcopo feliciter exaltatus, sed ab Imperatore Henrico, pro quibusdam causis, quæ modo melius silentur, humiliatus; iterum ab hoc beato viro, quia utilis ei ad res Ecclesiæ videbatur, pia miseratione sublevatus, varie tamen inter adversa et prospera sæpius habitus; postremo autem in tantum sibi tanti Pontificis animum sua calliditate conciliavit, ut perplures ante fideliter ministrantes Episcopo abalienaret; eosque tam herili gratia, quod eis certe molestissimum erat, quam et dignitate et proprietatis utilitate privaret. Sed ne hoc aliquibus mirum videatur, quia B. Gregorio teste, sæpius F fit, ut occupato in pluribus et maxime in divinis animo facile ab adulantibus subripiatur; tandem ille ab omnibus publice maledicitur, et etiam interdum Episcopo a sanum sapientibus hujusmodi insolentia objicitur: qui et ab his tandem, qui insontes abalienati sunt, in gratiam reducitur.

Presbyter genere vilis in aliorum damnum

sua astutia Sancto obrepens,

37 Præsul tamen pius, post aliquot annos de talibus clarius certificatus, et super eos qui injuste lædebantur aliquando ad veniam inclinatus: die quadam convenire de nostra congregatione Præpositum et Decanum, cum aliquot Fratribus, ceterisque suis primoribus Holthusen, ubi tunc forte manebat, mandavit: assidente etiam viro venerabili, suo ex sorore nepote, Ratmundo Altahensis Cœnobii Abbate, præsente eodem Presbytero, omnibus, qui se ab eo læsos querebantur, coram licentiam fandi donavit. Statimque sine mora, plura querelæ genera, tam ab ipso Abbate suisque, qui hospites intererant, quam et a nostris proferuntur, quæ contra eum publice a cunctis quasi uno ore dicuntur. Querebantur enim omnes simul, primo generale Ecclesiæ et Episcopalis honoris scandalum, deinde cives et hospites

cum omnia sibi objecta callide refutasset;

quisque

A quisque speciale injuriarum sui detrimentum. Quibus ille auditis quasi insultando, ut erat callidissimus, subrisit : et velut admirans, quæ hæc essent? inquisivit; ac deinde commentis mundanæ suæ sapientiæ, qua plane plenus erat, quæ vere ante Deum stultitia computatur (ut in ipso manifesto patuit) objecta quæque eloquenter repulit, omnesque sibi adversantes, mirabiliter quasi mutos et elingues reddidit.

38 Pius Præsul, tandem Spiritu sancto vere compunctus, et insuper etiam mirabili stupore permotus; considerans pariter et manifestam rerum veritatem, et fiduciam cordis ejus temeritatem; illico omnium voces compescuit, et modificato sermone, cunctis admirantibus, ita concepit : Hildewine, inquit (sic enim vocabatur) ecce omnes circumstantes, ut tibi videtur, vicisti ; ecce omnes subtilitate tua, Deo veritatem inspiciente, quasi mendaces ostendisti; jam modo ad te convertere, et soli mihi, per Christum adjuratus, veritatem responde. Evangelica, inquit, te sententia aggredior; et, quia sensum Evangelicum non sane sapis, te Teutonico sermone alloquor. Hildewine, inquit, Diligis me? Ille statim B fiducialiter, Vere, ait, diligo te. Item Episcopus, Hildewine, inquit, Diligis me? at ille, certe, ait, diligo te. Itemque Episcopus tertio, Hildewine, inquit, Diligis me? Tandem ille miser, Evangelico exemplo stupefactus, sed non rite, pro dolor! compunctus, irato pariter et flebili sermone, respondit, Deus, inquit, qui omnia scit, ipse scit, quia vere diligo te. Tunc Præsul : Ecce, inquit, siquidem verum dicis, mihi satisfecisti; sin autem decipis, temetipsum miserabiliter obligasti. Sed si me, ut dicis, fideliter diligis, pasce oves meas, id est, dilige fratres et amicos meos, etiam hospites et pauperes meos, dilige conservos et domesticos tuos. Unde, et per Deum te commoneo, ut si vere jurasti, te in veritate custodias; si quo minus, digne pœniteas; et sub hoc pacto jam domum regredere; et dignitate pariter et beneficio ac proprietate tua, in gratia mea, siquidem Deus annuerit, utere. Sicque conventum illum, cunctis admirantibus pariter et paventibus, dimisit.

de vera sui dilectione ab illo adjuratus,

nec pejerare veritus,

39 Illos tamen pariter ibi caritatis exhibitionem suscipere, et sic in pace discedere præcepit. Inter quos Hildewinus lætus et hilaris, et quasi de victoria sua exultans, ad prandium consedit; et inde incolumis rediit. Ad vesperam vero domi cum suis consedit, jocundus et epulans; et in eos sane, a quibus se læsum dolebat, convitia et minas intentans. Sic C lectum petiit; et sospes, ut sibi videbatur, quievit. Mane diluculo, ad providendum suum ministerium iturus, valenter surrexit; calceamenta citius induit; sed ad induendas tunicas assurgens, concitus corruit, et mirabili celeritate præoccupatus, miserabiliter expiravit. Plures tamen et amplissimas *d* [opes] in sua proprietate, in innumeris et pretiosis vestibus, et alia pecunia, et etiam peculio, dimisit; quas tamen beatus Præsul, de ejus morte ultra quam credi potest condolens, totas pro animæ ejus remedio pauperibus penitus erogari præcepit; remissionemque ei peccatorum ex corde, etsi sero, indulsit; et pro animæ illius ereptione, jejuniis et obsecrationibus sæpius insudare non destitit. Quia ergo nos eum modo, ultra debitum plus necessariæ veritatis, quam invidiæ vel odii causa reprehendimus, et ejus negligentiam, nostra fortasse minorem, pluribus patefecimus; obsecramus (o lectores) vestram dilectionem, ut cum hæc legeritis, indulgentiam ei et remissionem peccatorum, pro nostra certe felicitate, a Domino imploretis; et sic forte hæc nostra reprehensio fiet illi, ante misericordiam Judicis, venialis remissio.

paulo post epulas

misere perit. *d*

40 Erat quoque in nostra congregatione vir vitæ D venerabilis, ac in omni canonicæ regulæ observatione jure laudabilis, nomine Tadilo, de quo etiam supra pauca retuli; primo sub Domino Bernwardo, pro fidei et industriæ prærogativa, Vicedominus; sed ab hoc beato Pontifice, pro utilitate Ecclesiæ, Decaniæ ac scholari Magisterio præstitutus : et, quia ei pro pietatis et castitatis merito cordetenus complacuit, cum sibi in Consecretalem et Symmystam in Dei servimine adoptavit. Erat enim tota Ecclesia quæ eum noverat teste, grandævus et emeritus, humilitate et dilectione præclarus, in regendis vero ac commonendis fratribus, media caritate severus; et in toto virtutum exercitio coram Deo solicitus. Nam in admonitione sua illo ridiculo proverbio sæpius utebatur; Diligant, inquit, homines, oderint vitia. Huic beatus Pontifex ante aliquot menses sæpius, ut nobis videbatur, jocundo prædixit, quod aut secum, aut paulo ante se, ex hac vita esset emigraturus. Novissime vero ei in postremis decumbenti per prædictum Abbatem nepotem suum, quem ad eum visitationis gratia sua vice direxit, serio mandavit, quod sacram olei Unctionem, vere pœnitendo et commissa sua confitendo, plena fide susciperet, et Corporis E Sanguinisque Christi Sacramento munitus, intrepidus præmigraret; promittens ei veraciter se superstitem pro ejus animæ remedio Dei gratiam indesinenter obsecraturum, et eum in proximo anno in pace Christi subsecuturum. Qui Abbas eumdem dilectum et jure semper memorandum Magistrum nostrum, cum astantibus Fratribus, sacro oleo perunxit; eique ex potestate et jussione Episcopi plenariam remissionem indulsit; qui felix post biduum vere ad Christum migravit. Cujus tamen obitus nos acriter contristavit quia Congregationem nostram tanti viri patrocinio et consilio magisterioque privavit. Verum certe, et Clero et populo teste, dicimus, quia numquam ejus ordinis virum, in omni ecclesiastica probabilitate, honestiorem vel vidimus vel videbimus : cujus certe memoriam jure nos cordetenus retinere debemus, quem vere ante conspectum Sanctorum nostri recordari non dubitamus. Sic ergo prophetiam hujus beati Præsulis liquido Deus adimplevit, qui eum post annum et tres tantum menses ex hac vita feliciter exemit.

A. WOLFHERRO EX MSS.

Tadilonis viri optimi morte prædicta

secuturum se proxime anno promittit Sanctus :

quo defuncto

41 Jam autem beati patris Godehardi appropinquante manifestius fine, semper operum bonorum augmentis de virtute in virtutem anhelabat, ut videre F mereretur Deum Deorum in Sion. Et jam cessante practicæ plurali officio, in solo se indesinenter theoriæ affixit exercitio, tria tantum de generali specialiter eximens, psalterium, eleemosynam, et præ omnibus jugiter sibi sociam et amicam abstinentiam; adeo ut si raro festiviori tempore, cogentibus per obedientiam Fratribus, aliquid lautioris cibi vel fortioris potus contra morem stomachi perceperit : molestiæ magis corpori, quam refectioni fuerit. Et tunc supremum præsentis vitæ Natalem Christi anno scilicet *e* MXXXVIII Imperatore Goslariæ sedente, ipse Holthuisen votive celebravit; solvens certe secundum Evangelium, quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ Dei Deo; semet quippe, prædicto more, Christo spirituale sacrificium immolans, sed et suo nihilominus Clero sane et populo in divinis et humanis, pro ritu et etiam debito, juxta vires congratulans. Sacratissimos etiam Quadragesimæ dies, et ut ipse sæpius jocundando, proclamabat, saluberrimos, summo cordis ac mentis affectu hilaris expectabat; quos corporaliter quasi extra corpus mirabiliter transiens, vix cohærentibus nervis ad sacro-sanctum Pascha pervenerat. Attamen Dominicam Palmarum, Cœnamque Domini, et festum *f* Resurrectionis Christi, debito Episcopali officio, ultra vires collecto robore, peregit

ipse festorum periodos religiose decurrens.

e

f

A peregit : sicque Paschæ ferias, per circumpositas stationes, juxta solitam religionem, admonendo fideles, visitavit. In quibus etiam diebus sæpius publice denuntiavit, se modo cum illis ultima corporalis consortii lætitia jocundari; et in Ascentione Domini, quo Deus jusserit, invitari. Nos vero hæc audientes, quasi derisimus; quia eum jam quantoties de regressione antiquæ suæ patriæ, videlicet Bajoariæ nobis minitantem, audivimus.

propriæ mortis diem designat.

ANNOTATA.

a *MSS. Græc. et Rottendorf.* Huginhusen. *Surius* Engelhusen.

b *Observat Browerus ecclesiam hanc a S. Godehardo non absolutam, et postea a S. Leone IX Papa consecratam : quod videtur contigisse anno* 1049, *quando hic Henricum Imperatorem, Conradi filium, in Saxonia commorantem, adivit : uti diximus* 19 *Aprilis ad hujus Vitam* § 2.

c Spinnelbaum, *ab eo dicta arbor quod fusis fabricandis optima sit, ideoque a Kiliano in Etymologico Teutonicæ linguæ* Carpinus *Latine redditur, quæ de genere Aceris, lentitudine præstat : sed non video, quos ea arbor flores ferat : idem addit et græcum nomen* Evo-
B nymus, *et hac sola utitur Schousleterus noster ad vocem* Spindlbaum; *quæ Theophrasto est arbor Punicæ malo similis, adeoque florigera, frequens in Lesbo, nobis Belgis ignota.*

d *Deest hæc aut alia similis significati vox.*

e *Hic aliquod scriptoris σφάλμα est, gesta annorum* 1038 *et* 1039 *confundentis. Nam Conradus Imp. anno* 1038, *quo obiit S. Godehardus, fuit in Italia : et Natalem Domini, a quo annum auspicantur, celebravit Parmæ : inde Apuliam petiit, ac Pentecosten peregit Capuæ. At reversus in Germaniam, anno* 1039 *festum Nativitatis peregit Goslariæ, Pentecosten Ultrajecti, ac postridie* 4 *Junii ibidem subito extinctus est. Pro anno* 1038 (*quem substituimus ex MS. nostro Chronico Saxonico, et Chronico Hildesheimensi et aliis*) *legitur apud Browerum et in MS. Rottendorfiensi anno* 1036, *et in MS. Græciense* 1039, *quo scilicet Goslariæ fuerat Conradus Imp. Reliqua supra attigimus.*

f *Die* 26 *Martii, quo Pascha fuit celebratum.*

CAPUT VI.
Morbus, obitus, sepultura.

Adenstadii morbo succumbens

Post Albas itaque a nobis digressus, cum prædicto suo nepote Ratmundo Abbate, Adenstadt, quo
C inceptam jam noviter ecclesiam consummare studebat, devenit; nec infirmitati diutius reluctari valens, deficiente carne, decubuit. Quo flebili rumore comperto, prædictus Abbas, vir certe corde et animo divinæ servituti mancipatus, et Præpositus noster ac Decanus cum Prioribus, ad eum visitationis gratia convenerunt: quem tamen dissimulato languore, solito more, ecclesiastico labori assidentem, circumstantiumque manibus sustentatum invenimus. Quos advenientes solita caritatis hilaritate lætus suscepit, et quasi oblita molestia, adventus eorum causam admirando perquirens, reportari se ad cubiculum præcepit. Ibi, admisso, a specialiter Clero, primo singulos quosque de suæ obedientiæ procuratione solerter admonebat; ac deinceps omnes generaliter de sacræ fidei et religionis observatione, tam salubriter quam et terribiliter, obsecrando simul et arguendo informabat; deinde se orationibus eorum, contra callidi tentatoris insidias et fraudes, commisit : eisque obitus sui diem et tempus, funerisque et exequiarum et etiam sepulturæ ordinem, ut postea evenit, quasi alludens, liquido prædixit. Ite, inquit, et ad superventuram Dominicæ Ascensionis lætitiam

a

Clero se visenti,

prædicit mortem et ordinem exsequiarum:

D vos quisque, pro suæ obedientiæ qualitate et etiam pro spiritualis prærogativæ quantitate, præparate : et meum adventum læti, et quasi vere mecum hic et in futuro congratulaturi, expectate : nam in vigilia Ascensionis in montem, ad sanctum meum Patronum Mauritium, adveniam; et ibi noctem diemque sanctam agam. Abbatem tamen vobis, qui vice mea Processionis et Missarum solennia peragat, mittam. Et sic elevatis oculis, altiusque suspirans, quasi tamen arridens, Nocte, inquit, illa, ut Christus voluerit peracta, in feria sexta diluculo ad sanctum Michaelem veniam, cum Abbate et fratribus pernoctaturus, inde Sabbato ad S. Andream oraturus, et inde vos adeam vobiscum penitus permansurus. Diem vero Dominicam, convocatis Fratribus et amicis, solenniter celebremus, et ita totius nostri festi jocunditatem penitus terminemus. Et hæc dicens, benedictionem dedit; sicque nos mirantes pariter et stupentes, dimisit.

43 Habebat quoque beatus Pater in privato suo ministerio juvenem quemdam illustrem, filium viduæ, pictoriæ artis opificem, qui vilia ejus vestimenta calciamentaque servabat, nomine Bunonem, cui ab initio ejusdem anni, quod secum patriam suam, id est, Bajoariam, perrecturus esset, sæpe præcepit. E
Nam, ut prædiximus longe ante, sæpius se patriam suam revisitaturum serio promisit, et pluribus cujusque ordinis se ultroneos offerentibus, ac pariter cum eo proficisci cupientibus, grates devotioni eorum retulit, et solum tantum Bunonem secum iturum prælegit. Eodem quippe die, ante adventum Cleri, ut prædiximus, dum more suo in abditis vestimenta sua mutaret, eidem juveni præcepit, ut eadem vestimenta quæ deposuit indueret, et ad eum concitus veniret. Quæ verba ille, quasi deliramenta vel irrisione plena, contempsit; Præsul vero ac si dedignando cubiculariis dixit : Ite et vestimenta quæ deposui induite ei, et ad me deducite : qui statim eum post velum cubiculi trahentes induerunt, et in conspectum, velut irridentes, reduxerunt. Quem ille diu intuens, ait : Vere scias, quia in eadem veste *b* rumorem invenies. His dictis, puer exivit; et in ipso momento intolerabile eum frigus invasit; et hora eadem ægrotans, lecto procubuit. Quem cum post discessum Fratrum Episcopus requireret, dictum est, quod ægrotaret, accersito Procuratore præcepit ei, dicens; Puerum illum caute et sine molestia fac ad matrem suam deduci, ut in occursum meum paratus mecum possit proficisci. Qui statim deducitur, et decrescentibus dietim viribus ad extrema præparatur. F

cubicularium puerum sua veste induens,

b

e morbo mox contracto obiturum indicat :

44 Deinde Præsul noster, ingravescente febri, Holthusen, ubi confluenti Ecclesiastico more ad visitationem tanti viri multitudini sufficiens ædificiorum erat copia, provehitur. Ibi, inter multam Cleri populique frequentiam, quadam die venerabilis domina Sophia de Gandesheim advenit; quæ tandem (ut in pace loquar) deposita priori pertinacia, plena se fide et devotione ad beati Præsulis familiaritatem convertit. Quæ tunc, occasione inventa et populari turba remota, astante Clero, de frivola quadam pertinacia, quæ de suæ Ecclesiæ Clericis contra beatum virum increvit, exordium fecit, et debitam satisfactionem promittere cœpit. Ad cujus verba illa, partim morbo cogente, partim vero (ut nobis videbatur) indignatione permovente, iracunde respondit, et in futurum talia suspendi, rogavit. Illa vero commotionem ejus dissimulans, et obitum ejus celeriorem formidans, item itemque in sua satisfactione, etiam lacrymando, perstitit; eamque, ut reciperę dignaretur, obsecrando postulavit. At ille, Domina, inquit, per Deum paulisper reticete; et hæc, donec in festivitate *c* S. Mariæ conveniamus, suspendite.

et Sophiæ Abb. sibi reconciliatæ

cum ea se futurum in festo S. Mariæ prænuntiat.

c

Ipsa

A Ipsa autem, ut videbatur omnibus, finem ejus citius adventurum intelligens, et tamen, verba ejus vehementer expavescens, Utinam, inquit, o Pater dilecte, tam diu nobis vita vestra supersit, donec hoc tempus venerit. Ille vero fortiter, collectis viribus, apertisque oculis, et omnibus diu circumspectis ait : In potestate quidem Dei vita nostra, exitusque vere consistit: in veritate tamen, quæ Deus est, dico vobis, quia in festivitate S. Mariæ, ubi Deus voluerit, certe simul erimus; ibidemque coram, veraci testimonio, et de his et de aliis etiam, quæ inter nos dissident, tractabimus : et hæc dicens, compressis oculis, reticuit. At ipsa, nimio stupore pavefacta, silentibus circumstantibus, ait, Heu me miseram; numquidnam sum moritura, eumque in proximo subsecutura? Nec tamen amplius eum inquietare præsumpsit, sed humiliter sibi ab eo indulgentiam simul et licentiam petiit. Item ille, apertis oculis, eam breviter, imo et salubriter, de sacræ religionis observatione commonuit, ac de plurali suæ obedientiæ provisione coarguit; et sic, elevata dextera, eam benedictione munivit; eique, pro tempore, remissionem indulgens, non sine magno, ut ipsa fatebatur, timore dimisit.

ejus obitum prædicit :

B 45 Transacta autem hebdomada, Beatus Pater, jam deficiente funditus corpore, ab Abbate ceterisque Fratribus sacri olei liquore ecclesiastico more perungitur, et ita, ut prædixit, in Vigilia Ascensionis Domini, in montem S. Mauritii transvehitur. Ibi statim ad eum Fratres flendo convenerunt: nec amplius amaritudinem doloris, quo cordetenus vexabantur, abscondere valuerunt. Cetera vero innumerabilis multitudo fidelium confluxit, quam non minor pro obitu carissimi Pastoris afflixit amaritudo ; quos tamen ille, licet jam deficiente pene lingua, benigne consolando dimisit; et diluculo iterum advenire mandavit. Quibus discedentibus, et sacram noctem illam in magno dolore ducentibus, beatus Pater, consueto sibi more Psalmos semper, quasi pro dulci refectione, ruminabat: et in tali meditatione cursum suum consummans, pernoctabat. Summo vero diluculo, iterum Clerus, peractis Matutinis, advenit : quem ipse afflatu item supremo breviter, attamen salubriter, de sacræ religionis et obedientiæ observantia commonuit. Sicque confessionis versu cum eis communiter prolato, ad celebranda cum Abbate Missarum solennia, valedictione ultima dimisit. Præsul autem clemens, non immemor suæ promissionis, C de prædicto suo cubiculario Bunone requisivit solicite: quem ubi desperari corporaliter cognovit, ei per nuntium mandavit, dicens : Consolare, puer meus, in Domino, et confortare; quia jam tempus instat, quo mecum ad patriam æternæ beatitudinis debes vere pervenire. Quæ verba puer lætus audivit, et nil jam de vita præsenti meditans, in ipsa sacra Ascensionis Domini die, Viaticum salutare petivit : quo percepto, gaudens promissionem beati Præsulis expectavit.

In montem S. Mauritii pervectus 3 Maji

cubiculario morituro valedicit,

46 Missarum igitur apud nos celebritate peracta, refectioneque festive percepta iterum Fratres hora jam diei decima ad Pontificem dilectum revenerunt; et pene linguæ officio cessante, corde vero, juxta Apostolum, spiritu et mente psallente, psalmos in solo pectore difficulter ruminantem invenerunt. Tunc, inito consilio, pueros quatuor scholares ex utraque lectuli parte statuerunt, quos psalterium a principio aperte et distincte recitare fecerunt. Quibus beatus Pater auditis, quasi hac melodia delectatus, aliquantulum quievit; interdum et simul cum illis psallere gestivit : versus tamen illos præcipuos, qui specialiter ad supplicandum Domino pertinebant, apertis elevatisque oculis altius ructitabat. Media autem nocte jam finito psalterio, jam imminente manifestius fine, matutinale Officium inceperunt; et dum ad D psalmum, Benedictus Dominus Deus Israel pervenerunt, vir beatus in ultimo agone tunc desudans, vix dum apertis oculis, Clero cantante, Illuminare his qui in tenebris et in umbra mortis sedent; ille, Ad dirigendos, inquit, pedes nostros in viam pacis: et in hoc verbo, dum a Clero, Gloria Patri, cum Antiphona, Ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum, Deum meum et Deum vestrum, canebatur; ipse ab astantibus de lecto levabatur; sicque vere felix, illa anima, quasi obdormiente corpore, carnali ergastulo solvebatur. Consonantibus statim ibidem campanis, Fratres, qui in monasteriis felicem ejus obitum solerti vigilantia expectabant, pro tam dilectæ animæ remedio preces exequiales devoto frequentabant.

1 Cor. 14 et inter psallendum

A. WOLFHERO EX MSS. obit postridie Ascensionis :

47 Non ergo nunc æstimo silentio prætereundum primum meriti ejus indicium, in ipso beato obitu, Deo teste, declaratum. Nam sæpe dictus puer Buno, in domo matris suæ, juxta ecclesiam S. Michaelis, eodem momento, membris præmortuis, extremo tantum spiritu in solo pectore palpitante, desperatus jacebat : qui, resonantibus illico campanis, quasi a somno evigilans, quid hoc esset, stupens exquisivit. E Cui cum mater dissimulans, matutinale Officium signari diceret; ipse, ac si indicans matris astantiumque fallaciam, Cur me, inquit, fallitis? cur veritatem celatis? Vere cum hoc signo dilectus Dominus meus cœlum scandit, et promissionum suarum, ah! ah! immemor, miserum me reliquit. Surgite, ait, et elevatis manibus, cordibusque, ejus dilectam animam divinæ clementiæ commendate, et ut mei modo meminerit obsecrato. Et elevatis, nisu quo potuit, ad cœlum oculis, O Præsul, inquit, sancte, O Pater clementissime, per ipsum te adjuro, ad quem vadis, ut nunc mei memineris; et ne me in carne jam post te relinquas, quem tecum ad patriam iturum sæpius promiseras. Illi stupentes pariter ac mœrentes, dum jussioni ejus obtemperant, vixdum reflexis oculis, statim eum exanimem aspexerunt. Quem illico stratu deponebant, et omisso fletu, eum quem optaverat, obtinuisse congaudebant.

quod intelligens cubicularius,

eum invocat, et statim moritur,

48 Fratres vero in monasteriis, exequiarum debito matutinalique Officio peracto, Missarum celebratione psalmorumque decantatione Pastorem suum divinæ miserationi tanto devotius commendabant, quantum se ab ipso commendandos fiducialius sperabant. Adveniente autem felicis memoriæ Brunone, Mindenensis Ecclesiæ Episcopo (quem ipse Pater F venerabilis sibi in spiritualem filium adoptaverat, qui etiam cognita ejus infirmitate, juxta nostra confinia habitabat) hora ejusdem diei tertia totus Clerus cum populo militiæ, certe et familiæ, et plurali civium comprovincialiumque et maxime pauperum frequentia, ad montem, ubi specialis noster thesaurus servabatur, processit : eumque ad monasterium S. Michaelis, ut ipse vivens prædestinavit, deduxit. Quo dum appropiatur, ante portas atrii, funus defuncti juvenis, cum non modica parentum civiumque turba, profertur; quod et ante pedes Episcopi per dispositas ecclesias a ministris circumfertur. Quantus vero planctus et lamentatio vel Cleri, vel populi, vel etiam pauperum ibidem extiterit, ingenii nostri facundia certe ad enarrandum, non sufficit; quia, in una cujuslibet mente vel voce, luctus et lætitia pariter sonuit; dum pectora fidelium de præsenti mœror, de futuro gaudium perculit. Quia, sicuti de S. Martino canitur, Pium erat flere, et pium gaudere. Merito ergo flevimus, quod talem Pastorem amisimus : sed et jure gaudebamus, quod talem intercessorem præmisimus.

simulque effertur,

49 Vigiliis ergo ibi pro nostro modulo condigne peractis, beatum corpus mane ad S. Andream est

A. WOLFHERRO EX MSS. et simul in Cathedrali sepelitur.

A honorifice delatum; ibique oblatis Sacrificiis, inde in principali nostra ecclesia cum debita veneratione collocatum. In crastinum vero, illucescente Dominica, ex diversis per Saxoniam cœnobiis Fratres et Sorores, in obsequium tanti Patroni, convenerant; qui destitutionem Cleri et desolationem populi, ac generale totius Christianismi damnum, debita lamentatione defleverant; sicque ab Episcopo Missali Officio devotissime peracto, sacrum beati viri corpus in medio nostro choro, ecclesiastico more, terræ est collocatum, quod ibidem, usque in hodiernum a fidelibus Christi, juxta humanæ fragilitatis possibilitatem, condigna cum reverentia frequentatur. Prædicti autem pueri corpusculum, ante Occidentalem templi introitum, ab eodem Episcopo prius est humatum. Domina vero Sophia, de qua etiam supra retulimus, jam de sua præmonitione magis magisque solicita, Sorores suas ac Presbyteros illo cum oblationibus transmisit, seseque beati viri meritis et precibus suppliciter commisit; sicque superventuram beatæ matris Christi Assumptionem simul et Nativitatem *d* pavens expectavit: quæ tamen incipiente sequenti anno, triduo *e* ante Purificationem S. Mariæ, ex hac vita emigravit. Sic et in hoc beati Patris prophetiam Deus liquido declaravit. Nos quoque,

Abbatissa eos sequitur circa festum Purificationis.

B quantum, Deo annuente possumus, merito ejusdem Abbatissæ animam divinæ miserationi sæpius commendare debemus, quæ Congregationem nostram, dum vixit, omni semper dilectione percoluit, ejusdemque dilectionis certum testimonium posteris reliquit.

ANNOTATA.

a *Browerus*, admisso.

b Rumor *hic usurpari videtur pro* rheumate.

c *Mox infra apparet festum Præsentationis intelligi, proximo scilicet anno venturum.*

d *Cur sola duo Assumptionis et Nativitatis festa memorantur; non etiam festa Visitationis 2 Julii, Præsentationis 21 Novembris, Conceptionis 8 Decembris? Quia scilicet ea tunc necdum instituta, saltem necdum nota Germanis erant. Ut ut enim Conceptionis festum citius alicubi cultum fuerit, primus tamen Sixtus IV in omnem ecclesiam evulgavit an. 1483 Præsentationis festum in Oriente antiquum, Occidenti primum innotuit per Philippum Mazerium Cancellarium Cypri, ex cujus manuscriptis per nos subministratis Carmelitæ Antuerpienses compilavere tractatum de institutione illa, anno* C *1464 per Paulum II facta, editum post Vitam S. Petri Thomæ a Joanne Carmessonio coævo, quam similiter eis vulgandam dedimus amicitiæ causa. Visitationis denique festum, nec Græcis notum, Ordo Minorum nescio unde accepit, et usurpasse scitur ab anno 1263: primus autem Urbanus VI celebrandum communiter sanxit 1389, et Bonifacius IX 1390, uti scribit Bartholomæus Gavantus in Rubricas Breviarii Sect. 7 cap. 9.* NOT. 46

e *Atqui solum in ipso festo fore ut convenirent, Sanctus prædixerat; quare triduum præcedens in Purgatorio fuisse Abbatissæ transactum, possumus opinari.*

CAPUT VII.

Miracula post mortem edita.

Timidus in his scriptor propter impostores

De miraculis igitur, quæ per beati Patris merita, post dissolutionem ejus corporis, in salutem credentium divina pietas clementer ostendit, melius pauca quam plura scribenda putamus; ne aut studiosis fastidium, aut desidiosis vel etiam infidelibus incredulitatis periculum, narrationis prolixitate, contrahamus. Præcipue tamen, propter quasdam vanæ mentis personas, quæ in nostra patria usitato more per sacra loca discurrentes, se aut cæcos, aut debiles, vel elingues, vel certe obsessos temere simulant, D et ante altaria vel sepulcra Sanctorum, se coram populo volutantes, pugnisque tundentes, sanatos se illico proclamant, ea scilicet sola vesana voluptate, ut sic tantum majorem stipem vel quæstum a plebe percipiant; sicque fit (ut et beatum virum sæpius de talibus dixisse præmisimus) Quia mendaces, inquit, faciunt, ut veridicis vix credatur. Et cum in hujusmodi fallacia tales liquido deprehenduntur, etiam veræ Sanctorum virtutes in periculosam desperationem hac dubietate retrahuntur; vel certe et hi, qui vere sanantur, etiam non solum a perfidis, sed et interdum a fidelibus fallere creduntur: sicut utique nobis de quadam muliercula palam evenit.

a qualis anus simulans cæcitatem,

51 Primo namque prædicti nostri Antistitis *a* Helizonis anno, in speciali nostra festivitate, id est, in Assumptione S. Mariæ, anus quædam nobis ignota, velata capite, nubilata facie, ante sepulcrum beati viri se projecit: ibique, prædicto amentium more, diutius volutata, tandem prosiliens se per multos annos cæcam, ibidem tunc illuminatam proclamavit. Quo statim rumore diffamato, Clerus populusque concurrit, ipse etiam Episcopus advenit. Cumque jam ad agendas publice Deo gratias, properaret; cives illius, qui eam prius noverant, eamque in hujusmodi falsitate sæpius notaverant; venerunt, qui illam et modo, et sæpe etiam antea talia mentitam, E veraciter dixerunt. In quam, cum jam populus merito, ut male tractaretur, insurgeret; a Clero tamen pro Beati Pontificis veneratione defensa, confusa discessit; et nusquam nobis postea comparuit. Talibus ergo fallaciis cauta consideratione post hæc devitatis, pluribus ignotorum dictis, quæ certe vera esse poterant, dubitando dissimulatis, ad ea tantummodo sola, quæ præsentes, veritate Dei teste, vidimus, vel, quæ certe ab his audivimus, quos veraces in timore Domini cognovimus, narrationis nostræ seriem intendimus.

certa dumtaxat pauca narrare proponit.

52 Primum namque fuit, quod et erat et est omnibus notissimum Quidam de operariis nostræ ecclesiæ, nomine Luidigerus, cum in ecclesiæ atrio ligna collocarent, graviori quadam trabe decidente, femore cum tibia et pede miserabiliter contrito, penitus debilitatus est: quem beatus Pater, quia prius eum fidelem et utilem cognovit, ante mensam suam quotidie cum pauperibus ad eleemosynam sedere fecit, præcepitque. Qui miser super debilitatis suæ dolorem, graviori semet mœrore sæpius afflixit, quia ad opus, cui mancipatus erat, utilis esse non potuit. F Quidquid tamen a pueris fieri vidit, quod vel sedendo vel proreptando agere potuit, in hoc se voluntaria utilitate studiosus exercuit: nec prorsus aliquod tempus, nisi cum somnum vel cibum caperet, transire sibi patiebatur, quin semper in aliquo utilis esse videretur. Consuetudo namque dilecto nostro Pontifici fuit, ut puerulos vel etiam pauperes validiores sæpius per plateas vel per defossas petrarum foveas ageret, qui sibi lapillos minutos quosdam nivei coloris, vel nigri, vel rubri interdum, vel varii deferrent; quos ipse elimatos et politos, variaque collisione vel confricatione in similitudinem pretiosorum lapidum redactos, aut in altaribus, aut libris, aut in capsis honeste collocavit. In quo nimirum opere, prædictus ille pauper se privatim exercuit, et ceterorum industriam utiliter prævenit, et pro curiositate tali Episcopo penitus complacuit: interdum autem et pictoribus, et eis qui vitro fenestras componebant, se admiscuit, inter quos etiam utiliter operosus extitit.

Claudus Sancto familiaris

atque ob sedulam industriam carus,

53 Beato vero Pontifice ex hac luce sublato, ipse detonsus et laneis indutus, carne et lautiore reliqua refectione abstinens, ad sepulcrum ejus contulit se; ibique tam custodibus quam et ceteris fidelibus, quanta

denique plus custos sepulcri ejus,

A quanta potuit fidelitate, servivit: et postremo, consentientibus magistris, totam sepulcri custodiam penitus usurpavit: vix tamen debili crure, ligno sustentato, reliquo vero corpore baculo sublevato, tale obsequium exercuit. Attamen vires, quas invaletudo denegavit, obediendi devotio ministravit. Psalmos quippe non noverat; verba tamen, quæ fidelium narratione vel admonitione perceperat, devotius invigilando, sæpiusque in modum veniæ fidelium more decumbendo, solicitus frequentabat. Quo ibidem in hac sedulitate firmius perdurante, et ad altiora quantum ad se proficere satagente: quadam *per somnium sanatur:* die sabbati ad vesperam, dum in choro Vespertina laus canitur, ipse juxta sepulcrum Pontificale prosternitur; et ibi diutius, aut somno aut extasi, quasi immobilis detinetur; et, ut ipse præterea fatebatur, intolerabili quadam membrorum et nervorum distentione vel contractione invisibiliter cruciatur. Sed, finita laude, quasi soporatus surrexit, et veluti plus solito ægrotans, vix habitaculum repetiit; statimque lectulo sese collocabat, et per totam noctem in illa membrorum distractione durius laborabat. Sed paulo ante Matutinum tandem sopitus, obdormivit; et somnium, in quo surgere, et ad ecclesiam ad agendas B Deo gratias properare jussus est, vidit. Somno tamen cito excitus surrexit; moxque remoto femorali sustentaculo, rejectoque baculo, matutinali hora et ecclesiam intravit, et coram omnibus Deum, evidenti professione lætus, laudavit; et postmodum in finem vitæ incolumis, quanto diutius, tanto devotius ministravit.

Cæca mulier visum recipit: Claudus alius restituitur.

55 Mulier etiam quædam, nomine Mersuind, omnibus nobiscum commanentibus notissima, quæ per multos annos errabat cæca, ad idem beati Præsulis sepulcrum, in crastinum post Assumptionem S. Mariæ, coram Clero et populo est illuminata. Quidam quoque rusticus, de pago ecclesiæ qui Holtlaon dicitur, nomine *b* Deniko, diutina infirmitate miserabiliter fatigatus, contractione lumborum per multos annos est crurum officio spoliatus. Qui tandem ad viri sancti memoriam, baculorum sustentatione vix dum proreptando, pervenit; ibique in anniversario ejus die, integram sanitatem, coram Clero et populo, omnibus nobis intuentibus recepit.

Puella exanimis curatur.

56 Nobilis vero quædam femina, non ignota, de Episcopatu Mindonensi, Siuvo nomine, puellam fratris sui filiam nutrivit; quam in locum filiæ adop- C tatam, intime dilexit: quæ gravissima infirmitate præventa, periclitari cœpit, et quasi præmortua biduo exanimis jacebat. Propinquis vero cum familia et civibus assidentibus, et tantam puellæ elegantiam, pro multiplici miseratione, amare deflentibus; anus quædam, quæ ad ecclesiam serviebat, de memoria nostri Præsulis sermonem habuit; et qualiter ad ejus tumulum infirmi, per divinam miserationem, sanarentur, exposuit. Cujus admonitione domina ipsa compuncta, matutinali tempore ecclesiam intravit; et coram altari prostrata, profusis lacrymis, Domino Sanctæque Mariæ, et beati etiam Præsulis animæ, pro eadem sua nepte, oblationes intima supplicatione devovit. Et continuo (ut ipsa nobis flendo juravit) regrediens, puellam jam videntem, jam loquentem reperit: quæ refectionem petiit, et accepit; et Christo pro beati Viri meritis annuente, sanitatem integram recepit. Quam amita, quinta post die ad S. Mariæ altare et ad tumulum Præsulis, cum promissis oblationibus, deduxit; et qualiter sanata sit, cum sufficienti civium et comprovincialium suorum testimonio, coram multitudine comprobavit.

Wolchardi Episcopi Brandeburgensis consilio, puer moribundus sanatur.

57 Frater quoque noster non ignotæ memoriæ Wolchardus Presbyter, eo tempore Vicedominus, postea noster Præpositus, postremo felix Brandeburgensis Ecclesiæ Episcopus, qui eidem Patri nostro D (ut omnibus notum est) et fideliter servivit, et intime complacuit; cum post obitum ejus Episcopales curtes more solito circuiret, in villam, quæ Aschgereshusen dicitur, devenit; et in domum quamdam ad prandendum divertens, puerulum misera languoris infirmitate detentum, invenit; qui tunc per aliquot hebdomadas et omni membrorum officio destitutus jacebat, et ad exitum dietim (ut omnibus videbatur) appropinquabat. Quem idem Presbyter, sicut semper erat super talibus miserans, lacrymando diutius intuebatur, languorisque tempus et eventum ex familia sciscitabatur. Quod ut agnovit, flenti matri, ut ad tumulum sancti Pontificis candelas juxta pueri mensuras promitteret, persuasit; quod et ipsa statim libentissime fecit. Sed cum paupercula ceram ad talia non haberet, ipse ex lino lychnum parari præcepit; et puerum per singula membra metiri fecit; ut certam mensuram secum deferret, et per se præstita cera, candelas pro ægrotante ad beati Viri memoriam offerret. Quo facto, ad prandium consederunt, et quasi oblito puero, alia quadam inter se fabulari cœperunt. Interim vero puer mira celeritate quasi ex morte revixit, et in lecto, cunctis admirantibus, resedit; et vocata matre, de stratu prorepsit, et re- E fectionem petiit, et eodem momento percepit; et postea, pro beati viri meritis, incolumis permansit.

A. WOLFHERIO EX MSS.

Desiderius Diaconus æger et cæcus convalescit.

58 Erat etiam in nostra congregatione juvenis quidam, ex laico conversus, Desiderius nomine; et eodem beato viro jubente, in Clero tonsuratus, et usque ad Diaconatus ordinem promotus. Et, quia plenum officium cantando et legendo cum Fratribus frequentare non potuit, eum, ne penitus vacaret, cum custodibus ecclesiæ, ministrare præcepit. *c* Tempore autem Azelini nostri Præsulis, post miserabile incendium nostri monasterii, dum idem Frater noster, intra festivos dies Nativitatis Domini, quadam vespera in scholis cum pueris sermocinando consedit; subita cæcitate miserabiliter perculsus cecidit, et alia etiam infirmitate concrescente, tempore longo decubuit. Quadragesimali vero tempore, cæcitate durante, ex infirmitate convaluit: et ecclesiam debito more frequentans, ad Pontificale sepulchrum, spe sanandi, sæpius prostratus procubuit. Et contigit quadam *d* feria ante Pascha, certe in Cal. Aprilis, quando celebramus reliquiarum adventum Sanctorum *e* Cantianorum Martyrum, dum in Matutinis ibidem procumberet, illico, quasi pru- F riente dextro oculo et durius manu confricato, sanguis non modicus prorupit; et statim in eodem oculo visum recepit. Pro qua clementia, divina pietas ab omnibus in commune laudabatur, et pro reliquo solita miserationis Domini potentia expectabatur. Post Pascha vero, in anniversario *f* die sancti Patris nostri, cum in ejus memoria Missa pro defunctis ab Episcopo celebrata est; tempore oblationum, coram Clero et populo, quasi infirmatus corruit: et prorumpente illico sanguine ex oculis et naribus, et etiam auribus, aperto oculo, visum liquido percepit. Missali denique Officio peracto, Episcopus habito sermone, Clerum et populum, ad laudes debitas persolvendas Domino, admonuit; et profusis unanimiter lacrymis, Dominum pariter et ipse laudavit. Qui Frater eodem momento, gratias Deo agens, penitus convaluit; et post hæc in promissa professione usque in finem fideliter permansit.

Sanitatum gratia apud S. Godehardi sepulcrum.

59 Plurima igitur beati Pastoris nostri præconia, ea solummodo, quam præmisimus ratione, præterimus; quæ, per divinam clementiam ab initio usque adhuc gloriose fieri sæpius sentimus. Nec tamen illud reticebimus, quod tota sancta Dei Ecclesia teste verum esse novimus, quia plures plerumque ad sepulcrum ejus cum oblationibus gaudentes adveniunt, qui sese suosque a variis tribulationibus, vel infirmitatibus

A mitatibus, celeri subventione, per virtutum ejus merita, liberatos publice referunt. Namque, ut alicui aliquid incommoditatis, vel molestiæ occurrerit, statim cum ad sancti hujus Patris memoriam, vel absens, oblationis suæ votum ubicumque promiserit; procul dubio eodem momento, quamcumque consolationem in vera fide sperans obsecrat, eam celerius meritis ejus suffragantibus impetrat *g*.

A. WOLFHERRO EX MSS.

g

ANNOTATA.

a *In MS. Græciensi sub initium hujus Capitis agitur de tribus S. Godehardi successoribus, quorum primus est* Thietmarus, septimo Episcopatus sui anno defunctus; *id est (ut in Chronico Hildesheimensi indicatur) anno Christi* 1044. *Huic* Akelinus *sive* Ezelinus; *et huic anno* 1054 *hic indicatus* Hezilo, *aliis* Echilo *et* Ettelo, Regius Capellanus et Romanus Cancellarius in omni ecclesiastica religione perfectus, successit: qui certe in hoc, quod dejectam sanctæ Dei Genitricis ecclesiam redintegrare divina inspiratione decrevit, favorem condignum Cleri ac populi laudabiliter promeruit: cui nimirum ad tam sanctum tamque salubre consilium tota sancta Dei Ecclesia divinum B indesinenter merito postulat auxilium, ut et idem laudabile opus Deo digne perficiat, ac pro devotionis et benevolentiæ studio in Sanctorum communionem in remissione peccatorum coram Deo feliciter proficiat. Amen. *Hactenus MS. Græciense: esse autem ipsius primi auctoris hæc verba, persuadet eidem familiaris particula* certe.

b *MS. Rottend.* Eniko *MS. Græc.* Agino.

c Anno secundo Akelini in Dominica Palmarum x Kalendas Aprilis, *uti in MS. Græciensi indicatur. Is est annus* 1046, *quando cyclo Lunæ* 2, *Solis* 19 *littera Dominicali* E, *Pascha incidit in* 30 *Martii. Et tota Chronologia confirmatur.*

d *Feria* 4 *ante Dominicam Passionis anno* 1047, *quando Pascha celebratum est* 19 *Aprilis littera Dominicali* D.

e *Ita etiam indicatur in Breviario Hildesheimensi, ut diximus ad dictas Kalendas Aprilis inter Prætermissos, de eadem re plenius acturi ad* 31 *Maji, quo coluntur* SS. Cantius, Cantianus, Cantianilla.

f *Feria* 3 *post* 2 *Dominicam a Paschate.*

g *Hic est finis Vitæ et Miraculorum in MSS. Græciensi et Rottendorfiensi, itemque apud Surium.*

APPENDIX

C

De miraculis a S. Godehardo in vita patratis et in Actis prioribus non indicatis.

A S. Godehardo Abbate curantur febres

Joannes quidam civis Pataviensis, febris incommodo vexabatur per longa tempora: contigit autem ut sanctus Pater Godehardus, adhuc Abbas, in suo monasterio Altach pro negotio dicti sui monasterii Pataviam adveniret; et infirmus ille, ipsius cognita præsentia, fratrem suum misit ad eum, rogans ut ipsum causa Dei visitare dignaretur: quod et fecit. Visis autem ipsius in quibus decubuit febribus, ingemuit, et ait: O pater Adam, quis te tam celeriter excæcavit, ut mandatis Dei creatoris tui contraires, et tot malis nos omnes peccato tuo subjiceres? Ecce post hæc quæ temporaliter hic patimur, nisi mandata ejus servaverimus, æternaliter pati formidamus; et erit hoc malum temporale, initium nobis malorum æternorum. Hoc autem cum dixisset, accipiens scyphum quemdam, et vinum in eum fundens, signo Crucis signatum benedixit, et tradidit viro decumbenti, dicens: Bibe, frater, in nomine Domini nostri Jesu Christi; et in eo confortare. Qui bibit, confidens in Dei clementia; et sancti D viri meritis, illico surrexit, ab omni febris incommodo penitus liberatus; et ivit ad Ecclesiam S. Stephani, laudans Deum.

civis Pataviensis,

61 Vir sanctus Godehardus monachum quemdam de monasterio suo Altach ad monasterium Herveldense secum duxit; qui post, ibidem febrium molestia decumbebat. Hunc sanctus Pater consolationis gratia frequenter visitavit. Quodam autem tempore dixit infirmo; Frater mi, quomodo habes? Et infirmus ait: Ecce, Pater, febrium molestia nimium me vexat, ita ut vita quasi nulla amodo sit in me. Et ait ei, vir Sanctus, Dominus noster Jesus Christus majora pro nobis passus est, quam hæc febrium tuarum possunt esse incommoda. Cui decumbens, ait: Scio, Pater mi, scio, quod multo graviora pro nobis passus est ad mortis amaritudinem tormenta. Et ait S. Godehardus: In nomine Jesu Christi, qui graviora pro nobis sustinuit, surge, et in Fratrum tuorum Collegio psallens benedic eum, qui te suo sanguine abluit et redemit. Et infirmus ait, Surgam in nomine Jesu Christi, et ibo ad Patrem meum, qui et pater est Domini mei Jesu Christi, et dicam ei, Jam non sum dignus vocari filius tuus, sed fac mecum misericordiam tuam, quasi cum servo tuo, E sed a via tua deviante; et ad te clementer suscipe revertentem. Et inter hæc verba surrexit; et ad chorum ivit; et omnibus admirantibus, cum adstantibus laudans Deum, et cantans benedixit.

monachi Altachiensis,

62 Juvencula quædam in oppido Teckendorff, in territorio Bavariensi, cum febrium molestia nimium gravaretur, astabant ei quædam honestæ feminæ, referentes ei qualiter prædictus in Patavia meritis beati Godehardi, post haustum vini per eum benedicti, a febrium rigore fuerat liberatus. Quibus auditis, dixit infirma patri suo: O mi, dilecte pater, rogo te per Jesum Christum, ut mittas ad sanctum virum Godehardum, petendo eum, ut benedicat parum vini in cupha vel scypho suo, et mittat ad me, ut bibam ex eo, ut allevier a fervore febrium, quibus incessanter affligor atque uror. Pater autem his auditis, misit ut voluit; et vinum benedictum accepit a S. Godehardo: quod juvencula bibit infirma in nomine Jesu Christi; et subito sanata est, et surrexit laudans Deum, qui meritis S. Godehardi eam clementer a vi febrium liberavit.

puellæ Teckendorffensis,

63 Servus Dei Godehardus, quia erat ex corde misericors, et super afflictos pia gestabat viscera, infirmorum sive decumbentium, vel per se aut per F alios, semper visitavit domicilia. Contigit autem quodam tempore, cum adhuc in Abbatia Altahensi præsideret, quemdam scholarem cujusdam viduæ pauperis febrium molestia graviter infirmari; quem pietate solita sæpius visitavit. Cui et quodam tempore dixit, Fili viriliter age, sustinens flagella Domini, ac confortetur in eo cor tuum: ipse enim est qui percutit, et medetur atque sanat; suos castigans electos, ne morti tradantur sempiternæ. Et juvenis ait: Quæ est fortitudo mea, ut hæc gravia sustineam et patienter agam? Et Pater sanctus ait: Confide, fili, sciens quod non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis: et libenter gloriari velis cum Apostolo in infirmitatibus tuis, ut in te, sicut in eo, habitet virtus Christi: nam virtus in infirmitate perficitur. Cui infirmus ait: Peto, sancte Pater, ut Deum pro me misero suppliciter exores. At Pater sanctus, pomum in manu habens (quod forsan secum tulerat, aut juxta lectum infirmi invenerat) benedixit, et dedit infirmo dicens: Accipe fili, et manduca pomum, in nomine Jesu Christi; et, si est voluntas ejus, de lecto surge sanus; sin autem, maneat hæc infirmitas tibi, et patienter age, ut a Deo præmium

juvenis scholaris.

2 Cor. 12

A præmium vitæ æternæ, in quo æterna est sanitas, valeas promereri. Comedit ille, et surrexit sanus, laudans Deum.

64 Juvenis quidam, de castro Stauwenborch in Bavaria prope Danubium, fluvium pertransire volens, procellis navem subvertentibus, mergitur in flumen; ubi plus quam tribus horis remansit incognitus: tandem corpus exanime ad littus ejicitur, et mortuus ad domum parentum deportatur. Lacrymantur proximi, et gemunt affines, ob mortem tam subitam juvenis tam famosi. Sanctus autem Abbas Godehardus, casu transiens locum illum, et audiens voces ululantium, ait: O mors quam amara est memoria tua homini! quam subito et inopinate extinguis! quæ et peccatoribus es pessima, justis autem nimis desiderabilis atque pretiosa. Cum autem hæc et his similia diceret, venit mater misera juvenis, et ad pedes procidit viri sancti, dicens: Domine, si quid potes apud Deum, miserere mei, et ressuscita filium meum. Cui sanctus Pater; Crede mihi mulier (ut verum est et experientia docet quotidiana) omnes subjacemus mortis imperio, ideoque beati mortui qui in Domino moriuntur: mors enim omnes, qui B in mundo vivunt, non uno, sed quasi mille modis sternit: Beatus qui vigilat, et in adventu præmunitur. Et iterum mulier ait voce lacrymosa? En filius meus unicus et dilectus, in flumine suffocatus, interiit subito; huic timeo damnationem, quia mundanus erat nimis. Rogo igitur, pie Pater, si quid potes apud Deum, resuscita filium meum; ut tantum sua confiteatur delicta, et sanctis Ecclesiæ Sacramentis muniatur; et post, si Deo placet, in pace feliciter requiescat. Cui vir sanctus, Salvatoris utens verbis, ait: O mulier, magna est fides tua, fiat tibi sicut petiisti. Et transiens cum ea ad cadaver in libitina jacens, et tenens manum ejus, dixit: Adolescens, tibi dico, surge. Et juvenis surrexit incolumis atque sanus, et sanctum virum petiit, ut causa Dei confessionem ejus audiret, et pro peccatis suis sibi injungeret pœnitentiam salutarem. Et annuit sanctus Pater petitioni ejus: et audita confessione ejus, sacris Ecclesiæ Sacramentis eum præmunivit. Quo facto, juvenis ait, Jube me, sancte Pater, nunc iterum in pace quiescere, quod mundum nimis horreo, qui suos amatores mittit in gehennam, cujus pœnam gravissimam ex parte sum expertus. Et vir Dei ait: Dormi, fili mi, et quiesce feliciter in pace Jesu C Christi. Et ille respondit: Amen. Et inclinato capite, in gratia Dei feliciter obdormivit. Felix autem mater ejus, his auditis et cognitis, semota prorsus omni tristitia, cum gaudio corpus filii ecclesiastico more tradidit sepulturæ; ac Deo, devotione quanta potuit, animam ipsius lætissime commendavit.

Ad sancti preces submersus juvenis resuscitatus post accepta Sacramenta iterum moritur:

65 Sanctus Pater Godehardus, dum in cella sua post vigilias matutinas orationis causa resideret, contigit ut quædam mulier, habitans in confinibus monasterii, partu laborando cruciaretur. Cui compatiens vir sanctus, terræ procumbens orationi se dedit, dicens: O Domine Deus omnipotens, adjuva plasma tuum, miserere filiæ Evæ, in matris suæ maledicto laboranti. Et illico, modo quodam inopinato, mulier conticuit, quia peperit filium; quæ postea obdormiens, ei revelatum est, quod precibus S. Godehardi a dolore partus sit liberata. Quæ gratias egit Deo, qui eam sancti viri meritis tam clementer visitavit; filium autem suum Godehardum vocari fecit, et in puerili ætate eum tradidit sancto viro, regularibus disciplinis imbuendum. Hac igitur de causa mulieres regionis illius in dolore partus S. Godehardi patrocinium consueverant invocare, et multæ petitionis suæ sentiebant effectum adoptatum.

adjuvantur partu laborantes,

66 Cum S. Godehardus, pro negotio forsitan sui D monasterii, ad Romanam iret curiam, habens aliquos de suis monachis secum in suo comitatu, inter quos quidam ceteris senior, Erkenfridus nomine; incaute procedens, dum montem, qui Godehardi dicitur, ascenderet, equus cum eo cecidit, et crus ejus dextrum ex toto confregit. Qui gemens, cum lacrymis ait contra sanctum Dei murmurando: Ut quid, Pater me duxisti ad montis istius præcipitium, ut me interficeres? Cui sanctus Pater, ait: Scio, fili mi dilecte, quod invite mecum iter hoc cepisti, et intra teipsum murmurando mihi detraxisti; ideo nunc reddita est tibi merces tua, Pœnitere igitur, et ora Deum, ut dimittat tibi offensam hanc, ut saneris. Qui, ait, adjuva Pater infirmitatem meam, et remitte mihi quod deliqui contra te: et cruciet me flagellum Dei, quantum libet. Vir autem Dei, audita ejus devotione, tetigit confractum os cruris ejus, et ait: Sanet te, frater, Dominus Jesus Christus; et tu, in nomine ejus surge, ut ambulemus. Qui surrexit ex toto sanus, et ultra profectus cum eo, idem postmodum secutus est eum Hildeneshem, et mansit apud eum usque ad diem mortis suæ.

EX BROWERO. sanatur crus fractum:

67 Contigit quadam vice, ut S. Godehardus per- E transiret oppidum Strawbingen diœcesis Ratisbonensis: et obviavit ei quædam cæca mulier mendica, ostiatim quærens panem, quæ forsan equorum nitebatur declinare strepitum; et in lapide lædens pedem, cecidit graviter nimis. Sanctus autem Godehardus, hoc viso, subito descendit de equo; et accurrens, amplexando eam relevavit; et quantum potuit luti sorditiem de mantello mulierculæ tersit diligenter, et, ait; Quare cecidisti, mater? Et illa dixit: Cæca sum, amice; et ideo offendicula viarum cavere non valeo, nec possum devitare. Sanctus autem Pater sibi ex corde compatiens, ait; O mi Deus meus, quot sunt in terra convitia et gravamina tui plasmatis! Bene ergo dicitur, Væ, væ, væ, habitantibus in terra. Et cum dixisset, lutum cum sputo miscuit, more nostri Salvatoris, et linivit oculos ejus dicens: O Domine Jesu Christe, qui in conspectu discipulorum tuorum lutum ex sputo fecisti, linivistique oculos cæci cujusdam, et vidit; illumina etiam oculos hujus pauperculæ tuæ, ut confiteatur nomini tuo, et glorietur in prædigna laude tua. His sic actis et dictis, mulier cœpit sanctum virum intueri; ceciditque ad pedes ejus, dicens: Viderunt oculi mei salutare Dei: et prona osculabatur pedes ejus; et ivit ad propria, laudans Deum pro virtutibus et meritis sancti viri. F

cæca illuminatur:

68 In civitate Ratisbona quodam tempore S. Godehardus morabatur, pro negotio forsan sui monasterii; ubi quædam obsessa a dæmonio ad eum ducebatur, ut sanaretur ab eo. Quam vir Dei inspiciens, ait; Responde mihi, immunde spiritus, ad ea quæ a te quæro. Quid hic agis in creatura Dei? At Dæmon ait; Pleno jure est anima ipsius mea; quod incantatrix est, et per eam multas animas lucratus sum. Et ait vir sanctus; Quare propter incantationem tua est? Et Dæmon ait, Nonne legisti quia Dominus pithones, divinos, et incantatores jussit exterminari? quid enim tales faciunt, nisi quod mihi meisque principibus deserviunt? idololatræ enim sunt: vix etiam aliquos tanto jure possidere possumus, quanto hujusmodi vitiis irretitos. Numquid ignoras, quod inter mille incantatrices aut divinos vix una invenitur, quæ vel qui velit hoc vitium confiteri? sic enim ora ipsorum claudimus, ut de talibus loqui nihil valeant quovis modo. Et ait vir sanctus: Scio, quia magna est malitia tua et tuorum similium; nec tamen dubito, quod major bonitas Dei est et clementia. Ergo, immunde spiritus, da honorem Deo, et recede

Venefica a dæmone obsessa liberatur,

A recede ab hac creatura ejus; ut redeat ad gratiam, quam tu ab ea abstulisti. Et dæmon, ait; Cur me in tantam agis violentiam? quid feci tibi? aut quid habes contra me? Et ille ait: Audi, proterve et immunde spiritus: in illa æterna patria, de qua tu superbiens cecidisti, tanta mihi erit lætitia de bono communi, ut de meo proprio, imo et multo major: et ideo hic dolere convenit de malo alieno multo fortius, quam de malo proprio: per hoc enim vitam æternam promerebor. Habeo ergo contra te justam causam, quod minus juste possides, et punis sororem meam, plasma Dei creatoris tui. Non enim ut asseris, ago tibi violentiam: sed pro gloria Dei et amore plasmatis ejus, pro quo Unigenitus ejus sanguinem suum fundens amarissimam mortem sustinuit, contra te non pugil, sed victor gloriosus [decerto]. Ergo tibi præcipio, superbe et immunde spiritus, in nomine Jesu Christi recede ab ea; et non præsumas amodo creaturam Dei molestare. Et sic spiritus ille malignus abscessit: et mulier, ut mortua cecidit. Sed vir sanctus subito eam erexit: erecta vero publice vitium incantationis, quod dudum multoties perfecerat, cum lacrymis est confessa. Quam et vir sanctus solvit, virtute passionis Jesu Christi.

et resipiscit.

B 69 In civitate Patavia erat quidam civis dives valde, qui habuit filium quem tenerrime dilexit: qui puer adeo hebes erat, ut in tribus annis non potuit efficere, ut disceret minus alphabetum. Unde pater ejus S. Godehardum adiit, retulitque ei duritiam cordis filii sui, petens obnixius, ut pro eo suppliciter orare dignetur; quatenus Deus omnipotens eum illuminare dignaretur. Sanctus vero Godehardus, vocato ad se puero, super eum legit, quæ sequuntur, Omnis sapientia a Domino Deo est, cum collecta, Deus qui per coæternam tibi sapientiam, hominem cum non esset condidisti, etc. et addidit. Vade fili; et ille magistrorum optimus, qui subito docuit Apostolos, te instruat, et in via recta agnitionem perducat clariorem. Qui puer ita mutatus est, ut in brevi tempore omnes suos consanguineos; et omnes sibi coætaneos, imo seniores atque doctiores se, sapientiæ plenitudine anteiret: qui postea propter intellectus et sapientiæ profunditatem, in Episcopum Pataviensem est electus atque ordinatus; unde sibi et subditis pro animarum salute instantissime laboravit. Sequens miraculum factum est, cum esset Episcopus.

Hebes natura redditur docilis:

70 Accidit ut sanctus Præsul Godehardus quosdam de suis subditis, ob eorum rebellionem, post
C monitiones consuetas excommunicaret: quorum aliqui, malitiæ suæ veneno excitati, ipso celebrante, ecclesiam intraverunt arroganter et proterve. Quo cognito, se divertit ab altari dicens: Præcipio vobis omnibus qui estis excommunicati, in virtute Spiritus sancti et sanctæ obedientiæ, ut exeatis de ecclesia. Rebelles autem et excommunicati, hoc præceptum non curantes, perstiterunt, remanentes in ecclesia. Sed quidam de mortuis, qui multis annis quieverant in monumentis, qui et forsan ignorantibus eis qui eos sepelierunt in excommunicatione sepulti fuerant, surrexerunt et de ecclesia exierunt. Quod videntes illi rebelles, erubuerunt; et post mortuos exierunt. Sanctus autem Præsul, finita Missa, ad eos exiens, dixit: Audite rebelles et increduli, et videte justum Dei judicium contra vos: ecce mortui Deo in suo vicario obediunt, vos autem superbo referti spiritu obedire contempsistis. Surgent igitur mortui isti contra vos in judicio, et sententiam damnationis allegabunt contra vos nisi plenam et condignam pœnitentiam egeritis. Et, his dictis, convertit se ad mortuos dicens: Ego vos, fratres, auctoritate Domini nostri Jesu Christi, absolvo a sententia excommunicationis, qua huc usque D fueratis innodati, in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, Amen. Ite, revertimini ad loca vestra, et in pace requiescite, adventum Judicis præstolantes. Mortui autem, inclinatis capitibus et junctis manibus, quasi gratias agentes, ad loca sua remeaverunt et quieverunt.

Excommunicationis a Sancto latæ effectus.

HISTORIA CANONIZATIONIS
ET MIRACULORUM.

CAPUT I.

Canonizatio ab Innocentio II facta. Corpus elevatum.

Gloria summo Creatori, et humani generis reparatori; qui non nostris meritis, sed sua immensa bonitate, dignatus est Confessorem suum B. Godehardum Pontificem, ad salutem omnium credentium, hominibus nostri temporis revelare: et eum qui pro longinquitate temporis jam quadam nube oblivionis obfuscatus fuerat, ut tandem ab incolis nostræ ecclesiæ veneraretur, voluit nationibus diversarum terrarum manifestare: ut gloria ipsius non tantum ad domesticos fidei attingeret, sed etiam in exteras E nationes se dilataret. Qualiter autem et quo ordine translatio prædicti Confessoris nostri facta fuerit, non turgido eloquio; vel nitens grandi cothurno, sed simplici stylo aggredior describere; non confisus ingenii mei igniculo, sed illo Evangelico dicto; Aperi os tuum, et ego adimplebo illud. Et iterum, Non vos estis, qui loquimini; sed Spiritus patris mei, qui loquitur in vobis. Per scripturas enim res prætcritæ et brevi tempore in oblivionem tradendæ, ad memoriam revocantur; et per res virtuose in Ecclesia gestas, cum leguntur, fideles accenduntur, et torpores mentium discutiuntur.

Præfatio auctoris.

Psalm. 80
Matth. 10

2 Anno Dominicæ Incarnationis MCXXVIII, obitus vero beati Godehardi nonagesimo, a Bertholdus, et omni Ecclesiastica religione perspicuus (utpote scientia litterali admodum eruditus, et morum honestate valde decoratus) Cathedræ nostræ Ecclesiæ præsidebat: quam discrete gubernando, et religiosos viros undique ex diversis Ecclesiis ad se colligendo, adeo sublimavit, ut diversas cellas suis temporibus ædificaret, et in spiritali conversatione dulci adhortatione confirmaret. Quo residente in communi conventu Cleri sibi commissi, et de populi F Ecclesiæ nostræ utilitate (uti mos ejus erat semper) pertractante, Deo faciente (uti post effectus indicavit) ex improviso sermo de Patrono nostro, beato scilicet Godehardo, exoritur, item atque item a pluribus replicatur, conquerentibus et condolentibus, se tam misericordem habere Patronum, et condignum sibi in Ecclesia Dei non exhiberi honorem. Nam quantam misericordiam et quam manifestam gratiam prædictus Confessor Fratribus nostris, suis meritis, apud Deum obtinuerit, ab ipsis viris auctorabilibus, in prædicto conventu existentibus, omnibus manifestatur. Per quod, mentes assidentium omnium non solum exhilarantur; sed qualiter laudes ipsius in Ecclesia Dei multiplicentur, unanimiter omnes accenduntur.

a Bertholdus Hildesheimensis Episcopus

in consessu suorum de honore Sancti solicitorum

3 Prædictus enim Antistes noster Bertholdus privatam gratiam, sibi a Patrono nostro concessam, omnibus assidentibus indicavit: et qualiter eum pium intercessorem apud Deum esse cognoverit, non sine contritione cordis Fratribus nostris enumeravit. Nam tempore juventutis suæ, cum ipse inter ceteros adolescentes ludicris rebus esset intentus, contigit, ut ipse in suburbio nostræ civitatis, quemdam laicum non voluntarie lancea perforaret, et eum quasi mortuum ad terram prosterneret: qui quasi semivivus domum

narrat quod juvenis ipse viro a se letaliter sauciato

A domum deducitur, lecto affigitur, et usque ad mortem periclitatur. Sed præfatus Antistes noster dolens et mœrens, in diversa rapitur, se sacris Ordinibus quasi homicidam esse repellendum angustiatur; et ita in diversas cogitationes animus ipsius invitatur. Tandem nutans, quasi navis deprehensa in fluctibus maris, ad Patronum nostrum B. Godehardum, ut ad portum tutum se dirigat, spem suam in eum quasi anchoram in firmum littus infigit, ut ab imminente anxietate eum eriperet, corde contrito et humiliato spiritu postulavit. Sed dum vir vulneratus jam esset in agone positus, ipse fide firmus ad sepulcrum S. Patroni nostri se prostravit, totamque noctem in oratione pernoctavit, et magis rugitu cordis, quam propalatione vocis, misericordiam imploravit. Sed tandem prope termino noctis, vigiliis defatigatus, et dolore conturbatus, quietem intrare compellitur. In qua ei et statura et forma Patroni nostri in visione, quam tamen numquam in hac vita viderat, certissime manifestatur. Nam, dum adhuc esset inter vigilias et adultam quietem, persona Patroni nostri ei in visione apparuit; ut Missarum solennia celebrari faceret, ei diligentissime indixit: et ut Officium, Ne timeas Zacharia, exaudita est

invocato S. Godehardo sanitatem impetravit:

B oratio tua, decantari faceret, continuo adjunxit. His visis excitatus, orationes suas magis ac magis continuare instituit: sed in via nuntium suscepit, qui certissime ægrum evasisse mortem, nuntiavit. His auditis, corde et animo exhilaratus, Deum cœli benedivit, qui nobis talem Patronum in Ecclesia nostra reservavit.

4 Fuit vero tunc temporis in conventu nostro Sacerdos quidam religiosus, Adelbertus nomine, qui regulari vita in cella B. Bartholomæi, quæ sita est in Orientali plaga nostræ civitatis, vivebat: qui, cum audisset quæ Præsul noster narravit, videns tempus idoneum sibi, et ipse gratiam, a Domino collatam Patrono nostro, omnibus intimavit. Dum enim ipse quadam nocte, patrocinia Sanctorum implorando, altaria nostræ circuiret Ecclesiæ; tandem juxta sepulcrum beati Confessoris se prostravit: sed surgendo manu indiscrete, tenendo sarcophagum ejus, se sublevavit; et illico pollex ejus de propria junctura emarcuit. Videns autem jam sese manu debilitatum, supplex et gemebundus se ad terram prostravit; veniam et misericordiam a B. Godehardo postulavit. Et statim in proprium locum, sine mora et læsione, pollex resilivit.

addunt alii curatum sibi pollicem,

C 5 Audiens hæc Magister quidam de monte S. Mauritii, Reinardus nomine, vir provectæ ætatis; et ipse manifestam gratiam Patroni nostri expertus, cum opportunum videret, non eam subticuit, sed omnibus in conventu nostro existentibus evidenter patefecit, dicens. Fuit enim puer quidam custodiæ ipsius addictus, in Clericali arte erudiendus, qui epileptico morbo, quem vulgari nomine caducum appellant, adeo vexabatur, ut quotidie sexies ad minus ad terram prosterneretur, et usque ad mortem, nimia fatigatione periclitaretur. Hic quadam die ad patrocinium beati Confessoris nostri deducitur, sed in via bis ad terram prosternitur. Orationes ad tumbam ipsius pro eo funduntur; eleemosynæ pauperibus largiuntur, et perfecte sanatus in domum ipsius regreditur.

et puerum epilepticum.

6 His tribus signis in communi conventu ab auctorabilibus viris recitatis, omnes ea hilari mente percipiunt; ipsum Antistitem nostrum, quod voluntarie per se faceret, instigant, ut omnibus modis elaboraret, qualiter beatum Pontificem nostrum Godehardum inter ceteros Sanctos Dei canonizaret. Sed dum in rebus minimis, ne dum in maximis, in quibus lætum expectamus finem, divinum invocandum sit auxilium; placuit omnibus, ut speciales ubique in

Hinc de Canonizatione tractari cœptum:

D Ecclesia nostra funderentur ad Deum pro hac causa preces, ne quid incassum vel inconsultum contra nutum Domini inciperemus, quod ad bonum effectum perducere non valeremus. Igitur statutum est, ut omnes tam majores quam minores, finita matutinali hora, ad tumbam ipsius Beati Patroni nostri Godehardi convenirent, et sese humiliter ad terram prosternerent; et Psalmum, Benedixisti Domine terram tuam, corde contrito et humiliato, Domino decantarent. Statutumque est, ut in singulis cœnobiis, in territorio nostræ Ecclesiæ constitutis, speciales pro eo fierent orationes et eleemosynarum largitiones; quia impossibile est multarum non exaudiri voces orationum.

EX BROWERO.

pro qua orationes et eleemosynæ decernuntur:

7 His ergo, aliquanto tempore peractis, Ecclesia nostra nova tribulatione concutitur. Nam prædictus Pastor noster, pro dolor! nobis ex hac vita subtrahitur: et omnis Ecclesia nostra tanto Pastore desolata conturbatur. Sed qui consolatur miseros in tribulatione sua Deus, non permisit Ecclesiam suam in fluctibus hujus seculi sine gubernatore diu fluctuare, sciens, quia ubi non est gubernator, corruet populus. Nam omnis Ecclesia nostra simul coadunata b, Bernardum summum Præpositum, virum

interim Bertholdo mortuo successit Bernardus,

E omni clericali scientia eruditum, et moribus optimis decoratum, communi consensu Cleri et alacritate populi, reclamantem et omnibus modis renitentem, seque indignum vociferantem, in spiritualem Pastorem elegit; et usque ad Cathedram summi Sacerdotii perduxit. His ita gestis, causa Patroni nostri, quæ propter tribulationes nostras jam aliquantulum deciderat, redintegratur; et quo ordine ad effectum perduceretur, ab omnibus elaboratur.

8 Sed cum Canonica censura, propter illusiones dæmonum, quæ frequenter in Ecclesia Dei in talibus contigerunt, statutum sit, ne quis sine Apostolica auctoritate, et vita ipsius per viros auctorabiles approbata, canonizaretur (quod tamen in præcedentibus, tum propter difficultatem, tum propter longinquitatem itineris, causam nostram valde retardaverat) factum est, Deo annuente, ut quod ante sine magna impensa ac summo labore non poterat ad effectum perduci, id nobis quasi ante ostium inopinate deferretur. Nam in Leodicensem civitatem Curia indicta est, ubi Innocentius Papa cum Romana Ecclesia, et magna parte Galliæ, cum Lothario Rege et fere universis Episcopis Theotonicæ re-

per quem canonizatio Sancti petita ab Innocentio 2 in conventu Leodiensi.

F gionis, convenerunt; ut de violentia Romanæ Ecclesiæ per Petrum Leonis perpetrata, qui tum temporis Papatum sibi violenter usurpavit, pertractarent; et qualiter illud idolum, in templo Domini positum, destruerent, elaborarent. Factum igitur est, ut ad Dominicam c Lætare Jerusalem, ad prædictam civitatem multi Catholici viri, tam cum Apostolico quam cum Rege, convenirent, et de communi statu ecclesiæ pertractarent. Inter quos præses noster Bernardus cum majoribus nostræ Ecclesiæ assistens, videns opportunitatem ultro sibi collatam, ipsum Apostolicum cum omni Curia Romana aggreditur; vitaque Pastoris nostri coram ipsis recitatur; et ut pereum in Ecclesia Dei canonizetur; devotissime preces funduntur.

9 Sed cum consuetudo sit Romanæ Ecclesiæ in generali Concilio Sanctos Dei canonizare, quod tunc temporis in Remensem civitatem in festo S. Lucæ indictum fuerat; accepto consilio, petitionem Ecclesiæ nostræ usque in prædictum locum distulit, ibique diffiniturum certissime promisit. His ita gestis, Antistes noster, Apostolica promissione animatus, lætus regreditur, et ab omnibus devote suscipitur, et quæ sibi responsa sint, enarrantur. Tunc omnes audientes quæ per Apostolicum promissa sunt, unanimiter lætantur, precesque apud Pontificem nostrum

et ad Concilium Gen. dilata:

A EX BROWERO.

strum devotissime funduntur, ne se tantæ promissioni subtrahat; sed, licet laboriosum sit, ipse se tamen una cum Majoribus Ecclesiæ nostræ ad indictam Synodum repræsentet. Jam dies advenerat, in qua Synodus universæ Ecclesiæ Citramontanæ indicta fuerat. Tum vero præfatus Antistes noster Bernardus, una cum Metropolitano Magdeburgense *d* Norberto, qui tunc temporis in Ecclesia Dei magni nominis fuerat, et Majoribus ecclesiæ nostræ ad præfatam Synodum iter instituit; et, Deo annuente, cum magna prosperitate et opportunitate ad Remensem locum pervenit. Ubi honorifice suscepti, dum jam Synodus aliquot dies esset celebrata; Antistes noster Bernardus Apostolicum Innocentium cum suis Cardinalibus convenit, et de causa Patroni nostri B. Godehardi usque eo induciata devotissime submonuit. Sed, Deo annuente et id faciente, omnes unanimes et concordes in sua petitione invenit; ut post ipsa res indicavit.

d ab eodem Remos ad hoc profecto iterum postulatur,

10 Nam postera die, cum in Synodo generali Apostolicus resideret; nullo admonente, sed Deo faciente, Apostolicus ad omnes luculentam orationem habuit, in qua disertissime petitionem nostræ Ecclesiæ de Patrono nostro exposuit; et ut assensum præberent, devotissime postulavit. His ita gestis, Episcopus *e* Tarraconensis, vir religiosus et litterali scientia eruditus, quo ordine Translatio fieri deberet, exposuit; scilicet, si ea quæ dicebantur de Patrono nostro, Ecclesia nostra per legitimos testes ac juramenta comprobaret. His vero verbis Apostolicus se interposuit; et se a Principibus terræ nostræ adeo in Leodicensi Ecclesia certificatum fuisse asseruit, ut non opus esset id secundo testificari, quod lucidius sole posset comprobari. Auditis autem, quæ ab Apostolico dicebantur, omnes unanimiter, ut canonizetur, assensum præbent; et ut laudes Domino persolvantur, admonent, qui dignatur servos suos ab infirmitate hujus carnis eripere, et inter Sanctos et electos suos collocare. Continuo, Te Deum laudamus, canitur; laus omnipotenti Deo persolvitur; et sic demum coadunata Synodus terminatur. Tum vero Antistes noster, munitus Apostolicis litteris, ad nos usque regreditur. et a Clero et populo benigne suscipitur: litteræque Apostolicæ reserantur; quibus recitatis, Deo laudes persolvuntur. Tenor vero Apostolicæ concessionis sequitur in hæc verba.

B

e et Papa compertam sibi sanctitatem Godehardi affirmante decernitur.

11 Innocentius Episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis, Clero et populo Hildenesheimensi, salutem et Apostolicam benedictionem. Veniens ad nos venerabilis frater noster Bernardus Episcopus vester, in plenaria Synodo, quæ Remis per Dei gratiam fuerat congregata, attestatione Fratrum nostrorum, Episcoporum, et Abbatorum, et aliorum, qui secum venerant, sanctæ memoriæ Godehardum Episcopum vestrum laudabiliter vixisse in mundo, et tam in vita quam post mortem multis miraculis coruscasse, asseruit. Unde nos, cum Fratribus nostris, omnipotenti Deo gratias referentes, habito eorum consilio et collaudatione, qui eumdem in cœlis cum Sanctis credimus coronari, ipsum inter Sanctos honorari præcipimus; mandantes vobis, ut et eidem beato viro solennitatem in vestra Ecclesia statuatis; et ad eam annualiter convenire, curetis. Data Remis IV Kalend. Novembris. Sed quia tunc hibernum tempus imminebat, nec ad tantum negotium se expedire valebat; visum est congruum, quæ per Apostolicum concessa sunt catholicis et religiosis viris nuntiari; et ipsam *f* Translationem usque in quartum Nonas Maji differri.

ac publicatur epistola missa ad Hildesheimenses 28 Octobris:

C

indicitur translatio 4 Maji facienda: f

12 Et jam tempus advenerat, cum tam celebris rumor, scilicet de Translatione tanti Patroni, in nostram civitatem plures tam religiosos quam promiscui sexus homines coadunabat. His visis, consilium in communi conventu capitur, qualiter caute sine turbatione transferatur, ne aliquod scandalum Ecclesiæ nostræ inde oriatur. Nam fuere quidam religiosi viri admodum timentes, propter longinquitatem temporis, vel corpus non inveniri, vel nullum indicium sanctitatis reperiri. Sed tandem, post multas disceptationes, in hoc omnes conveniunt; ut remota multitudine, ante matutinales horas, omnes conveniant; et sic tumbam, in qua positus fuerat, cum omni devotione aperiant. Mediæ ergo noctis tempore Antistes noster, una cum religiosis viris, tam monachis quam regularibus, sibi coadunatis, cum magno timore ac tremore, cryptam nostræ ecclesiæ subiit, et sarcophagum, in quo positus fuerat noster Patronus, aperiri præcepit: ipseque cum ceteris fidelibus, orationibus interea devotissime institit. Sed ubi summus labor in frangendo sarcophago antea visus fuerat, jam, Deo faciente, illico se aperiebat; et aditum facillimum ad corpus præbebat. Tum vero, aperto sarcophago, quantas lacrymas astantium aspiceres, quos singultus audires, quam spiritalem dispositionem corporis ipsius prospiceres, quis vel sermone, vel stylo exprimere valeat? Quid plura? Divinus quidam et incognitus odor fragrabat, qui quosdam astantes quasi quadam spiritali dulcedine refocillabat, et in perfecta fide sanctitatis ipsius eos corroborabat. Tum vero videres omnes sese humiliter excusare, seque esse indignos tanti Patroni corpus attingere; cum noverint, vitam suam longe ab ejus sanctitate discordare. Tandem, omnibus cunctantibus et longam moram facientibus: per Fratrem nostrum Præpositum Bertholdum corpus sublevatur, et propter multitudinem populi, quæ ad tantam rem videndam convenerat, in secretum sacrarii nostri deportatur. *g*

D

Sepulcrum aperitur.

E

ANNOTATA.

a *Udone Episcopo Hildesheimensi, anno* 1114 *mortuo, successit Bruningus; sed eo Episcopatum resignante, anno* 1115 *subrogatus Bertholdus, præfuit annis* 15.

b *Anno* 1130 *mortuo Bertholdo, succedit Bernardus.*

c *Anno scilicet* 1131, *quando in hac Dominica, tum* 29 *Martii, in ecclesia S. Lamberti Lotharius, ante Dux Saxoniæ, in Imperatorem coronatus est.*

d *Hic est* S. Norbertus *fundator Ordinis Præmonstratensis, cujus Vita danda est* 6 *Junii.*

e Michael, *post expulsos Saracenos, fuit Episcopus* Taraconensis *saltem ab an.* 1121 *ad an.* 1137. *Consule Suritam et Martinum Carillo.* F

f *Hanc Translationem* 4 *Maji anno* 1132 *factam, indicat etiam MS. Saxonicum nostrum.*

g *Mirum est nisi multa hic desint, quibus explicetur, qua ratione sacrum corpus publicæ venerationi expositum, et in eo ubi nunc est loco collocatum fuit. Est autem nunc in monumento, quod ostenditur in crypta subterranea B. Mariæ Virgini dicata, sub choro summæ ædis: in ipso autem monasterio, quod S. Godehardi nomen retinet, habetur statua argentea pectoralis, quasdam ejus Reliquias continens, aliaque nonnulla monumenta, uti nobis Hildesio scripsit P. Joannes Dirking, ibidem an.* 1674 *Philosophiæ Professor.*

CAPUT II.

Cæci, muti, claudi, aliique sanati. Submersi, suspensi, captivi liberati.

Sed hæc hactenus dicta sufficiant, qualiter sit beatus Godehardus translatus: nunc superest caritati vestræ intimare, qualiter per eum mundus sit illuminatus

Translatione facta crebrescunt miracula :

A minatus, et usque ad remotissimas gentes et paganissimas exaltatus. Nam ex longinquitate temporis merita vitæ ipsius fuerunt pene abolita, et paucis tantummodo cognita; quæ per translationem corporis ipsius evidentissime omnibus sunt manifestata. Tot enim Dominus per eum fecit miracula, ut nec lingua valeant exprimi vel scriptura : quæ autem sunt notiora et manifestiora aggredior describere, ut in eis posteritas de patrocinio tanti Patris possit confidere. Nam ipsa die translationis, cum corpus ipsius usque ad montem S. Mauritii, cum magna reverentia Cleri et populi, deferretur; contigit, quoddam flumen *a*, quod præterfluit civitatem nostram, incidisse; et longo tempore, sub undis morantem omnino expirasse. Hic dum corpus Patroni nostri ad eum appropiat, vitæ priori restituitur; et Domino opitulante, sanus et incolumis a terra sublevatur : qui postea per multa tempora in famulatu Patroni nostri apparuit, et pro vita restituta non ingratus Deo extitit.

a mersus flumine vitæ restituitur :

14 His vero auditis, Ecclesia nostra non statim et indiscrete acquievit; sed aliud certius et manifestius miraculum humiliter expectavit. Postera vero B die, cum dies anniversarius Patroni nostri illuxisset, finita Missa et Horis constitutis, mulier quædam muta, habens filium privatum lumine, subito quasi in extasim rapitur, ac per horam parvam in terra volutatur. Transacto vero aliquanto tempore, matri lingua reseratur, lumen puero restituitur : et manifestum esse miraculum, omnibus comprobatur. Nam fuere in civitate nostra tunc temporis quidam viri auctorabiles de *b* Corbeia, ipsius mulieris comprovinciales, qui eam cognoverunt, et verissime eam mutam, filiumque ejus lumine privatum, longo tempore fuisse, nuntiaverunt. His auditis, Ecclesia nostra, tam Clerus quam populus, in unum coadunantur : laudes Creatori persolvuntur, qui novit electos suos ab omni ambiguitate absolvere, et in perfecta fide solidare : signa enim debentur infidelibus, non fidelibus, ut per miracula et inusitata confirmentur in his, quæ a sensibus nostris et memoria sunt remota.

b sanantur muta et cæcus;

item 3 claudi,

15 Vix laudes de miraculo prædicto Deo persolvuntur, cum claudus quidam, qui longo tempore contractus fuerat, se subito erigebat; et pedem firmo gressu terræ affigebat. Sicque factum est, ut ipsa die anniversaria Patroni nostri, infra basilicam nostram, quinque miracula contingerent, quæ omnibus C manifesta fuisse apparerent : cæcus enim videt, mater ipsius loquitur, claudi tres potestatem ambulandi receperunt. His ita gestis, rumor et fama Patroni nostri, propter frequentiam multitudinis quæ ad Translationem tanti viri convenerat, magis et magis innotuit, et sese in omnes comprovinciales terras dilatavit. Unde factum est, ut tanta multitudo hominum, patrocinia Pastoris nostri implorantium, in civitatem nostram confluerent, quantam nullus hominum nec antea in ecclesia nostra vidit, nec (ut arbitror) deinceps videbit. Nam omnes habentes infirmos, languidos, claudos, surdos et mutos, nec non et dæmoniacos, vel quovis morbo detentos, usque ad patrocinium Pastoris nostri pro recuperanda sanitate deferunt.

c manum aridam habens,

16 Contigit vero circa idem tempus, quod quidam viri auctorabiles de *c* Turingia adveniunt, qui suum pastorem una manu debilem secum adduxerunt. Hic, ut patrocinium B. Godehardi imploraverunt, illico sanitatem recepit, et manum debilem erexit. Quo facto, omnes unanimiter laudes Deo referebant; et in signum veritatis, manum manui comparabant. Nam manum, qua pastoralem virgam ante tenebat, rugosam et induratam invenerunt : alteram vero, cum qua non laboraverat, candidam D et mollem repererunt. His ita gestis, matronæ quædam ab eadem terra usque ad nos pervenerunt, ducentes secum mutum, longo tempore loqui non valentem; quæ dum orationibus insisterent, ac pro ipso patrocinium B. Godehardi implorarent; subito vinculum linguæ est ruptum, et officium ipsius per misericordiam Dei est restitutum.

mutus,

d claudus,

17 Fuit vero tunc temporis *d* Erpisfordiæ Vicedominus, habens pro misericordia Dei claudum, et pene omnibus membris debilitatum, eleemosynis suis addictum; quem, auditis miraculis quæ per Patronum nostrum fiebant, usque ad patrocinium ipsius in ecclesiam nostram direxit : et sicut credidit, sic per misericordiam Dei recepit. Nam quem debilem et omnino incedere non valentem usque ad nos transmisit, Deo adjuvante, sanum et incolumem suscepit. Fuit vero circa idem tempus in Cella *e* B. Paulinæ, multo tempore quidam claudus, omnibus notus et manifestus. Hunc potens quidam de Turingia per licentiam Abbatis ad se recepit; et, quæ corpori necessaria fuerant, pro misericordia Domini ipsi erogavit. Hic ad patrocinium B. Godehardi pervenit, et integritatem corporis percepit.

e alius claudus,

2 gibbosi,

18 Fuit etiam tunc temporis in Turingia puella quædam gibbosa, in dorso valde curvata. Hæc ve- E niens ad patrocinium B. Godehardi, per misericordiam Dei est erecta, et quod raro fieri solet, gibbo est omnino privata. Vir quidam ab eadem terra natus, per misericordiam Domini et Beati Godehardi, ab eodem morbo est liberatus. Iisdem vero temporibus fuit matrona quædam in Hassia, omnibus comprovincialibus nota, et maximis infirmitatibus per multa tempora detenta. Hæc cum nihil jam præter mortem speraret, tandem patrocinium B. Godehardi humiliter imploravit; seseque ad terram prostravit, et miro modo sanitatem recepit. Nam et in inguine, ubi antea caro sana fuerat, subito se aperuit; et duos lapides tantæ magnitudinis, quantæ in humano corpore nemo prius viderat, subito emisit. Quo facto, unum secum in signum miraculi, usque ad patrocinium B. Godehardi in Ecclesiam nostram detulit; alterum vero in signum virtutis Dei domi reservavit.

et calculosa.

Fur suspensus Sancto invocato,

19 Circa idem tempus contigit in Turingia insigne miraculum, et dignum memoriæ tradendum. Nam duo viri, pro dolor! mala societate conjuncti, furtum quoddam peregerunt, et pelles cuidam surripuerunt. Factum est ergo ut uterque caperetur, et ad judicium traheretur. Sed cum jam uterque F convicti suspendio traderentur, alter ipsorum toto corde ingemuit, et, quod solum poterat, corde contrito et humiliato patrocinium B. Godehardi imploravit : alter vero, quasi desperans, nulli petitioni institit, vel vocem compunctionis emisit. Factum est igitur, ut uno fune colligarentur, et uno ramo suspenderentur : quo facto, alter spiritum illico emisit; alter vero, qui patrocinium B. Godehardi imploraverat, sine læsione et molestia pependit. Sed jam longo spatio horarum transacto, ille cujus pelles fuerant, propius accedens, et videns alterum expirasse, huic, quem adhuc vivere putavit in hæc verba prorupit. Quærebat enim, si viveret, aut si vitam retinere potuisset. Ille vero sperans sibi adjutorium advenisse, confessus est et se vivere et nullum dolorem sentire. Hoc audiens qui eum suspendi fecerat, magnam inhumanitatem ei intulit : nam fune quo suspensus fuerat tornato, firmo nisu ad terram corpus depressit, et sic spondilia colli se fracturum speravit : quo facto statim discessit, et omnem voluntatem suam se jam adimplesse non dubitavit.

servatur in vivis,

20 Factum est autem post discessum eorum longo tempore, ut prædictus vir manus post tergum ligatas

et sine noxa solutus testatur miraculum,

A tas dissolveret, et pannum præ oculis ligatum disrumperet, et sic tandem funem, quo supensus fuerat confringeret. Ad terram vero prostratus, videns se nullam læsionem habere, in fugam se convertit; et silvam, quæ vicina erat, cum festinatione introivit. Hoc videntes quidam, qui non remote discesserant, eum admirantes prosequuntur, rogantes eum silvam exire, et nihil nisi bene de eis sperare. Qui tandem adhortatione ipsorum confortatus, silvam exivit, et cum eis magnificans et glorificans Dominum, usque ad ecclesiam pervenit. Hic postea, ad patrocinium B. Godehardi venit; et quæ sibi per misericordiam Dei et B. Godehardi contigerant, contestantibus civibus suis, qui plures una secum advenerant, nobis omnibus enarravit. Quot vero suspensos et jam in articulo mortis Deus per merita B. Godehardi liberaverit, longum esset per singula describere; maxime, cum funes quibus suspensi fuerant, omnibus in ecclesiam nostram adventantibus possint demonstrari.

uti et alii plures sic liberati:

21 Tunc temporis duæ mulieres de longinquo ad patrocinium B. Godehardi venerunt, quæ gratiam sibi ab eo collatam devotissime nobis omnibus narraverunt. Nam altera post immensam infirmitatem, omnem appetitum cibi et potus amisit, adeo ut nec
B cibum nec potum infra duos menses sumpserit. Videns autem, se vitam sic longo tempore non posse retinere, misericordiam B. Godehardi imploravit, et pristinum statum recepit. Altera vero, cum longo tempore, lumine esset privata, in via, in qua ad patrocinium B. Godehardi pergebat, est illuminata. Fuit vero iisdem temporibus in Mindensi Episcopatu vir quidam dæmoniacus, adeo obsessus, ut vix plures eum retinerent, quin seipsum interimeret et alios neci traderet. Hic tandem manibus post tergum ligatis et pedibus concatenatis, per parentes suos ad patrocinium B. Godehardi deducitur, ejusque auxilium ab omnibus humillime imploratur. Dominus vero suus, Hezelinus nomine, videns summam ejus vexationem ac maximam tribulationem, misertus ejus, ipsum manumisit, ac servum B. Godehardo tradidit; quo facto statim sanitatem recepit, et cum parentibus suis, solutis vinculis, integer et incolumis domum remeavit.

curantur inedia et excitate laborantes duæ,

item dæmoniacus.

22 Sub eodem tempore venit in Ecclesiam nostram vir quidam magnæ pœnitentiæ et austeritatis; qui per multa tempora carnem suam vigiliis et jejuniis domaverat; adeo ut et loricam indutus ad carnem portaret. Hic, cum devote coram Patrono nostro orationibus insisteret, multis videntibus per gratiam Dei, lorica quasi tela araneæ disrupta est;
C et usque ad terram dilapsa. O virum omni laude dignissimum, cujus meritis et vincula peccatorum disrumpuntur, et ligaturæ ferreæ dissolvuntur! Habebat tunc temporis Abbatissa de *f* Wunstorff claudum quemdam valde debilem, qui omnino os in genu amiserat, et crus, in quamcunque partem volebat, quasi sine junctura, vertebat. Tunc Abbatissa, cum tanta miracula per Patronum nostrum fieri perciperet, secum prædictum claudum usque ad limina Patroni nostri perduxit, et Deo faciente, sanum et incolumem reduxit. Sed, cum ad ecclesiam sibi commissam remearet, cum hymnis et laudibus eum reduxit, referens gratias Deo pro omni dono sibi collato.

Pœnitenti lorica ferrea excutitur.

f

Sanantur claudus

23 Hæc videns mulier quædam minus religiosa nec Dominum timens, in hæc verba prorupit, se numquam velle patrocinia B. Godehardi implorare, nisi puerum quemdam omnibus membris debilitatum, quem tunc temporis in platea reptantem vidit, recto gressu videret incedere. Factum est igitur, ut parentes ipsius pueri, post paucos dies ad patrocinium B. Godehardi eum deferrent, et factis orationibus pro ipso, sanum et incedere valentem recipe- D
rent. Quod postquam vidit præfata mulier, ex verbis temerarie prolatis corde contrito et humiliato pœnituit, et se visitaturam Patronum nostrum Domino vovit. Hoc facto, ex imo cordis suspiria duxit, considerans sibi necessaria viæ deesse, vel unde pueris ex se genitis domi possit providere. Quæ dum sic anxiaretur, factum est, ut parvulus ipsius inscius domum egrederetur, portans panniculum, quem in platea invenerat; in quo mater novem nummos, quasi nesciente puero quid ageret, reperiebat. His ita gestis, laudes Deo et B. Godehardo persolvit, qui et ipsam ab anxietate eripuit, et omnem dubietatem a corde ipsius extirpavit.

debilis omnibus membris,

24 Circa idem tempus fuit puer in Episcopatu Mindensi, in villa quæ Lanesberge appellatur, claudus et miro modo contractus; hunc parentes ipsius, licet pauperes, ad patrocinium B. Godehardi adduxerunt; et pro ejus sanitate recuperanda, devotissime misericordiam ipsius implorabant. Sed dum aliquantulam moram facerent, nec ullum profectum in puero viderent, ad proprias mansiones redire parabant, quia se exaudiri deinceps dubitabant. Sed dum prope ad villam, quæ Runeberge appellatur, venissent, et in quodam prato se quieturos disposuissent, in lacrymosa verba proruperunt; conquerentes, se in multa tribulatione ad patrocinium B. Godehardi venisse, sed nullam gratiam in puero suo percepisse. E
Qui, dum sic colloquerentur, subito puer membra, quæ antea fuerant incurvata, extendit; et de curru, in quo vehebatur, lætus et ovans prosiluit. Quod postquam gens vicina viderat, illico unanimiter Dominum collaudabant, et ad proximam ecclesiam puerum sanatum devotissime deducebant. Sed ne tantum miraculum in oblivionem traderetur, in prædicto loco casam quamdam comprovinciales erigebant, ubi fideles prætereuntes, in reverentia istius miraculi, post multo tempore oblationes deferebant.

alius claudus et contractus,

25 Fuit item claudus quidam illis temporibus in *g* Goslaria, omnibus notus; qui et ipse pro recuperanda sanitate ad B. Godehardum se contulerat; et Domino adjuvante, sanitatem recipiebat: adeo ut scabella, quibus antea reptabat, quasi in signum memoriæ, in ecclesia nostra derelinqueret; et ipse erectus incederet. Hoc plures religiosi illius civitatis viri omnibus fiducialiter affirmabant, qui per multa tempora eum claudum agnoscebant. Fuit vero tunc temporis, in loco territorio ecclesiæ nostræ addicto, qui Aulica appellatur, vir tantæ ægritudinis in morbo qui fistula appellatur, ut jam omnino vitam desperaret: qui nodum *h* femoris in junctura ante positum amiserat, et ceteram partem jam se amissurum timebat. Hic ad patrocinium B. Godehardi sese deferri præcepit, et sanitatem corporis, Deo faciente, recepit. Post hæc nodum, quem antea manu ferebat, in signum miraculi et doni sibi a Domino collati, in ecclesiam suspendi jussit; ac deinde, lætus et alacer, domum remeavit.

g

item alius,

et laborans fistula

F

h

26 Circa idem tempus fuit matrona quædam de Hervordensi loco genita, quæ omnino fuit paralytica et omnibus membris dissoluta: nullum enim membrum ipsius proprium officium exercuit, sed nec per multos dies adimplere valuit. Hæc maximam partem substantiæ suæ in medicos expenderat, sed per eos sanitatem corporis recuperare non poterat. Audiens vero tantam gratiam, per merita B. Godehardi hominibus a Domino concessam, spretis exterioribus medicis, totam se misericordiæ Domini commendavit, et ad patrocinium B. Godehardi deferri præcepit. Quæ, dum aliquanto tempore moram faceret in nostra ecclesia, tum per orationes fidelium tum per B. Godehardi patrocinium, sanitati est

ac paralytica:

A est reddita, et omnia membra ejus pristino vigori restituta. Hæc postea frequenter ad limina B. Godehardi pervenit, et pro dono sibi collato gratias non immodicas Domino persolvit.

os faucibus implicatum ejicitur.

27 Non multo post tempore venit vir quidam in nostram ecclesiam, habens filiam valde dilectam, quæ gravi morbo laborabat, et jam morti propiabat. Nam gutturi ipsius, os immensæ magnitudinis, et ex utraque parte magni acuminis per sex dies adhæserat, quod nullus extorquere quavis arte valebat. Qui primum medicos in civitate nostra tunc temporis commorantes circuibat, et ab eis consilium, quid de filia esset acturus, requirebat: sed nullum salubre consilium adinveniebat. Destitutus autem omni exteriori consilio ad patrocinium B. Godehardi se una cum filia contulit, ipsumque pro ea humillima devotione imploravit. Factum est ergo, ut ipsa die puella os sine læsione ejiceret, et integram sospitatem recuperaret. Non multo post eodem morbo quidam per septem dies laborabat, et jam certissime ei mors imminebat: Hic veniens ad patrocinium B. Godehardi, statim liberatus est, et in pristinum statum restitutus.

Liberantur captivi in Wigeleve,

28 Contigit vero circa idem tempus quod Eckehardus quidam de Wigeleve, cognatum quemdam B suum vi et injuriose captivavit, et contra jus et fas incarceravit. Qui dum aliquanto tempore in captivitate detineretur, contigit in ipsa nocte Pentecostes, dum matutinales horæ celebrarentur, ut ad terram se prosterneret, ac patrocinium B. Godehardi pro sua liberatione imploraret. Tandem ab oratione se elevans, foramen adeo arctum accessit, ut puer trium annorum pertransire [non] potuisset: sed dum caput applicaret (ut sibi visum est) foramen se dilatavit, et ipse sanus et incolumis pertransivit. His ita gestis, sine mora omnibus innotuit, captivum de carcere erupisse, et omnia evasisse. Statim omnes unanimiter eum prosequuntur, vias quibus evadere possit custodiis muniunt; et qualiter eum apprehendant, omnibus modis elaborant. Sed, Domino adjuvante et B. Godehardo, factum est, ut omnium insidias pertransiret, et ipsos cognoscens a nemine cognitus est. Hic sine mora ad patrocinium B. Godehardi se contulit, et pro sua solutione gratias Domino in ecclesia nostra persolvit. Fuit vero tunc temporis in Marchia Ungariæ, vir quidam in captivitate positus, et fortissimis compedibus compeditus, qui nihil aliud sperabat, quam vel omnia sua amittere, C vel mortem subire. Ad aures ipsius fama B. Godehardi innotuit, et quanta Dominus pro ejus amore operaretur ipsi innotuit. Mox ad terram se prostravit, et ejus patrocinium devotissime imploravit. Factum est igitur, ut, ipsa nocte, catena qua ligatus erat se dissolveret, et ipse de captivitate, Deo adjuvante, evaderet. Hunc omnes in ecclesia nostra viderunt, et sic evenisse circa eum veraciter perceperunt.

in Hungaria

i k in Halverberg.

29 Iisdem vero temporibus, fuit quidam Paganus de ulterioribus partibus *i* Sclaviæ captus, et in *k* Halverbengensi urbe incarceratus. Hic fama revelante, de patrono nostro audierat, et quanta Dominus pro ejus amore operaretur quocumque modo, utpote Paganus, perceperat. Hic quadam nocte, mortis timore coactus, inter spem timoremque pendulus, orationem ex imo cordis ad B. Godehardum direxit; et, ut sui misereretur, devotissime exoravit. Quo facto, sine mora, ex trunco magnæ molis et fortitudinis, quo conclusus fuerat, integro remanente, quasi ex liquida re sine læsione pedes eduxit: et qualiter id sibi accidisset ignoravit, nec fugam ullatenus iniit. Die vero illucescente, custodes advenerunt, et non sine admiratione magna eum repererunt. Sciscitantes vero, qualiter id sibi ad invocationem nominis B. Godehardi accidisset, admirati sunt, D dominoque suo retulerunt, et quid deinceps essent acturi quæsierunt. Dominus vero, compunctus tanto miraculo, gratiam impendit; ipsumque captivum sine læsione abscedere jussit. Quantos vero et quot incarceratos, et maximis compeditos compedibus, Dominus per patrocinium B. Godehardi a summa tribulatione absolverit, longum est per scripta enumerare; cum quivis ipsa tormenta in ecclesia nostra pendentia possit cognoscere. Quapropter non supervacaneum duximus plurima ex his quæ longa forent scribere, præterire, et ad alia innotescenda transire.

et alibi alii.

EX BROWERO.

ANNOTATA.

NOT. 47

a Ingram *appellant incolæ, qui tribus fere horis infra Hildesium Leinæ fluvio majori se miscet.*

b Corbeia *ad Visurgim, celeberrimum monasterium et oppidum, distat Hildesio horarum circiter* 16 *itinere.*

c Turingia *vulgo* Duringen, *Hassiæ contermina regio, bidui fere via distans ab Hildesiensi diœcesi.*

d Erpisfordia *dici videtur quæ* Erfordia, *urbs Turingiæ famosa.*

e Cella S. Paulinæ, *Abbatia in Turingia, deductis, ab Hirsaugia monachis fundata tempore Henrici IV Imperatoris, a Paulina Comitissa: quæ vitæ reclusæ austeritate* Sancta *vulgo meruit cognominari, quo magis mirum a Bucelino solum dici* venerabilem *ad* 14 *Martii; ubi et nos de ea inter Prætermissos. In supplemento plenius forsan de ea agetur, maxime si de vita et miraculis ejus, ultra ea quæ Trithemius habet nanciscamur aliquid.* E

f Wunstorpense monasterium, *in diœcesi Mindensi a B. Theodorico Episcopo fundatum.*

g Goslaria *ad Gosam fluvium in Ducatu Brunswicensi, Hildesio ad Euro-Africum distans horis circiter* 12.

h Nodus femoris *hic dicitur, ossiculum illud rotundum, quo femur tibiæ committitur ad genu;* patellam *appellant alii.*

i Slaviæ *nomine intelligitur totus ille tractus, qui a Bohemia per Misniam, et Lusatiam, usque ad Balthicum mare extendebatur, Wagriam, Mechlemburgiam, Brandenburginam ac Pomeraniam insulasque vicinas complectens, quæ regiones sero admodum Christi fidem suscepere.*

k Halverberg *credo esse urbem, quæ communius* Havelberg *a fluvio* Havela *præterfluente, et mox in Albim se exonerante; fuit autem Episcopalis sub Magdeburgensi Archiepiscopo.* F

CAPUT III.

Mortui suscitati, cæci illuminati, naufragi aliique adjuti.

Puer terra obrutus in vitam revocatur:

Non multo post ea quæ diximus, fuit vir quidam, habens filium unigenitum valde sibi dilectum; qui puerili more per campos cursitando ludebat, sed fortuito ad fossatum quoddam veniens, maxima multitudo terræ ex improviso super eum corruebat. Sed pater hæc ignorans, nec ipsum puerum domi reperiens, usquequaque quærebat; nec ullatenus eum invenire poterat. Unde factum est, ut quidam diceret, se circa fossatum puerum ludentem vidisse, nec postea comparuisse. Quo audito pater cum festinatione, ubi ultimo puerum viderat prædictus vir, transcurrit; et magnam multitudinem terræ noviter corruisse conspexit. Quo viso, adjunctis sibi plurimis, terram cum magna festinatione retexit; et puerum, nullum indicium vitæ habentem, invenit. His ita gestis, quia magnæ misericordiæ Patronum nostrum

EX BRO... WERO.

A strum B. Godehardum fuisse audierat, illico preces devotissimas ad ipsum dirigit; adjiciens, si Dominus per merita ipsius vitam pristinam restitueret, ipsum ei in perpetuum servum offerret. Quo facto puer vitæ pristinæ restituitur, ac domum simul cum patre regreditur. Hunc postea cum patre in ecclesia nostra vidimus; et ab ipso patre, sic de puero evenisse, certissime cognovimus.

Hydropicus sanatur.

31 Fuit vero tunc temporis vir quidam in loco, qui Mindin appellatur, adeo in hydropisi detentus, ut circiter annum in ea laboraret; et jam nihil nisi mortem speraret. Hic, audito nomine B. Godehardi in adjutorium suæ infirmitatis eum suppliciter invocabat; et ut sibi in necessitate posito subveniret, humiliter exorabat. Factum est ergo non multo post, ut quidam, quem nec antea viderat nec postea vidit, ad eum intraret; et facta incisione, tantam abundantiam aquæ ex eo manare faceret, quantam vix tina quis ferre potuisset. Quo facto, adhibita cura, abscessit, nec deinceps comparuit. Hunc postea perfecte sanum vidimus, et, eo referente, sic circa eum evenisse, veraciter cognovimus.

a Russi peregrini a Paganis invasi se morti eripiunt.

32 Circa idem tempus, per B. Godehardum, insigne contigit miraculum, et dignum memoria retinendum. B Nam quidam peregrinantes de *a* Ruzia ad patrocinium B. Godehardi adventabant; et in die Palmarum quoddam desertum intrabant. Sed Christiano more, cum divinum officium niterentur peragere; contigit, ut subito multitudo Paganorum in eos irrueret, et quotquot poterant neci traderent. Factum est ergo ut Sacerdos, qui una cum ipsis fuerat, occumberet, et per passionem ad Dominum migraret. Alii vero videntes se una interimi, licet inermes, resistere eis parabant, sed propius protectionem B. Godehardi devotissime implorabant. Quo facto, licet plures et armati contra inermes congrederentur; tamen, Domino faciente, Pagani se in fugam verterunt, et arma passim a se rejecerunt. Ipsi vero hoc videntes, baculis quibus utuntur peregrini illos feriebant, et circiter sex morti tradiderunt: victoresque effecti, arma quæ a se latrones rejecerant, acceperunt, et tam scutum quam gladium in signum victoriæ in ecclesiam nostram detulerunt.

b Puer a submersione liberatur.

33 Non multo post hæc contigit, piscatorem quemdam cum puero suo *b* Weseram velle transire; et solito more utilitati suæ insistere; sed cum jam fere medium aquæ obtinuisset, tanta tempestas incubuit, ut [salva] vita se evadere dubitarit. Videns autem ventum magis ac magis insurgere, C magister signum adjutorii populo intonuit; puer vero orationem ad B. Godehardum direxit. Factum est ergo, ut magister, qui natare noverat, confidens in populi adjutorio submergeretur; puer vero natare nesciens, per suffragium B. Godehardi liberaretur.

Puella debilis et clauda restituitur.

34 Tunc temporis venit quoque quædam paupercula, in civitatem nostram, de Spirensi loco genita, ducens secum puellulam omnibus membris debilitatam, nec prorsus incedere valentem. Quæ, dum circiter mensem in civitate nostra moram faceret, nec ullam gratiam in filia perciperet, tristis in terram suam redire instituit; quia jam se indignam audiri autumavit. Sed cum super ripam Weseræ, in loco qui Munden appellatur, pervenisset; et asinum pastum misisset, filiamque de curru deposuisset, matre semota, puella, quæ antea fuerat debilis, subito se erexit, et in hæc verba prorupit: clamabat enim se gratiam B. Godehardi realiter percipere, et illum, secum ibi manere. Quo dicto, omnia membra illius, quæ antea fuerant debilia, in naturalem statum sunt restituta; et ipsa integraliter est sanata. Hanc omnes in ecclesia nostra sanatam vidimus, Dominoque de dono sibi collato laudes persolvimus.

Neophytus cæcus

D 35 Fuit circa principium translationis B. Godehardi quidam Sclavus, lumine longo tempore privatus, intra Paganos moram faciens. Hic audiens virtutes, quas Deus in honore B. Godehardi operabatur, usque ad limina ejus pervenit, ac patrocinium ejus humiliter imploravit. Sed dum communes pro eo in ecclesia nostra fierent orationes, quia noviter, relicto errore gentilitatis venerat ad Sacramentum baptismatis; factum est, peccatis nostris exigentibus, ut sanitatem non reciperet, sed omni spe destitutus post aliquod tempus domum remearet. Contigit autem ut sui contribules, adhuc in sua gentilitate permanentes, qui cum visum non recuperasse viderunt, continuo in opprobrium et derisionem eum deduxerunt; scilicet quod Deum suum dereliquisset, et in alio nullam salutem invenisset. Hæc et his similia illis exprobrantibus, factum est ut præditus vir pudore confunderetur, et mortem sibi inferre niteretur. Sed, o virum omni laude dignissimum, qui et vitam temporalem ei conservavit, et a morte æterna eum liberavit! Nam dum adhuc in hac intentione permaneret, ut mortem sibi inferret; per merita B. Godehardi illuminatus, iis, a quibus prius contumeliosa susceperat, deos suos surdos et mutos exprobrabat, E et se numquam ab eis bene quid accepturos verissime confirmabat. Hunc postea in ecclesia nostra plures viderunt, et eum fuisse illuminatum verissime cognoverunt.

ob non receptum visum a Paganis irrisus, illuminatur.

Obsessus sibi redditur.

36 Contigit vero non multo post, quemdam de Polonia ad patrocinium B. Godehardi adventare, sed dum jam ostium nostræ ecclesiæ niteretur introire, subito a maligno spiritu est raptus, et ad terram horribili modo dejectus. Qui dum in ecclesiam vi duceretur, et ad tumbam B. Godehardi applicaretur, tanto furore cœpit debacchari, ut quivis posset admirari. Tandem corpus B. Godehardi ad eum defertur, et signo sanctæ Crucis benedicitur; et sine mora, statim cum indicio magni fœtoris liberatur. Fuit vero tunc temporis in *c* Trajectensi Episcopatu vir quidam arti mercatoriæ deditus, qui frequenter mare transivit, et quæ sibi necessaria erant, conquisivit. Hic quodam tempore maxima tempestate in medio mari deprehenditur, ab omnibus conclamatur, et nil jam nisi ultimus vitæ terminus timetur. Tandem finito aliquanto tempore, resumptis viribus animæ, auxilium B. Godehardi implorabant: et argenteam navim delaturos, si evaderent, devoverunt. Hos in ecclesia nostra, navim argenteam deferentes, postea vidimus, et sic eis evenisse verissime cognovimus.

c

Tempestate erepti navem argenteam vovent.

Hollandi ab inundatione maris liberantur:

F 37 Contigit etiam tunc temporis in Hollandia, quod quodam tempore mare per inundationem influxit, et infinitam multitudinem populorum submersit. Hoc quidam percipientes, in basilicam quamdam in honorem S. Mariæ dedicatam sese receperunt, in qua mortem se evasuros speraverunt. Sed cum jam mare magis ac magis afflueret, et jam ipsum murum basilicæ impingeret, videntes se non posse evadere, auxilium B. Godehardi imploraverunt, quod statim evidenter perceperunt. Nam continuo mare ad solitum locum relabitur, et ne deinceps locum habeat evagandi, divinitus inhibetur. Factum est igitur ut Dominus noster patrocinium B. Godehardi nobis non tantum in terris ostenderet, sed etiam in mari certissime manifestaret: nam quot naves in magna tempestate deprehensas Dominus per eum liberarit, testantur adhuc cereæ naves in ecclesia nostra pendentes.

et alii naufragi.

38 Circa idem tempus Lotharius Imperator Romanorum legatos suos, scilicet Eilibertum Præpositum Goslariensem fratrem nostrum, ad Imperatorem Constantinopolitanum dirigebat, et antiquum *d* fœdus Imperatorum, quod jam pene neglectum fuerat

d

A fuerat, inter ipsos reparabat. Hic dum mare transiret, et jam prospero cursu pergeret; contigit, ut quidam famulus ipsius resupinus de puppi caderet, et longo tempore sub undis maris existens nulli appareret. Factum est ergo, dum ab undis maris esset absorptus, et omnis vox esset interrupta, sola intentione qua poterat, patrocinium B. Godehardi implorabat; et ut eum a mortis periculo liberaret, devotissime rogitabat. Eo sic cogitante, apparuit ei quidam canuta facie; educensque in superficiem maris, quod ante non noverat, docuit natare. Videntes autem qui in navi fuerant, velum relaxabant et minori navi, quæ eos comitabatur, usque ad eum pervenerunt. Sic prædictus famulus, a morte jam pene absorptus, eripitur, et miro modo vitæ restituitur. Hunc omnes postea in ecclesia vidimus, et circa eum sic evenisse veris assertionibus cognovimus.

ex undis eripitur submersus:

39 Non multo post tempore contigit, in Ungaricis regionibus celebrari miraculum et dignum memoria retinendum. Nam Comes quidam illius regionis filium habuerat, in quo omnem spem temporalem et fiduciam posuerat. Contigit vero eum ægrotare, et jam usque ad mortem periclitari. Factum est igitur, dum omnes solicito nocte dieque circa

Comitis filius in Ungaria e mortuis suscitatur.

B eum vigilarent, et inter spem timoremque hæsitarent, ut puer morti appropiaret; et quadam die, circa horam primam expiraret. His ita gestis, dum omnes luctum lamentaque geminarent, et quæ exequiis erant necessaaia præpararent, forte quidam vir de Bavarica regione advenerat, qui et ipsum puerum de sacro fonte levaverat. Hic igitur videns incomparabilem dolorem patris et matris, misertus eorum, cœpit eis nomen B. Godehardi intimare, et quantam gratiam fidelibus in eum sperantibus Dominus administret, devotissime annuntiare. His auditis, sine cunctatione, pater et mater firma fide ad terram se prosternunt, misericordiam B. Godehardi devotissime implorant, seseque devovebant cum suis oblationibus ad limina ipsius iter instaurare, si ad pristinam vitam per ejus patrocinium filium suum possint recuperare. His finitis, jam vespertinum tempus advenerat, cum insperato modo, puer ad vitam pristinam redit; et, quod mirabile dictu est, sine indicio læsionis de lecto surrexit ægritudinis. Votum vero quod prædictus pater et mater fecerant, sine mora adimpleverunt; et oblationibus non modicis limina beati Patroni nostri Godehardi visitaverunt: quos in ecclesia nostra honorifice suscepimus, et sic eis

C contigisse veraci relatione cognovimus.

40 Circa idem tempus, dum tanta miracula per B. Godehardnm florerent; contigit duos viros, nimia potatione ingurgitatos, civitatem nostram exire, et ad proximam villam velle transire. Qui, dum medio campo consisterent, alter ipsorum fortuito os invenit, quod sublevans manu, per horam secum portavit. Sed videns ipsum os esse magnæ pulchritudinis et candoris, dicebat se terram velle pertransire, et omnibus notificare, se Reliquias nostri Patroni deferre; et sic temporale lucrum, ut ceteri, acquirere. Quo dicto sine mora in vesaniam raptatur, et loquens aliena domum deducitur, et mala morte proxima nocte traditur. His auditis, maximus terror hominibus incutitur, et, si qua dubietas cordibus ipsorum de nostro Patrono irrepserat, omnimodo ab eis eliminatur.

Abuti volens osse pro reliquiis subita morte perit:

41 Fuit temporibus illis pistor Fratrum, Adelwardus nomine, ad cujus hospitium peregrini quidam declinaverunt, et hospitali more secum nocte permanserunt: qui, dum equos suos ad aquandum deducerent, filium ejus adhuc parvæ ætatis existentem, caballo imposuerunt, et patre ignorante, abduxerunt: qui dum equos adaquarent, fortuito infans exterritus de caballo præcipitatur, et sine mora undis subducitur, et ubi quæri possit ab omnibus ignoratur. Sed peregrini non valentes puerum reperire, tristes domum redeunt, patrique quæ circa filium evenerant nuntiaverunt. Quibus auditis, pater concito surgit, tristis ad aquam pergit, navimque longe subductam requirit; et ut filium saltem mortuum, cum non posset vivum, adinvenire, elaboravit. Qui dum diu puerum in loco ubi deciderat quæreret, nec inveniret: ad terram rediit, uncum quæsivit; quo reperto, post longum spatium puerum invenit. His ita gestis, in domum proximam declinavit; ibique puerum mortuum et nullum vitæ signum habentem, deposuit; tantumque quæ exequiis necessaria erant, solicite quæsivit. Dum hæc sic geruntur, mater pueri cum ceteris mulieribus, quarum magna multitudo domum introierat, misericordiam Domini et B. Godehardi implorat; et, ut solitam benignitatem, quam omnibus impenderat, non sibi subtrahat, devotissime exorat. Quid plura? Post parvum tempus, puer singultus emittit; aqua, quam hauserat, cum magno impetu effluxit; et tandem vitam pristinam resumpsit.

puer suffocatus aquis in vitam redit,

D *Ex Browero.*

42 Fuit vero circa idem tempus vir mercatoriæ arti deditus, qui negotiando, diversas terras pertransibat, et sibi suisque victum difficulter quærebat. Contigit vero, ut hic quodam tempore causa mercaturæ, cum pluribus aliis, inter Paganos tenderet, et possessionem non modicam secum deferret. Qui dum prosperato itinere pergerent, contigit eos vastam solitudinem introire, ubi non modicam multitudinem Paganorum obviam habuere. Quod videntes, ad arma concurrerunt, defensacula undique sibi præparaverunt, sed multitudini illorum resistere non valuerunt. Tunc vero quosdam ex ipsis morti dederunt, quosdam corpore truncaverunt, quosdam captivaverunt: bonaque ipsorum diripuerunt. Inter quos captivos, prædictus vir, cum quodam puero, filio fratris sui, captivatur, et in remotissimas partes Paganorum deducitur, ibique in quadam insula e Oceani detinetur: ubi, cum diu servili opere desudaret, et unde eriperetur non haberet, utpote ubi mare undique circumflueret, nec ullum locum evadendi inveniret; tandem se ad patrocinium B. Godehardi Patroni nostri iturum devovet, si per quam partem manus illorum effugere posset, illi demonstraret.

E *Mercator cum nepote inter paganos captivus*

43 His ita gestis, quadam die dum circa littus maris angustiando et orationibus insistendo deambularet, cymbam parvam in obscuro loco littoris invenit, in qua se mare transire, Dei adjutorio, speravit; sed, quia mare magnum et spatiosum fuerat, tantum periculum attentare trepidabat, seseque orationibus B. Godehardi commendabat, petens ut animo illus inspiraret, et competentia adminicula ei præpararet, quibus tantam tribulationem evadere potuisset. His finitis jam nox advenerat, cum jam fixo animo se ad fugam præparabat. Acceptis igitur duabus lanceolis et panno de culcitra abstracto, ad puerum filium fratris sui, qui in alia villa morabatur, pergit, eumque secum abduxit. Sed cum ad naviculam venisset, lanceolis et panno, quem secum portavit, velum adaptavit, et sic se misericordiæ Domini et B. Godehardi commendavit. Quod videntes qui in insula commorabantur, eum subito prosecuti sunt: sed, Deo adjuvante, eum comprehendere nequibant; domumque, infecto negotio, remigabant. Prædictus vero vir, non immemor quod Deo voverat, sine mora ad patrocinium B. Godehardi veniebat, et lanceas et pannum, unde velum fecerat, in memoriam tanti mairaculi, in ecclesia nostra suspendi rogabat.

F *mirabiliter [illegible] do liberatur.*

ANNOTATA

A

EX BROWERO.

ANNOTATA.

a *Cum* Russia *propria dicta totius Poloniæ interjectu dividatur a Saxonia inferiori eique vicina Slavia; undi hi Pagani videntur in peregrinos irruisse, suspicor legendam esse* Prussiam, *proximam utrique regioni.*

b Wesera, *Latine* Visurgis *notissimus fluvius.*

d Trajectum inferius, *sive* Ultrajectum *ad Rhenum.*

d *Videtur id factum ante annum* 1135, *quo Legatis Imperatoris* CP. *in Merseburg post festum Assumptionis B. Mariæ Virginis excepit Lotharius, et cum iis remisit Anselmum Episcopum Havelbergensem, qui anno sequenti* 1136 *reversus est. Ita MS. Saxonicum nostrum. Mortuus est Lotharius* 4 *Decembris anni* 1137.

e *Non Oceani, sed Balthici maris insulam intelligi puto, ac verosimiliter* Rugiam, *terrarum a Slavis detentarum fere ultimam.*

APPENDIX.

a

b

B

Henricus Coloniensis Archiepiscopus,

impetratis Sancti Reliquiis,

ecclesiam in Suevia condit,

C

ubi mira ultis clarescunt.

Interea dum hæc aguntur, et memoria B. Godehardi valde celebris habetur, contigit, ut Archiepiscopus Coloniensis, *b* Henricus nomine, civitatem nostram, cum non modica manu Cleri et populi pertransiret; et prædicta miracula, quæ per eum fiebant, cognosceret. In conventum ergo Fratrum nostrorum venit, et fraternitatem nostram devote postulavit. Ad cujus fraternitatis confirmationem, dari sibi de Reliquiis beati Patroni nostri humiliter petiit, promittens se facturum, ut in omni diœcesi sua celebris haberetur, et congruus honor tanto viro exhiberetur. Sed quia petitionem ejus propter absentiam Pastoris nostri distulimus; et tunc nos satisfacturos voluntati ipsius polliciti sumus, ubi is adesset; non multo post tempore Dominus noster, cum in conventu nostro hæc supradicta cognovisset, petitioni Archiepiscopi acquievit, et quæ ab eo postulabantur sibi donari præcepit. Mox Abbas Beati Godehardi ad eum cum portione reliquiarum transmittitur, et ab eo devotissime suscipitur. Hanc vero portionem Archiepiscopus in terram nativitatis suæ, id est, in Sueviam transmisit; ibique quamdam ecclesiam in honorem ipsius instituit: ad quam, cum multi confluerent, et certissimam salutem animæ et corporis recuperarent; contigit ut quadam die cuidam viro manus abscinderetur, adeo ut nec minima particula corpori jungeretur. Videns ergo mancum se esse, manum arripuit, et fide firmata eam ad truncum apposuit, et ad eamdem ecclesiam ad patrocinium B. Godehardi migravit; ubi, cum devotissime misericordiam ipsius imploraret, contigit celeberrimum miraculum, ut trunco manus conglutinaretur, et in pristinum statum restitueretur.

Auctor Fraternitatis S. Godehardi,

a phthisi per eum apparentem sanatur,

45 Vir quidam honestus, cujus nomen Theodoricus, civis Hildeneshemensis. Hic devotione singulari motus, fraternitatem instituit S. Godehardi; et in eam utriusque sexus homines induxit; tribuens de propriis eleemosynam pauperibus satis largam in festo dicti Pontificis Godehardi. Hic in infirmitate quadam decumbens, quæ phthisis dicitur, a medicis derelinquitur, qui de vita ipsius desperabant. Quadam vero nocte, quam pene duxit insomnem, apparuit ei S. Godehardus in habitu Pontificali, dicens ei, Quid agis frater? cur sic jaces prostratus in lecto? Cui Theodoricus respondit: Infirmitate gravatus valida, aliud non possum quam prostratus jacere; sed rogo te, S. Godeharde, ora pro me. Cui vir sanctus ait; Surge in nomine Domini nostri Jesu Christi; et vade ad ecclesiam, et ostende te Confratribus tuis; et dic eis, quia Dominus Jesus meritis meis te sanavit, eo quod honorem meum in hac infirmitate procurasti. Insuper dic eis, ut in inceptis perseverent; D et ego frater eorum ero, et defensor ab hoste maligno, et ab omnibus quæ honorem, vitam sive famam eorum lædere possunt; et apud Deum intercessor ero semper. Dictus autem infirmus surrexit; et quod ei dictum fuerat fecit: et omnes qui audierant verbum, Deum benedicebant, qui talem eis Patronum dedit et intercessorem. Dictus autem Theodoricus sanus et hilaris postea vixit annis multis, devote Deo et S. Godehardo se commendans.

c

item alius moribundus,

46 Magister Joannes, Decanus *c* Aquensis, cum scholaris esset, tam graviter quodam tempore infirmatus est, ut confessus et inunctus nihil ei nisi mors videretur. Qui cum materia rapta esset in cerebrum, solus jacens in excessum venit: viditque homines sibi ignotos intrare, qui lances, quas manibus portabant, cum lignis brevibus et quadratis ante ipsum ponebant. Stantibus ipsis ex una parte lectuli contemplatus est introire tres inclytos Confessores, Sanctum videlicet Martinum Turonensem, et S. Godehardum Episcopum Hildeneshemensem, beatumque Berwardum; qui eum parte ex altera circumstetere. In quorum conspectu puer Joannes uni imponitur lanci, et ligna *d* ponderis alteri. Cumque elevata statera juvenis æger minus habens inventus E est, prædicti Confessores puerulum parvum et mendicum *e* sinui ejus imposuerunt, qui simul lancem adversam mox suspendentes, lignis graviores apparuerunt. Statimque Joannes, qui mihi hanc visionem retulit, in sudorem erumpens, crisin fecit; et de eadem infirmitate citius convaluit.

d

e

f

g

Patavia obsessa confugit ad patrocinium S. Godehardi,

47 *f* Anno Domini MCCCXXXVIII civitas Pataviensis, per Episcopum *g* Pataviensem cum multa armatorum militia circumvallata, sic arctabatur, quod populus in ea desperatus de salute, hostibus suis se tradere volebat. Contigit autem ut unus inter eos, in S. Godehardo specialem gerens fiduciam, et inter majores civitatis residens, diceret: Audivimus multa pietatis insignia, et salutaris auxilii argumenta non modica, quomodo S. Godehardus, de hac nostra ortus terra, immo de hac nostra diœcesi, multis adstitit tribulatis, et consolationem ab eo receperunt, ut multis est notissimum. Expedit ergo ut et nos ipsius adjutorium imploremus, petentes devotione supplici ut clementer nobis adsistat, et iram Dei, per quam meruimus hanc calamitatem, a nobis avertat. Placuit omnibus verbum senis, ejusque omnes favent hortamento: et votum fecerunt unanimiter, se missuros aliquot de civibus cum oblationibus, petentes ut eis in necessitatibus suis citius subveniret. Quo voto emisso, mira celeritate se invenerunt consolatos. F Nam generosus Princeps Dux *h* Bavariæ veniens, negotium intercepit; et inter Episcopum Pataviensem et cives dictæ civitatis ab eo obsessæ treugas constituit amicabiles: sicque Præsul abscessit, et civitas pace gaudebat insperata. Sed et medio tempore dictus Dux Bavariæ pacem inter Episcopum et civitatem inceptam confirmavit, et consolationem hominibus utriusque sexus condonavit. Cives autem dictæ civitatis, suos ut voverant ad sepulcrum miserunt S. Godehardi cum votivis oblationibus, omnibus ibidem narrantes, qualiter suffragiis S. Godehardi de tribulatione maxima subito fuerint liberati. *i*

h

et periculo eximitur.

i

Allatis in Trajectinam diœcesin reliquiis multi curantur infirmi,

48 Scire volentibus quæ et quanta Dominus operari sit dignatus per merita beati Godehardi, cum essemus in Provincia Trajectensi et in aliis locis, habentes nobiscum venerabiles Reliquias ejusdem, breviter quædam annotare curavimus. Honorabilem virum, Abbatem in Dokkinge, curatum evidenter cognovimus a fluxu sanguinis, quo vehementer et diu laborarat. Per ejus suffragium matronam etiam quamdam, quæ bona spe easdem Reliquias ad se deferri petiit, Deus a duplici morbo, hydropico et podagrico

A podagrico, quo diu laboraverat, ejusdem meritis potenter atque evidenter liberavit. Præterea zonis multorum applicatis ad easdem Reliquias, et appositis ad membra infirmorum tam secularium quam claustralium, in continenti sanitatem recepisse noscuntur; videlicet infirmi laborantes quotidiana, tertiana, dolore capitis, oculorum, dentium, et ceterorum membrorum. Cum femina quædam inter concives suos, dantibus nobis confraternitatem, more solito ab ipsa se absentaret; monita per visum a B. Godehardo, cur se tanto beneficio privari vellet? et respondens, quod nihil offerendum haberet; audivit, ut mane surgens, quidquid apud se inveniret, offerret; sicque in bursa duos gravioris monetæ nummos inveniens, obtulit, et idem factum coram populo professa est. Vir etiam quidam magnus, nobis valde contrarius existens, cum populum a nobis avertere, et negotium nostrum omnimodis impedire studeret; ita per inflationem gutturis et totius capitis periclitari cœpit, ut jam pene deficere videretur; donec in se rediens et corde pœnitens, per suffragia B. Godehardi ab ipsius mortis faucibus liberatus, errorem suum devotione et humilitate correxit. Quædam mulier cum geminos generaret, uno soluta ante nostrum

et variis necessitatibus subvenitur.

B adventum, tribus diebus cum altero periclitari cœpit: sed nobis advenientibus, attactu zonæ sanctis reliquiis appositæ, in continenti enixa dignoscitur. Præterea, cum major Ecclesia Trajectensis suspensione divinorum longo tempore nimis turbaretur, propter adventum reliquiarum beati Godehardi, divina resumpsit; k et toti populo ingens gaudium tribuit, in dedicatione videlicet ipsius Ecclesiæ.

k

ANNOTATA.

a *Sequentia a variis adjuncta videntur, et prima integro post Canonizationem seculo.*

b Henricus I *Comes de Molenarck, S. Engelberti successor, electus est anno* 1225, *mortuus an.* 1237. *hunc autem potius hic intellexerim quam Henricum II de Virnemberg, ordinatum an.* 1306, *cum ex sequenti colligamus ætate Cæsarii rem esse gestam.* D

EX BROWERO.

c *Hoc numero relata eisdem verbis traduntur a Cæsario Heisterbachensi lib.* 8 *Illustrium miraculorum cap.* 77, *unde huc translata. Aliqua ibi exegesis additur.*

d *Nescio an ligneorum ponderum adhuc usus supersit; plumbea, ferrea aut lapidea sola fere jam novimus. Cum autem* Decanum Aquensem *hic lego, difficulter inducor ut de Aquisgranensi ecclesia cogitem, sed potius in ipsa Westphalia requiro locum, qui similiter vulgo vocetur* Aken.

e *Videtur indicari quod peccatis ejus præponderaret caritas tali puero impensa.*

f *Miraculum hoc ex editione Lips* [illegible] *ris tæ transcripsit Browerus.*

g Albertus *hic fuit Saxoniæ Dux, ex Agnete Rudolphi Habspurgii filia natus; cui suus amitinus Albertus Austriacus, occupatam Patavinam Sedem cessit an.* 1322. *Hic profanæ quam sacræ militiæ aptior; profusis sumptibus non tantum exhausit, sed et obærarit ecclesiam suam, teste Bruschio de Patavia num.* 58. *quæ res causam dedisse potuit dissensioni et obsidioni hinc secutæ.* E

h *Existimo Ludovicum indicari, primogenitum Ludovici Bavari, anno* 1314 *Imperatoris electi contra Fredericum Austrium: illum enim congruum fuit, dum pater Imperatorem se diceret, Ducis titulum gerere; cui et Marchionis Brandeburgici accessit appellatio.*

i *Reliqua per modum appendicis, tamquam* alia manu adscripta, *repræsentat Browerus; videnturque spectare ad annum* 1437, *nam*

k *Anno* 1428 Abbas insulæ B. Mariæ, *teste Heda,* in Trajectanos ex auctoritate Romani Pontificis, quia Suederum excluserant Episcopum, excommunicationem promulgavit, *quæ,* quia illi insolita perstitere obstinacia, novennio perduravit, *sublata primum an.* 1437, *quando Nicolaus Cardinalis Cusanus fecit, ut intrusus Walravius cederet prætenso juri in favorem Rudolphi, post Suederum magis canonice electi.*

DE S. HELENA VIRGINE,

G. H.

TRECIS IN CAMPANIA GALLICANA.

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 62

F

IV MAJI

C Post captam anno MCCIV a *Latinis urbem Constantinopolim, et creatum Balduinum Comitem Flandrorum in Imperatorem Orientis, plurimæ Sanctorum reliquiæ fuerunt in Occidentem translatæ: inter quas ad Trecensem in Gallica Campania urbem Episcopalem advectum fuit corpus S. Helenæ Virginis: cujus meminit Nicolaus Camuzatus in Promptuario sacrarum Antiquitatum Tricassinæ diœcesis fol.* 116. *his verbis:* Sed et superioribus adjicere lubet sacrum corpus Divæ Helenæ Virginis, quod etiamnum integrum et omnibus membris compactum est, Corintho Achaiæ capite, in dictam Trecensem Ecclesiam anno MCCIX a Francogallis, qui Constantinopolitanum Imperium sub suum jugum miserant, trajectum et illatum. *Hæc ibi. Solennis hujus Virginis veneratio valde aucta promotaque fuit, post quam ad illius patrocinium invocatum, ab anno MCCLVII plurima et illustria miracula fuerunt patrata, quæ Gallico idiomate edidit Nicolaus des-Guerrois, libro de Sanctitate Christiana urbis et diœcesis Trecensis: et nos ex ipsius archivii Trecensis autographis daremus, si petentibus missa fuissent; nunc ex Gallico exhibebimus Latine reddita. Dies venerationis est hic quartus mensis Maji, non solum in Breviario Trecensi, sed etiam Autissiodorensi sub ritu duplici: cujus Ecclesiæ aliquod antiqua Breviaria habemus. Saussayus in Martyrologio Gallicano ad hunc diem tradit,* hujus pretiosum corpus Trecis in summo templo honorifice repositum esse, atque ad illud venerandum hodie ex tota diœcesi confluere populum devoto admodum concursu. *Addit des-Guerrois* celebrari hoc festum in populo, ab omni opere servili cessante. *In Registro beneficiorum Trecensium anno MDCXII Trecis excuso assignatur ad altare S. Helenæ proprius Capellanus in Ecclesia Cathedrali, cujus Beneficii collatio est penes ipsum Episcopum. Grevenus in Auctario Usuardi meminit* Helenæ Virginis: *quam* Martyrem *facit Ferrarius.*

Corpus S. Helenæ Trecis incorruptum,

miraculis clarum.

Cultus 4 Maji,

altare cum Capellano proprio.

2 *Hæc de cultu et miraculis S. Helenæ Virginis, Trecas translatæ, certa et indubitata sunt. Verum, ut asserit des-Guerrois, pium et curiosum desiderium impetrandi Vitam et res gestas hujus sanctissimæ Virginis habuerunt Trecenses: quorum voluntati aliquis facturus satis, composuit aliquam historiam, plane fabulosam; quæ tamen ita placuit, ut etiam aliquando ipsi Breviario fuerit inserta. Verum ob detectam fraudem in novo Breviario recuso dictam historiam fuisse omissam, monuit nos litteris R. D. Petrus le Venier, Autissiodorensis Ecclesiæ Pœnitentiarius, cujus ipsi humanitatem*

Vita ejus in Græcia fabulosa.

A tem in dicta urbe anno MDCLXII experti fuimus, et eximiam doctrinam suspeximus. Nos dictam historiam nacti sumus ex MS. Longipontico studio D. Nicolai Belfortii, quam etiam nobis transmisit D. Ludovicus Nicquet Cœlestinus et Bibliothecarius Suessionensis, in sex lectiones distributam. Deest in utroque codice pars aliqua de obitu, sepultura et miraculis post mortem: in altero etiam Præfatio, in qua est epistola sub nomine Argimeri, lectoris Chalcedonis, ad Herveum Trecensem Episcopum, qui dictæ Ecclesiæ præfuit ab anno MCCVII, usque ad ann. MCCXXIII. Huic subjungitur epistola S. Joannis Chrysostomi ad Rosarium Episcopum Atheniensem, quasi huic vitam S. Helenæ a se Græco compositam mitteret, quam dictus Argimerus, ad preces Episcopi Trecensis Hervei, et instantiam Joannis Angelici, in Latinam transtulisset. Asserit Argimerus Joannem Angelicum secum egisse in urbe Constantinopolitana anno MCCXV quarto Nonas Maji, ipsa videlicet die, qua tota Constantinopolitana provincia et præcipue Naturensis Ecclesia festum pretiosæ Virginis celebrabat. At Chrysostomus in sua epistola scripsisset, quod quarto Nonas Maji, tota die qua florida Virgo Helena migrasset, Naturensis civitas tota cadentibus de cœlo rosis et liliis repleta fuisset; cu-B jus inæstimabilis odoris fragrantia etiam fuisset perfusa tota, tam longe remota, Atheniensium civitas.

AUCTORE G. H.

sub nomine S. Chrysostomi protrusa:

3 Hæc scripta et credita fuisse mirandum vel ideo magis, quod in Ecclesia Constantinopolitana non fuerit ulla hujus S. Helenæ memoria, quam ex ejus Ecclesiæ antiquo Synaxario aut aliis Menæis possemus habere: aut aliquod apud antiquos auctores Græcos vestigium. In ipsis Actis dicitur Helena baptizata ab Aurisio Episcopo Corinthiorum, adstante ejus Diacono Amando. Citantur alii Episcopi, Porphyrius Naturensis, Martianus Christopolitanus, Algasius Heracleensis, Evagrius Philippensis. Ex quorum Sedibus colligimus, fabulas hasce fuisse conditas seculo decimo tertio, assumptis Sedibus Episcopalibus ex Catalogis istorum temporum. Non fuerunt antiquis notæ Natura aut Christopolis: fuerunt autem, illa prope Constantinopolim, ista ad fines Thraciæ versus Macedoniam, postmodum constructæ, et in Sedes Episcopales erectæ, ut conferenti antiquas Notitias Episcopatuum cum recentioribus manifestum fiet. At quis Agiel Rex, qui a Corintho ad usque Naturam seu Constantinopolim dominaretur? Ipsa nomina Latina antiquis Græcis haud usitata, cum reliqua phrasi indicant nihil horum apud Græcos, multo minus ex calamo S. Joannis Chrysostomi, prodiisse. Displicent etiam multa et grandia miracula, citra verisimilitudinem conferta; quæ tamen om-C nia apud des-Guerrois translata legi possint. In Kalendario Breviarii Dolensis anno MDXIX excusi, memoratur ad diem XX Maji S. Helena Virgo, ubi videtur hæc intelligenda.

Sedes Episcopales recentiores insertæ:

4 Quo tempore vivebat et scribebat Chronicon suum Albericus, id est seculo XIII ad medium provecto, videntur credidisse Trecenses quod haberent corpus S. Helenæ Imperatricis, matris Constantini: hujus enim Ancillam ait fuisse S. Hoildem, quæ XXX Aprilis colitur, et cujus corpus in S. Stephani ecclesia servatur, et forte putabatur cum corpore S. Helenæ ex Oriente allatum. Errore autem isto detecto, et cognito quod Francigena esset Hoildis; Helenæ autem Imperatricis corpus Romæ haberetur, videtur queri cœpta alia S. Helena, sed infelici successu, dum talis ei afficta est Vita qualem rejecimus. Quia autem tota fides Translationis ex Oriente factæ aliud forte non habet fundamentum, quam illam utriusque Helenæ confusionem; erit fortassis qui dubitabit, an Trecensis hæc alibi quam in Francia vixerit obieritque, et dubitandi argumentum non leve sumet ex silentio Græcorum Menæorum et Synaxariorum, quibus non videtur ignota potuisse esse illa, quæ tam prope Constantinopolim cultum suum habuerit. Nos

eam antea non videntur Trecenses distinxisse a matre Constantini:

quid si indigena Galliæ fuerit?

omnibus istis omissis, quæ quam incerta sunt apparet ex D dictis, solum Virginis titulum retinemus, sub quo ei cultus ecclesiasticus defertur: et huic comprobando ex MS. Trecensi damus miracula: quibus adnumerare videtur Desguerrois grave incendium, quo anno MDXXX die IV Maji ultra sexaginta domus Trecis conflagrarant, NOT. 48 repressum ad præsentiam sacrorum ferculorum, quibus SS. Helenæ et Hoildis ossa continebantur.

APPENDIX.

De S. Heleno Anachoreta.

Ad cetera beneficia, quæ in nos contulit officiosa sedulitas Domini Wion d'Herouval, etiam hoc accessit, quod cum anno MDCLXII per Franciam in Belgium transeuntibus nobis, Parisinæ urbis Bibliothecæ omnes, etiam Regia ultro paterent; sola autem Thuana clausa maneret, per indiscretam, veteli custodis severitatem, nihil minus quam rem sibi commissam curantis; ille (cui ex voluntate Domini ad eam quotidie liberrimus dabatur accessus, codicesque efferendi potestas absoluta) ex ea communicare voluerit quidquid in rem nostram facere videbatur. Inter membranas autem, nobis sic ostensas, fuit codex signatus 599, ubi manu antiquissima E scriptæ paginæ aliquot, habebant fragmenta ex Officiis seu Lectionibus S. Sinerici, qui in Normannia floruit seculo VII et colitur VII die Maji, Sanctorumque Timothei et Apollinaris Martyrum Remensis urbis Patronorum, qui coluntur XXIII Augusti: medio autem loco habebantur veluti Lectiones tres de Heleno, initium vitæ continentes.

Inter vetustas membranas Thuanæ Bibliothecæ,

inventa pars Vitæ S. Heleni,

2 Difficile erat divinare quis esset, cum Gallicanarum Ecclesiarum Kalendaria et Breviaria nullum hujus nominis Sanctum exhiberent: et quamvis diceretur apud Riciam Domino deservivisse, nihilo ex hoc poteramus fieri certiores veri, quando nec hoc nomen totis Galliis notum erat. Ita hærentibus occurrit Saussayus, in Catalogo Sanctorum Beatorum et Piorum, qui proprias historias vel natales non habent, sed in gestis Sanctorum, in Martyrologio Gallicano ejusque Supplemento conscriptorum, diebus eorum propriis cum laude pietatis commemorantur, littera H sic scribens. S. Helynus Confessor, cujus Reliquiæ conditæ sunt in sacrario matricis ecclesiæ Trecensis V Maji. Quo die in ipso Martyrologio dicitur, quod Augustæ Trecarum Dominica die infra festum Ascensionis Domini, fit celebratio sanctarum Reliquiarum, ibidem conditarum in sacrario Basilicæ S. Petri. Harum autem, longa serie enumeratarum, ordinem claudunt, Sacratissima corpora Sanctarum Virginum Mastidiæ et Helenæ, F item reliquiæ aliquot S. Helenæ Crucis Dominicæ inventricis, nec non gloriosorum Christi Antistitum Nicolai, Martini, Amandi et Vulbiani, beatorumque ejusdem Confessorum Theobaldi, Helyni et Maculphi.

cujus videtur meminisse Saussayus

recensens Reliquias Cathedralis Trecensis

3 Hic S. Marculphus forte littera una truncum nomen habet, de quo I Maji actum, et cujus depositio Remis agitur postridie. Theobaldus videtur esse Campaniæ Comes, II Octobris inter Pios relatus. Vulbianus æque ignotus ac Helynus est. At Lectionibus de S. Heleno jam repertis considerans quam facile pro Arceia, seu Arciaca, vicino Trecis super Albiam flumen oppido vulgo Arcis, subrepere scriptori potuerit Ricia, maxime si olim etiam Ariciacum scribebatur: cœpi suspicari, in ejus forte districtu cultum olim sanctum, corpus vero Trecas post fuisse translatum: cumque ignoraretur deinde vita, et vulgaris linguæ usus, S. Helene vel Heleine pronuntiando masculinum a feminino non distingueret, paulatim invaluisse opinionem, qua Trecis esse corpus S. Helenæ Imperatricis creditum est, sicut diximus: hac autem evanescente successerit prolixa Helenæ Naturensis fabula: cum interim ex Reliquiæ, quæ

sub nomine Helyni

quod forte a vulgo in Helenam versum.

A *quæ tribus diversis personis assignantur, omnes fortassis unius sint, et quidem non* Helenæ *sed* Heleni *vel* Helyni *Anachoretæ : de cujus ætate et anachoresi distinctiora dici poterunt, quando integra Vita reperta fuerit. Nunc hoc initium ejus accipe.*

Ille ignem veste illæsa tulit

4 Fuit vir Sanctus Helenus nomine : hic apud Ricia in servitio Domini omni cum continentia deservivit; et castissimis instructionibus enutritus, ad summa merita pervenerat. Denique cum adhuc puer esset in monasterio, si necessarius fuisset ignis ut e vicino peteretur, ardentes prunas vestimento deferebat illæso : quod admirantes omnes qui aderant Fratres, studium animi vitæque ejus imitari cupiebant.

Gal. 5, 16

5 Huic quodam tempore, cum solus esset in eremo, desiderium vescendi mellis exortum est; et conversus, vidit in saxo favum mellis inhærentem. Sed intelligens inimici hanc esse fallaciam, continuo semetipsum increpans, ait : Discede a me, deceptrix et illecebrosa concupiscentia : scriptum est enim, Spiritu ambulate, et concupiscentias carnis ne perfeceretis. Et statim derelinquens etiam ipsum locum, discessit et abiit in desertum; atque ibi pro D carnis concupiscentia punienda jejuniis semetipsum cœpit affligere. Tertia autem septimana jejunii sui, vidit in deserto jacere diversa poma et sparsa : et intelligens dolos inimici, ait : Non manducabo neque contingam, ne fratrem meum, hoc est animam meam, scandalizem : scriptum est enim, quia non in solo cibo vivit homo.

AUCTORE G. H. *et in eremo rigide jejunans*

ab Angelo ad refectionem deductus dicitur.

6 Cumque et sequentem septimanam jejunaret, paululum in somnum deductus est : et Angelus adstitit ei, dicens : Surge jam, et quæ inveneris tibi apposita, nihil dubitans vescere. Et surgens vidit aquæ fontem, lenibus impletum fluentis; ejusque ripas in circuitu herbis quibusdam teneris odoratisque prætextas; et accedens decerpere cœpit et edere, similiter et ex fonte poculum sumere, confirmabat autem se numquam in omni vita sua tantam suavitatem habuisse. Invenit autem in ipso loco speluncam quamdam, intra quam aliquamdiu requievit : et cum reficiendi corpusculum tempus et necessitas adfuisset, per Dei gratiam nihil deerat eorum quæ poscebat a Domino.

B

DE SANCTO LUPINO, E

CARCASSONE IN GALLIA NARBONENSI.

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 63

D. P.

IV MAJI.

Carcasso, *seu* Carcassio, *aut* Carcassum, *urbs Episcopalis Galliæ Narbonensis est, in inferiore Occitania. Huic adscribit* S. Lupinum *Saussayus in Corollario ad Supplementum Martyrologii Gallicani his verbis :* Die IV Maji. Apud Carcassones S. Lupini Confessoris, cujus corpus in Cathedrali S. Nazarii Ecclesia venerabiliter requiescit : gloriosa autem memoria annuis sacris colitur feria tertia ante Ascensionem Domini. *Hæc ibi. Nec plura hactenus de eo potuimus scire. Apud Grevenum in Auctario Usuardi ad* XXX *Julii refertur nuda memoria* Lupini Episcopi, *nulla etiam loci addita mentione. Guilielmus Catel inter Memorias historicas Languedocciæ lib.* 5 *enumerans Episcopos Carcassonenses, inter Rogerium et Gisleranum nominat* Liviulam, *qui ad annum* DCCCLI *probetur sedisse* ex veteri scheda, reperta in capsa Reliquiarum S. Lupini Canonici Carcassonensis. *Ejusdem Ecclesiæ res memorabiles scripsisse satis accurate dicitur Geraldus de Vic, in eoque opere docere cum ac-*

Reliquiæ in æde Cathedrali:

C *cepimus, quod* Feria secunda Rogationum, in quam incidit S. Lupini festivitas, Canonici duo efferre soleant ligneum loculum, in quo asservantur ejus Reliquiæ, reliquis Capitularibus supplicationis ordine procedentibus : quodque loculus ille apertus fuerit ab Episcopo Carcassonensi Christophoro de Leslang, ecclesiam suam visitante (*qui Lodovensis primum, dein Aletensis Episcopus, Carcassone præfuit ab anno* MDCVI *usque ad* MDCXVII) in eoque reperta sit scheda manuscripta, mentionem faciens Livialæ ejusdem Sedis Episcopi, et Ludovici Comitis Eligarii Carcassonæ, quorum nomina latuerant per DCCL et amplius annos, vivebant enim anno Christi DCCCLI tempore Caroli Calvi. *Hæc nobis ex prælaudato Geraldo Rector Carcassonensis Collegii nostri, rogatus per litteras transcriptum schedæ illius exemplar undecumque impetrare : quod ei necdum contigit. Quare rogamus eos, penes quos facultas est reserandi loculi, ut præclarum istud antiquitatis suæ monumentum, aliquid amplius forte de illius Sancti ætate revelaturum, non velint perpetuo occultatum : interimque optamus consequi lucubrationem Geraldi, cujus nunc primam accipimus notitiam.* F

festum feria 2 Rogationum, aut 5 Maji.

DE VENERABILI CATHARINA

SANCTIMONIALI ORDINIS CISTERCIENSIS,

PARCI IN BRABANTIA.

G. H.

SEC. XIII

Gesta Catharinæ Virginis Lovaniensis, nuper in Parco Dominarum Monialis Cisterciensis, *sub jam posito titulo continentur in MS. Rubeæ-Vallis prope Bruxellas Canonicorum Regularium, folio pergameno primæ partis Novalis Sanctorum. Horum partem eisdem verbis scripsit Cantipratanus testis oculatus lib.* 2 *cap.* 29, *num.* 20, *aliam partem habet Cæsarius Heisterbacensis lib.* 2 *illustrium miraculorum cap.* 26. *Hujus natalis ad diem* IV *Maji in Kalendario sacri Ordinis Cisterciensis Divione anno* MDCXVII *excuso refertur his verbis :* Catherina Virgo, alias Rachel, monialis in Brabantia. *Erat prius nomen* Rachel *a parentibus Judæis impositum. Chrysostomus Henriquez in Kalendario Sanctarum ac Beatarum Ordinis Cisterciensis ante Lilia Cistercii præposito, hæc de ea scribit :* IV Maji. B. Catharina monialis in Parco Dominarum, Deiparam Virginem sæpe videre et alloqui meruit, et multa miracula edidit in Belgio. *Dicitur autem* Parcum Dominarum, *quod aliud sit illustre monasterium virorum Ordinis Præmonstratensis, etiam* Parcum *dictum, et Lovanio vicinius. Idem Henriquez Catharinam longiore elogio celebrat in Menologio Cisterciensi, ubi etiam* Beatæ *titulo honorat, quem eidem tribuunt Miræus in Chronico Cisterciensi pag.* 209,

Acta,

dies natalis 4 Maji,

ex MS. A *Arturus du Monstier in Sacro Gynecæo, et Chalemotus in Serie Sanctorum Ordinis ad hunc diem. Ast Angelus Manrique lib.* 3 *Laureæ Evangelicæ* Sanctam *appellat, qui tomo* 4 *Annalium Ecclesiasticorum Ordinis Cisterciensis acta ejus recenset ad annum* 1220 *et sequentem, sed ab omni titulo tam* Sanctæ *quam* Beatæ *abstinet : quod etiam facit Arnoldus Rayssius in Auctario ad Natales Sanctorum Belgii Molani, et ad* V *diem Maji refert. Horum exemplum etiam nos sequimur, eo magis quod facta per nostros Patres inquisitione didicerimus, non modo nullum in Parco cultum corpori aut nomini Catharinæ impendi a Sanctimonialibus loci, sed nec memoriam quidem ejus aliquam superesse : nisi in quodam Legendario vernacula Belgica lingua scripto. Alii qui hujus Virginis meminerunt, a prædictis Scriptoribus indicantur.*

VITA

Ex MS. et ex Cantipratano et Cæsario.

a Filia Judæi Nuper Judæi cujusdam Lovaniensis filiola, tali ordine conversa est ad Catholicam fidem. Sacerdos quidam Capellanus *a* Ducis Brabantiæ solitus erat intrare domum Judæi, ejusdem civitatis advenæ, B et disputare cum eo de fide Christiana. Habebat autem filiam parvulam, quæ valde intendebat disputationi secundum sui intellectus capacitatem, ponderans tam verba Presbyteri opponentis, quam patris respondentis; sicque sensim imbuebatur per divinam dispositionem ad fidem Catholicam. *quinquennis afficitur Christianis, b* Mira talis puellæ discretio. *b* Annorum enim non plene quinque, in domo parentum Judæorum, advertere cœpit animo, cur distinctio nominum fieret Judæorum pariter et Christianorum : cum unius vultus atque loquelæ homines essent utriusque gentis. Inhærebat tamen (ut ipsa postmodum *c* retulit) avidius audienti cordi ejus magis Christianum, quam Judaicum nomen : et specialiter beatæ Mariæ nomen lætabatur audire, *et nomini S. Mariæ :* cum Christiani aliquid invicem petere vel jurare solebant. Furabatur autem sub utraque axilla panem de mensa parentum, et pueris mendicis occulte partiebatur, ut regratiando sibi nomen audiret Mariæ. In his ergo de tempore in tempus mire proficiens, adeo sagaciter latitabat, ut neuter parentum aliquid super cogitatu filiæ advertere poterat vel audire.

2 Contigit *d* autem, ut cum successu temporis in domum præfati Sacerdotis, Magistri Reyneri nomine, cum Christianis pueris advenisset, et eam ex nomine novisset Presbyter, ipsamque venire libentius C ad se frequentius advertisset; interrogavit illam dicens; Vellesne, Rachel carissima, Christiana fieri? Et illa, Volo, inquit, dummodo erudias me, quid sit *anno 7 ætatis edocetur fidem Christianam :* fieri Christiana. Tunc Presbyter, ut vir sanctus, mire gavisus in spiritu, sentiebat de puella futurum nescio quid divinum. Et incipiens a constitutione mundi, cœpit illi Scripturas exponere, per quas fides Christi, sive ipse Christus significari poterat vel ostendi. Quorum expositiones, *e* (ut ipsa postmodum retulit) ita integro sensu, in illa ætate sex annorum tunc et dimidii, tantaque discretione spiritus intellexit, ut raro oporteret Presbyterum rationem aliquam iterare. Hæc eruditio per annum fere dimidium perduravit, occulto aditu, per quem furtive et opportune raptam puellulam edocebat. Et vide admirationis insigne prodigium. Numquam Rachel auditu verbi Dei satiari poterat vel lassari, cum tamen Presbyter et Martha ministra ejus, mulier religiosa et prudens, valde ambo frequenter lassati, sibi invicem succederent in docendo.

3 Quid plura? Mox ut parentes in filia cœperunt advertere cogitatum; convenientibus Judæis plurimis concordaverunt in hoc, quod missam puellam de D Lovanio ultra Rhenum sponso traderent arctius *abducenda in Germaniam,* custodiendam. Quod ubi puella cognovit, Presbytero cum lacrymis indicavit, quod si illam eadem nocte non raperet, ac Christianam efficeret, perdita esset in perpetuum et confusa. Quod audiens Presbyter, puellæ præcepit, ut ad solitum aditum summo mane veniret. Quod cum incunctanter annueret, de vespere matri dixit : Per me volo, mater, ista nocte jacere. Quod dum *f* simplex puerile duxisset, et diutius renuisset; consensit tamen eidem, super cervical ad pedes suos lectulum præcipiens filiæ præparari. Jacente igitur puellula usque mane, et obliviscente *a Deipara Virgine monetur ut fugiat :* penitus quod Presbytero præcedenti nocte promiserat, adstitit illi gloriosa Mater Christi Maria in habitu candido super nivem, et offerens illi virgam splendidam, quam gestabat, dixit : Surge Catharina, et iter arripe, grandis enim tibi restat via. Hæc illa dicente Rachel virgam apprehendere credens, de lectulo cecidit et exclamavit. Cujus clamore excitata matre, et quærente clamoris causam, filiaque cautius dissimulante, mater protinus obdormivit : et Rachel surgens ad condictum locum, Presbyterum mox invenit. Qui lætus assumpsit eam et venit ad *in monasterio Parco baptizatur :* monasterium Cisterciensis Ordinis, quod Parcum Dominarum dicitur, quod erat ad leucam et mediam E distans a Lovanio : et videntibus cunctis baptizavit eam, nomen Catharinæ imponens ei, quo vocata prius fuerat a matre Christi, sanctoque habitu Ordinis induit baptizatum.

4 Nec mora, ut audivit pater et amici ejus, quod gestum est; consternati sunt, et per Ducem Dominum terræ; et per *g* Episcopum Leodiensem, et per Papam *h* Honorium datis maximis pecuniis laboraverunt; ut infra ætatem legitimam filia ablata parentibus redderetur. *ne reducatur ad patrem,* Quæ si in domo parentum usque ad duodennem ætatem perseveraret in fide suscepta, tunc juste Christiano nomini reddi posset : cogitantes nequissime medio tempore infantilem animum faciliter se posse deflectere, ut ad nativa parentum vota rediret. Horum fraudulenta conamina, pro dolor! multi magni et litterati viri pecunia suscepta fovebant : pro quo prædictus Presbyter non modice tribulatus, solum Christum et Matrem ejus, quæ auctrix fuerat facti hujus, multis lacrymis invocabat. *obsistitur contra Ducem Brabantiæ :* Cumque Dux vellet patri restituere filiam, Judæo scilicet Christianam; restitit ei Reynerus Presbyter, dicens : Domine, si hoc scelus commiseritis contra Deum et Sponsam ejus; numquam salvabitur anima vestra. Restitit et ei Dominus Abbas *i* Walterus Villariensis. F

5 Videns ergo Judæus se frustratum spe, quam habuerat apud Ducem; corrupisse dicitur Dominum Hugonem Episcopum Leodiensem. Qui Judæo in tantum favebat, ut conventui Sanctimonialium de Parco litteris suis mandaret, quatenus illi filiam suam restitueret. *et ne patri faveat Episcopus Leodiensis.* Denique veniente Judæo ad jam dictum cœnobium cum amicis et cognatis suis, Virgo intra septa monasterii constituta, cum de illorum adventu nihil prorsus sciret, sentire cœpit calorem magnum, ita ut palam diceret : Nescio unde sit, fœtor Judaicus me gravat. Interim Judæis pulsantibus ad fenestram, cum puellæ diceret Abbatissa : Filia Catharina parentes tui volunt te videre, respondit illa : Ecce iste est fœtor, quem sensi : non videbo illos. Et non acquievit exire. *cohibet S. Engelbertus.* Nuper accusatus fuit idem Episcopus Leodiensis pro eadem causa coram *k* Domino Engelberto Archiepiscopo Coloniæ in Synodo ejus, et præceptum fuit ei, ne de cetero molestaret supradictum cœnobium pro puella baptizata.

6 Et tunc quidem subticuit, sed finaliter non obedivit. Nam postea litteris suis puellam citavit Leodium

A Leodium sub pœna excommunicationis, patri suo super objectis responsuram. Venit illa, sub bona tamen custodia. Allegatum est pro Judæo, quod infra annos rapta fuisset, et violenter baptizata. Et dixerunt quidam puellæ : Catharina, dictum est nobis, quod libenter redires ad patrem tuum, si permittereris. Respondit illa et dixit : Quis hoc dicit? Responderunt illi : Pater tuus. Tunc illa clara voce tale protulit verbum dicens : Pater meus recte mentitus est per mediam barbam suam. O mira res, et usque in præsens cunctis seculis inaudita! Petierat a Presbytero ad omnem citationem et Judicem se puella deduci : Forsan, inquit, Judices flectentur ætate, et ad mei piaculum movebuntur. Et factum est ut petivit et dixit. Ut enim modo prædicto Leodium venit coram Episcopo, Clericis et Magnatibus, diversos Advocatos et Judices, tam constanti quam veridica ratione confudit et movit, ut voces ululantium et clamantium cum lacrymis præ stupore, in Ecclesia S. Lamberti a locis distantibus audirentur; ita ut omnes manifeste viderent et dicerent, in tam exili ætate divini Spiritus sapientiam valere. Cumque adhuc instaret Advocatus Judæi; commotus Dominus Walterus Abbas Villariensis, qui personaliter interfuit, ait illi : Magister, vos loquimini contra Deum et contra honorem vestrum. Sciatis pro certo, quod si adhuc unum verbum locuti fueritis contra puellam, ego laborabo apud Dominum Papam, ut perpetuum vobis in omnibus causis imponat silentium. Tunc ille timens secrete respondit Abbati : Domine Abbas, quid noceret vobis, si potuerim pecuniam extorquere ab isto Judæo? Ego nihil loquar, quod obesse poterit puellæ. Cum mox ut salarium suum accepit; dixit ad Judæum : Non audeo de cetero loqui de hac causa.

Evocata Leodium constanter se defendit :

B

7 Circa idem tempus, quando Dominus *l* Guido Abbas Clarævallensis visitavit monasteria sui Ordinis in Episcopatu Leodiensi; præfatum Episcopum convenit, monuit et rogavit, quatenus intuitu Dei et honoris sui cessaret a vexatione puellæ jam Christo dicatæ. Cui Episcopus respondit : Bone Domine Abbas, quid ad vos de causa ista? Respondit Abbas : Bene ad me, duplici ratione : primo quia homo Christianus sum : secundo, quia domus illa, in qua degit, de linea est Claræ vallis. Et adjecit : Puellam et causam ejus sub protectione Domini Papæ constituo, et super litteras a vobis contra illam datas appello. Quod dixit et fecit, atque litteras a Domino C Papa contra Episcopum impetratas, Priori de Parco misit, ut si forte Episcopus adhuc conventum vexare propter puellam attentaret, eisdem litteris se defenderent.

l ejus defensionem suscipit Abbas Claræ-Vallensis :

8 Hinc post duos annos cessatum est a lite juris, et aliud deceptionis tendiculum præparatum. Juvenis elegantis formæ Judæus, conductus ad hoc, venit ad monasterium supradictum, in quo puella degebat, et simulato animo baptisma suscepit. Qui cum se fingeret miro modo, quærebat ut puellæ quasi D cognatæ suæ gratia eruditionis loqui posset : dicebat enim : Plus super omnium sermonibus mihi cognatæ verbum salubrius imprimetur. Illa tamen *m* interius discernebat fictum ad fidem juvenem accessisse, et ideo nec prece, nec pretio, nec ulla obedientia flecti potuit, ut solum verbum juveni loqueretur. Hæc ut viderunt Judæi, cessaverunt ab illa : juvenis autem ad vomitum est reversus.

fraudem sibi paratam agnoscit :

EX MS.

m

9 At electissima Catharina post hæc tanta floruit gratia, quod omnibus amori fuit pariter et stupori, adeo ut nihil ea serenius videri posset. Cumque nobilium Monialium parentes cum multa ambitione venirent videre filias vel cognatas : hæc coram imagine beatæ Dei Genitricis veniebat, et gratioso vultu dicebat : Aliæ sorores nostræ moniales a matribus et amicis gaudium habent atque solatium : ego autem pupilla atque paupercula ad te Domina, ut cognatam meam fidenter accedo. Tu sola pro omnibus esto mihi refugium et solamen. Nec dubium utique a misericordissima pietatis matre singulare solatium obtinere meruit. Cum itaque sub jugo sanctæ Regulæ Domino fideliter et perseveranter deservisset, et vidisset visiones admirabiles, ac etiam miraculis claruisset, plena virtutibus decessit.

Deiparam Virginem in imagine visitat :

miraculis clara obit.

E

ANNOTATA.

a *Hic erat* Henricus I, *qui rexit ab anno* 1186 *usque ad annum* 1235, *sepultus Lovanii in choro Ecclesiæ S. Petri.*

Cantipratanus sic incipit : Vidi in Brabantiæ partibus Cisterciensis Ordinis monialem de Judaismo conversam, in qua opus Divæ Mariæ matris Christi gloriosius excellebat, annorum non plene quinque *etc. ut hic referuntur.*

c *Idem*, mihi retulit.

d *Idem subjungit*, contigit autem ut a Colonia in Lovanium Brabantiæ oppidum cum filia devenirent, *ubi* cum successu temporis in domum cujusdam Presbyteri, Magistri Reineri *etc.*

e *Idem*, ut mihi ipsamet dixit.

f *Idem*, simplex puella dixisset.

g *Hic est* Hugo de Pierrepont, *ordinatus an.* 1229 *mortuus an.* 1229, 12 *Aprilis in Cœna Domini.*

h Honorius III *Papa sedit ab anno* 1216 *usque ad annum* 1227.

i Walterus *traditur Abbas fuisse ab anno* 1214 *usque ad an.* 1231.

k S. Engelbertus *ordinatus* 22 *Febr. anni* 1216 *usque ad annum* 1225, *diem* 7 *Novembris quo colitur.* F

l *Manrique ad an.* 1221 *cap.* 4 *putat substituendum*, Guilielmum : *nam* Guido *mortuus est* 24 *Augusti anni* 1214, *cujus successor Conradus Cistercium translatus fuit an.* 1217 *et Guilielmus subrogatus diem obiit* 19 *Maji anni* 1221.

m *Cantipratanus interponit*, ut mihi retulit.

DE B. JOANNA RECLUSA,

RIPATORII IN DIOECESI GALLIARUM TRECENSI.

ANNO MCCXLVI

In Ripatorii ecclesiam

Ripatorium *vel* Aripatorium, *vulgo* l' Arrivoir, *celeberrimum olim Ordinis Cisterciensis monasterium, duabus ab urbe Trecensi leucis dissitum, cœptum est anno* MCXXXIX *deductis ex Clara valle monachis, quibus a S. Bernardo datus est primus Abbas Alanus Belga, patria Insulensis : uti pluribus prosequitur Gaspar Jongelinus, in Notitia Abbatiarum Ordinis Cisterciensis in regno Galliæ, ubi ista de B. Joanna adjungit :* In hoc cœnobio religiose in capsa lignea asservantur ossa B. Joannæ, cognomento Reclusæ : juxta quam in scheda membranacea hæc leguntur.

translatum corpus 4 Maji,

2 Anno Incarnationis Domini millesimo ducentesimo quadragesimo sexto, mense Majo, quarto Nonas ejusdem mensis, Epacta prima, Indictione quarta, Concurrente septimo, allatum est ad nos corpus

A corpus B. Joannæ, quæ per viginti annos et amplius reclusa fuit. Posita autem fuit in hac theca eodem anno; videlicet die S. Jacobi Apostoli, fratris S. Joannis Evangelistæ. Ista suis precibus nos protegat apud Deum. Amen.

campanæ ad ejus honorem pulsantur:

3 *Hæc ibi, quæ Nicolaus Camuzatus in Promptuario sacrarum Antiquitatum diœcesis Tricassinæ fol.* 320 *asserit* se intuitum fuisse, *et ista subjungit :* Religiosi dicti monasterii nullam omnino memoratæ B. Joannæ celebritatem colunt, nec apud eos ulla vitæ ejus memoria extat : mos tamen tenuit, ut singulis annis D auspicali Maji die, campanæ ipsius monasterii sæpe repetitis vicibus per multas horas pulsentur, in memoriam illationis in eumdem locum sacrarum ipsius B. Joannæ Reliquiarum. *Hæc Camuzatus. Nicolaus Des-Guerrois de Sanctis Trecensibus in Kalendario præposito celebrat memoriam* B. Joannæ Reclusæ *ad hunc* IV *diem Maji ob corporis translationem, et Acta translationis jam indicata exhibet ad dictum annum* MCCXLVI. *Eamdem* B. Joannam *ad hunc diem refert Arturus du Monstier in Sacro Gynecæo, et pleraque jam relata adjungit.*

DE BEATO GREGORIO

D. P.

ORDINIS EREMITARUM S. AUGUSTINI.

VERUCULI IN FINIBUS URBINATIUM.

ANNO MCCCXLIII

Ratio temporis ex scripto Notariali,

B Urbinatium *fines, ad Marecchiæ fluminis ripas pretensos Boream versus,* Veruculum *terminat, decem circiter* p. m. *Arimino distans, cujus diœcesi adnumeratur. Hunc locum, vulgo* Verucchio *dictum, natalibus suis nobilitavit anno* MCCXXV B. Gregorius, a Veruculo *cognominatus : anno autem* MCCCXLIII, *octo et decem annis centenario major, corporis sui thesauro, mirabiliter istuc advecto, ditavit. Ea temporum ratio patet ex quodam Vitæ compendio, quod nuper inventum inter schedas cujusdam Notarii, ejusdem cum Beato familiæ de Celliis, quodque una cum libro recentiorum miraculorum humanissime nobiscum communicavit Aloysius Torellus, Ordinis Eremitani Historiographus, optans ut et librum illum insereremus operi nostro, ut qui certissimam fidem faciat maximæ Veruculensium devotionis erga Beatum illum civem suum; et ut ad illius compendii tam authentici fidem exigatur ac reformetur, si quid aliter ipse scripsit in compendio de Vitis virorum ac feminarum Ordinis Sanctitate illustrium Centuria* 2 *cap.* 78, *secutus Herreram, et quos Herrera allegat Hieronymum Roman. Pamphilum, Crusenium, Gelsominium : qui omnes obiter Beati istius memoriam attingunt.*

unde corrigendi auctores alii:

Cultus præsertim pro impetranda pluvia:

2 *Prædictus Herrera et Gelsominius allegant etiam Christophorum Verucchinum Capucinum, in libro de memoriis sacris Verrucchii (quem utinam aliquis nobis submittat) impresso Arimini an.* 1610 : *Ex eo aliisque asserit Herrera, Gregorium* verbi divini prædicatione fervida, et corporis maceratione mirabili, variisque

C miraculis coruscasse. Concurrunt, *inquit,* populi ad cœnobium Veruculi, sacris ejus ossibus dives, præcipue ad pluviam petendam ; et corpus viri sancti in processione deferentes, devotos offerunt animos ; et sub ejus invocatione et tutela obtinent postulata. *Addit Torellus in epistola. an.* 1676 *ad nos data :* beneficii certo impetrandi experientiam haberi continuam : in eaque processione, quando siccitas agrorum eam institui exigit, et alias per annum sæpe in processionibus ordinariis, circumferri caput ipsius in theca argentea ; cui conficiendæ necessarios sumptus impetrarat vir opere ac verbo potens, Leonardus Valentini Cæsenas, in famosioribus Ordinis sui Studiis Professor famosus ac celebris Concionator, *et anno* 1647, *quo dictum Torelli Compendium imprimebatur,* conventus S. Jacobi Bononiæ Prior. *Deinde monet idem Torellus non hoc die* IV *Maji, quo obiit Beatus (utpote solenni S. Monicæ festivitate impedito) sed ultima Dominica ejusdem mensis B. Gregorii memoriam celebrari, una cum Dedicatione ecclesiæ.*

Processio cum capite in theca argentea :

festum ultima Domin. Maji.

Breve Beatificationis

3 *Hic autem cultus non quomodocumque susceptus est : sed intra annum* XXIV *a Gregorii obitu, Apostolica auctoritate firmatus fuit, ab Innocentio Papa VI, anno* MCCCLXVIII, *per* Breve, quod cum Vita et miraculis ejusdem Beati pluries vidisse ab arca, *in qua corpus servatur,* extrahi, *testati fuerunt viri fide dignissimi,*

E *ab auctore Epitomes allegati : qui etiam* quod de miraculis alias scripserit, *omittit ea repetere. Omnia hæc ut adhuc supersint optari facilius quam sperari potest : si enim vel Acta illa originalia in ipsa arca fuissent ad nostram usque ætatem servata, vel aliqua miraculorum collectio hoc præsenti seculo antiquior extaret alicubi ; fieri vix potuisset, ut diligentiam præcitatorum auctorum illa sic fugissent; ut pro magno nunc habeatur Epitomen dictam reperisse.*

cum libro de Vita et miraculis requiruntur.

4 *Nondum certe reperta ea erat anno* MDCLV, *quando* Eminentissimus Cardinalis Sforza, vigore Synodi a sua Eminentia celebratæ, prohibuit ne in festo B. Gregorii, quod ultima Dominica Maji ex usu antiquo quotannis Verucchii celebratur, Fratres S. Augustini Conventus Verucchiensis, penes quos ejusdem B. Corpus servatur, ducerent solennem de more processionem cum circumlatione Capitis argento inclusi. Quare necesse habuit tam ipse Conventus quam Communitas Verucchiensis, propter vetustissimæ illius devotionis, magno advenarum concursu celebrari solitæ, abrogationem vehementer contristati, pro continuandæ tam piæ consuetudinis licentia recurrere ad Perillustrem et Reverendissimum D. Bartholomæum Condellam, Vicarium Apostolicum generalem civitatis Arimini et illius diœcesis; quam ille pro una solummodo vice concessit Arimini, ex

Impedimentum anno 1655 annuæ processioni oblatum

F Palatio Episcopali die XVII Maji MDCLVI. *Eamdem pro* anno MDCLVIII die IX Maji *confirmavit* Claudius Angelutius, *similiter* Vicarius Apostolicus, *et rursum pro* anno MDCLIX Seraphinus Massini, *etiam Vicarius Generalis, die* V Maji. *Uti constat ex ipsarum supplicationum et permissionum desuper emanatarum copiis authenticis, per* Hieronymum Cellium de Verucchio publicum auctoritate Apostolica Notarium *descriptis, post librum miraculorum intercessione B. Gregorii patratorum, et legitimis instrumentis consignatorum, anno* MDCL *ab eodem Hieronymo collectum, nobisque transcriptum, sub fide Notariali, anno* MDCLXXV; *quem nos librum infra damus, sub titulo* Syntagmatis gratiarum hoc seculo impetratarum, *sicut eum accepimus a prædicto Ordinis Augustiniani Historiographo.*

sublatumque :

5 *Sane non apparet, quid movere Cardinalem prænominatum potuerit ad inhibitionem prædictam, nisi sola præsumptio, quod B.* Gregorius *citra Apostolicæ Sedis licentiam sic coleretur. Contrarium autem doceri potuisset, nisi tunc adhuc delituisset prædicta Epitome, tam expressam mentionem faciens Innocentiani Brevis, ut sæpius visi a testibus fide dignissimi,* tempore qu.

quam causam habuerit.

Rev.

A Rev. Fr. Augustini Benzoni : *verosimiliter haud diu officio Prioris defuncti ante hoc præsens seculum ; cujus forte initio scripta est ista epitome. Hac porro inventa, videtur cessavisse obligatio quotannis petendi novam pro instituenda processione consueta licentiam. Eamdem Epitomen si aliquando vidisset Martyrologii Franciscani auctor Arturus, minime dubito quin ei inscripturus* Gregorium *fuerit, quem legisset a patria ac monasterio, per matrem suam fundato pulsum, totos extremos* XCII *longissimæ suæ vitæ annos istic exegisse,* ubi sciebat adesse conventus, per vestigia pauperis beatissimi Francisci Deo inservientes, *cum quibus ad mortem usque habitavit,* inter alios Eremitas quosdam etiam illic tunc temporis habitantes. *Sed ut dicamus, ejusdem Regulæ professionem, dimissa sua priori, assumpsisse Gregorium, nulla apparet necessitas.*

an possit Franciscanis accenseri ?

EPITOME VITÆ

In MS. Notariali reperta.

a Nobiliter natus an. 1225

Notum sit *a* igitur B. Gregorium oriundum esse ex terra Veruculi, Ariminensis diœcesis, ex optimis et clarissimis parentibus, ex quodam Joanne qu. B Thomæ de Celliis, et Anna, filia qu. eximii Doctoris Alberti Corradi : et ortum de anno MCCXXV, tempore Pontificatus *b* Honorii III : et sacrum baptismum in ecclesia S. Martini plebis d. terræ accepisse, gubernantibus eamdem terram et convicina loca Dominis *c* Malatestis : et post tres annos eumdem Joannem ex hac vita migrasse, relicto parvulo Gregorio penes eamdem Annam : quæ tantam illius præbuit curam, quod nil aliud cogitavit, nisi quod omnipotenti Deo serviret et gratus esset. Pro quo eidem Altissimo Sanctisque Augustino et Monicæ, ac gloriosissimæ Mariæ Consolationis, continuas effundebat preces, dicabatque parvum puerum: sæpeque acsæpius manum ad manum jungens, balbutienti lingua proferre laudes et gratias docebant. Qui lumine Dei repletus, pari animo compensabat genitricis voluntatem, sicque tali alebatur incremento.

et a vidua matre pie educatus,

2 Cumque jam ad pubertatem venisset, materque prudens intentionem scrutaretur, an vestigia patris, avi et illustrium genitorum secularium insequi vellet; Deo sic jubente, Eremitarum Ordinem amplecti velle habitumque suscipere, respondebat : et quid de opibus relictis faciendum admonitus, tamquam C non curans, Deo restituendas responsum dabat : de prole autem et *d* mantenemento domus; Prolem quippe, ait, satis acquirit, qui januas paradisi ingredi dignus efficitur, ubi proles sanctæ conspiciuntur, ubi æternus Deus, æternus amor, et æterna quies inhabitant ; cum alii de Celliis non deficiant neque deficient. Cumque pia mater pari voluntate prospiceret animarum amborum salutem, seipsam Sanctis Augustino et Monicæ cum filio dicavit; habitumque susceperunt, ipse annum decimum quintum gerens, ipsa autem quadragesimum quintum, qui fuit ab Incarnatione Domini MCCXL. Cœpit [autem] pia mater ædificare fabricam conventus S. Augustini habitabilem et capacem, eumque propriis opibus dotavit, ut Eremitæ commode inservire Deo possent, et omni quo potuit meliori modo perfecit de anno MCCXLV ; in loco ubi prius parvam cellulam, sub nomine S. Mariæ-Consolationis *e* construxerant Confratres ejusdem venerabilis Societatis. Et dicti Reverendi Domini Eremitis jus ædificandi et habitandi ac omnia eorum jura cesserunt.

contempto mundo

una cum ipsa amplectitur institutum Eremitarum,

et conventum ædificat :

3 In quo conventu, per annos decem, dum vixerat eadem Anna, habitavit idem B. Gregorius. Postea illa, circa annum ætatis suæ quinquagesimum quintum, ex hac vita migravit. Cumque Omnipotens, ut aurum in fornace, probaret servum suum Gregorium, permisit super servum suum persecutiones et injurias, ita quod etiam de domo propria expelleretur a Fratribus suis, a loco ubi tot beneficia contulerat, in florida ætate sua annorum viginti quinque, senili tamen in laboribus, vigiliis et orationibus, prædicationibus, obedientia, castitate, maceratione, paupertate et disciplinis, et denique in exemplis sanctitatis; et ubi talem gesserat vitam, quod eo vivente potius Beatum quam Fratrem Gregorium nominare solebant; et tanto spiritu verba Domini docebat, quod corda hominum sæpe ac sæpius in melius converterentur ; hæresesque Arianorum pullulantes confutabat, seminatas a Buonvilla Ariminensi hæresiarcha; qui ausus fuit glorioso S. Antonio *f* de Lisbona Franciscano venenum tradere : attamen impurorum hominum malitia tumescente, ipsius Confratres, invidia virtutum Beati inducti, a conventu prædicto proficisci jusserunt, et aliunde habitare.

D *ex MS. a quo mortua matre expulsus an. ætatis 25,*

4 At ipse volens iter cœptum prosequi, Romam versus iter agens, ad evitandum mundum se contulit in montanis *g* Reti, in monte Carnerio, ad fontem Columbum : ubi et in vicinis sciebat adesse conventus *h* [Fratrum : quos fama erat] per vestigia pauperis beatissimi Francisci [Christi] vestigia sequentes, Deoque inservientes, continuis gratiis et miraculis clarescere : et cum famulis Dei cohabitavit, inter alios Eremitas quosdam, etiam illic tunc temporis habitantes, ad ejus vitæ extremum diem : et annum centesimum decimum octavum gerens ætatis suæ, ad æternam gloriam convolavit, anno gratiæ MCCCXLIII, et die IV Maji, ut in Brevi Beatificationis ejusdem.

cum Franciscanis vixit in montanis Reatinis : E

5 Et jussu ipsius adhuc viventis, Confratres in eodem loco in capsa lignea deposuerunt cadaver felix : et super indomitam mulam, sponte ibidem (sic jubente Deo) oblatam, capsam posuerunt. Quæ ductore nullo, nisi custodia Angelica, iter agens, per civitates et loca, campanis ultro pulsantibus, feretrum *i* deportabat. Et adhuc in aliquo ex dictis locis, per traditionem, hoc accidisse ferunt, hocque subsecutum. Dum pervenit ad patriam suam Veruculi, ibi pariter campanæ sponte sonantes, signum lætitiæ dederunt. Populus, nesciens tanti operis et eventus novitatem, timore compulsus, clamitat : sed statim causa cognita et sacro *k* onere deposito, in ecclesia S. Augustini d. terræ, in introitu portæ ejusdem templi ad meridiem ; convolantis turbæ ad novum prodigium timor et tremor in amorem conversus est et in lætitiam. Detecto [autem] sacro cadavere, et per quam plurimos recognito, magis [læati sunt], gloriam Deo dantes et honorem in Sancto suo, qui populum suum visitavit et miraculis decoravit. Et statim eadem mula mortua effecta est, ne alio indigniori pondere gravaretur.

mortui corpus mulæ indomitæ impositum

campanis ultro sonantibus defertur Veruculum, F

6 Dominante autem D. Galeotto Malatesta, qui tempore Joannis XXII summi *l* Pontificis Ariminum occupaverat, et terras multas, castra et fortalitia, jussit d. Beato capellam construi, terramque prædictam Veruculi pingi, et super eam B. Mariæ, S. Nicolai et B. *m* Gregorii [imagines] ac ejusdem Domus de Malatestis *n* insignia : et arcam ingentem marmoream pro deposito : in qua adhuc, lignea capsa delata per mulam, cum duobus ferreis *o* cingulis, [intraque eam] prædictum cadaver ejusdem Beati, conservantur ad æternam memoriam. Cumque in progressu temporis, adhuc D. Galeotto regnante, miraculis claresceret ; [idem D. Galeottus B. Gregorium] inter Beatos connumerari procuravit, ut inter Sanctos positioni viam postea aperiret ; et a Summo Pontifice Beatificationis Breve obtinuit, in civitate Avenionis, sub anno sexto *p* ejusdem

et in proprio sacello locatur.

Pontifex anno 1257 Beatis eum adscribit,

A ejusdem Pontificatus, quod fuit circa annum Domini MCCCLVII.

Ex MS.

per Breve cum Vita et miraculis monstrari solitum.

7 Quod Breve, cum Vita et Miraculis ejusdem Beati, pluries vidisse mihi testati fuerunt fide digni et venerabiles Domini Pompilius Ferinus et Ascanius de Rannuciolis in conventu S. Augustini terræ Veruculi, specialiter tempore qu. Rev. Fratris Augustini Benzoni de eodem loco: quodque [dixerunt] cum narratione vitæ et miraculorum vidisse extrahere de arca prædicta. Et tanta claruit sanctitate et miraculis, quod antiquis temporibus populus Sanctum, et non Beatum Gregorium, nominare solebat: ut ego ipse vidi in archivio d. terræ, in *q* rogitibus D Bartholomæi Branchi, in inventario bonorum præd. conventus S. Augustini, sub his verbis: Item super altare S. Gregorii. Sed quod de miraculis alias scripserim, non repetam.

ANNOTATA.

a *Apparet non haberi hunc actum, nisi mutilum initio, ubi post invocationem Dei aut Sanctæ Trinitatis, verosimiliter legebatur nomen Notarii, annus, dies et aliæ de tempore scripti instrumenti notæ, quas optamus posse ex originali supplere.*

B

b *Sedit* Honorius III *ab an.* 1216 *ad* 1227.

Origo familiæ Malatestæ:

c *Cæsar Ranuccius de Verucchio, post Vitas B. Joannis Canonici Ariminensis et B. Roberti Malatestæ, atque memorias sacras Oppidi Veruculensis, editas Arimini an.* 1610, *appendicem addit de prima ac vera origine familiæ Malatestæ; eamque ostendit et* a Verucchio *cognominatam in antiquissimis quibusque instrumentis, ab anno* 1195 *ac deinceps; et creditam exinde processisse, a Raphaele Volaterrano, Leonardo Aretino, Blondo, aliisque scriptoribus; quorum aliqui ejusdem familiæ clientes aut subditi, non fuerint (nisi res exploratissima foret) nobiliorem ex Germania originem illi detracturi, quam nuper conati sunt aliqui astruere, ex quodam Privilegio, sub nomine Frederici Barbarossæ scripto, velut anno* MCLXXXV *in Episcopio Spoletano confirmantis donationem Ottonis III et Conradi Imperatorum de civitate Ariminensi, factam Roberto Malatestæ: quod Privilegium contendit ille omnino spurium ac supposititium esse plurimis argumentis, prudenter præmonens,* Illustrissimam illam familiam non egere Privilegiis falsis et impossibilibus; *idque in opusculo, ipsius Marchionis Malatestæ Commissario generali Ratilio Tinelli inscripto; eique sententiæ subscribentem allegat pag.* 8 *ipsum Carolum Malatestam Marchionem. Quod ii notent velim, quibus durum est visum in*

C

Propylæo antiquario ante tom. 2 *Aprilis, quod ut supposititia essent rejecta plura similia privilegia, quibus illustres multæ ecclesiæ nullo modo indigent ut jura sua et prærogativas tueantur.*

d Mantenementum, *conservatio, a* Manutenere *derivatum.*

e *Herrera de hoc conventu agens parte* 2 *pag.* 543, *ostendit, quomodo anno* 1386 *instituta in eo erat* Confraternitas Scholæ S. Mariæ de Misericordia, *forte ex memoria prioris instituti.*

f *Vulgatiori nunc cognomento, quod sepulturæ locus dedit,* S. Antonius de Padua, *colitur* 13 *Junii, quando Vitam dabimus; in qua is dicitur apud Ariminum convertisse* Bonovillium *seu* Bonellum hæresiarcham, *annos triginta in errore habentem, sic ut ad finem vitæ in vera religione perseverarit.*

g *Nunc* Rieti, *antiquis* Reate, *urbs Umbriæ: ubi requirenda loca hic indicata.*

h *Ecgraphum nostrum* Concursus, *quod correxi; et quæ deesse censebam, hic et deinceps, verba suppleri.*

i *Ibidem* decorabant; *exciderunt forsan verba aliqua intermedia.*

k *Ibidem*, honore.

l *Sedit* Joannes XXII *ab an.* 1316 *ad* 1334 *pene exactum. Sub hoc autem an.* 1333 Galeottus, *Pandolfi Malatestæ filius, dicitur occupasse Ariminum: quia in ea occupatione laudem præcipuam retulit, primus cum suo signifero intrans urbem, non sibi sed patrueli suo Ferrantino habendam, sicut narrat Cæsar Clementinus lib.* 5 *Historiæ Ariminensis: qui deinde lib.* 7 *ejusdem Galeotti res gestas prolixe et accurate pertractat, et narrat quomodo Galeotti Principatus, capto qui ipsi et fratri insidiabatur Ferrantino, cœperit anno* 1336. D

Galeotti Malatestæ Principatus:

m *Exprimitur illa a Cæsare Ranuccio in prædicto opusculo, in habitu Augustiniano, radioso capite, dextra librum sub axilla sustinens, sinistra cingulum ferreum disruptum prætendens, cum titulo Beati et epigraphe nomini subscripta ex Psalmo* 104. Ferrum pertransiit animam ejus, donec veniret verbum ejus.

imago B. Gregorii.

n *Sunt ea, in viridi campo, capita integra humana tria.*

o *Ecgraphum* ciliciis: *sed correctionem probant quæ mox subjungemus.*

p *Innocentii VI annus* 6 *inchoatur die* 18 *Decembris anni* 1352, *cum quo et Ecclesia reconciliatus Galeottus, eodem anno, is qui Ludovici Bavari Vicarius antea fuerat, Ecclesiæ Vexillifer factus est, contra ipsos rebelles; itaque facile impetravit id quod in causa Gregorii postulabat.* E

q Rogito *dicebatur instrumentum publicum, quod scribere Notarii rogabantur:* Rogatum *Latinius diceremus.*

APPENDIX

Ex Italico impresso Cæsaris Ranuccii.

Beati Gregorii Verucul. Augustiniani imago depicta cernitur antiquitus in sacristia S. Jacobi Bononiensis et alibi; ossa autem ejus, reposita in ecclesia S. Augustini Veruculi, semel dumtaxat quotannis demonstrantur populo, reseratis duabus capsis, quarum una lignea est et colorata, vinculisque ferreis et crate item ferrea instruitur; altera ex grandi marmore, ligneam semper intra se clausam continens. Utraque enim collocata erat sub quodam arcuato fornice, ubi satis belle expressa erat imago jacentis in morte Beati, inter Angelorum manus cereos prætendentium, cum epigraphe, HIC JACET CORPUS BEATI GREGORII V. id est, VERUCULENSIS. Modo compositæ illæ arcæ sunt in alio ac magis etiam decenti loco, videlicet ad sinistram majoris altaris. Quando autem ostenduntur prædicta ossa, concurrunt undique magna frequentia populi devoti ad ea veneranda, et capitibus imponenda cingula ejus ferrea: eo quod publica seniorum omnium traditione credatur hic Dei servus alibi mortuus esse, corpus autem adductum fuisse a mulo, citra ducentis obsequium divinitus huc directo, sonantibus ad augmentum miraculi nullo trahente campanis..... Vitæ ejus austeritatem testantur illi duo grandes circuli, quos ad nudam carnem gestari ab eo solitos, videmus hodie absque rubigine ulla, ruptum unum, alterum integrum. Ossa candido nitidoque gossypio decenter involuta, nescio quid vivacitatis et rubedinis præferunt, qui color in multorum Sanctorum ossibus notatur: non tamen ibi sunt omnia: integra autem est capitis testa, cum utraque maxilla multisque dentibus, et exucco cerebro, quod etiam cernitur, uti et pellis atque carnis nonnihil, adhuc firmiter ossibus hærentis, utpote non prorsus exuccæ. Dicunt autem omnes corpus diu integrum incorruptumque fuisse; sed male habitum in præteritis bellis ab insolentia militari, in hunc statum esse redactum. Dicunt etiam jurati testes, vidisse se olim appensa publice

Aliæ alibi:

corpus a priori loco translatum ad latus altaris:

F

duo ejus ferrei circuli.

Ossium reliquorum conditio præsens:

cultus ab antiquo.

A publice anathemata votiva; et ejus ossa, tempore magnæ siccitatis fuisse in Processione circumlata, cum effectu pluviæ mox obtentæ. *Hactenus ille, propter silentium Augustinianæ Chronicæ non dubitaturus de veritate prænarratæ traditionis, neque de auctoritate qua talis processio instituta fuit; si tunc in manibus fuisset Epitome Vitæ, quam dedimus.*

SYNTAGMA GRATIARUM

per B. Gregorium hoc seculo impetratarum, *ex instrumentis Notarialibus.*

CAPUT I.

Gratiæ ab anno MDCXLII *ad mensem Julium anni* MDCL *notatæ.*

Instr. 1

Curantur gravis dolor oculi, *a* *voto visitandi corporis facto,*

In Christi nomine. Amen. Anno ab ejusdem sanctissimo Natali MDCXLII, Indictione X D. Urbano octavo Pontifice opt. max. sedente, die vero II mensis Maji. Per hoc publicum instrumentum cunctis ubique pateat, et evidenter sit notum, qualiter coram me ac testibus infrascriptis personaliter constitutæ, honestæ mulieres, D. Dorothea, uxor Mag. Francisci Thedeschi, et D. Diamantes, uxor Mag. Baptistæ Mazzucchetti, ambæ de terra S. Marini *a* Feretranæ diœcesis, cum præsentia dd. suorum virorum, existentes ante portam oratorii Venerab. Societatis sanctissimi Corporis Christi terræ Verucchii, prope plateam publicam, eadem D. Diamantes dixit, qualiter diebus proxime elapsis vexata fuit a dolore habito in oculo sinistro, tam vehementi quod vix sufferre poterat. Et quamvis medicamentis quæsivisset remedium porrigere, tamen dolorem evitare non potens, vovit B. Gregorio Augustiniano, obtulitque se paratam visitare ejusdem sanctas Reliquias, existentes in ecclesia Conventus S. Augustini Verucchii, invocavitque auxilium sanctum ejusdem ut liberaretur. Et prius obtinuit gratiam quam visitationem fecerit; eo quia evaso tumore oculi præfati et effugato dolore, sana, Dei gratia intercessioneque B. Gregorii, remansit; Deumque laudavit in Sanctis suis, et ad implendum votum hac die sepulcrum ejusdem Beati visitavit; obtentaque integra sanitate, modo, vigesima octava hora hujus diei completa, auditis sacris divinis Officiis in eadem ecclesia, ad patriam proficiscitur.

male affectus cubitus, *attactu cinguli ferrei:*

2 D. Dorothea, gaudens et animo et corpore, dixit: Necesse est quod ego hic præsens narrationi gratiæ obtentæ per præsentem honestam D. Diamantem Mazzucchettam, compatriotam meam, non absc[o]ndam quod ex gratia hujus Beati mihi contigit. Quod cum multis adhinc diebus vexarer a quodam incognito morbo, habito in junctura brachii et manus hujus sinistræ, cum tumore et dolore; et veniens ad visitandas sanctissimas Reliquias B. Gregorii, adhuc dolore maximo persistente, rogavi Patrem Augustinianum, detinentem in manu cilicium ferreum seu cincturam, quam deosculantur ceteri fideles, pro devotione existentes in ecclesia S. Augustini; ut cilicio suprad. tangeret brachium meum, in loco ubi adest dolor. Quo tacto per d. Rev. Patrem, statim evasit dolor, et gaudens et sana revertor in patriam. Sicque numquam cessabo gratias referre et Deo et Beato isti, qui sit mihi et omnibus Christi fidelibus propitius.

prout utramque passæ mulieres deposuerunt,

3 Quæ omnia ego Notarius infrascriptus pro veritate ad perpetuam rei memoriam adnotavi, ut sancti Protectoris digna memoria posteris meis aliisque cernere volentibus remaneat: et sciant compatriotæ mei ubi refugiendum in tribulationibus et in his calamitosis miserisque temporibus, in quibus bella, seditiones, proditiones, murmurationes, insidiæ, et omnium perfidiarum genera florent ac regnant, et in quibus nil nisi solum interesse colitur; D sicque omnipotens Deus, per intercessionem hujus Beati, nos protegere et adjuvare dignetur et patriam hanc et totum mundum a præfatis et aliis quibuscumque vitiis expurgare dignetur. Super quibus omnibus rogantes etc. Actum Verucchii, ante portam majorem oratorii Venerab. Societatis sanctissimi Corporis Christi, in via publica, in capella S. Petri, in contrata plateæ prope plateam communem et alia sua notissima latera; præsentibus ibidem Mag. Joanne Andrea Ghirardo de Verucchio, Mag. Baptista Mazzucchetto *b* Scarpellino, et Mag. Francisco Thedesco, ambobus de terra S. Marini testibus rogatis etc.

EX MSS. INSTRUM.

b

petentes publicum de iis instrumentum.

4 Et quia ego Hieronymus Cellius, publicus auctoritate Apostolica Notarius, præmissis omnibus interfui, eaque rogatus scribere scripsi et adnotavi; et sumptam copiam, licet aliena manu mihi tamen fida, cum suo originali, penes me et in rogitibus meis existente, collatione facta concordare inveni; ideo pro fide subscripsi, publicavi, et signo meo quo in talibus utor signavi requisitus etc. *Hoc aut simili modo singula instrumenta confirmat fide Notariali prænominatus Hieronymus Cellius; idem verosimiliter, inter cujus schedas, a patre forsitan aut avo relictas,* E *inventa est epitome qualem supra dedimus. Non autem videtur nobis operæ pretium hujus authenticationis formulam sæpius describere in sequentibus, uti neque nomina testium qui ad gratiæ narratæ confirmationem nihil faciunt; sed solum adstipulantur ut præsentes quando illæ coram Notario narrabantur; denique nec ipsum locum in quo recepta depositio scrupulosius describere, ut hic factum vides, magnopere ad rem facit; quare etiam ista studio brevitatis resecui, exemplum in hoc primo instrumento exhibuisse contentus.*

Instr. 2

Sedecennis puer tabe confectus et membris attractus,

5 In Christi nomine. Amen. Anno Jubilæi, ab ejusdem sanctissimi Natali MDCL Indictione III D. Innocentio X Pontifice Opt. Max. sedente, die vero VI mensis Junii. *(Et sic deinceps incipiant cetera omnia eodem anno confecta, demptis tribus ultimis; ut satis nobis deinceps futurum sit, aliis omissis mensem ac diem notare)* coram me *etc....* Stephanus et Thomas fratres, et filii qu. Petri Cantellæ de Verucchio Ariminensis diœcesis, exposuerunt qualiter ex honesta muliere D. Catharina, filia Cæsaris Majacci, d. Stephanus, ejusdem legitimus maritus, habuit Petrum Franciscum, amborum filium, jam ætatis suæ complentem annos sexdecim menses quinque et dies F tres. Et per spatium annorum tredecim et mensium trium vitam in prospera sanitate duxisse: sed postea, sic jubente Deo ad suam et Sanctorum suorum gloriam, in gravem morbum incidisse, et talem quod per medicamina humana curari minime poterat, quamvis omne humanum medicamen adhiberi procuraverint. Et in eadem infirmitate permansisse annis duobus et mensibus octo; adeo quod ex causa prædicta stantibus excessivis doloribus; propter apostemas tabo continuo emanantes, attractione nervorum, febre, continua corporis debilitate, deficientia virium et spiritualis vigoris, nec manus, crura, pedes, nec aliam corporis etiam minimam partem movere poterat, sed tantum linguam, instar Job [dicentis] derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos, et, quod malum malorum dici debet, ad propria naturæ indigentia non poterat se aptare sine domesticis auxiliis, cum doloribus ut sic dixerim inferni, propter amotionem ossium et nervorum attractionem: ex quo procedebat, quod etiam grabatum, instar paralytici piscinæ, de quo, in Evangelio [Joannis] Evangelistæ Domini, reaptari non poterat sæpius per menses sex et septem, quamvis pii parentes id facere procuraverint: ita ut nec vivum nec mortuum cadaver habere tenerent.

per annos 2 menses 8

29 Maji delatus ad tumulum Beati

EX MSS. INSTRUM.

A 6 Sed domesticis personis jucunditati erat indicibilis et inenarrabilis Petri-Francisci patientia, quam omnipotens Deus misericordia et pietate sua compensat, in qua sperantes et Sanctorum suorum intercessione, sub die XXIX mensis Maji currentis annis MDCL, consecrationis templi eremitarum S. Augustini terræ Verucchii, et apertionis marmorei depositi B. Gregorii, ejusdem Ordinis Eremitarum S. Augustini Verucchiensis, sumpto in linteamino mundo super propriis humeris Petro-Francisco dd. Stephanus pater et Thomas patruus carissimus, ipsum Petrum Franciscum semivivum detulerunt ad d. B. Gregorii depositum, per totam d. diem universo populo Verucchiensi et forensibus apertum, concurrentibus præ devotione in Beato, credentibus et Christi fidelibus cœlestem odorem spirante: ubi vivam spem in Deo et in Beato suo habentes, supplicaverunt adm. Rev. P. Baccalaureum Joannem Antonium Param, Priorem et Superstitem d. Conventus, et ejusdem beati depositi singularem curam habentem, sicut et ipse Petrus-Franciscus, quatenus ex ejus benignitate et caritate dignaretur, cum capite seu osse capitis ejusdem Beati tangere crura attracta coxendicibus ejusdem pueri, et specialiter dexterum, effectum taliter attractum per attractionem nervorum quod natium initium ei affixum extiterat, adeo quod nec vi, nec medicamentis, nec humana industria amoveri poterat: itaque, propter temporis longitudinem et dierum, pes ejusdem lateris, præ continua existentia ex qua aliter moveri non poterat, callem recurvum et induratum generavit, prout et ego Notarius infrascriptus vidi cum infrascriptis testibus.

petit admoveri suo genu dextro caput ejus:

B

7 Quibus precibus et supplicationibus Rev. adm. P. Baccalaureus correspondens, hortatus fuit eumdem Petrum Franciscum et prædd. Stephanum et Thomam, ad habendam rectam fidem in Deum, qui per intercessionem Beati poterat eidem omnimodam sanitatem largiri; et super inde, si non debitis, saltem per ipsum possibilibus porrectis precibus et orationibus, accensis luminibus omni reverentia, sumpto ex sacro deposito venerabili capite Beati, cum eo tetigit primo ejusdem dexteri cruris genu (mirabilis quidem Deus in sanctis suis: non sine lacrymis hoc factum mirum et memoria dignum scribam) in quo nec vitalem spiritum, nec carnem, nec sanguinem habebat: statimque genu extendit, paulo post pedem incallitum movit, et paulatim crus totum: et quod mirabilius est, sanguis, cognoscens omnipotentem factorem suum, in genu, crure et pede concurrit, et gratiæ Beati correspondit; sicut et sanguine plenum, palpabile, et rubicundo colore instar sani hominis egomet ipse vidi: adeo quod adstans populus lacrymis et precibus omnipotentis Dei misericordiam invocaret, et de obtenta gratia gratias ageret: et eo magis, quia d. puer, qui antea cruciabatur ex apostemis tabo profluente maximis doloribus, attestatus fuit se a febri et ab ejusdem c vitæ doloribus liberum fore, et firmam fidem in Beato habere pro integra sanitate.

quo facto ipsum extenditur et vivificatur.

C

8 Et hoc mihi pluries interrogatus confessus fuit hac suprad. die VI currentis mensis Junii, secunda solennitatis d Pentecostes, existens delatus iterum ante arcam et depositum d. Beati, sedens super quamdam sede lignea, ad effectum iterum habendi benedictionem cum eodem venerabili capite: quod sibi oblatum pluries osculatus est, et cum eo tacto iterum genu et crure præd. denuo confessus est se liberum a doloribus, febri et angustiis: et ultra solitum, post dd. sacros tactus et benedictiones, in domo super sedes et cubile sedere, manus et brachia movere, aquam benedictam a semetipso sponte sua accipere, vivamque fidem in Beatum habere et in Dei misericordia: ita quod omnimodam sanitatem sperat, sic jubente Deo, et non aliter, se totaliter D remittens benignitati suæ. Faxit Deus, quia in puero isto omnia mirabiliora erunt: quia tantum hominis nomen et effigiem habet, ex quo præ infirmitatis longitudine tantum pellem et ossa retinet, interiora locum ventris non occupant, et ventrem cum schena e annexum habet, ita quod cadaver et mumiam f diceres: sed quod admirabile annotavi, faciem hilarem, jucundam et jubilantem.

d Idem eo relatus 6 Junii,

morbis se liberum profitetur,

9 Sicque sacris [tactibus] completis et benedictionibus factis per adm. R. P. Baccalaureum Joannem-Mariam Dulcium de Verucchio, ejusdem Ordinis Eremitarum S. Augustini, post celebrationem Missæ per eum ad altare S. Nicolai g cui adstitit et eum audivit cum omni jucunditate, puer præd. Petrus-Franciscus delatus fuit ad propriam habitationem, in ædibus parochialibus S. Blasii: cui, intercedente eodem B. Gregorio nostro apud omnipotentem Deum, et omnibus Christi fidelibus concedatur et animæ et corporis perpetua valetudo; et mihi spiritus et sufficientia ejusdem gratias et miracula virtutum annotandi, ut posteris, terrigenis et externis, sit condigna æterna memoria, incitamentum in tanti Beati devotionem, in Sanctorum E gloriam, sanctæ matris Ecclesiæ et fidei propagationem, et hujus patriæ nostræ Verucchii beneficium: meque et omnes terrigenas suos precibus suis dignos efficiat, ut in cœlestibus eum invisere et cum eo sine fine gaudere [possimus]. Super quibus etc. Actum in templo præfato S. Augustini, quod situm in burgo terræ Verucchii, in capella S. Blasii juxta sua notissima latera, ante depositum ejusdem B. Gregorii; præsentibus ibidem Capitaneo Josepho, filio Petri-Pauli Masiæ, et Paulo qu. Joannis Canduccii, ambobus de Verucchio, testibus rogatis etc. Et quia ego Hieronymus Cellius etc.

et pergit exhausti corpusculi integram sanitatem sperare.

ANNOTATA.

a S. Marini *nomine geminum est oppidum, utrumque* 3 P. M. *distans Verucchio alterum minus, in Boream tendens Ariminum versus et ad hujus diœcesim pertinens; alterum in meridiem versus et ad diœcesin Feretranæ civitatis vulgo S. Leonis urbem.*

b Scarpellinus, *latomus seu sculptor,* scarpellare *incidere, sculpere.*

c Vita *hic pro corpore sumi videtur, idiotismo Italico: sic alibi legi aliquem* tota vita, *id est,* omnibus membris, *contractum.*

d *Nam Pascha eo anno* 1650 *fuerat* 17 *Aprilis, adeoque Pentecoste* 5 *Junii.* F

e Schena, *vel* Schiena, *Italice vocantur lumbi, seu potius dorsum a scapulis ad cingulum.*

f Mumia, *cadaver exuccum, qualia ex Ægypto afferuntur, vulgo* Mummi, *ab Arabico* mum, *cera: solebant enim Ægyptii cadavera aromatis condita cera involvere, teste Herodoto: Vossius ab* Amomo, *quasi* Amomiam *dici magis probat.*

g S. Nicolaum Tolentinatem *hic intelligo: quod is Ordinis Augustiniani Sanctus sit, et in omnibus fere illius ecclesiis altare habeat vel sacellum.*

CAPUT II.

Gratiæ descriptæ mense Julio anni 1650.

In Christi Dei nomine... anno MDCL... die vero mensis Julii XVI. Universis et singulis infrascripta visuris et lecturis Sacerdotali more tacto pectore affirmo Deumque attestor, qualiter ipse Baccalaureus Fr. Joannes Antonius Para Verucchiensis, Ordinis Eremitarum S. P. N. Augustini, coram Domino Notario et testibus infrascriptis, deposui et verissimum esse dixi, quod de anno a nativitate D.

Instr. 3

Sacerdos Augustinianus profitetur,

A D. N. Jesu Christi MDCXXVIII, gravissima, non periodica, sed continua febri in mense Junii letaliter laborabam: et quamvis humanis remediis usus omni cura fuerim, attamen gravius eodem morbo semper afficiebar. Quare multis diebus ab ea infirmitate acerbissime vexatus, atque omnibus fere viribus destitutus; tandem B. Gregorii de Cellis nostri, Augustiniani Verucchiensis, pie pro meis viribus invocato auxilio; et ad ejus sacrum depositum, ut potui, ex cella, in qua ægrotabam, maximo cum labore itinere habito; statim ac genua flexi, et vehementius exiles meas preces ad eum porrigere cœpi, maximam sudoris copiam e meo capite ac toto corpore emisi, ita ut a fronte sudor emanans, ab arca d. Beati summitate ad terram usque deflueret; et humor aqueus, a reliquis corporis mei partibus profluens, indumenta omnia etiam extrinseca totaliter madefaceret. Unde ab eodem loco sacro non assurrexi, quin penitus ac omnino omnipotens bonorum omnium munificus impertitor Dominus, ejusdem B. Gregorii meritis et intercessione, cumulatissimam pristinam sanitatem restituit.

quod anno 1628 a letali continue febri,

11 Insuper fatear oportet, quod de anno ab ortu ejusdem Christi D. N. MDCXXXV, post ejus humana B Natalitia ischiadico dolore adeo angebar, ut coxendice, et femore, et crure dextro summopere impedito, parum et quidem laboriose incedere et ambulare valerem, et assidue per aliquot menses sequentis anni MDCXXXVI valde claudicarem: quia nervi a me extendi difficile vel retrahi nisi magno cum dolore non poterant. Et quoniam hujusmodi infirmitas humana sapientia curari vix poterat, ipse humanis medicamentis diffisus, ad cœlestia, quamvis indignus, mentem erexi; atque ad opem apud summum Deum, B. Gregorii nostri Augustiniani Verucchiensis [intercessione impetrandam] suppliciter confugi; ut mihi ab eodem Deo, morborum omnium divino medico, sanitatem impetraret. Quod illico ita factum est. Nam precibus meis, licet indignis, ab eodem Beato susceptis, nondum eas effundere destiteram, et perfectam assecutus fueram sanitatem. In cujus rei memoriam ad sacrum d. Beati monumentum, argenteam cum crure coxam, ex voto quod adhuc cernitur, ibidem obtuli.

anno 1636 ab ischiade mensibus aliquot tolerata,

12 Unde jure et merito de Sancto tutelari meo addam, quomodo de anno ab ejusdem Domini Servatoris nostri ortu MDCXL, ob frequentia et quidem longissima itinera, æstivo tempore a me habita [contigerit mihi] in crure dextero juxta pedem tria profunda foramina apparuisse, ex maximo tumore C oborta, a quo in d. crure acerbius vexabar: ex quibus cruor et tabum assidue effluebant, ac penitus ad gradiendum inhabilem me reddebant, nec adhibita ab arte medicamina unquam proderant. Unde efficacissimam alias apud Deum omnipotentem expertus B. Gregorii nostri Augustiniani Verucchiensis intercessionem, et in omnibus necessitatibus et angustiis meis ad auxilium et opem mihi ferendam ejus facilitatem; mentem et animam, qua potui, ad Deum pietate evexi, ac eodem Beato mediante divinum auxilium imploravi. Sed, o clementissime Deus! preces incassum nequaquam obtuli: quia statim tabum, cruor, et sanguis defluere destitit; foramina continuo evanescunt; et cruris obtenta sanitate, illico convalui. Quocirca argenteum, ex voto præmisso, crus ad sacram ejus arcam, in qua ejusdem Beati venerabile corpus jacet, et gratiis ac mirabilibus miraculosisque operibus quotidie claret, detuli; et gratias pro viribus meis Deo ipsi et eidem Beato humiliter enixeque egi.

anno 1640 ab ulceribus in crure enatis

13 Verum neque id quoque omissum faciam, me, viginti et amplius annorum spatio, acerbissimo dentium dolore cruciatum esse; adeo ut ad virilem ætatem vix pervenerim, quin omnibus dentibus ab hu- D jusmodi doloris asperitate privatus omnino fuerim. Attamen sæpius, Deo sic dante et eodem B. Gregorio nostro intercedente, a doloris et cruciatus nimia acerbitate, repente immunis liber incolumisque extiti. Quamobrem ne tantorum beneficiorum et gratiarum hominibus immemor omnino videar, ut posteritati exemplar relinquerem, hæc omnia, prout mihi verissime contigerunt, et a summo largitore Deo, interveniente glorioso nostro B. Gregorio Verucchiensi, concessa sunt, propria manu hic exarare constitui ac volui, ad laudem omnipotentis Dei, ad gloriam et pietatis accessionem, nec non ad religionis augmentum erga eumdem Beatum: Dominumque Petrum Francum Ser-Anzalonium, publicum hujus nostræ terræ Verucchiensis Notarium, una cum testibus infrascriptis [Hieronymo Cellio et Horatio Nuccio] rogavi ut hanc meam veram depositionem et juratam attestationem sua testificatione confirmare et munire vellent, validamque reddere non gravarentur. In quorum fidem hæc omnia tamquam verissima affirmavi et dixi, atque hic scripsi meaque subscriptione corroboravi. *Hactenus ille et sequuntur tum ipsius, tum testium ac Notarii prædictorum subscriptiones.* E

EX MSS. INSTRUM. et sæpius a dentium cruciatu liberatus sit:

de iisque publicum instrumentum signat.

14 In Christi nom.... XIII mensis Julii.... honesta mulier Gentilis, filia qu. Jacobi Castellani, et uxor qu. Mag. Petri Franzoni, fabri cæmentarii de Verucchio, breviter mihi exposuit, qualiter per tres menses continuos proxime transactos currentis anni MDCL, vexata fuit a doloribus ortis in pede sinistro ejusdem personæ, adeo quod ex semetipsa movere non poterat, nec aliquid agere, nec etiam aliquantulum de loco ad locum [ire]: et si filii pro alimentis et aliis pro ejusdem vita necessariis coacti erant eam movere, dolores vehementiores fiebant, doloresque doloribus augmentum præbebant; ita ut ex causis prædictis morituram se tenebat, et omnibus adhibitis medicamentis nihil proficiebat. Sicque destituta, audiens famam miraculorum et gratiarum B. Gregorii Augustiniani Verucchiensis, vovit per septem vices visitare arcam depositi ejusdem Beati, existentem in ecclesia S. Augustini terræ Verucchii, prout in proxime elapsis diebus visitavit. Ex quo facto in continenti tantum sanitatis recuperavit, quod potuit votum adimplere; et indies magis sanior facta est, ita ut hac præsenti die, quæ fuit ultima visitationis, in totum dolores evanuerint. Et in signum et memoriam gratiæ obtentæ, tumor in pede prædicto et crure remansit, sicut cicatrix in milite F a pugna et bello regresso: et læta ac gaudens gloriatur pedem omnibus ostendere, ambulare, et ad feminilia negotia sua operam dare; sicut et ego cum infrascriptis testibus [Magnif. Dominis Adaucto et Nicolao ejus filio de Pappiis ambobus de Verucchio] vidi et pro veritate adnotavi. Non desunt gratiæ Beati istius his calamitosis temporibus, omni malitia plenis, quæ ab aliis sapientioribus calamis describentur: solum nos nobis deficimus, cessantes ad tantum Protectorem confugere, qui nemini unquam in honestis petitis gratiam denegavit. Rogo te, beate terque beate Pater, ut sis mihi in doloribus, afflictionibus et necessitatibus meis adjutor, totique familiæ meæ: si autem ab eis, pro Christiano exercitio meo, dignus non efficior sublevari; saltem [feram eas] tali patientia sufficienti ad meritum gloriæ, quam precibus tuis mihi tribuat omnipotens et misericors Dominus, qui trinus et unus regnat in æternum. Super quibus etc. Actum in apotheca aromataria Magnif. D. Adaucti Pappii, sita intus terram Verucchii....

Instr. 5

Mulier ex pedis dolore trimestri moreri impotens,

facto voto gradi incipit eoque impleto convalescit,

quo viso Notarius ipse Beatum invocat.

15 XIII... mensis Julii... Sebastianus qu. Hieronymi Benzoni de Verucchio... exposuit qualiter per aliquot

Instr. 6

EX MSS. INSTRUM. Vir pauper a febri et surditate liberatur.

A aliquot dies proxime decursos, gravatus repperieatur febri, orta ex quodam tumore et livore magno, quem in collo a parte posteriori habebat, descendente ex capite, ex quo vires et auditum perdiderat. Ex quo morbo et paupertate vexabatur adeo quod victum sibi et pauperrimæ sorori ejusdem procurare non poterat. Sed die III currentis mensis Julii MDCI, Dominica, confugiens ad arcam patris pauperum B. Gregorii Augustiniani, existentem in ecclesia S. Augustini terræ Verucchii, statim sanitatem recuperasse attestatus est, et amplius nec a febre nec a magno tumore vexatum fuisse, et omnimodam valetudinem ob intercessionem ejusdem B. Gregorii obtinuisse, prout tactis etc. juravit etc. rogans etc. Actum in cortili Parochialis ecclesiæ S. Petri...

Istor. 7. Pastor Verucchien. recipit gradiendi facultatem:

16.... XIII mensis Julii... Adm. Rev. D. Stephanus Canduccius de Veruc... confessus est, proximis diebus elapsis, in cruribus gravi morbo laborasse, adeo quod difficillime ambulare poterat, ob humorum concursum. Et stante sibi necessitate visitandi infirmos et celebrandi in ecclesiis parochialibus ejusdem curæ suppositis SS. Andreæ et Blasii, gravabatur angustiis visitationum, curarum et dolorum. Sed confugiens ad animæ et corporis consolatorem B. Gregorium Augustinianum, talem obtinuit sanitatem, quod et curæ celebrationibus et visitationibus B satisfacere potuit et potest; et recognoscens omne beneficium sanitatis ab eodem, rogavit me etc. Actum *ubi supra*.

Instr. 8. puella usum impeditæ manus.

17... XIX mensis Julii... honesta juvenis D. Ursula, filia qu. Benedicti Galli de S. Archangelo in Vado, incola terræ Verucchii... dixit se diebus elapsis, laborasse quodam incurabili morbo in manu dextera, adeo quod nec digitos nec manum movere poterat, nec sibi ipsi victum laboribus suis procurare præ nimio dolore et tumore maximo. Vovit visitare arcam, ubi sacræ Reliquiæ B. Gregorii Augustiniani Verucchiensis servantur in ecclesia S. Augustini terræ Verucchii, et die XV d. mensis Julii MDCI, Veneris, accessit ad ecclesiam præd. et fide et spe viva in Deum et intercessionem ejusdem Beati, per tres vices in modum Crucis tacta arca marmorea ejusdem Beati exterius, statim dolores cessarunt, dispersus est tumor, et totalem obtinuit sanitatem. Et ego Notarius cum infrascriptis testibus [Gregorio filio Mei, et Cæsare Antonii Facciardi de Verucchio] eamdem D. Ursulam vidi d. manu dextera laborantem... Actum in aditu domus meæ, sitæ intus terram Verucchii, in capitanata S. Thomæ in contrata Postarelli...

Instr. 9. Notarius quidam stomacho vehementer laborans,

C 18... XX Julii Hac præsenti fide pateat, quod cum ego Petrus Franciscus Marzalonius, civis et Notarius publicus terræ Verucchii, ætatis meæ annorum XLVII, per multos et multos dies continuos stomachi dolore atroci fuissem concussus, multisque remediis usus nullum unquam ab his recepissem refrigerium; ita ut die XXIII Junii proxime præteriti tam vehementes fuissent cruciatus, ut vix mihi respirandi locus existeret ex nimia cordis mei passione præ dictis doloribus : tandem, Deo ita jubente, præ mente mihi venit assiduus et mirabilis concursus quamplurimorum tribulatorum, qui per recursum per ipsos factum ad intercessionem B. P. Gregorii Augustiniani in ecclesia adm. RR. Patrum Eremitarum terræ Verucchii, et concivis nostri, cui optime encomia decantari possunt, consolator afflictorum et salus infirmorum, o bone Jesu, pristinam sanitatem adepti fuerunt. Ego itaque meritis tam præclari solis cœlestis confisus, animo sine dubio frigidus, ad terrenum corpus meum radiis tanti solis calefaciendum, auxilium d. beati Patris concivis mei, et artis meæ particularis Patroni, implorare ausus fui, ut apud Deum opt. max. et beatam Virginem Mariam pro D mea pristina valetudine intercedere dignaretur. Factoque per me voto de accedendo per tres vices, die Sabbati qualibet vice, ad arcam depositi sacri d. beati Patris, eademmet die tanti cruciatus, ante lapsum tertiæ horæ noctis d. die non tantum doloribus liberatus extiti, sed fere pristinam sanitatem reportavi : et inde semper de bono in melius [procedens] dedi gratiam Deo et intercessioni d. Beati. Quare ne præclara Sanctorum [beneficia] mortalibus abscondantur, ego qui supra, ad honorem et gloriam omnipotentis Dei, B. Mariæ semper Virginis, et d. B. P. Gregorii, humiliter in his actis omnia quæ mihi contigerunt redigere censui ad perpetuam memoriam et decus, d. beati Patris, paradisi concivis, et piorum Christianorum exemplum et devotionem. Ita ego Petrus-Franciscus Marzalonius plene attestor et fidem facio : et ad majus robur propria manu scripsi et subscripsi, et meo tabellionatus signo munivi.

ipso die facti voti se adjutum profitetur.

Instr. 10. Fratres duo hectica consumpti,

19... Quintilis mensis die XXI. Mirabilia omni tempore per Sanctos suos operatus est Dominus, quia mirabilis est in Sanctis suis. Idcirco in B. Gregorio Augustiniano Verucchiensi mirabilem seipsum semper ostendit Deus, quia per centum decem et octo annos ei sancte famulatum præbuit. Verum in E me Franciscum-Mariam et Franciscum fratrem meum, adolescentes et ambos D. Joannis-Mariæ Borghesii Verucchiensis filios, mirabiliorem, eodem Beato precante, se prebuisse vidimus. Per multos namque annos febri quadam languida, quam vocant hecticam, continua corporis et animi perturbatione, nulla quiescendi remissione concessa, virium pene omnimoda deficientia, ita ut pulsus valde debilis fuerit, adeo quod ad Dominorum medicorum tactum vix pervenerit et fere extinctus apparuerit, assidue laboravimus : quinimo nobis ad vesperas gravior quotidie caloris, doloris et febris inferebatur accessio. Quamobrem expertis hinc inde plurimis medicorum remediis, pristinæ sanitati nullo modo ac ratione consulere potuimus. Extremum tandem illud accidit, ut acerbissimi morbi viribus afflicti penitus, super lectum letaliter strati, diem ultimum obire arbitraremur. At vero auditis, imo visis mirabilibus et miraculosis ejusdem gloriosi B. P. Gregorii Cellii, Ordinis Eremitarum S. Augustini, operibus; nos quoque ad ejus patrocinium, divino suffulti auxilio, piis precibus, ut nobis datum fuit, confugimus, quo a summo febrientis socrus Simonis medico, corporis et animæ salutem et incolumitatem nobis imploraret.

ac pene moribundi,

F 20 Continuo, mirabile dictu, verum ut ab omnibus pro certissimo et exploratissimo habeatur factum Deo dignissimum; Domino concedente, eodem Beato pro nobis interveniente, ad instar beatissimi Apostolorum Principis socrus pene emortuæ, e stratis nostris incolumes consurgimus, viribus corporis integre restitutis. Faciebusque nostris priori nitore, colore et juvenili rubedine eodem temporis spatio mirabiliter et miraculose concessis, ad sacras Divi Augustini ædes et sacrum monumentum, in quo præd. Beati semper olens cœlesti odore et superna suavitate venerabile corpus jacet, advolavimus; atque in signum obtentæ gratiæ argentea vota obtulimus; nec non ibi toto conatu quam humillimas, Deo imprimis, postea ipsi Beato omnipotentis omnium opificis servo, pro adepta valetudine, gratias egimus atque retulimus. Quocirca ne tanti beneficii et gratiæ immemores videamur, imo præcones perpetuo nosmetipsos exhibeamus, ac ceteros Christi fideles ad tam prægrandis servi Altissimi devotionem excitemus atque impellamus; hæc mei Francisci-Mariæ antedicti manu propria, annuente et sponte jubente d. Francisco fratre meo, omni meliori modo quo potuimus scriptis tradere voluimus,

subito se restauratos agnoscunt.

A voluimus, coram D. Notario et testibus : *quod factum speciali instrumento die* xx *Julii.*

Instr. 11 *Difficili partu soluta mulier,*

21... Die xxvii Julii. Omnipotens Deus numquam deficit effectus divinæ ejusdem misericordiæ ostendere, modo ex semetipso et modo per intercessionem Sanctorum suorum, continuo et quotidie in necessitatibus miserabilium creaturarum utriusque sexus, cujusvis status et conditionis existant, prout ex subsequentibus claro cognosci potest. Quoniam cum Mag. Octavius Landus de Verucchio et honesta juvenis magnif. D. Magdalena, filia Magnif. D. Vincentii Barbarini de Sabiniano, ejusdem uxor, in maxima afflictione morarentur in mense Julii anni MDCXLVIII, eo quod ipsa mulier per aliquot dies in doloribus partus versaretur, et ad lucem devenire [infans] non poterat, non obstantibus quibuscumque medicamentis appositis et adhibitis; hoc factum visum fuit ad gloriam Dei et Sanctorum suorum. Quia recursum habens ad intercessionem beati Protectoris nostri Gregorii Verucchiensis Augustiniani, ipso statim quasi preces recurrentium obviante et præveniente, sub die xii ejusdem mensis Julii, felicissime peperit masculum. Ex quo factum est quod pii parentes Deo et ejusdem Beato nostro gratias infinitas B egerunt, et ex ejus intercessione partus expeditionem, celeritatem et felicitatem agnoverunt et agnoscunt : et sacro baptismatis lavacro condito in ecclesia plebis hujus S. Martini, et nomine Achillis imposito, sub tutela tanti Protectoris servare procurant.

filium eumdem ex lapsu claudum

22 Et quia varii sunt eventus humanæ vitæ ac sæpe infortunia, ad exercendum hominum corda et patientiam, sic Deo jubente; accidit quod nondum anno expleto cecidit inadvertenter, ex prava custodientis cura. Et proinde dicta de causa idem puer Achilles privatus remansit motu, usu, et vi coxendicis dexteræ, adeo quod procul dubio claudus et inhabilis ex defectu prædicto efficeretur. Quare parentes et jugales prædicti iterum voverunt, et ad eumdem sanctum Protectorem B. Gregorium iterum recursum habuerunt, et vespere unius diei facto voto, de mane sequenti, xii currentis mensis Julii MDCL, obtinuerunt gratiam sanitatis pueri. Qui in signum obtentæ sanitatis, de mane prospicientes, in coxendice ejusdem pueri invenerunt prodiisse quemdam parvum nigrum tumorem : et exinde puerum ex semetipso stantem, et deinde indies magis commodius ambulantem, omnimodam sanitatem obtinuisse. C In signumque gratitudinis veste alba ejusdem Ordinis S. Augustini eum induerunt; sicut ego Notarius infrascriptus et alii talibus vestimentis indutum vidimus et videtur a conterraneis. Quæ omnia vera fuisse et esse medio ejus juramento attestatus est ipse Magnif. Octavius.

sanum recipit :

Instr. 12 *alia a dolore stomachi et febri continua sanatur.*

23... Ultima mensis Julii... honesta mulier D. Antonia, filia qu. Alexandri Tondini, uxor Dominici Julii de Verucchio, exposuit qualiter tribus mensibus elapsis proxime decursis, vexata fuit ex quodam maximo dolore in stomacho ejusdem personæ et febri continua, ex qua tenebatur morti subjecta; quia cum omnia possibilia medicamenta adhibuerit, nihil proficiebat, et indies magis declinabat. Quare audiens quotidianas gratias, habitas a recurrentibus ad intercessionem B. Gregorii Augustiniani Verucchiensis, vovit septies visitare sepulcrum ejusdem Beati. Et statim facto in corde voto, cessaverunt dolor stomachi et febris; et adhuc non impletis vicibus visitationis sacræ, Dei gratia extra periculum reperitur; ut pro veritate fassa est, rogans me Notarium de præmissis etc.

D *Ex MSS. instrum.*

CAPUT III.

Gratiæ mense Augusto anno 1650 testatæ.

Instr. 13 *Duo conjuges continua febri periclitantes,*

In Christi nom... x mensis Augusti... Thomas qu. Petri Cancellæ de Verucchio dixit, et palam et publice attestatus est verbo veritatis, qualiter ipse et honesta mulier D. Ursulina, qu. Roberti Silvestri de Chiocchis de eodem Verucchio, uxor ejusdem, vexati fuerint ambo a continua febri, ita quod parum salutis ac vitæ sperabant, eo quod indies magis morbus præd. et dolores crescerent : et a medicis ac medicamentis destituti, pro futura vita de temporalibus et spiritualibus providere studebant. Sed factum est quod, sic jubente Deo ad sui et Sanctorum suorum gloriam, in domo habentes puerum, nomine Petrum-Franciscum, eorumdem nepotem ex fratre, qui non multis abhinc diebus nec vivi nec mortui hominis effigiem habebat, sed utriusque cadaver [videbatur], propter acerbissimam infirmitatem ac incurabilem. Qui mediantibus precibus ipsorum jugalium et ejus parentum ac sui ipsius, ad intercessionem B. Gregorii Augustiniani Verucchiensis, ab omnipotenti Deo sanitatem obtinuit, prout quisque videre potest. Sic et ipsi jugales, tanto Protectore cognito, prævia, si non debita, saltem possibili fide, ad ejusdem Beati intercessionem devote recurrentes, omnimodam et pristinam recuperarunt sanitatem, et modo in statu sanitatis existunt. Super quibus ipse Thomas rogans me etc. E

sanato eorum nepote etiam ipsi gratiam impetrant.

Instr. 10 *Notarius bis liberatus a febre*

25.. xx Augusti. Hac præsenti fide cunctis pateat, quod ego Jacobus Borghesius, Notarius publicus Verucchii, magno capitis dolore detentus rabidaque febri afflictus fui, atque multis adhibitis remediis gravius me semper habebam, ac morbus indies vehementius ingravescebat. Humanis tandem remediis diffisus, ad B. Gregorii Cellii Verucchiensis Ordinis Eremitarum S. Augustini, tot tantisque miraculis et gratiis illustrati, opem confugere decrevi : atque humillimis precibus ab eo petii ut me ab hac infirmitate eriperet, ac salvum redderet. Id quod (mirabile dictu!) eodem die quo auxilium ab ipso imploravi, ipsius Beati intercessione, a Patre luminum et Datore munerum consecutus fui. Unde ego pro obtenta gratia vovi, priusquam alio vestigium ponerem, S. Augustini ædem adire. Postea, cum paucis post diebus in morbum suprascriptum iterum incidissem, ejusdem Beati implorato auxilio, pristinam de integro adeptus fui valetudinem : et hoc scriptis mandare volui, quo clarius B. Gregorii commiserationem in suos et patrocinium patefaciam, aliosque ad ejus opem implorandam et gratiam requirendam magis et magis alliciam. F

Instr. 14 *non multo post*

26... xv Augusti. Summus noster omnipotens Deus, qui non permittit nos supra id tentari quod possumus, dat etiam cunctis malis nostris medelam. Unde cum de mense Julio jam proxime præterito, ego Jacobus Borghesius de Verucchio, Apostolica auctoritate Notarius, bis ab ardentissima febri vexarer, nec medicinæ pharmacaque auxilium mihi ullum præberent; ad efficacem B. Gregorii Augustiniani Verucchiensis intercessionem et defensionem confugi : ac, uti in libro isto constat, bis ab eodem malo profuse convalui : nec non, ad uberiorem in Deum et Beatum devotionem, et quo ejusdem Beati patrocinium ac Dei benignitatem experirer, dolor assiduus in capite me paucis interjectis diebus acerbe confecit. Quare cum die x d. mensis Augusti, ob multorum piorum devotionem, arca sacra seu depositum ejusdem Beati recluderetur; statim ecclesiam D. Augustini adivi, ut sacro d. Beati capite tangeretur, ut fieri solet, caput meum. Cum autem d. ecclesiam ingressus essem, majore capitis dolore affligi me sensi,

curatur a capitis dolore attactu sacri capitis,

A sensi; unde ardentiori fide ad eum conversus, et frequentioribus precibus d. Beatum deprecatus, statim ac Sacerdos ad capitis mei frontem venerabile caput d. Beati admovit, dolor omnino evanuit, corpus meum vires pristinas resumpsit, nec ullam morbi præd. offensionem sensu percipio, sed pristina valetudine fruor et optime valeo. Quocirca hæc volui posterorum memoriæ omnia committere, ut semper ardentius summi Dei potentiam in servo suo colant, atque ab eodem præsidium et auxilium in infirmitatibus et necessitatibus suis petant. Quod cum ita sit, idcirco proprio stylo omnia exaravi...

Instr. 15 *uti et consanguinea ejus*

27... die XVIII Augusti... D. Catharina de Borghesiis, uxor legitima Mag. Blasii Benzoni de Verucchio... pro veritate deposuit, quomodo per multos annos ante actos continuo et incessabili totius capitis dolore, et quidem gravissimo, afflicta fuit. Qui quidem dolor adeo eam aliquando vexavit et valetudine privavit, ut de commutatione præsentis vitæ cum futura cogitaret: nam ex eodemmet dolore ceteræ corporis partes affligebantur, ut viribus omnibus sæpissime privata existeret, et nonnumquam humana virtute levamen aliquod ejusmodi dolori et doloribus non reperiret. Tandem ipsa D. Catharina B audiens et propriis oculis inspiciens, B. Gregorium de Celliis Augustinianum Verucchiensem cunctis eum pie et fideliter implorantibus opem et auxilium, in eorum infirmitatibus et ceteris calamitatibus præstare; ac præsertim in die Dominica ultima mensis Maji proxime præteriti, in qua ejusdem sacrum mausolæum aperitur, cœlestem medicinam Petro-Francisco, filio Stephani de Cartellis die eodem, qui attractis nervis et vulneribus plenus incurabiliter infirmabatur, summa pietate et Deo dante continuo præbuisse [auxilium], ita ut ad libitum moveatur, convalescat, et eo magis indies sanitatem pristinam acquirat.

cum integræ sanitatis recuperatione,

28 Hinc eadem D. Catharina fiducialius et certius sperans sanitatem a Deo per intercessionem ejusdem B. Gregorii se adepturam; in Dominico Pentecostes die d. anni sacra Divi Augustini ædes pie omnino adiens (illo namque die, ob nonnullorum pietatem in eumdem Beatum, sacrum ejusdem monumentum, magno populi Verucchiensis concursu aperiebatur) tanti Protectoris ac Patroni patrocinio et piæ intercessioni se commendavit. Postea ad sacram ejusdem Beati arcam se humillime contulit, neque vota sua frustra tulit. Statim namque ac Sacerdos capiti ejusdem D. Catharinæ sacrum d. Beati C caput, quod semper Paradisi odorem emittit, admovit ac illud tetigit; assiduus dolor capitis cessavit et omnino desiit, neque corpus ejusdem D. Catharinæ amplius ab ullo turbatum est seu vexatum dolore. Imo licet sexagesimum secundum ætatis annum agat, in facie tamen sua nitorem et rubedinem, remoto omni antecedenti pallore, servat; corporisque sui vires integras atque ejusmodi ætati convenientes habet: id quod a summo optimo Deo sibi ob intercessionem d. B. Gregorii largitum agnoscens, et ingrati animi vitium vitare volens, ad posteros excitandos et ardentiori mentis affectu in tantum Dei servum commovendos, hæc describenda mihi imposuit, ac ita fuisse et esse affirmavit. Deo votis ejusdem benigne annuente .... ego Jacobus Bonghesius ... scripsi, subscripsi et publicavi et solito mei tabellionatus signo munivi requisitus.

Instr. 16

Ad Gregorium ut commune refugium,

29 ... Die XV mensis Augusti. Quod sancta mater Ecclesia in hymnis suis divinitus de Confessoribus exposuit illis verbis, Ad sacrum cujus tumulum frequenter membra languentum, quolibet morbo fuerint gravata, restituuntur; notissimum quotidie fit nobis, propter mirabilia, quæ dator omnium bonorum Omnipotens operatur per intercessionem Beati, imo terque quaterque Beati Gregorii, Ordinis Eremitarum S. Augustini, Verucchiensis, non solum in terrigenis, sed etiam alienigenis utriusque sexus, ad ipsum Beatum in spe viva et fide pie recurrentibus, in eorum necessitatibus, cujusvis qualitatis existant. Nec accidit verborum serie longa et prolixitate alicui persuadere, quoniam experientia rerum magistra hoc indicat: sed tantum spem et fiduciam non habentibus nec confugientibus ad tantum Protectorem deficiunt gratiæ et beneficia, in his omni malitia plenis et calamitosis temporibus. In his enim frigescit caritas, in his sunt homines sui amatores; et prosequendo prout videre est, plenus ille Spiritu sancto, prophetizavit de temporibus istis, in quibus Omnipotentis clementia dedit refugium in tribulationibus, quæ invenerunt nos nimis. D

accedens mulier brachio impedita,

30 Tale refugium tamen agnoscens devota et prudens Ill. D. Contessina filia qu. Ill. D. Laurentii Nanni de Urbania, habitatrix Belforti, ex digna Ill. et Excellentiss. Domini Joannis Tuvaglini de Planano Feretranæ diœcesis, cui parienti filium masculum, in arce et palatio Apostolico ejusdem terræ Verucchii, ex partu præd. et aliis forsan angustiis remansit in humero sinistro et brachio afflicta, quod nec die nec nocte quiescere poterat, nec medicamentis adhibitis refrigerium aliquod invenire poterat, clamoribus tantum et inquietudine sibi et dilectissimo viro dolores doloribus adjungebat; utique sibi, pro incessanti morbo; et viro, amoris virtute: adeoque in totum inhabilis humero et brachio effecta, cum quasi omnino attractum [esset], eo uti minime poterat, nec etiam ad usum cibi nec ad alia quæcumque minima. Sed audi, qui Dei clementiam et Sanctorum suorum contemnis. Decrevit et vovit prudens Domina visitare marmoreum sepulcrum et reliquias B. istius Gregorii Augustiniani, repositas in ecclesia S. Augustini terræ Verucchii: et omni quo potuit meliori modo, spe viva, et fide, aliarum mulierum ope et auxilio, se die VI currentis mensis Augusti contulit ad eamdem arcam. Et non tam citius osculata est eam, manu offensi brachii et quasi deperditi paulatim tangens eam, quin statim de immobili mobile factum est idem brachium et humerus, et præ gaudio eo uti non destitit: et ad propriam habitationem regrediens, eadem nocte cessante dolore quievit. Die autem decima ejusdem mensis et anni, recognoscens collata sibi beneficia, iterum se contulit ad eamdem ecclesiam, ad effectum visitandi beatum cadaver et reliquias ibidem. Admodum autem Reverendi Patres ejusdem ecclesiæ et conventus convenientes, et eorum caritate aperto sacro marmoreo sepulcro (imo vivo, non mortuo thesauro) et exinde venerabili capite devote et omni qua decet reverentia suscepto, et cum eo devotissimæ Dominæ brachio tacto, statim sana et libera facta est, ita ut adstans populus nec lacrymas nec clamorem continere poterat et laudare Dominum in Sanctis suis. Propterea qui sensum [habet] aliquem et se Christianum profitetur, consideret in Domino, qualis Dominæ istius, dilectissimi viri, et populi universi talia audientis fuerit jubilatio.

E

tacto sepulcro sanum recepit,

F

idque publice testatum cupit.

31 Quare eadem Domina, tantum Intercessorem agnoscens, ad eidem tanti beneficii accepti gratias agendum, se die XIII ejusdem mensis et anni, contulit ad eamdem ecclesiam S. Augustini, et in signum trophæi ostendens gratiam acceptam et benedictionem, beneficium et sanitatem ab eodem Beato postulavit: et mihi Notario coram infrascriptis testibus [Ill. et Excellentiss. D. Joanne Travaglino de Planano I. V. D. et Rev. D. Francisco-Maria Borghesio et Fr. Stephano Patino Augustiniano, ambobus de Verucchio] ut hæc mirabilia adnotarem [injunxit]. Quod munus libentius exequendum suscepi: quia

A quia eamdem Dominam brachium ad suum libitum vidi cum infrascriptis testibus movere et eo uti; et libere dicentem audivimus, gratiam et sanitatem ab eodem Beato obtinuisse, et ab eo et ejus clementia recognoscere: [rogans] ut de prædictis omnibus publica documenta conficerem. Super quibus...., (sic me Deus adjuvet) et pro me et tota familia mea intercedere dignetur Beatus iste gloriosus.,.... ego Hieronymus Cellius etc.

Instr. 18 Verucchiensis Capitaneus a febre continua,

32 ... xx mensis Augusti ... Perill. D. Capitaneus Camillus Cupers de Verucchio exposuit, qualiter retro actis diebus ex gravi imo incurabili morbo vexatus fuit, ita et taliter, quod attractus ex semetipso aliquid agere minime poterat, nec se movere nisi aliorum auxilio: et ultra excessivos dolores corporis continua et incessanti febre et morbo vexabatur: et medicamenta de continuo adhibita, quæcumque quamvis excellentia, parum aut nihil proficiebant. Unde quasi humana salute destitutus, cogitabat quæ ad animæ salutem pertinerent. Prudenter quidem, et ut opus est Christi fideles. Cogitans insuper se divinum prope habere medicum, qui ejusdem divinitatis et paradisi medicamina nemini ad se confugienti impertiri dedignatur, ad ipsum recursum habuit, atque ad intercessionem B. Grego-
B rii Augustiniani Verucchiensis, cujus sacrum cadaver et reliquiæ servantur in ecclesia S. Augustini ejusdem patriæ Verucchii, propter cujus preces et merita omnipotens Deus in his temporibus tot benignitatis suæ et clementiæ operatur miracula et prodigia, ut omnibus notissimum est. Itaque ad ipsum Beatum recursum habuit, ac spe viva et fide rogavit, ut eum protegeret, et a tam pernicioso et periculoso morbo levaret. Et non tam citius preces porrexit, quin, Beato isto salutí animæ et corporis annuente, cœpit effectus obtentæ gratiæ impetrare, et sanitatem corporis obtinere: et malos humores infirmitatis in sudorem emittens, integram exinde recuperavit sanitatem, qua de præsenti potitur et gaudet, eam omnino ab eodem Beato recognoscens: prout ipse coram me Notario et testibus attestatus est, ut credant omnes experientiæ rerum magistræ: quia hæc testatus est non in domo propria, sed in apotheca aromataria Magnif. D. Adaucti Poppii, ad quam pluries se contulit, non solum ad evidentiam obtentæ sanitatis, sed etiam ad ejusdem exercitium et negotia pertractanda. Quin et Beato gratias egit, et benedixit Deum in sanctis suis, sicut incessanter non desistit, asserens se omnem corporis salutem recognoscere ab intercessione ejusdem Beati ...

se liberatum testatur.

Instr. 19

C 33 .... xxvi mensis Augusti. Currite omnes Christi fideles, qui concupiscitis gratias: currite omnes, imo celeriter, quoniam omnipotens Dator bonorum omnium aperuit fontem misericordiæ, nec deficit quærentibus et pulsantibus aperire: et videte quam pius et misericors est Dominus noster, qui non contentus in redemptionem generis humani mortem subire, ad manutentionem etiam animarum in corporibus, ad sui laudem dedit serenissimæ, immaculatæ, sanctissimæ genitricis suæ Mariæ et sanctorum suorum intercessionem, concessitque. Respicite mirabilia, quæ talia sunt, quod nisi ab effectu virtutis ejus operarentur, sicut paucis abhinc diebus accidit, [impossibilia crederentur]. Quoniam coram me Notario ac testibus personaliter constitutus Mag. Franciscus Franzinus de Macerata, Feretranus, incola terræ S. Marini ejusdem diœcesis, dixit palam et publice confessus est, se habere filium legitimum et naturalem, natum ex se et D. Francisca de Masis de Verucchio legitima uxore, nomine Joannem-Mariam, annorum duodecim circiter: qui a continuis acerbissimis doloribus per quamplurimos dies cruciatus, æstimabatur ultimum procul dubio claudere diem.

Puer contractus et moribundus

Quare eadem pia mater procuravit, ut idem dilectus vir functionibus solitis præfati tunc morientis pueri interesset, prout amore consueto in filio non defecit. Et ambo compatientes doloribus, proximam jacturam dolentes, stantibus humanis tot medicamentis adhibitis inanibus et quod nihil prodessent, et quod procul dubio [Deus curationem illius] ad suam gloriam reservaret; concorditer jugales prædicti recursum habuerunt ad intercessionem Beatissimi Gregorii, Ordinis Eremitarum S. Augustini Verucchiensis; rogaveruntque pro semivivo puero Joanne-Maria, attracto in omnibus nervis lacerati corporis: quoniam ad veram attestationem ipsius Francisci patris, brachia et crura non solum attracta et reddita penitus inutilia erant; sed etiam hæc ad humeros inversa, et hæc ad coxendices, adeo quod potius formam pilæ quam rationabilis creaturæ dixisses. D

EX MSS. INSTRUM.

34 Sed o infinita Dei bonitas et clementia! Quam incomprehensibilia sunt judicia tua, omnipotens Deus! Quis non judicasset amplius puerum vivere [non posse]? Attende, benigne lector; obstupescite omnes Evangelicam veritatem, ad corroborandam sanctam orthodoxam et catholicam fidem, Majora horum facietis. Hoc teneo de illis: quia pia mater antedicta vovit pro puero visitare sanctas reliquias ejusdem beatissimi Gregorii pro recuperatione sanitatis pueri. Attende ultimo vivam fidem, quoniam dixit Visitare cum puero: eo quod si sanitatem cum fide non sperasset; non dixisset, Visitare cum puero. Sicque statim porrectis precibus beatissimo Gregorio, linguam movit ad laudem Dei patris omnipotentis; manus et crura attracta ex indissolubili nodo attractionis cœpit movere, et postmodum ad destinatos usus motusque convertere, et ad pristinam sanitatem firmiter reducere, et pro satisfactione voti ad benefactorem suum cum matre se conferre; prout et ego cum aliis Verucchiensibus in eadem terra Verucchii existentibus, sanum jubente Deo vidimus. Dignetur beatissimus iste Gregorius sanitatem animæ et corporis mihi tribuere, et dignum ejus intercessione efficere et beatissimæ semper Genitricis Dei, quod semper mihi et familiæ sint propitii. E

ad matris pro eo votum

rectificatur et convalescit.

CAPUT IV.

Gratiæ mense Septembri palam declaratæ.

Instr. 20

In Christi Nom.... MDCL die III Septembris. Ego Petrus-Franciscus Marzallonius, civis et Notarius publicus Verucchii, omnis prorsus mendacio et passione remotis, testor coram Deo, qualiter de mense proxime præterito, sub cane Syrio majori et sole in signum Leonis [ingresso], per dies quindecim incirca, maximis laxitudinibus per totam vitam laborans, ita quod vix sistere poteram, non absque febricula et magno physicorum timore quod in periculosam febrim incurrere potuissem, attento somno penitus deperdito et inappetentia prægrandi: quinimo et nimia humorum agitatio, proventa ex aliquibus medicaminibus solutivis, quæ totum corpus meum commotioni extraordinariæ dederunt, brachium meum sinistrum prope manum tumore magno affecit sine aliqua sanguinis fluxione, ita quod tumor hydropici morbi de principio verebatur. Facto [autem] humili voto ad beatissimum Patrem Gregorium Augustinianum concivem meum de visitando devote sanctissimum depositum d. sancti Patris, in venerabili ecclesia Augustinianorum d. patriæ meæ Verucchii; ad ejus sanctissimam arcam accessi sub die XIII mensis, ubi benedicta arca, ob concursum quamplurimorum laborantium, honorifice aperta fuit. Ante quam devote genuflexus, cum sanctissimo capite d. beati Patris in venerabili ecclesia Augustiniana, in capite meo et partibus offensis corporis mei, tactus fui. F

Notarius periculose dissolutus et tumens

attactu sacri capitis sanatur:

EX MSS. INSTRUM.

A fui. Post quam quidem tactum laxitudines, alterationes et tumores evanescere cœperunt, et taliter evanuerunt, quod in paucis diebus pristina valetudo mihi restituta fuit, gratia Dei beatissimæque Virginis Mariæ et intercessione d. beati Patris Gregorii et aliorum sanctorum advocatorum meorum, quorum auxiliamen semper invocavi. De quibus præsentem fidem feci propria manu, hic posui, et ad majus robur signo mei tabellionatus signavi, ad gloriam Dei et honorem d. Beati patris Gregorii Patroni mei. Ego Petrus Franciscus Marzalonius scripsi et signavi pro fide.

Instr. 21 *alius, cujus uxor gressu privata decumbebat,*

36 .... x Septembris, in die festivitatis S. Nicolai de Tolentino mei Protectoris, affirmo pro veritate ego Joannes Bernardinus Turchini de Monte Cerignone, Notarius publicus quod cum Hieronyma uxor mea infirma [esset] ab annis quatuor, ex doloribus quos medici matricarios vocant, et cruciatu poplitum ac pedum ita ut ambulare non posset; cumque hoc præsenti anno MDCCL mense Julio, jaceret in lecto dictis doloribus et cruciatu exercita; contigit ut occasionaliter transitum habens per terram Verucchii appellerem ad conventum S. Augustini, consuetum [meum] hospitium. Ubi sermonem dum facio cum Patre Priore præsenti de infirmitatibus uxoris meæ, B dixit ille mihi, quod ante paucos dies per intercessionem B. Gregorii liberatus fuerit puer quidam Verucchiensis, qui et ipse per multos menses graviter fuerat cruciatus; ipsumque videre me fecit. Quo miraculo viso dixi me velle etiam meam uxorem isti Beato vovere, sicut et feci. Domum autem regressus et eamdem uxorem meam lecto decumbentem reperiens, narravi quid vidissem fecissemque, et ipsa votum meum ratum habuit. Post dies autem quatuor vel quinque a ratificatione præd. cœpit de lecto assurgere, et indies melius meliusque valere, quemadmodum videri nunc potest: quia eam huc duxi ad arcam B. Gregorii, ad gratias agendas Deo opt. max. pro beneficio obtento, mediante intercessione B. Gregorii. Quoniam vero hæc est ipsissima veritas, præsentem scripsi atque subscripsi in ecclesia S. Augustini, coram arca B. Gregorii, cum consensu d. uxoris meæ, vera esse omnia affirmantis, præsentibus, adm. RR. PP. Baccalaureis Livio Bindi, Paulo Fredizzani, et Joanne Maria Dolci, Patribus d. monasterii, *qui singuli post ipsum Bernardinum Furchini testati sunt subsignationibus propriis, quod prædicta ab eo signari viderint Instrumentum* C *totum hactenus Italice scriptum, Latine concludente ut cœperat, eodem qui cetera Hieronymo Cellio.*

tamdem post votum sanatam ad arcam adducens:

Instr. 22 *vir pauper artritico dolore impeditus sibi victum lucrari*

37 .. .. XIII mensis Septembris..... Jacominus filius Alexandri Moni de Verucchio dixit, se per spatium mensium duorum circiter cessasse ab operibus et famulatu, quibus sibi victum et alia ad vitæ [sustentationem] necessaria procurabat, ex quo incidit in morbum seu catarrhum, quo in pedibus et manibus valde cruciabatur, maximis doloribus in juncturis, cum tumore et inflatione maximis, ita ut vix nisi difficillime movere se poterat, ex quo inhabilis ad operandum efficiebatur, quin victu et cibo sæpius miserrime privabatur, expulsus a famulatu, derelictus a debita Christiana caritate, a mundo crudeli relegata; expectabatque se eumdem mundum derelinquere. Sed, mi Deus omnipotens qui neminem in te sperantem damnari permittis, et miseris placatus succurris! Cogitans hæc omnia mala [evenisse sibi] pro peccatis suis, ad intercessionem beatissimi nostri Gregorii Augustiniani Verucchiensis recursum habuit, vovit visitare ejusdem sacras reliquias, duas faculas et votum cereum offerre, prout visitavit et obtulit et integram sanitatem obtinuit: prout et ego Notarius [præsentibus D. Julio de Barbaris et Antonio Gantino, ambobus de Verucchio testibus] in apotheca aromataria Magn. D. Julii de Barbaris, D vidi sanum, et Deo omnipotenti et Beatissimo suo sine fine gratias agentem; et affirmantem, statim facto voto, cessasse dolores, et tumorem et inflationem evanuisse. O medice sanctissime, digneris a nobis omnibus infirmitates omnes animæ et corporis expellere, et tecum in cœlis sine fine gaudere. Amen.

ex toto sanatur.

Instr. 23. *Notarius accedens ad miracula notanda,*

38 ..... XIV mensis Septembris. Talia sunt miracula, quæ quotidie operatur per intercessionem Beatissimi Gregorii Augustiniani omnipotens Deus, quod præexcellens ad ea adnotanda requireretur scriba, et in sacris et in omnibus scientiarum virtutibus doctissimus, ad hoc ut Christi fidelibus quibuscumque persuaderet Christi Jesu sequelam, et Beatissimi hujus in omnibus angustiis invocationem. Respicite quæso, quod ad effectum notandi mirabilia et gratias suas vocatus; me contuli ad ejusdem beatissimi arcam, et tria describenda in eodem loco inveni. Quoniam D. Lucretia, qu. Marini molendinarii de Arimino, uxorque Matthæi Giovagnozi de Verucchio, vulgo inhonesta (hoc dico ad manifestandam omnipotentis Dei misericordiam et Beatissimi compassionem) permanens circa arcam in ecclesia S. Augustini, clamans invocabat in adjutorem eumdem Beatissimum his clarissimis verbis: Sis benedictus, gloriose S. Gregori, quod ab ea hora qua vovi tribus sabbatinis diebus venire discalceate ad visitandas vestras sanctas reliquias, ex quibus jam duos dies complevi, restatque mihi adhuc tertius proxime venturus, sanatam me sentio a doloribus quos patiebar in latere et crure dextero, qui multis septimanis detinuerant me lecto miserabiliter affixam inter cruciatus admodum periculosæ consequentiæ. Nunc autem Deo et tibi, Benedicte, sint laudes, quia per tuam intercessionem nullos amplius dolores sentio, neque in crure aliud patior quam modicum pruritum, qui me non cruciat, sed solum admonet devotionis erga istum Sanctum; et gaudeo quod reipsa possim eum visitare. Hactenus vernacula sua lingua illa, asserens se a doloribus omnimode liberam, et ab intercessione ejusdem Beatissimi recognoscens gratiam et liberationem.

primum excipit verba meretricis a cruris dolore sanatam se profitentis, E

tum alterius mulieris dexteram ab horribili tumore curatam ostentantis, F

39 Honesta mulier D. Catharina, filia Cæsaris Majani, uxor Stephani Cantellæ, existens in eodem loco ante arcam Beatissimi, clamans et cum lacrymis exponens affirmavit et dixit mihi: Scriba, nota, et in scriptis tuis repone et conserva: quod ego mulier, quamvis indigna, cum per multas hebdomades tumorem habuerim in manu dextera et inflationem levationis horridæ et magnitudinis ponderisque talis, quod mihi necesse erat appensam ad collum panno tenere cum doloribus excessivis; et omnibus adhibitis medicamentis omnia frustra et infructuosa redibant; quando credebam et manum et vitam perdere, tenens domi exemplum filii mei, ab orco liberati per intercessionem Beatissimi hujus; sicut pro eo vovimus, sic et ego vovi visitare has Sanctas Reliquias. Oh! quid mirabile dictu! Statim peracto voto ante visitationem sanata est manus mea dextera et dolores cessarunt. Videte, videte eam liberam, et ad pristinam sanitatem reductam, tamquam si nullo unquam tempore morbo laborassem in ea. Et gloriabatur coram me Notario et testibus, et laudabat Deum in Sancto suo sine fine, ostendens nobis manum liberam.

et filia ejus liberatæ a febri continua.

40 D. Joanna, honesta juvenis, filia eorumdem jugalium Stephani Cantellæ et D. Catharinæ, permanens in ecclesia eadem ante arcam Beatissimi, glorificans Deum et gratias agens Deo, dixit: Adnota, Scriba, quia ego puella, Domini Jesu Christi et beatissimæ Virginis indigna ancilla, cum per multas hebdomades febri continua laborassem, piique

A que parentes non cessassent omnia quæ poterant medicamenta adhibere, omnia tamen inania evaserunt, et hoc propter gloriam [Dei et Beatissimi hujus]. Quoniam more fratris mei Petri-Francisci, et dilectissimæ matris meæ, vovi visitare has sanctas Reliquias; et statim febris continua dereliquit me, et sana effecta sum, sicut me videtis in hac sancta ecclesia : ubi cessare non possum, præ gaudio rehabitæ sanitatis laudare Deum in Sanctis suis; et [profiteor] omnem sanitatem obtinuisse per intercessionem Beatissimi hujus. [Et ego Hieronymus Cellius coram duobus testibus notavi singula] prout unaquæque ipsarum mulierum, omnia prædicta vera fuisse et esse, medio earum et cujuslibet ipsarum juramento, affirmarunt; rogantes etc.

Instr. 24

Doctor Juris testatur se a cordis dolore.

41 In Christi nomine. Amen. Ego Blasius Georginus de Verucchio I.V.D. attestor, quod cum olim per plures menses habuerim cor oppressum vehementissimis doloribus ac passione molestissima et fere intolerabili; porrectis precibus devotis B. Gregorio, ut mihi benigniter opem de sua misericordia ferre vellet; in instanti ipso, cor meum, miraculose omni solita passione ac dolore penitus evacuatum ac immune esse cognovi, et me pristinæ sanitati donatum : prout fidem indubitatam facio pro veritate, B ad gloriam omnipotentis Dei ac ejus Sanctorum, et ad æternam memoriam gratiæ acceptæ ab eodem Beatissimo Gregorio. Ideo hanc scripturam meo nomine, cognomine et sigillo roboravi, ad fidem Verucchii die XXVIII Augusti. *Hactenus ille : sequitur deinde fides Hieronymi Cellii eamdem scripturam,* XX *mensis Septembris sibi exhibitam, subsignantis.*

Instr. 25

Prior Cerviensis

42 ..... XX mensis Septembris..... adm. Rev. P. Baccalaureus Paulus Josephus Casatus Mediolanensis, Ordinis Eremitarum S. Augustini, et ad præsens Prior Conventus S. Georgii civitatis Cerviæ, medio ejus juramento, tacto pectore more Sacerdotali, ad delationem mei Notarii, infrascriptam fidem fecit tenoris sequentis, vulgari sermone loquendo ad majorem intelligentiam et claritatem, qualiter veritas fuit et est, quod infirmatus prædictus Pater spatio quatuor mensium febre continua, post adhibita omnia humana remedia necessaria, et post frustra mutatum aerem meliorem, non potuerat liberari ab illo suo gravi morbo. Occasione autem eundi Verucchium quod pertinet ad Legationem Romandiolæ, diœcesi Ariminensi in spiritualibus subditum, cum pro sua devotione curasset aperiri arcam, in qua jacet corpus B. Gregorii de Verucchio, atque devotissime C tetigisset ipsius caput, ejusque patrocinium apud Deum invocasset, intra paucos dies liber remansit a d. morbo : sicuti etiam D. Paulus Nicolaus Casatus Mediolanensis, nepos d. Patris Prioris, qui etiam ipse febri continua laborans, mediante intercessione S. Gregorii de Verucchio, infra paucos dies totus sanus et liber extitit. Quæ quoniam omnia verissima sunt ad perpetuam memoriam tantæ gratiæ a Deo obtentæ per intercessionem et patrocinium dicti B. Gregorii, præsentem fidem propriis manibus ambo subscripserunt *Subscripserunt autem uti deposuerant vulgari Italica lingua : Latine deinde Notarius ipse concludit et addit :* Actum in Conventu S. Georgii præsentibus D. Brunori Barucco et Matthæo de Fabris, testibus de Cervia ad hoc vocatis. Et ego Christophorus Armileus, civis et auctoritate Apostolica Notarius Cerviensis in Archivio Romano descriptus et Archivista d. civitatis : *ac denique.* Quia ego, *inquit*, Hieronymus Cellius, Notarius et modo terræ Verucchii Archivista sumptam copiam collationavi cum originali transmisso et mihi data est ad conservandum cum aliis meis rogitibus et cum eo concordare inveni, ideo pro fide subscripsi et solito signo meo et d. Archivii signavi requisitus.

et nepos ejus se a continua febre solutos.

D

EX MSS. INSTRUM.

Instr. 26

Item alius

43 ..... XXIV Septembris ..... Mag. Jacobus Mastignonus de Verucchio exposuit mihi. O potentiam Dei nostri Creatoris! o bonitatem ejusdem Salvatoris! qui in hunc mundum venit, et cum hominibus habitavit, ut eis gratias et beneficia impertiret : unde fecit surdos audire et febribus imperavit, ita ut admirarentur turbæ et exclamarent magna voce, Quis est hic qui surdos facit audire et mutos loqui et imperat febri? Hinc est quod per intercessionem Sanctorum suorum voluit etiam eadem sanitatis dona pie ad se confugientibus elargiri. Quamobrem præd. Mag. Jacobus Mastignonus dixit et pro veritate affirmavit medio juramento, se paucis jam diebus elapsis a continua et incessante febre fuisse ardentissime vexatum et afflictum. Neque remedia pharmacalia ei opem ullam dabant ut ab ejusmodi morbo liberaretur : quare vitam præsentem cum futura commutare credebat. Sed factum est ut Nicolaus puer ejusdem Mag. Jacobi filius, hanc acerbissimam infirmitatem cuidam Religioso Augustiniano narraret. Qui Religiosus hortatus est eumdem puerum, ut patrem adiret; et quod se intercessioni B. Gregorii Verucchiensis Ordinis S. Augustini devote commendaret, illi diceret. Ivit domum puer filius, E et patri omnia narravit. Unde idem mag. Jacobus recordatus adfuisse in ecclesia S. Augustini, quando illemet B. Gregorius sanitatem attracti cruris et genu Petro-Francisco Cantellæ a Deo obtinuit; statim qua potuit spiritus pietate, potenti et efficaci ejusdem beatissimi Viri patrocinio et intercessioni se commendavit. Continuo autem fervidissima et letalis febris imminui cœpit, paucisque horis præteritis omnino cessavit : et Dei gratia et B. Gregorii intercessione integram virium facultatem post paucos dies perfecte obtinuit, et nunc sanus suam artem exercet ut prius. Ideo me Notarium rogavit, ut ad Christianorum exemplum hæc omnia inter mea scripta ponerem. Actum in platea publica ante apothecam suprad. Mag. Jacobi in Capitanata S. Petri, præsentibus D. Simone Lando et D. Andrea de Georginis de Verucchio testibus rogatis. Et ego Jacobus Borghesius de Verucchio Notarius publicus Apostolica auctoritate, præscriptam copiam facta diligenti collatione cum suo originali concordare inveni : ideo subscripsi et solito mei tabellionatus signo munivi et publicavi. *Ita idem deinde Jacobus Borghesius in subsequentibus usque ad num.* 53.

recordatus se adfuisse sanationi miraculosæ n. 5 et seqq.

F

Instr. 27

Rogatu absentis mariti, surdi ac debilis,

44 ..... XXIV mensis Septembris ..... honesta mulier Francisca de Bronzettis Verucchiensis, conjux Georgii Imolensis de Arvertano diœcesis Cæsenæ et nunc habitantis in castro S Joannis in Marignano diœcesis Ariminensis, ut ibi sua arte victum sibi et familiæ suæ acquirat, deposuit et medio juramento asseruit, d. Georgium virum suum per aliquot menses dolore gravissimo et surditate unius auriculæ fuisse afflictum, ex qua infirmitate omnino detinebatur, ne victum necessarium lucraretur : et totum corpus jamjam viribus privatum erat, adeo ut etiam in magno timore esset amittendi vitam. Quare auditis quotidianis gratiis, quæ a B. Gregorio Augustiniano Verucchiensi ad se pie recurrentibus a Deo impetrantur, nuntiavit eidem amantissimæ suæ uxori ut toto cordis fervore illum eidem Beato commendaret. Quæ statim ad ecclesiam S. Augustini Verucchiensis advolavit, et genibus flexis ante arcam in qua jacet corpus d. Beati, sanitatem pro d. Georgio viro suo ab eodem Beato tota mente petiit. Nec frustra preces effudit : nam paucis diebus interjectis, summo gaudio ejus et hilaritate cordis audivit, d. Georgium virum a surditate auris fuisse et esse liberum, et corpus ejusdem nullo amplius morbo

arcam visitans uxor ei sanitatem impetrat.

bo

EX MSS. INSTRUM.

A bo nec impedimento detineri, sed optima sanitate frui, artemque suam ut prius et melius exercere. Quibus sic stantibus rogavit me etc. Actum in domo Mag. Joannis Antonii Bronzetti in contrata et Capitanata S. Andreæ...

CAPUT V.

Reliquæ gratiæ mense Octobri descriptæ.

Instr. 28

Sanatur mulier febri decumbens,

In Christi nomine, anno a sanctissimo ejus natali MDCL, die vero v Octobris... honesta mulier Joanna de Majanis et uxor Hieronymi Mattonæ de Verucchio, sponte et nulla vi adducta, sed a veritate impulsa, dixit et affirmavit se per multos dies febris infirmitate gravissima in lecto detentam fuisse; et certo diem suum, licet sit in florida ætate, obituram existimasse : quia subito corporis viribus omnino privata fuit, nec remedia adhibita morbi vim expellere et detrudere potuerunt. Quare cum sibi ultimum diem imminere cognosceret, ad auxilium B. Gregorii Verucchiensis Augustiniani confugit : et voto facto visitandi per tres vices corpus venerabile ejusdem Beati, qui in ecclesia Patris sui Augustini sanctissimi jacet; eodem tempore omnipotens Deus vires concessit eidem mulieri pie supplicanti, per intercessionem ejusdem B. Gregorii ut surrexerit e cubili, et potuerit d. ecclesiam petere, uti fecit : nec votum adhuc implevit quin ei pristina sanitas reddita a Deo fuit. Ideo hanc gratiam ob præd. Beati patrocinium sibi collatam a summo Creatore pro certo habens, voluit me Notarium, ad perpetuam rei memoriam, prædicta inter ceteros meos rogitus collocare; tamquam verissima et indubitata, prout medio juramento asseruit et affirmavit.....

B

Instr. 29.

Invasus ab hostibus personatis,

46... Die VII Octobris... Petrus-Franciscus, filius qu. Mag. Francisci de Manduccis, Verucchiensis, asseruit et pro veritate affirmavit, quod die IV d. mensis et anni ivit ad ecclesiam vulgo dictam della villa RR. PP. FF. Reformatorum S. Francisci, ut ibi confiteretur peccata sua, sicuti fecit. Post confessionem profectus est ab eadem ecclesia ut regrederetur Verucchium. Sed cum abesset a d. loco Villæ per quartam partem unius milliarii, juxta arundinetum seu cannetum situm juxta viam publicam, tres viri, velatis faciebus, armis diversis onusti, ex insidiis aggressi fuerunt d. Mag. Petrum-Franciscum, animo eum occidendi. Quare laxatis tormentorum bellicorum rotis, omnes curarunt eumdem mortaliter lædere : et ipse Mag. Petrus Franciscus, cognoscens naturaliter se non posse certum mortis periculum evitare, pio mentis affectu et toto corde auxilium B. Gregorii Augustiniani Verucchiensis enixe petiit et imploravit, ut secura et inevitabili morte eum, Deo dante, liberare vellet. Unde factum est, ut Deus, ob d. Beati preces et patrocinium, perbrevem orationem et commendationem supplicantis exaudiret. Nam permisit Deus ut ignis intus d. tormenta bellica non accenderetur et globuli exire non possent, licet pulveris fumus foris visus fuerit; et sic ab eo mortis periculo illæsus evaserit.

C

servatus ab eorum sclopis ignem non concipientibus,

47 Attamen dd. aggressores abstulerunt pugionem d. Mag. Petro-Francisco, et pluribus vicibus eum percusserunt, et præcipue uno ictu in ventrem pupugerunt, ex quo ictu et percussione adeo pugionem intus infixerunt, ut una cum olivi arbore eumdem Mag. Petrum-Franciscum infixum reliquerint, et jam mortuum esse crediderint : ex qua percussione ipse etiam putavit vitam omnino amisisse. Sed idem Beatus eum incolumem ab hoc etiam periculo servavit et immunem reddidit : quia thorax cum subucula tantummodo læsus fuit. Unde postquam dd. aggressores discesserunt, ipse vix potuit pugionem ex olivo extrahere, quia contortus, incurvatus, complicatus in ea arbore ex vi percussionis erat. Quare statim ad ecclesiam D. Augustini, ubi sacrum monumentum d. B. Gregorii extat, ivit : et Deo gratias agens pro vita sibi servata patrocinio d. Beati, ad arcam ejusdem d. pugionem devote appendit, ut ubi ad perpetuam rei memoriam remaneret. Et quia ex hominum memoria gratias tantas et adeo singulares non deleri intendit, ideo me Notarium rogavit, ut illa, tamquam notisssima et verissima, inter rogitus meos adscriberem.

et ab ictibus pugione inflictis,

D

invocato B. Gregorio.

Instr. 30.

Curatur dolor intensissimus capitis,

48... Die x Octobris... Hieronymus Scarpa de Verucchio asseruit et pro veritate sponte affirmavit, se transactis diebus e subito et vehementissimo capitis dolore imo doloribus, ad partem sinistram adeo correptum et afflictum fuisse, ut caput sibi videretur in duas partes secari et dividi; quocirca quotidianæ et continuæ febris vi etiam affligebatur, unde totius corporis vires amiserat et mori arbitrabatur. At quia sibi satis constabat et constat, B. Gregorium Augustinianum quotidie gratiis et miraculis clarere, idcirco eidem Beato preces porrexit, majori qua potuit spiritus humilitate, ut sibi dignaretur ob omnipotenti Deo pristinam sanitatem obtinere. Neque incassum preces suas effudit. Nam statim tales vires eidem Hieronymo concessit Deus, ut posset ecclesiam D. Augustini adire, in qua jacet corpus venerabile d. B. Gregorii. Ad sacram arcam cujus ubi pervenit, porrectis prius precibus, tetigit suo capite, doloribus pleno et afflicto, linteamina superposita ipsi arcæ d. Beati. Mirabile quidem dictu et auditu, quia statim omnes capitis dolores evanuerunt, febris omnino cessavit, et eum prorsus dereliquit, et paucis interjectis diebus vires corporis reassumpsit. Idcirco recognoscens tantam gratiam sanitatis sibi a Deo datam ob merita et patrocinium d. B. Gregorii, voluit me Notarium hæc omnia exarare et in meis rogitibus ponere tamquam verissima, prout tactis etc. juravit.

E

tactis linteaminibus arcæ

Instr. 31.

et humeri cruciatus reddens inutile brachium,

49... XXIV Octobris... Rev. adm. P. Baccalaureus, Fr. Paulus Fedrizzonius Cerviensis, sacri instituti Augustiniani professor, ac de familia conventus S. Augustini terræ Verucchii sponte dixit et certo affirmavit medio ejus juramento, more Sacerdotali tacto pectore, se de anno MDCXLIX tempore autumnali, per duos menses ab ardentissima et quotidiana febre vexatum fuisse, a qua per intercessionem D. Nicolai Tolentinatis immunis evasit. Verum in humero ejus sinistro peracerbus dolor remansit, a quo assidue afflictus adeo graviter fuit, ut brachium etiam pene inutile fuerit a d. tempore infirmitatis prædictæ usque ad ultimam Dominicam mensis Maji MDCL. In qua die cum apertum fuerit sacrum monumentum, ubi venerabile corpus B. Gregorii Cellii Augustiniani Verucchiensis jacet, juxta annuum et solitum morem illud aperiendi; ipse Rev. adm. P. Baccalaureus Fr. Paulus Præfatus, se potenti apud Deum intercessioni ejusdem B. Gregorii ex corde commendavit, humiliterque cum rogavit, ut a prædicto humeri dolore se liberare vellet. Et quia ejusdem Beati caput, semper cœlesti odore olens, piis adstantibus osculandum a Sacerdote porrigebatur; idem adm. Rev. P. Baccalaureus Fr. Paulus ardenti spiritus affectu curavit, ut sibi ab eodem Sacerdote, humerus, vehementissimo dolore offensus, illo venerabili capite tangeretur. Ex quo tactu ita dolor ille evanuit, ut amplius deinceps offensionem ullam d. R. P. Fr. Paulus non senserit; sed pristina sanitate, Deo sic dante et B. Gregorio intercedente fruitus fuerit. Quocirca ne tanta gratia oblivioni ullo tempore tradatur, sed semper magis hujus beati servi Dei Gregorii merita apud

F

admoto sacro capite.

A apud Deum et homines elucescant, voluit me Notarium præfata omnia inter mea scripta et rogitus adscribere.

Instr. 32.

Item puellæ pauperes duæ febribus continuis afflictæ.

50... Die XXVII Octobris... honestæ adolescentulæ, Baptista scilicet Maria, ambæ filiæ Lucæ Domini Rodani de Verucchio, sponte et per se deposuerunt et veritatem esse dixerunt, se per multas mensium præteritarum hebdomadas febribus continuis et letaliter eas cruciantibus laborasse, a quibus nulla arte humana liberari potuerunt: ex quo fiebat, ut cum sint pauperes, victum et alia sibi necessaria parare et lucrari minime possent. Verum in Deo confisæ; et B. Gregorii Augustiniani Verucchiensis, qui permultas alias personas ab hujusmodi infirmitatibus sua apud Deum intercessione liberavit, ut iisdem Baptistæ et Mariæ satis constat, patrocinio tota mente et corde implorato, factoque voto ejusdem Beati sacrum sepulcrum, in ecclesia S. Augustini Verucchii existens, pluries visitandi, veluti illud adimplere omni spiritus pietate sibi possibili studuerunt; Omnipotens et omnium bonorum elargitor Deus infirmorumque certa salus, per intercessionem d. B. Gregorii, ambabus optatam et imploratam valetudinem clementissime tribuit, easque omnino a præd. febribus immunes B reddidit, ut etiam filio illius Reguli Evangelici ipse Deus concessit. Hinc ambæ Baptista et Maria, cupientes ea qua possunt ratione gratias has innotescere ceteris fidelibus posteris, quo erga tantum Dei servum amoris et devotionis fervore accendantur, me Notarium rogaverunt unanimes, uti prædicta omnia describerem, et publicis rogitibus meis tamquam notissima et verissima inserere vellem.

51 *Hactenus Rogitus, ut vocant, descripti per Jacobum Borghesium, continuantem rogitus ab Hieronymo Cellio usque in mensem Octobris deductos: quæ omnia cum intra quinque menses notata ac fere etiam patrata fuerint; apparet quanta potuisset similium gratiarum silva colligi, si vel prioribus annis talis adhibita diligentia fuisset vel posterioribus continuata. Verum ut in humanis rebus nihil constans atque perpetuum est, sic neque in Sanctorum cultu: quorum sæpe favores quanto frequentiores sunt, tanto negligentius adnotantur: quasi jam minime necessarium sit scriptis mandare ea, quibus similia quotidie experiuntur mortales. Unum tamen, septemdecim annis quam priora recentius, in fine sic additur.*

et an.1667 Fr. Augustinianus calculo laborans

52 In Christi nomine. Amen. Anno ab ejusdem sanctissimo Natali MDCLXVII Indictione V, sedente divina providentia S. D. N. Clemente Papa IX, Pontificatus sui anno I, die vero III mensis Octobris, C coram me Notario et testibus infrascriptis sponte et libere constitutus R. P. Baccalaureus Fr. Joannes Antonius Para Verucchiensis Augustinianus, Ariminensis diœcesis, tacto more Sacerdotali pectore, jurisjurando asseruit et pro veritate affirmavit, se per aliquot annos renum et calculorum infirmitate fuisse acerbe vexatum, et eam ob causam magna cum difficultate et dolore urinam emisisse: sed die XXVII mensis Maji proxime præteriti, id est die Veneris antecedentis sanctissimam Pentecostes celebritatem, in qua solennitate aperienda erat, juxta morem et consuetudinem annualem, et quidem antiquissimam, sacra arca, in qua asservantur semper suavissimo odore redolentia B. Gregorii Cellii Verucchiensis Augustiniani sacra et veneranda ossa; idem Baccalaureus Fr. Joannes Antonius adeo talibus et renum et calculorum afflictissimis et acerbissimis doloribus vexatus afflictusque fuit, ut non urinam amplius e corpore emiserit; sed profluentiam et copiam maximam sanguinis, per totam anted. diem XXVII mensis Maji, mingere numquam destiterit. Qua de re providens ipse Baccalaureus Fr. Joannes-Antonius, et cognoscens se illis efficacissimis doloribus non posse viribus corporis resistere, sed potius mortem raptim expectare debere, neque ulla medicamenta ei auxilium ferre; quo potuit majori spiritus fervore, uti alias in suis infirmitatibus et necessitatibus fecerat, ad opem cœlestem et intercessionem B. Gregorii sui Ordinis Augustiniani confugit. Neque id frustra: quoniam in sero seu sub vesperam illiusmet diei XXVII suprad. fluxus ille sanguinis omnino cessavit, nec postea tali infirmitate affectus est, sed urinam tunc temporis claram emisit; imo sacris muneribus ecclesiæ suæ sequentibus diebus, sabbathi scilicet et Pentecostes nec non solennis diei Dedicationis suæ ecclesiæ Augustinianæ atque solennitatis d. B. Gregorii, optime potuit satisfacere. Quæ omnia cum ita sint, rogavit me [Petrum Ugolinum] notarium publicum, ut de prædictis omnibus publica hæc conticerem documenta, prout rogatus feci ejusque piis votis requisitus annui...

D *EX MSS. INSTRUM.*

nec nisi sanguinem pro urina reddens.

E

53 *His ita transcriptis ex originali apud Patres Augustinianos libro per d. Petrum Ugolinum, sequebatur fides publica Priorum et Communitatis terræ Verucchii de ejusdem Notarii legalitate, data die XVI Januarii MDCLXXVII subsignante Michaele Faviardo Secretario: ac denique ipsius Notarii authenticatio his verbis concepta.* Et quia ego Petrus Ugolinus de Verucchio, publicus auctoritate Apostolica Notarius, præsentes copias ex libro in quo adscripta et authentica prodigia B. Gregorii Cellii de Verucchio extant, ut in eo videri possunt, bene custodito et conservato in Conventu adm. RR. Patrum Eremitarum Ordinis S. Augustini, et ex rogitibus qu. Petri-Francisci Marzalonii, Hieronymi Cellii, et Jacobi Borghesii meique Notariorum publicorum de terra Verucchii, fideliter et de verbo ad verbum propria manu, excepta legalitate Perill. Communitatis Verucchii, extraxi, nil addito nec diminuto, quod sensum mutet; quas facta collatione diligenti cum suis originalibus concordare inveni: ideo pro fide scripsi, hisque me subscripsi, et publico signo mei tabellionatus, quo in talibus utor, munivi: *quod quidem signum ramosum præfert caudicem stirpitus evulsum, cujus scapo affixus rotulus cum initialibus nominis atque cognominis litteris P. V.*

Fides Notarii hæc omnia transcribentis.

F

DE B. PHILIPPO AQUILANO

G. H.

EX ORDINE OBSERVANTIÆ REGULARIS S. FRANCISCI,

SULMONÆ IN ITALIA.

ANNO MCCCCLVI

Corpus et cultus prope Sulmonam.

Pelignorum veterum insignis et antiquissima urbs Sulmo *sive* Sulmona, *cujus Episcopalis titulus cum Valvensi conjunctus hodieque perseverat, quamvis multum se jactet P. Ovidii Nasonis natalibus, ejus versibus celebrata, pluris tamen facit habuisse viventem, et possidere mortuum* B. Philippum, *dictum a patria* Aquilanum; *in conventu suburbano Fratrum Minorum Observantium S. Nicolai nuncupatum, qui est octavus Provinciæ S. Bernardini apud Gonzagam, fundatus circa annum Domini* MCCCCXLIII. *Ibi Guardianus erat Philippus, cum hoc* IV *Maji moreretur anno* MCCCCLVI. *Ibi sacellum sub ejus nomine frequentatum ab incolis, infirmos suos illuc inferentibus, nec raro sanos efferentibus. Ibi mausolæum Beati, miraculis clarum, in sacello Mezzaræ familiæ proprio;* B *quo nunc, dum nova ecclesia struitur, dissoluto, arca sacri pignoris custos asservatur tantisper in sacristia, donec absoluta fabrica augustius collocetur: quod si prius factum intellexerimus, quam mensis hic in lucem prodeat, poterit indicari in Appendice hujus tomi. Nunc dico id quod cultum publicum et minime vulgarem indicat, ipsam arcam, quæ omnia integri corporis ossa continet, transparentibus instructam crystallis, conspicienda ea offerre populo, quoties educitur ex alia lignea ipsam includente.*

Vita a B. Bernardino conscripta, cujus hic epitome,

2 *Vitam ejus scripsit* Bernardinus Aquilanus, *etiam ipse illustri Sanctimonia clarus, cujus Funerale, Latina; et Admonitiones vitæ spiritualis, Italica lingua extant, Venetiis editæ anno* MDLXXII; *cetera ejus opera, utroque idiomate scripta, et adhuc inedita habentur in Conventu S. Angeli, inter Fossam et Ocram Aprutii oppida, uti testatur Waddingus in libro de scriptoribus, numerans in iis primo loco Brevem Historiam Latinam de Cœnobiis et viris provinciæ S. Bernardini, ad quam B. Philippus spectabat; et inter Italica opuscula, ipsius* S. Bernardini Senensis *et hujus* B. Philippi *Vitas. Hanc inde Italice transcriptam accipere et integram* C *Latine reddere maluissem, quam ex Waddingi Annalibus dare epitomen; sed meo illam petentis et optantis studio, non respondit eorum diligentia, quorum maxime intererat cooperari pro viribus: multa autem solicitatione usus aliud hactenus non obtinui quam ex MS. vetusto libello, complura miracula B. Philippi continente, pauca quædam, jussu Valvensis et Sulmonensis Episcopi Notarialiter excepta, ipso quo Beatus obiit anno: quæ Latine versa damus post vitæ epitomen: cetera pergimus optare et expectare æque ac ipsius prælaudati B. Bernardini Vitam Italicam, diligentissime conscriptam, aut saltem ejus Latinam epitomen editam ab Antonio Amicio consanguineo, dandam* XXIX *Novembris, quo ipsum in dicto S. Angeli conventu coli dicit Arturus a Monasterio, in Martyrologio Franciscano.*

miracula etiam, quorum aliqua dantur ex MS. loci:

sed omnia ex originalibus integra optantur.

3 *Unum hic addo ex Waddingho, quod prælaudatus Bernardinus obierit anno* MDIII *in conventu S. Juliani prope Aquilam, suas autem Admonitiones scripserit anno* MCCCCXCI: *unde intelligitur auctorem ea scripsisse de B. Philippo, quæ partim ipse vidisse potuit, partim ab iis qui viderant audivisse; adeoque scripturas tam de Vita quam de miraculis ducentissimum annum vix superare. Quæ si nunc difficulter legantur intelliganturque, cogitent quæso illorum Conventuum Fratres, quanto difficilius ea legenda intelligendaque sint post plurium seculorum lapsum; si tamen tamdiu evadant exitium, quod eis imminet ex eo ipso, quod quæ intelliguntur ægre, negligantur plerumque et facillime pereant. Dent igitur operam, ut superata qualicumque difficultate, ejusmodi monumenta conservari perpetuum possint in hac nostra collectione.*

VITA

Ex Italico B. Bernardini fere synchroni a Waddingo tomo VI *Annalium Latine contracta.*

A puero se veriori virtuti addictus:

Philippus Aquilanus, patre Amico Fociano, matre Bucia; apud Cassinam, agri Aquilani oppidum, modico genere natus, anno ætatis sexto utroque parente orbatus, a Jacobo avunculo susceptus est. Ab E illa ætatula summam præseferens honestatem et morum gravitatem, placida quadam hilaritate ab ipsa natura præditus, jam tum cœpit jejuniis et piis vitæ institutis assuescere. Integri anni singulis diebus supra parentum sepulcrum prolixe orabat; interrogatusque quid illic faceret, respondit, se parentum beneficia, quibus poterat modis, compensare. Peccata prævenit pœnitentia: prius enim castigavit quam commisit. E lecto surgens, in paleis aut nuda humo brevem delibans somnum, reliquam noctis partem precibus tribuebat. Indusii molliciem omnesque corporis delicias procul ablegavit; et pro cilicio, quod non habebat, interiores vestes opplebat pungentibus et aculeatis seminibus Teutlomalachæ, vulgo Spinacii, quod etiam pœnitentiæ genus post susceptum institutum Franciscanum retinebat. Clericali habitu suscepto, grammaticæ operam dedit, reliqua prosecuturus quæ Sacerdotali judicabat idonea dignitati. Sed provectioris factus ætatis, mundana expertus pericula, et perituras exosus delicias, tutiorem vitæ normam delegit, sub formula a S. Francisco præscripta.

fit Clericus dein Minorita:

et virtutibus excellens,

2 Exultavit ut gigas ad currendam viam istam F Dei mandatorum, non solum præcepta et saluti necessaria, velut pusillus aut spiritu infirmus; verum superexcellentia virtutis opera et consilia Evangelica, tamquam virtute potens et fide robustus, hilari vultu lætaque mente observabat. A vino, ut plurimum; a carne, semper abstinebat; jejuniis, verberibus, mirisque modis corpus excrucians. Superiorum nutibus prompte obediebat; eorumque reprehensiones, eo alacrius quo severiores excipiebat. Tenerrime aliorum miseriis et fragilitati compatiebatur, erga seipsum prorsus immisericors. Simplicitatem columbinam incessu et verbis repræsentans, in operibus et consiliis serpentina utebatur prudentia. Nihil ponderosum absque consilio aggrediebatur, et secum tacitus ruminabat quæ celitus infundebantur beneficia. Omnia, quæ prospiciebat vel agebat, materiam suppeditabant altiora contemplandi. In chori concentu, cœlestis curiæ suavissimam harmoniam; in oratione confratrum, Sanctorum communionem, piamque pro nobis intercessionem; cubitum iturus, mortis imaginem et angustam sepulturam; in vermiculis e corpore prodeuntibus et moleste mordentibus, horribilia sepulturæ germina, in religiosa mendicitate, Christi voluntariam paupertatem; in igne, glacie, tenebris, fœtore, inferni

orationique addictus,

A inferni tormenta protinus, tamquam præsentia, contemplabatur. Temporis æquus æstimator, nullum absque fructu permisit elabi.

dæmonem interturbantem abigit: 3 In oratione assiduus, quotidie post Completorium accuratissimo examine singulas discutiebat illius diei actiones; et siquid severe judicabat vel minimum deliquisse, severiori corripiebat supplicio. His ea hora semel intentus vidit sathanam, in monstruosæ capreæ terrifico spectro, lampadem, coram divini Corporis deposito lucentem, extinxisse. Tum ille intrepide : Hæ tibi artes, futilis joculator, minime proderunt : neque enim me ab oratione turbabis, neque sacras aras tenebris offundes. Educto protinus e culina lumine, lychnum accendit, et lampadem altiori tractu suspendit. Secundo et tertio his repetitis, et capra in fœtidum hircum conversa, indignatus vir Dei; Abi, inquit, in malam rem : in Dei nomine tibi præcipio, ne me amplius ab oratione perturbes. Confusus abiit inimicus, neque ausus est deinceps molestiam inferri.

frequens ad missas audiendas, 4 Officium divinum summa attentione, corpore erectus, neque muro neque sedili neque ullo innixus sustentaculo, persolvebat. Arcanum Missæ sacrificium quotidie offerebat, et quotquot in templo B Sacra fiebant, diligenter audiebat ; dicens, nullum tempus utilius quam in Missis legendis aut percipiendis impendi. Castitatis vigilantissimus custos, minimas, quæ obrepere solent, inhonestas cogitationes diligenter eliminabat ; prudenter dicens, quod si arbor prius radices non egerit, neque frondes *et castitatem solicite custodiens,* neque fructus emittet. Beatus, aiebat, qui tenebit parvulos suos, et ad petram allidet : Sponsus animæ nostræ et zelotypus et delicatus, honestatis nullam suffert injuriam. Si quem audiebat verba proferentem minus honesta, peracriter reprehendebat, nullius sexus aut qualitatis habito discrimine : eo tamen dicebat modo, ut nullius indignationem incurreret; eoque fructu, ut quoscumque a se correptos vere redderet criminis pertæsos et corde contritos. Mulierum consortium diligentissime fugiebat, et annis quindecim nullam in facie conspexit : eamque tandem a Deo gratiam consecutus est, ut ad feminarum non magis quam ad ligni moveretur aspectum.

5 Unius tentationis ei reliquit Dominus exercitium, videlicet somni molestiam : quam ut effugeret, per integrum triennium, multo verbere severe in *luctatur cum somno,* corpus suum animadvertebat. Aliquando vinctis manibus injectoque ad trabem fune ne in terram decideret; aliquando ligatis manibus et pedibus ad C lecti scamnum, sæpe glomerato corpore, colligatis conjunctisque manibus et pedibus, instar agni vel hœdi revincti : vel ut plurimum sedens, numquam *nocturnisque illusionibus,* jacens, breviusculum somnum delibabat : eo autem diligentius tentationem hanc propulsabat, quo vehementius molestis insomniis et inhonestis visionibus affligtabatur. Misere aliquando concussus, quid ageret? interrogavit Joannem Capistranensem. Patienter ferendum et viriliter agendum, respondit, omnemque hanc afflictionem ad meriti augmentum fuisse permissam. Otium, malorum seminarium, summo fugiebat studio : et si quod supererat orationi tempus, religiosis devovebat exercitiis. Ani- *libros sacros scribit,* madvertens humiles casas e paupercula sui instituti domicilia libris choralibus, Psalterio, Antiphonario, aliisque similibus indigere; statuit hos scribendi modum, etsi difficilem, condiscere; mireque consecutus, provinciam omnem his libris complevit. Oratoria multa, in silvis vel hortis cœnobiorum, vel ædificavit vel resarcivit ; probe sciens, quod licet loca hominem non sanctificent, valde tamen ad bene *oratoria extruit,* operandum pro sua juvant opportunitate ; et commodius a turba separati orant viri contemplativi, quam si aliorum commercio distrahantur. Strictissimæ paupertatis amator nihil in victu aut vestitu superfluum, nihil in utensilibus neque ecclesiæ paramentis pretiosum admittebat, dicens, pauperes Fratres paupere cultu debere gloriari. D *EX WADDINGO.*

6 Solidam prægnantemque hominis virtutem conspicientes Superiores, instruendis tironibus præfecerunt : quibus ille optimam, quam a Fr. Savino *a* de Campellis, Provinciæ S. Francisci viro sanctissimo, disciplinam accepit, cum fœnore instillavit. *a tironibus præficitur,* Illud ei potissimum studium, cœlestium contemplatione a terrenis avocandi, et oratione mentali Deo conjungendi : neque adeo inhiabat laboribus corpus atterere, quam spiritualibus documentis animum colere, et internas passiones mortificare. Christi vitam piis exercitationibus docuit æmulandam, sed præ omnibus mysteriis Passionem meditandam ; quam quindecim punctis seu partitionibus optimo ordine distribuit. Eam ipse tam vehementer intimo impressit cordi, ut quoties illam referri audiret, summo cruciaretur dolore : et singulis feriis sextis Parasceves eamdem lugubri ritu explicantibus, verbere multo, arctissimo jejunio, lacrymis, impatienti ejulatu, adimplebat ea quæ deerant Passioni Christi in corpore suo..... E

7 Etsi subesse mallet quam præesse, constrictum majorum præcepto oportuit aliquando aliorum regimen subire. Ita tamen regebat, ut potius servire videretur; et aliis præfectus, omnibus esset æqualis, illius secutus consilium qui dixit : Rectorem te posuerunt, noli extolli, esto in illis quasi unus ex ipsis : curam illorum habe, et sic confide, et omni cura tua explicita recumbe : ut læteris propter illos, et ornamentum gratiæ accipias coronam, et dignationem consequaris corrogationis. *Eccl. 32, 1 itemque aliis quos magna cum discretione gubernat :* Talem ille secutus est placido et prudenti regimine opinionem, ut omnes se illius tradere cuperent disciplinæ, nec esset in illa provincia qui non optaret ei cohabitare. Non erat qui de eo loqueretur verbum malum, nec qui ad Prælatos majores querelas transmitteret. Imperfectos ad Regulam componebat, perfectos ad potiora stimulabat. In redarguendo vehemens, in monendo suavis, in præcipiendo nullius animum exulcerabat, probe considerans quod Prælatus indiscretus facit inobedientem subditum. Justitiam et misericordiam ita contemperabat, ut delicta non remanerent impunita, neque delinquens exasperatus : etenim justitia sine misericordia, severitas est; et misericordia sine justitia, incentivum præbet delinquendi. Moleste ferebat, si quem videbat otiosum : atque unicuique F suum designabat ministerium.

8 Signis etiam et prophetiæ floruit virtute. In conventu *b* Terami juvenculam a dæmone oppressam, præcipiente Guardiano, Cruce signavit, statimque a malo genio liberavit. *b miraculis etiam et prophetia claret,* Sulmonensis cœnobii factus Guardianus, viam quæ ducebat ad civitatem *c* non parvo labore fecit ampliari. *c* Interrogatus a Fratre collaborante, ut quid tanto Fratrum sudore et aliquot impensis semitam curabat dilatari ; Paucculis, inquit ille, Fratribus nostris callis iste abunde sufficit : sed prope est tempus, quo ingens populorum multitudo hinc sit transitura. Verum prædixisse apparuit, cum post ejus mortem, crebris commendatam miraculis, maximus fieret ad sepulcrum piæ gentis concursus. Magno æstuans Deum videndi ardore, viginti annis Deum rogavit, ut e corporis ergastulo suspirantem animam placeret educere. Sæpissime repetebat illud Apostoli, Cupio dissolvi, et esse cum Christo : addebatque se valde iis invidere qui ad Christum præcesserant. *Phil. 1, 23*

9 Tandem exauditus cœpit ægrotare, deinde variis morbis affligi, et ingravescentibus doloribus vehementer torqueri : in quibus illa dumtaxat ejus *et post varios morbos*

vox

A vox audiebatur, Dominus fortitudo mea, Dominus refugium meum et liberator meus. Demum languidulo spiritu cum sentiret mortem propinquam, præmissa Confessione, devotissime sanctissimum Christi corpus, flexis extra lectum genibus, appenso ad collum fune suscepit: susceptaque a S. Francisco transgressionum venia, feliciter migravit ad Dominum anno MCCCCLVI, die IV Maji, in prædicto Conventu Sulmonis, quem regebat. Corpus, dum viveret ad nigredinem tendens, et facies fusca, ita facta sunt alba, et labia quasi rosa rubentia, et membra omnia adeo tractabilia et mollia, ut omnes mirarentur cuperentque tangere et venerari. Accessit ad viri sancti honorem gloria miraculorum; quæ magno numero Notarii manu collegit Episcopus *d* Sulmonensis, et alia plurima Fratres scripserunt.

EX WADDINGO. — *obit 4 Maji 1456.* — *d*

e f g — *Vitæ scriptor B. Bernardinus,*

10 Ejus vitam scripserunt Marianus *e* Florentinus, Marcus *f* Ulyssiponensis, Petrus *g* Rodulphus; atque omnibus diffusius ejus conterraneus B. Bernardinus Aquilanus, quæ circumfertur manuscripta, ex qua ego potissima decerpsi. In opusculo quod de Provinciæ S. Bernardini cœnobiis composuit, ista de hoc sancto viro subjungit. In loco S. Nicolai B prope Sulmonem, corpus B. Philippi Aquilani requiescit, qui paupertatis maximus zelator fuit, castitatis et obedientiæ maximus amicus, oratione devotus, discretione singularis, humilitate præcipuus, simplicitate purus, prudentia cautus quasi serpens, contra diaboli insidias semper intentus, et (ut brevibus multa complectar) singularis nostri Beati S. Francisci filius. Cunctis erat speculum sanctitatis, tamen totis viribus suam sanctitatem abscondere nitebatur: sed (secundum Dominum, qui dicit, Nemo accendit lucernam et ponit eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt) quanto magis nitebatur abscondere, tanto magis sanctitas ejus circumquaque diffusa fuit. Denique post mortem multa miracula Deus ostendere voluit, ut patet Sulmone: de quo viro plura nunc alia non dico, quia vitam suam late descripsi.... B. Joannes Capistranus, audita ejus morte, vehementer indoluit, et dixit: Heu mihi! quia incolatus meus adeo prolongatus est, ut post sanctum hunc virum inter has ærumnas oporteat suspirare *h*. Felix urbs Sulmonensis, quæ tantum meruit possidere thesaurum.

cum etiam alibi laudat, — *Luc. 11, 33* — *uti et B. Joannes Capistranus.* — *h*

ANNOTATA.

C

a *Spoletinus hic fuit, fortassis proprio familiæ nomine dictus* de Campellis: *nam etiam anno* 1660 *Spoleto transeuntes ibi invenimus nobilissimum eumdemque rei historicæ scientissimum virum illi cognominem D. Bernardinum de Campellis. Waddinghus post alios* Beatum *appellat et obiisse scribit anno* MCCCCII, *signisque et virtutibus admirandum, sepultum esse ad S. Damianum Assisii. Arturus refert eumdem* VII *Julii: sed nos nullum invenimus illius monumentum, nedum cultum aliquem. Ceterum qui sub illo tirocinium habuit B. Philippus, ætate grandæva debuit obiisse.*

b Teramo *vulgo, alias* Interamnium, *ad Tordimum fluvium, qua alio rivulo accurrente augetur, Aprutii oppidum versus Marchiam Anconitanam.*

c *Gonzaga dicit quod* Conventus Sulmonensis longiuscule a vallo ædificatus *sit*, quem fratres quatuordecim satis commode inhabitant.

d Fr. Donatus Bottinius Neapolitanus, ex Ordine Eremitano, Cupersanus antea Episcopus, ad Ecclesias Valvensem et Sulmonensem regendam translatus an. 1448 IV Nonas Septembris, Cathedralem Sulmonensem mirabiliter exornavit, variaque supellectile et cultu ecclesiastico ditavit ad invidiam. *Ita Ughellus tomo* 1 *Italiæ sacræ, successoris ingressum* D *(qui fuit* Fr. Bartholomæus de Scalis ex Ordine S. Dominici Sulmonensis) *assignans anno* 1463. *Ceterum miraculorum ejus jussu notatorum non magnus numerus fuisse videtur, si ea solum notata sunt quæ jamjam dabimus.*

e *Ejus Chronica MSS. inedita sunt Romæ apud successorem Waddinghi Haroldum.*

f 3 *Parte Chronicorum lib.* 3 *cap.* 61.

g *Lib.* 1 *Historiæ Seraphicæ, ubi pag.* 127 *veram hujus sancti viri effigiem invenies cum elogio, in quo dicitur* D. Bernardini, Aquilæ publice in foro concionantis prædicationibus inflammatus (*in margine notatur* aliter B. Joannis Capistrani *sermonibus id tribui)* ingressus ordinem anno 1426 et mansisse in religione annos triginta: *quorum omnium fides vacillat, si vere sub B. Bernardino de Campellis tirocinium posuit, isque obiit anno* 1402. *Deceperit Rodulfum Bernardini nomen, perperam intellectum de S. Bernardino Senensi, qui usque ad annum* 1444 *vitam produxit, et pro annis* 30 *potest fortasse dici annis* 60 *in religione mansisse Philippus. Multo minus verosimile est quod de B. Joanne Capistrano suggeritur in margine: de hoc enim dicit ipse Rodulfus quod ordinem solum ingressus sit anno* 1415*: quamvis etiam hic Aquilæ potuit fuisse concionatus, et B. Philippo haud dubie fuit familiaris, Capistrani non longe ab Aquila natus.* E

h *Sed non supervixit diu, eodem anno* 1456, 23 *Octobris in Hungaria mortuus, quando vitam ejus dabimus.*

MIRACULA

Ex veteri MS. Notariali Italico.

Hæc sunt miracula B. Philippi Aquilani, Ordinis Fratrum Minorum de Observantia, examinata per Episcopum Valvensem aut Sulmonensem.

1 Masius Dominici de Juliano, ex provincia Aprutii, comparens et stans coram Domino Episcopo Valvensi aut Sulmonensi, ad declarandam gratiam, quam recepit per votum factum B. Philippo Aquilano Ordinis FF. Minorum de Observantia, ipso quo obiit anno *a* Guardianus in loco S. Nicolai Sulmone, dixit, quod longo tempore passus sit certam infirmitatem, unde graves existebant dolores, corpori suo admodum molesti, non tamen æqualiter semper, sed aliquando magis magisque intensi. Ab initio autem Maji usque adeo afflictus fuit præd. Masius in tibiis, manibus, aliisque membris, solo capite ac ventre exceptis, quod nullam fere corporis partem movere valens, coactus fuerit in lectum se reclinare, nec F sine alieno adjutorio levare sese ab eo tantillum posset: patiebatur autem vehementes contractiones in manibus, nec in ipso lecto commovere se poterat nisi ab uxore vel alio quopiam assistente adjutus, neque hoc ipsum fiebat absque magna difficultate.

Totius fere corporis motu privatus, — *a* — *b*

2 Ita constitutus pluries a medicis et medicinis subsidium petiit: sed frustra: quare ad invocandos Sanctos alios se convertit, quos vicina patriæ suæ oppida venerantur. Postea vero in die *b* Pentecostes, dicto mense Maji, intelligens quod ad corpus B. Philippi Deus faceret multas miraculosas gratias et liberationes a variis infirmitatibus, referente eas Bartholomæo Ricciardi de Juliano, subito cum maxima devotione et fide votum fecit d. B. Philippo, dicens quod si meritis et precibus ejus intercedentibus liberaretur a sua infirmitate, iret ad visitandum corpus ejus; indeque regrediens ad suum *c* castellum, depingi faceret ipsius effigiem, collocandam in ecclesia S. Mariæ ejusdem castelli. Hoc voto facto præd. Masius continuo tentavit assurgere, et publice ac manifeste confirmans se recepta gratia liberatum a morbo, ambulavit per castellum: die autem lunæ sequenti liberrime se movens, pedes venit ad d. corpus sanctum B. Philippi cum infrascriptis comitibus. Visus

facto voto subito convalescit. — *c*

A *item crure sinistro graviter cruciatus,* Visus autem fuit ipse Masius, mediante voto et gratia recepta, libere venire et redire. Atque hæc omnia dixit ipse Masius : hi verosunt testes qui eum comitati sunt : Bartholomæus Ricciardi, Catalda Andreæ et Nina Colai : qui omnes et singuli medio juramento suo confirmarunt omnia præmissa, uti a præd. Masio enuntiata fuerunt.

3 Die xxv mensis Maji Indictione iv, comparuit coram D. Episcopo, Tutius Simonis de Juliano xe provincia Aprutii, confitens et dicens quod fuerit infirmus et graves dolores passus in crure sinistro et in nervis circa genu ex una et altera parte : adeo ut per sex annos d. crure uti ad ambulandum nequiverit. Audiens autem quod corpus B. Philippi mortui in ecclesia S. Nicolai prope Sulmonam per Dei virtutem multa operabatur miracula, devotione inflammatus cum spe recuperandæ sanitatis, vovit ad illud visitandum se conferre. Mox vero adfuit divina misericordia, recepit gratiam desideratam ipse, recessit omnis dolor a crure,et sicut promiserat ita continuando suam devotionem venit a præd. Castello Juliani Sulmonam ab d. beatum corpus, magis pedes quam eques; equo tamen subinde uteas ad quietem corpori indulgendam : distat enim Castellum Juliani circiter triginta milliaribus Sulmona. B Hæc autem omnia narravit d. Tutius coram D. Episcopo Sulmonensi, eademque de suo patre coram eodem D. Episcopo sub juramento affirmavit Antonia ipsius Tutii filia, esse vera prout supra narrata sunt, præsentibus D. Antonio de Avezzano Vicario Generali præd. Episcopi, nec non Antonio de Pacano, Sulmone commorante, Jacobo Joannis Rainerii Aquilano, Francisco Mag. Petri de Horiano, et Honufrio Manelli de Sulmona.

4 Die xxvii d. mensis Maji comparuit coram D. Episcopo Sulmonensi Petrus de Gallutio habitans Miniani in provincia *d* Terræ-laboris, confitens et *et alius pede,* dicens, quod infirmus fuit et graves dolores passus in pede sinistro, adeo ut per mensem integrum non potuerit ambulare ad spatium unius milliaris neque laborare. Audiens autem quod corpus B. Philippi mortuum staret in ecclesia S. Nicolai Sulmonæ, et per illud multa Deus operaretur miracula, devotione accensus fecit votum ejus visitandi cum spe sanitatis consequendæ. Subitoque voto facto per Dei misericordiam, compos fuit desideratæ gratiæ cœpitque C ambulare. et suam continuans devotionem venit pedes a d. loco Miniani *e* usque Sulmonam ad d. sanctum corpus. Nicolaus vero Antonii de d. terra examinatus et adjuratus, solenni juramento asseruit vera esse prædicta : idemque similiter examinata et adjurata affirmavit Joanna Honofrii de Petra Mendaza, ipsius Petri commater.

5 Eadem die et hora comparuit coram D. Episcopo Sulmonensi Nicolaus Antonii ex d. terra Miniani *ac tertius crure dextro,* dixitque se fuisse infirmum, et graves dolores passum in crure dextro, ita ut difficulter magnoque cum labore ad exiguum spatium ambularet : hac autem infirmitate laboravisse se ab ipsa sua pueritia. Audiens autem quod Deus omnipotens multa operaretur miracula, mediantibus orationibus et meritis B. Philippi in loco S. Nicolai Sulmonensis, oravit et vovit, quod si Deus se quoque a sua infirmitate liberaret, sine mora sese conferret Sulmonam, et personaliter visitaret corpus B. Philippi ejusque sepulcrum. Facto vero sic voto, subito se liberum sensit, venitque personaliter nudis pedibus ad d. locum et corpus beatum. Quare suprad. Petrus sub suo quoque juramento asseruit rem ita se habere, demque confirmavit præ Joanna Honofrii, præsente D. Presbytero Petro de Avezzano Doctore D *EX WADDINGO. et toto corpore tumens,* Vicario generali D. Episcopi, D. Antonio Victoricl Canonico, et Innocente de Corbis Presbytero, et Joanne de Sulmona, ac Paulo Antonio Colai, atque Andrea Ciotti ex civitate Theatina.

6 Die xxix mensis Maji mcccclvi *f* coram D. Episcopo Sulmonensi D. Maria uxor D. Marini de Caramento, tertii Ordinis S. Francisci provinciæ Aprutii, sub juramento interrogata de sua infirmitate et gratia obtenta, dixit quod inflationem manuum ac genuum patiens per annum unum, quorumdam medicorum consilio adhibuit remedia quædam ; quibus in grandem tumorem provectum est malum, toto generaliter corpore inflato, adeo ut et loquendi et videndi amiserit facultatem, neque per dies quindecim cibum aliquem nutritivum sumere potuerit. *jamque ad mortem deposita.* Itaque vita ejus in desperatis passim habebatur, et a filiis domesticisque veluti jam mortua plangebatur. Hoc in statu accesserunt ad eum duo Fratres de Observantia, quorum alter Fr. Oliverius, alter dicebatur Fr. Hieronymus : qui infirmam animantes suggesserunt ei ut se commendaret B. Philippo de Observantia S. Francisci, mortuo in ipsorum loco S. Nicolai Sulmonensis, ut sibi obtineret gratiam in vitam æternam : addentes, Non discedemus E hinc donec dixeris Ave Maria. Ipsa autem quæ antea loqui non potuerat, eorum orationibus et Dei gratia mediante, recitavit Ave Maria. Quo viso, quotquot aderant ipsaque infirma fecerunt votum de visitando d. beato corpore B. Philippi. Tunc illa cibum poposcit, et subito sanata venit ad visitandum d. beatum corpus, per obtentam gratiam libera ab omni infirmitate. Laurentius filius d. D. Mariæ sub juramento eadem omnia confirmavit, præsentibus ad cuncta Paschale Corcii de Straffa, Mag. Nicolao Petruccii muratore, Simeone Mariani, Mag. Antonio Angeluccii de Sulmona.

Omissis aliis informationibus miraculorum brevitatis causa, extracta est præsens copia a quodam libro in pergameno manuscripto antiqua manu, in quo adsunt annotata Vita et informationes miraculorum d. B. Philippi ab Aquila, existente in libraria Venerab. Conventus S. Nicolai civitatis Sulmonis : et facta collatione etc. In quorum fidem ego Notarius Bernardinus Sebastianus etc.

ANNOTATA.

a *Clarius infra num.* 6 *exprimitur annus* 1456, *quo omnia hæc facta ac descripta sunt ipso sancti obitus mense.* F

b *Pascha hoc anno* 1456, *celebratum fuit* 28 *Martii, atque adeo secutum est festum Pentecostes* 16 *Maji.*

c *Mox infra dicitur* castellum Juliani *distare Sulmona ad* 30 *milliaria, quale nullum in hodierni Aprutii chorographica tabula invenitur : sed bene in vicino Comitatu Molisino, in distantia longe majori* Mons S. Juliani ; *et in Japygia seu Capitanata, adhuc longius remota,* Castellum Julianum.

d *Vulgo* Terra di Lavoro, *Campania Felix ; ideo fortassis sic dicta, quod copiosus fructuum quovis anno geminatorum proventus adeo ad eam colendam stimulet indigenas, ut nullam anni partem habeant a labore vacuam.*

e *Vulgo* Mignano, *distat circiter* P. M. 30 *a Sulmona, quantum fere mons Cassinus, cui ad Africum jacet intervallo milliarium circiter* 8.

f *Hujus numeri veritas confirmatur per supranotatam Indictionem* 4.

D. P.

DE B. MICHAELE GEDROCIO

ORDINIS CANON. REGUL. S. MARIÆ DE METRO,

CRACOVIÆ IN POLONIA.

AN. MCCCCLXXXV

Ordo S. Mariæ de Metro; *qui etiam* de Pœnitentia seu Patientia Sanctorum Martyrum nuncupatur, *ab Alexandro IV summo Pontifice ejusque Successoribus confirmatus sub Regula S. Augustini et mendicitatis professione, in veste candida, rubram super scapulari Crucem præferente ad pectus, varia possidet etiam nunc et plura olim possedit monasteria in Lithuania atque Polonia. In prima, religionis illius habitum Bistricii suscepit* B. Michael Gedrocius, *ex Ducali sanguine oriundus; in altera, Cracoviæ sancte vixit et obiit. Matthias de Michovia lib.* 4. *rerum Polonicarum, quem finit cum anno Christi* MDVI *eodemque* XII *post obitum ipsius Beati, cap.* 73 *sic de eo loquitur* Anno Domini MCCCCLXXXV Fr. Michael Ord. S. Mariæ de Metro de Patientia BB. Martyrum ad S. Marcum Cracoviæ, IV die mensis Maji vitam finivit, in choro ad valvas sacrarii septentrionem versus sepultus. Fuit statura brevis, de natura nanorum; miraculis (ut fertur) gloriosus et clarus... Semper humilis, orans et devotus fuit.

Elogium apud Michoviam coævum,

B

2 *Ceteri post Matthiam scriptores incunctanter* Beatum *appellant, imprimis ii qui aliorum Beatorum ipsi familiarium Vitam scripsere, videlicet Martinus Baronius in vita B. Stanislai Casimiritani, cui* quatuor mortuorum resuscitator percelebris *appellatur; Auctor Vitæ B. Simonis de Lipnica, cui est,* plurimorum miraculorum patrator clarissimus : *Opotovicus in Vita B. Joannis Cantii, qui asserit* instar sidereæ lampadis probitatis suæ lumen *in ipsum Joannem* defixisse. *In Prologo quoque ad Vitam B. Ladislai Gielnovii, hoc ipso* IV *Maji dandam, dicitur* in templo S. Marci Ord. S. Mariæ de Metro locus *esse* affabre efformatus ad parietem, decoreque debito fulgens, in quo B. Michaelis Gedroc venerabilia ossa requiescunt. *Noster Albertus Wiuk Kojolawicz, in Miscellaneis rerum ad statum ecclesiasticum in magno Lithuaniæ Ducatu pertinentium, enumerans proprios illius Patronos, proximum a S. Casimiro collocat B. Michaelem Gedroyc,* ex antiqua Ducum Godroyciorum inter Lithuanos familia : *et in parte* 2 *Historiæ Lithuaniæ, quam Antuerpiæ imprimendam curavimus, lib.* 5 *pag.* 250, *relata S. Casimiri morte ad annum* MCCCCLXXXIV *obita*, secutus est eum, *inquit*, proximo anno, antiquorum Lithuaniæ Ducum sanguis, Michael Dux Giedrocius, non minus morum Sanctimonia quam genere illustris : *in margine autem scribitur* B. Michael.

et recentiores scriptores cum titulo Beati,

et probatione cultus.

C

3 *Vitam quis primus scripserit, ignoratur : incendio amissam restituit anno* MDLXIV Joannes a Trzciana, Artium Magister, Collegii Majoris Collega, ac Sedis Apostolicæ et Imperiali auctoritatibus Notarius publicus, *prout partim ex ejus Confessario, partim ex aliis*, qui eum bene noverant cum eodem conversantes, sub bona fide ac conscientia accepit, *coram pluribus fide dignissimis testibus. Hujus vitæ originale autographum servari in conventu S. Marci asseruit nobis R. P. Fredericus Schembek, is qui anno* MDCXXIV *in translatione sacrorum ossium eas egit partes, quas infra ex publico instrumento intelligemus; et decennio post Domus nostræ Professæ Cracoviensis Præpositus, ipsum illud instrumentum nobis misit, una cum Vita Cracoviæ impressa anno* MDCV, *dedicata Illustriss. ac Reverendiss. D. Petro Tylicki Episcopo Wladislaviensi, nominato Cracoviensi, per Fr. Christophorum Præpositum Libychoviensem et Commissarium Generalem, profitentem in fine se eam dare, quæ a Joanne conscripta est,* integra fide, orationis tantummodo cultu immutato : *addo ergo, interjectis etiam nonnullis post factis, explicationis aut confirmationis causa.*

Vita olim ex familiarium relatu scripta,

stylo cultiori edita anno 1605.

4 *Nobis multo fuisset gratius accipere illam primigenia phrasi : idque ut obtineremus dedimus Cracoviam litteras. Dum autem illa expectatur recudimus quæ habemus collata cum versione Polonica, quam anno* MDCXV, *Joachimo Hrabinæ, Tarnoviæ et Wendeskiæ Satrapæ, dedicatum, vulgavit Andreas Gronowski Prior S. Marci Cracoviensis, cum quibusdam ex ultimo decennio additamentis: quæ nobis Latine reddidit Joannes Suini, Sacerdos Polonus hic Antuerpiæ residens. Per annos deinde sexaginta secutos multa memoratu digna miracula accidisse non dubitamus, quæ libenter etiam in lucem dabimus, si quemadmodum per litteras postulavimus, ea nobis fuerint Cracovia submissa.*

Polonice cum auctario reddita an. 1615.

E

VITA

Ex relatu coævorum ac familiarium duorum scripta a D. Joanne Trzciana Notario publico, et a Fr. Christophoro Præposito Libychoviensi, cultiori stylo edita Cracoviæ anno 1605.

PROTESTATIO AUCTORIS.

In nomine Domini. Amen. Anno Domini MDXLIV, Die quinta Aprilis, Dominante Romæ Paulo III Pontificatus ejus decimo anno, ad perpetuam memoriam, ad honorem Domini Dei omnipotentis, et ad imitationem bonorum, vitam B. Michaelis Confessoris singularis, Ordinis S. Augustini, duxi exscribere, ego Joannes de Trzciana, Artium liberalium nunc Professor, Collegii majoris Cracoviensis Collega, Clericus ejusdem diœcesis, publicus Notarius sanctæ Sedis Apostolicæ, sponte rogatus et desideratus, sincere propter Dominum Deum, per venerabiles et devotioni deditos homines Fratres de Pœnitentia, sub vexillo S. Augustini militantes, Stanislaum Intrzkowski, Præpositum Libichoviensem, et nunc Provincialem Generalem totius Ordinis; et per Felicem Krasowski, Priorem ad S. Marcum, et Fratres ejusdem claustri, ne tam magni viri sanctitas simul cum annis pereat; siquidem jam antea descripta fuerat, sed quia, cum tempore et cum gestis ejus miraculosis, per ignem sit deperdita. Ex narratione itaque hominum fide dignorum hoc scripsi, et magis ob auctoritatem dignam Patris Nicolai Abbatis, Brzestenstis Conventus, qui antea S. Marci Prior fuerat, et a Fratribus inferius memoratis, ejusdem claustri Divi Marci, totam vitam ejus sumpseram, et verbis inferius in vita ejus expressis nihil addendo vel minuendo, solum hoc, quod mihi sub conscientia est dictum, prout habui a Reverendo Joanne Præposito Libichoviensi : qui existens Frater ejusdem Conventus, Confessarius fui B. Michaelis, ubi etiam ejus secretiora verba in agone ab ipso recepit, quæ inferius ponentur; et a Rev. Stanislao, Præposito Bystryconsi in Lituania, qui simul eum eo ad eumdem

scriptura Vitam B. Michaelis,

F

antehac igne deperditam,

A dem intraverat Ordinem, et professionem fecerat. Ad hæc Stanislaus Czarnii, Stanislaus Srafraniec, Prior ad S. Marcum, Matthias Kolaczek Frater, Stanislaus Ozga Prior, qui eodem tempore cum eo ad S. Marcum cohabitabant; et vitam ejus bene noverant, et Plebani duo Lituani, Laurentius in Miednicis, et Laurentius de Iwerecza; in unam rem et verba convenientes, superius commemorato Patri Nicolao de Namiona Abbati Brzestensi denuntiaverunt, ex cujus ore ego has res, quas scripsi rescivi, ad hæc et a Venerabili Patre Joanne Porembski, Custode Woynicensi et a provido Joanne Rysia, pistore et cive Cracoviensi Provisore templi Divi Marci, * qui eum bene noverant, et cum eodem conversantes, vitæ ejus integritatem probaverunt. Qui duo prænominati mihi, sub bona fide ac conscientia, de vita ac moribus B. Michaelis retulere: de quorum concordi ac unanimi testimonio, eo quo sequitur ordine, prout res exposcebat, fideliter congessi, una cum prodigiis, quæ adhuc in vita ac post mortem gessit, ex virtute Divina in Sanctis suis cooperante, ad eorum sanctitatem confirmandam; non quidem omnibus, sed iis tamen quæ sub testimonio ex ore prædictorum testium accepi, testibus ad hoc vocatis, videlicet Venerab. ac Nobilib. viris Dominis, Joanne Parocho Brzestensi, Stanislao a Urzedow Priore ibidem, Stanislao Kacki Parocho Raciechoviensi, Andrea Oswiecimensi, Georgio Zatoriensi, Stanislao a Urzedow Notario publico, ac multis aliis viris fide dignis, quos causa brevitatis omittendos, duxi: in quorum fidem ac testimonium nomine ac signo solitis corroboranda duxi.

nominat eos ex quorum relatu ipsam accepit:

B *coram dignis fide testibus.*

*Hactenus protestatio Joannis ante Vitam impressa, sed ab exemplo nobis misso avulsa imprudenter, usque ad signum *: quare cum post varias litteras ea de causa scriptas necdum accipere deficientia potuerimus, sicut Latine habentur impressa: ex versione Polona, eadem nobis jussimus iterum reddi Latine per R. D. Joannem Snini, etiam partem Appendicis ad vitam præmemoratam ex Polono: quod te hic monitum, lector volui.*

CAPUT I.

Ortus, pia educatio, virtutes in seculari vita et monastica exercitæ.

Beatus Michael ortum suum ad Lituanos, Sarmaticam gentem, veterem imprimis ac rebus gestis illustrem, sed cultui idolorum diutius deditam (quæ humilitatis et religionis studium sero tandem, Wladislai *a* Jagellonis sui Ducis, Poloniæ autem Regis, opera susceperat) refert: parentes equestris ordinis *b*, integritate vitæ et pietatis zelo vehementius incensos, divino munere sortitus. Quibus vicus *c* quidam, cui Gedrocio cognomen non procul a Vilna, nobili et primaria provinciæ illius civitate, sedes fuit. Hi filio unico neque militari neque rustico operi (quibus gens præcipue studet) propter negatas sibi a natura corporis dotes (brevior enim statura et infra humanam mensuram illi contigerat) satis idoneo, suscepto, ab orbitate non multum se distare arbitrati, quod talem genuissent, pietati præcipue et servitio divino illum addixerunt: hinc summum solatium (cum aliunde negaretur) sperantes, si filius animi vi, qua potissimum pollebat, proficeret; et virtutibus sufficeret, quod a corporis habitum deesset. Nec fraudati desideriorum eventu: namque quam primum illi per ætatem licuit, ea potissimum studia secutus est, quibus se ab illecebris peccandi vel subduceret vel certe eriperet. Quam enim facultatem ex ingenio ad litteras nactus erat, eam tum penuria scholarum in illis partibus, tum quotidiana cum morbis lucta, jam inde a pueritia suscepta, tardabat. Huc accessit acerba calamitas, ex usu alterius pedis, in prima juventa amisso, ita ut necesse haberet, inniti sustentaculis, ad gressus officium exequendum.

Nobili genere apud Lithuanos natus

a *b* C *c*

corpore pusillo et invalido

D *AUCT. JO. TRZCIANA* *addicit se virtutis studio,*

2 Cum vero homini sedentario nec litterato alius (præsertim ubi ab orationibus, quibus solicitius cum summa devotione vacabat, requies data) non esset fallendi otii modus, quam per manuariam aliquam artem; thecas proinde deferendæ Sacrosanctæ Eucharistiæ ad infirmos, artificio non vulgari faciebat, Apostoli exemplum secutus, qui de suis laboribus ita loquitur: Argentum et aurum aut vestem nullius concupivi, sicut ipsi scitis, quoniam ad ea quæ mihi opus erant, et his qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ. Non putavit ergo probrum in his, quibus corporis necessaria acquiruntur, versari, præsertim cum tali auctore fretus esset: plerosque enim postquam contemplatio occupavit, ita tenet, ut contaminari se putent, si paululum ad curam necessariorum vitæ, animum flexerint; id secularibus totum negotii relinquentes, cum Apostolus tantus, ad manus proprias, in his non erubuerit confugere. Numquam enim probrum fuit, occasiones male agendi laborando declinare, imo sanctis viris non aliud fuit ad sanitatem animi perfugium. Sensit hoc idem B. Michael, ideo illud ætatis quod alii in otio, lascivia, lusibus consumunt, in labore potius exegit, hoc quasi fræno juvenilem contumacem ac rebellem spiritum inhibens et revocans: jejuniis a puero ita deditus, ut tres dies tantum septimanales reficiendo corpori indulserit, reliquis in abstinentia cibi exactis. Adeo nihil corpori concessum esse voluit, ut præ nimia vitæ austeritate animi functiones hebetarentur.

manuali operi

Act. 20, 33

ad exemplum Apostoli,

E *et abstinentiæ magnæ.*

3 Incredibile dictu est, quantopere solitudinem amaverit, commercia æqualium fugerit: quippe loca petebat ab arbitris remota; in meditationibus, orationibus perpetuas horas agebat, stabilitate morum atque gravitate senem juvenis referebat, sermonis adeo parcus, ut numquam ab illo vox extundi posset irrita. Quod si quid loqui eum necessitas coegisset; audiebantur voces, quasi ex quodam numine profectæ, ac supra humanæ. Tantum majestatis in pectore, verecundiæ in ore, modestiæ in vultu præsetulit, ut divinum quiddam ipso habitu spirare videretur. Quæ res illi eo majorem admirationem apud suos acquirebat, quo minor significatio tantæ indolis primo aspectu ostenderetur: sic enim fert affectus hominum, ut ea magis ac magis suspiciamus in splendorem evecta, quæ studiosius contempsimus adhuc in obscuro posita: nam ibi divina virtus vim suam maxime exerit, ubi minimum a natura adjumenti expectatur. Non fallebat id certe B. Michaelem, cui in maximis votorum fuit, subjicere divinis rebus omne humanum; ideoque quo majorem venerationem ex virtutibus merebatur, eo magis animum demittebat, summam virtutum in humilitate collocans; cum ipsi Salvatori in usu vitæ non aliam magis frequentatam esse sciret. Cujus ut omnibus momentis admoneri posset, Crucem pendentem a collo ferebat. Deum assiduis precibus fatigans, ut sibi majores occasiones, uberioremque campum ejus virtutis exercendæ, cujus beneficio omnes obtinentur, subministrare dignaretur.

Sermone gravi et raro mirabilis

F *humilitate sublimis,*

4 Atque in eo affectu perseverantem religionis studium vehemens incessit; sed obstabat unum, quod patria sua ea tempestate a religiosis viris parum esset instructa. Celebre tunc erat Collegium Fratrum Ordinis S. Marci Conventus Cracoviensis, sub *d* regula S. Augustini militantium, Bistricii; qui vicus in Lithuania non multis passibus a natali ipsius pago distabat. Eo se contulit; has spes cogitationesque

petit ad Ordinem recipi

AUCT. IO. TRZCIANA.

A tationesque secum portans, se litterarum expertem, corpore invalidum, religioni tamquam inutilem, prohibitum iri: periculum tamen facere decrevit. Agebat ea tempestate Præpositum loci Generalemque totius Ordinis Frater Augustinus, vir integritatis summæ a doctrinæ: cui (copia mutui sermonis facta) aperit, sibi fuisse jam inde a prima adolescentia in animo, inter Fratres Religionis istius agere; sed veritum ne spei irritus dimitteretur, in hanc diem distulisse: nunc vero supplicem contendere, ut voti se compotem faceret; nec desideria sua, Deo et Religioni jam pridem consecrata, in longum differre vellet; inventurum mercedem amplissimam apud eum, qui dives est in retribuendo. Annuit petenti vir gravis, sive ipsius pio affectu motus, sive quod ex facie animi ardorem explorasset. Habitum itaque Ordinis, Sacris prius operatus, illi cum benedictione induit: nec mora Cracoviam, ad Conventum Fratrum celebrandum, iter adornaturus, comitem cum sibi adjungit, et ubi licuit per probationis tempus sacramento religionis eumdem initiat.

et impetrat:

5 Quia vero peropportunum sibi visum fuit, Deo vacaturo, habere fixam aliquam sedem, Capitulo suplex fit, ut sibi Cracoviæ *e* mansionem continuare; et cellam aliquam secretam a frequentia Fratrum, cum libera facultate commeandi in templum quandocumque vellet, habere liceret. B Assensere sine difficultate, cum viderent magis ac magis indies pietatem et sanctitatem ipsius vires sumere. Ædicula igitur a tergo forium templi intra claustrum ad Occidentem suscitatur, adeo humilis et angusta, ut vix unum resupinum caperet. Talem corpori mansionem elegit, qui animum cœlo destinabat. Veniebant sub ingredientium aspectum, terra cubile, pulvinaria stramen, suppellex sphærulæ præcatoriæ, et virga pendula disciplinæ ergo. His opibus contentus vir Dei fuit; omnibus claustri muneribus intentus, nihilque de officio suo remittens, præsertim ubi vel aræ ornandæ, vel sacrificium sacrum Missæ celebranti navanda opera esset, alioqui et reliquis horis, ubi per obsequia Fratrum licuit, nusquam nisi in templo visus. Victu tenuissimo imo et vilissimo gaudebat. Carnium esu ab eo tempore, quo monasticam vitam est amplexus, semper abstinuit; cocto olere contentus et cervisia tenui; sæpe solo pane ac sale, raro oleo, atque butyro, et quidem tamquam condimentis.

Item ut liceat habere Cracoviæ cellam secretam a

juxta templum,

6 Extra monasterium pedem extulit numquam, C ratus discrimen se subire, quoties in publicum prodiret, nisi cum visitandi essent viri fama sanctitatis ea tempestate clari et incredibili pietate in Deum succensi, cum quibus illi divino adglutinante animum spiritu, arcta consuetudo fuit. Tunc enim vel Suentoslaum *f* ad S. Mariæ in circo Cracoviensi degentem, et ibi post fata sepultum, perpetuum in vita silentium servantem, conveniebat; vel B. Joannem Cantium *g*, Sacræ Theologiæ Doctorem, Academiæ Cracoviensis Professorem Collegam majorem, qui ad S. Annæ post obitum miraculis claret; vel B. Simonem *h* Franciscanum, Lipnicii oriundum, cujus apud Fratres Bernardinos in Stradomia sepulcrum votis hominum celebratum visitur; vel Fratrem Stanislaum *i* de Casimiria Canonicum Regularem, qui tituli Corporis Christi Ecclesiam miraculis illustrat. Mirabile dictu, quam opinionem sanctitatis et integritatis vitæ, istorum singuli adinvicem habuerint: nam interrogatus unus de aliis, cœleste quiddam et sanctum referebat, etiamsi suo judicio quisque sibi minimus, imo etiam contemptus videretur. Felicissimum erat illud seculum, quod tot viros sanctitatis expertæ, urbi Cracoviensi dedit, quorum suffragiis hucusque felicitate optabili securitatis perfruitur, utinamque diu ipsis devota perfruatur.

quam non egreditur nisi pii cum viris sanctis colloquii causa.

f g h i

7 Sed ad Beatum Michaelem redeo, cujus solius D vitam litteris distinguere decrevi, et cujus pietatem nullius hominis eloquentia assequi potest. Ecclesia illi domicilium diurnum ac nocturnum fuit; ibi vigilare, orare, poplitem incurvare; orationes ad Deum, et quidem præcipue ante imaginem Crucifixi, quæ in medio templi est erecta, fundere; fixam aciem in cœlum habere, contemplatione alta quasi extra se rapi, divina beneficia in animo volvere, pro illis gratias agere, præmia cum pœnis pro factis æstimare, intentum vitæ futuræ agere, quotidianum illi atque assiduum. Itaque imaginem Crucifixi sibi locutam fuisse et auditum est, et ipse exiguam spe trahens animam in confessione F. Joanni Generali Præposito Libichoviensi fateri non dubitavit. Quin etiam in oratione perseveranti, contemplationi intento, mali genii, clamore, convitio, stridore insultatione, terrore sæpe infesti fuerunt. Disciplinæ quoque vacanti et verberibus tergum concidenti, iidem geminando verbera, adeo atrocibus plagis corpori inflictis molesti erant; ut a vibicibus nulla pars corporis esset immunis; cum tamen ille in oratione perseveraret, ejusque præsidio omnes diabolicas tentationes superaret. Frequenter ad satietatem cæsus, et diris verberibus afflictus: etiam per templum raptatus, semivivus, cum virgis comminutis retro altaris majoris, a Fratribus ad Matutinum E decantandum convenientibus, reperiebatur. Quamvis porro langueret ex dolore, premebat tamen silentio ea quæ secum agebantur, etiamsi res dissimulari nullo pacto potuit. Nam solennioribus festis instantibus hæc repetita sibi tormenta frequenter Fratres exaudierunt. Natalis Domini instabat dies, religiosius de more celebrandus; eo cum Fratres pro Matutinis decantandis, in ecclesiam convenirent, stramen his diebus ex consuetudine loci per pavimentum templi sterni solitum, comminutum totum ac in acervum congestum, repertum est. Cum Beatus Michael retro altaris majoris semivivus jaceret, quærentibus Fratribus ab eo rei gestæ indicium, nihil extundi potuit; conjectura tamen assequebantur, raptata illo a dæmonibus stramen comminutum esse. Quantum dolorem vir Dei libens pertulerat, qui nullis lectisterniis unquam usus, nuda humo requiescere solitus esset? cum præsertim eum dolorem ad quartum decimum diem continuaret, priusquam se collegisset.

Intentus orationibus,

Crucifixum sibi loquentem audit:

corpus castigans dire a dæmonibus cæditur,

quod tamen celare conatur.

ANNOTATA.

F

a Jagello, *baptizatus an.* 1386 Wladislai *nomen accepit.*

b *P. Szembek notavit in margine,* titulo tamen Knias, quod Ducem Latinis sonat, ex majoribus suis fuisse gavisos *parentes Michaelis: horum autem genus deducens auctor Vitæ Polonicæ, narrat quomodo Trabus primus Dux Lituanorum quinque filios habueret, patris dominia partitos (de quibus plenius et accuratius agit Albertus Kojalowicz parte* 1 *historiæ Lithuanæ lib.* 4) *ex quorum uno Gedrocio Michael stirpis ultimus, ex altero Holsano Paulus Vilnensis Episcopus familiam quoque suam finierit. Quod Lithuanis examinandum relinquo; nam Albertus præcitatus Gedrociorum familiam adhuc subsistere ait, de Holsana fatetur extinctam cum Paulo stirpem esse anno* 1553, *factus autem Paulus erat ex Episcopo Lucerionensi Vilnensis an.* 1530, *et a repressa constanter hæresi Lutherana laudem meruit. In titulo instrumenti ad finem dandi additur ipsi Micheali titulus* olim Ducis in Lithuania.

c Castrum *dici mallet Szembek. Vita Polonica possessiones ei attributas ad* 26 *milliaria extendit. Albertus, amplam ditionem vocat a Vilna septentrionem ver-*

A *sus ductam, adeo ut corrigendæ sint mappæ, in quibus* Gedrocium *magis versus ortum locatur.*

d *Szembek scribi jubet* Ordinis Canonicorum Regularium mendicantium S. Mariæ de Metro, de patientia beatorum Martyrum, *alibi autem addit perperam alios scribere* de Pœnitentia : *in quo mirum esset a vitæ Polonicæ auctore, ipsiusmet Ordinis religioso, errari : nisi dicamus, exolevisse cognomentum et in solis antiquis scripturis abbreviate notatum inveniri* pgutia, *quod alii aliter extendendum nunc judicent. Extant porro adhuc in solo Vilnensi Palatinatu Monasterium Miedniky, a Jagellone fundatum; Præpositura infulata Widzieniszkii, a Martino Marcello Gedrocio instituta, item Præpositura Twekeczii et Michaliszkii; et alibi alia.*

e Conventus S. Marci Cracoviæ (*unde toti Ordini nomen apud multos fuisse apparet, ex phrasi auctoris supra notata) dicitur fundatus fuisse in Vita Polonica (cui assentitur Crommerus lib.* 9 *sub finem) a Boleslao Pudico, Poloniæ Rege ab anno* 1226 *ad* 1279. *Huic conjux fuit B. Kinga seu Kunigundis, in cujus Vita danda* 24 *Julii, etiam Boleslai acta describuntur.*

f *Obiit* B. Sventoslaus 15 *Apr.* 1489 : *sed transtulimus eum ad* 7 *Maji, quod non satis nobis constaret de* B *cultu, et quæ de eo præcipue dici poterant, peti deberent ex dicendis de S. Stanislao Ep. Mart.*

g *B. Joannes Cantius, mortuus est anno* 1473, 24 *Decembris : Vita ejus scripta est ab Adamo Opatovico, et pro beatificatione obtinenda impressa Cracoviæ an.* 1628. *Habemus aliam longiorem e Polonico translatam.*

h B. Simonis de Lipnica *Vita Latine edita a Ludovico Skrobkovio Brunsbergæ an* 1636; *antea vero an.* 1611 *Polonice Cracoviæ a Nicolao Cichovio referenda ad* 18 *Julii.*

i Stanislai *hujus Vitam edidit Martius Baronius, dandam* 7 *Junii quo obiit.*

CAPUT II.

Viventis et mortui Michaelis miracula : pius ejusdem obitus.

Miraculis clarescens

Ob hanc singularem et inauditam patientiam, humilitatem, pietatem, ceterasque virtutes, potestas patrandi miracula vivo illi divinitus concessa fuit, ex qua metiri virtutes viri tanti licebat. De iis, juxta fidem antiqui exemplaris manu scripti, hoc loco dicendum. Nam febribus, fluxibus, variisque aliis lan- C guoribus, ipsis medicis desperatis, plurimos levavit, et valetudini priori reddidit, sed incuria scribæ multa neglecta sunt. De his quos referam hæc scripta habentur. Mulier quædam nobilis, de Cracovia, fluxu mensium aliquot annos laborans, ac de vita sua desperans, cum a medicis frustra sæpe opem implorasset, ad eum fide succensa venit. Sed cum sacrificanti ministrantem invenisset, nec posset eum verbis adoriri; prostrata in faciem Deum orabat, vestimenti extremitate Beati Michaelis manu prehensa; salvaque ex tunc Dei dono domum rediit, gratias agens, nec dissimulans, cujus ope sanitatem fuisset adepta.

sanat hæmorrhoicam,

incendia precando restinguit,

9 Quodam etiam tempore in platea S. Joannis, incendio late per tecta effuso, vidua quædam, cui Anna Palibotkowa cognomen fuit, ad B. Michaelem accurrit, rogans, ut suis precibus apud Deum impetraret a domo sua incendium prohiberi (jam enim ex vicinia lambebat eam ignis) qui ita subito quievit, ut pepercisse ligneæ et combustibili materiæ videretur. Quæsita igitur a vicinis quidnam domui suæ profuisset, respondit D. Michaelis preces. Simile acci- a derat ex opposito D. Marci in *a* lapidea. Snieskowska vulgo dicta, ab incendio graviter correpta. Interim illo orationibus vacante, Fratrum consterna- torum fit ad eum concursus, flagitantium, ut imminentem plagam claustro, intercessione curaret averti. D Quos ille in Domino consolatus, his verbis adoritur: Nihil esse periculi inquiens a præsenti incendio, secuturum tempus post sua fata, allaturum huic conventui magnam ex igne calamitatem. Meminit ejus rei gravissimus scriptor Matthias a Miechow in sua historia *b*. Templo igitur una cum Fratribus egressus, flammam late grassantem signo Crucis mitigavit. Quo miraculo attoniti homines, Deo ingentes gratias agebant, virtutem tantam in Beato viro stupentes ac prædicantes. Nec multum fluxit temporis, cum ignis violentia illam partem civitatis afficere cepit, ubi prostibulum est situm. Indicant Fratres atque accurrentes vicini B. Michaeli quid agatur. Ille, uti facere in re simili consueverat, per Crucis signum incendium prorsus extinxit. Stupefacti qui vidissent, ad cœlum sublatis manibus Deum collaudarunt, et beato viro gratias egerunt.

AUCT. J. TRZCIANA

b

futura prædicit,

10 Ex eo tempore affatim eleemosynarum in cœnobium portatum fuit, concursumque ad beatum virum cum variis ægrotis et infirmis, ex remotioribus etiam locis. Cumque fama miraculorum, quæ ab ipso patrabantur, late pervagata fuisset; alios deside- E rium videndi viri beati accendit, alios pietas extimulavit, plerosque ut de statu vitæ suæ aliquid ex ipso expiscarentur. Nam et Prophetiæ donum in eo eluxit. Quædam enim parens, Civis Cracoviensis, cum duobus filiis suis ad eum venit, consultura de statu vitæ illorum ineuntis. Cujus voto vir beatus considerato, atque in pueris obtutu paululum fixo, respondit, alterum sacris Ordinibus initiatum, alterum vero suspensum iri : quod evenit adhuc ipso superstite. Hæc dum in vulgus sparguntur, frequens fit ad eum hominum concursus, fata cognoscendi avidorum, beato viro se subducente et abdente, ne hinc aut vana gloria quæri, aut superstitioni aliqua occasio strui videretur. Sæpe igitur objurgabat ejusmodi oracula poscentes, in Deum solum futurorum cognitionem rejiciens; et a vita sua, quæ similiter infirmitatibus multis subjecta esset, rem tam altam et divinam alienam esse dictitans. Itaque spem ne alerent inanem, Deo fata sua committerent, ipsi pie casteque pro virili viverent, secutura fata vita digna ne dubitarent.

et constantem ad extremum vitæ rigorem tenens

11 Talia sæpe inculcans vir Dei ad orationes redibat, de studio pietatis nihil remittere usque ad extremum spiritum volens, in eoque sancto animi sui instituto perseverans senium implevit, ab exerci- F tiis assiduis macilentus et viribus exhaustus, facie pallens, capite albicans, non tam annis, quam morbis, laboribus, ac denique vigiliis confectus. Namque extrema ætate multo duriorem vitæ conditionem sibi imposuit, jejuniis continenter se macerans, ita ut spiritu deficeret, et vitæ functiones ægre admodum obiret; cum nihilominus ab assuetis orationibus haud revocaretur, imo intensius in obsequiis divinis versaretur, se totum Deo devovens, nec infirmitati aut debilitati corporis quidquam concedens. Non ille retro respexit, sed assiduo mortis atque extremorum conditionem in animo coxit; cœlestium felicitatem et damnatorum cruciatus secum reputans, hos execrando, illos æmulando in Deum vota semper direxit. Correptus febri gratias Deo agere cepit, quod tempus resolutioni suæ, quam ipse multo ante prævidit, jam appeteret. Itaque Fratribus una cum Priore ad se convocatis, eorum orationibus se diligenter commendabat, cohortans eosdem ad mutuam caritatem, illudque Joannis frequenter usurpans, Deus est caritas, et qui manet in caritate, in Deo manet, et Deus in eo; ad hæc ut seniori suo obedirent, inculcans illud scripturæ, meliorem esse obedientiam, quam victimam; præterea ut scandala publica

febri correptus adhortatur Fratres:

1 Jo. 4, 16

3 Reg. 10, 22 Mat. 18, 7

AUCT. S. TRZCIANA. et nisi scandala caveant tria eis incendia comminatur,

A publica fugerent, cum Salvator interminetur, væ esse illis per quos scandala veniant.

12 Jam ut mandata Divina diligenter servarent, accurateve custodirent, Crucem Domini, cujus imaginem in veste deferebant, in pectore potius intimisque sensibus expressam gererent, ac a viis Domini ne latum unguem recederent : quæ facientibus omnium bonorum augmentum, religionis per universum orbem Christianum propagationem et incrementa pollicebatur; negligentibus vero pœnarum certissimum eventum denuntiabat, præcipue temporalium per incendia crebra et monasteriorum desolationes atque amissiones : quod si adhuc pergerent scandala facere, non solum persecutionem vulgi atque infamiam, verum etiam triplex incendium brevi incursuros. Quod quidem non aliter, atque præcaverat, evenit. Nam intra quinquaginta annos ter monasterium S. Marci Cracoviensis, æde sola sacra incolumi, uti Annales *c* Polonorum testantur, conflagravit. Prima clades ex incendio accepta, dum rerum in Polonia potitur Joannes *d* Albertus Poloniæ Rex, anno ab incarnatione Domini MCCCCXCIV Junii XXIX, quæ erat dies SS. Petri et Pauli Apo- B stolorum solennitate celebris, ortum est *e* incendium a Nova-porta noctu, adeoque grassatum per omnia platearum tecta fuit, ut vix in platea sutorum vis flammæ resideret. Secunda anno Salvatoris MDXXVIII Sigismundo *f* ejus nominis primo regnante, die Veneris pridie S. Marci, hora XIX *g*, ignis a Nova-porta similiter erumpens, omnia ædificia sacra ac profana, usque ad S. Stephani templum, quatuor fere horarum spatio consumpsit, claustrum S. Marci, et templi pars anterior, *h* Cleparini universa tecta conciderunt, incendio conflagrata. Tertia anno Domini, *i* MDXLIV Dominica Lætare hora noctis prima, ignis ex platea S. Joannis exiliens, late per plateam exitium dedit, claustrumque S. Marci una cum domibus adjacentibus in cineres redegit. Hi eventus subsecuti prædictionem beati viri veram fuisse arguere poterant : nam et nobile monasterium Bystricianum in Lithuania, cum omnibus suis latifundiis, circuitu ultra triginta millia passus patentibus, insuper oppidis, villis, prædiis, stagnis, nemoribus, sylvis, ob scandala publica, et quorumdam Fratrum excessus non ferendos, notabiliter autem F. Joannis Præpositi Bystriciani, et F. Jacobi Parochi Miednicensis, cessit in possessionem capituli Vilnensis; Sigismundo ejus nominis primo Poloniæ C Rege ac Lithuaniæ magno Duce, non solum indulgente, verum etiam privilegium concedente, ac in perpetuum donante, sub annum incarnati Domini MDXXVI, ex quo tempore inclinari Ordo hic sensimque minui cœpit.

c quæ evenerunt anno 1494, d — e — f 1528 — g — h — i — et 1544 — quibus accessit jactura monasterii Bystriciani.

Extremum confessus,

13 Sed ad propositum redeo : Ubi vitæ suæ finem jamjam adesse B. Michael cerneret, confessorem suum venerabilem virum F. Joannem, qui postmodum in Præpositum Libichoviensem et totius ordinis Generalem est electus, ad se acciri jussit; eique de omnibus, quæ in vita sibi acciderant; accurate et cum dolore confessus est, nec de supra memoratis secretis reticuit, quod sibi oranti imago Crucifixi quæ est in templi medio locuta fuisset, quodque ex persecutione geniorum malorum semivivus nonnumquam relinqueretur, et quod variis morbis hominum succurrisset : quæ tamen ne propalarentur, ab eodem suo Confessore maximis precibus contendit. Tandem sacris mysteriis procurari se jussit; quibus munitus a Fratribus petiit, ut extremam operam navare sibi in Psalterio recitando non recusarent, cui postquam satis vacatum esset, veniam admissorum ab iisdem cum lacrymis flagitabat : tum vero si quid in majores deliquisset, præcipue contra obedientiam, dimitti sibi rogabat; vicissim ipsis D hoc idem instantibus, lacrymisque obortis sese illius votis commendantibus. Genu itaque flexo orans, et lacrymas fundens, ut verus athleta Christi IV Nonas Majas anni MCCCCLXXXV in Domino quievit.

et Viatico munitus, — moritur an. 1485.

Ad locum sepulturæ a B. Sventoslao indicatum,

14 Postera die Fratribus indicitur Capitulum, deliberaturis ubinam sepeliendum censerent; cum interim Sventoslaus, silentii secreto admirabilis, vitæ sanctitate celebris et doctrina conspicuus, Beati autem Michaelis intimus, in templum S. Marci accurrit, pulsans ad ostium sacrarii, ubi Fratres clausi in consilio tenebantur; factoque sibi aditu, schedam deliberantibus porrexit, in hæc verba scriptam : Iste vir Dei frater vester, qui mortuus est, cujus anima in cœlis æternaliter requiescit, sepeliatur in choro ad valvas sacrarii septemtrionem versus, ubi sepulcrum invenietis paratum : et aliud quoque sepulcrum adhuc est, sub magno altari, quod nunc servabitur, quia futurus illo major erit, *k* qui in eo sepelietur. Experiri, quod intimatum est, placuit : omniaque sic responderunt quærentibus, prout erant prædicta. Ad funus itaque celebrandum descensum est, quod curam poscebat majorem, quo clarior ob sanctitatem vita B. Michaelis fuit. Fit ergo de more E Sacrum, corpore super feretro posito, et ante altare constituto, hominibus incredibili frequentia hinc inde confluentibus : inter quos Sventoslaus, et ipse opinione sanctitatis illustris, a loculis ipsius usque ad finem sepulturæ non recedebat, amicum supremo officio cumulaturus. Accurebatur cum infirmis, variisque languoribus oppressis, qui omnes contactu feretri sanabantur. Tantam virtutem operatur Deus in Sanctis suis.

k delatus inter multos concurrentes,

dæmoniacam liberat,

15 Placet ex multis hæc tantum commemorare. Catherina quædam Piscatrix civis Cracoviensis, ex platea cui a Vistula flumine cognomen, a dæmonio correpta, postquam loculos defuncti tetigit, dæmonio liberatur. Quidam etiam vir a nativitate claudus, fide ac spe plenus deferri se ad corpus beatum jussit; qui solo attactu feretri pedum usum recepit; domumque lætus, virtutem divinam in reliquiis Sanctorum operantem prædicans, rediit. Multi denique alii eodem die, a variis languoribus febribusque liberati, cum gratiarum actione funus beati viri celebrabant, adeo magna frequentia, ut non solum templum, verum etiam ipsa platea multitudinem capere non posset. Nam fragrantia quædam odoris suavissimi mire homines afficiebat, propterea eaque promiscue viri ac mulieres, faciem ipsius strophiolis et vittis detergebant, et domi cum veneratione reliquiarum loco servabant. F

claudum et plures ægros sanat.

Budæ invocatus mortuo vitam reddit.

16 Mandatur interim sepulturæ corpus, desiderio multitudinis gliscente, illius adhuc perfruendi. Expeditur locus, cujus supra mentionem fecimus : demittitur in scrobem acclamante plebe, et monumenta acceptorum in præsentia divinitus beneficiorum ad sepulcrum figente, donec tandem in sua fit cuique discessus. Quidam recepto tum temporis gressu in Ungariam reversus, Budam nobilem Regum sede civitatem pervenit; ibique juvenem gurgite Danubii absorptum, ac per triduum in aquis detentum, sepeliri offendit, propinquis supra modum hominis casum ejulantibus. Accedit propius, et quæ secum in Polonia B. Michaelis ope sunt acta, exponit. Accensi dictis cognati circumstantes votum pro mortuo nuncupant, ipsi ad Deum plena fide erecti, se, si ad vitam redisset visitandi sepulcri B. Michaelis Cracoviæ autores illi futuros; cum interim quasi a somno juvenis experrectus, ad vitæ munia redit, gratias Deo omnibus agentibus, ipsoque imprimis, postquam se collegerat. Voto itaque satisfacturus, Cracoviam ad sepulcrum B. Michaelis cum summa devotione venit, laudibus misericordiam Dei vehens, ac signum illius ad monumentum B. Michaelis relinquens.

A linquens. Hæc igitur sunt, quæ Joannes a Trzciana, artium Magister, Collegii majoris Collega, ac Sedis Apostolicæ et Imperiali auctoritatibus publicus Notarius de vita B. Michaelis litteris mandavit, in hunc locum collata integra fide, orationis tantummodo cultu immutato : quæ, qui legerit, æqui bonique consulat.

ANNOTATA.

a Lapidea, *subintellige*, domo : *ita enim fert usus loquendi Polonorum, quibus vulgo haud aliæ quam ligneæ domus; eximiæque nobilitatis est habere lapideam*

b *Lib.* 4 *cap.* 73, *ubi de hoc Beato post verba jam ante citata.* Hic verentibus Fratribus et metu concussis, ne ignis non longe exortus monasterium S. Marci corriperet, dixit : Non timendum pro hac vice, sed dum moriar, plaga per ignem grandis huic monasterio accidet. Quod ita factum post mortem ipsius verificando supervenit.

c *Quinam sint hi* Annales Polonorum *scire haud magni refert : solum noto totam hanc digressionem usque ad num.* 13 *fuisse ab interpolatore adjunctam.*

d Joannes-Albertus, *frater S. Casimiri, subrogatus Casimiro III Regi an.* 1492 *mense Junio, vixit ad an.*
B 1501.

e *Aliud incendium urbis Cracoviensis post obitum Casimiri Regis refertur a Cromero sub finem lib.* 29, *et iterum an.* 1500 *dicitur conflagrasse ab illo arx Cracoviensis.*

f Sigismundus *electus* 1 *Decembr. an.* 1516, *coronatus an.* 1517 *die* 24 *Januarii, mortuus* 1 *Apr. an.* 1548.

g *Vita Polonica addit* secundum Horologium majus, *quo scilicet diei ac noctis horæ simul* 24 : *quem usum licet Poloni servent, non ideo tamen intelligas initium numerandi illis fieri ab occasu solis, more Italico: sed immobiliter adhærere mediæ nocti; sic ut prima hora post meridiem vocetur decima tertia, et sic consequenter.*

h *P. Szembek monet legendum* Clepardiæ : *vita autem Polonica addit hanc esse* quasi suburbium Cracoviense.

i *Anno* 1544 *Pascha erat* 13 *Aprilis, adeoque* Dominica Lætare 23 *Martii.*

k *Necdum impleta erat pars istius prophetiæ cum anno* 1615 *excuderetur Vita Polonica, an autem his ultimis* 60 *annis impleta sit, non comperi.*

C
APPENDIX.

Alia posteriora miracula quædam.

Ex relatu Ab. Brzestensis habemus,

Fredericus *Szembek jam sæpe memoratus, præmissæ Vitæ hæc verba adnotat,* Multa præterea per eum facta miracula auctor vitæ hujus se omisisse testatur : tria tamen ex antiqua traditione monasterii ipsius hic ponemus. *Hoc autem facit sub hoc titulo,* Aliqua ex prodigiis ad sepulcrum Divi Michaelis gestis in Prioratu Vener. viri D. Nicolai Brzestensis, ad S. Marcum tunc agentis, ex relatu ejus conscripta, cum incendio ignis periissent prima acta. *Videntur autem ipsa esse quæ indicat Vita Polonica, ubi ait in fine :* Ponunt modo scriptores recentiores in suis historiis, quod etiam præter supra nominatum *(Budensem scilicet puerum)* tres alii mortui ad vitam rediere : *quorum etiam causa apud Martinum Baronium in Vita B. Stanislai Casimiritani B. Michael vocatur,* quatuor mortuorum suscitator percelebris. *Sunt autem hæc.*

resuscitationem abortivi,

18 Sub anno Domini MDXLI Zamata Anna, civis Cracoviensis, abortivum peperit, tandem præ dolore debilitata somno opprimitur. Vir Dei B. Michael in somnis apparuit; veste candida habitu monachali D quo incedere est visus, consolans eam ne tantopere mœrore concutiatur, inquiens se esse B. Michaelem Ordinis D. Augustini, ad S. Marcum sepultum; ad cujus sepulcrum si votum fecerit cum oblatione ac revelatione prodigii puerum vivum habebit. Ipsa evigilans apparitionem B. Michaelis viro ac aliis vicinis indicavit, cui vir credens, una cum aliis bona fide in Deo sperans, votum ad sepulcrum fecerunt una cum matre. Mox puer oscitare ac tandem movere se cœpit. Quo viso gratias Deo gaudentes agebant, ac votum ad sepulcrum sine mora solverunt, cum affixione tabulæ pictæ, apparitionem viri sancti, mulieri in somnis existenti [factam repraesentantis]. Et hæc tabella prima erat fixa ad sepulcrum B. Michaelis : quem puerum viventem idem Prior vidit.

EX MS.

pueri a triduo submersi

19 Item anno sequenti MDXLII, sub Prioratu Ven. D. Nicolai supranominati, quidam puer ex rure Spytkowicza, annorum duodecim in aquis suffocatus per tres dies erat. Parentes mœsti usque die tertio submersum extraxerunt : et quia nulla spes de vita erat, non desperantes tamen de gratia Dei, ad sepulcrum Beati Michaelis Cracoviam puerunt voverunt, merita Sancti implorantes. Tandem E successu temporis puero primum pallor corporis disparere cœpit, ac rubedine perfundi facies, deinde caput moveri ac attolli; tandem evixit tamquam a somnis. Cujus parentes, votum adimplentes, eum ad sepulcrum adduxerunt bene sanum. Quem Prior una cum aliis vidit ac in suggestu publicavit.

et salutem matri ac proli servatam:

20 Item Magnifica Domina Anna Szydlo Wieczha, Castellana Cracoviensis, circa partum magno affecta dolore, sic quod de vita ejus desperabant, cum nec prolem in lucem edere posset, votum fecit, una cum prole, si Deus dederit [veniendi] ad sepulcrum B. Michaelis. Mox voto facto, sine difficultate partus, peperit. Tandem cum solenni oblatione, Domino Deo gratias agens de accepto beneficio ad sepulcrum B. Michaelis venit, ac insigne reliquit. Item nota quod sub Prioratu Ven. ac Rev. Patris D. Nicolai a Kamzana Abbatis Brzelensis B. Michael visus est ab eodem in sepulcro.

sanantur aliquot moribundi,

21 *His ex MS. sumptis addo recentiora quædam, hoc seculo patrata, et ex Vita Polonica Latinitati donata, a D. Joanne Smni, hoc tenore.* Anno Domini MDCXI Illustris et Magnifica D. Barbara Plazina, Gubernatrix Cracoviensis; magno et gravi morbo depressa, de qua etiam medici desperarunt, per intercessionem hujus Beati est resanata : et in signum beneficii tabulam argenteam ante effigiem viri Dei F flectens, suspendere ad sepulcrum ejus curavit. Etiam anno MDCXII, cum Nobilis D. Dorothea Paszkowska de Montibus diversis et incognitis morbis vexaretur, et vitam vix traheret; per intercessionem B. Michaelis sanitati est restituta. Anno MDCXIII quidam Frater ejusdem Ordinis gravi infirmitate depressus, a Domino Deo per venerabilem Patrem Michaelem postulans subsidium, cito convaluit. Anno MDCXIV Famosa D. Anna, civis Klepariensis, cujus filius jam animam agebat, votum vovit ad sepulcrum prænominati S. Michaelis : et puer juvante Deo in vivis remansit. Eodem anno Pater quidam ejusdem Ordinis, de quo ab omnibus desperabatur, per B. Michaelem ad salutem rediit. Eodem anno, quatuor milites, a Moschis per infortunium capti, et de salute sua in subitaneo casu desperantes, per visum intellexerunt quod B. Michael ipsis libertatem daturus esset, quam reipsa consecuti numismata quatuor diversa ad ejus sepulcrum obtulerunt. Eodem anno Cracoviensis Sacerdos Religiosus, in extremis positus, ad sanitatem eodem B. Michaele intercedente est reductus.

liberantur captivi,

alia discrimina depelluntur.

A 22 Anno MDCXV Nobilis D. Milioreska, filiolum agonizantem obtulit ad sepulcrum B. Michaelis, et ab infirmitate liberum recepit. Eodem anno MDCXV nobiliter natus Gregorius Donkoroski, ex districtu Coscienensi, appendit tabellam cum hac inscriptione : D. O. M. Domino Deo omnipotenti, in Sancta Trinitate Uni, gratias ago, quod me liberare dignatus sit ab inimicis meis, quos Dominus Deus mihi immiserat juste, propter peccata mea. Ex quo autem votum vovi ad B. Michaelem, omnis anxietas a me recessit, et adversarii mei facti sunt amici mei. Sit nomen Domini Dei mei benedictum in secula. Eodem anno Nobilis Dominus Joannes Acius Kinita Srzeniaviensis, Susannam filiam suam, morbo oppressam ac pene exanimem, vovit ad sepulcrum Divi Michaelis, et illa tertia die salutem recepit. Eodem anno nobilis D. Anna Wolska, in partu moritura, ad B. Michaelem oblata et salvata fuit. Pauperi homini jumentum sub curru depressum jacebat fere mortuum, qui cum supplex confugisset ad B. Michaelem surrexit illud incolume; ex quo deinde natum fœtum vir ille in gratiarum actionem ecclesiæ obtulit.

B

INSTRUMENTUM PUBLICUM.

Inventionis, Sublevationis, et Translationis ossium Beati Michaelis Gedrocii Anno Domini MDCXXIV die IV Junii.

Auctoritate Episcopi Cracoviensis,

Thomas Oborski Episcopus Laodicensis, Suffraganeus et Canonicus Cracoviensis, piæ posteritati. Ad Dei omnipotentis gloriam majorem et Sanctorum ejus honorem, notum facimus et testamur, nos rogatos fuisse a Religiosis Patribus Ordinis Canonicorum Regularium Mendicantium S. Mariæ de Metro de Pœnitentia Sanctorum Martyrum, ut ossa et cineres servi Dei B. Michaelis Gedroc, Ordinis prædicti, in templo eorumdem Religiosorum Cracoviæ S. Marco dicato sepulti, e sepulcro veteri (quod occasione structuræ novorum ornamentorum altaris majoris necessario diruendum erat) ob majus fidelium commodum levaremus : horumque petitioni piæ nos annuentes, auctoritate Officii Illustrissimi et Reverendissimi in Christo Patris ac Domini, Domini Martini Szyszkowsky, Episcopi Cracoviensis, Ducis Severiensis, morem gessisse hoc ordine et modo.

ejus Suffraganeus,

anno 1624, 4 Junii,

2 Anno Domini MDCXXIV, feria tertia post festum Sanctissimæ et Individuæ Trinitatis, quæ erat dies IV Junii, personaliter venientes ad templum S. Marci supradictum, adfuimus sacrificio Missæ, quod votivum ritu solemni de Sanctissima Trinitate peregit R. P. F. Joannes Baptista Italus ex familia Sancti Francisci, pro tempore illo Apostolica auctoritate Commissarius Generalis totius Ordinis jam dictorum Religiosorum S. Mariæ de Metro; simulque sermoni, quem Reverendus Pater Fridericus Schembek, Societatis Jesu Professus, habuit de vita et gestis hujus servi Dei B. Michaelis. Deinde Pontificalibus induti, et gratia Spiritus sancti per Hymnum Veni creator decantatum invocata, accessimus ad sepulcrum; in pariete ad valvas sacrarii Septemtrionem versus ad cornu Evangelii altaris majoris exstructum; illudque clausum, integrum et intactum in omnibus reperimus, et malleo accepto ipsimet illi aperiendi initium dedimus : remotoque lapide ingenti (in quo imago integra ejusdem servi Dei decumbentis sculpta fuit) invenimus intra structuram ipsam muri lateritii, cui jam dictus lapis incumbebat, cistulam ligneam, et in ea calvariam ejusdem B. Michaelis majori ex parte integram (cui tamen mandibulæ deerant) et insuper tres cranii calvariæ ejusdem partes; duoque ossa seu brachia longitudinis palmum

aliquas Reliquias B. Michaelis,

D unum vix superantis, et partem nigri baculi, qui ei simul loco signi Crucis et sustentaculi serviebat, quique una cum ipso olim in sepulcro positus fuit.

a Radzivilio depositas,

3 Quæ ossa, una cum prædicti sustentaculi seu Crucis parte, ante aliquot decades annorum, Episcopante tunc Cracoviæ Cardinale Radzivilo S. R. I. Principe, extraxerat ex ipso sepulcro inferius sito (in quo idem Beatus quiescit in loco eodem) Frater Thomas Squiernievius Sacerdos, actui huic nostro, de cujus veritate hoc testimonium posteritati damus, præsens et sanus tam mente quam corpore, jussu et mandato sui Superioris sibi tunc assistentis in opere eodem, Fratris Christophori Prævorscensis; qui sepulcrum idem magnificentius exornare desiderans, partem jam dictam sacrarum exuviarum ex illo extrahi et decentius collocari curaverat. Quæ sic a nobis inventa, manibus nostris inde levantes, multitudini piæ fidelium præsenti ostendimus, musicis instrumentis interim personantibus, et ad devotionem majorem populum incitantibus : qui concurrebat numerosus, globulos offerens precarios, sacris admovendos ossibus : cujus postulatis satisfactum.

elevat :

E

mandat vetus sepulcrum aperiri,

4 Deinde murum solidum altitudinis ferme duorum cubitorum, longitudinis trium, in cujus medio Epitaphium ejusdem Dei servi, forinsecus in tabula marmorea exsculptum extabat, supra vetus sepulcrum idem, novi ornamenti majorisque causa, cura prædicti Fratris Christophori Prioris extructum, dirui mandavimus. Quo diruto, sepulcrum ipsum conspeximus intra eumdem templi parietem, Septemtrionem versus ad valvas sacrarii, plane juxta descriptionem et relationem in suo Polonorum Chronico Matthiæ Miechovitæ celebris historiographi, et conformiter narrationi Fratris Thomæ Squiernievii supra dicti; Nos antequam murus jam dictus; sub Illustrissimo Cardinale Radzivilo extructus, dirueretur, de re tota informantis et oculati testis. Erat autem testudinatum, cujus summitas seu extima superficies pavimenti templi ferme æqualis fuit, clausum bene et integrum, vestigium solum foraminis in suprema sui parte, olim jussu prædicti Prioris facti et deinde obstructi, habens. Quod nos Pontificalibus induti, præsentes aperiri mandavimus, ipsimet manibus nostris operi initium dantes.

ossa et cineres extrahi,

5 Sublata ergo jussu nostro ejus testudine, Ossa reliqua, præter supra dicta, majori ex parte in pulveres resoluta, vel quæ ad primum statim contactum in eosdem resolvebantur, inventa sunt, et inde nobis spectantibus, manibus supradictorum R. P. Commissarii Generalis Ordinis, et Societatis Jesu Sacerdotis Professi extracta, et una cum Cineribus in vasis ad id idoneis decenter collocata, nobis ad altare majus ad latus sepulcri ejusdem sedentibus, oblata et præsentata fuerunt. Quæ nos ut et priora, populo magno numero concurrenti, et globulis precariis ex pietatis affectu eadem contingenti, spectanda exhibuimus, campanis omnibus interim templi ejusdem personantibus, et hymno Te Deum laudamus per nos inchoato. Qui dum caneretur, plurimorum devotioni satisfactum; ex cineribus et loculo ligneo, in quo sepultus annis tot jacuit, aliquid instanter petentibus; tandemque per nos in sacrarium templi ejusdem S. Marci eadem ossa et cineres delata, et in thecas seu cistulas decenter deposita occlusaque, sigillo tam nostro quam provinciæ dicti Ordinis, et insuper conventus ejusdem obsignata fuere.

F

et omnia obsignata in sacrario deponi :

inde anno 1615, 8 Augusti extracta,

6 Et sic ad mensem usque Augustum anni sequentis MDCXXV occlusa et obsignata manserunt. Cujus deinde die VIII, de voluntate nostra, ad instantiam eorumdem Religiosorum conventus S. Marci, Reverendus Pater Fridericus supra dictus, cujus nobis pietas, fidelitas, et prudentia perspecta optime est, ea

A ea ex cistulis supra dictis Notario Publico præsente extraxit, ut exsiccarentur aliquantum, antequam iterum sepulcro includerentur: et in loco bene undique clauso, et sigillis pluribus a se jussu nostro, in præsentia publici Notarii munito, per horas XXIV aeri exposita reliquit. Quæ deinde anno eodem MDCXXV ejusdemque Mensis Augusti die decima, quæ erat Dominica duodecima post Pentecosten (pridie loculo ligneo decenter albo serico interius et exterius convestito, et deinde alteri plumbeo, una cum eodem ligneo per nos inclusa, et sigillo nostro obsignata, in magna frequentia populi concurrentis, et globulis precariis thecam, sacra eadem pignora continentem, tangentis) in sepulcro novo, in loco eodem supra sepulcrum vetus exstructo decentiusque exornato, manibus nostris deposuimus, post peractum prius per nos sacrificium Missæ de festo S. Laurentii, cum collecta in gratiarum actionem de Sanctissima Trinitate; et concionem habitam de laudibus et imitatione ejusdem beati viri, per eumdem supra dictum Sacerdotem Societatis Jesu.

et loculo ligneo inclusa,

10 Augusti in novo sepulcro deponit:

7 Et quia magna pars cinerum ejusdem servi Dei ruderibus seu calci (quod caveri non potuit, licet magna diligentia adhiberetur, ne id contingeret) in aperiendo sepulcro et testudine removenda, erat permixta; nos subtiliores omnes ruderum seu dictæ B calcis partes, quæ erant aperte sacris cineribus mixtæ, thecæ ligneæ minori, forinsecus seu extra per totum ossibus sectis vermiculato opere convestitæ, inclusimus; crassiores vero ejusdem calcis partes seu rudera, inter quæ etiam aliquid ex sacris cineribus remansisse probabile fuit, in cistula lignea altera simplici posuimus; et utramque earum in sepulcro supra dicto ad pedes loculi plumbei supra dicti collocavimus; et hymno Te Deum laudamus inchoato, dum illum populus decantaret, sepulcrum idem ipsimet clausimus; et ad ostium ejusdem saxum ingens superius nominatum, in quo imago hujus Servi Dei decumbentis sculpta extat, advolvi, et eidem imponi fecimus; Divinam orantes suppliciter Majestatem, ut Ecclesiæ suæ, Regno et Regi nostro, totique ejus domui, insuper et civitati huic, nobisque meritis Sanctorum suorum propitius esse dignetur, cui laus et gloria in secula sempiterna Amen.

calcem vero cineribus admixtam in thecis,

et clauso lapidem advolvi jubet:

8 Acta sunt hæc et facta præsentibus Venerabilibus Dominis Bartholomæo Solomansky Canonico Chelmensi; Valentino Koziogloviensi in Alba-Ecclesia Parocho, Alberto Mika Altarista SS. Petri et Pauli in Ecclesia Collegiata S. Annæ Cracoviæ, nec non Reverendo Patre Fratre Adamo Kasprowic Definitore perpetuo Ordinis ejusdem, R. P. Alberto C Pisarski Definitore, R. P. Justo Pomorski Priore Conventus S. Marci, R. P. Ambrosio Gronowski Concionatore Ordinario Ecclesiæ S. Marci, R. P. D Thoma Squiernievio Confessario, R. P. Christophero Clepardiensi, R. P. Theophilo Lubiecki, R. P. Clemente Izdebski, R. P. Ignatio, F. Placido Woytaszowsky Diacono, F. Gabriele Kazieracki Diacono, F. Ægidio Diacono, FF. Bartholomæo, Joanne, Marciano Acolytis, FF. Demetrio, Georgio, Michaele Professis; nec non spectabilibus Dominis Stanislao Konrad, Hieronymo Zalasowski Consulibus Cracoviensibus, Martino Paczoska, Josepho Pielisz, Joanne Seperowicz Civibus Cracoviensibus; Venerabilibus ac eximiis Viris D. D. Magistris Christophoro Niklaszowski Medicinæ, Stanislao Pudlowski I. V. Stanislao Koteniovio ad sancti Spiritus, Nicolao Kalstyn ad S. Stephani Gymnasiarchis, Philosophiæ in Academia Cracoviensi Doctoribus et Professoribus, aliisque quam plurimis testibus ad præmissa existentibus.

Testes adhibiti

EX MSS.

Thomas Oborski Episcopus Laodicensis, Suffraganeus et Canonicus Cracoviensis, manu propria.

† locus sigilli.

Præsentes litteræ et his per omnia similes habentur in speciali scrinio, circa Reliquias B. Michaelis, in Ecclesia S. Marci Cracoviæ tumulati, deposito, quæ sunt manibus Notariorum publicorum subscriptæ, et ibidem tempore levationis ejusdem Sancti E Reliquiarum asservatæ.

9 *Ante Vitam, tam Latinam quam Polonicam, exprimitur imago B. Michaelis, genuflexi et globulos precatorios volventis; in Latina quidem ante nomen Jesu radiosum inter nubes, cum adjacentibus dextero lateri axillaribus fulcris, quibus ad gradiendum nitebatur; in Polonica vero, ante imagines Christi crucifixi et Matris Deiparæ filiolum sinu gestantis, similiter inter nubes locatas, cum sceptro et corona Ducali ante genua: sed utrobique tam invenusta parumque accurata est sculptura, scilicet in tabella lignea, ut sperare non possim veram Sancti speciem ex alterutra formari atque in æs posse incidi. Præterea instituto nostro apposita magis esset vetus imago Beati, expressa in lapide sepulcrali, quare hujus accuratam delineationem postulavi mitti. Interim Latinos hosce versus, impressis imaginibus subjectos, habe:*

Imago Beati

Nonne Viri hæc sancti venerabile corpus imago
Expressit? Michael hic fuit ille pius:
Qui Christi pura vestigia mente secutus,
Impiger æternæ legis obivit iter.
Illius precibus cæcis data lumina, claudis
Gressus, infirmis vita, et amica salus.
Fecerat, ut vivus miracula plurima, sic post
Funera Divino munere plura facit. F
Dive Pater Michael, de alto nos respice cœlo,
Affer opem miseris, cuncta pericla fuga.

eique subjecti versus

DE B. LADISLAO GIELNOVIO

ORDINIS FRATRUM MINORUM DE OBSERVANTIA,

G. H.

WARSAVIÆ IN MAZOVIA PROVINCIA POLONIÆ.

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 61

AN. MDV

Loca ab eo lustrata,

Warsavia, *urbs ampla Poloniæ ad Vistulam fluvium, ac Mazoviæ caput, ordinaria Regum residentia et publicis regni Comitiis nobilitatur. In hac* B. Ladislaus, *de quo hic agimus, vitam monasticam auspicatus est, et in eadem finem vivendi fecit, in vita et post obitum pluribus miraculis clarus: cognomento* Gielnovius, *utpote natus in oppido* Gielniow *Palatinatus Sendomiriensis districtu Opocinensi Archidiœcesis Gnesnensis prope Pilozam fluvium. Fuit, eidem palæstra studiorum* Cracovia, *urbs notissima et majoris Poloniæ caput. Imo potest totum Poloniæ regnum ejus patrocinium sibi assumere, quod quinies omnium conventuum dicti Ordinis Vicarius Provincialis illud regnum circumeundo collustrarit, ac primos Ordinis sui Fratres ad Ducatum Lithuaniæ inhabitandum miserit, eisque procurarit Skapensem locum in Chelmensi Russiæ Rubræ diœcesi, Deiparæ Virgini sacrum. Quidni etiam Austria, Bohemia, Silesia, Moravia eumdem sibi adsciscere possent, quarum quoque regionum conventus, necdum a Polonicis divisos, primo suo Vicariatu adivit?*

quorum omnium censeri Patronus potest.

2 *Natus est B. Ladislaus circiter annum Christi*

MCCCCXL.

A *ex MSS. Tempus vitæ,* MCCCCXL, *vitam religiosam professus anno* MCCCCLXII, *quo tempore imperabat Polonis Rex Casimirus III Jagellonides : a quo Ordo Fratrum Minorum de Observantia admissus in Polonia, illos introducente B. Joanne Capistrano, cujus Acta erunt illustranda ad diem* XXIII *Octobris agimus interim de eo etiam infra* XX *Maji ad Vitam S. Bernardini, quorum industria in Ordine dicta Observantia plurimum fuit promota. At de Rege Casimiro actum est* IV *Martii, ad Vitam S. Casimiri filii. illi successit alter filius Joannes Albertus, et regnavit ad annum usque* MDI; *sub quo regnum Poloniæ extremo periculo expositum, dicitur infra precibus auxilioque B. Ladislai in meliorem statum reductum. Tandem, regnante alio Casimiri III filio Alexandro, B. Ladislaus ex hac vita mortali migravit anno* MDV *die* IV *Maji, ac* *et Translationis.* *postmodum anno* MDLXXII. *Dominica in Albis* XIII *Aprilis, fuit corpus ejus, solennissimo apparatu, in Comitiis generalibus regni, coram Rege et Principibus elevatum, et ad dexterum latus majoris altaris collocatum. Plurima ejus intercessione miracula patrata sunt, et instituto Processu informativo legitime approbata, quæ de novo, ex speciali mandato Urbani VIII, secundum stylum Romanæ Ecclesiæ, examini subjecta fuerunt.*

B *Vita a Vincentio Morawski scripta anno 1633.* 3 *Vitam B. Ladislai,* et bona et integra fide, *uti in titulo præfatur, conscripsit Vincentius Morawski, ejusdem Ordinis Definitor, Sacræ Theologiæ Lector et Prædicator, ac generalis Procurator pro Canonizatione ejusdem, ediditque tribus libris Varsaviæ anno* MDCXXXIII, *citans Vitas primæ et secundæ editionis, præ quibus æstimanda* pervetusta litterarum monumenta, *allegata num.* 105 quibus hujus sancti viri vita concredita est, et antiqua Provinciæ Polonæ Chronica *num.* 130 *indicata, unde accepta miracula nonnulla : quare hæc describi petiimus, saltem pro operis Supplemento servitura si mittantur. Waddingus in Annalibus Minorum ad an.* 1505 *num.* 29 *allegat Vitam, ab eodem Vincentio Morawski anno* MDCXII *Cracoviæ excusam, quæ saltem altera est ex citatis prioribus editionibus. Præponitur in ultima editione Epistola dedicatoria ad Regem, Episcopum Posnaniensem, Principes regni et cives Varsavienses, in qua late deducit Vincentius quare Vitam hanc appellarit* Lucernam Christianæ perfectionis. *Huic epistolæ subduntur variorum approbationes, licentia et facultas imprimendi, tum octo diversorum epigrammata et poemata ad laudem B. Ladislai, ac dein citantur varii Auctores, ex quibus ea quæ in libris continentur, fuerunt assumpta. Præterea additur* Prooemium, *in quo* docetur omnes homines ubique locorum posse
C venire ad perfectionem, exemplo B Ladislai. *Quæ omnia, ut minus spectantia ad historicam Actorum veritatem, omittimus, et incipimus a Prologo ad Lectorem, in quo, si quæ ante circa Vitam fuerunt obiter indicata, accuratius exponuntur.*

4 *Opus suum auctor in tres libros, libros singulos in capita decem divisit : hanc partitionem, quia nobis quoque commoda videbatur retinentes, satis habuimus capitum titulos ad nostrorum formam reducere : et quia* *ea quomodo hic emendatior recusa.* *historia recens est, non existimavimus opus esse eam operosis annotationibus illustrare, sed satis habuimus synopsim marginalem instituto nostro conformare. Major nobis labor fuit, in illa quam sequimur editione expurganda ab infinitis mendis, quibus fœdatam accepimus, pro majori parte imputandis negligentiæ aut imperitiæ eorum, qui absente vel aliter impedito auctore præfuerunt impressioni, ex ejus manu scripto faciendæ. Utraque enim tanta fuit, ut appareat, non modo in singulis pagellis erratum graviter omissione, alteratione, aut prava conjunctione disjunctioneve litterarum; sed sæpius etiam hærere oporteat ob defectum alicujus aut plurium consequenter verborum, sine quibus calamo aut mente substitutis nequit sanus sensus haberi. Quæ omnia aut eorum præcipua et graviora errata si vellem capitibus singulis, sicut alibi* Annotata, *subnectere; vereor ne* D *non tam viderer meam voluisse liberare fidem, quam insultare prioribus, quibus malo debere gratias, quod Beati vitam vel sic protulerint. Præfandum tamen hoc loco id fuit, ne quis in eam editionem non præmonitus incidens, atque ipsam cum hac nostra conferens, suspicetur non tantum sublata menda, sed stylum quoque mutatum fuisse, præter quam facere nos passim profitemur.*

VITA

Auctore Vincentio Morawski Ordinis Minorum Polono.

PROLOGUS.

ad Lectorem devotum.

In magna rerum copia, aliud alii natura iter ostendit. Pulcrum est bene facere, etiam bene dicere haud absurdum. Et qui fecere, et qui facta aliorum scripsere, multi laudantur. Verum ex omnibus negotiis quæ ingenio exercentur, imprimis magno usui esse memoriam rerum gestarum, omnis exempli documenta, in illustri posita monumento, docebunt *Causæ quæ Auctorem ad scribendum induxerunt,* intuentem. Inde tibi tuæque reipublicæ, quod imitere, capies : inde fœdum inceptu, fœdum exitu, E quod vites, sumes. Ceterum quibus ingenii opes abunde fuerunt, multorum virorum res perscripsere: mihi, cui tenuis facultas, unius tantummodo viri, sanctitate et miraculorum magnitudine clarissimi, egregia virtutum specimina, dictis enarranda assumpsi. Quibus autem inductus causis, accipe.

2 Præclare et vere testatur, ingenii et eloquentiæ Princeps, Marcus Tullius Cicero, in libro quem de Amicitia conscripsit, Nihil virtute amabilius, nihil quod magis alliciat homines ad diligendum; quippe *Virtutis amor,* cum propter virtutem, et probitatem, eos etiam quos numquam vidimus, quodammodo diligamus. Vidit hoc quondam Agesilaus, et ita sensit; qui interrogatus, quomodo quis apud homines probaretur? Si dicat, inquit, optima, et faciat honestissima. Virtus enim ejusmodi est, quæ ipsis statim rebus ita afficiat homines, ut non modo admirentur opera, verum in auctorem quoque summo studio incendantur. Et hæc quidem hujus laboris mei suscepti prima causa est, virtutis amor. Cum enim in hoste diligatur virtus; in religioso ac sancto viro, a religioso Sacerdote, maxime ejusdem instituti, ejusdem Patris filio, F eam omnino debere diligi clarum est. Nam et veteres Historici et Poetæ, præclarorum virorum res gestas, non alio fine litterarum monumentis consecrarunt; nisi ut sese, virtutis illorum illectos dulcedine ostenderent, et posteritati memoriam bonorum et virtutis digna encomia satis abunde commendarent. Non postrema siquidem virtutis merces, et probitatis censetur præclarus fructus, dictis eruditorum celebrari. Atheniensium res gestæ, inquit Salustius, sicut ego existimo, satis amplæ magnificæque fuere; verum aliquanto minores tamen, quam fama feruntur : sed quia provenere ibi maxima scriptorum ingenia, per orbem terrarum Atheniensium facta pro maximis celebrantur. Ita eorum qui ea fecere, virtus tanta habetur, quantum verbis ea extollere potuerunt præclara ingenia.

2 Subit autem recordatio et alterius causæ, ut domestico exemplo nostri Poloni, ad virtutis studia *Exemplum domesticum.* colenda, facilius accendantur. Duo enim nos maxime movere solent, similitudo, et exemplum. Quod exemplo fit, id etiam jure fieri putant homines. Longum iter est per præcepta, breve et efficax per exempla. In omnibus præbuit seipsum B. Ladislaus exemplum bonorum operum : in doctrina, in integritate, in gravitate, proximo suo placuit in bonum ad

A ad ædificationem. Profectus ejus manifestus est omnibus; et fuit exemplum fidelium in verbo et conversatione, in caritate et fide, in castitate semper sine querela, Christi odor bonus et luminare lucens in medio nationis suæ. Attendite, o Poloni, ad hunc Patrem vestrum, estote imitatores ejus, sicut et ipse fuit Christi. Non vos exhortor oratione, non persuadeo dictis; validiora sunt exempla quam verba, et plenius est opere docere quam voce. Verum quod maximæ considerationis vim exigit, illud est domesticum quod offero exemplar ad virtutem, calcar ad sanctitatem consequendam.

Gentis Polonæ fama.

4 Neque silentio involvenda est gentis nostræ Polonæ, quæ inde oritur apud exteras nationes, fama et gloria. Si enim filius sapiens lætificat patrem; filius vero stultus mœstitia est matris suæ, Prov. 10; Profecto filius bonus, innocens, sanctus, impollutus, Deo et hominibus sanctitatis gloria notus, erit ornamento patriæ. Non postrema ea laus civitatibus Christianorum semper habita, Sanctorum sepulcris exornari. Exultat Hierosolyma Stephano, Roma Petro et Paulo, Venetia Divo Marco. Lætatur nostra Cracovia, et laudis suæ propagines late longeque diffundit inde, quod in Cathedrali sua, B illud sumptuosissimum Mausolæum Sanctorum Stanislai Antistitis sui, et Floriani Martyrum conspiciat: in Basilica Sanctissimæ Trinitatis excelsum et splendidum sarcophagum S. Hyacinthi Poloni Ordinis Prædicatorum intuetur: in ecclesia S. Bernardini Fratrum Minorum Observantium monumentum ornatissimum, continens corpus B. Simonis Lipnicii, ejusdem Ordinis, quondam Præconis Dei ferventissimi, summo honore veneratur: in templo S. Francisci Patrum Conventualium, sepulcrum absolutissimum B. Salomeæ quondam Reginæ Poloniæ, Monialis S. Claræ, admiratur: in æde S. Annæ bustum magnificum B. Joannis Cantii, Academiæ Cracoviensis Doctoris eximii, celebrat: in Parochiali sua magnifica B. Mariæ Virginis Cracoviensi, arcam marmoream, complectentem corpus B. Stanislai Baryczka Sacerdotis Martyris, possidet: in alia Parochiali Casimiriensi, sepultura variis structuris et picturis conspicua, B. Stanislaum Casimirium Ordinis Canonicorum Regularium S. Augustini continens, in summa devotione et veneratione habetur: in templo S. Marci Ordinis S. Mariæ de Metro, locus est affabre efformatus ad parietem, decoreque debito fulgens, in quo B. Michaelis Gedroc venerabilia ossa requiescunt: in conventu denique C S. Catharinæ, amplissimi Ordinis Eremitarum S. Augustini, ejusdem professionis Fratris Isaiæ Doctoris, reliquiæ in uno sacello honorifice conservantur. Quod si de aliis quam plurimis variorum Beatorum, in locis diversis tumulatorum, corporibus lætatur et exultat urbs illa: cur etiam noster Ducatus Mazoviæ et ejus Metropolis Varsavia, non gloriabitur de suo Ladislao? Fax mentis honestæ, gloria nostræ providentiæ, non mediocris inde oritur, dum hujus Sancti memoria ubique locorum celebratur. Et ut magis splendor boni nominis hujus Sancti, simul et Patriæ nostræ, volantisque per diversas regiones famæ, velocibus alis diffundatur, obsequium scribendo subire placuit. Laudetur Deus in Sanctis suis, et pia mater nostra Polonia non defraudetur laude sua. Libet proferre et ultimam mei instituti rationem.

Bene mereri de Beato,

5 Quis ignorat principibus placuisse viris, non postremam esse laudem? Principes populi, Sancti Dei, ore omnium nuncupantur. De his omnibus velle bene mereri, quis rem veritati consentaneam esse negabit? At cultu debito Sanctos prosequi, et virtutes factaque eorum præclara scribendo litteris celebrare, æqua lance et pari mensura habitum est D semper et observatum. Cum vero nova causa id tractandi animum concitat, tanto magis elaborandum est in Sanctorum laudibus promendis. At nuper, ante annos sex circiter, cum mihi per Superiores meos demandata sit provincia, instrumento mandatoque publico, vitæ sanctitatem B. Patris Ladislai investigare, acta ipsius hinc inde colligere, de miraculis inquirere, inquisita in judicium deputatum per testes contestesque inducere, approbata conscribere, et super his omnibus processum auctoritate Reverendissimi Domini Loci Ordinarii formare, ac demum Curiæ Romanæ hæc confecta absolutaque omnia præsentare: cumque singulari Dei auxilio fultus, omnia non infeliciter perfecissem; de novoque Sacra Congregatio Rituum, ex speciali mandato Sanctissimi Domini nostri Urbani VIII feliciter moderni, novum processum, auctoritate Apostolica secundum stylum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, super eadem vitæ sanctitate et miraculis B. Ladislai, [fabricandum] per litteras Remissoriales et Compulsoriales id mihi commisisset, accedente ad hoc præterea voluntate et præcepto Reverendissimi Patris Generalis Ordinis nostri: idcirco ea quæ labore meo modice hinc inde congessi de vita B. Ladislai, notitiæ hominum publicæque luci proponenda decrevi; E ne lucerna hæc sub modio amplius delitescat, sed super candelabrum posita omnium oculos collustret. Hæ itaque sunt causæ, quæ me ad hoc opus conficiendum adegerunt.

A. VINCEN. MORAWSKI.

ejus gesta Romæ examinata.

LIBER PRIMUS.

Res gestæ B. Ladislai. Variæ ejusdem virtutes.

CAPUT I.

Nativitas, pueritia, institutio.

Priusquam Caput hoc incipiam, commemoranda sunt verba Doctoris gentium clarissimi et Sanctissimi D. Pauli, 1. Cor. xv sic scribentis: Non prius quod spiritale est, sed quod animale, deinde quod spiritale. Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cœlo cœlestis. Non dispari ratione hic nobis dicendum est; quoniam B. Ladislaus portavit imaginem terreni, et imaginem cœlestis hominis. Clarius luce meridiana est, natum fuisse de terreno, et postea quasi iterato, genitum de cœlesti Patre: quare utriusque generationis ipsius series describenda mihi est. Sed quia prius est illud quod est animale, de hac, quæ ex sanguinibus et voluntate carnis fit, sermonem instituere placet. Ac in primis F locum nativum, unde oriundus est B. Ladislaus, considerare libet. Regnum Poloniæ amplissimum, potentissimum, abundantissimum, licet habeat civitates complures, natura et arte munitissimas, in omnem eventum ad ornatum patriæ a fundamentis erectas, multitudine civium, mercimoniorum copia ex universo fere orbe congestorum, varietate ædificiorum, templorum et collegiorum pluralitate, optime instructas, et altis mœnibus, arcibus, turribus, et fortalitiis adornatas; non ita tamen frequentes in ea videre est sicut in aliis orbis partibus. Ita a principio majoribus nostris persuasum fuisse, memoriæ est; contra hostiles impetus fortiora esse opponentium se pectora, quam fortissima civitatum mœnia. Atque illi, artibus iis subnixi, nulli unquam hosti locum vel minimum cessere: et incredibile memoratu est, quam facile Regni fines longe lateque produxerint; remque suam civibus, moribus, agris auctam, prosperam, satisque pollentem effecerint: nationibus vero diversis, suæ ditionis jugum injecerint, et eorum provincias finibus suis adjunxerint.

In regno Poloniæ,

7 Igitur oppidum Gielniow Palatinatus Sendomiriensis, in districtu Opocinensi, Archidiœcesis Gnesnensis, situ quidem mediocre est, ædificiis ligneis

A VINCEN. MORAWSKI

A gneis constructum; sed inde gloriæ splendor jure merito illi attributus, quod hunc virum clarissimum B. Ladislaum genuerit, educaverit, aluerit et produxerit. Fide Catholica Romana semper illustre, et numquam aliqua labe hæreseos contaminatum hucusque fuit: quod de illo tempore maxime et securissime asserendum est, quo B. Ladislaus natus est et vixit, circa annum Domini millesimum quadringentesimum quadragesimum et multis post annis. Siquidem in toto regno Poloniæ Christianitas cum omni puritate simplex Catholicismus vero cum pio fervore zelosissimus, in omnibus incolis regni hujus floruit, sub piissimis Regibus Uladislao Jagellone, ejusque filiis Uladislao et Casimiro; hujusque ultimi posteris Regibus successive; Joanne Alberto, Alexandro, et Sigismundo Primo: sub quorum felici regimine hic B. P. Ladislaus natus est, et vitam præsentem egit; nullo jam paganismo, nullo schismate, maxime in Poloniarum Provinciis (nam in magno Ducatu Lithuaniæ et Ducatibus Russiæ, adhuc ista lues delitescebat) nullis penitus hæresibus oras has vexantibus, imo capitali pœna sordibus his infectos punientibus legibus.

et Oppido Gielniow nascitur circa 1440

B 8 In illo itaque oppido B. Ladislaus, limen materni uteri transgressus in hanc lucem prodiit; susceptus a parentibus, quorum vita sancto matrimonii vinculo copulata, honestis moribus, boni nominis fama, Catholicæ Religionis lumine, optimæ conversationis gloria inter suos concives satis nota et celebris fuit. In ejusdem oppidi ecclesia Parochiali sacro baptismatis fonte ablutus, nomen Joannis sortitus est. Ab ipsa infantia timore Dei instructus, necessariis salutis imbutus doctrinis et primis litterarum fundamentis in sua patria, in palæstram musarum erudiendus traditur. Statim vero, nova futuræ fertilitatis indicia in ætate illa apparuere. Diligenter litteris invigilare, scholam libenter adire, præceptoris mandatis obedire, divinis Officiis et sacro Missæ sacrificio frequenter adesse et ministrare, altaribus appropinquare, cantare, psallere, hymnos et psalmos recitare, memoriæ mandare: totus a studiis et divinis officiis pendere; et sic suam juventutem instituere, ut brevi tempore, bonus ager et fertilis, ad producendas uberes doctrinarum segetes, agnosceretur, et ad altiora studia ab aliis accenderetur. Cracoviam igitur sumptu paterno adjutus, ubi Academica Universitas, omnium scientiarum fœcunda mater, plurimos regno et patriæ parturit filios, amplissima eruditionis laude utiles, seipsum contulit. C Fertilis ille campus et hortus aromatum (sine invidia sit illi debitus a nobis honor et cultus) locus scientiarum et doctorum virorum paradisus; sed et pietatis nidus, in quo educatus B. Joannes Cantius, ejus Academiæ Doctor egregius, magnæ sanctitatis gloria omnibus notus, ab iisdem uberibus, fere eodem tempore quo noster Ladislaus, suxit lac probitatis, et de illo torrente pietatis bibit, et exaltavit usque ad cœlos caput.

Christianis institutis diligentissime eruditus,

Cracoviam in Academia instituendus mittitur:

9 Ingressus palæstram illam, non vanæ Palladis, sed Philosophiæ Christianæ uberibus alendus; non ad fallacis Apollinis citharam erudiendus, sed saluberrimis sanctorum Patrum dogmatibus Theologicis instituendus; non Musarum inanium consortio in Parnasso amœnoso adjungendus, sed sodalitatibus devotorum juvenum aggregandus, animo promptus et ingenio validus juvenis: ingressus, inquam, nemus amœnum densissimis arboribus scientiarum consitum, cœpit alacri mente et celeri manu flores bonarum artium colligere, herbas virtutum, fructus exemplorum, acervos omnium bonorum aggregare, et in sui pectoris horreum invehere; publicis lectionibus præsto adesse, aure et intellectu sensum percipere, horam et tempus observare; privatis magistris sedulo auscultare, confabulationes inanes fugere, consortia insolentium vitare, abhorrere a D consuetudine illorum, quibus doctrinam et pietatem cordi non esse, sed socordiam et pigritiam sensibus inhærere intelligeret. Templa frequenter adire, religiosorum vitam intueri, cæremonias advertere, pietatem et devotionem mirari; et inde pectus suum ad imitationem illorum accendi, et ea de re cogitationem habere, negotium Deo commendare, et seipsum in primo juventutis flore, eidem velle consecrare, qui primitiarum jus sibi offerri lege jusserat. Et profecto sic se res habet, ut quos Deus omnipotens, ad sui obsequium allicere et vocare decernit, hos ab ipsa infantia trahat in funiculis caritatis, et statim a teneris unguiculis mirabili gratia foveat. Testis hujus rei Josephus Patriarcha, testis Samuel Propheta, testes alii sine numero Sancti Martyres et Confessores. Non dubium quin et hujus Sancti, futuræ sanctitatis radiaverint scintillæ; sed aut ob ejus animi profundam submissionem occultatæ, aut parum ab aliis cognitæ; oblivionis tenebroso sepulcro illatæ, lucem non aspexerunt.

proficit in doctrina et pietate,

10 Felix hic juvenis, felici imo aureo natus seculo, quo nullæ hæreses, nulla infernalis sectæ barbaries, nulla pestis perversæ in fide opinionis venenum in suis finibus effudit. Aurum purum, simile E vitro puro; totum regnum quasi una ecclesia erat, tota respublica quasi una domus, sub regimine optimi Patris. Dissensiones nullæ (secundum Chronologos illius temporis) pax, quies, concordia vigebant: boni mores domi militiæque colebantur: jus bonumque apud majores nostros, non legibus magis quam natura valebat: cives cum civibus de virtute certabant: in suppliciis divinis magnifici, domi pacifici, in amicos fideles erant: duabus his artibus, audacia in bello, et ubi pax evenerat æquitate, seque remque publicam curabant. Hac igitur felicitate temporum, tum illi multi florentesque coruscantibus miraculis Beati, Joannes Cantius, Simon Lipnicius, Stanislaus Casimirius, in sola Cracovia; plures per alia loca, ut S. Casimirus Vilnæ, virtute clarebant. Tum etiam noster B. Ladislaus natus est, quando religionis status in flore sanctitatis uberrimos producebat fructus; quando virtutis honos in amplexu et favore omnium fuit; et honesta vitæ ratio in pretio apud mortales erat. Proinde animus viri sancti, jam inde ab ineunte ætate, ad ardua virtutis specimina, divina inspirante gratia proclivis, facile exemplo bonorum omnium accendi poterat; domesticæque pietatis radii ubique locorum fulgentes, poterant sine dubio F idoneam mentem ad vitæ sanctitatem amplectendam inflammare, secundum illud Psalmi XVII, Cum sancto sanctus eris, et cum perverso perverteris.

felicissimo et quietissimo tempore.

CAPUT II.

Ordinis Minorum de Observantia adventus in Poloniam.

Secuti verba Doctoris gentium S. Pauli, jam vidimus, Primum animale, deinde quod spirituale; hoc consequenter considerandum est. Nemo nescit, cum quispiam, remisso nuntio mundi illecebris, vitæ religiosæ seipsum mancipaverit, mori mundo, et vivere Christo dicitur, sicut ille qui aiebat ad Galat. II, Vivo ego, jam non ego, vivit vero in me Christus. Quare, qui mundo moritur, vitæ mundanæ finem accipit; illius inquam vitæ, quæ multum cum animalibus brutis habet consortii; vivere autem incipit Christo, et eam vitæ conditionem amplectitur quæ Angelorum sorti proxime accedit. Ergo qui vitam alteram inchoat ducere, nasci eum oportet: nam nullus vivet, nisi prius nascatur. Nascitur autem moriendo mundo, et adhærendo Christo; cui qui adhæret, unus spiritus efficitur cum eo. Talis porro

Inter Religiosa instituta varia,

A porro vitæ seminaria sunt Religiones variæ, ab Ecclesia approbatæ, quales sunt præcipuæ quatuor, a quatuor Fundatoribus et Regulis cœlitus datis denominatæ, videlicet S. Basilii, S. Augustini, S. Benedicti, S. Francisci : e quibus tamquam e fontibus ceteræ originem ducunt, in quibus viventes vitam Angelicam vivere dicuntur, utpote mundo, sibi, et carni mortui, per illa tria essentialia vota; obedientiæ, per quam sibi; castitatis, per quam carni; et paupertatis, per quam mundo moriuntur.

Post ordinem Minorum a S. Francisco institutum et multiplicatum,

12 Hoc loco prætermissis aliis, ago enim de sanctissimo viro profitente Regulam S. Francisci, de sola Religione Fratrum Minorum pauca commemorabo; et de ea solum, quæ per Beatos Bernardinum Senensem et Joannem Capistranum primævæ Observantiæ restituta est. Ordo itaque Fratrum Minorum ab humilitate, sic a suo Fundatore S. Francisco appellatus, jam per ducentos et amplius annos summa laude sanctitatis florebat, totum fere orbem suis monasteriis replens. Abundabat multitudine Fratrum, ita ut adhuc S. Francisco vitam mortalem agente, ad unum Capitulum quinque millia Fratrum convenirent; et in eodem Capitulo, alii quingenti ad Ordinem recepti fuerint. Erant tunc operarii non pauci in vinea Domini, ad messem semper parati, ut cum
B exultatione comportarent manipulos suos in horreum Domini sui. Jam cœlo inseruerat S. Antonium, S. Bonaventuram, S. Ludovicum, S. Bernardinum, plurimos Martyres et Confessores, innumeros miraculis clarissimos, alios calamo, lingua, ingenio, virtute, et sanctitate refulgentes, sicut stellas in cœlo colebat.

et post novam observantiam introductam,

13 Sed multo amplius, clarius, et perfectius, circa annum Domini millesimum quadringentesimum quadragesimum, cum jam reductione facta per S. Bernardinum et B. Joannem Capistranum, ad primævum institutum quoad observantiam voti paupertatis, obtenta nova, clara, securiore et perfectiore declaratione Regulæ a Martino V, refloruisset Ordo, tamquam frugifer hortus post deciduam pluviam, flores odoriferi apparuerunt in terra nostra; ita ut plurimi Fratres, mirabilibus mundo factis et sanctimonia vitæ conspicui viri, ex solis Observantibus ultra sex millia recenseantur in tabula, omnes in hodiernum usque diem miraculis coruscantes, quorum memoria, monumentis litterarum consecrata, in manibus habetur. Quidam enim austeritate vitæ, quidam scientiarum laude, nonnulli sedula in convertendis gentibus cura et opera, universum fere mundum in admirationem sui et amorem traxerunt.
C Hinc Reges, Principes, Duces, regna, provinciæ, civitates societatem eorum appetere, consortium exposcere, et ad suos penates invitare; offerre ad inhabitandum loca, monasteria ædificare, templa erigere; eleemosynas rerum omnium, ad victum et amictum necessariarum, sufficienti abundantia suppeditare; summa ope niti, ut sibi concreditorum populorum civitates, oppida, villas, tamquam viris Deo acceptissimis exornarent, et ad virtutem optimamque vivendi rationem eorum exemplo commoverent, simulque apud Deum exoratores et amicos suarum Provinciarum constituerent.

a Rege Casimiro,

14 Quod etiam consilium nostri quoque Regis Casimiri Jagelloniadæ mentem incesserat, et vehementer accenderat, ita ut postquam audiret B. Joannis Capistrani opera et plantationes in Germania, solennes nuntios ad eum destinaret, instando multis precibus, ut suum quoque regnum visitare non dedignaretur, suosque Fratres et discipulos suo regno concederet. Erat B. Joannes Capistranus, excellenti doctrina et eximia sanctitate præditus, et pro tempore illo Sedis Apostolicæ cum plenitudine Legatus factus, et hæreticæ pravitatis Inquisitor institutus.

A. VINCEN. MORAUSKI. evocatus B. Joannes Capistranus,

Multa inerat viro gravitas, profunda rerum divina- D
rum scientia, in rebus gerendis summa dexteritas, miraculorum quoque per frequentes occasiones exhibendorum cœlitus collata vere potestas Apostolica, libertas dicendi, spiritus ardens; sed vel maxime vis quædam desuper infusa aderat homini illi, ad homines in viam salutis reducendos, et a semitis iniquitatum removendos. Quibus ille artibus maximam sui nominis gloriam comparaverat in omnibus locis, in quibus aliquando conversatus fuerat.

Cracoviæ excipitur,

15 Vix fama Cracoviam pervenerat, et advenire novos Patres significaverat, cum ecce verbum pervenit ad Regem ipsum, et cor ejus tetigit. Mox ille surrexit de solio suo, exultavit ut gigas ad currendam viam, et progredi obviam Christi famulis in suum Regnum venientibus statuit. Ea quoque fama Procerum Civiumque auribus illata, Regis exemplum omnibus imitandum proposuit. Fit concursus hominum ingens hinc inde prosilientium. Rex ipse, tamquam sponsus procedens de thalamo suo, numerosissima cinctus familia, descendit ex arce. Præcedebant plurimi auro fulgentes, ipse medius inter duos præcipuos, vultu amabilis, lætitiam ex adventu novorum hominum conceptam præseferens, ibat; sequebantur innumeri; cingebant latera ferreis hastis armati, corporis custodes. Magistratus civitatis, E
Clerus omnium ecclesiarum; Religiosorum cohortes, studiosorum agmina, plebis copiosa multitudo, sequebatur vestigia Principis. Aderat in illo splendido concursu Serenissima quoque Regina, Sophia Regis mater, magnam pietatis laudem promerita femina cum suo comitatu, magna illustrium feminarum circumdata corona. Non pauci Principes. Duces, Barones, Senatores, Proceres, et Consiliarii Regis, qui una cum suo Rege processere obviam Patribus illis, egressi non solum extra mœnia Urbis, sed ultra quoque Clepardiam, oppidum ingens, Cracoviæ adjacens, loco junguntur.

cum piis Fratribus:

16 Et ecce procedunt cum suo Duce, pauperes et egeni Regis cœlestis famuli, gressu humili, capite inclinato, oculis in terram fixis, manibus invicem complicatis; facie per inediam extenuata, corporibus ex itinere fessis, pedibus nudis. Corpora tegebat simplex vestis ex rudi lana confecta, funis lumbos cingebat, et paupertatis inopia omnibus inhærebat. Stupor pectus Regium invaserat, et austeritas illa raro visa in Regno nostro omnium oculis observabatur. Mirari omnes et profunda emittere suspiria; Deum Omnipotentem mirabilem in Sanctis suis esse agnoscebant : nonnullis etiam in mentem veniebat, F
vitam illam, licet austeram, multorum dignam imitatione. Quibusdam etiam in memoriam succurrebat, Patres ipso exemplo solide demonstrare, angustam esse portam quæ ducit ad vitam, latum quæ pandit iter ad perditionem; Dei tandem esse et non negligere humanam salutem, et voluptati et concupiscentiæ ab hominum mentibus eradicandæ fortes et non leves submittere operarios; docere eos exemplo, quod ab aliis docebantur verbo. Ire fortes, ire felices jubent, inceptis pares eventus reddere, favorem et benevolentiam, liberalitatem in largiendis a se eleemosynis sperare.

Regem alloquitur:

17 Adsunt, et jam lateri Regio proximi gressum sistunt. Prodit in medium dux illorum Joannes Capistranus. Salve, inquit, Rex inclyte. Tibi ac Tuo Regno, ad laudem Dei et Ecclesiæ reformationem, novos sisto milites, nullius alterius prædæ nisi salutis Tuæ, et Tuorum cupidos. Bonorum temporalium non egent, nec villarum aut prædiorum desiderio ardent : paupertatis cultores, solo victu et amictu contentos ; habebis, mole negotiorum Regni oppressus, continuos apud Deum exoratores; et si ad opus aliquod invitaveris, strenuos agnosces opera-

 rios,

A. VINCEN. MORAUSKI.

A rios, impigros, manuque promptos servitores. Hos cape et fove, Tuæ Tuorumque subditorum salutis promotores. Ille cujus secuti exemplum vivimus, Tuo pectori Regio, nos commendatos exhibeat, et nostri apud Te, o Rex, et apud Tuos curam agat. Dixi. Ad ea Rex per suum Cancellarium breviter, gratias se Deo agere omnium bonorum auctori, Sedi quoque Apostolicæ multum debere, cujus beneficio hospites tam gratos liceat intueri, respondit. Daturum se operam, ut eos non pœniteat itineris in regnum suum, non sine gravi molestia suscepti. Non dubium esse, Ordinem illum brevi temporis intervallo felices successus in Regno suo experturum. Converterent quoque oculos ad multitudinem hominum sibi occurrentium; ex quibus plurimi illorum provocati exemplo, virtutis et probitatis sint secuturi palæstram. Provoluti tandem ad genua Regis, ab eodem paterno complectuntur affectu. Tunc dextræ interjunctæ, Patres illi a notis ignotisque benigne et hospitaliter salutati, lætusque dies omnibus factus. Prætereuntibus varios cœtus hominum, templaque, quidquid animo occurrit, precantur, Ut illud agmen faustum atque felix in patriam suam mittat Deus, et crescere B in multa millia faciat. Sed vel maxime Beatus adolescens Ladislaus, Joannes tunc ex baptismo a suis parentibus vocatus, considerabat diligenter Ordinis hujus Fratrum vitæ austeritatem, conversationis sanctitatem, verbi Dei ferventissimam proclamationem, justam religiosi muneris functionem; e contra vero mundi fraudulentiam, omniumque in eo contentorum vanitatem. Introductus itaque B. Capistranus Cracoviam, in hospitio quodam Circuli Cracoviensis collocatus, tam diu permansit, donec locus provisus esset pro conventu ecclesiaque fabricanda.

ab eo aliisque admittitur,

hospitio assignato.

CAPUT III.

Ordo Fratrum Minorum Cracoviam introductus: Varsaviam deducta colonia.

Deducta colonia familiæ D. Francisci de Observantia Cracoviam, incredibile memoratu est, quam facile creverit. Opus enim erat dexteræ Excelsi, cujus opera magnifica semper habentur, et fiunt mirabilia in oculis nostris. Igitur introducti Fratres illi in locum sibi designatum, omnibus viribus et toto pectore in virtutis studium incubuere. Divina C officia media nocte surgentes ad confitendum nomini Domini, celebrare, cantu religioso et ecclesiastico more, oratione continua, ardenti divini verbi prædicatione, et ferventi ad bona opera exercenda exemplo præire, et exhortatione frequenti accendere, omnibus ad ædificationem lucere, odorem suavem bonæ conversationis diffundere studuerunt. Jam vero vitæ austeritas, morum gravitas, animi profunda submissio et mentis humilitas, totius corporis membrorum modesta compositio, sancta quoque et exemplaris cum hominibus conversatio; tum etiam vestimentorum asperitas, ad frigus solummodo arcendum, non ad ornatum adhibita, omnibus in oculis esse cœpit. Insinuans memoriæ hominum, Angustam esse viam quæ ducit ad vitam, planam et spatiosam quæ ad interitum. Hinc frequentior usus Sacramentorum fieri, templa copiosiori multitudine impleri, ad conciones devote audiendas ingentes hominum concursus congregari, virtutis uberes segetes consurgere, herbæ inutiles vitiorum arefactæ perire, pietatis pullulare flores, et probitatis maturescere fructus inchoant.

Ob pia exercitia:

19 Maxime autem juventus, flexibilis suapte natura ad omnia; sed cum auctor adest, etiam ad virtutis et pietatis palæstram subeundam prompta et proclivis; vitæ illius religiosæ, primo stupore et admiratione capi, jam vero amore trahi, tandem ad D imitationem stimulis cœlitus immissis allici et impelli. Quare plurimi spretis mundi illecebris, jugum illud leve et onus dulce, suis cervicibus imponendum flagitant; renuntiant mundo, et religiosæ militiæ sacramento obligari concupiscunt: terga objiciunt secularibus desideriis, fronte vero hilari excipere novæ vitæ novum institutum gestiunt: periculosam navigationem mundi contemnunt, tutiorem vitæ statum, quasi portum ab omni mundanarum sollicitudinum tumultu alienum, et quietem cœlicolis similem eligunt. A die vigesima octava mensis Augusti, quæ dies celebrandæ festivitatis D. Augustino sacræ destinata est, anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo quinto quoque B. Joannes Capistranus cum sua militia Cracoviam ingressus est, usque ad diem nonam mensis Februarii S. Apolloniæ martyrio condecoratam, numerus Fratrum illorum mirum in modum est auctus: ita ut in processione publica eo die, plusquam octoginta Fratres comparuerunt, aliis nempe officialibus et occupatioribus reliquis in conventu interim detentis. Videre tunc licuit matrem filiorum lætantem, et novellam E illam plantationem tantum sui augmentum cœpisse, non sine admiratione et stupore conspectui omnium apparuisse.

allecti multi habitum S. Francisci accipiunt.

20 Tempus erat in diebus illis, nuptiarum Regalium solennitate celebre. Rex Casimirus matrimonialis amicitiæ indissolubili vinculo, Elisabetham, Alberti Austriaci Imperatoris filiam, sibi copulari per Legatos petierat. Gratus Imperatori Legatorum adventus erat, Regis quoque justum desiderium haud suis frustratum optatis. Filia in matrimonium data, mundo muliebri et dote satis ampla optime instructa, mittitur cum Legatis in Poloniam. Novæ sponsæ advenienti obviam procedit Rex amplissimo comitatu cinctus: sed cum multa ad excipiendum novæ Reginæ adventum, Regio splendore conspicua, edita cernerentur spectacula, vel illud maxime admirabile omnium oculis videbatur, Ordinis Minorum de Observantia Fratrum, nuper in Poloniæ regnum introductorum, tam brevi temporis intervallo multiplicatorum, effusum obviam novæ Reginæ de suo conventu agmen. Nec mirum cuipiam id fieri debet: sola enim Academia Cracoviensis, intra paucos menses, centum triginta et amplius optimæ indolis juvenes piæ matri, fœcunda ipsa parens, feliciter F suppeditasse dicitur: quorum alii supremo magisterii gradu illustres, nonnulli prima laurea insignes, plerique studiorum et artium liberalium encomiis celebres erant. Hi omnes postpositis mundi illecebris, aratro in agro Dei manum imposuere, et ita felici successu incepto operi invigilavere, ut minime retro respiciendum ducerent, sed ad altiora semper Evangelicæ perfectionis cacumina arreptum iter tenerent.

Reginæ Elisabethæ sponsæ

obviam progressi,

130 Cracoviæ admissi,

21 Arsit eadem flamma B. Ladislaus, qui hujus sanctissimi Ordinis institutum attenta consideratione animadvertens, quam primum illorum consortio adjungi festinabat. Displicebat optimo juveni fucatus mundi splendor, et sordescebat in naribus ejus temporalium bonorum fœtidus odor: austeritas illius vitæ, sanctitas et pietas Evangelicæ perfectionis, animo illius insederat. Et jam mente totus in religione fuit, studia interim cœpta in Academia continuans, tempus tantum et occasionem beatus juvenis observabat: quod postea divinitus oblatum, utrisque manibus et pedibus, ut aiunt, arripuit. Erat quoque ad nuptias illas invitata Anna Ducissa, Uladislai jam pro tempore illo defuncti Ducis Mazoviæ consors, magni nominis mulier. Hæc ubi vidit Fratrum Minorum de Observantia brevi temporis spatio multiplicatum numerum, et modica illa grana felicissime

non sine pio Ladislai motu,

a Ducissa Mazoviæ

A felicissime in uberes crevisse segetes, in vehementem rapta admirationem, confessa fuit, Digitum Dei id effecisse, cujus ea vis esset, ut det frugum incrementa, et de paucis granis pinguissimos constituat acervos. Inde diligenti perscrutata studio et cura, quod institutum vitæ, qui mores Fratrum, quæ observantia, et qui cursus rerum, edocta, homines esse pietati addictos, mundi contemptores, pauperes spiritu, Divini verbi ferventes prædicatores, vitæ religiosæ et Evangelicæ perfectionis sectatores; rata eos subditis suis ad bonum exemplum fore, Varsaviam, ubi tunc defuncto Principe vidua degebat, deducendos proposuit.

Varsaviam deducti,

22 Vocato itaque ad se B. Joanne Capistrano, mentem ipsi suam aperuit: cordi sibi esse, quam primum in suo Ducatu D. Francisci deductam familiam spectare: id Ecclesiæ Dei et Ordini multum profuturum, sibi quoque eam curam suscipiendam, ut promovendo Ordini in nullo negotio defuturam ostendat mentem: petere ad hæc instanter, ne suum desiderium differendum velint; sed potius una secum mitterent, quos duceret Varsaviam. Datur locus piæ petitioni: eliguntur de numero Fratrum certi: Frater Jacobus de Glogovia in Guardianum præfi- B citur, cui alii sex socii adjunguntur. Comitantur Ducissam, Varsaviam usque veniunt, locum ab ea oblatum recipiunt, quem hucusque in præsens obtinent, Deo vota sua persolventes, et semper sanctæ conversationis suavem odorem diffundentes. Parum scilicet in initio structura illius conventus successerat, nam fodientibus terram fundamentalis soliditas nullo pacto reperiri potuit. Jamque animus defecerat prosequendi fabricam ecclesiæ: sed apparente S. Anna matre Virginis Dei genitricis, et admonente ut paulisper foderent; reperta est arida firma, super quam excellens templum, sub titulo ejusdem S. Annæ firmiter ædificatum, usque in hodiernum diem perseverat. Et sicut Cracoviæ ita et Varsaviæ, in secundo conventu hujus Regni Poloniæ, Ordo ille paucis interjectis mensibus copioso auctus operariorum numero extitit. Ad hunc conventum beatus juvenis Ladislaus, nescio qua occasione properare decreverat: credo quia Cracoviensis conventus satis abunde pollebat numero Fratrum, eum ad novam Coloniam augendam per superiores Ordinis Cracovia Varsaviam directum; aut certe Spiritu sancto omnia suaviter disponente, qui cum alios Sanctos Cracoviæ designaret retinendos, Varsaviensi conventui et Masoviæ Ducatui hunc sanctum juvenem destinatum, ad locum sibi venisse designatum, et impense petiisse recipi in Fraternitatem Ordinis; adeoque C ardenter petendo institisse, ut ejus petitioni locus relinqueretur, et ipse in Ordinem reciperetur, magno commodo et emolumento Ecclesiæ Sanctæ Dei et Ordinis.

construunt conventum et ecclesiam

futurum B. Ladislai domicilium.

CAPUT IV.

B. Ladislai receptio in conventu Varsaviensi futuræ sanctitatis argumenta et indicia.

Liberi jam hinc et a mundi fallaciis erepti B. Ladislai res, in Ordine sancto sancte pieque peragendæ. Receptus in Ordinem omnium Fratrum consensu et favore ipsis Kalendis Augusti, quæ dies celebris habetur festivitate Vinculorum Principis Apostolorum Divi Petri, faustum omen, e die Divoque cui dicata dies est, se nactum ratus est B. Ladislaus; vere faustum omen et futuræ veræ sanctitatis lucidum argumentum. Die namque illa, soluta sunt de membris Divi Apostoli Vincula, custodes decepti et somno capti, fores apertæ, portæ patentes, hostium frustrata expectatio, et ipsius Tyranni Herodis elusa crudelitas: Ecclesia libertate Apostolica

In festo S. Petri ad Vincula

gavisa et omnis fidelium cœtus suarum orationum D felicem sortitus exitum. Angelus enim Domini Petro adfuit, dormientem excitavit, e vinculis eripuit, portas aperuit, liberum immunemque eduxit. Id quoque B. Ladislao a Patre luminum præstitum est: dirupta sunt vincula ejus, eductus de carcere mundi: laqueus contritus est, et ipse liberatus est de laqueo venantium; quia adjutorium ejus fuit in nomine Domini. Adfuit Angelus Domini, et inspiravit in aurem Beato juveni, Quousque, mundi hujus detineberis vinculis? quosque, bone juvenis, inter custodes bonorum temporalium demoraberis? quosque consortio hominum secularium periculose gaudebis? Mundus carcer est tenebrosus: ejus bona et occupationes, vincula ferrea: bonorum illius custodes homines sunt, salutis suæ et æternæ felicitatis parum memores. Tu surge, et ambula. Quo? Ad Ordinem Minorum de Observantia, austeritate quidem vitæ difficilem, sed cœlestium bonorum contemplatione et bonorum consortio Fratrum suavem et jucundum. Eia, juvenis, scintillas illas pietatis, tuo pectori ab ipsa tenera ætate inditas, nunc excita in flammam divinæ caritatis ardentem. Crescant igniculi illi in magnum incendium. Jam illa lucerna, pridem Spiritus sancti gratia accensa, ponatur super candela- E brum Ordinis, ut luceat in posterum omnibus qui in Domo Dei sunt. Tuum est, si vir es, regnum cœlorum: erige te, et Deum sequere ducem, qui clarum hoc fore caput, divino sanctitatis lumine circumfusum, mundo exhibebit. Nunc te cœlestis excitet flamma, nunc expergiscere vere. Ecce hi qui in hoc Ordine sunt, jam regnant mente et affectu cum Deo, et Deus cum illis.

A. VINCEN. MORAWSKI. B. Ladislaus Religiosam vitam eligit:

24 Audivit ille vocem Domini, nec obduravit cor suum. Venit ad portam conventus, pulsat, aperitur porta, et quid velit, quæritur. Ducite me, inquit, ad Superiorem vestrum, petitionem unam grandem ad eum delaturus sum. Fit satis petitioni ipsius, admittitur in conspectum Superioris; quem ubi vidit, rubore virgineo suffusus, ad genua ejus procidit. Cujus manu sublevatus, quid peteret interrogatur. Fugio inquit, mundum et concupiscentiam ejus, vestrum exposco consortium. At juvenis es, anni vitæ tuæ horridam consuetudinis nostræ non poterunt sustinere conditionem: tenerum quoque corpus vigiliarum, inediæ, algoris, frigoris, quomodo patiens erit? Omnia se posse in Christo beatus juvenis respondit, vincula mundi omnia disrumpenda: adesse Angelum pacis, et Deum ipsum bonæ voluntatis promotorem: Divum etiam Petrum suis conatibus affuturum, et ab illo tempore Patronum suum fore: F cœlum apertum et Jesum stantem in auxilium S. Stephano visum, omnibus sincere sibi servientibus eumdem favorem præstiturum.

petit admitti,

25 Ergo nomen ejus in catalogo Fratrum reponitur. Exuitur vestimentis secularibus, et confestim ipse quoque exuit veterem hominem cum actibus suis. Induitur aspero cilicio et vili tunica: sed simul induit Christum Dominum, cœlestem hominem, cœlestis futurus incola. Admittitur in castra, et Christianæ militiæ sacramento obligatur acerrimus juvenis. Ponitur in acie pugnantium tiro fortissimus, post breve tempus, non solum miles strenuissimus Christi, sed Dux etiam exercitus futurus. Præcingitur cingulo puritatis, fune forti, et simul armatur thorace austeritatis. Sumit caputium super caput suum, galeam salutis, divinæ contemplationis efficax præsidium. Arripit gladium mortificationis, in omnibus imitaturus D. Petrum Apostolum, Petro quoque patre genitus. Atque ita mancipatus sancto Ordini, haud otio indulgendum ratus [imitabatur] granum illud felix terræ benedictæ injectum, mortificari cœptum, imo mundo mortuum, ut postea plurimis

religioso habitu induitur,

A. VINCEN. MORAUSKI. piis moribus excellit :

A rimis proferendis fructibus aptum fieret, plantatum in domo Domini in atrio sancto ejus. Dum se humilem in omnibus exhibet, defluentes in convallem pectoris sui divinæ gratiæ rivos agnoscit. Assurgere majoribus natu, obedire Superioribus, non invidere junioribus; in templo, in choro, in oratione frequens adesse; modeste in omnibus agere, prætereuntibus caput inclinare, nemini contradicere, virtutis exempla sectari, flagellationibus corpus castigare et in servitutem redigere, in omnibus seipsum bonum et diligentem novitium exibere.

26 Expleto anno probationis, cum jam tempus advenisset perpetuæ emittendæ professionis, precibus Superiores, Patres, Fratres, omnes fatigare, ut se quam primum, æterno et inviolabili professionis fœdere, Deo et Ordini alligatum, vitam incipere paterentur: eam sibi mentem esse, ut numquam ad seculum redire velit, sed divino mancipatus obsequio vitam usque ad ultimam fatalem periodum in Ordine ducat. Quare revoluto anni circulo, in eadem D. Petri festivitate, sub vexillo Divi Francisci, prælia Dei continuo conflictu pugnaturus, æternus Christi miles constituitur, et fortissimo Professionis nexu, Fratrum consortio adjungitur. Vincula Christi et religionis onera pedibus affectuum injicit, silentium B perpetuum concupiscentiis sensuum indicit: Regulæ, Constitutionum puritatem; exercitiorum Religiosorum, Ordinationum præcepta, ad amussim observanda contendit: Ordinem Minorum de Observantia cum toto affectu recipit et profitetur. Et quidem adeo in illo gloriabatur statu, ut quasi capta præda victor triumpharet, et sui conflictus militiæque inchoatæ memoriam continuo retinens, exultaret, quod his versibus testatus est:

professionem emittit

anno 1462 :

Anno milleno, quadrin, sexinque secundo.
Vincula ad alma Petri accepi, vincula claustri.
Me Petrus genuit Gielnovin, Petrus et almus
Claustro me clausit, solus mea vincula solvit,
Grates reddo Deo, cantando cum Cytharista:
O Deus, en dirupisti mea vincula cuncta:
Ut bene perficiam, gratia sit misero.

27 Tum emissa confirmatus Professione, prodiit in aciem fortis athleta Christi, sumpsit in manus scutum fidei et munimenta suæ Regulæ cum declarationibus Summorum Pontificum, et hæc statuit firmo proposito retinenda. Armatur itaque Christi miles ea mente eamque sumit voluntatem, ut in omnibus clausuris et præceptis sui instituti leges C conservet inviolabiles, et sic vitæ religiosæ cursum dirigat, ut mortem potius oppetendam quam contra sui instituti ordinationes contraveniendum statueret. Adhibendas quoque aliarum virtutum societates ad illud propositum ratus, fœdus amicitiæ cum probitate junxit, exempla omnium virtutum sectatus. Quod in aliis optimum videbat imitatione, in suo pectore illud excitare satagebat: sic Regulam suam in omnibus observando, votorum religiosorum memor, Angelicæ castitatis florem in suo splendore et odore servavit perpetuo. Obedientiæ adeo addictus, ut in nulla re voluntati propriæ morem gerere præsumeret. Paupertatis vero adeo studiosus cultor, ut præter Christum eumque crucifixum, nihil sciret nec haberet.

in virtutibus omnibus exercetur :

28 Hinc factum est ut cursu illo veloci, ad altissimum perfectionis verticem, cito perveniret; præriperetque palmam ceteris Fratribus, in omni sanctitate et justitia, omnium virtutum factus speculum; et donorum cœlestium opibus abundans, non solum Ordini suo effectus gratus et acceptus, sed et totius populi vehementissime in se accenderet studia. Fit enim ut Deus omnipotens, suis servitiis inhiantes, gratiæ suæ incrementis foveat, et cunctis amabilem exhibeat. Utrumque autem consecutus fuerat beneficium B. Ladislaus, quem ob varias animi virtutes, omnes summo prosequebantur amore, et tamquam virum sanctitatis gloria illustrem, omni cultu et reverentia sunt venerati. Deus etiam omnipotens, ubi agnovit gratiam suam non esse in homine illo vacuam, sed semper tendere ad altiora; addebat calcar currenti, et de virtute in virtutem procedendi ardens desiderium inflammabat. Factumque est ut B. Ladislaus, inter suos vir perfectissimus et sanctissimus haberetur, omniumque Patrum ac Fratrum oculis ejus sanctitas diligentissime obversaretur; a populo quoque omnium voce magnæ sanctitatis alumnus, et omnium virtutum diligentissimus cultor judicaretur. Atque ita Deo gratissimus, Ordini acceptissimus, populo religiosissimus est visus, habitus et reputatus. Et hæc de ejus conversionis principio dicta pro nunc sufficiant. D

et insigniter proficit.

CAPUT V.

Sacerdotium. Variæ Præfecturæ administratæ. Constitutiones conditæ.

Progredior et cœptum produco opus: neque enim bonus Christi miles, solummodo in principio suæ conversionis, sese strenuum exhibuit bellatorem, verum magis ac magis crescere multo labore, vigilantia, sollicitudine, multaque cura satagebat: ideo multis et admirandis hic beatus Pater Ladislaus virtutibus plenus erat, vixque aliquam sibi deesse omnibus palam fuit. E Quod inde facile colligi potest: si quidem in illis primordiis Observantiæ Regularis suscitatæ, omnes virtutibus certare studebant, et unus alium præire bonitate curabat. Plurimi sanctitate conspicui, miraculisque præclari; multi cum sanctimonia vitæ, doctissimi in omni scientia; non pauci nobilitate generis, adjunctis sibi jam dictis donorum fulgoribus, præstantes, in hac provincia Polona Observantiæ Regularis extiterunt. Inter omnes tamen hic beatus Pater Ladislaus, sicut sol inter stellas micantes lucebat; et in tantam claritudinem pervenerat, ut suis omnibus vehementer carus, malis et dæmonibus terrori esset. Ac sane quod difficillimum in primis est, et prælio in debellandis animæ hostibus et vitiis profligandis strenuus erat, et bonus consilio in avertendis inimicorum insidiis.

Inter sanctos sanctissimus,

30 Factus Presbyter, pollens viribus eloquentiæ, ingenio validus, non se luxui neque inertiæ corrumpendum dedit; sed ut mos Ordini huic est, toto spiritu et corpore Deo deservire, animum contemplatione, corpus labore et exercitiis variis occupare, F de rebus divinis et bonis cœlestibus cum æqualibus et colloquio et discursu certare. Et cum in ceteris omnibus reliquos gloria virtutis anteiret, omnibus tamen carus erat. Ad hæc pleraque tempora in orando agere, leonem infernalem circuientem, et quem devoret quærentem; atque aliorum vitiorum crudeles feras, primus et in primis ferire, ab anima sua repellere, et exemplo suo alios ad id præstandum inducere: plurimum facere, et minimum de se loqui. Quibus omnibus rebus Ordo Minorum initio lætus, existimabat, virtutes illas B. Ladislai, Ordini suo gloriæ fore. Unde quia manu promptus et appetens virtutum gloriæ erat, in sublimi culmine honorum, officiorum, regiminum, et dignitatum Provinciæ suæ collocare, et eum gubernandæ Provinciæ præponere statuit. Qui ut erat impigro et alacri ingenio, commisso sibi Magistratui in nullo deesse voluit. Omnes fere res difficiles et asperas per eum Ordo agere, in amicis habere, magis magisque eum indies amplecti cœpit: quippe cujus consilium neque cœptum frustra erat. Huc accedebat animi magnitudo religiosa humilitate exornata, et ingenii solertia in procuratione negotiorum Ordinis toties exhibita;

Sacerdos consecratur ;

solers in negotiis Ordinis peragendis :

A exhibita; quibus rebus sibi multos ex utriusque status conditione homines familiari amicitia conjunxerat.

31 Ea tempestate in Ordine Minorum de Observantia fuere complures boni atque præstantes viri, quibus honestæ artes et virtutum studia, optimique in Religione mores, divitiis et omnibus mundi bonis potiores fuere: domi zelosi et ferventes Christi imitatores, apud exteros clari et honesti, qui non mediocrem laudem meruerant sanctitatis. Inter omnes tamen, sanctitas B. Ladislai primam obtinebat cathedram. Atque vel inde hujus viri sanctitatem intueri licet. Cum enim illa memoria Ordo Minorum in regno Poloniæ, recenti in multis locis fundationis afficeretur beneficio, id vel maxime in exortu suo curare habuit, ut omnium virtutum gloria excelleret. Omnibus itaque in virtutis studium toto pectore incumbentibus, varia cœlitus dona conferebantur. Alii gratia curationum, nonnulli interpretatione sermonum, pars scientia et cognitione rerum variarum, ecclesiæ Deo deserviendo, omnium in se vultus obtutusque converterant. Manat toto regno rumor: famulos Dei ad cœlum laudibus ferunt. Familiam unam subiisse pietatis jugum bellum, quod omnibus inest adversus rectores tenebrarum harum, quasi B præcipue in privatam Ordinis illius curam, in privata illorum arma versum: si sint plures ejusdem fortitudinis in gente nostra status, populo Dei tranquillam vitam agente, omnes animarum hostes subigi, et vitiorum monstra facile subjici posse. Ea tunc fama sanctitatis Ordinis Minorum de Observantia fuit; quamquam omnium hominum memoria, ad nostrum usque seculum, odor illius minime exolevisse dignoscitur. Numquam exercitus Christi, neque major numero, neque clarior fama et admiratione hominum, in nostro regno incessit.

inter plurimos in ordine excellentes,

32 Inter omnes tamen B. Ladislaus repertus est, cui Ordinis hujus sanctissimi gubernacula relinquerentur. Sæpenumero ad gubernandum Ordinem in regno existentem, ad retinendam perfectam et sinceram Observantiam, ad custodiendos et augendos bonos mores electus, ita se gessit, ut semper dignior ad clavum in Ordine tenendum judicaretur. Omnium consensu inibat Magistratum: et si aliquando eodem se abdicare cuperet, iterum ad subeundam gubernandi provinciam omnium desiderio compellebatur, frequenterque imperium eidem in Fratres prorogabatur. Id testatur rerum gestarum memoria, ad nostra usque tempora prolata. Vicariatus Provincialis officio in toto regno Poloniæ quinquies functum C fuisse, cum ingenti Ordinis incremento et nominis Dei gloria, Chronica dicunt. Nondum enim Provinciales, pro tempore illo ad ordinem gubernandum assumpti, Ministri vocabantur: qui vero ad exercendam gubernationem eligebantur, Vicarii Provinciales nuncupabantur: aliorum vero Magistratuum Præfecturarumque tituli Patribus Conventualibus salvi et integri erant, usu illorum nondum in Ordinem Minorum de Observantia translato. Ceterum ut supradictum est, Officio Vicariatus exercendo, inter multos religiosæ perfectionis cultores, maxime habilis multoties omnium judicio B. Ladislaus eligebatur. Quæ res, viri sanctitatem fuisse eximiam et minime vulgarem, haud obscure testatur, insinuatque eum fuisse lucem gentis suæ, sal terræ, et exemplum in odorem suavitatis.

aptissimus ad regimen habetur:

33 Placet clariori stylo ejus gubernationis memoriam celebrare; et primum quod dicendum occurrit illud est. Anno Domini MCCCCLXXXVII Varsaviæ indicta fuerunt Ordinis Minorum Comitia, quibus celebrandis præfuit Reverendus Pater Frater Marianus Jeziorko, vir sanctitate et doctrina præstantissimus. Electus tunc B. Ladislaus in Vicarium Provincialem, Magistratum iniit, precantibus Fratribus, D ut illud faustum atque felix experiretur officium. Anno sequenti idem B. Ladislaus celebravit Cracoviæ Capitulum, in quo illud præcipua cura promovit, ut Officio Vicariatus abire sibi liceret, inter sacella et aras, vitam se acturum placidam et quietam ratus. Sed ea res longe aliter ac sperabat evenit; nam omnium sententiæ voces, ac vota: in eodem Magistratu retinendum censuerunt. Iterum ille anno Domini MCCCCLXXXIX indicit Conventum Fratrum in Przeworscensi cœnobio. Adsunt plurimi ex Patribus, de bono communi salutares consultationes habituri. Ibi B. Ladislaus omnem movere lapidem, ut sibi, deposita oneris sarcina, vitam privatam cum aliis Fratribus ducere concederetur, usus ad causam illam promovendam variis rationum argumentis. Deesse sibi animi et ingenii opes, ad sustinendum illud gubernandi officium; diligentiori et prudentiori committendam Provinciam; se minus idoneum donarent quieti et vitæ privatæ: non se labores recusare Ordinis, sed suos agnoscere defectus; potiores illas sibi videri delicias, subesse quam præesse. Verum dabat vento verba, surdoque canebat fabellam. Nam iterum Vicariatus officio invigilare, et Ordini gubernando præesse, omnium voce compulsus, brachia oneri imposito supposuit. E

anno 1487 electus Vicarius Provincialis,

A. VINCEN. MORAUSKI.

anno 1489 confirmatur.

34 Additum oneri gravius multo onus et multiplicatum beato Viro officium. In Italiam ad celebranda totius Ordinis generalia Comitia, exposcentibus omnium desideriis, in Discretum Provinciæ eligitur, et peregrinationem longam, Nuntius ab Ordine deputatus, arripere compellitur. Totius Ordinis negotia, curas, studia, necessitates, causas, petitiones eo portaturus, omnium Fratrum causam unus peracturus et promoturus, itineri se accinxit, abunde oneri sibi imposito in omnibus satisfaciendo. Reversus ex Italia, rebus rite confectis, ad domesticos penates (cum quietem eum capere oporteret) iterum manus suas extendit ad labores, per octo annos fere sibi succedentes. Concionibus ad populum habendis operam navare, libris conscribendis incumbere, lectionibus continuis inhærere, ad exequias Procerum et Magnatum Ecclesiastico decorandas eloquio invitatus accurrere, nullo labore et cura fatigari, fugere otium, et semper talentis sibi concreditis alia atque alia lucrari. Cumque his occupationibus piis in Ordine occuparetur, venit nuntius, Capitulum Opatoviæ celebrandum anno Domini MCCCCXCVI indicens. Auctor et præcipuus illius Capituli moderator aderat quidam, P. Joannes Vitreator nuncupatus. F Is tum, Vicariatus præstans dignitate, primas partes in conventu Fratrum tenuit. Adfuit eidem Capitulo B. Ladislaus, omniumque in se oculos convertit, et studia accendit. Solennitas ipso die S. Joannis Baptistæ Præcursoris agebatur. Beato Ladislao, major, melior, dignior surgere, pietate et sanctitatis opinione non videbatur inter omnes illos Patres congregatos. Delectati omnes præsentia ejus, et plurimum consortio illius consolati et ædificati, congratulabantur sibi, hominemque illum omni reverentia et cultu venerati sunt. Ibi licet multum reluctatus, locum Vicariatus Provincialis obtinere jubetur. Resistit, verum Æthiopem lavat, omnium urgent desideria, capiat primam sedem, regat, gubernet, præsit feliciter Ordini. Tandem fatigatur, omnium consensui acquiescit: sumit in manum virgam regiminis, et commissam exercet Provinciam.

Ad Comitia generalia in Italiam proficiscitur:

octo annos concionatur: libros scribit,

anno 1496 iterum Vicarius Provincialis eligitur:

35 Verum a tempore illo, Fratrum illorum tantum curam et regimen suscepit; quorum monasteria intra fines Regni Poloniæ consisterent; nam ad hoc usque tempus Moravia, Bohemia, Silesia, et Austria, simul cum Polonia, unius Provinciæ gerebant titulum: in hoc autem Capitulo ab illis sejuncta Polonia,

A. VINCEN. MORAUSKI

A nia, suis se limitibus continere, et Provinciæ nomen subire regimenque cœpit. Rexit suam Poloniam B. Ladislaus anno integro, et cœpit illum tædere vitæ illius: assuetus contemplationi, ejus desiderio angi, adspirare, et quamprimum regredi ad placidum vitæ contemplativæ statum cupere. Quamobrem ad oppidum Vartham præcipua Ordinis capita convocat in unumque congregatis insinuat, quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita animam suam desiderare ad Dominum Deum suum. Sinerent Patres illum dissolvi ab officio gubernationis suæ, et conjungi per continuos contemplationis gradus cum Christo. Portasse se onus pro viribus; fractum jam laboribus, velle dulcedini et quieti cœlestis meditationis vacare: substituerent alium, cujus vires et solertia animi opulentior esset, se jam destitutum viribus, liberum a regimine, subjectum autem religiosis legibus, vivere paterentur. Id primum acerbum indignumque Patribus visum, Ordinem isto optimo privari regimine. Inde ex re consilium natum, precibus fatigandum, velit omnium curam Fratrum agere, prorogatum sibi imperium in Fratres exercere, nec deserere commissum sibi gregem; Dei voluntatem eam esse, cujus evidens argumentum,

dein Varthæ confirmatus,

B omnium Fratrum ad eum eligendum vota, in unum comportata: non esse resistendum Spiritui sancto, nec desideria omnium Fratrum postponenda. His dictis consurgunt omnes, et consensum a reluctante exigunt; et tandem cum ingenti animorum suorum lætitia obtinent.

36 Antequam Caput istud ad præfixam deducam metam, subjiciendum duxi dignum diligenti attentione sanctitatis B. Ladislai testimonium. Quoniam regimen totius magistratus, quem Ordo exigebat, multoties penes eum erat; ipsa edoctus experientia rerum magistra, ad condenda nova Constitutionum jura se contulit. Latæ ab eo leges et constitutiones Patres in Capitulo, ut præmissum est Cracoviensi, Commissario Generali (qui fuit Ludovicus della Torre) præsidente, ingentique omnium bonorum expectatione, propositis Legum tabulis, Conventum ad concionem una cum Commissario advocarunt: et quo majoris auctoritatis valore fulcirentur, fierentque augustiora Constitutionis jura, sub nomine Commissarii prædicti promulganda statuerunt; et, quod bonum faustumque Reipublicæ illorum, ipsis et successoribus eorum esset, aure percipere et oculis videre leges propositas jussere. Se quantum pietatis

novas constitutiones condidit,

C intuitu et ingenii acumine providere potuissent, omnibus summis infimisque jura æquasse. Impedire nonnulli et intercedere conati sunt, graves illas et intolerabiles vario murmure jactantes; victi tamen aliorum assensu fuerunt, et Constitutiones illæ silentio proferuntur. Et cum satis correctæ viderentur, ab omnibus receptæ, et ad observandum exhibitæ, serio conscientias omnium qui Ordinem illum profiterentur fœdere obligationis icto constrixerunt. Actum hac de re in Capitulo Generali, Urbini congregato anno Domini MCCCCXCVIII die XXVIII Maji, consiliumque initum, an illæ Constitutiones universo Ordini Minorum sint observandæ. Pollere multorum ingenia, consiliaque: versarent in animis secum unamquamque rem, deinde sermonibus agitarent, atque in medium quod in quaque re plus minusve esset conferrent; eas leges habiturum Ordinem Regulæ adjectas, quas consensus omnium non jussisse latas magis, quam tulisse videri posset. Plenæ pietatis erant, et a pietate profectæ; et ideo contemni et abjici non poterant. Omnium ergo applausu collaudatas, recipi placuit.

anno 1494 in Capitulo generali,

37 Exemplo etiam ipsius Commissarii addita rei dicitur fides et auctoritas: qui in manus sumpto codice, illas Constitutiones continente, in concionem prodiit, lacrymis ex devotione profusis, his verbis D ad Fratres congregatos usus: Mihi ea mens, ille animus, ad extremam vitæ lineam, has pias leges, hæc sancta statuta conservandi et observandi, sicut sanctum Evangelium. Non prius ab illis observandis me avelli patiar, quam mihi vita erepta, cervicibus acutam falcem pallida mors supposuerit. Idem finis mihi hæc jura observandi, qui et vitam finiendi. Vivere his munitum placet: et mori his armatum libet. Hæc mihi erunt remedia contra vitia, hæc medicamenta salutaria contra morbos animi; hæc viventi monimenta, hæc morienti solatia. Mirum profecto quanta illi viro hæc nuntianti fides fuerit, quamque vehemens desiderium omnium Patrum ad illas Constitutiones observandas incensum esset, animorum quoque certamen eas imitandi, cupidoque juxta morem illarum vivendi invaserit. Hinc colligitur, quam acri judicio vir, quam solerti ingenio, quam ardenti pietate fuerit B. Ladislaus; cujus ab ore ad gubernandas animas prolata præcepta et conditæ legum Constitutiones, adeo suaviter et prudenter conscriptæ, universo Ordini placuere, ut ab omnibus recipiendas, et in perpetuum observandas, præcipui omnes definierint. Ex puro fonte necesse E purissimos est derivari rivos, et ex abundantia cordis linguam in verba prorumpere. De thesauro proferuntur nova et vetera. E spelunca tenebrosa, quid aliud nisi venenata animalia, fœtor et stercus? Ex fructibus cognoscitur arbor, et ex unguibus leo. Dicite justo, quoniam bene, quoniam fructum adinventionum suarum comedet. Rectæ adinventiones, quæ non tantum ipsi B. Ladislao, sed toti Ordini Minorum, magno usui et commodo steterunt.

et a Commissario Generali approbatas.

CAPUT VI.
Missi Fratres in Lithuaniam.

Placet mentionem facere de aliis, æterna memoria dignis, a B. Ladislao exhibitis, heroicis virtutum speciminibus; cui vel id maxime curæ erat, fidei Catholicæ lumen, bonorumque operum lucem, in omnes mundi partes diffundere, virtutum radios ubique locorum spargere, suoque et Fratrum suorum exemplo cognitionem Dei, bonos mores, fidei Catholicæ mysteria, quam plurimorum mentibus invehere, huc atque illuc ad disseminandum salutis verbum Fratres expedire, exemplo et doctrina salutari universis prælucere. Potiebatur summa rerum ea tem- F pestate in Magno Ducatu Lithuaniæ Alexander Jagelloniades, Joannis Alberti Regis Polonorum, qui pro tempore illo habenas Regni moderabatur, frater uterinus. Hic secutus priorum Regum exemplum, Fratres Ordinis Minorum de Observantia, ad erudiendam suæ ditioni subjectam plebem, mittendos in Lithuaniam Albamque Russiam, a B. Ladislao, pro tunc Provinciali Vicario, petiit. Rem non est aspernatus, salutis humanæ avidus, Pater; missurum se promisit, et nulla interposita mora promissis stetit.

In Lithuaniam,

39 Res hic postulare videtur, Lithuaniæ statum potius quam situm, cultum quam mores, paucis exponere; et ejus gentis, cui in principio cum Regno Poloniæ bellum, nunc amicitia et fraternitas est, dogmata attingere. Omnia quæ dicturus sum, paucissimis, ad laudem gentis optimæ et devotissimæ, absolvere animus est. Magnus Ducatus Lithuaniæ latissime patens, plurima tamen loca, ob asperitatem oræ, itidemque solitudines, silvas, lacunas, minus frequentata continens, habet a Septemtrione Moscoviam, gentem licet Christianam, schismate tamen Græco obstinatam, cum qua etiam varia fortuna plurima bella gessit et gerit: ab Oriente Russiam, eadem qua Moscoviam obduratione infectam olim fore

regionem optimam,

A fere totam : ab Occidente conjungitur Prussiæ et Livoniæ, olim parum Catholicis, nunc hæresi male olentibus : a Meridie vicino complexu copulatur Poloniæ. Ager frugum fertilis, bonus pecori, arboribus fœcundus : ferarum itidem non rapacium solum, luporum, ursorum, echinorum, vulpium, melium, martium, sed etiam esui humano servientium feracissima; præter lepores, capreas, cervos, etiam abundantia magna bisontium, alcium, aprorum, item avium, perdicum, bonosorum, tetracum, tragonum, turdorum, varii generis, et aliarum quam plurimarum, relatu haud facilium.

40 Genus humanum salubri corpore, patiens laborum, agreste asperumque, olim sine legibus Christianæ veræ fidei, sine imperio Ecclesiæ, liberum atque solutum, in omnes errores effusum, multo tempore vixit. Post, ubi Regium imperium ad Jagellonem illorum Ducem delatum est, incolis Regni Poloniæ in eum consentientibus; isque Hedvigi Reginæ Polonorum per matrimonium adjunctus, lumen fidei Christianæ recepit, nomen suum Catholicismo consecrans; Romano Pontifici per obedientiam filius factus, gentem quoque suam, in eamdem salutis viam feliciter conatus est inducere. Verum antequam lux fidei hominibus illis barbaris illata est; serpentes, B bufones, quercus itidem, lucos, ignem, umbras, pro diis coluere. Uladislaus Jagello Dux ipsorum, Rex factus Polonorum et Christianus, illos non ita doctrina sicut imperio, timore potius quam amore, exemplo suo quam veritatis agnitione, ad baptismum turmatim attrahebat. Nihilominus tamen tempore illo, quo administrando Ducatui præerat Alexander Princeps, nepos Jagellonis, [constat] plurimos adhuc fuisse errorum caligine involutos, multos schismate Ruthenico seu Græco infectos, innumerabiles barbarie innata et nondum exculta asperos; qui autem Catholicæ fidei lumine illustrati erant, tamquam infantes, quibus lacte opus erat et non solido cibo, vacillabant. Tenella plantatio, irrigatione frequenti, et pluvia divini eloquii, imbreque cœlestis roris opus habebat : messis multa erat, operarii pauci.

diu idolis deditam,

a Jagellone Christianam factam,

41 His subvenire et adjumentum ferre, precibus Principis sollicitatus, statuit B. Ladislaus. Destinat ad agrum illum excolendum impigros operarios, datque mandata, ut vineam illam incultam, diligenti opera, labore, et studio, expurgandam aggrediantur: colligant ex ea scandali lapides; spinas et tribulos evellant iniquitatis; herbas inutiles vanæ superstitionis eradicent; ursos et porcos luxuriantes expellant; monstra idololatriæ, et rabidas schismaticorum C feras, luposque rapaces omnino ejiciant : exstruant sepem bonorum operum, quibus circumducant et muniant instar fortissimi valli gregem Dominicum, ædificentque murum in medio ejus cœlum vertice tangentem; solius veri Dei cognitionem et amorem mentibus hominum ingerant : torcular quoque exstruant variis scientiis doctorum, potum exprimentes animabus salutarem. Addit beatus Pater, ut exemplo prius præluceant, postea verbo doceant homines, exemplum seipsos præbeant in omni verbo et opere.

destinat Minoritas :

42 His armis instructi milites, a suo Imperatore Polociam usque iter arripiunt. Civitas est in finibus Russiæ albæ et Provinciæ Lithuaniæ Ducatu sita, arte et natura optime munita. Missi sunt tamquam oves in medio luporum, præcincti lumbos suos, lorica justitiæ induti, et calceati pedes in præparationem Evangelii pacis, Patre Fratre Leone de Lancuth in Prælatum sibi assignato. Ergo ubi fines ingressi sunt Lithuaniæ, ubique locorum spirituali militiæ intenti, festinare, parare alius alium hortari, vitiis obviam ire, fidem Catholicam, libertatem Christianam, cœlestem glariam prædicare, seipsos armis virtutum tegere. Post ubi pericula et invidiam, virtute pepulerant, sociis atque amicis, Parochis inquam et Curatis auxilia portabant : magisque dandis et exhibendis spiritualibus beneficiis, quam accipiendis eleemosynis amicitias fidelium parabant. Imperium legitimum ad administrandam curam animarum, Sixti Quarti Romani Pontificis Privilegio, quale Terræ Sanctæ et Bosnensibus concessum est, habebant. Delecti, quibus corpus annis infirmum, ingenium sapientia validum erat, Reipublicæ Christianæ consultabant, excipiebant confessiones; et hi vel ætate vel curæ similitudine, inpræsens usque, communi vocabulo Patres appellantur. D

ad Polociam

et alias civitates,

A. VINCEN. MORAUSKI.

43 Jam primum omnes illi Patres, simul ac belli spiritualis patientes erant, in debellandis vitiorum monstris, in evertendis idolorum simulacris, in diluendis schismaticorum præsidiis, per continuos labores, militiam Christi usu ediscebant : magisque in decoris virtutum armis, quam in occupationibus hujus seculi, voluptatem habebant. Igitur talibus viris non labor insolitus, non locus ullus asper aut arduus erat, virtus omnia domuerat; sed promovendæ fidei Christianæ, et augendæ Dei gloriæ maximum certamen inter ipsos erat. Quisque idolum confringere, errorem expellere, animas de lacu ignorantiæ educere, bonum fidei promovere, conspici dum E tale facinus patraret properabat; eas divitias, eam bonam famam magnamque nobilitatem putabant. Laudis divinæ multiplicandæ avidi, pecuniæ contemptores erant; gloriam ingentem, paupertatem honestam volebant. Memorare possem, quibus in locis maximas tenebrarum copias expulerint, et lucem fidei invexerint, quas idolorum machinas et gentilium varios confregerint errores, nisi ea res longius ab incepto me haberet. Antiquus codex Annalium plura millia supra decem, ex tenebris et umbra mortis, ab errore paganismi erepta per illos Patres, et Christianæ fidei luce illuminata esse, memorat. Rem paucis : bonum certamen certarunt, sicut strenuos decet Christi milites. Neque Dominus piis conatibus deerat, verum operibus eorum, et favebat, et laboribus illorum supplementum spirituale exhibebat. Factumque est ut Russi, schismatis pertinacia ab unione Catholicæ Ecclesiæ sejuncti, et sic deficiente veræ et inviolatæ doctrinæ oleo puro, lampadibus fidei, ab irruente superstitionis vanæ vento, subobscure jam lucentibus, et tenebris ignorantiæ sese pro lumine infundentibus; respicerent lumen veritatis, et averterent pedes ab errore, et oculos a vanitate, appeterentque Romanæ Ecclesiæ societatem et amicitiam. Manseruntque in fide societatis et amicitiæ, quoadusque Patres illi, doctrina et exemplo F prælucerent eisdem. Verum capta et vastata per Moschum Polocia, aliis ibidem interemptis, aliis autem variis modis amotis, etiam fidei ardor detrimentum pati debuit. Hoc certum est et luce meridiana clarius, Patrum illorum opera diligenti, illa in Regione fidem Catholicam plurimum refloruisse et diu viguisse, mores agrestes in humaniores transformatos fuisse, virtutum semina germinasse, bona opera in usu frequenti fuisse. Non prætereunda silentio magna pietas et fervor Principis Alexandri, qui operariis illis auxilio, ope, favore, omni denique via et ratione, opitulari et favere pro virili parte studuit.

ubi innumeros Russos convertunt.

44 Eodem quoque anno idem B. Ladislaus, ad oppidum Skape, recepit locum, plurimis miraculis universo regno notum. B. V. Mariæ ille locus sacer : eadem pia Matre apud filium suum curam afflictorum agente, multa beneficia a fidelibus, qui eo opis causa turmatim confluunt, non sine miraculo percipiuntur, meritis et intercessione B. V. Mariæ loci Patronæ, de quibus infra plura afferentur. Anno deinde sequenti, congregato Capitulo Varsaviæ, magistratu abiit B. Ladislaus. Postquam gubernavit

Locum Skapensem suscipit,

A bernavit Provinciam per sex annos, optimis legibus et statutis imo et declarationibus regulæ munitam, in manus alterius eam gubernandam tradidit, magnam sanctitatis suæ et nominis gloriam promeritus. Concludo, hunc Beatum virum magna sanctitatis gloria conspicuum fuisse, qui tam frequenter gubernandæ familiæ potiebatur imperio. Nisi enim præ ceteris luxisset præcipua sanctitatis prærogativa, nequaquam in illis primordiis, quando fervebat principium, et zelus Observantiæ ardens vibrabat flammas, principatum inter illos Patres tenuisset. Magnum profecto hoc sanctitatis ipsius documentum, taleque quod sua vi omnium mentes firmo robore de ejus sanctitate vera confirmare possit.

A. VINCEN. MORAUSKI. officio defungitur.

CAPUT VII.

Humilitas B. Ladislai profunda, et Castitas Angelica.

Eminet profunda humilitate,

Adornaverat præpotens Deus servum suum B. Ladislaum pretiosissimis margaritis virtutum, splendidissimis lapidibus meritorum, et incomparabili thesauro donorum et gratiarum, quem toti mundo spectabilem, admirandum, colendum, et imitandum
B in posterum propositurus erat. Mira namque in eo eluxit humilitas, fundamentum ceterarum virtutum, custos gratiarum. Compertum est omnibus, omne ædificium a fundamentis erigendum esse: hoc si debile ac infirmum fuerit, parietes quoque et tectum ipsum facile a procellis tempestatum dirui posse nemo dubitat. Ædificium pertingens usque ad cœlum, omnium virtutum in unum congregatarum arx fortissima est: cujus omnino verticem constat ab omnibus conscendendum esse, qui cœlestis provinciæ tabernaculis pedem inferre contendunt. Fundamentum autem omnium virtutum nemo aliud reperiet, præter solam humilitatem; testimonium illi perhibentibus omnibus Ecclesiæ doctoribus. Joannes Cassianus XII Instit. suarum, quid dicat audiamus. Nullo modo in anima vestra poterit virtutum structura consurgere, nisi prius jacta fuerint veræ humilitatis in nostro corde fundamenta, quæ firmissime collocata perfectionis et caritatis culmen valeant sustentare. Humilitas est omnium magistra virtutum, ipsa est cœlestis ædificii firmissimum fundamentum, ipsa est donum proprium atque magnificum Salvatoris. S. Cyprianus quoque de Natali
C Christi inquit: Hic est primus religionis introitus, sicut in mundum primus Christi ingressus, ut quicumque pie vult vivere, humiliter de se sentiat, neque supra se in mirabilibus ambulare præsumat. Fundamentum sanctitatis semper fuit humilitas, nec in cœlo stare potuit superba sublimitas.

virtutum fundamento,

46 Ab hoc fundamento cœpit structuram Religiosæ perfectionis erigere B. Ladislaus: et ideo felici successu ad culmen ipsum perduxit cœptum sanctitatis ædificium: omnis enim qui humiliatus fuerit erit in gratia, et qui inclinaverit oculos ipse salvabitur. Didicerat a Domino, mitem esse et humilem corde; humiliari sub potenti manu Dei, ut exaltaretur in tempore visitationis. Subjecta erat anima ipsius Domino, et ab ipso patientia ejus. Quo major erat, eo se magis in omnibus humiliabat, et idcirco coram Deo invenit gratiam. Pro more habuit, ut non solum sermone actioneque externa se deprimeret; sed revera in animo humiliter de seipso meritisque suis sentire disceret, juxta illud Christi Lucæ XVII, Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite, quia servi inutiles sumus. Secutus deinde exemplum Christi Domini, qui impendente morte a cœna surrexit, linteo se præcinxit, aquam in pelvim misit, pedes discipulorum abluit, et inter illos Judæ proditoris; ille quoque humilia officia exercere so-

interno sensu,

litus, culinam adire, ollas omniaque alia vasa ad D
usum culinæ destinata manibus propriis abluere, scopis secretiora loca purgare, lavare, mundare; et ea quæ infimæ conditionis peragunt mancipia exequi, et fronte hilari munia illa obire, quæ coquis et vilibus servis obeunda usus et consuetudo tradit. Meminisse juvat David Regis, qui non dubitaret nudus, ridente licet uxore Michol, ante arcam Dei, religionis ergo saltare; quem cum Dominus cunctis singulariter prætulisset, ipse sese subdendo et exæquando minimis, et abjecta exhibendo, contemnit. Et non tantum, dum adhuc ardor ætatis juvenilis, ad eam humilitatis amplectendæ sortem, inclinabat Virum sanctum; sed etiam senectute, licet laboribus continuis fatigata et debilitata, affectus, ab humili illo obsequiorum genere haud dextram revocare voluit. Hinc, tam profundæ humilitatis exemplo, reliquis omnibus ad eam virtutem iter ostendere, calcar currentibus addere, semitam monstrare, et sui ipsius ædificatione prælucere; et adeo quidem efficaci modo et ratione, ut in præsentem usque diem et ad nostra tempora, illius humilitatis vestigia, fortiter impressa, sancta consuetudine observata appareant: quibus omnis ætatis Patres ac E
Fratres inhærere pro summo ducunt decore.

et externis obsequiis,

etiam in senectute;

47 Verum non hic neque in his operibus abjectis metas limitesque humilitatis statuere decrevit; longiores scopulos et fines produxit, et in virtute hac profundissime plantas pedum suorum collocare voluit; aliosque vel maxime juniores natu, ad amplectenda humilitatis officia, productis in medium exercitiis, attraxit. Ea vero hujus generis sunt: fune collum circumdatum pertrahi, prosterni pedibus transeuntium, et aliorum plantis sese calcandum subjicere: ad limen domus in ipsis foribus pronum humi procumbere; ad osculandos aliorum pedes provolvi, facie velari; verbis injuriosis, vilificantibus, minacibus, et convitia spirantibus exagitari; oratione contumeliosa accusatoriaque vexari: exprobrandis defectibus illudi, omnibus postponi, et indignum consortio Fratrum pronuntiari, aliisque ad humilitatem inclinantibus exercitiis erudiri: quæ in usu esse Ordini sancto hodiernum quoque seculum intuetur et admiratur. Solus perpetuo studium modestiæ exercere, nullam in sermone arrogantiam usurpare, neque dictionem ostentare superbam. Comem se exhibere erga amicum, mansuetum erga domesticum, patientem erga temerarium, humanum F
erga humiles, patronum afflictis, invisere in dolore constitutos: in summa neminem contemnere: ad hæc demonstrare se suavem in appellatione, alacrem in responsione, dextrum et expositum universis, neque sua celebrare encomia, neque alios qui hoc facerent subornare, neque inhonestam de proximo famam admittere; et virtutes suas et prærogativas, quantum fieri poterat, obtegere: peccatorum vero gratia seipsum accusare, idem facere quod justus, qui in principio sermonis sui seipsum accusat. Ad hæc non fuisse hominem illum sanctum increpando molestum ac severum, neque procacem aut cum animi commotione quemquam reprehendisse, neque propter modica delicta condemnasse, quasi rigidum juris exactorem; sed eos qui delinquebant, exemplo S. Francisci Patris sui; complexum fuisse, et spiritualiter instruxisse; tantumque studii impendisse ne apud homines gloriosus haberetur, quantum impendunt alii ut glorificentur. Nihil enim Deo tam gratum, quam cum extremis peccatoribus seipsum connumerare. Hoc est totius sapientiæ principium, et nisi super humilitatis stabili fundamento, spirituale ædificium stare minime potest.

humilia exercitia præscribit,

in reprehendendo moderatus,

48 His jactis fundamentis, B. Ladislaus facile reliquum ædificium construxit, et altissimam perfectionis

A ctionis turrim, in medio Christianorum conspiciendam erexit. Supra fundamentum humilitatis tria Religionis vota, abunde per Christum Dominum commendata, collocare ratus; ad eorum observantiam omnes intendit vires, et convertit animum.

Castitatis amator et cultor.

Prima occurrit castitas, virgo pulcherrima, puella decora, et incognita viro. Hanc ille plurimum dilexit, et in deliciis habuit. Noverat siquidem esse voluntatem Dei, sanctificationem suam, ut abstineret a fornicatione, et sciret vas suum possidere in sanctificatione et honore, non in passione desiderii. Omnis ponderatio non erat digna ipsius continentis animæ, quæ profecto erat fons signatus et hortus conclusus. Non superædificabat B. Ladislaus, super fundamentum humilitatis, ligna, fœnum, stipulam : sed aurum, argentum, et lapides pretiosos virginitatis et continentiæ, qui carnem suam crucifixerat cum vitiis et concupiscentiis. Sexaginta fortes ex Israel lectum ejus ambiebant, omnes tenentes gladios et ad bella doctissimi, uniuscujusque ensis super femur suum, propter timores nocturnos, Angelorum intelligo custodiam, qui semper castissimis adsunt cogitationibus, et a fœda libidine famulorum Dei præservant mentes illæsas : sive etiam exempla Sanctorum, quorum vi vehementer accendi solent B præcordia juvenum, ad castitatem integro affectu diligendam, ut inquit S. Augustinus. Cap. VIII. Confess. Aperiebatur ab ea parte, qua intenderam faciem, et quo transire trepidabam, casta dignitas continentiæ, serene et non dissolute hilaris, honeste blandiens ut venirem, neque dubitarem : et extendens ad me suscipiendum et amplectendum pias manus, plenas gregibus bonorum exemplorum : ibi tot pueri et puellæ, ibi juventus multa et omnis ætas, et graves viduæ, et virgines et anus; et in omnibus ipsa continentia, nequaquam sterilis : et irridebant me irrisoria exhortatione, quasi dicerent : Tu non poteris, quod isti et istæ? Sanctorum imitatus exempla B. Ladislaus, virtutem continentiæ semper dilexit, nec ab illius amore ad sinistram carnalis voluptatis aliquando deflexit; sed mente et corpore castus, invictum gerebat sanctimoniæ nomen. In expugnatione fortis infamiæ, armatus erat castitate, cujus retinaculis, omnis obscœnitas frænatur, et compedibus ejus calces furenti libidini statuuntur. Profecto vir iste sanctus, ob continentiæ virtutem gloria sublimis, in omnium oculis luxit, et numquam sinistra libidinis opinione notatus fuit; ut C merito lasciviæ petulantis infirmitatem calcasse, probitatis præsidium sumpsisse, animæ victoriam et corporis prædam cepisse, castitatem colendo, dicatur.

CAPUT VIII.

Paupertatis et Obedientiæ studium.

Procedit de virtute in virtutem:

Nunc jam progredi ulterius libet, libet et introspicere fabricam, quam Spiritus sanctus, suum famulum inhabitando, in altum erigebat. Intueri placeat palatii hujus mansiones, in B. Ladislao a Deo factas. Crescebat indies magis, magisque sursum consurgebat spirituale ædificium hujus viri sancti, Nescit enim tarda molimina Spiritus sancti gratia; et perfectionis Christianæ ea virtus est et proprietas, quod semper augeri possit in hac vita. Ea enim hominis natura est, ut non repente evadat summus in studio virtutis : sed primo sit quasi infans incipiendo, secundo adolescat proficiendo, tertio fiat vir, hoc est perveniat ad debitam perfectionem. In caritate (ait Paulus ad Ephesios IV) crescamus in illo, et ad Philippenses I. Hoc oro, ut caritas vestra magis abundet, et ad Thesal. I. Vos Dominus multiplicet et abundare faciat in caritate. Procedebat D de virtute in virtutem B. Ladislaus, vir justus atque perfectus cum Deo ambulavit : et quo magis ad portum vitæ appropinquabat, eo ferventius virtutum studiis vacabat. Beatus revera vir, qui inventus est sine macula, et qui post aurum non abiit, nec speravit in pecuniæ thesauris, fecitque mirabilia in vita sua, omnia arbitratus ut stercora ut Christum lucrifaceret. Auri et argenti nulla cupidine tactus, erat quasi dives cum nihil haberet, et quasi pauper cum cœlestium donorum plurimis divitiis afflueret.

A. VINCEN. MORAUSKI.

paupertatis religiosæ studiosus,

Respiciebat volatilia cœli quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, et Pater noster cœlestis pascit ea. Nihil se in hunc mundum intulisse noverat, haud dubium quod nec auferre quidquam posset. Habens autem alimenta et quibus tegeretur, his contentus erat. Reliquerat omnia, et sequebatur Christum. Renuntiaverat omnibus, quæ aliquando possederat, et in omnibus exhibebat se sicut ministrum in multa patientia, et siti, et frigore, et nuditate : assuefactus nosse satiari et esurire, abundare et penuriam pati : militans Deo non se implicabat secularibus desideriis : non possedit aurum neque argentum, neque pecuniam in zona sua, neque param in via habebat, neque calceamenta. Indutus vero simplici habitu, numquam in vestibus gloriatus est : numquam solicitus de cra- E stino : crastinus enim dies solicitus erat sibi.

pedes conventus visitat,

50 Provinciæ monasteria, in diversis locis ædificata, longo inter se intervallo distantia (erant autem tunc numero viginti quatuor jam erecti conventus) pedibus nudis incedens visitabat; non curru vectus, non equo insidens, non vehiculis adductus, durissimo itineris tractu fatigabatur. In Italiam duabus vicibus, mole negotiorum suæ provinciæ adactus, longam et satis molestam peregrinationis viam pedes expedivit. Iter illud plenum defatigationum et difficultatum zelosus athleta arripuit, et absolvit : quo in itinere apud exteros populos, multa patientiæ documenta eum edere necesse erat. Plerumque pane solo et aqua vesci solitus, nulla gulæ irritamenta quærebat : cibus illi adversus famem et sitim, non libidini neque luxuriæ erat; sicli aurei et argentei minimi haud in manu ejus inventi unquam ad vitam sustentandam; per emendicata suffragia cibum procurabat : sequebatur quod justum erat, et quærebat Dominum : attendebat ad petram unde excisus erat, et ad cavernam laci de qua præcisus fuerat : attendebat ad Abraham (Divum Franciscum puta) et ad Saram (Religionem sanctam intellige) quæ peperit F eum, quoniam unum vocavit Dominus eum et benedixit ei, et multiplicavit eum, qui elegerat abjectus esse in domo Domini : et nullius etiam minimæ rei possessionem in hoc mundo obtinere voluit, cupiens eleemosynis sustentari, et oblato pro amore Dei pane vesci, et saturari de micis quæ caderent de mensa divitum. Religioni quoque eam consuetudinem esse noverat, ostiatim alimenta quærere, et de manu liberali benefactorum cibum requirere : et quia ejusdem supremum Prælatum agebat, haud decere arbitrabatur, esuriente exercitu, imperatorem delicate et molliter vivere; et eamdem legem sibi, quam Fratres servarent, tenendam præfixerat : neque pudore aut verecundia a petenda eleemosyna linguam revocandam arbitrabatur. Egressum se nudum de utero matris suæ, nudum quoque regressurum, et nihil secum ablaturum de labore suo certo sciebat : Filium quoque hominis, non habuisse ubi reclinaret caput, et in alieno sepulcro conditum fuisse legerat.

cibo minimo contentus vivit,

molesta itinera et officia etiam senex suscipit,

51 Annus Domini cursum agebat suum MCCCCLXXXIX quando iterum B. Ladislao munus Provinciam gubernandi collatum fuit. Discreti quoque (Custodem Custodum nunc usus Ordinis nuncupat) officium

A. VINCEN. MORAUSKI.

A officium impositum (nam illa memoria utrique muneri unum eumdemque attendere licitum erat) laboribus assuetus senex gessit; et jam molestam sibi injungi curam in meritum ingens patienter tulit. Post anno Domini MCCCCXCVIII celebrandorum Comitiorum Ordinis tempus advenerat, in nobilissima Mediolanensium civitate: eo quoque profectionem suscipere compulsus, et iter capere pedester, unico socio solo contentus, patientiæ addictus non abnuit. Inde quoque Romam Ordinis causam strenue acturus se contulit. Et quoniam impio detrahentium ore, Ordinem suum in regno Poloniæ existentem, diffamatum male audire sciebat; opposuit calumniatoribus fortissimum innocentiæ scutum: et prolata in medium recte pieque viventium Fratrum suorum vita optimoque in omnibus Observantiæ statu, obstruxit os loquentium iniqua, mansitque ipsius cura et diligentia, in nullo læsa optima existimatio et fama Ordinis. Liquido igitur patet, beatum hunc Patrem, fuisse omni genere virtutum instructum, quem in summa paupertate constitutum, nulla adversitas superare quivit.

ex Obedientiæ merito sua agit :

52 Obedientiæ vero ipsius in omnibus promptissimæ, argumenta non pauca, eaque minime levia B illa sunt facta ipsius, quibus totalem sui abnegationem et in manus Superiorum suorum resignationem comprobavit. Non deterrebat eum unquam certamen laborum, quia ipsum invitabat magnitudo præmiorum: ideoque accingens se ad hanc virtutem obedientiæ, quam edoctus in schola Seraphici Patris, scivit veram, rectam, puram, et firmam esse non posse, nisi se quisque reputet mortuum, aut per omnia mortuo similem; ita se abnegaverat, ut nihil penitus facere vellet, quod non esset merito obedientiæ condecoratum; quod et in Salvatore suo legerat sæpissimeque repetebat, facto obediente usque ad mortem, mortem autem crucis. Legerat et illud, quod olim Samuel Propheta aiebat, Numquid vult Dominus holocausta et victimas, et non potius ut obediatur nomini Domini. Didicerat obedientiam B. Ladislaus, ut obediret verbis Domini, et faceret quodcumque dixerint, qui præerant loco quem elegerat Dominus. Super Cathedram Moysi, sederunt Scribæ et Pharisæi, omni ergo quæcumque dixerint ei, servabat et faciebat. Potestatibus sublimioribus subjecta erat anima illius, ipseque obediebat præpositis suis, et subjacebat eis. Hic cum esset vir obediens, loquebatur victorias, et factus est Dominus protector ejus, et merces ejus magna nimis. Cibus illius fuerat, ut faceret voluntatem ejus qui misit C eum: obediebat Superioribus suis cum timore et tremore, in simplicitate cordis sui sicut Christo. Noverat optime sanctus vir, solam virtutem esse obedientiam, quæ virtutes ceteras menti inserit insertasque custodit.

1 Reg. 15

Matth. 23

ob senium in Capitulo jussus eligere socium et quiescere ad libitum,

53 Sufficiet ex multis obedientiæ B. Ladislai argumentis vel unicum in medium prolatum testimonium; illud autem tale est, quod omnium admiratione simulque imitatione dignissimum habeatur. Anno Domini MDIV B. Ladislaus, cum usque ad senectutem venisset, et juventutis florem virilisque ætatis robur continuis laboribus debilitasset, ac vigorem pristinum prorsus amisisset, jamque officio Vicariatus quinquies functus fuisset, Prædicatoris et Guardiani munus multoties cum ingenti nominis sui laude sustinuisset, aliisque in Ordine curis et laboribus assiduo conatu invigilasset; evocatus ad Capitulum in Cracoviensi Conventu pro Festo B. V. Mariæ Nativitatis celebrandum, adfuit. Præses erat Capituli Venerabilis Pater Fr. Lucas de Rydzyna, vir sanctitatis laude, doctrinæ gloria, et peregrinationis ad loca Hierosolymitana susceptæ clarissimus, et insigni pietate toti Ordini gratus et acceptus. Cumque in illo Fratrum Concilio, multa eaque utilia decernerentur Ordini, locis Præsides, officiis homines digni darentur, ac denique conventus ad manendum cuilibet Fratrum, et conventibus Patres et Fratres necessarii determinarentur; ea etiam Patribus, ad causas et negotia Ordinis diffinienda deputatis, advertentia succurrit in mentem, respicerent B. Ladislai continuis laboribus fractam senectutem; darentque operam, ne debilitate ætatis onereque aggravatum, aliquibus negotiorum curis amplius anxium molestarent; sed potius post longam navigationem, in portu quietis placide tranquilleque degentem, et terminum vitæ suæ præstolantem, adjutum solatio et obsequio electi per ipsum socii, vivere sinerent. Cunctis Patribus, maxime senio confectis, placuit optima propositio, et in mentem venit, se in eadem cymba navigare et ad portum properare, gratum sibi fore si eadem cura senectutis suæ habeatur. D

54 Fertur tandem sententia mittendum e Patribus unum, nomine Patrem Stanislaum de Slapii, senectute etiam confectum, et peregrinationis ipsius quondam fidelem comitem, qui nomine omnium referat; Pietatem ipsius et virtutem observari oculis omnium; labores, quos felici et prospero successu in Ordine toleraverat, non ingratitudinis oblivione sepultos, sed in archivo recentis memoriæ ab Ordine universo conservari: omnesque in eam sententiam propensos esse, ut senectutis ejus ratio haberetur; haberetque morti propinquæ solatium, qui in vita sua causa religionis nullum respuit arduum negotium et obsequium. Ediceret ipse quod potissimum beneficium sibi ab Ordine exhiberi cuperet: in nullo illi defuturos Patres. Patribus quidem placere, ut sibi locum, qui animo suo carus esset, ad manendum eligeret: socium, quem desideraret, ad præstanda obsequia haberet; a laboribus jam abstineret, et quietem placitam caperet. Stupere ad hæc B. Ladislaus, et primo quasi attonitus vocem præclusam tenere, post oculis in cœlum sublatis ac deinde in nuntium illum conversis admirans, dolens, et in seipso fremens, voce alta, clara et grandi, quam a natura habuit, fatur: O Pater Stanislae, quid hoc rei est? quid novi audio? Jubetis me propria lege et juxta animi mei sententiam vivere? Num ignoratis me usque ad ultimam vitæ periodum, perseverare in præstanda Superioribus obedientia pro viribus contendere? An compertum non habetis me, ad votum obedientiæ ad mortem usque observandum, data juramenti fide, conscientiam obstrinxisse? Absit a pectore ea mens, ea animi elatio, ea voluntatis propriæ electio. Quæ fuerit voluntas Superiorum, eam exequi animo placet. Propriis desideriis hostilem declaro mentem. Non erit affectibus meis locus: Superiorum judicio acquiescam; et quidquid de me per illos statutum cognovero, sine mora executioni mandabo: quia modo sentio in me vires, et omnia possum in eo qui me confortat. Vadat ad Concilium Patrum responsumque meum referat: longe ab animo meo esse propriæ acquiescere voluntati; illorum mandato et dispositioni reliquum vitæ meæ tempus consecro, et ad beneplacitum illorum refero; nullum recusaturus laborem, quemcumque subeundum dixerint, cum porro locum habiturus sum, quem illi ad habitandum assignare dignabuntur. E F

mavult ad mortem obedire,

cunctis factum laudantibus.

55 Retulit ille ad Concilium, non sine stupore mentis, lacrymis suffusus. Audierunt omnes, et admirantes vehementer dignis laudum encomiis exornarunt: omnibus exemplum illud veræ obedientiæ, posteritati quoque commendandum et proponendum statuerunt, multique pro tunc dixere: Quantus est vir, et quam ardenti caritate erga Deum et proximum

A ximum inflammatus, qui ad exaltandam divini nominis gloriam, et ad promovendam proximi salutem, non laboribus frangi, non continuis curis distrahi, non senectutis debilitate avocari, non oblata quiete alienari patitur! O vere sanctus! o vere beatus! o vere obediens servus! cui major animus ad obedientiam explendam, quam ad curam valetudinis suscipiendam; promptior animus ad aliena jussa efficienda quam ad oblata præmia pro suis tot laboribus obtinenda; hilarior mens, ad Superiorum voluntatem exequendam, quam ad oblatam requiem capessendam.

Varsaviensis Guardianus et prædicator instituitur.

56 Ceterum Patres illos cura incessit, quem conventum, et quibus exornandum officiis optimum senem, et optime de Religione tota meritum Patrem condecorarent. Visus ad id peropportunus Varsaviensis conventus, quo in loco primordia tirocinii in Ordine eum exercuisse, professionem emisisse, Deo se consecrasse, spiritum devotionis quo inflammatus ad tantam perfectionem pervenit concepisse scirent: et ideo conventum illum cordi eidem fuisse invenirent. Omnes eam rogationem susceperunt, et huic sententiæ subscripserunt. Guardianus igitur simulque Prædicator pro conventu illo ordinarius designatur, eo quod illum plenum doctrina, zelo, B spiritu, certo scirent, et disseminandi verbi Dei avidissimum haud dubitarent: laborem illi delicias, quietem pœnam esse. Mittitur extemplo, qui significaret placuisse concilio, creare illum Guardianum et Prædicatorem Varsaviensem, susciperet onus impositum, et exequeretur fideliter: visum ita Spiritui sancto et Patribus, incolis quoque Varsaviensibus id gratum fore, qui ejus desiderio tenerentur. Acquievit obediens filius: stetit in loco ibi assignato fortis athleta Christi: et sic commisso officio incubuit, ut inde gloriæ Dei augmentum, Fratres exemplum, seculares solatium, omnes piæ mentis gaudium ingens caperent. Hoc exemplo plurimos devotos Patres in hac religione ad sui imitationem pertraxit: qui laboribus assueti in religione a juventute sua etiam effractis viribus, numquam otiari aut quiescere a laboribus poterant, indulgereque senilibus membris: unde cum Guardiani instituebantur, simul et prædicationis officium assumebant. In quo sicut in omnibus aliis, hic beatus Pater Ladislaus felicissimus fuit: qui in omnibus suis actibus, faciles imitatores habuit, maxime in suis devotionibus non vulgaribus, exercitiis spiritualibus methodo docendi disciplinas Christianas, et reliquis, sicut inferius in sequentibus Capitibus latius patebit.

C

CAPUT IX.

Zelus B. Ladislai in quærenda salute proximi.

Ex studio placendi Deo,

Dilatata erant viscera hujus servi Dei B. Ladislai, plena nimirum ferventissimo Dei amore et caritate proximi, ita ut non sibi soli vivere sanctissime studuerit, sed et aliis quantum pro viribus potuit prodesse curaverit. Præclare a Philosophorum Principe dictum, Bonum diffusivum esse sui ipsius. Et revera, sic se rem habere causa in promptu. Sicut enim invidia, odium, malitia, ad se omnia trahit, et proximo secundos spirare ventos vehementer dolet; ita [gaudet] bonitas piis mentibus indita, omnibus usui esse, bene velle, bonum proximi promovere, cupereque ut in omnibus prosperos experiantur successus et felici gaudeant sorte. Sanctitas B. Ladislai haud ista eximia carebat prærogativa: erat enim illi studium continuum placendi Deo, instruere se armis spiritualibus congruentibus magnitudini belli. Induerat se armatura Dei, ut posset stare adversus insidias diaboli: quoniam non illi erat colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus. Stetit ergo succinctus lumbos in veritate, et indutus lorica justitiæ, et calceatus pedes in præparationem Evangelii pacis, in omnibus sumens scutum fidei in quo posset omnia tela nequissimi ignea extinguere, et galeam salutis assumpsit, et gladium spiritus quod est verbum Dei, per omnem orationem et obsecrationem, orans omni tempore in spiritu, et in ipsa oratione vigilans, in omni instantia pro omnibus sanctis et pro seipso. Posuerat Dominus zelum suum in eo, et accendebatur velut ignis zelus ipsius: sumpserat sartaginem ferream, et posuit eum murum ferreum inter se et civitatem: ignem enim mittere contendebat in terram, et volebat ut accenderetur. In igne quoque zeli Dei locutus est ad gentes: noverat quippe nullum omnipotenti Deo tale esse sacrificium, quale est zelus animarum.

D *A. VINCEN. MORAUSKI.*

et zelo divino

58 Per totum igitur tempus Vicariatus sui, nocte ac die non cessabat, cum lacrymis monens unumquemque suorum: fuitque per humilitatem benoagentibus socius, et contra delinquentium vitia per zelum justitiæ erectus, ut et bonis in nullo se præferret, et cum pravorum culpa exerceret potestatem; quatenus et honore suppresso, æqualem se subditis bene viventibus putaret, et contra perversos jura fortitudinis vibraret. Attendebat sibi et universo gregi, in quo eum posuerat Spiritus sanctus Pastorem agere gregis Dominici, quem acquisivit sanguine suo; providens non coacte sed spontaneo, secundum Deum; non turpis lucri gratia, sed voluntarie; neque ut dominans in familia, sed forma factus gregis ex animo, peccantes coram omnibus arguebat, instabat oportune, importune, obsecrabat in omni patientia et doctrina. Segregaverat illum Dominus ex utero matris suæ, et vocaverat per gratiam suam, ut revelaret filium suum in eo, et ut evangelizaret eum in populis, qui æmulatus est eos Dei æmulatione, et non acquievit carni et sanguini. Quocumque sese contulerat, semper Verbi Dei semina spargere, virtutum studia promovere, vitia removere, saluti proximorum deservire, omnibus omnia fieri, ut omnes lucrifaceret: quod infirmum erat consolidare, quod ægrotum sanare, quod confractum alligare, quod devium reducere, quod perierat quærere; et summopere pervigilare, quasi rationem redditurus pro animabus sibi creditis, Christo ministrare, benedictum nomen ejus quibus poterat prædicare, suas oves admonere, docere, hortari, et corripere, impendere benevolentiam, et exercere disciplinam; in domo sua Ecclesiasticum et quodammodo Episcopale implere officium, et sic virtute zeli et ardore curandarum animarum Deum demereri, et divinorum omnium divinissimum facere cooperando Deo in conversione peccatorum.

E *salutem hominum quærit*

concionibus habendis,

F

sermonibus scribendis,

59 Ad hæc non solum verbo et exemplo, verum etiam scripto et calamo omnibus prodesse voluit. Scripsit namque conciones, eruditionis et pietatis condecoratas floribus, odorem devotionis vehementer spirantes: Sanctorum quoque festivitatibus et Dominicis per integrum annum currentibus multos sermones accommodatos composuit et litteris reliquit consignatos; emolumentum inde animarum et gloriæ Dei augmentum exoptans. Quia vero exploratum habuit gentem suam piis cantilenis delectari, eis componendis operam navare decrevit. Quare multos hymnos, dulces cantilenas, carmina certis numeris ligata, concentu rhythmico conclusa, Psalteria nonnulla, Christi Domini laudes et B. V. Mariæ virtutum specimina decantantes, de thesauro pectoris sui produxit. Quædam erant idiomate Latino digesta, nonnulla vernacula lingua composita: omnia tamen eodem pietatis ardore et dulcedine amoris

piis cantilenis componendis,

A. VINCEN. MORAWSKI.

A amoris divini condita. Tum vero cibos illos præparatos fidelibus exhibere animabus, porrigere junioribus, et in mensa in medio ecclesiæ ad sumendum præbere venientibus: in scholis quasi lac pietatis pueris ad discendum ea exhibere, et cantilenis illis ad colendam B. V. Mariam vehementer accendere. Et hoc modo pietatis suavitatem animabus juvenum instillare.

quas post conciones cantari mandat maximo fructu

60 In ecclesiis quoque sui Ordinis tempore pomeridiano, cum jam sol sui itineris medio peracto cursu, ad occidentem quadrigas suas dirigere incipit; solet dari majori campana signum, ad evocandos e commessationibus populos, ut ad concionem quæ tempore illo ex suggestu haberi consuevit, audiendam accurrant. Concione finita jusserat B. Ladislaus hymnos illos et cantilenas, publice in concentu suavi, clara decantare voce, et sic populum addiscere multa ad pietatem media, et inde ad virtutem prudentibus inflammari stimulis, commoverique præcordia fidelium, et ardentes effici ad rerum spiritualium dulcedinem. Quæ res optima inventu, sancta successu, eventu etiam fructuosa et perquam utilis reperta est. Nam et populus illectus modulati pietate cantus, frequentius templa adire, mensas,
B pocula, ebrietates aspernari, ad ecclesias Fratrum Minorum turmatim confluere, loca ad sedendum præoccupare, adventum Prædicatoris prævenire, venientem cum desiderio expectare, verba facientem avide audire, ad cœlestia adspirare, horrere infernales cruciatus, et mundi illecebras paulatim contemptui habere; finita concione, cantilenas de Christo Domino deque sua genitrice sanctissima B. V. Maria depromere, clare et devote decantare, memoriæ mandare, diligenti attentione considerare. Nonnullos [vidisses] lacrymas profundere, alios gemitus flebiles educere, quosdam pectus ferire, Ordinis Minorum et B. Ladislai pietatem laudibus in cœlum ferre, deprædicare, et omnes ad illam imitandum stimulare et inflammare. Est enim cantus, Doctore Angelico asserente, exultatio mentis de æternis bonis habita, prorumpens in voces, et proinde ad lætitiam et gaudium spirituale efficaci motu inflammans. Illud quoque verum est, cantilenas suavius et felicius memoriæ inhærere; quod exploratum in pueris est, qui citius cantilenas, quas raro audiunt, addiscunt; quam Pater noster, quod quotidie adacti repetunt: ideoque cantilenarum usu fidei mysteria, pietatis exempla, virtutum germina, mentibus hominum influere, radices mittere, et postea fructus
C dignos pietatis in Ecclesia Dei facere.

61 Secutus hac in parte B. Ladislaus est exemplum, primo vere et prima ætate disseminatæ Christianæ fidei, per Regnum Poloniæ exhibitum, et felici effectu terminatum. Venerat enim in memoriam illi S. Adalbertus, olim Pragensis, postea noster Gnesnensis Archiepiscopus: qui vita insolente suæ gentis Bohemæ, monitiones illius et doctrinas pastorales respuente, offensus, cum se in Regnum Poloniæ contulisset; gentem rudem, et ad fidei lumen, quasi in tenebroso loco ad lucernam ardentem, quodammodo oculis cæcutientem, invenit sedentem; [ideoque] vir sanctus, spiritu Apostolico plenus, illuminandam et magis instituendam Poloniam assumpserat. Ut vero facilius fidei dogmata mentibus Polonorum induceret; cantilenarum usum ad id efficiendum conducere plurimum ratus, hunc suscepit laborem, confecitque suavissimam cantilenam, in cujus visceribus mysteria fidei Christianæ complexus est. Nomen illa cantilena, a primo suo vocabulo quo incipit, Bogarodzica, sortita est. Publicata et ad usum universalem tradita, incredibile dictu, quam avide acceptata sit a fidelibus, et memoriæ inclusa thesauro: ususque postea obtinuit, ut omnis

sicut S. Adalbertus mysteria fidei docuit Polonos.

status et conditionis homines eam addiscant, et per D occasionem eam cantu celebrent: maxime militibus pro more receptum, ut cum classicum canitur, illi quoque cantilenam illam voce depromant alacri, et illius virtute ad fortiter cum hostibus signa conferenda seipsos incitent. Præluxit recenti exemplo ad augendam et conservandam eam consuetudinem, gloria immortalis factus, Illustris et Generosus D. Bartholomæus Nowodworski, Ordinis Militaris S. Joannis Baptistæ Congregationis Maltensis Professus, vir manu promptus, bello strenuus, et multis victoriis de hostibus feliciter obtentis clarus; qui a Beatæ memoriæ Gregorio XV petiit et obtinuit certas Indulgentias, per eos lucrandas, qui cantu celebrare illam assumpserint cantilenam. Sed nos properemus ad alia.

CAPUT X.

In extremis Poloniæ periculis hostes profligati.

Neminem fugit, zelum, quo Sancti solent ardere, junctum cum ingenti dolore esse, ut liquet exemplo D. Pauli Apostoli, dum succensus zelo scribit ad Rom. IX, Tristitia mihi magna, et continuus dolor, E
cordi meo: optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro Fratribus meis, qui sunt Israelitæ: et ad Pilipp. III, Multi ambulant, quos sæpe dicebam vobis (nunc autem flens dico) inimicos Crucis Christi, quorum finis interitus, quorum Deus venter est. Flebat, afflictus fuerat noster B. Ladislaus, ut alter Jeremias Propheta, super Hierusalem; contritione lamentabatur, et eo zelo angebatur, ut identidem in hæc prorumperet verba; Quis infirmatur et ego non infirmor? quis scandalizatur et ego non uror? Vehementi tactus dolore B. Ladislaus, cum videret iram Dei sævientem in gentem suam, variis modis et orationibus et mortificationibus eam placere studuit, gessitque populi sui causam apud Deum: quæ illius virtus ut magis in aperto sit, quædam nobis necessario in medium proferenda censeo.

Ad probandam Ladislai caritatem

63 Anno Domini MCCCCXCVIII, quo B. Ladislaus, ut supra dictum est, jam quarta vice Vicarium Provinciæ agebat, nova et lugubris clades regno illata, aliam super aliam in eum annum cumulante fortuna. Joannes Albertus Rex, collecta magna militum manu, cujus numerus octoginta millia virorum complecteretur, ulturus de impiis Turcis cædem patrui sui Uladislai, olim Regis Polonorum simul et Ungarorum, crudeliter ab his hostibus feris interempti; invitatus dolo a Valachorum Principe Stephano, et F
ab eodem ad bellum contra Turcam incitatus, pollicente consilium, favorem, et omne (tamquam amicus esset) subsidium; incautus fidens multum perfido Principi Rex, ab ipso in arctissima loca silvestria, Bukovina dicta, inter rupes montosas et saxosas et inextricabiles, cum toto exercitu ibidem misere profligandus, introducitur. Nam ejus silvæ, dextra lævaque circa viam, Valachi impii, Principis perfidi mandato (qui se Polonis favere simulabant) arbores inciderant, ita ut immotæ starent, ac momento levi impulsu caderent. Ubi posteaquam Regius exercitus ingressus est, tum extremas arborum suc cisarum impellunt, ac proinde alia in aliam incidendo instabilem ac male hærentem, ancipiti strage arma, viros, equos obruunt, adeo ut vix aliqui ex hac clade effugerint. Nam cum sic plurimi exanimati essent arborum truncis ramorumque fragmentis, ceteram quoque multitudinem inopinato invadunt impetu, trepidumque ac miserum militem ubique cædunt; atque omnem saltum armati circumsidentes, si quis Polonorum elaberetur, interimunt; ita ut de tanto numero, vix septem millia cum Rege evaderent. Ibi plurimi Magnates et Proceres, milites strenui et viri

expeditioni Joannis Alberti Regis contra Turcas

dolo Ducis Valachorum infaustæ

A viri fortissimi, spolia corporum suorum perfidis hominibus relinquentes, misere occubuerunt. Rex accepta clade, primum Leopolim, postea Cracoviam se contulit.

64 Interea primo vere, hostes exacerbati Regis parum feliciter expeditione perfecta, Turcæ nimirum cum Tartaris, infesto agmine ditiones invadunt Polonorum. Nam ingenti conflato exercitu fines Regni depopulabundi ingrediuntur. Non diu hostis se in finibus continuit: pergit inde infestus in agros Polonorum: ubi cum obvius nemo ne inermis quidem fieret, loca quoque omnia, non præsidiis modo non provisa, sed etiam cultu agresti omnino inculta et neglecta invenirent, pervenerunt usque ad Canczugam et Sanocum oppida, ferro et igne omnia solo æquantes. Deserta omnia, sine capite, sine viribus, cuncta incursionibus hostium patebant. Oppida prædæ data, agri vastati, villæ igne consumptæ. Haud minor hominum strages, supra centum millia in servitutem duram a fera et crudeli gente abducta memorantur. Omnes exercitus fusi, spectaculum horribile in campis patentibus, in villis, in oppidis, viri ac mulieres afflictæ, equi, pecora, jumenta, bestiæ dilapsæ. Multi vulneribus acceptis, neque fugere posse, neque quietem habere; niti modo, ac statim concidere; campus constratus telis, armis, cadaveribus, et interea humus infecta sanguine. Tales ubique strages edebant, in quoscumque inciderent homines. Horribilis belli sævitia grassabatur; [vidisses] rapi virgines, pueros, senes, ac juvenes, mulieresque; divelli liberos a parentum complexu; fana atque domos expoliari, incendia fieri et cædes.

successit verna irruptio Tartarorum in Russiam,

B

65 Talia agentes et pervadentes totam Russiam suasque Provincias pinguissimas, Podoliam, Pokuciam, Volhiniam, Cismontanamque regionem, ad Vislocum, usque amnem longe lateque populabundi excurrerant; igneque et ferro omnes munitiones consumentes, ingentem Poloniæ terrorem incusserunt, nemine ad arcendum hostem neque parato neque animato, sed omnibus ad fugam spectantibus et non solum in remotissimas munitiones, verum in avios montes ac silvas sese abdentibus: unde tamen plurimi mortales, utriusque sexus et omnis ætatis, Ordinis, status et dignitatis, a perscrutantibus extracti, in miserabilem servitutem abducti et distracti sunt, ita ut Thracia, Macedonia, Scythia et Asia, Russicis mancipiis implerentur, cum ingenti gregum et armentorum et omnis generis præda. Inter ceteros Pater Georgius de Nova Civitate Guardianus Samboriensis, Minorum Observantium octo comitatus Fratribus, cum hostium impetum declinare vellet, ne illis obvius esset de via deflexit invia loca tenendo; sed inopinato incidit in hostium turmas, a quibus in captivitatem abductus est, ubi squallore et mœrore omnes conflictati decessere. Remanserant in conventu duo reliqui, sed eorumdem hostium crudelitati objecti ferro vitam finivere. Neque vero hic tunc Russiæ et Podoliæ malorum finis fuit. Nam Tartari præda in Taurica deposita, mense Julio iterum circa festum S. Annæ, easdem regiones horribili grassatione percurrerunt, quo tempore messis segetina omni studio peragitur. Isti impetu facto prædam agunt, ferro et flamma labores hominum depopulantur. Ubique fama volat, in fines suos hostes descendisse: nemo inventus est qui opem ferret; si qui illæsi remanserant, longius fugam producunt. Nec ita multo post, sub finem Novembris, septuaginta millia Turcarum per Valachiam in Russiam sese effuderunt, omnem eam oram quæ ad Nestrum et circa Haliciam, Zydacoviam, Drohobyczyam et Samboriam, ferro et igne vastantes, et prædam agentes. Neque progrediendi et vastandi modum Barbari ullum statuissent, nemine sese illis objicientе, nisi Deo miserescente populi sui, repulsi atque adeo profligati fuissent.

qua in servitutem acti 100000.

C

eadem iteratur in Julio

et Novembri:

D

A. VINCEN. MORAUSKI

66 Nemo hominum erat, tunc in universo Regno, qui tantæ potentiæ resisteret, nemo qui calamitati succurreret, omnibus potius manum hostilem fugientibus, inque loca tutiora et remotiora se recipientibus. Interim B. Ladislaus, Provincialis tunc Vicarius, monere, adhortari, vocem suam in concionibus sicut tubam exaltare, scelera populo annuntiare. Dum patria inops auxiliis humanis caret, ad Deum Omnipotentem populum clamare jubet: Fratres quos gubernabat continuis instare orationibus præcipit: adhortabatur etiam insuper ferventissimis concionibus, quas (singulas civitates et villas obvias percurrendo) faciebat continue, populum universum; imo et Clerum ipsum secularem instanter solicitabat ad idem faciendum, ut miserabili suorum casu permoti Deum precarentur, inter vestibulum et altare, ut scilicet ponerent se sepem inter Deum et populum, cui offensus Dominus; plorantesque ut veri ministri dicerent: Parce Domine, parce populo tuo, et ne des hereditatem tuam in opprobrium, ut dominentur eis nationes. Et in hunc finem confecit hanc, licet brevem, efficacem tamen, et devotam Antiphonam: Jesus Nazarenus Rex Judæorum exsurgat, et conterat gentes Paganorum, et præstet victoriam populo Christianorum, ut laudetur omnipotens Deus in secula seculorum. Amen. Cum hoc salutifero titulo, tamquam cum vexillo victoriali, sicut semper in omnibus suis concionibus prodibat contra vitia, sic etiam contra visibiles hostes patriæ audacter sibi populoque toti procedendum existimabat, plenus spe de victoria. Sciebat dies illos, dies furoris Domini, dies caliginis et tenebrarum: noverat vires inimici, ante cujus faciem ignis vorans, et post eum exurens flamma. Regiones illæ Ruthenicæ quasi hortus voluptatis antea erant, et post decessum hostium solitudo deserta: a facie eorum cruciabantur populi, et omnes vultus redigebantur in ollam, sicut Joel Propheta vaticinatus est.

hac occasione B. Ladislaus populum excitat ad pietatem;

E

67 Et revera cum jam in conspectu hostium siluisset terra nostra, ita ut jam deletum nomen Polonorum videretur, existimarentque extranei, gentem nostram ad internecionem deleri per hostium immanitatem posse; recordatus est Dominus afflictionis suorum, et tantis fluctibus hujus maris vectem opposuit, dixitque, Hucusque procedes, et hic tumentes confringes fluctus tuos. Inde paulatim minui cœperunt vires hostium, animi erigi Polonorum, oriri nova lux visa regno, gaudium, lætitia, et tripudium. Alteri Mardochæo, per Hester formosam, ardentem inquam orationem, placantem et mitigantem iram Dei, gentes, quæ convenerant conterere et delere nomen nostrum, occisione occisæ sunt. Clamavit B. Ladislaus ad Deum, et salvum fecit Dominus populum suum, liberavitque eos ab omnibus malis, et fecit signa magna atque portenta inter gentes. Nam cum ad Deum tanta devotio, hortante et omnes invitante B. Ladislao, per Regnum Poloniæ fieret, tertia jam vice eodem anno, ultimis diebus Novembris, irrepserant Turcæ cum Tartaris in fines regni, et unius exercitus castra munierant inter dictos fluvios, Pruthum et Niestrum nuncupatos; qui uterque rapido cursu et veloci labitur, dividitque regnum Poloniæ a Walachiæ Provincia; mediocribus autem trajiciuntur navigiis, limo abundant, et varii generis piscibus. Tunc Dominus Deus noster dedit vocem suam, ante faciem populi sui, cujus multa sunt nimis castra fortia et facientia verbum ejus: misertus inquam populi sui, inimicorum insolentium tot victoriis et prædis demersit exercitum, inundatione duorum dictorum fluviorum repentina, nive decidua obruit, congelatione aquarum inundantium

et ipse Dei opem implorat,

F

quo agente totus hostilis exercitus misere perit.

A. VINCEN. MORAUSKI.

A dantium conclusit, et demum frigore nimio enecavit.

68 Etenim in eo loco, cum jam castra essent munita, subito aquæ crescere, intumescere, latissime rapidissimo cursu diffundi cœperunt, ingentemque inundationem statuit Dominus. Postea cum vehementius gelu frigusque suas exererent vires, aquæ congelatæ, e glacie confectis quasi mœniis hostes concluserunt. Mox nive densa decidente castra obruta sunt, hominibusque et equis ultima necessitas mortem afferebat. Alii frigore enecati, alii aquis obruti, alii viscera equorum gladiis aperientes, intraque ea calefieri volentes, simul cum bestiis misere miseri peribant. Sic Deus Omnipotens sagittis suis cœlestibus hostes illos perdidit: ita ut vix ex septuaginta millibus effugerent mortemque evaderent octo millia; sed neque hi firma et integra valetudine Qui tamen vix se explicuere ex illis plagis, a fide frago Stephano Valachorum Principe postea sic contriti sunt, ut vix quadringenti evaderent; vulgata prius fama, suum exercitum esse Polonum, ut sic amicitiam cum Turcis quam fingebat integram conservare videretur. Hi nihilominus quadringenti, licet faciem gladii effugerint, morbo tamen contagioso, qui vulgo Gallicus appellatur, correpti, labem B illam, quam conversatio mutua et contagio ipsa vulgabat, patriis finibus (alias illis incognitam) intulere. Meminere hujus miraculosæ stragis multi clarissimi historici, qui res Polonicas scripsere. Ipsi quoque Turcæ, lumine licet veræ fidei carentes, considerantes nihilominus varium eventum rerum, aiebant, cœlum ipsum pro Polonis pugnare ideoque eam gentem non esse amplius bello infestandam existimarunt. Sic zelatus est Dominus terram suam, et pepercit populo suo.

69 Quam stragem hostibus evenisse, propter orationes devotissimas, zelum, curam, et suspiria ardentia B Ladislai ad Deum, quis extremæ dementiæ negabit? Quem obsecro præterit, aut cui exploratum non est, olim Dominum Deum civitati Jerosolymitanæ succursum voluisse parare, et veniam gratiamque delictorum facere, si iracundiæ suæ obicem viri alicujus sanctitate celebris pietatem opponeret? Sic enim conquestus est: Quæsivi inter eos virum, qui interponeret sepem, et staret oppositus contra me pro terra, ne disperderem eam, et non inveni. Et effudi super eos indignationem meam, in igne iræ meæ consumpsi eos. Felix profecto mater nostra Polonia, quæ grassante furore Domini, habuit tunc virum illum, sanctitate eximia præditum, qui valuit manum Dei continere, et evaginatum C furoris ejus gladium iterum in vaginam inferre. Exprobrabat Goliath (Turca puta) exercitui Dei viventis, qui veniebat cum gladio, hasta et clypeo. Beatus autem Ladislaus veniebat in nomine Domini exercituum, et dedit eum Dominus in manus ejus, et percussit eum, et abstulit caput ejus, et dedit cadavera castrorum Philistiim (Turcas et Tartaros intellige) volatilibus cœli, ut sciret omnis terra, quia est Dominus Deus Israel; et noverit universa Ecclesia Dei, quia non in gladio nec in hasta salvat Dominus: ipsius enim erat bellum, et tradidit eos Dominus in malum finem. Pulsabat item David cytharam, et spiritus malus recedebat a Saul, nec sustinere potuit dulcedinem cantus, quem David cithara Regis auribus, suavi motu, inducebat. Citharæ in manibus seniorum in Apocalypsi visæ, orationes Sanctorum denotabant: et noster B. Ladislaus, cum affectu ferventi sanctis orationibus intendere, citharam pulsare, hostem malignum repellere, spiritus nequissimos debellare, quietem afflictis Regni incolis comparare, pacem poscere, iram Dei lenire agnitus est. Sic et olim Eliseus, tribus Regibus in angustias redactis dum placare Dominum desiderat, psal- D tem accersiri jubet; quo psallente spiritu Dei afflatus, victoriam de hostibus ab iisdem reportatum iri denuntiat. Oratio B. Ladislai fervens; cantilenæ ab eo in hunc finem compositæ, Antiphona ad hoc conscripta, conciones vehementes, effecerunt, ut Dominus populo suo reconciliatus daret pacem, et hostibus induceret necem, suis conferret victoriam, inimicis ignominiam, benediceret gregi, repelleret luporum rabiem, et omnem belli pestem in ipsos converteret hostes. Sit Dominus benedictus in Beato suo Ladislao.

Ezech. 22,

comparatur Ladislaus cum Davide occidente Goliath

et pulsante citharam coram Saule,

cujus Canonizationem promoveri optat auctor.

70 Nos memores beneficiorum, per eum nobis a Deo Patre omnipotente exhibitorum, omni officiorum genere studeamus compensare, ea in memoria sempiterna habere, ejus sanctitatem ita promovere et deprædicare, ut Dei gloria inde incrementa sui, et pietas viri sancti condignum ab Ecclesia Dei consequatur relationis in Sanctorum catalogum præmium. Urgeat negotium hoc patria, cujus ille Patronum se vivens in terris exhibuit, et haud dubium, quin vivens vita feliciore, incolis patrem se amantissimum exhibebit: urgeat Mazoviæ Ducatus, qui thesauro tam pretioso lætatur: urgeat civitas Warsaviensis, quæ sarcophago suo illius sanctas Reli- E quias continet: urgeat tota Polonia cum suis omnibus adjacentibus provinciis, quas doctrinis salutaribus imbuebat, et orationibus fulciebat; quæ eo auctore digna inventa est, cui cœlitus plurima dona beneficiaque a Deo omnipotente latissime collata sint.

LIBER SECUNDUS.

Labores ultimi. Extases. Pius obitus. Sepultura. Corporis elevatio.

CAPUT I.

Singularis devotio B. Ladislai, potissimum in Corona Deiparæ Virginis recitanda.

Magnus plane vir et multarum virtutum clarus insignibus B. Ladislaus: itaque cujusmodi fuerit devotio in eo viro, consideremus: hæc enim virtus ordine prima est, quæ est fundamentum ceterarum omnium. Memor erat Dei et delectatus est. Devotio ejus fuit, pius et humilis affectus in Deum: humilis ex conscientia infirmitatis propriæ, pius ex consideratione clementiæ divinæ. Ponebat illi scientiam meditatio, scientia compunctionem, compunctio devotionem, devotio perficiebat orationem. Desiderium cordis tribuerat illi Dominus, et voluntate labiorum F ejus non fraudabat eum: et quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderabat anima ejus ad Deum suum. Sicut adipe et pinguedine repleta fuit anima ipsius, et labiis exultationis laudabat os illius Creatorem suum. Cor mundum creaverat in eo Deus, et spiritum rectum innovaverat in visceribus ejus. Dominus firmamentum, et refugium, et liberator ipsius; levabat in montes oculos unde veniret auxilium ei: et sicut oculi ancillæ in manibus Dominæ suæ, ita oculi ejus ad Dominum Deum ipsius. Paratum cor habebat ad Dominum, et providebat Dominum in conspectu suo semper. Adhærere Deo bonum illi erat, et ponere spem in Domino Deo suo. Erat dives in caritate, quæ nullis exhauritur impensis, et de ipsa facile holocausta medullata offerre sufficiebat.

Pia devotione perficit orationem:

78 Fundebant passim sudantia præcordia liquorem sanctum, quo imbuta plenius erant, quando loquebatur magnalia Dei, et ad virtutem amplexandam continuis stimulabat exhortationibus. Tanta nempe abundantia devotionis repletus erat B. Ladislaus, ut etiam non solum in se fervorem amoris divini continue

A continue excitaret, sed eumdem via et ratione singulari in aliis promovere studuerit: ita ut de se merito dicere potuerit illud Sapientis, Ecce factus est mihi trames abundans et fluvius meus approquinquavit ad mare, quoniam doctrinam quasi ante lucanum illumino omnibus. Siquidem doctrinam suam quasi antelucanum illuminabat omnibus, trames abundans spiritus amoris divini, e quo fervor devotionis, tamquam fluvius rapidus, egrediebatur; cum exemplo suo quamplurimos ad similem devotionem quodammodo raperet, simul et divino eloquio veluti flumine deduceret. Et appropinquavit ad mare, id est ad universum populum ædificandum, et ad pietatem commovendum plurimum valuit, [persuadens] summum bonum in sola religione esse, hoc vinculo pietatis nos Deo esse religatos, unde et ipsa religio nomen acceperit; nihil esse in rebus humanis religione præstantius, quæ est verus et cœlestis cultus, in quo mens colentis seipsam Deo immaculatam victimam sistit. Per hanc B. Ladislaus affectiones suas dirigebat in Deum, et ejus compunctio non horanea, sed continua fuit. Beatus vir in sapientia morabatur, et in sensu cogitabat circumspectionem Dei: quærebat assidue Dominum, et confirmabatur

et in aliis excitat fervorem divini amoris:

Eccli. 24, 43

B omnibus diebus vitæ suæ. In mente habuit Deum, assuefactus facere judicium, et diligere misericordiam, et solicitus ambulare cum Domino Deo suo. Et quia semper Dei meminerat, ideo mens ejus in cœlum evadebat. Vere Dominus erat in loco cordis ejus: non erat ibi aliud nisi domus Dei et porta cœli.

79 Exemplar pietatis ejus, et devotionis ad nostra usque tempora famam et vestigia sui confirmat, Corona B. V. Mariæ, non vulgari modo, sed speciali quadam devotionis formula ad recitandum composita: post singula verba salutationis Angelicæ, adhibitæ piæ ac devotæ meditationes, ferventes orationes, compunctiones. Cum vero B. Ladislaus hujusmodi coronæ recitandæ operam navaret, cum primum Ave Maria proferret, stando profunda inclinatione caput deorsum demittebat. At vero cum pronuntiaret tremenda illa nomina Jesus Christus, in genua subito cadere et caput ad terram inclinare solitus erat: atque ita totam Coronam, constantem ex octo Pater noster et septuaginta Ave Maria, tamquam ex odoriferis floribus, rubescentibus nempe rosis liliisque albescentibus compositam, aut velut ex pretiosissimis gemmis margaritisque inæstimabilibus compactam, Deo et B. V. Mariæ singulis diebus devotissime recitabat. Qui mos ab eo profectus, pro usu a Fratribus Minoribus de Observantia inviola-

Coronam B. V. M. recitat modo singulari:

C biliter observatur, et quotidie ad dicendam eo modo Coronam B. V. Mariæ integra hora post expletas Vesperas destinatur, in omnibus conventibus eorumdem Fratrum. Etenim aliqui finitis Vesperis, non exeundo ex ecclesia, subito inchoant illam devotionem, non sufficere sibi illam horam, ad tam dulces epulas arbitrantes: alii autem statim conveniunt, et nemo ab illa sancta consuetudine excipitur, debilibus demptis. Et sic singuli in locis suis, cum omni humilitate et devotione, sanctæ orationi instant ante thronum majestatis Divinæ, tenentes phialas plenas odoramentorum; profundaque capitis inclinatione et totius corporis, flexo poplite in genua demissione, Regem Regum et Dominum Dominantium simulque Dominam et Reginam cæli venerantur. Fit et secularium hominum alibi magnus concursus, maxime in Lithuania et Samogitia, qui exemplo illius devotionis accensi, ad præstandum B. V. Mariæ cultum libenter congregantur, et Fratribus orantibus, ipsi similiter, eadem ceremoniarum via et modo, Matrem misericordiæ colere et observare contendunt. Cujus egregii facti quoniam B. Ladislaus auctorem

dein observato a Fratribus Minoribus,

et multis secularibus:

D se et ducem exhibuit, profecto magnum devotionis affectum erga Matrem misericordiæ ostendit, simulque exemplum Fratribus suis et ceteris fidelibus, ad colendum Christi Domini genitricem, dedit: ut quemadmodum ille fecit, ita et ejus successores omni ætate et memoria facere assuescerent.

A. VINCEN. MORAUSKI.

80 Fama est B. V. Mariam insigni declarasse testimonio, illum modum recitandi coronam, sibi gratum et acceptum esse. Referebant enim quidam ex senioribus Patribus a se visam fuisse B. V. Mariam, tempore illo quo Corona ipsius recitaretur, transeuntem per medium chorum, in quo Fratres tunc perseverabant orantes; et in medio Fratrum, quasi dulcedine illius orationis illectam, modo consistere, amanter singulos intueri, vultu suo glorioso exhilarare; modo ad singulos Fratres accedere, et suum Unigenitum, quem in ulnis gestabat, quasi ad osculandum ipsum exhibere. Observatum etiam et hoc est, eam præteriisse Fratres illos, neque Filium suum illis porrexisse, qui recitarent quidem illam Coronam, sed ab inclinationibus profundis et genuflexionibus abstinerent: solis autem illis beneficium præstitisse illud, qui adhibitis ceremoniis so-

E litis recitandæ Coronæ impenderent curam et devotionis affectum. Insinuare B. V. Maria volebat, illud orationis obsequium, condecoratum inclinationibus et humilitate, suo aspectui jucundum et cordi gratissimum. Quippe humilitatis, qua Virgo beatissima una cum suo amantissimo Filio summe delectatur, typum gerit actus ille inclinationis profundæ; et honoris, quem Beati jam Deo conregnantes in cælo exhibent majestati ipsius Divinæ convenientis. Deinde talibus ceremoniis non solum debitus Deo honor exhibetur, sed etiam torpor qui sæpe orantes invadit repellitur, fervor in orante concitatur, attentio continuatur, humilitas exercetur, ac demum spiritus renovatur et magis inflammatur. Non dubium quin ab ipso Deo modus ille orandi B. Ladislao, per internam inspirationem infusus fuerit; idque ad debite et condigne purissimam Virginem, suam dignissimam genitricem, colendam et honorandam.

81 In omnibus magnus fuit B. Ladislaus, verum et in ferventi oratione principatum obtinebat, palmamque ceteris præripiebat. Immolabat Deo sacrificium laudis et reddebat Altissimo vota sua. In omni oratione et obsecratione, cum gratiarum actione, petitiones ejus innotescebant ante Deum, quem ipse colebat exorabatque pro peccatis, et continebat se

F ab illis. Inter cetera salutaria sua monita et præcepta, B. Ladislaus orandi ad B. V. Mariam, ut dictum est, formam dedit, ipse quid precaremur innuit et instruxit. Erat ipse prudens et vigilabat in orationibus, sine intermissione orare, gratias agere in omnibus, orationi instare, vigilare et non deficere; indeque efficere, ut dignus haberetur, cui Deus sapientiam daret affluenter. Et cum velut alter Moyses oraret in monte, in acie Amalechitas devincebat: per orationem quippe B. Ladislai, ut pie creditur, hostes deleti patriæ, et in nihilum prorsus redacti fuere, sicut supra dictum est. Nec mirum: delectabatur quippe in Domino, et dedit illi Dominus petitiones cordis sui. Cor ipsius non reprehendebat eum, ideo fiduciam habebat ad Deum, et quidquid petierat accipiebat ab eo, quoniam mandata ipsius custodiebat, et ea quæ sunt placita coram eo faciebat. Oculi Domini erant super eum ut justum, et aures ejus in preces ipsius.

erat autem oratio ejus apud Deum efficax,

82 Imitemur igitur virum hunc, devotionis pietate insignem: oremus in omni loco, servantes puras manus sine ira et disceptatione. Non pudeat, exemplo hujus Sancti, genuflexione et profunda inclinatione capita

A. VINCEN MORAUSKI.

A capita nostra ad terram demittere. Chrysostomus in Matthæum Hom. v, de prostratione in terram, usurpata a Christo et S. Jacobo, asserit cum assiduitate orationis jugique in pavimentum prostratione totius corporis, genua quoque ejus callo obducta, ita ut nihil ferme a cameli pelle discreparet. Introgressus S. Antonius speluncam S. Pauli primi Eremitæ, vidit genibus complicatis erecta cervice expansique in altum manibus corpus exanime; putansque ipsum esse vivum et orare, pariter cum eo et ipse procidens orabat. At postquam nulla ut solebat suspiria precantis audivit, in flebile osculum ruens intellexit, quod etiam corpus Sancti Deum, cui omnia vivunt, gestu suo precabatur. Hunc gestum et alios profundiores, suos Fratres, ut dictum, B. Ladislaus docuit; valetque ad declarandam promptitudinem animi, inopiam et imbecillitatem nostram ostendendam, cui subventionem imploramus ab eo ad quem preces nostras dirigimus. Potissimum Matrem illam, cujus humilitatem respexit Deus, eo modo orandi poterimus semper ad vota nostra feliciter inclinare, et efficere ut nostris petitis benigne respondeat et postulatis acquiescat.

et modus orandi qualis Sanctorum.

B

CAPUT II.

Locus, apparitione B. V. Mariæ et miraculis, datus Fratribus Minoribus.

Sub hoc ferme tempus, videlicet anno Domini MCCCCXCVII, cum B. Ladislaus normam illam B. V. Mariæ recitandi coronam verbo et exemplo omnibus commendaret; in territorio Dobrzynensi prope oppidum Skape plurima acciderunt supra fidem cœlitus, sine dubio revelationum, exhibita miracula. Brevi intervallo loci a via publica, qua discedentium deducit vestigia in aliud contigua vicinitate oppidum, Lipno vocatum, lapis quidam mediocris magnitudinis, intra et extra plurimis salutiferæ Crucis imaginibus hinc inde consignatus, et quodam modo instar venarum in mole illa omni in parte distinctis et dispositis, conspiciebatur. Res omnibus loco miraculi haberi cœpta. Auxit autem admirationem rei quidam majestatis horror, loco illi inditus: nam quicumque parum honeste et circumspecte ausi accedere, ei appropinquabant; aut ebriosi, vel irreverenter se habentes, vel inhoneste inter sese conferentes, vel certe aliud quid indignum tractantes vel agentes pertransibant, damna notabilia incurrebant. Aliquando currus cum illis evertebatur, ad terram elidebantur, et quodam terribili spiritu prostrati evolvebantur; ii præsertim qui gestu lascivo petulantive, aut verbo inhonesto, insolentiæ edebant signa, simul cum vehiculis suis in pulvere lutove volvebantur: aliquando vero rotæ et axes confracti disjiciebantur, vel denique aliquid insoliti illis contingebat.

Prope Scape

ad lapidem Crucibus consignatum

C

et sacro horrore venerabilem,

84 Cumque omnes in admirationem rapti, quid illud rei esset detinerentur, et hac de re inter se invicem sæpius conferrent et consultarent; supervenit quidam homo senex, omnibus notus, ætate gravis, fama honestus, moribus sedatus, a cunctis in sua conversatione commendatus, paupertatis licet inopia pressus, simplex, rectus, timensque Deum; qui sub juramenti attestatione et suæ conscientiæ fide asseverabat, penes lapidem illum B. V. Mariam a se esse conspectam luce admirabili fulgentem, virginem nimis gratiosam, hæc verba suis auribus instillantem: Hic locus erit Deo acceptus et mihi; terra sancta, nobis grata, et electa: et ab hoc tempore cultui et honori divino consecrata, debet ab omnibus conservari intacta. Et volo habere Religiosos Filio meo gratos et acceptos, pro suis obsequiis hic collocandos et divinis officiis mancipandos. His dictis beatissimam illam Virginem ex oculis suis evanuisse, et se obstupefactum attonitumque remansisse, super rei insolitæ novitate. Ista visione vulgata sic, et publica fama in viciniores primum partes, tum etiam in remotiores disseminata, fides facile habita est: et locus honore venerari, et ab injuriis tum animalium tum malorum hominum muniri cœpit. Subsecuti sunt frequentes cuncursus hominum, Deo et B. V. Mariæ supplicum. Multi ægritudinibus correpti, plurimi variarum necessitatum vi adacti, nonnulli duris difficultatum et calamitatum telis confossi, vota suo Deo et B. V. Mariæ obtulere, et omnes finem optatum prosperumque eventum desideriorum suorum consecuti, discessere consolati. Recuperabant alii sanitatem amissam, pars quæsita obtinuere beneficia; quidam a malis erepti, consolationis gustarunt dulcedinem. Locus ille magis magisque clarior evadebat in dies, et majori dignior veneratione a cunctis habebatur.

apparens B. V. M. indicat se locum habere carum:

D

qui miraculis illustrior factus,

85 Eodem anno, cum in eodem loco jam, propter majorem populi devotionem locique designationem, Crux erigeretur; plures quam centum homines solvendi voti causa eo temporis curriculo convenere; de quorum numero duos miseros videre licuit, a malo obsessos dæmone, cujus malitiæ Dei permissione subjecti, crudelem in modum vexabantur. Hi a miserantibus suæ calamitati amicis ducebantur, et cum jam ad locum prædictum appropinquarent, ubi primum eumdem conspexerunt oculis, elapsi de manibus ducentium se, fugam in proximam silvam arripuere: sed tandem vi maxima amicorum se alacriter insequentium comprehensi, ad locum designatum, reniti nihilominus conantes, deducebantur. Deducti in horribiles prorupere clamores, vociferantes a B. V. Maria se in angustias redigi et vehementer angi, conquesti de vi sibi per eamdem illata. Adjecerunt insuper, breve post tempus in loco hoc quosdam Religiosos nudipedes collocatum iri, locum autem hunc illorum perpetuum in ævum futurum, nec unquam secularium Sacerdotum jurisdictioni fore subjiciendum: numquam etiam futurum, ut quemadmodum in oppido Sieprc (ubi etiam imago B. V. Mariæ plurimis miraculis votiva coruscat) collegium Presbyterorum secularium illi loco præsideat; æternam possessionem loci illius mansuram Religiosis Deo et B. V. Mariæ acceptis. Nec mora his prolatis dictis, deserentes obsessa corpora relinquentesque libera, subito inferna petierunt antra. Illi porro qui erant obsessi, pacem et liberationem in loco assecuti, gratias Deo et B. V. Mariæ egerunt.

E

ibidem duo energumeni

prædicentes locum religiosis dandum liberantur:

F

86 Præerat tempore illo fabris circa Crucis erectionem laborantibus, quidam vir, auctoritate super illos pollens, fide dignus, et boni nominis laude celebris; qui se præsente omnia illa acta fuisse, illis quorum interérat narrabat; subjiciens, nemini tunc in mentem venisse, de quibus Religiosis mali Illi dæmones loquerentur; tamdiuque memoriam de illis omnibus suspensam fuisse, quousque ad illum locum deducta colonia Fratrum Minorum de Observantia, vera prædixisse, Deo ita disponente, malos spiritus compertum est. Nam ante illud tempus Fratres Ordinis illius, omnino nemini ex incolis cogniti erant. Multa et alia signa prodigiaque in eodem loco exhibita sunt, quæ in archivo ejusdem conventus diligenter conscripta asservantur, præsertim circa eos qui repugnabant fundationi Fratrum, quos jam beatus Pater Ladislaus, uti Provincialis Vicarius, ad illum locum suscipiendum designaverat. Ex multis unius et alterius exempli mentionem faciam, ex quibus colligi facile poterit locum illum B. V. Mariæ gratissimum esse; cum omnino in cura, non aliorum, sed Fratrum Minorum de Observantia habendum, obsequiisque

verum dixisse exitus docuit.

A obsequiisque illorum providendum [voluerit] : nam quicumque ausi sunt contradicere, haud multi remanserunt.

Minoribus autem se opponens Parochus

87 Peregregie hoc in suo corpore expertus erat, oppidi Skape ecclesiæ Parochialis Rector. Ægre tulerat Ordinis Minorum Fratres in eo loco capellam ædificasse, sibi inde in proventibus oriri detrimentum conquestus. Licentiose igitur in eosdem invehi, loco maledicere, et novum persequi Ordinem : dicere insuper non se passurum aliam ecclesiam in sua parochia se vivo ædificari, et in præjudicium suum novam consurgere fabricam. Cum vero a certis viris timoratis, ne divinæ voluntati resisteret, admoneretur : exacerbatus, stimulis invidiæ exagitatus fremensque, malum nescio quid machinabatur. Accidit quosdam devotos in præsentia illius locum sanctum laudibus prosequi, mirabilia in eo fieri, quibus ejus prærogativam Deus mundo declarat : inter cetera, esse homines quosdam fide dignos, qui se jurejurando asserant, in sacello noviter erecto, nocte intempesta audire suavissimos concentus Angelorum psallentium. Vehementi Parochus ille succensus iracundia in verba blasphemiæ prorumpit ; dæmonum potius rugitu et malorum spirituum, luporumque infernalium ululatu locum resonare, quam dulci melodia Angelorum : neque verbis
B blasphemiæ contentus, progredi ad opus malitiæ statuit. Transibat forte tum sacellum : accedens ergo proxime ad parietem, planta pedis percussit delubrum, quasi nisus ipsum impellere, submurmurans in furore ; malorum dæmonum hoc in loco audiri rabidas vociferationes, non autem Angelorum suaves et jucundas voces. Vix impia verba de ore effudit, cum ei a tergo ecce ultor Deus : concidit subito impius in terram, correptus insueta ægritudine. Portatus, nullo sibi auxilium ferente, domum suam, manifesta Dei agnita virtute, maximis dolorum exagitabatur cruciatibus.

propter blasphemiam a Deo percutitur :

88 Cum itaque magis, magnisque morbi vis per membra vulgaretur, ad meliorem se recepit mentem: agnovit culpam, pœnam juste sibi impositam confitetur, incipit Altissimum invocare, ut vitam sibi concedat, in supremo jam spiritu constituto. Deflet scelus, et veniam commissi delicti exposcit : B. V. Mariam voce flebili invocat ; velit pro se vota Filio dilecto suo offerre, habituram in posterum ex blasphematore laudum suarum ferventem prædicatorem: [vovet] si amissæ valetudini restituatur, ad sacellum cultui ipsius erectum, se, quam primum de strato surrexisset, iturum, honorem cultumque Deo et
C ipsi votivum exhibiturum ; imo totius oppidi incolas Clerumque et Ministros Ecclesiæ, cum cantu publico per solennem processionem, ad id inducturum. Voto emisso, nulla interposita mora, sanus factus est. Igitur congregato per majorem campanam populo in ecclesiam, luculenta celebrat oratione B. V. Mariam, sibi per eam collatum sanitatis beneficium confitetur : votum suum aperit, ad quod explendum animum sibi esse asserit ; invitat rogatque pastor oves velint ad sacellum illud eunti, congregatione ad ecclesiasticum conveniente vexillum, adesse. Omnibus eam rogationem acceptantibus, fit ingens concursus hominum, Pastorem suum ad sacellum prædictum deducentium. Ubi reatum suum confiteri, culpam agnoscere, palam facere cum dolore, pœnam deprecari, Fratribus D. Francisci reconciliari ; post hæc sacrum ad altare, imagine Reginæ cœli insignitum, solenniter celebrare, et pro docili correctione gratias agere ; testari omnibus opera Dei esse magnifica, subjungere quoque si quem haberent hostem operis inchoati aut salutis suæ insidiatorem, mitterent illuc et flagellatum illum reciperent, si tamen evaserit ; eo quod eo loco sit quædam virtus Altissimi, qui adjutor est loci illius, et venientes ad malefaciendum perditione perdit. D

pœnitens facti

per votum ad B. V. M. sanatur.

A. VINCENT. MORAWSKI.

89 Hoc ipsum quod iste re expertus, et disertis verbis testatus est, paulo post in alio Parocho alterius parœciæ re ipsa compertum est, idque eodem plane modo. Nobilis vir quidam, cognomento Kobiernicki, devotione erga Ecclesiam et Clerum ductus [Parochos] tam Skapensis ecclesiæ, quam alterius vicinæ parochiæ, cum suis adjutoribus Presbyteris reliquisque templi servitoribus, invitavit ad prandium. Antequam mensæ assiderent, datur, ut moris est, aqua ad manus abluendas. Dum funderetur ergo aqua super convivarum manus, vicinus Parochus affatur Skapensem : Quid hoc rei est, Reverende Domine, permittitis his Mendicantibus ad latus vetrum sacellum erigere novum? patimini detrimentum fieri rerum vestrarum? Num ignoratis plebem, rerum novarum cupidam? Evadet sic Ecclesia vestra desolata, stabit quasi vidua spoliata plebe, ovile sine ovibus, pastor erit sine grege, nam devotionis ergo omnes ad sacellum current. An fortassis obliti estis curæ vestræ animas omnium esse commissas? Quid si illuc sese conferentes in errorem potius quam in ardorem devotionis deducentur? Displicere sibi suum silentium, suam patientiam ; si vir esset, amovendum illud tabernaculum una cum Fratribus curaret ; impigre se, si illud negotium curæ suæ incumberet, dicta peractuṛum, et a sua parœcia omnia impedimenta remoturum. Respondit Skapensis, locum B. V. Mariæ esse gratum, a se delectum, in suaque tutela esse ; Fratres illos, non alios, sibi acceptasse : aliquid contra Dei Genitricis voluntatem attentare nolle, nec se periculo committere, ne in ipso periclitaretur : acquiescendum Divinæ voluntati, et cultum B. V. Mariæ suis commodis præponendum potius, quam lucri gratia beneplacitum Virginis violari. Ad hæc ille ridere, tandem verba blasphemiæ proferre. Verum extemplo, sicut et ille prior, manum Omnipotentis agnovit. Etenim cadens in terram, horribili voce clamans, ejulans, et fremens, mox loquelam amisit simul et rationem. Sic in domum suam delatus, cum ad se rediisset, recolligens se, errorem suum magnum agnovit, quod scilicet voluntati Dei resistendum suaderet, bellum indicendum Virgini Dei Genitrici diceret, populo scandalo fuisset. Hoc corde doluit, votum fecit se cum suo Clero et ministris locum a Deo electum aditurum, et Missam in ipso a se despecto sacello de B. V. Maria celebraturum. Quod cum re implesset, annuit votis ejus Virgo Beatissima, miserta illius ; et quæ est misericordiæ mater, eum ad pristinam fecit redire vitæ prosperitatem : eaque severitate pœnæ docuit universos, locum illum ab omni violatione immunem et liberum esse velle ; contradicentes indignationem filii sui et suam incursuros. Conticuere [ergo deinceps] omnes intentique ora tenebant.

Suadens minores inde pellendos,

E

et in Deiparam blasphemus,

fit mutus et demens,

et pœnitens sanatur.

F

90 Fratres vero illi, a B. Ladislao ad loci fundationem missi, æterna possessione potiti, Illustrissimo et Reverendissimo Domino Nicolao de Koscielec Koscielecki, Episcopo Chelmensi, consummationem omni ope et sumptu promovente, consederunt ; et ad nostra usque tempora die noctuque, divinis vacantes officiis, Domino et B. V. Mariæ locum illum recentibus semper signis illustrante, vota sua feliciter persolvunt. Atque vel hinc colligere licet, B. Ladislaum in hanc B. V. Mariam, insigni arsisse devotionis amore, insignisque sanctitatis extitisse ; sub cujus non minus prudenti quam felici regimine, tota sua familia sancta, tota Deo et B. V. Mariæ grata, reperta est ; quamque in loco a se delecto, uti in hortulo suo delicato, ad ipsum custodiendum et excolendum, collocare sibi complacuit. Inque diem hodiernum felix hæc plantula B. Patris Ladislai, in eadem

Minores a B. Ladislao missi hactenus ibidem resident.

A. VINCEN. MORAUSKI.

A eadem devotione, qua ipsam erudiit, recitandæ Coronæ Divæ Deiparæ Virginis permanet, Deo optimo maximo cultum suum crebris miraculis confirmante.

CAPUT III.

Ladislai Labores religiosi : Ordinis bonum nomen propugnatum.

Otium fugiens,

Inter cetera perfectionis religiosæ argumenta non postremum locum habuit fuga otii, et desiderium laboris et occupationis : omnis enim qui sectatur otium stultissimus est, et replebitur egestate : multam quoque malitiam docuit otiositas : et hæc fuit iniquitas Sodomæ, superbia, saturitas panis, et abundantia, et otium ipsius et filiarum ejus. Omnis igitur arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur. Etiam in paradiso collocavit Deus hominem ut operaretur et custodiret illum. Homo nascitur ad labores, et avis ad volandum. Nullus oderit laboriosa opera et rusticationem creatam ab Altissimo : et qui non vult operari non manducabit. Hinc Ægyptiorum monasteria hunc morem tenebant, B ut nullum absque operis labore susciperent, non tam propter victus necessitatem, quam propter animæ salutem, ne vagaretur mens abducta perniciosis cogitationibus. Ideo et hujus virtutis exercitio delectabatur noster B. Ladislaus. Conservabat tempus et declinabat a malo, nec defraudabatur videre bona, et particula doni non præteribat eum. Aliquid semper operis faciebat, ut eum diabolus semper occupatum inveniret. Argentum et aurum nullius concupiscere, et omnia quæ sibi opus erant manibus propriis ministrare, sua negotia per se agere, quietum esset et operari manibus propriis, honeste ambulare ad eos qui foris sunt, neque gratis panem manducare, sed in labore et fatigatione nocte et die operari ; nec aliquem gravare, non quasi non haberet potestatem, sed ut semetipsum formam daret, ad imitandum Christum ; nullius aliquid desiderare, subtrahere se ab omni homine inordinate ambulante. Nec solum cum Maria Magdalena fidelis hic servus Dei B. Ladislaus, divinis contemplationibus et piis meditationibus, orationibusque vocalibus tam privatis quam publicis in choro, cum ceteris Fratribus Divinum officium altissimo Domino decantans, incumbebat (quod numquam nisi gravibus occupationibus impeditus, ne- C cessitate inevitabili a choro extractus, omittebat) sed etiam cum Martha circa frequens ministerium satagebat.

labori semper

aut orationi,

aut monasterii vilibus servitiis intendit.

92 A primo etenim ingressu suo in sanctam religionem, laboribus et exercitiis, non minus corporalibus quam spiritualibus, circa rem domesticam sese occupabat. Nullus eo fuit promptior ad labores, ad servitia, ad negotia, etiam imparia suis humeris. Absoluto prandio, cum alii pro more, causa relaxationis animi, honesta deambulatione aut collocutione mutua sese occuparent; ille solus hortum purgare, sarmenta ejicere, herbas inutiles evellere, lapides colligere, frondes noxias amputare, ligna ad usum culinæ præparare, aquam haurire, claustri interiora mundare, et omne aliud abjectum et vile obsequium præstare, numquam otiari, sed semper manibus propriis laborare, in sudore vultus sui manducare panem, nullas horas male collocare, bonum facere et non deficere, mensuram bonam actionum bonorum, et confertam et coagitatam, et supereffluentem dare in sinu matris suæ Religionis sanctæ, pro illaque augenda multum sudare et omnem lapidem movere; positus in culmine regiminis omnia impigre administrare, magnum et sapientem virum seipsum præbere. Nam insignitus Provincialatus honore, non solum edicto, sed et exemplo et cura et vigilantia, omnes abusus si qui tunc essent tollere, virtutes D plantare, omnes instituere satagebat. Ceterum artem et modum in omnibus statuebat. Ardentibus quotidie exercitationibus ad virtutem inducebat, valloque atque fossa humilitatis muniebat, vigilias crebras ponebat, in quibus ipse primus semper per orationes frequentissimas fuit. Multitudine tamen officii divini et orationum pluralitate, jam per varios zelatores introductarum, Fratres obrui noluit, ne in via longarum devotionum nimium fatigarentur. Unde et ad recitationem septem Psalmorum quotidie in choro Fratres nullo jure teneri declaravit, in hoc auctoritate sua cum illis dispensando.

magna interim discretione erga subditos utens.

93 Et quamquam optime omnia jura Regulæ et statutorum ipso duce custodirentur, et omnia prospere agerentur, orta nihilominus ex virtute invidia, hinc odium, post modum traductiones, detractiones, maledicta, per certos externos Religiosos, invidos boni nominis, excreverunt : longe Fratres a suis legibus recessisse, disciplinam violasse, a vestigiis majorum longissimos saltus fecisse : pro labore desidiam, pro temperantia et æquitate crapulam, otium et inertiam querebantur : omnia denique in pejus abiisse, famam talem in vulgus prodire, jam de concepta sanctitatis Fratrum opinione multum deficere, scandalisque ipsam quotidianis fœdari. Tali malo æmuli promovendo magis ac magis instabant, os pravum et detrahentium labia libere in fama Fratrum grassabantur : ferebatur male passim Ordo ille sanctissimus, per impios traductus; iners, imbellis, neque observantiæ neque laboris patiens, lingua quam manu promptior, sine religioso imperio, et sine modestia habitus : postremo quæcumque dici aut fingi queunt ignaviæ probra, illi Ordini attribuebantur. Sed in ea difficultate Beatum Ladislaum, non minus quam in rebus prosperis, magnum et sapientem virum fuisse compertum est. Tanta sapientia, temperantia prudentiaque animi, inter illas detractionum procellas, moderatum se habuit, ut nihilo mutatum videre licuerit. Jam illi antea experimentis crebrioribus cognitum erat, malum dæmonem Ordini illi semper struxisse insidias, et multorum linguas ad eum insectandum armasse. Itaque late explorare omnia, Ordinis nomen bonum defendere, calumnias et convitia refutare, impigre prudenterque suorum et hostium res pariter attendere, cognoscere quod bonum utriusque partis, aut contra esset : explorare consilia, et insidias eorum antevenire ; nihil apud se remissum, neque apud illos tutum pati. Itaque Romam, quo erat Ordo delatus, iter intendit, causam Ordinis acturus.

Ordinis bonum nomen propugnat,

E

F

94 Alexander Sextus tunc Ecclesiæ Romanæ clavum tenuit; ad quem B. Ladislaus admissus, pro se, breviter et moderate : de Ordini illatis per calumnias injuriis, multis disseruit : denique Pontifici patefecit, sibi neque majus quidquam neque carius auctoritate Sedis Apostolicæ esse ab adolescentia sua ; ita se Ordinemque suum virtuti addictum, ut ab optimo quoque probaretur ; virtute, non malitia, Fratres suos præcipuis Christianorum Principibus placuisse : ob easdem artes in regnum Poloniæ a Casimiro Rege vocatos; cetera, quo plura bene atque strenue fecissent, eo majorem invidiam incurrisse : plurimos famæ Ordinis insidiantes, quid comperissent de ipsis, sibi uti Judici supremo detulisse : se vero Vicarium Provinciæ suæ, non recte neque pro bono facturum, si in illa Ordinis injuria taceret: postremo de omnibus rebus Sanctissimum edocturus Pontificem, se Romam venisse; petere insuper, ne suos alios putaret quam ab initio cogniti essent. Quæ postquam Regi aliisque Principibus cognita sunt, B. Ladislaum Romæ esse, et causam Ordinis male traducti agere; statuerunt quam primum Romam litteras mittere, quibus a Summo Pontifice peterent, ne Ordini

et Romam profectus apud Alexandrum VI

adjutus litteris Principum,

A dini sancto gravissimam inferri injuriam pateretur, paternaque provideret cura, ut detractoribus condigna pœna assignaretur; sibi optime exploratam sancti Ordinis illius pietatem, institutionem, conversationem: bene artibus bonis et constitutionibus instructam Religionem, inique et injuste inimicorum lacerari dentibus.

et Ladislai Regis Ungariæ,

95 Rex etiam Uladislaus, qui summæ rerum apud Ungaros et Bohemos præerat, germanus Regis Poloniæ (quem eæ injuriæ Fratrum Minorum de Observantia, de quibus audierat, vehementer læserant) egit apud Pontificem Maximum de eadem re; ubi luculentum sanctitatis et innocentiæ Fratrum Ordinis Minorum Observantium præbet testimonium, sibi imposterum eam in mente acceptam reponi sententiam, pro sanctissimo Ordine omne discrimen velle subire, nullum cum adversariis prælium detrectare; et adeo strenuam, ad comprimendam scelestorum linguam, operam navaturum, ut illis sine condigna pœna et gravi animadversione abire non liceat: contriturum se molas iniquorum, et dentibus illorum ablaturum prædam innocentem: venturum ab ore suo Aquilonem, dissipaturum pluvias, et vultum tristem, linguam detrahentem, exterminaturum. Mirari se, homines pessimos videre festucam in oculis fratrum suorum, et trabem in oculo suo non B videre. Ni Sedis Apostolicæ rigoroso cohibeantur mandato, sibi lignorum copiam ad comburendos detractores adesse: quod si ea deficerent, non defuturam ad submergendos aquam: sed et silvarum et fluviorum satis adesse ad persequendos omni suppliciorum genere detractores, persecutores bonorum. Perpetuum odium, et inimicitiam et contumeliam, subsannatoribus illis a se impendere. Nihil minus habere, qui occulte detrahunt, quam si mordeat serpens in silentio: astrictos in verbis improperii homines, omnibus diebus vitæ suæ, non erudiendos. Nolle se cum detractoribus commisceri, semperque susurronem et bilinguem maledictum esse, quod multos turbare soleant pacem habentes, quodque repente consurgat perditio illorum. Detractores Deo odibiles: et abominatio hominum omnis detractor. Porro debere Summum Pontificem manus severitatis id eos extendere, qui detrahunt Fratribus suis, aut judicant eos; nam detrahunt legi et judicant legem: in omnes pios expectare et cupere: omnibus etiam Christianorum Principibus gratum fore id.

causam obtinet:

96 Motus pietate viri Summus Pontifex, Principum quoque litteris de innocentia Fratrum certus C factus, silentium indixit detractoribus; Beatum vero Ladislaum in amicis habere, magis magisque in dies amplecti: qui multo labore multaque cura pro Ordine suscepta, in tantam claritudinem brevi pervenerat, ut suis Fratribus vehementer carus, invidis et detractoribus maximo terrori esset. Idcirco postquam tantam rem B. Ladislaus sine ullo suorum incommodo patravit, magnus et clarus antea, major atque clarior haberi cœpit. Omnia enim cœpta et consilia in virtutem trahebantur. Fratres modesto imperio habiti, simul et innocentes declarati, eum ad cœlum ferre; inimici vero magis quam mortalem timere; postremo omnes invidi atque hostes credere, illi aut mentem divinam esse, aut Dei nutu cuncta portendi. Sed B. Ladislaus ubi ea res bene evenit, in patriam (quinque mensibus Romæ commoratus) pergit, lætissimis animis excipitur, Ordini Patribusque juxta carus.

inde redux ad suos,

97 Multas his similes difficultatum angustias, plurimas persecutionum procellas, innumerabiles detractionum turbines, pro Ordine propugnando perferre eum necesse erat: nec tamen fatigabatur illis laboribus optimus Pastor, et diligens suorum militum Imperator; omnibus periculis obviam ivit, D omnes sustulit difficultates, omnia subiit onera, ne suus Ordo aliquid detrimenti pateretur. Vix ex Italia reversus, curis et laboribus exhaustus, iterum aratro manum admovere, concionibus de suggestu ad populum habendis occupari, semperque eo modo vivere; ut omnino aut regiminis laboriosum onus sustineret, aut eo sublato Prædicatoris officio incumberet et nusquam a laboribus manus revocaret, modo in prima acie gubernando, modo in postremis abjecta servitia obeundo; adesse verbo et exemplo, ad virtutem permovere, passim laborantibus succurrere, consulere Fratribus, juvare manu, et omni ope omnibus velle prodesse. Profecto magna animi fortitudine, ingenti vi animæ et corporis, valido mentis consilio præditum hunc beatum oportebat esse, qui adversariis omnibus resistere, Summi Pontificis animum devincere, Regum et Principum gratiam ultro oblatam possidere poterat: quique calumniis sanctitatem vitæ; mendaciis innocentiam, invidiæ virtutem, tenebris lumen, illatis contumeliis probitatem opponere noverat. Quis hæc alius feliciore effecisset conatu, nisi ille qui abunde sanctitatis copia, virtutis opes, ingenii divitiæ, probitatis et pietatis thesauri ad manum essent? quibus subnixus, E difficillima quæque subire, prospere omnia peragere, et secundis ventis studia sua ad felicem portum solitus erat perducere.

A. VINCEN. MORAUSKI.

utilissimam operam Ordini narat.

CAPUT IV.

Prædicationes et extases B. Ladislai.

Licet hic beatus pater Ladislaus quasi continuis laboribus, in officiis quibus gravabatur, et variis difficultatibus distraheretur, tam circumeundo Conventus, a se longissime distantes invicem, per Polonias majorem et minorem, per Mazoviam, Russiam, Prussiam, et magnum Ducatum Lithuaniæ, usque ad fines Moscoviæ, latissimas et amplissimas Regni Poloniæ Provincias, in quibus omnibus Conventus habebat; quam etiam alias plures difficultates superando, et negotia pertractando, quæ omnia ad ipsum tamquam ad Prælatum Ordinarium devolvebantur, et quæ ex natura sua mentem avocant ab his quæ Dei sunt, animum perturbant et inquietant, hominem pigrum et difficilem ad spiritualia reddunt, a contemplatione rerum cœlestium longe amovent, ita ut vix cum magno conamine recolligi possit, præsertim vero si sunt continua, qualia hic; nihilominus tamen iste beatus Pater in tanta mentis serenitate, etiam his distractionibus implicatus, permanebat; ut indefessum orationis studium, cum F continua exercitatione virtutum, numquam prætermitteret; spiritum suum semper contendens Deo præsentem exhibere. Sicut domi in cella inclusus, sic in omnibus itineribus suis, intus et foris, laborans et vacans, orans et negotians, in tantum erat spiritu in Deo immersus, ut plane videretur illi, quidquid erat in eo non solum cordis et corporis, vorum et operis et temporis consecrasse. Vere sensit dixitque Christus Dominus, Quicumque fecerit et docuerit hic magnus vocabitur in regno cœlorum: Utrumque autem B. Ladislaus impigre executus, magnitudinis illius palmam obtinuit. Nunc quia satis clare supra declaravimus, eum omni virtutum genere instructum, excellentissimæ sanctitatis radios ubique locorum diffudisse, supremos regiminis gradus adiisse, summum perfectionis religiosæ culmen attigisse; restat declarandum, verbo, doctrina, scientia, concionibus, lucem eximiam pietatis, mentibus fidelium eumdem virum sanctum et ferventem prædicatorum invexisse, errores tenebrarum infernalium

Nullis occupationibus et difficultatibus a recollectione interna distrahi solitus,

Matth. 5.

A nalium dissipasse, lumen divinæ cognitionis et flammam amoris accendisse.

A. VINCEN. MORAUSKI. prædicationes utiles habet:

99 Certum est quod ille vir sanctus tanto zelo Dei in dicendo fervebat, ut quasi alter Elias prodiisse videretur. Nulla prorsus flectebatur personarum acceptione, nulla adulatione molliebatur; non popularis transversum rapiebat favor et opinio; sed juxta Prophetæ vocem, quasi plaustrum triturans, habens rostra serrantia, montes comminuit, et colles quasi pulverem posuit. Ex ejus concionibus prudens hauriebat, unde sapientior fieret; ibi bellator reperiebat, unde animi virtute roboraretur; inde Princeps accipiebat quemadmodum subditos sub æquitate justitiæ disponeret. Illius vita nullis obnixa criminibus, irreprehensi mores, et optimum experimentum, concionibus magnam addebat auctoritatem. Venerabilis Doctor, nomen cum re possidens, præsentes semper admonebat de timore divino, de conservando geminæ dilectionis vinculo, de obedientia Domini, sublimiorumque potestatum honore. Circuibat per vicos, castra, urbes et agros, et vitæ semina ubique largissime spargebat; vehementique animarum zelo accensus ubique discurrebat, omnemque requiem sibi prorsus voluit interdictam. Habuit

etiam in agris et vicis,

B scientiam discernendi inter sanctum et profanum, inter pollutum et mundum; docebatque filios Israel omnia legitima Dei. Tantaque fuit scientia et eruditio servi Dei, ut et gestus, et motus, et ipsa vox, sapientia plena videretur. Veritatem mente concipiebat, et toto eam habitu resonabat et ornatu: ut quidquid ageret, quidquid loqueretur, esset doctrina populorum. Irreprehensibilem esse, prudentem, doctorem, exemplum fidelium in verbo, in conversatione, attendere lectioni, exhortationi, et doctrinæ; facere opus Evangelistæ, ministerium suum implere: eloquia ejus casta, argentum et aurum igne examinatum, purgatum terra, probatum septuplum.

instruit rudes et pueros:

100 Et stupebant turbæ super doctrina ejus. Erat enim docens eos quasi potestatem habens, et non sicut scribæ. Rudibus hominibus seu carnalibus, plana atque communia, non summa atque ardua prædicabat, ne immensitate doctrinæ opprimerentur, potius quam erudirentur. Neque dumtaxat ætate provectos, sublimium rerum capaces erudiebat; sed etiam visitando Conventus sui Ordinis, villasque et pagos transeundo, pueros evocatos instituebat, docens eos quemadmodum se Cruce signarent, orationem Dominicam et Angelicam salutationem atque fidei Symbolum enuntiarent, Deum colerent et amarent, parentibus et proximis quibusque honorem

C haberent, et debita officia persolverent. Ex quibus omnibus constat, verbum ipsius fuisse lucernam pedibus fidelium, ipsum autem extitisse ducem cæcorum, lumen eorum qui in tenebris sunt, eruditorem insipientium, magistrum infantium, habentem formam scientiæ et veritatis in lege. Hinc omnes accipere disciplinam ejus et non pecuniam, doctrinam magis quam aurum eligere: melior enim erat illis sapientia cunctis opibus pretiosissimis, et omne desiderabile ei non poterat comparari. Erat autem in auditorum pectoribus efficax sermo ipsius, et doctrina salutaris fixit radices, ut profligatis vitiis, criminibus, et peccatis quibuscumque gravibus, non pauci ad vitæ emendationem sint reducti, et temperantiæ manus dederint. Carnalibus desideriis obedientes, castitati corpora sua consecravere; errore seducti, veritati sensum et rationem submisere; avaritia capti, largiendis eleemosynis liberales manus exhibuere; invidia et ita obcæcati, cum proximo in gratiam rediere: multa bona ex ipsius prædicatione semper orta productaque fuere.

profligat vitia:

101 Maxime autem circa Christi Domini mortem et passionem expendendam, meditandam et contemplandam, quasi assiduus erat; et in tantum in ea recogitanda afficiebatur, ut multoties suspensus devotionis excessu, supra semetipsum raptus, et ultra humanum sensum aliquid sentiens, quid circa se tunc ageretur omnino ignoraret. Quo certe non modicum erat argumentum divinæ gratiæ et amoris præcipui, quod scilicet Deus præpotens suos amatores, licet adhuc periclitantes inter adversa vitæ præsentis discrimina, quantumvis eorum grossa sint et suapte natura terram versus nutantia corpora, per delectabiles raptus et in Deum ferventes animi recessus, divinæ gloriæ aliquatenus participes efficit. Unde ex ipsius pectore, pleno divino fervore, stimuli amoris divini exiliebant; quos ille concionibus suis, auribus auditorum inculcare, et eximiam caritatem Christi commendare satagebat. Ideo omnes conciones ab illo sanctissimo Crucis titulo, Jesus Nazarenus Rex Judæorum, incipere, et quasi a fonte inexhausto rivulos conceptuum decurrentes inde deducere, et in mentes populi præsentis invehere: omnibus suis sermonibus, titulum illum quasi aureum diadema præfigere, et omnia sua dicta ad illum finem dirigere, et egregio discursu applicare, miroque quodam modo memoriam Christi Domini passionis in omnibus suis concionibus includere, et ardenti affectu audientium præcordiis instillare. Plenæ sunt illius conciones salutari Christi Domini mortis continua recordatione et repetitione, abundantes insigni eruditione et valida exhortatione. Ex quibus facile concluditur virum sanctum, flamine cœlesti accensum, divini ignis calore æstuasse; illasque scintillas Christi amoris de camino conceptæ caritatis prosiliisse, et in animos filiorum Dei descendentes, pectora ad compunctionem sæpius commovisse, et ad amorem Dei accendisse.

D *in Passione Christi expendenda patitur excessum mentis,*

a titulo Crucis Conciones incipit

E

102 Erant præterea illi sancto viro, præter cœlitus collata dona ad prædicandum, a natura præcipuæ attributæ dotes, quibus ornatus, in schola recogitatæ passionis Domini divinitus eruditus, verbi divini prædicator extitit eximius: qui spiritu fervido et eloquio suo totum quasi ad se populum pertrahebat, et in amore divino accendebat; a vitiis avocabat, in virtutibus erudiebat. Erant verba ipsius non inania, mundana, curiosa, et vana: erant virtute Spiritus Sancti plena, erant viscera cordis penetrantia. Erat vox et elocutio verborum Dei, non inflexa, mollis et ficta; sed realis, clara, fervida et devota; ita ut non solum vehementem in stuporem audientes converteret, et in vitiis obstinatorum corda efficacia virtuosa ad meliorem frugem converteret; sed etiam vi quadam occulta in peccatis enutritos ad Deum redire cogeret, a consuetudine pessimorum deterreret, et viam justitiæ ingredi compelleret. Non solum etenim illum singularis divina gratia virum Apostolicum effecerat; sed et natura præconem excellentissimum formaverat. Latera firma, vox sonora, alta et tubalis; pectus latum, facie plena gratiarum, caput laboris patiens; inedia quidem et laboribus exhaustum, sed statura justa et eleganti condecoratum, etiam sui aspectu miram videntibus ingerens dilectionem. Quibus donis adornatus, facile affectum, quem intus concipiebat, exprimebat, imprimebatque cordibus audientium quod intendebat; ita ut facile in viros alteros converterentur. Spiritus enim ipsius, in illo camino passionis Dominicæ, in quo recogitanda totus erat, a scoria carnalium expurgatus, nihil eructare potuit, nisi divinum, nihil nisi saluti proficuum. Rem paucis. Fuit B. Ladislaus vir opere et sermone potens.

dotibus præclaris ad id instructus:

F

103 Ceterum conversatio ejus in cœlo fuit. Non habuit hic manentem civitatem, sed futuram inquirebat. Et cum sciret hanc esse vitam æternam, ut cognoscamus solum esse verum Deum, et quem ille misit Jesum

A Jesum Christum; contemplationem Dei, inter cetera *deditus contemplationi,* virtutum exercitia colendam et frequentem assumsit. Ad contemplandum quippe Creatorem suum et cognoscendum homo creatus est; ut ejus semper speciem quæreret, atque in soliditate ejus amoris habitaret. Sed homo sic recte a Deo conditus, ad laudandum se perpetuo; adhuc in Paradiso extra se per inobedientiam missus, mentis suæ locum (qui est Deus) perdidit; quia tenebrosis itineribus spiritus ejus ab inhabitatione veri luminis elongavit. At illuxerat Dominus in corde B. Ladislai, ad illuminationem scientiæ claritatis Dei; *intellectu et affectu:* cujus menti duo contemplationis excessus inhærebant, in intellectu unus, alter in affectu, unus in lumine, et alter in fervore; unus in cogitatione, et alter in devotione. Pius sane affectus, et pectus amore calens, et sanctæ devotionis infusio, et spiritus vehementi repletus zelo, contemplativam illam vitam degustabat, amabilem valde; cujus dulcedinem experiebatur, quæ super semetipsam animam rapit, cœlestia aperit, terrena autem debere esse contemptui ostendit, spiritualia mentis oculis patefacit, corporalia abscondit. Sæpe igitur anima B. Ladislai, cum voluisset intelligere vel divina, vel Deum, vel seipsam, suasque B considerare virtutes; abstrahebat se ab omnibus corporis sensibus, quibus non adjuvabatur, nisi ad corporeas formas coloresque sentiendos; spiritu vero ac ratione se conspiciebat, meditatione autem *abstractus a corporis sensibus,* atque contemplatione ad Deum ascendebat, Deus porro revelatione et sua inspiratione ad eum descendebat; et sic meditabatur in omnibus operibus Dei, et in factis manuum ejus exercebatur. Invisibilia enim Dei a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciebantur; quia integre ac perfecte, juxta verbum Sapientis, Cor suum tradiderat ad vigilandum diluculo ad Dominum qui fecit illum, et Eccli. 39, 6 in conspectu Altissimi deprecabatur; simulque votis omnibus studebat secundum Esaiam Prophetam, parare vias Domini, rectas facere semitas Dei sui: cui Isaiæ 40, 3, Psal. 24. Psal. 15. cum alio Propheta licebat dicere: Oculi mei semper ad Dominum, quia providebat in conspectu suo Dominum semper; quare accipiebat benedictionem a Domino et misericordiam a Deo salutari suo.

104 Visitabatur profecto frequenter a Domino nec unquam ignorabat tempus visitationis suæ. Nam *in extasim rapitur, a terra elevatus.* in talibus contemplationibus sæpenumero amoris fervidi igne in dilectum suum Jesum accendebatur. Frequentissime solebat experiri hunc suavem enthusiasmum: persæpe a terra in sublime elevabatur; a sensibus vero alienatus, jucunda colloquia cum Deo, velut amicus cum amico, consueverat habere. C Consideratione æternæ patriæ de loco suo animus ipsius movebatur; quia derelictis infimis, in supremis cogitationibus ponebatur: per ardentem amorem invisibili sponso anima ejus conjungebatur, ejus desiderio mens ejus ardebat; et sicut nulla quæ in mundo sunt concupiscebat, ita præsentis vitæ longitudinem pœnam deputabat, exire festinabat, et amoris amplexu in cœlestis Sponsi visione requiescebat: nullam præsentis seculi consolationem recipiebat, sed ad illum, cujus desiderio ardebat, medullitus suspirabat, fervebat, anhelabat, anxiabatur. Vilis fuit ipsi sanitas sui corporis, quia confixus erat vulnere amoris. Clare testantur litterarum pervetusta monimenta, quibus hujus sancti viri vita concredita est, sæpenumero tempore orationis per extasim raptum fuisse, frequenterque intelligentia vivaci divinitus irradiata humanæ industriæ metas transcendisse, præsentium memoriam menti excidisse, et in peregrinum quemdam humanæque industriæ [ignotum] animi statum divinæ operationis transfiguratione transisse, et in illa contemplatione ignem amoris vehementer exarsisse: utpote cor purum a vitiis, liberum atque immune a peccatis; et ideo D *A. VINCEN. MORAUSKI.* facile ad superiora levari potuisse, suaviterque, ut dictum est, per longas moras stupore et extasi suspensum detentum fuisse. Tales suspensiones, raptus, et ignes amoris divini ad extrema usque ipsum deduxerunt et consumpserunt, seculo subtraxerunt sed Deo in æternum victurum conjunxerunt. Merito hic beatus Pater dicere potuit illud Psalmistæ, Psal. 38. 4 Concaluit cor meum intra me et in meditatione mea exarsit ignis: ignis vero non alius nisi Deus, quem in corde semper gerebat, qui ignis consumens est. Et hæc hactenus de vita B. Ladislai. Finis vitæ ejus, morsque, et ea quæ inde secuta sunt calamum avocant.

CAPUT V.

Extasis in concione de passione Christi, inde ægritudo, obitus.

Vitæ transactæ pie sancteque finitæ præcipuum esse præmium mortem bonam, unanimis consensus Doctorum monet, imo Doctorum omnium lumen Divus Paulus manifeste idem declarat, cum ait; Nolite Galat. 6 E errare Fratres, Hæc enim homo metet quæ seminavit, et qui seminaverit in benedictionibus de benedictionibus et metet. Ille in benedictionibus seminat, qui dum vitæ hujus usura fruitur, sanctis et piis operibus occupatur; hic de benedictionibus metet, quia in hora mortis ad Patrem familias de vinea accersitus, meretur in catalogum benedictorum inscribi, et cœlesti mercede potiri, et de fonte æternæ benedictionis refici. Addo, non tantum morte præventos electos amicos suos Deus omnis benedictionis consuevit induere vestimento incorruptibili; sed ante mortem etiam, adhuc in vivis existentes, admirabili *Sancti adhuc in hac vita signis beatitudinis condecorantur,* dilectionis suæ prærogativa et claritudinis singulari gloria eos prævenire, et in oculis hominum æternæ nobilitatis baltheo insignire pro more habet. Occurrit S. Nicolaus Tolentinas, qui sex ante obitum mensibus, singulis noctibus Angelicum concentum audivit, cujus suavitate cum jam Paradisi gaudia prægustaret, crebro illud Apostoli repetebat, Cupio dissolvi et esse cum Christo. S. Maria Magdalena, tum quoque S. Maria Ægyptiaca, duro multorum annorum transacto asperrimæ pœnitentiæ curriculo, in semotis ab hominum contubernio eremis, ab Angelis utraque meruerat, multo ante mortem suam, in sublime a terra sublevari, ad audiendas cœlestium incolarum suavissimas melodias.

107 S. Franciscus, dum Seraphicis desideriorum F ardoribus sursum ageretur in Deum, et affectus compassiva teneritudine in eum transformaretur, cui ex caritate nimia crucifigi complacuit, quodam *exemplo S. Francisci stigmatizati,* mane ante festum Exaltationis S. Crucis, in latere montis orans, vidit quasi speciem unius Seraphim, sex alas tam fulgidas quam ignitas habentem, de cœlorum sublimitate descendere, qui volatu celerrimo ad aeris locum viro Dei propinquum perveniens, non solum alatus, sed et crucifixus apparuit; miroque quodam modo, manibus et pedibus laterique viri Dei stigmata impressit, et biennio ante mortem Christo per omnia similem effecit. Sunt et alia hujus rei plurima exempla, quam plurimos Sanctos revelata facie Domini gloriam speculantes, in eamdem imaginem transformatos referentia. Imo ipse *et Christi in Thabor transfigurati.* qui illuxit in cordibus nostris, ad illuminationem scientiæ claritatis Dei, Christus Jesus, ante obitum suum, in monte Thabor, cœlesti quadam methamorphosi transfiguratus, facie solis radios repræsentante, vestimentis autem suis albedine ad nivem proxime accedentibus, in oculis Apostolorum apparuit: facto illo insinuans, sanctorum hominum finem immensa claritatis gloria a Patre cœlesti decorandum; futurumque,

A. VINCEN. MOIAUSKI.

A futurumque, ut quicumque sancte et pie vitam traduxerint, ultima vivendi tempora illustria et desiderabilia experiantur.

B. Ladislaus peractis in ordine fere 50 annis,

108 Tantum gratiæ beneficium nostro B. Ladislao non fuit denegatum. Adiit possessionem hujus doni; et jam morti proximus, futuræ beatitudinis manifesta in seipso agnovit documenta. Jam quadraginta annos et novem menses in sancto Ordine compleverat; illoque longo satis temporis intervallo, nulla requie, a continuis laborum molestiis abstractus, omni tempore continuis curis, vigiliis, difficultatibus, studiis, lectionibus, piis et sanctis operibus addictus, ad tempus vitæ ultimum laborioso cursu contendebat. Semper in acie Dei, in via mandatorum ejus, in semitis rectis justitiæ, gressus suos dirigebat, nec declinabat ad dexteram aut sinistram; a cœpto sanctitatis itinere numquam dimovit pedes, neque ad bravium currens alio convertit oculos, ab omnibus se abstinens, donec ad præfixam perfectionis metam perveniret et bravium acciperet. Deficiebant jam corporis vires; senectutis debilitate fractæ, laboribus jam subeundis parum idoneæ videbantur: ille tamen animi fortitudinem præseferre, et ad onera sustinenda excitare sese assuefactus, haud abstinuit a molestiis laborum revocari. Tandem Altissimus, B qui justus Judex est, coronam eidem redditurus, finem vitæ ejus adesse voluit: et in hoc seculo, servi sui sanctitatem manifestari plebi suæ statuit, simulque in medio Ecclesiæ demonstrare, quam ardenti caritate erga se incensus fuerit, et cultui nominis sui fortiter invigilaverit. Res eo modo gesta.

in Parasceve Domini,

109 Erat feria sexta Majoris hebdomadæ, Parasceves vocant tempus deplorandæ Christi passioni et morti, usu devoto Ecclesiæ, deputatum. B. Ladislaus omni studio et compassionis affectu ad prædicandum illud Christi pro nobis morientis eximium beneficium seipsum armabat, studebatque omni ope more consueto in devotissima contemplatione, ut ex cathedra Christi passionis memoriam audientium animis instillaret, ac ipsorum cordibus Christi crucifixi effigiem imprimeret. Satis exploratum erat universo populo, illum virum sanctum Christi mortis recolendæ operam adhibiturum: quare omni ex loco ingens hominum concursus ad audiendum eum confluxit. Ex villis et oppidis, Varsaviæ proxime adjacentibus, multa nobilium congregatio, plurima plebis turba, civium quoque omnis ætatis multitudo templum impleverat, ardenti omnes succensi desiderio, de ore C viri Sancti verbum Dei audiendi. Cum itaque suspensi expectatione concionatoris expectarent desiderabilem sermonem; nocte media, ut moris est, qua Dominicæ passionis mysteria serius pertractantur, divinus hic prædicator (cum jam cor ejus compassivi doloris gladius transverberasset) totus lugubris et ingenti mœroris squalore indutus, facie præ inedia et vigiliis extenuata, tristis et pallidus, profundissima suspiria producens, cathedram ascendit, concionemque suam sic exorsus est, ut luctum potius draconum et struthionum assumere videretur, quam oratorem verbi divini ageret: ita ut omnium audientium corda subito mœrore, oculos fletu, viscera dolore, corpora stupore repleverit; gemereque sicut turtures, imo potius spiritu fremere coegerit. Tota ecclesia tunc singultibus, suspiriis, mœrore, tristitia, repleta visa est: lacrymarum imbribus perfusa, stimulis dolorum et amaritudine mœroris redundabat. Videre enim erat prædicatorem illum totum inflammatum; audire vocem vehementem, sed lugubrem; intueri hominem, non hominem, sed Angelum in suggestu; faciem senectute venerandam, sed lacrymis irrigatam; vultum amabilem, sed scintillantem dolore. Res prædicata erat Christi Domini Redemptoris nostri passio amarissima, ore illo Angelico

coram magna multitudine,

ascendens cathedram cum motu singulari,

de passione Christi perorat:

declamata, affectu amoroso exaggerata, gestu lugubri D demonstrata. O quis non fleret, si videret, si adesset, si audiret, si corde perciperet!

110 Perduravit hæc commotio flebilis, illo sic prædicante, quousque dum nova mutatio, novaque et ardentior commotio in populo audiente, sed multo amplior et vehementior in prædicatore perorante, supervenisset. Prædicator vero hic sanctus pergebat in sermone suo, et processerat jam in enarranda passione Dominica non modicam viam; sed jam jamque disponebatur ad stupendam transmutationem suam, et magis ac magis in amore Jesu accendebatur. Exiliebant scintillæ affectuum ignitorum, erumpebant flammulæ amorosæ compassionis, frequentes singultus, suspiria gravia, ululatus multus; vox linguæ hærebat, lacrymæ copiosæ decidebant. Intuebatur populus diligenter vultum ejus, stupore ad singulos motus ipsius majore et majore ipsum contrahente, qui quasi jam insensibilis reddebatur; saxeaque etiam corda malleis verborum ejus vehementium confringebantur. At ubi ad illud punctum Dominicæ passionis devenisset, ubi rem cruoris plenam, sanguinis innocentis Christi effusione rubentem, crudelitate immani detestandam, flagellationem (inquam) Christi enarraturus erat; collocata jam in E adaptato loco columna, virgis, flagellis aculeatis, catenis, ad flagellationis atrocitatem repræsentandam in oculis sibi positis, icone Christi jam denudata, columnæ alligata, ad crudelem flagellationem adaptata; assumptis in manus suas crudelitatis instrumentis, conversis oculis in Christi imaginem denudatam, columnæ alligatam, capite mœsto inclinatam; flebili, vehementi, et atroci voce exclamare incipiens: O Jesu, o Jesu, o Jesu mi dilecte! subito toto corpore contremuit, lingua hæsit, cor affectu vehementi compassivi doloris obrutum riguit: proloqui amplius voluit, sed dolore oppressus amplius non potuit, mœrore plenus et viribus destitutus.

et magis continuo inflammatus,

dum flagellationem Christi repræsentat,

111 Tunc jam ardentis ignis divini amoris, in camino cordis sui succensi, flamma vehemens, contineri intus non valens; tamquam e fornace, septuplum plusquam ante ardente, subito in tantum erupit ad extra; ut ipsum visibiliter, coram illa tota congregata multitudine, omnibus clare spectantibus, viris et mulieribus, senibus et juvenibus, peccatoribus et justis, devotis et indevotis, in altum tolleret; ita ut, cunctis videntibus, et præ novitate rei alias inauditæ stupentibus, aliis alte exclamantibus Jesus, Jesus! aliis in terram cadentibus, aliis præ F stupore, timore, et rei novitate a sensibus quasi alienatis; supra suggestum elevatus in aere pendulus appareret. Stabat sublimis inter cœlum et terram, nullo humani auxilii adminiculo subnixus, per extasim sursum sublatus (aere ipso, loco solidi corporis, ad ejus sustentandum corpus ministerium præbente) quasi in cœlum vellet abire clare visus. Mansit sic justo temporis spatio, nec fari amplius potuit in languore positus, totusque in Deo immersus. O amorem vere Seraphicum! qui cum præcordia viri sancti invasisset, quasi solo Domino potiri cupiens, ministeria linguæ compressit, et suis acquiescere affectibus compulit. O pectus illud ignitum! quod flamma cœlesti calefactum, respirationis beneficium retinere in præcordiis videbatur. O cor erga dilectum suum ea dilectionis commotum virtute, ut [corpus] in sui potestatem abreptum sensibusque destitutum, relinqueret!

apparet pendulus in aere:

112 Sic Deus Omnipotens mirabilis in Sanctis suis, non solum in locis privatis et ab hominum consortio segregatum, beatum servum suum fidelem Ladislaum, talibus suis visitasionibus divinis cohonestare dignatus est; sed etiam in loco ita publico et eminenti, coram populosissima multitudine, ipso die

Christi in passione imitator et typus factus,

A die devotissimo suæ sacratissimæ passionis, eo tempore quo Jesus Christus in fornace sui ardentissimi amoris per passionis suæ acerbissimos cruciatus consumptus est, servum suum quoque et verum imitatorem B. Ladislaum arderi et aduri voluit. Et sicut ille in monte Calvariæ, in ara Crucis sublevatus in altum a terra, spectante tota Jerosolyma; imo toto populo gentis Judaicæ, qui convenerat illuc secundum præceptum legis Mosaicæ pro festo celeberrimo Paschatis, passus est; sic B. Ladislaus in ecclesia, in cathedra sursum erecta, Dominicam passionem prædicans, mysteria ejusdem passionis repræsentans, quo convenerat tota civitas Varsaviensis multaque nobilitas et plebs ex oppidis, pagis et villis circum jacentibus ad audiendum talem prædicationem, ad quam solet frequentior populus quam alias convenire, in Metropoli Ducatus Mazoviæ, Christo passo, eadem cogitatione armatus B. Ladislaus, assimilatus fuit. Auditoribus illius concionis admiratione captis succurrebat in mentem Christum Dominum, tempore illo quo mortem subire nostri causa dignatus est, velle servulum suum fidelem sui similem reddere: et sicut ille inter cœlum et terram cruci affixus moriebatur, ita servum suum B. Ladislaum a terra sublevatum inter cœlum et terram vi compassionis vehementer suspensum, Christi crucifixi typum præseferre. B Nonnullis etiam veniebat in mentem, ibi cor hominis esse, ubi et thesaurus suus sit reconditus; atque ideo B. Ladislaum sursum sublevari, quod in cœlestibus esset cordis ejus thesaurus, et super omnes dilectus animæ suæ sponsus Christus Jesus. Aliquibus vero ille conceptus oriebatur, ignem sursum semper tendere, idque a natura eidem attributum: ita B. Ladislaum, cœlesti igne inflammatum, non potuisse in terris contineri; sed flamma illa sursum tendente, eumdem fortiter elevari, et ad cœlum tendere.

cum vario auditorum motu:

Quibusdam videbatur, sanctum virum compassivi doloris æstu abreptum, quasi ad Christi columnam voluisse accedere, et dulciter alligatum suum dilectum amplecti, illiusque corpori illatos ictus suo excipere. Omnes autem Proceres, Clerus, nobiles, cives, simplicesque et laboriosi, quorum omnium ingens copia aderat in concione illa, Deum in sancto viro laudare, communi et pleno ore ac voce et consensu Sanctum deprædicare, amicum Dei vocare, dignumque esse, cujus orationibus se omnes commendarent, et tam sancti viri patrocinium exposcerent. Fama illius miraculi cum sermonibus celebrari visa est, et in omnes regni limites diffundi; plurimi ea re commoti, licet C longe remoti, illius orationes exposcere, patrocinium postulare, vota offerre, omnesque optata assequi, et desideratam consolationis gustare dulcedinem cœperunt.

hinc delatus mense toto ægrotat,

113 Igitur lento motu ab aere descendens, sensit se vehementi debilitate affectum; languore correptus, delatus ad locum Fratribus ægrotantibus deputatum, morbo corpus invadente, lecto decumbit; atque unius mensis spatio detentus infirmitatis ægritudine, rerum terrenarum contemptor et cœlestium semper appetens, Sacramentis Ecclesiæ muniri, et continua devotionis pietate occupari, et sine intermissione orare voluit. Humana jam relinquens, divina pertractans, jam non terrenus sed cœlestis homo videbatur.

et extremis munitus,

Tandem omnibus divinis adjumentis bene munitus, et optime præparatus ac instructus, in infirmitate intensissima quam patiebatur, ferventissimus prædicator, perfectus religiosus, homo Dei timore plenus, sanctitatis veræ alumnus, religiosæ perfectionis cultor præcipuus, de futuræ gloria retributionis lætus et gaudens, spiritum Deo reddidit, et diem ultimum vitæ suæ clausit, anno Domini MDV die IV Maji; et ad illam requiem æternam,

obit 4 Maji, anno 1505.

D præmium pro labore recepturus fidelis servus Dei, uti bonus in vinea Domini operarius transiit, plenæ messis manipulum, operum bonorum, virtutum, et meritorum, secum cum exsultatione deferens, in cœlesti patria multam gratiam consecutus est a Deo omnipotente; lugentibus obitum ejus, non solum Fratribus tanto Patre orbatis, sed omnibus fere incolis civitatis suisque notis, et suam orbitatem amare deplorantibus. Talis quidem exitus fuit vitæ B. Ladislai, viri optimi et perfectissimi servi Dei, qui sit benedictus in Sanctis suis.

A. VINCEN. MORAUSKI

CAPUT VI.

Sensus Sanctitatis ejus a morte relictus.

Postquam naturæ solvit debitum B. Ladislaus, tota civitas Varsaviensis motu subito icta, mœstum non modico tenuit tempore silentium: vehementi deinde capta desiderio illius [querebatur] lucernam civitatis suæ extinctam, lumen obscuratum; sidus sanctitate vitæ lucidum, caligine mortalitatis involutum; radios ipsius tenebrosa nube obscuratos, dolore premi universos, tam bono privari viro, sublatum decus et ornamentum, Ducatum Mazoviæ orbatum celeberrimo incola. Jam vero, multos humanitatem ipsius celebrasse, labores in prædicando Dei E verbo et ardentem zelum laudasse, multis in suis gravissimis negotiis consilio, auxilio, patrocinio subvenisse; medicum animarum suarum obiisse, omnes seniores et juniores lacrymis obortis ploraverunt, quod vir ille per omnia utilis et necessarius decessisset.

Ab omnibus defletur,

Virum optimum, de Ecclesia bene meritum, in Patronum civitatis Varsaviensis et totius Regni assumunt; pacem precibus exposcunt, ut velut perpetuus Patronus suorum semper sospitet progeniem. Intra breve tempus, quantum tunc potuit apparatum fecit civitas: sed multo majus morti decus publica fuit mœstitia, eo ante omnia insignis, quia omnia ætatis homines, ut parentem proprium eum luxerunt, quod acer et zelosus salutis animarum promotus fuerit. Quare omnis conditionis et generis hominum multitudo mortui vestimenta tangere et deosculari; et, si id minus præ multitudine ad loculum accedentium liceret, a longe saltem corpus exanimatum intueri, et aspectu illius mœstitiam de ipsius obitu conceptam, solari.

et in Patronum optatur.

115 Tunc virgo quædam illustris, Palatinides Mazoviæ, Ordinis Tertiæ Regulæ S. Francisci, in die obitus viri sancti, aliquoties nitebatur pro anima de- F functi unum et aliud Pater noster dicere; non tamen ullo modo progredi potuit. Iterum atque iterum eidem orationi recitandæ linguam et affectum accommodare voluit; et semper hæsit, nec ultra procedere potuit: quoque magis pro anima ipsius orare studuisset, eo majori impedimento se abstractam fuisse affirmabat. Stupore defixa, cum in varias animi distraheretur sententias, cogitaretque quid rei esset, se pro defuncto illo Patre Orationem Dominicam dicere non potuisse; suggessit memoria menti illius, virum sanctum non egere humano subsidio, qui in patria cœlesti jam perfruatur æterno gaudio.

Quædam nequiens pro eo orare,

Tunc Virgo illa exclamavit, et in verba hæc affectu ardenti prorupit: Agnosco, Pater sancte, te forte peccatricis non indigere orationibus, sed te jam frui æternæ beatitudinis felicitate: at ego tuis precibus opus habeo, et ideo tuæ sanctitati me commendo. Quæ verba cum intra me dicerem (referebat virgo illa) invasit me subito, cum mea ingenti admiratione, tanta dulcedo et mira voluptas spiritus, sensique refrigerium suavissimum, occurrente ex improviso in memoriam tituli salutiferi Crucis declamatione, ab hoc Beato per multos annos prædicata, Jesus Nazarenus Rex Judæorum, cum ea suavitate qualem

impellitur ut ipsi se commendet.

A. VINCEN. MORAUSKI.

A qualem ante numquam habui, meque numquam habuisse memini. Quo facto manifeste demonstrabatur, virum sanctum, contemplatione Christi Passionis et ipsius triumphalis tituli, magnæ sanctitatis apicem conscendisse, regnique cœlestis gloriam eadem vi adeptum et æternam lætitiam obtinuisse.

116 Paulo antequam naturæ concesserat, fama præveniens eum vitam cum morte commutasse vulgaverat, perveneratque nuntius ille immaturus ad aures cujusdam viri nobilis, qui uno milliari a civitate Varsaviensi distans, vehementi ægritudine detentus, exigua in spe trahebat animam. Hic ubi primum auribus concepit, beatum virum diem ultimam obiisse, tactus dolore intrinsecus; Doleo, inquit, meam patriam tam sancto viro orbatam: illius me commendo precibus, quem eximia sanctitate præditum credo fuisse, et cœlestibus illatum sedibus firmissime teneo; precibusque humiliter peto, velit mihi afflicto adjumentum ferre, et mihi amissam valetudinem restituere. Pater sancte, ora pro me indigno peccatore, et succurre jam jam morituro. Vix de ore hæc æger verba profudit, et ecce vim morbi a se repulsam persensit, sicut si onus a se gravissimum fuisset remotum, sub quo pressus animam agebat; statimque vires restitui sibi, et sanitatis virtutem ex integro recuperare, artus ad pristinum vigorem redire, et totum corpus convalescere cognovit. Surgit e lecto, plurimum de recuperata salute gavisus: utque se gratum beneficii tanti ostenderet, sine mora Varsaviam venit, sepulturam beati Patris Ladislai veneraturus, nuper sicut intellexerat sepulti. Conventum itaque adit, et ubinam locorum sit terræ mandatus sciscitatur. Respondetur illi, nondum ipsum ad ultimam periodum vitam deduxisse; sed tamen morti proximum esse, ad limenque sepulcri accedere. At ille, magnificans Deum in Sancto suo, quem adhuc in mortali existentem mobilitate tam sibi acceptum declarare dignatus est; quid secum actum fuerit, pandit: se videlicet infirmitatis gravi molestia oppressum, limen attigisse leti, jamque invidæ mortis falce supposita cervici, Parcarum crudelitati aditum patefactum fuisse. Tunc se in arcto positum ad Ladislaum confugisse; illius, quem Deo semper acceptissimum esse sciebat, auxilium invocasse; votum sepulturam ejus se visitaturum emisisse; et sic subito optatam sanitatem ejus patrocinio obtinuisse: et quia fama vulgo eum mortuum tradidisset, ad sepulcrum ipsius se venisse, votum factum persoluturum, ac promissis satisfacturum. Audientes Fratres referentem virum, rem admirati, sancti viri sanctitatem venerati sunt. Mirum quanta viro illi nobili hæc nuntianti fides fuerit, quamque ingens desiderium B. Ladislai apud populum universum, facta fide immortalitatis et sanctitatis auctum sit.

moribundus ejus necdum mortui patrocinium implorans sanatur:

117 Annæ illustrissimæ feminæ, Ducissæ Mazoviæ viduæ, pectus curis anxium doloris gladius pertransivit, cum mors beati Patris ad aures ejus delata est, quo se tunc maxime viduam et orbatam mulierem amare flevit ex recessu sui Patris. Referebat illa, verbis fluentes ex oculis lacrymas immiscens, seipsam quotiescumque in arduis quantumvis negotiis consilium ejus requireret, orationemque pro se fieri exposceret, semper prosperos in omnibus agnovisse successus, omniaque ex animi sententia sibi successisse, nunc vero ad Superos abeunte, plurimum suæ demptum felicitati, amisisse magistrum vitæ, ducem viæ, Patrem spiritualem, Angelum sui custodem, qui viam vitæ sibi demonstrabat: Ducatui quoque sublatum pretiosum thesaurum, et orbitatis numquam satis deplorandum illatum detrimentum. Seniores autem civitatis homines et parentes, quibus vita mortis confinio proximo steterat, monere juniores filiosque suos, ut annis succedentibus illis omnibus, quos futurum seculum illis desinentibus suppeditaturum esset, sancti viri vitæ integritatem referrent, simulque nuntiarent ut illius patrocinium ardentibus votis exposcerent; futurum ut in omnibus certam consequantur exspectationem. Parentes quoque, maxime tempore illo quo in vita illorum extrema linea terminatur, in mandatis filiis suis relinquere et testamento cavere, ut et ipsi sancti viri memoriam conservarent, et generationi venturæ eamdem conservandam traderent, et quasi jure hereditariæ possessionis, ipsius patrocinium invocandum et quærendum posteritati relinquerent.

memoriam ejus celebrant Ducissa Mazoviæ,

eamdem seniores posteris inculcasse,

118 Multi quoque hac tempestate, tam piæ admonitionis avorum suorum in civitate præsertim Varsaviensi memores, mihi hanc historiam compilanti, id se a suis majoribus accepisse, asserebant. Præcipuus autem hujus rei relator erat famatus quidam vir Franciscus Seliga, ætate senili decrepitus, qui a patre suo ea admonitione se instructum fuisse aiebat: dicebatque se jam tertium esse incolam civitatis Varsaviensis, et se meminisse ad B. Ladislaum insignem semper fuisse devotionem, et mentibus insitam de ejus sanctitate famam et inviolabilem opinionem. Eamdem cantilenam, honesta quædam matrona senio confecta, Catharina Badowska, depromebat, a suis parentibus dictam erga B. Ladislaum devotionem se habuisse, et omni tempore in suo pectore eam conservasse. Non diversam doctrinam de ore suorum prædecessorum, plurimis vitæ annis et honestis moribus abundans, boni nominis matrona, Balthasaris olim Giza consors, prædicabat, [aiebatque] accepisse se a majoribus suis, B. Ladislaum in ipsa concione sublimem a suggestu raptum, in ea extasi ab omnibus tunc præsentibus visum, post brevi tempore morte præventum, ex hoc mundo abiisse, magnum sui desiderium reliquisse, et sanctitatis vere insignia vestigia in omnium mentibus impressisse, ab omnibus ut Sanctum cultum fuisse, et a senioribus juventuti ejus memoriam, cultum et devotionem commendatam eo animo fuisse, ut illis in viam universæ carnis abeuntibus, aliis atque aliis in suum locum succedentibus, inter alia jure hereditatis obventura bona, memoriam quoque sancti viri, ut Patroni regni Poloni, perpetuo retinendam commendarent.

variis testibus probatur.

CAPUT VII.

Sepultura corporis, et hujus decreta solennis elevatio.

Quamvis B. Ladislaus, dum adhuc in vivis esset, plurimis argumentis vitæ suæ sanctimoniam probaverit; Dominus Deus etiam virtutum delectatus varietate, multis per eum editis miraculis, ipsius optimam vivendi rationem illustraverit; morte insuper admirabili interveniente, eum ad cœlestia evocaverit, idque variis testimoniis demonstraverit; nihilominus Fratribus in conventu Varsaviensi pro tempore illo existentibus, visum est, virum illum magistrum humilitatis profundæ, nullo sepulcri sumptu pomposo exornare, aut certe præ aliis celsiori monumento honorare. Communem cum ceteris decernunt viro optimo sepulturam, terræ arenosæ visceribus inserunt corpus, illud, inquam, sancti Spiritus magnificum tabernaculum. Ceterum ut in posterum aliquando tam egregii viri monumentum ab aliis dignosceretur, superimposuerunt lapidem grandem tumulo ipsius, ut saltem illo indicio memoriæ sepulti viri consuleretur. Sepultus itaque fuit in ecclesia suorum Fratrum Minorum de Observantia, S. Annæ dicta, in civitate Varsaviensi, in medio chori, eo in loco

Sepelitur in medio chori, apposito grandi lapide:

A loco ubi lampas ante tabernaculum, in summo altari situm, sacrosanctæ Eucharistiæ accensa, luminis fulgentes in honorem tanti Sacramenti spargit radios. Felicem locum, in quo tam pretiosa margarita condita fuit! O agrum benedictum, in quo thesaurus pretiosus mansit absconditus! Vere hortus erat, in quo lignum vitæ plantatum fuerat. Nam in corpusculo illo mansit ille, qui seipsum viam, veritatem, et vitam merito nuncupavit.

120 Longo temporis spatio, per annos videlicet sexaginta septem corpus illud beatum tenebroso telluris utero inclusum requievit, nullo alio, ex consensu Fratrum, adhibito honore publico: ardens tantummodo devotionis desiderium, in pectoribus fidelium relictum, et a majoribus posteritati multa pietate commendatum, beati viri memoriam fovebat. Nam ad locum sepulturæ ejus, cum accensis candelis homines veniebant, genibus flexis orabant, sepulcrum labiorum osculis et capitis profunda inclinatione tangebant, candelas lumine coruscantes afferebant; imagines partim de cera confectas, partim de argento elaboratas, partim pictorum coloribus efformatas, voti persolvendi gratia offerebant devote, miraculis identidem coruscantibus. Porro plurimi

honoratur variis anathematis:

B erant qui ad locum sepulcri accedentes in suis necessitatibus, consolationis beneficio delectati, domum revertebantur, vere beatum virum vitæque ejus sanctitatem communi voce deprædicantes, et beneficia sibi per eum (ut pie credebant) collata grato linguæ ministerio exaltantes. Arsit hujus devotionis fervor, et ea pietatis erga Beatum virum flamma luxit annis sexaginta septem, ab anno videlicet ipsius mortis MDV usque ad annum MDLXXII, nullo humano studio et labore eam promovente: solius Dei gratia et singulari providentia sanctitatem servi sui famamque ejus conservante, et frequentibus continuisque miraculis illustrante. Tandem placuit Altissimo, ex turbido et caliginoso loco, in serenam et tranquillam lucem, viri sancti ossa producere: neque deerat omnia suaviter disponendi occasio, quæ in hunc modum oblata fuisse, traditio antiquorum est.

121 Illustrissimus ac Reverendissimus Dominus Stanislaus Karnkowski, de quo illud usurpari potest sacrarum litterarum documentum, Ecce Sacerdos magnus, qui in vita sua suffulsit domum, et in diebus suis corroboravit templum; templi etiam altitudo ab ipso fundata est, duplex ædificatio et excelsi parietes templi. Ille namque, sævientibus hæ-

Stanislaus Karnkowski

Eccli. 50,1.

C reseos procellis in regno Poloniæ, invictum robur animi opposuit; verbo, calamo, doctorum virorum ad eum finem adhibito consilio, pesti irruenti obviam ivit; in Comitiis Generalibus regni per multos annos hæreticis, confœderationem non minus potenter quam audacter requirentibus, Jurium et libertatum Catholicarum [protector] in faciem restitit, murumque adamantinum se semper opponebat; et multum labenti fidei Catholicæ succurrit, cujus memoria sit in benedictionibus. Hic egerat Episcopum Curaviensem et Pomeraniæ; quo [munere] cum ingenti laude functus, et ad Metropolitanæ Gnesnensis Ecclesiæ regimen judicio potentissimi illius Principis Stephani Battorei Regis accersitus, Regni Primas, Primusque Princeps, Legatus natus, veri Speculatoris exercebat officium. Erat mos continuus optimo Pontifici, non in sumptuosissimis palatiis, quibus in suis civitatibus, oppidis et villis abundabat, commorandi; sed quocumque sese conferebat in monasteriis Fratrum Minorum de Observantia, fere omni tempore vitæ suæ habitandi, cum ipsis conversandi, convivendi, devotionibus utendi: [apud hos] suæ delitiæ, suæ voluptates, suæ dulcedines erant: quoniam miro dilectionis affectu, vereque paterno affectu huic Ordini alligatus erat.

ex Episcopo Curaviensi Archiepiscopus Gnesnen.

122 Anno igitur Domini MDLXXII Comitia Regni D Generalia celebrabantur, ad quæ hic Pontifex pro officio suo Senatorio invitatus, accessit; et pro more suo, ut præfertur, hospitio a Fratribus Minoribus Observantibus gratissime exceptus [apud eos] mansit, perque integrum Comitiorum tempus cum eisdem conversabatur. Accidit die certo Pontificem illum templum adire devotionis ergo, voluisseque, eundo per medium chorum Fratrum, ad altare majus accedere (erat enim vir hic multum orationibus instans, devotionibus invigilans, precibus ad Deum fundendis continuo vacans, ideoque ad monasteria Fratrum Observantium, quorum devotionibus delectabatur, inhabitanda festinans) eundo itaque subito incerto loco concidit in terram, nullo impulsus casu. Consurgens facile, obstupuit vehementer, causam nullam videns sui repentini casus. Arbitratus nihilominus vir prudentissimus, lapsum suum talem non vanum esse, nec sine dispositione divina cecidisse; Patres illius conventus ad se vocat; quid sibi acciderit enarrat; concidisse se in terra in tali loco, et inopinato casu gressum pedibus suis inhibitum: succurrere sibi in mentem id non frustra contigisse: edicerent qui locus ille, aut cujus sepulcrum lapide E grandi desuper tectum conspiciatur. Respondent illi locum esse sepulturæ B. Ladislai, quondam conventus hujus Superioris et prædicatoris ferventissimi, multis miraculis a Domino Deo illustrati; locum illum summe observandum, ad quem etiam ex remotioribus locis magni populorum concursus fiunt, et plurima ad ejus intercessionem homines percipiunt beneficia. Intellexit optimus Pontifex terram illam sanctam esse, et in eo loco pretiosum thesaurum absconditum occultari, seque lapsu corporis sui moneri, velit curetque honestiori loco ossa sancti viri reponi.

A. VINCEN. MORAUSKI. anno 1572 in Comitiis divertens ad Fratres Minores,

ex lapsu supra sepulcrum accipit notitiam B. Ladislai:

123 Tum ad præsentes Patres illos conversus, vultu contracto dixit, illorum negligentiam dignam reprehensione, qui tam multo tempore, eo in loco tam pretiosum sui Ordinis thesaurum, decus religionis, Patronum tam pium, quasi sine honore detinent. Non se passurum amplius illis in tenebris ossa tam sancti viri delitescere; daturumque se operam, ut quam primum hæc lucerna ardens de sub modio proferatur, et super candelabrum ponatur. Ab eo itaque tempore optimus hic Præsul ossa Beati de pulvere illo sublevari satagebat, et ad tam pium opus terminandum magis accensus, ipsius B. Ladislai auxilia invocabat. Non erat inanis oratio ejus: etenim quodam tempore, per claram visionem visus est F ei Beatus ipse Ladislaus, admonens voluntatis esse divinæ, ut ossa sua in honestiori loco et pro consolatione multorum aptiore, reponerentur. Addidit præterea indignum esse, in terra conculcari ea pedibus transeuntium, quæ Deus ipse clementissimus honorificare dignatur in cœlo: quapropter curæ suæ sit, ut quam primum locum honestiorem et aptiorem sortirentur. Hic dictis sublimis factus disparuit. Episcopi piissimi cor, jam antea ea cogitatione armatum, magis inflammatur. [Itaque] non solum affectu jam ante concepto, sed magis revelatione confirmatus, et mandato Dei per servum suum B. Ladislaum adactus, omne studium, ad ossa viri beati sublevanda, et totum se convertit: ut cujus animam in cœlesti patria æterni luminis participem factam cognovisset, ejusdem in terris ossa condigno loci honore dignaretur. Totam hujus rei seriem narrabat honesta quædam matrona, octogenaria et supra, Catharina Gnatowska, Varsaviensis incola, quæ referrebat omnia illa se percepisse ex marito suo, jam olim defuncto, qui Clericatus minorum Ordinum charactere insignitus, sublevationi B. Ladislai præsens aderat, et secretorum particeps præfati Præsidis fuerat.

cupit elevari corpus ejus:

a B. Ladislao apparente stimulatus,

A. VINCEN. MORAUSKI. eo invitat 2 Cardinales.

A 124 Aderant tempore illo duo Varsaviæ Purpurati Principes ac Patres, quos vulgo Cardinales Curia vocat; alter illorum Commendon, alter autem Vincentius Porticus nuncupatus; uterque in procuratione negotiorum Sedis Apostolicæ, ad Serenissimum Sigismundum Augustum, a latere Summi Pontificis Legati fuisse referuntur. Hos adiit devotissimus Antistes: oratione gravi totum negotium aperuit: Divinam voluntatem esse enarravit, ut servi sui dilecti sanctitas, debito cultu præventa a fidelibus, majori reverentia observetur; ossaque viri sancti de pulvere sublevata, sublimiori loco exposita, cœtui fidelium exhiberentur; illis se, auctoritate Sedis Apostolicæ subnixis, cupere ad opus tam egregium et celebre uti; qui pro innata sua pietate, suis ut conatibus velint operam navare, auctoritate qua multum pollebant, instituit, et preces ardentes adhibuit. Respondent Purpurati Patres, placere sibi eam pietatem, nec se defuturos tam æquis et justis desideriis pollicentur. Sciscitantur et ipsi a Fratribus conventus illius Varsaviensis, diligentique inquisitionis examine, cognoscere intelligereque B. Ladislai veram sanctitatem, certis fideque publica probatis illustratam miraculis, satagunt; præbent assensum, et ossa Beati sublevanda decernunt. Licet
B autem huic operi loci Ordinarius, qui est Posnaniensis Episcopus, jure ipso jubente adhibendus fuisset; nihilominus tamen prædicto Illustrissimo Domino Stanislao Karnkowski, actum illum exercendum mandant; qui cœlitus ad ipsum exequendum designatus erat, per apparitionem eidem exhibitam per ipsum B. Ladislaum, voluntatem Dei aperientem; siquidem illum, veluti alterum Paulum, in terram decidentem lapsu illo monuerit. Ille autem qui agnoscens Dei digitum videbatur respondere, Domine, quid me vis facere? obsequentissimum se exhibuit mandatis. Igitur omnium votis, vocibusque et acclamationibus, decretum, ut taceret in hoc passu loci Ordinarius, latum, acceptatum, et communi consensu laudatum est.

CAPUT VIII.
Solennis corporis elevatio.

Quemadmodum B. Ladislaus, ad instar aliorum Sanctorum Dei electorum, dilectus Deo fuit et hominibus multum amabilis, sic etiam similem fecit illum Deus in gloria Sanctorum, et non tantum ma-
C gnificavit eum in anima (uti pie credimus) in cœlesti patria, sed etiam in hac valle lacrymarum, corpus istius [honestavit] honore Sanctorum; ossa videlicet, licet ad instar ceterorum hominum corruptioni subjectorum eamdem mortalitatis formam referentia, decenti loco, venerationi commodo, sublata de sub populi calcantis pulvere; et in sublimi sarcophago locatum glorificavit in conspectu Regum, Principum, Præsulum, Procerum; et jussit illi coram populo suo, et ostendit illi gloriam suam. Etenim sicut hunc B. Ladislaum, altissimus Dominus non alio tempore, quam solennissimo, devotissimo, et cunctis observabili, quo recolitur memoria Passionis suæ, vivum magnificavit, in sublime eum tollendo in conspectu totius populi, dum verba sacra profundens lacrymarum imbres faceret; sic mortuum, in telluris pulvere delitescentem, non alio tempore levari inde mandavit, quam populosissimo et frequentissimo, plane in oculis Regni Poloniæ, in facie totius gentis suæ, et non suæ solummodo, sed quam plurium externorum. Plus dico, in conspectu Ecclesiæ, cum duo clarissima luminaria Varsaviæ simul stetissent, duo Purpurati Patres amplissimo Cardinalatus honore dignati, uterque a Summo Pastore et Vicario Christi missi, ejus per-

Solennissimo tempore in Comitiis regni.

sonam gerentes, qui caput visibile Ecclesiæ, qui judex supremus, qui Pater omnium, qui Deus terrestris, si fas est dicere. Rem clarius refero. D

126 Cum jam legati Sedis Apostolicæ optime perspectam rem haberent, sibi ab Illustrissimo Stanislao Karnkovio Cujaviensi Antistite propositam et expositam; cognovissentque pluribus argumentis sanctitatem eximiam beati Patris Ladislai; jamque in præfatum Præsulem ambo consensissent, ut ille et non alius, negotium sibi a Beato revelatum et a Deo commissum perageret, sepulcrum aperiret, sacras Reliquias quæreret, colligeret, exportaret, inque loco alio honestiore collocaret; qua potissimum die id fieret, consilia habita sunt inter plures; res etiam ad Serenissimum Regem delata, ponderata est. Reperti sunt nonnulli, qui dicerent nocte potius quam die, secrete non publice, serata ecclesia, secluso populo tumultuante, idque ob gravissimas causas, ut illis tum videbatur, eo quod Generalis tunc agebatur conventus Regni. At e contra instituerunt optimi quique, ut negotium tam sanctum, actus celeberrimus et in partibus his rarissimus, causa Dei et servi sui fidelis, in aperto non in abscondito, publice non privatim, adhibitis debitis solennitatum cerimoniis celebretur, et non leviter E obiterve ad desideratum effectum res hæc deducatur, executionique voluntas Divina mandetur. Sic luceat lux ista coram hominibus, ut videant opera Sanctorum, ut glorificent Patrem nostrum qui est in cœlis, ut in Sanctis suis benedicatur Deus, ut dicat omnis natio et ætas ac sexus, O quam bonum est viro portare jugum ab adolescentia sua! vere nunc cognoscimus et viva experientia edocemur, quod servire Deo regnare est. Collaudata et acceptata est sententia posterior, uti ratio nobilior et utilior saluti communi.

ex consensu 2 Cardinalium,

decernitur publica elevatio,

127 Itaque quænam dies ad hoc commodior assignetur, consultatur. Dominica in Albis omnibus vel maxime arrisit: ut is qui cum Christo in die Parasceves, fornace ardentissimi ardoris et compassionis flammis adustus, in suo dilecto languescens defecit, ipsique Christo conformis factus est; in Octava suæ gloriosissimæ et triumphalis Resurrectionis, quodam modo de misera conditione corruptibilis, pro statu hoc, naturæ humanæ triumphans, de pulvere terræ resurgeret, et in honestiori loco depositus gloriosior multo fieret, suæque in cœlo gloriæ initia indiciaque monstraret. Placuit omnibus dies talis, quæ et actui conveniens, et F viro sancto vitæque ipsius condigna esset, et quæ non longe abesset a tempore dieque mensis, transitus ipsius ex hoc mundo. Indicta igitur dies et assignata Dominica in Albis (quæ est Octava solennitatis solennitatum, Dominicæ videlicet Resurrectionis) voce prædicatoria in omnibus ecclesiis proclamatur: publica fit fama per civitatem vicinioraque loca; corda fidelium exhilarantur, desideria omnium accenduntur, animi ad tam insuetam solennitatem præparantur. In ipsa ergo die impigre, summo mane, etiam præveniendo horas antelucanas, convenit omnis status, sexus, et dignitatis populus, certando de loco, non prioritatem sed commoditatem, non dignitatem sed proximitatem ejus spectando. Non pigebat devotam plebem festino celerique gressu properare, etiam signa antevertendo, et ad ecclesiam Patrum Bernardinorum accurrere: non tædebat gentem bonam, unam et alteram horam pluresve alias, in expectando actum sublevationis et conventum Magnatum, conterere.

eaque Dominica in Albis facienda 14 Aprilis.

128 Hora debita [adfuerunt] Serenissimus Rex Sigismundus Augustus, cum sua Serenissima sorore Anna Virgine devotissima; Eminentissimi Patres Purpurati, Principesque Sacræ Romanæ Ecclesiæ Cardinales

Coram Rege, Cardinalibus, Episcopis et Principibus ad Comitia evocatis,

A Cardinales Comendon et Vincentius Porticus, Sedis Apostolicæ Legati de latere; Illustrissimi et Reverendissimi Episcopi totius Regni Poloniæ; Abbates, Præpositi ceterique Prælati, quoquomodo ad conventum illum Comitialem Generalem regni pertinentes; Principes, Palatini, Castellani, Regni officiales, Nuntii terrestres et ceteri Senatores; Barones, Nobilitas et multitudo copiosa nimis, excedens capacitatem illius prægrandis ecclesiæ. Omnes hi videre, palpare, contemplari sancta ossa, cordibus accensis desiderabant; omnes provolvi sternique in terram, si fas esset, ut se Sancto commendarent, cupiebant. Omnibus ergo in unum congregatis, qui diu expectabantur; designatus operi exercendo Illustrissimus et Reverendissimus Dominus Stanislaus Karnkowski, processit ad locum, Episcopali tiara redimitus, ceterisque Pontificalibus insignitus, cum Clero similiter candide splendente. Ad locum venientes, in terram prostrati, ceteris omnibus exemplo suo mandarunt similiter in terra hærere. Sacrosanctum Missæ sacrificium devotissimus Præsul de Spiritu sancto celebravit, interim musicis instrumentis concrepantibus, cantoribusque melodias suavissimas harmonice concinentibus. Post, invocata gratia Spiritus sancti per hymnum consuetum, suffragiis Beatæ Virginis Mariæ, et Sanctorum Dei implorato auxilio, sepulturæ appropinquarunt.

post Missæ sacrificium

B

129 Lapidem prægrandem superimpositum amoveri jubet Antistes, qui, sine mora nec difficulter amotus, seponitur. Et ecce stupendum, oculis omnium intuentium novum expositum miraculum. Ossa nimirum sancta, in ipsa superficie terræ modico tantum pulvere conspersa, miro ordine composita cernuntur. Sic immediate sub lapide reperta, olim ante sexaginta duos annos profunde cum recenti corpore in terram defossa, mirantur omnes, miraculum agnoscunt, Deo gratias agunt: qui sicut beati viri sanctam animam, in supremam cœlorum sublimatam regionem, gloria et honore coronavit: ita ossa ipsius de terræ visceribus, Angelorum ministerio, ad superficiem usque terræ levavit: insinuans, licet corpus ipsius sit resolutum in pulverem, pro conditione carnis corruptibilis; ossa tamen non in terræ tenebroso utero, sed in magnifico super terram erecto monumento, omnino esse reponenda, et in magna veneratione apud omnes habenda. Sublevata igitur ossa sancta de pulvere vino abluuntur, in arcam ligneam reponuntur, et in loco jam ad hoc debite præparato ad dextram majoris Altaris satis decenter et honeste collocantur. Multi infirmi accurrunt, de vino quo sancta abluta erant ossa modice sumunt, et sanantur, consolatione replentur, auxilio sublevantur, servum Dei Sanctum ubique deprædicant; laudibus in cœlum ferunt, devotionem ceterorum accendunt.

ossa B. Ladislai in superficie terræ reperta

ad dexteram majoris altaris collocantur:

C

130 Omnibus rite peractis clauditur monumentum: lapsis ingens, in quo effigies B. Ladislai, totius corporis supine jacentis, sculpta conspicitur, monumento advolvitur: quæ adhuc cernitur, in summaque devotione populi et veneratione habetur. Desuper imago non exigua, a facie depicta ejusdem B. Ladislai, superposita est: in cujus capite, radiis a circulo adinstar solari in signum ipsius sanctitatis egredientibus, splendor Cœlicolam demonstrat. A latere vero, sepulcro astanti dextro, contiguum est altare, in quo sacrosanctum Missæ officium, singulis diebus celebratur a pluribus Sacerdotibus, ut plurimum ad instantiam eorum, qui voti solvendi ergo ad Beatum recurrunt. Conspiciuntur hic quasi sine numero, tam in tabula lignea cum icone Beati sepulcro superposita, quam in ipso altari eminenter consurgente, tabulæ aureæ et argenteæ non modicæ quantitatis, clenodia et imagines: tum quoque circumcirca imagines e cera conflatæ, quæ omnes in signum receptorum beneficiorum et gratitudinis ergo appenduntur. Plurimi homines huc votorum solvendorum gratia confluunt, plurimi optatis et desideriis suis potiuntur, et beneficia in anima et corpore, in bonis et fortuna referunt. Non pauci ab ipso mortis limine ad vitam revocantur; sicut ex libro nostro tertio, ubi miracula ex innumeris non pauca enumerabuntur, intelligi potest, quæ rite per testes fide dignos deducta, officiose approbata, suscepta et per Notarium auctoritate Apostolica institutum, ad hoc specialiter designatum atque assumptum, diligenter annotata sunt: quod facile ab omnibus, inferius intelligi potest. Multo tamen plura et quasi innumerabilia sunt alia, quam quæ hic referuntur; sed illa tantummodo hoc loco describuntur, quæ vel in Chronicis antiquis Provinciæ Polonæ annotata reperiuntur, vel quorum evidens notitia habetur. Reliquum est, ut salubri exhortatione mutua nos quoque omnes concitati, sæpius ad hunc servum Dei in nostris necessitatibus supplices accedamus; ut quemadmodum illi qui sublevationi aderant, Deum pleno affectu, in viro illo Beato laudaverunt; nos etiam procumbentes in genua, adoremus Dominum, in Sanctis suis mirabilem; et B. Ladislaum precibus flagitemus, velit patriæ nostræ, quæ eum genuit, pacem impartiri, Serenissimo Regi longam valetudinis prosperitatem, incolis a peste, fame et bello tutam libertatem et incolumitatem, civitati Varsaviensi felicitatem, omnibus afflictis consolationem, et denique cunctis in necessitatibus suis auxilium ejus implorantibus, optata beneficia impetrare a Deo auctore bonorum, qui sit benedictus in æternum.

apponitur imago radiata,

cum multis Anathematis:

D

A. VINCEN. MORAUSKI.

miracula rite approbantur.

E

CAPUT IX.

Testimonia Sixti V Papæ, Cardinalium et Archiepiscoporum Gnesnensium.

Principibus placuisse viris, non ultima laus est; imo ab illis præcipua merces virtuti debetur: boni et præclari viri per Principes ad supremos dignitatum gradus evehuntur, mali et improbi pœna affliguntur. Possem hujus rei gratia multa in medium proferre exempla ethnicorum; verum homines erroribus involuti, in suis relinquantur delitescere tenebris: Christiano lectori magis ejusdem Religionis suggerenda rerum gestarum monimenta, quorum pleni Sacri et Ecclesiastici libri, in quibus videre licet quosdam ab ipso Deo, veluti Abraham et Davidem, viros juxta cor Domini laudari; alios ab ipsa sacra Scriptura dignis encomiis celebrari; nonnullos a scriptoribus rerum gestarum deprædicari. Præclare id officii genus, virtutem celebrandi, Annales Ecclesiastici, a nobilissimo auctore Cæsare Baronio in lucem editi, exequuntur: et libri illi, quos de Vitis Sanctorum inscripsit Laurentius Surius, eamdem telam texere cognoscuntur. Liberum est adire fontes ipsos, et quantum voluerit unusquisque, pleno etiam ore potare: mihi a proposito ne transversum unguem discedendum. Beati Ladislai virtutes, multorum clarissimorum virorum scriptis celebratas et decantatas produco: nam hoc quoque illius sanctitatis non postremam laudem judico. A primo Ecclesiæ Principe et summo Pastore fiat initium. Siquidem et B. Antonio Patavino, ejusdem Ordinis Minorum S. Francisci, ab ore Summi Pontificis profusum, magni æstimatur testimonium, lectionibus Ecclesiasticis dicendis pro ejus festivitate accommodatum, quod sic habet: Dicendi sapientia et copia tantum profecit, tantamque sui admirationem commovit, ut eum Summus Pontifex aliquando concionantem audiens, Arcam Testamenti appellavit.

F

B. Ladislaus a viris Præclarissimis laudatur,

A 132 Nostri quoque Beati Ladislai a Pontifice itidem Maximo laus et honorifica mentio, calamo ad posteritatem transmissa, legitur. Sixtus quintus hic erat, justitiæ cultor eximius, vitiis omnibus vehemens et impiger adversarius, virtutis et doctrinæ gloria plurimum delectatus. Illo viro ad apicem Pontificatus Summi evecto Varsaviæ, in Ecclesia Ordinis Minorum de Observantia, Confraternitatis S. Annæ matris B. V. Mariæ feliciter erigendæ factum erat initium. Ardens pietatis studium Serenissimæ Reginæ Poloniæ Annæ, Serenissimi Stephani Bathorei Regis consortis, fundamenta ejus ædificii spiritualis jecerat. Ad erigendos autem parietes, et ad perficiendam integram structuram suum studium et operam contulerant, item Eminentissimus ac Reverendissimus Dominus Georgius Radzivillus, Cardinalis S. R. E. Episcopus Cracoviensis; et Joannes Demetrius Solikowski, Archiepiscopus Leopoliensis. Egerunt hi omnes apud Sedem Apostolicam, ut de novo erecta Confraternitas, sub titulo S. Annæ Mettertiæ, Apostolicæ confirmationis robore stabiliretur, et accedente ad pietatem illorum auctoritate Summi Pontificis, in petra Sodalitatis devotæ magnifica structura locaretur. Piis conatibus non defuit pietas Pontificis : exhibitum est confirmationis diploma sub plumbo, cujus exordium tale est : Ex incumbentis nobis desuper Apostolicæ servitutis officio, etc. Datum Romæ apud S. Marcum anno Incarnationis Dominicæ millesimo quingentesimo octogesimo sexto, octavo Kalend. Octobr. Pontificatus nostri anno secundo. Regestr. lib. 5. fol. 9. In quo quidem diplomate Sanctitas sua, inter cetera Ecclesiæ Varsaviensis Fratrum Minorum de Observantia præconia, illud quoque tribuit, quod corpore B. Ladislai ibidem requiescente sit insignis et celeberrima. Verba diplomatis ea sunt : Præterea cum oppidum Varsaviæ, Posnaniensis Diœcesis, in quo generalia totius Regni Poloniæ Comitia haberi solent, venerandumque corpus B. Ladislai in ecclesia domus ejusdem S. Annæ ipsius oppidi dicti Ordinis reconditum est, celeberrimum sit et insigne, inibique dicta confraternitas canonice instituta reperiatur, etc. Magni viri, magnum Beati Ladislai sanctitatis illustrandæ testimonium! insigne civitati Varsaviensi inde attributum laudis encomium!

A. Vincen., Morauski. Sixto V papa

Beatum appellante,

133 Proxima Apostolicæ auctoritatis Cardinalitia dignitas, a cujus magnifico splendore sumpsit B. Ladislai sanctitas satis splendidam lucem et luculentum veritatis testimonium. Duo erant Patres Purpurati, ut supra diximus, qui diligenti examine facto adhibitaque cura vigilanti, intellexerunt ex multorum sermonibus B. Ladislai sanctitatem fuisse eximiam, veram, sinceram et Deo placitam; miracula quoque non nisi cœlitus ad illustrandam illius sanctitatem facta audiverunt et admirati sunt; devotionem populi erga beatum virum collaudaverunt, ossa beati viri de pulvere sublevanda communi sententia sanxerunt, et actum sublevationis præsentia sua exornaverunt; et in omnibus fidelibus, prout sanctæ Sedis decebat Legatos, suo exemplo erga virum beatum devotionem ardentem magis accenderunt, et pietatem inflammarunt; simulque mentem suam, a Spiritu sancto illustratam, et ad opus illud pium exercendum cœlesti commotam lumine, demonstrarunt, omnibus bonis Deum in B. Ladislao exaltantibus et devote laudantibus.

Cardinalibus S. R. E.

134 Episcopalis etiam dignitas in Ecclesia Catholica Romana in maxima æstimatione habita, B. Ladislao suum exhibuit favorem, et erga ipsius sanctitatem illustrandam subire voluit scribendi, compendiosum quidem, sed veritati maxime consentaneum, obsequium. Andreas Krycius, Cancellarius Regnalis, vir solertissimus et prudentissimus, postea Episcopus Præmisliensis, ac demum Archiepiscopus D Gnesnensis, homo nobilis, illaque ætate doctissimus et sapientissimus ab omnibus habitus, de B. Ladislao in hunc modum scriptis disseruit. Frater Ladislaus de Gelnow, Ordinis sancti Francisci de Observantia, mira sanctimonia vitæ præditus, doctrina et vitæ moribus clarus, puritate et innocentia adhuc a pueritia integer; jejuniis, vigiliis, et prædicationibus supra quam dici potest invictus; in observantia Religionis et cultu Dei, maxime Virginis Deiparæ sedulus in cujus laudem rhythmos et cantilenas complures edidit : in colloquio benignus et mitis, in reprehensione rigidus, in præfecturis religionis diligens, et cunctis exemplo fuit. In sacro Præparationis die ad populum concionem prædicans, cum ad flagellationem ejus venturus erat, visus ab omnibus publice ultra suggestum nullo adminiculo humano elevari, denique sensim deficere, veluti animo raptus loqui ulterius non potuisse. Unde mox languore correptus, ac mense uno lectulo decumbens, cum summa devotione et alacritate in mœrentium Fratrum manibus desiderium suum omnibus reliquit, et gloriosissime mortuus hoc in loco conditus est anno Salutis MDV. Ejus merita et sanctitatem Deus Opt. Max. manifestis et admirabilibus indiciis declarare et illustrare E mox cœpit. Nam puella gravi morbo laborans, et cervical ejus sanguine ex naribus tinctum lavans, subito convaluit. Dehinc puer quidam nobilis ab equo ictus, et confestim mortuus, flebili invocatione et voto parentum ad Beatum Ladislaum, stupentibus omnibus revixit. Alter item puer non minus insignis, morbo correptus, jamque penitus extinctus, vitæ restitutus est. Deinde puella in flumen delapsa, et vix post quatuor horas exanimis inventa, ex voto ad tumulum hunc allata, vitam recepit. Et alia infinita et innumerabilia beneficia præstantur his, qui auxilium beati Patris istius fideli animo implorant. Hæc tibi, lector, strictim, ne sis inscius, annotata, clarius ipse cognoscas tute, cum illum precibus et meritis aliquibus prosequi, et observare volueris. Hæc ille.

ab Archiepiscopis Gnesnensibus,

Andrea Krycio

quædam miracula narrante,

135 Non puto item prætereundum Illustrissimum et Reverendissimum Dominum Stanislaum Karnkowski, itidem Archiepiscopum Gnesnensem, quem supra memoravimus. Hic B. Ladislai ossa e pulvere atque e visceribus terræ eruta, in editiore monumento honestiorique loco reposuit; lapidem grandem, effigie beati viri insignitum, eidem monumento admovit; luculenta oratione, ad populum habita, bea- F tum esse proclamavit; omnesque ad honorem et venerationem illi exhibendam, tamquam fideli servo Dei et viro sancto, verbo et exemplo admonuit. Cujus quidem Archiepiscopi quicumque vitam, pie sancteque traductam, operaque ipsius litteris exarata, tum egregia pro Ecclesia Dei peracta negotia intellexerit; facile in eam deveniet cognitionem, fuisse hominem cœlestibus donis abunde instructum, et Deo auctore B. Ladislai sanctitatem honorasse, dictis, factis, et omni meliori modo exornasse, ossa sublevasse, et in decenti loco reposuisse; omniaque illa quæ erga B. Ladislaum exhibuit pietatis officia, a suprema sapientia perfecta fuisse; atque Spiritu sancto inflammante servum Dei, ab optimo Præsule ardenti devotionis affectu honoratum extitisse. Cernitur ad nostra usque tempora durans, B. Ladislai in lapide, monumento ejus apposito, exsculpta effigies, Caput ejusdem cingitur umbra circulari aurata, typum sanctitatis repræsentans. Versus porro additi sunt isti :

et Stanislao Karnkowski.

Ossa Ladislai tumulus tegit iste Beati :
Qui minime favit mundi nequam iniquitati,
Corregnat Sanctis, succurrit debilitati.

CAPUT

A

CAPUT X.

Testimonia Canonicorum et Senatorum Varsaviensium, Oppidi Gelnoviensis, et aliorum.

Ad majorem rei certitudinem Matth. 20

In ore duorum vel trium testium stare omne verbum, vulgo dicitur. Sed et ab illo, in quo Pater cœlestis omnes scientiarum posuit thesauros, Christo, prolatum tenemus memoria documentum. Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum. Inde orta est certa et nullo confinio falsitati proxima sententia, Vocem populi vocem esse Dei : multorum probatorum virorum dictum, esse veritatis certum testimonium ; et ubi multa consilia, ibi salutem inveniri; ubi multa bonorum colloquia, ibi necessario veritatem produci ; plurimorum prudentum consensum, divinæ sententiæ indicium dici vocarique. Hinc collige Beatum Ladislaum insigni sanctitate fulsisse in Ecclesia Dei, qui multorum ore Beatus, Sanctus, vir Dei acceptus, prædicatur. Et quamquam non sit contemnenda animorum consensu juncta vulgi opinio; spiritualium tamen personarum, Sacerdotumque divino cultui mancipatorum, quorum labia custodiunt veritatem, consensus in re aliqua, et vinculo unanimis concordiæ copulata sententia, habet justum pondus auctoritatis, et ad conciliandam veritatem rebus per se decretis vim fortitudinis et roboris.

B

Testantur Ladislai sanctitatem

137 Non defuit hujusmodi testimonium sanctitati beati Patris Ladislai illustrandæ. Venerandum collegium Canonicorum Ecclesiæ Collegiatæ S. Joannis Baptistæ Varsaviensis, noluit suam operam et devotionis studium erga B. Ladislaum aliorum pietate posterius esse; imo non nuda orationis serie, nec simplici verborum tenore, qui effusus ab ore una cum sonitu in nihilum redactus evanescit; sed litterarum monimentis, quorum vita longa capit æternitatis apud posteritatem tempora, devotionis suæ erga Beatum Ladislaum exhibuerunt manifestam significationem. Cum enim multorum annorum spatio, sanctitatis Beati Ladislai fama illustris radios suos in omnes partes diffunderet, partimque homines omnis ætatis et conditionis ad ejus sepulcrum confluerent; ibique suorum votorum, humilium supplicationum, ardentium desideriorum, felices effectus et prosperos eventus consequerentur; et non solum ii qui de propinquo veniebant loco, multa variaque beneficiorum genera ad monumentum ipsius perciperent, sed et alii in longinquis locis existentes, et ejusdem beati viri opem implorantes, optata beneficia assecuti gauderent; placuit visumque est Venerabili Collegio Canonicorum supra nominatorum, ad majorem Dei gloriam et ad augendam in populo erga virum Dei devotionem, testimonio publico, cui sigillum ipsius Capituli appositum, cum subscriptione, ut majorem astruerent fidem, ratam et gratam eam reddere et communire : quod equidem factum est accedente omnium consensu. Hujus tam egregii facti asservatur authenticum in archivio hujus Religionis, et in actis Consistorialibus præfati Collegii reperitur, datum anno Domini MDCIII die XIII Januarii. Cujus testimonii valorem plurimi æstimo : sunt namque in Collegio illo Canonicorum integri, pietate et doctrina conspicui ; et (siquidem in ea Civitate Regni totius Generalia celebrantur Comitia, ipseque Serenissimus Rex cum sua tota Curia ibi solitam residentiam habet) genere, doctrina, rerum gerendarum dexteritate præcipui quique viri in illud Collegium adscribuntur assumunturque.

Canonici Varsavien.

C

authentico scripto, anno 1603 signato,

138 Non prætermittendum neque sicco calamo transeundum existimo Senatus totiusque civitatis Varsaviensis exhibitum testimonium, sanctitati B. Ladislai scripto publico obsecutum. Habet civitas illa viros multos, ingenio et consilio validos, zelo Dei et erga fidem Catholicam forti constantia armatos, et a Deo sic incensos contra hæreseos sectis infectos, ut nullum civitatis jure sinant gaudere, qui diversam in fide a Catholica Romana teneat opinionem. Senatus viris doctis et rerum variarum cognitione bene instructis abundat, pietatis amor et erga Religiosas personas innata quædam benevolentia omnibus inhæret. Hi sæpenumero agnoscentes patrocinium suæ civitati per B. Ladislaum exhibitum, non solum particularibus personis, verum universitati populi totius (sicut inferius patebit) beneficia pluries præstita attestantes, ne forte ingratitudinis subirent notam, libenter in eam venerunt sententiam, ut publico scripto, sigillo suæ civitatis munito, Patronum et Protectorem suum revererentur. Datum Varsaviæ anno Domini MDCIV, die XV Junii.

D

A. VINCEN. MORAVSKI. Senatus civitatis

anno 1604

139 Placet a publicis ad privata descendere. Descendentibus primum occurrit divini verbi præco ferventissimus, R. P. Fabianus Orzeszkowski, prædicator eloquentissimus, vicinus B. Ladislai temporibus; qui cum multa a Fratribus, qui una cum beato viro in Ordine vixerant, de ipsius sanctitate certa argumenta cognovisset; et ab aliis piis hominibus, quibus cognitus erat, plurima de ejus immaculata vita comperisset; ea carmine rhythmico comprehensa, posteritati transmisit, tenore tali:

Fabianus Orzeszkowski

E

D. O. M.

edito hoc rythmico epitaphio

En Pater Sanctissimus jacet tumulatus,
Qui parvo oppidulo Gelnow fuit natus:
Atque in Ecclesia rite baptizatus,
A suis parentibus Joannes vocatus,
Is puer in patria sua scholis datur,
Plus ceteris pluribus studens illustratur,
Tandem a parentibus Cracis destinatur,
Et in brevi tempore doctus comprobatur.
Hinc divino munere cœpit meditari,
In aliquo Ordine volens monachari:
Mundi petulantiam cœpit detestari,
Ad Minores transiit, eis commorari.
Ladislaus nomine ab iis vocatus,
Humilis et patiens, probe conversatus,
Castus ab infantia, omnibus et gratus,
Mox in Sacrificium fuit ordinatus,
Hic Mariæ Virgini factus est devotus,
In cujus servitio ardens erat totus:
Ejus vivens gratia a probris semotus,
Coronam geniculans lacrymis perlotus.
Suscepit officium hic Prædicatoris:
Et, ne sit in scandalum, corpus terit loris:
Æqua lance vitia librans, vi auctoris
Formidabat neminem, jussu Redemptoris.
Injuncta officia lætanter obibat,
Solutus negotiis, mox templum adibat:
Peccatorum crimina gemens deplorabat,
Pusillos, ambiguos, fide roborabat.
Hic sermones plurimos scripsit festivales,
Edidit de Tempore et Dominicales,
Metro atque carmine, et quos legebamus,
Cum in Pabianicis scholis agebamus.
Fecit vir sanctissimus multas cantilenas,
De Christo, de Virgine, pias et amœnas:
Hic anno millesimo quingen. quinto stravit
Lectum, febri decubans, ad Christum migravit.
Mox cœpit miraculis clarescere multis,
Variis languoribus, pueris, adultis,
Adest invocantibus vivis et defunctis;
Ad vitam hic revocat, salutem dat cunctis.
Cervical sanguineum cum puella tangit
Ægra Patris; illico tota sana surgit,

F

complectente virtutes viri

et mortui miracula aliqua.

Hic

A. VINCEN. MORAUSKI.

A Hic mortuos nobiles duos suscitavit,
Primum namque puerum, quem equus calcavit;
Et quamdam juvenculam, quæ quatuor horis.
Submersa in flumine, fuit vis doloris
Ipsius parentibus: levamen mœroris
Capiunt ad tumulum, effectum dulcoris.
Et hoc Epitaphium Herus lectitavit
Porticus Vincentius, atque confirmavit,
Tamquam Apostolicus legendum dictavit,
Legentibus singula vera approbavit.

Franciscus Gonzaga Episcopus Mantuanus, etiam eum laudat:

140 Mirabile vero est, quod olim Episcopus Mantuanus Franciscus Gonzaga, ex Ordine Fratrum Minorum de Observantia, ante Generalis totius Ordinis Fratrum Minorum Minister, ad illius Episcopatus fastigium evectus, vir sanctitatis laude et miraculis eamdem comprobantibus clarus (cujus nomen ut in Album Sanctorum referatur, ardens hoc seculo omnium honorum desiderium, favor, et studium laboriose invigilat) editis quoque in lucem litterarum operibus insignis scriptor, in Chronico Seraphici Ordinis, Provinciæ Polonæ descriptionem instituens, facit mentionem B. Ladislai de Gelnow in conventu Varsaviensi tumulati; quamquam, re male intellecta et ex aliis referentibus imperfecte B cognita, historiæ quidem veritatem retinet, sed rei seriem confundit. Duo namque ejusdem nominis erant, et uterque Ladislaus vocatus, uterque ejusdem Ordinis proles, uterque vitæ sanctimonia clarus, beatitudinis titulo insignitus. At origo diversa utrumque sejungebat: nam alter Ungarus Cracoviæ est sepultus, et miraculis illustratus: alter, de quo nobis sermo est, de oppido Gelnow, Varsaviæ mortuus, et in ecclesia Fratrum Minorum de Observantia monumento illatus requiescit. Prior ille, antequam Ordo horum Fratrum in regno Poloniæ conspectus est, Ordinis jugum portavit; noster B. Ladislaus, post introductos in regnum Fratres anno Domini MCCCCLIV, religionis sacræ habitum suscepit anno Domini MCCCCLXII. Ille fuit primus Guardianus conventus Cracoviensis noviter fundati; hic numquam Cracoviensem conventum gubernasse solum legitur. Tamen Reverendissimus ille Episcopus, cupiens ex animo vere describere nostrum B. Ladislaum, quædam illi tribuit, quæ sunt propria illius Beati, cujus ossa Cracoviensis tenet ecclesia; cetera vero sunt vera encomia nostri B. Ladislai Gelnovii, in ecclesia Varsaviensi quiescentis.

sed ab altero Ladislao non satis distinguit.

Gelnovienses pro sigillo assumunt effigiem ejus:

141 Non semper etiam ingrata patria. Oppidum Gelnow, in quo primam lucem aspexit B. Ladislaus et primos infantiæ peregit annos, singularem devotionem erga beatum virum gerit, vehementerque afficitur ad sectandum pietatem per domestici exempli lucem; et B. Ladislaum, veluti agri sui thesau- C rum, vineæ propriæ racemum, arboris nativæ fructum, oppidi sui quondam felicem incolam, os de ossibus suis, et carnem de carne sua, Fratrem et vicinum suum, ardenti prosequitur amore. Ejus patrocinio se et sua subjiciunt omnia, multumque spei et fiduciæ collocant in meritis beati viri: cujus precibus oppidum suum continuo condant et consecrant. Non postremum hujus devotionis argumentum est, cives sigillum oppidi sui vetustum abolevisse, et pro stemmate novo effigiem B. Ladislai sumpsisse, eoque facto declarasse, non alium sibi cariorem Patronum et civitatis Protectorem fideliorem esse. Magnifici ac Generosi Domini Brzezinenses, oppidi illius hereditarii possessores, nequaquam patiuntur eripi sibi palmam a subditis in devotione exhibenda erga B. Ladislaum. Et sicut excellunt illos nobilitatis splendore et bonorum abundantia, ita pietatis et devotionis studio antecedere eos summa ope enituntur. Imaginem B. Ladislai, artificio eximiam, pictura venusta exornatam, magnitudine insigni, in templo suo parochiali erigi curaverunt; ad quam cultu de- D bito prosequendem, plurima hominum turba convenit, et juxta devotionis mensuram etiam consolationis recepit gratiam.

Domini Brzezinsci imaginem ejus exponunt.

Elogia ejus sub tabula

142 Demum memoratu rem dignam existimo. Sub imagine B. Ladislai, in qua tabulæ voto promissæ affiguntur, hæc verba a multis annis scripta de eo leguntur. B. Ladislaus, vir evangelicæ perfectionis culmine nobilissimus, omnique ex parte in vita sua beatus, post multa humilitatis et abstinentiarum omniumque virtutum Ordini universo relicta specimina, post suavissimos in Deum frequenter extaticos recessus, post multos zelo honoris Dei et Catholicæ religionis exantlatos labores, plenus dierum spiritum cœlo reddidit anno Domino MDV die IV Maji. Ad extremum illud quoque omittendum non est, quod Reverendissimus Pater Frater Marcus Ulisibonensis, Episcopus Portuensis ex Ordine Minorum de Observantia assumptus, tertia patre Chronicorum libro 8, cap. 33, de hoc beato Italico idiomate scribit, quod sic habet Latine. Marsomi in Provincia Poloniæ ex hoc mundo abiit ardens illa et splendens lucerna Fr. Ladislaus: qui valde clarus fuit mirabili sua doctrina et vitæ sanctitate, non E absque miraculis. Fecit expositionem supra vetus ac novum Testamentum: scripsit versu in Magistrum sententiarum etc. *Ita sane Marcus*, Marsomi *pro* Warsavia *haud recte scribens; non tamen Italice, ut putarit auctor (quamquam opus ejus Italice, Hispanice, et Gallice ab aliis redditum habeatur) sed Lusitanice: quo observato finio cum auctore hunc secundum librum, dicente quod* hactenus de testimoniis, sanctitate vitæ B. Ladislai, a clarissimis viris exhibitis, satis sit dixisse.

et apud Marcum Ulyssiponen.

LIBER TERTIUS.

Miracula octoginta post obitum patrata.

CAPUT I.

Statim post obitum, mortui suscitati, moribundi aliique sanati, pestis sublata.

Miracula non solum ad fidem adstruendam

Immensa Dei Majestas, interdum variis in rebus potentiæ ac virtutis suæ magnitudinem ostendens, dum ea operatur quæ humanis ingeniis fieri posse non videntur, in admirationem homines convertit, et ob hoc hujusmodi res miraculorum nomen acceperunt; quibus Christiana Religio omni hominum memoria plurimum abundavit, ut doctissimi Alphonsus de Castro Ordinis Minorum Observantium, et post eum Robertus Bellarminus de notis ecclesiæ F docent. Maximè tamen ad fidem Dei vere illustrandam miracula sunt edita, juxta illud Matthæi XX, Euntes prædicate Evangelium omni creaturæ, docentes; Appropinquavit regnum cœlorum, etc. Infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mundate, dæmones ejicite, etc. Fiunt etiam miracula vera, non semper ad confirmandam fidem, sed interdum ad illustrandam vitæ Sanctorum probitatem. Etenim cum miracula fiunt ad gloriam alicujus Sancti demonstrandam, ostendunt, ipsum hominem Deo acceptum, multum posse pro mortalibus apud eum, ejusque auxilia in nostris necessitatibus efficacia esse. Porro qualis vita B. Ladislai servi Dei fidelissimi fuerit, quamque in conspectu Altissimi grata opera acceptaque extiterint, ipse Deus gloriosus mirabiliter impenseque fidelibus omnibus declaravit. Namque statim post felicem finem vitæ ejus, cum jam beatus servus Dei, carnis mole exutus, ad ea quæ præparavit Deus diligentibus se ineffabilia gaudia pervenisset; tot et tam præclara, evidentia et magnifica

sed etiam ad Sanctorum probitatem ostendendam exhibentur.

A gnifica prodigia ipsius meritis et intercessionibus facta sunt, tot beneficia hominibus utriusque sexus, omnis status et conditionis ejus auxilium implorantibus divina bonitas clementer exhibuit, ut nullo pacto possit in tot portentis veritas ipsa denegari, quibus sanctitas B. Ladislai ita præ multis aliis Sanctis abundat, ut infinita donorum multitudo in ipso sedem fixisse agnoscatur: quæ si omnia velis recenseri, præsens volumen in magnitudinem immensam augeri videretur. Nos in omnibus brevitati studere cupimus: et ideo ex omnibus, quæ nobis memoria rerum gestarum et veritas historiæ offert, præstantioribus electis, quæ ad oculum manifestant B. Ladislai sanctitatem, illa simpliciter referemus; cetera, ceu rem infinitam, omittemus. Conscribendis igitur miraculis (vita jam per Dei gratiam non infeliciter litteris digesta et conscripta) calamum applicamus. Tu qui mirabilis es in Sanctis tuis, o Deus omnipotens, fer opem scriptori: et qui magnam contulisti sanctitatis gratiam in B. Ladislao, multam largire virtutem studioso cultori.

144 Initium sumatur a primo illo, post ipsius felicem ex hoc mundo transitum ad meliorem vitam, exhibito prodigio. Nam cum jam gravi detentus infirmitate B. Ladislaus, præstolaretur mortis adventum; magis magisque ægritudinis languor debiles et effractos opprimebat artus: quibus alleviandis, et ut molliori sustentarentur lectisternio, acceperant Fratres mutuo duo cervicalia a Virgine quadam, Margarita dicta, Palatinide Mazoviæ, Tertii Ordinis sancti Francisci monacha, supponenda capiti beati Patris, ad mitigandum tantisper sævientis morbi furorem. Serviebant illi ad ultimam usque horam necessitati B. Ladislai: luctante vero cum morte natura, ut frequenter usu venire solet, sanguis de naribus beati viri manans, cruenta sui vestigia in illis cervicalibus reliquerat. Ubi autem vir sanctus naturæ debitum solvit, sine mora cervicalia prædictæ Virgini sunt reddita. Accepit illa in manus, sed dum vidit cruentata, naturali et tanto magis femineo horrore transfixa, subito a se removit. At vero alia Virgo, socia sua, Soror Catharina Swiderska dicta, devote ea in manus recepit; et ardenti [affectu] in beatum virum, quem vivum summo cultu uti Sanctum venerata erat, accensa, hilari fronte et promptis manibus, licet gravi morbo conflictata, lavit: confestimque a gravissima infirmitate illa, qua afficiebatur, libera et immunis facta, amissam recuperavit sanitatem; totoque corpore roborata et exultans, Deum laudare, viri sanctitatem deprædicare, et se felicem jactare devote cœpit.

cervical tinctum sanguine B. Ladislai ægram sanat:

145 Sed ecce pia invidia. Prædicta virgo Margarita Palatinides, stupore confusa, ex facto quod contigerat infirmæ Sorori, dolere cœpit, quod cruorem beati viri despexisset, invidereque felicitati Sororis tali invidia, quali David, benedictionibus divinis advertens domum Obededom repletam, ex inhabitante eam Arca Domini, deduci quantocius ipsam fecit in domum suam Regiam, anhelans toto pectore gratiis divinis abundare. Turbulentissimis siquidem tempestatibus internis, tumentibusque tentationum undis, præfatæ Sororis Margaritæ cymba conscientiæ exigua jactabatur, assidue proxima periculo naufragii. Ideoque vehementer solicita, ne in scopulos allisa, disrupta navi, pretiosas virtutum collectarum margaritas in profundo abyssi demergeret; provocata beneficio Sorori Catharinæ præstito, votum vovit, se adituram beati viri sepulcrum, et quinque accensas candelas oblaturam. Post votum emissum, fiduciam sibi certam in pectore oriri, liberam se nimirum fore ab omni salutis discrimine, præsensit. Flavere secundi venti, ubi primum satisfecit promissis: siluit mare, ventis et procellis illis tentationum penitus extinctis; et ex turbida die serena et tranquilla lux rediit. Grata tanti beneficii, pluribus referebat gratiam sibi præstitam.

alia voto facto tentationibus liberatur.

A VINCEN. MORAUSKI.

146 Etiam ex ipsis faucibus mortis B. Ladislai patrocinium eripere potuit illum, qui fato sublatus, inter homines hujus lucis usura frui desierat. Res sic se habet. Quidam Eques Polonus, in districtu Czerscensi, Matthias Piotrowski cognomento, fide certa et indubitata, largissimo etiam imbre lacrymarum, de suis oculis manantium, narrationem suam comprobante, referebat, Filium suum, scilicet Stanislaum trimum (quæ ætas et puerilis innocentia oculis parentum gravissimum subministrabat dolorem) correptum fuisse periculosissima ægritudine, et ad extrema devenisse, animam exhalasse, inque manibus suis vitam finivisse; oculos, ut moris est, defuncti suis propriis digitis se clausisse; corpus exangue relictum deposuisse, et ad sepeliendum disposuisse: ceterum a corpusculo se jam recedente, ingentem dolorem præcordia sua et matris afflictæ penetrasse, lacrymas uberes prosiliisse, totam domum luctu et lugubri carmine resonasse. Tum in mentem, inquit, utrique nostrum venire, ut ad Sanctorum implorandam opem pro filii vita restituenda confugeremus. Placuit pium propositum. Igitur modo ad hunc Sanctum, modo ad illum, prout suggerebat memoria et affectus, preces offerre, manus in cœlum levare, opem et auxilium poscere, supplicare, suspirare, orbitatem nostram deflere cœpimus: incassum tamen preces nostras sensimus abire. Tandem uxor satis mœsta, Eia, inquit, o marite, insignis fama de sanctitate B. Ladislai, nuper defuncti, passim ab omnibus divulgata, hortatur mentem meam, ut illius exposcamus in hac nostra tribulatione patrocinium. Mens exhilarata mariti, animus plenus fiducia, in sanctum virum totus effunditur. Ambo igitur in genua provoluti, ardentem ad Beatum ore devoto fundunt orationem. Additur precibus votum, seipsos una cum filiolo, ad ejus sepulcrum venerandum, peregrinationem suscepturos, et cum digno munere illud exornaturos. Pondus suum habere verba, et beati viri intercessio morte fortior agnita est. Rediit puer ad vitam, morti eripitur præda! voto emisso cordis palpitantis motus consurgere, oculos aperire, et tandem verba ad parentes profundere cœpit ille, qui vita defunctus, mortis resectus falce ceciderat. Ingens gaudium, lætitia, tripudium. Votum per ipsos expletum anno Domini MDXIV, et res facta ad notitiam omnium perlata, B. Ladislai sanctitatem illustravit.

Mortuus ad vitam revocatur

147 Non tantum hoc hominibus a natura inditum est, ut quorum semel experti sunt benevolentiam, ad eos in suis necessitatibus iterum atque iterum recurrant; sed brutis quoque animalibus illud commune, ut semel cognita pinguia repetant pascua. Ejusdem viri nobilis supradicti filia, in similis fere infirmitatis conjecta erat periculum: invaserat etenim eam ea vis et rabies morbi, ut semel in lectum dejectam nullatenus dimitteret; imo virus suum magis ac magis intendens, jam jam animam agere cogeret. Commoti vehementi periculo natæ suæ parentes, agnitam requirunt medicinam: ad fontem, de quo nuper consolationis hauserant aquam, filioque defuncto ad vitam revocando bibendam propinaverant, perque ipsum vivum recuperaverant, quantocius properantes, Beatum videlicet Ladislaum, ut iterum rivos benedictionis defluentes demittat cœlitus, rogant: filiæ sanitatem vitamque impetret, ægritudini subjectam adolescentulam incolumitati restituat, qui nuper dignatus est defunctum filium, jamque a morte absorptum, vivum afflictis parentibus reddere: sese beneficii accepti futuros memores, ad sepulcrum

Sanantur moribunda puella una

A. VINCEN. MORAUSKI.

A pulcrum ipsius deducturos filiam, et cum eadem Patrono suo gratias peracturos. Adfuit auxilio B. Ladislaus. Convaluit subito puella, e lecto surrexit, et sana facta est : quam parentes, ut polliciti sunt, ad sepulcrum Beati deduxerunt.

et altera :

148 Insignis cujusdam viri civis Varsaviensis filia, quam sui parentes in intimis habebant, gravi letalique morbo decumbebat. Adhibiti medici consiliis suis nihil proderant : medicinæ propinatæ, variique modi juvandi puellam, nihil faciebant. Properabat illa ad vitæ terminum, vi morbi et vigiliis continuis tota exhausta, ita ut nihil præter cutem et ossa remaneret, et spiritum jam ageret. Pater ipsius, in extremis jam carissimam filiam cernens, desperata penitus ejus valetudine; jamque morti proximam prænoscens, ne angustias morientis videre cogeretur, domo, flens et cordis dolore tactus intrinsecus, exivit. At pedem domo efferens, mœrens uxori suæ innuit, voto filiolam moribundam ad sepulcrum B. Ladislai obstringat, ut ipsi quemadmodum plurimis opem ferre dignetur. Ipse interim in maximo tædio et mœrore vehementi, ad proximam ecclesiam Parochialem S. Joannis Baptistæ, Deum supplex pro filia deprecaturus, divertit, seseque in orationem prostratus dedit. Res dictu mira! B Cum mater a marito instructa votum fecisset, virus morbi, veluti ignis aqua, extinctum est : cessarunt vehementes anhelitus, calor refriguit, membra flaccida vigorata sunt. Prima vox elinguis puellæ fuit petentis cibum, uti fame confectæ. Ad præparata cibaria viribus propriis de lecto surrexit, sine alterius adminiculo ad mensam accessit, et inde ad stratum redire renuit. Afflictus pater, ad mortuam filiam ire ab oratione renuens; cum intellexisset domum suam misericordiis Domini repletam, gaudens reversus, filiam jam bene sanam reperit : et post, sine dilatione, ad sepulcrum B. Ladislai votum devotissime cum uxore et filia exolvit.

149 Misericordiæ Domini, qui afflictis per Sanctos suos succurrere non dedignatur, invocantibus eum. Attende quid in suburbio Varsaviensi cunctis vulgatissimum acciderit. Honesta quædam matrona, boni nominis ac famæ inculpatæ mulier, die quodam festo e domo sua egressa, ad ecclesiam Fratrum Minorum de Observantia, in qua B. Ladislai venerabile recumbit corpus, ivit concionem auditura. Hæc recedens a domo, unicam filiam ætate quinquennium reliquit. Itaque matre illa audiendis divinis eloquiis in templo occupata, puella levitate puerili ducta, feli domestica colludebat inanique oblectabatur lusu. C Elapsa de manibus puellæ felis, fugam in hortum domui contiguum arripuit. Puella eam insecuta, dum incaute persequitur bestiam, ignara imminentis periculi, in fossam profundam, aquis repletam, quam facile felis transiit, incidit : et quoniam nemo erat qui periculi spectator esset, destituta omni auxilio, aquis suffocata, vitam perdidit, mortem invenit. Reversa domum mater, nil mali suspicans, ubi non invenit filiolam, vehementer territa, nomen ejus inclamare, in omnibus locis quærere, a vicinis sciscitari, omnia loca scrutari anxia cœpit. Cumque intelligeret a nemine visam in locis publicis, ipsamque minime comparere infra spatium quatuor horarum cerneret; subiit sibi in mentem in fossam illam inspicere. Accurrit, inspicit, inquirit : et ecce triste spectaculum : comparet in aquis infantula suffocata; extrahitur, in arida jacet, rivulis aquarum ex se profluentibus. Mater in lacrymas resoluta, vociferare, suum infortunium incusare, crines capitis lacerare, plangere, ejulare cœpit, et nullam consolationem admittere. Tandem in se reversa ad Deum auctorem vitæ confugere, B. Ladislai opem implorare, vota ad ejus visitandum sepul- D crum emittere satagit; velit orbitati suæ non deesse qui multorum favere dignatus est precibus. Vix vota emissa finierat : ecce tibi puella, quatuor horis in aquis delitescens submersa, motu sui corpusculi, quasi e gravi morbo evigilans, vivere se post mortem perpessam demonstrat : spiritu vitali plena, e loco propria virtute consurgit; matrem alloquitur, viva, sana, integra conspicitur, omnibus cum matre tum gaudentibus tum stupentibus, et miraculum admirantibus ac prædicantibus; matre præsertim præ nimia lætitia flente, indignam se tanto beneficio contestante, et erga B. Ladislaum omnia gratitudinis beneficia et officia, voce, devotione, rei factæ enarratione, exhibente. Hæc omnia præfata matrona Fratribus Minoribus, cum summa devotione et conscientiæ attestatione, filiam etiam miraculose resuscitatam præsentans referebat; votumque illis adjutoribus cum hymno Te Deum laudamus, exolvit.

submersa puella vitæ restituitur :

150 Eodem anno MDXIV quo vel maxime in B. Ladislaum devotio populi excreverat, propter creberrima miracula, quæ Deus præpotens, honorare volens servum suum B. Ladislaum, fieri permittere dignabatur; et aliud non minus stupendum accidit. Generosus Dominus Joannes Psarki, Notarius districtus Sochacoviensis, publica recognitione testatus est, in domo sua admiratione dignum prodigium E factum. Fuisse sibi videlicet filium, cui ex baptismo Stanislaus nomen obtigerat, in deliciis habitum, magnæ expectationis et optimæ indolis adolescentulum jam quintum annum annum agentem, quem flos gracilis ætatis illius mire exornabat. Hic equis supra modum delectatus, sæpius stabula intrabat, et sabbato hebdomadæ sanctæ, quo mysteria Dominicæ Resurrectionis a cunctis fidelibus serenis mentibus celebrari incipiunt, ab equo sufferrato adeo forti ictu percussus est, ut in eodem loco, in quem supinus ab ictu ceciderat, spiritum et vitam simul profuderit. Certus pater factus de infelici casu interempti filii, vehementi percussus dolore, accurrit, corpus assumit, perscrutatur spiritum, sed frustra. Obiisse illum animadvertit, et nullam sibi subesse spem aliam præter Deum, nullaque humana ope posse defunctum suscitari filium. In montes igitur levat oculos suos, unde veniat auxilium sibi. B. Ladislaus venit sibi in memoriam. Eum ergo voce lugubri compellat : O vir, inquit, beatissime, cujus sanctitatem multis Deus manifestat miraculis, mei quoque capiat te miseratio : succurre misero mihi : filium, quem infortunii casus terræ allisit et morti adjudicavit, tu redde vitæ et patri mœrenti. Plus valeat sanctitatis tuæ oratio apud Deum, quam mortis crudelitas in pueri corpusculo. Si te adjuvante F filium vitæ restitutum obtinuero, memor beneficii præstiti, ad tuum sepulcrum provolutus gratias persolvam congruas, filium quoque tuo patrocinio a mortis tyrannide ereptum eo loci ducam, et tuum beneficium in medio ecclesiæ clara voce proferam. Pulsanti aperta janua, et precibus concessus locus est. Filius qui erat mortuus, tamquam a gravi somno solutus, ad vitam reversus, in pedibus stetit : caput, solea equi conquassatum et gravi vulnere confossum, ad pristinum statum rediit; et dolore abscedente sanitas integra venit. Factum miraculum erat istud anno Domini MDXIV, et relatum annotatumque fideliter per Fratres illius conventus, quibus prædictus Dominus Psarki, tam integre sibi et filio suo præstitum beneficium, gratus et memor retulisse scribitur.

puer equi solea ictus resuscitatur.

151 Mira fuerant quæ jam diximus, sed non minus miranda quæ sequuntur. Cum calamitosum cœlum pestiferum aerem circumcirca oram Varsaviensem causasset, ita ut lues epidemica populum crudeliter

A crudeliter infestaret, ingravescente indies cœlo, grave tempus, pestilens annus fuit iste MDXXII. Contagio illa fere in omnibus domibus civitatis Varsaviensis vulgabat morbos et mortes: infecti plurimi civium; juvenilis fere omnis ætas, mulierum major pars sublata fuit. Hinc secuta est fames, cum nemo in forum res ad victum necessarias auderet inferre, obstante Superiorum mandato, ne contagione pestifera laboriosi rustici affecti, eamdem inferrent in suas villas. Cum ergo sævitia pestilentiæ et famis rabies utraque junctis manibus per civitatem illam grassaretur, obviam quemque hæc vel illa interficiens (non enim facile erat alimenta ad sustentandam vitam, in tantis periculis sitam, procurare) quædam mulier, assumptis secum duobus filiis, latrante stomacho et pene deficiente præ fame, glandinis ferali fructu consulere vitæ suæ, opemque illi ferre statuit. In propinquam itaque silvam de civitate egressa abiit: ecce revertentibus illis domum visio quædam admirabilis oculis eorum objecta, eos stupore et admiratione in loco uno defixit. Vidit namque illa mulier cum suis pueris, circa Vistulæ ripam versus ecclesiam Fratrum Minorum de Observantia, quemdam arcum cœlestem, fulgore admirabili micantem; in ejusque medio sedentem velut

pestilentia Varsaviæ sæviens

B Judicem, aspectu et majestate terribilem, cui plurimæ Angelorum cohortes hinc inde astarent, ad omne præstandum obsequium expeditæ. Cumque sic omnes simul, sine terrore ullo, intuerentur visui suo oblatam majestatem; viderunt in aere quemdam Fratrem Minorum, flexo poplite et manibus extensis orantem judicem: vox siquidem nulla audiebatur, labia tantummodo moveri et aperiri cernebantur. A visione hac magnifica terribile aliud spectaculum oculos ipsorum evocavit: comparuere namque majoris horroris vestigia: draco teterrimus ingentis magnitudinis, bestia immanis et nimium formidabilis, ex alia parte Vistulæ fluvii ad villam Praga dictam apparuit, tortuoso suo situ videbatur velle cingere civitatem, ore suo flammam igniferam versus civitatem rapido spiritu evomebat. Res visu fuerat terribilis, et horrenda stupore et horrore pariter et admiratione: adhæc visa, defixa mulier, tremebunda cum pueris, immobilis stabat.

post visionem in cœlo apparentem,

152 Interim supervenit vir quidam, senectute gravis, artis sutoriæ cultor, qui etiam eamdem ob causam versus silvam iter faciebat, ut glandini famem se prementem arceret. Hunc ut primum vidit mulier,

C verbis eum retinuit, sistereque paulisper rogavit, inquiens. Eia amice siste gradum, et nobiscum mirari incipe, quæ Deus noster peccatoribus revelare dignatus est. Leva oculos, intuere cœlum, considera opera Dei admiranda. Fige intuitum super Vistulam; quæ supra agantur ex opposito claustri Patrum Bernardinorum, Minorum nempe Observantium: Videsne hanc grandem visionem? Respondit ille, nil horum penitus se videre, nilque novi cernere. Oremus inquit mulier, ut Dominus dignetur, eadem quæ ego video tibi quoque revelare, et obtutus tuos ad spectanda hæc mirabilia aperire. Procidentibus illis simul in genua omnibus, et Pater noster etc. simpliciter orantibus, aperti sunt oculi viri illius; et tunc demum se perspicue asseruit videre visionem grandem illam. Sic illis omnibus spectantibus; et quasi in raptu quodam existentibus, Draco ille teterrimus, bellua fœtida, crepuit medius cum fragore, sonituque prolato per aera, veluti si fulminea machina exploderetur. Insonuit quoque vox per aeris regiones diffusa; delapsa a magnifica gloria, Is qui orat Judicem, est magnus Dominus coram Deo omnipotente: Varsavia, sis grata. Postea visio illa tota disparuit, et ab illo tempore, pace et salute a præpotente Deo impetrata, cessavit sævire morbus epi-

et cœlestem vocem sublata.

D demiæ, infecta morbis corpora saniora esse cœperunt, pestilentiæ virus sublatum, rabies extincta, et quasi post vehementem grandinem serenitas, sanitas successit. Multa alia facta sunt prodigia statim post decessum B. Ladislai, quibus ejus succursus humanæ infirmitati monstrabantur. Sed, ut dixi, selectiora elegi, prætermissis nonnullis; ad recentiora, testibus in judicio approbata et acceptata, cursum dirigo, caputque hoc primum claudo.

A. VINCEN. MORAUSKI.

CAPUT II.

Miracula X ab anno MDCXIII *ad annum* MDCXXIII *patrata.*

Quamvis numquam, per octoginta prope annos, cessarent fieri miracula ad sepulcrum B. Ladislai, illaque stupenda, sicut a certis hominibus senio confectis intellexi; quod meritis ipsius plurimi sunt mortui resuscitati, plures cæci illuminati, claudi rectificati, infirmi variis doloribus ad pristinam sanitatem deducti, morbo comitiali vexati ab eo penitus liberati, paralytici sanati, pestes sedatæ, aliaque innumera incommoda sublata: tamen quia hæc litteris exarare, posteritatique et memoriæ sempiternæ nemo mandare curavit, ideo omnia quasi sepulta oblivioni

Miracula per 80 annos patrata non fuerunt scripta:

E data sunt. Argumentum veritatis hoc firmum est, quod numquam devotio, numquam interruptus est recursus ad sepulcrum ejus, et populi universi continua devotio; sed continuatæ gratiæ et consolationes, auxilia ab hoc Beato petentium. Hoc nostro seculo, cum jam accuratior diligentia et cura circa miracula, quæ fiunt, investiganda haberi cœpit, primum illud occurrit, quod accidit Catharinæ, Luszkowska a prioris mariti cognomine, qui e vita excessit, dictæ, nuper matrimonio iterum junctæ, et Golianowska appellatæ.

194 Hæc molestissimo juxta ac gravissimo oculorum dolore affecta, plurimo sumptu a professoribus artis medicæ quæsivit remedia, oleum tamen et operam perdebat, asinum tundere visa; et quo diligentiori studio requirebat, eo vehementiori dolore oppressa; proximam cæcitati cladem subire debuit. Sic male affectam visitavit Confessarius suus, afflictæ solatium spirituale oblaturus. Conquerenti quod sibi nullam opem possent ferre medicinæ, ait, deficientibus humanis, divinum requirendum esse auxilium. Sciscitanti qua arte id assequi posset, respondit, B. Ladislai eam opus habere patrocinio: votum emitteret ad ejus sepulcrum seipsam sistendi, si per

Sanantur anno 1608

mulier cæcutiens,

F eum optatis licebit gaudere. Consentit mulier, et toto devotionis affectu Divo se recommendavit. Et ecce sentit sanguineum callum, quo oculi obducti erant, defluere; et paulo post visum et acumen salubre oculorum redire. Gavisa vehementer, egit Deo gratias et Divo Ladislao: votumque emissum mandat sine mora fideli executioni anno Domini MDCVIII.

195 Illud quoque admiratione non caruit, quod eadem Matrona referente ad posteritatem transmissum est, Serenissimum Principem Joannem Albertum, filium Sigismundi Tertii Regis, ad Varmiensis primum, postea evectum ad Cracoviensis Episcopatus apicem (cujus alendæ infantiæ uberum ministerio obsequebatur, nutrix ejusdem existens, prædicta Matrona) dolore nimio præcordiorum fuisse correptum, illudque malum in corpusculo Principis tenello adeo suas fixisse radices, ut ad illas eradicandas et penitus tollendas nullius consilium sufficeret. Sola nutrix, humana claudicante ope despicatui habita, cœlestem requisivit. B. Ladislaum ad opem infanti ferendam, humili prece invitat: puerum voto facto offert. Quo emisso, furentis sævitia doloris domita sedatur, pellitur vitæ inimica rabies doloris;

anno 1612 Princeps Poloniæ Regis filius,

A. VINCEN. MORAUSKI.

A doloris; eodemque die amissa sanitatis dulcedo, lætante tota regia inventa est anno Domini MDCXII.

Hedvigis Herlerowa desperatæ salutis,

196 Potest etiam et hoc inter miranda numerari, quod de honesta matrona cive Varsaviensi, femina annosa, Hedvige Herlerowa, scripturæ concreditum est. Trium hæc mensium intervallo, superante vires corporis infirmitate detenta, lecto decubuit; et quoniam rerum omnium pollebat copia, medicorum operam, in depellenda sua ægritudine, liberali sectabatur pecunia. Nec ipsi deerant, suisque innixi præceptis, furentibus infirmitatum procellis, opponebant hæc et illa fortissima (ut ipsi testabantur) propugnacula. Parieti loquebatur. Rabies morbi medicorum irridebat arma, et consilia pro vili palea ducebat. Accidit illuc quemdam e familia Minorum Observantium, visitandi eam gratia, divertisse : a quo post pia colloquia interrogata, velit ne (manu mortalium ab auxilio ferendo resiliente) cœlesti adjumento sublevari : ingemuit illa, et ait libenter se velle tam salutari ope adjuvari quod et poposcit. Tum ille subintulit : Beatum Ladislaum, insigni pietate virum et sanctimonia vitæ admirandum, multis in simili casu fidele exhibuisse auxilium; illi etiam non defuturum eumdem, si ejus sepulcrum se visitaturam polliceretur. Ignotum sibi ejus sepulcrum respondit mulier, neque sibi exploratum, quo in loco B Beatus ille vir requiesceret conditus. Edocta ab eodem Patre sarcophagum ipsius, in templo Patrum Bernardinorum, in loco satis conspicuo, videri; Libenter, inquit, adibo, et id me facturam juro, et voto obstringo. Mirum! Vires recuperavit, et sanitatem brevissimo tempore obtinuit, et sic de integro præter spem et opinionem convaluit. Sepulcrum Beati adiit, et beneficium sibi exhibitum clara confessione coram Fratribus et populis celebravit; Deum in Sancto viro laudavit, et grates mente grata persolvit. Hæc contigerunt anno Domini MDCXII, in præsentia non solum domesticorum, sed et plurium externorum.

Barbara Delpacina e peste moribunda,

197 In eodem ordine ponemus casum ejusdem Hedvigis Herlorowa filiæ Barbaræ, postea matrimoniali sacramento junctæ Joanni Delpace, civi Varsaviensi. Hæc grassante peste intra mœnia civitatis Varsaviensis, ne pestiferæ contagionis veneno succumberet, loco cedere maluit, cum hac filia sua aliisque domesticis. In villam itaque proximam Rasin dictam sese contulit, tamdiu in eo loco mansura, quousque ad præfixam perveniens metam diffusa pestilentiæ rabies, tumentes confringeret fluctus. Eo etiam loco filia ejus, præfata Barbara Delpacina, C pariter cum matre commigraverat, ejusdem periculi metu de civitate Varsaviensi amota. Manentibus illis aliquo temporis spatio in ea villa, morbus vehemens filiam invasit, malitiæ suæ et potentiæ virus in eam infudit, et ita sua vi corporis membra oppressit, ut debilitatis languore confecta, lecto affixa, continuo maneret immota. Indies morbus crescere, corpus debilitari, vita periclitari, salus confringi, et omnia membra a solitis cessare obsequiis : sensus ipsi fraudati sine viribus, lingua etiam orbata innato ministerio loquelam amiserat; manus tremulæ, pedes ad capiendos gressus inhabiles, timor, tædium vehemens, cibi fastidium, mortis imminens periculum. Munitur sacramentis, et extremæ Unctionis oleo sancto inungitur. Augetur malum, et discrimen vitæ illius in omnium versatur oculis, omnium ore proxima vitæ periodus proclamatur. Solicita mater de filia ad Deum lacrymabunda confugit, in cujus manu vita et mors, flatus quoque Principum et cor Regum tenetur. Sacerdotem Vicarium illius templi mater adit, et suppliciter agit cum eo, ut flexis ante altare genibus, offerat filiam suam Deo et B. Ladislao; votoque emisso spondeat eam, ubi primum vires corporis recuperaverit, sepulcrum Beati viri D aditturam, veneraturam, et condignum munus sanctitati illius oblaturum. Factum est prout petierat. sacrosanctum etiam Missæ officium ad eam intentionem habitum est, et votum juxta mentem emissum. Ideoque amotæ sunt a corpore ægrotantis sagittæ letales, sublata amaritudo tædiosæ infirmitatis, et reddita sanitatis, suavitas desperata. Convaluit tandem, et peste cessante Varsaviam reversa, quæ verbo promiserat, exhibito opere testata est.

198 Non minori admiratione dignum quod sequitur. Nobilis virgo Sophia Wolinska, provectæ ætatis, studio devotionis et diligenti in absolvendis precibus opera satis laudabilis femina, quadam vice ad fratrem suum uterinum, Albertum Wolinski, in villæ Klæbow hereditaria possessione habitantem venit, ipsi pro more consanguinitatis congratulatura. Et ecce in domo fratris invenit aurum obscuratum, lumen in tenebras versum, gaudium in mœrorem : gustat pro uvis labruscas, pro odoriferis rosis legit pungentes spinas; invenit filium fratris sui, nomine Stephanum, morbo epileptico jam ab annis decem ita obnoxium, ut ea præsente septem vicibus horrido ipsius mali furore corriperetur. Parentibus ad tantam susceptæ prolis calamitatem vehementer dolentibus, nec remedium invenientibus, etiam ipsa virgo tali spectaculo, sicut acuto spiculo doloris, intrinsecus tacta et in lacrymas soluta, ad templum properavit; manibus expansis ante altare Domini in terram prostrata in faciem, simul cor cum lacrymis et precibus ignitis coram Domino effundens, deprecatur velit nepoti suo misereri, et ab illa infelici calamitate liberum et immunem conservare. Beatum etiam Ladislaum devote invocat, vitam nepotis horrendo subjectam morbo commendat, obnixeque precibus instar, ut ab illa calamitatis miseria ejusdem viri beati patrocinio ereptus, feliciorem experiatur vitæ conditionem : potitum optatis pollicetur sepulcro, ejus admovendum, et omne gratitudinis officium erga B. Ladislaum pro eo exhibendum. Reversa in fratris domum, reperit eumdem nepotem cum eodem morbo luctantem; qui veluti eidem valedicens, et ex illius corporis possessione alio migraturus, adhuc corripuerat ipsum una illa vice; et quasi vi abactus viribusque destitutus, inde avolavit, nec amplius redeundi facultatem habere potuit. Sanus factus est ab illo tempore juvenis : et votum emissum devotissime solutum.

Stephanus Wolinski epilepticus, E

ejusdem pater ischiade et febre laborans, F

199 Pariter inter miranda venit, quod de eodem Alberto Wolinski memoriæ mandatum est. Hunc morbus ischiadis, quo ad sensum satis acerbus, et quo ad salutis discrimen satis periculosus, invaserat; et multo tempore gravi molestia mali illius ita divexatus gemebat, ut contracta febri inde continua vehementique nec minus periculosa, de vita periclitaretur. Visum est domesticis, nulla interposita mora, prædictæ virgini Sophiæ fratris periculum denuntiare; simulque ab ea petere, ut quemadmodum nepotem, simili ratione et fratrem B. Ladislao voto et precibus redderet commendatum. Mota illa periculo fratris, toto cordis affectu ad sepulcrum B. Ladislai vota concipit, et pro salute fratris fidelem Dei servum vehementer precatur. Neque frustrata est spe. Post aliquot dies venit nuntius, asserens, ab utroque morbo fratrem ipsius liberum et immunem convaluisse, et jam receptis viribus sanitatem recuperasse. Læta prosperitate nuntii, admonet fratrem per litteras, quam primum ab ore suo profusæ promissioni satisfaciat, et voto emisso compulsus, ad sepulcrum liberalissimi Patroni veniat, gratam mentem et accepti beneficii memorem se exhibeat : quod et factum est fideliter, eodem promissa exequente.

200

et ancilla febricitans:

A 200 Non prætermittendum et illud, quod ab eadem virgine Sophia Wolinska relatum accepimus. Erat illi a domesticis obsequiis ancilla, Heduigis nuncupata, quam febris quartana, suis innixa viribus, per aliquot menses detentam molesta vexavit anxietate. Felix illa virgo ad B. Ladislaum recurrere solita, semperque benevolum experta adjumentum, eadem via ancillæ succurrere statuit, idem requirit subsidium et obtinuit; B. Ladislaum invocat, et exauditur. Fugit febris, nec amplius reversa est; sanitas redit, et ancilla liberata feliciorem sortem vitæ degustare cœpit.

item ex osse gutturi inhærente desperata,

201 Inter miranda quoque et illud prodigium commemorandum est, ex eo maximum, quod eadem Sophia Wolinska causam præbente, editum est (ut pie creditur) eodem B. Ladislao auctore et Patrono. Est congregatio Varsaviæ quædam feminarum illarum, quibus devotionis occupatio sectandæ pietatis commune exhibet consortium. Fundamenta illius congregationis jecerat Serenissima Anna Regina, Stephani Batthorei Regis consors. Vivunt sub obedientia unius, quam officium regiminis supra reliquas datum evexerit. De earum numero fuit quædam senilis ætatis virgo, Catharina Ribinska. Hæc cum carnes comederet, casu fortuito parum provide os
B intra carnem latitans deglutivit, quod in ipso gutture in transversum fortiter hæsit; nec loco, summa ope adnitente in id femina, ullo modo dimoveri potuit. Hinc præsentes aliæ terrore fuerunt nimio perculsæ: nam motu capitis insolito, oris hiatu, motu labiorum gravi, gutture tussitante, et quasi præcluso respirio, misera periculum suum indicare nititur: item oculi sanguineo obducuntur cruore, facies induitur rubore, omnes artus replentur horrore. Deficere jam cœperat et penitus animam agere, luctari cum morte, et per integram horam vehementi discrimine salutis opprimi. Omnes quæ aderant, actum esse de illa putabant, et res ipsa brevi morituram indicabat. Reliquæ Sorores, humano destitutæ auxilio, ad orationem confugiunt: Sophia Wolınska ad agnitum aliquoties sese recepit præsidium; B. Ladislao arduum illum casum commendavit, periculum imminens vitæ Sororis supplex obtulit, et votum sistendi eam ad sepulcrum B. Ladislai emisit Quo facto, subito uno impetu, os cruore obductum de gutture ejecit, ac sic periculum evasit. Omnes una voce exclamarunt: Magnus Dominus et laudabilis valde, et mirabilis in Sanctis suis.

gravi pedis dolore afflictus.

C 202 Nec minus mirum, quod honesto viro Josepho, suæ Regiæ Majestatis olitori evenit, pedibus ægro. Senserat ille cruciatus vehementissimus in pede, quorum ea vis erat, ut sibi videretur, præ doloris magnitudine, crus ipsum in duas dividi partes. Ingenti clamore et ejulatu frequenti angustias illas suas testabatur: neque adhibita medicamenta mitigandi gratiam præstabant. Quare uxorem monuit, ut adiret vicinas devotas feminas; et illarum sodalitio juncta, commendaret ingentes corporis sui molestias Domino Deo: confidere se illarum orationibus sublevamen aliquod consecuturum. Paruit illa monitis mariti, et sedulo illud negotium pertractavit. Nec fefellit spes infirmum; obviatum est dolori, et infirmitati mandatum, ut vim tormentorum et stimulos doloris ab homine illo removeret. Cœlitus illud beneficium præstitum est, ab incola cœlesti Beato Ladislao, apud Deum omnipotentem patrocinio fideli obtentum. Una quippe ex illis devotis feminis, aliis fidem suam orationibus adjuvantibus, prædictum infirmum, ubi primum ad sepulcrum beati viri sistendum voto promisit, extemplo sanum effecit.

mortuus ad vitam revocatur.

203 Plus admirationis in resurrectione cujusdam pueri fuit. Nam anno Domini MDCXXIII Nobilis quidam, non longo locorum intervallo a civitate Varsaviensi sejunctus, ad conventum Fratrum Minorum D de Observantia venerat; qui superiorem loci ad se accersitum benigne compellans, adduxisse se ait hostiam Deo vivam, et sacrificium Divino cultui mancipandum, atque per manus illius Deo offerendum; non de adipe pingui boum aut arietum, neque de sanguine animalium holocaustum Deo omnipotenti se exhibere, sed ex se natum filium. Inde vehementer instare, ut reciperet eum in sodalitium suum, familiæ D. Francisci eum se vovisse; nolleque ut domum secum unquam reverteretur, sed potius sub vexillo D. Francisci, in Ordine suo de Observantia, militiæ spiritualis subeat onus: justam æquitatis rationem id a se exigere, ut Ordini illi mancipetur, cujus beneficio vita frueretur. Subjecit clarius, filium quem adduxerat, jam fuisse morte abreptum, et communi fato obiisse: eumdem B. Ladislao oblatum, et religioni sacræ huic consecratum, revixisse, ad vitamque (ut cernitur) rediisse. Quare cordi sibi esse votum emissum executioni mandare, et filium Ordini sancto consecrare. Sisto, offero, reddo: tollite, inquit, debitum vestrum, et sacrificium hoc Deo et B. Ladislao dicatum a me recipite. Lætus tam admirabile factum audivit Superior loci. Verum quoniam puer annorum solummodo duodecim erat, quæ ætas Ordinem ingredienti minime E sufficere potest, Canonum Ecclesiasticorum mandato prohibente, repulsam pro tempore illo passus est pater cum filio, dimissusque congrua satisfactione recepta [reddidit] gratias Deo consolatori summo, et simul B. Ladislao, ad sarcophagum ipsius ut mediatori optimo et intercessori efficacissimo, qui mortuis vitam obtinere suis precibus et meritis apud Deum acceptissimis potuit.

A. VINCEN. MORAUSKI.

CAPUT III.

Alia decem miracula circa annum MDCXXV *et sequentem facta.*

Interdum et corpora Sanctorum sepulcris inclusa, imo et sepulcra ipsa admiranda quoque sanctitatis eorum exhibent argumenta, quod et de nostro B. Ladislao factum fuisse legitur. Illustris et magnifica Domina Margarita Zaliwka, Castellani Varsaviensis consors, interposito juramento et conscientiæ adhibito testimonio, clare narrabat, suis se spectasse oculis, orantibus pariter secum monialibus aliquot Ordinis tertii S. Francisci ad sepulcrum Beati Ladislai, tumulum B. Ladislai, grandi lapide tectum F in medio chori (nam hoc immediatis diebus ante sublevationem corporis ipsius acciderat) moveri, sursumque a terra elevari, et quodammodo virum beatum de sepulcro tenebroso, in quo conditus a principio quiescebat multo tempore, in lucem prodire velle, et egressum accelerare. Mirum hoc visum est aspicientibus et videntibus illis devotis feminis, sed et [dixerunt] devotionis ingentem flammam inde ortam suis præcordiis accensam æstuasse, vehementique stupore detentas se miraculo tam stupendo oculorum aciem accommodasse.

Tumulus B. Ladislai elevari visus,

205 Nec silentio involvenda est gratia, Generoso Domino Petro Kruszewski exhibita, eodem B. Patre Ladislao opitulante. Æger erat: et quidem proxima periculo infirmitas, vitæ ipsius insidiari visa. Cor ipsum, vitæ radix et fundamentum, objectum discrimini, non contemnendum terrorem afferebat. Tremor quidam, quasi ex repentino timore conceptus, assidua palpitatione cor exagitabat, motuque insolito vim naturæ inferebat. Non deerat muniendæ a periculo vitæ prædictus Dominus Petrus, variisque remediis usus est, sed parum prosperis et prorsus inanibus. Inductus quorumdam consilio B. Ladislai sepulcrum adeundum

palpitatio cordis curatur.

A adeundum statuit, et effectu ipso adiit : statimque a periculo salvus et immunis remansit.

A. VINCENT. MORAUSKI.

Incendium prope conventum exortum,

206 Majus referam, quod non ita pridem in civitate Varsaviensi accidit, certaque fide compertum est. Suburbium Varsaviense, quo in loco conventus Fratrum Minorum de Observantia situs conspicitur, incendio gravi correptum, flammam multis in locis vorantem contiguas domos concepit. Clamor inde ortus in tota civitate, campanis tubisque dantibus signum, quo dormientes e somno suscitati celeriter consurgerent, vigilantes ad extinguendum flammam accurrerent, ceteri suis ædificiis caverent et prospicerent. Tumultus inde magnus, concursus hominum innumerabilis, strepitus, vociferatio, luctus, timor, horridus incendii furor ubique resonat. Flamma crescente tecta ruunt, fumus et ardentes scintillæ aerem occupant. Alii hominum fugiunt, nonnulli supellectilem efferunt, ceteri natos exportant; mulieres plorant, flent pueri, lamentantur illi qui domos suas incendio consumptas comburi conspiciunt. In hoc tumultu quidam vir, canitie capitis venerabilis, nomine Jacobus, tunc infirmitate languescens ingenti, ad clamorem multorum territus, extra limen domus eductus; ubi oculos ad furentes incendii flammas convertit, et eas ecclesiæ Minorum et conventui B appropinquare animadvertit; vehementer et contristari et timere simul cœpit, ne grassante incendii furore correpta ecclesia, una cum conventu, subiret ultimum periculum. Igitur Deum et Patronos in auxilium cœpit invocare. Oranti, digna admiratione revelata est visio. Conspexit namque supra conventum, in ipsa aeris regione, B. Ladislaum expansis manibus orationi instantem, et conventum ab incendii coruscante impetu protegentem. Et quod auget miraculum, conspexit ita flammis obviantem, ut fumo et flammis crescentibus et eum contegentibus, videndi amplius ipsum privaretur potestate. Horrendum illud incendium solo æquaverat plures quam quinquaginta domos, quæ situ proximæ conventui et ejus ecclesiæ erant : at B. Ladislao monasterium suum protegente, haud poterant nocuisse igniferæ horribilis incendii sagittæ.

a B. Ladislao apparente arcetur :

curantur paralysis,

207 Admirationem quoque meretur et hoc, quod sequitur prodigium. Hedvigis, mulier de Nieporæth villa, conditione serva, paralysi correpta concidit. Tres præterierant dies, morbus tamen tantum abest ut recederet, ut magis magisque vitæ extinguendæ inhiare agnosceretur. Privaverat manum unam et pedem unum calore et motu naturali, linguam spoliaverat loquela, et sic miseram omni auxilio desti- C tutam abjecerat, ut omnium judicio catalogo moribundorum adscribenda censeretur. Domina ipsius, de B. Ladislai confisa patrocinio, eam ad sepulcrum ipsius sistendam vovit : et ecce brevi, ejecta in exilium infirmitate, sana ab orgastulo in quo decumbebat surgit, nullo valetudinis defectu amplius comparente.

ischias,

28 Ex parte quoque simile fuit, quod infero. Illustris ac magnificus Dominus Stanislaus Zaliwski, Capitaneus Varsaviensis, sæpenumero morbo ischiadis corripiebatur; fuitque illi molesta illa corporis pœna eo gravior, quod depellendo malo admota multorum consilio remedia nihil adferrent commodi et auxilii. Conquerebatur sæpe coram multis de illo suo salutis molesto satis impedimento. Inter alios Confessor ipsius erat Pater Ambrosius, dictus Smætek, senex valde, ejusdem Ordinis Minorum de Observantia; qui ad illam Domini Capitanei querelam respondit, humanis parum proficientibus, auxilia cœlestia esse requirenda, et B. Ladislai honorificam facit mentionem : hortatur, ipsius sepulcrum visitet, et orationem Dominicam cum salutatione Angelica quinquies repetitam offerat. Placet consilium; votum emittitur, executione terminatur, morbus depellitur, D et longo tempore a corpore arcetur.

ulcerosæ pustulæ,

209 Hoc interposito, cogit me iterum supradictæ Hedvigi ancillæ per eumdem B. Ladislaum exhibitum beneficium, ut denuo de ea aliquot verba proferam. Respersam per totum corpus cutem habuit erumpentibus instar ulcerum quibusdam turpibus pustulis, quæ mirum in modum excruciabant corporis male affecta membra, et ita divexando ipsam pergebant, ut eam somnum capere omnino inhiberent, nec permitterent vel modico tempore quiescere. Quare memor prioris exhibiti beneficii, dum ad eumdem B. Ladislaum confugit, iterum sanitatem recepit.

morbus ad mortem vergere creditus,

210 Anno Domini MDCXXVI, factum mirabile memoriæ proditum est; honesti viri Andreæ Buba, alias Mathak dicti, civis Varsaviensis filium, nomine Matthæum, vehementissimis adversæ valetudinis traditum cruciatibus, tantos perpessum fuisse per aliquot hebdomadas doloris stimulos, ut viribus destitutus omnem speciem amisisse, corporis formam exuisse, faciei candorem perdidisse, sola autem ossa et aridam cutim retinuisse videretur. Non vocis sonus, neque anhelitus fervor, sed horridus quidam præcordiorum fragor audiebatur. Exanguis, pallidus, E et toto corpore arefactus, futura mortis præda, vitæ spolium, sepulcri hospes futurus, omnium judicio asserebatur. Et vere sic erat; nulla vitæ spes, mors etiam in desiderio, ut ea adveniente finis dolorum et tormentorum, quibus corpusculum illud subjacebat, terminaretur. Pater, cujus filius infirmabatur, quemdam e Collegio Sacerdotum secularium obnixe rogavit, ut postridie ad sepulcrum B. Ladislai, sacro celebrandæ Missæ officio, miserabilis filii vitam commendaret Deo omnipotenti, et peteret ab eodem misericordiam. Acquievit petitis Sacerdos, et juxta desiderium patris, pro salute filii, obtulit Deo Patri hostiam salutarem, B. Ladislai patrocinium invocans, et ab ipso desperatæ salutis requirens medicinam. Interea pater in procuratione rerum ad victum necessariarum versabatur in foro : et ecce puer, omni ex parte jam debilitatus, et nullo corporis auxilio antea adjutus, seipsum in lecto erigit, sedet, et paulo post surgit; gaudet, et quasi nihil adversi perpessus, poposcit ab alio puero cultrum et lignum, quo in partes discindendo delectabatur paulisper, pueriles cum socio sermones miscendo. Supervenit interim pater, et quem morti proximum reliquerat ante breve tempus, vitæ et sanitati restitutum miratur : stupet, et præ lætitia lacrymas effundit; puerum amplexibus stringit, Deum laudat, B. Ladislaum celebrat, votum explet, et gratum gerit animum. F

paralysis,

211 Notabile est, quod de Anastasia quadam vidua, incola Varsaviensi fertur : paralysi eam nempe correptam, quinque hebdomadarum intervallo durum illud flagellum tolerasse; speque recuperandi sanitatem destitutam, a Patre quodam Ordinis Minorum de Observantia, cui secreta et arcana conscientiæ suæ concredebat, admonitam fuisse, conferret curam et omne studium ad impetrandum B. Ladislai patrocinium : votoque sponderet sepulcrum ejusdem adeundum, et seipsam eo loci sistendam. Obedivit salubri admonitioni, et confestim a corpore ipsius remota sunt adversæ valetudinis flagella. Supervixit postea biennio integro, omni affectu et gratitudine tantam gratiam sibi exhibitam deprædicans.

212 Cum anno Domini MDCXXV pestis in civitate Varsaviensi sæviret, prout mos patriæ jubet, plurimi in villas liberas vel alia loca tutiora, fugiendo vitæ periculum, dilabuntur; tunc etiam et Religiosis personis non denegatur facultas vitam suam tutari, alioque

A alioque commigrare. Hinc quidam Pater, nomine Franciscus, Ordinis Fratrum Minorum de Observantia conventus Varsaviensis, metu grassantis mali pulsus, in villa Kalina dicta diœcesis Plocensis commorabatur. Solent autem nostri Patres, qui in pestifera tempestate per pagos dilspsi extra claustrum degunt, cum licentia Superiorum, saluti animarum deservire secundum gratiam sibi datam, nec otio indulgere: quod in eadem villa fecisse Patrem prædictum accepimus. Accersitus hic Pater a quodam incola, ad ægrotum sacramento Pœnitentiæ expiandum et salutari cibo Eucharistiæ reficiendum, domum ingressus, feliciter obsecutus est infirmo. Et ecce filium Patris familias, Paulum nomine, decem annorum, præsente illo Sacerdote, morbus comitialis invasit, et horrendum in modum terræ allisit, et vehementer afflixit. Compatienti Patri, et quamdiu quamque frequenter illius adversitatis perferret tormenta sciscitanti, responderunt domestici; ab annis tribus, bis terve per mensem, illam morbi rabiem pati miserum consuevisse. Subjecit Pater ille: Habete fidem firmam in Domino, et spem vestram ponite in meritis B. Ladislai; cui voto facto, hunc afflictum puerum offeratis. Flectamus, inquit, genua, B et beati viri imploremus auxilium. Omnes consilium amplexati sunt, et quidem felici successu. Nam post aliquot menses, cum jam quievisset furor epidemicus, parentes pueri, Varsaviam ad sepulcrum B. Ladislai venientes, narrabant; ab illo tempore quo votum emiserant, nullum epilepsiæ vestigium in filio suo apparuisse unquam.

Comitialis morbus,

213 Pari periculo uxor cujusdam aurigæ Serenissimæ Reginæ, ingenti partus difficultate et magnitudine mali affecta, jam uno pede in cymba Acherontis steterat, gravique valetudine correpta, mortis in corpore præseferebat imaginem; nec spes a lecto consurgendi aderat, omnibus eam ad sepulcri antra destinantibus. Visum est tamen nonnullis, B. Ladislao voto interposito offerendam. Itum pedibus in sententiam; aura prosperitatis adfuit: revocata a porta sepulcri, cœtui salubriter viventium adscripta est.

Parturiens liberatur a mortis periculo.

CAPUT IV.

Alia decem miracula eodem tempore patrata.

Tamquam rem miram scituque dignam scriptis C mandatam reperi; Generosum Dominum Nicolaum Cierniakowski, diœcesis Plocensis, adeo vehementem capitis dolorem sensisse, ut omnino a somno capiendo violenter abstraheretur, et continua divexatione doloris opprimeretur. Inde secutum aliud malum, quod alterum oculum penitus visu privaret, alterius autem videndi aciem magna ex parte debilitasset. Erat morbi rabies molestissima, et præterea inops consilii humani; quare desperationis abreptus impetu, terribiles eructabat clamores, et identidem in horribiles prorumpebat vociferationes. Traxerat oblata occasio quemdam ex Ordine Fratrum Minorum Observantium Sacerdotem in domum ipsius: qui certior factus de calamitate ejus, illum adiit; quæsivitque ex ipso, an aliquando de B. Ladislao, qui Varsaviæ quiescit, sanam aliquam suis accepisset auribus. Respondit perlatum ad se fuisse quodam tempore de ipsius sanctitate nuntium, tenerique mentem suam desiderio votum ad eum emittendi, et opem ejus implorandi: doceret Pater modum, quo promissa illa et vota sint celebranda et emittenda. Præeunte Patre secutus est ille, docentique præbetur assensus. Pollicitationem voto factam notabilis doloris remissio secuta, et paulo post sanitas perfecta recuperata est. Promissis veritatem præstitit; et quod se facturum pollicitus erat, D post acceptum beneficium executus est.

Curantur dolores capitis cum amisso visu alterius oculi,

215 Ostenti quoque loco habitum est, quod de Magnifico Domino Martino Volinski relatum accepimus. Occupaverat corporis ipsius membra ea vis morbi, cujus malitiam medicorum scientia cognoscendo assequi non poterat: ardentem in modum sæviebat, et omni medicorum arte superior erat; vincebat adhibita remedia, et quo diligentiori studio expellendus et abigendus sumebatur, eo duriores cruciatus afferebat. Mirari plurimi, et stupere omnes, naturam mali nullo pacto concipere se posse. Phthisim nonnulli rati, plerique veneficia dixere, pars morbum incognitum appellavere. Casu quodam venerat in domum ipsius unus de Patribus Ordinis Minorum Observantium ex conventu Varsaviensi: quam miserabili Dominus opprimeretur calamitate, et in quam infelici vitæ statu vitam amariorem duceret morte, cum referrent domestici, condoluit ille affectu Christiano, et ubi facultas eidem Patri videndi infirmum oblata fuit, salutatione ultro citroque data, monuit, ut B. Ladislao per humilem supplicationem seipsum offerret, et ab eo ferventi oratione auxilium peteret: futurum esse, ut is qui plurimis similia exhibuit beneficia, eamdem E ipsi præstaret desideranti gratiam. Promisit ille se ejus visitaturum sepulcrum, et ad id exolvendum voto se adstrinxit. Exinde morbus vires amittere, robur perdere, et virus omne amovere cœpit. Ipse vero Dominus intra paucos dies, qui jam exhaustus et viribus destitutus sepulcrum prospiciebat, sanus factus, et corpore ad amissum redeunte statum ab omni periculo liberatus, inter feliciter viventes positus est.

A. VINCEN. MORAWSKI. incognitus et incurabilis morbus,

216 Miranda quoque res ætate nostra contigit. Famatus vir, Sebastianus Branski, Regius auriga, utriusque pedis gressum, morbo impediente, prorsus amiserat. Si quopiam necessitas eundi, ipsum domo egredi compulisset; non aliter viam carpere, et de loco in locum alium transire poterat, nisi suppositis fulcris subalaribus, pedibus præ dolore terram contingere non valentibus. Dolores interdum acutissimis exagitabant hominem stimulis, et in eas angustias redactum torquebant, ut crura in partes discindi et comminui viderentur. Non deerat sibi miser ille, nec sumptui parcere volebat; chirurgorum et medicorum operam exposcebat: at illi, artis suæ præceptis inhærendo, vana proferebant medicamenta, quæ tamen efficacem non poterant F exhibere opem. Ea tempestate Serenissimi Regis ad Montem-Clarum, miraculosa imagine Beatæ Virginis Mariæ insignem, parabatur profectio. Jussi omnes, qui itineri expediendo ministeria Regiæ Majestati exhibere tenebantur, ad viam arripiendam præsto esse. Pertinebat et ad illum, quem morbus occupaverat, prolatum imperium. Anxius ille, quidnam potissimum ageret, ignorabat. In varias igitur animi cogitationes abeunti, venit in memoriam, ut sese ad sepulcrum B. Ladislai sisteret, ab eoque misericordiam et patrocinium peteret. Vocat ad se domesticos, mentem suam aperit, et se ad sepulcrum fulcris subnixum prædictis deduci jubet. Non sine difficultate ac molestia ad locum perductus, vota concepta implet, sacrum Missæ officium celebrari procurat, orationi instat: et ecce morbum debilitari paulatim sentit, pedes confirmari, redire vires, doloris molestias frangi, et tandem ad gressus faciendos plantas adaptari. Elevat se in pedes, et forti gressu consistit: sentit etiam clare, se beneficio sanitatis affectum posse sine fulcris progredi: tentat factum, et experitur perfectam sanitatem oblatam. Lætus exclamat, gratias agit, Deum in B. Ladislao prædicat; fulcra lignea, quibus antea usus

impotentia gradiendi,

A. VINCEN. MORAVSKI

A e domo prodierat, in manus sumpta domum gavisus defert, haud amplius sequentibus annis illa ægritudine afflictus.

217 Quam multa alia sint per B. Ladislaum exhibita miracula, testis est nobilis ac generosus Dominus Samuel Drohojowski, venator terræ Nurensis; qui propriæ manus subscriptione perhibuit veritati testimonium, et manifesta declaratione testatus est, sibi et consorti suæ, imo universæ domui, plurima fuisse per intercessionem B. Ladislai collata beneficia. Maxime vero insigne miraculum, circa filium suum exhibitum, referebat non sine lacrymis, cum omni gratiarum actione. Sæpenumero morbo epileptico filius suus exagitabatur valde: cumque frequentissime horridam illam plagam tolerasset, quodam tempore, præsente uno Patre Bernardino e Conventu Pragensi, illa terribili rabie correptus, ita vehementi cruciatu exagitatus concidit, ut spiritu intercluso supinus in terra jaceret; nullo labiorum motu, non respirationis anhelitu, nullo etiam cordiali et arteriarum pulsu, vitæ monstrabat vestigia. Pro mortuo igitur habitus, ad vitam iterum reversurus minime sperabatur. Tres horæ præterierant, et ille nullo sensu, nullo vitæ argumento, nullo indicio, vivendi potiri beneficio agnoscebatur. Pater, qui aderat, præsentes allocutus est: Deo, inquit, negotium commendemus: hunc autem puerum B. Ladislao, sponsione per votum facta, offeramus, si a mortuis resurrexerit ad sepulcrum ipsius sistendum. Audivit eos Dominus et consolatus est. Tamquam e gravi somno solutus puer revixit, ea felicitatis prærogativa præditus, ut deinceps nullo morbi epileptici opprimeretur tormento, sed ab illo salvus et incolumis factus sanam duxerit vitam.

epilepsia mortalis in uno,

B

218 Similitudo rei subnectere aliud exemplum, in eadem familia visum, jubet. Ejusdem Domini Joannis Samuelis Drohojowski filius, Stanislaus nomine, nondum infantiæ ætatem transgressus, quem duodecim hebdomadarum vita ad ubera adhuc nutricis pendentem tenebat, Deo permittente in angustias morbi comitialis conjectus, per tres dies continuos angebatur. Et quidem ea vis morbi erat, ut duodecim vicibus una die suam tyrannidem in artus infantiles exerceret. Necessitas illa in vota compulit parentes. Aggressi itaque intrepida oratione B. Ladislaum, voto emisso filium illi infirmum offerunt, et dicta implent factis: inde sanum filium receperunt, et in omne vitæ tempus immunem ab illo malo possident.

alteroque puero,

C

219 Non liberis tantummodo, sed et ipsi soli etiam præfato Domino Joanni Drohojowski idem B. Ladislaus favoris sui obsequium præstitit. Cesserat prospera sanitas corporis ejus loco suo, a membris suis commigrans; adversa valetudo irruit in eum, et locum occupavit; dominiumque suum ita forti possessione fundare conata est, ut redeunti sanitati nusquam pateret amplius aditus. Accersiti medici cinxere obsidione inclusum hostem: posthæc adhibita sunt bellica instrumenta antidoti salutaris, omniaque artis medicæ apposita remedia, ad hostem de aliena domo deturbandum. Fortiter sese munierat morbus, neque globos pillularum, mœnia cincta verberantes, quidquam metuebat. Inde desperatio orta, non posse capi adversarium, nec expugnabilem esse, et ideo solvendam obsidionem, frustraque adhibitam operam amovendam. Solus ille qui angustias sentiebat, Dei auxilium petere, et B. Ladislai operam invocare conatus est; cui impigre petitum auxilium exhibitum est. Pulsi hostes, sublatum omne periculum vitæ, salus de integro restituta est.

letalis morbus:

220 Non caret etiam admiratione, quod ab eodem D. Joanne Samuele Drohojowski audivimus relatum. Anno Domini MDCXXVI sævissima peste per omnes Mazoviæ civitates, oppida, et villas grassante, eadem lue præfati de Samuelis Drohojowski infectam familiam plurimum terroris ei attulisse. Tres numero ejus cubicularii jam peste sublati erant, quorum ministeria et solita obsequia intimaque præsentia lateri Domini sui eos adhærere faciebant; idcirco et periculi participem eumdem facere videbantur. Villa sua, in qua residebat Varsaviæ dicta, eodem pestifero infecta veneno, viginti hominum jam eo morbo extinctorum intuebatur cadavera: quorum laboribus tamquam subditorum quia Dominus utebatur, census et pecuniam debitam ab eisdem, ignarus periculi, accipiebat. Vehementer territus multorum periculo et morte, votum vovit Domino, una cum sua consorte, seque juramento constrinxit, non facturum irritum verbum suum, sed omne quod promisit impleturum, atque sepulcrum B. Ladislai se visitaturum, si data fuerit potestas tam evidens periculum evadendi. Rogavit Dominum et exaudivit eum, et de omni tribulatione eripuit ipsum, B. Ladislao, cui se, domum suam, suosque subditos voverat, pro eo (ut pie creditur) intercedente. Post emissum votum, pellitur e domo et de villa ipsius crudelis Parca, extinguitur aura pestilens, amovetur periculum, oritur clarissimus Phœbus vitæ pater, serena prosperæ valetudinis dies revertitur: in posterum nemo fuit abreptus mortis impetu, unica excepta puella, quæ tamen mortem incurrit, non malitia pestilentiali jam extincta, sed alia diversa (uti a domesticis, qui bene causam noverant, asserebatur) occasione.

D

Pestis arcetur,

E

221 Eodem modo uxor præfati Domini Samuelis Drohojowski Barbara, B. Ladislai experta fuit fidele patrocinium. Prægnans erat; et cum tempus pariendi advenisset, compressa ingenti dolore, maximos cruciatus pertulit; nec tamen, præpedita difficultate pariendi, parere poterat. Aderant omnia ad tale negotium præparata subsidia: omne tamen auxilium, si quod adhibebatur frustra fuit. Anxius maritus et vehementi solicitudine compressus, lugebat, domestici omnes, in summum conjecti mœrorem, plangebant; manifesto mortis periculo subjectam dominam cernentes, deplorabant. Illa magis magisque ad pariendum niti, sed et eo magis cruciari, et morti appropinquare. Tandem pia recordatione admonita, simul cum matre sua, quæ patienti adhærebat, ad B. Ladislaum per devotam suspirationem et orationem confugit; et ab eo in illa necessitate, et tam evidenti mortis periculo, auxilium exposcit. Nec mora, consequitur sine periculo partus. Expedita satisfecit cum summa animi gratitudine promissis; et ad sepulcrum, venerabunda Beatum, votum solvit.

facilitatur Partus,

F

222 Magna huic domui salus a Deo facta est Domini Samuelis Drohojowski, inæstimabilis thesaurus beneficiorum ibi collocatus meritis et patrocinio B. Ladislai; non tantum in aula sua, verum et per totam illam villam diffusa est gratia, et benedictio divina, sicut ex supradictis jam clare patuit. Sed præter hæc adhuc tertius filius, Andreas nomine, percussus quodam insanabili ulcere in pede, molestissimos sensit dolores. Vocati chirurgi omni studio conabantur obviare sævienti malo. Apposita sunt hæc et illa cataplasmata, unguenta, malagmata, et id genus medicamenta: auxerunt magis, quam sanarunt ulcus. Varia adjumenta interiora et exteriora applicata cum nihil afferrent levaminis, inanem illorum morbus elusit operam. Inde magis crescere malum, et virus morbi vehementius incensum eo malitiæ processit, ut poplitem extra genu ejecerit: ossium etiam fragmenta, illaque non exigua, centum

ulcus insanabile curatur,

A centum quinquaginta et amplius simul cum sanie effluxerunt. Inde subibat metus parentes mœstos, ne hinc filius eorum pedis usu penitus privaretur claudusque fieret. Deflentibus casum filii, optabilior videbatur mors, quam vita ipsius tantæ subjecta calamitati, eamque in desiderio habuere. Anno integro illud serpebat malum, donec devota mater ad agnitum confugit præsidium: Beatum videlicet sollicitans Ladislaum ardenti prece, succurreret filio, ad sepulcrum suum per se sistendo. Breve post tempus virus illud cœpit mitius sævire, tandem prorsus extingui et perire; et eo demum totaliter sublato, puer convaluit, parum claudicans. In signum gratitudinis, memores tanti beneficii parentes, argenteo pede, ad sepulcrum B. Ladislai affixo, gratam mentem testati sunt.

223 Priusquam caput istud claudam, exarandum est aliud eximium miraculum, in villa districtus Sochaczeviensis Kulczovice dicta, exhibitum. Erat illa villa, cujus hereditario jure possessionem obtinebat Generosus Dominus Nicolaus Jordanowki, diversorium sive hospitium publicum, et quoniam e diversis locis diversi homines iter peragentes eo divertere pro more habebant, facile peste, quæ illo B tempore passim grassabatur, infectum remansit. Primus erat diversorii rector seu stabularius, quem nos hospitem nuncupamus: hunc correptum peste mors e vivis sustulerat. Pervenit ad aures Domini sui, cui subjacebat, fatum subditi Uxor præfati Domini Jordanowski, prout sunt animi mulierum ad compatiendum flexibiles, diversorium ingressa, ploranti matrifamilias cum liberis condolens, manibus propriis corpus defuncti sindone involvit, et ad sepeliendum aptavit inscia periculi. Secuta etiam cadaver ad templum, defuncti infantem in eodem secum deferens curru, insuper cum omnibus qui eam inhabitabant domum familiarissime est conversata. Tali servitio rite defuncto persoluto, domum reversa, de periculo fit certior. Omnes enim, quos diversorii continebant parietes (erant autem homines septem numero) male affici cœperunt; signa pestilentiæ præseferre; et tandem brevi omnes pestes, unus post alium, sublati sunt, et ingenti terrore dominam suam affecerunt. Nec dubium quin pestis in eam quoque suum effudisset virus, ni cœlesti inhibita imperio resiliisset, fortiter repulsa. Erat in sodalitio Monialium Tertiæ Regulæ S. Francisci filia prædictæ Dominæ Jordanowka, nomine Apollinara: C hæc ubi primum nuntio ad se perlato didicit, in summo discrimine parentum vitam versari: ad sepulcrum B. Ladislai sistendos vovit, cum lacrymis devotissime Beatum hunc in adjutorium suis invocans parentibus; et tali remedio illos muniens, quo a contagionis pestifera rabie præservarentur. Atque ideo nulli in tota illa domo virus nocumento fuit, voto intercedente.

periculum pestis præcluditur.

CAPUT V.

Miracula alia decem recensita.

Jungi optime potest præcedenti exemplo, aliud per omnia simile. Anno namque Domini MDCXXVI, quo, grassantis ubique locorum pestis rabie, multa hominum millia mors absorbebat, civis etiam cujusdam Varsaviensis domum morbus epidemicus invadens, eam furentibus scopis, scrutando abditissima quæque loca, adeo exacte mundavit, ut neminem, qui intra parietes morabatur, inter vivos remanere sineret. Domus autem illa, paupertatis inopia oppressa, laboribus manuum victum quærebat; maxime vero lavandis linteaminibus, sudariis, aliisque id genus indumentis monialium Tertiæ Regulæ S. Francisci, quæ per ancillas et servitrices earum de-

Patrocinium tempore pestis impetratum,

D ferebantur in domum illam mundanda, et lota referebantur per easdem ad Monialium Conventum. Hinc servitrices prædictæ deferentes, factæ periculo pestis obnoxiæ, monialibus quoque ipsis ejusdem discriminis terrorem attulere. Auxit insuper periculi magnitudinem mors, a peste genita, uxoris illius civis, quæ monialium culinæ præerat. Metu tanto perculsæ Sorores, prostratæ in orationem, B. Ladislai patrocinio seipsas dicarunt; eoque remedio confisæ, nulla penitus contagione læsa, immunes et salvæ permanserunt.

A. VINCEN. MORAUSKI.

225 Memoratu jucundum est istud. Soror Domitilla Bariczkowna, tertiæ Regulæ S. Francisci monasterii Varsaviensis, gravissimo morbo eoque periculosissimo correpta, febri quartana biennio est vexata et exhausta. Vix spirabat: tandem graviori multo quadam infirmitate affecta concidit, omnique humana ope destituta est, amissaque omni aviditate cibi, limites vitæ transgredi, et in regionem mortis profectionem parare videbatur. Ipsi etiam medici nullam de salute ipsius spem faciebant, imo eam post tres horas aut citius spiritum et vitam profusuram affirmabant. Idcirco Sacramentorum munita præsidiis, extremæ etiam Unctionis oleo inuncta, ultimum præstolabatur finem. Sorores, quæ graviter ægrotanti præsentes aderant, miserunt ad Fratres, obnixe precibus agentes, ut ad sepulcrum B. Ladislai pro ea fervens oratio haberetur. Igitur Fratribus in oratione perseverantibus, dulcis somnus infirmam amplexus est. Dormienti sic, apparuisse sibi quemdam visum est et poculum propinasse, dixisseque: Bibe a B. Ladislao cœlitus tibi oblatam medicinam; cujus virtute recreata, ad sanitatem pristinam reduceris. His auditis, postquam illud poculum, ut sibi videbatur, suaviter bibisset, et satis gratum ejus gustum sensisset; in singulare antidotum sibi abiisse credidit. Somno soluta, sensit mitius se habere, et multo quietius omnes artus corporis sui permanere. Læta referebat somnium salutiferum, et viribus convalescebat. Tandem cum aliæ omnes, tum ipsa quoque re ipsa cognovit, se e mortis foribus ad vitæ limina rediisse; et intra unam hebdomadam, beneficio sanitatis perfectæ potita, convaluit. E

Sanatur moribunda post aliquam in somnio visionem,

226 His annumeratur Soror alia ejusdem Ordinis, regulæ, et conventus, nomine Petronella Brodowska, cujusdam morbi gravissimi et insanabilis cruciatu exagitata, integro decennio: Plica, lingua nostra vernacula gozdziec, morbus ille vocatur. Malum et virus hoc, non modo circa capillos, sed et in venis, nervis, musculis, carne, et ossibus hærens, vehementer homines cruciat et torquet; ossa interdum non solum loco movet, sed etiam in partes minutas confringit; grassatur perniciose per omnia membra, cibos grossiores respuit, delicatos potus interdum solos admittit; alias ad pugnam paratus maximorum dolorum gignit materiem, universaque viscera corporis cruciando depopulatur: artuum quoque penetrat intima, plena doloris ingerens vestigia, in Russiæ potissimum Provinciis omnibus perniciosa parturit germina. Tali succubuerat virgo illa morbo. In capite illius cernebatur cirrus in se retortus et implicatus, densus ad instar paxilli, qui spissitudine capillorum invicem connexorum colligatus, Koltan nuncupatus a Russis, dependebat a capite ejus, ingentem dolorem parturiens. Igitur Virgo illa, in ipsa die qua examen de B. Ladislai vitæ sanctitate et miraculis institutum erat, accessit ad fenestram unam sui conventus, recta ecclesiam Fratrum Minorum de Observantia, in qua sepulcrum continens venerandum omni devotione corpus ejusdem B. Ladslai habetur, respicientem: et conversis oculis, fluento lacrymarum perfusis, versus templum orationem fervoris F

Item alia peregrino morbo afflicta.

A. VINCEN. MORAUSKI.

A fervoris ardore succensam, et humilitatis vili pallio indutam, ad B. Ladislaum suæ calamitatis nuntium dirigebat, suppliciter petens ab eo, ut illius intercessione, tormenti illius crux a suo removeretur corpore. Finita oratione, accersitam ad se quamdam devotam feminam rogat, ut tollat in manu sua sudariolum, et abstergat illo sepulcrum B. Ladislai, atque contactu illo (ut confidebat) sanctificatum, et virtute divinitus medicativa refertum, sibi restituat. Executa illa preces ejus, reddit strophiolum: quod Virgo devote assumens venerata, caput male affectum illo obvolutum tenuit. Nocte quadam, somno ab oculis recedente, sensit cirrum illum, uti prius conspissatum, a capite avulsum, ad latus suum jacere; et vehementi perfusa lætitia, e lecto surgit; omnemque a se ægritudinem depulsam agnoscit. In memoriam tanti beneficii usa est ejusdem feminæ opera, ut quæ fasciolam vi sanativa cœlitus imbutam ad se retulerat, eadem ad sepulcrum Deo gratias et B. Ladislao agat, et in memoriam dictum cirrum sepulcro ejusdem appendat, grata semper tanti beneficii collati.

227 Contigerat anno Domini MDCXXVI eamdem Virginem iterum alia gravissima infirmitate concidisse, et in illud vitæ periculum incidisse, ut omnibus tam physicis, qui eum vitæ statum probe noverant, quam aliis peritis, viam universæ carnis ingressura, et de medio vivorum recessura jam jam videretur. Ideoque extrema Unctione, ut moris est, ad ultimam cum malo dæmone luctam præparata, Sacerdotem a quo sacri olei inunctione armata fuit, in illa angustia modicæ vitæ suæ, prece flagitavit, ut per votum ad B. Ladislaum suum Patronum vitam suam illi offerret. Exequente illo promissa negotiumque sibi commendatum, Virgo a mortis limine revocatur ad vitæ et incolumitatis beneficium, per evidens miraculum.

B *sanitati restituuntur moribunda,*

228 Idem contigit illustri ac Magnifico Domino Adriano Radziminski, Capitaneo Livensi. Hic in puerili adhuc ætate constitutus, cum in collegio Pultoviensi Musarum coleret Parnassum, morbo qui lienteria nuncupatur graviter affectus, et jam profluvio sanguinis correptus, periculum vitæ adibat manifestum. Edocta soror ejus, Monialis in monasterio Varsaviensi, de periculo fratris germani, dicta Mariana Radzyminska; ad B. Ladislaum illico pro salute ipsius votum obtulit. Factumque est ut intra septem dies, repulsa ægritudinis molestia, sanitatis gratiam obtineret.

lienteria correptus,

229 Hic quoque annumeranda est quædam virgo devota, Anna Mirkowska, de qua illud memorabile est: nuntio perlato edoctam parentes suos peste infectos obiisse, ea doloris magnitudine oppressam, ut nulla ratione consolationem aliquam admitteret; perpetuoque occupata luctu, spargentibus continuo vultum lacrymis, incessabili fletui indulgens, capitis incurrerat nimium dolorem; oculorum etiam acie imbre lacrymarum obtusa, cæcitatis plagam subiit, nihilque per tres dies penitus videre potuit. Tertia tandem die, quæ celebrandæ festivitati S. Bonaventuræ dicata destinataque erat, talem in somnis objectam speculabatur visionem: Dominam ineffabilis pulcritudinis (Reginam cœli nuncupabat illa, Dei Genitricem) admirabili splendore micantem, plurimis Angelorum choris comitatam sibi appropinquasse, et ab ore ipsius vocem dulciter manantem audivisse; Conferret se ad sepulcrum B. Ladislai, peccata confiteretur, et sacra reficeretur Communione; illa via et non alia amissam recuperari posse sanitatem: his dictis eamdem disparuisse. Tam salutaribus monitis talique oraculo instructam obedivisse Virginem, se deduci ad sepulcrum fecisse Beati, Missam ibidem pro se procurasse, et cum illi sacro officio auscultando ad sepulcrum ipsius interesset, D orationique instaret, tempore elevationis sanctissimi Corporis Christi, dexter occulus visu recuperato salutarem conspexit Hostiam: ubi vero sacra Communione refecta est, alter oculus eodem videndi beneficio potitus, magno eam affecit gaudio. Grata beneficii accepti, cunctis revelavit præstitam sibi gratiam, Deo, B. Virgini Mariæ, et Beato Ladislao grates persolvendo maximas.

C *præ dolore et lacrymis excæcata,* *apparitione B. Virginis Mariæ,* *jussa adiit B. Ladislai tumulum, visumque recuperat:*

230 Illud etiam de eadem Virgine clarum est, septem annorum intervallo, morbum comitialem in ejus corporis membris horridam exercuisse tyrannidem; ipsamque singulis mensibus, certis diebus multoties grave illud onus tolerare solitam. Veneficia in causa mali illius dicebat fuisse. Voto facto sepulcrum B. Ladislai adeundi, promissis adimplendis operam adhibere festinabat. Hiems erat, festum quoque Purificationis B. M. V. instabat, quo tempore maxima frigora et summa hiemis asperitas dura extendit dominia; flumina etiam latissima glacie concreta equis, hominibus, vehiculis, instar pontis tutum præbent iter; maximis quoque oneribus onustis curribus patet liber per terga fluminum aditus quovis. Prædicta Virgo, voti solvendi causa, emptis duabus bicubitalibus candelis, hiemali conscenso vehiculo, Praga Varsaviam arripuit iter, adhibita secum in societatem quadam femina. Per Vistulam fluvium, latitudine et altitudine satis patentem, glacie tamen contectum, iter ad ecclesiam Fratrum Minorum carpendum erat. In via jam erant, trahæ insidentes; et ecce equus cursu effuso rapidoque una cum tragula abreptus, velocissime currere, et adeo quidem pertinaci motu ferri, ut nullo modo refrænari a vectore cohiberique posset. Ad ripam fluminis prægrandis spectabatur fossa, aquarum inundantium rapido impetu jam olim præparata: ad illam recta via obcæcatus ferebatur equus, et manifestum objiciebatur ac terrore plenum vitæ periculum. Tremebundæ feminæ, clamore sublevato, B. Ladislai opem vocibus flebilibus implorant: O Beate Ladislae, adjuva nos, ora pro nobis; servitii tui et laudis causa venimus huc. O beate Ladislae, tua nos devotio concitavit, tua erga nos benevolentia tractæ sumus, adjuva periclitantes ancillas, nec permittas perire incautas. Ad hanc vocem est oblatum cœlitus auxilium; equus in illo veloci cursu in genua procidit, et immotus loco constitit; indeque subito immutatus, et ex indomito domitus factus, reliquum iter tardo lentoque gressu perfecit. Ingressa ecclesiam virgo, dum expiandæ per sacramentalem Confessionem conscientiæ invigilat; vexari cœpit morbo epileptico, cujus signa consueta jam ferebat. Accepta celerius absolutionis gratia, ad sepulcrum B. Ladislai deducta est. Ad orationem in terra prostratæ tanta multitudo lacrymarum ex oculis effluxit, ut terram abunde irrigaret, vultusque ejus luto hæreret. Tunc sensibiliter libertate se donatam a vexatione suæ calamitatis agnovit. Missa audita, domumque reversa plurimos vomitus habuit, et tussis luctam sensit. Ab illo autem tempore comitialis morbus, possessione in ejus spoliatus corpore, abiit; cujus loco vomitus habere aliquot vicibus consueverat, nullo prædicti morbi gravamine affecta.

eadem comitiali morbo afflicta,

E *Praga Varsaviam per Vistulam congelatum vehitur,*

vitæ periculum evadit,

F *et ad sepulcrum sanatur:*

231 Ad hæc eadem virgo, unius pedis propter ejus malam affectionem orbata gressu, succensa ardenti desiderio ecclesias designatas pro lucrando Jubileo visitandi, cum pes infirmus ministerium ambulandi denegaret; adiit ipsa ut potuit claudicando, non sine adjutorio aliarum feminarum, B. Ladislai sepulcrum: preces ea mente adhibuit, ut saltem decem dierum inducias a morbi molestia obtineret. Mirum est, quomodo concessa subito venit facultas et fortitudo ad ambulandum; datæ induciæ; obtinuit

eidem redditur facultas gradiendi:

A optata; ecclesias visitavit; et Jubileum lucrata Deo gratias egit.

232 Illud certe multis hominibus, qui et viderunt et adhuc nonnulli vivunt, manifestum fuit, quod factum a multis fide dignis accepimus. Nobilis ac devota Christiana Jaroszewska, conditione vidua, ab impio et pernicioso Arianorum cœno, divina revocante gratia, in viam salutis reducta; malo suggerente dæmone, ut neophyta facile talibus succumbens tentationibus, de Sanctorum miraculis dubiam aliquomodo tenebat opinionem. Hæc ad Clarummontem Czestochoviensem, quo in loco miraculosa B. Mariæ V. imago, B. Lucæ Evangelistæ (ut fertur traditione antiqua) manu depicta, veneranter asservatur, profecta, feminam quamdam secum, a decem annis mutam, in comitem duxit; quæ propter faucium pectorisque contusionem, quodam casu factam, uti ipsa indicabat, loqui (ut dictum est) decennio non potuit. Domum ex Monte-Claro jam devotionibus votisque suis solutis rediens, in civitate Ravensi constitit paulisper, lasso corpori indulgendo ex longo itinere. Ibi existenti venit in memoriam B. Ladislai mentio, subiitque recordatio menti ipsius de miraculis, per ipsius patrocinium, ut vulgo celebre erat, exhibitis. Exploratura veritatem, et ipsis experimentis agnitura, B egit cum quodam Sacerdote seculari, ut Sacrum juxta intentionem suam absolveret: quod ut libentius faceret, liberalem eidem obtulit manum: intendebat autem mutæ feminæ loquelam, B. Ladislai patrocinio obtinendam. Oblato per Sacerdotem sacræ Missæ officio, itineri continuando se accinxit. Dumque viam simul gradientes arripiunt, ecce tibi illa elinguis et muta, in hæc prorumpit verba: Eia aberravimus a via: revertamur, aliam quæsituræ. Facta voti compos Domina Christiana, ablatum videns linguæ in femina impedimentum, Deo gratias egit cum suis omnibus; atque in fide Catholica magis confirmata, omnes dubietates et scrupulos e domo pectoris expulit. Muta autem, remota linguæ remora, usque ad mortem recte loquebatur.

muta loquelam recipit:

233 Porro eadem Christiana Jaroszewska, morbo quoque comitiali et ipsa obnoxia, frequentissime habere ingentes tyrannidis ipsius cruciatus cogebatur. Voto ad B. Ladislaum emisso, unicum illudque ultimum cum eo luctamen habuit post tale votum; amplius non valente eo suam extendere jurisdictionem. Convaluit perfecte, a tyrannide illa immunis in posterum remansit, Deo et B. Ladislao suis votis annuente.

epileptica sanatur.

C

CAPUT VI.

Alia decem facta miracula in mortuis, moribundis et aliis ægris.

Ingerit se recensendis miraculis et exemplis, quædam nobilis femina, in oppido Opatoviensi quondam commorata, cujus nomen rationalibus de causis et ad suam ardentem instantiam hic subticetur. Erat illi ab obsequiis puella duodecim annorum ætatis suæ, ignaviæ, pigritiæ et somnolentiæ ita dedita, ut quasi a natura illud vitium attributum ipsi fortiter inhæsisse videretur. Tarda a somno surgere, cito et per diem frequenter et ad quodlibet opus quietem dormitandi cupere, neque (multis licet vocata verbis) responsum præ somnolentia reddere, sed quasi occluso auditu stertere: non reverti, si quopiam mitteretur a domina domicellisque, nisi longissima interposita mora; nec alacri studio quidquam peragere, sed omnia tardo gressu, tædioso videntibus motu exequi. Inde dominam ipsius furore sæpius accendi, stimulari ira, verbis durioribus ipsam insectari, maledictionibus prosequi, etiam interdum

Puella pigerrima

diris reddere: et tandem commoveri ad infligenda D pigro corpori flagella. Multoties virgis cæsa, pugnis, alapis colaphisque percussa, atque aliis affecta pœnis, nihilo melior facta, segnis permansit. Tandem die quodam anno Domini MDCXXVII, stimulis iracundiæ succensa domina, virgis castigatam atrociter extra limen domus foras denudatam ejecit: quo die horror sævientis hiemis geluque intensissimum, locis omnibus glacie et nive obsitis, corporibus humanis duram frigoris vicem inducebat. Constitit non modico tempore miserabilis, e somni quiete nunc levata, duriter castigata et plane denudata, in nivis vehementi frigore algens et flens, tremebunda, gemens et ejulans. Jam omnia tenella sua membra visceraque penetraverat ardens gelu. Non contenta Domina castigationis gravitate et horrida cœli inclementia penetrantique hiemis asperitate in corpus puellæ sæviente, ac suis tantis objurgationibus (uti non est ira sicut mulieris) aquam frigidissimam, de sub glacie recenter ex fluvio haustam, afferri in grandi hydria mandavit: apprehensam miseram puellam, jam præ nimio frigore deficientem, nudam furiose in hydriam injecit, volutavit, agitavit. Hinc puella, primum cholerica materia spurca violenter ore projecta, dentibus compressis agonizare cœpit, moxque penitus extincta est, signa mortis in exanimato corpore præseferens. Nullus rhythmus venarum, nullus sensus spirituum vitalium, nulla commotio musculorum, sed merus livor et algor, omni prorsus vitalitate animæque viventis ministerio corpusculum E orbatum jacebat. Advertit hoc præfata domina, et vehementi correpta metu perterrefacta, sese homicidii crimen perpetrasse lamentabatur. Aderant et aliæ feminæ domesticæ, quæ ipsius luctu provocatæ, omni ope nitebantur subvenire his et illis inventionibus extinctæ puellæ, dubiæ adhuc de vita ejus, utpote calefactione cadaveris, in os aquarum distillatarum immissione, agitatione, etc. Sed conatu irrito, nam revocare a portis mortis gradum solius divinæ potentiæ opus est. Quædam deinde illarum feminarum, B. Ladislai memor, vovit si superstes puella vitæ redderetur, ad sepulcrum ipsius ituram. O potentiam Dei! Puella quæ jam per quatuor horas inter mortuos computata, terræ reddenda jacuit; vitæ restituta surrexit, et cibum sibi oblatum sapide sumpsit. Domina nimium afflicta tum ex morte ipsius, tum metu imminentium difficultatum molestiarumque quibus exagitanda erat a parentibus puellæ (qui etiam et ipsi nobiles erant) Deo Beatoque Ladislao egit maximas gratias.

A. VINCEN. MORAWSKI. quam furens domina

hieme algente expulerat nudam,

deinde frigidæ immersam enecarat,

resuscitatur:

235 Verum quia de recentibus est sermo, quod quæso exemplum illustrius afferri potest illo, quod apud nobilem virum Christianum Rubach, Advocatum Galachoviensem, Præfectum salinarum officinarum Regiarum districtus Zakroczymensis, in domo F ipsius est exhibitum? Illud porro tale est. Filius viri hujus, nomine Constantius, puer quadrimus, valetudine adversa affectus, beneficio vitæ privabatur longa decubatione. Jamque malo indies succrescente, viam qua leto patet aditus spectabat; jamque quasi abeuntem ad aliamque regionem properantem, fletu prosequebantur mœsti parentes, optime de statu Religiosorum Sacerdotumque meriti. Interea quidam Pater Ordinis Minorum Observantium conventus Novoduoriensis superveniens, afflictis parentibus summum allaturus solatium, domum intravit; accedensque ad lectum, infirmum ipsum aqua benedicta aspersit. Prostratus deinde in terram flexis genibus, idemque domesticos omnes facere admonens, B. Ladislaum supplici mente votoque invocavit, ejus auxilium et patrocinium implorans. Voto emisso, sciscitatur a puero, quomodo haberet? Quo respondente subito (qui jam fandi potestatem perdiderat,

puerulus a mortis limine revocatur,

A malitia infirmitatis, linguam suam ligante) se melius habere, tantummodo caput sibi dolere; jussit illi cibum potumque dari. Quo sumpto, convalescere cœpit, convaluitque brevi. Acta sunt hæc anno Domini MDCXXVII.

236 Venio et ad aliud recentis memoriæ exemplum. Nobilis ac generosa Domina Dorothea de Oyrzyn Oyrzynska, generosi Domini Adami Gumowski consors, [perita] vini igne eliquandi, operam dabat distillando materias ad id præparatas. Jamque opere absoluto, dum vas ad excipiendos diffluentis laticis adusti rivos suppositum inspicere tentat cum candela; incaute ex improviso scintilla resiliens a lychno, in vas plenum igneo liquore incidit. Concipit sine mora flammam vas fulmineum, periculosoque et nimis horrendo fervore bulliens, furioso impetu erumpit. Territa vehementer domina præfata, in flammam tota effunditur, volens ipsam compescere, incendium penatibus afferentem. Inops salubrioris consilii et opis, illud quod repentina temeritas suggessit agit: fimbria vestis suæ qua tunc tegebatur apprehensa, flammam jam in vase furentem, ore ejus obturato, suffocare tentat. Heu infelicem casum! Victrix flamma prævaluit; vestimenta ipsa primum linea, tunc reliqua edaciter invadit et B pervadit impetuose; conceptoque igne corpus juvenile mulieris crudeliter depopulatur, ita ut a planta pedis umbilico tenus sanitas a carne illa longe abesset, igne per omnes partes incendii producente æstum. Tardo domesticorum adjuta auxilio, vehementer adusta, locum, in quo paulisper a doloribus intensissimis liberaretur, non invenit. Vestes igne consumptæ, caro tenera crudelem in modum afflicta, venæ incendio contractæ dolorem maximum afferebant, quo sine cessatione exagitata loco se movere non poterat. Et si necessitas se erigendi vel latus dextrum lassum sinistrorsum convertendi suaderet, facultas nulla ratione dabatur. Tam atroci casu dilectæ uxoris vehementer afflictus maritus, Varsaviam requirendæ medicinæ ergo properavit, et in ipso itinere obvium habens Fratrum Minorum de Observantia conventum Novodworiensem, ad ipsum descendit: a quibus benigne exceptus, miserabilem fortunam consortis suæ denuntians, illorum orationibus desperatam salutem ipsius commendabat. Libenter petitis annuunt Fratres illi, verumtamen salubre consilium conceptum dant, ut efficaciorem medicinam et multo salubrius antidotum uxori quærat; ut videlicet infirmam B. Ladislao, qui Varsaviæ apud Patres requiescit, per votum, C adhibito quoque ad sepulcrum ipsius per aliquem Sacerdotem sacrosancto Missæ sacrificio, offerat quam devotissime. Consilium ille suscipiens confestim, pro salute caræ uxoris solicitus, ubi Varsaviam venit, dicta executus est. Rebus itaque rite confectis domum rediit, mœstus penetrale intravit, sed uxorem primo aspectu intuitus, penitus a flebili statu immutatam inveniens, lætus salutavit, pharmaca proferens; et quomodo ipsam B. Ladislao vovisset, devotionemque pro ea fieri procurasset, enarravit. Ipsa vicissim retulit quomodo hora illa dolores ignei extincti fuerint, cum sua vehementi admiratione; quomodo item cutis ambesa, facile cecidisset; caro ustulata primo vigori restituta, venæ præustæ vivificatæ, omniaque membra tosta, suapte natura sanata fuissent: induratum flammis corpus, nunc morbidum, tenerum et tractabile: et quidem ita secundis ventis, ut e lecto subito surgere, et gressum carpere quocumque vellet, ipso temporis intervallo posset. Quare sine mora Deo et B. Ladislao gratam exhibentes mentem, beneficii exaltantes magnitudinem, ad ejus sepulcrum comparuerunt anno Domini MDCXXVII.

Vini adusti flammis ustulata mulier,

hora ipsa qua maritus votum pro ea absens fecerat

invenitur sanata.

237 Sed in ipsa etiam civitate Varsaviensi miraculum factum, omnia sibi adæquat dicta, aut etiam superat. Fuit Joannes Dabski, civis et pharmacopola hujus civitatis, qui sitis sedandæ gratia, ab æstu choleræ ardentis causatæ, potum sumpserat, hydromel dictum (lipiec vulgo dicitur) inde, ut ferebat opinio ipsius, accidit corpori cholericus vomitus, sanguine mediopermixtus. Hoc facile ejecto, cubiculum suum ingressus, majores et vehementiores in præcordiis sentit motus. Hinc ingentes et violentæ ab ore profluxere dejectiones, aliæ post alias: et quod majorem afferebat horrorem, sanguine erant cruoris plenæ: imo sanguis coagulatus in tanta copia frustatim ab ore manavit, ut ad illum excipiendum vasa non sufficerent. Magnum patrisfamilias periculum ad opem ferendam commovit domesticos. Quæsita sunt remedia, medici quoque accersiti consilium inierunt, quonam modo obviandum esset imminenti periculo tantoque malo. Visum est omnibus, venam esse secandam, et certa quædam sumenda pharmaca. Factum est ita: sed horum nihil poterat sanitati læsæ ferre aliquod adjumentum. Frustra igitur medicamenta adhibita spem medicis præciderunt prorsus: unde domo ejus abeuntes uxorem admonuerunt, intempesta nocte maritum ipsius e vita discessurum, nec amplius duraturum nisi per potentiam Divinam. Omnes itaque ipsum deseruerunt: solus infirmus non se deseruit: Confessarium ex Ordine Fratrum Minorum Observantium accersiri sibi fecit, conscientiæ expurgandæ causa. Igitur peccata sua confitetur, dolorem de commissis reatibus concipit: Sacramento pœnitentiæ expiatus in manibus Confessarii, votum Deo fecit, rogans ut intercessione B. Ladislai, cujus patrocinio ante prolem se suscepisse fatebatur, in periculo quoque vitæ oblatum experiretur auxilium. Voto emisso, ob incisionem venæ et ob continuos vomitus ab ore ejectos, lassum et fatigatum somnus oppressit. Suaviter dormienti vox quædam audita est, Domine Joannes. Sono ejus expergefactus, sensit repentinum in corpore vigorem, rediisse amissas vires, et robur sibi restitutum. Mentem quoque admirabili suavitate repletam cognoscens, cibum sibi dari poposcit, quem oblatum sapide sumpsit: iterumque obdormivit. Somno solutus, cibum iterum requisivit. Verum referente familia, noctem mediam esse, somno potius accommodam quam cibo, abstinuit: ideoque somno sese commisit. A quo tandem orto jam sole excitatus, ciboque refectus, se vires habere sanumque sese affirmavit, ideoque [causa] voti solvendi, in periculo vitæ emissi, ad sepulcrum B. Ladislai ire voluit: ivissetque: sed quia tabula argentea (voti beneficiique accepti signum) appendenda sepulcro B. Ladislai, quam confici festinanter mandaverat, nondum ultimam manum artificis acceperat; debilitasque ex gravi defatigatione infirmitateque nondum a corpore repulsa erat; suadentibus amicis, in aliud tempus distulit exequendum promissum. Quod tamen brevi post, amicorum cinctus corona, solenni Missæ officio de SS Trinitate per Sacerdotem habita, cum omni gratiarum actione B. Ladislao persolvit, plurimum se debere testatus.

Ob sanguinis coagulati copiosum vomitum

a medicis adjudicatus morti,

voce miraculosa sanatur:

D E F

238 Patri collatum beneficium etiam in unicum filium ipsius, eodem B. Ladislao auctore, redundavit. Nam is puer, Joannes quoque vocatus, variolis in pectore conspersus seu papulis infectus, ægrotabat graviter. Invaluerat infirmitatis vis et evidentius mortis periculum apparuit, quando nigredinis colorem dictæ morbillæ indutæ, intra carnem recondi cœperant. Sed parentes mœsti hoc animadvertentes, et, quod ipsa experientia doceret, jam morbi vim mortisque irruentis prænuntiari adventum, cognoscentes; Missam pro salute filii ad sepulcrum B. Ladislai

puer a morte præservatur:

A Ladislai celebrandam curaverunt, atque illo subnixi remedio filium sanum receperunt.

239 In eadem civitate Varsaviensi non minus admirandum evenit miraculum. Joannes Gasiorek, ejusdem civitatis incola, in æstuantis febris calidissimum injectus balneum, sex dierum spatio, satis fervidos perpessus est ardores; quibus continuo exagitatur, per integram hebdomadam cibo abstinuit, et in manifesto salutis discrimine versabatur. Et quoniam in humanis nullam habebat fiduciam, dexteræ Divinitatis favorem experiri per B. Ladislaum decrevit. Misit ad Fratres Minores de Observantia, ardentibus votis expostulans, ut sui coram Deo mentionem ferventi oratione facerent, votoque B. Ladislao facto eidem vitam suam periclitantem commendarent. Nolebant deesse Fratres justis ipsius postulatis. Profusa ad Deum oratione, votoque ad B. Ladislaum facto, desiderio ipsius responderunt. Eadem hora, qua id actum est, reliquit eum febris; esurivit, et sapide comedit; et quem medicorum sententia morti adjudicaverat, B. Ladislai gratia et benevolentia vitæ pristinæ restituit.

e continua febri a medicis depositus sanatur:

240 De domo ejusdem civis Joannis Gasjorek nondum egredi licet; revocat ab ipso limine gressum casus filii ipsius, Joannis quoque dicti. Hic B infantulus, in mensa super cervical seu pulvinum a matre est collocatus; ea vero certi cujusdam negotii occupatione in atrium abeunte, in terram de elevata mensa infans decidit fortuito. Ætas tenerrima, ad gravem subeundum casum parum idonea, magnum incurrit salutis detrimentum: vertex totus capitis intus retrusus, quasi concavus factus; cranium quoque immersum ipsi cerebro remansit; viventis hominis vix aliquibus vestigiis remanentibus. Nullum aptius remedium tanto malo sublevando mœstis parentibus visum, quam ut B. Ladislai ope precibus implorata infanti subvenirent. Exequentibus promissa, nullo humano adhibito auxilio, eadem nocte cranium in suum locum rediit; et infans dum hæc fierent, modico fletu emisso, materno lacte recreatus obdormivit; sanusque ab hinc factus est.

infans e lapsu contritus sanitati restituitur:

241 Et hoc quoque nostri seculi est quod infero. Anno namque Domini MDCXXVI Nobilis ac Generosi Domini Krakowicki filius, sub gravissimo ac molestissimo morbi comitialis onere pressus, quolibet die felle ipsius pascebatur, parentibus inde magna amaritudine saturatis. Amicis tandem quibusdam suadentibus, quorum notitiæ optime B. Ladislai cognita sanctitas erat, ut eidem beato viro filium male habentem devoverent, fecerunt; nec spe fru-C strati. Namque depulso morbo immunem factum puerum sepulcro beati viri obtulerunt, Deo gratias agentes, et B. Ladislaum grata mente venerantes, eo quod post tale votum numquam epilepsia filium eorum vexaverit.

epilepticus curatur.

242 Præsens se Divinum numen ostendit cuidam villano, subdito Illustris Domini Theophili Grzybowski, districtus Varsaviensis Judicis supremi terrestris, in villa sua Leviczyn dicta, cui ad fidem dandam ætatis canities multum tribuebat auctoritatis, et simplicitas villana testimonium perhibebat veritatis. Referebat ille Confessario suo, qui fuit unus de numero Fratrum Minorum de Observantia Varsaviensium, quod cum atrox pestilentia magnas ubique ederet strages per civitates, oppida, villas, domum quoque suam eadem pernicie repleverat, violentaque rabie adeo grassata est, ut omnibus quos domus sua complexa erat sublatis, uxore, liberis et familiaribus quotquot erant enecatis, solus ille remanserit. Jamque et ille moribundus, plenus nempe ulceribus plusquam quinquaginta (uti ipse asseverabat) pestilentialibus, mortem præstolabatur, quam in desiderio magis quam vitam habebat, partim ex tædio et melancholico humore, se vehementer angente, partim ex mœstitia de tot suorum carorum sublatione, partim ex doloribus quos ulcera illa infligebant ipsi. Utque citius ad metam vitæ perveniat, in illo strato procubuit in quo peste sublati ipsius domestici mortem oppetivere. Cumque huc atque illuc sese volutando, virulentæ pestis toxicum pleno ore et spiritu in se attraheret, vocem auribus suis illatam sensit. Quid agis, o homo? Vove Domino te ossa sancta Varsaviæ requiescentia visitaturum, et salvus eris. Monitus voce cœlesti, ingemuit; firmoque statuit proposito, se, quamprimum vires sanitatemque recuperasset, dictis obedire. Confestim ulcera in carne ejus aperta saniem pestiferam copiose ejecerunt: ille vero sanus factus, postquam a Patre suo Confessore rescivisset de loco sacri depositi, promptissime mandatis satisfecit, et liber in posterum ab omni contagione remansit. D

A. VINCEN. MORAUSKI. Peste infectus cœlesti voce docetur ad B. Ladislaum recurrere.

243 Non dissimile ante complures annos miraculum accidit, videlicet anno Domini MDCXI. Homo quidam obeundis scholaribus officiis intentus, Nicolaus nomine, ad ecclesiam parochialem S. Joannis civitatis Toruniensis inter Cantores Ecclesiasticos conversatus, status sui conditione exigente, ad pulsandas campanas turrim ecclesiæ adjacentem conscenderat; ubi terribili quodam casu a campana ictus, decidit pro mortuo sublatus: deinde manibus sublevantium adjutus, e loco quidem semivivus surrexit, sed surdus et mutus effectus, et per omnia ecclesiasticis obeundis officiis inutilis redditus, de catalogo servitorum templi expunctus, registro mendicorum in posterum adscriptus est. Quadriennio in eodem loco mendicus commoratus, tædio quodam affectus, locum mutare decreverat, et in Masoviæ Ducatum iter cœptum perficiebat. Transeunti per silvam civitati Sochaczeviensi proximam, placuit sub quadam arbore quiete perfrui, lassoque corpori indulgere. Sedens et suam miseram conditionem deplorans, lacrymis obortis in amaritudine animæ suæ gravia ad Deum suspiria emittebat, orationeque humili cor ad Deum sursum afflictum sublevabat, supplicans ut, pro sua benignitate, misericors Deus suam pristinam amissam sanitatem sibi restituat, vitæque prioris feliciorem conditionem reducat. Perseverante eo sic in fletu et amaritudine gravium suspiriorum, ecce vox a tergo insonuit: Noveris, o homo, te sanitatem recuperaturum, modo Varsaviam veniens ecclesiam Bernardinorum visitaveris, et peccata tua confessus fueris, ibique pro beneficio hoc Deo gratias egeris. Obstupuit ille, et audiens retrospexit, animo accensus sciendi, cujusnam voces tam dulces et suaves fuerint: viditque in albis speciem hominis, sed cito eum disparuisse advertit. Omnia hæc Patri Confessario suo, tum aliis Fratribus omnibus cum summa devotione, sanitate jam recuperata, referebat homo ille: Pater vero Confessor ostendit illi sepulcrum B. Ladislai, uti locum ubi Deo gratias et B. Ladislao deberet agere, cujus meritis sanitas prior sibi restituta est.

Clericus e lapsu mutus ac surdus E

eloquio cœlesti medicinam recepit. F

CAPUT VII.

Alia decem miracula recensita.

Relatis jam quamplurimis miris stupendisque factis B. Ladislai, adhuc multo plura imo innumerabilia restant relatu digna. Occurrit pro nunc mulier annosa octoginta et amplius annorum, longa vivendi ætate fidem dictis suis concilians, Catharina Lugowska vidua. Hæc claris devotisque testata est verbis, ab hac arbore, situata in medio paradisi Religionis Seraphici Francisci, plurimos fructus a se decerptos, vitæ suæ et suorum saluti magno commodo stetisse. Multa nempe beati Patris Ladislai patrocinio

Mulieri cuidam curatur. Alius epilepticus:

A. VINCEN. MORAUSKI.

A patrocinio collata beneficia, consolationis quoque ab eo fonte rivos ad satietatem hausisse bibisseque. Filium sibi fuisse, qui per integros quinque annos morbi epileptici duram patiebatur servitutem. Frustra adhibita remedia cum nihil proficerent, profusum ab ore Confessoris consilium malo sævienti profuit. Suasit ille ad B. Ladislaum in tali vitæ discrimine esse recurrendum, per sacrum Missæ officium ad ejus sepulcrum celebrandum. Mulier illa, ubi primum ad effectum deduxit oblatum consilium, feliciter de collata filio sanitate gavisa est, qui abhinc ab illo malo liber semper extitit.

maritus ad sanam mentem

245 Eidem mulieri insignis exhibita consolationis gratia calamum alio properantem revocat, et de illa iterum non nihil dicere compellit. Circa annum Domini MDLXXXVII maritus ejus mente captus, domo propria clam omnibus insciis elapsus, per silvas, nemora, campos, aliaque invia loca multis diebus vagatus, sua absentia uxori solicitudinem, tribulationem, imo et sinistram suspicionem causavit : consanguineis vero et propinquis curam, murmur, et anxietatem magnam injecit sui ipsius. Amici enim ejus pariter cum consanguineis in unum convenientes, varios inter se conferebant sermones, et in varias distracti sententias, de amico non comparente B per tam longum tempus sciscitabantur invicem. Omnibus ea sententia visa est optima, uxorem de marito interrogandam : illam quippe juramenti Sacramento obligatam, voto quoque matrimoniali teneri ad curam de mariti vita habendam. Eliguntur de numero amicorum qui eam adirent, sciscitarentur, scirent, ubinam locorum vir ejus esset : jam vitæ ipsius indissolubili factam vinculo sociam, viri negotiorum, operum et consiliorum participem [esse debere]. Respondente illa, omnino se ignorare de statu viri, nec posse scire quo sese contulisset; extemplo omnibus sinistra incidit de illa opinio, tacito murmure inter se conferentibus, maritum ab uxore neci occulte traditum, et in aliquod tenebrosum antrum injectum latere. Proinde minaci allocutam sermone, afflictam satis feminam terrore concutiunt, ni veritatem dicat, juris strepitu eam requirendam. Correpta misera vehementi terrore, vitæque suæ metuens, et ne legibus de marito interrogata vim tormentorum subire cogeretur; iterum ad Confessarium suum præfatum Patrem Stanislaum Zdziarski recurrit, consilium petit. Ille eamdem, ad evitandam tantam difficultatem periculumque monet viam tenendam; B. Ladislai auxilium sacrosancto Missæ C officio adhibito implorandum. Quod cum factum esset; eadem die maritus domum reversus, omnes reditu suo lætificavit, uxorem vero a periculo liberavit.

et domum unde fugerat reducitur.

246 Nec negligendum istud, imo inter miracula per intercessionem B. Ladislai facta annumerandum censeo, mulieris, Evæ nomine, Valentini Leopolitæ pellionis uxoris, civis Varsaviensis, voto et precibus obtentum. Grassante per totam Varsaviam contagione epidemica, pestilens spiritus domum ipsius invaserat, jamque duos domesticos suos crudeli leto necaverat, extra limen ejecerat, in terra defossa absconderat. Insiljerat quoque in filium suum, quem primo impetu ulcere pessimo in umbilico percussit, ad mortis portam ipsum dirigens. Mater filii admonita periculo, B. Ladislai patrocinio seipsam, domum totam, et jam peste plenum commendavit filium. Neque defuit afflictæ subsidium. Ruptum ulcus filii effluxit, tam grandi in corpore relicto vestigio, ut viscera aspicientibus paterent videnda. Cito tamen, non sine miraculo admiratioaeque omnium, sanitatem recepit; et domus tota a periculo libera, nullius alterius mortuum spectavit cadaver.

Domus peste infecta liberatur et filius sanatur,

247 Saluberrimum hoc ad debellandam et extinguendam pestem antidotum, beati Patris Ladislai D præsidium, mulieri præfatæ exhibitum, ad aliorum quoque aures facile pervenit. Erant duo Sacerdotes seculares, peste infecti, ideoque ab aliis segregati, mortem quasi jam inevitabilem præstolantes. Hi per nuntios certos præfatam mulierem precibus solicitis obsecrarunt, ut salutis suæ conservandæ ergo, sacrum Missæ sacrificium, ad sepulcrum B. Ladislai celebrandum, nomine eorum procuraret. Ad vota illorum ubi accessit optatum remedium, a peste præservati remanserunt. Eodem spiritu devotionis impulsa erga B. Ladislaum, toties experta ipsius promptas intercessiones prædicta femina, cum filium alium suum, acuta febre, in mortis periculum injectum devovisset eidem Sancto, sanum subito conspexit. Imo de seipsa quoque referebat, ulceris ingentis impedimento guttur sibi præclusum, nullum cibi alimentum potuisse recipere. Hinc orti dolorum stimuli pungentes, et manifestum vitæ discrimen : sed imploratum B. Ladislai auxilium tam cito affuit, ut quo tempore sublatum fuisset prædictum impedimentum ipsumque virulentum ulcus, non plane advertisset.

Sacerdotes duo a peste liberantur:

febricitans curatur:

et guttur exulceratum:

248 Mira res, neque ea parva, quæ de Magnifico Domino Stanislao Smiecinski, Notario terrestri districtus Varsaviensis legitur. Eum circa annum Domini MDCIX tam atroci ægritudinis supplicio afflictum fuisse, ut duarum hebdomadarum spatio, ulla requie ab urgente morbo oblata, continuo affligeretur dolore; medicorum etiam propinata remedia, longe inferiora morbi magnitudine agnoscerentur; jamque illorum sententia morti destinatus, agonizantis subire aleam putaretur. Ea vis, fortitudo et malitia morbi illius fuit; ut in socium sibi adsisceret comitialem infirmitatem : quæ irruens de repente in miserum senem, eo furore et impetu debacchabatur in membris ægrotantis, ut per diem naturalem octoginta vicibus perniciosos iteraret incursus. Tam ingenti oppressus infirmitatis malo, agebat animam; ideoque Sacerdotes et domestici, cum omnibus necessariis ad animæ exitum, sibi assistebant, horam exspectantes. Interim certi amici, ex adhærentibus sibi tunc, B. Ladislai confisi patrocinio, cum si vitæ restitutus sanitatis recuperasset beneficium, ad sepulcrum ipsius præsentandum cum oblationibus decernunt voventque. Inter illos uxor juncta vinculo matrimoniali, quo propinquior ipsi erat, eo ferventiori devotione maritum eidem beato viro offerre satagebat : suspiria proferebat, vota concipiebat, et devotas depromebat orationes. Nec mora : promissione per vota stabilita, vigore recepto, vitam simul et sanitatem assecutus, a porta mortis revocatus est; et in perpetuum gratitudinis testimonium, argenteam affixit sepulcro tabellam : scripto etiam satis prolixo vir sapientissimus illud beneficium recognoscendo prosecutus est, longo post tempore vivens in senectute bona.

e variis infirmitatibus moribundus sanatur:

E

F

249 Verum temperare mihi nequeo, quin huic viro magno, miraculose sanitati restituto, aliud nobilissimæ cuidam matronæ exhibitum beneficium subjungam. Fuit autem illa illustris et Magnifica Domini Hedvigis a Przeræbii Przeræbska, legitima D. Stanislai Paris Castellani Varsaviensis consors. Hæc in utero morte interemptam prolem, inclusam per sex integras hebdomadas gestabat. Grave puerperæ negotium doloremque casus ille facessebat : cadaver in utero putridum circumferebat; tormentum continuum, manentes producebat dolores. Quicumque de illo infelici casu audiebant sparsum sermonem, unanimi sententia morti dominam proximam judicabant, inevitabilem profecto passum. Mater prægnantis, imminentis memor periculi, doloribus quos afflicta patiebatur filiæ compatiens, B. Ladislao voto nuncupato

fœtu diu mortuo liberatur mater:

A cupato, obviandum periculo firma spe constituit. Vovit itaque, si mortis depulso telo vitæ superstes et particeps remaneret, ad sepulcrum ipsius deducendam. In hunc finem adhibita fuit oratio per Confessarium, ipsius ibidem sibi assistentem, de B. Antonio per S. Bonaventuram composita, sed ab illo Patre mutato nomine de B. Ladislao prolata. His pollicitationibus, votis, devotionibusque rite peractis, ecce partus cadaveris fœtidi sine magno dolore adfuit; sublata pariendi difficultas; parturientis et fœtum educere connitentis membra blandissime obsecuta, corpus ita flexibile redditum, ut nullo negotio fructus ventris seu potius putredo exiret : vix ex penetrali valentibus discedere qui infirmæ assistebant, secutus est flebilis cum gaudio partus, prolesque abominabilis in lucem cum lætitia et gratulationes ejecta, quæ tamdiu in alvo conclusa, putrida remanens, tormenta doloresque intolerabiles ac demum exitium letale materno corpusculo minabatur. In signum gratitudinis de argento conflata imago, per eamdem dominam sepulcro appensa, anno Domini MDCX, cernitur.

250 Memorabilis est quoque Generosi Alberti Vituski casus, qui cum graviter doleret pede, et utrius-

curantur pedes affecti

B que ad faciendos gressus ministerio prorsus privatus decumberet, ac uxor ejus vereretur, ne quid incommodi aut aliquid claudicationis contraheret; de periculo admonita, votum Deo cœli fecit, rogans ut intercessione B. Ladislai, servi sui miraculosissimi, auxilium sanitatis cœlitus marito suo exhiberetur, a maloque liberaretur. Hinc cito maritum sanum conspexit, quem nullus hominum sanare potuit. Denique quædam honesta femina, Catharina Sweykowska de Miedzestyn, cum longa infirmitate correpta nullo subsidio humanæ artis adjuvaretur; crescente in dies malo adversæ valetudinis, etiam hydropisim contraxit, quæ in ipsius corpus radice missa, nulla ratione eradicari potuit, dominioque semel obtento se spoliari non patiebatur. Gaudebat longa satis processione, et altius radicem profundere nitebatur: instabat mortis inde metus, humana claudicante ope. At ubi divinum poposcit auxilium et B. Ladislai opem implorat, in exilium pellitur tumida hydrops; et sanitas in domum, qua pulsa longo tempore aberat, revocatur.

et hydropisis.

CAPUT VIII.

Alia decem miracula prolata.

Etsi omnes partus in humano genere, maledictio-

C nis decreti divini, difficultatibus variis, doloribus, angustiis, periculisque vitæ sint pleni, quo primæ matris nostræ transgressio mandati Dei castigata est, dicente illi Domino, Multiplicabo ærumnas tuas et conceptus tuos, in dolore paries filios, et sub potestate viri eris, Genes. III ; alii tamen aliis difficiliores periculosioresque accidunt diversis ex causis : unde plurimæ in tali actu, tormento potius, vitam cum morte volentes nolentes commutant. Hoc in se experta est quædam femina, Dorothea Czwolczyna de Pariszow ; quæ cum per integram diem et noctem in evacuando utero laborasset ; nullo modo ad terminum partus pervenire potuit. Citius animam, quam fœtum, ex corpore illo egressuram assistentes sperabant, quia paratior jam ad exitum, quam fœtus ad partum fuit : fortius claustrum uteri, quam vinculum naturæ, nexusque corporis cum anima; hoc violentiæ cedente, illo vero indurato, obstinatoque ad omnes ictus remediorum remanente. E cœlo opus fuit advocare claustrarium artificem. Invocatus itaque a devotis astantibus B. Ladislaus, ad cujus visitandum sepulcrum parturiens per votum decreta est. Dum votum tale concipitur et promittitur, ecce reseratis

Parturiens mortem per votum evadit.

claustris partus inopinatus introducitur, lætantibus D omnibus, et Deum in Sanctis suis benedicentibus, magnificantibusque simul cum puerpera potentiam Dei. Hæc circa annum Domini MDCX.

A. VINCEN. MORAWSKI.

251 Non desunt et in ipso Varsaviensi conventu exhibita miracula. Erat in conventu illo quidam Frater nomine Thomas Lada, de numero laicorum, olim in seculo genere nobilis et militiæ secularis gloria satis celebris. Hic adversa valetudine correptus, ad vitæ metam properabat : jamque destitutus sensibus, memoriæ quoque beneficio privatus, quasi extra limites vitæ jacebat. Plurimum mœroris et sollicitudinis capiebant Fratres ex illa periculosa infirmitate ejus : nam laboribus manuum suarum, multum utilitatis conventui illi pariebat : peritus erat enim artis conficiendæ cerevisiæ, quam fideli opere exercendo utilem se conventui exhibebat. Ideo pro salute ipsius lucranda fervens a Fratribus oratio fundebatur ; votum etiam ad B. Ladislaum eo fine emissum, ut a morbo liberatus servitiis suis conventui subveniret. Postquam ergo talis medicina decumbenti infirmo admota est ; sanus efficitur, ita ut tertio die post votum ad omnes labores aptus esset, exerceretque eos facto ; votaque pro se emissa ipse per se adimplevit.

Frater laicus miraculose sanatus

E 252 Non defuit et alia occasio eidem Fratri Thomæ, a B. Ladislao efficaci prece opem implorandi. Etenim gravi dolore manus unius affectus, usum et ministerium ipsius amiserat. Urgebat necessitas, et officii ejus exigebat onus, ut utriusque manus obsequio labori incumberet. Objiciebat impedimentum ad id exequendum vis doloris, et revocabat ab omni opere male affecta manus. Plenus spe ad B. Ladislaum seipsum contulit et obtulit : recessit ad ejus sepulcrum, supplex in genua procumbens : oravit humiliter pro restitutione manus. Tum finita oratione, doloris finis advenit : recedente illo a sepulcro, infirmitas quoque omnis recessit : sicque remoto impedimento, idoneum se ad opus exercendum advertens; ad recta accinctis lumbis roboravit brachium suum, et ad fortia misit manum suam, officio suo incumbens, et opus ad effectum bonum deducens.

etiam manus suæ usum amissum recuperat :

253 Quam præclarum et illud, de nobili Domino Laurentio de Raduanica Kaminski deductum exemplum? Expositus hic vir erat quadam nocte irruentibus in sua membra calidæ febris ardoribus, illisque adeo vehementi impetu corpus invadentibus concidit, F ut aliorum simul morborum experiri sit coactus supplicia, potissimum hepatis : splenis, stomachi, et capitis dolorum tormentis exagitabatur supra modum, plusquam natura ferre poterat : et præterea calculi molestissima angustia ipsum premebat. Tot se advertens conflictari calamitatibus; tot in se irruentibus salutis propriæ hostibus, mortem etiam adesse in foribus arbitrabatur : hoc autem vel maxime dolebat, et ea anxietas pectus suum pulsabat, quod sine Sacramentorum præsidio et absque Sacerdotis præsentis orationibus, e vita discessum instare sentiret. Hinc uxor sua, una cum filia sua Catharina majore natu, profundis suspiriis, orationibus, votis, continuis precibus, Dei misericordiam invocare, et simul B. Ladislai auxilium flagitare, votisque se obstringere sepulcrum ipsius adeundi satagunt. Non defuit viri Dei auxilium : confestim dolorum fracta rabies, instar fumi a corpore illo evanuit : et ipse sanus factus, postridie, quæ ore tum suo tum aliorum pollicitus erat, opere exequi cum uxore et filia studiose voluit et fecit.

Curantur calculus aliique morbi,

254 Cogitanti mihi ad alios etiam properare, ecce in eadem domo ejusdem nobilis viri filia occurrit Catharina. Hæc decem dierum spatio febri exagitata, ab omni prorsus cibo abstinuit; æstuante autem febre,

et febris continua.

A VINCEN MORAUSKI.

A febre, et tamquam ardente flamma per omnia corporis membra incendium producente, visa est omnibus ad præfixam vivendi lineam celeri cursu properare, et eo devenisse, ut morti major facultas eam enecandi data fuisse, quam vitæ eam inter homines retinendi potestas concessa videretur. Parentes ipsius ad sepulcrum B. Ladislai viam arripiunt, et venientes subnixi spe et fiducia certa, circa horam octavam orto sole in terram prostrati, orationi fervidæ incumbunt. Domum reversi, eadem hora filiam a febre dimissam inveniunt; plurimum gavisi de insigni sanitatis beneficio, filiæ per B. Ladislaum collatæ quam ob morbi violentiam omnium consensus morti adjudicaverat.

a peste imminens mortis periculum

255 Neque uxor ejusdem Nobilissimi Domini Kaminski extra hanc sortem posita fuit, quæ grassante in domo sua febre malitiosa et contagiosa, proximeque ad pestilentialem accedente, quam epidemicam vocant Poloni lozna choroba; eo correpta malo, in regionem viventium de hoc seculo iter et profectionem parare festinabat. Ea vis morbi corpori infusa erat, ut cum a medicis subsidium requireretur, et ab aliis morbi malitiam cognoscentibus responsum expectaretur, ejusmodi datum fuisse perhibeatur, telam corpori illi involvendo magis necessariam,

his repellitur.

B et urnam præparandam pro recondendo eodem corpore, quam medicinam adhibendam. Talibus dispositionibus humanis intellectis, ad agnitum jam multis vicibus præsidium visum est confugere : et quidem felici successu. Nam voto ad B. Ladislaum emisso, ea quæ morientium cœtui erat destinata, rediit ad viventium consortia, optime sana. Ejusdem morbi virus totam familiam infecerat Illustris et Magnificæ Dominæ Sophiæ a Dzialinin, Nicolai Mniszek Capitanei Lukoviensis consortis; eodemque sublatum est remedio : Beati Ladislai invocatum est auxilium : adfuit: et omnes qui eo infecti erant ad sanitatem revocavit, et a grassante lue liberavit. Conflata de argento tabella, ad sepulcrum Beati affixa, argumentum præsefert recognitionis beneficii et gratitudinis.

Pestis grassans in conventu Fratrum et monialium

256 Rursum se offert pestilentiæ sævientis mortifera lues. Edebat ingentes annos Domini MDCIII Varsaviæ hominum strages, et ad Fratres in Conventu degentes eamdem intulit perniciem : Confessiones hominum excipiendo eam labem plurimi contraxerunt ; infecti decumbebant multi, mox esca vermium futuri. Monialium quoque domus, eodem

C subjecta morbo, jam unius e numero Sororum extinctæ spectabat cadaver : nonnullæ indicia pestis in corporibus apparentia gestabant. Superior tam Fratrum quam illarum, ea periculorum magnitudine admonitus, ad sepulcrum B. Ladislai in orationem prostratus, utrumque Conventum eidem devovit : factumque est ut omne periculum cessaret, et discrimen vitæ ab utroque remotum abiret : qui vero jam plaga infirmitatis perusti morti appropinquabant, sanitati et vitæ restituti, salvi et immunes facti, Deum et servum ejus B. Ladislaum laudabant.

et domo Consulis Varsaviensis,

257 Egressus de conventu Fratrum, domum Consulis civitatis Varsaviensis ingredior. Ecce occurrit mihi Gregorius Badowski dictus, Consul civitatis, testis miraculi in se exhibiti. Pestis, inquit, civitatem hanc nostram depopulabatur, cum ego puer adhuc essem : quam puerili judicio parvi pendens, contracta familiaritate cum filio Simonis fabri arcarii vicini domui nostræ, colludebam ei ; blandisque collocutionibus amicissime ipsi communicans, mortiferam ex eo hausi pestem, qua ille jam infectus erat. Mortuus est puer postridie : me quoque infectum febris eadem corripuit, apostemaque in corpore meo produxit. Mater mea, ingenti periculo concussa, ad sepulcrum B. Ladislai festinavit; sacrosanctum Missæ officium dici quamprimum procuravit; D
vota, orationes, suspiria multiplicavit; vitam meam et domum totam eidem commendavit. Reversa me, quem febre æstuantem reliquerat, jam lætum, sanum, et ludentem invenit. Et ab hinc domus tota libera ab omni contagione extitit, nec ullum pestis vestigium in ea post apparuit.

qui alias agonizans in vivis servatur.

258 Non in sola tantummodo juventute se cumulatum beneficiis B. Ladislai, dictus Dominus Gregorius Badowski affirmavit ; sed multo amplioribus consequentibus ætatibus. Inter cetera vero retulit, quomodo anno Domini MDCIX gravi infirmitatis plaga percussus sit, cum spe de producenda vita prorsus deposita, sic de se tam medicis ipsis, quam omnibus aliis judicantibus, qui eum statum vitæ probe noverant. Me quoque ipsum (aiebat ille) gravitas infirmitatis, magnitudo dolorum, et vitæ tædium adhoc induxit, ut me præciperem de lecto depositum in terra collocari, ea mente ut accelerarem vitæ perdendæ terminum. Satisfactum est voluntati : nam depositus de lecto, in nudo stramine collocatus, jam pene animam agebam : et menti succurrit B. Ladislaus Patronus meus; cujus patrocinium, in juventute mihi præstitum, spem adhuc in me resuscitavit et fiduciam erexit ad sanitatem recuperandam, vitamque iterato E
restituendam, modo ad ipsum supplex recurram. Igitur eo modo et affectu, quem infirmitas concessit debilitasque permisit, corde et ore auxilium ejus invocavi, votum ad visitandum corpus ejus feci, opem imploravi. Et ecce, in illo ipso motu mentis et cordis mei, immutationem quoque in membris sensi; vigorem mihi restitui, sensus acui, spiritum lætificari, morbi potentiam debilitari, et sanitatis gratiam mihi restitui, cognovi. Sublevari me itaque de terra mandavi, et rursus in lectum reponi : ubi tantas vires recepi, ut postridie sepulcrum ejusdem beati viri adire potuerim : quod sine mora, sicut decreveram, feci. Utrumque hoc miraculum, manu sua digestum, posteritati commendavit.

CAPUT IX.

Reliqua miracula in judicio rite deducta. Rex, Palatinus Pomeraniæ et alii sanati.

Pulchrum est et memoria dignum, quod sequitur, miraculum. Alexander puer, filius Magnifici Domini Stanislai Lezynski et Annæ de Rzuchow, occulta infirmitatis sagitta ictus, in lecto decubuit. Mortifera F
adversæ valetudinis rabies vitæ ipsius præcidendæ instabat ; et jam in extremo agone constitutus, mortis impetu facto, abripiebatur, dolentibus super se domesticis. Mater ipsius satis mœsta cum assistentibus, ad B. Ladislaum voto concepto eum obtulit, obnixe rogans, ut ipsius beneficio adhuc in viventium consortio remaneret. Voto emisso, anhelitus gravis et aspera respiratio, quæ mortis brevi imminentis prænuntiabat adventum, termino conclusa siluit. Tum mater flens et ejulans, arbitrata puerum jam obiisse, in voces lamentabiles et lacrymas prorumpit ; carmenque lugubre mœsta incipit, accinentibus sibi eamdem cantilenam omnibus domesticis, qui tunc astabant, fratribus sororibusque et familiaribus reliquis. Fletus, ululatus, ploratus auditur. Interim puer, veluti e gravi somno excitatus, matrem talibus verbis alloquitur. Quid hoc rei est, domina mater? Cur fletis? Nihil mali accidit mihi : quare ploratis? Ad hanc vocem omnes conticuere, intentique ora tenebant. Subita lætitia omnes occupavit, lacrymas ab oculis abstersere, ploratus cessavit : puer de lecto surrexit : et quia hora prandii erat, mensæ accubuit; acsi nihil adversi unquam pateretur, lætus sapide cibum sumpsit. Stupendum miraculum plurimorum studia in B. Ladislaum accendit.

Moriens revixit subito anno 1611.

Palatinus Pomeraniæ sanatur.

A 260 Illud quoque quod sequitur non minus mirabile celebreque habendum est, quod Illustrissimo Domino Michaeli Konarski, Palatino Pomeraniæ, accidit. Parabat profectionem in certorum negotiorum Regni procuratione, urgentibus eam gravissimis causis: et ecce de repente ingruens morbus expeditioni celeri obicem posuit, ipsumque Palatinum duro exceptum flagello in lectum conjecit. Auctus indies morbus spem salutis recuperandæ præcidit, mortis irruentis metum injecit. Jamque domesticis certior inhæserat opinio, de Palatino morte tollendo, quam in vita retinendo. Pervenit ea fama celeri cursu ad Curiam Regiam, et cum alios tum vel maxime filiam ipsius Domini Palatini, in Gynecæo Reginæ existentem, vehementi concussit mœrore et metu, terruitque periculum paternum. Helena Constantia virgini nomen erat; quæ accepta licentia a Serenissima Regina, ad sepulcrum B. Ladislai celeri cursu properavit mœsta, et de salute amantissimi parentis sui solicita. In orationem prostrata, affectu, lacrymis, voce, et profundis suspiriis beati viri, sublevandæ saluti paternæ, opem imploravit et impetravit. Etenim eadem hora, qua oratio Varsaviæ pro ejus salute offerebatur, cœpit melius domi suæ habere, morbi violentus mortus cessare, et paulatim conticescere ac vires corporis sibi B redire. Inde ille mirari, unde tam repentina mutatio et salus. Surgit de lecto, comedit, ambulat, currit, et iter propositum ingreditur. Certior postea factus, cujus auxilio sublevatus viveret, Deo egit gratias, et B. Ladislaum abhinc mira veneratione et observantia prosecutus est.

Curantur dolores capitis,

261 Expeditis jam tot miraculis, intercessione et opera Beati Patris Ladislai patratis, nova et nova subministrata sunt. Nam occluso et sigillato jam processu Romam transmittendo, ultro se ingerebant plurimi ad recognoscenda miracula circa ipsos facta, et imprimis quidam venerabilis Pater Albertus a Czelandis, Psalterista ecclesiæ Parochialis S. Joannis Baptistæ Varsaviensis. Hic cum anno Domini MDCXXVII venisset Varsaviam, insigniendus sacro Subdiaconatus ordine; nocte quadam hospitio foras exiens, in tantum dolorem capitis incidit, qualem numquam se persensisse in vita sua affirmabat: nullam acerbiorem infirmitatem ullo unquam ætatis suæ tempore in corpore suo pertulisse se meminerat. Suasu et instructione uterini sui, venerabilis D. Petri a Czelandis Presbyteri, Psalteristæ itidem ecclesiæ ejusdem, inductus, illucescente die, ivit, maximo dolore capitis pressus, ad ecclesiam Fratrum C Minorum de Observantia, ad sepulcrum B. Ladislai, quinquies Orationem Dominicam recitaturus. Cumque ingrederetur templum, paulatim remitti vim morbi sensit: Ac tandem persolutis ante altare B. Ladislai votivis precibus, continuo et plane a dolore capitis liber, ad hospitium rediit.

febris continua,

262 Beneficium semel obtentum spem et animum concitat ad alia obtinenda et acquirenda, præsertim in necessitate. Idem venerabilis Pater Albertus de Czelandis Psalterista, cum quodam tempore assidua et acuta febre plusquam una septimana ureretur; memor prioris beneficii divini, intercessione B. Ladislai obtenti, convertit cor supplex ad ipsum, meritis et intercessionibus ejus a morbo illo liberari flagitans, vovensque se quam primum venisset Varsaviam, sacrosanctum Missæ sacrificium ad sepulcrum Beati de SS. Trinitate peracturum. Quo facto mox recessit febris, pustulis quibusdam e capite et facie erumpentibus. Postea nullum capitis dolorem sensit, nec ullam molestiam aut vexationem febris sustinuit, et votum explevit.

A. VINCEN. MORAUSKI. podagra,

263 Exemplo plurimorum ductus Generosus Dominus Petrus Zaluski, Vexillifer Ravensis, veniens Varsaviam testimonium perhibiturus veritati, libere D recognovit, qualiter B. Ladislai beneficio a molestissima ægritudine sua fuerit liberatus. Anno Domini MDCXXIX passio podagrica ipsum invasit ita vehemens, quod cruciatus, quos in pedibus ejus causabat, videbantur sibi humanitus intolerabiles; qui per tres hebdomadas somnum sibi subtraxerant, nec cibum nisi ægre valde sumere permittebant: quare mortem potius optare, quam diutius tormentum illud tolerare eligebat. Nullum medium, nullum refrigerium, nullum remedium, quod vel ad modicum tempus doloris magnitudinem mitigaret inveniebatur. Videns consors sua cum ceteris familiaribus dolorem esse intolerabilem, ad B. Ladislaum Patronum suum et suæ possessionis Gielnow, in quo natus est hic vir sanctus, cui tunc ipsa dominabatur, per simplicem orationem recurrit, votoque maritum ad sepulcrum ejus visitandum obstrinxit. Hoc solum remedium, hoc pharmacum efficax contra rabiem illius morbi fuit. Statim namque post emissum votum, quasi flamma ardens aquæ conspersione, podagræ illius ardor et stimuli compressi extinctique sunt: somnus placidus subsecutus sensus vivificavit, membra vigoravit, et sanum totum effecit: ita ut postridie, nec lecto amplius, nec adjumento aliquo, sanus factus E indigeret. Quod totum intercessione Beati Ladislai se consecutum, firmiter credit et prædicat.

paralysis letalis,

264 Frequentissima miracula sunt B. Ladislai in patria sua, qui si aliorum externorum, maxime autem domesticorum suorum, curam habet. Unicus jam heres oppidi Gielnow, patriæ locique nativi beati viri, reliquus est Casimirus puer, filius olim defuncti Generosi Domini Joannis Dunin Brzezinski et Barbaræ de Valowice, nunc secundarum nuptiarum dicti Domini Petri Zaluski uxoris filius. Hic in tenella adhuc existens ætate, paralysi correptus (qua infirmitate et suus frater uterinus in simili ætate sublatus est) manus dextræ et pedis usum linguæque amiserat; imo fratrem suum imitatus, vestigiis ejus inhærens, eamdem viam universæ carnis ingredi videbatur: cui jam agonizanti parochus Gielnoviensis, R. D. Matthæus Silnicki, iter orationibus designatis in cœlum sternebat. Venit in mentem matri B. Ladislaus; rogat Presbyterum, voto filium suum sancto viro obstringat. Facit ille sine mora: et ecce puer manum dextram elevat, pedem affectum male erigit, et ut potuit lingua infantili verba format, oculos attollit et denique totius corporis sanitatem se recuperasse demonstrat, sanus per Dei gratiam et merita B. Ladislai, in hunc usque diem. F

grassatores impediti Gielnovi.

265 Non tantum intra domesticos parietes B. Ladislaus potentiæ suæ vires, Dei virtutem sanctimonia vitæ suæ indutus, exhibebat; sed latissime etiam illas aliquando per totum regnum expandebat, si vivus, ut supra recensuimus, multo magis nunc, cum in regno cœlesti triumphat egregius miles, post devictos tot atrocissimos hostes laureatus. Hujus potentiæ suæ in patria signa, memoratu et digna et jucunda, reliquit. Anno Christi MDCXXV milites quidam licentiosi insolentesque Lisowczycy dicti, depopulatis multis locis, et vastatis provinciis, civitatibus, oppidis, agmen suum proxime admoventes oppido Gielnow, distributores hospitiorum miserunt in oppidum; quibus dum ea denegarentur, eo quod non a brachio Reipublicæ penderent; impetuose turba tota oppidum invasit, ultura prætensam injuriam igne ferroque. Jamque nobili viro Andrea Rucki, ad templi præsidia confugiente, cum aliis in valvis ipsis ecclesiæ crudeliter occiso, et multis in oppido flagitiis patratis; cum vellent ingredi sacram ædem, ipsam spoliaturi et incensuri, adverterunt iconem in pariete prægrandem B. Ladislai: cujus terrore

A. VINCEN. MORAVSKI. et Wywozi,

A terrore nimio perculsi, pedem tremuli referunt, conterritique cuncti fugiunt; oppidumque relinquentes, in villam proximam Wywoz dictam, gressus et copias dirigunt; ibi Dominam oppidi, dictam Barbaram de Walowice Brzezinska viduam, suamque aulam invasuri, spoliaturi, et igne crematuri, in vindictam prætensæ injuriæ. Jam celeri cursu furiosi homines versus aulam ferebantur, ignem spirantes; Domina vero cum suis, tanto impetui resistere non valens, orationi se dedit, Patronum suum B. Ladislaum ingeminat, invocat, obsecrat; ostendat se nunc verum pastorem, defensorem, protectorem; O miraculum! Cum milites furiosi pervenissent ad crucem, insignitam Crucifixi imagine, ante aulam situatam; nullo modo ulterius progredi, limitesque crucis egredi poterant. Exagitabant homines crudeles equos stimulis, flagellis, calcaribus: non tamen proficiebant, sed tantum in gyrum agebantur. Advertunt tandem digitum Dei esse hic; sed tamen artes funestas et incantamenta carminum Dei potentiam nuncupant. Evidens igitur fuit Dominam hanc misericordia Dei fuisse tunc a furia illorum inimicorum, intercessione singulari et auxilio B.Ladislai, quem in adjutorium sui invocaverat, liberatam et protectam.

B 266 Ipsum quoque oppidum alio tempore singularem protectionem hujus sancti Patroni sui expertum est. Etenim anno Domini MDCXXVI cum epidemica lues in illud irrepsisset, sævireque cœpisset in natale solum B. Ladislai, jamque triginta homines oppidanos enecasset; incolæ oppidi instituerunt devotionem, in qua intercessionem et protectionem sancti sui Patroni invocantes, ipsi se devoverunt. Quo facto mox pestis grassari cessavit, nec amplius ullum vestigium contagionis ejus in infirmitate aut morte alicujus apparuit. Quod animadvertentes incolæ iidem, in memoriam gratiæ acceptæ, eum in Patronum oppidi modo singulari de novo elegerunt. Insigni etenim oppidi sui, quo ex antiquo utebantur, abjecto, imaginem B. Ladislai religiose vestitam, in manu sinistra columnam cum alligato Christo, et in dextra flagellum tenentem, pro insigni stemmateque assumpserunt, utunturque tamquam proprio.

Gelnovienses peste liberati, imaginem Beati pro insigni assumunt:

267 Plurima alia edita sunt per B. Ladislaum miracula, quæ omnia scriptis distinguere immensi laboris opus foret, maxime autem in sublevandis infirmis: sed adhuc me a descriptione unius et alterius continere non possum. Distat a Varsaviensi

C civitate sex leucis quidam nobilis, egregius benefactor Fratrum, et Religioni S. Francisci Minorum Observantium singulari affectu addictus, Dominus Martinus Cieciszewski; cujus uxor de familia Chlewicka cum ad punctum partus devenisset, laborare, difficultatibus variis cœpit. Vocatæ sunt multæ obstetricandi arte pollentes mulieres; fungebantur officio suo; sed tandem difficultatem advertentes, desperantes recedebant, puerperam deserebant. Convenerant aliquot nobiles Dominæ ex locis diversis, auxilium, consilium, solatium periclitanti allaturæ; sed nullum tam efficax inveniebatur, quod decumbentem aliquo modo levaret. Omnium judicium fuit, et vox sententiaque unanimis, citius edituram animam, quam fœtum conceptum; ideoque ad talem partum potius præparandam, Sacramentis muniendam, et salutaribus armis instruendam. Vocatus est unus Pater e vicino loco Ordinis Minorum Observantium, ut puram virginem Deo animam suam generaret. Venit ille, rogat, monet, invitat, ut omnes genu flectentes pro illa pariter secum orent septem Pater noster, votaque pro ea ad B. Ladislaum nuncupent. Responderunt illæ nobiles feminæ, se illam vovisse aliis Sanctis, una S. Ignatio, alia S. Hyacintho, non tamen quidquam profecisse.

parturiens e periculo mortis liberatur.

D Instat nihilominus Sacerdos, et bono animo omnes jubet esse, ad orandum septem Pater noster hortatur. Deposita ex se chorda cinctoria, infirmam circumdat: flectit ipse, orat, ad B. Ladislai sepulcrum obligat. Orabant secum alii, sed magis agonizanti, quam orationi attendebant. Et ecce inopinato fœta defungitur partu, edit conceptum: prodit in lucem quod cruciabat, torquebat, necabat matrem: illa libera efficitur. Confusæ desperabundæ mulieres, collætantur puerperæ decumbenti: magnum Sanctum B. Ladislaum deprædicant, cujus beneficio in tam manifesto periculo vitæ, in tam arduo casu, uterum impeditum facile mulier fuderit, enixa quod stricte occlusum fuit, nec naturaliter nisi discissione solvi potuit.

268 Jam ad metam digestorum nostrorum accedentes, illud hic ponimus miraculum, quod jure merito primum locum sibi vendicabat, cum ratione personæ dignissimæ, in qua potentiæ suæ et misericordiæ Deus signa ostendit, tum ratione antiquitatis, eo quod prioritate temporis maximam partem scriptorum præcesserit. Ponimus autem illud ultimo loco, ea ducti ratione, qua orator in fine fortissima argumenta sermonis sui accumulat, ut videlicet hoc in fine saltem efficiat, quod oratione tota non potuit E obtinere. Robur igitur, auctoritatem, pondus, dignitatem, et coronam jam exaratis exemplis, hoc ultimo miraculo apponere intendo. Jam tandem veniat Serenissimus Uladislaus Sigismundus, favente Dei gratia jam modernus Rex Poloniæ et Sueciæ, electus Magnus Dux Moschoviæ. Hic anno Domini MDCXII, in ipso juventutis suæ flore, gravissimo correptus morbo, periculosam vitæ subierat aleam. Verior sententia videbatur, quæ fato exitiali succubiturum dicebat, quam opinio illa, quæ sanitati restituendum promittebat. Tanto Principi, et universis omni tempore regni incolis gratissimo, nulla humanæ artis deerant subsidia: medicorum opera et continuum studium depellendo vacabat morbo: sed inani conatu quæsita adhibebantur remedia. Sinistra de vita Principis orta suspicio, imo desperata salus: mors sine dubio imminens appropinquabat. In eo namque statu salus Principis fuit, ut unius horæ spatium, ad vitam retinendam, Medicorum quinque qui illi adstabant sermo vix eidem promitteret. Mortis etiam signa et vitæ deficientis indicia eamdem proferebant sententiam. Non dispar a medicorum sententia fuit Serenissimæ Principis Annæ, Regiæ virginis Sueciæ, Serenissimi Regis hujus nostri Uladislai Sigismundi, de que nobis sermo, amitæ opinio; quæ licet a fide Catholica fuit aliena, depellendis tamen morbis et curandis infirmitatibus felix est habita. Hæc testata est, miraculosam sanationem Principis fuisse, in quo omnia signa vitalia desierant, et omnia mortalia successerant.

Uladislaus Sigismundus Rex Poloniæ in juventute æger,

a Medicis desperatus,

269 Igitur tam evidenti periculo objecta Principis salute, quidam Capellanus Serenissimæ Reginæ, R. D. bonæ memoriæ Georgius Cerasinus, memor beneficiorum infirmis ceteris per B. Ladislaum præstitorum, ad eum recurrendum ratus, ad Fratres Varsaviensis Conventus venit; Monialibus quoque S. Francisci idem denuntiat, Principem in extremo vitæ versari periculo, a medicis derelictum, et omni spe salutis præcisa, ad mortis portam celeri properare cursu; compaterentur juvenili ætati ingenui adolescentis; condolerent Patriæ amittenti optimæ expectationis Principem, de vita periclitantem, et in ipso flore juventutis decidentem; perire spem Regni, indolem præclaram tolli, omnium bonorum expectationem, eludi: arriperent orationis præsidium, apponerent scutum votorum ad B. Ladislaum loci Patronum, exposcerent a Deo ardenti devotione desperatæ salutis subsidium, B. Ladislao solicite totum negotium

A negotium commendarent; et multis exhibitam in simili causa opem implorarent. Moniales Tertiariæ, cum accensis candelis, sine mora ad sepulcrum B. Ladislai in orationem provolutæ, fusis lacrymis ad Deum clamaverunt, et B. Ladislai auxilium requisierunt. Idem devotionis studium exercuere Fratres, omnes in supplicationem effusi; alii sacris Missæ celebrandis, nonnulli sepulcro B. Ladislai affixi, orationibus ad Deum fundendis; ceteri litaniis recitandis, disciplinis faciendis, psalmodiis decantandis incubuere. Bis eamdem texuerunt telam: nam iterum recidivante morbo, correptus Princeps eamdem subierat periculorum sortem. Ita optimus Princeps, beneficio B. Ladislai, cui per tam ardentia vota fuit oblatus, a Deo sibi miserescente sanitati restitutus, a morbo liber remansit. Vivat felix magnus Princeps, et in longos ætatis annos felices experiatur vitæ progressus, omnes precamur, ominamur, et vovemus. Fiat. Fiat.

ope B. Ladislai convaluit.

CAPUT X.

Conclusio operis.

Parvo hoc volumine, omnia quæ Deus Opt. Max. ad intercessionem et merita servi sui B. Ladislai B operari dignatus est, miracula concludere, impossibile est: de ipsis investigare, disquirere, scrutari, arduum nimis; testes colligere, ad officium deducere, in judicio producere miracula, probare, demonstrare, verum a falso dignoscere, opus laboris, molestiæ, difficultatis, solicitudinis intolerabilis est. Ideo plurima relata simplici fama consulto omisimus, quamvis verissima esse certo sciremus. Ex eo numero fuit nobilis Domini Nicolai Czosnowski uxor, quæ diu infirma sine spe recuperandæ salutis, voto B. Ladislao per quamdam virginem devotam, Varsaviæ manentem, suam consanguineam obligata, repente convaluit, cum sui vehementi admiratione: nesciebat enim in villa decumbens, quid pro se Varsaviæ ageretur. Quod item alia vice marito ejus tum etiam et filiæ accidisse, certa fide relatum est. Quædam etiam femina, de villa Biallolæka, dicta Marina Labæciowa, per quatuordecim hebdomadas gravi eaque incurabili infirmitate vexata, per votum nuncupatum ad B. Ladislaum, curata est. Non prætereunda Domina Hedvigis Zawadzka, quæ morte in ea letalia tela vibrante, erepta a periculo, et sana facta est, cum recurrisset per devotas orationes et votum ad B. Ladislaum. Adest en Nobilis C Domina Krosnowska, ex maligna febre detrimentum in sensu et ratione passa, eodem remedio sanata. Plurimæ [domus] a periculo pestis, etiam integræ villæ et civitates; tum variæ personæ in quam plurimis locis, hoc scuto contectæ, salvæ remanserunt. Multæ feminæ difficultate partus sublevatæ: nonnulli a periculis latronum, fluminum, itinerum, invocato B. Ladislao liberi evaserunt. Alii in difficultatibus negotiorum, contentionum, dissentionum juris, præsidio B. Ladislai se committentes, consolati sunt; et beneficia recognoscentes, tabellas argenteas et alia signa eo nomine ad sepulcrum B. Ladislai detulerunt. Plures tamen, quod dolendum est, pudore et verecundia inordinata abstracti, ne defectus suos, quos occultos esse volunt, prodant, beneficia a Beato accepta subticent: ceteri difficultate territi, quod non nisi præstito juramento deponenda sint testimonia, non deferunt iis ad quos pertinet cognoscere et approbare miracula facta: reliqui receptis beneficiis, meritis B. Ladislai, partim per imperitiam, partim per negligentiam, partim ob distantiam loci, itineris difficultatem et varias alias ob causas, ea reticent.

Curatæ variorum infirmitates:

beneficia præstita plurimis.

271 Hæc sufficiat protulisse primo hoc motu, ad habendam aliqualem cognitionem sanctitatis hujus servi Dei B. Ladislai Patroni nostri, ut eo fiducialius ejus sanctum auxilium populus invocare sciat, et valeat ad majorem Dei gloriam, et B. Ladislai honorem; cujus sanctitas utinam cito Sanctæ Dei Ecclesiæ illucescat, et Canonizationis gloria coronetur, nobisque suum auxilium et patrocinium implorantibus proficiat! Felix patria, felix civitas, felicissimum regnum, quod suis non caret Patronis, qui se scutum opponant furori vindicis Dei. Refricent memoriam; anni Domini millesimi sexcentesimi sexti et septimi, et intestini motus concitati in hoc regno florentissimo Poloniæ; quam atrociter turbulentissimis dissensionibus, discordiis, dissidiis, fuerit exagitatum; quando in armis totum, ad interitum certissimum, Deo sic permittente, impetu ferebatur; ita ut non solum incolæ, sed et ceteræ nationes externæ, nihil nisi exitium ejus ominarentur. Hoc judicium non inane nec fucosum fuit. Nam Romæ eodem curriculo temporis fuit quidam Pater, B. Bartholomæus Salutius, Ordinis Fratrum Minorum de Observantia, adhuc tunc in vivis existens, vir sanctus, miraculis adhuc in vita celeberrimus, de cujus Canonizatione nunc tractatur Romæ. Hic in visione divinitus sibi exhibita, conspexit Regnum E hoc Poloniæ, potestatibus infernalibus repletum, artibus suis stygiis illud parare ad interitum nitentibus; quibus splendida Corona Sanctorum Patronorum Regni fortissime sese opponens, sic restitit, ut viribus tenebrarum illarum penitus confractis, artibusque solutis, mox faciliter nec infeliciter, concordia, amor, paxque restituta sit, in hunc usque diem sancte perseverans. Exclamasse fertur, ille Pater exultans: O Polonia! multos validosque Patronos habes, qui nisi tibi nunc succurrissent, in occasum tui miserum per potestates tartareas, in perniciem tuam factas, deducta, jam transisses.

D *A VINCEN. MORAUSKI.*

Polonia a Patronis suis adjuta anno 1606 et 1607 intestino bello,

272 Quidni idem de ceteris Regno Poloniæ nostræ sæpius impendentibus periculis dicam? Meminerit providus lector, annis paucis interjectis in quantis patria nostra salutis suæ discriminibus versaretur; cum Ottomanus seu Osmanus Imperator Turcarum, anno Domini MDCXXII contra eam sexcenta millia, validissimum et istis seculis prorsus inauditum exercitum, cam ardenti furore percitus expugnaturus, libertatem sublaturus, Christianum nomen in ea deleturus, imperio suo ferocissimo subacturus, adduxisset. Meminerit simul, et illud Isaiæ XLII et mente pia recolat, Super muros tuos F Jerusalem constitui custodes, tota die et tota nocte in perpetuum non tacebunt. Ecquinam isti sunt custodes? Angelos præsides a Deo hominibus adhibitos dixerim. Bene equidem: etenim Deus Angelis suis mandavit de te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum, Psal. XC. Quod et clare Elisæus Propheta, oratione sua impetravit a Domino intueri Giezi famulum suum, exercitum validum Syriorum, in vicino jam circumquaque castrametatum, nimium pertimescentem. Orante namque Propheta pro illo, vidit: Et ecce mons plenus equorum et curruum igneorum in circuitu. IV Reg. VI. Zacharias quoque II Cap. levans oculos suos, vidit Angelos circa Hierusalem egredientes, et occurrentes sibi invicem. In summa ipse Dominus VI Baruch verbis luculentissimis hanc testatur veritatem: Angelus meus vobiscum est, ipse autem exquiram animas vestras.

quidni et anno 1622 contra Turcas?

non solum ab Angelis,

273 Verum enimvero et hoc nemo inficiari potest, ut sanctos Patronos locorum, civitatum, regnorum, hos custodes esse affirmemus. Clarissimum se objicit exemplum II Mach. XV, referente Duce fortissimo Juda suam visionem his verbis. Oniam, qui fuit summus Sacerdos, virum bonum et benignum, verecundum visu, modestum moribus, et eloquio

sed etiam ab illis defensa dicatur?

A. VINCEN. MORAVSKI.

A quio decorum, et qui a puero in virtutibus exercitatus fuit, manus protendentem orare pro omni populo Judæorum. Sequitur aliud ibidem. Post hoc apparuisse et alium virum, ætate et gloria mirabilem, et magni decoris habitudine circa illum; respondentem vero Oniam dixisse, Hic est fratrum amator et populi Israel; hic est qui multum orat pro populo et universa sancta civitate, Jeremias Propheta Dei. Similibus quam plurimis aliis exemplis omissis; hic in patria nostra sanctissimus Patronus Florianus visus est olim suos Clepardienses a flammis ignium, domos vicinas consumentium, defendisse, ardoresque illos extinxisse. S. Casimirus, Regali thoro natus, Casimiri Jagelloniadæ Regis Poloniæ filius, regalem animum, post suum obitum felicem, erga gentem suam Lithuanam, cujus magnum Ducatum sancte administrarat, gessisse conspectus est; cum exercitui populi sui contra Moschum procedenti, visibilem se exhibens, ducatum præbuit, equo candido insidens, ipsum agmen gloriosus viam carpendo præcedens; in evidentissimum victoriæ signum, quæ mox subsecuta est, in fugam ex metu inimicis conversis.

uti olim visi SS. Florianus et Casimirus,

274 Non minoris profecto apud Deum præpotentem meriti, et in Patriam suam singularis affectus, B censendus est noster B. Ladislaus Gielnovius; qui ut supra retulimus, non solum privatis personis se apud Deum intercessorem et in necessitatibus adjutorem, sed etiam totius civitatis Varsaviensis, imo et regni universi pium Patronum, Custodem, Protectorem, et Defensorem exhibuit. O utinam gratos tantorum beneficiorum ab eo receptorum nos omnes exhibeamus; quem Deus ipse honorat, nos quoque non tantum eum condigna reverentia prosequamur, sed ut etiam sancta mater Ecclesia eum inter Divos relatum, nobis conspicuum, et cultu Sanctorum colendum cito proponat, omni studio, opere, solicitudine, curemus, omnia ad laudem omnipotentis Dei referentes; qui sit in Sanctis suis benedictus in æternum.

et iis æqualis B. Ladislaus.

ORATIO

Ad Beatum Ladislaum.

O Felix Pater, B. Ladislae, Pater amabilis, O decus Ecclesiæ Catholicæ, ferventissime cultor et zelator laudis Divinæ, castarum animarum director et C protector singularis, debellator malarum tentationum post Christum et Angelos ejus, Rector et Patrone fidelis Varsaviæ. Eia me et omnia mea negotia, sanctam Dei Ecclesiam, Regnum et Universos ejus ordines, Religionem nostram, et præsertim hanc provinciam, consanguineos, amicos et benefactores meos, civitatem, et locum istum, in tutelam et directionem specialem suscipe. In tentationibus, piis tuis orationibus nos protege; hostes visibiles atque invisibiles omnes reprime et expugna, in tribulationibus nos consolare et conforta : aerem salubrem ac fertilem, nec non amicis et inimicis nostris caritatem et concordiam impetra : patriam istam, cum omnibus in ea habitantibus, ab omni peste, fame et bello, inimicorum feritate et potentia, illæsam conserva : insuper me et omnes amicos meos, cum suis afflictionibus, infirmitatibus, tristitiis, et quibusvis indigentiis, tibi per visionem Majestatis Divinæ cognitis, commendo et resigno : ut omnes ad tuam singularem intercessionem et protectionem confugientes, gratiam Dei omnipotentis in præsenti vita, et in futura gloriam cœlestem obtinere valeamus. Per Christum Dominum nostrum.

D

APPENDIX.

Authenticum miraculum anni MDCLXIII.

Hactenus Vita, ut fuit impressa anno MDCXXXIII : *quam videns esse extractam e Processibus, nihil dubitavi quin plura adhuc alia miracula in iisdem continerentur, brevitatis studio hic omissa. Rogavi igitur Guardianum loci, ut non solum describenda mihi vetera de hoc Beato monumenta, sed etiam supplementum miraculorum ex prædictis processibus colligendum curaret; iisque adderet cetera, quæ ab anno dictæ editionis contigisse multa, parique studio annotata fuisse mihi persuadebam; quin et effigiem ipsius Beati, quæ num.* 135 *dicitur lapidi sepulcrali incisa haberi, delineandam ad vivum petii, quæ posset ad posteritatis memoriam æri incidi. Et imaginis quidem alicujus (non tamen ejus quæ ibi describitur) delineationem misit ille, eamque tam rudem, ut boni aliquid inde confici posse desperaverim : miraculum vero dumtaxat misit unicum. Miraculum mox transcribam : de imagine hoc dixerim, pingi in ea Beatum Ladislaum cum radioso supra caput sole, expansisque brachiis; ita ut dextra manus flagellum* E *erectum teneat, affixis ad dependentium locorum extremitates aculeis horridum; sinistra, columnam longam ac teretem, eique per manus ac pedes alligatam nudati Christi effigiem. In recessu vero ipsius tabulæ, a dextris cernitur idem Beatus, genuflexus in colle, procul ab urbe Varsaviensi fugare immanem flammivomumque draconem, per quem pestilentis morbi contagium designari, quod repulisse narratur in Vita num.* 150, *significabat scriptura addita. Simili in recessu a sinistris, supra Varsaviensem (ut additum nomen indicat) civitatem, ducta in aere iris insidentem habet figuram, fulmen una manu vibrantis, altera crucem tenentis : Christi judicis irati esse diceres, nisi dubitare faceret explicatio qua dicitur, Prædicans passionem Christi in aere elevatur : videtur ergo ipse Beatus etiam hic exprimi : totaque compositio esse talis, ut grandiorem aliquam altaris tabulam implere possit pictura ejusmodi. Miraculum, quod dixi, in forma probante sic transmissum est.*

Quænam de hoc Beato adhuc desiderentur :

ejus imago quomodo pingatur.

277 Anno Domini MDCLXIII, die vero Veneris, XX mensis Julii, Varsaviæ coram Perill. et Rev. adm. D. Matthæo Jagodowicz, I. V. D. Protonotario Apostolico, Plocensi, Varsaviensi, Pultoviensi Canonico, Vicario in spiritualibus et Officiali generali F Varsaviensi ac per Ducatum Masoviæ, S. R. Majestatis Secretario, pro Tribunali ad jura reddenda sedente personaliter, comparentes Religiosi, Franciscus Varsaviensis, Magister Novitiorum Conventus Fratrum Minorum Varsaviensis ad S. Annam Ordinis S. Francisci de Observantia; et Elzearius Babski, ejusdem conventus Tertiarius, suis ac totius Conventus prædicti nominibus præsentes; visionem seu apparitionem certam, eidem supradicto Religioso Elzeario divinitus factam, juramento ejusdem Religiosi Elzearii corporaliter præstito verificatam, in scripto conceptam infrascriptam, seu instrumentum miraculosæ recuperationis deperditi sensus auditus, manibus Religiosorum Patrum Sigismundi Janowski Guardiani, Bonaventuræ Mlaciensis Vicarii, ac aliorum ejusdem Conventus Fratrum subscriptam, et sigillo Conventus munitam, ad omnem meliorem fidem et effectum ac robur perpetuæ firmitatis obtinendum, judicialiter exhibuerunt : quod admitti, et ad perpetuam rei memoriam in omnibus et singulis ejus puncti, clausulis, et articulis universis, approbari, confirmari, ratificari, robur auctoritatis ordinariæ et perpetuæ firmitatis pariter et decretum desuper apponi, litteras approbationis et confirmationis ac alias quasvis necessarias decerni et

Coram Officiali Varsaviensi Fratres Conventus S. Annæ,

exhibent publicandum instrumentum,

A et extradi; ceteraque ad effectum præmissorum de jure opportuna fieri et sententiari, cum debita instantia petierunt et postulaverunt. Et Perill. ac Rev. adm. D. Officialis generalis Varsaviensis ac per Ducatum Mazoviæ supranominatus, petitione instantium exaudita, scriptum per ipsos productum, authenticum e' faciens fidem, mihi Notario infrascripto publice legendum et publicandum dedit, tenoris sequentis videlicet

de Fr. Elzeario, Tertiario suo,

278 Anno a partu Virginis MDCLXIII, cum solennis Octava Visitationis beatissimæ Virginis Mariæ, ad ædes ejus, in nova civitate Varsaviensi sitas, perageretur; mira circa desperatam sanitatem suam, ex parte deperditi totaliter sensus auditus beneficia, collata a Beatissima Virgine et B. Ladislao expertus est Fr. Elzearius Babski, Regulæ S. Francisci in Conventu Varsaviensi ad S. Annam, Ordinis Fratrum Minorum Regularis observantiæ, Tertianus vulgo dictus, die VIII Julii pro tunc currente. Ex afflictione enim et diuturniore dolore capitis, die IV Julii, sub tempus communis refectionis, adeo ex improviso et violenter surdus effectus est, ut nec voces, nec clamores, aut strepitum ullum audire valeret; sed tantum nutibus aut scripto pro opportunitate informari deberet. Cujus affectionis pertæsus

qui subito plane surdus effectus,

B afflictus Fratres prædictus, desperare humanæ opis auxilium cœpit. Quare ædes Beatissimæ Virginis Mariæ pro die VIII Julii visitare statuit: interea vero temporis B. Ladislao supplicat, ut sua interventione beatissimæ Virginis Dei Genitricis gratiam sibi conciliare dignetur. Et quia tunc totius Cleri et populi totius civitatis Varsaviensis concursu solennis processio, cum triumpho et lætissimo applausu, ad ædes beatissimæ Virginis in nova civitate Varsaviensi instituebatur, pro gratiarum actione ex parte dissoluti nexus colligati exercitus, et restitutæ pacis intra viscera patriæ regni Poloniæ, hic Fr. Elzearius satisfaciendo voto optimam occasionem ratus, petit licentiam a Patre adm. Vener. Custode, ut una in processione cum Fratribus ecclesiam beatissimæ Virginis visitare permitteretur: sed debilitatis inhabilitate præpeditus, judicio discreto Superioris detinetur: votum tamen adimplendum in desiderio non despondet, sed pro Octava solenni Visitationis beatissimæ Virginis disponit.

implorata per B. Ladislai preces B. Virginis ope,

279 Redeuntes post processionem Fratres, assidentem mensæ Fr. Elzearium per signa et nutus interrogabant, num tormentorum, explosorum in gratiam triumphi, sonitum et mugitum audierit: sed se hac in parte, ut surdum, quid factum fuerit ignorare respondit. Tandem mensæ pro communi refe-

C ctione accubuit: et finito prandio, mox tristiori vultu et pallido, quasi semimortuus, Fratribus videbatur: et surgens a mensa, præ debilitate collabens, egressus de refectorio, in ambitu claustri consedit: moxque tali visione in vigiliis, hora secunda pomeridiana, recreatur. Videt vultu venusto, in habitu Regulari Fratrum Minorum, virum religiosum, maturum ætate, specie venerandum, cum associata sibi a dextris Virgine, forma et vestitu decoro præfulgida, aureo insignita diademate, capillis capitis discriminatis, in ambitu claustri deambulare: quorum tam mutuam ab utrimque conversationem mox arguere cœpit idem Frater Elzearius, interrogans hisce verbis apparentem præ oculis Religiosum, Velim scire Paternitas vestra, quis sit, et undenam sit? Apparet quia non e nostra provincia, cum discurrere cum Virginibus per ambitum claustri non sit in more Patribus nostris usitatum: imo dedecere, neque licere huc aliquas mulieres ingredi. Cui ex tunc (ut creditur) B. Ladislaus respondens, inquit, Vel me non nosti? Qui respondet, se numquam nosse eum. Cui interim B. Ladislaus ait; An ignoras ubi ossa mea quiescant? addiditque, Ego sum unus hujus loci incola et Patronus. Quibus auditis verbis, totus in stuporem, ob reverentiam et timorem, Fr. Elzearius prænominatus versus est; ausus tamen interrogare, quænam illa associata ei a dexteris Virgo fuerit. Cui ipsa Virgo in sua persona respondit. Quæ ego sim ne inquiras, sed scias quia abhinc auditum recipies. Responditque Fr. Elzearius: Utique, o Virgo, jam optime audio et percipio ea quæ inter vos confertis. Quem statim gloriosissima Virgo hisce adhortata est verbis: Satisfac ergo voto, et visita ecclesiam meam ut promisisti, et inposterum acuto et bono auditu pollebis. D

hanc et illum in visu conspicuum habet,

EX MS. a quibus de recuperando auditu certior redditus,

280 Quibus finitis sermonibus disparuit visio illa; et in capite Fr. Elzearii factus est tantus fragor et intensissimus sonitus, ut intra cranium capitis sui tormentum aliquod explosum esse putaverit. Hisce peractis surgens de loco, venit ad Fratres, volens probare num audire posset ea quæ inter se loquebantur. Sed illi ignorantes rei eventum, per nutus dumtaxat et signa sensum suum ei denuntiant. Ast ille, uti jam optimo auditu pollens, præmonuit eos ut sibi voce jam et non signis responderent, cum jam, favore beatissimæ Virginis et B. Ladislai interventione, audire se optime fateretur: reique seriem totam et eventum mox eis enarravit: et a Superiore requisitus, et flexis genibus adjuratus, rei veritatem bona conscientia, super omnia et singula quæ viderat et ei evenerant, confessus est. Tertia tandem die in vice gratitudinis per oblationem Missæ, pro gratiarum actione tanti beneficii obtenti, in ædibus beatissimæ Virginis Mariæ, in nova civitate Varsaviensi sitis, præsentialiter visitans comparuit. Quæ quod ea serie facta evenerint, sanus recognoscit, ad majorem honorem Deiparæ Virginis Mariæ, et B. Ladislai fidelem patronatum contestandum. In quorum omnium et singulorum fidem, nos Discreti, præsentes, sigillo conventus munitas, manibus nostris subscripsimus. Datum in Conventu nostro Fratrum Minorum regularis observantiæ S. Francisci die XIX mensis Julii anno Domini MDCLXIII. E

mox se sanatum Fratribus probat,

votum B. Virgini factum implens;

Fr. Sigismundus Janowski, Custos et Guardianus Varsaviensis manu propria.

Fr. Bonaventura Mlaciensis Vicarius loci m. pp.

Fr. Benedictus Bilinski m. pp.

Fr. Franciscus Varsaviensis, Magister Novitiorum m. pp.

Fr. Adrianus Costenus, Prædicator monialium et Pœnitentiarius m. pp. F

et prædicta omnia vera esse juratus confirmat.

281 Post quam quidem publicationem, Perill. ac Rev. adm. D. Officialis generalis prænominatus, licet quidem is idem Religiosus Elzearius Babski, suam ejusmodi recognitionem in manibus Patrum Discretorum Conventus prædicti congregatorum juramento comprobaverit; nihilominus tamen pro majori ejusmodi veritatis firmitate et subsistentia, hanc eumdem suam assertionem d. Religioso Elzeario, juramento officioso in præsentia testium infrascriptorum verificare mandavit. Qui Religiosus Elzearius in continenti, super omnibus et singulis præmissis, juramentum corporale, positis duobus digitis super imagine Crucifixi et flexis genibus, judicialiter præstitit in eam rotham. Ego Fr. Elzearius Babski, Ordinis S. Francisci de Observantia Conventus Varsaviensis ad S. Annam Tertianus, juro Deo omnipotenti, in trinitate uni, quod omnia et singula quæ in hac papyri schedula, ex mea vera et fideli relatione, sunt connotata et conscripta, non sunt vana aut ficta, sed realiter ac indubie et præsentialiter facta: quodque non in somnis, phantasmate, aut mentis evagatione; sed sani judicii, bonæ memoriæ, rectæque rationis existenti mihi apparitio hujusmodi se exhibuerit. Ita recognosco et ita assero,

A ro, sub damnatione animæ meæ; et ita me Deus adjuvet et ejus sancta Passio.

EX MS.

approbante eorum testibus Officiali,

282 Et ex tunc Perill. ac Rev. adm. D. Officialis generalis et Judex supranominatus, ex audita et bene intellecta matureque perpensa ac diligenter trutinata et considerata præinsertæ visionis enarratione, et illius juratoria verificatione, per ipsam Fr. Elzearium suprad. facta, eamdem admittere, ac in omnibus et singulis illius punctis, articulis et contentis auctoritate ordinaria approbandum, confirmandum, ratificandum, robur ejusdem auctoritatis et perpetuæ firmitatis pariter et decretum desuper apponendum esse censuit; prout quidem, in nomine Domini, ad perpetuam rei memoriam, admisit, approbavit et confirmavit ac ratificavit, robur auctoritatis ordinariæ pariter et decretum apposuit, vimque perpetuæ ac inviolabilis firmitatis obtinere debere sententia sua decrevit, litterasque approbationis et confirmationis extradere mandavit, præsentibus Perill. et adm. Rev. Dom. Paulo Klosowicz I. V. D. Protonotario Apostolico, Plocensi, Versaviensi, Kielcensi, Pultoviensi Canonico; Luca Zakrzewski, D Particularis Lovœ Commendatario; Stanislao Kaminski, Vice-Decano; Adamo Uladislao Sienkiewicz, Collegiatæ ecclesiæ antiquæ Varsaviæ Vicario perpetuo; tum Religiosis Gaspare Sargha Patrum Societatis Jesu, Francisco a Jesu-Maria et Sigismundo... Patrum piarum Scholarum Matris Dei Conventus Varsaviensis professis, aliisque plurimis testibus circa hunc Actum assistentibus, meque Paulo Augustino Pfzonha, publico auctoritate Apostolica et Consistorii Varsaviensis pro tunc Notario.

uti ex copia authentica patet.

283 Ex Actis Consistorii Varsaviensis extractum, sigilloque Perill. et adm. Rev. D. Matthæi Jagodowicz. I. V. D. Protonotarii Apostolici, Varsaviensis, Pultoviensis Canonici, Vicarii in spiritualibus et Officialis generalis Varsaviensis et per Ducatum Mazoviæ, Regiæ Reginalisque Majestatum Secretarii communitum.

✠ Andreas Alexander Groszkieuzki, Apostolicus et causarum Curiæ Episcopalis Posnaniensis, nec non Consistorii Varsaviensis Notarius Actuarius S. R. Majestatis secretarius pp.

B G. H. E

DE BEATO PIO QUINTO

SUMMO PONTIFICE.

VIDE APP. T. VII MAII NOT. 65

ANNO MDLXXII

In Relatione ad Canonizationem laudantur Vitæ scriptores,

Duplicem nacti sumus Vitam hujus Sanctissimi Pontificis, alteram Italice ab Hieronymo Catena, alteram Latine a Joanne Antonio Gabutio scriptam : quanti utraque sit æstimanda, colligimus ex Relatione Joannis Baptistæ Coccini, Philippi Pirovani et Clementis Merlini Rotæ Auditorum facta Urbano VIII super vita et miraculis sanctæ memoriæ Pii Papæ V, anno MDCXXIX, *in cujus prima parte illi sic loquuntur* : Nos inter omnes historias potissimum recepimus eam Hieronymi Catenæ, et Joannis Antonii Gabutii : qui ex professo vitam et res a Pio V præclare gestas memoriæ prodiderunt, et ex his si non integram et concludentem probationem, saltem insurgere adminiculum superioribus probationibus judicavimus; tum quia Catena vir fuit insignis auctoritatis, in Romana curia valde celebris, et a Secretis tum Cardinali Alexandrino pronepoti ejusdem Pii V, tum Congregationi Episcoporum et sacræ consultæ... tum etiam, quia ea quæ scripsit, vel probatissimis e fontibus hausisse, vel propriismet oculis vidisse se affirmat; cum Pium V viventem agnoverit et suspexerit, ac proinde testimonium illius maximi faciendum. ..... Quin imo cum volumen Catenæ a Sixto V non modo lectum et approbatum, sed etiam ejus auctoritate et jussu impressum fuisse videatur, et Senatus-consulto Populi Romani munitum fuerit, ut habetur in epistola nuncupatoria eidem volumini præfixa, et ex ipso Senatusconsulto ante historiæ principium impresso, non est ambigendum, quin promereatur fidem. Si enim veritati non inniteretur, Princeps in lucem edi non ita facile jussisset aut permisisset.

Hieronymus Catena,

C

Jo. Antonius Gabutius,

2 Gabutio vero non minus fidei præstandum esse putavimus, neque quia vir religiosus probatæque vitæ ac opinionis fuit, nempe e Clericis Regularibus S. Pauli ad Columnam, Religionis suæque Domus Præpositus, doctrina et moribus spectandus (quæ qualitates plurimum auctoritatis et fidei adstruunt) verum etiam, quia idem Gabutius examen subiit in Processu Romano ordinario, estque secundus testis et suscepto juramento operis sui de gestis Pii V veritatem testatus est : ex quo Sacramento qualis et quanta approbatio insurgat, nemo est qui ignoret..... Imo bis Gabutius Boschum et alio se contulit, ut fideliter et accurate gesta Pii V investigaret et litteris traderet, seque ex probatissimis et integræ fidei auctoribus et monumentis Vitam Pii collegisse affirmat in calce operis : ejusque testimonium uti fide dignum pro sanctitate S. Caroli affertur in ejus Relatione. Unde et validiores ex eo possunt elici probationes pro sanctitate Pii V probanda. Quibus accedit ratio, quæ apud nos satis urgere et fidem addere profatis scriptoribus videbatur : quia scilicet eorum scripta vulgata fuerunt viventibus adhuc multis, qui Pium V cognoverant, ac rebus ab eo gestis interfuerant, ac præsertim Sixto V, cui dicatum est opus Catenæ. Qui quidem Sixtus V familiaris fuerat Pii V, ab eoque Cardinalatus honore insignitus : et proinde credi non potest eos fuisse tam impudentes, ut mendacia omnium oculis palam exponerent, ne a Superioribus redarguerentur. *Hæc aliaque in dicta Relatione Coccinus.* F

Clemente VIII approbatus,

3 *Quanti autem Clemens Papa VIII Gabutii opus fecerit, testatur in diplomate ante ipsam Vitam excuso hoc exordio* : Cum, sicut accepimus, dilectus filius Joannes Antonius Gabutius, Presbyter Congregationis Clericorum Regularium S. Pauli, ac Præpositus collegii ejusdem S. Pauli siti in platea Columna Urbis, Pii V Prædecessoris nostri, Pontificis, sanctitatis morum ac omni virtutum laude præstantissimi, ejus memoria sit in benedictione, vitam et res gestas, a probatis auctoribus plurimisque oculatis testibus acceptas, et ex variis monumentis et litteris Apostolicis magna fide ac multo labore et sumptu collectas, et eleganter ac docte conscriptas, ad communem Romanorum Pontificum et Christianorum Principum omniumque Christi fidelium utilitatem in lucem edere statuerit etc. *Quibus præmissis concedit Clemens amplissimam facultatem circa impressionem dictæ Vitæ Pii V. Prodiit deinde typis Romanis anno* MDCLXXII, Pius V Romanus Pontifex, sive Annalium Ecclesiasticorum, auctore R. P. F. Abrahamo Bzovio Polono sacræ Theologiæ Doctore Ordinis Prædicatorum, tomus posthumus et ultimus, Rerum in Orbe Christiano ab anno Domini

et a Bzovio descriptus.

A mini MDLXVI usque ad MDLXXII (hoc est sub Pii V Pontificatu) gestarum narrationem complectens. *In quo tomo Bzovius omnia, quæ proprie ad Pii V res gestas ejusque virtutes spectant eisdem plane verbis, sed ordine subinde immutato narrat, prout ea descripserat dictus Gabutius. Bella tamen et seditiones hæreticorum, quæ strictius proferuntur a Gabutio, latius ex aliis scriptoribus a Bzovio deducuntur. Quem aliosque scriptores poterit benevolus Lector consulere, si ista quoque cupit accuratius discussa legere ; nobis historia Gabutii, satis prolixa, abunde sufficit : quia ipse Hieronymi Catenæ Italica Vita usus fuit, de qua potissimum ista in Præfatione arbitramur intelligenda :* Quæ vero alii de Pio scripta reliquere, ex iis (nonnullis, quatenus fuerit opus, prætermissis ; multis vero etiam, ni fallimur, verius explicatis; plurimis denique, quæ illi non attigerant, memoratu dignis adjectis) illustre cunctis ordinibus virtutum omnium, in hoc Pontifice splendescentium, sincera fide proponetur exemplum. *Hæc ille.*

usus Vita Italica Catenæ,

4 *Collegerat idem Gabutius epistolas Pii V ad Antistites, Reges, aliosque Principes, et statuerat tamquam rerum memoratarum testes edere, uti in Epilogo addit : sed eas in aliud tempus dilatas nactus est Franciscus* B *Gouban, et curavit Antuerpiæ in Officina Plantiniana Balthasaris Moreti anno* MDCXL *libris quinque distinctas excudi. Ex his varias inseruit suo tomo Bzovius, uti etiam varias constitutiones ex Bullario Pontificio Laertii Cherubini desumptas, in quibus centum et quinquaginta constitutiones Pii V continentur. Nos plurimas et epistolas et constitutiones inter nostras synopses marginales indicavimus, ut eas possit lector consulere, ubi desiderabit ulteriorem rerum memoratarum explicationem. Vitam etiam ipsam more nostro in capita et numeros distinximus, addita prioris, quam fecit auctor divisionis notitia, ut si ea ab aliis citetur, facillime possit etiam apud nos inveniri.*

citantur Epistolæ et Constitutiones.

5 *Subjungimus epitomen Relationis Auditorum Rotæ ac miracula inibi relata, quæ a Gabutio non attinguntur inde colligemus, una cum Synopsi miraculorum omnium in Processibus productorum, quam etiam ex eodem dabimus : idque putamus esse satis, cum Relatio ipsa sit integra apud Bzovium edita. Extat etiam, quam prætermittimus quia nil continet singulare, brevis Relatio a Congregatione sacrorum Rituum, et a Summo Pontifice approbata, ac Romæ ex typographia Reverendæ Cameræ Apostolicæ anno* MDCLXXII *excusa : quo anno ipsis Kalendis Maji Clemens Papa X ipsum Pium V solenni ritu Beatorum numero ascripsit, et* C *concessit facultatem Officium Ecclesiasticum sub ritu semiduplici die quinta recitandi* Romæ in Patriarchali S. Mariæ Majoris Ecclesia, ubi corpus ejus requiescit ; in oppido Boschi, ubi natus est; in diœcesibus Montis-Regalis, Nepesina et Sutrina, ubi fuit Episcopus ; et in universa Religione Prædicatorum utriusque sexus, cujus Regulam professus fuit.

Relationis epitome.

Officium Ecclesiasticum.

VITA

Auctore Joanne Antonio Gabutio.

EPISTOLA DEDICATORIA.

Sanctissimo ac Beatissimo Patri et D. N. Paulo V. Pontifici Maximo, Joannes Antonius Gabutius, Clericus Regularis S. Pauli, sempiternam felicitatem.

Quæ Pius V, et dignitate et virtute sanctissimus Pontifex, qui Te, Beatissime Pater, in supremo isto Apostolicæ Majestatis fastigio, octavo jam loco præcessit, sanctarum actionum reliquit exempla ; ea piorum omnium ac recte sentientium judicio, plane digna censentur, quæ cunctarum gentium D litteris ac linguis ubique celebrentur, et in quibus commemorandis non modo tenuitas mea, sed acriora quoque præstantium scriptorum desudent ingenia. Hac namque ratione, et divini nominis gloria, quæ in tanti Pontificis virtute mirifice claruit, longius ac latius forte propagabitur ; et mortalium animis, quibus hæc legere libuerit, tam præclaro virtutum exemplo proposito, consuletur egregie ; et ipsius denique summi viri, quæ piis mentibus grata æque ac jucunda semper fuit, memoria ab hominum oblivione facile vindicabitur. Hæ videlicet fuere causæ, cur ego superioribus annis, non equidem sponte mea, sed amplissimis viris, in primisque Michaele Bonello, Cardinale Alexandrino, mox vita functo, ac deinde Sebastiano Gislerio, Strongolensium Episcopo, ejusdem Pontificis consanguineis; atque aliis, quorum a nutu discedere mihi non licebat, sæpius impellentibus; Pii vitam ac res gestas litteris consignandas, parendi voluntate magis, quam perficiendi facultate, susceperim.

Qui gesta Pii V memoratu dignissima,

PER ANT. GABUT.

plurium hortatu scripserat auctor,

Opus igitur cum ex aliis multis ac probatis auctoribus, tum ex variis ac certis, quæ idem Cardinalis ceterique multi locupletes et oculati testes mihi suppeditarunt, monumentis ac testimoniis, bona fide E collectum, etsi minus pro dignitate, sane quidem pro ingenii mei tenuitate acrique historicæ veritatis studio, Deo bene juvante, conscriptum; summorumque virorum, harum rerum peritorum, in primis vero gravissimo tuo, Pater Beatissime, dum Cardinalis esses et Clementis VIII in Urbe Vicarii munere fungereris, judicio cognitum et approbatum, vix dum typis mandatum erat; cum ecce Te ad Ecclesiæ suæ sanctæ tenenda gubernacula, nihil ejusmodi cogitantem, pro singulari sua providentia Deus evocavit. Et sane non casu aliquo, sed divino consilio factum videtur, ut hoc qualecumque opus, jamdiu quidem inchoatum, sed variis de causis sæpius intermissum, Tibi quasi de industria reservatum dicaretur; ut ejus potissimum fultum patrocinio, augustissimoque nomini consecratum prodiret in lucem, cui uni omnium maxime deberi constaret. Nam et sanctissimi Pontificis vita resque præclaræ gestæ, nulli magis quam summo Pontifici, ejus in locum et potestatem successori, cum relegendæ tum imitandæ, opportune vel aptius proponuntur : et Pii V virtutum recordatio haud injucunda esse potest ei, qui Christianæ pietatis cultor et propagator egregius, Pium ipsum semper mirifice coluit; et cum aliarum virtutum omnium splendore, tum in primis F singulari morum integritate, eximia mansuetudine, summa prudentia conspicuus, eum et moribus et vita sic exprimere videtur, ut admirabili sapientissimorum S. R. E. Patrum consensu, ita Deo bene providente, illi succedere, atque adeo Christi vices in terris meruerit sustinere.

jam impressum ac probatum opus

offert recens creato Papæ Paulo V

Huc accedit, quod sicut optimum et eruditissimum virum, Marcum Antonium Burghesium, genitorem tuum, pro singulari ejus virtute ac pietatis studia, Pius plurimum diligebat; eumque propterea Christi pauperum, quos idem Pius in visceribus sinceræ caritatis suæ semper gerebat, Advocatum in Urbe jampridem constitutum benigne conservabat in officio, fidelique illius opera libenter utebatur ; ita magna plane Sanctitatis tuæ in Gislerios, ejusdem Pontificis consanguineos, omni tempore benignitas extitit : quam illi tum potissimum agnovere; cum annuente Clemente VIII, et Collegii sui Ticinensis a Pio V erecti causam tibi delegatam de jure dirimi, ac sapientissimo judicio tuo magnis laboribus terminari, et memoratum Sebastianum Episcopum abs te tam libenti animo consecrari viderunt. Quibus et aliis nominibus, illi se tibi plurimum debere profitentur;

Gisleriorum Patrono,

PER ANT. GABUT.

A tentur; hujusmodique beneficia non tam se tenere, quam auctoritate ac beneficentia tua obtinere lætantur.

digno illius Successori

Itaque videre videor, in maximo delatum meritis tuis Pontificatum gratulantium numero, Pium V, tui amantissimum, e cœlo initum tibi honorem summopere gratulantem; ac non modo tecum in hac electione prorsus admirabili, sed cum universo quoque populo Christiano præclare actum esse lætantem; atque ope divina, quam tibi summis votis implorat, sperantem fore, ut quæ ipse bene gessit, tu optime repræsentes; et quæ Pius V. senio prope confectus morteque præreptus, inchoata reliquit; ea aliaque longe majora Paulus Quintus, ætate constanti integraque valetudine, felicissime prosequatur atque perficiat, ut in hoc tuo augustissimo atque (ut speramus) diuturno Pontificatu, cultus Dei longe lateque propagetur, Christiana disciplina restituatur, Ecclesiæ dignitas et jura lapsa reparentur, præclara instituta retineantur, depravata corrigantur, profligentur hostes Catholicæ religionis, suus justitiæ, suus ceteris virtutibus locus restituatur. Hæc, et id genus alia Pontificiæ potestatis munera præclara Pauli, Leones, Gregorii, Clementes, Pii, ceterique B omnium virtutum laude præstantissimi antecessores tui posteris successoribus suis imitanda reliquerunt.

eique post faustas apprecationes,

In hæc, ut cœpisti, incumbere te summopere lætantur: atque in his te excellere maximis votis exoptant, sperant, magnisque apud Deum precibus cum universa Ecclesia, sive quæ in cœlis, sive quæ in terris est, enixe comprecantur. Ut summus hic Pontificatus, ad gloriam Dei et ad communem Christianæ Reip. salutem tibi divino consilio delatus, sicuti hoc initio omnium bonorum animos singulari gaudio complevit; ita, ut cœpit, felicissime procedens, imaginem quamdam referat veterum sanctissimorum Pontificum, sitque nostris ac futuris temporibus universæ Ecclesiæ Dei maxime salutaris.

se quoque dedicat.

Merito igitur hæc tibi, Pater Beatissime, debetur historia: cujus ut optimus censor, ita sane omnium summe legitimus judex patronusque clementissimus, et veritati testimonium, et operi judicium, et auctori patrocinium cum sacratissimo Apostolicæ benedictionis munere benigne præbere, ut maxime potes, ita maxime ut velis, supplex sacris pedibus tuis advolutus rogo Sanctitatem Tuam, Beatissime Pater, Deus Opt. Max. ad Ecclesiæ suæ sanctæ utilitatem, quam diutissime tueatur incolumem; et quæ sancte C meditaris, optatum exitum ut feliciter consequantur, clementer efficiat. Romæ, Nonis Julii, MDCV.

PRÆFATIO.

Tit. 2. Boni exempli ergo incarnatum Christum,

Magno ac prorsus divino consilio Titum Cretensium Episcopum, et una cum eo Christianos universos, in primis vero sacrorum Antistites, Paulus Apostolus hortabatur, ut in omnibus bonorum operum sese præberent exemplum. Intelligebat enim egregius Doctor ille gentium, mortalium animis ita natura comparatum esse, ut ad virtutem, sine qua vel bonus vel beatus esse nemo potest, præclaris actionibus potius, quam præceptis omnes impellantur: et cum ceteris in rebus omnibus, tum vel maxime in deligendo aut instituendo genere vitæ, clarorum virorum facta quam verba libentius consectentur. Itaque summus idemque sapientissimus rerum omnium opifex ac moderator Deus, divinas leges, ad quas, tamquam ad certissimas regulas, humanæ dirigerentur actiones, dedisse non contentus; ipsemet e cœlo venit, hominisque formam induit, ut homines admirabili exemplo suo, et revocaret a vitio, et ad amplectendam colendamque virtutem incitaret. Parum enim erat, inquit B. Augustinus, Dominum

In Psal. 63. imitati ejus Vicarii,

D hortari homines verbo, nisi firmaret exemplo. Cœlestis porro hujus divinique humanæ vitæ magistri præclara tam præcepta quam exempla sectati, cum innumerabiles alii sanctissimi homines, tum in primis qui personam ejus in terris potestatemque gessere, nobis eadem ad imitandum et vita et moribus expressa reliquerunt. Viderunt prisca illa secula quamplurimos viros, plane divinos ac virtutum omnium laude florentissimos, qui veros Christi veri Dei ac Domini nostri Vicarios agentes, Ecclesiam ejus cum optimis et institutis et legibus constituerunt, tum vero etiam clarissimo sanctarum actionum splendore mirifice collustrarunt; neque tunc viventes solum, sed posteros etiam omnes, ad illustria ipsorum sectanda vestigia, stimularunt.

et inter hos B. Pius V,

2 Viderunt majores nostri, vidimus et nos singulari Dei beneficio legitimos eorum successores, pari auctoritate ac dignitate præditos, nec dissimili virtute ornatos; qui veterum sanctimoniam et studia diligenter æmulati, eximia virtutis quisque suæ nobis dedere documenta; atque rerum magna cum laude administratarum amplitudine, immortalem sibi apud Deum et homines gloriam pepererunt. Quorum in numero Pium hujus nominis Quintum, Pontificem sane E Maximum (cujus præclara facta plerique omnes, qui hac luce fruuntur, vel percepisse auribus, vel oculis etiam spectasse potuerunt) cum primis elucere, prudens aut pius nemo negaverit. Quoniam igitur, ut scite Sapiens quidam dicebat, usque eo nobis bona prosunt exempla, ut magnorum virorum non minus recordatio quam præsentia juvet; et gloriæ Dei, et Reipublicæ Christianæ commodis conducere merito existimatum est, si tanti Pontificis vita ac res gestæ Latinis quoque litteris consignarentur;

cujus Vita Latine editur omnibus utilis,

cum præsertim historiæ hujus utilitas non ad unum tantum hominum genus (id quod in aliis sæpe solet evenire) sed ad omnes omnium ordinum gradus vel maxime pertineat. Religiosum fortasse profiteris institutum? En habes egregium hic obedientiæ, castimoniæ et paupertatis, et quod maxime admirere simul et imitere, in summa potestate insigne Christianæ humilitatis ac pietatis exemplum. Secularibus alius rebus addictus, vel domi vel foris rem aut publicam aut privatam administrat? Sed huic etiam non desunt hic pietatis prudentiæque plena consilia; quibus instructus, et propriæ et alienæ consulens saluti, cuncta sapienter moderetur. Militaribus alii studiis ducuntur, bellisque vel gerendis F vel legendis valde delectantur? Habent et hi saluberrima præcepta, et quæ jucunde perlegant; non inania aut profana; sed gravia, eademque pia, bella maxima; et omnium fere, quæ umquam de Christiani nominis hostibus reportatæ fuerint, victorias celeberrimas. Hinc denique habent (quod caput est) Pontifices et Episcopi, unde ad rem Ecclesiasticam omnem, sive ordinandam, sive tuendam, sive amplificandam petant exempla, ad veræque religionis cultum retinendum magis ac magis incendantur: idque eo etiam ardentius, quod veterum sanctorum Patrum vitas lectitare, eorumque res bene gestas identidem memoria repetere, proprium Sacerdotum ornamentum esse, sacris litteris erudimur.

maxime Pontificibus et Episcopis,

Exod. 28, Lib. 1 epist. 74 et Pastoral. par. 2, cap. 7

Præceperat namque Dominus olim, ut Patriarcharum nomina ad pectus inscripta perpetuo gestarent summi Sacerdotes, quod Gregorius Romanus Pontifex sanctissimus interpretans, Adscriptos patres, inquit, in pectore semper ferre, est antiquorum vitam sine intermissione cogitare. Nam tunc Sacerdos sine querela vivit, cum exempla Patrum præcedentium intuetur, ac Sanctorum vestigia sine cessatione considerat.

3 Ceterum hæc summorum virorum auctoritate jussuque scribere ingressi, nihil in medium afferemus,

A mus, quod a probatis auctoribus locupletibusve testibus non acceperimus; aut quod nimia libertate quemquam jure possit offendere. *scripta sincero judicio,* Nam licet alienæ auctoritatis imperio, non tamen ad alienæ voluntatis arbitrium, sed sincero candidoque animi judicio, gravem hanc, licet viribus meis imparem, scribendi provinciam suscepi. Ac, quæ tria jurantibus proposita esse oportere, divina tradunt oracula, ne quid falsum, ac cuive noxium aut futile proferatur, ea mihi, mortalibus rebus jampridem abdicatis, perfectoris vitæ studia utcumque profitenti, humanique nihil, sed unam Dei gloriam hominumque salutem spectanti, cum in omni vitæ ratione, tum in primis in hoc gravissimo scribendi genere summa religione custodienda esse existimavi: statuique potius multa alioqui vera, citra tamen ullam historicæ dignitatis injuriam, pio silentio præterire; quam ad alicujus gratiam de meo quidquam affingere, aut ea tangere, quæ nulli prodesse, sed vel Deum vel homines quoquomodo queant irritare. *et optima fide.* Quæ quidem omnia, ut quantum in me esset optima fide præstarem; nullis laboribus parcens aut impensis, complures tum in Urbe, tum foris, eosque locupletissimos et oculatos, qui Pio in omni fere vitæ gradu familiares extiterant, testes consului; epistolas B aliaque multa hinc inde mihi suppeditata manu scripta volumina diligenter inspexi. Quæ vero alii de Pio scripta reliquere, ex iis (nonnullis, quatenus fuerit opus, prætermissis; multis vero etiam, ni fallimur, verius explicatis; plurimis denique, quæ illi non attigerant, memoratu dignis adjectis) illustre cunctis ordinibus virtutum omnium, in hoc Pontifice splendescentium, sincera fide proponetur exemplum. Sicut enim ex igne suapte natura emicat splendor, ex unguentoque præstanti suavis diffunditur odor, quod ait S. Basilius; *Orat. in S. Gordium* sic e sanctorum commemoratione gestorum ad omnes provenit emolumentum. Sed jam ad institutum aggredior.

LIBER PRIMUS.

Res gestæ ab ejus ortu ad Pontificatum usque, et in eo circa Urbem et ditiones subjectas statuta.

CAPUT I.

Ortus ac monastica disciplina.

In ea Cisalpinæ Galliæ regione, quæ ad Liguriam C pertinet, in ditione Mediolanensi, insigne ac pervetustum oppidum est, Dertonensis diœcesis, sex millia passuum ab urbe Alexandria distans, Boschum appellatum. *Natus Boschi in Liguria,* Id ubertate soli, cœli temperie, incolarum frequentia ac pietate præstans, Alexandrini agri finibus continetur, et Comitis titulo a proprio Domino tenetur hoc tempore. Tenuerunt antea Marchiones, ex iis præcipui, quos septem in Italia septingentis ferme jam abhinc annis Otho II Augustus instituit, magnisque muneribus exornavit. In hoc oppido, Gisleriæ gentis, quæ perantiqua et nobilis *ex Gisleria familia,* ex urbe Bononia ob civiles discordias varias in regiones commigrasse perhibetur; veluti propaginem quamdam, anno a Virginis partu millesimo quadringentesimo quadragesimo quinto, consedisse ferunt; ac deinceps, uti fert rerum humanarum vicissitudo, licet ad inopiam redactam, inter primas tamen ejus loci familias honestum perpetuo gradum tenuisse. Illud vero satis constat, Gisleriorum plerisque per idem tempus in civili tumultu Bononia pulsis, qua excesserant, portam in odium seditionis protinus obstructam, deinde in hujus honorem Pontificis suo tempore ex Bononiensi Senatus-consulto apertam, ornatam, ac Piam nominatam fuisse, cum olim porta S. Isaiæ diceretur. D *PER ANT. GABUT. (quæ et Bononiæ ampla fuit)* Quod ibi in lapide excisa hujusmodi testatur inscriptio. Portam, civilis seditionis causa centum et amplius annos obstructam, Pio V. P. M. in summa civium tranquillitate, Joan. Baptista Doria, Bononiensis Præses, publico commodo atque ornamento aperiri, construi, Piamque nominari voluit, ex S. C. MDLXVIII. Civitatis inde pace composita, numquam ex ea familia defuerunt, qui, sicut etiam antea, summos magistratus et honores popularibus suffragiis consecuti, domi forisque præclare se gesserint. Sed hanc stirpem multo ante, quam Gislerii Bononia pellerentur, Boschum incoluisse, cum Pius ipse Pontifex asserebat interdum, tum etiam pluribus et certis ejus loci probatur documentis.

5 Ex hoc igitur loco familiaque anno salutis MDIV ad XVI Kal. Februarii, qui dies S. Antonio sacer est, *an. 1504, 17 Januarii:* Julio II Romano Pontifice, Maximilianoque Austrio ejus nominis primo imperante, Paulo Gislerio patre, matre vero Dominina Augeria, honestis piisque conjugibus, ortus est Michael: hoc enim Pio ad sacrum fontem nomen est inditum. Qui annos natus quatuordecim, cum optimam indolem præseferret, E a vilioribus artibus, quibus eum parentes pro rei familiaris tenuitate nitebantur addicere, *Michael dictus,* singulari animi ingenuitate prorsus abhorrens (utpote ad altiora ac majora natus) quoquo modo poterat excolendo virtutibus ingenio sese cœpit exercere: divinoque spiritu commotus, eam vitæ rationem ineundam sibi esse constituit, qua posset et Deo liberius inservire, et terrenarum illecebrarum laqueos evadens ad cœlestia facilius aspirare. *Ordinem Prædicatorum ingressus,* Quo igitur pietatis in studio fuerat educatus a puero, in eo egregie proficiens, antequam rerum caducarum labe commacularetur, suo retento nomine, sanctissimi Dominicani Ordinis habitum induit. Idque in Vico-Iriæ, quæ nunc Vogeria dicitur, in domo ejus sodalitatis, quæ severiorem disciplinam in Gallia Cisalpina profitetur. Ubi cum magnam de se exspectationem concitasset, Viglebanensi cœnobio, et piorum sodalium frequentia, et duriore genere vitæ, et litterarum præterea studiis per eos dies admodum celebri, adscriptus, eo commigravit. *variis locis docet:* Nec ita multo post, cum ibi præclara probitatis et ingenii documenta dedisset, Bononiam studiorum causa missus, in iis ita profecit, ut brevi temporis intervallo dialecticæ, philosophiæ, theologiæque docendæ munus Patres ei demandarint, atque erudiendis variis in F locis adolescentibus eum destinarint. Doctoris vero munere tanto cum auditorum fructu, sive rerum cognitionem, sive morum speciem integritatem, sexdecim functus est annos, ut ejus esse discipulum felicitati tribui soleret.

6 Inter hæc Genuæ factus Sacerdos, anno a Christo nato MDXXVIII, reique divinæ primum faciendæ, ac suos bellorum cladibus afflictos consolandi causa Boschum profectus, *fit Sacerdos an. 1528,* cum direptum oppidum et a Gallorum exercitu duce Lautrechio succensum offendisset; pro sua in patriam pietate propinquis et amicis et amicis pie recreatis, Sezadii, qui pagus inde nec longe distat, solenni ritu sacrorum primitias obtulit Deo. Cum vero Ticini Fratres suos de superiore loco doceret, optimarum artium scientiarumque positiones publice defendit Parmæ, *propugnat theses de summo Pontifice,* in frequentissimo Ordinis sui conventu; ubi et præstantem sui felicitatem ingenii, et eximiam erga sacrosanctam Sedem Apostolicam sidem, quod nec sine divino fieri dixeris consilio, probe declaravit. Nam ex triginta propositis enuntiatis, bona pars erat de tuenda Romani Pontificis auctoritate, et contra hæreses, quæ iis temporibus insurgebant. Quibus in stu-

A diis si quid vacui dabatur temporis, ut in omni vita, ab otio turpi semper abhorruit : nam et in otio sine desidia, et litterarum in negotio non sine pietatis ardore versabatur : haud ignarus, ut otium sine litteris esse vivi hominis sepulturam, ita litteras et scientias absque caritatis officiis inflare hominem potius, quam ædificare. Itaque præclaris et illustribus sanctorum Patrum vestigiis insistens, ad vitæ perfectionem solidiore fundamento stabiliendam augendumque spiritum religionis, assiduum sacræ precationis usum adhibebat ; ac B. Dominici aliorumque sanctitate præcellentium virorum, præsertim eorum qui ejusdem fuerant instituti, vitas lectitabat. Porro ceteris frequentius ad officia divina statis horis convenire, aliaque monastica vel humillima prompte obire ministeria, nullius respuere consuetudinem, sed omnibus comem se facilemque præbere; afflictos recreare, errantes corripere, ignaros docere, labantes confirmare, cunctis ad perfectioris vitæ formam præclaro virtutum exemplo prælucere ; nullum aut levitatis aut vanitatis indicium præ se ferre. Quod si inter æquales, ut fit, animi gratia eum jocari contigisset ; eam omnino decori rationem semper habuit, ut illius jocos et magna gravitate temperatos, ac sapientiæ plenos esse intelligeres. Et quemadmodum iis, qui religionis laude ceteros anteibant, se comitem adjungere ; ita quoad ejus fieri poterat, obtrectantes homines maledicosque refugere solebat.

et virtute egregia prælucet,

B

7 Ordinis sui cœnobiis præfuit, bis quidem Viglebanensi, Soncinensi vero Albensique semel. Quo in munere, non ambiendo sed obediendo suscepto, domi forisque pascendo Dominico grege, pastoris vigilantissimi, egregiique religiosæ disciplinæ magistri, tam verbo quam exemplo partes implevit ; ac variis in locis sacratarum Virginum curam ita gessit, ut earum complures cœtus ad perfectam religionis disciplinam egregie conformaverit ; ubique in omni rerum administratione sine querela, immo summa cum integritatis, prudentiæ et pietatis laude versatus : quas et alias ipse virtutes, priscos illos ac sanctiores Christianæ militiæ duces imitatus, sic expressit, ut eas non tam usu comparasse, quam in mores ac naturam convertisse videretur. Albensi cœnobio cum præsideret (ut interim omittam, quod postea commodius de Comite Trinitatis suo loco narrabitur) eximia Michaelis fortitudo, gregisque Dominici tuendi studium in primis enituit. Nam cum in bello Subalpino, quod per id tempus Hispanos inter et Gallos exardebat, tercentum milites, seu necessitate adacti seu prædandi libidine adducti, monasterium cui ipse præerat expilaturi, Albam convenissent, nefariumque opus perpetrare conarentur; eos ille non armis, sed gravi oratione repressos, ut alter Leo Magnus, cui erat successurus, repulit fugavitque.

cœnobiis utriusque sexus

cum laude præest :

C

8 Ceterum licet corpore non admodum firmo, sed imbecillo potius esset, tamen sobrietatis ope incolumem sese, atque ad ordinarios labores communisque vitæ rationem idoneum, perpetuo conservavit. Divini vero cultus sive diurnam sive nocturnam exercitationem numquam aut remisit ipse, nisi cogente necessitate, aut Fratres suos remittere permisit. Hoc enim sacris in collegiis instituto accurate retento, ibi omnia et ad victum et ad alios usus necessaria, Deo providente, cumulate suppeditari. Quam ad rem ut semper vigiles se solicitosque præstarent, simulque sacrarum litterarum in studia diligenter incumberent, Fratres suos identidem hortabatur. Ex his veluti duobus et pietatis et eruditionis uberibus (quod ille a sanctis Patribus traditum usurpare consueverat) lac spirituale sugi oportere, utpote sine quo humanus animus prorsus exaresceret sterilisque redderetur. Illud vero etiam dicebat interdum, religiosum hominem a suo conclavi semotum, nihilo melius habere sese, quam ex aqua piscem extractum. Quare quamdiu cœnobia gubernavit, juvenes domi fere semper continuit, neque nisi admodum raro, gravique de causa suos prodire patiebatur : alienum enim esse ab regulari homine atque instituto, temere per urbes vicosque vagari, ac facile se in laicorum consuetudinem dare. Quod ipse non verbo solum, sed exemplo quoque docens, quoties pro rerum ac muneris sui necessitatibus prodibat in publicum, magno sociis suis magnoque aliis erat Christianæ moderationis religiosæque disciplinæ documento. Sensibus namque religiose compositis oculisque demissis, cum in eo summa quædam tum animi tum corporis conformatio mirabiliter eluceret, atque omnibus in rebus singularem quamdam modestiam et gravitatem præ se ferret, eam sibi reverentiam apud omnes peperit, ut non amplius Michaelis, sed S. Bernardini nomine passim appellaretur : quippe qui ipsum sanctissimum virum ut moribus, ita et corporis gracilitate et aspectu venerando, egregie referret : atque hæc quidem opinio famaque sic increbuit, ut hocne nomen, an illud ei proprium esset, non pauci dubitarent. D

verbo et exemplo suadet assiduitatem ad officia divina,

et amorem cellæ,

ipse ob compositos mores dictus S. Bernardinus :

E

9 Per multos autem annos toto Quadragesimæ tempore sacras conciones magno pietatis ardore, parique cum audientium fructu variis in locis habuit : et cum ceterorum cujusvis ordinis, tum vero etiam principum virorum, apud quos pro suæ fama virtutis magna erat in gratia, sacras confessiones frequenter audiebat. In iis erat Alfonsus Avalus, Vastii Marchio, ditionis Mediolanensis pro Carolo V Cæsare Hispaniarum Rege Præfectus : qui pro sua pietate eum, licet ab urbe Mediolano viginti fere millia passuum absentem Viglebanique residentem, conscientiæ suæ judicem ac vitæ moderatorem elegit ; ejusque virtuti valde fidens, eleemosynarum quas egentibus erogare consueverat eum sibi ministrum esse voluit. Quæ vero in usus suos tribuebantur, ex iis nihil omnino retinebat sibi, sed omnia, ut regularem decet hominem, in commune conferebat : quin etiam ab iis rebus, quæ sibi necessariæ ad usum videbantur, religiosæ paupertatis cultor egregius interdum abstinebat. Viglebani, sodalibus suis eum cohortantibus, ut e collata stipe pecuniarum aliquid reservaret, quo pallium, pluvio tempore Mediolanum ad Marchionem proficiscenti sibi necessarium, conficeret, minime id quidem expedire respondit : sed uti ceteris præpositum se bono illis exemplo esse oportere : mendicantes pauperes debere una qualicumque tunica contentos esse : inanem illorum esse paupertatis professionem, qui more divitum splendide vestiuntur.

Confessarius diligens

communis et pauperis vitæ amans :

F

10 Ceterum pauper ille quidem erat ac tenuis, sed cultus tamen munditiæque studiosus : propterea dicere solebat: paupertatem semper quidem sibi valde placuisse, sordes vero numquam. Ad Ordinis vero sui comitia, sibique assignata domicilia, ne ab instituti sui legibus vel modice declinaret, pedes proficiscebatur. In itinere sarcinulas suas humeris impositas gestabat ipse, raro cum comitibus sermonem conferens ; sed vel recitandis precibus, vel rebus divinis meditandis pie occupatus. Ambitionis autem vanitatem ita fugit, ut ne minimam quidem ejus dederit suspicionem : sed ad omnes dignitates, gradus, et honores absque ulla sua contentione, imo pene coactus, ut passim dicemus, evectus est. Provincialibus Fratrum suorum in comitiis, ob summam omnium de illius integritate existimationem, sæpe lectus est Judex extraordinarius : atque ubi justitiæ ratio virtutisque decus ageretur, tam inexorabilis fuit, ut nemo magis. Quibus in comitiis, quandoque Definitor,

vereque humilis

inter officia sibi ab Ordine imposita,

A Definitor, ut appellant, quod munus ad Provincialis Præsidis dignitatem proxime accedit, electus est.

11 Ægre porro magnoque cum timore administrationis alicujus, præcipue vero monasticæ præfecturæ atque regendarum animarum onus, utpote Angelicis humeris formidandum, impositum subibat: viroque sibi admodum familiari serio dicere consueverat, ob salutis suæ declinanda discrimina, ubi sine divini honoris aut virtutis detrimento id fieri potuisset, hujusmodi se dignitatum gradibus libentissime abdicaturum: ratus cum illis maxima pericula esse conjuncta: ac propterea sacri Quæsitoris violatæque religionis Judicis muneri sustinendo, quod minus ejusmodi periculis esset obnoxium, si ad id suscipiendum adigeretur, pro ardenti suo in exterminandis hæreticis desiderio ac tuendæ Catholicæ fidei studio, se propensiorem esse demonstrabat. Quod munus a B. Dominico singulari Dei providentia divinitus institutum, atque in Ecclesia Catholica receptum, ob idque in sacra Dominicanorum Fratrum familia hereditario quasi jure deinceps perpetuo retentum, quam utile ad evellenda ex agro Dominico hæresum zizania, atque ad Catholicam fidem sive protegendam sive propagandam necessarium semper fuerit, uberrimi ac salutares, qui in Christiano orbe ad gloriam Dei ejusque Ecclesiæ salutem pietatis fructus in dies percipiuntur, luce clarius ostendunt. Præclarum hoc igitur sanctumque in hæreticos inquirendi officium, Superiorum jussu sibi delatum, tam ardenti animo Michael suscepit et exercuit, ut et acerrimum Christianæ veritatis protectorem, et S. Dominici alumnum egregium se ubique semper exhibuerit. Atque inde summus ille rerum omnium moderator Deus, qui suaviter omnia disponit, quique pios ministrorum suorum conatus actionesque sanctas et benigno fovere et large remunerari pro immensa sua bonitate consuevit, fidelis famuli sui cum virtutem probandi, tum personam ac nomen illustrandi sumpsit occasionem: quæ fuit hujusmodi.

pro suo adversus hæreticos zelo,

B

amat officium Inquisitoris.

CAPUT II.

Munus Inquisitoris, etiam generalis, impositum.

Sub idem tempus Rhæti, qui nunc Grisones appellati, Alpes incolunt, qua Germania ab Italia dividitur, ob magnam cum hæreticis Helvetiorum pagis vicinitatem et usum, utpote imperita gens naturaque rudis, hæreseos veneno tabescebant. Atque hæc pestis manabat latius, in vallesque Telinam seu Volturenam et Clavennam, primarias Comensis diœcesis partes, jam penetraverat: verendumque erat, ne ob assiduam cum illis populis consuetudinem et mercimoniorum commoditatem, sensim omnem Cisalpinam Galliam labefactaret. Huic tam gravi morbo depellendo tantoque vitando periculo, cum magno præsentique opus esset remedio, re diligenter considerata, inveniri nemo potuit, qui ad sacrum Quæsitoris munus Comi gerendum aptior et melior esse videretur Michaele Gislerio: quique minus pro Catholica religione ullum periculum extimesceret, ac vitam ipsam, si opus esset, profundere dubitaret. Hoc igitur officio in hisce rerum angustiis ei delato, in id tam acriter incubuit, ut nullus ferme inibi fuerit aut locus, quem ille non perlustrarit; aut incola, quem vel in rectam religionis viam reducere, vel in officio continere non contenderit. Haud veritus, ad omnia perscrutanda, in eas se valles vel noctu conferre: ad eam rem usus imprimis opera Bernardi Odescalchi Comensis Patritii, qui a propinquis suis, eas valles incolentibus, de rebus hæreticorum omnibus certior fiebat. Is erat e sodalitate Crucis ejus civitatis, vir pius, et apud Cardinales sacræ Inquisitioni præfectos valde gratiosus.

C

Ob hæreses in Valle-Telina et Clavenna,

constituitur Inquisitor Comi,

D

PER ANT. GABUT.

13 Sed quoniam inter alias pessimas hæreticorum artes in suis proseminandis erroribus, præcipua semper ea fuit ac forte omnium perniciosissima, ut speciosis titulis, editis pervulgatisque libellis, venena sua longe lateque diffunderent, hominesque mellito ac pestifero poculo seductos perderent: hanc potissimum fallendi viam, quam scilicet in Gallia Germaniaque et alibi viderant sibi belle processisse, ad Catholicos quoque Italorum animos pessime, si possent imbuendos, inire perniciosi illi diabolicæ doctrinæ magistri constituerunt. Hoc igitur consilio cum hæretici Lutherani Calvinianique dogmatis, librorum, abs se conscriptorum, et in Pesclavio Rhæticæ ditionis, imo hæreticæ factionis oppido, typis excusorum, duodecim sarcinas ex Volturena valle exportandas curavissent; ut subinde variis in Italiæ civitatibus, præsertim Cremonæ, Vicentiæ, Mutinæ, Faventiæ, et in Calabria Consentiæ, atque aliis in locis, quibuscum negotiorum consuetudo ipsis intercederet, per Comensem mercatorem disseminarentur; ea de re Michael admonitus, vidensque id magno Italiæ exitio fore, si pestilentia dogmata passim et impune legerentur; de repente pro sua auctoritate libros penes publicanos intercepit. Quamobrem mercator ad sacrorum Vicarium Comensiumque Canonicorum collegium, vacante illa Sede, confugit. Itaque, rogante mercatore, nec mora, ad tollendos libros Vicarius accurrit. At vero Michael, qui prior eos pro jure suo recte repetierat, cum intercepti libri sibi minime redderentur, sed potius mercatoris civis causa multorum fulta patrocinio defenderetur, in ejus criminis affines anathematis sententiam tulit; ac de re tota Roma perscripsit ad Cardinales violatæ religionis Judices, nempe ad Joannem Petrum Carafam, qui postea lectus Pontifex Paulus IV est appellatus; ad Rodulphum Pium Carpensem, et ad Marcellum Cervinum, qui mox Pontifex fuit Marcellus II; et ad Joannem Toletum; viros omnes Christianæ religionis studio flagrantissimos. Qui, re cognita, Michaelisque probata sententia atque constantia, Vicarium ipsum et Canonicos Romam citarunt: quod ii præsertim Inquisitori esset acriter minitati.

12 sarcinas librorum hæreticorum intercipit:

E

resistentes excommunicat,

14 Hac citatione civitas illa commota Michaelem habere odio cœpit. Itaque magno infimæ plebis, puerorum, aliorumque vulgarium adolescentium globo coacto, arreptisque lapidibus ipsum urbem ingredientem (nam extra muros cœnobium est) primum petulanter compellare; tum impressione facta; præcipites aggredi non dubitarunt: ille vero in fugam conversus, in Odescalcorum ædes vix se proripere quivit. Interea Vicarius et Canonici ad Ferdinandum Gonzagam, Mediolanensis provinciæ Præfectum, auxilii gratia perfugiunt: illud objicientes, quod ipse civitati tumultum injecisset: atque ut ea re supersederetur, impetrarunt. Non tamen ille ob id incepto sibi abstinendum, aut deserendum officium, imo vero fortius insistendum, existimavit. Ira percitus Gonzaga, gravi pœna proposita, mandat illi, ut mane postridie ejus diei (quod utique nimis breve temporis erat spatium ejusmodi itineri circiter triginta millia passuum conficiendo) adesset Mediolani. Per idem tempus de insidiis, quas ad eum ut in comminatas pœnas incideret retardandum, adversarii paraverant, Michael admonitus; lecto sibi certo itineris duce, atque ea, qua Berlasina (ubi S. Petrus Martyr occubuit) recta pertransitur, via prætermissa, per Licinii forum (Incini-plebem vocant) profectus, noctu pedes tantopere contendit, ut ad præscriptam sibi horam coram Gonzaga constiterit: qui truci aspectu eum intuitus, audire noluit, imo ceteris

cum magno vitæ periculo.

F

Mediolani in carcerem conjiciendus,

A ceteris dimissis, in cubiculum sese abdidit. Tum vero Michael, agnito nobili viro, Præfecti familiari, eum rogat, ut quid sibi Princeps de ipso velit, ab eodem diligenter exquirat. Rogata præstat ille, refertque ipsum in eo consilio esse, ut Michael arctissimam in custodiam conjiceretur : quod tamen divino atque amici illius intercedentis beneficio non evenit. Quocirca veritus ipse, ne notam aliquam aut dedecus importune subire cogeretur, magnis itineribus Romam contendit.

PER ANT. GABUT.

Romam contendit:

15 Hoc loco jucundum ejus tum patientiæ tum modestiæ documentum, futurique Pontificatus haud inanem, licet ironiæ plenam prædictionem, silentio non præteribo. Urbem ingressus, cum ex itinere lassus ac jejunus, sub noctem ad Sanctæ Sabinæ Ordinis sui cœnobium mula vectus se contulisset ; qui tum loco præerat, homo forte paulo durioris ingenii, virum non agnoscens, ægre hospitem excepit: ratusque fortasse proprii commodi et ambitionis causa eum advenisse ; Quid tu, inquit, tibi in Urbe quæritas? num existimas te summum fore Pontificem? scilicet isti (Cardinales designans) te sunt electuri. Ad hæc vir Dei, se Christi causa venisse, B ejusque honorem et gloriam auctam quærere, præterea nihil: sibi vero qualecumque brevis temporis hospitiolum, ac pro mula fœni modicum rogare. Utcumque igitur acceptus, eisdem proinde Cardinalibus, quæcumque in ea causa gesta fuerant, tam ardenti in religionem animo præsens omnia renuntiavit; ut quamvis Canonici Romam evocati, multorum haud recte de re doctorum ope et gratia niterentur, nihil tamen effecerint : sed re præclare confecta, ex sententiaque feliciter expedita, summam inde laudem ipse consecutus est. Quamobrem eam de ipsius virtute amplissimi illi Patres opinionem concepere, quæ de optimo ac fortissimo viro, ad beneque merendum de Ecclesia Dei egregie animato, concipi posse videbatur. Inter hac objicienti, satius fuisse in his contentionibus cum viris primariis mitius agere; Michael ardore virtutis incensus ; Si quis, inquit, ad homines, violatæ religionis Judicum ministris vim inferentes, respectum habet humanum, is male affectum animum se habere ostendit.

et exitum optatum nanciscitur:

16 Ea tempestate, Curiæ, quod est primarium Rhætorum oppidum, duo ad eam Ecclesiam designati Canonici, de electione in judicio contendebant. Horum alter e Plantarum, e Salicum alter erat C familia. Planta pluribus suffragiis nitebatur : sed quia hæreticus erat perditisque moribus, ejus electio Pontificis auctoritate comprobari non poterat. Res coram sacræ Inquisitionis Cardinalibus Romæ agebatur. qui Michaelis virtute in re Comensi egregie probata atque perspecta, eum ad quærendum in Plantam, quæstionemque legitime formandam, in Rhætiam legaverunt. Nonnullis vero, ut alieno habitu eo proficisceretur, ob effugiendas hæreticorum Dominicani Ordinis acerrimorum hostium insidias, consulentibus ; habitum nullo pacto immutare se velle respondit : quin etiam in eodem ipso habitu, si opus esset, pro religione libenter se mortem oppetiturum, quando id sibi divino beneficio licuisset. Profectus igitur quæstionem habuit, et habitam litteris consignari ; atque ab hæreticis, cognitam viri virtutem ac sanctimoniam reverentibus, detrimenti nihil ipse passus, hæreticum electum condemnari curavit.

Curiam ablegatus Canonici hæretici electionem irritam facit·

17 Inde Bergomum pro tempore missus Inquisitor, singulari animi fortitudine, nec sine gravi vitæ suæ discrimine, contra Georgium Medulacum, insignem hæreticum, judicium instituit. Is erat eloquentia, qua civium causas tuebatur, et affinitate, qua nobiles sibi multos devinxerat, in civitate potens in primis et clarus : ex quo fiebat, ut Inquisitores, D quamquam illius scelera minime ferenda judicarent, in eum tamen animadvertere, ne se suaque in maximum periculum adducerent, non auderent. At vero Michael, absentis Inquisitoris locum et potestatem nactus, pestem illam e civitate alioqui Catholica, prius quam altiores radices ageret, penitus evellendam existimavit, Medulaco in carcerem conjecto, in eumque judicio legitime constituto. In quo magno illi adjumento fuit gratia et auctoritas Comitis Joannis Hieronymi Albani, celebris jurisconsulti, ac perpetui secræ Inquisitionis egregiique patroni : quem deinde ipse Pontifex, pii hujus officii memor, in amplissimum Cardinalium collegium, pro eximiis ejus virtutibus ac meritis, cooptavit. Is ergo, ut miserum illum propinquum suum ad sanitatem revocaret, una cum Michaele plurimum, sed ne quidquam, cum elaborasset ; demum carni et sanguini religionem præferendam ratus, et ad Inquisitorem conversus, legibus ut in eum ageret, enixe rogavit. Interim reo noctu per vim ab amicis suis e carceribus erepto, cum et illum in vincula reducere, et tot sontes cives justis pœnis afficere, esset omnino difficillimum; ut omnes ejus criminis affines, Catholico ritu facinoris se pœnitere profiterentur, Michael effecit : Medulaco, statim ipsius Albani ope in custodiam restituto : qui postea Venetias relegatus, ibidem in carcere periit infeliciter. E

Bergomi Medulacum hæreticum,

carceri tradit,

ab eoque elapsum restitui curat:

18 Nec ita multo post, Bergomum, cum potestate Apostolica, ab Julio Tertio Summo Pontifice ac memoratis Cardinalibus denuo Michael destinatur, ut in Victorem Superantium, nobilem Venetum, ejus civitatis Episcopum, de hæresi delatum, inspiceret ac legitimam quæstionem institueret. Irrepserat namque in eam urbem hæretica pestis, contracta potissimum ex hæreticorum lectione librorum ; quibus depravatus etiam Antistes, iis duas arcas repleverat ; easque in suburbana villa, ne deprehenderentur, clausas abscondi curaverat. Ex quo fit etiam perspicuum, id quod ante memoravimus, quam periculosus atque adeo perniciosus semper fuerit ejusmodi libellorum usus, quo veluti virulento pabulo non solum Christi oves, sed Pastores quoque aliquando fœde corrupti contabescunt. Cum igitur sine gravi et aperto quærentium periculo res inspici non posset, quod et a Magistratibus et ab aliis quamplurimis Episcopus vehementer protegeretur ; Michael negotio fortiter ac prudenter insistens, testimonia clam excipi, quæstionem haberi, et in commentarios referri caute procuravit. Quod ubi compertum est, Episcopus Magistratusque miserunt, qui eum ad necem conquirerent. Inter alias vero illi structas insidias, illud fuit sane facinorosum, cum Nonis Decembris anni MDL, intempesta nocte, armata manu, cœnobium, in quo ipse quiescebat, aggressi, Dei ministrum inde eripere maleque habere tentaverunt. Quo ille cognito, surgens e lectulo, ad inexpugnabilem sacræ precationis arcem de more confugiens, divinam opem supplex imploravit. Nec irritas famuli sui preces esse voluit Deus, qui de cœlo respicit in preces humilium, protectorque est omnium sperantium in se. Mox enim fidei plenus, ac cœlestibus munitus armis, irruentem cohortem una voce ita repressit, ut in fugam omnes conversi, damni nihil intulerint. F

in Episcopum suspectum quæstionem clam habet:

non sine suo summo periculo.

19 At ipse memor Dominici præcepti monentis; Cum persequentur vos in una civitate, fugite in aliam : Bergomo de nocte discedere, rustico duce, properavit. Aviis itineribus discedenti paratas in via recta ab adversariis insidias, divino potius quam humano consilio, mirabiliter evasit : conscriptam vero quæstionem, ne periret, apud Aurelium Grianium Franciscanum caute deposuit ; eaque mox recepta, ad

Matth. 10

A ad Urbem remigravit. Ubi rem bene gestam omnes, præsertim Cardinales sacræ Inquisitionis Præsides, laudibus extollere; eximiamque Michaelis cum prudentiam tum fortitudinem, religionisque tuendæ studium prædicare. Romam proinde ductus Antistes, multorum licet gratia fretus, in S. Angeli arcem inclusus, judicium subiit: et convictus est fœdorum hæreticæ pravitatis errorum, exemplique perniciosissimi: ex quibus comperiebatur, eum factum ex pastore lupum pessimam tenere artem, e Lutheri Calvinique colluvie haustam, inficiendi Christi gregis, nisi tot tantisque malis divina providentia per ipsius Michaelis antevertisset industriam. Ille vero tandem Ecclesia privatus Venetiis, seu veneno, seu, ut alii volunt, mœrore confectus interiit. Itaque sublata hæretica pestilentia, civitas Bergomensis alioqui pia, et avitæ Catholicæque religionis cultu jam inde ab initio nascentis Ecclesiæ inclyta, in sinceræ pietate professione deinceps perseverat.

et Romæ procurat depositionem illius.

20 Post hæc autem anno MDLI, mense Junio, Theophilo, Dominicani Ordinis in Urbe Proinquisitore (quem generalem sacræ Inquisitionis Commissarium appellant) officio simul et vita functo, cum B plerique spectatæ virtutis viri in demortui locum apti preponerentur; Cardinalis Carafa, primarius illius Congregationis Præfectus, Michaelem, summa Collegarum atque adeo Julii Pontificis voluntate, sua sponte ad id muneris aptiorem judicavit et elegit. Erat videlicet Michael cum aliis amplissimis Patribus egregio probatus et carus, tum in primis ipsi Carafæ atque Carpensi: qui eum familiarissime et accipiebant et complectebantur; et, quo ipse incensus erat studio religionis illecti, simplicique aperto ac minime fucato hominis ingenio delectati, conferendis cum eo sermonibus animos explere suos haud satis posse videbantur. Propterea Carafa ministris mandarat suis, ne illum adventatem, ut fit, adesse prænuntiarent aut prohiberent ingressu, sed in ejus intima cubicula statim ingredi libere permitterent. Itaque sæpius, remotis arbitris, secedentes, inter se quam diutissime colloquebantur: quod ut commodius fieret, palatii sui, quam incoleret, ei partem assignavit; familiaribusque suis atque aliis dicebat interdum, Michaelem sane maximum Dei famulum esse, summisque et honoribus et dignitatum gradibus dignum.

CAP. III

Commissarius generalis Inquisitionis

carus Cardinali Carafæ

21 Dum igitur hoc ipse fungeretur officio, ut C alias ubique, peregregiam ac strenuam, tum Catholicæ tuendæ fidei, tum hæreticorum erroribus convellendis, pertinacibus plectendis, resipiscentibusque clementer habendis, operam impendit. Quos enim vel privatis colloquiis ad saniora consilia revocasset, vel publice ejuratis erroribus, legitimis pœnis affectos, vere pœnitentes, et ad meliorem frugem conversos agnovisset; eos perhumaniter acceptos consolabatur, pie fovebat, et ad mensam sibi convivas excipiebat: qua etiam in eos humanitate postea factus Cardinalis utebatur. Ceterum cum ab omnibus avaritiæ sordibus longissime se abesse semper ostendit, tum vero magnam temperantiæ, magnam beneficentiæ ac piæ liberalitatis laudem tulit. Suis namque stipendiis et oblatis eleemosynis, quamquam sibi minime supervacuis, non quoslibet aut indignos, sed egenos, viduas, ac pupillos, quorum ipse parens vere dicebatur, virtuteque præditos homines benigne sustentabat: eratque ad conferenda, quam ad accipienda beneficia promptior: et quoties de aliis licebat sibi bene mereri, summopere lætabatur.

conversos benigne fovet.

D

CAPUT III.

Dignitas Episcopalis et Cardinalitia, ac summi Inquisitoris collata. Libertas in sententia dicenda.

Interea vero x Kal. Aprilis anni MDLV, migravit e vita Julius Pontifex, subindeque Marcellus II ei subrogatus, qui duos et viginti dies vixit in Pontificatu: cui x Kal. Junii ejusdem anni, suffectus est Jo. Petrus Carafa, Card. Neapolitanus, Paulus IV appellatus. Per hosce comitiales dies sacræ Inquisitionis Cardinales absolutam gravissimarum rerum cognitionem atque judicium, facta ei libera et ampla potestate (paucis nonnullis atrocioribus causis exceptis) per se decidendi quæstiones fidei, causas definiendi, reosque vel absolvendi vel condemnandi, præter ordinem Michaeli detulerunt: quæ potestas par deinceps ex hujusmodi occasione nemini data. Paulus vero non solum in ejus muneris administratione Michaelem confirmavit, sed eum etiam Nepetæ Sutriique dixit Episcopum. Quæ quidem Ecclesiæ duæ tenuis reditus, inter se modico locorum intervallo distantes, via Flaminia, XXV ferme ab Urbe lapide, jamdiu ab uno reguntur Antistite. Hanc ergo Episcopalem provinciam sponte deferente atque E adeo mandante Pontifice, invitus quidem suscepit, anno MDLVI mense Septembris, sed susceptam egregie deinceps triennium et amplius administravit. At vero quod ab ejusmodi onerum periculis perpetuo cavendum sibi esse statuisset, eam dignitatem subire initio recusanti, ac potius ad monasticam quietem redire flagitanti, Paulus minus indulgens; Iis, inquit, te compedibus illigabimus, ut ad cœnobiticam vitam jam amplius reverti non possis. Quibus ille verbis innuere volebat, se illum inter amplissimos Romanæ Ecclesiæ Patres relaturum. Itaque creatione proxima eum Pontifex in fratris filii cubiculum accersivit, quem ipso die mane legeret in Senatum, quod tamen tunc non evenit. In quo Michael nihilo secius, ac si magnum periculum evasisset, confestim Senatu demisso lætus; Effugimus, inquit, effugimus. Mox cum ipso Pontifice et cum aliis colloqui cœpit, animo pacatissimo ad omniaque bene parato. Quæ res fuit a multis observata diligenter, aliis, quod desponsæ dignitatis expers inde regrederetur; digito eum indicantibus, ac per F jocum compellato pudorem injicere conantibus; aliis vero constantiam ejus, et quam ipso vultu præ se ferebat, moderationem animi demirantibus.

CAP. IV

Vacante Sede summi Inquisitoris Vicarius

deinde Episcopus Nepesinus et Sutrinus

23 Anno denique post Christum natum MDLVII, Idibus Martiis, in amplissimum Collegium cooptatur, Cardinalis Alexandrinus appellatus (accepto nomine ab urbe Alexandria, quæ, ut ostendimus, parum abest a Boscho patria sua) Tituli primum quidem S. Mariæ supra Minervam, quæ insignis Prædicatorum Fratrum ædes tunc primum ejus causa dari cœpit in titulum Cardinalibus, deinde S. Sabinæ ejusdem Ordinis: demum, rebus ita ferentibus, ad prioris Ecclesiæ titulum revocatus est. Ceterum Paulus, cum religionis cultum ac morum disciplinam valde collapsam restituere, sibique ad tam gravem rerum molem sustinendam, præter ordinarios adjutores, quempiam inviolatæ fidei judicio intimum administrum adsciscere statuisset, novo munere sapienter instituto, id Alexandrino detulit; eumque summum ac perpetuum in universa Christiana republica Inquisitorem, in amplissimo Cardinalium cœtu, magna cerimonia declaravit; quem ceteri omnes, seu delegati seu ordinarii judices, etiam Episcopi, in ejusmodi causis agnoscerent Superiorem: atque ut id Cardinalibus tantum in posterum mandaretur, instituit; eis et administris certum stipendium constituturus:

CAP. V

denique Cardinalis creatus

et summus Inquisitor

PER ANT. GABUT.

A stituturus : decrevitque ne sacri interregni tempore vacaret, instar officii summi Pœnitentiarii. Sed ut ante, ita post ipsum Michaelem, supremum Inquisitorem fieri vel appellari, nemini datum esse constat; Pontificibus id sibi reservantibus, Inquisitionisque cura certis, qui ex instituto Pauli III ad hanc rem eligi solent, Cardinalibus, ut antea, delegata.

nihil inde elatior

24 Hoc igitur munere sic est ipse perfunctus, ut cum præcellenti dignitate parem quoque integritatem ac diligentiam conjungeret, et industriam omnino consentaneam gravissimi Pontificis voluntati. Qui sicuti rebus optime ordinandis dare operam cœpit, ita præclare cœpta optatus finis esset consecutus, ni ardens in Italia bellum cogitationes ejus prævertisset. In amplissimo ordine Michael ita se gessit, ut ea dignitas, probitatis ac virtutis suæ index splendorque potius extiterit, quam ut illius animus inde fuerit ullam in partem vel leviter immutatus. Quin solitam humilitatem suam, modestæque vitæ cultum ita diligenter præstitit, usque retinuit, ut præterquam in publicis actionibus monasticos habitus deponere numquam voluerit. Sed quæ mens, qui mores illi fuerint, in tam sublimi gradu collocato, quid Pontificem ad eum promovendum impulerit, quid B inde propinquos agere vel sentire præscriberet, denique quam castus et integer in rebus ecclesiasticis, etiam amicis et affinibus, conferendis extiterit, vel ex una, quam ad Paulinam sororis suæ filiam manu sua scripsit, epistola, velut ex ungue leonem licet agnoscere. Quæ quidem epistola quoniam ad harum rerum veritatem magis illustrandam pertinet, operæ pretium fore visum est, eam a me ex ipso exemplari Latine conversam hoc loco subjungere.

quod vel epistola ad neptem declarat,

25 Hodie litteras tuas, III Kalend Martii datas, accepi : ex quibus mihi perjucundum fuit intelligere, tibi cum marito tuo, probo viro, optime convenire : ambosque, uti pios Christianos decet, de quo minime dubitabam, in timore et amore Dei vitam instituere. In quo si, uti speramus, perseveraveritis, divinæ illius majestati erit cura de vobis deque rebus vestris, quoniam timentibus Deum omnia cooperantur in bonum; beatique sunt illi, quorum consilia omnia ad unum Deum diriguntur, eumque spectant unum, qui cunctis mundi thesauris longe præferendus est, ac pluris quam mille mundi, si tot essent, æstimandus : cetera namque universa, nisi ad Deum referantur, inania sunt omnino, ac veluti fumus evanescunt. Nec tibi subeat inaniter gloriari, C te filiam esse sororis Cardinalis : illud potius debes animo diligenter advertere, indeque summo et omnipotenti Deo immortales gratias agere, quod vel hinc te ad colendam virtutem alliciat ac moneat; ut caveas, ne ab his exiguis degeneres virtutibus, quibus avunculum tuum Deus pro immensa misericordia sua munire dignatus est : quibusque permotus ejus in terris Vicarius, nullo majorum splendore, nullis humanis opibus aut artibus, nullis denique Principum commendationibus aut propriis divitiis (quippe qui pauperrimus, si quis alius in Dominicana familia, sed tamen tenuitate sua contentus esset) eum in sacrum Collegium Apostolicum, Romanæque Ecclesiæ Senatum adscripsit. Itaque Deum precare, non ut eum amplius extollat in terris, sed æternum beet in cœlis : ac scito longe majores nunc ejus esse labores, mentis inquietudinem atque molestias, quam dum privatam in cœnobio degeret vitam.

qui suos illi affines promovendos commendarat.

26 Quod autem de Giberti mariti tui fratre scribis, sic habeto, ecclesiastica beneficia non carni et sanguini, sed virtutibus deberi : et cum in hanc usque diem absque hujusmodi mercimoniorum negotiis vitam duxerim, nolle me, hac ætate senescente, conscientiam meam onerare. At si Reverendissimus vester Dertonensis aut alius Antistes, harum D rerum bene peritus, de illius sufficienti eruditione mihi perhibuerit testimonium, libentissime, quod illum obtinere deceat, ut consequatur, enitar. Quod porro ad Gibertum attinet, cum primum per facultates meas licuerit, ejus opera libenter utens consulam commodis ejus. Deum rogate, ut quod ad majorem gloriam suam bene sibi visum fuerit, nobis omnibus evenire disponat. De Juliano, adhuc est nimis adolescens : et ego majori gravor familia, quam ut ferant tenuissimi reditus mei, in magna præsertim annonæ caritate : quod si Domino placuerit, me commodiore uti conditione, ipsum et alios adjuvero, modo velint virtutem colere, recteque vivendi leges tenere; non, ut quidam alii, qui suis moribus effecere, ut mihi valde refrixerit animus, ne patriæ nostræ cives apud me deinceps esse velim; majorem fidem. probitatem, sinceritatem, et humanitatem in extraneis expertus. Atqui Dei benignitate, familia utor iis moribus prædita, ut ad eam amandum impellar, ac si mihi singuli filii essent, non administri. Vale, salutaque meis verbis sorores tuas et cognatos. Romæ VI Kal. Aprilis MDLVIII.

Domesticos instar religiosorum instituit :

27 Extant et aliæ, quas vidimus, ejusdam fere argumenti, ad ipsum Gibertum manu sua rescriptæ litteræ, quibus eum vir summus ac summis rebus E semper occupatus, non minus perite quam pie et humaniter commonet, ne quid in eodem fratris negotio contra sacras leges committat, sed ut omnia caste ac secundum Deum rite fieri procuret. Quæ idcirco memoravimus, ut vel hinc intelligas, eum cognatos et cives suos humiles non despexisse, aut quo jure quaque injuria ditare et extollere studuisse : sed suæ, eorumque sempiternæ saluti pie consulendo, humanitatis pariter et caritatis officio numquam defuisse. Ceterum quod ad Paulinam de familia sua scribit, ea fuit ita pauca, vix ut viginti homines, hique omnes probatæ vitæ, in illa censerentur : utpote modicis adhuc facultatibus, quæ toto Cardinalatus tempore ad quinque millia nummum aureorum non pervenerunt. Volebat omnino, ut domestici omnes religiosorum hominum instar vitam instituerent : eosque antequam nomen in familiam darent, ut non in aulam, sed sacrum in cœnobium ingredi se cogitarent, testatus præmonebat. Sæpe vero illis sacrosanctam Eucharistiam administrabat ipse, ita se cum iis gerens, ut non minus amantissimi parentis, quam domini ardenti caritate flagrantis officia cumulate præstaret, inque rebus omnibus illis subveniret; præsertim ægrotantibus; F accurate providens, ut certo domus loco separatim constituti, diligenti cura idoneorum ministrorum et officio curarentur : in eamque rem sumptus omnes ad obolum usque de suo ipsius ære persolverentur.

factus Episcopus Montis-regalis in Subalpinis.

28 Quatuor porro annos et amplius, cum Ecclesiæ præfuisset Paulus Quartus, anno a Christo nato MDLIX, quintodecimo Kal. Septembris cessit e vivis : cui post quatuor fere mensium interregnum subrogatus est Joannes Angelus Medices, Cardinalis Mediolanensis, Pius IV nuncupatus. Qui licet nonnullis, ejusdem Pauli favore et clientela antea nitentibus, aperte sit adversatus, et in plerosque principes viros ejus consanguineos graviter animadverterit; Michaelem tamen in ipso summi Inquisitoris munere firmatum esse voluit; ac paulo post, ut pro status sui dignitate melius ipse posset inde sibi providere, eum a Nepesino Sutrinoque Episcopatu, ad regendam Montis-regalis in Subalpinis Ecclesiam transtulit. Cujus quidem Ecclesiæ administratione suscepta, cum in ea multa et rite providenda et pie ordinanda esse animadverteret, tollendosque varios depravatos mores et corruptelas, quæ in eam, utpote hæreticis

A hæreticis vicinam, irrepserant decursu temporis, quo a ceteris Pastoribus, gravi cum illius Christiani gregis detrimento, jamdiu recognita non fuerat: illam accurate sibi visendam et componendam existimavit. Atque eo versus iter ingressus, nocte sanctorum Apostolorum Petri et Pauli festum diem insequente, anno MDLX, ad Lucenses balneas pervenit: ibique dies aliquot posuit ad eas adhibendas aquas, curando stranguriæ morbo, quo sæpe gravissime cruciabatur: quique tandem causa fuit, ut concreto auctoque in vesica duro ac diro calculo, uti postea narrabimus, mors illum celerius abriperet.

eo dirigit iter,

29 Inde porro solvit Genuam, quæ honoris causa quatuor triremes ei obviam misit. Dux Sabaudiæ Emanuel Philibertus, Princeps cum aliis nominibus, tum in primis Christianæ pietatis laudibus clarissimus, summis eum honoribus excepit, biduum cum illo jucunde commoratus. Ecclesiam denique suam perlustravit, rebusque omnibus, quas oportebat, quoad ejus fieri potuit, optime emendatis atque compositis, ægre ferens ad hæreticorum punitionem civilem potestatem sibi defuisse, amicorum rogatu Boschum divertit: ubi summis et honoribus et gaudiis acceptus, egregiam suam in patriam caritatem quamplurimis ac variis in omnes, præsertim in egenos carceribusque detentos, pietatis officiis humanissime testatus est. Inde ad Viglebanense cœnobium (ubi adolescens regularis disciplinæ, uti memoravimus, scientiarumque tirocinia fecerat) pari lætitiæ et honoris significatione fuit exceptus: deinde Mediolanum delatus, ibique a Magistratibus virisque principibus illius civitatis honorifice habitus, Romam revertitur die B. Catharinæ sacro, anni paulo ante memorati. Atque hæc quidem reversio mirifice grata fuit cum amicis suis omnibus, tum vero multis amplissimis Patribus, imprimisque Ranutio Farnesio S. Angeli Cardinali: qui donec vixit eum semper plurimi fecit, et vero pro singulari suo judicio sæpe prædixit, facile futurum, ut B. Petri clavium potestas illi gerenda traderetur: sed immaturæ mortis injuria optatum suæ præsensionis eventum videre non potuit.

Ecclesiaque lustrata,

B

Romam revertitur.

CAP. VII

30 Jam vero ad sacræ Inquisitionis administrationem rediit Alexandrinus, cunctisque salutaris illius Officii congregationibus, ut antea, numquam non interesse voluit. Agebatur per idem tempus Tridenti sacrosanctum et œcumenicum Concilium, quod jamdudum a Paulo III institutum, sed deinde sæpius intermissum, a Pio IV denique repetitum, tandem hoc anno MDLXIII summo Christianæ reipublicæ bono, Deo bene juvante, conclusum et absolutum est. Ergo quæ res in eo gravissimæ tractabantur, de iis Romæ itidem agi cum vellet Pontifex, in ejusmodi conventibus accuratum Michaelis studium et operam adhibere consueverat: ejusque solidæ et probatæ doctrinæ, et vero gravium sententiarum, a liberali et ingenuo animo proficiscentium, maxima semper habita ratio est. Privatis namque rationibus omnino posthabitis, cum in iis, tum etiam in aliis omnibus cœtibus, et privatim et publice, quid secundum Deum et e Christiana republica sibi esse videretur, libere pronuntiabat. Nam illi in rebus omnibus ut spectata virtus et integritas auctoritatem, ita conscientia optimæ mentis sententiæ dedit libertatem: neque enim ignorabat, summum ac præcipuum Cardinalis officium esse, tam in privatis quam in publicis consiliis apud Pontificem, probum se ac fidelem consiliarium ubique præstare, ac libere profiteri, nihil sibi, esse antiquius Dei gloria et Christianæ reipublicæ salute.

In consultationibus sub finem Tridentini Concilii Romæ habitis

C

graviter ac libere sententiam dicit

31 Itaque talem se Alexandrinus erga Pontifices exhibebat, quales S. Bernardus Cardinales requirit, cum ad Eugenium Pontificem Max. scribens, eum inducit videre cupientem Ecclesiam Dei talibus innixam columnis, eoque sacrorum Senatorum munitam consilio, ut, si Pontifex Summus vellet aliquatenus deviare, illi non sinerent, frænarent præcipitem, dormitantem excitarent; quique pro sua reverentia et libertate extollentem se reprimerent, excedentem corrigerent; constantia vero et fortitudine nutantem firmarent, erigerent diffidentem: qui denique pro sua fide et sanctitate, ad quæque sancta, ad quæque honesta eum et alios provocarent. Hæc igitur præclara sanctissimi viri de Cardinalis officio documenta, atque alia ejusmodi probi Senatoris munera, fortiter et opportune, exequi non omisit Alexandrinus. Atque ut de multis pauca colligamus, VIII Idus Januarii ipsius anni MDLXIII, cum Ferdinandum Medicem, Cosmi Florentinorum Ducis filium, teneræ fere puerum ætatis, et Federicum Gonzagam, filium Federici Mantuæ Ducis, adolescentem, Pontifex (id quod mox fecit) sacrum in Senatum legendos proposuisset; statim a prandio, quod in anniversario Pontificiæ coronationis die Cardinalibus Principumque Oratoribus de more dari consueverat, Cardinalibus ipsis convocatis, cum illisque communicato consilio, ea de re singillatim omnium sententiam rogavit. Quæ cum ex ordine dicenda esset Alexandrino, is mirifica libertate respondit fere in hæc verba:

Lib. 4. de consider.

D

PER ANT. GABUT.

ne adolescentes Principum filii Cardinales creentur

E

32 Cum habeatur hoc tempore, Beatissime Pater, Sacrosancta Tridentina Synodus, in qua, præter accuratam religionis dogmatum tractationem, in Ecclesiasticam disciplinam ac mores sancte restituendos summis laboribus incumbunt tot tantique Antistites; ii sane hujusmodi creatione valde offensos se arbitrarentur, si de hujus habenda ratione dignitatis decreto vix dum absoluto, statim derogaretur. Quare non possum equidem non ire in alia omnia: neque huic ego sententiæ unquam plane subscribam. Præterea quorsum evasura sit ætas adolescens, cum omnino sit incertum; cumque in his dignitatibus conferendis expectanda sit ætas legitima, eam potissimum expectare debent ii, quibus meritis ita ferentibus, sacræ Purpuræ dignitas deesse numquam poterit. Huc accedit, hic non esse aut locum aut tempus legendorum Cardinalium: locum quidem, quia ex more in eorum publico consessu legi consueverunt: tempus vero, quoniam cum illico sit a prandio (quod sane plurimum exaggeravit) id maximos hominibus sermones dabit. Ceterum Cardinalis S. Angeli, qui præter alios audierat hæc omnia, summam viri libertatem; ardensque sacræ disciplinæ studium admiratus, dicebat postea, quemcumque vel pretiosissimum thesaurum, quem unquam habere potuisset, se libenter impensurum, si ejusmodi, quæ nemo alius dicere ausus fuerat, ipse ad Pontificem verba facere valuisset. Nec ita multo post Florentiæ Ducis Orator, cum illius nomine pro more venisset ad agendas gratias cum aliis Cardinalibus, tum vero etiam ipsi Alexandrino; protinus is; Non est, inquit, quod mihi gratias agas: quippe qui huic electioni non modo non faverim, sed valde sim etiam adversatus: non quod Medicæam gentem oderim, sed quod ita mihi conscientiæ ratio præscriberet. Ac recte quidem id nulla se invidia adductum fecisse dixit: nam, ut ex dicendis patebit, eam ipse domum et dilexit plurimum, et non mediocriter exornavit.

vehementer dissuadet,

F

idque se fecisse profitetur.

33 Sed illud quoque in hoc genere memorabile. Sub finem hujus Pontificatus, Maximilianus Cæsar eo nomine II., et alii plerique Germaniæ Principes, graviora scelera perniciosaque exempla hac via cautum iri prætendentes, per litteras ac nuntios Pontificem urgebant, ut Germanis Sacerdotibus, Græcorum exemplo, uxores ducendi faceret potestatem. Quod

PER ANT. GABUT.

ut matrimonium concedatur Sacerdotibus,

A Quod etsi Christianis moribus, Apostolicis præceptis, sacris legibus, atque omni ecclesiasticæ disciplinæ omnino repugnare constabat; Pontifex tamen, ut quid dicto factoque opus esset gravius decerneret, tantorumque Principum petitionem haud prorsus contemnere videretur; rem nonnullis Cardinalibus ad id selectis expendendam ac definiendam detulit. In iis ergo cum esset Alexandrinus, sacras leges Deique honorem omnium Principum gratiæ cunctisque rebus humanis præferendum ratus, singulari constantia atque animi libertate ita sese opposuit, ut ejusmodi postulata nemo aut ardentius oppugnarit, aut acrius rejicienda esse contenderit: potissimusque ipse auctor fuisse dicitur, ut Pontifex id nullo pacto faciendum esse responderet. Non enim fas esse, mala facere, ut eveniant bona: neque cujusvis rei gratia contra leges omnes prostituendum esse, atque adeo profanandum sacrosanctum Sacerdotium, quod sine sancta castitate aut rite constare, aut Deo placere non posse, Catholica et Apostolica semper docuit Ecclesia. Hæc igitur et ejusmodi alia gravissima illius responsa præter ceteros admirans Annibal Bozzutus Cardinalis, non minore prudentia quam dignitate generisque splendore insignis, dicere consueverat, Cardinalis Alexandrini sententiam in amplissimo Collegio plus ponderis habere (absit invidia verbo) quam ceterorum omnium, alioqui sapientissimorum, Patrum simul juncta suffragia.

dissuadet et evincit:

B

item ne legatio Avenionensis Card. Borbonio decernatur,

34 Obstitit præterea vehementer eidem Pontifici, Avenionensis legationis munus Alexandro Farnesio Cardinali abrogare, Caroloque Borbonio ejus collegæ mandare cupienti: quod ea res et gravi Catholicæ religioni periculo, et sacrosanctæ Sedi parum honorifica fore videretur. Nam inde futurum, ut hæretici magis insolescerent, cum illius se imperio traditos vidissent: cujus, alioqui probe Catholici, studia in gentem suam, hæretica fraude ex parte deceptam, propensiora fore sperarent: cum nemo nesciat, dominandi libidinem et cognationis vinculum, ad hominum, præcipue Principum animos immutandos, valere quamplurimum. Addebat, non admodum esse Galliæ Regis promissis nitendum, Avenione hæreticos haud victuros pollicentis: tum quoniam is fere puer esset, aliorumque regeretur arbitrio; tum quia si domi suæ id ille præstare nequivisset; eo minus sperandum in aliena ditione hoc ab eo præstitum iri. Quare partim ex his, partim ex aliis, quæ nunc omittuntur, contentionibus contrariisque sententiis, ad sacrum Inquisitionis magistratum pertinentibus, fuere qui dicerent fore, ut a Pontifice in Adrianæ molis arcem includeretur. Quibus ipse, Mihi, inquit, locus numquam deerit in Ordinem meum redeundi, quoties ob testificationem veritatis in hoc collegio permanere non potero. His ergo atque aliis ejusmodi rebus forte motus Pius IV noluit, ut amplius ille palatinas ædes incoleret, supremique Inquisitoris auctoritatem ei nonnihil imminuit.

C

idque cum aliqua offensa Pontificis.

in morbum lapsus disponit de sepultura,

35 Interim is, quem ante memoravimus, e calculo contractus morbus ac dolor, mense Julio Michaelem tam vehementer afflixit, ut in summo vitæ discrimine constitutus, per octodecim dies sanguinem, urinæ loco, reddiderit. Quocirca de se ad felicem obitum componendo, deque parando sibi sepulcro cogitare cœpit: quod ejusmodi esse voluit, quale in medio templi solo S. Mariæ supra Minervam hodie conspicitur, cum hoc epitaphio. Ad laudem D. O. M. Fr. Michael Gislerius, ex oppido Boschi, Agri Alexandrini, Ordinis Prædicatorum Dei misericordia tit. S. Sabinæ Presbyter Cardinalis, noscens terram terræ se redditurum, ob certam resurrectionis spem, in Virginis Dei genitricis templo, ejus et Sanctorum ac piorum viventium cupiens adjuvari suffragiis, locum hunc vivens sibi statuit: in quo cadaver, cum suum obierit diem, poni curavit, annum agens ætatis suæ LX, et humanæ salutis anno MDLXIV. Confirmata porro valetudine, ad Ecclesiam suam, ut Christi oves sibi concreditas verbo et exemplo pasceret, redire cogitans, sacram diversi generis supellectilem et scripta, cum itineris impedimentis, per mare dedit avehenda. Sed ille, cujus divino consilio cuncta gubernantur, quique pro sua in nos clementia, quos diligit, arguit et flagellat; quemadmodum in afflictione corporis, sic in rerum externarum detrimento, patientiam ejus ac virtutem magis voluit experiri: ideoque permisit, ut non procul ab Herculis portu onerariam piratæ caperent diriperentque. Quo quidem ille accepto nuntio, non tam ceterarum rerum, quarum damnum facile pertulit, quam scriptorum, quæ maximi erant momenti, gravem sane jacturam ægre admodum tulit. Inde recrudescente morbo, discedendi consilium immutavit: idque eo magis, quod sacræ Inquisitionis Cardinales, discessionem ejus moleste ferentes (quippe qui sui ipsorum, uti dicebant ipsi, consiliorum quasi moderatorem amitterent) impetrassent a Pontifice, Romæ ut sese contineret, illi mox in Pontificatu divino consilio successurus. E

D

ad Ecclesiam suam redire

variis modis prohibetur.

CAPUT IV.

Summa Pontificis Romani collata dignitas.

CAP. VIII

Mortuo Pio Quarto ad V Id. Decembris, anno a Christi ortu MDLXV, novendialibusque justis ei rite persolutis, pridie festi diei S. Thomæ Apostoli, Patres novum Pontificem lecturi in comitiorum conclavi sese concluserunt. Ferme omnium erat opinio, ob Cardinalium frequentiam, qui ad quinquaginta convenerant, et quod multi essent, quibus Pontificatus variis de causis desponderetur, fore, ut plurimis contentionibus diutius protraheretur electio. Longo tamen usu compertum est, non Cardinalium multitudinem efficere, ut id negotii citius aut serius conficiatur; sed potius (si humana spectaverimus) eorum studia, qui pro sua auctoritate in conclave se partium duces rebus agendis exhibent. Comitiorum Principes, quique opibus, auctoritate et gratia præstabant, erant Carolus Borromæus et Marcus Sitticus Altaempsius, Pii IV sororum filii, Alexander Farnesius Pauli III Pontificis nepos, Hippolytus et Aloysius Atestini Ferrarienses, et Ferdinandus Medices. Primi duo collegas complures recentibus et magnis beneficiis devinctos habebant: quoniam quinque et quadraginta, eosque lectissimos viros, Pius IV in amplissimum ordinem cooptaverat. Horum plerique memorem et gratum in demortui Pontificis propinquos animum præstabant, studiaque sua Borromæo in primis deferebant. Erat is tum Archiepiscopus Mediolanensis, ætate quidem juvenis, moribus tamen ac prudentia gravis: dignitate, clientelis et amicorum studiis clarus; sed vitæ sanctitate, cujus jam tum præclara fundamenta jecerat, rerumque pie gestarum magnitudine clarior. F

In Conclavi pro creando novo Pontifice

studio S. Caroli Borromæi

37 Huic a legibus, quæ ambitum arcebant, et quid in hac re servandum esset præscribebant, minime discedere; sed quod ad Dei gloriam ejusque Ecclesiæ dignitatem pertineret, facere propositum erat. Quæ res, ut plurimi Cardinales ejus præsidii spe tenerentur, horumque rationes et cogitationes ab ejus arbitrio penderent, sic effecerant, ut qui Borromæo probatus esset, omnibus probatus fore videretur. Ejus ergo studium in Joannem Moronum Card. Mediolanensem versum erat: quod quamvis initio dissimulare placuisset; tamen postea conciliatis multorum animis, ei se suffragaturum aperte præ se tulit. Moronus variis virtutum præsidiis et ornamentis longe

proponitur Joannes Moronus,

A longe clarissimus, atque haud scio an omnium sapientissimus habebatur: a patre Hieronymo, regendi scientissimo, a teneris annis ad publicarum rerum administrationem eruditus; Pauli III, a quo Cardinalis creatus fuerat, disciplinæ alumnus; magnis negotiis publicisque muneribus sæpe præfectus, denique plurimis ad Reges et Principes legationibus egregie perfunctus; quibus rationibus Ecclesiæ dignitas pararetur et augeretur, optime didicerat: quod ei quoque amplum et gloriosum erat, Tridentino concilio Legatus Apostolicus præfuerat, idque tam felici ac memorabili exitu concluserat, ut qui Principes illud diutius trahi et apertum esse cupierant, tam præclarum facinus arguere non auderent. Hujus auctoritati, perpetuo bene actæ vitæ tenore partæ (ut est virtus invidorum querelis et calumniis semper objecta) unum maxime officiebat, quod sub Paulo IV, quasi de religione minus recte sensisset, accusatus judicium subierat: in quo tamen sese optime purgaverat, egregieque suam probaverat innocentiam. Itaque Borromæi et aliis Morono suffragantibus; nonnulli, qui clandestina prensatione adversati erant, patefacta mox voluntate, aperte restitere; datisque suffragiis, ex his quatuor ad rem conficiendam desiderata sunt.

B 38 Ubi de Morono inane inceptum evasit, Borromæus ad Gulielmi Sirleti creationem animum transtulit. *dein Gulielmus Sirletus,* Erat Sirletus, non summo quidem loco natus, sed integerrima vita, castissimis moribus, summa pietate ac multiplici eruditione præditus. Linguarum autem, præsertim Hebraicæ, Græcæ et Latinæ cognitione omnium facile princeps, in sacrarum litterarum studio versatus, ita omnibus doctrinæ suæ copiam fecerat, ut nemo ferme unus reperiretur, cui carus ac jucundus non esset: quam remotus a studiis ambitionis semper fuisset, illud testimonio extitit, quod Pium IV, ne se legeret Cardinalem, supplex obsecraverat. Alexandrinus vero in cellula abditus, assiduis precibus et quotidianis Missæ sacrificiis intentus, nihil præter Dei gloriam et commoda publica spectans, *cui Gislerius summe studebat,* Sirletum ornando Ecclesiam ornari Christianæque reipublicæ bene consultum iri putabat. Itaque re audita, non modo studium suum Borromæo ultro pollicitus est, sed Patres etiam obibat, miscendoque preces et consilia, omnium gratiam Sirleto conciliare studebat. Sed his et Sirleti meritis et amicorum studiis non æque omnes suffragabantur: nonnullis fieri non posse existimantibus, ut homo novus, publicisque in negotiis et magnis rebus gerendis minime versatus; sed tantum libris et scientiarum
C studiis deditus, tantam majestatem tantamque auctoritatem capere posset aut sustinere.

39 Quare propositis multis aliis viris, Pontificiis plane virtutibus ac meritis præcellentibus, de quibus singulis hic referre non est opus, ceteris posthabitis, *postea ipse Gislerius.* demum in Alexandrinum sunt studia conversa; Borromæo imprimis et Altaempsio summis votis eum Pontificem deposcentibus. Perspecta namque in Sirleti negotio optima Alexandrini ad honestos ac pios viros propensione, vitaque præterea sanctissime ac religiosissime acta, sic Borromæi animus ei devinctus est, ut quem antea plurimum dilexerat, postea studiosissime coleret: et quem initio inter alios tacite designaverat, ad eum legendum vehementius animum adjiceret. Ut ergo quæ cogitaverat, a suis præcipueque Morono et Farnesio probari intellexit, ceterorum animos illi conciliare, in eamdemque sententiam trahere contendit. Summis Alexandrini meritis ac virtutum ornamentis tantum obstabat humana *humano omni respectu post habito,* quædam opinio, eum Pauli IV, cujus fuerat alumnus, actionum vindicem fore, et Pii IV propinquis et clientibus adversaturum; denique severioris ingenii, quam ut illum ferre multorum infirmitas posset,

D a plurimis existimari. Sed inanes omnes humanarum cogitationum contentiones timoresque egregia Borromæi, *PER ANT. GABUT.* cujus potissimum rebus timebatur, et aliorum magis piorum Patrum, divina potius quam humana respicientium, et privatis rationibus publicam salutem præferentium, virtus, Deo bene juvante, facile superavit: persuasitque id, quod eventus indicavit, fore, ut Alexandrinus, si legeretur, nihil præter Dei honorem et Ecclesiæ decus hominumque salutem spectaret.

40 Electionis igitur auctoribus rem conficere maturantibus, unus ipse de quo agebatur, quique *qui frustra obnixus* sanctis precibus, ut diximus, intentus, procul a negotiis et ambitione, satis sua forte contentus, quiescebat, abnuere; Pontificiæ majestatis altius fastigium dicere, quam ut ipse consilio et gravitate id tueri se posse confideret: perfecto viro et quasi divino opus esse, qui in Apostolicæ Sedis custodia, velut in specula locatus, tutam Ecclesiam vigiliis et providentia præstare posset. Quid agerent, etiam atque etiam providerent: non deesse viros omnibus numeris absolutos, quibus tam gravis provincia longe *in Sacellum deducitur:* melius mandari deberet. Inter hæc Borromæo et Farnesio eum urgentibus, hortarique, rogare, et meritis cumulare laudibus non desinentibus: Deum
E precatus, ut ea res Ecclesiæ Dei fauste ac feliciter eveniret, mox e cubiculo eductus, in sacello, ubi creati Pontificis adoratio fieri solet, constituitur.

41 Triplex creandi summi Pontificis ratio est. Prima ut quisque ex Patribus eos quos deligit, codicillis, proprio chirographo conscriptis et annulo obsignatis, *atque per viam non scrutinii* nominavit, codicillos in calicem, quo in sacro Missæ faciendo eo die usi sunt, quique in medio altari collocari solet, infert. Ea re peracta, Patres ordine considunt: tum Episcoporum, Presbyterorum et Diaconorum primarii (Decanos appellant) qui huic negotio custodes et inspectores adhibentur, calicem de altari sublatum super mensam in medio positam, ubi et conspici et audiri undique possint, deferunt. Codicilli ab Episcoporum Decano de calice singillatim deprompti, Diaconorum Primati recitandi traduntur. Cardinales singuli libellos, ubi omnium collegarum nomina, descripta sunt, præparatos habent: his eorum nomina qui suffragiis Pontifices designantur, excipiunt, et punctis notant. Qui duas ex tribus partes suffragiorum expleverit, is summus
F Pontifex lectus ducitur. *aut accessus,* Huic suffragii ferendi rationi Scrutinii nomen impositum. Si vero accidat, ut nemo legitimum suffragiorum numerum tulerit, a Collegii Primate edicitur, cuique ex Patribus liberum esse, vocis suffragio, cujus judicium gravissimum censetur, ad eos qui nominati sunt quibusque non sit suffragatus, accedere. Huic alteri creandi Pontificis instituto, ob id Accessus nomen indidere. Tertia eligendi ratio, postremis temporibus crebrior et usitatior, ab re Adorationis nomen sumpsit: *sed adorationis* quæ tum inducitur, cum coacto legitimo Cardinalium numero, communi consensu et viva voce ac salutatione, qui maxime probatus est, summus Pontifex declaratur.

42 Cum igitur, ut ad rem redeamus, inter paucos Cardinales de eligendo Alexandrino conveniret, *eligitur Pontifex,* iique jam eum in sacellum, ut diximus, pertraxissent; simul atque id ceteri omnes rescivere, mirabili quadam animorum consensione, tremebundi tamen, ipsique met sibi vix credentes, non sine divini Spiritus impulsu, ad eum adorandum certatim properarunt. Ita qui opibus humanis, qui gratia, qui artificio conciliandæ benevolentiæ omnibus erat inferior; divino nutu, præter omnium expectationem, ceteris, qui in spem summi honoris nati et erecti videbantur, superior factus est: et cum alii multi tamquam Isai filii adducerentur eligendi, non respexit Dominus vultum neque

PER ANT. GABUT.

A neque altitudinem eorum : sed hunc, veluti alium Davidem, in summa præstantis pietatis humilitate jacentem, erexit et elegit, qui in medio Fratrum ungeretur.

secum multum solicitus,

43 Adoratione facta, ut designati summi Pontificis assensione comprobaretur electio, resque tota constituta stipulationis formula publicis monumentis mandaretur, lex jubebat : id vero hujus vocis pronuntiatione fieri consuevit, Acceptamus. Urgente Farnesio, uti S. R. E. Procancellario, ut id extemplo faceret; secum ipse reputans, amplissimum se quidem honorem, sed eum omnium gravissimum, periculique et solicitudinis plenum accipere, cogitabundus respondere cunctabatur : incertusque inter spem et metum, tacitis cogitationibus hinc inde pendebat animi. Primum, qui vellet tam grave onus subire, cujus sub mole fortissimi ac præstantissimi quique viri prope succubuissent. Se intra parvæ cellæ angustias jam inde fere a puero educatum et assuetum, cum Regibus ac Principibus agere non consuesse. Altera ex parte veniebat in mentem cogitare, eam se dignitatem nec optasse unquam, eoque minus ad illam obtinendam operam ullam seu studium aut se adhibuisse aut pro se ab aliis adhiberi curavisse. An-B ceps hæc deliberatio cum eum paulisper tenuisset, divinæ demum providentiæ confidendum ratus; quæ quocumque se moveret, quod generi humano prius ac potius esset, efficeret : ad spem rei bene gerendæ se excitari sentiebat. Itaque prolato, quod lex exigebat, verbo, graviter suspirans, delatam dignitatem suscepit. Quæ dies orbi Christiano felix illuxit VII Id. Januarii sub vesperum, anno a Virgineo partu MDLXVI.

et tandem munus acceptans,

Pius V appellatur :

44 Rogatu Borromæi, ut is avunculo haberetur honos, Pius, qui fuit hoc nomine Quintus, appellari voluit. Inde in S. Petri templum ex more delatus, coram sacrosancta Eucharistia supplex procubuit, et imis precibus auxilium inito honori passis manibus oravit. Ibi, ex quanta humilitate ad quantum culmen divino consilio evectus esset, recordanti, lacrymæ profluxerunt : tantumque abfuit, ut inter hæc agenda speciem ullam se effuse et inaniter efferentis temereque gestientis præberet : ut, quod magni excelsique animi et humanos honores humanæ fragilitatis regula metientis est, in quotidiano et consueto oris habitu, virile mentis robur præ se ferente, se spectandum obtulerit. Illud quoque sedati ac tranquilli animi argumento fuit, quod cum proxima nocte quieti C se tradidisset, tam arctus eum somnus complexus est, ut, quod numquam ante acciderat, quodque dysuriæ morbus prohibebat, undecim continentes horas sopitus conquieverit.

et miram animi tranquillitatem præ se fert.

45 Ceterum electionem hanc multi, divinitus, ut ferunt, admoniti præviderunt; variaque signa e cœlo edita præmonstrarunt. Franciscus Gonzaga Cardinalis, in comitiis graviter ægrotans noctuque experrectus, creatum iri Pontificem Cardinalem Alexandrinum præsensit : cumque se uti Pontificem Maximum libenter adorare professus, sub mortem, quam obiit pridie quam fieret electio, familiares suos inclamavit; conquerens, ea de re nihil ab illis sibi renuntiatum. Idem fere paulo ante acciderat Genesio Lucensi, Dominicani cœnobii ad Minervam Præfecto: sed is præterea viderat, Pontificem sibi cito ex oculis evanescere : quod ille portendere interpretabatur, illius Pontificatum haud diuturnum fore. Idque cum ipse paulo post enuntiasset Pontifici; is, Lætatus sum, inquit, in his, quæ dicta sunt mihi : in domum Domini ibimus. Londini in Anglia super eam insulam, tunc impiæ Elisabethæ Reginæ Catholicos persequentis tyrannide oppressam, crinitus cometes per eos dies apparuit, ignesque de cœlo terribiles ac sanguinei coloris; immanis præterea magnitudinis manus, districtum intentans gladium minarum ac dirarum indicium, et mox intorquendi ab hoc Pontifice in eam Reginam, ut infra suo loco demonstrabitur, Apostolicæ potestatis gladii, eam uti hæreticam a fidelium communione præcidentis, et omni regnandi jure spoliatam declarantis, haud obscurum prodigium. D

Creatio hæc prævisa a Card. Gonzaga moribundo,

et Priore

denuntiata per Cometan in Anglia,

46 Illud quoque Boschensibus miraculo fuisse narrant. Galliarum Regis tabellarius, Pontificis creationem enuntiaturus, Roma per dispositos equos in Galliam properans, cum ad oppidum Boschum pervenisset, ignarus eam Pii patriam esse; divino potius quam humano ductu, præter consilium, ab ordinaria, qua extra loci muros recta pertransitur, declinans via, id oppidum est ingressus; ac celeri cursu transire conanti, quo vehebatur equus, in medio foro pro summo parochiæ templo, tam pertinaciter substitit, ut quibusvis adhibitis stimulis progredi, quasi alter Balaam, nullo modo posset. Accurrentibus auxilii causa multis, atque equum undique nequidquam extimulantibus, ac demum unde, et quo pergeret, et quid novi esset, percunctantibus; ubi Cardinalem Alexandrinum creatum esse Pontificem Maximum, seque ea de re litteras ad Galliæ Regem afferre significavit; statim equus per se repetito cursu, cœptum iter insistere; subindeque re E divulgata, summis gaudiis exultare omnes, ad templa confluere, immortales Deo gratias agere, atque alia multa publicæ lætitiæ signa edere cœperunt. Postera vero die ab ipsomet Pio certiores facti, planius intellexere, admirabundique prædicavere, non sine divino consilio cecidisse, ut tantæ lætitiæ nuntio, quasi e cœlo misso, pridie miro dignati fuissent.

Boschi a nuntio subsistere coacto indicata.

CAPUT V.

Res gestæ Pontificatus initio : Ecclesiastica disciplina restituta.

Jam vero tota Urbe Christianoque orbe creati summi Pontificis fama vulgata, pro variis hominum studiis atque opinionibus, ut fit, varie affecit animos. Philippus II, Hispaniarum Rex maximus, re et cognomento Catholicus, pro eximia sua in Ecclesiam Dei pietate, hoc accepto nuntio, vehementer inde lætatus, quantas maximas potuit immortali Deo gratias egit, lætitiamque suam cum aliis Principibus viris, plenioribus atque amplioribus verbis, coram et per litteras communicavit, sibi, ceterisque F pollicens futurum, ut hoc Pontifice Christiana disciplina ad priscos mores redigeretur, magnaque ad pietatem et ad Sedis Apostolicæ dignitatem fieret accessio. Quæ spes, singulari cumulata gaudio, et aliorum piorum animos cepit; eosque, ut ostendemus, minime fefellit. Plurimos tamen, præsertim in Urbe, animi vere pii Pontificis ejusque studiorum ignaros, metu interprete omnia in deteriora vertente, mœror ac pavor ingens invasit; nemine fere sibi non timente ab hominis severitate : cum aliud nihil, quod ei populus objiceret, haberet. Id ipse cum præsensisset, quid de sua ad Pontificatum assumptione populus sentiret, quæque de se vulgo esset exspectatio, ex familiaribus suis percunctanti responsum est, prisce ac nimis duræ severitatis metum animos incessisse. Quibus ipse, Confidimus, inquit, Deo, ejus ope nos ita facturos, ut majorem ac longiorem ex obitu nostro, quam ex hac suscepta dignitate mœrorem homines capiant. Atque ita plane contigisse, eumque e vita cedentem ingens sui desiderium, communi ac diuturno bonorum omnium cum dolore, reliquisse, exitus declaravit.

Creatus magno Hispaniarum Regis gaudio,

Romanos mærentes consolatur :

48 Ceterum cum probe intelligeret, ad regendos cum quiete ac moderatione homines, nihil aptius

esse

A esse quam diligi, nihil alienius quam timeri; nec ulla re propius homines ad Deum accedere, quam salute hominibus danda; Pontificii muneris initia a caritate in pauperes, et in alios liberalitate atque clementia, voluit exordiri: quæ res et emolumento et dignitate captas alienas mentes, ad benevolentiam, qua regna stabiliuntur magis quam armis, allicere et in officio continere facile poterat. Die festo S. Antonii, quo die in lucem editus est, Pontificia corona, summa cerimonia rite decoratus fuit. More institutoque superiorum temporum, ipsa celeberrima coronationis hora, inconditæ multitudini in S. Petri aream confluenti, publicæ lætitiæ causa pecuniæ dispergebantur: rueenteque quam tumultuosissime turba, et aliis alios prementibus, et in præripienda pecunia collidentibus, ætate tantum et viribus validiores et audaciores hoc munere potiebantur: reliqui vero non solum ea liberalitate excludebantur, sed ex his plures obtriti et conculcati miserabiliter interibant. His incommodis ut mederetur Pius, atque ut sublato periculoso turbulentæ largitionis instituto, pauperum tenuitati prudentius consuleret, destinatam huic operi pecuniam, ac præterea mille aureos, quibus quotannis eodem die convivium magnifice et splendide Cardinalibus, et Regum Principumque Legatis

coronatus 17 Januarii

pecuniam tunc spargendam et convivio impendendam,

B instruebatur, piorum cœnobiis egentibus et aliis inopibus erogavit, eo convivii more deinceps omnino sublato: nusquam eam impensam poni tutius, ac sanctius posse ratus, quam si recisis sumptibus minime necessariis, et relicto quoad fieri liceret seculi splendore, aliorum inopiæ et necessitati succurreret. Neque enim quod Cardinalibus aut Oratoribus cura et sumptu majore epulas non apparasset, sed quod afflictas pauperum familias benigne non sublevasset, horribili illo ac pertimescendo magni Judicii die a se reposcendam esse rationem intelligebat.

in pauperes distribuit:

Constit. 114

49 Habita præterea ceterorum pauperum ratione, et relato ab hominibus, quibus id negotii datum erat, numero, eos propensius et largius eleemosynis sustentavit. Virginibus plurimis, quibus aut nullum, aut exiguum erat patrimonium, pecunias dotis nomine large suppeditavit. Triginta et octo tenuioris census Cardinalibus viginti millia et nongentos aureos inter se viritim dividendos tribuit. Singulis sacræ Rotæ judicibus ducentenos dedit. Cardinalium familiaribus, qui comitiorum conclavi præfecti magnos labores et vigilias sustinuerant, aureorum decem millia dono dari, immunitatesque et beneficia

magnaque erga varios munificencia usus,

C ante in eos collata nihil imminuta esse jussit. Multis aliis, quorum opera fideque optima Sedes Apostolica adjuta atque ornata fuerat, præmia decreta et honores aucti. Ab singulorum Cardinalium mortuorum heredibus quingenteni aurei annulorum nomine exigebantur; eam pecuniam, ac præterea aureorum decem millia erigendo sacrarum Virginum Dominicani ordinis cœnobio, quod in Quirinali colle magnifice constructum est, attribui voluit. Hæc munificentia, quo minus erat exspectata et quo magis comitate condita, eo gratior extitit atque jucundior: disjectaque curarum ac metus caligine, alii quasi luce libertatis et ingentis humanitatis odore recreati, ad spem tranquillioris vitæ erigi, alii nec opinatam magnitudinem animi suspicere, omnesque summi et infimi uno ore dignum summo honore cum admiratione prædicare; eumque tamquam salutis omnium præsidem, quasi e cœlo missum venerari. Nonnullis tamen rem a longe, non inspecta causa, ut sæpe fit, judicantibus, quod sequitur, visum est legibus minus consentaneum, datumque probro largitionis: sed ab his, qui facti causas melius inspexere, secus judicatum. Res ita se habuit.

animos dejectos erigit:

50 Annibal Sitticus, Altaempsii Comes, Marci

D Cardinalis frater, paulo antequam Pius IV e vita migraret, ducta in matrimonium Cardinalis Borromæi sorore, in subsidium dotis ab avunculo Pontifice centum millibus aureorum donatus fuerat. Super ea re diploma conscriptum, Pontificioque signo munitum extabat: verum Pontificis morte consecuta, pecunia ex ærario deprompta non fuerat. Itaque, licet donationis jus Annibali animum ad spem obtinendi muneris facere potuisset; tamen sive causæ diffideret, quod, quæ a legibus et jure civili pendent, varias et ancipites interpretationes interdum reciperent, sive plus spei in summi Pontificis benignitate poneret; ad pedes Pii provolutus, exposita juris sui ratione, rem omnem ejus arbitrio voluntatique permisit; suppliciter tamen rogare, sortis suæ rationem habere vellet: tristemque nobilis Equitis tenuisque Pontificii propinqui conditionem miserari. Ad conciliandam Pontificis gratiam id maxime juvit, quod de jure suo cedere maluisse, quam cum tanto Principe pertinaciter contendere Annibal visus esset. Is enim erat Pius, qui legum sententias ad facilitatem æquitatemque revocaret: statueretque magnanimi Principis esse, potius aliis de suo largiri, quam ulli quidquam detrahere. Quare cum neque eum, qui se

PER ANT. GABUT.

Dotis a decessore promissæ dimidium,

liberaliter donat Altaempsio:

E judice et arbitro uteretur, fiduciæ fructu defraudatum vellet, neque tamen superioris Pontificis in suos indulgentiæ adstipulari placeret (quippe qui in sacro Senatu ei, hoc ipsum consultanti, unus fere ex omnibus Patribus constanter obstitisset) excogitato aptissimo æquitatis temperamento, mediam viam inter summum jus et gratiam iniit: atque omnium ferme Cardinalium, et Ludovici Requesensii; Catholici Regis in aula Pontificia Oratoris rogatu, aureorum quinquaginta millia ei numerari jussit. Itaque non illi potestas ulciscendæ simultatis, sed benignitatis ostendendæ fuit occasio: resque ipsa docuit, quam inani opinione ducerentur, qui eum Pii IV propinquis minus benignum, aut præteritarum offensionum vindicem fore suspicabatur.

51 Sed quo in alienos indulgentior, eo severior fuit in suos. Jam enim duo ab inito Pontificatu menses abierant, cum carni et sanguini non acquiescens, assiduis Cardinalium imprimisque Farnesii ac Principum virorum precibus vix adduci potuit, ut Michaelem Bonellum, sororis suæ nepotem, Dominicani ordinis Sacerdotem, Perusii Theologicis studiis operam navantem, legeret Cardinalem. Statuerat namque ex propinquis suis neminem ad altiorem gradum provehere; neque hunc, præstanti alioqui virtute probatisque moribus ac doctrina præditum, a

multorum rogatu pronepotem Cardinalem creat:

F perfectioris vitæ cursu ad aulicas, licet sacras, dignitates avocare. Sed summis viris id efflagitantibus, ac multa, quibus id e Christiana republica esse videretur, obtendentibus, demum annuendum existimavit: eumque in amplissimum Collegium statis temporibus post sacros Cineres rite cooptatum, galero tituloque suo decorari, Alexandrinumque nuncupari voluit: mox illum negotiis agendis sibi adjutorem sic adhibuit, ut ipsemet tamen intelligere moderarique vellet omnia, graviora præsertim, ne per alios deses quiescendo Pontificatum administraret. Sed qua in hunc atque alios affines suos moderatione se gesserit, loco suo plenius postea narrabimus. Ecclesiam vero suam Montisregalis integerrimo ac doctissimo viro, Vincentio Laureo, Calabro, qui deinde fuit Cardinalis, Episcopo ab se lecto, regendam contulit.

et in negotiis adjutorem habet.

52 Romani vero Pontificis munus illud Pius dicebat esse præcipuum, summa ope conniti, ut in urbe Roma, ex qua tamquam ex fonte universum in Christianum orbem omnis religionis omnisque virtutis ac sanctitatis cum documenta tum exempla derivantur, et divinus cultus, et ecclesiastica disciplina,

CAP. X

PER ANT. GABUT.

Domesticis et familiaribus rectam vivendi normam præscribit:

A plina, et urbanorum denique omnium mores, quoad ejus fieri potest, integerrimi conserventur. Itaque primo sui Pontificatus anno ac deinceps, in eam potissimum curam incubuit, ut sacrosanctæ religionis cultum, ubi lapsus esset, ad pristinum splendorem in Urbe revocaret, atque omnium ordinum et vitam et mores ad veræ pietatis rationem restitueret. Quod ut sedulo facileque præstaretur, in primis eam ipse sibi familiaribusque suis vivendi legem imposuit, quæ in rebus omnibus ad virtutis imitationem ceteros excitaret et anteiret: ut, quemadmodum Salvator noster ab suo et Apostolorum exemplo Ecclesiæ conformationem est orsus; sic ipse a se primum et ab aulicis suis Christianæ rei ordinationem voluerit exordiri. Intelligebat enim frigide admodum ac fere nequidquam alios ad modestiam, ad liberalitatem, ad justitiam, ceterasque virtutes per eum incitari, cujus aut vitam aut domum, vel ambitio, vel avaritia, vel injustitia, vel alia ejusmodi vitia commacularent.

52 Itaque primum omnium domesticos suos ac familiares omnes ad se convocatos, ad omnem ambitionis vanitatem, arrogantiam, invidiam, intemperantiam, avaritiam, discordias, atque alias id genus animorum pestes nocentissimas, maxime vero otium, B uti vitiorum omnium fomitem, diligentissime cavendum ac propulsandum, et ad sanctitatem vitæ, ad integritatem et innocentiam, in primis vero ad pietatem in Deum, mutuamque inter se caritatem perpetuo retinendam gravissime cohortatus, quid a quoque præstandum esset, declaravit. Nolle se in aula sua quemquam tolerare, cujus et spectata virtus et vita optime instituta non fuisset. Quare se quisque ita componeret ac compararet, ut in omnibus exemplo esset Christianæ modestiæ, religionis ac pietatis. Verum de his commodius ac plenius, de ipsius domestica disciplina scribentes infra, commemorabimus. Advocati porro jussit Magistratus et Judices omnes Urbanos, adhibitis etiam Cardinalibus, qui aliquam publicæ jurisdictionis vel administrationis partem attingerent: quibus legem præscripsit et rationem cognoscendi et explicandi causas, ut divino instinctu illam haberi orationem plerique testarentur.

Cardinales adhortatur ad vitam sancte instituendam,

53 Cardinales adhortabatur, nullius causam nisi illis verbis, Quantum patitur justitia, commendarent; considerarentque secum diligenter, quibus quantisque tempestatibus Christiana respublica concuteretur eo tempore: horrenda illa esse flagella C Dei, mortalium peccata vindicantis, dum viderent omnes Ecclesiam, tum a grassantibus hæreticis undique oppugnari atque affligi, tum ab immanissimo ac potentissimo Turcarum tyranno gravissime divexari. Tempus hoc minime negligi oportere. Cardinales imprimis decere, ut se ipsi familiamque suam ordinent, studioque veræ pietatis Deum offensum placent, atque universis gentibus præclara præbeant exempla virtutum, ipsis enim et Episcopis præcipue dixisse Christum: Vos estis lux mundi, et, Vos estis sal terræ. *(Matth. 5.)* Itaque secum reputarent identidem, se tamquam clarissima mundi lumina, in summo Ecclesiæ vertice divinitus constituta, tantum virtutis splendorem cunctis præferre oportere, ut non minus vitæ sanctitate ceterisque animi ornamentis, quam excelso dignitatis gradu universis hominibus ad gloriam Dei præcellere viderentur: neque enim Sacerdotes et Cardinales vulgari quodam Christianorum officio, ac mediocri solum piæ vitæ cursu contentos esse debere; sed altiorem quamdam sibique propriam atque adeo necessariam virtutis rationem illis a Deo impositam esse: cum illorum vitam in edito loco positam esse diceret, in qua ceteris hominibus exemplum ad imitandum proponeretur. Quocirca dandam illis esse operam, ut non modo manum, linguam, mentem ab omni sceleris contagione D castam et integram custodirent; sed vitam quisque suam familiæque mores iis virtutibus instituerent, quarum laude ordo Sacerdotalis, qui ad humani generis procurandam salutem divinitus est institutus, maxime decoratur ac continetur. Itaque sanctarum legum ecclesiasticarumque sanctionum patronos ac vindices fortissimos sese præstarent; fideles, sapientes, et integros consiliarios, quod proprium illorum esset officium, Pontifici se ubique præberent: nihil omnino vel ab se vel ab aliis postularent, quod cum ceteris sacris legibus, cum vero Tridentini Concilii decretis adversaretur: nihil enim tale ab se umquam illos impetraturos. Ceterum se fore ad universa eorum sana juvanda consilia ubique paratissimum: facturumque ope divina, ut et Christianæ Reipublicæ et privatis eorum etiam rationibus, quantum æquitas ferret, perpetuo consuleretur.

ex proprii officii ratione:

Judicibus æquitatem commendat:

54 Tum ad Judices conversus, eos admonuit, viduarum, pupillorum ac pauperum imprimis, suis in judiciis, curam gererent: quod si quis extra justitiæ formulam eis commendatus fuisset, illum malam causam habere existimarent. Itaque justitiæ rectum iter tenerent, cujus flectendi nemo ex Pontificia familia auctor eis aut suasor esset futurus: mandaverat namque familiaribus suis, ne in eas res, quæ ad jus dicendum pertinent, ullo modo interponerent sese, aut Judicibus causas commendarent. E His igitur atque aliis ejusmodi verbis omnes ad munus quemque suum recte præstandum adhortabatur. Ceterum probos et integros juris administros, quibus ad rempublicam capessendam, non pecunia, sed virtus aditum aperuisset, rebus gerendis causisque expediendis præfici curavit; memor sententiæ illius, Qui emit (nempe justitiæ ministerium) necesse est ut vendat.

visitat Ecclesias Patriarchales,

55 Subinde Patriarchales quinque Urbis Ecclesias invisit: nempe S. Joannis Lateranensis, S. Petri, S. Pauli, S. Laurentii extra muros, et S. Mariæ Majoris; et ad earum singula Collegia gravem æque ac piam orationem habuit: omnesque ad sui muneris functionem, et ad vitam suam, utpote ad quam populi mores soleant conformari, sanctius instituendam, et ad divinum cultum, antea curatum negligentius, majore studio retinendum, vehementer est cohortatus. Ac propterea statim Visitatores delegit præstantes viros, qui sacras omnes Urbis ædes obirent, summa cum potestate et aulicos et sacratos homines quoslibet ad meliorem frugem corrigendi. F In iis fuere Nicolaus Ormanetus Veronensis, et Alfonsus Binarinus Bononiensis, viri spectatæ probitatis et eruditionis, Christianæque disciplinæ studio flagrantissimi: qui in hoc rerum ordinandarum negotio egregiam illi operam navaverunt.

effigies deorum eliminat ex Vaticano,

Inanium porro deorum effigies, ab ethnicis relictas, magnisque sumptibus olim ornatus causa in Vaticano sacrique Palatii theatro collocatas, tamquam iis locis prorsus indignas, confestim alio jussit asportari, easque populo Romano largitus est; edicens hujusmodi ornamenta Capitolio, ubi deinde posita sunt, indecora minus esse, quam Pontificio domicilio.

meretrices curat aut expelli,

56 Inter hæc gravissimum edictum, de expellendis ab Urbe atque omni d'tione Pontificia meretricibus, evulgavit. Eo namque istarum et numerus et petulantia jam excreverat, ut egregias Urbis domos ac vias publicas habitantes, piorum et præsertim exterorum graviter offenderent oculos. At vero triumviris Urbis Conservatoribus, huic legi acriter obsistentibus, idque e Republica non esse, maxime ob locandarum ædium detrimenta, contendentibus, Pius illico silentium imposuit: scilicet Romani Senatus officium esse, impudicarum muliecicularum causam tueri; ob idque Principis sui auribus obstrepere,

A obstrepere, ac pudicitiæ leges tollendas curare. Ad hæc indignatus adjecit; nisi illæ Roma cederent, se una cum universa curia ex Urbe migraturum. Excessere tandem; illæque præsertim, quæ præ ceteris offensioni incautis hominibus fore, divinæque majestatis offendendæ majores occasiones præbituræ videbantur, nominatim sunt relegatæ. Nonnullas vero, ut pejora scelera vitarentur, remanere permisit; quas in unum Urbis angulum rejectas, ac remoto ignobilique loco conclusas esse constituit; ea lege, ne inde egrederentur; quæ secus facerent, virgis cæsæ in exilium pellerentur. Illis vero duo vel tria templa, quo ad rem divinam et sacras conciones convenirent, designavit. Hæ leges fuere statim salutares: nam ex iis multæ viris in matrimonium traditæ; aliæ vero complures studiose ac diligenter conditionem exquisivere, qua ex illa turpitudine et contumelia eriperent sese, laudabilemque vitam ac piam instituerent. Adjecit etiam vero Pius pater, eleemosynam suam non defuturam, uti non defuit, præsertim iis, quæ propter paupertatem segniores ad pietatem fieri viderentur. Illud præterea multas a flagitiosa illa vita deterruit; quod eas Pius decrevisset sacra cMarituras sepultura, ac in sterquilinio sepultum iri, quæ in ea vitæ fœditate absque Sacra- B mentorum communione e vivis excessissent.

aut in angulo Urbis concludi,

reprimit compotationes in hospitiis,

57 Neque vero id remedii prætermittendum, quo plurima in hospitiis publicis et cauponis crimina resecabantur. Graviter enim severeque interdixit, ne quis eorum, qui Romæ degerent, convivandi aut compotandi gratia, illa adiret loca; nec quisquam in iis ludere permitteretur. Ac licet complura nummum aureorum millia vectigalis nomine ex vino cauponarum ærario publico quotannis accederent, qua pecunia onera ac sumptus Reipublicæ sustentabantur; ad hæc tamen detrimenta Pius connivere maluit, quam ad tot flagitia, quæ cum divini honoris contumelia, et animarum privatarumque domorum pernicie, perpetrabantur. Hospitia igitur jam antiquo libera vectigali, et tamquam ipsa sibi reddita, a peregrinis tantum frequentabantur; et advenarum, quorum causa fuerant instituta, inserviebant commoditati. Ad hæc luxum vestium et conviviorum tota Ecclesiæ ditione repressit. Denique nihil erat, quod vel ad divinum cultum, vel ad mores optime formandos attineret, quod non summo studio ad suum pristinum nativumque splendorem revocare niteretur: neque hoc solum gravioribus, sed levioribus etiam in rebus accuratissime procuravit.

Constit. 39.

58 His autem atque aliis ejusmodi quamplurimis, C quæ passim infra scribentur, institutis et exemplis effectum est, ut et Pontificis aula et Urbs ipsa tota novam quamdam, ac plane piam induisse faciem videretur. Nam vidisses interea ludos, commessationes, fabulas, ludicra certamina, ac ceteras scelerum occasiones obsolescere; divina vero diligentius officia coli, frequentari conciones sacras, visitari hospitales pauperum domos, sacrosanctam tum Confessionem tum Communionem tota Urbe majore frequentia celebrari; vectigalia ac portoria partim sublata, partim remissa, omnemque ejectam esse in rebus sacris pecuniæ conditionem; nullum ferme potentiæ vel gratiæ locum relictum; spectatæ religioni ac virtuti omnia tribui; Episcopatus, dignitates et sacerdotia considerate ac prudenter conferri; ornari viris Ecclesias, non hominibus aut pensionibus onerari; Clericorum disciplinam sancte restitutam, sacrarum ædium administrationem ad probatum veterum morem pene perductam; purgatam Urbem flagitiis, sublatas calumnias; res ac rationes inique contractas rescindi, nullam fœnoris iniquam conditionem esse permissam; non extrahi lites, sed maturo judicio dirimi: nam ipse audire, cognoscere,

hinc nova Ecclesiæ data facies,

videre volebat omnia Pius Pontifex et eorum, quibus D utebatur actionum administris, relationem omnem repellebat, in qua vel minima nota subesset odii, amoris, cupiditatis. Quæ quidem omnia eo faciliora cuique reddebantur, quo clariora præceptis ejus exempla prælucebant: quales enim in Republica Principes sunt, tales et reliqui solent esse cives: eaque Principum conditio est, ut quidquid faciant, præcipere videantur. Quare cum recte facere Princeps cives suos faciendo doceat, ad Christianam Rempublicam bene ordinandam Pius non tam imperio sibi opus esse putabat, quam exemplo.

PER ANT. GABUT. *Pio V omnia recognoscente.*

CAPUT VI.

Sacrosanctum Tridentinum Concilium inductum ac primo circa res Ecclesiasticas.

Hæc igitur, et id generis alia complura, cum per terrarum orbem evulgata eximio piorum gaudio prædicarentur; increbuerat fama, in ejus Pontificatu imaginem quamdam veterum Sanctorum Pontificum elucescere; ac magna piaque lætitia perfusi Principes viri per litteras invicem gratulabantur, utrumque Dei in nos singulari beneficio factum esse, ut sacri Tridentini Consilii præscripto intelligerent homines, quales esse deberent Christianæ religionis Antistites; et non multo post, eum qui a Concilio requiritur, Pontificem Maximum haberent. Enimvero providens animo Pius, nisi ejusdem decreta Concilii, tot tantisque et Summorum Pontificum et Principum et Antistitum, cum impensis, tum etiam laboribus, ad convellendas hæreses corruptelasque tollendas, divinitus contituta diligenter servari curarentur, omnia pessum ac perditum ire; in illud incubuit accuratissime, ut ad universa tam in Romana curia, quam in toto orbe Christiano restituenda, Concilium ipsum ubique gentium et evulgaretur, et in mores induceretur: existimams hoc salutari remedio, hisce temporibus imprimis accommodato, Ecclesiæ statum, tot depravatis moribus collapsum, et erigi pie, et restitui facile posse.

CAP. XI

Concilium Tridentinum curat promulgari et observari,

E

60 Factus igitur ipsius Concilii, ut acerrimus vindex, ita propagator ac propugnator egregius; primum Episcopos, Archiepiscopos, Patriarchas, ceterosque præterea sacrati ordinis omnes, præsertim qui curam gererent animarum, ad suam quemque diœcesim atque provinciam administrandam jussit proficisci. Quod ut serio citoque præstaretur, in dies magis urgebat; illisque mensem indixit, quo vel ad suas ecclesias sese conferrent omnes, vel se abdicarent beneficiis, quibus etiam privatos esse voluit, qui edicto non paruissent. Ad omnes porro Christiani orbis Antistites Apostolicas litteras dedit, pastoralis officii, ut vidimus, paternæque caritatis plenas; quibus eos ad ipsius Concilii decreta pie suscipienda riteque exequenda, et ad pascendos verbo et exemplo Christi greges summopere cohortabatur: atque ut nomina omnium, qui doctrina et virtute in cujusque Episcopi ditione præstarent, conscripta sigilloque munita ad se transmitterent, admonebat; præmia, sacerdotia, aut alia publica munera cuique pro meritis delaturus. Inde multa ad universam rem Christianam publicam sanctissimis legibus ordinandum variis temporibus decrevit atque constituit. Quæ quidem hoc loco, non temporum, sed rerum quodam ordine utcumque servato, ne ad eadem sæpius recurrat oratio, fere omnia summatim referemus.

Præsules vel ad suas Ecclesias redire vel se abdicare jubet:

F

Epist. 1 et 2 lib. 1

61 Rem divinam horis vespertinis, præsertim in Paschatis Natalisque Domini pervigiliis, vel noctu, ac præter antiquam Ecclesiæ consuetudinem faciendi potestatem abrogavit. Græcis ne Latino, Latinis vero ne Græco ritu sacra conficerent, interdixit. Missalem

Constit. 5, 12 *Ritus sacros ordinat*

PER ANT. GABUT. Constit. 64, 106, 122.

A Missalem librum, Breviarium, statas et arbitrarias preces, ac Beatæ Mariæ Virginis officium ordinavit, atque restituit: hoc recitantibus Apostolicæ indulgentiæ præmio concesso. Sacrum Catechismum ad Parochos, quo præcipua Catholicæ doctrinæ dogmata luculenter explicata continentur, per viros Christiana eloquentia, et eruditione insignes, Latine confici primum, et ubique gentium evulgari, mox in Italicum, Gallicum, Germanicum, ac Polonicum sermonem converti curavit. Ut autem Deo rebusque divinis, et sacris locis debitus cultus deferretur; et, ubi lapsus esset, restitueretur; Gregorii IX, Romani Pontificis decessoris sui, Conciliique Tridentini decretis inhærens, constituit, ut ad ecclesias humilis ac pius esset accessus, quieta ac devota statio, religiosa et intenta supplicatio. Absint tumultus et clamores; facessant vana, fœda et profana colloquia, risus immoderati et strepitus omnes judiciorum, inambulationes, et alia, quæ divina perturbare possunt officia; nec pauperes in templis stipem emendicare ullo modo permittantur, sed pro foribus ecclesiarum stare non prohibeantur. Hæc vero omnia sacrorum administri diligenter procu-B rent, secus propositas pœnas luituri. Sepulcra vero supra solum eminentia, vel altius posita tolli jussit, ossaque vel cineres in illis conditos effossa terra in loco sacro sepeliri. Festis diebus ne mercatura fiat, nec aliis profanis ac servilibus operibus vacetur; sed omnes, qua par est pietate, sacras ædes frequentent; rebus divinis, aliisque caritatis ac religionis officiis intenti.

Catechismum ad Parochos, evulgat,

curam decorem domus Dei,

et festorum observantiam,

62 Simoniacam pravitatem, nefaria in Deum Sanctosque maledicta, præposteram libidinem, concubinatum severioribus legibus ac pœnis eodem decreto coercuit. Sacras indulgentias, licet perpetuas, cuivis loco concessas, quas consecuturos certa conferre symbola oporteret, quæque stipem emendicandi potestatem facerent, irritas esse decrevit. Quæ quidem quæritandi ratio ob ea, quæ ab hominibus ad id delectis proficiscebantur incommoda, magnam apud omnes in invidiam erat adducta, utpote plena dolis atque fallaciis: quandoque enim ejusmodi quæsturæ circumforaneis, atque aliis sordidis hominibus venditabantur, qui non gloriam Dei, non animorum salutem, sed turpe lucrum affectabant. Sacrosanctæ Inquisitionis munus, quod illi maxime pro ardenti suo Catholicæ fidei studio semper cordi fuit, amplissimis decretis communivit; et anathema-C tis execrationem, et alias gravissimas pœnas constituit in eos, qui salutaris illius officii ministros vel impedirent, vel offenderent, vel bona diriperent, aut carceres effringerent, aut ejus denique jura quoquomodo violarent. Sacræ vero Pœnitentiariæ ministris concessas facultates et indulgentiæ munera, aliis melioribus subinde constitutis, omnino sustulit, atque hunc Magistratum sanctius correxit, ac moderatus est. Omnes porro Christiani orbis in partes cohortationes ejus et decreta perlata sunt, ad instituendas societates et scholas, quæ sacra catechesi pueros, et rerum divinarum ignaros erudirent; iis tum ediscentibus, tum etiam edocentibus divino indulgentiæ collato beneficio. Sanctissimi nominis Dei seu juramentorum sodalitatem, quæ ab Ordine Fratrum Prædicatorum originem ducit et incrementum, tantum in locis ipsius Ordinis, vel ejusdem Superiorum concessu in aliis etiam ecclesiis, deinceps institui posse sancivit.

Epist. 13 l. 2

Indulgentias pecuniarias abrogat.

Constit. 30 99

Inquisitionis munus amplificat,

Constit. 83, 84

commendat scholas pias,

Constit. 130

63 Pium ac salutarem precationis ritum, quod S. Virginis Mariæ Rosarium appellant, a B. Dominico institutum, et ab Ecclesia Catholica receptum, maximoque cum animarum fructu jam ubique gentium apud Christianos usitatum, gravi decreto renovavit, et amplissimis sacræ indulgentiæ donis illo

rosarium B. Mariæ, Constit. 86

pie utentes, vel publicam processionem, quæ ab ejus D sodalitii Fratribus singulis mensibus fieri consuevit, devote comitantes exornavit: atque hujusce sacri instituti societatem, cum Apostolicis suis decretis et muneribus, ubique locorum communicandi et erigendi, uni summo Dominicani ordinis Antistiti pro tempore existenti aliisve ab eo delegatis potestatem fecit. Edixit porro ne in popularibus concionibus aliisve publicis in conventibus, ubi promiscua virorum ac mulierum multitudo convenire solet, de B. Virginis Mariæ Conceptione disputare, alterutram partem damnando propriamque asserendo sententiam; vel de hac ipsa quæstione, cujusvis pietatis aut necessitatis prætextu, vulgari sermone scribere, vel dictare deinceps quispiam auderet, sub gravibus pœnis statim post factum subeundis; ac Sixti IV Tridentinæque Synodi super hac re decreta confirmavit. Ceterum quamdiu per Apostolicam Sedem res definita non fuerit, fas esse viris doctis in publicis academiarum disputationibus, de illa quæstione in utramque partem disserere, dum tamen neutra ut falsa reprobetur, nec ulla offendiculi subsit occasio. Et cum Pius esset S. Thomæ Aquinatis doctrinæ studiosissimus, in eumque afficeretur pietate singulari, ut ejus festus dies in Regno Neapolitano celebraretur, reliquis vero Christiani orbis in regionibus tamquam unius ex quatuor Ecclesiæ Doctoribus re- E coleretur, gravissimo decreto constituit; ac septenos et amplius annos indulgentiæ singulis, ejus sacellum Neapoli ad S. Dominici causa religionis invisentibus, tribuit (quo loco videlicet ejus sancti viri doctrina, ex ore Christi de cruce admirabiliter eum alloquentis, divinitus comprobata fuit) aliis vero locis centenos dies tantum concessit.

præscribit quomodo de ejus Conceptione loquendum.

Constit. 114

Constit. 36 *Cultum S. Thomæ Aquinatis promovet:*

64 Decrevit, qua ratione parochiarum ecclesiæ suis quæque ministris attribuerentur; earumque Rectores ad residendum, si opus esset, per Ordinarios compellerentur. Quo in negotio præclara multa restituit et emendavit; fecitque ut multis in locis, ac potissimum in Sardinia, earum plurimæ fundarentur, in quibus perpetuas instituit vicarias. Et quoniam nonnulli Episcopi Tridentinum decretum, de assignatione portionum vicariis perpetuis facienda, minus exequebantur; ejusmodi portionum quantitatem sacrorum Antistitum arbitrio sic æstimandam esse statuit, ut nec major centum, nec minor quinquaginta nummum aureorum summa sit, com- F putatis omnibus etiam incertis emolumentis, exceptis quibusdam conditionibus, de quibus in generali ac perpetua ejus hac de re constitutione latius exprimitur. Statuit præterea de beneficiorum resignationibus, quæ nempe in manibus Antistitum jure fieri, quæque non fieri queant. Præsertim vero cavit, ne illa ad resignantium cognatos, hereditario quasi quodam jure, pervenirent. Atqui plerisque per hanc occasionem, et ob alias restitutas res, Romanam curiam eversum iri conquerentibus; Præstat, inquit Pius, Curiam vel potius hominum corruptelas, quam religionis atque adeo Ecclesiæ Catholicæ statum evertere. Plurima decrevit, et de cavenda ecclesiasticarum rerum alienatione, et de simul jungendis beneficiis, et item de Clericorum spoliis rite distribuendis. Sanctioribus præterea legibus sacerdotiorum, quas vocant, confidentias adstrinxit: quas etiam qui male exercerent, gravi eos anathemate notavit; eosdemque bonis omnibus ecclesiasticis, ac publicis muneribus abdicatos, ad eadem dehinc inhabiles declaravit. Decreto sanxit, ut beneficiorum fructus, lite pendente, apud personam a Judice deligendam deponerentur, quibuscumque statutis nihil obstantibus. Quæ vocant indulta Cardinalium super ecclesiasticorum beneficiorum collatione, unde multiplicia Reipublicæ Christianæ manabant incommoda,

Ordinat residentiam Parochorum: Constit. 65

portiones vicariorum, Constit. 47, 139

resignationem beneficiorum, Constit. 32, 58

aliaque circa res et beneficia Ecclesiastica,

A da, partim sustulit, partim etiam temperavit: consuetudinemque aliquid recipiendi in beneficiorum collatione prorsus abrogavit. Ad ipsa vero beneficia, quæ per litteras Pontificias minus integre fuissent expedita, regrediendi jura rescidit.

Epist. 42 lib. 3 honestatem Clericorum,

65 Edixit, ut Clerici, quos propter Christum spectaculum fieri oportet mundo, Angelis et hominibus, maxime debeant ab his spectaculis, quæ Christum non sapiunt, abstinere. Ne talis, tesseris, pagellis pictis, et omnino alea, aut ullo præterea vetito et indigno ludi genere ludant, neve ludorum ejusmodi spectatores adsint. Ne comessationibus, choreis, comœdiis, aut minus honestis conviviis intersint; cauponasque aut tabernas, nisi longioris itineris causa, ne ingrediantur. Ne cuiquam propinent, vel provocati ad bibendum respondeant: sed sobrie, modeste et caste ex doctrina Apostolica vivant. Ne feminas, etsi nobiles, assectentur; neque officii causa stent circa mensam, illis accumbentibus. In famulatu vero, etiam Ecclesiasticorum hominum, vilia officia aut opera, quæ Clericali dignitati non conveniunt, minime faciant. Qui vero in his deliquerint, eos graviter, pro personæ conditione et modo culpæ, plectendos esse statuit. Beneficiarios autem, qui citra legitimum impedimentum, B statas preces, quas vocant Horas Canonicas, non recitarent, ad omissionis ratam, quam ipse præscripsit, beneficiorum fructibus privari, qui vero pensionem aut res alias ecclesiasticas ut Clericus perciperet, eum ad B. Mariæ Virginis psalmodiam recitandam sub iisdem pœnis obnoxium esse statuit. Item ne Laicis aut clericis uxorem habentibus, aut bigamis sacræ pensiones solverentur. Condendi testamenta, ecclesiasticasque res atque adeo vectigalia et emphyteutica bona in spurios (quamvis natalibus restitutos) vel legitime natos, vel extraneos distribuendi facultatem sacris viris abrogavit. Cumque ex his quidam filio suo paterna bona ex testamento reliquisset, Pius, decreto in id potissimum interposito, testamentum ipsum et alia ejusmodi nulla esse declaravit. Eo usque videlicet hos genus intemperantiæ ecclesiasticis in hominibus execrabatur ipse, ob ea quæ in populos inde mala recidebant exempla: et item, quoniam ea ratione et ecclesiis, et egenis, et vero etiam legitimis heredibus hujusmodi bona præripiebantur. Concilii Trid. decretum de Clericorum secularium ad sacros Ordines promotione, ad Clericos etiam regulares non professos pertinere C constituit.

condenda ab iis testamen ta Constit. 117

CAPUT VII.

Edicta de Regularibus, Ecclesiæ juribus et aliis rebus.

Sancit mendicantibus propria,

Constit. 11.

Omnes mendicantium cœnobitarum Ordines ab omni genere vectigalium, exactionum, ac militum hospitio liberos et immunes, veteribus privilegiis confirmatis, esse statuit, eosque multis decretis exornavit: ac ne ipsorum fratrum vel monacharum illis subjectarum administrationi, nisi quatenus Tridentina Synodus præscripsit, sese immiscerent Episcopi; sed omnia Præfectis eorum curanda relinquerent, interdixit. De sacra vero familia, quam Franciscani instituti Observantium vocant, ad pristinam disciplinam revocanda, præclara multa decrevit, atque restituit; cum illaque Fratres, quos Amadæos et Clarenos appellabant, penitus consociavit: ejusque familiæ Præfectis Tertium S. Francisci Ordinem, quem de Pœnitentia nominant, omnino subjecit, hujusque labentem disciplinam ordinavit: quos vero Conventuales nuncupant in Hispania suppressit, eosque ad ejusdem ordinis Observantes

Constit 41

D aggregavit. Declaravit, ut Dominicanæ familiæ Fratres, ceteros mendicantes cœnobitas omnes, etiam eos, qui ordinis sunt sanctæ Trinitatis, ubique locorum anteirent. Ordinis fratrum Servorum Beatæ Mariæ disciplinam restituit, sanctissimisque legibus ordinavit. Decreta cuncta, per quæ religiosos cujusvis sodalitatis homines in aliam societatem præter juris communis ordinem recipi licebat, penitus delevit. Regularium apostatas omnes severiore anathemate percussit: ne tamen ex desperatione miseri durius aliquid de se statuerent, abhortatus est Generales Antistites, ut singuli suorum ordinum desertores, si qui essent, reciperent, illosque benignitate paterna conservarent foverentque.

PER ANT. GABUT.

Apostatis,

67 Religiosas Militias emendavit, cavens ne in illas adscripti, sive Clerici sive Sacerdotes, ullum ecclesiasticum beneficium, præter illa quæ propria essent Ordinis sui, possent obtinere; neque Militiis ipsis vel earum Hospitiis beneficia liceret applicari. Ne consequendi ecclesiastici beneficii male usitatam, quam vocant, Exspectativam dare sacrarum Militiarum vel Sodalitatum vel Hospitiorum Magistri possent. Nonnullis piorum societatibus, quæ sub voluntaria religiosaque degebant obedientia, a secularibusque Presbyteris habitu distinguebantur, ut E tria solennia religionis vota profiterentur, edixit. Superiorum Pontificum decretis inhærens constituit, ut monasterio aliaque sacra loca, quibus ecclesiastica beneficia deinceps non vacantia essent adjuncta, et quorum fructus in ærarii Pontificii libris æstimati reperiuntur, ipsi ærario quindennem pensionem ad ratam fructuum quintodecimo quoque anno persolverent. Sacris in cœnobiis aut aliis Deo dicatis locis aut in eorum ædibus milites hospitio excipi aut diversari lege prohibuit. Sacratarum Virginum et septa bene concludi, et vitam moresque ordinari sancivit: cavitque sub anathematis pœna, statim post factum subeunda, ne deinceps umquam monasterii septa egrederentur, nisi ex causa vel magni incendii, vel morborum, lepræ vel epidimiæ; quæ tamen morborum causa a Superioribus suis cognita prius et scripto approbata fuisset. Mulieribus autem cujusvis status, gradus et ordinis, Regularium virorum cœnobia ingrediendi facultatem omnem abrogavit: excommunicationis latæ sententiæ pœna proposita iis, quæ secus facere deinceps auderent.

militaribus,

sanctimonialibus, Constit. 8

CAP. XIV

68 Et quoniam omnis fere Pii cogitatio studiumque eo erat intentum, ut sacrosanctæ Ecclesiæ amF plitudinem, dignitatem ac jura tueretur; edito gravissimo decreto statuit, ne ulla civitas vel locus Ecclesiæ vectigalis unquam alicui in jus ditionemve concederet, aut per alicujus vitæ spatium, sive ad tertiam sobolem, sive alia ratione rem alienante, gubernandus traderetur. Jurejurandoque adegit Cardinales omnes, et alios eamdem dignitatem subinde accipientes, ne unquam hujusmodi decreto derogandum putarent: neque id ipsum conantibus futuris Pontificibus assentirentur, nec ejus sacramenti religione solvi se vel postularent unquam vel paterentur. Quod si ullo tempore, sive clam sive palam, de iis rebus sic alienandis quidquam persuadere contendissent; e vestigio et anathematis execrationem aliasque præterea pœnas subirent, et perduelles infamesque inde censerentur; et quicumque ex illis in Pontificem lectus umquam fuisset, is legis ejusdem se acerrimum vindicem ac patronum præstiturum, iterum in eamdem legem juraret. Hoc autem decretum, quam Ecclesiæ salutare atque utile deinceps extiterit, illud præter cetera superioribus annis declaravit; cum eo quasi clypeo muniti Cardinales, Alfonso postremo Ferrariæ Duci, sub Gregorio XIV Ferrariensem provinciam, certum et antiquum Sedis Apostolicæ patrimonium, olim illis Ducibus in ditionem traditum, ad incapaces successores transferre

Vetat loca Ecclesiæ alienari, Constit. 53.

et sic Ferraria Ecclesiæ manet restituta.

A re conanti, Pontificiaque auctoritate id firmari efflagitanti, sapienter ac fortiter obstitera: ex quo paucis post annis proinde factum vidimus, ut eodem Duce vita functo, singulari Clementis Octavi Pontificis Maximi constantia, virtute atque laboribus, Ferraria ipsa omnisque illa amplissima ditio ad Romanæ Sedis jura liberamque summi Pontificis potestatem et administrationem, incredibili bonorum omnium gratulatione, immortalique ipsius Clementis gloria, tandem redierit.

Edicto purgat ditiones suas a latronibus,

69 Ceterum Pius ut Urbem et Ecclesiasticam ditionem a latronibus liberam ac tutam redderet et conservaret, edictum promulgavit, quotannis publice prælegendum, contra homicidas, prædones, exules, et alios maleficos homines, eosque vel receptantes vel protegentes vel eorum etiam consortes: decrevitque ut id hominum genus, ac regno Neapolitano extorres, nullo modo possent in Ecclesiastica ditione consistere; inito pacto cum Rege Catholico et cum Etruriæ Duce, ut ii cujusvis essent juris, sive in Pontificio, sive in Neapolitano Regno, seu in Etruria caperentur, sibi invicem in vinculis puniendi traderentur: exulum vero patrocinia in judicio suscipi vetuit, nisi prius se in carcere constituerent. B Sicariorum atque ejusmodi pestilentium hominum perfugia in Urbe sustulit: cavitque ne tormenta ignea breviora binis, aliave arma tribus minora palmis, sub perduellionis pœna gestarentur: in eos etiam gravi intento anathemate, qui ejusmodi armorum licentiam dare deinceps ausi fuissent. Ne viatores vim aliquam aut injuriam paterentur, acres pœnas decrevit in eos vel principes viros vel populos, qui fines suos a latronibus non custodirent: ac si quis in via spoliatus exinde fuisset, locorum, in quibus latrocinium esset commissum, vel Domini vel incolæ, damna præstare cogebantur. Quod contigit in Piceno, ubi cujusdam castelli homines, cum ad sarcienda patrati apud se latrocinii detrimenta compellerentur, Pontificique ut decreti severitatem remitteret, submisse supplicassent; non modo nihil impetrarunt, sed illud etiam responsum retulere, nisi majore diligentia ac studio fines suos tuerentur, fore, ut majore quoque pecunia jacturas hominum in posterum compensarent. Finitimos præterea Principes graviter adhortatus est, ut triremes per mare dispositas haberent; quarum præsidiis littora oræque Italiæ a prædonibus et piratis defenderentur: ad Trajanumque Portum atque aliis maritimis locis C turres extruxit et speculas, quibus omnis facultas piratis adimeretur ea vexandi loca, iisque nostri contra Turcas tutis perfugiis uterentur. Per hunc modum terra marique Christianæ Reip. tranquillitati bene consultum.

sicariis,

et piratis:

opitulatur naufragis, Constit. 7

70 Grave pariter et amplum decretum edidit de nautis et naufragis, eorumque rebus non occupandis aut impediendis; sed ab his qui possent benigne juvandis, et qua par esset Christiana caritate conservandis: quod ut libentius præstaretur, singulis Christi fidelibus, in hoc pietatis genere studium suum et operam ponentibus, denos annos indulgentiæ ac totidem quadragenas de injunctis eis pœnis Apostolica auctoritate relaxavit. Christianos vero, qui apud Turcas servi reperti essent, una cum bonis suis omnibus deinceps humaniter accipi, ac liberos dimitti jussit, a piorum communione segregans eos omnes, qui huic legi minime parerent. Qui autem ex servis facti Christiani, ad Urbis Conservatores pro tempore existentes libertatis causa confugerent, eos per eumdem magistratum libertate donari, civesque Romanos effici posse statuit. Corcyrense xenodochium, in quo universæ Christianæ classis contra Turcas bellantis ægroti ac vulnerati curarentur, ut ampliaretur piorumque subsidiis au-

et Christianis mancipiis

ctum sustentaretur, lege sancivit. In medicos, qui D lapso triduo ægros peccata sua ritu Catholico non confessos curassent, confirmatis aliorum Pontificum decretis, multas pœnas constituit; languentium propinquos ac familiares, ut etiam Parochis eorum enuntiarent morbum, adhortans. De nuptiis rite celebrandis, de consanguinitatis vel affinitatis gradibus fideliter exprimendis, cum quispiam se legibus exsolvi postulat, de impedimentis publicæ honestatis, et cognationis spiritualis, et affinitatis ex fornicatione contractæ, multa decrevit. Scita ac leges populi Romani super dotium moderatione comprobavit: ne videlicet summa dotis, una cum ipso mundo muliebri, major esset quatuor millibus quingentisque nummis aureis: quæ lex, alioqui civitatibus salutaris, jam exolevit.

Constit. 3 multa ad politiam utilia sancit,

71 Doctoris ornamenta conferendi potestatem Palatinis in Urbe Comitibus, aliisque nonnullis Romanæ curiæ Collegis abrogavit; ne amplius, ut plerumque fiebat, ad ejusmodi gradus imperiti homines, et indigni proveherentur: qui postea ad publica, sacraque ministeria, atque adeo ad Episcopalem dignitatem, non sine gravi Reipublicæ damno, assumebantur. Sanxit, ut togati laici, qui Clericorum in E morem vestiebantur, capitis tegumentum in occipite replicatum induerent; ut vel inde a clericis discernerentur; sicuti jam olim fieri consueverat. Declaravit, qua jure, quæque injuria pecuniæ permutatio fieret: ac contrahendorum censuum certis adhibitis conditionibus formam præscripsit. Cruenta turpiaque dæmonum, ut appellabat ipse, non hominum, spectacula, in quibus taurorum ac ferarum congressiones seu agitationes, plerique multis in locis, ad virium suarum et audaciæ ostentationem, publice et privatim exercere consueverant, unde hominum cædes, membrorum mutilationes, animarumque pericula frequenter oriebantur, gravi decreto prohibuit: qui secus facerent, protinus anathematis pœnam incurrisse censerentur. Liberales et item operosas artes fovit egregie: ac multa aureorum millia in lanificium, quod ipse in Urbem induci curavit, impendit. Agriculturam itidem magnis, uti dicemus, affecit beneficiis.

Constit. 79

spectacula cruenta, prohibet, Constit. 48

72 Plurima de carcerum Visitatoribus et Judicibus eorumque collegiis ordinavit. Tribunalia ac Romanæ civitatis magistratus omnes, ab imo ad summum usque, correxit melioribusque legibus temperavit. Qui autem dignitates et officia, quibus jurisdictionis F administratio esset adjuncta, vel pecunia vel aliis malis artibus ambirent seu etiam assequerentur (quod jure civili cautum est) in eos propositas gravissimas pœnas innovavit et auxit; quibus pœnis obnoxios fore quoque declaravit, qui ob id pretium vel promissionem acciperent, vel operam suam huic rei utcumque præstarent: usque adeo videlicet rectam juris administrorum electionem, justitiæque ministerium, quam integerrimum esse cupiebat. Fraudes, luxum, et æris alieni dispendia coercuit: cum enim illi esset allatum, nummularium quemdam pro sua intemperantia decoxisse, cum alioqui nobilem, fustuarii pœnas luere mandavit; subinde constituens, eos, uti latronibus deteriores, non solum profanos, sed etiam sacratos homines, exceptis Episcopis, capitali supplicio plectendos esse, qui non fortuitis eventis, sed sua ipsorum vel incuria, vel luxu, vel aliis explendis voluptatibus, creditores suos cessione bonorum elusissent; quique re sua familiari aut dilapidata aut abscondita, æs alienum dissolvere noluissent. De ordine servando, in satisfaciendo creditoribus Præsulum in Romana curia decedentium, leges æquitatis plenas dedit: ceterorum in creditorum concursu, miserabiles personas præferendas esse statuit.

Constit. 16 et officiorum nundinationem:

ejusdem decreta in decoctores. Constit. 112

73

A 73 Hebræos Urbanos, in regionem ad Marcelli theatrum illis attributam, concludi jussit, noctu foribus obseratis; animadvertens in illos, qui foris eo tempore deprehensi fuissent, ac Pauli IV super ea re constitutionem innovavit: nec ita multo post eos omnes depulit e tota ditione Pontificia, præterquam ex Urbe Roma, ubi ad lucem veritatis facilius converti possent: et item ex Ancona maritima civitate, ne videlicet Orientis mercimonia prorsus impedirentur. Edicto præterea vetuit, ne Christianum quempiam ad opus conducerent (cum antea Christianis bajulis uterentur) vel eorum, quibuscum negotiarentur, domus limen intrarent. Sciebat enim, id quod perpetuo res ipsa docuit, Hebræorum consuetudinem et familiaritatem Christianis populis periculosam, pravarumque opinionum quasi seminarium semper extitisse, perinde ac fuit olim ipsis Hebræis cum Ethnicis consuetudo. Verumtamen cum alias sæpe, tum imprimis postquam ad summum Apostolatus officium evectus est, ut ipsemet de se testabatur, numquam destitit, hortando, docendo, monendo; confisus fore ut eorum quamplurimos ad Christi fidem adduceret. Neque vero irriti omnino, Dei benignitate, labores ejus fuerunt: quando satis multi utriusque sexus, in iisque nonnulli ex primariis, ut infra B suo loco demonstrabitur, ab ipso salutari aqua perfusi, Christianam religionem susceperunt. Ad extremum ita multa sunt, quæ vel tollendis de medio corruptelis, vel rebus sancte restituendis præclare decrevit atque constituit, ut ex iis justum volumen confici facile queat. Quæ quidem ego, ne lectori molestus sim, consulto prætereo: reliqua vero, quæ memoratu digniora visa fuerint, quoniam secum longiorem trahunt narrationem, infra suis quæque locis passim commemorabimus.

Constit. 6 et Judæos.

Constit. 80

LIBER II

Præstita pro fide Catholica in Germania, Gallia et Belgio. Suppetiæ datæ contra Turcas in Melita insula et Pannonia.

CAPUT I.

Pro fidei Catholicæ in Germania restitutione et conservatione varia præscripta.

Interea Pius non earum modo rerum, quæ vel ad Romanæ civitatis totiusque Pontificiæ ditionis administrationem, vel ad omnes Ecclesiasticæ discipli- C næ partes pie formandas et ordinandas pertinerent, curam gessit diligenter; sed eo sive tuendæ sive amplificandæ religionis flagrabat ardore, ut simul et universæ Christianæ reipublicæ moderationi, et gravissimis regnorum negotiis accuratam impenderet operam; nihilque vel in maximis ac potentissimis Principibus dissimulandum putaret, quod eidem religioni adversari videretur. Inter cetera vero, quæ ut primum est ad Pontificatum evectus, sedulo curare consilia cœpit, illud imprimis fuit: quod labentem Catholicæ religionis cultum, et Apostolicæ Sedis auctoritatem, valde periclitantem in Germania, restituere ac tueri omni ope contendit. Cum enim Maximilianus Cæsar, ut Turcicum exercitum Pannoniæ imminentem coercendi consilium caperet, Imperii comitia Augustam Vindelicorum indixisset; in his sive postulantibus hæreticis, sive minus piis viris conniventibus, per speciem sedandi nonnullas de religione turbas resque civiles componendi, præter cetera proposita erat ejusmodi quæstio definienda, qua ratione ac via Christiana religio ad meliorem ac rectiorem intelligentiam seu formam reduci posset. Quod sane consilium haud omnino sanum, cum sacris legibus repugnaret, prorsusque derogaret sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ auctoritati, ad quam unam, D utpote omnium Ecclesiarum magistram ac judicem, pertinet sacræ religionis dogmata proponere, declarare, et constituere; erat plane graviter pertimescendum, ne quidpiam inibi contra Catholicam veritatem decerneretur, gravisque Pontificiæ potestati inferretur injuria, cum præsertim id in sacri interregni tempus incidisset. Ceterum hoc ipso valde lætabantur hæretici, novarumque sectarum cupidi; quippe qui Cæsaris animum in sua ipsorum studia propensum videre viderentur, ob idque futura erant comitia frequentissima.

Ad comitia Imperii Augustana,

PER ANT. GABUT. pro auctoritate Ecclesiæ stabilienda,

75 Hoc igitur tam grave periculum ut averteret Pius, ad Joannem Franciscum Commendonum Cardinalem, virum summa virtute singularique prudentia præditum, atque optime de Christiana republica meritum, ex Polonia (ubi erat apud Sigismundum Regem a superiore Pontifice Legatus) ad Urbem redeuntem litteras ac diplomata misit; quibus ille commonefieret, ut ubivis gentium litteræ ipsæ redderentur, inibi subsisteret; intelligeretque se ad Cæsarea comitia, de conservanda Apostolicæ Sedis auctoritate, ac de Catholica fide in Germania tum restituenda tum etiam protegenda, Legatum Pontificium E destinari. Legationis ergo suæ litteris Augustæ acceptis, Cardinalis vidit sibi mandari a Pontifice, ut antequam ea res in comitiis ageretur, coram Imperatore atque omnibus Principibus publico in consessu graviter denuntiaret, nisi eam cogitationem abjicerent, futurum ut Pontifex omnem auctoritatem in eos Principes, tam laici quam sacrati ordinis, reprimendos exerceret, ac multo magis in ipsum Cæsarem, quem et Imperio, et ditionibus, et omnium jure successionum, et quibuscumque præterea rebus potiturum ille se confideret, esset facile privaturus. Legatus autem variis et cum ipso Cæsare et cum aliis Principibus habitis sermonibus, ad Pontificem scripsit, rem eo loco esse, ut absque illa publica denuntiatione ex sententia cuncta successura sperarentur. Sed enim Pontifex pro magno suo in ea re studio, ut absque alia recusatione idem ediceret, denuo Cardinali præcepit. Verum enimvero, mandatum hoc quam graves Principibus illis offensiones afferre posset, Legatus prospiciens (cum præsertim id non esset necessarium, re jam Pontificis nomine diligenter procurata, ut ejusmodi articulus nullo modo tangeretur, ut re ipsa contigit) conscientiæ suæ magis, quam Pio præcipienti parere non dubitavit. Itaque per litteras Pius edoctus, quæ rationes ad F mandatum non efficiendum Legatum impulissent, præter consuetudinem fere omnium Principum, consiliorum suorum constantiam tueri potius quam ministri integritatem probare nitentium, summa significatione lenitatis manu sua rescripsit, quidquid ab eo gestum esset æquo animo sibi tolerandum videri: quin etiam illi se gratias agere, quod jussis suis non obtemperasset. In quo apertissime declaravit, se præter unam Reipublicæ salutem, nihil omnino spectare, nihil intueri.

Epist. 11 lib. 2

et fide restituenda,

Cardinalem Commendonum ablegat:

ejusque factis acquiescit:

76 Legato præterea mandavit, ut præter explicatam rationem Cæsari denuntiaret, Pontificem committere nullo modo posse, uti causa religionis ullum vel leve detrimentum pateretur. Laicos homines audere de rebus fidei vel tractare vel definire, intolerabilem esse temeritatem. Neque in eo genere deesse Catholicorum exempla Imperatorum, qui hisce de rebus audire, ne dum decernere noluissent; sed omnia, ut par erat, sacrosanctæ Sedis Apostolicæ judicio ac moderationi dijudicanda reliquissent: Gloriosissimique Principis et numquam satis laudati Constantini exemplum posse cunctis abunde sufficere. Quod deinde in Concilio Chalcedonensi Martianus Cæsar secutus, præter cetera in ea Synodo testatus

monet Cæsarem, ne causa religionis laicis committatur,

PER ANT. GABUT.

A tus esset, se ad protegendam fidem, non ad potentiam aliquam exercendam, exemplo religiosi Principis Constantini, Synodo interesse voluisse; ne populi dehinc pravis opinionibus separarentur. Basilium pariter Augustum sub finem octavæ Synodi aperte professum fuisse, profanis viris vel in quovis dignitatis gradu collocatis, atque adeo ipsis Imperatoribus, nefas omnino esse vel misceri in ecclesiasticis causis, aut Ecclesiæ Romanæ sive auctoritati sive sanctionibus obsistere; ac si Angelus de cœlo delapsus aliter docere velit, atque ipsa docet Ecclesia, ut ait B. Paulus, anathema censendum. (Gal. 1) Quapropter Cæsarem rogabat Pius, uti privatis rebus omnibus posthabitis, simpliciter et aperte Catholicos adjuvaret: præsertim eo tempore, quo magna inter sectas hæreticorum discordia præbendi ejus auxilii opportunam daret occasionem: ut vel hac ratione quot quantisque in erroribus illi versarentur, facilius intelligerent, atque ad pristinam fidem avitamque religionis obedientiam promptius redirent: nimirum absoluto jam ac sancito sacrosancto Concilio Tridentino.

urget ut Concilium Tridentinum promulgetur.

77 Cujus quidem Concilii promulgationi observationique pro virili sua ut favendum Cæsar arbitraretur, Pius hortabatur. Quod si in Imperio toto id obtineri non posset, interim ad rem feliciter aggre- B deretur: ac vel in Salisburgensi, Constantiensi, Augustensi, Frisingensi, Bojodurensi sive Pataviensi, Brixinensi et Tridentina diœcesibus, et promulgandum et servandum curaret (Epist. 4, 9, 10, et 13. l. 1): quæ res esset et omni Italiæ singulari contra hæreticorum vel fraudes vel minas præsidio ac munitioni, et ceteris præterea civitatibus et diœcesibus exemplo futura salutari. Ad hæc ageret et cum ipso Cæsare, et cum sacratis Imperii Septemviris (Epist. 39 lib. 4), et cum Archiepiscopis, ut, quoniam Otho Cardinalis idemque Episcopus Augustanus, ne diœcesanam Synodum suam Tridentini Concilii in mores inducendi causa celebraret, a multis fuerat impeditus; Moguntinus ejus Metropolitanus, ceterique omnes suam quisque Synodum concelebrare statim aggrederentur, ne Suffraganei ea in re diutius retardarentur.

78 Præterea vero cum intelligeret Pius, Coloniensem Archiepiscopum designatum, ne sanctæ Romanæ Ecclesiæ fidem stata formula profiteretur, indies subterfugere (Epist. 27 lib. 1 Epist. 41 lib. 4.) (quod tamen omnes ab eodem edito Concilio, non modo in Italia, verum etiam in Gallia, Hispania, Polonia, Pannonia, et item in Germania C designati sacrorum Antistites facere cœpissent) cumque alios ex Septemviris duos Coloniensis Archiepiscopi excusationi causæque favere idem rescivisset; Legato jussit, Cæsari ac Cæsarianis Consiliariis, Ecclesiasticis Septemviris, atque aliis insuper quibus opus esset, omnino persuadere niteretur, quo tam pia salutariaque decreta omnes usu retinenda curarent: alioquin ab se Coloniensem Sede privatum iri. Id quoque periculi Cæsar averteret imminentis, ne electo Archiepiscopo Magdeburgensi ex humanis erepto. Sedes illa ab Saxoniæ Septemviro teneretur, qui tres alias Ecclesias jam occupaverat.

et Catholici Episcopi substituantur.

Quod si Argentinensis senior Episcopus mortem obiisset, quando omnes illi Canonici, tribus exceptis, Lutherana peste laborabant; caveret Cæsar, ne hæreticus Episcopus sublegeretur: secus enim fore ut Ecclesia illa diœcesisque omnis in suam perniciem prorsus lapsa concideret. Quamobrem curandum videri, ut Catholici adjutores illis darentur, vel certe alio genere præsidii res ibi Christiana communiretur.

79 Omnibus porro Catholicis Germaniæ Principibus denuntiaret, cupere Pontificem, sibi ab eis pro sua quoque prudentia salutaris consilii aliquid dari de iis rebus, quas ipsi optimas vel dictu vel factu arbitrarentur, ad Catholicam fidem in illis re- D gionibus aut tuendam aut amplificandam, et ad convellendas hæreses inducendumque usum Tridentini Concilii, et ad necessarium vacantibus sacerdotiis modum adhibendum; denique ad retinendam suam ipsorum auctoritatem ditionemque, sive Ecclesiasticam sive civilem pie conservandam: amari vero ab se omnes caritate singulari, atque pro ipsis protegendis intentatum se nihil relicturum.

ut hi consecrentur et visitent diœceses, Epist. 20, l. 2

Denique illis sacrorum Principibus hæc mandaret singillatim, ut qui solenni cerimonia consecrati non essent, ii primo quoque tempore consecrarentur, divinaque mysteria peragerent, et ad populum cuncti sacras conciones haberent interdum: ut vel semel in anno totam, aut certe potiorem diœcesis quisque suæ partem, obirent ipsi:

monachos et clericos corrigant,

sacra cœnobia curarent instaurari: desertores omnes ac deploratos monachos expellerent ac profligarent. Quod si cœnobitæ ibi defuissent, se satis multos optimis moribus ornatos, ex Italia Balgarumque regione delectos, eo dimissurum. Archidiaconos et alios quoslibet Ecclesiastica dignitate præditos, ad modum cujusque gradui consentaneum vitam instituere compellerent, neque ea in re cuiquam indulgerent. Caverent etiam diligenter, ne in diœceses suas hæreticorum libri comportarentur: etenim huic pesti non occurrere, nihil esse aliud, quam animarum in perniciem consentire, hæ- E reticisque aperte favere.

libros Catholicos excudi curent :

Proinde omnes efficerent, ut quamplurimi Catholici libri excuderentur: nam hæreticos libris ab se editis majorem, quam alia ratione, Ecclesiæ cladem intulisse: itaque illos facile convictum iri, si optimorum auctorum libri exquirerentur; quibus modico pretio divenditis, commodius possent hæreticorum fraudes et errores aperiri.

hæreticos denuntient caveantque,

80 Legatus caute et prudenter ageret, ut a quovis hominum genere quæreret, an quispiam vel Italus, vel Belga, vel Hispanus hæreticorum in Germania consuetudine, ad Catholicos populos ac provincias labefactandas, uteretur: atque in ea re nullis aut impensis aut vigiliis, ut de rebus omnibus Pontifex certior fieret, parcendum putaret. Principes etiam viros et Antistites omnes commoneret, ne unquam hæreticos in suis vel ædibus vel ditionibus tolerarent: curarentque sedulo, ut ad Pontificis aures perveniret, huic se monitioni prorsus obtemperasse. Quod si Catholici viri, probitate et eruditione præstantes, apud illos invenirentur; qui contra hæreticos concionari, vel alia ratione pro re Christiana insudare parati essent; ea de re scriberent F ad Pium, qui pro sua liberalitate virorum ejusmodi opera uti, eosdemque justo præmio cumulato cohonestare studuisset.

insignes Concionatores et Theologos foveant.

Id porro diligenter operam darent omnes, ut suum quisque Theologum, cum doctrina tum integritate vitæ præcellentem, penes se alerent et haberent (Epist. 27, 30 lib. 3): neque erudiendorum in Seminariis adolescentum Clericorum, ad præscriptam rationem sacri Tridentini Concilii, curam negligerent.

Palatini conatibus obsistatur.

Præterea vero, cum in Spirensi Vuormatiensique diœcesibus adversus Catholicos omnem impietatem Elector Palatinus exercuisset; ageret Legatus, ut neque Principes neque sacri Proceres Catholici, neque Cæsar ipse tam immane scelus dimitterent impunitum, sed acriter id vindicarent: nam hujusmodi flagitia dissimulare aut toleranter ferre, nihil aliud esse, quam hæreticos Principes ad ecclesiasticos vicinos suos perdendos incitare. In quo Pius operam suam omnem et opem prolixe pollicebatur; ut vel inde intelligerent homines, eum in re tanti ponderis officio suo numquam defuisse.

Ducem Bavariæ laudari jubet.

Denique Bavariæ Ducem, spectatæ Principem integritatis ac religionis, et confirmaret in officio, et ad liberos suos iisdem virtutibus instituendos, segregandosque omnino ab hæreticorum consuetudine, atque omne studium

A studium conferendum ne quispiam ejusmodi peste affectus ejus in aula delitesceret, pie cohortaretur. Quæ quidem fere omnia atque alia multa generis ejusdem, jubente Pio, Legatus, quoad ejus fieri potuit, egregie præstari curavit. Itaque piorum conatuum sanctorumque consiliorum haud contemnendus extitit fructus. Sed hæc dum ita curantur, Melitensium periculis occurrendum fuit.

CAPUT II.

Suppetiæ contra Turcas datæ : succursum insulæ Melitæ et Pannoniæ.

CAP. II

Melitensi insulæ ante a Solimano diu obsessæ succurrit,

Inter alias enim multas easque gravissimas, in quas Pii Pontificatus incurrit, rerum difficultates, acris imprimis plenaque timoris atque periculi fuit obsidio Melitensis. Satis constat, Melitam Libyci maris insulam, non modo Siciliæ cui adjacet, LX millia passuum ab ea distans, sed etiam omnis fere Italiæ contra barbarorum impetus tutum propugnaculum, sacræ militiæ S. Joannis Hierosolymitani hospitio inclitum, ad Romanæ Ecclesiæ præsidium maxime pertinere. Id scilicet Solimanus Turcarum Imperator, Christiani nominis hostis acerrimus, non ignorans, atque in Italiam sibi aditum aperire cupiens; B paulo ante hunc Pontificatum ingenti classe ducentis ac sexaginta fere instructa navigiis, Melitam expugnare, ac per quatuor menses gravi obsidione divexare instituit. Et cum magna Melitensibus damna intulisset, jamque arcam, cui a Sancto Erasmo cognomen est, per vim in potestatem redegisset; propugnantium militum virtuti demum cedere coactus, gravi suo dedecore, parique detrimento et indignatione inde recesserat : e suis triginta millibus, e nostris vero ferme novem millibus in ea obsidione desideratis. Sed ne recuperatis viribus, majore impetu ac furore eo reverteretur, nemo non timebat : maximos enim ob id bellicos apparatus Constantinopoli fieri, nuntiabatur. Itaque Joannem Valletam, Hierosolymitani Ordinis Magistrum, ut quam designabat novam urbem condere, omnique genere præsidii communire quamprimum aggrederetur, graviter cohortari atque impellere Pius non desistebat : triaque millia militum, quos in eam daret expeditionem, stipendiis affecit : et quæ Pius IV desponderat, aliaque longe majora subsidia libenter se præbiturum ostendit. Ac protinus aureorum quindecim millibus donavit milites Melitenses : et alia præterea quina millia in menses singulos in eam fabricam per septimestre contulit.

Epist. 3 lib. I

pecuniis pro nova urbe condenda, et militibus alendis :

C 82 Sed quoniam et tantæ molis ædificium, et grave a potentissimo hoste imminens periculum, majora postulare videbantur auxilia, quæ ab aliis Principibus tributum iri spes erat exigua; auctore Valleta exierat rumor, Melitensium militum Magistrum, nisi Christiani Principes opem ei ferrent in tempore, cum Ordine suo, relicta Melita, se in Siciliam recepturum. Qua de re Pius ab ipso Valleta certior factus, simulque de variis quibus ille premebatur angustiis edoctus, ut mœrentem hominem sublevaret et in officio contineret, non solum quanta posset maxima illi subsidia tribuere, sed vitam etiam ac sanguinem pro honore Dei Melitensiumque salute profundere se probe paratum esse respondit. Itaque statim amplissima Apostolicæ indulgentiæ munera cunctis Christi fidelibus proposuit, eosque ut erratis expiatis divinam opem Melitensibus implorarent, ac pro suis quisque facultatibus eis succurrerent, patria caritate provocavit. Ex quo Pontificiæ indulgentiæ piorumque liberalitatis beneficio, per Italiam Galliamque præstito, haud modicus pecuniæ numerus collectus est. Quod ne in Hispania

Jubilæum concedit suppetias ferentibus,

Epist. 28, 29, 30 lib I

quoque fieret, regiorum administrorum, inde cogendæ pecuniæ bonam partem in Guletanam munitionem conferendam esse prætendentium, fecit exceptio. At vero cum in Lusitania itidem atque Indiis, ut edixerat, Jubileum ipsum minime vulgatum fuisse Pius intellexisset; id ægre ferens, eo mox abrogato, per exhortatorium diploma sacrum Apostolicæ benedictionis munus tantum obtulit iis, qui ejusmodi subsidium benigne deinceps contulissent. D

PER ANT. GABUT.

83 Inter hæc autem Philippum Hispaniarum Regem, ac Neapolis Siciliæque Proreges, per litteras ac nuntios, ad promissas Melitensibus suppetias quam celerrime ferendas, ardentius extimulavit. Ad ipsumque Valletam litteras dedit, Apostolici fervoris, ut vidimus, paternæ pietatis ac prudentium plenas consiliorum : quibus eum ad novam exædificandam urbem primo quoque tempore insulamque tuendam impellens, illum a suscepto vel prætexto discedendi proposito revocavit. Ceterum his ad fabricæ perfectionem haut sufficientibus, majora a Pio subsidia, in eo uno secundum Deum spem omnem se repositam habere professus, in dies Valleta flagitabat. Itaque cum maximos Pius, præsertim contra hæreticos, per idem tempus sumptus faceret, neque aliunde suppeteret, ex quo largiora pro sua eximia pietate Melitæ conferre posset auxilia; Pontificii administri, officio suo male functi, rebus fisco addictis, ex his quatuor et quadraginta millia nummum aureorum, ac varias ejus præterea gemmas, quæ tredecim fermo aureorum millibus æstimabantur, ipsi fabricæ statim attribuit. Sacrisque militibus Melitensibus in eam rem, ut aureorum centum quinquaginta millia legitime contrahere quoquo modo possent, Ordinis sui fundis in Italia, Gallia, Hispaniaque oppigneratis, indulsit. Neapolitanis porro Clericis ob id tres decimas imposuit; unde mox triginta fere aureorum millia collecta sunt. At pro necessitate celerius ut absolveretur ædificium, ne festis diebus opus facere impedirentur, fabros et operas legibus exsolvit; edicens id aliquando fas esse, vel necessitatis vel pietatis, vel publicæ utilitatis, quæ genus quoddam est pietatis, causa : quæ rationes omnes ad rem præsentem pertinerent. Itaque novæ urbi, anno salutis MDLXVI quinto Kal. Aprilis, Deo in primis, Pio V, atque aliis bene juvantibus, exædificari cœptæ, ferventique opere deinceps extructæ ac communitæ, Valletæ, a gentili conditoris Magni Magistri cognomine, more majorum nomen est inditum. Quamobrem Turcæ, Melitam optime instructam atque munitam esse audientes, eo redire noluerunt : sed ad explendum furorem suum, et quam inani Melitensi incœpto ignominiam subierant vindicandam, confestim insulam Chium, illustris ac piæ Justinianæ gentis ditionem, occupare aggressi, eam sibi magno Christianorum damno subjecerunt. Justinianos vero ipsos male acceptos, ad urbem Theodosiam, quæ nunc Caffa dicitur, captivos abduxerunt : quos deinde Pius, Caroli Noni Gallorum Regis ope, vinculis eximi liberarique curavit.

majores ipsa confert : E F

84 Sub idem tempus centum et amplius Equites Galli primariæ nobilitatis, quos ingens suæ gentis hominum numerus comitabatur, ex insula Melita a Turcarum obsidione liberanda profecti in patriam revertentes, Pii sacros pedes osculandi causa Romam diverterunt. Quos ipse singulari pietate a limine aulæ S. Marci, ubi tum residebat, genibus procumbentes, ad sacri pedis oscula benigne excepit, singulisque benedixit. Mox Gulielmo Sangalletto intimo Quæstori, ut ex ærario Pontificio decem aureorum millia illis distribueret, imperavit : ratus, exteros homines, e salutari expeditione profectos, longoque itinere afflictos, pecuniarum egere subsidio. Horum

Gallis a Melita defensa redeuntibus offert 10000 aureos :

PER ANT. GABUT.

A Principes erant Comes Brisacius et Philippus Strotius : qui una cum aliis egregiam Pontificis liberalitatem admirati, ad eumque colendum impensius propensi, pecuniam, qua se non indigere profitebantur, pro sua modestia recusarunt. Sed immortales Pio gratias agentes, ac magno se illi beneficio devinctos agnoscentes, ad Anconam urbem præsidio communiendam, cui a Turcarum classe periculum imminebat, sponte profecti, inde, donec tuta res esset, discedere noluerunt. Per idem tempus cum Turcarum classis in Adriaticum sinum esset ingressa, teneretque timor animos, ne quid gravius inde Christiana, præsertim Veneta Respublica pateretur; Paulum Jordanum Ursinum, Braciani Principem, Pontificiarum triremium ducem Pius declaravit, eoque subsidio misit : ac protinus quatuor militum millia suis ducta stipendiis, in eam expeditionem dedit. Præter alia multa, quæ [ad Italiæ tutelam providit] tum a Philippi Catholici Regis classe procuravit auxilia, tum ditionis suæ maritima firmavit præsidia : quibus illos Christianorum portus et oras egregie communivit, ab hostilibusque armis vindicavit. Sed jam ad res in Germania gestas redeamus.

portus muniri curat.

85 Nihil fortasse minus expectares a Pontifice, et re et nomine Pio, quam ut bellicis rebus vel administrandis vel procurandis animum adjiceret. Verum, ut a dominico grege sibi commisso truculentam undique frementium luporum rabiem vigilantissimus pastor arceret atque propelleret, necessario sibi faciendum putavit, ut pacis bonum, cui perpetuo fuit intentus, bellicis præsidiis tueretur. Enimvero cum Rempublicam Christianam duorum acerrimorum hostium, Turcarum videlicet et hæreticorum, viribus continenter oppugnari ac propemodum opprimi videret ; immanem quidem illorum audaciam contundere, horum vero impietatis furorem extinguere ab ipso sui Pontificatus initio cogitavit. Itaque per epistolas, occultis notis conscriptas, Commendono Legato mandavit, ut cum Cæsare Germanisque Principibus diligenter ageret de sociali in communem hostem Turcam fœdere jungendo : quippe quem intelligeret maximos bellicos apparatus conficere, ut Christianos terra marique peteret, summo cum eorum detrimento. Cumque de illius potentia constaret, Pius, uti summum omnium parentem decet, Principes ad tutandam rem Christianam sanctissimi fœderis vinculo colligare decreverat : ut non solum imminentia proxime, sed multo

CAP. III B

Contra Turcas curat fœdus inter Germanos Principes,

C post etiam futura pericula declinaret : ac præterea se, quidquid posset, quam diligentissime præstiturum pollicebatur, tam in faciendo sumptu, quam in Regum omnium ac Principum auxilio procurando.

86 Acta sunt a Legato cuncta diligenter. Atque in comitiis id solum constitutum, ut contra Turcas a Germanis Principibus auxilia quædam suppeditarentur. At vero Pius, Cæsaris rerum angustia perspecta, ad eam rem sexaginta millia nummum aureorum ei decrevit, pollicitus alia præterea quinquagena millia in annos singulos donec bellum conficeretur : ac paulo post eidem petenti, alia quoque triginta millia, ad oppidum Canisiam aliaque loca contra Turcam in Pannonia communienda, Venetiis numerari jussit : aliam porro grandem pecuniarum vim ad id passim elargitus. Ceterum Principes omnes assiduis urgebat cohortationibus, ut sacrosanctam belli societatem inirent. Cæsareamque Majestatem, contra barbarum Tyrannum pro Christiani nominis gloria dimicantem, juvare ne gravarentur. Hinc Emanuel Philibertus, Dux Allobrogum, quadringentos equites minoribus tormentis instructos eo misit, ipseque expeditioni quamplurimis aliis primariis stipatus militibus interfuit : sed equitibus

et multa millia aureorum mittit Cæsari:

eique Principum opem conciliat :

Cæsari operam navantibus relictis, ad tuendas ditiones suas subinde necessario remeavit. Alfonsus quoque Atestinus, Ferrariæ Princeps, quadringentos viros clari nominis, trecentosque minoribus armatos tormentis, ac centum galeatos milites, totidemque ducens cataphractos, eodem est profectus. In iis nobilis quisque, tres aut quatuor voluntarios milites, egregie fortes, secum adduxerat : ut ii numero essent omnes ad duo millia amplius armatorum : quibus etiam plurimi viri primarii ex omni Italia, Pio cohortante, profecti, auxiliares accessere. Cosmus Florentiæ Dux ære suo tria millia peditum eodem submisit : præter ducenta millia nummum aureorum, quos ille paulo ante Venetiis in hanc expeditionem Imperatori curaverat. Genuenses itidem atque Lucenses opem quique suam contulerunt : remque grandi pecunia juvit Gulielmus Gonzaga, Dux Mantuanorum. D

87 Inter hæc autem indicto amplissimo Jubilæo, ut hisce divinorum armorum opibus, præter pecuniaria subsidia, opitularetur Imperatori; pro more veterum Patrum, ad ea pietatis præsidia, quibus iræ cœlestes a mortalibus avertuntur, confugiendum Pius existimavit. Itaque solennes ac publicas tridui supplicationes decrevit, quæ non Romæ solum, sed per totum ferme Christianum orbem haberentur : ad salutares pœnitentiæ fructus omnes excitavit, Apostolicam gratiam et indulgentiam amplissimam omnibus conferens, qui jejuniis, eleemosynis et orationibus piis intenti, ad Confessionis et Eucharistiæ sacramenta accedentes, adversus Christianæ fidei hostes victoriam Cæsari a Deo precarentur. Inciderunt hæc in æstivos dies, quibus maximi in Urbe calores esse solent : supplicationes tamen illas ipsemet Pius coram honestavit. Nam a se diluculo facta re divina in æde S. Marci, inde primo die ad Lateranensem basilicam, altero ad S. Mariæ Majoris, tertio ad Aræ Cœli templum pedes processit. Omnino magna opinio erat, trecentis adhinc annis nullum extitisse Pontificem, qui majore frequentia, alacritate ac pietate sacrum ejusmodi supplicationum munus obiisset. Illud admirabile, quod cum tanta ad S. Joannis ædem prima supplicatione confluxisset hominum multitudo, ut major convenire minime posse videretur ; frequentior tamen apparuerit in secunda : quodque demum in tertia, longe quam antea numerosior, ad pie precandum turba undique collecta, rebusque divinis intenta, conspiceretur. Denique in eo celeberrimo comitatu tantum Pontifex excitavit studium pietatis, ut in omnibus imaginem veræ fidei, quam olim Apostolus in Romanis hominibus extulit laudibus, se intueri plerique testarentur. Auxit etiam religionem certa nefariorum spirituum ex aliquo notissimis feminis ejectio, haud obscura Pontificis sanctimoniæ significatione : qua de re infra commodius suo loco scribemus.

indicit Jubilæum cum triduana supplicatione E

cui ipse interfuit Romæ.

F

88 Interea Solimanus, in Pannoniam progressus, urbem Juliam cepit, civibus sese dedentibus, utpote non valentibus diutius hosti resistere : qui eos omnes, contra datam ab se fidem, æque impie ac perfide contrucidavit. Mox centum nonaginta millium Turcarum exercitu instructus, Sigetum, arcem oppidumque, et natura loci et arte munitissimum, in Croatiæ Pannoniæque finibus collocatum, cœpit obsidere. Qua in obsidione, atrocissima sane ac diuturna, non tam universa Christianorum arma, quam efficaces apud Deum Pii Pontificis deprecationes se pertimescere Solimanus dictitabat. Nec impii tyranni timor inanis, nec Pii Pontificis, quam pro ea re fundebat, irrita omnino precatio fuit : nam triduo antequam Sigetum caperetur, acerrimus ille Christiani nominis hostis, cum per annos sex et quadraginta

Solimanus capta Julia et Sigeto obsesso, moritur.

A ginta variis cladibus Christianam rempublicam afflixisset, tandem repentino morbo correptus, justo Dei judicio, infelicem vitam cum æterna morte commutavit, pridie Nonas Septembris anno MDLXVI, divina cavente clementia, ne ille aut adepta victoria lætaretur, aut quas nomini Christiano minitabatur clades majores inferret. Ejus vero mortem Mehemetus, primarius Bassa, summo artificio suis et nostris occultavit, donec oppidum expugnaretur : captoque Sigeto, Selymum, ejus nominis secundum, demortui parentis in solio Constantinopoli collocari mirabili celeritate astuque procuravit.

CAPUT III.

Curat Ecclesiasticam disciplinam in Gallia restitui et hæresim subrui.

CAP IV

Ob insolentiam Hugonotorum in Gallia,

Tametsi omnes, qui ubique gentium vel Christianam religionem profiterentur vel ab ea declinarent, et curandos et ad salutis viam revocandos Pius ita susceperat, ut universus terrarum orbis domus sua sibi esse videretur; tamen, quæ per id tempus gerebantur in Gallia, propter periculorum tum magnitudinem tum vero etiam vicinitatem, magis eum solicitum habuerunt. Itaque ab ipso sui Pontificatus B exordio ac deinceps continenter, et consiliis et pecuniis et armatorum præterea subsidiis, rem Christianam opportune juvare non destitit, ut pestilens hæreticorum secta, ab Ecclesia Catholica et ab Rege suo deficientium, penitus deleretur, veræque pietatis cultus in Gallia quam integerrimus perpetuo conservaretur. Sed enim Hugonoti (ita Calviniani quidam hæretici sunt appellati) de quibus multas ipse victorias reportavit, aut acriorem hostem, aut ad impios conatus suos infringendos illo paratiorem, adhuc habuere neminem. Cum igitur Henricus II Valesius, Gallorum Rex, in primarios quosdam ejus pestis auctores acriter olim animadvertisset, ceteri dein caput attollere non audebant : sed eo jam vita functo, in Franciscum eo nomine Secundum, ejus filium ac successorem, inita conjuratione, insanis quorumdam præpotentium virorum, innovandis Galliæ rebus enixe studentium, consiliis confirmati, qua in adolescentem Regem qua etiam in Ecclesiam Dei perniciosum virus evomebant. His porro consiliis instructi, primum ad oppidum Blesas ubi Rex per eos dies morabatur; tum ad Ambasiam, quo mox ille perrexit, edixere diem in Idus Martias; quo die omnes eodem, ad eum vel capiendum vel C e medio tollendum, convenirent. Verum tam caute (illum Deo protegente) rem gerere non potuere, quin a Carolo Lotharingio Cardinali detegerentur, nefariique illorum conatus inanes et irriti redderentur. Itaque maximam partem in vincula conjecti, princeps eorum capite plexus, et cum aliis præterea multis in frusta discerptus est.

post mortem Regis Francisci

90 Cum hæc igitur causa, tum etiam Francisco Rege mortuo, Caroli fratris in ejus locum suffecti puerilis ætas, ipsi sectæ sese corroborandi præbuit occasionem : propterea VII Idus Januarii MDLXII, regium pro tempore divulgatur edictum, quo decernitur, ut religionem illam, nomine Reformatam, revera corruptissimam consectantes, eam extra urbes tantum possent profiteri. Atque id potissimum permissum ad leniendos Primatum quorumdam animos, qui ante mortem Francisci Regis in regiam domum se male animatos esse declaraverant. Ita quippe visum vel hac ratione illorum posse furorem temperari : quod tamen tantum abfuit ut eveniret, ut majora quoque mala sint inde consecuta. Nam extemplo Regi, ut nefarium sic apertum inferre bellum, ac regno toto, qua sacra templa impie demoliri, qua innumerabilia patrare sacrilegia, qua in-

ad perniciem regni conspirantium;

D nocentem Catholicorum sanguinem immani crudelitate profundere cœperunt. Denique cum in eo regno perniciosis cuncta bellis conflagrarent in dies, MDLXII Nonis Martiis, Aureliis, nova mutuo pactione facta, permissum est, uti regno toto, præcipuis quibusdam oppidis exceptis, pro sua quisque conscientia libere possent et vivere et concionari : idque donec Rex in tutelam veniret suam. Interim vero per annos aliquot Hugonoti, modo apertis machinis modo insidiis, ubique, sed imprimis in ipsa regia constructis, totius regni perniciem moliebantur.

PER ANT. GABUT.

misso Internuntio Turriano

91 Quod quidem malum Pius animo prospiciens, ut tam exitialem pestem averteret, lenioribus primum utens remediis, Comitem Michaelem Turrianum, Cenetensium Episcopum, qui postea Cardinalis creatus est, virum summæ pietatis et integritatis laude præstantem, ad Regem et ad Catharinam, quæ ut Regina mater per hoc tempus gubernacula tenebat, in Galliam Internuntium declaravit. Huic, ut et animorum saluti, et Regi ab hostium insidiis vindicando, atque regno ejus tuendo provideret, multa religionis Christianæque prudentiæ plena mandata dedit. Illud imprimis regios in animos Pius revocabat, ne humanis consiliis posthaberent jussa divina : sed mille regna ac vitam ipsam projiciendam potius, quam officium suum deserendum putarent : E præsertim in negotio Catholicæ religionis, quam haudquaquam satis esset, si Principes ipsi complecterentur; sed illis etiam efficiendum, sui ut provinciales et subditi eamdem profiterentur, hæreticam vero impietatem sectantes graviter plecterentur. Hoc enim regii muneris esse, hoc præcipue Galliarum Reges præstare oportere : si Christiani, atque adeo Christianissimi et esse et appellari; si majores suos Carolos et Pipinos, aliosque strenuos Romanæ Ecclesiæ et Catholicæ fidei defensores imitari; si denique, ut par est, servire Domino velint. Hoc namque cunctis Regibus, Principibus, atque Judicibus præceptum divinitus datum, quod Rex ille Prophetaque sanctissimus his verbis edixit : Et nunc Reges intelligite : erudimini, qui judicatis terram : servite Domino in timore. Id vero, sanctorum Patrum testimonio, tum ab Regibus cumulate fieri constat, cum et ipsi, quatenus homines sunt, recte vivunt; et quatenus Reges, in regno suo bona jubent, malaque prohibent; non solum quæ ad humanam societatem, verum etiam quæ ad divinam pertinent religionem, exemplo piorum Regum Ezechiæ atque Josiæ, qui Domino egregie servierunt, lucos et templa idolorum, et excelsa illa quæ contra præcepta Dei fuerant extructa destruendo. F

Regem et Reginam matrem animat

Psalm. 2

92 Ceterum Pius, ut Tridentini concilii decreta custodirentur in Gallia præcepit : et cum hoc segnius curari videret, nihil tale aut Rege aut Regina postulante, ad omnes Gallicanos Episcopos litteras dedit, mandans eis, ut vel Concilium ipsum servandum curarent, vel graves neglecti officii pœnas subirent : Reginam vero commonuit, ne id præstare differret, donec Rex ætate et viribus augeretur : si quidem temporum momenta haud in nostra esse potestate : meminissetque oraculo illo divino magis esse nitendum, quo Deus ait : Per me Reges regnant : ac Davidi majores vires divinitus fuisse, quam Sauli, ceteroqui statura corporis et ætate præstantiori : quicumque suis unquam esset viribus temere confisus, hunc demum se a Deo confusum offendissse. Odettum vero Castilionæum, jam olim a Pio IV sacræ Purpuræ dignitate spoliatum, Regis in consilium nequaquam adhibendum esse : quippe qui hæreticus palam esset, et a piorum communione jure sejunctus. Neque permittendum, ut is sacri habitum gestaret honoris, quo ante anathematis in se latam sententiam superbe se abdicaverat; imo vero in

præcipit custodiri decreta Tridentini,

Prov. 8

Card. Castilionæum puniri

PER ANT. GABUT.

A in Sedis Apostolicæ contemptionem, eo resumpto, sibi uxorem adsciverat. Quocirca denuntiabat Pius, nisi quæ decretæ jam erant de illo pœnæ sumerentur, se dignitatem hujusmodi in quemquam alium ejus regni numquam amplius collaturum. Ceterum Ecclesiasticis beneficiis et vectigalibus nonnulli, qui Hugonotorum more uxorem duxerant, jussu Pii sunt expoliati, ejusdemque factionis plerique moti sunt regiis ministeriis; Pontifice profitente, sublatis impedimentis religionis, meditari se atque moliri magna quædam exteris in locis, eaque præclara facinora; quibus et Dei gloria summe propagaretur, et seculum optatis floreret bonis, et regnum illud ingenti pacis beneficio potiretur. Verum inprimis edictum illud quod, Hugonotorum in gratiam editum diximus, infirmandum esse; uti mox magna ex parte factum fuit.

concubinarios beneficiis spoliari,

93 Atque ita ex iis, quæ ad sacrorum Antistites diplomata scripsit, Christiana res instaurari cœpit in Gallia: plerisque locis receptus Romanus Cathechismus, et Catholica disciplina restituta. Inde Episcopi omnes, per id tempus in aula Regia com-B morantes, ut ad suam quisque diœcesim præsentes procurandam quamprimum abscederent, Pius edixit: eoque hortante ad Archiepiscopos hujuscemodi Rex litteras dedit. Quas hoc tempore calamitates experimur, eæ sane, Dei in nos, iram exerceri, satis ostendunt. Ut autem ille placetur, opus est, ut Antistites sacri, pro officio suo et ratione spectatæ vitæ, et doctrinæ munere, piisque jejuniis et obsecrationibus, populis rite edocendis operam navent diligenter, atque ad cultum Dei ejusque cœlestium mandatorum observationem, quos debent omnes instituant. Hoc autem ad agendum inducit nos, ac pie cohortatur Pius V. Pont. Max. Itaque Præsules omnes obtestamur in Domino, ut ad residendum in suam singuli provinciam primo quoque tempore proficiscantur. Quod illi statim præstiterunt. Interim vero Galli septem Episcopi, nempe Uticensis, Valentinus, Carnotensis, Oloronensis et Lascurensis, aliique præterea duo, Ecclesias etiamnum occupantes, cum hæresis damnati Romæ jam essent; eam damnationem in Gallia promulgandam, iisque de Sede dejectis, alios Catholicos subrogandos Pius curavit. Fecitque ut memoratus Odetus Bellovacensi se abdicaret Episcopatu: quem ille, cum omnibus quorum potiebatur sacerdotiis, apud Regem deposuit; C atque diabolicis actus furiis in Angliam profectus, ibidem impie migravit e vita.

Episcopos ad residentiam urgeri

hæreticose Sede pelli;

94 Ad omnes porro ipsius Galliæ, sicut etiam ad alios ceterarum gentium Antistites, Pius perscripsit, eorum conscientiam graviter obtestans, uti summa fide colligerent indicem, in quo non solum civitatum, sed diœceseon etiam quique suarum omnium, nomina censerent Clericorum, qui et recta fide et vitæ sanctitate præcellerent; eaque doctrina præditi essent, ut digni judicarentur et apti, quibus ecclesiastica munera ac beneficia conferrentur, præsertim quæ curam animarum adjunctam haberent. Ac si quando intelligeret forte quempiam Antistitem indicem ipsum haud bona fide confecisse; religiosos viros earum civitatum per litteras submonebat, rem omnem diligenter explorarent, descriptamque notationem submitterent ad sese: ratus videlicet illud maximi esse momenti, idoneos viros deligere, qui curam gerant Ecclesiarum. Nam dum Pontifices id negligentius curant, fieri plerumque solere, ut animæ depereant: videríque illos id potius curare, ut homines sacris ditent proventibus, quam ut Ecclesias juvent atque ornent hominibus. Hujusmodi vero indices apud se custodiebat ipse diligenter.

Clericos fide et doctrina excellentes describi,

95 In illud porro sedulo Pius incubuit, ut depravata quædam tolleretur consuetudo, quæ sub aliis D jam Regibus cœpta etiamnum vigebat in Gallia: cujusque generis beneficia Ecclesiasque præcipuas, non modo laicis sed etiam feminis, per interpositos ministros res sacras procurantibus, obsequii remunerandi specie conferendi: ex quo id præter cetera consequebatur incommodi, ut Ecclesiæ sine legitimo capite diu regerentur; laico videlicet illo seu viro seu muliere, quæ fruebatur bonis nominandique jus habebat, interim negotium differente, donec vel frater, vel filius, vel nepos, vel alius sanguine sibi conjunctus ad certam ætatem perveniret; aut tandem ad aliquem nominandum necessitate compulsi, post multum temporis non sine simoniaca labe quempiam conducebant. Id autem cum Pius animadverteret, diceretque male distribuere beneficia, Ecclesiæque bonis abuti horrendum nimis esse, scilicet Christi sanguinem abjicere; ut Reges illi ab hac re temperarent in posterum, effecit. Itaque Regina prompte Pii mandata præstans, ad Antistites Regni perscripsit, uti certiorem ipsum facerent, quinam hujusmodi occuparent beneficia. Atque ita labentibus rebus provisum est opportune: ac præcipue Roc- E cam, Surionis Principem, feminam Catholicam, quam Monpenserii Ducis frater regiæ stirpis habebat in matrimonio, Glandatensem Episcopatum, quem illa per annos multos sine administratore tenuerat, et alia quædam ecclesiastica beneficia, ei regio permisso concessa, coegit abdicare.

vetat beneficia et Ecclesias a laicis et feminis possideri,

96 Fecit ergo, ne sacerdotia sine titulo possiderentur: sed potius ut illis idonei ministri præficerentur; et quod in ipso fuit, ut simoniaca negotia e medio tollerentur; nulloque modo concederetur, ut quispiam beneficii Regis nutu collati possessionem iniret, nisi prius litteris Pontificiis id esset Romæ comprobatum. Ad hæc, ut Rex ejusque ministri labantem ibi justitiam (quæ scelerum medicina veræque religionis socia et administra est, quaque remota, ut ait B. Augustinus, nihil aliud sunt regna, nisi magna latrocinia) regno toto retinendam et administrandam curarent. His enim rebus regii nominis dignitatem, atque adeo et Regnum et regnorum salutem contineri: et quemadmodum salus animæ, quod ait Sapiens est in sanctitate justitiæ; sic ceterarum rerum salutem atque felicitatem, ex eadem justitiæ et religionis sanctitate, tamquam ex vero pietatis fonte profluere. Ex certa namque et vera F religione, certam ac veram justitiam existere, et ex variis religionibus incerta et falsa omnia consequi. Si enim Magistratus aut Reges, status sui conservandi vel augendi causa, sibi fas esse existiment subditos fallere, datam fidem abnegare, jusjurandum violare, fallaciis decipere, dolis illudere, omnia bellis permiscere, nullam pietatis aut religionis rationem habere; quæ inde in Remp. scelera quæ flagitia, quæ sacrilegia promanabunt et erumpent? Ad Metropolitanos proinde omnes Constitutionem in Cœna Domini editam, in Gallia promulgandam, et ut ex parte factum est, in usum inducendam emisit. Ad eosque et ad alios Antistites crebras et graves litteras dedit de corrigendis Clericorum moribus ac disciplina; mandans eis, ut præter cetera concubinatus labem tollerent, Clericorumque Collegia, quæ vocant Seminaria, constituerent.

commendat curam justitiæ,

Lib. et c. 4 de Civit.

Eccli. 30

97 Manu sua (ut alias sæpe solebat ad ceteros Catholicos Principes) scripsit ad Reginam, curaret omnino, ne jam amplius Joanna Navarræ Regina adversus Ecclesiasticam libertatem apud suos quidquam decerneret: secus enim, præpotentes Hispanos Antistites in eas Ecclesias ac diœceses omnes ab se introductum iri, aliaque se moliturum, quæ ipsi Galliarum Reginæ minus essent grata futura. Etenim cogitare se, de Navarræ Regina sceptri jure spoliandа

serio cogitat de abdicanda Regina Navarræ.

A spolianda, eaque condemnanda ut hæretica: atque se pro sua auctoritate Hispaniarum Regem, ad eam ipsam regni partem, quam Joanna tenebat, quamprimum fieri posset, capiendam inducturum. Sed quoniam nonnulli pollicebantur fore, ut ea femina ab hæretica perfidia revocaretur, atque ita Princeps ejus filius Christo lucrifieret; factum est, ut tolerando negotium extraheretur: cum etiam Hispanos inter et Gallos intermissa bella renovare vererentur. Quamobrem Galliarum Reginam Pius incitabat interdum, ut vel eam Navarræ ditionis partem sibi vindicandi occasionem caperet: vel pateretur, ut Apostolica auctoritate ejusdem ditionis aliquem e Valesia domo Regem ipse constitueret.

Geneva expugnanda,

98 Egit porro cum illa de Genevensi aggredienda expeditione, existimans opportunam ad id occasionem dari, Albano Duce in Belgas Catholici Regis exercitum trajiciente. Est Geneva ad Lemanum lacum in Allobrogibus oppidum, insignis hæreticorum et apostatarum sedes atque perfugium: quo, veluti ad hæreticæ pravitatis gymnasium, asylumque tutissimum, undique confluunt pessimi quique Catholicæ veritatis desertores. Hoc igitur tam nefarium impietatis domicilium vel capere vel exscindere, Christianique nominis opprobrium tollere, Pius omnino de- B creverat: atque hanc expeditionem continenter versabat animo, eamque post Turcicum, de quo dicemus, bellum, si illi vita suppeditasset, haud dubie confecisset. Curavit itidem, ne interdicti libri aut excuderentur, aut etiam divenderentur: quod quidem edicto regio præstitum fuit. Ne item fierent conventicula; ne concionari, ne baptizare, ne connubia inire Hugonotorum more quispiam auderet: quæ tamen facere non dubitabant iidem Hugonoti contra conventa. Regem denique societatis, quæ illi cum Turca est, graviter increpuit: nam inde Galliarum perniciem proficisci; et usque dum ejusmodi consuetudo non dissolveretur, in regno domesticos hostes numquam defuturos: quin eam rem illi exitio fore, perinde ac fuit olim Hebræis cum ethnicis juncta societas.

alia quædam utiliter suadet.

CAPUT IV.

Contra hæreses Avenionensis ditio protecta, et Gallia adjuta.

Ad propugnandum contra Hugonotos Avenionensem diœcesin

Per idem tempus Avenionensem Venaisinamque ditionem, certum ac vetus Sedis Apostolicæ patrimonium, omni studio protegere, ab hæreticorumque potestate vindicare Pius instituit. Etenim Hugonotis, C ejus ditionis partem occupare jam aggressis, ne omnem illum regionis tractum obtinerent, pravitatisque suæ tabe labefactarent omnia, haud leve periculum imminebat. Apostolicæ legationis munere tum ibi fungebantur Cardinales, Carolus Borbonius et Georgius Arminiacus, qui absentis collegæ vicem sustinebat. Ut igitur ejusmodi periculis occurreret Pius, in primis Arminiacum, ad hominem in officio continendum, decem aureorum millibus donavit: haud ignarus Reipublicæ Præfectos, officium suum præstare nitentes, rerum suarum aliquando dispendia subire. Eidem quoque magnum pecuniarum numerum variis temporibus misit, præter quina aureorum millia in singulos ei menses attributa ac bellica subsidia, quibus et locorum præsidia defendi, et hostium impetus reprimi propulsarique possent. Cardinalem præterea Laurentium Strotium, et Tenderensem Comitem Provinciæ Præfectum, Guilielmumque Joiosam Narbonensis Galliæ Proregem, ut opes quisque suas ad rem Ecclesiasticam protegendam et conservandam prompte conferrent, per litteras est cohortatus. Qui omnes Pontificis impulsu cum Arminiaco fœdere

Epist. 3, 4 18, 21, 23, 28 lib. 3

nullis parcit sumptibus,

copulati, ad olim erepta Ecclesiæ loca recuperanda, D belli vires converterunt.

PER ANT. GABUT.

100 Ac primum quidem oppidum receptum est, Mornas appellatum, mirifice munitum, una quidem ex parte defluente Rhodano, ex altera vero prærupto monte: cujus in cacumine arx est collocata, in quam Hugonoti sese præsidii causa concluserant. Ii tamen, incursione ab Catholicis facta, expugnati captique sunt: qui autem a militibus captivi ducebantur, eos Pius pretio redemptos, in jusque sibi vindicatos, atque Avenionem perductos, publico supplicio afficiendos pro ardenti suo religionis studio decrevit. Subinde iisdem copiis Pii stipendia facientibus, ad evertendum Pontem sancti Spiritus nuncupatum, in Gallia Narbonensi, sunt arma conversa; ut Provinciæ et Allobrogum saluti, sublato hæreticorum commercio, consuleretur. Cumque ea res prospero processisset, Aramonium castellum est recuperatum, fortissimis quibusque Hugonotorum millitibus occisis: quo die a Catholicis cæsi sunt mille pedites equitesque trecenti, qui ipsi castello suppetias venerant allaturi. His igitur tribus expeditionibus feliciter absolutis, brevi temporis intervallo, Rhodani libere navigandi facultas ab urbe Lugduno ad mare usque recepta est. Quæ res magno illis pro- E vinciis bono fuit: præsertim ob negotiationem salis, cujus jam inopia premebantur.

Expugnatis Morna,

Ponte S. Spiritus et Aramonio

101 Ipsarum porro cohortium ope Nemausiensi arci ab Hugonotis obsessæ idemtidem est subventum. Denique pro tempore compositis rebus, noluit Pius, ut perduelles vel Avenionem pristinum in statum redirent, vel bonis fruerentur suis: nam hujusmodi homines, Catholicorum instar vitam ducere in speciem non recusare, ut vel hac arte possent et domum quisque suam repetere, et prava studia magis operire simul et exequi. Subjectis vero suis interdixit consuetudine cum iis qui erant Aurasicensis Principatus, Pontificiæ ditionis oppidis circumsepti, ne scilicet hæreseos labe fœdarentur. A quo quidem Principatu cum desertores et novis moliendis defectionibus, et quorumdam hæreticorum in urbe Avenione delitescentium usu retinendo foverentur; Pii copiis adversus ea loca dimissis, per vim tria capta sunt oppida, eaque mox Legato subjecta: nec ita multo post conjuratione quadam patefacta, nonnulli ejus participes Avenione in vincula conjecti, ac subinde capitis damnati sunt. Exules autem, quorum alii in Gallia Narbonensi, permittente Rege continebant sese, conjunctisque suis furenter appropinquabant; omnes jussu Regis ab illarum provin- F ciarum Præfectis fusi fugatique sunt, uti efflagitaverat Pius, qui etiam cavit, ne in posterum ad XV millia passuum vel in Avenionensem, vel in Venaisinam ditionem illi possent accedere: atque ne Sectarii dogmata sua profiterentur in his Provinciæ locis, in quibus Legatus et Archiepiscopus Avenionensis suprema judicia exercerent.

Nemausus liberatur,

pulsis aut repressis hæreticis;

102 At enim pace Regem inter et Hugonotos conciliata, Admiralius Gaspar Colignius, de Avenione Venaisinaque ditione occupanda, copiis suis fretus, agitare consilia cœpit: ratus id sibi licere citra ullam de pace conditionem, in quibus nulla fieret mentio Pontificis, vel injuriam vel offensionem: cogitabat enim, cum esset urbs ipsa copiosa ac præmunita, in Provinciæ, Galliæque Narbonensis finibus cis Rhodanum collocata, si ipsorum venisset in potestatem, fore, ut simul non modo validum præsidium opimamque regionem; sed etiam adversus Regem, si minus ille conventis stare voluisset, firmissimum se propugnaculum adepturos: atque ita pro rei gerendæ opportunitate, Aurasicensi ditione in potestatem redacta, ad omnem Rhodani occupandam oram vires extensuros. Quibus de rebus certior factus

contra novos horum conatus

PER ANT. GABUT. *Torquatum Comitem præficit militiæ,*

A factus, nonnullis Gallis, quorum suspecta fides erat, Primatum ceteroqui ope subnixis, se publicis ministeriis abdicare coactis: Torquatum Comitem, e prima nobilitate Romanum, virum artis militaris scientissimum, eo cum imperio misit. Is autem Pii Pontificis jussu, Asculanam in exules ac prædones expeditionem, iisdem summa celeritate partim extinctis partim ex Piceno depulsis, summa cum laude confecerat: in ejusque fide atque virtute Pontifex conquiescebat. Ac præter armatas cohortes, quæ Pontificia ibi stipendia continenter merebant, cum eo misit ingentem Italicorum, præsertim Romanorum, tum equitum tum vero peditum numerum, cum mandatis, auxiliares, ac subsidiarios in Gallia milites conscribendi; cum ad se ipsos tuendos, tum etiam ad omnem belli tempestatem fortiter ac tuto sustinendam. Quamobrem hostes, quorum jam plurimi eo versus iter intenderant, negotio supersedere sunt coacti. Admiralius Rhodanum trajicere non ausus, in Arveniam protinus ire contendit.

103 Et quamquam ejusdem expeditionis occasione sublata tolli quoque stipendia debere videbantur; tamen Pius rebus cautius consulendum arbitratus, Torquatum ipsum, iis quas secum duxerat copiis munitum, per duos annos ibi subsistere jussit. Hujus deinde ope subsidii receptum castellum est in Allobrogibus, Auriolum appellatum. Enimvero nisi summa Pontificis hujus et cura et faciendi sumptus munificentia rebus præsto fuisset, omnis ea ditio furentium hostium in potestatem facile pervenisset. Nullum præterea finem faciebat Pius, Gallorum Regi suadendi, ut vel sibi assentiretur Aurasicensem expeditionem aggredi cogitanti; vel in eam iret sententiam, ut mitteret ipse Rex, ditionem illam gubernarent: quam ubi in potestatem adduxisset, eam Apostolicæ Sedi tribueret ad ingentem auri vim, quam antea ipsi Regi Pontificia donaverat beneficentia, compensandam; vel denique aut coemptionis, aut pignoris titulo concederet Pontifici, Aveniosensique Legato subjiceret. Aurasicensem namque ditionem, quod una cum Præfecto suo hæreticæ pravitatis laboraret morbo, et Catholicis infesta esset quotidie magis, rebellesque foveret, ad exitialis contagionis cavenda pericula jure posse ab ipsis Catholicis occupari. Ad eamdem porro Avenionensem civitatem varias, easque præclaras, rerum instaurandarum formulas Pius misit idemtidem, ad illam in Christiana disciplina pie continendam, atque ad sacræ Inquisitionis munus rite præstandum accommodatas. Hæreticorum autem, ac perduellium bona fisco jam addicta religiosis locis attribuit: atque ut idem ceteris regni ipsius in regionibus efficeretur, quantum in se fuit, procuravit.

B *et de Arausione subigenda consultat cum Rege,*

C

CAP. XI

104 Vertebat interim annus a Christo nato MDLXVII; cum perduelles hæretici iterum in Gallia tumultuari, et alterum serere civile bellum summa ope nitentes, non sine certa et religionis et patriæ suæ et florentissimi regni pernicie, de interimendo Carolo Christianissimo Rege Lutetiaque occupanda cogitare cœperunt. Nam in spem quamdam erant ingressi, cum primum eam urbem, quam semper nefariis conatibus suis infestam esse cognoverant, in potestatem redegissent; fore, ut haud magno negotio toto regno potirentur: eaque de re quotidie inter se consilia, ut occulta, ita plena fraudis et impietatis, agitabant. Commorabatur tum forte Rex in oppido Meldensi, decimo a Lutetia lapide, ubi cum Regia domo animi gratia, tantis de rebus minus quam par erat solicitus, quiescebat. Itaque Pius cum hæc rescivisset, Regem ipsum ejusque matrem, ut in simili periculo faciebat idemtidem, graviter et commonendos et hortandos putavit; hostibus nequaquam esse fidendum, quin potius a regno suo tam

eumque monet de periculo vitæ et regni:

Epist. 23 lib. 1 et 5 lib. 3

exitialem ac perniciosam pestem propulsandam; atque in primis, ex ipsamet aula consilioque regio, perditos ministros et Hugonotorum Principes sine cunctatione profligandos. Verum illis dicto serius audientibus, evenit, ut Ludovicus Borbonius Princeps Condensis, una cum adjunctis sibi sociis, de improviso ingenti equitatu suffultus, Meldas advolaret, Regem vel interfecturus, vel certe (ut alii volunt) male accepturus. Rex tamen ope divina opportunoque sex millium Helvetiorum, quos ipse sive hac sive alia de causa per id tempus illud evocaverat, subsidio protectus, una cum matre, fratribus et sorore Lutetiam se recepit incolumem.

D *qui eo declinato*

105 Interim Hugonoti, qui partes suas valido tum equitum tum peditum præsidio confirmabant in dies, undique omnia occupare molientes, S. Dionisii oppidum, duo fere millia passuum ab eadem urbe distans, in potestatem redegerunt; atque ipsius S. Dionysii ædem prætioso thesauro in ea reposito spoliare aggressi, cum eum tutiorem in locum translatum diripere non possent, confusi remanserunt. Quibus locis subinde commissum certamen est: in quo duobus paulo minus hæreticorum millibus trucidatis, hostium copias Catholici dispulerunt ac profligarunt. In iis interempti Comites duo, Saltuanus et Claromontius, Dampetra aliique permulti nobiles milites: ex Catholicis autem quinquaginta sunt desiderati, et præter alios tribus vulneribus confossus cecidit Annas Momorantius, Comestabilis, vir genere et virtute insignis. Ibidem igitur cum per aliquot dies hostes hæsissent, ingens facienda præda damnum intulerunt, multaque devastarunt incendiis. Mox Casimiro, Comitis Palatini filio, validas equitum turmas ex Germania illorum in subsidium ductanti, obviam prodiere, ædesque sacras ea profectione dextraxere.

et hæreticis prælio victis,

E

106 Quibus de rebus Pius edoctus, manu sua scriptas ad eos Reges litteras dedit, quarum hæc sententia fuit. Illos se jam sæpenumero præmonuisse, ejusmodi profligatis hominibus non solum esse consilium veram religionem opprimere, cujus specie regnorum moliuntur excidia: sed Reges ipsos et regno et vita depellere: propterea dissimulandum haud esse diutius, quin etiam tam immane scelus armis vindicandum, seque ob id quantam posset maximam pecuniarum vim, ubi rem illi serio curare voluissent, Italicumque militem sacris conductum stipendiis, donec bellum conficeretur, prompte suppeditaturum. Mox ad Ludovicum Gonzagam, Niverni Ducem, quinque et viginti millia nummum aureorum, in Italicos milites e Subalpina regione collectos inpendenda, misit. Ceterum illi Reges (quibus aureorum multa centena millia, quæ hic singillatim recensere prætermitto, variis temporibus Pius curavit) oblatæ pecuniæ conditionem, quam cohortes stipendio allectas libentius acceperunt: idque suadentibus iis, qui neque Regem neque Catholicam regionem salvam esse cupiebant; sed omnia vota sua ad privata commoda et ad insanas cupiditates impotenter explendas, uti civilibus in bellis fieri consuevit, furenter conferebant. Ex quo fiebat, ut his opibus Rex usquequaque victor ille quidem existeret, nullius tamen victoriæ fructum ferret.

cum præ militum subsidiis

F

Epist. 44, 45 lib. 3
Epist. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 lib. 4

pecuniam maluisset,

107 Itaque licet vinceret, vel iniquis tamen conditionibus pacem dabat perduellibus, uti fecit tertio Idus Martii MDLXVIII, cum stipendia multa Germanico equitatui pependit, ut regni finibus excederet; atque alia multa, non minus religioni quam regno perniciosa, hæreticis concessit, bonis omnibus factum condolentibus, ac judicantibus Regem pluribus victoriis inclitum Pontificiisque suffultum auxiliis, facile et honorifice potuisse et bellum prosequi, et rebelles

iniquam pacem facit cum Hugonottis,

A rebelles compescere et pestiferam hæresum illarum radicem prorsus convellere, et Catholicæ pietatis cultum in regno lapsum restituere, nulla pacis accepta conditione : quæ quidem pax ipsi Regi parum honorifica, regno majoris incendii fomitem, ut evenit, illatura putabatur. Hoc nuntio Pius accepto, vehementer condoluit, nihilque jam amplius pecuniarum se Gallis collaturum edixit : scilicet ne sacrum exhauriret ærarium, importuno hæreticorum beneficio : ad quos ceteroqui vel convertendos vel evertendos, non modo quidquid sibi esset virium, sed vitam etiam ipsam et sanguinem profundere, se bene paratum esse testabatur. Euentitæ porro pacis hujus fructus Regi Catholicisque acerbissimos fuisse; nihilque aliud hæreticos, nisi ut se interim ad impios conatus suos explendos commodius accingerent, hac simulatione spectavisse, infelix rerum exitus declaravit. Nam nec ita multo post Condensis Princeps, et Gaspar Colignius Admiralius, et Andelotus ejus frater, aliique præterea primarii Hugonotorum duces, confirmatis viribus, animisque ad novam faciendam rebellionem intentis, majores quam unquam antea tumultus conciverunt; evocatoque ex Germania ingenti armatorum tum equitum B tum peditum numero, Vuolfango Bipontino Regulo et Casimiro, una cum aliis Germanis viris principibus, Anglorum Regina copiarum et pecuniæ subsidia tribuente, regno toto cuncta subverterunt. Ac veluti rabidæ tygres, in Deum et Regem furibundi, debacchantes excurrebant, sacra omnia profanantes funditusque evertentes.

per eam occasionem novos tumultus parantibus

108 Ac mihi quidem cogitanti horret animus, ea cum inaudita tum nefaria scelera commemorare, quæ hac eruptione ceterisque tumultibus illius temporis, per summam Christianæ religionis atque adeo divini nominis injuriam, hæreticorum impia crudelitas et crudelis impietas in Gallia perpetravit. Quæ omnia quoniam explicare longum esset, idque nec instituti nostri nec facultatis, ex his nonnulla summatim attingam, quibus planius perspici queat, et quam justo necessarioque studio vindicandæ religionis Galliæque tuendæ Pius adductus, tam scelestos homines vel potius immanes Sathanæ ministros bello compescendos atque delendos existimaverit; et quod genus pietatis profiteantur ii, qui ab Ecclesia Catholica Romana deficientes, in perniciosam nescio quorum pestilentissimorum hominum, Lutheri, Calvini, Bezæ, eorumque similium disciplinam se tradiderunt; ac proinde, ut cladibus suis documentum posteris Gallia præbeat, quam noxium et efficax re- C rum publicarum venenum sit spreta vel neglecta religio, præsertim cum civili dissensione conjuncta.

ad religionis et regni perniciem.

CAPUT V.

Horrenda hæreticorum scelera in Galliis commissa : ad eos comprimendos auxilia a Pio præstita.

CAP. VII

Sacra omnia eversa dissipata, profanata,

Ab iis igitur, perinde ac si non hominibus tantum, sed Deo quoque summo Cœlitibusque universis bellum indixissent, in primis templa multis locis vel incensa vel diruta : et quidem numero pene incredibili, utpote ad decem millia et amplius. Quæ reliqua fuere, qua ad usum equorum accommodata, in speluncas latronum conversa. Altaria destructa : Sanctorum imagines et statuæ vel igni traditæ, vel in eas quasi vivas sæviendo, præcisis capitibus comminutæ, aliisque indignissimis affectæ contumeliis. Sacræ reliquiæ aut per injuriam dissipatæ, aut combustæ cineresque dispersi, aut in profluentem dejectæ : Sic sanctorum Episcoporum Martini apud Turones, Hilarii apud Pictavos; Irenæi, Justi, Bonaventuræ apud Lugdunenses; sic aliorum alibi, quæ suis quæque D locis magna veneratione colebantur, sacra corpora sunt amissa. Cœnobia supra sexcenta direpta, solo æquata, quamplurima incendiis absumpta. Vasa aurea atque argentea, quibus majorum pietas ornaverat templa, partim per sacrilegium erepta et in pecunias versa; partim a Præfectis provinciarum in usum belli commutata. Sed, quod maxime horrendum est dicere, sacrosancta Eucharistia, qua nihil in terris est sanctius, nihil divinius, porcis objecta (quod scelus humanæ mentes cogitare, nedum piorum aures audire maxime exhorrescunt) pedibus protrita, oleo sacro cocta, atque aliis fœdissimis injuriis accepta : cum eam vocitarent, ridiculo apud Gallos nomine, Joannem Blancum, stultum appellantes, Christum, quod sub figura panis corpus suum occultavisset. Sacri calices, aut confracti, aut in abjectissimos quosque usus conversi. Pretiosa vestis, aulæa omnis generis, et gemmata sacrorum ornamenta, omnis denique sacra suppellex, direpta. Ex vasis æneis et campanis tormenta bellica conflata.

HIER. ANT. GABUT.

Epist. 1 l. 2

110 Bibliothecæ, quæ in Gallia erant instructissimæ et antiquissimæ, passim incendio conflagrarunt: E utpote quod sentiant hæretici ægreque ferant, sese veterum sanctorum Patrum optimorumque librorum auctoritate in primis oppugnari, ac velint nolint coargui. Multæ urbes ferro ignique vastatæ : multæ plurima auri pondo seditiosis, extrema minitantibus, tradere coactæ : aliæ diuturno militum præsidio vexatæ, mœnibus spoliatæ, pecunia multatæ, vectigalibus oppressæ : cives in exilium acti, aut in oculis uxorum ac liberorum trucidati. Agri hostiliter vastati, coloni per ludibrium interempti. Capti multi ex altissimis ac præruptis locis dati præcipites, nonnulli vivi aggesta humo sepulti, alii aliis cruciatuum generibus usque ad necem excruciati. Mulieribus gravidis uterus ferro cæsus : infantes ad saxa collisi, ante mortem accepere, quam vitam. Pueri medii ferro secti, alii vivi flammis exusti. Ac ne in vivos tantum crudeles et impii esse viderentur, in mortuos quoque sævierunt : piorum namque sepulcra demoliti, cadaveribus effossis, ea quasi viverent, mutilarunt, lacerarunt, canibus projecerunt, igni cremaverunt. Ita Ludovici XI, ita Francisci II, Gallorum Regum, sic aliorum Principum et Optimatum, olim pietate præstantium, corpora tractavere.

sævitum in viros mortuosque.

111 At Episcopis ac Sacerdotibus, tanquam intimis administris Christi, forte pepercere? Imo quo majus illorum in eos odium exarserat, eo innumera- F bilibus fere locis ac modis hos gravius afflixere. Constat supra quinquies mille Sacerdotes omnis generis, utroque tumultu, et lentis et crudelibus suppliciis esse peremptos : eorum aliis viscera fuste intorto sensim extracta; alii vulnerati cum Episcopis in puteos vivi dejecti periere; aliis detracta pellis, qui octavo aut nono demum die quasi ad insaniam redacti, spiritum exhalabant. Multis caput abscissum, alii militari supplicio minorum tormentorum ictibus expositi, aut ænearum machinarum ori illigati, emisso igne in frusta distracti : complures unco summo gutturi affixo, dolore et inedia confecti; non pauci in templorum crucibus suspensi; plurimi etiam, sulphureo pulvere instructi lardoque peruncti, misso igne deflagrarunt : alii candentibus verubus vivi per posteriores partes infixi : alii clavis ferreis in abrasam sacri capitis coronam adactis extincti; nonnulli exenterati, quorum viscera frumento respersa in porcorum alimentum cesserunt. Aliis fune stricto pudendas partes alligarunt, quos longo spatio incitatis equis raptatos ad focum suspenderunt, ut subjecto fumo extinguerentur; denique instar suis

præsertim in Sacerdotes.

PER ANT. GABUT.

A suis linea recta in partes dilaniarunt. Alios, divina conficientes mysteria captos, sacris uterant vestibus inductos, imposita capiti galea et hasta in humeros injecta per plateas ductos ludibrii causa, totum diem jejunos inter nebulones milites perstare compulerunt : complures aliis atque aliis exquisitis et acerbissimis cruciatibus afflicti, cæsi, necati sunt. Multi diu superfuere, ac fortasse adhuc hodie quoque supersunt, mutili, excisis naribus, auribus desectis, scissis pedibus aut adustis, unguibus extractis; cæcati, vulnerati, sensibus spoliati : qui horum flagitiorum, et plusquam barbaræ crudelitatis vestigia præ se ferunt. Sacræ Virgines nubilesque puellæ innumerabiles constupratæ, matronæ violatæ : nulli denique vel libidinis, vel crudelitatis, vel impietatis generi temperatum est. Quæ quidem omnia adeo sunt vera, ut hæretici etiam multo plura et his acerbiora se fecisse glorientur. Hæc scilicet sunt præclara hæreticorum nostri temporis et egregia facinora.

CAP. VIII

112 Cum igitur, ut ad institutam narrationem redeamus, hæc ab hæreticis perduellibus summo Catholicorum terrore committerentur; boni omnes una

B cum ipso Rege erant animis vehementer consternati. Augebat dolorem, adolescentulum esse Regem, tantisque rebus aut gerendis aut sustinendis imparem, fratribus natu minoribus, sub tutela degentem Reginæ matris. At is ejusmodi rerum tempestatibus propemodum oppressus, in magna, ut incertorum, sic infidorum consiliorum varietate constitutus, cum sese Lutetiam recepisset; ibi omnes omnium ordinum animos et immutatos et inter se dissidentes invenit. Quamobrem Pius, tam aperto et gravi permotus periculo, cognita, qua Regia domus premebatur, summa animi, virtutis, ac subsidii necessitate; tamquam benignissimus parens, ut opem illi ferret, nullis aut laboribus aut impensis parcendum existimavit. Legatosque misit cum litteris ad Regem, et ad alios ejus regni Catholicos Principes, quos omnes et convocare, et cohortari, et impellere non desistebat, ut nulla interposita mora, priusquam perditorum hominum augeretur audacia, fortiter arma capienda decernerent : seque omnes ad honorem divinum, ad Regem suum, ad vitam, domos, laresque proprios tuendos ac protegendos accingerent : quibus ipse in eam rem, et grandem pecuniam, et magnum equestrium pedestriumque militum numerum auxilio misit.

Inter hæc ad oppressum fere Regem juvandum

Catholicis a Pio excitatis

C 113 Atque his quidem patriis et Christianis monitis, expeditisque subsidiis a magnanimo Pontifice profectis, et Rex et Regina, et ceteri proinde Principes optimatesque Catholici egregie sublevati et erecti, in communi periculo justoque bello celeriter arma sumenda constituerunt. Inde magna ac celebris, ad implorandam opem divinam, ab Regio sacello ad ædem usque Cathedralem habita supplicatio est. Mox Lutetia milites omnes egressi, Henrico Regis fratre, Andegavense Duce, summo copiarum Præfecto declarato : cum intelligerent Condensem hostem Burgundiam versus iter intendere, ut copias suas cum iis quæ ex Germania sibi suppetias veniebant conjungeret, omni ope aditum intercludere, et antequam viribus augeretur cum illo congredi nitebantur. Itaque ad Clarentiam amnem, III Idus Martii anno MDLXIX, Jarnacium inter et Castrum novum commisso prælio, in quo per horas quatuor acriter pugnatum est, hæreticorum exercitus cæsus fugatusque est; pluribus eorum ducibus, primariisque ad quadringentos militibus occisis. Gaspar Colignius Admiralius, ejusque frater Andelotus, vulnerati fugam arripuere : Condensis vero Princeps, quo utebatur equo suffosso, cecidit; galeaque detracta a Guisianis equitibus agnitus, cum pro redimenda

bellum decernitur in hæreticos

quibus prælio cæsis,

Epist. 41 et 43 lib. 3

vita aureorum nummum centum millia parcentibus offerret, ærea glande in fronte percussus interiit. D

114 Hac audita victoria Pius, Deo rerum bene gestarum auctori, quem ipse ob id assidue precabatur, ex intimis sensibus gratias agens, publicas supplicationes, quibus ipse et Clerus populusque Romanus frequens interfuit, statim decrevit, aliaque pia publicæ lætitiæ signa edi curavit. Hac enim insigni clade Catholicæ religionis hostibus illata, spes quædam piorum animis erat injecta, fore ut fractæ hæreticorum vires ab impiis conatibus abstinerent, regnumque a bellorum tumultu conquiesceret. Subinde vero equestris militiæ signa duodecim, de hæreticis bello victis recepta, Rex Carolus ad Pium transmisit; solemnibus verbis apud eum in publico Patrum consessu per Oratorem suum testatus, hanc se Deo victoriam, Pii precibus intercedentibus, acceptam referre ac profiteri; ob idque vexilla ipsa, veluti grati piique animi sui pignora, in Basilica S. Petri, primi Christi Vicarii, cujus ipse Pius locum teneret, suspendenda misisse : divino fretus auxilio fore, ut ipsius Pontificis precationibus adjutus, alia longe majora de hostibus spolia signaque pietatis ergo ad eum deferenda curaret. Quibus verbis Pius respondit, se optimam pii Regis mentem summopere commendare : seque ad eum ejusque regnum, quibuscumque posset precibus et armis juvandum, semper fore paratissimum, signaque ipsa se libenter accipere : quæ mox magnis accepta ceremoniis, et in B. Petri ædem decore illata, adhibitis de more precibus, ibi supra novi templi portam, unde ea per annos duos et triginta pependerunt, ad futuram rei memoriam collocavit.

publicas Deo gratias agit Pius,

et 12 vexilla submissa in Vaticano suspendit.

E

115 Interim vero, præter pecuniaria subsidia, quibus Pius ad expugnandos Hugonotos Galliarum Regem donavit, e Belgica quoque regione ab Rege Catholico opem ei ferendam curavit, inde mille et quingentis equitibus et quatuordecim cohortibus evocatis, Mansfeldio Comite copiarum ductore : procuravitque uti, ne Catholici nominis hostes e Germania in Galliam trajicerent, Cæsar operam daret. Deinde ad Regem Catholicum perscripsit de fœdere inter se, et illum, et Cæsarem, et Gallum ad tollendas hæreses ineundo : ac de conjugiis, quæ subinde inter Imperatoris filias Annam et Philippum Hispaniarum, Elisabethamque et Carolum Galliarum Reges conjuncta sunt. Inter hæc Petrum Donatum Cæsium, Narniensium Episcopum, virum cum in Ecclesiasticis conficiendis negotiis rerum usu, tum vero summa virtute præstantem, qui postea in sacrum Romanæ Ecclesiæ Senatum a Pio lectus fuit, ad omnes Italicos Principes et ad Republicas Internuntium legavit : qui quam ipse de Gallorum Regis periculo gravem sane molestiam sentiret; cædes bonorum, sacrarum ædium, et altarium eversiones, sacrosancta conculcata Sacramenta, nefaria sacrilegia, pereuntium animarum exitia, eorum ob oculos poneret; eosque doceret, Galliam, quæ media fere inter Hispaniam, et Britanniam, et Belgium, et Germaniam, et Italiam interjacet, concidere haudquaquam posse, quin ruina sua conjunctas partes secum pertraheret.

Suppetias impetrat a Rege Catholico,

Epist. 22 l. 1

F

Principes Italiæ monet de actis in Gallia.

116 Eamdem vero Galliam, quæ olim Regi suo erat addictissima, vel potius plerosque Gallos perduelles hæreticos, certo reliquis gentibus exemplo esse, in Principes suos per causam religionis ac conscientiæ conjurandi : illud scilicet prætendentibus, velle se Deo magis quam hominibus obedire, ob idque sese a Dominorum suorum imperio subtrahere : ac propterea eamdem provinciam ad populares exciendos tumultus propensam esse vel maxime. Calvinianam porro impietatem, quam Hugonoti profitentur,

A tentur, ad rerum immutationem accommodatam esse; quod ceteris hæreticorum sectis plurimum indulgeret, ac popularibus vitiis inserviret: neque Mahometana minus esse voluptariam. Quocirca, nisi mature illi resisteretur, ad rerum omnium statum convellendum latissimum inde aditum patefactum iri. Ad hæc Hugonotos in complura loca, atque adeo in Italiam misisse, qui factionis suæ fautores confirmarent; et commonerent, arma sibi haud esse ponenda prius, quam Ecclesiasticarum atque civilium rerum administrationem immutassent. Germanicos vero motus, quoniam ipsa regio est in plures, et Ecclesiasticas et civiles, divisa ditiones, locorum intervallo disjunctas, altera alterius metu suis se finibus continente, utpote quæ mutuas sæpe sibi clades intulerint, haud ita magnos facere progressus potuisse. Id autem in Gallia non evenire, quæ amplum minimeque divisum regnum habens, unius gubernaretur arbitrio: ubi hæreticis obtinentibus, horribilem bonis imminentem pertimescendam esse tempestatem.

et periculo simili ipsis imminente,

nisi illud prævertere curent:

117 Porro Italicis Principibus diligenter illud considerandum, longo præstare proximum incendium restinguere, quam spectando sinere ut ardentibus B flammis domus deflagrarent suæ: posseque Principes, dum tumultus abessent, subjectis sibi populis ad victoriam uti. Quod si hæc hominum monstra in Italiam penetrassent, fore, ut quam acerbam ex hæresibus cladem et exitium regna capere soleant, permulti experirentur. Quæ quidem pestis jam Italiam nimis aggressa, si paulo altius radices ageret, haud difficile intelligi posse, quæ faces Italicis mentibus inde subjicerentur: iis præsertim temporibus, quibus sorte sua populi minus contenti, ægre dominis suis obedirent. Qua oblata occasione, sibi quoque faciendum esse Pius existimavit, ut admoneret principes viros, cavendum esse diligenter, ne ditiones ipsorum hac contaminarentur labe: quin efficiendum, ut jam contaminatæ omnino expurgarentur. Narrabatque præsentia mala duobus ex erroribus orta fuisse: quorum alter erat, Principum fiducia, perfidos ipsi Deo, fideles hominibus fore confidentium; alter vero, non animadvertisse Principes ipsos, se iisdem pœnis obnoxios fieri apud Deum, ejus causam tutari negligentes, quibus pœnis iidem perfidos sibi subjectos afficiebant, quando dominorum in necessitatibus et vita et officio eis minus præsto fuissent.

deinde pecuniam multam in subsidium corrogat.

118 His igitur atque aliis ejusmodi rationibus, C pro personarum conditione omnes adhortabatur, ad magnum pecuniarum numerum Lugduni in commune conferendum, in Regiæ illius subsidium majestatis. Enimvero pro immensa clementia sua voluit Deus Ecclesiæ suæ sanctæ per ea calamitosa tempora favere, ei præfecto Pastore, tam egregie vigilanti adversus hæreses: quibus nisi ille se fortiter opposuisset, uti per omnem vitam suam perpetuo fecit, Italia in primis exitiali illo miserandum in modum fortasse conflagraret incendio. Ceterum Pius jam alios viros per omnem ditionem Ecclesiasticam dimiserat ad cogendam pecuniam, nova imponenda esse vectigalia haudquaquam arbitratus: suadens populis, ut pro suis quisque facultatibus ejusmodi publicæ necessitati sponte subvenirent. Hoc autem collectionis genus caritativum subsidium vulgo fuit appellatum: quæ quidem pecuniæ nummum aureorum centena millia fuere: aliaque præterea centena millia a Sacerdotibus exegit. Triginta vero millia sacri cœnobitarum Ordines duodecim, quibus amplior suppetit census, ultro contulerunt. Sed ante omnes populus Romanus, simul ac Pii desiderium cognovit, pro singulari sua in eum et sanctam Sedem Apostolicam fide ac pietate, aureorum centum millia ei sponte obtulit. Quod exemplum a Pio mox reliquis ditionis Pontificiæ civitatibus per Italiam D benigne propositum, eas ad idem præstandum induxit.

PER ANT. GABUT.

CAPUT VI.

Auxilia Italica submissa. Victoria de Hugonotis obtenta.

In Gallia colligi ab ecclesiis pecuniam permittens,

Sed quoniam ad persolvenda militi stipendia, copiasque in aciem educendas, Pontificiis auxiliis haud sufficientibus, Ecclesiasticos fructus divendi in ipso regno oportere, Rex et Regina mater supplices postulaverant; Pius Regiis precibus acquiescens (licet ægre, ac multis Cardinalibus reclamantibus, quod antea sacra per hunc modum collata pecunia restituendæ Catholicæ religioni parum profuisset, sed potius, quod magis dolendum, hæreticis commodo fuisset) per diploma illis indulsit, ut ex Gallicarum Ecclesiarum vectigalibus centum millia nummum aureorum possent alienare, ea tamen lege, ut pecunia ipsa Pontificii Quæstoris mandato colligeretur, ab ejusmodi exactione ordinariis regiis Quæstoribus submotis. Hoc itaque ab Internuntio et a Quæstore Pontificio procuratum est. Atque ut, quoad ejus fieri E posset, hujusmodi vectigalium sive obligatio sive alienatio caveretur, nonnullis ecclesiis, ac sacerdotiis (parochiis tamen exceptis) tributum est imperatum, jussumque certas in tabulis conditiones adhiberi, de rebus divenditis intra decennium redimendis, quibus conditionibus Rex ille Reginaque parens teneri se voluerunt. Ex variis igitur Galliarum partibus collectæ pecuniæ summa fuit ad quingenta septuagintaque millia nummum aureorum.

impetrat edicta contra hæreticos,

120 Summo præterea studio contendit, ut Rex, qui jam adultus venerat in tutelam suam, evulgaret edictum, quo aliud olim Aureliis, anno MDLXII, ab se per nimiam in hæreticos indulgentiam editum, uti fecit, antiquaret; hæreticisque ministris, ut ejus regno quamprimum excederent, imperaret: aperte professus, nolle se uti opera eorum, qui Catholici non essent. Curavit præterea Pius, ut jussu regio hæreticorum facultates, fisco jam addictæ, diligenter exigerentur; honoresque et dignitates, illis depulsis vacantes, reique publicæ ministeria Catholicis viris mandarentur. Cum vero Metis esset Rex, Fabio Mirto Episcopo Calatino, mox Archiepiscopo Nazarethi, tunc Internuntio Apostolico suadente, templum ab Hugonotis extructum, in quo ipsi congregari consueverant, funditus everti jussit. Qua in urbe F accepto nuntio de clade cædeque, Condensi Principi ejusque copiis ad Jarnacium illata, præsidia submisit ad ea recuperanda oppida, quæ ab hostibus occupabantur. Ii mox Admiralio duce receptis armis, Reginæ Navarræ ope subnixi, ad cohortes suas cum exercitu Bipontini Ducis, qui Ligerim amnem jam transmiserat, conjungendas ire perrexerunt.

submittit militem.

121 At Pius, promissa subsidia identidem subministrare non desinens, quatuor millia quingentosque pedites Italos, equitesque mille, delectu habito, stipendiis assecit, eoque destinavit. Ei præterea Cosmus Florentiæ Dux mille pedites equitesque ducentos soluto stipendio misit auxilio. Quarum quidem copiarum omnium, atque adeo Pontificii totius exercitus imperator, ab ipso Pontifice declaratus est Sfortia, Comes Sanctæ Floræ, vir non minore generis splendore quam bellicæ virtutis prudentisque consilii laude præstantissimus: Florentinis autem copiis et omni equitatui Marius, peditibus vero Paulus ejusdem Comitis fratres, spectata fortitudine duces, præfecti sunt. His accessere et alii complures equites Itali, nobilitate generis et militari virtute insignes, qui nullis stipendiis neque prædæ spe allecti, sed religionis vindicandæ studio, ut Pio deservirent

Epist. 24, 25, 26 lib. 3 Epist. 46 lib. 3

A virent Galliæque prodessent, huic bello strenuam operam navaverunt.

PER ANT. GABUT.

leges præscribit Ducibus,

122 Ducibus vero Pius ad Christianam disciplinam instituendorum militum rationem ac formulam præscripsit. Ac prima quidem arma fuere, pietas atque religio in Deum Optimum Maximum, quo sine boni fieri nihil potest : deinde vero in præfectos cujusque suos obedientia, firmaque inter se concordia : singulos suis contentos esse stipendiis, nefaria maledicta in Deum execrari, corruptum ludendi morem, aliaque vitia defugere : ut vel hac ratione per exempla cognoscerent illi populi, ad se missos esse sanctæ Ecclesiæ milites, vere Catholicos, qui eos ab hæreticorum ferocia atque impietate vindicarent; non autem dissolutos homines, qui incolarum bona prædarentur, aut domos expilarent. Hunc vero selectorum militum numerum cogi facile fuit, pro summa Pontificis in dando stipendio liberalitate, ac magnificentia in copiarum ducibus remunerandis; atque pro diligenti cura quam, ut cibaria et commeatus abunde commodeque suppeterent, geri volebat; et item eis, qui vel ex morbo vel ex vulnere decumberent, sedula adhibenda curatione : quos etiam eo, unde profecti erant, quoad ejus fieri posset, incolumes reducendos, sumptibus suis curaturum esse pro
B sua caritate pollicebatur ipse, in seque recipiebat. His adjiciebat alias præterea multas easque haud contemnendas commodorum pollicitationes. Cujus quidem rei multis ab hinc seculis haud facile par exemplum fortasse reperitur. Emisit inde Sacerdotes, qui eos ad sacrosanctæ Confessionis et Eucharistiæ frequentem usum cohortarentur, æternæque morientium saluti consulerent. Omni genere commercii, privatique sermonis, ac disputationis cum hæreticis habendæ illis interdixit : ne item nostri eos exciperent, ne vetitis aut libris aut scriptis, quæ depravatæ detestabilisque doctrinæ suspecta esse possent, uterentur. Quod si ipse summus copiarum Dux, vel de pace vel de rerum compositione quidquam Catholicæ religioni damnosum præsentiret : imperavit e vestigio aut converso itinere in Italiam remearet, aut ad Catholicum exercitum in Belgio cum hæreticis bellantem sese conferret et adjungeret.

prospicit militum corporibus animisque.

Ab his soluta Pictavensis obsidio,

123 Regiam autem existimationem, ac decus non mediocriter auxit, quæ toto regno percrebuerat fama de Pontificio Italicarum gentium auxilio, uti viribus pervalido ita Christianis moribus egregie instructo. Quæ quidem copiæ decora specie atque ordine in aciem prodiere, summa cum omnium ad-
C miratione, Regina Catholicisque omnibus eximiis laudibus Pontificem extollentibus. Ex hoc autem Italico milite equites levis armaturæ ducenti et quinquaginta, ac totidem equites minoribus armati tormentis, Paulo Sfortia Angeloque Cæsio ducibus Pictavium ingressi, furorem impetumque hostium repressere. Quo quidem insigni oppido aliquando tandem obsidione liberato, nostri conjunctis viribus ad Principem Andegavensem profecti, partis cohortes copulavere, pugnam commissuri. Quo in negotio Comitis Sanctæ-Floræ consilio idem Princeps utebatur ad omnia, ut Regina mater illi præscripserat.

Epist. 9 l. 3

qui deinde ducum suorum monitis animati,

124 Sed priusquam certamen inirent, Duces sua quisque lingua milites ad aggrediendum fortiter hostem accendebant. A nefariis ejus sacrilegiis, cædibus, crudelitateque regii orsi sunt : adjecerunt scelere occupatas urbes atque oppida ; nefandis rapinis direpta, et incensa templa ; divina omnia atque humana prostrata jura. Tantorum igitur scelerum vindictam exigerent : gloriam Dei, sacrorum religionem, Gallici regni et Italiæ libertatem in dexitris suis portare se cogitarent. Vincentibus omnia tuta, metu cedentibus omnia infausta fore. Hæc et D
alii Duces communiter. Separatim vero Sfortia, advocata Italorum concione, sic eos hortabatur. Si qui sitis, a quo missi, quamobrem huc concesseritis, quibuscum res vobis sit, quæque præmia vos maneant, memineritis; vicimus, commilitones. Vos Italo sanguine procreati estis : quod nomen non solum factis fortibus et militari gloria ceteris gentibus semper antecessit, sed totum fere terrarum orbem virtute domuit, victoriisque Romanum Imperium longe lateque propagavit. Nisi passuri estis, ut a natura inditum genti bonum per vos turpiter degenerasse videatur, vobis æmulanda majorum gloria est, fama apud Gallos par illi priscæ obtinenda, idemque specimen animorum ostendendum. Illud deinde animis vestris proponere debetis, vos non, ut olim Romani milites, a Julio Cæsare vel a quovis alio Ethnico Rege, sed a summo Regum Rege Christo Deo Optimo Maximo, per ejus in terris Vicarium sanctissimum, qui divino regitur consilio, in Galliam missos esse ; non ut pro regni libertate tantum dimicaretis, sed ut Gallis a falsis opinionibus atque ab hæresibus defensis, et vobis delictorum expiationem divinamque gratiam promereretis, et illis in salutis viam reductis, omnis Gallia in posterum antiquo E
instituto secundum Deum Apostolicam Sedem, qua par est, obedientia et cultu veneraretur.

ad rem fortiter gerendam pro religione,

125 Jam vero quibuscum certamen vobis sit futurum, considerate. Non enim virtute ulla, aut rei militaris scientia, et usu muniti sunt hostes ac firmi : sed agunt eos præcipites detestabilia scelera, quibus et se a Deo abalienarunt, et a legitimo Rege defecerunt, cognatorumque sanguine imbutis animis et armis, sese communi humani generis hosti conjunxerunt : conscelerata sacrilegia, execrabiles Sacerdotum cædes, nefaria præda, qua se ac domos contaminarunt suas, illata sacris Virginibus stupra, eos ad exitium ac supplicia, quæ impiis constituta sunt, rapiunt. Gens ferocior ad rebellandum quam ad bellandum, irato magis Deo quam Rege dimicatura est. Illud testimonio fuerit, quod quoties signa contulerint, toties cæsi sunt ac superati. Præmia vobis ea proposita sunt, quibus ampliora ne homines quidem a Deo optare possunt. Nulla habet annalium memoria, ullum umquam Principem, quam Pium V in bene meritos fuisse gratiorem. Is enim est, ut non solum quid merueritis, sed etiam quid desideretis, quidque vos deceat, sit consideraturus, dignioraque expectatione vestra præmia collaturus. Quare præ- F
terquam quod conservati regni Gallici immortalem vobis gloriam, reditumque in patriam clarum et memorabilem parabitis, spolia quoque manantia hæreticorum cruore Romam ad triumphum deferetis : atque, quod caput est, ad æternas in cœlis sedes aditum vobis aperietis. Pro Dei causa pugnantibus, ut divinum non deerit auxilium, ita Deo digna, hoc est immensa et immortalia, seu vivere seu mori in prælio contigerit, parata sunt præmia. In hanc tam opimam mercedem intuentes, agite cum Deo, arma expedite, atque hostilem aciem invadite ; barbaræque arrogantiæ, qua et Romam et Italiam direpturos minati sunt, pœnas expetite.

adversus Deo et Regi rebelles,

cum spe temporalis atque æterni præmii,

126 His autem verbis ad pugnam fortissime committendam vehementius inflammati sunt militum animi, statimque Pontificiis cum Regis copiis adjunctis, cum Andegavensis Dux acie instructa adversus hostes iter intendisset, in Pictonibus ad locum Monguntureium appellatum, collatis signis, fracti cæsique hostes ingentem a Catholicis cladem acceperunt, contrucidatis in eo prælio duodecim et amplius hæreticorum peditum millibus, milleque et quingentis equitibus : ex nostris vero fere quingenti desiderati sunt. Ex quo quidem felici certamine magna

hostem insigni prælio fundunt,

A gna Italico nomini facta gloriæ accessio est : si quidem pedites Itali, in primo agmine dispositi, fortiter impressione facta, tanto impetu in Teutonicorum aciem irrupere, ut eos, quamvis numero superiores, brevi tempore fregerint ac trucidarint. Equites vero cum ipso Comite Sanctæ-Floræ, qui erant in dextro cornu, Regiis alis militumque magistris adjuti, affulgentem victoriæ spem amplexi, incitatis animis hostiles conatus irritos efficiebant. Parta victoria est v Non. Octobr. anno MDLXIX, Catholicis omnibus pie lætantibus. At Pius de re bene gesta certior factus, quantas maximas potuit divinæ majestati gratias egit : atque ut idem ab omnibus efficeretur, publicas ac solemnes per triduum ad tres Urbis Ecclesias supplicationes indixit : quibus ipse pedes et Clerus populusque Romanus interfuit, ac piis gaudiis voluit Urbem totam compleri. Mox Urbanis Magistratibus ob significationem grati animi, quo populus Romanus Galliarum salutem, Catholicorumque bonum gratulabatur, in ludos et munera magnos sumptus facere cogitantibus, id Pius fieri non probans, ejusmodi pecuniam pauperibus erogandam censuit.

Pius Deo victoriam gratulatus,

Epist. 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 29, 47, 48 lib. 3.

127 Ex eo prælio Catholici captivum duxerunt insignem, Uticensem Principem Hugonotum, hostilis B peditatus Præfectum : qui cum pro sui redemptione decies mille nummos aureos offerret, id Pius ubi cognovit, de Comite Sanctæ-Floræ conquestus est, quod jussa non fecisset ejus, dudum imperantis, necandos protinus esse hæreticos omnes quoscumque ille capere potuisset. At vero quando interposita jam in id Gallorum Regis auctoritate res haud erat integra, ut captivus dimitteretur, neque redemptionis causa quidquam acciperetur, imperavit. Ut vel inde posset intelligi, unam gloriam Dei cum religionis, animarumque salute conjunctam, præterea nihil, Pium illo bello spectavisse : hoc enim consilio sanctoque proposito bella gerentibus divinum auxilium adesse solet. Id quod cum alias sæpe, tum in hac ipsa pugna contigisse memoratur : etenim narraverunt proinde multi Cardinali Alexandrino, in primis dux quidam militaris clari nominis, dum vexilla Pontificia explicarentur, vidisse se hominum speciem in sublimi aere, lucidissimis armis refulgentium, contra hæreticorum acies, in quibus erat ipse, districtis gladiis sanguinolentis; ac propterea sese ad Catholicam fidem convertisse, Deoque voto concepto se adstrinxisse, si periculum illud evaderet, Pii se signa perpetuo sectaturum.

captum Uticensem Principem gratis dimittit :

visusque cælitus abjurari,

C 128 Ejusdem porro victoriæ tantum Pio tribuendum esse plerique existimarunt, ut omnes totam ei secundum Deum acceptam referrent : cum præsertim Pontificiæ copiæ auxiliariique milites obsidionis vim Pictavii fortiter sustinuissent, gravique prælio hostes debellassent ; ex iis quingentis, paulo ante quam cuncti funderentur, occisis : cum etiam in ipso conflictu, in eos eruptione facta, iidem primi conflixissent, ab hostiumque insectatione postremi destitissent : a quibus abstulere signa septem et viginti, quæ Romam a Comite Sanctæ-Floræ missa, et a Paulo ejus fratre, qui in eo bello strenue sese gesserat, in frequenti Romanorum Procerum comitatu oblata Pontifici ; is alacriter suscepta in Lateranensi templo, ubi nunc etiam pendent, magna ceremonia suspendi jussit : hisce verbis, quæ statim ipse dictavit, ad gloriam Dei perpetuamque rei memoriam, incisis in marmore. Pius V. Pont. Max. Signa de Caroli IX Christianissimi Galliæ Regis perduellibus, iisdemque Ecclesiæ hostibus, a Sfortia Comite Sanctæ-Floræ, Pontificii auxiliarii exercitus Duce, capta relataque, in principe Ecclesiarum Basilica suspendit, et Omnipotenti Deo tantæ victoriæ auctori dicavit, anno MDLXX.

vexilla 27 in Lateranensi suspendit,

addito titulo.

D

CAPUT VII.
Contra hæreses in Belgio monita et auxilia data.

Dum hæc geruntur in Gallia; ad evellendas hæreses motusque sedandos in Belgio, Pius animum adjecit. Belgæ namque, pestilentium et ipsi hæreticorum fraude decepti, cum jam inde a Caroli V Cæsaris tempore insana quædam agitare consilia, ac deinceps Gallorum exemplo permoti tragice tumultuari sæpe cœpissent ; res eo spectare videbatur, ut antiquo sacrorum ritu prorsus abjecto, Philippi Regis Catholici legitime illis imperantis jugum excuterent. Hujus autem vel excitandæ vel augendæ seditionis occasionem inde acceptam esse ferunt. Mandaverat olim idem Rex Margaritæ Austriacæ sorori suæ, Parmæ Placentiæque Principi, Belgium pro eo tum gubernanti, ut, ad conservandam ac propagandam ibi Catholicam fidem, edicta omnia Caroli V parentis sui adversus hæres olim edita, itemque Tridentini Concilii decreta, quæ præsertim ad ordinandam Sacerdotum disciplinam pertinerent, atque E alia quædam pia ac rationi consentanea instituta, promulgari servarique curaret. Et quamquam vellet Rex, ut qualis antea sub Carolo V iis in regionibus sacra in hæreticos fuerat Inquisitio, talis deinceps usu retineretur; tamen jussis regiis a Gubernatrice promulgatis, in vulgus continuo sparsi rumores sunt, ac deinde nonnullis Belgii magistratibus virisque Principibus persuasum, iis edictis Hispanicam in reos violatæ religionis inquirendi consuetudinem, quæ pro superiorum temporum licentia genti severior esse videretur, in Belgas introduci : idque antiquis eorum institutis et legibus, atque adeo et privatæ et publicæ repugnare libertati.

CAP. X

Hæreticis in Belgio rebellantibus,

et prætextu arcendæ Inquisitionis,

130 Inde porro nobiles aliquot inter viros ictum est fœdus : in quod initio Catholici quidam, quod ad Hispanicam Inquisitionem arcendam attinet, feruntur consensisse : qui tamen postea ab illis sese disjunxere. Sed hæretici, turbulentum hominum genus salutariumque legum impatiens, conjunctis animis in Ecclesiam Dei in suumque Regem nefarie conspirantes, sacra profanaque omnia vastare, diripere, violare, convellere instituerunt ; ac deinceps eadem fere impietatis et crudelitatis plena flagitia, quæ ab Hugonotis sociis eorum in Galliis commissa memoravimus, crebris eruptionibus in Belgio per multos F annos patrare vix tandem bellis attriti destiterunt. Hæc igitur mala Pius non sine magno dolore cum partim jam præterita deploraret, partim præsentia lugeret, partim vero futura prospiceret; iis, quoad ejus fieri posset, omni studio occurrendum existimavit. Præsens atque optimum tantis tollendis seditionibus, rebusque omnibus in pristinum statum restituendis remedium esse videbatur, si Rex ipse in Belgium proficisceretur, rebellesque vel componeret præsens vel profligaret, et Catholicam religionem tueretur : quod ne præstare cunctaretur, et litteris et nuntiis eum Pius graviter hortabatur.

eadem quæ Hugonotti patrantibus,

ut eo proficiscatur Regem hortatur Pontifex;

131 At vero, quoniam post Caroli Cæsaris obitum, veterem Belgicæ administrationis morem gubernandique rationem Rex immutaverat; fuere qui ei consulerent, operæ pretium fore, si eas ipse gentes tantum ad politicam præstandam obedientiam adduceret, causamque religionis in aliud tempus connivendo protraheret, ipsis interim populis super ea re quamcumque vellent facta potestate. Qua re cognita Pius, ad Regem manu sua scripsit, ejusmodique sententiam vehementer improbavit ; ostendens quia Cæsari Carolo V suasum olim fuerat, ut politica solum in Germania negotia procuraret, in causa vero Catholicæ fidei conniveret; neque interim

Epist. 5 l. 2

neve in causa religionis dissimulandum sibi putet,

PER ANT. GABUT.

B rim de Protestantibus reportata victoria uti voluerat; accidisse, ut pacem in ea provincia nullam ille reliquisset: quin etiam intra paucos admodum annos contagione in ceteras partes late diffusa, in id quo laborarent periculi ditiones Belgicas conjectas videri. Quod si eo tempore, quo Christiana religio inibi minus erat abjecta, captum Caroli consilium ei graviter obfuit, quanto pejorem simili de causa rerum afflictarum exitum impendere dicendum?

id enim ipsius politici status perniciem fore,

132 Adjiciebat, Christianos Principes, primis harum factionum temporibus, aliquam excusationis causam objicere fortasse potuisse, non quidem de remissis eorum in divino tutando cultu studiis intelligens; sed quia quorsum factiones ipsæ specie religionis evasuræ viderentur, minus animis prospexissent: mox vero tandem, post tot tantasque seditiones provinciarumque tumultus, non modo nullum excusationis locum illis relictum esse, quod profligandarum hæresum consilium initio non cepissent; sed etiam, nisi primo quoque tempore expeditis validisque præsidiis rem Catholicam tuendam decernerent, brevi futurum, ut ab hæreticis omnis defensionis facultas ac spes illis præriperetur. Itaque religionis patrocinium dissimulanter deserere, ne vel populi tumultuentur, vel pravæ vicinarum gentium mentes periculosius irritentur, interea loci facta illis
B arbitratu suo concionandi conventiculaque habendi potestate, nihil esse aliud, quam ignem fovere, ac fomitem congerere ut majoribus flammis exardescat. Etenim religione Catholica Romana, quæ una vera ac solida religio est, sicuti fidei soliditas atque amor in Deum et homines, veram in Præfectos obedientiam summa cum rerum tranquillitate conjunctam solet afferre; ita contra spiritus hæreticus, pravis in hominum mentibus insidens ac delitescens, aliquorsum tandem graviter erumpat necesse esse, ingentemque rebus inferat perturbationem. Ac miserum quidem certe Christianæ reipublicæ statum esse propterea Pius dicebat, quod hæreticis religionis causam in dies audacius prætendentibus, ejusdem religionis tutelam Catholici dissimulando negligerent: ideoque permittere Deum, ut eisdem dissimulandi rationibus amittant ipsi jura sua atque ditiones, quas inique tueri sine ope divina et conservare conarentur, ei qui potest omnia confidere nolentes: atque ita divino fieri judicio, ut subjectorum suorum ipsi subjiciantur imperio.

aut credat agi rem sine armis posse:

133 Ut igitur primo quoque tempore in Belgas armata manu sese conferret, Regem et monebat et hortabatur: dicereque solebat, in rebellionibus,
C dum res agitur absque armis, non dantur leges, sed accipiuntur; nec dominorum jussa fiunt, sed subditorum. Neque vero quemquam ex Regiis administris, quamvis magnum et præpotentem ei rei gerendæ præficiendum esse; quoniam id ejusmodi in negotiis haud esset opportunum, præsertim apud eos qui extraneos Magistratus perpetuo repudiassent. Et quando ad expediendum exercitum mature facto esset opus, suadebat Regi, ut Mediolanum interim appropinquaret. Ac Pontificis quidem ea sententia fuit, ut Rex cum primum in Belgas esset ingressus, continuo pestem illam radicitus evelleret, neque ullum dissimulantibus relinqueret locum. Hæc autem omnia Regi voluit ipse renuntiari. Ad quem ea de re subinde Petrum Camajanum, Asculanorum Episcopum, Internuntium Apostolicum misit: secus enim fore, ut exitiale rebellionis exemplum ex ejusmodi negligentia consequeretur in ceteris ejus ditionibus, in primisque Mediolanensi, Neapolitana ac Siciliensi: quibus locis dubio procul malæ sementes factæ jam essent, gravesque animorum reperirentur offensiones. Ad hæc vero denuntiabat, nisi præsentia sua rebus modum afferret, haud ita magno temporis intervallo futurum, ut et in Belgis religio jam D
inculta periret, et Rex ipse ditionibus suis exutus condoleret: propterea in ea re insistendum esse vestigiis Caroli V, qui ob unam Gandavensem defectionem, posthabitis ceteris rebus omnibus, ex Hispania discessit; atque Regis æmuli sui fidei sese committens, Galliam prætervectus in Belgasque progressus, eos motus omnes sustulit ac tranquillavit.

134 Ceterum facultatem illam, quam Cruciatam appellant, illi petenti se numquam concessurum, sicuti nec antea concesserat, nisi Rex ipse rebus gerendis interesset. Quo de genere facultatis variis temporibus ad Regem litteras dedit, quæ illum ab ea petitione revocarent: si quidem certo scire se, ea in re corruptelas inesse quamplurimas: quocirca variis eam conditionibus ac finibus cunctabundus circumscribebat, nam se pro sua conscientia secus facere non posse. Regem præterea monebat, ne novis vectigabilus atque Ecclesiasticis fructibus frui admodum curaret: quinimo regnis ejus animæque saluti magis ex usu futurum, si se privaret illis, quibus ad eam usque diem usus fuisset in præsentiaque uteretur. Neque tantam habendam esse rationem vel propriæ utilitatis vel publicorum quo minus imminuerentur vectigalium, in Rhætorum E
Helvetiorumque commercio, ob hæreticæ pestis contagia, cum Mediolanensis ditionis subjectis sibi populis interdicendo; quanta habenda ratio est detrimenti, quod in Catholicam religionem inde recideret, cui rei Belgium esset exemplo.

Cruciatam tamen ei negat

et alia utilia suadet

135 His addebat alia monitorum genera, de Ecclesiasticæ jurisdictionis violatione in Neapolitano Siciliensique regnis: queis de rebus sæpius ipse manu sua litteras ad Regem conscripsit, demonstrans, perniciosam hanc cogitationem Principum ministris instinctu dæmonis subjici solere per speciem, quod Ecclesiasticam jurisdictionem Pontificibus administrandam relinqui, laicis Principibus civilium et humanarum rerum damnum inferret: atque hunc primum esse gradum causamque ab Ecclesia Catholica deficiendi. Sed enim Pius, nulla interposita mora, Julium Pavesium, virum eximia virtute et doctrina præditum, Surrentanorum Archiepiscopum, Internuntium legavit ad Belgas: quibuscumque ille collocutus de tumultibus cognosceret, ut morbi vi causaque cognita, præsens remedium commodius posset adhiberi. Ceterum ejusmodi paterna ac pia vere Pii Pontificis et cohortationis et legationis officia, grato animo Rex, pro singulari perpetuaque F
sua in Apostolicam Sedem observantia ac pietate, semper accepit: atque ipse Catholicæ religionis et cultor et patronus egregius, quod eidem religioni obesse posse videretur, nihil omnino subjectis sibi ditionibus indulgendum esse decrevit.

contra damnosas politicorum suggestiones.

CAP XI

136 At cum, pro summa et sua et Pontificis voluntate, gravissimis de causis in Belgium trajicere Rex ipse non posset; Ferdinandum Toletum, Albanum Ducem, magnæ virum auctoritatis magnæque prudentiæ, et bellicarum virtutum gloria clarum, illarum ditionum omnium Gubernatorem declaravit; eoque maximis copiis instructum cum imperio misit. Quæ per idem tempus ac deinceps, iis tollendis seditionibus motibusque sedandis ibi gesserit Albanus, ea litteris tradere alieni fuerit instituti: nonnulla tamen ex iis quam brevissime complectar, quæ a suscepta narratione minime visa fuerint abhorrere. Is igitur instructissimo cum exercitu in Belgium vixdum ingressus, tantum hæreticis ac fœderatis perduellibus terrorem injecit, ut complures, ab eo sibi metuentes, finitimas in provincias illico fugitarint. Mox Bruxellis honorifice acceptus a Gubernatrice, cum ex ea de statu regionis multa didicisset,

Ad Ducem Albanum cum copiis in Belgium missum,

A cisset, ac plerisque perduellium locis graviore periculo laborantibus nova constituere præsidia instituisset, quosdamque primarios viros, et quotquot seditionis vel auctores vel participes comprehendere potuit, in vincula conjecisset; eos extremo supplicio publice afficiendos pro potestate mandavit: licet duriore, quàm par esset, judicio in nonnullos animadvertisse diceretur. In iis fuere Comites duo magni nominis, Agamontius et Hornensis; qui, quod ambo rebellium fœderi sese admiscuisse judicarentur, capitis damnati perduellionis pœnas dederunt. Antuerpiam Albanus inde profectus, cum ibi munitissimam arcem, ad eam civitatem in officio continendam ac communiendam, ædificare cœpisset, perduelliumque et hæreticorum bona fisco jam addixisset: ex iis sacras ædes monasteriaque ab illis destructa denuo jussit instaurari, quemadmodum per litteras mandaverat Pius, ab Regeque depoposcerat Internuntius Pontificius, qui id ipsum omnino præstari curavit.

pecunias dirigit contra hæreticos a Germanis adjutos:

137 At vero Princeps Aurantius et frater ejus Ludovicus Comes Nassovius, e Belgio in Germaniam superiorem profugerunt; conquerentesque se Belgicarum legum ac Lutheranæ factionis, cujus se B propugnatores esse profitebantur, tutandæ causa sedibus suis esse depulsos, opem inde postulaverunt. Hinc Saxoniæ et Pontanorum Duces, Comes Palatinus Casimirus, aliique præterea multi hæretici nominis, qui Catholici Regis oderant amplitudinem, favebant Aurantio; et ob id cogendis copiis operam dabant. Quocirca Pius animadversa rei necessitate, Albano ingentem illico pecuniarum vim subsidio misit, eum crebris et litteris et nuntiis magis ac magis impellens, ad hæreticorum omni barbarie majorem comprimendam impietatem. Atque Regi super Hispaniarum ecclesiis magnum aureorum numerum, quos quingentena millia fuisse quidam aiunt, in annos singulos se concessurum esse pollicebantur, dummodo ipsemet rei gerendæ præsens interesse voluisset: quod si faceret, quidquid præterea petiisset se facile daturum. At enim Albanus, magna adhibita severitate, prout in præsentia opus esse videbatur, de multis sumpto supplicio, cum ad amnem Mosam, quem Germanicæ Aurantii copiæ trajicere cogitabant, exercitum emisisset, hostes est aggressus: quos per Clivensem regionem diffugientes ad Doleram Catholici consectati, eorum circiter mille sexcentos, et in iis multos primarios C viros ceciderunt: ex Catholicis autem quadraginta tantum sunt desiderati.

itaque post primam cladem,

138 At vero perduellium usquequaque numerus augebatur in dies, majoraque subsidia continenter illis afferebantur. Etenim Comes Ochstratanus, cum duobus equitum, quatuorque peditum millibus, ex Alemannia in Geldriam transmisit: e Frisia vero cum Nassovio confluxerunt decem peditum, equitum tria millia. Aurantius quoque Princeps quatuor et viginti peditum signa, equitum octo millia ductans, nostris infestus appropinquabat. Nassovius dein, Anglorum etiam Reginæ ope subnixus, atque aliis auctus auxiliis, quasdam Regis Catholici ditiones occupare cum jam instituisset, copias suas ad Gruningam Frisiæ munitum oppidum continebat; ibique se præsidio communierat, veritus ne quid detrimenti a Chiapino Vitellio, cum exercitus parte præire jusso, caperet. Albanus interea, prius quam Aurantius dum Nassovio conjungeretur, in aciem cohortes eduxit; quibus assidue magna fiebat accessio Italicorum militum, suadente Pio, subsidii causa eodem convolantium. Ad hostes demum ubi pervenit Albanus, haud quaquam bellum cunctandum esse ratus; eorum propugnaculum, circumjacentibus aquis præmunitum, ac terra alte defossa repletum, in fronte-

magna subsidiorum accessione auctis,

iterumque cæsis.

que bene suffultum, fortiter adortus, illud in potestatem redegit, hostilibus copiis ingenti agmine sese retro proripientibus. Verum haud longe regressi, a Catholicis fusi fractique sunt; eorumque dux in fugam ita conjectus est, ut armis ac vestimentis abjectis, vix evadere potuerit. Porro Albanus per noctem ibi subsistens de hostibus insectandis cogitabat: itaque prima luce castra movet, eosque prosequens, paucis post diebus Amasium amnem a tergo jam ab illis occupatum esse, atque Aurantii subsidiarios exspectantes, loco fossis et canalibus ita præmunito, consedisse reperit, ut inexpugnabilis prorsus esse videretur. Sed eum fortiter invadere non dubitans, victor discessit, hostium septem millibus et amplius trucidatis: vivere vel rogauti nemini permissum: ex Catholicis octo tantum occisis, totidemque vulneratis. Quo prælio tormenta majora sexdecim, ac præterea signa militaria viginti, ceteris quatuor in flumen ab hostibus injectis, victores acceperunt. D

PER ANT GABUT

139 De qua quidem victoria Dux extemplo nuntios misit ad Pium, qui pro ea re assiduis precibus Deum interim obsecrabat. His rebus cognitis, Pontifex confestim, tribus diebus ineuntis Augusti mensis anno MDLXVIII, ad tres Urbis sacras basilicas celebres supplicationes, pauperibus eroganda subsidia, ibique rem divinam magna ceremonia faciendam decrevit: quibus quidem supplicationibus, cum universo Clero populoque Romano, pedes interfuit ipsemet, ad agendas ex more gratias divinæ majestati. Quod miro fuit pietatis exemplo, dum pedibus procederet, sacras preces de libello, quem manibus tenebat, pie recitans, tam supervenientem pluviam quam solis æstum parvipendens. Atque ad majorem hæreticorum animis metum incutiendum, jussit Urbe tota, et ignibus et omnium arcis tormentorum festo strepitu, universos impense lætari. Nec ita multis interjectis diebus terrificum exercitum suum in Belgas cum traduxisset Aurantius, tamen cum Albano signa conferre cunctabatur, scilicet ut interim populi rebellarent. Quod cum haud evenisset, eum amnem Mosam transmittentem Albanus adortus, ad quinque millia hominum obtruncavit. Qua quidem ille accepta clade, in Alemanniam sibi remeandum esse, hieme præsertim jam inuente, cogitavit. E

solennes gratias Deo agit:

Epist. 15 et 21 l. 2

140 Sed illud hoc loco non omittendum, quod in hoc bello magna omnium admiratione, atque utinam pari hæreticorum ad rectam fidem conversione, divinitus accidisse graves auctores litteris prodidere. Hispanum militem Catholicum, inter alios quos ita peremerunt, ab Aurantio captum arborique alligatum, impii milites hæretici aneorum tormentorum ictibus occidere conati, tantum abfuit ut illum confoderent, ut ne creberrimis quidem ac vehementissimis ignitis globis in eum emissis vel minimum lædere potuerint. Quo viso obstupefacti, eum vestibus exuere cœperunt; rati hominem occultis quibusdam armis communitum, quæ tormentorum vis penetrare non posset. Sed cum nihil in eo præsidii reperissent, præter sacrum Agnum e collo pendentem, ex iis (ut conjectura est) quos Pius V primo sui Pontificatus anno de more consecraverat (eorum namque magnum numerum in Hispaniam, Galliam et Belgium, præsertim militibus pro fide Catholica dimicantibus distribuendos curaverat) hoc illi detracto, primo ictu transverberatus occubuit. F

Agnos Dei utiliter in milites distribuit,

141 Ceterum Galliarum Rex, ad opem Albano ferendam incitatus a Pio, bis mille pedites minoribus tormentis instructos, milleque ducendos equites a Marescallo Cosse ductos, ei subsidio misit. Interea Pius viros decrevit, qui cœnobitarum Ordinis

impetrat Albano suppetias e Gallia

PER ANT. CABUT.

A nes ac monasteria ibi perlustrarent et recognoscerent, ad veteremque revocarent pietatis disciplinam, et ab hæreticis vexatos Catholicos sublevarent. Jam vero tandem ex iis locis Aurantio depulso, Pontifex Albano, tamquam de Ecclesia Dei optime merito, pileum ensemque decore gemmis ornatos, ac Pontificiis de morte precibus consecratos transmisit: cum alioqui ejusmodi virtutum insignia, ferme Romæ capi manu Pontificia dudum consuessent. His autem muneribus, et honoris et grati animi causa, illustres Catholicæ veritatis conservatores ornare consueverunt summi Pontifices, ut ii turbulentis in rebus afflictam Christianam rempublicam tueri atque protegere velint impensius. At vero Pius, ut ad Christi gregem errantes oves Pastor bonus reduceret, atque omnes Catholicæ pietatis in officio contineret, jam ignoverat iis omnibus qui hæreses execrati ad sacrosanctæ Romanæ Eccesiæ fidem reverterentur: ex quo factum, ut ope divina, quamplurimi hæretica deposita malitia, ad Catholicæ veritatis cultum adducti, pie vitam instituerint. Quamobrem ad eum Albanus litteras dedit in hanc sententiam. Tanta illorum est multitudo, qui ad eam, quam in rectam Catholicæ religionis viam redire volentibus Sancti-

eidem ensem et pileum mittit,

et ab hæresi. multos abducit:

B tas tua fecit, gratiam amplectendam quotidie confluunt (id quod et ab Episcopis et ab Legatis Prolegatisque provinciarum refertur a me) ut eorum numerus percenseri vix posse videatur. Et sane vel in hoc nemo non admiratur egregiam curam ac solicitudinem, quam adhibet Beatitudo tua, cum omnium quidem expetenda salute, tum vero etiam eisdem summis precibus Deo commendandis. Cui quidem confido futurum, ut vita tua tam præclare sancteque acta, e totius Christianæ reipublicæ agro pestilentes hæreses brevi convellantur. Recens vero creati sacrorum Antistites tam egregie præstant officium quisque suum, ut a Sanctitate tua eo in gradu collocati plane fuisse perspiciantur. Quare ei qui mihi succedet, illud unum in his ditionibus præstandum relinquitur, ut nimirum quo in statu sunt res, in eo sedulo conservet ac tueatur.

LIBER III

Varia pro fide Catholica stabilienda et hæresi deprimenda per orbem a Pio V fortiter patrata.

CAPUT I.

C *Res ecclesiastica in regno Neapolitano restituta. Bulla Cœnæ Domini, ubique promulgata.*

Jam vero cum in ipso Rege Catholico, et animum egregie pium, et eximiam erga sacrosanctam Sedem Apostolicam fidem atque obedientiam, ac denique singulare tum Catholicæ tutandæ religionis tum profligandarum hæresum studium Pius optime perspiceret; patrio quodam amore sic eum complectebatur, eaque inter ipsos est mutuo coorta fiducia, ut summo Christianæ reipublicæ bono, tam afflictis in rebus duos haud dissimiles summorum Principum animos, arctissimo amoris vinculo prorsus conjunxisse Deus velle videretur. Etenim Pius nuntio de ægrotatione Regis accepto, sublatis in cœlum manibus, divinam clementiam suppliciter imploravit, ut vel eum liberaret a morbo, vel certe sibi corporis imminueret firmitatem, annosque vitæ contraheret suæ, dum illi eosdem adjiceret: quin ejus vitam Christianæ reipublicæ longe magis, quam suam necessariam esse. Verum enimvero, ut difficile est inter mortales, præsertim vero Principes summos,

Pontificem inter et Regem, alias optime convenientes,

de rebus omnibus ubique convenire; fatendum est, D inter eos querelas quasdam extitisse; quarum in altero causa fuit sanctum quoddam consilium ac propositum corruptelas omnes e re Christiana publica tollendi; in altero vero stustium, jura, ditiones, regnaque sua eo in statu, quo ea nactus erat, conservandi. Quibus tamen querelis aut contentionibus, de quibus deinceps aliquid commemorare necesse fuerit, amborum animi nihil sunt offensi, quin mutua ut antea benevolentia conjuncti, magna consentione in commune Christianæ rei bonum defixi perpetuo fuere.

nonnullæ controversiæ ortæ salva utrimque pace.

143 Quocirca Pius cum præclare intelligeret, nihil esse vel ad rem Ecclesiasticam ordinandam, vel ad Christianam disciplinam aut lapsam restituendam, aut restitutam conservandam accommodatius, quam in diœceses accurate visitarentur; id ipse primus aggressus, non solum per Antistites in sua quemque provincia, sed etiam per Apostolicos Visitatores, quos in varias orbis terræ partes emisit, sedulo præstari curavit. Atque a regno Neapolitano rem exorsus, Thomam Orfinum, spectatæ integritatis virum, Visitatorem Apostolicum eo cum potestate misit: qui Strongolentium a Pio factus Episcopus, et obeundis Ecclesiis, et corruptelis tollendis, E et salutaribus præscribendis legibus, Neapolim profectus; cum ei Prorex edixisset, ut exsequendi decreti Pontificii regiam facultatem (quam vocant Exsequatur) acciperet, id facere constanti animo recusavit. Se namque missum esse a Christi Vicario, cui haud quaquam esset opus hujusmodi laicorum potestate, atque eo minus in ditionibus Pontifici tributariis: neque vero indigere se aut uti velle litteris commendatitiis, quas illi Prorex ad regios ministros se daturum offerebat: quippe quæ perinde atque ipsa regia facultas valerent. Quo tempore Neapoli Magistratus duo Visitatori audacter obsistere non veriti, nec multo post ambo vita defuncti, terrifico ceteris fuerunt exemplo.

Ita cum Visitatorem Pius Neapolim misisset,

Epist l. 6. 1 eique se opponeret Prorex,

144 Jam vero cum a Pio Prorex suppliciter impetravisset; ut super hac re præscriberetur ad Regem, interimque negotio supersederetur, ita præstitum est. Sed responso serius allato, Pius corruptelam hanc nullo pacto ferre se posse professus, proshabita disputatione de vi generali regiæ ipsius facultatis, rem faciliori conditione transigendam putavit; quod Pontifici, qui caput et Princeps est Episcoporum omnium, diœceses invisere multo magis liceret, quam propriis Episcopis: qui alioqui diœceses suas absque hujusmodi exsequendi concessu visitare consues- F sent. Itaque illi, visitationem ut prosequeretur, Pius imperavit; ad Proregemque Rex ipse perscripsit, Pontificem officium suum præstare permitteret. Perlustratæ sunt igitur absque alia Regia facultate Calabrenses, Hydruntinæ, Barienses, ac ceteræ adjacentes Ecclesiæ, in primisque Neapolitana civitas: in qua non solum Ecclesias, ac sacratos homines Archiepiscopo subjectos, sed etiam qui ipsi Proregi a sacris erant, immunitatem objicientes, et recognoscendos et emendandos curavit. Quæ res magno tum publico, tum privato bono fuere: atque inde iis in regionibus, quæ antea plurimum imminuta fuerat, Apostolicæ Sedis auctoritas ac reverentia restituta est. Et sane mirum fuit, quocumque pergeret Visitator, magnum populorum spectare concursum, omnibus omnium ætatum, sexuum, atque ordinum hominibus, ad eum suscipiendum ac venerandum certatim confluentibus; coram eoque in genua procumbentibus, ut vel una illos Pontificali benedictione dignaretur: utpote missus a Pontifice, cujus sanctitatis sic increbuerat fama, ut ab omnibus culta concelebraretur. Idem ferme in Hispania, in Gallia, in Germania, et ubique demum, quocumque

Rex illum voluit visitationem prosequi,

uti magno cum fructu factam.

A que ipse Visitatores vel Nuntios missit, contigisse, atque uberrimos pietatis fructus inde consecutos esse constat.

Circa bullam Cœnæ Domini querelas movente Legato Hispano,

145 Inter hæc autem Pius, ad rem Christianam et tuendam et vero etiam amplificandam in omnes partes pro munere suo semper intentus, Pontificiam constitutionem, quæ veteri atque recepto Romanorum Pontificum instituto, die Cœnæ Dominicæ sacro promulgari consuevit, non solum in Urbe Roma, sed per universum etiam Christianum orbem et edici jussit et conservari. Quod quidem dum sedulo curaretur, ecce tibi Ludovicus Requesensis, Major Castellæ Præceptor, in aula Pontificia Regis Catholici Legatus, ejus nomine cum Pio expostulare cœpit, primum de inusitata ipsius constitutionis in regnis ejus divulgatione, præsertim vero Neapoli, absque regio exsequendi concessu: dein quod omnibus sacras Confessiones excipientibus Pius imperavisset, ne absolverent eos, qui constitutionem ipsam violassent: in eo quoque adjuncta fuisse multa, quæ cum neque in antiquis neque vero in iis quas vel Julius III, vel Paulus, vel Pius, uterque eo nomine IV, ediderant, continerentur, admodum gravia viderentur esse; sententiis summatim adhibitis, ac verbis B generatim significantibus, quæ populis confusionem afferrent, præsertim ob decreta sub anathematis pœna in eos, qui nova imponerent vectigalia: ex quo publicæ quietis exoriretur perturbatio, nonnullis civitatibus ea pensitare recusantibus.

et alia plura objiciente,

146 Ceterum quod ad jurisdictionem attinet, Regem habere vetusta et Apostolica decreta legitimaque jura, titulos et possessionem antiquissimam, atque immemorabilem. Pontificiæ auctoritatis usum temperandum esse ad rationem justitiæ, quæ nemini quod suum sit tollit immerito, idque eo minus Principibus publicis in rebus. Sententias præterea, de judiciis in Clericos exercendis adjectas, videri contra Siciliensis regni monarchiam, quæ et Apostolicis niteretur privilegiis et jure possessionis uteretur vetustissimo. Offendi porro ipsum Regem, quod Paulum Odescalcum, Internuntium Pontificium, ejus regni citra ultraque Pharum Ecclesiasticæque libertatis propugnatorem appellandum Pius censuisset. Nam inde videri, velle Pontificem, Legatos in Siciliam inducere, nihil obstante monarchia; cumque Reges ipsius regni natos se esse Legatos obtendant, munus regium esse, Ecclesiæ atque ejus immunitatum se vindicem ibi ac patronum profiteri. C Neque vero minus Regem dolere, S. Lazari militiam, se inscio, in regna sua inductam fuisse, aliaque præterea multa edicta publicata, ac præsertim illud super iniquis Ecclesiasticorum bonorum alienationibus editum. Queretur denique de armata satellitum cohorte Archiepiscopi Mediolanensis, qua illum uti non posse contendebat.

litteris ad Regem missis respondens Pontifex,

147 His autem querelis Pontifex respondendum putavit, non quidem quod de rebus a se gestis rationem laicis Principibus reddere se oportere arbitraretur; sed ut ostenderet, quæ Regi ea de re fuerant relata, a nonnullis proficisci, qui propriis ducti commodis, ut assolet, corruptelas suas tutari conabantur: quarum ipse quamplurimas certa schedula descriptas misit ad Regem. Hæc se cavere oportere nullo alio consilio, nisi ut rem Christianam pro munere sibi divinitus commisso tueretur, animarumque saluti hujusmodi tollendis erroribus, Catholicaque disciplina ac pietate in populos inducenda, consuleret. Ceterum quo longius latiusque quam aliorum Principum paterent ditiones ipsius Regis, eo quoque magis illum pro regnorum suorum incolumitate subjici debere Deo, ejusque in terris Vicario Romano Pontifici. Constitutionem vero editam in die Cœnæ Domini, jam antiquo more receptam, licet in Urbe

ostendi Bullam ex usu antiquo,

tantum a nonnullis Pontificibus evulgatam, tamen D ubique terrarum, veluti alias etiam generales constitutiones vigere: atque olim seu Principes viros seu populos, qui violatæ constitutionis hujus quoquo modo sese reos agnovissent, delicti veniam a Romano Pontifice suppliciter postulavisse. In omnibus porro vel expiationum vel Jubilæorum generalium litteris, in universas Christiani orbis partes dimissis, et item in iis quæ Confessionalia vocant, ejusdem constitutionis mentionem jamdiu perpetuo factam reperiri. In diplomate præterea de facultate, quam in Hispania Cruciatam appellant, petentibus illis Regibus aliquando concessa, præcipue nominatam esse hujusmodi constitutionem; quippe quæ mortales omnes, quotquot Christiano nomine censentur, sua obligatione devinciat: neque generalibus verbis vim ejus comprehendi consuesse, quod et a Paulo II et a Sixto IV declaratum esset. Ut igitur cautius rebus consuleretur, in veteri ipsius constitutionis editione consuetudinem increbuisse, Patriarchis, Archiepiscopis, et Episcopis præcipiendi, ut in suis quisque Ecclesiis eam evulgarent. Quod cum hoc tempore intelligeret ipse minime præstari, ac propterea in ea re ipsi constitutioni derogari, ob idque anathematis laqueis jacere homines irretitos, E voluisse se animarum exitium avertere; quas præsertim haud excusaret ignorantia.

PER ANT. GABUT.

et pro Pontificii officii jure promulgari,

148 Porro Sacerdotes admonere muneris sui, ad verum legitimumque Pontificem pertinere: ut ii lepram a lepra discernere, ac de peccatis, præsertim quorum est absolutio summo reservata Pontifici, recte judicare queant. Quod si quid est privilegii, quod clam sit ipsis Sacerdotibus, eosdem de his edoceri, Principum ministris grave esse non debere. Verba vero vel nuper adjuncta, vel in antiquis litteris inusitata, haud debere dura cuiquam videri: si quidem id jam in more positum esset, nonnulla videlicet in iis vel adimere vel adjicere, pro varietate temporum ac corruptelarum qualitate. Quod autem regio niteretur exsequendi concessu, neque id neque aliam ullam laicorum facultatem vim aliquam habere in Ecclesiasticis decretis exsequendis, neque sacris habendis concionibus: quarum facultatem ab laicis petere, intolerabile prorsus esset. Laicis enim etiam religiosis, quod docent sacri canones, super ecclesiis, personis, et rebus ecclesiasticis nullam attributam esse facultatem: quos obsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi. Quæ res patent, utpote sacrosanctis legibus ac Conciliis jam satis explicatæ et constitutæ. F

per eam non derogari Regiæ potestati,

149 Illud vero de tributis atque portoriis adjectum esse, quoniam in eo sæpius graviter peccaretur, nimirum cum vel a non habentibus potestatem, vel eis, qui per privilegia sunt immunes, quales sunt Ecclesiastici omnes, vel nullo jure sibi subjectis, vel denique contra sanctas leges imperantur. Itaque Principibus legitima potestate præditis non prohiberi, quin ex sacris legibus subjectis sibi populis æqua ac tolerabilia imponere tributa possint: ac licet in litteris Pontificiis, absque alia declaratione, ne nova imponantur onera, caveatur; ejusmodi tamen declarationem haud quaquam esse necessariam; utpote quæ numquam adhibita fuerit, ubi de iis quæ pedagia vocant tributis agitur: quæ res a sacris legibus jam satis explicata videatur. Quocirca non popularem excire tumultum, qui potius ex immoderatis oneribus a Principibus impositis exciri solet; sed rationem ac viam tradere, qua possint tranquillitatis ac religionis in officio homines contineri; et quos oporteret, commonere muneris sui, consilium sibi fuisse.

150 De Apostolicis vero privilegiis, Regibus concessis, nihil sibi compertum esse, neque ex auctoritate

A tate sua injusti quidquam esse committendum : videre tamen se hujusmodi privilegia male passim usurpari, indeque multa fieri contra jura sive humana sive divina : et quicumque niteretur, vel etiam uti soleret privilegiis, eum haud dubie debere illa proferre et aperire. Cum præsertim Pontifex summus, unus et legitimus sit privilegiorum omnium ab aliis Pontificibus concessorum et interpres et judex : qui ubicumque errata et offensiones compererit, pro suo munere debeat absque alia quæstione labentibus rebus providere. Verumtamen velle se tantum ut hisce rebus boni præficerentur administri, per quos omnia bene gererentur, ac de omnibus certior fieret ipse Rex; isque intelligeret, criminum ad divinum retinendum cultum judicandorum jus in auctoritate esse Romani Pontificis, Jesu Christi Vicarii, non in arbitrio laicorum Principum : quibus nequaquam a Deo filio dictum esset; Pasce oves meas; sed ipsos tamquam pascendos agnos permittere debere, se a B. Petri successore duci et gubernari, nisi velint se extra Christi gregem abduci atque abigi, per speciemque privilegiorum Ecclesiasticam subvertere hierarchiam. Ceterum (quando illud a pietate Regis egregie Catholici longe abesset) ipsomet Rege procurante sperare se rebus bene consultum iri, præsertim in Siciliensis monarchiæ negotio. Itaque Rex B omnino sibi persuaderet, haud posse Pontificem tot tantave dare privilegia, ut successorum suorum auctoritatem imminuat, a Deo sibi collatam ad Ecclesiæ suæ sanctæ ædificationem, non autem ad ejus destructionem : contra quam quidem auctoritatem nulla objici præscriptio posset, vel antiquissima.

PER ANT. CAPUT. nec privilegiis a Romana Sede et concessis,

Joan 21. citra ejusdem Sedis præjudicium:

151 Adjiciebat, contraria omnia, adversus ejusmodi objectam causam, potius reperiri per Apostolicas in regnum illud decretas Legationes; posseque Pontificem arbitratu suo id tamquam gratuito concessum, sed exinde male versum, abrogare. Quare diploma Paulo Odescalco, Apostolico ultra citraque Pharum Internuntio datum, firmissimo niti fundamento : cum antea diu in eo regno Legatos et quæstores, ipsis etiam Cæsaris Caroli V temporibus, Apostolica Sedes habuerit. Quod autem diplomata quædam eo inducenda dedisset, illudque in primis de alienatis Ecclesiæ bonis recognoscendis; id sancte ac rite provisum, cum ob Christianæ reipublicæ utilitatem, tum etiam ob cavendos animarum laqueos, quibus ea bona possidentes misere capiebantur. De S. Lazari militia, Apostolici muneris esse ejusmodi militias instituere vel extinguere, prout Pontificibus opportunum esse videretur : quas etiam illius regnis jam ipse concesserat, alibique sustu- C lerat : neque vero posse Regem, uti Catholicum, contra quidquam decernere. Eam vero militiam ab se propterea restitutam fuisse, quod illi milites Sedi Apostolicæ, ubi et quoties vocati essent, contra quoscumque Romanæ Ecclesiæ hostes vel rebelles, armati inservire atque opem ferre suis impensis, ex officio suo, decretoque Apostolico, deberent. De Satellitum vero cohorte, qua ad Ecclesiasticam tuendam disciplinam utitur Archiepiscopus Mediolani, ex antiquis ipsius Ecclesiæ monumentis et institutis, ad hanc usque diem usu retentis, liquido constare, quod in laicos de criminibus, sive ad sacrum tantum sive ad utrumque forum promiscue pertinentibus, quæstiones judiciaque ille soleat exercere, ob idque armati satellitii uti ministerio. Denique nolle se tam graves errores vel corruptelas, in Dei offensam ac sacrosanctæ Sedis injuriam recidentes, ullo pacto tolerare. Hominum officia esse inter se distincta : ac propterea Principes suum quemque munus præstare oportere; Ecclesiæque dimittere, quæ Dei sunt.

nec novum esse ut in Siciliam mittatur Legatus,

aut improbari posse militiam S. Lazari,

vel Archiepiscopi Mediolan. satellitium,

152 At enim Rex vere Catholicus, pro sua sin- D gulari pietate, administris suis in Italiæ ditionibus id sibi esse consilii per litteras declaravit, ne quid in sanctas leges committeretur, quinimo si quid commissum esset, corrigeretur. Neapolique Internuntio Pontificio et loci et omnibus præcedendi data prærogativa; eique perinde atque Hispaniensi Oratori debitos honores habendos esse. Sed quoniam Regis jussa ministris ejus minime facientibus, id ferebatur impune; sacri interdicti legibus in eos agere Pius constituerat : fecissetque nisi ab amplissimis viris, studiosis ipsius Regis, ea de sententia deductus esset : plerisque suadentibus, mitissima quæque remedia tentanda prius esse, quam tam acre medicamentum adhiberetur : sic enim facilius se quod cupiebat consecuturum. Itaque in illis regnis deinceps omnia vel suæ jam integritati restituta, vel severis pœnis emendata fuissent, nisi gravissimum imminentis tunc contra Turcas fœderis negotium, mox luctuosus ipsius Pontificis obitus rebus antevertisset.

quibus Rex acquiescit.

CAPUT II.

Varia et Hispaniis in Indiis constituta.

Hæc tamen, quin Pius et Regem optimum unice diligeret, et regnis ejus omnibus, in iis præsertim quæ ad Christianam spectant pietatem, ne quid in- E duceretur erroris, diligenter provideret, nihil impediebant. Itaque in Hispania, ut res Christiana bonique mores optime conservarentur atque ubi lapsi fuissent sancte restituerentur, non modo per Apostolicos Nuntios, sed multis etiam salutaribus edictis ac decretis ibidem evulgatis, studiose procuravit. In primis vero illud edici jussit, quo, ut ante meminimus, sub anathematis aliisque gravissimis pœnis ludicra spectacula interdixit : in quibus taurorum ferarumque congressiones seu agitationes, non sine aliqua hominum cæde gravique animarum damno, fieri consueverant. Rogantequo Rege eam potestatem infirmavit, qua sanctissimi Sacramenti sodalitates uti vel potius abuti consueverant, cibos ab Ecclesia statis diebus interdictos permittentes : facultatemque sustulit, qua utebantur Antistites in casibus Episcopo reservatis, gratiaque facienda; unde, quas velut Hispanicæ Cruciatæ nomine pensitabant Regi, pecunias colligebant. Statuit, ut ludi magistri omnes solennem ac legitimam fidei professionem ederent; atque ne inscriptiones sub imaginibus eorum, qui hæreseos damnati plecterentur, deinceps affigerentur in templis; sed eorum domus solo æquarentur, in medioque defigeretur columella cum marmorea tabella, in qua illorum vita pariter et exitus describeretur. Porro ut capitali supplicio F damnatis, pridie quam in eos animadverteretur, sacrosancta rite administraretur Eucharistia. Iniquas fœneratorum negotiationes severioribus legibus sustulit, quamvis pecuniis difficilius mutuo accipiendis, quas mox curaturus erat in Belgis alibique, certum inde Rex detrimentum esset accepturus.

Edictis abrogat varios Hispanorum abusus,

154 Oblatam vero conditionem accipere Pius recusavit de Sacratorum hominum spoliis ea lege accipiendis, ut eorum spoliorum dimidium Regi tribueretur : nam etsi Pontifici commodius foret et utilius ea per administros Regios colligi, cavendum tamen esse, ne in Clero magnam inde sibi conflaret invidiam, vel in avaritiæ suspicionem incurreret. Dolere porro se vehementer, quod tot decreta et facultates super tribus militaribus Ordinibus, et Cathedralium insuper ecclesiarum nominationibus, aliisque rebus Pontifices summi dudum concessissent : qui olim tantumdem, ac fortasse plusquam Reges ipsi, in Hispaniis humanis de rebus disponere et administrare potuissent. Sub idem tempus arcas nonnullas,

recusat oblata inde morientium Clericorum spolia

curat libros invehendos examinari.

A nullas, Calvinianis refertas Catechismis, in Hispanicum idioma conversis, ut mos est hæreticorum, per Hispaniam disseminandis, Lugduni Tolosæque in Gallia deprehensas fuisse, Pio renuntiatur. Quo ille cognito, graviter doluit : periculoque occurrens, ea de re Catholicum Regem admonuit, caveret diligenter, ne exteri libri, ni prius bene cogniti et a sacris Quæsitoribus approbati, in Hispaniam inducerentur : uti sedulo curatum est, tanto sublato periculo.

CAP. IV

Archiep. Toletanum hæresis accusatum,

155 Agitabatur per idem tempus in Hispania gravis illa causa Bartholomæi Mirandæ et Caranciæ, Archiepiscopi Toletani, qui de hæresi postulatus, ex Apostolicæ Sedis auctoritate ibidem in custodia tenebatur. In eum jamdiu cum esset habita quæstio, neque Paulus, neque Pius, uterque ejus nominis IV, Romani Pontifices, ut vel reus vel causa ad se Romam ex sacrarum legum præscripto deferretur, et coram ipsis, tamquam summis Episcoporum omnium fideique causarum judicibus, ageretur, obtinere potuissent; quod apud Regem Catholicum ab illo sacræ Inquisitionis Senatu, id judicii ex auctoritate Apostolica, sibi pro tempore sæpius delegata, ad se pertinere profitente, continenter daretur exceptio; Pius V, ut et reus et

frustra obnitente Inquisitione,

B quæstio ad se deportaretur, quæ sua apud Regem erat auctoritas et sanctitatis opinio, prorsus effecit. Nam ob id maximis cum mandatis Petrum Camajanum, cujus ante meminimus, in Hispaniam misit, dato diplomate, quo, si minus jussa facerent, sacros illos violatæ fidei Judices omni auctoritate judicandi privabat, et a piorum communione segregatos declarabat : quamquam id illis, quod necesse non esset, minime fuit indictum. Simul atque Rex Pii postulata cognovit, qua erat in Apostolicam Sedem, et præsertim in hunc Pontificem pietate, licet nonnullis reclamantibus, constanter edixit, parendum omnino esse (ut ejus utamur pene verbis) Patri sanctissimo, ac quidquid ille decrevisset, prompte præstandum : nihil enim nisi sanctum ac Deo gratum ab eo statui posse, quippe qui divino nutu regeretur.

Romam deportari facit :

156 Archiepiscopo igitur cum sua descripta quæstione sub arcta custodia Romam perducto et in sancti Angeli arcem incluso, ad ejus causam et cognoscendam et dijudicandam, sapientissimis viris in consilium adhibitis, tam assidue Pius incubuit; ut quamplurimis super hac quæstione habitis congregationibus, iis ferme omnibus frequentissimus ipsemet interfuisse vel præfuisse potius, remque lata sen-

C tentia prope decidisse perhibeatur. Sed aliis gravissimis distractus negotiis, morteque præreptus, rem successori suo Gregorio XIII definiendam reliquit : qui dum esset Cardinalis, a Pio IV hac de causa in Hispaniam Legatus, nihil reportaverat. Mox Pio V in Pontificatu suffectus, reum Archiepiscopum super tali crimine valde suspectum judicavit; certisque pœnis injunctis, ad voluntariam omnis hæreticæ pravitatis detestationem, ac legitimam Catholicæ fidei confessionem admissum, absolvit. Is porro,

qui sub Gregorio 13 fidem professus,

summo patientiæ et modestiæ documento in adversarios suos in hac causa nihil unquam, ut ferunt, oblocutus, diuturnum carcerem alacriter constanterque perpessus, demum in cœnobio Fratrum suorum Sanctæ Mariæ supra Minervam, anno MDLXXVI sexto Nonas Majas, sumptis sacrosanctis Ecclesiæ sacramentis, quæ cedentibus e vita præberi solent, singularem pietatem præ se ferens, Romæ in pace quievit : sub mortem sæpe Deum hominesque contestatus, se nihil omnino conscium unquam fuisse eorum criminum, quæ sibi ab adversariis objecta reum fecerant talis tantique judicii : quod tamen ipse injustum appellandum non putaret, quoniam secundum

D allegata probataque rite processerat; sed justum Apostolicæ Sedis decretum se revereri, optimæque conscientiæ testimonio fruentem imposita pro ceteris peccatis suis pœnitentiæ piacula lætum subiisse, ac se ad Deum in Catholica fide, quam in omni vita integerrime professus esset, divinæ clementiæ fiducia nixum libenter commigrare. Inter hæc animam suam Deo ac B. Virgini ejus genitrici, quam pie sæpius invocavit, ac ceteris beatissimis spiritibus cœlesti gloria fruentibus, denique Dominicanis suis Fratribus, ut pro ipso sacrosanctum Missæ sacrificium Deo sæpius offerrent, pie commendavit : ejus vero corpus in ejusdem templi presbyterio pio funere elatum, ab ipsis Patribus conditum est. Hæc pluribus obiter commemorasse libuit, ne quis tantum virum, ac talis tantæque Ecclesiæ Antistitem, turpi labe per calumniam fortasse notatum, infelici exitu vitam cum morte commutasse arbitraretur.

PER ANT. GABUT. impositam pœnitentiam reverenter suscipit ac pie moritur,

CAP. V

Pro Indiarum salute solicitus Pius,

157 Jam vero ex Europa in Indiam, non longe ac periculoso navigationis cursu, sed brevi ac tuto narrationis compendio, transeamus : nam et in illis gentibus, qua ad Christianam fidem convertendis, qua susceptæ jam religionis in officio continendis, et ubique rebus ad divinum cultum animarumque salutem necessariis provide curandis, ardens in universum Christi gregem toto orbe diffusum Pastoris

E vigilantissimi studium eluxit. Cum enim intelligeret rem Christianam in India, ad Orientem primo sub Lusitaniæ, mox ad Occidentem sub Hispaniarum Regibus, superioribus annis, Deo juvante summis religiosorum virorum, Franciscani primum, inde Dominicani Augustinianique Ordinum, ac demum Societatis Jesu laboribus feliciter quidem propagari cœpisse; sed tantæ molis opus cum aliis difficultatibus ne melius procederet laborare, tum potissimum et majore neophytorum cura, et sacrorum ministrorum sedulo indigere ministerio, omni ope, quoad ejus fieri posset, exurgenti illi Christianæ Ecclesiæ succurrendum existimavit. Et quidem Internuntium Apostolicum, per quem omnia melius inibi cognosceret ac procuraret, eo mittere cogitaverat : sed mutato postea consilio, Regem Catholicum de Indica divinarum rerum necessitate, et quid facto opus esset, edoceri voluit : eique multa admodum salutaria monita suggessit, quibus illum ad eam rem sedulo curandam, jam currentem incitavit.

Epist. 18, 19, 20, 21 lib. 1

Reges Hispaniæ et Lusitaniæ monet,
Epist. 16, 17, 18 lib. 2
Epist. 21, 25, 52 lib. 3

ut Neophytis præbeant vitæ subsidia :

158 Cum enim susceptum olim, de illis regionibus concessu Pontificio ab Hispaniæ Lusitaniæque Regibus in potestatem redigendis, consilium eo potissimum spectaret, ut idoneis Sacerdotibus et concionatoribus illo dimissis, infideles adjungerentur ad

F Christum, id in primis summo studio curandum esse : quod vero in hoc genere ad se pertineret, officium suum non defuturum. Sed quoniam non satis esset infideles ad Christum convertere, nisi conversis ac jam Christianorum in numerum aggregatis necessaria vitæ subsidia conferantur, cum ex collectis piorum eleemosynis more nascentis Ecclesiæ, tum ex regiis tributis alimenta illis præberi oportere; ne fame compulsi vel ad pristinos mores et vitam relaberentur, vel Christianam religionem, quæ his potissimum caritatis officiis fovetur et alitur, quasi duram abnegarent rejicerentque; ac per hanc occasionem Christi nomen per eos blasphemaretur in gentibus, dum parvulis panem petentibus non esset qui frangeret eis.

Sacerdotes idoneos illis præficiant,

159 Quod vero ad divina animarum alimenta pertinet; hæc eo studiosius illis curanda, quo anima præstantior est corpore; et quo terrenis cœlestia, sempiterna caducis potiora sunt habenda. In primis hoc divinum opus, divinorum omnium, ut S. Dionysius Areopagita, testatur, operum maximum, nimirum in æterna animarum salute procuranda; Dei,

PER ANT. GABUT.

1. Cor. 3 — Tit. 1 — Eccli. 17

A quod ait Apostolus, adjutorem esse, Christique ministrum; id non cujuslibet idiotæ, sed proprium esse Sacerdotum; et eorum, qui Christianis sacris ita sunt initiati, ut possint, secundum ipsum Apostolum, alios sanam doctrinam edocere, et exhortari in verbo veritatis; et eos, qui contradicunt arguere, et de ea, quæ in ipsis est, fide, speque rationem reddere. Itaque licet unicuique, quod ait Sapiens, mandaverit Deus curam proximi sui; et quod quisque pro viribus ad suam aliorumque salutem recte præstare potest, id efficere quemque deceat, Deoque gratum censeatur; populares tamen homines et imperitos, non tam doctoris quam discipuli munus obire par esse. Per sacros ergo et eruditos magistros Christiana catechesi imbuendos esse seu catechumenos seu neophytos: adultosque nisi rite instructos ad sacrum baptisma non admittendos.

dispersos Indos in unum colligant,

160 Per montes autem pagosque dispersi, ut commodius Christianis legibus et moribus assuescerent, urbanis in contuberniis collecti, ad socialem et piam vitam instituerentur: quod genus remedii præter cetera magno ad illarum gentium animos Christianis moribus instituendos usui fuisse, qui viderunt, inde regressi, sæpe testati sunt. Si vero ethnicis et Christianis unum esset hospitium, illis B idololatriæ cultui superstionique dicata loca non permitti, sed solo æquari delerique oportere; ne baptizatis ad impietatem relabendi præberetur occasio: nec tolerandum, ut Christiani, vel in sacra doctrina capessenda, vel exercendo Catholicæ religionis cultu ab ethnicis prohiberentur. At si veteranis tironibusque Christianis unum esset domicilium, caverent illi, ne hos pravis suis perderent moribus et exemplis: quinimo ita se gererent, ut eorum perspecta vitæ sanctitate, infideles impietatis puderet suæ, et ad Christi fidem suscipiendam magis incitarentur. Si vero Christiani jam adulti publice vitam degerent iniquam, præstare eos publice pœnas dare, quam iis diu toleratis offensionem peccandique occasionem neophytis ethnicisque præbere. Crapulam, intempestivaque convivia, et alia quibus illi populi dediti erant vitia, sceleraque nefaria quibus humana societas omnis corrumpebatur, prorsus abolenda: infidelesque ad custodiendam naturæ legem adigendos esse. Ne qua mulier plures haberet maritos, sed Christiani matrimonii legem in mores inducerent. Nec regii ministri, mancipiorum loco, servitio uterentur Indorum; sed eorum tantum, qui servire sua sponte voluissent: iisque pactam mercedem tribuendam esse, neque eos immoderatis onerandos esse vectigalibus; sed qua par esset C æquitate omnes habendos.

eorum doctores immunes servent a tributis,

161 Sacerdotes vero, concionatores, et Episcopos, ut decet, tamquam intimos Dei ministros, ab Regiis Magistratibus aliisque benigne accipiendos ac reverendos esse; eosque a vectigalibus ac tributis exemptos et immunes conservandos. Episcopis et aliis sacrorum administris liberam in sua exercenda jurisdictione corruptelisque tollendis relinquendam esse potestatem, præsertim in iis quæ ad Catholicam religionem tuendam et propagandam pertinerent. Denique Rex ipse Catholicos homines, integros, spectatæque virtutis Visitatores ad principes viros, ad Judices, et ad alios præterea illarum gentium Magistratus decerneret, qui hæc omnia rite præstari curarent, cognitisque omnium meritis, suo quemque præmio vel pœna possent afficere. Ceterum pauperum oppressio, quo scelere in cœlum exclamante, ut divina testantur oracula, iræ cœlestes maximo provocantur, numquam esset impunis: ne videlicet miserabilibus eorum gemitibus permotus Deus, in Reges ipsos animadverteret. Armis porro contra ethnicos sumendis, iisque bello subigendis,

oppressionem pauperum prohibeant.

D nihil inique, nihil crudeliter ageretur: neque ad Christianam religionem eos compellendos esse: sed benigne sacra doctrina, et quod plus aliquando movet piis exemplis, ex infidelitatis tenebris eductos perhumaniter suscipiendos; eorumque errata corrigenda clementius, pro mansuetudine atque indulgentia novellis ejusmodi Christi agnis exhibenda. Hæc et id generis alia complura salutis monita, quibus Rex ejusque administri ad eas gentes convertendas, recte moderandas, ac pietatis in officio continendas uterentur, sapienter ac pie præscribebat. Postremo, quod ad se attineret, auxilium suum, ut diximus, divinorumque munerum pro Apostolica auctoritate communicationem, proborumque Sacerdotum legationes, et alia tum ad amplificandum tuendumque honorem Dei, tum ad animarum procurandam salutem necessaria, nullo tempore dum viveret defutura: sicuti deinceps non defuisse res ipsa declaravit.

Epist. 49 et 50 lib. 3

In Japoniam destinat Andream Oviedum Patriarcham Æthiopiæ,

162 Sed quoniam et Sebastiani Lusitaniæ Regis epistolis, et Francisci Borgiæ ex Gandiæ Duce Societatis Jesu Præpositi generalis admonitu, nec ita pridem Pius intellexerat, rem Christianam in Japone adolescentem, inter alias, quibus premebatur, angustias, Episcoporum opera plurimum indigere; novellam hanc etiam Christi vineam, quibus posset adminiculis excolere pro suo Pastorali munere non E omisit. Erat per id tempus in Æthiopia Andreas Oviedus Castellanus, ex eadem Societate, summus sacrorum Antistes, Sedis Apostolicæ missu, Patriarchali dignitate singularique vitæ sanctitate ac doctrina præditus. Is cum maximis laboribus periculisque perfunctus, in illis gentibus ad Christianam fidem perducendis, diu multumque insudasset; cumque aut votis eventus, aut laboribus fructus parum responderet, bellis inibi cum Turca continenter exardentibus; Regeque illo pro sua barbarie veram detestante religionem, atque adeo Patriarcham ac socios ejus insectante; ad eum Pius diploma dedit, omnibus prudentiæ ac patriæ caritatis plenum officiis, quibus Dei ministrum, gravissimis ærumnis et cladibus afflictum, benigne consolatus, ad munusque suum strenue præstandum cohortatus est. Ei præter cetera præcepit, ut si operam suam inanem ibi esse perspiceret, relicta Æthiopia, quod tamen commodo suo tutoque fieri posset, in Japonem Sinasque transcenderet; ibique Pastoralibus muneribus Catholico ritu obeundis ad æternam illarum gentium salutem incumberet. Ad eum sacri Concilii Tridentini decreta, tum recens Apostolico munita suffragio, misit: ut ea potissimum, quæ ad fidei doctrinam pertinerent, exequenda usuque retinenda in illis oris F studiose procuraret.

eoque vita functo,

163 Andreas vero Pontificis se litteris ad discessum non urgeri, certumque in via sibi si discederet ab hostibus vitæ discrimen imminere prospiciens, spe quadam etiam allectus fore, ut tum factæ tum etiam faciendæ evangelicæ sementis fructus meteret uberiores, in Æthiopia si se contineret, satius esse duxit: ubi nec ita multo post, variis molestiis et calamitatibus affectus, ad æterna laborum suorum præmia tandem emigravit. Itaque Pius, ut Japonis Sinisque Christianis non deesset, ejusdem auctoritatis et argumenti Apostolicas litteras ad Melchiorem Carnerium Lusitanum, ex eadem Societate lectum Nicænum Antistitem, emisit: qui ex decreto Julii Tertii Romani Pontificis, una cum Andrea ipso atque aliis sociis suis in Æthiopiam dimissus, illi in ea missione successerat. Is ergo Pii litteris acceptis, ejus jussa facturus, ad Amacanum Lusitanorum emporium, haud longe a Sinis, qua patet in Japonem aditus, transmisit: ibique Japonios Sinasque Christianos ad se confluentes, per aliquot annos sacris

Melchiorem Carnerium.

A sacris initiabat Sacramentis, aliaque Pontificiæ potestatis officia rite præstabat. Sed is quoque, dum in Japonem iter adornat, summis laboribus curisque defunctus, vir de re Christiana optime meritus, et sanctitatis ceterarumque virtutum gloria clarus, excessit.

CAPUT III.

Acta contra Augustanam confessionem pro jure Ecclesiæ Tridentinæ, et pro fide Catholica in Scotia.

Ne Augustana confessio permittatur Austriacis,

Hæc dum ita curantur, magnum interea periculum Catholicæ religioni in Germania creari, Pio renuntiatur. Scilicet Maximilianum Cæsarem, ut graviora vitaret incommoda, secus facere se non posse profitentem, binis ordinibus, hoc est Proceribus ac Nobilibus Archiducatus Austriaci, et aliis præterea ditionibus hereditariis, ut Augustanam confessionem, hoc est, Lutheranæ impietatis professionem, sectarentur vel indulsisse, vel certe ut indulgeret spem illis injectam fuisse : idque, ut fama erat, ob ingentem pecuniarum vim, quas iidem Cæsari pensitabant : quamquam id de tali ac tam Catholico Principe apud bonos incredibile fere videbatur. B Quidquid esset, id Pius ægerrime ferens, nulla interjecta mora, Cardinalem Commendonum, Veronæ considentem, Legatum ad Cæsarem misit, ut si in tempore fieri potuisset, tam nefarium facinus impediret (utpote quod errores ex erroribus serens, exitiosa ceteris gentibus futurum erat exemplo) vel certe Apostolica auctoritate illi denuntiaret, Pontificem omnibus execrationibus Ecclesiasticisque pœnis in eum animadversurum, ipsumque privaturum Imperatoria majestate; atque Catholicis Principibus in eum convocatis novum Imperatorem creaturum, nisi ejusmodi decretum si factum esset illico rescidisset. Qua de re statim Pius ad Principes viros quoquoversum nuntios dimisit, in primisque ad Hispaniarum Regem, eum adhortans ad agendum eo de negotio cum ipso Cæsare, ac docendum quam certa inde pernicies immineret, et quam gravis Catholicæ religioni, quam ille ceteroqui tutari deberet, inferretur injuria. Rex vero quinas litteras easque longissimas super ea re manu sua scripsit ad Cæsarem et ad Augustam sororem suam : quibus litteris admonebat, præterquam quod summi ponderis momenta rerum agerentur, illi etiam cavendum esse, ne Austriaca familia, quæ Catholicæ veritatis semper fuerat retinentissima, per eum hanc notam subiret; C cum præsertim Rex ipse, si nullam superstitem haberet prolem, aliquem ex Cæsaris domo sibi in successorem adoptare statuisset.

solicitat intercessionem Regis Hisp.

et per Legatum suum evincit apud Cæsarem.

165 Ceterum Legatus, cum primum audientia sibi facta fuisset, Catholici Regis litteris nondum allatis, firmissimis efficacissimisque rationibus infregit atque retudit quidquid Cæsar enarraverat, excusans se ad id concedendum induci posse, ut ceteras hæreticorum factiones omnes extingueret; subjiciente Legato id nequaquam futurum, imo eam fore viam, qua illæ majorem in modum augerentur, stabilesque ac tutæ sic efficerentur, ut inde certum extremumque rerum excidium esset extimescendum. Verum Cæsare causas, quibus nonnullorum suasu id sibi licere arbitrabatur, iterum objiciente, Cardinalis, postremis admotis remediis, minis atque terroribus, eum ita confutare, ob oculosque illi quibus laborabat ponere pericula instituit, ut eam Confessionem, se haud quaquam vel permisisse vel permissurum profiteretur; sed velle se omnino esse in auctoritate Romani Pontificis, a quo perterrefactum se esse dicebat, Legato referente. Nam visum sibi videre sese D coram Pio, flagellum manu tenente, consistere; cujus opera scilicet ac studio factum esset, ut id enuntiaretur; eoque Principes Catholici omnes converterent oculos. Cæsar itaque statim provinciales suos, qui ob ejusmodi religionis causam frequentes convenerant, omnes dimisit : iisque et aliis, qui conventuri esse ferebantur, significavit, ne amplius eadem de causa convenirent : Legatoque pollicitus est, se quosdam hæreticos concionatores vicinis e villis expulsurum. Quibus rebus Pius auditis, summopere lætatus est : humanissimisque litteris, quas vidimus, ad Cæsarem datis, ejus pietatem et erga sacrosanctam Sedem Apostolicam studium commendans, illum, ut quæ ad Catholicæ fidei patrocinium et ad S. R. Ecclesiæ dignitatem conservandam pertinent, pro munere suo præstare numquam desisteret, acrius incitavit. Atque ita fuit ab Ecclesia depulsum tam grave periculum. Quin ex hoc ipso facto tribus post annis rejectum consilium est atque petitio quorumdam Archiduci Carolo subjectorum, eamdem Confessionem ab ipso Archiduce deposcentium.

PER ANT. GABUT.

Epist. 19. l. 2

CAP. VII

Jus Ecclesiæ Tridentinæ defendit,

166 Per eadem tempora, ne unquam cum principibus viris pro re Ecclesiastica contendendi Pio deesset occasio. Archidux Ferdinandus Austriacus, in Ecclesiæ Tridentinæ civilem ditionem nescio quid juris sibi esse ratus, quorumdam ei male consulentium impulsu, contra veterem centum annorum et amplius consuetudinem, ad id quasi per vim obtinendum jam Tridentum cohortes emiserat, E præsidiariisque ejus urbis militibus ex illius et Ecclesiæ fructibus stipendia solvi statuerat. Quibus cognitis Pius, sacræ videlicet jurisdictionis ut custos summus, ita propugnator egregius, primum quidem omni adhibita moderatione illum ab eo consilio revocare; dein, cum et cohortationibus et precibus locus non relinqueret, sacras in eum detestationes intentandas esse constituit : atque ut id ipsum contestati denuntiarent, Cardinali Commendono Legato, Melchiorique Billio Internuntio, pro Sede Apostolica in aula Cæsarea commorantibus, imperavit. Mox etiam ea de re Scipionem Lancellotum, Romanæ Rotæ duodecemvirum, qui postea sacræ Purpuræ honorem est adeptus, ad Ludovicum Cardinalem Madrutium Tridentinum Episcopum, illiusque Ecclesiæ Sacerdotum Collegium, ad Bavariæ Ducem et ipsum Archiducem, cum litteris misit : quibus quidem litteris singillatim omnes admonebat, uti Ferdinandi conatibus opponerent sese, neque paterentur ut Ecclesia quidquam caperet detrimenti. Eidem præterea litteras ad Cæsarem dedit, quibus intelligeret, Archiducem de suscepto consilio sibi deducendum, cum eoque expostulandum, uti fecit, de F discrimine, in quod se Majestatemque Cæsaream atque adeo totam eam domum ille conjiciebat : de nota rursus, quæ sibi inureretur, si a Pio fuisset Catholicorum communione submotus : de malo exemplo, quod ad imitandum objiciebat hæreticis, Germanicas Ecclesias omnes occupare conantibus, maximo suo totiusque Austriacæ familiæ dedecore ac detrimento. Illud porro etiam atque etiam videndum, quo majore se jure niti in ea causa putaret, eo minus per vim quidpiam sibi esse moliendum ; itaque induceret animum, ut primo quoque tempore ab urbe Tridento milites subduceret, controversiamque vel interposito compromisso vel ex jure dirimi permitteret, offensumque placeret Pium, ipsi merito subiratum. Interim Christophorus Madrutius, Cardinalis Tridentinus appellatus, magnæ vir auctoritatis, et ejus Collega Ludovicus, ejusdem civitatis Episcopus, uti ferenda anathematis sententia supersederet, Pio supplicavere : nam fore brevi, id quod fuit, ut ejus rei absque Ecclesiæ damno componendæ ratio consiliumque caperetur. Itaque de illius Ecclesiæ jure

Epist. 8. 2

Ferdinando Austriaco excommunicationem minatus.

A jure cum nihil decessisset, eam Pius gravi periculo liberavit.

PER ANT. GABUT. CAP. VIII

167 Magnos interea motus in Scotia perduellium hæreticorum furor exciverat : inclinataque jam res eo spectare videbatur, ut regia stirpe atque omni Catholicæ veritatis luce prorsus extincta, exitialis erroris tenebræ in recta fide labantibus præstringerent oculos, regnoque potirentur hæretici. Tenebat per idem tempus regni gubernacula Maria, Jacobi Stuardi eo nomine Quinti Scotorum Regis filia, caris orbata parentibus, eximiæ virtutis femina, Catholicæque pietatis propugnatrix egregia. Hæc primum Francisci II Gallorum Regis uxor, mox vidua, ad patrii Scotiæ regni administrationem cum revertisset; rebus ut consuleret suis, principum affinium suorum suasu, Henrico Stuardo Lennosii Comitis filio nupserat. Sed his per hæreticorum fraudes miserabiliter interemptus, reliquit ex ea genitum filiolum, Jacobum nomine : quo nunc in Anglia Scotiaque regnante, ope divina gentes illas, olim Catholicæ religionis cultu florentissimas, ad Apostolicæ Sedis obedientiam, sacrosanctæque Romanæ et Catholicæ Ecclesiæ gremium reductum iri, optant boni omnes ac summis votis Deum comprecantur. Iterum ergo vidua Maria, cum Jacobi spurii fratris sui, hæreticorum facile Principis, regnum pessimis artibus occupare conantis, ceterorumque perduellium insidiis undique peteretur; in maximas inciderat ærumnas ac difficultates : quas hoc loco recensere longum sit, minimeque opportunum. Inter alia vero erat, quod cum a Catholicæ fidei professione averti tentaretur, in assiduo vitæ discrimine versabatur; in custodiaque per annum afflicta, cum inde se fuga proripuisset, nullo jam loco tuta conquiescere poterat.

Mariam Reginam Scotiæ

Epist. 8. l. 1 Epist. 37, 38 3 Epist. 37 lib. 4

B

vexatam ab hæreticis

168 Concitabat has turbas Elisabetha, Anglorum impia Regina; perduelliumque studia in primis fovebat, tum ut hæreticorum factionem et ipsa hæretica sustineret, tum etiam ut Mariam, utpote regni æmulam et heredem, e medio tolleret. Anglici namque regni sceptra, non hæreticæ Elisabethæ, Henrici VIII Regis incestæ filiæ, sed ipsi Mariæ Catholicæ deberi constabat : cujus pater Jacobus matrem habuerat ejusdem Henrici sororem natu majorem. His ergo rebus cognitis, Pius ad rem Christianam vel in remotissimis Orbis partibus et restituendam et propagandam pro munere suo semper intentus, Mariæ Reginæ Scotisque Catholicis afflictis, quibus posset maximis adminiculis succurrendum esse existimavit. Itaque ad implorandam opem divinam piis suis aliorumque precibus confugiens, Regem Catholicum Philippum aliosque Christianos Principes, ut suppetias quisque suas Scotiæ ferrent, graviter hortari atque inflammare instituit. Mox Vincentium Laureum, quem sibi post initum summum Pontificatum, ut ostendimus, Ecclesiæ Montis-regalis in Subalpinis Episcopum suffecerat, Apostolica auctoritate Nuntium in Scotiam decrevit; quem viginti millibus aureorum (plura sine dubio, si tulisset occasio, deinceps erogaturus) ac salutaribus consiliis instruxit : quibus ille rebus ad protegendam religionis causam, Mariamque et regnum periculis eximendum, uteretur. Quin etiam ad illam manu sua conscriptas, studii sui et ardentis pietatis indices, ejusmodi litteras dedit.

Nuntium cum pecuniis

C

169 Ex quo, carissima in Christo filia, tumultus a perduellibus tuis, iisdemque sinceræ et Catholicæ religionis hostibus, excitatos intelleximus; non prætermisimus, quo minus ex animo, sicuti par erat, ad Deum tum nostris tum aliorum religiosorum hominum precibus confugeremus. Libenter tibi omnino vita et sanguine proprio suppetias attulissemus : omni quidem animi ardore Principes Catholicos, ut tibi auxilio esse vellent, hortati sumus. Postquam vero te tam ingenti periculo divina ope ereptam fuisse novimus, ut gravi nos ægritudine levari sensimus, ita si non quas debebamus, saltem quas pro viribus potuimus, Deo gratias egimus. Nunc quoniam ob ingravescentem jam ætatem nostram, ac tot immensas occupationes, quibus hic pro universa Christiana republica distinemur, in Scotiam ire non possumus, mittendum duximus Nuntium nostrum, Vincentium Montis-regalis Episcopum, virum rara singularique propemodum virtute, doctrina et prudentia præditum, qui tibi singulis quibusque occasionibus inserviat. Ipsi igitur æque ac nobis fidem in omnibus habebis. Quod ad nos attinet, enitemur certe atque efficiemus, ut nullum unquam paterni affectus studiique officium a nobis possis desiderare.

et consolatoriis litteris mittit,

D

170 Itaque Vincentius, omnibus, quæ ad legationis suæ munus obeundum necessaria videbantur, a Pio mandatis acceptis; sub ipso ferventis caniculæ æstu longum iter ingressus, præ multis ac gravibus Scotorum tumultibus Lutetiæ Parisiorum subsistere cogitur : nec potuit in Scotiam trajicere, uti Regina Maria pro maxima sua in Pontificem pietate vehementer optabat : neque enim illa dubitabat, quin prudentissimis ejus consiliis auctoritateque nixa, tum Catholicam religionem protegere ac vindicare, tum regni incolumitati salutique prospicere aliquando posset. Quod si Regina consiliis, quæ a Pontifice, prudentiæ fideique plena, suggerente Nuntio, proficiscebantur, usa fuisset; ut deinde compertum est, graves calamitates, quas postea subiit, evitare proculdubio potuisset. Denique Vincentius tertium se jam mensem Lutetiæ detineri, moramque hujusmodi et Pontificis Maximi et Legationis suæ existimationi parum honorificam videri, Reginæ quoque ipsius dignitati haud decoram esse identidem expostulans; crebris eam litteris hortabatur, ut quod in se erat, primo quoque tempore præstaret; egregiamque virilis animi constantiam ac pietatis ardorem, quem multis ac variis periculis pro fide Catholica susceptis memorabili posteritatis exemplo nuper ostenderat, non modo non extinctum, sed auctum etiam esse demonstraret. Quocirca Maria Edimburgi, quæ urbs primaria totius regni est, omnium ordinum conventum habuit, ubi duo vix tandem obtinere potuit. Alterum, ut quem diximus, filii sui paulo ante nati baptismus publice Catholico ritu, uti factum est, celebraretur : alterum vero, licet promissum, ut nempe Sedis Apostolicæ Nuntius quo par erat honore in Scotiam admitteretur, hæretici præstare noluerunt. Itaque rebus, sive ad Catholicam religionem sive ad regni quietem pertinentibus, omnino desperatis; Vincentius legationis suæ munus obire non posse perpiciens, jubente Pontifice, ad regendam Ecclesiam suam in Italiam remigravit.

qui Parisiis coactus subsistere,

E

et inde frustra salutaria suadens,

F

redit in Italiam.

171 Mariam deinde cum assiduis perduellium suorum insidiis tentaretur, Elisabetha fingens se afflictæ conditionem miserari, simulate solabatur; auxiliumque suum pollicens, in Angliam ut transcenderet per fraudem alliciebat. His ergo et hæreticorum vexata dolis, et perfidis Elisabethæ pollicitationibus ducta, imo seducta, in Angliam demigravit; subsidium inde accepturam se, in Galliamque ad suos, a quibus benigne invitabatur, fide publica transituram esse confidens. At vero non hospes ab hospite tuta, hæreticorum perfidiam et immanitatem denuo cogitur experiri. Nam ubi Elisabetha Mariam habuit in potestate, sive quod nefarias hæreses amplecti recusaret, malletque pro fide Catholica pati quam impie regnare, sive quod Anglici regni jura ad Mariam (ut ostendimus) pertinere constaret, eam in vincula conjecit. Quam inde Pius per litteras sæpius est consolatus, et quibuscumque posset

Captam deinde ab Elisabetha Mariam

solatur Pius.

PER ANT. GABUT.

A posset auxiliis eam liberare contendit. Sed deinceps per annos ferme duodeviginti in arcta tenta custodia, cum nullo aut squallore carceris, aut cruciatuum terrore, aut denique blanditiis de firmissimo colendæ Catholicæ religionis proposito obedientiaque sacrosanctæ Sedi Apostolicæ præstanda dimoveri potuisset; impio ipsius Elisabethæ decreto capitis damnata, a terreni et caduci regni miseriis ad cœlestis et æternæ felicitatis gaudia, ut pie creditur, feliciter evolavit.

CAPUT IV.

Acta pro conservanda fide Catholica in Anglia. Anathema in Elisabetham Reginam.

Cap. IV Sub Elisabethæ tyrannide pressos Catholicos

Serpebat interea, maxime in Angliæ regno, Calviniana et alia multiplex hæretica pestis, manabatque malum quotidie latius: quoniam hæreticos Elisabetha, Anglorum haud legitima Regina, tanta cum pertinacia fovendos susceperat, ut funestam illam veterum tyrannorum in Ecclesiam Dei sævientium immanitatem referens, Catholicos ibi piosque omnes variis divexaret modis. Eos enim iniquissimis legibus ac pœnis opprimere, et ipsorum bona vel proscribere vel diripere, et laicos et Sacerdotes, insu-B per et Episcopos, alios carcere, alios exilio, alios nece multare, sacrosanctos Ecclesiæ ritus interdicere et conculcare, atque alia impietatis plena flagitia patrare sic instituerat, ut per annos quatuor et quadraginta rerum potita, tandem divino judicio, hoc anno MDCIII, dum hæc scriberemus, impiam vitam cum sempiterna morte commutaverit. Ferebat hæc mala Pius Pontifex sane molestissime, ac pro munere suo ardentique in Christianam rempublicam studio, quemadmodum in Gallia, Belgio, ac Scotia, sic in Anglia fœde gliscentis impietatis flammam vel omnino restinguere, vel certe quoquo modo posset coercere, atque oppressos Catholicos summis mortalis et immortalis vitæ periculis eximere nitebatur. Quam ad rem et adjuvandam et conficiendam, dum Christianos Principes ac Reges per litteras adhortaretur, interim ipse Catholicos Anglos, sive patria depulsos, sive carceribus inclusos, sive etiam aliis incommodis afflictos, liberali et opportuno, qua pecuniarum subsidio, qua epistolarum solatio recreabat: et una quidem ex parte ipsi Scotorum Reginæ, ut jam diximus, opem ferre, eamque omnino liberare; ex altera vero lapsam in Anglia religionem renovare cogitabat: simul et illam malorum omnium sentinam, seu, ut appellabat ipse, C flagitiorum servam de medio tollere; si minus posset ad sanitatem revocari.

juvare nititur Pius.

Epist. 22 lib. 3 Epist. 10 lib. 4 Epist. 10 lib. 5

173 Fovebat enim suis Elisabetha studiis Christianorum dissidia; et impios hæreticorum conatus, in Gallia præsertim et Scotia Belgioque provehens, Germanos Protestantes adjuvabat. Quare Pius nonnullis viris in Anglia mandavit, ut de rebus et Catholicorum et hæreticorum omnibus cognoscentes, cuncta perscriberent ad se: atque ad pristinum sacrorum ritum in ipso regno instaurandum, Catholicos incitarent. Sed cum haudquaquam permitteretur, ut vel Apostolicus Internuntius, vel alius quispiam sacrosanctæ Romanæ Sedis personam sustinens, posset ibi consistere; omni studio faciendum curavit, ut Robertus Rodulfus nobilis Florentinus, qui per mercaturæ speciem illo commorabatur in regno, incolarum animos ad Elisabethæ perditionem rebellione facta commoveret. Is ergo Pontificis nomine rem diligenter egit, non modo cum Catholicis, quorum ibi bonus erat numerus, sed cum multis etiam Protestantibus, qui in id variis de causis pariter conspirabant: alii quidem ob vindicandas privatas inimicitias, quibus discedebant ab iis qui ad

et hos atque alios contra ipsam suscitare,

D ejus regni hereditatem aspirare conabantur; alii vero majore spe rerum innovandarum excitabantur: quod sane firmum optimi rerum successus fundamentum esse videbatur.

174 Hæc dum occulte tractantur, ecce tibi exorta discordia inter Catholicum Regem et Elisabetham, Hispanicis de navigiis ac pecuniis Londini detentis, quibus Rex exercitui in Belgio stipendia solvere cogitabat. Cumque hæc eadem, una cum Genuensium mercimoniis, postulanti Regi nequaquam redderentur; Dux Albanus effecit, ut Anglorum merces Antuerpiæ et aliis præterea locis interceptæ pariter detinerentur. Quocirca Pius, oblatam occasionem haud contemnendam esse ratus, efflagitabat ab Rege, ut Anglorum in Elisabetham pie conspirantium studia foveret: cum præsertim nulla ratione posset tutandis Belgicis ditionibus suis melius consulere, quam ea expugnanda Regina, qua dominante regiones illæ perpetuis infestationibus forent affligendæ. Ad hæc subjiciebat debitum tuendæ religionis officium, quæ prima ad eum commovendum ratio esse debebat. Cui quidem consilio libenter acquiescente Rege, illud Pio reliquum erat, ut in idipsum et Gallorum Regem, et Gallos ipsos, qui Catholicis Anglis itidem faverent, prudenter inclinaret. E Idque Pius confestim agere instituit, demonstrans omnino ferendam opem esse et Scotorum Reginæ, Gallorum Regibus affinitate conjunctæ, et item Britannis Catholicis, qui Regibus ipsis opem tulerant eo tempore, quo ad Valesiam domum excidendam armata manu venerat Admiralius. Jam vero cum in Anglia res bene constitutæ viderentur, Rodulfus negotium eo perduxit, ut pars major optimatum in Elisabetham conspiraret: delecto sibi conjurationis Principe, Thoma Norfolciæ Duce, viro Catholico: cui si res feliciter evenisset, Scotorum Reginam, nec invitam, ut aiunt, desponderant uxorem. Ad hanc vero conjurationem et augendam et confirmandam, atque adeo ad jam deplorati morbi infringendas vires, extrema remedia Pius adhibere constituit.

imploratis in eam rem Hispanorum et Francorum auxiliis:

Epist. 11 lib. 1 Epist. 36 lib. 4

175 Cum igitur videret Elisabetham ipsam supremi Ecclesiæ capitis locum et auctoritatem in omni Anglia sibi arroganter atque impie usurpasse, sacrosanctum Missæ sacrificium ac reliquos ritus Catholicos abolevisse, impia dogmata et instituta, ad Calvini præscriptum a se suscepta et servata, a subjectis etiam sibi populis servari mandavisse; Episcopos et Sacerdotes Catholicos ex Ecclesiis suis ejecisse, eosdem insuper et carceribus et acribus suppliciis ad necem usque divexasse; atque id genus alia complura, quæ referre longum esset, quæque satis jam nimis orbi cognita sunt, exempla im- F pietatis edidisse; cumque ejusdem Elisabethæ animum tam pertinaciter obfirmatum intelligeret, ut non modo pias Catholicorum Principum de sanitate ac conversione preces admonitionesque contemneret, sed ne Sedis quidem Apostolicæ Internuntios in Angliam trajicere permitteret; gravissimum edictum promulgavit atque sententiam, qua ipsam Elisabetham hæreticam et hæreticorum adjutricem esse, et una cum iis, qui ei in ejusmodi flagitiis adhæsissent, anathematis pœnam incurrisse declaravit; ac præterea omni jure regni, si quod illi erat, omnique dignitatis et honoris titulo eam spoliatam esse statuens, proceres et universos illi subjectos ei præstandæ fidelitatis sacramento solvit, anathemate proposito iis qui ei deinceps in rebus ejusmodi paruissent.

deinde sacrilegam Reginam excommunicatam

et regno privatam declarat,

Constit. 101

176 At enim cum hoc edictum in Hispania Galliaque publicari difficile videretur, ne in illas nationes magis irritaretur ea pessima femina, idque in Anglia primum evulgandum putaret; ejus multa ad Rodulphum

sententiam Londini affigente Feltono,

PER ANT. CABUT.

A Rodulphum misit exempla, ab eo, uti fecit, ibi disseminanda. Cumque unde allata illa fuissent prorsus ignoraretur; quamplurimi, quod manu sua ea descripsissent, capitis supplicium publice pertulerunt. In iis Joannes Feltonus, Britannus, vir et generis nobilitate satis clarus, et Catholicæ veritatis confessione multo clarior: qui veræ fidei studio permotus, cum exemplum ejusdem sententiæ ad fores ædium Episcopi Londinensis affixisset, deinde comprehensus, acerbissimo genere mortis affectus est; constanter asseverans, se recte fecisse, atque ad idem denuo præstandum paratum esse. Illas enim Pii V Pontificis Maximi litteras merito sibi venerandas videri, seque agnoscere illum esse Jesu Christi Vicarium in terris: quæ res indigenarum animos ita permovit, ut non amplius Elisabethæ parendum esse publice vociferarentur. Quod si per eos dies aliorum se ducem aliquis præbuisset, proculdubio rebus subito motu subvertendis, atque adeo melius conformandis, populi animos adjecissent. Quamobrem Elisabetha metu perculsa, quippe quæ Optimatum conjurationem præsensisset, armare sese atque parare instituit; cum ut se ipsa tueretur, tum etiam ut in ejus conjurationis participes acerbe B sæviret.

177 Interea Thomas Northumbriæ et Carolus Vestemerlandiæ Comites Catholici, veriti ne in ditionibus suis ex improviso ab hæreticis deprehenderentur, conjurationis sociis externisque haud expectatis auxiliis, duodecim hominum millibus suffulti; cum edixissent; se eo potissimum nomine arma capere, ut Catholicam religionem resarcirent, avitasque pietatis leges in Anglia restituerent; bellicas vires suas ad expugnandam Elisabetham contulerunt. Verumtamen illi pecuniarum inopia pressi, cum rerum gerendarum sumptus diu sustinere non possent, in Scotiam tandem recepti, nihil profecere: sed illius, ut aiunt, causa fuerunt incommodi, ut Elisabetha suspicionibus ducta, ac ne conjugium Scotorum Reginæ succederet valde solicita, Norfolcium Ducem aliosque præterea multos, quo in numero Rodulfus erat, in vinculis jusserit detineri: verum cum latentia conjuratorum consilia rescire illa non posset, captivos omnes præter Ducem dimisit. Interea Pius aureorum nummum centum quinquaginta millia Rodulfo curaverat, majoremque summam ad eam expeditionem parabat in dies: quo tamen ille subsidio, carcere præpeditus, Catholicis sociis subvenire C non potuit. Is vero postea illis dinumeravit certam ejus pecuniæ partem, qua munitis in locis ac propugnaculis sustentare sese ipsi tutarique possent: aliam inde partem Norfolcio Duci, aliam vero aliis conjuratis occultis, ut in sentatia persisterent, impendit. At cum identidem obstreperetur in regno, Elisabetha quosdam in regiam per multiplicem simulationem advocavit, nihil temen ausa tumultum excire: qui quidem abnuentes eo convenire, palam profitebantur, se nequaquam illi obtemperaturos, vigente scilicet edicto Pontificio: quod tamen illa grave sibi esse dictitabat, non tam ob rem ipsam per se, quam quod id factum esset a Pio, cujus et admirabilem ad Pontificatum assumptionem et vitam integerrimam ipsa prædicabat.

Catholicis Ducibus pecuniam subministrat

178 Ceterum ut optimis quibusque fundamentis ea niteretur conjuratio; Rodulfum cum mandatis conjurati legarunt ad Pontificem, cui omnia, quod in ipsis erat, comparata esse renuntiaret, ut negotium et vindicandæ religionis, et suam in sedem restituendæ Scotorum Reginæ causa susceptum, conficeretur, eaque ipsi Norfolcio Duci in matrimonium collocaretur; ac Pio suggereret, incitandum esse Regem Catholicum, ad ea quæ poscebant conferenda subsidia. At Pius, rerum serie optime perspecta eademque probata; Rodulfum, per causam D offerendæ de fœdere pactionis, ad Hispaniæ et ad Lusitaniæ Reges cum litteris misit. Quo tempore ad Norfolcium captivum Pius etiam perscripsit, uti bono esset animo; ac certo sciret, se nulla in re illi unquam defuturum. Rodulfus Catholico Regi litteras reddens, eidem retulit Pii consilium, ad tam egregium aggrediendum facinus dandaque illico postulata subsidia eum cohortantis. Quam ad rem Pontifex se non modo quidquid posset collaturum auxilii, sed etiam, si opus fuisset, ut optime de Christiana republica mereretur præsentem se affuturum; cunctaque Sedis Apostolicæ vectigalia, et item sacros calices, cruces atque adeo vestimenta sua ob id oppigneraturum pollicebatur. Cumque hæc verissima esse constaret, illud satis esse videbatur, si Rex Catholicus ex Gallia Belgica in Angliam armatas cohortes trajiceret, ductore Chiapino Vitellio, ubi Albanus esset impeditus.

Regesque Hispaniæ et Lusitaniæ ad eos juvandos solicitat,

179 Id vero cum Rex ipse fieri mandavisset, interimque procurante Pio, aureorum ducenta millia in eam rem in Belgis dinumerari jussisset; intercedens Albanus, variis difficultatibus negotium obstructum esse (ut suspicionibus implicita sæpe sunt Principum consilia) renuntiavit. E Nam si eam expeditionem, inscio Gallorum Rege, Catholicus aggrederetur; fore ut indignati Galli, sua et Anglica simul arma in Belgas converterent; verentes nimirum, ne Anglia in Hispanorum caderet potestatem. Quod si etiam Galli tum intestinis bellis impediti, cum primum possent, Anglicanam expeditionem per se suscepissent; suspicandum esse Catholico Regi, ne eodem illi regno potirentur. Neque vero Pontifex ipse, quod satis utrisque esset, poterat tuta cuncta pollicere Hæc igitur momenta rerum impedimentaque omnia, consideranda Regi, per litteras Albanus proponebat. Cui dum Rex imperat denuo, ut nulla re impediretur, quin juvandis in Anglia sociis cœptam navaret operam, ad eum Misso Rodulfo cum pecunia in eam rem; interim divino judicio permissum est, ut de rerum serie tota ad Elisabetham referretur a nonnullis, Galliæ regno politice magis quam pie consulentibus; statusque jure, (quod Pius diabolicum jus appellare solebat) atque vana suspicione implicitis, ne scilicet Anglia recepta, Galliarum Regno potirentur Hispani.

sed moras injiciente Albano

et conspirationem prodentibus Francis,

180 Quamobrem majore adhibita diligentia, Norfolciæ Ducis litteras Elisabeth intercepit, cum aureorum duodecim millibus, quæ ipse in Scotiam, ut copias instruerent, ad socios submittebat. Extemplo Ducem arctius illa constrinxit, aliosque F præterea multos in vincula conjecit: quo in numero fuit is, qui ipsi Duci erat a secretis: qui in quæstionem datus, ubi arbitrariæ litterarum notæ delitescerent, indicavit: ex quo Dux convictus, cum aliis quoque multis extremo supplicio fuit affectus. Id autem quam ingentem dolorem attulerit Pontifici, verbis explicari vix potest. Rex deinde Catholicus coram Cardinale Alexandrino, in Hispaniam, uti dicetur, ad eum Legato, collacrymans aiebat; nullum unquam hoc ipso vel præclarius vel sanctius compositum stratagema fuisse: neque vero majorem unquam visam esse conjuratorum sive concordiam sive constantiam: siquidem per tot dies nihil unquam ab ipsis temere enuntiatum erat, magnaque rei bene gerendæ atque opportuna sese offerebat occasio. Sed enim summus ille mundi opifex, cujus nutu omnia gubernantur, seu mortalium peccatis id emerentibus, seu ut ex Anglia vigente persecutione plures interim Christi Martyres, uti deinceps factum est, in cœlum evolarent; hoc alioqui pios conatus irritos esse permisit.

expeditio illa evanescit.

CAPUT

A

CAPUT V.

Fides Catholica in Polonia et Prussia stabilita. Alibi hæresis infirmata, et Clerus reformatus.

CAP. X *Misso in Poloniam Internuntio*

At vero nec minori periculo, hæretica gliscente perfidia, per idem tempus in Polonia res Christiana laborabat. Nam cum Petricoviæ, quædam adversus Ecclesiasticam libertatem publice decreta fuissent, inde sacra violabatur jurisdictio: ac præterea veteres Ecclesiæ ritus, statæque ceremoniæ plerisque locis immutatæ passim labebantur. Quibus rebus cognitis, Pius primum Julium Rogerium, Protonotarium Apostolicum, eruditum ac prudentem virum, jam a superiore Pontifice destinatum, Internuntium Apostolicum ad Sigismundum Poloniæ Regem decrevit, optimis consiliis ac mandatis instructum: in primis vero Regem illum in officio contineret, eique denuntiaret, quicumque religionem contempsissent, eos (quod perpetuo res ipsa docuisset) divino judicio graves in hac vita pœnas dedisse, præter æterna, quæ post mortem eos manent, atrocissima supplicia: atque ex immutatione religionis regnorum excidia consequi solere. Tridentinum Concilium, ab ipso B Rege jam receptum, in usum induci; sacram jurisdictionem salvam et intergram conservari; templa, cœnobia, aliaque sacra loca, vel ab hæreticis diruta, vel hominum negligentia collapsa renovari, sartaque tecta præstari; Christianæ disciplinæ leges pristinum in statum revocari; inter sacrorum Antistites controversias componi ac dirimi procurare. Rex vero se Catholicorum patronum vindicemque præberet ac profiteretur; ejusque sorores, Principibus nuptæ viris, per homines pios Catholicæ veritatis in officio retinerentur. Transilvaniæ Princeps, ejusdem Regis sororis filius, a moribus ac consuetudine hæreticorum, eum seducere conantium, atque ad ecclesiasticam omnem ibi delendam disciplinam impie cohortantium, omnino sejungeretur.

Epist. 4, 5, 22 lib. 2

Epist. 42 lib. 4

182 Et quoniam Magnus Moschorum Dux Polonicum Regnum invasurus esse ferebatur; id Pius, quoad ejus fieri posset, avertendum sibi esse existimans, misit, qui de illius consiliis cognoscerent, agerentque cum eo, ut sese Christianis cum Principibus communi fœdere consociaret, seque potius ad bellum adversus Turcam hostem suum pro viribus gerendum compararet; quin etiam ea de causa cum Polono pacem conficeret: qua de re Pius erat ad Moschum Oratorem legaturus. Cogitabat per id C tempus Rex ille, Reginam uxorem suam, ceteroqui legitimam, Maximiliani Cæsaris sororem, sterilitatis causa repudiare: id vero consilii præter alios hæretici maxime commendabant fovebantque: quod si factum fuisset, præterquam quod sacris legibus repugnabat, ut turpem Regi notam inureret, ita pernicioso tum Christianis, tum aliis etiam populis, præsertim vero principibus viris, exemplo futurum boni omnes judicabant. Itaque Pius per litteras apud Regem tantopere contendit, ut eam ille cogitationem abjiceret: quin etiam obtinuit, ne quispiam Regis nomine (quæ plerique a Pontifice petituri esse dicebantur) sacram sub utraque specie Communionem Sacerdotumque connubia deinceps auderet postulare. At vero cum in Lublinensibus comitiis decretum olim esset et constitutum, ut ex Polonia Trinitarii et alii quidam hæretici depellerentur, Confessionistæ vero quos vocant et Calvinistæ tolerarentur; ea de re Pius cum ipso Rege et cum aliis Catholicis gravissime expostulavit, ostendens, id decreti, Catholicæ veritati pestilentissimum esse: neque vero se id ullo pacto permissurum: quinimo facturum, ut Regis jussu hæretici illi ad omnium dignitatum gradibus ac publicis muneribus amoverentur. D Itaque statim illud antiquatum est et abrogatum. Quæ res illi regno salutaris admodum fuit: nam si secus accidisset, perversa ac falsa dogmata sua sectarii corroborassent, hæreticaque pestis miserandum in modum aucta fuisset.

Moschum in Turcas excitat,

Epist. 1 et 2 lib. 5

regium divortium impedit,

decreta faventia hæreticis abolet:

PER ANT. GABUT. Epist. 7 l. 2 et 23 lib 2 et 1, et 2 l. 2 et 43 l. 4

183 Post Rogerium Pius Vincentium Porticum, Lucensem, integrum virum, quem dein Epidaurensium Archiepiscopum novimus, Internuntium Pontificium apud eumdem Regem constituit: hujus autem opera Pontifex ibi multa eaque præclara ita gessit, ut inde magnam integritatis, animi magnitudinis, ac liberalitatis laudem sit consecutus. Ac primum quidem, ut ex earum gentium animis omnem suspicionem avaritiæ, cujus insimulabantur Sacerdotes, prorsus evelleret, faciendum esse constituit, ut sacra negotia cuncta et facultates, quas tamquam Apostolicus Internuntius daret, nullo quæstu nullaque intercedente vel pecunia vel mercede, sed gratuito ille gereret et administraret. Quæ res ibi magno provehendæ religioni tum adjumento fuit, tum etiam incremento. Jam vero cum Rex aperte perspiceret, quam ardenti sinceroque studio Pius regiam in salutem regnique illius amplitudinem et tuendam et amplificandam esset intentus; optavit, ut Internuntius regiis negotiis interesset: existimabat enim hac potissimum ratione futurum, ut ope divina cuncta sibi feliciter evenirent. Quocirca ejus tantum rei causa misso tabellario, id eum rogans, litteras dedit ad Pontificem: qui mox ad Internuntium manu sua scripsit in hanc sententiam. Lætati sumus vehementer, indeque Deo gratias egimus, cum intelligeremus, abs te cumulate satisfieri Regiæ isti majestati; idipsumque ab ea de virtute tua judicari, quod jam antea nos quoque judicavimus. A nobis autem Rex ipse petit, ut quoties opera tua sibi fuerit opus, sive procurandis rebus humanis, sive aliis negotiis ad istius regni tranquillitatem et pacem conficiendis, tuum vel consilium vel officium ei desiderari ne patiaris. Et quoniam genus hoc petitionis a sincero quodam optimoque proposito videtur proficisci, tam præclaro desiderio deesse noluimus. Quare mandamus tibi atque præcipimus, ut quoties postulatus fueris, ea diligentia ac fide illi deservias, quo nobis ipsis inservires. Romæ XIII Kal. Februarii MDLXIX.

alteri postea misso mandat ut agat gratis

E

Regique petenti ubique adsit:

184 His igitur consiliis deinde factum est, non modo ut major inter Pium ac Regem illum animorum conjunctio intercederet ac benevolentia, sed etiam ut Internuntius Pontificia negotia regiis præferens, res graviores deinceps curaret conficiendas. F In iis ut hæreticis amotis, publica munera Catholicis mandarentur: ut Stanislaum Hosium, Varmiensem Episcopum et Cardinalem, singulari virum doctrina parique vitæ sanctitate præditum, Rex honorificentius haberet, eo proximo sibi loco in Senatum admisso; cum antea inter Episcopos, uti Varmiensis Antistes, septimus assideret. Internuntio præterea Pontificio concessum, ut ad dexteram Regis ubique esset, uti deinceps apud ipsum perpetuo fuit. Ex hac eadem fiducia mox orta et constituta est Lituaniam inter et Poloniam optata concordia, quæ sexaginta jam annorum spatio sæpius agitata stabiliri non potuerat. Hinc porro factum, ut sacra vectigalia, quæ ad sancti Petri patrimonium antiquo jure pertinent, facilius ibi ac tutius exigi possent: quæ cum jam inde ab anno post Christum natum MXXXVIII, ob datum Polonis concessu Pontificio Regem Casimirum, qui monachus fuerat Cisterciensis, Apostolicæ Sedi, quam tenebat eo tempore Benedictus IX, viritim gratis animis pendi cœpissent, dehinc passim solvi desierant: quod Romani Pontifices pro tempore Polonorum Regibus, ad eas gentes in officio

Unde multa Pontifici honorifica, regno utilia secuta.

Tributum sacrum ibidem exigere dissimulat.

TER ANT. GABIT.

A officio ac fide continendas, condonare interdum consuessent, præsertim ab anno salutis MDXXX. At vero cum Sigismundus Rex, bonis omnibus annuentibus, ea Pio pendi statuisset, illico Pontifex eadem exigendi eo misit facultatem. Quamquam ne res ad exitum perduceretur, variis intercedentibus hominum studiis, mox fuit impeditum: nonnullis Pio subjicientibus, cavendum esse, ne id avaritiæ speciem apud eas gentes præ se ferret, itaque id damni Pius dissimulare maluit, quam vel ullam licet injustam cupiditatis notam subire, vel pusillis animis querendi occasionem dari: quamquam non ignorabat, in officio recte præstando retinendoque jure suo, vel pusillorum querelis vel iniquorum calumniis impediri quemquam non oportere: sed aliquando de jure suo non nihil decedere, magnum esse compendium.

suum autem jus in Prussia tuetur,

185 Inter hæc autem Romani Pontificis in Prussiam jura quædam retinenda ac tuenda esse Pius cogitavit: erat namque Prussia quondam Sedis Apostolicæ ditio, in qua Pontificius Quæstor considebat: sed eam ditionem Albertus Marchio Brandeburgensis, sumpto Ducis titulo cum olim occupasset, eique filius succedens hæreticus vel ob id tenere illam jure non posset; ei qui titulum ac ditionem ipsam tum B usurpabat, quidquid Apostolica Sedes in Prussiam haberet juris, in Lublinensibus Comitiis publice denuntiari, ac denuntiationem ipsam publicis tabulis consignari, uti sedulo factum est, Pius imperavit. Præterea vero, suadente Pio, Rex sese cum Maximiliano Cæsare ad rem Christianam a Turcarum furore vindicandam clandestino fœdere conjungere, sororemque suam nuptam in Austriacam familiam collocare, atque de hisce aliisque de rebus in ipsius Cæsaris colloquium venire constituit. Quæ tamen ne fierent, aliena, ut plerumque accidit, interposita consilia præpediverunt. Ad hæc Societati Jesu, quæ benigne deinceps ac liberaliter ibidem accepta est, tria collegia, cohortante Pio, Rex, ædificavit: eaque et amplis vectigalibus, et pretioso instructissimæ bibliothecæ suæ munere decoravit. Ad extremum Rex, ut rectam suam in Deum fidem atque in Pontificem Pium observantiam testaretur, hæreticam omnem pravitatem in dies magis execratus, cum per tabulas duorum testium firmatas fide regioque signo præmunitas, se in omni vita Catholicam religionem ut antea professurum, nec ullam ejusdem religionis immutationem unquam in regno suo permissurum esse Pio spopondisset, easque obsignatas ad eum tabulas misisset; ad hoc ipsum magis etiam confirmandum, die Cœnæ Dominicæ sacro, magna C pii populi lætitia publice Catholico ritu communicavit.

suadet fœdus cum Cæsare contra Turcas,

collegia Societatis Jesu fundanda,

cœnobium Dominicanis restituendum Dantisci,

186 Interea ubique ferme gentium Pontificis opera sanctæ religionis cultus renovabatur egregie. In primis vero Dantisci, quæ celeberrima Prussiæ civitas est, maximisque mercimoniorum commerciis inter omnes Europæas urbes insignis. Erat in ea civitate Catholicæ veritatis ita lumen extinctum, ut omni ecclesiastico jam Ordini sublato, nullum fieret sanctæ Missæ sacrificium, nullæ sacræ conciones a Catholicis unquam haberentur: omnia denique, Lutherana peste aliisque pessimis depravatæ religionis erroribus referta, miserandum in modum interibant. Verum hujus Pontificis ope, Dominicanæ familiæ Fratribus templum cœnobiumque suum ibi restitutum est: quæ ædificia et amplitudine et opere præclara etiamnum extabant, militum hospitio ac præsidiis exposita. Qua restitutione facta, plurimi concionatores egregii aliique præterea ejus Ordinis Sacerdotes eo missi sunt: qui sacris faciendis, tantoque illorum populorum concursu atque frequentia, quanta explicari vix potest, concionibus habendis, Pontificiis tum precum tum pecuniarum subsidiis D adjuti, eas gentes ad fidem Catholicam reduxerunt. Exinde per eas regiones omnes, ad illorum quos ad sanitatem reductum iri spes erat commoditatem, ingentem Sacerdotum numerum decrevit, cum potestate, illos, modo ad saniora redirent consilia, a crimine hæreseos absolvendi: ex quo æternæ salutis admirabiles sunt fructus consecuti. Ac proinde continuata res est, ceteris pro tempore ministris eo missis, ad illorum populorum, divini luminis ope in dies resipiscentium, procurandam salutem: cujus quidem singularis beneficii haud immemores illæ gentes, in hanc usque diem cum gratiarum actione Pii laudes concelebrare non desinunt.

magno cum fructu.

CAP. XII. Hæresibus ubique comprimendis intentus,

187 Jam vero cum nihil esse aut Deo magis invisum aut humano generi pestilentius hæretica pravitate, Pius optime perspiceret; ad hanc contagionem ubique terrarum radicitus evellendam, cum in omni vita sua, tum in primis in Pontificatu, et prudentissimis consiliis, et piis cohortationibus, et humanissimis monitis, et bellicis subsidiis, armis ac pœnis adhibitis, nullis laboribus parcens aut impensis, nihil non agendum sibi esse perpetuo cogitavit. Docent hoc ea, quæ in Italia, in Gallia, in Belgio, in Hispania, in Scotia, in Anglia, in Polonia, in Prussiaque ab eo contra hæreticos gesta fuisse hactenus E commemoravimus. Ad hæc vero illud etiam accedit, quod eodem ipse religionis incensus ardore, cum Italicarum tum exterarum quoque gentium Præfectos commonebat interdum, summo studio invigilarent, Epist. 14 lib. 5 ut si quis apud eos hæretica infectus labe deprehensus fuisset, is continuo sacrorum Inquisitorum in potestatem traderetur. Ac propterea Catholicos et religiosos viros quoquoversum submittebat identidem odoratum, quid non solum hæretici, sed Catholici quoque Principes de religione sentirent, aut contra ecclesiastica jura permitterent, seu etiam committerent, quaque ratione viverent cum sua quisque familia. Sed quoniam de singulis hoc loco scribere, ut longum esset, ita minime necessarium, unum vel alterum exemplum attulisse fortasse fuerit satis.

Waldenses converti per Rodericium Societatis Jesu

188 Cum ergo remotioribus quibusdam in locis Neapolitani regni, nonnullos jamdiu damnatam Vualdensium, alio nomine Pauperum de Lugduno, hæresim sectantes superesse intelligeret; eo Christophorum Rodericium, Societatis Jesu Sacerdotem, ampla cum potestate misit: qui eos sanctitate vitæ solidaque doctrina, quibus ille præsidiis probe erat instructus, sapienter coargueret; errantesque oves ad Catholicæ Ecclesiæ gregem, uti fecit, ope divina F revocaret. Catholicæ fidei desertor quidam, nomine Franciscus Celaria, hæreticus concionator, Morbinio, quod est oppidum Volturenæ vallis, Mantuam, ubi magno cum illius civitatis periculo perfidiæ suæ virus effundebat, statis diebus clanculo proficisci consueverat: ad hunc Pius Petrum Angelum Casanovam, Dominicanum cœnobitam, in Volturenam Clavennamque Galliæ Cisalpinæ valles emisit, rationemque præscripsit, qua ille ad capiendum hæreticum uteretur. Quod quidem ei percommode cecidit: nam illum, ex quodam hæreticorum conventu Curiæ celebrato Morbinium versus redeuntem, atque per os Abduæ trajecturum, ipse Casanova ibi præstolans, octo virorum ope subnixus, suis manibus comprehensum in lintrem ad id comparatum detrudit: eumque vinctum inde Placentiam, uti sibi fuerat imperatum, ad Octavium Farnesium Ducem perduxit: qui pro sua in Sedem Apostolicam fide ac pietate eum Romam devehendum curavit. Damnatum hæreticum pœnam sequi oportebat, ut igni vivus cremaretur: sceleris tamen consortibus, qui non modo Mantuæ, sed alibi etiam erant, prius enuntiatis.

et Celariam hæreticum per Casanovam Dominicanum capi curat,

quo Romæ exusto,

A tis. Cui morbo, et item ceteris, quæ inde proficiscebantur, malis opportuno subinde remedio provisum est. Ille vero tandem sui pravitatem agnoscens errati, antequam igni traderetur, serane, an seria pœnitentia duci visus est : atque ita mortuus flammis fuit absumptus.

frustra hæretici conqueruntur :

189 At vero Pontificis jussu, ad hæreticum capiendum concionatorem, administros Pontificis eo penetravisse, tantum Rhætorum animis terrorem incussit, ut eorum præcones per Catholicorum oppida deinceps vagari non auderent. Extemplo Rhæti ad varios principes viros de sua, quam violatam esse querebantur, vindicanda jurisdictione legationes decreverunt. Dux autem Albuquercius, Gabriel a Cueva, ditionis Mediolanensis Præfectus, ad quem imprimis illi confugerant, ut erat vir admodum pius atque Catholicus, id quod res erat eis respondit : Pontificem absolutam ac legitimam in omnes terrarum orbis partes potestatem habere, quoties ipse vellet hæreticos vel capi, vel meritis affici suppliciis. Quamobrem cum adversa votis responsa retulissent, præmia publice proposuerunt iis, qui Casanovam ejusque fautores vel enecassent, vel eos vivos aut mortuos in potestatem sibi tradidissent. At B enim Pius, quin ad alias ejusmodi hominum pestes, tum eodem tum alio etiam tollendas mitteret, haudquaquam sibi propterea desistendum esse constituit : qui in vincula conjecti, Romam ad eum a multis principibus viris, citra ullam ferè contentionem, perduci curabantur.

sic et a Florentiæ Duce transmissus Carnesicca comburitur,

190 Cum enim Petrum Carnesiccam, Protonotarium, civem Florentinum, hæreticum sæpe relapsum, primo Pontificatûs anno, vinctum ad se Romam perduci una litterarum significatione a Cosmo Medice Florentiæ Duce postulavisset ; id ille statim, qua semper fuit in Deum fide, et in Apostolicam Sedem (præsertim in Pontificem Pium) obedientia ac pietate, summo studio præstandum curavit : adjecitque si ob ejusmodi causam, quod ab illo Deus omen averteret, Principem ejus filium sibi tradi Pius voluisset, eum ab se in vinculis illi missum iri. At hæreticus ab sacro Inquisitionis magistratu Romæ damnatus, secularique potestati traditus, ignis supplicium pertulit : cum per annos viginti septem ea infectus labe, sacris proventibus clam hæreticos impie sustentasset ; atque inter alia pravitatis indicia permultæ ad hæresiarcham Calvinum ejus epistolæ cum responsis deprehensæ fuissent. Gui- C dum præterea Zanetum Fanensem, eadem hæretica perfidia notatum, Pataviique latentem comprehendi, ad Sedisque Apostolicæ judicium Pius deduci mandavit : licet Venetis Senatoribus judicium illud ad se pertinere profitentibus, in ea re obtinenda variæ de jurisdictione contentiones intercesserint. Sed Pius ejusmodi caussarum omnium ubique gentium supremum se ac legitimum judicem agnoscens, quod volebat obtinuit, edicens, hæc ex sacris legibus non ad profanam, nisi quod ad infligendas pœnas post latam per Ecclesiasticos judices sententiam, spectare, sed ad sacram potestatem omnino pertinere.

et Zanetus Patavii latens capitur,

gaudet Pius in conversione virorum primariorum.

191 Ceterum nihil Pio gratius poterat accidere, quam si videret ex hæresi aliquos resipiscere, et ad Ecclesiæ unitatem obedientiamque redire : atque hanc animi voluptatem cum de omnibus sentiret, eam tamen singularem ex primariis viris resipiscentibus percipiebat. Intelligebat enim, quod ait B. Augustinus, claros homines cum multis noti sint, multis esse auctoritati ad salutem, et multis præire secuturis. Quare cum aliquando cognovisset, Polonos quosdam nobiles viros ad fidem Catholicam revertisse ; eximio perfusus gaudio, datis ad ipsos clementissimis litteris, summum illud beneficium quod a Deo accepissent gratulatus, amantissime illos ad perseverantiam adhortatus est : qui postea in D suscepto pietatis cultu persistentes, magno ceteris illis gentibus, ad æternæ salutis viam pie tenendam, adjumento fuere.

Lib. 8. Conf. cap. 4

PER ANT. GABUT.

CAP. XIII

192 Acre porro studium ac diligentiam Pius adhibuit tum Venetorum Sacerdotum ordinandæ disciplinæ, tum in omni illa ditione Christianis moribus et institutis sive restituendis sive etiam conservandis. Diligebat enim eam ipse Rempublicam, atque universis illius vel decretis vel legibus tuendis, quatenus æquitas ferret, paratum semper sese præbuit. Cum igitur Joannem Antonium Fachinetum, qui postea Innocentius IX appellatus bimestrem Pontificatum sanctissime gessit, virum summo rerum usu, eximia juris prudentia et integritate ornatum, apud eum Senatum Internuntium Apostolicum toto Pontificatus sui tempore decrevisset, ejus opera complura ibi, eaque præclara, et utilia confici negotia procuravit. Ut autem Sacerdotum disciplinam ordinaret, Venetis considerandum proponebat ; hæreticos, quemadmodum nullo certo pravitatis suæ nituntur fundamento, ita depravatis quorumdam Clericorum moribus objectandis, falsam et iniquam sectam suam prætexere solere imperitæ multitudinis animis obcæcatis. E Cumque magno Italiæ ornamento esset illa Respublica, in qua tamdiu Christiana religio floruisset, quoniam divinis legibus ac sanctæ Romanæ Ecclesiæ antea Veneti obtemperassent ; summo quoque studio curandum, ut pietatis in officio se omnes continerent : populorumque, in primis vero Sacerdotum mores ac disciplina recte sese haberet. Neque enim cuivis Reipublicæ satis esse, si Princeps unus bonus ipse fuerit, subjectis interim sibi populis data peccandi licentia : ex qua demum Reipublicæ pernicies manaret et exitium : cujus rei cum aliæ provinciæ complures, tum in primis Galliæ reliquas gentes non sine magno suo malo commonerent. Statuit porro, ut olim sacris legibus cautum erat, ne cum mulieribus habitarent Sacerdotes, ac ne ita multi sacris initiarentur ordinibus : in eaque re major et morum et eruditionis ratio deinceps haberetur. Satius enim esse, in ordinatione præcipue Sacerdotum, paucos bonos, quam multos malos habere ministros : quia si cæcus cæcum ducit, ut ait Christus, ambo in foveam cadunt.

In ditione Veneta præcipit Sacerdotum mores emendari,

Matth. 12

193 Edixit præterea, ut adversus execranda in Deum Sanctosque maledicta, publice constituti viri, F in eos animadverterent, qui in sacrosanctam Romani Pontificis, Ecclesiæque vel auctoritatem vel dignitatem obloquerentur : nam obtrectationes ejusmodi argumenta quædam et initia quondam fuisse immutandæ religionis, ac rerum status convellendi. Hæc et id genus alia complura Pius Venetis præcipiebat, quæ magno et sacris et profanis rebus pie componendis aut constituendis adjumento fuere : nam his monitis illi permoti, ad Pontificis juvanda consilia jussaque facienda, sese converterunt. Itaque sacrorum Antistites sunt in sua quisque loca profecti : Abbates, et Ecclesiarum administri, aliique præterea sacrati ordinis Ecclesiasticam servare disciplinam, moresque componere omnes jussi, alii quidem paruerunt ; alii vero, qui contumaces essent ceterisque præberent offensionem, per illam ditionem omnem, vel ad saniora consilia revocati vel expulsi vel alias propositas pœnas subire coacti sunt.

et alia plura utiliter sancit.

A

CAPUT VI.

Ecclesiæ Mediolanensis jura protecta: Ordo Humiliatorum deletus. Duci Florentiæ honores aucti.

Cap. XIV. *Pro S. Carolo Borromaeo, jura Ecclesiæ Mediolanen.*

Exardebat etiam per eos dies inter Carolum Cardinalem Borromæum, Mediolanensem Archiepiscopum, virum eximiæ sanctitatis laude clarissimum, ac regios ejusdem civitatis Magistratus, gravis in primis ac multiplex de sacra jurisdictione controversia. In ea præter cetera contigit, ut Ecclesiastici fori lictor primarius, cum armis Principis edicto prohibitis comprehensus, eorumdem jussu Magistratuum in carcerem truderetur, ac deinde publice fune acerbissime tortus in exilium cedere juberetur. Quare cum omnes hujus facinoris affines auctoresque præcipuos ab Ecclesiæ communione Archiepiscopus pro potestate sejunxisset, ac proinde Senatus Mediolanensis Præsidem duosque primarios Senatores ad dicendam coram se causam Romam Pius evocasset, ac judicio in eos constituto rem ipse dijudicare atque componere statuisset; Philippi Catholici Regis B in Urbe procuratores, Regem ipsum jussa Pontificis omnia facturum esse in se recipientes, negotium præverterunt. Itaque Pius per Joannem Baptistam Castaneum, Rossani Archiepiscopum, ordinarium suum in aula Regia tunc Internuntium, virum omni virtute præstantissimum, qui deinde ad summum Pontificatum evectus, Urbanus Septimus est appellatus, et item per Vincentium Justinianum, universi Dominicani ordinis Antistitem, ac denique per Julium Aquavivam, Atriæ Ducis filium, utriusque Signaturæ Referendarium, viros eximia prudentia, doctrina, et integritate præditos (quos ambos ipse postea sacræ Purpuræ dignitate decoravit) ad Regem ob hæc atque alia id generis negotia ab se missos, apud eum agebat, ut auctoritatem suam retinere atque exercere posset Ecclesia Mediolanensis. Secus enim imminere periculum, ne inde clanculum aditus aperiretur hæresibus: quibus deinceps occurrere, eidem Regi vel cupienti haud ita facile foret. De optima quidem pii Regis voluntate se nihil ambigere, sed ne quid præter vel contra illam committerent administri, se jam re ipsa doctum subvereri. Ceterum se potestatem, quam a Deo summam acceperat, in id interpositurum, atque in ejusmodi cau- C sis pro Ecclesiastica retinenda libertate se vitam et sanguinem, si opus esset, libenter profusurum.

Epist. 16 et 17 lib. 1 Epist. 38, 99 lib. 3

apud Philippum Regem fortiter tuetur,

195 Demum post varias contentiones Regii quidam administri, ad quos ea magis pertinebat causa, Mediolani, Pii concessu, ab Archiepiscopo stata ceremonia in gratiam Ecclesiæ recepti, merita pœnitentiæ piacula publice subiere, spectaculo pro foribus ædis maximæ constituto. Sed arma prius Archiepiscopalibus jam erepta ministris restituerunt: solemnique jurejurando sese devinxerunt, in Ecclesiam deinde nihil umquam tale se commissuros. Atqui nec multo post quicumque in ea fuerant culpa, fere omnes vario immaturæ mortis genere decesserunt: relicto posteris exemplo, ne quid audeant in Ecclesiam temere moliri; sed eam potius, ut pios homines decet, tueantur ac protegant. Sacram namque dignitatem aut Ecclesiastica jura violare vel imminuere, scelus est, ut Christianæ reipublicæ perniciosum, ita Deo Ecclesiæ suæ vindici justissimo tam odiosum et invisum, ut quicumque in eo genere deliquerint, in eos graviter ita divina semper exarserit. Quin etiam si prisca memoria repetamus exempla, inde maximam in genus humanum offendemus invectam esse partem incommodorum. Hinc hæreses, hinc civiles dissensiones, publicas clades, D hinc denique civitatum, regnorum ac Regum excidia divino judicio consequi semper consuevisse, sacra profanaque testatur historia. Verum hæc, et ea quæ mox de Humiliatorum Ordine subjiciam, complectar brevius, quoniam eadem et uberius et melius explicata legere est in libro de ipsius Cardinalis vita, quam vir egregius Carolus a Basilicapetri, olim nostræ hujus Congregationis Clericorum regularium S. Pauli Præpositus Generalis, nunc Episcopus Novariensis, accurate conscripsit.

ne qui ea violarant impuniti haberentur.

Cap. XV. Reformandis Humiliatis intentus S. Carolus

196 Humiliatorum, quos appellabant, Ordinem inde Pius extinguendum esse statuit. Ii namque cum jam quingentis circiter ab hinc annis egregia pietatis laude in Italia florere cœpissent, dein sensim neglecta perfectioris vitæ disciplina (ut ad deteriora proclivia sunt hominum ingenia, ac nisi optimis cultu studiis perpetuo fulciantur, vel præclara instituta facile prolabuntur) a susceptæ religionis officio declinabant in dies. Cui malo Pius pro sua pastorali cura quibuscumque posset remediis occurrendum esse constituens, ipsi Carolo Cardinali, cujus in patrocinium jam traditus erat ille Ordo, de eo corrigendo, et ad pristinam disciplinam revocando, mandata dederat. At is cum jussa Pontificis exsequi niteretur, magnam apud quosdam ejusdem Ordinis E Præpositos, ab ejusmodi rerum instauratione clam abhorrentes, sibi conflavit invidiam: quæ usque adeo crevit, eoque temeritatis eorum perpulit animos, ut socium suum desertorem quemdam, Hieronymum Donatum, cognomento Farinam, ad Cardinalem quoquo modo possit e medio tollendum, inducere non dubitarint. Is ergo cum nefarium scelus variis artibus sæpenumero committere nequidquam tentavisset; demum quadam die, quæ dies fuit ad VII Kalendas Novembris, anno MDLXIX, vesperi clam in Archiepiscopale palatium ingressus, Cardinalem in sacello cum familia sua sacris de more precibus intentum, ab aperto loci ostio, ictu minoris tormenti, glande et aliquot præterea quadratis plumbi frustulis instructi, confodere est aggressus. Exaudito strepitu, mox, ne incepto precantes absisterent, præsenti animo jussit Cardinalis. Utrumque divinitus factum esse dixeris, ut et eo temporis momento, quasi ad ipsos oratium animos magis confirmandos, pio concentu canerentur ea Domini verba: Non turbetur cor vestrum, neque formidet; et ictus ad Cardinalis tergum perveniens eum, a nefario percussore quatuor quinqueve cubitis distantem, nihil offendere[t]. Glans enim plumbea, cum nec extimam quidem F ejus vestem lineam (superpelliceum vel rochetum appellant) trajecisset, sed in ea fœdum vestigium reliquisset, in dorsique spina leviter contusa cum tumore signum impressisset, in pannum humi stratum decidit. Frustula vero, eo quoque minime læso, varia loca petierunt: alia quidem inani ictu trajectis vestibus et ambustis, in iis diffusa reperta sunt: alia vero in parietem et lignum, quæ contra ostium erant, Carolo medio, excussa ceciderunt. Itaque famulum suum protegente Deo, periculum admirabiliter evasit sanctus Antistes.

ideoque ab iis ad mortem petitus,

Joan. 14 *cum sclopi ictum excepisset illæsus;*

Pius Deo gratias agit,

197 Hisce rebus auditis Pius, utpote qui Carolum ipsum, virum ut honoris dignitate, ita virtutum omnium laudibus illustrissimum, unice diligeret ac complecteretur; quique pati nullo modo posset, ut sacrosancta vel Cardinalium vel Episcoporum violaretur auctoritas, eoque minus vita peteretur, vehementer condoluit: eaque de re in Cardinalium conventu verba faciens casum deploravit, eosque hortatus est, ut de tanto viro per miraculum servato, Deo gratias agerent. Mox suo nomine ad Regem Catholicum litteras dari, eique negotium gravissime commendari jussit, ut provinciæ Mediolanensis administris,

A ministris, quæ oporteret, pro rei gravitate præscriberet. At enim optimus Rex, tantum facinus et ipse vehementer execratus, ut sacrilego parricidæ diligentissime conquirerentur, meritisque suppliciis afficerentur, imperavit. Caroli vero litteris, quibus rem ipsam accurate descriptam per Nicolaum Ormanetum ad Pium referri curaverat, Pontifex manu sua respondit, hoc jam inde ab ipso mundi hortu iniquis semper in more fuisse, odisse justos, eosque insectari : sed dum illis obesse conati sunt, profuisse potius, sibi vero nocuisse. Dolere se maxime quorumdam cæcitatem, qui contra se ipsos laborarent: Deo gratias egisse, quod talem virum sibi servasset, et dæmonis conatum infregisset : non solum Dei fiducia, maximo alioqui præsidio, sed diligentia etiam in se custodiendo uteretur : vindicaturam id sceleris divinam majestatem, ut solet, in tempore. Deum oraret per se, et per alios, ut cæcis lumen daret.

et Carolo gratulatus,

198 Ceterum Pius, tam nefarium scelus haud quaquam dissimulandum ratus, in primis Carolum jussit sibi suspectos prodere : qui respondit, scire se correctionis causa multos sibi offensos esse, sed legitimam suspicionem habere nullam : nolleque, quantum in se esset (quod etiam publico scripto testatus est) aut in quemquam omnino ea de re agi, B aut suorum aliquem ejus inquisitionis vel judicii ullo modo esse participem : quin etiam sæpius Pontificem supplex Carolus rogavit, ut criminis auctoribus ignosceret, Deoque factum remitteret. At vero Pontifex, cum edictum evulgasset in eos, qui sceleris affines essent, idque nondum comperiri posset; ineunte anno MDLXX Antonium Scarampam, Episcopum Laudensem, qui de maleficio diligenter quæreret, alio graviore cum edicto Mediolanum legavit. Quo edicto ibi per Episcopum promulgato, anathemati omnes subjiciebantur quicumque non indicarent, quid de eo facto nossent; indicantibusque impunitas promittebatur, etiam si sceleri consensissent. Huic autem edicto, ut Carolo ipsi et aliis Cardinalibus in posterum magis caveret, generalem adjecit constitutionem, qua veteris decreti pœna, in percussores Cardinalium a Bonifacio VIII sancita, etiam conscios sceleris, nisi indicarent, teneri statuit.

eodem frustra deprecante,

inquisitionem criminis committit Ep. Laudensi :

199 Jam vero tandem conjuratione patefacta, flagitii auctorem in oppidum Clavasium, ubi inter præsidiarios milites incognitum se adscribi fecerat, receptum esse Pius intelligens; confestim Emanuelem Philibertum, Sabaudiæ ducem, cujus in ditione illud C est præsidium, per litteras commonuit, Ecclesiasticorum Judicum in potestatem eum protinus dare ne recusaret. Qui ut optimus Princeps Catholicæque religionis studiosissimus, et in ipsum Carolum singulari observantia propensus, reum comprehendi, sub arctaque custodia Mediolanum Archiepiscopales in carceres perduci curavit. Quos etiam in carceres conjecti statim illi Præpositi et in quæstionem dati, crimenque confessi, Senatus judicio capitis damnati sunt, una cum ipso sacrilego percussore. Quare cum in truculenti sceleris hujus detestationem, tum etiam ob alias ejus sodalitatis corruptelas, eodem anno MDLXX totum Humiliatorum Ordinem Pius extinxit, eorumque Præposituras, sacerdotia et vectigalia, partim Cardinalibus, partim etiam religiosis locis, piorumque sodalitatibus adjudicavit. Monachos vero, qui fuere non amplius centum septuaginta quatuor, ex ipsis distributis facultatibus, victu monastico donec viverent sustentari jussit, et in religiosa disciplina Episcoporum cura contineri. Hunc demum exitum habuit optimus quondam monachorum Ordo, taleque edidit Pius exemplum neglectæ disciplinæ vindicandæ, ut ceteri sibi discant cavere diligentius.

et reis morte punitis,

Const. 119, 120 ordinem ad paucos redactum extinguit.

CAP. XVI

200 Sed quemadmodum Principes viros, si quid contra sacram potestatem ecclesiasticaque jura D committerent, reprimere Pius non formidabat, sic eos ubi Sedi Apostolicæ favere, Ecclesiæque dignitatem et Catholicam fidem, quibus deberent ac possent auxiliis, protegere cognovisset, amplissimis muneribus et honoribus augere consueverat. Cum enim ad Catholici nominis hostes in Gallia, ut diximus, debellandos, Cosmum Medicem, Florentiæ Ducem, adjumenti plurimum attulisse, eumque et Christianæ Reipublicæ tuendæ saluti, et Apostolicæ Sedis obsequio perpetuo intentum esse animadverteret; ipsum atque successores ejus omnes ad altiorem honoris gradum provehere, Magnique Ducis Etruriæ, provinciæ sibi pro maxima illius parte subjectæ, titulo insignire pro potestate constituit : cum ut piam liberalissimi Principis ac domus clarissimæ in Ecclesiam Dei beneficentiam ac merita honorifico grati animi officio prosequeretur; tum etiam ut ceteros Catholicos ac principes viros, ad ejusmodi in Christianam Rempublicam sive subsidia sive beneficia pro tempore conferenda, illustri remuneratione genere provocaret : nihil tale Pii temporibus procurante Cosmo, nec ab eo id se impetraturum esse cogitante; sed totum id ipsius tantum Pontificis curatum arbitrio est. E

PER ANT. GABUT. Cosmum Florentiæ Ducem,

201 Etenim eodem ipso bello Gallico conflato jam ac prope confecto, Comitem Sanctæ Floræ rogabat Galliarum Rex, ut Pontificis Cosmique auxiliares copias, quibus ille præerat, ultra constitutum sibi tempus in alios tres menses in Gallia contineret. Comes ea de re ministrum suum ab epistolis misit ad Pium : qui sibi gratum quidem esse respondit, milites suos illic ejus subsidii causa commorari; sed de Cosmi cohortibus se non posse ultra præstitutum tempus quidquam decernere, neque operis illi plus imponendum videri : nam Cosmum cumulate satis officio fecisse suo, cum præsertim ille, suadente se, centum et amplius nummum aureorum millia in ejusdem belli subsidium Gallorum Regi commodasset. Mox Comitis nuntio Pius imperavit, ut cum ejusmodi explicatione consilii rediret in Galliam, Florentiamque prætergrediens singillatim de rebus omnibus Ducem certiorem faceret. Dux autem eo accepto nuntio; Non erat, inquit, cur Pius hoc de me sibi polliceri vereretur : non solum enim subsidiarios meos cum Pontificiis copiis, quamdiu voluerit ipse, in Galliis pro Catholica religione permanere curabo; sed etiam, eo jubente, operam in illo bello F meam ei navare, et quidquid ex ditionibus meis subsidiorum cogi poterit, prompte suppeditandum polliceor, deferoque libentissime. Quod cum per litteras nuntius Pio significasset, oculos ipse convertit in Christi de cruce pendentis effigiem, junctisque manibus supplex Deum oravit, ne permitteret se tristem obire diem suum : sicuti contigisset, nisi per occasionem sibi in Cosmum, de sancta Ecclesia Dei optime meritum, grati animi significationem dare licuisset.

missis et continuatis in Galliam subsidiis,

optime meritum de religione;

202 Subinde cum ei veniret in mentem, temporibus superioris Pontificis agitatum esse de augendo Cosmi titulo, ea de re ubi diligentius cognovit, eum, aliis Principibus non admonitis, Magnum Ducem creare decrevit; ac suis ipse manibus regium illi diadema designavit, in quo hæc verba ab se dictata voluit inscribi. Pius V. Pont. Max. ob eximiam dilectionem, ac Catholicæ religionis zelum, præcipuumque justitiæ studium, donavit. Cumque super hac re diploma scribendum curavisset, id per Michaelem Bonellum, Cardinalis Alexandrini fratrem, misit ad Cosmum : cujus in eo diplomate virtutes, atque ea, quibus erat maxime conspicuus, promerita jussit explicari : præsertim vero, quod provinciam ille suam ab hæretica contagione liberam conservasset: quod

titulo majori aucturus, Constit. 88 Epist. 46 lib. 4

diplomate misso explicat gentis Etruscæ

PER ANT. GABUT.

A quod Sedes Apostolica gratissima plerumque obsequia, atque etiam commoda, subministratis ob Etruscis auxiliis, olim ac nuper accepisset; idque complures Romani Pontifices, præsertim Innocentius et Clemens, uterque eo nomine IV, Gregorius X, Benedictus XI, Martinus V et Leo X luculenter testati fuissent; adeo ut tam eamdem provinciam, quam ejus Rectores et Magistratus, ob peculiarem erga Romanam Ecclesiam devotionem, et observantiam, propenso paternoque affectu variis muneribus et honoribus jure cohonestandos atque ornandos esse censuissent.

et ipsius Cosmi laudes eximias

203 Quod ipse Cosmus majorem in dies eximiæ virtutis suæ splendorem, ferventioremque Catholicæ religionis cultum, et in administranda justitia præcellens studium, ex eo tempore quo imperare cœpit, nusquam prætermisisset. Quod Carolo Gallorum Regi Christianissimo, adversus ejus rebelles et hæreticos, pecuniis, peditatu et equitatu, Pio ipso cohortante, alacriter opem tulisset. Quod pro eximia ejus in Deum pietate superioribus annis Militiam S. Stephani, ad recte fidei exaltationem ac propagationem, instituisset; bonis ditasset et ampliasset. Quod delatum sibi admirabiliter Principatum admirabilius B regeret ac moderaretur; illumque singulari prudentia, in pacis ac justitiæ amœnitate, ab ineunte ejus ætate diligentissime contineret et conservaret. Quod terra marique præpotens, piratis, facinorosis, sicariis, quietis et otii publici perturbatoribus, Sedisque Apostolicæ perduellibus et adversariis, hostis acerrimus scelerumque severus vindex existeret. Quod numerosa ac frequenti populorum ei subditorum, Deo benedicente, multitudine, copiosis grandibusque reditibus gauderet ac frueretur. Quod validus peditum et equitum numerus in omnes usus ei præsto semper esse posset. Quod quamplures florentissimas urbes, tam Cathedralium quam earum nonnullas Metropoliticarum dignitate insignes, et gymnasiorum generalium celebritate liberaliumque disciplinarum studiis ornatas, munitissimos portus, validissimas arces, loca tutissima, triremium classem paratam et instructam, tam ad Tyrrheni sui maris quam ad Romam Sedis oræ maritimæ tutelam, haberet. Quod rerum omnium copia, ditionis amplitudine, locorum ubertate, continua vitæ felicitate, demum gentis celebris admodum et opulentæ viribus subnixus effloresceret. Quod cuncta hæc ipsa et alia bona immensæ Dei omnipotentis benignitati accepta referens, C ea ad divinum honorem et gloriam paratissima semper fore profiteretur. Quod absoluta potestate, ratione liberi et recti Dominii Florentini, nemini subjectus esset, ut juxta distinctionem Pelagii Romani Pontificis inter ceteros magnos Duces ac Principes censeri et numerari posset ac deberet. Quod ipse ejusque filius primogenitus Franciscus, arctis admodum affinitatis et necessitudinis vinculis cum Maximiliano Cæsare designato, et maximis Christiani nominis Regibus conjuncti essent: iique a nobilissima stirpe Medicæa, multis honoribus et titulis decorata, et ex qua tot illustres viri ac tres Romani Pontifices prodiissent, ortum haberent.

eique dat titulum Magni Ducis,

204 His ergo atque aliis ejusmodi, quæ latius in ipso diplomate referuntur, justissimis de causis id honoris et tituli Cosmo ipsi illique inclitæ familiæ, de supremæ suæ Apostolicæ potestatis plenitudine, conferendum esse statuit: idque Romanorum Pontificum decessorum suorum secutus exempla, præsertim Alexandri III, qui Alfonsum ex Duce Lusitaniæ Regem constituit, et Innocentii pariter III, qui Colaionnem Bulgarorum et Blanchorum, qui Pannoniæ Regibus subjecti erant, Regem fecit; et Bohemiæ Duci, ut in suis litteris Regem se nominare posset, concessit; et, ut alios plurimos omittamus, D Pauli IV, qui nostris temporibus Hiberniam insulam in regni titulum ac dignitatem erexit. Cosmum ergo, Romam ad suscipienda insignia diadematis evocatus, honorificentissime in aula Regia Pius excepit. Mox in sacello Pontificio inter sacrorum solemnia, die Dominica Lætare, quæ incidit in tertium Nonas Martias, anno MDLXX, suis ipse manibus ejus capiti eximii pretii coronam imposuit, atque sceptrum illi dedit in manus: Cosmo prius pro more sese jurejurando obstringente, ad fidem et obedientiam Pio ipsi, ac ceteris deinceps Romanis Pontificibus ejus successoribus Ecclesiæque præstandam: eumque inter hæc sacra Rosa, ipso die de more ab se consecrata condonavit.

coronam et sceptrum ac rosam benedictam,

nequidquam reclamante Oratore Cæsareo,

205 Neque vero passus est Pius, ut ille vel de itinere Romam suscepto, vel de diademate recipiendo, Cæsarem aut Hispaniarum Regem commonefaceret. Providebat enim fore, ut nonnulli alii Principes viri, quantum in ipsis esset, eam rem impedire conarentur: quæ tamen res ad Sedem Apostolicam, bene de se meritos eum in modum remunerare cupientem, omnino pertineret. Sed antequam sacellum Pius iniret, Cæsaris Orator, illi neutiquam licere Cosmum ita redimire, supplex denuntiavit; E quod is non Pontificis beneficiarius esset, sed Cæsaris, cujus essent partes hujuscemodi. Cui mox Pius: Quonam, inquit, jure Imperatores ipsi vel sunt vel appellantur Imperatores, nisi ex Apostolicæ Sedis auctoritate? Subinde ad se Fisci procuratorem accitum, uti ipsius Sedis rationibus caveret, admonuit. Qui jussa faciens, Oratori Cæsareo respondit; Pontificem nequaquam accipere denuntiationem ejusmodi, sed eam veluti legibus adversam repudiare.

ipsoque Cæsare:

At vero Maximilianus, identidem instigatus a suis, Florentiam civitatem ad Imperium pertinere dicentibus, dari Pio curavit certa scripta, quibus jura sua confirmare conabatur; ut id tituli omnino deleretur: secus enim multa se, quæ inde proficiscerentur, incommoda minitari: demum haudquaquam licere Romano Pontifici de rebus humanis, in locis sibi non subjectis, quidquam statuere. At Pius, uti potestatem in terris gerens Christi Domini, cujus sunt cœli terrarumque ambitus, ultro citroque agi ea de re amplius noluit: ratus id minime convenire ei, qui pro sua amplissima auctoritate posset hæc, et alia in hoc genere longe majora ad communem Christianæ reipublicæ salutem, efficere. Neque tamen passus est, ut in ejusmodi opinione Cæsar diu- F tius inhæreret: nam per Cardinalem Commendonum Legatum, quam gravi errore consiliarii sui eum implicuissent, ei coram referendum imperavit. Ac proinde rationibus, quibus Cæsar ipse de ea mente deduci maxime poterat, adjunxit etiam exempla, et Imperii in Occidentem per Apostolicam Sedem translati, et Septemvirum in Germania creatorum, et ejus, quam ab ipsa sacrosancta Sede iidem habent, auctoritatis: et illa demum, quæ passim Pontifices summi regnorum jura commutarunt, ac varios Principes novis et amplissimis titulis olim decoraverunt.

cui et factum probat.

LIBER IV

Apparatus et fœdus ad bellum Turcis inferendum.

CAPUT I.

Cyprus a Turcis cœpta occupari. Pii V cura, ut suppetias a Regibus Hispaniæ et Lusitaniæ acquirat.

Dum hæc agerentur, ineunte vere ipsius anni MDLXX, Selymus II Turcarum Imperator, pacis fœdere,

A dere, quod ille jam diu a patre cum Venetis ictum anno superiore jurejurando firmaverat, perfide violato, grave et exitiosum Christianis intentans bellum, in primis Cypri regnum, uti fecit, occupare nitebatur: ob idque maximos, si unquam antea, bellicos apparatus Constantinopoli et alibi ab eo fieri constabat. Cyprum, mediterranei maris insulam longe maximam et opimam, quam Veneti per annos octoginta et amplius pacate ac legitimo jure tenuerant, eo magis sibi subjicere Tyrannus, pro immensa sua dominandi libidine et efferato in Christianos odio, cupiebat; quod inde ad alias Italiæ adjacentes insulas et oras aditum sibi patefacere, et Venetos per idem tempus duabus maximis cladibus afflictos, Turcarum impetus sustinere, nedum frangere nullo modo posse, confideret. Nam anno superiore, et summa frugum inopia, propter cœli intemperiem, non modo Venetiis, sed per Italiam quoque laboratum erat; et Venetum navale seu armamentarium, toto fere orbe celeberrimum, bellicis machinis, armis atque aliis rebus ad bella necessariis instructissimum, horribili casu ingentique jactura conflagraverat. Hoc igitur Selymus inito consilio, Cubatem legatum suum ad Venetos misit, qui denuntiaret,
B eam se insulam sibi deposcere, et pro jure in eam suo, et pro ea quam adeptus erat Memphitici regni possessione. Cum enim Sultanus Rex Mempheos (Cairum appellant) jam ante annos centum et quinquaginta Joannem Lusinianum, Cypri Regem, ad Thalamem Peloponnesi oppidum cepisset, octoque millium aureorum nummum in annos singulos vectigalem fecisset; demum quidquid Sultanus possedisset, in potestatem Turcarum, qui postea ejus imperium obtinuerant, pervenisse: atque ita Cyprum sibi successionis lege deberi, ac nisi inde Veneti cederent, se ad eorum internecionem cum mille navigiis et amplius proditurum.

Selymus Turca Cyprum petit a Venetis, *velut spectantem ad jus regni Memphitici a se occupati*

207 Hæc autem referenti, atque alias præterea minas superbe jactanti, quæ oportuit constanter Veneti respondere: se Regibus Ottomanis omni tempore datam fidem servasse, Cypri causa annua tributa pendisse, multorum commodorum amplificandique imperii occasiones plurimas dimisisse, ut pacta fides suam obtineret religionem; judicasseque magnanimos Principes nihil magis decere, quam fidem datam præstare, et ubique servare constantiam: ne primi pacem violasse dicerentur, multa et indigna et acerba, quæ passi essent dissimulasse; finibus suis
C se non excessisse; denique nihil tale in eum commisisse, quam ob rem ille posset ita se gerere. Quare quando jure fœderis non possent, armis id regnum se defensuros, quod a majoribus acceptum veteri ac legitimo jure possiderent: post obitum videlicet Catharinæ Reginæ Cypri, quam Venetus Senatus, utpote civem suam, e clarissima Corneliorum familia, in gratiam Jacobi Lusiniani postremi Cypri Regis, antequam illi nuberet, sibi filiam adoptaverat. Quæ proinde eodem Jacobo ex eoque genito filio posthumo vita functis, ejus regni legitimum heredem ex mariti testamento Senatum ac Rempublicam Venetam reliquerat. Itaque ad jus suum pro viribus retinendum parati Veneti Turcicum legatum dimiserunt: imminentiaque pericula per Michaelem Surianum, suum apud Sedem Apostolicam Oratorem, Pio renuntiari curaverunt: supplicantes, ut non modo classi, quam ipsi bene validam instrui maturabant, opem ferret; sed opportuna quoque per alios Principes in id dari subsidia procuraret. Venetorum autem spem non modo non fefellit Pius, sed etiam longe superavit: hanc enim tam præclaram, quam sibi divinitus oblatam esse existimabat, occasionem amplectendam esse ratus; præter illa, quæ quanta posset maxima se præbiturum, ab aliisque Principi-

quibus id generose negantibus, *et auxilium a Pio petentibus,* *eos ille invitat ad fœderis sacri societatem,*

bus diligenter procuraturum pollicebatur auxilia, D sociale fœdus, quod ipse jamdiu volutabat animo, Venetis proposuit Christianis cum Principibus ineundum, ad avertendum communem hostem, vel si fieri posset evertendum; atque id se curaturum esse spopondit, et in se recepit.

208 Prompta ac pia Pontificis officia studiaque sibi quam gratissima esse, eamque rem prudenti ipsius judicio conficiendam, libenter se deferre Veneti responderunt: sed quod plurimum temporis intercessurum intelligerent, antequam fœderis conditiones convenire, Principesque ad suscipiendum commune bellum induci possent, præsentibus periculis moram non ferentibus, illud urgebant impensius, ut quam maxima celeritate a Christianis auxilia flagitarentur: interim de conditionibus ageretur. Hac approbata sententia Pius, rebusque omnibus in summo Cardinalium consessu mature consultis et constitutis, ut id nomini Christiano bene ac feliciter eveniret, ipse primum Spiritus sancti opem suppliciter implorans, privatim et publice supplices ad Deum preces indicit. Mox Ludovicum de Torres, Cameræ Apostolicæ Clericum, spectata prudentia et integritate virum, cujus optima fide et opera aliis in rebus usus fuerat, ad Catholicum Regem Philippum, qui et præcipuam hujus belli causam habebat, E et classe jam instructa, potentia et imperii magnitudine plurimum valebat, cum litteris legavit: quibus litteris afflictæ Christianæ Reipublicæ statum graviter deplorans, et quam ipse acerbam sane molestiam inde caperet ostendens, illum ad bellicas vires suam cum ceterorum Christianorum principum armis conjungendas, ad frangendosque Turcarum conatus impellebat.

sicut et Philippum Hispaniæ Regem,

209 At licet summorum virorum opinione, fieri vix posse videretur, ut Principes in hanc belli societatem coirent, ob varias inter se prætensas causas, quæ singulos ad suam quemque rem curandam inducerent: nihilominus Pius, pro eo quod optimi omnium parentis, aliudque nihil præter publicam salutem spectantis, nomen sibi pepererat; nullo suspectæ fidei, quod ad se attineret, in animis Principum relicto loco, rem totam conficiendam suscepit: Ludovicoque mandavit, in primis Regem Catholicum edoceret, quo in periculo non modo Veneta, sed etiam universa Christiana respublica versaretur, imminente bello ab hoste potentissimo pariter et immanissimo: qui licet Cypro tantum atque aliis Venetorum ditionibus interminari videretur; verendum tamen esse, ne ceteris etiam Christianorum F oris, præsertim maritimis locis ipsius Regis, pro nocendi opportunitate moliretur exitium. Quæ res Pontificem admoneret, ut pro suo pastorali munere universo Christi gregi solicite prospiceret, imminentibusque periculis occurreret. Eam vero esse rei conditionem, ut quemadmodum Veneti per se ipsi tantam belli tempestatem diu sustinere non possent, sic ipsi Regi ad sua mediterranei maris defendenda littora non satis esse præsidii. Itaque non liquere, utrinam eorum magis in votis esse deberet id fœderis, quod utrisque et sumptus imminueret, et ditiones redderet tutiores, et earum amplificandarum in spem animos erigeret; cum præsertim et periculum esset commune, et superiorum temporum difficultates sublatæ jam essent; et item utrisque id esset ingenii, ut regna quisque sua tenere niterentur, ad monarchiam neutiquam contendentes. Quod si Veneti per se ipsi tanta essent victoria potiti, id nequaquam Regi aut commodum fore aut honorificum: quippe qui absque illius ope tam egregiam nominis existimationem, imperiique vires essent adepturi. At si Regiis auxiliis adjuti debellassent hostem, magnam partæ victoriæ laudem accessuram ipsi Regi,

Ostendens non de Cypro tantum sed et de ditionibus ejus defendendis agi: Epist. 13 l. 4

vires autem jungi ipsi esse utilius,

PER ANT. GABUT.

A Regi, cujus ope res bene processisset. Evincentibus vero Turcis, universum fere belli pondus cladisque periculum regiis ditionibus imminere. Prudentis etiam esse consilii, statuere, nihil amplius fidendum esse hosti, qui datam sæpe fidem violare non dubitasset.

seque id jure suo petere;

210 Denique id auxilii se, pro summa ipsius Regis in Christianam rempublicam pietate debitoque tuendæ Catholicæ religionis officio, deposcere: ac pro concessu Ecclesiasticorum Hispaniæ fructuum, quos Pius IV ipsi Regi condonaverat, ut ille se ad centum armatas triremes contra Christiani nominis hostes sustentandas obstringeret, ad Mediterranei maris oras tutas et integras conservandas: ac propterea se id subsidii libenter confirmasse, ut triremes ipsæ perfidorum hostium telis propellendis deservirent. Sed non esse, cur magnopere laboraret in ostendenda fœderis hujus tam per se perspicua sive necessitate, sive utilitate, sive etiam honestate; præsertim apud Regem, non minus prudentia ac pietate, quam animi et imperii magnitudine maximum ac potentissimum: qui, licet res sua non ageretur, tamen pro singulari suo tuendæ Catholicæ Ecclesiæ studio et officio, hanc divinitus oblatam occasionem B libenter amplecti, eamque divini beneficii loco ponere vellet ac deberet. Et cum rei hujus peragendæ momenta Pontificis arbitrio Oratorique in Urbe suo Veneti detulissent, postulare se, ut Rex per procuratores suos Romæ apud se, quæ oporteret agi et confici, primo quoque tempore mandaret: ne, dum per litteras longasque moras ob maxima locorum intervalla res diutius extrahitur, periculis post ruinam occurratur. Rationibus ipsius Regis Pontificem, pro singulari suo in eum amore, proque meritis ejus, proba fide, non minus quam Venetis quibus minus deberet, consulturum. Ceterum quando fœdus exiguo temporis intervallo sanciri non poterat, impendentibus interim cladibus occurrens, vel per eum annum, Rex triremium suarum Venetis præberet auxilium. His igitur mandatis instructus, ad XVII Kalendas Aprilis Roma profectus, Cordubam, ubi tum Rex morabatur, magnis itineribus pervenit: ab eoque benigne et honorifice acceptus, legationis suæ causam Piique consilia breviter exposuit.

interim vero rogare ut Venetis subsidium ferat,

quod Rex benigne annuit,

211 Loquentem Rex attente et libenter audivit, deque singulari sua in Pium Pontificem observantia ac pietate nonnulla præfatus, se in ejus studia votaque propensum esse, classeque et commeatu Venetis se Pontificis gratia subventurum ostendit. C Sed de ineunda societate, quod majore indigeret deliberatione, consiliarios suos Hispali, quo tum ire properabat, velle consulere. Hispalim proficiscentem Regem Ludovicus prosequitur, denuoque cum eo et cum Didaco Spinosa S. R. E. Cardinali, Regii consilii Præside, et cum aliis summis viris, ad quos Pii litteras attulit, quique apud Regem gratia et auctoritate plurimum poterant, de negotio sæpe congressus; varias, quæ objiciebantur difficultates prudenter superavit: ac magnam inde virtutis suæ laudem apud omnes consecutus, Pium voti compotem fecit. Quo quidem etiam in negotio conficiendo Joannis Baptistæ Castanei, Rossani Archiepiscopi, per id tempus ordinarii apud Regem Internuntii Pontificii, de quo supra facta mentio est, studium et opera commendatur. Rex itaque, quod ad fœderis conditiones attineret, spatio ad deliberandum sumpto, summa voluntate se Pontifici obsecuturum esse respondit: atque interim, dum Oratori in Urbe suo, aliisque ut oporteret ea de re quid agendum decerneret, ut imminentibus periculis occurreret, confestim quinquaginta triremes, hinc inde in Italico mari collectas, in Siciliam deduci jussit; ac Neapolis Siciliæque

Epist. 15 l. 4

Epist. 14,15, 17,18,19,20,21 Lib 4

50 triremes concedens.

Proregibus, ut, quam Pius postulaverat, Venetis D frumenti copiam facerent, edixit; ac triremes ipsas, Venetis addixit auxiliis; easque gubernantem Joannem Andream Auriam, Melphiæ Principem, ut Pontificiæ classis Præfecti monitis obsecundaret, admonuit.

212 Ejus vero præfecturæ munus Marco Antonio Columnæ, Paleani Taleacotiique Duci, Neapolitani regni equitum Magistro, III Idus Junii, hoc anno Pius detulit. Eumque, utpote virum prudentissimi consilii, ac bellicæ virtutis laudibus insignem, duodecim Pontificiis triremibus cum potestate præfecit: quæ res magno apparatu ac pompa confecta est. Nam ad cœlestem opem pro felicissimo rerum successu suppliciter implorandam, per Marcum Antonium Cardinalem Columnam, coram Pontifice in publico amplissimorum Patrum cœtu, in sacello Pontificio, peracto sacrosancto Missæ sacrificio, Pius sacris de more precibus adhibitis, suis ipse manibus Columnæ dedit Præfecturæ vexillum, ex Damasceno serico rubro confectum: in quo erat Christi Domini de cruce pendentis imago depicta, atque hinc inde effigies sanctorum Apostolorum Petri et Pauli, his verbis inscriptis: In hoc signo vinces. Ut, qui Constantini illius Magni pietatem et animi magnitudinem egregie referret, is eodem quo ille fausto ac E salutari signo, tamquam hostilis cujusque et infestæ violentiæ propugnaculo, contra Christiani nominis hostes felicissime uteretur. Porro Catholico Regi pergratum accidit, id muneris Columnæ, quem ipse plurimi faceret, a Pontifice mandatum esse; ad eumque perscripsit, ut licet Auriæ loco et auctoritate præstaret, non tamen ejus prudentissimi et nauticarum rerum peritissimi Ducis consilia unquam spernenda sibi esse arbitraretur. Columnam subinde Pius Venetias misit, ut duodecim triremes a Venetis acceptas instrueret, atque alia ad eam expeditionem necessaria procuraret.

CAP. II

Pius Columnam præficit suis triremibus,

eique sacrum vexillum tradit.

213 Rebus igitur in Hispania bene constitutis, Ludovicus de Torres ad Sebastianum Lusitaniæ Regem, quod ei præceperat Pius, contendit: quem cum Sintræ, quæ villa est haud longe ab urbe Olissipone, convenisset; Pontificis litteras mandataque edidit: illumque non tam ut sociale fœdus iniret, quod ei tum Indicis tum Africis expeditionibus impedito, tantum oneris Pius imponere vereretur; F sed ut impendentibus Venetorum periculis quam posset opem ferret, cohortatus est. His adjecit, quæ de Regiis nuptiis procurandis in mandatis habebat: pergratum Pontifici ac bonis omnibus futurum, quin etiam sibi regnoque suo perhonestum ac salutare, si Rex in animum induceret, Margaritam Caroli noni Galliarum Regis sororem sibi uxorem adsciscere, ex qua proles majoribus digna, ad tuendam pietatem regnumque suum stabiliendum, procrearetur. Ad hæc Rex, quod ad Venetos pertinet, se communi periculo ac metu commoveri: neque sibi voluntatem ad bellandum deesse, sed facultatem: nec ita pridem pestilentiam exortam Olyssiponem afflixisse, et vastitate facta, remiges ac milites absumpsisse. Cum primum Lusitania se ex clade refecisset, publicæ rei non defuturum: multis nominibus id se facere debere, sed præcipue, quod Pio Pontifici, quem ipse unice coleret, gratificari et obsequi vehementer cuperet: gratias Deo quam maximas agendas esse, quod hisce calamitosis temporibus tam vigilantem sanctumque Pastorem Ecclesiæ suæ præficere voluisset, qui tam præclaram ac necessariam Principum societatem, ad Christianam Rempublicam ab hostium furore vindicandam, conciliare niteretur. Arctissimis porro se amoris vinculis Venetorum Senatui conjunctum esse, quem sciret in Principis patris baptismo sponsorem adhibitum

CAP. III
Epist. 11 et 12 Lib 2
Epist. 26, 27,28,29, 30,31,32,33,34 Lib. 4

Petit et a Lusitano Rege suppetias eique suadet nuptias cum Franca:

qui respondit Venetos se adjuturum ut posset,

A tum fuisse : confidere se proximo anno triginta navigiorum et eo majorem classem, lectissima Lusitanicæ juventutis manu instructam, auxilio missurum. At si minus quam expectaretur præstaret, id eum excusare, quod in novi orbis tractu terrestribus ac navalibus copiis cum Turcis continenter bellum gereret : ibi Christianæ rei suam opem utiliorem fore, quam si in Mediterraneo mari fœderatorum vires adauxisset.

de nuptiis nil posse absque Hispano statuere.

214 Quod vero ad uxoris ducendæ rationem attineret, se in ea quoque re optimam Pii voluntatem paternamque caritatem et agnoscere et venerari : sed quoniam ea de re inter se et Philippum Hispaniarum Regem avunculum suum jam agitatum erat, variaque intercesserant consilia, de quibus Pontifex haud satis edoctus Roma proficiscenti Ludovico certi quidquam præscribere non potuisset, expectandum esse, quid Pius his litteris responderet quas ad eum et ad suum in Urbe Oratorem super ea re proxime dedisset. Hæc per Internuntium, et per Apostolicas litteras ad Regem ipsum, et ad Henricum Cardinalem ejus patruum, Principem ætate et auctoritate gravissimum, et ad Catharinam Regis aviam, feminam non minore pietate quam prudentia præstantem, cum diu multumque agitata fuissent, B nihil denique confectum est. Itaque Ludovicus, cum benigno responso magis quam rerum obtentu, a Lusitano dimissus, Pontificis jussu in Hispaniam revocatur : ut Regem Catholicum de fœdere jungendo in officio contineret; eumque, ut ea de re quam primum ad suos in Urbem mandata perscriberet, hortaretur.

CAPUT II.

Christianæ classes conjunctæ, fœdus tractatum.

CAP. IV

Interim vero per litteras Pius Auriam admonuit, ut primo quoque tempore Regis Catholici classem, cum Pontificiis ac Venetis triremibus, ex composito jungendam curaret. Fecit ille statim quod jussus erat. Itaque sub æstatis finem, hoc anno MDLXX,

Classis Christianæ conjunctio,

Christianorum classis tota simul centum et octoginta fere triremibus, undecim onerariis, et duodecim quas vocant galeaceis constabat : in Cretamque devecta institit ut Cyprum versus proveheretur, ubi jam validissimus Turcarum exercitus, trecentis circiter navigiis, ac cum terrestribus tum navalibus copiis instructus, Nicosiam celeberrimam eamdemque munitissimam urbem mediterraneam circumse-C debat. Verum Christiana classis, opportuna in dies capiens consilia, deque Turcarum progressu ad eos profligandos identidem certior facta, demum cognovit obsessam urbem jam in hostium potestatem pervenisse. Quo tempore inter Columnam et Auriam importune coorta controversia est, Auria se Columnæ placita ubique sequi non debere profitente : itaque

per ducum discordiam inutilis redditur.

turbata concordia, nihil proficiebatur. Hac re cognita Pius vehementer condoluit : et quamquam Italicæ gentis dissensionem, percutiendique fœderis difficultatem animadverteret, ac tam ingentem et validam classem, fere omnem Italicis instructam viribus, diversas in sententias levi momento distractam esse intelligeret, non tamen deseruit sese : verum Deo, ad quem, uti dicetur, assiduis precibus confugere solebat, confidendum esse ratus; eumque precatus, ut ea controversia componeretur, obtinuit.

216 Interea Catholici Regis de fœdere mandata ad Pium afferuntur : quibus Rex, quod ad rationes suas attineret, Antonio Perenoto Granvellano et Francisco Pacieco Cardinalibus, et Joanni e Stunica Oratori in Urbe suo, ejus rei tractandæ et conficiendæ provinciam delegabat, arbitro Pontifice constituto : Veneti vero Michaelem Surianum, de quo jam dixi, pro se decreverunt. Quæ mandata qua par D erat auctoritate munita, delegatosque viros cum tantæ rei et agendæ et explicandæ aptos esse Pius approbasset, eos advocatos ad se in hanc sententiam allocutus est.

PER ANT. GABUT.

Interim ad Venetos Regiosque delectos,

Maximis de rebus, iisque Reipublicæ Christianæ summopere necessariis, hoc tempore vobis, dilecti filii, est proposita deliberatio. Nam, ut videtis, in hoc summum orbis terræ consilium adhibiti estis, ad agendum ac providendum, qua ratione ac via, icto inter Christianos Principes fœdere, bellum et maximum et maxime pium ac periculosum,

perorans Pius exponit quanti momenti res in deliberationem veniat,

contra Turcas, acerrimos Christiani nominis hostes, non tam inferri ultro quam nobis illatum sustineri necessario, atque a nostris omnium cervicibus depelli propulsarique possit. Agitur ergo in hac causa de protegenda Ecclesia Catholica, de totius Christianæ rei, in primis vero de vestrorum Principum, quibus proximum imminet periculum, salute ac dignitate conservanda : denique (quod rebus omnibus antiquius vobis esse debet) de divini nominis honore ac gloria, cum piorum omnium bono conjuncta, et tutanda et augenda; vel etiam (quod Deus avertat) magno nostro cum damno sempiternoque dedecore, plurimum imminuenda.

E

crescere per Christianorum dissidia Turcam,

217 Jam vero conspicimus, ac summo nostro cum dolore, nec sine Christianorum Principum ignominia, sentimus, quas injurias, quas clades immanissimus Turcarum Tyrannus olim nobis intulerit : quam multas, easque nobilissimas; ac veræ pietatis antea cultu florentissimas, et urbes, et insulas, et provincias, et regna nobis eripuerit et usurparit. Discordia Principum Christianorum, fons malorum omnium et origo est. Dum enim ii aut intestinis dissidiis ac bellis mutuo sese conterunt et miserabiliter exagitant; aut alii aliud volentes, in contrarias sæpe sententias distracti, suam quisque rem cupidius procurant; interim barbarus ille hostis Asiam fere omnem, et magnam Africæ, magnam Europæ quoque partem quondam invasisse ac sibi subjecisse non contentus; ecce nostris temporibus Rhodum insulam cepit, ac Melitam aggressus, Chium atque alias insulas et regiones occupavit; expugnatoque Sigeto, bonam Pannoniæ partem suo subegit imperio. Nunc vero, Selymus, terra marique ingenti exercitu comparato, universæ Christianæ Reipublicæ exitium intentans, ante omnia Cypri regnum F obtinere contendit : ut non sine causa nobis omnibus inde sit graviter pertimescendum, ne sævissimus hostis idemque potentissimus, viribus auctus et ad majora nobis inferenda detrimenta in dies factus audacior, in Cretam Siciliamque transgressus, et cunctis mediterraneis insulis, portubus, orisque potitus, in Italiam, hoc est, in Christianorum viscera tandem irrumpat, omniaque subvertat.

indiesque potentiorem ipse Italiæ imminere:

Quod quidem, ne ad peccatorum nostrorum ultionem fieri Deus permittat, in assiduis precibus, ac meliore genere vitæ nobiscum enixe contendere decet Christianos omnes sic in primis summi Principes, sensibus ac viribus conjunctis, pro suo sibi divinitus tradito tuendæ Christianæ reipublicæ munere, impendentis periculi calamitatem nobiscum omni ope debent arcere.

quare solicitus ipse pro suo Pontificis officio,

218 Nos autem, quos licet indignos divina providentia in hac totius orbis custodia et tamquam in specula collocavit, ut integram ab exitio, liberam a periculo, vacuam a metu rem Christianam omnem nostra vigilia ac cura redderemus; Ecclesiamque Dei, quam ipse acquisivit sanguine suo nobisque commisit, sartam et tectam conservaremus; officio nostro deesse nullo modo possumus, nec volumus aut debemus. Quare, quando soli tantæ rei pondus sustinere non valemus, Reges ac Principes Catholici nominis jam pridem et monere, et hortari, et rogare pro

ac Principum voluntate,

A pro nostra auctoritate non desistimus, ut communis hanc belli societatem, pro suo defendendæ religionis officio, nobiscum inire velint. Quam ad rem annuente Deo, cum vestrorum Principum, quorum potissimum hoc bello res agitur, animos paratos invenerimus, vestræ prudentiæ nunc est vestrique consilii, diligenter agere, providere et efficere, ne quid impediat aut interturbet, quominus sanctissima hæc juxta, et necessaria jungi conflarique societas possit. Nihil autem impediet, si in communi periculo communia potius, quam privata commoda procuraveritis; si (quod vos pro vestra integritate et prudentia facturos esse confidimus) statueritis, nihil esse posse tanti, quod honori divino, quod Ecclesiæ sanctæ saluti, quod vestrorum Principum incolumitati, quod regnorum ipsorum bono, quod piorum denique omnium votis, quæ universa hoc in discrimen adducuntur, anteferendum putetis. Si communem pestem, communibus quoque remediis ac viribus, averti oportere; si totius Christiani nominis hostem, omnium si fieri possit Christianorum armis et opibus compescendum, debellandum, evertendum decreveritis : neque posse Regem unum aut alterum, quamvis præpotentem, per se tantam belli B molem sustinere; sed complurium potentissimorum Principum conjunctas vires, divinisque et humanis opibus instructas, optime posse quosvis Turcarum et barbararum gentium, aut exercitus frangere, aut conatus comprimere, aut furorem extinguere, aut imperium nomenque delere.

hortatur ut adjungendis in communem hostem arma conspirent,

219 Non deerunt nobis hoc ad efficiendum tum divina, tum humana subsidia. Aderit tam piis conatibus ille ipse, qui Ecclesiam suam nec antea deseruit ullo tempore, nec in præsens aut in posterum pro sua clementia est unquam deserturus. Nec fallere promissa possunt ejus nos confirmantis illis verbis : Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi : Confidite, Ego vici mundum : et Portæ inferi non prævalebunt adversus Ecclesiam meam. Quæ tamen auxilia nobis ea lege Deus repromisit, ut, quantum in nobis est, semper omnitamur efficere. Quod vero ad humana præsidia spectat, non solum vestrorum Principum animos in hanc expeditionem propensos, sed etiam paratos exercitus, et ad dimicandum alacres ; jam instructas classes, et in aciem deductas, jam fortissimos duces ac promptos habemus. Tantum hæc omnia, ut firmiora, validiora ac diuturniora fiant, sanctissimi fœderis vinculo colliganda sunt. Quæ cum ita C sint, videte quæso, ne Christianæ reipublicæ exitiosum, et nobis permolestum, et vobis turpe sit, huic summo consilio, præsertim in re tam aperta, quæ per se ipsa loquitur, consilium intelligi defuisse. Sed arripite opportunam hanc, quam Deus nobis offert, occasionem : quæ aliis temporibus optari quidem illa posset, sed par numquam certe reperiri: quin eam si neglexerimus, id apud posteros nostros merito nobis probro fuerit sempiterno.

de divino fidentes auxilio

Matth. 28 Jo. 16

et humanum in promptu habentes,

220 Quod si divinitus oblata tam præclara occasione uti voluerimus, cum perpetuo decore saluteque, frementis rabidi illius canis in nos sævientis dentes infringemus : florentissimum Cypri regnum, quod omni ope tueri conservareque debemus, non modo Venetæ, sed universæ Christianæ reipublicæ vindicabimus : nobisque ad sacrosanctum illud Salvatori nostri sepulcrum, atque alia Palæstinæ loca, ipsius Christi Domini consecrata vestigiis, feliciter recipienda viam aperiemus, cum ad ea nullus alius nobis aditus relinquatur. Nam cum olim Hierosolymitani regni recepta possessio est, suadente humili quodam fratre, et Urbano II decessore nostro Christianos Principes fere omnes in eam expeditionem impellente; per Constantinopolitanos fines trajectus fuit Christianus exercitus : quod nunc fieri D nullo modo potest. Sed cum una Cyprii maris navigatione in Palæstinam commodius adeatur, retenta Cypro, ad illas Terræ sanctæ ditiones recuperandas faciles patebunt aditus. Nec dubitare debemus, hoc inter nos percusso fœdere, quin alii Catholici quoque Principes in id ipsum deinceps facile conspirent. Quorum enim una fides est, una religio ; eorum etiam ad illam tuendam ac propagandam unus debet esse animus, una contentio : et quorum idem est periculum, eorum quoque ad id depellendum idem studium junctaque potentia debet adhiberi. Utquemadmodum omnis omnium Regum virtus, auctoritas, dignitas, splendor, opes, atque potentia a Deo, velut summo universæ potestatis fonte derivantur ; ita ad illius et protegendum cultum et gloriam amplificandam, ea cuncta certatim conferantur. Ego vero, quod ad me attinet, illud aperte profiteor; si huic expeditioni præsentiam meam ullo modo prodesse posse considerem, non modo me periculis omnibus libenter exponerem, sed inter primos etiam, pro gloria Dei et pro Christianæ reipublicæ salute, sanguinem et vitam alacriter profunderem.

ad Terræ sanctæ recuperationem Cypro servata viam habituri,

et aliis Principibus præituri exemplo :

221 Hac cohortatione commoti sunt vehementer E principum virorum animi, rei conficiendæ præsidentium : ac Pii magnitudine animi probitateque commendata, una cum Cardinalibus, tractando fœderi ab eo præpositis, convenerunt. Hi autem fuere, Joannes Moronus, Michael Bonellus, Joannes Aldobrandinus, Carolus Crassus, cui vita functo Joannes Paulus Ecclesia suffectus est, Petrus Donatus Cæsius, Hieronymus Rusticucius, viri prudentia, pietate et rerum usu præstantissimi : quos omnes (Morono excepto) in amplissimum Cardinalium ordinem ipse cooptaverat. Principio res inibi fuit, ut actum de ea propemodum esse videretur. Nam Regii, Venetos id supplices efflagitaturos esse confidentes, conditiones ut proponerent ipsi, præstolabantur. Veneti contra, fœdus, quod nequaquam deposcebant ipsi, sed Pontifex, non minori illis quam sibi commodo futurum esse profitentes, ea de re agere primi recusabant. Quocirca Pius, ut omnem tolleret difficultatem, is esse voluit, qui utrosque ad id precatus impelleret, causam hanc, quæ ad universam Christianam Rempublicam pertineret, privatis omnibus omnium rationibus anteferendam esse demonstrans. Inde porro quædam rerum veluti capita proposuit, quibus negotium confici convenienter posset ; eaque ipsis dedit expendenda.

cum autem neutri vellent esse in rogando primi

prior Pius proponit capita ineundi fœderis,

222 Regii vero, Pontificiis etiam nonnullis as- F sentientibus, eam ad id legem volebant adhiberi, ut societas adversus infideles omnes conflaretur : ac nominatim in Mauritaniam, Principemque Seriphum, qui Philippo Regi Catholico intra fretum Herculeum infestus esse poterat. At Surianus obsistere : se non esse ad id agendum admissos, nisi ut in Turcas fœdus iniretur : hoc tantum et Principes rogatos esse, hoc sibi ab Republica sua datum in mandatis : de ceteris vero gentibus ac Regibus nominatim agere, non esse statuere, sed evertere, quod præcipue quæreretur. A quibus enim speratur auxilium, eorum non irritandos, sed conciliandos potius esse animos : neque iis injiciendam suspicionem esse, quorum adversus communem hostem essent exspectanda subsidia. Nam et Sophum Persarum Regem, quem Christianis auxilio futurum sperarent (quod etiam Cardinalis Moronus cum Suriano sentiens præmonuit) infidelium numero censeri. In Mauritanos autem societatem inire, illis potius quam sociis honorificum videri : minusque decere Hispaniarum Regem potissimum, ad hostes nulla ferme instructos classe debellandos, sociorum auxilium

quod in solos Turcas faciendum decernitur,

A lium quærere. Hac igitur approbata sententia, in Turcas tantum, et in loca illis subjecta, nominatum in Juliam Cæsaream (quæ nunc appellatur Algerium) Tunetum, ac Tripolim sociale bellum suscipiendum esse censuerunt. Erant porro qui vellent, ad fœderis pacta magis constabilienda, ea anathematis vinculis obligari : sed Venetis datam inter Principes fidem sufficere demonstrantibus, assensum est.

ratio sumptuum initur.

223 In his atque aliis sententiarum varietatibus, quas omnes hoc loco referre longum sit minimeque necessarium, præsertim de communi sumptuum collatione, diu multumque disceptatum. Erant ii sumptus in singulos menses aureorum nummum sexcentena fere millia. Surianus pro sua Republica, quartam partem, præterea nihil, in medium conferendum decernebat. Regii vero dimidium tantum, cum interim sextam partem contribuere vix posset. Ecclesia, uti fecit in fœdere icto anno MDXXXVII, præsertim quod ab eo tempore annua Pontificis vectigalia minus quadringentis millibus aureorum haberent. Itaque Pontifex quinque tantum et triginta millia se tribuere posse pollicitus, quod reliquum erat oneris, æqua portione Regem inter et Venetos distribuendum esse dicebat; longe tamen plura, quam pollicitus B esset, uti factum constat, postea præstiturus.

CAPUT III.

Joannes Austriacus electus Dux totius exercitus. Fœderis conditiones, pecuniæ subsidia comparata.

CAP. V

Dux totius exercitus

De totius porro ineundæ societatis exercitus Duce designando haud levis contentio fuit. Hispanis contendentibus, ut ad id Regius aliquis propterea decerneretur, quod et Rex ipse plura quam alii in id subsidia conferret, et hoc ad regiam existimationem valde pertineret : eam tamen electionem comprobari Pontificis Venetorumque volebant arbitrio. At Veneti, indictum sibi fuisse bellum objicere : idque in mari orientali gerendum, ubi sui vel duces vel milites locorum peritia præstarent, ubi quoque Turcis subjecti populi, Venetis potius quam Regiis aut Pontificiis signis, ad se illa servitute eximendos, excitarentur : denique se majore classe instructos esse, propterea e suis unum totius belli Ducem constitui par esse. Assensere demum, ut tres Imperatores essent, qui deliberarent de rebus omnibus, eorumque deliberationes atque consilia, quod ad C executionem attinet, arbitrio Pontificis remitterentur. Ceterum Pius supremam hanc Præfecturam Emanueli Philiberto Sabaudiæ Duci, utpote Principi summa auctoritate ac bellicarum rerum usu præclarissimo, mandare maxime cupiebat : eaque de re cum ipsius sensum per litteras explorasset, ille pro sua pietate animique moderatione respondit, se Pontificis nutu in bellum contra Turcas, tantum ut auxiliarem militem, libenter profecturum : nullumque laborem aut periculum, ut Christianæ reipublicæ prodesset ac Pio obtemperaret, unquam detrectaturum. Verum ne Pontifex voti compos fieret, aliorum obstitere suspiciones : Venetis quidem objicientibus, quod cum alia multa id præpedire viderentur, tum illud in primis quoniam ille Cyprium in regnum sibi jus esse prætenderet ; Hispanis vero, ne id imperii præpotenti viro ditionesque suas amplificare cupienti deferretur, obsistentibus, unumque Joannem Austriacum, Cæsaris Caroli V filium, deposcentibus : his tamen, ne a Pontifice prorsus dissidere viderentur, placebat, ut rei quidem terrestri Sabaudius ipse, navali vero præficeretur Austriacus.

post variam deliberationem,

225 At vero Pius, totius belli summam uni potius quam pluribus committendam esse ratus, negotium ita confecit ; ut, cunctis approbantibus, summum belli Ducem atque Præfectum Austriacum D ipsum declararit, qui rei navali terrestrique cum imperio præsideret. Erat is supra ætatem tot tantisque bellicarum rerum laudibus insignis, ut tanti belli molem ei tradi tuto posse, cum paulo ante res bene gestas in tumultu Bœtico contra Mauros, tum navalis hujus expeditionis felicissimus exitus indicarit. Prospiciebat enim Pius ope divina fore, ut Christiana res in eo bello prospere procederet; et cum eum uti summum belli Ducem aliorum consilia audire præstareque oporteret, futurum ut res celerius conficeretur : rebusque deliberandis, ex trium Præfectorum suffragiis duobus evincentibus, Pontificii Venetique Ducum sententia facile conveniret : quippe qui cum hoste congredi magis cuperent, ac bellum extrahere iis foret incommodius quam Hispanis. Veneti autem primum Hieronymum Zanium, deinde eo revocato, Sebastianum Veuerium, viros prudentissimos, ac rerum maritimarum peritissimos, suæ classis Imperatores declaraverunt.

deligitur Joannes Austriacus;

226 Disceptatum porro est de summi Imperatoris Vicario constituendo, quando Joannes expeditioni coram præesse non posset. Id igitur muneris, post varias contentiones, Pius detulit Columnæ, Pontificiæ classis Præfecto, qui nec ita pridem, de rebus E ab se tum gestis tum gerendis cum Pontifice communicaturus, Romam e classe redierat : atque hunc subinde Venetias misit, qui non mediocriter nutantes Venetorum animos confirmaret. Ii namque suspicati, ne Surianus, maturandi fœderis impense cupidus, plura quam habuerat in mandatis præstitisset, Joannem Superantium illi collegam adjunxerant, qui rem difficultatibus obstruebat. Verebatur etiam Pius, ne Veneti ancipiti distracti consilio rem protrahere cuperent, spe ducti fore ut Turca pacis consilium iniret. Non defuere tamen, qui objicerent Pio, nequaquam e dignitate Pontificia factum videri, ab se aliquem ea de re Venetias mitti. Quibus ipse respondit, se pro communi Christianæ rei beneficio indigna quæque perpeti velle, atque extrema virium experiri. Quod si Veneti sua explicare consilia noluissent, sacratissimum Christi sanguinem pro iis, quos Turca jam captivos tenebat, effusum de illis pœnas repetiturum. Columna igitur Venetias profectus, rem ita composuit ac tam præclare sese gessit; ut magnam prudentiæ laudem inde consecutus, eam legationem necessariam fuisse demonstraret. Jam vero tot tantisque difficultatibus res erat impedita, ut sanctum hoc et necessarium fœdus fieri minime F posse dicerent sapientes viri, nisi summa virtus, acre studium, singularis prudentia ac patientia Pii Pontificis, bene juvante Deo cunctis submotis impedimentis, rem ad exitum perduxisset. Post multas igitur, et graves, et longas contentiones, anno MDLXXI, ad XIII Kal. Junii confectum est negotium; atque in publico Pontificis et Cardinalium consessu solennis jurisjurandi religione sancitum fœdus, magna piorum lætitia subinde promulgatum, in has convenit conditiones

Vicarius ejus Columna,

qui Venetias missus obstacula removet :

Itaque sancitur fœdus

227 Pius V Pontifex Maximus, Hispaniarum Rex Catholicus Philippus, et Veneta Respublica fœdere perpetuo junguntur, tam ad inferendum bellum, quam ad illatum quoque propellendum, adversus Turcam et omnes quas ille possidet ditiones, Julia Cæsarea (quæ nunc Algerium appellatur) Tuneto ac Tripoli etiam comprehensis.

CAP. V: sub his conditionibus :

Bellicus fœderatorum apparatus sit, triremes ducentæ, onerariæ centum; Italorum, Hispanorum, et Germanorum peditum quinquaginta millia; equitum levis armaturæ quatuor millia et quingenti; bellicis tormentis, tum majoribus tum minoribus, commeatu, ceterisque rebus necessariis instructi.

Opes et apparatus ejusmodi quotannis, mense Martio

PER ANT. GABUT.

A Martio aut Aprili ad summum, in promptu sint in Orientali mari; ut iis rebus belli Duces, ad fœderatorum et Christianæ reipublicæ utilitatem, pro opportunitate rerum ac temporum uti possint.

Quod si hostes adversus sociorum loca bellum susceperint, classium Præfecti, vel cum omnibus copiis vel cum earum parte, ante suscepta expeditione relicta, opem ferant, omnesque vires ad auxilium vexatorum convertant.

Fœderatorum Principum Oratores quotannis per autumnum, de suscipienda in annum insequentem expeditione, ac de copiis comparandis, cum Pontifice Romæ deliberent decernantque.

Pontifex Sedesque Apostolica duodecim triremes, rebus omnibus necessariis ornatas, ac tria millia peditum equitesque ducentos et septuaginta præbeat.

Pontifex sextantem, Rex Catholicus semissem, Veneti trientem totius sumptus bellici tribuant.

Sumptus, quos facere Pontifex non possit, pro ratione suarum partium Rex et Veneti suppleant. Si quid Veneti plus sua portione dederint, id Rex compensare teneatur.

Veneti commemoratas duodecim triremes, bel-
B licis tormentis et armis præmunitas, Pontifici commodent: quas ipse milite, remige, et commeatibus instruat, et confecto bello, instructas Venetis reddat, nisi quid belli vis absumpserit.

Et quoniam fieri potest, ut rerum bellicis usibus necessariarum major uni quam alteri copia suppetat; si quis plus sua portione contulerit, ab alio ceteris in rebus compensetur.

Si commeatus fœderatis deesset, eum sibi e locis suis aut aliunde, prout commodius fuerit, capere liceat, moderato pretio, sintque rei frumentariæ exportationes sociis omnibus liberæ, ad usum copiarum. Nemini vero fas sit ex iis locis commeatum exportare, in quibus inesse contigerit; nisi prius fœderatorum classibus copiisque provisum fuerit. Liceat tamen Catholico Regi commeatum arbitratu suo Guletanis, Melitensibus, classisque suæ necessitatibus, ex Neapolitano Siculoque regnis devectum, providere.

Ubi vero certum vectigal exportantibus est impositum, id in sociorum detrimentum augeri non possit: at ubi ordinarium portorium non existit, id mediocrem summam non exuperet.

Quod si Turcæ, præsertim ab Algerio, Tuneto, Tripolive, Regem Catholicum bello petant, quo tempore nulla fœderatorum fieret expeditio, tum Veneti quinquaginta triremes bene munitas Regi subsidio
C mittant: quod ipsum fiat ab ipso Rege, si Turca Venetos aggrederetur: atque id auxilii negari non possit, dummodo qui bello premuntur, majores non habeant vires, quam sit fortasse quod petunt subsidium.

Si vero contra Algerium, aut Tunetum, aut Tripolim Hispanus bellum suscipiat, quo tempore nulla sociorum communis fiat expeditio, vel nullum a Turca Venetis grave periculum immineat; tunc Veneti quinquaginta triremes bene validas, et instructas triremes ei mittant auxilio. Id ipsumque pariter auxilium Hispanus Venetis simili conditione submittat, quando ipsi in Adriatico sinu ab urbe Apollonia, quæ nunc Velona dicitur, Venetias usque bellum gererent.

Si quis Pontificiæ ditionis locus bello tentaretur, reliqui fœderati periculum nitantur avertere, ad ejusque tutelam conspirent.

Omnibus rebus et consulendis, et decernendis, et administrandis tres fœderatorum Principum summi Duces intersint: ratumque sit, quod vel tres communi consilio vel duo decreverint.

Bellicæ societatis hujus et totius Christianæ clas- D sis, maritimarumque et terrestrium copiarum omnium, summus Imperator sit Joannes Austriacus: qui vel de communi cum ceteris fœderatorum Præfectis, vel saltem de consilio unius rebus omnibus moderetur. Quo absente vel impedito, summa cum potestate præsit Pontificiæ classis Dux, Marcus Antonius Columna.

Summus Imperator in communi expeditione communi fœderatorum vexillo utatur: in propria vero expeditione cum proprio vexillo præsit is, qui illam susceperit.

Honorificus porro locus Cæsari, et Gallorum et Lusitanorum Regibus pateat, ad hanc belli societatem ineundam: qui pro sua singuli portione fœderis vires adaugeant.

Hos et ceteros Christianos Principes Pontifex pro sua auctoritate paterne cohortetur, ut hoc inito sociali fœdere, viribus et armis Christianæ reipublicæ consulant: quod ut fiat, ceteri quoque fœderati operam omnem et auctoritatem adhibeant.

Loca communibus fœderatorum armis recepta inter ipsos distribuantur, ut in fœdere anni MDXXXVII, Tuneto, Algerio, Tripolique exceptis, quæ oppida sint Philippi Regis: tormenta vero apparatusque E bellici, ubivis gentium venerint in potestatem, pro ratione sumptuum inter fœderatos dividantur.

Epidaurum, Ragusium nunc appellatum, ejusque ager nullum a fœderatis detrimentum aut incommodum accipiat, nisi aliqua justa de causa vel Pontifici Pio vel ejus successoribus secus visum fuerit.

Neque vero per ullam causam inter fœderatos controversia objici possit, aut impedimentum, quo minus vel expeditio vel fœdus non continuetur: atque ejusmodi controversias quælibetque dissidia judicare, tollere, vel componere, sit Pii Pontificis ejusque successorum.

Ne cuiquam ex fœderatis liceat, aut per se aut per alium, ceteris sociis inconsultis ac non approbantibus, agere de pace aut de induciis, aut de ullo amicitiæ genere cum hoste communi. Atque hæc quidem omnia bona fide, plene et integre, ut Christianos Principes decet, servare studeant fœderati.

228 Sancito fœdere atque, uti diximus, promulgato, tum ad agendas gratias divinæ majestati, tum ad cœlestem opem implorandam, ut ea res bene ac feliciter eveniret, publicas in Urbe tridui supplicationes, quibus ipse more suo pedes interfuit, et amplissimum per universum Christianum orbem Jubilæum Pius indixit; Cardinales omnes graviter cohortatus, ut quisque se, familiamque suam ad ipsas habendas supplicationes, ac Jubilæum ea religione promerendum componerent, ut et Deum placare et Christianis populis singulari pietatis exemplo esse possent. Mox cum intellexisset, Venetos ferme supra vires bellicorum sumptuum magnitudinem bello contra Turcas gerendo sustinere, clementer illis indulsit, ut in universa ditione Veneta ab sacratis viris aureorum nummum centena millia in annos quinque, durante fœdere, par sacros administros colligere possent. Similique usus liberalitate in Regem Catholicum, ei multiplicem cogendæ pecuniæ tribuit facultatem: atque illi centum triremes confirmavit, quæ ad maritima Italiæ tutanda præsidia, Pii IV concessu, Ecclesiæ vectigalibus sustentabantur. Inter hæc nonnullis Pio subjicientibus, opportune factum iri, si per eam occasionem opimos proventus aut alia commoda consanguineis suis apud Regem ipse procuraret, se sacrarum facultatum mercatorem nequaquam esse respondit: sed ejusmodi subsidia ad Christianæ reipublicæ salutem se gratuito ac libenter concessisse, ut fœdus ictum eo liberalitatis vinculo sanctius devinciret. Ac vere id quidem

CAP. VII *Jubilæum promulgat;* F

concedit facultatem ab Ecclesiasticis accipiendi subsidia.

A quidem: neque enim ea prius ut concederet, adduci unquam potuerat, nullam ejusmodi causam subesse videns.

229 Et quoniam propter multa eaque maxima, quæ et Melitensibus et Cæsari in Pannonia contra Turcas, et Gallorum Regi et Belgis Britannisque Catholicis adversus hæreticos pugnantibus, tum pecuniarum tum vero copiarum auxilia sæpe miserat, exhaustum erat ærarium Pontificium; ex urbanis Magistratibus nonnullos bellici hujus subsidii causa vendere, ut moris est, prope cogebatur. Quare Cardinali Alexandrino, sororis suæ nepoti, Camerarii munus, quod ei superiore anno contulerat, abrogare venaleque habere constituit. Id vero Cardinali minime ingratum accidit: quin etiam is Christianæ reipublicæ causa in gratiam Pontificis tali munere libentissime sese abdicans, Pio id postulanti respondit, si vellet eo genere subsidii ad ejusmodi occasionem uti, id majoris se in beneficii loco positurum, quam eo ipso recipiendo posuisset. Hunc igitur Magistratum, qui suapte natura venalis erat, vendidit Pius septuaginta millibus nummum aureorum. Eademque de causa Cameræ Apostolicæ Clericorum numerum, cum antea septem essent, adauxit ad B duodenarium: e quibus centum et vigintiquinque millia nummum aureorum collegit. Duodecim ditioribus Cœnobitarum Ordinibus, qui postea triginta duo aureorum millia in annos singulos se collaturos esse transegerunt, quadringentorum millium aureorum tributum imperavit: ex quibus fidei Montem instituit, eumque Religionis Montem appellari decrevit: atque eisdem Ordinibus ipsius subsidii causa, nonnulla bona sua vendendi fecit potestatem. His et aliis præterea Cœnobitis senas decimas imposuit: habitaque mendicantium Ordinum ratione, illorum tributum ad tres decimas, ex antiqua æstimatione revocavit. Super alios itidem sacros fructus ac pensiones per Italiam, excepta Venetorum ditione, sex decimas indixit. Ad hæc usus quoque semel est menstruo fructu nonnullorum Romanæ curiæ Magistratuum. Statuit demum ut exules, tum Clerici tum laici, ab exilio revocarentur; in eos imposita multa, per viros ad id electos definienda.

pecuniam colligit

vendito munere Camerarii,

Clericos Cameræ augendo,

exigendo contributiones a Religiosis:

230 Fuere, qui per hanc occasionem Pio proponerent, ex usu maxime futurum, si ad ecclesiastica beneficia regressus Sacerdotibus concederet: nam inde decies fere centena aureorum millia colligi posse: quorum tamen consilio minime acquiescendum Pius putavit, quod ea res ad alia multa et C indigna et indecora viam patefaceret. Sic enim fore, ut Ecclesiastica bona, quæ viris probis ac sapientibus arbitrio Pontificum distribuenda essent, sensim ineptorum et indignorum hominum fierent quasi patrimonium: atque ita non virtuti et Ecclesiarum utilitati; sed carni ac sanguini, atque adeo impuris interdum administris consuleretur. Denique nullam tantam esse posse necessitatem, quæ Principem quemvis bonum, nedum Pontificem Summum, ad ea quæ vel divinis vel humanis legibus minime consentanea sint, publice concedenda debeat inducere. Verum ante omnia summo id sibi studio faciendum existimavit, ut sine cunctatione ad Christianos Principes legationes decerneret, cum ut junctum fœdus magis ac magis confirmaret, tum etiam ut eos ad moliendum, si fieri potuisset, Turcarum excidium impelleret ac provocaret.

recusat tamen pretio concedere regressum ad beneficia.

CAPUT IV.

Legatio Cardinalis Alexandrini ad Philippum Regem Catholicum.

In amplissimo igitur Cardinalium consessu ad XIII Kal. Julias habito, Cardinalem Alexandrinum ad tres præcipuos Christiani orbis eosdemque potentissimos, Hispaniæ videlicet, Galliæ et Lusitaniæ Reges; et Cardinalem Commendonum absentem ad Cæsarem Poloniæque Regem, Legatos Apostolicos declaravit. Sed de Commendono postea; nunc de Alexandrino: cui ad Reges ipsos litteras dedit, pastoralis studii ac paternæ caritatis plenas: quibus litteris, quam gravate præsenti illius sibi et unice cari et intime conjuncti opera privaretur, ostendit. Huic proficiscenti complures lectissimos sacros Proceres virosque præstantissimos comites esse voluit. In his fuere præcipui, Hippolytus Aldobrandinus, jam ab ipso Pio primum Romanæ Rotæ lectus Auditor, hujusque legationis ac negotiorum omnium moderator, nunc Clemens VIII Pontifex Maximus; Alexander Riarius, Apostolicæ Cameræ Auditor, Patriarcha Alexandrinus; Hippolytus Rubeus, Episcopus Ticinensis; Joannes Franciscus Sangeorgius, Comes Blandratæ, mox Urbis Præfectus et Episcopus Aquensis; Matthæus Contarellus, legationis hujus, deinde Gregorii XIII Datarius; Franciscus Maria Taurusius, mox Avenionis, nunc Senarum Archiepiscopus, omnes postea Cardinales; Cæsar Specianus post Novariensis, nunc Cremonensis Episcopus; Guilielmus Bastonus, nunc Episcopus Ticinensis; Vincentius Herculanus et Bartholomæus a Lugo, ambo ex Dominicano Ordine Theologi: ille ad Sarnensem primum, inde ad Forocorneliensem, mox ad Perusinum; hic ad Interamnensem Episcopatum assumpti; Franciscus Borgia, ex Gandiæ Duce religiosus, tunc Præpositus Generalis Societatis Jesu; Annibal Crassus, Cameræ Apostolicæ Clericus, post Episcopus Faventinus; Pyrrus Tarus et Joannes Petrus Gislerius, præsules Romani; omnes viri pietate, rerum usu, integritate, sapientia, ceterarumque virtutum splendore conspicui: ut præclarum hunc comitatum, Romanæ aulæ florem, et Episcoporum, Cardinalium, summorumque Pontificum quasi seminarium fuisse, nec immerito, dixerimus.

D

Cardinalis Alexandrinus, Legatus Apostolicus

cum præclaro comitatu

E

222 His et aliis omnibus Pius cautum esse jussit, ne ullum omnino donorum genus, seu a Principibus seu ab aliis acciperent, neque pro seipsis aut pro aliis Legati gratia apud ipsos Principes uterentur: suum enim esse, meritis præmiis eorum quemlibet afficere. Neque vero moram ullam interponere Legatum passus est, summa diligentia maturandæ profectionis primum ad Catholicum Regem, in quo majora earum momenta rerum posita esse videbantur. Itaque pridie Kalend. Julias Roma profectus et in itinere cum ab aliis Italiæ Principibus, tum in primis a Sabaudiæ Duce, magnis acceptus honoribus; apud eum biduo commoratus, atque ejus optimique Principis Guilielmi Jojosæ, Galliæ Narbonensis Proregis, ductu per medios Galliarum hæreticos Avenionem usque deductus incolumis; III Kalend. Octobris ejusdem anni, Mantuam Carpetanorum (Madritum appellant) pervenit: ibique ab Rege, qui honoris causa cum Regio comitatu ei obviam processit, honorificentissime et humanissime fuit exceptus. Redditis a Pontifice litteris Legatus ostendit, tam ardenti communis salutis studio Pium teneri, ut si per ætatem licuisset, ipse ad hæc cum Rege peragenda venturus fuisset; sed quoquo modo posset id absentem agere, quod coram præstare impediretur: summo Dei beneficio socialis belli fœdus in Turcam sancitum esse, nunc ineundam esse rationem, non modo ne auxilia quæ pepigissent minuerentur; sed ut nova eaque majora si fieri posset adderentur. Regi, ad rem Christianam tutandam et conservandam nato, omnia tentanda et conanda esse, ut furentem Christiani nominis hostem reprimeret: ejus opes et imperium quotidie magis augescere, Christianorum imminui.

profectus in Hispaniam

F

et Madriti humanissime a Rege exceptus,

PER ANT. GABUT.

hortatur eum ad bellum Turcicum serio promovendum,

A imminui. Nisi conando audendoque Rex aliquid pro viribus moliretur, periculum imminere, ne ut cœpisset res Christiana laberetur : si bellum contra Turcam Rex ardentius suscepisset, eum non modo illata ab eo vulnera ulcisci, sed etiam tota Africa potiri posse. At si Venetorum vires frangerentur, Regi graviora impendere pericula : cladibus, quas Pannoniæ et Austriacis ejus cognatis passim hostis intulisset, plus satis ostendi, quo in discrimine res Hispana et Italica versaretur.

quod neminem magis quam ipsum id deceat

233 Ceteris quidem Principibus Christianis minus turpe fore, si alienis periculis neglectis sua tuerentur : Philippum vero, qui opibus et auctoritate tantum valeret ut merito columen Christianæ reipublicæ religionisque præsidium haberetur, vix (quod pace tantæ Majestatis dictum vellet) effugere vituperationem posse, si quos Principes aut nationes a Turca opprimi pateretur : omnium sive existimatione sive efflagitatione, neminem magis decere quam Philippum, libertatis Christianæ vindicem se præbere. Illi ergo, ut Christianæ rei sibique consuleret, difficillima quæque superanda esse. Icti namque fœderis viam, quæ a primis rerum agendarum consiliis duxisset ad deliberationes, magnas difficul-
B tates habuisse : sed illam majores habituram, quæ a deliberationibus ferret ad exequenda absolvendaque ea quæ decreta fuissent. In primis igitur diligentiam adhibendam esse, ut statutis locis ac temporibus rerum bellicarum apparatus et copiæ præsto essent : cum plerisque in rebus tarditatem et procrastinationem obesse, tum hoc bellum celeritate indigere : consilia, ut Rex ipse optime nosset, esse temporum, quæ in horas mutarentur; cum negotiorum maturitates præterissent, rerum opportunitates sero et nequidquam quæri. Ad rem igitur bene gerendam magni interesse, belli rationes ita constitui, ut ex re et tempore consilia capi possent : ne in rebus subitis et angustis, cum maturato opus esset, Rex semper consulendus, interjectoque longo terrarum spatio ex Hispania deliberationes semper essent expectandæ. Omnia præterea Regem experiri et tentare oportere, ut Maximilianus Cæsar et Carolus Galliæ Rex in hanc belli causam descenderent. Omnia autem prospere processura, si hostis terrestribus Christianorum et navalibus copiis urgeretur. Hæc, in quibus secundum Deum spes salutis consisteret, Pium non solum petere et obtestari, sed etiam quasi debita ab eo Rege poscere, cujus, Deo bene juvante, quam maximæ in orbe terrarum opes essent.

providendumque maturæ apparatui necessario:

cui Rex annuens

cum accelerando bello providisset,

C 234 Legatum hæc et alia referentem benigne Rex audivit : Pio, qui de Christiana republica numquam nisi divine cogitasset, se maximas gratias agere, majores etiam habere : primum, quod tali mente esset, quali caput et summum columen rei Christianæ esse deceret : deinde quod Alexandrinum Cardinalem, consiliorum et pietatis avunculi effigiem, ad se misisset. Pii mandata sibi curæ futura : omniaque prout tempus et res sineret, se diligenter acturum. In primis ergo Joanni Austriaco, in eam expeditionem profecturo, mandavit, ut expleta ejus anni navigatione, cum triremibus cunctisque bellicis opibus in Italia subsisteret, quamvis paulo ante eidem jussisset, ut hibernatum rediret in Hispaniam. Deinde ut nulla de re ad initam societatem pertinente, ex Hispania dehinc Romæ aut in classe expectanda deliberatio esset : liberam potestatem cognoscendi et decernendi, quæ ex usu essent, Granvellio et Pacieco Cardinalibus Stunicæque Oratori suo permisit. Quidquid illi Romæ constituissent, id ratum firmumque perinde, ac si apud se actum esset, futurum. Præterea jussit, ut præscriptis temporibus decreta subsidia præberentur : denique per litteras et Cæsarem et Galliarum Regem, ad ineundam fœderis societatem, ut Legatus Pii verbis postulaverat, graviter cohortatus est. D

rogatur a legato

ut Neapoli et in Sicilia consulat libertati ecclesiasticæ,

235 Initæ vero societatis rebus hunc in modum constitutis, Legatus habere se ad eum privata Pontificis mandata demonstrat : quæ etsi non ad belli rationem, ad tollendas tamen dissidiorum causas pertinerent. Pio semper id animi fuisse, ut amicos et Sedis Apostolicæ studiosos Reges, non modo nihil sui juris deperdere, sed etiam dignitate, gratia et honore auctiores esse vellet. Quæ ceteri summi Pontifices in Neapolis Siciliæque Reges olim contulissent, ea ita firma esse debere, ut ne quid de sacrosanctæ Sedis jure derogetur. Sed in eorum regnorum administrationem multas corruptelas irrepsisse, quæ sacris legibus ac Pontificiæ auctoritati repugnarent : ut inter alia, quod Regii constituta in Sicilia monarchia, quæ ad Apostolicæ Sedis patrimonium pertinet, in sacros viros jus sibi vindicarent, et in Neapolitani regni finibus Concilii Tridentini decretis non obtemperaretur : Pontificiisque litteris et constitutionibus, quæ decreti Regii, quod Exequatur appellant, immunes esse deberent, obsisteretur. De his et aliis Legatus Pii verbis petebat, ne ab institutis superiorum temporum, et ab jure tamdiu retento recederetur. Nec magis Sedis Apostolicæ quam ipsius Regis interesse ut iis malis occurreretur : propterea quod ubi Ecclesiastica jura violarentur, ibi nescio quo divino consilio fieret, ut turbulentæ seditiones pestiferæque hæreses exorirentur; populique communicatis consiliis in caput et in fortunas Principum conjurarent. At ubi Principes cuncta post religionem habuissent, et humana imperia sacræ auctoritati submittenda probe pieque sensissent; ibi eos, pulsis curis atque periculis, solido ac tuto rerum statu frui : idque tum vetustis, tum recentibus exemplis constare. Ceterum Pio curæ esse, non modo ut sine injuria, sed etiam sine querela res administrarentur. E

Mediolanensi Archiepiscopo jus suum relinquat,

indictas a Papa decimas per suos non attingat,

236 Eum præterea postulare, ut controversiæ Mediolanensis Ecclesiæ finis imponeretur; et jus amissum veterum Archiepiscoporum culpa, qui diutius abfuerant, restitueretur. Lectionem Œconomi ipsius Ecclesiæ, quam sibi Regii usurpaverant administri, summo Pontifici, ad quem unum id jure spectat, relinquendam esse. Regem, qui ad æquitatem omnia referri vellet, Pio pergratum facturum, si suis præcepisset, ne se alieno juri immiscerent. In regno Neapolitano et Mediolanensi ditione, ad sustinendum bellum Turcicum, sex decimas Pium indixisse : eam collationem more esse Ecclesiasticam, eamque pecuniam veteri instituto ab Ecclesiasticis administris exigendam esse : neque vero quidquam Regiis impertiendum : si quid eis antea tributum esset, id summorum Pontificum indulgentia factum fuisse, neque ejus rei certam ac perpetuam legem posse constitui. Nunc vero Pium postulare, ne pecuniam ad bellicos usus erogatam, ad suorum lucrum revocari Rex pateretur. F

Cosmo Magni Ducis datum titulum ne indignetur,

237 Illud porro Pio non minorem curam attulisse, quod de Cosmi Magni Etruriæ Ducis titulo nonnulli per invidiam, secus ac res esset, Regi detulissent; multaque affinxissent, quibus a Cosmo Regis animum alienarent. Sed non esse, cur id Regi aut ægre ferendum esset aut æmulis credendum putaret. Principem Italum esse neminem, qui afflicta Christiana republica se ad omnes casus paratiorem ac constantiorem præbuerit, quam Cosmus Medices. Officia ejus et studia, cum aliis occasionibus, tum præcipue proximo bello Gallico perspici potuisse. Præclarum hunc virum, et de Ecclesia optime meritum, consilioque et pietate florentem, dignum judicasse, quem Magni Ducis titulo pro potestate decoraret. Testem esse Deum, se neque ambienti neque petenti,

petenti, sed ultro hunc honorem detulisse. Quo consilio et qua spe hunc æmuli oppugnassent, Regem conjectura assequi posse. Cosmum, qui in eam rationem semper incubuisset, ut æqui et iniqui intelligerent, se fide et observantia erga Regem ceteros anteire; etiam in posterum omnia facturum, cum ingenti significatione suæ erga tantam majestatem propensæ voluntatis.

aut Columnam classi Pontificiæ præfectum,

238 Ad hæc illud Pio molestum accidisse, quod de M. Antonio Columna Regi delatum esset, eum a Pio delectum, quem Pontificiæ classi præficeret, Summique fœderatorum Imperatoris Vicarium constitueret. non, ut quidam per invidiam querebantur, quod alios ab Hispanis propositos minus quam par esset vel æstimaret Pius, vel privatis rationibus ductus quemquam posthaberet: sed quod Columnam, clarissimi nominis ducem et bellicæ virtutis gloria præcellentem, Catholici Regis studiosissimum cupidissimumque perpetuo cognovisset; hæc omnia ea mente constituta fuisse, ut Regi gratificaretur. Alios præteriisse, qui Principum quidem opibus et studiis commendarentur, sed minus multa virtutis suæ documenta dedissent. Superiores summos Pontifices vix aut numquam adduci potuisse, ut hujusmodi honores intimis Regum clientibus deferrent; quod igitur Pontifici, pro sua in Regem caritate gratiam conciliare vel augere debebat, id Columnæ invidiam conflasse: sed quod gloriæ esse par erat, id vitio verti minime oportere. Denique, non ut Pii gratia Columnæ prodesset, sed ne obesset, Regem rogari.

utque Algerii Præfecto Christianis adjungendo faveat:

239 Pium præterea magnum aliud opus conari, eumque spe quadam obtentari, fore ut Lucialius Calaber, Christianæ religionis desertor, tunc Algerii Præses, archipirata notissimus, idemque terrestrium ac navalium certaminum usu insignis, ad pristinum veræ religionis cultum reverteretur, si ei de ditione aliqua vel certo stipendio in Italia provisum esset: ea namque de re Pium recentibus litteris factum esse certiorem. Itaque Regem optime reipublicæ Christianæ consulturum, si tam bellicosum ducem et tam multa audentem Turcis detraxisset: quod si conatus irriti cecidissent, tamen id boni sua sponte secuturum, ut ob eam rem Lucialius Turcis invisior et suspectior ad omnia redderetur. Et quidem Pio, nec inanis spes injecta esse videbatur, si inter Christianos Principes illud teneretur institutum, ut huic hominum generi opportuna et commoda degendæ vitæ subsidia tribuerentur, fore, ut non modo Catholicæ fidei desertores, sed ex ipsis quoque Turcis non pauci ad Christi castra confugerent. His expositis, Legatus adjecit, posse Rempublicam inclinatam erigi, si quæ præclare inchoata essent, constanter ad exitum perducerentur, Pontificem omnem spem rei bene gerendæ, secundum Deum in spectatissima Regis pietate positam habere: quam si iis miseris temporibus præstitisset, imminentia pericula longe fore leviora. Spe impetrandi se lætum, ad talem tantumque Regem venisse, lætiorem discessurum, si responsum super tantis rebus, quale magnifica et generosa Regis instituta spoponderant, retulisset.

Rex benigne ad singula respondet.

240 Ad hæc Rex, non minore quam antea benignitate, respondit: Regni Neapolitani Siculique ditiones eo jure se tenere, quo a majoribus traditas accepisset: ut aliena occupare non consuesset, sic hereditarias et justas possessiones tueri æquum esse. Etsi possessione et causa se superiorem existimaret, tamen Pontifici se morem gesturum: hominemque peritum rerum ex suis Romam missurum, id quod ante recusasset, qui in re præsenti de iis controversiis disceptaret. De jure Mediolanensis Ecclesiæ, de Œconomatu, de decimarum rationibus, in auctoritate se summi Pontificis penitus futurum. De Cosmo, licet alii secus scripsissent aut coram locuti essent, tamen se Pio crediturum potius: nec solum in Cosmum se eum futurum, quem Pius esse voluisset; sed Maximilianum Cæsarem, qui ei ob novitatem honoris valde succensuisset, leniturum. De Columna, quanti eum faceret, cum res ferret, se factis ostensurum: neque solum de conservanda, sed etiam de amplificanda ejus dignitate libenter cogitaturum. De Lucialio vereri, ne medicina morbo esset inferior. Nam etsi ea Pii sapientia esset et auctoritas, ut ipse ab eo, non summus Pontifex ab se deberet admoneri; tamen indicandum, quid vere sentiret; ab hujusmodi hominum ingeniis, qui ad omnem auram spei mobiles essent et infidi, nullam bonam frugem exspectari posse. Se tamen cogitaturum, quid de hac re commode fieri posset. Omnibus in rebus officium, fidem, et pietatem præstiturum: et Pio Pontifici, quem ipse unice diligeret et coleret, quibuscumque in rebus posset, obsecuturum.

CAPUT V.

Legatio ejusdem Cardinalis Alexandrini ad Reges Lusitaniæ et Galliæ.

CAP. IX

Epist. 53 L. 3

Idem apud Regem Lusitaniæ legatus agens,

Cum amplissimis verbis Legatus Philippo gratias egisset, ad Sebastianum Lusitaniæ Regem progressus est: et cum eadem fere, quæ superiore anno Ludovicus de Torres Internuntius postulaverat, ab eo deposceret; eadem ferme responsa retulit. In hisce atque aliis rebus agendis, aiebat Rex Pontificis in se benevolentiam, paternam caritatem atque prudentiam non solum diligere, verum etiam admirari. Quæ vero causæ ante obstitissent, quo minus auxilia præberet, easdem etiam nunc manere: et ut nunc se res haberet, non solum mansuras, sed ad veteres difficultates novas etiam accessisse. Multo majores copias, quam singulis annis in Indiam miserit, transmittere oportere: ibi quoque bono publico sibi cum Turcis bellum gerendum. In illis item regionibus, ubi omnia infesta essent et hostilia, ubi incolæ insociales advenas pejus omnibus malis odissent, portus imperii magnis operibus præmuniendos esse: et quamquam appeteret hiems, tamen classem instruendam esse, et contra hæreticos quosdam piratas educendam, qui oppressis plurimis navibus, cum multos alios, tum Sacerdotes nonnullos obtruncassent. Sibi præterea compertum esse, Seriphium Mauritaniæ Regem, qui proximo superiore anno insulas Canarias depopulatus esset, nunc magno conatu classem ædificare, ad terrestres copias maritimas addere, et vires augere: non cunctandum videri, quin huic hosti occurreret. Ingentem præterea classem parandam et ita distribuendam, ut alia pars Minæ, alia Congii regno, alia insulis tuendis sufficeret. Porro famam percrebuisse, hæreticos pace facta, ex Gallia et Britannia piraticas naves deducturos, et Lusitaniæ maritimam oram populaturos: hos aliarum triremium apparatu coercendos esse. Itaque circumspectis regni viribus, nihil superesse, quo amicis Principibus auxilio esse posset: sperare tamen se, Pium hæc in bonam partem accepturum.

reperit eum variis bellis irretitum.

nova contra Mauros meditari.

242 Hæc palam, et aperte Rex obtendebat: secreto autem, ut postea magis compertum est, bellum Mauritanum meditabatur. Ejus consilii causam, plerique nonnullis religiosi instituti Sacerdotibus, consiliariis ejus adscribebant: quorum auctoritas apud Regem tanti erat, ut rerum summa ad eorum arbitrium judiciumque revocaretur. Ii Regi auctores esse dicebantur, ut in præsentia connubio abstineret, bellumque prius cum Seriphio conficeret *a*. Quæ res animum Reginæ Catharinæ Regis aviæ, quæ in Sebastiani capite stirpis regiæ spem periclitari cerneret,

a

A neret, exulceraverant, et a Sacerdotibus illis alienaverant: eorum partes esse aiebat, ut in rerum divinarum studia incumberent, non ut regnorum administrationibus se admiscerent, aut Regibus modum conjugii et cœlibatus, pacis et belli facere auderent: plus iis rationibus nocituros Regi quam, quod sanctis institutis imbuerent, profuturos. De his atque aliis tum privatis tum publicis in nepotem Regem querelis, Regina ipsa libellum et litteras Legato dedit ad Pium perferendas, ut iis malis occurreret: ac nisi rebus modus fieret, in Castellam, unde venerat (erat enim Caroli V Cæsaris soror) reverti constituerat. Sed Reginæ querelæ Legatique mœstitia, quam ex negatis auxiliis præ se ferebat, rem prolapsam aliqua ex parte restituerunt.

persuadet tamen nuptias cum Margarita Valesia,

243 Nam legato (quod erat alterum susceptæ legationis caput) Pii verbis, ut Margaritam Valesiam, Gallorum Regis sororem, sibi uxorem adjungeret, Sebastianum vehementer hortante; ille demum, ut alicui ejus petitioni obsecutus videretur, se in potestate Pontificis futurum pronuntiavit; dotis nomine nihil aliud postulans, nisi ut Gallorum Rex cum aliis Christianis Principibus in Turcas belli societatem iniret. Sed præclare composita consilia longe B alium, quam sperabatur, exitum habuere. Dum enim hæc in Lusitania curantur, Antonius Maria Salviatus, S. Pauli Episcopus, postea Cardinalis, qui tunc Internuntii Apostolici munere apud Galliæ Regem fungebatur, Pio renuntiat, Margaritam factis sponsalibus Henrico Borbonio, Navarræ Principi, desponsam esse, se omnibus rationibus ne id fieret obnitente; quod Pio molestissimum fore non ignoraret: et quoniam ii consanguinitate conjuncti essent in tertio gradu aliisque rebus præpediti, Catharina Galliæ Regina senior petebat, ut eos ad legitimi matrimonii jus Pius legibus exolveret. Re audita, Pius ægerrime tulit, negavitque ullum tristiorem nuntium ad se perferri potuisse: hæc non modo non placere, sed ne licere quidem. Henricus enim, licet regio genere ortus, jam inde a puero patris contubernio bellis et artibus militiæ eruditus, missusque in varias expeditiones fortibus factis Gallorum in se animos convertisset; hanc tamen gloriam opinionum hæreticarum labes magnopere fœdabat. Ex matre namque hæretica natus, et inter hæreticos educatus, Calvinianoque veneno a teneris imbutus, jam ingentes in Gallia motus excitaverat: et quamC quam vulgari quadam opinione hac fieri affinitate posse videbatur, ut inter Gallos ipsos bene conveniret, hæreticique ab infestandis Catholicis deinceps abstinerent, et quod ad res seculares attinet, Regi Gallorum obtemperarent, sic ut regnum illud in pristinum statum restitueretur; verumtamen Pius, qui secundum Deum judicabat omnia, rem secus interpretabatur: pravitatem videlicet jam expertus eorum, qui Christianissimi nominis splendorem depravatæ religionis fuco non mediocriter obscurare conabantur. Itaque non modo in aliam partem accipiebat omnia, sed etiam quidquid dicerent refellebat, quid inde mali futurum esset prospiciens. Ac rei dolore æstuans, et divini honoris studio ardens, lævam manum, qua dexteræ loco uti solebat, ad cervicem admovisse dicitur; et jurejurando affirmasse, se capitis sui jacturam facturum esse potius, quam ut Reginæ iniqua petenti morem gereret et publicæ causæ deesset; seque tempestatem omnem subiturum, ne quibusdam indulgendo malum publicum fieret.

sed hanc Henrico Navarro desponsam

cum mœrore intelligit improbatque:

CAP. X Quare Regi Galliæ bellum contra Turcas suadens legatus,

244 Rebus in Lusitania utcumque compositis, regiisque illic animis inter se conciliatis, Legatus Pii litteris in Galliam devocatur: quo maximis itineribus per dubios infestosque saltus media hieme cum pervenisset, honorifice acceptus, adeundi Regis potestate facta, Pii consilia diligenter exponit. D Ac primum nihil esse, quod Pius, Principes, populique Christiani magis expeterent, quam ut Rex eosdem, quos Catholica Ecclesia amicos et inimicos haberet; et societate cum ceteris Regibus inita, arma in Turcas viresque converteret. Id si faceret, et pro Christianissimi nominis dignitate officioque facturum, et omnia domi forisque pacata et tranquilla propediem habiturum. Ad hæc præclara veterum, præsertim Galliæ Regum instituta facinoraque commemorat. Quandiu Reges Sanctam Ecclesiam tutati essent, eos rebus secundis usos esse, orbemque terrarum victoriis et triumphis peragrasse: si qui postea ex iis, consociando se cum Turcis, iram Dei meruissent; nunc Rex, vires conferendo cum Christianis, divinam clementiam promereretur.

Epist. 11, 12 lib. 4

instat ut ejus soror Lusitano potius quam Navarro detur:

245 Deinde consilium de sorore Borbonio collocanda vehementer improbavit. Pium, qui Regem unice diligeret, eum per regalem dignitatem, per effusum a Christo sanguinem, per quidquid carum esset orare atque obsecrare, ne quid gravius de salute Gallorum et Regni incolumitate consuleret. Deum hominesque testificari, vatem se haud inanem futurum; nisi orientem flammam oppressisset, mox E cum nemo auxilio esse posset, eum nuptialibus hisce facibus conflagraturum: male se rem habere, cum impietati vires adderentur. Ubi esset religionis studiorumque dissimilitudo, ibi veram et tutam pacem esse non posse: etiam atque etiam caveret, ne spe præsentis tranquillitatis perpetuam tranquillitatem amitteret: tacitas et occultas inimicitias magis timendas esse, quam indictas et apertas. Si cum Lusitano, Catholici nominis Principe longe clarissimo, affinitatem amicitiamque junxisset, id fore Galliæ Regi Regnoque, et ad dignitatem gloriosum, et ad securitatem tutissimum, et ad rerum amplificationem utilissimum: ad eam rem Pium adjutorem se et internuntium profiteri.

queritur hæreticum Constantinopolim legatum esse:

246 Illud præterea Pio, pro Christiana republica solicito, magnam suspicionem injecisse, quod homo inimicus, Catholicæ fidei desertor, Aquensium in Gallia Episcopus, dignitatis abrogatione notatus, Constantinopolim legatus esset: augurari conjectura, eum nihil recte facturum, qui a Catholicæ veritatis via declinasset. Quid Venetias tentatum venisset, Pium subodoratum fuisse: eumque subvereri, ne is urgendo pervinceret, ut vel pace induciisve inter Venetos et Turcas factis, sociale fœdus disturbaretur: vel inita nova aliqua cum Galliarum hæreF ticis societate, Turcæ ad majorem Christianæ reipublicæ perniciem impellerentur: præsertim bello contra aliquam Catholici Regis ditionem inferendo. Augeri suspicionem, quod Philippus Strotius, in Gallia haud procul a Rupella, naves aliquot ornare jam instituerat; specie quidem in Indias nuper a Gallis inventas transmittendi, tantas tamen esse latebras tantosque animorum recessus, ut quid credi possit ignoraret. Hæc et alia ad Regem Legatus. Sed magis benigne auditus est, quam ut quidquam impetrare potuerit.

Rex humaniter excusat exhaustas bello vires,

247 Quibus Rex ita respondit: Romanæ Ecclesiæ dignitatem, atque adeo Christianæ reipublicæ tutelam, Galliæ Regibus maximæ curæ semper fuisse: eosque propterea magnos olim labores et pericula suscepisse, ac proinde fama rerum pro Catholica regione gestarum orbem terrarum complevisse. De animo suo inde conjici posse, quod carissimum fratrem pro Catholica fide summis vitæ periculis et hostium telis objicere non dubitasset: sed civibus bellis contra hæreticos, ut ipse nosset, per annos multos paulo ante sustinendis, nunc ærarium ita exhaustum esse, populos sic afflictos, ut præsentibus viribus ad tutandum regnum vix contentus esse

A esse posset. Rebus suis melius constitutis, officio suo non defuturum, et quantum in se esset enixurum, ut studiis suis et opibus in re Christiana conservanda et amplificanda ceteros Reges ac Principes superaret. *Legati CP. missionem,* Aquensium Episcopum de rebus ad Galliam valde pertinentibus legationem ad Turcam obiisse, nihil mali moliturum: optare se a Deo, ut potius terra sibi dehisceret, quam ut tam præclarum ac sanctum fœdus impediret. Christianæ reipublicæ salutem et dignitatem sibi primam semper fuisse vitaque cariorem.

248 Quod Margaritam sororem, de consilio Principum prudentiumque virorum, Henrico despondisset, *affinitatem cum Henrico,* ad id multa fuisse quæ hortarentur: sed præcipue, quod ille majorem animi ingeniique indolem præ se ferret, quam in ullo unquam Borboniæ gentis eluxisset: multa in homine signa perspici, ut conjici posset, parem bello juvenem neminem iis temporibus futurum. Illud unum intolerandum esse, quod hæreticis opinionibus deceptus abhorreret a Catholica veritate: cujus tamen veritatis tanta vis esset, ut se contra falsarum opinionum commenta facile tueretur. Catholicæ religionis hoc esse proprium, ut victa vinceret: qui magnis præterea naturæ bonis B præditi essent, eos facile adduci, ut ejectis errorum tenebris, veritatis lucem intuerentur. Ad curandum hunc morbum, præsertim in principum virorum ingeniis, existimasse lenia remedia plerumque salubriora esse, quam acria: sibi quidem persuasum esse, traditis veræ et germanæ pietatis rudimentis eum non solum evasurum qualis optaretur, sed aliquando magno Ecclesiæ ornamento et adjumento futurum: *cum spe illius ad fidem Catholicam adducendi,* multos nostra et antiquorum memoria celebrari, qui cum Christiano nomini et Catholicæ religioni infestissimi fuissent, ex inscitiæ tandem tenebris emersissent, seque ad bonam frugem recipissent. Si is, qui caput errantium esset, ad bonas partes traduceretur, quot et quanta commoda consecutura? Galliam magnis et intestinis oppressam malis caput tandem erecturam: consilio et auctoritati locum futurum: qui contagione insanirent, furere desituros. Fateri, se necessitate adactum indigna multa pertulisse: verum illud jurejurando affirmare, Regnum se potius et caput in discrimen adducturum, quam ut illatas Deo injurias inultas relinqueret. Ceterum quid moliretur, enuntiandum non esse.

249 Inter hæc Rex, e digito suo detracto annulo, cui adamas eximii pretii erat illigatus; C Accipe, inquit, Legate, pignus hoc, arrhabonem promissionis fideique meæ, quam tibi do, me ab sanctæ Sedis Apostolicæ obedientia numquam defecturum, et *datoque annulo fidelem se ecclesiæ mansurum promittit.* quæcumque sum pollicitus adversus horum scelestorum hominum impietatem, cumulate præstiturum. Legatus accipere annulum recusans, sibi omnino satis esse ait, tanti Regis testatam fidem, omni pignore omnique obside majorem. At Pio ex humanis erepto, Rex Cardinali annulum misit: cujus in pala incisa erant hæc verba: Non minus hæc solida est pietas, ne pietas possit mea sanguine solvi. Ceterum ejusmodi nuptiarum negotium in aliud tempus extractum, quod nollet Pius eos legibus solvere, ejus successoris Gregorii XIII permissu confectum est. Quid autem postea successerit, quibus de causis Clemens VIII Pontifex Maximus id conjugium irritum esse declaraverit, assiduisque precibus, jejuniis ac lacrymis a Deo ipsius Henrici ad Catholicam fidem conversionem exoraverit, eumque in sanctæ Romanæ et Catholicæ Ecclesiæ gremium receperit, receptumque Christianissimi Galliarum Regis in solio, quod nunc felicissime tenet, legitime collocaverit, ut vera omnino pius Rex Carolus IX prædixisse videatur, plenius litteris prodere, nostri non est instituti.

250 Ceterum Pius, ex occasione natæ per eos dies Regi Philippo Catholico virilis prolis, Catharinam ejusdem Regis secundo genitam Henrico Valesio, qui postea Galliarum regno infeliciter potitus est, in matrimonium tradi procurabat; sperans, hac ratione fieri posse, ut novo affinitatis nexu ejusmodi Regum animi in amicitia magis confirmarentur, majorique pacis vinculo consociarentur: ex quo multa, eaque præclara Christianæ rei commoda consecutura videbantur; præsertim ad tollendam Hispanorum suspicionem de periculo ditionum, ne videlicet gerendo bello Turcico, eorum inde studia retardarentur. Sed ejusmodi quoque nuptiæ variis impeditæ consiliis successere. D

PER ANT. GABUT.

Pius Hispano suadet affinitatem cum Gallo.

ANNOTATA.

a *Calumnia hæc*, non solum falso sed contra speciem omnem tolerabilis mendacii (*ut loquitur Franciscus Sacchinus parte* 4 *Historiarum Societatis Jesu lib.* 6 *num.* 190) *ejusdem Societatis hominibus impacta, mirum est qua ratione potuerit Romæ fidem invenire apud viros prudentes, qualis Gabutius erat. Nocuit certe non parum tunc temporis, quo scribebat ille, quoque insignem aliquem fidei constantis fructum ab Apostolica Sede relatura Societas fuerat, nisi id obstitisset. Rem accipe ex Ferdinando Rebello, Claudium Aquavivam Præpositum Generalem sic alloquente, ante opus suum de obligationibus justitiæ, religionis et caritatis, anno* 1607. *Calumnia contra Societatem Jesu* E Cum Romæ pro Lusitana Provincia Procuratoris officio perfunctus fuissem et in Lusitaniam redirem, in itinere, antequam Lugdunum, ubi liber hic excudebatur pervenirem, intellexi, cum Sanctiss. D. N. Paulo V ac Sede Apostolica Clarissimæ Venetorum Reipublicæ, non sine magna totius orbis Christiani gratulatione, promulgatam esse reconciliationem: simulque intellexi Societatis homines, qui antea pro bono pacis ex eadem Republica discesserant, ab eadem arceri. *impedit ejus reditum Venetias,* Cupido animum incessit causas diligenter perscrutandi, ob quas non idem qui reliquis Religiosorum hominum Ordinibus, qui propter Censuras Pontificias ex eadem urbe discesserant, in eadem Societati quoque foret regressus. Multorum auditione accepi, circumforaneum esse aliquorum malevolorum sermonem, Societatis homines publicis rebus esse perniciosos; afferrique in exemplum florentissimum quondam Lusitaniæ regnum, quod ex falsa Hieronymi Franci relatione (qua etiam deceptus videtur esse Natalis Comes, ambo natione Itali) Jesuitis impulsoribus corruisse, acceptamque F ante annos viginti octo in Mauritania cladem eisdem adscribendam dictitabant. Non potui non tam aliena a Societate calumnia, ut minimus ejus filius, magnopere commoveri; ut Lusitanus vero, harumque rerum oculatus testis, rem adeo indignam, ab ipsaque veritate adeo abhorrentem, admodum vehementer aversari. Ne vero hæc falsa criminatio in Serenissimum Venetiarum Ducem Senatoresque illos Præclarissimos quoque irreperet, ad meum Procuratoris etiam officium aliqua ex parte pertinere putavi, *quam falso ei imputetur consilium Sebastiani R. Lusitaniæ* accepta quavis occasione apud vestram Paternitatem et apud quosvis alios a tam falsa calumnia Provinciam nostram tueri. Nam duplici ex capite imputari nobis Lusitanici Regni ruina et clades illa poterat Africana: vel quod ex Societatis disciplina Sebastianus Rex ita institutus prodiret, ut nuptias omnino fastidiret, quo factum fuit ut nullo relicto herede decederet: vel quod eidem auctores fuerimus, ut consilio nimis immaturo Africanam susciperet expeditionem. Utraque tamen criminatio et falso nobis et injuriose imposita. Nam quod ad primum attinet, ubi Regi per ætatem licuit, nullum non funem, nullum non movit lapidem, P. Ludovicus Gonsalvius

A Gonsalvius Camara, ex Societate nostra ejus et magister et confessarius, ut matrimonium quamprimum iniret. Et vero cum Catharina Regina Sebastiani Regis avia, cum Henrico Infante ejusdem patruo, omnes industriæ suæ nervos strenue explicavit, ut princeps aliqua femina, tanto digna Rege, quæreretur, sive ea esset Philippi Catholici Regis Hispaniarum, sive Francorum Regis Christianissimi filia. Sed tam Regina Catharina quam Henricus ejus patruus verebantur, ne idem quod Principi ejus patri, immatura morte decedenti contingeret, si ante maturiorem ætatem matrimonio jungeretur. Cum ipso porro Rege assidue egit ne in Africam transiret (quod secundum erat criminationis caput) quin prius tres vel quatuor Regni heredes in Lusitania relinqueret imo ut transitum difficiliorem, vel saltem securum quasi ex Dei oraculo redderet, si forte ab eo nollet desistere, addebat, nulla ratione ipsi transeundum esse, nisi ex consilio et impulsione omnium Episcoporum Lusitaniæ atque etiam ipsius summi Pontificis pro Christo in terris Vicarii, quos Dei os esse in terra dicere solebat. Sed cum ille propositi tenax in sententia nihilominus persisteret, et transitum in Africam decerneret, ab aula Regia P. Ludovicus discessit, seque in Collegium nostrum Conimbricense, ab aula plusquam per certum triginta milliaria distans, recepit: ex quo ad ipsum Regem, cum primo in Africam anno MDLXXIV trajecit, epistolam dedit, qua illum protinus in Lusitaniam revocavit; ut ipse Rex ingenue postea fassus est, ostensa epistola, quam in sinu afferebat eidem Patri ultimo febricitanti. Mortuo vero P. Ludovico anno sequenti MDLXXV, XV Martii, tribus ferme annis antequam Rex cum multa Regni nobilitate secundo in Africam, ubi tandem periit, solveret (solvit enim Olissipone anno MDLXXVIII mense Junii) qui e Societate Regi aderant, quamvis exigua satis jam apud ipsum, aliorum consilio penitus addictum, auctoritate valerent; officio tamen suo defuere numquam, nihil intentatum reliquere, ut illius mentem a tam funesta expeditione per se et per alios omnino averterent. Verum in irritum ceciderunt et preces et monita, irato scilicet Numine. Ex quibus colligere cuivis in procinctu erit, non plenam harum rerum notitiam ad Natalem Comitem et Hieronymum Francum (utpote homines externos et secretorum Regis Sebastiani penitus ignaros) pervenisse, cum nescio quam ex ea clade Societati labem aspergunt. Illorum tamen non veram historiam his in rebus non est quod hoc loco redarguam, cum id egregie nuper præstiterit edito libello Hieronymus Mendoza Lusitanus, atque hujus expeditionis scriptor præclarus. Et scio Senatum Lusitanum, a Rege suo Philippo III postulare, ut præfatorum auctorum historia excudi prohibeatur in omnibus provinciis ipsius ditioni subjectis, donec ab iis et aliis, quæ non bene informati scripserunt, per Inquisitores sancti Officii expurgetur. *Hæc ille, optima certissimaque fide. Quod si quis pluribus cupit explicatum videre, quam privatim noxia fuerint, et cuivis sanum sensum habenti videri debuerint illa consilia, quorum dicebatur esse auctor Societas; præcitatum Franciscum Sacchinum legat, et intelliget nihil concipi posse ab omni humanæ politiæ ratione adeoque et a verisimilitudine alienius, quam quod Regem, sui amantissimum, et illum affectum certo certius transmissurum ad liberos si quos suscepisset, continere cælibem, et dubiis etiam bellorum aliis exponere voluisset, cum rei totius publicæ discrimine.*

PER ANT-CABIT nuptias aversantis quas illa suadebat;

et in bellum Africanum profecti quod impedire conabatur.

Quid ea de re scripserint Lusitani ipsi?

D

CAPUT VI.

Legationes ad Cæsarem Regem Poloniæ, et Principes Italiæ pro suppetiis.

Interea Cardinalis Commendonus, de quo ante commemoravimus, de ineundo fœdere deque re Christiana publica a Turcarum impetu vindicanda, ad Cæsarem a Pio Legatus Apostolicus in Germaniam profectus, cum eo Pontificis consilia communicavit. Sed eo pervenienti Legato Pius antevertendum existimavit, ut Cæsarem ad facienda hanc belli societatem, Ecclesiamque Dei strenue protegendam, per litteras graviter adhortaretur. Id enim Imperatoris titulum, id Cæsareæ majestatis dignitatem et officium, id familiæ suæ majorumque splendorem, id denique Dei honorem Christianæque reipublicæ sive salutem sive periculum; ab eo in primis jure deposcere et efflagitare. At vero, quoniam ad imminuendas Turcarum vires, non autem ad eorum penitus evertendum imperium, nomenque delendum (id quod, si fieri potuisset, ipse moliebatur) navales Christianorum copias satis esse Pius intelligebat, hostem prorsus ut tolleret e medio, eum terra marique petere, præsertim in Pannoniæ Poloniæque finibus, cogitabat. E

251 Hoc igitur præter cetera consilium Cæsari Legatus enuntiavit, ab eo vehementer contendens, ut hac ipse expeditione suscepta, in Pannonia Turcam vexare; et Italico quod Pontifex submisisset auxilio munitus, expugnare fortiter ingrederetur. Se ad eum in tanto discrimine, tamquam ad unicum Christianæ reipublicæ præsidium, missum esse ostendit; ab eo cuncta auxilia non sperari solum, sed etiam flagitari. Ut dignitate et loco ceteris Principum anteiret, ita ei majus tutandæ Christianæ rei onus injungi: ab eo rerum omnium egregiarum exempla petenda; atque omnium oculos in eum, tamquam in patronum ac vindicem Christianæ libertatis, esse conjectos: quale consilium ipse cepisset, tale et reliquos esse capturos; si ipse, qui sua dignitate sustineret personam Christiani nominis, qui etiam propria causa Turcæ infensus esse deberet, societatem renuisset; non solum periclitantium animos alienaturum, sed etiam ceterorum; obtrectareque volentibus causas sermonum præbiturum. Meminisset præterea, quoties et ipse et Ferdinandus pater Deum præcati fuissent, ut Venetos sibi contra Turcam daret socios: factus nunc voti compos, nec sibi ipse, nec officio deesse vellet. Si sociale fœdus aspernatur, id Turcam non benevolentiæ ulli aut consilio, sed timori tributurum: tergiversationeque magis irritaturum esse hostem, quam leniturum. Quod si pactis induciis Cæsar confideret, eum vehementer falli: Turcarum perfidiam cum ceteris rebus plurimis, tum violatione fœderis quod cum Venetis fecerant, satis esse perspectam. Christianis prudentibusque Principibus contra Turcas tutum et acerrimum divinitus datum esse telum, ut eorum promissis nullam haberent fidem: idque divino sapientis immo Dei consilio traditum, admonentis illis verbis: Non credas inimico tuo in æternum. Si Christianorum copiis bifariam divisis, Turca terra marique peteretur, numquid fore ut queat obsistere? Cæsarem numquam majorem rei bene gerendæ occasionem habiturum. Nunc ei declarandum esse, an eum summis Principibus fœdere junctis malit vincere, an perpetua premi servitute, vel certe suam aliorumque salutem periclitari. F

252 Hæc et alia in hanc sententiam Pii verbis cum Legatus exposuisset; ea Cæsar, quod vera esse constaret, non improbare, aut se officio deesse velle, sed

CAP. XI

Per Legatum et litteras,

Epist. 3 l.5

Incitat Cæsarem ut bellum inferat Turcis in Pannonia,

debellandis si terra marique petantur:

qui consilii anceps,

A sed varia excusare impedimenta cœpit. Ac primum quidem fœderatorum Principum consilium, qui Turcam arcere et communibus armis communem salutem vindicare parati essent, commendavit: deinde rem Christianam sibi curæ fore significans, communicato prius cum Germaniæ Ordinibus consilio, certiora responsa daturum pollicetur. Pluribus vero diebus, loquendo quæ in rem non essent, absumptis; Legatus instare et docere, quid officium, quid dignitatis altitudo postularet, quam ea conjunctio salutaris esset futura: sed tantum aberat, ut quidquam certa exprimeretur, ut quotidie languidiora et perplexiora responsa redderentur. Cæsari, res inter se pugnantes cogitanti, nutabat animus; neque satis constabat, quid ageret, aut quid consilii caperet. Majestatis quidem fastigium, dignitatis amplitudo, et officii ratio ad ineundam societatem hortabantur: at conscientia virium, et præteritarum cladium memoria, et pactæ cum Turcis induciæ, a belli cogitationibus absterrebant. Illud etiam obstabat, quod infensus Cæsar subiratusque erat Pontifici, qui Magni Ducis titulo Cosmum Medicem decorasset, quod ipse facere ad se (ut diximus) pertinere profiteretur.

et Selimi minas reformidans,

B 253 His ergo rebus impulsus dictitabat, magna de re deliberationem esse, Rempublicam et majestatem Imperii, quæ in suo capite periclitaretur, in discrimen temere non esse deducendam: non in postremos eventus, sed in primas errorum causas culpam malorum conjici solere. Aliis, quorum fines et urbes procul a periculis abessent, libera esse consilia: se, qui expositus adversus Turcam primos hostium impetus esset excepturus, suo periculo erraturum, et in se omnem belli molem conversurum. Timorem Cæsaris augebat Selimus, qui haud ignarus eum legationibus fœderatorum ad arma solicitari, scriptis minaciter litteris eum fœderis secum initi admonens, hortabatur ne pacem, quam tantopere experisset, turbare auderet. Quanto spes victoriæ certior Turcæ, quam Christiano esset denuntiabat. Maximilianum et vim et gratiam hostis expertum, debere male Turcam amicum, quam inimicum habere. Hæc edicere voluisse, ne qua vana spe erectus, in irrevocabilem casum incideret: non in ejusdem potestate et initium belli et finem futurum. Denique cum variis contentionibus inchoati negotii ratio diutius extraheretur, res tandem eo deducta est, ut Cæsar magnis se copiis adjuvari postularet; nec tamen quantis, exprimeret. Sed prædibus in Germania datis, sibi cavendum: vereri enim se, ne cum C bello implicatus esset, aut pace facta, aut aliqua obtenta causa, desereretur.

iniqua postulando mentem dissimulans,

254 Cæsaris consilium, eo spectare videbatur, ut qui aperte non auderet, conditionum difficultate fœderis negotium excluderet: at Pius, Legato referente, multa concedere malebat, quam tantæ rei spem infectam relinquere. Legatus vero Pontificis jussa de Cæsareo decernendo subsidio ita fecit, nihil ut offerret ipse singillatim: sed exspectaret, ut quo numero, aut genere etiam auxilii sibi opus esset, per se Cæsar ipse proponeret: verente Pio, ne si parum obtulisset, inde negotium deserendi; si vero multum, plus quoque postulandi sumeretur occasio. Quæ deliberatio in multos extracta dies est: dum nollet Cæsar quidquam definire. Demum Legatus, expectationis pertæsus, ei libere denuntiat, velle se de hujusmodi implicato consilio Romam nuntios dimittere: et quando ille certi nihil vellet explicare, vel illud ediceret, qua ratione Pio ceterisque fœderi persuadere posset, omnino cupere se huic fœderi sedulam operam dare. Itaque multis ac variis, quibus per eam noctem agitatus est, cogitationibus implicitum illum reliquit. Sed cum inde Cæsar dixisset, ne se inconsulto, cuiquam Romam petenti ulla D jumentorum genera præberentur; postridie prima luce per syngrapham Legatum rogat, ne Romam hæc velit renuntiari: nam de peditum et equitum, quo indigeret, numero se decreturum; sicuti subinde fecit, deposcens triginta peditum, equitum vero quatuor millia.

cum ad definitum responsum urgeretur,

PER ANT. GABUT.

et Pius ei 20 peditum 4 equitum millia offerret,

255 Ceterum erat Pio constitutum, viginti peditum et quatuor equitum millibus in hac terrestri expeditione Cæsari suppetias ferre, nihilque fœderatis gravius imponere. Sed eo tum equitum (quando ii ægre ac fere nequidquam in classibus expediuntur) tum etiam peditum numero ad eam rem uti, qui instruendis sociorum classibus superfuisset: cui numero accedente subsidio, quod ex Italia, ut mox dicemus, colligendum erat, eo Cæsar contentus esse poterat. Hæc igitur auxilia cum Cæsari Legatus offerret, propeque esset, ut ejus cunctatio conditionum æquitate vinceretur; tum demum quod ante Cæsar tacuerat, objecit, se in octo annos inducias cum Turca pepigisse: æquum non esse, fas, fidem, Deumque testem conventorum fallere; ac perjurio caput obstringere, qui fraudem et perfidiam in aliis vindicaret. Dictis facta minus opportuna adjecit, quod pactum cum Turca tributum Constantinopolim deferendum curavit: quæ res ut nostris detri- E mento et dolori, sic hostibus gaudio fuit et adjumento. Nam ut illis Germanici periculi curam et timorem ademit, ita nostris auxilii impetrandi spem omnino præcidit.

tandem excusat sibi fœdus cum Turca initum ad 8 annos.

CAP. XII

256 Ut igitur id, de quo proxime dicebamus, subsidium ex Italia colligeret; e vestigio Pius Antonium Mariam Salviatum et Paulum Odescalcum ad Italicos Duces Oratores misit: ut ii quoque, pro suis singuli facultatibus, in Turcicum bellum conspirantes, fœderatis opem ferrent. Itaque ab Sedis Apostolicæ stipendiariis rem aggressus, a Guidone Ubaldo, Urbinatium Duce, cui tenue magis vectigal erat, pedites mille postulavit: ab Octavio Farnesio, Placentiæ Parmæque Duce, pedites totidem equitesque ducentos: ab Alfonso Atestino, Ferrariæ Duce, trecentos equites, pedites mille: a Gulielmo Gonzaga, Mantuæ Duce, pedites mille, equites ducentos: ab Emanuele Philiberto, Duce Sabaudiæ, bis mille peditum, equites quadringentos: a Magno Etruriæ Duce Cosmo, quatuor millia peditum, equites quadringentos: a Genuensibus autem, atque Lucensibus simul, pro rata utriusque Reipublicæ virium, bis mille peditum equitesque trecentos. Ceterum hi F Principes fere omnes se pro viribus obsecuturos esse Pontifici, et quæcumque possent in id belli subsidia collaturos responderunt. In primis vero Cosmus, Magnus Dux, Salviato renuntiavit, se quidquid auxilii præterea Pius adjiciendum decrevisset, libenter præbiturum: modo Hispaniarum Rex, quocum pepigerat, nullius Principis bellicam societatem ipso inscio inire sibi licere, id prius rescivisset. Quæ Pio responsa fuere sane gratissima: eumque inter hæc dixisse ferunt, velle se in eam expeditionem proficisci, si modo prius maritimum imperium Turcis ademisset: turpe, et indecorum fore, domi se juvenes continere, confecto jam ætate viro Principe, et eo quidem omnium summo, ad bella prodeunte. Hæc autem pro suo ruendæ Christianæ religionis ardore ex animo pronuntiata eo pertinebant, ut Galliarum Regem ac Cæsarem, qui piam hanc belli societatem inire cunctabantur, ad ejusmodi consilium promptius et capiendum et adjuvandum provocaret.

A Principibus Italiæ varia auxilia petuntur et impetrantur.

CAP. XIII
In Polonia excusans Rex pacem cum Turco initam,

257 Dum hæc ita geruntur, diligenter et illud sibi faciendum Pius existimavit, ut fœderis negotium in Polonia Moschoviaque pariter ageretur. Ac primum quidem id per Vincentium Porticum, Internuntium Pontificium; deinde per sæpe memoratum

* PER ANT. GABUT.

Internuntium remittit ad Dynastas, nec frustra:

A Cardinalem Commendonum, quem Germanica legatione tertia perfunctum, ad Sigismundum Poloniæ Regem Legatum, ut diximus, designaverat, diligenter procuravit. Sed quæ Portici opera gesta sunt, ordine prius referamus. Is igitur cum de Pontificiis consiliis ad Regem retulisset, ille nomen suum in hanc societatem dare se non posse respondit, propterea quod perpetuam cum Turca pacem fecisset; sed eam unam reliquam viam esse docuit, ut ad Polonicos Dynastas, quos Palatinos appellant, confugeretur: ac cum eorum aliquo de obtinendo triginta aut quadraginta millium equitum subsidio tractaretur. Nam Palatini, in quos sibi minus plena potestas esset, cum ad eam faciendam pacem nihil consensissent, quidquid agerent, ejus pacis jura nihil violare. Hinc igitur Internuntii opera curatum est, ut Albertus Lascus, primarius Syradiæ Palatinus, per duos menses equitum triginta millia in eam expeditionem se daturum polliceretur: ac proinde Nicolaus Torlaus, magnæ potentiæ Dynasta, alium equitum numerum cogeret sane quam copiosum, ut iis copiis in extrema Polonia ad Hadrianopolim urbem in Turcas irrumpere, eosque frangere conjunctis viribus aggrederentur.

Epist. 34 l. 3

Epist. 35 l. 1

Idem Internuntius ad Moscum sollicitandum ire jussus,

B 258 At enim cum Moschorum Principem centum et quinquaginta equitum millia deducere in aciem posse, eumdemque Turcarum hostem existere, Pius cognovisset; Portico in Polonia commoranti jussit, ut in Moschoviam inde proficisceretur; Magnoque Moschorum Duci ostenderet, se a Pio missum esse, ad ejus sensus et vires consociandas Christianis cum Principibus, inter quos inito socialis belli fœdere contra Turcam, regna Christianorum occupantem, optime jam conveniret. Bellum inique Venetis, indictum: idque non in mari solum, sed ad Hungaricam quoque plagam gerendum: ex Italia ingentem classem et copias collectas esse: terrestri huic expeditioni opem ferre Moschum, non decere solum, sed e re sua maxime videri. Turcarum enim tyrannum, longe lateque imperandi libidine incensum, aliis finitimis regnis occupatis, Moschoviæ demum non parciturum. Urgebat sane vehementer Pius, ut Moschus hanc in Turcas expeditionem susciperet: quam ille, pro imperii sui amplitudine et locorum vicinitate, feliciter agere ac sustinere potuisset, quod Moschorum longe lateque maxime pateat imperium. Protenditur enim ab Alexandri Magni Aris, ad Tanais usque fontes in extremas terras ad Borealem Oceanum, sub ipsis ferme Septemtrionibus: ab Oriente vero et a meridie Moschovia finitimos habet Scythas, hodie Tartaros appellatos: occupant autem Tartari latissimam planitiem, ad Sericam usque provinciam, quæ vergit ad orientalem Oceanum: verum, qui Tanaim inter et Volgam incolunt, in obsequio Moschi esse solent, atque inter eos, qui Casanii dicuntur, Moschorum colunt amicitiam: Moschoviam inde ad occidentem solem respicit Lithuania. Itaque Pius per ejusmodi populos, tum amicitia et obedientia quam præstant Moschovitis, tum prædæ spe rerumque novitate permotos, cum Polonis conjunctos, Mahometanum imperium deleri forte vel certo frangi posse ratus, eos ad id efficiendum identidem impellere non desistebat.

C

cujus societas multum utilis futura erat:

quique Regium nomen et fidei magistros aliquando Roma petierat;

259 Sed quoniam Pius non tam Christiani nominis hostium cædem atque victoriam, quam æternam eorum atque adeo omnium gentium in Christo Jesu partam salutem ardenter sitiebat, Moscho per Internuntium ostendi jussit, se non solum bellicæ societatis causa, sed etiam vehementi animarum salutis desiderio permotum esse, ad eam decernendam legationem, ut Moschovitas, qui tum Christo nomen dederant, cum ab Ecclesia Latina Græci descivere, ac deinceps Græcanicos errores magna pertinacia sectabantur, ad Catholicæ pietatis cultum sanctæque Romanæ Ecclesiæ obedientiam revocaret. Ejus rei spem sibi injectam esse, quod olim ad Romanos Pontifices antecessores suos, Clementem Septimum, Paulum et Julium, utrumque ejus nominis Tertium, a Moschorum Principibus legati missi fuissent, qui certa munera, regia videlicet insignia, ab Apostolica Sede postularent, et ut Sacerdotes aliisque pii viri, civilium artium opifices, in Moschoviam mitterentur. Optabat enim Basilius, Moschorum Princeps, Regii nominis titulo per ipsum Clementem decorari; cum id dare sacrosancti juris et Pontificiæ majestatis esse judicaret: quando et ipsos quoque Cæsares, a summis Pontificibus coronam auream et sceptrum Romani Imperii insignia suscipere inveterata consuetudine, cognovisset. Itaque si Moschorum Dux in eo consilio esset, quod memoratis Pontificibus olim antecessores ejus ostenderant; pollicebatur Pius, se missurum esse Sacerdotes et Episcopos, qui populos illos edocerent Catholicæ religionis veritatem, quam a Christo traditam tenet ac docet sacrosancta Sedes Apostolica, cui divino munere datum est, ut errare non queat. At ubi Porticus de barbaris Moschorum moribus plene cognovit, et ad Pium perscripsit de rebus omnibus, quas noverat ab Alberto Pomerano, qui præsens oculis perlustraverat omnia, Principisque illius ingenium probe noverat; ei Pius respondit, non esse, cur in eas ille regiones jam proficisceretur: quamvis profectionem illam Poloniæ Rex commendaret foveretque: nolle enim se cum tam feris gentibus sibi quidquam esse commercii, cum præsertim ex aliis olim illuc missis legationibus nullos, quod ad religionem attinet, inde pietatis fructus adhuc perceptos esse intelligeret. D

cognitis gentis moribus jubetur subsistere.

E

CAP. XIV

Legatus deinde Commendonus iterum sollicitat Regem Poloniæ:

260 Nunc vero quid per Cardinalem Commendonum in Polonia de sociali fœdere Pius egerit, paucis comprehendamus. Hunc enim, uti jam sæpe diximus, ad Poloniæ Regem Legatum destinaverat, cum ut nulla in re suam in tanto negotio desiderari diligentiam pateretur; tum etiam ut Regem ipsum, misso non solum Internuntio, sed Legato quoque Apostolico, ad ineundam hanc belli societatem facilius inclinaret. In Poloniam igitur ille profectus ipsi Regi denuntiavit, ejus regni ac regiæ existimationis rationes in primis exposcere, Turcis ut ipse bellum inferret, seque Christianis cum Principibus fœdere copularet. Secus enim gravia inde accidere illi incommoda posse: jamque nova nec levia pericula ab Turcis intendi, quæ non mediocrem eis rei bene gerendæ spem afferebant: ad devastandum namque Poloniam, Turcæ Tartaros, olim Scythas appellatos, evocaverant. Ipsi Turcæ in Podolia ad flumen Tyram (Histrum vocant incolæ) præsidia constituerant, ibique loca suapte natura tuta magnis operibus communierant. At si Turca ad occupandas Christianorum ditiones curas converteret, Poloniæ Regnum, quod apte commodeque Turcico imperio adjaceret, post tergum non relicturum. Si vero ad stabiliendam utriusque Vallachiæ ditionem, pellendosque ex Transilvania Vaivodas, qui Christianam colerent religionem, animum Selymus adjecisset; non dubitandum videri, quin Polonis illico bellum inferret. Danos et Suetios, mari Sarmatico disjunctos, remotiores esse, quam ut subsidio venire possent. F

quem ex propositis conditionibus alienum a fœdere intelligens,

261 Rex igitur, ut Legati rationibus aliquid dare videretur, fœdus cum sociis Principibus inire se velle ostendit; modo conditiones quædam (quæ duræ ad modum erant atque difficiles) servarentur: quarum hæc summa erat. Ut secum Cæsar Germanique Principes, eodem tempore collatis armis, Turcis bellum inferrent: a pellendis Chersoneso Turcis bellum ordirentur: ut quidquid juris in Prussiam se habere Cæsar obtenderet, sibi cederetur: idem præstaret,

Danimarchæ

A Danimarchæ Regem nihil contra Polonos moliturum : caveretque ne mari Sarmatico merces in Moschos deveherentur : Barii Rossanique ditiones in Italia, quas sui juris esse prætenderet, sibi redderentur : pecunia, quæ bello gerendo sibi deesset, a fœderatis conferretur. Sed Legatus responsa Regis ita interpretabatur, ut eum non æquitatem conditionum quærere, sed aperte societatem abnuere existimaret. Itaque oblatas Syradiensis Palatini conditiones accipiendas esse constituit : qui, pro jure in Valachiæ regiones suo, sperabat, si exterarum gentium ope juvaretur, ad finitimarum nationum animos ac tumultus excitandos, ducenta se militum millia, quibus Turcam bello vexare posset, collecturum : ostendebatque se habere litteras super ea re, per certos nuntios ad se missos ab illis populis, qui una secum tam sancti Pontificis Legatum convenire decreverant. Mæsi namque, Zigæ, Triballi, qui nunc Servii, Circassi, et Bulgari appellantur, ad famam belli et spem rerum novarum erecti, litteras ac nuntios ad Legatum miserant, quibus se consiliorum participes, et periculorum socios fore pollicebantur, si Rex in Turcas bellum suscepisset. Quibus cum nuntiis Legatus collocutus, eorum in animis auxit desiderium arma capiendi, quoties per Vallachiam B trajiceretur exercitus : quæ via dubio procul tutior putabatur ac certior, ad intimas Turcarum opes evertendas. At enim gravis Regis invaletudo, ex qua paulo post cessit e vivis, ut consilia irrita essent, effecit : de qua quidem ægrotatione Pius admonitus, id graviter tulit. Cum enim Sigismundus nullam virilem prolem relinqueret, ejusque obitu inclytæ gentis Jagellanæ nomen, quæ ducentos annos in Polonia regni sceptra tenuerat, extingueretur ; verebatur Pius, ne comitiis habitis, hæreticus aliquis sufficeretur. Itaque Legato jussit, ne inde discederet ; sed, si quid Regi humanitus accidisset, omni studio contendens ut Catholicus quispiam sublegeretur, interesset electioni.

cum Syradiensi Palatino rem agit:

et Rege mortuo jubetur adesse electioni.

LIBER V.

Bellum Turcicum felici victoria peractum. Obitus Pii V.

CAPUT I.

Clades hoc bello a Turcis illatæ. Christianæ classes Messanam conveniunt.

Hæc dum parantur auxilia, ac rebus cadentibus C opportune succurrere, nondum satis instructi vel inter se de re gerenda concordes, nostri cunctantur; magnas interea clades Turcæ Christianis intulere : tantum scilicet ubique, sed præcipue bellicis in rebus momentum habet celeritas sive concordia. Nam anno superiore, cum ingentem exercitum, quo ducenta fere militum millia contineri ferebantur, ad occupandam Cyprum terra marique Selymus emisisset ; Mustafa, primarius ejus Dynasta, rei terrestri præfectus, ad ejus insulæ portus classe delatus, mense Julio facile copias suas prædabundus exposuit : ac Nicosiam primum, celeberrimam et munitissimam urbem mediterraneam, regni caput, quod ante memoravimus, obsidere atque expugnare aggressus ; magna Christianorum edita strage, eam vi Idus Septembris ejusdem anni tandem obtinuit. Deinde Famagustam, Salaminam olim appellatam, maritimam urbem, pariter insignem atque instructissimam, acri diuturnaque obsidione vexare et oppugnare insistens, eam per deditionem, quod diutius hosti resistere non posset, ineunte Augusto hujus anni MDLXXI, itidem occupavit, deditionis conditionibus perfide violatis : ac Marco Antonio Bragadeno urbis Præfecto, Nestori

Post occupatam a Turcis Cyprum,

Baleonio summo belli Duce, Laurentio Teupolo, D Joanne Antonio Quirino, Aloysio Martinengo, aliisque primariis viris per summam perfidiam et impietatem vario suppliciorum genere peremptis. Itaque universa illa nobilissima insula in Turcarum potestatem redacta, non modo Venetæ, sed fere omni Christianæ reipublicæ gravissimum vulnus paremque dolorem attulit.

PER ANT. GABUT.

263 Turcica vero classis interea, ne Veneti vel alii Cypriis opem ferrent, atque ut quam maximis posset Christianos damnis afficeret, summis viribus obnitens ; Corcyram, Cretam, Cephaleniam, Zacynthum, Cytheram, et alias mediterranei maris insulas et oras infestat ac depopulatur : quin Cestriam Epiri urbem, cui Soppoto vulgo nomen est, quam paulo ante Sebastianus Venerius, dum Corcyræ præesset, e Turcica servitute vindicaverat Venetæque ditioni adjecerat, recepit : atque in Adriaticum sinum ingressa, Olcinio Doclæaque, novo nomine Antibario, Dalmatiæ oppidis in potestatem redactis, Butua ac Pharia devastatis incendio, Curzola insula, quæ olim Corcyra nigra dicebatur, Ulatoque oppido tentato (quod licet haud bene munitum, diffugientibus præ timore viris, mirabili propugnantium feminarum virtute protectum est) Rhizonicum sinum erat E aggressa : atque ex his locis omnibus grandi coacta præda, captiva duxerat amplius XV millia Christianorum : majoraque intulisset detrimenta, nisi Christiana classis hosti pro viribus passim obstitisset. Sed ne has calamitates prorsus arceret hostemque profligaret, multa sæpius eam præpediverunt. Dum enim in stativis ad Jaderam in Dalmatia sociorum præstolatur auxilia, pestilentia fameque laborans, plurimis Ducibus ac militibus absumptis, haud mediocriter deformatur : mox variis agitata procellis, ancipitibusque Ducum distracta consiliis, quod nondum unius capitis imperio regeretur, cum hoste potentissimo congredi minus expedire judicabat. Sed hæc alii. Nos vero, quibus longius ab instituto digredi minime propositum est, ad Pontificem redeamus.

dum illorum classis varie impeditur.

264 Labentis ergo rei Christianæ calamitatem Pius ægerrime ferens, hostiumque potentiam pariter et ferociam in dies augescere perspiciens, simul ac fœdus sancitum est, ut quam celerrime sociorum classes conjungerentur, hostemque invaderent ac debellarent, undequaque solicitus urgebat. Itaque M. Antonium Columnam, Pontificiæ classis Præfectum, cum mille quingentis militibus, qui Honorato Caetano Sermonetæ Duci parebant (præter F alios plurimos, quos undique in hanc expeditionem evocabat) et cum duodecim triremibus, quas a Magno Etruriæ Duce Pontificiis ornatas et conductas stipendiis acceperat; laceratis iis, quas anno superiore Venetiis Anconam missas bene instrui nimia celeritas non siverat; Messanam convenire jubet : ibique Joannem Austriacum, summum belli Ducem, ex Hispania proficiscentem exspectare. Messanam enim, propter celeberrimi portus ac situs ad res omnes opportunitatem, socialis belli Duces, ut inibi commeatum commode compararent, ac de summa rerum consilia caperent, convenire fœderatorum Principum jussu constituerant.

Hæc tandem Messanæ convenit:

265 Ceterum Joannis tardiorem adventum, quod exacto jam fere mense Julio nondum in Italiam transiisset, Pius moleste ferens ; rem ut ille maturaret, summum studium adhibuit : ad eumque solicitandum, in Hispaniam crebras litteras ac nuntios misit. Ille demum sub Kalendas Augusti cum quadraginta triremium classe Genuam devectus, dum inde Neapolim properat, Ferdinandum Carrillum, Plegi Comitem, domus suæ Præfectum, ad Pontificem legat : qui quod sibi per tempus facere non liceret,

cui Joannes Austriacus excusata mora accessurus,

A ceret, sacros illius pedes osculatus, rebusque feliciter gerendis per eum divinam opem implorans, moræ suæ causas exponeret. Causæ vero potissimum erant, quod Alvarus Bazanus, Marchio sanctæ Crucis, Neapolitanarum triremium Præfectus, ad Pinnonem Mauritaniæ arcem majore præsidio communiendam ab Rege Philippo missus, Barcinonem cum triremibus, ut illi præscriptum erat, citius redire non potuisset; et Rodulfo Ernestoque Maximiliani Cæsaris filiis, Madriti male valentibus, atque in Italiam una cum ipso Austriaco transire indeque in Germaniam reverti cogitantibus, præstolari oportuisset. Carrillum benigne Pius audivit, acceptaque tardioris adventus excusatione, ei graviter edixit, ut quamprimum ad Joannem reversus, eum suis verbis admoneret, ut quo parente natus esset bene memor, neque sibi neque tempori deesset: sed adversus hostem ire ne cunctaretur, divino fretus auxilio fore ut gloriosam victoriam reportaret. Idem vero Marco Antonio Columnæ, idem aliis belli Ducibus ac militibus, idem sacris viris in hanc militiam proficiscentibus, Pius disertis verbis denuntiabat.

PER ANT. CABUT.

266 Joannes interea Neapoli ab Antonio Cardinali Granvellano, Neapolitani Regni per id tempus B Prorege, honorifice acceptus, ibi in æde S. Claræ, de ipsius Cardinalis manibus, inter sacrorum solennia, sceptrum vexillumque, dati honoris insignia, a Pio Pontifice missa, singulari religione ac ceremonia suscepit. Quo quidem in vexillo Jesu Christi affixi cruci imago, mire auro et argento adumbrata erat: sub qua locata in medio Pontificis Maximi, a dextera Philippi Regis, a læva Senatus Veneti, atque ex iis quibusdam annexa catenulis ipsius Joannis pendebant insignia. Is vero paucis post diebus, relicto Neapoli Bazano, qui cum triginta triremibus (nam Granvellanus viginti prioribus decem adjecerat) et novem onerariis navibus milites, arma, commeatumque portaret, secundo vento cum viginti quatuor triremium classe Messanam tenuit: ubi a Marco Antonio Columna, et Sebastiano Venerio Venetæ classis Præfecto, atque aliis Ducibus ac militibus longo desiderio exspectatus, magnaque alacritate et honore acceptus, ingentes Pontifici Maximo Venetoque Senatui gratias egit, a quibus totius belli Princeps electus esset; seque probo ac fideli animo cuncta administraturum recepit. Eodem C fere tempore Marcus Quirinus et Antonius Canalis, Venetæ classis Legati, qui Famagustanis opem ferebant (nondum enim de capta Famagusta tristis nuntius erat allatus) ex Creta Senatus Veneti jussu revocati, Kalendis Septembris cum novem triremibus citato cursu Messanam appulere.

acceptis Neapoli sceptro et vexillo,

tandem etiam accedit,

ubi et Legati Veneti,

267 Adsunt etiam Alvarus Bazanus Neapoli, et Panormo Joannes Cardona, Sicularum triremium Præfectus; et Joannes Andreas Auria cum undecim triremibus et novem onerariis navibus, duo millia militum sub Sigismundo Gonzaga, et tria Germanorum millia sub Alberico Lodronio ducens, Genua profectus. Adfuere et alii ex omni fere Italia, Gallia, Hispania, Germania selecti Duces ac milites, qui summa voluntate huic bello, quo Christianæ reipublicæ salus agebatur, Pio cohortante, ut pios Ecclesiæ filios decet, nomen dederunt: quorum plerique genere, ætate, opibusque florentes, nullam aliam laborum periculorumque mercedem quærebant, nisi ut Christianæ reipublicæ prodessent, nomenque suum memorabili aliqua victoria nobilitarent. In iis præter memoratos Duces eminebant, Alexander Farnesius, Parmæ Princeps; Franciscus Maria Ruvereus, Urbini Ducis filius, ambo summæ spei adolescentes; Pompeius Columna, Zagaroli Dux, et Prosper ejus frater; Paulus Jordanus Ursinus, Braciani Dux; Antonius Carafa, Dux Montisdraconis; Pompeius Lanoia, Sulmonæ Principis frater; Innocentius Cibo, Marchio Carrariæ; Ludovicus Requesensius, Major Castellæ Præceptor; Sfortia Comes Sanctæ-Floræ, et Paulus ejus frater; Vincentius Tutavilla, Sarni Comes; Andreas Provana, Linii Comes; Bernardinus Cardenas; Ascanius Corneus, Castrorum Magister; Octavius Gonzaga, Franciscus Ibarra, Horatius et Virginius Ursini, et alii quamplurimi veterani Duces ac milites, generis nobilitate et bellica virtute insignes, quorum nomina meritaque recensere longum esset. Sed eos infra suo loco, prout res tulerit, absque personarum acceptione memorabimus. Interim Ægidius Andrada, Jerosolymitani ordinis miles egregius, e Corcyra (quo ad res hostiles explorandas cum duabus triremibus, Hispana altera, altera Veneta, ab Austriaco missus fuerat) revertitur, ac magnam Corcyræ vastitatem Turcas intulisse, atque inde se Butrotum transtulisse nuntiat: habere vero classem (ut a Græcis acceperat; nam hostem ipse non viderat, qui solum ad S. Angeli Castrum applicuit, quod in adversa Corcyræ parte, quæ Italiam respicit, situm est) numero navium trecentarum, quarum triremes centum et nonaginta, reliquæ biremes ac breviora navigia: quamquam longe major numerus erat: quippe triremes ducentas viginti, biremes triginta quinque, præter alias plurimas minores naves, Turcicam classem habere postea cognitum est. D E

Epist. 24, 1 4 aliique Duces,

et viri principes multi.

Epist. 22, 23 lib. 4

CAPUT II.

Post longam disceptationem pugna decreta, instruitur acies.

Inter hæc quoniam Pius audierat, inter ipsos belli Duces non satis convenire de pugna cum hoste conserenda, aliis aliud, pro suo quisque sensu, quod e re publica esse videretur, objicientibus; Joannem Paulum Odescalcum Pinnensium Antistitem, cujus ante meminimus, Messanam misit, qui Austriaco ceterisque omnibus ediceret, pugnam non modo, si ferret occasio, non detrectandam; sed etiam quam primum exquirendam ac fortiter ineundam: victoriam enim fore Christianorum. Odescalcus igitur ad Austriacum profectus, eum Pii verbis gravissime commonet, unam salutis spem in eo positam esse, si rem acie decerneret: neque occasionem tamdiu optatam negligeret. Si divinis potius quam humanis opibus fretus, hostem fortiter aggrederetur, Deum F causæ suæ non defuturum; eumque læta omnia ac prospera portendere: neque vero hæc temere aut humano consilio, sed nutu instinctuque divino ac multis significationibus ductum, hæc Pium denuntiare. Nam de felici rerum successu, et in Hispania, et Venetiis, et alibi piis viris multa, ut ferebatur, enuntiata esse divinitus; idemque olim S. Isidorum Hispalensem Antistitem prævidisse, et scripto traditum reliquisse: Pio, scripti vaticinii vim sententiamque ponderanti, et quorsum id pertineret consideranti (si quid fide dignum res haberet) conjecturam injici, omnia, quæ ea de re prædicta fuerant, in Austriaci personam cadere. Deum igitur Ducem sequeretur, magna et prospera omnia speraret: ac memor se Carolo V patre natum, bellum ita gereret, ut si domesticas laudes exuperare non posset, eas pro viribus æquaret. A Carolo parente ei quidem vitam traditam, sed regnum nullum relictum esse: a Pio cuncta, quæ ad dignitatem et ad commodum pertinerent, in eum profectura: eumdem qui nomen et caritatem parentis sibi sumeret, id effecturum, ut opportune et bene cumulatam gratiam referret: id tantummodo ab eo postulari, ut se regno dignum ostenderet. Magnam Deo gratiam habendam, quod ei

Pius addicit Joanni victoriam,

ut divinitus promissam:

sed petit cohiberi licentiam peccandi,

A ei campum aperuisset, in quo excurrere ejus virtus cognoscique posset. Ceterum divinam opem sibi esse piis precibus implorandam : eamque affuturam, si militum animos ab effusa licentia ad sanctiora instituta revocaret, militaremque disciplinam tota classe ad Christianæ pietatis formam componeret. Mixtos ex perdita et infima hominum fece sicarios, exules, latrones, obæratos, ad nomina danda confluere : itaque purgaret ipse exercitum missionibus flagitiosorum : in primis vero detestabiles et maxime Deo invisas blasphemias interdiceret; infames ludorum labes et desidiam, maximas peccandi illecebras, arceret; socios ac milites prohiberet injuria; denique prius adversus peccata, quibus iræ cœlestes, provocantur et acuuntur hostium tela, quam adversus hostes ipsos bellum sibi gerendum putaret. Hæc si fecisset, non solum milites obedientiores habiturum, sed victoriam quoque haud dubiam brevi relaturum.

Pugnam ultro offerendam dissuadent aliqui,

269 Hæc et id genus alia Pontificis monita tantæ fuere apud Austriacum auctoritatis ac fidei, ut has ille voces velut oraculo editas in pectus animumque demitteret, ac rei bene gerendæ majorem in spem ingrederetur. Non ignorare se dicebat, hac B de se concitata exspectatione, magnum sibi onus imponi; sed quantum in se esset enisurum, ut quæ sanctus Pontifex præcepisset, summo studio ac pietate præstaret. Itaque denuo advocato consilio, cui Pontificius Internuntius, belli Duces, et alii principes viri veteranique præcipui interfuere, suam singuli sententiam rogati, eamque scripto edere jussi, hostium vires diligentius explorandas prius esse, quam ultimum periculum subeundum, nonnulli consulebant. In iis Ludovicus Requesensius, magnæ vir prudentiæ et auctoritatis (qui juveni Austriaco Legatus et consiliorum moderator datus erat) quæ ferro decernerentur, summo consilio administranda esse præcavebat : errori, quo temere conserto prælio summa rerum periclitaretur, haud facile remedium reperiri. Scipionem illum Africanum scite quondam admonuisse, non nisi magna opportunitate aut urgente necessitate, cum hoste confligendum : importunum videri, pugnam quærere, cum hostis intra sinum Corinthiacum se recepisset (id enim tenebat fama) neque ulla facultas eum inde eliciendi præberetur.

pars major et generosior necessariam eam esse demonstrat,

270 At enim Austriaco, M. Antonio Columnæ, Sebastiano Venerio, Augustino Barbadico, summis belli Ducibus, Alexandro Farnesio, Gabrieli Sorbellono, Ascanio Corneo, atque aliis, plerisque magnis viris militarique virtute præcellentibus, longe alia C mens erat : et quamprimum fieri posset, rem prælio decernendam esse firmis rationibus demonstrabant: nec committendum, ut consilium, quod animorum magnitudo gloriosum ac fortunatum facere posset, pugnæ detrectatio fœdum atque irritum redderet. Ergo jacturam apparatus, tanto sumptu ac labore facti, vastationem finium, hostium insolentiam, nostra, inquiunt, augebit ignavia? inulti nos Turcæ toties lacessent? ostentabimus semper hosti, neque unquam inferemus arma? repellimus bellum, non inferimus. Tanto igitur promptius alacriusque prælium ineundum est, quanto necessitas major arcentis periculum, quam inferentis esse debet. Neque vero dubium est, quin hostis ingenita superbia ac victoriis elatus, ocurrentibus nobis, classem sit educturus, ac pugnæ copiam facturus. At si nulla alia ratio, dignitas ipsa nos ad prælium impellat. An mediocre discrimen existimationis nos subituros putatis, si inani apparatu contenti, ne levi quidem tentata pugna, ac ne viso quidem hoste, cum summa nostra Christianique nominis ignominia domum redeamus? Hostes tacitam hanc sibique optabilem cedentium deliberationem pro expressa victoria læti jactabunt: D fœderati Principes et alii, qui animos et vires in hanc belli curam intenderant, se spe sua frustratos, ac nequidquam tot impensis ac laboribus fatigatos jure conquerentur : populi se injuria tributis exhaustos condolebunt : in proximum annum major validiorque hostium classis nobis imminebit, quæ majus nobis belli negotium facessat omniaque prosternat : nos vero classem aut majorem aut validiorem numquam comparabimus. Quid igitur cunctamur? aut cur non Deo duce, ejusque in terris Vicario Pio Pontifice fausta ac prospera omnia divino instinctu pollicente, summisque votis ac viribus una cum sociis Principibus in id conspirante, hoc prælium inimus, quod non modo utile, sed etiam valde necessarium videatur?

PER ANT. GABUT.

cui cum accederent ceteri,

271 Hæc et alia in hanc sententiam summi Duces, quæ ceteris quoque et manu promptis et consilio præstantibus trierarchis et commilitonibus probabantur : sed complures, rei militaris alioqui scientissimi et auctoritate graves, rerum causis et rationibus omissis, una Pii auctoritate contenti, prælium haud differendum suadebant. Cunctis denique in hanc sententiam discedentibus, tanta spes lætitiaque animos incessit, ut quidquid intercederet temporis, id victoriam e manibus eripere videretur. E Itaque statim indicto tridui jejunio, decernuntur supplicationes, quæ in Natalem diem festum Beatissimæ Virginis Dei Matris inciderunt : omnesque per sacram confessionem elutis peccatorum maculis, cœlesti pane se communiunt, nacti amplissima Apostolicæ indulgentiæ præmia, quibus Pius ornabat eos, qui rite expiati nomen in hanc expeditionem darent. Non pauci inter se discordes, condonatis injuriis, ex inimicis amici facti, pacatas et ad communem rem bene administrandam conspirantes voluntates præ se ferre : mira pro cujusque ingenio toto exercitu, et publice et privatim, religio esse : Pontificis judicio ex variis religiosis Ordinibus delecti et in hanc militiam dati Sacerdotes, piis cohortationibus atque aliis caritatis officiis obeundis, omnes in Christiana disciplina continere. Itaque videres alios ex præscriptis libellis, alios ex calculis in coronam insertis, sacras ad Deum ejusque Genitricem Virginem Sanctissimam preces fundere, opemque divinam supplices implorare : omnes piacularibus granis, et cereis Agni Dei imaginibus, quarum rerum ingentem vim Pius eo miserat, iisque singulos milites donari jusserat, tamquam firmis tegumentis communiri : pro certo habentes, si quid gravius illis incidisset, se in cœlestes sedes excessuros : probro erat, tota mente pietatis officiis non se dedere : ea fuit apud omnes Pii Pontificis auctoritas et exemplum. Otiosum aut ludo intentum toto exercitu vi- F deres neminem : qui Deum Sanctosve maledictis incesseret, haud ferebat impune : nam duo apud Austriacum ejus criminis delati, laqueo suspensi pœnas dederunt : idque magnum universæ classi terrorem injecit.

omnibus pie et religiose præparatis,

educitur e portu classis:

272 His rebus ita constitutis, eductam e portu classem in acies explicare atque ordinare instituunt, ac si cum hoste congrediendum esset : ut antequam certamen inirent, suo quisque loco assueti, omnes paratiores et instructiores essent. Triremes erant ad ducentas et novem, quarum Pontificiæ duodecim, Regiæ octoginta una, Venetæ centum et octo, Sabaudiæ Ducis duæ, Reipublicæ Genuensis tres, Jerosolymitani Ordinis tres, præter sex majores Venetorum trieres, quas vocant Galeatias, quibus Franciscus Diodus vir intrepidus præerat; et viginti quatuor naves onerarias, quas Cæsar Avalus, genere et bellica virtute clarus, gubernabat. Sed is cum navibus ab Austriaco præmissus, tempestate retardatus,

PER ANT. GABUT.

A retardatus, sociæ classis cursum tenere et navali prælio interesse non potuit. His accedebant culoces fere septuaginta, armatorum vero militum numerus erat ad viginti millia, præter remiges et operas, et item, eos, qui huic militiæ ultro nomen dederant, quorum tria millia et amplius fuisse traduntur. Eo igitur, quo mox dicemus, ordine instructa acie, Internuntio Odescalco Pontificia auctoritate classiariis bene precante, XVI Kalend. Octobris ad Orientem Messana solverunt.

CAP. III

atque in ordines distributa,

273 Provehebatur Christiana classis Corcyram versus, quo paulo ante magno cum incolarum damno hostes appulisse ferebantur, quatuor in partes ab Austriaco ita distributa, ut mediam aciem, cornua duo, et subsidia constitueret. Medium agmen septuaginta et una triremium ipse ductabat Austriacus: cujus latera cingebant, dextrum Pontificia, lævum Veneta prætoria; illi Marcus Antonius Columna, huic Sebastianus Venerius, socialis belli Duces, cum potestate præerant. Dextrum cornu, quod erat quinquaginta quatuor triremium, ducebat Joannes Andreas Auria, jussus, ut antequam iniretur pugna, semper alios antecedens ad sex millia passuum in B altum procederet, ac sub certamen in locum suum æqua fronte pugnaturus reveheretur. Lævum cornu, in quo erant pariter triremes quinquaginta quatuor, regendum dedit Augusto Barbadico, summo Venetæ classis Procuratori: cui Sfortia Comes Sanctæ-Floræ, regiis Italicæ nationis copiis Præfectus, adjungebatur. Postremam aciem, quæ a tergo navigans e triginta constabat triremibus, regebat Alvarus Bazanus Marchio Sanctæ Crucis, agmenque claudebat, huc et illuc opem allaturus, prout casus et incursus hostium poposcisset.

suis cuique parti attributis subsidiis,

274 Modicum intervallum mediam aciem a cornibus dividebat; subsidia suis quæque locis assignantur. Austriacum Ludovicus Requesensius, ejus Legatus, suis triremibus munitus sequebatur: Genuensium prætoria, in qua Alexander Farnesius Hectore Spinola Duce vehebatur, Columnam suffulciebat: Ducis Allobrogum prætoria, in qua erat Urbini Princeps, Andreæ Provanæ Linii Comitis ductu, post Venerium in subsidiis constituitur: qua media acies a sinistro cornu dirimebatur, Petri Baptistæ Lumellini prætoria, quam Paulus Jordanus Ursinus regebat, subsidio futura navigabat: post cornu dextrum Petrus Justinianus, Melitensium triremium Præfectus, erat constitutus: Antonius Canalis et Mar- C cus Quirinus, Venetæ classis Legati, lævum ille, hic dextrum cornu sequebantur: Joanni Cardonæ, decem Sicularum triremium Duci, qui in agmine erat Auriæ cornuque dextrum ad Regiam claudebat, erat imperatum, ut cum suis triremibus ad decem millia passuum continentur præcederet, et simul atque hostilem classem prospiceret, suum in locum revectus, classiarios de rebus omnibus admoneret: suasque triremes ita divideret, ut quaternæ quidem singulas utriusque cornu prætorias, reliquæ vero duæ Imperatoriam præmunirent. Ad cornua porro singula, et ad mediam aciem binæ majores triremes remulco trahebantur.

et assignatis officiis in tempus pugnæ,

275 In diem autem pugnæ condixerant, ut simul ac vexillum magnum a Pio Pontifice missum ad Regiæ puppim extensum conspexissent; colligerent sese omnes, atque acies instruerent et ordinarent, agminibus ita distributis, ut unam frontem omnes objicerent hosti, tam in acie media quam in utroque cornu; ac majores triremes quisque suas ad milliarium ante navigare juberent, quæ singulæ tanto inter se intervallo disjungerentur, ut universam Christianæ classis ad quinque milliaria late patentis frontem æquarent, eique propugnaculo essent; et copiosa, quam secum devehebant, æneorum tormentorum vi primæ cum hoste congressæ, quanta possent maxima in eum inferrent damna, aciesque illius, uti fecere, disjicerent ac perturbarent. Distribuerant præterea quingentenos milites, in illas majores triremes singulas, minoribus tormentis instructos, qui de operto loco tuti hostem glandium procella verberarent: erant enim ea præalta amplaque navigia, veluti munitissima propugnacula. Prætoria vero quæque, diversa ac diversis affixa locis vexilla gestabat; et, quæ prætorias sequebantur, triremes cum illis ejusdem pariter coloris ferebant signa. Triremes non constipatæ, sed modico intervallo inter se distantes collocantur; ut ad emittendos tormentorum globos, ubi tempus posceret, spatium relinqueretur. Pontificiæ, Regiæ, Venetæ triremes intermiscentur; ut æquata omnibus commodi incommodive conditio majorem auxilii mutui curam singulis injiceret. Quin etiam inter firmas infirmæ distributæ, quæ tamquam alis meliorum protectæ hosti fortius obsisterent: sed et milites ipsi non omnes separatim per nationes, verum ad mutuam concordiam, opemque fovendam, prout opportunius videretur, tota classe distincti. Et cum nonnullæ Venetæ triremes minori, quam oporteret, militum numero viderentur instructæ; iis supplendis quatuor Hisponorum millia et mille Italici generis Austriacus tribuit. D E

citra discrimen nationum,

navigat in hostes:

276 Per hunc modum instructa classis, ad aggrediendum hostem progrediens, per varios casus et pericula (quæ, ne longiores simus, recensere prætermittimus) VII Kalend. Octobris in Corcyram, inde in Cephaleniam pervenit. Interea cum Turcicam classem in Corinthiacum sinum se recepisse constaret, inde in Petalam Acarnaniæ portum, Echinadibus insulis (quæ nunc Curzolares appellantur) objectum, navigationem intendunt, eo consilio, ut ad fauces Corinthiaci sinus provecti, hostem ad pugnam elicerent. Sed reflantibus ventis iterum tertioque retenti, in Vallisque Alexandriæ portum, qui in Cephaleniæ ora situs est, revecti, donec mare conquiesceret, substitere, hinc nondum lenita vi ventorum ad Echinadas moventibus, lugubris de capta Famagusta, cum id nondum rescivissent, nuntius allatus est: qui non modo non fregit animos, sed ira, dolor, indignitas præliabundis tantos stimulos adjecit, ut pugnandi cupiditate ac dolendæ maculæ studio vehementius exarserint.

quorum prudentiores pugnam declinandam sentiunt,

277 Eodem tempore Turcæ, post famam appulsæ F Christianæ classis, convocato concilio, quid agendum videretur, varias in sententias distracti consultant. Mahemetes Syrochus, Alexandriæ Præses, ætate, rerum usu, et auctoritate gravis, aliique nonnulli Turcarum primores (ut exinde nostri captivorum relatione cognoverunt) minime negligendum esse hostem dicebant, qui ultro lacessitum veniret: et classem, cui Regis Philippi frater cum florentissimis totius Christianæ reipublicæ Principibus præesset, non nisi optime instructam advenisse: neque cum stipendiariis militibus, sed cum honorariis Ducibus præliandum esse: intra sinus Corinthiaci claustra, in omni rerum copia, se tutissimos fore: quare summam rerum, nulla cogente necessitate, martis temeritati committendam non esse, cum præsertim classem infirmiorem haberent, suorum plurimis aut morbo consumptis, aut longa navigatione debilitatis: Christianorum vero classem, aut Ducum dissensionibus dissolvendam, aut aliqua tempestate, si his locis hoc anni tempore perstiterit, disjiciendam: igitur sedendo se plane victuros.

278 In hac sententia erat etiam Portaus, alter summus belli Dux, rei terrestri Præfectus, vir pariter ætate gravis et bellicis artibus insignis: qui licet pugnæ consilium privatim abnueret, tamen ut se culpæ exortem ostenderet, neque Selymi decreto repugnare

A pugnare videretur, quod hostes pugnæ potestatem non facturos existimaret, in contrariam sententiam pertractus est : quæ erat Ali Bassæ collegæ sui, totius classis Præfecti, et Lucialii archipiratæ, navalium certaminum peritissimi : qui turpe ducebant, semper alias victorem Turcam intra suos fines a Christiano armis provocari, magnamque ignominiæ notam Turcico nomini ex ignavia et metu, si pugnam detrectassent, inuri. Nec se de victoria quidquam dubitare : nam et numero navium, et militum robore, atque ex multis secundis præliis comparata experientia, se omnino præstare. Denique satis superque compertum habere, quid valeat navali prælio Christianus : quem olim Solimanus Selymi parens, aliique Turcarum Reges ac Duces sæpe feliciter debellassent. Itaque secundissimorum præliorum memores, forti et alacri animo in hostem incurrerent, quidquid esset Christianarum virium uno certamine profligaturi : nam hunc unam victoriam adeptos, perpetuo terra marique victores fore. Sed nulla re magis ad id sentiendum movebantur, quam quod Tyranni Selymi, omnino præliandum esse jubentis, voluntatem exploratam haberent ; eamque pro oraculo ducerent, ac meminissent, anno superiore Pialim, Turcicæ classis Ducem, eo quod Christianam classem non profligasset, loco motum, Selymi gratiam ac dignitatem amisisse. Pugnandi consilium adjuvabat Caracossa archipirata, vir acerrimus bellorumque navalium scientissimus : qui ad explorandas Christianorum vires profectus, sex nostrorum majores triremes, gravitate fere immobiles, nulli usui futuras retulerat : reliquas vero, agili et nautico instrumento aptas, centum sexaginta numerum non explere (quod eas bene dinumerare non potuisset) per errorem confirmaverat. Hac igitur approbata sententia, Turcarum Duces triremes novo remigum delectu firmant ; easque majore militum numero, quos ex proximis Achaiæ, Ætoliæ et Peloponnesi præsidiis collegerant, tumultuose supplent, ac se totis viribus ad pugnam comparant.

sed superat opinio plurium contraria.

B

CAPUT III.

Navale prælium, et victoria de Turcis reportata.

CAP. IV

Interea nostri de hostium apparatu certiores facti, pridie Nonas Octobris, hora tertia noctis, favente cœlo ac luna, e Cephalenia movent : ac postera die, quæ dies erat Dominica, ad Echinadas insulas prima luce devecti, Joannem Cardonam cum octo triremibus ad portus naturam perspiciendum emittunt. Subinde classis ad aquandum sensim progrediebatur ad amnem Acheloum, qui Ætoliam ab Acarnania dividens, late tortuosus in mare devolvitur. Præcedebant dextri cornu triremes, quæ prætoriam Auriæ sequebantur : qui ut primum ex illis insulis evehi cœpit, sub alteram lucis horam, Turcicam classem circiter quindecim millia passuum distantem prospectans, id continuo significavit Austriaco : qui etiam ex Regia trireme, albescente cœlo, adventantem hostem prospexerat. Neque inde triremes admodum accelerandas esse ratus, ne qua illis in aciem dirigendis confusio nasceretur, culparum Indulgentiam, quam universis depugnantibus pro potestate Pius liberalissime concesserat, jubet promulgari, pugnæ signum extolli, et omnes se ad dimicandum comparare. Sacerdotes a Pontifice missi, triremes omnes obibant, militum errata brevem per confessionem expiantes ; Christique de cruce pendentis effigies per naves circumferentes, præclare hortabantur omnes, uti bono essent animo ; nec dubitarent, Christum Deum, pro cujus sanctissimo nomine dimicaturi essent, e cœlo ipsis opem allaturum.

VII Octobris,

C

Christiani

Indulgentia Pontificia promulgata,

D 280 Mox Austriacus cum in celocem descendisset, idemque Columnam et Requesensium facere mandavisset, illum ad sinistrum, hunc ad dextrum cornu circumspiciciendum, classiariosque ad pugnam adhortandos emisit : ipse vero mediam aciem circumvectus, suum quemque locum tenere jussit, atque omnium animos ad certamen pie ac fortiter ineundum optimis rationibus acuebat. Nam præclare cum illis agi putandum, sive superessent, sive mortem oppeterent : superstites quidem, quod sibi tam felici certamini interesse contigisset : demortui vero, quod pro Christi nomine Christianæque Reipublicæ salute fortiter occumbentes, se per amplissimam peccatorum expiationem cum beatissimis mentibus feliciter consociare potuissent. Neque vero esse de victoria dubitandum : præsertim tam sancto Pontifice pro ipsis apud Deum, cujus res ageretur, intercedente. Ad hæc autem respondebant milites, ne quidquam de illorum virtute dubitaret, facturos se quod fortes viros deceret. Columna quoque et Venerius aliique Duces optime confirmabant suos : nec quidquam eorum omittebant, quæ adipiscendæ victoriæ opportuna fore viderentur : quæ res ingentem Austriaco lætitiam attulerunt. Quo ad Imperatoriam suam reverso, tympanis, tubis, et id genus aliis instrumentis magis etiam erecti et accensi sunt militum animi ; altaque voce Deus omnipotens, Trinus et Unus, invocatus est ; et ipsa quoque sanctissima Virgo Christi mater, ut quæ plurimum possit apud filium suum (quod illis præscripserat Pius) reverenter salutata.

PER ANT. CABIT. militibusque animatis,

E

281 His igitur cum humanis tum divinis munita præsidiis Christiana classis procedebat in hostem : qui nostros prospectans, e vestigio se ipse quoque ad pugnam accingens, in hunc modum acies instruxerat. Medio agmine, quod nonaginta sex fere cum triremibus tum biremibus constabat, Alis et Portaus summi Duces procedebant : dextrum cornu, quo sexaginta sex triremes vehebantur, regebant Syrochus, Cauraliusque archipiratæ : sinistrum vero, nonaginta quinque cum triremium tum biremium constans numero, ductabat Lucialius : a quo non nihil remotæ duodecim triremes remigabant, biremes vero triginta, quibus præerat Amurates Dragutes : alia minora navigia cogebant agmen : Caracossa magno cum leviorum navigiorum numero alios antecedebat. His omnibus archipiratæ plurimi, iidemque fortissimi, qui, luminum insignia præferebant, adjutores accesserant. Constabat Turcica classis triremibus ducentis et octo, quadraginta et septem biremibus, præter alia multa minora navigia. Jam vero hostes, inflatis animis ac velis propius advecti sinuosa fronte in modum semiplenæ lunæ acie compositi, mare latius occupabant : quippe qui Christianos prius adversos, mox eos prætervecti, aversos etiam aggredi, atque ita perstringere cogitarent, ut ne unum quidem eorum effugere navigium posset. Nam quoniam Christiana classis diversis erat subjecta Principibus, putabant fore ut capta fuga sibi consuleret : præteritisque victoriis elati, nihil minus quam nostros superiores fore existimabant : minorem enim credebant classem Christianorum, quam re vera esset.

cum hoste ultro progrediente ad pugnam

F

et Christianos contemnente,

282 Itaque ad pugnam sese expediunt : pollicentur Duces militi gratiam sui Tyranni spoliaque amplissima. Mox præliabundi, disploso magno tormento, conserendæ manus signum edidere : quibus pari signo nostri respondere, pugnam nihil detrectantes : eaque prælii denuntiatio eodem tormentorum strepitu, iterum ac tertio, ultro citroque repetita est. Collatis inde signis, principio sex illas majores triremes, quæ nostram antecedebant classem, Turcæ obvias habuerunt : quæ multis ac validis tormentorum

signa conferunt et primam aciem tormentis suis perturbant,

PER ANT. GABUT.

A mentorum ictibus eminus eos percutientes, illos varias in partes fusos dispulerunt; eorumque acies ita perturbarunt, ut ingentem suorum stragem intuentes, timore correpti, ordines servare non possent. Quæ res Turcis eo magis improvisa fuit ac terribilis, quod nulla tormenta in ejusmodi triremium lateribus disposita esse, speculatores retulissent: neque ipsi se ad id genus certaminis, antea numquam visi, præparare potuissent: sed id ut initium calamitatis illis attulit, ita maximo nostris adjumento ad victoriam fuit. Affulsere hoc loco Christianis nonnulla præsentis auxilii divini, eorumque conatus feliciter provehentis, indicia non obscura. Primum ventus, qui in eam usque horam faverat Turcis, reflavit illico, mareque prorsus conquievit; et omnem se ad prælium componendi, et in pugna consistendi sustulit difficultatem. Dein sol, qui nostris adversus incurrebat in oculos, prospectumque impediebat, transmissa media cœli regione, radiis suis hostium offendebat obtutum; simulque aura quædam ab occasu leniter spirans, fumum, quem tot tormentorum excitabant tonitrua, a nostris in Turcas deferebat.

favente vento, sole ac fumo usi.

283 At vero Turcæ, collectis animis ac viribus,
B pergebant, et magnas illas triremes vi penetrare conabantur. Sed adeo male tum accepti sunt a nostris, ut bona pars classis eorum disjecta fractaque fluctuaret. Nam quo minus possent hostes ictus illos celeri cursu devitare, a vento mox non nihil aucto retardabantur: qui etiam fumo omni in illos adacto, fere omnem eis videndi facultatem adimebat. Audiebant tunc nostri fragores magnos, ruinasque malorum, et triremium, Turcarumque percuntium stridorem inauditum. Videbant non paucas illorum triremes flammis absumi; alias amissis gubernatoribus subsistere; plurimorum cadavera, remos, antennas, vasa, diversi generis arma, ferri super aquas. Et hæc quidem a solis illis magnis triremibus perpetrabantur. Sed hostes quamvis distractam multis locis classem suam perturbatosque ordines viderent, tamen furoris quodam œstro perciti, majoresque naves nostras prætervecti, non deseruerunt sese. Itaque mox prætoriæ triremesque fere omnes ita conflixere, ut non jam missilibus aut tormentis eminus, sed gladiis prope collato pede præliarentur. Nam et proræ inter se junctæ hærebant, et naves in arcto sic erant constipatæ, vix ut telum ullum in mare vanum intercideret: et cum alii in aliorum triremes insilirent, ac ferreis malleis, militaribus
C sicis, pugionibus, aliisque varii generis armis inter se confligerent, tantus fusus cruor est, ut mare sanguineum esse atque ex frequentibus tormentorum ignibus ardere videretur.

Hac clade a primis triremibus edita

utraque classis miscetur in pugnam.

284 Ducibus ac militibus tam atroci prælio dimicantibus, jam totis classibus pugna conserta erat. Sinistri cornu sociorum triremes, quæ vergebant ad Acarnaniam, acriter primæ conflixerunt: graveque et longum certamen sustinuerunt. Sed Præfecti Barbadici præstantia, ac reliquorum præterea Venetorum Ducum ac militum virtus sic enituit, ut ex ea parte victores primum evaserint. At Barbadico, non minus egregii militis quam fortissimi Ducis partes implenti, ancipitique prælio strenue dimicanti, conjecta sagitta, lævo effosso oculo, caput trajecit; ipseque præceps cadens, inter manus ablatus est: sed extrahi sagittam noluit, donec pugnatum esset: quod illa extracta, præ dolore se illico moriturum cognosceret, optaretque se victoriæ lætitia fruentem emori. Absoluto certamine cum victores Christianos fuisse intelligeret, e capite sagittam elici passus, gaudio plenus, elatis in cœlum manibus, immortales Deo gratias agens, vir singulari pietate, consilio, eloquentia, ac militari virtute clarus, æter-

Sinistrum cornu, dum læso Venetorum Præfecto

D naque memoria dignus e vita excessit. Tanti Ducis casum sensit utraque acies: nam Turcis in turbatam Duce amisso prætoriam impigre transilientibus, actum de illa foret, ni Federicus Nanius et Silvius Portius citato cursu hosti se fortiter objecissent: horum subsidio factum, ut semicapta triremis reciperetur; et atrociore prælio nostri in hostium triremes irruentes, cæso Turcarum robore, mixta cum dolore lætitia eas obtinerent. Non aliorum vero magis in hoc cornu pugnantium virtus enituit, quam Joannis Contareni, Sfortiæ Comitis Sanctæ Floræ, Jo Baptistæ Benedicti Cyprii, Marci Quirini, Antonii Canalis, et Marci Ciconiæ: quorum fortissimorum Ducum non minus quam et aliorum singulari ardore dimicantium robore, fractis hostibus, eorumque Ducibus Syrocho, Caracossa, et aliis multiplici vulnere confectis, inde Christianis affulgere victoria cœpit: sicuti mox etiam evenit in acie media, ubi Imperatores nostri cunctis sese pugnæ periculis invictis animis objiciebant; hostemque gladio ferire, ac clypeis et thoracibus, quibus insigniter muniti erant, telorum hostilium ictus cominus eminusque excipere, tanto vitæ contemptu, non formidabant, ut mortem ultro pro communi salute appetere viderentur. E

fortiter alii Duces succurrunt,

initium victoriæ facit:

285 Hoc enim loco inter summos utriusque classis Duces atrocius certamen exarsit: hic pars firmior triremium, hic militantium robora constiterant. Austriacus in Ali Bassæ regiam invectus ad proram, ab eo gravissimi certaminis impetum sustinuit: ceteris Turcarum triremibus passim suis opem ferentibus, seque tam pertinaciter defendentibus, ut Hispani vulneribus affecti, gravi cum periculo cædeque mutua identidem repellerentur. Interea Columna, cum triremem, quacum diu admirabili contentione dimicaverat, in potestatem redegisset; aliasque vicinas, velut tempestas, pari virtute disjecisset; quacumque pergeret magnam hostium faciebat stragem, ac demum in Turcarum regiam sese insinuavit. Pontificia vero triremis, cui præerat Honoratus Caetanus, cum insigni Archipirata Caracossa fortissime congrediens, eum oppugnavit. Sed is postea in Joannis Baptistæ Benedicti Cyprii triremem incidens, cum illo prælians interficitur: quem dum Cyprius exanguem armis expoliat, immisso ab hoste eminus spiculo et ipse transfigitur. Ex altera parte Venerius, alioqui senex septuaginta septem annis major, eximia virtute cum F hoste congressus, victor discesserat: acceptumque vulnus in crure tam diu dissimulavit, donec hostes essent deleti: idque sic ultus est, ut prætoriam sibi infestam ceperit atque depresserit; animadversoque periculo, in quo versabatur Austriacus, a puppi Alim aggredi constituit; si terga cæderet, fore sperans, ut ancipiti dimicatione distractus vinceretur. Prætoriam eo dirigenti, Portaus alter summus belli Dux cum triremium globo tam celeriter sese objicit, ut cum in fronte se ostendisset, mox in latera pugnam verteret. At Venerius, cujus virtute res Veneta nitebatur, suos verbis et factis itidem confirmans, pugnantibusque se immiscens, optimi Ducis et strenui militis munera non omittit. Pluribus hinc inde peremptis, acrius Turcæ pedem inferunt. Ducibus ac militibus nostris non animus, non virtus deerat: sed multitudine pressi cessissent loco, ni Joannes Lauretanus et Catharinus Maripetrus, Veneti trierarchæ militari fortitudine conspicui, periclitantibus succurrissent: qui dum aliquamdiu procedente pugna, pari certamine strenue dimicando hostes profligant, glandibus transfixi ceciderc.

ex media acie in Alim Bassam invectus Austriacus,

alii contra alios fortiter pugnantibus.

et ab accurrentibus ad ejus periculum Ducibus Venetis

strenue adjutus,

286 His Ducibus amissis, nostri non dejiciunt animos: sed majore ira succensi vehementius in hostes

A hostes irrumpunt, aliosque trucidant, alios vulnerant, alios propellunt. Paulo Jordano Ursino duas triremes fortiter oppugnanti, gravique in discrimine versanti, præsto fuit Comes Sanctæ-Floræ, cui bene dimicanti brachium duplici glande transfigitur: ejusque ope cæsis hostibus, triremes ipsæ fractæ deprimuntur. Ursinus et ipse in crure saucius, Pontificiorum militum robore munitus, in Portai Bassæ prætoriam invehitur: triremique potius eum fuga elapsum non invenit; nam ille, ut in Christianos victoriam inclinare prospexit, clam e sua prætoria scapha exceptus, abjectis dignitatis insignibus, evaserat. Tanti fuga Ducis, ut Turcis adimere, ita nostris adjicere animos visa est. Tandem Austriacus et Columna, aliorum Ducum ac militum viribus suffulti, cum Ali per tres fere horas acerrime dimicantes, singulari virtute hostium Regiam superarunt, Turcis quamplurimis contrucidatis. Ali, dissiliente ligni fragmento ex adacta pila de triremi Pontificia, cui præerat Alfonsus Appianus, summum caput effringitur, duplicique vulnere transfoditur. Exsangui detrahi spolia, caput abscindi, idque in hasta suffixum extolli Austriacus imperavit: Turcarumque vexillis depressis, ac signo Crucis erecto,
B captam hostium Imperatoriam post Regiam suam agebat remulco, Victoriam conclamans. Interfecti hostium Imperatoris cognitum os, et vincentium Christianorum clamor illico totis classibus exauditus, ac præcipue salutare Christi signum in hostili prætoria elatum, et nostros alacriores ad victoriam perficiendam fecit, et Turcarum ardorem adeo restinxit, ut capta fuga plerique sibi consulerent. Nec fere jam cædendis, sed colligandis hostibus, spoliisque capiendis victores operam dabant. Multi capti, plures cæsi proceres Turcæ militesque præcipui: non pauci in mare dedere se præcipites, ut vel aquis obruerentur, vel ad continentem enatarent. Complures substitere mortem deprecantes, tum quod evadendi deesset facultas, tum quod de Christianorum clementia bene sperarent. Sed quæ in subsidiis erant triremes, acriter et ipsæ dimicantes, egregie se quoque præstiterunt. Nam et Bazanus et Requesensius, et Cardona, et Linius, aliique præterea Duces, ut quæque pars premi aut laborare videbatur, pro communi fide, quam omnibus debebant, auxilia impigre submisere: ipsique strenue dimicantes, ad victoriam non mediocrem opem contulerunt. Eodem tempore, qui ex Christianis in vinculis
C apud Turcas durissimam servitutem patiebantur, cum nostros vincere sensissent, alii catenas confringere, alii soluti vinctos solvere, omnesque raptim captis armis ingentem cædem facere.

post magnam utrimque cædem,

et Alim extinctum

prætoria Turcica potitus victoriam conclamat:

quam promovent mancipia Christiana ruptis vinculis suis:

287 Dum hostes in acie media, ac sinistro cornu strenue cæduntur, in dextro nostrorum cornu minus feliciter pugnatur. Ibi duo clarissimi ac veterani Duces ex utraque acie inter se adversi constiterant. Joannes Andreas Auria atque Lucialius, ambo strenui et inter se notissimi, quod eadem littora sæpius obiissent. Sed Auria certaminis initio, decem aut duodecim triremibus instructus, in altum se subduxit; sive quod triremes, in quibus dignitatis suæ summa periclitabatur, in discrimen non adducere caute statuisset; seu veritus, ne hostis, qui multitudine navigiorum longe erat superior, cornu latius extenderet, Christianamque aciem circumveniret: id enim potissimum Lucialius agebat, ut nostrorum aciem cingeret, Auriamque a latere prætervectus, ad puppim cum illo congrederetur. Sed id consilii ab Auria fuit anteversum: licet in mare se latius extenderit, seriusque pugnam commiserit: hinc varias subiit reprehensiones, plerisque suspicantibus eum in fugam dare se voluisse. Sed illum alii vindicabant a culpa, quod arte cautus artem

in dextro cornu cunctante Auria,

eludere studuisset. Quoquo modo se res haberet, D graviter hoc loco perculsæ sunt complures Christianorum triremes, in primisque prætoria Melitensis: nam Lucialius nostrorum triremes, quæ ab Auria se disjunxerant, nulloque ordine et incerto imperio mari ferebantur, conspicatus, eas incredibili celeritate continenti triremium agmine circumsepsit: easque aggressus, cæsis propugnatoribus, ferocissime percussit. In hac pugna Jerosolymitani Ordinis milites, quibus est quasi naturale bellum cum Turcis, ad quinquaginta; et S. Stephani equites Florentini complures, Venetique aliquot trierarchæ, atque alii non pauci fortissime dimicantes, ceciderunt.

PER ANT. GABUT. inclinat ad Turcas victoria capta prætoria Melitensis,

288 Prætoria Melitensis acriter cum Lucialio congressa, tandem in ejus venit potestatem: sed mox a nostris recepta est; Petro Justiniano, strenuo Duce, saucio e Turcarum faucibus erepto: gravioremque plagam hostes intulissent, nisi Auria, mox Austriacus, Columna, Venerius, Bazanus, et Cardona, conspecto periculo, celeriter suppetias attulissent, hostemque profligassent. Quos cum Lucialius appropinquantes, et Auriam triremes in se obvertentem conspexisset, virtuteque nostrorum mediam aciem ac dextrum cornu cæsum superatumque E fuisse cognovisset, metu ardorem pugnæ remisit: ac relictis quas ceperat triremibus, quam citatissimo potuit agmine in fugam se conjecit. Eum nostri, cum sex aut septem navigiis ad promontorium vela facientem, insectati, reliquas Turcicas triremes, quæ erant ad triginta ad litus allidere compulerunt, easque omnes una dempta remulco extractas, sed inanes, et male multatas receperunt; Lucialio velocissime ut diximus, effugiente: qui cum semifractis aliquot navigiis, quæ triginta forme esse ferebantur, Methonem versus, dein Constantinopolim properavit, ut ereptum Melitensibus vexillum captamque triremem, fortitudinis suæ signa, Selymo præsentaret: eum vero, quod jam advesperasset, remigesque fractis viribus defatigati essent, nostri persequi nequiverunt. Hostibus igitur maxima ex parte cæsis, compluribus in vincula, reliquis paucis in fugam conjectis, integra nomini Christiano victoria stetit. Qua peracta, nostri, collectis triremibus ac spoliis, in portum se receperunt. Mox sæva exorta tempestate, marique vehementer perturbato, ne in portu naufragium facerent, nihilque inde læderentur, qui victoriam dedit, Deus incolumes protexit. Spectaculum visu fœdum, miserandum, ac terribile omnino erat, F cæsorum hominum corpora, cruentatique maris fœditatem, arma simul et confractarum triremium partes undique fluctuantes circumspicere; ipsaque cadaverum supernatantium multitudine remorum pulsum præpediri.

sed ab aliis victoribus restauratur pugna,

et hac quoque parte vincuntur barbari:

289 Erat in Regia Christiana, præter alios, delecta quadringentorum Hispanorum militum manus, qui sub tabulatis, ad longioris pugnæ casus et ad ultimum discrimen, reservabantur. Ii nutum Austriaci ad consurgendum expectantes, ut primum ex condicto editum surgendi signum audivere, integri vigentesque ex improviso exorti, fessis nostris atque extremo in periculo versantibus successerunt: sublatoque clamore in lassos hostes strictis gladiis impressionem fecerunt. Hæc inexpectata acies, improvisaque procella primo confudit turbavitque barbaros; mox vasta strage cecidit. Austriacum Hispani complures proceres viri, consilio manuque prompti, præliando circumstabant. In iis Ludovicus Requesensius, ejus legatus; Bernardinus Cardenas, qui fortiter dimicans mortem oppetiit; Lupus Figueroa, castrorum Magister; Michael Moncada, Petrus Padilia, et alii plerique viri summo loco nati: qui strenue pugnantes egregiæ virtutis specimen ediderunt.

magna militum ac Ducum virtute,

PER ANT. GABUT.

quorum præcipui enumerantur;

A In prætoria vero Pontificia, præter fortissimorum militum cohortem, florentem Romanorum procerum globum Columna secum habebat: in iis erant Pompeius Columna, Zagaroli Dux, quem illi Pontifex legatum adjunxerat, et Prosper ejus frater; Troilus Sabellus, Vincentius Vitellius, et alii: quorum virtus, consilium, impigraque opera hoc bello spectata imprimis est: ex iis vero Horatius et Virginius Ursini, et Horatius Carafa, strenue dimicantes, invictis animis occubuerunt. Sed hoc prælio egregia virtus etiam eluxit Parmæ et Urbini Principum, Linii Sabaudiensis prætoriæ Ducis, Francisci Diodi majorum triremium præfecti, et Ascanii Cornei. Nec iis in hoste cædendo inferiores fuere, Gabriel Sorbellonus, et Pompeius Specianus, Mediolanenses, et alii genere et bellica virtute insignes. Paulus vero Gislerius, Pii Pontificis consanguineus, in hoste proterendo nemini secundus, strenue dimicans vulnus in faciem accepit, triremem que sibi infestam, cæsis hostibus, aliorum ope devictam in potestatem redegit Michael quoque Bonellus, Pontificis ex sorore nepos, impiger adolescens, acriter pugnans hostes cædebat. Denique omnes, et Pontificiæ, et Regiæ, et Venetæ classis sive Duces, sive milites B tam egregie se gesserunt, ut ope divina ingens ille Turcarum exercitus totus fusus, ad internecionem cæsus captusve fuerit.

et evidentiori Dei faventis auxilio

290 Hunc igitur dies ille memorabilisque conflictus, hora cœptus meridiana, felicem exitum consecutus est: atque tam brevi temporis intervallo, videlicet quatuor circiter horarum spatio, placuit Deo, maximam omnium quæ in mari post hominum memoriam extiterint, victoriam dare Christianis: quæ res eo fuit admirabilior, quo nostri et militum et navigiorum numero erant hostibus inferiores. Et sane perspicere nemo non potuit, id factum esse divinitus: nam ut omittamus id, quod de commutatione venti supra memoravimus, tam ingentem classem, tam longam navigationem, ea anni tempestate, ita brevi temporis intervallo conficere potuisse; egressum fuisse hostem ad Christianos lacessendos, cum alioqui domi suæ tutus esse posset; animadversione plane dignum videtur. Sed piratam, qui ad Christianam classem explorandam venerat, falso retulisse, ad LX triremes nostras retrorsum navigationem intendisse; sicuti Christianis quoque fuerat renuntiatum, e Turcarum classe totidem rostratas naves ad Orientem recessisse; id effecit, ut progredi C signaque conferre mutuo, sed nostris fausto errore, decepti utrimque non dubitarint. Divino præterea consilio factum, ut bene mane hostem eo loci nostri prospectarent: nam et eis fuit otium sese ad pugnam instruendi perficiendique victoriam, et natura loci, quantam maximam optare potuissent, rei bene gerendæ præbuit facultatem.

nec sine aliquo utrimque errore in bonum Christianorum converso,

quibus locus quoque ac tempus favit

291 Sinus ille Ionii maris ad Naupactum, ubi res gesta est, theatri speciem præbens intuentibus, in circuitu patet amplius ducentis quinquaginta millibus, oris ad viginti quinque millia passuum inter se distantibus. Ab ortu solis ora, Peloponnesi et Ætoliæ montibus cingitur; a meridie Zacinthum insulam, ab occasu Cephaleniam, et Leucadum respicit. Qua in orientem spectat, mille fere passus procul a continenti, tres eminent scopuli, nunc Corzulares insulæ, Echinadæ olim appellabantur; sive quod præacuti illi scopuli spinosi echini formam referant, sive quod ibi echinus piscis (utrumque enim verum est) copiose a piscatoribus capiatur. Sed nomen antea fere ignotum et obscurum celebris hæc victoria nobilitavit. Ceterum victores, duces ac milites, ad Petalam portum recepti, inter se mirifice gratulantur: alter alterius egregia facinora meritis extollunt laudibus, omnesque singulari lætitia supinas manus ad cœlum tendentes, Omnipotenti Deo rerum D bene gestarum auctori summas laudes, et quam maximas possunt gratias agunt, qui se tantæ victoriæ compotes fecisset, eamque Pii obsecrationibus ac pietati secundum Deum acceptam referentes, quæ liberi parentibus debent, ea se illi debere profitentur. Mox ad eum et ad alios Principes de rebus gestis nuntios cum litteris decernunt. Ad Pontificem Austriacus Ferdinandum Carillum, Plegi Comitem; Columna vero, Prosperum affinem ac gentilem suum, et Maturinum Romagassium Jerosolymitani Ordinis Militem insignem, cum vexillo hostium Ducibus erepto legaverunt. Interea vero nostri curandis sauciis, prædæ dividendæ, reficiendisque viribus intenti, per aliquot dies adversis fluctibus impediti in illis portubus substitere.

sed potissimum Pii preces profuere.

CAP. V

Cæsis 30 millibus Turcarum, capti 3486:

292 Cæsa feruntur eo die triginta fere hostium millia. Nobiliores duces et trierarchæ omnes, pars cæsi, pars capti sunt, præter Portaum Bassam ejusque filium, et Lucialium; quibuscum alii pauci, ut diximus, fugam arripuerunt. Recensendis captivis, qui vivi in potestatem nostrorum venerunt, in partitione quidem prædæ tria millia quadringenti et octoginta sex inventi sunt: sed multo plures privatim occultati, qui in communem sortem non venerunt. E Inter alios complures primarios duces ac milites, capti sunt duo filii Alis Bassæ, ex Selymi sorore suscepti, Amathas decem et octo, alter tredecim annos natus, Mahemetes appellatus. Ad quindecim millia Christianorum, quos superioribus annis barbari captivos fecerant, sunt in libertatem vindicata. Ex nostris, censu habito, septem millia quingenti sexaginta sex desiderati sunt: et eorum magna pars Veneti: quatuor namque millia et quingenti ex iis pugnantes cecidere: in quibus complures clari viri Ducesque fortissimi; ut, præter Augustinum Barbadicum, et alios quos supra memoravimus, Benedictus Superantius, Vincentius Quirinus, Joannes Lauretanus, Hieronymus et Marinus Contareni, Georgius et Andreas Barbadici, M. Antonius Landus, Antonius Pasqualicus, Franciscus Bonus, Hieronymus Venerius, et alii, quos recensere longum esset.

liberati Christiani ad 15 millia,

cæsi 7500 Veneti plerique

et alii illustres viri

293 Ejusdem vero casus gloriæque participes fuere nonnulli ex sociis civitatibus triremium Præfecti, clari nominis; ut Joannes Baptista Benedictus, Cyprius; Andreas Calergus, Cretensis; Antonius Eudemontius, Cydonensis; Hieronymus Bysantius, F Ascriviensis; Jacobus Metius, Dalmata; et Jacobus Trissinus, Vicentinus; qui omnes, singulari fortitudine ad extremum usque spiritum dimicantes, e vivis excessere. Sed hos ac ceteros, qui in nostrorum classe mortem obiere, non tam vis hostium perculit, quam ille pro quo pugnabant sibi pigneratus est Christus: credibile namque est, qui prius Catholico ritu expiati, ac culpis omnibus soluti, tunc vero in Deum intuentes, vitam pro illius gloria profuderunt, eos eodem tempore Angelorum agmine stipatos triumphantes in cœlum evolasse. Tanta enim belli sacri contra sanctæ Ecclesiæ hostes vis est, ut, quod ex divinis litteris tradunt auctores boni, vel parum probos, Sanctos et Dei Martyres efficiat, ubi vinci salutare, vincere vero gloriosum. Captæ sunt centum circiter et nonaginta hostium, partim triremes, partim biremes: quarum centum et triginta erant integræ; eæque omnes omni commeatus, pretiosæ supellectilis, et armorum genere instructissimæ; octoginta, partim triremes, partim biremes, aut fractæ aut incensæ, aut depressæ perierunt, triginta vero plus minus in fugam dissipatæ. E quadraginta triremibus honorariis, quæ quod nocturni luminis ferant signa, Græco nomine Phanones appellantur, omnes, una dempta, in Christianorum potestatem pervenerunt. Ænea tormenta majoris formæ

quos omnes cœlo receptos est credibile:

captæ naves 190

ceteris perditis aut fuga elapsis

A formæ centum et sexdecim reperta, minora vero ducenta quinquaginta sex: quæ omnia inter fœderatos, ex lege fœderis, pro rata parte divisa sunt.

CAPUT IV.
Victoria divinitus Pio V. indicata, qua gratulatione celebrata.

CAP. VI

Ipsæ pugnæ hora dum oratur Romæ

Hoc ipso pugnæ die nocteque præcedenti, Romæ Pius (quippe qui classes jam prope esse, ut congrederentur, existimaret) multo majores se in preces dedit. Id ipsumque sacrorum hominum in Collegiis ac Cœnobiis, per omnes hosce dies, faciendum curavit: ubi in singulas horas Dei famuli erant distributi, ob id assidue Dominum deprecantes. Neque enim ulla magis eum premebat cura, quam felix et optatus expeditionis hujus eventus: cujus causa tot tantisque vigiliis et jejuniis, ætate alioqui devexa, sese afflictaverat; ac tot lacrymas precesque profuderat, quibus misericordiam clementiamque divinam in Christianos inclinans, meruit exaudiri. Præterea dignus est habitus, cui Deus, licet tantis locorum intervallis, in Vaticano videlicet, suis in cubiculis agenti, eadem die et hora, qua pugnatum est, victoriam divinitus indicarit. Ubi cum familiaribus suis, B præsertim cum Bartholomæo Bussotto, ærarii Pontificii Quæstore, gravibus de rebus agens; illis ex improviso relictis, fenestram aperuit; oculisque in cœlum sublatis, paulisper fixus ita perstitit: ac speculam subinde claudens, cogitabundus, Bussottum intuitus: Non est, inquit, nunc tempus negotiandi. Vade ergo, et Deo Domino gratias age: nam classis nostra cum Turcica congressa hac ipsa hora victoriam retulit.

Pio divinitus indicatur victoria

prout ex ejus ore notavit Bussottus,

295 Hoc ille audito, statim admirationis plenus abscessit: sed eundo respiciens, Pontificem ad parvam aram jam genibus provolutum, junctis manibus Deo grates agentem vidit. Id vero Bussotto licet mirum videretur, tamen præter domesticos ac fidos amicos, cum aliquo rem communicare noluit: veritus, ne, si minus verum foret visum, de Pontificis existimatione quidquam detraheretur. Domum igitur profectus, certo libro ejus rei memoriam, diem, horamque notavit. Cum porro certus de victoria nuntius esset allatus, nullus de visionis ejus dictique veritate dubitandi sibi relictus est locus: idque multis proinde Cardinalibus atque aliis principibus viris ipse Bartholomæus enarravit, Pontifice præsertim vita functo. Cardinalis quoque Cæsius, se ad Pontificem C tunc statim introisse, eumque in genua procumbentem et orantem vidisse, testabatur. Neque ita multo post, nempe XII Kal. Novembris, de re bene gesta, Pius per nuntium Venetiis profectum certior factus est: cum Ferdinandus Carillus, et alii ab Austriaco Columnaque ad Pontificem legati, reflantibus ventis præpediti, Romam citius pervenire non potuissent. Ferunt Pium sæpius demiratum, quod sibi res serius, quam tempus posceret, enuntiaretur: quippe qui de felici rerum eventu nihil dubitaret.

visi veritatem comprobante nuntio Venetiis misso,

quo accepto ille supplicationes indicit,

296 Hoc igitur nuntio intempesta nocte Pius accepto, e lectulo statim exiliens, atque ad domesticum sacellum accurrens, singularis lætitiæ, parisque pietatis, et gratiarum actionis indices voces supplex obtulit Deo, rerum bene gestarum auctori: ac Palatinos et familiares suos omnes evigilare jussos, ad eamdem gratiarum actionem excitavit. Orta vero luce, cunctis Patribus ad eum gratulationis causa venerabundis pariter ac lætabundis convolantibus, hilarissimeque exceptis, et communicata utrimque lætitia; iis atque aliis quamplurimis comitatus, inde quantas maximas potuit, in S. Petri Basilica, ut par erat, Deo gratias egit: publicasque ac celebres supplicationes indixit et obiit: atque per omnes pa- D rochias, qui tam præclaro bello mortem oppetierant, rite juxta persolvi, et eorum egregia facinora virtutesque publicis orationibus concelebrari curavit. Quin etiam ut tantum divinæ clementiæ beneficium, qua par erat pietate, Christianus populus perpetuo coleret, ad honorem Dei ejusque sanctissimæ Genitricis Virginis Mariæ (cujus potissimum precibus et auxilio tantam se victoriam adeptum esse profitebatur) instituit, ut deinceps in perpetuum Nonis Octobris, Commemoratio Sanctæ Mariæ de Victoria in Ecclesia Catholica pie recoleretur: ut hoc videlicet eximio divinæ benignitatis monumento posterorum animi, ad agendas Deo ejusque parenti gratias excitati, in eam spem erigerentur, posse nostræ religionis hostes (modo in unum Christianorum sensus viresque conveniant) omnino vinci, profligari, delerique; præsertim si non tam in armis, quam in ope divina (uti tunc factum est) spes reponatur, peccatorumque sordibus elutis, puræ ad Deum preces effundantur, atque Genitricis ejus Mariæ subsidium sedulis votis imploretur.

PER ANT. GABUT.

victoriam annue commemorari jubet.

297 Sub idem tempus Romanorum Imperator Au- E gustus ac ceteri Christiani Principes, tam felicem ac singularem rerum eventum Pio per litteras et nuntios gratulati, illi secundum Deum tam insignem victoriam acceptam retulerunt. Mox ubique gentium pervulgatur fama, divino consilio factum, ut ejus Pontificatus in ea incidisset tempora, quibus Ecclesia Dei, Turcarum Christianos divexantium viribus afflicta, hoc opportuno subsidio vehementer indigebat: ac Pontificis operam usque adeo summo Deo gratam fuisse, ut ea satis extitisset ad sacrosanctam Principum societatem conciliandam, et ut talis tantæque victoriæ ipse princeps esset et auctor: qua de re tum soluta tum vincta numeris oratione, a cunctis fermo præclari ingenii viris inscriptiones et elogia passim edita, et tribus nobilioribus linguis ad ejus rei memoriam sempiternam ubique terrarum pervulgata.

CAP. VII

Secuta ingens ubique gratulatio Pio victoriam adscribentium,

298 Ceterum Selymus, sua amissa classe furore percitus, ut qui in regno erant suo Christiani omnes interimerentur, edixit: quod tamen Deus avertit, tyranno per Mahometum ejus consiliarium ex ea mente deducto. Id nempe si fieret, fore ut non solum Turcæ omnes qui apud Christianos essent, eodem modo perimerentur; verum Galliæ quoque Rex, hac immanitate perspecta, veteri pace nihili pensa, una cum ceteris Christianis Principibus in F Turcicum Imperium excidendum conspiraret. Illud vero satis constitit, per idem tempus Constantinopoli, timore perterritos publice Turcas excessisse, et in Asiam confugientes eo res plurimas comportasse: omnes porro, qui Christum olim abnegaverant, apud Turcas tranfugæ, pari formidine correptos, jam perfidiam suam purgasse, seque [professos] oretenus non ex animo Christum ejerasse, itaque abjiciendi Turcicam superstitionem et ad Christianam disciplinam redeundi tempus advenisse. Quamobrem ipsi Turcæ, terrore perculsi amentibusque similes, sese Christianis submittentes, dictitabant: Cum in vestra potestate fuerimus, nostri, quæsumus, vos misericordia teneat. Is videlicet hostium animos pavor invaserat, eoque existimationis venerant Christianorum arma, propter celebrem hujus victoriæ Pontificisque virtutis famam, et eam quam de ipsius precationum vi conceperant opinionem sanctitatis.

nec minor consternatio apud Turcas

velut si jamjam excindendum foret eorum imperium:

299 Timorem Turcis augebant e cœlo ostensa prodigia, quæ Ottomanici imperii excidium portendere videbantur. Nam Constantinopoli supra Moscheam (quod olim S. Sophiæ nomine Deo dicatum insigne

quod etiam cœlitus præmonstrari videbatur signis variis

PER ANT. GABUT.

A insigne templum fuit) tres lucentissimas Cruces, ignea specie, puro claroque æthere apparuisse, fama percrebuerat: easque a barbaris pluribus sagittis petitas numquam lædi potuisse: verum celeri motu sese in sublime attollentes, vanos irritosque ictus reddidisse. In ipso quoque navalis pugnæ conflictu, Christum Redemptorem nostrum, et Sanctos Apostolos Petrum et Paulum, Angelorum agmine stipatos, strictis gladiis Turcis minitantes, in sublimi aere constitisse. Id vero Turcæ ipsi, ut aiunt, eo prælio capti se conspexisse testabantur: quod etiam indicat ipsius prælii affabre adumbrata pictura, quæ in Vaticano in aula Regia conspicitur, subjectis hisce inscriptionibus; quarum altera id innuere videtur. Classes oppositæ, Turcarum una, Christianæ societatis altera, inter Pium V Pontificem Maximum, Hispaniarum Regem, Venetam Rempublicam inito jam fœdere, ingentibus utrimque animis concurrunt. Altera vero sic legitur. Hostes perpetui Christianæ Religionis Turcæ, diuturno victoriarum successu exultantes, sibique temere præfidentes, militibus, Ducibus, tormentis, omni denique bellico apparatu ad terrorem instructi, ad Echinadas insulas, a communi classe, prælio post B hominum memoriam maximo, perspicua divini Spiritus ope, profligantur. His autem ostentis Christiani imperii prolationem ac Turcarum exitium portendi, hostes quidem formidabant: sed tamen (sive Christianorum Principum, dissidiis ne dicam, an desidia? sive nostris peccatis id emerentibus) neque id factum adhuc videre meruimus, neque barbarorum cæcitas, ad lucem veritatis, vel signis e cœlo missis, amplectendam commovetur.

de quibus aliquid innuit titulus in Vaticano positus:

300 At vero, ut ad victricem classem redeamus, victores Duces, classis viribus instauratis, consilium advocant, et quid agendum, consultant. Alii hostilis regni caput Byzantium petendum, alii Naupactæum sinum et oras, alii alias expeditiones aggrediendas, ac dum victoribus calerent animi, hostesque timor occuparet, bellum fortiter prosequendum suadebant. At cum remigibus fere spoliatæ triremes essent, militumque bona pars vulnerati, plerique decederent, alii decumberent; et qui pugnare possent, vix sex millia superessent, et copiarum, quas præsidio relinqui oporteret, et commeatus laborarent inopia; tum vel maxime, quod præcipitaret autumnus, hiemsque procellas minaretur; in hiberna redire constituerunt: eo tamen consilio, ut vere novo, statim in C altum prodirent, et conjunctis armis ad infestandos intimos hostium fines, aperto liberoque mari progrederentur. Interim vero terra Maximilianus Cæsar in Pannonia viginti peditum, equitum vero quatuor millibus, quæ illi fœderati Principes, ut diximus, offerebant, bene suffultus, bello Selymum urgeret: et Sarmatæ, Moschovitæ, Persæ, Tartari, aliæque Turcis finitimæ gentes, ad proximas provincias bello petendas evocati, concurrerent: ut terra marique undique circumvallatum, quod Pius moliebatur, Ottomanicum everteretur Imperium. His igitur constitutis, Austriacus cum regia classe Messanam, inde Neapolim, summis honoribus exceptus concessit; Venetus intra portus suos continuit sese; Columna triumphans Romam contendit.

quia tamen e victoribus vix 6000 supererant integri

in vernum tempus differtur bellum terra marique gerendum.

CAP. VIII *Pro triumpho quem reduci Columnæ parabant Romani*

301 Et quoniam virtuti honos et victoriæ triumphus debetur, præsertim cum illud quondam in more et instituto Senatus Populique Romani positum esset, ut Imperatoribus suis, post devictos hostes ad Urbem redeuntibus, triumphum decernerent, illosque honorificentius exciperent; Columnæ Romam appropinquanti, hanc honoris et communis lætitiæ significationem, pro victoriæ magnitudine, Romani dari constituerant. Quod genus spectaculi, per multa secula Romæ numquam visi, dum summa pompa eximiisque sumptibus publice curatur; ecce id minus expedire, statim Pio refertur: tum quod id honoris uni Austriaco, summo classis Imperatori, deferri par esse videretur; tum etiam ne Marcus Antonius inde majorem in invidiam apud æmulos suos, ut contigit, adduceretur. At vero Pius, etsi eum unice diligebat, summoque honore dignum existimabat, tamen ne minorem potestatem majori æquare videretur, ut moderata illum pompa cohonestarent, populo permisit: quod si Urbem ingrederetur Austriacus, majores se illi honores habiturum. Romanorum tamen studia quin Columnæ ingressum triumphali honore, et omnium ordinum celeberrimo concursu celebrarent, cohiberi non potuere. Itaque ad XVII Kal. Januarias Capena porta Urbem ineunti, et Pontificis propinqui, et Magistratus, et alii præterea summi viri, Pontificiæque custodiæ equites obviam prodiere, atque honorifice salutatum equo ornatissimo insidentem magnifice deduxere; porta, qua invectus est, sumptuosius exornata. D

permissum dumtaxat a Pio ut honorifice excipiatur:

302 Ad eam erexerant magna trophæa duo, ad quæ nonnulli captivi religati cernebantur: supra portam vero hoc positum erat elogium. Marco Antonio Columnæ, Pontificiæ classis Præfecto, et de Apostolica Sede, sociorumque salute, ac Populi Romani dignitate optime merito, S. P. Q. R. Complures porro aliæ passim, præsertim ad veteres arcus, eruditæ et honorificæ legebantur inscriptiones; quibus et partæ victoriæ magnitudo, et Pontificis et tanti Ducis laudes paucis memorabantur. Ubi vero duci pompa cœpta est, ducenti circiter captivi composito ordine, Pontificiæ familiæ vestitu præcedebant: alia porro centum septuaginta mancipia proxime disposita sequebantur, hostiumque spolia hinc inde elata pulcherrimum triumphi spectaculum præbebant. Pontificiæ custodiæ equitibus, inde Magistratibus ordine dispositis, graviter incedentibus; socialis fœderis vexillum, aliaque signa militaria præferebantur. Columnæ latera cingebant Hieronymus et Michael fratres Bonelli, Pontificis propinqui. Ad Romanum forum progressis obvia fuit urbana militia, in septemdecim distributa cohortes: quæ decore instructa, post captivos incedens, egregiam spectantibus referebat speciem pompamque perficiebat. E

prout factum insigni pompa.

303 Hoc ordine ad Capitolium, inde ad Vaticanum processerunt: ibi Pius Pontifex, plurimis Cardinalibus aliisque summis viris inspectantibus, ad deosculandos sacros pedes summittentem se Columnam sustulit, amantissimeque complexus est. Ille de more Ducum, rebus ab se gestis breviter expositis, statim productos captivos in potestatem Pio tradidit. In iis erat Alis minor filius: nam etsi uterque perinde, ac si Principum Christianorum liberi essent, commode ac liberaliter habitus fuerat: tamen major ex ægritudine, quæ eum somno privaverat et inedia confecerat, Neapoli jam excesserat e vivis. Captivos vero Pius, partim in domicilio ad id præparato, partim in Adriani mole sub custodia condi, ac sumptu publico tam humaniter haberi voluit, ut hospitum potius quam hostium loco esse viderentur. Gratum inde Pius Columnæ se præbuit: cumque non modo honorificis extulit verbis, sed copiosa quoque pecunia donavit. At Columnæ animus, omni auro præcellentior, id non ad privatum suum, sed ad publicum referens commodum, eam pecuniam in pauperes puellas collocandas erogavit. Ad ceterorum vero indigentium tenuitatem sublevandam, publicæ hujus lætitiæ causa Pius alias pecunias large distribuit. F

Post quam captivos suos Pio obtulit Columna,

donatam sibi ab eo pecuniam impendit in dotem pauperum puellarum,

304 Curatum deinde est, in Capitolino Aræcœli templo, magna ceremonia sacrosanctum Missæ sacrificium,

A crificium, pro gratiis agendis divinæ majestati: cui rei complures sacri Præsules, et Marcus Antonius ipse, et alii quam plurimi Romani Proceres interfuere. Ubi sacris rite peractis, posteaquam de summa Pontificis virtute, de præstantia fortissimorum Ducum et militum, ac de insigni parta victoria, Marcus Antonius Muretus, egregius illius temporis orator, luculenta oratione peroravit; argenteam columellam, rostratarum navium figuris ex argento expressis ornatam, B. Virgini Deiparæ, ejusdem ædis patronæ, Columna singulari pietate dedicavit. His autem habendis celebritatibus, tam benigna favit cœli clementia, ut post hominum memoriam, per autumnum aut hiemem, fere nulla felicior vel augustior unquam fuisse diceretur. Nam sudo et temperato cœlo, rosæ flores, novellique fructus de arboribus, non modo in Urbe, sed alibi quoque per Italiam, præter consuetudinem pendebant; ut aspectantibus ubique essent admirationi, ac de tam felici rerum successu cuncta exultare viderentur.

columnamque ex argento rostratam dedicat D. Virgini,

sereno ad miraculum cœlo

CAP. IX

305 Partam victoriam Pius, ad reprimendos superbos Turcarum animos, eorumque vires imminuendas valde prodesse; ad Ottomanicumque regnum evertendum, magnum inde Christianis aditum aperiri, non ignorabat. Sed cum etiam probe B intelligeret, non satis esse vincere, nisi victoria quoque uti victores scirent; ne tam opportuna e manibus laberetur occasio, omnem, ut aiunt, lapidem movendum esse existimavit: nam si Turcis ad suas reparandas vires tempus daretur, eos majori instaurata classe reversuros, et acceptam cladem ardentius vindicaturos. Hoc igitur ne magno Christianæ Reipublicæ damno parique dedecore contingeret, sed potius ut tantæ victoriæ fructus quam uberrimos colligere, sævissimique Tyranni communis hostis regnum sociis animis et armis excindere ne cunctarentur, non modo fœderatos atque alios Christiani nominis Principes, sed etiam Ethnicos et extremi prope terrarum orbis Reges, per litteras ac nuntios orabat et obtestabatur. Et vero, quoniam fieri plerumque solet, ut res feliciter gestæ, magnique rerum apparatus, facile multorum animos ad amicitias opesque jungendas alliciant; omni studio curavit, ut partæ victoriæ magnitudine diligentius explicata, sociorumque animis ac viribus ostensis, reliquos Principes in eamdem belli societatem adscisceret. Itaque ad Mennam Æthiopum Regem, vulgo Pretejannem appellatum, cujus imperium in Africa C Turcis finitimum longe lateque patet, quique se Christianam religionem colere profitetur; et ad Sciecum Thomam Persarum Regem et alios Orientales Principes, etsi Ethnicos, opibus tamen ac viribus potentissimos, litteras dedit amplissimis verbis, quibus magna partæ victoriæ momenta, et Christianæ classis apparatus referens; eos tamquam perpetuos Turcici nominis hostes, ac ferme naturales cum illis inimicitias continentiaque bella gerentes, hortabatur, ut fœderatos adjuvarent, admotisque ex diversis locis exercitibus, communem hostem ancipiti contentione percellerent. Id si fecissent, hostem, qui sæpe fines eorum occupasset, eversum iri: seque multo plura quam amisissent recuperaturos, et universo terrarum orbi salutem allaturos: idque non modo ad communis salutis summam, sed etiam ad gloriam ac felicitatem eorum pertinere, qui ubique ferme gentium regia majestate et opibus excellerent. Eas vero litteras Pius per Sebastianum Lusitaniæ Regem, qui Pontificis hortatu suas etiam illis adjunxit, missis peritis viris, ad eos perferendas curavit.

Pius de prosequenda victoria solicitus

non solum Christianos Principes ad sociale bellum

Epist. 4,6,7,8, 9,11,12,15 Lib. 5

sed etiam Reges Æthiopiæ ac Persarum incitat.

306 Ceterum Pius complures triremes in annum insequentem diligenter instrui ornarique jussit, atque ingentem colligi pecuniarum vim, Fidei Monte, Fœderis nomine constituto: et cum humana, D tum etiam divina pro aliorum Pontificum more Apostolicæ indulgentiæ præmia concessit iis, qui vel in hanc juvandam expeditionem proficiscerentur, vel ipsi bello facultatibus suis opem ferrent. His vero et aliis parem opem præstantibus, æris alieni solutionem differri jussit, litibusque supersederi. Demum ita multa sunt, quæ de hoc sacro bello feliciter gerendo sapienter constituit; ac firma sanctaque Hispanos inter et Venetos, ei promptissimis animis obsequentes, retinenda concordia procuravit; ut quamplurimis voluntariis militibus undique ad eum confluentibus, cunctisque Turcarum hostibus ad eos debellandos concitatis, si cœptis exitus respondisset, a Turcica tyrannide liberam Christianam rempublicam videremus; neque magnis, ut sæpe fit, periculis et damnis, ab hoste sævissimo nobis illatis tantopere laboraremus.

et sumptus ac naves parat in sequentem annum.

PER ANT. GABUT Const. 146

CAPUT V.

Pii V morbus et pius obitus.

Sed ut humana consilia votaque, licet pia, nescio quo divino judicio, aliquando fallit eventus; spesque et inanes contentiones nostræ in medio cursu sæpe franguntur et corrruunt; ita nos justa divinæ pro- E videntiæ ratio, cuncta sapientissime moderantis, Christianæ submissionis in officio debet continere. Inter hæc namque consilia, motusque rerum humanarum; Christianorum, ut credere fas est, tantum Pontificem diutius habere non promerentium, peccatis sic exigentibus, evenit, ut ex ardore dysuriæ (quo morbo, ut diximus, laborabat interdum) sæviente hieme, per mensem Januarium anno MDLXXII gravius cœperit ægrotare. Ex quo cum non nihil convaluisset, inanes Astrologorum divinationes irridebat; qui suis ducti conjecturis, de propinquo ejus interitu disserebant; solitisque laboribus intentus, parum sibi parcebat. Ineunte Martio, acerbioribus, quam soleret antea, renum doloribus cum angeretur, urinamque faceret putrescentem; addubitabant medici, ne exulceratos renes haberet atque vesicam, quæ calculos etiam contineret. Ipse vero nullo alio humano fretus remedio, ætate præsertim admodum ingravescente, secretas illas corporis partes ab ullo vel aspici vel tangi pro modestia sua numquam passus, medicos sibi noluit amplius adhiberi; asinino lacte, veteri suo atque usitato F medicamento contentus: et quo gravior premebatur dolore, eo majorem vim ejus lactis exhausit: hinc factum ut stomachus elanguescens id concoquere non valeret.

CAP. X

Anno 1572 mense Januario laborat dysuria,

mense Martio renum doloribus.

308 Corporis igitur viribus labentibus in dies, doloreque summopere invalescente, quamvis eum comprimere niteretur, mirificam constantiam, patientiam ac moderationem animi præstans; suspiria quædam occulte in Christi de cruce pendentis imaginem effundebat, identidem supplex in hæc verba: Domine, adauge dolorem, dum adaugeas et patientiam. Neque tamen adduci potuit, ut per eos sacros dies de stata ciborum abstinentia quidquam remitteret: quo de genere pietatis plura suo loco infra scribemus. Die Cœnæ Dominicæ sacro, Cardinalis Alexandrinus, legationibus suis jam perfunctus, ei sic præcipienti cœlestem Panem administravit. Id autem agentem, et ea verba, Corpus Domini nostri Jesu Christi custodiat animam tuam etc. de more pronuntiantem, Pius jussit insistere, et ita verba concipere, ut iis tantum fieri solet, qui sanctissimo illo Sacramento pro viatico communiuntur, paulo post e vivis excessuri. In Parasceve deinde, quæ incidit in diem pridie Nonas Aprilis, domesticam in ædiculam prope cubiculum suum, Dominicam Cru-

Molestus æger,

in Cœna Domini accipit sacram Synaxim,

in Parasceve Crucem adorat.

cem

PER ANT. GABUT.

cem jussit afferri, quam excalceatus maximo caritatis affectu pronus adoravit. Sed a publicis rebus audiendis cum se subduxisset, mortuus esse vulgo ferebatur. In Urbe tamen ejusmodi rerum et animorum motus, quales in extremis Pontificum ægrotationibus fieri solent, visi non sunt : quæ res optimæ ejus administrationis fuit indicio, rebus omnibus ordinate constitutis. Porro statim de illius obitu, licet inanes, per orbem nuntii dimissi.

In Paschate publice benedicit populo

309 Subinde cum paululum convaluisset, sacrosancto Paschatis die, in Vaticani podium, qua in S. Petri forum respicit, salutari signo populum usitato more consignaturus, pedes processit : ut eadem quoque opera vulgarem illam de obitu suo plebis opinionem inanem esse doceret. Ubi Pontificali habitu, lætam frontem præ se ferens, non ignarus se a cunctis deploratum fuisse, statam precationem alta et canora voce sic intonuit, ut qui in area media consistebant, eum exaudierint : ex quo tanta lætitia populos incessit, ut mirum id prorsus esse videretur. Verum haud ita multo post, recrudescente morbo, de rebus quarumdam vacantium Ecclesiarum providendis, aliisque de negotiis sermonem cum eo serere nonnullis cupientibus; Mihi, inquit, alia longe graviora negotia modo sunt transigenda : subjecitque, An vero quibus distringor, negotia parva esse putatis, cum ad extremum diem, quem appetere jam sentio, recte obeundum componendus mihi sit animus? Cereos tamen orbiculos, quos vocant Agnos Dei, septimo nimirum Pontificatus sui vertente anno, solenni ritu consecrare voluit, idque non sine magna lacrymarum vi. Mox denuo errata confessus, quod illi fuit extremum, Sacerdoti, qui sibi a sacris Confessionibus erat, ut pro ea, quam illi maximam auctoritatem communicaverat, per amplissimam noxarum indulgentiam ipsum expiaret, injunxit.

et Agnos Dei consecrat,

CAP. XI

septem Urbis Ecclesias obiens.

310 Undecimo porro Kal. Majas edicens, velle se eorum reliquias in terris postremum visere, quos se non multo post visurum speraret in cœlo : Septem, inquit, Urbis Ecclesias obire volo, ab sanctis illis locis ad Deum dimittendus : idque præstitit, ab æde S. Pauli ad S. Sebastiani magnam partem pedibus ingrediens : quo in itinere ut moreretur, non pauci verebantur; usque adeo videlicet afflictus erat viribusque dejectis. Neque vero fuit, qui eum ab ejusmodi consilio revocare posset. Inter alios M. Antonio Columnæ ei obviam prodeunti, atque ut sibi parcens lectica veheretur suadendi, jussit Pius, ut primo quoque tempore Neapolim ad Joannem Austriacum, in Orientem inde cum eo atque aliis belli ducibus, Turcas expugnaturus, properaret. Ad Lateranensem ædem cum pervenisset, rogatus, vellet reliquum viæ in alium diem differre parumper hæsit, oculisque in cœlum sublatis; Qui fecit, inquit, totum, ipse perficiat opus. Quæ cum Latine pronuntiasset, viribus auctus, ac meliore vultus colore cœptum iter insistens; ad gradus, sacris Christi Salvatoris nostri vestigiis consecratos, progressus, obortis lacrymis, infimum gradum singulari pietate ter osculatus est, quasi postremum augusto loco honorem habiturus. Commoratus ibi paulisper est, aures præbens Anglis Catholicis, eo regno religionis causa profugis. qui sacro illius pedi osculum infixerunt : quos ipse cum humaniter accepisset, Cardinali Alexandrino jussit, eorum nomina percenseret, ut illorum posset necessitatibus subvenire : oculisque in cœlum conversis, Domine, inquit, si fuerit muneris mei, vel proprium sanguinem pro eorum salute libens profundam. Eodem in itinere egentes quosdam homines. Martinumque Navarrum, virum doctrina et probitate insignem, de Toletani Archiepiscopi causa, de qua supra scripsimus, cum eo disserentem audivit.

Columnæ profectionem citam

Anglos exules Card. Alexandrino

et sacrum fœdus ac celerem successoris creationem commendat.

311 Vesperi domum reversus, non prius quam duodecim supplices libellos perlegisset, sedens quievit. Demum curato corpore. accitoque ad se Cardinali Alexandrino, sacrum ei fœdus commendavit; et ut quantum in ipso esset, novi Pontificis electionem primo quoque tempore maturandam deinceps procuraret, admonuit : quando magnum numerum haberet Cardinalium, quos ipse in eum ordinem cooptaverat. Qua quidem admonitione proinde motus Alexandrinus perfecit, ut novi creatio Pontificis (is Gregorius Tertiusdecimus fuit appellatus, et Ecclesiam Dei sapientissime gubernavit) conclavi vix dum clauso, conficeretur : idque potissimum ne fœderis rationes perturbarentur. Cujus quidem fœderis, ac Dei in primis ope fretus, subinde dicebat Pius, minori duorum annorum spatio post victoriam sperare se, fore ut Ottomanicæ gentis imperium nomenque deleretur, vel certe plurimum imminueretur : augebaturque animo non posse se, vel sanguinis detrimento sui, tot provincias, quas perfidus Turcarum tyrannus per vim occupaverat, a Christianis receptas intueri, atque inde eam quam cupiebat capere lætitiam : verum se res eo loci, tam egregieque compositas relinquere, ut successori difficile haud quaquam foret, cuncta initæ societatis ope recuperare.

CAP. XII Lectis 7 Psalmis

312 His vero peractis, septem Psalmos, ad salutarem pœnitentiam accommodatos, sibi prælegi mandavit; legenti præcipiens, id faceret alta voce, ad singulos versus paululum subsistens, quo melius ipse posset divinos illos sensus meditando degustare. Itidemque sibi sæpius Evangelicam Dominicæ Passionis legi jussit historiam : et ubi sanctissimum Jesu nomen audiret, ob reverentiam pileolo manum intendebat : quem si per corporis imbecillitatem attingere non posset, manu pium mentis sensum indicabat. Quarto ante obitum die rem divinam facere, atque ita divinis sese præsidiis magis communire, Deoque postremum se in odorem suavitatis hostiam offerre cogitabat : sed viribus destitutus, cum id non posset, interfuit sacrificanti, ac cœlestem Eucharistiæ cibum summa pietate suscepit. Pridie vero quam obiret, per Episcopum Signiæ, Pontificio sacrario præpositum, sacram, quam sæpius efflagitaverat, postremo sibi jussit Unctionem adhiberi; quinquaginta dies et amplius acerbissimos dolores toleranter passus, citraque ullam seu vultus seu animi perturbationem identidem in genua procumbens, supplexque Deum tum pro se tum pro sancta ejus Ecclesia enixe deprecans, ac de morte verba faciens, quam sub ipsum ægrotationis initium imminere sibi præsenserat : ac licet morbo doloribusque tam diu graviter conflictatus, nullam tamen unquam vocem aut verbum, minus se ipso dignum, emisit.

et Passione

extrema suscepit Sacramenta,

interque adstantium

313 Morienti aderant Michael Bonellus Alexandrinus, Hieronymus Rusticucius, Felix Perettus cognomento Montaltus, Antonius Carafa, Julius Aquaviva, aliquando etiam Paulus Aretius Placentiæ Episcopus, quos omnes ipse creaverat Cardinales, ac præterea Seraphinus Caballus, Generalis Dominicanorum Magister; omnes, ut quam felicissime mortem obiret, procurantes. Paulo vero ante quam efflaret animam, ingenitæ modestiæ suæ non immemor, intimam laneam subuculam, quam, uti diximus, cuti proximam semper induere consueverat, ad humeros retortam, brachiorumque partem nudam se habere comperiens; modicis, quæ sibi supererant, viribus ipsemet eam nitens extendere, corporis nuda contexit. Deinde manus Crucis in modum conformavit, et intermortuis vocibus pronuntians hos versus : Quæsumus auctor omnium, in hoc Paschali gaudio, ab omni mortis impetu, tuum defende

et suas preces,

fende populum ; absque alio motu, Deo placidissime reddidit spiritum, Kalend. Maji sub vesperum, anno post Christum natum MDLXXII. ætatis vero suæ octavo et sexagesimo, cum Pontificatum sanctissime administrasset annos sex, menses tres, dies quatuor et viginti. Tanti Pontificis jacturam portendere atque deplorare visa sunt etiam elementa, et terræmotus certis ditionis Pontificiæ locis, fremitus illuvionesque fluviorum. Hoc anno IV Idus Februarias Romanæ arcis arborem fulmen excussit, Angeli marmorei alam effringens, ipsaque arbor ignem ita concepit ut totam noctem deflagravit. Sacra turris S. Petri in Vaticano, icta fulmine, magnam partem excisa est. Hæc et id generis alia signa, quamvis naturalia sint, neque certa Pontificum futuræ mortis aut rerum immutandarum indicia ; hoc tamen divinæ providentiæ fere solenne esse observant etiam pii et docti viri, ut insignes rerum humanarum clades, qualis fuit tanti Christianorum parentis amissio, formidolosis antea signis denuntiare aliquando soleat.

obit 1 Maji an. ætatis 68, prout portenta varia præsignare visa,

314 Mox de illius obitu, ut antea incerti, ita postea certi quoquo versus nuntii dimittuntur : atque inde tum in Urbe tum foris, pii viri bonique omnes tanti Pontificis ac sanctissimi Pastoris sui discessum ferre quam dolentissime : ut verum illud esse constaret, quod nonnullis Pontificatus initio mœrentibus prædixerat, futurum, ut majorem ex obitu ejus quam ex dignitate suscepta dolorem homines caperent. Collacrymans Joannes Austriacus, Joanni Paulo Odescalco nec multo post ad eum misso, mortuo Pio, parentem suum mortuum esse dicebat ; neque sperare se deinceps unquam boni quidpiam effecturum. Demum communis omnium erat sententia atque vox, multis ab hinc seculis Christianam rempublicam cladem majorem nullam accepisse, tanti viri facta jactura. Sed ut vere Christiani piique omnes dolere et ingemiscere ; ita contra impiæ ac perfidæ gentes Christianique nominis hostes ingentem præ se ferre lætitiam, certo credentes, bellicos ejus apparatus omnes perturbatos et irritos fore. Selymus admirabiles dies festos egit Constantinopoli : Mahometes Bassa, primus ejus dynasta, cui per exploratorem Epidaurium clam id erat allatum, Aquensium Exepiscopo, cujus ante meminimus, Galliæ Regis apud Turcam Oratori, nullum Ottomanam domum accipere posse nuntium hoc ipso feliciorem testabatur : ac Turcas Pii precationes extimuisse magis, quam universa simul arma Christianorum : enimvero preces ejus Deo pergratas videri : neque aliunde classis suæ jacturam profectam esse. Hæc omnia deinde retulit idem Orator Jacobo Malatestæ, Marchioni Roncofredi, per eos dies Constantinopoli apud ipsum diversanti.

CAP. XIII maxima cum tristitia Christianorum, et exultatione Turcarum,

315 Hic autem æstate superiore in Turcicam expeditionem missus a Pio, cum a Venetis præfectus esset Epiro, contigit, ut Turcarum veniret in potestatem : itaque ad Selymum in vinculis perductus est, in ejusque redemptionem Pius tria millia, et quingentos nummos aureos contulerat : atque, ut Carolus Gallorum Rex eum dono sibi dari postularet, effecit. E turri porro Euxini ponti, eo tempore, quo Pius decesserat, tandem ille vinculis exemptus, per tres dies sub vesperam Constantinopoli ingentia dari publicæ lætitiæ signa prospexit, ignibus, accensis facibus, æneorum tormentorum bombo atque clamoribus, Turcico de more, cuncta replentibus : iisdemque diebus, præ gaudio tam optati nuntii, pueros procedere supplicantes. Nova res ; et apud ipsos, ex quo regnum obtinent, ante numquam visa. Ceterum Pio vita functo, sacri fœderis conatus et consilia in pejus ruere cœperunt : inter fœderatos Principes repente multiplex exorta diffidentia est : mox denique, Venetis cum Turca pacem facientibus, disjuncta societas : ac tantam victoriam reportasse ferme nihil aliud profuit, quam vinci posse Turcam, ostendisse. Verum si susceptum bellum fœderati prosequi voluissent ; opes Pontificiæ, nec invalidæ, satis erant in promptu : nam in ærario decies centena millia nummum aureorum Pius reliquit, ac quingenta præterea millia in nominibus, post tres inde menses exigenda : tredecim vero millia in ejus cubiculo sunt inventa, quæ tenebat ipse manu sua in pauperes eroganda : centena porro millia in manibus habebat Guilielmus Sangalettus, intimus Quæstor ærarius.

quam retulerunt oculati testes, PER ANT. GABUT. cum quo et sacrum fœdus elanguit.

CAPUT VI.

Pii sepultura, et translatio.

Justa fuit statura, gravi, permodesto, ac pleno sanctitatis aspectu : idque vel oculorum præ se ferebat obtutu. Macie præditus, rubro et albescente colore, oblonga facie, oculis subcæruleis, naso admodum adunco, promissa barba, et in Pontificatu tota jam canescente ; calvo capite ; calido ac sicco temperamento. Hinc valebat memoria, et quos semel de facie jam diu cognovisset, eos facile omnes agnoscebat : atque ditionum suarum omnium rationes et statum regnorumque negotia tam perfecte didicit, ut primo Pontificatu anno ea omnia mente ac cognitione comprehenderit. Defuncti corpus medici exenteraverunt, tresque in vesica nigros calculos planioris formæ, singulos ponderis dimidiæ unciæ, inter seque non absimiles invenerunt. Lotum deinde, novisque vestimentis ad sepulturam decore ornatum, Theodosius Florentius et Justinianus Orsinus, intimi cubicularii, vesperi, lacrymarum pleni, majorem in ædiculam sacri Palatii detulerunt. Inde vero in S. Petri ædem deportatum, non solum populus Romanus, qui eum diu deploravit, invisit, omnibus cujusvis ordinis osculatum illius pedes certatim confluentibus ; sed omnes fere ex circumjectæ regionis finibus per eos quatuor dies, quibus inibi fuit, ad eum venerabundi convenere frequentissimi : aliqui precationum coronis corpus ipsum attingere, alii lacinias illi præcidere, alii de mento pilos evellere, religionis causa sibi asservandos, nitebantur : parumque abfuit, quin carnem ejus quoque convellerent. Quæ quidem caro eorum testimonio qui illam attrectarunt exanimem, mollis erat et flexibilis, vividique coloris, instar corporis viventis : quod nec contemnendum sanctitatis indicium esse solet.

CAP. XIV Defuncti forma et statura describitur, corpus in æde S. Petri quatriduo prostat venerandum

317 Jam vero ne corpus ex eo concursu aliquo modo læderetur, necesse fuit militum ei custodiam adhiberi : ob idque in sacello S. Thomæ repositum est, unde pes ejus ex ferrea crate prominens præbebatur ad osculum multitudini, quæ nihilominus calceorum ei soleas excidit. Et sane mirum, vestimenta resque illius omnes piis viris quam magnæ essent venerationi. Laneam subuculam ; qua quidem amictus est mortuus, Dominicanorum summus Antistes enixe precatus obtinuit : eamque uti decebat ornatam, ad Sebastianum Lusitaniæ Regem, Pii Pontificis summe studiosum, dono perferendam curavit. Pileolos vero, calceos, et alia ejusdem generis magnis precibus efflagitarunt alii Principes viri ; quos rebus ejusmodi donavit Cardinalis Alexandrinus. Quin etiam ab ipsis Christiani nominis hostibus similis fere Pii memoriæ exhibita veneratio est. Cum enim Cauralius Turca, inter alios captivos vir primarius, vinculis esset exolutus ; effigiem Pii ad Selymum perferendam ab eodem Cardinali postulavit, ac cum ea voti compos Constantinopolim versus dimissus est. Per eos dies impudicæ quædam mulierculæ, quæ sub hoc Pontifice turpitudinis suæ meritas

vestes Principibus petentibus mittuntur, impudicæ mulierculæ eo viso convertuntur.

PER ANT. GABUT.

A meritas aliquando pœnas dederant, ad ejus corpus spectandum lætabundæ processerant: ratæ videlicet, effractis timoris quasi repagulis, ad explendas cupiditates suas liberum aditum apertum esse; sed illud conspicatæ, repente consilium immutaverunt; atque ipsæ quoque sacros ejus pedes osculatæ, errata sua lacrymis execrari cœperunt. Mox vero in S. Andreæ sacello, parvo in tumulo ad tempus extructo conditum fuit; ubi elogium affixum erat ejusmodi. *cadaver temporaneæ sepulturæ datum,* Pius V Pontifex, religionis ac pudicitiæ vindex, recti et justi assertor, morum et disciplinæ restitutor, Christianæ rei defensor, salutaribus editis legibus, Gallia conservata, Principibus fœdere junctis, parta de Turcis victoria, ingentibus ausis et factis, pacis bellique gloria, Maximus, Pius, Felix, Optimus Princeps.

CAP. XV

318 Anno deinde a partu Virginis MDLXXXVIII, V Idus Januarii, Sixtus V Pontifex maximus, eximio ac plane pontificia magnificentia digno apparatu, e B. Petri in Exquilinam S. Mariæ Majoris basilicam, *anno 1588* Pii corpus transferendum curavit. Videlicet e sacello non insigni admodum structura, in splendidissimum atque ornatissimum, et e lateritio ad tempusque extructo, ad marmoreum ac perpetuum sepulcrum, *transfertur ad S. Mariam Majorem,* ab se una cum ipso sacello magnifice B exædificatum, præclarisque operibus affabre expolitum: ubi sacratissimum illud ipsum, Salvatoris nostri de virgine nascentis tactu consecratum, Præsepe colitur, ob idque sacellum ad Præsepe nuncupatur. Sunt autem in eo sacello monumenta duo, et ea quidem amplissima atque ornatissima. Quod in sinistro latere est, id sibi Sixtus Pontifex; alterum vero ad dextram, Pio V posuit. *ibique in sacello ad Præsepe conditur,* Hoc in medio cernitur egregia ipsius Pii Pontificis effigies, e lucidissimo marmore, ornatu Pontificio de more sedens, habetque infra pedes elogia duo; unum in hæc verba: Pio V Pontifici Maximo ex ordine Prædicatorum, Sixtus V Pontifex Maximus ex ordine Minorum, grati animi monumentum posuit. Alterum illi subjungitur his verbis: *cum hisce elogiis,* Pius V, gente Gisleria Boschi in Liguria natus, Theologus eximius, a Paulo III in Insubria hæreticæ pravitatis Inquisitor, a Julio III sanctæ Inquisitionis officii Commissarius generalis, a Paulo IV Episcopus Sutrinus, deinde S. R. E. Tit. S. Mariæ super Minervam Presbyter Cardinalis, et a Pio IV Ecclesiæ Montis-regalis in Subalpinis administrator factus; eo vita functo, summo Cardinalium consensu Pontifex Maximus creatur: qui veteres sanctos Pontifices æmulatus, Catholicam fidem propagavit, Ecclesiasticam disciplinam restituit; tandem gestarum rerum gloria clarus, dum C majora molitur, totius Christianæ Reipublicæ damno nobis eripitur, Kalendis Maji, MDLXXII, Pontificatus anno VII, ætatis suæ LXVIII.

319 Ornatur præterea Pii sepulcrum binis grandioris formæ marmoreis simulacris; hinc quidem S. Dominici Confessoris, inde vero S. Petri Martyris, *statuis ornamentis, actorumque expressione,* in suo cujusque hemicyclo collocatis, aliisque multis undique nitet imaginibus, affabre incisis in marmore, quæ præcipua quædam acta Pii Pontificis ob oculos ponunt. In primis vero nobilis apparatus, pompaque exprimitur, cum Pontifex creatus solemni ritu coronatur: a dextera vero ejus cernitur, cum Marcum Antonium Columnam classis Pontificiæ Præfectum constituit. Pugnæ item navalis designatio, et Christianæ classis contra Turcas ad Echinadas bene pugnantis descriptio, pulcherrimis pariter *præsertim victoriæ de Turcis relatæ,* expressa figuris apparet: quæ brevi hoc narratur elogio: Selymum Turcarum Tyrannum, multis insolentem victoriis, ingenti parata classe Cyproque expugnata Christianis extrema minitantem, Pius V, fœdere cum Philippo II Hispaniarum Rege, ac Republica Veneta inito, M. Antonium Columnam Pontificiæ classi præficiens, ad Echinadas, hostibus triD gesies mille cæsis, decies mille in potestatem redactis, triremibus centum octoginta captis, nonaginta demersis, quindecim mille Christianis a servitute liberatis, precibus et armis devicit. Ad sinistram vero figuris item exprimitur, cum Sfortiam Sanctæ-Floræ Comitem, Pontificii auxiliarii exercitus Ducem declarat contra perduelles, Caroli Noni Galliæ Regis Ecclesiæque hostes. Ibidemque imago cernitur prælii et victoriæ, quæ, eo ipso Sfortia Duce, in Gallia de hæreticis reportata est: habetque incisam inscriptionem hanc: Galliam, Carolo IX Rege, perduellium hæreticorumque nefariis armis vexatam, *alteriusque de Hugonottis.* ut de Regno deque Religione actum videretur, Pius Quintus, Sfortiæ Comitis Sanctæ-Floræ ductu, missis equitum peditumque auxiliaribus copiis, periculo exemit: hostibusque deletis, victoriam reportavit: Regi Regnum cum Religione restituit: signa de hostibus capta ad Lateranensem Basilicam suspendit.

320 Ceterum hæc Pii corporis translatio, magna celebritate et concursu, summaque omnium pietate et religione habita est. Et sane jucundum æque ac pietatis plenum spectaculum erat cernere sacros ac *Populus qui ad translationem multus confluxit,* laicos Proceres, Clerum Urbis fere universum, urbanos Magistratus atque alios quamplurimos, suo E quemque loco, atque ordine procedentes: hos quidem orantes silentio, alios vero pio concentu sacros versus, antiphonas, et psalmos decantantes. Undique præterea e vicis, ex omni foro, ex officinis domibusque incredibilem fieri concursum sexus utriusque hominum, tum spectantium, tum sacram processionem comitantium, sanctique Pontificis memoriam recolentium. Qui, corpore in Basilicam quo deportabatur illato, ferme ad punctum temporis ædem ipsam, alioqui magnam et amplam, compleverunt: qui vix ne ab armatis quidem militibus e feretri lateribus dimoveri poterant; cum pro multa animi erga Pium Pontificem devotione, omnes ipsum feretrum amplecti, osculari, aut manu saltem *biduo toto locum frequentat:* aut precationum coronis attingere gestirent. Collucebant in ea translatione accensæ faces quamplurimæ, quæ manibus gestabantur. Postera luce, quæ dies Dominica fuit, etiamsi corpus in sepulturam illatum esset, tanta ad basilicam S. Mariæ Majoris hominum effusio, tantusque populi concursus est factus; ut Urbs pene tota pie effusa videretur, ad recolendam Pii V Pontificis memoriam. Plenæ ubique viæ confluentium, plenum basilicæ atrium, completa ædes ipsa precantium multitudine: nemo autem erat, quin Præsepis in sacellum ingredi contenderet, ubi supplex oraret. Postridie vero ejus F diei, in eodem templo, magna ceremonia, Missa pro *ubi post Missam Oratio habita.* anima Pontificis ab Antonio Cardinali Carafa celebrata est: cui Sixtus ipse, una cum Cardinalibus numero quadraginta quatuor, interfuit. Qua re perfecta, Antonius Buccapadulius, vir egregie doctus, gravem orationem habuit, et rei de qua agebatur plane accommodatam.

321 Statuerat olim Pius, uti dicemus, corpus suum post obitum ad Boschense cœnobium asportari. *Ipse quidem mandaverat se ad conventum Boschensem transferri* Sed cum annis quindecim et amplius id numquam curatum esset; factum plane videtur non sine divino consilio, ut tanti Pontificis memoriam et ossa, non Boschum oppidum, non Alexandria in Cisalpinis, non alius denique quamvis celeberrimus in orbe locus exciperet aut conservaret, nisi una Roma: atque ibi præcipue in basilica S. Mariæ Majoris, et in sacello sacratissimis Christi Dei ac Domini nostri Natalitiis incunabulis consecrato. Ut videlicet inde, velut e frequentissimo terrarum orbis theatro, Pontificalium ejus virtutum exempla spectatissima, tum ad Dei gloriam prædicandam, tum etiam

A etiam ad præclara quæque edenda facinora posterorum animos excitarent, atque omnium gentium mentes ad colendam virtutem erudirent : et qui Beatissimæ Virginis Dei Matris in omni vita fuit cultor egregius, is non nisi in ejusdem Virginis æde, urbanarum omnium ei dicatarum longe augustissima, post obitum conquiesceret : et qui pro singulari sua modestia qualecumque sibi sepulcrum elegerat, ad humile quidem Salvatoris Præsepium, tamquam ad omnis humilitatis fontem, pro suo desiderio, at monumento pro virtutibus sui ornatissimo, conderetur : ac demum qui pii gratissimique animi significatione, Pauli Quarti Pontificis Maximi, de se ipso bene meriti, ossa honorifice transferri, honestissimoque loco, uti scribemus, reponi curaverat; eum Sixtus Quintus Summus Pontifex, quem Pius primo S. Agathæ Episcopum, deinde Cardinalem a se creatum perpetuo complexus erat, pari grati animi studio, nec dissimili pietatis officio, eximia magnificentia translatum in sepulcrum daret decentissimum. Hæc videlicet, præter alias, fuere causæ, quæ ad celeberrimam hanc curandam translationem Sixtum Pontificem impulerunt.

sed id dilatum annis 15 donec augustius Roma conderetur.

B

APPENDIX

Ordo Translationis ex Annalium Abrahami Bzovii tomo posthumo.

Aperto sepulcro lateritio,

Sanctissimi Domini nostri Sixti V Pontificis auctoritate et jussu, anno MDLXXXVIII, die VIII Januarii, feria VI, hora I noctis, in Basilica Vaticana S. Petri, sepulcrum lateritium Pii Papæ V beatæ memoriæ, prope S. Andreæ aram ad tempus extructum, annis post illius obitum quindecim et amplius, dirutum apertumque est; curante imprimis Reverend. D. Guilielmo Sarpallero, utriusque Pontificis Cubiculario intimo : cui potissimum ejus Sanctitas illam curam demandavit. Apertioni demolitionique sepulcri præsentes, singulari pietatis significatione gratissimique animi officio, aderant Illustrissimi S. R. E. Cardinales novem : Alexandrinus Pii sororis filius, Senonensis, S. Severinæ, Rusticuccius, et Carafla : hi quinque ab ipso Pio, reliqui quatuor a S. D. N. Sixto V in eum ordinem optati; Pinellus, Asculanensis, Gallus, et Montaltus, ejusdem Sanctissimi Domini nostri sororis ex filia nepos : alii præterea complures, olim ipsius Pontificis defuncti familiares, quibus ille benigne fecerat. Dum demolitio fiebat, Basilicæ Vaticanæ Beneficiati et Clerici Psalmos pro mortuis recitabant, cum sua in fine C uniuscujusque Psalmi Antiphona, Requiem æternam, et aliis in Officio mortuorum statis Antiphonis. E sepulcro corpus, quod intus in capsa lignea reconditum erat, accuratissime ut fieri potuit susceptum in capsam plumbeam, recens paratam, serico velo rubro supposito, honorifice includitur his verbis : Corpus Pii Papæ V. In capsæ autem operculo erat incisa hæc inscriptio : Hic reconditum est corpus beatæ memoriæ Pii Papæ V, jussu Sixti V Pontificis maximi, cum illud grati animi ergo e Basilica S. Petri, ad hanc Basilicam S. Mariæ ad Præsepe, solenniter transferri, et in suo hoc sacello reponi curavit, V Idus Januarii, anno a Nativitate Domini MDLXXXVIII. ab ejus autem obdormitione, quæ fuit kalendis May MDLXXII, anno XV, mense VII, die XXIX.

coram 9 Cardinalibus,

transponitur corpus in capsam plumbeam,

Tum in promptu fuit capsa altera de cupresso, instar sepulcri arcuati, affabre pulchreque opere artificioso facta : in quam illata est illa ipsa plumbea, ferreis clavis firmiter clausa. Ea autem capsa cupressea, [cooperta] pallio amplissimo Attalici operis, auro intexti, quod recens S. D. Sixtus V impense curaverat, undique longe lateque ducto, laciD niis e serico grusapino nigro seu villoso undique dependentibus aurifrigiatisque ejusdem Pontificis Pii insigniis ad singulos ejus angulos appositis, apte accommodata est in feretro. Quod mox a plerisque Canonicis qui aderant et Clericis superpellicea indutis ad mediam Basilicam delatum, loco editiori quasi in suggestu quodam collocatur : ubi tota nocte permansit, funalibus accensis certisque etiam custodibus adhibitis. Aderant præterea Dominicani Ordinis, cujus olim Pius fuerat, Fratres alii religiosi viri; qui vigilias per vicissitudines agebant, nocturnaque stata pro mortuis recitabant. Apertionis autem sepulcri, et recognitionis corporis inde extracti, omnisque ejusmodi actionis tabulas publicas Magistri ceremoniarum, eo nomine vocati et rogati confecerunt. Postero autem die, nempe V Idus Januarii : qui dies Sabbatum fuit, hora circiter XVIII, Clerus Urbis tam secularium quam regularium fere universus, et pia aliquot delecta laicorum collegia, quibus pridie ejus diei ob translationis solennitatem jam processio solennis indicta erat, in atrio et porticu ejusdem Basilicæ S. Petri, unde corpus efferendum erat, præsto tantæ celebritati fuerunt. Et quo frequentior populus adesset, ac solennitas quæ agenda erat significaretur, atque omnium pietas exE citaretur, eo die mane quoad corpus inde elatum est, signum campanarum, ut cum solenniter pro mortuis fit, maxime solenne datum est. Quæ campanarum significatio solenniter etiam facta est in Basilica S. Mariæ majoris, cum corpus e Basilica S. Petri efferri cœptum est.

quæ cupressina inclusa et pallio pretioso operta,

PER ANT. GABUT.

in media basilica tota nocte servatur,

et pulsatis antea solenniter campanis,

Eo ipso die, hora demum XIX, puerorum orphanorum familia, Confratrum pia collegia, et quatuor Mendicantium, ac Servitarum item, et Minimorum præterea, aliorumque Ordinum Regulares frequentissimi, suo quique loco atque ordine, procedere inceperunt, prælata una tantum cruce Basilicæ S. Mariæ majoris, ad quam corpus efferebatur. Subsequebantur proxime omnes Urbis Parochi regionatim distincti : tum omnium item collegiatarum ecclesiarum ac mox Patriarchalium Basilicarum Canonici, Beneficiati et Clerici. Qui omnes pio concentu sacros Versus, Antiphonas, et Psalmos decantabant. Funalium autem collucentium ardentiumque copia magna feretrum anteibat : quæ funalia portabant partim ipsi pueri orphani, partim alii qui in hospitali domo S. Spiritus nutriuntur, aliique item aliunde evocati. Sed his ferendis funalibus accensis ordo singularis fuit, ut collegii societatisve sanctissimi Crucifixi Confratres quinquaginta, nigro vestitu induti, hinc inde a feretro totidem funalibus arF dentibus a Basilica S. Petri incederent usque ad templum S. Marcelli : inde in eorum locum, novis luminibus accensis, succederent alii eodem numero et Confratribus societatis Mortis, usque ad Basilicam S. Mariæ majoris; ubi pari etiam numero funalia accenderentur, cum corpus illatum esset. Id quod factum est non sine rei sanctioris significatione : est enim numerus quinquagenarius plenus mysterii, ut Psalmus quinquagesimus docet. Neque autem a mysterio vacat centenarius et quinquagenarius numerus, ex quo illa per vicissitudines distincta summa omnis constat, ut ex pari Psalmorum ratione cognosci facile potest. Verum funalia omnia, quæ accensa collucebant, ex supputatione numerata sunt trecenta et amplius, præter alias faces innumeras quæ manibus gestabantur : quod divine factum est, non sine significatione in Commentario explicata. Proximi feretro Cursores Apostolici togati, baculos argenteos manu gestantes, bini præibant : iique prout opus erat, huc illuc gradiebantur ut rectum processionis ordinem tuerentur.

e Vaticano effertur 11 Januarii,

prælucentibus successive 150 funalibus,

aliisque supra 300,

Feretrum

PER ANT. GABUT.

succollantibus Canonicis trium basilicarum,

A Feretrum autem e Basilica ipsa B. Petri Apostolorum Principis, usque ad ecclesiam S. Cæciliæ apud montem Jordanum, sublatum est humeris Canonicorum illius Basilicæ : qui rocchetis statisque suis ornamentis induti, preseferebant in eo opere plenissimam pietatis effigiem. Inde vero Canonici Lateranenses, stato Canonicali ornatu, usque ad ecclesiam S. Marcelli, quæ in conspectu est viæ rectæ ad portam Flaminiam, subierunt onus pari debiti officii significatione. Tertio autem loco pium hoc opus pientissime etiam præstiterunt Canonici S. Mariæ majoris, qui itidem ut illi decoro habitu, ab ea ecclesia in suam Basilicam feretrum corpusque tanti Pontificis gaudenti animo intulerunt. A feretri porro lateribus procedebant ordine milites Helvetii et Machærophori, ii scilicet qui sunt a custodia Palatii Pontificii : qui tamquam stipatores hastatis armis fulti ab eo procul dimovebant ingentem hominum multitudinem, quorum fuit concursatio ad solennitatem longe frequentissima. Et vero feretrum proxime sequebatur ejusdem Sanctissimi Domini nostri familia equestri incessu. Huic Magister ceremoniarum præibat, et Clavigeri item duo, qui Claves argenteas manu gerebant. Eorum omnium princeps, Magister domus Pontificiæ et Prælati dignitatis splendore insigniores, qui Sanctissimo Domino nostro assistunt, amplis lacernis induti, pileis Pontificalibus condecorati, mulis Pontificio ritu ornatis advehebantur. Omnes hos subsequebantur quamplurimi alii et Episcopi et Prælati diversorum ordinum Curiæ Romanæ, utpote Protonotarii, Referendarii, Auditores Rotæ, Clericique Cameræ. Ea procedendi ratio ad aspectum pulcherrima extitit.

sequente magna Curialium pompa,

B

confluente turba innumerabili,

Hoc ordine a Basilica Vaticana S. Petri itum est, via quæ Papalis vocatur, ad Palatium usque S. Marci : inde flexu ad lævam usque ad ecclesiam S. Marcelli, mox ad montem Quirinalem, tum ad sinistram via Pia, quam olim Altam-semitam vocitarunt : demum via Felicia, quam nuper ejus Sanctitas aperuit, ad Basilicam usque S. Mariæ Majoris, quo corpus efferebatur. Toto processionis itinere, incredibilis multitudo ac fere tanta quantam urbs Roma capit, processionis solennitati præsto fuit. Undique e vicis, ex omni foro, ex officinis, tabernis, domibusque omnibus concursus factus est hominum, tum spectantium tum pompam comitantium, sanctique Pontificis memoriam recolentium. Atque in ea tam ingenti concursione, mirum sanctumque silentium omnium. Denique janua ejusdem Basilicæ majori ingressa est tota processio. Tum vero comitatus equestris constitit : corpus autem in Basilicam tam

ad S. Mariam majorem :

C solenniter illatum, ante sacrum locum, quæ Confessio nuncupatur, majus altare versus, depositum est super suggesto ibi erecto. Tum cum illud ita collocatum esset, Canonicus ejusdem Basilicæ Sacerdos, pluviali nigro indutus, Officium rite peregit, aquam benedictam circa feretrum aspersit, thure adolevit, Responsoria, Versus, aliasque statas preces dixit ad solennis ritus præscriptum.

dimissa e templo turba,

His ordine recteque peractis, cum jam pene advesperasceret, omnes quicumque aderant, exceptis iis quorum opera præsentiaque erat necessaria, e Basilica exclusi sunt. Aderant autem quam frequentissime utriusque sexus Christi fideles, usque eo ut Basilica ipsa, quamvis ampla et magna, fere ad punctum temporis completa esset. Vix e feretri lateribus ii dimoveri poterant, ne ab armatis quidem militibus : quippe cum præ multa animi devotione erga Pium sanctissimum Pontificem, gestirent omnes ipsum feretrum amplecti, osculari, aut manu tangere, aut precationum coronis attingere. Demum igitur subterraneum sepulcrum, quod prope illud honorarium humi effossum est, hora circiter prima noctis

D aperitur : apertum statis precibus Sacerdos benedixit, ministris adjuvantibus. Mox illuc feretrum, multis circumfusum luminibus allatum est sacra cum prece Sacerdotum. Qua sane re acta, tandem capsa ipsa cupressea, quæ alteram plumbeam continet, ubi Pontificis Pii corpus inclusum est, in id sepulcrum novum apte dimissa, recteque collocata est : in quo sepulcro nemo adhuc humatus est, neque in posterum humabitur, ex decreto Sanctiss. Domini nostri. Sic igitur in sepulturam dato Pontificis corpore, tum denique sepulcrum operculo rotundo marmoreo, undique bene cohærenti, clausum est; cum ex ejusdem Sanctiss. Domini nostri Jussu, Rev. D. Guilielmus Sangalletus ita fieri mandavit. Hæc omnia acta sunt RR. DD. Ludovico Sarasolio, Silvio Drussolinio, ejusdem Basilicæ S. Mariæ majoris Canonicis ; Valerio Atracino, Capellano ejusdem sacelli Sixtiani ad Præsepe ; et Francisco Mucantio ac Paulo Alaleonio, Sanctiss. D. N. Papæ ceremoniarum Magistris, præsentibus. Atque hi quidem duo rogatis publicas eorum actorum tabulas confecerunt ad perpetuam rei memoriam.

deponitur in novum sepulcrum arca

Die proxime sequenti, quæ dies Dominica fuit ; nempe IV Idus Januarii, etiamsi corpus in sepulturam illatum esset, tanta ad Basilicam S. Mariæ majoris effusio hominum, tantus populi concursus fuit, ut Urbs pene tota pie effusa videretur, ad recolendam Pii V Pontificis memoriam : plenæ ubique viæ confluentium; plenum Basilicæ atrium, completa ipsa Basilica precantium multitudine. Nemo autem erat quin in sacellum Sixtianum ingredi contenderet, ubi supplex oraret. Tertio autem Idus Januarii, qui dies fuit feria II, jussu Sanctiss. Domini nostri, solio Pontificio in eadem Basilica collocato, sessionibus Illustriss. Dominorum Cardinalium et Prælatorum ordine dispositis circum altare, supra cujus ciborium sacræ Reliquiæ asservantur, Missa solennis in eo ipso altari pro anima defuncti Pontificis ab illustriss. Card. Caraffa celebrata est : qui Cardinalis ab eo creatus jam fuerat. Huic celebritati S. D. Noster una cum Cardinalibus numero quadraginta quatuor interfuit. Aderant quoque Oratores Regis Galliæ, Venetorum, et Ducis Sabaudiæ, qui apud solium stabant : Patriarchæ item aderant et Prælati assistentes, ceterique omnes quos adesse solenne est. Cœnotaphium autem, defuncti Pontificis corpus repræsentans, eodem aurei operis pallio, de quo supra, undique contectum, eo ipso loco ubi sabbato proxime præcedenti feretrum cum corpore collocatum fuerat, præclare positum extitit, funalibus quadraginta hinc inde collucentibus.

12 Jan. magnus eo concursus fit,

E

13 canitur Missa funebris coram Papa,

F

habetur oratio a Buccapadulio.

Peracto Missæ solennis officio, Antonius Buccapadulius, vir et omni liberalium disciplinarum scientia et dicendi doctrina egregie eruditus, orationem habuit gravem, expolitam, et rei de qua agebatur plane accommodatam, quam Sanctissimus Dominus noster attente audivit, nec vero sine lacrymis, id quod etiam plerisque contigit. Oratione porro habita, cœnotaphium a Clericis ministrisque inde ad gradus solii Pontificii allatum est. Is cum a cantoribus Responsorium illud, Libera me Domine etc. cum suis Versiculis recitatum est, imposito in thuribulum thure, stans absque mitra, ut moris est, cœnotaphium ipsum aqua benedicta aspersit thurificavitque, ac demum Absolutionem rite peregit. Eam vero ob causam ad illud altare, de quo dictum est, nec vero in sacello Sixtiano ad Præsepe, celebratum est ejusmodi exequiarum officium, quoniam Sanctiss. Domino nostro nequaquam decere visum est, ubi Præsepe Domini est, Officia funebria agi : cum fas non sit locum esse tristitiæ, ubi natalis est vitæ, inquit, sanctissimus Pontifex Leo magnus.

Hactenus ista Relatio, quam sequitur apud Bzorium præmemorata

A *præmemorata Buccapadulii oratio; sicut ibidem præcesserat, similiter ante citatus* Commentarius de solenni translatione corporis Pii Papæ V, *auctore Petro Galesinio Protonotario Apostolico : qui totus insumitur in Pii laudes, descriptionem Sixtiani sacelli, et magnifici tumuli ibidem Pio eidem erecti : adeo ut ex jam dicta illius Commentarii tamquam proprii citatione appareat, Relationis a Bzovio descriptæ auctorem esse eumdem Galesinium : qui suo illi Commentario etiam subtexuit versus, eamdem translationem celebrantes, Fr. Angeli Camertis a Rocca Augustiniani Doctoris Theologi, Joannis Francisci Bordini Jurisconsulti et Presbyteri Romani, Silvii Antoniani et Hieronymi Badesii Romani : quos versus satis est apud Bzovium legi posse.*

PER ANT. GABUT. et res tota describitur a Petro Galesinio.

LIBER VI.

Singulares Pii V virtutes enumeratæ.

CAPUT I.

Pietas et religio : item conversio Judæorum et hæreticorum.

CAP I. Pietas ejus spectata in quotidiana Missæ sacrificio,

B Hactenus Pii Pontificis res domi forisque gestas, atque omnem ejus vitæ cursum, quoad ejus fieri potuit, ordine commemoravimus : dehinc præcipua quædam de ipsius virtutibus ac moribus, et alia, quæ in hunc locum cadunt, quo magis in promptu sint, singillatim enarrabimus. Ut igitur quæ potiora sunt, prius etiam exsequamur, de ipsius religione pietatisque studio prius agendum videtur. Enimvero cum ceterarum virtutum omnium, quæ summum decent Hierarcham, tum in primis egregia in Deum pietatis laude Pius excelluit. Rem divinam quotidie, si posset, facere, vel si per valetudinem non posset, facientibus interesse, numquam intermisit : ut propterea boni ac prudentes viri dicerent, minime fieri posse, ut is quidquam consilii caperet, nisi utile ac Reipublicæ salutare, qui nullum diem fere prætermitteret, quo non hospitem et tamquam sui consilii auctorem Deum reciperet. Ejus vero cogitationes ita perpetuo ferebantur in Deum, ut rebus omnibus divinum honorem ejus et gloriam anteferret, cuperetque nihil magis, quam ut ad sanctissimam illius se voluntatem prorsus conformaret : cujus quidem rei cum alia multa, eaque longe majora, argumento sunt, tum quo utebatur, diplomatum signum : in quo veluti sibi proprium inscribi jussit pium illud Regii vatis optatum, ita Dominum precantis : Utinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas justificationes tuas. Quos vero Christus Dominus noster acerbissimos pro nobis pertulit cruciatus, jugi pene memoria pie recolebat : ob idque ipsius Salvatoris de cruce pendentis effigiem coram habere consueverat; Apostolicis hisce verbis inscriptis : Absit mihi gloriari, nisi in Cruce Domini Nostri Jesu Christi. Atque hinc usus obtinuit, ut imaginem ejusmodi ob oculos habens depingi soleat.

diplomatum signo,

Psal. 118 *præsentia continua Crucifixi,*

C

Gal. 6

323 Erat porro vehementer assiduus in studio sacræ precationis : quod sane cum ceteris omnibus, tum præcipue Pontificibus singulari dicebat esse præsidio. Ac propterea ante lucem in ea exercitatione, statis Sacerdotum precibus recitatis, ita defixus immorari consueverat, ut ad se interpellandum accedentes, nisi vestis tractu sibi restitutus, aliquando vix exaudiret; indeque recedens in divina raptus sæpenumero videretur esse, neque percunctantibus ad rem satis respondere : quod quidem certo effervescentis in Deum caritatis animique divina patientis erat indicio. Dum autem in Turcas faciendi publici fœderis, de quo supra dictum est, urgeret difficultas, singulis noctibus in preces effusus diu vigilabat. Ac memor, olim Moysem divinum hominem, contra Amalechitas, non tam depugnando, quam deprecando victorem evasisse; fœderatorum classibus contra Turcas bellum gerentibus, in primis vero tum cum debellatum est, jejuniis, vigiliis, lacrymis et orationibus sese continenter afflictans, divinis nempe magis quam humanis fretus opibus, victoriam a Deo deposcebat; eamque sibi divinitus enuntiatam, ut ante retulimus, et multis prædixit, et summo Christianæ reipublicæ beneficio meruit obtinere : quod una omnium voce comprobatum esse meminimus; extantque hujus rei præclara, et illustria, et Regum et aliorum gravissimorum hominum, atque adeo ipsorum Christiani nominis hostium testimonia. Et quidem Turcarum Tyrannus Solimanus, bellicis victoriis horribilem in modum elatus, cum in Pannonia inferiori Sigetum obsideret, non Christianorum arma, non copias innumerabiles, non bellicosissimos exercitus, sed Pontificis Pii assiduæ precationis tela, quibus superari se posse sentiebat, pertimescere se fatebatur. Nec inanis ejus timor fuit, cum in ipsa obsidione, ut ostendimus, interierit. Idem porro filium ejus Selymum sua ad Echinadas amissa classe, idem alios Turcarum Duces ac milites dicere solitos ante memoravimus.

orandi assiduitate,

D

etiam Turcis formidata,

E

324 Ceterum hanc ipsam orandi rationem gravioribus in rebus conficiendis perpetuo Pius servavit : Litanias præterea statasque preces in Apostolico Palatio coram se, nisi graviter impediretur, ac tota præsente familia, vespertinis horis, quotidie pie recitari voluit. Nec interim tamen quidquam de iis, quæ ad officium pertinerent suum, prætermittebat. Cogitabat enim Pontificis munus esse præcipuum, pro delictis ac necessitatibus populi apud Deum intercedere : et propterea familiarem et gratum se oportere esse ei, apud quem intercessor esset constitutus. Itaque ad miscenda cum Deo colloquia a negotiis recurrebat identidem; exemplo Moysis, crebro tabernaculum intrantis et exeuntis; ut intus a Deo disceret, quæ foris populum edoceret : et qui intus contemplatione rapiebatur in Deum, foris hominum onera portans omnium saluti consuleret. Dicere vero solebat, se ad impositum sibi onus egregie sustinendum, sanctarum precum subsidio vehementer indigere : ac propterea et publice et sacris in cœnobiis, et item a privatis hominibus, assidue pro se reque Christiana publica Deo supplicandum curabat. Beatissimæ Virgini Dei Matri ita se devoverat, nullum ut ageret diem, quo, vel dum summus esset Pontifex tantisque rebus occupatus, sacri quod vocant Rosarii precationem non adhiberet : quem quidem precandi ritum aliis præterea multis, ut diximus, Apostolicæ indulgentiæ donis cumulavit. Sed pro mortuis etiam, quod sibi magnis in periculis aliquando præsidio fuisse testabatur, pie riteque precari quotidie consueverat.

vespertinis cum familia precibus.

alienarum precum postulatione,

Rosarii recitatione,

F

325 Sacras autem Reliquias mirifice coluit, easque plurimas collegit, et honorifice condi curavit : atque ad sacrosanctam cum ipsarum Reliquiarum, tum vero etiam sacrorum locorum venerationem, et cultum pie retinendum, ludorum consuetudinem sustulit, quæ in suburbana regione genialibus diebus, sub initia Quadragesimalis jejunii, antea vigebat : nullam enim ibi esse vel minimam soli partem, quæ sacro Martyrum sanguine non esset imbuta et consecrata. Quare ludos ejusmodi cum, ut cupiebat, ubique gentium omnino tollere non posset, eos valde repressit; ad viamque Flaminiam rejici jussit, ubi eos Paulus Secundus Pontifex olim edi permiserat. Quo quidem tempore, ut alias sæpius, præcipuas septem Urbis basilicas, tota sua comite familia, quotannis de more Pius obibat, majorem itineris partem pedibus incedens. Nam operæ pretium esse, quibus

Reliquiarum cultu,

et Stationum pia

PER ANT. GABUT.

A bus diebus hominum peccatis mundanisque corruptelis ira Dei magis ac magis irritaretur, his diebus boni quidquam agere, quod posset offensa Majestas divina mortalibus conciliari. Sacro Quadragesimæ tempore, licet senex et imbecillis esset, magnisque laboribus fractus, et summis rerum curis semper occupatus, non solum abstinebat a cibis per eos dies interdictis, sed quotidiano se quoque jejunio macerabat. Quod per Dominicum Adventum quotidie, et aliis etiam statis jejuniorum diebus tam exacte in omni vita servavit, ut nulla corporis infirmitate, vel ingravescentis ætatis deflexu, sacris legibus solutum se esse voluerit. Quin etiam in gravioribus Ecclesiæ necessitatibus et publicis ærumnis, graviore se quoque affligebat abstinentia, ut offensum Deum hominibus placaret. Ceterum aliis temporibus eam sibi piæ, salutarisque temperantiæ legem indixerat, ut ab ea recedere nullo pacto vellet.

et jejuniorum exacta observantia,

326 Cum tribus tantum hebdomadæ diebus edere carnes, seu degustare potius ab ineunte ætate consuevisset, iis, qui ciborum ejus curam gerebant, mandaverat, ne per alios dies carnium quidquam in cibos unquam admiscerent. Sub mortem tamen graviter ægrotanti contusas carnes, B contritis amygdalis commixtas, die quodam ex his quibus ita se abstinere ultro consueverat, ejus administri clam ipso sumendas præbuerunt: sed nec pietatem necessitas vincere, nec palatum fallere pia potuit astutia: nam ut ori cibum admovit, benignam ministrorum artem odoratus, gustare noluit; expostulans, qui vellent, ob duos breves vitæ dies ipsum ab custodita per annos sexaginta vivendi lege revocare. Inter hæc Franciscus Rainosus, ejus ferculorum magister, qui diu postea ob eximiam ejus probitatem et merita factus fuit Episcopus Cordubensis, pium dolum aperte confessus, veniamque precatus obtinuit; suam excusans fidem, quippe qui salutis causa, re ipsa potius quam verbis, gustatum ejus, non mentem fallere voluisset; haud ignarus, eum ab omni vel levissimo mendacio, uti dicemus, plurimum abhorrere. Sæpe admonitus, caveret sibi, ne hisce periculis vitam objiceret suam: acceptius namque Deo, meliusque Ecclesiæ futurum, si se ad diuturnam ipsius gubernationem, quam maxime posset, conservaret; cum Apostolo respondere consueverat: Omnia possum in eo qui me confortat: et qui mihi in hanc usque diem vires dedit, is in posterum pro sua clementia corroborabit.

quatriduana per hebdomadam abstinentia a carnibus,

etiam a moribundo servata.

Philipp. 4

327 Ceterum in Apostolico palatio per eosdem C Quadragesimæ et Adventus dies, sacram sæpius haberi concionem volebat: cui et ipsemet, et Cardinales, et eorum familiares intererant. Quin etiam præsidiarios milites Helvetios nolebat Germanica concione carere. Atque ut omnium mentes ad Deum rite colendum, ac suam quemque salutem procurandam excitaret, precatorias coronas, piaculares calculos, æreas tum cruces, tum Sanctorum imagines, ac cereas Agni cœlestis effigies, res ad augendam piorum religionem in primis accommodatas, plurimas variis temporibus rite consecravit. Quæ res tanta pietate ac veneratione excipiebantur ab omnibus, quantam ex omni memoria recordari nemo potest. Nam etsi salutarem illam vim, rebus ejusmodi divinitus adjunctam, a Pontificia potestate proficisci non ignorabant; tamen propter singularem hujus Pontificis sanctitatem, nescio quo modo ad hasce res, ab ipso potius quam a ceteris Pontificibus consecratas, in dies magis ac magis affici, iisque munitos se in periculis tutiores fore existimare, jam per annos ferme quadraginta, cum foris, tum in Urbe, conspicimus: in quo vel ii, in quos ipse

audiendis concionibus,

consecrandis magno numero coronis cera,

D aliquando animadverterat, admirabile studium pietatis in illum ostenderunt. Verum neque iis religionis instrumentis, sive etiam Pontificis sanctitati, divinæ virtutis defuit testimonium: nam cum tumescentem in Tiberim, ex alveoque summo Populi Romani cum terrore parique periculo defluentem, unus ex cereis illis orbiculis, jubente Pio, projectus fuisset, confestim impetus aquæ resedit.

328 Sed quoniam sacrarum ex ære imaginum paulo ante facta mentio est, quarum pium usum ipse primus vel induxit, vel certe plurimum excitavit, qua id occasione factum, hoc loco memorandum videtur. Margarita Austriaca, Parmæ Placentiæque Principe, Belgium pro Rege Catholico Philippo, ut ante ostendimus, gubernante, rebelles quidam hæretici ibi tumultuantes ei supplicem libellum, iniqua et impia postulata continentem, obtulerunt. Id vero illam ægre ferentem unus ex primariis ejus consiliariis, vir pius, consolabatur; nihili hoc esse faciendum, qui enim libellum obtulissent, fere omnes Geux esse: quæ vox Gallica Latine mendicos nebulonesve significans, in vulgus protinus diffusa, perduellibus illis Geux indidit cognomentum. Appel- E lationis ignominiam illi quidem primum dissimulare, seque non rebelles, sed Regi suo fideles in specie profiteri; atque ejus in gratiam Geuseos, id est abjectos ac mendicos nuncupari, quasi gloriæ ducere. Mox æreum sive plumbeum numisma sibi fundi curavere: cujus in altera facie Regis effigies erat expressa, ipsorum manibus in fidem junctis, initæ inter se conspirationis argumentum, his verbis Gallice circumfusis, Regis fideles usquequaque; ex altera vero parte mendicantis hominis speciem, bulgasque vel sacculos a tergo gestantis expresserant, adjectis verbis, Regi fideles usque ad bulgas. His ergo simulacris collo appensis, vestibus cinericii coloris induti procedebant.

CAP. II numismatis æneis,

occasione Geusiorum in Belgio sua sibi per risum assumentium,

329 Illarum inde gentium Catholici homines, ut certo religionis symbolo ab hæreticis dignoscerentur; æreas vel argenteas et ipsi imagines de collo pendentes, quarum ex altera facie Christi Salvatoris caput, in altera vero Deiparæ Virginis, puerique Jesu Matris in gremio sedentis effigies erat impressa, publice circumferebant. His de rebus Pius ab ipsa Margarita certior factus, Catholicorum pietatem commendavit, eas effigies rite benedixit et consecravit: atque illas pie gestantibus, vel inspicientibus Deumque precantibus sacra Apostolicæ indulgentiæ præmia concessit. Quæ religio proinde sic increbuit, ut fere omnes Catholicam fidem ubique gentium profitentes, divinis hisce vel muneribus ornari, vel præsidiis communiri pie contenderint. F Itaque cum ab ipso Pio, tum ab aliis Pontificibus ejus successoribus ejusmodi imagines et cruces, multiplici seu materia seu forma conflatas, et precationum coronas et piaculares globulos, et alia id genus pietatis monumenta, populis, Principibus, Regibus, et sacrorum Antistitibus efflagitantibus, tam liberali religione consecrari, tam amplisque indulgentiæ donis cumulari videbamus, ut ne specie boni quid irreperet mali, quod jam passim fieri solebat, Clemens VIII Pontifex Maximus, pro summa auctoritate singularique sapientia sua, rem certis legibus coercendam ac temperandam, edito super id decreto, existimaverit.

pro quibus Catholici sumpserant alia, indulgentiis a Pio ornata.

330 Ea porro, de qua dicebamus, tam egregia Pontificis religione, et magna Dei in illo comperta virtute, omnium animi ad omnia studia pietatis mirifice videbantur incendi. Ac mirum erat, quanto eum amore, observantia, ac veneratione omnes ordines prosequerentur. Mira quotidie fiebat multorum impuræ vitæ commutatio: neque id tam suppliciorum

CAP. III

Ejus pietate moti convertuntur multi,

A

rum metu, quam ejus exemplo virtutis, et firma quadam opinione sanctitatis. Hinc quamplurimi Judæi, non urbani modo, sed provinciales et externi, Jesu Christo nomen dederunt : et in iis ditissimus ac doctissimus quisque, ex urbanis autem celebris in primis et insignis fuit conversio Eliæ Carcossii et doctrina et divitiis inter suos facile principis, qui per id temporis synagogæ Præpositus erat. Hunc Pontifex, cum adhuc esset Cardinalis, multis identidem stimulis ad Christianam fidem amplectendam incitaverat. Quod ille facere recusans, per jocum respondere solebat : Tum Christi sacra suscipiam, cum Fr. Michael summum inierit Pontificatum. Id porro cum evenisset, Eliasque de collata dignitate ad Pontificem gratulans adivisset, eum denuo Pius est aggressus; in memoriamque illi revocavit, quod esset pollicitus, se baptismo expiatum iri, ubi ipse Pontifex Maximus renuntiatus esset. En, inquit, sum Pontifex summus, Dei benignitate, quod fortassis tu numquam futurum credidisti : præsta datam fidem : simul Deum pro illo ut ante precatus, salutem ejus piorum precibus commendandam curavit. Discessit Hebræus; sed paulo post divina gratia permotus, ad Pontificem rediit; et velle se, una cum tribus filiis suis ac nepote, fieri Christianum professus est. Qua re usque adeo Pontifex lætatus est, ut vocatum ad se hominem, Deo Domino gratias agens, amicissime complecteretur. Mox eos omnes Christiana doctrina imbutos manu sua baptizavit, mira populi celebritate, atque omnium gratulatione : inde neophytos ipsos multis beneficiis ac donis exornavit. Eliam, qui mutato nomine Michael est appellatus, una cum filiis in Gisleriorum gentem retulit. De filiis ejus unum, septimum circiter agentem annum, novo nomine Paulum, in Collegio Germanico pie ac liberaliter educandum curavit.

etiam Judæi et Archisynagogus cum familia;

B

item hæretici etiam Principes.

331 Neque vero Judæi solum, sed hæretici quoque, tam sancti Pontificis pietate exciti, ad sanitatem redire veramque religionem amplecti, magna cum piorum exultatione, cœperunt. Nam præter ceteros Olicæ Princeps, per idem tempus Romam profectus, ac Pii sanctitatem ejusque optimam administrandæ Reipublicæ rationem demiratus, hæreses, quibus erat imbutus, statim execratus est. Ipsemet enim, posteaquam in Poloniam est reversus, se ad Catholicæ veritatis lucem rectamque salutis viam, de qua fuerat malo hæreticorum dolo deductus, duce Pio secundum Deum rediisse per litteras testabatur : sperareque se illud ope divina cito futurum, ut sua ipsius opera vel exemplo, uxor sua ad eamdem fidem perduceretur. Porro autem hæreticus quidam ex Anglia, vir primarius, animi gratia Romam venit, sacrosque ritus ac piorum ceremonias tacitus irridebat : sed magna, quæ increscebat in dies, Pii religionis ac sanctitatis percitus fama, interfuit solenni et anniversariæ sanctissimi Christi corporis supplicationi : in qua singulari humilitate ac reverentia, aperto capite, pedibus incedens, præter morem aliorum Pontificum (qui alioqui recte pro sua dignitate sella gestari consuevere) sacrosanctum illud Sacramentum Pius circumferebat. Tantum igitur ille religionem admiratus, ad Deum rite colendum sese convertit : nec multo post ad Pii pedes provolutus, delictorum suorum veniam postulavit : atque illa demum Catholico ritu confessus, in sanctæ Matris Ecclesiæ gremium revocatus est.

C

CAPUT II

Pii in egentes beneficentia : in extruendis ædificiis magnificentia.

Quanta vero esset, et in pauperes, et in viros de Ecclesia Dei benemeritos, caritas ejus ac beneficentia; cum ex iis quæ passim supra tetigimus, tum etiam ex his quæ infra dicemus, conjici potest. Etenim non modo tenuiores Cardinales ære suo sustentabat ipse, necessariamque illis comparabat supellectilem; sed insudantibus quoque Ecclesiæ ministris, iis præcipue qui publicis vel judiciis, vel legationibus operam darent, præter consueta stipendia, multa largiebatur identidem. Egentioribus etiam Episcopis, vel e Sedibus suis Catholicæ religionis tuendæ causa pulsis, pie subveniebat : vel qui Apostolicarum litterarum scripturam stato pretio in suæ dignitatis adeptione solvere non possent, debitam pecuniam condonabat. Insigniora Urbis pauperum hospitia ac publica valetudinaria visebat interdum, ægrotos consolabatur : et qui cum illis ageretur, an satis eorum tum animi tum corporis saluti consultum esset, perhumaniter interrogabat : ac præsertim illud, cui a sancto Spiritu cognomen est, quod omnium est maximum, aureorum nummum viginti millibus donavit. Sacra tum virorum tum mulierum cœnobia piis elemosynarum auxiliis liberaliter sustentabat. Romano Clericorum Seminario sex millia tribuit aureorum. Annuntiatæ, ut appellant, Virginis in Urbe sodalitati, præter mille nummos aureos, quos annuos in dotem puellis in matrimonium collocandis pendebat, alia etiam quatuor millia ad earum centum nuptui tradendas adjunxit. Egenorum omnium ac miserabilium hominum tunc Romæ degentium nomina censeri, certoque libello sibi describi, ac quæ præ dotis tenuitate nubere non poterant, puellas recognosci voluit : atque universis pro cujusque fere necessitate providit. Urbanis pauperibus, vel in carcere conclusis, vel litigantibus subsidio erat : curabatque ne caussidici ac procuratores gratuitam illis operam navare gravarentur. Montium locis ingentem pecuniarum vim in gratiam pauperum assignavit.

D

PER ANT. GABUT. CAP. IV

Beneficus erga tenuiores Prælatos,

loca pia,

puellas et omnis generis pauperes,

E

333 Catechumenis et neophytis commodas ædes coemit; quibus non mediocre vectigal attribuit. Cum enim plurimi Judæi, ejus et opera et exemplo, ut ostendimus, Christianam religionem suscepissent; eorum numerus usque adeo creverat, ut jam domicilium, quod Paulus III apud ædem S. Joannis de Mercato in Urbe pro excipiendis et in Catholica religione instituendis catechumenis ac neophytis erexerat, fere compleretur, parumque inde remotum neophytarum ac Virginum Dominicani ordinis monasterium Beatæ Mariæ Annuntiatæ, angustum nimis redderetur. Itaque tam copioso Christi gregi, in dies succrescenti, cum ampliora paranda essent hospitia; templum et vetusta ædificia S. Basilii, quæ juris erant hospitii S. Joannis Jerosolymitani, ipsis et neophytis assignavit, ac perpetuo jure possidenda tribuit, cum annuis reditibus centum aureorum, præter alia eleemosynarum subsidia, quæ passim illis benigne suppeditabat. Primo hujus Pontificatus anno, Augusto mense, periculosus morbus magnam partem Romanæ civitatis occupavit, maximo vero eos, qui labore et manu victum quæritarent; totæ ut multis locis familiæ, quæ erant ad quatuor millia, jacerent in lectulis graviter laborantes. Itaque singulis ægrotis pecuniam misit, omnibus decem medicos attribuit, Joannem Franciscum Gambaram Cardinalem ac duodecim primarios viros præposuit, qui, ut recte præstarentur omnia, curarent diligenter; lanienas etiam et tabernas, cibariis et medicamentis instructas, illis assignavit; dato negotio cum piis viris, ut adessent semper ægrotantium administri; tum Sacerdotibus, ut animarum saluti consulentes, eos visitarent : quo quidem pietatis in officio cum aliorum piorum hominum, tum egregia religiosorum Patrum Societatis Jesu caritas in primis enituit.

catechumenos et neophytos,

F

sollicite agit pro ægris contagii tempore:

A

PER ANT. GABUT. *providet rei frumentariæ,*

334 At vero ut cum pauperibus commodius ageretur, rei frumentariæ sæpe providit : quæ ut suppeteret affluentius, gravi Romanos premente penuria, ex inclementia cœli profecta, tum ex Sicilia nulla portorii solutione, tum ex Gallia benigno Gallorum Regis concessu, Sedis Apostolicæ sumptibus, nempe centum aureorum millibus, magnum in Urbem tritici numerum comportari curavit. Quo facto statuit, ut id longe viliori venderetur, quam ementi sibi constitisset. Qua de re Quæstorem ærarium (ut sunt plerumque Principum ministri privatis dominorum suorum magis, quam publicis populorum commodis intenti) expostulantem, atque hoc detrimentum (quod sane erat haud mediocre) ægre ferentem, indeque lucrum aliquod affectantem; rejecit Pius, edicens, quod Reipublicæ saluti gaudioque esset, id non damni sed lucri loco ponendum : præstareque populum, rerum ad victum necessariarum copia lætantem, quam arcas otiosæ pecuniæ plenas intueri : indignum enim Rege atque eo magis summo Pontifice, quæstum ex omni occasione odorari, et lucellum in publico negotio quærere.

ut copiosior et parabilior sit,

Quin etiam ut rei frumentariæ copia in Urbe non deesset, pauperumque necessitatibus commodius provideretur, nobilem agriculturæ artem in finibus ipsius Urbis exercentes agricolas, et alios ipsi arti præfectos, magnis et amplis muneribus ac decretis auxit et exornavit. B Cumque ditiores quosdam ac præpotentes homines propria frumenta in horreis recondere, conclusaque supprimere, et donec pro eorum avaritia pretium adauctum conspicerent, ab omni venditione abstinere, aliisque malis artibus ex pauperum damno lucrum affectare intelligeret; hanc ipse execrandam cupiditatem vehementer detestans, divites ipsos et avaros gravissimo decreto coercuit; et cohortatus est, ut Dei largitatem in se ipsos agnoscentes, pauperibus benigniores in posterum sese præberent : ab hujusmodique, ut appellabat ipse, detestabili frumentario quæstu prorsus abstinerent, memores scriptum esse, Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis : Benedictio autem super caput vendentium. Itaque pauperum tenuitas, eo Pontifice, perpetuo fuit sustentata benigne, et optime suffulta.

Constit. 19

Prov. 11.

succurrit peregrinis,

335 Neque vero in urbanos modo, sed veluti benignissimus omnium hominum parens, in exteros etiam et peregrinos fuit egregie liberalis. Nam iis, de quibus paulo ante dicebamus, visendis pauperum domiciliis, cum annuos fructus, qui transalpinis nationibus Romam olim proficiscentibus jam attributi C debebantur, dissipatos comperisset; mediam quidem illorum partem publicis ædificiis, reliquum vero alendis adolescentibus, quos ad excolendum virtutibus ingenium ex Germania, Pannonia, Illyrico, atque ex aliis orbis terræ partibus Romam evocabat, attribuit : ut optimis illi moribus ac disciplinis instructi, suo quisque loco, sacris muneribus obeundis, Ecclesiisque administrandis, recte præfici possent. Accidit per idem tempus, ut navis longa nobilis archipiratæ a Comite Altemiræ ad Montem Argentarium caperetur : in qua Christiani homines fere centum e Turcarum manibus erepti erant, qui per decem prope annos servierant acerbissimam servitutem. Hos seminudos et afflictos Romam missos, perbenigne et liberaliter Pius accepit; ac vestibus, pecuniis, sacris etiam et salutaribus muneribus ornatos dimisit. Christianos porro captivos a barbarorum potestate sæpius redimebat : quod genus liberalitatis summum ac præcipuum esse, testatur S. Ambrosius. Delegit qui ex omnibus, non solum Urbis, sed totius etiam ditionis Pontificiæ tribunalibus, nomina censerent eorum, qui ab anno MDXXXV ad id usque temporis ad triremes damnati fuissent; eosque liberos dimitti jussit, quos ubivis gentium, D aut quorumlibet Principum in triremibus servitutis tempus exegisse constaret : statuitque ut qui in posterum Christianis ejusmodi pœnis addictis uti voluisset, is prius in Urbe Roma fide juberet, illos, exacto tempore servituti præfinito, pristinam in libertatem restitutum iri.

Christianis captivis,

Lib. 2 de Off. cap. 15

et reis ad triremes damnatis:

In his tam profusus et a Deipara laudatus:

336 Pecuniarum præterea sacculos apud se retinebat, quas ipse manu sua per occasionem summa cum alacritate pauperibus elargiebatur. Accessit ad illustrandam ejus benignitatem haud inane cœlestis visionis testimonium. Bartholomæus Bolognetus, civis Bononiensis, ad inopiam redactus, quam filiarum augebat multitudo; ne male cum illis ageretur, in tutelam ac fidem sanctissimæ Deiparæ Virginis eas pie contulerat : quæ mox in quiete ei visa : Noli, inquit, vereri, nam filias tuas in tempore juvabit Frater Dominicanus. Evenit deinde, ut ille Romam profectus in familiaritatem se daret Pii, per eos dies sacri Quæsitoris munere fungentis : qui de illius et integritate vitæ et rerum angustiis cognoscens, identidem ei pro viribus succurrens; Pontifex dein creatus, sex ejus filias nuptum honestas in familias collocavit; ejusdemque filio ampla dote præditam dedit uxorem, alterum vero sibi a cubiculis esse voluit : atque ita visis facta responderunt. Jam vero quam longe abesset illius animus ab omni avaritia, tum ex his, quæ diximus, tum etiam ex adji- E ciendis intelligere nemo non potest. In sociali bello contra Turcas, cum pecuniarum magna premeretur inopia, atque ei complures supplices libelli de beneficiorum, quos vocant, regressibus offerrentur, ac de solvendis legibus atque aliis abunde colligendæ pecuniæ artibus multa referrentur; audiit ille quidem omnia, quasi oblatam vellet occasionem arripere : sed mox; Avertat, inquit, hoc a me Deus, ut pietatis causa quidpiam agam aut permittam, quod vel minus pium, vel avaritiæ speciem præ se ferre videatur. Inter hæc vero libellos ipsos omnes in ignem conjecit. Sed alia ejusdem generis exempla, cum de sacro fœdere scriberemus, supra memoravimus.

abominatur artes pecuniæ colligendæ,

337 Quidam capitis damnatus, quod sub alio Pontifice cædem fecisset, nummum aureorum decem millia, pro sui redemptione vel supplicii commutatione, cum se depensurum offerret, eam pecuniam accipere Pius non solum recusavit, sed ut lege in eum ageretur, imperavit : atque ita in alios plerosque reos sese gessit. Dicereque solebat in puniendis sceleribus non divitias, sed jura spectare oportere : F nam si pecuniis crimina passim redimantur, non divitibus, sed pauperibus tantum a legibus pœnæ fuerint constitutæ, ac forte male parta pecunia facinorosos reddet impunes, itaque juverit iniquum inique divitem fuisse. Hispani viri quidam principes, conjugii causa solvi se legibus postulantes, ut voti compotes fierent, se nummum aureorum quindecim millia Pontifici pensuros obtulerunt. Quod cum ille intelligeret, postulatorum momenta diligentius recognoscens; eaque videns ejusmodi esse ut id fieri liceret, illis indulsit, nulla recepta pecunia. Objicienti Datario, eam summam salvis legibus accipi posse, atque in pios usus impendi : subjecit Pius; Verba Concilii sunt : Raro, ex causa, et gratis. Quemdam, exquisitis callidisque artibus instructum, conditiones multas atque exigendæ pecuniæ modos, absque populorum damno, uti dicebat ipse, proponentem; non modo non audiendum Pius putavit, sed etiam Roma quamprimum jussit abscedere : improbabile videri, posse Principem id sine populorum detrimento præstare. Verum id illi solenne fuit : nec tam quid posset ex re qualibet obvenire compendii, quam, quid justitia, quid æquitas postularet, spectare consueverat. Intelligebat enim nullum vitium esse

nec crimina sinit pecunia redimi:

aut eam pro dispensationibus accipi.

A esse tetrius avaritia, præsertim in Principibus ac Rempublicam gubernantibus.

CAP. Multa in Laterano et Vaticano perficit,

338 Etsi non tam lapidibus quam virtutibus Rempublicam a Pontificibus ædificari Pius dicebat oportere : ipse tamen utrumque sibi egregie præstandum putavit. Multa namque, non ad luxum aut ad inanem mundi fastum, sed ad cultum divinum ac publicæ commoditatis causa, tum in Urbe tum foris, ædificia passim extruxit, in quibus piam liberalis Pontificis magnificentiam possis agnoscere. Atque ut de urbanis primum dicamus, inchoata Lateranensis ædis laquearia mediæ navis perfecit. Ad S. Petri Basilicæ structuram augendam ac perficiendam incubuit : in eamque rem cum alias pecunias, tum varis piorum legatorum dilatas exactiones assignavit. Sacro Palatio egregium et commodum adjecit ædificium, trinis et sacellis et cubiculis, triplici contignatione una super aliam ita distinctis, ut ægrotantes Pontifices divinæ rei commodius interesse possent. Ædem ac domum prope Vaticanum, quo ipse ad sanctæ Ecclesiæ familiariter agenda negotia quandoque secedebat, exædificavit. Helvetiis, Pontificiæ custodiæ destinatis militibus, templum extruxit. In Aventino colle S. Joannis Jerosolymitani B ordinis ædem, quam Cardinali Alexandrino cum Prioris titulo dederat, per eum instaurari curavit.

fundat cœnobium S. Sixti,

339 Templum muliebreque cœnobium, Deo ac B. Dominico dicata, in Quirinali clivo a fundamentis excitavit, ut clementioris cœli causa eo deducerentur sacræ Virgines, ad S. Sixti olim habitantes : quæ cum, jam inde ab Innocentii Tertii Pontificis temporibus, monasticæ vitæ leges et habitum de ejusdem S. Dominici manibus accepissent, in ea disciplinæ severitate perpetuo sese optime continuerant. Sacrarum Virginum cœnobia, ut integra sartaque tecta ab omni periculo religiosa disciplina conservaretur, ære suo, ubi erat opus, bene claudi curavit. Sacræ Inquisitionis palatium ad Vaticanum, ab alio Pontifice suadente se designatum, extruxit, amplisque decretis et annuis reditibus exornavit. Magnos sumptus in opus ab antecessore inchoatum, ad aquam Virginem ad Trivii fontem deducendum, fecit : et alios præterea publicos aquæductus collapsos instauravit. Curavit ut publici gymnasii structura perficeretur, ejusque Acadamiæ (Sapientiam vocant) annuos proventus, a quibusdam interversos, recuperavit; atque ibi publice docentium numerum et stipendium adauxit. Sacræ vero Theologiæ studiosorum in gratiam, Sanctorum Thomæ Aquitanis ac Bonaventuræ opera, luculento charactere bonaque C fide rursus excudi magnis suis curavit impensis. Urbanos carceres instauravit : hisque clausorum hospitium, in quo ægroti diligenter curarentur; et ædes, in quibus incolumes commode haberentur, adjecit. In Hebræorum sepimentum, ad Marcelli Theatrum, impensas haud mediocres fecit. Labantia mœnia, sacras ædes, turres, pontes, aliaque præterea multa ad publicam commoditatem ædificia, tum erexit tum etiam reparavit. Atque hæc quidem in Urbe; foris vero quæ sequuntur.

plura ad publicam Urbis commoditatem molitur.

Dotat et ornat Boschi in patria monasterium Prædicatorum :

340 Amplum Pontificiaque munificentia dignum, templum ac cœnobium Prædicatorum Ordini, ad Boschum patrium suam, construxit : idque sanctæ Cruci atque omnibus Sanctis consecravit; vectigalibus ei in perpetuum attributis, quatenus ad quinquaginta Fratres commode sustentandos satis esset : quæ proinde vectigalia, ipsorum Fratrum industria, duplo fere majora sunt reddita. Loci sacrarium, vasis ad cultum divinum pertinentibus, ex auro argentoque elaboratis, ac sacrorum ornatu ejusdem æris, opere vario artificiosissime contexto, locupletavit. Pictas insuper tabulas et imagines, præcellentium artificum opere affabre factas, ac magnam vim sacrarum earumque insignium Reliquiarum, aureis D argenteisque thecis distributarum, et ornantibus gemmis effulgentium, eodem transmisit; in iisque notabilem partem Crucis Domini nostri Jesu Christi. Luculentam præterea egregieque instructam bibliothecam, marmoreas columnas, ac sepulcrum suum et effigiem, cum hac inscriptione a semetipso dictata : Pius Papa Quintus Boschensis, ex familia Ghisleriorum oriundus, Ordinem Prædicatorum professus, diem mortis universalisque resurrectionis præ oculis habens, a die assumptionis suæ ad apicem Apostolatus, monumentum istud erigi mandavit, pro cadavere suo reponendo, quando divinæ clementiæ visum fuerit ipsum ab seculo nequam eripere. Atque ita ut corpus suum, uti memoravimus, post obitum eo deportaretur, constituit : quamquam ea de re deinceps nihil unquam commemoravit. Ad ejus denique loci commodum ac dignitatem, amplum secularibus de rebus a Philippo Hispaniarum Rege Catholico decretum impetravit.

PER ANT. GABUT.

ibique sepeliendo sibi monumentum erigit.

Ticini collegium pro Gisleria gente :

341 Ad patriæ suæ commodum et ornamentum, E præcipue Gisleriæ gentis in gratiam, in Ticinensi gymnasio, amplum et magnificum Collegium, quod Gislerium esse et appellari voluit, exædificavit : in quo saltem quatuor et viginti adolescentes, rei familiaris inopia laborantes, pie educarentur, dum bonarum artium studiis operam darent : idque certis vectigalibus annuis instruxit, præscripta lege, qua illud regi et per consanguineos et gentiles suos in perpetuum administrari vellet : utque nonnullis libertatis et immunitatis beneficiis ab eodem Rege Catholico decoraretur, effecit. Anconam urbem prope arcem ad continentem communivit : quo loco etiam ad mare propugnaculum extruxit. Centumcellarum urbis munitionem absolvit. Ad arcendos piratas ac Turcas, ad Trajanum portum, ut diximus, et per omnem eam oram turres ædificavit. Alia quoque alibi, quæ commemorare longum esset, ad publicam utilitatem, tum excitavit ædificia, tum etiam instauravit. Extraordinariorum vero summa sumptuum, quos in commune Christianæ rei bonum vel augendum vel conservandum fecit toto Pontificatus sui tempore, ad vicies centena millia nummum aureorum pervenisse traditur.

et alia alibi.

CAPUT III.

Pii erga bene de se meritos liberalis, erga omnes lenis et clemens animus.

F

CAP. VI

Maxima quidem et Christianam in Rempublicam ornandam magnificentia, et in pauperes sive de Ecclesia Dei benemeritos, Pii benignitas fuit : sed si omnia circumspicias, nescias sane, an major extiterit ejus in referenda gratia liberalitas : quam ipse tribus in rebus potissimum consistere dicebat. Primum quidem accepto beneficio singulari memoria retinendo; dein ejus auctore laudibus ornando, deinque gratiis agendis; denique ipso opportune remunerando pro cujusque facultate, idque vel acri studio voluntatis, quando rem ipsam præstare non possis. Quin etiam testabatur, nullam quodam modo a se virtutem agnosci majorem hac ipsa grati animi benignitate : qua videlicet efficeretur, ut non modo terrena regna corroborarentur; sed efferatæ quoque ac barbaræ gentes arctiori amoris vinculo conjungerentur. Hæc igitur virtus, qua nihil est aut Deo gratius aut hominibus amabilius, in eo sic enituit, ut unus omnium maxime acceptorum beneficiorum remunerator gratissimus fuisse perhibeatur. Neminem enim prætermisit, qui vel modice in eum benignus extitisset, cujus operam præter omnem expectationem cumulate non compensarit : quinimo non paucos pudebat, se ob leviora quæque in eum officia,

Eximius beneficiorum remunerator,

PER ANT GEBIT.

A officia, quorum ipsi dudum erant prorsus obliti, ab eo tam large remunerari. Ac vel præsentibus in Urbe, vel sua sponte multiplici spe ductis, ad eum certatim ut fit confluentibus, liberaliter æque ac prudenter satisfecisse non contentus; quam plurimos etiam nihil minus cogitantes, e variis orbis regionibus Romam per litteras evocandos curavit, cum usurus illorum opera, tum vero magna in eos præmia collaturus : quod si forte hi migrassent e vita, beneficia apud ipsorum sive filios sive propinquos collocabat.

corpus Pauli IV in æde S. Mariæ supra Minervam condi curat,

343 At memor quantum Paulo IV Pontifici Maximo deberet, ejus ossa, quæ in S. Petri basilica satis humili jacebant loco, inde celeberrima ac pia Sacerdotum et omnium urbanorum Magistratuum Populique Romani processione, in ædem S. Mariæ supra Minervam transferri, ibique magnifico sepulcro ex perpolito marmore honorificentissime condi curavit; erectis inibi simulacris ejusdem Pontificis, et item Fidei ac Religionis, cum hoc elogio : Jesu Christo spei ac vitæ fidelium. Paulo IV Carafæ, Pontifici Maximo, eloquentia, doctrina, sapientia singulari; innocentia, liberalitate, animi magnitudine præstanti ; scelerum vindici integerrimo ; Catholicæ fidei acerrimo propugnatori; Pius V Pontifex B Maximus grati et pii animi monumentum posuit. Vixit annos LXXXIII, mensem unum, dies XX : obiit MDLIX, quintodecimo Kal. Septembris, Pontificatus sui anno v. Mox Sancti Thomæ Aquinatis ædiculam, in qua idem sepulcrum est, annuis vectigalibus instruxit, statuens ut quotannis ipsi Pontifici, uti curatum est, solenni ritu justa persolverentur. In ejusdem vero Pontificis propinquos, gratum se quoque præstitit. Ab iis enim rogatus, ut causam suorum, in quos tamquam de Republica male meritos Pius IV animadverterat, ad juris cognitionem revocaret; atque repetito judicio, qui superstites essent, in pristinum statum restitueret ; non recusavit. De his igitur judicio constituto, virisque jurisprudentia et integritate præstantibus in consilium adhibitis, rerum omnium momenta, ne falleretur, ipsemet inspicere, causamque in sacro Senatu referri decernique voluit. In quo rebus singulis rite circumspectis, gravissima Pontificis Patrumque sententia, Carafæ sunt in pristinam dignitatem et locum legitime restituti. Non quod eorum, qui male se gessissent, acta probare ; aut legitimum superioris Pontificis judicium reprobare vel rescindere cogitaret : sed quod C pro varietate probationum ac temporum, ut sæpe accidit, vario quandoque judicare, clarissimæque gentis honori salvis legibus consulere, æquum esse arbitraretur.

et Carafæam familiam in pristinam dignitatem restituens,

creato ex ea Cardinali Antonio confert Gratiæ signaturam,

344 Ac licet ex ea gente non deessent alii, Paulo Pontifici sanguine conjuncti, ex omnibus tamen unum delegit Antonium Carafam, Reginaldi filium (utpote virum spectatæ virtutis ac multiplicis eruditionis laudibus insignem) quem primo intimum sibi cubicularium, mox in amplissimum Cardinalium ordinem adscivit : quo facto, et ab Hispaniarum Rege Philippo, et a ceteris bonis omnibus magnam Pius gratiam inivit. Eum porro nec ita multo post signandorum supplicum libellorum muneri (Gratiæ Signaturam appellant) sua sponte præfecit. Quod ille munus etsi pro modestia sua recusabat, eo tamen ut fungeretur, Pius imperavit. Alfonsum præterea Carafam, ejusdem Pontificis fratris filium, S. R. E. Cardinalem, Neapolitanum Archiepiscopum, marmoreo sepulcro magnifice exornato, in æde maxima Neapolitana posito, cohonestavit, hoc elogio in marmore inciso : Alfonso Carafæ, S. R. E. Cardinali, Archiepiscopo Neapolitano, adolescenti non minus sua virtute quam majorum splendore claro, patrui Pauli IV Pontificis Maximi religionem integritatemque referenti : ea sapientia prædito, ut in secundis D rebus summam ejus temperantiam, in adversis miram constantiam omnes laudaverint; Pius V Pontifex Maximus posuit. Vixit annos XXV, dies XV, obiit MDLXV, IV Kal. Septembris. Neque vero solum in hanc ipse domum, sed in ejusdem quoque Pontificis familiares et administros grati animi virtutem exercuit : eorum namque alios vectigalibus auxit, alios excipiebat hospitio : quibusdam vero etiam publica mandabat munera : nonnullos denique vel a sacris, vel a cubiculis adesse sibi volebat.

Archiepiscopo Neapol. monumentum erigit,

familiares Pauli varie promovet.

Socios olim laborum remunerans,

345 Quos autem in laboribus pro Ecclesia Dei sustinendis, in tuendaque Catholica religione socios habuisset, in eos, sive mortuos sive etiam vivos, grati animi officia studiaque pietatis cumulate conferebat. Nam cum Julium Antonium Sanctorium, Casertanum, virum singulari doctrina et integritate ornatum, acerrimum Catholicæ fidei propugnatorem, contra hæreticos consortem habuisset; eum, simul ac Pontifex creatus est, Romam evocavit, mox S. Severinæ Archiepiscopum legit : ejusque diligentia ac fidei opera, cum aliis multis Ecclesiasticis in negotiis tum in primis in sacrosanctæ Inquisitionis munere, et in iis qui ad Episcopalem vigiliam assumebantur, uti dicemus, examinandis, continenter E usus, quinto sui Pontificatus anno, cum aliis quindecim summis viris in sacrum Cardinalium Collegium adscivit. Vita vero functos amicos ac socios pari grati animi beneficentia prosequebatur. In iis fuit Rodulfus Pius, Carpensis Cardinalis, quem quod olim ipse in salutari Inquisitionis officio egregium Catholicæ fidei defensorem esset expertus, insigni sepulcro in æde sanctissimæ Trinitatis Ordinis Minimorum, in Urbis colle Pinciano, pariter decoravit: ejusque præclaras virtutes ad perpetuam memoriam hoc elogio testatas esse voluit : Rodulfo Pio, Cardinali Carpensi, Principi Senatus, amplissimis Ecclesiæ Dei muneribus singulari prudentia perfuncto, juris Ecclesiastici defensori; a gratia, terrore, voluptatum illecebris, et adversis casibus æque invicto; ad beneficentiam nato ; in summa gravitate jucundissimo; Pius V Pontifex Maximus collegæ, et in custodia Catholicæ veritatis salutaris Officii consorti, perpetuis de Christiana Republica sensibus studiisque conjunctissimo, hoc amoris et judicii sui monumentum fecit.

Sanctorium Cardinalem creat,

Carpensi Card. sepulcrum extruit :

liberalis erga ministros

346 Ministris vero suis, et pro cujusque muneris dignitate conditioneque personarum, et pro ratione F temporis quo sibi deservierant, passim in Pontificatus processu tam prudenter benignum liberalemque se præbuit, eorumque operas sic remuneratus est, ut ex omni memoria nullus unquam Pontifex illi par fuisse diceretur. Quo quidem præstando liberalitatis officio eos alloquens, ex Evangelio usurpabat identidem illa verba : Vos autem estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis. Luc. 22 Ac præter extraordinaria, et quæ quotannis in Natalitiis Domini nostri Jesu Christi ac S. Joannis Baptistæ solenniis in ipsos administros dona conferebat, magnis et aliquando nimiis (ut ferebant) eos vectigalibus exornabat : æquum enim sibi non videri, ut qui Pontifici Maximo fideliter inservissent, iidem postmodum aliis deservire per inopiam cogerentur. Cumque se ex tanto in suos administros beneficentia vulgo reprehendi potius quam laudari comperisset; addebat, eos nulla præmiorum spe aut ambitione ductos operam sibi navavisse : quippe cum esset ipse Cardinalis angustis admodum præditus facultatibus, nulloque prope humani favoris præsidio suffultus, ac propterea nihil possent ab eo sperare subsidii, reliquum esse ut amore inducti sibi præsto fuissent. Tum vero cum ad id potestatis ipsum Deus extulisset; velle se vel ea ratione officiosos omnium labores

qui sibi olim Cardinali pauperi amanter servierant,

A bores et amorem, pro cujusque meritis et conditione remunerari.

creat ex iis Cardinales Hieron. Rusticucium

347 Eorum igitur alios aliis honorum gradibus decoravit : quintoque sui Pontificatus anno, Hieronymum Rusticucium, Fanensem civem, qui sibi erat a secretis, in Cardinalium collegium cooptavit : in eorum publico consessu palam testatus, probatam ejus integritatem atque virtutem, ut ad ejusmodi gradum dignitatis illû proveheretur, exposcere. Quod eum judicium minime fefellit : is enim deinde Senogalliæ factus Episcopus, quinque summorum Pontificum ex ordine sibi succedentium in Urbe Vicarii egregie perfunctus officio, anno MDCIII, mense Junio, dum hæc scriberemus, excessit, relicto præter cetera præclaro piæ liberalitatis suæ monumento : instaurata videlicet et summis impensis magnifice exornata, tituli sui æde S. Susannæ in colle Quirinali, sacrarumque Sororum ordinis Cisterciensis illi adjuncto cœnobio multis aucto beneficiis, et variis ornamentis expolito. Joannem Hieronymum Albanum, Comitem Bergomatem, virum eximia probitate parique juris prudentia ornatum, cujus ante meminimus, Romam pariter accivit, Protonotarium Apostolicum dixit, Picæno provinciæ præfecit, ac demum purpureo galero decoravit, officii memor ab eo Bergomi jam pridem accepti. Sed longum esset singulos, in quos ipse grati animi studium variis temporibus ostendit, commemorare. His tamen duo vel tria ejusdem generis exempla subjiciam, ex quibus cetera queant facilius comperiri.

et Hieron. Albanum.

B

Pridem de se bene meritos, in turba dignoscens jam Pontifex,

348 Cum ab æde Lateranensi, cujus tum primum usitato more possessionem inierat, amplissimorum virorum comitatu constipatus rediret ; Franciscum Bastonum, Boschensem, virum ex illius oppidi primariis, qui ejus accersitu paulo ante Urbem ingressus desilierat equo, Pontificemque adoraturus adstabat, recognovit : et qua vehebatur lectica jussa consistere, ad se hominem accitum perhumaniter salutavit. Hunc autem, quod jam inde ab adolescentia militem egregium, honestum virum et probum, atque in se beneficum cognovisset, Romanæ arcis Præfectum statim renuntiavit ; ejusque filios Gulielmum et Albertum amplis honoribus decoravit. Guilielmum enim nunc Ticinensium Episcopum, virum spectata virtute, ad utriusque Signaturæ supplices libellos referendos, et ad munus Per concessum appellatum evexit : Albertum vero Equitem Auratum dixit, mox equitum turmæ levis armaturæ Ducem constituit, et post patris obitum Arci S. Angeli præfecit, eique sororis suæ neptem uxorem dedit. In Vaticanum inde regressus, aulamque regiam prætergrediens, ex circumfusa multitudine agrestem quemdam itidem agnovit, qui sexdecim ante annis in tuguriolum suum ipsum receperat hospitio, Bergomo Cremonam versus aviis itineribus diffugientem, quæstionem, de qua supra diximus, in Episcopum Superantium expedita. Itaque homini ad se accersito, licet alia omnia tum cogitanti, Ego, inquit, Dominicanus Frater ille sum, quem tu jam dudum hospitio suscepisti Denique mille nummos aureos ad duas ejus filias collocandas, aliosque præterea quingentos in ipsius usus illi jussit dinumerari. Per eosdem dies Aurelium illum, cujus ante facta mentio est, Franciscani ordinis Sacerdotem, cui descriptam eamdem quæstionem olim custodiendam commendaverat, pariter agnovit in frequentia sodalium ejus, comitiis suis Romæ habitis, ad sacros ipsius pedes osculandos ordine procedentium ; cumque Lectriensis Ecclesiæ creavit Episcopum : ratus videlicet, quem deposito curando in pauca fidelem cognovisset, eum de Christi consilio supra multa esse constituendum.

C

amplis honoribus donisque remunerat.

CAP. VII

349 Lenitas vero atque clementia, qua, ut sapiens ille dixit, nihil laudabilius est, nihil magno ac principe vero dignius, in Pio sic etiam eluxit, ut veteribus illis clementiæ laude celebratis jure sit præferendus. Nihil in ejus moribus asperum, nihil in imperio cerneres superbum : sed quod difficillimum est, mansuetudinem ita cum gravitate temperabat, ut neque de auctoritate facilitas, neque severitas quidquam de suavitate detraheret. Facilem quidem ac perbenignum sese omnibus ille præbebat, sed in primis humilibus et egentibus hominibus : omnesque tamdiu patienter auscultabat, quamdiu volebant ipsi, nec loquentem quemquam interpellabat. Erat in respondendo mansuetus : et quoties pro suo cuique desiderio satisfacere non poterat, id ipse ægre ferebat. Eo Pontifice creato, cum permulti memores suarum in eum offensionum, Roma demigrandum sibi putarent esse, confestim audiere id nullo modo committendum : neque videri se nosse, quis esset Pius Quintus : quippe qui injuriarum suarum vindex numquam fuisset, quique offensas omnes non modo facile deponere, sed easdem etiam beneficiis exæquare paratus esset. Quin etiam illud ferebatur, juvare, Pio nonnumquam offensiones afferre : quoniam officiis eas ipse compensare consuevisset. In quo vix satis ipse sibi facere videbatur : veritus, ne quam offensionis memoriam, vel vindicationis cogitationem ejus in animo delitescere suspicarentur : ac propterea sæpe illis multa concedebat, quæ aliis temporibus ab eo vix impetrari potuissent.

D

PER ANT. GABUT.

Lenis et clemens

etiam erga male de se meritos,

E

satyræ mordacis in se scriptæ auctori

350 Ejus Pontificatus initio, nebulo quidam, evulgato maledico et famoso carmine, Pontificem petulanter incessit : is subinde comprehensus et in quæstionem traditus, crimen est confessus. Quamobrem ex legibus, ab aliis Pontificibus olim præscriptis, cum universis quibus abundabat fortunis, tum vero severissimo genere mortis plectendus erat. Sed antequam lege in eum ageretur, jussit Pius illum coram se sisti, et carmen suum recitare ; tum exponere, cujus vel consilio vel voluntate id conscripsisset. Dicenti, se non nisi mali dæmonis in instinctu fecisse ; Si tu mihi, inquit Pius, uti Summo Pontifici maledixisses, haud quaquam ferres impune : at vero quia in Fratrem Michaelem, in monachum humilem, in Cardinalem Alexandrinum convitia jactasti, abi liber quo velis. Ego vero humilitatem generis, vitæ et habitus mei semper et animo retinebo, et libens confitebor : eroque vilis et abjectus in oculis meis. Demum illum commonefecit, ne ejusmodi se scelere jam amplius obstringeret : jussitque ut si quid unquam ab ipso minus recte factum ille comperisset, se conveniret, atque id sibi renuntiaret : nam ad se ipsum emendandum bene paratum esse : atque ita reum dimisit impunem.

culpam condonat:

F

a Costa Comite olim injuria affectus,

351 Haud dissimile singularis clementiæ cum alias sæpe, tum vero in re Georgii Costæ, Comitis oppidi cui a Trinitate cognomen est, documentum dedit. Etenim Albensi Dominicani ordinis cœnobio, ut operis initio memoravimus, dum præsideret, ibique sacrarum ejusdem ordinis Virginum curam gereret ; Comes ipse sorori suæ, in eum monacharum cœtum cooptatæ, dotem solvere cunctabatur. Ad hunc tum aleis adversa sorte ludentem, ejusmodi æris alieni qua par erat modestia, licet hora forte minus opportuna, commonefaciendum pius Pater cum accessisset : is petitionem alioqui justam indigne ferens, nisi ab se quam primum abscederet, graviter minatus est. Accidit proinde, ut ipsum jam factum Cardinalem, ac Montis-regalis Episcopum, ad visendam Ecclesiam suam, ut ostendimus, profectum idem Comes exciperet hospitio, perhonorificeque haberet, ignarus eum esse, cui olim interminatus esset : ubi cum a cœna inter se jucunde colloquerentur ;

A loquerentur; Cardinalis ei nihil tale cogitanti, Ego, inquit, Frater ille sum, cui tu, amice Comes, aliquando tam acriter Albæ minitabare: sed acerbum illud responsum mihi promerui, quod eo temporis momento te minime interpellare debuissem. Itaque hominis contumaciam excusans, eum pudore simul et timore suffusum benigne consolatus, bono animo esse jussit: seque illi esse ac perpetuo fore quam amicissimum ostendit; vel ex eo, quod illum a Catholica fide numquam abducere propinqui ejus hæretici potuissent. Illustrem clementis animi significationem Comes admiratus, impensius eum colere instituit: qui postea gratulationis et officii causa, ut fit, Pontificatus initio, a Sabaudiæ Duce Orator missus ad Pium, humanissime ab eo fuit acceptus: quin illum non modo ut carissimi Principis legatum, sed uti singularem amicum, unum ex omnibus Principum Oratoribus, in Apostolicum Palatium hospitio suscepit: quam acceperat hospitalis animi gratiam cumulate referens, ac veteres offensas recentibus lenitatis officiis egregie compensans.

PER ANT. GABUT. factum excusat Cardinalis.

et Papa hospitio eum excipit,

352 At vero solebat suapte natura Pius de repente commoveri, et, quod fervido esset ingenio, ad iracundiam incitari: et simul ac molesti quidquam præsensisset, succensum animi motum vultu præ se B ferre. Sed motus ejusmodi aut cito quiescebat, aut statim in amorem convertebatur: nec satis omnino sibi factum putabat, nisi quibus succensuisset eos aliquo sibi mox devinciret officio. Quin turbidos animi motus ita noverat temperare, ut irato animo, ac multo minus odio in quemquam imbuto, cubitum se numquam contulisse testaretur; sic ut sol numquam occiderit super iracundiam ejus. Hanc autem naturæ propensionem, in Pontificatu administrando, accommodabat ipse vel rebus fortiter gerendis, vel justitiæ splendori a sceleratorum hominum injuriis vindicando: atque id pro ardenti suo studio pietatis, Ecclesiastico tuendo jure, ab eo fieri comperiebatur.

fervidiori ingenio suo bene utens.

CAPUT VII.

Justitiæ servandæ constantia, etiam in honoribus deferendis.

Clementiam porro cum justitia, ac mansuetudinem animi cum disciplinæ severitate, perpetuo sibi jungendam* putavit. Illa fiebat, ut eum boni diligendo, colerent justitiam; hac vero, ut mali timendo, sceleribus temperarent: utraque autem, ut omnes in C officio ac fide continerentur. Dum esset Cardinalis, ut operis initio demonstravi, una erat omnium vox, neminem esse, qui majore libertate sententiam diceret, qui minus ad gratiam loqueretur: et quæ vera rectaque erant constantius aut animosius tueretur. Lectus vero Pontifex, cum in rebus omnibus, tum præsertim in gravissimo Signaturæ judicio, tam facienda gratia quam jure dicendo, integerrimum se ubique præstitit. Quo in judicio si quis pauper, vidua, pupillusve, præpotentem aut divitem haberet adversarium, Pius causa cognita pauperis patronum agens, de jure utrique respondebat: et cum in numerum eorum, qui rebus in eo judicio referendis præfecti sunt, nimis multos relatos esse perspiceret, illos ipse ad pauciores redegit; eosdemque cum integritate et scientia, tum rerum usu præstantiores. Sed cum intelligeret, ut nihil usitatius, ita nihil fere perniciosius in civitatibus esse, quam lites extrahere, pauperumque clientium judicia perfide comperendinare; ad hanc tollendam hominum perfidiam, et ut omnibus omnia factus, omnium, præsertim egenorum, rationibus consuleret; præterquam quod passim cuique benignas præbebat aures, certum diem cujusque mensis cunctis indixit, quo

CAP. VII Justitiam clementiæ jungens,

pauperumque patronus, Epist 61. 2

audientiæ omnibus diem unum in hebdomade diem impendit.

D die toto quorumvis miserabilium causis ac precibus audiendis operam daret. Audienti vero causarum, de quibus ageretur, judices et patronos adesse volebat: ipseque omnia patienter audire, supplices libellos inspicere, eosque si minus æqua continerent, coram rescindere; æqua petentibus illico jus dicere; nullum cavillationibus aut calumniis locum relinquere; in pauperum causis non minus benignum advocatum, quam æquum se judicem præbere.

354 Judices et causidicos, quos vel mala fide, vel per negligentiam aut inscitiam officio defuisse constaret, acriter increpare, severeque punire; ac si quid in his accidisset majore consideratione dignum, id Judici, ad quem negotium ex officio pertineret, definiendum ea lege committebat, ut juris dicendi celeritate perficeret, ne quid amplius ea de re ad se referri posset; secus vero alios pauperum damna præstare, alios magistratu cedere oportebat. Inter hæc vidisses Judices non modo coram ipso, sed pro tribunali suo, vel audito Papæ nomine, clientibus ad eum interdum provocantibus, confestim metu contremiscere. Sed cum ex notariorum seu imperitia seu fraude, plurima damna vel multarum occasionem litium oriri comperisset; tum sacri Concilii E Tridentini decreto tum reipsa quoque doctus, urbanos in notarios et causarum procuratores omnes, de integritate vitæ ac de sufficienti rerum civilium notitia jurisque prudentia, per idoneos viros diligenter inquiri et examinari curavit: illisque non idoneis repertis, aut quandocumque in officio delinquentibus, officii ejus in negotiis, litibus, et causis exercendi usum perpetuo aut ad tempus prohibitum esse voluit. Civitatum præterea locorumque præfectos et magistratus, in reddendo jure delictisque puniendis, eadem qua ipse legum severitate uti jubebat: eosque, sive urbanos sive provinciales, officio functos, administrationis quemque suæ fisco rationem reddere; ac si quis eorum de re male gesta delatus esset, is in judicio causam dicere lege cogebatur. Ceterum ipse omnia cognoscere, non tamen omnia ad vivum resecare: sed parvis peccatis veniam, majoribus severitatem noverat commodare: nec pœna semper, sed quandoque pœnitentia contentus esse; curareque ut pœna ad paucos, metus ad omnes perveniret. Itaque fiebat, ut facilius omnes sese continerent in officio, et lites citius dirimerentur, et suus daretur justitiæ locus; et omnium, in primisque tenuium hominum, rationibus bene consuleretur. F

culpas justitiam administrantium plectit,

in eorumdem capacitatem inquirit,

rationem exigit ab officio functis,

355 Quæ quidem omnia ut commodius efficerentur, universis, sive privatim sive publice, tam promptam benignamque faciebat audientiam, ut neminem, licet humilem et abjectum, ad se accedentem prohiberi pateretur. Quin iis quos Pontificiæ majestatis reverentia præpediri cognovisset, sese dabat ultro; et comiter alloquendi supplicesque libellos porrigendi, non modo potestatem, sed animos quoque faciebat. Nec tamen ei, quod rarum est, aut facilitas auctoritatem, aut amorem severitas imminuebat: sed ut facilitas ad eum bonis aperiebat aditum, ita severitas ab eo improbos arcebat. Hinc mimi, adulatores, sanniones, atque alia id generis hominum monstra, quæ ei vehementer displicebant, eo Pontifice declarato, propere ab Urbe discesserunt: ac si quis eorum ibi remansisset, is insana hiscere non audebat: atque ubi Pius adfuisset, inde sese proripiebat fuga: nemoque fuit omnino, qui vel serio vel joco verba faciens, coram eo auderet adulari. Nec injuria id hominum genus a se propulsabat, memor divinitus scriptum esse: Qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, et viam gressuum tuorum dissipant. Isai. 3 Merito namque salubria nostra ac vera consilia nihil promovent, ut ait sanctus ille Martyr, dum blanditiis

Comis erga omnes salva semper auctoritate

odit adulatores

A tiis et palpationibus perniciosis salutaris veritas impeditur. Sed Pio nemo fuit unquam aut mendaciorum inimicior, aut amantior veritatis : quam usque adeo coluit, ut quemcumque mendacem semel deprehendisset, is numquam amplius in gratiam ejus redire posset : idque re ipsa declaravit in propinquum suum : quem, uti dicemus ob id a se ita repulit, ut ille pristino apud eum loco numquam esse potuerit.

S. Cypr. Epist. 28 et mendaces:

356 Datam vero fidem ita præstitit, ut nemo magis. Dicebat enim, quovis homine vel obscuro ac vili, ne dum principe viro, indignum et indecorum esse, quidquam simulate polliceri, quod præstare minime cogites : idque multo minus Christi Vicario convenire; turpeque et iniquum esse, ab eo quemquam recedere, quod rectum semel esse bene judicasset. Dictum vero probavit exemplis. Nam viri principis Oratore, muneris dignitatem, quam Pius demortui hominis, cui id jam antea promiserat, filio dare cogitabat, efflagitante; Omnes, inquit, orbis terrarum Principes una simul, promissis ne starem, haudquaquam efficerent : idque eo minus erga mortuos. Quare illud nullo modo probandum judicabat, B quod vulgo dictum circumfertur, Qui nescit simulare, nescit regnare. Atqui summam ipse integritatem et fidem, ut æquum erat; aperte professus, perpetuo cavit, ne aut quemquam falleret, aliud in lingua promptum, aliud in pectore clausum habens, ut arcana fidei suæ credita cuiquam enuntiaret. Qualis erat ipse; tales et suos administros, tales et omnes, præsertim quibuscum sibi negotium esset, sese præbere cupiebat. Regibus, atque Principibus denuntiavit, ut ad residendum apud se Oratores mitterent, qui studio religionis et ingenui animi laude præstarent, quique bona fide cuncta peragerent.

simulationis omnis expers et in promissis fidelis

tales quoque volebat esse ministros suos,

357 Difficilem vero se præbuit et iis rebus concedendis, quæ Ecclesiasticis sanctionibus repugnarent, et in facienda gratia legibusque solvendis : ut propterea non auderent homines ab eo quidquam petere, quod minus rectum aut iniquum esse videretur. Ac de Pii quidem virtute tam celebris fama percrebuerat, ut fortunati censerentur, qui ab eo quidpiam impetrare potuissent : nam vel hac ratione non solum suam ipsorum in eum observantiam tuebantur, sed magnam etiam probitatis opinionem sibi apud omnes conciliabant. Cum in Bohemia, sacrosancta Communione sub utraque specie, illis populis olim concessa, perverse complures uti, atque inde ceteris eis finitimis gentibus erroris occa- C sionem dari jam pridem animadvertisset; ad hanc tollendam corruptelam, Pragensi Archiepiscopo atque aliis illius nationis Episcopis interdixerat, ne quemquam ejus participem Communionis sacris Ordinibus initiarent. Itaque Maximilianus Cæsar, ut interdictum ipsum laxaretur, per litteras a Pontifice contendens, multa prætendebat : quibus Pius nihil inflexus, ut eos populos interdicto solveret, aut contra communem Ecclesiæ disciplinam quidquam indulgeret, adduci numquam potuit. Sed longum esset, alia multa ejusdem generis exempla ab eo relicta commemorare. In illud vero diligenter incubuit, ut ad priscum illum religionis splendorem et apud homines venerationem, tum Apostolicæ Sedis dignitatem tum etiam omnem rei Ecclesiasticæ statum revocaret, pacatamque et tranquillam omnes degerent vitam. Quod quidem ad perficiendum disciplinæ severitatem oportuit adhiberi : ac certam improborum hominum partem vindicari, ne tota Respublica periret : sciens, digitum quandoque præcidi oportere, ne brachium corpusque ipsum contabescat.

quam esset legum tenax

Epist. 9 l. 2 experti Bohemi, ob Communionem sub utraque specie:

358 Itaque ditio Pontificia, atque adeo Roma ipsa, pro superiorum temporum licentia, cum esset exulibus profligatisque sæpe vexata latronibus; ad hanc D exterminandam hominum pestem, Pontificatus initio delegit Pius ministros expeditos, quibus amplam fecit potestatem, pecuniamque dedit ac militem, soluto stipendio. Atque ita quamplurimi depulsi, complures cæsi, ceteri voluntariam in fugam dissipati : ex quo tuta tranquillaque facta sunt omnia. Id tamen summa fide parique integritate præstandum curavit : nil passus per fraudem quemquam circumveniri. Erat per id tempus Marianus quidam Asculanus, latronum et exulum ductor insignis, qui ditionem Ecclesiasticam variis latrociniis ac cædibus graviter affligebat. Hunc quidam ab se vinctum dare Pio pollicebatur; sed rogatus a Pontifice rationem ac viam ejus rei conficiendæ, Marianum amicum sibi esse respondit: ac propterea, cum amico fideret, in domum seductum per insidias facile captum iri. Cui Pius; Siccine, inquit, vis tu fidem fallere, prodereque amicum? Nos id haudquaquam fieri patiemur, freti Deo, nobis opportunam in Marianum animadvertendi, atque hanc a latronum manibus provinciam vindicandi occasionem non defuturam. Quod cum Marianus rescivisset, Pontificis magnitudine animi, clementia ac fide vehementer E commendata, sponte sua una cum universo comitatu regionis ejus finibus excessit; neque, hoc Pontifice, voluit amplius imperium Ecclesiasticum divexare.

purgans ditionem latronibus,

PER ANT. GABUT.

nec in hos quidem fraude vult uti.

359 At enim ut pravos homines, vel potius pravorum improbitatem, quique eam non odissent, ac maleficos veluti pestem detestabatur; ita probos ac virtutibus excultos vehementer diligebat, magnisque a se muneribus et officiis ornatos complectebatur. Quin etiam per litteras ab universis Episcopis, ut supra jam sæpe memoravimus, et ab iis qui adibant ad se quærere consueverat, an per terrarum orbem viros probitate, eruditione, et rerum usu præcellentes cognoscerent, qui Christianæ reipublicæ navare operam possent : ac si quos esse intelligeret, eos vel honestis conditionibus Romam evocabat, ibique vel alibi publicis muneribus præficiebat. Itaque sicut virtute præditorum hominum meritis æstimandis, acerrimi judicii ; sic iis etiam ad præclara quæque tum excitandis tum provehendis, promptæ semper et efficacis fuit voluntatis. Hinc vero factum, ut unum et viginti lectissimos viros in sacrum Cardinalium Collegium, tribus creationibus, statis temporibus habitis prudenter cooptarit. Quibus de singulis hoc loco scribere, non est necesse : plerosque tamen, prout res tulit, suo loco nominavimus. Sed quo pauciores Cardinales, quod satis F multos a Pio IV lectos invenisset; eo plures quam alii Summi Pontifices, pro tempore quo sedit, per diversa loca creavit Episcopos : quos ad trecentos quatuordecim fuisse reperio. Augendi numeri causa triplex esse potuit : quod usitatos ad sacras dignitates regressus sustulisset ; quod nonnullas Episcopales Sedes novas instituisset; quod Antistites omnes ex Tridentini Concilii decreto in sua quemque Sede residere curavisset. Ceterum iis et aliis sacrorum administris legendis, non tam externum splendorem aut Principum gratiam, quam insignem probatæ vitæ integritatem, aliaque animorum ornamenta spectare; nec tam homines dignitatibus et Ecclesiis, quam dignitates et Ecclesias hominibus ornare et juvare consueverat. Quod ut rectiori consilio præstaretur, ipse ex ejusdem Concilii sanctione primus effecit, ut qui ad Episcopalem dignitatem et onus essent promovendi, prius de vitæ integritate, deque necessaria ad tantum ministerium eruditione ac scientia, a peritis probatisque viris ad id ab eo delectis diligenter examinarentur : qui vero minus idonei reperti fuissent, rejicerentur.

CAP. IX

Honores dignioribus confert:

creatis 21 Cardinalibus

Episcopis 314,

Epist. 13 et 14 lib. 1 Epist. 2 l. 2 Epist. 31, 32 33 lib. 3 Epist. 9 l. 4

præmisso examine congruo.

360 Ac licet personarum acceptio apud ipsum locum

A locum non haberet, et modo dignus esset, neminem excluderet; ex omnibus tamen libentius eligebat eos, quos sacris Regularium in familiis ad Christianæ perfectionis formam, quæ potissimum elucere debet in Episcopis, et ad regendas animas multum eruditos diuque exercitatos esse cognosceret : quos præsertim ad id non ambitio, sed caritas adigeret, urgeret obedientia. Ex hoc numero duos inter alios exempli causa memorabimus; Cardinalem unum, alterum Episcopum. Hieronymus Socherus, Gallus, Monachorum Cisterciensis ordinis generalis Præfectus, ob excellentem vitæ sanctitatem ac doctrinam a Pio lectus Cardinalis, pro singulari sua modestia, tantam dignitatem suscipere constanter abnuit : sed Pontifici semel et iterum in virtute sanctæ obedientiæ præcipienti diutius obsistere non potuit. Alterum (ut e domesticis exemplis non gloriandi causa, sed pii gratique animi studio aliquid proferamus) Alexandrum Saulium, Dominici viri clarissimi patritii Genuensis filium, Theologum eximium, ac summa prudentia parique probitate præstantem, optime novimus : quem Pius ex hoc Clericorum regularium S. Pauli Ordine, tunc Mediolanensis collegii S. Barnabæ Præpositum, licet invitum et magna modestia se indignum esse profitentem, cum lacrymisque diu repugnantem (Carolo Borromæo Cardinale S. Praxedis, Archiepiscopo Mediolanensi, a quo fuit consecratus Episcopus, procurante) ad Episcopalem Sedem Aleriensem in Corsicam pertraxit. Quam Ecclesiam cum ille summis laboribus verbo et exemplo, per annos viginti et amplius, ad Christianæ disciplinæ rationem egregie instituisset, et quasi ex inculta silva florentem hortum reddidisset; eum Gregorius XIV Pontifex Maximus ad regendam Ticinensem Ecclesiam transtulit : sed hanc ille dum strenue perlustrat, magno totius gregis sui bonorumque dolore, pastor egregius ac vere pater pauperum appellatus, ad æterna, ut pie credimus, laborum suorum præmia, anno MDXCII mense Octobri, senex emigravit.

PER ANT. GABUT.

Ad religiosee promovendos propensiorem se exibet,

Epist. 7 l. 2

ex quibus Socherus et Saulius fuere.

B

361 Ceterum ut Ecclesia suam obtineret auctoritatem, universis Episcopis atque Præsulibus Pius edixit, ut nulla cum formidine officia quisque sua fortiter præstantes forum agerent, judicia exercerent, Ecclesiasticamque potestatem tuerentur : ac siquando eos in jure Sacerdotibus dicundo ab laicis Principibus impediri, ut fit, aut oppugnari intellexisset, curam ipse suscipiens, auctoritatem interponebat suam : dabatque operam, ut jus suum Ecclesia retineret : Principesque ipsi magno in beneficio ducerent, si de rebus in sacra jura gestis veniam impetrare potuissent. Episcoporum vero negotiis et causis, quæ sæpe incidunt, audiendis, definiendis ac protegendis certum eruditiorum Cardinalium numerum primus ipse præposuit, qui una statis diebus et horis congregati, Apostolica auctoritate, quod rectum esse videretur, decernerent ac responderent; si quid vero gravius incidisset, ad Pontificem referrent : sicuti deinceps præstitum fuit. Aliam porro Cardinalium congregationem instituit, qui libris interdictis aut interdicendis præfecti, in eos inspicerent; ac vel corrigendos, vel damnandos, vel jam in Indice Apostolica censura notatos pari auctoritate cavendos curarent. Ceterum a piorum cœtu segregatos esse voluit Clericos quoslibet, qui deinceps in Ecclesiasticis causis, aut ad secularem Judicem provocassent, aut laicorum Principum gratia se contra Ecclesiam tutari conarentur : eosque infamia notatos, numquam idoneos fore ad sacros Ordines, et ad consequenda beneficia declaravit : eos privans his, quæ jam obtinerent.

Sedulus pro jurisdictione ecclesiastica tuenda,

C

geminam Congregationem Cardinalium ad id instituit :

acriterque prohibet recursum ad laicos.

D

CAPUT V.

Ejus fortitudo, prudentia, modestia animi, castimonia, frugalitas.

Ecclesiasticam ergo ditionem ac jura singulari et perpetua constantia defendens, coercens improbos, probos vero præmiis ornans, Pontificiam majestatem auxit plurimum. Etenim in unam Christianæ reipublicæ curam intentus, supremam illam dignitatem non humanis consiliis, sed uni divinæ voluntati referens acceptam, ac nullius hominis vel potestatem vel gratiam respiciens, auctoritatem suam fortiter exercebat : illud aperte professus, non solum se nullis aut perturbationibus animi, aut privatis commodis duci vel commoveri; sed etiam in actionibus suis, nihil præter unum religionis bonum, et quidquid cum illa conjunctum esset, prorsus intueri. Propterea que dicebat, apud Christianos hanc vivendi legem perpetuam esse debere : ut ad sacrosanctæ religionis regulam cuncta dirigantur, honorique divino nihil anteferatur. Itaque illos audire non poterat, qui ditionis jus statusve causam, sacris legibus vel Christianis moribus præferre conarentur : dicereque solebat, causam ejusmodi, causam esse diabolicam : et tamen ita perfecit, ut eum Principes ac nationes omnes et amarent unice, et vero etiam vererentur. Quippe qui probe nossent dicereque solerent, illius vitam ejusmodi esse, ut in ea cum semper reperirent aliquid boni, quod imitarentur; nihil invenire possent improbi, quod calumniarentur. At vero quemadmodum corpore ad labores omnes perferendos erat assueto, sic tantus inerat illi vigor animi, ut nec secundarum insolentia rerum difflueret aut inaniter efferretur, neque ullo genere calamitatis unquam frangeretur. Quisquis vero vel auctoritate vel minis eum superare contendisset, hunc statim ipse retundere, irritosque conatus ejus efficere non verebatur : vel illud coram objectans, se martyrii pœnam non modo non extimescere, sed etiam vehementer optare : sicut enim ipsum Deus in eo statu collocaverat, sic eumdem posse contra omnem humanæ potestatis impetum egregio ipsum defendere divinitusque tueri. Itaque de illo vere dici potest, quod scribit quodam loco B. Cyprianus : non animum martyrio, sed martyrium animo defuisse. Ac spe fretus ejusmodi tantopere fidebat Deo, ut maximis ac potentissimis quibusque Principibus causa religionis fortiter obsisteret : et quoniam hominibus placere non studebat, loquebatur in conspectu Regum, et non confundebatur.

CAP. 10

In suo munere exercendo respectus omnis humani expers,

E

profitetur nec mortem a se timere.

Serm. de mort.

F

363 Ea porro sapientia, eaque prudentia, atque in rebus omnibus moderatione præditus erat, ut heroicarum lumina virtutum in eo mirabiliter elucerent. Administros famulosque suos, quos longo tempore bonos esset expertus, nullis calumniis adduci poterat, ut deserendos putaret : ratus insitam jam inveteratamque de eorum probitate opinionem facile immutare, genus quoddam esse levitatis. In quo eo magis sibi constandum esse arbitrabatur, quo sæpius rerum, quarum illi insimulabantur, secreto cauteque veritatem explorando, eas omnino fictas aliquando esse comperiret. Quo in genere quam cautus esset minimeque præceps, cum plurimis in actionibus, tum in primis ex eo quod contigit Joanni Morono Cardinali, aperte licet intelligi. Paulus Maria cognomento Castellanus, Pontificiæ custodiæ militum Præfecti Vicarius, Pio aliquando renuntiavit, homines duos ex oppido Castellatio, non longe a Boscho, retulisse, se et coram et per litteras, ejusdem Cardinalis nomine, maximis pollicitationibus ad Pontificem interimendum solicitatos fuisse : ejus rei tot afferebantur indicia, quæ Pium ad

Tardus ad accusationes probatorum sibi ministrorum recipiendas,

A ad quæstionem in Moronum exercendam possent impellere. Verum providens ipse, id, quod res erat, dolose confictum esse, cum Morono collocutus, nihil ei molestus esse voluit : sed ejusdem Castellani opera calumniatores illos Romam caute perduci curavit. Ubi ad cognitionem veritatis in quæstionem dati, confessi sunt, se maximorum spe præmiorum adductos, id nequiter excogitavisse : ac propterea non præmiis, sed meritis suppliciis affecti publice fuerunt. Quin Pius Moronum ipsum, utpote virum summa prudentia ac rerum usu præcellentem, semper plurimi fecit : ac prudenti ejus consilio ad res graviores conficiendas libenter utebatur.

quia calumniosas sæpe deprehenderat

364 Sed enim parum fidebat Cardinalibus, Principum negotia procurantibus; eos fere omnes suam quemque rem curare intelligens. Quod si quis opera Cardinalium ejusmodi apud ipsum uti voluisset, is nisi prudenter egisset ac moderate, suspectum reddebat sese; et non modo jacturam existimationis; sed alia quoque subibat detrimenta. Ceterum suspiciosi habebatur ingenii, nec alienis vel sermonibus vel consiliis facile credebat : non ignarus quantopere in hominum animis valeant sui cujusque boni cupiditates, et propriorum desideria commodorum. Quæ vero in illius mente cogitatio primum insedisset, ea quidem sibi altius defixa inhærere consueverat. In alienis tamen consiliis audiendis et in rebus consultandis haud pertinax erat : sed ut recti rationisque capacissimus, in alienam sententiam, quando melior esset ac tutior, facile deducebatur. Atque hujus quidem rei, contra vulgarem quamdam opinionem, Principum Oratores et alios summos viros, qui cum eo sæpius agebant, auctores habeo locupletissimos.

minus credit Cardinalibus alteri obnoxiis

B

licet facilis ad aliena consilia audienda.

365 Nulla splendidior gemma, in omni præcipue ornatu Pontificis, teste S. Bernardo, est ipsa humilitate : quo enim celsior ceteris, eo humilitate apparet illustrior et se ipso. Quare, licet in alto positum non altum sapere difficile sit et omnino inusitatum, et quanto inusitatius tanto gloriosius; tamen a Pio, in summo alioqui rerum humanarum fastigio collocato, tantum abfuit ut de se ipso alta vel sentiret unquam vel prædicaret, ut in oculis suis nihil se ipso esset abjectius, nihil humilius : quippe qui nosset se gerere personam ejus, qui dixit : Discite a me, quia mitis sum, et humilis corde. Itaque Sapientis secutus consilium, quanto major erat, tanto magis se submittebat in omnibus : atque ita summam C coram Deo et hominibus gratiam invenit. Qua quidem ille virtute sic excelluit, ut quanta ad dignitatem et honorem, tanta ad Christianam humilitatem in eo fieret accessio. Nam adolescens, cum inter Dominicanos Fratres Bononiæ, ut initio diximus, studiorum causa commoraretur, ibique Gisleriæ gentis nomen haberetur illustre; inde genus se trahere non modo non ostentavit, sed ne cuiquam innotesceret diligenter procuravit : veritus, ut ipse postea dixit, ne ex honorifico familiæ nomine inanis gloriolæ sibi quidquam adhæresceret; contra institutum ejus, qui se humanam vanitatem omnem contemnere professus esset. Eo porro magis et Cardinalis et Summus Pontifex, inanem omnem mundi fastum ac pretiosum apparatum, privatim et publice, quatenus per dignitatem posset, evitabat. Ejus enim cubicula vel nuda, vel aulæis minus exquisitis ornata, in iisque non profanæ tabulæ, non inania signa conspiciebantur : sed, his remotis, Christi de cruce pendentis effigiem sacrasque imagines ipsum habere delectabat.

CAP. XI Lib. 2 De Consid.

Quanto altior tanto humilior,

Matth. 11 Eccli. 15

sicut adolescens nomen familiæ occultarat,

sic Papa fastum omnem fugit :

366 Die cœnæ Dominicæ sacro, de more aliorum Pontificum; tredecim pauperibus, singulari ejus cujus vicos agebat in terris exemplo, pedes non modo procumbens lavare, sed etiam exosculari consueverat. Inter hæc aliquando multis eximio virtutis documento fuit, cum fœdo ulceri, quo ex ipsis egenis unus laborabat in pede, in gratiam ejus, qui animarum nostrarum sordes lavit in sanguine suo, sacrum osculum infigere talis ac tantus Princeps non exhorruit. Quæ res inspectantium animos ita permovit, ut pia præ admiratione a lacrymis temperare nequiverint : in iisque vir princeps effusius collacrymans, edixit : Si coram universis hominibus hocedi posset exemplum, fieri non posse, quin vel pervicaces hæretici ad Catholicæ veritatis cultum converterentur. Qui vero ipsum vel in minimis corriperent, quod magnum est, teste B. Gregorio, Christianæ submissionis indicium, eos valde diligebat : parumque fidebat iis, qui, ut fit, præsertim apud principes viros, ejus dicta factaque omnia dilaudarent. Cum aliquando quispiam de familia sua, uti probus, iisque præditus virtutibus, quæ domino suo quempiam amabilem eorumque solent efficere, apud ipsum commendaretur; Bonus ille quidem, intulit Pius; sed mihi numquam contradicit. Non enim ignorabat, miserum esse Principem, apud quem vera reticentur : ac Regum opes sæpius assentatione, quam hostibus everti. Rerum autem humanarum sive splendorem sive magnitudinem parvi faciebat : neque vero malis artibus, vel ad hominum gratiam vel ad honores, unquam aspiravit. Quin potius nihil minus quam de honoribus cogitantem, ac recto semper itinere gradientem, et de sola virtute solicitum, ipsi eum ultro sunt honores consecuti. Neque enim fumosæ majorum imagines, ut gravis quidam auctor de illo scriptum reliquit, non invidiosa divitiarum magnitudo, non eblanditæ Principum commendationes, viam ei ad Pontificatum munierunt, sed eadem illa virtus, quæ ipsum ab incunabulis susceptum comitata est, in illo summo dignitatis solio suis ipsamet manibus eum collocavit.

pauperum pedes lavans

D

PER ANT. GABUT.

fœdum ulcus etiam osculatur :

amat arguentes se :

E

et solius virtutis merito evectus in solium,

367 Vera igitur narrabat, familiares suos ad cavendam ambitionem adhortans, cum diceret, se pro adipiscendo Pontificatu neque pecuniam, neque favorem hominum, ac ne cogitationem quidem adhibuisse : quin ejusmodi gradum, ad quem alioqui summa contentione pervenire multi conantur, cuiquam haud esse desiderandum : et quæ illum comitantur, molestias sibi graviores videri, quam unquam fuerit vel onus paupertatis in cœnobio sibi degenti, vel quodvis aliud afflictionis genus aut etiam laboris : eamque dignitatem ad æternam salutem sibi quodammodo esse impedimento : itaque commiserandam potius, quam invidendam conditionem suam esse crederent : ab eo enim die, quo in Pontificatum fuerat evectus, nullam se horam sine solicitudine ac molestia transegisse. Quin potius splendorem et magnitudinem, quam in me, inquit, intuemini, nihil aliud, quam spinas pungentissimas ego semper reputo : quæ animum stimulant meum, quoties subit recordatio, quid ex officio præstare debeam, et qualem rationem commissi mihi muneris Omnipotenti Deo sim redditurus. Quare cœnobiticæ vitæ sibi cum sæpius veniret in mentem, veluti alter Gregorius, ad eam summis votis anhelans, aiebat, se tranquillitate vitæ aut perfecta quiete numquam potitum esse, nisi in provincia sua, dum vitam duceret religiosam : pœnituitque se id oneris subiisse, cui sustinendo se viribus imparem esse sentiret : ac propterea eo sese abdicare aliquando cogitavit. Qua de re ad Petrum Montium, Jerosolymitanæ militiæ Magistrum, quæ extant, ipse manu sua litteras dedit : sed quas in iis litteris legere est, rationibus demum acquiescens, ad divinam se voluntatem conformandum putavit. Verum, ut alia non pauca singularis ejus modestiæ argumenta præteream, illud hoc loco minime silendum videtur, quo ipse iis rebus despiciendis, quas demirari

fatetur eo nec cogitatione quidem aspirasse,

F

sed neque optabile quidquam in eo reperiisse :

PER ANT. GABUT.

statuam sibi erigi in Capitolio vetat.

A demirari mortales solent, quanti faciendæ essent, aperte declaravit. Cum Romani, ejus integritatem vitæ et optimam Reipublicæ moderandæ rationem admirabiliter extollentes; in Capitolio statuam illi decrevissent; ipse, ne id ullo modo facerent, imperavit : nam si quid a se fieret boni, inde honorem et gloriam esse omnem ei tribuendam, qui bonorum omnium summus auctor existit. Malebat enim ad gloriam Dei, se prudentium ac bonorum virorum pectoribus insigne virtutis exemplum insculpi, quam in foro marmoreus aut æreus perpetuo stare : haud ignarus, eximiam virtutem sponte decus consequi suum, nec ullam speciosiorem esse statuam, quam præclaram bene actæ vitæ memoriam.

CAP. XII

Licet illibata virginitate vixerit

368 Ea porro continentiæ laude floruit, nihil ut non pudicum et castum de illius vita fuerit unquam auditum : quin illud certum esse fertur, eum virginitatis florem illibatum perpetuo custodisse. Ejus vero integritatis præter alios locupletissimus testis fuit Archangelus Blanchus Viglebanensis, vir pietate et doctrina insignis, quem ipse ex Dominicana familia assumptum, primum Theani Episcopum, deinde Cardinalem creavit. Is enim testabatur, sacras illius in omni vita, hoc est cœnobitam, Cardinalem, denique Pontificem Maximum agentis se confessiones B audivisse, neque tamen unquam letalis culpæ labem in eo deprehendisse. Id ipsum insuper asseverabat Balneoregiensium Episcopus, qui etiam per multos annos illi a confessionibus fuit. Non defuere tamen nebulones, qui per fraudem et calumniam, turpem impudicitiæ notam ei conarentur inurere : ut solet proborum virtus improborum ubique studiis exerceri. Neapoli Romam profectus juvenis pistoris famulus, se hoc Pontifice genitum esse palam dictitabat. Quare dubitatum, ne is vel ab hæreticis vel ab aliis hominum pestibus, præclarum Pii nomen obscurare nitentium, ad id facinoris esset impulsus. Ea super re litteras ille contexens identidem, in compedibus demum causam dicere cogitur : ubi in quæstionem traditus, quoties quæsitus est, toties sibi minime constans mendaxque deprehenditur. Etenim epistolam, quam se a Pontifice Cardinalem agente accepisse dicebat, ementitam esse constabat : quippe quæ data esset Januario mense, anno MDLVII, cum ipse mense Martio consequente creatus esset Cardinalis. Itaque ab ipso nebulone dictata fuit : quemadmodum et duorum testium, quibus coram ea scripta fuerat, et ejus qui octavo die antequam ille vocare- C tur in judicium eam exararat, constanti testimonio probatum fuit. Ad extremum confessus ille, ut commodis consuleret suis, id pravi cepisse consilii, Judicum decreto per urbem Romam virgis cæsus ad triremes in perpetuum damnatus est. Proinde Judex quidam Romanus, nomine Petrus Albicinus, certis de causis Pio factus invisus, secessit in Galliam : ubi sæpe rogatus ab Admiralio Colignio atque ab aliis Hugonotorum Ducibus præmiis alliciebatur, uti juvenem illum Pontifice progenitum esse mentiretur : ut Pio videlicet, apud eas gentes bene audienti, tam fœdam maculam aspergerent : verum ejusmodi calumniam Deus avertit, atque ita mentita est iniquitas sibi.

omnis culpæ mortalis expers,

fuit tamen qui se filium ejus fingeret

de calumnia palam convictus.

CAP. XIII

Ad corporis refectionem moderatus et frugalis

369 Quemadmodum Pius et in Rempublicam liberalis, et in eos, quos spectata probitas, vel præstitum inservientis officium, vel alia ratione in eum exercita benignitatis virtus commendaret, mirifice beneficus fuit et gratus; ita erga se magnam perpetuo frugalitatem ac parcimoniam exercuit. Nam cum in omni vita sua, tum in primis in summo illo dignitatis gradu collocatus, eam temperantiam retinuit, ut in Pontificatu perexiguos sumptus in diurnum victum suum fieri voluerit. Dicere vero solebat, hominem gulæ illecebris addictum, castum esse non D posse : propterea que monebat, cibum tamquam medicamentum esse capiendum ad instaurandas vires corporis, ut eo sumpto, actionibus quisque suis operam dare non impediretur : atque hoc quidem in omni vita servavit ipse diligenter. Ut rebus audiendis liberius posset operam dare, ut plurimum non prandebat : sed tempestive peracta re divina, breve jentaculum sumebat, aut sorbendis binis ovis, aut jusculi parum ebibendo : quandoque vero etiam prandebat simulque cœnabat : idque frequentius publice. Ad pellendam vero sitim, sive in prandio sive in cœna, bis terve ad summum pocillum bene dilutum exhauriebat. Cibos autem ut plurimum ex oleribus amaris, et magna simplicitate, sale tantum et oleo, præsertim dum jejunaret, nec aromatibus aut saporibus gustatum acuentibus volebat esse conditos : ceteroqui usus paulo commodiore victu, dum esset Cardinalis. Accumbenti vero sibi cum magnum rerum omnium munditiam, tum in primis sacram perpetuo voluit lectionem adhiberi : ac præcipue S. Bernardi libros de Consideratione ad Eugenium (quibus videlicet, quæ pro honore Dei ac totius Ecclesiæ bono animarumque salute consideranda sunt, luculenter edocentur) sæpius prælegi curabat : sententiarumque gravitatem attentissime ponderans, quæ E suo tempore et loco exequeretur, secum ipse diligenter conferebat. Quem quidem prælegendi ritum sane perantiquum, a multis intermissum, et Cardinales et alii præterea sacri Proceres, ejus exemplo, deinceps in usum revocare cœperunt.

lectionem mensæ suæ adhibens

370 Neque vero sibi nova vestimentorum genera comparavit, contentus veteribus Pauli IV, quoad honeste indui potuerunt : neque item per annum totum indumenti quidquam innovavit, præter laneam tuniculam, qua loco lineæ subuculæ semper est usus : increpuitque ministrum, qui ei ejusmodi tunicam ex subtiliori panno confici curaverat : quam etiam ob id induere noluit, solita, quæ crassior erat et vilior, omnino contentus. Oblatum panni munus ex lana Conchensi, quod pretiosius ac delicatius esse sibi videretur quam suus ferret usus, recusavit. Nihil igitur in vestibus, nihil in reliqua vitæ ratione, præter exteriorem habitum, immutavit : sed eamdem quam privatus tenuitatem, eumdem cultum ac disciplinæ severitatem præstitit. Ceterum peracto sacrosancto Missæ sacrificio, et eo, quod diximus, jentaculo bene mane sumpto, negotiis audiendis operam impendebat. Quo in labore, æstate quidem ad horam F usque nonam, hieme vero ad solis occasum, sæpe vero etiam ad multam noctem prorsus immobilis persistebat : tanto vero ante lucem exurgebat, ut ad eum consulendum prælatis facibus accederetur. Medicis suis ac familiaribus nimios labores in tam assidua diuturnaque auditione illi brevioris vitæ causam fore caventibus, principe viro sane dignam sententiam respondit : Se videlicet a Deo in eo gradu collocatum, non ut sua, sed ut aliena commoda procuraret : ac Reipublicæ Præfectum conscientiæ magis, quam corpori suo satisfacere oportere. Rarius ac serius loqui solebat : sæpe laborans in verborum, quæ propria et significantia esse sibi viderentur, inventione. Ceterum ejus ex ore nullum fere verbum excidisse fertur, quod non vel ad Dei honorem, vel ad suam aliorumve salutem pertineret.

et vetusto ac rudiori vestitui assuetus,

se totum negotiis expediendis impendit,

CAPUT VI.

Moderatus erga propinquos et domesticos affectus.

Neque vero in se tantum, sed in agnatos etiam suos ac propinquos eximiam temperantiam, ac modestiam tenuit. Non enim, ut diximus, acquievit carni et sanguini, nec eum ab recto suorum amor inflexit :

A inflexit: sed in eos ita se gessit, ut nec pauperes et humiles contempsisse, nec tenues amplis divitiis et honoribus auxisse, nec in eos Christianæ pietatis officio defuisse videretur. Paulum Gislerium, sibi ex fratre pronepotem, quo nemo supererat illi sanguine

Paulum pronepotem a Turcis redemptum,

conjunctior, juvenem a piratis captum et triremibus alligatum, ignaris Turcis eum esse Pontificis consanguineum, modica redimi pecunia, Romamque profectum videre voluit: sed non alio habitu, quam eo ipso, quo dum esset in vinculis induebatur. Eum porro graviter admonuit, ut ex ea calamitate ereptus disceret, ingentes Christo Redemptori dum viveret gratias agere, Deique mandata diligentius custodire. Dein equo officioque donatum, unde centenos aureos haberet annuos, humaniter accepit: mox eum, quod miles esset egregius, suburbanæ regioni custodiæque suæ præposuit: atque ei quingentorum aureorum annuam pensionem, ac suburbanam villam, in qua ipse domum extruxerat, cujus

et custodiæ suæ præpositum,

ante meminimus, Pii V prædiolum appellatum, dedit. Sed cum ille juvenili lapsus errore præscriptas Pontificiæ familiæ leges aliquando violasset, ac præterea culpam mendacio tegere voluisset; eum non

B solum officiis et donatis rebus fere omnibus privavit, sed ab se et ab universa Romanæ Ecclesiæ ditione statim ablegavit, ea lege, ne deinceps Romam accederet. Usque adeo et mendaciorum, ut diximus, inimicus, et domesticæ disciplinæ vigilans ac tenax custos, et in consanguineos suos, quos ceteris modestiæ et obedientiæ exemplo esse volebat, severior fuit quam indulgentior.

ablegat ob mendacium unum.

372 Ex tribus porro Gardinæ sororis suæ nepotibus, Antonio, Hieronymo, et Michaele Bonellis, unum Antonium, qui Dominicano ordini sese addixerat, mutatoque nomine Frater Michael appellabatur, virum probitate doctrinaque præditum, sacri Senatus Regiorumque Oratorum hortatu, ad eorum retinendam in negotiis transigendis fiduciam, vix tandem adduci potuit, quod ante retulimus, ut sacrum in Collegium cooptaret. Hunc ergo Cardinalem Alexandrinum appellatum, rebus agendis sibi adjutorem sic adhibuit, ut suam ipse auctoritatem retinendo, non uni omnia deferret; sed graviora quæque ipse cognosceret, cunctaque amplissimorum Patrum consilio moderaretur. In novi Cardinalis familiam cum initio permulti vellent adscribi, Pius edixit, nolle se quemquam admitti, nisi quos ipse designasset: ut non modo probati, sed etiam pauci ad ejus ministerium adhiberentur: velle namque se eum

Antonium nepotem Cardinalem quidem creat,

C inter pauperes Cardinales, quales ipse fuerat, numerari. Ac licet summum Camerarii Sedis Apostolicæ munus tertio Pontificatus anno vacans ei detulisset, tamen sequenti anno, cum ad sociale bellum contra Turcas gerendum pecuniis indigeret, quas alioqui poterat aliunde colligere, singulari exemplo ei nec invito id muneris abrogavit, et, quod venale sit ceu et alii nonnulli Urbani magistratus, Aloisio Cardinali Cornelio vendidit septuaginta millibus aureorum: quos, ut ante memoravimus, ad augendas Christianorum vires contra Turcas contulit.

sed pauperem volens manere, non invito aufert Camerarii officium

373 Sed inter hæc cum alter effluxisset annus, ex quo sacræ militiæ Melitensis Ordo, summis votis, pro eximia sua in hunc Pontificem pietate, Cardinalem Alexandrinum Protectorem sibi delegerat; Prioris in Urbe titulum ejusdem Ordinis, ex obitu Bernardi Salviati Cardinalis tunc vacantem, cum annuis reditibus, qui tum erant circiter sena aureorum millia, ipsi Alexandrino Pius assignavit, nonnullis annuis, ut mox dicemus, pensionibus reservatis. Sed cum ejusmodi collationem Joannes Valletta illius Ordinis Magister, cujus ante meminimus, ægerrime ferens per litteras ad Papam datas ea de re graviter expostulasset; perlectis litteris Pontifex, si res integra fuisset, ab ea se temperaturum indi-

Eidem facto Ordinis Melitensis Protectori, cum aliquas pensiones imposuisset,

D cavit. Quin etiam, ne quid in ejus viri vel Ordinis, quos ipse valde diligeret, offensionem fecisse videretur, actum rescidisset, nisi Josephus Cambianus, tunc militiæ Melitensis apud Sedem Apostolicam Orator, privatas et occultas Vallettæ querimonias publicas fecisset, ejusque secretas ad Pontificem litteras querelarum plenas temere per Urbem, immo per Orbem, evulgasset. Quæ res hominibus sermonem dedit, et Pontificis existimationem animumque graviter offendit: plerisque, uti fit, ex fama potius, quam ex facto rem perperam judicantibus. Itaque Pius quidquid fecisset, jure se fecisse ostendens, Cambianum, ut imprudentem rumoris auctorem, ab Urbe confestim jussit abscedere, eodem amplius non rediturum.

PER ANT. GABUT.

374 Ceterum non esse, cur Valletta aut quispiam alius, se ob id offensum arbitraretur: nam si quid detrimenti in eum Ordinem inde recideret, id non injuria factum, immo plurimis et maximis in eum collatis beneficiis antea se cumulate compensavisse; ipsius sacræ militiæ privilegia, decretaque honorifica, quatenus per Tridentini Concilii sanctiones licuisset, denuo se libenter comprobasse; et ad eam insulam

ostendit ordinem ea de re queri non debere,

E ac militiam variis communiendam præsidiis, sartamque tectam conservandam, ingentes, ut ostendimus, sumptus fecisse. Ac licet pro summa sua potestate posset vacantia beneficia cui liberet digno tribuere; tamen templo cœnobioque Boschensi, de quo diximus, ab se extructo, ipsius Hospitalis Ordinis Præceptoriam S. Joannis, cui ab Urba vicino torrente nomen est, a Boscho parum distante, cum attribuere cuperet, ac pro ea amplum, quod Apostolica Sedes in Siciliæ diœcesi Mazariensi habebat sacerdotium, Abbatiæ nomine sub titulo S. Mariæ Jumarum, in commutationem ipsi Ordini tradere designasset; id se pro sua modestia, ne quemquam offenderet, facere noluisse: nisi prius consultis ac summa voluntate consentientibus cunctis sacris illis Militibus Italici nominis atque adeo totius consilii Melitensis. Neque vero hæc se exprobrandi, sed approbandi causa commemorare.

375 Ceterum super ipsius Prioratus fructibus tres pensiones duorum millium aureorum annuum Pius imposuit: unam quingentorum, Joannii Paulo Ecclesiæ, civi Derthonensi jurisconsulto clarissimo, quem ipse ex Regio Senatu Mediolanensi, ob singularem ejus integritatem et jurisprudentiam in amplissimum Cardinalium ordinem legit; alteram pariter

easque applicat alendis nepotibus suis.

F quingentorum, ut diximus, ipsi Paulo Gislerio; tertiam vero aureorum mille, Philippo, Sebastiano, Antonio, Michaeli, et Joanni, bonæ indolis adolescentibus, consanguineis suis, Paganini Gislerii Boschensis legitimis ac naturalibus filiis, singulis ducentenos assignavit. Quibus præterea fratribus ut tenuitatem sustentarent suam, Romanæ curiæ officia, unde singuli centenos aureos haberent annuos, elargitus est: eosdemque primum in Urbe in Germanico collegio optimis disciplinis ac moribus institui; deinde Philippum natu majorem Gisleria villa, ex qua, ut dictum est, Paulus exciderat, donatum, in Patavino gymnasio apud Nicolaum Ormanetum, quem ipse ejus civitatis Episcopum constituerat, juri civili operam dare curavit. Sebastianus vero, sub Sixto V multis in Ecclesiastica ditione Præfecturis honorifice administratis, sub Clemente VIII variis in locis Apostolici Vicarii officio cum laude perfunctus, propinquitatis jure una cum fratribus suis in Ticinensis Gisleriorum collegii, a Pio, ut retulimus, fundati jus patronatus, et in alia fideicommissi Gisleriæ familiæ ab ipso instituti jura successit: ab eodemque Clemente Strongolensium in Calabria factus Episcopus, præclaros Pii virtutes æmulari conatur.

376

A *quorum uni oblatos nuptias illustres recusat :*

376 Privatum porro et humilem statum Pius in suis adamavit. Satis constat principem virum, titulis et opibus illustrem, ut affinitatem cum Pontifice contraheret, misisse qui filiam suam cum summa dote Hieronymo Bonello, Cardinalis fratri, uxorem offerret. Cui Pius, magnam se illi gratiam habere : verumtamen nec Ducis, nec Marchionis, nec alios illustres titulos velle se in gentem suam inducere, quibus ea numquam antea claruisset. Huic ergo non feminam principem (sicuti nec aliis suis) aut amplissimis præditam divitiis, sed tenuem Hieronymi Rusticucii, nobilis civis Fanensis de quo diximus, nondum Cardinalis, qui sibi erat ab epistolis, sororis filiam, nomine Diamantem, uxorem dedit. Hanc vero singulari Christianæ moderationis exemplo, non frequenti Procerum comitatu, non splendidis vehiculis aut ullo denique magnifico apparatu, sed humiliter et privatim clitellario mulo in cistis e Piceno Romam deduci voluit, in Urbeque submisse et modeste eam haberi. Inter hæc Emanueli Philiberto, Allobrogum Duci, per Vincentium Parpaleam S. Solutoris Abbatem, Pio suggerenti, ut liberalius pro dignitate cum propinquis ageret ; respondit, si virtute cognati sui præstitissent, non defuturos, qui de illis bene mererentur. Prædictionem eventus comprobavit : nam Pio ex humanis erepto, Rex Catholicus Philippus, pro singulari sua in hunc Pontificem pietate gratissimaque memoria, Hieronymum ipsum Cassani in Insubria Marchionem dixit ; eumque in ditione Mediolanensi divitiis et honoribus adauxit. Cardinali vero Alexandrino aureorum septena millia annua, et abacum auro argentoque cœlato instructum, qui duodecim aureorum millibus æstimabatur et amplius, elargitus est, eumque deinceps aliis multis honoribus ac beneficiis ornavit. Michaelem porro, ipsorum fratrem natu minorem, idem Dux Allobrogum, pro eximia sua in ipsum Pontificem observantia, vectigalibus auxit : inque sacram Annuntiatæ Virginis militiam adscriptum subalpinæ Provinciæ Præceptorem declaravit. Paulo denique Gislerio, post ab eo præstitam in illa memorabili victoria navali contra Turcas strenuam operam, Rex ipse sexcentos aureos nummos annuos tribuit.

addens si boni forent ab alio exaltandos,

B

quod et factum singulis Pio mortuo,

qui præter modicam sustentationem nihil eis dederat,

377 Ceterum Pius, toto Pontificatus sui tempore, nihil Hieronymo dedit, nihil Michaeli, præter annuam singulis quadringentorum aureorum pensionem, nihil Isabellæ ipsorum sorori, quæ deinde Pio vita functo, Cardinalis fratris ope, honestiore conditione nupsit Pomponio Torello Parmensi, Comiti Montischirugoli Coentiique, non minus virtutibus ac liberalibus disciplinis quam generis nobilitate præcellenti. Puellis vero sibi ex sorore propinquis (quod ego ipse publica auctoritate firmatis documentis testatum vidi) erogavit in dotem singulis mille aureos : quibus illæ ambæ a suis in matrimonium honestis viris pari conditione sunt collocatæ. Non defuere et alii principes viri, qui aliquando ei subjicerent, dotes ejusmodi et alia propinquis data subsidia, tenuiora videri quam talis tantique Principis cognatos deceret ; posseque largiore manu cum illis agi. Quibus ille, Quin etiam, inquit, de his modicis, an salva conscientia dederimus, sæpe nobis venit in mentem dubitare : hæc enim bona sunt Ecclesiæ, in ejus tantum sacros usus, non ad luxum aut ad ditandos propinquos a sanctis legibus destinata. Cumque vir primarius ejus animum laudaret de consanguineis modice juvandis, idque maximam bonis omnibus afferre consolationem diceret, precareturque Deum, ut eam illi mentem quamdiu viveret conservaret ; grato animo id Pius accepit : adjecitque se ad summum Pontificatum a Deo vocatum fuisse, ut Ecclesiæ suæ, non ut consanguineorum aut commodis inserviret aut cupiditati. Præclara sane vox, atque ut tanto prorsus digna Pontifice, sic in omnes ætates posteris illi succedentibus ad exemplum valde memorabilis.

C

idque non sine scrupulo.

D

CAP. XV

A familia recte instituenda exorsus Pontificatum,

378 Dicere vero Pius solebat interdum, alios probe regere cupienti necessarium esse, se ipsum in primis domumque suam bene moderari : secus illi nequaquam obtemperatum iri. Hominibus enim suapte natura liberis ita comparatum esse, ut alter alteri minus libenter obediant, quam legibus quas a primariis ac principibus viris servari viderent. Itaque exemplo suo ac solicitudine pervigili optimæ disciplinæ formam in familiam suam induci curavit, existimans illud Apostoli in se maxime convenire, dicentis, Si quis domui suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit ? Videbat enim, tametsi erat a Deo sibi totius Ecclesiæ moderatio commissa, singularem tamen domesticorum suorum procurationem eo magis ad se pertinere, quo certius ad exemplum morum familiarium reliquas Ecclesiasticorum familias, non per Urbem solum, sed per orbem etiam terrarum componendas esse intelligebat. Quare Pontificatus initio, iis penes quos erat cura rerum domesticarum edixit, sibi esse in animo, non habere apud se nisi homines spectatæ integritatis ; velleque ut Pontificis domestica disciplina Cardinalibus documento esset, atque inde rerum ordinandarum sumeretur exordium. Porro autem familiares suos omnes convenire jussos gravi concione excepit : in qua æternæ felicitatis scopo ob oculos posito, Dei et Ecclesiæ sanctæ præcepta, si rite conservarentur, rectam viam esse docuit ad felicem illum finem consequendum. Dein eos ad illorum perfectam custodiam exhortans, quædam rerum capita præcepit ab omnibus, qui domui suæ futuri essent, accurate servari. In iis, ut unus quisque nomen suum, et quibus initiatus esset Ordinibus, quæque possideret sacerdotia, declararet. Hæc omnia scire se velle, quo sibi ipse satisfaceret : quod eo pertinere videbatur, ne quis beneficia plura quam jure posset obtineret, neque ab Ecclesiis, quæ residentes Præfectos exigerent, abesse ulli permitterentur : tum etiam, ut si qua conferenda erant beneficia, cui conferri oporteret, intelligeret.

I Tim 3

eamque Cardinalibus volens esse exemplo,

E

quædam universim observanda præcipit,

379 Statuit præterea, ut domestici Sacerdotes omnes, etiam si nullo beneficio Ecclesiastico essent obstricti, ter saltem in hebdomada divina mysteria celebrarent ; ne publicæ utilitati cœleste sancti sacrificii beneficium subtraherent. Ceteri vero, præsertim Diaconi aut Subdiaconi, saltem quinto decimo quoque die sacrosanctam Eucharistiæ mensam frequentarent : ut hoc salutari cibo recreati, majores sumerent vires ad superandos hostes animarum. Atque ut exterior cultus, habitusque corporis bonæ mentis testimonio esset, edixit, ut quotquot in aliquo sacro ordine essent constituti aut Ecclesiasticos perciperent fructus, Clericorum habitum induerent (quod ut in suis familiis facerent, monuerat etiam Cardinales) atque tonsura capitis et talaribus indumentis a laicorum cultu secernerentur. Vestes vero ex lana tantum simplici confici, nec ex holoserico interius exteriusve in familiæ suæ ornatu quidquam tolerari voluit : seculares vero penulas et galeros, præterquam ad arcendam pluviam, omnino interdixit. Ex subuculis lineis plicaturas, quæ foris ornatus causa prominebant amputari, et turgida femoralia abjici, simpliciaque tibialia gestari mandavit. Et quoniam innumerabilia vitia ex otii radice provenire, et bonam aulicorum partem gravissima cum jactura temporis otio abundare non ignorabat ; statuit ut omnes interessent sacræ lectioni, quam ter in hebdomada in Apostolico Palatio haberi volebat. Sacros præterea libros, ad pietatem animos informantes, illis suppeditabat ; ut iis legendis tempus honesta occupatione

circa usum Sacramentorum,

F

vestitus mediocritatem,

A occupatione transigerent: admonens, ut de auditis lectisve rebus identidem conferrent: aut alioqui ingenuis et Christianis viris digna sermonum argumenta inter se proponerent. Otiosa colloquia, et parum pudicos sermones, et omnem denique vel minimam peccandi occasionem ab aula sacra prorsus exterminatam esse voluit.

morum gravitatem sub Præposito Ormanetto:

380 Adhortatus præterea eos est, ut in omnibus actionibus sese non seculares, leves aut vanos, sed pios, prudentes, et vere religiosos exhiberent: ac domi forisque cum honestis et gravibus tantum viris commercium haberent. Quod ut perfectius efficeretur, Nicolao Ormanetto, cujus opera ad rem ecclesiasticam, uti memoravimus, restituendam utebatur, injunxit, ut et notare eos qui secus facerent, et admonere, et castigare, et expellere contumaces posset: ipsumque ab eo die aulæ suæ Præpositum in hujusmodi rebus spiritualibus constituit, cavitque ut illi omnes notarentur, qui ab altera noctis hora vel e sacro prodirent Palatio, vel id etiam inirent; eamque notationem ipse aliquamdiu videre quotidie voluit. Eos vero sumptus, quos ad dignitatis suæ splendorem Pontifices facere consueverant, imminui

numerum famulorum minuit, et retentis stipendium duplicat;

B jussit, tenuique summa concludi: id se facere professus, ut sibi suppeteret, unde publicam Ecclesiæ tenuitatem liberalius posset sustentare. Quocirca famulorum numerum diminuit: quos autem ab se dimisit, iis certam pecuniæ summam dono dedit: quos vero retinuit, duplici stipendio auctos esse voluit: ne videlicet unquam beneficiorum vel pensionum facultatibus inhiarent. Postquam autem ordinationum harum causas commemoravit, adjecit, ad officium suum pertinere, domesticos omnes recta via ad suum finem deducere. Quamquam enim Princeps sum, inquit, antiquius tamen Pastoris et dignius, quam Principis officium esse agnosco. Præfecto deinde custodiæ corporis sui præcepit, ut ex iis quæ audierat ea a militibus suis præstari curaret, quæ eorum ferre conditio posset; eosque cogeret tranquille ac sine insolentia vivere; caveretque ante omnia, ne hæ leges ulla personarum acceptione violarentur. Postremo nihil in suorum moribus, habitu, colloquiis, ac tota denique vivendi ratione vitiosum, et quod pravi esset exempli, toleravit: nihilque prætermisit, quod ad optimi Principis sanctissimique Pontificis familiam recte instituendam pertineret.

vere Pontifex a S. Paulo Apost.

381 Hæc quidem, et id genus alia quamplurima C de Pontifice, non minus re quam nomine Pio, vere narrantur: sed singula persequi, necesse non videtur. Solum ad præclaras tanti viri actiones, mores virtutesque ad gloriam et mortalium utilitatem cognoscendas, hæc pauca commemorasse forte fuerit satis: ut nemo non videat, talem omnino se Pium præstitisse, ut illius vita imaginem quamdam referat priscorum illorum Pontificum, quorum sanctimoniam actionesque divinas in primis veneramur: et qualem informat Apostolus, irreprehensibilem, sobrium, ornatum, prudentem, pudicum, hospitalem, doctorem, modestum, domui suæ bene præpositum: talem denique, qualem Romanum Pontificem ad Eugenium S. Bernardus describit his verbis; Formam justitiæ, sanctimoniæ speculum, pietatis exemplar, assertorem veritatis, fidei defensorem, doctorem gentium, Christianorum ducem, amicum sponsi, sponsæ paranymphum, Cleri ordinatorem, pastorem plebium, magistrum insipientium, refugium oppressorum, pauperum advocatum, miserorum spem, tutorem pupillorum, judicem viduarum, oculum cæcorum, linguam mutorum, baculum senum, ultorem scelerum, malorum metum, bonorum gloriam, virgam potentium, malleum tyrannorum pariter et hæreticorum, Regum patrem, legum mode-

1 Tim. 3

et a S. Bernardo descriptus.

ratorem, canonum dispensatorem, sal terræ, orbis D lumen, Sacerdotem Altissimi, Vicarium Christi, Christum Domini, postremo Deum Pharaonis.

PER ANT. CABUT.

CAPUT VII.

Sanctitas vitæ, etiam miraculis confirmata.

CAP. XVI

Inter hæc demum ornamenta Pontificis, illud etiam splendescit in Pio, quod Apostolus commendans: Oportet illum, inquit, et testimonium habere bonum ab iis qui foris sunt. Nam quemadmodum sol splendore suo, etiam qui lucem oderunt, velint nolint, sæpe collustrat, ita Pontificis hujus vitutis lumen clarissimum sic omnium incurrebat in oculos, ut vel cæci sanctæ Romanæ Ecclesiæ hostes de illo honorifice loqui cogerentur. Id quod Elisabetha Anglorum, quæ se vocabat, Regina fecit; et Admiralius Colignius in Gallia sæpius, cum aliis Hugonotis: atque in Germania primarii quidam hæretici dictitabant, dæmonem, ut falleret Papistas (sic enim Catholicos appellant) eis optimum ac vitæ sanctitate præstantem dedisse Pontificem, ut in sua de religione sententia pertinacius obfirmarent animos. Idem porro fecit Joanna Regina Navarræ, quæ in E longo, quem illa de Pio sermonem habuit, in causa feminæ Principis Rothomagensis ad sacrum Romanæ Rotæ tribunal delata, ipsum esse virum summa virtute et sanctitate præditum, asseveravit.

1 Tim. 3

Laudatur a pessimis hæreticis:

383 In eum autem obloquentium ora Deus retundebat. Et sane in quodam jurisconsulto, cui nomen Writo, qui Pii famam et veram Catholicamque religionem prave oderat, ultionis divinæ claruit exemplum: is enim Oxonii, quod est oppidum in Anglia, cum in suggestum verba facturus conscendisset; adversus Pontificem Pium, in ejusque auctoritatem petulanter oblocutus, explicansque seu verius implicans illa B. Pauli verba; Christus in ædificationem Ecclesiæ quosdam dedit Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem Pastores et Doctores: de suo subjecit hæreticus, Nulla hic Papæ fit mentio. Verum sub finem sermonis prope mutus effectus, ac subito correptus morbo domumque delatus, octavo post die miser interiit. Ejusdem Anglorum, quam diximus, Reginæ apud Philippum Regem Catholicum procurator, cum adversus Pium pro Condensi Principe loqui non dubitasset; ab ipso Rege fuit expulsus, F longeque ab aula relegatus, donec alium ejus in locum Regina sufficeret: quæ proinde ex illis administri sui in Pontificem verbis haud mediocrem se molestiam accepisse renuntiavit. Quæ cum ita sint, vel ex his, atque adeo ex toto Pontificis hujus vitæ cursu discant, quæso, Catholici nominis hostes, non amplius Romanos Antistites eisque obedientes pessime vel odisse, vel maledictis etiam incessere: sed potius quam debent illis obedientiam ac venerationem præstandam esse intelligant et confiteantur; cum principes suos vel invitos de Pio honorifice locutos esse perspiciant.

Éphes. 4

ei obloquens divinitus morte punitur:

CAP. XVII

384 Ad ea postremo, quæ multa passim de Pii sanctimonia, divinaque in eo collucente virtute narravimus, accedunt alia quædam, eaque nec obscura ejusdem rei testimonia: quæ quoniam auctores boni litteris mandavere, ea nobis hoc loco visum est silentio non præterire. Et sane cœlestis quædam in eo vis ad nefarios spiritus ex humanis corporibus expellendos in primis enituit, singulis habendis supplicationibus, de quibus ante commemoravimus, ad divinam opem Cæsari contra Turcas implorandam. Primæ namque supplicationi cum a malo dæmone obsessa mulier intervenisset, magnosque et horrificos clamores edere cœpisset; ad Pontificem adducta est. Hanc ille sancta Cruce ter pie signavit: mox quæ

liberantur ab eo signo Crucis energumenæ quatuor,

PER ANT. GABUT.

A quæ a pluribus teneri non poterat, velut exanimis in terram concidit: nec rumore solum, sed re vera compertum est, eamdem subinde prorsus convaluisse. Quæ res cum diu latere non posset, propterea ad alteram supplicationem tres aliæ malo spiritu correptæ feminæ perductæ sunt: quas cum eodem salutari signo iterum et tertio Pius consignasset, singulæ sanitati sunt restitutæ. Harum unam non prorsus ignobilem fuisse narrant: ac licet a diversis sæpius curatam exorcistis, nihilo tamen melius, nisi post Sancti Pontificis operam, habere potuisse. In eadem secunda supplicatione aliud etiam admiratione dignum accidit. Mulier quædam magnis clamoribus petebat, ut Pontifex opem ferret. Hanc ille jussit coram se sisti, quod eam judicium in adversarium postulaturam esse existimaret: at illa de perpetuo sui capitis dolore conqueri, quo multis jam annis laborasset; ac præsens ab eo remedium postulare. Hic subrisit Pontifex, singularem mulierculæ simplicitatem inspiciens; neque tamen recusavit, quo minus ejus capiti stolam sibi de collo pendentem imponeret, mulieremque signo Crucis afficeret: mox compertum est, ægrotam illam ad pristinam sanitatem rediisse.

dolorem capitis patiens,

B 385 Nec multo aliter in tertia processione usu venit: nam quædam alia a dæmone vexata mulier, Pontifice templum ineunte, horribili omnia strepitu complevit. Tum Pontifex paululum consistens, eodem signo miseram insignivit. At in ea liberanda plus negotii, quam in reliquis fuit: injecit ejus capiti stolam, ac dæmonem jussit abscedere, ejusque digressus certam significationem dare. Saliit tum femina, impellente sic dæmone: qui ad extremum levi flatu facem extinxit, ut discessus ejus extaret testimonium: tum illa in terram corruit, ut mortuæ potius quam vivæ speciem haberet. Rediit porro non multo post ad respirationem, seque hospite pessimo liberatam esse cognovit. Ad hæc vero accedit aliud ejusdem generis argumentum. Cum aliquando prope Lateranensem basilicam locum religiosissimum, Sancta Sanctorum appellatum, inviseret; rogatus a feminis primariis, ut energumenæ cuidam benediceret; annuit, substititque. Cum vero illa exclamaret vehementius, ac ne accederet ad Pontificem summa vi niteretur atque resisteret, aliquot e Pontificia familia, ne diutius Pontifex detineretur, raptam ad ejus pedum oscula pertraxerunt: quam Pius cum salutari signo consignasset, illa velut C exanimis concidit: ac paulo post, discedente Pontifice, surrexit incolumis.

aliæ energumenæ duæ.

386 Sed non Romæ solum, verum et alibi quoque, præsertim in Hispania, ubi hujus Pontificis memoria præcipua quadam veneratione colitur, sanctitatis ejus signa plura edita memorantur: ex his nonnulla, quæ a certis ac probatis auctoribus accepimus, hoc loco sincera fide referemus. Palentiæ in Hispania, Dominicani Ordinis cœnobita, veteri gravique in secretioribus partibus morbo implicitus, necessaria naturæ officia exequi vix poterat, magnoque oppressus dolore morti vicinus credebatur. Humanis, quibus nihil levabatur, remediis omissis, ad divina confugit. Increbrescente ergo per eos dies sanctitatis fama Pii V, nec ita pridem vita functi, coram ejus imagine, quam Franciscus Reinosus, cujus ante meminimus, Cordubensis Episcopus, ab Urbe in Hispaniam deferri curaverat, in ipso doloris æstu supplex procubuit: eamdemque imaginem singulari pietate arcte complexus, hunc in modum sibi divinam opem imploravit: Vir Dei sanctissime, sicuti ego te beata Dei præsentia in cœlesti sede frui non ambigo, teque Sanctorum ejus cœtui jam in cœlis consociatum esse firmiter credo; ita me tua apud Deum, quæso, juvet intercessio; ut per te

Dominicanus ab acerbo cruciatu coram ejus imagine sanatur.

D omnino convalescam. Hæc vix dum precari desierat, cum ecce se voti compotem factum esse perspexit. Itaque ab omni dolore et morbi impedimento liber statim effectus, nihil se talis molestiæ deinceps jam per annos multos (ad eum videlicet usque diem, quo hæc testabatur) sensisse, et huic sancto Pontifici quotidie suppliciter se devoventem, magna per eum a Deo beneficia impetravisse, lætus profitebatur. Hæc omnia ipsemet, qui talia passus divinitus sanatus est, tamquam certissima veritatis divinæque virtutis testimonia narrabat Antonio a Fonte Majore, probatæ fidei viro, qui hæc se Palentiæ diligenter ab eo et investigasse, et audivisse, et vidisse litteris prodidit. In Hispania quoque (subjicit idem Antonius; licet in his locum, tempus, nominaque personarum, et alia factum clarius testantia momenta rerum nec ille prodat, et ego pervestigans rescire nondum potui) Franciscanus quidam, a dæmonio diu malo vexatus, cum nullis exorcistarum remediis sanari posset; sacris illis administris Pii V, dum (uti fit verisimile) adhuc esset in humanis, sanctimoniæ opinione ductis energumenum ad Pontificem, ut ab eo curaretur, Romam perducturos se comminantibus, edito Pii nomine (quasi alter esset Antonius ille sanctissimus, de quo similia narrantur) mirabile dictu, protinus erumpente dæmone, evasit incolumis. E

Franciscanus Pii nomine a dæmone liberatur

387 Proinde anno salutis humanæ MDLXXXII, Nonis Februarii, Valentiæ in Hispania, Gulielmo Raimundo, nobili viro et egregia in Deum et in Sanctos ejus pietate, paulo antequam excederet e vivis, Sanctorum Dominicani Ordinis et aliorum, quos ipse in omni vita singulari religione coluerat, chorus affuit lætissimus. In iis vero beatissima virgo, Dei Mater, S. Dominicus, S. Vincentius, Pius V, et alii nonnulli sancti Romani Pontifices, et B. Ludovicus Bertrandus (quem ipse Gulielmus viventem apprime venerabatur, atque ab eo moriente nec ita multo ante fidem acceperat, pollicente, se post obitum suum ipsius bene memorem futurum) qui omnes lectulo ejus circumfusi, Litanias pro eo recitantes seque ipsi mutuis invocationibus singillatim cum aliis Sanctis pie compellantes, pro eo precabantur. Hæc omnia ut viderat, coram multis gravibus utriusque sexus hominibus referre jussus ægrotus, adjiciebat: Pium Quintum in ea visitatione magno ipsi beneficio fuisse. Subinde rogans Hieronymam Vivem affinem suam, ut quoties Dominicanorum ædem adiret, maximas Pio V gratias ageret: ei namque se plurimum debere. Hæc porro verane F essent, an dæmonum ludificationes, seu phrænetica spectra, iis qui aderant addubitantibus, variisque modis, ut assolet, rem iterum ac sæpius rite explorare nitentibus; cum ille sacra quædam verba pronuntiasset, remque ita se habere ut enarraverat, identidem affirmasset; demum, Sat, inquit, sat explorata res est, nec pluribus opus est testimoniis. Ad extremum post multa indagandæ veritatis perite facta pericula, rogantibus an Sanctorum ille chorus discessisset; respondit, non decessisse: sed urgere, ut ipse una cum illis quam primum in cœlum emigraret. Quæ omnia mox in commentarios publice relata fuisse perhibentur: ac præter ceteros, qui aderant, Hieronymus Garzia, nobilis doctor physicus, in his omnibus ægrotum illum mentis compotem, sanoque judicio præditum fuisse, locuples testis asseverabat. Quod autem ille a Pio V se beneficium accepisse dicebat, inde fortasse provenisse existimatur: quod pietatis causa capiti suo ipsius Pontificis pileolum non ita pridem imposuisset, quo pileolo Cardinalis Alexandrinus, Hispaniensi legatione fungens, Valentiæ donaverat fratrem Vincentium Justinianum Antistium, Prædicatorum Ordinis

cui et cum aliis Sanctis apparet moribundo,

pileolo ejus pie uso.

A Ordinis gravem Theologum: cum ipsum, qui ejusdem beati Ludovici Bertrandi socii sui vitam conscripsit: in qua hæc omnia, quæ breviter de ipsa visione retulimus, fusius enarrantur.

388 Sed Agabræ, quod oppidum est in Hispania haud longe a Corduba, domestico in sacello clarissimi viri Antonii Cardonæ et Cordubæ, Ducis Sessæ, res contigit ad Pii sanctitatem indicandam valde memorabilis. Nitebat idem sacellum pulchris aulæis, ac variis qua insignium Sanctorum qua Romanorum Pontificum tabulis, in tela affabre pictis, undique ornatum pieque instructum. Inter alia vero Pii V, quem Dux ipse, una cum religiosissima femina Joanna Aragonia conjuge sua mirifice colebat, binæ pendebant imagines: altera in tela ad altare; ex charta vero altera ad sacelli januam appensa. Accidit quodam die, qui dies sancto Apostolo Thomæ sacer erat, anno MDLXXXVI, ut sacro-sancto Missæ sacrificio, precibusque rite peractis, extinctis luminibus et universis qui aderant egressis, sacellum de more clausum intus totum conflagrarit: modica videlicet scintilla, ut conjectura est, ex ardentibus cereis occulte decidente incendiumque sensim excitante. Quod cum postera die tantum compertum esset, re audita, conjuges Principes ad locum comite familia B properant: incendii fœditatem dolentes intuentur. Sed illico dolorem vicit admiratio: dum enim et aulæa, et signa cuncta, et altaris ornamenta, denique omnia quæ cremari potuerant, igne vel absumpta vel deformata mœrentes inspiciunt; ecce ipsa Pii V ambas imagines, mirabile dictu, in mediis flammis non modo non exustas, sed ne minimum quidem læsas demirantur: idque non nisi divina virtute fieri potuisse, omnes edicunt. Auxit admirationem intuentibus, vim incendii tantam fuisse, ut fornicati sacelli crusta undique diffracta, geminis amplioris formæ argenteis imaginibus et aliis quæ pariter ex argento erant conflatis, sacro altaris lapide in pumicem redacto, Pii tamen imagines spectare esset, alteram quidem, qua ipsa contingebat alterius Pontificis effigiem cum lignea coronice combusta, super tapete quo altaris subsellia sternebantur cecidisse, ibique prorsus illæsam jacere; ipsumque tapete undique ardens concremari cœpisse, sed qua Pii obtegebatur figura nihil offensum: alteram vero ex charta, peristromatis et ceteris quibus cingebatur signis, ut diximus, exustis, loco suo integram fumoque tantum leviter offuscatam remansisse.

CAP. XVIII

duæ imagines ejus

ab incendio omnia consumente illæsæ permanent,

C 389 Hanc deinde sacræ Virgines Dominicani Ordinis, in cœnobio cui a Sancta Maria Dei Matre cognomen est, in Hispaniæ oppido Vaena, pro sua in hunc Pontificem pietate precibus obtentam, singulari religione conservant. Alteram vero ligneis suis ut erat instructam ornamentis, prorsus immaculatam; tapeteque ipsum, ambustum ac refectum, iidem Duces nobis Romæ, dum hæc scriberemus, ostenderunt: remque omnem, quam, ut ipsimet locupletissimi et oculati testes nobis retulerunt, explicatam eis recognoscendam tradidimus, suo rursus testimonio comprobarunt anno MDCIII. Quo tempore Dux idem, non minus religione quam generis nobilitate insignis, apud Summum Pontificem Clementem Octavum pro Rege Catholico Philippo III Orator in Urbe residebat. Imaginem porro illam tapeteque, uti perpetua tanti Pontificis tam admirabilisque casus monumenta, apud se, ut vidimus, mirifica pietate retinere, et quocumque locorum iverint veluti divina salutis præsidia secum deferre, Duces ipsi pie profitentur. Ceterum nullas, quod sciam, nisi Sanctorum imagines, hoc vel simili modo ex incendiis quandoque divina virtute servari consuevisse, tum alia testantur exempla, tum in primis duo, quæ superioribus annis accidisse constat, Romæ unum, alterum Neapoli: ubi (ut de hoc prius) cum in æde S. Catharinæ de Formello nuncupata, anno salutis MDLXXXVII, nocte festi S. Barnabæ Apostoli, lapso igne ecclesiastica supellex deflagrasset, inter aliaque pallium ex albo serico totum exarsisset; S. Catharinæ Senensis effigies, in eo medio depicta, prorsus illæsa remansit, Neapolitana civitate obstupescente. Romæ vero, in templo S. Salvatoris ad Laurum, mense Septembri anni MDXCI orto incendio, sanctissimæ Virginis Dei Matris imaginem in tela pictam, rebus omnibus circumfusis, sæviente undique igne, pariter exustis, integram et immaculatam divinitus conservatam fuisse vidimus: tantique, miraculi summa cum admiratione testis est populus Romanus, ejusdem beatissimæ Deiparæ Virginis cultor singularis. Hæc videlicet et id genus alia divinæ potentiæ suæ miracula, tum ad nostram firmandam fidem, tum ad Sanctorum suorum sanctitatem magis illustrandam, tum denique ad impiorum iconomachorum arguendam perfidiam, interdum edere consuevit ille summus rerum opifex ac moderator Deus; qui ut mirabilis est in Sanctis suis, ita semper et ubique laudabilis.

quarum una apud Dominicanas Vaenæ in honore est,

alteram Romæ Scriptor vidit,

D *PER ANT. GABUT.*

Deo Sanctos hac ratione in suis imaginibus honorante.

E 390 Hæc habui quæ de Pio V, Summo Pontifice, ex variis ac probatis auctoribus locupletibusque testibus, ex Apostolicis ejus constitutionibus et epistolis, ex Legatorum et Internuntiorum institutionibus ac rebus gestis, atque ex aliis spectatæ auctoritatis monumentis, bona fide magnoque labore ac studio collecta, posteris ad imitandum et ad publicam utilitatem litteris proderem. Ex epistolis vero ad sacrorum Antistites, ad Reges, et ad alios Principes viros ab eo datis, et responsis acceptis (quas ex Romanæ Ecclesiæ tabulariis deprompta inspexi, et ex primariis exemplaribus descriptas accepi, publicaque fide munitas penes me teneo) ad finem, ut ante sum pollicitus, plerasque luculentiores et quæ publicæ rei utiliores fore viderentur, tamquam rerum memoratarum testes edendas selegeram. Sed cum, ne opus in aliud fere volumen excresceret; tum vero etiam magis, ne sine aliis nobis repromissis ejusdem Pontificis monumentis, quæ habere nondum potuimus, in lucem prodirent; eas vel separatim, vel cum altera hujus operis (quam, si vita supererit, forte curabimus) editione vulgandas, differre visum est. Interim vero pium lectorem rogatum velim, ut si quid animadversione dignum vel offenderit, vel habuerit quod ad opus hoc seu locupletandum, seu F melius faciendum (neque enim omnia possumus omnes) pertinere judicaverit; id mihi, pro suo Christianæ caritatis officio, benigne suggerere non gravetur. Ut quod pro ingenii mei ac virium imbecillitate perfici non potuerit, id in altera, si unquam parabitur, editione, ad gloriam Dei et ad communem utilitatem aliena suppleatur industria.

Conclusio auctoris

ANALECTA

Ex Relatione Auditorum Rotæ, facta Urbano VIII, anno MDCXXIX.

Cum Pii Papæ V fama quotidie increbresceret, ejusque virtutum ac miraculorum rumor augeretur, Prior et Fratres conventus Boschensis ordinis Prædicatorum decreverunt a felicis recordationis Paulo Papa V petere, ut processus formaretur. Quare, de licentia Patris Generalis d. Ordinis Prædicatorum, R. P. Fr. Archangelum Caracciam, sacræ Theologiæ Magistum, d. Conventus Boschensis filium, Romam legarunt: qui a summo Pontifice Paulo V fel. record. cui supplicem libellum obtulerat, et famam sanctitatis Pii instanter denuntiaverat.... remissus ad Congregationem sacrorum Rituum,

Ad instantiam Conventus Boschensis,

EX PROCES. datur facultas informationes sumendi,

A tuum, hoc ab eadem rescriptum accepit : Instantes utantur jure suo via ordinaria. Reverendissimus igitur Cardinalis Millinus, facto prius verbo cum eodem fel. record. Paulo V processum fieri jussit informativum, et testes in Curia auctoritate ordinaria examinari ; ac propterea deputavit Petrum Mazziottum, Curiæ Cancellarium et secretarium, in Notarium : examinatique fuere in Curia ad sexaginta testes. Pari auctoritate, scilicet ordinaria, extra Curiam Bononiæ, Auximi, Fani, Urbini, Mediolani, Bergomi, Terdonæ et Madriti plures quoque testes examen subierunt.

tum commissio ad Processus Remissoriales:

2 His peractis et ad Curiam transmissis ; atque ab eodem Reverendissimo Cardinale Millino, per sacram Congregationem deputato, diligenter inspectis factaque relatione, censuit Congregatio, si Sanctitati vestræ placeret, posse ad examinandos testes Apostolica auctoritate tuto deveniri. Obtenta ergo commissione a Sanctitate vestra signata, et sacræ Congregationi cui directa fuerat præsentata, deputati fuerunt ab eadem Congregatione Judices subdelegati, Reverendiss. D. Alphonsus Gonzaga, Archiepiscopus Rhodiensis (quo absente, subrogatus B fuit Reverendiss. D. Montorius, Episcopus Neocastrensis) et Reverendiss. D. Sacratus, Episcopus Comaclensis; et Reverendiss. D. Mantica, Episcopus Famagustanus ... Decretæ etiam fuerunt litteræ Remissoriales pro examinandis Testibus extra Curiam, expressis locis et civitatibus in quibus erant exequendæ : et vigore hujusmodi litterarum fabricati fuerunt auctoritate Apostolica processus Auximanus, Fanensis, Bononiensis, Terdonensis, Mediolanensis, Toletanus, Bergomensis et Urbinatensis. Productum pariter fuit instrumentum procuræ a Reverendiss. Patre Generali Ordinis Prædicatorum in persona P. Fr. Archangeli Caracciæ : qui produxit articulos per d. Congregationem admissos pro examinandis testibus, tam in Curia quam extra. Produxit etiam testes examinandos in Curia, qui solenni juramento suscepto examini se subjecerunt numero quadraginta tres... Unde cum constet de Apostolica Jurisdictione delegata et subdelegata.... de legitimo mandato comparentis... de relationibus et citationibus solennibus requisitis... de juramento testium.... ac demum pateat testes prius super interrogatoriis, deinde super articulis deposuisse.... pronuntiamus processum hunc Romanum, Remissorialem et auctoritate Apostolica factum, rite ac C recte fuisse fabricatum, esseque in forma probante..... Alterum vero processum, nempe informativum Romæ confectum auctoritate ordinaria per Petrum Mazziottum, in quo anno MDCXVI et MDCXVII examinati fuere plures testes, censuimus pariter esse admittendum et probationem facere... Et eo facilius in hanc ivimus sententiam, quia fere omnes testes, auctoritate ordinaria in processu Romano informativo examinati, fuerunt deinceps auctoritate Apostolica repetiti, et attestationes eorum, qui morte præoccupati repeti non potuere.

censentur Romani processus esse legitimi,

nec non alii octo alibi formati,

3 Quoad alios processus remissoriales, existimavimus de eorum validitate ac legalitate satis constare. Decretæ enim fuerunt a sacra Rituum Congregatione litteræ Remissoriales, deputatique fuerunt, Auximi Reverendiss. D. Cardinalis Ara-cœli, Episcopus Auximanus ; et D. Decius Longus, Protonotarius et ejusdem Episcopi Vicarius ; et D. Paulus Æmilius Gallus, olim Archipresbyter d. civitatis. Fani, Reverendiss. D. Card. Boncompagnus, Episcopus Fanensis ; D. Cæsar Bracius, Vicarius Episcopalis ; D. Cæsar Cararius, Archidiaconus Cathedralis Bononiæ ; D. Evangelista Carbonesius, Vicarius Archiepiscopalis ; D. Præpositus Metropolitanæ ; et R. D. Angelus Michael, Canonicus Lateranensis, Abbas S. Joannis in monte Bononiæ. Ter- D donæ, Reverendiss. D. Episcopus Terdonensis, D. Vicarius ejusdem, et D. Archidiaconus Cathedralis. Mediolani, Reverendiss. D. Card. Borromæus, Archiepiscopus ; D. Vicarius Episcopalis ejusdem, et D. Archipresbyter Metropolitanus. Madriti, Reverendiss. D. Nuntius Apostolicus, D. Archiepiscopus Tarantasiæ, et D. Episcopus Bisertinus. Bergomi, Reverendiss. D. Episcopus D. Vicarius ejusdem, et Archipresbyter Cathedralis. Urbini Reverendiss. D. Card. Gipsius, Episcopus Ariminensis et Præses Status Urbini ; D. Decanus, et D. Archidiaconus Metropolitanus.... Et ex inspectione ac revolutione cujuslibet processus deprehendimus... constare de omnium validitate et forma probante......

Iisdem accedunt auctores probatissimi de vita Pii:

4 Ceterum non prætermittendum hic censuimus, quod ad ostendendam Pii Papæ V sanctimoniam ac miracula, ultra processus supra examinatos, non modicam etiam corroborationem ad probationes ex processibus resultantes desumpsimus ex Historicorum monumentis et Chronicis ; videlicet ex Surio in Commentariis rerum in orbe gestarum ; Antonio Cicarella, in additionibus ad Platinam ; Ciacconio, in Vitis Pontificum ; Henrico Spondano, in auctorio E ad Annales Baronii ; Antonio a Fonte-majori, in Vita Pii V Hispano idiomate conscripta, aliisque Historicis : quibus fidem adhibendam communi Canonistarum et Legistarum consensu receptum est.... Nosque inter omnes historias potissimum recepimus eam Hieronymi Catenæ et Joannis Antonii Gabutii, qui ex professo vitam et res a Pio V præclare gestas memoriæ prodiderunt : et ex his, si non integram et concludentem probationem, urgentissimum saltem insurgere adminiculum superioribus probationibus judicavimus.... Hæcque quoad validitatem processuum et qualitatem probationum præmonuisse nobis visum fuit satis.

ex his probantur ejus virtutes eminentes :

5 *Hæc et ad horum suæque sententiæ confirmationem alia plura Auditores Rotæ : qui deinde, explicata breviter vita Pii, ad virtutes ejus exponendas transeunt, agentes sigillatim de* excellentia fidei, de spe, de caritate, de prudentia, de justitia, de fortitudine, de temperantia, de aliis indiciis sanctitatis ; *quæ omnia et ex Gabutio satis facile colligi, et apud Bzovium jam collecta expensaque videri possunt : quædam tamen quia Gabutio prætérita, hic juvat excerpere. Tale est quod ad* 1 *articulum de fide, ad demonstrandam Pii in ea promovenda diligentiam, tertio loco affertur, ipsum,* F *Generalem Commissarium Inquisitionis constitutum, in redeuntibus ad sanam mentem clementer habendis operæ pretium tulisse.* Inter ceteros enim, *inquiunt Relatores,* Sixtum Senensem, ex ordine Minorum, ob hæresim sæpius repetitam flammis damnatum, ad Catholicæ sensum religionis revocavit. Prævidensque spiritu plane prophetico sua illum doctrina quamplurimis saluti futurum, apud Pontificem precibus contendit, ut mortis pœna absolveretur. Ex quo deinde factum est, ut Sixtus Prædicatorum Ordinem ingressus, collocutionibus, concionibus, scriptis Ecclesiam illustraverit ; eo præsertim opere edito, cui Bibliothecæ sanctæ nomen indidit, gratique animi pignus Pio V dicavit. Et in Epistola dedicatoria Sixtus id ipsum testatur : seque Pii beneficio ab inferis revocatum, ab errorum tenebris erutum, in filium sancto Spiritu renatum adoptatumque fuisse profitetur : ex quibus dictis, tamquam circa factum proprium, sufficiens resultat probatio.

qui et Sixti Senensis conversionem prædixit.

6 *Articulus* 2 de spe *sic concluditur.* Neque vero sua illum de divino auxilio spes fefellit : quod ut alias sæpe, sic in eo quod narraturi sumus egregio sane facto animadverti potuit. Post preces, ante Christi crucifixi effigiem fusas, consueverat Pius Servatoris sui pedes deosculari. Cum semel hoc idem

venenum in pedibus Crucifixi paratum miraculose evasit,

A idem moliretur, ecce sibi Christi imago ita pedes attraxit, ut illos osculo contingere Dei servus non potuerit. Enim vero aliquod in se scelus admisisse ratus, in lacrymas solutus veniam postulabat: cum a Deo tandem significatum illi fuit, quod hoc contigerit, non ob culpam ab eo contractam, sed ne venenum, quo pedes Crucifixi erant infecti, hauriret. Testati id testis VI et X in Processu Romano de auditu ab intimo cubiculario Pii, Marco Antonio Florentio; et XXXI testis de auditu a Matthæo Ravario, ipsius Pii pincerna etiam familiari.

virgo fuit a medicis comprobatus,

7 *In articulo* de Temperantia, *ad confirmanda testimonia, asserentia perpetuam Pii virginitatem,* præcipue *appenditur ex Processu Romano ordinario depositio* D. Ludovici Montiali, chirurgi Papæ, testis XXIV, qui corpus Pii exenteraverit; et testis XXIII, qui præsens fuit. Affirmant enim ambo isti, quæ generationi deserviunt corporis partes, ea integritate in Pio repertas fuisse, ut infantis munditiam et puritatem referrent. Quæ verendorum integritas certius, quod haberi possit, integritatis est signum; ut latius declarando egregie scripsit Hieronymus Mercurialis lib. 6 variarum Lectionum cap. 23 et Capivaccius in Practica lib. 4 cap. de virginitate; ubi asserit, perdifficile esse in viro virginitatem alio modo pro-B bare... Et sumpta virginitatis nota, quamvis omnino certa atque necessario concludens non sit, sufficienter tamen probari visa est; junctis præsertim cum assertionibus Confessariorum et testium, innocentia vitæ Pii... innato quodam odio ipsius in vitia carnis... præcipuo studio in corporis munditia et eximio pudore, sobrietate insigni quæ comes virginitatis est et præsidium... frequenti Eucharistiæ sumptione... publica voce et fama.... quodque præcipuo Dei consilio factum censeri potest, ne Pius a ceteris dissideret familiæ Dominicanæ alumnis, quos omnes, quotquot in Sanctorum Album relati sunt, virgines dedit et educavit, scilicet Dominicum, Raymundum, Petrum Martyrem, Thomam Aquinatem, Antonium, Vincentium, Hiacynthum, Catharinam Senensem, et alios: qui licet morum virtutumque præstantia varii inter se ac dissimiles, omnes tamen in unius virginitatis laude convenerunt.

pulverem Vaticani pro Reliquiis habuit,

8 *In articulo* de Justitia, *quatenus hæc virtus Deo rebusque divinis debitum cultum tribuit, refertur memorandum quid, ac Magni Gregorii tempora referens.* Poloni Regis legatus, Roma propediem discessurus, Pium, a quo sacras Reliquias secum exportandas petierat, conveniens; eum in platea S. Petri obvium habuit, precesque pro Reliquiis habendis ingessit. C Tum Pius e lectica desiliens, acceptum ab eo sudariolum expansumque, pugillo pulveris e platea sumpto implevit, et colligatum tradidit Oratori. Qui se illusum ratus domumque reversus, aperto sudariolo pulverem in sanguinem versum invenit: quare Pium statim conveniens, timore ac lætitia plenus, rem omnem aperit. Tum Pius, nobis notum omnino erat, Vaticanum pulverem Martyrum sanguine plenum esse, ac propterea ludos publicos ab ea parte ablegandos duximus. Testantur hoc in Processu Romano remissoriali Testes IV, VI, X et XXXI de auditu; et de visu, testis XXXIV.

novit secreta cordium;

post mortem tractabilis,

de se dedit suavem odorem,

9 *Inter cetera porro sanctitatis indicia, de quibus agitur articulo ultimo, notatur* primo prophetia: *quare* Marcus Antonius Columna et Marchio Malatesta, *antequam cum Pio Pontifice negotia transigerent, conscientiam per Confessionem expiabant,* alioqui crimina sua a Pontifice narrari audiebant: uti testatus est Chrysippus Prentus. Secundo mira quæ circa ejus corpus acciderunt. Caro enim ipsius, quartum post mortem diem mollis adeo erat atque flexibilis vividique coloris, ut adhuc spirare videretur... deponunt autem de hoc D. Angelus Formentus, D. Abbas Rusticuccius et Reverendiss. Sanctorius.... Ejusdem D Pii ossa suavem emisisse odorem testantur Fr. Joannes Antonius Zerbus, D. Nicolaus Berlingerius, et D. Joannes Antonius Gabutius... Tertio visiones, quæ ejus obitum illustrarunt: tempore enim mortis Pii V adolescentula quædam Romæ, multis virtutibus ornata, dum animam ageret, ad matrem adstantesque convertens sese; Respicite, inquit, magnam gloriam, cum qua Pii V anima ab Angelis in cœlum deducitur: quo dicto, expiravit. Refert hoc Antonius a Fonte-majori in Vita Pii V, typis Hispano idiomate edita anno MDXCV lib. 6. fol. 243. Præterea idem Pontifex triplici corona redimitus, ac duobus Angelis hinc atque hinc comitantibus, apparuit sorori Mariæ Margaritæ Delfinæ, quæ magna cum opinione sanctitatis vixit Albæ, in monasterio S. Mariæ Magdalenæ Ordinis Prædicatorum, ut patet ex ejus Vita typis impressa a Fr. Joanne Michaele de Bononia, Ordinis Prædicatorum Mediolanensi Inquisitore....

EX PROCESS.

in gloria cœlesti visus fuit,

laudatur passim a scriptoribus ut sanctus,

10 Accedit ultimo loco testimonium gravissimorum scriptorum, qui vel ex instituto vel obiter arrepta occasione Pii V sanctimoniam commendarunt. Hi sunt inter alios Cardinalis Bellarminus in responsione ad apologiam pro juramento fidelitatis pag. E 657; Genebrardus, Chronologiæ lib. 4; Jacobus Gualterius Societatis Jesu, in tabula Chronographica pag. 740; Jacobus Gurdonius Societatis Jesu, in opere Chronologico pag. 429; Franciscus Rosserius, stemmatum Lotharingiæ tomo 5 pag. 362; Andreas Maurocenus, Historiæ Venetæ lib. 8 pag. 334; Severinus Binius, tomo 4 Conciliorum parte 2 pag. 397; Archangelus Gianius, Centur. 4 Annalium Ordinis Servitarum lib. 4 cap. 2; Michael ab Isselt, in historia sui temporis pag. 29; Laurentius Surius, in Commentario rerum in orbe gestarum ad annum 1566; Joannes Mariana Societatis Jesu, ad historiam Hispaniæ anno 1566; Papirius Massonus, lib. 6 de Viris Pontificum pag. 412; Paulus Manutius, in epist. ad Maroum; Jacobus Augustinus Thuanus, Historiarum lib. 51; Hieronymus Platus Societatis Jesu, de statu religioso lib. 2 cap. 28; Joannes Tursellinus pariter Societatis Jesu, Epitome historiarum lib. 10; Nicolaus Sanderus, lib. 3 de schismate Anglicano pag. 422; Dominicus Gravina, in libro inscripto Vox turturis parte 2; Henricus Spondanus, in Auctario Chronologico ad Annales Baronii pag. 76; Cardinalis etiam Baronius, Annalium ecclesiasticorum tomo 7 sub anno 533; Antonius Gallonius, in vita S. Philippi pag. 114, Joannes Petrus Guissanus, in Vita S. Caroli cap. 13 lib. 1; Marcus Antonius Muretus, in oratione publica habita in funere F Pii V; Cardinalis etiam Sirletus, in Epigrammate impresso apud Antonium de Fonte-majori; Petrus Galesinius, in Translatione Pii V; Antonius Maria Gratianus, de bello Cyprio; Abbas S. Fronti, in Vitis Pontificum; Ciacconius in Vitis Pontificum; et scriptores ex professo Vitæ Pii abunde pluribus in locis sanctitatem ejus commendant.

quare et votum sit de eo fieri Requiem,

11 *Elogia e singulis auctoribus desumpta, quæ citato libro et pagina aut capite hic allegantur, brevitatis causa omisi, satis habens eorum indicasse nomina, quæ in tam solenni et judiciali actu coram summo Pontifice commemoranda putaverunt Relatores: eo quod* illustre et uniforme testimonium magnorum virorum ad Pii sanctitatem probandam magnifaciendum est; quemadmodum magni factum fuit in Relatione SS. Caroli, Ignatii, Theresiæ, Raymundi. Claudet autem tertiam hanc partem, *inquiunt iidem Relatores,* attestatio sacræ Congregationis Rituum, quæ Pium hoc honore decoravit, ut defunctorum sacra pro eo celebrari non possent: sed eorum loco; anniversario depositionis die, Sacrum de Sanctissima Trinitate fieri

EX PROCES.

A fieri posse concessit : ut patet ex Decreto confecto I Februarii MDCXXV.

quippe qui miraculis claruit in vita.

12 *Nunc* miracula primum a Pio ante mortem, mox etiam post mortem facta videamus. I Contactu stolæ et benedictione energumenta liberatur. II Navalis victoria a Pio prædicitur et cognoscitur. *Quibus expositis, expensis, probatis, transeunt Relatores ad miracula post mortem; in iisque ponunt* I, *quod* Imagines Pii in maximo incendio non comburuntur : *id vero cum jure miraculum censeri probassent, subjiciunt hæc verba* : Simile quid accidit nuper in palatio Augustissimi Ferdinandi II Imperatoris, in quo incendium ceteras res omnes quæ in altari sacelli domestici erant, consumpsit; solumque orbem cereum, quem Agnum Dei appellamus, a Pio V benedictum, illæsum præteriit; ut eadem Cæsarea Majestas testatur in epistola ad Sanctitatem vestram directa et exhibita sub data XXIII Julii MDCXXVII : et in aliis recentibus litteris, motu proprio et nemine efflagitante, ad solam Pii sanctitatem confirmandam, eidem Sanctitati vestræ scriptis, sub die XIII Octobris MDCXXVIII, comprobavit.

et post mortem curando pestilentem febrem,

13 Auximi Tiburtia Florentia, annos LXXII nata, peticulari febre eo adducta fuerat, ut intra tres ho-
B ras expiratura crederetur, medico sic affirmante. Verum cum laneam subuculam Pii V ut deferretur rogasset, illaque delata, sibique imposita, huic Pontifici se enixe commendasset, somno capta fuit : a quo expergefacta, omnino febre soluta, e lecto surrexit, maxima omnium admiratione atque lætitia. Factum evidens est ex medici copiosa narratione.... Quod vero miraculum hoc censendum sit, et in tertio ordine collocandum, nemini dubium esse poterit, si ratio habeatur gravitatis morbi ac desperatæ salutis, subitæque curationis in anu, quæ postea etiam ad multos annos vixit.... Nec minus certum est Pio V esse adscribendum, cum et ejus subuculam infirma adhibuerit, et ejus se precibus commendaverit.....

immedicabilem dolorem capitis,

14 Julius Nipotellus Perusinus, toto anno intolerabilem capitis dolorem passus fuerat : cui quidem depellendo remedia omnia, etiam violentissima, ut sunt cantarides atque ignis, frustra adhibita fuere. Tandem cranium secare, ut eo detecto os nudum scalpere possent, decreverunt medici, opusque compleverunt : sed irrito conatu. Nulla igitur supererat humanis in remediis fiducia. Quare infirmus, memoria repetens, quod ab Abbate Rusticuccio, cujus ipse
C domum administrabat, olim didicerat; Dominum scilicet Ravarium, Pii V pincernam, ad contactum ossis ejusdem Pontificis simili morbo fuisse solutum; votum una cum uxore Pio V nuncupavit; suumque Dominum, Abbatem Rusticuccium, enixe rogavit, ut caput reliquiis ejusdem Pii V tangere vellet et signare. Quo peracto, confestim dolore liber e stratu consurgens, Pii V sepulcrum voti reus petiit, nec simili in posterum molestia fuit vexatus. Veritas facti satis probari videtur depositione ipsius qui sanitatem est consecutus, uxoris ejusdem chirurgi qui remedia adhibuit, et Abbatis Rusticuccii qui Reliquias detulit caputque signavit......

Priorissam moribundam,

15 Soror Angela Mareri, Priorissa monasterii Humilitatis Romæ, ex magna distillatione, capitis et stomachi dolores maximos lentamque febrem contraxerat : a qua adeo fuerat debilitata, ut mortis discrimine imminente, medicus sibi non fidens socium adjungi postularit impetraveritque in sequentem diem, interim moniales delatas ad se Pii V reliquias religiosa mente cum excepissent, fervidasque ad Pium preces fudissent; easdem capiti imposuerunt : et ad earum contactum dolor abscessit, posteroque die sine febri a medicis inventa est. Rei gestæ veritas habetur in processu Romano ex attestatione in-
D firmæ, medici et Confessarii, qui paratus erat ad ministrandum infirmæ Viaticum.....

puerperam desperatam,

16 Auximi Peregrina, uxor D. Jacobi Rasti, partui proxima, summis et diuturnis cruciabatur doloribus : quibus remittentibus, per tres totos dies nullum plane motum a fœtu in utero edito sensit : et ita debilis relicta fuit, ut cibum sumere non posset, omninoque frigida et calore destituta jaceret. Quare ab obstetrice ceterisque feminis harum rerum peritis, fœtum in utero mortuum esse, existimatum est; curatumque, sed non adhibitum, remedium ad eum extrahendum. Interim allata fuit lanea Pii V subucula, quam languentis feminæ mater Peregrinæ utero imposuit, invocato prius per preces sancti Pontificis auxilio. Mirum dictu, intra quadrantis horæ spatium fœtus in utero moveri cœpit. Necdum hora abierat, cum femina incolumis masculum peperit, qui adhuc vivit duodennis. Rei seriem satis probatam putamus a quatuor oculatis testibus... nec minus clarum est, miraculum in hoc partu intercessisse..... *Et hoc miraculum unum est ex duobus quæ Clemens X die* XV *Novembris anno* MDCLXXI *approbavit et confirmavit, sicut habet Decretum Congregationis pro Beatificatione ipsius Pii, quandocumque Sanctitati suæ libuisset facienda, editum* VIII *Martii* MDCLXXII, *alterum*
E *autem erat de imaginibus ab incendio illæsis : quibus etiam accessit approbatio revelationis de victoria navali, et quartum miraculum de multiplicatione frumenti infra referendum.*

Episcopum in extremis agentem,

17 Nicolaus Brautius Dalmatus, Episcopus Sarcinensis, in febrim inciderat acutam atque letalem, ob quam æstu, doloribus acque siti inextinguibili fatigatus per triduum, ad eum statum redactus erat, ut non amplius audiret, aut sentiret, aut interrogatus ad propositum responderet: imo post vehementem membrorum ac spirituum agitationem, jam fixabat oculos, et lecti stragulas colligens detegebat sese rei ignarus, cum suapte natura pudentissimi moris esset; ac demum pedibus ceterisque corporis partibus pallere inceperat admixta nigredine, ut bene ab omnibus, quotquot officii causa adibant, sine dubio moriturus existimaretur; tam acri febri succumbente natura senis annorum sexaginta, nullis adjuta pharmacis aut medicamentis, de more gentis scilicet, cum medicos exosi Dalmatæ cuncta naturæ beneficio committant. Igitur tertia nocte subiit mentem ægrotantis Pii V Pontificis recordatio, quem sæpius nominatum perceperat, ac de quo collocutus fuerat cum P. Archangelo Caraccia. Hinc
F servo Dei fusis precibus obdormivit : et statim videbatur sibi in Vaticani aula esse, quam Regiam dicunt : ubi longo ordine procedentes anteibat magnæ staturæ Præsul, Pontificio habitu, Episcopali mitra, ac Presbyteris stipatus compluribus, candidas indutis vestes cereosque gestantibus, quos cantantes audire videbatur laudes et encomia Pii V Pontificis.

postquam ei apparuit.

His ut locum daret, dum cedens de via in angulum se subduceret, evigilavit illico, seque sentit a febri immunem, nulla vexatum siti; adeo ut nec potu, nec cibo, nec viribus, aut aliis corporis facultatibus impeditis aut imminutis affectionibus, nihil sibi viletudinis minus adesse cognoverit, quam antea fuisset nondum ea febre laboranti. Probatur hoc factum ex ipsius Episcopi dictis, ex Mutio Baraccino ejus famulo, ex Cæsare Megantio Sacerdote, nec non ex Comite Francisco Cionino. Ipse quidem ægrotus et morbi gravitatem et visum et valetudinem fuse exponit: famulus eadem confirmat cum mortis indiciis, et ad repentinam convalescentiam narratum sibi quod noctu perceperat dominus : alii vero duo testes, quod eum amicitiæ causa adire consueverant, die tertio ægritudinis actum de ejus salute fuisse dictitarunt, alium contestem producentes : postridie autem

A autem ad pristinum robur restitutum invenerunt; idque miraculi loco habentes, atque rei eventum quærentes, adhibitas Servo Dei preces ac noctis præcedentis visa intellexerunt. Ex his miraculum fuissse deprehendimus ex iis quæ in tertio gradu collocantur ex vulgata doctrina S. Thomæ.....

ex quibus concluditur canonizandus.

18 Hactenus, Beatissime Pater, retulimus quæ de vita, virtutibus ac miraculis comperta fuere servi servorum Dei Pii V Pontificis Maximi. Relinquimus modo sapientissimo vestræ Sanctitatis oraculo, ut quæ olim purissima lux lucebat inter homines, Superis nunc demum adscripta, nesciat occasum in terris, imo redivivo subinde pietatis obsequio apud posteros præsit e cœlo splendidior; unde certissimam se præbeat Petri naviculæ Cynosuram, quemadmodum felicissimo cursu et summo Ecclesiæ bono diu se dedit moderatorem. *Hactenus Relatio illa, cujus exemplum Romæ descriptum ea ratione qua solent præsentibus Cardinalibus talium exempla descripta dari, habuit et ad nos Praga misit Illustrissimus Amplissimusque D. Henricus Julius Baro de Blum, Cæsareus in Tribunali appellationum Consiliarius: nunc vero etiam impressam eamdem videmus in posthumo tomo Bzovii: quo recurrere potest quisquis plenius cupit rationes et firmamenta judicii de singulis articulis ferendi cognoscere. Idem Bzovius dictæ Relationi addit pro Appendice* B Notulam miraculorum, a servo Dei Pio V patratorum, in Congregatione sacrorum Rituum pro ejus Beatificatione propositorum sub Clemente X.

Proposita autem fuerant Congregationi miracula 10 in vita,

19 *Priora decem ex Processu Romano referuntur, ut a Pio V patrata in Vita: quæ omnia vel a Gabutio in Vita capite ultimo relata, vel ab Auditoribus Rotæ accepta jam dedimus, excepto ultimo, quod tale est:* Quædam puella, nobili stirpe oriunda, spiritibus immundis obsessa, ducta a matre ad Pium V, dum per Aulam regiam transiens ad capellam Sixtinam pergeret: ubi prævia oratione, pedem supra corpus illius apposuit dicendo, Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem; et facto signo Crucis, libera remansit. *Ultra nihil brevis illa Notula habet: auctor seu testis petendus ex processu foret: quod pro uno illo facere non est operæ pretium. Magis ex re foret, ex dicto Romano processu aliisque, collecta habere miracula circiter septuaginta, patrata post obitum, quorum tenue specimen jam habemus ex Relatione in prænarratis quinque miraculis: summariam vero explicationem in Notula: in qua tamen ex Urbinate et Toletano processu nihil; ut videantur Processus illi vel ad manum non fuisse, cum causa sub Clemente X resumeretur, vel miracula nulla* C *distincte explicare. Præterea ex Decreto Congregationis, in favorem Beatificationis faciendæ, cujus supra num. 16 facta mentio, discimus, quod* ex quatuor miraculis, ad aliam Congregationem delatis anno MDCXXX, et tribus noviter adductis, *(ipso verosimiliter anno* MDCLXXI*)* tertium multiplicationis farinæ in magna quantitate, in monasterio monialium S. Dominici Prati, tamquam rite probatum Sanctitas sua *(scilicet Clemens X)* admisit: *quænam vero reliqua sex fuerint nondum comperimus. Dedimus porro operam ut de omnibus jam indicatis acciperemus pleniorem notitiam, ex juratorum testium verbis, eo modo quo in Aprili S. Francisci Paulani aliorumque Sanctorum miracula collegimus: sed officiosis promissis eorum, quibus præcipuæ curæ deberet esse Beati istius Pontificis honor, hactenus non respondit effectus: quem dum pergimus expectare, vel in Supplemento operis dandæ, Notulam prædictam hic habe.*

et 70 post obitum:

alia 7 post allata.

D

NOTULA

Miraculorum, post mortem ex processibus sumpta.

EX PROCES. ROMANO.

Don Michael Bonelli, Prior Hospitalis S. Mariæ Consolationis, a quadam struma in gutture cum continuis doloribus, magnitudinis plusquam unius panis, qua per sex annos et amplius laboraverat, commendatur Servo Dei, statim liberatur.

Nicolaus Brautius, Episcopus Sarcinonensis, ab acuta et periculosa febri sanatur in instanti, invocato ope prædicti Servi Dei.

Maritus Cleopatræ Storchi Urbinatis, gravissimo capitis dolore percussus, tactu Reliquiæ Pii V sanatur.

R. P. D. Ravarius ab ingenti dolore capitis, passo per plures menses, tactu Reliquiæ ejusdem Servi Dei liberatur.

Julius Nipotellus, catarrho et distillatione in oculis et auricula, cum gravi dolore capitis detentus et a medicis dereiictus, tactu Reliquiæ ejusdem pristinam sanitatem in instanti adeptus est.

Thomas Trevisanus, Sacerdos Romanus, a gravi E laterum dolore et retentione urinæ liberatus, invocata ope dicti Servi Dei

Gerardinus de Gerardinis, in extremis laborans infirmitate scarantiæ, tactu calceamenti prædicti Servi Dei sanus evasit.

Gregorius Donatus Sacerdos, duplici febri tertiana in extremis laborans, invocata ope Pii V sanatur.

Odoardus Lopez Medicus, acutissima febri cum symptomatibus letalibus oppressus per viginti dies, commendatus d. Servo Dei statim pristinam sanitatem recepit.

Soror Angela Mareri, a catarrho cum distillatione, ingenti capitis et stomachi dolore, et febri liberatur, apposita capiti ejus Reliquia præd. Servi Dei.

Soror Maria Theresia a copioso sputo sanguineo, cum capitis et stomachi dolore, invocata ope d. Servi Dei, confestim sanatur.

Priorissa monialium Humilitatis, periculosa febri laborans, ita ut a medicis pro letali haberetur, commendata eidem Servo Dei, in instanti pristinam sanitatem recepit.

Tres filiæ Marchionissæ Bonnellæ a morte præservatæ sunt, intercessione ejusdem Servi Dei.

Binæ imagines Pii V ab incendio præservatæ.

Quidam Julius, ab ingenti et continuo dolore capitis liberatus, intercessione præd. Servi Dei. F

Michael Bonellus Presbyter a quadam deformi monstruositate, liberatur ope præd. Servi Dei.

Quidam hæreticus Anglus, Writus nuncupatus, suggesto consenso adversus Pium V petulanter oblocutus, mutus effectus fuit; ac subito morbo correptus domumque delatus, miser interiit.

Quidam Frater Ordinis S. Dominici, in civitate Palentina, in regnis Hispaniarum, gravi et molesta infirmitate affectus in secretioribus partibus, morti proximus, fusis precibus coram imagine præd. Servi Dei, pristinam sanitatem accepit.

Valentiæ in Hispania, Guilielmo Raymundo nobili viro, paulo antequam a vivis excederet, chorus affuit lætissimus. In eo erant beatissima Virgo Dei Mater, S. Dominicus, S. Vincentius, S. Ludovicus Bertrandus, et Pius V, quem ipse Guilielmus viventem apprime venerabatur: qui omnes lectulo ejus circumfusi, letanias recitantes pro eo precabantur. Et prædictum Servum Dei magno ei beneficio fuisse referebat, cujus pileoluma Cardinali Alexandrino

A drino in Hispaniam delatum antea capiti suo apposuerat.

EX PROCESS. Joannes Serpa, a quodam sicario aggressus, qui pugione evaginato ipsum occidere tentabat, ostensa illi capsa, in qua erant quidam cerei orbiculares ejusdem Pii V, liberatur, prolapso in terram pugione et d. sicario.

EX PROCES. AUXIM. Tiburtia Florentii, annorum septuaginta duorum, febri petecchiali aliisque letalibus infirmitatibus oppressa, morti proxima et a medicis derelicta, tactu subuculæ præd. Servi Dei pristinam sanitatem in instanti recepit.

Quædam mulier infirma et crure deperdito, tactu calceamenti præd. Servi Dei sanatur.

Antonius Florentius, Archipresbyter Auximanus, a gravi distillatione, vergente a capite ad fauces palati per septem menses, incassum adhibitis remediis humanis, commendatur d. Servo Dei, cum emissione voti celebrandi sacrosanctum Missæ sacrificium, visitandi illius sepulcrum, et appendendi votivam tabellam in ecclesia B. Mariæ Auximi, illico liberatur.

Pellegrina Jacobi Bacci, difficultatem partus per tres dies passa, febri oppressa, non sine evidenti periculo mortis creaturæ quam in utero gestabat, B tactu subuculæ Pii V, statim vivum peperit et sana evasit.

Maria Biagini, bis prægnans ab immundis spiritibus ita vexata fuerat, ut abortiverit; tertia vice prægnans, dum ab iisdem spiritibus plurimum agitaretur, et abortui proxima cerneretur, tactu calcei ejusdem servi Dei cesserunt dæmonis vexationes, et debito tempore peperit.

Sulpitia Fiorano, per multos menses lecto accumbens, variis angoribus oppressa, tactu calceamenti præd. Servi Dei sanatur in instanti.

Uxor Petri Angeli Mendolfi liberatur a partu difficili, cum imminenti vitæ discrimine, tactu subuculæ Pii V.

Elisabetha Dominici Francischini, tribus continuis diebus doloribus partus vexata et morti proxima, tactu calceamenti præd. Servi Dei statim peperit, et sana ac immunis visa est.

Julia Augustini Pontiricii, ingenti capitis dolore affecta, nihil ei juvantibus humanis præsidiis, tacta frustuli subuculæ præd. Servi Dei, confestim sanatur.

Isabella Partighelfi a difficili partu statim liberatur, delato ad ipsam Crucifixo eburneo præd. Servi Dei.

C Aurelia, uxor Joannis Crocchini; a doloribus partus, quibus plurimum laborabat, tactu subuculæ præd. Servi Dei.

Pandora, uxor Vincentii Vitalini, a similibus doloribus partus liberatur, tactu cochlearis argentei præd. Servi Dei.

Joannes Baptista Lucius, doloribus petræ in extremis laborans, tactu calceamenti præd. Servi Dei confestim sanatur.

Franciscus, filius Antonii Calvi, a letali infirmitate coxendicis, qua mori seu saucius remanere debuerat judicio medicorum, tactu Reliquiæ præd. Servi Dei, statim pristinam sanitatem recuperavit.

Fillius Joannis Leopardi a periculosa infirmitate liberatur, tactu calceamenti præd. Servi Dei.

Tiberia Pranzi, gravi apoplexia correpta, tactu calceamenti præd. Servi Dei illico sana evasit.

EX PROC. FANEN. Uxor equitis Gentiluccii Rocchi, tactu subuculæ præd. Servi Dei, a difficili partu cum discrimine vitæ liberatur.

Vicaria monasterii S. Philippi Fanensis, a manuum attractione liberatur, tactu calceamenti præd. Servi Dei.

Gentilis Bartorella de Durantibus, a gravi pleuritide cum febri acuta, dolore pungitivo in latere sinistro, tussi, difficultate respirandi et pulsu duro, et judicio medicorum in extremis constituta, tactu calceamenti præd. Servi Dei, statim et in continenti sanatur. D

Piera Bartorella de Ussudutiis a dolore capitis cum febre liberatur, tactu calceamenti præd. Servi Dei.

Julia Nulphia de Vignatolis, a doloribus colicis et nephriticis liberata, tactu calceamenti præd. Servi Dei. EX PROC. BONON.

Pater Fr. Virgilius Paseri, Ordinis Servorum B. Mariæ, a diuturno fluxu sanguinis in extremis laborans, commendatus præd. Servo Dei, illico sanatur.

Plures liberati a doloribus capitis, tactu Reliquiæ præd. Servi Dei.

Filius Hieronymi Baddii, per quatuor menses febri laborans et a medicis derelictus, commendatus a matre d. Servo Dei, sanatur. EX PROC. DERTON.

Catharina, uxor Andreæ Masini, a febri cum letalibus symptomatibus liberatur, invocata ope præd. Servi Dei.

Hieronymus Baddii a periculosa et diuturna infirmitate sanatur ope d. Servi Dei. E

Magdalena Blanca post esum fungorum graviter infirmans, ita ut tribus continuis diebus absque loquela et sensu remanserit; implorata ope d. Servi Dei, pristinam sanitatem recuperavit, defunctis ceteris qui dictos fungos comederant.

Angelus Thomas Passeri, gravissimis doloribus oppressus et morti proximus, emisso voto præd. Servo Dei, et apposito super parte offensa orbe cereo ab eodem benedicto, statim et illico pristinæ sanitati restituitur.

Idem ab equo in terram projectus, intercessione præd. Servi Dei liberatur a læsione brachii et humeri.

Joannes Passari, hernia intestinali laborans, commendatus præd. Servo Dei sanatur, absque applicatione præsidiorum.

Michael Annibalis Baddii, febri oppressus et in extremis constitutus, invocata ope præd. Servi Dei incolumis evasit.

Julianus Albertini Rizzi a strumis liberatus ope præd. Servi Dei.

Baro Pusterla, febri maligna per mensem laborans, et in agone positus absque motu, sensu et loquela per triduum, et pro mortuo habitus, commendatus d. Servo Dei, pristinam sanitatem in instanti recepit. F

Soror Clara Magdalena Verzola, Monialis S. Dominici oppidi Salarum, a gutta arthetica ita opprimebatur, ut nullo modo se movere posset; emisso voto præd. Servo Dei, statim incolumis evasit.

Soror Daria Francisca Frascarola ejusdem Ordinis, ab ingenti tumore in capite exorto, ita ut nec videre nec comedere valeret, liberatur ope præd. Servi Dei.

Don Cæsar, filius Marchionissæ Mariæ Grimaldæ Bonellæ, a febri continua cum dysenteria diu oppressus, ope præd. Servi Dei liberatur.

Soror Maria Catharina, Monialis Ordinis S. Dominici, a continua surditate liberata, meritis d. Servi Dei.

Soror Joanna Maria Grassa a fluxu urinæ, pluribus annis passo, liberatur, voto emisso præd. Servo Dei.

Nicolaus Busutius equo incedens, in paludem prolapsus, ab evidenti mortis periculo liberatur, invocata ope præd. Servi Dei.

Michael Crescentius, Doctor Theologus et Protonotarius

A notarius Apostolicus, gravi et continuo dolore in femore laborans, ita ut judicio medicorum nullum esset aliud remedium nisi femur abscindere; paratis a chirurgo omnibus ad id necessariis, ipse commendans se Pio V statim sanus et incolumis e lecto surrexit.

EX PROC. MEDIOL.

Os extractum ex corpore præd. Servi Dei fragrantiam odoris suavissimi emittens.

EX PROC. BERGOM.

Cabrinus Cabrini, quodam casu dorso sibi effracto, ita ut se movere minime posset, una cum intensis et continuis doloribus, ope præd. Servi Dei incolumis evasit in instanti.

Fr. Æmilius de Bergomo, Ordinis Prædicatorum, a febri maligna liberatus, intercessione præd. Servi Dei, qui ipsi infirmo, una cum beatissima Virgine et S. Dominico apparuit.

Franciscus de Cerri, gravissima febri cum dolore capitis correptus, deosculata imagine præd. Servi Dei, confestim sanatur.

Barbara, filia Sebastiani Strozzæ, per plures dies cum febri maligna oppressa, et pro mortua derelicta, utpote loquela et sensibus privata et in agone posita, commendata præd. Servo Dei confestim incolumis evasit.

Apollonia Ambrosii Selarii, febri per quatuor B menses laborans et energumena, nihil proficientibus exorcismis, delata ad ipsam imaginem præd. Servi Dei, cui se enixe commendavit, statim liberatur tam a febri quam a spiritibus immundis.

Ursula Petri Marchesi, duplici febri tertiana graviter affecta, cruribus, renibus et facie tumefactis, et in extremis constituta, commendata d. Servo Dei, statim incolumis reperta est.

Ursulina a Casali coquinaria in ignem cecidit, unde pars faciei sinistra, cum oculo, naso et aure combusta et intolerabili dolore afflicta: ad tactum Agni Dei a Pio V benedicti, cui se commendavit, illico doloribus exempta est, et spatio duodecim dierum absque aliqua deformitate sanata.

Antonia, uxor Stephani Tiorti, Pio V commendata, a mortali infirmitate liberata.

Hactenus Notula illa. Ne autem reliqua pagina hic acet; accipe Hienorymi Badesii Romani Carnem in statuam ac tumulum Pii.

D

Salvete o cineres Pontificis Pii,
Salvete. Exiguo non decet amplius
Vos claudi tumulo, qui decus abdidit
Vestrum jam nimium diu.
Vos ferri ad celebres exequias jubet
Sixtus, mirifico splendidus ordine
Hic vos nobilior suscipiet locus,
Quo nil magnificentius.
Hic marmor nivibus candidius nitet
Spirantem referens effigiem Pii.
Hic gemmæ maculis multicoloribus,
Astrorum superant patrem.
Hic stant de Pariis marmoribus Duces.
Alter sacrilego milite Galliam
Oppressam, rediens victor ab hostibus,
Regi restituit suo.
Claravit trepidas alter Echinadas,
Dum classem tumido mersit in æquore,
Et monstrum Italicis excidium ferens
Longe reppulit urbibus.
Hic spectare licet prælia in ultimis
Decertata locis: Hic equites ruunt,
Hic cadens peditum procubuit cohors,
Hac manat calidus cruor. E
At parte ex alia nant sine remige
Quassatæ igniferis undique ab ictibus
Puppes; jam gravidum se fluitantibus
Horret corporibus mare.
Salvete o cineres, non iterum, aut quater,
Sed clarum quoties sol revehit jubar,
Surgens Oceano, dum feret ultimus
Terris exitium dies.
Tunc vester, superis qui modo mentibus
Immistus merito perfruitur Deo,
Vos claros radiis spiritus induet
Numquam dissociabilis.
Quam Sixti meritis magna rependere
Debes Roma? tuo qui gremio abstrahi
Patris reliquias non tulit illius
Qui te jam tibi reddidit?

SYNAXARIUM

Ex Menologio, jussu Basilii Imperatoris collecto, cujus sex postremi menses servantur manuscripti in monasterio Basilianorum Cryptæ-Ferratæ in Latio.

ΜΗΝΙ ΜΑΙΩι Α' Η ΚΟΙΜΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ ΙΕΡΕΜΙΟΥ.

Hieremiæ Proph.

I Ἱερεμίας ὁ ἐκλεκτὸς Προφήτης τοῦ Θεοῦ, ὑπῆρχεν ἐκ τῆς Ἰουδαίας χώρας· προεφήτευσε δὲ καὶ ἕτερα μὲν πολλὰ, ἔτι δὲ καὶ περὶ τῆς ἁλώσεως Ἱερουσαλήμ. Διὸ καὶ ἔλαβε τὴν κιβωτὸν τοῦ νόμου· καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἅγια πάντα, καὶ κρύψας εἰς πέτραν, εἶπε τοῖς παρεστῶσιν, Ἀπεδήμησε Κύριος ἐκ Σινᾶ εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ πάλιν ἐλεύσεται ἐν Σινᾶ ἐν δυνάμει· καὶ σημεῖον ὑμῖν ἔσται τῆς παρουσίας αὐτοῦ, ὅταν ξύλον προσκυνήσωσι πάντα τὰ ἔθνη. Ἐγένετο δὲ ἐν τῇ πέτρᾳ, ἐν ᾗ ἔκρυψε τὴν κιβωτὸν, ὡς νεφέλη σκιάζουσα τὸν τόπον ἕως τῆς σήμερον. Ἐβασανίσθη δὲ πολλὰ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, διότι ἤλεγχεν αὐτοὺς ἐπὶ ταῖς ἀνομίαις αὐτῶν. Ἀπελθὼν εἰς Αἴγυπτον, προεφήτευσεν ὅτι
B δεῖ σεισθῆναι τὰ εἴδωλα αὐτῶν, καὶ συμπεσεῖν διὰ Σωτῆρος παιδίου ἐκ παρθένου γεννηθησομένου ἐν φάτνῃ. Γενόμενος δὲ ἐν Δάφναις, πόλεως τῆς Αἰγύπτου, καὶ λίθοις βληθεὶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἀπέθανεν, καὶ ἐτάφη ἐγγὺς τοῦ οἴκου Φαραώ.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΟΣΙΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΒΑΤΑ.

Batæ M.

Ὁ ἅγιος Μάρτυς Βατᾶς ἦν μὲν ἐκ τῆς χώρας Περσίδος, ἐκ προγόνων τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν μαθών. Τριακονταετὴς δὲ γενόμενος, καταλιπὼν πατέρα, μητέρα, γυναῖκα, τέκνα, καὶ πάντα τὸν πλοῦτον αὐτοῦ, ἀπελθὼν ἐγένετο μοναχὸς· καὶ ἀσκήσας καλῶς, ἐπεθύμησε καὶ τοῦ διὰ μαρτυρίου τελειωθῆναι. Κινηθέντος οὖν διωγμοῦ κατὰ τῶν Χριστιανῶν, καὶ πάντων τῶν σὺν αὐτῷ μοναχῶν ἐκ τῆς μονῆς φυγόντων, αὐτὸς μόνος ὑπέμεινεν. Ἔνθα κρατηθεὶς, παρεδόθη τῷ Ἄρχοντι Νισίβεως· καὶ παρ' ἐκείνου ἀναγκασθεὶς ἀρνήσασθαι μὲν τὸν Χριστὸν, προσκυνῆσαι δὲ τῷ ἡλίῳ καὶ τῷ πυρὶ, οὐκ ἐπείσθη, ἀλλὰ παῤῥησίᾳ τὸν Χριστὸν ὡμολόγει. Ἐκταθεὶς οὖν ὑπὸ δέκα στρατιωτῶν ἐξ ἑκατέρων τῶν χειρῶν, ἀπὸ τῆς πολλῆς βίας ἐξηρθρώθη τοὺς ὤμους. Εἶτα δεθεὶς ἀπὸ τῶν σπερμογόνων μορίων σχοινίοις ἐσύρετο, ῥοπάλοις τυπτόμενος· καὶ μετὰ ταῦτα τυφθεὶς πάντα τὰ μέλη τοῦ σώματος, μαχαίρᾳ ἐτελειώθη.

C

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι Β' ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΕΣΠΕΡΟΥ, ΖΩΗΣ, ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ ΑΥΤΩΝ.

II HESPERI ZOES ET FILIORUM MM.

Ἕσπερος καὶ Ζωὴ μετὰ τῶν τέκνων αὐτῶν, οἱ ἅγιοι Μάρτυρες, ὑπῆρχον μὲν ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀδριανοῦ, ἐκ τῆς χώρας Ἰταλίας, δοῦλοι δὲ πλουσίου τινός. Ἀνατραφέντες οὖν Χριστιανικῶς Κυριακὸς καὶ Θεόδουλος ὑπὸ τῶν γονέων αὐτῶν, ἐν μιᾷ εἶπον αὐτοῖς· Διὰ τί δουλεύομεν τοῖς ἀσεβέσι τούτοις, καὶ οὐ τῷ Χριστῷ; μήποτε συναπολώμεθα αὐτοῖς. Τούτων ἀκούσασα ἡ μήτηρ, εἶπεν· Ἀντίστητε τῷ ἀγοράσαντι ἡμῶν τὰ σώματα, καὶ μαρτυρήσομεν ὑπὲρ Χριστοῦ. Τότε ἀπελθόντες οἱ παῖδες, εἶπον τῷ κυρίῳ ἑαυτῶν· Ἐπεὶ τῶν μὲν σωμάτων ἡμῶν κύριος ὑπάρχεις, τῶν δὲ ψυχῶν ὁ δεσπότης Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ πάντων κύριος· ἀπὸ τοῦ νῦν οὐ σοὶ, ἀλλ' ἐκείνῳ δουλεύσομεν. Ἐκπλαγεὶς οὖν ὁ κύριος αὐτῶν, τότε μὲν ἔπεμψεν αὐτοὺς πρὸς Ἕσπερον τὸν πατέρα αὐτῶν, ὄντα ἐν τῇ πόλει Τριτωνίου· ὕστερον δὲ ἀγαγὼν τόν τε πατέρα, καὶ μητέρα, καὶ βασανίσας, τέλος φοῦρνον ἐκκαύσας, καὶ ἐμβαλὼν αὐτοὺς, ἐν αὐτῷ ἔκαυσεν.

ΚΑΙ ΚΟΙΜΗΣΙΣ ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ.

Athanasii Ep.

Ἀθανάσιος, ὁ ἐν Ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν, ἦν ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου, καὶ Κωνσταντίου υἱοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῆς πόλεως Ἀλεξανδρείας, παιδόθεν τὸν Θεὸν ἀγαπῶν, καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως ἀντιποιούμενος. Καὶ γὰρ παιδίον ὢν, παραλαβὼν τοὺς συνηλικιώτας, ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν τῆς θαλάσσης παρεγένετο· καὶ ὡς ἐν παιδιᾷ σχηματίσας ἑαυτὸν Ἐπίσκοπον, καὶ ἐκ τῶν σὺν αὐτῷ προχειρισάμενος Πρεσβυτέρους καὶ Διακόνους, ἐβάπτισε τὰ λοιπὰ παιδία τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἰουδαίων τῷ τῆς θαλάσσης ὕδατι. Θεωρῶν δὲ ταῦτα ἄνωθεν ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας Ἐπίσκοπος Ἀλέξανδρος, ἐθαύμαζε· καὶ γνοὺς τῷ πνεύματι ὡς μέλλοντα εἰσὶ τὰ πραττόμενα E
προμηνύματα, τοὺς μὲν παῖδας τῷ θείῳ μύρῳ ἐπιχρίσας ἐτελείωσεν· Ἀθανάσιος δὲ παρ' αὐτοῦ γραμματισθεὶς πρότερον, καὶ γενόμενος Ἀναγνώστης, ὕστερον προεχειρίσθη καὶ Ἐπίσκοπος· καὶ πολλὰ ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγωνισάμενος, ἐτελειώθη.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι Γ' ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΤΙΜΟΘΕΟΥ ΚΑΙ ΜΑΥΡΑΣ.

Τιμόθεος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ἦν μὲν Ἀναγνώστης τῆς ἁγιωτάτης τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας· νόμῳ δὲ γάμου τὴν Μαῦραν εἰς γυναῖκα λαβὼν, ἡμερῶν εἴκοσι μὴ παρελθουσῶν, ἐκρατήθη παρὰ τῶν εἰδωλολατρῶν· καὶ δεθεὶς, III Timothei et Mauræ MM.
ἤχθη πρὸς Ἀῤῥιανὸν τὸν Ἡγεμόνα Θηβαΐδος, καὶ παρεδόθη αὐτῷ. Τότε λέγει αὐτῷ· Φέρε τὰς βίβλους σου, καὶ καῦσον αὐτὰς ἔμπροσθέν μου. Τοῦ δὲ Ἁγίου μὴ πεισθέντος τοῦτο ποιῆσαι, σίδηρα πεπυρωμένα ἐνέβαλεν εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ· καὶ παραυτίκα αἱ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ κόραι ἐξέπεσον. Εἶτα δεσμεῖται ἐπὶ τροχοῦ τοὺς ἀστραγάλους αὐτοῦ, καὶ ξύλον ἐμβάλλει εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ· καὶ λίθον τῷ τραχήλῳ αὐτοῦ προσδήσας, ἐκρέμασε κατὰ κεφαλῆς. Ὡς δὲ οὐκ ἔπειθεν αὐτὸν, λέγει τῇ συμβίῳ αὐτοῦ· Παραινέσαι αὐτῷ ἀποστῆναι τοῦ Χριστοῦ. Ἡ δὲ μᾶλλον καὶ αὐτὴ ᾑρετίσατο μαρτυρῆσαι· ὅθεν ἀνασπῶσι τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς αὐτῆς. Καὶ μετὰ ταῦτα προσηλωθέντες ἀμ- F
φότεροι τοίχῳ, ἐπὶ ἐννέα ἡμέραις καρτερήσαντες ἐτελειώθησαν.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΠΕΤΡΟΥ ΤΟΥ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΥ.

Petri Ep.

Πέτρος, ὁ ἐν Ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν, ὑπῆρχε μὲν ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, γονέων εὐλαβῶν υἱὸς, τῶν ὕστερον γεγονότων καὶ μοναχῶν· καὶ τοσοῦτον ἠγωνίσατο εἰς ἀρετὴν, ὅσον οὐκ ἔστιν εἰπεῖν· οὐ μόνον γὰρ ἀγρυπνίᾳ καὶ μελέτῃ τῶν θείων γραφῶν πάντας ἐνίκησεν, ἀλλὰ καὶ ἐλεημοσύνῃ καὶ τῇ πρὸς τοὺς πένητας συμπαθείᾳ. Ἐξ οὗ καὶ καταναγκασθεὶς γενέσθαι Κορίνθου Ἀρχιεπίσκοπος οὐκ ἐπείσθη, διὰ ταπείνωσιν καὶ εὐλάβειαν. Καὶ χειροτονηθέντι Παύλῳ, τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, συγκατῆλθε· καὶ παρακλήσει τῶν Ἀργείων ἐχειροτονήθη Ἄργους Ἐπίσκοπος· καὶ οὕτως ἐσπούδασεν εἰς ἐλεημοσύνην, ὡς μηδὲν καθ' ἑκάστην συγχωρεῖν εὑρίσκεσθαι ἐν τῷ κελλίῳ αὐτοῦ, πλὴν τοῦ χιτῶνος ὃν ἐφόρει, καὶ μὴ δὲ ἐκείνου φείδεσθαι, πτωχοῦ προσελθόντος. Ὅθεν πολλὰ θαύματα ποιήσας, καὶ τὸν Θεὸν θεραπεύσας, ἐν εἰρήνῃ ἐτελειώθη.

EX MS. CRYPTÆ FERRATÆ

A

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι Δ' ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΣΙΛΒΑΝΟΥ.

IV Silvani Ep. M. Σιλβανὸς, ὁ τοῦ Χριστοῦ Ἱερομάρτυς, ἦν μὲν ἐκ τῆς τῶν Γαζαίων χώρας, στρατιώτης δὲ ὑπάρχων πρότερον· ὕστερον διὰ Χριστὸν καταλιπὼν τὸ στρατεύεσθαι τῷ γηΐνῳ Βασιλεῖ, ἐστατεύθη τῷ ἐπουρανίῳ Βασιλεῖ Χριστῷ· διὸ καὶ ἱεροσύνης καταξιοῦται, γενόμενος Πρεσβύτερος, εἶτα Ἐπίσκοπος. Ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ δὲ προσκαρτερῶν ἐκκλησίᾳ, καὶ πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων διὰ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ἐπιστρέφων ἐπὶ τὸν Κύριον, ἐκρατήθη ὑπὸ τῶν εἰδωλολατρῶν· καὶ ἀχθεὶς εἰς μέσον τοῦ δήμου τῶν Καισαρέων, ἐτύφθη ἀφειδῶς. Εἶτα κρεμασθεὶς, ἐξέσθη ἰσχυρῶς· καὶ μετὰ ταῦτα ἐν τοῖς τοῦ χαλκοῦ μετάλλοις χαλκεύειν κατεδικάσθη· ἐν οἷς πλεῖστα τιμωρηθεὶς, καὶ τὸν Χριστὸν οὐ μόνον ὁμολογεῖν μὴ παυσάμενος, ἀλλὰ καὶ ἄλλοις καὶ μάλιστα τοῖς μετ' αὐτοῦ οὖσι Θεὸν κηρύττων ἀληθινὸν, μετὰ καὶ ἄλλων τεσσαράκοντα Μαρτύρων τῶν ὑπ' αὐτοῦ διδαχθέντων, ξίφει τὴν κεφαλὴν ἀπετμήθη.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΟΛΒΙΑΝΟΥ, ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΑΥΤΟΥ.

B Olbiani et Discip. MM. Ὀλβιανὸς, ὁ θεῖος Ἱερομάρτυς, Ἐπίσκοπος ἦν ἐπὶ Μαξιμιανοῦ τοῦ Βασιλέως, ἡγεμονεύοντος τῆς Ἀσίας Αἰλιανοῦ. Ἀγριππίνου δέτινος Ἱερέως ὄντος τῶν εἰδώλων, θυσίαν ἐπιτελοῦντος τῇ Ἥρᾳ, κρατηθεὶς ἠναγκάζετο θῦσαι, καὶ λιβανωτὸν ἐπιβαλεῖν τῷ βωμῷ. Ὁ δὲ πολλαῖς ἀντιθέσεσι, καὶ λόγοις εὐσεβέσι, τὴν μὲν κατὰ Χριστὸν πίστιν ἐξυμνῶν καὶ ἐπαινῶν, τὴν δὲ τῶν εἰδώλων θρησκείαν κακίζων καὶ διαβάλλων, πρῶτον μὲν σουβλίοις πεπυρωμένοις τὰ σπλάγχνα καὶ τὰ ψύα διακαίεται, εἶτα ῥάβδοις ἀφειδῶς τύπτεται, καὶ τῇ φυλακῇ παραδίδοται· ἐκβληθεὶς δὲ μετὰ τοῦτο τῆς φυλακῆς, καὶ πάλιν ἀναγκασθεὶς ἀρνήσασθαι μὲν τὸν Χριστὸν, θῦσαι δὲ τοῖς εἰδώλοις, καὶ μὴ πεισθεὶς, μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ τὴν διὰ πυρὸς ἀπόφασιν δέχεται· καὶ ἀναφθείσης καμίνου καιομένης μεγάλης σφόδρα, μετ' αὐτῶν ἐμβληθεὶς ἐν αὐτῇ, ἐτελειώθη.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΜΟΝΗΣ ΤΟΥ ΜΗΔΙΚΙΟΥ.

Nicephori Hegum. Conf. Ὁ ὅσιος Νικηφόρος ὑπῆρχεν μὲν ἐπὶ τῶν χρόνων τῶν Εἰκονομάχων, ἐκ βρέφους δὲ ποθήσας τὸν Χριστὸν, καὶ ὁρῶν τὴν αἵρεσιν αὐξανομένην, καταλιπὼν τὸν κόσμον καὶ τὰ ἐν κόσμῳ, καὶ γενόμενος μοναχὸς, ἀπῆλθεν ἐν τοῖς ὄρεσι καὶ ἡσύχαζε, προσευχαῖς καὶ νηστείαις σχολάζων,
C καὶ Θεῷ ὑπὲρ τῆς οἰκουμενικῆς καταστάσεως προσευχόμενος. Γαληνιάσης δὲ μικρὸν τῆς αἱρέσεως, πολλῇ παρακλήσει τῶν μοναχῶν πρέστη τῆς τοῦ Μηδικίου μονῆς. Αὖθις δὲ κακοῦ ἀναῤῥιπισθέντος, καὶ τῆς αἱρέσεως ὑπὸ Λέοντος τοῦ δυσσεβοῦς Βασιλέως αὐξηθείσης, ἐξωσθεὶς τῆς ποίμνης, ὡς προσκυνητὴς τῶν πανσέπτων εἰκόνων, καὶ ταῖς τῶν ἁγίων Πατριαρχῶν ἐντολαῖς ἑπόμενος, πικραῖς ἐξορίαις καθυποβληθεὶς, ἐν σκοτεινοτάτῃ φυλακῇ ἀπεκλείσθη· Ἔνθα καὶ ὡς στεῤῥὸς ἀθλητὴς τὴν ψυχόλεθρον ἀπάτην καταβαλὼν, πρὸς Χριστὸν, ὃν ἐπόθησεν, ἐξεδήμησεν.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΙΛΑΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΥ.

Hilarii Thauma. Ἱλάριος, ὁ Θαυματουργὸς, ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας μοναχὸς γενόμενος, καὶ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ ἐπ' ὤμων ἀράμενος, τῷ σταυρωθέντι δι' ἡμᾶς Δεσπότῃ κατηκολούθησεν· καὶ τὰ πάθη τῆς σαρκὸς ὑποτάξας δι' ἐγκρατείας, ἐν πάσαις ἀρεταῖς τοὺς μοναχοὺς πάντας ἐνίκησεν. Ἐν σκοτεινοτάτῳ γὰρ οἰκίσκῳ ἑαυτὸν ἀποκλείσας, καὶ ἔξω θορύβου παντὸς γενόμενος, ἐλαμπρύνθη τῇ ἀπαθείᾳ· διὸ καὶ τῆς ἱεροσύνης κατηξιώθη, καὶ τῷ θαύματα ἐπιτελεῖν·
D ζώοις γὰρ ἐπετίμα καταβλάπτουσι τὰ φυόμενα σπέρματα· καὶ ἀπεδίωκεν αὐτὰ ἐκ τοῦ ἀγροῦ, καὶ πηγὴν χαλάζης δι' εὐχῆς ἀνέστειλε, καὶ γῆν διψῶσαν ὄμβροις ἐπότισε· καὶ ῥοῦν ποτάμιον, ὡς ὁ Προφήτης Ἐλισσαῖος, διέῤῥιξεν, καὶ ξηρὰν χεῖρα ἀνθρώπου ἰάσατο, καὶ τυφλῷ τὸ βλέπειν ἐχαρίσατο, καὶ χωλοῖς τὸ περιπατεῖν ἐδωρήσατο, καὶ ἕτερα θαύματα πλεῖστα ποιήσας, ἐν εἰρήνῃ πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι Ε' ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΕΙΡΗΝΗΣ.

Εἰρήνη ἡ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ἦν θυγάτηρ Λικιννίου Βασιλίσκου· εὔμορφος δὲ ὑπάρχουσα, ἀπεκλείσθη παρὰ V Irenes V. M. τοῦ πατρὸς αὐτῆς ἐν πύργῳ ὑψηλῷ, ἓξ ἐτῶν οὖσα, μετὰ δουλίδων δέκα καὶ τριῶν· ἐν ᾧ ἐδιδάχθη ὑπὸ θείου Ἀγγέλου τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ. Καὶ μετὰ μικρὸν, ἐλθόντος Τιμοθέου, μαθητοῦ τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Παύλου, ἐβαπτίσθη ὑπ' ἐκείνου· καὶ συντρίψασα τὰ εἴδωλα, ἃ ἔδωκεν αὐτῇ ὁ πατὴρ αὐτῆς προσκυνεῖν, ἔῤῥιψε κάτω. Τότε ὀργισθέντος τοῦ πατρὸς αὐτῆς, προσεδέθη ἵππῳ ἀγρίῳ ἐπὶ τὸ φονευθῆναι. Καὶ αὐτὴ μὲν οὐδὲν ἠδικήθη· ὁ δὲ πατὴρ αὐτῆς ἀπέθανε, τοῦ ἵππου δακόντος τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ ἀποκόψαντος· ἡ δὲ προσευξαμένη, ἀνέστησεν αὐτόν. Τότε ἐπίστευσε καὶ αὐτὸς τῷ Θεῷ, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ ἄλλοι ὡσεὶ χιλιάδες τρεῖς. Καὶ πάλιν κρατηθεῖσα ἡ Ἁγία παρὰ E Ἀμπελιανοῦ τοῦ Ἡγεμόνος, καὶ πολλὰ τιμωρηθεῖσα, καὶ μὴ πεισθεῖσα ἀρνήσασθαι τὸν Χριστὸν, ξίφει τελειωθεῖσα, ἐτάφη.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ς' ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΚΑΙ ΠΟΛΥΑΘΛΟΥ ΙΩΒ.

Ἰὼβ ὁ μακάριος ὑπῆρχεν ἐκ τῆς Αὐσίτιδος χώρας, τῶν ὁρίων Ἰουδαίας καὶ Ἀραβίας, τῶν Ἡσαῦ υἱῶν υἱὸς, ὡς VI Job. εἶναι πέμπτον ἀπὸ Ἀβραάμ. Προϋπῆρχε δὲ αὐτῷ ὄνομα Ἰωάμ· καὶ προεφήτευσεν ἔτη τριάκοντα καὶ πέντε, προλαβὼν τὴν σάρκωσιν τοῦ Χριστοῦ, ἔτη χίλια ἐννακόσια εἴκοσι πέντε. Τοῦτον μαρτυρηθέντα ὑπὸ Θεοῦ δίκαιον, ἐξητήσατο ὁ διάβολος τιμωρεῖσθαι· καὶ θέλων ὁ Θεὸς ἐπὶ πλεῖον δοξάσαι, παρέδωκεν αὐτὸν τῷ διαβόλῳ. Ὁ δὲ διάβολος οὐ μόνον ἐγύμνωσε τῆς περιουσίας, καὶ τῶν τέκνων· ἀλλὰ καὶ αὐτὸν πλήξας, ἐπὶ τῆς κοπρίας ἡλκωμένον, καὶ τραυματίαν ἔῤῥιψεν. Ἀλλ' ὁ Ἅγιος πάντα πειρασμὸν ὑπομείνας, καὶ εἰς πάντα εὐχαριστήσας τῷ Θεῷ, κατῄσχυνε τὸν διάβολον. Καὶ πάλιν ἀπολαβὼν ἐπὶ τῆς γῆς διπλοῦν τὸν πλοῦτον, καὶ γυναῖκα λαβὼν, καὶ παιδοποιήσας, καὶ τῷ Θεῷ συνήθως εὐαρεστήσας, ἐτελειώθη.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΠΑΧΩΜΙΟΥ.

F

Παχώμιος, ὁ ἐν Ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν, κρατηθεὶς ἐν τῷ καιρῷ τοῦ διωγμοῦ, ἀπεκλείσθη εἰς φυλακήν· ἀτελὴς δὲ Pachomii Monachi. ὢν, καὶ μὴ γινώσκων καλῶς τὸ τῆς πίστεως δόγμα, παρεκάλει τὸν Θεὸν διδάξαι αὐτόν· καὶ ἐλθὼν Ἄγγελος Θεοῦ, ἐδίδαξεν αὐτὸν πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. Παυσαμένου δὲ τοῦ διωγμοῦ, τῆς φυλακῆς ἀπολυθεὶς, ἀπῆλθεν ἐν ταῖς ἐρήμοις καὶ ἡσύχαζε· καὶ τοσοῦτον ὑψώθη πρὸς ἀρετὴν, ὡς Ἀγγέλου ἀξιωθῆναι ὁμιλίας, καὶ παρ' ἐκείνου μαθεῖν τοὺς τύπους καὶ τὸ σχῆμα τῶν μοναχῶν· ἐξ ἐκείνου γὰρ ἐτυπώθη τὸ ἀγγελικὸν ἐπάγγελμα τῆς μοναδικῆς πολιτείας. Μετὰ ταῦτα δὲ πολλὰ μοναστήρια ἀνεγείρας εἰς Θεοῦ δοξολογίαν, καὶ θαύματα ποιήσας, καὶ τὸν Θεὸν μέχρι γήρως θεραπεύσας ἐν πᾶσι, χαίρων πρὸς αὐτὸν ἐξεδήμησεν, ἀπολαβὼν ἐν οὐρανοῖς βασιλείαν αἰώνιον, καὶ ζωὴν ἀΐδιον καὶ ἀτελεύτητον.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι Ζ' ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΕΝ ΟΥΡΑΝΩι ΦΑΝΕΝΤΟΣ ΣΗΜΕΙΟΥ ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ.

Ἐπὶ Κωνσταντίου τοῦ Βασιλέως, τοῦ υἱοῦ τοῦ μεγάλου VII Crucis apparitio.
Κωνσταντίνου, καὶ Κυρίλλου Ἀρχιεπισκόπου Ἱεροσολύμων,

A μων, ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς, ὥρᾳ τρίτῃ τῆς ἡμέρας, ἐφάνη ὁ τύπος τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ, συνεστὼς ἐκ φωτὸς ἐν τῷ οὐρανῷ, ὁρῶντος παντὸς τοῦ λαοῦ, ὑπὲρ ἄνω τοῦ ἁγίου Γολγοθᾶ, ἐκτεταμένος, ἔνθα ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐσταυρώθη· καὶ διήκων μέχρι τοῦ ἁγίου ὄρους τῶν ἐλαιῶν, ὅστις τῇ λαμπρότητι τῶν μαρμαρυγῶν τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας ἀπέκρυψεν. Ὅθεν πᾶσα ἡλικία τῶν Χριστιανῶν, νέων τε καὶ γερόντων σὺν νηπίοις καὶ θηλάζουσιν, εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν κατέλαβε· καὶ ἐν ἀμέτρῳ χαρᾷ δόξαν καὶ εὐχαριστείαν μετὰ θερμῆς κατανύξεως τῷ Θεῷ ἀνέπεμψεν, ἐπὶ τῷ παραδόξῳ θαύματι. Περὶ τούτου δὲ καὶ ὁ ἅγιος Κύριλλος πρὸς Κωνστάντιον ἔγραψεν, ἐπιστηρίζων αὐτὸν ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΑΚΑΚΙΟΥ.

Acacii M. Ἀκάκιος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ἦν ἐπὶ Μαξιμιανοῦ τοῦ Βασιλέως ἐν τῆς χώρας Καππαδοκίας, στρατευόμενος ἐν τῷ τάγματι τῶν σχολῶν. Διαγνωσθεὶς δὲ ὅτι Χριστιανός ἐστιν, ἐκρατήθη καὶ προσήχθη τῷ τῆς χώρας Ἄρχοντι· καὶ ὁμολογήσας τὸν Χριστὸν, ἐτύφθη σφοδρῶς. Εἶτα παραπεμφθεὶς ἑτέρῳ Ἄρχοντι, καὶ συνδεθεὶς καὶ
B ἄλλοις πολλοῖς δεσμώταις, ἤχθη εἰς τὸ Βυζάντιον· καὶ δειναῖς μάστιξι καὶ στρεβλώσεσι καταξανθεὶς ὅλον τὸ σῶμα, ἀπεκλείσθη εἰς φυλακήν. Ἔνθα ἐπιστάντες θεῖοι Ἄγγελοι, ἀπεκατέστησαν αὐτὸν ὑγιῆ· καὶ ἰδόντες αὐτὸν οἱ ἐν τῇ φυλακῇ πάντες οὕτω ταχέως ὑγιάναντα, ἐπίστευσαν καὶ αὐτοὶ τῷ Χριστῷ, καὶ ἀπεκεφαλίσθησαν. Εἶτα τῆς φυλακῆς ἐκβληθεὶς, καὶ παραπεμφθεὶς ἑτέρῳ Ἄρχοντι, καὶ πάλιν τιμωρηθεὶς, ἀπεκεφαλίσθη. Καὶ κατετέθη τὸ λείψανον αὐτοῦ ἐν τόπῳ ἐπιλεγομένῳ Σταυρίῳ.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι Η' ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ ΕΠΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΟΝΕΩΣ.

VIII Manna Joannis Evang. Ὁ Φιλάνθρωπος καὶ πανάγαθος Θεὸς ἡμῶν, οὐ μόνον τοὺς ὑπὲρ αὐτὸν ἀγωνισαμένους ἁγίους αὐτοῦ Μαθητὰς καὶ Ἀποστόλους, Προφήτας τε, καὶ Μάρτυρας, καὶ πάντας τοὺς εὐαρεστήσαντας αὐτῷ, βασιλείας οὐρανῶν, καὶ τῶν αἰωνίων ἠξίωσεν ἀγαθῶν· ἀλλὰ καὶ τοὺς τόπους, ἐν οἷς ἤδη ἐτρίφθη ἢ ἐτάφησαν, πλήρεις χαρίτων ἀποδείξας, πολλοῖς ἐλάμπρυνε θαύμασι. Καὶ γὰρ ὁ τάφος, ἐν ᾧ ὁ μέγας Ἀπόστολος καὶ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης μέλλων μετατεθῆναι ἐτάφη, κόνιν ἁγίαν, ἣν οἱ ἐγχώριοι Μάννα προσαγορεύουσιν, ἐπινεύσει Πνεύματος ἁγίου, κατὰ τὴν ὀγδόην ἡμέραν τοῦ Μαΐου μηνὸς ἐτησίως ἐξαίφνης ἀναβρύει καὶ ἀναδίδωσιν· ἣν οἱ προσερχόμενοι λαμβάνοντες,
C χρῶνται αὐτῇ εἰς παντοίων παθῶν ἀπολύτρωσιν, εἰς θεραπείαν ψυχῶν, εἰς ῥῶσιν σωμάτων, Θεὸν δοξολογοῦντες, καὶ τὸν αὐτοῦ θεράποντα Θεολόγον γεραίροντες.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΑΡΣΕΝΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ.

Arsenii monachi. Ἀρσένιος, ὁ ἐν Ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν, ἦν μὲν ἐκ τῆς παλαιᾶς Ῥώμης, Διάκονος τῆς ἁγιωτάτης τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας· διὰ δὲ τὴν γνῶσιν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀρετὴν, ἐξελέγει παρὰ τοῦ Μεγάλου Θεοδοσίου τοῦ Βασιλέως ἐπὶ τὸ διδάσκειν τὰ παιδία αὐτοῦ, τόν τε Ἀρκάδιον καὶ τὸν Ὀνώριον, οὐ μόνον γράμματα, ἀλλὰ καὶ ἀρετήν. Οὕτω δὲ ἐτιμᾶτο παρὰ τοῦ Βασιλέως, ὡς καὶ Βασιλεοπάτωρ καλεῖσθαι. Ἀλλ' ἐκεῖνος τοὺς θορύβους μισῶν, καὶ τὸν κατὰ Βασιλέα ἀποστρεφόμενος, τὴν δὲ ἡσυχίαν ἀγαπῶν, καὶ τὸν ἄνω Βασιλέα ποθῶν, παρεκάλει αὐτὸν ὁδηγῆσαι εἰς ὁδὸν, ὅπως δεῖ σωθῆναι. Ἦλθεν οὖν αὐτῷ φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, λέγουσα ἐκ τρίτου· Ἀρσένιε, φεῦγε τοὺς ἀνθρώπους, καὶ σώζου. Καὶ παραυτίκα τὰ ἱμάτια ἀλλάξας, καὶ φορέσας πενιχρὰ, ἀπῆλθεν εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἡσύχαζε· καὶ ἀγωνισάμενος ὡς οὐδεὶς ἄλλος, ἐν βάθει γήρᾳ πρὸς Θεὸν ἐξεδήμησεν.

D

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι Θ' ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ ΗΣΑΙΟΥ. EX MS. CRYPTÆ FERRATÆ

Ἠσαΐας, ὁ τοῦ Θεοῦ μέγας Προφήτης, ἦν μὲν ἐξ Ἱερουσαλὴμ, θεῖος δὲ ὑπῆρχε τοῦ Βασιλέως Μανασσῆ υἱοῦ Ἐζεκίου. Ἐλέγχων δὲ αὐτὸν ἐπὶ ταῖς ἀνομίαις αὐτοῦ, ἐσχίσθη εἰς δύο μετὰ ξυλίνου πρίονος· καὶ τελευτήσας, ἐτάφη πλησίον τῶν ὑδάτων, ἅπερ ἀπώλεσεν Ἐζεκίας ὁ Βασιλεὺς, καταχώσας αὐτὰ διὰ τοὺς πολεμίους· καὶ ὁ Θεὸς τὸ σημεῖον τοῦ Σιλωὰμ ἐποίησε διὰ τὸν Προφήτην· δι' ὅτι πρὸ τοῦ ἀποθανεῖν διψήσας ηὔξατο ποιεῖν ὕδωρ, καὶ εὐθέως ἀπεστάλη αὐτῷ ἐξ αὐτοῦ ὕδωρ. Διὰ τοῦτο ἐκλήθη Σιλωὰμ, ὃ ἑρμηνεύεται ἀπεσταλμένος. Καὶ τότε μὲν ἔκειτο τὸ ἱερὸν λείψανον τοῦ Προφήτου πλησίον, ὡς εἴρηται, τῶν ὑδάτων τοῦ Σιλωὰμ, καὶ τοῦ τάφου τῶν Βασιλέων Δαυὶδ καὶ Σολομῶντος. Ὕστερον δὲ μετακομισθὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει κατετέθη πλησίον Βλαχερνῶν, ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Μάρτυρος Λαυρεντίου. IX Esaiæ Proph.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ.

Περὶ τούτου τοῦ ἁγίου λέγονταί τινα παρά τινων τερατώδη καὶ παράδοξα, ὅτι τε κυνοπρόσωπος ἦν πρότερον καὶ ἀνθρώπους ἤσθιεν, ὕστερον δὲ μετὰ τὸ πιστεῦσαι τῷ Χριστῷ μετεμορφώθη. Οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο· ἀλλά τινες αὐτὸν οὕτως ὑπενόησαν, διὰ τὸ ἐθνικὸν εἶναι καὶ ἄγριον καὶ φοβερόν. Ὅμως δὲ ἦν ἐπὶ τῆς Βασιλείας Δεκίου, καὶ κρατηθεὶς ἐν πολέμῳ παρὰ τοῦ Κόμητος, μὴ δυνάμενος λαλῆσαι Γραικιστὶ, ηὔξατο τῷ Θεῷ· καὶ ἀπεστάλη αὐτῷ Ἄγγελος, λέγων· Ἀνδρίζου. Καὶ ἁψάμενος τῶν χειλέων αὐτοῦ, ἐποίησεν αὐτὸν λαλῆσαι Γραικιστί. Εἰσελθὼν οὖν ἐν τῇ πόλει, ἐκήρυττε τὸν Χριστόν. Ἀποστέλλονται οὖν στρατιῶται κρατῆσαι αὐτόν· καὶ τῆς ῥάβδου αὐτοῦ βλαστησάσης, ἐπίστευσαν τῷ Χριστῷ. καὶ σὺν αὐτῷ βαπτίζονται ἐν Ἀντιοχείᾳ ὑπὸ τοῦ ἁγίου Βαβύλα, ἔνθα καὶ Χριστοφόρος ὠνομάσθη. Εἶτα προσαχθεὶς τῷ Βασιλεῖ, καὶ πολλὰ βασανισθεὶς πρότερον, ὕστερον ἀπεκεφαλίσθη. E Christophori M.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΕΠΙΜΑΧΟΥ ΚΑΙ ΓΟΡΔΙΑΝΟΥ.

Ἐπίμαχος καὶ Γορδιανὸς, οἱ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυρες, ὑπῆρχον ἐκ τῆς μεγάλης καὶ παλαιᾶς Ῥώμης· διὰ δὲ τὸ τὸν Χριστὸν ὁμολογεῖν, κρατηθέντες ὑπὸ τῶν εἰδωλολατρῶν, παρεδόθησαν τῷ τῆς χώρας Ἐπάρχῳ· καὶ καταναγκασθέντες ἀρνήσασθαι μὲν τὸν Χριστὸν, θῦσαι δὲ τοῖς εἰδώλοις, καὶ μὴ πεισθέντες, ἐτύφθησαν σφοδρῶς· καὶ κρεμασθέντες, ἐξέσθησαν μετὰ σιδηρῶν ὀνύχων. Εἶτα ἀπὸ τῶν ξύλων καταβιβασθέντες, ἀπεκλείσθησαν εἰς φυλακὴν, λαβόντες καιρὸν προθεσμίας· ὅπως μεταμεληθέντες ζήσωσιν. Οἱ δὲ καὶ ἐν τῇ φυλακῇ ὄντες, οὐκ ἐπαύοντο τοῦ προσεύχεσθαι, καὶ εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ, ὅτι κατηξιώθησαν ὑπὲρ αὐτοῦ ἀγωνίσασθαι. Μετὰ δέ τινας ἡμέρας πάλιν ἐκβληθέντες τῆς φυλακῆς, καὶ πολλοῖς καὶ διαφόροις βασάνοις ὑποβληθέντες, ξίφει τὰς ἱερὰς αὐτῶν κεφαλὰς ἀπετμήθησαν. EPIMACHI GORDIANI MM. F

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΚΟΔΡΑΤΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΝΟΔΙΑΣ ΑΥΤΟΥ.

Κοδρᾶτος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς Βασιλείας Δεκίου καὶ Οὐαλεριανοῦ ἐν Νικομηδείᾳ τῇ πόλει· διὰ δὲ τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν κρατηθεὶς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, μετὰ τῆς συνοδίας αὐτοῦ ἤχθη δέσμιος, καὶ παρεδόθη τῷ τῆς πόλεως Ἀνθυπάτῳ· καὶ ἐρωτηθεὶς, ὡμολόγησε παῤῥησίᾳ τὸν Χριστόν. Ἁπλωθεὶς οὖν κατὰ γῆν, ἐτύφθη βουνεύροις ξηροῖς· καὶ αἱμάτων πληρώσας τὴν γῆν, τῷ δεσμωτηρίῳ παρεδόθη. Εἶτα εἰς Νίκαιαν ἀχθεὶς παρὰ τοῦ Ἀνθυπάτου, πάλιν ἐτιμωρήθη. Τινὰς δὲ φοβηθέντας τὰς κολάσεις καὶ βουλομένους θῦσαι, τὸν Codrati et Soc. MM.
φόβον

EX MS. CRYPTÆ FERRATÆ

A φόβον Θεοῦ ὑπομνήσας, ἐστήριξεν· οὓς εἰς πῦρ ἐμβαλὼν ὁ Ἀνθύπατος ἔκαυσεν. Ὁ δὲ Κοδρᾶτος, ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν περιαγόμενος, καὶ πάσας τοῖς αἵμασι καθαγιάζων, τὴν Ἑρμούπολιν καταλαβὼν, τὴν κεφαλὴν ἀπετμήθη.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι Γ' ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΗΣΥΧΙΟΥ.

Hesychii M.

Ἡσύχιος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ἦν μὲν ἐπὶ Μαξιμιανοῦ τοῦ Βασιλέως, πρῶτος τοῦ παλατίου ὑπάρχων, καὶ τὴν ἀξίαν Μάγιστρος· ἐν Ἀντιοχείᾳ δὲ διατρίβων ὁ Μαξιμιανὸς, προσέταξε Χριστιανὸν μὴ στρατεύεσθαι· ἀλλὰ τοὺς βουλομένους Χριστὸν ὁμολογεῖν λῦσαι τὰς ζώνας καὶ ἰδιωτεύειν. Καὶ πολλῶν ἑλομένων τὸν ἄδοξον μᾶλλον βίον, ἢ τὴν ἐν ἀπωλείᾳ τιμὴν, εἷς τούτων γέγονε καὶ ὁ μέγας Ἡσύχιος. Καὶ τοῦτο γνοὺς ὁ Βασιλεὺς, ἐξέδυσεν αὐτὸν τὰ πολυτελῆ ἱμάτια, καὶ ἐνδύσας κολόβιον τρίχινον, μετὰ τῶν γυναικῶν κατέκρινε συνδιάγειν. Καὶ μετά τινας ἡμέρας προσκαλεσάμενος αὐτὸν, ἔφη· Εἰπέ μοι, Ἡσύχιε, εἰ οὐκ αἰσχύνῃ ἐν ἀτιμίᾳ τοιαύτῃ διάγειν; Ὁ δὲ εἶπεν· Ἡ παρὰ σοῦ τιμὴ πρόσκαιρός ἐστι. Τότε λίθον μυλικὸν προσδήσας αὐτοῦ τῷ τραχήλῳ ὁ Βασιλεὺς, ἔρριψεν ἐν τῷ Ὀρόντῃ ποταμῷ, ἔνθα καὶ τὸ μακάριον ἐδέξατο τέλος, ἀπολαβὼν Βασιλείαν οὐρανῶν.

B

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΗΣΥΧΙΟΥ ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ.

Hesychii Confess.

Οὗτος ὑπῆρχε μὲν ἐκ τῆς χώρας τῶν Ἀρμενιακῶν· βουληθεὶς δὲ γενέσθαι μοναχὸς καὶ ἡσυχάσαι, κατήρχετο ἐπὶ τὰ πρὸς θάλασσαν μέρη. Ἐν ὄρει δὲ ὑψηλῷ ἀπελθόντι, δαίμονες εἰσελθόντες εἰς δύο ἀνθρώπους Ἰωάννην καὶ Ἱλαρίωνα, παρεσκεύασαν ἀπαντῆσαι, καὶ ἐρωτῆσαι αὐτὸν ποῦ πορεύεται· καὶ μαθόντες, εἶπον, γέμειν τὸν τόπον θηρίων καὶ λῃστῶν. Ὁ δὲ εἶπεν· Ἐγὼ θανάτου ἄξια ἔπραξα, καὶ φεύγων τὸν θάνατον ἀπέρχομαι. Καὶ ἀποκριθέντες εἶπον· Τῶν ἀνθρώπων τὸν θάνατον φοβῇ; καὶ τῶν θηρίων οὐ φοβῇ; Τότε γνοὺς τὴν τῶν δαιμόνων ἐπίθεσιν, σφραγίσας αὐτοὺς, ἐδίωξεν ἐκ τῶν ἀνθρώπων. Αὐτὸς δὲ ἀπελθὼν ἐν τῷ τόπῳ, ὅπου ἠβουλήθη, καὶ κτίσας εὐκτήριον, ἡσύχαζεν ἐκεῖ, προσευχόμενος τῷ Θεῷ, καὶ θαυμαστὸς γενόμενος εἰς ἀρετήν· καὶ πολλὰ θαύματα ποιήσας, ἐτελεύτησε. Τὸ δὲ λείψανον αὐτοῦ ἀνακομισθὲν ἐν Ἀμασίᾳ τῇ πόλει.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΣΙΜΩΝΟΣ ΤΟΥ ΖΗΛΩΤΟΥ.

Simonis Apostoli.

Σίμων, ὁ μέγας Ἀπόστολος τοῦ Χριστοῦ, ὁ ἐπιλεγόμενος Ζηλωτής· μετὰ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ὑπάρχων
C ἐν τῷ ὑπερῴῳ, καὶ τὴν ὁρωμένην τοῦ Πνεύματος ἐνέργειαν ἐν εἴδει περιστερᾶς καὶ πυρίναις γλώσσαις ὑποδεξάμενος, ὅλος πυρίπνους γέγονεν· καὶ θείου ζήλου πλησθεὶς, τὴν μὲν πολύθεον πλάνην πᾶσαν ὡς χόρτον κατέφλεξε τῇ παῤῥησίᾳ· τὴν δὲ γῆν ὅλην σχεδὸν διαδραμὼν, τῷ διδασκαλικῷ λόγῳ αὐτοῦ καὶ τῷ φέγγει τῆς εὐσεβείας, ἐλάμπρυνέ τε καὶ κατεφώτισεν· ὅθεν καλῶς τε καὶ καταλλήλως τὴν τοῦ Ζηλωτοῦ ἐπίκλησιν ἐδέξατο, καὶ διπλοῦν τὸ στέφος τῆς ὁμολογίας ἔλαβε. Μαυριτανίαν γὰρ, καὶ τὴν τῶν Ἄφρων χώραν, καὶ τὴν Λιβύην ἅπασαν διελθὼν, καὶ πολλοὺς τῶν ἀπίστων ἐπιστρέψας ἐπὶ τὸν Κύριον, ὕστερον ἐν Βρεττανίᾳ γενόμενος, καὶ τῷ σταυρῷ προσπαγεὶς, Θεῷ τὸ πνεῦμα τὸ ἑαυτοῦ παρέθετο.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΑΛΦΕΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΝΟΔΙΑΣ ΑΥΤΟΥ.

Alphei et Soc. MM.

Ἀλφειὸς, Φιλάδελφος καὶ Κυρῖνος, οἱ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυρες, ὑπῆρχον ἐκ τῆς χώρας Ἰταλίας, εὐγενεῖς καὶ πλούσιοι, υἱοὶ Βιταλίου Ἄρχοντος τῆς αὐτῆς χώρας. Μαθόντες δὲ τὴν εὐσέβειαν παρὰ Ὀνησίμου τινὸς Χριστιανοῦ καὶ βαπτισθέντες, ἐκήρυττον τὸν Χριστόν. Κατ' ἐκεῖνον δὲ τὸν καιρὸν ἀποσταλέντος Ἄρχοντος ἀπὸ Ῥώμης μετὰ γραμμάτων Βασιλικῶν ἐν τῇ χώρᾳ Ἰταλίας, ἐπὶ τὸ D
φονεύεσθαι τοὺς Χριστιανοὺς, διαγνωσθέντες οὗτοι καὶ κρατηθέντες, δέσμιοι παρεπέμφθησαν εἰς Ῥώμην, ἅμα Ὀνησίμῳ καὶ Ἐράσμῳ, καὶ ἑτέροις ἀνδράσι δέκα καὶ τέσσαρσι, πρὸς Λικίννιον· καὶ ὑπ' ἐκείνου παραδοθέντες Διομήδει τῷ Ἡγεμόνι, ἐν Ποπόλοις ἀπήχθησαν. Καὶ ὁ μὲν Ὀνήσιμος λίθον μέγιστον κατὰ τοῦ στήθους δεξάμενος, ἀφῆκε τὸ πνεῦμα· ὁ δὲ Ἔρασμος, μετὰ τῶν λοιπῶν δεκατεσσάρων, ἀπεκεφαλίσθη· οἱ δὲ τρεῖς ἐν Σικελίᾳ πεμφθέντες, ἀνῃρέθησαν.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ΙΑ' Η ΑΝΑΜΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΕΘΛΙΟΥ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

Ὅτε τὴν τοῦ Βύζαντος πόλιν ὁ μέγας ἐν Βασιλεῦσι καὶ Χριστιανικώτατος Κωνσταντῖνος λαβὼν, καὶ κτίσας πολλῷ μείζονα, καὶ εἰς τὸ αὐτοῦ ὄνομα τὴν κλῆσιν αὐτῆς μεταμείψας, ἀντὶ Βυζαντίου Κωνσταντινούπολιν ὠνόμασε, μετὰ τὸ συμπληρῶσαι τὸ τεῖχος, καὶ τὰς ἐν αὐτῷ οἰκήσεις, καὶ τὰς ἱερὰς ἐκκλησίας, ἀναθεὶς ταύτην τῇ ὑπερενδόξῳ δεσποίνῃ ἡμῶν Θεοτόκῳ καὶ ἀεὶ παρθένῳ Μαρίᾳ κατεξαίρετον, εὐχαριστῶν ἅμα τῷ ἁγιωτάτῳ Πατριάρχῃ καὶ τῷ κλήρῳ καὶ τῷ λαῷ, λιτανεύσας ἀνῆλθεν ἐν τῷ φόρῳ· ἐν ᾧ τὴν αὐτοῦ στήλην οἱ πολῖται ἀνέστησαν, φέρουσαν τοὺς ἁγίους τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν ἥλους ἐν τῇ κεφαλῇ, οὗ κάτωθεν κεῖται οἱ δώδεκα κόφινοι τῶν περισσευσάντων κλασμάτων τῶν πέντε ἄρτων. Ἔκτοτε οὖν παραλαβοῦσα ἡ συνήθεια, ἑορτάζει ταύτην ἕως τοῦ νῦν.

XI Natalis CP.

E

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΜΩΚΙΟΥ.

Mucii M.

Μώκιος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Ἱερομάρτυς, ἦν μὲν ἐκ τῆς πόλεως Βυζαντίου, υἱὸς Χριστιανῶν Εὐφράτου καὶ Εὐσταθίας, ὁρμωμένων ἐκ τῆς παλαιᾶς Ῥώμης. Ὑπάρχων δὲ Πρεσβύτερος τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, παρήγγελλε πᾶσιν ἀπέχεσθαι μὲν τῶν εἰδώλων, τιμᾶν δὲ τὸν Χριστὸν, καὶ σέβειν αὐτὸν ὡς Θεὸν τῶν ὅλων καὶ Κύριον. Ἐν μιᾷ δὲ θυσίας ἐπιτελουμένης παρὰ τοῦ Ἄρχοντος, καὶ τοῦ λαοῦ θύοντος, θείῳ ζήλῳ κινηθεὶς δραμὼν, ἀνέτρεψε τὸν βωμὸν, καὶ τὰ θύματα διεσκόρπισε. Κρατηθεὶς οὖν ἐτιμωρήθη, καὶ ἐμβληθεὶς εἰς πῦρ, ὡρᾶτο μέσον τῆς φλογὸς μετὰ τριῶν ψαλλόντων, καὶ τοῦ ἑνὸς τὸ πρόσωπον ἔλαμπεν ὑπὲρ τὸν ἥλιον. Καὶ αὐτὸς μὲν ἐξῆλθεν ὑγιής· ἡ δὲ φλὸξ ἔκαυσε τοὺς παρεστῶτας, καὶ τὸν Ἄρχοντα. Εἶτα πέμπεται εἰς Ἡράκλειαν τῆς Θρᾴκης· ἔνθα τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθεὶς, ἐτάφη. Ὕστερον δὲ κτίσας ναὸν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος, ἤγαγε τὸ λείψανον αὐτοῦ, καὶ ἀπέθετο ἐν αὐτῷ.

F

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΔΙΟΣΚΟΡΙΔΟΥΣ.

Dioscoridis M.

Διοσκορίδης, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ὑπῆρχε μὲν ἐκ τῆς Σμυρναίων πόλεως· Χριστιανὸς δὲ ὢν, ἐκήρυττε παῤῥησίᾳ τὸν Χριστὸν, καὶ ἐδίδασκεν ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ πάντας τοὺς προσερχομένους αὐτῷ· καὶ πολλοὺς τῶν ἀπίστων ἐπιστρέφων ἀπὸ τῆς πατροπαραδότου πλάνης αὐτῶν, ἐβάπτιζε. Κρατηθεὶς οὖν παρὰ τῶν εἰδωλολατρῶν, μὴ φερόντων ἀκούειν παῤῥησίᾳ τὸν Χριστὸν κηρυττόμενον, ἐμαστιγώθη. Εἶτα δεθεὶς παρεδόθη τῷ Ἄρχοντι· καὶ ἐρωτηθεὶς ὑπ' ἐκείνου, καὶ Χριστιανὸν ἑαυτὸν ὁμολογήσας, βασανισθεὶς παρεπέμφθη φυλακῇ, ἐπὶ πολλαῖς ἡμέραις κακουχηθεὶς ἐν αὐτῇ. Εἶτα τῆς φυλακῆς ἐκβληθεὶς, πάλιν ἠναγκάσθη τὸν Χριστὸν ἀρνήσασθαι· καὶ μὴ πεισθεὶς, ἐξέσθη κρεμασθείς· καὶ ἐπιμένων τῇ εἰς Χριστὸν ὁμολογίᾳ, προστάξει τοῦ Ἄρχοντος ἀνῃρέθη.

ΜΗΝΙ

A

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ΙΒ' ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΠΡΟΥ.

Ephiphanii Episc.

Ἐπιφάνιος, ὁ ἐν Ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν, ἦν μὲν ἐκ τῆς χώρας Φοινίκης, υἱὸς Ἰουδαίων· ἀλλ' ἐκείνων ἐναπομεινάντων τῇ τοῦ νόμου λατρείᾳ, αὐτὸς πρὸς τὸν Χριστὸν ἔδραμεν, καὶ βαπτισθεὶς γέγονε μοναχός. Εἶτα ἐχειροτονήθη καὶ Ἐπίσκοπος Κύπρου· καὶ οὕτως ἐθεράπευσε τὸν Θεὸν ὡς καὶ θαύματα ποιεῖν ἀξιωθῆναι. Ἀγωνιζόμενος δὲ ὑπὲρ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, πολλοὺς πειρασμοὺς ὑπὸ τῶν κακοδόξων ὑπέστη· καὶ τὴν ἀλήθειαν μὲν ἐν τοῖς λόγοις κρατύνας, τοὺς δὲ αἱρετικοὺς τῆς ἐκκλησίας ἀπελάσας, ἐπεδήμησε καὶ τῇ Κωνσταντινουπόλει. Καὶ καταναγκασθεὶς ὑπὸ τῆς Εὐδοξίας ὑπογράψαι εἰς τὴν ἐξορίαν τοῦ Χρυσοστόμου, οὐκ ἐπείσθη. Ἀπειλούσης δὲ αὐτῆς, ὡς εἰ μὴ τοῦτο ποιήσει, τὰ εἴδωλα ἀνοίξειν, πεισθεὶς ὑπέγραψε. Καὶ μαθὼν ὁ Χρυσόστομος τοῦτο, ἔγραψε πρὸς αὐτόν· Ἐπιφάνιε, ἐπεὶ συνήνεσας εἰς τὴν ἐξορίαν μου, οὐ μὴ καθίσῃς ἐπὶ τοῦ θρόνου σου. Ὁ δὲ ἀντέγραψεν· Ἀθλητὰ Ἰωάννη, Παίου καὶ νίκα. Εἶτα πλέων εἰς Κύπρον, ἐτελεύτησεν ἐν τῷ πλοίῳ.

B

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΓΕΡΜΑΝΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

Germani Patriar.

Γερμανὸς, ὁ ἐν Ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν, ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς Βασιλείας Ἡρακλείου, υἱὸς Ἰουστινιανοῦ Πατρικίου· ὃν διὰ φθόνον ὁ τοῦ Ἡρακλείου υἱὸς φονεύσας, τοῦτον εὐνούχισε, καὶ τῷ κλήρῳ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ἀνέταξεν· Ὁ δὲ πρῶτον μὲν ἐπιδοὺς ἑαυτὸν τῇ μελέτῃ τῶν θείων γραφῶν, καὶ τῇ ἀσκήσει καὶ λοιπῇ ἀρετῇ, ὕστερον ἐχειροτονήθη Ἐπίσκοπος τῆς ἐν Κυζίκῳ ἐκκλησίας. Ἀπὸ δὲ τῆς Κυζίκου μετατεθεὶς, ἐπὶ τὴν καθέδραν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνήχθη, Πατριάρχης γενόμενος. Καὶ τῇ διδασκαλίᾳ αὐτοῦ τὸν λαὸν φωτίσας, καὶ τὰ βαθύτερα τῶν θείων γραφῶν ἑρμηνεύων, διήρκεσε μέχρι τῆς Βασιλείας Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου· ὃν ἰδὼν τὰς θείας εἰκόνας ἀποστρεφόμενον, καὶ μή τε λόγοις, μή τε παραινέσεσι δυνηθεὶς πεῖσαι αὐτὸν ἀποστῆναι καὶ αἱρέσεως, θεὶς τὸ ὠμοφόριον αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης, ἀπελθὼν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ἡσύχαζεν· ἐν ᾧ τῷ Θεῷ προσευχόμενος πρὸς Θεὸν ἐξεδήμησε, χρόνων ἐνενήκοντα.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ΙΓ' ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΓΛΥΚΕΡΙΑΣ.

C

XIII Glyceriæ M.

Γλυκερία, ἡ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ἦν ἐν τοῖς χρόνοις Ἀντωνίνου τοῦ Βασιλέως καὶ Σαβίνου Ἡγεμόνος, ἐν Τραϊανουπόλει τῆς Θράκης. Θύοντος οὖν τοῦ Ἡγεμόνος τοῖς εἰδώλοις, αὕτη ἐπὶ τοῦ μετώπου αὐτῆς ἐπιγράψασα τὸν τίμιον σταυρὸν, ἦλθε πρὸς τὸν Ἡγεμόνα, Χριστιανὴν ἑαυτὴν καὶ δούλην τοῦ Χριστοῦ ὀνομάσασα. Καὶ τοῦ Ἡγεμόνος παραινοῦντος αὐτῇ θῦσαι, εἰσελθοῦσα ἐν τῷ ναῷ τῶν εἰδώλων, καὶ εὐξαμένη τῷ Χριστῷ, κατέβαλε τὸ τοῦ Διὸς εἴδωλον καὶ συνέτριψε. Διὰ τοῦτο κρεμασθεῖσα ἐκ τριχῶν, ἐξέσθη σιδήροις· εἶτα ἀποκλεισθεῖσα εἰς φυλακὴν, ἐτρέφετο ὑπ' Ἀγγέλου. Εἶτα ἐκ φυλακῆς ἐκβληθεῖσα, ἐνεβλήθη εἰς κάμινον πυρός· καὶ τοῦ πυρὸς ὑπὸ θείας δρόσου σβεσθέντος, ἐξῆλθεν ἀβλαβής. Εἶτα ἐξεδάρη τὴν κεφαλήν· καὶ ἀποκλεισθεῖσαν εἰς φυλακὴν καὶ ὑγιάνασαν ὑπὸ Ἀγγέλου, παρεσκεύασε τὸν δεσμοφύλακα πιστεῦσαι τῷ Χριστῷ· ὅστις παραυτίκα ἀπεκεφαλίσθη· ἡ δὲ Ἁγία θηριομαχήσα, ἐτελειώθη. Καὶ κατετέθη τὸ λείψανον αὐτῆς ἐν Ἡρακλείᾳ τῆς Θράκης.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ.

Alexandri M.

Ἀλέξανδρος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ἦν μὲν ἐπὶ τῆς Βασιλείας Μαξιμιανοῦ, στρατευόμενος ὑπὸ Νουμεριανῷ

D

EX MS. CRYPTÆ FERRATÆ

Κόμητι. Θύοντος δὲ τοῖς εἰδώλοις τοῦ Κόμητος μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν τάγματος, μόνος ὁ Ἀλέξανδρος οὐ μόνον οὐκ ἐπείσθη θῦσαι, ἀλλὰ καὶ τὸν Κόμητα καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ πεπλανημένους ἐκάλεσε, καὶ δαιμόνων λατρευτάς. Κρατηθεὶς οὖν, ἤχθη πρὸς Μαξιμιανόν· καὶ ἐρωτηθεὶς, καὶ τὸν Χριστὸν ὁμολογήσας, ἐτύφθη σφοδρῶς. Εἶτα παρεπέμφθη Τιβεριανῷ Ἐπάρχῳ, τιμωρεῖσθαι κατὰ τὴν ὁδὸν ἀπὸ Ῥώμης μέχρι Βυζαντίου. Καὶ πρῶτον μὲν τὰς πλευρὰς τῷ πυρὶ κατεφλέχθη, ἔπειτα ῥάβδοις ἀκανθίνοις ἐτύφθη, τῆς μητρὸς αὐτοῦ ἀκολουθούσης καὶ προθυμοποιούσης αὐτόν. Ἀχθεὶς δὲ εἰς Βεροῖαν δέσμιος, καὶ διὰ προσευχῆς ὕδωρ ἐξαγαγὼν, πολλοὺς τῶν εἰδωλολατρῶν ἔπεισε πιστεῦσαι τῷ Χριστῷ. Καὶ γενόμενος ἐν Δριζιπάρῳ πόλει τῆς Θράκης, τὴν διὰ ξίφους ἐδέξατο τελευτήν.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΣΕΡΓΙΟΥ ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ.

Sergii Conf.

Σέργιος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Ὁμολογητὴς, ὑπῆρχε μὲν εὐγενῶν καὶ πλουσίων γονέων υἱὸς, ἐν Κωνσταντινουπόλει γεννηθείς· προσκυνῶν δὲ τὰς θείας καὶ σεπτὰς εἰκόνας, ἐκρατήθη παρὰ τῶν Εἰκονομάχων· καὶ παραστὰς τῷ παρανόμῳ Βασιλεῖ Λέοντι, κατηναγκάζετο πότε μὲν κολακείαις, ποτὲ δὲ ἀπειλαῖς ἀθετῆσαι τὴν προσκύνησιν τῶν ἁγίων εἰκόνων.

E

Μὴ πεισθεὶς δὲ, ἀλλὰ λογισάμενος τὸν τύραννον ὡς βδέλυγμα, καὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ καὶ τὰς ἀπειλὰς ὡς λῆρον ἡγισάμενος, παῤῥησίᾳ ἔλεγε, δεῖν προσκυνεῖν τὰς τιμίας εἰκόνας, καὶ τιμᾶν αὐτὰς πάντα Χριστιανὸν σχετικῶς, ὡς τῆς τιμῆς διαβαινούσης ἐπὶ τὸ πρωτότυπον. Τότε δεθεὶς σχοινίῳ τὸν τράχηλον ἐσύρετο ἐπ' ἀγορᾶς ὡς κακοῦργος. Εἶτα φυλακῇ παρεδόθη· καὶ δημευθεὶς καὶ γυμνωθεὶς τοῦ πλούτου αὐτοῦ, μετὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Εἰρήνης καὶ τῶν τέκνων, ἐξωρίσθη· ἔνθα πολλὰς θλίψεις, καὶ ποικίλους πειρασμοὺς ὑπομείνας, πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΠΑΥΣΙΚΑΚΟΥ.

Pausicaci Episc.

Παυσίκακος, ὁ ἐν Ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν, ὑπῆρχε μὲν ἐκ τῆς πόλεως Ἀπαμείας, ἐκ γονέων γεννηθεὶς εὐλαβῶν· ἰατρὸς δὲ ὢν τὴν τέχνην, περιήρχετο τὰς πόλεις καὶ τὰς χώρας, θεραπεύων πάντας τοὺς νοσοῦντας ἀναργύρως. Εἶτα μισήσας τὸν κόσμον, καὶ τὸν Χριστὸν ἀγαπήσας, ἀπελθὼν ἐν μοναστηρίῳ τινὶ, ἐγένετο μοναχός· καὶ τοσοῦτον ἠγωνίσατο εἰς ἀρετὴν, νηστεύων, ἀγρυπνῶν, καὶ προσευχόμενος, ὡς καὶ χαρισμάτων μεγάλων ἀξιωθῆναι. Τροφὴ δὲ ἦν αὐτῷ ἄρτος μόνος ὀλίγος καὶ ὕδωρ ὁμοίως·

F

διὰ δὲ τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ ὑπὸ Κυριακοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, καὶ μὴ βουλόμενος, ἐχειροτονήθη Συνάδων Ἐπίσκοπος, ἐπὶ τῆς Βασιλείας Μαυρικίου, ὃν καὶ ἐθεράπευσεν ἀπὸ σφοδροτάτου νοσήματος. Εἶτα καλῶς τὸ ποίμνιον αὐτοῦ ἰθύνων, ἔζησε μέχρι τῆς Βασιλείας τοῦ δυσσεβοῦς Λέοντος τοῦ Εἰκονομάχου· καὶ ἐν βαθεῖ γήρᾳ γενόμενος, πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ΙΔ' ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΙΣΙΔΩΡΟΥ.

XIV Isidori M.

Ἰσίδωρος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ὑπῆρχε μὲν ἐπὶ Βασιλείας Δεκίου, ἀπὸ Ἀλεξανδρείας τῆς πόλεως· στρατευόμενος δὲ, τὴν τοῦ Ὀπτίωνος τάξιν ἐπετέλει. Ἀπελθὼν δὲ εἰς Χίον τὴν νῆσον, μετὰ τῶν στρατιωτικῶν πλοίων, ὧν ἦρχε Νουμέριος, διεβλήθη ὑπὸ Ἰουλίου Κεντυρίωνος ὡς Χριστιανὸς τῷ Νουμερίῳ. Καὶ κρατηθεὶς καὶ παραστὰς αὐτῷ, ἠρωτήθη εἰ ὁμολογεῖ τὸν Χριστόν. Ὁ δὲ εἰπὼν, ὅτι καὶ Χριστὸν ὁμολογῶ, ὡς ποιήσαντα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πιστεύω εἰς αὐτὸν ὡς ἀληθῶς Θεὸν ὄντα καὶ υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπον γεννηθέντα ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου Μαρίας· καὶ ἐνανθρωπήσαντα ἀσπόρως καὶ ἀφθόρως, καὶ τοῖς τοιούτοις δόγμασι καὶ λόγοις καταπλήξας αὐτὸν, διαφόροις βασάνοις πρότερον καθυποβληθεὶς, ἐτιμωρεῖτο. Ἔχων δὲ τὸ ἀμετάθετον πρὸς Χριστὸν, καὶ τὰς βασάνους

A ὑπομένων γενναίως, ὕστερον τὴν κεφαλὴν ξίφει ἀποτμηθεὶς, τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον εἴληφεν.

EX MS. CRYPTÆ FERRATÆ

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΜΑΞΙΜΟΥ.

Maximi M.

Μάξιμος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ζῆλον θεϊκὸν ἐν ἑαυτῷ περιφέρων, καὶ ὁρῶν τοὺς εἰδωλολάτρας, οὐ μόνον ἑαυτοὺς ἀνατιθέντας τοῖς εἰδώλοις, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους ἀποπλανῶντας καὶ καταναγκάζοντας προσκυνεῖν αὐτοῖς, καὶ ὡς θεοῖς προσέχειν, ἔστενε μὲν καὶ ἐλυπεῖτο καθ' ἑαυτὸν, ηὔχετο δὲ τῷ Θεῷ στῆσαι τὸν διωγμόν. Ὅμως δὲ ποτὲ μὲν κρύφα, ποτὲ δὲ παῤῥησίᾳ ἐκήρυττε τὸν Χριστόν· καὶ πολλοὺς τῶν προσερχομένων αὐτῷ ἐπὶ τὸν Κύριον ἐπιστρέφων, ἐβάπτιζε. Ποτὲ δὲ θυσίας ἐπιτελουμένης, καὶ πάντων τῶν Ἑλλήνων μετὰ σπουδῆς συντρεχόντων ἐπὶ τὰς μυσαρὰς θυσίας, καὶ θυόντων οὐ μόνον κτήνη, ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπους, μὴ ἐνεγκὼν τὴν ἀτοπίαν, εἰς μέσον σταθεὶς, ἤλεγξεν αὐτοὺς φανερῶς· καὶ τὰ εἴδωλα ἀψύχους λίθους καὶ ξύλα ἀπεκάλεσε, καὶ μὴ δὲ ἑαυτοῖς βοηθῆσαι δυνάμενα. Τότε κρατηθεὶς ὑπὸ τῶν ἀπίστων, καὶ διαφόρως πρότερον βασανισθεὶς, ὕστερον ἐλιθοβολήθη· καὶ οὕτω πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν.

B

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ΙΖ' ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΘΕΟΔΟΡΟΥ ΤΟΥ ΗΓΙΑΣΜΕΝΟΥ.

Theodori monachi.

Θεόδωρος, ὁ ἐν Ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν, ὁ διὰ τὴν ἁγιότητα καὶ καθαρότητα ἐπικληθεὶς Ἡγιασμένος, ἐκ βρέφους τὸν Θεὸν ἀγαπήσας, καὶ τῇ ἀσκήσει προελθὼν, καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ νόμον ἐπιμελῶς μελετήσας, ὅλος καθαρὸς ἐγένετο, καὶ σκεῦος ἐκλογῆς καὶ εὔχρηστον διὰ τὴν τῶν ἐντολῶν ἐργασίαν, καὶ Θεοῦ ναὸς, καὶ κατοικητήριον ἅγιον. Καὶ ὑπερβὰς πάντα τὰ φαινόμενα καὶ ὁρατὰ καὶ φθαρτὰ, καὶ τὸν νοῦν ἐπαιρείσας τοῖς νοητοῖς καὶ ἀοράτοις καὶ ἀφθάρτοις, ὁμόσκηνος τῷ ἁγίῳ Παχωμίῳ καὶ ὁμότροπος, καὶ τοῖς κατ' ἐκεῖνον ἁγίοις ἀνεδείχθη· ὅθεν καὶ τῆς μεγίστης προσηγορίας τοῦ κληθῆναι Ἡγιασμένος ἄξιος φανεὶς, πολλῶν θαυμάτων ἐπλούτησεν ἐνέργειαν. Καὶ διὰ τοῦτο θαυμαστὸς καὶ περιβόητος τοῖς πᾶσι γενόμενος, καὶ πολλοὺς ὠφελήσας, οὐ μόνον διὰ τοῦ λόγου, ἀλλὰ καὶ τοῦ βίου αὐτοῦ, ἐν βαθυτάτῳ γήρᾳ πρὸς Θεὸν ἐξεδήμησεν.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΧΙΛΛΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΛΑΡΙΣΣΗΣ.

C

Achillii Episc.

Ἀχίλλιος, ὁ Θαυματουργὸς, ὑπῆρχε μὲν ἐπὶ τῆς Βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου· Χριστιανῶν δὲ γονέων ὑπάρχων υἱὸς, ἐξ ἐκείνων ἐπαιδεύθη τὴν εὐσέβειαν, μαθὼν καὶ τῶν ἔξω σοφῶν τὰ μαθήματα. Εἶτα καὶ τὴν θείαν γραφὴν ἐπιμελῶς μελετήσας, καὶ λόγῳ καὶ ἀρετῇ ἑαυτὸν ῥυθμίσας, Ἀρχιερεὺς ἐχειροτονήθη Λαρίσσης· καὶ πολλὰ κατορθώματα καὶ θαύματα ἐνδειξάμενος, παρεγένετο καὶ εἰς τὴν κατὰ Νικαίαν σύνοδον, μετὰ τῶν θείων Πατέρων, κατὰ Ἀρείου τοῦ αἱρετικοῦ· ὑπὲρ τῶν τῆς ὀρθοδοξίας δογμάτων καλῶς ἀγωνισάμενος, καὶ τοὺς αἱρετικοὺς καταισχύνας, ἐθαυμάσθη ὑπὸ πάντων. Ὑποστρέψας δὲ ἀπὸ Νικαίας εἰς τὸν ἴδιον θρόνον, καὶ πολλὰ θαύματα ἐργασάμενος, καὶ ναοὺς διαφόρους καὶ μεγάλους ἀνεγείρας, εἰς Θεοῦ δόξαν καὶ τῶν Ἁγίων αὐτοῦ, πρὸς αὐτὸν ἐξεδήμησε χαίρων.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩι.

Heraclii et Socior. MM.

Οἱ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυρες Ἡράκλειος, Παυλῖνος, καὶ Βενέδιμος, ἐν Ἀθήναις τῇ πόλει ὑπάρχοντες, καὶ Χριστιανοὶ ὄντες, ἐκήρυττον τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα παῤῥησίᾳ, πάντας τοὺς εἰδωλολάτρας προτρέποντες ἐπιστρέψαι ἀπὸ τῶν ματαίων εἰδώλων, καὶ βαπτισθῆναι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Διὰ τοῦτο κρατηθέντες παρὰ τῶν εἰδωλολατρῶν, παρεδόθησαν τῷ τῶν Ἀθηνῶν Ἄρχοντι· καὶ ἐρωτηθέντες συνήθως, ὡμολόγησαν τὸν Χριστὸν, διδάξαντες αὐτὸν μὲν Θεὸν ἀληθινὸν ὄντα, καὶ δημιουργὸν τῆς κτίσεως, τὰ δὲ εἴδωλα ψευδεῖ ἀναπλάσματα, ἐκ λίθων καὶ ξύλων κατεσκευασμένα, καὶ τέχνης ἔργα. Παροργίσαντες οὖν τὸν Ἄρχοντα ἐν τῷ τὴν ἀλήθειαν λέγειν, ἐτύφθησαν ἰσχυρῶς· καὶ διὰ πάσης ἄλλης τιμωρίας πρότερον διελθόντες, ὕστερον μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτῶν εἰς κάμινον μεγάλην ἐμβληθέντες πυρὸς, ἐτελειώθησαν. D

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΠΕΤΡΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΝΟΔΙΑΣ ΑΥΤΟΥ.

Petri et Socior. MM.

Πέτρος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ἦν ἐκ Λαμψάκου τῆς πόλεως· κρατηθεὶς δὲ παρὰ τῶν εἰδωλολατρῶν, παρεδόθη τῷ τῆς Ἀβύδου Ἄρχοντι· καὶ μὴ πεισθεὶς θῦσαι τοῖς εἰδώλοις, ξύλοις συντριβεὶς τὸ σῶμα, παρέδωκε τὸ πνεῦμα. Παῦλος δὲ καὶ Ἀνδρέας, στρατευόμενοι ὑπὸ τῷ αὐτῷ τῆς Ἀβύδου Ἄρχοντι, σὺν ἐκείνῳ τὰς Ἀθήνας κατέλαβον, καὶ κρατηθέντας Διονύσιον καὶ Χριστίναν, καὶ φυλακῇ παραπεμφθέντας προσετάχθησαν φυλάττειν. Οἱ δὲ ὑπὸ τῆς ἁγίας Χριστίνης διδαχθέντες, ἀφῆκαν τὴν πατροπαράδοτον πλάνην τῶν εἰδώλων, καὶ προσῆλθον τῷ Χριστῷ· καὶ γνωσθέντες ὅτι Χριστιανοὶ ἐγένοντο, αὐτοὶ μὲν καὶ Διονύσιος, πρότερον πολλαῖς βασάνοις ὑποβληθέντες, διὰ τὸ μὴ θῦσαι τοῖς ἀκαθάρτοις δαίμοσιν, ὕστερον ἐλιθοβολήθησαν. Ἡ δὲ ἁγία Χριστίνα, ἐπιπεσοῦσα αὐτοῖς καὶ κλαύσασα, τὴν τιμίαν καὶ ἱερὰν κεφαλὴν ἀπετμήθη. E

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΣΥΜΕΩΝ, ΙΣΑΑΚΙΟΥ, ΚΑΙ ΒΑΧΘΙΣΟΟΥ.

Simeonis Isaacii Bactisoi MM.

Συμεὼν, Ἰσαάκιος, καὶ Βαχθισόης, οἱ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυρες, ὑπῆρχον ἐκ τῆς χώρας Περσίδος ἐπὶ Σαβωρίου τοῦ παρανόμου· Χριστιανοὶ δὲ ὄντες, ἐκρατήθησαν ὑπὸ τῶν πυροσλατρῶν, καὶ παρεδόθησαν τῷ Σαβωρίῳ, καὶ ἠναγκάζοντο ἀρνήσασθαι μὲν τὸν Χριστὸν, θῦσαι δὲ τῷ ἡλίῳ καὶ τῷ πυρί. Οἱ δὲ ἀποκριθέντες καὶ εἰπόντες, ὅτι τὸν Χριστὸν μὲν οὐκ ἀρνούμεθα, Θεὸν ἀληθεινὸν ὄντα καὶ δημιουργὸν πάντων τῶν κτισμάτων, τὸν δὲ ἥλιον καὶ τὸ πῦρ ἀποστρεφόμεθα, κτίσματα αὐτοῦ τυγχάνοντα, εἰς ὀργὴν ἐκίνησαν τὸν τύραννον. Διὰ τοῦτο δεθέντες ἐκ τεσσάρων χεῖρας καὶ πόδας, ἐτύφθησαν ἰσχυρῶς· εἶτα ἐνεβλήθησαν εἰς φυλακὴν, ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέραις μὴ μεταλαβόντες τροφῆς. Μετὰ ταῦτα τῆς φυλακῆς ἐκβληθέντες, καὶ διαφόρους βασάνους ὑπομείναντες, τέλος τὰς τιμίας καὶ ἱερὰς αὐτῶν κεφαλὰς προθύμως ἀποτμηθέντες, ἐτελειώθησαν.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι Ιϛ' ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΑΒΔΑ, ΚΑΙ ΑΒΔΙΗΣΟΥ, ΤΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ, ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩΝ. F

XV Abda et Abdiesu MM

Ὁ ἅγιος Ἀβδιησοῦς Ἐπίσκοπος ὢν ἐν Περσίδι, καταμηνυθεὶς τῷ Βασιλεῖ Περσῶν ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἀνεψιοῦ, Διακόνου ὄντος, καὶ κρατηθεὶς, μετὰ καὶ ἑτέρων τριάκοντα καὶ ἐννέα Χριστιανῶν, ἤχθη πρὸς αὐτόν· καὶ ἐρωτηθεὶς, ὡμολόγησε τὸν Χριστόν. Ἀπεστάλη οὖν πρὸς τὸν ἀδελφὸν τοῦ Βασιλέως, ὅπως ὑπ' ἐκείνου τιμωρηθῇ· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνον λόγοις θεοσόφοις ἐλέγξας, κατέπληξε. Διὰ τοῦτο δεθεὶς σχοινίοις, καὶ συσφιγγεὶς εἰς ξύλα μέσον, συνετρίβη τὰ ὀστᾶ· εἶτα ἐῤῥίφη ἐν φυλακῇ ὡσεὶ νεκρὸς, μὴ μετασχὼν τροφῆς ἐπὶ πολλαῖς ἡμέραις. Καὶ μετὰ ταῦτα κρατηθεὶς καὶ Ἀβδᾶς ὁ Ἐπίσκοπος, μετὰ ἀνδρῶν εἴκοσι καὶ ὀκτὼ Πρεσβυτέρων καὶ Διακόνων, καὶ Παρθένων ἁγίων γυναικῶν, ἀπεκλείσθη ἐν τῇ αὐτῇ φυλακῇ, ἔνθα ἐδιδάσκοντο ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Ἀβδιησοῦ. Καὶ μετὰ ὀλίγας ἡμέρας τῆς φυλακῆς ἐκβληθέντες, ἅπαντες ἀπεκεφαλίσθησαν.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΜΙΤΥΛΗΝΗΣ.

Γεώργιος, ὁ ἐν Ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν, ἐκ βρέφους τὸν Θεὸν

A Θεὸν ἀγαπήσας, καὶ τὸν κόσμον μισήσας, ἀπελθὼν ἐν μοναστηρίῳ ἐγένετο μοναχὸς, καὶ ταπεινώσεως ὕψει τὰς ἐπάρσεις τῶν δαιμόνων κατέβαλε. Ἐλεήμων δὲ ὑπέρμετρον γενόμενος, δαψιλῶς τοῖς πεινῶσι καθ' ἡμέραν ἐδίδου τὸν ἄρτον αὐτοῦ. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔλαθεν ἡ αὐτοῦ ἀρετὴ, Ἐπίσκοπος ἐχειροτονήθη Μιτυλήνης, παρακλήσει πολλῇ τοῦ λαοῦ. Παραλαβὼν δὲ τὴν ἐκκλησίαν, καλῶς διεκυβέρνα αὐτήν· πάσης γὰρ κακοδοξίας ἀντίμαχος ὢν καὶ ὀρθοδοξίας ὑπέρμαχος, ἐῤῥύετο αὐτὴν ἐκ τῶν αἱρέσεων. Προέγνω δὲ καὶ τὴν μετάστασιν αὐτοῦ· καὶ θανὼν καὶ ταφεὶς, τὴν θήκην αὐτοῦ παρεσκεύασεν βλύζειν ἰάματα, καὶ παντοίων θαυμάτων χάριτας ἐκπέμπειν, θεραπευούσας πάντα τὰ πάθη τῶν προσερχομένων αὐτῷ μετὰ πίστεως.

Georgii Episc.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ΙΖ' ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ, ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ, ΕΝΟΣ ΤΩΝ Ο', ΚΑΙ ΙΟΥΝΙΑΣ.

XVII Andronici et Juniæ

Ἀνδρόνικος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Ἀπόστολος, πᾶσαν τὴν οἰκουμένην περιελθὼν ὡς ὑπόπτερος, καὶ τὸν Χριστὸν κηρύξας, πᾶσαν μὲν πλάνην ἐκ βάθρων ἀνέσπασε, πᾶσαν δὲ εὐσέβειαν καὶ θεογνωσίαν κατεφύτευσε· συνεπομένην αὐτῷ ἔχων καὶ συνεργὸν τοῦ θείου κηρύγματος, τὴν ὑπερθαύμαστον Ἰουνίαν, τῷ κόσμῳ καὶ τῇ σαρκὶ νεκρωθεῖσαν, καὶ B Χριστῷ μόνῳ ζῶσαν καὶ πολιτευομένην. Ὅθεν πολλοὺς τῶν ἀπίστων πρὸς θεογνωσίαν ἑλκύσαντες, καὶ τῷ Χριστῷ προσαγαγόντες, καὶ υἱοὺς φωτὸς καὶ ἡμέρας διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος ἀποτελέσαντες, εἰδωλικοὺς μὲν ναοὺς κατέστρεφον, ἐκκλησίας δὲ Χριστοῦ πανταχοῦ ἀνῳκοδόμουν. Τούτων δὲ τῶν Ἁγίων καὶ ὁ μέγας Ἀπόστολος Παῦλος, ὁ φωστὴρ τῆς οἰκουμένης, μέμνηται ἐν ταῖς αὐτοῦ ἐπιστολαῖς· Ἀσπάσασθε, λέγων, Ἀνδρόνικον καὶ Ἰουνίαν. Πνεύματα οὖν ἀκάθαρτα ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἀποδιώξαντες, καὶ πάθη ἀνίατα θεραπεύσαντες, πρὸς Κύριον ἐξεδήμησαν.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΣΟΛΟΧΩΝΟΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩι

Solochonis et Socior. MM.

Ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς Σολόχων ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς Βασιλείας Μαξιμιανοῦ, Αἰγύπτιος τὸ γένος, στρατιώτης τὴν τάξιν, τεταγμένος ὑπὸ τῷ τῆς χώρας Τριβούνῳ μετὰ τρισχιλίων ἑτέρων στρατιωτῶν. Κατά τινα χρείαν προστάξει Βασιλικῇ μετὰ τοῦ Τριβούνου τὴν Χαλκηδόνα κατέλαβεν. Κελεύσαντος δὲ τοῦ Βασιλέως τοῖς ταξιάρχοις, μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ στρατιωτῶν, θῦσαι τοῖς εἰδώλοις, ἕκαστος μετὰ τοῦ ἰδίου τάγματος, ἐπετέλει τὰς θυσίας κατὰ τὸ ἔθος· ὁμοίως καὶ ὁ Τριβοῦνος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ. Πάντων δὲ θυόντων, τρεῖς μόνοι ἀντέστησαν τῷ θελή-C ματι τοῦ Βασιλέως, Χριστιανοὺς ἑαυτοὺς ὁμολογήσαντες, Σολόχων καὶ ἕτεροι δύο. Καὶ τοσοῦτον ἐτύφθησαν, ὡς ὀγκωθῆναι τὰ ψόα αὐτῶν καὶ ὑπαρᾶσαι τὰς κεφαλάς. Καὶ οἱ μὲν δύο ἐν τῷ μαστιγοῦσθαι ἐτελειώθησαν, ὁ δὲ Σολόχων ἔτι ἔζη· Καὶ λαβὼν κάλαμον ὁ Τριβοῦνος, καὶ εἰς τὸ ὠτίον αὐτοῦ μετὰ θυμοῦ καταπήξας, ἐθανάτωσεν αὐτόν.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

Stephani Patr. CP.

Οὗτος υἱὸς μὲν γέγονε Βασιλείου τοῦ ἀοιδίμου Βασιλέως Ῥωμαίων· διὰ δὲ τὸ ἁπλοῦν ἦθος αὐτοῦ, καὶ τὴν λοιπὴν σύνεσιν καὶ κατάστασιν, καὶ τὸ τῆς ἀρετῆς ὑψηλὸν, ἔτι νέος ὢν, ψήφῳ τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς ἱερᾶς συνόδου, καὶ παντὸς τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ. πλέον δὲ εἰπεῖν ὅτι εὐδοκίᾳ καὶ κρίσει Θεοῦ, ἐχειροτονήθη Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Ἐγκαθιδρυνθεὶς δὲ τῷ μεγάλῳ καὶ ἱερῷ θρόνῳ, καὶ τὴν μεγάλην ποίμνην ἐγχειρισθεὶς, καὶ τὴν ὅλην φροντίδα τῶν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησιῶν ἀναδεξάμενος, ἄγρυπνος ἐφάνει φύλαξ, καὶ ποιμὴν ἀληθινὸς, ἄγων τὰ ἴδια πρόβατα ἐπὶ νομὰς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, καὶ πτωχοὺς ἐλεῶν, καὶ χήρας καὶ ὀρφανοὺς ἐκδικῶν, καὶ ἀδικουμένους χειρῶν ἀδίκων ῥυόμενος, καὶ τὸν Θεὸν θεραπεύων ἐν ἅπασιν. Οὕτω δὲ ποιῶν, καὶ τὴν σάρκα τήκων τῇ ἐγ-D κρατείᾳ, ἐν αὐτῷ τῷ ἄνθει τῆς ἡλικίας, πρὸς Χριστὸν ἐξεδήμησεν.

EX MS. CRYPTÆ FERRATÆ

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ΙΗ' ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΘΕΟΔΟΤΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩι.

XVIII Theodoti et Socior. MM.

Θεόδοτος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, μετὰ τῶν ὀκτὼ ἁγίων παρθένων, Τεκούσης, Ἀλεξάνδρας, Κλαυδείας, Φαεινῆς, Εὐφρασίας, Ματρώνης, Ἰουλίας, καὶ Θεοδότης, ὑπῆρχεν ἀπὸ Ἀγκύρας τῆς Γαλατίας. Τοῦ δὲ Ἄρχοντος τῆς πόλεως προστάξαντος ἐκ τῶν εἰδωλοθύτων τὰ Χριστιανοῖς παρασκευαζόμενα βρώματα ἐπιῤῥαίνεσθαι, ὅπως μιαίνονται οἱ αὐτῶν ἀπογευόμενοι· αὐτὸς ἐν σχήματι ἐμπορίας σῖτον ἀγοράζων, καὶ ἄρτους ποιῶν, ἐδίδου τοῖς δεομένοις Χριστιανοῖς· ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς φυλακαῖς εἰσερχόμενος, τοὺς πιστοὺς ἐστήριζεν· ἐξ ὧν ἦσαν καὶ αἱ ἅγιαι ὀκτὼ παρθένοι· ὧν μία ἡ λεγομένη Τεκοῦσα, ὑπῆρχεν αὐτοῦ θεία. Αἵτινες λίθοις προσδεθεῖσαι, ἐναπεῤῥίφησαν τῇ παρακειμένῃ τῇ πόλει, λίμνῃ· καὶ λαβὼν ὁ Θεόδοτος τὰ λείψανα αὐτῶν, ἔθαψε· καὶ διαγνωσθεὶς, ἐκρατήθη. Καὶ τιμωρηθεὶς πρότερον, ὕστερον ἀπεκεφαλίσθη.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ΙΘ' ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΠΡΟΥ, ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩι.

E

XIX Patricii Ep. M

Ὁ ἐν ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν Πατρίκιος, ὑπῆρχεν Ἐπίσκοπος τῆς πόλεως Προύσης· καὶ διὰ τὸ διδάσκειν τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν τοὺς προσερχομένους αὐτῷ, κρατηθεὶς παρὰ τῶν εἰδωλολατρῶν, παρέστη τῷ τῆς Βυθινίας Ἄρχοντι· καὶ ἐρωτηθεὶς, ὡμολόγησε παῤῥησίᾳ τὸν Χριστόν. Τοῦ δὲ Ἄρχοντος εἰπόντος, ὡς οἱ θεοὶ ὀφείλουσι τιμᾶσθαι, Ζεὺς, καὶ Ἀπόλλων, καὶ Διονύσιος, καὶ οἱ λοιποὶ, ὧν καὶ τῇ προνοίᾳ τὰ θερμὰ ὕδατα ἀναδίδονται ἐπ' εὐεργεσίᾳ τῶν ἀνθρώπων· ἀντέφησεν ὁ Ἅγιος, ὅτι τὰ θερμὰ ὕδατα τῇ δυνάμει τοῦ Χριστοῦ ἀναδίδονται, καὶ οὐχὶ τῶν εἰδώλων, ξύλων ὄντων ἀψύχων καὶ λίθων ἀναισθήτων. Διὰ ταῦτα ἐμβληθεὶς εἰς αὐτὰ τὰ θερμὰ, κοχλάζοντα βίᾳ, ἐξῆλθεν ὑγιὴς, τῶν δημίων καέντων πάντων· καὶ διαφόρως πρότερον βασανισθεὶς, ὕστερον τὴν διὰ ξίφους ἐδέξατο τελευτὴν, μετὰ Ἀκακίου, καὶ Μενάνδρου, καὶ Πολυαίνου, τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΚΟΛΛΟΥΘΟΥ.

Colluthi M.

Ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς Κολλοῦθος ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς Βασιλείας Μαξιμιανοῦ, ἐκ Θηβαΐδος πόλεως τῆς Αἰγύπτου· διὰ δὲ τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν κρατηθεὶς ὑπὸ τῶν προσκυνούντων τὰ εἴδωλα, παρεδόθη τῷ τῆς χώρας F Ἡγεμόνι· καὶ μήτε κολακείαις δελεασθεὶς, μήτε ἀπειλαῖς πτοηθεὶς, ὡμολόγει τὸν Χριστὸν παῤῥησίᾳ. Διὰ τοῦτο πρῶτον μὲν λίθῳ μεγάλῳ τὸν τράχηλον προσδεθεὶς, ἐκρεμάσθη κατὰ κεφαλῆς· καὶ τυπτόμενος ὑπὸ τῶν δημίων, ἔλεγεν· Οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλύπτεσθαι εἰς ἡμᾶς. Ἔπειτα τοῦ ξύλου, ἐν ᾧ ἐκρέματο, καταβιβασθεὶς, ἠναγκάζετο ἀπελθεῖν εἰς τὸν ναὸν τῶν εἰδώλων καὶ θῦσαι. Καὶ μὴ πεισθεὶς, τὴν διὰ τοῦ πυρὸς ἀπόφασιν ἐδέξατο· καὶ ἐμβληθεὶς εἰς κάμινον ἰσχυρῶς ἐκκαεῖσαν, τέλος ἔσχε τοῦ προσκαίρου βίου.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΦΙΛΕΤΑΙΡΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩι.

Philetæri et Soc. MM

Φιλέταιρος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ὑπῆρχε γέννημα καὶ θρέμμα τῆς Νικομηδέων πόλεως, υἱὸς Τατιανοῦ τοῦ ἀπὸ Ἐπάρχων, ἀνὴρ εὐμεγέθης καὶ ὡραῖος, λευκὸς ὡσεὶ χιών· καὶ τὴν τρίχα τῆς κεφαλῆς καὶ τῆς γενειάδος ἔχων ἐπιλάμπουσαν ὡς χρυσόν. Χριστιανὸς δὲ ὢν, ἐκρατήθη παρὰ τῶν ἀπίστων, καὶ παρέστη Διοκλητιανῷ τῷ παρανόμῳ Βασιλεῖ· καὶ ἐλέγξας αὐτὸν ἐφ' οἷς ἔπραττε κακῶν, καὶ μισόχριστον καλέσας, ἐτύφθη ἰσχυρῶς· καὶ ἐμβληθεὶς εἰς κάμινον πυρὸς, ἐξῆλθεν ἀβλαβής· ὅθεν θαυμάσας ὁ Διοκλητιανὸς,

EX MS. CRYPTÆ FERRATÆ

A Διοκλητιανός, ἀπέλυσεν αὐτόν. Μετὰ δὲ τελευτὴν τοῦ Διοκλητιανοῦ, τὴν Βασιλείαν παραλαβόντος Μαξιμιανοῦ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ, πάλιν ἐκρατήθη ὁ Ἅγιος· καὶ πολλὰ τιμωρηθείς, εἶτα θαυματουργήσας, ἐποίησε πολλοὺς πιστεῦσαι τῷ Χριστῷ· καὶ τελειωθῆναι, τοὺς μὲν διὰ ξίφους, τοὺς δὲ διὰ πυρός. Ὁμοίως καὶ ἡ Μάρτυς Κυριακὴ πυρὶ ἐτελειώθη, καὶ ὁ φυλάττων αὐτοὺς Κόμης ἔσχατον μετὰ τοῦ Ἁγίου ἀπεκεφαλίσθη.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι Κ' ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΘΑΛΕΛΑΙΟΥ, ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩι.

XX Thalelæi et Soc. MM.

Θαλέλαιος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ἦν ἐπὶ Νουμεριανοῦ τοῦ Βασιλέως ἰατρὸς τὴν τέχνην. Κρατηθεὶς δὲ ἐν Ἀναζάρβῳ πόλει τῆς Κιλικίας, προσήχθη Θεοδώρῳ τῷ Ἄρχοντι· ὅστις ἐκέλευσε τοῖς δημίοις τρυπῆσαι τοὺς ἀστραγάλους αὐτοῦ, καὶ κρεμάσαι αὐτὸν κατὰ κεφαλῆς. Καὶ τοῦτο δυώξαντες οἱ δήμιοι ποιεῖν, διὰ θείας δυνάμεως τὰς φρένας ἀλλιωθέντες, ξύλον τῶν παρακειμένων ἀντὶ τοῦ Ἁγίου τρυπήσαντες ἐκρέμασαν, καὶ νομισθέντες ἐμπαίζειν τῷ Ἄρχοντι, ἐτύφθησαν. Ἐξ ὧν Ἀλέξανδρος καὶ Ἀστέριος, διὰ τὸ θαῦμα πιστεύσαντες τῷ Χριστῷ, ἀπεκεφαλίσθησαν. Καὶ βουληθεὶς ὁ Ἄρχων οἰκείαις χερσὶ τρυπῆσαι τοὺς ἀστραγάλους τοῦ Ἁγίου, οὐκ ἠδυνήθη ἐκ τοῦ θρόνου ἐγερθῆναι. Κολληθέντων τῶν ὄπισθεν αὐτοῦ B τῷ θρόνῳ, καὶ τῶν χειρῶν ξηρανθεισῶν, πάλιν ἐπίστευσαν πολλοὶ ἐπὶ τὸν Κύριον. Εἶτα δι' εὐχῆς τοῦ Ἁγίου ὑγιάνας ὁ Ἄρχων, καὶ τοῦ θρόνου ἀναστάς, ἀπεκεφάλισεν αὐτόν.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΑΣΚΑΛΩΝΟΣ.

Ascalonis M.

Οὗτος ὑπῆρχεν ἐκ τῆς χώρας Θηβαΐδος τῆς Αἰγύπτου, καὶ διὰ τὸ πιστεύειν εἰς Χριστὸν κρατηθείς, ἤχθη δέσμιος πρὸς Ἀρριανὸν τὸν Ἡγεμόνα. Καὶ ἐρωτηθείς, καὶ παρρησίᾳ τὸν Χριστὸν ὁμολογήσας, ἐκρεμάσθη, καὶ σιδήροις ὀξέσιν ἐξέσθη τὰς πλευράς· καὶ μετὰ ταῦτα ἐρρίφη ἐν φυλακῇ ὡσεὶ νεκρός. Καὶ παρερχόμενον τὸν Ἄρχοντα μετὰ πλοίου τὸν ποταμὸν ἰδών, ηὔξατο μὴ ἐξελθεῖν ἐπὶ τὴν ξηρὰν πρὶν ἂν ἐγγράφως ὁμολογήσῃ τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ. Ὅθεν κρατηθέντι ἐν τῷ ποταμῷ, καὶ μὴ δυναμένῳ ἐξελθεῖν, ἐμήνυσεν ὁ Ἅγιος, Οὐκ ἔξεστίν σοι ἐξελθεῖν, εἰ μὴ ἐγγράφως ὁμολογήσῃς τὸν Χριστὸν Θεὸν εἶναι. Καὶ λαβὼν χάρτην ὁ Ἡγεμών, ἔγραψε μέγαν εἶναι τὸν τῶν Χριστιανῶν Θεόν, καὶ πλὴν αὐτοῦ μὴ ὑπάρχειν ἕτερον. Καὶ εὐθὺς ἐξελθών, ἤγαγε τὸν Ἅγιον ἔμπροσθεν αὐτοῦ· καὶ κρεμάσας, λαμπάσι πυρὸς τὰς πλευρὰς αὐτοῦ κατέφλεξε· καὶ λίθῳ προσδήσας αὐτόν, ἐνέβαλεν ἐν τῷ ποταμῷ, C ἐν ᾧ τὸ διὰ μαρτυρίου τέλος ἐδέξατο.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ΚΑ' ΜΝΗΜΗ ΤΩΝ ΕΥΣΕΒΕΣΤΑΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΙ ΕΛΕΝΗΣ.

XXI Constantini et Helenæ Imp.

Κωνσταντῖνος, ὁ μέγας καὶ πρῶτος ἐν Χριστιανοῖς Βασιλεύς, γέγονεν υἱὸς Κωνσταντος τοῦ Ῥωμαίων Καίσαρος, καὶ Ἑλένης, Κώνσταντος τοῦ ἐπονομαζομένου μὲν Χλωροῦ, μόνου δὲ τῶν ἄλλων Βασιλέων τὴν ἄνω πρόνοιαν ἐπικαλουμένου, καὶ τοῖς εἰδώλοις μὴ προσέχοντος· διὰ τοῦτο καὶ τοὺς Χριστιανοὺς τιμωρουμένους ὁρῶν ἠλέει, καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐδίδασκεν, τῆς ἄνω προνοίας ἐν τοῖς πολέμοις αἰτεῖσθαι τὴν βοήθειαν, καὶ μὴ τὴν τῶν εἰδώλων. Ἐξ οὗ καὶ μετὰ τελευτὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐπικαλεσάμενος τὴν ἄνω πρόνοιαν, εἶδε τὸν τίμιον σταυρὸν ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ φωνῆς ἀκούσας, Κωνσταντῖνε ἐν τούτῳ νίκα, ἔτρεψε τὸν ἐχθρόν. Καὶ μετὰ ταῦτα βασιλεύσας, τά τε εἰδωλεῖα κατέστρεψε, καὶ ἐκκλησίας ἀνήγειρε, καὶ πόλεις ἔκτισε, καὶ τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ διὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ἑλένης ἐφανέρωσε, καὶ πολλὰ κατορθώματα ποιήσας, πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ΚΒ' ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΒΑΣΙΛΙΣΚΟΥ.

XXII Basilisci M.

Βασιλίσκος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ἦν ἐπὶ τῆς Βασιλείας Μαξιμιανοῦ, ἐκ τῆς χώρας τῶν Ἀρμενιακῶν, ἀνεψιὸς τοῦ ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Θεοδώρου. D Προαγωνισάμενος δὲ μετὰ τῶν ἁγίων Εὐτροπίου καὶ Κλεονίκου, οἵτινες ἦσαν στρατιῶται τοῦ ἁγίου Θεοδώρου, ἐκείνων ὑπὲρ Χριστοῦ τελειωθέντων, κατελείφθη ἐν τῇ φυλακῇ. Δεόμενος δὲ τοῦ Θεοῦ τὸν τῆς ἀθλήσεως δρόμον τελέσαι, προετράπη παρ' αὐτοῦ συντάξασθαι τοῖς συγγένεσιν, ὡς μέλλων μαρτυρῆσαι ἐν Κομάνοις. Συνταξάμενος οὖν τοῖς οἰκείοις, ἐκρατήθη παρὰ Ἀγρίππα τοῦ Ἡγεμόνος, καὶ ἤγετο δέσμιος εἰς τὰ Κόμανα. Καὶ κατὰ τὴν ὁδὸν θαυματουργήσας πολλοὺς ἔπεισε πιστεῦσαι τῷ Χριστῷ. Καὶ ἀπελθὼν εἰς τὰ Κόμανα, καὶ προσευξάμενος, κατήνεγκε πῦρ ἐξ οὐρανοῦ, καὶ κατέκαυσε τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τὸ εἴδωλον· καὶ διὰ τοῦτο ἀποκεφαλισθείς, ἐρρίφη ἐν τῷ ποταμῷ. Εἶτα ἐκβληθὲν αὐτοῦ τὸ λείψανον, κατετέθη ἐν Κομάνοις.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΙΟΥΔΑ.

Judæ Apost.

Ἰούδας ὁ θεῖος Ἀπόστολος, μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ζῆλον ἔνθεον ἀναλαβών, περιήρχετο πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν, κηρύττων μεγαλοφώνως τὸν Χριστόν, καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν αὐτοῦ, καταγγέλλων τοῖς πᾶσιν καὶ ἀποδεικνύων αὐτὸν κριτὴν ζώντων καὶ νεκρῶν· ὅπως τε διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, λόγος ὢν καὶ υἱὸς τοῦ Θεοῦ πατρός, κενώσας ἑαυτόν, κατῆλθεν E ἐπὶ γῆς, καὶ σαρκωθεὶς ἐκ Πνεύματος ἁγίου, καὶ ἐκ τῆς ἀεὶ παρθένου Μαρίας ἐνηνθρώπησεν, ὅλον τὸν Ἀδὰμ φορέσας πλὴν ἁμαρτίας· καὶ πειρασθείς, καὶ ὑβρισθείς, καὶ ὀνειδισθείς, καὶ ῥαπισθεὶς ὑπὸ χειρὸς ἣν ἔπλασεν, καὶ ἀποκλεισθείς, καὶ τέλος σταυρῷ προσηλωθείς, καὶ ταφείς, καὶ ἀναστάς, καὶ τοῖς Ἀποστόλοις ἐμφανισθείς, καὶ ἀναληφθείς, καὶ καθεσθεὶς ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ πάλιν μέλλων ἐλθεῖν κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Οὕτω δὲ διδάξας, καὶ πολλοὺς τῶν ἀπίστων βαπτίσας, ἐν εἰρήνῃ πρὸς Κύριον ἐξεδήμησε.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ΚΓ' ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΕΝ ΤΩι ΘΑΥΜΑΣΤΩι ΟΡΕΙ.

Symeonis in monte mirabili.

Συμεών, ὁ ἐν Ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν, ὑπῆρχεν ἀπὸ Ἀντιοχείας τῆς Συρίας, ἐπὶ τῆς Βασιλείας Ἰουστινιανοῦ τοῦ παλαιοῦ. Συνελήφθη δὲ ἐξ ἐπαγγελίας τοῦ Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ, τῇ μητρὶ αὐτοῦ τοῦτο καταμηνύσαντος· καὶ γεννηθείς, ἐν τῷ θηλάζειν ἀπείχετο τοῦ ἀριστεροῦ μαστοῦ, τοῦ Θεοῦ δηλοῦντος, ὅτι τὴν δεξιὰν ὁδὸν τῶν ἐντολῶν ἀγαπήσει. Αὐξηθεὶς δέ, καὶ τὸν κόσμον ἀφείς, τὸ ὄρος κατέλαβε· καὶ ἀπελθὼν ἐν τῇ μονῇ, ἐν ᾗ ὑπὲρ ἄνθρωπον ἠγωνίσατο, γέγονε μοναχός· καὶ οὕτως διέλαμψεν εἰς ἀρετήν, ὡς καὶ θαύματα παράδοξα ἐκτελεῖν. F Εἶτα ἐκ τοῦ ὄρους κατελθών, ἐπὶ στῦλον ἀνῆλθεν, σταθεὶς ἐπ' αὐτὸν ὄρθιος ἔτη δέκα ὀκτώ. Καὶ ἐν τῷ θαυμαστῷ ὄρει γενόμενος, καὶ εἰς πέτραν ἀναβάς, ἐκαρτέρησεν ἔτη δέκα. Εἶτα εἰς τὸν μικρὸν στῦλον ἀνελθών, διετέλεσεν ἔτη τεσσαράκοντα πέντε, ὡς εἶναι τὸν χρόνον τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἔτη ὀγδοήκοντα πέντε· ὢν τὰ ἑβδομήκοντα ἐννέα ἐν ἀσκήσει διατελέσας, πρὸς Θεὸν ἐξεδήμησεν.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ ΜΙΧΑΗΛ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΣΥΝΑΔΩΝ.

Michaelis Ep. Conf.

Μιχαήλ, ὁ ἐν Ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν καὶ Ὁμολογητὴς τοῦ Χριστοῦ, ὑπῆρχε μοναχὸς εὐλαβὴς καὶ φοβούμενος τὸν Θεόν· καὶ διὰ τὴν ἐνάρετον αὐτοῦ πολιτείαν, ἐχειροτονήθη Συνάδων Ἐπίσκοπος, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ εἰκονομάχου Λέοντος. Ἐπεὶ δὲ ὑπὲρ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἀγωνιζόμενος διετέλει, τὸν λαὸν τοῦ Κυρίου τὰ πρὸς σωτηρίαν διδάσκων, καὶ τοὺς αἱρετικοὺς τοῖς λόγοις αὐτοῦ ὡς βέλεσι βάλλων, καὶ τοῦ ποιμνίου ἀποδιώκων, εἰς ὀργὴν ἐκίνησεν τὸν παράνομον Βασιλέα. Προσκληθεὶς οὖν ὑπ' ἐκείνου, ἠναγκάσθη ἀρνήσασθαι τὴν προσκύνησιν τῶν πανσέπτων εἰκόνων· καὶ μὴ πεισθεὶς τοῦτο ποιῆσαι, ἐξ-

ορίαις

A ορίαις πικροτάταις καθυπεβλήθη. Ἔνθα πολλοὺς πειρασμοὺς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ τῶν ὀρθῶν δογμάτων ὑπομείνας, καὶ μέχρι τέλους ἀπερίτρεπτος διαμείνας, χαίρων τῆς παρούσης ζωῆς τὸ τέλος ἐδέξατο, διπλοῖς στεφάνοις κοσμισθείς, ἀρχιερωσύνης καὶ ὁμολογίας.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ΚΔ' ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΜΕΛΕΤΙΟΥ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΛΑΤΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩι ΧΙΛΙΩΝ ΔΙΑΚΟΣΙΩΝ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑ.

XXIV Meletii et Soc. MM.

Μελέτιος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ἦν μὲν ἐπὶ τῆς Βασιλείας Ἀντωνίνου στρατηλάτης, ἐκ τῆς χώρας τῶν κάτω Γαλατῶν· Χριστιανὸς δὲ ὢν, παρεκάλει τὸν Θεὸν καταργῆσαι τελείως τὴν τῶν εἰδώλων πλάνην. Καὶ γνῶντες οἱ δαίμονες τὴν καταστροφὴν αὐτῶν, εἰσελθόντες εἰς κύνας, ἐθρήνουν τὴν ἑαυτῶν ἀπώλειαν, τῶν κυνῶν περιερχομένων, καὶ ὠρυομένων, καὶ τὸν λαὸν ἐκφοβούντων. Οὓς ὁ ἅγιος Μελέτιος μετὰ τῶν ὑπ' αὐτῶν στρατιωτῶν ξίφει ἀνεῖλε· καὶ τοὺς ναοὺς τῶν Ἑλλήνων καταλύσας, τὰ ἐν αὐτοῖς εἴδωλα συνέτριψε. Κρατηθεὶς οὖν διὰ ταῦτα παρὰ Μαξίμου τοῦ Ἡγεμόνος, μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ Κομήτων, ἠναγκάσθη θῦσαι τοῖς εἰδώλοις· καὶ μὴ ἀνασχόμενος τοῦτο ἀκοῦσαι, ἐτύφθη μετὰ σιδηρῶν σφαιρῶν· ὁμοίως καὶ οἱ B Κόμητες. Εἶτα ὁ μὲν ἅγιος Μελέτιος κρεμασθεὶς ἐν πεύκῃ, καὶ καθηλωθείς, ἐτελειώθη· Στέφανος δὲ καὶ Ἰωάννης οἱ Κόμητες ἀπεκεφαλίσθησαν.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΣΑΡΑΠΙΩΝΟΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩι.

Sarapionis et Soc. MM.

Σαραπίων, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ὑπῆρχε μὲν Αἰγύπτιος· κατὰ δὲ τὸν καιρὸν καθ' ὃν ἠγωνίζετο ὁ ἅγιος Μελέτιος, παραγενόμενος ἐξ Αἰγύπτου, καὶ ἰδὼν αὐτὸν καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ μαρτυροῦντας, ἐπίστευσε τῷ Χριστῷ, καὶ κρατηθεὶς παρεδόθη τῇ φυλακῇ. Ἔνθα ὑπὸ θείου Ἀγγέλου ἐχειροτονήθη Ἐπίσκοπος, ἐπὶ τὸ βαπτίσαι τοὺς ἀφωτίστους μὲν, μέλλοντας δὲ μαρτυρῆσαι ὑπὲρ Χριστοῦ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Καὶ γὰρ συναχθέντες οἱ συγγενεῖς τοῦ ἁγίου Μιλετίου καὶ τῶν Κομήτων καὶ τῶν στρατιωτῶν, ὁμοίως καὶ αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία, μεγάλῃ τῇ φωνῇ ἔλεγον, ὅτι καὶ ἡμεῖς Χριστιανοί ἐσμεν. Ὅθεν εἰς ὀργὴν κινήσαντες τὸν Ἡγεμόνα, ὁ μὲν Ἐπίσκοπος Σαραπίων, σὺν Καλλινίκῳ τῷ μάγῳ πιστεύσαντι, ἀπεκεφαλίσθη· ὁ δὲ Θεόδωρος καὶ ὁ Φαῦστος, μετὰ τῶν πιστευσάντων ἀνδρῶν, πυρὶ ἐτελειώθησαν· τὸ δὲ λοιπὸν πλῆθος, ξύλοις κατακοπὲν, ἐτελεύτησεν.

C ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ΚΕ' ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΘΕΡΑΠΟΝΤΟΣ.

XXV Therapontis M.

Θεράπων, ὁ τοῦ Χριστοῦ Ἱερομάρτυς, πόθεν ὥρμητο, ἢ τίνων γονέων ἐγένετο, ἢ κατὰ ποίους χρόνους, εἰπεῖν οὐκ ἔχομεν, τῶν ὑπομνημάτων αὐτοῦ, ὡς ἔοικε, τῷ χρόνῳ διαφθαρέντων· τοῦτο δὲ μόνον, ὅτι μοναχὸς ἐγένετο καὶ Ἐπίσκοπος Κύπρου· καὶ ὅτι τὸν ἀθλητικὸν ἀγῶνα διήνυσε, καὶ τῷ Χριστῷ προσήχθη δι' αἵματος, διέγνωμεν· οὐ μόνον ἐξ ἀγράφου παραδόσεως παρὰ τῶν προγενεστέρων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν εἰκόνων αὐτοῦ πληροφορηθέντες. Καὶ ταῦτα μὲν πρότερον· ὕστερον δὲ τῶν Σαρακηνῶν βουληθέντων ἐπελθεῖν τῇ Κύπρῳ, ἐμφανισθεὶς ὁ Ἅγιος τῷ προσμοναρίῳ αὐτοῦ, εἶπεν αὐτῷ· Τὸ τάχος ἀναστὰς, καὶ λαβών μου τὸ λείψανον, ἀποκόμισον εἰς Κωνσταντινούπολιν· μέλλουσι γὰρ οἱ ἐχθροὶ τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ τῇ νήσῳ ταύτῃ ἐπιβῆναι, καὶ τοὺς τόπους τούτους ἐρημῶσαι. Ἀνακομισθὲν οὖν τὸ λείψανον αὐτοῦ, ἐτέθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, βρύων ἰάματα.

ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΨΥΧΑΙΤΟΥ.

Joannis Psychaitæ

Ἰωάννης, ὁ ἐν Ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν, νηπιόθεν τὸν Χριστὸν ἀγαπήσας, καὶ Ἠλιοῦ καὶ Ἰωάννου τοῦ προδρόμου τοὺς τρόπους μιμησάμενος, ἀφῆκε τὸν κόσμον· καὶ ἀπελθὼν ἐν τῇ λαύρᾳ τοῦ ψυχαΐτου, γέγονε μοναχός· καὶ D τοσαύτῃ σκληραγωγίᾳ ἐπέδωκεν ἑαυτὸν, ὡς καὶ χάρισμα λαβεῖν παρὰ Θεοῦ, δαίμονας φυγαδεύειν, καὶ θεραπεύειν νοσήματα. Ἀγωνιζόμενος δὲ ἐπὶ τῶν χρόνων τῶν εἰκονομάχων, καὶ τὰ ὀρθόδοξα κρατήνων δόγματα, διεγνώσθη τῷ τυραννοῦντι, καὶ προσκληθείς, ἠναγκάζετο ἀρνήσασθαι μὲν τὴν τῶν ἁγίων εἰκόνων προσκύνησιν, συνθέσθαι δὲ τῇ αἱρέσει καὶ ὑπογράψαι εἰς τὸν τόμον τῆς ἀδικίας. Μὴ πεισθεὶς δὲ τοῦτο ποιῆσαι, ἀλλὰ μᾶλλον ἐλέγξας τὸν Βασιλέα, καὶ αἱρετικὸν ἀποκαλέσας, ἐξορίσθη· ἔνθα πολλοὺς πειρασμοὺς ὑπομείνας παρὰ τῶν παρανόμων καὶ ἀδίκων εἰκονομάχων, τὸν βίον μετήλλαξε.

EX MS. CRYPTÆ FERRATÆ

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΘΕΡΑΠΟΝΤΟΣ.

Therapontis M.

Θεράπων, ὁ τοῦ Χριστοῦ Ἱερομάρτυς, Ἱερεὺς ὑπάρχων τῆς ἐν Σάρδει ἁγίας ἐκκλησίας, καὶ διὰ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ πολλοὺς τῶν ἀπίστων ἐπιστρέφων ἐπὶ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ βαπτίζων, ἐκρατήθη παρὰ τοῦ Ἄρχοντος Οὐαλεριανοῦ, καὶ δεθεὶς ἀπεκλείσθη. Εἶτα τῆς φυλακῆς ἐκβληθείς, ἤχθη δέσμιος εἰς Συναόν, καὶ πλησίον τοῦ ποταμοῦ ἁπλωθείς, καὶ δεθεὶς εἰς τέσσαρας πάλους ὕπτιος, ἐπὶ τὴν γῆν ἐτύφθη ἰσχυρῶς, ἕως κατεξάνθησαν E αἱ σάρκες αὐτοῦ τοῖς ῥάβδοις. Ἐκ δὲ τοῦ αἵματος αὐτοῦ πιοῦσα ἡ γῆ, φυτὸν βαλάνου ἀπέδωκεν μέγιστον λίαν, ὅπερ μέχρι τῆς σήμερον φαίνεται ἀείφυλλον ὄν, πᾶσαν νόσον, καὶ πᾶσαν μαλακίαν τῶν προσερχομένων ἰώμενον. Καὶ μετὰ ταῦτα ἤχθη εἰς τὸ θέμα τῶν Θρακήσων, πλησίον τοῦ ποταμοῦ Ἑρμοῦ, ὑπὸ τὴν ἐπισκοπὴν Σατάλων· καὶ πολλαῖς ὑποβληθεὶς τιμωρίαις καὶ κακώσεσι, τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἐκομήσατο.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΠΑΓΧΑΡΙΟΥ.

Panchari M.

Παγχάριος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ἐγένετο μὲν τῆς παλαιᾶς Ῥώμης καὶ γέννημα καὶ θρέμμα, καὶ πιστῶν γονέων βλαστός· τιμώμενος δὲ πρὸς καιρὸν τιμὴν παρὰ τῶν εἰδωλολατρῶν Βασιλέων, καὶ οἰκεῖος ὢν αὐτοῖς, τῆς εὐθείας ὁδοῦ ἐκτραπεὶς ὑπὸ διαβολικῆς ἐνεργείας, ἠρνήσατο τὸν Χριστὸν, προσετέθη δὲ τοῖς εἰδώλοις· ὅθεν ἀποδεχθεὶς παρὰ τῶν εἰδωλομανῶν Βασιλέων, ἐν μεγάλῃ διῆγε τιμῇ. Καὶ μαθοῦσα τοῦτο ἡ μήτηρ αὐτοῦ, καὶ πολλὰ θρηνήσασα, διαγραμμάτων ἐμήνυσεν αὐτῷ, ἀποστῆναι τῆς εἰδωλολατρείας, καὶ προσελθεῖν αὖθις τῷ Χριστῷ, ὑπομνήσασα τὴν κόλασιν καὶ τὴν γέενναν, καὶ πάντα τὰ κολαστήρια τὰ ἐκδεχόμενα τοὺς τὸν Χριστὸν ἀρνησαμένους. Δεξάμενος δὲ τὰ γράμματα, καὶ τὴν ψυχὴν κατανυγείς, ἐπα- F νῆλθεν πρὸς τὴν εὐσέβειαν· καὶ ἀκούσας τοῦτο ὁ Βασιλεὺς, ἀπεκεφάλισεν αὐτόν.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι Κϛ' ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ, ΚΑΡΠΟΥ, ΕΝΟΣ ΤΩΝ ΕΒΔΟΜΗΚΟΝΤΑ.

XXVI Carpi Apost.

Οὗτος τοῖς ἑβδομήκοντα Μαθηταῖς καὶ Ἀποστόλοις ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου συναριθμηθείς, καὶ τῷ μεγάλῳ Παύλῳ διακονῶν ἐν τῷ κηρύγματι, καὶ τὰς θείας αὐτοῦ ἐπιστολὰς τοῖς πρὸς οὓς ἐπέμπετο διακομίζων, πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν τοῦ Χριστοῦ πίστιν ἐχειραγώγησεν. Καὶ τῇ ἐλλάμψει τοῦ Παρακλήτου καταυγασθεὶς τὴν διάνοιαν, ὥσπερ ἄδυτος ἀστὴρ ἐξ ἀνατολῶν ὁρμήσας, πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ταῖς θείαις αὐτοῦ διδασκαλίαις κατεφώτισε, θαυμάσια μεγάλα καθεκάστην τελῶν, καὶ ἀποδιώκων πνεύματα πονηρώτατα, πόλεις δὲ καὶ λαοὺς πρὸς τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ἐπισπασάμενος, πολλὰς ὑπὸ τῶν ἀπίστων ὑπέστη θλίψεις. Ἀνδρεῖος γὰρ χωρῶν πρὸς τὰ ἐπίπονα τῆς ἀθλήσεως ἀγωνίσματα, τὸν θυμὸν τῶν Ἀρχόντων οὐκ ἐδειλίασεν· ὅθεν, ὡς δοξάσας τὸν Θεὸν ἐν τοῖς μέλεσιν αὐτοῦ, ὑπ' αὐτοῦ ἐνδόξως ἐδοξάσθη· καὶ τελειωθεὶς ἐν εἰρήνῃ, τὸ πνεῦμα παρέθετο εἰς χεῖρας Θεοῦ.

A

EX MS. CRYPTÆ FERRATÆ

XXVII Theodoræ et Didymi MM.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ΚΖ' ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΘΕΟΔΩΡΑΣ ΚΑΙ ΔΙΔΥΜΟΥ.

Ἡ ἁγία Θεοδώρα ὑπῆρχε κατὰ τοὺς χρόνους Διοκλητιανοῦ, προσαχθεῖσα δὲ τῷ τῆς Ἀλεξανδρείας Ἡγεμόνι, καὶ τὸν Χριστὸν ὁμολογήσασα, ἐν πορνείῳ ἐξεδόθη, καὶ εὐξαμένη διεφυλάχθη. Δίδυμος γάρ τις Χριστιανὸς, θεόθεν κινούμενος, ἐν στρατιωτικῷ σχήματι εἰσῆλθε πρὸς αὐτήν. Ἡ δὲ φοβηθεῖσα, τῆς οἰκίας ταῖς γωνίαις προσέφευγε. Θαῤῥεῖν δὲ αὐτῇ παρακελευσάμενος, ὡς μηδὲν πεισομένῃ ὧν ὑποπτεύει, τὴν μὲν στρατιωτικὴν στολὴν αὐτῇ περιέθηκε, καὶ ἐξελθεῖν τοῦ δώματος ἐκέλευσεν· αὐτὸς δὲ τὴν γυναικείαν αὐτῆς στολὴν ἐνδυσάμενος, καὶ κεφαλοδεσμίῳ τὴν κεφαλὴν ἀναδήσας, ἀντ' αὐτῆς ἐκαθέζετο. Εἰσελθόντος δέ τινος ἀκολάστου, καὶ ἐν γυναικείῳ σχήματι τὸν ἄνδρα κατανοήσαντος, καὶ πάντα φανερὰ τῷ Ἡγεμόνι καταστήσαντος, αὐτίκα συσχεθεὶς ὁ Ἅγιος ἐτμήθη τὴν κεφαλήν. Μετὰ τοῦτο δὲ κρατηθεῖσα καὶ ἡ ἁγία Θεοδώρα, καὶ ξίφει τὴν κεφαλὴν ἐκτμηθεῖσα, ἐῤῥίφη ἐ τῷ πυρί.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ΚΗ' ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΕΛΙΚΟΝΙΔΟΣ.

B

XXVIII Heliconidis M.

Ἑλικονὶς, ἡ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ὑπῆρχεν ἐπὶ Γορδιανοῦ καὶ Φιλίππου τῶν Βασιλέων, ἐκ πόλεως Θεσσαλονίκης. Κρατηθεῖσα δὲ, καὶ πρὸς τὸν Δοῦκα Κορίνθου ἀχθεῖσα, καὶ τὸν Χριστὸν ὁμολογήσασα, πρῶτον μὲν δεσμεῖται τοὺς πόδας ἐν ζυγῷ βοῶν, καὶ τὰς πτέρνας χαράσσεται, καὶ ξυρᾶται τὴν κεφαλὴν, καὶ πῦρ καθ' ὅλου τοῦ σώματος δέχεται· ἀνεθεῖσα δὲ, καὶ ἐν τῷ ναῷ τῶν εἰδώλων εἰσελθοῦσα, δι' εὐχῆς κατέστρεψεν αὐτά. Εἶτα τέμνεται τοὺς μαστοὺς, καὶ διαδεξαμένου τὸν Δοῦκα Ἰουστίνου τοῦ Ἀνθυπάτου, ἀχθεῖσα πρὸς αὐτὸν ἡ Μάρτυς, ἐν καμίνῳ ῥίπτεται. Τῆς δὲ φλογὸς μὴ ἁψαμένης αὐτῆς, ἀλλ' ἐκ τῶν στρατιωτῶν ἑβδομήκοντα ἄνδρας λιμηναμένης, ἐν κραβάτῳ χαλκῷ πυρωθέντι ἁπλοῦται· ἐπιφανέντες δὲ οἱ Ἀρχάγγελοι Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ, ἀβλαβῆ διετήρησαν αὐτήν. Εἶτα θηρίοις ἐκδίδοται· οἱ δὲ θῆρες αὐτὴν μὲν οὐκ ἔβλαψαν, ἀνεῖλον δὲ ἄνδρας ἑκατὸν εἴκοσι· καὶ τότε τὴν διὰ ξίφους ἀπόφασιν δεξαμένη, ἀπεκεφαλίσθη.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΕΛΛΑΔΙΟΥ.

Helladii Ep. M.

C

Ἑλλάδιος, ὁ τοῦ Χριστοῦ Ἱερομάρτυς, ἐκκαθάρας ἑαυτὸν ἀπὸ νεότητος, Ἀρχιερεὺς ψήφῳ Θεοῦ καθίσταται· καὶ τὴν φροντίδα τῆς ἐκκλησίας πιστευθεὶς, ὡς κυβερνήτης ἄριστος ταύτην ἐποίμαινε· καὶ διὰ τὸ πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων προσάγειν τῷ Χριστῷ κρατηθεὶς, ἀπεκλείσθη. Καὶ ἐπεὶ δέσμιον τοῦτον οἱ τύραννοι παρεστήσαντο, τότε μᾶλλον ἔλαμψεν καὶ κατηύγασε τὰς τῶν πιστῶν διανοίας. Ἀνδρείως γὰρ χωρήσας ἐπὶ τοὺς ἀγῶνας, καὶ παῤῥησιασάμενος τὴν εὐσέβειαν, καὶ φανερῶς τὸν Χριστὸν ὁμολογήσας, πλείσταις βασάνοις καθυπεβλήθη. Καὶ τοῦ σώματος σφοδρῶς καταξανθέντος ταῖς μάστιξιν, ὁ Χριστὸς ἐπιφανεὶς ἰάσατο αὐτόν. Μετὰ ταῦτα ὀργῆς πλησθέντες οἱ τύραννοι, τῷ πυρὶ τὸν Ἅγιον ἐναποῤῥίπτουσιν. Ὁ δὲ ἄφλεκτος διαμείνας, πρὸς τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν πολλοὺς ἐπεσπάσατο· ἔπειτα σφοδρῶς τυφθεὶς, τὸ πνεῦμα τῷ Θεῷ παρέθετο, ἀπολαβὼν βασιλείαν ἀθάνατον.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΚΡΙΣΚΕΝΤΟΣ, ΠΑΥΛΟΥ, ΚΑΙ ΔΙΟΣΚΟΡΙΔΟΥΣ.

Crescentis, Pauli Dioscoridis MM.

Οἱ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυρες Κρίσκης, Παῦλος, καὶ Διοσκορίδης ἐν Ῥώμῃ τῇ πόλει διατρίβοντες, καὶ τῇ διδασκαλίᾳ αὐτῶν πολλοὺς τῶν ἀπίστων τῷ Χριστῷ προσαγαγόντες καὶ φωτίζοντες καθ' ἑκάστην ἡμέραν, διεγνώσθησαν τῷ τῆς Ῥώμης Ἐπάρχῳ· καὶ κρατηθέντες, ἀπεκλείσθησαν εἰς φυλακὴν, παραγγελίαν λαβόντες μηδένα διδάσκειν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ. Ὡς δὲ οὐδὲ ἐν τῇ φυλακῇ ἐπαύσαντο τοῦ διδάσκειν τοὺς συνδεσμίους, ἐξ ὧν πολλοὶ ἐπίστευσαν, ἐκβληθέντες τῆς φυλακῆς, ἐτύφθησαν σφοδρῶς, καταναγκαζόμενοι ἀρνήσασθαι μὲν ἐπὶ πάντων τὸν Χριστὸν, ἀπελθεῖν δὲ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Διὸς, καὶ θῦσαι τοῖς ἐν αὐτῷ εἰδώλοις. Καὶ μὴ πεισθέντες, ἀλλὰ μᾶλλον μεγάλῃ τῇ φωνῇ τὸν Χριστὸν τοῖς πᾶσι κηρύττοντες, εἰς κάμινον μεγάλην πυρὸς ἐμβληθέντες, καὶ ἐν αὐτῇ καθάπερ οἱ ἅγιοι τρεῖς παῖδες δοξολογοῦντες, ἐτελειώθησαν. D

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ΚΘ' ΜΝΗΜΗ ΤΩΝ ΕΝ ΝΙΚΑΙΑ ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΚΑΤΑ ΑΡΕΙΟΥ ΣΥΝΕΛΘΟΝΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ.

XXIX Patrum Concilii Nicæni.

Μετὰ Πέτρον τὸν ἁγιώτατον Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας, ἐχειροτονήθη ὁ Ἀχιλλᾶς, καὶ μετὰ τοῦτον Ἀλέξανδρος. Ἐπὶ τούτου Πρεσβύτερός τις τῆς ἐκκλησίας, Ἄρειος λεγόμενος, τὴν τῶν θείων γραφῶν πεπιστευμένος ἐξήγησιν, ἰδὼν τὸν Ἀλέξανδρον ὅτι προεκρίθη εἰς Πατριάρχειαν, καθὼς διετάξατο ὁ ἅγιος Πέτρος, ἐφθόνησε· καὶ καθ' ἐκείνου μὴ δυνάμενος κινῆσαι κατηγορίαν, κατὰ τῆς ὀρθῆς πίστεως τὴν γλῶσσαν καθώπλισε, βλασφημῶν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ λέγων αὐτὸν κτίσμα εἶναι, καὶ οὐχὶ ὁμοούσιον τῷ Πατρί. Ἐξεβλήθη οὖν διὰ ταῦτα τῆς ἐκκλησίας, καὶ ποιῶν παρασυναγωγὰς, ἔσχιζε τὴν ἐκκλησίαν. Καὶ μαθὼν ταῦτα ὁ μέγας Κωνσταντῖνος, καὶ συγκαλέσας τὴν ἁγίαν σύνοδον εἰς Νικαίαν· καταδικάσας αὐτὸν, ἐξώρισε· τοὺς δὲ ἁγίους Ἐπισκόπους φιλοφρονησάμενος, ἀπέλυσεν ἕκαστον εἰς τὰ ἴδια. E

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΘΕΟΔΟΣΙΑΣ ΤΗΣ ΠΑΡΘΕΝΟΥ.

Theodosiæ V. M.

Θεοδοσία, ἡ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ὑπῆρχεν ἐκ τῆς πόλεως Τύρου· δεκαοκτὼ δὲ ἐτῶν οὖσα, καὶ ὡς Χριστιανὴ διαγνωσθεῖσα καὶ κρατηθεῖσα παρὰ τῶν εἰδωλολατρῶν, ἤχθη δέσμιος καὶ παρέστη Οὐρβανῷ τῷ Ἄρχοντι, καὶ ἐρωτηθεῖσα, ὡμολόγησε τὸν Χριστόν· Καὶ ἀναγκασθεῖσα ἀρνήσασθαι αὐτὸν καὶ θῦσαι τοῖς εἰδώλοις, καὶ μὴ πεισθεῖσα, ἐτύφθη λώροις ὠμοῖς κατά τε τῶν μαστῶν καὶ τῶν πλευρῶν, καὶ συνετρίβη τὰ ὀστᾶ, καὶ ἐξέστη ἕως ἐφάνησαν τὰ σπλάγχνα αὐτῆς· καὶ οὕτω μαστιζομένη, σιγῇ τὰς βασάνους ὑπέφερεν. Ἔτι δὲ ἐμπνέουσα, ἠρωτήθη παρὰ τοῦ Ἄρχοντος, εἰ τοῖς θεοῖς θύει· καὶ διανοίξασα τὸ στόμα αὐτῆς, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἀτενὲς ἐμβλέψασα, μειδιῶντι τῷ προσώπῳ εἶπε· Πλανᾶ, ἄνθρωπε· οὐκ οἶδας ὅτι τῆς κοινωνίας τῶν τοῦ Χριστοῦ Μαρτύρων ἠξιώθην; Καὶ τότε ὀργισθεὶς ὁ Ἄρχων, ἔῤῥιψεν αὐτὴν εἰς τὴν θάλασσαν· ἔνθα τὸ μακάριον τέλος ἐδέξατο.

ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΟΛΒΙΑΝΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΝΕΩΝ. F

Olbiani Ep. M.

Ὀλβιανὸς, ὁ τοῦ Χριστοῦ Ἱερομάρτυς, ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς Βασιλείας Μαξιμιανοῦ, Ἐπίσκοπος τῆς ἐκκλησίας Ἀνέων· καὶ κρατηθεὶς παρὰ Ἰουλίου Ἡγεμόνος, παρεδόθη φυλακῇ, παραγγελίαν δεξάμενος μὴ διδάσκειν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ. Ὁ δὲ μᾶλλον παῤῥησίᾳ κηρύττων τὸν Χριστὸν, τὰ περὶ αὐτοῦ διήγγελλε, καὶ τοῖς πᾶσιν ἐκήρυττεν ἀφόβως. Διὰ ταῦτα τῆς φυλακῆς ἐκβληθεὶς, καὶ τὰ ἱμάτια ἐκδυθεὶς, ἐτύφθη σφοδρῶς, καὶ σουβλίοις πεπυρακτωμένοις τὴν κοιλίαν καὶ τὰς πλευρὰς, καὶ τὰ σπλάγχνα κατεκεντήθη, καὶ πάλιν ἀπεῤῥίφη τῇ φυλακῇ ὡσεὶ νεκρός. Καὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐπιφανείᾳ θεραπευθεὶς, αὖθις εἰς δευτέραν παρέστη τῷ Ἡγεμόνι ἐξέτασιν· καὶ τοῦ Ἡγεμόνος μεταβαλλομένου καὶ παρακαλοῦντος αὐτὸν θῦσαι τοῖς θεοῖς, αὐτὸς πάλιν ὡμολόγει τὸν Χριστόν· Τότε εἰς κάμινον μεγάλην βληθεὶς, ἐτελειώθη.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι Λ' ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΙΣΑΑΚΙΟΥ ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ.

XXX Isacii Confess.

Ἰσαάκιος, ὁ ἐν Ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν, ὑπῆρχεν ἐξ Ἀνατολῶν, ἐλθὼν δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ τῆς Βασιλείας Οὐάλεντος τοῦ αἱρετικοῦ, ἡσύχαζεν ἐν μοναστηρίῳ· καὶ κινήσαντι τῷ Βασιλεῖ πανστρατιᾷ κατὰ τῶν Γότθων,

συναντήσας

A συναντήσας εἶπεν· Ὦ Βασιλεῦ, ἄνοιξον τοῖς ὀρθοδόξοις τὰς ἐκκλησίας, εἰ βούλει ἐκ τοῦ πολέμου ζῶν ὑποστρέψαι. Καὶ ὀργισθεὶς ὁ Βασιλεὺς, προσέταξε τυφθῆναι, καὶ ἀποκλεισθῆναι τὸν Ἅγιον εἰς φυλακὴν, μέχρις οὗ ὑποστρέψῃ· τότε ἔφη ὁ Ἅγιος· Εἰ σὺ ὑποστρέψῃς, οὐ λελάληκέν μοι ὁ Θεός· φεύγων γὰρ ἀπὸ προσώπου τῶν ἐχθρῶν σου, διὰ πυρὸς δέξῃ τὴν καταστροφὴν τοῦ βίου σου· ὃ δὴ καὶ γέγονεν. Τραπεὶς γὰρ, καὶ ἐν ἀχυρῶνι προσφυγὼν, ἐκάη ἐν αὐτῷ, τῶν Γότθων ἐμπρησάντων αὐτόν. Ἐπὶ οὖν τῇ προῤῥήσει ταύτῃ καὶ ἄλλοις πολλοῖς κατορθώμασι μεγαλυνθεὶς ὁ Ἅγιος, ἐν εἰρήνῃ ἐκοιμήθη.

ΜΗΝΙ ΤΩι ΑΥΤΩι ΛΑ' ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΕΡΜΕΙΟΥ.

XXXI Hermiæ M.

Ἑρμείας, ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς, ἦν μὲν ἐκ τῆς πόλεως Κομάνων, στρατιώτης δὲ ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀντωνίνου, τὴν ἡλικίαν ἤδη προβεβηκὼς, καὶ λευκὴν ἔχων τὴν τρίχα. Διὰ δὲ τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν, καὶ Σεβαστιανῷ τῷ Δουκὶ προσαχθεὶς, ἐβιάζετο θῦσαι τοῖς εἰδώλοις· καὶ μὴ πεισθεὶς, συνετρίβη λίθοις τὰς σιαγόνας, καὶ τὸ τοῦ προσώπου δέρμα ἐξεδάρη, καὶ τοὺς ὀδόντας ἐξεῤῥιζώθη. Καὶ εἰς κάμινον ἐμβληθεὶς, ἐξῆλθεν ἀβλαβής· καὶ δηλητήριον ποτισθεὶς, καὶ μηδὲν ἀδικηθεὶς, τὸν τοῦτο κεράσαντα μάγον παρεσκεύασε πιστεῦσαι Χριστῷ, καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀποκεφαλισθῆναι. Εἶτα ἐκσπᾶται πάντα τὰ νεῦρα τοῦ σώματος, καὶ εἰς λέβητα πυρωθέντα ἐμβληθεὶς, ἐξῆλθε ἀβλαβής· εἶτα τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκκεντηθεὶς, καὶ κρεμασθεὶς κατὰ κεφαλῆς, ἀπεκεφαλίσθη. D

EX MS. CRYPTÆ FERRATÆ.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΑΠΟΣΤΟΛΟΝ

ΦΙΛΙΠΠΟΝ

Ex MS. Græco Vaticano signato **1798** *fol.* **234.** E

VIDE PAG. 12

B

Cum incarnatum Dei Verbum

Ὁ τοῦ Θεοῦ Θεὸς Λόγος, ἀΐδιος συνὼν τῷ Πατρὶ, καὶ ἄχρονος ὢν, εἵλετο καὶ καθ' ἡμᾶς γενέσθαί ποτε, καὶ ὑπὸ χρόνου ἐλθεῖν, διὰ τὸ τῆς ἡμετέρας ὀλίσθημα φύσεως· ἐντεῦθεν καὶ Παρθένου σαρκὶ περιγράφεται, καὶ θεοῖ τῇ κοινωνίᾳ τὸ πρόσλημμα. Ἐπεὶ δὲ τῆς μετὰ σώματος ἐπιδημίας αὐτοῦ πᾶσι περιποιούσης τὴν σωτηρίαν, θεατὰς τούτων τῆς ἀῤῥήτου θείας οἰκονομίας καὶ κοινωνοὺς τῶν μυστηρίων ἔχειν ἐχρῆν, ὡς ἂν καὶ τῷ γένει παντὶ δι' αὐτῶν ἐπιδαψιλεύσητε τὴν ἀνάκλησιν· μετὰ τὸ διὰ πάσης τῆς περιοίκου τε καὶ ὁμόρου τῷ Ἰορδάνῃ χωρῆσαι τὸ Ἰωάννου κήρυγμα, τὴν χάριν δὲ διαδοθῆναι τοῦ Πνεύματος καὶ πολλοῖς ὑπ' ἐκείνου τὸ βάπτισμα δέξασθαι (ἡνίκα δὴ καὶ ὁ ἐμὸς ἐβαπτίσθη Χριστὸς) τὰς ἐν ἄστει διατριβὰς ὁ αὐτὸς οὗτος ἀπερίληπτος τοῦ Θεοῦ Λόγος ἀφεὶς (καὶ γὰρ ἦν τοῖς Ἱεροσολύμοις a ἐπιδημῶν) ἐπιχωριάζει τῇ Γαλιλαίᾳ.

venisset in Galilæam

a

ubi Philippus erat sacris litteris instructus,

2 Τῇ δὲ ὁ θαυμαστὸς ἐνεδήμει Φίλιππος, ἀπὸ Βηθσαϊδὰ μὲν ὢν, τῆς πόλεως Ἀνδρέου καὶ Πέτρου, τῇ Γαλιλαίᾳ δὲ τότε παρών· ὅστις ἐκ πρώτης ἔτι ἡλικίας εὐθὺς μαθήμασιν ὑπὸ τῶν γειναμένων διδακτοῖς ἐξεδόθη· δοξιᾶς δὲ τυχὼν τῆς ἀγωγῆς καὶ πᾶσαν ἐπαινετὴν παιδείαν ἀσκήσας τε ἤδη καὶ παιδευθεὶς, τὰς Μωσαϊκὰς βίβλους ἐπῄει, καὶ C ὅσα περὶ Χριστοῦ προηγορεύετο ἐμυεῖτο, ὡς ἐπ' ἐσχάτων ἐλεύσεται καὶ κοινῇ πᾶσιν οἰκονομήσει τὴν σωτηρίαν· οὐ γὰρ ἐφεῖτο τοῖς τότε παιδεύουσι πρὸς ἑτέραν μάθησιν τοὺς φοιτητὰς ἐκπονεῖν, εἰ μὴ τὰ Μωσέως πρότερον ἐπιλέξαιντο.

eum sequi se jubet.

3 Ἐπιστὰς οὖν ὁ Ἰησοῦς τῇ Γαλιλαίᾳ, καὶ τὸν μέγαν τοῦτον Φίλιππον εὑρηκὼς, ἀκολουθεῖν αὐτῷ προετρέπετο· καὶ ὃς ἀκούσας εἰς μνήμην ἧκεν εὐθὺς ὧν ἐκ παιδὸς περὶ Χριστοῦ ἤσκησέ τε καὶ συνελέξατο· καὶ τοῦτον ἐκεῖνον εἶναι διέγνω ὃν αἱ τοῦ Μωσέως βίβλοι ἐλεύσεσθαι ὕστερον διεσάφουν. Ἐντεῦθεν οὗτος τῷ καλέσαντι διδασκάλῳ τὸ ἀπὸ τοῦδε συνῆν, συμπροϊοῦσάν τε εἶχε τῷ χρόνῳ τὴν ἀρετὴν, καὶ τοῖς τῶν μαθητῶν κορυφαίοις συνηριθμεῖτο. Μετασχὼν δὲ οὕτω τοῦ ἀγαθοῦ, κοινωνοὺς παραλαμβάνει καὶ ἄλλους τῆς μεταλήψεως, καὶ οὐκ ἀποκρύπτεται ταύτην, ἀλλὰ πρῶτον περιτυχὼν τῷ Ναθαναὴλ, ὃς ἐκ πολλοῦ φίλος αὐτοῦ καὶ συνήθης ἐτύγχανε, τὴν τοῦ ἐρχομένου παρουσίαν, οὐχ' ὡς ἔτι μέλλουσαν, ἀλλ' ὡς ἤδη παροῦσαν, εὐηγγελίσατο· οὐκ ἔτι, λέγων, ἐν ἐλπίσιν ἡ σωτηρία τῷ Ἰσραὴλ, ἀλλ' ὃν αἱ προσημαίνουσαι γλῶσσαι τῷ πνεύματι Σωτῆρα προεῖπον ἐπ' ἐσχάτων τῷ Ἰσραὴλ ἀναστήσεσθαι, πάρεστι· τοῦτον εὑρόντες ἡμεῖς τὸν ἀπὸ Ναζαρὲτ Ἰησοῦν, καὶ τῷ τῶν αὐτοῦ θαυμάτων ὑπερφυεῖ μὴ ἔχοντες ἀπιστεῖν, μακρὰς τοῖς ἄλλοις ἅπασι χαίρειν εἰπόντες, τὴν ἅμα τούτῳ διαγωγὴν προειλόμεθα.

Hic Nathanaeli indicat

inventum Messiam.

4 Τούτοις κατάκρας ἑλὼν τὸν Ναθαναὴλ, καί τοι δυσανασχετοῦντα τῷ πράγματι, καὶ μὴ ἂν ἐκ Ναζαρὲτ ἀγαθὸν εἶναί τι διατεινόμενον, τοῦ μὲν τὰ τοῦ Ἰσραὴλ πρεσβεύειν ἀφίστησι, πειθήνιον δὲ τῷ Χριστῷ προσάγει τὸν ἄνδρα, b καὶ τοῦτο πρῶτον εὐνοίας ἀπαραμίλλου παρίστησι γνώρισμα. Ὁ δὲ τῇ ὑγιεῖ αὐτίκα πίστει προσθέμενος παῤῥησιαστικώτερον ἐξεβόησε, Ῥαββὶ, λέγων, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ. Ἐφ' ᾧ καὶ ὁ Χριστὸς αὐτὸς ἡσθεὶς ὡς ἀπὸ γνώμης ἐνδιαθέτου λεχθέντι, ἐκκαλύπτει αὐτῷ τὸ οἰκεῖον, ὥστε καὶ μύστην μειζόνων ἔσεσθαι μυστηρίων, καὶ βασιλείας Θεοῦ θεατὴν, τί γάρ φησί; Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, τὸν οὐρανὸν ἀνεῳγότα ὄψεσθαι, καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ ἀναβαίνοντάς τε καὶ καταβαίνοντας ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ ἀπ' ἐκείνου τοιγαροῦν ὁ Ἱερώτατος Φίλιππος ταῖς ἱεραῖς μυσταγωγίαις ὑπέχων τὸ οὖς, ὅλος ἐκείνων ἦν τὴν διάνοιαν, μὴ δὲ μιᾶς αὐτὸν ἀντισπώσης φροντίδος πρὸς ἕτερα, καὶ τῷ τῆς θειοτέρας γνώσεως φωτὶ τὸν λογισμὸν ἐκαθαίρετο, τήν τε προτέραν ἀποσκευαζόμενος ἄγνοιαν, καὶ τὸν ἐντὸς ἀνακαινιζόμενος ἄνθρωπον. Εἰς ἄνδρας τοίνυν ἥκων, τελεωτέραν μὲν τὴν ἀγάπην τὴν εἰς Χριστὸν προσελάμβανε· τὴν ἴσην δὲ περὶ αὐτοῦ ἀντελάμβανεν, ὡς ἐν ἴσῳ καὶ υἱοῦ λογισθῆναι τήν κληρονόμου τε πλουτῆσαι τάξιν, καὶ τῇ ἐπελεύσει τοῦ Πνεύματος ἄρχων ἐπὶ πᾶσαν καταστῆναι τὴν γῆν.

ipsumque adducit Christo.

b

cui imprimis carus

F

5 Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ τοῦ σωτηριώδους πάθους καιρὸς ἐνειστήκει, δι' οὗ τῷ παθητῷ γένει περιεγένετο ἡ ἀπάθεια, καὶ ἀδιαστάκτως οὗτος τῷ διδασκάλῳ συνῆν. Ἐδέησε δὲ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, τῶν Ἑλλήνων πρεσβευόντων τινὰς τὴν ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα στείλασθαι κατὰ θέαν τῆς ἑορτῆς· οὗτοι τοῖς παραδόξοις περὶ τοῦ Ἰησοῦ διαγγελθεῖσι καταπλαγέντες τὸν νοῦν (μεγάλα γὰρ ἤδη περὶ αὐτοῦ καὶ αὐτοῖς πέρα πίστεως διηγγέλλοντο, ὡς ἀναστήσειε μὲν τὸν Λάζαρον ἐκ νεκρῶν, εὐφήμοις δὲ ὑπὸ τοῦ ὄχλου παντὸς παραπεμφθείη φωναῖς, ἕτερά τε μυρία τελέσειε θαύματα) εἰς ἔρωτα τοῦ διὰ λόγων ἐλθεῖν τούτῳ κατέστησαν. Ἡττῶνται τοιγαροῦν τοῦ καλοῦ τούτου ἔρωτος, ὡς τὸν ἐμόν τε ἤκουσιν Ἰησοῦν· καὶ τῷ Φιλίππῳ προσελθόντες, τὴν χρείαν διαγγέλουσι τῆς ἀφίξεως. Ὁ δὲ τῷ πρωτοκλήτῳ Ἀνδρέᾳ τὰ περὶ αὐτῶν κοινωσάμενος τῷ Ἰησοῦ σὺν αὐτῷ προσαγγέλλει τὴν ἔλευσιν, καὶ οὗτος τὰ περὶ τοῦ πάθους αὐτοῖς καὶ τῆς τούτου δόξης τῷ λόγῳ διασημαίνει· Ἐὰν μὴ ὁ κόκκος, λέγων, τοῦ σίτου πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἀποθανὼν δὲ πολὺν φέρει τὸν καρπόν.

Gentiles Christum videre cupientes

adesse significat.

6 Ταῦτα μὲν οὖν πρὸς ἐκείνους ὁ Χριστὸς διεξῄει. Ἡνίκα δὲ μετὰ τὸ πάθος καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῖς μαθηταῖς πολλάκις ἑαυτὸν παρεδήλου, καὶ θεατὰς καθίστη τῶν ὑπὲρ ἔννοιαν, καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ μέγας Φίλιππος, οἷα συμφοιτητὴς καὶ κοινωνὸς τῶν ἀποῤῥήτων τοῖς πραττομένοις παρῆν· καὶ τούτων εἰς ἐξητάζετο. Ἤδη μὲν οὖν τοῦ Δεσπότου καὶ

Post ejus autem mortem, resurrectionem

A καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν διὰ σαρκὸς πᾶσαν ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίαν τελέσαντος, καὶ τοῖς ἐπουρανίοις παραδόξως c ἑνοποιήσαντος τὰ ἐπίγεια, μετὰ δόξης τε εἰς οὐρανοὺς ἀναληφθέντος, καὶ ἐν δεξιᾷ τῆς τοῦ Πατρὸς μεγαλωσύνης καθίσαντος, τὸ παρακλητόν τε Πνεῦμα τοῖς αὐτόπταις αὐτοῦ καὶ μύσταις κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν ἐν εἴδει γλωσσῶν πυρίνων ἐξαποστείλαντος· τούτου καὶ Φίλιππος πληρωθεὶς, πρὸς τὸν τοῦ Εὐαγγελίου δρόμον παρεσκευάζετο.

EX MS. VATICANO. et ascensionem c repletus Spiritu sancto,

7 Ἐπεὶ δὲ οἱ μὲν αὐτῶν τὰς ἑῴας λήξεις, οἱ δὲ τὰς ἑσπερίους λαχόντες ἐπῄεσαν, βόρειά τε καὶ νότια περιῄεσαν κλίματα, τὸ προστεταγμένον αὐτοῖς πληροῦντες διάγγελμα· καὶ ὁ θαυμαστὸς οὗτος Ἀπόστολος τὴν Ἀσίαν κεκλήρωτο. Ταύτην τε κύκλῳ περιιὼν, καὶ πάσαις μὲν πόλεσιν, ὅλαις δὲ χώραις ἐπιδημῶν, μυρίον τι πλῆθος καὶ ἀριθμὸν ὑπερβαῖνον συνθέσθαι τῇ εὐσεβείᾳ πεποίηκεν· οὓς καὶ καθάπαξ τῷ τῆς παλιγγενεσίας φωτὶ σημειούμενος, τῷ οὐρανίῳ προσῆγε Πατρί. Καὶ δὴ καὶ τοὺς πάθεσί τισι καὶ νόσοις πιεζομένους, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ οἷς ἐνοικοῦν τι δαιμόνιον κακῶς διετίθει, λόγῳ μόνῳ καὶ χειρὸς ἱερᾶς ἐπαφῇ ἐθεράπευε· νοητῶς μὲν τοὺς ἐπεμβαίνοντάς τε καὶ ἀντικειμένους τροπούμενος, αἰσθητῶς δὲ τοὺς ὑπ' ἐκείνων ἀπατηθέντας ἀνασωζόμενος· οὓς τοῦτε κηρύγματος μεγαληγορίᾳ, καὶ ταῖς παραδόξοις θαυματοποιίαις, οἷά τισι
B δικτύοις ζωγρῶν τῆς ἀληθείας, ἦγε κατὰ βραχὺ πρὸς ἐπίγνωσιν. Ἱερεῖς δὲ καὶ θυσιαστήρια πανταχοῦ τῶν ἐκεῖ τόπων ἀποτάξας τε καὶ δειμάμενος, ἀντὶ θυσιῶν τῶν ἐπιβωμίων τὴν ἱερὰν ἐν τούτοις τελεῖσθαι μυσταγωγίαν ἱερῶς παρεσκεύασεν, ὡς τηρεῖσθαι καὶ ἐπ' αὐτοῖς τὸν τοῦ εὐαγγελίου θεσμόν. Οὕτω μὲν οὖν πολύ τι πλῆθος τῶν δι' αὐτοῦ πιστευσάντων τῷ Χριστῷ προσηγάγετο· ἐπεὶ δὲ καὶ τῶν ἐνθένδε τοῦτον ἔδει πάντως μεταφοιτῆσαι, ἐκδημίαν τε τὴν πρὸς τὸν Κύριον στείλασθαι, τοιόνδε τι περὶ τὸ τέλος αὐτῷ συνηνέχθη.

sortitus Asiam,

multis ad fidem conversis

8 Πόλις ἐστὶ κατὰ τὴν Φρυγίαν ἐπιφανής, Πόλις ἱερὰ καλουμένη, αὕτη πολυανθρωπίᾳ τῶν ἄλλων ἀνθήσασα, καὶ πόλεων ἑτέρων μήτηρ ὀνομασθεῖσα, τὸν ἱερώτατον Φίλιππον μετὰ τὸν μυρίον ἐκεῖνον ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελίου δέχεται κάματον. Παρεμβαλὼν οὖν οὗτος ὁ μέγας Ἀπόστολος, ὥστε κἀν ταύτῃ κηρύξαι τὸ Εὐαγγέλιον, ἐπεὶ ξοάνοις εἶδε ταύτην, καὶ τῶν d ἐμπιστικῶν τοῖς ἰοβόλοις, ἐχίδνῃ τινὶ τερατώδει τὸ σέβας, οἴμοι, προσνέμουσαν, ζήλῳ θείῳ τὴν ψυχὴν καταπίμπραται, καὶ συντονώτερον προσκείμενος ταῖς εὐχαῖς, τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐπικλήσει τὴν ὀλεθρίαν ταύτην καὶ πολλοῖς ἀπωλείας γενομένην αἰτίαν, νεκρὰν αὐτίκα δεικνύει.

venit Hierapolim

d

9 Ἐπεὶ δὲ οὕτω καλῶς ἡ κατὰ τοῦ πικροῦ τούτου θηρίου εἶχεν αὐτῷ πρὸς τὸν Κύριον ἔντευξις, τὸ ἀπὸ τοῦδε
C πᾶσιν ἐπιεικῶς παρῄνει καὶ συνεβούλευε, τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἡγεῖσθαι ζῶντα Θεὸν, μὴ δὲ τοῖς ὑπὸ γῆν ἕρπουσι προσανέχειν βοσκήμασιν· ἐπεὶ καὶ Θεὸς, ὃς ὢν ἀεὶ, Θεὸς τέλειός τε καὶ ἀπερίληπτος, μετὰ τὸ παραγαγεῖν τόνδε τὸν ὁρατόν τε τοῦτον κόσμον καὶ μὴ ὁρώμενον, κατ' εἰκόνα τῆς αὐτοῦ μεγαλειότητος πλάσας τὸν ἄνθρωπον, καὶ τοῦτον τῷ αὐτεξουσίῳ τιμήσας, τῶν ἐν παραδείσῳ καλῶν μετέχειν πεποίηκεν, ἀπέχεσθαι τούτου μόνου κελεύσας, ὅπερ ἦν τὸ ξύλον τῆς γνώσεως. Ἐπεὶ δὲ ἠθετηκότα τὴν ἐντολὴν, καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος ὀλισθήσαντα περιϊδεῖν ἦν οὐ Θεοῦ, διὰ νόμου τοῦτον πρότερον παιδαγωγήσας καὶ προφητῶν, ἐπ' ἐσχάτων καὶ τὸν ὁμοφυᾶ τούτῳ Λόγον ἐκ παρθένου ἁγνῆς καθ' ἡμᾶς τεχθῆναι εὐδόκησεν· ὁ δὲ καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἀνθρώπου ἐπιφανεὶς, καὶ πάθεσιν ὁμιλήσας ὁ ἀπαθὴς, διὰ τρίτης τε ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, φιλανθρωπίᾳ ἡμῖν ἐφανέρωσεν ἑαυτὸν, καὶ πρὸς οὐρανοὺς ἀπῇρεν, ὅθεν ἐτύγχανε καταβεβηκώς· τοῦτον δὲ καὶ αὖθις ἥξειν πιστευόμενος, ὃς πλάσμα μὲν τὸ ἑαυτοῦ ἀναστήσει, ἀποδώσει δὲ ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· Εἴσεσθε καὶ ὑμεῖς οἱ δ' ὅτι ἀξιωθέντες τοῦ θείου φωτὸς τῆς ἀναγεννήσεως, καὶ καθαρείσει γὰρ ὑμῖν εὐαγοῦς πάθους παντὸς ἡ διάνοια, πρὸς κόρον δὲ, εἰ καὶ μὴ κόρος ὥρισται τούτοις; τῶν παρὰ αὐτοῦ χαρίτων πλησθήσεσθε, καὶ ἀγαθῶν τῶν ἐπηγγελμένων κληρονομήσετε.

et ibi fidem prædicat:

10 Ταῦτα καὶ πλείω τούτων ἰδίᾳ καὶ κοινῇ συνειρῶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος· οὓς δὲ ᾔδει τῶν ἄλλων μᾶλλον δεχομένων τὸν λόγον τῆς πίστεως, τῷ τῆς παλιγγενεσίας τούτους προσῆγε φωτὶ, καὶ τῷ τῶν ἀρχιερέων κατέλεγε τάγματι, καὶ ναοὺς ἐμψυχωμένους Χριστῷ καὶ ἁγίους ἀνήγειρεν. Οὕτω κατ' εὐθὺ χωροῦσαν ὁρῶν τὴν ἀλήθειαν ὁ ταύτῃ βασκαίνων ἐχθρὸς, οὐκ ἀνεκτὰ ἐποιεῖτο, εἰ μὴ σφάλοι τε αὐτὴν, καὶ τοῦ πρόσω διακωλύσοι. Ἐντεῦθεν τοὺς τότε καιροῦ τὰς τῆς πόλεως μετιόντας ἀρχὰς ὑπελθὼν, καὶ οἷα πῦρ ἀναφλέξας αὐτοῖς τὸ ζηλότυπον, συλληφθῆναι μὲν ὑπ' αὐτῶν παρασκευάζει τὸν Φίλιππον, συχνὴν ἐκ τοῦ αἰφνιδίου κατ' αὐτοῦ χεῖρα κινήσας, ἐπάγει δὲ τοῦτο πᾶν εἴτι λυπηρὸν καὶ ὀλέθριον. Κατατίθενται μὲν γὰρ οἱ συλλαβόντες αὐτὸν πικρῶς ἐν εἱρκτῇ, πικρότερον δὲ μαστιγοῦσι καὶ παίουσιν, εἶτα σχοινίοις τῶν ἀστραγάλων ἐξάψαντες, ἐπὶ μετεώρου κατὰ κεφαλῆς ἀναρτῶσι. D

pro qua captus suspenditur e talis.

11 Τὸ δὲ ἄρα τὴν ἐπ' εὐθὺ πρὸς τὰ ἄνω τοῦ νοοῦ πορείαν ὡς τὸ εἰκὸς ὑπεσήμαινε· κἂν οὐκ εἰς ἔσχατον ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ Κύριος ἀπαράκλητον· ἀλλ' ἐπεὶ κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου καὶ Βαρθολομαῖος ὁ θεῖος Ἀπόστολος συνεπιδημῶν ἦν τούτῳ τῇ Ἱεραπόλει, καὶ συγκαταγγέλων τὸ Εὐαγγέλιον, ὥσπερ δὴ τοῦ κηρύγματος, οὕτω καὶ τοῦ πάθους αὐτῷ κοινωνεῖ· κἀκείνου τῶν ἀστραγάλων, ὡς ἔφημεν, ἀναρτηθέντος σταυρὸν αὐτὸς κατακρίνεται. Καὶ ἡ ἀδελφὴ δὲ Μαριάμνη, ἡ μηδὲν ἧττον μία τὴν φύσιν ἢ τὴν γνώμην αὐτῷ, ἡ καὶ τὸ σῶμα παρθένος καὶ τὴν ψυχὴν, παρὴν μὲν πάσχοντι Φιλίππῳ τῷ ἀδελφῷ, τὸ δὲ πάθος ὡς οἷόν τε τῇ προαιρέσει συνεφείλκετο καὶ συνεμερίζετο. Ἐν ὅσῳ δὲ ταῦτα ἐπράττετο, γίνεταί τι πρᾶγμα καινὸν, σείεται μὲν ἐξαίφνης ἡ γῆ καὶ ἀσυνήθη κλόνον ὑφίσταται, φόβος δὲ ταῖς ἐκείνων διανοίαις ἐνέσκηψεν, ὅσοι τέρψιν ἐποιοῦντο καὶ θέατρον τὰ ὁρώμενα, c διαδομεῖται ἅπας ὁ χῶρος ἐκεῖνος, καὶ εἰς βάθος κατῄει ἀσυμφανὲς, συγκατεσπᾶτο δὲ τῷ ἐδάφει, καὶ πᾶς ὁ λαὸς, καὶ οἴκτιστα παραπολέσθαι διεκινδύνευσεν.

Crucifigitur etiam Bartholomæus;

E

facto deinde terræ motu

c

12 Ἀμηχανία τοίνυν ἐπὶ τῷ κακῷ πάντας εἶχε, καὶ εἰς ἄπορον αὐτοῖς περιίστατο τὰ βουλεύματα· ὀψὲ γ' οὖν καὶ σὺν χρόνῳ αἰσθόμενοι, ὡς τῆς εἰς Φίλιππον τιμωρίας καὶ ὕβρεως τὴν δίκην ἐντεῦθεν ὑπέχουσι, περιστάντες τοῦτον σωτῆρα ἐπεβοῶντο, καὶ δεξιὰν ὑποτείνειν πρὸς ἀνάσωσιν ᾔτουν, μηδὲ καταπροέσθαι ψυχὰς, ἐπὶ μόνῳ σαλευούσας αὐτῷ. Λέγεται δὲ τούτων οὕτω ταῖς δεήσεσι προσκειμένων, καὶ πολλὰ ἐπὶ ἐλεῷ λεγόντων, καὶ οὐκ ἀνιέντων, τὸν Ἰησοῦν, ἄνωθεν οὓς φιλάνθρωπον ὑποκλίναντα καὶ τὸ γινόμενον οἰκτειρήσαντα ἐπιφανῆναι ἀθρόον αὐτοῖς, καὶ τῇ ἐπιφανείᾳ λωφῆσαι μὲν εὐθὺς τὰ δεινὰ, στηριχθῆναι δὲ τὸ τέως κλονούμενον ἔδαφος, καὶ τοῖς ἐντεῦθεν θάνατον ἐλεεινῶς κινδυνεύουσι θειοτέραν τινὰ ὀφθῆναι τὴν δύναμιν, κλίμακος ἕξιν ἐπέχουσαν, καὶ τὴν ἄνοδον ῥᾳδίαν παρέχουσαν. Τοῦτο πίστεως πρὸς σωτηρίαν ὁδὸς τοῖς ἀπίστοις ἐγένετο, καὶ μέγα μὲν ἅμα τὸν Φίλιππον, μείζονα δὲ καὶ ὃν ἐκεῖνος ἐπρέσβευεν ἐκήρυξε Κύριον. F

13 Τὸ ἀπὸ τοῦδε οὖν ἀφεῖναι μὲν οἱ σεσωσμένοι τοὺς μαθητὰς τῶν δεσμῶν διὰ σπουδῆς ἐποιοῦντο, καθεῖναι δὲ τούτους τοῦ ξύλου πρὸς τάχος ἠπείγοντο. Καὶ λύουσι μὲν τὸν Βαρθολομαῖον, ὁ Φίλιππος δὲ τούτους ἐπέσχε τῆς πρὸς αὐτὸν ἐγχειρήσεως· ᾔδει γὰρ ὅσον οὔπω ἐκδημήσων πρὸς τὸν ποθούμενον, ὅθεν καὶ τοῦ ξύλου ἀπῃωρημένος, τοῖς ἀνὰ τὴν πόλιν περὶ τῶν συνοικούντων ὅλης ἡμέρας ὡμίλει καὶ διελέγετο, τῇ πρὸς τὸν Κύριον πεποιθήσει τὰς αὐτῶν στηρίξας ψυχὰς, καὶ ἱκετηρίαν ὑπὲρ τούτων ποιούμενος, τοῖς ἱεροῖς ἱερῶς συναπῆλθε λογίοις. καὶ πρὸς ὃν ἠγάπα μετεφοίτησε Κύριον, ἐν χειρὶ τούτου τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν παραθέμενος.

inter exhortationes et preces mortui corpus,

14 Τὸ δέ γε τίμιον αὐτοῦ σῶμα παρὰ Βαρθολομαίου καὶ Μαριάμνης ὁσίως κατενεχθὲν, λαμπρῶς τε τῶν f ἐπὶ ταφῇ νενομισμένων τυχὸν, ὕμνοις ἱεροῖς καὶ τιμαῖς ἐν ἐπισήμῳ τόπῳ κατεύθη καὶ ἱερῷ, τέσσαρες καὶ δεκάτην ἄγοντος τότε τοῦ Νοεμβρίου. Βαρθολομαῖος δὲ ἄρα καὶ Μαριάμνη ἐπὶ βραχὺ τῷ τόπῳ προσμείναντες, καὶ τῷ τιμίῳ τῷ δὲ λειψάνῳ τὰ τῶν ὕμνων καὶ τιμῶν ἀποδόντες, καὶ αὖθις λαμπρότερον βεβαιοτερόν τε τοὺς παρόντας περὶ τὴν

f

Bartholomæus Ap. et soror Mariamne sepeliunt.

A τὴν πίστιν ἑδράσαντες, τῆς ἐπὶ τὰ οἰκεῖα εἴχοντο, τὸ τοῦ Χριστοῦ κηρύττοντες Εὐαγγέλιον. Ὅτι αὐτῷ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ANNOTATA.

a *Latine reddidi,* Videbatur Hierosolymis habitasse, *propter Templum scilicet, cui peculiari modo suam præsentiam indulgebat Dei Verbum, etsi alias per essentiam præsens ubique.*

b *Sequens linea abest a versione antiqua, fortassis et in MS. Veneto defuit.* D

c *MS.* Κενοποιήσαντος, vacuasset, *quod non habet commodum sensum.*

AUCT. METAPHR.

d Ἐμπηστικὸς, Pestifer, *a latina voce* Pestis.

e Διαδομεῖται; *corrigo* διαδομεῖται, *ut sit compositum a* δομέω, *et tantumdem valeat atque subverto a fundamentis.*

f *Ita corrigo, pro* ἐπιφανῆ: *nam,* ἐπὶ ταφῇ, *legendum suadet sensus, et ita videtur in MS. Veneto invenisse interpres quo usus Lipomanus.*

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ

ΙΑΚΩΒΟΝ

VIDE PAG. 31

ΤΟΝ ΑΠΟΣΤΟΛΟΝ ΚΑΙ ΑΔΕΛΦΟΘΕΟΝ.

Ex MS. Regis Christianissimi. a

a

Utilis ac jucunda memoria Sanctorum,

Οὐχ οὕτως ἡδύ τι τῷ φιλαρέτῳ καὶ κόρῳ μηδενὶ λυμαινόμενον ὡς μνήμη δικαίου· καὶ μᾶλλον εἰ διὰ Χριστὸν παθόντος κατέστηκε. Καὶ γὰρ αὕτη B πλείων ἐκείνῳ ἢ χρυσὸς τοῖς φιλοχρημάτοις, b καὶ ὅσα τὴν ὥραν ἡδέα τοὺς b φιλοκαίνους εἰς εὐφροσύνην παρακαλεῖ. Ἐπεὶ οὖν οὐχ ἡδεῖα μόνον ἡ τοῦ δικαίου μνήμη, ἀλλὰ καὶ λίαν ὠφέλιμος, ζήλου τί κέντρον ταῖς ψυχαῖς ἐνιεῖσα, καὶ τῶν ἴσων ἅπτεσθαι διεγείρουσα· φέρε δὴ καὶ ἡμεῖς τὸν μέγαν τοῦτον Ἰάκωβον εἰς μέσον προθέντες, τὸν ἀληθῶς Δίκαιον ὄντα τε καὶ ὀνομαζόμενον· ὃς καὶ τὸ ἀδελφὸς καλεῖσθαι Χριστοῦ διαφερόντως πεπλούτηκε, κοινὴν ὠφέλειαν τὰ ἐκείνου καὶ ἡδονὴν ποιησώμεθα. Πολλοῖς μὲν γὰρ καὶ ἄλλοις ὑπῆρξε τῶν περὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν ἐσπουδακότων περὶ τοῦ Δικαίου τούτου διεξελθεῖν, καὶ πρό γε πάντων Ἡγησίππῳ καὶ Κλήμεντι, ὧν ὁ μὲν ἔν γε τῷ πέμπτῳ αὐτοῦ ὑπομνήματι, ὁ δὲ ἐν τῇ ἕκτῃ τῶν καλουμένων ὑποτυπώσεων, ἔνια τῶν αὐτῷ πεπραγμένων ἀπολαβόντες παρέδοσαν τοῖς εἰς ὕστερον· ἀλλ' οὐδεὶς εἰς ἅπαντα καθῆκεν ἑαυτὸν, οὐ δὲ τὰ κατὰ μέρος εἰπεῖν ἐφιλοτιμήσατο. Τὸ δὲ αἴτιον, ὅτι μὴ δὲ τὸν ἄνδρα σκοπὸν ἔθεντο· ἀλλ' ἑτέρα μὲ τῷ λόγῳ ὑπόθεσις ἦν, οἱ δὲ ἐν τῷ μέρει τοῦ ἀνδρὸς ἐμέμνηντο, καὶ ταῦτα δὴ ἀπὸ τοῦ παρήκοντος.

et inter hos S. Jacobi,

qui patria Judæus,

2 Ἰακώβῳ τοίνυν τῷ θείῳ πατρὶς Ἰουδαία, πατὴρ Ἰωσὴφ, ὃς διά τε τὸ τῆς ἀρετῆς περιὸν, καὶ διὰ τὴν τῶν C τρόπων χρηστότητα, τῇ τὸν Χριστὸν ἡμῶν γεννησαμένῃ παρθένῳ εἰς μνηστῆρα ἐτέλευε. Πρᾶξις τῇ κλήσει συμβαίνουσα· Ὠβλίαν γὰρ αὐτὸν κεκλῆσθαί φασιν, ὅπερ δὴ καὶ δηλοῦν τὸν Δίκαιον βούλεται· ὀφθαλμὸς λίαν βλέπων, καὶ ἐλέους ὄντως τοῦ παρὰ Θεοῦ ἄξιος· ἀκοὴ ῥήμασι θείοις τὸ παράπαν ἀνεῳγμένη, στόμα ὥς τι ἐντρύφημα διαπαντὸς ἔχον τὸν νόμον, χεὶρ πρὸς τὸ εὐποιεῖν ἀεὶ κινουμένη, γαστὴρ πρὸς τὰς ἑαυτῆς ὁρμὰς ὅλως κατηργημένη. Ἐμψύχων μὲν γὰρ καὶ οἴνου τοσοῦτο παρ' ὅλον τὸν βίον ἀπέσχοιτο, ὡς ὕδωρ μὲν ἡγεῖσθαι ποτὸν ἥδιστον· τροφὴν δὲ ἄρτον, καὶ τοῖς τῶν δακρύων σταγόσι τὸ μέτρον ὑπερβάλλειν τῆς πόσεως· ἴσασι τὰ κατεσκληκότα γόνατα τοῦ Δικαίου, καὶ ἡ τούτοις οἷον ἐναποθανοῦσα δορὰ καὶ τῆς ψυχῆς παρεστῶσα τὸ πρόθυμον· ῥάκος αὐτῷ φίλον ἔνδυμα, καὶ σινδὼν ἡνίκα τῶν ἱερῶν ἐπιβαίνειν ἔμελλε· νὺξ αὐτῷ καὶ ἡμέρα οὐ διεκρίνετο, ἀλλὰ καὶ νὺξ ἐνεργὸς ἐν τοῖς τοῦ φωτὸς ἔργοις, καὶ ἡμέρα τὴν νυκτερινὴν ἡσυχίαν τῷ ἀταράχῳ τῆς ζωῆς ὑπεκρίνετο· ποθεινὸς τοῖς οἰκείοις, τοῖς ἀλλοτρίοις αἰδέσιμος, τῷ γὰρ φιλοτίμῳ τῆς ἀμιμήτοις ὁ ἀνὴρ ἐτετίμητο, ὡς ἐνίοις αὐτῶν καὶ τὸ τούτου συγγράψαι μαρτύριον, καὶ μὴ μόνον δίκας ἐκτίσαι φάναι τοὺς ἀνελόντας τὸν Δίκαιον, ἀλλὰ καὶ πολλῇ τὴν πόλιν χρήσασθαι συμφορᾷ, καθ' ἣν τὸ μύσος ἐκεῖνο συμβέβηκε, μαρτυρεῖ τῷ λόγῳ Ἰώσηπος ἔν γε τῷ εἰκοστῷ τῆς ἀρχαιολογίας συγγράμματι, τὰ κατὰ τὸν ἄνδρα διεξιών.

Justus dictus,

insignis moribus, abstinentia,

precum assiduitate

a Josepho Judæo laudatur.

3 Καὶ τοῦτο μὲν δὴ τοσοῦτον· ὅπως δὲ καὶ τἄλλα τοῦ Δικαίου διὰ μνήμης τοῖς φιλαρέτοις ὑμῖν ποιησόμεθα; Ἄρτι μὲν ὁ Κυρίος ὑμῖν τοῦ κατὰ σάρκα κεκοινώνηκε E μυστηρίου, καὶ ὁ μέγας οὗτος Ἰάκωβος ἐπὶ τῶν οἰάκων τῆς τῶν Ἱεροσολύμων ἐκκλησίας καθέζεται· δύο δὲ ὄντων τῶν ἀγόντων ἄνθρωπον εἰς τελείωσιν, θεωρίας φημὶ καὶ πράξεως, ἐξ ὧν αἱ ἀρεταὶ τὸ κράτος εἰλήφασιν, ἐξεταστέον ἐν ἑκατέρῳ τοῦ ἀνδρὸς τὸ εὐδόκιμον. Ἀλλ' ἐπείπερ διὰ θεωρίας μάλιστα πρὸς Θεὸν ἡ ἀνάβασις, πρῶτον τὸ θεωρητικὸν ἐκείνου καθ' ὅσον οἷόν τε διεξέλθωμεν, εἶτα καὶ τὸ πρακτικὸν εἰς δύναμιν ἐξετάσωμεν· χρῆναι γὰρ οἶμαι τὸν ἐπισκοπικὸν ὀφθαλμὸν τῷ θεωρητικῷ εὐμύεσθαι πρὸ τῶν ἄλλων, εἰ καὶ τὸ πρακτικὸν ἐπίβασιν εἶναι τοῦ θεωρητικοῦ τινες ὑπειλήφασιν. Ἐνταῦθα τοίνυν δεδόσθω κατὰ συγχώρησιν τὸ θεωρητικὸν ἡγεῖσθαι τῆς πράξεως, ἐπείπερ τῷ πρακτικῷ τοῦ Δικαίου συνῆπται καὶ τὸ μαρτύριον.

Delectatur contemplatione:

4 Ἀλλ' ἐστὶ κατανοῆται τρανῶς Ἐπίσκοπον ποιμαίνοντα μετ' ἐπιστήμης τὸ ποίμνιον, τὸν τῇ καθολικῇ τοῦ ἀνδρὸς ἐπιστολῇ ἐντυγχάνοντα. Καὶ πρῶτόν γε τὸ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ καλὸν μὴ παροπτέον· δηλοῦται γὰρ εὐθὺς ἀπὸ γραμμῆς τοῦ ἁγίου τὸ μέτριον· ἔχει δὲ οὕτως. Ἰάκωβος Θεοῦ καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ δοῦλος, ταῖς δώδεκα φυλαῖς ταῖς ἐν τῇ διασπορᾷ χαίρειν. Ἐξὸν γὰρ αὐτῷ Ἀπόστολον καλεῖν ἑαυτὸν, ἢ Ἐπίσκοπον, ἢ τό γε μεῖζον εἰπεῖν Ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου, οἷς ὀνόμασιν αὐτὸν καὶ Παῦλος γράφων Γαλάταις ἐδήλωσεν. Ὁ δὲ τοῖς ταπεινοτέροις φαίνεται χαίρων, καὶ δοῦλον ἑαυτὸν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ταῖς φυλαῖς τοῦ Ἰσραὴλ εἶναι γνωρίζει· τὸ ἰδιαίτατον τοῦ F διδασκάλου παράσημον τὴν μετριοφροσύνην ἔχων, καὶ ταύτῃ σεμνυνόμενος μᾶλλον ἢ τῷ τῆς ἐπισκοπῆς καὶ τῷ τῆς ἀδελφότητος ἀξιώματι.

ejus modestia in inscriptione Epistolæ,

Gal. 1

5 Ἀλλ' ὅπως ἔνια καὶ τῶν τῇ ἐπιστολῇ φορομένων κατὰ τὸ ἐγχωροῦν διεξέλθωμεν; δι' ὧν εὔληπτον ἴσθαι καὶ τῆς διανοίας ἐκείνου τὸ καθαρὸν καὶ ἡ τῆς διδασκαλίας ἀκρίβεια. Καὶ γὰρ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἐπιστολῆς γενόμενος καὶ σκοπήσας τῷ θεωρητικῷ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμῷ, ὅτι πάντα δὴ τὸν τῷ Θεῷ προσερχόμενον ἀκόλουθον πειρασμοῖς περιπίπτειν (ἀρχὴ μὲν γὰρ καὶ ῥίζα τοῦ ἀγαθοῦ ὁ Θεὸς, ἀγαθὸν δὲ ἡ ἀρετὴ, ἡ δέ γε πρὸς ἀρετὴν φέρουσα τραχεῖά τε καὶ προσάντης καὶ πολλὰ τὰ ἀντικείμενα ἔχουσα· καὶ διὰ τοῦτο συμβαίνει πάντως τοῖς πρὸς Θεὸν ἐρχομένοις ἀνωμάλοις πράγμασι περιπίπτειν) τοῦτο δὴ σκοπήσας ἀλείφει τοὺς πιστοὺς πρὸς ὑπομονὴν ἀνένδοτον, τοὺς σοφοὺς μιμούμενος παιδοτρίβας, καὶ κατὰ νόμους ἀθλήσεως καλῶς γυμνάζειν ἐπισταμένους· φησὶ γάρ· πᾶσαν χαρὰν ἡγήσασθε, ἀδελφοί μου, ὅτ' ἂν πειρασμοῖς περιπέσητε ποικίλοις· καὶ ἡ αἰτία, εἰδότες φησὶ ὅτι τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως ὑπομονὴν κατεργάζεται c. Εἶτα c τὸ περὶ τὴν πίστιν ἀναμφίλογον τέ καὶ στατερὸν ὑποτίθησιν· Ἀνὴρ δίψυχος, λέγων, ἀκατάστατος ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ.

sincera ejusdem doctrina

qua inculcat patientiam in tentationibus,

A *AUCT. METAP. In divitiis et paupertate.*

6 Ὁ δὲ μετὰ ταῦτα λέγει, πόσον ἔχει μετὰ χάριτος καὶ τὸ βάθος; Καυχάσθω γάρ, ἔφη, ὁ μὲν ταπεινὸς ἐν τῷ ὕψει αὐτοῦ, ὁ δὲ πλούσιος ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ. Ἐπεὶ γὰρ ὁ μὲν πλοῦτος ἐπαγωγὸν εἰς ἀλαζονείαν, ἡ πενία δὲ ταπεινὸν καὶ μικρόψυχον· ἐκεῖνος τοὐναντίον κελεύει ποιεῖν· ὕψος ἑαυτοῦ ποιεῖσθαι τὸ μετριάζειν, τὸν πένητα δὲ αὐτὸ τοῦτο ἀξίωμα νομίζειν οὐ τὸ τυχόν, τὸ τὴν πενίαν φέρειν μεγαλοψύχως· οὕτω καὶ πενίαν καὶ πλοῦτον, ὄντα τοῖς πολλοῖς πολλάκις εἰς ἁμαρτίαν, ὕλην εἰς Θεοῦ θεραπείαν τίθησι καὶ ἀμφότερα. Ἔπειτα πάλιν εἰδὼς οἵας δόξης, ὅσων ἀγαθῶν πρόξενοι τοῖς καρτεροῦσιν οἱ πειρασμοί, ἐπαναλαμβάνων, Μακάριός φησιν ἄνθρωπος ὃς ὑπομένει πειρασμόν, ὅτι δόκιμος γενόμενος, λήψεται τὸν στέφανον τῆς ζωῆς· τῷ μακαρισμῷ καὶ τῇ τῶν στεφάνων ἐλπίδι εὐπαραδέκτους τοὺς πειρασμοὺς τοῖς φιλαρέτοις εἶναι παρασκευάζων, μικροῦ δὲ καὶ ὡς ἕρμαιον αὐτοῖς ἡγεῖσθαι, καὶ μεθ᾽ ἡδονῆς ὑποδέχεσθαι.

nec Deo ascribendam tentationem,

7 Οὐ μὴν δὲ τὸ τῶν πολλῶν νόσημα, οἳ καὶ ὅπως ἰδίας ἐκδικοῦντες ἐπιθυμίας, ἐκ φύσεως εἶναι τὸ ἁμαρτάνειν λέγουσι, καὶ οὐδὲ τὸν Θεὸν αἴτιον τῶν κακῶν ὀκνοῦσι νομίζειν, κατέλιπεν ἀθεράπευτον· ἀλλ᾽ ὥσπερ τις ἄριστος ἰατρός, τοῖς φυλακτικοῖς χρώμενος βοηθήμασι, πρὸς τὴν νόσον ἵσταται ταύτην, Μηδεὶς λέγων πειραζόμενος λεγέτω ὅτι ἀπὸ Θεοῦ πειράζομαι· ὁ γὰρ Θεὸς ἀπείραστός ἐστι B κακῶν, πειράζει δὲ αὐτὸς οὐδένα, ἕκαστος δὲ πειράζεται ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας ἐξελκόμενος καὶ δελεαζόμενος· εἶτα ἡ ἐπιθυμία συλλαβοῦσα τίκτει ἁμαρτίαν, ἡ δὲ ἁμαρτία ἀποτελεσθεῖσα ἀποκύει θάνατον. Οὕτως ὁ Δίκαιος δικαίως μεταξὺ ἀνθρώπων ἐδίκασε καὶ Θεοῦ, ἐκείνῳ μὲν τὸ ἀναίτιον τῶν κακῶν μαρτυρήσας καὶ σιωπᾶν πείσας γλώσσας μεγαλορρήμονας, τοῖς ἀνθρώποις δὲ ἐπιγνώμονας τῆς ἑαυτῶν ἀσθενείας καὶ τῶν ἁμαρτημάτων εἶναι ποιήσας, εὐλόγως τε παρασκευάσας, ἑαυτοῖς μᾶλλον καὶ οὐ Θεῷ τὰ ἐκ πονηρᾶς συνηθείας καὶ ῥαθυμίας ἐπιγράφειν σφάλματα, καὶ οὕτω τὸ ταπεινοφρονεῖν μανθάνειν καὶ συγγνώμην αἰτεῖν.

sed propriæ concupiscentiæ allicienti ad peccatum,

omne bonum a Deo prodere.

8 Ἐκεῖθεν ὅτε τὸν δίκαιον σοφῶς ἀναιροῦντα τὸν ἐπόμενον ἐπὶ τῇ κατορθώσει τοῦ ἀγαθοῦ τῦφον, καὶ πείθοντα τῷ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἑαυτοῖς λογίζεσθαι τὸ κατορθωθέν· Μὴ πλανᾶσθε γάρ φησιν, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δώρημα τέλειον, ἄνωθέν ἐστι καταβαῖνον ἀπὸ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων, παρ᾽ ᾧ οὐκ ἔστι παραλλαγὴ ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα, βουληθεὶς ἀπεκύησεν ἡμᾶς λόγῳ ἀληθείας εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς ἀπαρχήν τινα τῶν αὐτοῦ κτισμάτων. Ταῦτα καὶ φρονήματος ἀποκενοῖ τῦφον, καὶ τὸ θεῖον παρεκτικὸν ἅμα τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἄτρεπτον εἶναι καὶ ἀναλλοίωτον δείκνυσι, καὶ ὅπως ἐξαίρετον ἡ πρὸ τὰ ἄλλα κτίσματα περὶ τὸν ἄνθρωπον φαίνεται τὸ κηδεμονικὸν ἔχον.

C *Docet mores in conversatione,*

9 Μετὰ ταῦτα καὶ ἠθικωτέρων ἅπτεται παραινέσεων, Ἔστω λέγων πᾶς ἄνθρωπος, ταχὺς εἰς τὸ ἀκοῦσαι, βραδὺς εἰς τὸ λαλῆσαι, βραδὺς εἰς ὀργήν· εἰ γὰρ τὸ λέγειν ταχέως φυλακῆς ἄξιον, τὸ ταχέως ὀργίζεσθαι πόσης μᾶλλον δεῖται τῆς ἀσφαλείας; Ὅρα δὲ καὶ τοῦ κατὰ ἀλήθειαν Χριστιανοῦ, οἵους εἶναι λέγει τοὺς χαρακτῆρας· Θρησκεία καθαρὰ καὶ ἀμίαντος τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ αὕτη ἐστίν, ἐπισκέπτεσθαι ὀρφανοὺς καὶ χήρας ἐν τῇ θλίψει αὐτῶν, ἄσπιλον ἑαυτὸν τηρεῖν ἀπὸ τοῦ κόσμου. Ἐπίσης κελεύει καὶ τοῦ κόσμου ἀφίστασθαι, καὶ τῷ πλησίον προστίθεσθαι· ταῖς γὰρ ἀληθείαις, τότε γνησίως τοῖς ἀδελφοῖς συμπαθήσομεν, ὅτε τῆς τοῦ κόσμου προσπαθείας ἑαυτοὺς ἀπορρήξομεν. Τῷ δὲ εἰπεῖν· Μὴ ἐν προσωποληψίαις ἔχετε, ἀδελφοί, τὴν πίστιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς δόξης, τὸ κατ᾽ ἐπίδειξιν γινόμενον ἀναιρεῖ, διδάσκων μὴ πρὸς ἀρέσκειαν βιοῦν ἀνθρωπίνην, μὴ δὲ τὴν ἐξ ἀνθρώπων ἐπιζητεῖν δόξαν, χαμαίζηλα φρονοῦντας καὶ ταπεινὰ ἀλλὰ Θεὸν μόνον φιλεῖν, καὶ ἐπαινέτην ἔχειν τοῦ γινομένου, καὶ παρ᾽ αὐτοῦ τὴν ἀντίδοσιν ἀπεκδέχεσθαι. Τῷ δὲ καὶ νόμον φάναι βασιλικὸν ἐκπληροῦν τὸν ἀγαπῶντα τὸν πλησίον ὡς ἑαυτόν, πρὸς τὴν τῶν ἀδελφῶν ἀγάπην διερεθίζει τῷ ἀξιώματι τοῦ νομοθετήσαντος, τῆς ἐντολῆς ταύτης εἰδὼς τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος, καὶ ὅτι πλήρωμα νόμου σαφῶς ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη, καὶ τοῦτο δὴ τοῦτο τῶν ἀγαθῶν τὸ κεφάλαιον. D

curam orphanorum et viduarum,

Jac. 3

rectam in Deum intentionem,

dilectionem proximorum

10 Ὅπως δὲ καὶ πρὸς ἔλεον διεγείρει; μάλα σοφῶς δυσωπῶν τῷ ἀνηλεεῖ καὶ ἀπαραιτήτῳ τῆς ἐκεῖθεν κρίσεως. Ἀνέλεον γὰρ ἔφη τὴν κρίσιν τῷ μὴ ποιήσαντι ἔλεον· καὶ κατακαυχᾶσθαι ἔλεον κρίσεως, τούτῳ διδοὺς ἤπερ ἐκείνῃ τὰ νικητήρια. Ἀλλὰ καὶ τὴν πίστιν οὕτω δεῖσθαί φησι τῆς πράξεως, ὡς δεῖται τὸ σῶμα τοῦ πνεύματος· ταύτης δὲ χωρίς, νεκρὰν οἷον ὑπάρχειν αὐτὴν καὶ ἀνόνητον· ἵνα μὴ τὸ πιστεύειν μόνον ἐπιθαρρῶμεν καὶ διὰ κενῆς ἐγκαυχώμεθα. Καὶ πείθει τοῦτο λέγων, εὐθὺς τὸν Ἀβραὰμ καὶ τὴν Ῥαὰβ παράγων εἰς μάρτυρας, τὸν μὲν μετὰ τῆς πίστεως καὶ τὸν Ἰσαὰκ προσενέγκοντα, τὴν δὲ τοὺς κατασκόπους δι᾽ ἑτέρας ὁδοῦ παραπεμψαμένην. Καὶ τί με δεῖ τὰ καθ᾽ ἕκαστον ἀριθμεῖσθαι· σχεδὸν γὰρ οὐδὲ μίαν ὑπέλιπε τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν, πρὸς ἣν οὐκ ἠρέθισε τὸν φιλόθεον, μετὰ πολλοῦ τοῦ πιθανοῦ καὶ τῆς χάριτος. Οὗτος τῇ γλώσσῃ θεσμὸν ἐπέθηκε, σιωπᾶν τε κατὰ καιρὸν καὶ λέγειν ἀκριβωσάμενος· οὗτος τῆς μὲν ἀληθείας ἔχεσθαι, τοῦ ψεύδους δὲ καὶ λίαν ἀπέχεσθαι πατρικῶς διδάσκει· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς φιλοψόγου γλώττης καὶ διαβόλου πλεῖστα κατηγορεῖ, καὶ τὸ λάθρα δὲ τοῦ πλησίον καταλαλεῖν, ἢ καὶ κρίνειν τὰς τῶν ἀνθρώπων διανοίας μακρὰν ἀπωθεῖται.

Jac. 3 præscribit leges linguæ,

Jac. 4 et 5

divitiarum et paupertatis, E

11 Σὸν ἔργον, ὦ Δίκαιε, καὶ τὸ πλουσίοις αὖθις καὶ πένησι παραίνεσαι, τοὺς ἐπὶ τῷ πλούτῳ μὴ πεποιθέναι, τοὺς δὲ μακροθύμως φέρειν ὡς ληψομένους μισθὸν τῆς ὑπομονῆς ἀκαραίρετον· κἀκείνοις μὲν ἔλεγχον τῆς ἀπιστίας τὸν πλοῦτον τιθέναι, ἅτε δὴ ἐπ᾽ αὐτῷ θαρρήσασι, καὶ μὴ κόλποις τοῖς μηδέ ποτε κενουμένοις· τοῖς δὲ οἷα προφήτης εὐαγγελίζεσθαι πρὸ τῶν θυρῶν ἑστάναι τὸν κρίνοντα. Τὸ δὲ μὴ τὴν ἐπιορκίαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν ὅρκον ἁπλῶς ἐκτρέπεσθαι, τίνος ἄλλης ἢ τῆς δικαίας γλώττης παραίνεσις, Πρὸ πάντων λεγούσης· Ἀδελφοί μου, μὴ ὀμνύετε ὅλως, μήτε τὸν οὐρανόν, μήτε τὴν γῆν, μήτε ἄλλον ὅρκον τινά· ἔστω δὲ ὑμῶν τὸ Ναὶ Ναί· καὶ τὸ Οὒ Οὔ· ἵνα μὴ εἰς ὑπόκρισιν πέσητε. Τοὺς εὐθυμοῦντας ἀσφάλειαν ἑαυτῶν ποιεῖσθαι τὴν προσευχὴν διδάσκει, τοὺς νοσοῦντας ἐλαίῳ μετὰ προσευχῆς ἱερέως εἰς ἀλοιφὴν χρῆσθαι, καὶ τοῦτο τῆς νόσου ποιεῖν ἴαμα· ὡς τῆς εὐχῆς ἄρα τῆς διὰ τῶν ἔργων βοηθουμένης, ἐνεργεῖν τὰ μέγιστα δυναμένης. Τί δὲ χρὴ τὰ τῆς γλυκείας ταύτης ἐπιστολῆς πάντα διαλαβεῖν, ἐξὸν ἐντυγχάνειν αὐτῇ τῷ βουλομένῳ κἀκεῖθεν ὡς ἐκ πηγῆς ἀρύεσθαι, καὶ γευσάμενον πιστοῦσθαι, καὶ οὕτως ἀξιόχρεων μάρτυρα γίνεσθαι τῶν Ἰακώβου καλῶν.

vetat jusjurandum.

12 Ἔστι δὲ κἀντεῦθεν τὸ ἀξιόχρεων ἐκείνου καὶ δυνατὸν ἐν λόγῳ μαθεῖν. Ζήτησις κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν κατέστη ποτέ, εἰ δεῖ τοὺς ἐξ ἐθνῶν προσιόντας τῷ λόγῳ τῆς χάριτος κατὰ τὸ ἔθος Μωσέως λοιπὸν περιτέμνεσθαι. Οἱ ἐπὶ τῆς Ἀντιόχου τοίνυν ἀδελφοὶ τοῖς κατὰ τὰ Ἱεροσόλυμα Ἀποστόλοις τὴν κρίσιν ἐπέτρεψαν, Παύλου καὶ Βαρνάβα διακονούντων πρὸς τὸ ζητούμενον. Τῆς δὲ ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας εἰς τοῦτο συναθροισθείσης, καὶ Πέτρου τοῦ τῶν Ἀποστόλων πρώτου προεστηκότος τῆς πίστεως, καὶ τὰ τῆς εὐσεβείας σπέρματα καταβάλλοντος· Ἄνδρες ἀδελφοί, φησὶν ὁ Ἰάκωβος, Συμεὼν ἐξηγήσατο καθὼς πρῶτον ὁ Θεὸς ἐπεσκέψατο λαβεῖν ἐξ ἐθνῶν λαὸν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, καὶ τούτῳ συμφωνοῦσιν οἱ λόγοι τῶν Προφητῶν. Εἶτα ἐπιθεὶς τὰ τοῦ προφήτου ῥήματα, τοῖς ζητουμένοις ὄντως ἐπεψηφίζετο· Κρίνω ἐγώ, λέγων, μὴ παρενοχλεῖν τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐπιστρέφουσιν ἐπὶ τὸν Θεόν, ἀλλὰ ἐπιστεῖλαι αὐτοῖς ἀπέχεσθαι ἀπὸ τῶν ἀλισγημάτων τῶν εἰδώλων, τῆς πορνείας, καὶ τοῦ αἵματος, καὶ τοῦ πνικτοῦ. Οὕτως ἔφη, καὶ ὁ λόγος ἔργον ἐγίνετο, καὶ τὸ παρὰ τοῦ Ἰακώβου ψηφισθὲν εἰς τύπον τοῖς Ἀποστόλοις ἐγράφετο, καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ παρεδίδοτο· οὕτω καὶ παρ᾽ αὐτοῖς εἶχε τοῖς Ἀποστόλοις ὁ ἀνὴρ τὸ αἰδέσιμον.

In Concilio Hierosolymitano præclare disserit: F

æstimatur a S. Paulo,

13 Ἀλλ᾽ ἔστιν ἀκοῦσαι καὶ Παύλου οἷα περὶ αὐτοῦ Γαλάταις ἐπέσταλκεν· Ἀνῆλθον, φησί, εἰς Ἱεροσόλυμα ἱστορῆσαι Πέτρον, ἕτερον δὲ τῶν Ἀποστόλων οὐκ εἶδον, εἰ μὴ Ἰάκωβον, τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου, ὡς μεγάλου τινὸς ὄντος καὶ ἀξίου μνήμης τοῦ θεάσασθαι τὸν Ἰάκωβον. Οἷος δέ ἐστι καὶ αὐτῷ τῷ Παύλῳ παραινῶν ὁ Ἰάκωβος,

A ἔος, ὁ τὰ τῶν πράξεων ἐπιὼν σαφῶς εἴσεται· Γενομένων γὰρ ἡμῶν, φησὶν ὁ Λουκᾶς, εἰς Ἱεροσόλυμα, ἀπεδέξαντο ἡμᾶς πάντες οἱ ἀδελφοί· τῇ δὲ ἐπιούσῃ εἰσῆλθεν ὁ Παῦλος σὺν ἡμῖν πρὸς Ἰάκωβον, πάντες τε παρεγένοντο πρὸς αὐτὸν οἱ πρεσβύτεροι· καὶ ἀσπασάμενος αὐτοὺς ἐξηγήσατο καθ' ἓν ἕκαστον ὧν ὁ Θεὸς ἐποίησε τοῖς ἔθνεσιν διὰ τῆς διακονίας αὐτοῦ. Οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐδόξαζον τὸν Θεόν, εἰπόντες τῷ Παύλῳ· Θεωρεῖς, ἀδελφέ, πόσαι μυριάδες εἰσὶν ἐν τοῖς Ἰουδαίοις τῶν πεπιστευκότων, καὶ πάντες ζηλωταὶ τοῦ νόμου ὑπάρχουσιν· κατηχήθησαν δὲ περί σου, ὅτι ἀποστασίαν διδάσκεις ἀπὸ Μωσέως τοὺς κατὰ τὰ d ἔθνη πάντας Ἰουδαίους, ἀλλὰ τοῦτο ποίησον ὅ σοι λέγομεν, ἁγνίσθητι σὺν d τοῖς οὖσιν ἀδελφοῖς, καὶ δαπάνησας, καὶ γνώσονται ὅτι περὶ ὧν κατήχηνται περὶ σοῦ οὐδέν ἐστι. Πάντας δὲ Ἰακώβου δέον ὑπολαμβάνειν εἶναι τὰ e ῥήματα, οἷα τῆς ἐκκλησίας κατάρχοντος· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τῷ Λουκᾷ πρόκειται κατεξαίρετον, ὅτι Παῦλος e εἰσέλθοι σὺν ἡμῖν πρὸς Ἰάκωβον. Τοσοῦτον ἐν Ἀποστόλοις Ἰακώβῳ τὸ συγκεχωρηκός, καὶ οὕτως ἦν ἐπιφανής τε καὶ ἀξιότιμος, τοῦτο μὲν καὶ ἀπὸ τῆς ἀρετῆς ἔχων, τοῦτο δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ ἀδελφὸς εἶναι τοῦ Κυρίου προσειληφώς. Ἰούδας δέ, τὴν ἑβδόμην ἐπιστολὴν τῶν καθολικῶν γράφων, ἔκ τινος ἄρα δῆλον ἑαυτὸν ποιεῖ, καὶ πῶς τὴν ἐπιγραφὴν τίθησιν; Ἰούδας Ἰησοῦ Χριστοῦ δοῦλος, ὁ ἀδελφὸς δὲ Ἰακώβου B τοῖς ἐν Θεῷ πατρὶ ἠγαπημένοις. Οὐχ οὕτως ἀπὸ τῶν βασιλικῶν τούτων καὶ δικαίων ἀξιωμάτων, οἱ κατὰ κόσμον λαμπροὶ τὸ ἐπίσημον ἑαυτοῖς περιποιοῦνται, ὅσον ἐκεῖνος ἀπὸ τοῦ ἀδελφὸς εἶναι καὶ λέγεσθαι Ἰακώβου σεμνύνεσθαι ἔγνω. Εἰ δὲ τούτῳ δόξα τὸ ἀδελφὸν Ἰακώβου λέγεσθαι, πόσῃ ἐκείνῳ μᾶλλον ἀπὸ τοῦ ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου κατονομάζεσθαι· αὐτὸς γὰρ καὶ μόνος τῶν πρεσβείων ἔτυχε τούτων, καὶ ἀδελφὸς Κυρίου μόνος λέγεσθαι κατηξίωται.

et S. Juda, se fratrem ejus scribente,

Primus Episc. Hierosol. Sancta ingredi permittitur:

14 Ὁ τοίνυν μέγας οὗτος καὶ θεῖος Ἰάκωβος ἅγιος ἦν, ὡς τὰ ἱερά φασι λόγια, ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ, διὸ καί, μετὰ Χριστὸν εὐθὺς τὸν πρῶτον ἀρχιερέα, τῆς τῶν Ἱεροσολύμων ἐκκλησίας τοὺς οἴακας ἐγχειρίζεται, καὶ μόνος εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων διαπαντὸς εἰσπορεύεται· οὐδὲ γὰρ ἅπαξ, καθάπερ τοῖς τῷ νόμῳ καὶ τῇ σκιᾷ τῶν ἐπουρανίων λατρεύσασιν, ἐγχωροῦν ἦν, ἀλλ' οὕτως εἰσῄει ὡς μόνος εἰσιέναι δυνάμενος διὰ καθαρότητα. Εἰσερχόμενος δέ, κείμενος ἐπὶ τῶν γονάτων εὑρίσκετο, καὶ τῷ λαῷ τῶν ἡμαρτημένων ἄφεσιν, κρείττον ἢ κατὰ Μωσέα τε ποιούμενος, ὡς ἀπεσκληκέναι αὐτῷ τὰ γόνατα κατὰ τὰς καμήλους, διὰ τὸ ἐπὶ γόνυ τοῦτον διαπαντὸς κάμπτεσθαι· οὕτω γὰρ ἡμῖν ὁ Θεός, γενόμενος ἄνθρωπος, τὰ τῆς εὐχῆς παραδίδωσι. Διὰ μέντοι δικαιοσύνης ὑπερβολὴν Δικαίος f ἐκαλεῖτο καὶ f Ὀβλίας, ὃ καθ' Ἕλληνας περιοχὴ δηλοῦται C τοῦ λαοῦ καὶ δικαιοσύνη.

interceptus a Judæis,

fidem Christi profitetur

16 Ὥσπερ γοῦν οἱ προφῆται πρότερον δεδηλώκασι, τινὲς μέντοι τῶν ἑπτὰ αἱρέσεων, ὧν Ἄνανος ἐξηγεῖτο (Ἱερεὺς δὲ ἦν τότε ὁ Ἄνανος· ἡνίκα Παῦλος ἐπιβοησάμενος Καίσαρα πρὸς Ῥώμην ὑπὸ τοῦ Πίστου δεσμώτης ἐστέλλετο παρὰ Νέρωνα) οὗτοι γοῦν οἱ τῶν τοιούτων αἱρέσεων, τῆς ἐλπίδος καθ' ἣν Παύλῳ τὴν ἐπιβουλὴν ἐξήρτυον ἁμαρτάνοντες, ἐπὶ Ἰάκωβον τρέπονται, τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου· τοιαῦτα γὰρ αὐτοῖς καὶ κατ' ἐκείνου τετόλμητο. Καὶ μέσον ἑαυτῶν ἀπολαβόντες τὸν Δίκαιον, ἄρνησιν τῆς εἰς τὸν Χριστὸν πίστεως ἐπὶ παντὸς τοῦ λαοῦ ἐζήτουν αὐτόν, καὶ παρ' αὐτοῦ ἐπυνθάνοντο· Εἰπὲ ἡμῖν, ὦ Δίκαιε, λέγοντες· Τίς ἐστιν ἡ θύρα τοῦ Ἰησοῦ· ὁ δὲ πιστούμενος τὴν ἐκείνων φωνήν, καὶ δίκαιος ὥσπερ γοῦν ἐκαλεῖτο φανῆναι βουλόμενος, δικαίαν καὶ τὴν φωνὴν δίδωσιν, Οὗτός ἐστιν λέγων ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ Ἰησοῦς ὁ Χριστός. Τινὲς μὲν οὖν αὐτῶν τοῖς ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου λεγομένοις πιστεύοντες ἦσαν· οἱ δὲ ἠπίστουν τε καὶ ἀντέλεγον κατὰ παράδοσιν οὐκ ὀρθὴν καὶ πλάνην· αἱ γὰρ αἱρέσεις αὗται παρὰ Ἰουδαίοις (ὡς τὰ θεῖα φασὶ λόγια) οὔτε ἀνάστασιν ἐπρέσβευον, οὔτε ἐρχόμενον ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Πολλοὶ μέν τοι καὶ διὰ τὸν Ἰάκωβον τῷ τῶν πιστευόντων χορῷ συνετάττοντο, καὶ θόρυβος πολὺς τοὺς ἄρχοντας εἶχε τῶν Ἰουδαίων ἅτε διὰ τῶν Φαρισαίων καὶ Γραμματέων φασκόντων, ὅτι κινδυνεύει πᾶς ὁ λαός· Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν προσδοκῶν.

AUCT. METAPHR. supra pinnaculum constitutus

17 Προσελθόντες τοιγαροῦν Ἰακώβῳ· Παρακαλοῦμέν D σε, Δίκαιε, μάλα δεινῶς ἔλεγον, ἐπίσχες τὸν λαόν, ἐπείπερ ἐπλανήθη εἰς Ἰησοῦν ὡς αὐτὸν ὄντα Χριστόν· ἀλλ' ὅπως πείσῃς τοὺς κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα περὶ τοῦ Ἰησοῦ συνεληλυθότας, μὴ πλανᾶσθαι περὶ αὐτοῦ· σοὶ γὰρ πάντες πειθόμεθα· καὶ μαρτυροῦμέν σοι, ἡμεῖς τε καὶ πᾶς ὁ λαός, ὅτι δίκαιος εἶ, καὶ πρόσωπον οὐ λαμβάνεις· τὴν μαρτυρίαν ταύτην, τὸ δίκαιον εἶναι, καὶ τὸ πρόσωπον μὴ λαμβάνειν, τούτου χάριν ἐκείνῳ προσενηνόχοντες ἵν' ἐκ τοῦ δικαίου κλέψωσι μᾶλλον αὐτόν, καὶ πρόσωπα ἐκείνων λαβεῖν ἀναπείσωσι τῇ κολακείᾳ διαφθαρέντα. Ἐπὶ τὸ πτερύγιον οὖν, φησίν, ἀναβὰς στῆθι τοῦ ἱεροῦ, ἵνα ᾖς ἐπιφανὴς τῷ λαῷ, καὶ ἀκουστά σου τὰ ῥήματα γένηται· διὰ γὰρ τὸ Πάσχα συνεληλύθασιν αἱ φυλαὶ ἅπασαι μετὰ τῶν ἐθνῶν. Ἔστησαν οὖν οἵτε Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι τὸν Ἰάκωβον ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ· καὶ φωνῇ γεγωνοτέρᾳ, Δίκαιε, ἔφησαν, σοὶ πάντες ὀφείλομεν πείθεσθαι· ἐπείπερ ὁ λαὸς ὀπίσω πλανᾶται τοῦ Ἰησοῦ, ὃν πάντες ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου σταυρὸν ὑπομεμενηκότα γινώσκομεν· ἀπάγγειλον ἡμῖν τίς ἡ θύρα τοῦ Ἰησοῦ.

profitetur Jesum sedere ad dexteram Patris:

18 Ἐπεὶ οὖν ὁ καιρὸς ἐκάλει τὴν ἀριστείαν στῆναι κατὰ τοῦ ψεύδους, οὐ μέλλων ἦν οὐδὲ δειλίᾳ τὴν ἀλήθειαν προδιδούς, ἀλλὰ καὶ ψυχὴν καὶ γλῶτταν ἐλευθερώτατος, καὶ μεγάλην εὐθὺς ἀφεὶς τὴν φωνήν· Τί με ἐρωτᾶτε περὶ τοῦ Ἰησοῦ; λέγων, καὶ αὐτὸς κάθηται ἐν τῷ οὐρανῷ ἐν δεξιᾷ τῆς δυνάμεως τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, ἐρχόμενος μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ κρῖναι τὴν οἰκουμένην E ἐν δικαιοσύνῃ. Καὶ πολλῶν πληροφορηθέντων ἐπὶ τῇ μαρτυρίᾳ ταύτῃ τοῦ Ἰακώβου, κραζόντων τε καὶ λεγόντων· Ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβίδ, πολλὴ τοὺς Γραμματεῖς τότε καὶ Φαρισαίους εἰσῄει μετάνοια τοῦ πραχθέντος· καὶ πρὸς ἀλλήλους, Κακῶς ἐποιήσαμεν, ἔλεγον, τοιαύτην μαρτυρίαν παρασχόντες τῷ Ἰησοῦ· δεῦτε τοιγαροῦν καταλάβωμεν τὸν Ἰάκωβον, ἵν' ὁ λαὸς οὕτω φόβῳ περισχεθέντες μὴ πιστεύσωσι τῷ Ἰησοῦ. Οὕτως εἰπόντες μέγα τι βεβοήκασιν· Ὢ, ὤ· καὶ ὁ Δίκαιος ἐπλανήθη.

indeque dejectus pro inimicis orat,

19 Ἀναβάντες οὖν ἐπὶ τὸ πτερύγιον εὐθὺς καταβάλλουσι· καὶ μηδὲ οὕτω τῆς μανίας στάντες, ἔλεγον. Λιθάσωμεν τὸν Δίκαιον. Καὶ ἤρξαντο λιθάζειν αὐτόν, ἐπείπερ καταβληθεὶς οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ τραπείς, ὦ ψυχῆς ἁγίας! τίθησι τὰ γόνατα, λέγων· Κύριε Θεὲ πάτερ, ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἴδασι τί ποιοῦσι· τὴν αὐτὴν τῷ Στεφάνῳ φωνὴν ἀφεὶς καὶ ὁ θεῖος Ἰάκωβος. Οὕτως οὖν λιθοβολούντων αὐτόν, εἷς τῶν Ἱερέων, τῶν υἱῶν Ῥηχαβὶ υἱοῦ Ῥαχαβὴν, τῶν ὑπὸ Ἱερεμίου τοῦ προφήτου μαρτυρουμένων, ἔκραξε λέγων· Παύσασθε· τί ποιεῖσθε; εὔχεται ὑπὲρ ὑμῶν ὁ Δίκαιος. Καί τις αὐτῶν, ἀπὸ τῶν κναφέων τὸ ξύλον λαβών, F ἐν ᾧ ἀπεπίαζον τὰ ἱμάτια, ἐπάγει λίαν κατὰ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ· καὶ οὕτως ὁ Δίκαιος παραδίδωσι τὴν ψυχήν. Καὶ λαβόντες αὐτὸν θάπτουσι πλησίον τοῦ ναοῦ τοῦ Θεοῦ.

et ligno fullonis occiditur:

Ananus Pontifex deponitur.

20 Ὅσοι δὲ τῶν κατὰ τὴν πόλιν ἐπιεικέστατοι, καὶ τὰ περὶ τοὺς νόμους ἀκριβεῖς ἐδόκουν, βαρέως ἤνεγκαν ἐπὶ τούτῳ· καὶ πέμπουσι κρύφα πρὸς τὸν Ἀγρίππαν (οὗτος γὰρ τῆς Ἡρώδου τετραρχίας διάδοχος ἦν) ἀξιοῦντες ἐπιστεῖλαι Ἀνάνῳ· μὴ τοιαῦτα τολμᾶν, μηδὲ γὰρ τὸ κατὰ τὸν μέγαν τοῦτον Ἰάκωβον ὀρθῶς καταπρᾶξαι. Τινὲς δὲ αὐτῶν καὶ τῷ Ἀλβίνῳ ὑπαντήσαντες, ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας ὁδοιποροῦντι (αὐτὸν γὰρ μετὰ Φῆστον ἐχειροτόνησε Καῖσαρ τῆς Ἰουδαίας Ἐπίτροπον) διδάσκουσι μὴ ἐξεῖναι τῷ Ἀνάνῳ χωρὶς γνώμης αὐτοῦ καθίσαι συνέδριον. Ἀλβῖνος δὲ τοῖς εἰποῦσι πεισθείς, γράφει μεθ' ὀργῆς πρὸς τὸν Ἄνανον, δίκας ἀπειλῶν ὑποσχεῖν αὐτὸν τοῦ τοιοῦδε τολμήματος. Ἀγρίππας μέντοι ὁ Βασιλεύς, ἀφελὼν τῆς ἱερωσύνης τὸν Ἄνανον, ἄρξαντα μῆνας οὐ πλείους τριῶν, ἕτερον ἀντ' ἐκείνου κατέστησε. Τὰ μέντοι κακῶν ἔσχατα, μετὰ τὴν Ἰακώβου τελευτήν, Ἰουδαίους κατείληφε· καὶ μάρτυς τούτων Ἰουδαῖος Ἰώσηππος, μηδὲν τῆς ἀληθείας ὑποκρυψάμενος.

S. Jacobus primus Episcopus Martyr.

21 Ταῦτα οὕτω συνῆλθεν καὶ προσετέθη τοῖς Ἁγίοις ὁ Ἅγιος, τοῖς Μάρτυσιν ὁ Μάρτυς, τοῖς Δικαίοις ὁ Δίκαιος, καὶ ὃν καὶ ὀνομαζόμενος· ἐν Ἐπισκόποις πρῶτος τὸν μαρτυρικὸν ἀναδησάμενος στέφανον· Ἦν μὲν γὰρ προφθάσας

AUCT. METAPHR.

A προφθάσας ἐν Διακόνοις ὁ Στέφανος, ἐν Ἀποστόλοις ὁ Ζεβεδαίου Ἰάκωβος· νῦν δὲ ὁ Ἀρχιερεὺς τῷ πρώτῳ Ἀρχιερεῖ Χριστῷ ἠκολούθησεν, ὁ Μάρτυς τῷ ὑπὲρ τοῦ κόσμου παντὸς τὸ αἷμα τὸ ἴδιον ὑποσχόντι. Πόσων σοι θείων ἀξιωμάτων, πόσοι χρεωστεῖταί σοι στέφανοι, τῷ Μαθητῇ, τῷ Ἀρχιερεῖ, τῷ Δικαίῳ, τῷ Θεαδέλφῳ, τῷ Μάρτυρι, τῷ ὅτι ἂν τις εἴποι τῶν ἀγαθῶν ἐκ περιουσίας ἔχοντι, εἰς δόξαν Πατέρος Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, τῆς μιᾶς καὶ ἀχωρίστου Θεότητος, ᾗ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ, καὶ μεγαλοπρέπεια, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ANNOTATA.

a *Idem invenimus in MS. Reginæ Sueciæ num. 13 quod penes nos habuimus anno* 1654 *et* 1655. D

b Φιλοκάλλους *videtur legisse interpres quo Lipomanus usus in MS. Veneto.*

c *Plura aliquanto habentur in MS. Veneto, quæ vide in versione Latina,* [ ] *uncis inclusa.*

d *Etiam hic locus ex Act.* 21 *magis integre habetur in eadem versione.*

e *Textus habet* εἰς ἡ ει.

f *Vide notata ad versionem Latinam num.* 2. *Hic addo in MS. græco, primum* Ἰοδλίας, *hic vero etiam* Ἰουλίας *scribi, quæ ex Eusebio censuimus corrigenda.*

ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ

VIDE PAG. 47.

ΒΑΤΑ ΤΟΥ ΠΕΡΣΟΥ

Ex MS. Synaxario Petri Francisci Chiffleti S. J.

B Οὗτος ἦν ἐκ Περσίδος, ἐκ προγόνων τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν μεμαθηκώς· σχεδὸν δὲ περὶ τὰ τριάκοντα ἔτη γενόμενος, ἀκούσας τοῦ Κυρίου διὰ τοῦ Εὐαγγελίου λέγοντος, Ὅστις οὐ καταλιμπάνει πατέρα καὶ μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ ἀδελφοὺς, ἢ κτήματα, οὐ δύναταί μου εἶναι μαθητής· καὶ πλησθεὶς τοῦ Πνεύματος ἁγίου, ὅλος τοῦ θείου πόθου γέγονε· καταλιπὼν πάντα, ἐν μοναστηρίῳ ἀπετάξατο· τὸν σκληρὸν καὶ ἐπίπονον βίον λαβὼν, ὑπεξέβαλε πάντας νηστείᾳ καὶ ἀγρυπνίᾳ καὶ ἐγκρατείᾳ, μηδεμιᾷ τῶν αἰσθήσεων θύραν δεδωκὼς, ἀλλὰ πάσῃ φυλακῇ τηρῶν ἑαυτὸν, ἐπιθυμίαν δὲ εἶχε τοῦ διὰ μαρτυρίαν τελειωθῆναι. Ὅθεν κινηθέντος διωγμοῦ κατὰ τῶν Χριστιανῶν, καὶ πάντων τῶν σὺν αὐτῷ, κατὰ κελεύουσαν ἐντολὴν μὴ ἀφειδεῖν ἑαυτῶν, ἀναχωρησάντων, αὐτὸς μόνος ὑπέμεινεν, τῷ περιόντι E τῆς ἐπιθυμίας ποθῶν τὸ μαρτύριον· ἔνθα κατασχεθεὶς ἤχθη, τριακοστὸν ἔτος ἄγων ἐν τῇ ἀσκήσει. Ἄγεται δὲ πρὸς Ἰασδὴχ, ἀδελφὸν τοῦ Βαρσαβανᾶ, ὄντα τὸν Τσίβιος Ἄρχοντα. Προσκυνῆσαι δὲ τὸν ἥλιον κελευσθεὶς, οὐκ ἐπείσθη· ἀλλὰ παῤῥησίᾳ Χριστιανὸν ἑαυτὸν ἀνεκήρυξε. Ταθεὶς δ' αὖ ὑπὸ δέκα στρατιωτῶν ἐκ ἑκατέρων τῶν χειρῶν, τῇ βίᾳ τῆς τάσεως ἐξηρθρώθη τοὺς ὤμους. Εἶτα τύπτεται ῥοπάλοις· καὶ ἐπὶ εἴκοσι στρατιωτῶν ἐπὶ γῆς συρόμενος, ἀπὸ τῶν σπερμογόνων μορίων δεθεὶς, καὶ ἐπιμένων τῇ εἰς Χριστὸν πίστει, ὕπτιος τεθεὶς κατὰ τῆς γαστρὸς, πολλὴν ἐπιφορὰν λίθων δέχεται. Εἶθ' οὕτως τὰ μετάφρενα καὶ τὰ ὑπὸ τοὺς μαζοὺς μέρη τοῦ σώματος μαχαίρᾳ κατατέμνεται, καὶ τότε ξίφει τὴν κεφαλὴν ἀφαιρεῖται.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ

VIDE PAG. 180

ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΖΩΗΣ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΗΣ.

C *Ex MS. Vaticano num.* 866 *fol.* 377. F

11 MAII

In servitutem idololatris venditi,

Αὕτη ἡ Μακαρία Μάρτυς, καὶ ὁ ταύτης ἀνὴρ, καὶ τὰ δύο τέκνα, ἐπιξενωθέντες ὡς Ἀβραὰμ ὁ πατὴρ τῶν ἰδίων, πόλεως ἐπουρανίου ἐγενήθησαν πολῖται· ἠγοράσθησαν γὰρ ὑπὸ Κάτλου, καὶ τῆς τούτου γυναικὸς Τερτίας· Κάτλος δὲ ἀπὸ Ῥώμης ἐλθὼν εἰς Παμφυλίαν, κατῴκησεν ἐν Ἀτταλίᾳ, καὶ ἠγόρασεν δούλους ἀπὸ Φρυγίας. Πίστει οὖν δοκείμενοι πολλῇ, καὶ εἰς Θεὸν ἐλπίδα ἔχοντες, καὶ Χριστιανῶν γένους ὑπάρχοντες, ἥτε μακαρία Ζωὴ καὶ οἱ σὺν αὐτῇ ὄντες, εὐθεῖαν ὁδὸν ὥδευον a. [Ἐγένετο οὖν ἀγορασθεῖσαν τὴν ἁγίαν Ζωὴν μετὰ τῶν ἰδίων] οἱ δὲ ὠνησάμενοι αὐτοὺς ὑπῆρχον τῆς μιαρᾶς θρησκείας τῶν εἰδώλων· ἕλληνες γὰρ ὑπῆρχον, καὶ ἔθυον τοῖς δαιμονίοις, λέγοντες αὐτοὺς εἶναι θεούς. Ἡ οὖν ἁγία Μάρτυς Ζωὴ, καὶ ὁ ταύτης ἀνὴρ, καὶ τὰ δύο τέκνα οὐκ ἔφερον θεωροῦντες αὐτῶν τὴν ματαίαν λατρείαν· ὅθεν οὐ δὲ ἐκ τοῦ δαπάνης b κιβαρίου, οὗ ἐλάμβανον, ἤσθιον· ὑποψίαν γὰρ εἶχον διὰ τὰ εἰδωλόθυτα· ἐν τῇ οἰκίᾳ γὰρ ἦσαν τὰ εἴδωλα, ἐν ᾗ ἔμενον ἑστῶτα.

Idolothyta aspernantur.

Pauperibus dimensum suum impartitur Zoe.

2 Ἡ οὖν ἁγία Μάρτυς, λαμβάνουσα τὸ κιβάριον αὐτῆς, εἱστήκει πρὸ τοῦ πυλῶνος, λέγουσα τῷ πυλωρῷ· Ἀνάπαυσον τὴν ἡμέραν, καὶ ἐὰν χρεία γένηται, ἐγώ σε διυπνίζω· ἀρκετὸς γάρ σοι ὁ κάματος, ὃν ἔχεις δι' ὅλης τῆς νυκτὸς, διὰ τὸ εἰσιέναι καὶ ἐξιέναι πολλοὺς πρὸς τῷ δεσπότῃ ἡμῶν, χάριν τῆς ματαίας αὐτοῦ λατρείας ὑπάγειν καὶ προσκυνεῖν τῇ Τύχῃ. Ὁ οὖν πυλωρὸς ἀκούσας ταῦτα, εἰσήρχετο καὶ ἀνεπαύετο ἐν τῷ πυλωρίῳ ἔγγιστα τοῦ πυλῶνος· ἦσαν δὲ κύνες δεδεμένοι ἔξω τῶν θυρῶν, καὶ εἴ τις ἐὰν ἤρχετο ἔξω τῶν δεομένων ξένων τοῦ λαβεῖν ἐντολὴν, οἱ κύνες εὐθέως διεσπάρασσον αὐτόν. Θεωροῦσα οὖν ἡ Ἁγία τοὺς πένητας καὶ τοὺς ξένους, ἔβαλεν τοῖς κυσὶν ἐκ τοῦ κιβαρίου ὀλίγον, καὶ ἐσιώπων· ἐδίδου δὲ τὸ ἐπίλοιπον τοῖς πένησιν, παρακαλοῦσα αὐτοὺς καὶ λέγουσα γενέσθαι Χριστιανούς· διὰ τοῦτο γὰρ σώζεσθέ φησιν ἐρχόμενοι ὧδε· τοῦτο οὖν ἐποίησεν πλειστάκις. Ἦν δὲ διατρέφουσα καὶ τὰ πετεινὰ τῆς οἰκίας, λαμβάνουσα τὴν μηνιαίαν αὐτῆς τροφὴν, τοῖς μὲν σῖτον, τοῖς δὲ ὄσπρια, καθὼς ἐσθίουσιν κατὰ γένος τὰ πετεινά. Ἐξ αὐτῶν οὖν καὶ αὐτοὶ μετελάμβανον πρὸς δύσιν ἡλίου· καὶ τοῦτο μνησκόμενοι τοῦ θείου λόγου τοῦ λέγοντος· κατανοήσατε τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὔτε σπείρει, οὔτε θερίζει, Mat. 6, 26 οὔτε συνάγει εἰς ἀποθήκην, καὶ ὁ Πατὴρ ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά.

Filii zelo fidei ducti,

3 Ἔλεγον δὲ καὶ τὰ τέκνα πρὸς τὴν μητέρα, Ἡμεῖς οὐ δυνάμεθα συνοικεῖν μετὰ τούτων· οὐχὶ σὺ ἡμᾶς παιδεύεις ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς; ὅθεν καὶ ἡμεῖς μνημονεύο-

μεν

A μεν τῷ λόγῳ τοῦ Ἀποστόλου λέγοντες, μὴ γίνεσθε ἑτεροζυγοῦντες ἀπίστοις. (2 Cor. 6, 14) Ἐὰν μὴ οὖν τῶν γραφῶν ἀκούωμεν, καὶ φυλάσσωμεν τὰ ἐντάλματα τοῦ Κυρίου, καὶ χωριζόμεθα ἀπ' αὐτῶν, ἐσόμεθα καὶ ἡμεῖς συναριθμούμενοι μετ' αὐτῶν· ἡ δὲ Μάρτυς τοῖς τέκνοις ἔλεγεν· Ποίᾳ προφάσει δυνάμεθα χωρίζεσθαι ἀπ' αὐτῶν τέκνα; δεσπόται γὰρ ἡμῶν εἰσιν τῶν φαινομένων σωμάτων. Τὰ δὲ τέκνα τῇ μητρὶ ἔλεγον· Ὁ Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἔδωκεν ἑαυτὸν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀνόμων Ἰουδαίων καὶ ἐσταυρώθη, καὶ ἐτάφη, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀνέστη ἐκ νεκρῶν· ἐὰν οὖν καὶ ἡμεῖς ὑπὲρ αὐτοῦ δῶμεν τὰ σώματα ἡμῶν ἐν τῷ ἀνόμῳ Κάτλῳ, καὶ ἐν βασάνοις ἀναλώσει ἡμᾶς, γνωσόμεθα ὅτι αἱ ψυχαὶ ἡμῶν ζῶσιν εἰς τὸν αἰῶνα. Τοῦτο οὖν σε παρακαλοῦμεν μῆτερ, χαίρουσα καὶ ἀγαλλιῶσα προσάγαγε ἡμᾶς τῷ ἀνόμῳ ἡμῶν δεσπότῃ, καὶ εἴ τι δώσει Κύριος ἐν τῷ στόματι ἡμῶν λέγομεν πρὸς αὐτόν.

consilium suum matri explicant,

4 Ἐρχομένου δὲ τοῦ Κάτλου εἰς τὸ ἄριστον, ἕτοιμοι ἦσαν οἱ νέοι, ὥσπερ γενναῖοι ἀθληταὶ ἐν τῷ ἀγῶνι, λέγοντες πρὸς ἀλλήλους· Ἐὰν ὁ Κύριος δώσῃ καὶ ἀποθάνομεν δι' αὐτὸν, καὶ καταξιωθῶμεν ἰδεῖν αὐτὸν, μετ' αὐτοῦ ἐσόμεθα. Ἡ δὲ μήτηρ ἐδειλία μήπως φοβηθῶσιν τὰς βασάνους, καὶ μέλλωσιν θύειν, οὐ γὰρ εἴδησαν οἱ δεσπόται ὅτι ἦσαν Χριστιανοί. Μὴ βουλομένης οὖν προσενεγκεῖν αὐτοὺς, ἔλεγον πρὸς αὐτὴν τὰ τέκνα αὐτῆς, τί ἔδεισας τὸν ἄνομον τοῦτον; ἢ οὐ μνήσκει ὅτι γέγραπται. B Καὶ ἐλάλουν ἐν τοῖς μαρτυσι ἐναντίον βασιλέων, καὶ οὐκ ἠσχυνόμην· ἐξελθόντα οὖν τὰ παιδία συνήντησαν τῷ Κάτλῳ ἔξωθεν τοῦ πυλῶνος, καὶ λέγουσι πρὸς αὐτόν· Καλῶς ἦλθες δέσποτα τῶν θεωρουμένων ἡμῶν σωμάτων· τῶν δὲ ψυχῶν ἡμῶν δεσπότης ἐστὶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ὁ δὲ Κάτλος εἶπεν· Μαίνονται τὰ παιδία ταῦτα, ξένον ὄνομα φέροντά μοι, Θεὸν καὶ Κύριον λεγόμενον Ἰησοῦν Χριστόν· καλέσατέ μοι τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα αὐτῶν.

Christumque palam professi

5 Ἀπελθόντες οὖν οὐχ εὗρον τὸν πατέρα αὐτῶν, ἀλλ' ἤγαγον τὴν μητέρα αὐτῶν Ζωήν. Λέγει δὲ πρὸς αὐτὴν ὁ Κάτλος· Ποῦ ἐστιν ὁ ἀνήρ σου; Ἡ δὲ εἶπεν πρὸς αὐτόν· Οὐχὶ σὺ ἐκέλευσας οἰκεῖν ἐν τῷ χωρίῳ ἐν τῷ Τριτωνίῳ; ἐκεῖ οὖν ἐστίν. Ὁ δὲ Κάτλος εἶπεν πρὸς αὐτὴν, Εἴθε καὶ ὑμεῖς ἦτε ἐν τῷ Τριτωνίῳ, καὶ οὐκ ἂν οὕτως ἐταράξατε τὴν καρδίαν μου, λέγοντες ἴδιον ἔχειν Θεὸν, ὃν οὔτε ἐγὼ ἤκουσα οὔτε τὶς ἤκουσέν ποτε· ἐπειδὴ ἔδοξέν μοι διὰ πολλῆς παρακλήσεως, καὶ πολλῶν δώρων, τελοῦντος μου τὴν θυσίαν πρὸς τὴν μεγάλην θεὰν Τυχέαν, ἀναλαβεῖν καὶ c τὴν δέσποιναν ὑμῶν Τερτίαν c· οὐ βούλομαι ὑμᾶς ἐπερωτῆσαι ἄρτι περὶ τοῦ λόγου, οὗ εἰρήκατέ μοι· ἀλλ' ὡς ἀποκυηθῇ τὸ βρέφος, καὶ ποιήσω τὴν εὐχήν μου πρὸς τὴν μεγάλην θεὰν Τυχέαν, τότε ὑμῶν ἀκούω. Ἐκέλευσεν οὖν αὐτοὺς ἀπενεχθῆναι ἐν τῷ Τριτωνίῳ. Ἀπενεχθέντων δὲ αὐτῶν, ἔχαιρον καὶ ἠγαλλίοντο, ψάλλοντες καὶ λέγοντες· Κύριος ποιμαίνει με, καὶ οὐδέν ὑστερήσει, εἰς τόπον C χλόης ἐκεῖ με κατεσκήνωσεν· καὶ πάλιν· Ὅτι ἐρύσατο ἡμᾶς ἐξ ᾅδου, καὶ ἐκ χειρὸς θανάτου ἔσωσεν ἡμᾶς· οὕτως γὰρ ἔλεγον τὴν μὲν οἰκίαν εἶναι ᾅδην, τὸν δὲ Κάτλον θάνατον, τὰ δὲ εἴδωλα τὸ πῦρ.

cum ea ad patrem in villam ablegantur.

6 Ἐγεννήθη δὲ τῷ Κάτλῳ υἱὸς, καὶ μικρᾷ γενέθλεια ἐξετέλουν, θύοντες τῇ Τύχῃ τῆς πόλεως, καὶ πάντες εὐφραίνοντο ἐπὶ τῇ μικρᾷ γενέσει τοῦ παιδός· ἡ δὲ ἁγία Ζωὴ ἐκαρτέρει, δεομένη τοῦ Κυρίου, μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμὸν, μήτε τὸν ἄνδρα, μήτε τὰ τέκνα αὐτῆς. Ὁ δὲ Κάτλος ἐλθὼν μετὰ τὸ ἄριστον τὸ μικρὸν ἐκεῖνο, εἶπεν τῇ γυναικὶ αὐτοῦ Τερτίᾳ· Ἅπαντες εὐφράνθησαν εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ παιδὸς ἡμῶν· ἡ δὲ εἶπεν· Ἅπαντες εὐφράνθησαν. Καὶ εὐθέως ἔβαλεν εἰς ἀγγεῖον οἶνον, καὶ εἰς δίσκον κρέα, καὶ ἀπέστειλεν αὐτῇ. Ἡ δὲ ἁγία Ζωὴ ἰδοῦσα τὸν μικρὸν διάκονον, καὶ τῶν μικρῶν δώρων, τὴν ἐπίνοιαν ἐστέναξεν καὶ εἶπεν· Κύριε ὁ Θεὸς, ὁ καρδιογνώστης D πάντων ἀνθρώπων ἀπλάνητε, βοήθει ἡμῖν τοῖς ξένοις· πλὴν γάρ σου, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἄλλον οὐκ οἴδαμεν· στήριζον ἡμᾶς ἐν τῇ σῇ ὁμολογίᾳ. Καὶ προσελθοῦσα ἔμπροσθεν τοῦ ἐνεγκόντος αὐτῇ τὰ κρέη, ἔβαλεν τοῖς κυσὶν, τὸν δὲ οἶνον ἐξέχεεν.

Cum vero ob natum domino filium missam sportulam Zoe sprevisset,

EX MS VATIC.

7 Ὁ δὲ ὑπηρέτης ἰδὼν ταῦτα, ἀπελθὼν ἀπήγγειλεν τὸ γεγονὸς τῷ Κάτλῳ. Ὁ δὲ Κάτλος ἀκούσας ταῦτα ἐπλήσθη θυμοῦ καὶ ζήλου τὰ πρὸς τὸν Χριστὸν, καὶ ἐκέλευσεν ἐνεχθῆναι αὐτοὺς, ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. Ἐρχομένων δὲ αὐτῶν, ἐνουθέτει ἡ ἁγία Ζωὴ τὰ τέκνα, καὶ τὸν ἄνδρα αὐτῆς λέγουσα· Μὴ δειλιάσωμεν τὰς βασάνους τοῦ ἀνόμου Κάτλου, ἀλλ' ὑπομείνωμεν, ἵνα διὰ τῆς ὑπομονῆς εἰσέλθωμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν πόλιν τοῦ Χριστοῦ μετὰ τῶν ἁγίων. Ἀπελθόντες οὖν πρὸς Κάτλον, λέγει αὐτοῖς· Ἐν τίνι πεποιθότες ἐτολμήσατε τοῦτο ποιῆσαι, οὐ γὰρ μέλλει μοι περὶ τῆς ἐμῆς ὕβρεως, ἀλλ' ὅτι παρυβρίσατέ μου τὴν μεγάλην θεὰν Τύχην. Ἡ δὲ ἁγία Ζωὴ λέγει πρὸς αὐτόν· Ἡμῶν ἐλπίς ἐστιν ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος· οὓς γὰρ σὺ λέγεις θεοὺς, παρ' ἡμῖν δαίμονές εἰσιν. Ὁ δὲ Κάτλος εἶπεν· Κελεύω οὖν βασανίζεσθαι τὰ τέκνα σου, ἵνα ἴδωμεν εἰ βοηθεῖ αὐτοῖς ὃν λέγετε Χριστὸν, εἶναι Θεόν. Κρεμασθέντων δὲ τῶν νηπίων, καὶ ξεομένων, ἡ μήτηρ ἑστῶσα ἔλεγεν· Ἀγωνίσεσθε, μὴ δειλιάσητε τὰς βασάνους τοῦ ἀνόμου Κάτλου. Τὰ δὲ E τέκνα τῇ μητρὶ ἔλεγον· Οὐδέν εἰσιν αἱ βάσανοι αὗται· εἰπὲ τῷ ἀνόμῳ Κάτλῳ, ἵνα μείζονας βασάνους προσενέγκῃ ἡμῖν· ἵνα δὲ τῆς ὑπομονῆς τέλειοι στεφανηφόροι εὑρεθῶμεν. Ἡ δὲ ἁγία Ζωὴ τῷ ἀνόμῳ Κάτλῳ ἔλεγεν· Τί ἐκρέμασας τὰ παιδία, καὶ οὐ προσφέρεις αὐτοῖς τὰς βασάνους, οὐκ ἐστήκησαν γὰρ τῶν ξεόντων αὐτά. Τότε ἐκέλευσεν ὁ Κάτλος φοῦρνον καῆναι, καὶ βληθῆναι τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀσφαλισθῆναι πάσῃ ἀσφαλείᾳ. Ἡ δὲ ἁγία Ζωὴ καὶ ὁ ταύτης ἀνὴρ Ἕσπερος, καὶ τὰ δύο τέκνα Θεόδουλος καὶ Κυριακὸς, ἦσαν ἐν τῷ φούρνῳ ὑμνοῦντες, καὶ δοξάζοντες τὸν Θεόν. Ἀκούων δὲ ὁ Κάτλος ὑμνούντων αὐτῶν, ἐσκέπτετο ποίᾳ μείζονι βασάνῳ ἀναλώσει αὐτούς. Ἐλαλήθη δὲ αὐτοῖς ἐκ τοῦ φούρνου διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, Ἀνδρίζεσθαι, ἐν μείζοσι γὰρ βασάνοις σκέπτεται ἀναλῶσαι ὑμᾶς ὁ Κάτλος. Οἱ δὲ ἀκούσαντες ταῦτα προσηύξαντο πρὸς τὸν Θεὸν λέγοντες· Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, παράλαβε τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἐν εἰρήνῃ. Καὶ εὐθέως παρέδωκαν τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἐν εἰρήνῃ, μηνὶ Μαΐῳ Β'.

advocatur illa cum marito et filiis.

Christum confitetur:

filios in tormentis animat:

cum iisdem et viro in fornacem conjecta expirat:

9 Τῇ δὲ ἐπαύριον ἐλθὼν ὁ Κάτλος, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, εὗρον τὰ σώματα τῶν ἁγίων Μαρτύρων εἰς ἀνατολὰς βλέποντα ὑγιῆ· ἦσαν γὰρ αἱ ψυχαὶ αὐτῶν χορεύουσαι μετὰ τῶν ἁγίων Μαρτύρων, Ἀγγέλων τε καὶ Ἀρχαγγέλων· καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λέγουσα, Εἰσέλθετε οἱ δίκαιοι ἐν τῷ παραδείσῳ· σὺ δὲ μιαρὲ Κάτλε ἀποβλέψεις εἰς τὴν αἰώνιον κρίσιν, καὶ εἰς τὸν τόπον τῆς γεέννης, ὅπου τὸ πῦρ οὐ σβέννυται, οἱ δὲ δίκαιοι ἐν τρυφῇ τοῦ παραδείσου εἰς τὸν αἰῶνα χρόνων d ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ F ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. d

corpora illaesa inveniuntur.

ANNOTATA.

a *Abundant hæc quæ [ ] inclusi.*

b *MS.* δαπάνη. Κιβάριον *autem a Latino accepta vox est.*

c *MS. hic et deinceps* Τερδία: *quod ex usu recentioris dialecti scriptum sic arbitror, qua sæpe* δ *pro* τ *pronuntiatur,* τύπτονδαι *pro* τύπτοντα.

d *Addebatur hic, loco non suo,* ἀμήν, *quod expunxi.*

MAP-

MAPTYPION ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ

VIDE PAG. 379

ΤΙΜΟΘΕΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ ΚΑΙ ΜΑΥΡΑΣ.

Ex Codice Palatino Bibliothecæ Vaticanæ 27 fol. 36.

Adductus ad Præsidem

Ἐν τῷ καιρῷ τοῦ διωγμοῦ ἐζητοῦντο οἱ Χριστιανοί, καὶ προσηνέχθη Ἀρειανῷ τῷ Ἡγεμόνι ἄνθρωπος ὀνόματι Τιμόθεος, Ἀναγνώστης ὤν, ἀπὸ κώμης Περαπέων. Ὁ δὲ Ἡγεμὼν εἶπεν· Τίς τυγχάνεις, καὶ ποίας ἀξίας; Τιμόθεος εἶπεν, Χριστιανός εἰμι, Ἀναγνώστης ὑπάρχων. Ὁ Ἡγεμὼν εἶπεν· Ἄρα σὺ μόνος οὐκ ἤκουσας τὰ προσταχθέντα ὑπὸ τοῦ Βασιλέως, ὅτι πᾶς ὁ μὴ θύων τοῖς θεοῖς, ἀπωλείᾳ ἀπολεῖται κακῶς; Τιμόθεος εἶπεν, Ἐν ἐμοὶ πνεῦμα Ἰησοῦ Χριστοῦ οἰκεῖ, καὶ διὰ τοῦτο οὐ θύω. Ἀρειανὸς ὁ Ἡγεμὼν εἶπεν, Οὐχ ὁρᾷς τὰ βασανιστήρια κύκλῳ σου κείμενα; Τιμόθεος εἶπεν, Οὐχ ὁρᾷς τοὺς Ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ κύκλῳ μου ἐνδυναμοῦντάς με; Ὁ Ἡγεμὼν εἶπεν, Δός μοι τὰς βίβλους σου, ὅπως τούτων τὴν δύναμιν μάθω. Τιμόθεος εἶπεν, Ἄφρων Ἡγεμὼν καὶ πάσης ἀνομίας εὑρετά, τίς ποτε τῶν ἀνθρώπων τὰ ἑαυτοῦ τέκνα θανάτῳ παραδίδωσιν; ἢ οὐκ ἐπίστασαι ὅτι αἱ βίβλοι τέκνα μου εἰσίν; ὅταν γὰρ αὐταῖς χρήσωμαι, εὐθέως κυκλοῦσί με οἱ Ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ. Ὁ Ἡγεμὼν εἶπεν, τοῦτο προεβάλου, ὡς μὴ θέλων θύειν, μὴ δὲ τὰ βιβλία ὑποδεῖξαι· ὅρα καὶ σκέψαι μήπως ἡ αὐθάδειά σου αὕτη οὐ συνοίσῃ σοί. Τιμόθεος εἶπεν, Οὐ θύω, Χριστιανὸς γὰρ ὑπάρχω.

recusat sacrificare aut libros tradere

B

2 Καὶ θυμωθεὶς ὁ Ἡγεμὼν, ἐκέλευσεν ἐνεχθῆναι σίδηρα a πεπυρωμένα, καὶ εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ ἐμβληθῆναι· ἐκ δὲ τῆς ἀτμίδος τοῦ πυρὸς καὶ τῆς σφοδροτάτης ἐκκαύσεως σιδήρου, αἱ δύο κόραι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ἐξεπήδησαν. Εἶπον δὲ αὐτῷ οἱ στρατιῶται τοῦ Ἡγεμόνος, Ἐπειδὴ οὐκ ἠβουλήθης θῦσαι, ἰδοὺ ἀπώλεσάς σου τοὺς ὀφθαλμούς. Τιμόθεος εἶπεν, Οἱ μὲν ὀφθαλμοὶ τοῦ σώματος τούτου, πολλὰς ἀδίας ὁρῶντες, τοῦτο ἔπαθον· οἱ δὲ σωτήριοι ὀφθαλμοὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ φωτίζουσί μου τὴν ψυχήν. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Ἡγεμὼν χολέσας, ἐκέλευσεν ἐπὶ τοῦ τροχοῦ τοὺς ἀστραγάλους αὐτοῦ δῆσαι, λέγων αὐτῷ, Θῦσον καὶ ἀπαλλάγηθι τῶν βασάνων· Τιμόθεος εἶπεν, Οὐ θύω, ἔχω γὰρ τὸν Κύριον ὑπερασπίζοντά μοι. Ὁ δὲ Ἡγεμὼν εἶπεν, Λύσατε αὐτὸν ἀπὸ τοῦ τροχοῦ, καὶ δήσαντες αὐτοῦ τὰς χεῖρας, χάμον b περίθετε αὐτῷ, κρεμάσαντες κατὰ κεφαλῆς ἐπὶ τοῦ κίονος, καὶ λίθον προσδήσατε κατὰ τοῦ τραχήλου αὐτοῦ.

a *stylis ignitis per aures immissis excæcatur :*

alligatur rotæ,

b *in caput suspenditur :*

C

3 Καὶ οἱ στρατιῶται προσεκαρτέρησαν, αὐτῷ ἀκροώμενοι, εἰ ἄρα ἐπιμένει τῇ αὐτῇ γνώμῃ· δεινὴ γὰρ ἐστι καὶ μεγάλη ἡ βάσανος, ἡ δοθεῖσα αὐτῷ. Ὁ δὲ μακάριος Τιμόθεος ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, εἶπεν· Ἔστι Θεὸς ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅς με ῥύσεται ἐκ τῶν ἀναγκῶν τούτων. Οἱ δὲ στρατιῶται ἀνήνεγκαν τῷ Ἡγεμόνι τὰ ῥηθέντα ὑπ' αὐτοῦ, καὶ εἶπον πρὸς αὐτὸν οὕτως· Ἐχρῆν σε μετὰ φιλανθρωπίας αὐτὸν προτρέψασθαι, καὶ μὴ διὰ τοσούτων βασάνων· ὅτι νυμφίος ἐστὶ, καὶ οὐκ ἔχει πλείους ἡμέρας εἴκοσι ἐξότε τὸν γάμον ἐξετέλεσε, καὶ ἔχει τὴν γαμετὴν νέαν ἔτι οὖσαν. Καὶ ἐκέλευσεν ὁ Ἡγεμὼν ἀχθῆναι αὐτὴν, καὶ στῆναι ἐνώπιον αὐτοῦ. Εἰσαχθείσης δὲ αὐτῆς, Ἀρειανὸς ὁ Ἡγεμὼν εἶπεν, Τί σοί ἐστιν ὄνομα; Ἡ δὲ εἶπεν, Μαῦρα. Ὁ Ἡγεμὼν εἶπεν· Οἰκτείρω σου τὴν δυστυχίαν, ὅτι νέα οὖσα, χήρα γέγονας. Διὰ τοῦτο τοίνυν ἐπιτρέπω σοι, κόσμισον σεαυτὴν ποικίλῳ κόσμῳ, καὶ πλοκάμισόν σου τὰς τρίχας, καὶ εὐπρεπῆ ἱμάτια ἐνδυσαμένη, ἄπελθε πρὸς τὸν ἄνδρα σου Τιμόθεον, εἴ πως δυνήσῃ αὐτὸν πεῖσαι, ὅπως ἀναστρέψας θύσῃ, ἵνα μὴ τῇ ἀληθείᾳ χήρα ὑπάρξῃς ἔτι νέα οὖσα.

Mauræ jussa re comere ut viro defectionem suadeat

4 Ἡ δὲ ἐποίησε καθὼς προσέταξεν αὐτὴν ὁ Ἡγεμών· καὶ ἀπελθοῦσα ἐκόσμισεν ἑαυτὴν, καὶ παρεγένετο πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς, καὶ σφόδρα αὐτὸν παρεκάλει. Αὐτὸς δὲ ἀποκρίνασθαι οὐκ ἐδύνατο, διὰ τὸ περικεῖσθαι αὐτῷ τὸν χάμον. Μαῦρα δὲ ὑποστρέψασα πρὸς τὸν Ἡγεμόνα, ἐδεήθη αὐτοῦ ἵνα περιέλῃ τὸν χάμον ἀπ' αὐτοῦ· καὶ ἐκέλευσεν ὁ Ἡγεμὼν τοῦτο γενέσθαι. Ἡ δὲ Μαῦρα ἀπελθοῦσα, ἔστη πλησίον τοῦ ἁγίου Τιμοθέου. Ὁ δὲ ὠσφράνθη τῶν μύρων τοῦ κόσμου τῶν ἱματίων αὐτῆς, καὶ ἀναβοήσας ἔφη· Ποῦ ὁ πατήρ μου ἐστὶ, Ποικίλιος ὁ Πρεσβύτερος; Ὁ δὲ παρεστὼς λέγει αὐτῷ· Τί βούλει μακάριε υἱέ; Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἅγιος Τιμόθεος, εἶπεν, Δέομαί σου, πάτερ, ἔργον ἀγαθὸν ἐργάσαι εἰς ἐμέ, καὶ κομίσας c μαφόριον περίβαλέ μου τὸ πρόσωπον, ἵνα ἐκκλίνω ἀπὸ τοῦ θανάτου τῆς ὀσμῆς ταύτης· αὕτη γάρ ἐστιν ἡ ὀσμὴ τοῦ θανάτου, ἡ τοὺς ἀνθρώπους κατασπῶσα εἰς ἀπώλειαν, αὕτη ἡ ὀσμὴ γέεννης πρόξενος, ἡ κακῆς ἐπιθυμίας μήτηρ, ἡ διαβόλου σύνδρομος, ἡ ἁγίων ἔχθρα, τὸ μῖσος τῶν δικαίων.

et ob vestium fragrantiam rejecta,

c

5 Καὶ ὡς ἐπαύσατο λέγων ταῦτα, εἶπε Μαῦρα πρὸς αὐτόν· Ἀδελφέ μου Τιμόθεε, διὰ τί με οὕτω προέδωκας, πρίν σε ὑπ' ἐμοῦ προσδοθῆναι; οὕτω γὰρ ἡμέραι εἰκοσίν, εἰσιν, ἀφ' οὗ συνεζεύχθημεν, καὶ οὔτε πεῖραν ἔσχες τῶν ἐμῶν ἠθῶν, εἰσὶ δὲ καὶ ἐπὶ τῆς οἰκίας τόποι οὓς οὐδέπω ἔγνων, οὔτε μὴν ἄλλῳ συνεκοινώνησα λόγῳ, οὔτε κοινῆς μετέσχον τραπέζης· τήκομαι δὲ τῷ κλαυθμῷ ὁρῶσά σε βασανιζόμενον, καὶ οἰκτείρω σε τοιαῦτα πάσχοντα χωρίς τινος αἰτίας, ὀδυρομένη διὰ τὰς τοιαύτας σου τιμωρίας, ὅτι ἔτι με κόρην οὖσαν, χήραν καταλείπεις. Μὴ ἐδανείσω τι ἢ ἐσκόρπισας, καὶ ἀποδοῦναι τῷ δανειστῇ τὸ χρέος συνεχόμενος, εἰς τοῦτο d καθήκας, ὥστε ἀποθανεῖν ἑαυτὸν καὶ ἀπολέσαι τὴν ζωήν σου. Ἀλλ' ἀνάστηθι, ἀδελφέ, καὶ πορευσώμεθα εἰς τὸν οἶκον, καὶ τὰ ἱμάτια ἡμῶν διαπωλήσωμεν, καὶ ἀποδῶμεν τῷ δανειστῇ τὸ χρέος. Εἰ δὲ καὶ διὰ τὰ τῆς γῆς δημόσια κατεσχέθης ὑπὸ δημίων, καὶ μὴ εὐπορήσας ἀποδοῦναι ἑαυτὸν περιέσπειρας ἐν τοιαύταις ὀδύναις· ἰδοὺ ἐνώπιόν σου πᾶς ὁ τοῦ γάμου μου κόσμος, ὅτε χρυσὸς, καὶ ἡ νυμφικὴ ἐσθὴς, ταῦτα περιελόμενος ἀπ' ἐμοῦ, διαπώλησον καὶ ἀπόδος τῷ Βασιλεῖ τὸν e σῖτον. Καὶ ταῦτα εἰποῦσα, σιωπῇ ἐχρήσατο.

E *amanter queritur*

d *eique redimendo omnem offert ornatum.*

e

6 Ὁ ἅγιος Τιμόθεος εἶπεν· Ἀδελφή μου Μαῦρα, ἐθεασάμην σε ἐξερχομένην ἐκ τοῦ οἰκήματός σου, καὶ τὸν διάβολον ἐκπορευόμενον ἐκ δεξιῶν σου, ἔχοντα ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ κλειδίον στρεπτὸν, στρέφον τὴν καρδίαν σου εἰς τὸν κόσμον. Μαῦρα εἶπεν· Ἀδελφέ μου Τιμόθεε, ἐάν σε ἐπιζητήσω, ποῦ σε τὸν λοιπὸν εὕρω; σπλαγχνίζομαι γὰρ πάνυ ἐπὶ σοί· καὶ ἐὰν τὸ σάββατον ἔλθῃ καὶ ἡ Κυριακὴ, τίς σου τὰς βίβλους ἀναγνώσεται; Τιμόθεος εἶπεν, Τοῖς τοῦ βίου ἀποταξαμένη προσκαίροις καὶ ματαίοις, δεῦρο σὺν ἐμοί, ἀγώνισαι Μαῦρα τὸν καλὸν ἀγῶνα τοῦτον, ὅπως στέφανον ἄξιον παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ κομισώμεθα. Ἐὰν γὰρ ἑκόντες παραγενώμεθα πρὸς αὐτὸν, οὐ λογίσεται ἡμῶν τὰς ἁμαρτίας. Μαῦρα εἶπεν, Ἡνίκα ἤμην βουλομένη συντυχεῖν σοι, ἄλλα ἐφρόνουν, καὶ ἀδικίας ἡ καρδία μου καὶ δόλου ἐπεπλήρωτο· ὅτε δὲ πρός με διελέχθης, ὡς εἰ πνεῦμά μοι θεῖον ὑπεισῆλθε, καὶ δικαιοσύνη μοι παρηκολούθησεν ἕνεκέν σου, μακαριώτατε ἀδελφέ· καὶ γίνωσκε, ὅτι κἀγὼ ταῦτα προκρίνω ἃ καὶ σὺ ἠγάπησας.

Timotheus ostendit eam a diabolo deceptam,

F

et pœnitentem

7 Τιμόθεος εἶπεν, Εἰ ταῖς ἀληθείαις λέγεις ἅπερ φρονεῖς, ἀπελθοῦσα ἔλεγξον τὸν Ἡγεμόνα περὶ τούτων. Μαῦρα εἶπεν, Ἀδελφέ μου Τιμόθεε, μή ποτε θεασαμένη τὸν Ἡγεμόνα κινούμενον, καὶ τὰς μεγίστας βασάνους, καὶ τιμωρίας οὐχ ὑπενέγκω, σφόδρα γὰρ μικρά εἰμι τῇ ἡλικίᾳ, πεντεκαίδεκα ἔτη οὖσα. Τιμόθεος εἶπεν, Ἔλπισον ἐπὶ τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ ἔσονται αἱ βάσανοι καὶ αἱ τιμωρίαι τοῦ Ἡγεμόνος ὡσεὶ ἔλαιον ἐπιχεόμενον ἐν τῷ σώματί σου, καὶ ὡσεὶ πνεῦμα δρόσου ἐν τοῖς ὀστέοις σου, ἐπικουφίζον καὶ ἀναπαῦον σε ἀπὸ πάσης ἀλγηδόνος.

jubet se Præsidi sistere,

Deum orans

A ὄνος. Σὺ δὲ ὁ Θεὸς πάσης χάριτος, ὁ βοηθήσας τοῖς τρισὶν παισὶν ἐν τῇ καμίνῳ, ὁ τὸν Δανιὴλ διασώσας ἐκ στόματος λεόντων, καὶ διὰ τοῦ προφήτου προφήτην θρέψας, μισθοῦ δικαιοσύνης ἕνεκα τῆς πρός σε, ὁ στηρίξας ἀληθῶς τὸν Ἀμβακοὺμ διὰ τοῦ ἀρίστου, οὐ μόνον γὰρ ἐν αἰχμαλωσίᾳ βοηθεῖς, ἀλλὰ καὶ ἐν λάκκῳ λεόντων, καὶ ἐν καμίνῳ πρὸς τοὺς ἐν σοὶ πεποιθότας διασώζεις εἰς μαρτύριον τῆς σῆς φιλανθρωπίας, ὅτι αἰχμάλωτον λαβὼν Μάρτυρα καὶ προφήτην ἀπειργάσω· καὶ τὰ νῦν, Κύριε, Κύριε, ἔπιδε ἐπὶ τὴν δούλην σου Μαῦραν. Ὁ πρὸς γάμον ζεύξας ἡμᾶς, σὺ καὶ ἐν τούτῳ τῷ ἀγῶνι μὴ ἀποχωρίσῃς ἡμᾶς τοῦ παναγίου χοροῦ τῶν μαρτύρων σου· ἀλλὰ παρακλήθητι βραβεῦσαι ἡμῖν ὅπως ἐνέγκωμεν ἐν ὑπομονῇ τὰ ὑπέρ σου πράγματα, καὶ τὸν διά σε θάνατον· ἵνα καταισχυνθῇ ὁ ὑπεναντίος, μὴ ἰσχύσας ἀποχωρῆσαι ἡμᾶς τῆς ὁμονοίας, ἧς ἐκτησάμεθα ἐν τῷ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ σοὶ δόξα τῷ Πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.

ut ipsi constantiam largiatur.

CAP. II *Illa Christum confessa,*

8 Τούτων οὖν τῶν προσευχῶν γενομένων ὑπὸ τοῦ ἁγίου Τιμοθέου, ἀναστᾶσα Μαῦρα, καὶ ἀναζωπυρήσασα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, πρὸς τὸν Ἡγεμόνα ἄπεισι, καὶ ἔστη ἐνώπιον αὐτοῦ, καί φησι πρὸς αὐτόν, Ὦ τῆς ἀδικίας Ἡγεμών, χρυσόν μοι καὶ ἀργύριον ἐτάσσω παρέχειν, ἐρεθίζων μου τὴν ψυχὴν εἰς ἀπώλειαν, καὶ τοῦτό σοι πολλῶν σπουδαιότερον γέγονε, δόσει χρυσίου ψυχὰς τιμίας B ἀπολέσαι· ἀλλ' οὐκ ἰσχύσεις κατ' ἐμοῦ διὰ ταύτης σου τῆς ἀπάτης· τοῦ γὰρ Σωτῆρός μου Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν πανοπλίαν ἐνδυσαμένη παρέστηκά σοι. Ἀρειανὸς ὁ Ἡγεμὼν εἶπεν, Οὐ προεῖπον ὑμῖν περὶ Τιμοθέου, ὅτι ἀνὴρ μάγος ἐστίν; ἰδοὺ γὰρ καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἐμάγευσε συμμανῆναι αὐτῷ. Καὶ εἶπεν πρὸς αὐτήν, Προέκρινας καὶ σὺ Μαῦρα τὸν θάνατον ὑπὲρ τὴν ζωήν; καὶ ἰδοὺ βασάνοις καὶ τιμωρίαις ὑποστῆναι μέλλεις μὴ ἀπολαύουσα τοῦ ἡδίστου βίου. Ἢ τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρός σου προορωμένη, ὅτι γενομένη χήρα οὐχ ἕξεις τὸ λοιπὸν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ἀπόλαυσιν, ἣν εἶχες ἔτι περιόντος τοῦ ἀνδρός σου, προέθου καὶ σὺ μετ' αὐτοῦ ἀποθανεῖν; Μὴ τοίνυν τὴν καρδίαν ἔτηκε ἑαυτῆς· οὐ γὰρ γενήσῃ χήρα· ἐγὼ γὰρ ἑνὶ τῶν παρ' ἐμοὶ Ἑκατοντάρχων, τῶν πρὸς δέκα δύο f ἀννώνας λαμβανόντων, πρὸς γάμον δίδωμί σε· καὶ τῶν τοῦ βίου ἀγαθῶν ἀπολαύσεις τοιούτῳ ἀνδρὶ συνοῦσα, καὶ ἐνδοξοτέρου τοῦ πρώτου ἀνδρός σου γενομένου.

et novas nuptias oblatas

f

generose spernens,

9 Μαῦρα εἶπεν, Τοῖς τοῦ βίου πᾶσιν ἀποταξαμένη, οὐδενὶ τῶν Ἑκατοντάρχων εἰς γάμον ἐμαυτὴν παραδίδωμι· λέγω δέ σοι τὸ ἀσφαλές, Ἐγὼ νυμφίῳ συνεταξάμην ἐπουρανίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ τῷ υἱῷ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος· ὅθεν θαῤῥοῦσα ἐν αὐτῷ, ἀδιστάκτῳ καρδίᾳ παρέστηκά σοι, μὴ φοβουμένη τὸ ἄδικόν σου δικαστήριον. Θυμωθεὶς δὲ ὁ Ἡγεμών, ἐκέλευσε τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ἐκτιλῆναι g. καὶ μετὰ ταῦτα εἶπεν αὐτῇ ὁ Ἡγεμών, Ἰδοὺ ἡ C κόμη τῆς κεφαλῆς σου ἤδη ἐκτίλλεται, διὸ κερδῆσαι θέλησον τὰς μενούσας σε βασάνους μεγάλας καὶ φοβεράς. Μαῦρα εἶπεν, Νῦν ἔγνων, Ἡγεμών, ὅτι ὄντως με Χριστὸς πρὸς σεαυτὸν προσελάβετο, μὴ λογισάμενός μοι τὸ παράπτωμα, ὅπερ ἔπραξα ἐν ἀγνοίᾳ, σοῦ ὄντος αἰτίου ταύτης μου τῆς ἁμαρτίας· ἐξέτιλας γάρ μου τὰς τρίχας, ἃς μετὰ δόλου ἐποίησας πλοκαμισθῆναι εἰς ἀπάτην τοῦ μακαρίου μου ἀνδρός· νῦν οὖν μέγα μοι ἁμάρτημα περιεῖλεν ὁ Θεός, ἵνα μὴ καὶ ἕτερος σκανδαλισθῇ ἐν ἐμοὶ τῶν παρεστηκότων ἐν τῇ θεωρίᾳ ταύτῃ.

g

evulsam sibi comam gaudet.

et abscissos digitos:

10 Ἀγανακτήσας οὖν ὁ Ἡγεμὼν ἐπὶ τῇ ἀποκρίσει αὐτῆς, ἐκέλευσε τοὺς δακτύλους αὐτῆς κοπῆναι, καὶ ἀποῤῥιφῆναι. Μαῦρα εἶπεν, Καὶ ἐν τούτῳ σοι χάριτας ὁμολογῶ· ἐκέλευσας γὰρ κοπῆναί μου τοὺς δακτύλους, εἰς οὓς περιέθηκα ἐμαυτῇ κόσμον δελεασμοῦ. Γίνωσκε οὖν, μὴ εἰδέναι σε ὃ ποιεῖς ἐπ' ἐμέ· τοῦτο γὰρ δεύτερόν μου ἁμάρτημα, καὶ διὰ ταύτης τῆς κολάσεως ἀφεθῆναι ἐποίησας· διὸ ἀγαλλιῶσα παρέστηκα ὑπαντῶσά σοι πρὸς πάσας τὰς μηχανὰς καὶ ἐπινοίας τῶν κολάσεων. Ἰδὼν δὲ αὐτὴν ὁ Ἡγεμὼν καρτερῶς ὑποφέρουσαν τὰς βασάνους, ἐξεπλήσσετο ἐπὶ τῇ ὑπομονῇ αὐτῆς. Ὁ δὲ Πρεσβύτερος Ποικίλιος βλέπων τὴν ὑπομονὴν αὐτῆς (οὐ γὰρ ἦν πόῤῥω ἀπ' αὐτῆς) ἔφη αὐτῇ, Ὦ Μαῦρα, γενναία καὶ ἀγαθή, πῶς ἤσθα, θύγατερ ὅτε ἐξέκοπτόν σου τοὺς δακτύλους καὶ ἔῤῥιπτον; Μαῦρα εἶπεν, Ὥσπερ πολλάκις ἑώρακας ἄνθρωπον ἐν κήπῳ καθάρῳ λάχανα ἀνασπῶντα ἀπὸ ῥίζης αὐτῶν, οὕτω κἀγὼ ἔβλεπον τοὺς δακτύλους μου ἀποκοπτομένους, καὶ οὐκ ᾐσθόμην.

EX MS. VATICAN.

11 Ἀρειανὸς προσέταξεν δώδεκα στρατιώτας ὑποκαῦσαι μέγαν λέβητα, καὶ βληθῆναι τὴν ἁγίαν Μαῦραν ἐν αὐτῷ· ἦν δὲ ὁ λέβης κοχλάζων καὶ ἀναβρύχων ὡς ἦχος βροντῆς. Καὶ βληθείσης αὐτῆς ἐν τῷ λέβητι, ἑωρᾶτο στήκουσα μέσον αὐτοῦ, μηδὲν παθοῦσα δεινόν· οὕτω γὰρ ἤρξατο λέγειν πρὸς τὸν Ἡγεμόνα. Καὶ ἐν τούτῳ σοι χάριτας ὁμολογῶ, προσέταξας γάρ με λούσασθαι καὶ καθαρισθῆναι τῶν προπεπλημμελημένων ἁμαρτημάτων, ὥσπερ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ πρώην ἔδρασα· καθαρᾷ οὖν καρδίᾳ προσελθοῦσα τῷ Θεῷ, λήψομαι τὸν στέφανον τῆς ζωῆς· ἃ γὰρ ὑπό σου πάσχω, εἰς σωτηρίαν μοι τὴν ἐκ Χριστοῦ γίνεται. Πλὴν οὔπω ζέσαντος τοῦ λέβητος, σπεύσας τάχιον με ἐποίησας κατελθεῖν· πάνυ γὰρ ψυχρά ἐστι τὰ ὕδατα τοῦ λέβητος, καὶ οὐκ ᾐσθόμην τῆς θέρμης, ὡς οὐδὲ τῶν πρώην βασάνων.

in lebetem aquæ ferventis missa

insultat Præsidi:

12 Ταῦτα ἀκούσας ὁ Ἡγεμών, σφόδρα ἐθυμώθη, καὶ εἰς ὑπόνοιαν ἦλθε, λογισάμενος, μὴ ἄρα οἱ στρατιῶται ἕτερα ἀνθ' ἑτέρων εἰργάσαντο, συνεργοῦντες τῇ Μαύρᾳ, καὶ τὸ θερμὸν καὶ ζέον ὕδωρ ἐξέχεαν, ψυχρὸν δὲ εἰς τὸν λέβητα ἐνέβαλον, ἵνα ἐὰν ἀφέσεως τύχῃ, παραλαβόντες αὐτήν, αἰσχρὰς ἐπιθυμίας τελέσωσιν ἐν αὐτῇ. Ταῦτα ἐννοηθεὶς ὁ Ἡγεμών, ἀνεπήδησεν ἀπὸ τοῦ θρόνου αὐτοῦ δρομαῖος, βουλόμενος γνῶναι εἰ τῇ ἀληθείᾳ τὰ ὕδατα τοῦ λέβητος ψυχρά ἐστι· καὶ λέγει τῇ Ἁγίᾳ, Εἰ σὺ δι' ἀναισθησίαν ὑπερβάλλουσαν καταφρονεῖς αὐτῶν, ἆρασα τοίνυν μικρὸν ὕδωρ, ἐπίβαλε τῇ χειρί μου, ἵνα κἀγὼ γνῶ εἰ ἀληθῶς ψυχρά ἐστι τὰ ὕδατα τοῦ λέβητος. Μαῦρα εἶπεν, Οὕτω ψυχρά ἐστι καὶ καταφρονῶ αὐτῶν αἰσθάνεσθαί με τῆς θέρμης αὐτῶν· διό, εἰ μὴ εὐπορεῖς ξύλων πρὸς ἔκκαυσιν τοῦ λέβητος, πέμψον πρὸς τὸν ἐμὸν πατέρα, καὶ δίδωσί σοι φορτίον ξύλων πρὸς ἔκκαυσιν τοῦ λέβητος, τέκτων γάρ ἐστιν, ἵνα ἐπὶ πλεῖον ἐκκαύσῃς τὸν λέβητα· ἔλεγε δὲ ταῦτα χλευάζουσα τὸν Ἡγεμόνα καὶ τὰς ἐπινοίας αὐτοῦ. Ὁ Ἡγεμὼν εἶπεν, Οὕτως εἶ δύσριγος, ὡς μὴ αἰσθάνεσθαί σε τῆς θέρμης τῶν ὑδάτων; εἶπόν σοι ἐπίβαλε τῇ χειρί μου ἐκ τοῦ λέβητος. Ἡ δὲ Ἁγία ἐπέχεε ταῖς χερσὶ τοῦ Ἡγεμόνος, καὶ εὐθέως αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἀπεδάρησαν ἐκ τῆς πολλῆς ἐκκαύσεως τοῦ λέβητος. Καὶ ἐκπλαγεὶς ὁ Ἡγεμὼν ἐπὶ τῇ ὑπερβολῇ τῆς ἐγκρατείας αὐτῆς, σφόδρα ἐθαύμασεν, ἐπαινῶν αὐτὴν καὶ λέγων· Εὐλογητὸς Κύριος, ὁ Θεὸς Μαύρας, καὶ οὐκ ἔστιν πλὴν αὐτοῦ, ἐν ᾧ καυχᾶται Μαῦρα. Καὶ ταῦτα λέγων, ἐκέλευσεν αὐτὴν ἀφεθῆναι.

qui frigidam infusam existimat,

E

ejus experimentum capit malo suo

13 Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἐπὶ τῇ ἀνέσει αὐτῆς, πάλιν τοῦ διαβόλου βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ, ἐπὶ τὸ ἐναντιοῦσθαι τοῖς ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἔχουσιν ἀγαθὴν συνείδησιν πρὸς τὸν Θεόν, ἐκάλεσεν αὐτήν, καὶ εἶπεν, Μαῦρα πέπαυσο τὸ λοιπὸν τοῦ ἐλπίζειν ἐπὶ Χριστόν, καὶ θῦσον διὰ τάχους τοῖς θεοῖς. Μαῦρα εἶπεν, Οὐ θύω, ἔχω γὰρ Κύριον τὸν ὑπερασπίζοντά μου. Ὁ Ἡγεμὼν εἶπεν, Τὸ στόμα σου ἀνθράκων πληρώσας ἀνάψω ἐὰν μὴ θελήσῃς ἐπιθῦσαι. Μαῦρα εἶπεν, Ἀφρόνως κινούμενος, ὃ ποιεῖς μὴ h γινώσκεις· ἐκέλευσας γάρ μου ἀνθράκων γεμισθῆναι τὸ στόμα, ἐπὶ τὸ εἰς τέλος πάσας τὰς ἀνομίας μου καὶ ἁμαρτίας, ἃς διὰ χειλέων καὶ γλώσσης ἐπλημμέλησα, ἐξαλειφθῆναι· καὶ γὰρ ὁ Χριστός μου, ὅτε τῷ προφήτῃ Ἡσαΐᾳ ἔδειξε τὴν ἑαυτοῦ δόξαν, καὶ ἠκούτισεν αὐτῷ τὴν τῶν οὐρανίων δυνάμεων ὑμνῳδίαν, ἔτι ῥυποῦντα αὐτὸν ἁμαρτίαις εἰπών, ἀπέστειλεν αὐτῷ ἕνα τῶν λειτουργούντων αὐτῷ Σεραφίμ, κατέχοντα ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ ἄνθρακα πυρός, ὃν τῇ λαβίδι ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου, καὶ προσήνεγκε τὸν ἄνθρακα τοῦ πυρὸς τοῖς χείλεσι τοῦ προφήτου, καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ἰδού, ἥψατο τοῦτο τῶν χειλέων σου, καὶ ἀφελεῖ πάσας τὰς ἀνομίας σου, καὶ τὰς ἁμαρτίας σου περικαθαρεῖ. Εἰ δι' ἑνὸς ἄνθρακος ὁ προφήτης ἁμαρτιῶν καὶ ἀνομιῶν ἀφέσεως κατηξιώθη, δέομαί σου τοίνυν κἀγώ, οὐ μόνον τὸ στόμα μου ἀνθράκων πληρῶσαι, ἀλλὰ καὶ τὸ πρόσωπόν μου σὺν παντὶ τῷ σώματι,

F *rursus sollicitata ad sacrificandum*

h

prunas ori immittendas

optare se ait,

EX MS. VATIC.

A σώματι, εἰς ὀσμὴν εὐωδίας Χριστοῦ, ἵνα ὁ ἐν τῷ προφήτῃ Θεὸς καὶ ἐν ἐμοὶ ἔλθῃ, καὶ ῥύσεταί με ἐκ πασῶν που τῶν ἁμαρτιῶν.

et lampade ardenti ustulata

14 Ἐκπλαγεὶς δὲ ὁ Ἡγεμὼν ἐπὶ τοῖς λόγοις τούτοις, ἅμα δὲ καὶ θυμοῦ πλέων, ἐκέλευσεν λαμπάδα ἐνεχθῆναι θείου πεπληρωμένην μετὰ ἐκροπίσσης εἰς ἔκκαυσιν αὐτῆς. Ὁ δὲ ὄχλος, ὁ παρεστὼς εἰς τὴν θεωρίαν ταύτην, ἀναβοήσας φωνῇ μεγάλῃ, εἶπεν· Μέχρι τίνος ἐπίκεισαι, ὦ Ἡγεμών; μέχρι τίνος βασάνους ἐφευρίσκεις, καὶ ταῦτα κόρην οὖσαν; Παῦσαι τὸ λοιπόν, πάνυ γὰρ ἐκπλησσόμεθα ἐπὶ τῇ ὑπομονῇ αὐτῆς. Καὶ στραφεῖσα Μαῦρα, ἔφη πρὸς τοὺς ὄχλους, Ἕκαστος ὑμῶν τοῖς ἰδίοις ἔργοις σχολαζέτω, οἱ ἄνδρες τὰ τῶν ἀνδρῶν ἔργα ποιεῖτε, αἱ γυναῖκες τὰ τῶν γυναικῶν εἰς σωφροσύνην καὶ ἁγνείαν· χρεία γάρ μοι οὐδεμία ἐστὶ τῆς παρ᾽ ὑμῶν προστασίας· ἔστι γὰρ Θεός, εἰς ὃν καὶ τὰς ἐλπίδας ἔχω, ὃς ὑπερασπίζει μου. Ταῦτα αὐτῆς λεγούσης, προσέταξεν ὁ Ἡγεμὼν τὴν λαμπάδα τοῦ πυρὸς προσάψαι αὐτῆς τῷ σώματι, ὅπως αὐτὴν καταφλέξῃ τὸ πῦρ. Μαῦρα δὲ θεασαμένη τὴν λαμπάδα τοῦ πυρός, εἶπεν πρὸς τὸν Ἡγεμόνα, ὡς μὴ ἐσχηκώς μου πεῖραν διὰ τῶν προτέρων κολάσεων, νῦν δοκεῖς ἐκφοβεῖν με διὰ μιᾶς λαμπάδος οἰκτρᾶς; τί γὰρ μεῖζον ὁ λέβης ζέων καὶ ἀναβρύχων, ἐν ᾧ ὅλη ἤμην κάτω οὗ καὶ κατέπτυσα ὡς ὕδατος, σὺ μάρτυς ἐκείνου τοῦ ζέματος, ὡς αἱ B χεῖρές σου ἀπεδάρησαν, ἡ λαμπὰς μία ἐν ἑνὶ τόπῳ τοῦ σώματος ἐφαπτομένη; εἰ οὖν δυνατὸς εἶ, κάμινον ἔκκαυσον σφοδρῶς, κἀκεῖ με βαλών, εὑρήσεις τὴν ἔνστασίν μου, ὅτι Χριστοῦ εἰμι δούλη, καὶ οὐ μή με ἐγκαταλείψῃ ὁ Θεός μου, ὁ καλέσας με διὰ τοῦ μακαρίου μου ἀνδρὸς ὑπομεῖναι τὸν ἀγῶνα τοῦτον· ἣν δὲ νομίζεις λαμπάδα μοι προσάπτειν, ὡσεὶ δρόσος ἐστὶν ἑωθινή, ἡ κατερχομένη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τὴν γῆν, ἣ ποιεῖ τὸ δένδρον βλαστάνειν καὶ δίδωσι τοὺς καρπούς.

integram fornacem optat.

15 Ἡττηθεὶς δὲ ὁ Ἡγεμών, ἐπεὶ δι᾽ ἔργων ἀποκρίσει αὐτῆς, καὶ μὴ εὑρίσκων ἔτι χείρονας βασάνους αὐτῇ ἐπαγαγεῖν, ἐν πολλῇ ἀπορείᾳ γενόμενος, τότε προσέταξεν αὐτήν, καὶ τὸν ἄνδρα αὐτῆς Τιμόθεον σταυρωθῆναι ἀπέναντι ἀλλήλων. Πορευομένων δὲ αὐτῶν ἐπὶ τὸ σταυρωθῆναι, συντυχοῦσα ἡ μήτηρ αὐτῆς, κατεῖχεν αὐτήν, κράζουσα καὶ λέγουσα· Μαῦρα θύγατερ, οὕτως εἴασας τὴν μητέρα σου ἐπιζητοῦσάν σε; Τίς δ᾽ ἔτι χρήσεται τοῖς σοῖς κοσμίοις, τῷ χρυσίῳ καὶ τῷ ἀργυρίῳ, καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι; τίς αὐτὰ κατατρίψει, μηκέτι οὔσης μου θυγατρός; Μαῦρα εἶπεν, Μῆτερ, ὁ μὲν χρυσὸς ἀπόλλυται, καὶ τὰ ἱμάτια ἀπὸ σητὸς βρώσκονται, καὶ κάλλος γηρᾷ καὶ τῷ χρόνῳ μαραίνεται, ὁ δὲ στέφανος Ἰησοῦ Χριστοῦ ἄφθαρτός ἐστιν εἰς αἰῶνας. Καὶ οὐκ ἐδυνήθη ἀνταποκριθῆναι, ἢ ἀντιστῆναι αὐτῇ πρὸς ταῦτα· καὶ ἀποτινάξασα ἑαυτὴν C ἐκ τῆς χειρὸς τῆς μητρὸς αὐτῆς, ὀρθία ἔστη ἐπὶ τὸν σταυρὸν εἰποῦσα τῇ μητρί· Τί με παρασύρεις μὴ τάχιον τοῦ Κυρίου ἀπολαῦσαι ἐν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

CAP. III

Damnatis ad crucem

frustra occurrit mater Mauræ:

16 Καὶ σταυροῦσιν αὐτοὺς ἀπέναντι ἀλλήλων i, καὶ ἦσαν ἐν τῷ σταυρῷ ἡμέρας ἐννέα καὶ νύκτας ἐννέα, προτρεπόμενοι ἀλλήλους ἐκ διδαχῆς. Εἶπεν δὲ ἡ ἁγία Μαῦρα πρὸς τὸν μακάριον Τιμόθεον, Μὴ τῷ ὕπνῳ ἑαυτοὺς δῶμεν, μήποτε ἐπιστῇ ἡμῖν ὁ Κύριος τῆς οἰκίας ἡμῶν, καὶ εὑρήσῃ ἡμᾶς κοιμωμένους, καὶ ἀγανακτήσῃ καθ᾽ ἡμῶν· καὶ γὰρ λύχνος καιόμενος ἐπὶ οἰκήματος γρηγοροῦντος τοῦ οἰκοδεσπότου ἀποστρέφει λῃστὴν μέλλοντα εἰσιέναι, ὅταν δὲ σβεσθῇ, εὐχερῶς ἐπιβαίνει πᾶς ὁ θέλων διαρπάζειν· ὦμεν οὖν γρηγοροῦντες καὶ νήφοντες ἐν προσευχαῖς, ὅπως ἡμῶν ὁ Κύριος ἔτι καὶ ἔτι συντηρήσει τῇ ὑπομονῇ καὶ καρτερίᾳ τῇ δι᾽ αὐτόν, καὶ μὴ πάλιν ὁ ἐχθρὸς λάθρα ἐλθὼν ἐπιχειρήσῃ πολεμῆσαι ἡμᾶς ἐν τῷ σταυρῷ. Καὶ πάλιν εἶπεν πρὸς αὐτόν· Ἐγέρθητι Ἀδελφέ μου, καὶ ἔκβαλε τὸν ὕπνον ἀπὸ σοῦ, καὶ ἔσο γρηγορῶν· ἑώρακα γὰρ ὡς ἐν ἐκστάσει ἄνθρωπον ἑστῶτα ἐναντίον μου, ἔχοντα ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ ποτήριον μεστὸν γάλακτος καὶ μέλιτος· καὶ λέγει πρός με, Τοῦτο λαβοῦσα, πίε. Ἐγὼ δὲ πρὸς αὐτὸν ἔφην, Τίς γὰρ σὺ τυγχάνεις; Ὁ δὲ λέγει μοι, Ἄγγελος εἰμὶ τοῦ Θεοῦ. Ἐγὼ δὲ πρὸς αὐτὸν εἶπον, Ἀνάστα οὖν, καὶ προσευξώμεθα. Λέγει δέ μοι αὐτός, Οἰκτείρας σε παραγενόμην, ὅτι ἐὰν νηστεύσῃς ἕως ὥρας ἐννάτης, λέγεις ὅτι ἐπείνασα. Ἐγὼ δὲ εἶπον πρὸς αὐτόν, Τίς σε ταῦτα κινεῖ λέγειν; ἢ πόθεν ἄχθῃ ἐπὶ τῇ ὑπομονῇ καὶ ἐγκρατείᾳ μου; D οὐκ οἶδας ὅτι ἀδύνατα διὰ προσευχῆς χαρίζεται ὁ Θεός; Καὶ ἐν τῷ προσεύχεσθαί με, ἐθεασάμην τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀποστρέφοντα ἀπ᾽ ἐμοῦ· καὶ εὐθέως ἔγνων, ὅτι τοῦ ἐχθροῦ ἐστι τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο, βουλομένου ἡμᾶς ἐκθλίψαι καὶ ἐν τῷ σταυρῷ ὄντας· καὶ εὐθέως ἀπέστη ἀφ᾽ ἡμῶν. Καὶ ἰδοὺ ἦλθεν ἕτερος· καὶ ἐξήγαγέ με ὡς ἐπὶ ποταμόν, ῥέοντα γάλα καὶ μέλι· καὶ λέγει μοι· Πίε. Καὶ λέγω αὐτῷ· Ἤδη εἶπον, μὴ πίειν με ὕδωρ, ἢ ἀπὸ παντὸς ποτοῦ γεύσασθαί με, ἕως πίω τὸ ποτήριον τοῦ Χριστοῦ, τὸ διὰ θανάτου μοι κεκερασμένον εἰς σωτηρίαν καὶ ἀφθαρσίαν ζωῆς αἰωνίου. Αὐτὸς δὲ ἔπιε· καὶ πιόντος αὐτοῦ, ἠλαττώθη ὁ ποταμός, καὶ αὐτὸς ἀπέστη ἀφ᾽ ἡμῶν.

hæc Timotheum ut vigilet monens:

eidem narrat quomodo bis tentata a dæmone

18 Καὶ ἰδοὺ ἀφίστασαι ἕτερος εἰς σχῆμα καινοπρεπές, οὗ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἔλαμπεν ὡς ὁ ἥλιος· καὶ ἐκράτησέ με τῆς χειρός, καὶ ἀνήγαγέ με εἰς οὐρανόν, καὶ ἔδειξέ μοι θρόνον ἐστρωμένον, ἔχοντα στολὴν λευκήν, καὶ στέφανον κείμενον ἐπάνω αὐτοῦ· Ἐγὼ δὲ ἐκπλαγεῖσα, εἶπον, Τίνος ἐστὶ ταῦτα, Κύριε; Καὶ λέγει μοι· Ταῦτά ἐστι τὰ νικητήριά σου, καὶ ὁ θρόνος αὐτὸς καὶ ὁ στέφανός σοι ἡτοιμάσθησαν. Καὶ ἀνήγαγέ με ἀνώτερον ὀλίγον, καὶ ὑπέδειξέ E μοι θρόνον ἕτερον ἔχοντα στέφανον ἐπάνω αὐτοῦ, καὶ λευκὴν στολήν. Καὶ λέγω αὐτῷ, Τίνος ἐστὶ ταῦτα, Κύριε; Καὶ λέγει μοι, Ταῦτά ἐστι Τιμοθέου, τοῦ ἀνδρός σου. Ἐδεήθην δὲ αὐτοῦ λέγουσα, Διὰ τί πόρρω ἀπέχουσιν ἀλλήλων οἱ θρόνοι; Καὶ λέγει μοι· Πολλὴ διαφορὰ μεταξύ σου καὶ τοῦ ἀνδρός σου· οὐκ οἶδας ὅτι ἕνεκεν αὐτοῦ καὶ τῆς προτροπῆς αὐτοῦ ἔλαβες τὸν στέφανον; Ἄπελθε οὖν, ἀνάκαμψον εἰς τὸ σῶμά σου ἕως ὥρας ἕκτης· αὔριον γὰρ ἔρχονται Ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τὰ πνεύματα ὑμῶν, καὶ φέρουσιν αὐτὰ ἐνταῦθα. Ἀλλὰ γίνεσθε γρηγοροῦντες, μὴ πάλιν ὁ ἐχθρὸς πολεμήσῃ ὑμᾶς.

tandem monstrante Angelo

viderit thronos utrique paratos:

19 Τῇ οὖν δεκάτῃ ἡμέρᾳ, ὄντων αὐτῶν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ὥρᾳ ἕκτῃ ἦλθεν ὁ Ἄγγελος ἐπὶ τὰ πνεύματα αὐτῶν. Καὶ ἐβόησεν ἡ ἁγία Μαῦρα, λέγουσα πρὸς τὸν λαόν, Ἀδελφοί, μνήσθητε ὅτι ἐποιήσαμεν τὰ τοῦ κόσμου τούτου, καὶ πάλιν ἐτελέσαμεν τὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ ληψόμεθα τὸν ἄφθαρτον στέφανον παρὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ ὑμεῖς τοίνυν, ἐὰν τὰ τοῦ κόσμου ποιήσητε, πάλιν τὰ τοῦ Θεοῦ ποιήσατε, καὶ λήψεσθε τὸν στέφανον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὅσοι γὰρ λαμβάνουσι τὸν στέφανον αὐτοῦ, τούτων ἀφεθήσονται αἱ ἁμαρτίαι. Καὶ ταῦτα εἰπούσης αὐτῆς, ἀπέδωκαν τὰ πνεύματα αὐτῶν ἐν εἰρήνῃ. Ἐπληρώθη δὲ αὐτῶν ἡ μαρτυρία ἐν ἀγαθῷ καὶ τελείῳ ἀγῶνι, ἐν Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας F τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

et simul ambo exspirant die decima.

ANNOTATA.

a *In 3 Versu similari ante Canonem festi, ut habetur in Menæis, hæc* ferramenta *vocantur* Ὀβέλισκοι.

b Χάμος *Menæa* Κημός. *Synaxarium Basilii* Ξύλον. *Ligneum igitur frænum seu lupatum ori insertum et loquelam prohibens intelligitur.*

c Μαφόριον *non tantum muliebris sed etiam virilis, imo et sacri vestitus fuisse genus, ostendit Meursius in Glossario.*

d *Ecgraphum nostrum* καθ᾽ ἡμᾶς ἑαυτόν.

e Σῖτος *annua pensitatio est ad* σῖτον, *id est victum in frumento aliisve victualibus præberi solita: an aliter alibi pro censu seu tributo usurpatum inveniatur, ignoro.*

f Ἀννόνα, *alias et melius* Ἀννώνα stipendium, *a Latinis sumpta vox quasi* ad nonam, *id est, horam seu tempus prandii præberi solita; a Græcis medii ævi latius accipitur. Sed quid sibi hic vult additum* πρὸς δέκα δύο. *Intelligo militiæ honorem a numero annorum in ea actorum seu meritorum stipendiorum æstimari: quemadmodum etiam hodie solent commendari milites quod quinque, octo, decem* Campanias *(ut cum vulgo loquar) cum honore absolverint.*

A g Ἐκταλῆναι *nescio an euphoniæ causa pro* ἐκτιλῆναι.

h *Visa est supplenda negatio, quæ ecgrapho nostro deerat.*

i *Modum crucifixionis a communi diversum indicat Synaxarium Basilii* προσηλωθέντες ἀμφότεροι τοίχῳ ambo ad parietem clavis confixi. D

EX MS. VATICAN.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ

ΤΟΥ ΑΓ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΓ. ΑΝΤΩΝΙΝΗΣ

VIDE PAG. 383

Ex Codice 655 *Bibliothecæ Vaticanæ.*

Antonina Virgo

Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις γενομένου διωγμοῦ, καὶ πολλῶν ἀδελφῶν προαναιρεθέντων ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν εὐσεβείας, μετὰ πολλὰς ἡμέρας προσήχθη τῷ ἀνελεήμονι Φήστῳ τῷ Ἡγεμόνι Χριστιανὴ παρθένος, ὀνόματι Ἀντωνίνα, κώμης * Βροδάμνων, τὸν βίον σεμνὸν ζήσασα, ἣν καὶ ἀνέδειξεν ὁ Κύριος τελείαν ἐν τοῖς ἄθλοις πρὸς τὴν τοῦ ἀντιπάλου καθαίρεσιν. Παραδοθείσης γὰρ αὐτῆς τῷ μιαιφόνῳ Ἡγεμόνι Φήστῳ, ἤρξατο ἐνεδρεύων παρακαλεῖν αὐτὴν καὶ λέγειν, Κυρία Ἀντωνίνα, τοιαύτην σε οὖσαν σεμνὴν παρθένον, θέλω σε ἱέρειαν καταστῆσαι τῆς Ἀρτέμιδος, ἀλλὰ μὴν καὶ δώρατά a σοι δοῦναι καὶ τιμάς, καὶ δεσποτεύειν τοῦ οἴκου μου.

** al Βρω-δάμνων.*

B *respuens oblatum a Festo Præs sacerdotium Dianæ*

a

Christi divinitem asserit,

2 Ἡ δὲ ἐπὶ πολὺ σιωπήσασα, μόλις ἀποκριθεῖσα, εἶπεν αὐτῷ· Τί τοιαύτας δωρεὰς ματαίας χαρίζῃ μοι; εἰ δὲ βούλει καὶ σύ, Φῆστε, μετασχεῖν τοῦ ἐμοῦ πλούτου, πίστευσον εἰς τὸν Κύριόν μου Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ λήψῃ πλοῦτον αἰώνιον. Φῆστος Ἡγεμὼν εἶπε· Μὴ γένοιτό μοι τοιούτῳ Θεῷ πιστεῦσαι, καὶ μάλιστα ἐσταυρωμένῳ. Ἀπεκρίθη Ἀντωνίνα καὶ εἶπεν· Οὐκ ἀρνοῦμαι ὅτι ἐσταύρωται καὶ ἐτάφη, καὶ γὰρ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀνέστη, καὶ ἔστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ καθεζόμενος, καθὼς γέγραπται ἐν τῷ ρθ´ ψαλμῷ, Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑπὸ πόδας τῶν ποδῶν gσου. Φῆστος Ἡγεμὼν εἶπεν· Αἱ πολλαί σου πολυτεχνίαι τῶν λόγων μάταιαι εἰσίν, μᾶλλον οὖν πείσθητί μοι, καὶ θῦσον τοῖς θεοῖς, καὶ ἔσῃ ἐν πολλῇ παῤῥησίᾳ. Ἀπεκρίθη Ἀντωνίνα καὶ εἶπε· Ἐγὼ τοιούτοις ἀναισθήτοις οὐ θύω, οἵτινες εἰσὶ δαιμόνια, ὅτι γέγραπται ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου τοῦ Θεοῦ μου, οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια εἰσίν, ὁ δὲ Κύριος τοὺς οὐρανοὺς ἐποίησεν. Φῆστος εἶπεν, Τοὺς θεοὺς ἡμῶν δαιμόνια λέγεις; Ἀντωνίνα εἶπεν, Ναί, οἷς γὰρ οὐκ ἔστιν ἰσχύς, οὔτε ὑπόστασις, οὐκ εἰσὶ θεοί, ἀλλὰ δαιμόνια. Φῆστος εἶπεν· Πληρώσατε τὰς σιαγόνας αὐτῆς ῥαπισμάτων, ἵνα ὀλίγον αἰσχυνθῇ· μὰ τοὺς γὰρ ἅπαντας θεούς, ὅτι εἰ μὴ πεισθεὶς Ἀντωνίνα τῷ δόγματι τοῦ Αὐτοκράτορος, κακηκάκως αἰκίσας σε, εἰς πορνεῖον ἐκπέμψω, εἶθ᾽ οὕτως πυρί σε ἀναλώσω· τέως δέ σοι διωρίαν δίδωμι τριῶν ἡμερῶν, ὅπως σκεψαμένη ἢ μετανοήσας θύσεις τοῖς θεοῖς· τοῦτο γὰρ καὶ πλείονες ἐπεχείρησαν ὃ σὺ τολμᾷς ποιεῖν, καὶ πάλιν μετανοήσαντες, ἔθυσαν. Ἀντωνίνα εἶπεν· Ὃ βούλει, ποίει, ἀνόσιε τύραννε.

C *et alapis cæsa differtur ad triduum.*

3 Καὶ παραδοθεῖσα τέσσαρσι στρατιώταις, ἀπίει χαίρουσα ἐν τῇ φυλακῇ. Λάθρα δὲ καλέσας ὁ Ἡγεμὼν τὸν Καπικλάριον, εἶπεν αὐτῷ· Μηδαμῶς κακόν τι ἐνδείξῃ αὐτῇ, ἀλλὰ μᾶλλον παραίνει αὐτῇ πρὸς τὸ μετανοῆσαι καὶ θῦσαι· δυσμετάθετον γάρ ἐστι τὸ τῶν Χριστιανῶν γένος. Ὁ δὲ Καπικλάριος εἰσενεγκὼν αὐτὴν ἐν τῇ φυλακῇ, ἤρξατο παραινεῖν καὶ λέγειν αὐτῇ· Κυρία Ἀντωνίνα, τί οὕτως ἐπιμένεις τῇ διανοίᾳ σου; μᾶλλον μετανόησον, καὶ θῦσον, καὶ σώθητι. Ἡ δὲ ὅλως οὐδὲν ἀπεκρίνατο αὐτῷ. Ὁ δὲ Καπικλάριος διηπόρει ἐν ἑαυτῷ, λέγων, Τί ἄρα εἴη τοῦτο; Ἡ δὲ μακαρία Ἀντωνίνα θεῖσα τὰ γόνατα αὐτῆς εἰς τὸ ἔδαφος, ηὔχετο νύκτα καὶ ἡμέραν. Πληρουμένου δὲ τῶν τριῶν ἡμερῶν τοῦ καιροῦ, περὶ ὥραν ἕκτην ἐξαίφνης βροντὴ ἐγένετο, ὥστε τὰ κλεῖθρα τοῦ δεσμωτηρίου διαῤῥαγῆναι, καὶ τὰς θύρας ἀνεῳχθῆναι, καὶ φῶς μέγα λάμψαι ἐν τῇ φυλακῇ· καὶ φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦλθεν λέγουσα αὐτῇ, Ἀνάστα, Ἀντωνίνα, καὶ μετάλαβε τροφῆς ἄρτου καὶ ὕδατος, καὶ ἐνίσχυσον, καὶ μὴ φοβηθῇς τὸν ἀνόσιον Φῆστον τὸν Ἡγεμόνα, ὅτι ἐγὼ μετά σου εἰμί. Καὶ ἀνέστη εὐχομένη, καὶ πληρώσασα τὸ Ἀμήν, ᾔτησε τροφὴν ἄρτου καὶ ὕδατος, καὶ ἔφαγε καὶ ἔπιε, καὶ εἰς ὕπνον ἐτράπη.

Quo inter preces traducto,

de cælo confortata illa

4 Πρωΐας δὲ γενομένης, ἐκάθισεν ὁ Ἡγεμὼν πρὸ τοῦ βήματος, καὶ εἶπεν· Ἀγάγετε τὴν ἱερόσυλον, ὅπως μάθωμεν τί τὸ δόξαν αὐτῇ. Καὶ ἐπορεύθησαν οἱ στρατιῶται, καὶ ἤγαγον αὐτήν, Ὁ δὲ Ἡγεμὼν καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος, ἐκέλευσε παραστῆσαι αὐτήν. Ἀναβλέψασα δὲ ἡ μακαρία Ἀντωνίνα εἰς τὸν οὐρανόν, εἶπεν· Εὐχαριστῶ σοι Κύριε ὁ Θεός μου, ὅτι τὸ θέλημά σου ποιεῖς ἐν ἐμοί· μὴ οὖν ἐγκαταλείπῃς με ἕως θανάτου. Καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῶν οὐρανῶν λέγουσα, Πορεύου ἐπὶ τὴν ὁδόν σου, ἐγὼ γάρ εἰμι μετά σου. Ἐγγισάσης δὲ αὐτῆς ἐπὶ τὸν τόπον ἔνθα ὁ Ἡγεμὼν καθέζετο, ἐμειδίασεν ἡ μακαρία Ἀντωνίνα· ὁ δὲ Ἡγεμὼν θεασάμενος, εἶπεν αὐτῇ· Τί ἐγέλασας, Ἀντωνίνα; Ἡ δὲ εἶπεν αὐτῷ, Θέλεις λέγοιμι σοι, ἀνόσιε, τί ἐγέλασα; εἶδον τὸν θρόνον σου καθαιρούμενον, καὶ διὰ τοῦτο κατεγέλασά σου. Αἰσθόμενος δὲ τῆς ὕβρεως ὁ Ἡγεμών, ἐκέλευσεν αὐτὴν b πτερνίζεσθαι. Ἡ δὲ τὸ ὄμμα τῆς καρδίας εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνατείνασα, εἶπεν· Εὐχαριστῶ σοι Κύριε ὁ Θεός μου ὅτι κατηξίωσάς με τὴν ταλαίπωρον καὶ ἁμαρτωλὴν λαβεῖν κλῆρον μετὰ τῶν Ἁγίων σου· τὸν δὲ μιαιφόνον τοῦτον ἐν τάχει παράδος εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ᾅδου, ὅπως γνῷ, ὅτι ἐφ᾽ οἷς ἤλπικε θεοῖς, μάταιοι εἰσίν.

reducitur ad tribunal, E

et Præsidem ridens conculcatur.

b

5 Ταῦτα ἀκούσας ὁ αἱμοβόρος Ἡγεμών, ἐπὶ πλεῖον ἐτραχύνθη, καὶ εἶπε τοῖς στρατιώταις· Ἡ ἀνοσία καὶ ἀκάθαρτος αὕτη οὐ μόνον τοὺς θεοὺς παροργίζει, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς ὑβρίζει· διὸ δὴ εἰσαγάγετε αὐτὴν εἰς τὸ πορνεῖον, ὅπως.... c, ἐμπλησθῇ τῆς ἐπιθυμίας αὐτῆς. Οἱ δὲ στρατιῶται εἰσήγαγον αὐτὴν εἰς μικρὸν οἰκημάτιον. Ἄγγελος δὲ Κυρίου ὤφθη ἑνὶ τῶν στρατιωτῶν, τῇ ἡλικίᾳ ὄντι νέῳ, ὡς ἐτῶν κγ´ ᾧ ἦν ὄνομα Ἀλέξανδρος, καὶ φησὶ πρὸς αὐτόν· Ἀλέξανδρε, λάλησον δὴ τῷ Ἡγεμόνι, καὶ εἴσελθε πρὸς Ἀντωνίναν, καὶ ἔνδυσον αὐτὴν τὴν χλαμύδα σου, ὅπως ἐξελθοῦσα διαλάθῃ τὸν ἀνόσιον Ἡγεμόνα. Ὁ δὲ τέλειος στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ εἶπε τῷ Ἡγεμόνι, Κέλευσόν με εἰσελθεῖν πρὸς Ἀντωνίναν, καὶ ἐὰν μὲν πείσω αὐτήν, εἰ δὲ μή γε, ποίει ὃ θέλεις. Ἐπέτρεψε δὲ ὁ Ἡγεμὼν καὶ εἶπε, Ποίει ὃ βούλει. Εἰσελθὼν δὲ ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὸ οἰκημάτιον, ἔνθα ἦν ἡ μακαρία Ἀντωνίνα, ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας αὐτῆς καὶ εἶπεν· Δούλη τοῦ Θεοῦ Ἀντωνίνα, ὁ Κύριος ἀπέσταλκέ με πρὸς σέ, ὅπως ἀναγγείλω σοι ὅσα ἐλάλησέ με, καὶ τὸ πῶς σωθήσῃ· ἡ δὲ ἔκθαμβος γενομένη, ἐφοβήθη σφόδρα· ἐξαίφνης δὲ μέγα φῶς περιήστραψεν αὐτούς, καὶ φωνὴ αὐτοῖς ἦλθεν λέγουσα· Μὴ φοβοῦ, Ἀντωνίνα, ὁ γάρ σε καλέσας εἰς τοῦτο ἄφθονος ὤν, ἐκάλεσεν καὶ Ἀλέξανδρον ἐπὶ τὸ αὐτὸ βραβεῖον· διὸ λάβε τὴν χλανίδα αὐτοῦ, καὶ περιβαλοῦ τὴν κεφαλήν σου ἐν αὐτῇ, καὶ ἐξελθοῦσα λάλησον διανεύουσα τῷ Ἡγεμόνι, καὶ διαλάθης αὐτόν· ἐγὼ γὰρ κρύψω σε ἀπ᾽ αὐτοῦ. Καὶ λαβοῦσα ἡ μακαρία Ἀντωνίνα τὴν χλανίδα τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐνεδύσατο καὶ περιεβάλετο ἐν αὐτῇ τὴν κεφαλὴν αὐτῆς, καὶ προελθοῦσα ἔξω, διενεύσατο τῇ χειρὶ αὐτῆς, καὶ εἶπε τῷ Ἡγεμόνι, ποίει ὃ θέλεις· καὶ ὡς δορκὰς ἐκ βρόχων ῥυσθεῖσα, ἀπίει τὴν ὁδὸν αὐτῆς χαίρουσα.

Inde rapta ad lupanar

F

c

Alexander veste commutata emittit:

Ex MS. Vatic. qui comprehensus,

A 6 Ὁ δὲ Ἡγεμὼν, νομίσας τὸν Ἀλέξανδρον ταῦτα αὐτῷ λέγειν, ἔπεμψε τέσσαρας στρατιώτας, λέγων αὐτοῖς. Ὡς ἂν βούλεσθε, χρήσασθε αὐτῇ, καὶ ἐξαγάγετε αὐτὴν ἔξω, ὅπως ἐν πολλῇ ὕβρει ποιήσω αὐτήν. Οἱ δὲ στρατιῶται εἰσελθόντες τοῦ πρᾶξαί τι ἄτοπον εἰς αὐτὴν, οὐχ εὗρον αὐτὴν εἰ μὴ μόνον τὸν Ἀλέξανδρον, καὶ ἔκθαμβοι ἐγένοντο λέγοντες· Ποῦ ἐστιν ἐκείνη; καὶ πῶς σὺ ἐνθάδε εἶ; Καὶ ἐπιλαβόμενοι τῆς χειρὸς αὐτοῦ, ἐξήγαγον αὐτὸν πρὸς τὸν Ἡγεμόνα, καὶ εἶπον· Τοῦτον εὕραμεν ἔσω μόνον. Ὁ δὲ Ἡγεμὼν ἰδὼν αὐτὸν, κατεπλάγη καὶ εἶπεν. Εἰπέ μοι, ἄθλιε καὶ δύστυχε, πῶς τοῦτο ἐποίησας ἡμῖν; ποῦ δέ ἐστιν ἡ ἀνοσία πόρνη; πάντως ἐκπορνεύσας αὐτὴν ἀπέλυσας, δοὺς αὐτῇ καὶ τὴν χλανίδα σου, συνταξάμενος αὐτῇ εἶναί σου γυναῖκα· ἀλλ' οὐχ οὕτως σοι ἔσται, οὐ γὰρ ἐκφεύξῃ τὰς χεῖράς μου. Καὶ πολλὰ διαπορήσας ἐν ἑαυτῷ ὁ Ἡγεμὼν, ἐκέλευσεν κρεμασθῆναι τὸν Ἀλέξανδρον καὶ d σπαθίζεσθαι.

interrogatur et virgis cæditur: d

rursumque post dies 7 productus,

7 Σπαθιζομένου δὲ αὐτοῦ, ἔλεγεν αὐτῷ ὁ Ἡγεμών· Ποῦ ἐστιν ἡ μιαιφόνος ἐκείνη; Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος οὐδὲν ἀπεκρίνατο αὐτῷ, εἰ μὴ μόνον εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνέβλεπεν. Καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πρὸς τὸν Ἡγεμόνα λέγουσα· Ἀνόσιε Φῆστε, τί τὸν ἀναίτιον οὕτως κολάζεις; Καὶ ταύτης γενομένης τῆς φωνῆς, ἐπαύσατο τοῦ βασανίζειν αὐτὸν, καὶ ἐκέλευσεν αὐτὸν καθαιρεθέντα ἐκ τοῦ ξύλου ὑπὸ τήρησιν εἶναι, εἰπὼν οὕτως· Διωρίαν δῶμεν αὐτῷ, B ὅπως σκεψάμενος μεταστείληται τὴν ἀνοσίαν. Διελθουσῶν δὲ ἡμερῶν πέντε μετεστείλατο ὁ Ἡγεμὼν τὸν Ἀλέξανδρον, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Τί ἐσκέψω; Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος εἶπεν αὐτῷ· Τί εἶχον σκέψασθαι, μιαρὲ καὶ αἱμοπότα; Ὁ Ἡγεμὼν εἶπεν· Ποῦ ἐστι πρὸς ἣν εἰσῆλθες; Ἀπεκρίθη Ἀλέξανδρος καὶ εἶπεν αὐτῷ, Οὐκ οἶδα. Ἔτι δὲ αὐτῶν λαλούντων, εἶπεν ὁ Κύριος τῇ Ἀντωνίνᾳ, Ἴσχυε Ἀντωνίνα, καὶ πορεύου ἐπὶ τὸν τόπον, ἔνθα ὁ ἀνόσιος Ἡγεμὼν καθίζεται· καὶ πορευθεῖσα, ἔστη ἐνώπιον τοῦ Ἡγεμόνος, καὶ εἶπεν· Ἀνόσιε καὶ ἀκάθαρτε Φῆστε, τίνα ζητεῖς, μή τι ἐμέ; ἰδοὺ πάρειμι, ὅπως καθελῶ τὴν ἰσχύν σου·

cum Antonina, ultro se sistente,

8 Ὁ δὲ ἰδὼν αὐτὴν διηπορήθη, καὶ ἤρξατο ἐπὶ πλεῖον ταράττεσθαι, καὶ πέμψας στρατιώτας, ἐκέλευσεν ἐγγὺς στῆναι αὐτὴν, καὶ κελεύσας αὐτὴν κρεμασθῆναι, ἐπέτρεψε σπαθίζεσθαι, ὅπως μάθῃ τὸ ἀκριβὲς, εἰ ἄρα ἐστὶ παρθένος, καὶ οὐκ ἔφθαρται. Σπαθιζομένης δὲ αὐτῆς, οὐδεμία φωνὴ ἐγίνετο ἀπ' αὐτῆς. Κατενεχθείσης δὲ αὐτῆς πάλιν ἐκ τοῦ ξύλου, ἐπυνθάνετο αὐτῇ ὁ Ἡγεμὼν λέγων· Ἀκριβῶς εἰπέ μοι ἐὰν ἡ παρθένος; Ἡ δὲ μακαρία Ἀντωνίνα εἶπεν· Ὦ Ἀνόσιε καὶ αἱμοπότα, ἡμεῖς τῆς σῆς ὠμότητος οὐκ ἴσμεν, οὐδὲ τῆς ἀσωτίας, καὶ γὰρ ἄφθορόν με ὁ Κύριος ἐφύλαξε τῇ αὐτοῦ εὐσπλαγχνίᾳ. Ὁ δὲ ἐμβλέψας αὐτῇ, ἐθαύμασε καὶ εἶπεν· Εἰ οὖν παρθένος εἶ, θῦσον τοῖς θεοῖς μετὰ Ἀλεξάνδρου καὶ σώθητι. Τότε ἐπάραντες τὴν φωνὴν αὐτῶν ὁμοθυμαδὸν ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος, ὅτε Ἀλέ- C ξανδρος καὶ ἡ Ἀντωνίνα, εἶπον αὐτῷ· Οὐχ οὕτως αἱ βάσανοί σου κατισχύσουσιν ἡμῶν, ταλαίπωρε Φῆστε, ἵνα δυνηθῇς πεῖσαι ἡμᾶς θῦσαι θεοῖς ματαίοις, οἷς οὐκ ἔστιν ἰσχύς. Ὁ δὲ Ἡγεμὼν εἶπεν· Κόψατε αὐτῶν τὰ ἀκρόχειρα τῶν δύο χειρῶν. Οἱ δὲ προβαλόμενοι τὰς χεῖρας αὐτῶν ὡς γενναῖοι στρατιῶται τοῦ Χριστοῦ, οὕτως εἶπον· Προείπαμέν σοί ἀνόσιε καὶ μιαρὲ, ὅτι οὐδεμία σου ἐπίνοια δυνηθῇ ἄγξαι ἡμῶν τὸν εὐσεβῆ λογισμὸν, διὸ ὃ βούλει ποίει.

et virgis etiam cæditur.

Ambo præcisis manuum summitatibus,

9 Καὶ προσενέγκαντες μάχαιραν οἱ στρατιῶται, ἔκοψαν αὐτῶν τὰ ἀκρόχειρα· οἱ δὲ μὴ αἰσθόμενοι τὸ γεγονὸς αὐτοῖς, ἤρξαντο δοξάζειν τὸν Θεὸν, καὶ εἶπον τῷ Ἡγεμόνι· Αἱμοπότα καὶ ἀνόσιε, οὐ δὲ οὕτως αἰσθόμεθα τῶν πόνων, ὧν σὺ βούλει ποιεῖν ἡμῖν· σὲ δὲ ὁ Θεὸς ἐν τάχει μετελεύσεται εἰς τὸν ᾅδην ἀνιάτοις κολάσεσιν. Καὶ χωλέσας ὁ Ἡγεμὼν ἐπὶ τοῖς ῥήμασιν, οἷς ὕβρισαν αὐτὸν, ἐκέλευσεν ὀρυγῆναι βόθρον βαθὺν, εἰπὼν οὕτως· Κρεμάσατε αὐτοὺς καὶ σπαθιζέσθωσαν ἕως αἴσθονται τῆς κολάσεως. Καὶ οὕτως ἀναγκασθεὶς ἐκ τῆς παρ' αὐτῶν ὕβρεως, τὸν βόθρον πυρᾶς πληρώσας, προσέταξεν ἐμβαλεῖν τοὺς Ὁσίους ἐν αὐτῷ. Τῶν δὲ Ἁγίων σπαθιζομένων, καὶ μὴ αἰσθανομένων, ἀλλὰ δοξαζόντων τὸν Θεὸν, ἐκέλευσεν ὁ παράνομος Ἡγεμὼν λαμπάδας προσάγεσθαι εἰς τὰς πλευρὰς αὐτῶν· τότε ἀνέκραγον, ὅτε Ἀλέξανδρος καὶ ἡ Ἀντωνίνα φωνῇ μεγάλῃ λέγοντες, Ἡμεῖς μὲν, ταλαίπωρε, ταῦτα πάσχωμεν διὰ τὴν εὐσέβειαν τὴν εἰς Χριστὸν, πιστεύοντες αὐτῷ ὅτι μετὰ θάνατον ἡμῶν ληψόμεθα παρ' αὐτοῦ τὸν μισθόν· σὲ δὲ ὁ Θεὸς ἐν τάχει ἐξολοθρεύσει, ὅτι τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ οὕτως βασανίζεις. D

iterum cæduntur,

lampadibus ustulantur

10 Θυμωθεὶς δὲ ὁ Φῆστος εἶπεν· Ἐξάψατε εἰς τὸν λάκκον πυρὰν σφοδροτάτην, ἵνα ἐμβληθῶσιν ἐν τάχει εἰς αὐτόν. Οἱ δὲ στρατιῶται κατὰ τὸ κελευσθὲν αὐτοῖς παρὰ τοῦ Ἡγεμόνος, οὕτως ἐποίουν. Ἐξαψάντων δὲ αὐτῶν πυρὰν μεγάλην σφόδρα ἐν τῷ λάκκῳ, ἀνήγγειλαν τῷ Φήστῳ. Εἶπε δὲ ὁ ἄσπλαγχνος Ἡγεμὼν τοῖς στρατιώταις, ἐν E σπουδῇ χρίσαντες αὐτοὺς ὑγροπίσσῃ, ἐμβάλετε ἐν τῇ πυρᾷ. Καὶ οἱ στρατιῶται ἐποίησαν καθὼς ἐκέλευσεν αὐτοῖς ὁ Ἡγεμὼν, καὶ ἐνέβαλον ἐκεῖ τὸν Ἀλέξανδρον καὶ τὴν Ἀντωνίναν. Καὶ ἐκέλευσε ξηρὰν πίσσαν καταπάσσεσθαι ἐν τῇ πυρᾷ, εἰπὼν, Οὕτως ἐκκαήσονται εἰς τέλος, ὥστε καὶ τὰ ὀστᾶ αὐτῶν αἰθάλην γενέσθαι, καὶ μετὰ ταῦτα καταχωσθῇ ὁ λάκκος, ὅπως μὴ τὰ γυναικάρια θελήσωσι συναγαγεῖν ἀπὸ τῶν ὀστέων αὐτῶν, καθὼς ἔθος ἐστὶ τοῖς Χριστιανοῖς. Καὶ ἐμβαλὼν αὐτοὺς εἰς τὸ πῦρ, καὶ καταχώσας τὸν λάκκον, ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἔφαγεν, οὐ δὲ ἔπιεν, ἀλλ' ἔμεινεν ἄφωνος· πνεῦμα γὰρ πονηρὸν ἀποσταλὲν ὑπ' ἀγγέλων ὀργῆς ἕως ἡμερῶν ἑπτὰ ἐβασάνιζεν αὐτὸν, καὶ μετὰ τὰς ἑπτὰ ἡμέρας, ἐν δειναῖς καὶ σφοδραῖς κολάσεσιν ἀπέδωκε τὴν ψυχήν· καὶ ἔθαψαν αὐτὸν, καὶ οὕτως ἐπαύσατο ὁ διωγμός.

ac denique in fovea exusti obruuntur.

Præses a dæmone correptus extinguitur.

11 Ἐμαρτύρησαν δὲ οἱ ἅγιοι Ἀλέξανδρος καὶ Ἀντωνίνα πρὸς ἓξ f νόννων Μαΐων, ὥρᾳ ἐν νάτῃ, ἡμέρᾳ σαββάτῳ, βασιλεύοντος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. f

ANNOTATA.

a *Ecgraphum nostrum vitiose* δῶ μετά σοι.

b *Sirletus habet* flagellis verberari: *aliud igitur ipse legit in suo Cryptæ-Ferratæ MS.* F

c *Videtur deesse aliquid ad plenum sensum. Sirletus,* ut impleatur libido ejus.

d Σπάθη, *unde hic alibi ignotum verbum* σπαθίζεσθαι, *proprie palmarum est: nec propterea opus est ut in palmifera aliqua regione rem gestam concipiamus; quamvis et hoc verum esse potuerit, cum palmeæ virgæ ad varios usus exportarentur.*

e *Fortasse legendum* πονῶν.

f *Sirletus invenisse videtur* πρὸς ε' Νόννων, *qui vertit* ad v Nonas.

ΤΟΥ

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΠΕΤΡΟΥ ΤΟΥ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΥ

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΡΓΟΥΣ.

VIDE PAG. 432

Ex Synaxario MS. Collegii Claromontani S. J. parisiis.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήμη τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Πέτρου, Ἐπισκόπου Ἄργους, τοῦ Θαυματούργου.

Οὗτος τὴν Κωνσταντινούπολιν πατρίδα ἔσχε, πατέρων δὲ ἔφυ θεοφιλῶν καὶ τὸν μονήρη βίον ἑλομένων πανοικεσίᾳ. Καὶ τῶν ἀδελφῶν προκειμένων Παύλου τε καὶ Διονυσίου· κατὰ ζῆλον δὲ ἐκείνων καὶ μίμησιν καὶ αὐτὸς, ἅμα Πλάτωνι τῷ ἀδελφῷ, ὑπέδυ τὸν ἀσκητικὸν ἀγῶνα, καὶ τοσοῦτον ἠγωνίσατο, ὅσον οὐκ ἔστιν εἰπεῖν. Οὐ μόνον γὰρ ἀγρυπνίᾳ καὶ μελέτῃ τῶν θείων γραφῶν πάντας ἐνίκησεν, ἀλλὰ καὶ ἐλεημοσύνῃ τῇ πρὸς τοὺς πένητας καὶ συμπαθείᾳ. Διὰ δὲ τὴν εἰς ἄκραν ἀρετὴν αὐτοῦ καταναγκασθεὶς γενέσθαι Κορίνθου Ἀρχι-
B ἐπίσκοπος, οὐκ ἐπείσθη διὰ ταπείνωσιν καὶ εὐλάβειαν. Καὶ χειροτονηθέντι Παύλῳ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ συγκατῆλθε, καὶ παρακλήσει τῶν Ἀργείων καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἐχειροτονήθη Ἄργους Ἐπίσκοπος. Καὶ οὕτως ἐσπούδασεν εἰς ἐλεημοσύνην, ὡς μηδὲν καθ' ἑκάστην εὑρίσκεσθαι ἐν τῷ κελλίῳ αὐτοῦ πλὴν τοῦ χιτῶνος ὃν ἐφόρει, καὶ μηδ' ἐκείνου φείδεσθαι πτωχοῦ προσελθόντος· ὡς καὶ ποτὲ λιμοῦ τὴν Πέλοπος κατατρυχόντος, πολλὰς διατρέψαι μυριάδας· τῇ δὲ ἀφειδίᾳ τῆς χειρὸς ὑπολειφθέντος ἐν πίθῳ ἀλεύρου ὀλίγου, εὑρεθῆναι πλήρη τὸν πίθον, καὶ ἐφ' ἱκανὸν ἐπαρκέσαι χρόνον τοῖς δεομένοις καὶ αὐτοῖς τοῖς περὶ αὐτόν· αἰχμαλώτους δὲ λύτρῳ ἀναῤῥύεσθαι, καὶ τοὺς ὑπὸ στερεωτέρας ἑλκομένους χειρὸς τῆς ἐκείνων βίας ἐλευθεροῦν, κόρην τε παρθένων δαιμονῶσαν ἰάσασθαι, καὶ τὸ τῆς τοῦ Πέλοπος πάθος προσειπεῖν δι' αἰνίγματος, καὶ αὐτὸ δὲ γνῶναι τὸ πέρας τῆς ἑαυτοῦ τελετῆς. Ἤδη γὰρ γεγονὼς ἐτῶν ἑβδομήκοντα, καὶ μετὰ μυρίους ἱδρῶτας τῆς ἀρετῆς, τὴν μακαρίαν ψυχὴν διαθεὶς, καὶ μετὰ τέλος διαδήλους δείκνυσι τὰς ἐνεργείας, μύρα προχέων ἐκ τῆς ἁγίας σοροῦ, καὶ δαίμονας ἐπελαύνων, καὶ νόσους παντοίας ἰώμενος, καὶ ὑποφαίνων τὴν διὰ μακαριότητα τῆς ἐκεῖθεν διαδεξαμένων γερῶν ἐκ Θεοῦ.

IDEM BREVIUS

Ex MS. Synaxario D. Gabrielis Naudæi.

Οὗτος τὴν πατρίδα μὲν ἔσχε τὴν Κωνσταντινούπολιν, γονέων δὲ ἔφυ εὐλαβῶν, μοναχῶν γεγονότων πανοικεσίᾳ. Κατὰ ζῆλον δὲ ἐκείνων γίνεται καὶ αὐτὸς μοναχὸς, ἀσκήσει καὶ ἀγρυπνίᾳ, καὶ τῇ τῶν θείων μελέτῃ πάντας ὑπερ- B
βάλλων· ὅθεν ὑπὸ Νικολάου Πατριάρχου ΚΠ. καταναγκάζεται τῆς Κορίνθου γενέσθαι Ἀρχιερεύς. Τοῦ δὲ μὴ πεισθέντος, Παῦλον ἀντ' αὐτοῦ τὸν ἀδελφὸν χειροτονεῖ. Καὶ κατῆλθε τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἐν Κορίνθῳ. Βίᾳ δὲ τῶν Ἀργείων καὶ παρακλήσει τῶν Ναυπλίων χειροτονεῖται καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ Ἄργους Ἐπίσκοπος· καὶ τοσοῦτον ἔσπευσεν εἰς εὐποιΐαν, ὡς μηδὲν καθ' ἑκάστην ἐν τῷ κελλίῳ αὐτῷ εὑρίσκεσθαι· ὅθεν καὶ ἐπλούτησε καὶ τὴν τῶν θαυμάτων ἐνέργειαν. Λιμοῦ δέ ποτε γενομένου, καὶ πολλὰς τρέφοντος μυριάδας, ἐν ἑνὶ πίθῳ ἀλεύρου ὀλίγου ὑπολειφθέντος, δι' εὐχῆς τοῦτον πλήρη ἀπέδειξεν· αἰχμαλώτους δὲ οὐκ ἔστιν ὅσους εἰπεῖν ἀνεῤῥύσατο, καὶ κόρην δαιμονῶσαν παρευθὺ ἰάσατο· καὶ τὰ μέλλοντα προὔλεγε, καὶ τὸ τέλος προέγνω τὸ ἑαυτοῦ. Ἑβδομήκοντα δὲ γεγονὼς ἐτῶν ἐν εἰρήνῃ πρὸς Κύριον ἐξεδήμησε.

ΑΘΛΗΣΙΣ

ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

C

ΠΕΛΑΓΙΑΣ

F

ΤΗΣ ΕΝ ΤΑΡΣΩι ΤΗΣ ΚΙΛΙΚΙΑΣ.

VIDE PAG. 558

Ex Bibliothecæ Vaticanæ Codice Palatino 27 pag. 68.

Persecutionis tempore

Τοῦ πρώτου διωγμοῦ ἀνανεωθέντος ἐπὶ Διοκλητιανοῦ τοῦ Βασιλέως καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης, πολλοὶ ὡς εἰπεῖν καὶ ἀναρίθμητοι ἀκούσαντες, ἔφυγον ἐν τοῖς ὄρεσι, φοβούμενοι τὸν θυμὸν τοῦ Βασιλέως· οἱ μέν τοι στερεοὶ τῇ πίστει, καὶ φοβούμενοι τὸν Θεὸν, ἔμειναν ἐν ταῖς ἁγίαις τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις, εὐχόμενοι τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ ἀγῶνα νικῆσαι. Ὁ δὲ μακάριος καὶ ὅσιος Ἐπίσκοπος, ὁ ὀνομαζόμενος Κλίνων, ἦν βαπτίζων, καὶ παραθαρσύνων ἕνα ἕκαστον τῶν βουλομένων διώκειν ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως. Διέδραμε δὲ αὐτοῦ ἡ φήμη ἐν ὅλῃ τῇ Ἀνατολῇ. Ἦλθε καὶ ἐν Ταρσῷ τῇ πόλει τῆς Κιλικίας ὁ Ἐπίσκοπος, καὶ ἐβάπτισεν ὄχλον πολύν. Ἐγένετο δὲ μετὰ τρεῖς ἡμέρας, τοῦ Μακαρίου ὄντος ἐν τῇ πόλει, ἀκοῦσαι τὸν Βασιλέα τὰ κατ' αὐτὸν, ὅτι πολλοὺς ἀποστρέφει ἀπὸ τῶν θεῶν αὐτῶν, καὶ προσάγει τῷ ἰδίῳ Θεῷ· καὶ ἐκέλευσεν κλεισθῆναι τὰς πύλας, καὶ συλληφθῆναι αὐτόν. Ὁ δὲ μακάριος Ἐπίσκοπος ἐκκλίνων, δι' ἀποκαλύψεως ἐξῆλθε τῆς πόλεως, μηδενὸς θεωρήσαντος αὐτόν. Ζητηθέντος δὲ αὐτοῦ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἐν ὅλῃ τῇ πόλει, καὶ μὴ εὑρισθέντος, ὀργισθεὶς ὁ Βασιλεὺς, ἐκέλευσεν πάντας τοὺς βαπτισθέντας ὑπ' αὐτοῦ ἐγκλεισθῆναι· ἦσαν γὰρ πολλοί, οὓς ὁ Κύριος κατὰ μέρος προσελάβετο.

multis Tarsi baptizatis a Clinone Episc.

2 Παρθένος δέ τις ὀνόματι Πελαγία, διαπρέπουσα κατὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον, ἧς τὸ κάλλος ἐξειπεῖν οὐ δυνάμεθα, οἰκοῦσα ἐν τῇ προῤῥηθείσῃ πόλει, ἤκουσεν αὐτὴ περὶ τῆς φυγῆς τοῦ μακαρίου Ἐπισκόπου, καὶ ἐπεθύμει ἰδεῖν αὐτον. Ἀκούσας δὲ υἱὸς Διοκλητιανοῦ περὶ τοῦ κάλλους αὐτῆς καὶ τῆς πολλῆς εὐπρεπείας, ἀπέστειλε Προτίκτορας καὶ στρατιώτας πολλοὺς, ὀφείλοντας ἐκδυσωπῆσαι αὐτὴν τοῦ ἐπιδοῦναι ἑαυτὴν αὐτῷ πρὸς γάμου κοινωνίαν. Ἡ δὲ μακαρία Πελαγία, ποιήσασα τὴν ἐν Χριστῷ σφραγῖδα, ἀπώσατο αὐτοὺς λέγουσα, Μεμνήστευμαι τῷ υἱῷ τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀπελθόντες ἀνήγγειλαν τῷ υἱῷ τοῦ Βασιλέως ταῦτα, καὶ ἐθυμώθη ὀργῇ μεγάλῃ κατ' αὐτῆς. Καὶ παραυτὰ μὲν ἐσιώπησε ταμιευσάμενος τὸν καιρόν· ἡ δὲ

Pelagiæ nuptias recusans

ἁγία

EX MS. VATIC.

A ἁγία Πελαγία εἰσελθοῦσα πρὸς τὴν μητέρα αὐτῆς, εἶπεν, Μῆτερ, θέλω διὰ πολλοῦ χρόνου τὴν τροφόν μου ἰδεῖν. Ἠβούλετο δὲ ἡ ἁγία Πελαγία τῇ ἀφορμῇ τῆς τροφοῦ ἀπελθεῖν πρὸς τὸν Ἐπίσκοπον, τὸν ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ· ἦν γὰρ ἀκούσασα παρά τινων εἰς ποῖον τόπον ἐστίν. Ἡ δὲ μήτηρ αὐτῆς, ἐξ ἐνεργείας τοῦ πονηροῦ, διεκώλυσε, καὶ οὐ συνεχώρησεν αὐτῇ ἀπελθεῖν, λέγουσα, Νῦν οὐ δύνῃ, τέκνον· ἀλλὰ ἀπελύσῃ εὐκαίρως.

ipsum in somnis sibi visum,

3 Ὁ δὲ Κύριος διὰ τῆς νυκτὸς ἀπεκάλυψε τῇ Πελαγίᾳ τὴν ἰδέαν τοῦ μακαρίου Ἐπισκόπου Κλίνοντος· καὶ ἐθαύμασε τὴν ὑπερβάλλουσαν δόξαν τοῦ προσώπου αὐτοῦ. Ὡς δὲ οὐκ ἀφῆκε τέως ἡ μήτηρ αὐτὴν ἀπελθεῖν πρὸς τὴν τροφόν, ἀπέστειλε λάθρα τοὺς ἑαυτῆς δούλους εἰς τὴν φυλακὴν πρὸς τοὺς ἐγκεκλεισμένους, οὓς προσέταξεν ὁ Βασιλεὺς ἐγκλεισθῆναι, τοὺς ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου βαπτισθέντας, ἵνα παρ' αὐτῶν μάθῃ τὴν ἀκρίβειαν, ποταπός ἐστι τῇ ἰδέᾳ ὁ Ἐπίσκοπος, δοκιμάσαι θέλουσα τὴν ὀπτασίαν, ἣν εἶδεν διὰ νυκτός. Ἐλθόντων δὲ τῶν παίδων, καὶ ἀναγγειλάντων αὐτῇ τὸν χαρακτῆρα τῆς ἰδέας αὐτοῦ, συνῆκε πάντα κατὰ τὴν ἰδέαν τὴν ὀφθεῖσαν αὐτῇ ἐν τῇ ὁράσει, καὶ ἐχάρη ἡ ἁγία Πελαγία χαρὰν μεγάλην, λέγουσα, Κύριε, τῶν σῶν ἀγαθῶν καταγγελεύς ἐστιν ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, μὴ με ἀναξίαν ποιήσῃς τῶν μυστηρίων σου. Καὶ ταῦτα εὐξαμένη, εἰσῆλθεν πρὸς τὴν μη-
B τέρα αὐτῆς, καὶ λέγει πρὸς αὐτήν, Παρακαλῶ σε καὶ νῦν, κυρία μου μῆτερ, τὴν ἐπαγγελίαν σου πλήρωσον, ἣν ἐπηγγείλω μοι λέγουσα, ὅτι εὐκαίρως ἀπελεύσῃ πρὸς τὴν τροφόν σου. Ἰδοὺ νῦν καιρός ἐστι, δεῦρο ἀπόστειλόν με.

prætextu visendæ nutricis adit,

4 Ἀκούσασα δὲ ἡ μήτηρ τοὺς λόγους τῆς θυγατρός, ἐλογίσατο ἐν ἑαυτῇ, μήποτε κωλύσασα αὐτὴν ἀπελθεῖν, ἀπὸ τῆς λύπης ἡ θυγάτηρ αὐτῆς εἰς νόσον ἐμπέσῃ. Καὶ εὐθέως ἀναστᾶσα, μετὰ σπουδῆς ἤνεγκε πορφύραν βασιλικήν, πεποικιλμένην ἐν λίθοις πολυτελέσι καὶ διαφόροις, καὶ τὰ ἀκόλουθα αὐτῆς πάντα, ὡς ἅτε ὁρμαστὴν a οὖσαν τοῦ υἱοῦ Διοκλητιάνου, καὶ ἐξαπέστειλεν αὐτὴν πορεύεσθαι μετὰ παρατάξεως παίδων καὶ στρατιωτῶν πολλῶν, εἰποῦσα αὐτῇ, Ἄπελθε, τέκνον, καὶ προσαγόρευσον ἐξ ἐμοῦ τὴν τροφόν σου. Κατελθοῦσα δὲ ἡ ἁγία Πελαγία, καὶ εἰσελθοῦσα ἐν τῷ βαστερνίῳ αὐτῆς, ἐπορεύετο χαίρουσα, καὶ ἀγαλλιωμένη ἐπὶ τῇ μελλούσῃ προσδοκίᾳ. Προκοψάντων δὲ αὐτῶν ὡσεὶ μίλια δώδεκα, εἷς τῶν πορευομένων στρατιωτῶν, ὀνόματι Λογγῖνος, εἶδεν τινα ἐρχόμενον ὑπὸ τὸ σύνδενδρον τοῦ ὄρους, καὶ ἀπὸ τοῦ σχήματος καὶ τῆς δόξης τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἐγνώρισεν αὐτόν· καὶ εἶπεν ὁ Λογγῖνος τῷ σὺν αὐτῷ στρατιώτῃ, Ἀδελφὲ Ἰουλιανέ, γνωρίζεις τὸν ἐρχόμενον ἔμπροσθεν ἡμῶν ἄνθρωπον; Οὗτός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ Κλίνων, ὁ θαυματουργὸς τῆς ἀνατολῆς ὅλης, οὗ ἡ φήμη καὶ
C ἕως τοῦ Βασιλέως ἦλθε, δι' ὃν καὶ διωγμὸς ἐγένετο τῶν Χριστιανῶν ὑπὸ τοῦ Βασιλέως. Ἦσαν δὲ καὶ αὐτοὶ οἱ στρατιῶται Λογγῖνος καὶ Ἰουλιανὸς δοῦλοι τοῦ Χριστοῦ.

ab eoque sibi obviam facto,

5 Ἀκούσαντες δέ τινες τῶν Εὐνούχων λαλούντων τῶν στρατιωτῶν τὰ ῥήματα ταῦτα, ἀνήγγειλαν τῇ δεσποίνῃ αὐτῶν. Ἡ δὲ ἀκούσασα, συνῆκε, καὶ ἐκέλευσε στῆναι τὸ βαστέρνιον αὐτῆς, καὶ κατελθοῦσα, ἀπήρχετο πεζῇ εἰς ἀπάντησιν τοῦ ὁσίου ἀνδρός, φήσασα τοῖς στρατιώταις καὶ τοῖς παισὶν ἡσυχίαν ποιῆσαι, καὶ μὴ ταράξαι τὸν ἄνδρα, ἀλλ' ὑποχωρῆσαι καὶ ἀπελθεῖν ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν δένδρων, ἕως οὗ λαλήσῃ τῷ ἀνθρώπῳ τοῦ Θεοῦ· ἦσαν γὰρ ἐκεῖ τινες πλείονες ἀμύητοι τῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ εἴα αὐτοὺς ἀκοῦσαι τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ. Πάντων δὲ ὑποχωρησάντων, εἶπεν ἡ ἁγία Πελαγία τῷ ἀνθρώπῳ τοῦ Θεοῦ· Χαῖρε δοῦλε τοῦ Χριστοῦ. Ὁ δὲ ἐκπλαγεὶς ἐπὶ τῇ θέᾳ αὐτῆς, εἶπεν· Γενέσθω ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ μου μετὰ σοῦ νεωτέρας. Ἡ δὲ πάλιν εἶπεν· Εὐλογημένος ὁ ἀποκαλυφθείς μοι ἐν τῇ εἰκόνι σου ταύτῃ Θεός, ὅτι ἀπέστειλέ σε πρός με, ἵνα σώσῃς τὴν ψυχήν μου ἀπὸ ἀπωλείας. Καὶ νῦν παρακαλῶ τὸν Θεόν, ᾧ λατρεύεις, ἵνα μοι εἴπῃς τὸ ἀληθές, τίς εἶ σύ; καὶ τί τὸ ὄνομά σου; καὶ τί τὰ κατὰ σε; Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ μακάριος, εἶπεν αὐτῇ· Τὸ μὲν πρῶτον καὶ ἐξαίρετον καὶ πάντων τιμιώτερον, Χριστιανός εἰμι, καὶ ποιμὴν τῶν λο-
γικῶν προβάτων τοῦ Χριστοῦ· τὸ δὲ ὄνομά μου Κλίνων D
καλοῦμαι. Αὕτη δὲ ἐνόμισεν ὅτι ποιμήν ἐστι τῶν θυομένων θρεμμάτων· καὶ ἀποκριθεῖσα ἐκ δευτέρου, εἶπεν αὐτῷ· Δέομαί σου, Κύριε, ἀνεξικάκως δέξαι με λέγουσαν, Πρόβατα πολλά ἐστιν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρός μου, καὶ εἰ βούλει, δεῦρο ποίμαινε αὐτά, κἀγώ σοι δίδωμι μισθὸν πολύν.

instrui petit et baptizari.

6 Εἶπεν δὲ πρὸς αὐτὴν ὁ Ἐπίσκοπος· Οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ποιμὴν θρεμμάτων, ὡς ὑπενόησας, ἀλλὰ ποιμὴν τῶν λογικῶν προβάτων τοῦ Χριστοῦ, τουτέστι τῶν ἀνθρώπων b
b... Ἡ δὲ ἁγία Πελαγία εἶπεν· Τί δίδως τοῖς ἀμνοῖς σου ὅτι ζωὴν αἰώνιον ἔχουσιν; Ὁ δὲ μακάριος Κλίνων εἶπεν· Εὐαγγελίζομαι αὐτοῖς ἐπίγνωσιν Πατρός, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος. Λέγει αὐτῷ ἡ Πελαγία· Κύριε πάτερ, εἰ τί ἐστιν ἀναγκαιότερον ἐν τῷ Θεῷ σου, τοῦτό μοι παράσχου· Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ποιμὴν τῶν λογικῶν προβάτων τοῦ Χριστοῦ, εἶπεν πρὸς αὐτήν· Εὐαγγελίζομαί σοι βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον, τούτου ἀναγκαιότερον ἄλλο οὐδέν ἐστιν. Ἀκούσασα δὲ ἡ Πελαγία, προσέπεσε τοῖς ποσὶ τοῦ μακαρίου Ἐπισκόπου Κλίνοντος, λέγουσα· Ἐλέησόν με Κύριε, καὶ δός μοι τοῦτο τὸ δῶρον· ἀφ' οὗ γὰρ ἐλάλησάς μοι, τὸ φῶς αὐτοῦ ἔλαμψεν ἐν τῇ καρδίᾳ μου, καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν ἀποτάσσομαι τῷ σατανᾷ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ καὶ τῇ τέχνῃ E.
αὐτοῦ, ἤ τινα ἐστὶν εἴδωλα νεκρά, ἃ ἐγὼ ἕως τοῦ νῦν προσεκύνουν, ζητοῦσα παρ' αὐτῶν ἔλεος, παρ' ὧν οὐκ ἔστιν ὠφέλεια, ἀλλὰ βλάβη καὶ θάνατος αἰώνιος. Νῦν οὖν παρακαλῶ τὸν Θεὸν ἡ ἀναξία νυμφευθῆναι μᾶλλον τῷ Υἱῷ αὐτοῦ, τῷ φωτίσαντι τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας μου, αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης.

Et excitato ad ejus preces fonte,

7 Ὡς δὲ ἤκουσεν ὁ μακάριος Κλίνων ὁ Ἐπίσκοπος τοὺς παραδόξους λόγους τούτους, ἐθαύμασε, καὶ ἐπῆρε τὰς χεῖρας αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ προσηύξατο, λέγων· Ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἡμῶν, ὁ καθήμενος ἐπάνω τῶν οὐρανῶν, σὺ ἐκάλεσας τὴν παρθένον ταύτην εἰς τὴν σὴν ἐπίγνωσιν, ἐξαπόστειλον αὐτῇ τὸ ἅγιον καὶ φωτεινὸν βάπτισμα, τὸ τοῦ ἀγαπητοῦ σου υἱοῦ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ εὐξαμένου αὐτοῦ, ἠνεῴχθη πηγὴ ἔμπροσθεν αὐτοῦ ὕδατος ζῶντος, καὶ ἑωρακὼς ὁ Μακάριος ὅτι ταχέως εἰσηκούσθη, ἐδόξασεν τὸν Θεόν, οὕτω λέγων· Μέγας εἶ ὁ Θεὸς ἡμῶν ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὅτι ἔδωκας κληρονομίαν τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, βάπτισμα εἰς ζωὴν αἰώνιον, καὶ νῦν, Δέσποτα καρδιογνῶστα, σὺ ἐπίστασαι τὴν ταπείνωσιν τοῦ δούλου σου, ὡς εὐλαβοῦμαι τὴν παρθένον ταύτην βαπτίσαι· ἀλλὰ δυνατὸς ὢν ἐν πᾶσιν, οἰκονόμησον τὸ τί γένηται. Καὶ εὐξαμένου αὐτοῦ, ἡ Πελαγία εἶπεν αὐτῷ· Κύριε πάτερ, F
εἰσηκούσθη καὶ ἐν τούτῳ ἡ προσευχή σου· ἰδοὺ γὰρ ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς φῶς, καθὼς προσηύξω· θεωρῶ γὰρ καὶ δύο στρατιώτας ἐπάνω τῆς πηγῆς, ἔχοντας ἐν ταῖς χερσὶ λέντιον c φωτός, ὥστε λάμπειν τὰ ὕδατα τῆς πηγῆς ὡς ἥλιος· μὴ οὖν εὐλαβηθῇς ἀπ' ἐμοῦ τοῦ βαπτίσαι με. c

baptizata atque communione refecta,

8 Ὁ δὲ Μακάριος, ἀκούσας ἀπὸ τῆς Πελαγίας ταῦτα, ἐδόξασε τὸν Θεόν, καὶ προσῆλθε τῇ πηγῇ ἁγιάσαι θέλων τὰ ὕδατα. Ἐγένετο δέ, προσευχομένου αὐτοῦ, καὶ αὐτὸν θεάσασθαι Ἀγγέλους, ἑστῶτας ἐπάνω τῆς πηγῆς κατὰ τὸν τύπον, ὃν ἑώρακεν ἡ Πελαγία. Ὡς δὲ εἶδε τοὺς Ἀγγέλους, ὕψωσε τὴν φωνὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεόν, οὕτω λέγων· Δόξα σοι, Βασιλεῦ βασιλευόντων, ὁ ποιήσας τοὺς Ἀγγέλους σου πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργούς σου πῦρ φλέγον, σὺ καταξίωσόν με προσενεγκεῖν σοι τὴν παρθένον ταύτην, ἣν αὐτὸς παρέδωκάς μοι προσφορὰν ζῶσαν εἰς μνήμην καὶ ὀσμὴν εὐωδίας· καὶ κατάταξον αὐτὴν ἐν τῇ ποίμνῃ τῶν ἐκλεκτῶν σου, ἵνα ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς βασιλείας σου καὶ αὐτὴ εἰσέλθῃ μετὰ τῶν πέντε φρονίμων παρθένων εἰς τὸν νυμφῶνα τοῦ Χριστοῦ σου, ἔχουσα τὴν λαμπάδα αὐτῆς ἄσβεστον. Καὶ πληρώσας τὴν εὐχήν, ἀγαλλιώμενος τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ ἐπὶ τοῖς θαυμασίοις οἷς ἑώρακεν, ἐφώτισεν αὐτὴν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρός, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἀνακρινηθεῖσαν κοινωνὸν αὐτὴν κατέστησε τῆς τραπέζης τοῦ Χριστοῦ· καὶ προσελθοῦσα ἡ ἁγία Πελαγία, προσεκύνησε τῷ Ἐπισκόπῳ, καταφιλοῦσα τὰ ἴχνη αὐτοῦ, καὶ λέγουσα· Κύριε

καὶ

A καὶ πάτερ εὐλογημένε, εὖξαι ὑπὲρ ἐμοῦ, ἵνα ἐνδυναμωθῶ ἐν τῷ ἀγῶνι. Λέγει αὐτῇ ὁ μακάριος, Ὁ Θεός, ᾧ ἔδωκας τὸν ἀῤῥαβῶνα τῆς ψυχῆς σου, αὐτὸς ἐξαποστείλαι σοι βοήθειαν ἐξ ἁγίου κατοικητηρίου, καὶ δώῃ σοι νικῆσαι τὸν ἀντίπαλον.

pretiosas vestes suas ei donat :

9 Καὶ χαρὰν λαβοῦσα διὰ Πνεύματος ἁγίου ἐπὶ τῇ προσευχῇ τοῦ ἁγίου Ἐπισκόπου, εἶπεν αὐτῷ· Πάτερ, παρακαλῶ τὸν Θεόν, τὸν σώσαντά με διὰ σοῦ, μή με παρίδῃς, μὴ δὲ ἀντείπῃς μοι ἐν οἷς σε ἀξιῶ. Καὶ εἶπεν αὐτῇ, Τί θέλεις; εἰπέ. Καὶ ἀποκριθεῖσα εἶπεν αὐτῷ· Ἐπειδὴ ἐδεξάμην ἀπὸ τῶν ἁγίων σου χειρῶν ἐκ τῆς δεσποτικῆς πορφύρας τοῦ αἰωνίου Βασιλέως, οὐκ ἔξεστί μοι λοιπὸν τὴν φθαρτὴν καὶ γηΐνην φορεῖν ἐσθῆτα καὶ τὰ λοιπὰ πάντα· δέξαι οὖν αὐτὰ καὶ ἀπάγαγε εἰς χώραν μακράν, ὅπου δύνανται προχωρῆσαι, καὶ λαβὼν αὐτῶν τὰς τιμάς, διοικήσεις αὐτὰ τοῖς δεομένοις· ἐμοὶ γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν ταῦτα βδελύγματά ἐστι. Λέγει αὐτῇ ὁ Ἐπίσκοπος Κλίνων, Οὐκ ἦν μὲν ἐξόν μοι τοῦτο ποιῆσαι, ἀλλ' ἵνα μὴ σε λυπήσω, διότι παρεκάλεσας τὸν Θεὸν δι' ἐμοῦ, λήψομαι αὐτά. Εἶπεν δὲ Πελαγία· Κύριε, ἐγὼ ἤκουσά σου λέγοντος, ὅτι εἶπεν ὁ Κύριος, Οὐδεὶς δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν. Καὶ θαυμάσας ὁ Μακάριος ἐπὶ τῇ συνέσει αὐτῆς, καὶ προσευξάμενος καὶ εὐλογήσας, ἀπέλυσεν αὐτὴν πορευθῆναι πρὸς τοὺς ἰδίους λέγων· Πορεύου ἐν εἰρήνῃ· ἦσαν γὰρ οἱ
B παῖδες ἐκδεχόμενοι αὐτήν.

famulos vix comites convertit ad Christum :

10 Ἡ δὲ Ἁγία μετὰ χαρᾶς ἐν Πνεύματι ἁγίῳ δοξάζουσα τὸν Θεόν, ὅτι κατηξιώθη τῶν ἐπουρανίων τυχεῖν, ὑπέστρεψεν πρὸς τοὺς ἀκολουθοῦντας αὐτῇ παῖδας, καὶ εὗρεν αὐτοὺς ὑπὸ σκότους καὶ γνόφου κατεχομένους· ἀορασία γὰρ ἐπέπεσεν αὐτοῖς, καὶ βαδίζειν οὐκ ἠδύναντο. Αὐτὴ δὲ ἡ Πελαγία συνῆκεν, ἐν τῷ αὐτοὺς ἰδεῖν πεπεδημένους, ὅτι καὶ τοῦτο πόλεμός ἐστι διαβολικός· καὶ κατεσφράγισεν ἑαυτὴν καὶ τοὺς παῖδας, καὶ ἀπέστη ὁ πειρασμὸς ἀπ' αὐτῶν. Καὶ ἤρξαντο αὐτὴν ἐπερωτᾶν, Ποῦ ἐστιν ὁ ἄνθρωπος ὁ δόσας σοι τὸ φώτισμα, καὶ ἡ εὐπρεπεστάτη γυνή, ἣν ἑωράκαμεν στήκουσαν μεταξύ σου καὶ αὐτοῦ, ἥτις ἐπὶ τῆς κεφαλῆς εἶχε διαδήματα δύο, καὶ ἐπάνω τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ; Ἡ δὲ Πελαγία εἶπεν πρὸς αὐτούς, Ἡσυχάσατε, δύνασθε προσελθεῖν, ὡς ἐγὼ προσῆλθον τῇ ἀγαθῇ ἐλπίδι, καὶ αἰωνίῳ βασιλείᾳ; Οἱ δὲ νέοι ἀπεκρίθησαν, λέγοντες· Διατί, δέσποινα ἡμῶν, οὐ δυνάμεθα πιστεῦσαι τῷ δυναμένῳ ῥύσασθαι ἡμᾶς τῆς αἰωνίου κολάσεως, καὶ δοῦναι ἡμῖν ζωὴν ἐν τοῖς ὑψίστοις; Ἡ δὲ Πελαγία, ποιήσασα αὐτοὺς ἀρνήσασθαι τὰ εἴδωλα, ἃ ἐσέβοντο ἕως τοῦ παρόντος, παρεσκεύασεν αὐτοὺς κοινωνοὺς γενέσθαι τῆς οὐρανίου μερίδος.

11 Καὶ καθίσασα ἐν τῷ βαστερνίῳ, ἀπῄει πρὸς τὴν ἑαυτῆς τροφόν. Ἐξῆλθε δὲ συνήθως ἡ τροφὸς εἰς συνάντησιν αὐτῇ, καὶ εἶδεν τῆς ἁγίας Πελαγίας τὸ πρόσωπον φαιδρὸν
C ἐν κάλλει παρὰ τὴν προτέραν ἰδέαν, τὴν δὲ στολὴν παρηλλαγμένην· πρὸ τούτου γὰρ τῷ κοσμικῷ πλούτῳ ἐστολίζετο, νῦν δὲ ἐν εὐλαβείᾳ ἐκεκόσμητο· τότε μὲν ὑψηλοφρόνως, νυνὶ δὲ ἐν ταπεινοφροσύνῃ· καὶ τότε μὲν ὑπερηφάνως, νῦν δὲ ἐν στολῇ διεπτυσμένῃ· καὶ πρὸ τούτου ποικίλοις μὲν βρώμασιν ἐνετρύφα, νῦν δὲ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ.

a nutrice agnita Christiana

12 Ἡ δὲ τροφὸς ἰδοῦσα, συνῆκεν αὐτὴν Χριστιανὴν γεγονέναι· καὶ μνησθεῖσα πῶς τοὺς τὸ φρόνημα τοῦτο ἔχοντας κρατῶν ὁ Διοκλητιανὸς πολυτρόπως αὐτοὺς ἐβασάνιζε, καὶ ἀπαρνήσασθαι αὐτοὺς τὸν Χριστὸν οὐκ ἴσχυε πεῖσαι, ἐλογίσατο ἐν ἑαυτῇ λέγουσα· Ἐὰν συμβουλεύσω αὐτῇ μὴ εἶναι Χριστιανὴν κατὰ τὸν θεσμὸν τοῦ Βασιλέως, οὐκ εἴκει μοι, ἐδέξατο γὰρ τὴν χάριν, ἣν οἱ Χριστιανοὶ κηρύττουσι, λέγοντες ἕνα μόνον εἶναι Θεόν. Καὶ ἀνοίξασα τὸ στόμα αὐτῆς ἡ τροφός, λέγει τῇ Πελαγίᾳ· Τέκνον, καθάπερ ἐθαυμάσθης ἐπὶ Διοκλητιανοῦ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ πάσης αὐτοῦ τῆς δυναστείας, καὶ ἐπὶ παντὸς τοῦ στρατεύματος, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῖς

et remissa ad matrem,

εἰς μακρὰν Βασιλεῦσιν εἰς τὸ ὑπερβάλλον καὶ εὐπρεπὲς κάλλος σου· οὕτω καὶ νῦν τύχοις ἐν τῷ ἀληθινῷ σου κάλλει ἐνώπιον τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ᾧ ἐξέδωκας ἑαυτὴν νύμφην ὡς αἰωνίῳ Βασιλεῖ, καθὼς λέγεις καὶ πιστεύεις, καὶ παράσχοι σοι ἰσχύν, καὶ ὑπομονὴν ἐν τῇ πραότητί σου, καὶ νικητήρια ἐν τῷ ἀγῶνί σου. Πορεύου οὖν μετ' εἰρήνης, D

EX MS. VATIC.

ὅτι εἰσαγαγεῖν σε ἐν τῷ οἴκῳ μου οὐ τολμῶ, μήπως ἀκούσῃ ὁ ἁρμαστός σου, καὶ πανγενῇ με ἐξολοθρεύσῃ. Καὶ περὶ μὲν ἑαυτῆς οὐ τοσοῦτόν μοι μέλει, ὅτι ἐὰν ἐμαυτὴν ἐκδώσω, μισθὸν σὺν σοὶ καρποῦμαι· ἀληθινὸς γάρ ἐστιν ὁ Θεός, εἰς ὃν σὺ ἐπίστευσας.

hujus furori se subducens

13 Ἡ δὲ Πελαγία κατανύξασα, ἐχωρίσθη τῆς ἑαυτῆς τροφοῦ· καὶ ἀπερχομένης αὐτῆς πρὸς τὴν μητέρα, καὶ ἐγγισούσης αὐτῆς, συνήντησεν αὐτῇ συνήθως ἡ μήτηρ· Ἰδοῦσα δὲ αὐτὴν ἐνηλλαγμένον σχῆμα ἔχουσαν, μὴ ἐρωτήσασα, κραυγὴν μεγάλην μετὰ κλαυθμοῦ καὶ ὀλολυγμοῦ ἀφῆκεν. Ἡ δὲ Πελαγία προσεμειδία, μηδὲν ἀποκρινομένη. Ἡ δὲ μήτηρ αὐτῆς ἀπὸ τῆς μανίας ἔπεσεν ἡμιθανής, καὶ ἄφωνος γενομένη ἔμεινεν ἱκανὴν ὥραν· μετὰ δὲ ταῦτα ἀναψύξασα, καὶ εἰς ἑαυτὴν ἐλθοῦσα, ἀνέστη, καὶ μηδὲν εἰποῦσα τῇ θυγατρὶ αὐτῆς, μὴ δὲ μαθοῦσα παρ' αὐτῆς τὸ συμβάν, ἐξώρμησεν ἐνεγκεῖν τὸ πλῆθος τῶν στρα-

frustra queritur :

τιωτῶν ἀπὸ τοῦ Βασιλέως. Καὶ ἀπέστειλεν ὁ Βασιλεὺς μετ' αὐτῆς πλῆθος στρατιωτῶν πεζῶν καὶ ἱππέων ἐνόπλων, παραγγείλας αὐτοῖς πείθεσθαι τῇ γνώμῃ αὐτῆς, καὶ εἰς ὅπερ ἂν βουληθείη. Καὶ ἐξελθόντες ἐκεῖθεν ἅπαντες περιῆγον ταῖς ὁδοῖς καὶ ἀτραποῖς τόποις, ἐρευνῶντες ἕως μιλίων μ' ἀνιχνεύοντες εὑρεῖν τὸν τοιαύτην ὕβριν τῇ θυγατρὶ αὐτῆς πεποιηκότα· ἀκήκοε γὰρ παρὰ τῶν παίδων E
ἡ μήτηρ αὐτῆς, ὅτι ἀπῆλθεν πρὸς τὸν Ἐπίσκοπον· παρήγγειλε δὲ τοῖς ἀποσταλεῖσι λέγουσα· Ἐὰν εὕρητε τοῦτον, πεπεδημένον μοι αὐτὸν παραστήσατε.

postea eamdem generose redarguit:

14 Ἀπελθόντες δὲ οἱ στρατιῶται εἰς τοσοῦτον διάστημα ἐξερευνῶντες, οὐδένα εὗρον. Ἡ δὲ ἁγία Πελαγία, σὺν τοῖς παιδαρίοις αὐτῆς τοῖς πιστεύσουσιν, ἐκαθέζετο εἰς τὸ πέραν τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἔθλιπε τοὺς στρατιώτας, αὐτοὶ δὲ οἱ ζητοῦντες οὐκ ἔβλεπον οὐδένα. Ἠγαλλιάσατο δὲ ἡ ψυχὴ αὐτῆς πρὸς τὸν Κύριον· μειδιάσασα δὲ εἶπε τοῖς νέοις τοῖς μετ' αὐτῆς· Ἔγνωτε ὅτι ὁ Κύριος προσλαμβάνεται πάντας τοὺς προσερχομένους αὐτῷ καὶ ἐλπίζοντας ἐπ' αὐτόν. Ἐλθόντων δὲ τῶν στρατιωτῶν διακενῆς πρὸς τὴν μητέρα αὐτῆς, καὶ εἰρηκότων αὐτῇ, ὅτι οὔτε τὸν ἄνδρα εὕρομεν, ὃν σὺ ἔφης ὕβριν πεποιηκέναι τῇ θυγατρί σου, οὔτε δὲ αὐτήν. Ταῦτα ἀκούσασα, ἠθύμησεν. Ἀναστᾶσα δὲ ἡ Πελαγία μετὰ τῶν σὺν αὐτῇ· ἦλθεν πρὸς τὴν μητέρα αὐτῆς, καὶ εἶπεν αὐτῇ· Τί μαινομένη λυσσᾷς, καὶ οὐ σωφρονεῖς; οὐκ ἐντρέπῃ ἀποστείλασα παραστῆσαι ἄνδρα ἅγιον, προσκυνοῦντα τὸν Κύριον πάσης πνοῆς, καὶ πάσης δυναστείας; οὐκ αἰσχύνῃ ἐπιχειροῦσα πόλεμον συγκροτῆσαι μετὰ Θεοῦ; ἐὰν γὰρ ὁ δοῦλος αὐτοῦ ὁ Ἐπίσκοπος αἰτήσηται αὐτόν, Ἄγγελον ἐξαποστελεῖ, καὶ ἐξολοθρεύσει πᾶσαν τὴν στρατιὰν τὴν ὑπό σου πεμφθεῖσαν ἐν ῥοπῇ μιᾷ, ἐπειδὴ αὐτῷ προσκυνεῖ, καὶ εἰσακούει αὐτοῦ. Ἀποκριθεῖσα δὲ ἡ μήτηρ αὐτῆς λέγει, Καὶ τίς οὗτος,
περὶ οὗ λέγεις ταῦτα; Λέγει αὐτῇ ἡ θυγάτηρ αὐτῆς, Βα- F
σιλεὺς βασιλευόντων, ᾧ καὶ ἑαυτὴν ἐξέδωκα, ἀποστραφεῖσα τὸν πρότερόν μου ἁρμαστόν. Τότε συνῆκεν ἡ μήτηρ αὐτῆς, ὅτι Χριστιανὴ γέγονε· καὶ προσθεῖσα, πάλιν εἶπεν τῇ θυγατρί, Καὶ τίς ἐστιν ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν, ᾧ σὺ ἑαυτὴν ἐξέδωκας, εἰπέ μοι. Καὶ λέγει πρὸς αὐτὴν ἡ θυγάτηρ· Τί πολυπραγμονεῖς περὶ τῆς ἀνεκφράστου θεότητος; Γίνωσκε γὰρ ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ δεσπόζων οὐρανοῦ καὶ γῆς, καὶ ὀρέων, καὶ βουνῶν, ὃς καὶ τὸ στερέωμα ἔκτισεν, καὶ ἀβύσσους συνεστήσατο, καὶ ὅρον τῇ θαλάσσῃ ἐπέθηκεν τοῦ μὴ ὑπερβῆναι αὐτόν, καὶ τυραννῆσαι τὴν χέρσον; Ἐρωτᾷς περὶ τοῦ Θεοῦ μου; Οὗτός ἐστιν ὁ πύλας χαλκᾶς συντρίψας, καὶ μοχλοὺς σιδηροὺς συνκλάσας, καὶ τοὺς νεκροὺς ζωοποιήσας.

cumque ejus sponsus se interemisset,

15 Ταῦτα ἀκούσασα ἡ μήτηρ αὐτῆς, ἀπέστειλε παρ' αὐτὰ πρὸς τὸν υἱὸν Διοκλητιανοῦ λέγουσα, ὅτι ἡ ἁρμαστή σου τῷ Θεῷ τῶν Χριστιανῶν ἡρμάσθη. Ὁ δὲ ἀκούσας, συνῆκε ἀναμνησθείς, πῶς ὁ ἴδιος αὐτοῦ πατὴρ πρὸ τούτου ἐγκρατὴς ἐγένετο τῶν Χριστιανῶν, καὶ πολυτρόπως αὐτοὺς ἐτιμώρει· καὶ λέγει τῷ πατρὶ αὐτοῦ, Ἀνθ' ὧν ἡ νεωτέρα τὸν Θεὸν τῶν Χριστιανῶν ἐπεπόθησεν, οὐ δύναται τοῦ λοιποῦ ἐκεῖνον ἐᾶσαι, καὶ ἐμοὶ εἰς γυναῖκα γενέσθαι· ἐκ τοῦ λοιποῦ οὖν ἀποβλέψω d πρὸς τοὺς Χριστιανούς, τοὺς ἑαυτοὺς ἐκδιδόντας ὑπὲρ τοῦ ἰδίου αὐτῶν Θεοῦ, d

μὴ

EX MS. VATICAN.

A μὴ ἀρνουμένους αὐτόν· καὶ ἵνα μὴ ἴδω αὐτὴν καὶ ἑαυτὸν βασάνοις ὑποβαλλομένους, δικαιῶ ἐμαυτὸν φονεῦσαι ὑπὲρ αὐτῆς. Καὶ λαβὼν ξίφος εἰς τὸ ἑαυτὸν ἀνελεῖν, στέξαι μὴ δυνάμενος τὸν πόθον διὰ τὸ θαυμαστὸν αὐτῆς κάλλος, κλαίων καὶ ἀνακαλούμενος ἔλεγεν· Οὐαὶ τῷ κάλλει, οὗ ἐγὼ ἐστερήθην! οὐαὶ τοῖς μαζοῖς, οἷς ἐγὼ οὐκ ἀνεψαυσάμην! οὐαὶ τῷ στόματι, οὗ οὐκ ἀπήλαυσα ἐγὼ τῆς φιλίας. Καὶ ταῦτα ἀνακαλούμενος, μὴ φέρων τὴν μανίαν, ἐπιπεσὼν τῷ ξίφει, ἀπέθανεν.

adducta ad tyrannum,

16 Ἀκούσασα δὲ ἡ μήτηρ αὐτῆς, ὅτι ὁ ὁρμαστὸς τῆς θυγατρὸς αὐτῆς αὐτὸς ἑαυτὸν ἀνεῖλε διὰ τὴν θυγατέρα αὐτῆς, ἔντρομος γενομένη, ἐδήλωσε τῷ Διοκλητιανῷ διὰ τὴν θυγατέρα αὐτῆς· καὶ αὐτίκα λαβομένη τῆς παιδὸς, καὶ κατασχοῦσα βίᾳ, καὶ κρατήσασα αὐτὴν, ἀπήγαγε πρὸς Διοκλητιανὸν, ἵνα μὴ παγγενῆ ἐξολοθρεύσῃ αὐτήν. Καὶ εἰσελθοῦσα ἐν τῷ παλατίῳ, ἔστη ἐν μέσῳ· καὶ θεασάμενος ὁ Διοκλητιανὸς τὴν μητέρα σὺν τῇ θυγατρὶ, λέγει, Τί τοῦτο ἐποίησας; Ἡ δὲ μήτηρ τῆς ἁγίας Πελαγίας ἔφη· Ἰδοὺ ἡ θυγάτηρ μου, ὑπὲρ ἧς ὁ υἱός σου ἑαυτὸν ἀνεῖλε· νῦν οὖν ποίησον ἐκ ταύτης τὴν ἐκδίκησιν τοῦ υἱοῦ σου. Ὁ δὲ Διοκλητιανὸς ὡς εἶδεν τὴν θυγατέρα αὐτῆς εὐπρεπεστέραν πασῶν τῶν γυναικῶν αὐτοῦ, καὶ τῶν παλλακίδων, οὐκ ἐλογίσατο ἐν ἑαυτῷ ποιῆσαι τὴν ἐκδίκησιν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ἀλλ' ἐβουλεύσατο μᾶλλον ἔξαρνον αὐτὴν ποιῆσαι ἀπὸ τῆς τῶν
B Χριστιανῶν πίστεως, καὶ τότε εἰς γυναῖκα αὐτὴν λαβεῖν. Καὶ εὐθέως κελεύει τοῖς παρεστῶσιν αὐτῷ δορυφόροις ἐνέγκαι ἔμπροσθεν αὐτῆς ἄπειρον ὄγκον χρυσοῦ, βουλόμενος διὰ τῆς ἀπληστίας τοῦ χρυσοῦ δελεάσαι τὴν ἀμνάδα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἁγίαν τοῦ Θεοῦ κόρην, καὶ τῇ μητρὶ αὐτῆς δοὺς ρ' τάλαντα χρυσοῦ, ἀπέλυσεν αὐτήν. Ἡ δὲ ἦλθεν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῆς, χωρισθεῖσα τῆς ἑαυτῆς θυγατρὸς, χαίρουσα τῇ διαβολικῇ χαρᾷ.

promissa ejus contemnit :

17 Ὁ δὲ Διοκλητιανὸς ἐκέλευσε τὴν Πελαγίαν τῇ ἕωθεν παραστῆναι αὐτῷ, ἐνώπιον τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ, ὥστε ἔξαρνον αὐτὴν ποιῆσαι, καὶ εἶθ' οὕτως εἰς γυναῖκα αὐτὴν λαβεῖν. Καὶ λέγει πρὸς αὐτὴν κατὰ πρόσωπον πάντων, Μίαν αἴτησιν αἰτοῦμαι παρά σου, ἵνα ἐξαρνήσῃ τὸν Χριστὸν, καὶ συναφθῇς μοι εἰς γυναῖκα, καὶ κυριεύσεις πάσης μου τῆς βασιλείας, καὶ ὁ γεννώμενός μοι ἐκ σοῦ υἱὸς βασιλεύσει μετ' ἐμὲ, καὶ ἐάν μου τὸ θέλημα ποιήσῃς, τὸ ἐν τῇ κεφαλῇ μου διάδημα ἐν τῇ σῇ κεφαλῇ περιθήσω. Λέγει πρὸς αὐτὸν ἡ Πελαγία, μαινόμενος ἐν τῇ ἀπονοίᾳ σου λαλεῖς τοιαῦτα, γνῶθι ὅτι οὐ ποιῶ τὸ θέλημά σου, οὔτε χρησιμεύω σοι ἐν οἷς λέγεις, οὔτε τὸ διάδημα τὸ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σου θήσεις ἐπὶ τὴν ἐμὴν κεφαλήν· οἶδα γὰρ ὅτι τρία διαδήματα ἐν τοῖς ὑψίστοις ἠυτρεπισμένα μοι εἰσὶ, καὶ ἤδη κεκόσμημαι, τὸ μὲν πρῶτον διάδημα τῆς πίστεώς μου, τὸ δὲ δεύτερον ὅτι
C ἑαυτὴν ἐξέδωκα ὁρμασθεῖσα τῷ Κυρίῳ, τὸ τρίτον τὸ τῆς νῦν ἐπικειμένης μοι θλίψεως μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, δι' ἣν παρὰ τῷ Θεῷ χάρις οὐράνιος ἐκδέχεταί με· ἴσω οὖν γινώσκων, ὅτι τὸ θέλημά σου οὐ ποιῶ, καὶ τὸν Θεόν μου οὐκ ἀρνοῦμαι. Ὁ δὲ Διοκλητιανὸς ἀκούσας ταῦτα, ἐκέλευσε τοῖς παρεστῶσιν αὐτῷ στρατιώταις κομίσαι βοῦν χαλκοῦν, καὶ ξύλα, καὶ νάφθαν, καὶ στέαρ χοίρειον, καὶ ὑποκαῆναι τὸν βοῦν. Καὶ ἐκκαύσαντες τὸν χαλκοῦν βοῦν κατὰ τὸ κέλευσμα τοῦ Βασιλέως, ἐποίησαν φαίνεσθαι τὴν ἰδέαν αὐτοῦ ἀπὸ διαστήματος ὡσεὶ πυρός· ἀπεῖχε δὲ τοῦ βασιλέως ὁ βοῦς πήχεις ν'. Καὶ παρέστησαν τὴν νεᾶνιν εἰς μέσον· ἰδόντες δὲ οἱ Πρεσβύτεροι καὶ οἱ Χριστιανοὶ, ὑπερηύχοντο αὐτῆς, ὅπως παράσχῃ αὐτῇ ὁ Κύριος δύναμιν καὶ ὑπομονήν.

cujus jussu cum esset accensus bos æneus,

ipsa dæmonem in tyranno agentem increpans,

18 Ὁ δὲ Βασιλεὺς ἔφη πρὸς αὐτὴν, ἀπόδυσαι τὰ ἱμάτιά σου, νεωτέρα. Ἡ δὲ Πελαγία ἰδοῦσα ὅτι ἀποδύειν αὐτὴν ἔμελλον, μεγάλῃ τῇ φωνῇ ἐβόησε, λέγουσα πρὸς τὸν Βασιλέα· Μνήσθητι ὅτι αἱ γυναῖκες καὶ αἱ παλλακίδες σου ὁμοίως ἐμοὶ σάρκα ἐνδέδυνται. Καὶ μὴ φέρων ὁ Βασιλεὺς τὴν ἐν αὐτῷ οἰκοῦσαν ἐρωτομανίαν, ἐκέλευσε πολὺ πλέον τὸ τάχος ἐκδυθῆναι αὐτήν. Ἡ δὲ κατεσφραγίσατο, καὶ ἀποδυσαμένη ἑκουσίως, ἔρριψεν ἑαυτῆς τὰ ἱμάτια εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Βασιλέως, καὶ εἶπεν πρὸς αὐτὸν, Τάχα σὺ εἶ ὁ δόλιος ὄφις, ὁ περιειληθεὶς τῷ δένδρῳ, καὶ ὑπεισελθὼν τῇ Εὔᾳ, καὶ συναρπάσας αὐτὴν, καὶ πάλιν διὰ τῆς
Εὔας πλανήσας τὸν Ἀδὰμ, ὅθεν ἀμφότεροι ἔξω τοῦ παρα- D
δείσου ἐβλήθησαν. Σὺ εἶ ὁ δόλιος ὁ παρεισδύσας ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Κάϊν, καὶ ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ φθόνον ἐνσπείρας, ἵνα τὸν παρθένον καὶ συναίμονα Ἄβελ φονεύσῃ. Σὺ εἶ ὁ παραστᾶθεὶς ἐν τῇ ἰδίᾳ σου προαιρέσει καὶ προπετείᾳ ἐνώπιον τοῦ Δεσπότου ἡμῶν, ἐξαιτήσας εἰς πειρασμὸν τὸν δίκαιον Ἰὼβ, καὶ ἀποκτείνας τὰ τέκνα αὐτοῦ, καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ ἀπολέσας· Ἀλλ' οἱ ἐχθροὶ τοῦ Χριστοῦ ἐκλείψουσιν ἐν ῥομφαίᾳ, ἐξ ὧν καὶ σὺ τυγχάνεις, καὶ ἀφαντωθήσῃ, καὶ ἀφανισθήσῃ εἰς τέλος· προσέκοψας γὰρ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ, ᾧ ἐξέδωκα ἐμαυτήν. Ταῦτα εἶπεν ἡ Ἁγία πρὸς τὸν Βασιλέα, ἅμα καὶ τὸν παρεστῶτα αὐτῷ διάβολον διελέγξασα.

ultro in bovem se immittit,

19 Τότε ἀπορηθεὶς ὁ διάβολος ὑπεχώρησε, καὶ ὁ ἀλλότριος τῆς ἀληθείας ἀπὸ μήκους ἐβόα· Ὢ βία ἀπὸ τῶν Χριστιανῶν τῶν φονευόντων με! Ἡ δὲ νεᾶνις Πελαγία, ἐνδυναμωθεῖσα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δραμοῦσα, ἐκράτησε τὸν χαλκοῦν βοῦν, καὶ εὐθέως ἐξέρρευσαν ὡς κηρὸς αἱ σάρκες τῶν χειρῶν αὐτῆς· μὴ δ' ὅλως δὲ αἰσθομένη, εἰσήνεγκε τὴν κεφαλὴν αὐτῆς εἰς τὸ σῶμα τοῦ βοὸς, καὶ ἐχάλασεν ἑαυτὴν ἔσωθεν αὐτοῦ, καὶ εὐθέως ἔρρευσαν αἱ σάρκες τῆς ὄψεως αὐτῆς, καὶ τῆς κοιλίας καὶ τὰ ἐντόσθια σὺν τῶν πλευρῶν, καὶ ἅπαν μέλος τοῦ σώματος, ἐν τῷ αὐτὴν εἰσελθεῖν ὅλην, ὡς ἔλαιον· καὶ ἐγένετο εὐωδία ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ ἐν ὅλῃ τῇ πόλει, ὡς ὀσμὴ μύρου· καὶ ἔτι E
μικρὸν αὐτῆς ἐμπνεούσης, τὸν Κύριον ἐδόξασε φωνῇ μεγάλῃ λέγουσα, Δόξα τῇ ἐλεύσει σου, μονογενὲς Υἱὲ τοῦ ὑψίστου Θεοῦ, ὅτι ἐν ταῖς χερσί σου ἐπέστρεψαν οἱ πλανηθέντες, καὶ ἐν σοὶ ἐτελειώθησαν, νικήσαντες καὶ καταπατήσαντες τὴν τοῦ ἐχθροῦ δύναμιν. Καὶ οὕτως ἐτελειώθη ἡ νεᾶνις Πελαγία ἐν Κυρίῳ.

Cujus exemplo alii duo Christum confitentur

20 Δυσὶ δὲ παρεστῶσι στρατιώταις ἔγγιστα τοῦ βοὸς λέγει ὁ Βασιλεὺς, Ἴδετε εἰ ἔτι ζῇ. Τῶν δὲ στρατιωτῶν τὰ ὀνόματα εἰσὶ ταῦτα, ὁ μὲν εἷς ἐκαλεῖτο Θεόνικος, ὁ δὲ ἕτερος Ἰουλιανός· οἱ καὶ θεασάμενοι τὴν ἀθληφόρον τελειωθεῖσαν ἐν Κυρίῳ, εἶπον τῷ Διοκλητιανῷ, αὕτη οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλ' ἐμαρτύρησεν ὁμολογήσασα τὴν καλὴν ὁμολογίαν, καὶ τὸν ἑαυτῆς Δεσπότην μὴ ἀρνησαμένη. Ὁ δὲ Βασιλεὺς ἀκούσας τῆς ἀποκρίσεως αὐτῶν, καὶ τῶν τοιούτων ῥημάτων, ἐκέλευσεν αὐτοὺς δεσμίους γενέσθαι, καὶ βληθῆναι ἐν τῇ φυλακῇ· ἐκέλευσε δὲ ἑτέροις στρατιώταις ἀπελθεῖν καὶ θεάσασθαι, εἰ ἄρα ὄντως ἀπέθανεν. Οἱ δὲ ἀπελθόντες καὶ ἰδόντες ὅτι ἐτελειώθη, ἀνήγγειλαν τῷ Βασιλεῖ τεθνάναι αὐτήν. Τότε ὁ Διοκλητιανὸς μανεὶς, μεγάλῃ φωνῇ ἔκραξε, καὶ τὰς χεῖρας ἐπιβαλὼν ἐν τῇ στολῇ αὐτοῦ, κατέρρηξε τὴν πορφύραν αὐτοῦ λέγων· Ὢ ἀπὸ τῶν Χριστιανῶν! πῶς ἐκδιδόασιν ἑαυτοὺς μέχρι θανάτου, τὸν Θεὸν ἑαυτῶν μὴ ἀρνούμενοι, μήτε ἐμοῦ αὐτοῦ τὸ θέλημα ποιοῦντες; μὴ ἆρ' ἀξιοπιστότεροί εἰσιν F
ὑπὲρ τὴν ἐξουσίαν μου; ἐγὼ τοίνυν τῶν ἐχθρῶν μου οὐκ ἐμπιπλῶμαι; Καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἐκέλευσεν τὸ λείψανον τῆς ἁγίας Πελαγίας ταφῆς μὴ ἀξιωθῆναι, ἀλλὰ ἐρρίφη εἰς τὸ ὄρος, οὗ τὸ ὄνομα Λινάτον. Καὶ κατελθόντες τέσσαρες λέοντες, ἐπεκάθισαν τοῖς ὀστέοις αὐτῆς, φυλάσσοντες αὐτὰ ἀπὸ τῶν θηρίων καὶ τῶν πετεινῶν.

Reliquias servant leones

21 Ἐνεφανίσθη δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τῷ μακαρίῳ Ἐπισκόπῳ Κλίνοντι, ὃς καὶ κατήχησεν αὐτὴν, λέγων πρὸς αὐτὸν, Εὐαγγελίζομαί σοι, ὅτι σήμερον ἡ νεᾶνις Πελαγία, ἣν ἠτήσω παρὰ τοῦ Πατρὸς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ἐμαρτύρησε κατὰ τὰς δεήσεις τοῦ στόματός σου. Ἀναστὰς οὖν, προσένεγκε αὐτὴν προσφορὰν τῷ Θεῷ, διότι ἀνεξάρνητος ἡ ὁμολογία αὐτῆς ἐγένετο. Ὑπεσήμαινε δὲ αὐτῷ καὶ τὸν τόπον ἔνθα ἔκειτο ἡ ἁγία Μάρτυς Πελαγία· καὶ ἀπῆλθεν ὁ μακάριος Ἐπίσκοπος Κλίνων, καὶ θεασάμενος τὸν τόπον τῆς Μακαρίας, εὕρακε καὶ τοὺς τέσσαρας λέοντας παρεδρεύοντας τὸν τόπον, ἐν ᾧ κατέκειτο· οἵτινες ἰδόντες τὸν μακάριον, ἦλθον εἰς συνάντησιν αὐτοῦ, καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ. Ὁ δὲ μακάριος ἰδὼν, χαίρων καὶ ἀγαλλιώμενος, εἶτα λαβὼν τὸ λείψανον τῆς ἁγίας παρθένου Πελαγίας, ἀνήνεγκεν εἰς τὸ ὄρος· καὶ προκύψας ὡς σταδίους δέκα, ἦλθεν εἰς τὸ ἀκρότατον τοῦ ὄρους. Καὶ ἰδὼν τὸ ἄκρον αὐτοῦ, ὅτι ἐλελείωτο ὡς μάρμαρον, ἐμισθώσατο λατόμους, καὶ ᾠκοδόμησε θυσιαστήριον,

A ριον, καὶ κατέθετο τὸ λείψανον τῆς ἁγίας Πελαγίας, καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα τοῦ ὄρους, Ὄρος συναγωγῆς. Καὶ ἐπέγραψε τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας οὕτως· Ἡ ἁγία Πελαγία, δοῦσα ἑαυτὴν ἀῤῥαβῶνα τῷ Θεῷ, καὶ μέχρι τέλους ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἀγωνισαμένη, ἐνθάδε ἀναπέπαυται ἐν σώματι, ἧς ἡ ψυχὴ ἐν οὐρανοῖς βασιλεύει μετὰ Ἀγγέλων. Ταῦτα ἐπιτελέσας ὁ Ἐπίσκοπος, οὕτω κατῆλθε χαίρων, καὶ ἀγαλλιώμενος ἐν Κυρίῳ. Οὕτως ἐπλήρωσε τὸ μαρτύριον ἡ ἁγία τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς Πελαγία, δοξάζουσα Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

donec condigne sepeliantur.

ANNOTATA.

a Ὁρμαστὴ sponsa, *sicut infra num.* 7 ὁρμαστὸς sponsus, *ab* ὁρμάζειν despondere, *quod occurrit num.* 14. *Voces antiquis Græcis in hoc significatu ignotæ.*

b *Ex alio MS. supplet Sirletus* qui vitam æternam consequi sperant *hoc enim deesse probat subsequens Pelagiæ interrogatio, quare eam vitam sperent.*

c Λέντιον linteum: *cui extra Latinam linguam non est quærenda origo: exempla auctorum medii ævi habes apud Meursium in Glossario: sed quid iis opus, cum habeamus Joan.* 13 *v.* 4, λαβὼν λέντιον διέζωσεν ἑαυτὸν cum accepisset linteum, præcinxit se.

B d *Sirletus vel in suo MS. alium sensum reperit, vel ex ingenio proprio alium reddidit his Latinis verbis*: Num igitur post hac ego Christianos aspicere potero? Num seipsos pro Deo suo tradentes?

Lubet hic etiam exemplum proponere ejus formæ quæ Græci Officium ecclesiasticum quotidie variant, additis ad ea quæ singulis Dominicis ac feriis recitanda præscribuntur in Triodio, Paracletico et Pentecostario, propriis quibusdam de uniuscujusque diei uno aut duobus ut summum Sanctis.

PROPRIUM

DE S. PELAGIA V. M.

Ex Menæis excusis.

ΣΤΙΧΗΡΑ ΠΡΟΣΟΜΟΙΑ ΗΧΟΣ Δ'.

Βάπτισμα τὸ πάνσεπτον καὶ ἱερὸν καὶ σωτήριον Πελαγία ποθήσασα, σπουδῇ ἐπεζήτησας· καὶ εὑροῦσα Μάρτυς τὸν μυσταγωγοῦντα μετ' εὐφροσύνης καὶ χαρᾶς τοῦ ποθουμένου θᾶττον προσέδραμες, καὶ ξενῶν κατηξίωσε θεω-
C ριῶν, Ἀξιάγαστε, ὡς νεᾶνις· ὀπίσω δὲ τοῦ νυμφίου σου ἔδραμες.

ΟΜΟΙΟΝ.

Κόσμον τὸν ἐπίγειον καταλιποῦσα, ὡς πρόσκαιρον καὶ φθαρτὸν καὶ εὐμάραντον τὴν θείαν εὐπρέπειαν, ὡς ἀεὶ ἑστῶσαν καὶ ὡς κεκτημένην διηνεκεῖ τὴν χαρμονὴν καὶ θυμηδίαν καὶ καθαρότητα, συντόνως κατεδίωξας· καὶ Παρθένος προσείληφας τῶν Μαρτύρων τὴν εὔκλειαν, δι' ἀμφοῖν ἀναλάμψασα.

ΟΜΟΙΟΝ.

Ἄπειρον καὶ ἄφραστον τῶν σῶν θαυμάτων τὸ πέλαγος, Πελαγία πανεύφημε· Χριστὸν γὰρ ποθήσασα καθαρᾷ καρδίᾳ καὶ τελειοτάτῃ, τῶν αἰκισμῶν καὶ τοῦ πυρὸς καὶ τῶν βασάνων καταπεφρόνηκας· δι' ὃ σε, Καρτερόψυχε θαλάμη, πόλον οὐράνιον ὁ Νυμφίος εἰργάσατο, ὁ Σωτὴρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

D EX MS. VATIC.

Ο ΚΑΝΩΝ ΟΥ Η ΑΚΡΟΣΤΙΧΙΣ.

Πελαγίᾳ τὸν αἶνον εἰκότως πλέκω.

ΩΔΗ Α' ΗΧΟΣ Δ'.

Πελάγει τῶν θαυμάτων πλέοντι αὔραν τοῦ Πνεύματος νῦν μοι παράσχου, Μάρτυς τοῦ Χριστοῦ Πελαγία πανεύφημε, καὶ πρὸς λιμένα εὔδιον τῶν σῶν ἐπαίνων καθοδήγησον.

Ἐξ βρέφους προγνωστικῶς τῷ Κρίστου σου ἀνατεθεῖσα, Σεμνὴ, τὴν τῶν φθαρτῶν ἀπέῤῥιψας στοργὴν, Πελαγία πανένδοξε, ἀῤῥενωπῶς· τὰ πάθη δὲ θείᾳ δυνάμει κατεπάτησας.

Λουτρὸν θεῖον ἐπιθυμοῦσα δέξασθαι τοῦ βαπτίσματος, Ἱερουργὸν εὑροῦσα τοῦ Χριστοῦ, Πελαγία, προσέδραμες· καὶ μετασχοῦσα γέγονας φωτὸς ἐνθέου, Μάρτυς, ἔμπλεως.

ΘΕΟΤΟΚΙΟΝ.

Ἁγίων ἁγιωτέρα πέφυκας, Παρθένε ἄχραντε, τὸν τῶν Ἁγίων ἅγιον Χριστὸν ἐν ἀγκάλαις βαστάσασα, τὸν θεϊκαῖς δυνάμεσι πᾶσαν τὴν κτίσιν περιέχοντα.

ΩΔΗ Γ'.

Γῆ ὥσπερ τις ἀγαθὴ, προσενεγκαμένη λογικὰ σπέρματα, Μάρτυς Χριστοῦ πάνσοφε, ταῦτα δαψιλῶς E
ἐγεώργησας.

Ἰθύνθης ὡς ἐκλεκτὴ, πρὸς τὸν Δεσπότην καὶ Θεὸν σπεύδουσα, Μάρτυς Χριστοῦ ἔνδοξε, θείοις ῥωννυμένη διδάγμασιν.

ΘΕΟΤΟΚΙΟΝ.

Ἀνέστησας, ὦ Σεμνὴ, τὴν πεπτωκυῖαν μου μορφὴν, τέξασα τὸν προφανῶς αἴτιον τῆς ὑπερφυοῦς ἀναστάσεως.

Ο ΕΙΡΜΟΣ.

Τῷ πόθῳ τοῦ Χριστοῦ τὴν ψυχὴν πυρουμένη, ὑπῆλθες ἀνδρικῶς ἐκκαέντι χαλκουργήματι, θεόφρον Πελαγία· καὶ γέγονας τῷ Δεσπότῃ σου εὐωδεστάτη θυσία· ὅθεν σήμερον τὴν παναγίαν σου μνήμην φαιδρῶς ἑορτάζομεν.

ΩΔΗ Δ'.

Τὴν τοῦ Δεσπότου πορφύραν ἐνδεδυμένη διὰ λουτροῦ, Πανένδοξε, παλιγγενεσίας, πᾶσαν τὴν τοῦ βίου τερπνὴν πορφύραν ἐκδέδυσαι, Μάρτυς Πελαγία πανέντιμε.

Ὁ πόθος τῶν οὐρανίων ὡραιοτήτων τοὺς ἐπὶ γῆς ἠμαύρωσε πόθους, Ἀθλοφόρε· ὅθεν ἐπτερώθης Χριστῷ, βοῶσα καὶ λέγουσα, Δόξα τῇ δυνάμει σου Κύριε. F

Νενοθωμένην θρησκείαν καταλιποῦσα, τῇ τοῦ Χριστοῦ προσέδραμες σοφῶς, Πελαγία Μάρτυς παναιδέσιμε, εἰδώλων πατήσασα πᾶσαν τὴν ἀπάτην, Θεόληπτε.

ΘΕΟΤΟΚΙΟΝ.

Ἀπειρογάμως ἐκύησας, ὦ Παρθένε, καὶ μετὰ τόκον ὤφθης παρθενεύουσα πάλιν· ὅθεν ἀσιγήτοις φωναῖς τὸ Χαῖρέ σοι, Δέσποινα, πίστει ἀδιστάκτῳ κραυγάζομεν.

ΩΔΗ Ε'.

Ἰσχύσας τοῦ ἐχθροῦ καταλῦσαι τὸ φρύαγμα, πανεύφημε Πελαγία, τῷ σταυρῷ τοῦ Δεσπότου σωθεῖσα καὶ χάριτι.

Νῦν χάροις ἀληθῶς συναφθεῖσα Νυμφίου σου, Ὑπέρλαμπρε, μαρτυρίου καὶ τῆς σῆς παρθενίας τὰς λαμπάδας κατέχουσα.

ΘΕΟΤΟΚΙΟΝ.

Ὁ Κύριος ἐν σοι, Θεομῆτορ, ἐσκήνωσε, τὸν ἄνθρωπον ἀναπλάττων, τὸν φθορᾷ πεπτωκότα, ἀπάτῃ τῇ τοῦ ὄφεως.

EX MS. VATICAN.

A

ΩΔΗ ϛʹ.

Νομίμως τῷ Χριστῷ νυμφευθεῖσα, προσέδραμες τοῦ μαρτυρίου τὸν δρόμον, ἐπιβαλουμένη τῷ σῷ Νυμφίῳ, καὶ λιμένι γαληνοτάτῳ τούτου προσέδραμες.

Επλάκη σῇ κορυφῇ ὡραιότατος στέφανος δικαιοσύνης, θεόφρον Πελαγία, Μάρτυς στεφανηφόρε· τὴν γὰρ πίστιν μέχρι τέλους ἐτήρησας ἄτρωτον.

ΘΕΟΤΟΚΙΟΝ.

Ιὸν πρὶν μὲν ταῖς ἀκοαῖς τῆς Εὔας ἐξέχεεν ὁ σκολιώτατος ὄφις· σὺ δὲ μόνη τοῦτον ἐξετινάξω, Θεομῆτορ, τὸν ἀναιρέτην τούτου κυήσασα.

Hic notatur canendus Hirmus, cujus initium, Θύνω σοὶ μετὰ φωνῆς, *et Contacion festi, deinde præscribuntur legenda ex Synaxario, post quæ prosequitur Chorus cœptum Canonem de Sancta.*

ΩΔΗ Ζʹ.

Καμίνου δίκην τὸ κεχυμένον, Μάρτυς, ὄργανον, θείῳ πυρπολουμένη αἵματι τοῦ Χριστοῦ ὑπομένουσα, ἐκραύγαζες· Εὐλογημένος εἶ ἐν τῷ ναῷ.

Ο Περιβάλλων τὸν οὐρανὸν ἐν νεφέλαις, ἔνδοξε Μάρτυς, γυμνωθεῖσαν θείᾳ περιβολῇ κατεφαιδρύνεσε, ψάλλουσαν· Εὐλογημένος ἐν τῷ ναῷ. ΘΕΟΤΟΚΙΟΝ.

B

Ἡ ὁ τοῦ Ὑψίστου ἡγιασμένον θεῖον σκήνωμα χαῖρε· διά σου γὰρ δέδοται ἡ χαρά, Θεοτόκε, τοῖς κραυγάζουσιν· Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶν ὑπάρχεις, πανάμωμε Δέσποινα.

ΩΔΗ Ηʹ.

Ως Μάρτυς, ὡς λίαν ἀψευδής, Χριστοῦ πανεύφημε, τὴν τούτου δύναμιν ἐθεολόγησας, ἅπαντας θεοφρόνως ἐκ διδάσκουσα, καὶ πρὸς εὐσέβειαν εἵλκυσας ψάλλοντας· Εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα τὸν Κύριον.

D

Μαφῶς μνηστευθεῖσα τῷ Χριστῷ, τὴν τοῦ τυράννου ὁρμὴν πᾶσαν κατέσβεσας, σοφίας πέλαγος βρύουσα, Πελαγία πανσεβάσμιε· καὶ διαδήμασι τρισὶ Μάρτυς κεκόσμησαι, Εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα, βοῶσα, τὸν Κύριον.

ΘΕΟΤΟΚΙΟΝ.

Πατρὸς ἐξ ἀνάρχου τὸν Υἱὸν καὶ Πνεῦμα ἅγιον ὁμολογοῦμεν πιστοί, ἐκ σοῦ, Πανάμωμε, λέγοντες σεσάρκωσθαι τὸν συνάναρχον μονογενῆ Λόγον Πατρὶ καὶ θείῳ Πνεύματι, καὶ βοῶμεν· Εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα τὸν Κύριον.

Tum canitur Hirmus, εΧῖρας ἐκπετάσας Δανιὴλ.

ΩΔΗ Θʹ.

Λόγος ἐξειπεῖν οὐκ ἰσχύει τοὺς σοὺς ἐπαίνους, Πελαγία· πέλαγος θαυμάτων γὰρ βρύεις, τοῦ σοῦ Νυμφίου ῥώμῃ καὶ χάριτι· ὅνπερ καὶ νῦν δυσώπησον, πάντας σωθῆναι τοὺς ὑμνοῦντάς σε.

Εστης τῆς ἐφέσεως, νυμφὴ στεφανοφόρε Πελαγία· τῷ τῶν ὀρεκτῶν ἀκροτάτῳ, ἀξιωθεῖσα Μάρτυς, παρίστασθαι, καὶ τὴν τρυφὴν ἀπείληφας τῆς αἰωνίου ἀπολαύσεως.

E

Κόσμῳ τὴν εἰρήνην βραβεύειν τὸν σὸν Νυμφίον ἐκδυσώπει, Μάρτυς Πελαγία θεόφρον, τὴν ἐκκλησίαν φυλάττουσα ἐκ πειρασμῶν, καὶ χάριτι τοὺς σε ὑμνοῦντας καταυγάζουσα. ΘΕΟΤΟΚ.

Ωράθης παρθένος καὶ μήτηρ ὑπερφυῶς, Θεογεννῆτορ, Λόγον συλλαβοῦσα ἐκ Πατρὸς, σεσαρκωμένον τοῦτον γεννήσασα· δι᾽ οὗπερ νῦν σωζόμενοι σὲ, Θεοτόκε, μεγαλύνομεν.

ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓ. ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ

VIDE PAG. 461

ΟΛΒΙΑΝΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΥΤΟΥ ΜΑΘΗΤΩΝ.

F

C

Ex Synaxario MS. Collegii Claromontani S. J. Parisiis.

Οὗτος ἦν ἐπὶ Μαξιμιανοῦ τοῦ Βασιλέως, ἡγεμονεύοντος Ἰουλίου Σέξτου Αἰλιανοῦ, Ἀγριππίνου καὶ Κλημεντίνου τῶν νεωκόρων θυσίαν ἐπιτελούντων τῇ Ἥρῃ, ἠναγκάζετο καὶ Ὀλβιανὸς ὁ ἅγιος Ἐπίσκοπος θῦσαι· ὁ δὲ πολλαῖς ἀντιθέσεσι καὶ λόγοις τὴν κατὰ Χριστὸν πίστιν ἐξυμνῶν καὶ ἀποσεμνύνων, τὴν δὲ εἰς τὰ εἴδωλα κακίζων καὶ διαβάλλων, πρῶτον μὲν ὀβελίσκοις πεπυρωμένοις τὸν νῶτον καὶ τὰ σπλάγχνα διακαίεται· ὡς δὲ οὐκ ἐνεδίδω, οὐ δὲ θῦσαι τῷ Ἡλίῳ ἐπιίθετο, ἀνενεχθέντος περὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀνθυπάτου καὶ προστάξαντος, ῥάβδοις ἀφειδῶς τύπτεται, εἶθ᾽ οὕτως μετὰ * τῶν μαθητῶν διὰ πυρὸς τελειοῦται. Πολλὰ δὲ καὶ ἐν τῷ περιεῖναι τῷ βίῳ ὁ Ἅγιος ἐπιτελέσας θαύματα, ἔτι καὶ μετὰ τὴν ὁσίαν κοίμησιν, ἔνθα κατάκειται τὸ τίμιον αὐτοῦ λείψανον, ἐνεργεῖ, ὡς ἡ κατ᾽ αὐτὸν ἱστορία δηλοῖ.

* *MS. quidem solum habet* μετ᾽ αὐτῶν, cum ipsis, *scilicet discipulis, sed quia excidit discipulorum mentio, integrari sensum levi mutatione facta. Interjecto deinde S. Hilarionis Thaumaturgi elogio, quale dedimus* XXVIII *Martii, sequitur.*

DE MARTYRIBUS SCYTHOPOLITANIS

Ex eodem et Chiffletiano MSS.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἄθλησις τῶν ἁγίων Μαρτύρων Ἀφροδισίου*, Μίλδα, Μακροβίου, Οὐαλεριανοῦ, Λεοντίου, Ἀντωνίου καὶ τοῦ πλήθους τῶν Ἁγίων τῶν σὺν αὐτοῖς, ἐν Σκυθοπόλει μαρτυρησάντων. Τελεῖται δὲ ἡ αὐτῶν σύναξις ἐν τῷ σεπτῷ Ἀποστολείῳ τοῦ ἁγίου καὶ πανευφήμου Ἀποστόλου Ἰακώβου, Ἀδελφοῦ τοῦ Κυρίου, τῷ ὄντι ἔνδον τοῦ σεβασμίου οἴκου τῆς παναγίας ἀχράντου Δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας ἐν τοῖς Χαλκοπρατείοις.

* *MS. Chiffletianum ordinem nominum hunc proponit* Ἀφροδισίου, Λεοντίου, Ἀντωνίνου, Μίλδα Οὐαλλεριανοῦ, Μακροβίου καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς. *Taurinensia vero MSS. servato nominum ordine, sub quadam scriptionis diversitate, ea variant et unum eorum post nomina enumerata habet* καὶ τῶν σκυθοπολιτῶν ἑξήκοντα.

APPENDIX

SIVE ADDENDA AUT EMENDANDA

AD IV PRIMOS DIES MAJI.

AD DIEM I.

NOT. 1. *Fol. 2 Col. 2 post nomen* B. Panaceæ *adde*

Ven. Geraldus Canonicus Regul. Ansedæ in Lusitania.

NOT. 2. *Ibid. col. 1 ante alios prætermissos ponatur*

B. Dom. Garciæ Martinez Ord. Melitensis in antiquo monasterio Lessensi Portuensis diœcesis Translatio, *facta hoc die anno 1598, refertur a Georgio* B *Cardoso in Hagiologio; qui de eodem longe prolixius agit: quod posteri nostri in supplemento facere poterunt, eo quo mortuus est die,* 1 Januarii.

NOT. 3. *Fol. 3 col. 2 post verba, In martyrologio Franciscano Arturi,* adde, *et Hagiologio Lusitano Cardosi, tamquam in vicina Lusitaniæ Castella natus.*

NOT. 4. *Ibid. col. 2 sub finem, hæc intersere :*

B. Blasius, Episcopus Suanensis, *hac die inscribitur Aciei bene ordinatæ plurium Sanctorum ac Beatorum utriusque sexus Ordinis Carmelitarum, ex variis Martyrologiis et Kalendariis collectæ per R. P. Philippum a Visitatione, Carmeli Valencenensis Suppriorem, secundum editæ anno 1679. Auctor in Notis ad eamdem manuscriptis (quarum ut rationem haberem saltem inter Prætermissos rogavit, uti libenter ad alios dies et feci et faciam) sic scribit :* B. Blasius, ex urbis Senensis et Carmelitanæ Religionis alumno et vere religioso, factus Soanensis Episcopus, tanta valuit sanctimonia, ut nedum surdos, claudos, leprosos et alios infirmos mirabiliter curaverit, verum et cuidam mortuo vitam feliciter restituerit, quam ipse ad annum 1287 sancte deposuit in Carmeli Senensis templo sepultus 1 Maji. Exinde miraculis ante et post mortem clarus, a populo semper excultus fuit. De illo latius agunt Sigismundus Titius Parochus Senensis, C Philippus Metius, et Alexander Callossus in Vita illius etc. *Optamus auctores hos videre : interim habemus Italiam sacram Ferdinandi Ughelli, in cujus tom. 3 videtur satis accurate deduci series Episcoporum Suanensium nec tamen ullus ibi* Blasius ; *sed econtra an. 1283 morienti cum opinione sanctitatis Davidi (qui ex Ordine Cisterciensi et monasterio S. Galgani assumptus fuerat) suffectus dicitur a Martino V, post Donati Nicolai et Rufini electiones successive frustratas, Marcus quidam Assiniensis Canonicus, quem constat ex publico instrumento ibi adducto adhuc vixisse anno 1286 mense Martio. Habemus etiam Fastos Senenses, ubi omnes quotquot in ea civitate vixere aliqua sanctitatis fama noti, collato studio totius Academiæ Inthronatorum, Kalendatim digeruntur; sed absque* Blasio. *Quin et ipsimet anno 1661 ecclesiam Ordinis Senis adivimus, et de talibus accurate interrogavimus Patres illos, qui tamen de eo nec verbum fecerunt. Quare pleniorem et certiorem de illius promotione, ætate, sanctitate et cultu notitiam expectari debuisse censeo, absque ullo ejus vel auctorum dictorum præjudicio,*

NOT. 5. *Fol. 3 col. 2 ante* S. Sabam *ponantur*

Elizabeth Evangelista, *Ordinis S. Dominici Samorræ in Hispania; et* Angelus Boninsegna, *ejusdem Ordinis, Antiochiæ martyrio affectus a Saracenis : qui ambo cum titulo* Beatitudinis *referuntur in Anno sancto dicti Ordinis, a Dominico de Herre Belgice vulgato.*

Ibid. Mafalda Regina... *de ea latius agemus inter Prætermissos,* Substitue *Vitam dabimus in anniversario Depositionis,* 2 Maji. NOT. 6.

DE S. PHILIPPO APOST.

Fol. 11 num. 24 adde *: Deinde vero per litteras significavit, quod eidem Capiti, decentius deinceps conservando, D. Bernardus Ignatius Comes a Martinicz, supremus Regni Burggravius, Eques aurei Velleris, S. C. M. Consiliarius actualis intimus, et in Regno Bohemiæ primarius Locumtenens Regius, curavit statuam pectoralem argenteam inauratam pulchri operis, quam ecclesiæ Metropolitanæ tradidit anno* MDCLXXIV *die* 1 Februarii. NOT. 6 E

DE S. JACOBO APOST.

Fol. 22 col. 1 Ne quis, stabilitæ a nobis ante Aprilem Chronologiæ ignarus, solosque Baronii calculos sequi doctus, offendatur numero anni juxta æram vulgarem notati, sic lege primam lineam. NOT. 7.

Annus is erat a morte Christi quartus, æræ autem vulgaris (cui annos quinque præponendos jam alibi demonstravimus) annus XXXIII.

Et rursus lin. 5 NOT. 8.

Annus is erat ex usu vulgi jam dicendus XLVII, *a vero autem Christi natali numerandus* LI.

Fol. 25 col. 1 ad finem §. 3 addantur sequentia : NOT. 9.

Adde hic si placet ex Cardoso, S. Jacobi Minoris cultum usque in mare Atlanticum a Lusitanis propagatum : civitas enim Funchal, insulæ Materiæ caput et Episcopali Cathedra insignis, anno MDCVII *petiit a Paulo V Pontifice Maximo, atque per Breve* XVII *Decembris expeditum impetravit, ut sibi liceret agere festum ejus, cum proprio Officio atque Octava per modum Duplicis 1 Classis, idque 2 die Maji, ne S. Philippo detrahatur quidpiam. Tam singularis autem venerationis causam refert Cardosus ex Doctore Gaspare Fructuoso, in sua Insularum historia lib. 1 cap. 20 sic scribente :* F Anno MDXXI ingens mortalitas depopulabatur civitatem, sicuti etiam annis prioribus continuis aliquot. Ut ergo tanto tamque diuturno malo remedium inveniretur, placuit Capitaneo Simonis Gonsalvio atque Senatui sortes jacere, quem Patronum suæ civitati legerent; et sors cecidit super S. Jacobum Minorem Mox igitur erecta est sumptu publico ecclesia insignis, ad quam ducta quidem supplicatio est, non tamen pestilentia prorsus extincta : sed annis singulis recrudescens sæviit usque ad annum MDXXXVIII. Tum vero injecta quibusdam cogitatio est (quam divinam fuisse inspirationem exitus ipse docuit) ut auferrentur tigilla tam majora quam minora ab ædibus, quæ tali signo jubebantur caveri, interdicto cum inquilinis commercio; utque tam sani quam infirmi promiscue inter se versarentur suæ quique domi, atque instituta processione prædicta tigna comportarentur ad altare jam pridem electi Patroni, quemadmodum ibidem adhuc ad perpetuam

A rei memoriam servantur. Redeuntes autem a processione domum, qui illam fuerant comitati sani, suos quique infirmos sanatos invenere : neque ex ea die pestis amplius ulla afflixit insulam, solennissimo deinceps festo die 2 Maji beneficium commemorare solitam, cultu nihili minori quam adhibeatur ad celebrandum festum Corporis Domini. *Hactenus Gaspar. Addit Cardosus :* Etiam insula Capitis-viridis solennissime festum ejusdem sancti Apostoli agit, quotannis nova excogitans argumenta demonstrandæ publicæ hilaritatis, eo quod die ejus festo plurimum detecta a Lusitanis anno MCCCCLXVIII illac prætemavigantibus, nomen illius tunc acceperit.

NOT. 10 *Fol.* 26 *post num.* 30 adde :

Quæ inter Petarium nostrum et Salmasium agitata est aliquando quæstio, ab hoc inconstantissima intricatione perplexa, ab isto solidissime dissoluta, Majoribusne *an* Minoribus Apostolis *accensendus sit* S. Jacobus Hierosolymorum Episcopus, *hic a nobis non tangitur. Non enim* Minorem Jacobum *dici asserimus eo sensu, quo homo hæreticus ipsum retrudit ad inferiora subsellia, tamquam coadjutorem et ministrum. Majorum Apostolorum, quales fuerunt SS. Clemens, Timotheus, aliique ipsorum discipuli, passim soliti* Apostoli *nominari a Græcis : sed solum dicimus, non* B *magis ipsum fuisse e numero duodecim, quam fuerit ipse Paulus, extra ordinem post Christi mortem adscitus, et pari cum duodecim potestate ad Ecclesiæ totius regimen donatus : quam potestatem etiam in Jacobo Fratre Domini agnoscimus : adeoque nihil præjudicatis, quæ lib.* I *de Doctrina temporum cap.* 7 *et* 8 *definiuntur a Petario.*

NOT. 11 *Fol.* 28 *col.* 2 *num.* 40 *post medium ante hæc verba : Habet etiam civitas Ancona, interpone.*

Browerus in Annalibus Trevirensibus ad an. 855 *recitat Instrumentum, quo enumerantur donaria et Reliquiæ, a Lothario Juniore ad cultum monasterii et ecclesiæ Prumiensis oblatæ, coram Thietgaudo Trevirensi et Rutgando Arelatensi Episcopis; primoque inter Sanctorum ossa loco ponit,* manum S. Jacobi Fratris Domini cum parte brachii.

NOT. 12 *Fol.* 35 *in Annotatis lit.* b *scribitur* Judæ et Simeonis : *iterumque* Judam et Simonem; *utrobique lege*, Simonis, Simonem, *ne forte de secundo Hierosolymorum Episcopo Jacobi Adelphothei successore, Christi (ut fertur) consanguineo, loqui nos putet aliquis.*

DE S. ANDEOLO.

C NOT. 13 *Fol.* 36 *num.* 4 *lin.* 6 *post hæc verba* clarere miraculis, *adde :*

Idem auctor pag. 207 *ex instrumento Leodegarii Vivariensis Episcopi sub nota anni* MCVIII *hæc profert verba :* Ego Leodegarius Episcopus, cum consilio Clericorum, ecclesiam S. Andeoli in loco qui Burgias dicitur, ubi sacratissimum corpus ejusdem Martyris quiescere videtur, temporalibus bonis quondam locupletem, nunc autem multis modis attritam, committimus atque donamus sub cura et providentia Leberti Abbatis S. Rufi : *Sub qua novum loco cultum et Sancto venerationem accessisse, nequaquam est ambigendum : quo autem nunc loco res ibi sint nescimus, sed veremur ne cum reliquis illorum tractuum sanctuariis, etiam hoc violatum sit superioris seculi funesta rabie, quæ hæresim Calvinianam omnibus post futuris seculis reddidit execrabiliorem.*

NOT. 14 *Fol.* 40 *Post Vitam seu Passionem S. Andeoli additam voluissemus miraculorum vel historiam, vel mentionem saltem, si eorum notitiam habuissemus. Hanc nunc aliquam accipimus ex tractatu Joannis Columbi nostri, lib.* 2 *de Gestis Episcoporum Vivariensium, ubi hoc eorum proponitur initium :* Cum in nomine sanctissimæ Trinitatis gloriosissimus atque piissimus D Karolus Rex Burgundiæ seu Provinciæ Galliæ, mare usque terminato, Deo favente, potiretur imperio; anno siquidem incarnationis Dominicæ DCCCLVIII. *Ea ut haberemus operam dedimus, sed hactenus irritam : quare rogamus etiam posthac ipsa nobiscum communicari, ut vel in supplemento Maji dari aliquando possint.*

DE S. FLORINA.

Fol. 48 *post. num.* 5 *adde :*

P. Joannes Columbi; cujus erudita opuscula omnia in unum collecta volumen nuper prodierunt, libro 2 *de gestis Vivariensium num.* 59 *describit membranam, apud Canonicos Vivarienses ita Continentem :* Inenarrabilis memoriæ Leodegarius, hujus Ecclesiæ Episcopus, Apostolicæ Sedis legatus, cum multas Sanctorum reliquias ad ecclesiam B. Vincentii contulisset, et eam multis et variis ornamentis ornasset; volens parietes ipsius, qui jam ruinam minabantur, in melius reformare; cum partem illam, quæ Caput dicitur, dirueret; invenit ibi plurimorum Sanctorum reliquias, quas beatissimi prædecessores sui, de diversis partibus mundi ad ecclesiam istam contulerunt : quas omnes cum magna devotione posuit, et E eorum scripta conscribi fecit. *Id est earum catalogum texi : hic enim ibi subsequitur ipsis antiquis verbis : et sunt ex notorum Sanctorum pleræque, nisi quod ignota nobis misceantur nomina* S. Vesterii, S. Troci, S. Theofredi, S. Arcontii Brinocensis, S. Cannati, S. Foræ, S. Tutael : *de quibus gaudebimus aliunde discere. Cujus autem causa hæc indicamus, est* Caput S. Florinæ Virginis et Martyris, *ante Ursulanarum reliquias sub finem nominatum. Quas omnes, ait prædictus auctor,* sancte servavit Vivariensis ecclesia usque ad Patrum nostrorum memoriam, cum Calvinistæ illusas et injurioso pede calcatas dederunt ignibus. *Iste autem adeo laudatus* Leodegarius *anno* MCVI *fuisse invenitur Episcopus, et* MCXVII *Concilio Trenolchiano interfuisse.* NOT. 15 *Caput S. Florinæ Vivarii.*

DE S. THEODULPHO.

NOT. 16 *Fol.* 103 *col.* 1 *post primam lineam dele sequentes quatuor et has substitue :*

Quos ex priori conjuge genitos, atque e sinu Sigesari Episcopi abreptos, testatur Olympiodorus apud Photium in Bibliotheca : idemque Olympiodorus addit, Ataulpho, post solenniter celebratas cum Galla nuptias Narbonæ Galliæ urbe, natum esse ex hac secunda con- F *juge filium,* cui Theodosio nomen dedit; *extinctum autem postea* infantem vehementer luxit : *quidni similiter, secundo vel tertio aut etiam quarto sui conjugii anno, alios etiam filios ex marito barbaro Galla peperit? quibus vel tyrannus Sigericus pepercerit, propter tenellam ætatem nonnullamque matris commiserationem, vel cura nutritiorum profuerit ad latendum, brevi illo septem dierum spatio, quo is regnum tenuit; succedente Wallia, moribus diversissimo et Romanæ pacis, quam Ataulfus fuerit meditatus, concludendæ studiosissimo, quod mox fecit, restituens Imperatori sororem, cum duobus (ut opinari libet, donec contrarium aliunde doceatur) liberis ex Ataulpho prædicto. Don Joseph Pellicer in Appendice ad Apparatum Monarchiæ Hispanicæ antiquæ, de duobus Maximo et Marco distinguendis, pag.* 14 *agit de* Theodorico, *quem Sigesarus subduxerit filiorum Regalium cædi, natum ex Placidia : sed nolo Dextrinis figmentis conjecturam meam stabilire : satis est in veteri historia nihil esse quod obstet, in Olympiodoro vero, scriptore coævo, etiam quod faveat. Certe* Theodolphi *ac* Theodorici *nomina etc.*

DE

A

DE S. EVERMARO.

NOT. 17 *Fol. 124 col. 1 ante num. 6 adde ad finem num. 5.*

Joannes Merssæus Cratepolius in Catalogo Electorum Ecclesiasticorum cap. 4, quod continet Episcoporum Tungrensium et Leodiensium Annales, cum memoria Sanctorum qui sub iis floruerunt, etiam S. Evermarum *nominat, ut qui* ab impiis innocenter occisus, Christi Martyr effectus, crebrisque et insignibus miraculis declaratus est fuisse in conspectu Domini pretiosus. D

DE VENERABILI GERALDO

ORDINIS CANONICORUM REGULARIUM

NOT. 18 D. P.

ANSEDÆ IN LUSITANIA.

Olim Canon. Regul.

Decem *ab urbe Portuensi leucis, in ripa Durii fluminis, locus est, a trecentis et quinquaginta circiter familiis habitatus, propter irrigui undique soli commoditatem;* Anseda *nuncupatus, ex nomine, ut fertur, cujusdam nobilis Gothi. Huic mons adjacet, asper atque aridus, in cujus medio conspiciuntur veteris ecclesiæ parietes adhuc integri, triplici fornice desuper commissi, quam fuisse monasterii, S. Mariæ de Hermello dicti, indubitata traditio* B *est. Canonicalem eam ecclesiam fuisse eadem traditione creditur. Hoc certum, quod Æra* MCLXXIX, *id est anno Christi* MCXLI, *non ibi, sed Ansedæ, conventus fuerit Canonicorum Regularium, S. Andreæ nuncupatus, quibus eorumque Priori Adenulfo Rex Alphonsus,* VIII *Kal. Maji, latifundia donavit ingentia, cum jurisdictione perquam ampla; quæ cum venissent in Commendam D. Emanuelis de Sousa; et hic ad Poruensem Cathedram esset evectus; D. Catharina, pro suo nepote Sebastiano regnum administrans, anno* MCLIX *impetravit ab Apostolica Sede licentiam, Canonicam istam convertendi in potestatem Ordinis S. Dominici, cui tunc Provincialis existens Venerabilis P. Fr. Ludovicus Granatensis, ibidem constituit Vicarium, capitulariter deinceps eligendum a sex, quos Ordo istic habet, Religiosis.*

nunc Prædicatorum ecclesia

2 Hoc in loco (*uti in suo Hagiologio scribit Georgius Cardosus, cujus Annotationes jam dictam illius descriptionem subministrarunt*) hoc, *inquam*, in loco præsenti die honoratur quædam grandis pretii Reliquia, vulgariter nuncupata Caput Sanctum, propter continua miracula quæ per ipsum operatur Altissimus : propter quæ etiam asservatur magno C cum decore in capsa deaurata, proprioque sacrario intra altare venerabilis Sacramenti. Ex traditione (cujus in similibus casibus magna solet esse auctoritas) pro certo creditur, ipsum esse probi cujusdam Canonici, nomine D. Giraldi, qui perquam honeste ac laudabiliter vixerit in monasterio Hermellensi Canonicorum quondam Regularium, quales etiam in monasterio Ansedensi fuerunt : cujus corpus ad latus aræ majoris tumulatum, pro majori devotorum ipsum invocantium commodo fuerit translatum a Priore quodam sub altare Dominæ nostræ, Caput vero ad ecclesiam Ansedensem : ubi hoc die colitur inter manus unius Sacerdotis linteati atque stolati, qui ipsum a mane usque in noctem, ardentibus cereis utrimque facibus, osculandum præbet, oculisque ac capiti accedentium undique devote admovet. Ex hoc autem pio compactu plurimi, a lupis vel rabidis canibus admorsi, miraculosam recuperant sanitatem, nec non alii quicumque herpete, scabie vel rabie infecti. Usque adeo autem fides accurrentium successibus istis roborata est, ut panniculos, stramenta, fœnum sacro Capiti admoventes secum pro Reliquiis auferant, etiam in remotas partes, eosdemque ibi experiantur effectus, quibus heroica defuncti illius sanctitas comprobatur.

habet Caput sanctum,

miraculis clarum,

3 *Hactenus in textu Cardosus, in Annotatis vero addit, quod* Sepulcrum saxeum, in veteri Hermellensi ecclesia, sic insertum est parieti sacelli majoris, ut aforis dumtaxat conspiciatur; idque plusquam palmum supra terram elatum, sed injuria temporis aerisque sic affectum, ut insculpti Gothicis litteris epitaphii sola secunda linea legi utcumque possit; quæ dici queat eo fine conservata divinitus, ut notitiam nominis ad posteritatem transmitteret. Porro E supra ipsum lapidem ex parte sinistra pullulat exigua ficus, cujus folia ad facilitandos periculosos partus plurimum valere experientia compertum est : quisquis autem doloribus lateris cruciatus, ipsum devote applicat eidem lapidi, perfectam solet sanitatem recipere. Atque hæc omnia habentur ex Fr. Joanne Lopez parte 5 Chronicæ Dominicanorum lib. 2. cap. 34 : Fr. Ludovico de Sousa in 3 parte hujus Provinciæ lib. 6 cap. 2 : Gaspare Alvaro Lonsada lib. 2 Terrirorii inter Durium et Minium fol. 333 : atque ex testimoniis variarum personarum Ecclesiasticarum ac secularium, Deum timentium ac fide dignarum, juridice exceptis a P. M. Fr. Emanuele de Figueredo, Vicario Ansedensi, anno MDCLVIII die XIX Junii ad instantiam Abbatis de Refoios Michaelis Brandani de Silva, in ipso conventu commorantis.

et in monte sepulcrum venerabilis Geraldi,

cum ficu miraculosa.

4 *Digna isthæc visa sunt nobis, quorum respectu prædictus* Giraldus, *cujus capiti ac sepulcro is cultus defertur ab immemorabili, quem solis* Sanctis *aut* Beatis *deferendum esse Ecclesia definivit, hoc in opere collocaretur, saltem cum titulo* Venerabilis : *quousque concedatur a potestate sublimiori usus tituli religiosioris :* F *nullius tamen addito anni vel seculi charactere; quia nullus uspiam invenitur expressus. Quod si conjectura facienda sit aliqua, et, si Canonicorum Regularium Ordini, qualis sub Eugenio III, et Alexandro item III, ac Regula S. Augustini, toto orbe refloruit, annumerari* Geraldus *ipse debeat, posset is seculo* XII *adscribi, credique fuisse unus aut etiam primus præcipuusque eorum quorum studio decus Canonici instituti restauratum sit Ansedæ, et ad novum S. Andreæ conventum deducta colonia : sic tamen ut ipse vel in monte manserit, vel ad eumdem redierit veteris ecclesiæ ædilis atque custos, sacrorum istic faciendorum causa. Horum enim consuetum ordinem cultumque seculis adhuc aliquot ibi fuisse conservatum, persuadet superstes etiam nunc fabrica : in cujus latere quod superest epitaphium, utinam diligenti cura aliquis exprimat mittatque ad nos, pro longo quem habemus dignoscendorum cujusvis ætatis characterum usu, ex ambesis notarum quoliumcumque reliquiis aliquid forsitan elicituros, quod operæ pretium tulisse ea diligentia videatur.*

Videtur vixisse seculo 12.

DE

A

AD DIEM II.

NOT. 19 *Fol.* 169 *col.* 2 *ante nomen* S. Antonini.

B. Mafalda, Lusitaniæ Regis filia, Ordinis Cisterciensis Aroquæ.

NOT. 20 *Fol.* 171 *col.* 1 *circa finem intersere.*

S. Lucifer Episcopus Calaritanus (*sicuti ad nos scripsit qui Vitam Italice a se collectam misit, postquam hic Tomus pridem impressus erat, Mag. Fr. Ambrosius a Tarento Augustinianus) festive colitur Calari hoc die : nos ejusdem Sancti Acta pridem etiam Latine collegimus, et ex Italicis suppleta dabimus* xx Maji.

DE S. ATHANASIO.

NOT. 21 *Fol.* 198 *post num.* 36 *adde :*

Anonymus auctor Orationis de rebus in Nicæna Synodo gestis, apud Lipomanum et Surium 10 *Julii, multa fabulatur de accessu Patrum ad urbis Constantinopolitanæ Dedicationem; qui cum honoris causa apud S. Metrophanum, regiæ illius urbis Episcopum, convenissent; isque in sua Sede successuros sibi Alexandrum* B *et Paulum prædixisset, conversus ad Alexandrum Alexandrinæ Ecclesiæ Antistitem dixerit;* Et tu, Frater Alexander, egregium relinques successorem : et manu accipiens Archidiaconum Athanasium, *subjunxerit;* Ecce strenuus Christi miles : is te sequetur, qui non solum una cum Alexandro fratre meo decertavit adversus Arii impietatem, sed adhuc cum eo multa et magna suscipiet certamina : non solum autem eum manent secunda, sed etiam cum forti ac strenuo Paulo substinebit tertia. *Hæc quam tempore non suo dicta scribuntur, cum diu ante Nicænum obierit Metrophanes, et quinquennio post illam celebrata sit urbis Dedicatio (sicut recte observat Baronius) ita aliquo alio tempore vere esse dicta, non potest ex sola ejusmodi auctoris assertione verosimiliter credi : prius enim probandum foret, aliquando vel cum puero Athanasio Constantinopolim excurrisse Alexandrum, Metrophanemque vidisse.*

NOT. 22 *Fol.* 207 *num.* 110 *lin.* 8 *post hæc verba,* Prænarratæ fabulæ, *adde.*

Placuit deinde consulere Annales Christophori Broweri, Trevirensium traditionibus, utcumque excusabilibus, haud facile quidquam detracturi : invenimusque de hoc puteo solicite quærentem, tandem nihil verosimilius judicasse, quam quod in quibusdam de Translatione S. Mathiæ antiquis MSS. legitur, Puteum hunc C neglectæ vetustatis, a Christianis fuisse oppletum ossibus cineribusque Martyrum : *additque* patrum memoria lectos versiculos, quibus in eodem puteo condita fuisse trecentorum Martyrum Thebæorum capita diserte prodebatur. *Atque hinc putat,* credula inter faciles et incuriosos acceptum fama, Reliquiarum amore juxta delituisse Athanasium. *Quam hujus latitationem postquam animose et sincere refutavit Browerus, etiam ingenue agnoscit de Symbolo,* vix ullam satis idoneam *sibi* apparere causam ejus Confessionis apud Treviros exhibendæ; *eoque se potius trahi, ut credat,* ejus edendæ necessitatem Athanasio Romæ fuisse impositam, quando ejus apud Julium ab Ariano Eusebio clam oppugnata litteris integritas est, *eoque propendere ait, quamvis videat* scriptores passim ab annis amplius quadringentis solis Treviris eam gloriam tribuere, pro Romanis vix quemlibet unum stare. *Alexander Wilthemius etc.*

NOT. 23 *Ibid. post num.* 111 *adde*

Symbolum Quicumque vult, *Hactenus scripseram ex communi sensu, tribuente Symbolum istud S. Athanasio ipsi, cujus nomen præfert, tamquam auctori : nec enim adhuc legeram aliquem, qui ea de re mihi injiceret scrupulum; quem alias movere debuisset vel leviter attendenti ad verba, tam distincta Eutychiani et Nestoriani erroris condemnatio, quam continet pars Symboli ejusdem secunda, ubi dicitur Christus,* licet Deus sit et homo, non duo tamen sed unum *esse :* unus autem non conversione Divinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum; unus omnino non confusione susbtantiæ, sed unitate personæ. *Animum ergo, ad alia plurima investiganda distractum, primus mihi (ut quod res est consueta ingenuitate profitear) Pasqualis Quesnel revocavit, in Appendice ad S. Leonis Magni Dissertat.* 14, *agens de variis fidei libellis seu formulis descriptis post antiquissimum eumdemque amplissimum Codicem Canonum ecclesiasticorum et Constitutorum Apostolicæ Sedis, qui ab Innocentio I usque ad Leonem I inclusive in usu Romanæ Ecclesiæ fuit. Etenim cum de singulis istis suo more breviter eruditeque tractasset, nec in iis Athanasianum Symbolum inveniretur, sumit hinc occasionem agendi de ejus ætate atque auctore : sic tamen ut ipsius textus Ecclesiæque eo utentis auctoritati decedere patiatur nihil. Ejus hac de quæstione digressiunculam ad instruendum minus eruditum lectorem, qui forte, ut* E *ego, in ejusmodi disputationem hactenus non inciderit, ipsius Paschalis verbis dare malim, ut sit*

APPENDIX

Ad Caput x de Vita S. Athanasii.

Symbolum, vulgo S. Athanasii dictum, cujus sit ætatis et auctoris ?

Antiquioribus ignotum *Post undecim formulas seu* libellos fidei, editos *sub nominibus Apostolorum, Synodi Nicænæ, Synodi Constantinopolitanæ, contra Pelagium, contra Arianos, Faustini Anonymi ac forte Gregorii Bætici, Augustini, alterius, Anonymi, Damasi Papæ, tertiique Anonymi;* Post tot, *inquam* fidei libellos, quos studiose servabat Ecclesia Romana in suo Canonum Decretorumque Codice, mirabitur aliqnis inter eos desiderari præclaram illam fidei confessionem, quæ Symbolum S. Athanasii dicitur, et cujus laus in Officio Ecclesiastico per omnes Occidentalis saltem orbis Ecclesias. Quod certe Symbolum numquam prætermissum esset a Romanis, alias longe minoris momenti formulas in illum suum Codicem conjicientibus; si illud tunc temporis eisdem innotuisset : præsertim vero si, quod contendit Emin. Card. Baronius, eam fidei suæ confessionem Romæ S. Athanasius edidisset Latino sermone, recitassetque coram Pontifice eique assidentibus Episcopis. Augebit admirationem, F quod in illo testimoniorum delectu, quem S. Leo cum epistola sua 134 Leonem Augustum misit, quique ab eodem vel ab alio insertus est Codici Romano sub Capitulo 41; quod, inquam, Symbolum illud Athanasianum locum non habeat in illo delectu, ubi aliqua e S. Athanasii scriptis excerpta leguntur; quibus illa Confessio et familiarior esse debuisset S. Leoni et clarius potentiusque Eutychis errorem profligasset, et Ecclesiæ Romanæ privilegiis addidisset roboris plurimum.

Hæc mirabuntur aliqui : ego vero miror magis, vel ex hoc unius S. Leonis silentio nondum viris aliquot eruditis fuisse persuasum, non Athnasii esse Opusculum istud, sed alterius auctoris, qui vel Leoni ejusque prædecessoribus ignotus fuit, vel ætate inferior. Utrumque igitur hoc argumentum, ex S. Leonis silentio et Codicis omissione petitum, ceteris accedat, quibus istud scriptum olim Athanasio adjudicarunt scriptores doctissini. Non est hujus loci vel otii de illius Auctore fusius operosiusque inquirere : abunde enim jam id præstitum est et erudite a doctissimo viro Gerardo Joanne Vossio, de tribus

A tribus Symbolis disserente. Paucula solummodo vice Appendicis addere hic visum est, occasione libellorum fidei, quos discussimus, et testimoniorum a Leone collectorum contra Eutychen: ut, si qua lux ex nova conjectura rei hactenus obscuræ affulgere potest, ea lectorem non frustremus. Certa imprimis ab incertis secernenda sunt, tum suspiciones conjecturæque in medium adducendæ.

jam passim apud eruditos creditur non esse Athanasii Alex.

Primo itaque jam omnium fere eruditorum consensu constat, opusculum istud S. Athanasii Alexandrini fœtum non esse: quod maxime arguit stylus ipse sermonisque contextus; qui nullatenus Græci hominis est, sed Latini: confirmaturque tum ex eo quod Athanasius ipse testatur in epistola ad Antiochenses et alibi, procul se fuisse a condenda nova fidei formula; et prætera, Nicænæ Synodi Symbolum suis omnibus numeris absolutissimum esse, semper contenderit: tum ex alto silentio, quo usque ad sextum saltem seculum sepultum fuit hoc Symbolum. Cum enim neque S. Cyrillus Alexandrinus, Athanasii successorum unus, neque alii scriptores Ecclesiastici vel Antistites, qui in Ephesino Chalcedonensique Conciliis fidem Catholicam adversus Nestorium et Eutychen propugnaverunt, umquam ex B illo quidquam protulerint, nec umquam illius fecerint mentionem; quis sibi persuadeat inter Athanasii opera recensitum tum fuisse illud Symbolum? His plura qui legere voluerit, adeat laudatum Vossium, aliosque, qui hac de re prolixiores Commentarios ediderunt.

2 Ex hac ultima ratione evincitur pariter, quisquis tandem Symboli istius auctor fuerit, eum post exortam damnatamque non solum Nestorii, sed etiam Eutychis hæresim floruisse; imo post Leonis Magni tempora. Detur enim per indulgentiam nonnullam, omissum fuisse Athanasianum hoc Symbolum in Concilio Ephesino et Chalcedonensi: certe numquam posteriorem S. Leonis diligentiam fugisset, qui sæpe sæpius post quartam Synodum scribens ad Orientales Episcopos, et propriam Orientalium Ecclesiarum traditionem appellans, numquam tamen Athanasii Symbolum commemorat, in quo tam expresse, tam distincte, utraque illa hæresis confoditur. Sed neque anno Christi CCCCLVIII notum erat, cum illam testimoniorum congeriem ad Leonem Augustum mitteret; quæ post excussa denuo Apostolicæ Sedis scrinia auctior prodiit altera, quam ad Synodum Chalcedonensem dudum direxerat. Quin et eorum Pontificum, qui adversus Acephalos Eutychianosque decertarunt, silentium de isto Symbolo, testatur, illud adhuc tum ignotum fuisse.

sed auctoris post an. 458 scribentis,

C

3 Constat hujus Symboli auctorem posteriorem non esse anno Domini sexcentesimo septuagesimo: hoc quippe anno habita est Augustodunensis in Gallia Synodus, sub S. Leodegario Episcopo, cujus hic Canon legitur: Siquis Presbyter, Diaconus, Subdiaconus, vel Clericus Symbolum, quod Sancto inspirante Spiritu Apostoli tradiderunt, et Fidem S. Athanasii Præsulis irreprehensibiliter non recensuerit, ab Episcopo condemnetur. Imo et jam ab anno DCXXXIII aliqua ex isto symbolo descripta mihi videntur in ea Confessione fidei, quæ edita est a Concilio Toletano IV. habeturque capite I ejusdem.

diu tamen ante annum 670

4 Dubium non est quin multis ante Synodum illam Augustodunensem annis compositum sit, et jam olim per totam Ecclesiam celebre evaserit: numquam enim sapientissimi Antistites id commisissent, ut istam fidei formulam, omnium ordinum Clericis amplectendam, et irreprehensibiliter, ut aiunt, custodiendam Synodali edicto sub condemnationis pœna præciperent, imo et illam e regione cum Symbolo Apostolico ponerent, nisi jam longo usu re- D cepta, approbata, et inter germanas magni Athanasii lucubrationes numerata fuisset, quod nisi post plurimorum annorum seriem fieri vix potuit.

AUCTORE D. P.

5 Hinc sequitur ejus auctorem non extra centum fere annorum illorum spatium requirendum esse, qui ab Hilari Papæ, Leoni succedentis Pontificatu, usque ad finem sexti seculi vel septimi initium elapsi sunt. Ut LX saltem vel LXX ante Synodum Augustodunensem anni evulgando Symbolo dentur, ejusque auctoritati per omnes Ecclesias stabiliendæ: præsertim cum hujusmodi Canones Augustodunenses, S. Leodegarii dicti, quibus et ille qui de Symbolo agit annumeratur, a solo Leodegario in Diœcesana Synodo pro Ecclesia sua conditi esse videantur, ut vel ille titulus indicat. Existimandum enim non est, unicum Episcopum hoc sibi arrogaturum fuisse, ut novum Symbolum, nec ab universa Ecclesia vel usu receptum, vel a multis approbatum, Clero suo velut fidei tesseram, memoria tenendam, corde credendam, ore confitendam, gravi intentata pœna, præciperet. Quamquam, ne quid dissimulem, vix aliquid certi ex unico illo Canone Augustodunensi statuere auderem, nisi me doctissimorum virorum compelleret auctoritas, Jacobi, inquam, Sirmondi, Petri de la Lande, et Godefridi Hermantii, qui laudatum Canonem ad annum DCLXX referre non dubitarunt; cum tamen nec MSS. collectiones, ex quibus editus est, nec ulli auctores quidquam de illius ætate vel leviter attingant; nec potior videatur esse ratio illum S. Leodegario ejusque Synodo tribuendi, quam posteriori alicui Augustodunensi Episcopo vel Concilio. Eorum tamen sententiæ libenter accedimus, donec lucis amplius aliquid affulgeat. Hujus ergo auctoris, quem inquirimus, ætatem, intra annum circiter CCCCLXXX et DC, statuendam esse putamus, vel etiam intra brevius spatium.

circa finem sec. 5 aut 6

E

6 Certum videtur neque casu neque librariorum incuria nomen Athanasii in hujus scripti titulum irrepsisse, sed potius ex certo consilio ab ipso auctore fuisse S. Athanasio adscriptum: quotquot enim illius exemplaria, seu manu exarata, seu excusa hactenus visa sunt, præ se ferunt Athanasii nomen.

7 Tantum abest ut imposturæ arguendus sit, quisquis talem fidei professionem sub alieno nobis nomine ingessit; quin potius spiritu Dei istud consilii ab eo ceptum fuisse, evincit ipsius Symboli contextus, in quo mire elucet et fidei docta simplicitas, et divina spiritus unctio, quibus ita Sanctis Ecclesiæ Patribus Athanasii fide dignum apparuit, ut illud singulis Dominicis omnium Clericorum ore celebrari, et inter Officii Ecclesiastici partes censeri voluerint. Enimvero latissimum discrimen est inter ipsum et impostorem illum, qui nobis tot commentitias epistolas, sub Pontificum Romanorum nominibus pessima arte menteque confictas, protulit: in hujusmodi enim epistolis nihil pœne est, quod non aliis turpi furto subreptum fuerit, vel quod iis Pontificibus, quibus ipsæ tribuuntur indignum non sit, utpote et illorum temporum disciplinæ adversum, et ex consutis pannis male compactum. In hoc vero Athanasiano Symbolo omnia Athanasio digna sunt, omnia fidei sinceritate, quæ exponitur, apprime convenientia. Imo nec titulus ipse potest mendacii omni ex parte argui: non enim, ut in hodiernis codicibus legitur, SYMBOLI nomen præ se tulit, sed FIDEI. Ita in Augustodunensi Canone supra descripto, in Breviario MS. Monasterii Casinensis sexcentorum fere annorum, de quo inferius dicturi sumus, et alibi. Genuinumque esse scripti hujus titulum, probant versiones Græcæ, in quibus appellatur Ἔκθεσις, vel ὁμολογία τῆς καθολικῆς,

scribentis autem sub alieno nomine,

F

sed citra imposturam,

A κῆς πίστεως, vel περὶ πίστεως κατὰ συντομίαν; Hoc-
AUCTORE D. P. postremum habet Symbolum Athanasianum a Græcis interpolatum, a Jacobo Usserio editum : auctores pariter Latini illud; Expositionem fidei, vel, Sermonem de fide, inscribunt : inter quos Hincmarus Archiepiscopus Rhemensis. Hanc autem esse Athanasii fidem, quæ hoc Symbolo continetur, nemo inficias ierit, qui quidem Athanasium crediderit a Catholica fide non recessisse.

Sed cur, inquies, auctor Catholicus alieno nomine, non suo, opus suum inscripsit? Dum enim Athanasii nominatur Symbolum, quod tamen S. Athanasii non esse convincitur, metuendum est ne inter spuria et apocrypha numeretur; quod Salonius Episcopus Gallus timebat, ne Salviani libro eveniret, quem sub Timothei nomine ad Ecclesiam Catholicam scripserat. *sicut Silvianus sub nomine Timothei;* Verum quod Salvianus respondet in epistola ad eumdem Salonium, respondeo similiter : sufficere ad excludendam penitus apocryphi styli suspicionem etiam hoc solum posse, quod satis perspicuum est, libros neotericæ disputationis esse, et a posterioris temporis homine divinarum rerum studio atque amore conscriptos. Carent enim apocryphi suspicione, qui agnoscuntur nec Athanasii, nec hominis Athanasio coævi, nec Græci esse au-
B ctoris. Quod autem proprium nomen subticere voluerit, id metu hæreticorum et adversariorum fidei, cum quibus auctor vivebat, dum scribebat, accidisse putandum est : de quo et amplius aliquid inferius dicemus.

atque justa ex causa. Ex his porro, quæ supra statuimus, quæque vix in dubium revocari possunt, hoc elicimus, quod ad inveniendum auctorem hujus Symboli viam aperit : Auctorem scilicet illum imprimis Catholicum intra centum fere illos annos vixisse et floruisse, qui Leonis vel Hilari Romanorum Pontificum mortem proxime secuti sunt : eumdem metu persecutionis nomen proprium suppressisse, ac proinde cum in ea regione sedem habuisse, in qua fidei Catholicæ hostes, Arianique præsertim rerum potiebantur; et eo tempore, quo Arii, Nestorii, et Eutychis errores longe lateque spargebantur : tres enim istas potissimum hæreses hoc Symbolum confodit.

Omissa porro eorum sententia, qui illud homini Gallo tribuunt, in quibus est Pithœus lib. de Process. Spiritus sancti, quam in sententiam propendere se profitetur Vossius in Appendice suæ in hanc rem Dissertationis : contendo hæc omnia, quæ præmisimus, maxime convenire Vigilio Tapsitano seu Tapsensi in Africa Episcopo, neminemque videri, *Videtur is fuisse Vigilius Tapsensis,*
C cui potius hoc Opusculum tribui queat, quam acerrimum hunc Catholicæ fidei defensorem. Floruit enim Vigilius iste sub finem quinti seculi, et, ut verisimile est, ad sextum usque pervenit : quippe qui anno CCCCLXXXIV Bizacenorum omnium Episcoporum ultimus erat, ut ex Notitia Africanorum Antistitum, Regis Hunnerici jussu pro reddenda fidei ratione convocatorum, feliciter conjicit Petrus Franciscus Chiffletius in Notis ad eumdem hunc Vigilium. *in Africa circa an. 500* Præterea vivebat Vigilius et Sedem Episcopalem tenebat in Africana regione, in qua Wandali Ariana peste infecti Catholicos omnes dira persecutione vexabant, ita ut de Catholica fide vel verbum proferre crimini verteretur. Eo etiam vivebat tempore, quo Nestoriana et Eutychiana hæreses maximos in dies progressus agebant, præsertim per Orientales Ecclesias, ad quas fugere compulsus est Vigilius, ab impio Rege extorris factus. *solitus sua sic edere* Denique quod magnopere pensandum est hac in disquisitione, admodum familiare fuit Vigilio, ut, si qua scriberet opuscula sæviente persecutione, ea non suo nomine, sed sub antiquorum Patrum vel Auctorum persona in publicum emitteret. Sic librum contra Marivadum scripsit sub nomine Idacii Clari : alterum composuit D
in persona S. Augustini contra Felicianum Arianum: tertium contra Palladium Ambrosio vel Gregorio Nazianzeno inscriptum. Sed et sub nomine S. Athanasii plures, quam sub aliorum persona evulgavit : duodecim enim de Trinitate libros habemus inter opera S. Athanasii Latine tantum editos, quos Vigilii esse clamant eruditi; sicut et Dialogorum libros inter Athanasium, Arium, et Probum Judicem. Sed etsi non indubitata fide essent Athanasii memorata hæc Opuscula; saltem Dialogus adversus Arianos, Sabellianos, et Photinianos, vel ipso Vigilio fatente, ab ipso sub nomine Athanasii, contra Arium, Sabellium et Photinum coram Judice Probo disputantis, compositus est; ex quo certe maximum pondus accedit conjecturis nostris. *contra Arianos et Eutychianos,* Ipse, inquam, Vigilius in præfatione hujus Dialogi hoc profitetur : Utile hoc, scribit ille, et valde commodum apparuit, ut uniuscujusque hæretici personam cum sui dogmatis professionibus, quasi præsentes cum præsentibus agerent, introducerem.... Sabellium ergo, Photinum, Arium; atque ad nostras partes Athanasium introduxi, ut veritas, summo confligentium certamine eliquata, ad omnium notitiam perveniret.

Inde etiam confirmatur primo hæc nostra opinio, E
quod quos adversarios fidei præcipue impugnat Symbolum, Arianos scilicet et Eutychianos, eosdem semper scriptis suis persecutus est Vigilius. *contra quos ipsum Symbolum est;* Pleraque enim opuscula sua contra Arianos, qui Africanas vastabant Ecclesias, conscripsit, et insigne opus contra Eutychianos emisit, quo et S. Leonis epistolam, et Chalcedonense decretum ab hæreticorum impugnationibus strenue vendicat.

2 Alias fidei professiones, etiam sub nomine Athanasii, edidit Vigilius, quæ eum hujusmodi Opusculis conscribendis assuetum produnt : velut sunt illæ quæ libris de Trinitate insertæ leguntur. Hanc autem, quæ Symboli nomen obtinet, tunc ab eo conditam fuisse existimamus, cum Constantinopoli exularet : quo tempore jam multa ediderat Opuscula contra hæreticos Arianos cum adhuc in Africa moraretur. *ad usum ecclesiæ Africanæ sub hæresi laborantis scriptum;* Audiens autem, cum esset in Oriente, quantas strages ageret in Africanis Ecclesiis Ariana hæresis, et quo in discrimine versaretur popularium suorum fides; Pastoralis officii partes esse existimavit, periclitanti populo suo suppetias ferre, simplicioribusque Christianis eam fidei Professionem ob oculos ponere, quæ, remotis omnibus subtilioris et implicatioris Theologiæ ambagibus, Catholicam do- F
ctrinam pure, nitide, breviterque exponeret. Qua expositione Ecclesiam suam, aliasque Africanas non solum adversus Arianæ sectæ perfidiam muniendas esse existimavit; sed etiam adversus Nestorianam et Eutychianam; quæ cum apud Orientales, inter quos agebat, longe lateque grassaretur, eam ad Africanas regiones, vel jam esse invectam, vel invehi facile posse videbat. Athanasii nomine ornandam esse existimavit hujusmodi professionem, quia et tanti viri auctoritate eos, qui sola auctoritate ducuntur, retinendos fore putabat; et probe noverat illius ævi eruditos non posse in hunc errorem induci, ut Athanasio illam expositionem tribuerent, reclamante novellarum hæresum, quam distincte habet, mentione. Sed et hoc necessarium omnino videbatur, ne quisquam Africanorum, qui tunc vivebant, Episcoporum de condita hujus fidei formula in suspicionem apud hæreticos deveniret, ac propterea in certissimum vitæ discrimen, quæ Arianorum erat sævities, adduceretur : quod merito timendum fuisse intelliget, quisquis Victoris Vitensis de persecutione Africana narrationem perlegerit.

3 Etsi in tam brevi et in hujus generis scriptiuncula,

In quo etiam Vigilii stylus apparet;

A cula, qualis est hæc fidei professio, vix locus est conferendo stylo cum ceteris Vigilii lucubrationibus (alium enim dicendi breves et exegeticæ fidei formulæ, alium scripta prolixiora et polemica exigunt) non levem tamen inter Symbolum et alia Vigilii opera styli affinitatem scribendique rationem deprehendere mihi videor. Eamdem enim methodum sectatur in Opere contra Marivadum scripto, et præsertim lib. 3, quam et in Symbolo conficiendo tenuit: ita ut prior pars Symboli, quæ Trinitatis unitatem contra Arianos defendit, compendiosa videatur esse recapitulatio eorum, quæ centum Capitulis exponuntur in tribus illis contra Marivadum libris. Isti enim toti sunt in exponenda probandaque unitate Trinitatis, et Trinitate unitatis, quæ est prioris partis Symboli propria materies. Sed et hoc distinctius apparet in lib. 3. Tria enim hujus priora Capitula totidem has propositiones complectuntur cum suis probationibus; Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus. Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus sanctus. Omnipotens Pater, Omnipotens Filius, Omnipotens Spiritus sanctus: quæ totidem et iisdem verbis habentur in Symbolo; in quo plures aliæ ejusdem formæ propositiones leguntur, sicut et in dicto lib. 3 longe plurimæ, videlicet B ad centenarium usque numerum, Scripturæ testimoniis probatæ reperiuntur, eumdemque, ni fallor, spirant auctorem.

Hactenus Dissertatio illa: cui in Addendis pag. 913 sequentia suggerit ipse auctor.

alibi vero ipse scripsisse sub nomine Athanasii fatetur.

Absoluta Dissertationum nostrarum editione, inveni Codicem Thuanæum, in quo Dialogus Vigilii Tapsensis adversus Arianos, Sabellianos et Photinianos legitur sub hoc titulo: Incipit Altercatio Athanasii cum hæresibus. Post hunc Tractatum habentur Symbolum Nicænum, et Formula fidei Ariminensis Concilii, quam proxime sequitur Symbolum Athanasianum cum hac epigraphe: fides dicta a S. Athanasio Episcopo. Porro conjecturæ nostræ, de auctore hujus Symboli Vigilio, non parum suffragatur, quod in antiquissimo Codice illigatum reperiatur opusculo, cui nomen Athanasii pariter præfixum legitur; sed quod Vigilii Tapsensis esse, indubitatum habetur ipsius Vigilii testimonio. Siquidem libro 5 adversus Eutychen num. 2 hæc scribit: De Conciliorum diversis sanctionibus et nominum religiose additis novitatibus, plenissime in iis libris, quos adversus Sabellium, Photinum et Arium, sub nomi- C ne Athanasii, tamquam si præsentes cum præsentibus agerent (ubi etiam Cognitoris persona videtur inducta) conscripsimus a nobis fuit expressum, etc. Nec omittam observare locum ex ejusdem Vigilii Tapsensis, libri 5 num. 6, ubi unitas Christi, ex Deo et homine constantis, confertur cum unitate hominis, ex anima rationali et carne subsistentis: Sicut credimus unum esse hominem, animam rationabilem et carnem; ita credimus unum esse Christum, Deum et hominem. Quæ omnino similia sunt his Symboli Athanasiani verbis: Sicut anima rationalis et caro unus est homo, ita Deus et homo unus est Christus. Alia quoque non minus sibi invicem convenientia fortasse deprehendet, qui attentius et majori otio ceteras Vigilii lucubrationes evolvere voluerit: nobis hæc modo sufficiant ex occasione scripta.

Sufficiunt sane huic nostro Operi, non tantum ad eum quo nunc ipsis utimur finem, sed etiam ut exemplo tam nobili eximatur animis piorum quorumdam virorum scrupulus, quo metuunt dubitare, utrum Dionysius, qui scripsit divinos illos de Hierarchia cælesti et ecclesiastica libros, sit Areopagita, ad S. Pauli Apostoli prædicationem Athenis conversi, quamvis et Ὁμοούσιον *ibi inveniant, et alia multa primo Christi seculo haud facile* D *adjudicanda, in tam constanti quinque seculorum de libris istis eorumque auctoritate silentio. Rideat ad hæc* TRIUMPHATOR *aliquis, explodatque argumenta negativa omnia ut straminea atque futilia: nihil aut ipsum aut similes magistro discipulos moramur, quin putemus non contemnendum antiquitatis venerandæ silentium iis in rebus, quæ si olim revera notæ certæque fuissent, non potuissent coævorum simul omnium effugere calamos, eorum præsertim qui voluissent, et debuissent, nec potuissent non sæpius talium meminisse.*

AUCTORE D. P.

Fol. 209 ad finem Capitis 11 adde: NOT. 24

Post hæc, cum subjectas sibi diœceses lustraret Athanasius, in superiorem quoque Thebaidem ad ipsam usque Syenen ascendere statuit, Dei ecclesias in recta fide confirmaturus. Cum itaque ad Tabennesin appulisset, cum Fratribus suis monachis obviam occurrit Pachomius, non sine magna lætitia Psalmos hymnosque decantans (magna quippe hominum multitudo comitabatur sanctum Antistitem) Deoque ob ejus præsentiam gratias agens..... atque ipsum in navi existentem diligenter intuitus, cognovit esse verum Dei famulum, maxime ubi audivit quantis pro Evangelio et recta fide tentationes sustinuisset: qua etiam ex causa multum adhuc sustinuit secutis temporibus. *Hæc in S. Pachomii Vita ad* E *XIV Maji hujus illustranda num. 20 inveniet Lector, et simul quomodo sollicitatus fuerit S. Athanasius, ut eumdem Pachomium consecraret Presbyterum, et omnibus Tentyranæ diœceseos monachis juberet præesse: quod tamen ne fieret, caute declinavit humilitas Pachomii.*

Fol. 220 Caput 17 sic exordieris. NOT. 25

185 *Quo tempore Athanasii causa Sardicæ agitabatur, faventiorque a cælo aura eidem incipiebat aspirare,* erat S. Pachomius (*sicut in Vita num. 73 legetur*) in suo quod noviter intra Latorum fines susceperat monasterio, Pachnum dicto, *ubi a redeuntibus Alexandria Fratribus* solicite quæsivit, quo in statu Ecclesia versaretur: magnopere quippe ejus causa affligebatur, quia impiissimi Ariani cum Gregorio in eam violente irruperant; et hanc ob causam multis Deum precibus fatigabat, populo Dei compatiens, sui Episcopi, viri vere Deiferi, præsentia destituto. Veruntamen, inquit, credimus Deo, qui cuncta hæc in suorum fidelium probationem fieri permittit, fore ut cito de inimicis nostris sumatur ultio, nec diu differatur vindicta..... Ipse vero sanctissimus Pontifex, tantas tanto tempore persecutiones sustinens, F vere beatus dicendus est: nec adversus eum quidpiam proficient adversarii, propterea quod Deum habeat fidei suæ defensorem. Quin et in eo implebitur illud quod scriptum est; Quicumque contra te voce sua insurgent, in judicium illis erit, et universis hostibus evades superior. Itaque factum est. Non enim multum abierat temporis, quando magna cum gloria in ecclesiam suam est reductus. *Reductionis hujus tempus ut habeas definitum, considera, quod anni* CCCXLVIII *Pascha etc.*

Fol. 222, col. 1 insertam parenthesim sic lege: NOT. 26

(Nam, sicuti in prævio ad ejus Acta commentario demonstrare conabor, erat tunc octogenario major, certe multo senior quam vulgo creditur, et diu ante patris Baptismum Synodumque Nicænam natus.)

Fol. 223 in fine Capitis 18 adde: NOT. 27

Interim mortuus erat S. Pachomius, eique Tabennesiotæ ad regimen totius sui Ordinis Petronium quemdam sublegerant: quo infra octavum suæ electionis diem defuncto, successit Orsiesius: de cujus promotione ut certum facerent S. Athanasium, cum ea qua dictum gloria ad suam ecclesiam redeuntem, miserunt Alexandriam Fratrum aliquot. Hi vero usi occasione degentis forte in monte exteriori Antonii, ad eum facta excensione declinaverunt. Qui benigne exceptis, Si, inquit, ad

AUCTORE D. P. A ad Episcopum Athanasium, virum gradu eo dignissimum, vobis est iter, sic ipsum a me compellabitis: Hæc tibi commendat Antonius; Curam habe de filiis Israelitæ, *Orsiesium intelligens.* Quo dicto ac sua illis benedictione impertita, non sine commendatitiis ad magnum Athanasium litteris, ab sese dimisit. Qui ut Alexandriam pervenerunt, a sanctissimo Pontifice, præsertim propter B. Antonii commendationem, magna benevolentiæ significatione excepti fuerunt: non enim quantus esset Antonius latere poterat Athanasium. *Ita coævus scriptor in Actis Pachomii et Theodori num.* 77.

Fol. 235 *in fine col.* 2 *post num.* 284 *adde:*

NOT. 28 *Interim etiam contigit, quod in Actis Pachomii et Theodori num.* 88 *narratur,* contigit *inquam* ut Artemius quidam Militum Præfectus, quærendi in Athanasium potestatem, *aut potius mandatum,* acciperet. Hic omnia ubique loca nequidquam perscrutatus, samaque accipiens fieri posse forsan ut inter monachos Tabennesiotas sanctus Episcopus occultum se haberet (siquidem eos diligebat) ut istic eum investigaret, navem conscendit. Qui cum sursum navigaret, casu factum est ut Theodorus (*Orsiesii vice Fraternitatem tunc gubernans*) illac descenderet, monasteria sibi subdita visitaturus. Hic circa Hermopo- B lim existens, et monasterio, cui Caio nomen, appropinquans, vidit ascendentem Ducem: quodque futurum erat divinitus cognoscens, Fratribus id suis palam fecit. Volentibus igitur Fratribus cœptum iter relegere, ac Ducis prævenire adventum, ne repentina ejus præsentia, qui monasterium Pabau incolebant monachi, nimio terrore percellerentur; Theodorus restitit; dicens; Is cujus causa tantum itineris a nobis est confectum, ut Visitatione nostra famulos ejus recreemus, potens est hoc quidquid imminet tempestatis a capitibus nostris absque molestia ulla avertere. Quo dicto cœptum ad monasteria sua visenda iter prosecutus est. Posteaquam itaque ad monasterium Pabau propius accessit Artemius, non secus atque si bellum gereretur, armatis illud militibus omni ex parte observari ea nocte præcepit. Hinc ipsemet cum Præpositis militiæ monasterium subiens, extra tamen synaxeos locum constitit, NOT. 29 sagittariis utrimque per series dispositis. Insolito sane armorum conspectu haud parum conterriti fuerunt Fratres. Versabatur eo loco quidam sanctitate insignis monachus, qui Pecusius dicebatur: is animos Fratribus facere non cessabat, ut ne terreri nimium se paterentur. Dux itaque interprete C usus; Quo ait loco Pater omnium vestrum modo versatur? Respondet Abbas Pecusius; Monasteria sua visitaturus a nobis discessit. At Dux, Ubi ergo est qui secundum ab eo locum obtinet? Tum exhibent Duci Abbatem Psarphium, magnum Œconomum. Cui Dux seorsum; Habeo ego, inquit, Imperatoris mandatum adversus Athanasium Episcopum, qui inter vos quæsivisse sibi latebras dicitur. Respondit Abbas Psarphius et dixit; Ipse quidem apud nos Patris nomen et auctoritatem jam dudum habet, attamen ejus ego vultum necdum adspexi. Ecce istic est monasterium. Dux igitur diligenter omnia perscrutatus, posteaquam nulla Athanasii vestigia deprehendere potuit, ad Fratrum Congregationem progressus; Venite, dixit, et orate super me. Qui cum dixissent, nefas sibi fore id agere, propterea quod hoc a Patre suo accepissent mandatum, ut ne cum aliquo orarent, qui Arianis communicat (in Ducis namque comitatu hominem versari conspexerant, qui Episcopi speciem præferebat) abeuntibus illis, solus Dux oravit. Cumque ad plures diem in eodem loco esset moratus, e somno aliquando exsurgens, repertus est sanguinem e naribus mittere, et conturbatus. Quid homini acciderit certo haud sciebamus: sed magno apparuit terrore perculsus. Auditus quoque est cum diceret: Ea sane mihi oblata B est visio, in qua mortem divina miseratione vix effugi: itaque a monasterio recessit. *Artemius hic Ægypto præfectus fuerat circa annum* CCCLIX *loco Sebastiani: et quidquid contra Athanasium in sua cum Arianis communione peccavit, sanguine eluit postmodum Antiochiæ, insignis sub Juliano Martyr, die* XX *Octobris recolendus.*

Fol. 244 *num.* 345 *circa medium post hæc verba:* Nuntiate Didymo, hodie Julianum hac ipsa hora peremptum esse, idque ille Athanasio significet, et surgens comedat: *post hæc, inquam, verba, sic prosequere narrationem:*

Fugerat paulo ante Alexandria Athanasius, securiores in Thebaide sibi latebras quæsiturus; sed cognita jam aliunde Juliani morte illuc erat reversus, altero hoc Didymi oraculo confirmandus in fide priori revelationi adhibenda. Hanc autem revelationem, ex ipso S. Athanasio ore acceptis verbis, scribit auritus et præsens testis Ammon Episcopus, in epistola de Pachomio et Theodoro ad Theophilum Patriarcham Alexandrinum, qui et ipse præsens Athanasium ea narrantem audiverat. Verba hæc sunt: Cum me persequeretur Julianus, E et aliud nihil in momento expectarem quam ut ab illo caperer (de hoc siquidem ab amicis fidelissimis eram præmonitus) Theodorus Sanctificatus, Pater Tabennesiotarum monachorum, et Abbas Pammo Pater monachorum, circa Antinoum, uno die venerunt Antinoum: et ego, sumpto consilio ut apud Theodorum laterem, ipsius navigium undique coopertum ascendi, deducente nos Pammone Abbate. Vento autem minus prospero afflante, equidem corde anxius ad preces sum conversus: qui vero cum Theodoro erant monachi, exscensione facta, navim remulco protrahebant. Tunc Abbati Pammoni, anxium me consolari volenti, dixi: Crede affirmanti mihi, non tam secura mente sum tempore tranquillitatis quam persecutionis: tunc namque animos mihi facit, quod Christi causa aliquid patiar, cujus misericordia ad omnes casus recte comparatus, quamvis in captivitatem adduci me contingeret, magnam tamen ab eo gratiam consecutum me existimarem. Sermonem necdum finieram, quando fixis oculis Abbatem Pammonem Theodorus intuitus, suaviter visus est subridere. Qua de causa in risum pœne cum erumperet Abbas Pammo; Quid, inquam F ad eos, talia me dicentem risu excipitis? nostisne causas quas habeam timendi? Tum Theodorus Abbati Pammoni ait; Risus nostri rationem expone. Respondit Pammo; Id ut ipsemet dicas longe est convenientius. Ac Theodorus; Hac ipsa, inquit, hora in Perside e vivis aufertur Julianus: sic namque de illo prædixit Deus, quod superbus et contemptor non prosperabitur in finem. Imperator porro exurget, Christianus quidem et admodum illustris, sed qui exiguum vitæ tempus est impleturus. Non itaque te necesse est cum anxietate in Thebaidem fugere: sed clam potius in Comitatum te infer: Imperatori quippe per viam occurres; ab eoque debito cum honore receptus in Ecclesiam reverteris. Quo facto ipse mox Imperator a Deo ex hac vita auferretur. *Regressus ad suum secretum Alexandriæ hospitium Athanasius, et ibidem altera, ut dictum est, Didymi revelatione confirmatus in fide eorum, quæ ex Theodoro audierat,* rursus honesto et venerabili habitu indutus, *inquit Palladius,* noctu fuit inventus in ecclesia, etc.

Fol. 246 *ad finem cap.* 30 adde:

Ex hinc cœpit Athanasius solita rursum sedulitate lustrare diœceses sibi commissas, et monasteria propter se afflicta præsenti recreare visitatione. Cum *ergo* S. Theodorus fama accepisset, per Nilum in Thebaidem

A dem eum ascendere; Patrum præcipius Fratribusque, ad Dei laudes concinendas valentioribus, secum assumptis, iter ingressus, Athanasium reperit prius quam is in Nomum Hermopolitem appulisset: ut autem eum Fratres aspexerunt, festino ad eum gradu properarunt. Utramque igitur ripam innumerabilis occupaverat multitudo, Episcopi inter hos non pauci, Clerici, et e locis omnibus monachi permulti. Quos ut a longe videre et cognoscere Athanasius potuit, non se continuit, quin illud de monachis olim dictum pronuntiaret: Qui sunt isti qui ut nubes volant, et quasi columbæ cum pullis ad me feruntur? Salute dein omnibus exhibita, prius quam sciret quis eorum esset Abbas Theodorus (neque enim is primus Pontificem propius accedere et salutare, sed a Patrum senioribus atque insignioribus id officii voluerat exhiberi) simul atque eum agnovit, manum arripuit, et Quomodo, inquit, Fratres? Cui Theodorus: Sanctissimis tuis orationibus valuerunt, Pater. Hinc auditæ voces Fratrum religiose psallentium, qui centum omnino erant, sed præ multitudine nemo proximum sibi agnoscebat. Abbas interim Theodorus, Pontificis asinum manu ducens, procedebat ante eum, et faces ex B utroque latere. Pontifex porro videns Theodorum spiritu ferventem, non in promiscua solum multitudine pedibus incedere, sed ab accensis undique facibus prope aduri, tantamque præferre alacritatem et animi robur, ad Episcopos alios conversus: Videte, ait, quanto nos labore præcedat ille, tot tantorumque monachorum Pater. Nos Patres non sumus: eccum Patres, humilitati subjectionique propter Deum studentes. Beati profecto et benedictione omni dignissimi, qui numquam non Domini sui Crucem gestant, quorum omnis gloria in solo est contemptu sita, et requies in labore, donec coronentur. Postquam autem paucos ibi egisset dies, ut Antinoo Hermopolique sermonis sacri officium impenderet, ad perlustranda denique monasteria ascendit. Cumque egregiam prorsus Fratrum conversationem observasset; magnis incessit lætitiis, ac debitam Deo gloriam reddidit. Circumiens autem in unoquoque monasterio synaxeos et comestionis loca, ac singularum ædium cellulas ad ipsa usque sedilia; non sine admiratione, dixit: Opus profecto egregium a vobis, Theodore, perfectum est, sic curantibus requiem animarum: potissimum autem monasticam vestram Regu- C lam celebrari audivimus: sed pulchra valde apud vos omnia. Deinde: Gratia, inquit, Dei in vobis per Patrem vestrum habitat: te sane cum video, ipsum Christum me videre credo. Dies itaque non multos ibidem commoratus, dixit Theodoro: Quoniam prope est Pascha; Fratres, ut apud vos moris est, accipe: ego autem quod Dominus dederit hoc efficiam. Tum salutato Theodoro e monasterio recessit, litteras interim ad Abbatem Orsiesium et Fratres exarans, quibus hæc continebantur. Vidi tuum in administratione socium et Fratrem Abbatem Theodorum, atque in eo Dominum intuitus sum Patris nostri Pachomii, neque id sine summo animi mei gaudio; quod tantæ Fratrum multitudinis conspectus mihi peperit: Dominus autem remunerator eorum est. Cumque ad vos rediturus esset D Theodorus; Mei, aiebat, memento. Et Ego, Si oblitus fuero tui, Jerusalem, oblivioni detur dextera mea; adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui. Navigium porro una cum Fratribus Pontifici concedens Theodorus, dixit: Quocumque voluerit, itote cum eo: habet enim potestatem etiam in nostra corpora. AUCTORE D. P.

Lubet hic subjungere, quamvis tempore posteriorem epistolam aliam, ex iisdem, unde superiorem hausimus, SS. Pachomii et Theodori Actis acceptam, hoc tenore: Athanasius Abbati Orsiesio Patri monachorum, et universis qui cum ipso sunt solitariæ vitæ cultoribus, in Dei fide stabilitis, Fratribus multum dilectis et desideratis, salutem in Domino. Audita est mihi B. Theodori dormitio (*obierat hic Dominica in Albis anno* CCCLXVIII) ac magnam profecto sollicitudinem tristis ille nuntius mihi peperit, cum probe scirem quam vir iste vobis utilis, quam necessarius esset. Si itaque Theodorus non esset qui obiit, longis profecto ad vos solandos opus foret sermonibus, imo et lacrymis, cum de iis institueretur oratio quæ homini post mortem accidunt. Quoniam autem Theodorus e vita migravit, quem vos, quem ego cognitum omnino habuimus atque perspectum, quid me scribentem opus est dicere, E quam quod Theodorus sit beatus, qui non abiit in consilio impiorum? Etenim si, qui Dominum timet dicendus est beatus, cur eum modo beatum dicere non audeamus, de quo absque dubitatione pronuntiare illud possumus, quod securam in stationem delatus, vitam modo agat curæ omnis ac sollicitudinis expertem? Utinam unicuique nostrum hoc contingat! Utinam quicumque in mundi hujus Oceano navigat, unicam suam navim ad portum illum tempestatis omnis immunem deducat, ut in eamdem cum Patribus requiem admissus dicere possit; Hic habitabo, quoniam elegi eam. Nolite igitur, Fratres dilectissimi et desideratissimi, Theodori mortem lacrymis et planctu prosequi. Nemo, cum illius recordatur, plorandum sibi esse existimet: sed ejus potius vitam pro viribus imitari satagat: neque enim par est ut vices illius doleamus, qui ad locum doloris omnis expertem migravit. Atque hæc quidem omnibus communiter scripta sunt: tibi autem singulariter, dilecte et desideratissime Orsiesi; ut, cum Theodorus in pace modo quieverit, omnem in te curam et sollicitudinem recipias, ejusque locum in monasteriis Fatribusque F moderandis subeas. Etenim cum in vivis adhuc Theodorus ageret, tamquam unus eratis: uno enim absente implebatur duorum ministerium: simul autem existentes uno quasi ore loquebamini dilectis vestris ad salutem. Ita nunc fac, itaque faciens scribe, et de tua ac Fratrum salute certiorem me redde. Hoc vero universim omnes rogo, ut in suis ad Deum precibus firmiorem Ecclesiis pacem a Domino impetrare contendant. Nunc enim nobis fuit concessum, quod Paschæ et Pentecostes solennitates securo animo celebrare potuerimus: quæ quidem Dei ac Domini nostri beneficia magno nos gaudio perfundunt. Hæc igitur vobis scripsimus. Salutate omnes qui verum Dei timorem habent. Salutant vos qui mecum sunt. Valere vos omnes in Domino jubeo, Fratres dilectissimi et desideratissimi.

Fol. 318 ante S. Antoninum

D. P. NOV. 31

DE B. MAFALDA REGINA

SANCII LUSITANIÆ REGIS FILIA,

ORDINIS CISTERCIENSIS, AROQUÆ.

ANNO MCCLII, *Soror SS. Tarasiæ et Sanciæ*

Sancio Lusitaniæ Regi secundo, sed sui nominis primo, ex Dulcia quinque fuerunt filiæ: quarum prima Tarasia, et, tertia Sancia, Lusitanis Sanctarum Reginarum titulo venerabiles, locum in Opere nostro habebunt XVII Junii (quando prior natu, postrema obiit anno MCCL) addita utriusque Vita, quam ante duodecim annos Romæ scripsit et prælo mandandam curavit R. P. Fr. Franciscus Macedo Lusitanus, Ordinis Minorum Observantium S. Francisci, libris editis et varia qua jactatus posterioribus hisce annis fortuna est, Italiæ toti, quin et Europæ universæ notissimus; germanus frater nostri P. Antonii, ejus qui Pontificius Pœnitentiarius nobis coram Romæ familiariter notus fuit, et deinde in Lusitania, in vario quem gessit B Magistratu, sedulus quam qui maxime adjutor, ad conquirenda Sanctorum Lusitanorum monumenta; idem, cujus notæ prudentiæ tantum aliquando tribuit prudentissima Reginarum Christina, ut ei primo inter mortales communicarit illud suum Christianæ plenum fortitudinis consilium, de abdicando paterno Sueciæ regno pro Romano-catholicæ Religionis libertate, mille regnis potiori; eodem etiam administro atque interprete usa in negotii omnium difficillimi exordio.

Mafalda, mortua 1 Maji,

2 *Inter* Tarasiam *atque* Sanciam *media fuit* Mafalda, *cujus, ipsis* Maji Kalendis *mortuæ (uti in obituario sanctæ Crucis Conimbricensis expresse notatur, cum titulo* Illust. R. D. *id est,* Illustris Reginæ et Dominæ) *anniversarius depositionis dies* VI Nonas *colitur, apparatu, non funebri, sed festivo; concurrente ex tota vicinia Clero ac populo, ad dotale ipsius oppidum Monasteriumque* S. Mariæ de Arouca *dictum, ubi corpus ejus æra* MCCXC *sepultum, anno* MDCXVII, *in ordine ad solicitandam Romæ canonizationem retectum, repertum est integrum. Ex hoc tempore quotidie post Completorium, a choro Monialium hæc decantatur* ANTIPHONA : Adstitit Regina a dexteris tuis, in vestitu deaurato, circumdata varietate : *cum* ℣. Adducentur

colitur 2,

C Regi virgines post eam, et ℟. Proximæ ejus afferentur tibi : *subjungiturque* OREMUS. Deus, cujus amore beata Regina Mafalda, mundi vanitates et oblectamenta despiciens, cœlestia semper tractavit; concede propitius, ut ejus meritis et imitatione terrena pro tuo amore despicientes, ad cœlestia semper adspiremus. Per Christum Dominum nostrum. Amen. *Locus monasterii, cui jura oppidi ipsa Beata impetravit ab Alfonso Rege ac fratre, situs est in diœcesi Lamecensi, ad pedes cujusdam montis* Freitas *dicti, in valle irrigua, sesquileucam extensa, et pari fere octo leucarum intervallo dissita a Portuensi, Lamecensi, Viseensi, Aveirensi, et Amaranthino oppidis ac civitatibus. De hoc in testamento patris Sancii, anno* MCCXI *defuncti, ante biennium condito, sic legebatur;* Reginæ Domnæ Mafaldæ dedi pro hereditate duo monasteria, Bauzas et Aroucam et hereditatem de Sena, quæ fuit matris suæ, quadraginta mille marapetinos et ducentas marchas argenti.

in monasterio et oppido Aroquæ,

3 *Monasterium, favente plurimum fratre, instauravit ipsa et ad Cisterciensis Regulæ observantiam adduxit, postquam eo se recepisset segregata ab infausto Henrici Castellæ Regis matrimonio, de quo mirum est quam diverse scribant auctores. Nam cum ejus Epitaphium vetus, locique traditio, secundum quam composita est præcitata Collecta,* Virginem *appellent, Macedo diserte scribit in Vita sororum cap.* 3, Mafaldam post susceptam ex Henrico sobolem, auctoritate Romani Pontificis dirempto matrimonio, toro exclusam fuisse. *Mariana lib.* 12, *cap.* 5, *cum narrasset, ab Alvaro tutore Regio,* ut adolescentis leniret animum detineretque illecebris voluptatum, *eas nuptias conciliatas; Berengariæque Regis sorori earumdem irritandarum causam fuisse, quod* Regis immaturam ætatem voluptatibus debilitari necesse esse considerabat atque corrumpi : Mafalda, *inquit*, mulier quamvis effecta (sic creditum est) in patriam dimissa est anno MCCXVI. *Angelus Manrique Annal. Cisterc. tom.* 3 *ad an.* 1211 *num.* 4 Nupta, *inquit,* separataque a viro adhuc impubere, virgo an matrona, potuit dubitari. *Non consistunt hæc cum ea* E *certitudine consummati matrimonii, quam suscepta soboles attulisset Hispanis, iis maxime quorum interrat consummatum matrimonium credi. Proinde suspicari quis possit, ejus rei famam, licet falsam, ab ipsis potius manavisse; de qua falsitate si non fuisset sæpe protestata Mafalda, qua fronte fuissent ausi conditores epitaphii, cujus stylus seculi* XIII *ætatem ipsissimam refert, dicere, quod etiam post nuptias* Virgo manet munda.

ubi vixit a toro Henrici R. Castellæ sejuncta,

et quidem Virgo,

4 *Adde Rodericum Toletanum Archiepiscopum, Mafaldæ coævum, et ante hanc vita Mortali functum, qui tunc cum res ageretur vivens, forte etiam scribere exorsus, capite* 2 *libri sui noni et ultimi de rebus Hispaniæ, consummati anno Domini* MCCXLIII, *Pontificatus sui* XXXIII *de re tota sic loquitur :* Reginæ Berengariæ solers industria omnia sic ordinavit, ut Comitis Alvari insolentias refrænaret, et jura sua Regi parvo conservaret. Verum cum Rex tenellus intentionem Comitis sagaci indole jam sentiret, libenter volebat ad sororis custodiam se transferre : sed Comes Alvarus per suos complices ita cavit, quod Rex puer quod volebat non potuit effectui mancipare. Nam Comes callide cogitavit uxorem ex Portugallia sibi dare, qua mediante posset puerum in suo beneplacito retinere. F Sed in contrarium res evenit. Nam cum Mafaldam, filiam Regis Portugalliæ, adduxisset, et puer non esset in ætate nubili; remansit Domina conjugali commercio defraudata; et quia se consanguinitatis linea attingebant, de mandato Innocentii Papæ III fuit contubernium separatum : et post (ut fertur) inter se et Dominam voluit Comes Alvarus connubium procurare : sed ipsa, cum esset pudica, verbum respuit indignanter.

teste Roderico coævo.

5 *Ita Rodericus, ex cujus libri* 7 *cap.* 24 *etiam discimus, inter Tarasiam Mafaldæ sororem et Alphonsum Henrici patrem contractas olim nuptias, et liberorum susceptione confirmatas, solutas nihilominus fuisse, quia* invicem sibi erant in secundo gradu consanguinei. *Sancii enim Regis soror Regina Urraca, Ferdinando Regi nupta, eidem Alphonsum pepererat. Sciens ergo Mafalda quam infeliciter cessisset sorori suæ majori, absque Pontificia dispensatione, amitino suo nupsisse; licet coacta cesserit ad consentiendum suis cum ejusdem amitini filio nuptiis, præsumi debet, utpote non minus prudens quam pudica, et annos tum forte nata viginti quatuor, ita se gerere cum puero Rege, ne quid ille contra fas decusque prius, quam annuisset Pontifex, aut posset aut vellet, quemadmodum censuit Cardosus;*

ex

A *ex cujus Hagiologio, nec non ex Anacephalæosi Antonii Vasconcelli, et Chrysostomi Henriquez Liliis Cistercii, hanc, quæ sequitur, Vitam compilamus; addimusque Monasticis fastis Menardi, Bucelini, et Chalemotii* Mafaldam, *ut* Beatam, *adscribi : itemque Gynecæo sacro Arturi du Monstier.*

Vita unde hic detur.

VITA

Ex Vasconcello, Henriquez, et Cardoso.

Regi fratri semper cara

Mafalda, in Lusitaniæ regno ex regia prosapia, patre Sancio, matre Dulcia, Portugallensium Regibus orta, lineam generosæ propaginis titulo sanctitatis ornavit. Corporis autem pulchritudine singularique prudentia et spiritus vivacitate, ab ipso adolescentiæ suæ tempore, viguisse fertur. Variis enim tum mentis, tum naturæ dotibus inter ceteras totius Hispaniæ emicuit. Argumentum excellentis gratiosæque indolis vel hoc sit : quod Alfonsus Rex et frater ejus, sororibus aliis parente mortuo palam adversarius, propter assignatas eis testamento paterno portiones, atque erga eas ultra modum avarus; hanc suam sororem dilexerit sine invidia, B dotemque ei legatam nihil imminuerit, sed auxerit potius. Actum deinde est de ea in matrimonium collocanda Henrico Castellæ Regi adhuc impuberi; cui tractatui ut consentiret, vix demum multis suorum suasionibus, publicam utriusque Regni utilitatem allegantibus, acquievit : sic tamen ut nuptiis Palentiæ, vel (ut aliis placet) Medinæ-Campi celebratis, non statim induci se passa sit ad tentandam matrimonii consummationem, cum sponso consanguineo et vix per ætatem capaci; sed et hujus incolumitati et conscientiæ suæ cavere studuerit, moram nectendo, donec illi firmior ætas a tempore, et utrique legitimæ conjunctionis facultas a Pontifice obtigisset. Eo etiam fortasseis cautior fuit, quod non ignoraret Reginam Berengariam Alvaro Comiti de Lara, sub curatelæ specie tyrannidem exercenti, et nuptiarum harum conciliatori, contrariam, adnitente Procerum plerorumque favore, id agere, ut juvenculum Regem, ab ingrata Alvari potestate, sicuti optabat, liberatum ad se traheret; nec segniter instare apud Pontificem Innocentium III, ut contra Ecclesiæ leges sociatum connubium, vigore Apostolicarum censurarum dissolveretur; sicut et factum est, Tellio Palentino et Mauritio Burgensi Episcopis commissam C sibi illarum promulgationem curantibus, efficientibusque ut in Lusitaniam remitteretur Mafalda.

cavet consummare matrimonium

cum sponso consanguineo :

2 Fuerat aliquando Aroquæ celeberrimum et divitiis et religione monasterium, a Loderigo et Vandilo piis et nobilibus viris inchoatum, ab Ansurio autem et ejus uxore Helena ad finem perductum : qui illud Hermenigildo Abbati anno Domini DCCCCXX tradiderunt, ut ibidem secundum sanctissimi Patris Benedicti Regulam Domino cum suis monachis militaret, sub quo maxime floruit disciplinæ monasticæ rigor. Decursu vero temporis, ut assolet, tepescentibus monachis, minusque id opere adimplentibus, quod labiis voverant; qui aliquando sancta conversationis suavitate aliis fuerant odor vitæ in vitam, cœperunt suo dissoluto agendi modo odorem mortis in mortem populis administrare. Quare illis propter suos corruptos mores inde ejectis, Sanctimoniales ejusdem Instituti introductæ sunt : quæ per aliquod tempus insolitæ sanctitatis opinione, rigidissimaque Regulæ observatione vixerunt. Sed prædecessorum suorum more a primo illo proposito mirum quantum degeneraverant, quando in Lusitaniam Mafalda rediens, decrevit seculo renuntiare, sicuti jam pridem fecerat soror Tarasia, et reliquam vitam agere in hoc sibi per patris testamentum legato monasterio, D Rege fratre consilium impense probante, omnemque favorem et auxilium pollicente ad restaurationem loci, cujus ut diffluxerat disciplina, sic et possessiones distractæ plurimum erant.

et ingressa monasterium olim monachorum,

deinde monachorum S. Benedicti,

EX VARIIS.

3 Ergo adhibito consilio Abbatum Alcobatiæ et S. Joannis, consentientibus et approbantibus Rege Alphonso, et Pelagio Lamecensi Episcopo, in cujus diœcesi monasterium constitutum erat, accersitis Cisterciensibus sanctimonialibus, reducta est ad pristinum splendorem Congregatio illa. Mutationem habitus litteris suis approbavit Honorius III, anno x Pontificatus sui : et eam iterum confirmavit Innocentius IV, die VIII Augusti anno III Pontificatus ejusdem. Prima autem loci Abbatissa fuit Eldrada, femina pia et devota, cujus labore et solicitudine breviter et numero et merito sancta illa Congregatio cœpit augeri. Mafalda interim regalem pompam sponte deponens, habitum Religionis inter eas suscepit; et in summa vitæ austeritate, laboribus, inedia, orationibus, et aliis pietatis operibus incumbens, mirabilem se perfectionis normam exhibuit. Dormiebat ut plurimum vestita supra corticem quamdam arboream : ter in hebdomada jejunabat, et feriis sextis asperrimo cilicio corpus suum strictissime E cingebat, et silentium tota die observabat : flagellabat etiam ipsa se sæpius ad copiosam effusionem sanguinis : et officiis sacris in choro numquam patiebatur deesse præsentiam suam. Dono lacrymarum a primordiis conversionis suæ maxime excelluit, adeo ut nec diebus nec noctibus a fletu desisteret, minimos quosque juventutis suæ defectus crebris suspiriis et lacrymarum imbribus abstergere et diluere curans.

eodem Cistercienses inducit,

et inter eas sancte vivit :

4 Incredibili caritate erga egenos et ægros corporis atque animi flagrabat, multaque opera beneficentiæ in omnes præstabat. In hunc finem, quamvis monacham professa, reditus quosdam suos possessionesque servarat, de quibus aliis faceret bene, ita Sponso suo magis placituram se confidens. Illis ergo prudenter utens, non ut domina, sed dispensatrix fidelis, plurima in Portuensis urbis maximo templo et magnifica extruxit; propterea crediderim quod Mafalda Regina, avi sui Alfonsi conjux, illud a primis erexerat fundamentis, et magnis reditibus locupletaverat, hodieque inter sacras Reliquias asservatur capitis ornatus. Abraganense etiam cœnobium prope Tamagam fluvium construxit : aliud F item quod a Sancto Capite, quamquam cujus fuerit non ita liquido constet, miraculis tamen claro, nomen vulgo habet. Hujus quoque Principis feminæ opus fuit pons ille, qui fluvium conjungebat, Per-Deum nuncupatus; nunc ibi scapha præbet gratuitum viatoribus transitum, publico sumptu a Mafalda in tam pium usum legato, et ab ipsa re Scapha de par-Deos ab indigenis dicta : alius item pons ad oppidum Canaveses. Illa Aroquam primum urbis nomine decoravit, quam ejus intuitu Reges posteriores subdiderunt Parthenoni, per Alfonsum Regem prædictum amplissimis reditibus nobilitato. Annonam, quæ duodecim viduis partiretur, æternis reditibus comparatam, testamento legavit : quod testamentum nunc a Monialibus in summo pretio habitum servatur, dignum magnificentia ejus et pietate sane regia, in pauperum ac piorum locorum subsidium. In monte, eo tempore vasto et inculto, hospitium instituit iis reditibus, ut iter illac instituentibus lectus sterneretur, et cetera omnia gratis apponerentur, atque in eos usus homo conduceretur, qui noctu errantes dato signo viæ admoneret, interdiuque ad certa loca, quæ a fontibus maxime aberant, propinandam viatoribus gelidam comportaret. Pleraque tamen decursu temporis aut desructa prorsus interiere

largas eleemosynas facit,

et pias fundationes,

Ex variis.

A interiere, aut vix obscuram tantæ Principis memoriam retinent.

5 Temporibus ejus in Lusitaniam advenere inclitæ SS. Dominici et Francisci familiæ, quibus vehementer favit, primigenios earumdem filios sæpe ad sese Aroquam accersens, ut cum iis ageret de rebus ad spiritum salutemque pertinentibus. Etenim tota mentis virtute spernebat gaudia hujus vitæ, et cuncta oblectamenta secularium voluptatum, desiderans omnibus modis conjungi agminibus cœlestium virtutum: ad eumque intimæ cum Deo familiaritatis gradum pervenerat, ut noctes non raro integras in oratione meditationeque traduceret, cum tanta animi inter ejusmodi exercitia suavitate, ut omne ei tempus videretur breve, deque ipso sole conquereretur aliquando, quod claritas ejus ipsam abstraheret a fruitione clarioris lucis, qua suam animam perfundebat Deus. Sanctos duodecim Apostolos sibi in speciales Patronos elegerat, eorumque intercessioni accepta referebat multa et magna, quæ sibi divinitus obtigerant, beneficia. Erga sanctum Ecclesiæ Doctorem Hieronymum devotissime afficiebatur, quia ejus memoria renovabat sibi præsentiam extremæ illius tubæ, quæ universos ad judicium convocabit. B Venerabatur etiam ardentissimi amoris affectu ineffabile sanctissimæ Trinitatis mysterium, nec non supremam Angelorum Reginam, visitando devote atque frequenter antiquam et formosam imaginem ejus, a Silva nuncupatam, quæ in Cathedrali Portuensi colitur, quam etiam locupletavit multo vestium ac monilium pretiosorum ornatu.

Mafaldæ fervor in exercitiis devotionis.

6 Ab hac sibi cara peregrinatione redibat aliquando ad suum monasterium, cum in pago, cui Rivus-tinctus nomen, juxta Amaranthum apprehendit eam ardens febris, nec ultra sivit pergere. Sensit ergo ultimum sibi diem instare: quapropter Aroquam misit qui Abbatissam accerserent, futuram testamenti sui executricem. Erat hæc quoque de imminenti Mafaldæ morte per visionem cœlestem edocta: proinde mox adfuit cum senioribus sui Conventus: unde illa mirifice recreata, cum, susceptis sanctissimis Eucharistiæ atque Unctionis extremæ sacramentis, mira quadam vultus hilaritate jubilum cordis sui ostenderet; ad eam dixisse Abbatissa fertur; Quid hoc est, dilecta Domina? toto vitæ tuæ tempore vix mortis nomen audire poteras sine timore, et jam quando instare videtur, exultas? Cui pia femina respondit; Prudenter eam, dum vixi, formidavi, ut jam moribunda ejus horrorem contem- C nerem. Videns interim fusas circum lectulum, quo decumbebat, Religiosas, præ suæ orbitatis jam jam futuræ sensu, diffluere lacrymis, et suspiriis cœlum implere; rogare cœpit, ut lacrymas atque suspiria commutarent in orationes, pro se in hoc extremo articulo fundendas. Volens etiam earum animis alte impressam relinquere obligationum suarum memoriam, neque ignorans quantum eo valeant extremæ morientium voces, hunc in modum universas affata est:

Extremo morbo correpta in Rivo-tincto,

evocatas ad se Religiosas

7 Vidistis, filiæ et sorores meæ, quo amore dum vixi vos sim complexa; quantumque laboraverim omni tempore, ut vos servarem secundum Dei spiritum ac voluntatem: nunc vero consolatissima hinc emigro. Offertur nihilominus menti meæ memoria admirabilis vitæ, qua primi fundatores nostri locum suum illustrarunt, inter principia sui fervoris, integerrime adimplentes omnia præcepta: quorum tamen posteri in tantum suæ institutionis neglectum deciderunt, ut necesse fuerit administrationem cœnobii, ne totum pessumiret, earum subtrahere manibus, ipsumque committere Sanctimonialibus nigri habitus, quæ tunc maxima virtutis æstimatione pollebant. Sed et hæ, lapsu temporis D quod commutat omnia, delapsæ etiam paulatim sunt, ab illo sanctissimæ disciplinæ fastigio, in eum statum, quem novimus, et in quo necesse fuit mutato iterum habitu novam eis formam vivendi inducere, ad abolendam veteris depravatæque conversationis memoriam. Vos ergo nunc ego intuens reparatrices et instauratrices præteritarum ruinarum, duplici moveor affectu, gaudii scilicet, ex contemplatione præsentium: et timoris, ex consideratione eorum quæ accidere poterunt. Hoc est quod vobis volui indictum, non ut animos vestros dejicerem, sed ut animarem ad currendum generose per viam mandatorum Dei et sanctæ Regulæ, versus æternam quo omnes tendere nos oportet beatitatem. Cursum ego meum consummavi: adeoque prope abesse me sentio ab extrema meta, ut, deficientibus viribus, ægre in hæc verba vocem solvam. Commendo vobis animam meam, pro eo quo vos semper amavi studio, bene de cunctis meritam. Benedictio Dei atque mea vobiscum sit semper.

extremis monitis confirmat.

8 His dictis super cinerem et cilicium deponi se fecit; et repetito Psalmo cum dixisset; In te Domine speravi; Crucifixum, quem manibus firmiter tenebat, dulciter amplectens, animam efflavit sanctissimam. E Facies ipsius mirabili quodam decore, ultra quam credi potest, post obitum radiare cœpit, ita ut vix signum aliquod mortis in sacro cadavere appareret. Deinde ad confirmandam, quæ jam alte insederat omnibus, opinionem eximiæ sanctitatis ejus, aliud grande successit miraculum, quod a prisco illo tempore ad nostram usque ætatem Aroquæ et Amaranthi constans fama tenet. Cum obitum instare sibi certa foret, dicitur imperasse Mafalda, ut defunctum corpus mulæ impositum ibi demum tumularetur, ubi brutum animal ducente nullo pergendi finem faceret. Oppidani laudant celebris famæ testes arcuatos fornices, e quadrato lapide egregie laboratos, qui inter Aroquam et Amaranthum extant, eaque signant loca, in quibus cadaver Reginæ sanctæ (ita indigenæ Mafaldam appellare consueverunt) aliquas moras fecit. Aroquam devenit mula, Parthenonem adit, templi intima penetrat, et coram Divi Petri ara flexis genibus sistit tandem: ibique, postquam depositum fuit corpus, subito disruptam obiisse, a majoribus suis accepisse se incolæ contestantur.

Corpus non sine miraculo delatum Aroquam

9 Erectum in loco sepulturæ superbum ex lapide F mausoleum est, cui pia et simplex antiquitas hujusmodi Epitaphium insculpendum curavit.

tumulatur cum epitaphio.

Hic jacet illustris Regina Mafalda sepulta:
Quam sua concedat bonitas et gratia multa,
Regnans Castellæ induatur more puellæ.
Virgo manet munda, fugiens a morte secunda.
Omnibus ista satis exempla dedit bonitatis.
Prandia centenis gratis dispersit egenis,
Æs dedit et vestes, cui sunt sua munera testes.
Hæc humilis, blanda, devitans facta nefanda,
Fulta bonis nituit, crimina nulla luit:
Cunctis discreta in factis, verbisque faceta,
Vera, pudica, pia, docta, modesta, scia,
Grandis munifica fuit, et specialis amica
Patrum sanctorum, quos cantat gloria morum.
Hæc loca ditavit, quibus hic sumus, et reparavit,
Et Monachas fixit, cum queis sine crimine vixit.
Est hæc Regina cum Sanctis absque ruina.
Et jam lætatur, quia cœli sede locatur.
Mille ducentorum nonaginta fuit Era,
Quando ad Cœlestes transivit femina mera.

10 Statim atque ex hac vita excessit, aliquibus Monialibus apparuit, seque in cœlo inæstimabilis gloriæ coronam obtinuisse asseruit. Aliquando dum Aroqua ignibus conflagraret, visa est a pluribus sancta Regina Mafalda, habitu Cisterciensi induta et

Incendium restinguit visa in aere,

A et baculum gerens in manu, inter globos flammarum apparens: quæ signo Crucis muniens domum infirmarum et templum, eadem loca intacta ab igne conservavit. Ad talem aliquando monasterium Aroquanum paupertatem devenit, ut vix in eo inveniretur oleum, quod pro duobus diebus Conventui, sufficeret. Gerebat tunc rerum temporalium onus Violantia de Sosa, ejusdem monasterii Celleraria, piissima femina: quæ pro Sororibus suis solicita, ante tumulum B. Mafaldæ opem imploratura procubuit, et ex intimo cordis ejus intercessionem imploravit. Oravit et exaudita est. Ad caveam enim revertens (res mira!) vasa omnia, quæ vacua reliquerat, oleo plena et redundantia reperit, ita ut ipsum etiam pavimentum oleo perfusum aspiceret.

oleum exhaustum restaurat:

11 Multis claruit miraculis sepulturæ locus, maxime anno MDCXVII, cum de mandato Philippi II Regis, Illustrissimus Episcopus Lamecensis, Martinus Alphonsus Mexia, sepulcrum sanctissimæ Reginæ aperuit VII die Augusti. Multis qui aderant testibus inventum est cadaver, nudum, supra tabulam, cinerem ac cilicium illo eodem modo compositum, uti Regina testamento mandaverat; velum quoque bombycinum subnigrum, quod super impositum
B fuerat a ministris. Visebatur ergo integrum corpus, cum tamen nullo fuisset artis unguentariæ præsidio delibutum; facies carne coloreque sic vivido ac florido, ac si eadem ipsa hora vivere desiisset. Aliquot in partibus corporis nihil carnis, sed ossium tantummodo quidpiam apparebat. Igitur occluso iterum loculo, quam maxima fieri potuit fidelium pompa, sanctissimæ Reginæ corpus in commodiorem locum translatum est. Denique Episcopus forma juris consueta diligenter inquisitionem habuit, de multis atque insignibus miraculis, quæ in ore omnium versabantur, facta ad sepulcrum Reginæ aut ipsius Reliquias, exaudientis vota precesque tum monialium tum laicorum utriusque sexus: nam eo loci ad ipsius venerationem solet undequaque confluere innumerabilis fidelium multitudo. Neque vero pauca divinæ virtutis, sanctitatem Reginæ testantia facta sunt miracula, coram ipso Episcopo; qui omnia, sua testiumque auctoritate confirmata, ad Regem Catholicum remisit, subservitura processui in ordine ad Canonizationem solennem formando.

anno 1616 reperitur incorrupta,

et miraculis claret translata:

12 *Negotium an Romæ cœptum fuerit tractari, nescio: ipsius Translationis Actum authenticum et totius*
C *informationis fidelem copiam si valuissem nancisci, in plura verosimiliter folia vita hæc potuisset excrescere. Sed moram non patiuntur præla: speramus nihilominus fore ut Aroquensis urbis Magistratus aut monasterii Præsides, accepta operis nostri cognitione, submittant ea, quæ quomodo ad suæ Patronæ gloriam possint facere, more nostro digesta et ordinata, non uno exemplo tum hoc tum aliis mensibus docuimus.* Porro quo tempore sepulcri moles reserabatur, mira odorum suavitate fragrasse templum, quotquot aderant, affirmant constantissime. Aliquæ præterea e sacris Virginibus dulcissimos se concentus audivisse contestantur: cum tamen (ut magna adhibita diligentia compertum postea fuit) neque musica aliquis pulsaverit instrumenta neque cecinerit: quare sibi (nec temere) persuasum habent, sacris corporis manifestationem cœlesti harmonia gratulatos fuisse Angelos, in quorum semper obsequium propensa fuit. *Hactenus Auctores nominati in titulo, qui cum tam expresse nominant testamenti tabulas (quarum exemplar nancisci velim, æque ac alia Supplemento servitura) justum nobis præbent fundamentum suspicandi, Beatam hanc Reginam, vita potius et habitu, quam professione et velatione solenni Sanctimonialem Cisterciensem fuisse, retenta semper dotalium fundorum atque redituum suorum proprietate, de quibus pro arbitratu suo vivens moriensque disposuerit, nullo paupertatis voto adstricta,*
D
sicuti nec adstringuntur variorum ordinum Donatæ seu Tertiariæ etiam intra cœnobia religiosa, sed absque obligatione clausuræ viventes. Idem existimo cum proportione sentiri posse de variis Principibus viris, qui, etiam post habitum et nomen monasticum susceptum, inveniuntur pias multas donationes fundationesque eodem jure eademque libertate fecisse faciendasque curasse, qua facerent quivis Principes seculares.

item fragrantia et concentu cœlesti.

An aliquando solenniter velata fuerit?

EX VARIIS.

DE S. ANTONINO.

Fol 314 *num.* 2 *lin.* 13 post *accuratissime ederetur*, adde: NOT. 32

Idem deinde nobis significavit, hanc ipsam Vitam, quam nonnisi apud Leandrum Albertum credebamus anno MDXVII *impressam inveniri, haberi etiam in sua bibliotheca forsitan adhuc citius editam, idque (quantum in defectu ultimæ pagellæ intelligitur ex libro, cum litteris* L. A. *fronti præfixo) Venetiis apud Juntas. Impressa est autem vita sub titulo Epistolæ, post nonnullos ipsius Antonini aliorumque, in prima libri pagina*
E *nominatorum, tractatus; dirigiturque ab auctore Castilionæo,* PRIORI Fratribusque.

Fol. 360 *col.* 2 *post num.* 27 *hæc subjunge:* NOT. 33

Non erat nobis satis rem, sicut dictum, gestam ex Italica Boninsegnii relatione utcumque didicisse: suggerebat enim animus, fieri non posse quin ejusdem rei authentica instrumenta extarent in archivo vel sacristia S. Marci. Itaque solicitavi per litteras Priorem loci, ut ea mihi transcribi curaret, sed surdi pulsavi ostium, ac ne responsum quidem elicere potui. Tandem quid quærerem intelligens Illustrissimus Magliabechius, miratusque tantam in Conventu illo rerum domesticarum vel ignorantiam vel incuriam, ut ne quidem sciatur quid de tam proprio Sancto scriptum manu vel typis expressum haberi possit, sua ipse excussit scrinia; et eodem quo res gesta est an. MDLXXXIX, *eisdemque typis Sermartellii, excusum reperit* Processum et instrumenta; vigore Brevis Apostolici facta super manifestatione et translatione corporis D. Antonini. *Instrumentorum primum sic incipit.* In nomine sanctissimæ et individuæ Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen. Anno Domini a salutifera Incarnatione millesimo quingentesimo octogesimo nono, Indictione secunda, die vero Sabbati, decima quinta mensis Aprilis, Sixto quinto Pontifice Maximo, in quarto
F sui Pontificatus anno sedente, et serenissimo Ferdinando Magno Hetruriæ Duce tertio dominante. *Sequitur deinde breve elogium vitæ S. Antonini, et epitome rerum circa ejus canonizationem gestarum, usque ad promulgationem Bullæ per Clementem VII factam: quibus per duas pagellas extensis, Instrumenti tenor in hunc modum procedit.*

Instrumentum invecti corporis,

Cum si quod ab immemorabili tempore et citra, in cujus rei contrarium memoria hominum non existit, tentum, existimatum, et semper reputatum fuerit, et de præsenti etiam evidenter et clare teneatur et existimetur, dictum sacrum corpus ejusdem Beatissimi Antonini depositum fuisse et existere in ecclesia S. Marci Florentiæ dicti Ordinis Prædicatorum; et subtus altare, quod est situatum juxta chorum dictæ ecclesiæ, super quo posita est tabula, in qua depicta existit imago sanctissimi Crucifixi, ad cujus pedes flexis genibus depicta est etiam imago dicti S. Antonini, dictum Crucifixum adorantis, cum quibusdam cypressis in eadem tabula depictis. Sub quo altari depositum ex lateribus constructum esse apparet, in cujus facie alia imago dicti S. Antonini, modo quasi jacentis et mortui, reperitur; cum quibusdam versibus inferius descriptis. Ibique semper et omni tempore, etiam immemorabili

EX PROCESSU.

A bili, veneratum extiterit dictum sacrum corpus dicti S. Antonini, sub dicto deposito et altari (ut tenetur) reconditum, licet nunquam visum fuerit. Et cum de proximo, auxiliante Domino nostro Jesu Christo, dictum sacrum corpus dicti S. Antistitis Antonini ad eminentiorem et honorabiliorem locum, et in capellam noviter constructam, et maximis sumptibus et impensis per illustres Dominum Averardum et Dominum Antonium, illustris quondam Domini Philippi Domini Averardi de Salviatis, Nobiles Patritios Florentinos ornatam et decoratam, in dicta eadem ecclesia S. Marci, cum maxima pompa (ut decet) ac publice translatari et deponi debeat: et ad hoc ut dicta translatio et depositio pie, devote ac solenniter plusquam fieri poterit celebretur, et dictum sanctum ac beatum corpus veneretur, et nemini dubium de existentia dicti Beatissimi corporis translatandi unquam esse possit.

Idcirco Illustriss. et Reverendiss. Dom. D. Alexander Medices, Miseratione Divina tituli Sanctorum Quirici et Julittæ Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Presbyter Cardinalis et modernus Archiepiscopus Florentinus, tanti Sancti (licet non immediate) in
B dicto Archiepiscopatu successor, decreverit se conferre ad dictam ecclesiam S. Marci, causa investigandi, reperiendi, et ornandi dictum sacrum corpus ejusdem Beatissimi Antonini, et se ipsum et alios certiorandi: et sic dicta suprascripta die, circa horam primam noctis, secreto se contulit ad dictam ecclesiam S. Marci. Ad quam cum pervenisset, obviam ei se fecerunt infrascripti Fratres dicti conventus et ecclesiæ, et adorato Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento, et deinde decenti habitu indutus, cum stola et mitra accessit ad dictum altare et depositum supra expressum, in quo et sub quo pro certo tenebatur existere dictum sacrum corpus Beatissimi Antonini. Et primo coram me Notario publico ejus Cancellario ac Fratribus dicti conventus et testibus infrascriptis, suo medio juramento propterea tacto pectore more Prælatorum actualiter præstito, recognovit dictum depositum, sub dicto altari situatum, nec non dictam imaginem Divi Antonini, supra dictum depositum jacentem et depictam, ac piegas seu crispas vestis ipsius, juxta regulam et ordinem S. Dominici, similiter inibi depictas. Quod depositum, imaginem, vestem et crispas idem Illustrissimus et Reverendissimus Dominus Cardinalis et Archiepiscopus Florentinus dixit et confirmavit
C esse et existere idem et easdem respective, quod et quas a teneris unguiculis et in quinquennio constitutus, et sic a quadraginta septem annis proxime elapsis in circa, vidit et videre cœpit in dicta ecclesia S. Marci, et in eodem loco ubi de præsenti existunt. Meminitque dicto tempore, inibi et in facie dicti depositi existere infrascriptos versus, prout etiam de præsenti reperiuntur, et similiter recognoscere dixit, videlicet:

Hic est ille tuus Pastor, Florentia, pro quo
Non cessas mœsto spargere rore genas:
Patribus haud priscis pietate Antonius impar,
Qui scripsit quicquid Littera sacra docet.

Et propterea a dicto tempore suæ memoriæ citra, indubitanter scire et pro certo habere et tenere idem Illustrissimus Dominus Cardinalis iterum confirmavit, dictum depositum numquam fuisse amotum, destructum, seu aliquo modo mutatum. Ac etiam Rev. P. Mag. Paulus Signorellus Cortonensis, Provincialis Romanus ejusdem Ordinis Prædicatorum, a triginta quatuor annis citra, post habitum susceptum dictæ religionis; et Rev. P. Fr. Taddæus de Bartolis, modernus Prior conventus dictæ ecclesiæ S. Marci, a sexaginta annis citra; Rev. P. Mag. Boninsegnius de Senis, ab annis quadraginta duobus; Rev. P. Fr. Petrus Landius de Florentia, D
Supprior dicti conventus S. Marci ab annis quadraginta; Rev. Fr. Marcus de Balduccis, Prior conventus S. Dominici de Prato, ab annis quadraginta; Rev. Fr Antonius de Lamole de Florentia, ab annis sexaginta quinque citra in circa, omnes professi dicti Ordinis, medio eorum et cujuslibet eorum juramento, coram dicto Illustrissimo et Reverendissimo Domino Domino Cardinali et Archiepiscopo Florentino, et me Notario et testibus infrascriptis, tacto pectore, more religiosarum personarum actualiter præstito, easdem recognitionem et testificationem, quas supra fecit idem Illustrissimus Dominus Cardinalis, ipsi fecerunt et testificati fuerunt, in omnibus et per omnia, prout supra continetur et scriptum est.

Subdens idem Reverendus Frater Antonius de Lamole (ut dicit) ætatis annorum septuaginta quatuor, suo medio juramento prædicto, vidisse dictum depositum S. Antonini constructum et depictum, eo modo et forma et ad unguem, prout de præsenti existit, etiam antequam dictus S. Antoninus esset canonizatus. Quod hodie recognoscit in nulla sua parte mutatum, et meminit depositque idem Fr. E
Antonius, post dictam canonizationem, tempore Pontificatus Adriani Sexti factam, constructum fuisse altare supra dictum depositum, in honorem dicti S. Antonini, prout de præsenti reperitur et supra specificatum est. Et Rev. Fr. Joannes Maria de Rustichellis, ætatis annorum septuaginta, ejusdem Ordinis, idem suo medio juramento et ipse etiam confirmavit, quoad recognitionem dicti depositi, ab annis sexaginta citra in circa: quod et multi alii Fratres dicti conventus, quorum nomina hic brevitatis causa omittuntur, testificati fuerant. Quibus testificationibus et recognitionibus ut supra factis, præfatus Illustrissimus et Reverendissimus Dominus Dominus Cardinalis et Archiepiscopus Florentinus, devote procedendo, mandavit deveniri ad destructionem dicti depositi, ad effectum de quo supra.

Quo deposito in ipsius calce et in ima sui parte destructo et dirato, statim visa, et cum maxima lætitia et devotione dicti Illustrissimi et Reverendissimi Domini Domini Cardinalis et Archiepiscopi Florentini, et aliorum Fratrum dicti conventus, et mei Notarii et infrascriptorum testium astantium, comperta fuit capsa ex ligno nucis fabricata, et a terra F
per tertiam partem brachii elevata, super qua crux ceræ flavæ cum ferro confixa erat; quam Illustrissimus Dominus Cardinalis ex dicto deposito extrahi reverenter mandavit. Et cum dicta capsa longitudinis brachiorum trium in circa ponderosa existeret, idem illustrissimus Dominus Cardinalis, quasi certioratus, quod inibi Sanctum corpus Antonini Archiepiscopi reconditum et asservatum existeret, Deo gratias egit; et demum ipsius jussu, Reverendus Pater Novitiorum Magister, Fr. Dominicus Portisianus, dicti Ordinis Professus, summa cum reverentia, cum instrumentis ferreis tabulam superiorem dictæ capsæ refixit, et Illustrissimus Dominus Cardinalis flexis genibus positisque manibus, dictam tabulam elevavit. Et cum primum vidit sanctum corpus dicti summi Antistitis Antonini, facta debita reverentia et oratione, ipse communi astantium assensu et lætitia, et absque ulla dubitatione, ac cum omni maxima qua decuit decentia, illud esse verum corpus et vera ossa S. Antonini Archiepiscopi Florentini censuit, et pro certo tenuit et declaravit. Namque mirabilis devotio et sanctitas, quæ ex illo sancto corpore et sanctis ossibus proveniebant, et omnes respicientes in eum ad bene et caste vivendum alliciebant, testificabantur illius summi

A summi et sancti Antistitis virginitatem, et sic ipsius immaculatam animam Creatori redditam fuisse, quod et ipse moriendo prædixit, ista verba sacræ Scripturæ recensendo et sæpius repetendo, videlicet : Servire Deo regnare est. Ac cursus : Sancta et immaculata virginitas, quibus te laudibus efferam nescio. Quibus peractis ejusdem S. Antonini Archiepiscopi effigies ab eodem Illustrissimo et Reverendissimo Domino Domino Cardinali et Archiepiscopo Florentino firmiter etiam recognita fuit, ipso attestante medio juramento (quo supra) eam assimilari propriæ imagini, ut dicitur, effictæ super propria facie dicti S. Antonini, tempore ipsius obitus; quam ipse propriis oculis vidisse, et diligenter inspexisse confirmavit. Postmodum Illustrissimus et Reverendissimus Dominus Dominus Cardinalis et Archiepiscopus Florentinus, reverenter tangendo dictum sanctum corpus, comperit illud esse indutum tonacella alba (quæ corpus ipsum immediate circumdabat) fere per totum tabefacta, et super eam alia tonacella ejusdem coloris cum scapulari, et superius cum cappa nigra, cum duobus capuciis, uno albo et altero nigro, juxta ritum et ordinem Religionis S. Dominici, omnibus quasi intactis et non consum-B ptis; cum bireto etiam magistrali, quod una cum capuciis in capite suo, super tribus lateribus in dicta capsa existentibus requiescente, positum erat. Et ut Prælatus, Pallio tantummodo ex lana, cruciculis sericeis de more intertexta, confecto, et circumcirca corio et plumbo in ejus extremitate conserto munito et ordinato, cum crucicula in medio nigri coloris simpliciter decoratus existebat. Caligis etiam, ex panno laneo albi coloris confectis, juxta ordinem Dominicanum calceatus erat : quæ in summitate pedum tantum dirutæ et consumptæ, et propterea digiti, et ungues digitorum denudati, et penitus intacti videbantur. Quo sancto corpore per dictum Illustrissimum Dominum Cardinalem, et per dictos Rev. P. Mag. Paulum Signorellium Provincialem; Rev. P. Fr. Taddeum de Bartolis Priorem, et Fr. Dominicum Portisianum Novitiorum Magistrum respective dicti conventus et ecclesiæ, maxima cum reverentia per totum denudato et cum setis expolito, compertum fuit corpus prædictum exenteratum et cum filo postea consutum fuisse, totumque integrum et non labefactatum existere; cujus longitudo in mensura duorum brachiorum et in quinque sextis C partibus alterius integri brachii consistit : cujus etiam caput a parte posteriori incisum, ad extrahendum cerebrum, ut verisimile est, et cum filo eodem modo reclusum et consutum reperitur; super quo aliqui cani capilli adhuc existunt. Auriculas etiam intactas et in ore quinque dentes habere manifeste innotuit; in summitate tantum narium minima pars consumpta erat, quam cum exigua cera Illustrissimus Dominus Cardinalis illico reaptari jussit et fecit.

Demum dictum sanctum corpus caligis ex filaticcio (ut dicunt) albo et sandalibus ex ermisino rubeo, ac calceamentis ex raso rubeo confectis, cum peniculamentis aureis et sericeis ornatis, more Archiepiscoporum calceatus extitit, ac tunica et scapulari, cum manicis ex filaticcio similiter albo, et amictu, et camice ex byssino, ac tonacella ermisini rubei, cum peniculamentis aureis et argenteis etiam circumdata et fulcita, et veste Dalmatica ejusdem speciei et coloris; nec non stola et manipulo ermisini rubei cum cruciculis aureis et frangiis aureis et sericeis, cum omni maxima qua decuit devotione et reverentia indutus, et cingulo sive cordone cinctus fuit; et collo supra pectus aptata Crux aurea, cum imagine Crucifixi, quæ Crux pectoralis appellatur. Ac dictum sanctum corpus planeta ex ermisino rubeo si-D militer confecta, et peniculamentis aureis cum ricamis canatigliæ aureis et argenteis intertexta, tandem Illustrissimus Dominus Cardinalis vestivit; et chirothecas, ex serico rubeo et aureo confectas, in ejus sanctis manibus immisit; et in digito annulari manus dexteræ gemmam sapphyream cæruleam auro aptatam inseruit; nec non mitram ex lamina aurea floribus intertexta, fimbriis aureis pendentibus, sancto ipsius capiti imposuit. Quibus peractis, Illustrissimus et Reverendissimus Dominus Cardinalis et Archiepiscopus Florentinus præfatus, Canticum, Te Deum Laudamus etc. decantari jussit. Quo decantato, Fratribus dicti conventus et aliis astantibus solemniter benedixit, et demum processionaliter incedendo, et Hymnum, Iste Confessor etc. canendo, Reverendi Fratres dicti conventus, una cum præfato Illustrissimo Domino Cardinali, dictum sanctum corpus Divi Antonini humiliter ac devote asportaverunt in sacrarium dictæ ecclesiæ Sancti Marci. Quod in armarium ligneum, in parte sinistra dicti sacrarii situatum, præfatus Illustrissimus Dominus Cardinalis recondi et asservari jussit et fecit, usque ad ejus depositionem de proximo celebrandam. Quo armario obserato, clavem penes se retinuit Illustrissimus et Reverendissimus Dominus Cardina-E lis præfatus, qui mandavit; dicti vero Illustres Dominus Averardus et Dominus Antonius, Illustris quondam Domini Philippi Domini Averardi de Salviatis, qui manifestationi dicti sancti corporis et aliis præmissis interfuerunt, rogaverunt per me Notarium publicum supra et infra scriptum, ad perpetuam rei memoriam, de præmissis publicum confici Instrumentum unum vel plura.

EX PROCESSU.

Acta fuerunt præmissa omnia et singula Florentiæ, in dicta ecclesia Sancti Marci, præsentibus ibidem Rever. Domino Ludovico de Natis de Bibiena, Clerico Aretinæ Diœcesis, Caudatario; Reverendo Domino Matthæo de Pozzi, Clerico Florentinæ Diœcesis, Crucifero, respective dicti Illustrissimi D. Cardinalis; et Magnifico Benedicto Baccii de Gondis, Nobili Florentino; et Antonio Benedicti de Geminianis; et Sfortia de Falcuccis de Florentia, et Roggerio de Bertolis de Firmo, et Jacobo de Goggis de Prato, testibus ad præmissa vocatis atque rogatis.

Fol. 363 ad finem totius tractatus subjunge : NOT. 34

Juvat hic etiam alterum eorum Instrumentorum addere, quæ impressa haberi dixi, est autem hujusmodi :

F Dei nomine invocato :

Hac die nona mensis Maji anno Domini a salutifera Incarnatione millesimo quingentesimo octuagesimo nono, Indictione secunda, Sixto Quinto Pontifice maximo in quinto sui Pontificatus anno sedente, et Serenissimo Ferdinando Medice Etruriæ Magno Duce tertio feliciter dominante. Actum Florentiæ in Ecclesia conventus S. Marci Ordinis Prædicatorum, et in capella infra scriptorum Magnificorum Dominorum de Salviatis noviter constructa, inibi præsentibus et assistentibus admodum Magnificis et Clarissimis Domino Antonio Francisco Gondio, præfatæ suæ Celsitudinis Serenissimæ Locumtenente, et Domino Equite et Jureconsulto Joanne Baptista Concinio ex Comitibus Pennæ, Domino Pancratio Oricebario, et Domino Bernardo Vechietto Reipublicæ Florentinæ Consiliariis amplissimis; Clarissimo autem Domino Juliano Tornabonio, altero eorum Collega et dictæ Reipublicæ Florentinæ Consiliario, propter ejus malam valetudinem absente, testibus ad infrascripta omnia et singula vocatis, adhibitis atque rogatis.

Cum sanctum corpus S. Antonini Archiepiscopi Florentini, Virginis et Doctoris celeberrimi, Ordinis Prædicatorum, dictorum Clarissimorum Dominorum

EX PROCESSU.

A minorum testium, dum in humanis ageret concivis, sub die decima quinta mensis Aprilis proxime præteriti nocturno tempore ab infrascripto Illustrissimo et Reverendissimo Domino Domino Cardinali et Archiepiscopo Florentino manifestatum, et legitime recognitum, ac maxima cum reverentia (toto integro existente) denudatum et expolitum, et deinde indutum et vestibus sericeis et aureis ornatum extiterit, ut hæc et alia latius constare dicuntur, per publicum Instrumentum manu mei Notarii infrascripti, sub dicta die rogatum et publicatum, ad quod et contenta in eo relatio habeatur. Et cum de proximo in capella, in dicta ecclesia S. Marci noviter constructa, et valde sumptuosa maximisque sumptibus et expensis per admodum Magnificos et Nobiles viros ac Patricios Florentinos Dominum Averardum et Dominum Antonium, quondam Domini Philippi Domini Averardi de Salviatis, ejusdem Antonini Archiepiscopi Florentini dum in humanis agebat etiam concives, ædificata, ornata et decorata, juxta formam et seriem infrascripti Brevis Apostolici transferri, reponi, ac perpetuo honorifice (ut decet) retineri, venerari et conservari debeat.

B Et cum per prius dictum sanctum corpus et venerabilia ossa dicti S. Antonini, sicut supra in prælegato Instrumento continetur, per dictum Illustrissimum et Reverendissimum Dominum Dominum Cardinalem et Archiepiscopum Florentinum, Pontificiis vestibus ornatum et ornata, a primis Vesperis præcedentis diei usque ad hanc diem, et circa horam decimam quintam ejusdem, in dicta ecclesia S. Marci et in loco eminenti ejusdem ecclesiæ super feretro aureato, et cum maxima pompa, multis luminibus ac perpulcro apparatu, omnibus sumptibus dictorum Magnificorum Dominorum Salviatorum, publice ac cum non modica totius civitatis Florentiæ ejusque villarum et castrorum et aliorum populorum, undique etiam ex aliis regionibus longinquis propterea confluentium, devotione et lætitia collocata, visa, et venerata extiterint. Et ex edicto publico hac suprascripta die convocatis et coadunatis omnibus Religiosis, Regularibus et Canonicis, Presbyteris et Clericis, tam Metropolitanæ quam Collegiatarum ecclesiarum dictæ civitatis, nec non etiam ipsius Magistratibus et concivibus, in claustris dictæ ecclesiæ S. Marci, propterea etiam adhibitis et congregatis; præfatoque Illustrissimo et Reverendissimo Domino Domino C Cardinali et Archiepiscopo Florentino in Pontificalibus constituto, et inibi in dicta ecclesia S. Marci personaliter residentibus infrascriptis Illustrissimis et Reverendissimis Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus et Episcopis, et multis aliis Prælatis, dum processionaliter Clerici Regulares et seculares, maxima cum devotione et reverentia, per civitatem et per infrascripta loca incederent, causa transferendi dictum sanctum corpus S. Antonini. Reverendissimus in Christo Pater et Dominus, Dominus Hugolinus Martellius, Patricius Florentinus et Episcopus Glandatensis, Pontificalibus indutus, in publico pulpito sive suggesto, in dicta ecclesia S. Marci, de sanctitate et doctrina, virtutibus et miraculis dicti Sancti Virginis et Doctoris Archiepiscopi Antonini, materna lingua, ut ab omnibus astantibus verisimiliter audiri et ejus sermo comprehendi posset, orationem habuit; in qua etiam de Serenissimæ familiæ Medicææ laudibus et ornamentis nonnulla verba fecit, populumque adstantem ad bene vivendum, et vestigia tanti Sancti Antistitis sequendum, ac dictum sanctum corpus venerandum, pie et maxima cum devotione illexit. Qua oratione perfecta, processionibusque expletis, e loco superiori, in quo spectandum dictum sanctum corpus, ut supra, expositum fuerat, reverenter depositum extitit, et super humeris Episcoporum elatum, umbellam gestantibus D Serenissimis Ferdinando Medice Hetruriæ Magno Duce, et Vincentio Gonzaga Mantuæ Duce, et Illustrissimis et Excellentissimis Dominis Dominis Petro Medice præfati Serenissimi Magni Hetruriæ Ducis germano, et Domino Virginio Ursinio Brachiani Duce, et Domino Cæsare Estensi, et aliis Dominis.

Et sic ex æde Divi Marci deportatum fuit per majorem portam: et in viam quæ dicitur Cocomeri ingrediens, ad monasterium Monialium Divi Nicolai in Cafaggio pervenit. Inde egrediens per totam reliquam viam prædictam, et perveniens ad fundamenta Metropolitanæ Ecclesiæ, ut ad angulum de Pacciis transiret, et per viam de Albitiis iter faceret, usque ad ædem S. Petri Majoris transcendens per plateam dictæ ecclesiæ, ut recta in viam Palatii incederet, et usque ad Abbatiam Florentinam sequeretur, et inde ad Magistratum delle Farine dictum, ad portam Palatii Serenissimi Magni Hetruriæ Ducis perductum fuit. Quo in loco aliquantisper qui illud sanctum corpus gestabant conquieverunt, ut a Serenissima Magna Hetruriæ Ducissa Christiana, E Caroli Lotharingiæ Ducis Filia, et reliquis, qui ad fenestras dicti Palatii consistebant, spectari posset. Deinde forum novum versus per portam Rossam ingressus ad sanctiss. Trinitatis ædem accessit, unde vertens ad angulum de Tornaquincis, in viam de Tornabonis introivit, usque ad angulum de Carneficibus, sequens ad Oratorium Divi Joannis pervenit; et in dictum Oratorium per portam, a latere Operam versus ingrediens, e porta media egressus est, et per plateam transiens per mediam portam Metropolitanæ ecclesiæ, in eamdem ecclesiam introivit, quæ tota luminaribus refulgebat, et maximo apparatu condecorata erat; et per totam ecclesiam dictum sanctum corpus humeris admodum Reverendorum Dominorum Dignitatum et Canonicorum dictæ majoris ecclesiæ, vicissim et subalterne gestatum fuit; et sic incedens circum chorum; a parte altaris S. Antonii versus partem altaris sanctissimæ Crucis regrediens, recta per navim dictæ ecclesiæ, viam Cocomeri versus, e porta anteriori illius partis exivit; et viam de Martellis ingrediens, ut per viam largam ad ædem S. Marci regrederetur, tandem in dicta æde processionaliter, et in sacello dictorum Magnificorum, et Nobilium Dominorum Salviatorum, ex ordine dicti Illust. et Rev. F Domini Domini Cardinalis et Archiepiscopi Florentini, et super ipsius altare, e feretro delatum repositum fuit, semper processioni et huic actui assistentibus dictis Clariss. Dominis Locumtenente, et Consiliariis Reipublicæ Florentinæ, et reliquis totius Urbis Magistratibus, nec non etiam Bonis-Hominibus S. Martini, qui eleemosynis erogandis pauperibus Civitatis subveniunt; quorum pium locum S. Antoninus, dum viveret, instituit. Et quibus Processionibus in dicta ecclesia S. Marci, præter infrascriptum Illustriss. et Reverend. Dominum Dominum Cardinalem et Archiepiscopum Florentinum infrascripti Illustriss. et Reverend. Domini Domini S. R. E. Cardinales, et Archiepiscopus et Episcopi respective præsentes extiterunt, videlicet

Cardinalis Marcus Antonius Columna Romanus, Episcopus Prænestinus.

Card. Joan. Vincentius Gonzaga, Mantuanus.

Cardinalis Franciscus de Giojoze, Gallus.

Card. Franciscus Maria Borbonius, de Monte.

Carolus Antonius Puteus, Archiepiscopus Pisanus Insularum Corsicæ et Sardiniæ Primas, et in eis Legatus natus.

Caravagial Simoncellus Urbevetanus, Episcopus Suannensis.

Nicolaus

A Nicolaus Tornabonius Florentinus, Episcopus Burgi S. Sepulchri.
Spirellus Bencius, primus Episcopus Politianus.
Joannes Baptista Milandrius Florentinus, Episcopus olim ecclesiæ Marsicanæ.
Hugolinus Marsellius Floren. Ep. Glandatensis.
Franciscus Cataneus Diaccetius Florentinus, Episcopus Fesulanus.
Annibal Oricellarius Flor Episcopus olim ecclesiæ Carcassonensis.
Fredericus Raganeus Gallus, Episcopus Massiliensis.
Guido Servidius, Episcopus Volaterranus.
Masseus Bardius Flor. Ord. Minorum Regularium S. Francisci de Observantia, Episc. Clusinus.
Lucas Alamannus Flor. Episc. Mathisconensis.
Antonius de Plano, Ordinis S. Francisci Conventualium, Episcopus Marsicensis.
Ludovicus Martellius Florentinus, Episcopus Joppensis Clusii Coadjutor.
Joan. Antonius de Grassis Bonon. Ep. Faventinus.
Joan. de Albertis Florentinus, Episcop. Cortonensis.
Fulvius Theophilus Romanus, Ep. Foroliviensis.
Achilles de Sergardis Senensis, Ep. Messanensis, et
B Petrus Usimbardius Collensis, Episcopus Aretinus.

Quibus sic ut supra peractis Illust. et Rev. Dom. Dominus Alexander Medices, miseratione divina tituli Sanctorum Quirici et Julittæ S. R. E. Presbyter Cardinalis et Archiepiscopus Florentinus, coram et præsentibus supradictis Clarissimis Dominis testibus, et me Notario publico ejus Cancellario infrascripto dixit et confirmavit, hæc omnia peracta fuisse ex Indulto Apostolico, ut per Breve S. D. N. Papæ, quod suis præ manibus habebat, et publice alta et intelligibili voce legi per me eumdem Notarium commisit, cujus tenor de verbo ad verbum sequitur et est talis videlicet. *Et primo a tergo.*

Venerabili Fratri Archiepiscopo Florentino.

Intus vero.

SIXTUS PAPA QUINTUS.

Venerabilis Frater, salutem, et Apostolicam benedictionem. Exponi nobis nuper fecerunt dilecti Filii Averardus et Antonius Salviati, Nobiles et Cives Florentini, quod ipsi ob singularem, quem erga corpus S. Antonini Archiepiscopi Florentini, eorum dum in humanis ageret concivis, gerunt devotionis affectum, in ecclesia Domus S. Marci Ordinis Fratrum Prædicatorum Florentiæ, in qua ipsum corpus C requiescit, capellam unam valde sumptuosam magnis cum eorum sumptibus et expensis construi et ædificari ac ornari curaverunt, ut ipsum corpus a loco ubi in eadem ecclesia hodie reperitur, de nostra licentia ad ipsam capellam transferatur, et in ea perpetuo honorifice retineatur et conservetur. Cupiunt propterea Exponentes præfati, eis dictum corpus integrum, a loco ubi nunc in dicta ecclesia reperitur, ad dictam capellam, eorum sumptibus et solennitatibus in similibus adhibendis adhibitis, transferri faciendi, et in ea honorifice (ut decet) perpetuo retinendi, per nos licentiam impertiri, ipsamque capellam per nos decorari. Quare nobis humiliter supplicari fecerunt præfati Exponentes, quatenus pro eorum desiderio hac in parte favorabiliter annuere, ac alias in præmissis opportune providere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur Averardum et Antonium præfatos specialibus favoribus et gratiis prosequi volentes, nec non quemlibet eorum a quibusvis excommunicationis, suspensionis, et interdicti, aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris, et pœnis, a jure vel ab homine quavis occasione vel causa latis, si quibus quomodolibet innodati existunt, ad effectum præsentium dumtaxat consequendum, harum serie absolventes et absolutos fore censentes, hujusmodi supplicationibus inclinati, Fraternitati tuæ per præsentes committimus ac mandamus, quatenus sine alicujus præjudicio præfatis Averardo et Antonio et eorum cuilibet, ut dictum corpus S. Antonini Archiepiscopi, a loco ubi in ipsa ecclesia hodie reperitur, ad dictam Capellam, de novo (ut præmittitur) in ipsamet ecclesia constructam, solennitatibus in similibus adhiberi solitis adhibitis, die quo eis bene visum fuerit transferri facere; illud postquam sic, ut præmittitur, translatum fuerit, ibidem etiam perpetuo honorifice (ut decet) retinere libere et licite, ac absque aliquo conscientiæ scrupulo aut censurarum et pœnarum incursu, valeant, licentiam et facultatem auctoritate nostra concedas et impertiaris, eisque pariter indulgeas: nec non omnibus et singulis utriusque sexus Christi fidelibus, vere pœnitentibus et confessis ac sacra Communione refectis, qui Translationi prædictæ seu illius actui quomodocumque devote intervenerint, et deinde annis singulis (quinquennio infrascripto durante) simili die, quo ipsam Translationem fieri contigerit, a primis Vesperis usque ad occasum solis ejusdem diei, dictam ecclesiam et hujusmodi capellam, in qua ipsum corpus ejusdem S. Antonini Archiepiscopi sic translatum requiescet, similiter pœnitentes et E confessi ac sacra Communione refecti devote visitaverint, ac inibi pro pace inter Principes Christianos conservanda ac sanctæ Matris Ecclesiæ exaltatione hæresumque extirpatione pias ad Deum preces fuderint, quo die præfato id fecerint, plenariam omnium peccatorum suorum indulgentiam et remissionem, in forma Ecclesiæ consueta, ad quinquennium tantum, eadem auctoritate concedas et elargiaris. Non obstantibus Constitutionibus et Ordinationibus Apostolicis, ceterisque contrariis quibuscumque. Volumus autem quod si visitantibus ecclesiam seu capellam præfatam aliqua alia Indulgentia per nos alias concessa fuerit, eædem præsentes, quoad Indulgentiam quinquennalem, nullæ sint. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, sub annulo Piscatoris, die quinta Aprilis millesimo quingentesimo octuagesimo nono, Pontificatus Nostri anno quarto.

C. Gabriellius. B. Seva.

Cujus Brevis Apostolici per me Notarium publicum infrascriptum toto perlecto tenore, idem Illustriss. et Reverendiss. Dominus Dominus Cardinalis et Archiepiscopus Florentinus coram dictis Clarissimis Dominis Locumtenente et Consiliariis, tamquam testibus omni exceptione majoribus, meque Notario uti publica persona, et aliis F astantibus, suo medio juramento, tacto pectore more Prælatorum, confirmavit et testatus fuit, dictum sanctum corpus S. Antonini Archiepiscopi Florentini, quod inibi adhuc super dictum altare modo quo supra collocatum videbatur et ab omnibus venerabatur, esse et existere idem totum integrum corpus dicti S. Antonini Archiepiscopi Florentini, quod ipse sub die decima quinta mensis Aprilis proxime præteriti nocturno tempore, ex deposito in eadem Ecclesia tunc constructo et hodie diruto extraxit seu extrahi fecit, et coram me Notario publico ejus Cancellario et testibus tunc temporis præsentibus manifestavit et legitime recognovit. Et demum, juxta seriem et tenorem dicti Brevis Apostolici, sanctum corpus S. Antonini prædicti capellæ dictorum admodum Magnificorum Dominorum Averardi et Antonii de Salviatis, præsentium et acceptantium, perpetuo assignavit; et in capsa, subtus altare dictæ capellæ fabricata et ornata, sint tamen præjudicio alicujus, juxta formam dicti Brevis Apostolici, reverenter et perpetuo reposuit et solenniter inclusit, et ternis clavibus reseravit, ad hoc ut in dicta capella dictum sanctum et venerabile

AUCTORE D. P.

virgineum corpus perpetuo honorifice (ut decet) retineatur, conservetur, et veneretur. in omnibus et per omnia, prout in dicto Brevi Apostolico continetur et scriptum est, et alias omni meliori modo etc. Et etiam Illustrissimus, et Reverendissimus Dominus Dominus Cardinalis et Archiepiscopus Florentinus præfatus, etiam tamquam Sedis Apostolicæ Commissarius et Delegatus, Reverendis Priori et Fratribus dicti Conventus et Ecclesiæ, et dictis admodum Magnificis Dominis Averardo et Antonio de Salviatis, dictæ capellæ fundatoribus et patronis, præsentibus et audientibus, præcepit, ac etiam eos paterne hortatus fuit, quatenus de dicto sancto corpore S. Antonini diligenter curam et custodiam habeant, et illud honorifice asservent, juxta tenorem dicti Brevis Apostolici : alias eisdem protestatus fuit, quod si contrafecerint, Deo optimo maximo de præmissis rationem reddent. De et super quibus omnibus et singulis idem Illustrissimus et Reverendissimus Dominus Dominus Cardinalis et Archiepiscopus Florentinus mandavit; dicti vero admodum Magnifici Dominus Averardus et Dominus Antonius de Salviatis rogaverunt, per me Notarium publicum infrascriptum, publicum confici documentum unum vel plura.

Et ego Jacobus, quondam Sebastiani Francisci de Cantonibus, sacris Apostolica et Imperiali auctoritatibus Notarius publicus et civis Florentinus, et in Archivo Romanæ Curiæ descriptus, quia de dictis duobus respective instrumentis sive processibus manifestationis et translationis dicti S. Antistitis Antonini rogatus extiti, et præmissis omnibus, etiam coram et præsentibus dictis Clarissimis Dominis Locumtenente et Consiliariis suæ Celsitudinis Serenissimæ, et aliis testibus modo quo supra respective interfui; ideo etiam, tamquam Cancellarius præfati Illustrissimi et Reverendissimi Domini Domini Cardinalis et Archiepiscopi Florentini et ejus Archiepiscopatus, hic publice me subscripsi, meoque solito signo obsignavi, ad laudem et gloriam D. O. M. ejusque Deiparæ Genitricis semper Virginis Mariæ, totiusque cœlestis Curiæ Paradisi etc.

Nos Joannes Baptista Julianus Notarius publicus et civis Florentinus, ad præsens artis Judicum et Notariorum civitatis Florentiæ Præconsul, universis præsentes litteras inspecturis salutem in eo qui est nostra omnium vera salus. Notum facimus et in verbo veritatis attestamur. suprascriptum Dominum Jacobum Sebastiani de Cantonibus, qui de præinsertis Instrumentis sive processibus rogatus extitit tempore dictorum Rogituum et satis ante fuisse et hodie esse Notarium publicum et civem Florentinum, et in arte et matricula nostra Florentina descriptum et matriculatum, ejusque scripturis publicis in judicio et extra semper adhibitam fuisse et hodie adhiberi plenam et indubiam fidem ab omnibus indifferenter, in quorum testimonium, etc.

AD DIEM III.

Fol. 303 *col.* I *post* B. Alexandrum *addantur.*

B. Zacharias Ordinis Minorum S. Francisci, Alanquerii in Lusitania.

NOT. 35.

Et deleantur quæ de eo habentur inter prætermissos col. I.

B. Alexander Vinciolus, Episcopus Nucerinus in Umbria.

Horum porro omnium Vitæ, sicut hic dabuntur, erunt ponendæ inter folium 439 *et* 440.

B. Stanislaus Polonus, Canonicus Regularis Lateranensis, Casimiriæ ad Cracoviam.

NOT. 36.

DE S. PHILIPPO PRESB.

Fol. 427 *Acturi de hoc Sancto, diximus Cellam ab eo constructam, factam denique esse ecclesiam Collegiatam, et fundationum, consecrationum, indulgentiarum, fraternitatum, ceteraque avitæ venerationis monumenta, Heidelbergæ a nostro P. Joanne Gamans transcripta, ab eo nobis capisse submitti; tam sero tamen, ut non potuerint prius haberi omnia, quin ulterius progrederetur impressio, si non sisteretur, nec tam levi ex causa sistendam videri. Itaque ad supplendum defectum sint hæc, post Vitam fol.* 430 *addenda.*

APPENDIX

De Ecclesia et Fraternitate S. Philippi.

Nova ac Major ecclesia.

1 Cella S. Philippi, *jam inde ab* VIII *seculo, quo is vixit et obiit, cœpta celebrari, in opulenta vinique et tritici feraci Nasgovia, in Parochiam cito excrescere potuit, auctis circum ædificiis. Sed primæ angustiæ non potuerunt diu sufficere accrescenti populo, nec longam plurium seculorum ferre ætatem fabricæ non admodum augustæ ac solidæ modus, quin tandem opus fuerit novam ampliоremque ecclesiam a fundamentis condere. Hoc, si non etiam alias ante, saltem seculo* XIII *factum esse, docet ipsum Consecrationis monumentum hujusmodi.* Bonitate divina et Apostolica gratia Th. Ordinis Fratrum Minorum Vironensis Episcopus, licet indignus. Constare cupimus universis, præsentem paginam inspecturis, quod nos auctoritate Venerabilis Patris ac Domini nostri Archiepiscopi Maguntinensis, ecclesiam Cellensem dedicavimus in honorem B. Philippi Confessoris. In cujus rei anniversario omnibus ibidem venientibus, vere contritis et confessis, manum eidem ecclesiæ porrigentibus adjutricem, centum dies et unam Karenam de injuncta sibi pœnitentia misericorditer relaxamus. Actum anno Domini MCCXLVIII, proxima Dominica post Vincula Petri, Pontificatus nostri anno II, præsentibus litteris perpetuo duraturis. *Spectatur in plica, inquit Gamans, sigillum ex flava cera appensum, oblongum et orbe cuneato circumscriptum, mensura mediocri, in quo repræsentatur Episcopus stans cum mitra, casula, pedo, sinistra librum apertum tenens cum clavibus, ac supra caput Christum habens dimidio corpore, in gestu benedicentis. Duplex margo circuibat sigillum : interior habet inscriptum aliquid, quod legi non potest; exterior sic legitur,* DEI. GRA. FRATER. THEODORICUS. VIRONENSIS. ECCLE. EPIS.

consecratur an. 1248.

a Vicario Archiep. Moguntini Theodorico Episcopo.

2 *Archiepiscopus, cujus vice Theodoricus fungebatur ut Chorepiscopus,* Sigefridus *erat, III hujus nominis, juxta Serarium in Moguntiacis pag.* 839 *vita functus sequenti anno* MCCXLIX, VII *Idus Martii. Dedicatio autem priori anno fuit peracta die* II *Augusti immediate, scilicet post Vincula Petri, tunc in Sabbatum cadente festo. Ignotior est Episcopalis titulus, Theodorico ex partibus infidelium datus : nec enim Veronensis in Italia Sedes in cogitationem hic potest alicui venire, hujus magnam dignitatem consideranti, qua tunc potiebatur Manfredus Scaliger. Omnia igitur circumspiciens, nullam invenio Ecclesiam, cujus nomen facilius huc trahi possit, quam* Berinopolitanam *in Lycaonia vel Galatia, unde* Verinensis *aut* Verinonensis, *ac denique corruptius* Vironensis *ac* Veronensis *formari potuerit. Interim habent hic Minoritæ nomen, quo augeant infinitum fere suorum numerum, quos raræ virtutis aut doctrinæ merita, primo Ordinis sui seculo, ad infulas Episcopales promovit. Præter istas autem Indulgentias, quæ in prædicta Consecratione ecclesiæ eam visitaturis proponuntur, etiam obtentæ sunt ab undecim Episcopis aliæ anno* MCCXCV, *quas nobis suggerit Gamansius hoc tenore.*

Indulgentiæ ab 11 Episcopis

3 Universis Christi fidelibus præsentes litteras inspecturis. Nos Rogerius miseratione divina Archiepiscopus S. Severinæ : Et nos Renaldus Senensis, Perronus Larinensis, Franciscus Fanensis, Jacobus Treventanus, Adam Marturanensis. Petrus Cajaciensis, Frater Paulus Melfitrensis. Andreas Lidensis,

A Lidensis, Stephanus Oppidensis, et Aymardus Lucerinus, eadem miseratione Episcopi, salutem in Domino sempiternam.

Quoniam, ut ait Apostolus, omnes stabimus ante tribunal Christi, recepturi prout in corpore gessimus, sive bonum sive malum; oportet nos diem messionis extremæ piis maxime operibus prævenire, et æternorum intuitu seminare in terris, quod reddente Domino cum multiplicato fructu recolligere valeamus in cœlis: quoniam qui parce seminat, parce et metet; et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet vitam æternam. Cupientes igitur ut ecclesia B. Philippi in Cella Maguntinensis diœcesis, frequentia fidelium honoretur, omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui ad dictam ecclesiam in duabus festivitatibus Dedicationis et ipsius B. Philippi, cujus vocabulo est ipsa ecclesia insignita, nec non in omnibus et singulis festivitatibus B. Mariæ Virginis gloriosæ, BB. Joannis Baptistæ et Evangelistæ, BB. Nicolai et Ægidii Confessorum, et S. Catharinæ Virginis, ac etiam in festivitatibus Nativitatis, Epiphaniæ, Resurrectionis Ascensionis Domini ac Pentecostes, et per Octavas ipsarum Festivitatum, causa devotionis vel orationis accesserint, vel pro pace universalis Ecclesiæ oraverint mente pia, aut pro reparationibus,
B emendationibus, sustentationibus, structuris, luminaribus, vestimentis, libris, campanis, ornamentis, vel aliis quibuscumque dictæ ecclesiæ, necessariis manus porrexerint adjutrices; vel qui Presbyterum seu Capellanum d. ecclesiæ associaverint cum reverentia, quando sacrum Christi corpus portaverit ad infirmos; aut qui in bona sui corporis sanitate seu etiam in extremis laborantes aliquid de bonis sibi a Deo collatis legaverint vel reliquerint ecclesiæ supradictæ, de omnipotentis Dei misericordia et BB. Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, singuli singulas XL dierum Indulgentias de injunctis eis pœnitentiis misericorditer in Domino relaxamus, dummodo Diœcesani voluntas accesserit et consensus. In cujus rei testimonium præsentes litteras sigillorum nostrorum fecimus appensione muniri. Datum Anagniæ die XVII mensis Junii Indict. VIII, Pontificatus Domni Bonifacii Papæ VIII anno primo.

anno 1295 concessæ,

4 *Archiepiscopus hic nominatus* Rogerius, *hoc eodem anno a* Severinensi *ad Cusentinam translatus est, teste in Italia sacra Ughello; apud quem pro eodem anno etiam noti sunt sui quique locis,* Senensis, Larinensis,
C Fanensis, Marturanensis, Cajaciensis, Melfitensis, Lucerinus, *sed hic perperam ab eo* Aymandus *nominatus.* Oppidensis *ei notus est aliquis, qui anno* MCCCI *vixerit; sed cujus nomen needum compererit, quod hinc suppleri possit. Similiter ex hac bulla suppleri quadamtenus potest annorum sexaginta hiatus in serie* Treventinorum *Episcoporum, ab anno scilicet* MCCLXVI, *quo* Lucas *a Manfredo pulsus fuit, ad* MCCCXXXV, *quo institutus* Fr. Natimbene, *sic ut inter utrumque sederint tum alii, tum hic nominatus* Jacobus. *Episcopatus* Lidensis, *cum nullus in Europa sit, oportet trans mare eum quærere, cujus* Andreas *iste titulum gesserit: nec alius occurrit aptior* Lyddensi, *qui et* S. Georgii *dicitur sub Archiepiscopatu Hierosolymitano. Erat hoc tempore Archiepiscopus* Gebhardus *sive* Gelhardus: *qui quem poscebatur assensum, hoc modo præstitit*: G Dei gratia Maguntinensis Archiepiscopus, sacri Imperii per Germaniam Archicancellarius, universis fidelibus, ad quos præsens scriptum pervenerit, salutem in vero salutari. Litteras venerabilium Patrum infrascriptorum, signatas sigillis eorum, omni suspicione carentes vidimus in hæc verba: Universis *etc. Verbotenus ut supra: ac deinde.* Nos quoque G. Archiepiscopus supradictus cum præfata ecclesia S.

anno seq. approbatæ ab Archiepiscopo Mogunt.

D Philippi in nostra sit diœcesi constituta et nostra beneficentia muniatur, præscriptarum Indulgentiarum concessiones ratas habemus et gratas, et de omnipotentis Dei misericordia Beatorumque Petri et Pauli Apostolorum ejus, nec non omnium Sanctorum Dei, et B. Martini meritis confisi, omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui ad prædictam ecclesiam devote convenerint, et sicut præmittitur manum porrexerint adjutricem, XL dies de injuncta sibi pœnitentia misericorditer in Domino relaxamus. In cujus rei testimonium præsentes litteras sigilli nostri munimine tradi fecimus communitas. Datum Maguntiæ anno Domini MCCXCVI, III Idus Martii. *Hujus formæ sunt et aliæ tres Bullæ; una anno* MCCCXVI *a novemdecim Episcopis, alia anno* MCCCXXVII *ab Episcopis decem, tertia anno* MCCCXLII *a duodecim Præsulibus signatæ, et ab Archiepiscopis Petro, Matthia, Henrico confirmatæ, atque additis* XL *diebus cumulatæ, quas nihil attinet hic singulas describere: satis est animadvertisse, quod in nulla earum quidquam appareat, unde plus quam parochialis ecclesia fuisse videatur cum istæ Bullæ expediebantur. Prius tamen quam seculum* XIV *finem caperet, aut initio sequentis seculi* XV, *oporet auctam ejus dignitatem esse institutione Collegii Canonicalis: siquidem habetur diploma Joannis Maguntinensis Archiepiscopi, anno* MCCCCVII *confirmantis Confraternitatem, sub invocatione S. Philippi a Decano et Collegis adunatam hoc tenore.*
E

Aliæ aliis annis datæ et approbatæ.

Post erectum ibidem Collegium Canonicorum

5 Joannes Dei gratia sanctæ Maguntinensis Sedis Archiepiscopus, sacri Imperii per Germaniam Archicancellarius, universis et singulis sanctæ Matris Ecclesiæ filiis, ac præsertim honorabilibus Decano, Capitulo, Vicariis et Personis ecclesiæ S. Philippi Cellensis, nostræ Maguntinensis diœcesis, devotis nostris dilectis salutem in eo, qui est omnium vera salus. Sanctis devotionum operibus, quibus se simplex pietas et pia simplicitas subditorum nostrorum in divinæ retributionis recompensam, et hic et in fine solidare consuevit; illos nostros favores, quin immo et spiritualia munera, tanto libentius et gratiosius addicere nos delectat, quanto ex eis vivis gratiam et defunctis misericordiam, continuato precamine salubri, conspicimus procurari. Cum igitur vos Decanus, Capitulum, Vicarii et Personæ ecclesiæ Cellensis prædictæ, tamquam divinitus inspirati, propter vivorum mentium et corporum nec non defunctorum Confratrum animarum salutem, et præsertim ut ecclesia vestra, in honorem pretiosi Christi
F Confessoris S. Philippi ab olim fundata et consecrata, in sacris ædificiis quasi desolata ac diruta, valeant in suis ædificiis, ex caritativis vestris et Confratrum vestrorum contributionibus, salubriter reformari, secundum quod aliqualiter incepistis et Domino favente intenditis consummare; Fraternitatem quamdam decreveritis vobis assumere, et assumptam futuris et perpetuis certisque anni temporibus cum divinorum Officiorum decantatione observare, secundum tenorem scripti inferius annotati; nobisque devote supplicaveritis, quatenus d. Fraternitatem ratificare, approbare et confirmare, et nihilominus quædam spiritualia gratiarum munera, secundum mensuram crediti nobis talenti, tam devotis rebus inceptis superaddere, et mentes Confratrum vestrorum, tam præsentium quam futurorum, ad eam excitare dignaremur.

Joannes Archiep. anno 1407

rogatur approbare Fraternitatem S. Philippi,

6 Nos itaque attendentes, quod d. vestra Fraternitas ex pura vestra devotione pia sumat initia, bonis mediis procedit, et ad finem felicissimum ordinatur; idcirco, ejus tenore et modo faciendi clare perspecto, d. vestram Fraternitatem, tamquam ratam et gratam habentes, ipsam collaudamus, approbamus, et præsentis scripti patrocinio perpetuis affuturis temporibus auctoritate nostra ordinaria in Domnio

dat et etiam Indulgentias,

A Domino confirmamus : et ut vos et ceteri Christi fideles ad hanc sanctam Fraternitatem devotius excitari possint, Nos de thesauro meritorum crucifixi Domini nostri Jesu Christi, quantum nobis conceditur, et de ejusdem misericordia, nec non beatorum Apostolorum Petri et Pauli, et B. Martini Patroni nostri precibus et meritis confisi; omnibus vobis et singulis qui hanc Fraternitatem assumpserint, divinisque Missarum solenniis, toties quoties illa pro Confratrum memoria, secundum Fraternitatis infrascriptæ continentiam et tenorem [celebrabuntur] devote intereritis aut interorint, aut etiam ad fabricam ecclesiæ vestræ prædictæ manus porrexerint adjutrices, confessis saltem et contritis, quadraginta dies Indulgentiarum de injunctis eis pœnitentiis auctoritate nostra ordinaria misericorditer in Domino relaxamus. Tenor autem Confraternitatis prædictæ sequitur, et est talis.

AUCTORE D. P.

est autem ea instituta,

7 In nomine Sanctæ et individuæ Trinitatis, ad honorem et laudem ac gloriam ejusdem, nec non gloriosissimæ sanctæ Dei Genitricis Virginis Mariæ, et totius cœlestis Curiæ, et S. Philippi Sacerdotis et Confessoris, gemmæ pretiosæ in ecclesia Cellensi Maguntinensis diœcesis, Patroni ejus gloriosi; in memoriam reducentes, ac bene digne et B merito recolentes illam beatam et sanctam in feretro resurrectionem seu miraculosam erectionem, qua idem sanctus Dei Confessor et Sacerdos S. Philippus, corpore tunc mortuus (ad advenæ Francigenæ socii ejulatum non modicum, clamantis et dicentis : Heu! heu! Pater sancte, sine tua benedictione iter numquam arripere consuevi, tua namque benedictio mihi clypeus et galea fuit) in capite feretri se erigens ac resurgens et vivus residens, socio ejulanti et mœsto, facto manu sua dextra erecta signo salvificæ Crucis, respondens viva ait voce; Vade, sanus i bis, sanusque reverteris, cunctaque opitulante Deo prospera tibi; ad ultimumque subjungens, Tantum loci hujus dum vixeris memento; quibus factis et dictis, ad feretri caput seu locum vir sanctus se reposuit. Et ut nos, hujus mundi ceu pelagi naufragi exules viatores, præfati loci Cellensis memores sumus dum vivimus, jamque per dictum periculosissimum naufragium ceu exilium ire, ac ad æternam patriam unde per creationem exivimus redire, benedictionemque a sancto Patre obtinere, cunctaque nobis ipso summo Deo opitulante prospera habere valeamus et possimus : considerantes etiam et præ oculis habentes, quod nihil C in hunc mundum nobiscum duximus, nihilque inde reportabimus, nisi quantum quisque bonis ac piis operibus secum deduxerit, ac bonarum orationum et ad Dominum Deum deprecationum per caros et amicos memoriam obtinuimus : quotidie etiam mortem nostram expectantes, nihil ea certius, ejusque hora nihil incertius verissime credimus. Nos Decanus et Capitulum singulæque Personæ ecclesiæ Cellensis præfatæ, sub hujus vitæ seculi præsentis brevitate serere desiderantes, ut messem beatam cum dicitur, Ite, Venite, ac copiosam habere valeamus, cum universis et singulis Christi fidelibus, Deo devotis, qui ad prædictum locum S. Philippi Cellensis quasi desolatum, ac magna reformatione et ejusdem quorumdam ædificiorum dudum inceptorum consummatione bene dignum, et diu quasi sine memoria habitum, gratiam habentes, ejusque loci memoriam agentes, manus adjutrices eidem porrexerint, hanc infrascriptam in Domino Fraternitatem, seu mutuam in nobismetipsis caritatem continuam inivimus ac inimus per præsentes, omniumque nostrorum et Confratrum prædictorum hanc ultimam desideramus ac confirmamus hujusmodi Fraternitatis voluntatem.

ad restaurationem loci.

8 Ita videlicet quod singulæ Personæ, in ecclesia S. Philippi Cellensis beneficiatæ, pro universis et singulis suis Confratribus seu Sororibus prædictis, memoriam ipsius loci præfati Cellensis habentibus et manus ei adjutrices porrigentibus, ut præfertur, continue in orationibus suis, pro vivis et defunctis Dominum Deum, ac apud eum intercedentem beatam Virginem, cum S. Philippo ac omnibus Sanctis, fideliter et devote deprecentur; et nihilominus omni Feria sexta Quatuor-temporum perpetue in præfata ecclesia Cellensi duæ Missæ, cum debita solennitate ac luminaribus, celebrentur devote; prima quidem Missa, pro peccatis vivorum Fratrum ac Sororum prædictorum, post Primas; secunda vero Missa, pro defunctis Fratribus et Sororibus prædictis post Sextam ejusdem diei, devote celebrentur per eosdem. Fratres etiam Presbyteri, ibidem seu in alio loco existentes, ad hanc Fraternitatem pertinenter præfata Feria si commode poterint, vel præcedenti vel sequenti eis convenienti die, Missam eodem modo celebrent pro peccatis Fratrum et Sororum suorum prædictorum vivorum, Collectam seu memoriam adjungentes in eadem pro Fratribus et Sororibus defunctis supradictis; vel e converso, Missam videlicet pro defunctis, ac Collectam pro peccatis vivorum adjungant. Quilibet etiam Frater vel Soror, ad hanc Fraternitatem pertinens, in Presbyterio non constitutus, eadem Feria sexta quindecim Pater noster et Ave Maria in orationibus suis, pro prædictis Fratribus et Sororibus vivis et defunctis, compleat devote. Cumque etiam Personis præfatæ ecclesiæ Cellensis de morte cujusque Fratris vel Sororis prædictorum fuerit notificatum, statim pro eodem defuncto Missam pro defunctis celebrabunt, Dominumque Deum ac Beatam Virginem cum S. Philippo pro anima hujusmodi defuncti deprecabuntur fideliter et devote : alii etiam Presbyteri ad hanc Fraternitatem spectantes, cum perceperint, idem faciant; similiter et alii, in Presbyterio non constituti, quindecim Pater noster et Ave Maria pro Fratre vel Sorore defuncta devote compleant, cum hujusmodi perceperint mortem. Omnes etiam Fratres et Sorores, loci præfati Cellensis continuam dum vixerint, ad mandatum S. Philippi in feretro post mortem suam vivi residentis, memoriam habentes, sanique ire et redire, cuncta etiam eis Deo opitulante prospera venire, ac benedictionem ab eodem obtinere ex intimis desiderantes et cupientes, et in horum signum manum porrigentes adjutricem, ut præfertur, hos omnes ad unam matriculam seu libellum inscribere volumus et debemus, ut perpetua eorumdem et omnium nostrorum memoria circa præfatam ecclesiam Cellensem et Dominum nostrum Jesum Christum cum ejus Matre et S. Philippo præfato continue habeatur : cui honor sit et gloria per infinita seculorum secula. Amen.

D

cum obligatione ? Missarum, in Feriis sextis quatuor temporum,

E

aliarumque precum pro vivis ac defunctis.

F

In cujus rei testimonium sigillum nostrum præsentibus est appensum. Datum in oppido nostro Heppinheimi in die S. Udalrici Confessoris, *id est* IV *Julii*, anno Domini MCCCCVII.

9 Sequuntur nomina Fratrum et Sororum, ad Fraternitatem supra memoratam pertinentium, cum donatis et legatis per eosdem ad fabricam ecclesiæ S. Philippi Cellensis. *Descripta hæc erant partim Latine partim Germanice : nos hic ex Latine descriptis paucos dumtaxat proferemus : idque ex solo primo quem Gamansius ad nos misit quaterno : integrum ipse dare poterit Syllabum omnium, in suo quod pridem molitur vastissimo opere de Archidiœcesi Moguntina et subjectis ei Episcopatibus. Sint ergo ad specimen aliorum sequentes :*

Inscripti Rupertus Rex Rom. et alii ex ejus familia,

Serenissimus Dominus Rupertus Romanorum Rex, Dux Bavariæ et Comes Palentinus, ad fabricam

A cam nostram, per intercessionem D. Joannis Decani, ordinavit et mandavit per suos homines fieri xxxviii vecturas lapidum magnorum de loco Weszen.

Illustrissimus D. Ludowicus, filius præfati D. Regis, ad petitionem præfati D. Joannis, concessit eis x vecturas cum lignis magnis de Rheno.

Anno Domini mccccvii, feria iv Exaltationis S. Crucis, Illustrissimus Dominus Dux Ludovicus Palentinus, sacri Imperii Archidapifer, filius præfati D. Ludowici, et Illustrissima Domina Margareta de Sabaudia conthoralis ejus, cum suis famulis et famulabus in numero circiter lx vel ultra lx, ex causa peregrinationis visitarunt hunc locum, in honorem S. Philippi Confessoris Dei : et fecerunt et mandaverunt fieri quasdam vecturas ad fabricam, et dederunt ad fabricam in promptis et in auro xx florenos : propterea constituti et inscripti sunt ad Fraternitatem S. Philippi Confessoris Dei. Item dedit unam casulam fustein, et unam cappam rubram cum puero deaurato. Item dedit Pastoriam Wassenheim.

Item Illustrissimus Dom. Dux Fredericus Palentinus, frater præfati D. Ludovici, dedit v florenos ad B Fraternitatem S. Philippi.

Illustrissimus Dom. Dux Rupertus Palentinus, frater præfatorum Dominorum Ludovici et riderici, dedit xi florenos ad Fraternitatem S. Philippi.

Illustrissimus Dom. Comes de Katzenelebogen, D. Anna conthoralis, et filius Philippus et collateralis Anna de Wirtenberg, et junior Philippus et *vel ex ejusdem avia;* ..... Otilia de Nassauwe, dederunt unam bonam casulam griseam, et dederunt xii florenos ad fabricam, ad faciendam unam testudinem et alia bona.

Item Eberhardus de Eppenstein, Dominus in Kunningstein, et Anna uxor ejus de Nassauwe, et Margareta filia eorum, dederunt duas tunicas, blaveam et viridem, pro ornamentis ecclesiæ, et factæ sunt quatuor tunicæ ministrantium.

Archiepiscopus Magunt. Reverendissimus in Christo Pater et Dominus, Joannes de Nassauwe, Archiepiscopus Maguntinus, hanc suprascriptam Fraternitatem approbavit et confirmavit, nec non Indulgentias xl dierum cuilibet eamdem Fraternitatem intranti seu aliquid ad fabricam ecclesiæ Cellensis donanti vel leganti donavit.

Decanus Cellen. Item Venerabilis Magister Joannes de Wachenheim, Decanus ecclesiæ Nuhihusensis et hujus ecC clesiæ Canonicus, præfatam Fraternitatem inchoavit et direxit, ac jam a præfato D. Archiepiscopo confirmari obtinuit, ac Indulgentias præscriptas impetravit. Idem dedit xxx florenos ad murum Septentrionalem in anno Domini mccccvii. Idem dedit florenos x ad fenestram magnam Occidentalem, in anno Domini mccccviii. Item cum omnes muri [renovati] fuerunt; dedit omnes magnas trabes, pro tecto et super eosdem muros ponendas, circa xxxvi trabes, quas solvit in valore xxiv florenorum. Item xl florenos pro lignis magnis pro tecto.

Maximilianus Rex Rom. cum uxore. Item anno Domini mccccxcv, in die Exaltationis sanctæ Crucis, causa devotionis et peregrinationis venit ad S. Philippum, nec non ad Reliquias in hac ecclesia visitandas, Serenissima Maria-blanca, Ducis de Mayland filia, et Serenissimi Maximiliani Regis Romanorum uxor, cum magno comitatu Baronum et militarium. Item præfati in altera die post Lucæ fuerunt personaliter hic. Item altera die post Laurentii, in anno xcvi, præfata Regina fuit hic, et ostensæ ei iterum sunt Reliquiæ. Item iterum fuit hic v die mensis Septembris : et quatuor vicibus fuit hic apud S. Philippum.

10 *Quantum autem ex ea quæ ad manum est parte matriculæ hujus, seu verius Annalis, colligere possum; causa votivæ peregrinationis plerisque fuit proles desiderata vel impetrata. Sic* anno mcccvi Godefridus D Comes et Dominus in Mansfeldt, et Aleydis Comitissa Aldenburgensis, et Philippus eorum filius, dederunt unum magnum puerum argenteum et xi florenos. *AUCTORE D. P. Anathemata pro obtinenda vel obtenta prole.* Annos mccccvi Domicella Fisa ab Alsdorff, et Domicellus Conradus ab Holdersdorff, dederunt puerum argenteum, et cum hoc etiam summam pecuniæ. Anno Domini mccccxci Domicellus Wilhelmus de Leewenstein, et marita sua, puerum argenteum, ipsa die Nativitatis. Anno xcvi Armiger Godifredus de Raneck junior, cum uxore Goda de Leewenstein, dederunt duo lamina, in quibus duo pueri sunt insculpti, in die dedicationis. Anno mdx Illustrissimus Comes Philippus Badensis, per suum certum nuntium, obtulit Sancto puerum argenteum. Anno mdxviii adfuit nobilis Fridericus Stoltz de Bickelnheim, et uxor ejus Elizabeth de Pattenheim, in sabbato post Nativitatem Mariæ, et dederunt puerum argenteum. Item nobilis Domina Susanna Landgravia in Nassauw et Sarbruck, Domina in Hynsberg, dedit puerum argenteum, post festum Paschæ anno lxix.

11 *Ad extremum exhibetur bulla Indulgentiarum, anno mcccclxix ab octo Cardinalibus concessarum, hoc tenore :* Guillermus Episcopus Ostiensis, Bartholomæus tituli S. Clementis, Jacobus tit. S. Chrysogoni, Oliverius tit. SS. Petri et Marcellini, Amicus E tit. S. Balbinæ, Presbyteri; Franciscus S. Eustachii, Franciscus S. Mariæ-novæ, Theodorus S. Theodori Montisferrati vulgariter nuncupatus, Diaconi, miseratione divina sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales, universis et singulis Christi fidelibus, præsentes litteras inspecturis, salutem in Domino sempiternam. *Novæ Indulgentiæ ab octo Cardinalibus anno 1469*

Gloriosus et mirabilis Deus in Sanctis suis, qui sua mundum ineffabili illuminat claritate, pia vota fidelium de ipsius clementissima majestate sperantium tunc præcipue benigno favore prosequitur, cum devota ipsorum humilitas Sanctorum precibus et meritis adjuvatur. Cupientes igitur ad instantiam honorabilis viri, D. Joannis Sartoris, ut ecclesia Collegiata S. Philippi Confessoris in Cellis Maguntinensis diœcesis, unde oriundus existit, idemque scholarum Rector olim illic fuit, congruis a Christi fidelibus frequentetur honoribus, fidelesque ipsi eo libentius eo confluant, quo ibidem dono cœlestis gratiæ uberius senserint se refectos; de omnipoF tentis Dei misericordia et BB. Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus et singulis vere pœnitentibus et confessis, qui dictam ecclesiam in Cœnæ et Ascensionis D. N. Jesu Christi, nec non in S. Stephani Protomartyris ac Dedicationis et ejusdem Dedicationis Octavæ diei festivitatibus et celebritatum diebus, a primis Vesperis usque ad secundas, devote visitaverint annuatim, et ad reparationem et conservationem ædificiorum, calicum, librorum, et aliorum ornamentorum pro divino cultu inibi necessariorum manus porrexerint adjutrices; Nos Cardinales præfati et quilibet nostrum, pro qualibet hujusmodi die centum dies Indulgentiarum de injunctis eis pœnitentiis misericorditer in Domino relaxamus, præsentibus perpetuis futuris temporibus duraturis. In quorum omnium ac singulorum fidem et testimonium præmissorum, præsentes litteras fieri fecimus sigillorumque nostrorum jussimus appensione communiri. Datum Romæ in Palatiis nostris solitis anno a nativitate Domini mcccclxix pridie Kalendas Aprilis, Pontificatus S. D. N. Pauli divina providentia Papæ II anno v. *pro ecclesia S. Philippi datæ.*

12 *Qui primus hic signat, est* Guilliolmus de Estoutevilla, *ab Archiepiscopatu, unde eum Eugenius IV assumpserat,*

AUCTORE D. P.

A *assumpserat, dictus* Rotomagensis. *A Pio II electi fuerunt.* Franciscus tit. S. Eustachii, *ipsius Pii ex sorore Nepos, prima creatione; secunda* Bartholomæus Roverella, Franciscus Gonzaga et Jacobus Amanatus. *Ceteros Purpura donavit Paulus II, puta* Oliverium Caraffam, Amicum Agnifilum, Theodorum Palæologum : *de quibus omnibus videri potest Ciacconii per Oldoinum editio novissima. Utinam nunc de præsenti* D *sacri corporis statu, si nihil læti, certi tamen aliquid possem adjungere! Hoc etiamnum expecto ab aliquo piorum in Palatinatu Catholicorum, qui sine dubio gaudebunt, inter illas orthodoxæ fidei sub hæretico Principe oppressiones, videre istæc avita pietatis monumenta, hoc in opere tam fideliter relata; et, ut confido, excitabuntur ad reliquas Sanctorum Indigetum memorias, ubicumque superstites, nobis submittendas.*

DE BEATO ZACHARIA

D. P.

ORDINIS MINORUM S. FRANCISCI,

NOT 37

ALANQUERII IN LUSITANIA.

SEC. XIII. *Alanquerii vivens Reg. Sancia,*

Olissiponam inter et S. Irenes oppidum, ad Tagum, Lusitaniæ notissimum fluvium, aliud est oppidum, hinc quinque, septem inde leucis dissitum, quod a Mauris accepit Alanquerii *nomen; Jerobricam Antonii, Ptolomæi Arabicam sunt qui fuisse ibi olim velint. Hujus oppidi dominium filiæ suæ tertio genitæ Sanciæ, earum uni, quas vulgus* sanctas Reginas *appellat (uti jam diximus supra ad præcedentis diei* B *supplementum, de B. Mafalda agentes) testamento legaverat pater suus Rex Sancius; regnum filio Alphonso relinquens. Hujus asperam erga se indolem experta illa, pertæsa aulæ, tunc Conimbricam insidentis, in istam sui allodii proprietatem sese recepit; utpote locum* semotum a turba, salubri cœlo, fœcundo solo, optimis aquis et copiosis, in edito positum et satis pro tempore munitum; *uti scribit jam in Mafalda laudatus Fr. Franciscus Macedo, qui caput 24 de vita ejusdem Sanciæ sic orditur.*

Zachariam a S. Francisco missum

2 Vivebat ea ætate S. Franciscus Assisias, quem Christi, quo semper flagravit, amor, desiderio martyrii ardentem, et studio S. Jacobi Apostoli corpus visitandi accensum, in Hispaniam ire compulerat, si qua occasio esset inde in Mauritaniam transeundi. Is, nulla oblata, in Italiam Deo ita volente redierat; spe tamen retenta, quod per se facere non potuerat, filiorum opera perfecturum. Hæc eum dies noctesque cura torquebat, quæ rem longius differre passa non est. Itaque anno quam reversus fuerat proximo, Fratres duos ex præcipuis, Zachariam et Gualterum in Hispaniam cum sociis misit. Lusitaniam ingressi ad Regem Alfonsum Conimbricam adierunt : mandata Patris Francisci, cujus recens erat ac grata C memoria, exposuere Regi. Summa erat, ab eo petere, ut liceret suis in eo regno monasteria ædificare, quæ seminaria virorum doctorum essent, qui Evangelium barbaris annuntiatum irent; et, qui Lusitania expellebantur, Mauros in Africam sequerentur, et divinæ fidei præceptis imbuerent. Accepta Regi legatio fuit, sed multo Reginæ Urracæ acceptior : quæ cum Sanciæ pietatem nosset, ad eam Zachariam, unum e duobus, cum litteris misit, monens adesse tempus pia, de quibus semper cogitabat, opera præstandi : non posse id temporis quidquam excogitari ad animorum salutem utilius. Cum his litteris Zacharias Conimbrica Jerobricam venit.

benevole excipit.

3 Non egebat hortatione Sancia, ad quæ ipsa sponte currebat. Benevole excepit hospitem : et quoniam, ex habitu oris et corporis, quanta inesset in animo virtus conjecit, de rebus cum eo cœlestibus sermones sevit. Cumque ille ardentes loquendo divini amoris faces jacularetur, et singularem præ se ferret opum et honorum contemptum, eoque se germanum S. Francisci discipulum Sanciæ probasset; statuit hæc eum apud se retinere, tamquam prædem et obsidem reliquorum, quos venturos sperabat, ut Franciscanam familiam in Lusitania propagarent. Erat prope oppidulum in declivi situ ad profluentem sacellum, Divæ Catharinæ Martyri dicatum, cum domicilio conjunctum : eo jussit Zachariam divertere, suscepto consilio locum amplificandi, et monasterium pro loco angustum, sed pro tempore idoneum construendi. Nec distulit quin admotis operis brevi paucis cellulis excitatis, et sacelli parietibus commissis, justum pro sex septemve sociis hospitium condidisset. Hoc primum fuisse ferunt nostri Ordinis in Lusitania monasterium, Sancia auctore fundatum. Ex hoc fonticulo in Asiam, Africam et Americam tot Provinciarum facta divortia. Annus is erat MCCXVI. Scio quosdam nobiles scriptores malle primas dare Brigantino cœnobio, quod putent a S. Francisco ædificatum, de quo ego nolo contendere : sequatur quisque quod volet, ego illud a puero traditione accepi.

eique hospitium ad S. Catharinæ, E

4 *Anno post hæc tertio trajecturi in Africam Sancti Fratres Vitalis, Petrus, Berardus, Accursius, Adjutus et Ottho, Zachariam videndi desiderio tracti, illuc excurrerunt, ipsamque Sanciam visitarunt : cui deinde post Martyrium anno* MCCXX, XVI *Januarii Marrochii consummatum, apparentes per visum, religiosæ vitæ desiderium, quod sororum Tarasiæ atque Mafaldæ exemplum moverat, usque adeo in ea accenderunt, ut Cisterciensis Instituti cœnobium aliquod prope Conimbricam extruere, in eoque se recondere statuerit.* Antequam discederet, de Franciscanis Patribus, qui ad S. Catharinæ habitabant, solicita, certum et justum eis pro majori numero monasterium ædificari voluit; ad idque palatium suum, quod relinquebat idonea supellectili instructum, Fratribus concessit : et præfectos operi et sumptus ad fabricationem novi ædificii assignavit : retento tamen arctiori hospitio S. Catharinæ, ac edicto, ut ibi Fratres numero quinque deinceps degerent, ad totidem sanctorum Martyrum, qui eum consecraverant locum, memoriam sustinendam : quorum illa tam fuit observans, ut quo in loco sibi apparuerant, ibi sacellum strui jusserit, quod hodieque servatur. Et quidem amplum illud est et magnificum monasterium, in edito situm, undique præcisum ab oppido, salubre et aspectu intuentibus gratum, verum habitantibus aliquanto tristius, idque ipsum ad meditationem cœlestium juvat.

deinde post 5 Fratrum martyrium,

F *monasterium, in suo Palatio fundat.*

5 *Lucas Waddinghus in Annalibus Ordinis scribit, quod anno* MCCXII *Romæ existens Seraphicus Patriarcha, postquam* semel iterumque in plateis prædicavit, Fr. Zachariam Romanum, signis et portentis postea mirificum, suo habitu donavit. *De signis antiquiorem ceteris testem habemus S. Antoninum, 3 parte histor. tit. 24 cap. 7 ita scribentem,* Inter ceteros Fratres in Hispaniam missos, destinatus fuit quidam Fr. Zacharias Romanus, magnæ vir sanctitatis : qui deficiente

Hic ille miraculis clarescens.

A ciente pane Fratribus Guardianus existens, a Domino impetravit Angelum Domini mitti ad eum, qui tot panes candidos et sapidissimos ad ostium detulit, quot erant Fratres. Et altera vice, cum quidam ad prædicationem ejus compunctus, sibi confessus fuisset, inter cetera expressit se multum dubitare de veritate Sacramenti Eucharistiæ. Et cum verbis ejus persuasivis dubitatio a mente ejus avelli non posset, mandavit sibi, ut die sequenti veniret ad audiendam Missam ejus, et Dominus sibi provideret. Quod cum fecisset devote Missæ adstans, vidit manifeste, quod Hostia, quam tenebat manu præfatus Zacharias, post Consecrationem erat conversa in carnem, quousque voluit Communionem assumere, et tunc reversa est in speciem Hostiæ sicut prius : et ex hoc miraculo liberatus est a dubitatione illa. Hic frater Zacharias demum spiritum Deo reddens, miraculis effulsit.

suis divinitus panem impetrat et veritatem Eucharistiæ ostendit,

6 *Rudolphus Tossignianensis in Historia Seraphica, ipsoque in fine libri primi, idem quod Antoninus de panibus narrat; additque* D. Sanciam, cum rem audivisset, petiisse unum ex illis panibus, quem in Reliquiis servavit. *Dicit præterea, quod* orationibus, jejuniis et vigiliis Domino serviens, tantum inde divinæ consolationis excessum recipiebat, ut ægre ab illo
B separaretur. *Signanter autem etiam asserit,* quod eum imago Crucifixi allocuta est, ante quam semper orabat. *Franciscus Gonzaga, allegata* vita a Chronicorum Franciscanorum auctore fusius diligentiusque descripta, *istud de Crucifixo sic exponit :* Ad quamdam Crucifixi imaginem (quæ in loci Alanqueriensis Capitulo usque ad annum Dominicæ Incarnationis MCCCCXIV perseveravit) plura oracula, tum sui Guardianatus executionem, tum propriæ animæ salutem concernentia retulit, vivensque adhuc divina virtute aliquot mirabilia operatus est. *Miramur quæ Chronica illa sint, Gonzagæ visa superiori seculo; Waddingho autem, vix annis quadraginta posteriori, ceterisque post scriptoribus, ignorata : quo fit ut de* B. Zacharia *aliud nihil jam nobis supersit, quam quod (sicuti ait Gonzaga)* in conventu *Alanqueriensi,* tamquam ejus auctor atque promotor, maxima in veneratione habitus est, sancteque vixit atque sanctissime vitam finivit. *Annum ac diem mortis nemo antiquorum expresserat : quare indicare eum non valens Waddinghus, oblata occasione translati a S. Catharina ad Sanciæ palatium conventus anno* MCCXXII, *in unum eum locum contulit quædam argumenta sanctitatis Zachariæ, quæ, inquit,* opportunius nusquam referre potero, dum de
C ejus vita et morte certum nullum est tempus. *Narrationem vero de eo concludens :* Mortuus, *inquit,* tandem vir Sanctus, plenus meritis et virtute, sepultus est in pavimento majoris sacelli : deinde translatus cum alio pio viro socio, conditus est sub ipso altari : in quo præmemorata Christi Crucifixi effigies digne colitur, *scilicet anno* MCCCCXIV, *quam antea in Capitulo steterat : ipsum vero altare immaculatæ Virginis Beatissimæ Conceptioni est sacrum.*

Christum colloquentem habet e Cruce

7 *Georgius Cardosus, in Annotatis ad hunc diem, describit Crucifixum istum, qui etiamnum conspiciatur* ligneus ac rudíter sculptus, colore fusco velut infumatus, sed perquam devotus ac venerabilis. Altus est, *inquit,* palmos duos, habetque confossum latus, ut appareat sculptorem expressisse in eo Christum jam mortuum : et tamen speciem nunc habet viventis ac veluti loquentis, erecto vultu, apertis oculis labiisque, sic ut dentes appareant : et hanc figuram creditur miraculo eo accepisse, quo per ipsum Zachariæ locutus est Christus. Dignus proinde visus est posteris, qui speciali religione recluderetur in proprio sacrario, neque spectandus vulgo præberetur reserato ostiolo, nisi per Quadragesimam, Feriis omnibus sextis, et hac Exaltatæ Crucis die : qua etiam, *inquit idem Cardosus,* a tempore immemorabili utriusque festum, Crucis scilicet et Zachariæ,
D consuevit celebrari. *Hoc immemorabile tempus protendi ultra annum* MDCXI, *quo facta est sancti corporis novissima translatio mox dicenda, difficulter crediderim : satis tamen est nobis ut ipsum referamus ad hunc diem, nihili facientes, quod Arturus a Monasterio in suo Martyrologio Franciscano adscripserit* Zachariam *diei* XX *Januarii; utpote jam sæpe deprehensus a nobis, suis quos appellat Beatis, cum certum diem nullum assignatum invenit apud scriptores, aliquem pro suo arbitrio legere.*

non sine altero in ipsa miraculo,

AUCTORE D. P. et colitur 3 Maji, non 20 Januarii,

8 Ex primo sepulturæ loco, *inquit Cardosus,* solebant fideles pii terram educere, præsens adversus febres remedium, neque id facere desierunt simili cum affectu atque etiam effectu. Vidit hoc anno MDCXI, conventum istum dum visitat, Provincialis Fr. Ambrosius Silva de Jesu : et simili pietate motus mandavit Sacristæ, ut istius terræ etiam sibi aliquid acciperet pro Reliquiis habendum. Dictum, factum : eodemque tempore placuit Deo, ut infra eamdem terram articulus digiti unius reperiretur. Obstupuit devotissimus Prælatus ossiculum istud, post trecentos et quinquaginta circiter annos a morte viri sancti, adhuc integrum conspiciens; existimavitque volun-
E tatis divinæ esse, ut tam pretiosæ Reliquiæ in loco honorabiliori ac magis conspicuo reponerentur. Electa ad hoc est Vigilia Paschæ, quando, consentiente et approbante D. Michaele de Castro, Olisiponensis Urbis dignissimo Archiepiscopo, Provincialis, cum Guardiano loci Fr. Emanuele dos Reis, coram innumerabili qui ad spectaculum tam religiosum accurrerat populo, transtulit sacra ossa ex veteri in novam, et rubro sericeo panno interius convestitam arcam, quæ deinde processionaliter circumlata, reposita fuit ad dexteram partem capellæ majoris, intra sacrarium lapideum, cratibus, ferreis quidem, sed inauratis præmunitum; in cujus summitate legitur inscriptio : Sepulcrum B. Zachariæ et duorum sociorum, erectum XI Aprilis, anno MDCXI. *Annus iste Cyclo Lunæ* 16, *Solis* 24, *littera Dominicali* B, *celebrabat Pascha die* III *Aprilis; pro cujus totiusque Paschalis hebdomadis reverentia, apparet cessatum fuisse usque post Dominicam in Albis : adeo ut proxima feria* II *fuerit circumducta processio præfata. Hoc die, quoniam absque Sedis Apostolicæ expressa licentia fieri de eo ut* Beato *non poterat, factum est sacrum de Beata Virgine : sequenti autem die (nam unus non sufficiebat populari pietati explendæ) factum est de S. Francisco;*
F totius bidui pompam apparatumque; suis impendiis curante Alanqueriensis oppidi Correctore Lupo de Barros, qui etiam prænotatum sacrarium fabricandum suo ære locaverat, omnibusque et singulis actibus interfuerat, authenticum de iis instrumentum confecturus signaturusque.

Educta e sepulcro terra morbos curat:

corpus anno 1611 transfertur,

11 Aprilis,

9 *Quinam duo isti Socii fuerint, non potuit nos docere Cardosus : divinando tamen suspicari quis posset, eorum unum esse de quo ad annum* 1217 *num.* 24 *sic loquitur Waddingus.* Prætereundum hic non erat pium et singulare cujusdam cœnobioli S. Catharinæ incolæ et Zachariæ socii factum, quo quantum religiosis viris fugiendæ mulierum conversationes, ad oculum monstravit. Principi Sanciæ familiaris erat Domicella, ob pietatem cara, nomine Maria Garcia; quæ Religiosum, vere quæ Religiosi erant curantem, sæpius invisebat, quo nihil ei molestius, nec quod magis horreret aut fugeret. Dum ergo semel orantem per nuntium interpellaret, rogaretque ut se allocuturus in ecclesiam prodiret; illeque renueret, et illa denuo pro mulierum conditione magis instaret cum lacrymis, suamque causaretur mæstitiam ex denegato sancti viri alloquio et pia exhortatione; tandem importune rogatus accessit, ignem una, altera manu paleas ferens : quas ut igni admovit, cum subito

cum ossibus 2 sociorum,

quorum unus videtur esse Anonymus

A subito succederentur, adjunxit : Domina, ideo tuum quantumvis pium recuso consortium et familiare colloquium, quia idipsum quod paleæ ex approximatione ad ignem lucratæ sunt, lucrantur etiam religiosi qui cum feminis familiarius aut sæpius colloquuntur; ingentemque illum perdunt fructum, quem ex divino colloquio et sancta oratione possunt acquirere. Quo facto quibusque verbis, cum rubore pia pedissequa discessit, nequaquam imposterum Religioso importuna. Plures ex nostris rem hanc referunt, sed viri nomen non exprimunt; id dumtaxat addunt, sancte vixisse et obiisse, idque per miracula constitisse, et S. Antonium Olisiponensem, dictum de Padua, adhuc Canonicum Regularem in cœnobio Sanctæ Crucis Conimbricensi, inter Missarum solennia, cum ingenti claritate vidisse ejus animam ad cœlos adscendentem. *Unde intelligitur ante annum* MCCXX, *quo S. Antonius transiit ad Ordinem Franciscanum, obitum istum contigisse : et prius quam in novum monasterium migraret Zacharias. Quo non obstante, potuerunt sancti viri huc translata fuisse ossa, propter miracula quæ ad invocationem ejus patrabantur.*

cum magna sanctitatis fama

mortuus ante an. 1220,

D AUCTORE D. P.

Reliquiæ super altari.

10 *Porro* in ultima ista B. Zachariæ Translatione, reservatæ fuerunt extra arcam Reliquiæ nonnullæ, ad devotorum solatium, *inqui Cardosus :* earumque una servatur intra medii corporis statuam, in oratorio S. Catharinæ; itemque alia in simili ejusdem Zachariæ statua, quæ Alanquerii festivis diebus exponitur super altari, et correspondet pectorali imagini S. Francisci, continenti partem habitus in quo hic recepit sacra stigmata. Celebratur autem festum B. Zachariæ, sicut dictum, communi cum sancta Cruce festo, et magno cum populi undique accurrentis confluxu. *Ita ille partim hac* III *Maji, partim* XI *Aprilis, quando prædicta Translatio facta fuit : cujus si annuam memoriam observare libuisset, credo hanc nulli certo diei affigendam fuisse, sed inter mobilia cum Paschate festa recurrere debuisse, feria* II *post ejus Octavam.*

DE B. ALEXANDRO VINCIOLO

EX ORDINE MINORUM S. FRANCISCI

NUCERIÆ IN UMBRIA EPISCOPO.

D. P. B

NOT. 38

E

AN. MCCCLXIII. B. Raynaldi Ep. Nucerini Vita

Acturi de B. Raynaldo Episcopo Nucerino, *die nona Februarii qua obiit anno* MCCXXV; *situm fortunamque urbis ut cumque descripsimus, ut nihil opus sit ibi dicta hic iterare; solumque superest indicandum, quod Vitam ejus, quam ex Italica interpretatione Latinam denuo coacti fueramus facere, primigenio suo longeque prolixiori stylo, invenerimus descriptam Fulginii apud Ludovicum Jacobillum, optime de Sanctis Umbriæ scribendo meritum. Ejusdem deinde Vitæ exemplum aliud, charactere vulgari nec antiquo, exhibuit nobis Codex Vaticanæ Bibliothecæ, signatus num.* 5835, *et continens Collectanea MSS. Lucii Cardinalis Sanseverini, a scientiarum omnium notitia laudatissimi, et penultimo Vitæ suæ anno, Christi* MDCXXI, *sacra Purpura donati, cum prius Rossanensem Archiepiscopatum, deinde Salernitanum tenuisset.*

compilata est seculo 14.

2 *Titulus Vitæ hic erat :* Incipiunt aliqua memorialia de Vita B. Raynaldi Episcopi Nucerini, sicut ab antiquis relata sunt, quæ veridica retulit minister ejus, qui illi servivit pluribus annis, sicut antiquorum traditio affirmavit. *Apparet autem ex articulo* C *ultimo, in quo finitur Series Episcoporum Nucerinorum inserta iisdem memorialibus, hæc sic esse compilata sub Episcopatu Lucæ de Camerino, anno* MCCCLXII *consecrati : quem scimus ex epitaphio suo in eodem dignitate superfuisse usque ad annum* MCCCLXXXIX. *Qua tam exigua sequiseculi intercapedine a morte Sancti usque ad ætatem collectoris non obstante, memorialia istæc ejusmodi sunt; ut, quæ S. Raynaldum spectant, apocrypha esse manu sua adnotaverit dictus Cardinalis, et non pauca ex Actis S. Martini Turonensis Episcopi mutuata videri. Posteris id nostris dijudicandum relinquimus : hic dicimus, non adeo mirum videri debere, quod Sancti istius gesta sic fuerint obscurata, quia ut ibidem dicitur,* Sub Imperatore Frederico Teutonici et Fulginates Nucerinos invaserunt, et ipsos de terra expulerunt anno Domini MCCXLVIII... et tunc Nucerina Ecclesia Canonicis et Clericis viduata, Teutonicorum stipendiariorum spelunca facta est... et paramenta, libri et vasa ecclesiæ perdita sunt.

post deperdita ecclesiæ scripta,

3 *Sed mortuo Frederico et pace Ecclesiæ reddita, restaurata est anno* MCCLVIII, *et in decessorum suorum Sedem rediit, qui fuerat ante quadriennium electus,* Philippus, *titulo* Beati *etiam ipse honoratus, qua de causa commemorandus in supplemento operis veniet* XXI *Januarii, saltem inter Prætermittendos, si de sufficienti ejus cultu interim non constet. Post Philippum* Fidemundus, *post hunc* Joannes, *ac deinde Nucerinæ Ecclesiæ* præfuit Alexander Episcopus de Ordine Minorum, natione Perusinus de Vinciolis, *uti inter prædicta Memorialia legitur; ac rursum in fine,* Alexander de Ord. Min. anno Domini MCCCXXVIII, *subintellige, consecratus; immediatus decessor Lucæ ultimo loco in istis scriptis nominati pro anno* MCCCLXII, *uti diximus. Habes hic, quantumcumque priora de Raynaldo vacillent, indubitabile testimonium de tempore quo sedit* Alexander. *Titulum* Beatitudinis, *quem ei dant recentiores scriptores, et cujus causa ipsum hic referimus, probat Waddinghus, eo quo ad Episcopatum a Joanne XXII nominatus est anno* MCCCXXVII *num.* 15, *asserens, quod* in choro Fratrum Minorum Saxi-ferrati imposita est tumulo ejus imago, circumdata radiis et signis sancti viri, multisque miraculis ab eo patratis: *quodque* ejus Reliquiæ statutis diebus exponuntur populorum venerationi, Nuceriæ in ecclesia Cathedrali, aliisque in locis prædictæ et Spoletanæ diœcesis.

Interim sederunt B. Philippus et alii, tum B. Alexander

F

in Saxo-ferrato sepultus,

4 *Ipsum* Saxum ferratum *in Piceno est, ad Sentinum amnem; cui Nuceria in spiritualibus subest,* XX P. M. *distans eundo Fanum versus in Boream. Hic fuisse conventum jam inde ab anno* MCCXLVIII *(si non a tempore ipsius S. Francisci, quod oppidani tradunt) probat Waddinghus ad an.* 1290 *num.* 27 *ex bulla Innocentii IV, anno Pontificatus ejus* IV *data. Deest tamen conventus Saxo-ferratensis Catalogo sub ann.* MCCLVIII *per S. Bonoventuram conscripto, primumque nominatur in eo quem an.* MCCCC *contexuit Bartholomæus Pisanus. Si quid de miraculis ad sepulcrum patratis haberi ex illo conventu potest, rogo Patres istos ne sibi ipsis suoque Beato gloriam debitam subtrahant, quæ ex eorum distinctiori enumeratione posset provenire : nam de iis quæ vivens patravit, hoc unum habemus apud Waddinghum, quod* meritis ejus et intercessione S. Raynaldi, Deus Nuceriam liberavit a sævissima pestis contagione; deinde municipium Saxi-ferrati. In cujus beneficii memoriam accolæ, ex Communitatis constituto, Minoritis

ubi pestem depulit claretque miraculis,

A noritis sex libras ceræ in mense Majo quotannis appendunt. *Idem Waddinghus in Bullario post tom. 3 recitat Joannis XXII Breve*, datum Avenione xv Kal. Decemb. Pontificatus anno XII, *et inscriptum*, Dilecto filio Alexandro Electo Nucerino, *quod hic ponere placet ad promotionis ipsius ordinem causasque, et insignes simul viri virtutes cognoscendas. Est ergo hujusmodi.*

a Joanne P. XXII factus Episcopus.

5 Ad exequendum Pastoralis officii debitum vigilantibus studiis intendentes, circa statum Ecclesiarum vacantium aciem attentæ considerationis solerter extendimus, et de ipsarum profectibus solicite cogitamus; opem et operam, prout utilius fore perpendimus, diligentius impendentes, ut per Rectores providos eædem Ecclesiæ gubernentur, ac per eruditos ministros in spiritualibus fulgeant, et per dispensatores prudentes in temporalibus augeantur. Olim siquidem ex certis rationabilibus causis, quæ ad id animum nostrum induxerunt, provisiones omnium Ecclesiarum Cathedralium, in terris ad nos et Romanam Ecclesiam spectantibus consistentium, tunc vacantium et vacaturarum in antea, ordinationi et dispositioni nostræ et dictæ Sedis Apostolicæ, usque ad nostrum et ipsius Sedis beneplacitum, tunc duximus reservandas: decernentes ex tunc irritum et B inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate, scienter vel ignoranter, contingeret attentari. Postmodum vero Nucerina Ecclesia, eidem Romanæ Ecclesiæ immediate subjecta et in terra, spectante immediate ad dictam Romanam Ecclesiam, constituta, per obitum B. M. Joannis Episcopi Nucerini, qui in partibus illis diem clausit extremum, Pastoris solatio destituta, Nos ad provisionem ipsius Nucerinæ Ecclesiæ celerem et fidelem, de qua nullus præter nos se intromittere potest, reservatione et decreto prædictis obstantibus, paternis et solicitis studiis intendentes; ac cupientes tali eidem Ecclesiæ præesse personam, quæ curet et possit eamdem præservare a noxiis et adversis, ac in suis manutenere juribus, et etiam augmentare; post deliberationem, quam super his cum Fratribus nostris habuimus diligentem, demum ad te, Ord. Fratrum Minorum Professorem, Pœnitentiarium nostrum, quem litterarum scientia præditum, conversationis et morum honestate decorum, et discretionis et consilii maturitate dotatum, in spiritualibus providum et providentia circumspectum, aliisque virtutum meritis multipliciter novimus insignitum, direximus oculos nostræ mentis: quibus omnibus attenta meditatione C pensatis, de persona tua nobis et eisdem Fratribus ob hujusmodi tuorum exigentiam meritorum accepta, præfatæ Nucerinæ Ecclesiæ, de ipsorum Fratrum consilio, auctoritate Apostolica, providemus; teque illi præficimus in Episcopum et Pastorem; curam et administrationem ipsius Ecclesiæ Nucerinæ tibi tam in spiritualibus quam in temporalibus plenarie committendo; firma concepta fiducia, quod dirigente Domino gressus tuos tuaque studia prosequente, præfata Ecclesia Nucerina, per tuæ providæ circumspectionis industriam et providentiam circumspectam, in utrisque feliciter et prospere dirigetur.

Commendatam sibi ab eo ecclesiam suscipit.

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 54

6 *Cœperat sedere Joannes die* VII *Augusti an.* MCCCXVI; *proinde dies* XV *kal. Decemb. an.* MCCCXXVII, *conuenit in annum Pontificatus* XII *a trimestri cœptum: quare cum Ughellus asserat consecratum fuisse Alexandrum die* XXII Maji, *debuisset eam ordinationem adscripsisse, siculi is quem dixi auctor coævus fecit, an.* MCCCXXVIII, *non autem præcedenti. Hoc ipsum confirmat litterarum Dominicalium ratio, quæ, non præcedenti, sed isto anno bissextili erat* B, *adeoque referebat Dominicam die* XXII *Maji. Notum est autem quod Episcopi consueverint in Dominica sacrari. Fuit porro ista Dominica non simplex sed ipsa Pentecostali solennitate festiva, quia Cyclo Lunæ* 18 *Solis* 2, *Pascha celebratum fuerat* III *Apr.* D

et ordinatur 22 Maji 1338 Dom. Pentecostes.

AUCTORE D. P.

Ludovicus Jacobillus, pauculas de B. Alexandro memorias recolligere satagens, dicit, quod an. MCCCXXVIII, *ipso quo consecratus est*, facultatem concessit D. Andreæ Pauli de Assisio, monacho Benedictino, ædificandi monasterium in oppido Gualdi, sub appellatione Corporis Christi cum ecclesia et officinis, ibique collocandi monachos et Abbatem sub Congregratione Corporis Christi et regula S. Benedicti: *quodque* eodem anno permiserit Cecco Manciæ de Gualdo, fundare monasterium S. Petri extra oppidum Gualdi, ad introducendas illuc monachas S. Claræ: *denique quod* an. MCCCXLIII die XX Januarii, de licentia Clementis Papæ VI, corpus B. Angeli de Gualdo (*cujus nunc duplicem Vitam aliaque monumenta habemus, danda in supplemento ad* XV *Januarii*) transtulit in lapideam arcam in cappella ecclesiæ S. Benedicti: et anno MCCCXLVIII pestem, quæ Italiæ partes nona hominum parte imminuit, a sua avertit diœcesi, *sicut supra dictum est; in cujus rei et publicæ gratitudinis eam secutæ confirmationem allegantur in margine Hymnus antiquus ecclesiæ Sentini, et Communitatis statutum, quæ libenter videbimus, huic loco annectenda.* Cæsar Alexius, in prima Centuria elogiorum illustrium Perusinorum, elegantissime, tametsi brevi elogio hujus sanctissimi virtutes complexus est, *inquit Ughellus in Episcopis Nucerinis. Nos Cæsaris istius elogia non habemus, credimus tamen nihilominus elegans et forte magis historicum inveniendum in Perugia Augusta, quam nuper audio typis datam Romæ a nostro P. Augustino Oldoino.* E

transfert corpus B. Angeli de Gualdo:

7 *Nonnihil etiam ad Alexandri laudem facit, quod Jurisconsultorum celeberrimum Bartholum, in oppido suo Saxiferrati natum, non solum nativitate subditum, sed etiam amicitia familiarem habuit; quemadmodum videre est in collectione Consiliorum ejus, Consilio* CII *dato ad ipsius Alexandri quæsitum, per epistolam sic propositum:* Carissime Domine. Isti nostri Nucerini inquisiti sunt a Domino Rectore Ducatus et ejus Curia, quod ipsi fuerunt negligentes et remissi in capiendo certos homicidas; ex quo crimine imposita est certa pœna, secundum formam constitutionum Provincialium; supra qua inquisitione examinati F testes dicunt, Commune et homines dictæ civitatis fuisse negligentes, ut in dicta inquisitione continetur: nec reddunt causam sui dicti, nec fuerunt interrogati an ex eorum dictis sit probata inquisitio; et si non est probata, quid debuisset fieri ad eam probandam. Quia ista quotidiana sunt, tam pro præsenti quam pro futuro, rogamus ut plenius scribere placeat. *Laudabilem certe pro subditorum sibi civium quiete solicitudinem in Episcopo* Alexandro *ea quæstio indicat: plura de eo nobis invidit scriptorum negligentia. Successorem ejus, ut supra vidimus, Lucam pro anno* MCCCLXII *notat auctor coævus: interim Jacobillus* anno *dumtaxat* LXIII die III Maji *obiisse Alexandrum scribit: Jacobillum Ughellus sequitur, et citato Registro Vaticano asserit, quod* Urbanus V evexit Lucam anno MCCCLXIII, XII Kalendas Augusti.

Bartholum consulit, cujus est ad eum Cons. 102.

G. H.
VIDE APP.
T. VII MAJI
NOT. 55

DE B. STANISLAO POLONO

NOT. 39

CANONICO REGULARI LATERANENSI

CASIMIRIÆ AD CRACOVIAM.

AN. MCCCCLXXXIX.

Fridericus Szembek Cracoviensis, vir in Societate Jesu eximius, inter alia Societatis ministeria cum laude tractata, Sanctorum cultum mirifice promovit, tum impetrando multorum sacra pignora, quæ per diversa Poloniæ loca distribuit, tum colligendo plurium Acta, quorum alia edidit, alia ante mortem, quam obivit anno MDCXLIV, *ad nos Antuerpiam transmisit. Inter hæc fuit* Vita, gesta, et miracula B. Stanislai Poloni, Canonici Regularis Lateranensis Ordinis S. Augustini, et Vice-Prioris conventus sacratissimi Corporis Casimiriæ, ex fragmentis manuscriptorum ejusdem conventus fideliter collecta : *uti præfatur ante ipsam Vitam. Fuit hæc primo* Cracoviæ anno MDCIX edita a Martino Baronio Jaroslaviensi Clerico, auctoritate Illustrissimi D. Bernardi Maciejowski, S. R. E. Cardinalis et Archiepi-
B scopi Gnesnensis, *dedicata* D. Stanislao Sazlowski Abbati Tinecensi ac Canonico nato Cracoviensi, a quinque Censoribus examinata et approbata, *et postea a dicto Friderico Szembek revisa.*

Vita edita,

2 *Intra primum annum ab obitu B. Stanislai patrata fuerunt plurima miracula, ex quibus Canonici Regulares Casimirienses collegerunt et scripto reliquerunt centum septuaginta sex, quæ dictus Fridericus Szembek curavit describi ex archivo ejusdem monasterii : cum Vita jam dicta excusa sunt eorum quinquaginta, et nonnulla ornatius reddita, quæ ex originalibus hic* magis exacte et fideliter desumpta *esse, præfatus Szembek monuit, et indicavit inter ea* aliqua valde insignia miracula inveniri. *Nos relictis excusis, quæ a curioso lectore haberi poterunt, omnia damus ut accepimus a jam dicto Friderico* : *qui præterea* duo observanda *notavit, primum,* quoties in his nominetur carnifex, intelligi debere lanionem. *Alterum,* quoties nominetur crinale, intelligi cereum, qui est instar plicæ seu crinium complicatorum, quo passim utebantur in illa ecclesia, et huc usque utuntur in publicis processionibus illi religiosi, et alii ad eorum parochiam pertinentes *: alii* intortitium *appellant in Italia et Gallia. Quibus tertium monitum jungamus oportet, scilicet omnia scripta fuisse charactere tam imperfecto obscuroque,*
C *ut Polonica nomina passim occurrentia impossibile nobis fuerit tam exacte reddere litteris notris, quin sæpe exerraverimus : quos errores operæ pretium foret ad originalem scripturam a Polonicæ linguæ gnaro conferri, et emendandorum syllabum huc transmitti. Sub finem addimus Appendices ; alteram a Canonico descriptore, indicante suam in describendo fidelitatem, et addente tria miracula seu beneficia se ibidem præsente præstita. In altera referuntur aliquot miracula, recentiora etjam excusa, quæ ad scientiam plenam sunt adjungenda.*

miracula ex MSS.

Appendices

3 *Vita functus dicitur* B. Stanislaus *Casimiriæ anno* MCCCCLXXXIX : *de quo cum inter omnes conveniat, necesse est annos ætatis quinquaginta tunc attigisse, si revera natus est anno* MCCCCXXXIX, *uti legitur excusum in margine sub initium Vitæ. Diem ejus natalem in cœlis fuisse* III Maji *indicatur in tabella Kalendarii defunctorum Canonicorum illius ecclesiæ, et aliis Catalogis Confratrum in variis cœnobiis adservatis, idemque dies refertur in Encomio vitæ, carmine descripto.*

Obitus 3 Maji Casimiriæ

Hic idem Maji, distincto flore virentis,
 Tertia lux tepidos dum peragravit equos,
Ex mundi scena tempestatumque theatro
 Venit olympiacum splendidulumque chorum.

Eodem modo tempus mortis in margine ad miracula adscriptum legitur anno 1489, 3 Maji : *quod etiam præscripsit dictus Szembek et infra apud Pennotum confirmatur. Interim in Actis Vitæ excusæ* animam Deo reddidisse 1489 Junii 7 *legebatur, et nos ideo seposueramus ad dictam* VII *Junii; verum dum ea Acta pro isto die parare volumus, reperimus ad hunc* III *diem Maji natalem ejus propius pertinere : ideoque illa vel hic damus in Appendice.*

4 *Gabriel Pennotus lib.* 2 *Historiæ Clericorum Canonicorum cap.* 4 *num.* 2 Cœnobium, *inquit,* Corporis Christi, Casimiræ prope Cracoviam, fundatum est per Casimirum II Regem Poloniæ anno MCCCXLVII, ex occasione miraculosæ inventionis divini Sacramenti Eucharistiæ, ablati et projecti cum delatorio æreo in paludem Motta juxta Villam Vavel. Quod E
monasterium cum præfatus Rex testamento Regularibus Canonicis legasset; Uladislaus II, dictus Jagello Lituanus, fundator Academiæ Pragensis, ex oppido Glatz diœcesis Pragensis introduxit anno MCCCCV in crastino Annuntiationis Beatæ Virginis, cum solennitate omnium processionum Cracoviæ, et præsentia multorum Senatorum regni. Floruit in hoc monasterio B. Stanislaus dicti loci Canonicus et Subprior : cujus sanctitatem declaraverunt miracula, quæ post illius mortem (quæ contigit anno MCCCCLXXXIX, tertia die Maji) sunt secuta; ex quibus primo statim anno centum septuaginta tria per Presbyteros dicti monasterii sunt notata, et in chartophylaciis servata : quæ cum aliis, vulgari idiomate Polonico, una cum Vita ejusdem beati viri, de licentia Illustrissimi et Reverendissimi Domini Episcopi et S. R. E. Cardinalis, typis sunt mandata. Ejus virtus in relevandis ægrotis maxime manifestatur. Hi Canonici veste alba et rochetto et almiaco coloris violacei in ecclesia utuntur cum bireto clericali. Porro ex hoc monasterio multa alia cœnobia originem cœperunt.

In cœnobio Canonicorum Regularium.

Habitus Ordinis.

VITA

Auctore Martino Baronio, recognita a Friderico Szembek. F

Beatus Stanislaus Polonus, originem suam duxit Casimiriæ, quæ est contigua Cracoviæ civitas, honestis prognatus parentibus pietateque conspicuis, patre Matthia Soltys cognominato, textoriæ artis professo ac Consule Casimiriensi, matre vero Hedvige femina devotissima. Natalem ejus illustrem effecit solennis apud Polonos dies *a* translatione corporis S. Stanislai Episcopi et Martyris ex templo, supra martyrium exædificato, ad augustiorem Cathedralis arcis ædem. In eo statim a primis incunabulis mira quædam pietatis ac religionis semina emicuerunt. Nam quamprimum per ætatem licuit, Academiæ Cracoviensi bonarum artium ac disciplinarum gratia a suis commendatus, tantos ibidem tamque stupendos progressus brevi temporis spatio fecit, ut omnes æquales ac coætaneos suos multis post se parasangis, cum admiratione haud modica præceptorum relinqueret.

Casimiriæ

a

2 Pulchram autem a Deo animam nactus, animadvertens haud tuto scorpionibus cohabitari, religio-
sum

At Canonicus Regularis,

A. MART. BARON.

A sum vitæ genus, sub Regula S. Augustini, apud Canonicos Regulares Lateranenses, magna animi cum aviditate amplexatus est, pauperiem Christi vanis ac fluxis mundi pollicitationibus prudenter anteponens. In consortium itaque servorum Dei receptus, tamquam lucerna supra candelabrum posita, vitæ sanctimonia, abstinentia victus; multaque reliquarum virtutum luce, ita subito splendescere cœpit, ut Superiores virtutibus ejus impulsi, sine mora illum primo in ordinarium verbi divini apud Conventualem Ecclesiam suam Præconem, paulo post quoque sacræ paginæ ad Fratres suos Lectorem publicum, ac denique ita urgentibus maximis ejus meritis in Vicepriorem conventus corporis Christi, unanimi consensu adoptarent.

multos convertit,

3 In quo dignitatis gradu constitutus, quam uberem messem animarum, tum ignitis ac zelosis concionibus, tum sancta et exemplari vita, apud concives suos collegerit, dici vix potest. Nec enim ita in proclivi positum reor exactum inire numerum eorum, qui doctrina ipsius sanctaque conversatione ex scelerum ac flagitiorum lacunis extracti, ad salutarem pœnitentiam veramque vitæ emendationem traducti sunt. Ea quippe præpotentis Dei gratia super B illum luculenter irradiabat, ut omnes amabili quadam ac perjucunda morum ipsis suavitate illecti, eum tamquam communem parentem, plusquam filiali affectu prosequerentur. Hinc factum ut quotquot essent tum vitæ instituto, tum morum consonantia ipsi persimiles, minime sese a calore amicitiæ ejus abscondere valerent, quin subito dexteras illi concederent, sanctaque laborum ac consiliorum communione, ipsum ad opus Evangelii instantius perurgendum fortiter instigarent. Inter quos sanctitate præcipui extiterunt, primus *b* B. Simon de Lipnica Ordinis S. Francisci de Observantia Minorum, qui decem mortuos vitæ restituisse creditur, Cracoviæ in templo Fratrum suorum quiescens. Alter *c* B. Michael Gedrucius, Canonicus Regularis S. Augustini, Ordinis S. Mariæ de Metro de pœnitentia Beatorum Martyrum, multis itidem miraculis clarus, ac quatuor mortuorum resuscitator percelebris, ad S. Marcum a Fratribus sui Ordinis honorifice conditus. Tertius quoque *d* B. Joannes Cantius, Academiæ Cracoviensis Professor, ac sacrosanctæ Theologiæ Doctor, viginti sex mortuorum resuscitator magnificus, apud S. Annam Academiæ templum decenter satis tumulatus. Quartus denique *e* B. C Suentoslaus Mansionarius, executor testamentorum, cui, adhuc in vivis agenti in civitate Slawkow, S. Stanislaus Episcopus et Martyr apparuit : cujus reliquiæ similiter Cracoviæ, in æde Divæ Virgini sacra, ad forum religiose venerantur *f*.

b

c adjutus ab aliis ejus xvi Beatis :

d

e

f

curam ægrorum habet :

4 Sed ut unde digressa est mea revertatur oratio, Beatus hic Stanislaus noster, supra reliquarum virtutum cumulum, mira insuper solertia et vigilantia præditus fuit; quoque se ab humanis laudibus occultaret facilius, noctu singulas infirmorum Fratrum cellulas adibat, et benedicens ipsis signo sanctæ Crucis in osculo pacis, ac solatia spiritualia sanctaque monita iisdem impertiens, subinde hæc et similia repetens verba, Fratres carissimi, oportet nos per multas tribulationes introire in regnum cœlorum; necessaria quoque si opus erat opportune ipsis ministrabat. Eamdem quoque consuetudinem, in visitandis secularibus ægrotantibus, haud segnius usurpabat : omnibus enim debitorem se arbitrabatur, nulli quantum ab ipso erat subtrahens viscera compassionis ac vitæ documenta salubria.

erga seipsum rigidus,

5 Nocte indutus cilicio, nuda humo incubans, somnum capiebat, supposito capiti loco cervicalis saxo durissimo. Brevi degustato somno, iterum surgebat ad pernoctandum in oratione sancta, Deique justificationibus sese exercendum instantius. Diebus D quoque solenni jejunio ab Ecclesia dicatis, frequenter conspectus fuit, abjecta tunica ac cucullo, sacco tantummodo indutus incedere, integram hebdomadam bina solummodo refectione in pane hordeaceo et aqua frigida terminare dimensum suum quotidianum, residuum pauperibus larga manu interim distribuendo. Tam rara vigilantia præditus fuit, ut nocturnas Fratrum vigilias unus omnium semper anticiparet; nonnunquam quinquagenos, sæpe etiam integrum ex ordine psalterium ante Matutinas expediens. Cibum non nisi flexis genibus ac oratione Dominica pro vivis ac defunctis recitata capiebat. Spiritum suum assidue scopebat meditatione sancta, statuens se in conspectu Domini et B. Mariæ Virginis, cui singulari quadam devotione addictus erat. Hinc cum aliquando in Ecclesia S. Stanislai, loco ubi Martyr Christi pro veritatis et Ecclesiæ Dei defensione trucidatus fuit (habebat enim hoc in more positum, ut singulis feriis sextis quoad viveret, sepulcrum Christi Martyris devote visitaret) insolito quodam spiritus impetu correptus, preces suas ferventius perageret; meruit videre gloriosam Virginem Mariam, puerum Jesum brachiis suis claudentem, stipatam glorioso Episcopo et Martyre Stanislao, Pontificalibus solenniter induto, concomitante in super innumerabili Sanctorum cohorte, in hæc verba eum compellantem; Gaudeo, fili Stanislae, de insigni isthac devotione tua, qua me una cum S. Stanislao Patrono tuo, indesinenter prosequeris. Ideo tibi dico; viriliter age, et esto robustus : te enim una cum Sanctis meis merces copiosa expectat in cœlis : hisque dictis disparuit. E

visitatur a Deipara:

silentium servat:

6 Ex qua die ita stricte silentium observare visus fuit, ut a Completorio usque mane alterius diei, nonnisi Prima peracta, nullus unquam verbum ex ore ipsius elicere potuerit. Qua absoluta, causarum audientiæ se dabat, aut si ab his vacare contingeret, usque dum Missæ tempus appropinquaret eloquiis Davidicis solitarius cum Deo confabulabatur. Quotiescumque sacrosanctis altaribus astitit oblationem peracturus, numquam homini verbum locutus noscitur. Sacra synaxi peracta, aut labori manuum se dabat, aut de Scripturis sacris cum sibi carissimis Fratribus conferebat. Hisque et similibus sanctis exercitiis deditus, neutiquam tamen consuetum prædicandi munus intermittebat, docens, increpans, obsecrans, cum multa humilitate et patientia. Verba autem ad populum faciens, hæc inter alia frequenter iterare solebat : Tu, qui Missam audis, et a fine recedis, nulla merces datur, quia laus divini officii in fine probatur. F

æger a Christo admonitus

7 Denique multis pro Christi nomine exantlatis laboribus, tandem in gravem infirmitatem incidit, qua, ob exhaustas nimia abstinentia ac vitæ rigore vires, de die in diem magis invalescente; a Domino se ad requiem vocari haud obscure persentiens, ingenti lacrymarum imbre effuso, divinæ sese misericordiæ ac protectioni ferventissimis precibus commendare cœpit. Cui ita in oratione posito, subito apparuit Dominus et Salvator noster, una cum gloriosissima virgine Maria ac multis aliis Sanctis, regni præsertim Poloniæ Patronis, blande illum hisce verbis compellans : Surge et festina, fili mi Stanislae, hodie enim mecum eris in paradiso. Quo exoptato nuntio percepto, subito de lectulo sese proripiens, sine mora Sacramentis Ecclesiæ præmuniri voluit. Quibus rite et ex ordine summa cum devotione perceptis, convocatis Fratribus suis in Christo carissimis pacisque osculo salutatis, erecta manu eisdem benedicens, manusque singulis imponens, in hæc verba iisdem vale dixit : Benedicat vos Dominus Deus noster, Pater et Filius et Spiritus sanctus,

A sanctus, Amen : et det vobis suam sanctam pacem, caritatem perfectam, conversationem sanctam, et pios mores insimul omnibus, in secula seculorum, amen. Quibus dictis, prostratis in terram genibus, manibusque in formam Crucis expansis, fixis in cœlum oculis, castissimam animam Deo commendavit, ultima verba hæc emittens : Domine Jesu Christe, Fili Dei vivi, in manus tuas commendo spiritum meum; sicque animam Domino Deo reddidit, MCCCCLXXXIX Maji III *g*. Sepultus est cum summo honore et timore Domini, cum gaudio et lætitia omnium, non sine miraculis, ibidem Casimiriæ in Ecclesia sacratissimi Corporis Christi apud suos Fratres *h*. Epitaphium in sepulchro ipsius, ex antiquo et obliterato charactere, ea qua potuimus fide collegimus, et suis numeris reddidimus.

pie obit. *g* *h*

Hoc conclusa latent Divi Patris ossa sepulchro :
Stanislai ac Casimiria de gente creati,
Cujus erant meriti miranda *i* æterna trophæa.

Epitaphium. *i*

ANNOTATA.

a Translatio S. Stanislai *Episcopi et Martyris describitur in Vita ipsius, ad diem* 7 *Maji excusa, lib.* 2, *cap.* 1, *et facta est* 27 *Septembris anno* 1088.

B b *Vita* B. Simonis de Lypnica *nobis Missa, edenda erit ad diem* 18 *Julii.*

c *Vita* B. Michaelis Gedrocii *jam edita est ad diem* 4 *Maji.*

d *Vitam hujus* B. Joannis Cantii *duplicem habemus, illustrandam ad diem* 24 *Decembris.*

e *De hoc* Suentoslao *late actum est ad Vitam S. Stanislai Episcopi et Martyris* 7 *Maji lib.* 2 *cap.* 2 *in Annotatis littera* c *pagina* 259.

f *Subjungebatur* B. Esaias Cracoviensis, *sed quæ de eo hic erant relata, delevit Fridericus Szembek. Ejus Acta illustravimus ad diem* 8 *Februarii.*

g *Erat positum* Junii 7 *forte ob aliquam particularem rationem. At mortuum esse hoc* 3 *Maji ex supra relatis constat.*

h *Sequebantur nomina Papæ, Imperatoris, Regis Poloniæ, Episcopi Cracoviensis, quæ aliaque parce delevit dictus Szembek.*

i *Mallem legere* mirandi.

Porro sequentium miraculorum erat in MS. hic titulus.

Miracula quæ Deus omnipotens operatus est per merita pii et Beati Patri Stanislai, filii Matthiæ Scholtiss, textoris et Consulis de Cazimiria. *Singulis autem miraculis præmittebatur particula conjunctiva* Item, *quam placuit expungere.*

C *Post miracula sequebatur prolixum encomium elegiaco carmine, sed frigidum prorsus atque insulsum, nihilque lucis ad historiam conferens, indignum proinde quod locum habeat in hoc Opere. Stylum degustare si lubet, habes superius disticha duo de die mortis, unde de ceteris judicium formes.*

MIRACULA

Primo anno post obitum patrata a Regularibus Casimiritanis descripta.

Ex ipsius Monasterii MSS.

Regina, uxor Clementis Nigri, textoris de Casimiria, fluxum sanguinis et quamdam aliam infirmitatem femineam passa est longo tempore : cui in sua magna infirmitate apparuit pius Pater Stanislaus, dicens ; Quid hic jaces in tua infirmitate? vade ad sepulcrum meum et sanaberis : et dic Fratribus meis ut tegant sepulcrum meum tapete. Quæ pergens ivit ad sepulcrum beati viri, et flexit genua super sepulcrum ejus : et in instanti sanata est.

Curantur, hæmorræa,

2 Item Fr. Nicolaus Conversus de Swoschowicze jacuit in gravi infirmitate, et pius P. Stanislaus apparuit in optima rubea cappa, gestans pulcherrimum libellum in manibus : qui infirmum salutavit et dixit, Noli timere, quia sanaberis, et adhuc Fratribus tuis servies : quod et factum est. D

gravis et

3 Stanislaus, filius Peczkrawscz de Casimiria, ex læsione corporis sui nimium infirmatus est. Et jam agonizando devovit eum mater sua ad sepulcrum supradicti Patris, cum Missa et lumina et signo cereo : et statim convaluit.

letalis

4 Anna, mater supradicti Stanislai, uxor Krawz, in infirmitate gravissima agens, confessa, Eucharistia procurata, et sacro Oleo inuncta, non sperans ulteriorem vitam suam : sed cum devota fuit ad sepulcrum suprad. Patris, cum Missa, candela *a* et camisia pro signo sanitatis, statim convaluit.

morbus ; *a*

5 Joannes, filius Wenceslai Vika de Casimiria, agens in gravissima sua infirmitate et quasi jam agonizans, devotus est ad sepulcrum suprad. Patris, cum Missa et candela, et quod ad modum Crucis deberet jacere supra sepulcrum pii Patris : statim reversus ad rationem convaluit.

6 Agnes, uxor Galhor, erat in quadam gravissima infirmitate et punctionibus, quæ in medicos et antidota multa expendit, et nil eam juverunt : sed cum votum fecit ad sepulcrum pii Patris cum Missa et candela, statim cœpit melius habere et convaluit. Sed quia hoc miraculum, quod Deus in ea operatus est per merita B. P. Stanislai tacuit et Sacerdotibus non manifestavit, propter ingratitudinem suam in pristinam infirmitatem cecidit. Sed cum votum fecit quod hoc miraculum vellet debite publicare, ubi major populus esset in auditione verbi Dei, statim convaluit : quod et fecit publicare ad S. Bernardinum. E

beneficio ingrata relabitur, *et iterum juvatur :*

7 Eadem femina existens cum viro suo in magna perturbatione, propter quoddam notabile debitum, pro quo cum viro suo incarcerari debuit; votum vovit ad sepulcrum pii Patris, cum Missa et candela, quod Dominus per merita sua causam hanc ad bonum finem deduceret : et omnia, sicut ipsa postulaverat, facta sunt.

8 Margareta, uxor Felicis Consulis, existens in tam magna tristitia propter virum suum, sic quod amens facta jacuit tam mortua : sed cum devota fuit ad sepulcrum B. Patris cum signo cereo, statim ad se reversa convaluit.

Curatur item alia bis

9 Eadem femina existens in dolore et oppilatione pectoris, devovit se ad sepulcrum pii Patris, cum Missa et signo cereo : statim cœpit melius habere. F

10 Catharina, uxor Andreæ Calvi sartoris de Casimiria, agens in dolore oculorum, votum vovit ad sepulcrum B. Patris, cum *b* crinali et oculis cereis: statim dolor cessavit.

ophtalmia, *b*

11 Catharina uxor Nicolai piscatoris in Pobrzesse erat quodam die in magna perturbatione et amentia, sic quod jam spirare non potuit : sed cum devota fuit ad sepulcrum pii Patris cum Missa et candela, statim reversa ad seipsam convaluit.

amentia,

12 Dorothea, relicta Paczeska pistoris de Casimiria, passa fuit longo tempore maximum dolorem cum tumore in crure et toto pede, similiter et dolorem oculorum; quæ fecit votum ad sepulcrum B. Patris cum signis cereis et convaluit.

dolor cruris pedis, oculorum, brachii.

13 Eadem femina habuit puellam, filiam parvulam filiæ sororis suæ, quæ maximum dolorem oculorum et fluxum longo tempore passa fuit; sic quod aliud non æstimabant, nisi quod ei oculi jam ex toto fluxissent : vovit eam ad sepulcrum pii Patris cum crinali et oculis cereis; et statim cœpit melius habere, dolor cessavit, et tertia die eis optime respexit.

14 Catharina, relicta Bartossi carnificis de Casimiria, passa est magnum dolorem in uno brachio; votum

A votum fecit ad sepulcrum B. Patris cum brachio cereo et dolor cessavit.

15 Margareta, vidua de domo Poclaryn de Casimiria, passa est dolorem brachii, votum vovit, et convaluit.

16 Alia femina, de eadem domo, patiens dolorem oculorum, votum vovit cum signo cereo, et convaluit.

c Sacramentis munitus subito convalescit.

17 Chudii, tabernator *c* de Lagiswniky, agens in magna infirmitate, Eucharistia procuratus et inunctus, ad consilium ejus Sacerdotis votum vovit cum Missa et candela: statim convaluit: et hic idem Sacerdos testatus est, quod eumdem tabernatorem sequenti die post votum suum visitavit, et eum in campo laborantem invenit.

Curantur oculi,

18 Catharina, uxor Joannis Crorea carnificis, passa est longo tempore magnum defectum in oculis; votum vovit cum Missa et signo cereo; et statim sanata est.

gravis infirmitas,

19 Puer, filius Stanislai Camenez, textoris de Casimiria, agens in magna infirmitate, devotus fuit per matrem ipsius ad sepulcrum cum Missa et candela: statimque convaluit.

d semimortua,

20 Catharina, uxor Joannis rasoris *d* de Casimi-B ria, Cracoviæ existens in foro, ex quadam sua magna infirmitate cecidit in terram, ita quod tamquam semi-mortua delata est in hospitium: sed cum se devovit cum Missa et candela, statim convaluit.

e dolor oculorum,

21 Barbara, uxor Georgii lanificis *e* de Casimiria, magnum dolorem oculorum suorum passa est: votum fecit ad sepulcrum cum crinali et oculis cereis; et statim dolor cessavit.

diuturnus morbus,

22 Eadem femina habuit puerum valde infirmum, de quo tantam tristitiam habuit, quod etiam mortem ipsius postularet: sec cum nec moreretur, nec convalesceret; votum fecit ad sepulcrum sæpe dicti Patris B. Stanislai cum Missa et lumine; et in instanti convaluit.

costa fracta,

23 Swiantocha, vetula de Casimiria, cecidit latere sub quamdam ollam, et in tantum læsa est, quod non solum sibi fregit costas lateris, sed etiam ab hac læsione infirma jacuit: votum vovit ad sepulcrum cum Missa, et convaluit.

f præ turbatione amens,

24 Nicolaus cognomento Lyssy de Casimiria, cum in judicio *f* terrestri aliqui diu contra eum valde verbis insistebant; propter hoc ipse in tanta perturbatione fuit, quod quasi amens factus nec respondere potuit: sed cum votum fecit ad sepulcrum C cum Missa, statim ad se reversus convaluit, et responsionibus suis, omnibus, qui contra eum loquebantur, satisfecit.

extremis munitus,

25 Jacobus carnifex de Casimiria, qui matrimonialiter copulatus est Hedvigi, filiæ Schonmathis, in magna infirmitate sua Eucharistia procuratus et inunctus, cum jam quasi agonizabat, devotus est ad sepulcrum pii Patris Stanislai cum Missa et lumine; ac statim cœpit melius habere et convaluit.

26 Huic simile factum est Midass Wlosaty de Casimiria.

dolor capitis,

27 Margareta relicta Joannis Wrolich carnificis de Casimiria, passa fuit longo tempore dolorem oculorum, et excæcata quod etiam viam ante se non videbat: votum vovit ad sepulcrum pii Patris cum crinali et oculis cereis, et cum quinquaginta Pater noster ante ipsius sepulcrum oratione; et statim cœpit melius habere et illuminata est in oculis suis.

pariendi difficultas,

28 Catharina, uxor Petri Bargel, sartoris de Casimiria, prægnans erat, et cum tempus pariendi venit, parere non potuit; et in suis magnis doloribus votum fecit ad sepulcrum pii Patris cum Missa; et statim post votum peperit.

depositus a medicis,

29 Catharina Racowa de Casimiria, in die Pentecostes cecidit in magnam infirmitatem, in qua jacuit usque ad quintam Dominicam, et medicus ejus D jam de vita ejus desperaverat, dicens ad filium ipsius: Gratis est jam aliquid in medicinis expendere, quia mater vestra mortalis est et non convalebit. Audiens hæc idem filius, vovit eam cum una Missa et candela ad sepulcrum; et statim cœpit melius habere et convaluit.

pustulæ manuum curantur.

30 Domina Catharina de Bessenow in tantum pustulas habuit in manibus, quod nil potuit capere in manus suas, quod etiam aliæ mulieres eam cibabant et potabant: sed cum votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa et candela, sanata est.

31 Simile factum est cuidam ancillæ de Cracovia: sed quia subticuit hoc miraculum cecidit in priorem defectum, non solum manuum, sed etiam totius corporis: et cum secundario votum fecit, et dixit hoc revelare Sacerdotibus ad Corpus-Christi, sanata est.

Pellitur febris,

32 Michael quidam, socius in scholis ad Corpus-Christi in Casimiria, cum valde febribus æstuabat; votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai, et confestim sanatus est.

Cerevisia corrupta restituitur.

33 Hedvigis Bycliangyna de Casimiria commisit E tempore æstatis cerevisiam braxare, et cum adhuc esset in braxatorio, destructa est a tempestate aeris in tantum quod omnino alba et fœtida effecta est; cum votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai; et statim meliorata est, in tantum quod eam totam *g* epropinavit.

Curantur dolores cruris.

34 Sophia, relicta Matthiæ Polgass pistoris et Consulis de Casimiria, cum magnos dolores et punctiones haberet in crure, quod vix claudicando incedere potuit; videns item quod pius P. Stanislaus multos infirmos, debiles, defectuosos sanabat; votum fecit ad sepulcrum ejus, et veniens applicuit tria lumina ardentia, et dixit tria Pater noster, et tria Ave Maria ad laudem Dei, et flectebat circa sepulcrum pii Patris, et orando et auxilium ipsius implorando, quousque finita fuit Missa, quæ ibi ad proximum altare lecta fuit pro quodam alio infirmo, qui jam per intercessionem istius Patris convaluerat; et post Benedictionem Sacerdotis surrexit, et invenit se optime sanam.

h Trium infirmitas,

35 Dorothea, uxor Laurentii *h* muratoris de Casimiria, cum valde infirmata fuit; votum fecit ad sepulcrum pii Patris cum signo cereo et Missa; et convaluit.

36 Dorothea monialis, cognomento Clauda, de Ca- F simiria, cum valde infirmata erat, votum fecit ad sepulcrum pii Patris cum una Missa et candela, et statim cœpit melius habere et convaluit.

37 Hanisnockel, carnifex de Casimiria, cum Catharina uxore sua habuit filium valde infirmum, ita quod etiam nec caput movere potuit: quem mater devovit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa et candela; et statim incepit melius habere et convaluit.

angina blasphemi,

38 Stanislaus Kassych, Consul de Casimiria, venit cum filio suo Domino Stanislao ad Dominum nostrum Præpositum; et confessus est, quo modo multoties publice inter homines locutus fuisset, dicens: Ego non credo quod iste Sacerdos ad Corpus Christi aliquem sanaret, vel aliquod signum faceret, nisi hoc experirer in me ipso. Et statim Deus permisit ei tantam squinantium, quod etiam et salivam suam glutire non potuit. Sed cum doluit de præposita detractione, et se devovit ad sepulcrum pii B. Stanislai cum signo cereo, et venit ad sepulcrum ejus, flexis genibus veniam postulavit, immediate sanitatem recepit.

dolor oculorum,

39 Catharina de Cracovia, filia Margaretæ Feleis de Casimiria, filiam suam valde infirmam devovit ad

Ex ms.

A ad sepulcrum pii P. Stanislai cum signo cereo; et statim cœpit melius habere et convaluit.

40 Catharina de Clopass, relicta Augustini linificis de Casimiria, cum valde oculos doluit; votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum crinali cereo et oculis cereis : sed quia pauper non habuit unde emeret illud crinale, permansit in dolore suo aliquot diebus. Cui pius P. Stanislaus apparuit, et dedit ei crinale cereum, dicens : Pauper es, non habes unde emeres signum cereum, quod vovisti mihi : vade ergo et pone hoc crinale super sepulcrum meum, et manifesta hoc signum quod in te Dominus Deus per merita mea operabitur, ut inde Deus glorificetur. Et cum venit ad sepulcrum pii P. Stanislai, et ibi flexis genibus oravit Orationem Dominicam, statim cessavit dolor oculorum ejus.

Inflatio corporis totius,

41 Jacobus servitor Ecclesiæ S. Leonardi extra muros Casimirienses, cum totum corpus ejus fuit inflatum, et præcipue crura cum pedibus; ab illa inflatione et interiori defectu corporis in tantum infirmatus, quod cœpit jam quasi agonizare, quod etiam ei jam lumen porrigebant. Admonitus ad Præposito Domino suo, ut votum faceret ad sepulcrum pii P. Stanislai, cœpit modicum deliberare : et cum B bonam voluntatem habuit ad supradictum votum, confortatus surrexit et flexit genua in lectulo suo, votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa, candela, et pedibus cereis : et statim omnis illa inflatio evanuit, et ipse optime convaluit, et votum suum complevit.

42 Udalricus, mercator de Cracovia cum multum infirmatus fuit, uxor ejus eum dedovit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa et signo cereo; et statim cœpit melius habere et convaluit.

dolor brachii,

43 Stanislaus Schordyl, civis de Casimiria, habuit quemdam magnum dolorem in brachio uno, ita ut manum præ dolore et debilitate levare non potuit: quem defectum passus est a festo Pentecostis usque ad Dominicam sextam post Trinitatis : qui cum fecisset votum ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa et manu cerea; statim convaluit.

cæcitas unius oculi.

44 Agnes, uxor Galhor carnificis de Casimiria, cum præ magna tristitia et fletu oculus unus ejus destructus fuit, sic quod pellicula sive macula visum in eo texerat, quod illo oculo nihil videre potuit : perterrita ne sic semper permaneret, votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum crinali et oculis cereis; et statim illa pellicula cœpit evanescere et ex toto deperiit.

Debitum solvitur.

C 45 Eadem Agnes cum in magna angaria fuit a quodam creditore pro debito centum florenorum; fecit votum ad sepulcrum pii P. Stanislai cum signo cereo, ut sibi a Domino meritis suis impetraret, quod causa sua secundum suum desiderium bonum finem sortiretur : et factum est sicut ipsa postulavit.

Convalescit laborans punctionibus

46 Eadem Agnes cum maximas punctiones in toto corpore suo haberet, sic quod nec jacendo, nec sedendo, nec etiam deambulando quietem habere poterat; votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum imagine cerea : et statim cœpit melius habere, et dolor ejus omnino evanuit.

et dolore cordis.

47 Catharina, uxor Nicolai Kansochleba, civis de Casimiria, cum maximum dolorem cordis et totius corporis passa fuit; votum vovit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum corde cereo : statim dolor cessavit et votum adimplevit. Sed quia hoc miraculum [siluit] quod Deus in ea fecit per merita pii P. Stanislai, ideo eam idem dolor arripuit : sed ipsa idem votum repetivit cum Missa et lumine, et hoc Sacerdotibus revelare : statim æque convaluit.

Sanatur vacca.

48 Dorothea, uxor Matthiæ cujusdam hortulani de Casimiria, habens unam vaccam, quæ ei per tres dies multum infirmabatur, et tota inflata nullum pabulum accipiebat. Mulier illa multum constristata si eam amitteret; refugium habuit ad pium P. Stanislaum, et votum vovit ad sepulcrum ejus cum signo cereo, Missa, et lumine : statim vacca sana surrexit : et ante ipsam pabulum posuit; et comedere noluit, sed fortiter mugiebat. Ipsa mulier intelligens quod vacca sitiebat, arripiens urceum ad fontem cucurrit pro aqua; sed trahens phalangam cum urceo ad fontem, phalangam fregit, et urceus cadens super quoddam lignum in fonte totus dissipatus est: quæ anxia pro vacca ne siti moreretur, flexit genua circa fontem, invocans auxilium pii P. Stanislai; statimque phalanga pariter cum urceo redintegrata fuerunt, et hausit aquam, et vaccam refecit, quæ integraliter sanata est. D

Phalanga et urceus fracta redintegrantur.

Curantur dolor pectoris,

49 Rachael, smigmator de Casimiria, cum magnum dolorem cordis et pectoris passus fuit; votum vovit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum cereo corde et pectore, et Missa : et statim sanatus est.

corpus tumidum,

50 Margareta, vidua de Regali-ponte, habens puerum IV annorum, qui multum infirmabatur et totus intumuit, sic quod etiam de vita ejus desperabat; ad monitionem aliarum mulierum vovit puerum ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa et lumine : et statim puer convaluit. E

dolor dentium gravissimus,

51 Quædam vidua de Cracovia, cum dentes per tres dies valde doluit, sic quod etiam præ dolore acerbissimo in quodam collario sola sedebat, recoluit auxilia, quæ Deus nunc facit hominibus per merita pii P. Stanislai; fecit votum ad sepulcrum ejus cum cereo crinali et oculis : et statim post emissionem voti dolor dentium ejus cessavit.

cæcitas.

52 Jacobus Obaio Cmeto de Pychowice, cum dolorem oculorum magnum passus fuit; ita quod etiam longo tempore nihil vidit; votum vovit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum crinali et oculis cereis, et una Missa : statim cessavit dolor oculorum ejus et incepit videre.

Ob miraculum non proditum relapsa, denuo curatur.

53 Margareta virgo, filia Nicolai Gauron de Cracovia, cum magnum dolorem passa fuit oculorum, ita quod etiam nil jam videre potuit; votum vovit ad sepulcrum pii P. Stanislai cur signo cereo, candela, et Missa : statim dolor oculorum cessavit, et in eis fuit illuminata. Sed quia hoc miraculum tacuit, ideo eam magnus dolor brachii arripuit. Agnoscens illa peccatum suum, secundum votum fecit cum Missa et candela, et statim dolor cessavit : quæ veniens ad Sacerdotem quemdam monasterii nostri, omnia quæ sibi contigerant manifestavit, et petivit ut hoc miraculum in sermone coram populo publicaretur. F

Pelluntur dolor pedum,

54 Martha, relicta N. Phrad de Cracovia, cum quemdam dolorem pedum et quasi totius corporis sæpius passa fuit, et ex illis doloribus sæpius valde infirmabatur. Et nunc certo tempore circa festum Mariæ Magdalenæ etiam eamdem infirmitatem passa fuit. Veniens ad eam filius suus, vir Religiosus, admonuit ut votum faceret ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa et candela : et cum hoc fecisset, convaluit, et usque modo sana est.

febris,

55 Albertus, luti figulus de Casimiria, cum nimiam febrim passus fuit, votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum una Missa; et statim febris cessavit.

infirmitas,

56 Margareta Troperyn de Cracovia, quia valde infirmum puerum habuit, devovit eum ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa, candela, et signo cereo; et statim puer convaluit.

dolor pectoris,

57 Dominus Jacobus, Provisor coquinæ monasterii Corporis-Christi in Casimiria, cum magnum dolorem pectoris et totius anterioris partis corporis sui passus fuit; devovit se ad sepulcrum pii P. Stanislai cum una Missa; et sanatus est.

A

angina,

58 Matthias coquus ibidem, cum valde squinantiam passus fuit, sic quod etiam jam glutire non potuit; votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai; et infirmitas cessavit.

dolor pectoris et capitis,

59 Dorothea, relicta Matthiæ Paczoska sutoris de Casimiria, cum magnum dolorem pectoris, capitis, et caliginem oculorum passa fuit; votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa et candela; et in omnibus convaluit.

et oculorum:

60 Jacobus Clericus de schola Corporis-Christi in Casimiria, cum magnum dolorem oculorum passus fuit; ex consilio Dominæ suæ K. Wiczislowx, votum fecit apud sepulcrum pii P. Stanislai cum crinali et oculis cereis, et dolor cessavit.

dolor 7 dierum,

61 Domina Catharina, uxor Domini Stanislai Wiczislo de Casimiria, cum magnum dolorem ultra quam per hebdomadam perpessa fuit; votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum cereo crinali, et statim dolor cessavit.

obstructio pectoris et tussis,

62 Domina Elisabeth, relicta Domini Clementis, textoris et Consulis de Casimiria, cum dolorem et oppilationem pectoris, et tantam raucitatem cum magna tussi, sic quod vix loqui potuit, passa fuit: cum votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai, cum Missa et pectore cereo, statim convaluit.

B

oculi sanguine stillantes,

63 Barbara, relicta N. Kokornach de Cracovia, cum ita valide dolorem oculorum passa fuit, quod ei sanguis de eis effluebat; votum vovit per tres vices visitare sepulcrum pii P. Stanislai, et ibi qualibet vice flexis genibus dicere ad laudem Dei duodecim Pater noster: statim dolor cessavit.

dysenteria,

64 Catharina, soror Nowahowa de Cracovia, cum dysenteriam valde passa fuit, vovit votum ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa, et convaluit.

gravis dolor capitis.

65 Catharina cæca de domo nostra, in cœmeterio circa scholam cum maximum dolorem passa fuit capitis, sic quod timuit ne rationem amitteret, votum vovit ad sepulcrum pii P. Stanislai; et statim dolor cessavit.

Votum non solvens tertio æger, tertio sanatur,

66 Nicolaus cognomento Skars, de Casimiria braxator, cum una dierum braxaret cerevisiam in quodam braxatorio, cecidit super eum maceries et paries argilleus, qui eum ita concussit, et multipliciter vulneravit, et præcipue in capite, scapulis et brachiis, quod minus qui eum vidit sperabat de vita ejus longiori. Videns hoc uxor ejus et quædam aliæ mulieres, devoverunt eum ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa et candela; et statim ad se reversus cœpit uti ratione, manducare, et bibere, et in brevi fuit sanatus; ita quod etiam cœpit cerevisiam braxare. Sed quia distulit votum suum adimplere, ideo eum arripuit tantus dolor et punctiones capitis, quod timuit rationem amittere. Fecit iterum secundum votum ad sepulcrum pii P. Stanislai cum crinali cereo; et statim dolor cessavit. Et post sanationem adhuc distulit adimplere vota sua, ideo eum arripuit magnus dolor, ab umbilico incipiendo usque ad pedes. Videns quod eum Dominus sic plagaret propter suam negligentiam, flexis genibus vovit Domino Deo et pio P. Stanislao, quod quantocius posset ambulare, sua vota vellet adimplere; et statim dolor cessavit; et ipse sequenti die vota sua adimplevit.

Tentatione et phrenesi liberatam se reticens relabitur,

67 Barbara, monialis de tertia Regula S. Francisci, cum magnas tentationes a dæmone in visione nocturna passa fuit, et ipsa dæmoni fortiter resistendo valde fatigata fuit, et ex illo phrenesim capitis incurrit; apparuit ei pius P. Stanislaus, et dæmonem ab ea repulit, et manum suam super caput ejus posuit, eamque sanat, admonens et informans, quomodo dæmoni resistere deberet et a se repellere. Ex hoc ipsa ad devotionem pii Patris provocata, devovit se ad sepulcrum ejus cum Missa et candela, quod statim eadem die explevit. Sed quia hoc miraculum tacuit, propterea in majorem tentationem et dolorem capitis incurrit: et existens in tali tentatione et dolore, devovit se secundario ad sepulcrum pii P. Stanislai cum crinali cereo; et statim rata in spiritu vidit talem visionem. Videbatur enim sibi quod erat in quadam ecclesia pulcherrima, in quam vidit intrare solennem processionem. Laicorum Regularium, inter quos vidit pium P. Stanislaum cum Fratre Jacobo Zbignei; qui scilicet Jacobus accessit ad illam matronam, et recipiens eam per pallium, dixit ad eam: Sequere hanc processionem, et ego rogabo pro te istum pium P. Stanislaum, qui pro te intercedet ad Dominum Deum, et sanabit te. Quæ secuta est illam processionem Laicorum Regularium, qui intraverunt chorum, et divisi sunt in duas partes. Ex quibus omnibus soli duo, videlicet P. Stanislaus et Dominus Jacobus accesserunt ad altare, et divina celebraverunt: et infra divina sensit illa Monialis suavem odorem, qui per illam totam diem a naribus ejus non recessit. Post divina accessit ad eam pius P. Stanislaus, et manibus suis leniter compressit caput ejus, et dixit ad eam: Ecce jam sanata es, jam ultra non timeas dæmonem, nec istam infirmitatem. Et sanata est.

D

EX MS.

et per illustrem visionem iterum liberatur:

E

ulcus evanescit.

68 Dorothea, soror Petri et Nicolai Molner, confessa est quomodo se vena una sub talo pedis dexteri ejus aperuit, et quod in tantum sanguis de ipso fluxit per aliquot horas, quod vix supervixit: et postea in eodem loco ei ulcus magnum factum fuit quod nullo modo potuit curari: sed cum votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai, cum Missa et candela, ulcus evanuit.

Concordia componitur: oculi sanantur.

69 Nicolaus filius ejus cum valde difficilem causam habuit propter seditionem quamdam, quam habuit in quadam civitate, sic quod nullibi securus fuit. Similiter idem magnum defectum habuit in oculis suis. Mater ipsius fecit votum ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa et candela; ut Deus per merita ipsius pii P. Stanislai daret amicabilem concordiam inter filium suum et ipsius inimicos, et ut sanaretur in oculis suis: et sicut postulavit, sic factum est.

Curantur ulcus brachii

70 Felix Consul de Casimiria, cum magnum dolorem cum turgente ulcere in uno brachio passus fuit, in tantum quod jam nec manum nec digitos movere potuit: fecit votum ad sepulcrum pii P. Stanislai cum cereo brachio, et manu et statim cœpit melius habere et sanatus est.

F

et pustulæ faciei:

71 Margareta uxor ejus in tantum pustulata fuit in facie, quod quasi leprosa apparuit: devovit se pro sanitate sua ad S. Stanislaum Martyrem et Episcopum, et ad S. Laurentium. Nil juvit. Sed cum votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai, cum aliquibus signis cereis; et veniens ad sepulcrum ejus posuit ibi signa illa cerea, et flexis genibus dixit aliquot Pater noster ad laudem Dei omnipotentis, et invocavit auxilium pii P. Stanislai, statim mundata est facies ejus.

item sterilitas et subita amentia,

72 Anna, uxor Martini Heckel carnificis de Casimiria, cum per aliquot annos prolem non habuisset, votum fecit pio P. Stanislao cum aliquibus luminibus et Missa; et per merita ipsius a Deo prolem impetravit. Et existens prægnans et prope partum, una dierum cum in tempestate magna de ecclesia in domum suam iret, fulmen valide percussit, et in tantum ipsa ab illo ictu est perterrita; quod amens facta in terram cecidit. Ipsa intra se votum vovit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa et candela, ut eam Deus per ejus intercessionem sanaret, et prolem a periculo conservaret: statim confortata surrexit, et puerum vivum in utero suo sensit.

varius dolor,

73 Anna, relicta N. Krettel de Casimiria, cum magnum dolorem capitis, colli, et brachii passa fuit; devovit

A devovit se ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa et lumine: et statim sanata est.

Ex MS.

infirmitas integri anni. 74 Margareta Lyskowa, cum quamdam gravem infirmitatem femineam, ultra quam per integrum annum, passa fuit; votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum quodam signo cereo: et cum votum suum adimplevit, statim sanata est.

Sæpius sanatam se tacens relabitur identidem 75 Eadem femina cum vulnera in lingua sua habuit, de quibus, quando comedit, magnum dolorem passa est: aliquoties votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai, et aliquoties sanata fuit. Videns ipsa quod semper recidivabat in priorem infirmitatem; cognovit quia hoc ex isto eveniret, quia ipsa ista miracula tacebat et Sacerdotibus non manifestabat. Una dierum veniens ad Sacerdotem quemdam confessa est suam negligentiam; et iterum votum ex consilio illius Sacerdotis fecit, sic quot tribus diebus visitavit sepulcrum pii Patris et semper decem Pater noster et decem Ave Maria dixit flexis genibus, ad laudes Dei et B. Virginis: et jam ex integro sanata est.

Abiguntur ulcera crurum et pedum. 76 Dorothea Bochanska, cum tumorem crurum et pedum cum ulceribus et vulneribus passa fuit, sic quod ab illo magno dolore valde infirmabatur; votum vovit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa, B candela, et pede cereo: statim infirmitas abcessit, et de lecto surrexit: sed tumor, ulcera, et vulnera de pedibus et cruribus non recesserunt per unam integram hebdomadam, in qua neglexit votum suum adimplere. Sed statim cum votum suum adimplevit, immediate circa sepulcrum pii Patris, ex integro sanitatem recepit.

difficultas pariendi, 77 Dorothea, uxor Petri piscatoris in Pobrtesse, cum prægnans erat, et tempus pariendi advenit; nullo modo parere potuit. Sed cum votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa et lumine, statim sanum puerum effudit.

tentatio luxuriæ, 78 Agnes, conthoralis Michaelis Holhor de Casimiria, cum per longum tempus sæpissime et quasi semper quando fuit in ecclesia in orationibus suis, tentationes habuit de luxuria cum magna delectatione; et licet restitit, tamen vincere non potuit, sic etiam quod aliquando præ angustia de ecclesia fugit. Sed cum votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum orationibus, statim eam dimisit illa tentatio, quod ultra cum tranquillo corde oraret, et Deum deprecaretur pro necessitatibus suis.

item ulcus oculi 79 Puer Joannis Boner mercatoris de Cracovia, cum magnum ulcus rubeum, ad modum ovi gallinarum, super oculo habuisset; devotus a parentibus C suis ad sepulcrum pii P. Stanislai, statim ulcus evanuit.

et pedis, 80 Cum puero Udalrici mercatoris de Cracovia magnum ulcus in talo pedis dexteri crevisset, sic quod timuerunt contractionem ipsius pedis: mater ejus Catharina devovit eum ad sepulcrum pii P. Stanislai cum pede cereo; et statim post id votum ulcus ruptum est, et sanies effluxit, et puer ille sanatus est.

dolor manus et brachii, 81 Stanislaus Hybale de Casimiria, cum magnum dolorem manus et brachii passus fuit, sic quod etiam præ dolore nec dormire potuit: votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum manu cerea, et sanatus est.

et pedis. 82 Margareta ipsius uxor, cum magnum dolorem unius pedis sui passa fuit, devovit se ad sepulcrum pii P. Stanislai cum pede cereo; et sanata fuit. Sed quia hoc miraculum tacuit, quod Deus omnipotens per merita pii Patris in ea fecit; ideo recidivavit, et multo majorem dolorem cum ulceribus et vulneribus in eodem pede passa est, quam antea passa fuit. Ipsa considerans ultionem divinam, prius votum repetivit; et voto completo ad Sacerdotem accessit, et omnia quæ secum gesta fuerunt enarravit: postea accessit D ad sepulcrum beati P. Stanislai, et oratione fusa, statim sanata est.

Curantur morbus diuturnus, 83 Domina Hedvigis, relicta D. Sebastiani de Cracovia, cum in magna infirmitate jaceret, et in medicos multam pecuniam consumpsisset, nec quidquam eam juvabant, devovit se ad sepulcrum B. P. Stanislai cum imagine cerea, et statim cœpit melius habere et convaluit.

epilepsia, 84 Virgo Catharina, filia Stanislai Mirosschek de Kleparz, cum morbum epilepticum longo tempore passa fuisset, qui eam sæpius projecit de lecto et de mensa; et nullus medicus eam juvare potuit: ex consilio cujusdam Sacerdotis cognati sui devovit se ad sepulcrum B. P. Stanislai cum Missa et candela, et illud adire nudis pedibus, et solum in laneis; et cum votum id adimplesset, Deus omnipotens eam adjuvit per merita pii P. Stanislai, quod eam morbus ille amplius numquam vexavit.

febris, 85 Andreas cognomento Maych de Casimiria braxator, cum acutissimam febrim pateretur, devovit se ad sepulcrum B. P. Stanislai cum portione ceræ: immediate post emissionem voti eum febris dimisit, et ab illo tempore eam amplius non est passus. E

dolor brachii 86 Margareta, relicta Ambrosi Zonthag de Casimiria, magnum dolorem patiebatur in brachio uno, ita quod præ dolore nec bene dormire, nec brachium levare potuit: sed cum votum fecit ad sepulcrum B. P. Stanislai, cum Missa et brachio cereo; statim dolor cessavit, et in brachio bene sanata est.

et pedum acerrimus, 87 Stanislaus Cassick, Consul de Casimiria, magnum dolorem pedum passus fuit, quod etiam præ dolore nec quiescere potuit, et postulabat sibi eos abscindere: sed cum eum uxor sua devovit ad sepulcrum B. P. Stanislai cum Missa et pedibus cereis; statim ille dolor evanuit, et ipse immediate obdormivit.

punctiones cordis, 88 Hedvigis uxor ejus magnas punctiones habuit in toto corpore et præcipue in corde, et cum hoc magnum dolorem capitis: sed cum se devovit ad sepulcrum B. P. Stanislai cum Missa et imagine et cerea; statim cœpit melius habere, et optime sanata est.

febris, 89 Catharina, famula ipsius Hedvigis, acutissimam febrim cum magno dolore passa fuit: devota a Domina sua ad sepulcrum pii P. Stanislai cum corde cereo, quinque luminibus, et quindecim Pater noster; statim convaluit.

punctiones capitis 90 Dorothea, alia famula supradictæ Hedvigis, F magnas punctiones passa fuit in toto corpore, et præcipue in capite: sed cum devota fuit ad sepulcrum B. P. Stanislai cum crinali cereo, quinque luminibus, et quindecim Pater noster: statim illæ punctiones et dolores cessaverunt.

Conjux honestus impetratur. 91 Quædam persona, quæ non vult nominari, cum fuit in statu malo et fama pessima inter homines, sæpe visitavit sepulcrum B. P. Stanislai, petens cum fiducia magna; ut pius Pater sibi apud Dominum Deum impetraret, quod eam vir aliquis bonus et honestus in uxorem duceret, ut sic ad statum honestum veniret. Et propter hoc vovit convenire aliquem Sacerdotem ad celebrandam unam Missam ad honorem Dei, coram sepulcro pii P. Stanislai, ad quam Missam dedit unam solennem candelam: et sicut postulavit a pio Patre, sic factum est.

Evanescit ulcus brachii. 92 Stanislaus Sczyrba de Casimiria, cum ulcus sive morbum magnum in brachio habuit, sic quod multis diebus laborare non potuit, nec præ dolore quiescere: devovit se ad sepulcrum B. P. Stanislai cum Missa, candela, et manu cerea, et sanatus est.

Curatur febris, 93 Joannes Zontag, carnifex de Casimiria, cum acutissimam febrim passus fuit, devovit se ad sepulcrum

A crum pii P. Stanislai cum Missa et candela; et statim febris eum dimisit, et sanatus est.

et inflatio colli.

94 Anna, uxor ipsius, cum inflationem colli cum acutissimo dolore passa fuit, sic quod nec quiescere nec manducare potuit; devovit se ad sepulcrum B. P. Stanislai cum Missa, candela, et insigni cereo; et statim cœpit melius habere et sanata est.

Extremis munita integram sanitatem recipit.

95 Anna, uxor Alberti sartoris de Casimiria, diversas infirmitates passa fuit, cum accutissimis doloribus in omnibus membris corporis sui. Et cum jam cum Confessione et Sacramentis Ecclesiæ ad mortem procurata fuit, ex consilio Confessoris sui se devovit ad sepulcrum beati viri Stanislai cum Missa, candela, et imagine cerea, et misit se adducere ad sepulcrum pii Patris; circa quod flectens et appodiata sepulcro, integram sanitatem accepit.

Lippitudo abstergitur:

96 Puer Matthiæ pictoris de Cracovia, cum in instanti nativitatis suæ oculos valde lippos habuit, devotus a matre sua ad sepulcrum B. P. Stanislai, cum crinali et oculis cereis; statim sanatus est in oculis suis.

item dolores gingivæ,

97 Alius puer ejusdem Matthiæ, cum quamdam infirmitatem gingivarum passus fuit, devotus ad sepulcrum B. viri Stanislai cum mandibula et dentibus
B cereis, sanatus est.

umbilici per 7 annos,

98 Bartholomæus Bierowsky, carnifex de Casimiria, per septem annos magnum dolorem in corpore suo, et præcipue circa umbilicum passus fuit, ita quod sæpe præ magno dolore nec ambulare potuit, neque manducare ausus fuit; quia quando in illo magno dolore aliquid comedit, ille dolor in eo in tantum augmentatus fuit, quod præ magno dolore vix supervixit. Sed cum se devovit ad sepulcrum B. P. Stanislai, cum Missa et umbilico cereo; statim dolor ille cessavit, et omnimode sanatus est.

dentium,

99 Idem Bartholomæus uno tempore passus est acerbissimum dolorem dentium; sed cum se devovit ad sepulcrum pii P. Stanislai, cum una Missa, statim dolor evanuit.

inguinis,

100 Veronica N. Odolef de Crozna ita magnum dolorem inguinum passa fuit, quod etiam præ dolore nec ambulare nec quiescere potuit: sed cum se ad sepulcrum B. P. Stanislai cum insignio cereo devovit; statim dolor cessavit, et ex integro sanata est.

pectoris,

101 Blasius et Margareta de Castro Cracoviensi puerum habuerunt, qui magnum dolorem pectoris sustinuit, qui die ac nocte præ magno dolore plorabat
C et clamabat. Sed cum devotus fuit ad sepulcrum pii P. Stanislai, cum Missa et pectore cereo; statim dolor ejus cessavit, et sanus ad sepulcrum B. P. Stanislai delatus est.

mamillarum,

102 Catharina, uxor Petri Bragel, sartoris de Casimiria, cum magnum dolorem in toto corpore suo et præcipue in pectore et mamillis suis passa fuit, quod etiam præ magno dolore infantem suum lactare non potuit: sed cum se devovit ad sepulcrum B. P. Stanislai, cum insigni cereo; statim sanata est.

genu,

103 Jacobus mercator de Casimiria, magnum dolorem passus fuit in genu, sic quod præ vehementi dolore nec laborare nec quiescere potuit: sed cum votum fecit ad sepulcrum B. P. Stanislai, cum Missa et lumine; statim cœpit melius habere, et dolor ille evanuit.

oculorum et dorsi,

104 Catharina Sosomeryn de Cracovia, cum magnum dolorem oculorum et dorsi passa fuit, ex inductione aliquorum hominum devovit se ad sepulcrum B. P. Stanislai, cum Missa et imagine cerea; et statim incepit melius habere et sanata est.

atque capitis.

105 Margareta, uxor Jacobi Smersneyder de Cracovia, magnum dolorem capitis passa fuit, sic quod ab illo dolore excæcata fuit; quem defectum per aliquot hebdomadas patiebatur. Sed cum a quadam muliere audivit, quod Deus omnipotens per me- D
rita B. P. Stanislai homines sanaret: ipsa fecit votum ad sepulcrum pii Patris cum Missa, et crinali, et oculis cereis; et statim sanata fuit. Sed quia negligens fuit ad voti sui impletionem et sanitatis suæ manifestationem, ideo econtra cecidit in pristinam infirmitatem.

Curantur punctiones umbilici,

106 Nicolaus Hechel, carnifex de Casimiria, magnas corrosiones et punctiones habuit in toto corpore suo, et præcipue circa umbilicum corporis sui, quem defectum multis diebus passus fuit, ita quod etiam præ magnis doloribus suspicabatur sibi mortem imminere: ideo misit pro Confessore suo et confessus peccata sua, libentissime voluit procurari Corpore Divino: sed quia sæpius vomitabat, dissuasit hoc Confessor suus, propter periculum quod potuisset sibi evenire: sed sibi suasit ut votum ad sepulcrum B. P. Stanislai faceret. Quod et ipse fecit, cum Missa et insignio cereo: et Deus omnipotens eum adjuvit, quod post completionem voti sui optime sanatus est.

dolor dentium,

107 Catharina, uxor ejus, cum magnum dolorem dentium passa fuit, quod etiam præ magno dolore per aliquot dies nil nisi liquida comedere potuit: fe- E
cit votum ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa: et quam cito illa Missa completa fuit, ipsa liberata est a dolore suo.

cæcitas ex dolore orta.

108 Catharina, uxor Michaelis sartoris de Casimiria, de platea S. Jacobi, per longum tempus magnum dolorem corporis sui, ab umbilico incipiendo et supra usque ad caput, passa fuit, sic quod excæcata per tres hebdomadas nihil videre potuit. In ea ipsius infirmitate apparuit ei B. P. Stanislaus in tali visione; quod stetit erectus in sepulcro suo, et dixit illi mulieri: Veni ad sepulcrum meum, et sanaberis. Et ipsa ad se reversa votum fecit ad sepulcrum pii Patris, cum Missa et imagine cerea: et statim illuminata fuit in oculis suis, et completo voto suo omnimode est sanata in corpore suo.

Apparet ægræ B. Stanislaus,

ex lapsu pæne mortua sibi restituitur

109 Pyechna, lotrix Domini Stanislai Præpositi ad S. Leonardum extra muros Casimiriensis, dum acutissimam quartanam passa fuisset, ita quod aliquando semiviva jacuit, et semel præ magnis doloribus et æstuatione febris de fornace cecidit, et semimortua de stuba elata fuit: et cum ad se rediit, votum fecit ex admonitione Domini sui ad sepulcrum B. viri Stanislai, cum Missa et candela; statim ab ea infirmitate liberata fuit. F

et constipata laxatur.

110 Eadem mulier, cum valde constipata fuit, nec eam quisquam hominum juvare potuit; iterum votum fecit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa; et immediate post votum convaluit.

Curantur dolores capitis.

111 Barbara, relicta Nicolai artificis de Casimiria, cum ita magnum dolorem capitis passa fuit ut sibi videbatur, quod oculi ejus rumpi voluerunt; ex inductione quorumdam hominum fecit votum ad sepulcrum B. viri Stanislai, cum Missa et crinali cereo; et statim post votum dolor capitis et oculorum ejus cessavit.

112 Stanislaus Schordil, cum magnum dolorem capitis et faciei passus fuit, sic quod nec quiescere potuit; recursum habuit ad B. virum Stanislaum, eum suis devotis orationibus invocando; et cum votum fecit ad sepulcrum ipsius cum Missa et insignio cereo, statim dolor cessavit et omnimode sanatus est.

Rupta interiora solidantur.

113 Matthias filiaster ipsius, cum octuale cerevisiæ solus de curru levavit, ita læsus, ruptus, et confractus fuit in interioribus suis, quod sanguis per eum fluebat: statim cum votum ad sepulcrum pii P. Stanislai fecit cum Missa et imagine cerea, sanatus est et convaluit.

EX MS. Intestinorum dolor bis tollitur,

114 Margareta, filia Nicolai Nowak de Wolia, ita acerbum dolorem interiorem passa fuit, quod die ac nocte clamabat. Sed cum eam mater ipsius devovit ad sepulcrum B. P. Stanislai cum una Missa; immediate dolor ipsius cessavit. Sed quia hoc miraculum ad laudem Dei Sacerdotibus ad Corpus-Christi non manifestavit; ideo post quatuor hebdomadas illam puellam idem dolor apprehendit. Sed cum mater ipsius ab aliquibus feminis inducta fuit, quod secundario voveret, et ut votum, quod prius fecerat sine mora impleret et miraculum manifestare vellet: statim virgo illa secundario sanata fuit, quam mater sua optime sanam ad sepulcrum pii Patris adduxit.

k item cordis et pectoris,

115 Veronica *k* oleatrix de Casimiria, cum magnum dolorem in pectore, et præcipue circa cor suum passa fuit aliquot diebus; votum fecit ad sepulcrum B. P. Stanislai cum quindecim Pater noster, quod ea flexis genibus ad sepulcrum ejus ad laudem Dei dicere vellet; statim ille dolor cessavit.

uti et cæcitas,

116 Nicolaus Scholowyck, piscator de suburbio Casimiriensi, homo senex, cum longo tempore cæcus fuisset; uxor ipsius eum devovit ad sepulcrum B. P. Stanislai, cum crinali et oculis cereis; cum quo crinali eum adduxit ad sepulcrum ejusdem Patris; et statim illuminatus est.

l et dolor capitis.

117 Petrus *l* serator de Warshovia, cum ultra quam per medium annum ita doluit oculos, quod omnino nihil laborare potuit; ex inductione quorumdam hominum se devovit ad sepulcrum pii P. Stanislai, cum Missa et crinali cereo. Prima nocte post emissionem voti apparuit ei supradictus Pater in specie Episcopi, et benedixit ei, et dixit: Sequere me. Et secutus est eum usque ad sepulcrum præfati Patris, qui dixit ad eum: Flecte genua, et dic tria Pater noster ad laudem S. Trinitatis. Quod cum fecisset, statim dolor oculorum cessavit, et immediate illuminatus est.

m Ægre parienti succurritur.

118 Catharina, uxor Clementis *m* ferrifori de Cracovia, prægnans, cum tribus diebus graviter laboraret in partu, sic quod jacuit tertia die semiviva, quod etiam aliqui æstimabant esse mortuam; cum ex inductione cujusdam mulieris devota fuit ad sepulcrum B. viri Stanislai, cum Missa et candela; statim peperit et convaluit.

Punctiones et dolor capitis cessant.

119 Margareta, filia Nicolai Hechel carnificis de Camisiria, ita magnas punctiones et dolorem in capite suo sustinuit ultra quam per annum, quod timuit infatuationem; sed cum se devovit ad sepulcrum B. P. Stanislai cum Missa et candela; statim sanata fuit. Sed quia votum suum non statim adimplevit, ecce eam, ut prior, dolor cum punctionibus arripuit: ipsa autem flexis genibus vovit, quod statim sequenti die votum suum adimplere vellet; et statim dolor ipsius cessavit.

Curatur dolor pedis

120 Agnes Ortulana, mater pauperis de Casimiria, cum magnum dolorem in pede uno sustinuit, devovit se ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa, lumine et pede cereo, statim dolor ipsius cessavit.

cruris et capitis,

121 Hedvigis, uxor Stanislai Kassiez Consulis Casimiriæ, cum magnum dolorem in cruribus et capite passa fuit, devovit se ad sepulcrum B. Patris cum Missa et insignio cereo; et statim omnis ille dolor cessavit. Sed quia in longum promissum suum protraxit, ideo eam idem dolor ejus arripuit et acriter vexavit; ipsa autem ad sepulcrum pii P. Stanislai accessit, et ibi flexis genibus votum suum repetivit, quod idem sine mora adimplere vellet: et statim ille dolor acerbissimus ab ea cessavit.

facies inflammata,

122 Catharina, uxor Stanislai Wyczislo Consulis de Casimiria, ita magnum dolorem capitis passa fuit, quod tota facies ipsius intumuerit. Sed cum se devovit ad sepulcrum B. P. Stanislai cum insignio cereo, statim dolor capitis ejus cessavit, et tumor faciei evanuit.

cordis angustia,

123 Eadem Domina, cum una dierum erat in ecclesia Corporis-Christi in Casimiria, ubi corpus pii patris quiescit; tantus dolor cordis eam invasit, quod etiam mortem timuerit. Statim quocumque modo potuit accessit ad sepulcrum B. viri Stanislai, et dixit aliquot Pater noster ad laudem Dei, et commisit se auxilio præfati Patris: immediate convaluit.

ægritudo capitis,

124 Catharina, uxor Nicolai Hechel in Casimiria, morbum quemdam intrinsecum in capite habuit; de quo tantum dolorem passa fuit, quod nec quiescere, nec dormire potuit: sed cum se ad sepulcrum B. P. Stanislai devovit cum una Missa, statim convaluit.

ulcus in facie,

125 Margareta apud Wycslo manens, passa fuit gravem dolorem in lingua, ita quod nec loqui nec comedere potuit, quia pustulam magnam habuit in lingua, a qua pustula etiam graviter patiebatur in dentibus. In quo dolore ivit ad sepulcrum pii Patris, devovendo se cum lingua cerea, et mandibula, et quibusdam devotis orationibus: et statim orans ante sepulcrum ista pustula super lingua rupta sibi fuit; quod illo die bene loquebatur et comedebat; sed dolor ex dentibus eam non dimisit, quia distulit votum. Postquam autem votum, quod promiserat, complevit cum signis, per merita pii Patris liberata est.

n pustula in facie

126 Dorothea, uxor Nicolai *n* coloristæ, alias falbierz, de Cracovia, in facie sua magnas pustulas habuit, ita ut æstimabatur leprosa, ex quibus pustulis gravem patiebatur dolorem, sic quod nullum medicamen juvit: ex consilio igitur quarumdam personarum votum vovit ad sepulcrum pii P. Stanislai, cum Missa, et cerea facie, ac candela: post votum emissum per merita pii Patris statim sanata est, ita quod nec aliqua pustula mansit in facie sua.

dolor oculorum et cæcitas,

127 Joannes Fredel pectinator, alias gizebienicz, de Cracovia, tantum dolorem et cæcitatem oculorum a festo Margaretæ Virginis usque ad festum Elizabethe fuit passus, quod nihil videre potuit: nec ullus hominum eum juvare potuit. Devovit se ad diversos Sanctos, eorum auxilium implorando; nihil profuit. Sed cum a quodam vicino suo sibi dictum fuit, quomodo Deus omnipotens per merita B. Stanislai cujusdam Patris ad Corpus-Christi multa miracula, in diversis defectibus hominum utriusque sexus, operatur; devovit se ad sepulcrum illius Patris, cum Missa et crinali cereo; et statim dolor cessavit, et bene convaluit.

intoxicati veneno letali.

128 Paulus Krauws luti figulus de Ponte-Regali, pariter cum uxore sua Anna intoxicati fuerunt ita forti veneno, quod in toto corpore ita inflati fuerunt, quod mirum fuit, quod non crepuerunt. Et cum eorum urinam Dominus Doctor Regula conspexisset, dixit, quod ita acutissimum venenum accepissent, quod mirum est, quod statim ambo non sunt mortui. Et ait: Gratis est quidquid impendunt in medicis et antidotis, quia eos nullus hominum sanare potest. Et in illa infirmitate per integram hebdomadam de lecto suo non surrexerunt, quotidie mortem expectantes, et nullo modo supervivere sperantes. Sed cum ex consilio cujusdam boni viri, votum ad sepulcrum B. P. Stanislai cum una Missa et signis cereis fecissent; statim ambo convaluerunt, et ad sepulcrum pii Patris ad perficiendum votum suum properaverunt.

Sanatur mamilla

129 Catharina, uxor Nicolai Wylh carnificis in Casimiria, cum magnum dolorem et punctiones in mamilla passa fuit, devovit se ad sepulcrum B. Stanislai cum Missa et candela, et statim sanata fuit. Sed quia votum suum distulit per aliquot hebdomadas adimplere, ideo eam ejus prior dolor arripuit.

Sed

A Sed cum eam vir suus pro negligentia corripuit, ipsa votum prius a se emissum repetivit, et immediate sanitatem recuperavit.

Lis obtinetur. 130 Jacobus Niger, carnifex de Casimiria, cum grave negotium ex parte uxoris suæ coram Consulibus habuit, et Domini Consules difficiles erga eum erant; refugium habuit ad pium P. Stanislaum pro auxilio, et vovit unam Missam pro gratiosa expeditione causæ suæ mittere legere; et statim causa illa ipso die bonum finem sortita est.

Curatur dolor spinæ dorsi, 131 Barbara virgo, germana Catharinæ uxoris Stanislai Gybela de Casimiria, cum magnum dolorem et corrosionem in spina dorsi, et infra usque ad clunes, longo tempore passa fuit, devovit se ad sepulcrum B. P. Stanislai, cum una Missa; et statim a dolore illo fuit demissa.

æger porcus, 132 Veronica, oleatrix de Casimiria, habuit porcum, qui ita valde ægrotabat, quod existimabatur eum jam mori: sed cum eum devovit ad sepulcrum pii P. Stanislai, cum quindecim Pater noster, statim convaluit.

dolor oculorum, 133 Puer Matthiæ pictoris de Cracovia, dolore oculorum in tantum doluit, quod etiam sanguis de ipsis fluebat, sed cum devotus fuit ad sepulcrum B B. P. Stanislai cum crinali et oculis cereis, statim sanatus est.

ventris et cordis, 134 Hedvigis, uxor Stanislai Kayschych Consulis de Casimiria, cum acerbissimum dolorem corporis, et præcipue ventris et cordis passa fuisset; ita quod non fuit spes de vita ipsius: sed cum se devovit ad sepulcrum B. P. Stanislai cum Missa et insigni cereo, statim dolor cessavit et bene convaluit.

135 Simon, pistor de Castro Cracoviensi, cum fere octo annis dolorem perpessus fuisset oculorum, ita quod vix jam videre potuit: sed cum votum fecisset ad sepulcrum B. P. Stanislai cum Missa, lumine et crinali cereo; in instanti visum recuperavit.

oculi pessime affecti, 136 Nicolaus, tabernator de Viuschyna, habuit puerum valde infirmum, cui etiam morbus oculos de capite extersit, qui inflati fuerunt tamquam duo ova, et rubedine distorta perfusi, sic quod nullus, qui eum vidit, sperabat ipsum visum umquam recuperare: sed cum devotus fuisset ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa et crinali cereo, statim convaluit et integrum visum recepit.

pedes præ dolore emortui. 137 Anna, uxor Martini carnificis de Casimiria, statim post partum filiæ suæ in magnum dolorem C pedum suorum incidit, ita quod quasi semimortui fuerint, et non potuit in eis per aliquot hebdomadas ambulare: sed cum devota fuisset per aliquot bonas matronas ad sepulcrum B. P. Stanislai, cum Missa et duobus pedibus cereis, statim convaluit.

Dolor brachii, ob dilatum votum recurrens, bis pellitur. 138 Barbara Swarezsnydery de Cracovia, cum magnum dolorem brachii passa fuisset, ita quod præ dolore nihil laborare potuit: sed cum votum fecisset ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa et lumine, immediate dolor cessavit. Sed quia votum suum per aliquot hebdomadas adimplere distulit; et ad laudem Dei hoc miraculum, quod Deus omnipotens in ea per merita B. P. Stanislai fecerat, non manifestavit; ideo eam idem dolor brachii sui e converso arripuit, ita quod etiam præ ingenti dolore quiescere non potuit. Intelligens ipsa quod Deus hanc plagam super ipsam propter negligentiam suam permisit: ideo votum suum sine mora adimplere promisit, et miraculum manifestare spopondit; et cum hæc fecisset, miraculose convaluit.

Surda auditum recipit. 139 Swyantocha, vidua de Casimiria, cum quinque septimanas fere nihil audivisset; votum fecit ad sepulcrum B. P. Stanislai cum aliquot Pater noster et lumine: et cum venisset ad sepulcrum B. P. Stanislai, et flexis genibus votum adimplesset; statim ei aures apertæ fuerunt.

D 140 Jacobus carnifex, famulus Laurentii Scholtz carnificis de Casimiria, ita magnum dolorem capitis perpessus fuit, quod quinque diebus et noctibus nec comedit, neque dormivit. Sed cum votum fecisset ad sepulcrum B. P. Stanislai, cum Missa et insignio cereo; statim dolor ipsius cessavit et bene convaluit. *EX MS. Dolor capitis vehemens tollitur,*

141 Joannes Scholtis, cerdo, alias Rotsgerber, de suburbio Cracoviæ, cum acutissimum dolorem et compunctiones capitis, cum ingenti inflatione faciei et colli, perpessus fuisset, sic quod nec manducare nec quiescere potuit: sed cum devotus fuisset ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa, lumine, et insignio cereo; statim cœpit melius habere, et cito post hæc convaluit. *item alterius,*

142 Joannes, cognomento Crowa, carnifex de Casimiria, cum acres compunctiones capitis perpessus fuisset, ita quod præ dolore quiescere non potuit: sed cum votum fecisset ad sepulcrum B. P. Stanislai cum Missa et signo cereo; statim dolor evanuit, et bene convaluit. *et tertii,*

143 Catharina, hortulana de horto aurifabri Casimiriæ, habuit vaccam fœtam, quæ per alteram dimidiam hebdomadam ita infirmabatur, quod aliud non æstimabatur, nisi quod jam debuit mori. Sed cum eam cum vitulo, quem deferebat, devovit ad E sepulcrum B. P. Stanislai cum cerea vacca et vitulo, statim convaluit, comedit, et bibit, et immediate vitulum sanum peperit. *uti et morbus vaccæ,*

144 Nicolaus, sartor de Cracovia de platea S. Floriani, pedes cum cruribus usque ad cingulum in tantum doluit, quod per duas hebdomadas ambulare non potuit: sed cum se devovit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa, duabus candelis, et duobus pedibus cereis, immediate dolor ille cessavit, et sanatus est. *et dolor pedum*

145 Nicolaus, sutor de Casimiria, grande et distortum ulcus longo tempore habuit in pede, de quo magnum dolorem perpessus est: sed cum se devovit ad sepulcrum B. P. Stanislai cum una Missa et lumine; statim illud ulcus cœpit evanescere, et sanatus est. *Ulcus pedis evanescit.*

146 Elisabeth, uxor Nicolai cognomento Nyczko, lanificis de Casimiria, cum magnum dolorem, corrosionem, et punctiones in corpore suo perpessa fuit, devovit se ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa et candela; et immediate post emissionem voti sanata est. *Curantur corrosiones in corpore.*

147 Marcus, hortulanus de Rippavisle alias de Pobifsze Casimiriæ, habuit filium ita infirmum, quod jam præ infirmitate agonizabat: sed cum a parentibus suis devotus fuit ad sepulcrum B. P. Stanislai, cum Missa et lumine; immediate sanus surrexit. *Animam agens sibi redditur.* F

148 Barbara, filia Nicolai Szhynel fabri ferrarii de Casimiria, valde infirmata fuit, et magnas corrosiones et punctiones in uno latere perpessa fuit, ita quod etiam illi, qui infirmitatem et dolores ejus considerabant, de vita ejus desperabant. Sed cum se ad sepulcrum pii P. Stanislai, cum Missa et insignio cereo devovit; statim convaluit, et bene sanata est. *Curantur punctiones lateris,*

149 Stachna, uxor Curczolek Knietonis de Przytkowicza, sedecim hebdomadis ita pedes doluit, quod nullo modo ambulare potuit: sed statim cum se ad sepulcrum B. P. Stanislai cum Missa et candela devovit; dolor ille cessavit, et bene convaluit. *dolor pedum,*

150 Matthias filius ejus, qui tunc servivit apud Stanislaum Czordyl Casimiriæ, ita offensus fuit ex elevatione oneris gravis, quod etiam sanguis per eum fluxit, et ex illa infirmitate nihil laborare potuit: sed cum se ad sepulcrum pii P. Stanislai cum uno lumine devovit, immediate sanatus est. *læsus sub gravi onere,*

151

EX MS. dolor dentium

A 151 Magareta Vishowe, cum magnum dolorem dentium passa fuit, in illo dolore magno adiit sepulcrum B. P. Stanislai, et flexis genibus dixit aliquot orationes Dominicas, et votum emisit, si eam Deus omnipotens per merita pii P. Stanislai ab illo dolore liberaret, quod ad honorem Christi et Passionis ejus vellet convenire aliquem Sacerdotem ad legendum unam Missam de Passione: et statim post votum suum sensit, quod ille dolor per caput ejus cum calore exivit, et optime sanata est.

Fœtus mortuus revivit.

152 Anna, uxor Frederici Porcarii, vulgariter Czwiankarzowa sive Czwakarz de Cracovia, puerum mortuum peperit, qui nec motum, nec sensum visus est habere: sed cum devotus fuit ad sepulcrum B. P. Stanislai cum Missa et imagine cerea, statim revixit et cœpit oscitare. Et Mater illius pueri cum magnum dolorem capitis perpessa fuit, devovit se ad sepulcrum ejusdem Patris cum crinali cereo; et immediate dolor quievit.

Curantur dolor gutturis,

153 Andreas Gotphor, carnifex de Casimiria, cum in gravem infirmitatem totius corporis et præcipue gutturis incidisset, sic quod vix potuit loqui, nec aliquid manducare per quatuor dies, quia glutire non valuit: sed cum eum uxor ipsius ad sepulcrum B. Stanislai cum una Missa devovisset, statim convaluit.

punctiones laterum,

B 154 Catharina, uxor Petri Poczantek de Casimiria, magnam infirmitatem cum magnis punctionibus laterum per aliquot hebdomadas perpessa fuit, sic quod etiam vir ipsius et multi alii, qui ejus infirmitatem considerabant, de vita ipsius desperabant: sed cum semetipsa quocumque modo potuit ad sepulcrum B. P. Stanislai cum una Missa et candela devovisset, statim cœpit melius habere et optime convaluit.

ulcus faciei,

155 Margareta, uxor Joannis Bedelli de Casimiria, quoddam grande ulcus in facie sua habuit, de quo magnum dolorem et infirmitatem non solum in capite, sed etiam in aliis membris perpessa fuit, sic quod nec quiescere, nec alimenta capere potuit: sed cum eam vir suus cum Missa et candela ad sepulcrum pii P. Stanislai devovisset, statim cœpit melius habere et bene convaluit.

punctiones capitis colli, et brachii.

156 Jacobus, murator de Casimiria, magnum dolorem cum acerrimis compunctionibus in medio capite, collo, et brachio perpessus fuerat aliquot diebus, ita quod præ magno dolore manducare non potuit: sed cum se devovisset ad sepulcrum pii P. Stanislai, statim cœpit melius habere et bene convaluit.

157 Idem miraculum factum est et Stanislao C Soyka, lanifici de Casimiria, qui etiam eamdem infirmitatem passus fuit aliquot diebus.

Currus cum equis et auriga præcipitatur ab alto monte sine læsione.

158 Petrus Thurck, lanifex de Casimiria, quodam tempore perrexit in curru cum panno suo ad annuale forum in Sandecz: et cum ad montes venisset, venit ad eum quidam homo, vel potius dæmon in specie hominis, dicens: Equita post me, et monstrabo tibi viam directam ac brevem. Et sequens eum venit ad montem altum, et statim ductor ejus evanuit. Videns ipse quod ultra nec procedere nec retroire posset, commisit se Deo et B. P. Sanislao; et ligatis rotis ne possent gyrari, jussit aurigæ paulatim descendere: sed statim cum currus de loco motus fuit, cecidit de illo alto monte pariter cum equis et auriga usque in vallem, sine omni læsione, tam currus, quam equorum, et aurigæ. Et cum præfatus Petrus ad eos venit, ex alia parte de monte descendens; dixit ad eum auriga: Miraculum magnum hic factum est, quod nullam læsionem accepimus neque aliquod damnum; et videbatur mihi quasi non cadere, sed leniter volare. Post hoc prima nocte apparuit supradicto Petro quidam vir canus et honorabilis, et dixit ad eum: Regratiare Domino D Deo, qui te ob merita B. Stanislai, cujus corpus quiescit in ecclesia Corporis-Christi Casimiriæ, a damno præservavit. Fac igitur pro honore ipsius ad laudem Dei omnipotentis unam Missam celebrare: quod et factum est.

Curantur dolores manus et brachii,

159 Margareta, uxor Gasparis Olbrychth pistoris de Cracovia, magnum dolorem perpessa fuit in una manu et brachio per aliquot hebdomadas, sic quod præ magno dolore et debilitate brachium movere non potuit, nec bene quiescere. Sed audiens miracula, quæ Dominus per merita B. Stanislai operatur, venit ad sepulcrum ipsius, et flexis genibus lumen accensum ad sepulcrum ejus applicuit, et aliquot orationes Dominicas devote dixit. Et cum auxilium cernua facie ab eodem pio Patre postulasset, immediate dolor ille cessavit, et in manu et brachio suo motum et sanitatem pristinam accepit; sic quod sana a sepulcro recessit.

corporis pustulis infecti,

160 Agnes, uxor Barthossii doleatoris de Casimiria, maximum dolorem in corpore suo perpessa fuit, sic quod videbatur sibi, quod ille dolor major fuisset dolore parturientium. Sed cum se devovit ad sepulcrum B. P. Stanislai cum Missa et candela, statim ille dolor cessavit, et immediate eruperunt de corpore ipsius pustuli magni et distorti. Sed cum tertia die post hoc, auxilium pii P. Stanislai imploE rasset, et vovisset prius miraculum in ea factum, ad laudem Dei et ad honorem B. P. Stanislai, propalare; statim sanata est.

mamillæ inflammatæ,

161 Sophia, filia Gregorii Zontag, uxor Jacobi carnificis de Casimiria, cum maximum dolorem unius mamillæ cum dura inflatione aliquot diebus perpessa fuisset, ita quod nec dormire nec quoquo modo quiescere poterat. Sed cum se devovit ad sepulcrum B. P. Stanislai cum tribus luminibus et aliquot Pater noster; statim sanata fuit.

febris,

162 Stanislaus, filius ejusdem Sophiæ, cum acutissimam febrim aliquoties passus fuisset; devotus est per matrem suam ad sepulcrum pii B. Stanislai cum aliquot Pater noster; et statim febris eum dimisit, et optime sanum reliquit.

ulcus faciem inflammans,

163 Idem Stanislaus alio tempore magnum ulcus circa aurem habuit, de quo inflationem magnum in tota facie et collo cum dolore magno perpessus fuit: sed cum eum mater sua ad sepulcrum B. P. Stanislai cum una Missa devovisset, statim sanatus est.

febris,

164 Adam de Opolie, stipendiarius Domini nostri Regis, febrim acutissimam perpessus fuit aliquot vicibus: sed cum se devovisset ad sepulcrum pii F P. Stanislai cum Missa et candela, statim eum febris reliquit, et optime sanatus est.

oculi inflammati,

165 Ursula, relicta Andreæ pictoris de Cracovia, magnum dolorem oculorem cum grossa inflatione longo tempore perpessa fuit, et timens cæcitatem, devovit se ad sepulcrum B. P. Stanislai cum quindecim Pater noster; et statim in oculis suis sanitatem integram accepit.

dolor capitis,

166 Veronica, oleatrix de Casimiria, cum magnum dolorem capitis et pectoris perpessa fuit, iterum devovit se ad sepulcrum B. P. Stanislai, et rursus statim dolor cessavit, et peroptime sanata est.

et pedum,

167 Wenceslaus quidam, latomus et famulus Matthiæ Clysz de Casimiria, infirmitatem gravem cum inflatione pedum longo tempore passus fuit: sed cum se devovisset ad sepulcrum P. Stanislai, optime convaluit.

morbus ictericus,

168 Agnes, uxor Petri pellificis de Cracovia, infirmitatem, quæ icterica vocatur, alias Szottanyemocz, passa fuit: sed cum se cum Missa et lumine ad sepulcrum B. P. Stanislai devovit, statim ea infirmitas evanuit.

A *dolor oculorum,* 169 Laurentius Sczyrba, lanifex de Casimiria, cum per longum tempus intensum dolorem oculorum perpessus fuit, quod nec laborare, nec bene quiescere potuit: sed cum se devovit ad sepulcrum pii P. Stanislai cum una Missa et crinali cereo, statim iste dolor cessavit, et econtra laborare cœpit.

febris. 170 Lituanus coquinarius monasterii Corporis-Christi Canonicorum Regularium in Casimiria, cum magnis febribus æstuabat, devovit se ad sepulcrum pii P. Stanislai cum aliquot Pater noster: statim illa infirmitas eum reliquit.

171 Urbanus, bombardarius, alias Pruszynk, Domini Regis, de Wielichlia, jacuit in quadam sua gravissima infirmitate, quæ sibi communiter in octo annis semel accidebat: et quia sibi venit aliquando octodecim aut viginti hebdomadis, et aliquando per *Membrorum usu destitutus sanatur* medium annum in ea decumbebat. In qua infirmitate tantum dolorem, et debilitatem, ac defectum perpessus fuit, quod nec manus, nec pedes, neque totum corpus movere potuit, nec manducare neque bibere per se ipsum potuit, sed per illos, qui sibi serviebant, cibatus et potatus fuit: et quando sibi necessarium fuit surgere, duo viri fortes in duobus manutergiis eum de lecto suo levabant, et ubi necessarium sibi fuit, deportabant; et econtra in lectum B suum deferebant, in quo tamquam truncus immobilis decumbebat. In qua infirmitate multam pecuniam in medicis et antidotis consumebat, et tamen nullum auxilium sensit. Nunc autem, utinam ultimate! anno Domini MCCCCXC in Quadragesima eum eadem infirmitas oppressit, in qua jam per quatuor hebdomadas jacuerat. Contigit una dierum, quod eum quædam bona et honesta matrona visitavit; et consolans eum, ejus doloribus, et debilitati, ac defectibus condolens, consuluit sibi, ut se bona fide ac spe recuperandæ sanitatis, cum una Missa et candela longitudinis suæ ac imagine cerea, ad sepulcrum B. P. Stanislai, qui jacet in ecclesia Corporis-Christi in Casimiria, devoveret: et si eum Dominus Deus, per merita et intercessionem illius pii Patris, sanaret; quod id miraculum ad gloriam et laudem Dei omnipotentis, et honorem supra dicti Patris per *morbo specie fumi visibiliter abscedente.* prædicatores publicare vellet. Audiens hæc omnia supra dictus infirmus, fiducia accepta, cum magna devotione se secundum consilium præfatæ matronæ ad sepulcrum B. Patris devovit. Et immediate post emissionem ejus voti, sensibiliter illa infirmitas de manibus et pedibus ac toto corpore, et visibiliter C tamquam fumus a quadam nebula exibat: et de stuba, in qua jacebat, festinanter exire quærebat. Ille se sanum sentiens, statim surrexit, et gratias Deo omnipotenti et præfato Patri agebat: ac feria *o* infra Octavas Paschæ ad sepulcrum supradicti Patris optime sanatus venit, et votum suum devotissime adimplevit.

Ad mortem jam dispositus, infirmitate liberatur. 172 Stanislaus Tolda vel Todla, dolcator de Myssumicze, magnam infirmitatem perpessus est, quasi per unum quartale anni: in qua infirmitate suspicans mortem sibi evenire, confessus est peccata sua, et suscepit Sacramentum Eucharistiæ cum sacra Unctione. Videns ipsius magnam infirmitatem quædam matrona, consuluit uxori supradicti Stanislai ut eum devoveret ad sepulcrum Beati P. Stanislai in ecclesia Corporis-Christi cum una Missa et imagine cerea. Et cum hoc ipsa cum consensu ipsius infirmi fecisset; statim infirmus ille convaluit, et optime sanus ad sepulcrum pii Patris in die S. Stanislai Episcopi et Martyris venit, et votum adimplevit.

173 Matthias Szyemianke Cmetho de Krzytanowcze, cum valde infirmabatur, et præcipue in do- *Dolor capitis cessat.* lore capitis, devovit se ad sepulcrum B. P. Stanislai cum Missa et insignio cereo; et statim dolor capitis ipsius cessavit et optime convaluit.

174 Georgius, Aurifaber de Cracovia, videns D uxorem suam periclitantem in partu, devovit eam *Ex vs. Periclitante in partu succurritur.* ad sepulcrum pii P. Stanislai cum Missa et duobus luminibus; et statim post votum emissum, puerum sanum peperit.

175 Nicolaus, institor de Casimiria, ita magnum et acerbum dolorem in præcordiis ac præcipue circa cor suum perpessus fuit, quod etiam vix potuit spirare: sed cum votum fecisset ad sepulcrum B. P. Stanislai cum Missa et corde cereo statim ille dolor cessavit, et sanatus est.

176 Bernardus Kmeto de Lobzow duo apostemata habuit, unum in inguinibus, aliud in crure; *Duo apostemata curata non manifestans,* de quibus tantum dolorem et infirmitatem perpessus fuit, quod vix per noctem supervixit. Sed cum se devovisset ad sepulcrum pii P. Stanislai cum una Missa et pede cereo; statim fuit sanatus et votum suum adimplevit. Sed quia hoc miraculum ad laudem Dei Sacerdotibus in Ecclesia Corporis Christi non manifestavit; quia a suis Sacerdotibus fuit prohibitus, qui sibi dixerunt; Non credas, quod per illum P. Stanislaum sanatus es, sed tibi hoc casu evenit, quod apostemata tua sic repente evanuerunt. Sed in anniversario præcise eodem die, quo cruciatus fuit, arripuit eum tantus dolor inguinum E et cruris cum magna inflatione, quod præ dolore *denuo et iisdem infestatur, et resipiscens curatur.* acerbissimo nescivit, quo debuit divertere. Recolens ergo quomodo per illum pium P. Stanislaum fuit repente curatus, et quod de hoc beneficio Deo et ipsi fuit ingratus, quod hoc miraculum ad laudem Dei non manifestavit, quod propter illam ingratitudinem Deus tam magnum dolorem et inflationem in eum permisisset: doluit ergo negligentiam suam et votum suum repetivit et dixit; Si eum Dominus per merita B. Stanislai sanaret, quod hoc miraculum nullo modo vellet tacere, sed Sacerdotibus Ecclesiæ Corporis-Christi id manifestare. Et cum idem votum emisisset, statim crus apertum est, et sanies effluxit in magna copia; et eadem die optime sanatus est, et venit ad sepulcrum beati viri, et votum suum adimplevit.

ANNOTATA.

a Camisia, *interula linea, frequentem in hujusmodi occasionibus usum habet, sicut alibi* lodices, *ut instrumenta funeris jam jam parandi.*

b Crinale *pro intortitio cerei funicularis accipi, in* F *principio notavimus.*

c Tabernator, *id est,* caupo, *sicut* taberna *dicitur* caupona.

d Rasor *videtur dici,* tonsor, *seu (ut alii loquuntur)* barbitonsor.

e Lanifex *videtur hic distingui a* textore, *quod hic lineos, ille laneos pannos texat: et infra num.* 156 *dicitur lanifex cum panno suo ad forum tendere.*

f Terrestre judicium, *intelligitur Conventus procerum cujusque territorii seu Satrapiæ, cui qui præsunt,* Judex, subjudex et Notarius terrestris, *designantur a Rege: ex iisdemque Satrapiis Missi ad Comitia generalia Regni vocantur* Nuntii terrestres.

g Epropinare, *fortasse hic significat;* ad mensuram divendere.

h Murator, *faber murarius seu cœmentarius.*

i Stubas *vocant Germani etc. ea conclavia, quæ in hieme solent accensa fornace (quæ ipsamet proprie* stuba *dicitur) tepefieri: indeque toto anno id nominis retinent.*

k Oleatrix *videtur dici, quæ publice oleum habet venale.*

l Serator, *alias* Serarius, *serarum fabricator.*

m Ferriforus, *an idem quod,* Faber ferrarius? *Sic infra*

A *fra num.* 127 Pectinator *et num.* 160 Doleator.

n Colorista *est Tinctor, quod autem additur*, alias falbierz, *interpretatio nominis vernacula esse videtur, et quidem voce detorta ex Germanico, cui* farb *color*, farber *tinctor est*.

o *Id est* 16 *Aprilis: nam Pascha anni* 1490 *celebratum est* II *ejusdem*.

APPENDIX PRIMA.

Transcribentis Conclusio

Hæc omnia miracula quasi in revolutione primi anni ab obitu piissimi P. Stanislai Casimiriæ, Canonici Regularis in ecclesia Corporis Christi acta, annotata per quemdam Canonicum Religiosum ejusdem ecclesiæ eodem anno, ad ea per Superiorem suum destinatum an. MCCCCLXXXIX, in scriniis ejusdem ecclesiæ fideliter asservantur, ex quibus hæc de verbo ad verbum extracta per me in dignum Religiosum ejusdem Canoniæ Christophorum Lonirwsky ad postulata religiosissimi P. Friderici Szembek Societatis Jesu ad ecclesiam S. Barbaræ Cracoviæ an. MDCXVI. Quo similiter eodem inquisitionis meæ tempore, in præsentia mea publice duo solatia miraculosa, per ejusdem pii Patris merita, ad ejus sepulcrum cum insignis cereis attestata B sunt.

duo miracula ab ipso visa

Unum videlicet honestæ ac nobilium parentum matronæ, et civis Casimiriensis Margaretæ, relictæ Consulis D. Lucæ Zatorsky, quæ in summa sua ægritudine Quadragesimali tempore, cui medici peritissimi subvenire non poterant, et ex pedum dolore tam tædioso, ut in illo nedum subsannaret medicos, sed etiam vix amens desparatos non subibat casus, ni Deus et sola famularum obstitisset custodia. Memor tandem patrociniorum pii P. Stanislai ad ædes sanctissimi Corporis-Christi, voto facto ad ejus sepulcrum cum insigni pedum cereo, quod ipsamet fusis faciendo irrigabat lacrymis, ut et nunc testatur; tertia die ab illo opere relevata est, et incolumis nunc in Sancto laudat pietatem Dei atque misericordiam.

Alterum famosi Joannis Zmuda, carnificis Casimiriensis, viri simplicis quidem sed recti, et in omni gravitate litteratis etiam gravissimis comparandi. Hic eodem anno feria quarta infra Octavam sacratissimi Corporis Christi, cum pede cereo ad pii P. Stanislai sepulcrum per ejus merita, statim postquam se ei devovit, testatus est se evasisse unius pedis sui subitaneos dolores interiores vix tolerabiles.

C Post hæc septennis puer civis Casimiriensis, dicti Colessa, prope agonizans ab accensa jam sibi valedictoria candela, per merita pii Patris, postquam eum parentes sui ipsi devoverant, relevatus dicitur: de cujus salute, visis ipsius extremis defectibus, et egometipse desperaveram, nec pro die altera supervicturum credibile fuit.

Plurima prætermittuntur.

Sed nec mei instituti est describere ulla alia miracula præter hæc: nec ea, quæ jam alias typis mandata sunt, annis post hæc inferioribus facta, et omnia prorsus neglecta; nec ea, quæ per meum decennium a professione mea a me vel visa, vel nota, vel audita sunt; cum apparitionibus luminum de nocte in tam ampla ecclesia, visa a nonnullis confratribus; et odorem violarum de die, quem sensit tota Congregatio sine floribus violarum; uno præcipue tempore decantando Nonam, per totam ecclesiam diffusum a sepulcro ejus circa meridiem peracto prandio.

Stanislai effigies et epitaphium

In sepulcro lapideo eminentius erecto circa ipsius pii P. Stanislai effigiem, ex eodem lapide sculptam, in Clericali habitu, superpelliceo scilicet et almucia sive mozetta, desuper nigra, rubeo colore subducta, et birreto nigro quadrato in capite, cum D facie imberbi, more illorum Clericorum accepto antiquitus, hi versus sunt exsculpti.

Hoc conclusa jacent divi Patris ossa sepulcro
Stanislai, hac Casimiria de gente creati,
Cujus exstet meriti, miranda cerne tropæa.

In antiqua tabella Kalendarii defunctorum Canonicorum illius ecclesiæ, habetur dies ejus cum rubro notatus cum anno, III Maji anni MCCCCLXXXIX. Similiter et Catalogi Confratrum in aliis cœnobiis etiam diversarum religionum, ut Claræ-tumbæ Cisterciensis per expressionem; in qua tabella non nisi Domini Præpositi rubro annotati cernuntur: post illos soli sanctitate conspicui: Videlicet D. Augustinus II Januarii; D. Joannes Loebleyn VII Februarii anno MCCCCXXXXII: D. Nicolaus Becz minor XX Februarii; D. Gregorius Molendinator XXVII Februarii; anno MCCCCXLIV: Frater Joannes Pictor II Aprilis; D. Joannes de Sandecz I Julii; D. Wenceslaus IX Julii; D. Nicolaus Apothecarius V Septembris; D. Joannes Auxis IX Septembris; D. Derslaus decretorum Doctor et Archidiaconus Cracoviæ XXVI Septembris; D. Salomon Prior VI Novembris; D. Simon Prior primus professus XXVII Novembris. Sed E et eamdem diem obitus testari videntur carmina a quodam compatriota, ipsius encomia decantante.

APPENDIX SECUNDA.

Anno Christi MDXXXIII Sacerdos quidam Canonicus Regularis Ordinis D. Augustini, ejusdem monasterii ecclesiæ Sacratissimi Corporis-Christi, magna et longa infirmitate gravatus, voto facto ad B. Stanislai in ecclesia Corporis-Christi tumbam, ad ejus preces pristinæ sanitati restitutus est.

Curantur infirmitas,

2 Anno Domini MDXXXIV Presbyter, nomine Joannes Liwocha, ejusdem Conventus Corporis-Christi professus, et plusquam triginta annis in eadem ecclesia verbi divini prædicator existens, intolerabili dentium morbo longo tempore laborans, nullumque interim doloris levamen sentiens, contulit se sub voto ad tabernaculum Corporis-Christi, sub patrocinio B. P. Stanislai, Missam faciendi. Noctu interim in somnis visus est sibi idem Beatus faciem illam dolorosam, manu prehensam veluti linire. Qui expergefactus somno, omni prorsus dolore sese liberum comperit.

dolor dentium,

3 Anno Domini MDXXXV quædam matrona, incidit in morbum adeo gravem, ut ad crastinum sese F supervicturam minime speraret. Verum oblata ab aliis ad B. P. Stanislai sepulcrum, illico ex illa vi morbi consurrexit: et tabellam quæ ibidem ad ejusdem Beati tumbam adhuc extat, appendi curavit, in laudem et honorem Dei præpotentis.

gravis morbus,

4 Anno Domini MDCV Junii XIV, Thomas infantulus unius anni, filius Stanislai Kosz Casimiriensis, et matre Anna Zaborska de magna Opatow, Czestochoviam ad Divam Mariam a parentibus curru vectus, nimioque solis calore conflagratus, gravi infirmitate oppressus est; ita ut per quinque hebdomadas, absque ullo cibo, saltem paucissimo cerevisiæ potu contentus fuit: sed cum votum ad tumbam hujus pii Patris B. Stanislai Casimiritani per parentes factum esset, pristinas vires resumpsit.

periculum mortis,

5 Martinus Baronius Jaroslaviensis, Clericus Diœcesis Præmisliensis, anno Domini MDCVI Junii die VIII, in itinere Sendomiria Cracoviam pergens, gravissima febri et capitis dolore, tum et lateris dextri acuta punctura ex nimio solis æstu correptus, ita ut iter cœptum perficere nequaquam posset; voto ad B. Stanislaum Casimiritanum facto visitandi sepulcrum

febris et punctura lateris

A sepulcrum ipsius, illico sanus factus votum complevit.

et dolor capitis curantur,

6 Honesta Anna, uxor famati Josephi Szperka, lanionis civis Casimiriensis, dolorem capitis et pectoris acerbissimum passa, ex voto cum una Missa visitandi sepulcrum B. P. Stanislai, repente sanatur, anno Domini MDCVII die XVI mensis Julii.

Parturientes adjutæ plurimæ.

7 Post decessum de hac luce B. Stanislai Casimiritani, multæ matronæ steriles meritis ipsius prolem a Deo impetrarunt, ac aliæ gravidæ puerperæ, difficili partu anxiæ, et nimio dolore afflictæ pœneque morituræ, invocato nomine divino et beatissimæ Mariæ Virginis, intercessione ejusdem B. P. Stanislai, diversis locis et temporibus, felicem partum ediderunt, laudantes Deum in Sanctis ejus.

AD DIEM IV

NOT. 40 *Fol.* 441 *Col.* 2 *sub finem ante* Ethebradum *:*

Licinianus, Carthaginis Spartariæ Episcopus, Constantinopoli veneno extinctus ab æmulis, ubi temporibus Mauritii Augusti claruit, *ut vir doctus et justus laudatur a S. Isidoro lib. de scriptor. cap.* 29. B *Hunc prædictus Tamayus eidem suo Martyrologio inscripsit, ut* Sanctum, *Chronica Dextri et Juliani-Petri secutus, nullius apud nos fidei omnia : quemadmodum nec admitti meretur epistola, sub Liciniani istius nomine apud eumdem Tamayum legenda, quasi scripta ad Vincentium Ebusitanum, dubitantem sitne Jacobi Minoris an Majoris epistola ea Canonica, quæ Jacobi dicitur : ubi pro Jacobo Zebedæi, velut ex traditione inter Hispanos certissima, sententia dicitur, confirmaturque fabula de Judæis in Hispaniam tempore Babylonicæ dispersionis transgressis. Confer eam epistolam cum altera pridem apud Loyasam inventa, et senties aliter olere catulos.*

NOT. 41 *Fol.* 445 *col.* 1 *post num.* 7 *adde :*

Sed quid dico, ab Aurelianensibus? Indiculus Reliquiarum, apud Senonenses in Gallia honoratorum, istic nobis descriptus : inter alia sic habet. S. Quiriacus Episcopus Martyr : illius corpus integrum servatur in antiqua capsa nunc Prioratus nostræ Dominæ ab Ossario, in urbis vicinio ad Orientem positi, altari superstanti. *Hinc celebris factus sit totis Galliis* Cyriacus *: hinc suum Caput Aurelianenses acceperint. Desiderantur tamen antiqua monumenta, quæ certos nos faciant, corpus illud ex Palæstina allatum esse, nullamque* C *nominis æquivocationem intervenisse, per quam id quod Senonibus colitur credatur esse corpus Episcopi Hierosolymitani, et non alterius alicujus* Cyriaci Martyris*: quemadmodum alterius esse credimus dimidii corporis sacra ossa, in Cathedrali Wormatiensi hodiedum asservata.*

NOT. 42 *Fol.* 457 *col.* 2 *num.* 4 *post hæc verba* sub Daciano Præside Martyrium passi sunt, *sic lege sequentia.*

Sed Dacianum *in Italia* Præsidem *nullum novimus : talis aliquis, et quidem truculentissimus, sub Diocletiano et Maximiano in Hispania sæviit. Suspicor ergo alicui obrepsisse, ut pro* Deciana persecutione, *scriberet* Dacianum Præsidem. *Facilius fieri potuit, ut cum prædictis tribus Athletis passus etiam sit* Vitalis, *in Florentinis istis Martyrologiis nominatus, et ideo solum a Fulginatibus prætermissus, quod corpus ejus vel non inventum fuerit, vel etc.*

NOT. 43 *Fol.* 473 *col.* 2 *num.* 4 *in fine adde :*

Hactenus Græci cum Eusebio : quem si legisset Cardosus, puduisset ipsum ejus vanitatis, qua scriptor quidam Lusitanus præsumpsit asserere, Silvanos duos, alterum Episcopum, alterum Martyrem, fuisse origine Lusitanos, ex familia Silvarum : *nec voluisset ista applicare huic Gazæo Sancto, non minus operose* D *quam ridicule in hunc finem congerens, quidquid de antiquis* Silviis *ex Romana, fabula dicam an historia,* EX MS. *potuit adducere, ut cum iis connectat Hispanorum* Silvas; *eademque opera nomen eorum exponens risui eruditorum, scientium appellationes hujusmodi, plus satis extolli, si a quatuor aut quinque seculorum antiquitate possint citra adulationem derivari.*

5 *Sed patiamur eos, quibus id volupe est, fabricare, ut dicitur, castella in Hispania. Non quia Lusitanus non fuit, ideo minus notus est Latinis vetustioribus* Silvanus. *In hoc laudando prævivit ipsius Ruffinus etc.*

DE S. MONICA.

Fol. 496 *num.* 15 *lin* 4 *a fine* Estratovillæus *: ita scilicet scripserat Panciroflus : sed verum nomen est,* de Estouteville. NOT. 44

Fol. 496 *Ad finem ultimi Tractatus de Translatione corporis Romam, adde :* NOT. 45

18 *Hactenus scripseram, quando a R. P. Fr. Alberto le Roy, Antuerpiensis Conventus antehac Priore (quem Romam iturum rogaveram, ut de Reliquiis et miraculis* S. Monicæ *discere conaretur aliquid) ad quædam quæsita mea litteræ advenerunt,* XVIII *Junii anni* MDCLXXVIII *datæ, quibus significabat, in eo quod* S. Monicæ *dicitur argenteo capite, esse notabilem partem occipitis, a qua Gregorius XIII accipiens frustillum, uncias duas cum dimidia longum, latum fere totidem, misit illud Bononiam, per Breve datum* XII *Augusti anno* MDLXXVI, *ad ecclesiam PP. Eremitarum S. Jacobo Majori sacram, uti scribit in Bononia perlustrata Masinius. Eodem autem anno et die idem Papa Gregorius expedivit Breve in favorem Confraternitatis S. Monicæ, quod incipit* Curandum est, *servaturque in Archivio Romano S. Augustini, ubi testatur Pontifex* propterea quod Confratres ad exercenda pietatis opera magis accendantur, eisdem... S. Longini ac S. Monicæ matris S. Augustini capitum particulas, aliasque Sanctorum reliquias... transferendi licentiam se dedisse, ut in processione, quæ quarta quavis hebdomada in ecclesia S. Augustini fieri consuevit, Reliquias hujusmodi solenniter deferre libere valeant. *Movent me præcitata duo Brevia, ut credam aut illo anno fabricatam dedicatamque fuisse prædictam statuam argenteam, translatasque Reliquias ex vetustiori alia theca in istam novam ac pretiosiorem; aut ipsum sepulcrum sive marmoream urnam apertam esse, ad ejusmodi ossium partes pro majori populi veneratione eximendas. Primum magis placet, quia nulla ejusmodi apertionis indicia extant uspiam. Porro frequentissime evenit, teste Rev. P. Vicario Apostolico, cujus manu id scriptum accepi,* quod permulti infirmi, voto S. Monicæ nuncupato, liberentur a morbis quibus vexantur, præsertim cum eisdem a P. Custode sacelli deosculanda, defertur cinctura ejusdem S. Monicæ, quæ in argentea capsula reservatur : superiori autem mense Majo, *inquit idem Vicarius*, duo evenere miracula, quæ actu expenduntur.

Particulæ capitis Bononiæ. E

et Romæ in argento; F

item cinctura.

Mulier Ravennas anno 1629 testatur,

19 *Ea aliaque miracula, quæ colligi vehementer expediret, si nobis mittantur aliquando, locum invenient in hujus operis Supplemento : nunc quod Ravenna accepi, Notariali instrumento authentice consignatum, lege :*

In Christi Domini nostri nomine. Amen. Die XVII Maji Indictione XII, D. Urbano VIII Papa sedente, anno vero salutis MDCXXIX, constituta coram me Notario et Testibus infrascriptis D. Gentilis, uxor D. Julii Negri Ravennatis, in ecclesia S. Nicolai hujus civitatis, in capella S. Monicæ, requisita ad dicendam veritatem, ne occultæ remaneant gratiæ, quas divina Majestas concedit suis devotis, mediante intercessione Sanctorum suorum, omnibus præsentes litteras lecturis

Ex MS.

A lectoris facit hanc attestationem et fidem juratam indubitatamque. *Sequuntur verba attestantis Italica lingua, quæ Latine fideliter reddita accipe.*

quod anno 1595

Ego Gentilis Becci, uxor Negri Ravennatis, plene testificor, quod anno MDXCV mente Majo, inveniebar habens parvulum filium, communem cum meo jam dicto marito, tunc anniculum eoque majorem, quantum scilicet intercedit temporis inter diem S. Leonardi et mensem Majum. Hoc autem mense accidit, ut cum a sorore quadam D. Francisci Donati, dicta Andrea, animadversum esset nescio quid intra puteum, qui est ad ingressum domus præfati D. Donati, in platea Portæ-Titi, qui est vicinus domui meæ, e regione viæ ab ovis nuncupatæ (est autem puteus iste loco obscuro, subinde coopertus tabula, tunc vero ut plurimum manebat apertus) cumque d. D. Andrea soror d. D. Donati curiosius introspexisset in puteum, non potuit distincte cognoscere quid esset, sed dixit piscandum in eo esse, videri enim canem aliquem intro lapsum. Vocatus est ergo Mag. Bartholomæus Bartolini Vergolla ad piscandum : qui accepto uncino impegit in calceolum infantilem, sursumque ad se uncinum trahens, vidit ex eo pendentem infantulum, qui priusquam ad os putei adduceretur in eumdem recidit. Immisso igitur rursus uncino iterum calceolum apprehendit, extraxitque puerum, qui agnitus est esse meus, quem supra dixi, filiolus, nomine Joannes; nec quisquam ex præsentibus erat qui non certo crederet mortuum esse. Id ego intelligens, ascendi ad cubiculum meum, indeque detuli quamdam meam pelliceam ad involvendum cadaver. Mox autem atque ingressa sum cubiculum, positum ad plateam Portatitiorum, quod clarissimum lumen recipit per xistum quemdam; unde in ipsam plateam despectus est ; visa sum mihi in ipso illo clarissimo lumine perquam distincte videre S. Monicam, stantem in habitu nigro, cum linteo ad collum albo, prorsus eo modo quo in hac capella eam repræsentat tabula et palla altaris. Subitoque sensi mihi antea afflictissimæ redire animum, meque in genua conjeci ante apparitionem istam, ac prædictum filium meum Joannem devovi S. Monicæ. Tum vero bene animata surrexi, descendi, et filium meum accepi, quem omnes mortuum credebant ; pannisque ad hoc allatis involvi, in solo Deo fiduciam habens. Ille autem intra mediæ horæ spatium ad se redire cœpit, atque ad pristinum statum perfectissime rediit ; absque alio medicamine præscripto a medicis, quorum præceptis uti nolui, utpote quæ vana ea esse credebam, atque in solo Deo et S. Monica fiduciam habebam. Vivit ergo, et vivit adhuc Rector parochiæ S. Pantaleonis ad Savium, territorii Ravennatis. Ex inde semper habui habeoque maximam consolationem, credens firmiter quod vitam filii mei impetraverim per votum præfatum et intercessionem Sanctæ ac bonitatem Dei. Plane enim judico quod humanitus non potuerit vivere post primum et secundum lapsum in aquam et puteum prædictum ; et quando fuit retractus, omnes judicaverunt eum esse mortuum. Atque ita dico et affirmo jurata, tactis Scripturis sacris in Dei præsentia atque in hac ecclesia, ad vestram delationem.

filiolus suus mortuus extractus e puteo,

invocata S. Monica apparente revixit.

Hactenus sua lingua materna mulier, quam excipiens et instrumentum concludens Notarius, Latine subjungit : Actum Ravennæ ubi supra in d. ecclesia, præsentibus Augustino Ruberto de Ravenna et Joanne Baptista Corso Milite, testibus vocatis, notis etc. Ita est.

Ego Gabriel Pascholus d. civitatis et Collegii Romani Notarius de prædictis rogatus scripsi et autent.

Et quoniam ego Balthasar Ghinibaldus, qu. Joannis Bap. Ciccis et publicus auctoritate Apostolica ex Collegio Ravennæ Notarius, in archivo Almæ Urbis resignatus, præsens transumptum fidei ex quodam originali ex archivo vener. monasterii S. Nicolai Ravennæ, rogatum per qu. Gabrielem Pascolum d. civitatis Notarium, aliena, mihi tamen fida manu etc. ideo quidem hic me subscripsi et requisitus signo meo signavi : hac die XXI Junii MDCLXXVIII. *Sequitur deinde* Laurentius S. R. E. Presbyter Card. Raggius, Provinciæ Romandiolæ ac Exarchatus Ravennæ de latere Legatus, *fidem faciens pro prædicto Notario die* XXIII Junii, *cum adjunctione sui sigilli consueti, subscribente* Francisco Legha Secret.

DE S. GODEHARDO.

Fol. 522 *col.* 1 *Annotat. d. adde :* NOT. 46

Concilium Basileense anno 1441 *Sess.* 42 *primam institutionem festi Visitationis Bonifacio* IX *adscribit : sed quia hæc facta erat tempore schismatis, ac proinde ab hominibus alterius obedientiæ ipsis Kalendis Julii initio sess.* 43 *decretum de ea condidit : quod una cum aliis multis Ecclesiæ universalis usus recepit et approbavit.*

Fol. 531 *col.* 2 *Annotat. a. adde :* NOT. 47

Audio esse qui non solum, duas distinguant Russias, *quarum Major,* Alba *dicta, Moschorum sit, Minor vulgo* Nigra *Polonorum ; sed etiam tres, sic ut altera, ipsis* Rubra *dicta, sit Pruthenorum. Si antiquitus* Prussiam *etiam* Russiam *dictam probare quis posset, nihil esset corrigendum.*

DE S. HELENA VIRG.

Fol. 536 *col.* 2 *num.* 4 *Promittuntur miracula hujus sanctæ Virginis, danda ex MS. Trecensi : ita scilicet animus erat, eoque fine bis terve scripseram Trecas, pro obtinendo eorumdem genuino contextu : sin minus, voluntas erat Latina reddere, quæ habebantur Gallica : sed neutrum factum nunc demum deprehendo, et inobservantibus nobis accidit, ut immediate subjungeretur* Appendix de S. Heleno Anachoreta. *Volui ergo quæ Appendici præponi debuerant* Miracula, *saltem ex impressis Gallice hic dare.* NOT. 48

MIRACULA

Ex Gallico N. des Guerrois ad an. 1257.

Violator festi punitur et curatur.

Henricus l'Alemant juratus affirmat, quod feria VI post inventionem S. Crucis anno MCCLVII orationis causa venit ad ecclesiam S. Petri : domum autem suam regressus invenit in sella otiosam sedere uxorem, ab eaque rogatus est ut a labore consueto abstineret eo die, propterea quod esset festum S. Helenæ. Ille vero subsannans, Nihil, inquit, nisi festa somnias ; et mox admovit manum operi. Vix id acceperat cum se divinitus puniri sensit. Os enim ei versus aurem fœde distortum est, et oculus in dexterum latus sese horribiliter vertit : maxilla etiam dextra continuo tremore subsiliebat, sic ut metueret miser totius illius lateris usu se privandum, videreturque sibi catenis ferreis toto corpore vinctus teneri. Tum scilicet cœpti operis instrumenta abjecit e manu, prostratusque in genua, Deo et S. Helenæ vovit, quod hujus festum dum viveret quotannis devotissime coleret. Deinde gemebundus venit ad sacrum feretrum atque ante illud ab omni malo liberatus est. Qua de re testes auditæ sunt Maria uxor ejus, ejusque hospita similis nominis, et Isabella vicina, jurantes quod ipsum vidissent primum in sua infirmitate, deinde ab ea liberatum.

Gradiendi facultas redditur uni

2 Garnerus incola loci, dicti Maisnil, de morbo suo sub juramento interrogatus, dixit se a festo Purificationis anni præcedentis gradiendi facultate destitutum

A stitutum fuisse, sic ut nec adminiculo baculi, nec alio quolibet ire aut redire posset. Tenuit id malum usque ad Pascha proxime elapsum, cum moliri gressum scipione nixus incepit, continuavitque ad festam *a* usque S. Helenæ lucem, quæ tum dies *a* Veneris erat : hac die decumbens in nosocomio S. Nicolai, audiensque frequentes de miraculis intercedente S. Helena patratis sermones, spem suam in Deo dictaque Sancta collocat, ad ædemque S. Petri se portari jubet ; ubi, fusis precibus, exauditus a Deo, figere gressum sine baculo cœpit. Annus est cum primum ad dictum nosocomium venit die octava festum S. Joannis Bapt. præcedente, indeque morbo suo afflictatus usque ad festum S. Helenæ est, a quo confirmata jam gaudet valetudine. Testes, qui rem ita se habere affirmaverunt, sunt, soror Emeliana Priorissa istius domus, soror Maria de Villemoyenne, soror Martha (Martina) conversa, et Petrus de Meizthiercelin ibidem habitans.

alterique.

3 Jam dictæ personæ jurejurando testatæ etiam sunt, quod quidam, Godefridus nomine, usu pedum suorum a Paschate usque ad diem Veneris, festum S. Helenæ, destitutus, apportatus fuerit ad lipsanothecam Sanctæ, factaque ferventi oratione valetudinem integram consecutus sit.

B

Membrorum omnium

4 Mulier quædam a quinquennali invaletudine adeo languida debilisque ut movere se sine alterius ope nequiret ; vehementer institit ut adduceretur ad S. Petri, ubi S. Helena colitur, cujus festum perquam solenniter agebatur postridie inventionis S. Crucis. Adducta igitur positaque ante lipsanothecam cum suspiriis lacrymisque sanitatem petiit ... *(desunt hic in autographo Latino pagellæ duæ ; deinde sequitur)*

.... Ab illoque tempore levavit se a lecto sana, osculataque reverenter atque humiliter arcam reliquiarum, nullo sustentata baculo commode gradiens, domum reversa est. Parochus S. Niceti asseruit, invisisse se aliquando ad hanc ægram, tamque debilem comperisse, ut allatam sacram Eucharistiam susceptura aliorum manibus levari sustentarique necesse haberet. Præterea quotquot suburbium S. Jacobi frequentare solent, affirmarunt, eamdem se vidisse infirmam, decumbentem, et mendicantem.

et alterius pedis usu destituti sanitatem recuperant :

5 Juvenis ex Aubrussel, ab octo annis stare nequibat, nisi uno tantum pede; trahensque sinistrum incurvatum per terram, solo dextero, ut poterat, se promovebat. Hic, fama miraculorum a S. Helena patratorum late vulgata, spe plenus se viæ dat, ad ipsam perrecturus : quo animadverso accurrit frater, C levatumque humeris eo portat. Imploratdevota prece opem Sanctæ, moxque erigit se in pedem utrumque bene sanus, restituente Deo firmitatem ac robur pedi sinistro. Hujusce rei testes fuere ipsa infirmi mater, Matthæus vicinus, et Parochus Aubrussellensis, affirmaruntque ita factum esse.

b
Curatur brachium tumens et fœtens,

6 Femina ex *b* Rousson totum brachium enormiter tumens, plagisque multum fœtoris emittentibus refertum gerens, auditis quæ flebant patrocinante S. Helena prodigiis, eo se, nihil diffidens contulit ; peccata per exomologesin expiavit ; deinde arcam, Sacerdote illius custode permittente, brachio tetigit ; et biduum divinam implorando misericordiam exegit. Verum metuens, ne Dominus, cui famulatum suum addixerat, moram tam longam ægre ferret, constituit animo reverti domum : atque ecce dum in via est, sentit se omni ex parte curatam, virtute et meritis Sanctæ. Recurrit e vestigio ad ædem sacram quanta potest celeritate ; gratias Deo Sanctæque sospitatrici persolvit, diversisque personis tum e Clero, tum aliis curatum brachium ostentat. Res plurium testimonio rata est.

7 Fama hujusce miraculi excita quædam puella, cui manus curvata laterique sic affixa hærebat, ut D nec movere nec levare digitos posset, venit ex Tonnerre *c* cum domina quadam honesta femina ad memoratam Sanctam. Triduo ab adventu inter orandum elapso curata est, manu ab latere retracta, motisque ut lubebat digitis, signo se Crucis munivit. Domina, quæ puellam adduxerat, et Sacerdos, cujus custodiæ reliquiarum arca tradita est, ita testati sunt.

EX GAL. manus curva et lateri affixa,
c

8 Domina quædam Trecensis, jam biennio cæca, cum adducta fuisset a vicinis ad arcam, invocato S. Virginis nomine, usum oculorum recipit, et obvia quæque visu discernens domum suam revertit.

cæcitas biennii,

9 Femina quædam ex Sacey, trium filiarum mater, nihil quidquam visu percipientium, nisi forte perparum claritatis rutilante sole ; certe nihil medio etiam die discernentium ; duxit illas ad visendam Sanctam. Posteaquam istic loci preces suas fuderant, substitere aliquot diebus auxilium præstolantes ; nec frustra ; quippe oculi earum illuminati discernebant quaslibet res inter sse, quin etiam specie colores uti album, nigrum aliosque distinguebant.

tres cæcæ sorores,

10 Civis Trecentis itidem cæca, adeo ut nec solem lucidissima etiam die visu sentiret, nec per plateas incedere posset sine duce, tandem adducta ad E S. Helenæ, tribus quatuorve diebus pietati datis, visum recepit, regressaque est sine duce.

alia item cæca,

11 Guilbertus Guerrez civis Trecensis, ventrem, femina, crura, pedes, ipsamque faciem fœda hydrope tumentia habens, ad S. Virginem confugit ; precatusque sanus abcessit inde domum suam, gratias agens Deo, testatumque toti mundo faciens, omni se penitus malo liberatum.

et hydropicus,

12 Puella quædam ex Bouilly, quæ ire non poterat nisi incurvata, manibusque ad genua admotis gressum firmans ; post aliquantum spatii temporis obtinuit a S. Helena precibus suis incolumitatem, erectaque in pedes ibat quolibet, nullo manuum adminiculo adhibito. Testes hujusce prodigii fuere Parisia et maritus ejus, apud quos dicta puella diversabatur, et plures alii incolæ prædicti loci.

Duæ curvatæ medelam exorant.

13 Alia filia e suburbio S. Martini urbis Trecensis, quæ, nisi manus genibus niterentur, ipsaque toto corpore prona inclinaretur, incedere nequibat ; posteaquam diebus omnino quatuor aut quinque ferventibus coram S. Helena vacasset precibus, levavit se ; sana erectaque stetit, gressa est tam dextere atque expedite, ut nullum unquam malum sensisse videretur ; cum tamen triennio et eo amplius miserum, ut dixi, in modum affecta fuisset. Mater et tres F alii rem indubitatam testati sunt, præter alios plures, qui puellam non semel mendicantem viderant.

14 Domicella quædam ex Barberey furiosa atque dæmoniaca, cum deportata a quibusdam consanguineorum ad S. Helenam esset, incessanter triduo quatriduove precibus opem cœlitus poposcit. Deinde correpta a spiritu maligno, horrendum fremens, inconditasque et nefandas voces jactitans, omnem ecclesiam personuit. Tandem per misericordiam Dei et S. Helenæ merita incidit in somnum : qui noctem integram et partem diei non modicam tenens, cum abiisset ; incolumem se puella et tortore dæmone liberam mirata est : gratiisque Deo et Sanctæ peractis, remeavit domum exultans, gaudensque toti mundo beneficium sibi præstitum annuntiare. Testes producti sunt soror ipsius, Maria vidua Mauritii Chausson, aliique.

Dæmoniaca liberatur,

15 Femina ex vico S. Theobaldi prope Isles, ratione infirmitatis, pro cujus curatione S. Eligius *d* invocari consuevit, tam debilis plus tribus annis, ut sine baculo incedere nequiret, aut affecto pede se sustinere ; perstitit ad capsam S. Helenæ, quatriduo pietati vacans : quo elapso tempore projiciens ab

Debilitas trium annorum curatur.
d

EX GAL.

A ab se baculum, firmiter pedibus stetit, roboratāque sine incommodo incessit. Sex homines e vicinia interrogati affirmaverunt, interposito juramento, rem verissime ita evenisse; quod et ipsa suo confirmavit.

Morti proxima ad se redit.

16 Filia quædam in parœcia S. Aventini Trecis, certo quodam morbo sic subito affecta fuit, ut omnium omnino membrorum usu motuque destituta nihil a mortua discreparet. Oritur lamentatio parentum miserabilis: accurrunt ad planctus vicini, uti et ipse Parochus. Jam putabatur decessisse puella, aut proxime a morte abesse: suadentibus tamen Parocho aliisque, voverunt filiam parentes S. Helenæ, seque ad sacras ejusdem reliquias novemdiales vigilias acturos. Voto vix emisso, priusquam eo portaretur filia, manum capiti admovit: portata autem, continuo convaluit. Id testimonio vicinorum et Parochi comprobatum.

Tumor faucium et ventris subsidit.

17 Juvenis ex Mastolz, terribili faucium, ventris, aliarumque partium tumore infestatus, vires pœne omnes ab anno jam et dimidio desiderabat. Erat ille custos corporis Domini de Mastolz; cujus jussu peregrinatus ad S. Helenam est. Vix advenerat, cum levatum se sensit; moratus autem tribus quatuorve diebus, misericorditer sibi restitutus est. Et morbi B et curationis testis producta mater cum tribus aliis, curationis vero plus quam ducenti et quidem oculati.

Puella

18 Rothomagensis puella lamentabatur, quod annis quatuor superioribus nec stare, nec sedere, nec quidquam operis tractare potuisset. Postridie Pentecostes per quemdam vicinum suum curru vecta ad S. Helenam est, ibique biduum in oratione continuavit: tertio vero die per merita Sanctæ confirmatam se sensit, sedit, ambulavit, cunctis miraculum prædicavit. Spectatum hoc a pluribus Canonicis Trecensibus atque aliis Ecclesiasticis; auditumque a grandi multitudine populi testimonium trium quatuorve, qui ipsam infirmam viderant, id perhibentium.

et juvenes duo gradiendi facultatem recipiunt;

19 Juvenis quidam gravi languore atque imbecillitate inde ortis, quod spina per dorsum erupisset, emaciatus adeo ut incedendi standique potentiam amisisset, votum S. Helenæ fecit: quod soluturus jussit se Catalauno, ubi diu æger moratus fuerat, eo deportari, comitante matertera, uxore illius a quo portabatur. Medio itinere confecto miser ille petiit deponi in terra, tentaturus si forte per se nixus baculo promovere gradum posset; sentiebat enim aliquantum levaminis. Depositus (o prodigium!) decurrit reliquum iter solo baculo sustentatus: ubi vero C ad capsam Sanctæ perventum est, conjunctis precibus Deum pro salute ipsius obtestati sunt exauditique, obtenta circiter meridiem integra sanitate. Regressi autem, juvenis quidem gaudio, matertera vero, maritus aliique testimonio suo fidem miraculo fecere.

20 Eadem die atque hora juvenis ex Chablies diutino incurvatus morbo, et gradi impotens, si quis subtraxisset scipionem, fuit meritis ejusdem Sanctæ sanatus, regressusque baculo relicto. Femina, quæ ducatum præstiterat, aliique huic rei subscripsere.

21 Civis Senonensis gravi morbo afflictatus stare absque sustentaculo nequibat: accidit ut quidam ..... *duæ hic pagellæ in autographo desiderantur.*

22 Quidam ex Monstier Ramey non uno vexatus malo..... altero captus oculo..... cum ad Sanctæ arcam accessisset, moramque ibidem fecisset.....

Fluxus sanguinis sistitur.

Reliqua hujus paginæ aberant, ex quibusdam sequentis paginæ verbis utcumque conficitur, fuisse hominem, qui sanguinis fluxum aliasque calamitates passus, iisdem medelam per merita S. Helenæ invenit.

Obstipatus venter laxatur.

23 Grandis tumor sic occupaverat infantis bini e suburbio Trecensi verenda atque nates, ut necessitati naturæ satisfacere non posset: hinc dolore obrutus ac miserandum in modum ejulans, magnis passibus ad vitæ terminum properabat. Mater non moderatius lamentans præ commiseratione, detulit puerum ad S. Helenæ, unde post productam in octo dies pietatem, incolumem retulit.

Redditur facultas eundi,

24 Femina Molesmensis, quæ (uti ipsa jurata cum quatuor aliis affirmavit) toto triennio variis morbis debilitata, pedem omnino promovere sine scipione nequibat; ad Sanctam, ut potuit, accessit, orationi vacavit, sanitatem recepit, prætermisso baculo exultans recesit.

25 Eodem die restituit S. Helena sanitatem feminæ alteri ex Conlours, eodem morbo laboranti; quemadmodum tres personæ, quæ ipsam anno integro languentem viderant, testatæ sunt.

e loquendi,

26 Juvenis ex oppido e S. Desiderii Clericus, e gravibus infirmitatibus loquendi facultatem amiserat trimestri spatio, sic ut prioribus sex hebdomadis vocem nullam intelligibilem, sex posterioribus omnino nullam jam mutus promeret. Hac sua in calamitate peregrinatus ad S. Helenæ est, quamque ore E non poterat, corde imploravit opem, obtinuitque, soluta tertio post die in voces lingua, et sanitate recuperata.

item eundi,

27 Femina Senonensis, impotens gressus nisi fulcris subalaribus sustentata, insuper sex annos cæca, a filio ad S. Helenam peregrinatum ducta, trium non amplius dierum spatio facultatem gradiendi pariter et videndi exoravit.

Curantur herniosus

28 Domina quædam Trecensis infantem suum anniculum, hernia laborantem, tulit ad Sanctam gemens, ploransque obtulit ibidem novemdiales preces, infirmum suum atque seminecem ulnis gestans; et a Deo Sanctaque misericordiam ipsa, filius sanitatem obtinuit.

coeles ex læsione,

29 Quidam Gratiolus nomine, ex pago Chatres, altero oculo ex læsione quadam plus anno solido captus, ad S. Helenæ instituit peregrinationem; defunctusque periculo cæcitatis est, recepto cum oculo visu, postquam dies novem pietati dedisset.

calculosus,

30 Duodennis puer calculosus, qui omnem late locum lamentis implebat, cum reddenda urina urgeret, ad Sanctam die lunæ venit, et languidus istic hærens biduo, die subsequente Mercurii ejecit via F naturali una cum lotio calculum, non sine magno ploratu et clamore: ejectum mox circum adstantibus et prodigium mirantibus exhibuit, et sanus mansit.

paralytica, dæmoniaci duo.

31 Biernæ femina paralytica ab annis quatuor, crucians se, quod inutile rebus agendis traheret corpus, advecta curru ad S. Helenæ est. Jacebat hic in modum trunci anima destituti, nihil movens corporis, solo corde gemens; sicque noctem unam transegit: postera luce per misericordiam Dei usum membrorum sanata recepit.

32, 33 Furibundi duo, a maligno spiritu insessi e diversis locis ad S. Petri, ubi S. Helena Virgo claret miraculis, adducti convenere: in quos Deus per intercessionem dictæ Virginis suam gratiam dispertitus est. Exterminatis quippe dæmonibus incolumitate deinceps gavisi sunt: et prodigii hujus causa qui aderant, gloriam dedere Deo et S. Helenæ.

34 Puer exhaustus viribus gravatusque immani tumore, femora ventremque insidente, nec non aliorum morborum non uno genere, qui ipsum continenter cruciabant; allatus ad S. Helenæ Virginis, divinam

et variis morbis laborans.

A divinam misericordiam meritus fuit impetrare : nam octavo ab accessu die sanitati restitutus est. Sit Deus Benedictus per omnia.

ANNOTATA.

a *Annus* 1257 *cyclo Lunæ* 4, *Solis* 6, *litteram Dominicalem habuit* G, *et Pascha die* VIII *Aprilis, quod notasse juvabit ad justificanda tempora, hic et deinceps designata, cum respectu ad festum S. Helenæ* 4 *Maji, vel mobilia ejus anni festa.*

b Rosson, *intra secundam ab urbe Trecensi leucam, trans Sequanam situm. Sed hæc et similia ignobilium villarum nomina non vacat requirere scrupulosius : satis erit oppida hic indicata notasse, unde fiat conjectura* D *etiam ex remotioribus Campaniæ locis accessisse aliquos.*

c Tonnerre, *in confiniis Burgundiæ*, 8 *leucis ut minimum Trecis distat.*

d *Quid hoc morbi sit doceri cupio. Philippus Doutremannus Tomo* 2 *Pædagogi Christiani parte* 2 *cap.* 3 *enumerans Sanctos tempore pestilentiæ invocandos, in iis collocat* S. Eligium : *qui in Belgio communiter habetur et colitur auxiliator pro vulneribus aut infirmitatibus equorum.*

e *Vulgo* Saint-Dizier, *ad Matronam* 16 *leucis distans ab urbe Trecensi.*

FINIS

Appendicis, imprimi cœptæ 10 *Decembris anno* 1679 *et absolutæ* 29 *Martii sequentis : quod juverit lectorem meminisse.*

INDEX

INDEX HISTORICUS

IN VITAS SANCTORUM

TOMI I MAJI.

Continet hic Index propria fere nomina hominum, non tamen Sanctorum *quorum in hoc Tomo memoriæ aut res gestæ ex professo illustrantur, de quibus peculiaris Index sub initium Tomi præfigitur. Nota † præposita aliquibus, indicat* Sancti *aut* Beati *titulum illis tribui.*

B

Benno

C.

Commendonus

Figueroa

G

Joan.

M

M.

N.

O.

Orsinus

S.

†

Wendilgarde

Z

INDEX TOPOGRAPHICUS

IN VITAS SANCTORUM

TOMI I MAJI.

Briocum

INDEX ONOMASTICUS

IN VITAS SANCTORUM

TOMI I MAJI.

Epromptuare,

Piega

ONOMASTICUM GRÆCO-BARBARUM.

INDEX

MORALIS.

A

B

Cervi

Crines

Judicia

Briocus

Q

R

S.

Sauciatus

T.

U.

V.

FINIS.

MONTE ALBANO EXCUDEBAT VICTOR BERTUOT, DD. EPISCOPI TYPOGRAPHUS. MDCCCLXVI.